

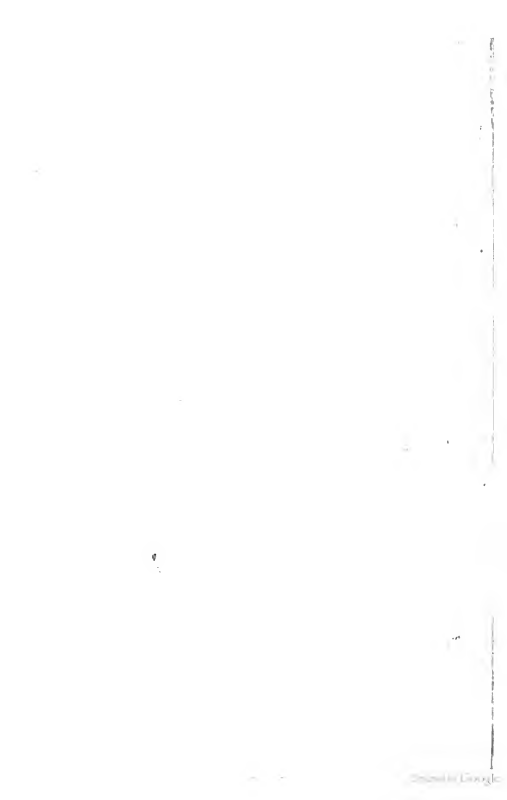
BNCR

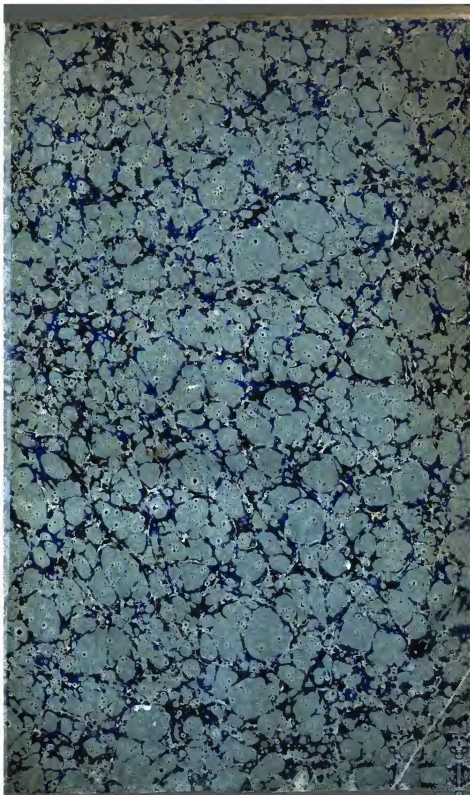
S.S.

875 (08)

C 732

XENOPHON

XIII. 35

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

XENOPHONTIS

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT.

ERCEBERANT FIRMIS DIBOT FRATRES,
VIA JAGOB, 56.

5/28

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

XENOPHONTIS

SCRIPTA QUÆ SUPERSUNT.

GRÆCE ET LATINE

CUM INDICIBUS NOMINUM ET RERUM
LOCUPLETISSIMIS.

PARISIIS,

EDITORE AMBROSIO FIRMIN DIDOT,

INSTITUTI REGII FRANCIE TYPOGRAPHO;

SUMPTIBUS ET TYPIS

FIRMIN DIDOT FRATRUM.

VIA JACOB, 56.

BÉTHUNE ET DUCKETT.

VIA VAUGRARD, 36.

M DCCC XXXVIII.

15.5.85 (08) C 75. Xenophon

AM

Copyright © 2010

PRÆFATIO.

Ut Xenophonteis scriptis sua, quantum ejus hodie fieri potest, redderetur forma et integritas, jam magnus criticorum numerus laboraverat, quum ad hoc opus se conferret LUDOVICUS DINDORF. Is primus librorum manu exaratorum auctoritatem justa lance pensitavit, et tam rerum narratarum quam Attici sermonis cognitione eximia, dum alii editores fluctuabant per plurima, ipse orationem Xenophontis ad veræ critices normam constituit. Hujus igitur viri, nostra laude altioris, recensionem ita repræsentamus, ut perpauca aliorum, velut Dobræi, inventa suis locis inserta legas. Nostrum namque institutum quum annotationis omne genus in aliud tempus differat, vigilandum est ne quid ipsis textis immittatur quod non omnes contineat numeros veritatis.

Quapropter iis in locis, ubi præpostero ordine res referuntur, seriem e codicibus manuscriptis productam servare quam non adjectis rationibus immutatam edere maluimus. Accedit quod scripta nonnulla, ea præsertim quæ sunt de rebuspublicis Atheniensi et Lacedæmoniorum, atque adeo Historia Græca, non videntur ab ipso Xenophonte perfecta et edita, sed ex scriniis mortui ab alio collecta: quo magis lubricum est genuinæ talium scriptorum formæ, quæ fortasse nunquam exstitit, inveniendæ studium. Lacedæmoniorum tamen respublica quia multo commodius legitur intelligiturque melius secundum seriem ab Haasio institutam, quæ sine dubio ad ipsum Xenophontis in illa scribenda consilium proxime accedit, eam hoc loco indicamus. Capite 2 vir doctus §§ 10 et 11 ponit post § 2; ibidem sectionis 9 extrema verba, ἀληθῆς . . . λαμβάνει, initio ejusdem sectionis, ut jam sequentia verba, valde corrupta, καὶ ὡς πλείστους . . . εἰργασίῃσιν, intelligantur de annua verberatione adolescentium ad aram Dianæ. Extrema verba ejusdem capituli in codicibus non sunt illa ab Weiskio et post eum ab editoribus omnibus ex tertii capituli fine huc translata, καὶ . . . ἐπιμελεσθῆ, sed ea quæ nunc comprehenduntur sectione 6 capituli 3. Codicum ordinem et παιδίσκων pro παιδικῶν recte restituit Haasius. Nos inveterata locum ex Weiskiana mutatione legendi consuetudo de codicum dissensu fefellerat. In fine capituli 4 vir ille doctus ponit capituli 10 sectiones 1, 3, 2 (hoc ordine); post capituli 11 § 3 assumit capituli 13

sectionem 8 et primam phrasin sectionis 9. Post ejusdem capitis 11 § 6 ponit capitis 13 § 9, a verbis, καὶ παραδίδονται : denique caput 15 post caput 12 : nam caput 14 pro epilogo debet haberi. De Atheniensium Republica valde dolemus ad manum nobis non fuisse dissertationem G. A. Sauppil.

Interpretationes latinæ quo græcis jam ad majorem integritatem adductis responderent, multis modis corrigendæ et refingendæ erant, adeo ut vix una alterave minorum sectionum sine mutatione disces- serit : nihilominus ipsa oratio et vertendi modus singularum auctores etiamnum prodit. Quas Hutchinsonus condidit *Cyropædiæ*, *Ana- baseos* et *Agésilæ*, ad verbum pæne expressæ sunt, sed paullo artifi- ciosius scriptæ, et operosioris elegantiae quam græca Xenophontis. Liberius vertit Leonclavius, propius ad archetypum suum accessurus, nisi Livii imitatio eum nimis sæpe in alienas loquendi formas abdu- ceret. Qua cum libertate, quæ sententiarum redderet summam, mo- dum mutaret et ordinem enuntiatorum, non diffitemur nobis multum fuisse luctandum. *Memorabilium* sive potius Commentariorum inter- præs Anglus Edwards tam aperta levitatis vestigia ostendit, ut tandem pœuiteret nos ipsius potissimum, utpote recentissimam, translationem ad refingendum elegisse. Denique in scriptis *de re equestri* et *venatica* si nostra interpretatio plurimum differt a veteribus, baud paullo me- lius procedens, ejus rei gratia habenda est primum Couriero, qui Equestria Xenophontis excellentissime et emendavit, et vertit gallice et explicavit; successorique ejus in Germania, Friderico Jacobs filio, qui paucos illius errores correxit, plurima explicuit latius et apparatu ex antiquis scriptoribus collecto ampliore; deinde T. W. Lenzio, Ger- mano et ipsi, qui venationis peritissimus multa in Cynegeticis primus recte intellexit.

Indices nominum et rerum plenissimi debentur doctæ diligentiae *Schottkii*, olim professoris in aliquot Borussici regni gymnasiis, cujus scripta maximam partem historica Germania probavit. Historiæ Græcæ, rerum gestarum ut plurimum brevissime indicatarum vim ingentem complectentis, index plane novus est et ex ter repetita bujus libri lectione constructus; reliquarum scriptionum indices jam editi cum accessione non exigua prodeunt; addunturque argumenta capitum, quibus series rerum tractatarum utiliter ab editoribus fuit delineata.

XENOPHONTIS OPERUM ARGUMENTA.

CYRI DISCIPLINA.

LIBER I.

CAPUT I. Ostendit auctor operis proemio non adeo difficile videri hominibus imperare, modo quis eorum naturam cognitam prudenter tractare sciat. Quam in rem Cyri affert exemplum, atque ita commodè ad narrationem instituendum transit. — CAP. II. Cyri genus et corporis animique dotis ejusdemque educatio puerilis ad leges Persarum instituta, quarum ratio et præstantia explanatur. — CAP. III. Duodecim annos natus Cyrus ad avum profectus est, apud quem multa puerituli quidem, sed ingenuus atque ita dixit et fecit ut egregiam mentis et animi indolem ostenderet omniumque amorem sibi conciliaret. — CAP. IV. Exactis pueritiae annis gravitatem et verecundiam induit: æquales obsequio et comitate sibi devincit, inier quos unice tenetur equitandi et venandi studio. Sedecim annos natus tirocinium ponit et documentum artis imperatorie edit adversus Assyrios. In Persas redeuntem deducunt Medi magno comitata, quorum unus ejus pulchritudine captus agro ab eo discedit. — CAP. V. Transactis modeste et strenue ingulitum usque ad ætatem virilem annis Cyrus a Persis præcitur exercitui qui Cyaxari mittitur auxilio contra Assyrios. Ejus oratio ad melle ducens exercitus sui. — CAP. VI. Cyrum proficiscentem prosequitur Cambyses et cum eo disserit de officiis imperatoris et singulim quidem de rerum divinarum cura et de precibus ad deos certa lege faciendis 1 — 6, de industria et cura efficiendi ut quisque modestus et probus reperiatur et ut commensus suppetat exercitui 7 — 11, de multiplici boni imperatoris scientia 12 — 14, de tenenda bona exercitus valetudine et de exercitationibus hanc in rem instituendis 15 — 18, de artibus quibus effici possit ut milites non modo coacti et inviti, sed volentes ac iubentes imperatori pareant 19 — 25, de variis artibus superandi hostes 26 — 43, de divinatione in rebus suscipiendis adhibenda 44 — 46.

LIBER II.

CAPUT I. Cyaxares suas hostiumque copias recenset Cyro et pugne armorumque genus quod sit ostendit. Cyrus autem ab eo impetrat ut Persis adventitius nova arma ad bellum felicis gerendum fieri jubeat. Conclonibus de mutando armorum genere habitis Persæ omnes iisdem quibus hostiis armis ornantur. Cyrum meditationes campæstres instituit, et virtutis præmiis propolis studia contentionum honestarum excitat. — CAP. II. Convivantium sermones ita moderatur Cyrus ut et delectent et prosint. Ergo cum narrationis de fœditate et viciis Persarum privatum institutorum redarguantur ab Agaiada, Cyrus narrationum jocos defendit. Inde post sera quendam de

præmiis distribuendis rursus ad ludum sermones revertitur. — CAP. III. Causa de præmiis in concione agitur. Cyrus rem ad deliberandum proponit. E procerum ordine Chrysantas statuit ut in ea re virtutis singulorum ratio habeatur. Et plebeiorum ordine præstantissima oratione idem suadet, sinisque decretis dignitatis et virtutis iudicium esse Cyro permittendum. Totas centurias Cyrus ob singulares exercitationes ab ipsis institutis epulo excipit. — CAP. IV. Legatis ab Indorum rege ad Cyaxarem missis Cyrus accessus dat responsum. Cyaxari suadet idem ut Armeniorum rex, qui defecerat, ad officium redigatur, et probata re sub venationis specie cum exercitu ad fines ejus accedat.

LIBER III.

CAPUT I. Armenie rex cum suis capitur, et iudicii quendam forma defensus a filio in fidem conditionibus æquis recipitur. Regis Armeniorum et filii ejus paratum obsequium. — CAP. II. Chaldæos pariter oppressos Cyrus sibi et Armeniis socios adiungit, et utrique volentibus montes occupatos ipse tenet: quos munire instituit. Legatos ad Indorum regem de pecunia in belli sumtus mutuo sibi danda mittit. — CAP. III. Cyrum redeuntem excipiunt honorifice deducuntque abeuntem Armeni. Ornatis et exercitiis militibus Cyrus persuadet Cyaxari ut jam in hostium regionem educatur exercitus: in qua prædando et cuncta vastando accedunt ad hostes. Assyriorum et Cyri diversa in castris collocandis ratio. Cyaxaris intemptiva pugnandi cupiditate refutata Cyrus principes Persarum ad fortitudinem cohortatur; Assyrios omnem suum exercitum; quod sero ab hoc et frustra fieri pluribus docet Cyrus. Magno animo Persæ impetum faciunt in Assyrios, qui amissis suorū multis in castra repelluntur.

LIBER IV.

CAPUT I. Cyrus ob victoriam reportatam deos et milites honore afficit. De hostibus, qui nocte castra deseruerant, persequendis capitur consilium. Item impedire conatur Cyaxaris fivore et ignavia: sed ab eo impetrat Cyrus ut Medi, qui sponte velint, ipsum sequantur. — CAP. II. Interim Hyrcaniorum legati de societate cum Persis inuolada veniunt: quos duces itineris secutus Cyrus cum suis omnibus et cum maxima parte Medorum proficiscitur, Hyrcanosque in fidem recipit. Hostium aggrediendorum et persequendorum modum docet, quos oppressos nullo resistente maxima clade afficit. Cyrus per servos captivos parat comestum et summa cura providet ut socios in hostibus persequendis jam occupatis sibi devinciat. — CAP. III. Persarum res equestris decernitur. — CAP. IV. Captivi continuantur sub imperio, dimittuntur liberi. — CAP. V. Corna sumitur et castra custodiuntur. Cyaxares cognito suorum discessu iratus utique qui confestim illos redire jubeat: sed Cyrus nuntium retinere studet. Mittitur nuntius cum mandatis in Persas ut novos milites mittant, sed cum littera idem ad Cyaxarem. De penda

dividenda ita Cyrus agit ut equi et omnia quæ ad rem equestrem pertinent, Persis ad instituendam equitatum cedant. — Cap. VI. Gobryas ab Assyrio deficit ad Cyrum. Modi de præda divisa referunt.

LIBER V.

CAPUT I. Cyrus de præda sibi tributa ornat alios. Panthea, forma et virtute excellens mulier, custodienda committitur Artaspæ: qui cum adversus Cyrum egregie dispositasset de amore, suamque adversus ejus illecebras jactasset firmitatem, ad extremum vehementi capitis amore Pantheæ. Cyrus de bello persequeudo certus explorat Medorum et sociorum voluntatem, utrum secum manere velint: qui omnes haud dubitanter respondent se ab eo non esse diacessuros. — Cap. II. Cyrus proficiscitur ad Gobryam: hic se et sua omnia tradit Cyro. Gobryas in castra invitat Persarum coram admittit. Cyrus a Gobryæ et Hyrcano explorat quæ nova sociorum auxilia possit adiscere: et si via propter Babylonem ducat, non refugiendum, sed tunc maxime illic iter dirigendum esse docet. — Cap. III. Assyria de quo vastata præde maxima pars tribuitur Gobryæ. Cyrus ad Babylonem accedit et Assyrium ad pugnam, sed frustra provocat. Gadatas, regulæ sub Assyrium ditione agnus, sed per viam a rege castratus, ad Cyrum transit et aliud castellum dolo occupatum ei tradit. Cadusios et Sacas cum Cyro se conjungisse panis significatur, qui majores copias, ut et Hyrcani, ad bellum educunt. Gadatas ad oppida sua defendenda proficiscitur, et Cyrus suos hortatur ut ei auxilium ferant docetque quomodo agmen ad iter nocturnum institui velit. Quibus de causis Cyrum utilium doctos nominatim appellat exponit. Ejus cura et sollicitudo in itinere instituto confidendo. — Cap. IV. Gadatas a perfido vulneratus servatur a Cyro. Cadusii temere versus Babylona excurrunt et amissæ duce magnam contrahunt cladem. Quos Cyrus humaniter monet et meliora edocet, simulque cum noto eorum duce hostes vincit. Partem conventum de parendo agricolis. Gadatas relicto domi præsidio cum exercitu Cyri proficiscitur. Cyrus exponit cur in itinere non prope Babylona, sed aliquo spatio remotus præterire velit. Castellis tribus potitur. — Cap. V. Cum novi milites, de quibus nuntius cum mandatis missus erat, a Perside ad Cyaxarem venissent, hic invitati Cyri eo lubentes in ejus castra proficiscitur, quod cum suis exercitibus Medorum agris molestus esse non vult. Cyrus obviam Cyaxari procedit cum equitatu. Altercatio inter Cyaxarem et Cyrum. Cyaxares reconciliatus deducitur in tabernaculum et donatur a suis. Dum Cyaxares cum suis comat, Cyrus in concione amicorum refert de bello duceudo.

LIBER VI.

CAPUT I. Auto Cyaxaris tabernaculum congregati socii rogant Cyrum ne dimittat exercitum. Egresso jam Cyaxare decernitur bellum esse persequeendum. Cyrus suadet ut castris hostium sublevis a suis nova extruantur. Probato illo consilio Cyrus capit loca liberris idoneis. Equitatus Persarum augetur et instituuntur curus falcatis. Artaspæ, qui Pantheam violare conatus erat, ipso citi Cyrum, eundemque ad hostes simulata fuga jubet transire. Abradatas accersitur a Panthea: idem Cyri rem curulem adjuvat. Pisantia cum terribus edificat Cyrus. — Cap. II. Indorum legati mittuntur a Cyro ad Assyrium speculandi causa. Cyri studium in apparando bello et excedendis mi-

litis. Indorum narratio de hostium copiis perturbat milites Cyri, quorum metum sedant conciones Cyri et Chrysantæ. De recta expeditione statim suscipienda Cyrus edicit de rebus, quibus præter arma exercitus debeat esse instructus ad iter. — Cap. III. Describitur ordo agminis, et imprimis phanotorum et impedimentorum. Cyrus et pabulatoribus, quos intercepti jubet, de statu hostium querit. Artaspæ redit et exponit de scis hostium. Accurrit describitur acies Cyri. — Cap. IV. Armis ornatur exercitus, imprimisque Abradatas monere Panthem, quæ simul virum gravissimis verbis ad fortitudinem hortatur. Cyrus duces convocatos denique ad spem victorie excitat.

LIBER VII.

CAPUT I. Prædiorum summo et sacris rite factis Cyri exercitus omne fausto procedit. Cum jam uterque exercitus esset in conspectu, oboequit Cyri et suos excitat totamque prælii incendi rationem docet. Cressus tribus phalangibus invadit Cyri aciem, sed ejus utrumque cornu primo impetu fugatur. Abradatas hostes incurret, et cum nonnullis suorum cadit. Ægyptiorum globus cum fortiter resistit, pedem referunt Persæ. Ægyptii tandem, cum a tergo adfectus esset Cyrus, ceduntur undique, sed in fidem acceptis assignantur sales. Quid in hoc prælio plurimum valuerit, breviter commemoratur. — Cap. II. Sardibus captis Cyrus Cressum custodiri jubet et ob prædandi libidinem castigat Chaldaeos. Cressum accessit humane salutem, et ejus consilio de urbe non diripienda parat. Exponit Cressum de oraculis Apollinis sibi datis et suam incensat imprudenciam. Cyri clementia erga Cressum. — Cap. III. Cyrus audita morte Abradatis funus et splendidum parat: cumque Panthea prope maritum gladio incubasset, utrique amplissimum poni jubet monumentum. — Cap. IV. Curum controversias calide componit Adonius. Phrygiæ minorem domat Hytaspes. Cyrus cum Cresso ejusque thesauris profectus Sardibus in itinere Phrygiæ; Cappadocias, Arabibusque bello subactis petit Babylona. — Cap. V. Babylona corona cingit et inde se caute recipit. Quasi ad obsidendam urbem fossa lata profundaque circumducitur. Urbs tandem, Euphrate in fossas derivata, viro somnoque sepulta capitur. Res capte urbis ordinantur. Calida ratione Cyrus instituit ut amici intelligant ipsum raro in conspectum populi venire debere. Artabazus dum exponit quibus de rebus ipse adhuc Cyri consuetudine frui non poterat, eorum rem a Cyro gestarum repetit. Chrysantæ exaluit suorum eorum quæ Cyrus maxime optebat. Corporis custodes eligit Cyrus eunuchos. Satellites regis et præsidium arlicum instituit. Cyri oratio ad amicos de disciplina procerum constituenda.

LIBER VIII.

CAPUT I. Chrysantæ assentitur Cyro et persuadet aliis observantiam cultumque regis. Munera palatina instituuntur a Cyro. Quibus artibus effecerit ut saepe in regis atriis comparerent optimates. Ut eodem ad virtutis studium excitaret, ipse virtutem coluit omnem. Se quoque exercitum venando, suum et amicorum cultum habitumque ad splendorem instituit, servituti sub ipsius imperio addictos ab armorum usu et ab omni liberali exercitatione removit. Principes ne quid novarum rerum molirentur, efficit amore civium, quem sibi conciliavit ita, ut magis sibi quam inter se essent amici; et id quidem variis usus artibus. — Cap. II. Amici principum eboris de sua mensa

mittebat, aliis eos ornabat donis, omnino se benevolam et liberalem adversus eos prebebat: etiam medicos constabulat, qui agrotantes curarent. Eodem consilio, ut aliquid disensionis inter eos aleretur, certamina instituit. — CAP. III. Pompa Cyri primam et regia prodeuntis ad lora sacra. Sacris paratis habentur ludi equestres. Pleraque cum homine piebeo et Saeis colloquuntur de divitiarum pretio, eique omnia bona sua donat ita, ut ipse ab eo quantum satis sit ad victum et cultum accipiat. — CAP. IV. Amicos exipit convivio Cyrus, ubi joci liberales non desiderantur. Nuptiis Hytastae cum Gobryae filia conciliatis ceteros convivas cum muneribus dimittit. Socios partim domum dimittit partim secum Babylone manere concedit, quos omnes tam duces quam milites muneribus ornat. Amicis et proceribus convocatis omnes suas copias et opes ostendit. — CAP. V. Cyri in Persidem proficiscentis agmen et castrorum ratio describitur. Cyrus ad Cyaxarem devenerit, a quo filia et Media dotis loco ei offertur. Cambysis auctoritate parca iuncta inter Persas Cynumque de regno Persico. Cyaxaris filiam dicit uxorem Cyrus. — CAP. VI. Satrapas provinciarum constituit, quibus eandem morum disciplinam commendat, quae apud ipsum in urbe obtinet. Legatos instituit, qui cum exercitu provincias obeant; aquas item seu veterarios disponit per stationes, qui episodas summa celeritate quoquevenire perferant. Asia inde a Syria usque ad mare rubrum, Aegyptoque domilia habitare instituit modo Babylone modo Susis modo Echabais. — CAP. VII. Somno admonitus se parat ad discessionem ex hac villa. Cyri morientis oratio ad filios et amicos. — CAP. VIII. Epilogo commemorat a Cyri institutis defuisse Persas posteriores et deteriores esse factos.

CYRI EXPEDITIO.

LIBER I.

CAPUT I. Cyrus minor, Dario patre mortuo, ob Tissaphernis calumniam apud Artaxerxem balrem regem periclitatur de vita. Sed vix malis intervallis precibusque liberatus et in satrapiam, cui a Dario perfectus erat, remissus, regni cupiditate non minus quam fratris odio incitatus bellum parat, sed clanculum, multis copiis tum barbarorum tum Graecorum sub diversis titulis undeque comparandis, et callide suo consilio dissimulando. — CAP. II. Sardibus, quo copiae convenerant, proficiscitur per Lydiam, Phrygiam majorem, Lycaoniam et superatis Cilicis faucibus pervenit Tarsum castris quatuor et triginta, intra dies quinque et quinquaginta, iter parasangarum ducentiarum viginti duarum emensas. Celacis coniungit Cicearchos suas copias cum Cyro: celebrant Lyzae Arrades Petlis: tum adventu Epyxae Gileum regina, cujus luctu ad Tyrium instituit decursu exercitus, in qua luctu terrorem iocularium incutunt Graeci: Dann duo occidunt Persae perili: Tarsi Syennesis rex Cilicis tandem reconciliatus Cyrum pecuniis adiuvat. — CAP. III. Tarsi dies viginti morari Cyrum coegit Graecorum seditio, qui, suspecti expeditionem esse adversus regem, Cicearchum progredi cogentem lapidibus fere obstruunt. Ille, dum cedit milibus, simulatque se ipsorum sententiam scrutatum esse, reconciliat sibi nullum animos; qui, cognita difficultate invito Cyro domum discedendi, Cicearchum abhuc nonnullos

mittunt, qui de consilio huius expeditionis interrogent Cyrum. Ille, re vera dissimulata, cum respondisset, se contra Alrocomum quendam ducere: Graeci, qui stipendiis angusti sibi facta, in gratiam redeunt cum Cyro. — CAP. IV. Inde Cyri proficiscitur trossi; ubi simul appellit classis Cyri Lacedaemoniarumque cum septingentis Lacedaemonis duce Chisiope, et ad Cyrum advenit quosque quadringenti Graeci, qui ab Alrocoma deferant. Hinc superatis facile et sine ulla impedimento Cilicis Syriaeque portis, quas Alrocoma deseruerat, per Syriam iter facit Cyrus et venit Myriandrum; ubi Xenias et Pasio, navibus elanculum constantis, Cyro deserto domum revertuntur: quorum discessionem Cyrus equo animo ferre valetur. Inde trajecto Chalo castra metatur in vicis Parysatidis: ubi ad fontes Dardaeis venit, praetorium ad paradisum Beteles Syriae satrapae devastat. Inde cum Tiapsicum et ad Euphratem venisset; suae expeditionis consilium aperit Graecis, qui ejus promissis excitati tandem Euphratem trajiciunt, initio facto a Menone. — CAP. V. Tum per Mesopotamiae Arabiam ad Euphratem quanta cum celeritate poterat, iter facit, neque non sine magna viae difficultate et jumentorum strage ob pabuli inopia. Tandem cum e regione Charmandae exercitus consedisit frumentum commensurum comparandi gratia: Cicearchus dum per Menonis castra equitat, propemodum lapidibus obstruit a militibus iratis propterea, quod paulo ante militem caedi juserat. Illic cum res ad seditionem et praetium spectaret, interventa et oratione Proteni et maxime Cyri animorum impetus reprimuntur lique composita conquiescit. — CAP. VI. Tum Orosten Persarum nobilissimus, qui jam bis cum Cyro in gratiam redierat, tertium deficere ad regem conatur: sed, insulsi per hominem, quem certum putabat, prodiale, comprehenditur, et accleris convictus, de auctoritate Clearchi aliorumque, quos Cyrus convocaverat, capitis damnatus, clam et medio tollitur. — CAP. VII. Babyloniam ingressus Cyrus, cum regem postridie affore suspicaretur, copias lustrat et instruit media ipsa nocte: Graecos hortatur lique premia promittit magnifica. Inde acie instructa progressus superat facile, nempe impediende, fossam a rego ductam. Silano haruspex, cum ejus valitissimum probasset eventus, solvit premium promissum, et opinus, regem pagandi consilium abjecisse, iter facit negligentius. — CAP. VIII. Tandem prae opinionem Artaxerxes cum exercitu egregie instructo appropinquat. Cyrus igitur et Graeci trepidant et, ne imparati opprimantur, celeriter arma expeditum aciemque instruant. Graeci, qui, quamvis Cyro invito, dextrum obtinent cornu juxta Euphratem, statim primo impetu facie barbaros sibi oppositos in fugam convertunt. Cyrus vero, cum et ipse locos in fugam convertisset, suis hostem cupide persequentibus, paucis stibacis fideibus amicis, dum capidibus pugnat regemque ipsum peti, interfecit. — CAP. IX. Continuit hic Cyri enormium moresque ejus honesti describuntur. Etsi solo impeditus regno potitus non est: ob virtutem tamen regno dignissima iudicatus est. Puer adhuc optima Persarum disciplinam institutus brevi aequalibus praestiti modestia, erga seniores obsequio, equitandi studio, arcus tractandi et jaculorum mittendorum peritia, et ferarum vel foveolarum venandarum studio. Adultus et a patre satrapa constitutus egregia virtutis specimina edidit. Eadem enim datam sancte servavit: in amicitia cuncta fuit constans: ut in iustitia exercebat secleribus puniendis severissimus, ita erga bonos fortesque viros misericordissimus et rem honeste acquiruntum adiutor exstitit

liberalissimus: atque omnis generis liberalitate amorem aliorum sibi reconciliavit verissimum. — CAP. X. Arium fugientem dum persequitur Artaverxes, potitur Cyri castris et ea diripit: unde, collectis copiis dispersis, redit contra Græcos in suo castris virescentes: qui, consilio regis cognito, hostes insequi desinunt, et, conversione aciei facta, regis impetum sustinere sese parant. Illic vero, circumducto suo exercitu, instruit aciem eadem parte, qua ab initio posuit. Græci multo alacrius, quam ante, impetu facto, facile barbaros in fugam compellunt omnes, sed eos percipi non possunt, nocte impedit, et sham ignari, quid Cyro evenit, quod nec ipse absit, nec alium mittat. Ergo, re deliberata, tandem ad impeditissima redeunt: ubi cum commestus a regis esset direptus, noctem transigunt imprans omnes, et plerique incenati.

LIBER II.

CAPIT. I. Postero die mane cum Græci jam in eo essent, ut castra moverent: advenit missi ab Ariæ, qui eos certiores facerent de Cyri morte, et Ariæ fuga consilio revertendi in locum postidit. Clearchus per legatos invitavit ad se Ariæ, cuique deferret imperium Persarum. Sub meridie missa legatione res, julebat Græcos arma tradere, atque illis, si substant, offerri inducias, si perrexerint, incitatur bellum. Græci legatos eam responso foris dimittunt. — CAP. II. Ad Ariæm arcesseunt, qui obstat Persarum imperium teneret, tandem, re deliberata, Græci ingruente nocte proficiunt, et sub noctem medium adveniunt. Illic fides rite initio consultant de roditu. Ariæ via alia quam qua ascenderint, quamvis longa, ut commestum habent, atque celeriter ab initio, ne rex assequatur, descendendum esse suadet. Itaque, hunc oram, inde proficiunt, et, dum sub vesperam vicis Babylonie appropinquant, castra regia in populo esse intelligunt. Clearchus quidem copias itinere defatigatas et fractas insidia adversus hostes non ducit, nec tamen a via corrupta declinat, atque cum sole occidente in vicis a regis direptis pervenit: in quos para exercitus devertit, ceteri sub dio pernoctare coguntur. Pausus terror, qui nocte lavaserat milites, Clearchi consilio sedatur. — CAP. III. Rex, qui pridie satis superbe ac frociter poposcerat, ut Græci armis traditis se ipsi dederent, nunc horum audacia percubus mittit legatos de fovere. Illic Clearchus negat, fovere apud esse Græcis, sed proelio, quoniam non habent unde grandiant. Paulo post idem legati regis responsum referunt de commestum comparando, dum fedus ictum fuerit. Clearchus, de consilio ceterorum, respondet, se oblatum accipere conditionem; atque ita, ducibus Persis, cum exercitu proficietur ad fides facendum et commestum comparandum, venitque tandem in vicis, viis, palustribus aliisque rebus referos. Triduo post Tissaphernes cum consiliis nonnullis advenit, et in colloquio cum Græcorum ducibus jactata suo erga Græcos benevolentia querit ex illis, quoniam brevis arma tolerat adversus regem, rogatque ut lessus responderent, quo facilius ipse regis iram sedare possit. Cui Clearchus ceterorum verbis respondet, se non ad bellum regi inferendum profectos esse, sed Cyri calliditate decipit tandem in hanc necessitatem delatos, ut Cyrum bene de ipsis meritum sine animi ingrati crimine non deserere possent; se vero nocte, Cyro e medio sublato, nec regi nec ejus regioni vim ullam allaturus esse, nisi injuria lacerati essent, sed domum discessuros. Tissaphernes tandem triduo post redit et fedus facit

ita, ut Persæ quidem sine dolo malo Græcos in patriam deducant commestumque suppeditent; Græci vero sine vi commestum vel emanet, vel sine agrorum devastatione ipsi sumant. — CAP. IV. Dum Græci expectant reditum Tissaphernes, qui domum eos e pacto delorat; laterum Ariæ, spe venie a rege impetrande facta, fit animo alieniore erga Græcos. Illic igitur, cum omnia suspecta essent, noluit Tissaphernes adventum operiri, sed statim domum abire: sed multis de causis id fieri posse negat Clearchus. Tandem advenit cum copiis Tissaphernes, et omnes quidem ingrediuntur iter, sed Græci ob suspicionem scorsim, et seorsim quoque castra metantur: atque ita intra Medie murum non procul Babylone ingrediuntur, et mox duobus Tigridis canalibus trajectis Sitacen oppidum in ripa Tigridis situm perveniunt. Inde, vano metu de insidiis Persarum delusi, trajecto Tigride primum, mox Pysco amne, perveniunt Opim oppidum; ad quod regis frater spurius obviam factus cum copiis multis, quas Susis et Ecbatana contra Cyrum auxilio regi adducebat, Græcos perterrensium cum admiratione magna spectat. Inde, sex dierum iter per loca Medie deserta emens, in Parysalia viros, quos Tissaphernes in Cyri contumeliam diripiendi tradit, perveniunt, et inde, quinque dierum in sinistra Tigridis ripa itinere facto, ad Zabatum amnem. — CAP. V. Ibi quoniam triduum commorantur et suspicio insidiarum augebit: Clearchus in colloquio cum Tissapherne laceratur deest, Persis non esse justam causam ulias Græcorum insidias metuendi. Nam fedus esse jurjurando sancitum, et Tissaphernes amicitium cum Clearcho tum ceteris Græcis non una de causa esse utilissimum; quemadmodum nec Græcorum amicitium Tissapherne esse inutilem. Tunc Tissaphernes, homo nequam et fraudulentus, negat, Græcos recte metuere Persarum insidias. Nam cum regi talis tantique presteo sicut Græcos perdit, si velit, insidias, stultum fore, si confugeret ad fraudem ac perjurium, praesertim cum Græcorum amicitia proxiis plurimum. Clearchus igitur simulata amicitia decipit, postremo ipse cum quatuor praetoribus et viginti locutis, ut cognosceret, quis esset qui, Græcos criminaretur (nam ita Tissaphernes ecclesias promiserat, ut se suctorem culpe indicaturum esse) ad Tissaphernem praetorum securus se confert. Verum hic, signo dato, praetores simul intus comprehendunt omnes et ad regem ad supplicium adducuntur, atque loragi foris trucidantur cum ducentis militibus. Mox Ariæ alique Persarum proceres ad castra Græcorum adveniunt, et verba regia poscunt, ut arma tradantur: sed frustra. — CAP. VI. Praetorum interemtorum describit ingenium. Clearchus Laco quidem belli aequo peritissimus ac studiosissimus fuit, apertis vim commodatibus et suavitatibus. In periculis subeundis abster et prudens; in commestum militibus comparandum diligens: in disciplina militari exercenda severissimus, adeo ut cum magis quam hostem metuerent milites, sed parum amarent: et consilio non tam ad parendum quam ad imperandum natus erat. Proximus Borois inclarendi cupidus a puero, et disciplina Gorgis sophiste usus est. Hinc, ut honestis artibus gloriam, opes et divitias sibi pareret, apud Cyrum militare suscepit. Erat animo leni ita, ut ille magis milites, quam hi ipsum revereantur. Unde factum est, ut boni quidem cum amarent, sed ejus facilitate abuterentur improbi. Contra Meno Thessalus pessimus praeditus erat moribus: licet cupidus; perjurus; mendax; fraudulentus; magis amicum quam hostium insidiator; homines perditus suspicabat, probos vexabat, amicos iridebat; quicunque in decipiendo, malique artibus

minus exercitatus erat, hunc tamquam rudem et hydroclum spernebat; obtretebat optumij cujusque, et militum socerum corruptor. Arrius corpus suum prostratuebat, et ipse imberbia Tharypam barbatum turpiter amabat. Cum ceteris quidem praetoribus non est occisus, ob praedictum, ut postea gravi supplicio excruciatum perit, ut homo sceleratus. In Agia Arrade et Socrate Achae nec virtutis bellicae laudem nec amicitiae fidem desideravit ullus.

LIBER III.

CAPIT. I. In Graecorum exercitu ducibus oratio sit omnium conturbatio summa. Tandem Xenophon, qui cur illi expeditious interfuerit, parvis narratur, somno commotus republicae, quam omnes ceteri negligebant, consulere aggreditur. Convocatis igitur primis Proxalo loquacis persuadet, ut ceteros ad virtutem excitent et novis ducibus creata vim et repellant. Cum Apollonides, cum ignave repugnet, suo loco movetur et terripit abigitur. Ceteri duces superstitibus omnes sub medium vocem conveniunt. Hos Xenophon assueta oratione hortatur, ut ipsi sint bono animo, et militum animos confirmet, atque novis ducibus constitutis nihil praetermittant, quod ad hostium vim et injuriam propulsandum pertineat. Xenophontis sententia ab omnibus comprobata, novi duces statim creantur. — CAP. II. Tunc fere sub lucem coarctare militem alvocala primum Chirio plus breviter, sed graviter adiortatur, ut nunc aut fortiter vincant, aut pulcro moriantur. Deinde Cleonor, regio perjurio, peritida Tissaphernis et Ariaci cum suis delectatione commensumata, ipse quoque parvis ad fortiter pugandum adiortatur. Denique prodit Xenophon ad concionandum pulchris armis ornatus. Hujus oratio inculeta est triplicitas. Primum enim militem animus confirmat, et docet, deos, qui sint barbaris ob perjurium irati, ipsos esse propitios: majorem virtutem superasse Darii Xerisque copias ingruentes: ipsos paucis diebus ante Artaxersem vicisse. Quare quo animo pro Cyri imperio super pugnant, eodem, imo majori, nunc pro sua ipsorum salute esse dimicandum; praesertim cum barbarorum ignaviam sint experti. Deinde tollit impedimenta, quae obstat videbantur, quod Tissaphernem non amplius habent ducem itineris; quod rex non praebet commotum; quod interjecta sunt flumina altissima; quod, nisi salus foret domum proficisci, facile in ipsius regis terris seles figere possent. Denique ostendit modum itineris faciendi et praedicti inveniendi. Opus esse autem, ut plaustra tentoriaque comburantur, et vasa, nisi quae belli usus requirat, abiciantur; ut nunc duces sint multo vigilantiores, et milites dicto audientiores; ut haec omnia statim, nulla cunctatione interjecta, peragantur. Haec sententia, hortante Chirio, ab omnibus comprobata, deinde Xenophon monstral rationem agminis ducendi, et quinam duces singulis agminis paribus praesint. — CAP. III. Cum Graeci in ex-essent ut proficiscerentur, adventi Mithridates cum triginta equilibus queritque, quid consilii requirant. Illi cum, domum abundi, respondissent; ille ostendere conatur, invito rege hoc fieri non posse. Sed homo fil suspectus Graecis, qui, arpe decepti, decernunt, ne iniquum, quando sint in hostio, parent aut indolis cum rege inant. Tunc, trajecto Zaltio, reddit idem Mithridates cum ducentis equilibus et levis armatura militibus quadringentis, et repente adiortur agmen extremum Graecorum, qui hoc die laborant. Quare cum tandem in vicem venissent; Xenophontis consilio celeriter et funditores

et equites insiluntur ad hostes arcendos. — CAP. IV. Posthabe idem Mithridates cum majoribus copias Graecorum in itinere adortus, nunc facile totis repellit, multis morum amissis. Quo facto Graeci ad Tigrin amnem perveniunt, et ad Larissam urbem desertim castra ponunt; ad Mesqia urbem die sequenti. Posthabe ipse Tissaphernes cum copias ingentibus adortus, sed vi telorum depulsa non nisi extra telorum iactum sequitur. Verum idem triduo post in campo Iarissaeus Graecos congit rationem agminis penulimam immittit. Hoc modo per quatuor dies itinere facto, quatuor per colles Graeci ascendentes et descendentes graviter urgentur ab hoste, donec vias occupant. Inde et vulneratorum et fragmentandi causa denum quarto die profecti, mox ob hostium impetum devertere in vicum coguntur; ex quo post hostium discessum sub vesperam profecti, per noctem tantum itineris spatium conficiunt, ad hostes dum die quarto ipsos assequuntur. Hi cum collem occuparent et angustias viae obsecissent, tandem consilio ac virtute Xenophontis inde deprimuntur. — CAP. V. Tempore pomeridiano repente redeunt barbari, occidunt palantes per agros praedictos et vias comburant. Quibus depulsi, Graecorum duces de itinere consultant; nam hinc erat Tigris, qui sine ponte transiri non poterat, illinc montes Cambelorum praerupti. Consilio Rhodi cupisdam de ponte ex utriusque faciendo repulato, posthabe itinere paululum retro facto, et ex captivis disponit regionem circumperlatum natura explorata, decernunt per Carduchorum montes facere iter.

LIBER IV.

CAPIT. I. Inde prima haec fines Carduchorum ingressi Graeci totum diem ascendendo et descendendo consummerunt, ita tamen ut agmen extremum non nisi leviter laceraretur a barbaris, quippe quibus res ex improvisis acciderat. Altero die mane, quibusdam supervaculis et nunciis relicta, quo expeditores per montes et angustias iter facerent, pergunt, sed non sine periculis. Die sequenti quamquam gravia orta erat tempestas; tamen ob commoratus penuriam iter necessario faciunt, ibique celeriter; unde agmen extremum valde vexatum est a barbaris insequentibus. Cum tandem sub vesperam ad locum arduum, a barbaris penitus obsessum, percellissent; captivum alterum ipsis aliis commodiorum viam indicare eogunt. — CAP. II. Sub noctem clam duo milia selectorum ad iugum occupatum alia via militum. Hi barbaris mane oppressos faciunt, et adeo ad ascendendi copiam faciunt ceteris cum Chirio Graecis. Xenophon vero cum impedimentis et agmine extremo eadem via, qua pridie selecti illi, proficiscitur; sed quamquam summum ducis praedictissimi consilium diligenter usum erat; non tamen sine gravi clade sese inde erexit. Posthabe etiam cum barbaris graviter ingruentibus et lacerantibus iter per montes fecissent; tandem in vias caespitosas ad Centritum amnem perveniunt. — CAP. III. Ad Centritum amnem cum tandem, itinere septem dierum molestissimo et periculosissimo per Carduchorum montes confectis, pervenissent, et liberius respirare coepissent; nova difficilis ac sollicitudo obijta est. Nam transitum per amnem tria impedire videbantur; barbarorum multitudo in ripa alteri, fluminis altitudo et impetus, atque Carduchi a tergo instantes. Xenophontis solliciti nomiam posthabe habet exitum. Vado enim casu reperto, exrellus transiit; et barbari adversi fugantur, et insequentes arcuntur, non sine summa ducum Graecorum, et in his Xenophontis, praedictis, ac

milium vi et virtute. — Cap. IV. Inde Armeniam ingressi et superatis Tigris fontibus post aliquot dierum iter perveniunt ad Teleboam amnem, in Armeniam occidentalem. Ibi cum Teribazo, regionis satrapa, uti petierat ipse, indotius faciunt. Sed nihilominus homo statim sequitur cum multis copiis et insidias struit. Quare, vicis relicta, coguntur sub dio pernoctare et nivis altitudinem ac necessitatem inedie, hostibus insequentibus. Tandem in vicis omnibus copiis refectus perveniunt, ubi per dies septem laete vivunt et corpora egerge curant. — Cap. VI. Octo diebus post inde, praefecto vii duce vice, proficiscuntur, sed triduo post cum dux vice, male habitus a Chiriso-pho, clam aufugisset, sine duce aberrant, et septimo tandem die perveniunt ad Plasiem omnem. Inde bidui itinere confectio appropinquat montibus, quos Chalybes, Taocini et Phasiiani obsident. Igitur consilio lalato, Xenophontis hostatu selecti nonnulli nocta mittuntur ad iuga hostibus varia claus occupanda, ut postredie mane hostes aditarent. Quo facto Graeci, barbaris fugatis et montibus superatis, descendunt in plantem et in vicis omnis generis bonis refectus revertunt. — Cap. VII. Agrum Taocinorum, a quibus omne frumentum in loca munita comportatum erat, ingressi insipia connectus laborare experient Graeci, donec tandem et Xenophontis consilio et viride nonnullorum initium castellum expugnant et magna ibi pecorum multitudine potantur. His solis altit necessario exercitus per septem dies, quibus agrum Chalybum, qui omnium barbarorum fortissimi laudantur, peragrat. Inde progressi ad Harpasum amnem perveniunt; et, itinere quatrundr per Scythiaorum fines confecti, in vicis triduum connectus comparandi causa commorantur. Hinc post quatuor dierum iter perveniunt Gymnasia urbem opulentam. Hic ipsis regionis praefectus duce vii militi, qui Graecos iter quoque diebus emensis ducit in Techen montem, ex quo summa cum letitia mare prospectant. Quare ille dux multis muneribus donatus remittitur donum. — Cap. VIII. Agro Macronum, quibuscum foras faciunt, intra sex dies peragrato, ad Colchrum montes adveniunt, ubi barbaros instructos offendunt. His vero acie victis ac fugatis, in vicis omni rerum genere refectus descendunt; atque qui neci quoddam ibi gustaverant, hi per aliquantum tempore mento viribusque desitiuntur. Inde biduo post tandem ad mare et Trapezuntinem urbem Graecorum descendunt. Hic intra triginta dierum spatium ex Colchorum agro praedas agunt, sacris facundis vota olim supplicata Diis solvunt, et ludos gymnico celebrant.

LIBER V.

CAPIT. I. Cum de reliquo itinere consultatur; Antileontis sententiam de itinere maritimo comprobant omnes. Ergo ad naves congreduens militum Chiriso-phus. Tum Xenophon, quid interim uti faciendum, docet, connectus ex hostico esse comparandum, sed caute ac diligenter; non singulis esse egrediendum, sed universis, sed tamen ita, ut semper pars exercitus idonea ad castra laetanda relinquatur: naves praeter navigantes esse retinendas; et, nisi sal maxium conquiri possit, civitatibus maritimis ingradendam, ut viam mutant. Omnia comprobant multitudinem, sed mentionem de via munienda et itinere pedestri faciendo non ferre potest. Hinc ad na-

vigia deducenda militum Desippos Lacedaemonios, sed cum nave aufugit; contra Polyceates Atheniensis fidem praestat. — Cap. II. Interes ad commentum, qui deficiente, comparandum, Trapezuntis ducibus pars copiarum dimidia exit adversus Drilas, gratem bellicosissimam, et loca montana accessuque difficilia incolentem. Ab initio nihil fere praevidere capiunt Graeci, quoniam Drile locis, quae capi posse videbantur, incensis, discesserant. Tandem vero ad vicem vixile munitam, in quam hostes cum suis confluerant omnes, pertinenti: expugnant eam, praeter arcem, et omnibus diripiis, et urbe ipsa, ut tutum haberent discessum, incensa abeunt, sed non sine magna difficultate, redeuntque salvi in castra omnes. — Cap. III. Cum Chiriso-pho reditum cum navibus, ob frumentum petentiam, distius Trapezunte expectare non possunt Graeci: aggrobus mulieresque navibus paucis, quas ipsi interim nancisci poterant, impositis, Phasio ad Sophaneto delubrum, cursu maritimo devehunt; ipsi vero pedestri itinere trium dierum perveniunt Cerauntem. Ibi decem dies mortis, exercitum recensent, et pecuniam ex captivis venditis redactam partuntur. Xenophon distium alterum suum portum consecrat Apollini Delphico; alterum vero, ut depositum, tradit Dionae Ephesiae aditum. Inde postea in Elide Peloponnesi non procul ab Olympo agrum emat, et adificat fanum Dionae Ephesiae, ad formam templi Ephesini, insulaeque sacrum quotannis concelebrandum. — Cap. IV. Cum ventum esset ad Rares Mossynocorum, qui locis munitis freti Graecos a transitu prohibere audent: cum alia Mossynocorum gente adversus communes hostes iunxit societas. Hi socii, quibuscum Graeci nonnulli imprudenter, praedandi causa, se conjunxerant, primum clade affecti repelluntur. Postredie autem Xenophon ipse, cum animos militum confirmasset, suos et barbaros scite instructos ducit contra hostes, eosque vincit et fugat. Quo facto, castris duo una cum hominibus comburantur, urbs, caput regni, diripitur, et alia nonnulla loca aut vi expugnantur, aut in fidem recipiuntur. Sub finem capitis mores plane barbari Mossynocorum describuntur. — Cap. V. Mossynocorum terra octo castris peragrata, agrum Chalybum transgressi, veniunt in fines Tibariorum, quibuscum de herespicient auctoritate fedus faciunt, et biduo post ad Cotyora urbem adveniunt: ubi per dies quinque et quadraginta commorati, commentum partim ex fiddina Paphlagonia, partim ex ipsorum Cotyorensium agris praedando sibi acquirunt. Sinopensem legato de injuria Cotyorensibus illata temere quaerenti et Graecis stulte minimis Xenophon graviter, libere et audacter respondet, et adeo legatos ad meliorem mentem revocat. — Cap. VI. De sententia legati Sinopensem praefertur iter maritimum terrestri per Paphlagoniam. Xenophontis consilium de urbe in Ponto condenda comprobatur quidem exilis, sed impeditur cum Silani vatis dolo ac calumnia, tum duce quorundam invidis, atque vanis Heracleotaram pollicitationibus de stipendio. Cedit igitur; et auctor ut, ut universi simul proficiscantur, iuvato Silano. Tum naves quidem mittunt Heracleotae, sed pecunie ad stipendium nihil. Hinc duces isti, qui spei rei antea fecerant nullibus, metum, apprehensum Xenophonti, sibi nunc placere ejus consilium de sedibus in Ponto figendis. Quare eum se rem ad milites restatorem esse negasset Xenophon: isti ipsi primum locos in suam adducere sententiam conantur. — Cap. VII. Quod consilium eum milites rescisissent; nec Lacedaemonios ejus auctorem esse Xenophontem criminant. Hinc cum metuendum esset, ne vim inferrent; concione advocata, docet pri-

muu barulenter Xenophon vanitatem istius eriminationis. Delude queritur de collapsa disciplina militari, eamque exemplo crudelitatis effrenisq; licentia, quod in Colchorum legatis et rerum venalium curabores ediderint, ostendit: quare si hoc nulum latus serpat, periculum esse, ne diis hominib;que inuisus reddatur exercitus universus. Hae oratione commoti decernunt, ut latorum acclerum auctores causam ducant, et si qui post-hac huius generis facinora ausi fuerint, in eos gravissime animadvertatur. Praeterea imprimis Xenophonis auctoritate exercitus instruitur. — Cap. VIII. Cum decreto exercitus duces numeris sui redderent rationem: nonnulli eo ingratum animi progressi sunt, ut ipsam innocentissimum Xenophontem iniuriis ex petulant insolentique animo illate accusarent, criminantes se tenere ab illo verberatos esse. Verum facile hanc criminatorem diluit illa, et concedit quidem, se interdum, necessitate urgente, vi ac verberibus usum esse, salutis cum universae tum ipsorum, qui de vi conquererentur, causa, sed ex petulantia nullo modo.

LIBER VI.

CAPIT. I. Cum Paphlagonum legatis, quibus praesentibus in convivio varii generis saltationis armata celebrantur, pax ac societas facta, Ceteris tandem univ'ersi solvant, et prospero vento usi ad Harmaeum Sinopes portum appellant; ubi dies quinque morati ad nuntium Xenophontem totius exercitus imperium deferunt; sed, illo praesentem recusante, summas rerum perficitur Chrysiphus Laedemonius, modo redux. — Cap. II. Chrysipho igitur duce universas exercitus inde Heracliam navigat. Illi seditione orta, ejus imperio sese primi subtrahunt Arcades cum Achais. Itaque exercitu bifariam diviso, pars una, eaque maxima, fuit Arcadium et Achaorum, qui silva decem praetores creant; altera Chrysiphi; Xenophonis tercia. — Cap. III. Sed hic mox cognitum est, quod dicitur, concordia res parvas crescere, discordia dilabi maximas; atque primam Arcadum, seditionis auctores, sui consilii et rapiditatis posuisse corpus. Illi enim navibus coactis primi proficiscuntur, ut soli, si fieri possit, occupent praedam; et in porta Calpes egressi Ithiyos quidem iam initio opprimunt et agunt praedam; sed mox, una alterave cohorte a barbaris caesa et fugata, ceterae in colle quodam obsidentur: ubi haud diutius de illis actum esset, nisi Xenophon, qui in itinere de calamitate Graecorum acceperat, cum suis streu'e auxilio venisset, et stratagemate usui barbaros ille terrasset, ut, in disitione subdita, adventum ejus non expectare sustinerent. Postidie igitur salvus cum Arcadibus venit ad Calpes portum, quo jam Chrysiphus cum suis copiis salvus advenerat. — Cap. IV. Milites, metuentes ne ad Calpes portum urbs conderetur, nolabant castra ponere loco tuto et ubi extruenda idonea. Postidie castra sepultris decernunt, ut capitale foret, qui posthac de copia distrubendis referre auderet. Ad commensum, quo jam laborantem, comparandum egredi cupientibus exta non adhibent. Verumtamen Neo das nullia hominum praedatum educit; sed ab equitatu Pharnabazi quingentia cavas, ceteros, qui in montem confugerant, tandem in castra reducit Xenophon. — Cap. V. Periculo moniti tandem milites castra in loco munito poni munierique possunt. Tum cum litasset Xenophon, praesidio castris relicto, copias instructas educit: quae, munitis in via sepultris et praeda in vivis rapta, barbaros instructos in colle quodam conspiciunt. Illuc acie instructa arde nova, pergunt adversus hostes, ac valle impeditiori

superata, quam ut transirent Xenophonis auctoritas efficeret, pugnam consertunt, et tandem barbaros vincunt fugantque, quos ne longius persequantur, nox et itineris longitudo ad castra usque impedit. — Cap. VI. Victa Pharnabazi manu et fugata, jam undique ex Ithiyonum agro praeda agunt. Interim adventu Cleander Spartanius harumata, et cum eo simul Dexippus, homo periculosus ac sceleratus. Iste dum, a nonnullis insignitus, praeda partem subterfere cupit, a nullo quodam impeditur; quem dum ad Cleandrum abducit; superveniente Agasia et hortante a militibus fugatur. Quapropter Cleander, impunitus a Dexippo irritatus, militatur, sese, nisi sibi ad puniendum Agasias et milites gregarios traditi essent, effecturum esse, ut universa a Graecis arduis proficerentur. Xenophon igitur, qui iste minor laedi contemnenda videbantur, persuasit et Agasia ipse et ceteris omnibus, ut Cleandri imperata facerent eamque quovis modo sibi reconciliarent. Ergo rei illi capsum ducunt apud Cleandrum, quem verbis totius exercitus omnes strategae et foremigerant, ut impune dimittit reos, deferantque ita ad eundem omnium exercitus imperium. Hinc, quod rogant, impetrant: sed Cleander, acris perhibebatibus, imperium illud suscipere non potest. Ergo exercitus sub praedae ductibus, per Ithiyos itinere facit, cum praeda multa Chrysopolin Chalcedonae pervenit.

LIBER VII.

CAPIT. I. Anaxibius clausi Spartani praefectus Pharnabazi promissis perducit. Graecos ut ex Asia trajiciant Byzantium, spe stipendii facta pellit, sed, qui est minus impetuum hominem, nihil, quod promiserat, praestat. Idem ut Byzantium exoneret his copiis, iterum fraude utitur promittens, sese copias urbe egressas recensitum esse et iterum unde vivunt. Verum egressis, portis clausis, nihil praestat, sed jubet praedam agere ex Thracum vicis et ita abire in Chersonesum ad Cynosium. Hinc levitati milites, portis effratis, vi irrumpunt in urbem: sed eos placat Xenophon, ut, nulla vi facta, iterum Byzantio evancat. Hic Co ratades quidem ipsis se dicens offert, sed paucis diebus post repudatur homo vanus. — Cap. II. Dam duces inter se de reliquo itinere dissident, interum multi de exercitu dilabuntur milites: quae res grata accidit Anaxibio Pharnabazi sollicitationibus corrupto. Hinc idem Aristarcho novo Byzantii haerentia mandata, ut quotquot de Cyri exercitu reperisset Byzantii venderet. Verum cum se a Pharnabazo negligi, et Aristarchum ab eodem promissis ad Graecos illos perducendos perductum esse sensit: mutata repente sententia accessit Xenophontem hortaturque, ut quam possit celerissime dispersos colligit Perinthum et inde eodem in Asiam reducat. Sed rem impedit Aristarchi imprubitas, apud quem ut apud ceteros Spartanos tum omnia arpeno venalia erant. Ergo non mirum, quod, ut Pharnabazo gratificaretur, Xenophontem ipsum tollere studeat. Igitur Thracum in summa rerum lupia et diffinita, qua milites premi videbat, cum sceleris perficiscitur ad Seuthem, ut conditionem, qua is Graecos apud sese stipendia merere vellet, cognosceret. — Cap. III. Graeci, praeter Neorem Lacoem cum suis, conditionibus Seuthae comprehatis, ad illum tendunt; aequo fodere contracto, duces convivio more Thracum quod deligentius describitur, eximplunt. Inde sub noctem medium contra hostes proficiscuntur, quos postidie imparatos et imprudentes opprimunt, et magnam mancipiorum pecorumque praedam faciunt. — Cap. IV. Vicis

pretiores Atheniensium suos qui perierant in pugna et mari non sustulerant, capta omnes sunt damnati, frustra quoque eos defendit Eurypitomen.

LIBER II.

CAPUT I. Interim Eleonici in Chio pecunia laborabat, ita ut ejus milites conspiratione facta Chium diripere vellent. Sed res prudenter exhibuit et accepta a Chiiis pecunia illi solvit stipendium. Sed tamen Chii reliquique Lacedaemoniorum socii alium imperatorem, et Lysandrum quidem, petierunt. Lacedaemoni autem illi miserunt Aracum Lysandro adjuncto legato. Lysander a Cyro pecunia instructus exercitui stipendium solvit, et exprobratis Cedeis Carie civitate Atheniensium sociis, navem Rhodum. Athenienses autem Chium et Ephesum transmittunt et se parant ad pugnam navalem. Tum Lysander Hellespontum petit et Lampsaenum expugnatum militibus diripiendum dedit. Athenienses item illos persecuti ad Hellespontum contendunt, et ad Egeosportum aperto Akeladiaz, qui prope habitabat, comido, cum Lysandro infelicissima pugna configit, impari ab illo oppressi. Cicon cum novem navibus Cyprum ad Evagoram fugit: reliqua omnia capta. Athenienses omnes sunt necati. — CAP. II. Poralus navis cum nuntio de calamitate pertulisset Athenas, eives omnes parant, ut certum obaidionem tolerarent. Mox a Pausania, Lacedaemoniorum rege, et Lysandro terra marique diu obsessis, cum multi fame morerentur, pax convenit his legibus ut naves omnibz duodecim haberent, exules revocarent, diruerent muros longos et Lacedaemoniis omne imperium traderent. — CAP. III. Imperio Athenarum triginta viris tradito Lysander Samum expugnat et magna et toto bello pecunia ditatus Spartam rediit. Triginta viri cum leges conscribere deberent, magistratibus novis constitutis et presidio harmostaeque a Lacedaemoniis expedito pro habitu optimam quæque ad mortem ducebant. Critias princeps Triginta virorum eam et collegia Theramenum maxime haberet adversarium, levis quippe sententiam, de hujc populus se applicaret, re cum reliqua composita, tria milia civium legi qui summam rempublicam defenderent: reliquis arma tradere jubent. Hinc Theramenum in fenam Critias proditiōis accusat. Egrege se defendit ille adeo ut sentas cum absolvere velle videtur. Sed calumnia usus Critias et armatis hominibus hominem ad supplicium abstrahi jubet. — CAP. IV. Tum Thrasybulus Thebis, qua multi Atticensesium exules se contulerant, cum patris profectus Phylon castellum occupat, et crescente morum numero mox tyrannorum copias ad oppugnationem Pyles profectas vincit. Hi, ubi habent periculum, Eleusina occupant, incolis nefaria fraude circumventis. Jam Thrasybulus noctu Piræeam occupat, et mox in Munychia finidit adversarios: qua in pugna cecidit Critias. Tandem populus abrogato Triginta virorum imperio Decemviri creat. Cum in Piræa exules se magis magisque confirmarent, rursus Lysander accitis maxime triginta virorum cum fratre navarcho venit, ut exules terra marique obsessos ad deditionem compellerent. Quæ res cum ex sententia succedere videretur, Pausanias invidens Lysandro, nomine quidem subsidio ei venit, sed re ipsa Thrasybulum. Ruptis post levis cum ipso prælia etiam ad utriusque factionis Athenienses misit, eosque permixti ut Lacedaemoniorum arbitrio se suscipere ad restituendam concordiam permitterent. Lacedaemoni ergo miservit quindecim legatos, qui cum Pausania res Atheniensium his conditionibus composuerunt, ut hi inter se pacem haberent et ad aqua quisque negotia præter magistratus redirent; si qui eorum

qui fuissent in urbe, tutum sibi in ea locum non putarent, in potestas esset Eleusina intransit. Quod post cum hi ex Eleusine bellum moverent, eorum duobus de cunctis Athenienses lege hypogria; discordias omnes sustulerunt.

LIBER III.

CAPUT I. Cyro auxilia Lacedaemoniorum petenti adversus Artaxerxem fratrem Samius navarchos totum ad Ciliciam præstat iter. Grecis Asiaticis contra Tissaphernem auxilio mittunt Lacedaemoni Thimbronem, cui Athenienses adiungunt equites, quos in bello perire cupiebant. Sic mediocriter instructus ionicas civitates iternaque turbat. Jam Græcis Cyri nuper sociis cum Thimbre conjunctis hic andaciur factus etiam in campo cum Tissapherne contendebatur. Ceterum plures civitates sponte se ei adiungebant; imbecilliores quasdam vi expugnabant. In oppugnanda Leiria qua dicitur Aegypti cum frustra haberet, jussus est ab eplaris cum exercitu transire in Cariam. Thimbronem succedit Dercyllides, imperator callidissimus, qui cum Tissapherne se conjungit, et sic unum tantum habet hostem Pharnabazum. Mania Zenis hy-parchi uxar mortuo marito impetravit a Pharnabazo ut satrapiam mariti servaret, et egregie omnes res suas gesserat. Sed cum interfecit Midias filium maritus ejusque ditionem intravit. Ad quem abiendum cum se pararet Pharnabazus, venit Dercyllides et complures urbes in ditionem accepit. Ce brevenem vero cum oppugnare vellet, eives invito arbis perfero et se tradunt. Hinc adversus Miliam profectus Scorpis et Gergitia urbes ejus insigniores astu occupavit, et magnis quas Mania collegavit pecuniis ditatus Midie paterna bona concessit, milites ejus sibi addidit mercenarios. — CAP. II. Hinc Pharnabazus cum eo facit indicias; ipse per linem Ithymum Thracum regionem vastat. Vere redeunte ad Dercyllidam venerunt duo legati, qui imperium ei proparent militumque laudare virtutem et integritatem Dercyllidas cum eo iudem amicitias legatos et Chersoneso petiisse a Lacedaemoniis ut muro Thracas a Chersoneso arcerent, rursus cum Pharnabazo pactus indicias istæ est profectus, et auri opere strenue perfecto rediit in Asiam et Atarnæ a Chorum exsulis occupatum vi expugnavit cumque ita renovat ut in eam, quoties istæ veniret, comode posset divertere. Inde abiit Ephesum. Legati a Græcis Asiaticis Lacedaemonios docent, Tissaphernem ita posse cogi ut sibi libertatem redderet, si Caria, ubi ejus esset domicilium, infestaretur. Jubeat ergo Ephori Dercyllidam istæ transire. Venerunt tum in eandem Cariam cum Tissapherne Pharnabazus: quos cum Dercyllidas accepisset Mandrum rursus transivisse, transit et ipse. Instruxerant Persæ exercitum, ut Lacedaemonios, quos securos et depulatos insequi putabant, imparatos opprimerent. Sed Dercyllides cum propius accessisset, re cognita confestim suos ad pugnam instruxit. Sed Tissaphernes metu Græcorum misit qui illum ad colloquium invitarent. Deinde pax servata his conditionibus ut rex civitatibus Græcis libertatem daret, Lacedaemoni harmostas ex iisdem revocarent et e regis ditione abirent. Domi interim propter antiquas injurias Lacedaemoni bellum intulerunt Eleis. Sed Agis rex jam in bosticum ingressus terræ motu, quasi dei monitu, ab exercitu exercitum dimisit. Rursus insequentis anno idem Eleos petiit, eorumque regionem misere vastavit. Reducente istate Elei pacem petentes obtinuerunt iniquis conditionibus. — CAP. III. Ners Agidis et contentio Agestis cum Læstydide; cui ille ut junior regni successores præstaret. Agestides cum fere summo obtinuit

imperium, periculosa existit adversus Spartanos conspiratio Cinadonis, qui se non inter principes Spartanorum haberi aegre ferebat. Sed ephori in auctoribus callide comprehensos animadvertunt atque ita depulerunt periculum. — Cap. IV. Cum nuntiatum esset Lacedæmone naugum in Phœnicie ornari classem, ad expeditionem in Asiam se paravit Agesilaus, adiuncto Lysandro. Cum autem Agamemnonis exemplo Aulide sacra facere instituisse, à Biotarclio continuè impeditus Ephesium navigavit. Agesilaus cum aperuisset Tissapherni se ad liberandas Grævas in Asia civitates venisse, inducias hic jurejurando interposito pactus, dum a rege illud conficeret, bellum comparavit: sed religiose idem servavit Agesilaus. Interim Græci Asiatici Lysandrum ita observant ut ipse regis, Agesilaus privati hominis speciem haberet. Sensit Lysander ea re offendi Agesileum petiitque ab eo ut sibi aliquid numeris gremium assignaret. Missus ergo in Hellespontum etsi Agesilaus non iniecit se præbatur, tamen non magnam ab eo inibat gratiam. Tissaphernes novis a rege missis copiis superbus bellum inditit Agesilaio, nō ex Asia excedat. Sed Agesilaus nihil territus in Phrygiam irrupit et magna preda potius est. Cum per aliquod tempus tuto illam regionem depopulatus esset, casu concurrunt equites Agesilaus cum Pharnabazis equitibus, quos ille pene victores in fugam coegit pedestri exercitu. Insequendi die cum sacra fecisset infanso omine, versus mare se convertit et equitatu maxime se instruit corpil. Incante vere Agesilaus Ephesi sanioso studio bellum paravit. Deinde postquam calliditatem Tissaphernis eluserat, armis etiam eum superavit. Ipse Tissaphernes cum in pugna non adfuisset, Artaxerxes proditiōis insinuatione missio Tithrauste interfici jussit. — Cap. V. A Tithrauste cum Agesilaus ex Asia discedere juberebatur, et hic potius regem ipsum adoriri meditarebatur, quinquaginta talentis ille Gecoco in Europa corrupti, ut bellum Lacedæmonis inferrent. Callide rem insisterant, qui pecunias illas acceptas, ita ut ipsi Lacedæmonii bellum movere et Thebanos petere coacti essent. Sed infelicitas illa expeditio cessit. Interfecto enim ad Haliartum Lysandro rex ipse Pusanias sponte cum exercitu abiit: qui absens criminis proditiōis damnatus Tegeæ morbo mortuus est.

LIBER IV.

CAPUT I. Spithridatis suaso Agesilaus in Paphlagoniam profectus cum Otye rege init societatem: cui matrimonio jungit Spithridatis filium. Hiberna constituit Dascylii. Hic cum Hierippidas prædatum egressus Spithridatis res captas abstulisset, hic noctu cum suis clam ad Arianum abiit. Mox Apollonphases Cyzicenus, hospes et Pharnabazis et Agesilaus, periecit ut ibi venient in colloquium, in quo Pharnabazus hanc tulit conditionem ut si a rege Persarum alius cuiusquam imperio subijugatur, eum Agesilaio societatem faciat, sin ipsi suum imperium committatur, bellum strenue cum Agesilaio gerat. Delectatus ejus oratione Agesilaus apopondit se statim ex ejus ditione abiturum, et concessit in campum Thebes. Sed eum magna molebatur adversus regem, revocatur domum ad defendendam patriam. — Cap. II. Itaque adiunctis ex Asia sociis eodem itinere rediit quo Xerxes ad bellum Græciæ inferendum iverat. Interim cum Corinthii cum sociis de belli ratione consiliarent, Lacedæmonii jam in agrum processerant Sicyoniorum. In pugna socii Lacedæmoniorum cedunt præ Pellænos, ipsi vincunt et viatores sociorum redeuntes cadunt. — Cap. III. Nuntiat hanc pugna Agesilaio, qui continuo civitatibus Asiaticis eandem nun-

tiari jubet. In Thessalia vexatur à Broetiorum sociis: sed equitibus suis Thesalos ipsos equitate maxime valentes vincit. Ad Broetiam accedenti nuntius offertur de infelicis pugna navali: quo dissimulato efficit ut in levi proelio Lacedæmonii superiores discederant. Pugna ad Coroneam, in eaque virtus Agesilaus. Finito bello decimam partem prædæ consecravit Apollini. — Cap. IV. Apud Corinthios ultimo Encheurum die optinuit paris cupidi ad adversarii necropoli caduntur. Ab eo tempore cum intra civitas sub Argivorum ditionem ventura videretur, Paalmicus et Alcimenes in præsidio ad portus consilium noctu Praxitam Lacedæmonium Sicyonem cum suis adductum intra muros recipiunt. Insequito die facta pugna vincunt Lacedæmonii, qui deinde parte minorum longum durata et Sidiante Crommyoneque capta munierunt Epilicam. Inde conductio militū utrinque bellatum. Iphicrates irrumpit Phlœntem: Phlœntis sponte arcessunt Lacedæmonios itaque civitatem suam tuendam tradunt. Athenienses muros Corinthiorum dirutos revivunt: quos Agesilaus rursus demolitur. — Cap. V. Postea cum Piræo portu Corinthii opes suas tuerentur, rursus Lacedæmonii Agesilaio dura bellum illi intulerunt. Ille cum repræstet portum illum magno præsidio unitum, callide levit ut præsidium discederet ipsique occupandi portus facultatem præberent. Occupavit et castellum: quo facto ille qui Heræum confugerant sponte se suaque ipsi dediderunt. Ejus lætitiis turbavit nuntius de mora Lacedæmoniorum deleta. Nam Amycleos ad celebranda Hyacinthia ituros peliastæ Iphicrate duce paucis exceptis conciderunt. Agesilaus deinde refecta ad tuendum Læchorum mora domum est profectus. — Cap. VI. Cum Calydonii Achæorum socii ab Acarnanibus bello peteretur, denuo Lacedæmonii duce Agesilaio excitantur ad opem Achæis ferendam. Cum his ergo conjunctis Agesilaus Acarnaniam vastavit eorumque copias fudit. Nullam tamen cepit urbem. Quare cum minus satisfecisset Achæis, promissis se insequent anno bellum redintegraturum, atque ita domum rediit. — Cap. VII. Initio veris eum bellum sibi à Lacedæmonio instare videtur Acarnanes, cum his societatem, cum Achæis pacem fecerunt. Lacedæmonii autem bellum adversus Argivos decernunt: quos Agrigopolis repente oppressos vehementer afflixit. Magna vero audacia proxime ad urbem accessit et magnam illi sape terrorem incussit. — Cap. VIII. Interim Pharnabazus et Conon, per insulas et urbes maritima harmonia Lacedæmoniorum expulsus, multos sibi socios adjuverant. Abydum vero et Sestum tenebat Dercyllidas neque Pharnabazus eas urbes ibi eripere poterat. Initio sibi Pharnabazus cum Conone magna classe ad Peloponnesum secedit et multa maritima vastat. Inde se recipiens Cythera occupat, et harmonia præsidioque ibi relicto Isthmum Corinthi petit, ubi socios confirmat et pecunia ornat. Hinc eum rediret domum classem reliquit Conon: qui, ut promiserat, deinde morum logos Piræicæ munitionem magna ex parte restituit. Lacedæmonii hac re audita Antalcidem mittunt, qui Tilibazum exponeret quid rerum pecunia regia gereretur, pacemque cum rege faceret. Exponit hic mandata et offert, ut omnes insule et civitates Asiaticæ sint liberæ. Miserrant et Athenienses reliquique legatos, quibus illa conditio videbatur iniquissima. Tilibazus Lacedæmonis clam pecunia instructus Cononem coegit in vinculis et profectus ad regem de his rebus retulit. Rex mittit Struthum ad res maritimas gerendas. Hic favebat Atheniensibus: unde Lacedæmonii adversus eum mittunt Thimbronem, sed infuso successu. Ad exules Rhodorum restituentes populareque statum tollendum Lacedæmonii

mittunt Ecdicem navarchum; Diphradam autem adversus Strutham. Ecdico Lacedæmonii subsidio cum navibus mittunt Teletium, Athenienses adversus illos Thrasylum. Hic omnia Rhodo Thracum reges disidentes conciliavit, et deinde Byzantio et Chalcidæo recuperata Lesbam navigavit et Mytilenæ, quæ sola urbs Atheniensibus fida manserat, confirmata ab Methymnam Lacedæmonius vincit. In Thrasylus ab Amphidam ocellum sufficiunt Athenienses Agryllum, et in Hellespontum, ubi Lacedæmonii Anaxibio duce multa molebantur, mittunt Iphicratem. Qui post levia prœlia cum accepisset Anaxibium cum suis Antandram abisse, noctu Abydum trajecit et redeuntem ex insidiis oppressit. Anaxibius ipse fortiter pugnavit cecidit: ejus autem copias partim fuga elapsæ partim casæ sunt.

LIBER V.

CAPIT. I. *Ægietas* Lacedæmoniorum permissu ex Attica prædæ agriles oppugnavit Athenienses. Horum classem Teletius Lacedæmonius fugat. Honores Teletius a militibus habuit. Successit ei Hierax, et hinc Autadidas, qui Nicolorum mittit Abydum. Interim Eunomus præfectus classis Atheniensium cum ab *Ægina* noctu profectus Atticam accedevet, *Gorgopas* Lacedæmonius cum decem navibus modico intervallo tacite inscutus eum opprimit, et capitis quatuor tremibus *Æginam* rediit. Eodem Chærias deinde noctu vectus insidias ponit. Itē animadversa *Gorgopas* eum *Ægietis* aliosque ei occurrunt: sed ipse cum multis *Ægietarum* cadit: reliqui diffugiunt. Hinc rursus Teletius missus magno militum gaudio excipitur. Hic cum duodecim navibus ipsam Thracum noctu invadere ausus, aliquot navibus abreptis *Æginam* reversas et prædæ natis et militibus stipendia numeravit. Anticladam Athenienses in errorem induci frustra persequuntur. Ipse contra Thrasylum Collytensem cum octo tremibus capit. Postea navibus copiis ita est auctus ut totius maris velleit habere imperium. Jam Athenienses pacis quam bellicæ cupidiores facti. Simul et Lacedæmonii et Argivi de pace cogitare ceperunt. Habebat eo tempore Tiribazus ejus conditiones a rege acceptas, quarum caput erat, ut omnes Græcæ civitates et insule: exceptis paucis sui essent regis. Placebat conditio omnibus præter Thebanos: quos tamen Agesilaus belli terrore cepit ut Bœotias civitatibus *ætrospiciv* redderet. Pari modo Corinthios et Argivos communi fœderi subiecit. — CAP. II. Jam in sociis etiam dubiæ fidei Lacedæmonii animadvertere ceperunt et primo Mantineaensium urbem penitus sustulerunt. Jam exules Philiatorum, tenporibus usi, ad Lacedæmonios de rebus suis confugiunt. Hi per legatos Philantem missos rogant ut illos resituant. Philasii, qui cognatos exulium aliosque rerum novarum studiosos timebant, eos confestim revocant, et eis bona sua publice restitunt. Legati Aranthio et Apollonia missi Lacedæmonem Olynthiorum impotentiam accusant et quid periculi ab illis imminat ostendunt. Statim igitur Lacedæmonii adversus illos mittunt Eudamiam cum copiis, quas e proximo cogere poterant, et hujus fratrem cum reliquis Thebidas subsequi jubent. Hic cum processisset ad Thebas, quæ civitas discordia civili tum laborabat, Leontidas alterius factionis princeps et arcem tradidit et deinde confestim adversarium ut patris locum abstrahi jussit. Hinc confestim Spartam. Lacedæmonii, et Agesilaus maxime, hoc factum placebat, miserundque qui de Ithenia judicarent. Hoc interfecto Leontidas cum suis Thebas tenens magnis ad bellum Olynthiacum co-

piis Lacedæmonios juvit, pensertim cum Teletium Agesilai fratrem burmostam misissent. Expeditio ipsa feliciter cessit, et quamquam initio dubia fuerat victoria fortiter pugnantibus Olynthiis, tamen cum prælium prope urbem committeretur, viderenturque Lacedæmonii esse irrupturi, cesserunt tandem Olynthii, et multis suorum amissis in urbem se receperunt. — CAP. III. Teletius cum ad vastandos Olynthiorum agros egressus audacius eorum equites excurrere vilisset, primo Theomodonem in eos impetum facere jubet, mox cum hic multis suorum amissis cecidisset, ipse cum omnibus copiis eos ad muros usque persequitur. Sed erumpentes Olynthii eum prosternunt Lacedæmoniosque omnes partim fuga disiciunt, partim coarctant. Majorem partem adversus Philasios exercitum duce Agrephidæ mittunt. Interim Philasii cum exulibus fidem non præstarent, hi ad Lacedæmonios confugiunt eoque ad bellum excitant. Jam Agesilaus Philantem obsidet et callide benignitate necessarios exulium elicit ex urbe et ad partes suas traducit. Interea Olynthios vexat Agrephidæ; sed paulo post morbo mortuus refertur in patriam. Philante Delphos quidam cum trecentis dia obidentes vexat: sed tandem penuria victus agit de deditione. Lacedæmoniorum civitas totam rem commisit Agesilai arbitrio. Hic quamquam debebat esse lenior, tamen magna humanitate adversus Philasios ea in re usus est. Olynthii in fidem recepti. — CAP. IV. Thebanis vero perasam dederunt Lacedæmonii. Nam pauci quidam Thebani cum facta conspersione oculis tyrannici Cadmeam cum Atheniensibus acriter invadunt et Lacedæmoniorum præsidium ad deditionem cogunt. Morte multum Lacedæmonii iurastam qui Cadmeam Thebanis reddiderat. Jam vero cum Agesilaus ætatem excusaret, adversus hoc bellum Cleombrotum mandat. Qui cum fere nihil egisset, reliquit Thespis cum tertii sociorum parte Spodiariam harmoniam, domumque rediit. Insuperata prociela in ejus rediit. Thebani ne soli bellum haberent cum Lacedæmonii: Siodriam corruerunt, ut in Atticam irrumperet. Hic ille facit incitis Lacedæmonii, atque accessit, cum in judicio capitali non comparuisset, tamen ob virtutes et merita in patriam, vel potius deperante apud Agesilaum Arehidam, absolutus est. Commovit hoc Athenienses ut jam Bœotias omni ope javarent. Lacedæmonii autem rursus Agesilaus duce bellum isdem inferunt. Sed hic cum multis rebus gestis domum rediit, Thespis relicto Phoribia harmonia. Hic primo nullum agri vastabat Thebanorum. Sed ad pagam Thebani profecti cum prostratum ejusque exercitum cadunt et fugant. Agesilaus suscepit adversus Thebas expeditione simulari se primo Thespias venturum. Hoc falso nuntio decepti Thebanos, et alia loca atque ipsi putarant ingressus multa depopulatus est, priusquam illi rebus suis subsidio venire possent. Deinde cum accessissent, versus ipsas Thebas deflexus eos permovit ut cursu ad urbem magno anfractu contenderent. Scitæ eos usque ad muria persecuti, revertebat inde Thebanis, celeriter se recipiunt. Tropæum igitur statunt Thebani. Postero die Agesilaus abiit Thespias. Hi discordias civiles sedavit, et inde cum suis domum est profectus. Thebani duas tirrenes frumentæ centum emittunt Pagasas. Has cum frumento et trecentis hominibus capit Alceas Lacedæmonius Oream Eubœæ tenens captivos in arce includit. Sed commodam narti occasionem ipsi arcem occupant: quo facto civitas deficit a Lacedæmonii, neque amplius Thebani frumento caruerunt. Morbus Agesilai. Cleombrotus adversus Thebas profectus cum Cilharone

ab hostibus dejectus esset, reversas et exercitumque dimisit. Jam suorum sociorum Lacedæmonii magnam classem parant, qua maxime re frumentaria intercluderent Athenienses. Sed hi Clabria duce victores auxilium amocariis tutum Athenas cursum præstiterunt. Mox et Boriorum rogatu classem sexaginta navium Timotheo duce adversus eos miserunt. Timotheus civitates circa Corcyram aequitate sibi adjunxit. Contra eum Lacedæmonii mittunt Nicrochum, hominem valde audacem, qui a navibus nondum salis instructus infeliciter perierat.

LIBER VI.

CAPIT. I. Interim ad Phocæas bello petito a Thebanis proficiscitur Cleombrotus. Eodem fere tempore Lacedæmonem venit Polydamas Pharsalius, civitatis sue princeps, petiturus auxilia adversus Iasonem hominem potentissimum, qui vel precibus vel armis Pharsalum sibi adjuvare vellet. Lacedæmonii cum ei non possent satisfacere, rediit cum Iasone rem composuit ita, ut ille, quod cupierat, totius Thessaliæ constitueretur imperator. — CAP. II. Athenienses cum viderent Thebanorum opes augeri, suas mini, pace cum Lacedæmonis facta Timotheum revocant domum. At hic in reditu simul exules Zacynthiorum in sedibus sua reponit: unde sequenti anno novum bellum. Ob Timothei factum Lacedæmonii suis et sociorum opibus magnam classem exornant Mnasiippo duce ad Corcyram Atheniensibus eripiendam. Quo facto cum Corcyrae indigne inclusi fame premoverentur, Atheniensium auxilium implorant, qui post alios is miserunt Iphicratem. Sed nequam hic advenit, Mnasiippi temeritate factum ut Corcyrae facta eruptione Lacedæmonios magna clade afficerent. Ipse etiam Mnasiippus in pugna cecidit, reliqui metu adventantis Iphicratis Leucadem profugerunt. Laudatur Iphicrates et ejus disciplina nautica. Cum venisset Corcyram, decem triremes a Dionysio Syracusis Corcyram missas capit. Jam pluribus Corcyra navibus auctus ipsam Lacedæmonia petere cogitabat. Laudatur tota ejus expeditio. — CAP. III. Athenienses a Thebanis offensum optimum petebant eos invitare ad pacem cum Lacedæmonis faciendam. Itaque et ipsi cum sociis legatos Spartam miserunt, et Theban, Boriorum omnium, ut ipsi quidem volebant, nomine juraturi. Postquam Callistratus ille præter alios oratores diversat, his legibus pax convenit ut Lacedæmonii harmonas undique revocarent, exercitus omnes dimitterent, civitatibus libertatem redderent, liceret, si quis hanc migraret, succurrere violatis. Jurarunt itaque Lacedæmonii suo sociisque nomine, Athenienses autem per se, ut et ipsorum civitates scire. In Thebanis vero res masebat ambigua. — CAP. IV. Thebani cum civitatibus Borotice libertatem non redderent, Cleombrotus ephorum jussum adversus eos e Phocide profectus improviso adventu Cressin urbem et duodecim triremes cepit, et deinde ad Leestria castra metatus est. Non fugo intervallo castra posuerant Thebani. Utrique autem commotum videbatur pugnare. Sed infusa omnia ceciderunt Lacedæmonis, ita ut gravissima clade affligerentur, et plus mille suorum amissis in fugam se darent. Ephori de hac re certiores facti collectis undique copiis Archidamum subsidio mittunt. Thebani vero Athenienses premovere student et hoc tempore tam commodo penas a Lacedæmonis repetunt. Sed ab his nimis benigne excepti Iasonem evitant. Hic cum venisset in Boriam tam Lacedæmonios quam Thebanos prudenter oratione a

bello deterruit. Itaque illi Archidamo obviam profecti domum redierunt. Iason per Phocidem rediens præter alia ut in hostes hostiliter facta Heracleæ munitiones diruit, ut tutior ipsi pateret transitus in Græciam. Pythia celebrare parat Iason luculentam victimarum copiam. Sed dum Phæronem equites lustrat, a septem adolescentulis quasi de controversia quadam cum accedentibus interficitur. Ei succedunt in imperio fratres Polydorus et Polypluron, et his princeps Alexander. Hic sacus et domi et foris fraude uxoris perit. Ex quo Tisiphonius imperium tenebat cum tempore hæc scribebat Xenophon. — CAP. V. Cum Peloponnesii etiamnum auspiciis Lacedæmoniorum sequerentur, Athenienses agebant cum civitatibus ut se legibus pacis Aristide obstringerent. Fecerant hoc quoque convocant omnes præter Eleos, qui civitates quasdam liberas dimittere volebant. Mantioneenses rursus in unam urbem invitit Lacedæmonia corant. Apud Tegydas Callibus universum concilium Arcadum constituere volebat: illi adversabatur Stasiippi factio. Orto inde bello Mantioneensibus cum Callio conjuncta Stasiippus cum suis perit. Penas a Mantioneensibus repetitum Lacedæmonii mittunt Agesilam. Sed quamquam interim illi Orchomenos rursus bellum inferbant, tamen Agesilam cunctandam ratus, cum hostes in campo potestatem sui non facerent, in Lacedæmonia reversus dimisit exercitum domumque rediit. Thebani ab Arcadibus vocati cum Agesilam viderent ab hisse domum, domum et ipsi redire volebant: sed multorum precibus et cohortationibus victi in Lacedæmonia irruerunt et vastata agris prope accesserunt ad urbem. In hoc tumultu Lacedæmonii Helotes armati et sociorum auxilii de imperio decertare parant. Locant et insidias: e quibus hostes oppressi in fugam verterunt atque ita terruerunt ut ab urbe discederent. Interim et Athenas miserunt legatos, qui opem ejus civitatis implorarent, in quorum oratione illud maxime movit Athenienses, quod Lacedæmonii olim Thebanorum auctoritati obstitissent, neque passi erant Atheniensium civitatem plane excidit. Prorsus autem admirabilis erat oratio Proclia Philani. Dionisio miserunt Iphicratem cum omnibus copiis, rufus tamen opera tum fere fuit nulla, feliciterque videtur cessasse quod sponte Thebani domum redierunt.

LIBER VII.

CAPIT. I. Jam nova legatio Lacedæmoniorum venit Athenas deliberatum quibus legibus societas esset inunda. Hic etiam prudens Proclia oratio magna laude ab omnibus excepta est: suaserat autem ut Athenienses mari, Lacedæmonii terra gererent imperium: tamen in Cephaloniæ sententiam decreverunt ut altera per quinos dies utrique annum rerum tenerent. Lacedæmonii cum Atheniensibus ad Corinthienses congregati difficillimum Onesi montis partem deinde non suscipiunt. Sed Thebani sub ditionem oppressos inde deiciunt, et deinde cum Arcadibus, Eleis et Argivis conjuncti multa vastant: Corinthum vero invasuri graviter accipiunt. Interim a Dionysio veniunt triremes viginti. Cum ergo a Corinthio ad mare Thebani agroa obsiderent, Athenienses et Corinthii nihil audientibus, quinquaginta fere Dionysii equites illos mire ventos fatigabant. Paucis post diebus Thebani redeunt domum. Jam vero Lyconides Mantioneensis magnos Arcadibus injicit spiritus, eosque deterruit, ne amplius sui Thebanis agerent, sed communi imperium postularant. Hinc facti sunt Thebanis invisi, et ob similem arrogantiam Eleis. Distracti jam eorum animis venit ab Ariobarzane cum magnis pecuniis

Philiscus et Thebanos Lacedaemoniosque convocavit Delphos ad pacem restitendum. Ille cum Messenem Lacedaemonii liberam dimittere nolent, ad bellum illa faciendum Philiscus magnam exercitum paravit. Auxilia iterum mittit Dionysius. Cum his et Lacedaemoniis Archidamus Gargas expugnavit et incolas omnes trucidavit, deinde vastas Parthasorum agros. Jam Cissidas duos Siculorum cum profectorem pararet, hostes reditus ejus intercludere conabantur: sed ab Archidamo incredibili cunctis sunt affecti, salvis omnibus ad moem Lacedaemoniis. Thebani Imperium Graecorum dudum affectantes Pelopidam mittunt ad regem: qui consilio et eloquentia impetravit ab eo ut paris formidum scriberet, ex qua Messene a Lacedaemoniis libera esset, Athenienses naves abducerent, relique civitates hunc armis defenderent. In hac formulam cum Corinthiis jurare nolent, complures aliae civitates inquis exemplum secutae constant Thebanorum fecerunt irritum. Epaminondas civitates Achaiae partibus Thebanorum adjuvare cupiens bello eas petit. Sed cum optimates statim cum eo se conjungerent, nihil aliud nisi fadus cum his pepigit, ex quo socii Thebanorum essent in omni bello. Hi civitatum principes cum oppressa populari factione Lacedaemoniis studerent, Arcades in medio constituti ancipiti premebantur periculo. Apud Sicyonios Euphron populari imperium, ut videtur volebat, instituit, sed regis tyrannidem occupavit. — Cap. II. Phidias autem ab Argivis et Sicyoniis commotus privati in moem cum Lacedaemoniis amicitiam turbantur. Hujus fidei et vero etiam fortitudinis plura documenta etiam et superioribus annis proferuntur ab uxoribus, in quibus illud, quod cum ipso urbes ab Eleonem Arcademque manu adiuti dolo in artem irruerant et captam jam tenebant acropolin, eos inde effugere et partem e muris desilire coegerunt. — Cap. III. Arcas Arcadem duos Sicyoniis domestico male laborantibus cum exercitu succurrit; et in acropolin convocat eorum principes et exsules non publice ejectos. Euphron statim confugit in portum, cumque tradit Lacedaemoniis. Postea cum Thebanis Sicyoniam acropolin tenerent, in Berothiam profectus cum Thebanis de tota Sicyonia urbe sibi tradenda agere volebat. Sed in ipsa Cadmea a civibus quibusdam suis occisus est. — Cap. IV. Oroperu, sociam Atheniensium civitatem, exsules occupant. Arcades suavia Locomedia de societate cum Atheniensibus agunt rursus obducunt. Eodem tempore Athenenses frustra Corinthii imperium affectabant. Cum vero Corinthii de rebus suis jam magis solliciti laborarent, fadus fecerunt cum Lacedaemoniis et Thebanis hac lege ut quantus in ipsis esset ab omni bello abstinerent. Eodem tempore Dionysius junior Lacedaemoniis misit duodecim triremes, quibus illi adiuti Sellasiam oppugnavit. Elei Lacedaemoniam Arcadam urbem, ut antiquitus suam, occupant. Arcades igitur bellum illa faciunt, ea quidem nisi felicitate, ut in ipsam urbem Elidem penetrarent, ex qua tunc mox sunt eieci. Discordia Elei dudum laborabant. Unde Arcades ab alterutra factione adiuti facilius reliquos superant. Postea cum Achaei ad societatem Eleorum accessissent, et eorum urbem cum praesidio tuerentur, Arcades nova expeditione suscepta cum accipessent Pelleneenses Elidem tueri, Obno occupant, et quo ipso tamen vi sunt expulsi. Novum expeditio Arcadum feliciter cedit. Jam Lacedaemonii ab Eleis excitati ad bellum adversus Arcadas Archidamo duce Cronum occupant, praesidio relicto domum redeunt. Arcades statim Cronum obsident. Denique igitur militum Archidamus: sed rem gerit infelicit. Interim ipsi Elei exsules vicini et Pylum expugnant.

Jam Lacedaemonii nocte Cronum profecti vallum occupant et suos ex urbe evocant. Sed cum Arcades concurrerent, plus centum praesidiariorum in eorum venerunt potestatem. Sequitur tempus Indorum Olympiorum, quos Arcades cum Pisatis apparece sperant. Sed Elei prope Olympiam insolita fortitudine cum his conflixerunt, et pene e loco sacro deiecerunt. Cum tamen cum postridie vallo et fossa locum viderent munitionem, ulterius periclitandum non rati Elidem redierunt. Cum Arcadam principes pecunia Olympiis sacris dicala absterentur ad numerandum Eparitis stipendium, Mantineaes primi, post et alii hunc sacrilegio obistere coeperunt. Illic magni motus. Nam illi acris causas acturi Thebanorum auxilia requirunt. Publico tamen decreto Thebani rogati sunt, ne jam copias in Arcadam mitterent, et pax cum Eleis restituta est. Jam convivia securi et liri Tegeae celebrantur. Sed principes illi et praefecti quidam Thebanorum quam plurimos convivantium comprehensos in custodiam duxerunt. Parum autem impravis Mantineaes, qui praeter ceteros claudum debent, cum elapsi essent, res aliter atque illi volebant, cecidit. Impravis Thebanum ille ab Arcadibus domi accusatus laborabat. Sed Epaminondas ejus causae favens durum delicti legis responsum; bellum Berothios Arcades illatos, quod sine ipsis urbi auctoritate pacem fecissent. — Cap. V. Epaminondas cum primum potuit cum sociis transit in Peloponnesum, et frustra expectatis Atheniensibus, quos intercepti cogitabat, Tegeam profectus est. Ille ubi audierit Agellum jam domo cum copiis exisse, recta contendit Spartam, quam vacuum occupasset nisi Agellus re audita mature recurrisset. Ad urbem autem Epaminondas conditit infesto Marte, atque inde celeriter Tegeam rediit, missis Mantinea equitibus. Eodem paulo ante venerant Atheniensium equites, qui opportunissimo tempore acerrime pugnae commensus Mantineaes servarunt. Epaminondas his superatis delecto hoc dedecus decrevit. Itaque confirmatis animis militum se ad novum proelium paravit: et debilis aliqua cunctatione hostibus, conferto in eum formae agmine eorum aciem percussit et ad fugam compulsi. Jam ipse cedit: aul victoria uti desclant: Itaque u virtutis multu caduatur: denique victoria utrius partis fuerit dubitari ceptum est. Ceterum hoc tanto totius pene Graeciae conflictu utilit confectum est: contra major quam ante fuerat rerum perturbatio existit.

AGESILAUS.

Caper I. Agesilaei genus nobile; patris dignitas ipsaque virtus, ob quam regni munere dignus est habita. Res ejus in Asia grae, in quibus praeter artes militares, maximamque in bello prudentiam, pietatem adversus deos, equitatem et clementiam adversus homines ostendit, modestiam denique adversus magistratus Lacedaemoniorum ipsam revocant. Addit ad has laudes illud, quod concordiam in civitatibus Graecorum Asiaticis restituerit. — Cap. II. Copia in Europam trajecta cum in Rheni u Berothia eorumque sociis laceraretur, non in fugam coniecit. Paullo post ad Coroneum eosdem gravi praelio vicit, et salvus rediit in patriam. Pari virtute bellum postea gessit cum Argivis et aliis Graecis civitatibus. Postea cum Lacedaemoniorum res pugna Leuctrica concordiae videretur, tamen rursus praeter opinionem hostes est ultas. Contra eodem ipsam urbem

Spartanum aggressor patriam prudenter et fortiter defendit. Cum jam propter etatem ad militiam ineptior videretur, legationibus maxime obediens pecunias in subsidium patrie collegit. Sed tamen senex octoginta annorum ab Aegyptiorum rege auxilio vocatus, mox ab eodem offensus, adversarium ejus in regno constituit, atque ita socio Lacedaemoniis adjuvante et pecuniis ab eo acceptis, patriam non parum profuit. — Cap. III. Maximis Agesiis virtutibus fuit praeditus. — Cap. IV. pietate adversus deos, justitia. — Cap. V. continentia. — Cap. VI. fortitudine et sapientia. — Cap. VII. Demonstratur deinde amor Agesiis erga civem et adversus Graecos omnes, et odium ejus adversus barbaros. — Cap. VIII. Agesiis comitas, spiritus regius, fugacitas; quae virtutes alique his adfines comparantur cum virtutibus regis Persarum. — Cap. IX, X. ut Agesiis tanto excellentior appareat. — Cap. XI. Sententias brevibus quasi principia virtutis omnis Agesiis explicantur, exordio a pietate sumto.

HIERO.

CAPUT I. Ostendit Hiero plures voluptates per sensus percipere privatus homines quam tyrannos. Hos enim minus interesse posse spectaculis rebusque oculis pascantibus: neque magis aurium suavi sensu delectari: laudem enim quae vel maxime hominum aures mulcentur, tyranni sibi tribui suspectam: cibos potusque quamvis exquisitos parum suavitatis offerre, cum creber usus et copia afferat fastidium: odores suavissimos quibus nunguntur, magis sentire ab aliis quam a regibus ipsis: In re amatoria denique eosdem longe inferiores esse privatis. — Cap. II. Illas voluptates et sensus Simonides dixit esse exiguas et majores res commemorat quarum fructu tyranni videntur beatiores. Sed contra Hiero docere instituit, tyrannidem esse splendorem miseriam et maximis bonis tyrannos carere, plurima mala experiri. Foris enim et domi ab hostibus et invidiis tribus obsessos esse: atque bellorum incommoda quae sint habere communia cum liberis civitatibus, sed incommoda quae precipiantur ex bello non item frui. — Cap. III. Amicitiae vere commoda, quae omnium consensu maxima esse censentur, non pertinere ad tyrannos. Parum etiam fidei illos habere passio cognita, a quibus tyranni saepe stantur insidiae. Metuendum porro illis esse, ne per cibos potusque venenosos etiam tollantur: et tantum abesse ut tyrannicida puniatur a civitate, ut praemiis potius ornentur. — Cap. IV. Ob opes, quas possidere videtur tyrannus, ejus conditionem non esse meliorem: eum molestus et periculosus per vim et injuriam eas acquirere cogi: et vi tantas posse cogere, quantae ad summos necessarios requirantur. — Cap. V. A viro porro bonis cum timere: quos si trahat, ipsi reliquique homines graves et serviles. Denique etiam sine utilitatis causa patriam amare debeat, civem tamen imbelles redire isque milites externos nocentioris quae praefere cogi. — Cap. VI. Vitam jucundam Hiero, quam privatus egerit, comparat cum miseria et metu, in quo versetur, postquam regnum sit adeptus. — Cap. VII. Cum Simonides dixisset, certe honorem, qui tam gratus et optatus vulgo videtur hominibus, tyranno haberi: ostendit Hiero, verum et gratum honorem non nisi a benevolis haberi, quos adeo omnino sit expertus tyrannus, quia hic ab invidis, servis et metuentibus exprimitur. Tum Simonidi miranti, cur tyrannus, si sit tale tantumque malum, non deponatur, respondet Hiero, istud tantum quamvis intolerabile, tamen non sine

factura salutis posse abici. — Cap. VIII. Ostendit Simonides, tyrannum factus, quam privatum, posse alii aliorum conciliare benevolentiam. Nam cuncta benevolentiae signa gratiori proficisci a tyranno, quam a privato. Objicit Hiero, plura negotia necessario obeunda esse tyranno, quae parant odium. — Cap. IX. Respondet ad hoc Simonides isti incommodo ita occurrere posse a tyranno ut negotia vulgo grata ipse administret; quae facile offendant, ea per alios gerenda curet. Atque praeiis studia et emulationes civium debere excitari, ut res civitati utiles alacriter et libenter administrent. — Cap. X. Invadit ex mercenariis militibus ita defluere ostendit Simonides, si tyrannus eos alit ad hominum periculum injurias coercendas, saltem tunc modo suam, sed omnium civium, tuendam, agricolas pecoraque contra latrones defendenda, inversiones hostium arcendas, expeditionem adversus hostes suscipiendam, amicorum res tuendas et hostium oves frangendas. Propter talem et tam multiplicem usum, quem praestant satellites, necesse sit civem stipendia solvare libenter. — Cap. XI. Addit Simonides, tyrannum etiam de suis rebus debere ad publicos usus conferre, et omnino nulli rei parcere ut civitatem reddat quam beatissimam.

MEMORABILIA.

LIBER I.

CAPUT I. Crimini primo Socrati publice obiecto respondetur ita ut Socratem neque contemtorum patriorum deorum neque novorum auctorem fuisse doceatur. — Cap. II. Crimini alteri occurrunt et demonstratur Socratem juvenentem et discipulos non corripisse. — Cap. III. Deinde docetur Socratem et verbis et factis totaque vita talem fuisse ut et ipse honeste viveret et alios ad honestatis studium excitaret: primum igitur precando, sacrificando et deorum voluntate exploranda rectum fuisse deorum cultorem; deinde in cibis, potu utriusque temperantiae studiosus. — Cap. IV. Deos esse atque hominibus consulere demonstratur. — Cap. V. Temperantia commendatur. — Cap. VI. Antiphonem sophistam obiectum sibi virtutem habilitatem lenem et gratia docendi consuetudinem refellit Socrates. — Cap. VII. Quomodo Socrates ab iactantia avertebat homines.

LIBER II.

CAPUT I. Socratis de voluptate et temperantia cum Aristippo Cyrenaeo disputatio. — Cap. II. Lamprotem filium matris iratum placat et pietatis causas docet. — Cap. III. Fratres invicem sibi iratos placat, et concordiam commendat Socrates. — Cap. IV. De amicitiae pretio. — Cap. V. Explorare se quomodo, quando ab amicis estimari possit, et ut magni aestimetur, elaborare debere. — Cap. VI. De amicis cum deliquerit tunc conciliandis. — Cap. VII. Quomodo amicorum inopes et angustiis occurrere debeamus et consilio et opera, docet deinde usque ad finem libri; hoc vero capite exemplo colloqui cum Aristarcho habiti. — Cap. VIII. Euthyrum mercede operum locum ad convenientius vitae genus eligendum hortatur. — Cap. IX. Crimen a symphoniantis lutum reddit. — Cap. X. Amicorum indigentia occurrendum esse beneficiis docet.

LIBER III.

CAPUT I. Quid et quantum imperatori scire sit necessarium, Socrates docet. — Cae. II. Ostenditur summum imperatoris officium esse eos quibus preest reddere bestios. — CAP. III. Cuiam prefecto equitum erento demonstrat Socrates in officio ejus esse ut et equos et equites meliores efficiat. — Cae. IV. Socrates docere constare bonum choragum et oeconomum posse etiam esse bonum imperatorem. — CAP. V. De revocandis ad pristinam fortitudinem et felicitatem Atheniensibus. — Cae. VI. Glauconem imperitum adolescentem a capessenda republica avertit Socrates. — Cae. VII. Charmidem verecundantem ad capessendam rempublicam cohortatur Socrates. — Cae. VIII. Captiosis Aristippi questionibus de bono et pulcro respondet Socrates. — Cae. IX. Sententiae Socratis varie de fortitudine, de sapientia, de temperantia aliisque virtutibus arte disserit, sique ita prodesset illis studet Socrates. — CAP. XI. Cum Theodota meretricis de arte amatorio allicendorum confabulatur Socrates. — CAP. XII. De bona valetudine, firmitate et robore corporis per exercitia gymnastica quaerenda. — Cae. XIII. Varia Socratis commemorantur apophthegmata. — Cae. XIV. Sermones Socratis convivales frugalitatem commendant.

LIBER IV.

CAPUT I. Exponit artes varias quibus Socrates juvenes alliciebat, eorumque insignia diversarum indolem tentabat, explorabat, et disciplina sua ad virtutum capessendam formatos excitabat omnes. — CAP. II. Continuat narrationem antecedentis capitis exemplo Euthydemum, quem sapientiae suae opinione laetatum tam diu interrogando versat Socrates, donec confitetur omnium se illorum rerum quas antea callere existimaverat esse plane ignarum. — CAP. III. Socrates non prius ad rem publicam juvenes aut quaeunque artem capessendam invitandos esse statuebat quam eorum animus fuisset praeceptis ad virtutem formatis, eujus fundamentum sit pietas erga deos. Igitur Euthydemum docet hoc capite deos hominibus consulere et propterea colendos esse. — Cae. IV. Juris civilis et naturalis fontes et causas aperit Socrates enim Hippia sophista disputans. — Cae. V. Intemperantiae mala ostenduntur. — CAP. VI. Artem brae et recte de re quaeunque proposita disserendi docet familiares suos Socrates. — CAP. VII. Demonstrat Socrates quid et quantum in arte quoque, velut geometria, astronomia, arithmetica, medica, discendum sit, adeo ut questionibus intellecta difficultibus usuque inanimis apsectis, eas res tantum cognoscere jubeat quae ad vitam domesticam civilemque recte instituendam gerendamque pertinent. — CAP. VIII. Demonstratur Socratem capitali iudicio condemnatum minime mendacii de demonio sibi significante, si quid sit omittendum aut faciendum, cogitari. Ad extremum fit brevis repetitio argumentorum quae per hos commentarios sunt tractata.

APOLOGIA SOCRATIS.

Cum vulgo ab iis, qui de morte Socratis exposuerant, magniloquentia quidem ejus commemorata esset, sed caesum non allate eae iis iudicibus non simplex factus fuerit, immo eos dictis factisque irritaverit ad sa-

dammandum; constare magistrum a stulta pertinacia et a vano animi fastu vindicare, ostenditque, Socrati tunc melius visum esse mori quam diutius vivere. Refert igitur primo sermonem, quem Hermogenes cum Socrate autem iudicium laboraret. Ille enim admonitus ab illo, negat se apud iudices causam dicturum esse, non modo quod semper ab omni abstineret laetitia, sed quod semper etiam de causa cogitare volenti deus sibi obstitit, quia sine dubio bene de se actum sit, si jam moriatur. In iudicio causam suam agens ostendit, mirum sibi videri, quod a Melio reus sit factus religionis contentae et juventutis corruptae; cum tamen sacra fecerit in altaribus publicis, a deo admonitus sit de rebus suis, ab Apolline laudem maximarum virtutum adeptus sit, eamque verissimam propterea, quod a corporis voluptatibus abstineret, alieni non appetens mercedem pro disciplina exegerit nullam, discendi cupiditate semper flagrant, multis viris bonis gratias acceptasque fecit, paucis contentus viveret, et nullus mores depravarit. Quamobrem damnavit a iudicibus licet existimare, ut innocentem suum sibi conscius, noluit: sed impietate ac turpitudine testibus iudicibusque objecta laus et iudicio abiit. Amicos et iudicem secum discedentes a lacrimis abstinere ac levari potius iubet: Apollodori vero stultam querviam venuste nec sine risu castigat. Anyti, accusatoris sui, filium praedicat ad grave et exitiosum aliquod vitium esse prolapsurum: quod evenit.

OECONOMICUS.

CAPUT I. Socrates de oeconomia disputaturus principia disputationis subtiliter ponit ostenditque esse artem et eam quidem quae in administranda domo sive sua sive aliena cernatur: ad domum referendum esse quicquid honorum quae possident: in bonis vero numerandum esse quo quis alie uti possit ut fructus modo peripatit, scilicet autem solam rei familiaris administratione non sufficere ad laudem boni patrisfamilias, nisi quis sit liber a pravis cupiditatibus, quia qui istis indulget sit servus et honorum quae habet faciat iactantiam. — CAP. II. Festive ostendit Socrates Critobulo hominem ante laeto se esse divitem, ipsum valde pauperem. Qua re excitatus Critobulus vehementer ab eo contendit ut se modum augenda rei familiaris doceat. Respondet Socrates se istam artem non callere, sed alios ei esse monstraturum unde eam discere possit, si velit. — CAP. III. Socrates auctor est Critobulo ut vitam institutaque inspicere eorum qui rem vel male vel bene administrant. Esse enim ait qui oves bonas sumibus exigit, esse qui malas multis extruunt: alios ordine neglecto multiduci suppeditat uti male; alios curta bene et commode: aliorum servos victos adlagere, aliorum libenter manere et opus facere sedulo: alios ab agricultura pauperes fieri, alios inde locupletari: alios ab studio rei equestria ad regestatem redigi, alios inde multum lucri facere: aliorum uxores ad rem augendam committere, aliorum ad illuminandam: se et monstrare posse homines qui reliqua artes scienter exercent: solitarius quidem animam et corpus frangere et repudiandas esse; sed belli gerendi et agri colendi artes unice convenire Critobulo. — CAP. IV. Ad commendandam rem militarem et agriculturam Socrates exemplo regis Persarum utitur, et narrationem addit de Cyri minoris erga agriculturam studio, propter quod Lyander aliquando eum admiratus sit. — CAP. V. Laudatur agricultura quod studium illius sit jucundum, rem angust, corpora corroboret et ad militiam apta reddat, doceat

justitiam et liberalitatem, artesque parat et alit. Opponit Socrati Critobulus calamitates quas emittit res in agro studiose culte et feliciter florentes sint obnoxiae. Respondit ille deos esse colendos et placandos ut res in agro gerendas prospere procedere jubeant. Deinde repetitis summis illa quae ante de natura et praestantia agriculturae disputata erant, exemplum ei proponit Ischomachi, viri et patrifamilias egregii. — CAP. VI, VII. Narrato eleganter modo quo Ischomachus convenit et ad colloquium invitaverit Socrates, ille suum cum uxore rebus nupta colloquium narrat et ita officium bonae patrifamilias omne exponere incipit. Et prima quidem praecepta haec sunt: materfamilias sit temperans et casta; perita vestigia conficienda, lane tractandae et pensi sui cuique auxilia assignandi; res a viro domum comportatas tueri ac dispense; liberos nutrire, instar reginae apud servo et ancillae suum cuique opus tribui; servorum valetudinem cures; familiam domi doceri et prudenter gubernet. Commode inseritur locus communis de fine conjugii. — CAP. VIII. Uxor demonstrat Ischomachus officio ac dispositionis rerum domesticarum utilitatem et praestantiam, et pro ratione adium et diversitate partium ad-ficili assignat vestibus variis, calcibus, armis, instrumentis, vasis loca idonea. Ancillam penariam Ischomachus et uxor legunt probam et formam honesta et indulgenti disciplina. Sed monet Ischomachus has curas inutilis esse, nisi ipsa materfamilias rerum ordinem servet: plura enim ipsam negotia sustinere debere quam servos. — CAP. IX, X. Narrat Ischomachus quomodo uxorem s facies suaeque et corporis nimum omnium studio revocari. — CAP. XI. Cum Socrates tudire velit quibus factis Ischomachus perfecte virtutis laudem sibi paraverit, exponit hic, quia felix omnium rerum successus a divino munere pendat se primum deos colere, deinde operam dare, ut sit corpore sanus et robustus, ut honores consequatur in civitate, benevolentiam amicorum sibi conciet, salutem in bello inest et divitias honeste parat. — CAP. XII. Transiit ad boni villici virtutes. Narrat autem Ischomachus villicos s se legi eos quos speret sibi redditum fructu benevolos et rerum agendarum studiosos; repudiari homines intemperantes, somnolentos et libidinosos; reliquos autem corrigi aut ad officium revocari oculo domini saepe praesentis et cuncta iustrantis. — CAP. XIII. omnes ceterum institui, quid, quando et quomodo quaeque res sit administranda, et arte adeo inibi aliis servis imperandi. Ut vero integros se praesent, — CAP. XIV. nec bona heri subvertant, leges publicas ostendit ad haec rem accommodari; in quibus ens, quae ad justitiam spe praemiorum alliciant. — CAP. XV. Ad ipsas agriculturae praecepta transit Ischomachus, et hic primum ostendit illam per se esse cognitum facilem, et s rusticis ob mores ingenios quibus sint praediti libenter tradi quisquial interrogant: illos enim hoc in genere prestare artificibus, qui vel invidia vel lucro ducti studiose sciunt quae in quaque arte sint praestantissima. — CAP. XVI. Disputatur de soli natura et de modo illius cognoscendae, et quomodo quaque ratione novallis debeat exerceri, moveri et parari. — CAP. XVII. De satione traduntur haec: frumentum esse serendum posteaquam soluta pluvia tempore autumnali satis sit irrigatum, idque variis temporibus; terre temulori nimis seminis manandum esse; segeti iugienda esse sarcula, quorum usus explicatur. — CAP. XVIII. Agitur de frumenti preparatione, quae consistit in mendo, trituro per iumenta, et ventilando per ventilatorem. — CAP. XIX. De ratione arborum, imprimis vitium, ficum et oleorum plantandarum quaedam traduntur, veluti de

mensura scrobium, de nativis soli, de planta terre insitenda et terra aggerenda. Socrates igitur cum miraretur quod haec jam tenuisset, cumque aspiceretur sibi de ceteris quoque artibus praecepta cognita esse: Ischomachus confirmat quod ante docuerat, agriculturam esse familiorem et ab ipsa natura doceri. — CAP. XX. Rursum sub finem cura, solertia et diligentia in omni re rustica commendatur, doceturque, quod nonnullis detrimentum inde capiant, id fieri non inscitia rei cognitio facilitas, sed negligentia et socordia. — CAP. XXI. Clausula est huius argumenti: cum agricultura ipsa facile discatur, difficiliorum esse artem homines illa imperio tractandi, ut sponte et libenter imperata faciant. Ad eam auctoritatem adipiscendam, sive sis villicus, sive procurator sive domus, opus esse ingratum et disciplinam, quia imo divino quodam bono, quod sine summa virtute nemini contingat.

CONVIVIIUM.

CAPUT I. Convivium Athenis instituentem tempore Panathenaeorum magnorum Callias, homo ditissimus, in honorem Antiochi ab ipso amati et iam pateris victoris. Ad illud etiam Socrates cum familiaribus nonnullis vocatur. Convivae cum crebuisse, omnes capiti forma Antiochi vel admirationem suam vel amoris quendam sensum tacite vultu et gestu ostendebant. Eorum silentium interrupt Philippos secura, qui intromissus a Callia, et una conaret, aliquos jocos parasiticos protulit, ut convivae exillaret; sed frustra ab initio: node sat ridicule de fortuna sua conquestus est. — CAP. II. Mensa remotis venit ad convensationem. Syntagma cum tibia, cithara et saltaret. Jam cum Callias ob liberalitatem esmeret et saltaret. — CAP. III. Cum tibiae lyraeque cantu delectare vellet, Socrates, qui semper e loco, tempore et personis materiam sermonis fructuosam capiebat, negat illud seculi virili convenire et ostendit vias graecis odores adolescentes et viri spargere debeat. Cum porro puella mirifice saltaret, aut mulieris ingenium non esse deterius virili, dummodo colatur disciplina. Eadem cum saltationem periculi plenum edidisset, disputare incipit cum Antisthene virtutis utrum possit doceri. Denique cum poter se saltasset, docet saltationis utilitatem et necessitatem. Philippos pueri puellaeque saltationem imitari ridicule censur et satis defatigatis sitiensque posset majorem phialam. Unde Socrates medicamentum vini usum commendare aggreditur, et ut minutis poculis bibatur ostendit. — CAP. III. Cum tibiae lyraeque cantu delectari viderentur convivae, Socrates sibi honorificentius esse si sermonibus habendis sibi nec ipsi prodessent neque delectarent quam si ex pueris cantantibus caperent voluptatem. Itaque thetali rogati aperuerunt quae luctu sibi quaeque excolere videbant et quae se sibi maximo placeret. — CAP. IV. Convivae hic deinceps rediunt rationem rei ob quam quisque maxime sibi placeat. Callias jactat artem quae homines efficiat justiores, quam dandis non praeceptis sed numis exerceat. Niceratus praedicat se, Homerum carmina cum tenet memoria, veribus Homerum posse res humanas fere omnes comprobare. Critobulus pulchritudinem suam jactat, coqui opus homines ad multas virtutes adducat. Charmides recenset paupertatis suae commodum; Antisthenes contra licet pauperimus divitias suae praedicat. Hermogenes amicis certis gloriatur, sub quibus intelligit deos sibi propitios. Phi-

Eppas scurras quod agat, vehementer sibi placet; quia omnes beati se invitent ad eam reddantque partium bonorum participem. Syracusanus suam felicitatem collocat in hominum stultitia, qui prestigis et spectaculis delectati dent ei unde commodum vivere possit. Socrates delectat dent ei unde commodum vivere possit. Socrates delectat demonstrat praestantiam et utilitatem lenocinii h. e. artis hominum benevolentiam sibi aliusque conciliandi. — CAP. V. Narrat certamen lepulum plenumque faciliarum de pulchritudine inter Critobulum satis formosum et Socratem indigne deformem, qui more suo h. e. ironice, suam commendat formam, oculos exstantes, sinum nactum, et anplum, crassa labia, et omnino similitudinem cum Sôenis Naladum filiis: atque cum virtus discessisset, iudices corruptos esse jocose queritur. — CAP. VI. Hermogenem adhuc tacentem Socrates de vi *ῥαποιας* rogans non sine joco excitat ad sermocinandum. Syracusanus effusus Socrati convivium facere incipit. Sed partim Socratis modestia partim Antisthenis interpellatione convivialis importunitas reprimatur et confutatur. — CAP. VII, VIII. Socrates de amore veneris disputaturus jocose de nequitis Antisthenis et molestiis quas sibi exhibeat compositus honestiorum Calliae amorem laudat atque hinc docere aggreditur admirabili cum gravitate et copia, quanto praestantior sit amor parri ortus ex ejus inde et animo quam is qui e pulchra corpora forma et ex obscenis cupiditatibus oritur. — CAP. IX. Saitio mimica exhibit Bacchi cum Ariadæ congressum et convivium concludit.

RESPUBLICA LACEDÆMONIORUM.

CAPUT I. Instituta *Lycurgi* de conjugio et de procreatione solibus. — CAP. II. De puero rum educatione. Quatenus *Lycurgus* amorem masculorum concesserit. — CAP. III. De adolescentium disciplina. — CAP. IV. De institutis virorum et protectione aetate. — CAP. V. De phiditiis sive de convicte publico. De corpore pro modo cibi exercendo. — CAP. VI. De cura et usu communi liberorum, servorum et bonorum. — CAP. VII. Liberis hominibus omne lucrum studium interdixit *Lycurgus*, et ex sola exerceri jussit quibus civilis libertas constaret. — CAP. VIII. Obsequium magistratibus et legibus praestandum cum aliis rebus *Lycurgus* impressit Spartaniis, tum auctoritate Apollinis Delphici. — CAP. IX. Ignavos et imbelles ignominia multiplici generis notavit *Lycurgus*, adeo ut homines honestam mortem turpi vitaro proferrent. — CAP. X. De judicio senibus in seautem legenda subeundo. Sapienter *Lycurgus* omnibus civibus necessitatem imposuit omnes civiles virtutes colendi. — CAP. XI. De acie Laconica. — CAP. XII. De re castrorum. — CAP. XIII. De auctoritate et munere regia in bello et de tota belli gerendi ratione. — CAP. XIV. De depravata *Lycurgi* disciplina. — CAP. XV. Jura et commodum regis et pacis singulis mensibus a rege et civitate renovata.

RESPUBLICA ATHENIENSIVM.

CAPUT I. Docere instituit populum Atheniensem callide res componere, et statum popularem conservet. De serorum et peregrinorum apud Athenienses conditione. Docemus quodam socordie, iniquitatis et pravitalis Atheniensium. Cur boni viri in sociis civitatibus a populo Atheniensis videntur. Sociis cur non concedatur ut suas

habeant leges, et carum cogantur petere Athenas. — CAP. II. Obscurius locutus auctor de terrestribus Atheniensium copiis ostendit quam comoda illis proficerentur e maris imperio. Communis sive publica quaedam ad maris fructum populi instituta. Rursus de commodis e maris imperio. In populari imperio fœdera facilius impune violatur quam in paucorum principatu. Populus perstringi et maledictis affici sinit quos odit. — CAP. III. De causis cur socii difficulter Athenas jura suam consequantur. In seditionibus aliarum civitatum quas partes tueretur et tueri debeat populus Atheniensis. Quiritur an democratia timeendum sit ab *ἄρτοις*.

DE VECTIGALIBUS.

CAPUT I. De terræ Atticæ natura ad reddituum rationes augendas apte. — CAP. II. De modo augendi numerum inquilinorum. — CAP. III. De commodis quæ sint concedenda mercatoribus ut eorum negotia civili prosint. — CAP. IV. De argentifodinarum in Attica copiis. Quomodo ex argentifodinis fructus ad rem publicam redire possint. Respondetur ad ea quæ quis modo dictis et superioribus opponat. — CAP. V. Ad tuenda vectigalia pace opus esse ostenditur. — CAP. VI. Commemorantur comoda perfectis rebus illis, de quibus dictum est, ad civitatem redundatura, additurque non sine munie deorum ista esse instituenda.

DE RE EQUESTRI.

CAPUT I. Quomodo quis indolens generosi pulli spectare debeat, ne circumveniat in emptione. — CAP. II. De educandis pullis. — CAP. III. De ratione spectandi equi victoris. — CAP. IV. De cura ipsius domini circa equum. — CAP. V. De cura et negotiis equisonis. — CAP. VI, VII. De ratione equum coeuscendi et de insidendi ratione. De variis cursibus, quibus equum oportet exerceri. — CAP. VIII. Quomodo equus sit erudiendus ut transiit fossas, decurrat per declivia, exsiliat in montana. De ratione meditatationis equestris ad belli usum, et maxima quæ a binis equitibus hanc ad rem fieri possunt. — CAP. IX. Equi feroces quomodo sint tractandi. — CAP. X. De freni ratione et usu ad equi habitum et speciem efformandam. — CAP. XI. Qui equi et quomodo possint crediri, ut subinde anteriores magnifice in alium exsiliant. — CAP. XII. De armis equestribus et de jaculorum missione.

HIPPARCHICUS.

CAPUT I. Summatim perstringuntur officia magistri equitum. Quomodo magister equitum perficere possit, ut sit justus equitum numerus, equi commodi, boni at modesti equites, et probabiles tribuni. — CAP. II. De ordine equitum ad itinera omnis generis collocandorum. — CAP. III. De ratione et ordine decurionum, quæ per uridem et per gymnasia, partim religionis partim iustrationis causa, instituendæ sunt. — CAP. IV. De liberibus in bello faciendis. Varia præcepta belli cantu percipiendi, apta maxime copiis exiguis. — CAP. V. Variæ hostium decipiendorum artes. — CAP. VI. Quomodo dux efficere possit, ut et

amore et auctoritate apud suos valeat. — CAP. VII. Docetur, adversus hostes (Thebanos) opus esse magistro equitum laqueis prudenti et callido, qui sui potestatem nonquam foriat, neque pugna discrimini paucitatem suam committat, sed levibus incommodis hostes fatiget eorumque vires transgat. — CAP. VIII. Interposita cohortatione ad exercentias artes militie terrestri necessarias continuantur superioris generis precepta. Quid faciendum sit ut adversus equites pari numero feliciter deceriet. — CAP. IX. Quomodo nulle hominum equitatus Atheniensibus confici possit. Clausula loco pius decorum cultus commendatur.

CYNEGETICUS.

CAPUT I. Commendatio venationis ab inventoribus diis et cultoribus hominibus, quarum principes cum laude virtutis commemorantur. — CAP. II. Qualis venator leporum ejusque minister esse debent et qualia retia. — CAP. III. De duplici canum (leporariorum) genere, Castoriorum et

vulpinorum, et de vitis eorum in forma et habitu corporis et in ratione investigationis. — CAP. IV. De virtutibus canum in habitu et forma corporis et in ratione investigandi. Quo tempore et quae in loca, canes exercitationis causa domo educi debeant. — CAP. V. De leporum vestigiis, cubili, forma et natura. Tanguntur quaedam leges venationis: deinde exponitur de canum vitiis reliquaque ornatu et de tempore investigationi leporum apto. — CAP. VI. De habitu et officii custodis retium. De habitu venatoris, et de tota investigationi, persequendi et capiendi leporis ratione. — CAP. VII. De catulis procreandis, educandis et instituendis ad venandum. — CAP. VIII. De leporibus venandis per hiemem. — CAP. IX. De hianulis et cervis venandis. — CAP. X. De apris venandis. — CAP. XI. De venandis leonibus, pardis, similibusque belluis. — CAP. XII. De usu venationis ad bellum. De usu venationis ad tuendam rem familiarem et ad exercentiam omnem virtutem. — CAP. XIII. De sophis, vanis sapientiae et virtutis tradendae professoribus. Monentur juvenes, ne exemplum sequantur eorum, qui reipublice administrande nomine et publicas et privatas pecunias abripiunt, et ut venationis potius disciplina ad virtutem parandam utantur.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑ.

BIBAION A.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

"Εννοιά τοι ἥμιν ἐγένετο δεῖν δημοκρατίαν κατελέσθαι ὑπὸ τῶν ὅλων πῶς βουλευόμενον πολιτεῖσθαι μέλλον ἢ ἐν δημοκρατίᾳ, δεῖν ἢ αὐτοκρατίᾳ δεῖν τε ἀναρχίᾳ ἀπερῆναι ἢ δὴ ὑπὸ δέσποιν, καὶ δεῖν τυραννεῖν ἐπιχειρήσαντας οἱ μὲν αὐτῶν καὶ τοῦ πάμπαν κατελέσθαι, οἱ δὲ, κὰν ὁποσούντων χρόνων ἀρχόντες διαγένοινται, θαυμάζονται ὥς σοφοὶ τε καὶ εὐτυχεῖς ἄνδρες γεγεννημένοι. Πολλοὺς δ' ἰδοῦμαι καταμαρτυρημένοι καὶ ἐν ἰδίοις οἴκοις τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλείονας οὐδίας, τοὺς δὲ καὶ πένυ ἄλλους, καὶ ὅμως οὐδὲ τοὺς ὀλίγους τούτους πένυ τι δυναμένους χρῆσθαι παιδομένοις τοὺς δεσπότας. (α) Ἐτι δὲ πρὸς τούτους ἐκινουμένων ἐτι ἀρχόντες μὲν εἰσι καὶ οἱ βουκόλοι τῶν βοῶν καὶ οἱ ἱππορροβοὶ τῶν ἵππων, καὶ πάντες δὲ οἱ καλούμενοι νομαῖς ὧν ἂν ἐπιστάταις ἤμεν εὐδαίμων ἂν ἀρχόντες τούτων νομαῖζοντο πᾶντας τοίνυν τὰς ἀγέλας ταύτας ἰδοῦμαι ὅρῃν μέλλον ἐθελούσας πείθεσθαι τοῖς νομαῖσι ἢ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς ἀρχουσι. Πορεύονται τε γὰρ αἱ ἀγέλας ἢ ἂν αὐτὰς εὐδύνωσιν οἱ νομαῖς, νέμονται τε χωρὶς ἐφ' ὅποια ἂν αὐτὰς ἐφώκωσιν, ἀπέρχονται τε ὧν ἂν αὐτὰς ἀπαίρωσιν καὶ τοὺς καρποὺς τοίνυν τοῖς γνησιμένοις ἐξ αὐτῶν εἶσαι τοὺς νομαῖς χρῆσθαι οὕτως ὅπως ἂν αὐτοὶ βούλωνται. Ἐτι τοίνυν οὐδαμῶν πώποτε ἀγέλην ἡσθημένα συστῆσαν ἐπὶ τὸν νομαῖα οὕτε ὥς μὴ πείθεσθαι οὕτε ὥς μὴ ἐκτερέπειν τῇ καρπῇ χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ χυλεπώτεράι εἰσι αἱ ἀγέλας πᾶσι τοῖς ἀλλοτρίοις ἢ τοῖς ἀρχουσι τε αὐτῶν καὶ ὀρελουμένοις ἀπ' αὐτῶν ἀνθρώποις δὲ ἐπ' οὐδένας μέλλον συνίστανται ἢ ἐπὶ τούτους οὐκ ἂν ἀφ' οὐδενος ἀρχῇ αὐτῶν ἐπιχειροῦντας. (α) Ὅτε μὲν δὴ ταῦτα ἐκθυμούμεθα, οὕτως ἐγγινώσκωμεν περὶ αὐτῶν, ὥς ἄνθρωπον περικυκλῶν τῶν ὅλων ἤμεν εἰη βῆσιν ἢ ἀνθρώπων ἀρχῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκινουμένων ἐτι Κύρος ἐγένετο Πέρσης, ἢς παμπολλοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐκτίσαστο παιδομένους αὐτῇ, παμπολλὰς δὲ πόλεις, παμπολλὰ δὲ ἔθνη, ἐκ τούτου δὴ ἡμεγαλίσματα μετανοεῖν καὶ οὕτε τὴν ἀνάστασιν οὕτε τὴν χυλεπὴν ἀρχὴν ἢ τὸ ἀνθρώπων ἀρχῇ, ἂν τις ἐπισταμάνως τοῦτο πράττει. Κύρος γὰρ ἴσμεν ἐθελήσαντας πείθεσθαι τοὺς μὲν ἀπέρχοντας παμπολλῶν ἡμερῶν ἔθνη, τοὺς δὲ καὶ μεγάλων, τοὺς δὲ οὐδ' ἱσχυρότας πόποτε αὐτῶν, τοὺς δὲ καὶ

XENOPHON.

XENOPHONTIS

CYRI INSTITUTIO.

LIBER I.

CAPUT I.

Subiit aliquando nos cogitatio, quot democratiae ab his eversae fuerint, qui alio quodam reipublice statu, potius quam populari, uti vellent; quotque item monarchiae, quotque oligarchiae a populo iam sublatæ: et quot tyrannidem aggressi, eorum alii quidem vel statim procius sint de imperio dejecti, alii vero, si modo imperium, quantumcunque id tandem fuerit ad tempus, retinere valuerint, in admiratione sint, tanquam qui et sequentes fuerint et felices viri. Quis et multos animadvertisse videbamur, quorum alii quidem in privatis nobilibus famulos vel complures, alii vero persequens haberent: cum tamen fidem domini de his quidem paucis in omnibus possent uti obedientibus. Ad hanc autem cogitationem, et bubulcis in boves, et in equos illis, qui eos pascent, esse imperium, omnesque adeo pastores qui vocantur, posse eorum, quibus praesint, animalium dominatores jure existimari: sitque videre videbamur greges hosce omnes libentius pastoribus parere, quam principibus suis homines. Greges enim illi et pergunt quocunque eos pastores dirigant, et per ea pascentur loca, in quae eos dimittant, et ab his abtinent, a quibus eos arceant: quolibetiam fructibus, qui ex ipsis proveniunt, pastores ita, ut ipsi voluerint, uti sinunt. Jam vero nullum unquam gregem adversus pastorem coivisse accepimus, quo vel minus ei pareret, vel fructu uti non permetteret: imo etiam omnibus his infestiores sunt greges, quam his, qui et in eos imperium habent, et ex his capiunt commoda: homines vero contra nullos magis consurgunt, quam quos imperium in se moliri senserint. Hac igitur cum in animo versaremur, ita de his statuimus, ea esse hominem naturam, ut facilis illi sit aliis omnibus animalibus, quam hominibus, imperare. Sed postquam cogitavimus Cyrum existisse Persam, qui permultos quidem homines, permultas civitates, permultasque nationes sibi habuerit obsequentes, tum vero mutata sententia coacti summas existimare, quod imperare hominibus neque in impossibilem sit neque difficilem factu numero, modo quis perire id agat. Cyro certe quidem novimus libenter paruisse alios qui complurium dierum, alios qui etiam mensium iter ab eo distarent, alios item qui nullo unquam tempore illum ad-

ἔειδότες ὅτι οὐδ' ἂν ἴδωκεν, καὶ ὅμως ἤθελεν αὐτῷ ὑπακούειν. (4) Καὶ γάρ τοι τοσούτων διήνεγκε τῶν ἄλλων βασιλέων καὶ τῶν πατρίων ἀρχῶν παρεληφένων καὶ τῶν δὲ ἑαυτῶν κτησαμένων, ὥστε ὁ μὲν Σαύθης καίπερ παμπάλων ὄντων Σαυδῶν ἄλλου μὲν αὐθένος δύναμις ἂν ὀνόματι ἀγαπῆται, ἀγαπῆται δ' ἂν εἰ τοῦ ἑαυτοῦ ὀνόματος ἀρχὴν δεσπεύοντο, καὶ ὁ Θράξ Θρακῶν καὶ ὁ Ἰλλυριὸς Ἰλλυριῶν, καὶ τὰλλα δὲ ἔθνη ὡσαύτως ὅσα ἀκούομεν τὰ γούν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἐτι καὶ νῦν αὐτόνομα εἶναι λέγεται καὶ λεγέσθαι ἀπ' ἀλλήλων Κύρος δὲ παραλαβὼν ὡσαύτως οὕτω καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔθνη αὐτόνομα ὄντα ὁμοθυμῶς σὺν ὀλίγῃ Περσῶν στρατῷ ἐκόντων μὲν ἡγήσατο Μήδων, ἐκόντων δὲ Ὑρανίων, κατεστρέβητο δὲ Σούρου, Ἀσουρίων, Ἀραβίων, Καππαδόκας, Φρύγας ἀμφοτέρους, Λυδοῦς, Κάρας, Φοινίκας, Βαβυλωνίους, Ἰρᾶς δὲ Βακτριῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ Κιλικίων, ὡσαύτως δὲ Σακκῶν καὶ Παρλαγόνων καὶ Μαρμανδυνῶν καὶ Ὀλων δὲ παμπάλων ὄντων, ὧν οὐδ' ἂν τὰ δυνάμει ἔχει τις εἰπεῖν, ἐπὶρξεν δὲ καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καταβὰς δὲ ἐπὶ θαλάτταν καὶ Κυπρίων καὶ Αἰγυπτίων. (5) Καὶ τοίνυν τῶν ἔθνων τοῦτων ἤρξαν οὕτε αὐτῷ ὁμογλωττίως ὄντων οὕτε ἀλλήλως, καὶ ὅμως ἐδυνάστη ἐπικράσας μὲν ἐπὶ τοσούτῃ γῇ τῇ ἑαυτοῦ ῥόβῃ ὥστε καταπαλῆσαι πάντας καὶ μηδένα ἐπιχειρεῖν αὐτῷ, ἐδυνάστη δὲ ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν τοσούτων τοῦ πάντας αὐτῷ γαριεσθαι ὥστε ἀπὸ τῇ αὐτοῦ γυνάμει αἰετοῦ κυβερνεσθαι ἀνεστέλλετο δὲ τοσούτοις φύλα ὅσα καὶ διελθεῖν ἔργον ἐργάζεσθαι ἂν τις ἀρχὴν πορεύσθαι ἀπὸ τῶν βασιλείων ἦν τε πρὸς ἑαυτὴν ἦν τε πρὸς ἐσπέραν ἦν τε πρὸς ἀρκτόν ἦν τε πρὸς μαστιγέμενα. (6) Ἡμεῖς μὲν δὲ ὡς εἶπον ὄντα θαυμάζεσθαι τοσούτων τῶν ἀνδρῶν ἐπεκράμεθα τίς ποτε ἂν γενεὰν καὶ πόλιν τινὰ φύσιν ἔχων καὶ ποίᾳ τινὶ παιδείᾳ παιδευθεὶς τοσούτων διήνεγκεν εἰς τὸ ἀρχεῖν ἀνθρώπων. Ὅσα σὺν καὶ ἐπυλόμηναι καὶ ἡσθῆσθαι δοκούμεν παρὶ αὐτοῦ, ταῦτα πειρασέμεθα διηγήσασθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Πατὴρ μὲν δὲ λέγεται ὁ Κύρος γενέσθαι Καμβύσῳ Περσῶν βασιλείῳ ὃ δὲ Καμβύσης οὗτος τοῦ Περσέων μνηστὴρ δὲ ὁμολογεῖται Μανδάνης γενέσθαι ἡ δὲ Μανδάνη αὕτη Ἀστυάγους ἦν θυγάτηρ τοῦ Μήδων βασιλείου. φθίνει δὲ ὁ Κύρος λέγεται καὶ φέρεται ἐτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων εἶδος μὲν καλλίστος, ψυχῇ δὲ φιλονεικιστάτος καὶ φιλομαθιστάτος καὶ φιλοτιμωτάτος, ὥστε πάντα μὲν πόλιν ἀνακλῆσαι, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομείναι τοῦ ἐπαινεσθαι ἔνεκα. (2) Φθίνει μὲν δὲ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μορφῆς τοιαύτην ἔχων διαμνημονεύεται ἐπαιδεύειν γε μὴν ἐν Περσῶν νόμοις. Ὅλοι δὲ δοκοῦσιν οἱ νόμοι ἀρχεσθαι τοῦ κοινῷ ἀγαθῷ ἐπιμελούμενοι οὐκ ἔθελον θῆναι καὶ ἐν ταῖς πλείστας πόλεσιν ἀρχοῦνται. Αἱ μὲν γὰρ πλείεσται πόλεις ἀρείσαις παιδεύειν ὅπως εἰ θύλαι

κρείεσται, ἄλλος δὲ μὲν, qui bene noverint nec fore quidem ut viderent; ac ignominiosius tamen et obedire vulerunt. Is etenim usque adeo ceteris regibus antecellit, tum iis qui paternos principatus acceperant, tum iis qui ipsi per se acquisivissent, ut Scythas quidem, quamvis permagnus sit Scytharum numerus, oulam aliam gentem ditiori suae subijcere possit, satis vero sibi ducat, si in suam imperium tenere perseveret; et Thracas in Thracas, et Illyricus in Illyricos; quod ipsum de reliquis istis nationibus audimus: nam in Europa quidem gentes etiam nunc suis aiunt legibus vivere, et minime consociatas esse: Cyrus autem, cum nationes Asiae suis similiter legibus utentes accepisset, cum exigua Persarum manu profectus, Mediis Hyrcanisque mox invitis praefuit: subegit vero Syros, Assyrios, Arabas, Cappadoces, Phrygas utrosque, Lydos, Caras, Phoenices, Babylonios: imperavit etiam et Bactris et Indis et Cilicibus; et Saxis Iudaeis et Paphlagonibus et Mariandynis, aliisque compluribus gentibus, quarum ne nomina quidem quis possit referre: atque Graecos Asiam incolentes, Cyprios quoque et Aegyptios, cum ad mare descendisset, in potestatem suam redegit. His igitur imperavit gentibus, quibus oecum cum ipso, neque inter se, lingua erat communis: et tamen potuit tantum terrarum nomina sui terrore pervadere, ut omnes percelleret, nemoque adversus ipsum quidquam moliretur: ac tantum omnibus gratificandi sibi desiderium injicere valuit, ut semper ipsas arbitrio regi cuperent. Tot enim nationes sibi devinxit, quot vel percurrere operosum foret, quocumque quis ire a regia coepit, sive ad orientem, sive ad occidentem, sive ad septentriones sive ad meridiem. Nos quidem certe, cum sit hic vir admiratione dignus, diabolimus, quo tandem genere ortus, quali praeditus ingenio, quave institutus disciplina, atque in hominibus imperandis excelluerit. Quaecumque igitur de illo et sordidius et percepisse videmur, haec enarrare conabimur.

CAPUT II.

Ac Cyrus quidem patre natus esse dicitur Cambyses, Persarum rege: Cambyses autem hic Persidarum genere natus erat; et Persidae a Persae nomen habent: matre vero consentitur fuisse Mandane; quae quidem Mandane erat Astyagis, Medorum regis, filia. Fuisse autem Cyrus natura ferus, atque hoc etiam tempore a barbaris decantatur, specie quidem pulcherrimus, animo vero humanissimus, disciplina studiosissimus, et honoris cupidissimus; adeo ut laudis gratia laborem omnem perferret, omneque adiret periculum. Animi certe indole ac forma tunc ornatus fuisse traditur: institutus vero est secundum Persarum leges. Hoc autem leges a cura publici commodi initium sumere videntur: nec eodem modo, quo plerumque civitates, curam illam suscipiunt. Etenim plurimae civitates unicuique liberos suos, prout

τοὺς αὐτοὺς παῖδας, καὶ αὐτοὺς τοὺς προσόντους ὅπως ἐθέλουσι διδάσκειν, ἵνατοι προστατεύουσιν αὐτοὺς μὴ ἀλείπειν, μὴ ἀρπαζέειν, μὴ βίαις εἰς οἰκίαν παραίναν, μὴ πείναι ὃν μὴ δίκαιον, μὴ μοιχεύειν, μὴ ἀπειθεῖν ἀρχόντι, καὶ τὰλλα τὰ τοιαῦτα ὡς αὐτοὺς ἦν διὰ τὴν τούτων τι παραβαίνειν, ἡμίαν αὐτοὺς ἐπιτίθενται. (α.) Οἱ δὲ Περσικοὶ νόμοι πρὸς αὐτοὺς ἐπιμολοῦνται ὅπως τὴν ἀρχὴν μὴ τοῦτοῦ εἶναι οἱ πολῖται οἷον ποταμοῦ τινος ἢ αἰσχροῦ ἔργου ἐπίστανται. Ἐπιμολοῦνται δὲ ὧδα. Ἔστιν αὐτοὺς διαθεῖρα ἀγορὰ καλούμενη, ἐνθα τὰ τε βασίλεια καὶ τὰ ἄλλα ἀρχεῖα πεποιήται. Ἐνταῦθεν τὰ μὲν ὄνια καὶ οἱ ἀγοραῖοι καὶ οἱ τούτων φοιτῆται καὶ ἀπειροκαλῶσαι ἀπελθόντες εἰς ἄλλον τόπον, ὡς μὴ μεγνύεται τὸ τούτων τύχρη τῇ τῶν πεπαιδευμένων εὐκοσμῇ. (β.) Ἀρσέεται δὲ αὐτῇ ἡ ἀγορὰ καὶ περὶ τὰ ἀρχεῖα εἰς τέσσαρα μέρη· τούτων δ' ἑστὶν ἓν μὲν παῖδων, ἓν δὲ ἐρήβους, ἄλλο τελευταῖος ἀνδρῶν, ἄλλο τοῖς ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα ἔτη γεγενησὶ. Νόμος δὲ εἰς τὰς αὐτῶν γῆρας ἑκατοστὸν τούτων πᾶρεσιν, οἱ μὲν παῖδες ἕκαστ' ἡμέρας καὶ οἱ τελευταῖοι ἄνδρες, οἱ δὲ γεραίτεροι ἡνίκ' ἂν ἑκάστῳ προχωρῇ, πλὴν ἐν ταῖς τεταγμέναις ἡμέραις, ἐν αἷς δὲ αὐτοὺς περιεῖναι. Οἱ δὲ ἐρήβου καὶ κομμάτιον περὶ τὰ ἀρχεῖα πᾶν τοῖς γυναικείοις ὅπλοις πλὴν τῶν γεγαυμένων οὗτοι δὲ οὗτοι ἐπιζητοῦνται, ἐν μὴν προῖρηθῇ παρῆναι, οὐτε πολλὰς εἰπεῖν καλόν. (γ.) Ἀρχόντες δ' ἐπ' ἑκάστῳ τούτων τῶν μερῶν εἰσι δώδεκα· δώδεκα γὰρ καὶ Περσῶν φυλαὶ διήρχονται. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῖς παῖσιν ἂν τῶν γεραιτέρων ἡρημένοι εἰσὶν οἱ ἂν δοκῶσι τοῖς παῖδας βελτίστους ἀποδεικνύναι, ἐπὶ δὲ τοῖς ἐρήβους ἐκ τῶν τελευταῖων ἀνδρῶν οἱ ἂν αὖ τοῖς ἐρήβους βελτίστους δοκῶσι παρέχειν, ἐπὶ δὲ τοῖς τελευταῖοις ἀνδρῶν οἱ ἂν δοκῶσι παρέχειν αὐτοὺς μάλιστα τὰ τεταγμένα ποιούντας καὶ τὰ παραγαλλόμενα ὑπὸ τῆς μεγίστης ἀρχῆς· εἰσὶ δὲ καὶ τῶν γεραιτέρων προστατῆται ἡρημένοι, οἱ προστατεύουσιν ὅπως καὶ οὗτοι τὰ καθεύοντα ἀποτελλοῦσιν. Ἄ δὲ ἑκάστῳ ἡλικίᾳ προστατῆται κοινὴν ἀνηρησόμεθα, ὡς μὲλλον ὅλῳν γίνεσθαι ἢ ἀποτελλοῦσιν ὡς ἂν βελτίστοι εἶναι οἱ πολῖται. (δ.) Οἱ μὲν δὲ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες διαγούσι μακρόθεντες δικαιοσύνην· καὶ λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τούτοις ἔρχονται ὥστερ' ἡμῖν οἱ τὰ γράμματα μαθησόμενοι. Οἱ δὲ ἀρχόντες αὐτῶν διατελοῦσι τὸ φιλεῖσθαι τῆς ἡμέρας διακρίνοντας αὐτοὺς. Γίγνεται γὰρ δὴ καὶ παῖσι πρὸς ἀλλήλους ὥστερ' ἀνδράσι ἐνδοξήματα καὶ κλοπῆς καὶ ἀρπαγῆς καὶ βίαις καὶ ἀπάτης καὶ κακολογίας καὶ ἄλλων οἷων δὴ εἰκός. Οὗς δ' ἂν γνῶσι τούτων τι ἀδικούντας, τιμωροῦνται. (ε.) Κολάζουσι δὲ καὶ οὗς ἂν ἀδικῶς ἐγκαλοῦντας εὐρίσκουσιν. Διακρίνουσι δὲ καὶ ἐνδοξήματος οὗ ἕνεκα ἀνθρώποις μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μέλιστα, διακρίνονται δὲ ἥμισυ, ἀχαριστίας, καὶ ὃν ἂν γνῶσι δυνάμενοι μὲν χάριν ἀποδίδοναι, μὴ ἀποδίδοντα δὲ, κολάζουσι [καὶ] τούτων ἰσχυράς. Οὐνοὶ γὰρ τοὺς ἀχαριστοὺς καὶ περὶ θεοὺς ἐν μέλιστα ἀμελῶς ἔχειν καὶ περὶ γονέας καὶ πατρίδα καὶ φίλους. Ἐπιστοῖαι δὲ δοκαὶ μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ καὶ ἡ ἀνέσχυνητα· καὶ

ipse voluerit, educare permittentes, atque ipsi senioribus pro arbitrio vitam agere, eis praecribunt ne furentur, ne rapiant, ne in domum aliquam vi ingrediantur, ne quem iniuste percussant, ne adulterium committant, ne magistratus imperium detrectent, et reliqua istidem his consimilia: quod si quis in horum aliquo delinquat, penas in eum statuant. At Persicae leges hoc autevententes, diligenter curant ab initio tales ne sint cives, qui pravam aliquam fœdantem rem appetant. Curant autem hoc modo: Est illis forum quod vocatur Liberale, ubi et regia, et aliae magistratuum aedes sunt constructae. Hinc venalia quaeque, et circumforanei atque eorum clamores et ineptiae alium in locum sunt rejectae; ne horum turba cum decore illorum ordine, qui sunt instituti, misceatur. Est autem hoc ipsum forum, ad palatium situm, in quatuor partes divisum; quarum una pueris est attributa, altera ephēbis, tertia viris, quarta eis, qui jam militares annos consecerint. Atque lege ad sua loca singuli horum aduunt, pueri quidem et viri, prima luce: seniores vero, quando cuique commodum sit, exceptis diebus statutis, quibus oportet eos adesse. At ephēbi cubant etiam ad palatium cum vestitibus armis, praeter eos qui uxorem habent: hi autem ne requirantur quidem, nisi denuntiatio fuerit, ut adint; nec tamen sepius abesse decorum est. Harum autem eisque partium duodecim sunt praesides (nam et in duodecim tribus Persae sunt divisi); et pueris quidem praesunt delecti quidam ex senioribus, qui optimos eos reddituri videantur: ephēbis autem, ex viris, qui hos effecturi optimos existimantur: et viris, qui eos reddituri poterunt paratissimos ad ea exsequenda, quae a summo magistratu constituta fuerint et imperata: sunt etiam seniorum praesides delecti, qui ideo praesunt, ut ipsi quoque sua persolvant officia. Quae vero cuique artati facienda praecipiantur, enarrabimus, quo magis perspicuum fiat, qualem adhibeant curam, ut cives sint quam optimi. Pueri igitur ad scholas ventitantes, in iustitia discenda verantur; astant quoque ipsi se huius rei causa venire, quemadmodum apud nos qui literarum discendarum gratia. Horum vero praesides maximam diem pariem in iure dicendo consumunt. Fiant etenim inter pueros quoque, quemadmodum inter viros, accusationes motuae, et de furto, et de rapina, et de vi, et de fraude, et de maledictione, et de aliis, ubi par est. Quosunque autem in horum aliquo deliquisse noverint, eos puniunt. Castigant etiam quoscumque iniuste alios accusasse deprehenderint. Ac iudicium de eo quoque exercent crimine, cujus causam homines quam maxime quidem se invicem oderunt, in ius vero minime vocant, scilicet ingratitude: et quemcumque cognoverint posse referre gratiam, qui tamen non refert, hunc etiam severe admodum puniunt. Arbitratur enim ingratis et deos impisissimos, et parentes, et patriam, et amicos negligere. Ingrati autem animi vitium maxime comitans videtur impudentia: etenim haec ad turpia

αὕτη μέγιστη δοκεῖ εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ ἀσκήρῃ ἡγεμονίῳ.
(8) Διδάσκουσι δὲ τοὺς παῖδας καὶ σωφροσύνην μέγα δὲ συμβάλλεται εἰς τὸ μακρόθεν σωφρονεῖν αὐτοὺς ἐπὶ καὶ τοῖς πρεσβυτέρους ὁρῶσιν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν σωφρονὸς διαγινώσκας. Διδάσκουσι δὲ αὐτοὺς καὶ περὶ τοῦ τοῖς ἀρχουσὶν μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται ἐπὶ ὁρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους πειθομένους τοὺς ἀρχουσὶν ἰσχυρούς. Διδάσκουσι δὲ καὶ ἰγκρατεῖς εἶναι γαστρός καὶ ποτοῦ μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται ἐπὶ ὁρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους οὐ πρόθεν ἀπὸντας γαστρός ἐνικα πρὶν ἢν ἀρῶσιν οἱ ἀρχοντες, καὶ ἐπὶ οὐ παρὰ μητρὶ αἰτούσιν οἱ παῖδες, ἀλλὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου, ὅταν οἱ ἀρχοντες σκημίσῃσι. Φέρονται δὲ ὁσέων σίτον μὲν ἄρτον, ὅσον δὲ κάρδαμον, πτεῖν δὲ, ἣν τις διψῇ, καθύνα, ὅς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρούρασθαι. Πρὸς δὲ τοῦτοις μακρόθεν καὶ τοῖσιν καὶ δακρυόζουσιν. Μέγρη μὲν δὲ ἔξ ἡ ἐπὶ καὶ αἰσθητικῇ ἐπὶ ἀπὸ γενεῆς οἱ παῖδες ταῦτα πράττουσιν, ἐκ τούτου δὲ εἰς τοὺς ἐρίβους ἐξέρχονται. (9) Οἷτοι δ' αὖ οἱ ἐρήβοι διαγινώσκοντες. Δέκα ἐστὶν δ' οὐδ' ἂν ἐκ παίδων ἐξιδῶσιν κομίσινται μὲν περὶ τὰ ἀρχεῖα, ὅσπερ προερίχται, καὶ φυλακῆς ἐνικα τῆς πόλεως καὶ σωφροσύνης δοκεῖ γὰρ αὕτη ἡ ἐλπίς ἀκρίτως ἐπιμελείας δεῖσθαι περὶ τοῦ τοῖς ἀρχουσὶν καὶ τὴν ἡμέραν αὐτοὺς τοῖς ἀρχουσὶν χρῆσθαι, ἣν τὸ δέον ἐστὶν ὑπὲρ τοῦ κοινού. Καὶ ὅταν μὲν δὴ, πάντες μένουσι περὶ τὰ ἀρχεῖα ὅταν δὲ ἐξῇ βασιλεὺς ἐπὶ θύραν, τὰς ἡμετέρας πόλεως καταλείπειν ποιεῖ δὲ τοῦτο πολλὰ ἐκ τῶν μόνων. Ἐξείν δὲ οἱ τοῖς ἐξιδῶσιν τὰ καὶ παρὰ τὴν παρῆσαν ἐν καλῇ κἀπὶ τῇ σάγγει, ἐν δὲ γέφυρ καὶ παλὰ δύο, ὅσπερ τὸ μὲν ἀρεῖται, τῷ δ', ἂν δὴ, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι. (10) Διὰ τοῦτο δὲ ὁμοῦ τοῦ θύραν ἐπιμελίσινται καὶ βασιλεὺς ὅσπερ καὶ ἐν πολέμῳ ἡγεμον αὐτοῖς ἐστὶ καὶ αὐτοῖς τὰ θύρῃ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελίσινται ὅσπερ ἂν θύρῳσιν, ἐπὶ ἀλλοθι τοῖς αὐτοῖς δοκεῖ αὕτη ἡ μέλῃ τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι. Καὶ γὰρ πρὶν ἀνίστασθαι εἰσελθεῖ καὶ φύγῃ καὶ θαλπὴ ἀνέσθαι, γυμνάζει δὲ καὶ ὁδοπορίαις καὶ δρόμοις, ἀνάγκη δὲ καὶ τοῖσιν θύρῳσιν καὶ δακρυόζουσι ὅπου ἂν παραπίπτῃ. Καὶ τὴν φύγην δὲ πολλὰ ἐκ ἀνάγκης θάγεσθαι, ὅταν τὸ τῶν ἀλλοθίων θύρῳσιν ἀνίστασθαι παῖσιν μὲν γὰρ δέχουσι δὲ τὸ ὁμοῦ γυμνάζουσι, φυλακίσθαι δὲ τὸ ἀπαραμύχον ὅσπερ οὐ βέβαιον εἶρεσθαι ἐν τῇ θύρῃ τί ἀποστῇ τῶν ἐν πολέμῳ παρόντων. (11) Ἐξέρχονται δὲ ἐπὶ τὴν θύραν ἀριστον ἐκόντες πλεονεῖν, ὡς τὸ εὖδος, τῶν παίδων, ταῖα δὲ ὁμοῦ. Καὶ θύρῳσιν μὲν οὐκ ἂν ἀριστήσιν, ἣν δὲ τὴν δέσην ἡ θύρῳσιν ἐνικα ἐπικαταμείναι ἢ ἄλλως βουλήσθαι διατρέχειν περὶ τὴν θύραν, τὸ ἀριστον τοῦτο δεινότησαντες τὴν ὑστεραίαν αὐθιρῶσι μέχρι δαίπνου, καὶ μίαν ἡμέραν τοῦτο τὴν ἡμέραν λογιόζονται, ἐπὶ μίᾳ ἡμέρᾳ αὐτὸν ἀπανοῖσι. Τοῦτο δὲ ποιοῦσι τὸ διδῆσθαι ἐνικα, ἵνα εἴν τὴν καὶ ἐν πολέμῳ δέσῃ, δύνανται τοῦτο ποιεῖν. Καὶ ὅσον δὲ τοῦτο ἔχουσιν οἱ ἐπικαταμείναι ὅτι ἐν θύρῳσιν, εἰ δὲ μὴ τὸ κάρδαμον. Εἰ δὲ τις αὐτοὺς εἴεται ἡ ἐπὶ ἀνὰ ἀνὰ, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχουσιν ἐπὶ τῷ σίτῳ, ἡ πῖ-

quaque dux maxima esse videtur. Temperantiam quoque pueros docent: ad temperantiam vero discendum plurimum id eos adjuvat, quod ipsos etiam seniores vident totos dies temperanter vitam agere. Docent porro eos magistratibus parere: quam item ad rem multum confert, quod et seniores magno studio magistratibus obtemperare conantur. In cibo etiam ac potu continentes esse docent: ad quod item prestandum id magis conducit, quod vident seniores ipsos non prius ventris causa discedere, quam praesides eos dimiserint; quoque non apud matrem pueri, sed apud praepceptorem, vescuntur, quando id eis praesides significaverint. Ferunt autem domo pro cibo quidem, panem, pro ebullio, nasturtium: ad potandum vero, si quis sitiat, cothone, ut de fluvio hauriant. Ad haec sagittare discunt et jaculi. Et quidem ad sextum septimumve ac decimum aetatis annis haec agunt pueri: ex eo autem tempore ad ephebos abeunt. Hi rursus ephebi hoc modo degunt: decem annis, postquam ex pueris excesserint, cubant quidem circa palatia, quemadmodum iam dictum est, cum civitatis custodiendo, tum temperantiae gratia (videtur enim haec aetas potissimum cura indigere): ac interdum etiam magistratibus utendos se praebent, si quid agendum sit pro republica: et si tempus ita postulet, omnes circa palatia morantur; cum vero rex venatum exit, id quod sarpem unoquoque mense facit, dimittit ibi custodire partem relinquit. Habent autem exeuntes oportet arcus cum pharetra, ac eisdem in vagina, vel securum: praeterea scutum, et palia duo, et ut alterum emittant, et altero, si sit opus, cominus utantur. Idcirco autem venati publice dant operam, et rex, perinde ac in bello, se ducem eis praestat, venaturque ipse, et, ut alii venentur, curam adhibet, quod videtur haec verissima esse bellicae disciplinae exercitatio. Etiam assuefacit diluculo surgere, et frigora caloesque perferre; itineribus quoque exercet atque cursu; necessarium etiam est foram, ubi quoque occurrerit, sagitta iaculoque petere. Saepo etiam cum animam in venatione necesse est, cum valentur aliqua bestia contra sese objecerit: ferire enim propius accedentem oportet, et ab irruente cavere; adeoque haud facile inveniam, quid in venatione desideretur eorum quae sunt in bellis. Exeunt autem in venationem, prandium secum ferentes copiosius quidem, ut par est, quam sit puerorum, aliqui simile. Ac dum venantur, nequaquam pranderint: sed si quid opus fuerit ferre causa praeololari, aut aliter venationi immolari velint, prandium id crenati, postriede rursus ad coenam usque venantur; amboque hos dies pro uno supputant, quod unus diei cibum consumant. Hoc autem faciant consuecendi causa, ut, si quid facto opus fuerit in bello, id etiam prestare possint. Quicquid vero qui haec sunt aetate, venando experit, id bi obsonium habent; siu minus, nasturtium. Si quis autem eos existimat injucunde edere cum nasturtium acium adhibeat ad panem, vel bibere inju-

νεν ἀφ' ὧς, ὅταν ὕμω πίνωσι, ἀναμνησθήτω πῶς ἦδ' ἔμ' μὲν μέγα καὶ ἀρτοὺς πίνοντα φαγίν, πῶς δὲ ἦδ' ὕμω διψῶντι πινῶν. (12) Αἱ δ' αὖ μίνουσαι φυλαὶ διατρίβουσι μελετήσαντα τὰ τε ὅλλα ἃ παῖδες ὄντες ἔμαθον καὶ τοῦτέων καὶ ἀκούσαντων, καὶ διαγυμνάζοντο ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διατελοῦσαι. Εἰσὶ δὲ καὶ ἡμέτεροι τούτων ἀγῶνες καὶ ἄλλα προπύθετα. Ἐν ᾧ δ' ἀνὰ φυλῇ πλείστοι ὡσεὶ διαγυμνάζονται καὶ ἀνδριολύονται καὶ ἐμπιστάται, ἐπαυνοῦσι οἱ πολῖται καὶ τιμῶσι οὐ μόνον τὸν νῦν ἀρχοντα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅστις αὐτοὺς παῖδας ὄντας ἐπαίδευσεν. Χρῶνται δὲ τοὺς μίνουσι τὸν ἐφ' ἑβῶν αἱ ἀρχαί, ἥν τι ἡ φρουρήσας δεξιή ἢ κακοῦργος ἐρανύσσει ἢ ληστὰς ὑποδραμεῖν ἢ καὶ ἄλλοι τι ὅσα ἰσχυρὰ τε καὶ τάχους ἔργα ἐσὶ. Ταῦτα μὲν δὲ οἱ ἐφ' ἑβῶν πράττουσιν. Ἐπειδὴν δὲ τὰ δέκα ἐτη διατελέσωσι, ἐξέρχονται εἰς τοὺς τελείους ἀνδρας. (13) Ἄρ' οὐ δ' ἀνὰ ἐξελθόντι χρόνῳ οὗτοι αὐ πέντε καὶ εἰκοσι ἐτη ὡς διαγύουσι. Πρῶτον μὲν ὅσπερ οἱ ἐφ' ἑβῶν παρέχουσι ἐκποῦσι τοὺς ἀρχαί χρῆσθαι, ἥν τι διὰ ὑπὲρ τοῦ κοινῷ ὅσα προνοοῦνται τὰ τὰ ἔργα ἐστὶ καὶ ἐν δυνάμει. Ἦν δὲ τοὺς δέξιν στρατεύεσθαι, τοῦτα μὲν οἱ οὗτοι παιδαγευμένοι οὐκέτι ἔχοντες οὐδὲ παλὰ στρατεύονται, τὰ δ' ἀγχιμαχεύειν ἐπὶ καλούμενα, θύρακὰ τε περὶ τοὺς στέρονες καὶ γύβρον ἐν τῇ ἀρετερῇ, ὅσπερ γράφονται οἱ Πέρσαι ἔχοντες, ἐν δὲ τῇ δεξιῇ μάχισαν ἢ κοπιῶν. Καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲ πᾶσαι ἐκ τούτων καθίστανται πλὴν οἱ τῶν παιδῶν διδασκαλῶν. Ἐπειδὴν δὲ τὰ πέντε καὶ εἰκοσι ἐτη διατελέσωσι, εἴσαν μὲν ἀν' οὗτοι πλείων τι γερωνότες ἢ πενήκοντα ἐτη ἀπὸ γενεῆς ἐξέρχονται δὲ τενηκεῖα εἰς τοὺς γεραιτέρους ὄντας τε καὶ καλοῦμένους. (14) Οἱ δ' αὖ γεραιτέρου οὗτοι στρατεύονται μὲν οὐκέτι ἔτι τῆς ἐκποῦσι, οὗτοι δὲ μένοντες δικάζουσι τὰ τε κοινὰ πάντα καὶ τὰ ἴδια. Καὶ θανάτων δὲ οὗτοι κρίνουσι, καὶ τὰς ἀρχὰς οὗτοι πάσας αἰροῦνται καὶ ἥν τις ἢ ἐν ἐφ' ἑβῶν ἢ ἐν τελείους ἀνδράσι ἀλλήλοις τι τῶν νομίμων κρίνουσι μὲν οἱ φύλαρχοι ἕκαστοι καὶ τῶν ὀλίγων δὲ βουλευμένων, οἱ δὲ γεραιτέρου ἀκούσαντες ἐκκρίνουσιν ὃ δὲ ἀκριβεῖς ἀτίμως διατελεῖ τὸν λοιπὸν βίον.

15. Ἦνα δὲ σαφέστερον δηλώσῃ πᾶσα ἡ Περσῶν πολιτεία, μικρὸν ἐπάναμι· νῦν γὰρ ἐν βραχυτάτῳ ἀνὰ δηλωθεῖν διὰ τὰ προειρημένα. Λέγονται μὲν γὰρ Πέρσαι ἀμφοτέρωθεν δώδεκα μυριάδας εἶναι· τούτων δ' οὐδὲς ἀπαλλὰγεται νόμος τιμῶν καὶ ἀρχῶν, ἀλλ' ἕρπει πᾶσι Πέρσαις πέμπται τοὺς ἐκποῦσι παῖδας εἰς τὰ κοινὰ τῆς δικαιοσύνης διδασκαλίᾳ. Ἄλλ' οἱ μὲν δυνάμενοι πράξαι τοὺς παῖδας ἀργούντες πέμπουσιν, οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι οὐ πέμπουσιν. Οἱ δ' ἀνὰ παιδαγευοῖσι παρὰ τοὺς δημοσίους διδασκαλούς, ἔστιν αὐτοῖς ἐν τοῖς ἐφ' ἑβῶν νικηνομένους, τοῖς δὲ μὴ νικηνομένοις οὗτος οὐκ ἔστιν. Οἱ δ' ἀνὰ αὐτὸν ἐν τοῖς ἐφ' ἑβῶν διατελέσωσι τὰ νόμιμα ποιοῦντες, ἔστιν τούτοις ἐν τοῖς τελείους ἀνδράσι συναλλεθῆναι καὶ ἀρχῶν καὶ τιμῶν μετέχειν· οἱ δ' ἀνὰ μὴ διαγύνανται ἐν τοῖς ἐφ' ἑβῶν, οὐκ ἔρχονται εἰς τοὺς τελείους. Οἱ δ' ἀνὰ αὐτὸν ἐν τοῖς τελείους διαγύνανται ἀνικηθέντες, οὗτοι τῶν γεραιτέρων γίγνονται. Οὔτοι

cunde, cum equum potent, recordetur is, ut stans sit maza panisque qui ei esuriens edat, et ut dulcis sit aqua ei qui sitiens bibat. Ac tribus que domi manent operam consumunt tum in ceteris artibus, quas pueri didicerunt, colendis, tum in sagittis iaculique mittendis; atque in his summa contentione assidue se exercent. Sunt etiam publica horum certamina, et præmia proposita: et in quacunque tribu plurimi sint peritissimi et fortissimi et fidelissimi, non modo eam, qui in præsentem eorum est præses, laude et honore afficiunt cives, sed illam etiam qui eos, dum adhuc pueri essent, instituit. Utuntur vero magistratus his qui remanent ephebis, si quid vel præsidio fuerit opus, vel investigandi fuerint malefeci, vel comprehendi hirones, vel etiam aliud quidpiam eorum agendum fuerit, que sunt rebus ac celeritatis opera. Hæc igitur agunt ephebi. Sed postquam hos decem annos complerint, ad viros transcunt. A quo autem tempore ex ephebis excesserunt, hi rursus annos quinque et viginti ita degunt: Primum quidem, quemadmodum ephebi, magistratibus utentes se præbent, si horum quidquam postulet reipublice ratio, que per eos effici possit, qui et iam prudenti sint ætate et integris adhuc viribus. Sicubi vero militatum exire oportuerit, non iam arcus, qui hac ratione instituti sunt, nec pila in expeditione prestant; sed arma que *στυγμῆνα* vocantur, thoracem minimum circa pectora, et scutum in sinistra (quemadmodum Persæ pingi solent), in dextra gladium vel copidema. Et magistratus quidem omnes ex his constituunt præterquam puerorum magistri. At postquam his quinque ac viginti annos exegerint, fuerint sane hi annos amplius paulo quinquaginta nati: tunc vero transcunt in eorum ordinem, qui et sunt, et appellantur, seniores. Et seniores quidem hi non amplius extra patriam militant, sed domi manentes, tum publica omnia tum privata exercent iudicia. Etiam capitis supplicia decernunt illi, lidemque magistratus omnes eligunt: ac si quis, vel inter ephebos, vel inter viros, in eorum aliquo deliquerit, que legibus constituta sunt, tribuonem præses unumquemque deferunt, et ex aliis qui voluerit: seniores vero, re cognita, ordine movent; et qui ordine motus est, reliquæ vite tempus infamie tradit.

Uti vero clarius pateat universa Persarum reipublice ratio, paulo altius rem repetam; nunc enim, propter ante dicta, quam paucissimis exponi poterit. Persæ dicuntur esse circiter centum viginti milia: horum nemo lege ab honoribus ac magistratibus arcetur, sed licet Persæ omnibus ad publicas iustitie scholas liberos suos mittere. Et quidem qui possunt liberos in otio alere, mittunt; qui non possunt, non mittunt. Hæc autem, qui apud publicos magistratos instituti sunt, licet inter ephebos juvenilem ætatem transigere; hæc vero ratione non edocti interdicitum est. Et qui inter ephebos continenter ea, que leges jubent, peregerint, his licet in virorum societatem transire, magistratusque ac honorum esse participes: qui vero contra inter ephebos tempus suum non exegerint, ad virorum classem non admittuntur. Qui poro inter viros vitam reprehensionis minime obnoxiam degerint, ætatemque in ordinem cooptantur. Ita igitur hi

μὲν δὲ οἱ γρηαιότεροι διὰ πάντων τῶν καλῶν ἀγλυθότες καθίστανται· καὶ ἡ πολιτεία ἐστὶν ἡ Περσῶν καὶ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς, ἥ ὄνεται χρόνιαι βέλτιστοι ἀν εἶναι. (iv) Καὶ νῦν δὲ ἐπιμένει μακρότερα καὶ τέχνηματρίαι διὰ τὴν αὐτῶν καὶ τοῦ ἐκπονεῖσθαι τὴν δίσταν. Ἀλεγρὸν μὲν γὰρ ἐστὶ καὶ νῦν ἐστὶ Πέρσαις καὶ τὸ ἀποπύειν καὶ τὸ ἀπομύττεισθαι καὶ τὸ φύσει μεστός γαίνεσθαι, αλεγρὸν δὲ ἐστὶ καὶ τὸ ἵοντα που φανερὸν γενέσθαι ἢ τοῦ οὐρῆσαι ἔνεκα ἢ καὶ ὅλου τινὸς τοιούτου. Ταῦτα δὲ οὐκ ἂν ἐδύναντο ποιῆναι, εἰ μὴ καὶ διὰ τὴν μετρίαν ἐγχεῖντο καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνῆλσκον, ὅστις ἄλλη πρὶ ἀποχωρεῖν. Ταῦτα μὲν δὲ κατὰ πάντων Περσῶν ἔχομεν λήγειν· οὐ δὲ ἔνεκα ὁ λόγος διρμήθη, νῦν λέξομεν τὰς Κύρου πράξεις ἀρχόμενοι ἀπὸ παιδός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Κύρος γὰρ μέχρι μὲν δώδεκα ἔτων ἡ ἀλγὴν πλείων ταύτῃ τῇ παιδείᾳ ἐπαυδαύθη, καὶ πάντων τῶν ἡλικίων διαφέρων ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸ ταχὺ μαθάνειν ὃ ἔδει καὶ εἰς τὸ καλῶς καὶ ἀνδρείως ἑκάστα ποιεῖν. Ἐκ δὲ τούτου τοῦ χρόνου μεταπεμβετο Ἀρτανάγης τὴν αὐτοῦ θυγατέρα καὶ τὴν παῖδα αὐτῆς ἰδεῖν γὰρ ἐπέθυμει, ὅτι ἄκουεν καλῶν καὶ αὐτὸν εἶναι. Ἐρχεται δ' αὐτῇ τε ἡ Μανδάνη πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν Κύρον τὸν υἱὸν ἔχουσα. (i) Ὡς δὲ ἀρίστου τέχνητος, καὶ ἔγνω ὁ Κύρος τὸν Ἀρτανάγην τῆς μητρὸς πατέρα ὄντα, αὐτὸς οἶα δὲ παῖς φιλόστοργος φύσει ἡσπάετο τε αὐτὸν ὥσπερ ἂν εἰ τις παλαιὸς συντετραμμένος καὶ παλαιὸν φίλων ἀσπάζετο· καὶ ὄντων δὲ αὐτὸν κεκοσμημένων καὶ ὀρθαλμῶν ὑπογραφεῖ καὶ χρώματος ἐντρέφει καὶ κόμης προσέθηκε, ἃ δὲ νόμιμα ἦν ἐν Μήδοις ταῦτα γὰρ πάντα Μηδικὰ ἐστὶ, καὶ οἱ πορφυροὶ χιτῶνες καὶ οἱ κἀνδύες καὶ οἱ στραπτοὶ περὶ τῇ ὀφρῇ καὶ τὰ φέλια περὶ ταῖς χερσίν, ἐν Πέρσαις δὲ τοῖς οἰκοῖ καὶ νῦν ἐστὶ πολλὴ καὶ ἐσθλὴτερος φαυλότεραι καὶ δίσταται εὐτελίστραι· ὄντων δὲ τὸν κόσμον τοῦ πάππου, ἐμβλέπων αὐτῷ ἰλεγεν, Ὡς μήτηρ, ὥς καλὸς μοι ὁ πάππος. Ἐρωτῶντος δὲ τῆς μητρὸς αὐτὸν πότμος δοκεῖ καλλίων αὐτῷ εἶναι, ὁ πατὴρ ἢ οὗτος, ἀπεκρίνατο ὅρα ὁ Κύρος, Ὡς μήτηρ, Περσῶν μὲν πολλὸν καλλιστος ὁ ἐμὸς πατὴρ, Μήδων μόνου ὄντων εὐρακτα ἐγὼ καὶ ἐν ταῖς ἑοδαῖς καὶ ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὸν οὗτος ὁ ἐμὸς ἀπώτερος καλλιστος. (ii) Ἀνταπαύζόμενος δὲ ὁ πάππος αὐτὸν καὶ στολὴν καλὴν ἐνέδυσε καὶ στραπτοῖς καὶ φελίοις ἐτίμα καὶ ἐκόσμη, καὶ εἰς πονεῖν ἐβόλετο, ἐρ' ἵππου χρυσογαλῶν περιήγεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς εὐδοῖα πορεύεσθαι. Ὁ δὲ Κύρος ὅτι παῖς ὢν καὶ φιλόκαλος καὶ φιλότιμος ἤδειο τῇ στολῇ, καὶ ἵππῳ μὲν μανθάνων ὑπερέβαινεν ἐν Πέρσαις γὰρ διὰ τὸ χαλεπὸν εἶναι καὶ τρέφειν ἵππους καὶ ἵππευεῖν ἐν ἀραγῇ ὁσση τῇ χώρα καὶ ἰδεῖν ἵππον σπάνιον. (iii) Δειπνῶν δὲ ὁ Ἀρτανάγης οὐκ ἔτι θυγατέρα καὶ τῇ Κύρῳ, βουλόμενος τὴν παῖδα ὥς ἡβῶσα δεικεῖν, ἵνα ἦτορ τὰ οἰκῆται πολλοῖς, προσήγαγεν αὐτῇ καὶ παροφθαλμῶς καὶ παντοδαπὰ ἐμβέβηκε καὶ

constituitur seniores, qui omnes iter honesti confecerunt : estque haec reipublicae ratio, et cura, qua Persae utique putant se posse optimos evadere. Quin hoc etiam tempore testimonio exstant et moderati eorum victus, et quod per labores cibum digerere solebant. Torpe enim hac etiam tempestate apud Persas habetur exiguere, nam convessere, et flatus videri plenos : turpe item ducitur si quis ire quaquam conspiciatur vel mejendi, vel alius huiusmodi rei causa. Hae autem facere non possent, nisi et modico tenerentur victu, et humores laborando consumerent, ita ut si alio quoriam accederent. Et haec quidem habemus quae de Persis omnibus dicamus : nunc Cyri res gestas, cuius gratia narratio instituta est, exponemus, a pueritia ejus initio sumto.

CAPUT III.

Cyrus ad annos usque duodecim, aut paulo prius, hac erat disciplina institutus, antecelluitque omnibus puerilibus tam celeriter, quae oporteret, discendo, tam praecare singulis ac viriliter exsequendo. Ex eo autem tempore filium suum accersivit Astyages, ejusque filium : huic enim videre percipiebat, quod pulchrum eum esse ac bona praeditum indole audiret. Et venit ipsa Mandane ad patrem, Cyrum quoque filium secum perducens. Et simul ac pervenisset, Cyrusque Astyagem matris patrem esse cognovisset, continuo, ut puer erat a natura pio erga parentes affectu, eum amplexatus est veluti si quia jam olim sua educatus, jamque olim amans amplexaretur. Et cum eum videret oculorum pigmentis, colore infictis, acutissimisque comis ornatum, ut Medorum ferebat consuetudo : haec enim omnia Medica sunt, et porpureae tunicae, et candyles, et torques ad collum, et armillae ad manus : apud Persas vero domi depositus, hoc etiam tempore multo tum vestes sunt viliores, tum victus tenuiores : cum videret ergo artu ornatum, luturus in eum : O mater, inquit, quam pulchrior mihi est avus ! Mater vero eum interrogante, uter pulchrior ipsi videretur, palerius, an ille : respondit atque Cyrus : Persarum quidem, o mater, longe pulcherrimus est pater meus, Medorum vero, quod quod equidem vili eum in vultu ad portas, multo formosissimus est hic meus avus. Astyages autem vlcissim eum amplexatus, et pulchra stola induit, et torquibus armillisque honestavit atque ornavit : ac si quo equitaret, eum in equo, cui aureum esset freum, circumducebat, quemadmodum et ipse proficisci consueverat. At Cyrus, ut qui puer erat elegantiae honorisque studiosus, delectabatur stola : et cum equitare disceret, mirum in modum instabat est : nam in Persia, eo quod difficile est tum equos alere, tum equitare, cum montosa sit regio, vel videre equum rarissime datur. Cum vero coraret Astyages una cum filia et Cyro, velletque peruenire quam suavissime corare, ut domesticam minus desolaret, appropinbat ei peropsidea omnilariaque condimenta et

βρώματα. Τὸν δὲ Κύρον ἔρασαν λέγειν, ὡς πάμπαν, ὅσα πράγματα ἔχεις ἐν τῇ δεξιᾳ, εἰ ἀνάγκη σοι ἐπὶ πάντα τὰ λεκάνια ταῦτα διατείνεν τὰς χεῖρας καὶ ἀπογεύεσθαι τούτων τὸν παντοδαπὸν βρωμάειον. Τί δὲ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, οὐ γὰρ πολὺ σοι δοκεῖ καλλὸν τοῦτο τὸ δεῖπνον εἶναι τοῦ ἐν Πέρσας; Τὸν δὲ Κύρον πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι λέγεται, Οὐχί, ὡς πάμπαν· ἀλλὰ πολὺ ἀπλουτέρα καὶ εὐδύτερα παρ' ἡμῶν ἢ ὁδὸς ἐστὶν ἐπὶ τῷ ἐμπλησθῆναι ἢ παρ' ἡμῶν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀρτοῦ καὶ κρέατος εἰς τοῦτο ἀγει, ὑμεῖς δὲ εἰς μὲν τὸ αὐτὸ ἡμῶν σπεύδετε, πολλοὺς δὲ τινὰς ἐλαγμούς ἄνω καὶ κάτω πλανώμενοι μολὶς ἀφικνεῖσθε ὅπου ἡμεῖς πάλαι ἤκαμιν. (σ) Ἀλλ', ὡς παῖ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, οὐκ ἀχθόμενοι ταῦτα περιπλανώμεθα; γεώμενος δ', ἔφη, καὶ σὺ γνῶσθι ὅτι ἔδεα ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ σὺ, φάναι τὸν Κύρον, ὅρῳ, ὡς πάμπαν, μυστατόμενον ταῦτα τὰ βρώματα. Καὶ τὸν Ἀστυάγην ἐπερῶσαι, Καὶ τίς δὴ σὺ τεκμαίρομαι, ὡς παῖ, λέγειν; Ὅτι σὺ, φάναι, ὅρῳ, ὅταν μὲν τοῦ ἀρτοῦ ἔβης, εἰς οὐδὲν τὴν χεῖρα ἀποφύγεμενος, ὅταν δὲ τούτων τινὸς θύγῃς, εὐθὺς ἀποκαθαίρῃς τὴν χεῖρα εἰς τὰ χειρώματα, ὥς πάντῳ ἀχθόμενος ὅτι πλεῖα σοι ἀπ' αὐτῶν ἐγένετο. (α) Πρὸς ταῦτα δὲ τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν, Εἰ τοῦτον ὅστις γινώσκεις, ὡς παῖ, ἀλλὰ κρέα ἢ εὐνοχῶ, ἵνα νεανίας οὐκαὶ ἀπλήθης. Ἄμα δὲ ταῦτα λέγοντα πολλὰ αὐτῷ παραφύρειν καὶ θέρεια καὶ τῶν ἡμέρων. Καὶ τὸν Κύρον, ἐπὶ ὅρα πολλὰ τὰ κρέα, εἰπεῖν, Ἡ καὶ δέος, φάναι, ὡς πάμπαν, πάντα ταῦτά μοι τὰ κρέα δτι βούλομαι αὐτοῖς χρῆσθαι; Νῆ Δία, φάναι, ὡς παῖ, ἐγὼ γὰρ σοι. (γ) Ἐνταῦθα δὲ τὸν Κύρον λαβόντα τῶν κρεῶν διαδιδόναι τοῖς ἀμφὶ τὸν πάμπαν θεραπευταῖς, ἐπιλύγοντα ἑκάστῳ, Σοὶ μὲν τοῦτο δτι προθύμως με ἵπταται διδάσκεις, σοὶ δὲ ὅτι μοι παλτὸν ἰσοκαὶς νῦν γὰρ τοῦτο ἔγω· σοὶ δὲ δτι τὸν πάμπαν καλῶς θεραπεύεις, σοὶ δὲ ὅτι μοι τὴν μητέρα τιμῇς ταῦτα ἱπταί· ὥς διείδου πάντα ὡς ὁδοῦ κρέα. (α) Σάκας δὲ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, τῷ οἰνωχῶ, ὃν ἐγὼ μέλιστα τιμῶ, οὐδὲν δίξος; ὃ δὲ Σάκας ἀρα καλὸς τε δὴν ἐτύγχανε καὶ τιμὴν ἔχων προσάγειν τοὺς δευμένους Ἀστυάγους καὶ ἀποκαλῶντες οὐς μὴ καιρὸς αὐτῷ δοκῆναι εἶναι προσάγειν. Καὶ τὸν Κύρον ἐπερῶσαι προσηύδα ὡς ἄν παῖς μηδέ ποῦ ὑποπτήσῃ, Διὰ τί δὲ, ὡς πάμπαν, τοῦτον ὅστις τιμῇς; καὶ τὸν Ἀστυάγην σκώφοντα εἰπεῖν, Οὐχ ἔρξας, φάναι, ὅς καλῶς οἰνοχῶ καὶ εὐσχημένους; Οἱ δὲ τῶν βασιλέων τοῦτον οἰνοχῶν κομψὸς τε οἰνωχῶν καὶ καθαρεύων ἐγγιχτοῦ καὶ διδάσαι τοῖς τριῶν διακρίτοις ὁχρῶντες τὴν φιλίαν καὶ προσφύρουσιν ὅς ἂν ἐνδοῖον τὸ ἔκπωμα εὐληπτότατα τῷ μέλλοντι πίνειν. (α) Κλειστον δὲ, φάναι, ὡς πάμπαν, τὸν Σάκην καὶ ἐμοὶ δοῦναι τὸ ἔκπωμα, θνα κατὰ καλὸς σοι πίνειν ἐγγέας ἀνακτήσασθαι σε, ἢν δυνάμει. Καὶ τὸν καλῶσαι δοῦναι. Αἰδόντα δὲ τὸν Κύρον οὕτω μὲν δὴ εὐ κλύσαι τὸ ἔκπωμα ὥσπερ τὸν Σάκην εἶρα, οὕτω δὲ στήσαντα τὸ πρόσπιον σπουδαίως καὶ εὐσχημένως προσενεγκεῖν καὶ ἐνδοῦναι τὴν φιλίαν τῷ πάμπαν ὅστις τῇ μητρὶ καὶ τῷ Ἀστυάγει πολλὴν γέ-

ferula. Idē Cyrum dīxisse ferunt : Quantum, ava, tibi est in cena negotiū, si tibi necessarium sit ad omnes istas patellae manus extendere, et epulas hasce omnigenas degustare! Quid? inquit Astyages; nonne haec tibi videtur cena multo elegantior quam Persia? Cyrum autem ad haec respondisse ferunt : Nequaquam, avo; sed longe simplicior apud nos ac rectior est ad explendam famem via, quam apud vos. Nam panis et caro nos ad hoc deducunt : vos eodem quidem, quo nos, tenditis, sed per multas quasdam ambages sursum deorsumque vagantes, vix eo tandem pervenitis, quo nos jamdudum venimus. Verum, o fili, dixit Astyages, invidē agere circum haec vagamar : sed et tu, si gustaveris, inquit, senties haec esse suavia. At vero vel te ipsum, ave, aiebat Cyrus, hasce epulas fastidire video. Et Astyagem interrogasse ferunt : Unde, fili, conjecturam capiens, hoc ais? Quod te, inquit, video, cum panem tetigeris, nulla rem maxime abstergere : cum vero horum aliquid attigeris, statim ad mantilia manum purgas, quasi moleste admodum feras, quod litia plena fuerit. Ad haec subdidit Astyages : Si ergo ita, fili, sentis, carnilibus saltem vescere, quo strenua adolescens domum redeas. Simulque lux loculis, multas et tam ferum quam cicurum animalium carnes adferri jusuisse perhibetur. Cyrus autem, cum eam carnilium copiam vidisset, Num, inquit, ave, das mihi has omnes carnes, ut his pro arbitrio utar? Profecto, inquit ille, his ego tibi do, fili. Idē Cyrum alunt inter avi ministras acceptas carnes distribuisse, cum simul haec fere unicuique diceret : Hoc tibi quidem do, quod alacri animo me decet equitare : tibi hoc, quod pultum mihi dedisti : nam hoc ego nunc habeo : tibi vero, quod avo praeclare servis : tibi quoque, quod matrem meam honore prosequeris : alique ita faciebat, quoad omnes, quas acceperat, carnes distribuisse. Sacm vero, inquit Astyages, pincernam, quem ego maximo in honore habeo, nihilne das? Sacas autem is et pulcher erat, et eo fungebatur munere, ut eos, quibus Astyages conventum opus esset, adduceret, et quos adducere mimes opportunum ipsi videretur, arceret. Tum Cyrus, ut puer nihil adhuc veritas, temere interrogavit : Cur, avo, tanto istum in honore habes? Cui Astyages dixit jacobundus : Nonne vides, inquit, quam belle quamque venuste pocillatoria munus obeat? Et horum sane regum pincernae vinum eleganter mīscunt, et perpolite infundunt, ac tribus digitis phialam vehentes praebent, offeruntque ita, ut haustus poculum commodissime capiendum porrīgant. At ille, jubeto, inquit, ava, Sacam mihi quoque poculum tradere, ut et ipse tibi potum belle mīscerem te mihi, et possim, concilium. Atque ita dare jussit. Cyrus autem cum accepisset, ita sedulo poculum ciuit, quemadmodum Sacam fecisse viderat : jam etiam vultu ita composito, serio venustoque quodammodo phialam avo porrexit atque tradidit, ut matrem matri ac Astyagi ri-

λοῦτα παρασχέιν. Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κύρον ἐκχέλασαντα ἀναπερθεῖται πρὸς τὸν πάππον καὶ ρυθόντα ἄμα εἰπεῖν, **Β** Σάκα, ἀπὸ βλάκας ἐκβαλὺ σε ἐκ τῆς τιμῆς τὰ τε γὰρ ἄλλα, φάναι, σοὺ καλλίων οὐνεγοῦσθαι καὶ οὐκ ἐκπίομαι αὐτὸς τὸν οἶνον. Οἱ δ' ἄρα τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὴν διδῶσι τὴν φιάλην, ἀρυσάμενοι ἀπ' αὐτῆς τοῦ κυθήου εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγγράμμενοι καταβόρυσσιν, τοῦ δὲ εἰ φάρμακα ἐγγράμμεν μὴ λυσταλέιν αὐτοῖς. (10) Ἐκ τούτου δὲ ὁ Ἀστυάγης ἐπισκοπεῖται. Καὶ τί δὲ, ἔφη, ὦ Κύρε, τὰλλα μεμνημένος τὸν Σάκην οὐκ ἀπερρόφησας τοῦ οἴνου; Ὅτι, ἔφη, νῆ δ' αἰετὶς ἐδεδόξαται μὴ ἐν τῷ κρατῆρι φάρμακα μεμιγμένα εἶναι. Καὶ γὰρ οὗτε εἰστίσας σὺ τοῖς φίλοις ἐν τοῖς γενεθλίοις, σαρκοῖς κατέμαθον φάρμακα ὑμῖν αὐτὸν ἐγγέλατα. Καὶ πῶς δὲ σὺ τοῦτο, ἔφη, ὦ παῖ, κατέγνως; Ὅτι νῆ δ' ἡμῖς ἑώρων καὶ ταῖς γυνῶμαι, καὶ τοὺς σούμασι παραλλομένους. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ οὐκ εἶχε ἡμεῖς τοὺς παῖδας ποιεῖν, ταῦτα αὐτοὶ ἐποιεῖτε. Πάντας μὲν γὰρ ἄμα ἐκεκράγευτε, ἐμεινόντας δὲ οὐδὲ ἐν ἀλλήλοις, ἔδετε δὲ καὶ μάλ' ἡγελοῦς, οὐκ ἐκροῦμένοι δὲ τοῦ ἔσθωτος ἐμνύνετε ἀρίστα ἔθειν· λέγων δὲ ἕκαστος ὑμῖν τὴν ἑαυτοῦ βίωσιν, ἐπεὶ ἀνασταίηται δογχεύμενοι, καὶ ὅπως ὀργεῖσθαι ἐν βυθῶι, ἀλλ' οὐδ' ὀρθώσθαι ἰδύνασθε. Ἐπιβλάσθη δὲ παντάπασι οὐ τε δεῖ βασιλεὺς ἦναι, εἰ τε ἅλλοι οὗτοι σὺ ἀρχων. Τότε γὰρ δὴ ἔγνωε καὶ πρῶτον κατέμαθον ὅτι τοῦτ' ἀρ' ἦν ἡ ἰσχυροῖα ὁ ἡμῖς τότε ἐποιεῖτε. Οὐδέποτε γούν ἴσμεν ἔπειτα. (11) Καὶ ὁ Ἀστυάγης λέγει, Ὁ δὲ σὺς πατὴρ, ἔφη, ὦ παῖ, πίνων οὐ μεθύσκειται; Οὐ μὲν δ' αἶ, ἔφη. Ἀλλὰ πῶς ποιεῖ; Διψῶν πύεται, ἅλλο δὲ κακὸν οὐδὲν πάσχει· οὐ γὰρ οἶμα, ὦ πάππε, Σάκας αὐτῷ οἰνοχεῖ. Καὶ ἡ μήτηρ εἶπεν, Ἀλλὰ τί ποτε σὺ, ὦ παῖ, τῷ Σάκῃ οὕτω πολεμεῖς; τὸν δὲ Κύρον εἰπεῖν, Ὅτι νῆ δ' αἰετὶς φάναι, μισοῖ αὐτὸν πολλῶς γὰρ με πρὸς τὸν πάππον ἐπιθυμῶντα προσδραμεῖν οὗτος ὁ μικρότατος ἀποκινῶμαι. Ἀλλὰ ἱκετεύω, φάναι, ὦ πάππε, δός μοι τρεῖς ἡμέρας ἀρεῖαι αὐτοῦ. Καὶ τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν, Καὶ πῶς ἀν ἀρεῖαι αὐτοῦ; καὶ τὸν Κύρον φάναι, Στάς ἂν ὥσπερ οὗτος ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ἔπειτα ὅπουτε βούλοιο παρεῖναι ἐπ' ἀρεστον, λέγοιμ' ἂν ἐπὶ οὕτω δυνατόν τοι ἀρέσθαι ἐντυχεῖν· σπουδάζει γὰρ πρὸς τινος· εἴθ' ὁπόταν ἔλκῃ ἐπὶ τὸ δείπνον, λέγοιμ' ἂν ὅτι λούται· ἐπειδὴν δὲ πᾶν σπουδαῖος φαγεῖν, εἰποιμ' ἂν ὅτι παρὰ ταῖς γυναιξὶν ἴσταιν ἑὰς παρατείνωμι τοῦτον ὥσπερ οὗτος ἐμὲ παρατείνει ἀπὸ σοῦ καλῶν. (12) Τούτους μὲν αὐτοὺς αὐτομῶς παρέχεν ἐπὶ τῷ δείπνῳ· τὰς δὲ ἡμέρας, εἰ τις αἰσθόειτο δοῦμενον ἢ τὸν πάππον ἢ τὸν τῆς μητρὸς δέδωκεν, χαλεπὸν ἦν ἅλλων εὐθασαί τοῦτο ποιήσαντα· ὅτι γὰρ δυνατόν ὁ Κύρος ἀπερῆχερον αὐτοῖς χαρίζομενος.

13. Ἐπεὶ δὲ ἡ Μανδάνη παρεκνεύετο τοῖς ἀποῦσα παλιν πρὸς τὸν ἄνδρα, εἰαίτο αὐτῆς ὁ Ἀστυάγης καταλιπεῖν τὸν Κύρον. Ἦ δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι βαλλοῖτο μὲν ἄπαντα τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι, ἀπαντα μέντοι τὸν παῖδα χαλεπὸν εἶναι νομίζειν καταλιπεῖν. (14) Ἐνθα δὲ ὁ

sum concitaret. Atque ipse etiam Cyrus effuse ridens ad avum exsiliit, simulque cum oculis dixit, Peristi, Saca; ego te de munere dejiciam: nam et in ceteris pincerar officio preclarior, quam tu, fugar, et vinum non ipse ebibam. Regum enim pincerar, cum phasian tradast, aliquid vini cyatho ex ea haustum, in sinistram manum infundentes, absorbent; ea quidem de causa, ut, si venenum infuderat, nihil hoc ipsi prosit. Tum vero joci pergens Astyages inquit, Cur, Cyre, ceteris in rebus Sacam imitans, vinum non absorbas? Quod profecto metueram, ais, ne venena essent in cratere mista. Etenim cum tu amicos in natalitio convivio exceperis, plane deprehendi verum vobis cum infudis. At quoniam pacto, inquit ille, tu, fili, hoc intellexisti? Quod profecto videbam, inquit, vos et mente et corpore titubare. Primum enim, quam nos pueros ferere non similes, ea ipsi faciebatis. Nam omnes simul clamabatis, cum vosmet multo plane non intelligeretis: quin et ridicule admodum canebatis: et cum cum qui caneret maxime audiretis, jurabatis tamen optime canere. Et cum quisque vestrum robur eorum predicaret, postquam saltuari exurgebatis, non modo non ad numerum saltare, sed ne erecti quidem stare poteratis. Eratisque penitus oblii, et tu, quod rex esses, et alii, quod tu ipsorum princeps. Et quidem ego tunc primum didici, aequaliter loquendi licentiam hoc utique esse, quod vos eo tempore faciebatis: nunquam enim tacebatis. Et Astyages ait, At pater tuus, fili, cum bibit, nonne inebriatur? Non profecto, inquit. Quomodo ergo agit? Sitire desinit, nec aliud quicquam mali patitur: non ruim, opinor, ave, Sacas ei pocula ministrat. Ibi mater ait, Quid vero cause est, cur Sacam usque adeo oppugnes? Quoniam profecto, inquit Cyrus, eum odi: nam me serpens ad avum accurere percipiente, impurisimus iste prohibet. Sed obscuro te, inquit, ave, da mihi ut triduum ego imperium in ipsum exerceam. Et Astyages ait, Quamam vero ratione ei imperitares? Respondit autem Cyrus, Stans equidem, quemadmodum iste, in aditu, deinde ubi ad prandium vellet ingredi, dicerem, nondum fieri posse ut praudio interesset: nam cum quibusdam de serie rebus agit. Post ubi ad cornam veniret, dicerem, quod lavatur. Sin magno edendi desiderio temeretur, dicerem, eum esse apud mulieres; donec huic ego ita cruciem, ut ipse me cruciat, ab aditu ad te prohibens. Talia quidem illis oblectamenta in coma prebebat: interdum vero, si qua re aut avum aut avunculum indigere perciperet, haud facile erat ut aliorum quisquam in ea peragenda liquam anieverteret: mirifice enim libidabatur Cyrus, si qua la re eis gratificari posset.

At cum jam Mandane reditum ad virum avum pararet, orabat cum Astyages, Cyrum ut relinqueret. Ea vero respondit, se velle quidem patri in omnibus gratificari, verum tamen difficile esse exultinare, puerum invitum relinquare.

Ἀστυάρχης λέγει πρὸς τὸν Κύρον, ὦ παῖ, ἦν μόνος παρ' ἐμοί, πρῶτον μὲν τῆς παρ' ἐμὲ ἐκδόου σοι οὐ Σάκας ἔρξει, ἀλλ' ὅπόταν βούλῃ εἰσεῖναι ὡς ἐμὲ, ἐπὶ σοὶ ἔσται· καὶ χάριν σοι εἰσάμαι ὅσα ἀν' ἡλικίας αἰεὶς ὡς ἐμὲ. Ἐπειτα δὲ ἵππους τοὺς ἰσχυροὺς γρήσθαι καὶ δόλους ὑπότους ἀν' βούλῃ, καὶ θύαν ἀπίχας, ἔχον ἀπαιθεὶς ἀν' αὐτοῖς ἐθέλῃ. Ἐπειτα δὲ ἐν τῇ δαίτῃ ἐπὶ τὸ ματρίως σοι δοκοῦν ἔχειν ὅποιαν ἀν' βούλῃ θέῃν παροῦσιν. Ἐπειτα τὰ ταῦν ὄντα ἐν τῇ παραδείσῳ θηρία δίδωμι σοι καὶ ἄλλα παντοδαπὰ συλλέξω, ἃ σὺ ἐπειδὴν τάχιστα ἵππῳ ἐν μάθῃ, θωῆς, καὶ τοῦτων καὶ ἀκοντιστῶν καταβαλεῖς ὡς περ οἱ μεγάλοι ἄνδρες. Καὶ παῖδας δὲ σοι ἐγὼ συμπαίκατορας παρέω, καὶ ἄλλα ὅποσα ἀν' βούλῃ λέγων πρὸς ἐμὲ οὐκ ἀντρέψεται. (15) Ἐπεί ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἀστυάρχης, ἡ μήτηρ διηρώτα τὸν Κύρον πότερον βούλοιοτο μένειν ἢ ἀπύναν. Ὁ δὲ οὐκ ἐμυλόησεν, ἀλλὰ ταχὺ εἶπεν ὅτι μένειν βούλοιοτο. Ἐπερωτηθεὶς δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς μητρὸς διὰ τί, εἰπεῖν λέγεται, Ὅτι οἴσκι μὲν τῶν ἡλικίων καὶ ἐμὲ καὶ δοῦν ἁρτίστος εἶναι, ὃ μήτηρ, καὶ ἀκοντιστῶν καὶ τοῦτων, ἐνταῦθα δὲ οἷός' ἐστὶ ἵππῳ ἐν ἡρώτων ἐμὲ τῶν ἡλικίων καὶ τοῦτο εὖ ἴσθι, ὃ μήτηρ, ἔφη, ὅτι ἐμὲ πάντα ἀνέξ. Ἦν δὲ με καταλήτης ἐνθάδε καὶ μάθω ἱππεύειν, ὅταν μὲν ἐν Πέρσῃς εἴ, οἷμά σοι ἐκείνους τοὺς ἀγαθοὺς τὰ περικὰ βράδεις νικήσιν, ὅταν δὲ εἰς Μήδους ὄλω ἐνθάδε, πειράσομαι τῇ πάππῃ ἀγαθὸν ἱππεύον κρτίστος ἀν' ἱππεὺς συμμαχεῖν αὐτῷ. (16) Τὴν δὲ μήτέρα εἰπεῖν, Τὴν δὲ δικαιούσῃν, ὦ παῖ, πῶς μαθήσῃ ἐνθάδε, ἐκεῖ ὄντων σοι τῶν διδασκάλων; καὶ τὸν Κύρον φάναι, Ἄλλ', ὦ μήτηρ, ἀκριβοῦς ταῦτα ἔφ' οἷός. Πῶς οὐ οἶσθα; τὴν Μανθόαντιν εἰπεῖν. Ὅτι, φάναι, ὁ διδασκαλὸς με ὡς ἔδῃ ἀκριβοῦντα τὴν δικαιούσῃν καὶ δόλους παντοίᾳ δικάζειν. Καὶ τοῦτον, φάναι, ἐπὶ μὴ ποτὶ δίκῃ πληγῆς ὁλοθῶν ὡς οὐκ ἐθελῶ δικάσας. Ἦν δὲ ἡ ἑλὶς ταυτοῦ. (17) Παῖς μάλιστα μικρὸν ἔχων χιτῶνα ἔπαρον παῖδα μικρὸν μέγαν ἔχοντα χιτῶνα ἐκδύσας αὐτὸν τὸν μὲν αὐτοῦ ἐκίμων ἡμέλει, τὸν δὲ ἐκίμων αὐτὸς ἐνέβη. Ἐγὼ οὖν τοῦτους δικάζων ἔργον βέβαιον εἶναι ἀμφοτέροις τὸν ἁρμοζόντα ἐκείτῃν χιτῶνα ἔχειν. Ἐν τούτῳ αὖ με ἔπεισαν ὁ διδασκαλὸς, λέξας ὅτι ὅποτε μὲν τοῦ ἁρμοζόντος εἴην κρητὴς, οὕτω δόει ποιεῖν, ὅποτε δὲ κρῖναι δόει ποτέρου ἢ χιτῶν ἐλθ, τοῦτ' ἔφη σκεπτόμεν εἶναι τίς κτῆσις δικαία ἐστὶ, ποτέρου τὸν βίῃ ἀρῶνόμενον ἔχειν ἢ τὸν ποιησόμενον ἢ πρᾶξιμον κακῆσθαι. Ἐπειτα δὲ ἔφη τὸ μὲν νόμιμον δικάσειν εἶναι, τὸ δὲ ἀνομιμον βίανον σὺν τῷ νόμῳ οὐκ ἐκείνων αἰὲν τὸν δικαστὴν τῇ ψῆσιν τιθεῖσθαι. Οὕτως ἐγὼ σοι, ὦ μήτηρ, τὰ γε δίκαια παντάπασιν ἔδῃ ἀκριβοῦς ἦν δὲ τὰ ἀρα προσβέβαιμαι, ὁ πάππος με, ἔφη, οὕτως ἐπιδοδάξει. (18) Ἄλλ' αὖ ταῦτα, ἔφη, ὦ παῖ, παρὰ τῷ πάππῳ καὶ ἐν Πέρσῃς δίκαια ἐμολογείται. Οὕτως μὲν γὰρ τῶν ἐν Μήδοις πάντων ἐαυτὸν δεσπότην πεποιήκει, ἐν Πέρσῃς δὲ τὸ ἴσον ἔχειν δίκαιον νομιμαίται. Καὶ ὁ σὸς πρῶτος πατὴρ τὰ τεταγμένα μὲν ποιεῖ τῇ πόλει, τὰ τεταγμένα δὲ λαμβάνει, μέτρον δὲ αὐτῷ οὐχ ἡ φύξις, ἀλλ' ὁ νόμος ἐστίν.

Tum vero ad Cyrum ait Astyages: O fili, si apud me manseris, primum quidem in me adeundo Sacras tibi non impetrabit, sed in tua erit potestate, ad me, quandoquocumque volueris, accedere; et quo superius accesseris, eo majorem, inquit, tibi gratiam habebis. Deinde equis meis uteris, et aliis quocumque volueris; et cum abibis, duces tecum quos ipse volueris. Insuper vero, in cena, ad id quod intra mediocritatem consistere tibi videbitur, quancumque libebit viam tenebis. Præterea, et quæ nunc in hortis sunt feras tibi do, et alias cujusque generis colligam, quas tu, cum primum equitare didiceris, agitabis, et tum sagittis tum jaculis, quemadmodum grandes viri consueverunt, prosternes. Collatores porro tibi pueros præbebo; et alia quæcumque mihi velle te dixeris, nunquam non impetrabis. Hæc cum dixisset Astyages, interrogavit Cyrum mater, manserene vellet, an abire. Hic autem nihil cunctatus est, sed celeriter, velle se manere, respondit. Rursus vero a matre interrogatus, quamobrem; dixisse perhibetur, Quoniam domi quidem, mater, equalium et sum et videor esse præstantissimus, sive sagittis sive jaculis militandis: hic autem probe novi me meis equalibus equitando inferiorum esse, id quod, certo scias, mater, ait, me vehementer torquet. Quod si me hic reliquens, et equitare didicero, cum quidem apud Persas facro, puto me illos pedestrium certaminum peritos facile superaburum: cum vero hoc ad Medos venero, bonorum equitum factis præstantissimus eques, avo auxilia ferre conabor. At justitiam, inquit mater, quomodo hic, fili, addiscas, cum tui illic sint magistri? Responditque Cyrus, Equidem hæc, mater, accurate callio. Qui id tibi cognitum est? inquit Mandane. Quoniam me magister, ait, ut qui justitiam perfecte jam tenerem, vel aliis me iudicem constituit. Atque adeo, inquit, quamdam aliquando in lile plagas accepit, ut pote qui minus recte iudicarem. Erat autem causa hujusmodi: Pater grandis, qui parvam habebat tunicam, alium parvum puerum, cui magnæ erat tunica, exuît; ac suam quidem illi circumdedit, illius autem ipse vestem induit. Ego igitur horum causam iudicans, statui ambobus esse melius, ut uterque tunicam sibi congruentem haberet. At hic me verberavit magister, qui diceret illi faciendum esse, siquando de eo quod congrueret iudex essem constitutus: cum vero iudicandum fuerit, utrius esset tunica, hoc, inquit, considerandum esse, qui possessio justa sit, utrum ut is qui vî abstulit haberet, an qui a se factam, emptamve possideret. Deinde subiecit, id esse justum, quod legibus constitutum esset; quod vero contra leges, violentum: quare secundum legem iubebat sententiam semper esse a iudice ferendam. Ita ego sane, mater, ait, iura omnino accurate callio: quod si quid forte præterea, mihi opus fuerit, avus, inquit, hic meus id me insuper docebit. At qui, fili, inquit, non eadem justitiæ ratio apud avum et apud Persas est concessa pari recipi. Hic enim omnium apud Medos se dominum constituit; apud Persas vero id justum ducitur, æquo ut quisque jure cum ceteris vivat. Ac tum adeo pater primus ex præscripto præstat, quæ præstat civitati; præscripta etiam accipit: ac norma ei,

Ὅπως οὖν μὴ ἀπολῇ μαστιγοῦμενος, ἐπαίδην οὐκ αἶψα ἔσται, ἀνὰ πατρὸς μαθὼν ἔχειν ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ τοῦ τυραννικοῦ, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ πλείον ἐλάσιον χρῆναι πάντων ἔχειν. Ἀλλ' ὅ γε σὺς πατὴρ, εἶπεν ὁ Κύρος, δαιμότιός ἐστιν, ὡς μήτερ, διδασκαίει μείων ἢ πλείον ἔχειν. Ἡ οὖν ἄρτι, ἔφη, ἐστὶ καὶ Μήδους ἀπαντας διδύχαρην αὐτοῦ μείων ἔχειν; ὥστε θάρσει, ὡς ἔ γε σὺς πατὴρ ἐστὶ ἄλλον οὐδένα οὐτ' ἑμὲ πλεονεκεῖν μαθόντα ἀποτρέψαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Τοιαῦτα μὲν δὴ πολλὰ ἐλάλει ὁ Κύρος τῷος δὲ ἡ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κύρος δὲ κατέμεινε καὶ αὐτοῦ ἐτρέφετο. Καὶ ταχὺ μὲν τοῖς ἡλικιωτάς συνεκίρατο ὥστε οικίαις διακίσεσθαι, ταχὺ δὲ τοὺς πατέρας αὐτῶν ἀνέστητο, προσίων καὶ ἐνδύσας ὡς ἐστὶ ἡπάτατο αὐτῶν τοὺς υἱούς, ὥστε εἰ τὸ βασιλικὸν δέοντο, τοὺς παῖδας ἐκέλευον τοῦ Κύρου δεῖσθαι διαπραξέσθαι σφίσιν. Ὁ δὲ Κύρος, εἰ δέοντο αὐτοῦ οἱ παῖδες, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοτιμίαν περὶ πάντων ἰσοπαῖτο διαπραττέσθαι. (α) Καὶ ὁ Ἀστυάγης δ', ἐπὶ δέοντο αὐτοῦ ὁ Κύρος οὐδὲν ἰδόντος ἀντέχειν μὴ οὐ χαρίεσθαι. Καὶ γὰρ ἀσθενήσαντος αὐτοῦ οὐδέποτε ἐπέβλεπε τὸν πάππον οὐδὲ κλαίειν ποτὶ ἐπαῖτο, ὁπλός τι ἦν πᾶσιν ἐπὶ ὑπερφοβεῖτο μὴ οἱ ἢ πάππος ἀπολῇ; καὶ γὰρ ἐκ νυκτὸς εἰ τινος δέοντο Ἀστυάγης, πρώτους ῥέοντες Κύρος καὶ πάντων δοκυνότα ἀναπέδη ὑπερητίσθησεν δ', ἐπὶ δέοντο χαρίεσθαι, ὥστε παντάπασιν ἀνεκτίσαστο τὸν Ἀστυάγην.

β. Καὶ τὴν μὲν ἑαυτοῦ ὁ Κύρος πολυλόγοιτος, ἑμα μὲν διὰ τὴν παιδείαν, ἐπὶ ἡμετέροισι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ διδόναι λόγον ὅν ἐποιεῖ καὶ λαμβάνειν παρ' ἄλλων, ὅπως δακρύει, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ φιλομαθέος εἶναι πολλὰ μὲν αὐτὸς αἰὶ τοὺς παρόντας ἀνταρῆτα πῶς ἔχοντα τυγχαίνει, καὶ ὅσα αὐτὸς ὑπ' ἄλλων ἐρωτῆτο, διὰ τὸ ἀγχινοῦς εἶναι ταχὺ ἀπεκρίντο, ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἡ πολυλογία συνέλεγετο αὐτῷ· ἀλλ' ὥστε γὰρ ἐν παιδείᾳ, ὅσα νείει ὄντας μάγεθος ἐκθεῖν, ἑμῶς ἐμπαίνεται καὶ το νεαροὶ αὐτοῖς, ὁ κατηγορεῖ τὴν διαγοσίαν, οὕτω καὶ Κύρος ἐκ τῆς πολυλογίας οὐ θράσος διακρίνεται, ἀλλ' ἀπλότης τῆς καὶ φιλοστοργίας, ὥστε ἐπαυόμενος ἐν τῇ ἐπὶ πλείω ἀκούειν αὐτοῦ ἢ σιωπῆναι παραίει.

γ. Ὡς δὲ προΐεν αὐτὸν ὁ χρόνος οὖν τῷ μεγάλῃ εἰς ὄραν τοῦ πρέσβου γενέσθαι, ἐν τούτῳ δὲ τοῖς μὲν λόγοις βραχυτέροις ἐχρήτο καὶ τῇ φωνῇ ἡσυχαιτέρῃ, αἰδοῦς δὲ ἐπιπλάττο ὥστε καὶ ἐρυθραίνεσθαι, ὅπως συντηγάνοι τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ τὸ συλλαβίδες τὸ πᾶσιν ἑμῶς προσπίπτειν οὐκ ἔστι θρασὺς προσπετιεῖς εἶχεν. Οὕτω δὲ ἡσυχαιέτατος μὲν ἦν, ἐν δὲ ταῖς συνοσίαις πᾶμπαν ἐπιήχεας. Καὶ γὰρ ὅσα διαγωνίζονται πολλὰκις ἑλικας πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ἡ κρείττων ῥῆσι ἐν, ταῦτα προύκαλειτο τοὺς συνόντας, ἀλλ' ἄπειρ εὐ ῥῆσι αὐτὸν ῥήτονα ὄντα, ταῦτα ἐξέχρη ῥήτορων καλῶν αὐτὸν ποιήσας, καὶ κατέρχεν ῥῆσι ἀνακρίδων ἐπὶ τοὺς ἑκπνοὺς ἢ διαπονεύμενος ἢ διακουνοῦμενος ἀπὸ

non animi libido, sed lex est. Cave igitur, ne flagris caesus percas, cum domi fueris, si redeas, pro regia, tyrannicam disciplinam ab hoc edoctus, cujus quidem disciplinam hoc proprium est, ut statuas, plus oportere unum quam alios omnes habere. At iste certe pater tuus, inquit Cyrus, aprior est omnino, mater, ad docendum ut minus, quam ut plus, quis habeat. Annon vides, ait, cum Medos omnes minus habere docuisse quam se? Quare non mihi metescere, ne pater lixer tuas vel me, vel illum quempum ita edoctum a se dimittat, ut plura, quam alii, possidere studeat.

CAPUT IV.

Huiusmodi quidem mella bisquebatur Cyrus: tandemque mater abili, remansit Cyrus, ibique educabatur. Et quidem in aequalium suorum consuetudine brevi se insinuavit ita, ut familiariter iis uteretur; brevique sibi eorum patres cum vivendo delinxit, tum manifeste ostendendo se filios eorum valde diligere; adeo ut si qua in re regia ope indigeret, filios Cyrum rogare iuberent, ut id sibi conficeret. Cyrus autem, quicquid cum rogaret pueri, pro humanitate sua gloriæque cupiditate, illud supra omnia spectabat, ut effectum daret. Atque Astyages ipse, quicquid ab eo Cyrus peteret, recusare nihil poterat, quo minus ei gratificaretur. Etenim cum agrotaret, nunquam ab eo discerebat, neque plorare unquam desinebat: ac palam omnibus erat ipsum valde petimoscere, ne moreretur avus. Nocti etiam si qua re Astyages indigeret, primas sentiebat Cyrus, et omnium impigerimus exsillebat subministraturus omnia quæ grata fore putaret: adeo ut Astyagem penitus sibi devenerit.

Et erat quidem Cyrus paulo fortasse loquacior, partim ob institutionem, quod a magistro et eorum quæ ferebat rationem reddere cogeretur, et ab aliis accipere, quod si diceret partim quid, cum discendi studiosus esset, de multis ipse rebus solebat eos, quibuscum erat, interrogare, quomodo se haberent; et ad ea quæcumque alii ab ipso quaererent, ob ingenui acumen, continuo respondebat: ita ut ex his omnibus loquacitas ei colligeretur. Sed quæmadmodum in corporibus, quotquot in adolescentia gradus ferti sunt, apparet tacere in iis juvenile quiddam, quod amorem paucitatem arguit; ita quoque ex Cyri loquacitate non audacia pechabatur, sed simplicitas et magna quedam ad amorem propensio: ut ex eo qui plura adhuc audire magis optaret, quam tacenti adesse.

Postquam vero tempus eum una cum aucta corporis mole ad matrem produxerat, quæ pubertatem jam attingeret, tum paucioribus quidem verbis, vocemque sedulioris utebatur; atque venerandus adeo plenus erat, ut etiam erubesceret, cum obvis fieret senioribus: nec jam amplius catalorum illum morem, quo neque oculibus similiter assultando solent alludere, temere illud retinuit. Atque ita quietior sane fiebat, si in congressibus omnino pergratus. Num quæcumque inter æquales aspernamento solent esse certamina, in his non ea sicut a senes provocabat, quæ se melius temere noverat, sed in quibus se inferiorum esse certo sciret, eorum auctor erat, se melius illis lucturum iniquitas: junque adeo in equos in illos incipiebat, vel ja-

τῶν ἵππων οὕτως πᾶν ἔποχος ὦν, ἡττώμενος δὲ αὐτὸς ἐφ' αὐτοῦ μάχιστα ἐγείλα. (α) Ὡς δ' οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἐκ τοῦ ἡττῆσθαι εἰς τὸ μὴ ποιεῖν ὁ ἡττωτό, ἀλλ' ἐκαλινεῖτο ἐν τῷ παρῆσθαι αὐτοῦ βέλτερον ποιεῖν, ταχὺ μὲν εἰς τὸν ὄρεκτον τῇ ἱππικῇ τοῖς ἡλιγῇ, ταχὺ δὲ παρῆσι διὰ τὸ ἐρεῖν τοῦ ἔργου, ταχὺ δὲ τὰ ἐν τῷ παραδείῳ θηρία ἀνὴλκυαι δύναιεν καὶ βέλτερον καὶ κατακτείνων, ὥστε ὁ Ἀστυάγης οὐκ ἔργον αὐτῷ συλλέγειν θηρία. Καὶ ὁ Κύρος αἰσθόμενος ὅτι βουλόμενος οὐ δύναται οἱ ζῶντα πολλὰ παρῆσθαι, ἔλαγε πρὸς αὐτόν, Ὡς πάππει, τί σε δεῖ θηρία ζητοῦντα πρόφγαμὰ ἔχειν; ἀλλ' ἐὰν ἐμὰ ἐκπέμπω ἐπὶ θήραν σὺν τῷ θείῳ, νομῶ ὅσα ἂν ἴδω θηρία, ἐμοὶ ταῦτα τρέψασθαι. (α) Ἐπιθυμῶν δὲ σφόδρα εἰσέναι ἐπὶ τὴν θήραν οὐκ ἐβόησε λιπαρεῖν ἰδύνατο ἔξωθεν παύσθαι, ἀλλ' ἀνηρότερον προσέειπεν. Καὶ ἡ πρόσθεον τῇ Σάκᾳ ἐμάμειτο ὅτι οὐ παρίει αὐτόν πρὸς τὸν πάππον, αὐτὸς ἦδη Σάκας αὐτοῦ ἐγγίγνετο· οὐ γὰρ προσέει, εἰ μὴ ἴδοι εἰ καίρος εἴη, καὶ τοῦ Σάκας ἰδεῖτο πάντως σημεῖναι αὐτῷ ὅτιος ἐν καιρῷ εἴη εἰσέναι καὶ ὅποτε οὐκ ἐν καιρῷ ὥστε ὁ Σάκας ὑπερέρπει ἦδη αὐτόν, ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες.

7. Ἐπει δ' οὐκ ἔγνω ὁ Ἀστυάγης σφόδρα αὐτὸν ἐπιθυμῶντα ἔξω θέρειν, ἐκπέμπει αὐτόν σὺν τῷ θείῳ καὶ οὐλύκας συμπεμπει ἐφ' ἵππων πρεσθυτέρους, ὅπως ἀπὸ τῶν δυσχυρῶν φυλάττουεν αὐτόν καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρίων τι φανείη τῶν ἰσίων. Ὁ οὖν Κύρος τῶν ἐπεμμένων προθύμως ἐπυθύνετο ποιοῖς οὐ γὰρ θηρίοις πελάζειν καὶ ποταχρῇ παρῆσθαι δύναιεν. Οἱ δ' ἔλεγον ὅτι καὶ ὄρατοι πολλοὺς ἦδη πλησιάζαντας διέθρεον καὶ κάπροι καὶ λέοντες καὶ παρῆσαι, αἱ δὲ Σάκας καὶ δορκάδες καὶ οἱ ἄγριοι οἷες καὶ οἱ θνοὶ οἱ ἄγριοι ἰσύνει εἰσιν. Ἐλεγον δὲ καὶ τοῦτο, τὰς δυσχυρίας ἐπὶ θεοὶ φυλάττειν οὐδὲν ἔστιν ἢ τὰ θηρία· πολλοὺς γὰρ ἦδη αὐτοῖς τοῖς ἵπποις κατακρημνισθῆναι. (α) Καὶ ὁ Κύρος πάντα ταῦτα ἐμάνθανε προθύμως ὥς δὲ εἶδεν Ὀραὸν ἐκπελθεῖσαν, πάντων ἐπιλαθόμενος ὃν ἤκουσεν ἰδύμεν οὐδὲν ἄλλο ὄρῳ ἢ ἡ πᾶν ἔρευνε. Καὶ πᾶς διαπελθεὶς αὐτῷ ὁ ἵππος πίπτει εἰς γόνυτα, καὶ μικροῦ κακίστου ἐξετραχύνειν οὐ μὲν ἀλλ' ἐπίμαρται ὁ Κύρος μόλις πᾶς καὶ ὁ ἵππος ἔξανεστη. Ὡς δὲ εἰς τὸ πεδίον ἦλθεν, ἀκοντίσας καταβάλλει τὴν Ὀραὸν, καλὸν τὴν χρῆμα καὶ μέγα.

Καὶ ὁ μὲν δὲ ὑπερχειρεῖν οἱ δὲ γυναικας προσελίσσαντας ἐλοδοῦσαν αὐτόν καὶ ἔλεγον εἰς ὅσον κίνδυνον Ὀρῶν καὶ ἔρπον καταπίνει αὐτοῦ. Ὁ οὖν Κύρος εἰστέλει καταβέχοντας καὶ ἀκούων ταῦτα τῆνῳ. Ὡς δ' ἡσθετο κραυγῆς, ἀνέπηδεν ἐπὶ τὸν ἵππον ὥστερ ἰνθουσίαν, καὶ εἰς εἶδεν ἐκ τοῦ ἀντίου κάπρον περιστρεφόμενον, ἀντίος ἰσύνει καὶ διακτείνόμενος αὐτόχως βέλλει εἰς τὸ μέτωπον καὶ κατέχευε τὸν κάπρον. (α) Ἐνταῦθα μέντοι ἦδη καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ ἐλοδορεῖτο, τὴν θρῆσσύτητα ὄρῳ. Ὁ δ' αὐτοῦ λαιδορῶμενος ὅμως ἰδεῖτο ὅσα αὐτοῦ ἔλασε, ταῦτα ἔλασε ἐλκεῖσθαι δοῦναι τῷ πάππῳ. Τὸν δὲ ἦσαν εἰσιν γαστρί, Ἄλλ' ἦν αἰσθῆται ὅτι ἔδωκε, οὐ σοὶ μόνον λαιδορῆσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐμοὶ ὅτι σε εἶπον.

cula, vel sagittas ex equis emissuras, cum necdum equo firmiter insidere admodum sciret: quod si vinceretur, ipse sibi plurimum ridens illudebat. Et cum, propterea quod superaretur, hancquamvis defugeret ea agere in quibus fuerat inferior, sed assidue in experimento varetur, si rursus posset eadem melius facere, brevi quidem assequutus est, ut æquando par esset æqualibus: brevi etiam, ob rei studium, a tergo eodem reliquit: brevi denique ferax quæ in hortis erant, persequendo, feriendo, intermiendo confect; ita ut Astyages unde ferax ei colligeret amplius non haberet. Cyrus autem cum scississet, non penso avum, tametsi cuperet, vivas sibi ferax præbere, ita cum sæpe alloquebatur, Quid opus est, ave, tibi molestiam in consequendis feris creare? si modo me cum avunculo venatum emiseris, putaverim, quascunque ferax videro, eas te mihi alere. Cum autem vehementer euperet ad venationem egredi, non amplius ita, ut cum puer esset, effugitare poterat, sed cunctantia avum adibat. Et quæ antea Sacæ vitio vertebat, quod cum ad avum non admitteret, in iis jam sibi ipse fiebat Sacas; non enim adibat, nisi prævidisset, an esset tempestivum: Sacamque rogabat, omnino sibi significaret, quando accedendi tempus esset, et quando non esset; itaque jam Sacas eum, perinde atque omnes alii, mirifice diligebat.

Postquam igitur cognovit Astyages vehementer eum extra hortorum septa venari cupere, emittit eum una cum avunculo, et custodes simul mittit in equis ætate provectiores, qui cum a locis impeditis serrarent, atque a ferocioribus bestis, si qua appareret. Cyrus igitur alacri animo comites percomitatus est, quibuscumque feris appropriandum non esset, quasve oporteret audacter insequi. Hi autem dicebant, arros conjunges oim qui propius ad eos accesserat, dilaniasse, itemque leones et apros et pardos; certas autem, et capreas, et oves silvestres, et asinos silvestres, nihil nocere. Addebant et illud, impedita loca nihil minus quam bestias esse cavenda; multum enim aliquando una cum ipsis equis per prærupta loca precipites cecidisse. Hæc sane Cyrus omnia prompte discubatur: ut vero certam exsilientem vidisset, oblitus omnium quæ audierat, insequitur, nihil aliud spectans, quam qua fugeret. At equus ejus nescio quomodo pessilens concidit in gressu, parumque abfuit quin et illum de collo percipitaret: verum enimvero Cyrus cum quadam difficultate intravit, et equus exsurrexit. Postquam autem in plantitiem venit, cervam jaculo vibrato stravit, pulchram sane bestiam magnamque. Ipse igitur profluo exsistebat: at custodes, cum adeptississent, eum objurgabant, ioculabantque quantum in periculum devenisset: et ad avum rem se distans alabant. Itaque Cyrus, cum ex equo descendisset, constitit, et hæc audiens agebatur. Sed ubi ratiorem exaudisset, in equum rursus, enthes tanquam furor actus, insuavit: et cum primam apertum ex adverso irruentem cernebat, obvium equum incitat; jaculorum perite comortio, frontem ferit, apertumque prostravit. Ibi vero eum avunculus alant, visa ejus audacia, reprehendit. At ille tamen ab eo ita reprehendite petiit, ut quæcumque ipse cepisset animalia, ad avum afferre atque ei dare se permitteret. Avunculum autem distans ferunt, At ei te hæc insequutum esse sentiat, non te solum, sed me etiam, qui

Καὶ ἢ βούληται, φάσει αὐτὸν, μαστιγοῦσάτω, ἐπιθεὶν γὰρ ἐνὶ αὐτοῖς. Καὶ σὺ γὰρ, εἰ βούλει, ἐρῃ, ὃ θεῖα, τιμωροῦσθαι μὲν οὐ βούλει ταῦτα ὅμως χάρισαι μοι. Καὶ ὁ Κυαξάρης μόντοι τελευταῖον εἶπε, Ποίει ὅπως βούλῃς σὺ γὰρ νῦν γὰρ ἡμῶν ἄρκος βασιλεὺς εἶναι. (10) Οὕτως δὲ ὁ Κύρος εἰσκαίρισε τὰ θηρία εἰδὼς τε τῷ πάππῳ καὶ Δαγεν, ὅτι αὐτοὺς ταῦτα θηράσκειν ἐλπίσιν. Καὶ τὰ ἀκρόντα ἐπαλείφει μὲν οὐ, κατέθηκε δὲ χρησιμοποιῶντος φέτος τὸν πάππον ὄρεσθαι. Ὁ δὲ Ἀστυάγης ἄρα ἔειπεν, Ἀλλ', ὅ ποι, δέχομαι μὲν ἐργασθὲν ἡλίας ὅσα σὺ δίδως, οὐ μόντοι δέμαί γε τούτων οὐδένος, ὥστε σε κινδυνεύειν. Καὶ ὁ Κύρος ἐρῃ, Εἰ τοίνυν μὴ σὺ δέξῃ, κατεύω, ὃ πάππε, ἐμοὶ δὲς αὐτὰ, ὅπως τοῖς ἡλικιωτάις γὰρ διαδοῖ. Ἀλλ', ὅ ποι, ἐρῃ ὁ Ἀστυάγης, καὶ ταῦτα λαβὼν διαδίδου δοῦναι σὺ βούλει καὶ τῶν ἄλλων ὅποσα θέλεις.

11. Καὶ ὁ Κύρος λαβὼν εἰδὼς τε ἄρας τοῖς παισὶ καὶ ἑμα Δαγεν, Ὡς παῖδες, ὡς ἄρα ἐγὼ λαμβάνω ὅτι τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ὑπάρχοντες ἑμαῖσι δοκαίειν οἰόντες εἰ τις δαδόμενα ἴσῃ θηρία. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν μικρῷ χωρίῳ ἦν, ἐπειτα καὶ λατὰ καὶ φοινίκια, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν γυλὼν ἦν, τοὺς δὲ κολοβόν τὰ δ' ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ λευκῶν θηρία ὡς μὲν καλλὰ, ὡς δὲ μεγάλα, ὡς δὲ λιπαρὰ ἐφαίνετο. Καὶ αἱ μὲν Ἰακκραι ὥσπερ πτενῶν ἄλλοις εἰς τὸν οὐρανὸν, οἱ δὲ κάπροι ὥσπερ τοὺς ἀνδρας φατοὶ τοὺς ἀνδρείους ὁμοῖς ἐφύροντο ὑπὸ δὲ τῆς πλατύτητος οὐδὲ ἀμαρτεῖν αἴων τ' ἦν αὐτῶν καλλίως δὲ, ἐρῃ, ἑμαῖσι δοκαί καὶ τεθνηκότα εἶναι ταῦτα τὰ ζῶντα ἐκείνα τὰ περιμακροῦμένα. Ἀλλ' ἄρα ἂν, ἐρῃ, ἀρεῖαν καὶ ἡμέας οὐ πατέρες ἐπὶ θήραν; Καὶ βασιλεὺς γ' ἂν, ἐρῃ, καὶ Ἀστυάγης καλεῖται. (12) Καὶ ὁ Κύρος εἶπε, Τίς οὖν ἂν ἡμῶν Ἀστυάγῃ μνησθείη; Τίς γὰρ ἂν, ἐρῃ, σὺ γὰρ ἐκαστὸν τοῖς ἀναισθητοῖς πιστοί; Ἀλλὰ μὴ τὸν Δία, ἐρῃ, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅστις ἀνθρώπος γεγένηται οὐδὲ γὰρ ὅστις τ' εἰμὶ λέγειν ἐργασθὲν οὐδ' ἀναβλέπειν πρὸς τὸν πάππον ἐκ τοῦ ἴσου ἐστὶ δύναμις. Ἦν δὲ τοσούτων ἐπιθεὶν, δέδοικα, ἐρῃ, μὴ παντάπασι βλάψῃς καὶ ἡλίθιος γίνωμαι; παιδείον δὲ ὃν δεινότητος λαλεῖν ἐδόκουν εἶναι. Καὶ οἱ παῖδες εἶπον, Ποσὴν ὀλίγην τὸ πρῆγμα, εἰ μὴδὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἂν τὴν δὴ δύνηται πράττειν, ἀλλ' ἄλλου τινὸς τὸ ἐπὶ σὲ ἀνάγκη ἵσταται δεῖσθαι ἡμέας. (13) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κύρος εἰδὼς ἡγήθη, καὶ σιγῇ ἀπαλθὼν διακαλεῖσθαι μὲν τῇ πολυμῇ εἰσέλθοντες, εἰπευούσας ὅπως ἂν ἀλυπτότατα εἴποι πρὸς τὸν πάππον καὶ διαπραΐνειν αὐτοῦ τε καὶ τοῖς πασι δὲν εἰδόντο. Ἦρξατο οὖν ὡς·

Εἰπέ μοι, ἐρῃ, ὃ πάππε, ἦν τις ἀποδοῖ τῶν οἰκετῶν σε καὶ λαβὼς αὐτὸν, τί αὐτῷ γρήσῃ; Τί ἄλλο, ἐρῃ, ἢ ὅπως ἐργάζεσθαι ἀναγκάσει; Ἦν δὲ αὐτόματος πάλιν Διῇ, πῶς ποιήσεις; Τί δὲ, ἐρῃ, εἰ μὴ μαστιγοῦσας γε, ἵνα μὴ αὐτὸς τοῦτο ποιῇ, εἰ ἀρχῆς χρῆσθαι; Ὡρα ἂν, ἐρῃ ὁ Κύρος, σοὶ παρασκευάζομαι ἐν δομῇ μαστιγοῦσάμε' ὡς βουλεύομαι γὰρ πῶς σε ἀποδοῖ λαβὼν τοὺς ἡλικιωτάς ἐπὶ θήραν. Καὶ ὁ Ἀστυάγης, Καλῶς,

permiserim, obsequabitur. Etiam verberet, inquit ille, si quidem ita volet, postquam haec ei dederim. Quin tu quoque, ait, avuncule, si libet, quodvis supplicium de me sumito, modo mihi gratificeris. Ei Cyaxares sane tandem inquit, Ut voles, facito: quippe tu jam quidem rex noster esse videris. Atque ita Cyrus, illis feris, et dabit ave, et se has illi venatum esse dicebat. Jacula vero non ille quidem ostendebat, cruenta tamen ibi deposuerat, ubi avum ea visurum putabat. Astyages autem inquit, Libenter equidem, fili, accipio, quaecumque mihi donas; sed horum tamen nullius sic ergo, ut tibi propterea periculum adeundum sit. Ei Cyrus ait, si ergo tu non egres, obscuro te, ave, ea mihi dabo, ut inter aequales distribuam. Sume vero, fili, respondit Astyages, et haec, et ex aliis quaecumque volueris, et inter quos tibi visum fuerit distribue.

Baue Cyrus ea sumpta et pueris dabit, et simul dicebat: O pueri, ut vero iugubamur, cum feris illas in septis hortorum venemur: simile enim mihi quidem esse videtur, quemadmodum si quis ligata animalia venaretur. Primum enim in angusto erant loco; deinde tenues et scabiosae; et alia quidem eorum clauda erat, alia mutila: sed quae in montibus ferax sunt et praeis, quam sunt pulchra, quam magis, quam nitide visis! Atque cervae quidem, iugubam volucres, ad certum saltu tollebantur; apri vero quemadmodum fortes viros facere dicunt, adversi prope ferebantur, et praestitidine fieri non poterat, ut ab illis aberrares: pulchrioribus dea quoque, ait, mihi quidem haec bestiae videtur esse vel mortuae, quam vive illae septis inclusae. Num vero, inquit, vos etiam parentes venatum ire permitterent? Et facile quidem, aiunt illi, si Astyages iubeat. Ei Cyrus inquit, Quis igitur nobis de hac re Astyagem adiciat? Quisnam, dixerunt illi, magis ad persuadendum te fuerit idoneus? At profecto, inquit, ego quidem quihomo fictus cum nescio: neque enim avum alioqui possum, neque iam amplius ex aequo quasi iure respicere. Quod si tantum pudori iunio meo accesserit, verere, inquit, ne hebes fatuasque omnino flam: at poenula cum essem, in loquendo acerrimus esse videbar. Tum dicebant pueri, Male comparatam rem narraas, si ne nostra quidem causa, ubi quid opus fuerit, quicquam agere poteris, sed, quantum in te est, id nobis ab alio quodam necessario sit petendum. Haec cum audisset Cyrus, animo augebatur: et cum tacitas abisset, seque ipse ad audendum hortatus esset, ingressus est, re secum deliberata, qua ratione avum quam minima cum molestia alioqueretur, abique ac pueris, quae peterent, conficeret. Sic igitur orsus est:

Dic mihi, inquit, ave, si famolorum quis aufergit, et eum prehenderis, quid de eo facturus sis? Qui aliud, ait, quam ut vinculum opus facere cogam? At si sponte sua ad te redierit, quid facies? Quid aliud, inquit, quam ut eo verboribus casso, ne hoc iterum facias, posthac ut antea rursus utar? Tempus ergo tibi fuerit, inquit Cyrus, parare quo me verberes, quippe qui consilium inierim qua ratione aufergiam, ademptis ad venandum meis equalibus. Ei Astyages, Per-

ἔρη, ἐπείσας προσιπὼν ἐνδοθὲν γὰρ ἀπαγορεύει σοι μὴ κινεῖσθαι. Χάριν γάρ, ἔρη, εἰ ἐνεκα κρεαδίων τῇ θυγατρὶ τὸν παῖδα ἀποδοκαλίσσεαι. (14) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κύρος ἐπείθετο μὲν καὶ ἔμενεν, ἀνὰρὸς δὲ καὶ σκυβαρὲς ὧν σιωπῇ διέτην. Ὁ μάλιστα Ἀστυάγης ἐπαί ἔργα αὐτὸν λυποῦμενον ἰσχυρῶς, βουλόμενος αὐτῷ χαρίζεσθαι ἔλθαι ἐπὶ θήραν, καὶ παῖδας πολλοὺς καὶ ἱππίας συνάλλας καὶ τοὺς παῖδας καὶ συνάλλας εἰς τὰ ἱππασμα χωρία τὰ θηρία ἐποίευσε μέγαλην θήραν. Καὶ βασιλικὸς δὲ παρὼν αὐτὸς ἀπηγόρευε μὴ δύναιτο βαῖλαι, πρὶν Κύρος ἐμπλήσῃ θήραν. Ὁ δὲ Κύρος οὐκ εἰς καυλῶν, ἀλλ' εἰ βούλει, ἔρη, ὡ πάππε, ἡδύς με θήρεν, ἄρες τοὺς κατ' ἐμὲ πάντας δύναιεν καὶ διακινεῖσθαι ὅπως ἕκαστος κράτιστα δύνατο. (15) Ἐνταῦθα δὲ ὁ Ἀστυάγης ἄρχει, καὶ σὺς ἐβίβωτο ἀμυλαμένους ἐπὶ τὰ θηρία καὶ φιλονεικούντας καὶ διώκοντας καὶ ἐκοντίζοντας. Καὶ Κύρος ἔλετο οὐ δύναμειν σιγᾶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἀλλ' ὥσπερ σκύλας γενναίως ἀνακαλεῖσθαι ὅποτε πλησιάζει θηρίων καὶ παρακαλοῦνται ὄνομαστὶ ἕκαστον. Καὶ τοῦ μὲν καταγέλονται αὐτὸν ὄρων εὐφραίνετο, τὸν δὲ τῶν καὶ ἐπαίνοντα αὐτὸν ἡσθάνετο οὐδ' ὅπως οὖν ὀνομαζέσθαι. Τέλος δ' οὖν πολλὰ θήρια ἔχον ὁ Ἀστυάγης ἄπει. Καὶ τὸ λοιπὸν οὗτος ἡσθῇ τῇ τότε θήρᾳ ὥστε αἶε ὅποτε οὖν τε εἴη συναίρει τῷ Κύρῳ καὶ φίλους τε πολλοὺς παραμύθευε καὶ τοὺς παῖδας Κύρου ἐνεκα. Τὸν μὲν οὖν πλείστον χρόνον οὕτω διήτην ὁ Κύρος, πένον ἡδονῆς μὲν καὶ ἀγαθοῦ πινος συναίτιος ὧν, κακοῦ δὲ οὐδενός.

16. Ἄρρι δὲ τὰ πάντα ἡ ἐκκαλεῖσθαι ἐτη γενομένου αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσσυρίων βασιλέως γαμεῖν μέλλων ἐπαθύρησεν αὐτὸς θηρᾶσαι εἰς τοῦτον τὸν χρόνον. Ἀκούων οὖν ἐν τοῖς μεθωρίαις τοῖς τε αὐτῶν καὶ τοῖς Μήδων πολλὰ θηρία εἶναι ἀθρόοντα διὰ τὸν πόλεμον, ἐνταῦθα ἐπαθύρησεν ἐξαίθειν. Ὅπως οὖν ἀσφαλῶς θηρᾶν, ἱππίας τε προσελθὼς πολλοὺς καὶ πελταστὰς, οἵτινες ἑαλλόν αὐτῷ ἐκ τῶν λασίων τὰ θηρία ἐξαίθειν εἰς τὰ ἐργασίματά τε καὶ εὐρήματα. Ἀρμόμενος δὲ ὅπου ἦν αὐτοῖς τὰ φρούρια καὶ ἡ φυλακὴ, ἐνταῦθα ἀδειπνοποιεῖτο ὡς πρὸς τῇ ὑστεραίᾳ θηρᾶσεν. (17) Ἢδη δὲ ἐσπείρας γενομένης ἡ διαπορῇ τῇ πρόσθεν φυλακῇ ἔρχεται ἐκ πόλεως καὶ ἱππίας καὶ παῖδες. Ἐδοξεν οὖν αὐτῷ πολλὰ στρατιὰ παρῆναι· δύο γὰρ ὁμοῦ ἦσαν φυλακαί, καὶ πολλοὺς [τε] αὐτὸς ἔχεν ἔχον ἱππίας καὶ παῖδας. Ἐβουλεύετο οὖν κρῖνον εἶναι λευκατέσθαι ἐκ τῆς Μηδικῆς, καὶ λαμπρότερόν τε ἂν φανῆναι τοῖς ἔργον τῆς θήρας καὶ ἱερῶν ἐν πολλῇ ἀφρόνῃ ἐνομίᾳ γενέσθαι. Οὕτω δὲ πρὸς ἀναστὰς ἦγε τοὺς στρατεύμας, καὶ τοὺς μὲν παῖδας κατέλιπεν ἀθρόους ἐν τοῖς μεθωρίαις, αὐτὸς δὲ τοῖς ἱπποῖς προσελθὼς πρὸς τὰ τῶν Μήδων φρούρια, τοὺς μὲν βελτίστους καὶ πλείστον ἔχον μὲν ἑαυτοῦ ἐνταῦθα κατέμεινε, ὥς μὴ βοηθοὶν οἱ φρούριοι τῶν Μήδων ἐπὶ τοὺς καταθέοντες, τοὺς δ' ἐπιτηδείους ἀρῆς κατὰ φυλάς ἀλλοις ἀλλοις καταλείπει, καὶ ἐαίλει περιβολαμένους ὅταν

belle, inquit, fecisti, qui praedixeris: ex aribus enim ne te moveas veto. Nam bella res foret, inquit, si carunculae gratia, filiae meae filium evagari sinam. Haec cum audisset Cyrus, parebat ille quidem ac manebat: sed innotus erat, triquetrique vultu, ac perpetuo siebat. Astyages autem, ubi eum vehementius dolore affici intellexerat, volens ei rent gratiam facere, venatum proficiscitur: et multis peditibus equibusque, ac pueris etiam, coactis, ferisque in loca opulentalia compulsis, magnam venationem instituit. Quin et ipse regio cum apparatu praesens, velat ferre quemquam, priusquam Cyrus feriendo salutus esset. At Cyrus eum alios prohibere non passus est: sed, Si vis, inquit, ave, jucunde me venari, sine omnes meos aequales insequi et cetero, ut quisque optime possit. Tum vero permisit Astyages; etiamque spectabat decertantes contra feras, studioseque inter se contendentes, persequentesque, et jaculantes. Atque Cyro delectabatur, qui prae voluptate silere non posset, sed, generosus inquam catulus, clamorem ederet, cum feras appropinquaret, et unumquemque nominatim appellans exhortaretur. Vixit etiam quodam, cum eum hunc quidem derideret, illum vero sine ulla peroris invidia laudare sentiebat. Tandem discessit Astyages, multas feras secum habens. Postea adeo venatione illa delectatur est, ut semper, quates quidem haeret, cum Cyro exiret, assumptis tum multis aliis, tum pueris, Cyri gratia. Et hoc saepe modo munimam temporis partem traducebat Cyrus, omnibus voluptatis quidem ac boni alioquin suctor, unus autem nemini.

Cum vero circiter quindecim sedecime annos haberet, regis Assyriorum filius, uxorem ducturus, ipsemet id temporis venari cupivit. Haec quod audiret in suis ac Medorum finibus plurimas esse feras, quippe quas necno propter bellum venaretur, isto exire impendio voluit. Ut igitur tuto venaretur, et equites et pelistas complures assumpsit, qui feras et locis silvestribus in culta pinnaque depellerent. Cum autem eo pervenisset ubi castella ipsius erant et custodia, illi comam parari iussit, ut qui posttridie mane venaturus esset. Et cum jam ad vesperasceret, ex urbe veniunt qui custodiam priori succederent, tam pedites quam equites. Quapropter ipsi numerosos adesce visus est exercitus, cum hinc quidem una esset custodiam, multique, quos ipse secum duxerat, equites peditesque. Haec re deliberata statuit optimum esse Medorum ex agro prius agere, atque ita tum venationis opus illustrius visum iri, tum magnam animalium copiam futuram estimavit. Nahe igitur turgens, exercitum educit: ac pedites quidem in finibus confertos relinquit; ipse vero cum equitatu ad castris Medorum provecus, optimos secum habens atque plurimos equites, substittit, ne Medorum praesidiarii milites suis contra eos qui populiabundi discurrerent auxilium ferrent; idoneos autem quosdam tribum dimisit, ut alii alio discurrerent: atque hos corrigere jussit quidquid haberet

τις ἐπιτηγάνοι ἐλαύνει πρὸς αὐτόν. Οἱ μὲν δὲ ταῦτα ἐπαύοντο.

18. Σημανθέντων δὲ τῷ Ἀστυάγῃ ὅτι πολέμιοι εἰσὶν ἐν τῇ χώρῃ, ἐξιδόθη καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ ὄρη σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁκαῦτος σὺν τοῖς παρατηγούσιν ἱππότης, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἐσήμινε πῶς ἐδοξέσθην. Ὡς δὲ εἶδον πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συνταγμένους καὶ τοὺς ἱππείας ἡσυχίαν ἔχοντας, ἔστησαν καὶ οἱ Μῆδοι. Ὁ δὲ Κύρος ὁρῶν ἐκδοχοῦντας καὶ τοὺς ἄλλους πασσοῦσι, ἐκδοχέει καὶ αὐτὸς πρῶτον τότε σπῆλα ἐνθὺς, οὐποτε οὐόμενος οὕτως ἐπαύεται αὐτοῖς ἐξοπλισσάσθαι· μάλα δὲ καλὰ ἦν καὶ ἀρμόζοντα αὐτῷ ἃ ὁ πάππος περὶ τοῦ σώματος ἐπεποίητο. Οὕτως δὲ ἐξοπλιστάμενος προσέλασε τῷ ἱππῳ. Καὶ ὁ Ἀστυάγης θαυμάσει μὲν τίνος καλεῖσθαι τοὺς ἦλοι, ὅμως δ' εἰπὼν αὐτῷ μέντοι παρ' αὐτόν. (19) Ὁ δὲ Κύρος ὡς εἶδε πολλοὺς ἱππείας ἀνέστη, ἤρατο, ἦ οὗτοι, ἔρη, ὦ πάππε, πολέμιοι εἰσιν, αἱ ἐρεστήκασι τοῖς ἱπποῖς ἔρμαι; Πολέμιοι μέντοι, ἔρη. Ἢ καὶ ἐκείνοι, ἔρη, οἱ ἐλαύνοντες; Κάκεινοι μέντοι. Νῆ τὸν Δ', ἔρη, ὦ πάππε, ἀλλ' οὐκ οὐκ ποιεῖται γὰρ φαινόμενοι καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἱππαρίων ἄγουν ἡμῖν τὰ χρήματα· οὐκ οὐκ χρὴ ἐλαύνειν τινὰς ἡμῶν ἐπ' αὐτούς. Ἄλλ' οὐκ ὁρᾷς, ἔρη, ὦ παῖ, ὅσον τὸ στίριος τῶν ἱππέων ἐστὶν ἐκδοχοῦντες τοὺς προσδοχομένους, φοβήσονται οὗτοι καὶ οὐκ κινήσονται, οἱ δ' ἄγοντας εὐθὺς ἀρῆσονται τὴν λείαν, ἐπειδὴν ἴδωσι τινὰς ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνοντας.

20. Ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ ἰδοῦντι λέγειν τῷ Ἀστυάγῃ. Καὶ ἅμα θαυμάζοντες ὡς καὶ ἐρρόνοι καὶ ἀρηγήροι καλεῖται τὸν υἱὸν λαβόντα τῶν ἱππέων ἐλαύνει ἐπὶ τοὺς ἄγοντας τὴν λείαν. Ἐρῶ δὲ, ἔρη, ἐπὶ ταῦτα, ἦν ἐπὶ σὶ κινῶνται, οὐαί, ὅστις ἀναγκασθῆναι ἡμῖν πρόχειρον τὸν νοῦν. Οὕτως δὲ ὁ Κυζάρης λαβὼν τὸν ἐρρωμένον ἱππῶν τε καὶ ἀνδρῶν προσελύνει. Καὶ ὁ Κύρος ὡς εἶδεν ὁρμωμένους, ἐφορμᾷ καὶ αὐτὸς πρῶτος ἡγήτο ταχέως, καὶ ὁ Κυζάρης μέντοι ἐραίετο, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οὐκ ἀπελείποντο. Ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς πελάζοντας αἱ λεηλατοῦντες, εὐθὺς ἀφάντες τὰ χρήματα ἔρευρον. (21) Οἱ δ' ἄμφω τὸν Κύρον ὑπετίμωντο καὶ οὐκ μὲν καταλάμβανον εὐθὺς ἔκτανον, πρῶτος δὲ ὁ Κύρος, ὅτι δὲ παραλλάξαντες αὐτοὺς ἔδρασαν, κατόπιον τούτους ἔδρασαν, καὶ οὐκ ἀνίσταν, ἀλλὰ καὶ ἔβρον τινὰς αὐτῶν. Ὡς περὶ δὲ κύων γενναῖος ἀπειρος ἀπρονήτως φέρεται πρὸς κῆρυον, οὕτως καὶ ὁ Κύρος ἐρέετο, μόνον ὁρῶν τὸ πᾶν τὸν ἀλλοτρίωτον, ἄλλο δ' οὐδὲν προνοῶν. Οἱ δὲ πολλοὶ μὲν ἐκ τῶν πονούντων τοὺς σφετέρους, προελύναν τὸ στίριος; ὡς παυσομένους τοῦ θυμοῦ, ἐπὶ σπῆλα ἴδοντες προσεμήσαντας. (22) Ὁ δὲ Κύρος οὐδὲν μὲλλον ἄνει, ἀλλ' ὑπὸ τῆς χρηστότης ἀνακαλῶν τὸν βαῖον ἰδὼν καὶ ἰσχυρὰν τὴν φύσιν τοῖς πολέμοις ἰσχυρῶς

quāsq̃ue obviat, et ad se abigere. Et hi quidem haec agebant.

Cum autem Astyagi nuntiatum esset, hostes jam esse in ipsius agro, ipse etiam cum filiis quos secum habuit, opus ferenda causa ad limites excurrit; quod et filius idem fecit cum equibus qui tunc forte aderant; aliisque omnibus auxilio ut venirent imperavit. Cum vero vidissent magnam Assyriorum multitudinem simul instructam, et equites quietem agentes, substiterunt etiam Medii. Cyrus autem videns alios quoque totis viribus ad opem ferendam egredi, egreditur et ipse auxilium laturus, tum primum arma indutus, quod nunquam speraverat: tum cupiebat cum armis istis in praelium exire: erant autem perpulchra atque ipsi belle congruentia, quae avus ei ad tegendum corpus facienda curaverat. In his igitur egressus, equo adductus est. Et cum cum vidisset Astyages, miratus ille quidem est cuius jussu veniret; sed tamen ei dicebat, ut apud se maneret. Cyrus autem, cum conspexisset multos equites adversos, interrogat, Num isti, inquit, ave, hostes sunt, qui equis quiete insident? Hostes profecto, ait is. Num et illi, qui hoc cursant? Et illi sane. At enim vero, inquit, ave, ignavis esse videntur, et ignavis insidere equulis, qui nostras tamen res diripiunt: itaque nostram aliquos oportet impetum in eos facere. At non vides, fili, inquit, quanta equitum turba constitit instructa? qui, si nos in illos irruamus, ipsi nos iterum subruendo intercipient: nobis vero nondum satis copiarum adest. Verum si tu manes, inquit Cyrus, et eos qui subsidio veniunt adsumas, metuent hi, neque se movebunt: illi vero qui res nostras auferunt, praedam mox dimittent, ubi quosdam impetum in se facere viderint.

Hac cum protulisset, visus est Astyagi aliquid dicere. Et simul admiratus et praedantium ejus et vigilantiam, filium jubet assumpta equitum manu in eos ducere, qui praedam agerent. Ego vero, inquit, in hos, si contra te se commoverint, impetum faciam; adeo ut animam nobis attendere cogantur. Itaque Cyaxares, robustissimis et equis et viris assumptis, in hostem fertur. Ac Cyrus, ut hos cum impetu exeuntes vidit, statim una se proripit: atque ipse primus celeriter dncebat, et Cyaxares eadem subsequabatur, atque alii non procul erant relictii. Eos autem ut appropinquantes viderant ii qui praedam agebant, continuo relicta rebus in fugam sese coniecerunt. At qui circa Cyrum erant hos subeundo intercipient, et quoscumque assueperant statim feriebant, et in primis Cyrus: quotquot autem declinato cursu eos antevertendo effugerant, hos a tergo persequabantur, nec inter mittebant, sed ex eis quosdam ceperunt. Sient autem canis generosus, inexpertus, temere in aprum fertur, ita et Cyrus ferrebat, nolum hoc videns ut deprehensus ferret, ac nihil aliud prospiciens. Hostes vero, cum suos laborantes cernebant, apertim promoverunt, arbitrali fore ut ii persequi desiderarent, postquam ipsos contra irruere vidissent. At Cyrus nihil propterea de concitatione remittebat, sed prae gaudio avunculum inclamans, insequabatur; et, acris urgens, hostes in effusam fugam vertebat.

κατέβουν ἐπὶ αὐτῶν καὶ ὁ Κυαξάρης μάντι ἐφάρπατο, ὅπως καὶ αἰσχυρόμενος τὸν πατέρα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ εἰπόντες, προθυμότεροι ὄντες ἐν τῷ τοσούτῳ εἰς τὸ διακίβηαι καὶ οἱ μὴ πᾶν πρὸς τοὺς ἐναντίους ἀκίβηαι ὄντες. Ὁ δὲ Ἀστυάγης ὡς εἶδεν τοὺς μὲν ἀπεροήτους διακίβητας, τοὺς δὲ πολέμιους ἀήδους τε καὶ τεταγμένους ὑπαντῶντας, δαίσας περὶ τὰ τοῦ νόου καὶ τοῦ Κύρου μὴ εἰς παρασκευασμένους ἀτάκτους ἐμπασιόντας πᾶσθαι τι, ἤγειτο αὐτὸς πρὸς τοὺς πολέμιους. (31) Οἱ δ' αὖ πολέμιοι ὡς εἶδον τοὺς Μήδους προκινηθέντας, διακινούμενοι οἱ μὲν τὰ παλὰ οἱ δὲ τὰ τοῖα εἰσέτησαν, ὡς ἂν ἐπιδοῇ εἰς τοῖσιν μὲν ἄρκειντο στηθεσίμους, ὡς περ τὰ πλείστα εὐχέσθαι ποιεῖν. Μῆξι γὰρ τοσούτου, ὅπου ἐγγύτατα γένοντο, προσέβλυνον ἀλλήλους, καὶ ἡκροβολίζοντο πολλὰς μὲξι ἑσπείρας. Ἐπεὶ δὲ ἄρουν τοὺς μὲν στρατάρους φυγῇ εἰς ἑαυτοὺς φερομένους, τοὺς δ' ἀμὰ τὸν Κύρον ἐπ' αὐτοὺς ὁμοῦ φερομένους, τὸν δὲ Ἀστυάγην σὺν τοῖς ἱπποσὶ ἐνὶ τῇ γῇ γενόμενον ἤδη τοξόμαχος, ἐκάλειναι καὶ φεύγουσιν. Οἱ δὲ ὅτε ἐβλεψεν διακίβητας ἀνὰ κράτος ἔχρους πολλοὺς καὶ τοὺς μὲν ἀλίσχυραίμους ἔπαιον καὶ ἱπποὺς καὶ ἀνδρας, τοὺς δὲ πείτοντας κατέκτανον καὶ οὐ πρόσθεν ἔστησαν πρὶν ἢ πρὸς τοὺς πεζοὺς τῶν Ἀσσυρίων ἐγένοντο. Ἐνταῦθα μάλιστα δεισαντες μὴ καὶ ἐνδὲρα τις μακρὴν λαβὼν, ἑσπείρον. (32) Ἐκ τούτου δὲ ἀνέβη ὁ Ἀστυάγης, μάλα χεῖρων καὶ τῇ ἱπποκρατίᾳ, καὶ τὸν Κύρον οὐκ ἔχον ὅτι γὰρ λέγειν αἰτίων μὴ ὅτι αἰδοῦ τοῦ ἔργου, μακρόμενον δὲ γινώσκων τῇ τοξμῇ. Καὶ γὰρ τότε ἀπόντων οὐδεὶς μόνος τῶν ἀλλων ἑαίνας οὐδὲν ἄλλο ἢ τοὺς πεπαιωκότας περιελκύνειν ἤθελεν, καὶ μόλις αὐτὸν ἀνελκίσαντες οἱ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες προσέταγον τῷ Ἀστυάγῃ, μάλα ἐπίπροσθεν ποιούμενοι τοὺς προσέχοντας, ὅτι ἄρα τὸ πρόσθεν τοῦ πάππου ἡγούμενον ἐπὶ τῇ βίᾳ τῇ αὐτοῦ.

33. Ἐν μὲν δὲ Μήδοις ταῦτα ἐγένεοντο, καὶ οἱ τε ἄλλοι πάντες τὸν Κύρον διὰ στόματος εἶχον καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ῥήματι, ὅ τε Ἀστυάγης καὶ πρόσθεν τιμὴν αὐτὸν τότε ὑπερεπέπληκτο ἐπ' αὐτῷ. Καμύστις δὲ ὁ τοῦ Κύρου πατὴρ ἤθετο μὲν πυνθανόμενος ταῦτα, ἐπεὶ δ' ἔχουσιν ἔργα ἀνδρὸς ἣδη διαγεγενημένου τὸν Κύρον, ἀπεκάλει δὲ, ὅπως τὰ ἐν Πέρσῃσι ἀπερχόμενα ἐπιτελοῇ. Καὶ ὁ Κύρος δὲ ἐνταῦθα λέγεται εἰπεῖν ὅτι πείναι βούλοιο, μὴ ὁ πατὴρ τι εἴχουσι καὶ ἡ πόλις μέμφοιτο. Καὶ τῷ Ἀστυάγῃ δὲ ἰδὼς ἀναγκαῖον εἶναι ἀποπέμπεσθαι αὐτόν. Ἐνθα δὲ ἱπποὺς τε αὐτῷ δοὺς οὓς αὐτὸς ἐπεθύμει λαβεῖν καὶ ἄλλα συγκαταστήσας πολλὰ ἐπέμπε καὶ διὰ τὸ γαίην αὐτὸν καὶ ὅμα ἰπιδίως ἔχον μεγάλως ἐν αὐτῷ ἀνδρὰ θεσπῆσαι ἱκανὸν καὶ φίλος ὥρεσθαι καὶ ἡθελῶς ἀνίπν. Ἀπόντα δὲ τὸν Κύρον πρὸς ταπεινὸν ἄπαντας καὶ παῖδας καὶ ἡλικας καὶ ἀνδρας καὶ γέροντας ἐπ' ἱπποῶν καὶ Ἀσσυρίους αὐτοῦ, καὶ οὐδένα ἔρσαν ὄντιν' οὐ θαυρόντων ἀποστρέφουσιν. (34) Καὶ Κύρον δὲ αὐτὸν λέγεται σὺν πολλοῖς θαυρόντων ἀποχωρήσας. Πολλὰ δὲ ὅρα διαδοῦναι φασιν αὐτὸν τοῖς ἡλικιώταις ὡς Ἀστυάγης αὐτῷ δέδωκεν, τινας δὲ καὶ ἦν εἴης.

Cyaxares quidem subsequēbatur, patrem fortasse reverentius; et ceteri quoque subsequēbantur, cum promptiores tali in rerum statu sint ad persequendum etiam illi, qui non admodum in adversos hostes animosi sunt. At Astyages, cum hos quidem inconsiderate persequi videret, hostes vero confertos instructosque occurrere, sollicitus et de filio et de Cyro, ne in paratos incompositis delapsi adversi quid accideret, in hostes confestim duxit. At hostes rursus, ut viderunt Medos se promovisse, intentis alii pectus, alii arcubus, consisterunt, quod fore putarent ut et illi subsisterent, ubi ad telli factum pervenissent, quemadmodum paterque facere consueverant. Nam ad hoc usque intervallum, cum quam proxime ad alteros alteri accederent, contra se mutuo provehebantur, ac sepe ad vesperam usque missilibus procul sese invicem adolebant. At postquam et suos fuga ad se ferri cernerent, et Cyrum cum suis prope se tergo ipsos insequentem, et Astyagem cum equitatu esse jam intra telli factum, inclinant et fugiunt. Illi vero, utpote qui e propinquo persequēbantur, multos summis admixti viribus ceperunt; et quoscumque prebenderent, tam equos quam viros, feriebant, et quotquot caderent interimebant; neque prius consistere quam ad Assyriorum peditatum pervenissent. Hic vero, ne majores alique subsessent insidias veriti, sustiterunt. Tum igitur Astyages suos reduxit, equales victoria magnopere letatus; nec quid de Cyro diceret habebat; quod illius quidem facinoris ipsum suorum fuisse sciret, sed audacia furentem animadverteret. Etenim tum ceteris dum absumebant, solus ille nihil aliud quam eos qui ceciderant circumquiliando spectabat: adeoque il, quibus id negotii datum erat, vix eum inde abstractum ad Astyagem deduxerunt, qui quidem eos ipsos, qui se adduxerant, sibi prebendere studebat, quod avi vultum seniorum factum cerneret ob spectationem suam.

Et haec quidem apud Medos contigerunt; et Cyrum cum alii omnes in ore, sermone, et cartulis habebant, tum Astyages, apud quem vel antea erat in honore, jam stupefactus eum suspiciebat. Haec vero Cambyses, Cyri pater, cum audisset, gaudere ille quidem; at ubi accepisset eum viri jam obire mania, revocavit, ut patria Persarum instituta absolveret. Atque Cyrum tum dixisse fertur, abire se velle, ne quid pater agre ferret, et civitas de se quereretur. Quare visum est Astyagi necesse esse eum dimittere. Ibi igitur cum et equos illi, quos ipse voluit sumere, dedasset, atque alias res omniagnas comparasset, dimisit, tum quod cum amaret, tum quis magnum in eo spem haberet, virum fore idoneum et ad afferendum amicis adiumentum, et ad molestiam inimicis exhibendam. Abscentem vero Cyrum universi, et pueri, et aequales, et viri, et senes, equos recti, atque alio Astyages ipse, deducebant; ac neminem omnium fuisse dicunt qui lacrimans reverteret. Et Cyrum quoque ipsum multis cum lacrimis discessisse traditum est. Et multa eum inter aequales munera distribuisse ferunt, de his necesse quae ipsi dederat Astyages; ac demum, exita quam

στολὴν τὴν Μηδικὴν ἐκδόντα δοῦναι τινι, ὁρῶν δὲ τοῦτον μάλιστα ἡσπάζετο. Τότε μέντοι λαβόντας καὶ δεξαμένους τὰ δοῖρα λέγεται Ἀστυάγει ἀπενεγκεῖν, Ἀστυάγει δὲ διαβήμενον Κύρου ἀποπέμψαι, τὸν δὲ πάλιν τε ἀποπέμψαι εἰς Μηδούς καὶ εἰπεῖν, Εἰ βούλει, ὦ πάππε, ἐγὼ καὶ σὺς ἴναί τις ὡς σὲ μὴ αἰσυνόμενον, ἵα ἔχειν εἰ τῇ τῇ ἐγὼ δίδωκα· Ἀστυάγει δὲ ταῦτα ἀκούσαντα ποῖσται ὡς περ Κύρος ἐπέσταλται.

στ. Εἰ δὲ δεῖ καὶ καὶ παιδικὸν λόγον ἐπιμνησθῆναι, λέγεται, ὅτι Κύρος ἀπῆει καὶ ἀπηλλάττοντο ἀπ' ἀλλήλων, τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας τῷ στόματι ἀποπέμψασθαι αὐτὸν νόμοιο Περσικῶν καὶ γὰρ νῦν ἐστὶ τοῦτο ποιεῖσι Πέρσαι· ἀνδρὰ δὲ τινὰ τῶν Μηδῶν μάλα καλὸν καγαθὸν ὄντα ἐκπεπληγμένον πάλιν τὰ χρόνον ἐπὶ τῇ καλλίᾳ τοῦ Κύρου, ἦν καὶ δὲ ἰσχυρὰ τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας αὐτὸν, ὑπολειπθῆναι· ἐπεὶ δὲ οἱ ἄλλοι ἀπέλθον, προελθεῖν τῷ Κύρῳ καὶ εἰπεῖν, Ἐγὼ μόνον οὐ γινώσκεις, ὦ Κύρε, τῶν συγγενῶν; τῷ δὲ εἰπεῖν τὸν Κύρον, Ἦ καὶ σὺ συγγενὴς εἰ; Μάλιστα, φάναι. Ταῦτ' ἄρα, εἰπεῖν τὸν Κύρον, καὶ ἐνέσθρας μοι· πολλὰς γὰρ σε δοκῶ γινώσκειν τοῦτο ποιοῦντα. Προελθεῖν γὰρ σε αἶψα βουλόμενος, ἔρη, καὶ μὴ τοὺς θεοὺς ἡσχυρόμενος. Ἀλλ' οὐκ εἶσι, φάναι τὸν Κύρον, συγγενῇ γ' ὄντα· ἅμα δὲ προελθόντα φιλεῖται αὐτόν. Καὶ τὸν Μηδὸν φιληθέντα ἐρίσθαι, Ἦ καὶ ἐν Πέρσῃ νόμος ἐστὶν οὗτος συγγενεῖς φιλεῖν; Μάλιστα, φάναι, ὅταν γε ἴδωσι ἀλλήλους διὰ χρόνον ἢ ἀπώσθαι ποὶ ἀπ' ἀλλήλων. Ὡρα ἂν εἴη, ἔρη ὁ Μηδὸς, μάλα πάλιν σε φιλεῖν ἐγὼ· ἀπέρχου γὰρ, ὡς ἔρεξ, ἦδη. Οὕτως καὶ τὸν Κύρον πάλιν φιλεῖσθαι ἀποπέμψαι καὶ ἀπέναι. Καὶ ὁδὸν τε οὕτως πολλὰν διηγεῖσθαι αὐτοῖς καὶ τὸν Μηδὸν ἔκρινεν πάλιν ἰδρῶντι τῷ ἔπρω καὶ τὸν Κύρον ἰδόντα, Ἀλλ' ἦ, φάναι, ἐπελθού τοι εἰς ἰδρῶντος εἰπεῖν; Μὴ δέα, φάναι, ἀλλ' ἦμοι διὰ χρόνον. Καὶ τὸν Κύρον εἰπεῖν, Νῆ Δέ, ὦ σύγγενε, εἰ ὀλίγου γε. Ποίου ὀλίγου; εἰπεῖν τὸν Μηδὸν. Οὐκ αἶσθα, φάναι, ὦ Κύρε, ὅτι καὶ ὅσον σκαρδαμῆντος χρόνον, πᾶν πολὺς μοι δοκεῖ εἶναι, ὅτι οὐχ ἔρῳ σε τότε τοιοῦτον ὄντα; Ἐνταῦθα δὲ τὸν Κύρον γελᾶσαι τε ἐκ τῶν ἡμικροσθεν σκαρῶν καὶ εἰπεῖν αὐτῷ παρβαῖν ἀπώσθαι, ὅτι παρίσταται αὐτοῖς ὀλίγου χρόνον, ὥστε ὁρᾶν ἐξέσθαι καὶ βολῆσαι σκαρδαμῆντι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ὁ μὲν δὲ Κύρος οὗτος ἀπελθὼν ἐν Πέρσῃ ἐπισπνύων λέγεται ἐν τοῖς παισὶν εἶναι γενέσθαι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ παῖδες ἐπισπνύον αὐτὸν ὡς ἡδυνάμην ἐν Μηδοῖς μεμαθηκόσι ἔχον· ἐπεὶ δὲ καὶ ἐσθλόντα αὐτὸν ἰσχυρὸν ὥς περ αὐτὸς ἡδύος καὶ πίνοντα, καὶ εἰ ποτ' ἐν ἐορτῇ εὐνογία γίνοντο, ἐπιδοῦντα πολλὸν αὐτὸν τοῦ ἑαυτοῦ μέρους ἡσθλόντο ἢ προσδοκόμενον, καὶ πρὸς τοῖς τοῖς δὲ τὰλλα κραταίστευοντα αὐτὸν ἰσχυρὸν ἑαυτόν· ἐνταῦθα δὲ πάλιν ὑπέπτευσον αὐτὸς οἱ φίλοι. Ἐπεὶ δὲ διελθὼν τὴν παιδείαν ταύτην ἦδη ἐκτελεῖν εἰς τοὺς ἐγέρους, ἐν

habebat stola Medica cuidam hanc dedisse, quod indicio eret se hunc in primis diligere. At illos, cum সম্পраσανत libentius animo accepissent munera, ad Astyagum ea detulisse fertur; Astyagumque recepta Idem ad Cyrum referenda curasse; hunc autem in Medium denno ea cum his verbis remisisse, Si me vis, ave, iterum ad te pudore mihi; nunc confusum venire, sinito habere si quid ego cupiam largitus sum: atque his auditis Astyagum fecisse, quemadmodum Cyrus nuntiari jussarat.

Quod si mentio sermonis blanditis puerilis spirantis sit facienda, fertur, cum Cyrus abiret, et a se invicem discederent, cognatos esse Cyrum, more Persico, osculatos dimisisse; etenim hoc etiam tempore id faciunt Persae: virum autem quendam Medium, admodum sane probum et honestum, longo tempore Cyri pulchritudine amore fuisse percussum; et cum cognatos cum osculantes videret, substituisse: alii vero postquam adhaesissent, accessisse ad Cyrum, dixisseque, Me solum ex cognatis, Cyre, non cognoscis? Cui dixisse Cyrum: Num et tu cognatus es? Maxime, respondisse illum. Idcirco utique, dixisse Cyrum, non defixis oculis intuebaris: videor enim hoc te sarpus facere animadvertisse. Enimvero cum nunquam non te accedere vellem, profecto, ait, me pudebat. At non oportuit, dixisse Cyrum, pudore te deterri: cum cognatus esses: atque cum accessisset cum osculatus est. Et Medus, accepto osculo, interrogasse fertur, Estne et Persis in more osculari cognatos? Maxime, dixisse Cyrum, cum ex intervallo temporis abii alios viderem, vel a se invicem aliquo discedam. Tempus igitur tibi fuerit, inquit Medus, me iterum ut osculeris: jam enim, uti vides, abeo. Atque ita cum Cyrus denno cum oculis esset, dimisit, atque ipse etiam abiit. Cumque illi nondum longam viam alter ab altero digressi essent, ecce Medus sudante equo revertitur. Quem cum vidisset Cyrus, Num quid eorum, inquit, es oblitus, quae mihi dicere velles? Non profecto, ait; sed temporis ex intervallo veni. Brevi quidem, hercle, mihi cognate, dixit Cyrus. Qui brevi? dixit Medus. Nomen nosti, inquit, Cyre, mihi pertingam esse videri tempus, quo vel conviteo, quod te talis interea non aspiciam? Ibi vero et risisse Cyrus fertur post priores lacrimas, et illum abundem bono esse animo jussisse; brevi enim se ipsis additurum: itaque si videres, ait, tibi liceret, oculis me non convitenti- bus intueri.

CAPUT V.

Cyrus igitur hoc modo reversus, in Persia annum adhuc inter pueros egisse prebatur. Ac primum quidem cum illud erant parvi, ut qui apud Medos delicate vivere edoctus venisset. At postquam cum et comedere suavit, quemadmodum ipsi solebant, et bibere vidissent, et si quando festo die laetius injiceretur epulum, cum aliis potius de portione sua largiri, quam quid amplius requirere amiserunt; atque adeo ad haec, in ceteris etiam rebus omnibus cum ipsis longe praestare animaladvertit: tum enim vero contra aequales cum reverebatur. At postquam, cursu hujus institutionis absoluto, jam ad ephros transit, juvat hoc

τούτους αὐτοὺς ἐξέδεικναι καὶ μαλεῖται δ' ἄρτι καὶ καρτερῶν καὶ αἰδουμένων τοὺς προσκυβερνοῦν καὶ παιδόμενος τοὺς ἀρχόντας.

2. Προσόντος δὲ τοῦ χρόνου δὲ μὲν Ἀστυάγης ἐν τοῖς Μήδοις ἀποθνήσκει, ὁ δὲ Κυαξάρης δὲ τοῦ Ἀστυάγους παῖς, τῆς δὲ Κύρου μητρὸς ἀδελφός, τὴν βασιλείαν ἔσχε τῶν Μήδων. Ὁ δὲ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς καταστρέφεται μὲν πάντας Σύρους, φύλον οὐ μικρὸν, ὑπῆκον δὲ πεποιμένον τὸν Ἀραβίων βασιλῆα, ὑπῆκον δὲ ἔχον ἦδη καὶ Ἰρανίους, πολιορκῶν δὲ καὶ Βακτρίους, ἐνόμειν, εἰ τοὺς Μήδους ἀσθενεῖς ποιήσει, πάντων γὰρ τῶν περὶ βῆβαιος ἄρτιον ἰσχυρότατον γὰρ τῶν ἑγγυς φύλων τοῦτο ἐξέδεικναι. (α) Οὕτω δὲ διακίπται πρὸς τὰ τοὺς ὕψ' ἑαυτοῦ πάντας καὶ πρὸς Κροίσον τὸν Αὐδῶν βασιλῆα καὶ πρὸς τὸν Καππαδοκίαν καὶ πρὸς Φρύγας ἀμαρτῶν καὶ πρὸς Παρλαγόνος καὶ Ἰνδοὺς καὶ πρὸς Κέρρας καὶ Κίλικας, τὰ μὲν διαβάλλων τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας, λίγων δὲ μεγάλῃ τὰ εἶη ταῦτα Ἰννη καὶ Ἰσχυρὰ καὶ συνιστηκῶτα εἰς τὸ αὐτὸ καὶ ἐπαγαγίνας ἀλλήλους πεποιμένους εἶναι, καὶ κινδυνώσαντας, εἰ μὴ τις αὐτοὺς φέσας ἀδελφώσῃ, ἐπὶ ἐν ἑκαστοῖν τῶν ἰθὺν ὄντες καταστρέφονται. Οἱ μὲν δὲ καὶ τοὺς λόγους τοῦτους παιδόμενοι συμμαχίαν αὐτῷ ἐποιούοντο, οἱ δὲ καὶ διώροι καὶ χρήμασι νῦν ἀνταπεικόμενοι· πολλὰ γὰρ καὶ τοιαῦτα ἦν αὐτῷ. (β) Κυαξάρης δὲ δὲ τοῦ Ἀστυάγους παῖς ἐπὶ ἡθάνετο τῆς τ' ἐπιβουλῆς καὶ τὴν παρασκευὴν τῶν συνισταμένων ἑ' ἑαυτοῦ, αὐτοὺς τε εὐθέως δεσφύοντο ἀντιπαρασκευάζετο καὶ εἰς Πέρσας ἐπαίει πρὸς τὸ κοινὸν καὶ πρὸς Καμβύσην τὸν τῆς ἀδελφῆς ἔχοντα καὶ βασιλεύοντα ἐν Πέρσῃ. Ἐπειτα δὲ καὶ πρὸς Κύρον, δαίμενος αὐτοῦ πειρᾶσθαι ἀρχοντα εἶναι τῶν ἀνδρῶν, εἰ τις πέμπτοι στρατιώτας τὸν Περσῶν κοινόν. "Πῶς γὰρ καὶ ὁ Κύρος διατεταλακὸς τὰ ἐν τοῖς ἐγγύς τετακται ἐν τοῖς ταλειοῖς ἀνδράσιν ἦν. (α) Οὕτω δὲ δεξιόμενος τοῦ Κύρου οἱ βουλευόντας γαυρίατοι αἰροῦνται αὐτὸν ἀρχοντα τῆς εἰς Μήδους στρατίας. Ἐδόσαν δὲ αὐτῷ καὶ προσελθεῖν διακοσίους τῶν δημοτῶν, τῶν δ' αὖ διακοσίους ἑκάστη τέτταρας ἑκατοντα προσελθεῖν καὶ τοῦτους ἐκ τῶν δημοτῶν γίνονται δὲ οὗτοι χίλιοι· τῶν δ' αὖ χίλιον τοῦτον ἑκάστη ἑταῖον ἐκ τοῦ δήμου τῶν Περσῶν δέκα μὲν πελταστὰς προσελθεῖν, δέκα δὲ σπενδοντάς, δέκα δὲ τοῦτους καὶ οὕτως ἐγένοντο μύριοι μὲν τοῦτοι, μύριοι δὲ πελτασταί, μύριοι δὲ σπενδονταί· χωρὶς δὲ τούτων οἱ χίλιοι ὑπῆρχον. Τοιαῦτα μὲν δὲ στρατὰ τῷ Κύρῳ ἐδόθη. (β) Ἐπὶ δὲ βῆβαι τάχιστα, ἄρχετο πρῶτον ἀπὸ τῶν θεῶν καλλιεργημένους δὲ τότε προσκρίτει τοὺς διακοσίους. Ἐπὶ δὲ προσελθόντες καὶ οὗτοι εἰς τοὺς τέτταρας ἑκαστοί, συνελθὼν αὐτοὺς καὶ εἴπαι τότε πρῶτον ἐν αὐτοῖς τάδε.

3. Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ προσελθάνην μὲν ὑμῖν, οὐ μὲν πρῶτον διακίπτας, ἀλλ' ἐκ παλαιοῦ ὄντι ὑμῖν δὲ μὲν καλὰ ἢ πῶς νομίζετε, προθύμως ταῦτα ἐκπονεύοντες, ἢ δὲ αἰσχροῦς ἡγείσθαι, πανταχόθεν τούτων ἀπεχρημένους. Ἰν-

ARMENION.

item maxime excellere visus est, et exercendo quo oporteat, et tolerando quae opus esset, et seniores reverendo, et magistratibus parendo.

Procedente vero tempore moritur apud Medos Astyages; et Cyaxares, Astyagis filius, matrisque Cyri frater, Medorum imperio potitus est. Rex autem Assyriorum, cum Syros omnes, gentem non parvam, subegisset, Arabum regem imperio suo subiecisset, subditos jam et Hyrcanos haberet, Bactriosque obsideret, existimavit, si Medorum vires debilitasset, facile se finitimis omnibus imperaturum: haec enim natio inter vicinas alias potentissima esse videbatur. Haec nuntios ad subditos suos universos, et ad Crozum, Lydorum regem, et ad regem Cappadocum, ad Phrygas utrosque, ad Papadagomas, ad Indos etiam, et ad Caras Cilicasque mittit, et Medos Persasque apud illos in laudium et crimen vocat, cum diceret magnas esse has fortesque gentes, et viribus consiliisque conjunctas, et affinitatibus mutuis devinctas, ut periculum esset, nisi quis eas averterendo debilitaret, ne nationes alias adorte singulas, omnes everterent. At illi, partim his verbis persuasi, partim numeris ac pecuniis adlecti, harum enim magna et aderat copia, societatem belli cum eo iniecit. Cyaxares vero, Astyagis filius, cum et insidias eorum et apparetur adversas se consilium animadverteret, statim et ipse quaecumque poterat parabat, et nuntios in Persiam tum ad rempublicam, tum ad Cambysen, qui sororem ipsius in matrimonio habebat, et in Persia regnabat, legavit. Atque etiam ad Cyrum mittebat, rogans eum daret operam, ut si quis Persarum republica mixtura esset milites, eorum ipse veniret imperator. Jam enim Cyrus, exactis decem inter hebdomadas annis, in virorum numerum erat adscitus. Itaque Cyro minus incipiente, seniores consiliarii imperatorem eum ad expeditionem Medicam deliquit. Et potestatem ei fecere ducentos de eis qui ἑμῶντος vocantur allegendi: horum vero ducentorum unicuique permiscuit, ut quatuor viros ejusdem ordinis adsciret: ita hi mille sunt: horum autem mille unicuique concesserunt, ut ex Persarum plebe decem petistas, funditores decem, decem sagittarios allegeret. Atque hoc modo sagittariorum decem millia, pelastarum decem millia, funditorum decem millia confecta sunt; praeter hos autem erant mille illi. Tantus igitur Cyro datus est exercitus. At ille cum primam electas esset imperator, a diis primum est auspicatus; sacrisque litatiis, tum deum ducentos illos adscivit. Postquam vero et horum singuli quatuor legissent, eos convocavit, et haec primum ad eos verba tunc fecit Cyrus:

«Allegi vos equidem, viri amici, non qui nunc primum vos probaverim, sed qui viderim vos inde usque a pueritiis, quae civitas honesta erant, stuporem facere, praeterquam ab illis abstinere, quae illa turpia esse ducit. Quibus

πιστεύω τοι τῇ πατρὶ καὶ τῇ βουλῇ εἰς ἐὰν εὖνοῃς καὶ τῇ τῶν πολεμίων ἀνοίᾳ μὴ ψεύσιν με ταύτας τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ θαρβύοντες βρωμάμεθα, ἐπειδὴ καὶ ἐκποδὸν ἡμῖν γαγῆται τοῦ δοῦναι τῶν ἀλλοτρίων ἀδικίαν ἐρεῖσθαι. Νῦν γὰρ ἔρχονται μὲν οἱ πολεμιοὶ ἄρχοντες ἀδικίαν χειρῶν, καλοῦσι δὲ ἡμεῖς ἐπικούρους οἱ φίλοι· τί οὖν ἔστιν ἡ τοῦ ἀλεῖσθαι δικαιοτέρον ἢ τοῦ τοῖς φθίσι ἀρῆσθαι καλλίον; (1) Ἀλλὰ μὴ καὶ ἐκεῖνο οἴεσθαι βρωμάειν, τὸ μὴ παρημεληκότα μετὰ τῶν θεῶν τὴν ἐξοδὸν ποιῆσθαι· πολλὰ γὰρ μοι συνόντες ἐπίστασθε οὐ μόνον τὰ μεγάλα ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ πειρώμενον ἀεὶ ἐπὶ θεῶν βρωμάσθαι. Τίλος εἴπαι, τί δέι ἐτι λέγειν; ἀλλ' ἡμεῖς μὲν τοὺς ἀνδράς ἐλόμενοι καὶ ἀναλαβόντες καὶ τὰλλα παρασκευασμένοι ἵτε εἰς Μήδους· ἐγὼ δ' ἐπανελθὼν πρὸς τὸν πατέρα πρίεμαι δι, ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ὡς τάχιστα μαθὼν ὅά ἐστι παρασκευάζομαι, δεῖ ἂν δέωμαι, ὅπως ὡς καλλίστην οὖν θεῶ ἀγωνίζωμεθα. Οἱ μὲν δὲ ταῦτα ἐπαύοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ.

Κύρος δὲ ἰδὼν οὕτως καὶ προσευχόμενος Ἔστιν πατήρ καὶ Διὶ πατρί καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ὤρμητο ἐπὶ τὴν στρατείαν, συμπερούμενος δὲ αὐτὸν καὶ ὁ πατήρ. Ἐπειδὴ δὲ ἔξω τῆς οἰκίας ἐγένοντο, λέγονται δοσπραταὶ καὶ βρονταὶ αὐτῷ αἰσῶσι γενέσθαι. Τούτων δὲ φανέντων οὐδὲν ἄλλο ἐτι κληρονομία ἐπευρόντο, ὡς οὐδένα λήσαντα τὰ τοῦ μεγίστου θεοῦ σημεῖα.

2. Προΐοντι δὲ τῷ Κύρῳ ὁ πατήρ ἔρχετο λόγος τοιοῦτος. Ὁ παῖ, ἐπὶ μὲν αἱ θεοὶ σε Διὶ τε καὶ αἰμαίνεῖς πέμπουσι καὶ ἐν ἱεροῖς ὄρῳσι καὶ ἐν ὠρανίοις σημεῖοις γιγνώσκεις ὅα καὶ αὐτός. Ἐγὼ γὰρ σε ταῦτα ἐπιτήδεος διδασκῶμαι, ὅπως μὴ δὲ ἄλλων ἱερηνέων τὰς τῶν θεῶν συμβουλίας συνέης, ἀλλὰ αὐτός καὶ ὁρῶν τὰ ὁρατὰ καὶ ἀκούων τὰ ἀκουστά γιγνώσκεις καὶ μὴ ἐπὶ μάντισιν εἰς, εἰ βούλοντό σε ἐξαπατῆν ἑτέρα λέγοντες παρὰ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαινόμενα, μηδ' αὖ, εἰ ποτε ἀρα ἀνέω μάντιος γένουο, ἀποροῖς βίαιος σημεῖοις δεῖ, χρὸς γε, ἀλλὰ γιγνώσκων διὰ τῆς μαντικῆς τὰ παρὰ τῶν θεῶν συμβουλευόμενα, τοῦτος πεῖθου. (3) Καὶ μὲν δὲ, ὦ πατήρ, ἐγὼ ὁ Κύρος, ὡς ἂν Διὶ οἱ θεοὶ ὄντες ἡμῖν συμβουλεύειν θέλωσιν ὅσον δύνανται κατὰ τὸν οὖν λόγον διατελεῖ ἐπιμαλοῦμενα. Μένειμαι γὰρ, ἐγὼ, ἀκούσας ποτὲ σου δεῖ ἐλπίσας ἂν καὶ παρὰ θεῶν πρακτικώτερος εἴη ὥσπερ καὶ παρὰ ἀνθρώπων δεῖς μὴ ὁπότε ἐν ἀποροῖς εἴη, τότε παλακείω, ἀλλ' ἐπὶ ἐρίστῃ πράττοι, τότε μέλιστα τῶν θεῶν μαμνῶτο καὶ τῶν φίλων δ' ἐρῶσα χρῆται ὥσπερ οὐκ ὅπως ἐπιμαλοῦμαι. (4) Οὐκ οὖν νῦν, ἐγὼ, ὦ παῖ, διὰ γε ἐλπίσας τὰς ἐπιμαλείας ἦδον μὲν ἐρῶν πρὸς τοὺς θεοὺς δεησόμενος, ὁπότε δὲ μέλλον τεύχεσθαι ὡς ἂν ἐγὼ, δεῖ συνεπέναι παντὶ δοκεῖ ὁπώποτε ἀμαλῆρας αὐτῶν; Πάνν μὲν οὖν, ἐγὼ, ὦ πατήρ, καὶ πρὸς φίλους δεῖς μοι τοὺς θεοὺς αἰσῶ δοκεῖμαι. (5) Τί γὰρ, ἐγὼ, ὦ παῖ, μέμνησαι ἐκεῖνα δ

perentia, et benevolentia erga me vestra, et hostium amicitia fretus confido, bonas hasce spes me non frustraturas. Fidentibus igitur animis proficiscamur, praesertim cum hoc proci a nobis abiit, ut aliena per injuriam appetere videamur. Hostes enim nunc adveniunt, qui primi bello lacessunt: amici vero nos ad opem ferendam arcescunt. Quid ergo vel justius est quam vim propulsare, aut honestius quam amicis upitulari? At vero ea vos de causa non paulo fidentiores esse arbitror, quod nimirum diis minime neglectis expeditionem hanc parem. Nam cum multum mecum versemini, non modo res magnas, sed etiam parvas aggredientem, initium s diis semper me facere novistis. Tandem ait, Quid pluribus verbis opus est? At vos lectis quidem assumptisque viris, ceterisque rebus paratis, ad Medos pergit: ego vero ad patrem reversus, eo utique jam proficiscor, quo de rebus hostium quam celerime quales eo sint obiectus, quicquid potero vobis parem, ut quam preclarissimam, deo juvante, dimicemus. At illi quidem hanc agebant.

CAPUT VI.

Cyrus autem domum reversus, precatusque Vestam patriam, et Jovem patrium, ceterosque deos, in expeditionem profectus est: eumque pater etiam deducebat. Ac postquam domo egressi essent, fulgura tonitruaque finsta ei oblata fulsae perhibentur. Quae cum apparuissent, alio praeterea nullo captao augurio perrexere, quasi neminem maximi dei signa latere possent.

Cyrum vero progredientem pater hujusmodi verbis alloquitur: Quod quidem, fili, dii te propiti atque benigni dimittunt, cum ex sacrificiis constat tum celestibus signis: id quod et ipse etiam nosti. Hanc ego enim te de industria edocui, ut ne per alios interpretes decorum consilia intelligeres, sed ea, et quae videnda sint videns, et quae audienda audiens, cognosceres, et ab haridulis non penderes, qui te, si vellent, decipere possent, alla dicentes quum quae divinitus postenderentur: neve rursus, si quando haridulis non adesset, quid de signis divinis statuendum esset ambigeres; sed vaticinandi arte percipiens quae divinitus consulerentur, eisdem obtemperares. Et Cyrus quidem, Pater, inquit, ut dii propiti nobis consulere velint, quantum potero ex oratione tua nunquam non curabo. Memini enim ex te aliquando audisse, merito illum etiam a diis, quomodo modum et ab hominibus, aliquid facillius impetrare, qui non tunc deum, cum adducitur in angustias, adjuvet, nec cum felicissima titur fortuna, tunc decorum maxime meminerit: et amicorum etiam alicub eodem modo habendum esse curam. Ergo jam, fili, inquit, nonne libentius deos accedis supplicaturus, propter illa tua in eis colendis studia, et speras te magis ea quae petieris consecuturum, quod tibi sic conscius esse videtur ut qui nunquam eos neglexeris? Sane quidem, pater, inquit, ne erga deos tam affertur, ut qui mihi amici sint. Quid enim, fili, inquit, meministi?

ποτε ἰδοὺς ἤμιν ὡς ἄπειρ δεδομένοι οἱ θεοὶ μαθόντες ἀνθρώπους βέλτων πράττειν ἢ ἀνεπιστάμενος αὐτῶν ὄντας καὶ ἐργαζομένους μέλλων ἀνύτειν ἢ ἀργούντας καὶ ἐπιμαλομένους ἀσφαλτέστερον [ἂν] διέχων ἢ ἀρρολακούντας τούτων, παρέχοντας οὖν τοιούτους ἐκείνους οἷους δεῖ, οὕτως ἤμιν ἰδοὺς δεῖν καὶ αἰτεῖσθαι τάγαθὰ παρὰ τῶν θεῶν; (ε) Ναὶ μὲν Δία, ἔφη ὁ Κύρος, μέγα-μαί μέντοι τοιαῦτα ἀκούσας σου· καὶ γὰρ ἀνέγκη ἦν με πείθεσθαι τῷ λόγῳ· καὶ γὰρ οἷός σε λέγοντα Δία ὡς οὐδὲ θίμης εἴη αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν οὐτε ἱπ-πῶν μὴ μαθόντας ἱππομαχοῦντας νικᾶν οὐτε μὴ ἐπι-σταμένους τοξεύειν τοξεύοντας κρατεῖν τῶν ἐπισταμέ-νων οὐτε μὴ ἐπισταμένους κυβερνᾶν σὺν εἰν εὐχεσθαι καλὸν αὐτοῖς γίνεσθαι, οὐδὲ μὴ φυλαττομένους γε ἐν πολέμῳ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι· παρὰ γὰρ τοῖς τῶν θεῶν θεσμοῖς πάντα τὰ τοιαῦτα εἶναι τοῖς δὲ θόλμαστα ἐχθ-ρόμένοις ἱσμοῖς ἐρηστὰ εἰκὸς εἶναι παρὰ θεῶν ἀτυχεῖν ὥσπερ καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἀπρακτεῖν τοὺς παρόνομα δοξαμένους.

7. Ἐκείνῳ δὲ, ὦ παῖ, ἐπιλέξω εἴ ποτε ἐγὼ καὶ σὺ ἐλογίζεσθε ὡς ἱκανὸν εἶη καὶ καλὸν ἀνδρὶ ἔργον, εἴ τις δύναται ἐπιμαλῆσθαι ὅπως ἂν αὐτοῖς τε καλὸς καὶ γαθὸς δοκέαις γίνετο καὶ τὰ ἐπιτήδεα αὐτοῖς τε καὶ οἱ οὐδαίᾳ ἱκανῶς ἔργον. Τὸ δὲ τούτου μεγάλου ἐρ-γοῦ ὄντος οὕτως ἐπίστασθαι ἀνθρώπων ἄλλων προση-ταίειν ὅπως ἔξωσι πάντα τὰ ἐπιτήδεα ἐκπλεῶ καὶ ὅπως ἔσονται πάντες οἷους δεῖ, τούτου θαυμαστόν δῆπου ἐφαίνετο ἡμῖν εἶναι. (δ) Ναὶ μὲν Δέ, ἔφη, ὦ πάτερ, μέγαμαί καὶ τοῦτο σου λέγοντος συνδόντες οὖν καὶ ἐμοὶ ὑπερμέγεθες εἶναι ἔργον τὸ καλῶς ἔργειν· καὶ νῦν γ', ἔφη, ταῦτά μοι δοκεῖ ταῦτα, ὅταν πρὸς αὐτὸ τὸ ἔργον σκοπιῶν λογίζωμαι· ὅταν μάλιστα γὰρ πρὸς ἀλλοὺς ἀνθρώπους ἰδὼν κατεκρίσῃ οἱ οἷς ὄντες διαφέρονται ἄρ-χοντες καὶ οἱ οἷς ἀνταγωνισταὶ ἡμῖν ἔσονται, πάν-ν μοι δοκεῖ αἰσχυρὸν εἶναι τὸ τοιούτους αὐτοὺς ὄντας ὑποτιθεῖν καὶ μὴ θέλειν ἵνα αὐτοῖς ἀντιγωνισομέ-νους· οὐκ, ἔφη, ἐγὼ αἰσθάνομαι ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἡμετέρων φίλων τούτων ἡγουμένους δεῖν τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων διαφέρειν τῇ καὶ πολυτελέστερον ζει-πεῖν καὶ πλέον ἔχειν ἐνδόν χρυσίου καὶ πλείονα χρόνον καθεύδειν καὶ πάντα ἀπονοτίτερον τῶν ἀρχομένων δια-γιν. Ἐγὼ δὲ οἶμαι, ἔφη, τὸν ἄρχοντα οὐ τῷ βῆδι-σωρῇ γρήναι διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ τῷ προ-νοεῖν καὶ οὐλοποιεῖν προθυμομένον. (ε) Ἀλλὰ τοι, ἔφη, ὦ παῖ, ἐνὶ ἐστὶν ἃ οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἀγωνιστέον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα, ὧν οὐ βῆδον εὐπώρως περιγινώσκει. Αὐτίκα οὕτω οἶσθα ὅτι εἰ μὴ ἔξει τὰ ἐπιτήδεα ἢ στρατιὰ, καταλύσεται σου οὐδὲς ἢ ἀρχή. Οὐλοῦν ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ πάτερ, Κυβέλης γῆσι πα-ρίκειν τοῖς ἀνθρώποις ὅσοι πᾶσι ὁδοὶ ἀνέσται ἀνέστη. Τού-τος δὲ οὐδ', ὦ παῖ, πιστεύω ἐργῇ τοῖς παρὰ Κυβέλει χρύμασι; Ἐγὼ γα, ἔφη ὁ Κύρος. Τί δὲ, ἔφη, οἷσθα ὁπόσα αὐτῷ ἔστι; Μὲν τὸν Δία, ἔφη ὁ Κύρος, οὐ μὲν δέ.

Ille, de quibus inter nos aliquando conveniebat? nimium, ea quae dii largiti sunt, homines si didicerint, melius factu-ros, quam si coram sint imperiti; et si operentur, plura ef-fecturos, quam si sint otiosi; et si curam adhibeant, secu-rarius vitam aculeos, quam si horum sint negligentes: adeo-que praebentes seipsum quales oportet, sic nobis videbatur oportere quoslibet bona a diis petere. Profecto, inquit Cyrus, memini quidem ex te haec audisse: et sane necesse erat huic tuo sermoni adsentiri. Eleum novi te dicere so-litum, ne fas quidem esse a diis petere vel eos, qui equi-tandi artem non didicerint, ut equestri praeio victoriam ad-piscantur: vel eos, qui sagittare nesciant, ut sagittandi pe-ritos sagittando sapient; vel gubernandi rudes perari, ut na-ves gubernandas servant: vel eos, qui frumentum non serant, poscere, bonam et sibi nascatur frumentum: vel desique eos, qui in bello sibi non caveant, salutem petere: huiusmodi enim quonia esse contra leges divinas: eos vero, qui ea quae non fas sit precantur, par esse sibi ab a diis optata non consequi, atque ab omnibus sibi impetrare eos, qui ea quae legibus adversantur rogant.

Horum vero, fili, alii, oblitus es, quae aliquando inter nos argumentando concludebamus: sed magnum scilicet ac praeclarum esse hominis opus, si quis studio suo perficere possit, ut et ipse graviter honestos probosque evadat, et ut omnium ad victum necessarium afflatum sit tum ipsi tum familiae. Jam vero, cum hoc adeo magnum opus esset, scire etiam hominibus aliis praesse ut omnia ad victum necessaria illis abunde suppeterent, et tales ut sint omnes quales oportet, id sane nobis admirandum esse videbatur. Profecto memini, pater, inquit, hoc quoque te dicere: itaque mihi simul videbatur ingens arduumque esse opus, recte impe-rare. Et nunc quidem, ait, idem de his mihi videtur, cum ad ipsam munus imperatorum respiriens mecum ipse con-sidero: cum vero in alios homines intrens perspexerim, quales sint qui in imperio permanent, et quales qui nobis adversarii futuri sunt, omnino mihi turpe videtur, huius-modi quosdam fœdare, ac non libenter ad certamen cum iis ineundum procedere: quos ego, inquit, intelligo, ab amicis hisce nostris initio facto, eximare, oportere prin-cipem a sibi subiectis in eo differre, ut et sumptuosius coe-net, et domi plura auri habeat, et diutius dormiat, et omnino magis otiose quam subditi degat. Ego autem, ait, arbitror, principem non desidiore vitam agendo s subditi distare de-bere, sed et rebus suis alacri animo prospiciendo et labori-bus studioso tolerando. At vero, fili, inquit ille, sunt quidam, in quibus non cum hominibus certandum est, sed cum ipsis rebus, quas quidem haud facile est commode superare. Ac primum quidem nosti, inquit, nisi exercitus comitantium habeat, imperium tuum statim ruiturum. At qui haec, pater, inquit, Cysares prebaturus se dicit omni-bus hinc proficiscentibus, quotquot fuerint. Ergo tu, fili, ait, iter ingrederis his opibus quae sunt apud Cysarem confisus? Sic, equidem, inquit Cyrus. Quid autem? si u, no-stis? quantae sint illi opes? Minime profecto, inquit Cyrus.

Ὅμως δὲ τούτους πιστεύει τοὺς ἀδελφούς· ἐπὶ δὲ πολλῶν μὲν δεῖται, πολλὰ δὲ καὶ ὅλην τὴν ἀνάγκη δαπανῆναι, ταῦτα οὐ γινώσκεις· Γενώσκεις, ἔφη ὁ Κύριος. Ἦν οὖν, ἔφη, ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ἡ καὶ ἐκὼν ψεύσεται, ὦ πατήρ, πῶς εἶπ' ἔστι τὴν στρατείαν; Ἀπὸν οὐ καλῶς. Ἀλλ', ἔφη, ὦ πατήρ, οὐ αἰ ἐνόησεν τίνα πόρον καὶ ἀπ' ἐμοῦ ἂν προσγενόμενον, ὡς ἐστὶν ἐν οὐλῇ ἰσχυρί, λέγε.

(10) Ἐρωτῆς, ἔφη, ὦ πατήρ, πῶς ἂν ἀπὸ σοῦ πόρος προσγενέτω; ἀπὸ τίνος δὲ μᾶλλον εὐχὴ ἐστὶ πόρος προσγενέσθαι ἢ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἔχοντος; Σὺ δὲ περὶ τὴν δυνάμει ἐνθινα ἔχον ἔργον ἀνδ' ἥς οὐδ' ἐπὶ πολλὰ καλῶς ἔχον οὐκ ἂν δέξαιο, ἰππικὸν δὲ σοι ὅπερ κράτιστον, τὸ Μηδων, σύμμαχον ἔσται. Ποῶν οὖν ὅπως τῶν περὶ οὐ δικαί σοι καὶ χαρίσθαι βουλευόμενον βίαις ὑπεραρτέσθαι καὶ φοβούμενον μὴ τὴν πᾶν; Ἄ χρεὶ σοι καὶ ἡ σὺν Κυβέρῳ ἐκπεσεῖται μήποτε ἐπιλήρη τὴν ἐκείνῃ ὧν δὲ ὑπάρχειν, καὶ ὅπως δὲ ἐνεκα μηχανήσεται προσδοῖν πόρον. Τότε δὲ πόντον μάλατό μοι μέμνηται μηδέποτε ἀναμένειν τὸ πορίζεσθαι τὰ ἐπιτιθέμενα ἐστ' ἂν ἡ χρεὶα σε ἀναγκάσῃ· ἀλλ' ὅταν μάλατος εὐπορίας, τότε, πρὸ τῆς ἀπορίας, μηχανῶ. Καὶ γὰρ τοῦτ' ἔχον μᾶλλον παρ' ὧν ἂν εἴη μὴ ἀπορος δοκῶν εἶναι, καὶ ἐπὶ ἀναίτητος ἔργον παρὰ τοῖς σωτοῦ στρατιωταῖς· ἀε τοῦτο δὲ μᾶλλον καὶ ἐπ' ὅλως αἰδέσθαι τοῦτ', καὶ ἦν τίνας βούλῃ ἢ εὐ ποιῆσαι τῶν δυνάμει ἢ κακίαις, μᾶλλον ὡς ἂν ἔχουσιν τὰ δόντα οἱ στρατιωταῖς ὑπεριπείθουσιν σοι, καὶ πιστωσιώτερος, σπάρτα, λόγους, δυνάμεις τότε λέγοντες θανάτω καὶ ἐνδοκίμοις μάλατος δὴν καὶ εὐ ποιεῖν ἐκείνους ὧν καὶ κακίαις.

(11) Ἀλλ', ἔφη, ὦ πατήρ, ὅπως τέ μοι καλῶς δοκῶς ταῦτα λέγειν πάντα, καὶ ἐπὶ ὧν μὲν τὴν λέγονται λήξεσθαι οἱ στρατιωταῖς, οὐδένα αἰδέσθαι ἐκείνους χάριν εἶσθαι ἵσται γὰρ εἰ' οὐκ αὐτοῖς Κυβέρῳ ἀρετῇ συμμάχους εἶ, τι δ' ἂν πρὸς τοὺς ἀληθινούς λαμβάνῃ τις, ταῦτα καὶ τιμὴν νομίζω καὶ χάριν τούτων πλείστην εὐχὴ εἰδέναι τῶν διδόντων. Τὸ δ' ἔχοντα δυνάμει ἔστι μὲν φίλους εὐ ποιεῖντα ἀνταρτέσθαι, ἐπὶ δὲ ἐξ ὁρῶντες ἔχοντα περιρῶσαι τίς ποτε, ἔπειτα ἀμαλύνει τὸ πορίζεσθαι, οἷον τι, ἔργον ἥ τῶν τι τοῦτο δίνει αἰσχρὸν ἢ εἰ τις ἔχον μὲν ἀγροῦς, ἔχον δὲ ἐργάτας οἷον ἂν ἐργάζοντο, ἔπειτα εἴη τὴν γῆν ἀργουσαν ἀνταρτέσθαι εἶναι· Ὡς γ' ἐμοῦ, ἔφη, μηδέποτε ἀμαλύνοντος τοῦ τὰ ἐπιτιθέμενα τοῖς στρατιωταῖς συμμαχουμένου μὴ' ἂν οὐλῇ μὴ' ἂν πολέμῳ οὐκ ἔχη τὴν γῆν.

12. Τί γὰρ, ἔφη, ὦ πατήρ, τῶν ὅλων ὧν εἰσὶ καὶ τοῦ ἐμὲν ἀναγκαῖον εἶναι μὴ παραλείπειν ἢ μέμνηται; Οὐ γὰρ, ἔφη, μέμνηται ἐπὶ ἐγὼ μὲν πρὸς σὺν ἔχον ἐπ' ἀργύρου, ὅπως ἀποδοίην τῷ ψεύοντι στρατιωτῇ με πεπιπυκνάναι, οὐ δὲ ἅμα διδοῖς μοι ἱππικόντας ὡς ποτε, Ἀπὸ γὰρ, εἰπες, ὦ πατήρ, ἐν τοῖς στρατηγικαῖς καὶ οἰκονομικαῖς τί σοι ἐπεμνήσθη ὁ ἀνὴρ ἢ τὴν μισθὸν φέρει; οὐδὲν μέντοι ἥ τῶν οἱ στρατιωταῖς τῶν ἐπιτιθέμενων δόνται ἢ οἱ ἐν οὐκ οἰκίας. Ἐπεὶ δ' ἐγὼ σοι λέγων ταλῆθ' εἶπον ἐπὶ οὐδ' ὅπως περὶ τούτου ἐπιμνήσθαι, ἐπεὶ μοι πάλιν εἰ τί μοι βγῆται περὶ ἢ βίαις.

Et hoc tamen incertis, ait, fretus es? Quod autem multis tibi erit opus, ac magnos etiam alios sumptus jam necesse est impendere, illud non vides? Video, inquit Cyrus. Quod si ergo deficiat illius comptus suppediandi copia, vel etiam scire fallat, quomodo tibi sese res exercitui habuerint? Certe non bene. Ceterum tu, pater, ait, qui quam parum rationem, quam a me quoque possit adferri, perspicis, cum mihi, dum adhuc in regione pacata sumus, exprobo. Hoc, fili, quaeris, nil, equum possit abs te etiam copiam parandae ratio proficisci? a quonam vero magis convenit corpori parandae rationem adinventuri, quam ab eo qui exercitui praesit? Tu vero cum sis pedestribus copiis hinc discedis, quas, sat scio, cum aliis longe majoribus non commutares: equitibus autem Medorum, qui sane est praestantissimus, tibi belli socia erit. Quam ergo rationem finitum putas, et gratificandi studio, et damni metu, non omnia vobis subministraturam? quae quidem te committit cum Cyare considerare oportet, ne quid unquam eorum vos deficiat, quae adesse debeant; atque etiam aescensum causa rationem excogitare. Hoc vero maxime omnium mihi memineris, ne unquam rationem res necessarias comparandi excogitare differas, donec ipsa te cogere necessitas: sed cum maxime rebus omnibus abundes, tunc potius aliquam, ante inopiam, excogita. Nam et magis consequeris ab illis a quibus petes, cum non insilire viduaris, et praeterea cuius apud milites tuos vacabis: haec autem ratione magis etiam ab aliis reverentiam consequeris: et si quis copias tuis vel javare volueris vel lardere, impensius, dum res necessariae habebunt milites, tibi navabunt operam: et oratione, mihi crede, magis ad persuadendum poteris te et ad juvandam et ad ledendum esse idoneum. At Cyrus, Pater, inquit, cum aliis de causis proclare mihi haec omnia dicere videris, tum etiam quod quae modo milites accepturi sunt, eorum nemo mihi istorum ideo gratiam nisi habiturus: (sciunt enim quibus conditionibus Cyaxares eos ad belli societatem accersit): quicquid vero praeter promissa illa quis accipiet, id et honor sibi ducent, et consentaneum esse maximum pro eo largienti gratiam eos habituros. Qui autem copias habet, quoniam et beneficia in amicos conferens ab iis vicissim ipse commodi aliquid percipere possit, possit et experiri ut si quis habeat hostes ab iis prorsus expectat, negligens ut si deinde niti in comparandis opibus, an minus, inquit, hoc turpe putas, quam si quis cum agros habet, habent operarios iis colendis idoneos, nihilominus terram incultam sinat esse sterilem? Itaque sic de me sentias velim, ait, unquam me in consequendis rebus exercitali necessariis fore negligenter, nec in amicorum, nec in hostium regione.

Quid vero, fili, ait et aliorum, quae nobis aliquando videbantur necessaria non spernenda esse, an meministi? Quidni meminerim, inquit? quando ego ad te argenti petendi causa veniebam, quod ei pervererem qui se acie imperatoria me instituisse diceret; tu vero simul id mihi dasti, hoc fore modo me interrogabas, Num, aiebas, fili, vir iste, cui mercedem dessem, in explicandis imperatoris officiis illum etiam de ratione domesticis rei administrandae mentionem fecit? nihil sane minus milites rebus ad victum necessariis indigent, quam qui domi sunt famuli. Cum vero ego tibi, vere dicam, respondissem, illum hanc de re ne quidquam sana memorasse, rursus ex me quaerebas, equid mihi de bona

μης Οξείας, ὡς δέησαν καὶ τούτων (ἄσπαρ καὶ) ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τὸν στρατηγὸν ἐπιμαλίσθαι. (13) Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἀπέχρησται, ἐπέφρου με αὐ πάλιν αἱ τινες τέχναι ἐβόησαν με ὡς ἂν ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων κρᾶτιστα ἂν αὐ σύμμαχοι γίνοντο. Ἀποφράντος δέ μου καὶ τοῦτο ἀνέκρινας σὺ οὐ καὶ τοῖς αἰ τ' μ' ἐπαίδευσαν ὡς ἂν δυναμένη στρατιῇ προθυμίαν ἐμβαλεῖν, λέγων ὅτι τὸ πᾶν διαφέρει ἐν παντὶ ἔργῳ προθυμία ἀθυμία. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο ἀνέειπον, ὁλαγχίς αὐ οὐ αἰ τινα λόγους ποιεῖσαιο διδάσκων περὶ τοῦ πείθεσθαι τὴν στρατιάν, ὡς ἐν τις μάλιστα μηχανῶται. (14) Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀρέθρον ἔβηνον, τῶς δὲ με ἐπέφρου ὅτι ποτὶ διδάσκων στρατηγίαν φαίη με διδάσκων. Κατὰ δὲ ἔνταυθα ἀποκρισάμην ὅτι τὰ τακτικά. Καὶ σὺ γὰρ ὅσας διδῶναι μοι παρατιθεῖς ἕκαστον ὅτι οὐδὲν ὁφέλος εἴη στρατιῇ τακτικῶν ἀντὶ τῶν ἐπιτηδείων, τί δ' ἀντὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, τί δ' ἀντὶ τοῦ ἐπιστάσεως τὰς εὐρυμῆνας εἰς πόλεμον τέχναις, τί δ' ἀντὶ τοῦ πείθεσθαι. Ὡς δέ μοι καταφανὲς ἐπορίσας ὅτι μικρὸν τὸ μέρος εἴη στρατηγίας τὰ τακτικά, ἐπιρομῶν μου αἰ τὶ τούτων σὺ με διδάξῃς ἱκανὸς εἶναι, ἀπὸντα με ἑαλέντας τοὺς στρατηγικοὺς νομιζομένους ἀνδράσι διαλέγεσθαι καὶ πυνθῆσαι πᾶ ἕκαστα τούτων γίνονται. (15) Ἐὰ τούτου δὲ ἐγὼ συνῆν τούτους οὐς μάλιστα φρονίμους περὶ τούτων ἤκουον εἶναι. Καὶ περὶ μὲν τροφῆς ἐπισην ἱκανὸν εἶναι ὑπέφρου ὅτι Κυσάρης ἑμᾶς παρῆεν ἡμῖν, περὶ δὲ ὀφθαλμοῦ, ἀκούων καὶ ὁρῶν ὅτι καὶ πόλις αἰ χρῆσται ὀφθαλμοῖς ἱατροῦς αἰροῦνται καὶ οἱ στρατιῶται τῶν στρατιωτῶν ἐνέκειν ἱατροῦς εἰζέουσιν, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐπεὶ ἐν τῇ τέλει τοῦτο ἐγνόμην, εὐθὺς τούτου ἐπιμαλίσθην, καὶ οἶμαι, ἔφη, ὡ πάτερ, πάντα ἱκανοὺς τῇ ἱατρικῇ τέχνῃν ἔχειν μετ' ἑμᾶν τὸν ἀνδρα. (16) Πρὸς ταῦτα δὲ ὁ πατήρ ἔφη, Ἄλλ', ὦ παῖ, ἔφη, οὕτω μὲν οὐς λέγεις, ἀσπερ ἱματίων βαγνῶνται εἰς τινες ἡπικται, οὕτω καὶ οἱ ἱατροὶ, ὅταν τινὲς ἰσχύσωνται, τότε ἰσῶνται τούτους· σοὶ δὲ τούτου μεγυλοπρεσιπτότερα ἔσται ἡ τῆς ὀφθαλμοῦ ἐπιμαλῆναι· τὸ γὰρ ἀρχὴν μὴ κἀμῖναι τὸ στρατεύμα, τούτου σοὶ δεῖ μελεῖν. Καὶ τίνα δὲ ἐγὼ, ἔφη, ὡ πάτερ, ὅδον ἴδω τοῦτο πράττειν ἱκανὸς ἔσομαι; Ἦν μὲν δὴ τῶν χρόνων τινὰ μέλλεις ἐν τῇ αὐτῇ μένειν, ὀφθαλμοῦ πρῶτον δεῖ στρατοπέδου μὴ ἐμᾶλῃσαι· τούτου δὲ οὐκ ἂν ἀμάρτους, ἐάνπερ μὴ γὰρ σοι. Καὶ γὰρ λέγοντες οὐδὲν παύονται αἱ ἀνθρωπῶται περὶ τὴν νοσηρίων χωρίων καὶ περὶ τῶν ὀφθαλμῶν μέτρους δὲ σαρεῖς ἑκατέρως αὐτῶν παρίστανται τὰ τὰ σώματα καὶ τὰ χρώματα. Ἐπειτα δὲ οὐ τὰ χωρία μόνον ἀρκαὶ σκέφασθαι, ἀλλὰ μνησθῆναι οὐ πῶς παρὰ αὐτοῦ ἐπιμαλίσθαι ὅπως ὀφθαλμοῦ. (17) Καὶ Κύρος εἶπε, Πρῶτον μὲν νῆ Δία πειροῖμαι μηδέποτε ὑπομυμπίλῃσθαι· ὁσέρον γάρ. Ἐπειτα δὲ ἑκαστῷ τὰ εἰσόντα· οὕτω γάρ μοι δοκεῖ ἡ τὴν μετὰ πολλὸν παραμένειν καὶ ἱσχυρὰ προγενέσθαι. Ὅπως τοίνυν, ἔφη, ὡ παῖ, καὶ τῶν ἄλλων δεῖ ἐπιμαλίσθαι. Ἥ καὶ σχολῶν, ἔφη, ἔσται, ὡ πάτερ, συμπαταῖν τοὺς στρατιώταις; Οὐ μὲν δέ, ἔφη,

corporis valetudine ac robore discessisset; atque quibus imperitorem pro exercitus commodo sollicitum esse oportet. Hoc etiam cum negassem, me rursum interrogabas, eorumque me procurandam rationem docuisti, ut socii in quolibet munere militari prestantissimi evadant. Hoc quoque a me denegato, denovo percurantatus es, numquid me erudisset quo pacto possem exercitus alacritatem injicere; quippe qui diceris in omni auspicando opere inter alacritatem et abjectionem animi discrimen esse maximum. Ubi hoc etiam abmissem, sollicitus es tu rursum, numque sermone precepta tradidisset de concilianda exercitus obedientia, qua quis potissimum ratione id possit efficere. Cum vero de hoc quoque nihil omnino esse dictum pateret, postremo interrogabas, quid tandem docendo disciplinam imperatoris ac mihi tradere diceret. Tum autem respondi ego, Rationes instruendi exercitus. Nisi hic tu quidem, et singulari istis propositis, mihi percurrere ostendisti, exercitus instruendi artem in militibus nihil proficere, absque rebus ad victum necessariis: quid autem absque firma valetudine? quid absque illarum animi scientia, quae ad bellum usum sunt inventae? quid absque obedientia? Cumque adeo perspicuum mihi fecisti, rationem aciei instruendae exiguum quandam esse munus imperatori partem, atque ego rogassem, an tu idoneus esses qui me quidam horum doceres, ut aliter hortatos es et illis cum viris dissererem qui rei imperatoris periti haberentur, deque ipsis percurreretur quo pacto horum singula fierent. Ex eo igitur tempore cum illis ego versatus sum, quos in primis eorum horum rerum prudentes audiebam. Ac de victu quidem mihi persuasum est satis id futurum, quod Cyaxares nobis sit praebiturus: de bona vero valetudine, quod et audierem et viderem tum civitates eas, quae quo bene valeant operantur, medicos eligere, tum imperatores militum gratia medicos edacere, ita et ego, postquam mihi munus hoc mandatum fuit, statim in huius rei curam incubui: et opinor, ait, pater, viros me artis medicae admodum quos mecum habere. Ad hoc pater respondi, Verum, fili, inquit, medici, quos dicis, isti, quemadmodum sunt vestiam iacrarum sarcinatos quidam, ita et ipsi tum demum, cum aliqui in morbum incidunt, medentur illis: at ea quae tibi incumbet bonae valetudinis cura eo quod exercent medici officio praecurior erit; hoc enim tibi curae esse oportet, ne exercitus omnino in morbos incidat. Et quoniam via, pater, ait, incedens, hoc prestare potero? Nimis pro diutius in eodem loco sis mansurus, primum negligendum tibi non erit ut castra in regione posas salubri: quod quidem facile adaequeris, si curae tibi fuerit. Etenim omnium loqui desunt homines tam de morbidis locis quam salubribus: testes autem evidentes his utrisque adsunt, tum corpora sua colores. Deinde, regiones considerare non satis erit, sed ad memoriam revocare debes quo pacto studeas tui ipsius curam gerere, ut recte valeas. Et Cyrus inquit, Primum quidem, hercle, operam do ne usquam nimium me repleam; nam grave et molestum est: deinde qui intrant cibos laborando digere: ita enim mihi videtur et valetudo magis permanere firma, et robur accedere. Ita igitur, fili, inquit, et aliorum curam agere oportet. Non et otium, pater, ait, militibus ad exercenda corpora suppetet? Imo vero, respondit pater,

ὁ πατήρ, οὐ μόνον γέ, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη. Δεῖ γὰρ δὴ ποὺ στρατιάν, εἰ μάλιστα πράξαι τὰ δόντα, μαζέψαι παύσθαι ἢ τοὺς πολέμους κακὰ πορύνουσιν ἢ ἐκὼν ἀγαθὰ ὡς χαλεπὸν μὲν καὶ ἕνα ἄνθρωπον ἀργὸν τρέφουσιν, πολὺ δ' ἐστὶ, ὡς παῖ, χαλεπωτέρου οἴκου ἔλιν, πάντων δὲ χαλεπωτάτου στρατιᾶν ἀργὸν τρέφειν. Πλείστα γὰρ τὰ ἐσθίοντα ἐν στρατῷ καὶ ἀπ' ἀκαχίστου ὁρμώμενα καὶ οἱ ἀν' ἀλόχῃ ἐκφυλάττατα χρώμενα, ὥστε οὐδέποτε ἀργεῖν δεήσει στρατιάν. (18) Λέγεις σὺ, ἔφη, ὡς πᾶτερ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι ὥσπερ οὐδὲ γεωργοῦ ἀργοῦ οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ στρατηγοῦ ἀργοῦ οὐδὲν ὄφελος εἶναι. Τὸν δὲ γὰρ ἐργάτην στρατηγὸν ἐγὼ, ἔφη, τὸ γὰρ μελετᾶσθαι ἑκάστα τῶν πολεμικῶν ἔργων, ἀγνώσκων ἀν' τινὰς μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ πᾶτερ, προαιτιῶν ἑκάστοις καὶ ἄλλα προτιθεῖς μάλιστα ἂν ποιεῖν εὐδαιμόνησθαι, ὥστε ἑκάστα ἐπὶ τοῦ ἔχειν ἂν περισσεύουσιν ὡς χρῆσθαι. Κέλιστα λέγεις, ἔφη, ὡς παῖ· τοῦτο γὰρ ποιήσας, σὺρ' ὅλην, ὥσπερ χοροὺς τὰς τάξεις αἰεὶ τὰ προσήκοντα μελετούσας δεῖσθαι.

19. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Κύριος, εἰς γὰρ τὸ προθυμῶν ἐμβαλεῖν στρατιώτας οὐδὲν μοι δοκεῖ ἐκνηνότερον εἶναι ἢ τὸ δύνασθαι ἐπιθεῖν ἀγαθὰς ἐμπειρίας ἀνθρώπων. Ἀλλ', ἔφη, ὡς παῖ, τοῦτο γὰρ τοιοῦτον ἐστὶν ὁλόντις εἰ τις κίνας ἐν θέρῃ ἀνακαλοῖτο αἰεὶ τῇ κλίσει ἥπειρ' ὅταν τὸ θηρίον ἐρεθίσθῃ. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον προθύμως εὐ' ὅλ' ὅτι ἔχει ἐπακουσίους ἢ δὲ πολλὰς φευθήσεται αὐτὰς, ταλευσώμεναι οὐδ' ὅπταν ἀληθεῖς ὁρᾶν καλῶ πείθονται αὐτῶν. Οὕτως καὶ τὸ περὶ τῶν ἐπιθεῖν ἔχει ἢν πολλὰς προσδοκίας ἀγαθῶν ἐμβαλὼν φευθήσεται τις, ταλευσῶν οὐδ' ὅπταν ἀληθεῖς ἐπιθεῖν λέγῃ τὸ τοιοῦτος πείθων δύναται. Ἀλλὰ τοῦ μὲν αὐτὸν λέγειν ἢ μὴ σαφὲς εἰδείν φαιδρῶσαι δεῖ, ὡς παῖ, ἄλλοι δ' ἐνίοτοι λέγοντες ταῦτα ἂν διαπράττωσαν τὴν δὲ αὐτοῦ παρακλινεῖν εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους δεῖ ὡς μάλιστα ἐν πίστει διασκεῖν. Ἀλλὰ καὶ μὴ τὸν Διὸς, ἔφη ὁ Κύριος, καλῶς μοι, ὡς πᾶτερ, δοκεῖς λέγειν, καὶ ἐμοὶ οὕτως ἔστιν. (20) Τὸ γὰρ μὴν πειθαρχεῖν παρέχοντα τοὺς στρατιώτας οὐκ ἀπείρους μοι δοκεῖ αὐτοῦ ἔχειν, ὡς πᾶτερ· σὺ γὰρ με εὐθὺς τοῦτο ἐκ παιδὸς ἐπαίδους σπουδῇ πείθεσθαι ἀναγκάζων ἐπειτα τοὺς διδασκάλους παρέδωκας, καὶ ἐκείνοι σὺ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπραττον ἀπὸ δ' ἐν τοῖς ἐργασίῳ ἤματι, ὁ ἀρχὸν τοῦ αὐτοῦ τοῦτο λοχυρὸς ἐπαμειβεῖτο καὶ οἱ νόμοι δὲ μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ ταῦτα δύο μάλιστα διδάσκειν, ἀρχὸν τε καὶ ἀρχεσθαι. Καὶ τῶν κατενοῶν περὶ τοῦτον ἐν πίστει ὁρᾶν μοι δοκεῖ τὸ προτρέπον πείθεσθαι μάλιστα ἐν τῷ τὸν μὲν πειθαρχεῖν ἐπαμειβεῖν τε καὶ τιμᾶν, τὸν δὲ ἀπειθεῖν ἀτιμάζειν τε καὶ χολάζειν. (21) Καὶ ἐγὼ μὲν γὰρ τὸ ἀνάγκη ἐκασθαι αὐτῇ, ὡς παῖ, ἢ ὁδὸς ἐστίν, ἀπὸ δὲ τὸ κρεῖττον τοῦτο πολὺ τὸ ἐκόντας πείθεσθαι. Ἐλθ' ἐστὶ συντομότερα. Ὅν γὰρ ἂν ἡγήσωνται περὶ τοῦ συμπεριφορῶντος ἐκαστοῦ προθυμώτερον ἐκόντων εἶναι,

non modo otium erit, sed etiam necessitas id postulabit. Nam certe oportet exercitum, si officio suo sit satisfactorius, nunquam desinere vel hostibus damna vel sibi ipsi commoda adferre. Xenam difficile est vel unum hominem otiosum alii; multo etiam difficilius, fili, est, totam familiam; omnium vero difficillimum, exercitum otiosum alere. Plurima enim sunt in exercitu quae comedunt, et ut quaeque tenuissimum commenta instructa in bellum feruntur, ita quaecunque ceperint, his largissime utuntur: idcirco paucorum convenit exercitum esse otiosum. Dicis tu, pater, inquit, ut mihi videatur, quemadmodum iners agricola nulli sit usui, ita et imperatorem desidum nulli esse usui. Atqui ego quidem imperatorem, ait, industrium polliceor (nisi quia deus obstat) id praestaturum ut et rebus necessariis milites abundent, et corporibus sint quam optime affectis. Verum enimvero quod ad exercitacionem, ait, singularum rerum bellicarum attinet, arbitror, si quis certamina quaedam singulis indicat, et praemia proponat, eum maxime effecturum ut in singulis bene exercitati evadant, ita et, ubi opus fuerit, ita paratis uti possit. Optime dicis, fili, inquit: nam hoc si feceris, certo scias, ordines te militum, tanquam choros, in his quae officii ratio postulat semper occupatos spectaturum.

At vero, inquit Cyrus, ad alacritatem militibus injuriendam nihil mihi magis idoneum esse videtur, quam bonas potius spes io animis hominum excitare. Verum, fili, ait, hoc sane tale est, ac si quis in venatione canes eandem semper incitaret voce, quae, cum feram videt, ululat. Nam primum quidem, sat scio, alacriter obediunt: sin frequenter eas decipiat, tandem ne tum quidem obsequuntur ei, quam feram vere conspicimus clamando hortetur. Sic etiam se habet illud de spe excitanda: si scriptus quis injecta bonorum expectationis fillat, in ad extremum, etiam cum veras spes afferat, persuadere non potest. His utique imperatorem ipsum dicendis, quae non certo sciverit, abstinere, fili, oportet; et alii si nonnunquam ea dicant, idem quod ipse vult efficiant: eam vero incitationem ad summam periculum fide quam maxime dignam servare oportet. At enimvero, pater, inquit Cyrus, et mihi recte dicere videris, et sic facere me magis juvat. Atqui qua ratione fieri possit ut obediens sint milites, mihi, pater, nequamquam ignorare videris. Tuus enim hoc me statim a puero docebas, cum tibi ipsi parere cogeris; deinde magistris me tradidisti, atque illi quoque idem hoc agebat. Deinde, cum jam inter ephebos versati sumus, praefectus noster huius ipsius rei curam exire admodum agebat; quin leges etiam plenaeque videntur mihi haec duo maxime docere, imperare scilicet et esse sub imperio. Quapropter equidem de his cogitans, in omnibus videre mihi videor hortamen ad obediendum efficacissimum id esse, si is qui dicto audiens est et laudem et honorem, consuevit autem et ignominiam et supplicio afficiatur. Ad efficiendum sane, inquit, ut necessitate coactus quis pareat, haec, fili, via est: verum ad id quod hoc multo melius est, ut nempe ultro parent homines, alia via est magis compendiosa. Nam quicumque existant seipsum in his conficiendis quae

τούτου ο άνθρωποι υπερήδους πείθονται. Γνοίης δ' ἂν ὅτι τοῦτ' οὕτως ἔχει ἐν ἀλλοίς τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς καίμοις, ὡς προθύμως τοὺς ἐπιτάσσοντας δὲ τι χρὴ ποιεῖν καλοῦσιν καὶ ἐν θαλάττῃ δὲ ὡς προθύμως τοῖς κυβερνήταις οἱ συμπλέοντες πείθονται· καὶ οὗς γ' ἂν νομιμάσῃ τινες βέλτον ἐκαστὸν βόλος εἰδέναι, ὡς λογυρίως τούτων οὐδ' ἀπολείπεσθαι θέλουσιν· ὅταν δὲ οἰκνῶνται πειθόμενοι κακῶν τι λήψεσθαι, οὕτε ζημίαις πᾶν τι θέλουσιν εἶκαι ὅσας δούροις ἐπαίρεσθαι. Οὐδὲ γὰρ δούρα ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ κακῷ ἔκων οὐδέας λαμβάνει. (20) Αἰγείεις σὺ, ἔφη, ὦ πάτερ, εἰς τὸ πειθόμενους ἔχειν οὐδὲν εἶναι ἀνυσμώτερον τοῦ προνιμώτερον δοκεῖν εἶναι τὸν ἀρχομένον. Αἰγὺ γὰρ οὖν, ἔφη. Καὶ πῶς δὴ τίς ἂν, ὦ πάτερ, τοιαύτην δοῇται τάχιστα περὶ αὐτοῦ παρασχέσθαι ἂν δύναται; Οὐκ ἔστιν, ἔφη, ὡ παῖ, συντομωτέρῃ δόξῃ περὶ ὧν ἂν βούλῃ δοκεῖν πρόνιμος εἶναι ἢ τὸ γενέσθαι περὶ τούτων πρόνιμον. Κεῖν' ἐν δὲ ἑκαστὸν ἐκαστῶν γνώσῃ οἱ ἀληθῆς λόγος. Ἦν γὰρ βούλῃ μὴ ὧν ἀγαθὸς γενοῖται δοκεῖν εἶναι ἀγαθὸς ἢ ἡπιότερος ἢ ἰσχυρὸς ἢ αὐλῆτης ἢ εἰλ' ὅτι οὖν, ἔννεπε πόσα σε δίδω ἂν μηχανήσθαι τοῦ δοκεῖν ἔνεκα. Καὶ αἱ δὴ πείσας ἐπαίνειν τί σε πολλοὺς, θῆκε δόξαν λάβης, καὶ καταπαύεις καλῶς ἐγ' ἑκάστῳ αὐτῶν κησαιο, ὅρτι τε ἐξηπατηκὸς εἴης ἀν καὶ δολῆρ' ὕστερον, ὅπου ἂν πείραν δοίης, ἑλεηλεγεμένος εἴης ἀν καὶ προσεῖται καὶ ἀλγῶν φαίνοιο. (21) Φρόνιμος δὲ περὶ τοῦ συνοίσειν μάλλιντος πῶς ἂν τις τῶν ὄντων γέννητο; Δίλως, ἔφη, ὡ παῖ, οἱ δοκ μὲν ἔστι μαθόντα εἰδέναι μαθὼν ἂν, ὥσπερ τὰ τακτικά ἐμαθεὶς δοκ εἰς ἀνθρώπους οὕτε μαθητὴς οὕτε προρατὴ ἀνθρωπίνῃ προνοίᾳ, διὰ μαθητικῆς ἀν παρὰ οὐκὼν πυνθανόμενος φρονιμώτερος ἄλλων ἂν εἴης, εἰ δὲ γνοίης βέλτον ἂν προχθῆναι, ἐπιμαλούμενος ἂν τούτου ὡς ἂν προχθῆις. Καὶ γὰρ τὸ ἐπιμαλούσθαι οὐδ' ἂν δέη φρονιμωτέρου ἀνδρός ἢ τὸ ἀμαλῆν. (22) Ἀλλὰ μέντοι ἐπὶ γε τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ὅπερ ἔμοιγε ἐν τοῖς μεγίστοις δοκεῖ εἶναι, ὄφλον οἱ δὲ αὐτὴ δόξῃ ἡπερεῖ τις ὑπὸ τῶν φίλων στέργεσθαι ἐπιθυμοῖ· εὐ γὰρ οἷμαι δεῖν ποιῶντα φανερόν εἶναι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, ὦ παῖ, χαλεπόν, τὸ δεῖν δύνασθαι εὐ ποιεῖν οὐς ἂν τις θέλῃ· τὸ δὲ συνεχόμενός τε φαίνεσθαι, ἦν τε ἀγαθὸν αὐτοῖς συμβαίνειν, καὶ συνεχόμενός τε ἀπορίας αὐτῶν, καὶ προροβούμενον μὴ σφαλῆσαι, καὶ προνοεῖν πειρώμενος ὡς μὴ σφαλῶνται, ἐπὶ ταῦτα πῶς δὲ μάλλον συμπαρακαρτεῖν. (23) Καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων δὲ, ἦν μὲν ἐν θέρεϊ ὡς, τὸν ἀρχοντα δεῖ τοῦ ἡλίου πλεονεκτοῦντα φανερόν εἶναι, ἦν δὲ ἐν χειμῶνι, τοῦ φύλλου, ἦν δὲ διὰ μέγιστον, τὸν πόνον πάντα γὰρ ταῦτα εἰς τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων συλλαμβάνει. Αἰγείεις σὺ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς καὶ καρτεροίπρον δὲ πρὸς πάντα τὸν ἀρχοντα τῶν ἀρχομένων εἶναι. Αἰγὺ γὰρ οὖν, ἔφη. Ὁμῶς μὲν τοῦτο, ὦ παῖ· εὐ γὰρ ἴσθι εἰς τὸν ἡμέαν σωμαίνων οἱ αὐτοὶ πόνοι οὐχ ὁμοίως ἀπτονται ἀρχόντες τε ἀνδρὲς καὶ βούται,

cibi sint utilius prudentiores, huic homines libentissime parent. Hoc autem ita se habere, cum in militis aliis, tum certe in egrotantibus licet animadvertere, qui libentissimo animo id precepturus accessit quod faciendum sit; eisdemque in mari, gubernatoribus perquam libenter pareat qui una navigant; quos item arbitrentur aliqui melius quam se vias nosse, ab iis ne sint a tergo relictis totis viribus entantur; cum autem futurum putant uti ex obedientia detrimenti quid capiant, tum vero nec supplicis admodum credere, nec domis excitari volunt. Neque enim dona quisquam suo damno libens accipit. Dicis tu, pater, ait, nihil ad hoc, ut suos quis obsequentes habeat, efficacius esse, quam ut sibi subjectis prudentior videatur. Dico id equidem, inquit. At quo pacto, pater, possit aliquis opinionem ejusmodi de se quam primum exhibere? Nulla est, inquit, illi, via magis compendiaris, quam ut, quibus in rebus prudens videri volueris, in iis revera prudens sis. Quod si huc singulatim consideres, vera me dicere intelleges. Nam si, bonus agricola cum non sis, bonus videri velis, vel eques, vel medicus, vel tibicen, vel aliud quidpiam, quam multa machinari tibi opus fuerit, ut talis videare, cogita. Et si quidem tum multis te ut laudent persuaseris, quo hanc de te opinionem excites, tum preclaros ad horum quolibet apparatus acquisiveris, jam eis demum eris deceptor, et paulo post, ubi periculum tui feceris, in fraude deprehensus etiam eris, et praeterea vanus videberis. Prudens autem in eo quod profuturum est quo quispiam pacto revera fiat? Nimirum si ea, inquit, fili, quaecumque dicendo cognoscere possunt, didiceris, quemadmodum sciei instruende artem jam didicisti: quaeque vero nec ab hominibus disci possunt, nec providentia humana prospici, de iis per rationem facere est, ceteris prudentior eris: si denique, quod ut fiat satius esse intellexeris, id ut fiat curam adhiberis. Id enim faciendum curare, quod fieri oportet, prudentioris est viri, quam negligere. At vero ad conciliandam eorum quibus praesumas benevolentiam (quod quidem ego in maximis duco) eadem est haud dubie via, qua utendum est illi qui ab amicis diligi cupiat. Dandum enim operam puto ut palam sit beneficis. Sed hoc quidem, fili, difficile est, posse semper, quoscumque velit quispiam, beneficia efficere: ut ut una gaudere videntur, et quid eis prospere eveniat, et una dolere si quid adversi, et prompto esse animo dubiis eorum rebus una incurrere, et sollicitus ne qua in re labantur, et studiosius providere ne infelici successu rerum gerant, huc ad benevolentiam parandam majorem in modum debent adesse. Jam vero in rebus gerendis, si per astutiam sint gerendae, oportet imperatorem palam se solis maxime patientem exhibere; sin per hiemem, frigoris; et si laborandum est, laborum: nam huc omnia ad conciliandum eorum quibus quis praesit amorem conducunt. Dicis tu, pater, inquit, oportere imperatorem omnia tolerantius pati quam eos qui sunt sub ejus imperio. Id utique dico, inquit. Tu tamen, fili, ait, baso als animo: certo enim hoc scias, labores eosdem similibus corporibus, imperatoris scilicet et privati, neque graves non esse; sed ipse

ἀλλ' ἐπικουρῆσαι τι ἢ τιμῇ τοὺς πόρους τῶν ἀρχόντων καὶ αὐτὸ τὸ εἰδέναι ὅτι οὐ λανθάνει, δεῖν ἂν ποιεῖ.

αα. Ὅπως δὲ, ὦ πάτερ, σοὶ φησὶ ἔχουν μὲν τὰ ἐπιτήδεια οὐ στρατιωτικά, ληλατοῦν δὲ, ποιεῖν δὲ δύνατον, τὰς δὲ πολέμιας τέχνας ἥσυχας εἶναι, φιλοτίμος δ' ἔχουν πρὸς τὸ ἀγαθὸ φαίνεσθαι, τὸ δὲ παθεῖσθαι αὐτοὺς ἔδειν εἶναι τοῦ ἀπειθεῖν, οὐκ ἂν τῆναυτὰ σωφρονεῖν ἂν τις σοὶ δοκοῖ διαγινώσκεισθαι βουλόμενος πρὸς τοὺς πολέμους ὡς τέχνη; καὶ μὴ δέ, ἔφη, εἰ μύλλοι γε πλείον ἔχειν εἰ δὲ μὴ, ἔγωγε δοῶ οἰομένη καὶ αὐτὸς βελτίων εἶναι καὶ τοὺς ἐπομένους βελτίονας ἔχειν, τόσῃ ἂν μύλλον φιλαττοῦμαι, ὥσπερ καὶ τάλια δ' ἂν οἰώμεθα πλείστον ἡμῖν εἶναι, ταῦτα παρὰ μὲν ὡς ἐν ἔχοντάς ποιεῖσθαι.

(στ) Πλείον δ' ἔχειν, ὦ πάτερ, πολέμους πῶς ἂν τις δύναται μάστιγι; Οὐ μὴ δέ, ἔφη, οἰαῖτο τοῦτο φαῦλον, ὦ παῖ, οὐδ' ἀπολοῦν ἔργον ἐρωτᾷς, ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι δεῖ τὸν μύλλοντα τοῦτο ποιεῖν καὶ ἐπιβουλὸν εἶναι καὶ κρυφόνου καὶ δολιγὸν καὶ ἀπατεῶνα καὶ κλέπτην καὶ ἀρπάζον καὶ ἐν παντὶ πλεονεκτῶν τῶν πολεμίων.

καὶ ὁ Κύριος ἐπιγέλῳσας εἶπεν, ὦ Ἡράκλεις, οὐκ οὐ λέγεις, ὦ πάτερ, δεῖν ἄνδρα μαγεῖσθαι. Οἷός ἂν, ἔφη, ὦ παῖ, δικαιώτατός τε καὶ νομιμώτατος ἄνθρωπος εἴη. (ζα) Πῶς μὴν, ἔφη, παιδὸς ὄντας ἡμεῖς καὶ ἐρῶντας τάναντί τούτων ἰδούμεσθαί τε; καὶ μὴ δέ, ἔφη, καὶ νῦν γε πρὸς τοὺς φίλους τε καὶ πολίτας ὅπως δεῖ γε τοὺς πολεμίους δύνασθαι κακῶς ποιεῖν οὐκ οἶσθα μανθάνοντας ἡμεῖς πολλὰς κακουργίας; Οὐ δῆτα, ἔφη, ἔγωγε, ὦ πάτερ.

Τίνος μὴν ἔνεκα, ἔφη, ἐμανθάνετε τοῦδε; τίνος δ' ἔνεκα ἀκούετε; τίνος δ' ἔνεκα δολοῦν δεῖ ἀγρόους καὶ κλέμματα καὶ ὀργήματα; τί δὲ δάφρους ποδαγράφας καὶ ἀρπαζόντας; τί δὲ λίουσι καὶ ἀράτοις καὶ παρδόλεσι οὐκ εἰς τὸ ἴσον κακοῦσθαι ἡμᾶς, ἀλλὰ μετὰ πλεονεξίας τινὸς καὶ ἐπειρᾶσθαι ἀγωνίσασθαι πρὸς αὐτούς; ἢ οὐ πάντα γινώσκεις ταῦτα ὅτι κακουργίαι τέ εἰσι καὶ ἀπάται καὶ δολώσεις καὶ πλεονεξίαι; (zb) καὶ μὴ δέ, ἔφη, θηρίων γε ἀνθρώπων δὲ εἰ καὶ δοῖμαι βούλασθαι ἐξαπατᾶσθαι τῶνα, πολλὰς πληγὰς οὐδὲ λαμβάνων. Οὐδὲ γὰρ τοῦδε οὐμαι, ἔφη, οὐδ' ἀκούετε ἀνθρώπων ἐπετρέπομεν ἡμῖν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπὸν βάλλειν ἐδιδάσκοντες, ἵνα γε νῦν μὲν καὶ κακουργοῖτε τοὺς φίλους, εἰ δὲ ποτε πόλεμος γένοιτο, δύνασθε καὶ ἀνθρώπων στοχεύεσθαι. καὶ ἐξαπατᾶν καὶ πλεονεκτεῖν οὐκ ἂν ἀνθρώποις ἐπιδιδάσκοντες ἡμεῖς, ἀλλ' ἐν θηρίοις, ἵνα μὴ ἐν τούτοις τοὺς φίλους βλέποντες, εἰ δὲ ποτε πόλεμος γένοιτο, μὴδὲ τούτων ἀγνώμαστοι εἴητε. (zc) Οὐκοῦν, ἔφη, ὦ πάτερ, εἴπω χρησιμὰ ὅτιν ἀμάρτυρ' ἐπίστασθαι, εὖ τα ποιεῖν ἀνθρώποις καὶ κακῶς, καὶ διδάσκειν ἀμάρτυρα ταῦτα εἶναι δεῖ ἀνθρώπων. (zd) Ἀλλὰ λέγεται, ἔφη, ὦ παῖ, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων γενέσθαι ποτὶ ἄνθρωπον διδάσκαλος τῶν παιδῶν, δεῖ δὲ διδάσκειν ἀπὸ τῶν παιδῶν τὴν δικαιοσύνην, ὥσπερ οὐ καλῶς, καὶ ψεύδεσθαι καὶ ψεύδεσθαι, καὶ μὴ ἐξαπατᾶν καὶ ἐξαπατᾶν, καὶ μὴ διαβάλλειν καὶ διαβάλλειν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν

bonos labores nonnihil leviores fuisse imperatori, et quod intelligit, minime latere, quicquid ipse agat.

Ubi vero, pater, res necessariae jam habeant milites, recte valeant, labores perficere possint, in bellicis artibus exercitati sint, et obnoxii strenui videri cupiant, et denique facere imperata quam detrectare ipse sit iocundius, nonne jam tum sapere tibi quis videretur, si cum hoste quam primum conficere vellet? Ita profecto, inquit, si quidem superiori conditione sit futurus: sin minus, ego certe quæsitio et meliorem me esse existimaverim, et meliores mecum habere, tanto magis caverem: quemadmodum et alis, quæ a nobis plurimi æstimanda esse possumus, ut quæ maxime in initio sint, operam damus. At quæ potissimum ratione possit quia, pater, meliori esse quam hostes conditione? Non hercle, inquit, non jam de levi, filii, neque simplici re percontaris: sed certo scias oportere eum qui præstaturus hoc ait, et invidiosum esse, et mentis esse occultatorem, et fraudulentum, et veteratorem, et furem, et raptorem, et in quavis re plus quam hostes habendi appetentem. Et Cyrus ad ea ridens ait, Dii boni, qualem esse me virum tu, pater, oportere dicis! Qualis, inquit, si fueris, filii, et iustissimus sis et iugum observatissimus. At qui sit, ait, ut, pueri cum essemus et ephēbi, his contraria non doceretur? Immo, inquit, etiam nunc profecto, erga amicos utique et civis: hostes vero ut lacerare possitis nomine nostri multas vos didicisse nequitiis? Minime equidem, pater, inquit. Cur, ergo, ait ille, sagittare discite? cur, jaculari? cur, suos agrestes rebus et foveis felleo capiare? cur, cervos pedicis et liquis? cur cum leonibus et ursis et pardis non æquo Marte pugnetis, sed aliqua semper conditione superiori adversus hasce feras certare nitamini? amicos animadvertitis hæc omnia nequitiis esse, et fraudes, et dolos, et melioris conditionis captationes? Sant hercle, inquit Cyrus, adversus feras quidem; et hominum quenquam si modo decipere velle videret, multas me plagas accipere solitum novi. Neque enim sagittis, opibus, pater inquit, nec jaculo hominem vobis ferire permisimus; sed scopum petere docebamus nos quidem ut in præsentem noceretis amicis, verum si quando bellum obortum sit, etiam homines ictu certo ferire possetis. Atque adeo fallacis utendi et meliorem aliquam conditionem præcipiendi ratione non in hominibus vos institutus, sed in feras, nec has quidem artibus ut amicos laceretis; at si quando bellum sit obortum, neque in his inexcelsitati eacitis. Atqui, pater, inquit, si utraque acie sunt utilis, tam bene quam male facere hominibus, hæc etiam utraque erant in hominibus docenda. Fertur utique, filii, ait ille, tempore majorum nostrorum virum quendam fuisse puerorum magistrum, qui aimirum iustitiam pueros doceret, quemadmodum tu quoque jubes, et injusitiam; non mentiri, et mentiri; non fallere, et fallere; non calumniari, et calumniari; non aliis præcipere commodum,

καὶ πλεονεκτεῖν. Διότι δὲ τοῦτω δὲ τε πρὸς τοὺς φίλους ποιητὴν καὶ ἂ πρὸς ἐχθρούς. Καὶ ἐπὶ δὲ ταῦτα ἐδίδασκεν ὡς καὶ τοὺς φίλους οὐκ αὖτε εἰς ἐπακτὴν ἐπὶ γὰρ ἀγαθῷ καὶ κλέπτειν τὰ τῶν φίλων ἐπὶ γὰρ ἀγαθῷ. (28) Καὶ τὰς διδασκόντας ἀνάγκη καὶ γυμνάζειν ἢ πρὸς ἀλλήλους τοὺς παῖδας ταῦτα ποιῶν, ὥσπερ καὶ ἐν πόλει φασὶ τοὺς Ἑλλήνας διδασκάναι ἐπακτῶν, καὶ γυμνάζειν δὲ τοὺς παῖδας πρὸς ἀλλήλους τοῦτο δύνασθαι ποιεῖν. Γινόμενοι δὲ τινες οὕτως εὐφραίνονται καὶ πρὸς τὸ εὖ ἐπακτεῖν καὶ πρὸς τὸ εὖ πλεονεκτεῖν, ὥς καὶ ἀπὸ τοῦ φιλακερεῖν οὐκ ἀφραῖνε δυνάμεις, οὐκ ἀπέχονται οὐδ' ἀπὸ τῶν φίλων τὸ μὴ οὐκ πλεονεκτεῖν αὐτῶν παρῆσθαι. (29) Ἐγένετο οὖν ἐκ τούτων βέβαιον, ἥ καὶ νῦν γινώμεθα εἶναι, ἀπὸ τῶν διδασκάντων τοὺς παῖδας, ὥσπερ τοὺς οἰκείας πρὸς ἑαυτοὺς αὐτοὺς διδασκόμεν, ἀληθεύειν καὶ μὴ ἐπακτεῖν καὶ μὴ πλεονεκτεῖν, εἰ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντες, κολλῶντες, ὅπως σὺν ταῖς αὐτοῖς εὐδαίμονες προπότεροι πολῖται γένωνται. (30) Ἐπεὶ δὲ ἔχουσιν τὴν ἡλικίαν ἣν σὺ νῦν ἔχεις, ἥδη καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους νόμιμα δοῦναι ἀσφαλῆς εἶναι διδασκάναι. Οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ ἐξουχέσθηναι δοκεῖται πρὸς τὸ ἐχθροὶ πολῖται γένεσθαι ἐν τῷ αἰδεσθῆναι ἀλλήλους συντηθεῖσθαι ὥσπερ γὰρ καὶ περὶ ἀφροσύνης οὐ διαλεγόμεθα πρὸς τοὺς ἄνθρωπους, ἵνα μὴ πρὸς τῇ ἰσχυρῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῖς βραδυτογρίας προσηγομένης ἀμετρώς αὐτῇ χρῆσθαι οἱ νέοι. (31) Νῆ Δ', ἐπεὶ ὡς τοῖνυν ἐφύλασθαι δεῖται ἐκ τούτων τὸν πλεονεκτεῖν, πᾶτερ, μὴ φείδῃς, εἰ τι ἔχεις, διδασκάναι ὅπως πλεονεκτῆσαι ἐγὼ τῶν πολεμίων. Μηχανῶν τοῖνυν, ἐπεὶ, ὁμοίᾳ ἐπὶ δύναμει, τεταγμένους τοὺς αὐτοῦ ἀτάκτους λαμβάνειν τοὺς πολεμίους καὶ ἀπληθεύοντας ἀόπλους καὶ ἰσχυροτάτους καθευδόντας, καὶ φανερούς σοι ὄντας ἀφανῆς ἂν αὐτοὺς ἐκείνους, καὶ ἐν δυσχεραίᾳ αὐτοὺς γιγνόμενους ἐν ἐργασίᾳ αὐτῶν ὅν υποδείξῃ. (32) Καὶ πῶς ἂν, ἐπεὶ, τις τοιαῦτα, εἰ πᾶτερ, ἀμαρτάνοντας δύναται ἐν τοὺς πολεμίους λαμβάνειν; Ὅτι, ἐπεὶ, ὡ παῖ, πολλὰ μὲν τούτων ἀνάγκη ἐπὶ καὶ ἡμῶν καὶ τοὺς πολεμίους παρασχεῖν. Συστοιχεῖσθαι τε γὰρ ἀνάγκη ἀμαρτάνοντας, κομπεῖσθαι τε ἀμαρτάνοντας, καὶ ὥσθιν ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα σχεῖν ὅμα πάντας ἀποχωρεῖν δεῖ, καὶ ταῖς ὁδοῖς ὅποιας ἂν ὡς τοιαῦτα ἀνάγκη χρῆσθαι. Ἄ χρὴ σε πάντα κατανοοῦντα ἐν ᾧ μὲν ἂν ἡμῶν γυμναστικῆς ἀθληστικῆς τοὺς γιγνόμενους, ἐν τούτῳ μάλιστα φυλάττεσθαι, ἐν δὲ δ' ἂν τοὺς πολεμίους αἰσθάνῃ εὐμετροτάτους γιγνόμενους, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐπιτελεῖσθαι. (33) Πότερον δ', ἐπεὶ ὁ Κύριος, ἐν τούτοις μόνον ἐστὶ πλεονεκτεῖν ἢ καὶ ἐν αἰῶσι τοῖς; Καὶ πῶς γὰρ μὴ, ἐπεὶ, ὡ παῖ, ἐν τούτοις μὲν γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολλὸν πάντες ἰσχυροὶ φυλακῆς ποιοῦνται, εἰδότες ὅτι δύνανται. Οἱ δ' ἐπακτῶν τοὺς πολεμίους δύνανται καὶ βαρύνονται ποιήσαντες ἀφελέτους λαμβάνειν καὶ διδῶναι παραδόντας ἐαυτοὺς ἀτάκτους ποιοῦσαι καὶ εἰς δυσχερίαν φυγῆς ὑπαγόντας ἐναυθῶ ἐπιτελεῖσθαι. (34) Διὰ δὲ, ἐπεὶ, ὡ παῖ, φιλομαθῆς σε τούτων ἀπέναντι ὅσα οὐχ ὡς ἐν μάχῃς τούτοις μόνους χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποιητὴν εἶναι

et praecepere. Distinguabat etiam quoniam horum erga amicos, quae adversus inimicos facienda essent, praetera autem etiam haec docebat, amicos decipere, ipsorum bono quidem, iustum esse; et amicorum res, ipsorum quidem bono, furari, haec qui docebat pueros ad ea inter se facienda exercere etiam necesse erat; quemadmodum et in lucta circumveniendi rationem Graecos docere solent, atque etiam exercere pueros ut inter se hoc facere possint. Itaque cum nonnulli natura essent ingeniosi et ad scite decipiendum, et ad aliis aliquid scite praecipiendum, ac fortasse etiam ad locrandi studium non inepti essent, nec ab amicis quidem abstinere, quo minus eis aliquid praecipere conarentur. Factum est igitur inde decretum, quo nunc etiam utimur, ut simpliciter docerentur pueri, quemadmodum aeris docemus erga nos veraces esse, et non fallacis uti, nec furari, nec quidquam alicui plus habendi desiderio eripere: si quid autem contra haec facerent, ut castigarentur quo huiusmodi manuebant, his moribus adsueta, cives existerent. At postquam ea essent etate, qua iam nunc es, tunc sane his et iura adversus hostes servanda tuto tradi posset putabant. Non enim amplius eo offerri posse videbatur, ut cives feri evadatis, cum ita simul nutriti et educati sitis, ut vos mutuo revereremini: acuti de rebus veneris ad valde juvenes verba non facimus, ne accedente ipsis ad vehementem libidinem facilitate ex disciplina, immodice huic libidini indulgant juvenes. Ita profecto, ait Cyrus; quapropter me, cum sero accedentem ad discendum rationes illas praecipiendo commoditates, pater, docere, ad quid habes, ne recusato, quo ego meliori sim, quam hostes, condicione. Igitur emittre, inquit, quantum potes, ut cum tuis instructis hostes non instructos deprehendas; et cum armatis, inermes; et cum vigilantibus, dormientes; et ab te consepitos, cum ipsi te non viderent; et ad difficultatibus locorum impeditis, ipse in loco munito constitutus, exaspas. Et quoniam modo, pater, inquit, possit aliquis hostes in huiusmodi erroribus deprehendere? Quoniam, fili, ait, multa talia cum vobis tum hostibus accidere necesse est. Nam utrosque cibum parare necesse est, utrosque etiam soennum capere, ac mane ad facta necessaria simul fieri omnibus succedendum est; et vis, qualescunque fuerint, talibus uti necesse est. Quae te omnia considerantem oportet, ubi quidem vos maxime imbecillos esse animas vertite, ibi summa cautione uti; ubi vero posse senseris hostes facillime opprimi, ibi potissimum eos adorti. Num vero in his duntaxat, ait Cyrus, meliori esse condicione licet, an etiam in quibusdam aliis? In aliis, et sane multo magis, inquit, fili: nam in his quidem praeterquam omnes cautiones adhibent accuratas, quippe quae necessariae esse intelligant. Qui vero hostibus fallendis operam dant, possunt eos et, injecta fiducia, incastos opprimere, et, concessa se insequendi facultate, eorum ordines perturbare; et cum fuga simulata paulatim in difficulta loca perducerint, ibi aggredi. Oportet autem te, fili, inquit, qui haec omnia discendo callere cupis, non, quaecunque didiceris, his solis uti, sed ipsum etiam me.

τῶν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς μηχανισμάτων, ὥσπερ καὶ οἱ μουσικοὶ οὐχ ὥς ἐν μέρει τοὺς μόνον χρόνους, ἀλλὰ καὶ ἑλὰν νῆα μέγα περιτρέναι ποιοῦν. Καὶ σπάρδρα μὲν καὶ ἐν τοῖς μουσικοῖς τὰ νῆα καὶ ἀνθρώπων εὐδοκίαι, πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς μῦλλον τὴ καὶνὴν μηχανισματα τοῦτο γὰρ μῦλλον καὶ ἐξαπατῶν δύναται τοὺς ὑπερπαινοῦντας. (30) Εἰ δὲ σύ γε, ἔφη, ὦ παῖ, μὴδὲν ἄλλο ἢ μετενέγκας ἐπ' ἀνθρώπους τὰς μηχανὰς δὲ καὶ πᾶν ἐπὶ τοῖς μικροῖς θεοῖς μηχανῶν, οὐκ οἶσι ἂν, ἔφη, πρόσω πᾶν εἰδέναι τῆς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς πλεονεξίας· σὺ γὰρ ἐπὶ μὲν τὰς θρυίας ἐν τῷ λοχυροτάτῳ χειμῶνι ἀνιστάμενος ἐπαρεούνο νυκτός, καὶ πρὶν κινεῖσθαι τὰς θρυίας ἐπεποιήντο σοι αἱ πάσαι αὐταὶ καὶ τὸ κακιστὸν χωρίον ἐξεκαστο τῷ ἀκνητῷ θρυίας δὲ ἐπεπειδαιμέντο σοι ὥστε σοὶ μὲν τὰ συμπίροντα ὑπαρταῖν, τὰς δὲ ὁμοσώλους θρυίας ἐξαπατῶν αὐτὸς δὲ ἐνέθρυος, ὥστε ὁρᾶν μὲν αὐτάς, μὴ ὁρᾶσθαι δὲ ὑπ' αὐτῶν ἡσυχίας δὲ θάνατον ἔκων τὰ πτῆνα φεύγειν. (31) Πρὸς δ' αὖ τὸν λαγῶν, οἱ μὲν ἐν σκότει νύκτι, τὴν δ' ἡμέραν ἀποδιδράσκει, κύνας ἑτέρας αἰ τῇ ὁσμῇ αὐτὸν ἀνέυρισκον· οἱ δὲ ταχὺ θέραιεν, ἐπὶ εὐραθείᾳ, ἄλλας κύνας εἶχες ἐπιτεταθειμένας πρὸς τὸ κατὰ πόδας αἰρεῖν. Εἰ δὲ καὶ ταύτας ἀπορῶντο, τοὺς πόρους αὐτῶν ἐκμανθάνων καὶ πρὸς οἷα χωρία φεύγοντες αἰρῶνται οἱ λαγῶν, ἐν τοῦτοις διακτα δυσδρατὰ ἐνπεταίνοντες ἂν, καὶ τῷ σποδρῷ φεύγειν αὐτὰς λαυτὸν ἐμπαισίων συνδίδει. Τοῦ δὲ μὴδ' ἐντελλῆν διαρᾶναι σκοποὺς τοῦ γνηγομένου καθίστης οἱ ἐγγύθεν ταχὺ ἐμῶν ἐπιγενήσεσθαι· καὶ αὐτὸς μὲν οὐ δεύσθην κρηγυῖ οὐδὲν ὑστερίως τῷ λαγῶ βοῶν ἐξέπληττες αὐτὸν ὥστε ἀφρόνως ἀλλοτρεῖσθαι, τοὺς δὲ ἐμπροσθεν σιγῇ διδούς ἐνεδρεύοντας λαυθάνειν ἐποίας. (32) Ὡς οὖν προεῖπον, αἱ τοιαῦτα θέλωσιν καὶ ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις μηχανᾶσθαι, οὐκ οἷς ἔγνωε εἰ τινα λίποις ἂν τῶν πολεμίων. Ἦν δὲ ποτε ἀρα ἀνάρχη γένεται καὶ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ καὶ ἐκ τοῦ ἡμερῶν καὶ ὁπλισμένους ἀμφοτέρους μάχην συνάπτειν, ἐν τῷ τοιούτῳ δὲ, ὦ παῖ, αἱ ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμένοι πλεονεξίαι μέγα δύνανται. Ταύτας δὲ ἐγὼ λέγω εἶναι ἢ τῶν στρατιωτῶν εἴ μὲν τὰ σώματα ἡσυχάζειν ἢ, εἰ δὲ αἱ φυγαὶ τεληγμένα, εἰ δὲ αἱ πολεμικαὶ τῆναι μεμλετημένα ὦσιν. (33) Εἰ δὲ γρη καὶ τοῦτο εἰδέναι οἱ ὑπόσους ἂν εἰδῶσι σοὶ πεῖσθαι, καὶ ἐκείνους πάντας εἰδῶσιν αἰ πρὸ λαυτῶν βουλευσθαι. Μηδέποτε οὖν ἀφρονέτως ἔχει, ἀλλὰ τῆς μὲν νυκτός προσκίπει τὶ σοὶ ποιήσονται οἱ ἀρχόμενοι ἐπιπρὶν ἡμέρα γένεται, τῆς δὲ ἡμέρας ὅπως τὰ εἰς νύκτα κἀλλιστα ἔξει. (34) Ὅπως δὲ γρη τέττειν εἰς μάχην στρατιὴν ἢ ὅπως ἀγειν ἡμέρας ἢ νυκτός ἢ στενῆς ἢ πλατείας ὁδοῦς ἢ ὁρεινῆς ἢ πεδινῆς, ἢ ὅπως στρατοπεδεύεσθαι, ἢ ὅπως φυλακὰς νυκτερινὰς ἢ καὶ ἡμερινὰς καθιστάναι, ἢ ὅπως προσάγειν πρὸς πολεμικοὺς ἢ ἀπάγειν ἀπὸ πολεμίων, ἢ ὅπως παρὰ πόλιν πολεμίων ἀγειν ἢ ὅπως πρὸς τεῖχος ἀγειν ἢ ἀπάγειν, ἢ ὅπως νάπη ἢ ποταμὸς διαβαίνειν, ἢ ὅπως ἐπικύων φυλάττεσθαι ἢ ὅπως ἀκοντιστὴς ἢ το-

χίνατον ἐσεῖ ἀδερῶς ὁπλίσκειν· quomodoque et musici non ita tantum, quos discere, modis utuntur, sed alios etiam facere conantur. Ac vehementer quidem cum in musicis quae nova sunt et florida, probantur, tum vero multo magis in rebus bellicis novae machinationes laudantur: haec enim facilis hostes decipere possunt. Quod si tu quidem, filii, alii, nihil aliud in homines transferas, quam eas molitiones quas cummaxime adversus bestias minutas excogitabas, nonne te, inquit, plurimum in rationibus, quibus hoste superior evadas, invenendis profectum putas? Nam tu quidem hieme surgens sevisissima, ad captandas aves noctu ire solebas: et priusquam aves se commoverent, jam eis erant abs te posita in hunc finem retia, et quem moxeris locus erat immo persimilis: quodam autem tibi aves erant ita edocte, ut tuis quidem commodis servirent, tui vero generis aves in fraudem pellicerent: ipse in insidiis ita te abdebas, ut illas tu quidem cernebas, ab illis vero cerni non posses: curam etiam alibiuisi, ut volucres prius trahendo anteverteres, quam fugerent. Rursus autem adversus leporem, quod is in temeris pastum curat, interdu vero fugit, canes aliebas, quae cum odorato investigant. Quoniam vero, postquam fuerit inventus, celeriter in fugam se conjiciet, canes alias habebas ad eum vestigilis perscrutandu capiendum institutas. Quod si et has effugerent lepores, edoctos eorum meatus, et ad quae potissimum loca fugere soleant, in illis retia visu difficilia tendebas, ac, dum concitato fugeret, illasque in ea lepos ipse se in ea induerat. Aliquo uti se hinc etiam affugeret, speculatore ejus quod accideret constituebas, qui et propinquo celeriter accurrendo supervenirent illi: et tu quidem ipse a tergo clamorem ad leporem usque pervenientem tollens, ita terribilis eum, et improvide procurrens caperetur: eos autem, quos ab anteriori parte in insidiis collocatos sibi jusseras, istere faciebas. Quamobrem, ut aliebam antea, si hujusmodi quaedam adversus homines etiam moliri volueris, haud equidem scio, an ullum ex hostibus superstitem relicturus sis. Quod si aliquando necessitas obvenerit, ut et in aquo campis, et marie aperto, et armatis utrisque praedium conservandum sit, in hoc certe, filii, rerum statu, adjumenta quibus superiores evadamas, multo ante comparata, plurimum valent. Hec autem esse dico, cum corpora militum probe fuerint exercitata, animique probe exacti sint, et milites artes probe excolunt. Praeterea hoc etiam certo scias necesse est, quocumque censeas aequum esse tibi parere, eos item omnes existimatos aequum esse, ut tu rebus eorum consulas. Namquam igitur curam abijcias, sed noctu provideas quid subjectos imperio tuo facere velis, ubi dies advenit, interdu vero, quo pacto se res nocturnae quam optime sint habiturae. Quo vero ratione oporteat exercitum ad pagnam instruere, quo pacto vel interdu vel noctu, vel per angustas vel latas, vel per montosas vel campestras vias ducere, quo pacto metari castra, quo pacto nocturnas diurnas excubias constituere, quo pacto ad hostes accedere vel ab hostibus recedere, quo pacto propter urbem hostium iter facere, quo pacto exercitum ad murum adducere vel abducere, quo pacto saltus vel fluvios transire, quo pacto a copiis equestribus vel a jaculatoribus vel a sagittariis cavere: et si qui.

βότας, καὶ εἰ γε δὲ σοι κατὰ μέρας θύοντι πολέμιοι ἐπι-
φανεῖν, πῶς γὰρ ἀντακισθῆναι, καὶ εἰ σοι ἐπὶ φά-
λαγγος θύοντι ἀλλοθὲν ποῦθεν οἱ πολέμιοι φαίνονται ἢ
κατὰ πρόσωπον, ὅπως γὰρ ἀντιπαρῶναι, ἢ ὅπως τὰ
τῶν πολέμιων ἂν τις μάστιγα ἀσθάνοιτο, ἢ ὅπως τὰ
σὸ οἱ πολέμιοι ἥμισυ εἰδέναι, ταῦτα δὲ πάντα τί ἂν
ἐγὼ λέγομαι σοι; οὐκ τὴν γὰρ ἐγγυε φέειν, πολλάκις
ἀπὸ καὶ, ἀλλὰ τὸ βεβαιὸν εἶδαι τὴν τούτων ἐπίστασθαι,
οὐδὲν αὐτῶν ἡμιληκας οὐδ' ἀδῶς γεγενῆσθαι. Δαί-
μων πρὸς τὰ συμβαίνοντα, ὅμαι, τούτους χρῆσθαι ὅποιον
ἂν συμπερίεν σοι τούτων δοῇ.

41. Νῆες δὲ μου καὶ τάδε, ὦ παῖ, ἐπεὶ, τὰ μέγιστα
παρὰ γὰρ ἱερὰ καὶ οὐκ ὀνόμαζέ μιν' ἐν ταυτῷ μηδέποτε μὴτ'
ἐν στρατιᾷ κινδυνεύσας, κατανοῶν ὡς ἀνθρώποι μὲν αἰ-
ροῦνται πράξεις εὐκαίρους, εἰδότες δὲ οὐδὲν ἀπὸ ποίας
ἴσται αὐτῶν τάχα. (42) Γνοίης δ' ἂν ἐξ αὐτῶν τῶν
γιννομένων πολλοὶ μὲν γὰρ πόλεις ἐπεισαν καὶ ταῦτα οἱ
δοκῶντες σοφώτατοι εἶναι πολέμου ἀρᾶσθαι πρὸς τού-
τους ὥρ' ὡς οἱ περὶ δύνανται ἐπιθέσθαι ἀπολέοντο πολλοὶ
δὲ πολλοὺς ἡδύσαν καὶ ἰδιώτας καὶ πόλεις ὥρ' ὡς αὐξή-
θηναι τὰ μέγιστα κακὰ ἐπέσαν πολλοὶ δὲ οἱ ἐξ ἑξήν φί-
λους χρῆσθαι καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν, τούτους δού-
λους μύλλον βουλήθης ἢ φίλους χρῆσθαι, ὥρ' αὐτῶν
τούτων δάκην ἴδωσαν πολλοὺς δ' οὐκ ἔρασαν αὐτοὺς τὸ
μέρος ἔχουσι τῇν ἡδύς, ἐπιθυμῶντας δὲ κύριοι εἶναι
πάντων, διὰ ταῦτα καὶ ὡς εἶχον ἀπέτυχον πολλοὶ δὲ
τὸν πολέμου πλοῦτον κατακτεσάμενοι, διὰ τούτων
ἀπώλοντο. (43) Οὕτως ἡ ἀνθρώπινη σοφία οὐδὲν μάλ-
λον οἶδα τὸ ἀρίστον αἰρεῖσθαι ἢ εἰ ἀλλοτρίωνος δ', τι
λέγει τοῦτο τις πράττει. Θεοὶ δὲ, ὦ παῖ, δαί δυνες
πάντα ἴσται τὰ τε γειγενημένα καὶ τὰ ὄντα καὶ δ', τι ἐξ
ἐκείνων αὐτῶν ἀποδέχεται, καὶ τῶν συμβουλευομένων
ἀνθρώπων ὅς ἂν λαὸν ὅσι προσημαίνουσιν ἃ τε χρὴ
ποιεῖν καὶ ὃ οὐ χρὴ. 'Εἰ δὲ μὴ πᾶν ὀφείλουσι συμ-
βουλεύειν, οὐδὲν θαυμαστόν οὐ γὰρ ἀνάγκη αὐτοὺς εἶναι
ὡς ἂν μὴ ὀφείλουσι ἐπιμαλίσθαι.

BIBAION B.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Τοιαῦτα μὲν δὴ ἀφῆκοντο διαλεγόμενοι μέχρι τῶν
ἑρῶν τῆς Περσίδος ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς ἀέτης δεῖξας φανὴς
προηγήτο, προσευξάμενοι θεοῖς καὶ ἔρωσι τοῖς Περσίδα
γῆν κατέχουσιν ἰλασε καὶ εὐμεινὲς πέμπειν πρᾶς, οὕτω
διέβαινον τὰ ἔργα. 'Επειδὴ δὲ εὐλόησαν, προερχόμενοι αὐ-
τῶν θεοῖς τοῖς Μηδῶν γῆν κατέχουσιν ἰλασε καὶ εὐμεινὲς
διέχευον αὐτοὺς. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ἀποπράξαντες
ἀλλήλους ὡς περ εἰκός, ὁ μὲν πατὴρ πάλιν εἰς πόλιν
ἄπῃ, Κῦρος δὲ εἰς Μηδούς πρὸς Κυνάρην ἵππορεύετο.
(2) 'Επεὶ δὲ ἀφῆκτο ὁ Κῦρος εἰς Μηδούς πρὸς τὸν Κυν-

dem tibi exercitum in cornu explicatum ducenti se ostendunt
hostes, qua ratione eis sit obviandum; et si tibi tunc
phalange in morem instructum ducenti ex alia quavis parte,
quam a fronte, appareant, quo pacto ducendus sit in eos
exercitus: qua quis ratione possit quid hostes rerum agant
cognoscere vel tu quid intuitus hostes minime sciant: laeo,
inquam, omnia quid ego tibi commemorem? Nam et que-
cunque ego noveram, audisti sapius; et preterea ei qui bo-
rum aliquid callere videbatur, eorum neminem neglexisti,
nec imperitus evasisti. Quapropter ad quolibet, opinor,
eventa his uti oportet monitis, quarcunque ex istis tibi quo-
vis tempore ex usu potissimum fore videbuntur.

Hæc etiam ex me, filii, maximi sane momenti discite:
numquam vel ipse solus, vel cum exercitu, contra quam
sacra monent et auguria, periculum adieris; illud cogitans,
homines coacturum viros res gerendas suscipere, et plane
nescios esse node boni aliquid sit ipsis eventurum. Id quod
ex ipsis rerum eventibus intelligis licet. Multi enim liquo
sapientissimi habiti, civitatibus persuaserunt, ut bellum ad-
versus eos moverent, a quibus illi, qui alios invadere per-
suasi fuerant, sunt deiet. Multi multos et privatos homi-
nes et respublicas ad majora proutuerunt, a quibus promo-
tis gravissima mala passi sunt. Multi, cum eos, quibus
amicis uti poterant, collatis in ipsos et acceptis beneficiis,
servorum quam amicorum loco habere mauerint, fidei
percos dedere. Multi vita jucunda cum partis alienius pos-
sessione conjuncta non contenti, cum omnia suam in po-
tatem colligere cuperent, idcirco ite etiam que possidebant
exciderunt: multi denique aurum tantopere votis omnium
expetitum adepti, ob hoc ipsum perire. Hæque humana qui-
dem sapientia nihil magis quod optimum est deligere novit,
quam si quis, sortibus ductis, hoc agat, quod ei sorte obti-
gerit. Verum dii, filii, immortales omnia norunt, præter-
ita, et presentia, et quis singulorum futurum sit exitus: et
hominibus eos consolentibus, quibus quidem sunt propitia,
que suscipienda vel non suscipienda sint, ante significant.
At non omnibus eos consulere velle, minime mirum videri
debet; neque enim necessitate sunt coacti illorum curam ge-
rere, quos benevolentia sua complecti voluit.

LIBER II.

CAPUT I.

Ac talia quidem discentes Persidis hæque fines perve-
nere: cum autem aquila dextra iis via precederet, deos
et heros precati terre Persidis presides, ut se propitia be-
nignique dimitterent, fines ita demum transierunt. Post
quam vero transiissent, rursus deos precati sunt Medice
terre presides, ut se propitia benignique exciperent. His
peractis, multo se complexi, ut par erat, ad urbem poter
rursus revertetur, Cyrus in Mediam ad Cyaxarem profel-
sebatur. Cum autem ad Cyaxarem Medorum in regione
pervenisset Cyrus, primum se, ut par erat, multo com-

ἔειπεν, πρῶτον μὲν ὁσπερ εἰαθε ἡσπασάντο ἀλλήλους, ἔπειτα δὲ ἤρετο τὸν Κύρον ὁ Κυαξάρης πόσον ἔχοντο στρατεύματα. Ὁ δ' ἔφη, Τριεκαμύριους μὲν, οἱ καὶ πρόσθε ἐφύοντο πρὸς ὁμάς μισθοφόροι· ἄλλοι δὲ καὶ τῶν οὐδαμῶτα ἐξαλθόντων προσέρχονται τῶν ἐμοσίων. (3) Πόσοι τινές; ἔφη ὁ Κυαξάρης. Οὐκ ἂν ὁ ἀριθμὸς σε, ἔφη ὁ Κύρος, ἀκούσαντα εὐφρανέμεν· ἀλλ' ἐκείνῳ ἐνόησεν οὕτω ἀλίγῳ ὅντας οὗτοι οἱ ἐμῶντοι καλούμενοι πολλῶν ὄντων τῶν ἄλλων Περσῶν βασιλεὺς ἀρχοῦνται. Ἀτὰρ, ἔφη, ὅπῃ τι αὐτῶν, ἢ μόνῃν ἐροῖσθης, οἱ δὲ πολέμοι οὐκ ἐρχονται; Ναὶ μὰ Δεῖ, ἔφη, καὶ πολλοὶ γε. (4) Πῶς τοῦτο σαφές; Ὅτι, ἔφη, πολλοὶ ἔχοντες αὐτοῦθεν ἄλλος ἄλλον τρόπον πάντες ταῦτά λέγουσιν. Ἀγωνιστίον μὲν ἀπὸ ἑμὶν πρὸς τοὺς ἀνέρας. Ἀνάγκη γὰρ, ἔφη. Τί οὖν, ἔφη ὁ Κύρος, οὐ καὶ τὴν δύναμιν διεῖξαι μοι, εἰ οἶσθα, πόση ἢ προσώμα, καὶ πάλιν ἐν τῇ μετάρῃ; ὅπως οἰδότες ἀμφοτέρως πρὸς ταῦτα βουλευσόμεθα ὅπως ἂν ἀρίστα ἀγωνίζομεθα. Ἄκουε δὴ, ἔφη ὁ Κυαξάρης.

α. Κρίσις μὲν ὁ Λυδὸς ἀγείν λεγέται μυρίους μὲν ἱππέας, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλείους ἢ τετρακαμύριους. Ἀρτακσάνης δὲ τὸν τῆς μεγάλης Φρυγίας ἀρχόντα λέγουσιν ἱππέας μὲν εἰς ὀκτακαμύριους ἀγείν, λογχοφόρους δὲ οὖν πελτασταὶς οὐ μείους τετρακαμύριους, Ἀρίβαιον δὲ τὸν τῶν Καππαδοκῶν βασιλεὺς ἱππέας μὲν ἑξακαμύριους, τοξότας δὲ καὶ πελταστὰς οὐ μείους τριεκαμύριους, τὸν Ἀράβιον δὲ Ἀραβῶν ἱππέας τε εἰς μυρίους καὶ ἄρματα εἰς ἑκατὸν καὶ σφενδόνη τῶν πάμπάλῳ τι γόημα. Τοὺς μὲντοι Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ οὐκ οἶδοντες οὐδὲν πῶς σαφὲς λέγεται εἰ εἰσονται. Τοὺς δὲ ἀπὸ Φρυγίας τῆς πρὸς Ἑλλάσποντον συμβαλεῖν φασὶ Γαβείων ἔχοντα εἰς Καύστορον πεδίον ἑξακαμύριους μὲν ἱππέας, πελταστὰς δὲ εἰς διεκαμύριους. Κῆρος μὲντοι καὶ Κίλικας καὶ Παρλαγόνας παρακληθέντας οὐ ῥαπὶν ἔπεισθαι. Ὁ δὲ Ἀσσυρίος ὁ Βαβυλωνίᾳ τε ἔχων καὶ τὴν ἄλλην Ἀσσυρίαν ἐνὶ μὲν οἰμαὶ ἱππέας μὲν ἄξι οὐκ ἐλάττωος διεκαμύριους, ἄρματα δ' εἰς οὐδ' οὐ μείω διακοσίους, πεζοὺς δὲ οἰμαὶ πεμπολλούς· εἰσὶναι γοῦν ὅπῃ τε δεῦρ ἐμβαλλοι. (5) Σὺ, ἔφη ὁ Κύρος, πολέμοιους λέγεις ἱππέας μὲν εἰς ἑξακαμύριους εἶναι, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλείων ἢ εἰκοσι μυριάδας. Ἄγε δὴ τῆς δυνάμεως τῆς σῆς τι φῆς πλῆθος εἶναι; Εἰσὶν, ἔφη, Μήδων μὲν ἱππεὶς μὲν πλείους τῶν μυρίων πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόται γίνονται· ἂν ὥς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας πᾶν ἑξακαμύριους. Ἀρμενίων δ', ἔφη, τῶν ἐμῶν ἑμὶν παρέπονται ἱππεὶς μὲν τετρακαμύριους, πεζοὶ δὲ διεκαμύριοι. Λέγεις οὖν, ἔφη ὁ Κύρος, ἱππέας μὲν ἦρᾶν εἶναι μείων ἢ τὸ τρίτον μέρος τοῦ τῶν πολέμοιων ἱππικοῦ, πεζοὺς δὲ ἀμὰ τοὺς ἑμᾶς. (7) Τί οὖν; ἔφη ὁ Κυαξάρης, ἀλίγους νομίζεις Περσῶν εἶναι οὐς οὐ φῆς ἀγείν; Ἄλλ', εἰ μὲν ἀνδρῶν προσεῖ ἑμὶν, ἔφη ὁ Κύρος, εἴτε καὶ μὴ, αὐθὺς συμβουλευσόμεθα· σὴν δὲ μάχην μοι, ἔφη, λῆζον ἐκείστων ἔτις ἐστί. Σχεδόν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, πάντων ἢ πῶτ' τοξόται γὰρ εἰσι καὶ ἀκονιστοὶ οἱ τ' ἐκείνων καὶ οἱ ἡμετέρων. Φίκοις ἀποβολάζεσθαι ἀνάγκη ἐστὶ τούτων γε τῶν

πλεῖσιν αὐτάρων· ἐλθεῖν Κύρῳ interrogabat Cyaxares, quantum exercitum duceret. Cyrus autem, Triginta quidem milia, inquit, qui et antehac mercede conducti ad vos venire consueverunt: præter hos ex eorum etiam ordines qui ὁρόνται vocantur, qui nullo unquam tempore domo sunt egressi, alii quidam adveniunt. Quam multi? ait Cyaxares. Numerus sane te, inquit Cyrus, cum eum audieris, non admodum delectabit; verum illud tecum reputes velim, paucos hosce, qui ὁρόνται appellantur, in ceteros Persas, multi sint licet, facile imperium obtinere. Verum, inquit, nequid iis tibi opus est? an sine causa timuisti, neque veniunt hostes? Immo veniunt illi profecto, ait, et multi quidem. Qui hoc constat? Quod cum multi, inquit, inde veniant, alius alio modo, omnes tamen eadem referunt. Est ergo nobis cum viris certandum. Id utique poscit necessitas, ait Cyaxares. Cur igitur, inquit Cyrus, non mihi dixisti, si nosti, et hostium copie, quæ adveniunt, quantæ sint, et item nostræ? ut cognitis ambabus, quo pacto optime bellum geramus, pro earum ratione deliberemus. Audi vero, inquit Cyaxares:

Crossus quidem ille Lydus ducere fertur equites decies mille, peltastas et sagittarios plures quadraginta milibus. Artaxanem autem, magnæ Phrygiæ principem, equitum circiter octo milia, hastatos cum peltastis non pauciores quadraginta milibus ducere perhibent: Aribæum, Cappadocum regem, equites ad sex mille, sagittarios et peltastas haud pauciores triginta milibus: Aragnum Arabem, et equites ad decies mille, et currus fere centum, et funditorum ingentem quandam copiam. De Genecis vero, qui Asiam incolunt, nihilum certi est allatum, an sequantur, necne: eos autem qui e Phrygiâ sunt propter Hellespontum sita, Gabæum ducem coacturum sicut ad Caystiri planitiem, sex quidem milia equitum, peltastas circiter decies mille. Caras vero, et Cilices, et Paphlagonas, licet accessiti sint, non sequuturos sinit. Quod autem ad Assyriam attinet, qui et Babyloia, et reliquam Assyriam possidet, ducturum autem equidem arbitror equites non pauciores viginti milibus; currus, sat scio, non pauciores ducentis; pedites vero, ut opinor, permultos: sic certe consuevit, cum fines nostros invadit. Dicis tu, inquit Cyrus, hostium equites esse ad sexagies mille, peltastas vero et sagittarios plures ducentis milibus. Age vero, quem tuarum copiarum alia esse numerum? Medorum, inquit, sunt equites plures decem milibus; peltastæ et sagittarii in nostra utique regione fortasse fuerint sexagies mille. Ab Armeniis, inquit, qui nobis sunt finitimi, equitum milia quatuor aderunt, peditem viginti milia. Dicis tu, inquit Cyrus, equites nostros tertia parte equitatus hostium esse minores, pedites vero dimidiis circiter eorum peditatus partem. Quid igitur? ait Cyaxares, paucosne adeo Persas esse arbitraris, quos docere te dicis? Verum nobis, inquit Cyrus, an præterea mille sit opus, nec ne, posthac deliberabimus: mihi autem, inquit, quæ ait singulorum pugne ratio exposita. Prope omnium, ait Cyaxares, est eodem. Nam illorum et nostri milites sagittarii sunt et jaculatores. Cum ergo, ait Cyrus, inujusmodi sint arma, minus pugnare necesse erit. Necesse sane

δύναμις ὄντων. (α) Ἀνάγκη γὰρ ὄν, ἐρη. Οὐκ ὄν ἐν τούτῳ μὲν τῶν πλείων ἡ νύκx· πολλὴ γὰρ ἂν ᾔσθοντο οἱ ὀλίγοι ὑπὸ τῶν πολλῶν τυραννοῦμενοι ἀναλωθεῖσθαι ἢ οἱ πολλοὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων. Εἰ οὖν οὕτως ἔχει, ὦ Κύρε, τί ἂν ἄλλο τις χρεῖται αὐροῦ ἢ πέμπειν εἰς Πέρσας, καὶ ἅμα μὲν διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι εἰ τι πείσονται Μῆδοι, εἰς Πέρσας τὸ θάνατον ἔχει, ἅμα δὲ αἰτῶν πλείον στρατεύματα· Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἐρη ὁ Κύρος, εὖ ἴσθι, οὐδ' αἰ πάντες ἔδοξαν Πέρσαι, πλεῖσθαι γὰρ οὐχ ὑπερβαλόμεν ἂν τοὺς πολέμιους. (β) Τί μὲν σὺ ἄλλο ἐνορῆς ἔμεινον τούτου; Ἐγὼ μὲν ἂν, ἐρη ὁ Κύρος, εἰ ἔρομαι, ὡς τάχιστα ὅπλα ἐποιούμην πᾶσι Πέρσαις τοῖς προσιούσιν ὁσάπερ ἔχοντες ἔρχονται αἰ παρ' ἡμῶν οἱ τῶν δημοτύμων καλούμενοι. Ταῦτα δ' ἐστὶ θωρακί μὲν περὶ τὰ στέρνα, γέβρον δὲ εἰς τὴν ἀριστεράν, κοπίδι δὲ ἡ σάκος εἰς τὴν δεξιάν· κἀν ταῦτα παρασκευάσθης, ἡμῖν μὲν ποιήσεις τὸ ἄριστον τοῖς ἐναντίοις ἵνα ἀσφαλίστῃ, τοῖς πολέμοις δὲ τὸ ζεύγην ἢ τὸ μένειν αἰρετώτερον. Τάττομεν δὲ, ἐρη, ἡμεῖς μὲν αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς μένοντας οἱ γὰρ μενέειν αὐτῶν φέρνῃσι, τούτους ἡμῖν καὶ τοῖς ἱπποὺς νέμωμεν, ὡς μὴ γυροῦσιν μήτι μείναι μήτ' ἀναστρέφασθαι. (γ) Κύρος μὲν οὕτως ἔλεξε· τῷ δὲ Κνωστάρῃ ἐδοξε τε εὖ λέγειν, καὶ τοῦ μὲν πλείους μεταπεισέσθαι οὐκ εἰ ἐμμένοντο, παρασκευάζετο δὲ ὅπλα τὰ προσημμένα. Καὶ σηρόν τε ἔτοιμα ἦν καὶ τῶν Περσῶν οἱ δημοτύμοι παρῆσαν ἔχοντες τὸ ἀπὸ Περσῶν στρατεύμα. Ἐνταῦθα δὲ εἰπὴν λέγεται ὁ Κύρος συναγαγὼν αὐτούς·

11. Ἀνδρες φίλοι, ἐγὼ θυμαῖς ὄντων μὲν καθυποταγμένων οὕτω καὶ ταῖς ψυχαῖς παρασκευασμένων ὡς χεῖρας συμμάχοντας τοῖς πολέμοις, τοὺς δὲ ἐπομένους ἡμῖν Πέρσας γινώσκωμεν εἰς οὕτως ὑποταγμένους εἶναι ὡς οἱ προσώτατοι σταθόντες μάχεσθαι, ἴδμενα μὴ ὀλίγοι καὶ ἔρημοι συμμάχων συμπίπτοντας πολέμοις πολλοῖς πόνεσθαι. Νῦν μὲν οὖν, ἐρη, σῶματα ἔχοντες ἀνδρῶν ἵεσθαι οὐ μεμπτά· ὅπλα δὲ ἐστὶ αὐτοῖς θύματα τοῖς χιματίοις τὰς γὰρ μένουσι ψυχὰς θύειν αὐτῶν θμώτερον τὸ ἔργον. Ἀρχόντος γὰρ ἐστὶν οὐχ ἑαυτὸν μόνον ἀγαθὸν παρέχων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχομένων ἐπιμελεῖσθαι οὕτως ὡς βέλτεστοι ἴσονται. (δ) Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δ' ἠσθόσαν μὲν πάντες, νομίζοντες μετὰ πλείων ἀγωνισέσθαι· εἰς δὲ αὐτῶν καὶ ἔλεξε τοιάδε.

12. Ἀλλὰ θαυμαστὰ, ἐρη, ἴσως δεῶν λέγειν, εἰ Κύρος συμβουλεύσει τοι εἰπὴν περὶ ἡμῶν, ὅταν τὰ ὅπλα λαμβάνωμεν οἱ ἡμῖν μέλλοντες συμμάχεσθαι· ἄλλα γινώσκωμεν γὰρ, ἐρη, ὅτι οἱ τῶν βασιλευμένων καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν λόγοι ὄντοι καὶ μέλιντα ἐνδύονται ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουσάντων· κἀν δὴρα διδῶσιν οἱ τοιοῦτοι, καὶ ἂν μὲν τυγχάνῃ ὄντα ἢ τὰ παρὰ τῶν ὁμοίων, ἅμα μείζονας αὐτὰ τιμῶσιν οἱ λαμβάνοντες. Καὶ νῦν, ἐρη, οἱ Πέρσαι παραστέταται ὑπὸ Κύρου πολλὰ μὲν ἠσθόσονται ἢ ὑπ' ἡμῶν παρακαλούμενοι, εἰς τε τοὺς δημοτύμους καθιστάμενοι βασικιοτέρως σφῖνι χήρουνται ἔχειν τοῦτο ὑπὸ βασιλείας τε παιδῶν καὶ ὑπὸ στρατηγῶ

εῖν, αἰτὶ Κυαχάρες. Hic igitur, inquit Cyrus, liberos erit victoria, qui numero plures fuerint: multo enim citius a pluribus pauci, vultibus confecti, perierint, quam a paucis plures. Si ergo, Cyre, inquit, sic res habeat, quid aliud melius quis reperire possit, quam ad Persas uti mittamus, et simul eos doceamus, calamitatem ad Persas penetraturam, si Medis adversi quid acciderit, simulque majorem exercitum postulemus? At hoc quidem, inquit Cyrus, certo scias nos multitudine hostes non superaturos esse, etiam si Persae universi veniant. Quis igitur alios, quod melius hoc sit, vides? Equidem, inquit Cyrus, si essem qui tu, quam primam Persis omnibus huc venientibus ejusmodi fabricanda curarem arma, quolibet instructi veniant e nostris ii, qui ὁμήτιοι appellantur. Ea vero sunt, lorica circum pectus, in manu lava scutum, in dextra copis vel securis: haec si paraveris, efficies ut nobis eum hostibus congredi tutissime liceat, et hostibus ipsis foret obstaculum fugere, quam subsistere. Ac nos quidem ipso, ait, adversus eos collocamus qui subsistent: ex his autem quicumque fugerint, hos vobis et equitibus attribuemus, ut eis nec fugere vacet, nec converti. Cyrus quidem ad hunc modum disseruit: et Cyaxares visus est recte dicere, et ique adeo nullam de pluribus accersendis mentionem faciebat amplius, sed arma, de quibus modo dictum, parabat. Ac ea cum prope jam parata essent, Persarum aderant ὁμήτιοι, ducentes eum qui a Persis militabat exercitum. Ibi tunc Cyrus haec, his convocatis, verba fecisse perhibetur:

« Ego vos quidem, amici, cum sit et ipsos armatos, et animis paratos viderem, ut qui manus cum hostibus conseruerint essetis, Persas vero, qui vos sequuntur, ejusmodi armis instructos animadvertetem, ut in hostem pugnare, nisi ab eo quam longissime collocati, non possent, veritus sum ne, si pauci conserueritis, et belli socis destituti in magnam hostium multitudinem incideretis, adversi quid vobis eveniret. Jam vero et corpora, inquit, virorum haud culpanda vobiscum una adducuntur adestis: illis arma vobis alimda futura sunt. Ut autem eorum evacuatur animi, eos scilicet nostras erunt partes. Est enim ejus cui imperium est, non seipsum modo bonum praebere, sed eorum etiam quibus praestit curam gerere, ut illi quam optime evadant. » In hunc modum Cyrus quidem loquutus est: ii vero gavisii sunt omnes quod se plures in pugna socios habituros arbitrantur: usus autem ex his hujusmodi etiam verba fecit:

« Equidem fortasse, ait, mira quaedam proferre videbor, si consilium Cyro dare velim, ut aliquid pro nobis dicat, cum arma sumposuerint ii quos belli socis habituri sumus. At enim sentio, inquit, eorum orationes quibus et ad beneficium praestandum et ad ledendum maxima est ficticia, plurimum in audientium animos penetrare: tales etiam si munera largiantur, licet viliora sint his quae a paria conditionis hominibus offeruntur, tamen ea pluris aestimant accipientes. Jam vero Persae adstites, inquit, multa majori jactantia afficiuntur, si Cyrus ipse eos advocaverit, quam si nos advocaremus: et in eorum qui ὁμήτιοι appellantur ordinem cooptati, beneficium hoc stabilis sibi fore existimabunt, et ei a filio regis et ab imperatore proficietur,

γενόμενον ἢ εἰ ὅρ' ἤμῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο γένηται. Ἀπαί-
νει μόντοι οὐδὲ τὰ ἡμέτερα γρη, ἀλλὰ παντὶ τρώμῳ δαί
τῶν ἀνδρῶν θήγειν πάντας τὸ πρῶνιμα. Ἡμῶν γὰρ
ἔστι τοῦτο χρῆσιμον ἔστι ἂν οὗτοι βελτιόντες γίνονται.
(14) Οὐκοῦ δὲ ὁ Κύρος καταδείξει τὰ ὅπλα εἰς τὸ μέσον
καὶ συγκαλέσας πάντας τοὺς Περσῶν στρατιώτας εἰλεῖ
τοιαῦτα.

15. Ἀνδρες Πέρσαι, ὑμῖς καὶ ἐγὼτε ἐν τῇ αὐτῇ
ἡμῶν καὶ ἐπαρτήτε, καὶ τὰ σῶματά τε οὐδὲν ἡμῶν
χείρωνα ἔχετε, ψυχὰς τε ὑμῖν προσέχει οὐδὲν χείρωνα
ἔχοντες. Τοιούτοι δ' ὄντες ἐν μὲν τῇ πατρίδι οὐ
μεταίχεται τῶν ἰσῶν ἡμῶν, οὐχ ὅρ' ἡμῶν ἀπελαθόντες,
ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τὰ ἐπιτήδεα ἀνάγκη ὑμῖν εἶναι ποριζέ-
σθαι. Νῦν δὲ θῶκε μὲν ταῦτα ἔγχε μοι μέλῃσι σὺν
τοῖς θεοῖς ἔλατ' ὁ ὑμῶν, εἰ βούλοισθε, λαβόντας ὅπλα
ὁπάρει ὑμῖς ἔχοντες εἰς τὸν αὐτὸν ἡμῶν κίνδυνον ἐμ-
βαίνον, καὶ ἂν τι ἐκ τούτων καλὸν κἀγαθὸν γένηται,
τῶν θυοῖν ἡμῶν ἀξιοῦσθαι. (16) Τὸν μὲν οὖν πρόσθεν
χρόνον ὑμῖς τε τοῦσδε καὶ ἀκοντισταὶ ἦτε καὶ ἡμεῖς,
καὶ εἰ τι χείρωνα ἡμῶν ταῦτα ποιεῖν ἦτε, οὐδὲν θαυμα-
στον οὐ γὰρ ἦν ὑμῖν σφαλὼ ὥσπερ ἡμῶν τούτων ἐπιμα-
λίσθαι. Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ ὁπλίσει οὐδὲν ἡμῖς ἡμῶν
πρόσθετον. Θάρρα μὲν γε περὶ τὰ στέρνα ὀρμίζον
κράτῃσθε ἔσται, γέρον δὲ ἐν τῇ ἀσπίδι, ὃ πάντες ἐμβί-
σμεθα πορεῖν, μέγιστοι δὲ ἡ σάγρις ἐν τῇ δεξιᾷ, ἢ δὴ
πάντας τοὺς ἐναντίους δεξιᾷ οὐδὲν φυλακτομένους μὴ
τι παίνοντες ἐκμαρτύρουν. (17) Τὶ οὖν ἂν ἐν τούτοις ἐτε-
ρος ἑτέρου διαφέρει ἡμῶν πλὴν τάδε; ἢν οὐδὲν ὑμῖν
ἦτον προσέχει ἡμῶν ὑποτρέφουσι. Νίκασι τε γὰρ
ἐπιθυμῶν, ἢ τὰ καλὰ πάντα καὶ τὰ ἀγαθὰ κτήται τε καὶ
σοῖσι, τί ἄλλων ἡμῶν ἢ ὑμῶν προσέχει; κράτους τε, ὃ
πάντα τὰ τῶν ἡττώων τοῖς κρείττοις δωρεῖται, τί εἰσὶ
ἡμεῖς ἄλλων ἢ καὶ ὑμεῖς τούτου δεῖσθαι; (18) Τῶς
εἶπεν, Ἀκηκόετε πάντα ὁρᾶτε τὰ ὅπλα ὃ μὲν γρηῶν
λαμβανέτω ταῦτα καὶ ἀπογραφείτω πρὸς τὸν ταχίαρχον
εἰς τὴν ὁδοῖαν τάξιν ἡμῶν ὅση δ' ἀρκεῖ ἐν μισθοφόρου
χώρα εἶναι, καταμενέτω ἐν τοῖς ὑπηρετικῶς ὅπλοις.
(19) Ὅ μὲν οὕτως εἶπεν. Ἀκούστας δὲ οἱ Πέρσαι
ἐνέστησαν, εἰ παρακαλούμενοι ὥστε τὰ θύρασι πονοῦντας
τῶν αὐτῶν τυγχάνειν μὴ ἐλαχίστους ταῦτα ποιεῖν,
δικαίως ἂν διὰ παντὸς τοῦ αἵματος ἀμνημονεύοντες βου-
τεῖναι καὶ αὐτοὶ δὴ ἀπογράφονται πάντες, ἀνελθόντες
τε τὰ ὅπλα πάντες.

20. Ἐν δὲ οἱ πόλεμιοι διέγοντο μὲν προσίναν,
παρῆσαν δὲ οὐδέποτε, ἐν τούτῳ ἐπεμπετο ὁ Κύρος ἀρκεῖν
μὲν τὰ σῶματα τῶν μετ' ἐαυτοῦ εἰς ἱσθύν, διδασκῶν
δὲ τὰ τακτικά, θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πολεμικά.
(21) Καὶ πρῶτον μὲν λαβὼν παρὰ Κυαξάρου ὑπέρτατος
προερίχεν ἑκάστους τῶν στρατιωτῶν ἑκατὸς ὡς ἐδί-
κοντο πάντα πεπονημένα παρασχέειν τοῦτο δὲ παρα-
σκευάσας οὐδὲν αὐτοῖς ἄλλο ἐλεόλειπε ἢ ἀσπεῖν τὰ ἡμῶν
τὸν πόλεμον, ἑκατὸν δοκίμους καταμαθηκέναι ὅτι οὗτοι
κρείττοις ἑκάστη γέγονται εἰ ἂν ἀρμενοὶ τοῦ πολλοῖς
προερίχον τὸν νῦν ἐπὶ ἐν ἔργον τράπηται. Καὶ αὐ-

quam si a nobis ad hunc ipsam gradum promoveretur. Neque
vero illa abesse debent quae nostri sunt muneris: sed
omnino quovis modo virorum animos exaccere oportet.
Quicquid enim librorum virtutis accesserit, id e re nostra
fuerit. • Itaque Cyrus, armis in medio positis, aique
omnibus Persarum militibus convocatis, huiusmodi oratio-
nem habuit:

• In eadem, Persae, nobiscum regione vos et nati estis
et educati; et corpora quidem nostris nihil deteriora ha-
betis, animosque adeo ut nostris nihilo ignaviores habeatis
consentaneum est. Tales autem cum sitis, in patria qui-
dem pari nobiscum conditione non eratis, non quod a no-
bis inde repulsi essetis, sed quod vobis virtutis quiritare
necesse esset. At nunc ut haec quidem omnia quae ad vi-
tam sunt necessaria vobis suppetant, mihi curae erit, diis
iuvantibus: vobis autem licet, siquidem ita libuerit, sum-
ptis qualis nos gestamus armis, etiamsi nobis aliqui in re
deteriores sitis, idem nobiscum pugnae periculum adire: et
si quid inde praestari et eximii obtigerit, paria nobiscum pra-
mia, tanquam qui his digni fueritis, consequi. Enimvero
tempore antea, vos quoque sagittari et iaculatoris, quem-
admodum et nos, fuistis: quod si in sagittis iaculisque
militandis minus quam nos periti eratis, minime mirum id
videri debet; neque enim vobis his artibus studiose ope-
ram dare, perinde ac nobis, otium erat. At in hoc armatorum
genere, nihilo nos potiores vobis erimus. Nam unicuique
apertus erit thorax circa pectus, in levis manus acutum, quod
omnes gestare consuevimus, in dextra gladius vel securis,
qua feriendi nobis erunt hostes, minime verentibus ne ictus
nostri aberrant. Quid igitur est in his, quo alius nostrum
alii prestare possit, praeter audaciam? quam vos non mino-
rem quam nos animis fovere decet. Nun et victoriam ex-
petere, quae bona ac praechas omnia parat et conservat, cur
nos magis quam vos deceat? et cur victrici potioria, quae
facultates devictorum omnes victoribus donat, nobis opus
esse magis quam vobis, rationi sit consentaneum? Tandem
dixit, Audistis omnia: arma omnia cervicibus; his qui indiget,
ea capiat, nonneque apud cohortis praefectum proficundo in
eundem nobiscum ordinem adscribitur: cui vero mercena-
rii militis locum tenere sat est, in servilibus armis manum
indutus. • Haec Cyri verba fuerunt. Quae cum audissent
Persae, jure se arbitrabantur omnem dividere statem in
rerum inopia et egestate acturos, si invitati ut pares sus-
cipiendo labores eadem consequerentur praemia, non pa-
rassent: itaque omnes nomina sua sunt professi, omnes-
que adeo arma acceperunt.

Inter ea vero dum hostes adventare dicerant, necdum
tamen adessent, Cyrus suorum corpora ad robur exercere
nibatur, et eos quae ad disciplinam militares pertinebant
docebat, et ad res bellicas animos exerebat. Ac primum qui-
dem acceptis a Cyaxare ministris, imperavit eis ut singulis
militibus abinde omnia, quibus opus esset, parva suppe-
ditarent: quod cum ita ecesset, nihil aliud ipsis militibus
agendum reliquit, quam ut in rebus bellicis sese exerceant;
quippe qui illud nihil videretur animadvertisse, singulis ad-
mirum eos in rebus effici praestantissimos, qui misso facto
plurimum studio, ad unam rem animum converterent. Quin

τῶν δὲ τῶν πολεμικῶν περιελών καὶ τὸ ὅψος μελετῆν καὶ ἀκοντῶν κατελκεῖν τοῦτο μόνον αὐτοὺς τὸ σύν μαχηαίρη καὶ γέβη καὶ ὠόρακι μάχεσθαι ὥστε εὐθὺς αὐτῶν παρσκευάσαι τὰς γυνάμεις ὡς ὁμοῖε ἴδιον εἰς τοὺς πολεμικούς, ἡ ὁμοιογενὴς μετῴναι εἶναι ἀξίους συμμάχους· τοῦτο δὲ χαλεπὸν ἐμολογήσασθαι ὅτινας ἂν εἰδῶσιν ὅτι οὐδὲ δ' ἐν ἄλλο τρέφονται ἢ ὅπως μαχόμενοι ὑπὲρ τῶν τρεφόντων. (21) Ἐπὶ δὲ πρὸς τοὺς ἐννοήσας ὅτι περὶ ὁπότεον ἂν γίνωνται ἀνδρώπων φιλονεικίαι, πολλὸ μᾶλλον ἐθέλουσι ταῦτα ποιεῖν, ἀγῶνάς τε αὐτοὺς προεῖπεν ἀπάντων ὁπότε ἐγίνωσκον ἀσχεῖσθαι ἀγαθὸν εἶναι ὑπὸ στρατιωτῶν καὶ προεῖπε τάδε, ἰδούνη μὲν ἱκανὸν παρέχιν ἐκπαίδῃ τοὺς ἄρχοντας καὶ ἐθελόπων καὶ φιλοκύνοντων μετ' εὐταξίας καὶ ἐπιστήμονα τῶν στρατιωτικῶν καὶ φιλοκύνων περὶ ὅπλα καὶ ὁλοτύμων ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις, πεμπασάργῳ δ' αὐτὸν ὄντα ὁλοτύων τὸν ἀγαθὸν ἰδούνην καὶ τὴν πεμπάδα εἰς τὸ δυνατὸν τοιούτων παρέχιν, δεκαδάργῳ δὲ τὴν δεκάδα ὡσεύτως, λοχαγῷ δὲ τὸν λόχον, καὶ ταξιδάργῳ ἀνεπίκλητον αὐτὸν ὄντα ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ ἀρχόντων ὅπως ἐκείνῳ αὐτῷ ἂν ἀρχοῦσι παρίσονται τὰ δέοντα ποιῶντας. (22) Ἄλλα δὲ προέφη τοῖς μὲν ταξιδάργῳ οἱ κρατίστους δοῖαν τὰς ταξίδας παρασκευάσαι, χιλιτάρχῳ ἐσεσθαι τὸν δὲ λοχαγῶν οἱ κρατίστους δοῖαν τοὺς λόχους ἀποδεικνύοναι, εἰς τὰς τῶν ταξιδάργῳ χώρας ἐπαναθέσθαι τὴν δ' αὖ δεκατάργῳ τοὺς κρατίστους εἰς τὰς τῶν λοχαγῶν χώρας καταστήσασθαι, τὴν δ' αὖ πεμπασάργῳ ὡσεύτως εἰς τὰς τῶν δεκατάργῳ, τῶν γε μὴν ἰδούνην τοὺς κρατιστεύοντας εἰς τὰς τῶν πεμπασάργῳ. Ὑπάρχει δὲ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἀρχοῦσι πρῶτον μὲν θεραπεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλαι τιμαὶ αἱ πρέπουσαι ἐκείτοις συμπαρίσονται. Ἐπανατείνοντο δὲ καὶ μείζονες Ὀπίθεος τοῖς ἀξίους ἐπαινοῦν, εἰ τι ἐν τῷ ἐπὶ ὅντι χρόνῳ ἀγαθὸν μείζον φαινοῦτο. (23) Προεῖπε δὲ νικητήρια καὶ ὥσπερ ταῖς ταξίδας καὶ ὥσπερ τοῖς λόχοις, καὶ ταῖς δεκάσις ὡσεύτως καὶ ταῖς πεμπάσις, ἐν φαινοῦνται εὐπιστόταται τοῖς ἀρχοῦσιν οὖσαι καὶ προθυμότερα ἀσχεῖσθαι τὰ προεξημένα. Ἦν δὲ ταῦτα τὰ νικητήρια ὅλα δὴ εἰς πλῆθος πρέπει. Ταῦτα μὲν δὲ προεῖρητό τὰ καὶ ἡσκαίτο ἡ στρατιά. (24) Σαγῆνός δὲ αὐτοῖς κατεσκεύασαν, πλῆθος μὲν ὅσα ταξιδάργοι ἦσαν, μείνους δὲ ὥστε ἱκανὰς εἶναι τῇ τάξει ἐκείστη· ἡ δὲ τάξις ἦν ἑκατὸν ἀνδρες. Ἐκείνην μὲν δὴ οὕτω κατὰ τάξεις ἐν δὲ τῷ ὁμοῖο σκεπῶν ἐδόκουν μὲν αὐτῷ ὠρλεῖσθαι πρὸς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα τοῦτο ὅτι ἰσάων ἀλλήλους ὁμοίως τρεφόμενος καὶ οὐκ ἐνῆν πρόραξις μειονείας ὥστε ὠρλεῖσθαι τινὰ κακίῳ τε ἐταίρῳ ἐταίρῳ αἰνὰ πρὸς τοὺς πολεμικούς. ὠρλεῖσθαι δὲ ἐδόκουν αὐτῷ καὶ πρὸς τοὺς γυνώσκοντες ἀλλήλους ὁμοῖο σκεπῶντας ἐν δὲ τῷ γινώσκασθαι καὶ τὸ ἀσχεῖσθαι πᾶσι δοαὶ μᾶλλον ἡγγίγασθαι, ὅτι δὲ ἀγροσμένοι βελούργοντες πᾶσι μᾶλλον ὠρλεῖσθαι, ὥσπερ οἱ ἐν ἐκείνῳ ὄντες. (25) Ἐδόκουν δὲ αὐτῷ καὶ εἰς τὸ τὰς τάξεις ἀκριβοῦν μεγάλα ὠρλεῖσθαι διὰ τὴν

etiam ex ipsis rebus ad bellum pertinentibus subtili sagittandi iaculandiue exercitatione, hoc solum illis agendum reliquit, ut gladio et acuto et thorace instructi pugnarent. Itaque statim sic eorum preparavit animos, ut vel cominus cum hostibus congressi admodum starent, vel satendum se nullius in bello momenti socios esse: hoc autem fieri grave est illis, qui aliam nullam ob causam alii se norunt, quam uti pro illis pugnet qui victum praebent. Præterea, cum ei in mentem veniret homines in his multo libentius se exercere, de quibus contentiones cum emulatione conjuncte later ipsos nascentur, certamine eorum rerum omnium indixit illis, in quibus exerceri milites utile esse iudicaret. Erant autem hæc, quæ indicere: gregario militi, ut praefectis se obedientem exhiberet, ad labores impigram, ad subeunda pericula, ordine tamen servato, promptum, peritum rerum militarium, in armis elegantiam studiosum et in huiusmodi rebus omnibus laetis avidum: quinque virorum praefectio, ut et ipse boni militis gregarii more se gereret, et quoniam, pro virili, talem exhiberet: decurioni, ut decuriam: manipuli tamen ductori, manipulum: cohortis denique praefecto, tum ut ipse reprehensione vacaret, tum daret operam ut suo sub imperio constituti duces, ipsi vicissim eos quibus praesint in officio continerent. Praemia vero proponebat, cohortium quidem praefectis, ut qui cohortes optimas reddidisse viderentur, tribuni fierent: ut autem ex manipulorum praefectis illi, qui manipulos efficacie optimos viderentur, eorum in loca succederent, qui fuissent praefecti cohortium: ut decuriones itidem optimi, in eorum loca substituerentur, qui manipulorum praefecti fuissent: et quinque virorum praefecti, in decurionum itidem: gregariorum autem militum praestantissimos, in eorum subalternorum loca qui quinque virorum fuissent praefecti. His vero praefectis omnibus hoc aderat, ut primum ab illis quibus praerant cohererent: deinde honores etiam illi, singulis convenientes, una accedebant. Quin et majores spes laude dignas ostendebat, si qua secuto tempore fortuna melior affuisset. Totis etiam cohortibus, totisque manipulis victoriae praemia promissis, decurionibus itidem et quonionibus, qui praefectis suis obedientissimi comperiti essent, et in his quæ sunt praedicta se libentissime exercerent. Erant autem illis eiusmodi praemia victoriae constituta, qualia multitudini sane conveniunt. Et hæc quidem erant prescripta, atque in his se exercebant milites. Tabernacula, quod nonnumquam attinet, tot eis instruxit, quot erant praefecti cohortium: magnitudine vero tanta, ut singulis cohortibus capiendo sufficeret: cohors autem ex centum viris constabat. Atque hoc modo centraliter in tabernaculis degabant. Ex tali autem consuetudine hoc ei videbatur ad futurum certamen percepturi commodi, quod eodem se modo alii mutuo cernerent: neque deterioris conditionis penitentia locus erat, ut quæ eo nomine remissionis ageret, et alius alio adversus hostes ignavus se gereret. Hoc etiam commodi ipsi videbantur ex contubernio consequuturi, quod hinc facilius se mutuo cognoscerent: ex eo autem quod se noverant inter se, maiorem in omnibus verendum excitari arbitrabatur: ignoti vero qui essent, quomodummodum si qui in tenebris versantur, ad signillum aliquantum procliviores esse videntur. Videbantur etiam ei ad accuratam ordinum cognitionem contubernio magis opere

συστηνάν. ἔχον γὰρ οἱ μὲν ταξίχαροι ὅς' ἑαυτοῖς τὰς τάξεις μικροσημνίας ὥσπερ ὅποτε εἰς ἓνα πορεύοιτο ἡ τάξις, οἱ δὲ λοχαγοὶ τοὺς λόγους ὡσαύτως, οἱ δὲ δεκάδαρχοι τὰς δεκάδας καὶ οἱ πεμπάδαρχοι τὰς πεμπάδας. (26) Τὸ δὲ διακρίβδον τὰς τάξεις σφόδρα ἰδοῦμαι αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι καὶ εἰς τὸ μὴ ταράττεσθαι, καὶ εἰ παραχθῆεν, θάπτον καταστῆναι, ὥσπερ γὰρ καὶ λίθων καὶ ὕδων ἂν δὲρ συναρμολογῆται, ὅτε καὶ ὅποιον καταβιβλῆμενα τύχη συναρμολοῦν αὐτὰ εὐπετὴς, ἂν ἐξ ἡ γνώσεσθαι ὥστε εὐθελον εἶναι ἐξ ὅποιας ἑκαστον χείρας αὐτῶν ἔστιν. Ἐδοῦμαι δὲ ἀνελπίσθαι αὐτῷ ἡμοῦ τρεφόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἥττον ἀλλήλους θύειν ἀπολιπεῖν, ὅτι ἰσχυρὰ καὶ τὰ θηρία τὰ συντροφόμενα δεινὸν ἔχοντα πόθον, ἣν τις αὐτὰ διασπῇ ἀπ' ἀλλήλων. (27) Ἐπιμελετο δὲ καὶ τούτου ὁ Κύρος ὅπως μήποτε ἀνθρώπων γινόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον καὶ τὸ δειπνόν ἐκλίσκων. Ἦ γὰρ ἐπὶ θύραν ἐξάγων ἰδούμαι αὐτοῖς παρῆχιν, ἣ παιδὸς τοιαύτης ἐξέφρικαν αἱ ἰερῶτα ἐμελλόν παρῆχιν, ἣ καὶ πρᾶξις εἴ τι δειόμενος τύχῃ, οὗτος ἐξηγεῖτο τῆς πράξεως ὡς μὴ ἐπαινοῦν ἀνθρώποι. Τούτο γὰρ ἡγαίτο καὶ πρὸς τὸ ἥδιον ἐσθίειν ἀγαθὸν εἶναι καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι ποιεῖν καὶ πρὸς τὸ ἀλλήλους δὲ παρατρέφειν εἶναι ἀγαθὸν ἡγαίτο τοὺς πόθους εἶναι, ὅτι καὶ οἱ ἥπιοι συμπεπονημένους ἀλλήλους προσηύον συνιστάσκει. Πρὸς γὰρ μὴν τοὺς πολέμιους μεγαλοφρονήστερα γίνονται οἱ ἂν ἐυναιδέωνται ἑαυτοῖς εὐήστερον.

28. Κύρος δὲ αὐτῷ σκηνὴν μὲν κατασκευάσκει ὥστε ἱκανὴν εἶναι ὡς καλοῖται ἐπὶ δειπνόν. Ἐκάλει δὲ ὡς τὰ πολλὰ τῶν ταξίχαρων ὅς καὶ αἰεὶ αὐτῷ δοῦλος εἶναι, ὅτε δ' ὅτε καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν δεκάδαρχων τῶν καὶ τῶν πεμπάδαρχων ἑκάλει, ὅτε δ' ὅτε καὶ τῶν στρατιωτῶν, ὅτε δ' ὅτε καὶ τὴν πεμπάδα ὅλην καὶ δεκάδα ὅλην καὶ λόγον ὅλην καὶ τάξιν ὅλην. Ἐκάλει δὲ καὶ εἰς τὰ καὶ ὅποτε τινὰς ἴδωι τοιοῦτόν τι ποιήσαντας ὁ πάντας ἐβούλετο ποιεῖν. Ἦν δὲ τὰ μὲν παρατιθέμενα αἱ ἴσα αὐτῷ τε καὶ τοῖς καλούμενοις ἐπὶ δειπνόν. (29) Καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸ στρατόπευμα δὲ ὑπερέτας ἰσομόρους πάντων αἱ ἐποιεῖτο· οὐδὲν γὰρ ἥττον τιμᾶν εἶπον ἰδοῦμαι αὐτῷ εἶναι τοὺς ἀμφὶ τὰ στρατιωτικὰ ὑπηρετας οὕτε κηρύκων οὕτε πρέσβειν. Καὶ γὰρ πιστοὺς ἡγαίτο δαῖν εἶναι τούτους καὶ ἐπιστήμονας τῶν στρατιωτικῶν καὶ συνετούς, προσηύει δὲ καὶ σφοδρὸς καὶ ταχεύς καὶ ἀόκνος καὶ ἀταράκτους. Πρὸς δ' ἔτι ἂν οἱ βέλτεστοι νομίζομενοι ἔρουν ἐγίνωντο ὁ Κύρος δαῖν τοὺς ὑπηρετας ἔχεν καὶ τοῦτο ἀκούειν ὡς μὴδὲν ἀνάνηκτον ἔργον, ἀλλὰ πάντα νομίζονεν πράττειν αὐτοῖς πράττειν ὅσα ὁ ἄρχων προστάττει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἄει μὲν οὖν ἐπιμελετο ὁ Κύρος, ὅποτε συστηνοῖεν, ὅπως εὐχαριστοῦνται τε ἀπὸ λόγου ἐμελλήθησονται καὶ

ΣΕΝΕΚΟΝ.

juvari. Nam prefecti cohortium perinde sub se dispositas cohortes habebant, ut cum procedant in cohorte singuli; manipulorum item ductores, manipulos: decuriones itidem decurias: et quinque virorum prefecti, quiniones. Ordines autem accurate cognitos habere, utile admodum ei videbatur esse, tum ut ne perturbarentur, tum ut, si quando perturbarentur, citius in ordinem restitui possent: quemadmodum sane et lapides et ligna, quae coagmentanda sunt, utcumque fuerint disiecta, facile quae coagmentare possit, si quae habeant indicia, quae manifestum faciant, cujus eorum unumquodque sit loci. Hoc porro ipsi videbantur ex convictu capturi comedi, ut minus alii alios deserere vellet; quod videtur etiam bestias, quae una pascuntur, viro cui desiderio teneri, si quis eas a se invicem divellat. Hoc quoque Cyro curae erat, ut nusquam, nisi prius sudasset, ad prandium censeasse accederent. Nam vel eos in ventilationem eductos ad sudorem usque exercebat, vel ejusmodi ludos excohibebat, qui sudorem elicerent; vel si quae etiam res ipsi forte agenda esset, ita se ducem in ea agenda praeibit, ut absque sudore non redirent. Hoc enim et ad excitandam edendi dulcedinem, et ad valetudinem, et ad laborem tolerantiam utile putabat. Quin ad hoc etiam conducere labores arduabat, ut inter se mansuetiores essent, propterea quod et equi eosdem labores inter se sustinentes, placidius eodem stare loco consueverint. In hostes vero etiam redimuntur animosiores, qui sibi ipsis consili sunt, quam egregie se exercuerint.

Cyrus autem tabernaculum sibi instruendum curavit, quod eorum capax esset, quos ad cenam invitaret. Et invitabat plerumque cohortium praefectos, quos ipsi vicissim esset opportunitas: nonnumquam ex manipularum praefectis et decurionibus et quinque virorum praefectis quosdam; quosdam etiam aliquando ex militibus; aliquando etiam quiniones totum, totum decuriam, totum manipulum, cohortem denique totam invitabat. Invitare autem atque eos honore excipere solebat, cum cerneret aliquos ejusmodi quiddam fecisse, quod ab omnibus fieri volebat. Semper vero et ipsi et ad cenam invitatis eisdem apponebantur daptes. Et exercitus etiam ministris aquas semper partes distribuendas curabat: nam castrenses illos ministros non minus honore dignos existimabat quam praefatos ac legatos. Etenim fideles hos esse debere putabat, rerumque quae ad milites pertinent peritos, et intelligentes, quin etiam graves, et celeres, et impigros, et intrepidos. Praeterea solum censebat Cyrus, ea ministris istis inesse debere, quae cumque viris qui optimi habentur adimant, ethnicis sese aduofacere, ut nullum opus detractum, sed existiment decere se omnia agere quaecumque jussisset Imperator.

CAPUT II.

Cyrus certe quidem semper optatum dabat, ut, cum in eodem tabernaculo una essent, et jurandissimam simul sermo-

παρορμῶντες εἰς τὰ γὰρ τὸν. Ἄριστο δ' οὐ καὶ εἰς τὸνδε ποτὶ τὸν λόγον. Ἀρὰ γε, ἔφη, ὡς ἄνδρες, ἐνδείκνυται τοῖς ἡμῶν διὰ τοῦτο φαίνονται εἶναι οἱ ἑταῖροι οὗτοι οὐ παιδεύονται τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμῶν, ἢ οὐδὲν ἄρα δοῦσαν ἡμῶν οὔτε ἐν ταῖς συνουσίαις οὔτε δεῖν ἀγωνίσασθαι πρὸς τοὺς πολέμους δέη; (5) Καὶ ὁ Ὑστάσπης ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἄλλ' ὅποια μὲν τινες ἔσονται εἰς τοὺς πολέμους οὕτως ἔργω ἐκτίταται· ἐν μάλιστα τῇ συνουσίᾳ δύσκολοι ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς εἵνοι αὐτῶν φαίνονται. Πρῶτον μὲν γε, ἔφη, Κυζάρης ἐπέμφεν εἰς τὴν ταῖν ἑκαστῇ λαρεῖα, καὶ ἐγένετο κρέα ἑκαστῇ ἡμῶν τρία ἢ καὶ πλείω τὰ περιεφύμενα. Καὶ ἤρξατο μὲν δὴ ἀπ' ἐμοῦ ὁ μάγειρος τὴν πρῶτην περίετον περιέρχον· δεῖ δὲ τὸ δεύτερον εἰσφέρειν, ἐκλευσας ἐγὼ ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἀργασθαι καὶ ἀνάπαλιν περιέρχον. (6) Ἀνακραγόντων οὖν τις τῶν κατὰ μέσον τὸν κύκλον κατακυριεύον στρατιωτῶν, Μὲ δέ, ἔφη, τῶνδε μὲν οὐδὲν ἴσον ἔστιν, εἴγε ἀπ' ἡμῶν γε τὸν ἐν μέσῳ οὐδὲς οὐδέποτε ἀρίστη. Καὶ ἐγὼ ἀκούσας ἠγρίσθη ἐν αἰ τοῖς μέσῳ δοκοῦν ἔχειν, καὶ ἐκάλεσα εὐθέως αὐτὸν πρὸς ἐμὲ. Ὁ δὲ μάλα γε τοῦτο εὐτάκτως ὁπλοκένει. Ὡς δὲ τὰ περιεφύμενα τῆς πρὸς ἡμέας, δεῖ οἴμαι ὑστάτους λαμβάνοντας, τὰ σημερινὰ λαμβάνοντες ἢ ἐνταῦθα δὴ ἐκείνους πάντω ἀναθεῖς ἄλλος ἢ καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, Τῆς τύχης, τὸ ἐμὲ οὐ κληθέντα δεῦρο τυχεῖν. (7) Καὶ ἐγὼ εἶπον, Ἀλλὰ μὴ φρόντισαι αὐτίκα γὰρ ἀπ' ἡμῶν αὐτὸ ἀρτῆται, καὶ σὺ πρῶτος λήψῃ τὸ μέγιστον. Καὶ ἐν τούτῳ περιέρχον τὸ τρίτον, ἔπαρ δὴ λοιπὸν ἢ τῆς περιεφύμενης, κάλει μετ' ἐμὲ δεύτερος. Ὡς δ' ὁ τρίτος εἶπεν, καὶ εἶδον αὐτῷ μετῴν ἐαυτοῦ λαθεῖν, καταβάλλει εἰς ἑαυτὸν ὡς ἔτερον ληψόμενος. Καὶ ὁ ἀρταμὸς οἰόμενος αὐτὸν οὐδὲν ἔτι δεῖσθαι εἶναι, ὤχετο παρὰ τὸν πρῶτον λαθεῖν αὐτὸν ἔτερον. (8) Ἐνταῦθα δὴ αὐτὸν βαρύνει ἡγεῖται τὸ πάθος ὥστε ἀνέλωτο μὲν αὐτοῦ ὁ εὐλαίριος ἔθνος, ὁ δὲ ἐν αὐτῷ λοιπὸν ἢ τοῦ ἐμδύμματος, τοῦτο πᾶς οὐ τοῦ ἐκτα πληγῆται τε καὶ τῇ τύχῃ ἀργίεσθαι δυσχετομέμενος ἀνέτρεχεν. Ὁ μὲν δὴ λαγχάνει ὁ ἐγγύτατος ἡμῶν ἰδὼν συνεκρότησε τὰ χεῖρα καὶ τῷ γέλωτι ἠγρόρειτο. Ἐγὼ μάλιστα, ἔφη, προσποιούμην βῆτατον οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἡδυνάμην κατασχέειν τὸν γέλωτα. Τοιοῦτον μὲν δὴ σὺ ἐν, ὡς Κύρε, τὸν ἑταῖρον ἐπιδεικνύς, ἔφη. Ἐπὶ μὲν δὴ τούτῳ ὥσπερ οἶκος ἐγέλασαν. (9) Ἄλλος δὲ τις εἶπε τῶν ταξάρχων, Ὅπως μὲν δὴ, ἔφη, ὡς Κύρε, ὡς ἔσκεν οὕτω διεκέλευν ἐπέπαιγε. Ἐγὼ δὲ, ὡς σὺ διδάξεις ἡμέας τὰς τάξεις ἀπέπεμψας καὶ ἐκλευσας διδάσκειν τὴν ἐαυτοῦ ἑκαστον ταῖν ἢ παρὰ τοῦ ἐμάθουεν, οὕτω δὴ καὶ ἐγὼ, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐπύκου, εἰδὼν ἐδίδασκον ἕνα λόγον. Καὶ στήσας τὸν λαχρὸν πρῶτον, καὶ εἰς δὴ ἐπ' αὐτῷ ἄνδρα νεανίαν, καὶ τοὺς ἄλλους ἢ ὥμοιεν δέιν, ἔπειτα στὰς ἐκ τοῦ ἐμπροσθεν βλέπων εἰς τὸν λόγον, ἤνεκα μοι εἶδαι καίριος εἶναι, προίνατι ἐκλευσας. (10) Καὶ ὁ ἀνὴρ σὺ δὲ νεανίας ἐκείνους προελθὼν τοῦ λαχρῷ πρότερος ἐπορεύετο. Κάγω ἰδὼν εἶπον, Ἀνθρώπε, τί ποιεῖς; καὶ ὁ ἔφη, Προέρχομαι ὥσπερ σὺ καλεῖσαι. Καὶ ἐγὼ εἶπον,

nos, et qui ad praerulam aliquand eo incitarent, iudicentur. Haec hunc etiam aliquid in sermonem incidit: Num, vixit, ait, socii illi propterea nobis aliquanto inferiores esse videntur, quod ea, qua nos, non sunt disciplina instituti? an nihil a nobis differet, neque in congressibus, neque cum dimicandis erit cum hostibus? Et Hystaspes suscipiens dixit, At quales quidem in hostes futuri sint ego certe nondum scio; verumtamen in familiaribus consuetudine ex his quidam, perfecti, murosos plane videbantur. Nuper quidem, inquit, Cyaxares ad singulas cohortes animantium corpora mittebat, et unicuique nostrum tres aut plures carnis, quae circumferretur, portiones obtulerunt. Et coquus quidem a me evocatus est, cum prima cum circuitione circumferretur: cum autem secundo ingrederetur ut circumferret, iussit ego eum ab ultimo ordiri, et vice versa circumferre. Ibi tandem militum quidam in media caetera discumbentium exclamavit, Nulla profecto, ait, hic est aequalitas, si a nobis, qui sumus in medio, nemo unquam incipit. Quod ego cum audissem, moleste mihi, videri medios deteriori esse conditione, ac eum ad me statim accessivi. Paruit in hoc ille mihi perquam moderate. Cum autem ea quae circumferrebantur ad nos pervenissent, quippe quibus ultimo sane loco sumendum esset, minime partes reliquae erant; tum ille palam visus est magno merore affici, et secum ipse, O inquam meam fortunam, qui jam vera sum accessisti! Et ego sicbam, Ne sis sollicitus: statim enim a nobis incipit, ac tu primus capies quod maximum erit. Et coquus interim tertium circumferretur quod solum sane circumferendum restabat: atque ille secundo post me sumebat loco. Cum autem tertius etiam sumpsisset, et visus est hunc majorem sui portionem accepisse, id quod sumperat abiecit, velut aliud sumpturus. At coquus, qui eum nihil quicquam obsonii egere putaret, abijt atque aliis ferula prius addebat, quoniam ille aliud sumpsisset. Hic enim vero usque adeo graviter hunc casum tulit, ut, cum assumptum esset quod acceptat obsonium, etiam quod ei reliquum erat inductus, stupefactus jam irabatur fortunae, id prae impatentia evertet. Id quidem cum proximus nobis manipuli praefectus videret, manibus complois risu indulgebat. Ego vero, inquit, tussire me simulabam, neque enim ipse risum continere poteram. Ejusmodi sane, inquit, Cyre, quendam e sociis tibi nostris ostenda. Hic omnes quidem, ut par erat, riserunt. Et alius quidem ex cohortum praefectis, Hic quidem, Cyre, inquit, in morosum ita, ut videtur, incidit. Ego vero, postquam tu nos rationes ordinum a te edoctos dimisisses, ac jussisses uti quisque suam cohortem te deceret, quae abs te didicissem, atque ita ipse, inquam, quemadmodum et alii fecere, discedens abs te manipulum unum erudicam. Et cum manipuli praefectum loco primo stasissem, ac post haec quidem strenuum quendam juvenem collocassem, ceterosque, quo quomodo loco disponendum putabam, atans deinde ab anteriori parte, versasque manipulos respiciens, cum opportunum mihi visum esset, progredi jussi. Ac protinus juvenis ille progressus ante manipuli praefectum, prior incedebat. Quod ego cum viderem, Quid, inquam, agis, homo? Et ille, Progredior, ait, quemadmodum tu jubes. Atqui ego, inquam, non te solum, sed omnes, pro-

Ἄλλ' οὐκ ἐνὶ σὶ μόνον ἐκδιδόναι ἀλλὰ πάντας προσέειπε.

Καὶ ὁ ἀκούσας τοῦτο μεταστραφὴς πρὸς τοὺς λογίτας
εἶπεν, Οὐκ ἀκούστ', ἔφη, λοιδορουμένου· προΐναι, ἔφη,
πάντως καλοῖς. Καὶ εἰ τοῖσδε πάντα παραβούμαι, οὐ

παντός κλεισίου. Αλλ' οί ποῦρος πάντας παλαιούτας τον
λαχπῶν ἔτισαν πρὸς ἐμέ. (σ) Ἐπει δὲ οἱ λαχπῶς αὐτοῖς
ἀνεχώρηζεν, ἐδωρόφουν καὶ Ὀλεον. Ποτίρην δὲ πείθε-
σθαι γὰρ; ὡν γὰρ οἱ μὲν καλοῖσι προΐεσθαι, οἱ δ' οὐκ εἴ-

Ἐγὼ μὲντοι ἐνεγκὼν ταῦτα πρῶτος εἰς ἀρχὴς αὐτὰ κατα-
χωρίσας εἶπον μηδένα τῶν ὀπισθεν κινεῖσθαι πρὶν ἢ ὁ
πρόσθεν ἰνῆται, ἀλλὰ τοῦτο μόνον δοῦν πάντας, τῇ

πρὸς ἐμὲ καὶ ἐκέλευσέ με τὴν ἐπιστολὴν ἣν ἐγραφε οὐ-
καὶς δοῦναι, καὶ γὰρ λαχαγὸς ἦδει ὅπου ἔκειτο ἡ
ἐπιστολὴ, ἐκέλευσα αὐτὸν δρασμόντα ἐνεργεῖν τὴν ἐπιστο-

λῆν, ὁ μὲν δὲ ἔτρεχε, ὁ δὲ νεανίας ἐκείνος εἶπετο τῇ
λογαγῇ σὺν αὐτῇ τῷ θώρακι καὶ τῇ κοπίδι, καὶ ὁ ἄλλος
δὲ πᾶς λόγος ἰδὼν ἐκείνον συνέτρεξε· καὶ ἦσαν οἱ ἄνδρες

φείροντας τὴν ἐπιστολήν. Οὕτως, εἶπεν, ὁ γε ἑμὸς λόγος ἀκριβοῖ σοι πάντα τὰ παρὰ σοῦ. (10) Οἱ μὲν δὲ ἄλλοι ὡς εὐχὸς ἐγγέλουν ἐπὶ τῇ δορυφορίᾳ τῆς ἐπιστολῆς· ὁ δὲ

Κύριος εἶπεν, Ὁ Ζαῦ καὶ πάντες θεοί, οὓς ἀρετῇ ἡμῶν
 ἔχομεν ἀνδρῶς ἱπταίρους, οἳ γε εὐθεράπευτοι μὲν οὗτοι
 εἰσὶν ὥστε εἶναι αὐτῶν καὶ μικρῶ ὄρει πᾶν [πολλοὺς]

φιλοῦς ἀνακτῆσθαι· πιθανοὶ δ' οὕτως εἰσὶ τινες ὥστε
πρὶν εἰδέναι τὸ πρακτικόμενον πρότερον παῖδονται.
Ἐνθα μὲν οὖα οἷα ποῖους τινὰς γὰρ μᾶλλον εὐκταῖται ἢ

τοιαύτους στρατιώτας ἔχαιν. (11) Ὁ μὲν δὲ Κύρος ἀμει-
γάλων οὕτως ἐπῆνεσε τοὺς στρατιώτας. Ἐν δὲ τῇ σκη-
πῇ ἐκείνῃ παρὰ τῷ πρῶτῳ ἔστησαν ἄνδρες ἄλλοι

νη ἐτυγγάνει τῇ ἡν των ταπεινῶν Ἀγαπαιτάδας ὀνομα, ἀνὴρ τὸν τρόπον τῶν στρυμνοτάρων ἀνθρώπων, ὃς οὐ-
τωςό πως εἶπεν· Ἡ γὰρ οἶα, ἔφη, ὦ Κύρε, τούτους ἀλη-

ὅτι λέγειν ταῦτα; Ἀλλὰ τί μὴ βουλόμενοι, ἐφη ὁ Κυ-
ρος, φεύδονται; Τί ὁ ἄλλογε, ἐφη, εἰ μὴ γέλωτα ποιεῖν
ἐθέλοντες; ὅπῃ οὖν λέγουσι ταῦτα καὶ ἀλαζονεύονται.

(12) Καὶ ὁ Κύριος, Εὐφράμαι, ἔρη, μηδὲ λέγε ἀπαζόντας εἶναι τούτους. Ὁ μὲν γὰρ ἀπαζὼν ἔμοιγε δοκεῖ ὄνομα καλεῖσθαι ἐπὶ τοῖς προσποιοιμένοις καὶ πλουσιωτέροις εἰ-

ναί ἢ εἰσὶ καὶ ἀνδραγαθήρεις καὶ ποιήσιν ἃ μὴ ἱκανοὶ
εἰσιν ὑποσχουμένοις, καὶ ταῦτα φανεροῖς γιγνομένοις ὅτι
οὐκ ἐπὶ τῷ θεῷ ἐκείνῳ καὶ ἀποδιδόναι προὔψιν. Οἱ δὲ μα-

των ἀκούειν τί ἀνέκα καὶ ἀπορροαὶ ποιοῦσιν. Οἱ οὖν μὴ-
χαυνώμενοι γίλωτα τοῖς συνοῦσι μῆτε ἐπὶ τῇ ἐαυτῶν ἀρ-
δει μῆτ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀκούοντων μῆτε ἐπὶ βλάβῃ μη-

οὐ μὴν, πᾶς οὐχ οὗτοι ἀστέροις ἀν καὶ εὐχαρίταις διακρί-
νουν ὀνομάζονται μᾶλλον ἢ ἀλαζόνας; (13) Ὁ μὲν δὲ
Κῦρος οὕτως ἀπελογήσατο περὶ τῶν τὸν γέλωτα πα-

ραρχόντων αὐτὸς δὲ ὁ ταξίαρχος ὁ τῆν τοῦ λόγου χα-
ρακτῆρην διηγησάμενος ἔφη, Ἡ που ἂν, ἔφη, ὦ Ἀγγλι-
τὰδα, εἰ γε κλαίειν ἐπειρώμεθά σε ποιῆν, σφόδρ' ἐν. ἡμῶν

ἐμαυτοῦ, ὥσπερ ἐνὶ καὶ ἐν ᾠδαῖς καὶ ἐν λόγοις οἰκτρὰ
ἅπαντα λογιζομένους εἰς δάκρυα περιώνοντες ἄγειν, ὅποτε
καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι εἰδὼς ὅτι εὐφρανόμεθα μὲν τί σε βουλό-

μαθα, βλαίψαι δ' οὐδέν, θεῶας οὕτως ἐν πολλῇ ἀτιμίᾳ ἡμᾶς ἔχεις. (14) καὶ μετ' αὐτῶν, ἔφη δ' Ἀγλαυτῆδας, καὶ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΥΕ, ΕΠΙΟΙ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΚΑΘΗΜΕΡΟΝ ΤΟΥΣ

gredi jubebam. Id ille cum audisset, ad socios manipulares conversus, Annon auditis, ait, objurgantem? jubet, inquit, omnes recedendi. Tum rursus omnes manipuli confectum

omnes progreſſu. Tum viri omnes naupuli præfectum prætergreſſi, ad me venerunt. Cum autem naupuli præfectus eos priorem in locum redire vellet, stomachabantur, et di-

cebat, Utriparendum erit? jam enim hic progredi jubet, ille
vetat. At ego haec aspero ferebam animo, et cum de integro
in suum quemque locum restituissem, ne quis se postero-

rum prius commoveret, edicebām, quam anterior precederet; sed unum hoc spectarent omnes, ut anteriorem sequerentur. Quidam vero in Persiam profecturus cum ad nu-

veniret, et abs me postularet, ut epistolam ei darem, quam domum mittendam scripseram; atque ego cum juberem manipuli perfectum (is enim quo loco sit esset epistulae no-

manipulū praeceptum (is enim quo loco sita esset epistola norat) ad epistolam eam adferendam currere; ille quidem cursui se dedit: juvenis autem ille manipulū praeceptum,

cum ipso thorace copideque, sequebatur : reliquis item
universus manipulus, illum intuent una curabat : atque
adeo viri tenere epistolam ferentes. Sic deum, inquit,

meus quidem manipulos omnia accurate tenet abs te imperata. Ac alii quidem, ut par erat, de hoc epistolæ satellitio ridebant : Cyrus autem inquit, O Jupiter aliquis

omnes, quales tandem nos viros socios habemus! quos tam levi sane culta demergeri liceat, ut multorum ex illa amicitia exire etiam obsequio conciliari queat: nonnulli ex

lem adeo sunt ad obedientiam propensi, ut, priusquam noriat quid sit imperatum, pareant. Ego quidem haud scio, qualiter tandem rectius ostendendum sit, quam ut huiusmodi

quis habeat milites. Et Cyrus quidem, simul ridem, hoc modo milites collaudabat. Erat autem forte in tabernaculo quidam ex prefectis cohortium. Attribuitque nomina: vi-

quibus ex praeterea conorum, Agnoscas nomine vir,
quod ad mores attineret, ex asperiorum numero; is in hunc
fere modum loquutus est : Tune, inquit, Cyré, vera istos
hinc memores vocas? Quid istius, inquit, Cyri, mentione

hunc narrare possit? Quid igitur, inquit Cyrus, mentiendo
querunt? Quid aliud, inquit, nisi quod risum movere vo-
lunt? cujus rei causa et narrant haec, et scire ostendunt.
Tunc Cyrus. Haec verba, cumque ait: et hoc ostendunt.

appellaveris. Nam mihi quidem nomen *Δαζορ* ille inditum fuisse videtur, qui se et ditiores esse simulat et magis clarescere cupit, utque sibi quibusdam pollicetur se se committitur.

strenuos, quam sint, quique patientur ea se praestituros, quibus ipsi praestandis non sufficiant; idque, si patent ipsos haec accipiendi aliquid et quaestus causa facere. Qui vero clari illi eorum presentibus, necne lucrum, necne de-

risum alius secunda versantibus, neque luctui, neque detrimenti audientium, neque ullius adeo damni causa movent, quid causae est cur hi non urbani ac faceti iustius more potentiores conculcentur? Atque in hunc sane modum

quam orientales appendebat. Atque in hunc iter motum Cyrus eos, qui risum excitaverant, defendebat. Rursum autem manipuli perfectus ille, qui rem eam narraverat,

quam lepide fecit manipulos, inquit, Certe quidem, Agla-
tada, si te ad solum commovere consti osemus (quom-
admodum nonnulli tam carminibus quam orationibus mi-
serabilius hunc commoti homines esse videntur), re-

scrabilia quorundam commentis lacrimas ciere solentur), vehementer nos reprehendisses; cum nunc quidem licet et ipse noveris velle nos te exultare, minime autem ledere,

ita tamen contumeliose nos habet. El jure quidem id pro-
fecto, ait Aglaïtadas : nam qui risum amicis excitat, is

φίλους πολλὰ καὶ ἔμοιγε δοκεῖ ἐλάττωτος εἶναι διαπράττεσθαι ὁ γέλωτα αὐτοῖς μηχανώμενος. Διὸ, ἔφη, καὶ σὺ νῦν, ἂν ἐρῶδες λογίζῃ, ἐμὲ ἀληθῆ λέγοντα ἀνθρώποις. Κλισύμασι μὲν γὰρ καὶ πατέρες υἱοὺς σωφρονιστὴν μηχανώμενται καὶ διδασκαλοὶ παισὶν ἀγαθὰ μαθήματα, καὶ νόμοι γὰρ πολέτας διὰ τὸ κλιόντας καθέλκοντες εἰς δικαιοσύνην προτρέπονται· τοὺς δὲ γέλωτα μηχανώμενους ἔχουσιν εἰπεῖν ἢ σώματα ὠφελούντας ἢ ψυχὰς οὐκονομικωτέρως ποιοῦντας ἢ πολιτικωτέρως; (15) Ἐκ τούτου ὁ Ὑστάτης ἔδωκε ποιεῖν· Σὺ, ἔφη, ὦ Ἀγλαϊτάδα, ἦν ἐμοὶ πέθῃ, εἰς μὲν τοὺς πολεμίους θαρρύνει διαπαντός τοῦτο τὸ πολλοῦ εἶναι, καὶ κλειόντας ἐκείνους παύσασθαι καθέλκει· ἡμῖν δὲ πάντας, ἔφη, καὶ τοῖς τε τοῖς φίλοις τοῦτου τοῦ εὐαίου εἶναι γέλωτος ἐπιεικὲς μάλιστα. Καὶ γὰρ οὐδ' ἐστὶ πολλὸς σοὶ ὅστιν ἀποκρίμασθαι· οὐτὰ γὰρ αὐτὸς γράμματος ἀνέλικτος αὐτόν, οὐδὲ μὴν φίλος οὐδὲ ξένος ἐκὼν εἶναι γέλωτα παράχτης ὥστε οὐδεμία σοι προέσται ἐν τῷ ὥσθι παρακτεῖν σοι ἡμῖν γέλωτα. Καὶ ὁ Ἀγλαϊτάδας εἶπε, Καὶ οἷός γε, ὦ Ὑστάτης, γέλωτα ποιεῖν ἐξ ἐμοῦ; καὶ ὁ ταξίαρχος εἶπε, Ναι καὶ δέ, ἀνθρώπε ἀρετὴν ἐπὶ ἐκ γὰρ σοὺ πῦρ, οἶμαι, ἔβρον ἂν τις ἐκτρέψειεν ἢ γέλωτα ἐξαγάγεται. (16) Ἐπὶ τούτῳ μὲν δὲ οἱ τε ἄλλοι ἐγέλασαν, τὸν τρόπον ἀδύνατος αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀγλαϊτάδας ἐπαινευόμενος. Καὶ ὁ Κύρος ἰδὼν αὐτὸν παύσασθαι, Ἄδικαίς, ἔφη, ὁ ταξίαρχε, ἐστὶ ἀνδρα ἡμῖν τὸν σπουδαϊώτατον διαπράττειν γὰρ ἀναπαύειν, καὶ ταῦτ', ἔφη, οὕτω πολλοὶ μὲν ὄντα τὸ γέλωτα. Ταῦτα μὲν δὲ ἐνταῦθα ὤλεθον. Ἐκ δὲ τούτου Χρυσάντας οὕτως ὤλεθον.

17. Ἄλλ' ἔγωγε, ἔφη, ὁ Κύρος καὶ πάντας οἱ παρόντας, ἐννοῶ ἐτι ἐξαγγέλλεσθαι μὲν σὺν ἡμῖν οἱ μὲν καὶ βαλόντες, οἱ δὲ καὶ μείονες εἴσιν· ἦν δὲ τι γίγνηται ἀγαθόν, εὐχόμενοι οὕτω πάντας ἱσομεμεῖν. Καίτοι ἔγωγε οὐδὲν ἀνωτέρων νομίζω τῶν ἐν ἀνθρώποις εἶναι τοῦ τῶν ἰσῶν τὸν τε καὶ καχόν καὶ τὸν ἀγαθόν εὐχόμεσθαι. (18) Καὶ ὁ Κύρος εἶπε πρὸς τοῦτο, Ἄρ' οὐν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ ἀνδρες, κρείττους ἡμῖν ἐμβαλεῖν περὶ τούτου βουλὴν εἰς τὸ στρατεύμα, πότερα δοκεῖ, ἦν τι ἐκ τῶν πόρων ὧν ὁ θεὸς ἀγαθόν, ἡμετέρους πάντας ποιεῖν, ἢ σκοποῦντας τὰ ἔργα ἐκείστων πολεῖν καὶ τὰς τιμὰς ἐκείστων προστελεῖν; (19) Καὶ τί δέ, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ἐμβαλεῖν λόγον περὶ τούτου, ἀλλ' οὐχὶ προειπεῖν ἐτι οὕτω ποιήσεις; ἢ οὐ σὺ καὶ τοὺς ἀγῶνας οὕτω προέπαις καὶ τὰ θέλα; Ἀλλὰ καὶ δέ, ἔφη ὁ Κύρος, οὐχ ὅμοια ταῦτα ἐκείνους ἢ μὲν γὰρ ἂν στρατευόμενοι κτήσονται, κοινὰ, οἶμαι, ἐκ τῶν ἡγέτωνται εἶναι τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς στρατείας ἐμὴν ἴσως ἐτι οὐκ οἶον νομίζουσιν εἶναι, ὥστε διατάττοντα ἐμὲ τοὺς ἐπιστάτας οὐδὲν, οἶμαι, ἀδικεῖν νομίζουσιν. (20) Ἦ καὶ οἷός γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ψήφισασθαι ἂν τὸ πλεῖθος συνέλθῃ ὥστε μὴ ἰσῶν ἐκείστων τυγχαίνειν, ἀλλὰ τοὺς κρατίστους καὶ τιμαῖς καὶ δόροις κτενομαχεῖν; ἔγωγε, ἔφη ὁ Κύρος, οἶμαι, ἅμα μὲν συναγεμεινόντων ἡμῶν, ἅμα δὲ καὶ ἀισχυρὸν ὅτι ἐντυλγείν μὴ οὐχὶ γινώσκοντες καὶ κοινόντας καὶ ὠφελοῦντας

multis modis nihil quidem videtur efficere minoris aestimanda, quam vel is, qui eos inducit et plorent. Et tu quoque, si recto rem perpendaris, me vera dicere invenies. Nam fletu et patres filios temperantes reddere conantur, et magistri puerorum animos bonis disciplinis imbuiere; leges etiam dum eo clives adigunt ut plorent, ad iustitiam eos impellunt: illos vero qui risum excitant, ac dicere possis vel corporibus aliquid adferre commodi, vel animos ad rei private publicaeve administrationem magis idoneos efficere? Hystages deinde sic ferme loquutus est: Tu, inquit, Aglaïtada, si me audias, in hostes illud magni estimandum audacter impendes, et efficere conaberis ut illi quidem plorent: nobis autem, hic, et amicis hisce tuis risus aliquid, vilius illius rei, omnino largieris. Nam huius apud te magnam repeditam esse copiam scio: neque enim ipse usu cum absumpsisti, neque amicis sane, neque hospitibus libens ridendi materiam praebes: adeo ut nihil praetere possis, quo minus risum nobis impertias. Et Aglaïtadas, Tunc etiam, Hystage, inquit, ex me risum elicere conaris? Ibi tum manipuli praefectus inquit, Demas fuerit profecto, id utique si conaretur: nam ex te quidem, opinor, ignem facilius quis excuserit, quam risum eliceret. Ille quidem et alii, qui ingenium illius noscent, riserunt, et leniter subrisit etiam Aglaïtadas ipse. Ac Cyrus cum exhoratatum videns, Inique agis, inquit, manipuli praefecte, quod dum huic ut rideat persuades, nobis maxima gravitate virum corruptis, praesertim, ait, qui adeo risui sit infestus. Et haec quidem hic finem habuerunt. Chrysentas vero deinceps huiusmodi verba fecit:

Ego quidem, Cyre, vosque omnes qui adestis, inquit, cogito, nobiscum prestantiores nonnullos minoris alios facientes domo profectos esse: si quid autem prospere evenierit, amnes hi aequales portiones consequi postulabant. At ego quidem nihil in rebus humanis inaequalis esse duco, quam ignavam et fortem aequalibus premiis haberi dignos. Ad hoc subiecit Cyrus, An igitur, per deos, optimum, viri, fuerit hac de re ad exercitum referre, utrum placeat, si quid de laboribus boni deus dederit, aequales facere omnium partes, an consideratis cuiusque factis, ad horum rationem honores cuiusque apponere? Et quid opus est, inquit Chrysentas, de hoc ad exercitum referre, ac non elicere potius ita te facturum esse? annon in sic et certamine indicisti, ait, et constitisti premis? At profecto, subiecit Cyrus, haec illis non sunt similia. Nam quocumque hac in expeditione acquirerent, eo ut arbitror, communia sibi fore putabant: Imperium, veni hac in expeditione summum fortassis etiam domesticum jure mihi deberi existimant: itaque si praefectos ego constituo, nihil opinor, me contra vos fasque agere putant. Num putas, inquit Chrysentas, fore ut vulgus, postquam convenit, sciant, ne aequales singuli portiones consequerentur, sed prestantissimos quoque cum honoribus tam premiis maxime engundos esse? Equidem sic arbitror, hi Cyrus, tam quia nos idem probabamus, tunc quod trepe fuerit recusare quo minus is qui et plurimum laboris sustinet et

τὸ κοινὸν τοῦτον καὶ μεγίστων ἐξουσιῶσαι. Οἷμαι δὲ, ἔφη, καὶ τοὺς κακίστους σύμφορον γινέσθαι τοὺς ἀγαθοὺς πλεονεκτεῖν. (21) Ὁ δὲ Κύριος ἐβούλετο καὶ αὐτῶν ἕκαστα τῶν δημοτίων γενέσθαι τοῦτο τὸ φέρεσθαι βελτίους γὰρ ἂν καὶ αὐτοὺς ἡγαίον τοῦτους εἶναι, αἱ εἰδέναι ἔτι δὲ τὸν ἔργον καὶ αὐτοὶ κρινόμενοι τῶν ἀγίων τυζόντων. Καίρος οὖν ἰδοῖμαι αὐτοὺς νῦν εἶναι ἐμβαλεῖν περὶ τοῦτου ψήφον, ἐν ᾧ καὶ οἱ δημοῖτοι ὁκνοῦν τὴν τοῦ ὅλου ἰσομοίρην. Οὗτο δὲ συνεδοῖται τοὺς ἐν τῇ σκηνῇ συμβαλέσθαι περὶ τοῦτου λόγους καὶ συναγορεύειν ταῦτα ἔρπασιν γρῆναι ὅστις περ ἄνθρωποι οἴοιτο εἶναι.

22. Ἐπιελάσας οἱ τῶν ταξιδιάρχων τυξίπην, ἄλλ' ἔγωγε, ἔφη, ἄνδρες οὐκ καὶ τοῦ δήμου ὅς συναρᾷ ὥστε μὴ εἰσὶ οὕτως ἰσομοίρην εἶναι. Ἄλλος δ' ἀντήρτο τοῦτον τίνα λέγει. Ὁ δ' ἀπεκρίντο, Ἔστι νῆ Δὲ ἀνὴρ σύσκηρος ἡμῶς, ὅς ἐν παντὶ μαστέει πλεόν ἔχειν. Ἄλλος δ' αὖ ἐπήρτο αὐτόν, Ἦ καὶ τῶν πόνων; Νῆ Δὲ, ἔφη, ἀλλὰ τοῦτο γὰρ φουδέμενος ἰδοῖμαι. Καὶ γὰρ πόνον καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοῦτον πάνυ πρῶτος ἀεὶ εἴ τὸν βουλόμενος πλεόν ἔχειν. (23) Ἄλλ' ἔγωγε μὲν, ἔφη δὲ Κύριος, ὡ ἄνδρες, γινώσκω τοὺς τοῦτον τοὺς ἀνθρώπους εἶναι καὶ οὕτως νῦν λέγει, εἴπερ δεῖ ἐνέργειαν καὶ πεπρωμένον ἔχειν τὸ στρατεύμα, ἐξαρετέους εἶναι ἐκ τῆς στρατιᾶς. Δοκίμ' γὰρ μοι τὸ μὲν πάλιν τῶν στρατιωτῶν εἶναι οἷον ἐπισκεῖσθαι ἢ ἂν τις ἡγήται ἄξιον εἶ, οἷμαι, ἐπιχειροῦσθαι οἱ μὲν καλοὶ καγαθὸι ἐπὶ τὰ καλὰ καγαθῶς, οἱ δὲ πονηροὶ ἐπὶ τὰ πονηρά. (24) Καὶ πολλὰς τοῖνυν πλείονας δημογνομίας λαμβάνουσιν οἱ παῖδες ἢ οἱ σπουδαῖοι. Ἦ γὰρ πονηρία διὰ τὴν παρακτικὰ ῥέζοντι παρανομήναι ταύτας ἔχει συμπεθεύσας πολλοὺς αὐτῇ δημογνομιστῆν ἢ δ' ἀρετῇ πρὸς ὀρθὸν ἀγῶντα οὐ πάνυ διανή ἔστιν ἐν τῷ παρακτικῇ εἰσὶ συνεκτιπῆσθαι, ἄλλως τε καὶ ἂν ἄλλοι εἴπω ἐπὶ τὸ πρῶτος καὶ τὸ μαλακῶν ἀντιπαρακαλοῦντας. (25) Καὶ τοῖνυν ἦν μὲν τινες βλακῆλα καὶ ἀπὸνός μόνον κακοὶ ὄντι, τοῦτους ἔγωγε νομίζω ὅσπερ κηρῆνας ἀπαπνέ μόνον ζημεῖν τοὺς κοινωνοὺς οἱ δ' ἂν τῶν μὲν πόνων κακοὶ ὄντι κοινωνοὶ, πρὸς δὲ τὸ πλεονεκτεῖν σποδρὸι καὶ ἀναστρέφονται, οὗτοι καὶ ἡγεμονικοὶ εἶσι πρὸς τὰ πονηρά· πολλὰκις γὰρ ὄντα καὶ τὴν πονηρίαν πλεονεκτοῦσαν ἀποδοικύναν ὥστε παντάπασιν ἐξαρετέοι ἡμῖν οἱ τοῦτοί εἰσι. (26) Μηδὲ μόνον σκοπεῖτε θῆρας ἐκ τῶν πολιτῶν ἀντιπρῶτοι τὰς ταύτας, ἀλλ' ὅσπερ ἔπειτα οἱ ἂν ἀριστοὶ ὄντι, οὐχ οἱ ἂν πατριῶται, τοῦτους ζητεῖτε, οὗτοι καὶ ἀνθρώπους ἐκ πάντων οἱ ἂν ἡμῖν δοκῶσι μάξιστα συνισχυρεῖν τε ἡμῶς καὶ συγκοιμήσαν, τοῦτους λαμβάνετε. Μαρτυρεῖ δὲ μοι καὶ τοῦτο πρὸς τὸ ἀγαθόν· οὗτε γὰρ ἔρμα δέποιτα γὰρ γέναντ' ἐν βραδείᾳ ἔπειτα ἐν τῶν οὗτε δίκαιον ἰδοῖμαι συνελπηγμένων, οὐδὲ οἶκος δύναντ' ἂν εὖ οὐκίσθαι πονηροὺς οὐκίστας γρημῶνας, ἀλλὰ καὶ ἐνδεόμενος οὐκίστας ἔχοντα ἀπράλλεται ἢ ὑπὸ ἀδίκων παρατρεφόμενος. (27) Εὖ δὲ ἴστε, ὡ ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὅτι οὐδὲ τοῦτο μόνον ἀνελχόμενοι οἱ κακοὶ ἀναστρέφονται, ἀλλὰ καὶ οὐκίστας ἔχοντα ἀπράλλεται ἢ ὑπὸ ἀδίκων παρατρεφόμενος. (28) Εὖ δὲ ἴστε, ὡ ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὅτι οὐδὲ τοῦτο μόνον ἀνελχόμενοι οἱ κακοὶ ἀναστρέφονται, ἀλλὰ καὶ οὐκίστας ἔχοντα ἀπράλλεται ἢ ὑπὸ ἀδίκων παρατρεφόμενος.

plurimum reipublice utilis sit, etiam maximis quibusque dignus habeatur potiorque. Arbitror autem, inquit, vel quavisimilis commodum visum iri, viros fortes potiori esse quam ceteros conditione. Et Cyrus quidem eorum etiam causa qui ἡρότοις appellatur decretum hoc fieri volebat: nam et hos magis strenuos futuros existimabat, si intelligeret, iudicio de ipso eis operibus facto, se premia digna consequuturos. Quapropter et opportunum videbatur, hoc tempore hoc de re suffragium inire, cum et ii qui ἡρότοις vocantur hanc vulgi aequalitatem reformidabant. Itaque is quoque placuit qui in tabernaculo tunc aderant, de hoc conferendum esse, se uonumquemque his patrocinari debere aiebant, qui virum se peribiri vellet.

Et quidam e prefectis cohortum subridens dixit, Enimvero ego, inquit, quandam media etiam de plebe novi, qui nobis adseutitur, non ita temere servandam esse aequalitatem. Hunc autem interrogabat alius, quemnam diceret. Et respondit is, Est, profecto, quidam multi contubernalis, qui in omnibus plus alius habere querit. Tum alius rursus interrogabat eum, Num et laborum? Minime vero, inquit: at hic sane in mendacio sum deprehensus. Semper enim neque admodum fort animo, in laboribus, et ceteris huiusmodi, plus alium habere, qui velit. At ego quidem statuo, viri, inquit Cyrus, tales homines, qualem jam isde narrat, si quidem strenuus iustos obediens exercitum habere velimus, numero copiarum nostrarum eximendos esse. Nam militum plerique nihil se comparati esse videntur, et sequantur, quacunque qui duxerit: ducere vero, ut opinor, viri strenui ac praecarii conantur, ad res preclaras et honestas, improbi, ad improbas. Atque adeo plurimum saepe mali homines consequuntur assensum, quam probus. Nam improbitas per voluptates in praesentia se offerentes procedens, harum utiliter ope ad milites persuadendos ipsi aut adseutiantur: virtus autem in arduis ducebat, non admodum pollet in hominibus ad se illico passim attrahendis; praesertim si sint alii, qui e diverso ad declivem mollemque viam cohortentur. Idcirco si qui ex ignavis laborumque detractione solum sint mali, eos equidem arbitror, veluti fucos, sumptos tantum damnum sociis inferre: qui rursus mali sunt in laboribus socii, in commodis autem suis captandis yebementes itque impudentes, hi etiam duces se ad facta praestant impetia; saepe enim effocere possunt, ut praecipua comoda improbitati cedant: quare omnino sunt homines eiusmodi nobis eximendi. Neque vero vobis circumspiciendum est, qua ratione de civibus ordines repleatis: sed quemadmodum equos, qui optimi, non qui vestra in patria sint nati, queritis, sic et homines ex omnibus somite, quosunque vobis et roboris et emagant plurimum glustros existimabitis. Mihi autem hoc quoque testimonio est, id nobis utile futurum; quod neque ceter possit esse currus, cuius equi sint tardi, neque aequabili cursu, si conijuncti sint equi inaequales: neque domus quidem recte administrari potest, quae malis utatur famulis: immo etiam minus detrimenti accipit, si careat famulis, quam si ab improbis perturbetur. Pro certo satem, amici, habetis, inquit, sub modis malis multitudine, non id modo nos contemdemus inde perceptoros, mali quod aberant, sed illi etiam qui nobiscum manebant, quotquot sane jam improbitate se oppellere conerunt

πάλιν αὐτοὺς, οἱ δὲ ἀγαθὸν τοὺς κακοὺς ὄντας ἀπομαθεύοντας πολλὴν εὐθυμότερον τῆς ἀρετῆς ἀνέβησαν. (29) Ὁ μὲν οὖτως εἶπε τοῖς δὲ φίλοις πᾶσι συνέδοξε ταῦτα· καὶ οὕτως ἐπώνουν.

Ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὐτοῖς σαύματός τε ἤρχετο ὁ Κύρος. Κατανόησας γάρ τινα τῶν λογαγῶν σύνειπεν καὶ παρακλίνεν πεποιημένον ἄνδρα ὑπερβαπὺν τε καὶ ὑπερταυχρον, ἀνακαλέσας τὸν λογαγῶν ὀνομαστὶ εἶπεν ὡςδε· Ὁ Σαμβαύλα, ἔφη, ἀλλ' ἢ καὶ σὺ κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, ἐπὶ καλὸν ἐστί, περιήγεις τούτῳ τὸ μετρησκῶν τὸ παρακατακείμενον σοι; Νῆ τὸν Δε, ἔφη ὁ Σαμβαύλας, ἤδομαι γούν καὶ ἐγὼ συνῶν τε τούτῳ καὶ θεοῖς αὐτοῦ. (30) Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ σύσχηνοι προσέειπεν ἄς ἐς εἶδον τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνδρὸς ὑπερβάλλον ἀρετῇ, ἐθαύσαν πάντας. Καὶ τὸς εἶπε, Πρὸς τὸν ὄντα, ὁ Σαμβαύλα, πόλῳ ποτὶ σὲ ἔρχῳ ὁ ἀνὴρ ὁστος ἀνέφηται; (31) Καὶ ἐπεῖπεν, Ἐγὼ βούμην νῆ τὸν Δε, ὁ ἀνδρᾶς, ἐγὼ. Ὅποσάκις γὰρ αὐτὸν ἐθαύσα εἰς νυκτὸς εἶπε ἡμέρας, οὐδὲ ποτὶ μοι οὐτ' ἀρχαίων πρόφρασις αὐτὴ βᾶδην ὑπερβουσιν, ἀλλ' αἱ τρέμων ὀποσάκις τε αὐτῷ πρᾶτται τι προσέταξ, οὐδὲν ἀνδρώτῃ ποτε αὐτὸν εἶδον ποιούντα. Πιστεύω δὲ καὶ τοὺς δεκαεῖδας πάντας τούτους, ὡς λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀποδεικνύς οἷός μοι εἶναι. (32) Καί τος εἶπε, Κἀπειτα τούτων θνητῶν φιλέεσθε ὅσον ὥσπερ τοὺς συγγενεῖς; Καὶ ὁ αἰετὶς ἐκείνους πρὸς τούτῳ εἶπε, Μὲ Δε, ἔφη· σὺ γὰρ φιλοπόνος ἐστίν ἐπαι ἔχειαι ἀν' αὐτῷ, εἰ ἐμὰ ἤθελα φιλεῖν, τούτῳ ἀντὶ πάντων γυμνασίον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τοιαῦτα μὲν θῆ καὶ γέλοια καὶ σπουδαῖα καὶ ὀλέγοντα καὶ ἐπράττετο ἐν τῇ σκηνῇ. Τέλος δὲ τὰς τρίτας σπονδὰς ποιήσαντες καὶ εὐχόμενοι τοῖς θεοῖς τάχαθ' αὐτὴν σκηνὴν εἰς κώτην διελθόν. Τῇ δ' ὡς τριακτὶς ὁ Κύρος συνέλιξε πάντας τοὺς στρατιώτας καὶ ἐλεξε τοιάδε.

α. Ἄνδρες φίλοι, ὁ μὲν ἀγὼν ἐγγὺς ἔμιν προσέρχεται γὰρ οἱ πολέμοι. Τὰ δ' ὅληα τῆς νύκτος, ἣν μὲν ἡμεῖς νυκόμεν, τούτῳ γὰρ δὲ καὶ λέγεται [ἐφη] καὶ ποιεῖν δεῖ, ὅς τε πολέμοι ὄλῳν ἐπὶ ἡμέτεροι καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀγαθὰ πάντα· ἣν δὲ ἡμεῖς αὐ νυκόμεθα, καὶ ὅσω τὰ τῶν νυκόμενων ἀγαθὰ πάντα τοῖς νυκόμενι δεῖ ὅληα πράττειν. (3) Θύτω δὲ, ἔφη, δεῖ ἡμᾶς γυγνώσκειν ὥς ὅταν μὲν ἄνθρωποι ἀρενοὶ πολυμνησθέντες ἐν ἐσπέρῳ ἐκαστοὶ ἔχωσιν, εἰ μὴ αὐτὰς τῆς προθυμίαςται, ὥς οὐδὲν ἐσόμενοι τῶν δούτων, ταχὺ πολλὰ τε καὶ καλὰ διαπράττονται· οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἀρετῆς τῶν πρᾶττεσθαι ἐσόμενων ὅταν δ' ἐκαστος διανοήσῃ εἰς ὅλους ἐσθαι ὁ πρᾶττων καὶ μαχόμενος, κἀν αὐτὸς μαλακίῃται, τούτως, ἔφη, εὐ ὅτε ἐπὶ πᾶσιν ἅμα πάντα ἔχει τὰ χαλεπὰ φερόμενα. (4) Καὶ ὁ θεὸς οὕτως ἐπὶ τοῖς μὴ θέλουσιν αὐτοῖς ποσάττειν ἐκπονεῖν τάχαθ' ὅλους αὐτοῖς ἐπιτακτῆρας δίδωσι. Νῦν οὖν τις, ἔφη,

rusus ab ea se repargabant; boni autem cum malos ignominia notatos viderint, multo alacriori virtuti adulescent. Et ille quidem sermonem hunc habuit: ab amicis autem omnibus comprobata haec erant, atque adeo ab iis res sic instituta est.

Atque hic rursus Cyrus joci caput. Nam cum admoneretur a praefectis manipulorum quendam sibi parasse cum socium et iuxta se discumbere jussisse hominem et hirsutum et deformem admodum, manipuli praefecto nominatim compellato, sic eum affatus est: Nunc et tu, Sambaula, inquit, in morem Graecorum, hunc acerbissimum tibi adolescentulum, quia formosus est, circumducis? Praefecto, inquit Sambaulas, et huius consuetudine et aspectu delector. Haec autem ubi contubernales audierant, lu eum oculis convertere: et cum faciem hominis supra modum deformem viderent, riserunt omnes. Et quidam, Quo tandem facto, quæro, inquit, Sambaula, vir hic te sibi devinxit? Respondit ille, Ego vobis, praefecto, viri, dicam. Quoties eum sive nocte, sive interdiu vocati, nunquam mihi neque occupationem praetexit, neque pedientiam, sed cursum perpetuo paruit: quoties item ut aliquid faceret imperavi, nihil eum vidi unquam sine sudore facere. Quin et reliquos mihi decuriales effecit, non verbis, sed re demonstrando, tales quales esse oporteat. Tum quidam ait, Tu vero, talis cum sis, non cum oculis, ut cognatos soleas? Et ad hoc respondit deformis ille, Non praefecto, ait: nam minime est laborum amans: quippe si me oculari vellet, omnium hoc ei exercitiorum loco esset.

CAPUT III.

Et talia quidem partim ridicula partim seria, tum dicebantur in tabernaculo tum gerebantur. Tandem, ubi tertium peregrinasset libationem, et a diis bona precati essent, convivio soluto cubitum iuverunt. Postridie autem Cyrus omnes coegit milites, et huiusmodi orationem habuit:

α. Prope, amici, a nobis abest certamen: adventant enim hostes. Victoriae autem praemia, si quidem nos vicerimus, (hoc enim et dicere et facere oportet), haec nobis futura constabit, ut et hostes et bona eorum omnia nostra sint: sin ipsi contra vincamus, fidem superesturum bona omnia victoriae praemia semper sunt proposita. Sic ergo volis existimanda est, homines belli societate junctos, cum apud se singuli stant, nihil ex sententia successurum, nisi quicque suo se loco praeparavit alacrem, multa brevi et precelesti gesturos: nihil enim eorum quae peragenda sunt per concordiam ab iis negligitur: cum vero quisque cogitaverit, alium fore rem qui gerat pugnetque, licet ipse agniter agat, huiusmodi, inquit, homines universos, pro certo habeatis, adversa simul omnia stitum invasura. Atque ipse deus sic quodammodo constituit: si enim ille, qui sibi imperare nolit, ut bona laboribus acquirat, alius dat, qui imperent. Nunc ergo, ait, surgat hic alacri, deque

λαγνὴν ἐνθάδε ἀναστὰς παρὶ αὐτοῦ τούτου ποτέρους ἀν-
τὴν ἄρετὴν μάλλον οἰεῖται ἀσκήσθαι παρ' ἡμῶν, εἰ μὲλλον
δὲ πλείστα καὶ ποικίλα καὶ κινδυνεύοντα εἶδεναι πλείστης
καὶ τιμῆς τεύχεσθαι, ἢ ἂν εἰδόμεν ὅτι οὐδὲν διαφέρει
καπνὸν εἶναι· ὁμοίως γὰρ πάντας τὸν ἴσον τευόμεθα.
(6) Ἐνταῦθα δὲ ἀναστὰς Χρυσάντας, εἰς τὸν ὁμοιωμῶν,
ἀνθρ' οὔτε μίγας οὔτε ἰσχυρὸς ἰδεῖν, φρονήσαι δὲ διαφέ-
ρουσιν, εἰλετο·

Ἄλλ' ὄμει μὲν, ἔφη, ὦ Κύρε, οὐδέ δικνοούμενόν σε
ὥς δαί ἴσον τοὺς κακοὺς τοῖς ἀγαθοῖς ἔχειν ἐμβαλεῖν τού-
των τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποπειρώμενον εἰ τις ἄρα ἔσται ἀνθρ'
ἔστις πλείστη ἐπιδείξει ἐαυτὸν ὥς θανούσας μηδὲν κα-
λὸν κατὰ τὸν ποῦν, ἢ ἂν ἄλλω τῇ ἀρετῇ καταπρά-
ξωσι, τούτων ἰσομοιραῖν. (α) Ἐγὼ δὲ, ἔφη, οὔτε πο-
νὴν εἰμι ταχὺς οὔτε χειρὸν ἰσχυρὸς, γυνώσκω τε ὅτι εἴ-
δον ἂν ἔγωγε τῇ ἐμῇ σωματικῇ ποιήσῃ οὐ κροβαίνον οὔτε
ἀν' πρῶτος οὔτε ἀν' δευτέρως, ὄμει δ' οὐδ' ἂν χιλιόστος,
ἴσως δ' οὐδ' ἂν μυριοστός· ἀλλ' ἔκλεινο σαρφὺς ἐπίσταμαι
ὅτι εἰ μὲν οἱ θύνατοι ἐξβήμενοις ἀντιλήφονται τῶν πρα-
γμάτων, ἀνασθ' οἷός μοι μετέσται τοσούτων μέρος ὅσον
ἀν' εἰκασι· ἢ εἰ δ' οἱ μὲν κακοὶ μηδὲν ποιήσωσι, οἱ δ'
ἀγαθοὶ καὶ θύνατοι αὐτίμως ἔξωσι, δέδοικα μὴ ἄλλω
τίνος μάλλον ἢ τοῦ ἀγαθοῦ μεθέλω πλείον ἢ βούλομαι.
(7) Χρυσάντας μὲν δὲ οὕτως ἔειπεν. Ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ
Φεραλάας Πέρσης τῶν δημοτῶν, Κύρῳ πῶς ἐτι οἰκόνει
συνήθης καὶ ἀριστὸς ἀνθρ', καὶ τὸ σῶμα οὐκ ἀσφῆς καὶ
τὴν ψυχὴν οὐκ ἀγενεῖ ἀνδρὶ εἰκόμει, καὶ εἰλετο τοιαῦτα.

α. Ἐγὼ, ἔφη, ὦ Κύρε καὶ πάντας οἱ παρόντας Πέρ-
σαι, ἰγνόμεναι μὲν ἡμῶς πάντας ἐκ τοῦ ἴσου νῦν ὁρμῶ-
σθαι εἰς τὸ ἀγωνισθῆναι περὶ ἀρετῆς ὁδοῖ γὰρ ὁμοῖα μὲν
προσφ' πάντας ἡμᾶς τὸ σῶμα ἀσκήντως, ὁμοίως δὲ συν-
ουσίας πάντας ἀξιοούμενους, ταῦτά δὲ πᾶσιν ἡμῖν πρό-
κειται. Τὸ γὰρ τοῖς ἀρχαῖσι πείθεσθαι πᾶσιν ἐν κοι-
νῇ καίτοι, καὶ δὲ ἂν ὁρᾷ τούτο ἀπαρασιότως ποῦν,
τούτων ὁρᾷ παρὰ Κύρου τιμῆς τυγχάνοντα· τό τε τὰ
πρὸς τοὺς πολέμους δίκαιον εἶναι οὐ τῇ μὲν προσέχον
τῇ δ' οὐ, ἀλλὰ πᾶσι καὶ τούτο προαίρεται καλλίστην
εἶναι. (ε) Νῦν δὲ, ἔφη, ἡμῖν καὶ δέδοικται μάχη, ἣν
ἐγὼ ὁδοῖ πάντας ἀνθρώπους φρεσὶ ἐπιστομένους, ὥσπερ
γὰ καὶ τὰ πάντα ἐπιστάται τινα μάχην ἕκαστα οὐδὲ
παρ' ἐνὸς ἄλλου μαθόντα ἢ παρὰ τῆς φύσεως, οἷον ὁ
βοῦς κάραι παῖον, ὁ ἴππος ὀπλῇ, ὁ κίων στόματι, ὁ
κάπρος ὀδόντι. Καὶ φυλάττεισθαι γ', ἔφη, ἀπαντα ταῦτα
ἐπιστάται ἀρ' ὄν μάλιστα δαί, καὶ ταῦτα εἰς οὐδένος
διδασκαλῶν πίσιτοι φρονήσονται. (10) Καὶ ἐγὼ, ἔφη,
ἐκ παιδὸς εὐδὲς προβάλλεσθαι ἡπιστάμενη πρὸ τούτου
ὅτι ὅμην πληγρῆσθαι καὶ εἰ μὴ ἄλλω μηδὲν ἔχοιμι,
πῶς γὰρ παρὶ ἡμῶν ἐνδοξὸν ὅτι ἐλθόντων τὸν παῖοντα
καὶ τούτο ἐπείον οὐ δέδοσκαμένους, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῷ
τούτῳ πείσμενος, εἰ προβάλλοιμην. Μάχαιραν γὰρ μὴν
εὐδὲς παῖοντα ὄν ἔρπαιον ὅπου ἴδοιμι, οὐδὲ παρ' ἐνὸς
οὐδὲ τούτου μαθὼν ὅπως δόξαι λαμβάνειν ἄλλω ἢ παρὰ
τῆς φύσεως, ὥς ἔγωγε φαίμι. Ἐκείνων φῶν καὶ τούτο
καλυόμενος, οὐ διδασκόμενος· ὥσπερ καὶ ἄλλα ἔστιν ἢ

hoc ipso verba faciat, utro modo virtutem apud nos magis
excultam ici existimet, si is, qui plurimum et laboris et
periculorum adire velit, plurimum etiam honoris consequen-
turus sit, an vero si nihil referre sciamus ignavum esse quen-
quam; quippe sic omnes pariter aequalia sumus consequuturi
premia. » Tum vero surgens Chrysantas, uos ex eorum
numero qui ἡμῶσιν appellatur, vir neque stultus naivus,
neque specie robustus, sed excellens prudentia, in hunc
modum loquutus est :

« Equidem arbitror, Cyre, ait, te de hoc ad nos retulisse,
non quod in animo cogitares aequali portione fortes et igna-
vos debere potiri, sed uti experiaris an quisquam sit, qui
ipsum indicare velit cogitare se, fore ut, tametsi nihil ipse
pauit praeculare vellet faciat, parem eorum portione capiat,
quae illi virtute sua comparaverit. Ego vero, inquit,
neque sem pedibus celer, neque manibus robustus : et fu-
tutum intelligo, ut iudicio ex his de me facto, quae meo cor-
pore gratum, neque primum, neque secundum, neque opti-
mor, millesimum, immo forte neque decies millesimum locum
habiturus sim. At hoc quoque certo futurum scio, ut si
viribus praestantes fortiter res gerendas capessiveris, mihi
etiam tantum boni abeundi obveniat, quantum equum fuerit
: sin autem et ignavi nihil forent, et fortes robustique
animis minus fuerint alacres, veror, inquit, ne potius alterius
eiusdem rei, quam boni alieque, partem, easque
maiores, quam ipse velim, habiturus sim. » Et haec qui-
dem in modum loquutus est Chrysantas. Post eum autem
surrexit Pheralas, Persa, qui e plebe erat, Cyro quodam-
modo iam consuetudine domestica familiaris acceperis quoque
vir, habetis corporis laud indocro, animo vim degeneri no-
quaquam simili, atque orationem hanc habuit :

« Ego quidem, Cyre, ac vos Persae, inquit, quotquot
adestis, existimo nos omnes iam aequis conditionibus ad vir-
tutis certamen contendere. Quippe consimili nos omnes virtuti
et corporis exercitatioque suae, et omnes eadem consuetudine
dignos haberi fruipue, et eadem nobis omnibus virtutis decora
proposita esse, video. Nam is ut pareamus, qui cum imperio
sunt, communiter omnibus est propositum : et quisquis hoc
sine recusatione in conspectu omnium praestat, hunc a Cyro
honore affici video : itidem fortiter adversus hostes se ge-
rere, non huic convenit, illi non convenit, sed et hoc iam
ante iudicatum est omnibus honestissimum esse. Nunc
vero, inquit, etiam pugna nobis monstrata est, quam homi-
nes ego universos a natura nosse video, quemadmodum et
alioquin quolibet animalium aliquam pugnam norunt, non
per alium quosquam, atque ipsam naturam, edocta : verbi
gratia, bos corne ferire novit ; equus, ungula ; canis, ore ;
aper, dente. Atque omnia haec animalia ab his sibi cavere
norunt, a quibus maxime cavendum est ; idque, ad nullius
enquam magistri indum profecta. Ego etiam statim a puero
notam et parti aliquid obicere, quae me percussam iri puta-
ram ; ac si oculus aliud haberem, manus praetendens, quan-
tum poteram, percutiebam insequeremur : atque hoc facio-
bam cum non modo non doceret, sed etiam ob id ipsum
vapulare, si quid obicerem. Gladium porro statim pueri
adhuc, ubi vidissem, arripiebam, ne hoc quidem, quo pacto
preludendum esset, sub alio quoquam, quam ipsa natura,
ut ego censo, edoctus. Hoc quoque certe faciebam cum
prohiberem, non doceret : quemadmodum et alia quaedam

αργόμενος καὶ ὑπὸ πατρὸς καὶ ὑπὸ μητρὸς, ὑπὸ τῆς φύσεως πράττειν θηγκαζόμεν. Καὶ καὶ μὲν Δία ἔπεισεν γὰρ τῇ μακρίᾳ πᾶν ὅτι δυνάμει λαυθάνει. Οὐ γὰρ μόνον φύσει ἦν, ὥστερ τὸ βαδίζειν καὶ τρέχειν, ἀλλὰ καὶ ἔξω πρὸς τῶν περικείμεν τούτου ἰδοὺ μοι εἶναι.

(11) Ἐπεὶ δ' οὖν αὕτη, ἔφη, ἡ μάχη καταλείπεται, ἐν ἡ προθυμίας μᾶλλον ἡ τέχνης ἔργον ἐστὶ, πῶς ἡμῖν οὐχ ἡδέως πρὸς τοὺς τοὺς ἑαυτοῖς ἀγωνιστέον; ὅπου γὰρ τὰ μὲν ὅλα τῆς ἀρετῆς ἴσα πρόκειται, παραβάλλομενοι δὲ ὅσα ἴσα εἰς τὸν κίνδυνον ἵμην, ἀλλ' οὗτοι μὲν ἐν-τιμον βίον, ὥστερ μόνος ἡδύτης βίον, ἡμεῖς δὲ ἐπίπνοον μὲν, ἀτιμον δὲ, ὥστερ, οἷμαι, χαλεπώτατος. (12) Μάλιστα δὲ, ὦ ἄνδρες, τοῦτο μὲ εὐθόμος εἰς τὸν αἰῶνα τὸν πρὸς τοὺς παρορμᾷ ὅτι Κύρος ὁ κρίνων ἐστὶ, ὅς οὐ φόνον κρίνει, ἀλλὰ τὸν θεῶν ὅραμα λέγου ἡ μὲν ἱμοὶ δοκεῖ Κύρος οὐκ ἔχων ἂν ἐφ' ἀγαθὸς φιλεῖν οὐδὲν ἔχον ἐκείνους τοὺς γούν ὅροι αὐτὸν ὅτι ἂν ἔξη ἡδὺον διδόντα μᾶλλον ἢ αὐτὸν ἔχοντα. (13) Καίτοι, ἔφη, οἷός ἐστι οὗτοι μέγα προνοοῦν ὅτι πεπαιδευμένοι δὲ καὶ πρὸς λιμὸν καὶ πρὸς δίψαν καὶ πρὸς βίβλος καρτεραί, κακῶς εἰδότες ὅτι καὶ ἡμεῖς ὑπὸ καίτοι τοὺς διδασκαλοὺς πεπαιδευμένοι ἡ οὗτοι. Οὐ γὰρ ἐστὶ διδασκαλὸς οὐδὲς τούτων καίτοι τῆς ἀνάγκης, ἡ ἡμεῖς καὶ λίαν ταῦτ' ἀκριβοῦν ἰδοῦμεν. (14) Καὶ ποῦναι οὗτοι μὲν τὰ ὅλα φέροντες ἐμα-λέων, ἔστιν ἅπαντες ἀνδριώτες εὐρημένα ὡς ἂν εὐρο-ρότατα εἴη, ἡμεῖς δὲ γὰρ, ἔφη, ἐν μεγάλῳ φορτίῳ καὶ βαδίσει καὶ τρέχειν θηγκαζόμεθα, ὥστε νῦν ἱμοὶ δο-καῖν τὸ τὸν ὅλον ὅραμα περὶ τοὺς μᾶλλον ἰσχυροὺς ἡ φορτίῳ. (15) Ὡς οὖν ἱμοὶ γὰρ καὶ ἀγωνιστέον καὶ ὅποιος ἂν τις ὡ κατὰ τὴν ἀξίαν με τιμᾶν εἰσώσους, οὕτως, ἔφη, ὡ Κύρε, γίνωσκας. Καὶ ἡμῖν δὲ, ἔφη, ὡ ἄνδρες δημόται, παραινῶ εἰς ἑρὶν ὁρμήσθαι ταύτης τῆς μάχης πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους τοὺς οὗτοι νῦν γὰρ ἄνδρες αἰχμημένοι εἰσὶν ἐν δευσιτικῇ ἀγωνίᾳ. (16) Φερύλλας μὲν δὲ οὕτως εἶπεν. Ἀνίσταντο δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐκείνῳ συναγορευόντες. Ἐδοξεν δ' οὖν κατὰ τὴν ἀξίαν τιμᾶσθαι ἕκαστον, Κύρον δὲ τὸν κρινόντα εἶναι. Ταῦτα μὲν ὅτ' οὕτω προέκυχε χαίρει.

17. Ἐκάλεσε δ' ἐπὶ δαίμον καὶ ὅλην ποτὶ τὴν τάξιν οὖν τῇ ταχέει, ἰδὼν αὐτὸν τοὺς μὲν ἡμῖς τὸν ἀνδρῶν τῆς ταξέως ἀντιτάξαντα ἐκείνῳ μὲν εἰς ἐμ-βόλην, θύρακας μὲν ἀμφοτέρους ἔχοντας καὶ γέφυρα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς, εἰς δὲ τὰς δεξιὰς θύρακας περὶ τοὺς ἡμῖς τὸν ἰσχυροὺς, τοὺς δ' ἐτέρους εἶπεν ὅτι βάλαν δέχοι ἀντιστοιχούντες ταῖς βάλαις. (18) Ἐπεὶ δὲ παρασκευασμένοι ἐστῆσαν, ἐστήμεν αὐτοὺς μέγιστοι. Ἐνταῦθα δὲ οἱ μὲν βάλαντες ταῖς βάλαις ἐπὶ οἱ καὶ ἐπύρηναν καὶ θυράκων καὶ γέφυρον, οἱ δὲ καὶ μετὰ καὶ κνημῖ-δος. Ὅπου δὲ ὁμοῖοι γένοντο, οἱ τοὺς θύρακας ἔχον-τες ἔπαιον τὸν μὲν μετὰ, τὸν δὲ χεῖρας, τὸν δὲ κνή-μας, τὸν δὲ ἐπικυπτόντων ἐπὶ βάλαις ἔπαιον τοὺς τρέχοντας καὶ τὰ νῦτα. Τίλος δὲ τρέφμενοι ἰδὼν-τες οἱ νεφροκόφοι παίοντες οὖν πολλὰ γέλωτα καὶ παιδιᾷ. Ἐν μέρει γὰρ μὲν οἱ ἑτεροὶ λαβόντες πάλιν

suntque, a patre licet matreque vetaret, facere tamen a natura cogerat. Ac gladio, profecto, credens quicquid clas- culum poterat. Neque enim natura solum insitum erat, sicut incedere et currere, sed praeferquam quod ingenium erat, etiam saepe mihi esse videbatur. Quandoquidem igitur haec, inquit, nobis dimicatio restat, in qua plura ani- morum alacritas quam ars effectura est, cur non libenter adversus hosce, qui dicuntur ἡρόδοτοι, certamen suscipi- mus? cum sane paria virtutis praemia sint utrique proposita, at nos non item res paris pretii objecturi periculis sinus; sed illi vitam honorant, quae sola est iocundissima: nos autem laboriosam quidem illam, sed inhonoratam, quam equidem molestissimam ducō. Maxime autem, viri, hoc me ad suscipiendum leto animo adversus hosce certamen excitat, quod Cyrus iudex erit, qui non ex invidia iudicabit; at, quod per deos iuram assero, Cyrus mihi videtur, quocumque fortiter se gerere animadvertat, nihil minus quam se ipsam diligere: his certe quidem cum video, quicquid ha- beat iocundius dare potius quam apud se retinere. Et sane novi, inquit, istos ἡρόδοτους elatis esse animis, quod insti- tuti sint et ad famem, et ad sitim, et ad frigus tolerandum, cum ipsi parum noverint, nos etiam his a magistro potiori, quam ipsos, institutos esse. Nullus enim est necessitate po- tior horum magister, quae nos haec vel accurate admodum tene- re docuit. Et hi quidem ad labores sese armis ferendis ex- cedere, quae ita sunt ab omnibus hominibus excogitata, ut peata- ti sint commodissima: nos vero, inquit, sub magnis oneribus et incedere cogebamur et currere: ut mihi jam armorum gesta- mina similiora videntur aliis quam oneribus. Quamobrem, Cyre, inquit, haec scito, me et in certamen descensurum, et, qualia qualis tandem foreo, pro merito praemii orari postulatorem. Et vos, viri plebei, hortor ad pugnam hanc adversus hunc institutos hosce magna contentione suscipien- dam: quippe vobis hi viri in populari certamine sunt capiti. In hunc modum dixit Phaulas: surrexerunt autem et alii complures, qui utriusque sententiam defendebant. Itaque decretum est quicquid pro merito ornandum, et Cylum constituendum esse iudicem. Et haec quidem ita cesserunt.

Cyrus autem aliquando totam cohortem una cum ejus praefecto ad curiam vocavit, quod vidisset eum divisam in duas partes cohortem utriusque ex adverso ad conflictum instruxisse, gestantibus quidem utriusque lorica et scuta in manibus sinistris; in dexteras vero parti dimidie ferulas crassas dederat, alteram glebas sublatas ejaculati jussorat. Hoc modo cum instructi starent, eis pugnae signum dabat. Hi quidem hi glebas ejaculabantur, et de his aliqui tum io- ricam tum scuta feriebant, alii femur totam ubiisque. Ubi vero cominus pugnam conseruebant, tum illi qui ferulas gestabant aliorum quidem summa, manus aliorum, unonilla- rum etiam feriebant furas; et eorum qui ad glebas tollen- das se deorsum inclinassent cervices et dorsa feriebant. Tandem adversarios in fugam conversos persequantur ut qui ferulas gerant, illos multo cum risu haecque eriden- tes. Verum et alii vicissim sumptis ipsi quoque ferulis;

τοὺς νάρθηκας ταῦτά ἐποίησαν τοὺς τοὺς βόλους βάλλον-
τας. (10) Ταῦτα δ' ἀγαπήεις ὁ Κύριος, τοῦ μὲν ταξιδάρ-
χου τὴν ἐκείνου, τὸν δὲ τὴν πενθὴ, ὅτι ἅμα μὲν ἐγυ-
μνάζοντο, ἅμα δὲ εὐθυμίζοντο, ἅμα δὲ ἐνέκων οἱ εὐκα-
σθέντες τῇ τῶν Περσῶν ἐπιβίῳ, τοῦτοις δὲ ἡσθεὶς ἐκαστὸς
τε ἐπὶ δειπνῶν αὐτοῦς καὶ ἐν τῇ σκηνῇ ἰδὼν τινὰς οὐ-
τὼν ἐπιβεβημένους, τὸν μὲν τινὰ αὐτῶν ἀνταγόμενον,
τὸν δὲ χεῖρα, ἡρώτα τι πάθον. Οἱ δ' ἔλεγον ὅτι πλη-
γείων ταῖς βόλοις. (20) Ὁ δὲ πάλιν ἐπηρώτα πότερον
ἐπεὶ ἄμω ἐγένοντο ἢ ὅτε πρόσω ἦσαν. Οἱ δ' ἔλεγον
ὅτι πρόσω ἦσαν ἐπεὶ δὲ ἄμω ἐγένοντο, παιδιὰν ἔρπον
εἶναι καλλίστην οἱ νάρθηκοφόροι οἱ δ' αὖ συγκακομημέ-
νοι τοὺς νάρθηκιν ἀνέκραγον ὅτι οὐ σπρίσι γὰρ δοκοῖν παι-
διὰ εἶναι τὸ ὁμοῖον παίσσθαι ἅμα δὲ ἐπιδείκνυσαν τὼν
νάρθηκων τὰς πληγὰς καὶ ἐν χειρὶ καὶ ἐν τραχήλοις,
εἶναι δὲ καὶ ἐν προώπῳ. Καὶ τότε μὲν ὥσπερ εὐδὸς
ἐγέλων ἐπ' ἀλλήλους. Ἦν δ' ὑστεραίᾳ μετὼν ἦν τὸ
πεδῶν πᾶν τῶν τούτων μισομένων καὶ εἰ μὴ ἄλλο τι
σπουδασιώτερον πράττειν, ταύτῃ τῇ παιδιᾷ ἔχρηστον.

21. Ἄλλων δὲ ποτα ἰδὼν ταξιδάρχον ἀφῆκε τὴν ταξί-
ν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἐρ' ἐνός, καὶ ὅποτε
καὶ ὁδοὺ δοκοῖ αὐτῇ εἶναι, παραγγέλλων τὸν ὑπερνον
λόχον παραγεῖν, καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον, εἰς
μέτωπον ἐπεὶ δὲ ἐν μετώπῳ οἱ λοχαγοὶ ἐγένοντο, πα-
ραγγέλλειν εἰς δύο ἀφῆκε τὸν λόχον. Ἐκ τούτου δὲ παρή-
γον οἱ δεκάδραχοι εἰς μέτωπον ὅποτε δὲ αὐτοὶ εἶδον αὐτῷ
καὶ ὁδοὺ εἶναι, παρήγγειλαν εἰς τέταρτος ἀφῆκε τὸν λόχον
ὅποτε δὲ οἱ πεμπάδραχοι αὐτῷ παρήγον εἰς τέταρτος
ἐπεὶ δὲ ἐπὶ ὁδοῦς τῆς σκηνῆς ἐγένοντο, παραγγέλλειν
αὐτοὺς εἰς ἐκὼν ἰόντας εἰσῆγε τὸν πρῶτον λόχον, καὶ τὸν δεύ-
τερον τούτου κατ' οὐρανὸν ἐκάλεισεν ἐπεσεῖν, καὶ τὸν
τρίτον καὶ τὸν τέταρτον ὡς οὐρανὸς παραγγέλλειν ἡγεῖτο
εἰσεῖν. οὕτως δὲ εἰσαγαγὼν κατέλειπε ἐπὶ τὸ δειπνῶν ὥς-
περ εὐκατορεύοντο· τούτων οὖν ὁ Κύριος ἀγαπήεις τῆς τε
προσότητος τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιμελείας ἐκά-
λεσε καὶ ταύτην τὴν ταξί-ν ἐπὶ τὸ δειπνῶν σὺν τῷ τα-
ξιδάρχῳ.

22. Περὶ δὲ τις ἐπὶ τῷ δειπνῶν καλεῖται ἄλλος
ταξιδάρχος, Ἦν δ' ἑμὴν, ἐρῃ, ὁ Κύριος, ταξί-ν οὐ καλῶς
εἰς τὴν σκηνήν· καὶ μὴν ὅταν γὰρ παρῇ ἐπὶ τὸ δειπνῶν,
πάντα ταῦτα ποιῇ· καὶ ὅταν τέλος ἡ σκηνὴ ἔσῃ, ἐξέρχεται
μὲν ὁ οὐραγός, ἐρῃ, ὁ τοῦ τελευταίου λόχου τὸν λόχον,
ὁσάτους ἔχων τοὺς πρῶτους εἰς μάχην τεταγμένους·
ἐπειτα ὁ δεύτερος τοὺς τοὺς ἑτέρου λόχου ἐπὶ τούτοις,
καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος ὡς οὐρανὸς, ὅπως, ἐρῃ, καὶ
ὅταν δὴ ἀπάγει ἀπὸ πολέμου, ἐπιστάται ὡς οὐρανὸς
ἀπάναν. Ἐπειδὴ δὲ, ἐρῃ, καταστῶμεν ἐπὶ τὸν δρόμον
ἐνθα περιπατοῦμεν, ὅταν μὲν πρὸς ὡς ὡς, ἐρῃ μὲν
ἡγεῖται, καὶ ὁ πρῶτος λόχος πρῶτος, καὶ ὁ δεύτερος
ὡς οὐρανὸς, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος, καὶ αὐτῶν λόχων
δεκάδας καὶ πεμπάδες, ὡς ἂν παραγγέλλω ἐρῃ ὅταν
δ', ἐρῃ, πρὸς ἐπιστῶν ὡς οὐρανὸς, καὶ οἱ τελευ-
ταῖοι πρῶτοι ἀρχηγούνται· ἐμὸς μόνος οὕτως πείθονται
ὑστερῶν ὅντι, ἵνα ἐθίζονται καὶ ἐπεσεῖν καὶ ἡγεῖσθαι

eodem illos modo tractarunt, qui glebas jaculabantur. Cy-
rus autem hanc admiratus, tum nempe praefecti cohortis
solers inventum, tum militum obedientiam, quod simul
exercebatur, simul se ipsos exhilarant atque etiam
quod illi, qui Persarum armaturam imitari essent, vince-
rent: hic ergo delectatus, ad omnes eos invitavit: cumque
in tabernaculo quosdam ipsorum videret, quorum alii tibias,
manus alii obligata esset, quid ipsis accidisset rogabat.
Illi se glebis ictos aiebant. Ille querebat iterum, utrum
postquam congressi fuissent, an cum procul essent. Re-
spondebant illi, tum id se perperas cum procul essent:
et postquam cominus congressi fuissent, ludum fuisse
pulcherrimum aiebant si qui ferulas gestabant. Illi vero
contra qui ferulae erant concepit, non ludum sibi sane videri
clamabant cominus ferri: simulque ferularum plagas in ma-
nibus et cervicibus, atque etiam in facie nonnulli ostende-
bant. Ac tum quidem, sicuti par erat, sese mutuo ridebant.
Postridie vero lotus campus hominibus hoc imitatiois ple-
nus erat: semperque adeo, cum non aliud quiddam magis
serium tractaturi, hoc ludo utebantur.

Alium vero aliquando videns cohortis praefectum duce-
tem cohortem s fluvis ad sinistram singulis singulis se-
quens, et cum tempus ipsi esse videbatur, jubentem
secundum manipulum promovere in frontem, et deinde ter-
tium, et quartum: cum autem in fronte jam manipulorum
duces essent, mandabat in binis explicatum manipulum
ducere: deinde igitur decuriones in frontem promove-
bant: rursus cum opportunum ipsi visum esset, imperabat
in quaternis explicatum manipulum ducere: atque ita
quinque vicibus duces etiam procedebant, ut in quaternis
manipulis explicatus iret: postquam vero ad tabernaculi
fores perveniret esset, tum signo dato iubens ut rursus
singulalim incederet, manipulum primum introducebat,
et alterum jubebat iunc s tergo sequi: et cum tertio iidem
quartoque preceperat, ducebat intro: atque ita cum eos
introduxisset, eodem jussit ordine discurrere, quo ingressi
essent: hanc ergo Cyrus admiratus, et ob mansuetudinem
in disciplinam, et diligentiam, hanc quoque una cum praefec-
to cohortem ad cenam invitavit.

Cum autem alius quidam cohortis praefectus ad cenam
vocatus adesset, Meam vero, inquit, cohortem ad tunc
hoc tabernaculum, Cyre, non invitavit? atque illa quoties ad
cenam venit, hanc omnia facit: et ubi finis convivio fiat,
extremus ultimus manipuli ductor summ manipulum educit,
qui quidem postremos habet primo ad pugnam loco dispo-
sitos: deinde post hos alter alterius manipuli milites,
similique ratione et tertius et quartus: ut etiam quando
necesse sit ab hostibus pedem referre, sciant, quo pacto
recedere oporteat. Postquam vero in curriculo constitimus,
ubi dormibamus, cum quidem versus ortum progredimur,
ego pectore addeco, et primus manipulus primus habet bo-
cum, et alter summ, et tertius et quartus, ac manipulo-
rum decuriae, et quinquies, donec ego iubeam: cum vero
versus occidentem progredimur, tum et extremi ductor
agminis et cum eo postremi primo loco sunt in abitu duces:
ac nihilominus parent mihi qui praefiscor ultimus,
ut et aequi et pectore pari cum obedientia consuecant.

δουλοῦς παίδοι. (23) Καὶ ὁ Κύρος ἐφη, Ἦ καὶ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖτε; Ὅσοις γὰρ, ἐφη, καὶ δεῖκνυσθε μοι νῆ Δία. Καλῶ τοῖνον, ἐφη, ἡμῶς, ἅμα μὲν ἐστὶ τὰς τάξεις μελετᾶτε καὶ προσόντες καὶ ἀπώντες, ἅμα δὲ θεὸς καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἅμα δὲ θεὸς τὰ τε σώματα περιπατούντες ἀσκεῖτε καὶ τὰς ψυχὰς ἀφελαιτὶ διδασκόντες. Ἐπεὶ οὖν πάντα διπλῶ ποιεῖτε, διπλὴν ὑμῖν δίκαιον καὶ τὴν εὐνοίαν παρέχειν. Μὰ Δε, ἐφη ὁ ταξιάρχος, μήτοι γε ἐν μισθῷ γὰρ ἡμέρας, εἰ μὴ καὶ διπλᾶς ἡμῖν τὰς γαστέρας παρέξει. Καὶ τότε μὲν δὴ οὕτω τὸ τέλος τῆς σκηνῆς ἐποιήσαντο. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Κύρος ἐκέλευεν ἐλθεῖν τὴν τάξιν, ὥσπερ ἐφη, καὶ τῇ ἄλλῃ. Αἰσθόμενοι δὲ ταῦτα καὶ οἱ ἄλλοι τὸ λοιπὸν πάντες αὐτοῦς ἐμυμένοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐξέτασιν δὲ ποτε πάντων τοῦ Κύρου ποιομένων ἐν τοῖς δόλοις καὶ συντάξει, ἤλθε παρὰ Κυζάρου ἀγγελος λέγων ὅτι Ἰνδοὶ παρελθὶ πρεσβείαν καλεῖται οὐκ ἐλθεῖν ὡς τάχιστα. Φύρον δὲ σὺ, ἐφη ὁ ἀγγελος, καὶ στολὴν τὴν καλλίστην παρὰ Κυζάρου βούλει γάρ σε ὡς ἐκιστοτάτη καὶ λαμπρότατα προσέγειν, ὡς ὁρμώμενοι τῶν Ἰνδῶν ἔπος ἐν προσέξει. (2) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κύρος παρήγγειλε τῷ πρώτῳ τεταγμένῳ ταξιάρχῳ εἰς μέτωπον στήναι, ἐφ' ἧν ἐγένετο τὴν τάξιν, ἐν δεξιῇ ἔχοντα ἑαυτὸν, καὶ τῷ δευτέρῳ ἐκέλευσε ταῦτὸ τοῦτο παραγγεῖλαι, καὶ διὰ πάντων οὕτω παραδιδόναι ἐκέλευεν. Οἱ δὲ παίδοι μὲν ταχὺ μὲν παρήγγελλον, ταχὺ δὲ τὰ παραγγελλόμενα ἐποίησαν, ἐν δὲ ἄλλῃ ἐχρόνῳ ἐγένοντο τὸ μὲν μέτωπον ἐπὶ τριακοσίον, τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν οἱ ταξίρχοι, τὸ δὲ βάθος ἐφ' ἑκατὸν. (3) Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν, ἐκείθεν ἐκέλευεν ὡς ἐν αὐτῇ ἡγήται καὶ εὐθὺς προεῖλιν ἡγήτο. Ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν φύσιν τὴν πρὸς τὸ βασιλεὺς φέρονσαν στενωπέραν οὖσαν ἢ ὡς ἐπὶ μετώπου πάντας διένειν, παραγγέλλας τὴν πρώτην χιλιοστήν ἐπεσθαι κατὰ χεῖρας, τὴν δὲ δευτέραν κατ' οὐρὰν ταύτης ἀκολουθεῖν, καὶ διὰ παντὸς οὕτως, αὐτὸς μὲν ἡγήτο οὐκ ἀναπαυόμενος, αἱ δὲ ἄλλαι χιλιοστίας κατ' οὐρὰν ἑκάστη τῆς ἡμεροσθίην εἰποντο. (4) Ἐπειμὲν δὲ καὶ ὀκνητάς δύο ἐπὶ τὸ στέμα τῆς ἀγῶνις, ὅπως αἱ τὴν ἀγῶνιν, σημαίνοντες τὸ δῖον ποιεῖν. Ἦς δὲ ἀφίκοιτο ἐπὶ τὰς Κυζάρου θύρας, παρήγγειλε τῷ πρώτῳ ταξιάρχῳ τὴν τάξιν εἰς δύο τεταγμένην βάθος, τοὺς δὲ δωδεκάρχους ἐν μετώπῳ καθιστάναι περὶ τὸ βασίλειον, καὶ τῷ δευτέρῳ ταῦτὰ ἐκέλευσε παραγγεῖλαι, καὶ διὰ παντὸς οὕτως. (5) Οἱ μὲν δὲ ταῦτ' ἐποίησαν ὁ δ' εὐθὺς πρὸς τὸν Κυζάρην ἐν τῇ Περσικῇ στολῇ οὐδὲν ἐν ὑπόστασιν. Ἰδὼν δὲ ὁ Κυζάρης αὐτὸν τῷ μὲν τάχει ἡγήσθαι, τῇ δὲ φωνῇ τὴν τοῦ στολῆς ἡγήσθαι καὶ εἶπε, Τί τοῦτο, ὦ Κύρε; οἷον τεπείσθης οὕτω φωναῖς τοῖς Ἰνδοῖς; ἐγὼ δ' ἐφη, βουλόμην σε ὡς λαμπρότατον φανῆναι· καὶ γὰρ ἐμοὶ ἐν ἀσέβει ἦν τοῦτο, ἔμαρ

Et Cyrus loquitur, Hocce semper facitis? Profecto, respondit ille, quotiescumque canam instruimus. Vos igitur, inquit, ad cenam voco, partim quod et in accedendo et in abeundo studiosse servatis ordines, partim quod illud et interdiu et noctu facitis, partim quod et corpora deambulando exercetis, et animos docendo in viros redditis. Quandoquidem igitur omnia duplicia facitis, equum est vobis etiam duplex epulum perberi. Minime profecto, ait cohortis illius prefectus, uno quidem die; nisi nobis duplices etiam ventres dabis. Ac tum quidem hoc pacto finem huius convivi fecere. Postridie autem Cyrus illum ordinem, quemadmodum dixerat, et sequenti die vocavit. Quare cum ceteri animadverterent, omnes delance eos imitabantur.

CAPUT IV.

Cum autem Cyrus aliquando militem universum in armis lustraret et instrueret, a Cyaxare venit nuntius, qui diceret ab Indis legatos adesce: Quapropter te quamprimum ad se venire jubet Cyaxares. Quin et testem, inquit nuntius, pulcherrimam a Cyaxare tibi fero: te enim quam ornatisissime splendidissimeque advenire cupit: quippe qui Indi spectaturi sunt, quo cultu accedas. Hec cum audisset Cyrus, imperavit prefecto cohortis loco primo in acie constituto, ut in fronte constaret, cohorte singulatum ducta, latus ipse dextrum tensens: et jussit hunc eodem secundo imperare, et per omnes sic imperata tradi jussit. Illi dicto audientes et celeriter quidem hunc imperant, et celeriter imperata faciunt: brevique tempore frons trecentos (tot enim erant cohortium prefecti), altitudo agminis centenos milites habuit. Cum jam hoc ordine constitissent, eos ita sequi jussit, ut ipse precederet: et mox citato gradu precedebat. At ubi riam, quae ad regiam tendebat, arctiorem esse animadvertisset, quam ut omnes in fronte progredi possent, jussit primis in ordine milibus ita se sequi, ut collocaii fuerant, alterisque hos a tergo sequi, et ceteris deinceps omnibus eodem servato ordine procedere, ipse sine intermissione preibat, atque militem totidem precedentes a tergo subsequerentur. Ministros etiam duos ad vici aditum militi, qui, quid facto opus esset, si quon fugeret, significarent. Cum autem Cyaxaris ad portam pervenisset, prefecto primae cohortis imperat, sic cohortem instrueret, ut ejus altitudo duodecos contineret, prefectos autem duodecos militum propter regiam in fronte constitueret; atque eadem secundo jubet imperari, et sic deinceps omnibus. Atque haec illi quidem faciebant: Cyrus autem ipse ad Cyaxarem veste indutus Persica ambitionem minime indicanti ingressus est. Et Cyaxares cum com vidisset, celeritate quidem delectabatur, ad vilis vite offensum erat, dixitque, Quid hoc, Cyre, est? cujusmodi rem facis, qui habita tali in conspectum indorum venis? ego vero te quam splendidissimum conspici volebam: nam mihi hoc

δοτα δόλορθς υἱὸν ἐτι μαγλαμπρεπτότατον φαίνεσθαι.

(α) Καὶ ὁ Κύρος πρὸς ταῦτα εἶπε, Καὶ ποτέρως ἂν, ὦ Κυσαῖρη, μᾶλλον σε ἐκόσμου, εἴτερ πορφυρίᾳ ἐνδύς καὶ φίλῃ λαβὼν καὶ στρατῶν περιβύμενος σχολῇ καλίσουσι περᾶναι σοι, ἢ νῦν θεοὶ σὺν τοσούτῃ καὶ τοσούτῃ δυναμει οὕτως εὐχέας σοι υπακούου διὰ τὸ εἰ τιμᾶν ἰσχύου καὶ σπουδῇ καὶ αὐτὸς κακοχημένος καὶ τοὺς ὀϊλοὺς ἐπιδεικνύς σοι οὕτω περὶβύμενος; Κύρος μὲν οὖν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Κυσαῖρης νομίσας αὐτὸν ὁρθῶς λέγειν ἐκάλεσε τοὺς Ἰνδοὺς. (γ) Οἱ δ' Ἰνδοὶ ἐκτελόντες ἔλαβον ἐτι πέμψαι πρὸς τὸν Ἰνδὸν βασιλεὺς καλεῖσθαι ἑρωτῶν· εἴ θεοὶ ὁ πόλεμος εἴη Μήδους τε καὶ τοῦ Ἀσσυρίου· ἐπεὶ δὲ σοὺ ἀκούσμεν, ἐκείλευεν ἑλθόντας αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀσσύριον καλεῖσθαι ταῦτα πύθασθαι· τῶλος δ' ἀμφοτέρους εἶπεν ἑμὶν ἐτι ὅτι ὁ Ἰνδὸν βασιλεὺς τὸ δικαίον σκεπτάμενος φαίη μετὰ τοῦ ἡδικημένου ἑσθῆαι. (δ) Πρὸς ταῦτα ὁ Κυσαῖρης εἶπεν, Ἐμοὺ μὲν τοίνυν ἀκούετε ἐτι οὐκ ἀδικούμεν τὸν Ἀσσύριον οὐδὲν ἐκείνου δ', εἰ δέισθε, ἑλθόντας νῦν πύθασθαι ἐτι λέγειν. Παρὸν δὲ ὁ Κύρος ἔρετο τὸν Κυσαῖρην, Ἥ καὶ ἐγὼ, ἔφη, εἶπας, ὅτι γινώσκω; καὶ ὁ Κυσαῖρης ἐκείλευεν. Ὑμεῖς τοίνυν, ἔφη, ἀπαγγέiliate τῷ Ἰνδῶν βασιλεὶ ταῦτα, εἰ μὴ τι ἄλλο Κυσαῖρην δοκεῖ, ἐτι ραμὲν ἡμεῖς, εἰ τί φησιν ὧρ' ἡμῖν ἀδικαίει δ' Ἀσσύριος, αἰεσίσθαι αὐτὸν τὸν Ἰνδὸν βασιλεὺς δικαστήν. Οἱ μὲν δὲ ταῦτα ἀκούσαντες ὤκνητο.

α. Ἐπεὶ δὲ ἔβησαν οἱ Ἰνδοί, ὁ Κύρος πρὸς τὸν Κυσαῖρην ἔρετο λόγου τοσούτου.

Ἦ Κυσαῖρη, ἐγὼ μὲν ἤλθον οὐδὲν τι πολλὰ ἔχω·ν ἰσὶα χρέματα οὐκ ἔστιν ὅποια δ' ἦν, τοῖνυν πᾶν δόλμα λαμβάνω. Ἀνδραγαθὸς δὲ, ἔφη, εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἰσους, ἔφη, θαυμάζεις οὐ πῶς ἐγὼ ἀνδραγαθὸς σοὶ αὐτὸς τρέφοντος εὐδ' ἰσθί, ἔφη, ἐτι οὐδὲν ἄλλο ποῦν ἢ τιμᾶν καὶ χειροῦμενος, ὅταν τινὲ ἀγασθῶ τοῖν στρατιωτῶν. (α) Δοκεῖ γὰρ μοι, ἔφη, πάντας μὲν οὐκ ἂν τις βούληται ἀγαθὸς συνεργὸς ποιῆσθαι ὑποπονεῖσθαι πρᾶγματός, ἔστιν εἶναι εἰς τα λέγοντα καὶ εὐ ποῦνται παρορμῇ μᾶλλον ἢ λυποῦνται καὶ ἀναγκάζοντα· οὐκ εἰ δὲ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων ποιεσθῆναι τις βούλετο συνεργὸς προθύμους, τοῦτους παντάπασι ἡμεῖς δοκεῖ ἀγαθὸς θηρατῆς εἶναι καὶ λόγους καὶ ἔργους. Φίλους γὰρ, οὐκ ἔχθρους, δεῖ εἶναι τοὺς μὲλλοντας ἀπορροπῆσθαι συμμάχους εἶσθαι καὶ μὴ ταῖς ἀγαθῶς τοῦ ἀρχοντος φρονήσοντας μὴτα ἐν σοὶ κακῶς προδόντας. (ii) Ταῦτ' οὖν ἐγὼ οὕτω προγγινώσκων χρεαίταιν θεῶν προδίσταται. Πρὸς μὲν οὖν εἰ πάντα ἔβην, ὅν αἰσθάνομαι πολλὰ δαπανῶντα, ἀποπῆν μοι δοκεῖ εἶναι· σκοπεῖν δ' εἰμὼ κοινῇ καὶ εἰ καὶ ἐμὲ ὅπως οὐ μὴ ἐπιλείπει χρέματα. Ἐάν γὰρ οὐ ἀρῶντα ἔχη, οὐδ' ἐτι καὶ ἐμοὶ ἐν εἰς λαμβάνειν ὅποια δέσμεν, ὀλέως τε καὶ εἰς τοῖς τοῖς τὸν λαμβάνομαι δ' ἡμεῖς καὶ σοὶ δαπανηθῆναι βέλαιον εἶναι. (iii) Ἐνταῦχος οὖν μὲν ἡμεῖς σοὺ ἀκούσαντες ὡς ὁ Ἀρμένιος κτεταρρομένη σου νῦν, ἐτι ἀκούεις τοὺς πολέμους προσόντας ἡμῖν,

ornamento fuisse, te, meae sororis filium, quam magnificenter ornatum conspici. Et Cyrus ad haec respondit, Utro te modo, Cyaxares, magis ornasset, si purpura indutus, adhibitis armillis, et torquatus, tibi mandatis lente pernissem, an omne potius, cum tali tantoque stipatus exercitu, tam velociter, honoris tibi causa, tibi pareo, sedore et celeritate eam ipse ornatus adsum, tum te orao, et ceteros etiam tibi tanloper obsequentes exhibeo? Cyrus igitur haec dixit; Cyaxares autem eum recte dicere arbitratus, Indos introduci iussit. Indi vero ingressi se missos a rege Indorum siebant, et iussos interrogare, quos de re bellum inter Medos et Assyrium susceptum esset: Ac te quidem postquam audissemus, nos ad Assyrium quoque proficisci, et de his ipsis ab illo etiam percuatari iussit: tandem vero utrique vestrum euntiare, regem Indorum dicere, sejaris et aequi ratione habita, staturum ab illo cui fieret injuria. Ad haec respondit Cyaxares, Me igitur audite, nulla nos omnino injuria Assyrium afficere: quid ipse dicat, si libet, profecti ad eum exquirite. Cyrus autem, qui aderat, Cyaxarem interrogavit, Num et ipse etiam, inquit, dicam quod sentio? et Cyaxares eam loqui iussit. Vos igitur, ait, Indorum regi haec euntiare [nisi quid aliud Cyaxari videretur], dicere nos, si quam a nobis tibi factum injuriam dicat Assyrius, ipsum nos Indorum regem iudicem eligimus. His illi auditis abierunt.

Cum autem egressi essent Indi, Cyrus ad Cyaxarem huiusmodi sermone crepit ait:

Equidem ad te, Cyaxares, veni, non multas mecum pecunias meae domo ferens; quae autem mihi erant, earum exiguum admodum summam reliquam habeo; quippe qui in milites, ait, eas expendim. Ac te forsitan miraris, quon pacto expendim, eos cum tu alias: verum certo scias, inquit, me non aliter eas expendisse, quam premis tribuendo et largiendo, quoties aliquem militum admirarer. Nam mea haec sententia est, inquit, omnes, quoscumque sibi quis fideles adiutores quascumque in re gerenda efficere velit, suavia esse bene tum dicendo tum faciendo potius ad ejusmodi munus excitare, quam offendendo et cogendo: et quos quidem in rebus bellicis adiutores sibi alacres quispiam conciliare velit, eos omnino et dictis bonis et factis captandos arbitror. Amicos enim, non inimicos, oportet esse, qui sine excusatione tergiversationeque in bello socii futuri sint, nec in secundis imperatoris rebus laetari, nec in adversis futuri sint proditores. Haec igitur ego cum ita apud animum statuta habeam, pecuniis mihi pluribus opus esse puto. Ceterum ad te in omnibus respuere, quon exemplis graves facere intelligo, mihi absurdum videtur: commenter autem tibi et mihi providendum arbitror, ac te pecunia deficiant. Nam tibi si abunde suppetant, scio mihi quoque facultatem fore accipiendi, cum opus erit; praesertim si eas in ejusmodi quendam usum accipiam, quon quod expensum fuerit, tibi etiam majus commodum aliterum est. Nuper igitur audire de te memini, Armenios te usque continere, qui hostes adversos non advenire audist; ac neque copias

καὶ οὕτως τὸ στρατεύμα πέμποι οὕτως τὸν δασμὸν ἂν ἔξει ἀπέφοι. Ποῦλ γὰρ ταῦτα, ἔφη, ὁ Κύρις, ἐκείνος ὥστε ἔργου ἀπορρῶν πότερόν μοι κρείττον στρατεύεσθαι καὶ περὶσθαι ἀνάγκη αὐτῷ προσθίνειν ἢ λυσταλεῖ ἔξαι ἐν τῷ παρόντι, μὴ καὶ τοῦτον πολέμιον πρὸς τοὺς ἄλλους προσήκοντα. (13) Καὶ ὁ Κύριος ἐπέκρατο, Αἰ δ' οἰκίσας αὐτῷ πόταρον ἐν ἑσχαρίαι χωρίοις εἰσὶν ἡ καὶ ποῦ ἐν εὐερέδοις· Καὶ ὁ Κυσζάρης εἶπεν, Αἰ μὲν οἰκίσας οὐ πάντες ἐν ἑσχαρίαι· ἐγὼ γὰρ τοῦτου οὐκ ἡμέλουν ὅρη μέντοι ἔστιν ἐνθα δύναται ἂν ἀπαιθῶν ἐν τῷ παραγρημῇ ἐν ἀσφαλαί εἶναι τοῦ μὴ αὐτὸς γὰ ὑποχειρίως γενέσθαι μηδὲ δεσά ἐνταῦθα δύναται ὑπεκαταμίσθαι, εἰ μὴ τις πολιορκίᾳ προκαθήμενος, ὥστερ ὁ ἑμὸς πατήρ τοῦτο ἐποίησεν. (14) Ἐκ τούτου δὲ ὁ Κύριος λέγει ταῦτα· Ἄλλ' εἰ θέλοις, ἔφη, ἐμὲ πέμψαι ἱππέας μοι προσθέσει ἐπὶ σοὶ δοκοῦσι μέτροι εἶναι, οἷμαι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ποιήσαι αὐτὴν καὶ τὸ στρατεύμα πέμψαι καὶ ἀποδοῦναι τὸν δασμὸν σοι· εἴτι δὲ ἰσχυρῶς καὶ φίλον αὐτὸν μέλλον ἡμῖν γενήσεσθαι ἢ νῦν ἐστί. (15) Καὶ ὁ Κυσζάρης εἶπε, Καὶ ἐγὼ, ἔφη, ἐλπίσω ἐκείνους εἰσθῆναι πρὸς σὲ μέλλον ἢ πρὸς ἐμὲ· ἀκούεις γὰρ ὅτι καὶ συνθηρευτάς τινας τῶν παίδων σοι γενέσθαι αὐτοῦ ὥστε σοὺς ἂν καὶ πάλιν εἰσθῆναι πρὸς σὲ ὑποχειρίων δὲ γενομένων αὐτῶν πάντ' ἐν πραγμῇ ἢ ἡμεῖς βουλήμεθα. Οὐκ οἶσθαι σοι δοκεῖ, ἔφη ὁ Κύριος, σύμφορον εἶναι τὸ λαλῆσθαι ἡμῶς ταῦτα βουλευόντας· Μάλλον γὰρ ἂν σὺν, ἔφη ὁ Κυσζάρης, καὶ εἰδοί τις αὐτῶν εἰς χεῖρας, καὶ εἰ τις ὀρθῶς ἐπ' αὐτοὺς, ἀπαρασκευάστους ἂν λαμβάνοντο. (16) Ἄκουε τοίνυν, ἔφη ὁ Κύριος, ἂν τί σοι δοῶμι λέγεις. Ἐγὼ πολλάκις δὲ σὺν πᾶσι τοῖς μέγ' ἐμοὶ τεθῆρακα ἀμφὶ τὰ ὅρια τῆς τε σῆς χώρας καὶ τῆς τῶν Ἀρμενίων, καὶ ἱππέας δὲ τινας ἔχον προλαβὼν τῶν ἐνθάνει ἐταίρων ἀρκαμήν. Τὰ μὲν τοίνυν ὅμοια ποῦν, ἔφη ὁ Κυσζάρης, οὐκ ἂν ὑποπτεύουσ'· εἰ δὲ πού τις πλείων ἢ δύναμις φαίνεται ἥς ἔχων εἰσθῆαι θηρῶν, τούτω ἔχον ὑποπτόν ἂν γένοιτο. (17) Ἄλλ' ἔστιν, ἔφη ὁ Κύριος, καὶ πρόρασιν κατασκευάσαι καὶ ἐνθάδε οὐκ ἀπιστον, καὶ ἂν τις ἐκείσε ἐξαγγεῖλῃ δὴ ὡς ἐγὼ βουλόμην μεγάλην θήραν ποιῆσαι καὶ ἱππέας, ἔφη, αἰτόναι ἐν σὲ ἐκ τοῦ φανεροῦ. Καλλιῶτα λέγεις, ἔφη ὁ Κυσζάρης ἐγὼ δὲ σοὶ οὐκ ἐθέλωσι δοῦναι πλὴν μετρίους τινὰς, ὡς βουλόμενος πρὸς τὰ φρούρια εἰσθῆναι τὰ πρὸς τῇ Συρίᾳ. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι βουλόμαι, ἔφη, εἰδοὺν κατασκευάσαι αὐτὰ ὡς ἑσχαρίαι. Ὅποτε δὲ σὺ προελθούσης σὺν ἡ ἑσχὴ δύναμις καὶ θηρῶν καὶ δὴ δὲ ἡμέρας, πέμψαιμι ἐν σοὶ ἱκανοὺς ἱππέας καὶ πεζοὺς τῶν παρ' ἐμοὶ ἡδρωσμένους, οὓς σὺ λαβὼν εὐθὺς ἀνίστα, καὶ αὐτοὺς δὲ ἔχων τὴν ὅλην δύναμιν περὶμαρῃ μὴ πρόσω ἡμῶν εἶναι, ἐν, εἰ ποὺ μακρὸς εἴη, ἐπιφανέην.

18. Οὕτω δὲ ὁ μὲν Κυσζάρης εὐθὺς πρὸς τὰ φρούρια ἡθροῦν ἱππέας τε καὶ πεζοὺς, καὶ ἀμέλας δὲ σίτου προέπεμπε τὴν ἐπὶ τὰ φρούρια ἑδόν. Ὁ δὲ Κύριος εἰδυὶς ἐπὶ τῇ πορείᾳ, καὶ ἅμα πέμπων ἐπὶ τὸν Κυσ-

μίττερε, neque tributum debitum adferre. Nimis, inquit, facit iure ille, Cyre: ut equidem dubius sim animi, utrum mihi melius sit bella cum adgredi et ad cogendum vires nostras conferre, an expediat in praesent missam eum fuere, ne hunc etiam hostem ceteris illis adiungamus. Et Cyrus interrogabat, Num vero domicilia ejus munis in locis sita sunt, an ille, quae facile adiri possint? Domicilia quidem ejus, respondit Cyaxares, non admodum munis in locis sita sunt; nam illam ego rem non neglexi: sunt tamen montes, in quos si se recipiat, statim sic tutus esse possit, ut nec ipse in potestatem aliusque redigi possit, nec quemcumque in illos clam subvehendo curaverit, nisi quis eum distans ibidem hareudo obsideret, quemadmodum pater meus olim fecit. Tum Cyrus haec verba facit: Si autem mittere me voles, arbitror equum manu mihi adjuncta, quanta sufficere videatur, tantesque me, diis jovanibus, effecturum ut et copias mittat, et tributum tibi pendat: immo praeter iure spero confute ut nobis sit, quam nunc est, amicior. Et Cyaxares inquit, Ego quoque spero illos ad te reuersus accesserint: quibus capitis, omnia confici eis animi nostri sententia possint. Nempe, inquit Cyrus, tibi conducere videtur, nostra haec ut celenter consilia? Immo certe hoc pacto, ait Cyaxares, et facilius ipsorum aliquis in potestatem nostram venerit, et si quis in eos impetum faciat, minus paratos deprehenderit. Audi igitur, inquit Cyrus, si aliquid dicere tibi videbor. Ego quidem serpe cum omnibus qui mecum sunt, Persis, ad tace Armeniorumque regionis fines venatus sum, atque etiam aliquando quibusdam equitibus hinc e numero sociorum nostrorum adsumptis, illuc accessi. Ergo minime suspectus fueris, ait Cyaxares, si his consilia facias: cin autem majores copiae conspiciantur, quam quibus ulli ad venandum consecutisti, id demum suspicioni locum dederit. At licet, inquit Cyrus, causam quandam ad persuadendum haud parum aptam et hic protexere; et si quis famam isto deportet, velle me magnam venationem instituisse, et si palam, ait, equites ego abs te petam. Optime dicis, inquit Cyaxares: ego vero tibi non volam praeter modicos quosdam dare, quasi qui ad castella Syriae finitima quiderunt¹⁸. Nam revera quidem, inquit, mihi in animo est illo proficisci, ut ea quam munissimam reddam. Tu vero tuis cum copiis ubi progressus fueris, ac jam biduum venando consumpseris, mittam tibi quot suffecerint equites peditesque de his qui apud me collecti sunt; quos ubi acceperis, statim pergas: ipse vero cum reliquis copiis, ne procul a vobis absim, enitar; ut, si ubi opportunitatem fuerit, conspiciendum me prebeam.

Hoc igitur modo Cyaxares quidem statim et equites et pedites ad castella coegit, atque etiam currus comitatu ea, quae ad castella duceret, via permittit. Cyrus autem, profectiois causa, confestim rem divinam facit, ac simul

ἐξήγειρε τῶν νεωτέρων ἱππέων. Ὁ δὲ πόνυ πολλῶν βουλευμένων ἐπιστάει οὐ πολλοὺς εἰδέναι αὐτῇ. Προεληλυθὸς δ' ἤδη τὸν Κυάξαρν σὺν δυνάμει καὶ περὶ καὶ ἱππικῇ τῇ πρὸς τὰ προύρητα γίνεσθαι τῷ Κύρῳ τὰ ἱερὰ ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον ἵνα καλὰ καὶ οὕτως ἐξάγει δὴ ὡς εἰς θήραν παρεσκευασμένος. (19) Πορευομένη δὲ αὐτὴ εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ὑπανίσταται λαγῶς ἀέτος δ' ἐπιτεταμένος αἰσιος, κατεβὼν τὴν λαγὺν αἰώντα, ἱππορρέμενος ἐπιστάει αὐτὸν καὶ συναρπάσας ἐξήγειρε, κάπνευγαν ἐπὶ λόφον τινὰ οὐ πρός τινος ἐρχομένου τῇ ἀγρῇ ἔτι ἦβαιεν. Ἰδὼν οὖν ὁ Κύρος τὸ σημεῖον ἤσθη τε καὶ προεικόνετο Δία βασιλεῖα, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, Ἡ μὲν θήρα καλὴ ἔσται, ὃ ἄνθρωπος, ἦν ὁ θεὸς θελήσῃ. (20) Ὡς δὲ πρὸς τοὺς ὄρους ἐγένετο, εὐθὺς ὥσπερ εἰσὶν ἐθῆρα καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων ὄρμησιν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τὸν τὰ θέρη ἐξανυσταίην οἱ δὲ ἀριστοὶ καὶ πεζοὶ καὶ ἱππικοὶ διέσταναν καὶ τὰ ἀνιστάμενα ὑπερέχοντο καὶ εἰώκον καὶ θύον πολλοὺς καὶ οὐς καὶ ἐλάρους καὶ δορκάδας καὶ θύους ἀγρίους πολλοὺς γὰρ ἐν τούτοις τοῖς τόποις ὄνοι καὶ νῦν ἐτι γίνονται. (21) Ἐπεὶ δ' ἐλθεῖ τῇ θήρᾳ, προελθὼς πρὸς τὰ θρία τῶν Ἀρμενίων ἐδιπνοποίησαν καὶ τῇ ὑστερίᾳ εὐθὺς ἐθῆρα προελθὼν πρὸς τὰ θρία ὡς ὠρέγεται. Ἐπεὶ δ' αὖ ἐλθὼν, ἐδιπνοποίηται. Τὸ δὲ παρὰ Κυάξαρν στρατεύμαα ὡς ἥσθετο προῦν, ὑποπέμψας πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ἀπείχοντα αὐτοὺς ἐδιπνοποιεῖσθαι ὡς οὐκ παραστήγας, καὶ τούτῳ προῦντος ἐσ συμβαλεῖται πρὸς τὸ λανθάνειν ἐπεὶ δὲ δεινύσσαιεν, εἶπε τῷ ἀρχοντὶ αὐτὸν παρίναμι πρὸς αὐτόν. Μετὰ δὲ τὸ δεικνύναι τοὺς ταξίρχους ἐκάλει ἐπὶ δὲ παρήσαν, ὡς ἐν ὁδοί. (22) Ἄνδρες φίλοι, ὁ Ἀρμένιος πρόσθεν μὲν καὶ σύμμαχος ἦν καὶ ὑπὸ καὶ Κυάξαρν νῦν δ' ὡς ἥσθετο τοὺς πολεμίους ἐπὶ νύκτας, κατατροπὴ καὶ οὐτὰ τὸ στρατεύμαα πέμψαι ἡμῖν οὐτὰ τὸν δασιὸν ἀποβίβωσιν νῦν οὐ τούτων δεῖ θηρῆσαι, ἀν δυνάμεθα. Ὡς οὖν μοι, ἔφη, δοκεῖ ποιεῖν. Σὺ μὲν, ὁ Χρυσάντα, ἐπειδὴν ἀποκαμύλλῃς ὅσον μέτρον, λαβὼν τοὺς ἡμέτερος Περσῶν τῶν σὺν ἡμῖν ἴα τὴν δρενὴν καὶ κατὰ λαβὴν τὰ θρία εἰς ἥρας αὐτὸν θανάτῳ προσηλὴ κατατρέχειν ἡγεμῶνας εἰ σοι ἔγῳ δώσω. (23) Φοβεῖ μὲν οὖν καὶ δασέα τὰ θρία ταῦτα εἶναι, ὡς ἑλπίς ἡμῶς μὴ ἐρῶναι ὅμως δὲ αἱ προμήψεις πρὸ τοῦ στρατεύματος (τοῦ σπανοῦ) εὐλόγους ἄνδρας ληστοὺς δοκεῖται καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς τοὺς, οὗτοι ἐν σοι, εἰ τινι ἐντυχάνοιεν τῶν Ἀρμενίων, τοὺς μὲν ἐν συλλαμβάνοντες αὐτοὺς καλοῦσιν τῶν ἐξαγελῶν, οὓς δὲ μὴ δύναντο λαμβάνειν, ἀποποδόντες ἐν ἐμποδίοις γίνονται τοῦ μὴ ὀρεῖν αὐτοὺς τὸ εἶναι στρατεύμαα σου, ἀλλ' ὡς περὶ κλωπῶν βουλευέσθαι. (24) Καὶ σὺ μὲν, ἔφη, οὕτω πολεῖν ἔγῳ δὲ ἡμᾶ τῇ ἡμέρᾳ τοὺς ἡμέτερος μὲν τῶν πεζῶν ἔχων, πάντας δὲ τοὺς ἱππέας, πορεύσομαι διὰ τοῦ πεδίου εὐθὺς πρὸς τὰ βασίλεια. Καὶ ἦν μὲν ἀνυστάται, ὅσῳ ἐτι μέγιστα δέσιναι ἦν δ' ὁπωρῶν τοῦ πεδίου, ὅσῳ ἐτι μεταῦν δέσιναι ἦν δ' εἰς τὰ θρία πύργῳ, ἀνταῦθα δὲ, ἔφη,

mittit qui a Cyaxare de junioribus equitibus aliquos petereat. Ille vero, licet permulti aequi vellet, non multos tamen ei concessit. Et Cyaxare jam cum copiis equitum petitumque via, quæ ad castræa ducebat, progresso, Cyro sacra de uscipienda in Armeniam expeditione auspiciata fuerunt; itaque suos educit, quasi ad venandum parasset. Et eum jam iter faceret, mox primo in agro exurgit lepus: ei aquila dextra advolans, eum leporem fugientem despersisset, irruens percussitque eum, correptumque sustulit, et eum proximam in collem deportasset, pro libidine preda usa est. Cyrus, hoc quidem signo viso, delectatusque est, et Jovem regem adoravit, et ad eos qui aderant dixit, Hæc sane nobis, viri, venatio prospera, volente deo, futura est. Cum autem ad fines perventum esset, statim, more suo, venabatur: ne petitum quidem equitumque vulgus ordine ante ipsum procedebat, ut adventu suo feras excitaret: præstantissimum vero quique tam petitum quam equitum hinc illic consistenter, excitatasque feras et exceperunt, et insecuti sunt, atque multos et apros, et cervos, et capreas, et aënos silvestres ceperunt; sunt enim hæc etiam tempestas illis in locis multi asini. At venatione tandem intermissa, propius ad Armeniorum fines delatus, eorum instrui jussit: ne prostridie rursum venari cepit, eos ad montes progressus, quos adpetebat. Postquam autem rursus venandi finem fecisset, coramivit. Cum vero exercitum a Cyaxare missum adventare acceperit, ad eos clam misit qui edicerent, ut abs se ad ducem ferre parassarum intervallo conarent; providebat enim futurum ut hoc ipsum ad fallendum hostem conducere: postquam vero conassent, ut ipsorum profectus ad se veniret, præcepit. Cerna autem præcæta, profectos ad se vocabat; qui cum advenissent, in hunc modum locutus est:

• Armenius antehac quidem, amici, Cyaxari et societate junctus fuit et ejus imperii subjectus: nunc vero spretus, postquam hostes cum lavadere senserit, Cyaxare, neque copias nobis mittit, neque tributum illud debitum persolvit: itaque jam nobis venandus est, si quidem poterimus. Ac mihi sane res in hunc modum gerenda videtur: Tu, Chrysanta, postquam modicum somnum ceperis, dimidia Persarum qui sunt nobiscum sumpta parte, viam montanum ingreditur, et montes occupato, ad quos eum, cum aliquem metuit, confugere aiunt. Duces ipse tibi dabo. Atque hos sane montes etiam memorosus esse perhibent, ut spes sit vos minime conspiciunt: si tamen autem exercitum expeditio homines, qui et numero et vestimentis sint latronibus similes, peramiseris, nimirum hi, si quibus ex Armenia occurrerint, eos partim comprehendendo impedire poterunt, ne quod indicium faciant; partim quos comprehendere nequiverint, abstrictis procul arendo, ne totum exercitum videant, obstabunt; ideoque de vobis tanquam latronculis consilium capient. Ac tu quidem ita facito: ego vero cum prima hæc petitum altera cum parte dimidia, et universum equitibus campestri itinere ad regionem recta proficiar. Et si quidem se nobis opposuerit, patet, pugnam necessariò consequendam esse: cin campo se subduerit, cursu nobis persequendum esse cernat: ad montes denique si fugerit, hic scilicet tui

σὸν ἔργον μελένα ἀφέναι τῶν πρὸς σὲ ἀφικνουμένων. (αφ) Νόμιζε δ' ὥσπερ ἐν θήρᾳ ἡμεῖς μὲν τοὺς ἐπιζητούτας λίσσασθαι, οἱ δὲ τὸν ἐπὶ τοῖς ἀρκυσι. Μένοντο οὖν ἐκεῖνο ὅτι φθάνει δαί πεπραγμένους τοὺς πόρους πρὶν κινῆσθαι τὴν θήραν. Καὶ λεληθέναι δὲ δαί τοὺς ἐπὶ τοῖς στόμασιν, αἱ μὲλλουσι μὴ ἀποτρέφειν τὰ προσερχόμενα. (αβ) Μὴ μέντοι, ἔρη, ὦ Χρυσάντα, οὕτως αὖ ποιεῖ ὥσπερ ἐνίοτε διὰ τὴν φιλοθρίαν πολυλάκκι γὰρ ἔλην τὴν νύκτα δυνεος πραγματεύου· ἀλλὰ νῦν εἴσαι γρη τοὺς ἀνδρας τὸ μέτρον ἀποκοιμηθῆναι, ὥς ἂν δάνονται βιομαχεῖν. (αγ) Μηδὲ γε, ὅτι οὐχ ἡγεμόνας ἔχον ἀνθρώπους πλανῆ ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀλλ' ὅρη ἂν τὰ θηρία ὑπεκλῇται, ταύτη μεταθείς, μήτι καὶ νῦν οὕτω τὰ δύσβατα πορεύσιν, ἀλλὰ κλεινὴ σοι τοὺς ἡγεμόνας, ἐὰν μὴ πολλὸ ἐλάττωι ἡ ὁδὸς ἤ, τὴν βόσσην ἡγεῖσθαι. Στρατιᾷ γὰρ ἡ βόσση ταχίστη. (αδ) Μηδὲ γε σὺ, ὅτι δύνανται τρέχειν ἀνὰ τὰ ὄρη, μήτι δρόμῳ ἡγήσῃ, ἀλλ' ὥς ἂν δύνῃται σοι ὁ στρατός ἐπιστάει, τῷ μίση γῆς σπουδῆς ἡγεῖ. (αε) Ἀγαθὸν δὲ καὶ τῶν δουλοπαισίων καὶ προσδύμων ὑπαμένωντάς τινας ἐνίοτε παρακαλεῖσθαι· ἐπισθὲν δὲ παρὰ τὴν αἶσαν, παροξυντικὸν εἰς τὸ σπείδειν πάντας παρὰ τοὺς βαδίζοντας τρέχοντας βρᾶσθαι.

αφ. Χρυσάντας μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσας καὶ ἐπιγυμνωθείς τῇ ἐντολῇ τοῦ Κύρου, λαθὼν τοὺς ἡγεμόνας, ἀπαλόων καὶ παραγγεῖλας ἃ εἶσι ἅμα αὐτῷ μέλλουσι πορεύεσθαι, ἀνιπνύεται. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεκοιμήθησαν ὅσον ἐδόκει μέτρον εἶναι, ἐπορεύετο ἐπὶ τὰ ὄρη. (αβ) Κύρος δὲ, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, ἀγγέλον μὲν προέκρινε πρὸς τὸν Ἀρμένιον, προσηκόντων αὐτοῦ λέγειν ὧδε. Κύρος, ὦ Ἀρμένιε, κελεύει οὕτως ποιεῖν αἱ ὅπως ὡς τάχιστα ἔχον ὁλοκας καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στρατεύμα. Ἦν δ' ἔρωτῇ ὅπου εἰμὶ, λέγει τέληθ' ὅτι ἐπὶ τοῖς βόσχοι. Ἦν δ' ἔρωτῇ εἰ καὶ αὐτὸς ἔρχομαι, λέγει κἀνταῦθα τέληθ' ὅτι οὐκ ὁλοθα. Ἐὰν δ' ὁπόσοι ἐσμέν συνθένηται, συμπάμπειν τινὰ κλέου καὶ μαθῆν. (αγ) Τὸν μὲν δὲ ἀγγέλον ἐπιστολῆας ταῦτα ἐπεμψε, νομίζων φιλικώτερον οὕτως εἶναι ἢ μὴ προειπόντα πορεύεσθαι. Αὐτὸς δὲ συνταξάμενος ἢ ἄριστον καὶ πρὸς τὸ ἀνύστην τὴν ὁδὸν καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι, εἰ τις δέοι, ἐπορεύετο. Προεῖται δὲ τοῖς στρατιώταις μελένα ἀδοκῆν, καὶ εἰ τις Ἀρμένιον τῶ ἐντυγχάνει, θαρβέειν τε παραγγέλλειν καὶ ἀγοράν τὸν θέλοντα εἶναι ὅπου ἂν ὦσι, εἴτε ενὶα εἴτε ποτὶ ταυγάχοι πωλεῖν βουλόμενος.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὁ μὲν δὲ Κύρος ἐν τοῖς ἡν δὲ Ἀρμένιος ὡς ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου τὰ παρὰ τοῦ Κύρου, ἐξεπλάγη, ἐνοήσας ὅτι ἀδοκῆν καὶ τὸν δασμὸν λιπὺν καὶ τὸ στρατεύμα

fuisset muneris, eorum, qui ad te pervenient, neminem dimittere. Perinde ac si ceteras in venatione velim invenire, nos quidem eos fure qui insalubant, te autem illum qui cit ad plagas. Quamobrem muneris, obstruenda prius esse itinera, quam feras se loco moveant. Quin et occulti sint uessae est, quicumque aī ea collocati fuerint, si quidem ad se accurrentes feras voluit avertere. Verum, Chrysantas, inquit, ita jam ne feceris, quemadmodum nomenquam venandi studio consuevisi: nam insonas totam arpe noctem in hoc negotio exis: at nunc militi modice cubandi facultas est concedenda, ut somno obrepenti reluctari possint. Neque verum, quia montes pererras ducem viae nullum habens, sed quatuor feras processerint, hac insequi soles, neque tu, inquam, nunc etiam per lora penetrata difficilia sic iter feceris; sed impera ducibus, ut, nisi aliqua longe brevissima via fuerit, per facillimam ducant. Nam exercitui via facillima celeberrima est. Neve item, quia tu montes cursu pervagari es aduectus, jam quoque curriculum praeferis, sed festinatione mediocri praeito, ut sequi te possit exercitus. Cummodum etiam fuerit, quosdam ex robustissimis et in primis alacribus luterum cohortandi causa consistere: ubi autem cornu processerit, incitamentum erit ad festinandum, si prae his gradatim incendentibus, omnes illi currere videantur.

At Chrysantas quidem haec cum audisset, ad elationem incensu Cyri mandata animis, acceptis ducibus, abiit; et cum illis, qui profecturi cum ipso erant, faciunda imperasset, quieti se dedit. Cumque tantum somni cepissent, quantum ad mediocritatem solis esse videbatur, ad montes perrexit. Cyrus autem, cum dies illuxisset, nuntium ad Armenium praemissi, cui prius indicarat, ut in hunc modum hominem alloqueretur: Cyrus, Armenie, sic agas imperat, ut quamprimum ad ipsum tributumque feras et exercitum ducas. Quod si te interroget, ubi sis, vera dicito, esse me nimirum in finibus. Sin roget, an et ipse veniam, hic quoque vera dicito, te utrumque nescire. Sin quot numero simus quaerit, jube locum aliquem mittat, ac rem cognoscat. Itaque nuntium Cyrus cum his mandatis misit; quod existimaret hoc modo se humanis facturum, quam si nihil praedicens pergeret. Ipse vero quam optime cum ad perficiendum iter, tum etiam ad pugnandum, si foret opus, instructis suis progrediebatur. Multibus autem edixit ne quemquam injuria adficerent: ac si quis Armenium aliquam obvium haberet, et bono esse animo haberet, et ut is qui vellet, ad ea loca, quibus ipsi essent, res venales adtreheret, si quis esculenta aut potulenta vendere cuperet.

LIBER III.

CAPUT I.

Et Cyrus quidem haec agebat: Armenius autem, cum de nuntio mandata Cyri audisset, perterritus est; quod cum animo suo cogitare se injuste facere, qui et tributum pen-

νέων τῶν ἐντίμων παρῆν· καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς ἀρμαγεῖταις παρούσας οὐκ ἀπέλασεν, ἀλλ' εἰς ἀσπίδας.

(9) Ὅποτε δὲ καλῶς ἔλθον, ἤρχετο τοῦ λόγου, Ὡς Ἀρμενίαι, ἔφη, πρῶτον μὲν σοι συμβουλεύω ἐν τῇ δόξῃ τῆς ἀληθείας λέγειν, ἵνα σοι ἐν γε ἀπὸ τοῦ εὐμαρτοτάτου τοῦ γὰρ ψευδομένου φαίνεται εὖ ὅτι καὶ τοῦ συγγενέως τίνος τυγχάνει ἡμποδὼν μάλιστα ἀνθρώποις γίνονται· ἔπειτα δὲ, ἔφη, συνίσσῃ μὲν σοι καὶ οἱ παῖδες καὶ αἱ γυναῖκες αὐταῖς πάντα θὰ ἐπράξῃς, καὶ Ἀρμενίαν οὐ παρόντες ἢ ἐν αἰσθάνωνται σοὶ ὅλας ἢ τὰ γενόμενα λέγοντα, νομινοῦσι σοὶ καὶ αὐτὸν καταδικάζειν σωτοῦ πάντα τὰ ἔργατα παθεῖν, ἢ ἐν γὰρ τῇ πόλει μαινομένη. Ἄλλ' ἔροῦντα, ἔφη, ὦ Κύρε, δ, τι βούλει, ὥς τῇ ἀλήθειᾳ ἐροῦντος· τοῦτο ἐνκαὶ καὶ γενέσθῃς δ, τι βούλει. (10) Λέγε δὲ μοι, ἔφη, ἐπὶ ἀπορίας ποτε ἡγοῦσθαι τοῦ τίς ἡμῶν κληρὸς πατρὶ καὶ τοῖς ἀλλοῖς Μήδοις; Ἐγὼν, ἔφη. Κρατήσεις δ' ἐπ' αὐτοῦ συνυμολογήσας ἀσπασμόνιστον καὶ συστρατεύσασθαι ὅπου ἐπαγγέλλοι καὶ ἐρώματα μὴ εἶναι; Ἦν ταῦτα. Νῦν οὖν διὰ τί οὕτως τὸν ἀσπασμὸν ἀπῆγες οὕτε τοῦ στρατεύματος ἐπιμαίεις, ἐπὶ ἡμῶν τε τὰ ἔργατα; Ἐλευθερίας ἐπεθύμουν καλὸν γὰρ μοι εἶδῃαι εἶναι καὶ αὐτὸν ἐλευθερὸν εἶναι καὶ παῖσιν ἐλευθερίαν καταλαβεῖν.

(11) Καὶ γὰρ ἔστιν, ἔφη ὁ Κύρος, καλὸν μάχεσθαι, ὅπως μὴ ποτὶ τῇ δουλίᾳ μάλλον γενέσθαι· ἢν δὲ δὴ πολέμῳ κρατηθεῖς ἢ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον δουλωθεῖς ἐπὶ γὰρ τὸν τὸν φαίνεται τοὺς δεσπότας ἀποστρεφῆναι αὐτοῖς, τοῦτον σὺ πρῶτος πότερον ὡς ἀγαθὸν ἀνδρα καὶ καλὰ πράττοντα τιμᾷς ἢ ὡς ἀδικούντα, ἢν λάβῃς, κολάζεις; Κολάζω, ἔφη, οὐ γὰρ ἐξ ἐπὶ ψεύδεσσιν. (12) Λέγε δὲ σαφέως, ἔφη ὁ Κύρος, καὶ ἐν ἑκαστοῦ ἢ ἀρχὸν τῆς τύχῃ σοι καὶ ἀμάρτυς, πότερον ἐξ ἀρχῆν ἢ ἄλλον καθίστης ἀντ' αὐτοῦ; Ἄλλον καθίστημι. Τί δὲ, ἢν γράμματα πολλὰ ἔχῃ, ἐξ ἐκείνου τὴν πέντη ποιεῖς; Ἀραιροῦμαι, ἔφη, ἀν ἔχον τυγχάνει. Ἦν δὲ καὶ πρὸς πολυαίους γενναιοῦς αὐτὸν ἀριστομένον, τί ποιεῖς; Κατακαίνω, ἔφη· τί γὰρ δεῖ ἀεγχεῖντα σοὶ φεύδωμαι ἀπολαύειν μείλλον ἢ τῇ ἀλήθειᾳ λέγοντα; (13) Ἐνθα δὲ μὲν παῖς αὐτοῦ, ὥς ἤκουσε ταῦτα, περιεσπᾶσα τοὺς ὤφθαλμους καὶ τοὺς πόδας κατεβέβηκετο, αἱ δὲ γυναῖκες ἀναδοχάσασιν ἐδρόποντο, ὡς οἰομένου τοῦ πατρὸς καὶ ἀπολαύουσαν πάντων σπῆν ἔσθαι. Καὶ ὁ Κύρος σιωπῆσαι καλεῖσθαι εἶπεν, Εἴεν τὰ μὲν δὴ σὰ δίκαια ταῦτα, ὦ Ἀρμέναι· ἡμῖν δὲ τί συμβουλεύεις ἐκ τούτων ποιεῖν; Ὁ μὲν δὲ Ἀρμενίος ἀπορῶν ἐρωτᾷ πότερα συμβουλεύει τοῦ Κυροῦ κατακαίνειν ἑαυτὸν ἢ τὰναντία διδᾶσθαι ὅτι αὐτὸς ἔφη ποιεῖν. (14) Ὁ δὲ παῖς αὐτοῦ Τυγράνης ἐπὶ τὸν Κύρον, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κύρε, ἐπεὶ ὁ πατὴρ ἀπορῶντι εἶπεν, ἢ συμβουλεύεις περὶ αὐτοῦ ὁ οἰεῖται σοὶ βέλτεστα εἶναι; καὶ ὁ Κύρος, ῥηθηνέως, ὅτι συνεθάρσεν αὐτῷ ὁ Τυγράνης, σιωπῆσθαι τινὰ αὐτοῦ συνόντα καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Τυγράνου, πάνν ἐπιβήσας αὐτοῦ ἀκούσαι δ, τι ποτὶ ἐροῖν· καὶ προθύμως ἐκείλευε λέγειν δ, τι γινώσκεις.

15. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη ὁ Τυγράνης, εἰ μὲν ἀγαπᾷ τοῦ πατρὸς ἢ ὅσα βεβούλευται ἢ ὅσα πέπραχε, πάνν σοι συμ-

μενος ἀρcessiv, si qui eorum dignitate prestantes aderant; et feminas, quæ in harmoniis aderant, non repulit, sed eis audire permittit. Cumque opportunum illi visum esset, dicere onus est; et, Primum, ait, Armenie, auctor tibi sum, ut in hac causa cognitione vera dicas, quo unum illud saltem a te abist, quod odium maximum meretur: nam in mendacis deprehendi, certo scias maximo esse hominibus ad veritatem aliquam consequendam impedimento.

Praeterea liberi tui, inquit, et iur mulieres, et Armeni qui adsum, omnium abs te actorum tibi sunt consilii: qui si te senserint alia dicere, quam quæ facta sint, arbitrabuntur te etiam ipsam extrema libet supplicia patienda decernere, si veritatem ego rescivero. Tu vero, Cyre, inquit, quodcumque voles interrogato me nempe haud dubie vera dicturum: quidvis tandem ea de causa mihi eveniet. Dic mihi igitur, inquit, bellumne aliquando cum matris meæ patre Astyage ceterisque Medis gessisti? Gessi equidem, ait. Victus autem ab ipso, nonne conditiones has accepisti, tributum te aliatum, et una cum ipso militaturum ubiqueque deambulasse, munitionesque non habitarum? Ita prorsus. Jam ergo quomodbrem neque tributum attulisti, ne que misisti exercitum, et munitiones extruere cepisti? Et ille dixit, Libertatis eram cupidus: nam praclarum mihi visum est et me ipsum liberum esse, et libertatem liberis meis relinquere. Certe praclarum est, inquit Cyrus, pugnare, ne quis unquam servus fiat: at si quis vel bello victus, vel alio quodam modo in servitutem reductus, si mori deprehendatur, ut dominorum se potestate eximat, hunc tu, primas mihi dictio, utrum cen virum bonum et preclare se gerentem honore sufficias, an ut injuste agentem, cui se deprehenderis, pietas? Pietas, inquit: non enim concedis mihi ut mentiar. Responde mihi huiusmodi, ait Cyrus, singularim in hunc modum: Si quis cum imperio sit, ac obsequat, utrum esse illum cum imperio pateris, an ejus in locum alium substituis? Alium, inquit, substituo. Quid vero, si magnas habent opes, divitumne permittis esse, an ad pauperiam relegis? Eripio, inquit, homini, quæ possidet. Si ad hostes etiam cum dedecore intelligas, quid facis? Occido, inquit: cur enim potius, mendacii convictus, moriar, quam vera profutis? tibi quidem Armeni filius, huc ut audivit, detraxit tiam capiti, vestesque discidit: feminam autem, ingenti subulato ejulato, ora sua dilaniabat, quasi jam perisset pater, et actum de omnibus ipsis esset. Et Cyrus, indito silentio, rursus inquit, Esto; tua quidem hæc sunt, Armenie, jura: nobis vero quid secundum hæc facissem consulis? Tacetbat quidem Armenius, dubius animi, utrum sui secundum Armeni Cyro daret, an contraria deceret illi, quæ se dicturum fuisse dixerat. At filius ejus Tigranes Cyrum percontatus, Dic mihi, Cyre, inquit, quando pater hæretæ visdetur, un consilium mihi de eo dare solet, tibi quod ex uno maxime futurum arbitret? Et Cyrus, qui animadvertet, quo tempore Tigranes cum ipso venari solebat, sophistam quendam Tigrant familiarem ejusque magnæ admirationis fuisse, quid tandem dicturus esset audire percipiebat; atque adeo jubebat alacriter, quod sciret, proferret.

Ego igitur, inquit Tigranes, si tu quæcumque pater vel deliberando insidit, vel patravisti probas, omnino tibi sum

βουλεύω τούτων μιμῆσθαι· εἰ μὲντοι σοι δοκᾷ πάντα ἡμαρτηκέναι, συμβουλεύω σοι τούτων μὴ μιμῆσθαι. Οὐκ οὖν, ἔφη ὁ Κύρος, τὰ δίκαια ποῶν ἤκιστ' ἂν τὸν ἡμαρτηκέντα μιμῶμαι. Ἔστιν, ἔφη, ταῦτα. Κολλασίον δ' ἂν εἴη κατὰ γε τὸν σὸν λόγον τὸν πατέρα, εἰπερ τὸν ἀδικούντα δίκαιον καλεῖσθαι. Πότερ δ' ἤγῃ, ὦ Κύρε, δμεινὸν εἶναι σὺν τῇ σῇ ἀγαθῇ τὰς τιμωρίας ποιεῖσθαι ἢ αὐν τῇ σῇ ζημίᾳ; Ἐκαιούτων, ἔφη, οὕτω γὰρ ἂν τιμωροίμην. (16) Ἀλλὰ μόντοι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μέγιστα γ' ἂν ζημιώσῃ, εἰ τοὺς σεαυτοῦ κατακλίσεις ὁπότε σοι πλείστου εἴησι εἰεν κακῆσθαι. Πῶς δ' ἂν, ἔφη ὁ Κύρος, τότε πλείστου εἴησι γίνεσθαι ἄνθρωποι ὁπότε ἀδικούντες ἀλλήλους; Εἰ τότε, ὁμαί, αἰσχροὺς γίνονται. Δοκῇ γάρ μοι, ὦ Κύρε, οὕτως εἶναι, ἀνεὺ μὲν αἰσχροσύνης οὐδ' ἄλλης ἀρετῆς οὐδὲν ὄφελος εἶναι· τί γὰρ ἂν, ἔφη, χρήσιον ἂν τις ἰσχυρῶ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σωφρονεῖν, τί δ' ἱπποκῶ, τί δὲ πλουσίῳ, τί δὲ δυνάστῃ ἐν πόλει; σὺν δὲ σωφρονίᾳ καὶ φίλος πᾶς χρήσιμος καὶ βέλτιστος πᾶς ἀγαθός. (17) Τοῦτο οὖν, ἔφη, λέγεις ὥς καὶ ὁ σὸς πατήρ ἐν τῇδε τῇ μιᾇ ἡμέρᾳ εἴς ἄρρονος σώφρων γεγέννηται; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πάθεται ἄρα τῆς ψυχῆς ὁ σὸς λέγεις εἶναι τὴν σωφροσύνην, ὥσπερ λύπης, οὐ μάλισμα· οὐ γὰρ ἂν δόξω, εἰ γὰρ φρόνιμον δεῖ γενέσθαι τὸν μέλλοντα σώφρονα εἶναι, παραχρῆμα εἴς ἄρρονος σώφρων ἂν τις γένοιτο. (18) Τί δ', ἔφη, ὦ Κύρε, οὕτω ἥσθησιν καὶ ἐν ἀνδρά δὲ ἄρροσύνην μὲν ἐπιχειροῦντα κρείττους ἐαυτοῦ μάχεσθαι, ἐπιβῆναι δὲ ἡττηθῆναι εὐδὲς παμπανέον τῇ πρὸς τοῦτον ἄρροσύνης; πόλιν δ', ἔφη, οὕτω ἑώρακας ἀνταταττομένην πρὸς πόλιν ἑτέραν ἥτις ἐπιβῆναι ἡττηθῆναι, παραχρῆμα ταύτην ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι παθεῖσθαι ἰδοῦμαι. (19) Ποίαν δ', ἔφη ὁ Κύρος, καὶ σὺ τοῦ πατρὸς ἥτταν λέγων οὕτως ἰσχυρῶς οὐκ ἀπορροῖσθαι αὐτόν; Ἦν νῆ Δία, ἔφη, οὐνοῖσιν ἐαυτῷ ἐλευθερίας μὲν ἐπιβουλήσας, δοῦλος δ' ὥς οὐδὲν πάποτε γινώσκων, ἃ δὲ ὥρῃα χρῆναι λαβεῖν ἢ φάσκει ἢ ἀποβιβάζεσθαι, οὐδὲν τούτων ἱκανὸς γινώσκων διατρέφεσθαι. Σὺ δὲ οἶδεν, ἐπεὶ ἰδουλήθης ἐξαπατήσας αὐτόν, οὕτως ἐξαπατήσαςτα ὥσπερ ἂν τις τυρῶλος καὶ κωβός καὶ μὴ δ' οἷον φρονούντας ἐξαπατήσας, ἃ δὲ ὥρῃα λαβεῖν χρῆναι, οὕτω σε οἶδε λαβόντα ὥστε ἃ ἐνόμειεν ἐαυτῷ ἰσχυρῶ χερσὶ ἀποκτεῖσθαι ταῦτα σὺ εἰρκτὰς αὐτῷ λαθεὶς προκατασκευάσας τόλμῃ δὲ τοσούτων περιεγίνεω αὐτοῦ ὥστε πρόσθεν ἐλθῶντας ἰδὼν σὺν πολλῇ στόλῳ πρὶν τούτων τὴν παρ' ἐαυτοῦ δύναμιν ἀπορροῖσθαι. (20) Ἐπειτα δοκᾷ σοι, ἔφη ὁ Κύρος, καὶ ἡ τοσαύτη ἥττα σωφρονεῖν ἱκανὴ εἶναι ἀνθρώπου τοῦ γινώσκαι ἄλλους ἐαυτοῦν βελτίονας ὄντας; Πολύ γε μέλλων, ἔφη ὁ Τιγράνης, ἢ ὅταν μάχῃ τις ἡττηθῇ. Ὅ μὲν γὰρ ἰσχυρὸν κρατῆρὸς ἐστιν ὅτε ὥρῃα σωμασκήσας ἀναμαχεῖσθαι καὶ πόλεις γὰρ ἀλλοῖσι συμμάχοις προσλαβούσαι ὁσονται ἀναμαχεῖσθαι ἀντὶ οὗς δ' ἂν βελτίονες τινὲς ἐαυτοῦν ἡγρήσωνται, τοσούτοις πολλὰς καὶ ἀνεὺ ἀνάγκης ἰδοῦσθαι παθεῖσθαι. (21) Σὺ, ἔφη, δοκᾷς οὐκ οἰεῖσθαι τοὺς ὑβριστὰς γινώσκαι τοὺς ἐαυτοῦν σω-

ΚΕΝΟΒΟΥ.

auctor, ipsum ut imiteris : sin tibi videtur omnia peccasse, hoc tibi de consiliis, cum ne imiteris. Ergo minime deliquentem imitator, ait Cyrus, si quod justum est egro. Ita est, inquit ille. Erit igitur animadvertendum, ex tua quidem ratione, in patrem tuam; siquidem justum est in hominem injuste agentem animadvertere. Utrum vero, Cyre, melius esse ducis tuo cum commodo penas te eunere, an tuo eam detrimento? Nimium hoc pacto, subiecit Cyrus, supplicio me ipsum addeco. Atqui tu magnam sane jacturam facies, ait Tigranes, si tuum tuum occidas, cum tibi quantivis pretii fuerint, tui si sint in potestate. Verum qui possint homines, inquit Cyrus, maximi tuum esse pretii, cum in improbis facinorosis fuerint deprehensi? Si tum, nimium, saepe fiant mentis. Nam mihi, Cyre, sic se res habere videtur, sine sanitate mentis ne cujusvis quidem alterius virtutis usum ullum esse : (quam enim ad rem, inquit, notatur aliquis hominis robusti vel fortis, vel equestris rei periti opera, si non sit sana mentis? quam ad rem, divitis? quam ad rem, hominis qui in civitate potentatum obtinet?) at si mentis adsit sanitas, et amicus omnis, utilis est, et omnis aeterna, bonus. Hoc igitur, inquit, dicis, etiam patrem tuum hoc uno die de insano sanum factum esse hominem? Sane quidem, ait. Ergo tu sanitatem affectionem esse animi dicis, sicut est *gratitudo*, non quiddam ex disciplina comparandum : *not enim sane*, si prudentem cum fieri oporteat, qui mente sanus sit homo futurus, subito quis ex insano sanus evaserit. Quod autem, Cyre, inquit, nunquam adhuc animadvertisti hominem etiam unum ex insanis constantem pugnare cum alio se viribus prestantiori, cum victor esset, mos insanie adversus bonum suum finem fecisse? Nondum item, ait, civitatem unam adversus aliam se oppositam vidisti, quae ubi victa fuerit, confestim huc alteri parere, quam repugnare, mallet? Quam vero, Cyrus inquit, etiam patris victi cladum narrans, mentis cum ad sanitatem revocatum esse lambere adfirmes? Quod sibi profecto conscius est, se libertatem adpetendo, ad eam servitutem redactum, in qua nunquam antehac fuerit : atque etiam nihil eorum perdere potuisse, quae habenda clam, vel occupanda, vel conficienda per vim existimaret. Te vero scit in his, in quibus ipsum fallere volueris, ita fuisse, ut quis caros, aut sortis, et nullum plane mentis homines fallat : quae autem occultanda putaris, ea sic te scit occultasse, ut quae loca sibi reservata esse totissima existimabat, haec ei tu septe prius efferas, quam ipse persentiret : celeritate vero tantum eum superasti, ut e longinquo magno cum exercitu prius venires, quam is copias sibi proximas cogeret. Videbatur igitur tibi, inquit Cyrus, talis etiam clades, quod nempe homines ipsis alios meliores tandem cognoscant, sufficere ad eos ad sanam mentem reducentes? Multo sane magis, ait Tigranes, quam cum pugna quis superatus sit. Robore enim inferior interdum, rursus exercito corpore, se pugnam instauratum putat; et capte quidem civitates adscitis belli sociis, cladem acceptam resarci posse existimant : quos vero aliqui seipsa prestantiores ducunt, his saepe nulla etiam necessitate coacti parere volunt. Videris tu, subiecit Cyrus, non existimare

φρονεστέρας, οὐδὲ τοὺς κλέπτας τοὺς μὴ κλέποντας, οὐδὲ τοὺς ψευδομαίονας τοὺς ἀληθῆ λέγοντας, οὐδὲ τοὺς ἰδοῦντας τοὺς τὰ δίκαια ποιοῦντας· οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι καὶ νῦν ὁ σὸς πατὴρ ἐβέλτετο καὶ οὐκ ἔγχετο τῆς πρὸς ἡμᾶς συνθήκης, εἰδὼς ὅτι ἡμεῖς οὐδ' ὅτιον ἐν Ἀσσυρίῃς συνίθετο παραβαίνοντες; (21) Ἄλλ' οὐδ' ἐγὼ ταῦτα λέγω ὡς τὸ γινῶαι μόνον τοὺς βελτίονας προνοῶντες ἀντι τοῦ δίκαιου διδόναι ὑπὸ τῶν βελτιόνων, ὥσπερ ὁ ἐμεῖς πατὴρ νῦν διδωσιν. Ἄλλ', ἔφη ὁ Κύριος, δὲ σὺς πατὴρ πέπονθε μὴ οὐδ' ὅτιον πῶς κακόν· ροδαίται γὰρ μέντοι εἰ ὅθ' ὅτι μὴ πάντα τὰ ἔσχατα πέθη. (22) Οἷσι οὖν τι, ἔφη ὁ Τύρρανς, μᾶλλον καταδουλοῦσθαι ἀνθρώπους τοῦ ἰσχυροῦ φόβου; οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ μὲν τῇ ἰσχυροτάτῃ κολάσασθαι νομιζόμενοι σιδήρῳ παύμενοι ὅμως θίλονται καὶ πάλιν μάχεσθαι τοῖς αὐτοῖς; οὐκ δ' ἀνδρῶν φοβήσιντες ἀνθρώποι, τούτους οὐδὲ παραμυθουμένους ἐπὶ ἀντιβλέπειν δύνανται; Λέγεις σὺ, ἔφη, ὡς ὁ φόβος τοῦ ἔργου κακοῦσθαι μᾶλλον κολάζει τοὺς ἀνθρώπους. (23) Καὶ σὺ γὰρ, ἔφη, οἶσθα ὅτι ἀληθῆ λόγων ἐπιστάσαι γὰρ ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι μὴ φόβῳσι πατρίδα καὶ οἱ μὲλλοντες μάχεσθαι δεδιότες μὴ ἡττηθῆσιν ἀδύμως διδάσκουσιν, καὶ οἱ πλείοντες μὴ ναυαγῆσαι, καὶ οἱ δουλείαν καὶ δεσμὸν φοβούμενοι, οὗτοι μὲν οὐτε εἶναι οὐδ' ὄντων δύνανται λαχρᾶναι διὰ τὸν φόβον; οὐκ δὲ ἦδη μὲν ρυγᾶδες, ἦδη δ' ἡττημένοι, ἦδη δὲ δουλοῦντες, ἴσθιν ὅτι δύνανται καὶ μᾶλλον τῶν εὐδαίμωνων ἰσθῆναι τε καὶ κατεῦθαι. (24) Ἐπὶ δὲ φανερώτερον καὶ ἐν τοσούτοις ὅσον φόβος ὁ φόβος ἐννοῖ γὰρ φοβούμενοι μὴ ληφθέντες ἀποθάνωσι ὑπὸ τοῦ φόβου προσπονήσκειν, οἱ μὲν ριπτοῦντες ἑαυτοὺς, οἱ δὲ ἀπαγχόμενοι, οἱ δὲ ἀποσπαττόμενοι· οὗτοι πάντων τῶν θειῶν ὁ φόβος μάλιστα καταπλήττει τὰς ψυχάς. Τὸν δ' ἐμὸν πατέρα, ἔφη, νῦν πῶς δοκεῖ διακρίσθαι τὴν ψυχὴν, δεσὸν μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ καὶ περὶ γυναικὸς καὶ περὶ πάντων τῶν τέκνων δουλείας φοβεῖται; (25) Καὶ ὁ Κύριος εἶπεν, Ἄλλὰ νῦν μὲν ἐμοῖς οὐδὲν ἀπιστῶν τοῦτον οὕτω διακρίσθαι δοκεῖ μέντοι μοι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι εὐτυχοῦντα ἐξυβρίσαι καὶ πταίσαντα ταχὺ πτόχει καὶ ἀνέθεντα γὰρ πάλιν αὐτὸν μὲγα προνοῶσι καὶ πάλιν αὐτὸν πράγματα παρορθεῖν. (26) Ἄλλὰ καὶ μὴ Δ', ἔφη, ὁ Κύριος, ἔχει μὲν πρόσκαιρα τὰ ἡμέτερα ἀμαρτήματα ὥστε ἀπιστῶσι ἡμῖν· ἔστι δὲ σοὶ καὶ φρόνιμα ἐνταγχεῖν καὶ τὰ ἔγχεα κατέχειν καὶ ἄλλα δ', τὰ ἀν βούλῃ πιστὸν λαμβάνειν. Καὶ μέντοι, ἔφη, ἡμῶς μὲν ἔστι οὐδὲν τι τούτοις μὲγα λυποῦμεν· ἡμετηρόμεθα γὰρ ὅτι ἡμεῖς αὐτῶν αἰσὺν ἔσμεν· εἰ δὲ τι τῶν ἀναμαρτήτων παραβῶς τὴν ἀρχὴν ἀπιστῶν αὐτοῖς φαίη, ὅρα μὴ ἅμα τε εὐ ποσῆτος καὶ ἅμα αὐτοῖς φίλον νομιστοῖ σι· εἰ δ' αὖ φιλαττόμενος τὸ ἀπεχθάνεσθαι μὴ ἐπιθήσεις αὐτοῖς ζηγᾶν καὶ μὴ ὑβρίσαι, ὅρα μὴ ἐκείνους αὐτοῖς ἐξήγησιν σε σωροῖν· τὴν μὲλλον ἡ ἐμὴν νῦν ἐδέχθη. (27) Ἄλλὰ καὶ μὴ τοὺς θεοὺς, ἔφη, τοιοῦτους μὲν ἐγώ γε ὑπερήφεις οὐκ εἰδείην ἀνάγκη ὑπερηφάνους ἀφ᾽ ἑαυτοῦ μοι δοκεῖ

homines petulantes alios se ipsos modestiores noscere; vel fures, illos qui nos furantur; vel mendaces, eos qui vera dicunt; vel iniquos, eos qui iuste agunt: an ignoras, inquit, nunc etiam patrem tuum nos felleisse, neque pactis inter nos contentis stetisse, quamvis secreti nos audire quicquam eorum, quae Assyrii precepit, violasse? At enim nec ipse id dico, solum huc homines ad sanam mentem reducere, quod se meliores noriat, nisi melioribus etiam perascent, quemadmodum dat tunc pater meus. At tunc certe pater, inquit Cyrus, nihil prorsus mali adhuc est perperus: metuit vero, sed scio, ne ultima quoque patietur. Ergo tu quidquam esse existimas, inquit Tigranes, quod homines magis ad servitium animi demissionem dejiciat, quam vehemens metus? Num ignoras, eos qui ferro caduntur, quod castigationis genus gravissimum existimatur, tamen adversus eosdem paginare vellet? At quos admodum metuntur homines, eos ne consolantia quidem dicentes verba infueri sustinent. Dicis ergo, inquit, metum gravius cruciare homines quam si re ipsa male mactentur. Ac tu quidem nosti, inquit, vera me dicere: scis enim eos qui metuntur ne patria exulet, et qui pugnaturi timent ne vincantur, in anxietate versari; item qui inter navigandum metuntur, ne naufragium faciant, et qui servitutem ac vincula timent, isti quidem nec cibum nec somnum pre meta capere possunt: at qui jam sunt exules, jam victi, jam servi, nonnunquam etiam magis quam fortunati homines edere et dormire possunt. Manifestus est etiam in his, quale onus sit metus: quippe nonnulli metuentes ne capiti interficiantur, pre meta prius moriuntur; alii quidem, sese aliunde precipitando; alii, attingendo; alii, jugulando: usque adeo metus inter omnes res terribiles maxime animos percellit. Ac quo nunc, ait, animo patrem meum esse affectum putas, qui non solum sua, sed mea etiam, et uxoris, et omnium liberorum causa servitutem movet? Et Cyrus, Mihi quidem, inquit, nequaquam incredibile videtur, eum nunc sic animo affectum esse: verum ejusdem esse hominis arbitror, et secunda rebus insolenscere, et adversis subito consternari; et, si venia donatus in antiquum statum resititatur, rursus insolenter se efflere, denovoque negotium facessere. Enimvero, Cyre, inquit, delicta nostra adferunt illa quidem causas, quomobrem fides nobis non haberetur: at vero tibi licet castella circumvallare, et loca mansa occupata tenere, atque aliud quodcumque voles fidei pignus capere. Et nos sane, inquit, ita erga te erimus, qui hac non graviter admodum ferant: nam recordamur sumus, horum nos sutores existere. Quod si ex illi aliquid tradito imperio, qui nihil in te deliquerit, fidem ipse non habere videberis, cave ne simul et beneficium praestes, simulque te minime animos ducant. Rursus si, dum cavebis ne odio premaris, jura ipsi non imposueris, quo minus se insolenter gerant, vide ne illi magis etiam quam nos modo, tibi sint ad mentem sanam revocandi. At ego me profecto, inquit Cyrus, ejusmodi ministeria, quos sciam necessitate coactus tamen mihi prestare opera, minus libenter usurum

χρησθαι· οὐδὲ δὲ γινώσκωσι δοκοῦν ὅτι εὐνοία καὶ φι-
λία τῇ ἐμῇ τὸ ἴδιον συλλαμβάνουσιν, τοὺς δὲ μοι δοκῶ
καὶ ἀμαρτάνοντας βῆεν φέρειν ἢ τοὺς μισθόντας μὲν,
ἐκπλεῖν δὲ πάντα ἀνάγκη διαπονομένους. Καὶ ὁ Τι-
γράνης εἶπα πρὸς ταῦτα, Φύλιαν δὲ παρὰ τίνων λή-
θεις ἂν ποτε τοσαύτην ὄσων σοι παρ' ἡμῶν ἔστιται
κτεῖσθαι νῦν; Παρ' ἐκείνων οἶμαι, ἔφη, παρὰ τῶν
μηδέποτε πολεμίων γεγενημένων, εἰ ἐθέλωσι εὐεργε-
τεῖν αὐτοὺς ὥσπερ σὺ νῦν με καλεῖσαι εὐεργετῆν ἑμαυ-
τοῦ. (20) Ἡ καὶ δύναμις, ὦ Κύρε, ἐν τῷ παρόντι νῦν εὐ-
ρεῖν ὅταν ἂν χαρίσαιο ὁσαπέρ τῷ ἐμῷ πατρί; αὐτίκα,
ἔφη, ἢν τινα ἔξῃ τῶν σοι μηδὲν ἡδικοῦσιν, τίνα
σοι τούτου χάριν οἶαι αὐτὸν αἰσέσθαι; εἰ δ', ἢν αὐτὸς
τίνα καὶ γυναῖκα μὴ ἀραιῶν, τίς σε τούτου ἔνικα φι-
λήσει μᾶλλον ἢ ὁ νομίμως περὶ σέθεν ἀραιεβήτων;
τὴν δ' Ἀρμένιον βασυλεύαν εἰ μὴ ἔξει, οἰσθ' αὖτις
ἔφη, νῦν λυπούμενον μᾶλλον ἢ ἑμαυτοῦ; οἰσθ' αὖτις
ἔφη, ὅταν ὅτι ὁ μάλιστα λυπούμενος εἰ μὴ βασυλεύς
εἴη, οὗτος καὶ λαδὼν τὴν ἀρχὴν μεγίστην ἂν σοι χάριν
εἰδείη. (20) Εἰ δέ τί σοι, ἔφη, μέλει καὶ τοῦ ὥς ἡσίοτα
τεταραγμένα ταῦτα καταλιπεῖν ὅταν ἀπίης, σκόπει,
ἔφη, πόσων ἂν οἶαι ἡριμαστῆρας ἔχειν τὰ ἐνθάδε και-
νὴς ἀρχομένης ἀρχῆς ἢ τῆς εἰσδυίας ναραμωύσης· εἰ
δὲ τί σοι μέλει καὶ τοῦ ὥς πλείστην στρατιάν ἐξάγειν,
τί' ἂν οἶαι μᾶλλον ἐξαιτάσαι ταύτην ὁρθεὶς τοῦ πολλώ-
κτις αὐτῇ καχερμεῖν; εἰ δὲ καὶ χρημάτων δεήσει, τίνα
ἂν ταῦτα νομίμως κρείττον ἐκπορεύσαι τοῦ καὶ εἰδότες
καὶ εὐνοίας πάντα τὰ ὄντα; Ὡ γὰρ, ἔφη, Κύρε, φέ-
λαται μὴ ἡμᾶς ἀποβαλὼν συνὺν ζημιώσης πλείω ἢ ὁ
πατὴρ δούλησθαι σε βιάσθαι. Ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν.

21. Ὁ δὲ Κύρος ἀκούων ὑπερέδωτο, ὅτι ἐνόμισε παρ-
είναι πάντα αὐτῷ ὁσαπάρ ὑπέσχετο τῷ Κυαζάρῃ πρό-
ξεν· ἐμμένοντο γὰρ εἰπὼν ὅτι καὶ φίλον οἶστο μᾶλλον
ἢ πρόσθεν ποιεῖν. Καὶ ἐκ τούτου δὲ τὸν Ἀρμένιον
ἔρωτῃ, Ἦν δὲ δὴ ταῦτα πείθομαι βραῖν, λέγει μοι σὺ,
ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πόσων μὲν στρατιῶν μοι συμπαύμας,
πόσα δὲ χρήματα συμβαλεῖς εἰς τὴν πολεμίαν; (22) Πρὸς
ταῦτα δὲ λέγει ὁ Ἀρμένιος, Οὐδὲν ἔχω, ὦ Κύρε, ἔφη,
ἀπλοῦστον εἰπεῖν οὐδὲ δοκαῖστον ἢ δεῖξαι μὲν ἐμὴ
πᾶσαν τὴν οὖσαν δύναμιν, εἰ δὲ ἰδόντα ὄσων μὲν ἂν σοι
δοκῇ στρατιάν εἶναι, τὴν δὲ καταλιπεῖν τῆς χώρας φυ-
λακῆν. Ὡς δ' αὐτοὺς πρὶν χρημάτων ὀφείλει μὲν ἐμὴ
δοκᾶν σοι πάντα τὰ ὄντα, εἰ δὲ τούτων αὐτὸν γνόντα
δόξα ἂν βούλῃ φέρεσθαι καὶ δόξα ἂν βούλῃ καταλι-
πεῖν. (23) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἦν δὲ λέων μοι πόσις
σοι δύναμις ὄντι, λέζων δὲ καὶ πόσις χρήματα. Ἐνταῦθα
δὲ λέγει ὁ Ἀρμένιος, Ἰππεῖς μὲν τοῖνυν εἰσὶν Ἀρμενίων
εἰς ὀκτακισχίλους, περὶ οἱ εἰς τέτταρας μυριάδας· χρέ-
ματα δ', ἔφη, οὐκ τοῖς θησαυροῖς ὥς ὁ πατὴρ καταλιπεῖν
ἔστιν εἰς ἀργύριον λογισθέντα ταύτα πλείω τῶν τρι-
χίλων. (24) Καὶ ὁ Κύρος οὐκ ἐμύλησεν, ἀλλ' εἶπε,
Τῆς μὲν τοῖνυν στρατιᾶς, ὅτι σοι, ἔφη, ὁ δημοῖο Χαλ-
δαίων πολεμοῦσι, τοὺς ἡμῶσις μοι συμπαύει· τῶν δὲ
χρημάτων, ἀντὶ μνησθῆναι πεντήκοντα ταλάντων ὅν ἐμαυ-

αὐτὸν· quos autem animadvertere viderer, ex benevolen-
tia et mei amore, in id quod facto sit opus mecum simul in-
cumbere, hos ego delinquentes etiam latenter me facilius
existimo, quam eos qui me quidem oderunt. cumulate ta-
men omnia sua munera coacti explere student. Ad hoc
Tigranes, A quibus autem, inquit, amorem tantum inquam
consequeris, quantum modo tibi licet a nobis adipisci? Ad
illis arbitror, ait Cyrus, qui nimium nunquam ita hostili fue-
rint in me animo; si velim eos beneficis adficere quovismodo
tum jam, ut in vos beneficium conferam, bontaris. Num,
Cyre, possis, inquit, quonquam hoc tempore reperire, cui
tanta gratificari queas, quamta meo patri? Primum, inquit,
si de his aliquem vivere sinas, qui nulla te affecerint injuria,
quam eum existimas tibi hac de re gratiam habiturum? quid
item? si liberos ipsi et uxorem non adimas, quis eo te nomine
magis diliget, quam qui jure sibi suos eripi potuisse putat?
an vero ullum nostrum cui gravior, quam nobis, futurum sit,
se Armeniorum regnum non obtinere? quapropter etiam hoc,
ait, perspicuum est, eum qui molestissime futurus sit se re-
gere non esse, maximam tibi gratiam habiturum, si impe-
rium a te impetraverit. Quod si statim tibi curae est, inquit,
ut has res quam minime turbas, ubi discesseris, relin-
gas, re deliberata, inquit, utrum tandem existimas tranquillius
hic loci futura omnia, nostro imperio, an usitato remanere?
quod si etiam tibi curae est, ut exercitum amplissimum edu-
cas, quem existimas hujus delectum rectius habiturum, quam
qui eo saepius est usus? si pecunia quoque tibi sit opus,
quem melius confecturum hanc putas, quam qui et novit et habet
quicquid facultatum his in locis est? Cyre, inquit, opti-
me, cave ne nobis amissis, majori te ipsum detrimento
adificas, quam qui adficere te pater hic meus posuisset.
Hujusmodi quidem proferebat Tigranes.

Cyrus autem hac audiens mirifice delectabatur, quod ar-
bitraretur omnia sibi confecta jam esse, quae Cyasari factu-
rum se receperat: nam dixisse meminerat, existimare se
futurum ut Armenius amicum ipsius, quam antea fuisset,
opera sua redderetur. Haec deinceps Armenium ipsam
percontatus est, Si vobis, inquit, in his morem gessero,
dic mihi, Armenie, quantum missurus es exercitum mecum,
quantumque pecuniae ad hoc bellum conferes? Ad
huc responderat Armenios, Nihil, Cyre, ait, simplicius nec
aequius quod dicam habeo, quam ut cogas mihi quae ad-
sunt omnes ostendam, easque aeterni tibi in videris, exerci-
tum quantum tibi visum fuerit abducas, partem relin-
quas, quae regioni nostrae praesidio sit. Idem de pecunia,
aequum est ut quae habeam tibi declarem; tu autem, summa
earum cogita, ex his quantum velis auferas, quantum velis
relinquas. Et Cyrus, Age vero, inquit, ostendito quante
tibi sint cogitae, quantumque pecuniae habitas ditio. Hic Ar-
menius, Equites ergo, inquit, Armeniorum fere sunt octies
mille, pedes quadragies mille: pecuniae vero summa, in-
quit, cum thesauris, quos reliquit pater, est, ad argendum
redacta, tribus talentorum milibus major. Et Cyrus nihil
conatus dixit: De exercitu igitur, quandoquidem, inquit,
Chabdes finitimi bellum tibi fecerint, partem dimisisti mihi
adjuvendam mittito: de pecunia vero, pro libentis quon-

μενία, καλὸς ἰδοὺς ὁ Κύρος εἶπαι· Ἀλλὰ μὴ Δε', εἴη, οὐκ ἐκείνους ἀθεύαμιν. Ἀλλὰ τὴν μὲν· εἴη ὁ Τυγράνης. Τὸν εἰπόντα νῆ Δία ὡς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἂν πρίαιον ὤκτε μὴ με δουλεύειν. Τότε μὲν δὲ ὥσπερ εἰκὸς ἐκ τοσούτων ἀνεπαύοντο εἰς ἄλλους.

42. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Ἀρμένιος Κύρος μὲν καὶ τῇ στρατιᾷ ἀπόσῃ ἕνεια ἐπέμπε, προέειπε δὲ τοῖς αὐτοῦ, ὡς δέησαι στρατεύεσθαι, εἰς τρίτην ἡμέραν παρῆναι· τὰ δὲ χρήματα ἂν εἴπω· ὁ Κύρος δὲ πλάσσει ἀπεριβλήσαν. Ὁ δὲ Κύρος ὅσα εἶπε λαθὼν τελλὰ ἀπίστευον· ἔφατο δὲ πότερος ὅστις ὁ τὸ στρατεύμα ἄγει, ὁ παῖς ἢ αὐτός. Εἰπότεν δὲ ἄμα ὁ μὲν πατὴρ οὕτως, Ὁ πότερον ἂν σὺ καλέσῃς, ὁ δὲ παῖς οὕτως, Ἐγὼ μὲν οὐκ ἀπολαύσομαι σου, ὦ Κύρε, οὐδ' ἂν σκευοφόρον με δέῃ σοι συνακολουθεῖν. (α) Καὶ ὁ Κύρος ἐπαγγέλλεται εἶπε, Καὶ ἐπὶ πόσῳ ἂν, εἴη, ἰθὺς τὴν γυναικά σου ἀκούσαι ὅτι σκευοφορεῖς· Ἀλλ' οὐδὲν, εἴη, ἀκούειν δεῖται αὐτὴν· ἄρα γὰρ, ὥστε ὅρῳν ἐξέσται αὐτῇ ὅτι, ἂν ἐγὼ πράττω. Ὥρα ἂν, εἴη, συνεκκευάζεσθαι ὅμιν εἴη. Νόμεις δὲ, εἴη, συνεκκευάζεσθαι παρῆναι ὅτι, ἂν ὁ πατὴρ ὅρῳ. Τότε μὲν δὲ ἱενοσύντες οἱ στρατιῶται ἐκοιμήθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

CAPUT II.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀναλαβὼν ὁ Κύρος τὸν Τυγράνην καὶ τὴν Μήδων ἱππικὴν τοὺς κρατίστους καὶ τὴν αὐτοῦ ῥιπὴν ὁπλοῦς καιρὸς ἰδοὺς εἶναι, περιελκύσων τὴν χώραν καταβῆτο, σκοπὸν ποὺ ταχίσαι προύριον. Καὶ ἐπ' ἄκρου τι εἰδὼς ἐπερῶσα τὸν Τυγράνην ποῖα εἴη τὴν ὁρίων ὑπὸν οἱ Χαλδαῖαι καταβόντες ληΐονται. Καὶ ὁ Τυγράνης ἐβόανεν. Ὁ δὲ πάλιν ἔφατο, Νῦν δὲ ταῦτα τὰ ὅρα ἐρημὰ ἔστιν· Οὐ μὴ Δε', εἴη, ἀλλ' ἀεὶ σκοποὶ εἰσὶν ἐκείνους οἱ σημαίνουσι τοῖς ἄλλοις ὅτι, ἂν ὁρῶσι. Τί οὖν, εἴη, ποιοῦσαι, ἵπῃν αἰσθύνεται· Βοηθῶσαι, εἴη, ἐπὶ τὰ ἄκρα, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται. (α) Ταῦτα μὲν δὲ ὁ Κύρος ἤχηκε· σκοπὸν δὲ κατεῖναι πολλὴν τῆς χώρας τοῖς Ἀρμένιοις ἔρχων καὶ ἄρῃον οὕτω διὰ τὸν πόλεμον. Καὶ τότε μὲν ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ διαπνήσαντες ἐκοιμήθησαν. (β) Τῇ δ' ὑστεραίᾳ αὐτὸς τε ὁ Τυγράνης περὶν συνεκκευαζμένους καὶ ἱππῆς εἰς τοὺς τετρακισχίλιους συνελόντο αὐτῇ καὶ τοῖς αἰετοῖς εἰς τοὺς μυρίους καὶ πελτασταὶ ἄλλοι τοσούτοι. Ὁ δὲ Κύρος ἐν ᾧ συνελόντο ἔβητο ἐπὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἢ αὐτῇ, συνεκάλεσε τοὺς τε τὸν Περσὸν ἡγεμόνας καὶ τοὺς τὴν Μήδων. (α) Ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἦσαν, ὤλεσε τοιάδε.

Ἄνδρες ῥιπῶν, ἐστὶ μὲν τὰ ὅρα ταῦτα ὁ δρῶμεν Χαλδαίων· εἰ δὲ ταῦτα καταβόμεν καὶ ἐπ' ἄκρου γίνετο ἡμετέρον προύριον, σφοδρῶν ἀνάγκη ἂν εἴη πρὸς ἡμῶν ἀμειψότερος, τοῖς τε Ἀρμένιοις καὶ τοῖς Χαλδαίοις. Τὰ μὲν οὖν ἱερὰ καλὰ ἐμὴν ἀνδραπνὴν δὲ προθυμῆς

pulcher esse visus est Cyrus? Profecto, ait, illum non adspectabam. At quem vero? inquit Tigranes. Eum, profecto, qui dicebat animae pretio se redempturum, ne servilem ego servirem. Ac tum quidem, ut per erat, rebus huiusmodi transactis quieti una se dederunt.

Postridie vero Armenius Cyro universoque exercitui munera tanquam hospitibus misit; ac suis edixit, quibus in militiam eundem erat, ut tertium ad diem adessent: et pecuniam quam poposceraat Cyrus duplicatam dimiserat. Cyrus autem, accepta quam poposceraat summa, reliquum remisit, simulque interrogavit, uter exercitum ducturus esset, filius, an ipse. Simul autem respondit uterque, pater quidem in hunc modum, Ultramcunque tu iusseris: filius vero sic, Equidem abs te, Cyre, non abero, non se etiam comitari te calosis lincas sarcinarum me oportet. Et Cyrus risu hic subdito, Et quanti velles, inquit, ut usor tua sarcinas te gestare audiret? At non opus erit ut audiat, inquit: doceam enim illum necum; adeo ut ipsa videre poterit quidquid egero. Verum jam, ait, tempus fuerit, ut collectis vasis ad iter vos accingatis. Existimes velim, inquit, nos collectis paratisque his, quicunque pater dederit, adiutores. Ac tum quidem milites more hospitum excepti quieti se dederunt.

Postridie Cyrus sompto secum Tigra-ne, ac Medorum equitum praestantissimis, deque suis amicis quos commo-dum ei visum esset, regionem obcursat circumspexit, quo loco castellum muniendum esset considerans. Cumque ad jugum quoddam venisset, Tigranem interrogabat, quinam illi montes essent, unde Chaldaei decurrerent praedas agerent. Monstrat eos Tigranes. Rursam interro-gat, Hi montes suntne nunc deserti? Minime vero, inquit, sed eorum speculatores ibi semper adsunt, qui ceteris significant quiddid viderint. Quid ergo faciant, inquit, cum aliquid aegerint? Ad iuga, inquit, defensionis causa, pro suis quisque viriles, accurrunt. Et hac quidem Cyrus ubi audisset, iustrando omnia animadvertibat magnam regionis partem Armensis propter bellum desertam et incultam esse. Et tum quidem ad exercitum reverte-runt, et cum cornascent, quieti se dederunt. Postridie Ti-granes ipse paratis rebus sole aderat; atque equitum ei quatuor milia coegebantur, cum decies mille sagittariis, totidemque peltastis. Cyra autem, dum ea copiae cog-rentur, hostias mactabat: cumque sacra ei secunda eve-nissent, tum Persarum, tum Medorum convocavit duces. Et cum una omnes adessent, huiusmodi verba fecit:

• Hi montes, amici, quos adspicimus, Chaldaeorum sunt: eos autem si occupaverimus, et castellum in vertice nostrum fieri, necesse erit utrique, tum Armensis quam Chaldaei, egra nos modeste, ut officii ratio postulat, se gra-nt. Et sacra quidem nobis evenere breia; humane vero

εἰς τὸ πρᾶξῃναι τὰυτὰ οὐδὲν οὕτω μέγα σύμμαχον ἂν γένοιτο ὡς τάχως. Ἦν γὰρ θηάτομαι πρὶν τοὺς πολέμους συλλεγῆναι ἀναβάντες, ἢ παντάπασιν ἄμαχῃ λαβόμεναι ἂν τὸ ἄκρον, ἢ ὀλίγους τε καὶ ἀσθενέσι χρησαμένῃ ἂν πολέμους. (b) Τῶν οὖν πόλεων οὐδὲς ῥῆμον οὐδ' ἀκινδύνειος, ἔφη, ἐστὶ τοῦ νῦν καρτερήσαντι σπαύδοντας. Ἴτι οὖν ἐπὶ τὰ πᾶσα, καὶ ἡμεῖς μὲν, ὦ Μῆδοι, ἐν ἀριστερᾷ ἡμῶν πορεύεσθε, ἡμεῖς δὲ, ὦ Ἀρμένιοι, οἱ μὲν ἡμῖς ἐν δεξιᾷ, οἱ δὲ ἡμῖς ἐμπροσθεν ἡμῶν ἔχουσθε· ἡμεῖς δὲ, ὦ ἱππεῖς, ὁπίσθην ἔπισθε παρακλιόμενοι καὶ ἀδούοντας ἄνω ἡμεῖς, ἢν δὲ τις μαλακώμεται, μὴ ἐπιτρέπεται. (c) Ταῦτ' εἰπόντες ὁ Κύρος ἡγήτο ὀρθῶς ποικιλλόμενος τοὺς λαούς. Οἱ δὲ Χαλδαῖοι ὡς ἔγνωσαν τὴν ὁρμὴν ἄνω ὡσαν, εὐθὺς ἐσφμαζόντες τοὺς ἐαυτῶν καὶ συνεκλόναν ἀλλήλους καὶ ἔθροίζοντο. Ὁ δὲ Κύρος παρηγγίλῃ, Ἀνδρες Πέρσαι, ἡμῖν σηματοῖναι σπαύδων· ἢν γὰρ θηάτομαι ἄνω γυνόμενοι, οὐδὲν τὰ τῶν πολέμων δύνησται.

7. Ἐβρον δὲ οἱ Χαλδαῖοι γέβρα τε καὶ πάλῃ δύο καὶ πολυμικρώτατοι δὲ λέγονται οὕτοι τῶν περὶ ἐκείνην τὴν χώραν εἶναι· καὶ μισθῷ στρατεύονται, ὑπόταν τις αὐτῶν βίηται, διὰ τὸ πολυμικροὶ τε καὶ πένητες εἶναι καὶ γὰρ ἡ χώρα αὐτοῖς ὁρενὴ τέ ἐστι καὶ ὀλίγη ἡ τὰ χρήματα ἔχουσα. (a) Ὡς δὲ μέλλων ἐπιλησίζων οἱ ἀμείνους Κύρον τῶν ἄκρων, ὁ Τυγράνης πρὶν τοῦ Κύρου παρενέμεινε εἰπών, Ὁ Κύρε, ἀρ' οἶσθ', ἔφη, ἐπὶ αὐτοῖς ἡμεῖς αὐτίκα μάλα δεῖται μάχεσθαι· ὡς οἱ γὰρ Ἀρμένιοι οὐ μὴ εἰδόμενοι τοὺς πολέμους. Καὶ ὁ Κύρος εἰπόντες ἐπὶ εἰδείν τοῦτο, εὐθὺς παρηγγίλῃ τοὺς Πέρσας παρασκευάζοντας ὡς αὐτίκα δεῖσαν δύσασιν, ἐπειδὴν ὑπαγᾶναι τοὺς πολέμους ὑποτρέφοντες οἱ Ἀρμένιοι ὥστ' ἔγγις ἡμῖν γενέσθαι. (c) Οὕτω δὲ ἡγοῦντο μὲν οἱ Ἀρμένιοι· τῶν δὲ Χαλδαίων οἱ παρόντες, ὡς ἐπιλησίζων οἱ Ἀρμένιοι, ταχὺ ἀλαλίζοντας εἶδον, ὥσπερ εἰώθεσαν, εἰς αὐτούς οἱ δὲ Ἀρμένιοι, ὥσπερ εἰώθεσαν, οὐκ ἐβίβοντο. (b) Ὡς δὲ δυνάμεις οἱ Χαλδαῖοι εἶδον ἑναρπίους μαχητοφόρους ἡμεῖς ἄνω, οἱ μὲν τινες αὐτοῖς κίλδωντας ταχὺ ἀπώθησαν, οἱ δ' ἔφυγον, οἱ δὲ τινες ἐβίβοντο αὐτοῖν. Ταχὺ δὲ ἔβητο τὰ ἄκρα. Ἐπὶ δὲ τὰ ἄκρα ἔβηον οἱ ἀμείνους τῶν Κύρων, καθιζάνοντες τῶν Χαλδαίων τὰς οἰκίας καὶ ψεύσαντο φεύγοντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκίσεων. (ii) Ὁ δὲ Κύρος, ὡς πάντες οἱ στρατεύοντες ἄνω ἔγινοντο, ἀρετοποιήσας παρηγγίλειεν. Ἐπὶ δὲ ἡριετήκισαν, κατπαυθῆναι ἔνθα αἱ σκοπεῖαι ἦσαν τῶν Χαλδαίων ἱερῶν καὶ τῶν καὶ ἑνδρόν, εὐθὺς ἐτείχεζε φρούριον καὶ τὸν Τυγράνην ἐκλείψας πέψαναι ἐπὶ τὸν πατέρα καὶ κλέωναι παραγενέσθαι ἔχοντα ὅσοις ἐλεν τάχυντες τε καὶ λιθοβόμοι. Ἐπὶ μὲν δὲ τῶν Ἀρμενίων ἔρχετο ἄγγελος· ὁ δὲ Κύρος τοὺς παρόντας ἐτείχεζεν.

12. Ἐν δὲ τούτῳ προσέγινοντο τοῖς Κύροι τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους, τοὺς δὲ τινες καὶ τετρωμένους. Ὡς δὲ εἶδον, εὐθὺς λίαν μὲν ἐκείλασε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους ἱατροὺς καλέσας θεραπεύειν ἐκέ-

ad hac periculi alacritati nihil æque magno adiumento fuerit, atque celeritas. Nam si montes prius, quam hostes se colligant, ascenderimus, vel omnino verticem sive ullo prædio capiemus, vel cum paucis invalidisque hostibus res nobis erit. Nullus ergo labor facilior, inquit, magisque facili periculi expers, quam si nunc in accelerando tolerantes erimus. Itaque igitur ad arma. Et vos quidem, Medes, a sinistra incedite; vos autem, Armenii, cum parte dimidia dextram tenete, cum altera parte dimidia ducet nobis itineris extote: vos, equites, a tergo sequimini, ut nos cohortemini sursumque protrudatis; quod si quis remissiorum se præbeat, hoc ut se modo gerat ne permitlite. » Hæc cum Cyrus dixisset, præibat, exercitu ita instructo ut manipuli recti ferebant. Chaldei vero, postquam sursum tendi cum insperata animadvertèrent, et suis statim signa dant, et multis clamoribus se convocando colliguntur. Cyrus autem suos ita cohortabatur: Hi, Persæ, nobis signum dant ut properemus: nam si priores illos ascenderimus, nihil hostium contum efficere poterunt.

Gestabant autem Chaldei acuta et polta duo; idemque bellicosissimi fuerunt esse inter ejus regionis incolæ: mercedo etiam militum, cum ipsorum opera quis eger, propter quod et bellicosissimi sint et pauperes: quippe regio eis montibus, et ejus exigua pars opulenta est. Cum autem Cyri milites propius ad juga montium accederent, Tigranes, qui una cum Cyro ibat, An nosti, Cyre, ait, mos pugnamus nobis ipsi esse? nam Armenii quidem certe hostes irrucientes sustinere non poterunt. Et Cyrus id se non ignorare respondens, edixit Persis ut se pararent, utpote quibus mos insequendum esset, posteaquam Armenii suffragientes pondant hostes, ut prope nos essent, deciderent. Atque illi præcedebant quidem Armenii; de Chaldeis autem qui aderant, ubi propius Armenii accessissent, celeriter clamore sublato, more suo, curso in eos feruntur: Armenii vero, more illud suo, impetum illorum non exspectant. Ubi vero Chaldei, qui hos persequabantur, viderunt homines gladiis instructos adversus se cursum tendere, nonnulli cum ad eos propius accesserint statim interfecti sunt, alii in fugam se coniecerunt, nonnulli etiam eorum capti sunt. Statim autem juga montium occupata sunt. Cumque juga ex Cyri milibus occupata tenerent, et Chaldeorum domicilia despiciebant, et eos ex proximis domiciliis suffugere animadvertebant. Cyrus autem, cum milites omnes convenissent, ut præderant edixit. Præsi vero cum essent, ipsæque animadvertisset locum esse montium et aquis irriguum, ubi speculæ Chaldeorum erant, statim ibi castellum extruere cepit: Tigranemque jubet ad patrem mittere, eique ut statim adesset præcipere, et fustes lignarios ac structure lapides peritos, quosquod haberet, secum adduceret. Et unanimes quidem ad Armeniorum profectus est: Cyrus autem per nos qui aderant structure latens erat.

Interes vero captivi ad Cyrum victi adducuntur, et nonnulli etiam vulnerati. Hos ut vidit, statim victoribus sibi jusit, et vulneratos, accessitibus medicis; carari præcepit.

λασιν ἐπειτα ἐλθεῖν τοὺς Χαλδαίους ὅτι ἔχουσθε ἀπὸ τῶν ἐπιθυμῶν ἐκείνων οὐκ ἐπαμείν δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην βουλόμενος ποῖσαι Ἀρμενίους καὶ Χαλδαίους. Πρὶν μὲν οὖν ἔχεσθαι τὰ ἀρα οὐδ' ὅτι οὐκ ἐθέλοισ ἐλθίνης τὰ μὲν γὰρ βρῆτετα ἀπαλῶς εἶχε, τὰ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἔχοντα καὶ ἐφάρτε: νῦν δ' ὁρᾷτε δὴ ἐν ὄφρ ἐστὶ. (13) Ἐγὼ οὖν ἀφίμαι ὑμᾶς οὐκ οὐκ τοὺς ἐλπιμῶνους, καὶ δίδωμι ὑμῖν οὖν τοὺς ἄλλους Χαλδαίους βουλεύσασθαι εἴτε βούλεσθε πολέμειν ἢ μὴν εἴτε φίλοι εἶναι. Καὶ ἢ μὲν πολέμειν αἰρήσθε, μηκέτι ἔχετε ἀνδρὸν ἀνδρὸν ὅλουν, εἰ σωρροῖνται: ἢ δὲ εἰρήνης δοκῇτε δεῖσθαι, ἀνδρὸν ὅλουν ἔχετε: ὡς δὲ καλῶς ἔχει τὰ βρῆτετα, ἢ γὰρ φίλοι γένεσθε, ἢ μὴν μάλιστα. (14) Ἀκούσαντες δὲ οἱ Χαλδαῖοι ταῦτα, πολλὰ μὲν ἐπαυῖσαντες, πολλὰ δὲ δοξωσάμενοι τὸν Κύρον ὄντο οὐκ οὐκ.

Ὁ δὲ Ἀρμένιος ὡς ἔκουσεν τὴν τὴν κλῆσιν τοῦ Κυρου καὶ τὴν πρῶτον, λαβὼν τοὺς τέκτονους καὶ ἄλλα ὅσων ἦτο δαῖν, ἔχε πρὸς τὸν Κύρον ἐκ ἡδύνατος τάχιστα (15) Ἐπὶ δὲ εἰς τὸν Κύρον, Δαῖν, Ὁ Κύρε, ἐκ ὧν ὅλυν δυνάμενοι προσῆν ἀνθρώποι περὶ τοῦ μέλλοντος πολλὰ ἐπιμεροῖμαι πράττειν. Νῦν γὰρ δὴ καὶ ἐγὼ ἐλευθερίαν μὲν μηχανώσθαι ἐπιχειρήσας δοῦλος ὡς οὐδέποτε ἐγενόμην ἐπὶ δ' ἐλθόμεν, σαρῶς ἀποδοῦναι νομίσαντες νῦν ἀναπαύσασθαι τισυνομένην ὡς οὐδέποτε. Οἱ γὰρ οὐδέποτε ἐπαυῖσαν πολλὰ κακὰ ἡμῶς ποιοῦντες, νῦν βρῶν τοῦτους ἔχοντες ὡς περ ἐγὼ εὐχόμεν. (16) Καὶ τοῦτο ἐπίστα, ἔφη, Ὁ Κύρε, ὅτι ἐγὼ ὥστε ἀπὸ τῶν Χαλδαίων ἀπὸ τούτων τὸν ἀκρίον πολλὰ κακὰ ἐν ὧν χάριτας ἀνδρὸν οὐ νῦν ἔχεις παρ' ἡμῶν καὶ ἂν ἐπιπροσῶν ποιήσαν ἀγαθὰ ἡμῶς δ' ἀμέλειαν τὰ χρήματα, ἀποτινίσκω σοι ἥδην, εἴτε καὶ προσφείλω σοι ἄλλα χάριτας ἀναπαύσασθαι, ὡς ἡμῶς γε, εἰ μὴ κακοὶ ἔσμεν, ἀπαιτούμεθα: ἀν σοι μὴ ἀποδοῦντες, οἱ καὶ ἀποδοῦντες οὐδὲν ἄνδρὸν οὐδ' ὅσων πρὸς ἐπαγγέλλειν καταλαβανόμεθα ποσῶν ποιοῦντες. (17) Ὁ μὲν Ἀρμένιος τοῦτα Δαῖν.

Οἱ δὲ Χαλδαῖοι ἔχον δεόμενοι τοῦ Κυρου εἰρήνην σφίσι ποιῆσαι. Καὶ ὁ Κύρος ἀπῆρτο αὐτοῦς, Ἄλλοι τι, ἔφη, Ὁ Χαλδαῖοι, εἰ τούτου ὅσων εἰρήνης νῦν ἐπιθυμεῖτε ὅτι νομίζετε ἀπαλῶς τὸν δύνανσθαι εἰρήνης γενομένης εἰ πολέμειν, ἐπὶ ἡμῶς τὰς ἔχουμ; Ἐρῶσιν οἱ Χαλδαῖοι. (18) Καὶ δὲ, Τί δ', ἔφη, εἰ καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀγαθὰ προσγένοιτο διὰ τὴν εἰρήνην; Ἐπὶ ἂν, ἔρῶσιν, μὴδὲν εὐφρανόμεθα. Ἄλλο τι οὖν, ἔφη, ἢ διὰ τὸ γῆς σπανίαν ἀγαθὸν νῦν πάντες νομίζετε εἶναι; Συνέρῶσιν καὶ ταῦτα. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κύρος, βούλεισθε ἂν ἀποτινίσκωτε ὅσων περὶ οἱ ἄλλοι Ἀρμένιοι εἰσὶν ὑμῖν τῆς Ἀρμενίας γῆς ἐργάζεσθαι ὁπόσων ἐν ὀλίγῃ; Ἐρῶσιν οἱ Χαλδαῖοι, εἰ πιστεύομεν μὴ ἀδικήσασθαι. (19) Τί δὲ σὺ, ἔφη, Ὁ Ἀρμένιος, βούλεισθε ἀν σοι τὴν νῦν ἀγρὸν οὐσαν χωρὶς ἐκείνων γενέσθαι, εἰ μὴδὲν τὰ νομίζεσθαι παρὰ σοὶ ἀποτελεῖν οἱ ἐργαζόμενοι; Ἐρῶ ὁ Ἀρμένιος πολλοὶ ἀν τούτῳ πρῶσθαι: πολλὸν γὰρ ἀν αὐτῶν ἀνίστασθαι πρόβου. (20) Τί δ', ἔφη, Ὁ Χαλ-

δαῖος Chaldeis dixit, non se venisse, quod illos a regione ipsorum ejectos cuperet, vel bello sibi esset opus, sed quod inter Armenios Chaldeosque pacem facere vellet. Prius certe quidem quam a nobis huc iuga tenerentur, scio vos pacem minime expetivisse: nam vestra res in tuto posita erat, et Armeniorum facultates agere et ferre solebatis: nunc vero quo sitis loco perspicitis. Itaque vos ego, qui capti estis, domum dimitto, vobisque potestatem ceteris cum Chaldeis deliberandi facio, bellumne vobiscum gerere velitis, an amicitiam jungere. Bellum quidem si elegeritis, ne sine armis huc amplius venite, si sapitis: sin parvis egero vos statueritis, incertum accedite: ut vero bene res vestrae se habeant, si amici fueritis, mihi curae erit. Haec Chaldeis cum audissent, multis laudibus Cyrum prosecuti, multumque dextram ejus amplexi, domum discesserunt.

Armenius autem, ut a Cyro se accessit, quasque res ille gereret, audisset, adsumptis filiorum rebusque aliis, quibuscumque illi opus futurum putabat, quam poterat celeritatem ad Cyrum contendit. Et Cyrum ubi vidit, O Cyre, inquit, quam paucos futurorum eventus nos homines prospicere valentes multa peragenda suscipimus! Nam et ego nunc libertatem comparare adgressus, in majorem, quam antehac unquam, servitutem incidit: postquam vero capti sumus, certo nos perisse rati, majorem nunc, quam hactenus unquam, inquilinitatem nos adeptos esse manifestum est. Qui enim unquam multis nos damnis adficere desinebat, hos eo jam in statu esse video, quo ego hactenus optabam. Atque hoc scias velim, Cyre, inquit, multo me majorem daturum fuisse pecuniam, quam tu nunc a me acceperis, ut iugis hinc Chaldaei depellerentur; juncque adeo cunctis praestituli, quae nobis te beneficia praestitutum pollicere, cum pecuniam illam acciperes: Itaque praeter debere nos alias etiam tibi gratias manifestum est, quas sane nos, nisi improbi simus, pudeat tibi non referre: atque adeo referentes, tamen ne sic quidem pro merito quidquam nos facere erga virum tanta qui in nos contulit beneficia comperiemur. Haec quidem dixit Armenius.

Chaldei vero venientes orabant Cyrum ut pacem cum ipsis faceret. Et eos interrogabat Cyrum, Ecce de causa, Chaldei, alia, nunc pacem cupitis, nisi quod existimetis tutius vos, pace facta, quam si bellum geratis, degere posse? quandoquidem nos iuga tenemus. Adscendit autem Chaldei. Et ille, Quid igitur, inquit, si et alia vobis ex pace accedant commoda? Majori adhuc, alunt illi, gaudio adficiemur. Quid ergo aliud, inquit, quae esse arbitramini cur pauperes sitis, nisi quod fertilis soli penuria laboretis? Hoc quoque illi adscendit. Quid ergo? inquit Cyrum, velletis vobis, pendebitis ea quae ceteri Armenii pendunt, licet tantum agri Armenii colere, quantum vobis iugis liberet? Si crederemus, aiebant Chaldaei, nullum nobis impium illatum iri. Quid tu vero, Armenie? velletis nobis id quod nunc incolatum est, cultum reddi, si cultores id, quod apud te in more positum est, pendere? Magno se hoc redempturum, ait Armenius: quod ea ratione redditus longe sibi futurus esset auctor. Quis autem vos, inquit, Chaldei? enim mores

φαίτοι, ἐπεὶ ἔρη ἀγαθὰ ἔχετε, θέλονται ἂν ἔιν νήμεν ταῦτα τοῖς Ἀρμενίοις, ἐῷ μὲν μάλιστα οἱ νήμεντες τὰ δίκαια ἀποταλῆναι· ἔρασαν οἱ Χαλδαῖοι· πολλὰ γὰρ ἂν ἀρκεῖσθαι οὐδὲν ποιοῦντας. Σὺ δὲ, ἔρη, ὦ Ἀρμένια, θέλεις ἂν ταῖς τοῦτων νομαῖς χρῆσθαι, εἰ μάλιστα μακρὰ ἐφώλως Χαλδαῖοις πολλὰ πλείω ἀφελήθησθαι· καὶ σφόδρα ἂν, ἔρη, εἴπερ οὐλομένη ἀπαλῶς νήμεν. Οἰκοῦν, ἔρη, ἀπαλῶς ἂν νήμετοι, εἰ τὰ ἄκρα ἔχοντες σύμμεγα· ἔρη ὁ Ἀρμένιος. (α) Ἀλλὰ μὴ Δ', ἔρασαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἀπαλῶς ἐργαζόμεθα μὴ οὐ τὴν τοῦτων, ἀλλ' οὐδ' ἂν τὴν ἡμετέραν, εἰ οὕτοι τὰ ἄκρα ἔχοντες. Εἰ δ' ἔμην αὖ, ἔρη, τὰ ἄκρα σύμμεγα εἴη· Οὕτως ἂν, ἔρασαν, ἡμεῖς καλῶς ἔχοι. Ἀλλὰ μὴ Δ', ἔρη ὁ Ἀρμένιος, οὐκ ἂν ἡμεῖς αὖ καλῶς ἔχοι, εἰ οὕτοι παραλήγονται πάλιν τὰ ἄκρα ἄλλως τε καὶ ταπεινωμένα. (α) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Οὐποτέ τοῖων, ἔρη, ἐγὼ ποῖοντες οὐδέτεροι ἡμῶν τὰ ἄκρα παραβύωσι, ἀλλὰ ἡμεῖς ρυθίζομεν αὐτὰ· καὶ ἀδικούντες ἡμῶν δούτεροι, σὺν τοῖς ἀδικουμένοις ἡμεῖς δούμεθα.

α. Ὡς δ' ἔκρουσαν ἀμφοτέρω ταῦτα, ἐπῆρσαν καὶ ἔλαγον ἐπὶ οὐτως ἂν μόνον ἐπὶ εἰρήνῃ βελτίαι γένοντο. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἔλαβον καὶ ἔδωκαν πάντες τὰ πιστὰ, καὶ ἀναβήσαντες μὲν ἀμφοτέρους ἀπ' ἀλλήλων εἶναι συνετίθεντο, ἐπιταμίαις δ' εἶναι καὶ ἐπεργασίας καὶ ἐπινοίας, καὶ ἐπιμαχίαν δὲ κοινήν, εἰ τις ἀδικῶς ὁποτέρους. (α) Οὕτως μὲν οὖν τότε διεπράχθη· καὶ νῦν δὲ ἐπὶ οὕτω διαμεινόντων αἱ τότε γενομένηαι συνθήκαι Χαλδαίαις καὶ τῇ τῇ Ἀρμενίαν ἔχοντι. Ἐπεὶ δὲ αἱ συνθήκαι γεγέννητο, αὐτὸς συνετίχθη τε ἀμφοτέρω προθύμως ὡς κοινῶν φρούριον καὶ τὰ ἐπιτήδεα συνετήχον. (α) Ἐπεὶ δὲ ἑσπέρα προσέει, συνδείπνοντες ἔλαβον ἀμφοτέρους πρὸς ἀπαντὴν ὡς φίλους ἔδε. Συνεπαινούσαν οἱ ἐπὶ τις τῶν Χαλδαίων οὐ τοῖς μὲν ἄλλοις σπῶν πᾶσι ταῦτ' εὐκατέ εἴη· εἰσι δὲ τινες τῶν Χαλδαίων οἱ ληϊζόμενοι ζῶσι καὶ οὐτ' ἐπίστανται ἐργάζεσθαι οὐτ' ἂν δύναντο, εἰσισμένοι ἀπὸ πολλοῦ βιοτεύον· αἱ γὰρ ληϊζόντο ἢ ἐμισθοφόρου, πολλὰς μὲν παρὰ τῷ Ἰνδῷ βασιλεῖ, καὶ γὰρ, ἔρασαν, πολὺ πρὸς τὸν ἀνὴρ, πολλὰς δὲ καὶ παρ' Ἀστυάγει. (α) Καὶ ὁ Κύρος ἔρη, Τί οὖν οὐ καὶ νῦν παρ' ἐμοὶ μισθοφοροῦσιν· ἐγὼ γὰρ δώσω ὅσον τις καὶ ἄλλος πλείστον διέποτε ἔδωκε. Συνέρασαν οἱ, καὶ πολλοὺς γε ἔσπεσαν ἔλαγον τοὺς θελήσαντας.

α. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω συνομολογήσας. Ὁ δὲ Κύρος ὡς ἔκρουσε ἐπὶ πολλὰς πρὸς τὸν Ἰνδὸν οἱ Χαλδαῖοι ἐπεροῦσαντο, ἀναμνησθεὶς οὐτὸν ἔλαβον παρ' αὐτοῦ κατακεχρῶμενοι εἰς Μήδους τὰ αὐτῶν πράγματα καὶ ἔρχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως αὖ καὶ τὰ ἐκείνων κατέσταν, ἐβούλετο μαθεῖν τὸν Ἰνδὸν τὰ αὐτῷ πεπραγμένα. (α) Ἠρώτα οὖν λόγον τοιοῦτον. Ὡς Ἀρμένια, ἔρη, καὶ ἡμεῖς οἱ Χαλδαῖοι, εἰπατέ μοι, εἰ τινα ἐγὼ νῦν τῶν ἐμῶν ἀποστελλομαι πρὸς τὸν Ἰνδόν, συμπεριέλαι· ἂν μοι τῶν ἡμετέρων ὅτινας αὐτοὶ τῇν τε δόδον ἡγούνην ἂν καὶ συμπεράττειν ὥστε γενέσθαι ἡμῖν παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ ἢ ἐγὼ βούλομαι· ἐγὼ γὰρ χρήματα μὲν προσ-

fertiles habeatis, an velletis Armeniis permittere ut sia pro pascuis uterentur, si vobis si, pascuis qui utentur istis, quod equum esset, penderent? Adsentiebantur Chaldaei: magnas quippe se hac ratione capturos utilitates, sine nullo suo labore, dicebant. At tu, inquit, Armenie, vellesne pascuis borum uti, si pro parvo Chaldaeis illato commodo, multo maiores ipse utilitates ceperis? Et admodum quidem, ait, si putarem fore, ut pascuis toto frui liceret. Nempe, ait, tuto his fruemini pascuis, si vestrum est quicquid adiumenti ab his jugis peti possit? Adsentiebatur Armenius. At nos profecto, inquit Chaldaei, nequaquam tuto non modo istorum, sed ne nostrum quidem agrum culturi sumus, si juga montium leti teneant. Quid vero si vobis, inquit, auxilio sint ista juga? Nimirum ista, respondit illi, bene nobiscum ageretur. Sed profecto, ait Armenius, non bene nobiscum ageretur, si juga montium hi reciperent, praesertim castello jam muroque munita. Et Cyrus, Ego igitur sic faciam, inquit: neutris vestrum huc juga traham, sed nos ea custodiemus: ac si vestrum alterutri auctores injuriae fuerint, a lesis non stabimus.

Hæc cum utrique audissent, collaudarunt, solique hæc ratione pacem firmam fore dixerunt. Atque his conditionibus fidem dabant accipiebantque omnes; atque inter se constituebant, ut per utrosque utrisque sua constaret libertas, ut connubia, cultus agrorum, et positiones utrisque communes essent; ut communibus etiam copis sese jutarant, si quis alterutros laderet. Ad hæc modum res hæc confectæ sunt: atque hæc etiam tempestate, pacta hæc inter Chaldaeos et eum qui Armeniam tenet id temporis inita, sic manent. Postquam portiones hæc factæ sunt, statim utrique castellum, quasi quod esset commune, conjunctis alacriter operis exstruunt, et una res in id necessaria important. Adeptæ autem vespera, Cyrus utroque, velut jam amicos, in coram apud se societatem adsumpsit. His autem una cernantibus, quidam ex Chaldaeis inquit, ceteris quidem eae gentis omnibus optabilia hæc accideret pacta; at quidam, ait, sunt Chaldaei, qui rapto vivant, ac terræ neque norint colendum rationem, neque adhibere possint, quippe qui victum bello quærere consuevit sint: semper coim latrocinari solent et stipendia mereri, sæpe quidem apud Indorum regem (is etenim, ai-bant, auro abundat), sæpe etiam apud Astyagem. Et Cyrus inquit, Car igitur non etiam hoc tempore apud me stipendia faciunt? nam ego tantum si dabo quantum aliquis alius unquam dedit plurimum. Adsensit sunt ei, multosque fore dixerunt, qui hoc facere vellet.

Et de his quidem inter eos ita convenit. Cyrus autem cum audisset Chaldaeos ad Indum sæpe proficisci, recordatus ab hoc venisse quosdam ad Medos, qui, quid rerum apud ipsos gereretur, explorarent, eosdemque deinde ad hostes etiam abisse, et illorum quoque res perspicere, Indum edoctum volebat ea quæ a se gesta fuissent. Itaque Imperatoris sermonem suscepit: Dicite mihi, Armenie, vosque Chaldaei, inquit, si quem ego memorata ad Indum mitterem, vestrumne aliquos una mitteretis, qui et Risoris duces ipsi, et adiumento essent in his ab Indo impetrandis, qui ipse cupio? nam ego quidem necedere vobis

γενέσθαι ἐτι ἂν βουλευμένη ἡμῖν, ὅπως ἔγω καὶ μισθὸν ἀφ' ὧντος διδόναι οἷς ἂν δέξῃ καὶ τιμᾶν καὶ θεωρεῖσθαι τῶν συστρατευμένων τοὺς ἀξιούς τούτων δὲ ἑνέκα βούλομαι ὡς ἀφ' ὧντος χρέατα ἔχειν, δαΐσθαι τούτων νομίμων. Τῶν δὲ θυμώτερον ἡδὺ μοι γαίεσθαι φίλους γὰρ ἡμῖς εἶναι νομίζω· παρὰ δὲ τοῦ Ἰνδοῦ ἡέως ἂν λάβωμι, εἰ δίδωμι. (20) Ὁ οὖν ἀγγελὸς ὃ καλεῖται ἡμῖς ἡγεμόνας δοῦναι καὶ συμπρακτοράς γενέσθαι, ὁδὸν ἐκείνη λήξει ὠδὴ. Ἐπεμψέ με ἡ Κύρος, ὃ Ἰνδῷ, πρὸς σέ· ἡμεῖς δὲ προσδεσθαι χρημάτων, προσεχόμενος ἄλλην στρατιὴν οἰκοῦν ἐκ Περσῶν· καὶ γὰρ προσέχουσι, ἐπεὶ ἦν οὖν αὐτῷ πέμψης ὅποια σοι προχωρεῖ, φασίν, ἦν θεὸς ἀγαθὸν τέλος αἰετῷ αὐτῷ, πειρατίζουσι ποιῆσαι ὥστε σε νομίζω καλῶς βεβουλευσάτην χαρισάμενον αὐτῷ. (21) Ταῦτα μὲν ὁ παρ' ἐμοῦ λέγει· τοῖς δὲ παρ' ἡμῶν ἡμῖς αὐτοῖς διδάξει, τι ἡμῖν σύμφορον δοκεῖ εἶναι. Καὶ ἦν μὲν λαβόμενος ἐπεὶ, παρ' αὐτοῦ, ἀρθενοτέρας χρυσάμους· ἦν δὲ μὴ λαβόμενος, ἐλθόντι αὐτῷ ἐτι σὺ δέμην γὰρ ὁραιομένην, ἀλλ' ἐξέσται ἡμῖν ἐκείνῳ ἑνέκα πρὸς τὸ ἡμέτερον συμφέρον πάντα τίθεσθαι. (22) Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Κύρος, νομίζων τοὺς ὄντας Ἀρμενίαν καὶ Χαλδαίαν ταύτας λέγειν περὶ οὗτοῦ ὅσα αὐτὸς ἐπαύεται· πάντας ἀνθρώπους καὶ λέγων καὶ ἀκούον περὶ οὗτοῦ. Καὶ τότε μὲν δὲ ὁπότε καλῶς εἶχε διαλύσαντας τὴν σκεπὴν ἀνεπαύοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τῇ δ' ὑστερίᾳ δὲ τι Κύρος ἐπεμψέ τὴν ἀγγελὸν ἐπιστεῖλας ὅσαπερ ἔφη, καὶ ὁ Ἀρμένιος καὶ οἱ Χαλδαῖοι συνεπέμψαν ὅς ἐκαστοτάτους ἐνόμιζον εἶναι καὶ συμπεράζειν καὶ αἰσθῆναι περὶ Κύρου τὰ προσκοντα. Ἐκ δὲ τούτου παρασκευάσας ὁ Κύρος τὸ πρῶτον καὶ γύλας ἱκανοὺς καὶ τοὺς ἐπιτηδείους πῦσι καὶ ἀρχοντας αὐτῶν καταλιπὼν Μῆδον δὲ φέρον Κυζιάρην ἦν μέλιστα χρυσάσθαι, ἀπὸς συλλαβῶν τὸ [ἐταρον] στρατεύουσαν τὴν ἡλὴν ἔχον καὶ ὁ παρ' Ἀρμενίων προσέλαβε, καὶ τοὺς παρὰ Χαλδαίων τὴν τετρακισχίλους, οἱ ὄντες καὶ ἑκατόντων τῶν ἄλλων κρείττους εἶναι. (1) Ἄς δὲ κατέβη εἰς τὴν οἰκουμένην, οὐδέ τις ἔμενον ἐνδοῖν Ἀρμενίων ὅτε ἀπὸ οὗτοι γυνὴ, ἀλλὰ πάντες ὑπὸ τῆν ἡμέραν ἐπὶ εἰρήνῃ καὶ φέροντες καὶ ἀγοντες δὲ, τι ἑκαστος εἶπεν εἶχε. Καὶ ὁ Ἀρμένιος τούτους οἷα ἔχοντες, οὕτως ἐν νομίμων καὶ τὸν Κύρον μέλλον ἤθεσθαι τῇ ὑπὸ πάντων τιμῇ. Τέλος δ' οὖν ὑπὸ τῆν καὶ γυνὴ τῷ Ἀρμενίῳ, τὰς θυγατέρας ἔχουσα καὶ τὴν νεώτερον υἱὸν, καὶ σὺν ἄλλοις ἑσπέραις καὶ τὸν χρυσὸν ἐλάμιν δὲ πρότερον οἷα ἤθελε λαβεῖν ὁ Κύρος. (2) Καὶ ὁ Κύρος ἰδὼν εἶπεν, Ὑμῖς ἐμὲ οὐ ποιεῖτε μετὰ περὶ αὐτῶν εὐεργετῶν, ἀλλὰ σὺ, ὃ γυνὴ, ἔχουσα ταῦτα τὰ χρήματα· ὃ φέρεις ἀπὸν, καὶ τῷ μὲν Ἀρμενίῳ μετὰ τὸν αὐτὸν κατόρθον, ἐκπεμψὼν εἰς τὸν υἱὸν ὡς καλλίστη ἀπ' αὐτῶν κατασκευάσασα ἐπὶ τὴν στρατιάν ἀπὸ δὲ τῶν

adhibe aliquid pecunie velim, ut iis, quibus opus est, stipendia abunde numerare possim, et milites, qui meriti fuerint, honore munericibusque corroborare: his quidem de causis quam maximam pecunie mihi copiam esse volo, quippe qua mihi opus esse arbitrer. Vestris vero mihi omnino libet parcere (nam vos iam in numero amicorum pono): ut ab Indo, si daret, libenter acciperem. Itaque summas, cui duxes vos ut decet atque adjuvamento sitis hortor, cum eo venerit, in hunc modum loquar: Cyrus ad te me misit, Inde; qui pecunia sibi opus esse dicit, quod a Persia alium etiam domo exercitum expectet (omnino enim exspecto, inquit): quare propter al tantum ei miseris pecunie, quantum poteris commode, sit se, si bonum rerum exitum deus ipsi dederit, atque id opus datum, ut existimes, bene te rebus tuis consuluisse, qui diis ipse gratificatus. Hec qui a me mittitur sumis dicit: vos autem vos una militis, iis ipsi, quicquid vobis ea non fore videtur, imperate. Et pecuniam quidem, inquit, ab eo si acceperimus, maior nobis illius copia fuerit: sin minus, sciemus nullam nos ei gratiam debere, nec, quod ad eum attinet, licet nobis omnia e re nostra constituisse. Hec Cyrus ait, cum quidem existimaret, Armenios Chaldaeosque, qui illic proficiscerentur, talia de se dicturos, qualis omnes ipse homines et de se dicere cupiebat et audire. At tum quidem, ubi visum fuisset opportunum, solito convivio, quieti se dederunt.

CAPUT III.

Postridie Cyrus hunc nuntium mittebat, cum ea omnia, quorum meminerat, mandata ipsi dedisset; et Armenios ac Chaldæos de suis mittebat eos, quos et ad conficiendum hoc negotium maxime idoneos arbitrabatur, et ad prædicandum ea de Cyro quæ convenirent. Secundum hæc Cyrus, cum et militibus præsidariis, quot satis essent, in eo constituit, et rebus omnibus necessariis, castellum absohisset, Medumque eorum perfectum reliquist, quem quod præficeret, rem Cyaxari maxime gratum facturum se existimabat, discessit, cunctis secum et copiis, quas adduxerat, et iis, quas ab Armeniis acceperat; et iis, quas Chaldæi miserant, hominum ad quatuor milia, qui vel reliquis omnibus præstantiores se arbitrabatur. Ubi autem in regionis loca culta descendisset, Armeniorum ne domi continuat, nec vir, nec femina, sed obviam proeissent omnes, de pace læti, secum frentes adiacentesque quicquid alienigenæ pretii quilibet haberet. Apud his Armenios minime offendeatur, quod Cyrus magis hoc modo delectatum iri delato ab omnibus honore putaret. Tandem et uxor Armeus occurrit, filias ac minorem nato filium secum ducens; ac præter alia munera illud aurum quoque adhibebat, quod Cyrus antea accipere noverat. Hoc Cyrus nūc vidisset, Vos non effecturi estis, inquit, ut mercedis causa hinc inde proficiscendo bene merear; verum tu, mulier, abi, istas quas adfers pecunias retine, nec eas posthac Armenio defiderandas dederis: sed filium tuum potius hinc a te quam pulcherrime exornatum in militiam mitto: de reliquis

λοιπὸν κτῶ καὶ σαρτῇ καὶ τῇ ἀνδρὶ καὶ ταῖς θυγατρῶσι καὶ τοῖς υἱοῖς δ,τι κακῶς καὶ κακοσημένως κἀλίων καὶ ἔβλον τὸν αἰῶνα διαίετα· εἰς δὲ τὴν γῆν, ἔρῃ, ἀρκίμω τὰ σώματα, θύαν ἑκάστος τελευτήσῃ, κατακρύπτειν. (4) Ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν παρήλυσεν· ὁ δὲ Ἀρμένιος συμπερούμεται καὶ οἱ ἅλῳ πάντες ἄνθρωποι, ἀνακαλοῦντες τὴν εὐεργέτην, τὸν ἀνδρᾶ [τὸν] ἀγαθόν καὶ τοῦτ' ἐποίουν, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἀπῆλθον. Συνεπέσταδε δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Ἀρμένιος στρατιὴν πλεονα, ὡς εὐρήσῃς οἶκοι οὐδὲς. (5) Οὕτω δὲ ὁ Κύρος ἀπῆλθε, καχορηματισμένος οὐχ ἂν ἑλαβε μόνον χρήματα, ἀλλὰ πολλὰ πλεονα τούτων ἡτοικασμένους διὰ τὸν τρόπον, ὥστε λαμβάνειν ὅποτι θέλοιτο. Καὶ τότε μὲν ἐστρατοπεδίστατο ἐν τοῖς μεθωρίοις. Τῇ δ' ὀσπερὶα τὸ μὲν στρατόμαχον καὶ τὰ χρήματα ἐπέμψε πρὸς Κωσδάρην, ὁ δὲ πλεονα ἦν, ὥσπερ ἔρῃσεν· αὐτὸς δὲ οὐν Τυγράνῃ καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις ἐθέρῃς θρονοῦσιν ἐπιτυχάνειν ἠθροῖς καὶ εὐφρανέτω.

α. Ἐπὶ δὲ ἀρίετο εἰς Μῆδους, τῶν χρημάτων δόμας τοῖς ἑαυτοῦ ταξίρχοις δσα δόμας ἑκάστην ἱκανὰ εἶναι, ὅπως καὶ ἀκείνοι ἔχουν τιμῆν, εἰ τινας ἀγχινοὺ τῶν ὕψ' ἑαυτοῦς ἐνόμιζε γὰρ, εἰ ἑκάστος τὸ μέρος ἀξιόκαπον ποίησιν, τὸ ὅλον αὐτῷ καλῶς ἔχειν. Καὶ αὐτὸς δὲ ἔειπε πον καλὸν εἶναι εἰς τὴν στρατιάν τοῦτο κτῶμενος διεδωραῖτο τοῖς δαὶ ἀξιωτάτοις, νομίζων δ,τι καλὸν καγαθὸν ἔχει τοὺς στρατεύματα, τοῦτοις ἀπασιν αὐτοῦς κακοσηθῆσαι. (7) Ἦνθα δὲ αὐτοῖς διδούσῃ ὧν διαθεῖν, ὡλεῖν δίδε πως εἰς τὸ μέσον τῶν ταξίρχων καὶ λαρχῶν καὶ πάντων ὅσους ἐτίμα. Ἄνδρας πῶλοι, δοκῶ μὲν εὐφροσύνην τῶν παρέναι, καὶ οἱ εὐτορία τις προεργεμένη καὶ οἱ ἔχοντες ἀρ' ὧν τιμῆν ἔχοντες οὐδ' ἂν βουλώμεθα, καὶ τιμῆσθαι ὡς ἂν ἑκάστος ἀξίως ᾖ. (8) Πάντως δὲ ἀναμνησκόμεθα τὰ ποῖα ἄττα ἔρῃς τούτων τῶν ἀγαθῶν ἔστιν αἴτια· σκοποῦμενοι γὰρ εὐρήσετε τὸ τε ἀγρυπνεῖν ὅπου δεῖ καὶ τὸ πονῆσαι καὶ τὸ πεῖσθαι καὶ τὸ μὴ εἶναι τοῖς πολεμίοις. Οὕτως οὐν χρὴ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνδράς ἀγαθοῖς εἶναι, γυνώσκοντας ὅτι τὰς μεγάλαις ἡδοναῖς καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ μεγάλα ἢ πειθὼ καὶ ἡ καρτερία καὶ οἱ ἐν τῷ καιρῷ πόνου καὶ κίνδυνου παρέχονται.

α. Κατανόων δὲ ὁ Κύρος ὡς εὖ μὲν αὐτῷ εἶχον τὰ σώματα οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ δύνασθαι στρατιωτικοῖς πόνους φέρειν, εὖ δὲ τὰς ψυχὰς πρὸς τὸ καταρροῖναι τὸν πολεμίων, ἐπιστήμονες δὲ ἦσαν τὰ προσήκοντα τῇ ἑαυτῶν ἑκάστος ἐπιδόκει, καὶ πρὸς τὸ πείσθαι δὲ τοῖς ἀρχουσιν ἰοίρα πάντας εὖ παρεσκευασμένους ἐκ τούτων οὐν ἐπεδίωκεν· τὴν δὲ τῶν πρὸς τοῖς πολεμίοις πράττειν, γινώσκων δὲ ἐν τῇ μέλλειν πολλὰς τοῖς ἀρχοῦσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀλλοιούσας τι. (10) Ἐτι δ' ὁρῶν δὲ φιλοτίμως ἔχοντας ἐν ὧς ἀντιγυνοῦντο πολλοὶ καὶ ἐπιθρόνους εἶχον πρὸς ἀλλήλους τὸν στρατιωτῶν, καὶ τῶνδε ἔνεκα ἔλαβεν αὐτοὺς ἐβόλετο εἰς τὴν πολεμίαν ὡς τάχιστα, εἰδὼς δὲ οἱ νοῖνοι κίνδυνον φιλοφρόνους κινῶντες ἔχειν τοὺς συμμάχους πρὸς ἀλλήλους καὶ οὐκ

autem et marito, et filibus, et filiis id comparato, quod consecuti quoque ornati elegantius atque jucundius vitam traducatis: sub terra vero, ubi quisque defunctus erit, satis esset corpora condere. Hæc cum dixisset prætertectus est: Armenius autem, ceterique homines universi cum una deducebant, alta voce appellantes plurimorum beneficiorum auctorem, virum bonum. Idque assidue faciebant, donec extra regionem suam deduxissent. Armenius vero majorem etiam exercitum ei adjunxit, quippe qui dond pacem haberet. Atque ita Cyrus abiit, non his solum, quas acceperat, pecuniis locupletatus, sed patefacta amabili morum facilitate ad multo his majores via, adeo ut eas, quoties esset opus, sumere posset. Ac tum quidem in finibus castra metati sunt. Postridie copias pecuniasque ad Cyxarem misit (is autem prope aberat, quemadmodum dixerat); ipse cum Tigrane ac Persarum optimalibus (habebatur ubique in feras incidissent, atque ita se oblectabat.

In Medorum vero regionem cum pervenisset, suis cohortum præfectis pecunias dedit, quantum scilicet earum calque satis esse arbitrabatur, et illi etiam haberent unde suos honoris ergo ornarent, si quos admirarentur: existimabat enim, si quisque partem exercitus sibi mandatum laude dignum redderet, fore ut totus exercitus egregie comparatus esset. Ipse quoque, si quid usquam videret quod exercitui posset esse ornamento, id ubi comparasset, dignissimis quibusque donabat: quippe qui potaret, quidquid pulchri præclarique haberet exercitus, id omne sibi ornamento esse. Quando autem ea quæ acceperat ibi distribuebat, in hoc fere modum inter cohortium præfectos, et mansuorum duces, et omnes illos, quid apud ipsam erant in honore, loquutus est: « Letitia quidam, amici, hoc tempore nobis adesse videtur, tum quod rerum omnium copia quamdam nobis accesserit, tum quod habeamus, unde eos quos velimus honore afficere poterimus, et cum quisque quo dignus fuerit honorem consequatur. Omnis autem memoria nobis retinendum est, cuiusmodi studia sint horum nobis commodorum cause: nam si cum animis vestris consideretis, hæc vos et vigilando, cum opus erat, et laborando, et accelerando, consequutos reperietis. Quapropter deinceps quoque viri fortes sitis oportet, statulitque obedientiam, et tolerantiam, et laborem, ubi poscit occasio, periculorumque patientiam, magnas voluptates et commoda ingentia adferre. »

Cum autem Cyrus animadverteret, milites et corporibus ad labores militares perferendos valere, et animis esse ad contemnendum hostem præparatos, peritos etiam eorum esse, quæ abis quoque armature: ratio postularet, ac præterea omnes ad parendum præfectis suis paratos esse videret; his atque de causis jam aliquid eorum gerere cupiebat, quæ adversus hostes suscipi solent: quippe qui intellegeret, in cunctationibus sæpe ducebis usa venire ut apparatus etiam præclari aliqua ex parte immutati habefactique essent. Et cum præterea videret, complures milites, quorum summa comparabat ambitio in his de quibus erant inter ipsos certamina, sibi etiam mutuo invidere, et hæc de causis quam primum eos in hostium educere volebat; quippe qui sciret pericula communia efficere ut commotiones mutuas se bene

ἐτι ἐν τούτῳ οὕτω τοὺς ἐν ὅπλοις κοσμημένους φε-
ρῶντας οὕτω τοὺς δοῦναι ἐρημένους, ἀλλὰ μέλλον καὶ
ἐπαινεῖται καὶ ἀσπάζεταιται οἱ τοῦτον τοὺς ὁμοίους, νο-
μίζοντας συναρτῶν αὐτοὺς τοῦ κοινού ἀγαθοῦ εἶναι.

(11) Οὕτω δὲ πρῶτον μὲν ἐξήρπασεν τὴν στρατιάν καὶ
κατατάξαν ὡς ἐδούνατο κάλλιστα τε καὶ ἀριστα, ἵκιστα
δὲ συνεκάλεσε μυριάρχους καὶ χιλιάρχους καὶ ταξί-
ρχους καὶ λοχαγούς· οὗτοι γὰρ ἀπαλειψάμενοι ἦσαν τοῦ
καταλείπειν ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμοῖς, καὶ ὅποτε
ἐόσι ἡ ὑπακοὴν τῇ στρατηγῇ ἡ παραγγέλλειν τι, οὐδ'
ὡς οὐδὲν ἀναρχον καταλείπειτο, ἀλλὰ δωδεκαδόρυχοι.

(12) Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἱ ἐπικαίριοι, παράγων αὐτοὺς
ἐπαδεδυνάει τε αὐτοὺς τὰ καλὸς ἔχοντα καὶ ἐδιδάσκων ἡ
ἐκαστον ἰσχυρὸν ἦν τῶν συμμαχούν. Ἐπεὶ δὲ κα-
ταίνους ἐποίνων ἐρωτικῶς ἔχεν τοῦ ᾗδην ποιεῖν τι, εἶπεν
αὐτοὺς νῦν μὲν ἀπάνει ἐπὶ τὰς τάξεις καὶ διδάσκων
ἐκαστον τοὺς ἐαυτοῦ ἔπειρ αὐτὸς ἐκείνους, καὶ παρῶσθαι
ἐπιθυμῶν ἐμβαλεῖν πᾶσι τοῦ στρατεύεσθαι, ὅπως
εὐδομήσαντα πάντας ἐξερωμήσιν, προὐ δὲ παρῶσθαι ἐπὶ
τῆς Κυναῖρου θύρας. (13) Τότε μὲν δὲ ἀπώντες οὕτως
πάντες ἐποῖουν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πα-
ρήσαν οἱ ἐπικαίριοι ἐπὶ τὰς θύρας. Σὺν τοῖσι οὖν
ὁ Κύρος εἰσέλθων πρὸς τὸν Κυναῖρον ἤρχετο λόγου
τούτουδε.

Οἶδα μὲν, ἔφη, ὁ Κυναῖρος, ὅτι ἡ μάχης λέγειν σοὶ
πάσαι δοκεῖ οὐδὲν ἦναι ἡμῖν· ἀλλ' ἵσους πλῆξιν λέ-
γειν πάντα, μὴ δοῆξαι ἀγρόμενος ὅτι τρέφεις ἡμᾶς ἐξό-
δου μαρτυροῦμαι. (14) Ἐπεὶ οὖν οὐ σιωπᾷς, ἐγὼ λέγω
καὶ ὑπερ σοῦ καὶ ὑπερ ἡμῶν. Ἡμεῖς γὰρ δοκεῖ πῶσι,
ἐπεὶ περ παρασκευάσμεθα, μὴ ἐπιθεῖν ἐμβαλῶσιν οἱ πο-
λέμοι εἰς τὴν σὴν χώραν τότε μάχεσθαι, μὴδ' ἐν τῇ
φύλῃ καθήμενους ἡμᾶς ὑπομένειν, ἀλλ' ἵνα ὡς τάχιστα
εἰς τὴν πολεμίαν. (15) Νῦν μὲν γὰρ ἐν τῇ σῇ χώρᾳ
ὄντες πολλὰ τῶν σὺν σὺνόμεθα ἀκοντες· ἦν δ' εἰς τὴν
πολεμίαν ὡμεν, τὰ ἐκείνων κακῶς ποιήσομεν ἡδόμε-
νοι. (16) Ἐπειτα νῦν μὲν οὐ ἡμᾶς τρέφεις πολλὰ ὁ-
πανῶν, ἦν δ' ἐκαστρατεύμεθα, θρεφόμεθα ἐκ τῆς πολε-
μίας.

(17) Ἐτι δὲ εἰ μὲν μέλλων τις κίνδυνος ἐμᾶλλον
ἡμῖν εἶναι ἐκεῖ ἢ ἐνθάδε, ἴσως τὸ ἀσφαλίστατον ἦν ἐν
αἰρετόν. Νῦν δὲ ἴσκι μὲν ἐκείνοι ἐσονται, ἦν τε ἐνθά-
δε ὑπομένομεν ἦν τε εἰς τὴν ἐκείνων ὄντες ὑπαντῶμεν
αὐτοὺς, ἴσκι δὲ ἡμῶς ὄντες μαχόμεθα, ἦν τε ἐνθάδε
ἐπώντες αὐτοὺς διαγόμεθα ἦν τε ἐπ' ἐκείνους ὄντες τὴν
μάχην συνάπτωμεν. (18) Πολλὸ μᾶλλον ἡμῶς μὲν βελ-
τίσι καὶ ἐξωμηνότεραις ταῖς ψυχαῖς τῶν στρατιω-
τῶν χρῆσθόμεθα, ἦν ὡμεν ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς καὶ μὴ
ἀκοντες ὅρῃν δοκίμην τοὺς πολεμίους· πολλὸ δὲ κακί-
ων μέλλον ἡμᾶς δοκίμους, ὅταν ἀκούσωσιν ὅτι οὐχ
ὡς δοκίμοι ποιήσομεν αὐτοὺς οἰκοὶ καθήμενοι, ἀλλ'
ἐπὶ ἀσθενόμειθα προσόντες, ἀπαντῶμεν τε αὐτοὺς, ἐν
ὡς τάχιστα συμμάχομεν, καὶ οὐκ ἀναμένωμεν ὥς ἐν ἡ
ἡμετέρα χώρα κακίωται, ἀλλὰ πρόφροντες ᾗδην ὁρῶμεν
τὴν ἐκείνων γῆν. (19) Καίτοι, ἔφη, εἰ τε ἐκείνους μὲν

volentia complectantur, quippe adeo non amplius, in eo re-
rum statu, vel his quibus ornatisime sunt arma, vel his qui
glorie cupidi sunt invident, sed potius qui tales sint et col-
locident, et amaster complectantur sibi similes, quod nimi-
rum eos secum una communi utilitati inservire existiment.
Primum igitur exercitum penitus armavit, quomque poterat
pulcherrime et optime instruxit: deinde duces decem mil-
lium, et tribunos, et cohortium prefectos, et manipulorum
duces convocavit: nam hi nulla erant necessitate adstricti
ut in ordinum militarium recensu referrentur: cumque vel
imperatorii parendum sit, vel desistentium aliquid, ne sic
quidem pars ulla rectoris experti reliqueretur, sed reli-
quae omnes copiae per duodecim et aeternum militum praef-
ectos apte instruerentur. Postquam vero convenissent
duces, re postulante convocari soliti, eis praeter aciem de-
ductis et quae praeclearo se haberent ostendebat, et quae parte
valida essent auxilia singula docebat. Comque illos etiam
gerendi jam illiquid cupidos reddidisset, eos ad praesens qui-
dem ad ordines redire jussit, et suos quemque milites edo-
cere, quae illos ipse modo docerat, omnibusque militibus
cupisatatem injicere conari, et alacri maxime animo egre-
derentur omnes, ac mane Cyaxaris ad portas adesse. Et tunc
quidem abeuntes ita fecerunt: postridie autem prime tuas
duces illi ad portas adierant. Itaque cum sis ingressus ad
Cyaxarem Cyrus, huiusmodi orationem exorsus est:

« Scio quidem te, Cyaxares, quae dicturus sum, jam peti-
dem tibi non minus quam nobis videri: sed fortasse haec
te proferre patet, et videaris idem mentionem protectionis
facere, quod graviter ferat te nos alere. Quando tu igitur
lacies, ego tam tuo quam nostro nomine rem exponam.
Nobis nimirum omnibus videtur, cum parati simus, non
tunc demum pugnandum esse, cum hostes in regionem tuam
irrupiant, neque illos nobis in amicorum agro sedentibus
expectandos esse, sed in hosticum quam primum eundem
esse. Cum enim in tua nunc situs regione, multis rebus
tuis detrimentum inferimus invidi: et si hostilem in agrum
proficiscamur, rebus illorum cum voluptate incommoda-
mus. Praeterea tu nunc quidem, magno tuo sumptu, nos
alis: sin autem tuos extra fines exercitum educamus, ex
hostili agro victus nobis erit. Jam vero si majus aliquid
nobis sitis periculum, quam hic, immineret, fortassis id,
quod tutissimum, eligendum esset. Nunc autem et illi
futuri sunt iidem, sive adeo hic eos expectemus, seu in il-
lorum regionem progressi obviam eis eamus: et nos iidem
pugnari iuturi sumus, sive hic eos cum nosmet invaserint
excipiamus, seu adversus eos profecti pugnam conseruamus.
Verum nos militum animos alacrioris multo et firmiores
experietur, si adversus eos qui infensu veniunt animo
contendamus, et in conspectum hostium non leviti velle
videamur: illi iidem multo nos magis metuent, cum nos
eodent non ut formidolosos coram metu percelli ac domi de-
sistere, sed adventu hostium comperto, illis occurrere, ut quam
celerissime pugnam conseramus, et non opperire dum regia
nostra infestetur, sed terram eorum anteverendo jam po-
pulari. Atqui si illos, inquit, aliquantum formidolosiores,

ροβαρυντέους ποιήσωμεν, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς θαρσάλευτέ-
ρους, πολλὸν τοῦτο ἡμῖν ἐγὼ πλεονέκτημα νομίζω, καὶ
τὴν κίνδυνον οὕτως ἡμῖν μὲν ἐλάττω λογίζομαι, τοῖς δὲ
πολεμίοις μείζω πολλὸν ἢν μᾶλλον. Καὶ ἡ πατὴρ αὖ
λέγει καὶ οὐ φέρει, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ πάντες ἐμολογοῦνται
ὡς αἱ μάχαι κρίνονται μετ' ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς ἢ τοῖς τῶν
συναμάχων σώμασι. (αα) Ὁ μὲν οὕτως εἶπε· Κυζάρης
δὲ ἀπεκρίνατο, Ἄλλ' ὅπως μὲν, ὦ Κύριε καὶ οἱ ἄλλοι
Πέρσαι, ἐγὼ δέχομαι ὁμᾶς τάρρον μὲρ ὅτι νομοῦνται· τό
γε μέγιστον ἔναι εἰς τὴν πολέμῳ ἔξῃ καὶ ἐμοὶ δοκεῖ
βέλτων εἶναι πρὸς πάντα. Ἐπει τοίνυν, ἐρῃ ὁ Κύριος,
ἐμοιχομνησόμεν, συσκευαζόμεθα, καὶ ἦν τὰ τῶν θεῶν
ἡμῖν δέχτον συγκαταίῃ, ἔξοιμεν ὡς τάχιστα.

αβ. Ἐκ τούτου τοῖς μὲν στρατιωταῖς εἶπον συσκευά-
ζεσθαι· ὁ δὲ Κύριος ὄντως πρῶτον μὲν διὰ βασιλεῖ, ἔπειτα
δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, καὶ ἥξειτο ὕδατος καὶ εὐμενείας
δύστας ἡγεμόνας γίνεσθαι τῷ στρατῷ καὶ παρσώτας
ἀγαθούς καὶ συμμάχους καὶ συμβούλους τῶν ἀγαθῶν.
Συμπαρακάλει δὲ καὶ ἥρωας γῆς Μηδίας οὐκέρτορας καὶ
κροδιδόνας. (αβ) Ἐπει δ' ἐκαλλίεργησέ τε καὶ αἰθρόον
ἦν αὐτῷ τὸ στράτευμα πρὸς τοὺς ἑσούς, τότε δὴ οὐλοῦντι
χρησάμενος αἰτίους ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολέμῳ. Ἐπει
δὲ τάχιστα διέβη τὰ ὄρη, ἔκει αὐτὸν Ἰβν Δασκετο
χρᾶς καὶ θεοὺς θυεταῖς καὶ ἥρωας Ἀσσυρίας οὐκέρτορας
εὐμενέζοντο. Ταῦτα δὲ ποιήσας αὐτὸς διὰ πικρόνῃ ὄντι,
καὶ εἰ τις ἄλλος θεῶν ἀνερπνέοντο, οὐδὲν ἡμέλει.

αγ. Ἐπει δὲ καλῶς ταῦτα εἶλεν, εὐθὺς τοὺς μὲν πε-
ζοὺς προσηγγίντας οὐ πολλὴν ὁδὸν ἐστρατοπεδεύσαντες,
τοῖς δ' ἵπποις καταδρομὴν ποιησάμενοι περιβάλλοντο
πολλὴν καὶ παντοῖαν λαίαν. Καὶ τὸ λοιπὸν δὲ μετα-
στρατοπεδεύομενοι καὶ ἔχοντες ἄρθονα τὰ ἐπιτήδεια καὶ
ἀρῶντας τὴν γέραν ἀνέμεινον τοὺς πολεμίους. (αγ) Ἦν δὲ
καὶ δὲ προκίοντες ἐλέγοντο οὐκ εἶναι δὲ τῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀπέ-
χων, τότε δὲ ὁ Κύριος λέγει, Ὁ Κυζάρης, ὥρα δὴ
ἀπαντῆν καὶ μάτε τοῖς πολεμίοις δοκεῖν μάτε τοῖς ἡμε-
τέροις ροβουμένους μὴ ἀντιπροσέειναι, ἀλλὰ ὅτλοι ὅμαιν
θεοὶ οὐκ ἀκοντες μαχοῦμεθα. (αγ) Ἐπει δὲ ταῦτα συν-
έδοξε τῷ Κυζάρῃ, οὕτω δὲ συνεταγμένοι προέσαν
τοσοῦτον καθ' ἡμέραν ὅσον ἰδίαι αὐτοῖς καλῶς ἔχουν.
Καὶ δειπνῶν μὲν αἱ κατὰ φῶς ἵπποιοντο, πυρὰ δὲ
νύκταρ οὐκ ἔκαιον ἐν τῇ στρατοπέδῳ ἱερποσθέν μέντοι
τοῦ στρατοπέδου ἔκαιον, ὅπως ὁρῶν μὲν εἰ τινες νυ-
κτὸς προκίον διὰ τὸ πῦρ, μὴ ὁρῶντο δὲ ὑπὸ τῶν προκί-
όντων. Πολλὰκι δὲ καὶ ὁπισθεν τοῦ στρατοπέδου
ἐκπυρπολοῦν ἀπάτης ἔνεκα τῶν πολέμων ὥς ἔστιν ὅτε
καὶ κατὰ σκοποὶ ἐνέπιπτον εἰς τὰς προφυλάκας αὐτῶν,
διὰ τὸ ὁπισθεν τὰ πυρὰ εἶναι ἐπὶ πρὸς τοῦ στρατοπέ-
δου οὐλομένη εἶναι.

αδ. Οἱ μὲν οὖν Ἀσσύριοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, ἐπει ἔξῃ
ἐγγὺς ἀλλήλων τὰ στρατεύματα ἔχοντο, τάρρον πε-
ριβάλλοντο, ὅπερ καὶ ἦν ἐν τοῖς οὖν οἱ βάρβαροι βα-
σιλεῖς, ὅπου ἂν στρατοπεδεύονταί, τάρρον περιβάλ-
λονται· εὐπειπὸς διὰ τὴν πολυχρησίαν· ἴσασι γὰρ ὅτι
ἱππικὸν στράτευμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδὲς ἐστὶ καὶ δύσ-

et nos ipsos audentiores reddiderimus, magnam id ego no-
bis singularemque commoditatem altitatum existimo; at-
que hoc aequidem modo nobis minus, hostibus plus peri-
culi, multo magis futurum status. Pater quoque meus
semper dicit, et tu asis, ceterique adeo omnes consentiunt,
de preliis iudicium fieri potius ex animis quam corporum
viribus. » Ille quidem hanc orationem habuit: Cyaxares
autem respondit: Tu vero, Cyre, ceterique vos Persae, vos
alere mihi grave esse ne suspicemini quidem: sed in hosti-
lem tamen agrum ut progrediamur, iam mihi quoque ad
omnia melius esse videtur. Quando igitur, ait Cyrus, in
eadem sumus sententia, vasa colligamus, et si res divinae
nobis confestim adnuerint, quam primum egrediamur.

Secundum haec militibus edixerant ut vasa colligerent;
Cyrus autem rem sacram Jovi primum regi, deinde dicit ce-
teris etiam fecit: ac petebat ut propitii benignique es-
sent, et exercitui duces hosque adiutores et socii in re ge-
renda, atque utiliam constituta sibi abessent. Quin etiam
heroes Medorum terrae lucubas et euratores simul invocabat.
Cum autem sacra secunda fecisset, et simul omnia ad fines
adesset exercitus, tum sane bonis usus avibus hostilem
agrum invasit. Et eum primum fines transisset, ille rursus
Teldrem etiam sitionibus sibi propitiam reddidit, et deos
atque heroes Assyriae incolae sacrificiis placavit. His pe-
actis, rursus Jovi patrio rem divinam fecit, nec, si quis
alius se deorum offerret, ullum neglexit.

Postquam vero haec recte erant constituta, statim pediti-
bus itinere non longe promissis, castra metati sunt: equita-
tu vero incursione facta, praedam ingentem ac variam com-
pararunt. Et deinceps etiam castra moventes, et rebus
necessariis abundantes, et regionem vastantes, hostes ex-
spectabant. Cum vero adventare, nec jam amplius decem
dierum itinere abesse dicerentur, tum Cyrus utique ait, Jam
tempus est, Cyaxares, ut occurramus, nec committamus
ut vel hostibus, vel nostris motu praepediti videamur, quo-
minus adversus ipsos progrediamur; sed palam declaremus,
nos non invite praelium inituros. Haec cum Cyaxares quo-
que placerent, ita demum instructi tantum quotidie pro-
cedebant, quantum ipsis commodum videbatur. Et con-
nam quidem semper luce sumebant, noctu vero ignes in
castris non accendebant: verumtamen ante castra accende-
bant, ut ignis adimento cernerent quidem, si qui noctu
accederet, ipsi autem ab accenditibus non cernerent.
Sapienter etiam post castra, hostium fallendorum causa,
ignes accendebant; adeo ut nonnumquam speculatores in
primas ipsorum evectibus incidere, rati se procul adhuc
a castris abesse, propterea quod ignes post castra excitati
essent.

At Assyrii quidem cum iis quos secum habebant, cum jam
exercitus prope ad se invicem accessissent, fossa se cinge-
bant; quod barbari reges hodieque faciunt, castra quoties
metantur (fossa autem se facillime ob manuum multitudi-
nem circumdant): norant enim copias equestres nocte esse
turbulentas, difficilisque castrum esse usum, praesertim si

χρηστὸν ὄλωσας τε καὶ βάρβαρον. (22) Πεποδημένους τε γὰρ ἔχουσιν τοὺς ἵππους ἐπὶ ταῖς φάτναις, καὶ αἱ τὰς ἐπ' αὐτοὺς τοῖς ἔργον μὴ νακτοῖς λῦσαι ἵππους, ἔργον δὲ χαλινώσαι, ἔργον δ' ἐπιστάειν, ἔργον δὲ θυρακισσάσαι, ἀναβάντας δ' ἐπ' ἵππων ὁλοῖσαι δὲ στρατοπέδου παντοπασιν ἀδύνατον. Τούτων δὲ ἑνὴς πάντων καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐκείνοι τὰ ἐρύματα περιβάλλονται, καὶ ἅμα αὐτοῖς δοκεῖ τὸ ἐν ἐγυρῇ εἶναι ἔχουσιν παρέχειν ὅταν βούλονται μάρχεσθαι. (23) Τοιαῦτα μὲν δὲ ποιοῦντες ἔγχευ ἀλλήλων ἐγγίνοντο. Ἐπεὶ δὲ προσόντες ἀπέχον ἔσον παρασάγγην, οἱ μὲν Ἀσσύριοι οὕτως ἐστρατοπεδεύοντο ὥσπερ εἰρήται, ἐν περικταραμένῃ μὲν, καταφανεῖ δὲ ὁ δὲ Κύρος ὡς ἰδόντες ἐν ἀφανιστάτῳ, κώμας τε καὶ γεωλόφους ἐπίπροσθεν ποιησάμενος, νομίζον πάντα τὰ πάλαια ἐξαίρετον δρώμενα φοβερώτερα τοῖς ἐναντίοις εἶναι. Καὶ ἐκείνῳ μὲν τὴν νύκτα ὥσπερ ἔπρεπε προφυλακὰς ποιησάμενοι ἑκάτεροι ἐκοιμήθησαν.

20. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Ἀσσύριος καὶ ὁ Κροΐσος καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνέπικνον τὰ στρατεύματα ἐν τῇ ἐγυρῇ Κύρος δὲ καὶ Κυαξάρης συντάξιμα περὶ μένουσιν, ὥς, εἰ προσέειναι οἱ πόλεμοι, μαρχομένοι. Ὡς δὲ δὴλον ἔγένετο ὅτι οὐκ ἐξίσχον οἱ πόλεμοι ἐκ τοῦ ἐρύματος, οὐδὲ μάχην ποιήσονται ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ μὲν Κυαξάρης καλίσας τὸν Κύρον καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἐπικαίρους διαξέ τοιάδε. (20) Δοκεῖ μοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ὥσπερ τυγχάνομεν συνταγμένους οὕτως εἶναι πρὸς τὸ ἔργον τῶν ἀνδρῶν καὶ δηλοῦν ὅτι θέλομεν μάρχεσθαι. Οὕτω γὰρ, ἔφη, ἐάν μὴ ἀντεπίσθουσιν ἐκείνοι, οἱ μὲν ἡμέτεροι μᾶλλον θαρρήσαντες ἀπείκων, οἱ πόλεμοι δὲ τὴν τάλμαν ἰδόντες ἡμῶν μᾶλλον φοβηθήσονται.

(21) Τούτῳ μὲν δὲ οὕτως ἔδοξα. Ὁ δὲ Κύρος, Μηδισμῶς, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κυαξάρη, οὕτω ποιήσομεν. Εἰ γὰρ ἤδη ἐκφανέντες πορευσόμεθα ἢ σὺ κίλεύεις, νῦν τε προσόντες ἡμῶς οἱ πόλεμοι θέσονται, οὐδὲν φοβούμενοι, εἰδότες ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ εἰσι τοῦ μηδὲν παθεῖν ἵππεδόν τε καὶ μὲν πησόντες ὀπίωμεν, πάλιν καθορῶντες ἡμῶν τὸ πλεῖστον πολλὸν ἐνδοξέστερον τοῦ ἑαυτῶν, καταπρησθήσονται καὶ αὐριονίζονται πολλὸν ἔρρωμεν στέρας ταῖς γυναιξί. (22) Νῦν δ', ἔφη, εἰδότες μὲν ὅτι πάρεσμεν, οὐχ ὁρῶντες δὲ ἡμῶς, εὐ τοῦτο ἐπίσμεν, οὐ καταπρησνύσιν ἄλλὰ προτιζέουσιν τί ποτε τοῦτ' ἐστί, καὶ διαλεγόμενοι περὶ ἡμῶν ἔγχευ ὅτι οὐδὲν παύονται. Ὅταν δ' ἐξίσχῃ, τότε δεῖ αὐτοῖς ἅμα φανεροῦς τε ἡμῶς γενέσθαι καὶ εἶναι εὐδὲς ὁμοῖς ὁλοφράτας αὐτοὺς ἐνθα πάλαι ἰδουόμεθα. (23) Λέξαντος δὲ οὕτω Κύρου συνέδοξε ταῦτα καὶ Κυαξάρη καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ τότε μὲν δευτεροποιησάμενοι καὶ φυλακὰς καταστήσαντες καὶ πυρὰ πολλὰ πρὸ τῶν φυλακῶν καύσαντες ἐκοιμήθησαν. (24) Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῶτ' Κύρος μὲν ἐστρατονομῶν ἔθε, παρήγγειλε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοῖα ἑταρκανομένοις πρὸς τὰ ἱερὰ παρεῖναι. Ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ θυσία, συγκαλίσας αὐτοὺς διαξέν.

Ἄνδρες, οἱ μὲν θεοὶ, ὥς οἱ τε μάντιες φασὶ καὶ ἔμοι

barbara sint. Nam equos habent ad praesepta pedibus alligatos; et si quis adeo eos invadat, operosum est noctu equos solvere, frangere operosum, operosum insternere, operosum induere loricas: et ubi tandem equos conscenderint, fieri percosus nequit ut equites illi per castra velantur. Itis omnibus de causis cum alii barbari tum illi munitendis se circumdant: simul etiam existimant, si in locis sint munitis, se quoque potestatem habere praecii, cum velint, committendi. Et haec quidem dum agerent, alter alteri adpropinquare coepit. Cumque jam utroque ad alterum accedente parasangu fere intervallo inter se distarent, Assyrii ita, uti dictum est, castra ponebant, loco quidem fissā ducta munito, sed aperto: Cyrus autem, loco, quantum sane poterat, ab adpectu remotissimo, sua faciebat castra, et vicis et immulis a fronte objectis, in bellis omnia existimans subito conspecta adversariis esse formidabiliora. Et illa quidem nocte, quemadmodum par erat, utrique constititis ante castra exculis quieti se dederunt.

Postridie Assyrius et Croesus, durescent ceti copias intra munitiones quiescere jasserunt: Cyrus autem et Cyaxares instructis suis, tanquam pugnaturo, si hostes accederent, exspectabant. Cum autem jam pateret, hostes extra munitionem non prodituros, neque namum illo quidem die conserturos, Cyaxares accessit Cyro et ducibus, ita fere loquutus est: Nobis, viri, inquit, existimu se, uti nunc instructi sumus, ad horum munitiones procedendum esse, ac declarandum nos pugnandi cupidos esse. Hoc enim modo, ait, ubi contra nos illi non prodierint, nostri audientiores inde discedent; hostes vero, audacia nostra perspecta, magis sibi metuent. Et hunc quidem ita viam erant. At vero Cyrus, Ne per deos, Cyaxares, ita faciamus, inquit. Nam si in conspectum jam illorum, quod tu nos hortaris, prodierimus, et in hoc tempore nos accedentes siue ullo metu specialibunt hostes, qui in tuto se esse sciunt, ut accidere quid ipsis adversi aequat: et deinde, cum nulla re gesta recedemus, rursus si copias nostras suis multo inferiores numero conspicientes, eas contemnent, crastinoque die animis multo firmitioribus prodibunt. Nunc autem cum nos adesse sciunt, neque tamen videant, hoc cerio scias, non contempni habent, sed quid tandem hoc sibi velit sollicitie cogitant, atque etiam, sat scio, inter se colloqui de nobis non desinant. Ubi vero prodierint, tum demum et exhibebimus nos conspiciendos eis, et continuo concurramus oportet, deprehensis illis illic ubi jamdudum cupiebamus. In hunc modum Cyrus cum loquutus esset, Cyaxares haec aliorumque adensum sunt approbata. Et tunc quidem coronati ὁμόμην, coronati sacris adessent edixit. Peracto autem sacrificio, convocatis illis, hanc orationem habuit:

* Dii quidem, viri, quemadmodum et aruspices alunt,

συνδοκῇ, μάχην ἔσεσθαι προηγγίλλουσιν καὶ νίκην δίδω-
σιν καὶ σωτηρίαν ὑποσχέονται ἐν τοῖς ἱεροῖς. (35) Ἐγὼ
δὲ ὑμῖν μὲν παλαιῶν ποίους τινὰς χρὴ εἶναι ἐν τῷ
τοῦδε αἰσχυρισμῷ ἂν οἶδα γὰρ ὑμεῖς ταῦτα ἐπισταμέ-
νους καὶ μεμελετημένους καὶ ἀκηχότους καὶ ἀκούοντας
διὰ τοίους οἵσπερ ἐγὼ, ὥστε καὶ ἄλλους αἰκνύουσιν ἂν
διδάσκοντες. Ταῦτα δὲ εἰ μὴ τυγχάνετε κατανενοηό-
τες, ἀκούσατε· (36) οὐ γὰρ νεωστὶ συμμάχους τε ἔχο-
μεν καὶ πειρώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς ἡμοῖς ποιεῖν, τούτους
δὲ ἡμεῖς δὲ ὑπομανησόμενοι ἐφ' οἷς τε ἐπείρωμεθα ὑπὸ
Κυαζάρου, ἃ τε ἡσχοῦμεν, ἐφ' ἃ τε αὐτοὺς παρακαλεῖ-
σόμεν, ὧν τε ὅσμοι ἀνταγωνιστὰ ἔρασαν ἡμῖν ἑσεί-
σθαι. (37) Καὶ τοῦτο δ' αὐτοὺς ὑπομανησάμενοι ὅτι ἦδη
ἡ κτῆρα δαίξει ὧν ἑσπότης εἶναι δεῖται. Ἄν γὰρ ἂν
ὁρμηθεὶς ἀνθρώποις γέγονται, οὐδὲν ὑμνηστέον εἰ τινες
αὐτῶν καὶ τοῦ ὑπομανησόμενου δύναντο, ἀλλ' ἀγαπη-
τὸν εἰ καὶ ἐξ ὑποβολῆς δύναντο ἀνδρες ἀγαθοὶ εἶναι.
(38) Καὶ ταῦτα μέντοι πρότιντες ἅμα καὶ ὑμῖν αὐτῶν
παῖραν λήψασθε. Ὁ μὲν γὰρ δυνάμενος ἐν τῷ τοῦδε
καὶ ἄλλους βελτίους ποιεῖν, αἰκνύουσιν ἂν ἦδη καὶ ἑαυτῷ
συνειδείῃ τελέως ἀγαθὸς ἀνὴρ ὧν· ὁ δὲ τὴν τοῦτον ὑπό-
μνησιν αὐτὸς μόνος ἔχων καὶ τοῦτ' ἀγαπῶν, αἰκνύουσιν
ἂν ἡμιτελὴ αὐτὸν νομίζω. (39) Τούτου δ' ὅτι οὐκ
ἐγὼ, ἀφ' αὐτοῦ λέγω, ἀλλ' ὑμεῖς καλέσας λέγειν, ἵνα
καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ὑμῖν πειρώμεναι· ὑμεῖς γὰρ καὶ πλησιάζετε
αὐτοῖς ἑσπότης τοῦ ἑαυτοῦ μέρεα. Εὐ δὲ ἐπιστάμεναι,
ἐγὼ, ὡς ἂν θαρρόντας τούτους ὑμεῖς αὐτοῖς ἐπιδει-
κνύετε, καὶ τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς οὐ λόγῳ ἀλλ'
ἐργῷ θαρβεῖν διδάσετε. (40) Τέλος εἶπεν ἀπόντας
ἀριστερὸν ἑσπερινομένους, καὶ σπονδὰς ποιησάμενους
ἔκειν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῖς στεφάνους. Ἐπει δ' οὗτοι
ἀπῆλθον, αὖτις τοὺς εὐεργετοὺς προσεκύλισε, καὶ τούτους
αὐ τοῖςδε ἐνετέλλετο.

41. Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ τῶν ἡμετέρων γεγόν-
ναι καὶ ὑπελαβόμενοι ἐστέ, οἱ δοκεῖτε τὰ μὲν ἄλλα
τοῖς κρατίστοις ὅμοιοι εἶναι, τῇ δ' ἑλικίᾳ καὶ προσημώ-
τεροι. Καὶ τοῖνυν χώραν ἔχετε οὐδὲν ἔχον ἡμῖν ἐντα-
μον τῶν προσπατιῶν· ὑμεῖς γὰρ ὅπισθεν ὄντες τοὺς ε'
ἀγαθοὺς ἂν ἐροῦσιν καὶ ἐπικαλεῖσιν αὐτοὺς ἐπὶ κρεί-
τους ποιοῖτε, καὶ εἰ τις μαλακώτερος, καὶ τοῦτον ὁρῶν-
τας οὐκ ἂν ἐπιτρέποιται αὐτῷ. (42) Συμμεῖσι δ' ὑμῖν,
ἄπειρ τοῦ καὶ ἄλλου, τὸ νυκτὶ καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ
τὸ βάρος τῆς στολῆς. Ἦν δ' ἄρα ὑμεῖς καὶ οἱ ἐμπρο-
σθεν ἀνακαλόντες ἐπὶ σὺν παρεγγῶσιν, ὑπακούετε
αὐτοῖς, καὶ ὅπως μὴδ' ἐν τούτῳ αὐτῶν ἡττηθῆσθε,
ἀντικαταλεινόμενοι αὐτοῖς ὅσπερ ἡγίεσθαι ἐπὶ τοῖς
πολεμίοις. Καὶ ἀπόντας ἐργῷ ἀριστήσαντας καὶ ὑμεῖς
ἔχετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἑσπερινομένους εἰς τὰς τάξεις.
(43) Οἱ μὲν δὲ ἐμὲ Κῦρον ἐν τούτοις ἔσων· οἱ δ' Ἀσσύ-
ριοι καὶ δὴ ἡσυχρότεροι ἐξήσαντο τε θρασέως καὶ παρα-
τόντων ἔρρωμένους. Παρέτατε δὲ αὐτοὺς αὐτὸς ὁ
βασιλεὺς ἐφ' ἑκαστοῦ παραλύων καὶ τοῖςδε παρακα-
λεῖτο.

44. Ἄνδρες Ἀσσύριοι, νῦν δὲ ἄνδρες ἀγαθοὶ εἶναι.

et mihi quoque victor, praelum fore praesumat, et vic-
toriam largiatur, et incolomitatem a sacris capis praesagga
pollicentur. Me vero pudet vos commovere facere velle, quales
vos in huiusmodi rerum statu esse oportet: nam vos
hac aequo tenere non ar meipsum, eademque, quae ipse,
studiose vos curasse, audisse, atque adfuit etiam adside
audire, ut vel alios jure hoc docere possitis. Si tamen hac
nonnam perspexistis, me audite. Namque, quos paulo
ante et socios nobis adscivimus, et nobis ipsis similes effi-
cere conamur, vobis admonendi sunt, quem ad finem nos
aluerit Cyaxares, quae nostrae fuerint exercitationes, ad quas
demum eos ita hortati sumus, ut libenti se animo nobis
armulos fore dixerint. Hoc quoque vos admonete, hunc
ipsum diem declaratum esse, quibus quisque praemiis
dignus sit. Nam quae res vero discant homines, in his mi-
nime mirum est quodam admonitore egere: sed boni con-
sulendum est, si vel aliorum monita viri fortes esse possint.
Atque haec quidem dum agitis, simul de vobis etiam ipsis
periculum facietis. Nam qui alios in huiusmodi rerum
articulo fortiores reddere possit, is sibi quoque procul dubio
jam conscius fuerit, virum se perfecte bonum esse; qui
vero haec sibi soli suggerere potest, atque hoc sibi satis esse
ducit, is merito se ex dimidia tantum parte perfectum
existimet. Eam autem ob rem ego quidem haec ipsis non
expono, sed vobis exponenda mando, ut nimirum se vobis
quoque probare studeant: vos enim estis eis proximi, sume
nempe quisque parli. Fore etiam scitis velim, aut, ut
quandam vosmet fiduciam plenos eis ostendebatis, cum hos
tum multis alios non verbo, sed re ipsa silenti esse animo
docentis. Tandem edixit, coronati primum irent, per-
actisque libationibus cum ipsis coronis ad ordines ven-
rent. Hi autem cum abissent, agminis extremi duces ad-
vocavit, et his vicissim huiusmodi verba fecit:

« Vos, Persae, et in eorum, qui ὑμῶντος appellantur, or-
dinem cooptati, et delecti quidam estis, qui in rebus qui-
dem ceteris praestantissimis pares videmini, et per astutem
etiam prudentiores. Itaque locum non minus honestum,
quam ipsi praefecti, tenetis: nam cum in extremo altis agmine,
viros fortes intulendo coaque cohortando, fortiores
etiam efficiatis; et si quis remissior fuerit, hunc fidem ob-
servando, ignavia indulgere cum non sinetis. Vobis au-
tem, si eniquam alii, expedit, victoria potiri, tum ob eta-
tem, tum ob armaturae pondus. Itaque si ii qui primum
in acie locum tenent vos inclinando ad sequendum hortati
fuerint, ipsis velim obtemperare: et videte ne hac in parte
eis sitis inferiores, nimirum in eis vicissim adhortandis, et
maiori cum celeritate adversus hostes praevendo ducant.
Nunc abite, inquit, et pransi cum eritis, ad ordines una cum
aliis coronati accedite. » Et in his quidem rebus Cyri mil-
ites occupati erant. Assyrii autem, jam pransi quoque,
audacter e castris prodibant, et acie instructa praesentibus
animis stabant. Instruebat autem eos rex ipse, curru pre-
tervehens, et verbis huiusmodi cohortabatur:

« Nunc vos, Assyrii, viros esse fortes oportet. Jam enim

Νῦν γὰρ περὶ φυγῶν τῶν ἐμετέρων ὁ ἀγὼν καὶ περὶ γῆς ἐν ἣ ἔσται καὶ περὶ οὐρανὸν ἐν οἷς ἐτράπητε, καὶ περὶ γυναικῶν δὲ καὶ τέκνων καὶ περὶ πάντων ὧν πέποιθε ἀγαθὸν. Νικήσαντες μὲν γὰρ ἀπάντων τούτων ἡμεῖς ὥσπερ πρόσθεν κύριοι ἐσόμεν· εἰ δὲ ἡττηθῆσθε, εὖ ἵσταθι παραθήσεται ταῦτα πάντα τοῖς πολεμίοις. (45) Ἄτε οὖν νίκης ἐλπίστας μένοντας μάχεσθε. Μυρὸν γὰρ τὸ κρατεῖν βουλομένους τὰ τυχερὰ τοῦ σώματος καὶ δόπλη καὶ ἄλλα ταῦτα ἐναντία τέττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας ἀπονήσκειται μέλλον τὴν μανέντων. Μυρὸς δὲ καὶ εἰ τις γρημάτων ἐπιθυμῶν ἤτταν προσέτιται· τίς γὰρ οἶα οἶδεν ὅτι οἱ μὲν νικῶντας τὰ τε ἑαυτῶν σώζουσι καὶ τὰ ἐπὶ ἡττημένων προσλαμβάνουσιν, οἱ δ' ἡττημένοι ἅμα ἑαυτούς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν πάντα ἀποβάλλουσιν; (46) Ὁ μὲν δὲ Ἀσσύριος ἐν ταύταις ἦν.

(47) Οἱ δὲ Κυαζάρες πέμπαντες πρὸς τὸν Κύρον ἔλεγον ὅτι ἤδη καιρὸς εἴη ἀγεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Εἰ γὰρ νῦν, ἔφη, εὐλαίᾳ ἐπὶ εἰσὶν οἱ ἔξω τοῦ ἐνὶ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἂν προσώμεν πολλοὶ ἔσονται· μὴ οὖν ἀναμενίμεν ἕως ἂν πλείους ἡμῶν γίνωνται, ἀλλ' ἵσμεν ἕως εἰς οὐρανὸν εὐπετέως ἀν' αὐτῶν κρατῆσαι. (48) Ὁ δ' αὖ Κύρος ἀπεκρίθη, Ὁ Κυαζάρ, εἰ μὴ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἔσονται οἱ ἡττηθέντες, εὖ ἵσθι ὅτι ἡμεῖς μὲν ἐροῦσι φοβουμένους τὸ πλῆθος τοῖς ἀλίοις ἐπιχειρῆσαι, αὐτοὶ δὲ οὐ νομίσουσιν ἡττηθῆσαι, ἀλλ' ἄλλως οὐ μάχης δεῖται, ἐν ᾗ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν βουλευόμενοι ἢ νῦν βεβούλευνται, παραδόντες ἑαυτοὺς ἡμῖν ταμεῖν οὕτως ὥστε ὅπως ἂν βουλεύμεθα αὐτῶν μάχεσθαι. (49) Οἱ μὲν δὲ ἀγγέλους ταῦτα ἀκούσαντες ἔφροντα.

Ἐν τούτῳ δὲ ἔχε Χρυσάντας τε ὁ Πέρσης καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἐμετέρων αὐτομάτους ἐφροντες. Καὶ ὁ Κύρος ὥσπερ εἰκὸς ἔφατο τοῖς αὐτομάτοις τὰ ἐκ τῶν πολέμων. Οἱ δ' ἔλεγον ἐν εἰσιῶνι τε ἤδη σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ παρατάττοι αὐτοὺς αὐτοὶ δὲ βασιλεὺς ἔξω ἂν καὶ παρακαλούτο μὲν δὲ τοῖς ἀπὸ ἔξω οὐδὲ πολλά τε καὶ ἱσχυρὰ, ὥς ἔρασαν λέγειν τοὺς ἀκούοντας. (50) Ἐνθα δὲ ὁ Χρυσάντας εἶπε, Τί δ', ἔφη, ὦ Κύρι, εἰ καὶ οὐ συγκαλέσεις ἕως εἰς ἐξέσθι παρακαλέσαιο, εἰ ἄρα τι καὶ σὺ ἀμείνους ποιήσας τοὺς στρατιώτας; (51) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ὁ Χρυσάντα, μὴ δὲν σε λυποῦνται αἱ τοῦ Ἀσσυρίου παρακαλέσεις· οὐδάρη γὰρ ἵσθις οὕτως καλῇ παρασκευῇ ἤτις τοὺς μὴ ὄντας ἀγαθοὺς αὐθημερὸν ἀκούσαντας ἀγαθοὺς ποιήσαι· οἷός ἐστιν ἂν σὺν τούτοις γαί, εἰ καὶ ἐμπροσθεν τούτῳ μαλατηκότες εἴεν, οὐδὲ μὴν ἀκουστικαί, οὐδὲ μὴν ἐπικαί, ἀλλ' οὐδὲ μὴν τὰ γε σώματα στενοὶ ποιεῖν, ἢ μὴ πρόσθεν ἡσυχάκότες εἴη. (52) Καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ἀλλ' ἀρκεῖ τοι, ὦ Κύρι, ἢν τὰς φυγὰς αὐτῶν παρακαλεῖν αὐτοὺς ἀμείνους ποιήσῃς. ἢ καὶ δύναται ἂν, ἔφη ὁ Κύρος, εἰς λόγους ῥηθῆναι αὐθημερὸν αἰδοῦς μὲν ἐμπλήσσαι τὰς φυγὰς τῶν ἀκούσαντων, ἢ ἀπὸ τῶν αἰσχυρῶν καλῶναι, προτρέφαι δὲ ὡς γὰρ ἐπαύων εἶναι πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ὅσο-

de vita vestra certamen vobis propositum est, et de solo in quo estis orti, et de domiciliis in quibus educati, et de usuribus etiam liberisque, et de bonis quae possidetis universis. Nam si victoria potius fueritis, horum omnium domini vos, ut antea, futuri estis: sin victi fueritis, certo vos scire volo hostibus istae omnia vos tradituros esse: Itaque tanquam victoriae copiosi, constanter pugnam sustinete. Quippe stultum est, eos qui superiores esse velint, caecos corporis partes et armis ac manibus destitutas per fugam hostibus obvertere. Stultus item, quicumque vitae cupidus in fugam se convertat, cum sciat victores quidem servari incolumes, fugientes autem citius interire quam resistentes. Est et in stultis qui opum cupidus, vinei se patitur: nam qui ignorat, victores et suas res conservare, et illorum praetera quos vincunt fortassis potius; cum victi et seipsos et omnia sua simul amittant? — Et haec quidem agebat Assyrus.

Cyaxares autem ad Cyrum mittebat, qui diceret, in hostes docendi jam tempus esse: Nam si pauci, ait, adhuc illi sunt qui extra munitiones progressi sunt, tamen interea dum ad eos accedemus, multi erunt: ne expectemus igitur donec ipsi plures nobis sint, sed eos dum adhuc facile superiores eis nos futuros arbitramur. Cyrus contra respondebat, Certo te scire velim, Cyaxares, nisi ea his plus dimidia pars victa fuerit, dicturos esse, nos multitudinem metuentes paucos et suis aggressos esse: ipsique adeo se minime victos existimabunt; sed aliud tibi praecium abundum erit, in quo melius fortasse sibi consuluerint, quam hoc tempore consulere, quo se ipsos nobis offerunt veluti e peni promendos, ut cum quando velimus eorum numero pagemus. Et auxilii quidem his auditis discesserunt.

Inter eos Chrysantas Persa venit, et alii nonnulli ex eorum qui ἑσπεῖρος appellantur ordo, qui secum transfugas ducebant. El Cyrus, ut per erat, transfugas quid de rebus hostium adferrent interrogabat. Illi vero dicebant, armatos iam e castris prodire, regemque et ipsum extra castra progressum eos instruere, et cohortatione copiosa vehementer ad eos uti, quotquot quoque progressi exissent, uti quidem eos qui audissent illum adfirmare aiebant. Ibi tamen Chrysantas, Quid vero, Cyre, inquit, si et tu, convocatis militibus, eos dum licet cohorteris? si forte tu reddas eos animosiores? Respondit Cyrus, Ne tibi omnino molestus nisi Assyrii adhortationes late, Chrysanta: nam admonitio nulla tam praecleara futura est, quae homines minime fortis eodem, quo iam audierunt, die fortes sit effectura; non sagittarios certe, nisi cum artem plus exercuerint; non jaculatores, nec equites; imo ne id quidem efficiat, ut corporibus ad labores perferendos valeant, nisi se prius exercuerint. Et Chrysantas, Atqui satis est, Cyre, inquit, si eorum animos cohortando meliores reddideris. Nam quae, ait Cyrus, una oratio promouit, eodem die, prodeur audientium animos implere, vel a rebus turpibus arceri, et eos monendo adducere, ut laudem gratia laborem omnes, omne

δύσασθαι, λαβεῖν δ' ἐν ταῖς γνώμας βεβαίως τοῦτο ὡς αἰρετώτερον ἐστὶ μαχομένους ἀποδιδέσκειν μέλλον ἢ φεύγοντας σωθῆσθαι· (ισ) Ἄρ' οὐκ, ἔρη, εἰ μάλιστα τοιαῦτα δίδονται ἐγγραφεῖσθαι ἀνθρώποις καὶ θεμένοι ἐσοθαι, πρῶτον μὲν νόμον ὑπάρχει διὰ τοιούτους δι' ὃν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς ἐντομὴ καὶ ἐλευθέρια ὁ βίος παρασκευάζεται, τοὺς δὲ κακοὺς ταπεινὸς τε καὶ ἀλγεινὸς καὶ ἀβυσσος ὁ αἰὼν ἀπαναλείπεται· (ισι) ἔπειτα δὲ διδάσκαλος, οἷμαι, διὰ καὶ ἀρχοντας ἐπὶ τούτοις γενέσθαι ὁσῶνς δειξούσι τε ὁρθῶς καὶ διδάξουσι καὶ διανοῶσι ταῦτα ὁρᾶν, ἔστ' ἂν ἐγγίγνηται αὐτοῖς τοὺς μὲν ἀγαθοὺς καὶ εὐλαβεῖς εὐδαίμονεστάτους τῶν ὄντων νομῶμεν, τοὺς δὲ κακοὺς καὶ δυσλαβεῖς ἀλλοιωτάτους ἀπάντων ἡγεῖσθαι. Οὕτω γὰρ διὰ διατεθῆναι τοὺς μιλόντας τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβου τὴν μάχην κρείττονα παρέξομαι. (ισι) Εἰ δέ τίς τῶν κόντων εἰς μάχην οὐκ ὅπλων, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ τῶν παλαιῶν μαθημάτων ἐξίστανται, ἐν τούτῳ δυνήσεται τις ἀποβλέψας παραγχεῖν ἀνδρὸς πολεμικοῦ ποιῆσαι, πάντως ἂν βῆστον εἴη καὶ μαθεῖν καὶ διδάξαι τὴν μάχην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀρετῶν. (ισβ) Ἐπεὶ ἔγωγ, ἔρη, οὐδ' ἂν τούτους ἐπίστονον ἐμώνοις ἐσεσθαι οὐκ ἔνι ἔχοντες παρ' ἑαῖν αὐτοῖς ἡσυχάζοντες, εἰ μὴ καὶ ἡμᾶς ἑώραν παρόντας, οἳ καὶ παραδείγματα αὐτοῖς ἐσεσθαι οὐκ ἔνι εἶναι, καὶ ὑποβαλεῖν δυνήσονται, ἥν τι ἐπιλαμβάνονται. Τότε δ' ἀπαίδευστος παντάπασιν ἀρετῆς θαυμάσιον ἂν, ἔρη, ὁ Χρυσάντα, εἰ τι πλέον ἂν ἀρετῆς λόγος καλῶς ῥηθῇς εἰς ἀνταρκαδίαν ἢ τότε ἀπαίδευστος μουσικῆς ἔσται μάλα καλῶς φθῆναι εἰς μουσικῶν.

ισγ. Οἱ μὲν τοιαῦτα διαλέγοντο. Ὁ δὲ Κυαξάρης πάλιν πέμψων λέγων διὰ ἐξομπεράτους διατρέχων καὶ οὐκ ἄνως ὡς τάχιστα ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Καὶ ὁ Κύρος ἀπεκρίνατο διὰ τοῦτο τοὺς ἄγγελους, Ἄλλ' οὐ μὲν ἴστω, ἔρη, διὰ οὕτως εἶσιν ἔξω θεούς δι'· καὶ ταῦτα ἀπαγγέλλεται αὐτῷ ἐν ἅπασιν ἡμῶς δὲ, ἐπεὶ ἐκείνῳ δοκεῖ, ἄνω ἔξω. (ισδ) Ταῦτ' εἰπόν καὶ προσερχόμενος τοῖς θεοῖς ἔζηγε τὸ στρατόμακ. Ὡς δ' ἤρξατο ἄγειν θάττον, ὁ μὲν ἤγειτο, εἰ δ' εἰπόντο οὐτάτοις μὲν διὰ τὸ ἐπίστασθαι καὶ μαμαετραχεῖναι ἐν τάξει πορεύεσθαι, ἐξομπεμένους δὲ διὰ τὸ φιλονεικίως ἔχειν πρὸς ἀλλήλους καὶ διὰ τὸ τὰ σώματα ἐκπεπονησθαι καὶ διὰ τὸ πάντας ἀρχοντας τοὺς πρωτοστάτας εἶναι, ἡδῶς δὲ διὰ τὸ προνομίως ἔχειν ἡπίσταντο γὰρ καὶ ἐκ πολλῶν οὕτως ἐμεμαθήσαν ἀσφαλίστατον εἶναι καὶ βῆστον τὸ ὁμοσεῖν τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ καὶ καὶ τοῦτοι καὶ ἀκοντισταὶ καὶ ἱππεῖσιν. (ισε) Ἔως δ' ἐπὶ ἔξω βιβλῶν ἦσαν, παραγγῆς ὁ Κύρος σύνθημα Ζεὺς ἑξομπερος καὶ ἡγήσαντο. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἔκτε τὸ σύνθημα ἀνταποδιδόμενον, ἔβηρχεν οὐδ' ὁ Κύρος ποιεῖν τὸν νομίζομενον οἱ δὲ θεοσεβῆς πάντας συνεπλήρουν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· ἐν τῷ τούτῳ γὰρ δι' οἱ δευσιδαίμονες ἦσαν τοὺς ἀνθρώπους φοβούμεναι. (ισς) Ἐπεὶ δ' ὁ πάλιν ἄγειτο, ἅμα πορεύομενοι οἱ δαμόταμα φαεινὰ, πεπαιδευμένοι, καὶ παρορῶντες εἰς ἀλλήλους, ὀνομαζόμενοι παροστά-

periculum subeundum statuerat ac mentibus suis infusum hoc habebant, optabilius nimirum esse pugnamque mori, quam fugiendo salutem adipisci? Nonne, si huiusmodi cogitationes, inquit, hominum animis insculptae et in his manere debeant, leges primum sunt tales oportet, ut earum beneficio viris quidem fortibus honesta et liberalis vita paratur, ignavis vero et plena doloris et minime utilis vita preparata imminet? Deinde praecceptores, ut arbitror, et magistros, eis qui praesint, accedere oportet, qui exemplo recte monstrant doceantque quae sint agenda, hisque eos agendis aduocant, donec insitum hoc ipsis fuerit, ut viros nempe fortes et laudatos reapse felicissimos existant, ignavos et infames omnium miserissimos ducant. Sic enim animati esse debent, quatenus disciplinam metu hostili potiorum praestant, quod si quis militibus armatis ad pugnam procedentibus, quo tempore multi etiam eorum quae olim didicerant obliviscuntur, tum demum verba fundendo possit homines exemplo bellicosius efficere, res sane omnium facillima fuerit, eam virtutem et discere et docere, quae inter homines maxima est. Nam ego certe, inquit, ne hos quidem, quos iam ducimus et quod nosmetipsos olim in belli studio exercuimus, firmos futuros esse polliceri mihi ausim, nisi vos etiam praesentes intuerer, qui exemplo eis eritis, quales esse oportet, et suggerere poteritis, si quod oblit fuerint. Eis vero, qui ad virtutem omnino instituti non sunt, mirum mihi sane videtur, Chrysanta, si quid plus oratio precare habita ad fortitudinem profuerit, quam musice imperitis bene cantatum carmen ad musicam percipiendum.

Huiusmodi quidem illi tales se sermones habebant; Cyaxares autem denique per multos significat, Cyrum perperam facere qui tempus tereret, et non quam primum in hostes duceret. Tum vero Cyrus multis respondit, Scit plane Cyaxares, inquit, nondum tot hostes, quot oportet, castris egredientes esse; atque hoc coram omnibus et remanente: quando tamen illi sic videtur, copias iam ducturas sum. Haec loquens et ad deos precatas, exercitum produxit. Cumque celerius etiam ducere corpisset, praestitit ipse, milites sequebantur, servatis illi quidem ordinibus, quod et teneret et studiose rationem ordinis in progrediendo servandi exercebant; et praesentibus animis, quod alii alios amularentur, quod corpora eorum laboribus aduocata et firmata essent, quodque praefecti essent omnes qui primi in acie stabant; et libenter denique, quod prudentia valeret: sciebant enim, et iam pridem didicerant, tutissimum esse facillimumque committi hostes invadere, praesertim qui sagittarii sint, et iaculatores, et equites. Cumque adiac extra ictum telorum essent, Cyrus hanc tesseram militibus dari iussit, JUPITER AUXILIARIS ET DUX. Cum autem tessera vicissim reddita ad Cyrum redisset, ibi vero parana pro more Cyrus exortus est, et milites universi religiose magna voce una canebant: nam in huiusmodi rerum statu, qui religiosi sunt, minus homines metuant. Parane absolute ἑρπεταί qui vocantur una pergentes, vultu hilari, et rite tamquam instituti, oculis in se mutuo conversis, eos qui juxta se, quique

τας, ἐπιστάτας, λήγοντας πολὺ τὸ ἄγετ', ἄνδρες φίλοι, ἄγετ', ἄνδρες ἀγαθοί, παρακίλους ἀλλήλους ἐπιστάει. Οἱ δ' ὁπίσθεν αὐτὸν ἀκούσαντες ἀντιπαράκειλοντο τοῖς πρώτοις ἡγέσθαι ἐβραβεύοντο. Ἦν δὲ μετὸν τὸ στρατεύμα τῷ Κύρῳ προθυμίαις, φιλοτιμίαις, βόμῃς, θάρρους, παρακλήσεσιν, σωροσύνῃς, πειθὸς ὅπερ, οἱ μὲν, δεινότερον τοῖς ὑπερκενέσις. (α) Τῶν δ' Ἀσσυρίων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἀρμάτων προμαχόντες, ὡς ἐγγὺς ᾗδ' ἀποσπείνουν τὸ Περσικὸν πλῆθος, ἀνέβαινον τε ἐπὶ τὰ ἀρματα καὶ ὑπεβήκον πρὸς τὸ ἐαυτῶν πλῆθος οἱ δὲ τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ καὶ σφενδονῶνται αὐτῶν ἀφίσταντο βίβλῃ πολλὴν πρὶν ἐκινεῖσθαι. (αἱ) Ὡς δ' ἐπὶ οὐκ οἱ Πέρσαι ἐπέβησαν τῶν ἀρμάτων βελῶν, ἐρρίξαντο δὲ ὁ Κύρος, Ἄνδρες ἀριστοί, ᾗδ' ἑσθλὸν τις ἰὼν ἐπιδακνύων λαὸν καὶ παρεγγυάτω. Οἱ μὲν δὲ παρεβόσαν τούτῳ ὑπὸ δὲ προθυμίαις καὶ μένους καὶ τοῖς σπένδων συμμείζαν δρόμου τινὲς ἦσαν, συναρπάζοντο δὲ καὶ πᾶσα ἡ φελαγὴ δρόμος. (αα) Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύρος ἐπιλαβόμενος τοῦ βέδαν δρόμου ἤγειτο, καὶ ὅσα ἐρρίξαντο, τίς ἔβηται; τίς ἀγασθός; τίς ἄνδρα πρώτος καταβείβει; Οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτο τοῦτο ἐρρίξαντο, καὶ διὰ πάντων δὲ ὡς περ παρεγγυία οὕτως ἑλῶνται, τίς ἔβηται; τίς ἀγασθός; (αι) Οἱ μὲν δὲ Πέρσαι οὐκ ὄντως ἐγγοντες ὁμῶς ἐρίοντο οἱ γε μὴν πολέμου οὐκ εἴτε ἔδωκοντο μέντοι, ἀλλὰ στρατάρχῃς ἐβουλοντο εἰς τὸ ἔρμα. (αβ) Οἱ δ' αὖ Πέρσαι κατὰ τὰς εἰσόδους ἐρεπόμενοι ὀδυρόμενοι αὐτῶν πολλοὺς καταστρόφονουσιν, τοὺς δ' εἰς τὰς τάφρους ἐπιπίπτοντας ἐπαισθηδόντας ἐβόωνον ἄνδρες ὁμοῦ καὶ ἱπποὺς ὅτι γὰρ τῶν ἀρμάτων εἰς τὰς τάφρους θανατώσῃ φεύγοντα ἐμπεσῶν. (αγ) Καὶ οἱ τῶν Μηδῶν δ' ἱπποὶς ὄντως ταῦτα ἤλαυνον εἰς τοὺς ἱπποὺς τοὺς τῶν πολεμίων· οἱ δ' ἐνέκλιναν καὶ τοῖς τοῖς. Ἐνθα δὲ καὶ ἱπποὶν διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν καὶ φόνος δὲ ἀμφοτέρων. (αδ) Οἱ δ' ἐν τῇ τοῦ ἐρύματος τῶν Ἀσσυρίων ἱσχυρότης ἐπὶ τῇς κεφαλῇς τῇς τάφρου τοῦ μὲν μὲν εἰ ἀκοντίζον εἰς τοὺς κατακλινόντας οὐτὲ ἐρρόνουν οὐτὲ ἔδωκον διὰ τε τὰ δεινὰ ὁράματα καὶ διὰ τὴν φόβον. Τὰγα δὲ καὶ κατακλινόντες τῶν Περσῶν τινες διακυρόντες πρὸς τὰς εἰσόδους τοῦ ἐρύματος ἐτρέποντο καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τῶν ἐδόν. (αε) Ἰδοῦσαι δὲ οἱ γυναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμμάχων ᾗδ' οὐκ ἦν τῶν στρατοπέδων ἀνέκραγον καὶ θῆον ἐκπαλινῆμαι, οἱ μὲν καὶ τένα ἔχουσιν, οἱ δὲ καὶ νεώτεροι, καταβήρηνται τε τοὺς πέπλους καὶ δρῦντο μὲν, καὶ κατακλινόντες πάντας ὅντι ἐν γυγῶναι μὴ φεύγειν κατακλινόντας αὐτάς, ἀλλ' αἰῶναι καὶ αὐταῖς καὶ τέκνοις καὶ σπρίν αὐτοῖς. (αϛ) Ἐνθα δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς οὖν τοὺς πιστοτάτους στάντες ἐπὶ τὰς εἰσόδους καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰς κεφαλὰς καὶ αὐτοὶ ἐμαχόντο καὶ τοῖς ὁδοῖς παρακλήοντο. (αη) Ὡς δ' ἔγνω ὁ Κύρος τὰ γινόμενα, δίσας μὴ καὶ εἰ βιάσαιντο εἶσω, ὀλίγοι ὅντες ὑπὸ πολλῶν στρατείων τι, παρεγγύοντες ἐπὶ πόδα ἀνάγειν ἔξω βελῶν καὶ πείθεσθαι. (αθ) Ἐνθα δὲ ἔγνω τις ἂν τοὺς ἐρατοῦς

XENOPHONT.

post se erant nominatim compellantes, atque hoc iterantes verba, Heus viri cari, Heus viri fortes, ad sequendum matius se cohortabantur. Eos autem cum audissent qui post sequebantur, vicissim primos ut presentibus animis praerent cohortabantur. Atque adeo totus Cyrus exercitus alacritatis, plorae cupiditatis, roboris, fiducia, cohortationis, prudentiae, obedientiae plenus erat: quod maxime equidem adversarius terribile puto. Apud Assyrios autem illi, qui de curribus ante aciem primi pugnare solebant, cum jam propius accessissent ad agmen Persicum, currus considerant et ad coquias suas recessere: sagittarii vero, et jaculatores, et funditores tela sua nullo prius emisere quam ad hostem pervenire possent. Ubi autem Persae irruentes iam tela in ipsis missa considerarent, tum Cyrus illa loquens est: Jam, viri fortissimi, celerius vestrum aliquis procedat mihi despecimen et aliis idem significet. Et illi quidem hoc alii tradidere: prae alacritate autem et ardore animi et manu consentienti studio, currere quidam coeperunt: ac tela simul phalanx eos curriculo secuta est. Ipse Cyrus etiam gradatim incedere cohibuit, cursu praebat: et simul clamabant, Quis sequetur? Quis vir fortis? Quis primus virum prosterneat? Quod illi cum audissent, hoc ipsum proferebant: adeoque per universos, ut ipse cohortari inceperat, illa vox lae didicta erat, Quis sequetur? Quis fortis? Hoc igitur Persae cum impetu in congressum feriebant: hostes vero non amplius subsistere poterant, sed terga vertentes ad manitionem fugam se recipiebant. Persae contra ad ipsos castrorum aditus insequenti, dum illi se protrudendo premerent, multos occiderunt: et in eos, qui in fossam delabebantur, insidentes viros simul et equos interfecerunt: nam currus quidam in fuga coacti sunt in fossas decidere. Haec cum Medorum etiam cernerent equites, in hostium equitatum irruerant: et hi eorum quoque impetum declinabant. Ibi vero et equorum et hominum persecutio, et caedes utrorumque evenit. Assyrii autem qui intra munitionem supra caput fossae constiterant, de sagittis et jaculis in eos emittendis, qui suos occidebant, nec cogitabant, nec ita quidem facere poterant, cum ab terribilibus ista spectacula, tum propter motum. Cumque mox etiam animadvertissent quodam Persae ad munitionis aditus perripisse, fugam reliquerunt etiam interiores castrorum aggres. Ubi vero et Assyriorum et sociorum uxores viderunt, etiam in castris iam fugam fieri, clamorem tollebant, discurrebantque hinc inde consternatae, nullo liberos iubentes, juvenili etate aliae vestes discidentibus, ora dilaniantes, et obscurabant eos quibuscumque occurrerent, ne se fugiendo decernerent, sed et liberos, et ipsas uxores, et se ipsos tuerentur. Atque hic demum reges ipsi qui cum fidelissimis ad castrorum aditus constiterant, consensim eminentioribus locis, et pugnantibus ipsis, et aliis cohortando excitabant. Cyrus autem ubi quid ageretur animadvertit, veritus ne si etiam intro vi perirerent, pauci cum essent, a multis detrimentum aliquis caperent, extra telorum ictus pedem referrent, dictoque audientes essent, edixit. Ibi tum agnovissent aliquis Persae, qui

πεκαυμένους ὡς δαί· τυχὼ μὲν γὰρ αὐτοὶ ἐπαίθοντο, τυχὼ δὲ τοῖς ἄλλοις περιγέλλαν. Ὡς δ' εἶω βελῶν ἐγένοντο, ἴσθησαν κατὰ γῆρας, πολλὸν μᾶλλον χοροῦ ἀκροβῶς εἰδότες ὅπου εἶναι ἔλαστον αὐτῶν γενέσθαι.

BIBAION Δ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Μεΐνας δὲ ὁ Κύριος μέτριον χρόνον αὐτοῦ σὺν τῇ στρατιᾷ καὶ δηλώσας ὅτι ἐτοιμὴ εἴσι μάχεσθαι, εἰ τις ἐβέβηκετο, ὡς οὐδαὶ ἀντιβῆαι, ἀπὸ γαγιν ὅσον ἰδῶναι καλῶς ἔχειν καὶ ἰσχυροποιεῖσθαι. Φυλακὴς δὲ καταστασάμενος καὶ σκοποῦς προπύμας, στὰς εἰς τὸ μέσον συνεκάλεσε τοὺς ἐκ αὐτοῦ στρατιώτας καὶ εἶπε τοιαῦτα. (α) Ἄνδρες Πέρσαι, πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς ἐγὼ τι ἐπαῖνον ὅσον δύναιμι, καὶ ὡσαῖς δὲ πάντες, ὁμῶς νίκης τε γὰρ τετυγμένα καὶ σωτηρίας. Τούτων μὲν οὖν γὰρ χαριστήρια ἔν ἐν δαί ἔχομεν τοῖς θεοῖς ἀποτελεῖν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν πάντας μὲν βραβεῖς ἤδη ἐπαῖνον· τὸ γὰρ γενηνόμενον ἔργον πῶσον ὑμῖν καλὸν ἀποτελέσεται· ὅν δ' ἕκαστος εἴσῃ, ἐπὶ δὲ παρ' ὧν προσέχει πύθωμαι, τότε τὴν αἴαν ἐκείτῃ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ παρασσομαί ἀποδιδόναι. (β) Τὸν δ' ἰσχυρὸν ἐγγύτητα ταξίρχον Χρυσάνταν οὐδὲν παρ' ἄλλων δέομαι πυνθάνεσθαι ἀλλ' αὐτὸς οὐδ' ὅς ἐστιν· τὸ μὲν γὰρ ἄλλα δοκεῖ, οἷμαι, καὶ πάντας βραβεῖς ἐποικίει· ἐπεὶ δ' ἐγὼ παρηγγίησα ἱππανάγειν καλῶς αὐτὸν δομαστέ, ἀνατεταμένως οὕτως τὴν μάχην ὡς παῖσιν πολέμοις ὑπερκοσέ· τί μοι εὐδὲς ἀρεῖς τε ὁ ἐμῶν ποιεῖν τὸ καλεσόμενον ἱππαστεῖν αὐτοῖς τε γὰρ ἱππῶν τε καὶ τοῖς ἄλλοις μάλα ἱπποπάρῳς παρηγγίη· ὥς· ἔρθεσαν εἶω βελῶν τὴν τάξιν ποιήσας πρὶν τοὺς πολέμοις κατανοῆσαι τε ὅτι ἀμειψόμενοι καὶ τοῖς ἀντιβῆσθαι καὶ τὰ παλὰ ἐπαρῶναι· ὥστε αὐτοῖς τὸ δόξαζε καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀνδρας δόξαζε διὰ τὸ πειθεσθαι παρέχεται. (γ) Ἄλλους δὲ, ἔρη, ὅρῳ τετραπομῶν, περὶ ὧν ἐγὼ σκεφόμενος ἐν ὁπλοῦ χρόνῳ ἐρωτήθησαν, τότε τὴν γῆμιν περὶ αὐτῶν ἀπορανοῦμαι. Χρυσάνταν δὲ καὶ ὡς ἐργάτην τῶν ἐν πολέμῳ καὶ φρόνιμον καὶ ἀρχεῖσθαι ἱκανὸν καὶ ἀρχὴν χιλιάρχῳ μὲν ἔχει τιμῶν ὅταν δὲ καὶ ὥλο το ἐγαθὸν διδοῖ ὁ θεός, οὐδὲ τότε ἐπιλήσεται αὐτοῦ. (δ) Καὶ πάντας δὲ βούλομαι ἡμῶς, ἔρη, ὑπομνήσθαι· ἃ γὰρ νῦν εἰδῆτε ἐν τῇ μάχῃ ἔρεθ, ταῦτα ἐνθυμούμενοι μήποτε πύθεσθαι, ἵνα παρ' ἡμῖν αὐτοῖς δαί κρήναι πότερον ἢ ἀρετὴ μᾶλλον ἢ ἡ φυγὴ πύξῃ τῆς ψυχῆς καὶ πότερον οἱ μάχεσθαι ἐθελόντες βῶν ἀπαλλάττουσιν ἢ οὐκ ἐθέλοντες, καὶ ποῖαν τιὰ ἡδονὴν τὸ νικῆν παρέχει· ταῦτα γὰρ νῦν ἀρετῇ ἐν κρίνεται πείραν τε αὐτῶν ἔχοντες καὶ ἐρετὴ γενηνόμενον τοῦ πράγματος. (ε) Καὶ ταῦτα μὲν, ἔρη, δαί διανοοῦμαι βούλομαι· ἐν εἴητε νῦν δὲ ὡς θεο-

μήτομα appellatur, ita institutus, ut oporteret: nam et ipsi celeriter parabant, et alia idem celeriter denuntiabant. Cumque jam extra telorum ictus essent, sui ceterum quisque loco constiterant, accuratis multo, quam cunctantim saltantiumque certas, scientes quo quemque loco stare oporteret.

LIBER IV.

CAPUT I.

Cyrus, ubi paulisper istis cum exercitu constitisset, ac suos paratos esse declarasset ad pugnandum, si quis capitis egredi vellet, exequente nomine, suos eo, quo commodum ipsi visum est, abduxit, et castra metatus est; cumque locasset excubias, et speculatores peremisisset, in medium stans suos convocavit milites, et huiusmodi orationem habuit: « Primum equidem, Persæ, deos iudibus quam possum maximis veneror, atque vos omnes pariter eos, et arbitror, veneramina: quippe qui et victoria potius amicus et salus. Et ob hæc quidem diis gratias, quibuscunque rebus possumus, persolvere nos oportet. Vos autem equidem omnes jam collando (nam que jam gesta res est, cum vestrum ea omnium decore confecta est): verum ubi ex his a quibus par est sciscitatus fuero, quibus quicque se dignum præberit, tunc debitum cuique honorem conabor et verbis et ipsa re tribuere. De Chrysanta vero cohortia præfecto mihi proximo percontari alios non necesse habeo, cum ipse sciam qualem se præbuerit. Nam alii quidem, quæcumque vos etiam omnes fecisse arbitror, præstitit: et cum ego pedem referre iussi, compellam nominatim ipso, etiam gladium sustulerat ille, ut percussurus hostem, statim tamen mihi paruit, eoque omisso quod facturus erat, ut iusseram fecit: nam et ipse meos abduxit, et alia idem faciendum studiosè admodum significavit: adeo ut prius extra telli iactum cohortem collocaret, quam hostes animadvertent, nos pedem referre, quæcumque arcus tenderent, et pila in nos ejacularentur: unde fit ut et ipse illis sit, et milites meos per obedientiam incolentes præstat. Alios autem quosdam, inquit, vulneratos video, de quibus, ubi consideravero quo tempore vulnera accepissent, tum deum sententiam meam sperem. Chrysantem vero, et in rebus bellicis strenuum et prudentem, et ad accipiendum imperium et imperandum idoneum, in presentia quidem honore tribunatus adicio; et cum deus aliquid etiam aliud boni largietur, ne tunc quidem ejus obliviscar. Quin vos etiam universos, sit, admonitos volo: nam que modo in hac pugna vidistis, ea vobis in animis vestris nunquam non cogitanda sunt, ut ipsi semper statutis, utrum virtus an fuga vitæ magis conservet, et utrum li qui pugnare voluit, facilius se pugne discrimine defunctos præstat, an illi qui pugnare noluit, et cuiusmodi voluptatem adferat victoria: de his enim optime jam statueris possitis, cum et periculum vocasset ipsi feceritis, et res ipsa recens gesta sit. Atque hæc et itaque animo vesteris, ait, meliores evasuri

φιλῆς καὶ ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἄνδρες δευνοποιοῦσθε καὶ σπονδὰς τοῖς θεοῖς ποιήσθε καὶ παιδῶν ἐξάρχεσθε καὶ ἅμα τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖτε. (7) Εἰπόντες δὲ ταῦτα ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλασε καὶ πρὸς Κυαξάρην ἦλθε καὶ συνηθείας ἐκείνῃ κοινῇ ὡς εἰκὸς καὶ ἰδὼν ταῖς καὶ ἐρόμενος εἰ τὴν δόξαν, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἐσπεύοντο στράτευμα. Καὶ οἱ μὲν δὲ ἀμφὶ Κύρον δευνοποιοῦσθαι καὶ φιλικῶς καταστῆσθαι ὡς εἶδε ἐκοιμήθησαν.

8. Οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ὅτε καὶ τετιγμένος τοῦ ἀρχοντος καὶ σχεδὸν σὺν αὐτοῖς τὴν βαλίσσαν, ἤθymον μὲν πάντες, πολλοὶ δὲ καὶ ἀπεδίδρασκον αὐτὸν τῆς νυκτὸς ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Ὁρῶντες δὲ ταῦτα ὅτι καὶ Κροίσος καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτὸν πάντας ἤθymον πάντα μὲν γὰρ τὴν γαλεπὰ, ἀθymῶν δὲ πλείστους παρεῖχε πείσιν ὅτι τὸ ἡγούμενον τῆς στρατικῆς φύλον διασφάττει ἐδόκει ταῖς γνώμαις. Οὕτως δὲ ἐκλείπουσι τὸ στρατόπεδον καὶ ἀπέρχονται τῆς νυκτὸς. (9) Ὡς δ' ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἔρχοντο ἄνδρες ἐρᾶν τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, εὐθὺς διαδιδοῦναι ὁ Κύρος τοὺς Πέρσας πρώτους καταλείπει δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων πολλὰ μὲν πρόβατα, πολλοὶ δὲ βοῆς, πολλοὶ δὲ ἄμμοι πολλῶν ἀγαθῶν μεσσηταῖ ἐκ τούτου δὲ διδύκωνον ἦδη καὶ οἱ ἀμφὶ Κυαξάρην Μηδοὺ πάντας καὶ ἡμεροποιοῦντο ἐν ταῖς. (10) Ἐπεὶ δὲ ἤρστησαν, συνεκάλεσε ὁ Κύρος τοὺς ἐαυτοῦ ταξιάρχους καὶ εἰσετοίξαι. Οἱ δὲ μοι δοκοῦμεν καὶ ὅσα ἀγαθὰ, ὡς ἄνδρες, ἀρεῖναι, θεῶν ἡμῶν αὐτὰ διδόντων. Νῦν γὰρ οἱ οἱ πολεμιοὶ φοβούμενοι ἡμῶς ἀποδοιράσκειν αὐτοὶ δοῦναι ὅτινες δὲ ἐν ἐρώματι ὄντας ἐκλιπόντες τούτου φέρουσι, πῶς ἂν τις τούτους οἴοι? ἂν μάλιστα ἰδόντας ἡμῶς ἐν τῇ ἰσοπέδῳ; ὅτινες δὲ ἡμῶν ἀπειροὶ ὄντες οὐχ ὑπέμειναν, πῶς νῦν γ' ἂν ὑπομείναιεν, ἐπεὶ ἤτηνται καὶ πολλὰ κακὰ ὑπ' ἡμῶν πεπόνθασιν; ὅν δὲ οἱ βάλιστοι ἀπολύσκειν, πῶς οἱ φευκότεροι ἐκείνων μέγιστοι ἂν ἡμῶν ἐθιζομέν; (11) Καὶ τίς εἶπε, Τί οὖν οὐ δοῦκομεν ὡς τάχιστα, καταθήναι γε οὕτω τῶν ἀγαθῶν ὄντων; Καὶ ὅς εἶπεν, Ὅτι ἵππων προσδράμεν οἱ μὲν γὰρ κράτιστοι τῶν πολεμίων, οὓς μέγιστα καὶ ἡν ἡ λαβεῖν ἡ κατακαίνειν, οὗτοι αὐτῶν ἐν ἵπποις νέονται ὥς ἡμῶς τρέψασθαι μὲν σὺν τοῖς θεοῖς ἐκείνων, διακόντες δὲ αἰρεῖν οὐχ ἱκανοί. (12) Τί οὖν, ἔρασαν, οὐκ ἰδὼν Κυαξάρην λέγεις ταῦτα; Καὶ ὅς εἶπε, Συνέπεσθε τοῖς μὲν πάντες, ὡς εἰδὼν ἂν πείσιν ἡμῶν ταῦτα δοκεῖ. Ἐκ τούτου εἰπὼν τὸ πάντας καὶ εἰλεγον ὅτι ἐπιτήδεον ἐδόκουν εἶναι ὑπὲρ ὅν διδόντο.

13. Καὶ ὁ Κυαξάρης ἅμα μὲν οἱ ἐκείνους ἤρχον τοῦ λόγου, ὥσπερ ὑπεσφάνεν ἅμα δὲ τοὺς καλῶς ἔχειν ἐδόκει αὐτοῖς μὴ πάλιν κινδυνεύειν καὶ γὰρ αὐτοὶ τὰ περὶ αὐθymῶν ἐνύργανεν ὅν καὶ τῶν ἄλλων Μηδῶν ἑώρα πολλοὺς τὸ αὐτὸ ποιοῦντας εἶπε δ' ὅτι εἶδε. (14) Ὡς Κύρε, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν ἄλλων μὲλλον ἄνδρασκον μελετᾶν ἡμῶν οἱ Πέρσαι ἡγεῖται πρὸς μίαν ἡθymὴν ἀπλῆστον διακίσθαι καὶ ὄρναι καὶ ἀκρούων εἶδαι ἡμῶν δὲ δοκεῖ τῆς μεγίστης ἡθymῆς πολλὰ μᾶλλον συμφέρειν

oculis; nam, ut deo celi, et doctos, et prudentes viros, eorum instruit, diis libate, parva precante, simul ut fiat id quod deum est providere. Haec cum dixisset, equo consensu provectus est; atque abi ad Cyaxarem remisit, et cum eo communem ex gratulatione multa, ut par erat, voluntatem cepisset, quaeque gereretur illi vidisset, ac num aliqui ipsi re upus esset rogasset, assum ad exercitum reiectus est. El Cyri quidem milites posteaquam ornati essent, et excubias locassent, uti conveniebat, quieti se dederunt.

Asyrii vero, quorum nimirum et princeps, et cum eo fere fortissimus quique occubuerat, universi armis concidebant, multi etiam eorum ex castris nocte diffugiebant. Haec autem cum Croesus ceterique eorum socii viderent, animis dedebant: nam erant omnia quidem dira: maximum vero mororem omnibus prebebat, quod ea natio, quae in exercitu principatum teneret, pene alienata esse mente videbatur: itaque castra deserunt, et noctu discedunt. Ubi vero illuxisset, et castra hostium a militibus vacua cernerentur, nov Cyrus Persas primos eo tradidit: ab hostibus autem multae oves, bovesque multi, multa etiam bonis multis referta praesidia relicta erant: deinde Medii quoque qui erant cum Cyaxare jam in ea transierunt omnes, ibique praedium pararunt. Cum autem praesidi essent, Cyrus suos cohortium praefectos convocavit, et in hunc modum loquutus est: Quis, viri, quantaeque bona, divinitus nobis oblata, dimittere videmus! Jam enim videtis ipsi, metu nostri permoti hostes in fugam se conjecisse: qui autem praesidiis, in quibus erant, desertis fugam capiunt, hos quoniam modo possit existimare quicquam subestituros, ubi nos in planitie videretur? et qui nos minime sustineremus, cum necdum experti nos essent, quo pacto nunc sustinebunt, cum et victi, et multis a nobis incommoda adfecti sunt? et quorum fortissimi quique occiderunt, quomodo illorum vilissimi nobiscum pugnare velint? Et hic quidam, Cur igitur non quam celerime, inquit, eos persequimur, cum tanta nobis bona manifesta adeo offerantur? Respondit ille, Quoniam equis adhuc nobis opus est: hostium enim qui praestantissimi sunt, quos nobis commodum maxime esset vel capere vel occidere, donum equis recti redeunt: quos deorum opem nos in fugam quidem vertere potuimus, at non sumus ad eos persequendo capiendos idonei. Cur igitur, inquit, non Cyaxarem accedis, atque hanc ipsi exponis? Et ille, Vos ergo, ait, omnes una me sequimini, ut omnibus nobis lucet placere videat. Tum vero universi Cyrum sequebantur, et quo viderentur ad rem, quam postulabant, accommodata esse, dicebant.

El Cyaxares, partim quod illi hac de re sermonem primum inficerent, illa quasi subindebat; partim, recte se fortasse facturum existimabat, si rursus periculum non adiret (nam et ipse hilaritati se tunc dedebat, et de ceteris Medis complures hoc ipsum facere videbat) itaque in hunc modum respondit: « Enimvero, Cyre, vos Persas omnium hominum maxime id operam dare, ut insatiabili nullius voluptatis cupiditate teneamini, et oculis et auditu contempnum habui: mihi vero multo magis expedire videtur, ma-

ἐγκρατῆ ἵεναι. Μεῖζον δὲ ἔδουλεν τὴν παρὰ τὸν ἀνδρῶ-
 ναυ εὐτυχίαν ἢ τὴν ἡμῶν παραγενένηται. (iv) Ἦν μὲν
 τούτων, ἐπεὶ εὐτυχῶμεν, σωφρόνως διαφυλάττωμεν αὐ-
 τήν, ἵσως δυναίμεθα ἂν ἀκινδύνως εὐδαιμονοῦντας γη-
 ρῶν· εἰ δ' ἀπὸ λήθους χρόνου ἐν ταύτῃ ἀλλήν καὶ ἄλλην
 περιστάμεθα διώκειν, ὁρᾷτε μὴ πάθωμεν ὅπερ πολλοὺς
 μὲν λέγουσιν ἐν θαλάττῃ πεπνυμένοι, διὰ τὸ εὐτυχεῖν
 οὐκ ἐβλῶντας πύσσεσθαι πλέοντας, ἀπολῦσθαι πολ-
 λούς· οἱ νίκης τυγόντας ἑτέρως ἐξημένους καὶ τὴν πρό-
 σθεν ἀποβαλεῖν. (iv) Καὶ γὰρ εἰ μὲν οἱ πολλοὶ μὲν ἔττους
 ὄντες ἡμῶν ἐξευγόν, ἵσως ἂν καὶ διώκειν τοὺς ἔττους
 ἀσφαλεῖς εἴη· νῦν δὲ κατανόησον πόσῳ αὐτῶν μέρει
 πάντες μαχεσάμενοι νενικηκαίμεν· οἱ δ' ἄλλοι ἀμαχοὶ
 εἰσιν· οὗς εἰ μὲν μὴ ἀναγκάσωμεν μαχεσθαι, ἀγνοοῦν-
 ται καὶ ἡμῶς καὶ ἑαυτοὺς δι' ἀμαθίαν καὶ μαλακίαν
 ἀπίσταν· εἰ δὲ γινώσκονται ὅτι ἀπὸ νύκτος οὐδὲν ἔχον κιν-
 δουμένους ἢ μένοντες, ὅπως μὴ ἀναγκάσωμεν αὐτοὺς,
 καὶ μὴ βουλόμεθα, ἀναθόρυγενται. (iv) Ἰσθὶ δὲ εἶτι
 οὐ σὺ μᾶλλον τὰς ἐκείνων γυναῖκας καὶ παῖδας λαβεῖν
 ἐπιθυμᾷς ἢ ἐκείνους οἶσται. Ἐννοεῖ δ' ὅτι καὶ αἱ σῶες
 ἐπειδὴν ἡρώδῃ, γούρουσι, καὶ πολλὰ ὄσσι, σὺν τοῖς
 τέκνοις· ἐπειδὴν δὲ τις αὐτῶν θυρᾷ τὴν τέκνον,
 οὐκ εἴτι γούρι οὐδ' ἦν μία τύχη οὕτω, ἀλλ' ἵσται ἐπὶ
 τοῖς λαβομένοις πειρώμενον. (iv) Καὶ νῦν μὲν κατα-
 κλισάμενοι ἐκπορεύεσθαι εἰς ἱερὸν παρίσχωμεν ἡμῶν ταμείω-
 σθαι ὥστε ὁπόσους ἐβουλόμεθα αὐτῶν μαχεσθαι· εἰ δ'
 ἐν εὐρυχωρίᾳ πρόκειμεν αὐτοὺς καὶ μαθόντων χωρὶς
 γινόμενοι οἱ μὲν κατὰ πρόσωπον ἡμῶν ὡπερ καὶ νῦν
 ἐναντιοῦσθαι, οἱ δ' ἐκ πλάγιου, οἱ δὲ καὶ ὀπισθεν, ὅρα
 μὴ πολλῶν ἐκείσθαι ἡμῶν χειρὸν δεήσει καὶ δοθαμένων.
 Προσέτι δ' οὐδ' ἂν βιβλοῖμαι, ἐρη, ἐγὼ νῦν, ὁρῶν Μήδους
 εὐδαιμονοῦντας, ἐξαναστήσας ἀναγκάζειν κινδυνεύουσας
 λέναι.

iv. Καὶ ὁ Κύρος ὑποκλιθεὶς εἶπεν, Ἀλλὰ σὺ γε μη-
 δὲν ἀναγκάζεις, ἀλλὰ τοὺς ἐβλῶντας μοι ἐπισθαι ὁδὸς
 καὶ ἵσως ἂν σοὶ καὶ τῶν σὺν ἡμῶν τούτων ἔσοιμεν
 ἐκείσθαι ἀγόντες ἐρ' ὅς τις ἀπαντες εὐδαιμονήσῃ. Τὸ μὲν
 γὰρ πλῆθος ἡμῶς γε τῶν πολεμίων οὐ δουλοῦμεθα· πῶς
 γὰρ ἂν καὶ καταλάβοιμεν; ἢν δὲ τὴν ἡ ἀποτιχομένην τοῦ
 στρατιώματος λάβωμεν ἢ τὴν ὑπολειπούμενον, ἥτοιμεν
 πρὸς σε ἀγόντες. (iv) Ἐννοεῖ δ', ἐρη, εἰ καὶ ἡμεῖς,
 ἐπεὶ οὐκ ἐβλῶν, ἤλθοιμεν σοὶ χαρῶμενοι μακρὰν ὁδὸν
 καὶ σὺ οὐκ ἡμῶν δίκαιος εἰ ἀντιγρηγοῦσθαι, ἵνα καὶ
 ἐχόντες τὴν οὐκ ἀποκλεισθῇ καὶ μὴ εἰς τὴν σὺν θε-
 σαιρὸν πάντες οὐδὲ ὁρῶμεν. (iv) Ἐνταῦθα δὲ Δαίην
 ὁ Κυαξάρης, Ἀλλ' εἰ γε μέντοι ἐβλῶν τις ἐποικτο, καὶ
 χάριν ἐργασί σοι εἰδείην ἐν. Σὺ γὰρ πολεμίων τούτων μοί
 τινα, ἐρη, τῶν ἀξιοπύτων τούτων, δεῖ εἶναι ἢ ἂν σὺ
 ἐκπεσθῇς. Ἀπὸ δὲ θῆ, ἐρη, ὅτινα ἐβλῶν τού-
 των. (iv) Ἐνταῦθα δὲ ἐντυχάνει παρὸν δ' ὁρῶντας ποτὶ
 συγγενεῖς αὐτοῦ εἶναι καὶ φιληθείς. Εὐθὺς οὖν ὁ
 Κύρος εἶπεν, Ἀρεαί μοι, ἐρη, οὐτοσθ. Ὀνόμας τούτων
 σοι, ἐρη, ἐπίσθω. Καὶ λέγει σὺ, ἐρη, τὸν ἐβλῶντα
 λέναι μετὰ Κύρου. Οὕτω δὲ λαβὼν τὸν ἄνδρα ἔβη.

alma continenter frui voluptate. Quid autem voluptatem
 hominibus majorem adfert, quam prospera fortuna, quae
 quidem hoc tempore nobis obtigit? Si ergo, cum prospera
 utamur fortuna, prudenter cum conservemus, in vita for-
 tasse beata sine periculo senescere possumus: sin hac mi-
 nime satiat, aliam ex alia persequi conabimur, videat, ne
 idem nobis accidat, quod accidisse multis in mari dicitur,
 ut, propterea quod boni usi fortuna, finem navigandi fa-
 cere nollent, donec naufragio interirent, itidemque multis,
 qui victoriam adepti, dum alteram expetere, priorem
 etiam amiserunt. Nam si hostes, pauciores cum nobis es-
 sent, in fugam se dederunt, fortasse et persequi pauciores
 tutum esset: nunc vero consideres vellem, cum quantula
 ipsorum parte nos omnes congressi vicerimus; ceteri au-
 tem pugna abstinebant, quos si ut pugnare non cogemus,
 et nostrum et sui ipsorum ligari, propter imperitiam et
 animi molliam discedent: sin animadvertent, nihilo se
 minus in periculo fore, si absent, quam si resistent, vide,
 ne cogamus eos ut etiam praeter animi sententiam fortiter
 se gerant. Nam scire debes, non magis illorum uxores ac
 liberos capiendi te cupidum esse, quam illi servandi sint
 cupidi. Etiam sues cogita, posteaquam conspexerit auri,
 cum prole sua fugere, tametsi multae numero sint: cum
 vero quis de pulis earum venetur aliquem, non jam am-
 plius, ne si una quidem sit, fugit, sed eum qui capere co-
 natum invadit. Nunc quidem cum sese in munitionem in-
 cluseris, potestatem nobis fecere velut et prae quodam
 proeundi et pugnandi cum tanto eorum numero, quanto
 nobis visum esset: at si lata in planitie ad ipsos accede-
 mus, divisisque copias discent, partim nobis a fronte, quae-
 admodum modo accitit, obistere, partim ab latere, par-
 tim etiam a tergo; vide, ne culque nostrum multis et oculis
 et manibus futurum sit opus. Praeterea nolim equidem,
 inquit, cum Medos nunc hilaritatis indulgere videam, eos
 sargere iussos ad periculosum iter cogere.

Et Cyrus respondens, Neminem vero, coegeris, inquit;
 sed illos da tantum, qui me libentes sequuntur: et fortas-
 sis ita redibimus, ut tibi et amicis bisce tuis singulis ad-
 feramus ea, quae grata omnibus futura sunt. Copias enim
 hostium confectum omnes nos certe non persequemur;
 (nam quo pacto eas adsequi possimus?) verum si quid vel
 avulsim ab exercitu nostri erimus, vel a tergo relictum, id
 ad te redeuntis adducemus. Cogita vero, inquit, nos
 etiam, quoniam in rogibus, longo venisse itinere, tibi nil
 rem gratam faceremus: itaque te vicissim nobis gratificari
 aequum est, ut et ipsi aliquo cum emolumento domum re-
 deamus, et ne omnes nos ad tuum thesaurum respiciamus.
 Hic Cyaxares, At vero, si quis, inquit, libens te sequatur,
 equidem tibi gratiam quoque habiturus sim. Mitte igitur
 necum quendam de tuis bisce fide dignis, qui tu quae
 jusseris exponat. Age vero, inquit, quaecunque horum
 volueris accipe. Ibi forte Medus ille aderat, qui aliquando
 cognatum se Cyri dixerat, et oculum ab eo tulerat. Sta-
 tim itaque Cyrus, Sufficit, inquit, hic mihi quidem: Et
 ergo te sequatur, ait. Tuque adeo dicito, nit, ut eat
 cum Cyro qui vult. Atque ita recepto Cyrus ad se homi-

(πα) Ἐπεί δ' ἔζηθεν, αὐτὸς δὲ Κύρος εἶπε, Νῦν δὴ σὺ θελήσεις εἰ ἀπελθεῖς διαγῆς, ὅτι ἔργα ἡδέεσθαι θεόμενος εἰμι. Ὅσῳν ἀπολείβομαι γέ σου, ἔρῃ δὲ Μῆδος, εἰ τοῦτο λέγεις. Οὐλοῦν καὶ ἄλλους, ἔρῃ, προθύμως ἐξείσεις· Κάκεινος ἐπορεύσας, Νῆ τὸν Δί', ἔρῃ, ἔρῃ γ' ἂν ποιήσω καὶ εἰ ἐμὲ ἡδέως θέλῃσθαι. (α) Τότε δὲ καὶ ἐκπαμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυζάρου τὰ τε ἄλλα προθύμως ἀπηγγέλλα τοῖς Μήδοις καὶ προειπὶναι ὅτι αὐτὸς γε οὐκ ἀπολείβοντο ἀνδρὸς καλλίστου καὶ ἀρίστου, καὶ τὸ μέγιστον, ἀπὸ θεῶν γεγενῆσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

CAPUT II.

Πρότερον δὲ τοῦ Κύρου ταῦτα θεῶς πῶς ἀρ-
κυνῶνται ἀπὸ Ἑρκάνων ἀγγέλλει. Οἱ δὲ Ἑρκάνοι ὁμο-
ροι μὲν τῶν Ἀσσυρίων εἶναι, ἔθνος δ' οὐ πολλὸν, διὸ καὶ
πρόκεινος ἦσαν τῶν Ἀσσυρίων βριπτοι δὲ καὶ τότε ἰδοῦσιν
καὶ νῦν ἐπὶ δοκοῦσιν εἶναι· διὸ καὶ ἐγγρῶντο αὐτοῖς οἱ
Ἀσσύριοι ὡς περ καὶ οἱ Ἀλαειθαμόνιοι τοῖς Σαρδαίοις,
οὐδὲν φειδόμενοι αὐτῶν οὐτ' ἐν πόντοις οὐτ' ἐν κινδύνοις
καὶ δὴ καὶ τότε ὁπισθοβαλλακτείν διαδύοντο αὐτοὺς ὡς
χιλίδας ἱππείας ὄντας, ὅπως εἰ τε ὁπισθεν θάονιν εἴη,
ἐκείνῳ πρὸ αὐτῶν τοῦτ' ἔργον. (α) Οἱ δὲ Ἑρκάνοι,
ἔτι μελλόντες ὑστάτοις πορεύεσθαι, καὶ τὰς ἀμείζους τὰς
καυτῶν καὶ τοὺς οὐκ αἰσῆς ὑστάτους εἶχον. Στρατεύον-
ται γὰρ δὴ οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔχοντες οἱ πολλοὶ μεθ'
ὧν περ καὶ οὐλοῦν· καὶ τότε δὲ στρατεύοντο οὕτως οἱ
Ἑρκάνοι. (β) Ἐννοηθέντες δὲ οἱ ἅτε πᾶσιν ὑπὸ
τῶν Ἀσσυρίων καὶ ὅτι νῦν τελευτή μὲν δ' ἀρχὴν αὐτῶν,
ἡττημένοι δ' εἶναι, φόβος δ' ἐκείνῃ τῇ στρατεύματι, οἱ
δὲ ἑξήμαχοι αὐτῶν ὡς ἀθύμως ἔργον καὶ ἀπολείπουσιν,
ταῦτα ἐνθυμούμενοις ἰδοὺς αὐτοὺς νῦν καλὸν εἶναι
ἀποσπῆναι, εἰ ὅθινοι οἱ ἀμφὶ Κύρον συνεκδέσθαι.
Καὶ πέμπουσιν ἀγγέλλους πρὸς Κύρον ἀπὸ γὰρ τῆς
μάχης τὸ τοῦτο ὄνομα μέγιστον ἠέχθητο. (γ) Οἱ δὲ
πεμψθέντες λέγουσι Κύρῳ ὅτι μοσιέν τε τοὺς Ἀσσυ-
ρίους διακίλει, νῦν τε εἰ βούλοιντο λῆναι ἐπ' αὐτοῖς, καὶ
σφεῖς σύμμαχοι ἐπάρχοντες καὶ ἡγήσονται ἅμα δὲ πρὸς
τούτους διεγρῶντο τὰ τῶν πολεμίων ὡς ἔχει, ἐπαίρειν
βουλόμενοι μάλιστα στρατεύεσθαι αὐτῶν. (δ) Καὶ δὲ
Κύρος ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς, Καὶ δοκίει ἂν, ἔρῃ, ἐπὶ ἡμῶς
καταλαθεῖν αὐτοὺς πρὶν ἐν τοῖς ἱρμάσιν εἶναι· ἡμεῖς
μὲν γὰρ, ἔρῃ, μάλα συμφορὴν τοῦτο ἡγοῦμεθα ὅτι
διαπὸν ἡμεῖς ἀποδράντες. Ταῦτα δὲ διαγε βουλόμενοι
αὐτοὺς ὡς μέγιστον προειπὶν ἐπὶ σπρίον. (ε) Οἱ δὲ
ἀπεκρίναντο ὅτι καὶ αὐρὸν ἐσθλὴν εἰ εὐζωνία πορεύοντο,
καταλείποντο ὑπὸ γάρησιν ὄχλου καὶ τῶν ἀμαλῶν
σχολῇ πορεύεσθαι αὐτοὺς καὶ ἅμα, ἔρασαν, τὴν προ-
τέραν νύκτα ἀγρυπνήσαντες νῦν μακρὴν προελθόντες
ἰστροπεύουσιν. (ς) Καὶ δὲ Κύρος ἔρῃ, Ἔχετε οὖν
ῶν λέγετε πιστὸν τὴν ἡμῶς διδόνειν ὡς ἀληθεύετε·
Ἐρχέσθαι γ', ἔρασαν, θέλωμεν αὐτίκα διασπῆναι τῆς
νυχτὸς ἀγγεῖν μόνον καὶ σὺ ἡμῶν πιστὸν θεῶν πεπολήσο

ne exivit. Cumque egressus esset, statim dixit Cyrus, Jam sane tu declarabis verumme sis loquutus, cum te diceres voluptatem ex aspectu mei capere. Nequaquam vero a te discedam, inquit Medus, si hoc quidem dicis. Et Cyrus, Ergone ceteros etiam, ait, prompto animo excitabis? Ille interposito iurjurando, Profecto, inquit, donec efficiam ut etiam tu ne liberet aspicias. Tum demum missus a Cyaxare, cum alia Medis prompto animo decessisset, tum etiam addidit, se sane a viro praeantissimo et pulcherrimo, atque etiam, quod maximum esset, a diis cœlum do, abesse nolle.

Dum hæc a Cyro geruntur, divinitus quodammodo acci-
dit ut ab Hyrcanis nuntii venirent. Sunt autem Assyriis finitimi Hyrcanii, natio non illa quidem magna: quocirca etiam imperio Assyriorum subjecti erant: equites vero idem et tunc habebantur, et adhuc habentur, sicque uteban-
tur opera ipsorum Assyrii, quemadmodum Lacedæmonii Sciritarum; nec in laboribus, nec in periculis eis parentes. Et quidem eo ipso tempore iusserant eos, qui erant equites circiter mille numero, extremum tueri agmen, ut si quid a tergo periculum insidaret, id illi ante se subirent. Hyrcanii autem, utpote qui ultimo loco iter facturi erant, etiam currus suos et domesticos ultimos habebant. Nam pæreque nationes Asiaticæ expeditionem suscipientes familiam secum una ducunt; et in hac quidem expeditione Hyrcanii morem hunc acerbant. Cumque ad animos eis accidisset, cuiusmodi incommodis ab Assyriis afficerentur, et horum principem mortem occubuisse, viros ipsos esse, magnos metum invasisse exercitum, socios animum abiectione defecisseque: hæc cum secum ipsi cogitarent, visum est opportune defectionem hoc tempore fieri posse, si cum ipsis Cyri exercitus hostes non adociri vellet. Atque adeo nuntios ad Cyrum mittunt; buxas enim nomini a patris maxime celebritas accesserat. Qui autem missi erant, exponunt Cyro, jure se Assyrios odisse, ac si hoc tempore eos aggredi vellet; buxas enim nomini a patris maxime celebritas accesserat. Qui autem missi erant, exponunt Cyro, jure se Assyrios odisse, ac si hoc tempore eos aggredi vellet, ac quoque socios et duces ipsi itineris futuros: simul commemorabant etiam quo loco res hostium essent, utpote qui cum quamaxime ad expeditionem hanc suscipiendam excitare esquirebant. Et Cyrus eos interro-
gans, An existimatis, inquit, nos adhuc eos adsequituros, priusquam intra munitiones se recipiant? nam hoc ipsum nos magni insistentis loco decima, quod etiam nobis aufer-
gerint. Hæc vero dicebat, quod eos magnificentissimo de se sentire vellet. Illi autem responderunt, postroili etiam manere fieri posse, si expediri pergerent, ut eos adsequerentur: pre torba enim et plinistris eis lente iter facere: Ac præterea, inquit, quippe quod nocte superiore vigilas-
sent, jam paululum progressi castra metati sunt. Et Cyrus inquit, Ergone pignus quo fidem dictis faciat aliquid habetis, quod nos doceat, vera vos dicere? Obides, inquit, actumque hinc profecti nocte adducere volumus. Tu modo

αὐτὸν οὕτω βοηθῆν εἶναι καὶ προσθέναι καὶ ἀποθνῆσθαι.

18. Πορευομένων δὲ ἐπὶ νύξ' ἐπενέετο, λέγεται φῶς τῇ Κύρῳ καὶ τῷ στρατεύματι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προσεῖναι γενέσθαι, ὥστε πᾶσι μὲν εὐρίσκειν ἐγγιγνέσθαι πρὸς τὸ θεῖον, θαῖρος δὲ πρὸς τοὺς πολυμήνους. Ὡς δὲ ἔλθοντο τε καὶ τὰ ῥέετρα ἐκείνου, εὐκταῖα πολλὰ τὴν ἐδὼν διήνυσαν καὶ ἅμα κνέειρα πλεῖστον γίγνεται τοῦ τῶν Ἑρκανίων στρατεύματος. (18) Ὡς δ' ἔγνωσαν οἱ ἀγγελοὶ, καὶ τῷ Κύρῳ λέγουσιν ἐπὶ οὐτοὶ εἰσὶν οἱ σφέτεροι· τῷ τε γὰρ ὑπατάτους εἶναι γινώσκουσιν ἔρασαν καὶ τῷ κλέθει τῶν πυρῶν (17) ἐκ τούτου πέμπει τὸν ἑταρον αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς, προστάξας λέγειν, εἰ φθίοι εἰσὶν, ὡς τάχιστα ὑπαντῶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντες. Συναίμαται δὲ τινα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ λέγειν ἑαλέουσιν τοὺς Ἑρκανίους ἐπὶ ὧς ἂν ὁρῶσιν αὐτοὺς προσερχομένους, οὕτω καὶ αὐτοὶ ποιήσουσιν. Οὕτω δὲ ὁ μὲν μένει τῶν ἀγγέλων παρὰ τῷ Κύρῳ, δὲ δὲ προσελθόντι πρὸς τοὺς Ἑρκανίους. (19) Ἐν δ' ὅ ἑσπέρησε τοὺς Ἑρκανίους ὁ Κύρος δὲ τι ποιήσουσιν, ἐπιστάσης τὸ στρατεύμα· καὶ παραλαβόντος πρὸς αὐτὸν οἱ τῶν Μήδων προσεσκηκότες καὶ οἱ Τυγράνης καὶ ἑταρωτάωσι τί δεῖ ποιεῖν. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς ἐπὶ τούτ' ἐστὶ τὸ πλεῖστον Ἑρκανίων στρατεύμα, καὶ οὐκ εἶται δ' ἑταρος αὐτῶν, ἐροῦντες, εἰ φθίοι εἰσὶν, ὑπαντῶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντες πάντας. Ἦν μὲν οὖν οὕτω ποιοῦσι, δεξιὰς δὲ αὐτοὺς καθ' ὅν ἂν ἵστατος καὶ ἅμα θαῖρ' ἔκτεινεν· ἦν δὲ ὅπλα αἰσταντοὶ ἡ φάγιν ἐπιχειρῶσι, τούτων, ἔρη, εὐδὸς δὲ πρῶτον παρὰ τοὺς μὴ δύνανται. (20) Ὁ μὲν τοιαῦτα παρήγγειλεν. Οἱ δὲ Ἑρκανίους ἀκούσαντες τῶν ἀγγέλων θησάντες τε καὶ ἀναπηδῶντες ἐπὶ τοὺς ἑταροὺς παρῆσαν τὰς δεξιὰς ὥστε εἰρητὸν προτείνοντες· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ Πέρσαι ἀνταδελφόντες τε αὐτοὺς καὶ ἀσπάζοντο. (21) Ἐκ τούτου δὲ ὁ Κύρος λέγει, Ἥμεῖς μὲν δὲ, Ἑρκανίους, ἔρη ἡμῖν πιστεύομεν καὶ ἡμῖς δὲ χρὴ πρὸς ἡμᾶς οὕτως εἶναι. Τούτῳ δ', ἔρη, ἡμῖν πρῶτον εἰπάτε πόσον ἀπέχει ἐνθάδε ἡμῶν αἱ ἀρχαὶ εἰσι τῶν πολυμήνων καὶ τὸ αἶμα αὐτῶν. Οἱ δὲ ἀπεκρίναντο ἐπὶ ὀλίγῳ πλὴν ἡ παρασπέρη. (22) Ἐνταῦθα δὲ λέγει ὁ Κύρος, Ἄγετε δὲ, ἔρη, ὡς ἂν ὁρᾶτε Πέρσαι καὶ Μῆδοι καὶ ἡμῖς, ὡς Ἑρκανίους, ἔρη γὰρ καὶ πρὸς ἡμᾶς ὡς πρὸς συμμάχους καὶ κοινωνοὺς διαλέγομαι, εὐχρη εἰδέναι τὸν ἐν ἐν τοσούτῳ ἔσμεν ἐνθα δὲ μαχισκόμενοι μὲν πάντων ἂν τῶν ἡγεμονιστῶν τύχοιμεν· ἔσται γὰρ οἱ πολλοὶ ἐφ' ᾧ ἔχοιμεν· ἦν δὲ κατὰ τὸ κατεργεῖν ἐκαστὸν ἡμῶν ῥῶμα καὶ θυμὸν ἐπὶ τοὺς πολυμήνους, αὐτὰ μάλ' ἀδύνατον ὅπως δοῦλον ἀποδιδρασκόντων καὶ εὐρημένων τοὺς μὲν ἡμετέρας αὐτῶν, τοὺς δὲ φεύγοντας, τοὺς δ' οὐδὲ ταῦτα φρονεῖν δυναμένους. Ἠττημένοι γὰρ ὄντες τε ἡμῖς καὶ οὐτε οἰόμενοι ἔσμεν οὐτε συνταγμένοι οὐτε μάχεσθαι παρασκευασμένοι κατεπλημένους ἔσονται. (23) Εἰ οὖν ἄλλως βουλευθέντα καὶ διειρηθέντα καὶ νυκτερεύοντα καὶ βιοτικῶν τὸ ἀπὸ τοῦδε, μὴ ὥρην τούτους ἐχολῇ μὲν βουλεύεσθαι μὲν παρασκευάσαντας ἀγαθὸν ἑαυτοῖς

momenti atque existimaret, sive ei adessent sive abessent.

Cum autem his progrederentibus, nos adpellimus, tralium est, Cyro et exercitui incemclacionem de curio datam fuisse, quo factum ut in animis omnium quidam horror erga nomen divinum, et in hostes confusio nasceretur. Et quia expediti celeriterque pergerent, mirum non est si magnum conficissent iter, atque adeo cum ipso crepusculo prope ab Hyrcaniorum copis aberant. Id cum nuntii animadvertissent, Cyrum docent, hos esse viros: nam hoc et inde se intelligere aiebant quod essent ultimi, et de ignium multitudine. Tum eorum aliter ad ipsos mittit, jubetque dicere, ut si quidem essent amici, quam celerissime cubitis dextris occurrerent. Quosdam etiam suorum una militum, quibus praecepit Hyrcanias dicerent, futurum ut ipsi eodem se gererent modo, quo eos ad se ferri viderent. Atque ita nuntios alter apud Cyrum manet, alter ad Hyrcanios equo provehitur. Interea vero, dum quid Hyrcanii facturi essent considerabat Cyrus, exercitum ambistere jussit; et eum adaequant principes Medorum et Tigranes, et quid facendum sit interrogat. Ille autem dicit eis, Agmen hoc proximum Hyrcaniorum est, et ad eos nuntiorum alter abijt, cumque hoc de nostris aliquis, monuit eos, ut, si quidem amici sint, cubitis dextris occurrant omnes. Quapropter et hoc modo necessest, dextris eis suo quisque hostes porrigit, simulque animum ipsis addit: sin arma expeditierint, aut fugam moliantur, date operam, sit, ne quis ex hostium pennis hinc supersit. Hujusmodi quondam praesepit Cyrus; Hyrcanii vero nuntios cum audissent, et gavisii erant, et equis celeriter consensu adjuverant, dextris, uti denuntiatum fuerat, protendentes: et Medo ac Persae dextris victis illis porrigebant, atque bono eos animo esse jubebant. Deinde Cyrus, Nos quidem, inquit, Hyrcanii, vobis jam fidem habemus; ac vos etiam eodem modo erga nos adfectos esse oportet. Verum hoc primum nobis dicite, quantum hic distet le locus ubi hostium principes, et totae eorum sunt copiae. Responderunt illi, paulo majus intervallum esse parassaga.

Ille Cyrus, « Agile, ergo, inquit, Persae, Medo, et vos, Hyrcanii (nam vos etiam tanquam auxiliares et socios adloquor), certo nos scire oportet, eo res nostras esse in loco, ut si mollior remissione agamus, gravissima quoque mala nobis evenitura sint: novum enim hostes quarum rerum causa hoc advenimus, in totis viribus irruentes, fortiter animoseque hostes adgrediemur, illico visibilibus, eorum, cervorum fugitivorum more qui reperitur, alios supplicare, alios fugere, alios ne ad hanc quidem posse animos intemere. Nam victi vos adspicient, et neque fore ut adventemus exstimantes, neque in ordines dispositi, neque ad pugnam parati deprehendentur. » Quamobrem si suaviter et cœnare et noctem hanc exigere et vivere deinceps volumus, ne deum eis deliberandi otium, neque parandi quidquam, quod

μηδὲν, μηδὲ γυνῶνα πέμπαν θεὶ δῆλον ὅτι ἔσμεν, ἀλλὰ γόβρα κακοπείρας καὶ σαγάρους θάπντα καὶ πληγὰς ἔχον νομίζοντων. (αἰ) Καὶ ὁμοίως μὲν ἐρε, ὃ Ὑρκάνιος, ὁμοίως αὐτοὺς προσηγορεύεις ἡμῶν πορεύοντες ἐμπροσθεν, ὅπως τὴν ἡμετέραν ὁπλῶν θροονίμων λαθύνοντες ἐπὶ πλείστον χρόνον. Ἐπειδὴ δ' ἐγὼ πρὸς τὴν στρατεύματι γίνωμαι τῶν πολεμίων, παρ' ἡμῶν μὲν καταλείπεται ἕκαστος τῶν ἱππέων, ἑάν τι δώματι, ὡς γρήματι μένων παρὰ τὸν στρατόπεδον. (αἱ) Ὑμῶν δὲ οἱ μὲν ἀρχοντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐν ταῖς ἀθήραις διαμένει, εἰ συμπορεύεσθαι, ἕνα μάλιστα ἀθρόον τὴν ἐνταχύνον ἀπολαύσῃ, τοὺς δὲ νεώτερους ἐξέτι δώκειν αὐτοὶ δὲ καίνοντων τοῦτο γὰρ ἀσφαλίστατον νῦν ὡς ἐλαφίστους τῶν πολεμίων λιπεῖν. (αβ) Ἦν δὲ νεώτερον, ἐρε, ὁ πολλὸς δὲ κρατοῦσι τὴν τύχην ἀνέτρεψε, φυλάττειν αὐτοὶ τὸ ἐφ' ἀρχὴν τραπέσαν ὡς ὁ τοῦτο ποιεῖν οὐκ αὐτὸς ἀνὴρ ἐστίν, ἀλλὰ σκευοφόρος καὶ ἔστι τῇ βουλῇ μὲν γρηθῆναι δὲ τοῦτο ὡς ἀνδραπόδης. (αγ) Ἐκείνο δὲ γρηθῆναι ἐπὶ οὐδὲν ἐστὶ κερδαιώτερον τοῦ νικᾶν ὃ γὰρ κρατῶν ἅμα πάντα συνέρπασκα, καὶ τοὺς ἀνδρας καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ γρήματα καὶ πᾶσαν τὴν γέραν. Πρὸς ταῦτα τοῦτο μόνον ὁρᾷτε ὅπως τὴν νίκην διακοσμήσθε· ἐν γὰρ ταύτῃ καὶ αὐτοὶ δὲ ἀρχοῦντες ἔχετε. Καὶ τοῦτο ἅμα δώκοντες μέμνησθε, ἵνα ἐπὶ πάλιν ὅς ἐστι ἐπὶ χρόνῳ ὅπως ὡς σκότους γενομένου ὁδὸν ἐπὶ προσέτιμω.

27. Ταῦτα εἰπόν ἀπέλειπεν εἰς τὰς τάξεις ἕκαστους, καὶ ἐβόων ἅμα πορευομένους τοὺς αὐτοὺς ἕκαστον διακαθάρως ταῦτα σημαίνει ἐν μετώπῳ γὰρ ἦσαν οἱ διακαθάρως, ὥστε ἀκούειν τοὺς δὲ διακαθάρως τῇ διακαθάρως ἕκαστον κελύειν παραγγέλλειν. Ἐκ τούτου δὲ προσηγορεύον μὲν οἱ Ὑρκάνιοι, αὐτοὺς δὲ τὸ μέσον ἔχον σὺν τοῖς Πέρσαις ἐπορεύοντο τοὺς δὲ ἱππεῖς ἐκατέρωθεν, ὥστερ' εἰς, παρταῖς. (α) Τῶν δὲ πολεμίων, ἐπεὶ φάος ἔγένετο, οἱ μὲν ἰθαίμαζον τὰ δρώμενα, οἱ δὲ ἐγίνωσκον ἔσθαι, οἱ δ' ἔγγειον, οἱ δ' ἐβόων, οἱ δ' ἔδινον ἱπποῦς, οἱ δὲ συνεσκευάζοντο, οἱ δ' ἐβρίπτον τὰ ὅπλα ἀπὸ τῶν ὑπογυμνῶν, οἱ δ' ὀπλίζοντο, οἱ δὲ ἀνέπθον ἐπὶ τοὺς ἱπποῦς, οἱ δὲ ἐγυμνῶν, οἱ δὲ τὰς γυναῖκας ἀνέβιζον ἐπὶ τὰ ὄχηματα, οἱ δὲ τὰ πλείστον αἶψα ἐλάμβανον ὡς ἐκαστοὶ ἔμενον, οἱ δὲ καταρτίζοντες τὰ τοιαῦτα ἤλκοντο, οἱ δὲ πλείστοι εἰς φυγὴν ὤρμον ὀλεσθαι δὲ θεῖ πολλὰ καὶ παντοδαπὰ καὶ ἄλλα ποιεῖν αὐτοῖς, πλὴν ἡμέτερον οὐδέτι, ἀλλ' ἀμαχητὶ ἀπώλυνον. (αβ) Κρεῖστος δὲ ὁ Λυδῶν βασιλεὺς, ὡς θέρος ἦν, τὰς τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς ἀμαμαξίαις προαπέμειλε τῆς νυκτός, ὡς βῆον πορεύοντες κατὰ φύσιν, καὶ αὐτοὺς ἔχον τοὺς ἱππεῖς ἐπὶ τοῖς ὄχεσιν. (αγ) Καὶ τὸν Φρύγαν τὰ αὐτὰ ταῦτα ποιῶσαι ὅτι τὸν τῆς παρ' Ἑλλάδας ποιεῖν ἀρχοντα Φρυγίας. Ὡς δὲ παρεθόνησαν τὸν ραυγνόντων καὶ καταλαμβάνοντων αὐτοὺς, πυθμένοι τοὺς γινόμενον, ἔρεγον ἐλ καὶ αὐτοὶ ἀπὸ κράτος. (αδ) Τὸν δὲ τὸν Καππαδοκῶν βασιλεὺς καὶ τὸν τῶν Ἀραβίων θεὶ ἐγγὺς ὅπως καὶ ὑποστάντας ἀνωρακίστους κατακτείνοντες οἱ Ὑρκάνιοι. Τὸ δὲ πλείστον ἦν τῶν ἀποθανόντων Ἀσσυρίων καὶ Ἀρα-

βίων ex sua ait, et ne omnino animadvertendi quidem quod homines simus: sed non nisi acuti, et copidae, et secures, et plagas venisse putant. Et vos quidem, Hyrcanii, ait, vosmet nobis praetendendo, antecedite, quo vestris armis conspectis quam longissimo tempore hostes fallere possimus. Verum ubi ad hostium ego copias pertenero, cohortem equitum apud me singuli relinquitte ut eorum opera, si quid opus fuerit, ipse apud exercitum manens utar. Vos autem qui principes esitis et aetate protectiores, ordinibus servatis confertim procedite, si sapitis, ut me in confertas hostium copias delapsi per vim repellamini; at junioribus persequendi potestatem scribo; sique hostes occidant: nam id tutissimum hoc fuerit tempore, ut ex hostibus quam paucissimos superstitis relinquamus. Quod si vicinamus, inquit, cavendum est, id quod multis iam victoriam adeptis fortunam everit, ne ad praedandum nos conferamus: nam qui hoc facit, non amplius vir est et miles, sed saccarius calo, atque hanc adeo uti mancipium tractare cuius licet. Illud autem sciamus oportet, victoria nihil esse questuosius: nam qui victor est, is simul omnia corripit, et viros, et mulieres, et opes, et regionem simul universam. Ad haec unum illud videte, ut victoriam conservemus: quippe qua etiam raptor ipse continetur. Hoc quoque inter persequendum memineritis, ut ad me, dum adhuc lucebat, redeatis: nam postquam tenebre accesserint, neminem amplius admittam sumus.

Hae loquutus unusquemque annos ad ordines dimisit, simulque edixit, ad suos cum venissent, decurionibus suis haec quisque significant (nam qui in fronte decuriones erant, audire poterant); decurionum vero quaeque iuberent eadem decuriae suae denuntiarent. Secundum haec antecederant Hyrcanii, ipse cum Persis medium agmen tenens iter faciebat; equitesque in utrumque latus, uti par erat, instructos collocavit. Cum autem illuxisset, hostium alii obstupescunt eis quae fiebant, alii jam quid agerent, animadvertabant; alii compta munitalia, vociferabantur alii, alii solvebant equos; alii vasa colligebant, alii de iumentis arma deiecebant, alii armis se instruebant; alii in equos insilliebant, alii frenos eis laqueabant; alii in vehicula uxores imponebant; alii res maximi pretii sumebant, tanquam eas conservaturi, deprehendebantur alii, qui huiusmodi res defodiebant; maxima vero pars in fugam rubeat. Alia etiam multa variaeque tunc fecisse eos existimandum est; extra illud unum, quod nemo pugnabat, sed sine praelio peribant. Crepus autem, Lydorum rex, et mulieres, quod aestas esset, noctu harnamatis praemiserat, ut in frigore facilius iter facerent, et ipse cum equitata subsequeretur. Eadem etiam Phrygem illum fecisse perhibent, qui sitae ad Hellespontum Phrygiae imperabat. Verum ubi fugere quosdam et ad se jam pervenire senserunt, comperio quid fieret, etiam ipsi summa virium contentione fugerunt. Cappadocum autem regem et Arabum, qui prope adhuc erant, et inermes subsistebant, Hyrcanii trucidant. Qui vero interficiantur, maxima ex parte Assyrii erant et Arabes: nam

ἔλιν' ἐν γὰρ τῇ αὐτῷ ὄντας χάρις δουντοῦντα πρὸς τὴν πορείαν εἶχον. (24) Οἱ μὲν δὲ Μῆδοι καὶ Ὑρακ-
τιοὶ ὅλα δὲ εἰκὸς κρατοῦντας τοιαῦτα ἐποίουν διώκον-
τες. Ὁ δὲ Κύρος τοὺς παρ' ἐαυτοῦ ἱππεῖς καταλι-
πὼντες περιελαύνειν ἐκίλευε τὸ στρατοπέδον, καὶ εἰ
τινας οὐκ ὅπλους ἴδων ἐξόντας, κατακίανειν τοῖς δὲ
ἐπομένουσιν ἐκέλευε, ὅπως τῶν πολεμίων στρατιω-
τῶν ἦσαν ἱππεῖς ἢ πελτασταὶ ἢ τοξοῖται, ἀπορέειν τὰ
ὅπλα συνδεσμένα, τοὺς δὲ ἵππους ἐπὶ ταῖς σκηναῖς κα-
ταλείπειν. ὅπως δὲ ταῦτα μὴ ποιήσῃ, αὐτίκα τῆς κε-
φαλῆς στέρησθαι τὰς δὲ κοπίδας προχείρους ἔχοντας
ἐν τάξει περιέστησαν. (25) Οἱ μὲν δὲ τὰ ὅπλα ἔχοντας
ἐβρίπτον, ἀπορέοντες εἰς ἐν χωρίον ὅποι ἐκίλευε· καὶ
ταῦτα μὲν εἰς ἐπείταξιν ἔκρινεν.

34. Ὁ δὲ Κύρος ἐνέοντοσιν δι' ἧλλον μὲν οὐτε σῖτα οὐτε
ποτὰ ἔχοντας, ἀνὴρ δὲ τοῦτον οὐτε στρατεύσθαι δυ-
νατὸν οὐδ' ἄλλο ποιεῖν οἶδεν. Σκοπῶν δὲ ὅπως ἐν καλ-
λωτα καὶ τόχιστα ταῦτα γίνονται, ἐνθυμείται δι' ἀνάγκη
πῶσι τοῖς στρατευομένοις εἶναι τινα ὄσπρ καὶ σκηνῆς
μαλίσται καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς
στρατιώταις εἰσεῖναι ἔσται. (26) Καὶ τοῦτον ἔργον δι'
τούτους εἰκὸς μάλιστα πάντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ νῦν
κατεῖδ' ἔχειν ἢ ἐν δὲ τὸ ἀμάρ συσκευασίαν ἔχειν ἐκ-
τερεῖα δὲ παρῆναι τοὺς ἐπιτρόπους πάντας, εἰ δὲ που μὴ
εἴη ἐπιτρόπος, τὸν πρεσβύτερον ἀπὸ σκηνῆς τῇ δὲ
ἀπειθῶναι πάντα τὰ χαλαρὰ ἀνέπειν. Οἱ δὲ ὁρῶντες
καὶ τοὺς δεσποτάς πειθομένους ταχὺ ἐπείθοντο. (26)
Ἐπεὶ δὲ παραγέγοντο, πρῶτον μὲν ἐκίλευε καθέσθαι
αὐτοὺς ὅπως ἐπὶ πλῆθος ἢ δυοῖν μηχανῶν ἐν τῇ σκηνῇ τὰ
ἐπιτήδεια. Ἐπεὶ δὲ τούτους πλῆθος, ἀδίκως ἐκίλευεν ὅπως
μηκρὸν ἦν ἐν τούτῳ σχεδὸν πάντας ἐκαθίζοντο. (27) Ἐπεὶ
δὲ ταῦτα ἔμαθεν, εἶπεν ὧδε αὐτοῖς, Ἀγαθὲ νῦν, ἔφη, ὦ
ἄνδρες, εἰ τινες ὑμῶν τὰ μὲν κακὰ μυθεύει, ἀγαθοὺ δὲ
τινος παρ' ἡμῶν βούλοισθ' ἐν τυγχίνειν, ἐπιμαλίσθητε
προθύμως ὅπως διπλάσια ἐν τῇ σκηνῇ ἑκάστη σῖτα καὶ
ποτὰ παρεσκευασμένα ἢ ἢ εἰ τοῖς δεσποταῖς καὶ τοῖς οἰ-
κέταις καθ' ἡμέραν ποιεῖται· καὶ ταῦτα δὲ πάντα ὁπόσα
καλὴν δαίτη παρέξει ἔστωμα ποιεῖτε, ὥς αὐτίκα μάλᾳ
παρίσονται ὑπότεροι ἐν κραυαῖς, ἀδίκως οὐκ ἐκίλευ
ἔχειν πάντα τὰ ἐπιτήδεια. Εἰ δὲ ὅτε δι' ἐπὶ συμπεροῖ
ἐν ὑμῶν ἀμέμπτως δέχεσθαι τοὺς ἄνδρας. (28) Οἱ μὲν
δὲ ταῦτα ἀκούσαντες πολλὰ πσοῦθ' ἐν παρεγγαλμῆναι
ἐπαρτην, ὁ δ' αὖ σὺν καλῶς τοὺς ταξίρχους εἰλεῖ
τοιαῦτα. Ἄνδρες ὅδοι, γινώσκω μὲν δι' τὴν ἔξισιν
ἡμῶν προτέρους, ἀπόντων τῶν συμμάχων ἀφ' ὧν τυ-
χαῖν καὶ τοῖς μάλιστα ἐσπουδαμένους καὶ σίτοις καὶ
ποτοῖς χρῆσθαι· ἀλλ' οὐ μοι δοκεῖ τοῦτ' ἐν τῷ ἄριστον
πλῆθος ἡμετέροις ἔχειν ἢ τὸ τῶν συμμάχων ἐπιμαλίσ
φανήσθαι, οὐδ' ἐν αὐτῇ ἡ εὐαχρία ἰσχυροτέρους τοσούτων
ποιῆσαι ὅσον εἰ δυναίμεθα τοὺς συμμάχους προθύμως
ποιεῖσθαι. (29) Εἰ δὲ τῶν νῦν διωκόντων καὶ κατακί-
νόντων τοὺς ἡμετέρους πολεμίους, καὶ μαχόμενων, εἰ
τις ἠθανίσθαι, τοῦτον δοξομεν οὕτως ἀμείβειν ὥστε
καὶ πρὶν εἰδέναι, δι' ἐπείταξιν ἡμετέρας φανί-

quod in sua jam essent regione, hostissime progrediebantur.
Ac Medi quidem et Hyrcanii huiusmodi quendam, inter per-
sequendum, qualia victores facere consentaneum est, pertra-
bant. Cyrus autem equites apud se relictos castra circum-
equitare iussit, et si quos armatos exire viderent, eos
occidere: remanentibus vero per praeconeum edicebat, ut
quicumque milites hostium vel equites essent, vel peltastas,
vel sagittarii, arma colligata adferrent, equis ad taberna-
cula relictis: haec autem quicumque non faceret, mox ca-
pitē plecteretur: et cum strictis copiis in ordine cir-
cumsisterant. Itaque hi, quibus erant arma, unum in
locom illa asportata abieciunt, ubi Cyrus iusserat, et ea
quidem concremabant illi, quibus hoc negotii dederat.

Cyrum autem cogitatio subit, ne neque esculentis neque
potulentis instructos venisse, sine quibus nec ulla auscipi
expeditio, nec fieri quicquam aliud queat. Et cum conside-
raret quo pacto haec et ceterum et rectissime parari pos-
sent, animadvertit omnibus militibus opus esse quo-
dam, cui et tabernaculum curae foret, atque ut res neces-
sariae militibus in id intrantibus parata essent. Itaque sen-
tientibus verisimile esse id maxime temporis illos in castris
depressos esse, quod in colligendis vasis occuparentur: per
praecones igitur edixit, ut servi castris omnes adessent,
et sicubi servus talis nullus esset, maximus naves et taberna-
culo veniret: ei vero qui non pareret gravissima quoque
indixit. Illi autem, cum etiam dominos iussis obtemperare
cererent, statim paruerunt. Et cum adessent, primum se-
dere iussit illos, quibus esset plus quam in duos menses in
tabernaculo commensus. His cum misperisset, rursus se-
dere iussit quibus esset in unum mensem commensus: illi
tum fere omnes simul sederunt. Cum haec comperisset,
his eos verbis allocutus est: « Agite vero, inquit, o viri,
quicumque vestrum mala exasti estis, et boni quilibet a vo-
bis consequi capitis, promptis animis operam date, ut quo-
libet in tabernaculo cibi ac potus plus duplo paratum sit et
dominus et famulus, quam quotidie parare consuevit: quin
et alia parata sint omnia facite, quicumque dapas effe-
ctura sint lautas; quippe mox aderam, utricumque vide-
riat, neque quomodo putabam esse, ut res omnes necessariae
adstatim habeam. Itaque scire vos volo et re vestra futu-
rum, si viros sine querelis exceperitis. » Haec illi cum au-
dissent, magno studio imperata faciebant. Cyrus autem
convocatis cohortium praefectis huiusmodi quaedam verba
fecit: « Scio jam licere nobis, apici, ante absentes socios
prandium sonere, cibisque adeo studiosissime paratis ac
potu uti: verum mihi non videtur hoc prandium magis
nobis profuturum, quam si patent sociis nobis curae fuisse,
neque tantas nobis vires additurum esse hoc convi-
vium, quantae nobis accessurae sunt, si socios ad nos ju-
vandos alacres reddere possimus. Quod si eos, qui jam
persequuntur et interficiunt hostes nostros, et, si quis ad-
hoc resistit, dimicant, usque adeo negligere videbimur,
ut etiam, priusquam cognoverimus quid rerum agant, nos

σθαι, ὅπως μὴ αἰσχροὶ μὲν φανούμεθα, ἀσθενεῖς δ' ἐσόμεθα, συμμάχων ἀπορούμενοι τὸ δὲ τῶν κινουμένων καὶ πονούτων ἐπιμαλθῆναι ὅπως εἰσόντες τὰ ἐπιτήδεια ἔσονται, αὕτη ἂν ἡμᾶς ἡ δοῖναι πλεῖον εὐφρανται, ὡς ἐγὼ φημι, ἢ τὸ παραχρῆμα τῇ γαστρὶ χαρίσασθαι. (40) Ἐννοήσατε δ', ἐφη, ὡς αἰ μὴδ' ἐκείνους αἰσχυροῖν ἦν, οὐδ' ὡς ἡμῖν νῦν προσήκει οὕτε πληρησιῶνται οὕτε μέλλουσιν γὰρ πῶς διακίπρανται ἡμῖν ἢ βουλόμεθα, εἰδὲν αὖ τὰ πάντα νῦν ἀκαμῶσαι ἐπιμαλῆας δέοντα. Ἐχομεν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολέμιους πολλαπλασίους ἡμῖν αὐτῶν, καὶ τούτους λαλομένους ὅπως καὶ φυλάττεσθαι ἴσως ἐστὶ προσήκει καὶ φυλάττειν, ὅπως ὅσοι καὶ οἱ ποιεῖσθαι ἡμῖν τὰ ἐπιτήδεια· ἐστὶ δ' οἱ ἱππεῖς ἡμῖν ἄπεισι, φροντίδα παρέχοντες ὅπου εἴπῃ, καὶ ἄλλωσι, εἰ παρήμενοι. (41) Ὡς τ', ὦ ἄνδρες, νῦν μοι δοκεῖ τοιαῦτον οἶον ἡμῖς προσερέσθαι δεῖν καὶ τοιούτων ποῦν ὅσοις ἐν τῷ συμφορώτατον εἴη πρὸς τὸ μῆτε ὕπνου μῆτε ἀφροσύνης ἐκπίπτειν. (42) Ἐστὶ δὲ καὶ χρεῖματα πολλὰ ἐστὶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὧν οὐκ ἀγνοῖται ὅτι δυνατόν ἡμῖν κοινῶν εἶναι τοῖς συγκρατεῦσιν νοστήσασθαι ὅσοις ἂν βουλόμεθα· ἀλλ' αὖ μοι δοκεῖ τὸ λαβεῖν καρδαιώτερον εἶναι τοῖς δικαίοις φαινομένοις αὐτοῖς τοῦτο περὶσθαι ἐπὶ μέλλον ποιεῖν ἢ νῦν ἀποδέσθαι ἡμῖς. (43) Δοκεῖ δ' ἕκαστος, ἐφη, καὶ τὸ νείμαι τὰ χρεῖματα, ἐπειδὴν εἴδωσι, Μήδους καὶ Ἰγχανίου καὶ Τυγράνης ἐπιτρέφει, καὶ ἦν τι μείον ἡμῖν δέοντα, κέρδος ἔσθαι διὰ γὰρ τὰ κέρδη ἥδον ἡμῖν παρήμενοι. (44) Τὸ μὲν γὰρ νῦν πλεονεκτῆσαι ἀλογόρουν ἂν ἡμῖν τὸν πλοῦτον παράσχῃ· τὸ δὲ ταῦτα προεμένους ἐκείνα κτήσασθαι θένει δ' πλοῦτος γίγνεται, τοῦτο, ὡς ἐγὼ δοκῶ, ἀνευρότερον ἡμῖν δύναται ἂν τὸν εἶδον καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις παρέχῃ. (45) Οἶμαι δ', ἐφη, καὶ οἰκοὶ ἡμῶς τοῦτο ἔνακεν ἀσκεῖν καὶ γαστρὸς κρείττους εἶναι καὶ καρδῶν ἀκαίρων, ἦν, εἰ ποτε εἴποι, δυναίμεθα αὐτοῖς συμφορὰς χρῆσθαι πῶς δ' ἂν ἐν μείζονσι τῶν νῦν παρόντων ἐπιδείξαιμεν ἂν τὴν παιδείαν ἐγὼ μὲν οὐχ ὀρῶ. (46) Ὁ μὲν οὕτως εἶπε. Συνείπῃ δ' αὐτῷ Ἰγσάσπης ἄνθρωπος Πέρσης τῶν δημοτῶν ὤδε. Λέγων γὰρ τῶν εἴη, ὦ Κύριε, εἰ ἐν θέρῃ μὲν πολλάκις ἀσπετα καρτεροῦμαι, ὅπως θέρῃν τὴν ἱπποκρίων ποιησόμεθα καὶ μάλᾳ μικροῦ ἴσως εἶπον εἶδον δὲ ἴλον περὶόμενοι θέρῃν εἰ ἱπποδῶν τὴν ποιησόμεθα γενέσθαι ἡμῖν ἢ τῶν μὲν κακῶν ἀνθρώπων ἀρχαί, τοῖς δ' ἀγαθοῖς πέλλεται, οὐκ ἂν πρόποντα ἡμῖν δοκούμεν ποιεῖν. (47) Ὁ μὲν οὖν Ἰγσάσπης οὕτως εἶπεν οἱ δ' ἄλλοι πάντες ταῦτα συνέφον. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν, Ἄγε δὴ, ἐφη, ἐπειδὴ δυνούμεθα ταῦτα, πέμψατε ἀπὸ λόγου ἐκαστος πέντε ἄνδρας τῶν σπουδαιοτάτων οὗτοι δὲ περιούντες, ὅς μὲν ἂν ὀρώσι πορούμεντας τάπτιζμα, ἐπαυνοῦνται, ὅς δ' ἂν ἐμειλύντες, καλοῦνται ἀρετιώτερον ἢ ὡς δεσπόται. Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἐπόρουν

pramos esse constat, vereor ne manifesti sinas turpitudinis, et, sociis destituti, vires nostrae debilitentur. At eorum eorum gerere qui et labores perferant et pericula adsumunt, ut adventantes scilicet res habeamus necessarias, hoc vero epulum multo nos magis exhilaraverit, mea quidem sententia, quam si statim es quoniam grata sunt finiamus. Etiam hoc cogitavi velim, ut illos maxime revereri non debeamus, tamen ne sic quidem vel salietati unquam vel temulentiae nos indulgere consueverimus esse: necdum enim conficimus ea quae volumus, sed jam omnia, curam quae requirunt atque diligentiam, in ipso sunt articulo. Nam in castris hostes habemus numero plures nobis ipsis, eosque solutos; a quibus forsitan adhuc cavere nos convenit, et eodem custodire, ut sint qui nobis res necessarias parent. Absunt praeterea a nobis equites, qui sollicitudinem, quoniam sint in loco, adferunt; ac si redeant, manserunt sicut nebulosum. Quapropter, viri, mea quidem sententia, cibum ejusmodi hoc tempore potiusque nobis est sumendus, qualis sit ad hoc quam maxime idoneus, ut nec somnus, nec dementia repleamur. Scio item magnam in hac castris pecuniae copiam esse, de qua nos ignorare fieri posse ut nos, ut illa nobis sit cum illis, qui nobiscum esse cepere, communis, quantum voluerimus, avertemus: verum non questuosius hoc ergo futurum arbitror, si hanc ipsi sumamus quam si justos illos nos declarantes, ratione hac id comparemus, ut nos majori, quam modo, benevolentia complectantur. Etiam pecuniarum, inquit, divisionem Medis et Hyrcanis et Tigran, postquam advenierit, permittendam arbitror: ac si minus quoque nobis tribuerint, id ipsum in lucro ponendum esse: nam ob haec lucra libentius nobiscum manebunt. Nos hoc quidem tempore proprii commodi rationem habere, opes nobis brevi temporis spatio durissimas concillaverit: verum his neglectis illa parare, unde divitiae nascentur, hoc nimicum, meo iudicio, nobis nostrisque omnibus opes magis perennem suppeditare possit. Arbitror autem, ait, propterea domi quoque nos et ad gulam et ad questus intempestivi cupiditatem frenandam adnascantur, ut illis, cum usus veniat, commodum possimus uti: quibus aulem in rebus melius quam in praesentibus, edere quaeque discipline specimen, equidem non video. Hoc quidem modo dixit Cyrus: ejusque orationem Hytaspas Persa, unus ex iustiorum numero, huiusmodi verbis comprobavit: Absurdum nempe fuit, Cyre, nos in venatione quidem serpentum ciborum ab usu toleranter abstinere, quandam vel fera potius, eaque forsitan parvi admodum pretii; at in conatu solidas venandi opes, si nobis ea potius esse indigeamus, quae praevis quidem hominibus domuantur, sed bovis cedunt, sic nos videri, quod minime nos debeat, facere. Et ita quidem Hytaspas loquutus est; ceterique omnes his advenit sunt. Et Cyrus, Agite ergo, inquit, quando de his castris est omnium nostrum sententia, militie de suo quisque manipulo viros quosque imprimis graves, qui per castra circumstantes collaudant eos, quoscunque res necessarias parare viderint; in negligentes autem nihil percha quam si ipsorum essent domini, animadvertant. Et haec quidem illi fecerunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τὸν δὲ Μήδων τινὲς ἦδον, οἱ μὲν ἀμείβας προσημαίνεας καταλαβόντες καὶ ἀποστρέφοντες προσέλαυνον μαστὰς ἂν δαίται στρατῶν, οἱ δὲ καὶ ἀρμαμάζας γυναικῶν τῶν βελτίστων τὸν μὲν γυναικῶν, τὸν δὲ καὶ παλαικῶν διὰ τὸ κάλλος συμπεριγενομένων, καὶ ταύτας ἀληφρῶτες προσέγγον. (α) Πάντες γὰρ ἔτι καὶ νῦν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν στρατεύονται ἔχοντες τὰ πλείστου εἶνα στρατεύοντες, λίγοντες δὲ μετ' ἄλλων μάχονται· ἂν εἰ τὰ πόλιντα παραίη· τούτους γὰρ ρασι ἀνάγκη εἶναι προθύμας ἀλίσαν. Ἰσως μὲν οὖν οὗτος ἔχει· ἰσως δὲ καὶ ποιοῦσιν αὐτὰ τῇ ἡδονῇ χαρίζονται.

α. Ὁ δὲ Κύρος θεωρεῖν τὰ τῶν Μήδων ἔργα καὶ Ὑρανόων ἄσπαρ κατεμάχοντο καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, εἰ οἱ ἄλλοι τοῦτον τὸν χρόνον ἀμείβαν τε μετ' ἄλλων ἐκαστῶν ἐλάσκον καὶ προσεπείθοντο τι, αὐτὸς δ' ἔν ἀργιστέρας χύμας ὑπομένειν. Καὶ γὰρ δι' οὗ ἀπάγοντες καὶ ἀποδεικνύοντες Κύρος ἡ γῆν πάλιν ἀπὸ λαύων μεταδιδάσκοντες τοὺς ἄλλους· ταῦτα γὰρ σφίσι ἐρασιν προσεπείθοντο καὶ ποιεῖν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Δακνόμενος δὲ ὁ Κύρος ἐπὶ τούτοις ταῦτα μὲν ὅμως κατεχόμενος συνακαλεῖ δὲ πάλιν τοὺς ταξίρχους, καὶ σὺς ὅπου αὐτοῦ ἐμμελλὼν ἀκούσασθαι τὰ βουλευόμενα λέγει τάδε.

α. Ὅτι μὲν, οἱ ἄνδρες φίλοι, εἰ κατέχομεν τὰ νῦν προσημαίνοντα, μεγάλα μὲν ἂν ἀπαιτοῦμεν Πέρσαις ἀγαθὰ γένοιτο, μέγιστα δ' ἂν ἐλπίδας ἔμειν δι' ὧν πράττεται, πάντες, ὅμαι, γινώσκετε· ὅπως δ' ἂν αὐτῶν ἡμεῖς κύροι γινώμεθα, μὴ αὐτέρας ὄντας κηρύσσειν αὐτὰ, εἰ μὴ ἔσται οὐκίον ἱππικὸν Πέρσαις, τοῦτο ἐγὼ οὐκίον ὄρω. (α) Ἐννοῖτε γὰρ δι', ἐγὼ ἔχομαι ἡμεῖς οἱ Πέρσαις ὅλας οἷς δοκοῦμεν τρέφασθαι τοὺς πολέμους ἐμὸς ὄντας καὶ δι' τρεπόμενοι πόλεις ἢ ἱππείας ἢ τοξότας ἢ πελταστὰς ἢ ἀκοντιστὰς ἄνευ ἱππων ὄντας δυναίμεθα· ἂν φεύγοντας ἢ λαθεῖν ἢ κατακτανεῖν· τίνας δ' ἂν φεύγοντες ἡμεῖς προκίοντες κακοῖν ἢ τοξόταις ἢ ἀκοντισταῖς ἢ ἱππέας, εὖ εἰδότες ὅτι οὐδεὶς αὐτοῖς κίνδυνος ὅρ' ἔμειν κακὸν τὰ πλεῖστα μετ' ἄλλων ἢ ὑπὸ τῶν περικύκλων ὄντων, (ε) Εἰ δ' οὕτω ταῦτα ἔχει, εὐδελον ὅτι οἱ νῦν παρόντες ἔμειν ἱππείας νομίζουσι πάντα τὰ ὑποχείριμα γινόμενα ἐκαστῶν εἶναι οὕτως ἔχοντες ἢ ἡμέτερα, ἰσως δὲ νῆ ἴδια καὶ μετ' ἄλλων. (γ) Νῦν μὲν οὖν οὕτω ταῦτ' ἔχει κατ' ἀνάγκη· εἰ δ' ἡμεῖς ἱππικὸν κτησάμεθα μὴ χεῖρον τοῦτον, οὐ πῶς ἔμειν καταφανὲς ὅτι τοῦτ' ἂν πολέμους δυναίμεθα καὶ ὅτι τοῦτον ποτεν ὁσαπερ νῦν σὺν τοῖς τοῖς τοῖς τε ἔχομεν ἂν τότε μετρώτερον πρὸς ἡμῶν ὄντας· ὅπως γὰρ ἢ παραίνοι ἢ ἀπεινά βούλονται, ἔχοντες ἂν ἡμῖν μέλοι, εἰ αὐτοὶ ἄνευ τοῦτον ἀρκοῦμεν ἡμῖν αὐτοῖς. (δ) Ἐλεν. Ταῦτα μὲν δὲ, ὅμαι, οὐδεὶς ἂν ἀντισημαίνει μὴ οὐχὶ τὸ πᾶν διαφέρειν γινώσκει Περσῶν οὐκίον ἱππικὸν. Ἀλλ' εἰκίνο ἰσως ἐννοῖται πρὸς ἂν τοῦτο γινώσκει. Ἀρ' οὖν σφαιρόμεθα, εἰ βουλόμεθα καθιστάμεν ἱππικὸν, τί ἡμῖν ὑπάρχει καὶ τίνας ἐνδεῖ; (α) Οὐκίον ἱππικὸν μὲν οὐκίον πολλοῦ ἐν τῇ στρα-

CAPUT III.

Medorum vero quidam, cum partim pilastris, quae e castris hostium dudum excesserant, rebus quibus indigebat exercitus repleta, adsequuti e fuga retrahissent, advehant; partim harumina intercepas cum praestantissimis mulieribus, quas vel conjuges legitimas, vel concubinas fortunae causa viri secum duxerant, ad castra adducebant. Nam hoc etiam tempore Asiatice omnes cum exercitum in expeditionem educant, ita solent educere, ut res maximi prelii secum sumant, quippe aiunt se pugnandi fore avidiores, ere si res adiut, quas carissimas habent: has enim animose defendendi necessitate tibi imponi dicunt. Et fortasse quidem ita se res habet; fortassis etiam haec, voluptati uti indulgent, faciunt.

Cyrus talem, cum Medorum et Hyrcaniorum facinora cerneret, ipse sibi quisque quasi succensebat, quod alii hoc ipso tempore vigore quodam superare viderentur, atque aliquid etiam acquirere, ipsi vero loco ab exercenda industria remotiori harere. Etenim qui praedam abducebant, monstratis Cyro rebus his quas adferebant, rursus ceteros persequuntur hostes avecti sunt: haec enim nil facerent, imperatum sibi suis a praefectis aiebant. Quae tumetis Cyrum noverant, suis tamen ille locis singula reponere; convocabat autem denno cohortum praefectos, et cum tibi constitisset, unde exaudiri consultatio posset, haec protulit:

« Arbitror ego, amici, vos omnes animadvertere, bona ingentia Persis universis cessura, maxime adeo nobis, ut par est, quorum adquiruntur opera, si quidem illa quae nobis sunt jam ostentata obtinuerimus: verum quo his pacto potiri queamus, cum virum satis ad ea comparanda nobis non suppetat, nisi proprius Persis equitatus fuerit, equidem non video. Nam velim vobis in mentem veniat, ait, nos Persas instructos armis esse, quibus hostes cominus cum his congressi, in fugam vertere posse videmur: at ubi jam eos in fugam verterimus, quosnam vel equites, vel sagittarios, vel pettistas, vel iaculatores fugientes tunc capere possumus, aut interficere, cum nulli nobis sint equali? Quisnam istidem contra nos tendere formidat, ac maleficis nos vexare, sive sagittarii, sive iaculatores, sive equites, cum certo sciant nihil illi imminere periculi, ne a nobis magis quam a consiliis arboribus detrimenti quid accipiant? Quod si haec ita se habeant, annon nummiferum est, ait, illos equites qui modo nobiscum sunt, existimare universa haec quae capta sunt, non minus sua esse quam nostra? Imo profecto magis etiam nostrae. Et jam sane hoc uti sic se habere necessarium est. At verum si nos equitatum paramus nihil horum equitatu deteriorum, annon nobis omnino periculum est, futurum, ut et adversus hostes ea sine his geramus, quae cum his modo gerimus, et ut hos ipsos erga nos molestiores experiamur? Nam cum vel adesse vel abesse velint, minus curae nobis erit, si nobis ipsis etiam abique his facultas res conficiendi nostras abunde suppetat. Ego. Nemo certe, ut opinor, contra hanc sententiam repugnando dubitare possit, quin omnino praestet, Persas proprium sibi equitatum parare. Sed illud forsitan vobiscum animo cogitatis, quo pacto confici hoc possit. Consideremusne igitur, si equitatum instituere velimus, quid nobis adsit, quidque deest? Sunt certe hi nobis equi nulli numero, capiti in

τοῦτο καθύπερθε καὶ χαλινὸν ὡς πείθονται καὶ τάλλα θραδαῖ ἵππους ἐξομαίει γρη῏σται. Ἀλλὰ μὴν καὶ οὐκ ἐστὶ ἀνδρῶν ἱππικὰ χρῆσθαι ἐξομαίει, θώρακας μὲν ἱρμάματα τῶν σωματίων, παλὰ δὲ οὐ καὶ μαθεύντες καὶ ἐχόντες χρῆματ' ἄν. (10) Τί δὲ τὸ λοιπὸν; ὅτελον δεῖ ἀνδρῶν δεῖ. Οὐκ οὖν τοῦτο μάλιστα ἐχόμεν οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡμετέρον ἐστὶν ὥς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς. Ἀλλ' ἐρεῖ τις ἴσως δεῖ οὐκ ἐπιστάμεθα. Μὴ δέ; οὐδὲ γὰρ τοῦτον τῶν ἐπισταμένων νῦν πρὶν μαθεῖν οὐδαὶς ἐπίστατο.

(11) Ἀλλ' εἰποι ἂν τις δεῖ παιδὶς ὄντας ἐμαῖθανον. Καὶ πότῃ παιδὶς εἰσι φρονιμώτεροι ὥστε μαθεῖν τὰ πραξόμενα καὶ δεκνόμενα ἢ ἄνδρες; πότῃ δὲ ἂν μαθῶσιν ἱκανώτεροι τοῦ σώματι ἐκπαύον, οἱ παῖδες ἢ οἱ ἄνδρες; (12) Ἀλλὰ μὴν σχολῇ τε ἡμῖν μαθάνειν δεῖ, οὐτε παισὶν οὐτε ἄλλοις ἀνδράσι οὐτε γὰρ τοῦτέστιν ἡμῖν μαθεύον, ὥστε τοῖς παισὶ προεπιστάμεθα γὰρ τοῦτο· οὐτε μὴ ἀκούειν ἐπιστάμεθα γὰρ τοῦτο· ἀλλ' οὐδὲ μὴν, ὥστε τοῖς ἄλλοις ἀνδράσι τοῖς μὲν γεωργίας ἀσφαλὲς παρέχουσι, τοῖς δὲ τέχναι, τοῖς δὲ ἄλλα οὐκ ἐστὶν ἡμῖν δὲ στρατεύεσθαι οὐ μόνον σχολῇ, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκῃ. (13) Ἀλλὰ μὴν οὐκ ὥστεν ἄλλα πολλὰ τῶν πολέμων χαλινὰ μὲν, χρῆσθαι δὲ ἱππικῇ δὲ οὐκ ἐν βδοῖ μὲν ἔχον τὴν αὐτοῖν τὸν ποδῶν παρῆσθαι; ἐν δὲ σπουδῇ οὐκ ἔδω ταρῶ μὲν ὀργῃ παραγῆσθαι, εἰ δέοι, ταρῶ δὲ, εἴτε ἀνδρῶν εἴτε θύρα δέοι δοικασθαι, καταλαβεῖν; ἐκείνῳ δὲ οὐχὶ εὐπατέρι τὸ δ, τὴν δὲ δὴ ὅλον λαβεῖν τὸν ἵππον τοῦτο συμπαρεῖν; οὐκ οὖν ταῦτό γ' ἐστὶν ἔχειν τε καὶ φέρειν. (14) Ὅ γε μὴν μάλιστα ἄν τις φρονησέη, μὴ εἰ δέοι δὲ ἵππου κινδυνεύον ἡμῶς πρότερον πρὶν ἀκριβοῦν τὸ ἔργον τοῦτο, κἀπειτα μάλιστα περὶ εἴ τι ὁμειν μάλιστα ποι ἱππικῇ ἱκανοί, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀμείψαντο· θῶν γὰρ ἂν βουλευμένοι, εἴδοιται ἡμῖν παροῖς εὐλοῖς μάχεσθαι οὐδὲν γὰρ τῶν πεζῶν ἀπομαθησόμεθα ἱππικῇν μαθάνοντες. (15) Κύριος μὲν οὕτως εἶπε· Χρυσάντας δὲ συνεταγομένην αὐτοῦ ὁδὸν εἰλεῖν.

Ἀλλ' ἐρῶ μὲν, ἔφη, οὕτως ἐπιθυμῶ ἱππικῇν μαθεῖν ὥς νομίζω, ἢν ἱππικῇ γένωμαι, ἀνδρῶπος πενήνης γενέσθαι. (16) Νῦν μὲν γὰρ ἔγωγε ἀγαπῶ ἢν γ' εἴ ἴσους τὴν θεῖν ἔρμηθεις ἀνθρώπων μόνον τῇ κεφαλῇ πρόσρως, καὶ θηρίων παραθῶν ἰδὼν δυνασθῶ διατεινόμενος ρέθασιν ὥστε ἀκονεῖσθαι ἢ τοῦτέστιν πρὶν πᾶν πρόσω αὐτὸ γινέσθαι· ἢν δὲ ἱππικῇ γένωμαι, δυνασθῶ μὲν ἀνδρῶν εἰς ὅρους μέγας καθιερεῖν, δυνασθῶ μὲν θηρία δυνάμει τῇ μὲν ἐκ χειρὸς παιδὶν καταλαμβάνων, τὰ δὲ ἀκονεῖν ὥστε ἐπικρύπτει· καὶ γὰρ ἂν ἀμφοτέρω ταχέως ἢ, ὅμως ἀν πλησίον γίνονται ἀλλήλων, ὥστε τὰ ἐπικρύπτει ἔσται. (17) Ὅ δὲ δὴ μάλιστα δοκῶ εἶναι, ἔφη, ἐξηλεκτόν, ἱππικανταύρους, εἰ ἐγὼ νομῶ, ὥστε προβουλεύεσθαι μὲν ἀνθρώπου φρονέειν, ταῖς δὲ χειρὶ τὸ θέον παλαμῶσθαι, ἱπποῦ δὲ τάχος ἔχειν καὶ ἰσχυρῶν, ὥστε τὸ μὲν φεῖγον λαβεῖν, τὸ δὲ ὁμαίνον ἀνατρέπειν, οὐκ οὖν ταῦτα πάντα καὶ ἐγὼ ἱππικῇ γένωμένος συγκαμύλλωμαι πρὸς ἑκαστὸν. (18) Ἡρσεν μὲν γὰρ ἔγω πάντα τῇ ἀνθρωπίνῃ γνώμῃ, ταῖς δὲ χειρὶν ἐπιλοπορήσει, δοῦναι μὲν δὲ

castris; sunt item frenis quibus regi solent, ceteraque omnia quibus ad usum equestris opus est. Quis et illa nobis suppetunt, quibus eques uti debet, sinistrum lorice, munimela corporum, et palia, quibus et ejaculandi et retentis uti possumus. Quid ergo reliquum? Viris semper nobis opus est. Atqui hoc potissimum habemus: nulli enim aequo nostrum est, aique nosmet nobis ipsis sumus. At dixerit fortasse quispiam nos imperitos esse. Ita profecto res est: neque enim illorum quisquam, qui jam periti sunt, priusquam disceret, peritus erat. Verum quis objecerit, eos, pauci dum essent, didicisse. Utrum vero in pueris an in viris prudentiae plus est ad discendum ea quae dantur et monstrantur? quidus, postquam didicerint, ad exercendum ea, magis idonea corpora sunt, pueris an viris? At vero tantum nobis est ad discendum otii, quantum nec pueris, nec aliis viris: neque enim sagittandi nobis discere est ars, sicut pueris; nam hanc jam tenemus: neque jectandi; cum illam quoque callemus: nec item nobis accidit, quod hominibus ceteris, quibus nepotis partim agrorum cultura, partim artificia, partim aliae domesticae res exhibent; nobis ad tractandam rem militarem non utiam duntaxat est, sed etiam necessitas imponitur. At vero non hoc est, quod in aliis multis rebus ad bellum necessariis, quae sunt illis quidem difficiles, sed utilitatem afferunt: annon equitatio jucundior est in itinere quam pedibus incedere? in festinatione autem, nonne jucundum est celeriter, si sit opus, amico adesse; celeriterque, vel hominem vel feram, si postat usus, insequendo interciperet? illud autem usum commodum est, quod necne armorum genus ferendum sit, si equum una portare? non enim idem est, et habere ista, et portare. Quod vero maxime quis vereri possit, ne, si necesse fuerit in equo prius non praestitum subire, quam hoc equitandi munus accurate tenemus, tum demum neque pedes amplius sumus, neque satis idonei equales; nec hoc ipsius adeo omnino est explicite difficile: nam ubiqueque voluerimus, nobis statim libebit pedibus dimicare: quippe equitandi artem adocti, nulli eorum, quae ad artem pedestris pugnae pertinent, dediscemus. * Cyrus quidem hanc orationem habuit: et Chrysanias, ejus sententiam adprobans, in hunc modum loquutus est:

* Equidem, inquit, usque adeo equitandi artem discere cupio, ut existimem me hominem volatilem fore, si eques factus fuero. Nam modo satis mihi certe fuerit, si eques aliquid currere pariter adgressus, solo eum capite antevertem; et si feram praetercurrentem videam, ei contento cursu prevertere possim, ut prius eam vel jaculo vel sagitta feriam quam procul admodum evaserit: at eques si factus fuero, virum interimere tanto ex intervallo potero, quanto a me fuerit consecutus: et feram persequens, partem eam potero cominus intercepta, partem quasi stantes jactulando ferire: nam si duo veloces sint, et praeparati tamen ad se invicem accedant, stantiam instar erunt. Ego vero, inquit, maxime omnibus ex animalibus hippocentauras, si qui fuerint, admirari soleo; qui et iussum prudentia consilium capere prius, et quod opus esset manibus efficerent, et equi celeritatem et robur habent ad id capiendum quod fugeret, et praeteritendum quod subsisteret: haec igitur omnia et ipse factus eques, in me conferam. Menio quidem humana praevideam cuncta potero, manibus arma ge-

τῶ ἵππῳ, τὸν δ' ἐναντίον ἀνατρέψω τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ, ἀλλ' οὐ συμπεριλάθω δεξιόσμου ὥστερ' οἱ ἵπποκένταυροι οὐκ οὖν τοῦτό γε κρείττον ἢ συμπεριβαίνει. (iv) Τὸς μὲν γὰρ ἵπποκένταυρους οἵμαι ἔργῳ πολλοὺς μὲν ἀπορεῖν τῶν ἀνθρώπων εὐρημαίνον ἀγαθὸν ὅπως δεῖ χρῆσθαι, πολλοὺς δὲ τῶν ἵππων παρὰ τὸν ἥλιον πῶς αὐτῶν χρὴ ἀπολαύειν. (v) Ἐγὼ δὲ ἢν ἵπποιεν μάθος, ὅταν μὲν ἐπὶ τοῦ ἵππου γίνωμαι, τὰ τοῦ ἵπποκένταυρου διχνοῦθαι διαπραΰνομαι· ὅταν δὲ κατὰ πόιν, δειπνίσω καὶ ἀμφοῖσιν καὶ καθευδίσω ὥστερ' οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι· ὥστε τί ἄλλο ἢ διαιετὴς ἵπποκένταυρος καὶ πάλιν σύνθετος γίνομαι; (vi) Ἐπὶ δ' ἔργῳ, καὶ τοῖςδε πλεονεκτεῖν τοῦ ἵπποκένταυρου· δὲ μὲν γὰρ δυσὶν ὀφθαλμοῖν προσηρᾶτο καὶ δυσὶν ὤτοι ἔκουν· ἐγὼ δὲ τέτταρσι μὲν ὀφθαλμοῖς τεκμαίρομαι, τέτταρσι δὲ ὥσ'ι προσηρᾶσθαι· πολλὰ γὰρ φασι καὶ ἵππων ἀνθρώποις τοῖς ὀφθαλμοῖς προσρῶντα ὁλοῦν, πολλὰ δὲ τοῖς ὤσι προκούοντα σχημαίνω. Ἐμὲ μὲν οὖν, ἔργῳ, γράφω τῶν ἵππων ὑπερπεπονημένον. (vii) Νῆ τὸν Δ', ἔργῳ οἱ ἄλλοι πάντες, καὶ ἡμᾶς γε. Ἐκ τούτου δὲ δ' Κύρος λέγει, Τί οὖν; ἔργῳ, ἐπεὶ σφόδρα ἡμῖν δοκεῖ ταῦτα, εἰ καὶ νόμον ἡμῖν αὐτοῖς ποιησάμεθα αἰσχρὸν εἶναι ὅς ἂν ἵππους ἐγὼ παρίσω, ἢν τις ῥαγὴ περὶ ἡμῶν πορευόμενος, ἢν τε πολλὴν ἦν τε ἀλλήλων ὁδὸν ὅρη ἀελλεῖν, ἦν καὶ παντάπασιν ἵπποκένταυρους ἡμᾶς οἶονται οἱ ἀνθρώποι εἶναι; (viii) Ὁ μὲν οὖτως ἐπετραῖ· οἱ δὲ πάντες συνεπείσαντο· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου γρόντοι Πέρσαι οὖτω, καὶ οὐδέ τις ἂν τῶν καλῶν ἀγαθῶν ἐκὼν ὀφθαλμῷ Περσῶν οὐδέμῃ περὶς λύν. Οἱ μὲν δὲ ἂν τούτοις τοῖς λόγοις ἦσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἦνικα δ' ἦν ἔτι μέσου ἡμέρας, προσήλυσον μὲν οἱ Μῆδαι ἱππεῖς καὶ οἱ Ὑρκανοὶ, ἵππους τε ἄγοντες εὐμαλούς τε καὶ ἀνδρας· δοκεῖ γὰρ τὰ ὅπλα παραδίδουσαν, οὐ κατέκρινον· (i) ἐπεὶ δὲ προσήλυσαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐπυνόητο δ' Κύρος εἰ σωθῆεν πάντες αὐτῶν· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἔρασαν, ἐκ τούτου ἡρώτα τί ἐπετραῖν. Οἱ δὲ διεγρόντο δ' τ' ἐποίησαν καὶ ὡς ἀνδρείως ἔκαστος ἐμαγαλγρόν. (ii) Ὁ δὲ δέχοντο πάντα ἡδέως ὅσα ἐβούλοντο λέγειν· ἔπειτα δὲ καὶ ἐπήρυσεν αὐτοὺς ὁ νόμος· Ἀλλὰ καὶ ἐβόλοντο, ἔργῳ, ἐπεὶ οἱ ἀνδρες ἀγαθοὶ ἐγίνεσθαι· καὶ γὰρ μελίστοις φανίσθε καὶ καλλίους καὶ γοργότεροι εἰ πρόσθεν ἰδεῖν. (iii) Ἐκ δὲ τούτου ἐπυνόητο ἡδὲ αὐτῶν καὶ ὅσῳ ὁδὸν διετραῖσαν καὶ εἰ οἰκοῦντο ἡ χώρα. Οἱ δ' ἔλεγον· εἴ καὶ πολλὴν διελάσειαν καὶ πῶσα οἰκοῦτο ἡ χώρα καὶ μεστὴ εἴη καὶ οἶων καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ οἴτου καὶ πάντων ἀγαθῶν. (iv) Δυσὶν ἂν, ἔργῳ, ἐπιμαλγτέον ἡμῖν εἴη, ὅπως τε κρεῖττον ἐσόμεθα τῶν αὐτῶν ἔχοντων καὶ ὅπως οὗτοι μιν οὖσιν· οἰκουμένη μὲν γὰρ χώρα πολλοῦ ἀνὴρ κτήμα· ἐρῆμη δ' ἀνθρώπων οὖσα ἐρῆμη καὶ πῶς ἀγαθῶν γίγνεται.

ram, persequar equo, equique tandem impetu adversarium prosteram: neque tamen, ut hippocentauri, coherens equo adlabor; atqui hoc certe melius est, quam a natura equo adherescere. Nam hippocentaurus equidem ignorasse arbitror, quo pacto multis commoditatibus ab hominibus inventis uti oporteret, quoque pacto molitis rebus iocundis, quas equis natura concessit, frui conveniret. Ego vero, si equitare dilucro, cum equo insedero, quam hippocentauri sunt nimirum pericliam; cum descendero, quemadmodum reliqui homines, ornabo, et vestiar, et dormiam: quare quid aliud futurus sim, quam hippocentaurus qui dividi et rursus componi poterit? Ero praeterea, inquit, haec etiam in parte meliori conditione quam hippocentaurus: nam oculis ille duobus prospiciebat, et auribus duabus audiebat; ego vero quatuor oculis in explorando utar, et auribus quatuor praesentiam: aures enim equum etiam oculis multa prospicientem hominibus indicare, et significare itidem multa quae auribus ipse prius percipiat. Itaque me, ait, illorum in numerum adscribe, qui equitare vehementissime cupiunt. « Eius quoque, profecto, inquam reliqui omnes. Tum vero Cyrus, Quid igitur, ait, quandoquidem nobis haec mirifice probantur, si etiam legem vobis ipsis feramus, ut turpe sit quenquam eorum, quibus equos ego suppeditavero, peditem in perfectione conspici, sive magnum, sive parvum iter faciendum sit? ut omnino nos hippocentaurus esse arbitrentur homines. Ad hunc ille modum eos interrogabat; idque simul omnes illi adsensit: quo fit, ut hunc ipsum Perse morem inde usque ab eo tempore teneant, et e Persis nemo elegantioribus usquam pedes incedere, sua quidem sponte, conspiciatur. Et his quidem illi sermonibus intenti erant.

CAPUT IV.

Cum vero jam merides praeterisset, advenit sicut equites Medii et Hyrcani, secum tum equos tum viros captivos ducentes: quoties enim arma tradiderant, eorum neminem occiderant. Cum autem advenissent primum eos interrogabat Cyrus, an omnes sibi salvi essent: cum hoc illi significasset, deinde quid rerum gessissent, querebat. Illi res a se gestas exposcebant, et quam fortiter singulis, magnifice praevidabant. Omnia autem ille, qui dicere volebant, libenter addivit; deinde etiam eos hunc in modum collaudavit: Satis certe adparet, inquit, vos fortiter vosmet gessisse: nam ea jam vestra species est, ut et grandiores, et pulchriores, et aciores viros alius, quam prius. Deinde autem, quantum itineris conficisset, interrogabat, et an incolae regio haberet. Dicebant illi, longam se iter per magnam ejus partem persequendo conficisse, totaque regionem habere incolas, et esse referant et ovibus, et capris, et bobus, et equis, et frumento, et bonis omnibus. Duo nobis, inquit, curanda sunt, ut superiores simus iis, qui hanc possident, tum ut illi maneant: nam, quae incolae habet regio, magni pretii possessio est; eademque si ab hominibus deserta sit, bonis etiam ipsis destituta est. Scio

(ε) Τὸς μὲν οὖν ἀμυνόμενοι, ἔφη, οἶδα ὅτι κατεκάνετε, ὀρθῶς ποιοῦντες τοῦτο γὰρ μάλιστα αἰεὶ τὴν νίκην τοὺς δὲ παραδιδόντας αἰχμαλώτους ἤγαγετε. Οὐς εἰ ἀρετή-
μεν, τοῦτ' αὖ ἑμάρηρον ἂν, ὡς ἐνὶ φρεσὶ, ποιήσαι-
μεν. (γ) Πρῶτον μὲν γὰρ νῦν οὐκ ἂν ἐυλόγησθαι
οὐδὲ φυλάττειν ἡμεῖς τοὺς δέοι, οὐδ' αὖ ἀντοποῖν
τούτοις· οὐ γὰρ λιμὴ γέ δέπου κατακαίνουμεν αὐτούς·
ἔπειτα δὲ τούτους ἀφέντες πλεστον αἰχμαλώτους χρη-
σόμεθα. (δ) Ἦν γὰρ κρατοῦμεν τῆς χώρας, πάντες
ἡμῖν οἱ ἐν αὐτῇ οἰκούντες αἰχμαλωτοὶ ἔσονται· μέλλον
δὲ τούτους ζῶντας ἰδόντες καὶ ἀρεθόντας μενοῦν οἱ
ὄλῳ καὶ πεῖθεσθαι ἀιρήσονται μέλλον ἢ μᾶλλον.
Ἐγὼ μὲν οὖν οὕτω γυνώσκω· εἰ δ' ἄλλο τις ἐρεῖ ἀμει-
νον, λαγῆτω. (ο) Οἱ δὲ ἀκούσαντες συνήκουν ταῦτα
ποῦναι. Οὕτω δὲ ὁ Κύρος καλεῖσθαι τοὺς αἰχμαλώτους
λέγει τοιαῦτα. (ιθ) Ἀνδρες, ἔφη, νῦν τε ὅτι ἐπαίθεσθαι,
τὰς ψυχὰς παρεμπονίσασθε, τοῦ τε λοιποῦ, ἦν οὗτω
ποιῆτε, οὐδ' οὐτοῦν κακὸν ἔσται ἡμῖν ἀλλ' ἢ οὐχ ὁ αὐ-
τὸς ἀρετὴ ἡμῖν ὥσπερ καὶ πρότερον οἰκίσσεται δὲ τὰς
αὐτὰς οἰκίας καὶ χώραν τὴν αὐτὴν ἐργάσασθε καὶ γυ-
ναῖς τὰς αὐταῖς συνοικίσσετε καὶ παῖδων τῶν ἡμετέρων
ἀρετὴ ὥσπερ νῦν. (ιι) ἡμῖν μόντοι οὐ μαχεῖσθε οὐδὲ
ὄλιον οὐδένα· ἤνικα δ' ἂν τις ἡμᾶς ἀδικῇ, ἡμεῖς ὑπὲρ
ἡμῖν μαχοίμεθα. Ὅπως δὲ μὴδ' ἐπαγγέλλη μηδεὶς
ἡμῖν στρατεύειν, τὰ ὅπλα πρὸς ἡμᾶς κομίσσεται· καὶ τοῖς
μὲν κομίσουσιν ἔσται εἰρήνη καὶ ὁ λόγος ἀδόλος ὅπου-
σιν δ' ἂν τὰ πολεμικὰ μὴ ἀποφύρουν ὅπλα, ἐπὶ τού-
τοις ἡμεῖς καὶ δὴ στρατεύομεθα. (ις) Ἄν δὲ τις
ἡμῖν καὶ ἰὼν ἐς ἡμᾶς ἐνοικίῃ καὶ πράττειν τι καὶ δι-
δάσκων φαίνηται, τοῦτον ἡμεῖς ὡς εὐεργέτην καὶ φίλον,
οὐχ ὡς ἐχθρὸν περιέφομεν. Ταῦτα οὖν, ἔφη, αὐτοὶ
τε ἴσται καὶ τοῖς ἄλλοις διαγγέλλετε. (ις) Ἦν δ' ἄρα,
ἔφη, ἡμῖν βουλευμένων ταῦτα μὴ παύωνται τινες, ἐπὶ
τούτοις ἡμεῖς ἄγεται, ὅπως ἡμεῖς ἐκείνων, μὴ ἐκείνοι
ἡμῖν ἄρχουσιν. Ὅ μὲν δὲ ταῦτ' εἶπεν αἱ δὲ προσκυ-
νουν τε καὶ ὑπακούοντο ταῦτα ποιήσαντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐπεὶ δ' ἐκείνοι ἔρχοντο, ὁ Κύρος εἶπεν, Ὡρα δὴ,
ὦ Μῆδοι καὶ Ἀρμένιοι, δεῖκναι πᾶσιν ἡμῖν παρεσκευά-
σται δὲ ἡμῖν τὰ ἐπιτήδεια ὡς ἡμεῖς βέλτοιστα ἰδυνά-
μεθα. Ἀλλ' ἴτε καὶ ἡμῖν πέμπετε τοῦ ποτιζομένου
οἴνου τὸν ἡμισυν ἑκατὸς δὲ ἡμιοτέρους ποτιζέσθαι· ὅσον
δὲ μὴ πέμπετε μὴδὲ πίνειν ἑκατὸν γὰρ ἔχοντες παρ' ἡμῖν
αὐτοῖς παρεσκευασμένα. (α) Καὶ ἡμεῖς δὲ, ὦ Ἑρκά-
νιοι, ἔφη, διαγῆται αὐτοὺς ἐπὶ τὰς σκηνάς, τοὺς μὲν ἄρ-
χοντας ἐπὶ τὰς μεγίστας, γυνώσκετε δὲ, τοὺς δ' ἄλλους
ὡς ἂν δεσφ' ἀλλοῖστα ἔχον· καὶ αὐτοὶ δὲ δεῖναιτες ὅπου-
περ ἔδιστον ἡμῖν οἴμαι μὲν γὰρ ἡμῖν καὶ ἀειρανοὶ αἱ
σκηναὶ παρεσκευάσται δὲ καὶ ἐνθάδε ὥσπερ καὶ τού-
τοις. (β) Τοῦτο δ' ἴσται ἀμειότερον ὅτι τὰ μὲν εἶμι ἡμῖν
ἡμεῖς νυκτοφυλάκτοισιν, τὰ δ' ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτοὶ

quidem cruciados a vobis eos, qui se defendebant, recto-
que adeo a vobis id factum (nam hoc victoriam in primis
conservat): qui autem arma tradiderunt, eos captivos fe-
cisistis: quos si quidem dimittimus, facturi hoc, ut eundem
aiu, nostro cum commodo sumus. Primum enim neque ca-
veri ab his neque custodire nos eos necesse fuerit, neque
cibus eis parare (non enim certe fame eos necabimus);
deinde etiam, his dimissis, pluribus captivis utemur. Nam
si regione potius fuerimus, omnes ejus incolae captivos ha-
bebimus: magisque adeo ceteri, cum hos vivos dimisso-
que videbunt, mansuri sunt, et parere potius violent quam
prelio decernere. Haec mea quidem sententia est: si quid
aliud quaquam melius viderit, proferat. Quae cum audis-
sent illi, facienda haec consentiebant. Itaque Cyrus advo-
catis captivos his verbis alloquitur: a. Animas vestras, inquit,
viri, et nunc conservatis, eo quod paravistis: et si deinceps
vos ita praesertis, nihil vobis accidit praeterquam quod idem,
qui antehac, vobis non imperavit: incoletis autem domos eas-
dem, et idem solum exercebitis, et cum illisdem mulieribus
habitabitis, et liberis vestris, uti modo, imperabit. Ne-
que tamen adversus nos, neque quousquam alium, pugna-
bitis: ac si quis alius injuriam vobis intulerit, nos ipsi pro
vobis pugnabimus. Ne quis vero militiam vobis imperet,
ad nos arma deferre: eaque qui detulerint, pacem, et ce-
tera, quae dicimus, sine fraude habebunt: quotquot autem
arma bellica non deposuerint, adversus eos expeditionem
continuo suscepturi sumus. Quod si quis vestrum bene-
volo ac ad nos animo accedere, et agere quid nostra causa
usque docere ostenderit, hunc nos ut bene de nobis pre-
merendum atque amicum, non ut servum, tractabimus.
Haec igitur ait, et vos ipsos scire volo, et ceteris denun-
tiare. Quod si quidam, ait, nobis haec stantibus, pa-
rere noloerint, adversus eos nos ducite, ut vobis in illos,
non illis in vos sit imperium. » Haec cum dixisset, eum
illi adorarent, neque adeo praestatos haec dixerunt.

CAPUT V.

Cumque illi discessissent, Tempus jam fuerit, inquit Cy-
rus, o Medi et Hyrcanii, ut nos concens omnes: res autem
necessarias vobis studio quo potissimum maximo paravimus.
Ite ergo, nobisque partem parvi panis dimidiam mittite;
paratus autem est quantum sufficit utrisque: obsecro vero
ne mittite, neve potulentia: haec enim ipsi, quantum satis
est, parata habemus. Vos autem, Hyrcanii, inquit, deducite
ipsos ad tabernacula, principes quidem ad maxima (ea vero
nostis), ceteros, ut visum fuerit commodissimum: quin et
ipsi conate ubi jucundissimum vobis fuerit; nam taberna-
cula vobis integra sunt et ab hostibus intacta; et in his etiam
parata sunt omnia, sicut et ista. Illud utrique scilicet, no-
eternas excubias nos pro vobis obituros esse, quod ea, quae
foris sunt, attinet; vos ea, quae in tabernaculis sunt, ipsi

δρατε καὶ τὰ ὅπλα εὖ τίθεσθε· οἱ γὰρ ἐν ταῖς σκηναῖς
ὄστω φάσι θύειν. (4) Οἱ μὲν δὲ Μῆδαι καὶ οἱ ἄμφω
Τυρράνην Διόντον, καὶ ἦν γὰρ παρεσκευασμένα, ἡμέτερα
μεταλαμβάνοντες ἐξείκωνον· καὶ οἱ ἵπποι αὐτοὺς εἶχον τὰ
ἐπιτήδεα· καὶ τοὺς Πέρσαις δὲ ἐπεμποι τῶν ἄρτων τοὺς
ἡλαιοὺς ὅσων δὲ οὐκ ἐπιμποι οὐδὲ ὄνον, υἱόμενοι ἔχειν
τοὺς ἄμφω Κύρον, ὅτι ἐρη ἀρόντα ταῦτα ἔχουν. Ὁ δὲ
Κύρος (ταῦτα) ἔλεγεν ὅσον μὲν τὸν λεῖψον, πᾶσιν δ' ἀπὸ
τοῦ παραβέροντος ποταμοῦ. (5) Ὁ μὲν οὖν Κύρος διει-
κνίσας τοὺς Πέρσαις, ἐπεὶ συνεσκότασε, κατὰ πεμπάδας
καὶ κατὰ δεκάδας πολλοὺς αὐτῶν διέπειρε καὶ ἐκείλευσε
κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου κρυπταίειν, νομίζων ἅμα μὲν
φωλακῇ ἑσσεσθαι, ἄν τις ἐξιδὼν προσή, ἅμα δὲ, ἄν τις
ἐρη χρήματα φέρον ἀποδιδράσκαι, υἱόμεσθαι αὐτὸν καὶ
ἐγένετο οὕτω πολλοὶ μὲν γὰρ ἀπεδιδράσκον, πολλοὶ δὲ
ἐκείλευσαν. (6) Ὁ δὲ Κύρος τὰ μὲν χρήματα τοὺς λαβόν-
τας εἰς ἔχριν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἀποσπαρῆαι ἐκείλευσεν
ὥστε τοῦ λοιποῦ οὐδὲ βουλευόμενος ἀν' εὐρεῖς βράδους τὸν
νύκτωρ πορεύμεναι. (7) Οἱ μὲν δὲ Πέρσαις οὕτω διή-
γον· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ ἐπινον καὶ εὐνοχοῦντο καὶ τήλουντο
καὶ πάσης εὐθυμίας ἐνεπήμπανον· πολλὰ γὰρ καὶ τὰ
τοιαῦτα ἦσαν, ὥστε μὴ ἀπορεῖν ἔργου τοὺς ἐγγυροτάτους.

α. Ὁ δὲ Κυαξάρης δὲ τῶν Μήδων βασιλεὺς τὴν μὲν
νύκτα ἥ ἐξῆλθεν ὁ Κύρος αὐτοῖς τε ἐμεθύσκειτο μετ'
ὄντορ ἐπὶ ἡμέραν ὡς ἐπ' εὐνυχῇ, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ Μή-
δους ὅσοι παρίεναι ἐν τῷ στρατοπέδῳ πλὴν ὁλίγων,
ἀκροῖον θάουσον πάλιν οἱ γὰρ οὐκ αἶταν τῶν Μήδων, ὅτι
τῶν δασιπῶν ἀπελθόντων, ἀνεμύνας καὶ ἐπινον καὶ
ἐθαρρύνοντο, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ Ἀστυρίου στρατεύμα-
τος καὶ ὕλων καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα εὐληφότες.
(8) Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἐπὶ θύρας οὐδεὶς ἦκε
πλὴν ὅσπερ καὶ συνειδίσκον, καὶ τὸ στρατόπεδον ἦκουε
κένον εἶναι τῶν Μήδων καὶ τῶν ἱππέων, καὶ ἑώρα, ἐπει-
δὲ ἐξῆλθεν, οὕτως ἔχοντα, ἐνταῦθα δὲ ἐβρομούσε τὴν
Κύρου καὶ τοὺς Μήδους τῷ καταλιπόντας αὐτὸν ἔρημον
οἰχεσθαι, καὶ εὐδὲς, ὅσπερ λέγεται ὁμοῦς εἶναι καὶ ἀγνώ-
μων, τῶν παρόντων κελεύει τινὰ λαβόντα τοὺς ἑαυτοῦ
ἱππίας πορεύεσθαι ὡς τάχιστα ἐπὶ τοῖς ἄμφω Κύρον στρα-
τεύματι καὶ λέγειν τάδε. (10) Ἥμῃ μὲν ἔγνωε οὐδ' ἂν
εἰ, ὦ Κύρε, παρ' ἡμοῦ οὕτως ἀπροσφύτας βουλευσῆσαι,
εἰ δὲ Κύρος οὕτω γινώσκαι, οὐκ ἂν ἡμεῖς γε, ὦ Μῆδοι,
θελήσαι οὕτως ἔρημον ἐμὰ καταλιπεῖν. Καὶ νῦν, ἂν
μὲν ὁ Κύρος βούληται, εἰ δὲ μὴ, ἡμεῖς γε τὴν ταχί-
στην πάρεσσι. Ταῦτα δὲ ἐπέστειλλεν. (11) Ὁ δὲ τα-
τόμενος πορεύεσθαι ἔρη, καὶ πῶς, ὡς ἐδόξατο, ἐγὼ εὐ-
ρήσας ἐκείνους· Ὅση δὲ Κύρος, ἔρη, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ
ἐφ' οὓς ἰππορεύοντο. Ὅτι νῆ δ' ἔρη, ἀκούσι ἀποστη-
τικὰ τῶν πολεμίων Ὑρακηνίους τινὰς καὶ Ὀλβίντας δούρο
οἰχεῖσθαι ἡγομένους αὐτῶν. (12) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ
Κυαξάρης πολλὸν μέλλων εἶναι τῷ Κύρῳ ὠρτίζετο τῷ μηδ'
εἰπεῖν αὐτῷ ταῦτα καὶ πολλῇ σπουδῇ μέλλων ἐπεμποι
ἐπὶ τοὺς Μήδους, ὡς ψεύδων αὐτὸν, καὶ ἰσχυρότερον
εἶναι ἢ πρόσθεν τοῖς Μήδοις ἀπειλῶν ἀπεκάλει· καὶ τῷ

curse, atque arma in promptu habete: necdum enim illi,
qui sunt in tabernaculis, nobis amici sunt. Et Medi qui-
dem Tigranipsum milites lavabant, mutatis, quippe para-
to erant, vestibulis conabant: ipsorum etiam equi neces-
saria habebant: mittebantque Persis dimidium partis par-
tem singulis: at neque ubonum neque vinum naserant,
quod Cyri milites hanc habere putarent, quia is horum ipsi
affatus esse dixerat. Cyrus vero hanc dixerat, Persis famem
esse pro obsonio, potum autem, qui de preterfluviente amne
hauriretur. Et Cyrus quidem præbita Persis curia, cum
tenuior jam essent, confederes eorum, quinos ac demos,
dimittebat: eosque circum castra se occultare iussit, quippe
qui existimaret simul custodiam hoc modo fore, si quis ex-
trinsecus accederet: simul futurum, ut si quis extra castra
pecunias ferens aufugeret, caperetur: atque ita quidem ac-
cidit: nam et aufugebant multi, et multi fuere capti. Cy-
rus autem pecunias quidam eos tenere, qui hos cepissent,
sinebat: homines vero interfici iussit: quod factum est, ut
desinere ne si cuperes quidem, quinquam noctu abeuntem
reperisses. Et Persæ quidem hoc modo degebant: Medi
vero et potabant, et epulabantur, et liberum cantu semet
oblectabant, et omni hilaritate ad satietatem usque fruebant-
ur: nam ejusmodi multa capta fuerant, ut vigilantes,
quod agerent, minime deesset.

Medorum vero rex Cyaxares, ea nocte qua Cyrus abiit,
et ipse cum contubernaliis chirus erat, veluti re bene ge-
sta, et Medos celeros in castris, exceptis paucis, adesse pu-
tabat, quod ingentem strepitum audiret: nam Medorum do-
mestici, quippe quis domini discessisset, cum omni licentia
potabant et tumultuabantur, præsertim quod ab Assyriorum
exercitu vinum et alia hujusmodi multa accepissent. Cum
autem abisset, atque ad portam nemo veniret præter eos
qui cum ipso comiti fuerant, audiretque castra Medis et
equitibus esse vacua, et egressus ipse rem ita se habere cer-
neret: tum vero et in Cyrum et in Medos ira fremebat,
quod se reflecto solu discessissent: statimque jubet, uti sano
crudelis et amens fuisse perhibetur, quendam ex his qui ad-
erant, equitibus suis secum sumptis, quam celerissime ad co-
pias Cyrum secutas proficisci, atque hæc dicere: Ego nane
ne te quidem, Cyrus, arbitrabar adeo imprudens consilium
de me capturum fuisse: si tamen ea Cyri esset sententia,
minime vos saltem, Medi, voisisse de me solum relinquere
putarum. Jam vero, Cyrus siquidem volet, vestit: sin mi-
nus, vos saltem quam celerissime adeste. Hæc mandata ad
Medos perferenda dedit nuntio. Is autem qui proficisci
jussus erat, Ego vero, domine, ait, quoniam modo illos inve-
nim? Eodem, inquit Cyaxares, quo Cyrus itique adeo
qui eum accuti sunt, illos invenerunt adversus quos profecti
sunt. Quoniam profecto, ait, quosdam Hyrcanios ab hosti-
bus defecisse audis, cumque hæc venissent, duces se Cyro
prebentes abisse. Hæc cum audisset Cyaxares, multo
etiam magis Cyro succensibat, qui hæc ei non indicasset:
ac multo major studio ad Medos mittebat, quo eum copiis
nudaret: quin etiam gravioribus cum minis, quam antea,

ἐξοίκα, οὐ τε ποιοῦντες ἐκείνων καὶ οὐδὲ ταῦτα αὐτομα-
τίσταντες· ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐκείνων ἐπιστολὰς εἶδον με λα-
βόντα ἡμᾶς ἐξελεῖν ἡμῖς δὲ οὐχ ὡς ἐπιθυμοῦντες τῆς
ἐξόδου ῥωγῆσατε εἰ ἐξήντοι καὶ νῦν δεῦρο ἔχετε, ἀλλ'
ὅτι ἐκείνων καλεσθέντες ἐξῆλθαι, ὅπου ὡρῶν μὴ ἀγχο-
μήνῃ εἴη. Καὶ ἡ ὀργὴ οὖν αὕτη, σὰρ' ὅσα, ὑπὸ τε
τῶν ἀγαθῶν πεπαιδευμένοι καὶ σὺν τῷ φόβῳ λήγοντι
ἐπιστολῇ. (αα) Νῦν μὲν οὖν, ἐρη, σὺ τε, ὦ ἄγγελε, ἀνά-
παισαι, ἐπαὶ καὶ πεπνυργας, ἡμεῖς τε, ὦ Πέρσαι, ἐπαὶ
προσέγγιμαθα πολέμιους ἦτοι μαχόμενους γὰρ ἡ παρο-
νέμενους παρίστανται, ταχθόμεν ὡς καλλίστα· οὕτω γὰρ
θυρομένους εὐχὴς πλέον προανύειν ἔνι ῥηξομεν. Σὺ
δ', ἐρη, δ' τὸν Ἑρκάνιον ἀρχὴν, ὑπομένειν προστάξας
τοῖς ἡγεμόσι τῶν σὺν στρατιωτῶν ἐξοπλίζειν αὐτούς.
(αβ) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ποιήσας ὁ Ἑρκάνιος προσῆλθε,
λέγει ὁ Κύρος, Ἐγὼ δ', ἐρη, ὦ Ἑρκάνιε, ἤδουαι αἰσθα-
νώμενος θεοὶ οὐ μόνον φύλιν ἐπιδεικνύμενος πάρεαι,
ἀλλὰ καὶ ζύνεσιν ραῖνῃ μοι ἔχῃ. Καὶ νῦν ἐπὶ συμ-
φίρει ἡμῖν ταῦτ' ὄφλον ἔμοι τε γὰρ πολέμου Ἀσσυρίοι
σοὶ τε νῦν ἐχθροὺς εἰναι ἡ ἐμοί. (αγ) Οὕτως οὖν ἡμῖν
ἀμφοτέροις βουλευτόν ὅπως τῶν μὲν νῦν παρόντων
μηδείας ἀποστατήσιν ἡμῖν συμμάχων, εἰδούς δὲ, ἂν
δυνάμεθα, προσεγγίμαθα. Τοῦ δὲ Μήδων ἔκτους ἀπο-
καλοῦντος τοὺς ἱππᾶς εἰ δ' ὅστις ἀπίσταν, ἡμῖς μόνον
οἱ περὶ μαρούμεν. (αδ) Οὕτως οὖν δὲ ποιεῖν καὶ ἐμὲ
καὶ οἱ ὅπως δ' ἀποκαλῶν ὅσους καὶ αὐτὸς μένειν παρ'
ἡμῖν βουλήσεται. Σὺ μὲν οὖν εὐρὺν σκεπήν ὅς αὐτῷ
ὅπου καλλίστα δεῖται πάντα τὰ δόντα ἔχων ἐγὼ δ'
αὐτὸν παρῶμαι αὐτῷ ἔργον τε προστάξας ὅπερ αὐτὸς
ἠδύν παρῆν ἡ ἀπίσταν καὶ διαλέγου ὅς αὐτῷ ὅπως
ἐπιπεί γινώσκει ἀγαθὰ πᾶσι τοῖς φίλοις, ἂν ταῦτ' εὖ
γένηται ποιήσας μέντοι αὐτὰ ἔμε παλιν παρ' ἐμὲ.
αε. Ὁ μὲν δὲ Ἑρκάνιος τὸν Μήδων ὄψετο θῆγον
ἐπὶ σκεπῇν δ' εἰς Πέρσας ἰὼν παρῆν συνεπικουραμέ-
νος δ' ἐὶ Κύρος αὐτῷ ἐπέσταλλε πρὸς μὲν Πέρσας λέγειν
δ' καὶ πρόσθεν ἐν τῇ λόγῳ δεδηλωτοί, Κυαξάρη δὲ ἀπο-
δοῦναι τὰ γράμματα. Ἀναγνῶνται δὲ σοὶ καὶ τὰ ἐπι-
σταλλόμενα, ἐρη, βουλομαι, ἵνα εἰδῶς αὐτὰ ἐμολογῆς,
ὅτι τί σε πρὸς ταῦτα ἐρωτῶ. Ἐνῆν δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ
τοῖα.

αζ. Κύρος Κυαξάρη χαίρειν. Ἡμεῖς σε οὐα ἐρη-
μον κατέλιπομεν οὐδὲς γὰρ, θῆον ἐχθρῶν κρατῇ, τότε
φθῶν ἐρημος γίνεταί· οὐδὲ μὲν ἀπεμνημονεύεις γὰρ σε
οἰόμεθα ἐν κινδύνῳ καθιστάναί· ἀλλὰ σευ πλέον ἀπέ-
χομεν, τοσούτω πλέονί σοι τὴν ἀσφάλειαν ποιεῖν νομι-
ζομεν. (αα) οὐ γὰρ οἱ ἐγγύτατα τῶν φίλων καθήμενος
μαλίστα τοῖς φίλοις τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσιν, ἀλλ' οἱ
τοὺς ἐχθροὺς μηχανιστὸν ἀπελαύνοντες μύλλον τοὺς φί-
λους ἐν ἀκινδύνῳ καθιστῶσι. (αβ) Χαίρειν δὲ ὅλη ὄντι
μοι περὶ σὺν ὅς ὦν περὶ ἐμὲ ἐπειτὰ μοι μέμνη. Ἐγὼ
μὲν γὰρ σε ἤγαγον συμμάχους, οὐχ ὅσους οὐ ἐπισπας,
ἀλλ' ὅσους ἐγὼ πλείστους θυνάμην· οὐ δὲ μοι ἐπαί-
νος μὲν ἐν τῇ φύλῃ ὄντι ὅσους πείσαι δυνατὴν· νῦν
δ' ἐν τῇ πολέμῳ ὄντος οὐ τὸν ὀλιγοντα ἀλλὰ πάντα ἀπο-

ακρονοῦν.

sumus, cum de ipso bene promeremur, neque hanc quidem
de nostra sententia et auctoritate facimus: sed ego illum
persuasi, ut nihil permitteret vobis adsumptis egredi: vos
autem non ut cupidi perfectionis, an exendum esset, inter-
rogastis, atque ita jura huc pervenistis: ut ab illo prodire
jussi, si cui vestrum grave non esset. Quapropter hanc
ira, sat scio, secundis hinc rebus mitigabitur, et una cum
desinente metu abibit. Ac tu quidem modo, nescite, quia
labore defatigatus es, quietem capito: nos autem Persae,
quia sic hostes adfuturos expectamus, ut vel pugnent vel
imperium accipiant, ordines quoniam elegantissime instructos
habemus: nam ita si conspiciamur, fortasse citius ea san-
ctus effecturi quae desideramus. Tu vero, princeps Hyrcani-
orum, ait, fac imperes militum tuorum ducibus, et suos
armis capitis egredi jubeant. Cum autem his peractis Hyr-
canus accessisset, inquit Cyrus, In hoc ego, Hyrcanie, de-
lector, quod animadverto, te non solum ita nobis aiesse ut
amicitiam re declares, sed etiam indela mihi praeberet per-
spiciens, quae praeditus es, prudentie. At nunc quidem no-
bis eadem combucere perspicuum est: nam et nihil sunt ho-
stiles Assyrii, et tibi jam infestiores sunt quam mihi: quare sic
nostrum utrique consulendum est, ut coram sociorum,
qui jam nobis adsunt, nemo deficiat, et alios quoque, si
possimus, nobis adiungamus. Audiisti vero Medum equi-
tes avocare: hi autem si discedant, jam non pedites soli
manebimus. Sic igitur et mihi et tibi agendum est, ut hic
ipso qui Medos avocat, nobiscum manere velit. Tu igitur
reperitum aliquod ei tabernaculum tradito, ubi com-
modissime degat, et omnia, quibus opus fuerit, habeat,
ego vero sum operam daturus, ut opus aliquid ei imperem,
quod libentius suscepturus sit, quam hinc abiturus: quia
etiam cum ipso de bonis iis discerit, quae ipse sit amicis
oculis eventura, si bene gerantur ea quae fieri oporteat:
haec vero ubi feceris, ad me redito.

Itaque abiit Hyrcanius quidem ut Medum ad tabernacu-
lum deduceret: et qui in Persiam profecturus erat, paratus
aderat: ei Cyrus mandavit, ut Persis diceret quae oratione
superiori sunt indicata, Cyaxari vero literas redderet.
Volo autem, ait, tibi recitare, quae mea continet epistola:
quo et scias ea et profitearis, si quis te de his interroget.
Hanc autem epistolae inerat:

« CYRUS CYAXARI SALUTEM. Nos neque te solum
reliquimus (nemo enim tunc ab amicis destitutus est, cum
hostes per eos vincit), nec vero propterea quod ab te disces-
simus in periculo te nos constituisse arbitramur: ad quantum
longius abs te absumus, tanto tibi nos plus securitatis pre-
stare existimamus. Nam qui proxime amicos desident, non
iis maxime securitatem adferant, sed qui hostes longissime
repellunt, ii potius amicos extra periculum collocant. Con-
sidera vero qualem me cum sis erga te expertus, ipsoque
vicissim qualem erga me te praebeas, de me tandem quere-
ris. Equidem auxilio qui tibi sint socios adduxi, non quot
tu ut venient persuasisti, sed quam ego plurimos potui: tu
mihi, dum adhuc amica in regione essem, tot concessisti,
quot persuadendo, me ut sequerentur, adducere possem; et
nunc cum in hostili sim agro, non eos, qui redire velint,

καλῆς. (30) Καὶ γὰρ οὖν τότε μὲν ἄμφω ἀμφοτέροις ἡμῖν χάριν ὀφείλου· νῦν δὲ σὺ μὲν ἀναγκάζεις σὸν μὲν ἐπιλαβίσθαι, τοὺς δ' ἀκολουθήσασαι περὶ σὺν τὴν χάριν ἀποδεξέσθαι. (31) Οὐ μόνον ἔγωγε σοὶ ὁμοίως δύναμαι γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ νῦν πέμψω ἐπὶ στρατεύματα εἰς Πέρσας ἐπιστάλῃ, ὅπως ἂν ἴσως ὡς ἐγὼ, ἔν τι σὺ αὐτῶν ἐξῇ πρὶν ἡμεῖς εἰσεῖν, σοὶ ὑπάρξειν, οὐχ ὅπως ἂν ἐβόλωνσιν, ἀλλ' ὅπως ἂν σὺ βούλῃ χρῆσθαι αὐτοῖς.

(32) Συμβουλεύω δὲ σοὶ καίπερ νεώτερος ὢν μὴ ἀπειρεῖσθαι ἂν εὖς, ἵνα μὴ σοὶ ἀντὶ χαρίων ἐχθροὶ ὀφείλωνται, μὴ δ' ὄντως βούλει πρὸς αὐ τοῦ ἐλθεῖν, ἀπειλοῦντα μεταπέμπεσθαι, μὴ δὲ φάσκοντα ἐρημον εἶναι ἅμα πολλοὺς ἀπειλεῖν, ἵνα μὴ διδοῦστος αὐτοῖς σὺ μὴ φροντίζῃς. (33) Ἡμεῖς δὲ πειρασόμεθα παρῆναι, ὅταν ταῦτα διαπραγμαζώμεθα ἂ σοὶ τ' ἂν καὶ ἡμῖν νομιζομέναν πράξιν ἔσται κοινὰ γενέσθαι ἀγαθὴ. Ἐρρωσθε.

31. Τούτῃ αὐτῇ ἀπόδος, καὶ δ, τι ἂν σε τοῦτον ἱκανῶς ἔπει γέγραπται σύμφασι. Καὶ γὰρ ἐγὼ ἐπιστάλῃ σοι παρὶ Περσῶν ἔπει γέγραπται. Τούτῃ μὲν σὺντας εἶπε, καὶ δὸς τὴν ἐπιστολὴν ἀπέμψα, προσενταλόμενος οὕτω σπᾶναι ὥστε οὐδεὶς ἐπὶ ἐμὰν ταχὺ παρῆναι.

32. Ἐκ τούτου δὲ ἑώρα μὲν ἐκπλησμένους ἔξῃ πάντας καὶ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τοὺς ἄμφοι Τυρράνην· καὶ οἱ Πέρσαι δὲ ἐκπλησμένοι ἦσαν ἔξῃ δὲ τινες πλησόμενοι καὶ ἱπποὺς ἀπῆγον καὶ ὅπλα ἀπέφερον. (30) Ὁ δὲ τὰ μὲν παλὰ ὅπου περ καὶ τοὺς πρόσθεν καταβύλλαν ἐκείλευσε, καὶ ἐκείνους οὗ τοῦτο ἔργον ἦν ὁπότεν μὴ αὐτοὶ εἰδόντες τοὺς δ' ἱπποὺς ἐκείλους φυλάττειν μένοντες τοὺς ἀγαγόντας ἕως ἐν τις σημάνῃ αὐτοῖς τοὺς δ' ἀργαζομένους τῶν ἱππέων καὶ Ὑρκανίων καλέσας τότε δέειν.

33. Ἀνδρες φίλοι τε καὶ ἑταῖροι, μὴ θαυμάζετε ἐπὶ πολλὰς ἡμεῖς συγκαλῶν καὶ γὰρ ἡμῖν ὄντα τὰ παρόντα πολλὰ αὐτῶν ὅτιν ἀδύνακτα· ἂ δ' ἂν ἀδύνακτα ἦ, ἀνάγκη ταῦτα αἰεὶ πράγματα παρῆναι, ἕως ἂν γῶραν λάβῃ. (30) Καὶ νῦν ὅτι μὲν ἡμῖν παλὰ τὰ αἰχμαλῶστα χρήματα, καὶ ἀνδρες ἐπ' αὐτοῖς διὰ δὲ τὸ μὴ τ' ἡμεῖς εἰδέναι ποῖα τούτων ἐκαστὸν ὅστιν ἡμῶν, μήτε τούτους εἰδέναι ὅστις ἐκαστὸν αὐτῶν δεσπότης, παραίνουμεν μὲν δὲ τὰ δόντα οὐ πᾶσι ὅτιν ὄντων πολλοὺς, ἀπορῶντας δὲ δ, τι χρὴ ποιεῖν σχεδὸν πάντας. (30) Ὡς ὅν μὴ ὅπως ἔχῃ, διορίσται αὐτοί· καὶ ὅστις μὲν ἐλαθε σκηνὴν ἔχουσαν ἱκανὰ καὶ σίτα καὶ ποτὴ καὶ τοὺς ὑπερπεφύσσοντας καὶ στρατηγὴν καὶ ὀψῆτα καὶ ταῖα ὅς οἰκίσται σκηνὴ καλὴν στρατηγικὴν, ἵνα οὕτως μὲν οὐδὲν ἄλλο αἰεὶ προσγενέσθαι ἢ τὸν λαόντα εἰδέναι ὅτι τούτων ὡς οὐκ ἔστιν ἐπιμελεσθαι δεῖ· ὅστις δὲ εἰς ἐνδομηνά του κατεστῆκωσθε, τούτους ἡμεῖς σκεψόμενοι τὸ ἐλαῖπον ἐκλήσεται. (30) Πολλὰ δὲ καὶ τὰ περὶ τὸ ὅτι ὅστις πλείω γὰρ ἔσται ἢ κατὰ τὸ ἡμέτερον πλῆθος ἔχον οἱ παλαιοί. Ἰδοὺν δὲ πρὸς ἐμὴ καὶ χρημάτων ταμίαν, ὅτι τε τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως καὶ ἄλλων δυναστῶν, οἱ ἐλεγον ὅτι χρυσίον εἶναι παρὰ σφίσιν ἐπίστα-

sed universos avocas. Haec tunc quidem arbitrabar me vobis utrique gratiam debere; at nunc me tui quidem oblivisci cogis, et illis qui me secuti sunt omnem referre gratiam studere. Verrum facere non possum, ut tibi similis sim: sed hoc ipso tempore copiarum causa misso in Persiam unctio, mandatum dedi, ut quotquot ad me venturi sunt, si eorum opera tibi sit opus, antequam nos redierimus, his tibi sit potestas, non ut ipsi voluerint, sed uti tu volēs, utendi. Consilium autem tibi do, quamquam ipse junior, neque concesseris auferas; ut ne inimicitie tibi gratiarum loco debeantur: nec minitabundus arcescas, cum aliquid ad te celeriter venire velis: nec simul te solum esse dixeris, et multis ministeris, ne doceas eos nihil te facere. Nos autem ut adsumus operam dabimus, ubi primum ea consecuerimus, quas facta cum fuerit et tibi et nobis ex aequo fructuosa fore censemus. Vale.

Hanc epistolam reddito, et de quocunque horum te interrogari, id ita se habere dicito, prout in epistola scriptum est. Nam et de Persis itidem tibi mando, prout scriptum est. Atque hanc quidem his verbis alloquuntur, tradita epistola, dimisit; adiecto mandato, ut ita festinaret, quoniam modum expellere voverat celeriter uti adesset.

Secundum hanc armatos jam omnes et Medos et Hyrcanios et Tigranis milites spectabat: Persae quoque egressi erant armati: jam enim finitimi quidam ei se debentes equos adducebant, et adferebant arma: hos ille palta cum in locum, ubi et ceteros antea, jussit adjicere, et eaque illos conspermare, quibus id negotii datum erat, ipsi quibus non tegerant; equos autem ut illi in castris remanentes custodirent, qui eos adduxerant, praecepit, donec aliquis eis aliter significaret: et convocatis praefectis equitum et Hyrcaniorum, hujusmodi orationem habuit:

« Ne mirum vobis sit, amici et socii, inquit, quod vos saepe convoco: nam cum vos praesentes novae sint, eorum multo ordine adhuc carent; quae vero ordinatae non sunt, ea semper negotia facessere necesse est, donec id eorum quaeque locum delata fuerint. Et multa jam sunt bona nobis bello capta, et viri praeterita qui in nostram potestatem venerunt: quoniam vero neque scimus ipsi, quoniam horum cujusque nostrorum sint, neque hi novere quae eorum cujusque sit dominus, idcirco non admodum multos quidem ex eis valere esse officium facere, sed omnes fere ambigere, quid ab eis fieri oportet: quapropter et de hunc sit rerum nostrarum ratio, vos ita singulis qui eis propria sint divi diu discernite: et cum quidem tabernaculum aliquis adeptus est, satis et esculentis instructum, et potulentis, et ministris, et stragulis, et aliis veste, rebusque ceteris quae requiruntur ut in tabernaculo militari commodum degi possit, huc ut quid aliud accedat non opus est, nisi ut in illud nactus est, sciat horum sibi curam, tanquam suorum, gerendam esse: qui vero in ea divertit tabernaculis quibus plerique desunt, vos his inspectis, quod deest supplete. Multa etiam fore scio suspensum: nam hosti huius omnia fere copiosiora quam pro multitudo nostra. Venerunt etiam ed me Assyriorum regis aliorumque dynastarum quæstores, qui apud se signum esse

μον, διασμούς τινες λέγοντες. (41) Καὶ ταῦτα οὖν κηρύττετε πάντες ἀποφρίξαντες πρὸς ἡμᾶς ὅπου ἂν καθέξηται καὶ ῥόβον ἐπιτίθεσθε τῷ μὴ ποιεῖναι τὰ παραγγελλόμενα· ἡμεῖς δὲ λαβόντες διδάσκει ἵππαι μὲν τὸ ἀπλοῦν, πεζῶ δὲ τὸ ἀπλοῦν, ἵνα ἔχητε, ἣν τινος προσέχησθε, καὶ ὅπου ὠνήσεσθε. (42) Τὴν δ' ἀγορὰν τὴν οὖσαν ἐν τῇ στρατοπέδῳ κηρύττω μὲν ἥδη, ἔφη, μὴ ἀδικεῖν μηδένα, πωλεῖν δὲ τοὺς καπνίλους ὅ, τι ἔχει ἐκαστος πρᾶγμα, καὶ ταῦτα διαθεμένους ἄλλα εἶναι, ὅπως οἰκῆται ἡμῖν τὸ στρατόπεδον. (43) Καὶ ταῦτα μὲν ἐνέφρυοντο εὐθὺς. Οἱ δὲ Νῆδοι καὶ Ὑρκάνοι εἶπον ὡςδε. Καὶ πῶς ἂν, ἔρασαν, ἡμεῖς ἀνεν σοὶ καὶ τῶν σὺν διακινούμεθα ταῦτα; (44) Ὁ δ' αὖ Κύρος πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ὡςδε προσέειπεν. Ἦ γὰρ οὐτως, ἔφη, ὡ ἀνδρες, γινώσκετε ὅς ἐστι ἂν ἐξ ἡμῶν πρᾶγμα ἐπὶ πᾶσι πάντας ἡμεῖς δεήσει παραίνα, καὶ οὐτε ἐγὼ ἀρκίως πράττων πρὸς ἡμᾶς, εἰ ἂν ἐξ, οὐτε ἡμεῖς πρὸς ἡμῶν; καὶ πῶς ἂν ἄλλως πλείω μὲν πράγματα ἔχομεν, μείω δὲ διαπραττόμεθα ἢ οὕτως; (45) ἀλλ' ὁρᾶτε, ἔφη ἡμεῖς μὲν γὰρ διεπυλάττομεν ἡμῖν ταῦτα, καὶ ἡμεῖς ἡμῖν πιστεύετε καλῶς διαπυλάττομεν· ἡμεῖς δὲ γ' αὖ διανέμεται, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν ἡμῖν καλῶς διανεμεσθῆναι. (46) Καὶ ἄλλο δὲ τι αὐτῶν πειρασόμεθα κοινὴν ἀγαθὸν πράττειν. Ὅρᾶτε γὰρ δὴ, ἔφη, νυνὶ πρῶτον ἵπποι δοιοὶ ἡμῖν παρέσονται, οἱ δὲ προσάγονται· τούτους οὖν εἰ μὴ ἴσωςμεν ἀναμείψομεν, ἀπαιλίσσουσι μὲν οὐδὲν ἡμᾶς, πράγματα δὲ περιζήσουσι ἀπαιλίσσαν· ἦν δ' ἵππιας ἐπ' αὐτοὺς καταστήσωμεν, ἅμα προαγμάτων τε ἀπαιλίσσομεθα καὶ ἱσχυρὴν ἡμῖν αὐτοὺς προσθησόμεθα. (47) Εἰ μὲν οὖν ἄλλως ἔχετε δεξιότητα ἐν δοίῃ αὐτοῖς, μὴ ὅν ἂν καὶ κινδυνεύοιτε ἥδον, εἰ τι δοίῃ, ἢ μὴ ἥδον, ἐκείνους εἰδοτε· εἰ μόνον ἡμεῖς ἂν βουλοισθε παραστήτας μάλιστα εἶναι, ἡμῖν αὐτοὺς δοτε. (48) Καὶ γὰρ νῦν ὅτε ἀνεν ἡμῶν προελθόντες ἐκινδυνεύετε, πολλὴν μὲν ῥόβον ἡμῖν παρείχετε μὴ τι πείθετε, μάλα δὲ αἰσχύνεσθαι ἡμᾶς ἐπιτρέψατε ὅτι οὐ παρῆμεν ὅπουπερ ἡμεῖς ἦν δὲ λάβομεν τοὺς ἵππους, ἐξέμεθα ἡμῖν. (49) Κἂν μὲν δοκῶμεν ὠφέλειαν πλείον ἐπ' αὐτῶν συναγινώσκοντες, οὕτως προθυμίας οὐδὲν ἐλλείφομεν ἦν δὲ πεζοὶ γινόμενοι δοκῶμεν κατωτέρως ἂν παρῆναι, τὸ καταβῆναι ἐν μέσῳ καὶ εὐθὺς πεζοὶ ἡμῖν παρεσόμεθα· τοὺς δ' ἵππους μηχανησόμεθα ὥς ἂν παραδιδόσκοντες. (50) Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ὡ Κύρε, οὕτω ἀνδρῶς ἔχομεν ὥς ἀναδιδόσασθαι ἂν ἐπὶ τούτους τοὺς ἵππους, οὗτε εἰ ἔχομεν, σοὺ ταῦτα βουλομένον, ἄλλο ἂν ἀντὶ τούτων ἡρώμεθα. Καὶ νῦν, ἔρασαν, τούτους λαβὼν ποιεῖς ἄριστον σοὶ δοκεῖ εἶναι. (51) Ἀλλὰ δέχομαι τε, ἔφη, καὶ ἀγαθὴ τύχη ἡμεῖς τε ἵππιας γινόμεθα καὶ ἡμεῖς διδοῖμεν τὰ κοινά. Πρῶτον μὲν οὖν τοῖς θεοῖς, ἔφη, εἰπαρῆτε, εἰτι ἂν οἱ μάγοι ἐξηγήσανται· ἔπειτα δὲ καὶ Κουάρην ἐκλέξασθε ὅπου ἂν οἰσθῇ αὐτῷ μάλιστα γαστρίσθαι. (52) Καὶ οἱ γελῶντες εἶπον ὅτι γυναικας εἰπαρῆσαν ἂν εἴη. Γυναικάς τε τούτων εἰπαρῆτε, ἔφη, καὶ εἰτι ἄλλο ἂν δοκῇ

dixerant, de tribulis quibusdam mentionem facientes : itaque per praeconeum imperate, ut istec ad vos omnia deferat, ubicunque concederitis; et terroris ei incutite qui, quod imperatum est, non fecerit : vos autem ea cum acceperitis, duplum quidem equiti, pediti simplicius distribuite; ut habeatis, si quibus vobis praeterea opus fuerit, unde etiam ea emere possitis. Forum vero castrense, inquit, praeconeis jam voce edicite, ut nemo violat, utque caupones ac mercatores vendant merces quaeque suas venales; et his tibi vendiderint, alias advehant, quo castra nostra sint frequentia. » Et haec illi quidem statim per praeconeum edicebant : Medi vero et Hyrcanii, Quo pacto nos, inquit, absque te ac tuis haec distribuerimus? Cyrus solum haec ipsorum verba ita exceptit : » Eane vestra, viri, sententia est, inquit, ut quicquid tandem nobis agendum fuerit, rebus omnibus nos omnes interesse oporteat; neque satis ego facturus sim vobis, agens pro vobis quod usus postulet, neque vos, pro nobis? et quamquam alia ratione plus habituri simus negotii, et minus effecturi, quam ista? At videte, ait : nos enim haec vobis custodivimus, et vos creditis a nobis esse recte custodita; vos vero vicissim distribuite, et nos credimus vobis, recte vos distribuisse. Ac nos rursus ista in re operam dābimus, ut quiddam in commune profuturum peragamus. Videte enim, ait, nunc primum quod nobis partim adsint equi, partim adducantur; his utique ita si relinquimus ut nemo insidat, neque quidquam nobis proderunt, et ob curam ista impendendam negotium nobis exhibebunt : siu equites eis imponamus, eadem opera tum negotiis molestis liberabimur, tum virtum nobis ipsis accessionem faciemus. Atqui si alii sunt, quibus eos deitis, et quibuscum (si sit opus) periculum libentius adeatis, quam nobiscum, nimirum illis eos date : sin nos in primis auxiliorum qui vobis praesto sint habere vultis, nobis eos date. Etenim modo cum ad hostes absque vobis proveci, praefili discrimen adiretis, magnam nobis metum inieciatis, ne quid adversi vobis accideret; atque etiam magnam nobis pudorem incussistis, quod ibi non adessemus, ubi vos aderatis : verum si equos accipiemus, sequentur nos sumus; ac si quidem una vobiscum ex equis pugnantes majori usui esse videbimur, cum ita se res habet, faciemus ut alacritatem nostram minime desideretis : sin pedites cum fuerimus opportunitas adfuerit videbimur, proclive fuerit descendere, statimque adeo vobis pedites adierimus; equos solum quibus tradamus, excogetabimur. » Cyrus in hunc modum loquutus est : illi suten responderunt, At nos, Cyre, neque viros habemus, quos equis haece imponamus, neque, si haberemus, cum ta haec velis, aliud iis quae velles praefereamus. Atquo adeo nunc, inquit, equos accipe, et quod tibi optimum factu videtur facito. Ego vero accipio, inquit, adeoque nos, quod felix funatumque sit, efficiamus equites; et vos, quae communia sunt, dividitis. Ac primum quidem, ait, diis scernite quodcumque magi scernendum praescripserint; deinde Cyxari seligite, quae quod selegitima maxime rem gratam vos ipsi facturos arbitramini. Et illi risu facto, mulieres formosas huic deligendas elebant. Ergo et mulieres, inquit, deligite, et quicquid aliud vobis

ἔλιν. Ἐπειδὴν δ' ἐκείνῳ ἐβλήθη, ὃ Ὑράνιοι, τοὺς ἱμοὶ θάλασσαν τοῦτους ἐπιστοιμένους (Μέδους) ἀνέμπτους πάντας ποιεῖτε εἰς δύναμιν. (αδ) Ὑμῖς δ' αὖ, ὦ Μῆδοι, τοὺς πρώτους ἑμμάχους γενόμενους ταμῆτε τοὺτους, ὅπως εὖ βεβουλευμένοι κήρυσσινται ἡμῖν φίλοι γενόμενοι. Νεμίται δὲ πάντων τὸ μέρος καὶ τῷ παρὰ Κυαξάρου ἔσαντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ καὶ συνεπιμένειν δὲ παρακαλεῖται, ὥς ἱμοὶ τοῦτου συνδοκῶντος, ἵνα καὶ Κυαξάρῳ μέλλων εἰδὼς περὶ ἐκείνου ἀπαγγεῖλῃ τὰ θεῶτα. (αε) Πέρσας δ', ἔφη, τοὺς μετ' ἡμοῦ, ὅσα ἂν περιττὰ γένηται ἡμῖν καλῶς κατασκευάσμενον, ταῦτα ἀραῖται. Καὶ γὰρ, ἔφη, μάλα πως ἡμεῖς οὐκ ἐν γλῶσῃ περὶ ῥαίματα ἀλλὰ χωρικῶς ὥς τις ἴσως ἂν ἡμῖν καταγέλασται, εἰ τι σιμὲν ἡμῖν περιτθίζετε, ὥσπερ, ἔφη, οἷο' ὅτι πολλὴν ἡμῖν γέλωτα παρέχοντες καὶ ἐπὶ τῶν ἱππων καθήμενοι, οἰμαι δ', ἔφη, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες.

αε. Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἔσαν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν, μέλα ἐπὶ τῷ ἱππικῷ γελῶντες· ὃ δὲ τοὺς ταξιάρχους καλῶς ἐκείνου τοὺς ἱπποὺς λαμβάνειν καὶ τὰ τῶν ἱππων σκεύη, καὶ τοὺς ἱπποκόμους ἀνέμαχοντας λαβεῖν κληρωσάμενους εἰς τρεῖς ἑσῶς. (αϛ) Αὐτοὺς δὲ ὁ Κύρος ἀνέστην ἐκέλευεν, εἰ τις εἴη ἐν τῷ Ἀσσυρίῳ ἢ Σύρῳ ἢ Ἀραβίῳ στρατιώματι ἀνὴρ δούλος ἢ Μῆδον ἢ Περσὶν ἢ Βακτριῶν ἢ Καρῶν ἢ Κολίκων ἢ Ἑλλήνων ἢ Ἰλλυθῶν ποτὲν βεβιασμένος, ἐκφαίνεσθαι. (αη) Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ κήρυκος ὁσμενον πολλοὶ προεφάνησαν· ὃ δὲ ἐκλεβόμενος αὐτῶν τοὺς τὰ εἶδη βαλίστους ἔλαγιν ὅτι ἐλευθέρους αὐτοὺς ὄντας δεῖσθαι ὅπλα ὑποφέρειν ἢ ἂν αὐτοὺς δώδωκεν τὰ δὲ ἐπιτρίβειν ὅπως ἔχουσιν ἔφη αὐτοῖς μάλιστα. (αθ) Καὶ εὐθὺς ἄνωγ' αὐτοὺς ταξιάρχους συνέστησεν αὐτοὺς, καὶ ἐκέλευε τὰ τε γέγρα καὶ τὰς φύλας μακρὶνος τοῦτους δοῦναι, ὅπως ἐχόντες τοὺς ἱπποὺς ἔπαινται, καὶ τὰ ἐπιτρίβειν τοῦτους ὥσπερ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ Πέρσας λαμβάνειν, αὐτοὺς δὲ τοὺς θώρακας καὶ τὰ ἑστιά ἔχοντας εἰς ἐπὶ τῶν ἱππων ὀχεῖσθαι, καὶ αὐτὰ οὕτω ποῖν κατέρχεν, ἐπὶ δὲ τοὺς πεζοὺς τῶν ὁμοτίμων ἀνθ' αὐτοῦ ἐκαστον καθιστάειν· ἄλλων ἄρχοντα τῶν ὁμοτίμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ε.

Οἱ μὲν δὲ ἀμρὶ ταῦτα εἶχον. Γωβρύας δ' ἐν τούτῳ παρὲν Ἀσσύριος πρεσβύτερος ἀνὴρ ἐξ ἱπποῦ σὺν ἱππικῇ θρακείᾳ εἶχον δὲ πάντας τὰ ἐξ ἱππων ὅπλα. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τοῖς τὰ ὅπλα παραλαμβάνειν τεταγμένοι ἐκείνων παραδιδόναι τὰ ἑστιά, ὅπως κατακείοντες ὥσπερ τάλλα. Ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν ὅτι Κύρον πρῶτον βούλοιντο ἰδεῖν καὶ οἱ ὑποφύτοι τοὺς μὲν ἄλλους ἱππίας αὐτοῦ κατέλιπον, πῶν δὲ Γωβρύαν ἄγουσι πρὸς τὸν Κύρον. (α) Ὁ δ' ὡς εἶδε τὸν Κύρον, ἔλεξεν ὅδε. Ὡ δέσποτα, ἐγὼ εἰμὶ τὸ μὲν γένος Ἀσσύριος ἔγω δὲ καὶ ταῖχος Ἰσχυρὸν καὶ χώρα ἐπάρχῳ πολλῆς καὶ ἱππων ἔγω εἰς

visum fuerit. Postea vero quam illi selegitiss, Hyrcania, facite, quantum potestis, ut omnes hi (Medi), qui me altro sequuti sunt, nihil habeant quod querantur. Et vos item, Medi, primos hosce socios nostros honoribus premisique ornate, quo recte se consuevisse rebus suis existant, cum nostris se amicitiae adjunxerunt. Etiam de omnibus partem auxilio tribuite qui a Cyaxare venit, tum ipsi, tum his quos secum habet: atque etiam hunc obsecrate ut nobiscum maneat, id quod et mihi simul probari dicite: ut cum rectius singula intellexerit, vera Cyaxari renuntiare possit. Persis autem, ait, qui mecum sunt, quaecumque vobis praeclare instructis supersint, ea sufficiant: quippe nos, inquit, in deliciis non admodum educati sumus, sed duriter ac rusticorum ferme more: itaque nos fortassis edam irrisisset, si quid splendidius nobis attribueretur; scilicet futurum scio, inquit, ut equis insidicates multum vobis risum moveamus; et fortassis, ut arbitror, ait, etiam in terram decident.

Secundum hanc illi ad praedicta divisionem accessere, de equitata hoc admodum ridentes: et Cyrus accessit cohortium praefecti praecipueque uti reciperent, et instrumenta equestria, cum equis omnibus; et numero quidem initio eos acciperent, ut pares videlicet militum singulorum numero, sortito cohorti cuique obvenirent. Ipse etiam Cyrus per praecentum praemissum iussit, ut si quod in Assyriorum, aut Syrorum, aut Arabum exercitu maneretur esset, vel o Media, vel Persia, vel terra Bactriana, vel Caria, vel Cilicia, vel Graecia, vel aliunde vi abductum, se conspiciendum exhiberet. Hoc autem audito praecentio, multi se libenter in conspectum dederunt: et ille, cum ex eorum numero selegisset qui forma praestabant, his, libertate donatis, arma esse gestanda dixit, quae ipsis daturae erat: sibi autem curae futurum siebat, res uti necessarias haberent. Simul eos ad praefectos cohortium deducens, iisdem commendavit; et praecipit, ut scuta ac gladios sine balteis eis darent, his ut instructi equitatum sequerentur; atque ut pro liodem commentum, perinde ac pro Persis suis, acciperent: ipsi vero cohortium praefecti lorice hastilibusque instructi semper equis veherentur; atque ipse primum hoc facere arsus est: ac singulis eorum praefectum alium ex ordine ἀποτίμων, pedibus qui de numero iisdem ἀποτίμων erant constituerent.

CAPUT VI.

Et in his quidem rebus cum illi occupati essent, interea Gobryas Assyrius, senex, equo vectus, cum equestri famulatu aderat: gestabant autem omnes arma equestria. Et illi quidem quibus datum hoc erat negotii ut arma reciperent, eos hastilia tradere iubebant, ut ea perinde atque arma cetera comburerent. Gobryas autem, velle se primum videre Cyrum, ait: itaque ministri ceteros quidem ipsius equites reliquerunt et ad Cyrum Gobryam deducunt. It ubi Cyrum conspexit, his verbis usus est: « Equidem, domine, natione sum Assyrius; et castellum munimentum habeo, et regionem amplius dominor; et equos circiter mille trecentos

χίλιν τριακοσίαν, ἦν τῷ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖ πα-
ρεχόμενη καὶ φείας ἦν ἐκείνῳ ὡς μάστιγι· ἐπεὶ δὲ ἐκεί-
νῳ μὲν τίθενται ὡς ὕμνον ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν, ὃ δὲ παῖς
ἐκείνῳ τὴν ἀρχὴν ἔχει ἐχθιστοῦν ἐμὸι, ἦκα πρὸς σὲ καὶ
ἐκείνης παρεπιπύου καὶ διδοίμι σοι ἐμαυτὸν θούλῳ καὶ
σοὺμαχον, εἰ δὲ τιμωρὸν αἰτούμαι ἐμὸι γενέσθαι· καὶ
παῖδα οὕτως ὡς δυνατόν σε ποιεῖμαι· ἀπαιεῖ δ' ἐμὸι ἀρ-
χέων παιδὸν, (α) Ὃς γὰρ ἦν μοι μόνος καὶ καλὸς καὶ
ἀγαθός, ὃ δέσποτα, καὶ ἐμὸι φίλον καὶ τιμὴν ὥσπερ ἄν
εὐδαίμονα πατέρα παῖς τιμὴν τιθεῖς, τοῦτον δ' ὦν βα-
σιλεὺς οὗτος κατέσπαντος τοῦ τότε βασιλέως, πατὴρ δὲ
τοῦ νῦν, ὡς δίδουτος τὴν θυγατέρα τοῦ ἐμῷ πατρὶ, ἐγὼ
μὲν ἀπεπεμφάμεν μέγα προνοῶν ὅτι δεῖν τῆς βασιλείας
θυγατρὸς ὀφείμην τὸν ἐμὸν υἱὸν γαμέην, ὃ δὲ νῦν βα-
σιλεὺς εἰς θήραν αὐτὸν παρεκάλεισας καὶ ἀνέεις αὐτῷ
θήρην ἀνὰ κράτος, ὡς πολλὰ κράτειν αὐτοῦ ἱππεὺς
ἡγούμενος εἶναι, ὃ μὲν οἷς φίλῳ συνέθηρα, φανερώς δ'
ἄρκατος δεικνύσας ἀμεινότερα, ὃ μὲν νῦν ἀρχὴν οὗτος
ἀκοντίσας ἡμάρτεν, ὡς μήποτε ὠρεῖται, ὃ δ' ἐμὸς παῖς
βαλέει, οὐδὲν δέον, καταβέβηκε τὴν ἄρκατον. (β) Καὶ
τότε μὲν δὴ ἀνιψθεὶς ἀρ' οὗτος κατέγραν ὑπὸ σκῆτος τὸν
φρίνον· ὡς δὲ πάλιν λέγοντος παρατυγχόντος ὃ μὲν αὖ
ἡμάρτεν, οὐδὲν θαυμαστόν, ὅμαι, παῖδον, ὃ δ' αὖ ἐμὸς
παῖς αὐτὸς τυρὸν κατειργάσατό τε τὸν λέοντα καὶ ἐλ-
πεν, Ἄρα βέβηκα δις ἐρεῖξῃ καὶ καταβέβηκα θῆρα
ἐκτεράκις, ἐν τούτῳ δὲ οὐδέτι κατέχει ὁ ἀνέστος τὸν
φρίνον, ἀλλ' αἰγμὴν παρὰ τινος τῶν ἐπομένων ἀρπά-
σας, παῖσας εἰς τὰ στέφρα τὸν μόνον μοι καὶ φίλον
παῖδα ἀφείλετο τὴν φρυγῇ. (γ) Κατὰ μὲν δ' τάλας
καρὴν ἀντὶ νυμφίου ἐκοιμήσθην καὶ ἀπὸ τῆς τελευτούσης
ὢν ἀφ' ἡ γενεάσκειν τὸν ἀρίστου παῖδα τὸν ἀγαπητόν
ὃ δὲ κατακλινὸν ὥσπερ ἔχθρον ἀπόλεσας οὕτε ματαμelo-
μενος πόμπητε φανερός ἐγένετο οὕτε ἀντὶ τοῦ κακοῦ ἄρ-
γου τιμῆς τινοὺς ἐξέλιπε τὸν κατὰ γῆς. Ὁ γὰρ μὲν πα-
τήρ αὐτοῦ καὶ συνήκασαί με καὶ ὅλως ἦν συναρθούμενός
μοι τῇ ἐμυρροῇ. (δ) Ἐγὼ μὲν οὖν, εἰ μὲν ἔξω ἐκείνους,
ὡς ἂν ποτε ἔλθον πρὸς σὲ ἐπὶ τῷ ἐκείνῳ κακῷ· πολλὰ
γὰρ φιλικά ἔπαθον ὑπ' ἐκείνου καὶ ὑπερέτης ἐκείνῳ
ἐπεὶ δ' εἰς τὸν τοῦ ἐμῷ πατρὸς ρονέα ἢ ἀρχὴν περιήκει,
ὡς ἂν ποτε ἐγὼ τούτῳ δυναμὴν εὐνομίαν γενέσθαι, οὐδὲ
οὕτως ἐμὲ αὐτὸν ὅτι φίλον ἂν ποτε ἡγήσασαι. Οἶδον γὰρ
ὅτι ἐγὼ πρὸς αὐτὸν ἔχω καὶ ὡς πρόσθεν φαιδρῶς βιο-
τεύειν νῦν διεκταίμαι, ἔρμος ὢν καὶ διὰ πένους τὸ
γῆρας διάγω. (ε) Εἰ οὖν σὺ με δέχῃ καὶ ἐλπίδα τινὰ
λαβούμην τοῦ φίλου καὶ τοῦ τιμωρὸς ἂν τινος μετὰ σοῦ
τυχεῖν, καὶ ἀντιθέσαι ἂν πάλιν δοκῶ μοι καὶ οὕτε ζῶν
ἂν ἔτι ἀισχυνομένη οὕτε ἀποθήσκου ἀνιψόμενος ἐν τε-
λευτῇ δοκῶ. (ς) Ὁ μὲν οὕτως εἶπε· ἡρώς δ' ἀπε-
κρίνατο, Ἄλλ' ἔνπερ, ὡ Γιωφρία, καὶ προνοῶν φρίνῃ
δεσπερὶ λέγει πρὸς ἡμᾶς, δέχομαι τε ἐκείνην σὲ καὶ τι-
μαρτῆσιν σοι τοῦ πατρὸς τὸν φονέα συν θεοῖς ὑπεργου-
μαι. Ἄφρον δὲ μοι, ἔρη, ἐν σοι ταῦτα ποιεῖμεν καὶ τὰ
τείρη σε ἔχουν ἔωσαν καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν
ἥπερ πρόσθεν εἶχες, σὺ ἥμῃν τί ἀντὶ τούτων ὑπερετέ-

regi Assyriorum exhibere solebam, et illiquidem carueram,
ut qui maxime: sed quando interfertis ille a vobis erat, vir
sane fortis et bonus, illiusque filius rerum nosdo potuit,
inimicissimus mihi, ad te veni, et ad gensa tibi supplex
accido: tradoque nec tibi servum et belli socium, ac te rogo
ut me ulciscaris; teque pro eo ac possum filium mihi ado-
plo. Nam nulla mihi est jam proles mascula. Quem enim
sodum habebam filium, et formas, domine, et virtute prestant-
tem, et amantem mei et cum honore mihi deferentem,
quo filius potrem persequendo beare possit, hunc rex ille
qui nunc Assyrie dominatur, accessitum ab illina temporis
rege, huius patre, ut qui vellet filio meo filiam suam uxorem
dare; atque ego quidem eam illi dimittebam, ut elato essem
animo: qui nimirum filium meum regis filiae maritum visu-
rus essem: hunc, inquam, rex iste, rerum qui nunc potuit,
ad venationem invitavit, et potestatem ei fecit venandi totia
viribus, quod longe ac illo mediore equitem duceret; ita-
que venatus est cum eo tanquam amico: cunctis in con-
spectum prodisset ursa, et uterque hanc insequeretur, iste
modo princeps emissio jactu alacris (quod utinam ne
unquam accidisset): at meus illi filius, telo coniecto (quod
minime factum oportuit), ursorum sternit. Et tunc quidem
ille licet graviter ferret, invidiam tamen occulte re-
pressit: cum autem levius forte excitato hic rursus aberras-
set (quod ei accidisse mirum, ut mea fert opinio, videtur
non debuit), filius vero meus ictu denso non aberrante leonem
confectabat, diceretque, Profecto bina emisi jacula,
uno sub alterum statim emissio, et utraque vice feram pro-
stravi; tum vero sceleratus ille non amplius invidiam co-
hibuit, sed e manibus eujusdam ex comitibus erepta ensipide,
et in pectus adacta, meo illi unico curoque filio animum
abstulit. Ego vero miser mortuum pro ipso non retuli, et natus
adeo grandis filium optimum, dilectissimum, cuius vestire
genas jam prima inceperat lanugo, sepelii: at Interfecto
ille, quasi inimicum aliquem peremisset, neque punitio-
nem agere visus est unquam, neque pro atroci hoc facinore
terra conditum honore ullo dignatus est. Pater sane ejus et
miserus nesci fuit, et palam declaravit, se quoque casum
meum lagere. Itaque, si ille viveret, nunquam ego ad tu
cum ipsius damno venissem (nam multis amici numeribus
erga me functus est; et a me vicissim ipsi inseruitur est):
quoniam vero ad interfectorem filii mei pervenit imperium,
non equidem animo in illum unquam esse benevolus possim,
nec ipse me unquam, sed scio, amicum duxerit. Scripsi enim
que mens in cum mea sit, neque adeo antebac hilariter vi-
vere solitum, misera nunc orbita adfectum esse, senectute
tempus in horti degere. Quapropter tu si me receperis, et
aliqua mihi illi casi mortem per te ulciscendi spes offeratur,
etiam reviviscere mihi videbor, neque vitam amplius cum
dedecore traham, noque mortem me cum luctu obitumum
puto. Sic ille cum loquutus esset, respondit Cyrius: Si
constet ea te sentire, Gobyra, que nobis narras, et te su-
plicem recipio, et de interfectore illo me ponas sumptu-
rum, diis iurantibus, polliceor. Verum dic mihi, aut, si
tibi hunc parastemus, et castella retinere te sinamus, et re-
gonem, et arma, et potestatem cum qua fuisti hactenus,

σεις; (9) Ὁ δὲ εἶπε, Τὰ μὲν τέχνη, ὅταν ἔλθῃς, οὐκ ἔστι σοι παρῆναι· θαυμάσιον δὲ τῆς χάριτος ὅτι περ ἔφερον ἐκείνη σοι ἀποτίω· καὶ ὅσοι ἂν στρατεύῃ, συστρατεύσονται τὴν ἐκ τῆς χάριτος δύναμιν ἔχον. Ἔστι δὲ μοι, ἔφη, καὶ θυγάτηρ παρθένος ἀγαπητὴ γάμου ἤδη ὥραία, ἣν ἐγὼ πρόσθεν μὲν ὄμην τῇ νῦν βασιλεύοντι γυναῖκα τρέφειν. Νῦν δὲ αὐτὴ τέ μοι ἡ θυγάτηρ πολλὰ γυναικὴν καί τευτα μὴ δοῦναι αὐτὴν τοῦ τοῦ ἀδελφοῦ φρονεῖ, ἐγὼ τε ἐκπύτωτος γυνώσκω. Νῦν δὲ σοι δίδωμι βουλεύσασθαι καὶ περὶ ταύτης οὕτως ὅπως ἂν καὶ ἐγὼ βουλεύωμαι περὶ σοῦ φρονιμικῶς. (10) Οὕτω δὲ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἐγὼ ἀληθευομένης δίδωμι τέ σοι τὴν ἐμὴν καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν· θεοὶ δ' ἡμῖν μάρτυρες ἔσονται. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπαράβη, ἀπῆλθεν τε καλεῖται τὸν Ἰωβρόν· ἔχοντα τὰ ἔθνη καὶ ἐπὶ ῥετοῦ πότι τις δόξας ὡς αὐτὸν εἶναι, ὡς ἔχον. Ὁ δ' ὤλεγε, Ἦν αὖτερον ἴης προῶ, τῇ ἑτέρᾳ ἂν αὐτῷ παρ' ἡμῖν.

11. Οὕτω δὲ οὕτως μὲν ὤχετο ἡγεμόνα καταλιπὼν. Οἱ δὲ Μῆδοι παρήσαν, ἃ μὲν οἱ μάγιοι ἔρπασαν τοῖς θεοῖς ἐξέλεον, ἀποδόντες τοῖς μάγιοις, Κύρου δ' ἐξηρηκέτας τὴν καλλίστην σκηνὴν καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη δὴ λέγεται ἐν τῇ Ἀσίᾳ γυνὴ γενέσθαι, καὶ μουσουργοὺς δὲ δύο τὰς κρατίστας· δεύτερον δὲ Κυαξάρην τὰ δεύτερα, τοιαῦτα δ' ἄλλα ὧν ἐδόκοντο ἐκείνους ἐκπληρῶσαντες, ὡς ἡγεμόνης δεόμενοι στρατεύοντο, πάντα γὰρ ἦν πολλὰ. (12) Προσέειπεν δὲ καὶ οἱ Ὑρκαῖοι ὧν ἐδόκοντο ἰσχυροὶ καὶ ἐποίησαν καὶ τὸν παρὰ Κυαξάρου ἀγγελῶν τὰς δὲ παρὶ τῆς σκηνῆς ὅσαι ἔσαν Κύρου παρῆδον, ὡς τοῖς Πέρσας γίνοντο. Τὸ δὲ νόμισμα ἔρπασαν, ἐπειδὴν ἄπαν συναχθῆναι, διαδόσαντες καὶ διδάσαντες.

BIBLION E.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Οἱ μὲν δὲ ταῦτα ἐπαράβη τε καὶ ὤλεγε· ὁ Κύρος δὲ ἐκείνους τὰ μὲν Κυαξάρου διαλαβόντας φυλάττειν οὕτως βόαι οἰκειωτάτους αὐτῷ ὄντας· καὶ ὅσα δὲ ἐμοὶ δίδωσι, ἔδωκε, ἔφη, ἐγὼ δὲ ἔρχομαι· γράσσεται δ' αὐτοῖς ἡμῶν ὁ αἰὶ μέλαινα δεόμενος. Φυλάττους δὲ τις τῶν Μήδων εἶπε, Καὶ μὲν ἐγὼ, ὁ Κύρος, τῶν μουσουργῶν ἀκούσας ἰσχυρὰς ὧν σὺ νῦν ἔχεις, ἡκουσά τε ἡδέως καὶ ἦν μοι δόξας αὐτῶν μείναι, στρατεύσασθαι ἂν μοι δοκῶ ἔξιναι ἢ οἰκοῖ μένειν. Ὁ δὲ Κύρος εἶπεν, Ἄλλ' ἔγωγε, ἔφη, καὶ δίδωμι σοι καὶ χάριν ὅσῃ μοι σοι πλείω ἔχων ὅτι ἐμὴ ἔχῃσας ἡ σὺ ἐμοὶ ὅτι λαμβάνεις· οὕτως ἐγὼ ἡμῖν διττῶ καρπίζομαι. Τούτῳ μὲν σὺν ὤλεθεν ὁ αἰσθήσας.

2. Καλέσας δὲ ὁ Κύρος Ἀρσάσπην Μήδων, ὃς ἦν ἐκ παιδὸς αὐτῷ ἑταῖρος, ὃ καὶ τῇ σιτῇ ἐκείνους ἔδωκε τὴν Μηδικὴν, ὅτι παρὰ Ἀστυάγου εἰς Πέρσας ἀπῆλθε, τοῦτον ἐκείνους διαφυλάξει αὐτῷ τὴν τε γυναῖκα καὶ τὴν

quidam tu pro his in nos officii conferes? Ille vero dixit, Castella, ubi volēs, tradam tibi in domum: et tributum, quod illi ex agro meo pendebam, ad te deferam: et ubi necesse fuerit expeditionem suscipere, tuo cum exercitu me quoque regionis vires in eam una educam. Præterea mihi, inquit, filia est, enquo virgo, quam unice diligo, ætate jam nubili, quam me antehac quidem regi rerum nunc potenti putabam conjugem futuram educare: verum ipsa me nunc filia, largo cum fletu, suppliciter orat, ne se fratris interfectori tradam; atque mea quoque hæc est ea de re sententia. De hac etiam tibi nunc permitto ut ita consulas, quemadmodum me de te coonsulere manifestum sit. Itaque Cyrus, De his, ait, si vera ea dicis, ego et meam tibi do, tuamque accipio, dextram; dii vobis testes sunt. Actis his rebus, Gobryam arma retinentem abire jussit, et scisciatus est, quantum itineris ad ipsum esset, quod eo venire vellet. Et ille, Si eras mane, inquit, proficiscaris, postidie apud nos pernociare poteris.

Itaque Gobryas, itineris duco relicto, discessit. Et Medii jam aderant, qui ea quæ magi diis seligenda dixerant, magis tradiderunt; Cyro putcherimum selegent tabernaculum, et medierem Susianam, quæ omnium quas habet Asia formosissima fuisse perhibetur, et duna musicæ petilissimas; secundo autem loco, Cyaxari quæ istis erant secundo: aliorumque hujusmodi, quibus ipsis opus erat, supplementum tibi sumpserunt, ut rei nullius indigi militarent: nam magna erat omnium copia. Quin et Hyrcasii acceperunt ea, quibus ipsis opus erat: et Cyaxaris quoque nummum ad æquum cum ceteris partem admiserunt: tabernacula vero, quæ supererant, Cyro tradiderunt, ut ea Persæ haberent. Nummos denique tum se distributuros aiebant, ubi collegissent universos, eosque adeo deinde distribuarent.

LIBER V.

CAPUT I.

Et hæc illi quidem egerant dixeruntque: Cyrus autem Cyaxari selecta eos accipere et custodire jussit, quos ei maxime familiares esse orat: ac, Mihi quæ datis, inquit, libens accipio; utetur autem his vestrarum quilibet, qui eis potissimum indigebit. Et Medus quidam musicæ studiosus, Ego vero, inquit, cum audirem vespertinæ musicas istas molieres, quas tu nunc habes, voluptatem audiendo percipere; ac si quidem harum unam mihi dederis, in cæstris versari, quam domi numerare, jucundius esse existimabo. Ego vero, subiecit Cyrus, hanc illi dono, et majorem tibi videor habere gratiam, qui a me petieris, quam tu mihi qui eam acceperis: usque adeo vobis gratificari stilo. Atque illa quidem mulierem accepit id qui petierat.

Cyrus autem accessit Arispe Medo (quæ erat ei puero sodalis, et cui vestem quoque Medicam exuens, cum in Persiam discederet ab Astyage, dederat), ei præcepit, ut sibi et mulierem et tabernaculum adseruaret: erat autem

σπηνήν (3) ἦν δὲ αὐτὴ ἡ γυνὴ Ἀβραδάτου τοῦ Σουσίου· οὗτος δὲ ἡλίσκετο τὸν Ἀσσυρίων στρατοπέδον, δ' αὐτὴ αὐτῆς οὐκ ἐβυγεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὄν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τῶν Βακτριανῶν βασιλεῖα περιεβύων ἐρχετο· ἐπειμὶ δὲ αὐτὸν ὁ Ἀσσύριος περὶ συμπαγίας· ζῖνος γὰρ ὢν ἐτύγχανε τῇ τῶν Βακτριανῶν βασιλείᾳ· ταύτην οὖν ἐκάλειυσεν ὁ Κύρος διαφυλάττειν τὸν Ἀράσπην, ὥς ἂν αὐτὸς λάβῃ.

(4) Κελευόμενος δὲ ὁ Ἀράσπης ἐπύρετο, Ἐώρακας δ' ἔφη, ὦ Κύρε, τὴν γυναῖκα, ἣν με κελεύεις φυλάττειν; Μὰ Δῆ, ἔφη ὁ Κύρος, οὐκ ἔγνω. Ἀλλ' ἔγω, ἔφη, ἥνικα ἐξηροῦμαι σοι αὐτὴν καὶ θύξαι, ὅτι μὲν εἰσελθόμενος εἰς τὴν σπηλὴν αὐτῆς, τὸ πρῶτον οὐ διέγνωμεν αὐτὴν· χαμαὶ τε γὰρ ἐκάθετο καὶ αἱ θεραπείαι πῶσαι περὶ αὐτῆν· καὶ τοίνυν ῥησάναι ταῖς δοῦλαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα· ἐπὶ δὲ γυναικὶ βουλούμενα ποῖα εἶη ἡ δέσπονα πάσας περιεβλέψαμεν, ταχὺ πάνι καὶ ποσσὶν ἐραίνετο διατρέπουσα τὸν ὄλυν, καίπαρ καθήμενῃ κακαλομένηται καὶ εἰς γῆν ῥέουσα.

(5) Ὡς δὲ ἀναστῆναι αὐτὴν ἐκέλευσεν, συνανίστηται μὲν αὐτῇ ἀπανταὶ αἱ ἀμῶ· αὐτὴν, διέγνωκε δὲ ἐνταῦθα πρῶτον μὲν τῇ μεγέθει, ἔπειτα δὲ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ αὐτοχρημοσύνῃ, καίπαρ ἐν ταπεινῇ σχήματι ἐσχηκυῖα. Δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ τὰ ὅπλα καταπαύζοντα, τὰ μὲν κατὰ τὴν πέπλον, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς πόσιν.

(6) Ὡς δ' ἤμυν ὁ γυναικὶ καλὸν μὲν γὰρ καὶ ἀνὴρ ἀκούσιος καὶ τὸν οὖν ἀνδρὰ εἶναι· νῦν μάλιστα ἐξαπρούμενος ἀνδρὶ οὐ εἴσοι ὅτι οὗτε τὸ εἶδος ἐκείνου γαίρων οὗτε τὴν γνώμην οὗτε δύναμιν ἥτινα ἔχοντι, ἀλλ' ὥς ἡμεῖς γε νομιζόμεν, εἰ τις καὶ ἄλλος ἀνὴρ, καὶ Κύρος εἰδὼς ἐστὶ νομίζεσθαι, οὐ οὐ ἔσθ' ὅτι ἀπὸ τοῦτο· ὡς οὖν τοῦτο ἤκουσεν ἡ γυνὴ, περικαταφύβησά τοι τὸν ἀνδρὸν πέπλον καὶ ἀνωδύρατο· συνανέβησεν δὲ αὐτῇ καὶ αἱ ὀμῶαι.

(7) Ἐν ταύτῃ δ' ἐράνη μὲν αὐτῆς τὸ πλείστον μέρος τοῦ προσωποῦ, ἐράνη δὲ ἡ εἶρη καὶ αἱ χεῖρες· καὶ εὐ ἴσθι, ἔφη, ὦ Κύρε, ὡς ἡμῶι ταῖς ἑσθῆς καὶ τοῖς ἄλλοις ἔπαισι τοῖς ἰδοῦσι μέγα οὖναι· μηδὲ γενέσθαι γυνὴ ἀπὸ θνητῶν τοιαύτη ἐν τῇ ἁσίᾳ. Ἀλλὰ πάντως, ἔφη, καὶ σὺ βίασαι αὐτήν.

(8) Καὶ ὁ Κύρος ἔφη, Ναὶ μὲν Δία, πολὺ γε ἥτιον, εἰ τοιαύτη ἐστὶν ὅταν σὺ λέγῃς. Τί οἶα; ἔφη ὁ νεανίσκος. Ὅτι, ἔφη, εἰ νυνὶ σοὶ ἀκούσας ὅτι καλὴ ἐστὶν εἶδέναι πισυθίσκομαι θεαπόμενος, οὐδὲ πάνι μοι σχολῆς ὅσους, δίδουκα μὲν πολλὸ ὅππῃ ἐκείνη με αὐτὴς ἀναπαθεῖ καὶ πάλιν εἶδέναι θεαπόμενον· ἐκ δὲ τούτου ἴσως ἂν ἀναγέσθαις ὅν με οἱ πρότεροι καθόμην ἐκείνην θεαόμενος.

9. Καὶ ὁ νεανίσκος ἀναγέσθαις εἶπεν, Οἷα γὰρ, ἔφη, ὦ Κύρε, ἱκανὸν εἶναι καλὸς ἀνθρώπου ἀναγέσθαι τὸν μὴ βουλούμενον πράττειν παρὰ τὸ βέλτεστον; εἰ μάλιστα, ἔφη, τοῦτο οὐτως ἐπέρχεται, πάντας ἂν ἀνέγκαν ἐν ῥησέας.

(10) Ὅπως, ἔφη, τὸ πῦρ, ὡς πάντας θεοῦς καίει· πέφυκε γὰρ τοιοῦτον· τὸν δὲ καλῶν τῶν μὲν ἔρωσι τὸν δ' οὐ, καὶ ἄλλος γε ἄλλου. Ἐφελούσιν γὰρ, ἔφη, ἐστὶ, καὶ ἐφ' ἐκαστος ἂν ἂν βούληται. Αὐτίκα, ἔφη, οὐκ ἐφ' ἀλλότῃ ἀλλότῃ, ἄλλος δὲ ταύτης οὐδὲ πατὴρ θυ-

muller hanc, Sisorum regis Abradate uxor: quo vero tempore capta erant Assyriorum castra, maritus ejus in castris forte non adfuit, sed ad Bactrianorum regem legatus abierat: miserat autem eum Assyrius societatis inuadende gratia; hinc enim cum Bactrianorum rege hospitium intercedebat: hanc igitur, donec eam ad se reciperet, Araspem adseruare jussit. Et Araspes, cum hoc ei mandatum esset, Cyrum interrogans, Vidistine, inquit, mulierem hanc, quam me seruare jubes? Non profecto, ait Cyrus. Ego vero, inquit Araspes, hanc vidi, eam enim tibi seligeremus: ac sane cum tabernaculum ejus primum ingrederemur, eam non agnovimus: nam et humi sedebat, et circum eam ancillae sedebant omnes; et vestem quidem funicularum vestibus similem habebat: cum autem studio cognoscendi quendam esset hera, circumspectaremus universas, mox alias omnes excellere visa est, tametsi sederet, et velata terram inthebatur. Postquam vero surgere eam jussimus, conturrexere cum ea quae circum eam erant omnes; tunc praestabat lux, primum majestate, deinde decore et formae venustate, licet habita humilis induta constitisset. Etiam lacrimas videre erat ei manantes per vestes partim, partim ad ipsos usque pedes. Cumque natu maximus inter nos diceret, Bono animo sis, mulier: nam tametsi virum tuum tam corporis tum animi bonis ornatum audiamus, tamen viro te modo seligimus, quem certo scias nec forma pulchritudine illi cedere, neque ingratum, neque potestasse: sed, nos uti quidem arbitramur, si quisquam alius, Cyrus admiratione dignus est, cuius tu delinceps eris. Id ubi mulier audivit, veste superiori abscissa ejulare coepit; ancillaeque una vociferantur sunt. His autem maxima fletus ejus pars adparuit, collum etiam et manus adparuerunt: aciesque adeo, Cyre, inquit, tam mihi quam aliis omnibus, eam qui adspexerant, visum esse, nunquam vel natum esse, vel in Asia talena ex mortalibus extitisse mulierem: sed enim, ait, omnino in eum spectabis. Et Cyrus, Imo vero multo minus, inquit, si talis est qualem tu praedicas.

Quid ita? inquit adolescens ille. Quia si nunc, ait, postquam de te audivi eam esse formosam, persuaderi mihi patitur, ut ad spectandum illam abeam, cum non in cōis peorsas sim, vereor ne multo citius illa mihi rursus perasubus, ut spectatum redeam; ac deinde neglectis fortasse rebus iis quae mihi gerende sunt, oculis in illam fixis desidem.

Et adolescens risu subdito, Existimane, Cyre, inquit, formam humanam tantum habere visum, ut nolentem cogat facere, quod licet non sit optimum? Si vero vim hanc, inquit, natura habet forma, omnes eodem modo cogeret. Igitur, inquit, adipice, ut omnes itidem urat (nam talis a natura est): at ex formosis, alios amare solent homines, alios non; et alios alios amores habet. Est enim, ait, haec res in voluntate posita, et unusquisque quos vult amat. Ac primum quidem neque frater sororem, sed alios eam, amat;

πατρός, ἄλλος δὲ τούτης. Καὶ γὰρ φόβος καὶ νόμος ἱκανὸς ἔρωτα καλοῦνται. (11) Εἰ δὲ γ', ἔρη, νόμος τεθεῖται μὴ ἐθελόντως καὶ πεινῶν καὶ μὴ πίνοντας καὶ διψῶν μὴδὲ βίοντων τοῦ χιμῶνος καὶδὲ θαλάσσης τοῦ θύρου, οὐδέ τις ἂν νόμος στερῇθειε διαπραχθεῖσαι ταῦτα παῖδες οὐκ ἀνθρώπων περὶ καὶ γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖσθαι. Τὸ δ' ἔρως ἐθελούσιον ἐστίν. ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔρη, ὥσπερ (ματρίων καὶ ὑποχρεῶτων. (12) Πῶς οὖν, ἔρη ὁ Κύρος, εἰ ἐθελούσιον ἐστὶ τὸ ἐραστῆναι, οὐ καὶ παύσασθαι ἐστὶν ὅταν τις βούληται; Ἄλλ' ἄγῳ, ἔρη, ἑώρακα καὶ κλειόντας ὑπὸ λίπης δὲ ἔρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς ἐρμαιῶν καὶ μάλα κακὸν νομιζόντας πρὶν γε ἔρην τὸ δουλεύειν, καὶ διόντας γε πολλὰ ὧν οὐ βέλτεον αὐτοῖς στερῆσθαι, καὶ εὐχόμενους ὥσπερ καὶ ἀλλος τινὸς νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐ δυναμένους μέντοι ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ δεδομένους ἰσχυροτέρῳ τινὶ ἀνάγκῃ ἢ εἰ ἐν σιδήρῳ ἐδέδεκτο. Παροίκοι γοῦν ἐκούτους τοὺς ἐρμαιῶν πολλὰ καὶ εὐχὴ ὑπαρξόντας καὶ μέντοι οὐδ' ἀποδιδράσκουσιν ἐπιχειροῦσι, τοιούτω κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φιλάουσιν τοὺς ἐρμαιῶν καὶ ποὶ ἀποδρῶσι. (13) Καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε πρὸς ταῦτα, Παιδίον γὰρ, ἔρη, ταῦτα· εἰποί μέντοι οἱ τοιούτοι, ἔρη, μοι θεοὶ διότι, οἶμαι, καὶ εὐχονται μὲν αἰεὶ ὡς ἀλλοῖσι ὄντας ἀποθανεῖν, μύριον δ' οὐτὸν μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τοῦ θύου οὐκ ἀπαλλάττονται. Οἱ αὐτοὶ δὲ γε οὐτοὶ καὶ κλείονται ἐπιχειροῦσι καὶ οὐκ ἀφίχονται τὸν ἀποσπῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ἀρπάσαντι καὶ κλείουσιν, ὁρᾷς ὅτι οὐ πρῶτος, ὡς οὐκ ἀναγκαστὸν τὸ κλείπειν, αἰτίαν τὸν κλείπεται καὶ ἀρπάσσονται, καὶ οὐ συγγιγνώσκεις, ἀλλὰ καλέσεις. (14) Οὐτοὶ μέντοι, ἔρη, καὶ οἱ καλοὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν ἔρην ἑαυτῶν οὐδὲ ἐρίσσει ἀνθρώπων ὧν μὴ δεῖ, ἀλλὰ τὰ μοι θεοὶ ἀνθρώπων παύσαι, οἶμαι, τὴν ἐπιθυμίαν ἀρατῇ ἐστὶ, κατεῖται ἔρωτα αἰτῶνται· οἱ δὲ γε καλοὶ καὶ θεοὶ ἐπιθυμούντες καὶ χρύσειον καὶ ἱππὸν ἀγαθὸν καὶ γυναῖκα καλὴν, ὅμως ἀπάντων τούτων βελτίους δύνανται ἀπέχεσθαι ὥστε μὴ ἀπεσθαι αὐτῶν παρὰ τὸ δίκαιον. (15) Ἐγὼ γοῦν, ἔρη, ταῦτε ἐρασταὶ καὶ πάντες καλῆς θεότητος μοι εἶναι, ὅμως καὶ παρὰ τοῖς εἰμοὶ καὶ ἱπποῦσι καὶ ταῖς τὰ μοι προσέχοντα ἀποτίλλω. (16) Ναὶ καὶ Δί', ἔρη ὁ Κύρος· ἴσως γὰρ ὅττιον ἀπὸ τῆς ἡ ἐν θεῷ χρόνῳ ὁ ἔρως πέφυκε συκαλεῖσθαι ἀνθρώπων. Καὶ πυρὸς γὰρ τοῖς ἐστὶ θιγόντα μὴ εὐθὺς καλεῖσθαι, καὶ τὰ ζῷα οὐκ εὐθὺς ἀναλαμβάνει ὅμως δ' ἔρωτα ὅτε πυρὸς ἑκὼν εἶναι ἄπομαι οὐκ τοὺς καλοὺς εἰσφῶ. Οὐδὲ γε σοὶ συμβουλεύω, ἔρη, ὡς Ἀρσίνη, ἐν τοῖς καλοῖς εἶναι τὴν εἰναι ἀνταρτίαν· ὥς τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἀποτρίβει καίαι, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἀποθνήσκουσιν ὑπάρπτονται, ὥστε αἰσθῆναι τὸ ἔρωτα. (17) Θάδρα, ἔρη, ὡς Κύρος· οὐδ' εἰναι μὴδὲ ποτε παύσασθαι θιγόμενος, οὐ μὴ κρατῆθαι ὥστε ποιεῖν τὴν ὧν μὴ γρη ποιεῖν. Κάλιστα, ἔρη, λέγεις φιλάτε τοῖνυν, ἔρη, ὥσπερ σε καλεῖται καὶ ἐπιμαλῶ αὐτῆς ἴσως γὰρ ἂν καὶ πάντες ἡμῖν ἐν καιρῷ γένοιντο αὐτῇ ἢ γυνὴ. (18) Τότε μὲν δὲ ταῦτα εἰπόντες θαλάσθησαν.

neque pater filiam, sed alios eam, amat. Etenim metus et lex satis ad coerendum amorem valent. At vero si lex, inquit, lata esset, ut qui non comedunt, non esuriant, et qui non bibunt, non sitiant, utque nec hieme algeant, nec aestate caleant, his in rebus ut homines parent lex nulla posset efficere: sunt enim a natura sic comparati, ut his cedant. Amare vero in voluntate positum est: siquidem unusquisque amat que sibi conveniunt, ut venies et calcetis. Qui fit igitur, inquit Cyrus, si voluntarium quiddam est amor, ut amandi finem facere non liceat, cum quia velit? Atqui vidi ego, inquit, qui pro dolore, quem ex amore percipiebant, ferent, et his, quos amabant, servirent; tametsi, priusquam amarent, servitutem rem valde malam arbitrantur; quæque multa largirentur, quibus haud ita commode carere poterant; tum qui optarent ut amore non secus atque morbo quodam alio liberarentur, neque tamen liberari possent, sed validiore quadam necessitate fuisse constrictos, quam si ferro vincti fuissent. Quin at se suis amoribus valde et inaniter obsequiosos exhibent; ac ne fugere quidem conantur, cum ejusmodi habent mala, sed etiam amores suos, ne fugant aliquo, observant. Et adolescentes ad hæc, Faciunt vero, que dicis, ait: sunt enim hujusmodi homines, inquit, accordes: quæcirca, ut opinor, semper etiam mori optant, ut miseri; cumque rationes e vita excedendi sint innumeræ, non tamen excedunt. Et illi sane ipsi furari quæque conantur, et ab aliis baud abstinere: verum ubi quid rapere vel furto subtrahere, nonne vides ipse, inquit, te primum, quoniam natura ad furtum sciendum non cogit, furantem repenteque accusare, neque veniam dare, sed foras sumere? Sic quidem certe, ait, neque formosi se amare cogunt homines, nec ea adipescere que adpetenda non sunt: sed miseri stolidique homines ab omnibus, utique, cupiditatibus superantur, ac deinde culpam in amorem conferunt: at honesti prohibe viri, et ei aurum, et equos bonos, et mulieres formosas expetant, tamen ab his omnibus facile senuit abstinere possunt, ut præter æquum ea non attingunt. Ego quidem certe, inquit, quavis hæc conspexerim, perque mihi venusta visa sit, tibi tamen adsum, et equito, et cetera que mei sunt officii præsto. Ita profecto, inquit Cyrus; fortasse enim discipulis citius et ante id tempus, quo natura sciet amorem machinis suis homines occupare. Nam fieri potest, ut etiam ignem quis tangens non statim uratur, et ligna non statim flamma concepta fulgent: ego tamen nec ignem ultro tangere, nec formosas adipiscere soleo. Ne illi quidem consulo, Araspa, inquit, ut oculos formosis diutius immorari sinas: nam ignis quidem non nisi tangentes urit, at formosi etiam eos, qui e longinquo spectant, adeo accendunt, ut amore flagrent. Romo ala venio, Cyre, ait, nequaquam enim futurum est, ipse uti adeo capiat, nec si aliquam hanc spectare desinam, ut aliquid, fieri quod non oporteat, admittam. Rectissime, inquit, sis; atque adeo hanc mihi adverte, inquit, quemadmodum te jubet, ejusque curam gerito: nam fortasse mulier hæc olidat aliquando occasione magno modis usui fuerit. Et tum quidem his dictis a se invicem discesserunt.

Ὁ δὲ νεανίσκος ἄμα μὲν ὁρῶν ὑπερκαλλῆ τὴν γυναικα, ἄμα δὲ αἰσθανόμενος τὴν καλοκάγαθον αὐτῆς, ἄμα δὲ θυραψύων αὐτὴν καὶ οὐόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἄμα δὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὖσαν, ἀλλ' ἀντιπαρομεινὴν διὰ τῶν αὐτῆς οὐκείων ὥς καὶ εἰσόντι ἐπὶ αὐτοῦ τὰ δόντα καὶ εἰ ποτε ἀποθνήσκων, ὥς μηδὲν ἂν δόιστο, ἐκ πάντων τούτων ἥλίσκετο ἔρωτι, καὶ ἰσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἵπασχε. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐπαύτατο.

10. Βουλόμενος δὲ ὁ Κύρος θέλοντάς μιν μέναι μετ' αὐτοῦ τοὺς τε Μήδους καὶ τοὺς συμμαχοὺς, συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπικαιφίλους ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ὤλεξε τοιάδε. (α) Ἄνδρες Μῆδοι καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὅμεις οὐδαμῶς περὶ τοῦ ὅτι οὐτε χρημάτων δόμενοι σὺν ἡμοὶ ἐξήλθετε οὐτε Κνωξάρῳ νομιζόντες τοῦτο ὑπερβαίνειν, ἀλλ' ἡμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι καὶ ἡμὲν τιμῶντες νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν σὺν ἡμοὶ ἤθελεσθε. (β) Καὶ χάρις τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μὲν, εἰ μὴ αἰδικῶ ἀποδίδοναι δὲ οὕτω εἴαν δύναιμι ἔχειν μοι δοῶ. Καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἀσχετῶμαι λέγων· τὸ δ' ἔτι μὲν ἔστι παρ' ἡμοὶ, ἀποδοῦναι, εὖ ὅτε, αἰσχυνομένην ἂν ἐπιπὶν νομίζω γὰρ ἡμαυτὸν δοῦναι λέγοντι ταῦτα ἵνακα τοῦ ὅμεις μᾶλλον ἰθὺς παρ' ἡμοὶ καταμείναι. Ἄντι δὲ τούτου τοιάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν, κἄν ἥδ' ἀπὶ τῆς Κνωξάρῳ περὶ ἡμῶν, ὅμως, ἂν ἀγαθόν τι πρὸς ὑμᾶς, πειράσσομαι οὕτω ποιεῖν ὥστε καὶ ὅμεις ἡμῖν ἐπιμένειν. (γ) Οὐ γὰρ δὴ αὐτὸς γὰρ ἀπειμῶ, ἀλλὰ καὶ Ὑρακνίους τοὺς ὄρκους καὶ τὰς διαβὰς ἃς ἔδωκα ἡμπαθίσαι καὶ οὐποτε τούτους προδοῦναι ἀδύνατον, καὶ τῶν νῦν δίδοντι Γωβρόης καὶ ταίηρ ἡμῖν καὶ χώραν καὶ δύνανται πειράσσομαι ποιεῖν μάλιστα μεταμειλῆσαι τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐξουσίας. (δ) Καὶ τὸ μέγιστον δὲ, τῶν θεῶν οὕτω ἐκδόντων περιφανὲς ἀγαθὸν καὶ φοβόμην ἂν αὐτοὺς καὶ αἰσχυρομένην ἀπολιπὼν ταῦτα εἰς ἡμᾶς ἀπείλπειν. Ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως, ἔφη, ποιήσω ὅμεις δὲ ὅπως γινώσκειτε οὕτω καὶ ποιεῖτε, καὶ ἡμοὶ εἰπατε ὅτι ἂν ὑμῖν δοῖρ. (ε) Ὁ μὲν οὕτως εἶπε.

Πρῶτος δ' ὁ φράσας ποτὶ συγγενῆς τοῦ Κύρου εἶπεν πρὸς ταῦτα ὤλεξεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὃ βασιλεῦ βασιλεὺς γὰρ ἡμῶν δοκεῖς σὺ οὕτως περικύβητι οὐδὲν ἔστιν ἢ ὁ ἐν τῶν σμῆναι φοβόμενος τῶν μελιτῶν ἡγεμὼν· ἐκείνην τε γὰρ αἰεὶ αἰ μελιτῶν ἐκδοῦσαι μὲν παύονται, ὅπως δ' αὖ μὲν, οὐδὲ μὲν ἐντοῦθεν ἀπέρχεται, ἔκταν δὲ ποὺ ἐξῆλθ', οὐδὲ μία αὐτοῦ ἀπολείπεται· οὕτω δεινὸς τῆς ἔρωος αὐταῖς τοῦ ἀρχοῦσθαι ὑπ' ἐκείνου ἐγγίγνεται· (α) καὶ πρὸς αὐτὸν οὐδὲ μὲν δοκοῦσι παρακληθῆσαι τῆς πρὸς ἀνθρώπων οὕτω δικαιοσύνης. Καὶ γὰρ εἰς Πέρσας οὗτοι παρ' ἡμῶν ἀπέχθη, τίς Μῆδων ἢ νῆος ἢ γέροντος σου ἀπείληθ' τοῦ μὴ σοὶ ἀκούουσιν ἔσται Ἀστυάγην ἡμῶς ἀπέστρεψεν· ἐπειδὴ δ' ἐκ Παρῶν βοσθὴς ἡμῖν ὁρμήθη, σχεδὸν αὖ ἰσχυρῶν τοὺς φίλους σου πάντας θιλοποιήσεις συνεπιμεινέας. Ὅτε δ' οὐ τῆς δούρου στρατηγίας ἐπιδομησας, πάντας σοι Μῆδοι ἐκόντες ἡκολούθησαν. (β) Νῦν δ' οὐ οὕτως ἔρχομαι ὥς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πο-

Adoleseens autem ille, tum quod eximia pulchritudine mulierem videret, tum quod ejus excellentem bonitatem animadverteret, tum autem quod eam coleret, acque ei gratificari putaret, tum etiam quod illam non ingratus esse sentiret, sed quae vicissim per simulacra suos curam adhiberet, ut ad se introitus necessaria supplerent, et, si quando agrotaret, nihil ut ei deesset: ex his omnibus factum est, ut amore caperetur; nec mirum aliquid ei fortassis accidit. Atque haec quidem hoc modo gerebantur.

Cum autem Cyrus et Medos et ceteros socios ultro secum manere vellet, convocavit omnes, qui ad negotium hoc agendum opportuni erant; et ubi conveneret, hujusmodi verba fecit: « Equidem, Medii, vosque omnes qui adestis, certo scio, non ob penurias pecuniae vos mecum egressos esse, nec quod existimaretis in hoc Cyaxari inservituro iri; sed quia mihi hoc gratificari, meque honore prosequi velletis, libitum est vobis mecum et nocturna itinera ingredi et adire pericula. Quas ob res vobis equidem gratiam habere debeo, ni injustus esse velim, necdum tamen pro meritis vestris referendi facultatem habere mihi visor. Et hoc quidem minime pudet dicere: illud vero, si mecum manseritis, referam, illud utique, inquam, dicere mihi pudor esset; nam existimarem videri posse, me dicere hae causae ob causam, ut libentius apud me remanere velletis. At pro illo haec dico: Ego nempe apud vos, etiamsi usque Cyaxari morem gerendo discenserem, id efficere conabor, si quid prospere gesserio, ut vos ipsi me laudetis. Non enim ipse quidem jam discerdo; sed Hyrcanis, quibus et jesurandum et dextram dedi, fidelem praestabo, neque unquam committam ut hos prodidisse convincar. Atque etiam facere conabor, ne Gobeyam, qui modo et munitiones et regionem et copias nobis tradidit, unquam itinere ad me suscepti permittat. Quod denique maximum est, cum dicit tam manifeste bona nobis largiantur, et metus eorum, et pudor retinere me debet, quo minus relictis his temere discedam. Ego quidem certe, inquit, ita sum facturus: vos vero, quod vobis visum fuerit, facite: et mihi, vestra quae sententia sit, indicate. » Haec ejus verba fuerunt.

Is autem, qui Cyri se cognatum esse dixerat absqueando, primus ad haec respondens, Ego vero mea quae illi sententia dicam, rex, inquit: nam regem sane natura nihil te minus extitisse arbitror, quam illo rex est, qui dux apud in alveo nascitur: illi enim semper apes ultro parent; ac quousque loco manserit, ab eo nulla est eum discedit; quod si aliquo prodierit, nulla ipsum deserit: tam manifestis eis amor illius obtemperandi imperio inasacitur. Eodem prope modo erga te quoque mihi hi homines affecti esse videntur. Namque ubi a nobis in Persiam proficiscere, quisnam Medorum vel juvenis vel senex a te abiit, quo minus te sequeretur, donec Astyages nos ad se reverti jussit? postquam vero e Perside nobis subsidio profectus es, videmus iterum amicos tuos prope omnes te sponte sua sequi. Cum cursas expeditionem in hac loca suscipere cupivisti, omnes te Medii libentes sequuti sunt. Et nunc adeo sic affecti sumus, ut te quidem perasente, tuncet in hostico versemur, sinas au-

λαμψά ὄντες θαρβύομεν, ὅτι οὐ καὶ οὐδεὶς ἀπέναι γροῦσμεθα. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὅπως πειθήσονται αὐτοὶ ἐρώσιν· ἐγὼ δὲ, ὦ Κύρε, καὶ ὡς ἐγὼ κράτος, καὶ μανοῖμαι παρὰ σοὶ καὶ ὄρωντες οἱ ἀντιζόμεθα καὶ καρτερήσωμεν ὑπὸ σοῦ εὐεργετούμενοι.

27. Ἐπὶ τούτῳ εἰλεῖν ὁ Τίγρης ὤδε. Σὺ, ἔφη, ὦ Κύρε, μήποτε θαυμάσης ἂν ἐγὼ σωτῶν ἢ γὰρ φύγῃ, ἔφη, οὐχ ὡς βουλευόμενα παρειακούσται· ἀλλ' ὡς ποιήσουςα ἔτι ἂν παραγγέλλῃς. (28) Ὁ δὲ Ἰσκιάνιος εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ὦ Μήδεα, εἰ νῦν ἀπὸλοιταί, θαύματος ἂν φαίην τὴν ἐπιβουλὴν εἶναι τὸ μὴ ἄλλα ὑμᾶς μάλα εὐδαίμονας γενέσθαι· ἀνθρωπίνῃ δὲ γνώμῃ τίς ἂν ἡ φρονῆται τῶν πολεμίων ἀποτρέπεται ἢ ὅπλα παραδίδόντας οὐκ ἂν λαμβάνει ἢ ἑαυτοὺς διδόντας καὶ τὰ ἑαυτῶν οὐκ ἂν δέχοιτο, ἀλλὰ τὰ καὶ τοῦ ἡμετέρου ἔχιν ὄντος τοιοῦτος ὅς ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς θανάσι μὲν πάντας τοὺς θεούς, εὖ ποιῶν ἡμᾶς μάλλον ἡσθεῖαι ἢ ἑαυτὸν πλουτίζειν. (29) Ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ Μήδοι τοιάδ' ἔλεγον. Σὺ, ὦ Κύρε, καὶ ἐξηγάγετε ἡμᾶς καὶ οὐδεὶς ὅταν ἀπέναι καιρὸς δοκῇ, σὺν σοὶ ἡμᾶς ἀπάγαγε. Ὁ δὲ Κύρος ἀκούσας ταῦτα ἐπέμεινε, Ἄλλ' ὦ Ζεῦ μέγιστε, αἰτούμαι σε, ὅς τοὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῇσαι μὲ εὖ ποιῶντα. (30) Ἐκ τούτου ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους φυλάκας καταστῆσθαι ἅμα· αὐτοὺς ἦδη ἔχον, τοὺς δὲ Πέρσας διαλαβεῖν τὰς σκηνὰς τοὺς μὲν ἱππέσιν τὰς τούτους προποῖσας, τοὺς δὲ πελούς τὰς τούτους ἀρκούσας, καὶ οὕτω καταταγέσθαι ὅπως ποιήντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς πάντα τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς τὰς τάξεις τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς ἱπποὺς τυλεραπειμένους παρήκωγε. Πέρσης δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ἔργον ἢ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἱκανοῖν. Ταύτην μὲν οὖν οὕτω διέηγον τὴν ἡμέραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Πρὶν δ' ἀναστάντας ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν, Κύρος μὲν ἐπ' ἵππου καὶ οἱ Πέρσων ἱππεῖς γεγενημένοι εἰς διςχιλίους οἱ δὲ τῶν αὐτῶν γέβρα καὶ τὰς κοπίδας ἔχοντες ἐπὶ τούτοις εἵποντο, ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμὸν καὶ ἡ ἄλλη δὲ στρατιὰ τεταγμένη ἐπορεύετο. Ἐκαστον δὲ ἐκέλευσε τοὺς καινοὺς ἑαυτὸν θεραπεύουσιν εἰπεῖν ὅτι ὅστις ἂν αὐτῶν ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων φαίνεται ὀπισθεν ἢ τοῦ μετώπου πρόθεν ἢ ἢ κατὰ πλάγας ἐκ τῶν ἐν τῇ τάξει ὄντων ἀλλοικατῇ, καλεσθήσεται. (3) Δευτεροῖσι δὲ ἄμφω διελθὼν γίγνεται πρὸς τῷ Γωβρίῳ χωρίῳ, καὶ ὁρῶσιν ὑπερίσχυον τὰ τὸ ἔρμα καὶ ἐπὶ τῶν ταχυῶν πάντα περιεστραμμένα ὡς ἂν κρῆτιστα ἀπομάχοιτο· καὶ βόες δὲ πολλοὺς καὶ πόκιμαλλα πρόβατα ὑπὸ τὰ ἔρματα προσηγμένα ἴδον. (3) Πέμψας δὲ ὁ Γωβρίος πρὸς τὸν Κύρον ἐκέλευσε περιλάσαντα λαβεῖν ἢ ἢ πρὸς ὁδοὺς εὐπετεστάτη, εἰσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν πιστῶν τινας, ὅτινας αὐτῷ τὰ ἔδον ἰδόντας ἀπαγγέλλωσαν. (4) Οὕτω δὲ ὁ Κύρος αὐτοὺς μὲν τῷ ὄντι βουλομένους λαβεῖν εἴ περ εἴη ἀέριστοι τὸ ταίρος, εἰ

μοσι, absque te domum reverti metuanus. Itaque ceteri quid facturi sint, ipsi exponunt; ego vero, Cyre, atque illi qui mea in potestate sunt, et manebimus apud te, et te instructi sustinebimus, et pertolerabimus abs te beneficiis adfici.

Post hoc Tigranes ita loquutus est: Nolim mireri, ait, Cyre, quod taceam; animus enim meus non ad consultandum paratus est, sed ad faciendum quicquid imperaveris. Hyrcanius autem, Dicerem equidem, Medi, loquit, si jam discederetis, nominis id alicujus mala voluntate fieri, quod valde beatos vos fieri non sineret: ex humane enim mentis judicio, quis se vel ab hostibus fugientibus averteret, vel arma his ea tradentibus non caperet, vel eosdem se cum rebus suis dolentes non reciperet? praesertim cum ejusmodi ducem habeamus, qui mihi videtur (quod iustus deos omnes vobis testor) beneficiis in vos conferendis magis quam seipso locupletando delectatus. Tum deinde Medi omnes haec dixerunt: Tu nos eduxisti, Cyre; domumque reverti quandoecunque tibi visum erit commodum, tecum nos abduci. Cyrus autem haec cum audisset, vultum hoc adjecit, Te vero, maxime Jupiter, oro, fac ut eos qui honore me prosequuntur, beneficiis superem. Deinde precepit ut ceteri quidem locatis exuviis corpora curarent; Persae vero tabernacula distribuere, equilibus nempe ea quae his convenirent, pedibus quae his sufficerent, ut etiam res illa constituerent, ut universi, qui in tabernaculis essent, necessaria conficerent, ac Persis ad ordines ipsorum adferrent, et equos eius curatos exhiberent; Persis autem nihil aliud negotii esset, quam uti res bellicas elaborarent. Hoc modo diem hunc everserunt.

CAPUT II.

Mase autem cum surrexissent, iter ad Gobryam ingressi sunt, Cyrus quidem equo vectus, cum Persarum equilibus, qui jam ad duo milia excreverant: hos sequebantur qui scuta et opsidas eorum habebant, numero eis pares. Isdem exercitus reliquis instructus iter faciebat. Praecepit autem Cyrus, uti quisque famulis suis novitiis futurum diceret, ut quisque eorum vel post agnitis extremi custodes conspiceretur, vel ante frontem, vel ab utrovis latere exira eos qui essent in ordine deprehenderetur, penas daret. Postridie circa vespem ad castellum Gobryae perveniunt, et munitionem quam firmissimam vident, et in moribus parata omnia, quae ad propulsandos hostes erant aptissima: quin etiam boves multos, permultamque pecus subter munitiones adductam cernebant. Gobryas autem misit qui Cyrum hortaretur, ut equo circumvectus dispiceret, ubinam accessus esset facilissimus; atque etiam ex fidis quosdam hominibus intro ad se mitteret, qui remitterent ei, autem infus visissent. Itaque Cyrus re ipsa videre volens, cum alicubi castellum capi posset, an Gobryas mendas esse deprehen-

φευγῆς γαίοντο ὁ Γωβρύας, περιήλαυνε πάντοθεν, ἵστανε
 τα ισχυρότερα πάντα ἢ προελθεῖν οὐς δ' ἐπιμυθε πρὸς
 Γωβρύαν, ἀπὸ γυγλίων τῷ Κύρῳ οὗτοι τοσαῦτα εἶη ἐνδόν
 ἀγαθὰ ὅσα ἐπ' ἀνθρώπων γένειαν, ὡς σφίσι δοκεῖν, μὴ
 ἂν ἐπιλείπειν τοὺς ἐνδόν ὄντας. (α) Ὁ μὲν δὲ Κύρος
 ἐν προηγουμένῳ ἦν ἔτι ποτ' εἰς ταῦτα, ὁ δὲ Γωβρύας αὐτοῦς
 τε εἰσὶν πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐνδοθέντας πάντας ἐξῆγε φέ-
 ροντας ὄνους, θιάριτα, θιαυρα, ἀλλοὺς δὲ ἐλαύνοντας
 βοῦς, αἴγας, οἴες, οὐς, καὶ εἰ τα βρωτόν, πάντα ἱκανὰ
 προσήγον ὡς δευνῆσαι πᾶσαν τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν.
 (α) Οἱ μὲν δὲ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες δέχοντο τε ταῦτα
 καὶ δειπνοποιοῦν. Ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπὶ πάντας αὐτοῦ
 οὐκ ἄνδρες βῆαι ἦσαν, εἰσίναι τὸν Κύρον ἐκλαυσεν ὅπως
 νομίζου ἀσφαλίστατον. Προειπεμένης οὖν ὁ Κύρος
 προσκόποις καὶ δύνανται καὶ αὐτοὺς οὕτως εἰσέει. Ἐπει
 δ' εἰσέλθον, ἀνακτιπαμένας τὰς πύλας ἔχον παρακαλεῖ
 πάντας τοὺς οἰκούς καὶ ἀρχοντας τὸν μὲν ἑαυτοῦ.
 (γ) Ἐπειδὴ δὲ ἐνδόν ἦσαν, ἐκέραιον ὁ Γωβρύας φέλλας
 χρυσῆς καὶ πρόγους καὶ κάλλιπας καὶ κόρυον πεντοῖον
 καὶ θαρακόους ἡμίτρους τινας καὶ πάντα καλὰ, καὶ τέ-
 λους τὴν θυγατέρα, δεινὸν τε κάλλος καὶ μέγεθος, πεν-
 τοῦκας δὲ ἔχονταν τοῦ ἀδελφοῦ τετράκροτος, ἐξάγων ὁδὸς
 εἶπεν. Ἐγὼ σοι, ὦ Κύρε, τὰ μὲν χρήματα ταῦτα
 διαδοῦμαι, τὴν δὲ θυγατέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθεῖσθαι
 ὅπως ἀν' οὐ βούλει· ἱκετεύομαι δὲ, ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν
 τοῦ νόου, αὕτη δὲ νῦν τοῦ ἀδελφοῦ τιμωρίην γενέσθαι σε.
 α. Ὁ δὲ Κύρος πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ἀλλ' ἐγὼ σοι μὲν καὶ
 πᾶσι θυγατρὶν ἀναιδουμένῳ σου τιμωρίαν εἰς δύνά-
 μιν, νῦν δὲ οὗτοι σε ἀληθεύοντα ὁρῶ, ἥδη ὁρῶμαι τὴν
 ὑπόθεσιν καὶ ταύτην ὑποχωροῦμαι καὶ αὐτὰ ταῦτα σὺν
 νόῳ ποιῆσαι. Καὶ τὰ μὲν χρήματα ταῦτα, ἔρη, ἐγὼ
 μὲν δέχομαι, δίδωμαι δ' αὐτὰ τῇ παιδί ταύτῃ καὶ αὐτῇ
 εἰς ἀνὰ γένει αὐτῇ. Ἐν δὲ δώρῳν ἀπαιμὲν ἔχον παρὰ
 σοῦ ἀν' οὐ οὐδ' ἂν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, εἰ καὶ πλεονεχί-
 ῃσιν, οὐδὲ τὰ πανταχόθεν ἀντὶ τούτου οὐδ' οὐ μοι διδώ-
 ρσαι ἤθιον ἂν ἔχον ἀπλόησαι. (α) Καὶ ὁ Γωβρύας
 θαυμάσας τε τί τοῦτ' εἴη καὶ ὑποπεποιθὼς οὐ οὕτως ἀπε-
 λείν ἂν θύλων οὕτως δοκεῖν οὕτως ἂν φεύγοντο ἐκόντες
 εἶναι· διὰ δὲ τὸ μηδεὶν αὐτοὺς ἡθελήκειν προσδοκῆναι
 μὴτ' χρήματα πολλὰ μὴτ' τιμωρίαν μὴτ' ταίρη ἔργον μὴτ'
 μὴτ' τέκνα ἀξιώμενα ἀποδοῖναι προτέρων πρὶν
 ὅλῳι γίγνησθαι οἷοι ἦσαν· (α) ἐμοὶ δὲ σὺ νῦν καὶ
 ταίρη ἔργον καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν καὶ δύνανται τὴν
 σὴν καὶ θυγατέρα ἀξιώκτητον ἐργασίας παπολήκας μα-
 θῶλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις οὗτοι οὐτ' ἂν ἀσθεῖν
 παρὶ ζήλους ὀλοῦμαι οὐτ' ἂν ἀδικαί χρημάτων ἐνεκα οὐτ'
 συνθήκας ἂν φευγόμεν ἐκὼν εἶναι. (11) Τούτ' οὖν ἐγὼ,
 εὖ ἴσθι, ἕως ἂν ἀνὴρ δικαίος ὁ καὶ δούλων εἶναι τοσού-
 τος ἐπινοῶμαι ὅπ' ἀνθρώπων, ὅπουτ' ἐπιβόλῃται, ἀλλὰ
 πειρασάμην σε ἀντιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. (12) Καὶ
 ἀνδρὸς δ' ἔρη, τῇ θυγατρὶ μὴ φοβού ὡς ἀπερήσει

deretur, undique obequitabat, et omnia munitiona videbat
 esse, quam ut ei accedere quis posset: illi vero quos Cyrus
 ad Gobryam miserat, remanent ei, tantum intus bonorum
 esse copiam, quanta in hominum a-tatem, de suo quidem
 iudicio, eos qui intus essent minime defectura videretur.
 Et Cyrus quidem secum cogitabat, quoniam illae res essent:
 cum Gobryas ipse ad eum egreditur, et omnes quotquot intus
 erant educit, alios quidem ferentes vinum et farinas: alios
 vero agentes boves, capras, oves, et si qua habe-
 rent esculenta, eorum omnium satis magnam copiam ad-
 ferebant, ut totus qui cum Cyro erat exercitus bene coenaret.
 Itaque hi, quibus id negotii datum erat, distribuunt haec
 et cenam adparabant. Gobryas autem, postquam omnes
 ejus milites ex castello essent egressi, Cyrum ingredi jussit
 eo modo quem arbitraretur ipse tutissimum. Cyrus igitur
 premissis speculatoribus copisque, tandem et ipse ingre-
 ditur. Cumque esset ingressus, portas tenens apertas, amicos
 omnes et praefectos militum adlocabat. Postquam
 hi jam intus erant, Gobryas depronptis patris aureis, et
 gutturibus, et armulis, et omnis generis ornamentis, et im-
 mensa quadam daricorum vi, et universis rebus pulchris,
 ad extremum etiam filia (quae quidem erat admiranda forma
 et proceritate, habitu vero lugubri propter mortem fratris)
 producta, dixit: Pecunias hasce tibi trade, Cyre; ac filiam
 hanc tibi committo, ut de ea, sicut ipse voles, stitissas:
 obsecramus vero te supplices, ego quidem etiam aetate, ut
 illi; haec vero munc, ut fratris virgo sis.

Ad haec respondit Cyrus, Equidem tibi tunc etiam polli-
 ciscus sum, me ultorem tibi, si minime mendax essem, pro vi-
 ribus futurum: tunc vero eum te veracem jam videram, reus
 sum promissi: quia et hinc polliceor eadem haec me diis ju-
 vantibus facturum. Ac pecunias quidem istas, inquit, ac-
 cipio, et haec puellae, atque illi, cui nuptura est, ae-
 dono. Unum vero munus ab te accipiens disceram, pro
 quo ne ea quidem quam in Babylone erant, quaequam sunt plu-
 rima nec quae sunt aspiciam, pro illo inquam tu quod mihi
 donasti, libentibus habiturus sim disceram. Et Gobryas
 miratus quid tandem illud esset, ac suspicatus an filiam di-
 ceret, interrogavit, Quid istud est, Cyre? Et respondens
 Cyrus, Multos arbitror esse homines, ait, Gobrya, qui nec
 impii, nec injusti esse velint, nec mendaces aut fallaces,
 sponte quidem suas: sed quia nemo potestati eorum permi-
 ttere voluerit nec magnam pecuniam vim, nec regnum, nec
 castella munia, nec liberos amari dignos, eo sit ut prius
 moriantur, quam quales sint cognosci possit: tu vero, cum
 mihi jam castella munia, et omnis generis opes, et copias
 tuas, et filiam dignam sanequam illi quis adquirent, in ma-
 nus tradideris, facisti ut apud omnes homines constet, eum
 me esse, qui nec in hospites impius esse velim, nec pecunia-
 rum causa injustus, nec in servandis pactis, quod me quidem vo-
 lente sit, fallax. Igitur hujus ego tibi, ad scito, donec vir
 justus ero, et, talis quod esse videar, laudem ab hominibus
 consequar, nunquam obdixitur; sed omnibus te rebus ho-
 nostis honorisque vicissim ornare coarbor. Neque verendum
 est tibi, inquit, filiam quod attinet, ne viro sis cariturus,

εἶπεν λέγεται, Οὐαὶτα θαυμάζω, ὦ Κύρος, εἰ ἐκπώματα μὲν καὶ ἑστίαι καὶ χρυσὸν ἡμῶς ὡμίον πλέοντα κατήμαθα, αὐτοὶ δὲ ἐλάττωτος ὡμίον ὄξιος ἴσμεν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπιμαλόμεθα ὅπως ἔχουν ταῦτα ὡς πλείεστα ἔσται, ἡμεῖς δὲ μοι δοκεῖτε ἐπιμαλῆσθαι ὅπως αὐτοὶ ὡς βέλτεστα ἔσονται. (21) Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν ὁ δὲ Κύρος, Ἄγ', ἔφη, ὦ Γωβρύας, ὅπως προὶ παράσχ' ἔχουν τοὺς ἱππίας ἐξωπισμένους, ἵνα τὴν δυνάμιν σου ἴδωμεν, καὶ ὅμα διὰ τῆς σῆς χάριτος ἄξις ἡμεῖς, ὅπως ἂν αἰδόμεν ὃ τε δεῖ φίλοι καὶ πόλ' ἡμῶς νομῶμεν. (22) Τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες ἀπῆλθον ἑκάτερος ἐπὶ τὰ προκείμενα.

Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρὴν ὁ Γωβρύας ἔχων τοὺς ἱππίας, καὶ ἡγεῖτο. Ὁ δὲ Κύρος, ὥσπερ προσέκει ἀνδρὶ ἀρχόντι, οὐ μόνον τῷ παραμύθεον τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν, ἀλλ' ὅμα προΐων ἐπισκοπεῖτο εἰ τι θανάτῳ ἢ τοὺς πολέμιους ἀσθενεστέρους ποιεῖν αὐτοὺς ἰσχυροτέρους. (23) Καλίστας οὖν τὸν Ὑρκάσιον καὶ τὸν Γωβρύαν, ταύτους γὰρ ἐνόμιζεν εἰδέναι μέλιστα ὅν αὐτὸς ὥστα δεῖσθαι μάχῃν, Ἐγὼ τοι, ὦ ἀνδρες φίλοι, οἴμαι σὺν ὡμίον ἂν ὡς πιστοὶ βουλευόμενος περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε οἶκ' ἂν ἐξαπαρτάνειν ὁρῶ γὰρ ὅτι μέλλον ὡμίον ἢ ἐμοὶ σκεπτόν ὅπως ὁ Ἀσσύριος ὡμίον μὴ ἐπικρατήσῃ. Ἐμοὶ μὲν γὰρ, ἔφη, ταῦτα ἀποσταλάντι ἔστιν ἴσως καὶ ἄλλη ἀποτροπὴ ὡμίον δ', εἰ ὁλοῦς ἐπικρατήσῃ, ὁρῶ ὅμα πάντα τὰ ὄντα ἀλλότρια γινόμενα. (24) Καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέμιός ἐστιν, οἶκ' ἐμὲ μισθῶν, ἀλλ' οἴομαι ἀσύμφορον ἐαυτοῦ μεγάλους εἶναι ἡμεῖς, καὶ στρατῶναι διὰ τοῦτο ἐγ' ἡμεῖς ὡμίον δὲ καὶ μισοί, ἀδικεῖσθαι νομίζοντες ὡμίον. Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο ἡμερότεροι κατὰ ταῦτα περαινέειν ὅτι μάλιστα, ὡς ταῦτ' εἶδον προῖσι καὶ μέλιν αὐτοὺς ἰσχυρῶς ὅπη τοὺς μείζον ἀποδείξασα.

25. Ἐνταῦθα δὲ ἤρξατο δεῖν. Ἀετὰρ δὲ μοι, ἔφη, ὡμῶς νομίζεαι μόνους πολέμιους ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἐαυτὸν, ἢ ἀπίστασθαι καὶ ἄλλον τινὰ αὐτῷ πολέμιον; Ναι μὲν Δ', ἔφη ὁ Ὑρκάσιος, πολέμιός τε καὶ εἶναι αὐτῷ Κασδοῖσι, ἔθνος πολὺ τε καὶ ἀλκιμον. Σάκει γ' ἐμὴν ὁμοῖοι ἡμῖν, οἱ κακὰ πολλὰ πεπνύσαντι ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου ἐπειρητο γὰρ κακόνους ὥσπερ καὶ ἡμεῖς καταστρέφασθαι. (26) Οὐνοῦν, ἔφη, οἴεσθ' ἂν νῦν αὐτοὺς ἀμροτέρους ἔλθον ἂν ἐπιβῆναι μετ' ἡμῶν τῷ Ἀσσυρίῳ; Ἐκράσαν καὶ σφόδρ' ἂν, εἰ πῃ γ' δύναιντο συμμαχεῖν. Τί δ', ἔφη, ἂν μέγα ἐστί τοι συμμαχεῖν Ἀσσύριον, ἔκρασαν, τὸ αὐτὸ ἔθνος εἰ' ὅσπερ νῦν πορεύσῃ. (27) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουον ὁ Κύρος, Τί γὰρ, ἔφη, ὦ Γωβρύας, οὐ σὺ τοὺς νεανίσκους τοῦτο δεῖν εἶναι τὴν βασιλείαν καθεστάνην ὑπερηφανίαν πολλήν; τὰ τοῦ τρόπου κατηγάρμει. Τούτου γὰρ, οἶμαι, ὁ Γωβρύας, ἐπαθὼν ὑπ' αὐτοῦ. Πότερα ὅλ' τα, ἔφη ὁ Κύρος, εἰς δὲ μόνον τοῦτο ἐγένετο ἡ καὶ εἰς ἄλλους τινάς; (28) Ναι Δ', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εἰς ἄλλους γ'· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσθενούντας οἶα ἔβρισκεν εἰ δὲ λέγειν; ἔνός δὲ ἀνδρὸς πολὺ δυνατότερου ἢ ἐγὼ οἶον, καὶ ἐκείνου ἑταῖρον ὄντα ὥσπερ τὸν ἐμὸν, συμπίπντα περ' ἐαυτοῦ συλλαβὴν εἰσέμενος, ὡς

Non amplius, Cyre, miror nos copiam maiorem pecuniarum et vestium et auri possidere, quam vos; sed ipsos tamen vobis minoris aestimandos esse. Quippe nobis cura est, ut copia horum adfluamus; vos id nulli studiosius mihi videmini, ut ipsi sitis quam prestantissimi. Haec cum dixisset Gobryas, subiecit Cyrus, Age, Gobrya, hac adula cras mane cum equibus eductis, ut copias tuas inspicimus, simulque per tuam nos regionem ducas, ut sciamus, quid pro amicorum, quid pro hostium rebus nos habere oporteat. Et tunc quidem his dictis, uterque ad suas res agendas discessit.

Cum autem dies illuxisset, aderat cum equitibus Gobryas, ac peribat. At Cyrus, velut cum facere par est, qui cum imperio sit, non solum itineri faciendo intentus erat, sed inter progrediendum considerabat, ferine aliquid ratione posset, ut hostes imbecilliores redderetur, ipsi firmiores. Itaque accessit Hyrcanio et Gobryn, (hos enim in primis ea scire putabat, quibus sibi cognitis opus esse existimabat), Equidem arbitror, inquit, amici, me, si cum vobis, sedis sociis, de hoc bello consultem, nequaquam erraturus: vobis enim magis etiam cogitandum esse video, quam mihi, ne superior nobis evadat Assyria. Nam mihi, inquit, in his si frustra fuero, fortassis aliud non deerit periculum; a vobis autem, si superior hic evaserit, omnia quae possidetis alienatus iri video. Etenim meos hostis est, non quod me oderit, sed quod sibi non expedire arbitrat nos magnos esse; eaque mea causa est, cur bellum nobis faciat: ut vos et odit, et adfectum se a vobis injuriis ducit. Ad haec respondit uterque, in crypto sermone ad ipsos pergit, utique qui scirent illa quae Cyrus dicebat, et solliciti alius essent, quis harum rerum futurus sit exitus.

Ita tam sic orsus est dicere: Velim mihi significetis, ait, an vos solos Assyrius existimat esse hostili in eum animo? an alium quendam infestum ei novissit? Imo, inquit Hyrcanios, infestissimam profecto ei sunt Cadusii, gens magna admodum et robusta: Sace porro nobis finitimi sunt, qui multis ab Assyrio incommodus sunt defecti; nam et illos, aeque ac nos, conatus est in potestatem suam redigere. Ergo an existimatis, ait, iam libenter hos utroque nobiscum invaseros Assyria? Imo etiam acriter, inquit, si quo modo se nobiscum conjungere possent. At quid obstat, ait, quo minus se nobis conjungant? Nimirum Assyrii, dixere, ea ipsa gens, per quam nunc iter facis. Cum hac audisset Cyrus, Quid enim? inquit, Gobryn, nonne in adolescentem habet, qui modo regno potitur, gravis ejusdem arrogantis superbiaque accusas? Talem nempe eum, ait Gobryas, expertus sum. Utrum tandem, inquit Cyrus, in te solus se talem praebuilt, an etiam erga quosdam alios? Profecto, inquit Gobryas, erga multos etiam alios. At quibus contumelia imbecillioris adficiat, quid timeat dicere? etiam viri ejusdem longe me potentioris filium, qui etiam filius sodalis, sicut meus filius, erat, computatentem npsd se comprehendit et contravit, idque propterea, quemadmodum

μὲν τινες ἔρασαν, οἱ ἡ παλλαχὴ αὐτοῦ ἐπήνησεν αὐτὸν ὡς καλῶς εἶη καὶ ἐμακάρισε τὴν μελλούσαν αὐτῷ γυναῖκα ἔσθαι, ὡς δ' αὐτὸς νῦν λέγει, δεστέρισε αὐτοῦ τὴν παλλακίδα. Καὶ νῦν οὗτος εὐνόμος μὲν ἐστὶ, τὴν δ' ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ δ' πατὴρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν. (20) Οὐκ οὖν, ἔφη, οἷα ἂν καὶ τούτων ἕξις ἡμεῖς ἴδωμεν, εἰ οἷοιο ἐαυτῷ βοηθὸς ἂν γενέσθαι; Εὐ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα, ὁ Γωβρύας ἀλλ' ἴδωμεν αὐτὸν χαλεπὸν ἐσθαι, ὡς Κύρε. Πῶς, ἔφη ὁ Κύρος. Ὅτι εἰ μελλοί τις ἐκείνην συμμείναι, παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα δεῖ παρῆναι. (21) Τί οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν; Ὅτι νῆ Δι', ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδα ἔχελθούσαν δύναμιν ἐξ αὐτῆς παλλαπλασίαν ἧς σὺ ἔχεις νῦν εὖ δ' ἴσθι, ἔφη, οἱ δὲ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἥτιόν σοι νῦν ἢ τὸ πρότερον Ἀσσύριοι καὶ τὰ ἔθνη ἀποβέρουσι καὶ τοὺς ἥπαιους ἀπάγουσι, οἱ τοῖς ἰδοῦσιν αὐτὸν ἀλίγη ἰδοῦναι εἶναι ἢ σὴ δύναμιν καὶ ὁ λόγος οὗτος πολλὰ ἤδη ἐπαρτεῖται δοκᾷ δέ μοι, ἔφη, βέλτιον εἶναι φυλακτομένους πορεύεσθαι.

21. Καὶ ὁ Κύρος ἀκούσας τοῦ Γωβρύου τοιαῦτα, τοιαῖα πρὸς αὐτὸν εἶπε. Καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, ὁ Γωβρύας, κλεινὸν ὡς ἀσφαλίστατα τὰς πορείας ποιῆσαι. Ἐγὼ οὖν σκοποῦν οὐ δύναμαι ἰνοῦμαι ἀσφαλιστέραν οὐδεμίαν πορείαν ἔχειν τῆς πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα πορείας ἵνατι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ κρῖνον. Παλλοὶ μὲν γὰρ εἰσιν, ὡς σὺ φῆς εἰ δὲ θαρβύσαι, καὶ ἔθνη ἡμεῖς, ὡς ἐγὼ φημι, ἔσονται. (22) Μὴ οὖν ὁρῶντες μὲν ἡμεῖς, ἀλλ' οἴομενοι φραγνῆς εἶναι διὰ τὸ προεῖσθαι ἐκείνους, σπέρ' ἴσθι, ἔφη, οἱ τοὺ μὲν ὁρῶντες ἀπαλλάσσονται δε αὐτοὺς ἐνεγίνετο, θαρβύς δ' ἐμψύχεται ἀντὶ τούτου τοσοῦτο μᾶλλον ὅταν ἂν πλείονα χρόνον ἡμεῖς μὴ ὁρῶνται ἂν δὲ ἦεν ἡμεῖς ἐπ' αὐτοὺς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἐμψύχοντα εἶναι κλεινόντας τοὺς ἀποθανόντας ἐπ' ἡμῶν, πολλοὺς δ' εἶναι τραύματα ἐπιθεζαμένους δ' ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἑλάνον, πάντας δ' εἶναι μαμνημένους τῆς μὲν τοῦδε τοῦ στρατεύματος τάλας, τῆς δὲ αὐτῶν φυγῆς τε καὶ συμφορᾶς. (23) Εὐ δ' ἴσθι, ὁ Γωβρύας, ἴνα καὶ τοῦτ' εἰδῆς, οἱ πολλοὶ ἀνθρώποι, ὅταν μὲν θαρβύσιν, ἀνυπόστατον τὸ φρόνημα παρέρχεται, ὅταν δὲ βέλονται, ὅσα ἂν πλείους ὦσι, τοσοῦτο μᾶλλον καὶ ἐκπαινημένον μελλον τὸν φόβον κέκτανται. (24) Ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ κακῶν λόγων ὑψιγμένος αὐτοὺς πάρεστιν, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ πονηρῶν χρωμάτων, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ θυμῶν τε καὶ ἡσυχαιότητος προεῖπον ἡθροῖσιν ὡς ὑπὸ τοῦ μεγέθους οὐ βέβαιον αὐτὸν ἐσθαι οὔτε λόγους καταστῆσαι οὔτε προσέγοντα πολεμίοις μένους ἐμβαλεῖν οὔτε ἀπαιγνόντα ἀναθρεῖναι τὸ φρόνημα, ἀλλ' ὅσα ἂν μελλόν αὐτοὺς θαρβύν παρκαλεῖται, τοσοῦτο ἐν διανοήτοις ἡγούσται εἶναι. (25) Ἐκείνῳ μόνον νῆ Δία, ἔφη, σαρφόμεθα ἀκρεῶς ὅπως ἔχει. Εἰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε αἰ νόκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμιακοῖς ἔργοις ὑπέρτεροι ἂν πλείονα ἔχλον ἀπαρνηθήσονται, ὀρθῶς καὶ εὖ φρεῖ περὶ ἡμῶν καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐν δεινοῖς ὅσμεν εἰ μέντοι ὡς περ πρόσθεν δὲα τοῦτ' οὐ μαχομένους εἶναι καὶ νῦν αἰ μάχη

nonnulli adfirmarunt, quod ipsius concubina eum a formae praestantia laudaverat, easque bestiam dixerat, quae ejus esset uxore futura; ut autem isle uunc ait, quod ejus concubine pudicitiam tentasset. Ille quidem jam euuchus est, et, patre mortuo, imperium obtinet. Ergo, inquit Cyrus, an existimas hunc quoque nos libenter conspecturum, si nos arbitrareretur opem sibi laturos? Id quidem certe sai scio, ait Gobryas: verum difficile, Cyre, est, ejus in conspectum venire. Quid ita? inquit Cyrus. Quia, si quis cum eo conjungere se velit, eum necesse est preter ipsam Babylonem transire. Quid hoc tandem, ait Cyrus, difficultatis habet? Quia profecto, inquit Gobryas, scio copias ex eo multo has, quas tu uunc habes, majores prodiasse: atque adeo certo scias velim, hanc ipsam ob causam minus Assyrios ad te nunc et arma adferre, et equos adducere, quam antea, quod exercitus tuus exiguus esse visus sit illi, qui eam conspexerunt; et isle quidem jam increbuit rumor: nihique adeo consilium esse videtur, ut caute proficiscamur.

Injunctum quidem cum ex Gobrya Cyrus audisset, ei sic respondit: Recte, Gobrya, mihi dicere vidēris, qui nos de itinere quam tutissime faciendo moncas. Mihi vero negotium hoc considerasti nulla tutior itinera faciendi ratio ad animum accidit, quam si ipsam ad Babylonem tendamus, si quidem ibi robur hostium maximum est. Nam multum isle esse asseris ipse: et si fideliūtes sint animis, etiam in conspectum nostrum venient, ut equidem arbitror. Et quidem si nusquam nos conspiciant, sed nos, propterea quod eos metamus, delitescere existimant, certo futurum scias, inquit, ut metis liberentur, quem conspexerunt, proque hoc tanto major iis innascatur fiducia, quanto nos diffutius non conspexerit: sin autem in eos jam pergemus, multos inveniemus pavorantes adhuc illos, qui a nobis infecti sunt; multos, quibus erunt obnoxia vulnera, quae a nostris acceperunt; omnes denique memoria bujuse nostri aerecitus audaciam, et fugam calamitatemque suam adhuc leuantes. Scire autem te volo, Gobrya, sic comparatum esse, ut multitudo, cum fiducia plena est, ea sit animorum elatione, quae sustineri nequeat: verum ubi sibi metumant, tanto majori horribiliorique formidine teneantur quanto plures numero fuerint. Nam de multis et adversis rumoribus is terror eis adnactus adest, de multis malisque palioribus, de multis etiam tristibus exanimatisque vultibus collectus est; adeo ut ob magnitudinem terroris hujus facile fieri nequeat, ut vel ille veris extingatur, vel in hostem ducendo robur animis addatur, vel ab eisdem abducendo, nihil spiritus refocilletur: sed quando magis eos hortere praesentibus ut sint animis, tanto se gravius in periculo esse putant. Jam vero illud etiam quae se porto habent, accurate consideremus. Nam si deinceps in rebus bellicis apud nos futurae sunt victoriae, qui majorem hominum turbam adunaborunt, recte tu nobis metuis, et nos resque in periculo versamur: sin, ut antea, sic etiam uunc, ex virtute dimicantium pendet praetiorum exitus, haud fru-

κρίνονται, θαρβύν οὐδὲν ἂν σπυλαίης πολλὸν γὰρ σὺν τοῖς θεοῖς πλείωνας εὐρήσεις παρ' ἡμῖν τοὺς θέοντας μάχεσθαι ἢ παρ' ἐκείνων. (αε) Ὡς δὲ ἔτι μάλλον θαρβύν, καὶ τοὺς κατακτώντων· οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι πολλοὶ μὲν διαττόνεις εἰσι νῦν ἢ πρὶν ἔτι τεθῆναι ὑπ' ἡμῶν, πολλοὶ δ' διαττόνεις ἢ οὗτε ἀπέδρασαν ἡμῶν· ἡμᾶς δὲ καὶ μαζόνες νῦν ἢ πρὶν, ἐπεὶ ναυαχῆσθαι, καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ αὐτοῦχθαμεν καὶ πλείονας δὲ, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσγένεσθε· μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζοι μηδὲ τοὺς σοὺς, ἐπεὶ σὺν ἡμῖν εἰσι· σὺν γὰρ τοῖς ναύταις, σάπ' ἴσθι, ὦ Γωβρύα, θαρβύντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἔπονται. (αγ) Μὴ λανθάνωσι δὲ σε μηδὲ τοῦτο, ἔρη, ὅτι ἔστισι μὲν τοῖς πολέμοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργότεροι δὲ, σάπ' ἴσθι, οὐδαμῶς ἂν αὐτοῖς φανεῖσθαι μόνοντες ἢ ἴοντες ἐπ' ἐκείνους. Ὡς σὺν ἐμοὺ ταῦτα γυμνάσκοντας ἀγε ἡμᾶς εὐθὺς τὴν ἐπὶ Βαβυλωνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Οὕτω μὲν δὴ πορευόμενοι τεταρτάτῃ πρὸς τοὺς ὀρίους τῆς Γωβρύου χώρας ἐγένοντο. Ὡς δὲ ἐν τῇ πολέμῳ ἦν, κατέστης λαβὼν ἐν ταύτῃ μὲν' ἐαυτοῦ τοὺς τε πεζοὺς καὶ τῶν ἱππέων ὀπίσθους ἐδῶκε καλῶς αὐτῷ εἶναι, τοὺς δ' ἄλλους ἱππέας ἀρχῆς καταθεῖναι, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν δεξιὰ ἔχοντας κατακκλίνειν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρὸ δεξιὰ θεῶν ἂν λάβοι πρὸς αὐτὸν ἀγειν. Ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταθεῖν καὶ ἔχειν πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακκλινόμενοι ἀπὸ τῶν ἱππων, πολλοὶ δὲ καὶ λείαν πλείστην ἄγοντες. (α) Ὡς δὲ παρῆν ἡ λεία, συγκαλίσας τοὺς τε τῶν Μήδων ἄρχοντας καὶ τῶν Ὑρκανίων καὶ τοὺς ὁμοτίμους διαίαν δόξα. Ἄνδρες φίλοι, ἐξήρισαν ἡμῶς ἅπαντας πολλοὺς ἀγαθοὺς Γωβρύας. Εἰ σὺν, ἔρη, τοῖς θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα καὶ τῇ στρατιῇ τὰ ἱκανὰ τὴν ἄλλην τοῦτο δοῖσθαι λείαν, ἔρη, ἂν, ἔρη, καλὸν ποιήσασθαι τῇ εὐθὺς φανεροὶ εἶναι ὅτι καὶ τοὺς εὐ ποιοῦντας πενιχρότερα νικῶν εὐ ποιοῦντας. (β) Ὡς δὲ τοῦτ' ἔχουσιν, πάντες μὲν ἐπύρουν, πάντες δ' ἐνακαμίζον εἰς δὲ καὶ ἐλαύν ἔδε, Πάνυ, ἔρη, ὦ Κύρη, τοῦτο ποιεῖσθαι. Καὶ γὰρ μοι, ἔρη, δοκεῖ οἱ Γωβρύας πτωχοὺς τινες νομίζειν ἡμᾶς, ὅτι οὐ δαρκυνίδων μεσσοὶ ἔχουσιν οὐδὲ εἰ χρυσῶν πίνουσι ραλῶν εἰ δὲ τοῦτο ποιήσασθαι, γνοῖα ἂν, ἔρη, ὅτι ἐστὶν εὐνοερῶν εἶναι καὶ εὐνοοῦσθαι. (γ) Ἄγε δὲ, ἔρη, τὰ τῶν θεῶν ἀποδόντες τοῖς μάγοις καὶ θεῶν τῇ στρατιῇ ἱκανὰ ἐξελόντες τάλλα καλίσταντες τὸν Γωβρὺν δοῦναι αὐτῷ. Οὕτω δὲ λαβόντες ἐκείνοι θεῶν εἶναι τάλλα εἴσαν τῷ Γωβρῷ.

Ἐ τούτου δὲ ἀγε πρὸς Βαβυλῶνα παραταξάμενος ὥσπερ θεῶν ἡ μάχη ἦν. Ὡς δ' οὐκ ἀντιῆλθαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐκέλευσε ὁ Κύρος τὸν Γωβρὺν προκλίσαντα εἰπεῖν ὅτι αἱ βουλᾶς ὁ βασιλεὺς ἐξῆλθ' ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, κἂν αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ μάχετο· αἱ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρῃ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι πείθε-

stra fueris, si fidenti sis animo: nam diis ievantibus multo plures apud nos invencis, qui pugnare velint, quam apud illos. Ut vero etiam fidentiori sis animo, hoc quoque tecum cogita: sunt nempe hostes jam multo etiam minores, quam essent, antequam a nobis facere victi; multo etiam minores, quam cum aufugerunt nobis: nos autem et majores, quam ante, nunc sumus, cum vicimus; et firmiores, cum nobis vosmet adjuveritis: noli enim ne teos quidem jam aspernari, quando nobiscum sunt; nam cum virtutibus certo scire debes, Gobrya, etiam eos, qui sequuntur exercitum, fidentibus animis pergere. Ne id quidem te lateat, inquit, posse hostes hoc etiam tempore nos videre: sed terrorem eis majorem nequamquam incutiemus hic manentes, quam si adversus ipsos progrediamur. Quae igitur haec mea sit sententia, Babylonem nos recta decido.

Itaque sic pergentes, die quarto ad fines agri Gobrym pervenerunt. Cumque jam esset in hostico, constitit instructionemque apud se retinuit tum pedites tum equites, quos ipsi sufficere viderentur: reliquis equitibus excurrendi potestatem fecit, praecepitque ut armatos occiderent, reliquos cum pecudibus, quaeque cepissent, ad se deducerent. Jussit et Persas cum ceteris excurrere; eorumque adeo multi redierunt qui ex equis decidissent, multi etiam qui praedam amplissimam adduxerant. Praeda autem cum adesset, convocatis Meliorum Hyrcaniorumque principibus et Persis qui ὁμοτίμοι appellantur, sic eos allocutus est: Gobryas, amici, nos universos hospitio exceptos liberaliter habuit. Itaque si, postquam diis, inquit, ea quae in more sunt sequegerimus, et reliquo exercitu, quantum satis erit, praedam aliam huic largiamur, recte sane facturi sumus, ut statim constet, conari nos bene de nobis promerentes vicissim benefacienda vincere. Hoc ubi audierunt, omnes id quidem comprobabant, laudibus celebrabant omnes: quis et unus huiusmodi quiddam protulit, Omino, Cyre, inquit, hoc nobis faciendum est. Nam mea quidem sententia, Gobryas nos mendicos quosdam esse arbitratus est, quis daretis onusti non venimus nec aureis e pateris bibemus: at si hoc fecerimus, agnovit sane, posse homines etiam alioque suro liberatos esse. Itaque, inquit, atque ubi diis debita magis tradideritis, et quae exercitui sufficerint sequegeritis, cetera Gobrym accessito date. Quamobrem acceptis illi rebus omnibus quibus opus erat, ceterum Gobrym dederunt.

Secundum haec ad ipsam Babylonem progressus est Cyrus, instructo exercitu eodem modo, quo instructus pugnae tempore fuerat. Cum vero Assyrii contra non prodirent, Gobryam Cyrus eae adequeret et dicere jussit, etiam se ipsam cum rege dimittere, si ille quidem egressus pro regione dimittere vellet: sin regionem suam non defenderet,

εθαι. (α) 'Ο μὲν δὲ Γωβρύας, προελθὼν εἰς τὰ ἀσπίδας ἃν ταῦτα εἶπεν ὁ δὲ αὐτῷ ἔκτεμνον ἀπαρνούμενον τοῖςδε. Ἀσπότης; ὁ σὺς λέγει, ὦ Γωβρύα, Οὐχ οὐκ ἀπικταίνω σου τὸν υἱὸν μεταμῆλαι μοι, ἀλλ' ὅτι οὐ καὶ αἱ προσκρίνεται. Μαχέσθαι δὲ ἐὰν βούλησθε, ἥματα εἰς τριακοστὴν ἡμέραν νῦν δ' οὐκ ἔστιν ἔσχατος· ἐπεὶ γὰρ παρασκευάζομαι. (γ) 'Ο δὲ Γωβρύας εἶπεν, 'Αλλὰ μήποτε σοὶ λήξῃεν αὕτη ἡ μεταμῆλαια; ἔβλεν γὰρ ὅτι αὐτὸς σὺ τι, ἐξ ὧν αὕτη σὺ ἡ μεταμῆλαια ἔχει.

α. 'Ο μὲν δὲ Γωβρύας ἀπέγγειλε τὰ τοῦ Ἀσσυρίου· ὁ δὲ Κύρος ἀκούσας ταῦτα ἀπήγαγε τὸ στράτευμα καὶ κατέλας τὸν Γωβρύαν, Εἰπέ μοι, ἔφη, οὐκ εἰσες μέντοι σὺ ὅτι τὸν ἐκτεμνόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου οἱ ἄνθρωποι ἡμῶν γενέσθαι; Εὐ μὲν οὖν, ἔφη, δοκῶ εἰδέναι· πολλὰ γὰρ δὴ ἔγωγε κακίους ἐπαχθισμένους πρὸς ἀλλήλους. (α) Ὅποτε τοίνυν σοὶ δοκεῖ καλῶς ἔχειν, πρὸς αὐτὸν πρὶόναι καὶ πρῶτον μὲν οὕτω ποιεῖς ὅπως ἂν αὐτὸν δῷ, ἢ ἂν λέγῃ εἰδότες· ἐπειδὴν δὲ συγγίνῃ αὐτῷ, ἐὰν γνῶς αὐτὸν φίλον ἡμῶν βουλόμενον εἶναι, τοῦτο οἶμαι μηχανήσασθαι ὅπως λάθῃ φίλος ὢν ἡμῶν οὔτε γὰρ ἂν φίλος τις ποιεῖται ἄλλως πως πλείυ ἀγαθὰ ἐν πολλοῖς ἢ πολέμοις δοκῶν εἶναι οὐτ' ἂν ἐθρόνους πλείω τις βλάψῃεν ἄλλως πως ἢ φίλος δοκῶν εἶναι. (α) Καὶ μὲν, ἔφη, ὁ Γωβρύας, οὐδ' ὅτι καὶ πρῶτον Γωβρύας τὸ μέγα τι ποιεῖται κακὸν τὸν νῦν βασιλεὺς Ἀσσυρίων· ἀλλ' ὅ, τι ἂν δύναται, τοῦτο δεῖ καὶ ἡμεῖς σκεπάζειν. (α) Λέγε δὴ μοι, ἔφη ὁ Κύρος, εἰς τί τὸ πρῶτον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὅ φασι Ὑρακάνους τε καὶ Σάκας ἐπιτεταγέσθαι τῇδε τῇ χώρῃ πρόσβολον εἶναι τοῦ πολιέμου, ἀρ' ἂν, ἔφη, οἷσι ὑπὸ τοῦ προύργου παρεσθῇαι τὸν εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; Σαφές γαί, ἔφη ὁ Γωβρύας, εἴπερ ἀνυπόκοτος ὢν ὡς περ νῦν ἐστὶν ἀρίστος πρὸς αὐτόν. (α) Οὐλοῦν, ἔφη, ἀνυπόκοτος ἂν εἴη, εἰ προσβάλοιμι μὲν ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ ὥς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχομαι δὲ ἐκείνος ἀπὸ κράτος, καὶ λάβομαι μὲν αὐτοῦ τι ἐγὼ, ἀντιλάβοι δὲ κακίους ἡμῶν ἢ ἄλλους τοὺς ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομένους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τοὺς οὗς φασι πολέμους τῇ Ἀσσυρίᾳ εἶναι, καὶ οἱ μὲν λαθόντες λέγουσι ὅτι ἐπὶ στράτευμα ἀπέρχονται, καὶ κλιμάκας ὥς εἰς τὸ πρῶτον ἀφίστανται, ὁ δὲ εὐνοῦχος ἀκούσας προσπομπῇαι προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα παρῆναι. (α) Καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Οὕτως μὲν γινωσκόμενος σάφως οἶδα ὅτι παρῆναι ἂν αὐτὸν, καὶ οἶσθε γ' ἂν αὐτοῦ μείναι ὥς ἀπὸλλοι. Οὐλοῦν, ἔφη ὁ Κύρος, εἰ γὰρ ἐπαῖς εἰσέλθοι, δύναται ἂν ἡμῶν ὑπογείρειν πομπῇαι τὸ χωρίον; (α) Εὐκὺς γάρ, ἔφη ὁ Γωβρύας, τὰ μὲν ἔδωκεν ἐκείνους συμπαράσκευόντας, τὰ δ' ἔδωκεν σοὶ ἰσχυρότερα προσάγοντας. Ὅν οὖν, ἔφη, καὶ περὶ ταῦτα διδάσκει καὶ διαπραχόμενος παρῆναι· πιστὰ δὲ αὐτῷ οὐκ ἂν μείνῃ οὔτε αἰσῶς οὔτε δεικνῶς ἂν αὐτὸς σὺ τυχάνῃς παρ' ἡμῶν εὐληγῶς.

α. Ἐκ τούτου ὥς τε μὲν ὁ Γωβρύας ἀφαιρέσει δὲ ἰδὼν αὐτὸν ὁ εὐνοῦχος συνυμολόγηται τε πάντα καὶ συνβίβηται ὁ δὲ. Ἐπεί δὲ ἀπέγγειλεν ὁ Γωβρύας ὅτι πάντα δο-

necessarii victoribus parendum sciret. El Gobryas quidem eo, nullo tuto liceret dicere, profectus, haec dixit: Is vero quendam prodire iussit, qui in hunc fere modum responderet: Sic ait dominus tuus, Gobrya, Non me possidet, quod filium tuum interfici, sed quod praeter ipsum non etiam te occiderim. Quod si pugnare velitis, ad diem ab hoc trigessimum venite: sunt nobis haud vacat; jam enim adparuit bellico datus operam. Gobryas autem ait, Utinam nullus tibi sit iniquus homines rei praesentiam agendi fuis: manifestum enim est, te ab illo tempore, quo ejus te praesentia cepit, a me cruciari.

Itaque Gobryas Assyrii responsa ad Cyrum referebat; quae cum hic audisset, copias abiecit; et accessit Gobrya, Dic mihi, ait, annon tu acrius existimas te futurum, ut ille castratus ab Assyrio nobiscum se conjungeret? Equidem hoc, ait, certo mihi persuasum habeo: nam multa jam pridem nos inter nos libere colloquuti sumus. Quando igitur, inquit Cyrus, commodum tibi videtur, eum accedito; ac primum quidem sic facito, ut vos solis sciatis quid ille dixerit: ubi vero in congressum ejus veneris, si quidem animadvertes eum nobis amicum esse velle, hoc sane moriendum erit, ut clam sit, eum nobis amicum esse: nec enim aliquis in bello amicos alia ratione alia pluribus beneficiis adfecerit, quam alii hostis esse putetur; nec inimicos ulla ratione alia pluribus suis adfecerit detrimentis, quam si amicos esse videatur. Novi equidem, ait Gobryas, id vel empturum Gadatam, ut magno aliquo malo regem hunc Assyriorum adficere posset: sed nobis etiam considerandum est, quid possit. Dic igitur, ait Cyrus, an in castellum hoc, quod est ante regionem hanc, quod ipsi dicunt contra Hyrcanos et Sacas excitatis muris munitum esse, ut belli tempore propugnaculo hinc regionem alii in hoc, inquit, castellum existimas admissum iri a praesidiis praefecto eunuchum illum, si cum copiis accedat? Proterea, inquit Gobryas, si quidem haud suspectus, ait nunc est, ad eum veniat. Ergo, ait Cyrus, quam minime suspectus fuerit, si ego castellum ipsis adior, tanquam ea capere velim, et ille totis viribus defendat: et capiam ego quiddam, quod ipsis ait, ille contra vel quosdam alios nostrum capiat, vel etiam uentios eos qui mittentur a me ad illos, quos regi Assyriorum infestos esse dicitis: ex his qui capii fuerint, ad exercitum se proficisci dicant, ut scalas ad castellum illud deportent: eunuchus autem, hia auditis, adesse se sinuat, velut haec indicaturum. El Gobryas, si res ita geratur, ait, certo scio recepturum eum, atque etiam rogaturum, ut secum maneat, donec te recedam. Ergo, ait Cyrus, si semel castellum ingrediar, an nostrum illud in potestatem redigere possit? Ita videtur, inquit Gobryas, siquidem intus ille adparatus juvet, ne tu foris impetu vehementiori exercitum admoveas. No igitur, inquit Cyrus, et euntre castratum ut istum huc edoceas et re confecta nobis praesto sis: fidem vero neque dederis neque ostenderis ille majorem illa quam a nobis ipse accepit.

Secundum haec discessit Gobryas: et eum cum animo gaudenti videret eunuchus, omnibus de rebus cum eo consentit et pacta est ut oportuit. Consequae renuntiasset Cyro

καὶ ἰσχυρῶς τῇ εὐνοίᾳ εἶναι τὰ ἐπιστάλντα, ἐκ τούτου τῇ ὑπερταίᾳ προσέβηκε μὲν ὁ Κύρος, ἀπειμά-
γχο δὲ ὁ Γαδάτας. (16) Ἦν δὲ καὶ ὁ διαβεῖν ἡμεῖς τῶν
ὁ Κύρος ὅποιον ἐστὶν ὁ Γαδάτας. Τῶν δὲ ἀγγέλων οὐς
ἐκπέμπει ὁ Κύρος προειπὼν ἢ πορεύσονται, τοὺς μὲν
ἐλάσσει ὁ Γαδάτας διατρέφειν, ὅπως ἔσονται τὰ στρατεύ-
ματα καὶ τὰς κλίμακας κομίζοντες ὡς δ' ἔλαβε, βασι-
λέων ἀνέναντον πολλῶν, ἃς ἔκρουσαν ἐπ' αὐτὰ ἔρρασαν πο-
ρεύσονται, εὐθέως συσκευασάμενος ὡς ἐξαγγέλλων τῆς
ναυτὸς ἐπορεύετο. (17) Τίλος δὲ πιστευθεὶς ὡς βοηθὸς
εἰσέρχεται εἰς τὸ φρούριον καὶ τῶν μὲν συμπαρασκευά-
ζειν δ, τὸ δύναται τῷ φρουρῶν ἐπεὶ δὲ ὁ Κύρος ἦλθε,
καταλαμβάνει τὸ χωρίον συνερχομένους πολεμάμενος καὶ
τοὺς παρὰ τοῦ Κύρου ἀγχαλνόντες. (18) Ἐπεὶ δὲ τοῦτο
ἐγένετο, εὐθέως Γαδάτας ὁ εὐνοῦχος τὰ ἐνδον καταστή-
σας ἐξῆλθε πρὸς τὸν Κύρον, καὶ τῷ νόμῳ προσκυνήσας
εἶπε Χάιρε, Κύρε. (19) Ἀλλὰ ποῦ ταῦτα, ἐστὶν οὐ
γὰρ με σὺν τοῖς θεοῖς οὐ καλεῖται μόνον ἀλλὰ καὶ ἀναγ-
καζέειν χάριον. Εὐ γὰρ ἴσθι, ἐστὶν, ὅτι ἐγὼ μέγα ποι-
σάμαι χάριον τοῦτο τὸ χωρίον τοῖς ἐνδοῖς συμμάχοις
καταλείπων σοὶ δ', ἐστὶν, ὁ Γαδάτας, ὁ Ἀσσυρίους παῖδας
μὲν, ὡς ἔσθαι, τὸ ποιῆσαι ἀρεῖται, οὐ μέντοι τὸ γε
φίλος δύνασθαι καταθῆαι ἀπεστέρησαν ἀλλ' εὐ ἴσθι
ὅτι ἡμεῖς τῷ ἔργῳ τούτῳ φίλους πεποιήκαμεν οἱ σοι, ἐάν
δυναίμεθα, περασάμεθα μὴ χείρωνας βοηθοὶ παραστή-
ναι ἢ ἐπὶ παιδῶν ἐκγόνους ἐκείνητος. (20) Ὁ μὲν ταῦτα
ἔλεγεν. Ἐν δὲ τούτῳ ὁ Ὑρκάνιος ἀπὸ ἡθοῦς τῶν
γεγενημένων προσεῖπε τῷ Κύρῳ καὶ λαβὼν τὴν δεξιάν
αὐτοῦ εἶπεν, Ὁ μέγα ἀγαθὸν εὐ τοῖς φίλοις Κύρε, ὡς
πολλῶν με τοῖς θεοῖς ποιεῖς χάριν ἀρεῖται ἐπὶ σοὶ με
συνήγαγον. (21) Ἰὼ νῦν, ἐστὶν ὁ Κύρος, καὶ λαβὼν τὸ
χωρίον ὅπου ἐνέκα με ἀπαύξ, διατίθει αὐτὸ οὕτως ὡς
ἂν τῇ βιαιότητι πόλιν πλείωσται ἔσθαι ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις
συμμάχοις, μέγιστα δ', ἐστὶν, Γαδάτα τούτῳ, ὅς ἡμεῖς
αὐτὸ λαβὼν παραδίδωμι.

τα. Τί οὖν, ἐστὶν ὁ Ὑρκάνιος, ἐπειδὴν Καδοῦσιοι
ἐλθούσι καὶ Σάκαι καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται, καλέσομεν
καὶ τοῦτον, ἵνα κοινῇ συμβουλευσάμεθα πάντας ὅσους
προσέχαι πῶς ἂν συμφορώτατα γράμματα τῷ φρουρῶν;
(22) Ταῦτα μὲν οὕτω συνένεον ὁ Κύρος ἐπεὶ δὲ συνέλ-
θον ὡς ἡμεῖς περὶ τοῦ φρουρίου, ἐδουλεύσαντο κοινῇ
φυλάττειν ὅπως ἀγαθὸν ἦν φίλων δε, ὅπως αὐτοῖς
μὲν πρόβηλος εἴη πολέμου, τοῖς δ' Ἀσσυρίοις ἐπιτετι-
χισμένον εἴη. (23) Τούτων γενομένων πολλὴ δὲ προ-
θυμότερον καὶ πλείους καὶ Καδοῦσιοι συνεστρατεύοντο
καὶ Σάκαι καὶ Ὑρκάνιος καὶ συναλόντες ἐνταῦθα στρα-
τεύματα Καδοῦσιοι μὲν πελάσσονται εἰς ἐμυρίους καὶ ἱπ-
πέας εἰς τετρακισχιλίους, Σάκων δὲ τοῦτοι εἰς μυριάδας
καὶ ἱπποπότας εἰς διςχιλίους καὶ Ὑρκάνιοι δὲ πεζοὺς
τε ὁπλοῦς ἐδύναντο προαἰετῶμεν καὶ ἱππεὶς ἐξαπλῶ-
σσαν εἰς διςχιλίους τὸ γὰρ πρόθεον καταλειψάμενοι
ἦσαν πλείους ὅσοι αὐτοῖς ἵππεσι, ὅτι καὶ οἱ Καδοῦσιοι
καὶ οἱ Σάκαι τοῖς Ἀσσυρίοις πολέμοις ἦσαν. (24) Ὅσον
δὲ χρόνον ἐκαθέζετο ὁ Κύρος ἀμφὶ τὴν περὶ τοῦ φρουρίου

Gobryas, videri sibi apud eunuchum certa jam et firma esse
omnia quae mandasset; tum deinde postero die Cyrus copias
admovebat, Gadatas contra pro suis propugnabat: caste-
lam autem a Cyro captam, hi erat, quod Gadatas jussisset
oppugnari: nuntios autem, quos Cyrus miserat, et quo pro-
ficisci deberent praemouerat, alios Gadatas elabi sivit ut
copias adducerent, et scales adferrent; de his vero quos cepit
questione in multorum praesentis habitis, cum audisset, ad
quae proficisci se dicerent, statim rebus ad iter adparatis,
tanquam haec enuntiaturus, noctu profectus est. Tandem
cum ei fides habita esset, velut opem laturus castellum in-
greditur: ac primum quidem una cum castelli praefecto omnia
pro viribus adparabat; posteaquam vero Cyrus accessit,
castellum Gadatas occupat, usas ad hoc etiam captivorum
de Cyri copis opera. Quod cum confectum esset, statim
Gadatas eunuchos rebus in ea constitutis ad Cyrum egredi-
tur, cuiusque cum more adorasset, Gaudere, inquit, te Cyre
jubeo. Gaudere vero, subjicit ille: nam tu cum diis non
solum me jubes, sed etiam cogis gaudere. Nam plane scias,
magis me facere, quod sociis hic nostris castellum hoc pa-
catum relinquo: tibi vero, Gadata, inquit, liberorum qui-
dem, uti videret, procedendum deterioris in opo tibi ferenda es-
se conabimur, quam si filios, vel nepotes haberes. Nupus-
modi verba fecit Cyrus. Atque hic Hyrcanius, qui jam pri-
mam animadverteret quid esset gestum, adcurrit ad Cyrum;
prehensaque ejus dextra, inquit, O ingens tu bonum ami-
cis, Cyre, quantum ut diis gratiam modo debeam efficiat,
quod tibi me conjungamur. Jam vero abito, inquit Cyrus,
et accepto in potestatem tuam castello, cujus causa me tan-
topere complecteris, ita res ejus conpunito, nationi ut ve-
strae maximo sit commodo, et reliquis sociis, inque primis,
ait, haec Gadatas, qui captum id nobis tradit.

Quid igitur? inquit Hyrcanius, an ubi Cadusii Sacaeque
venerint, et cives mei, hunc etiam vocabimus, ut omnes,
ad quos res pertinet, in commune consulamus, quo pacto
maxima cum utilitate nostra caetero fruarum? Haec Cyrus
etiam comprobavit: cumque convenissent, ad quos castelli
eura pertinebat, hoc consilii ceperunt, ut communiter ab his
custodiretur, quibus expediret illud habere pacatum, quo
ipsis belli tempore propugnaculo esset, ac munimento Assy-
riis obiecto. Quo facto, multo alacris et majoci numero et
Cadusii, et Sacae, et Hyrcanii militum societatem amplecteban-
tur; coactisque hinc est exercitus, ex Caduciis, ad vicies
mille peltastae, equitumque circiter quatuor millia; de Sacis
decies mille sagittarii, et ad duo hippotoxotum millia: et
Hyrcanii pedites, quot poterant, ceteris adjiciens embe-
runt; equitumque numerum ad duo millia expleverunt; nam
dum antehac major equitum pars relicta erat, quod Cadusii
et Sacae hostes Assyriorum essent. At toto illo tempore, quo
sedebat hic Cyrus, ut castelli res constitueret, multi Assy-

οικονομίαν, τῶν Ἀσσυρίων τῶν κατὰ ταῦτα τὰ χωρία πολλοὶ μὲν ἀπῆγον ἔπνοον, πολλοὶ δὲ ἀπὲρσαν ὅπλα, φοβούμενοι ἤδη πάντας τοὺς προχούρους.

26. Ἐκ δὲ τούτου προσέρχεται τῷ Κύρῳ ὁ Γαδάτας καὶ λέγει οἱ ἔκουστον αὐτῷ ἀγγελοῖς ὡς ὁ Ἀσσύριος ἐπὶ πύκτου τὰ περὶ τοῦ προουρίου, χαλεπὸς τὰ ἐνέγκει καὶ συσκευάζατο ὡς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν. Ἐάν οὖν ἄρξῃ με, ὦ Κύρε, τὰ τεῖχη ἂν πειραθῇεν διασώσῃ, τὼν δ' ἄλλων μάλιστα λόγος. (27) Καὶ ὁ Κύρος ἀπεκρίθη, Ἐάν οὖν ἴης νῦν, πότε ἔρχομαι; Καὶ ὁ Γαδάτας ἀπεκρίθη, Εἰς τρίτην δεσποσύνην ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. Ἦ καὶ τὸν Ἀσσύριον, ἔρχη, οἱ αἱ ἐκεῖ ἤδη καταλήψονται; Εὐ μὲν οὖν, ἔρχη, ὅσα σπασύει γὰρ ὡς ἐπὶ πρόσω δοκίαις ἀπέναι. (28) Ἐγὼ δ', ἔρχη ὁ Κύρος, ποταμοὶς ἂν τῷ στρατοῦματι ἐκαστοὶ ἀραιοῖνται; Πρὸς τοῦτο δὲ ὁ Γαδάτας λέγει, Πολλὴ ἤδη, ὡς ὀλοπτοῖα, ἔρχαι τὸ στρατεύμα καὶ οὐκ ἂν δύναται μείνειν ἢ ἐν εἰς ἢ ἐπὶ ἡμέρας διδύναι πρὸς τὴν ἐμὴν οἰκίαν. Σὺ μὲν τοίνυν, ἔρχη ὁ Κύρος, ἀπὸθι ὡς τάχιστα· ἐγὼ δὲ ὡς ἂν δυνατόν ἢ πορεύσομαι. (29) Ὁ μὲν δὲ Γαδάτας ἔρχετο· ὁ δὲ Κύρος συνεκαλεσατο πάντας τοὺς ἀρχοντας τῶν συμμάχων καὶ ἤδη πολλοὶ τὸ ἐδάκνυν καὶ καλοὶ καγαθοὶ παρῆσαν ἐν οἷς δὲ λέγει ὁ Κύρος ταῦτα.

30. Ἄνδρες σύμμαχοι, Γαδάτας διαπραῖεν ἃ δοκεῖ πῶτον ἡμῖν πολλοὺ ἄξια εἶναι, καὶ ταῦτα πρὶν καὶ οἰσὶν ὑπ' ἡμῶν ἀγαθὸν παθεῖν. Νῦν δὲ ὁ Ἀσσύριος εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν ἀγγέλλεται, ὅπλον οἱ ἄμα μὲν τιμαυροῦσιν αὐτὸν βουλόμενος, οἱ δὲ δοκεῖ ὑπ' αὐτοῦ μέγα βεβελῆσθαι· ἄμα δὲ ἰσὺς κακῶν ἐνοεῖται ὡς εἰ οἱ μὲν πρὸς ἡμᾶς ἀφιστάμενοι μηδὲν ὑπ' ἐκείνου κακὸν παύονται, οἱ δὲ οὖν ἐκείνου ὄντες ὑπ' ἡμῶν ἀπολοῦνται, οἱ δὲ τάχα οὐδένα εἰδὼς οὖν αὐτῷ βουλῆσθαι εἶναι. (31) Νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες, καλὸν τὸ ἂν μοι δοκούμεν ποιῆσαι, εἰ προθύμως Γαδάτα βοηθήσοιμεν ἄνδρὶ εὐεργέτῃ· καὶ ἄμα δίκαια ποιοῦμεν ἂν χάριν ἀποδοῦντες· ἀλλὰ μὴν καὶ ζήλοσρά γ' ἂν, ὡς ἐγὼ δοκῶ, πρᾶξιμεν ἡμῖν αὐτοῖς. (32) Εἰ γὰρ πᾶσι φανεροῖμεν τοὺς μὲν κακῶς ποιοῦντας κακῶν πειρώμενοι κακῶς ποιοῦντας, τοὺς δ' εὐεργετοῦντας ἀγαθοῖς ὑπερβαλλόμενοι, εἰδὼς ἐκ τῶν τοιοῦτων φίλους μὲν πολλοὺς ἡμῖν βουλῆσθαι γίνεσθαι, ἐχθρὸν δὲ μηδὲν ἐπιβουλεύειν εἶναι. (33) εἰ δὲ ἀμαλῆστοι δοξάμεν Γαδάτου, πρὸς τῶν θεῶν ποιοῖς λόγους ἂν ὧλον πεποιθὲν χαρίζεσθαι τὴν ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τοιμώμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν; πῶς δ' ἂν ἀντιβλέψαι τις ἡμῶν δύναται Γαδάτα, εἰ ἡττημένα αὐτοῦ εὖ ποιοῦντος τοσοῦτον ὄντες ἕως ἀνδρὸς καὶ τοῦτου οὐτοῦ διακείμενοι; (34) Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν οἱ δὲ πάντες ἰσχυρῶς συνεπήκον ταῦτα ποιεῖν.

Ἄγετε τοίνυν, ἔρχη, ἐπὶ καὶ ἡμῖν συνοδοὶ ταῦτα, ἐπὶ μὲν τοὺς λοχυρούς καὶ ὀγκύμασι καταλίποντες ἐκαστοὶ τοὺς μετ' αὐτῶν ἐπιτηδεύσασθαι πορεύεσθαι. (35) Γενοῦνται δ' ἡμῖν ἀρχῆται αὐτῶν καὶ ἡγέται αὐτοῖς· καὶ γὰρ ὁδὸν ἡμετέρας καὶ ἑλλὰς ἱκανός ἡμῖς δ', ἔρχη, καὶ ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀνδράσι πορευόμεθα

riorum, qui his locis erant vicini, equos adducebant, moxque deferrebant arma, quod jam finitimos omnes metuerent.

Ad Cyrum deinde accedit Gadatas, et nuntius ad se venisse dicit, qui narraret, Assyrium, posteaquam de castello inaudisset, graviter molesteque tulisse, neque ad incursionem in ipsius Gadatar agrum faciendam parare. Quamobrem si me, Cyre, dimiseris, ait, saltem tueri munitiones euitar: res utique ceteras minoris facio. Et Cyrus, Si ergo jam discesseris, inquit, quando futurus es domi? Tertio sane die, inquit Gadatas, men in regione cornabo. An et Assyrium istuc, ait Cyrus, offensurum te iam arbitraris? Sat quidem certe scio, inquit Gadatas: festinabit enim ille, dum tu abesse longius videris. Verum ego, subiecit Cyrus, quoto die cum copiis eo pervenire possim? Ad hoc respondit Gadatas, Magnus tu jam, domine, copias habes, nec poteris meum ad domiciliem minori quam sex septemve dierum spatio pervenire. Tu ergo, inquit Cyrus, eo quan celerrime proficiscitor: ego pro viribus iter faciam. Discessit igitur Gadatas: Cyrus autem omnes sociorum principes convocavit; et multi jam ac praecitari fortesque viri videbantur adesse: apud quos adeo talem orationem habuit Cyrus:

« Perfecit eo, socii, Gadatas, quae nobis omnibus magni aestimanda videntur; et quidem prius quam ullo a nobis beneficio esset adfectus. Nunc vero Assyrias in fines ejus incursionem facere nuntiat, qui nimirum eodem vult opera supplicium de eo sumere, propterea quod magnum se ab eo detrimentum accepisse putet: et ille fortassis etiam cogitat, si nihil ex ipso mali illi accidat, qui ad nos deficiat, et qui cum ipso stant a nobis delectant, par esse credit, brevissimo tempore secum velle stare neminem. Jam ergo, viri, praeciarum quiddam facere videbimur, si scilicet animis opem Gadatae tulerimus, homini bene de nobis promerenti: et juste simul fecerimus si gratiam referamus: et vero etiam, mea sententia, rebus nostris recte consuluerimus. Nam si nos palam omnibus entis videbimur, ut eos, qui nos ledunt, ledendo vincamus, et bene merentes beneficiis superemus: consentaneum est, talibus ex causis futurum ut et multi se nobis amicos adscribi velint, et nemo inimicum esse cupiat: sive Gadatam negligere videamus, quibus verbis, per deos immortales, alius persuaserimus, ut nobis gratificetur aliquis? qui nosmet ipsos audeamus ludere? qui possit aliquis nostram coram iustiori Gadatam, si ah eo beneficiis, tot nempe ipsi numero, uno ab homine, eoque tali qui sit in statu, superemus? » In hunc modum dixit Cyrus: eoque consenserunt omnes acriter esse faciendam.

Agite igitur, inquit, quando haec vobis etiam placeant, relinquamus apud iumenta et vehicula, qui quam maxime sicut ad iter cum his faciendum idonei: Gobryas si praefectus sit, eosque praecedat: est enim peritus itinerum, et ad quaevis alia idoneus: nos, ait, cum valentissimis tum

τὰ ἐπιτίθεται τριῶν ἡμερῶν λαβόντες ὕψος δ' ἂν κουρόπερον συσπαινομένη καὶ εὐτελέστερον, τοσούτοις ἔξουσιν τὰς ἐποφάρας ἡμέρας ἀριστεύειν τε καὶ διαπνέουσαι καὶ καθυπνέουσιν. (36) Νῦν δ', ἐρη, πορευόμεθα ὡς ἀπρὸς τὸν ἄγε σὺ, Ἀρσάντα, τοὺς θυρακοφόρους, ἐπὶ δὲ μαλὴν τε καὶ πλατεῖαν ἡ δόξ' ἐστὶ, τοὺς ταξάρχους ἔχων ἐν μετώπῳ πάντας ἢ δὲ τάξιν ἐκίστη δρ' ἑνὸς ἑκαστοῦ γὰρ ὄντας καὶ τάγματα καὶ ἀσφαλιστάτα πορευόμεθ' ἂν. (37) Τοῦτο δ' ἔνεκα, ἐρη, καλεῖται τοὺς θυρακοφόρους ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοῦτο βαρυτάτον ἐστὶ τοῦ στρατεύματος. Τοῦ δὲ βαρυτάτου ἡγουμένου, ἀνάγκη βρόχιος εἶσθαι πάντα τὰ ὅσσον λόγος· ὅταν δὲ τὸ τάγμα τὸν ἡγήται ἐν νυκτὶ, οὐδὲν ἐστὶ θαυμαστὸν καὶ διασπῆσθαι τὰ στρατεύματα· τὸ γὰρ προπαχθεῖν ἀποδιέρχεται. (38) Ἐπὶ δὲ τούτοις, ἐρη, Ἀρτάβαζος τοὺς Περσῶν κλιταστὰς καὶ τοξότας ἀγείρει ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀνδανίας δὲ Μῆδος τὸ Μῆδων πεζικὸν ἐπὶ δὲ τούτοις Ἐμβας τὸ Ἀρμενίων πεζικὸν ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρτούρας Ὑρακάνιος ἐπὶ δὲ τούτοις Θαμβρόδας τὸ Σακίων πεζικὸν ἐπὶ δὲ τούτοις Δαμάτας Καδούσιος. (39) Ἀγνόντων δὲ καὶ οὗτοι πάντες ἐν μετώπῳ μὲν τοὺς ταξάρχους ἔχοντας, δεξιὸς δὲ τοὺς κλιταστὰς, ἀριστερὸς δὲ τοὺς τοξότας τοῦ ἐκινῶν πλοισίου· οὗτοι γὰρ πορευόμενοι καὶ εὐχρηστοτέρως γίνονται. (40) Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ σκευοφόρος, ἐρη, πάντων ἐκίσθαι· οἱ δ' ἀρχόντες αὐτῶν ἐπιμαλίσθαι ὅπως συνεσκευασμένοι τε ὦσι πάντα πρὶν καθυπθεῖν καὶ πρὶν σὺν τοῖς σκεύεσι παρῶσιν εἰς τὴν τεταγμένην χώραν καὶ ὅπως κομίσαι ἔκονται. (41) Ἐπὶ δὲ τοῖς σκευοφόροις, ἐρη, τοὺς Πέρσας ἱππεῖας Μαδότας δὲ Πέρσας ἀγέτω, ἔχων καὶ οὗτος τοὺς ἐκατοντάρχους τὸν ἱππικὸν ἐν μετώπῳ· ὁ δ' ἐκατοντάρχος τὴν τάξιν ἀγέτω εἰς ἓνα ὡς περ οἱ πέζαρχοι. (42) Ἐπὶ δὲ τούτοις Ραμβάδας δὲ Μῆδος ἀσπαστάς τοὺς ἐκινῶν ἱππεῖας ἐπὶ δὲ τούτοις σὺ, δὲ Τυγράνη, τὸ σκευοτὸ ἱππικόν καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ἱππαρχοὶ μεθ' ἂν ἕκαστοι ἀφίσκοντο πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι ἀγέτω· ἐρχεται δ' ὡς περ ἦλθεν, Καδούσιοι ἀγνόντων τὸ στράτευμα· Ἀλκαῖνα, σὺ δὲ ὁ ἄγων αὐτὸς ἐπιμαλὸς τὸ νῦν εἶναι πάντων τὴν ὁπισθεν καὶ μεθὲν ἐκ βωτορον τὴν σὺν ἱππικὸν γίνεσθαι. (43) Ἐπιμαλίσθαι δὲ τοῦ σιωπῇ πορεύεσθαι οἱ τε ἀρχόντες καὶ πάντες· οἱ δὲ σωπερόντες διὰ γὰρ τὴν ὅτιον ἐν τῇ νυκτὶ ἀνάγκη μέλλον ἢ διὰ τὴν ὁρῶμεν ἕκαστα καὶ ἀποφάνεσθαι καὶ πράττειν καὶ τὸ παραχθῆναι δὲ ἐν τῇ νυκτὶ πολλὸν μείζον ἐστὶ πρῶτον ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ δυσχεροτάτωτον· οὐ ἔνεκα ἢ τε σιωπῇ δόκηται καὶ ἢ τάξιν διαφυλάττει. (44) Τὰς δὲ νυκτερινὰς φυλάκας, ὅταν μάλιστα κινῶν ἀναστήσονται, γρη῏ς ὡς βραχυτάτας καὶ κλειστάς ποιῆσαι, ὥς μεθὲν ἢ ἐν τῇ φυλάκῃ ἀγρυπνία πολλὴ ὅσα λυμάνηται ἐν τῇ πορείᾳ· ἥτις δ' ἂν ὦρα ἢ πορεύεσθαι, σημαίνει τὸ κίρῃ. (45) Ὑμεῖς δ' ἔχοντες ἢ δὲ ἕκαστοι πύρρως εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυλωνίους ἰδόν· ὁ δ' ὁρμώμενος δὲ τῇ κατ' ὁρὴν παρεγγυάτω εἶσθαι.

equis tum viris, trium dierum commenta iuncti, pergamus: quanto autem leviores et viliores nos instruxerimus, tanto sequentibus haece diebus proximis jucundius et transuri, et conatur, et dormituri sumus. Nunc vero, inquit, iter hoc modo instituzamus: Primum tu, Chrysantha, thoracatos ducito (quando plana et lata via est), cohortium prefectis omnibus in fronte constituta; et cohors quaelibet ita procedito, ut singuli singulis succedant: quippe conferti, et celerime et tutissime iter fecerimus. Hae de causa thoracatos praere iubeo, quod exercitus ea pars sit maxime gravis. Gravissima vero si praecant, facilius omnia sequantur necesse est, quae expeditiora sunt: cum vero pars expeditissima noctu praecant, mirum non est divelli copias: id enim quod prius est in acie aufugit. Post hos, ait, Artabazus Persas, qui peltastae sunt et sagittarii, ducat: post eos Andamias Medos, peditatum Medicum: post eos, peditatum Armeniorum, Embas: post eos, Artichas Hyrcanios: post eos, Thambrelas peditatum Sacrarum: post eos, Damotas Cadusios. Atque omnes hi sic ducant, ut cohortium praefectos in fronte habeant, peltastas ad dextram, ad levam agminis sui sagittarios: nam si hoc modo incedant, etiam paratiores quolibet ad usum fuerint. Post hos, inquit, calones cum impedimentis omnium sequantur; eorumque praefecti dent operam ut omnes vasa omnia sarcinasque colligant prius et componant, quam somnum capiant, scilicet cum impedimentis ad locum constitutum adstent, et compositae sequantur. Post calones, inquit, Persas equites Madatis Persa ducat, et is etiam centuriones equitum in fronte habeat: centurio autem quilibet cohortem ducat singillatim, perinde atque peditum praefecti faciant. Post hos Rumbacas Medus equites iidem suos; et post eos, tu, Tigranes, tuas equestres copias: et deinde reliqui etiam equitum praefecti ducant eos, cum quibus ad nos quisque venit: post hos vos, Sacae, ducite; ultimi, quemadmodum venerunt, ita etiam copias ducant, Cadusii; itaque, Alceus, eorum ductor, studiosae curam gerito, in hoc quidem tempore, omnium qui postremo sunt in agmine, ne permittito ut quisquam tuos sequatur equites. Date vero etiam operam, vos praefecti, et omnes qui sapitis, ut cum silentio progrediamini: quippe noctu magis scribis quam oculis singulatum percipi tum agi oportet: quin et multo maioris res est negotii sedatioque difficilior, si noctu perturbatio incidat, quam interdictio: quapropter et silentium teneri, et ordines servari necesse est. Nocturnae vero excuriae, inquit, quoties nocte castra vobis erunt movenda, semper quam brevissime constituendae sunt et frequentes: ne cui vigilie in excubiis, si disturniores sint, in itinere nocent; cum autem proficiscendi tempus erit, cunctis signum est dandum. Vos denique rebus istis, quas quemque habere oportet, instruati, ad viam Babylonem versare incedendum adeste: quisquis autem progressi fuerit, nequam a tergo iter facientem ad sequendum hortetur.

ἐσθμαίνε, τὸ δὲ μὴ οὐκ ἠνέχλει λέγων. (στ) Τὴν μὲν δὲ νύκτα οὕτως ἐπορεύοντο· ἐπὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τοὺς μὲν τῶν Καδουσίων ἱππέας, οἱ αὐτῶν καὶ οἱ παῖδες ἔσχατοι ἐπορεύοντο, παρὰ τοῦτοισι κατέβηκεν, ὥς μὴδ' οὕτω φιλοὶ ἱππῶν τοῖν τοὺς ὁ ἄλλος εἰς τὸ πρόσθεν παρακλινόμενοι ἐκείλευντο, καὶ οἱ πολέμοι ἐν τῷ πρόσθεν ἦσαν, ὅπως εἰ τί τι ποῦ ἐναντιοῖτο αὐτῷ, ἵππαντῶν ἔχον τὴν ἰσχυρὴν ἐν τάξει καὶ μάχῳ, εἰ τί τι ποῦ γένοιτο ἀρθεῖν, ὥς ἔξ ἐτοιμοτάτου δώκοι. (ζα) Ἦσαν δὲ αὐτῷ δὲ τεταγμένοι οὗς τε δώκοιεν ὅδοι καὶ οὗς παρ' αὐτῷ μένουν· πᾶσαν δὲ τὴν τάξιν λυθῆναι οὐδέποτε εἶλε. (zb) Κύρος μὲν δὴ οὕτως ἦγε τὸ στράτευμα· οὐ μέντοι αὐτὸς γε μὴ γὰρ ἄγρητο, ἀλλ' ἄλλοις ἀλλὰ περιπαλῶν ἐπείραζε τε καὶ ἐπεμύλειτο εἰ τοῦ δέοντο. Οἱ μὲν δὲ ἀμφὶ Κύρον οὕτως ἐπορεύοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐκ δὲ τοῦ Γαδάτα ἱππικοῦ τῶν δυνατῶν τις ἀνδρῶν ἐπὶ ἰσχυρᾷ αὐτῶν ἀρεστηκῶς ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίου, ἐνέμεινε ὅτι εἰ τι οὕτως πάθοι, αὐτὸς ἂν λαθεῖν παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πάντα τὰ Γαδάτα· οὕτω δὲ πέμπει τινὰ τῶν αὐτοῦ πιστῶν πρὸς τὸν Ἀσσύριον καὶ καλεῖται τὸν ἰσχυρᾶ, εἰ καταλάβοι ἥδη ἐν τῇ Γαδάτῃ χώρα τὸ Ἀσσύριον στράτευμα, λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ ὅτι εἰ βούλοιο ἐνεδρεῦσαι, λαθεῖν ἐν Γαδάτῃ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. (α) Ἀγχοῦν δὲ ἐντελέματο δέχεται· ἐγχεῖν δὲ Γαδάτας δύναμιν καὶ ὅτι Κύρος οὐ συνείπεται αὐτῷ καὶ τὴν ὁδὸν ἐδήλωσεν ἢ προειπὶ μὲλλοι. Προειπέντι δὲ τοὺς αὐτοῦ οἰκέταις, ὥς πιστεύοντο μὲλλον, καὶ τὸ τεῖχος δ' ἐτόγγανεν αὐτὸς ἔχον ἐν τῇ Γαδάτῃ χώρα παραδοῦναι τῷ Ἀσσυρίῳ καὶ τὰ ἐνόντα· ἦσαν δὲ καὶ αὐτὸς ἔσπευκεν, εἰ μὲν δύνατο, ἀποκτείναντος Γαδάταν, εἰ δὲ μὴ, ὥς σὺν τῷ Ἀσσυρίῳ τὸ λοιπὸν ἰσόμενος. (β) Ἐπὶ δὲ ἐπὶ ταῦτα ταχθεὶς διαύνησεν ὡς δυνατὸν ἦν τάξις ἀρκεῖται πρὸς τὸν Ἀσσύριον καὶ ἐδήλωσεν ἐπ' ἃ ἔκει, ἀκούσας ἐκείνους τὸ τε χωρίον εὖθις παρέλαβε καὶ πολλὴν ἱππὴν ἔχον καὶ ἄρματα ἐντάρουεν ἐν κομῇσι αἰθρόαις. (γ) Ὁ δὲ Γαδάτας ὡς ἄγρης ἦν τοῦτων τῶν κομῶν, πέμπει τινὰς προδρευνήσαντας. Ὁ δὲ Ἀσσύριος ὡς ἔγνω προσόντας τοὺς διερευνητάς, φέγγειν κελύει ἄρματα ἐξαναστάντα δύο εἰ τρία καὶ ἱπποὺς ὀλίγους, ὥς δὲ φοβηθέντας καὶ ὀλίγους ὄντας. Οἱ δὲ προδρευνήται ὥς ἔβλεπον ταῦτα, αὐτοὶ τὸ ἰδιώκον καὶ τῇ Γαδάτῃ κατέστανον· καὶ οἱ ἐξαπατηθεὶς δώκοι ἀνὰ κράτος. Οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ὡς ἔδοκει φιλολογίαν εἶναι δὲ Γαδάτας, ἀνίστανται ἐκ τῆς ἐνδραξ. (δ) Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Γαδάταν ἰδόντες ὅπως εὖθις ἀρענוν, οἱ δ' αὖ ὥς περ εὖθις ἔδωκον. Καὶ ἐν τούτῳ δ' ἐπιβουλεύον τῇ Γαδάτῃ παῖσι αὐτῶν καὶ καυρίας μὲν πληγῆς ἀμαρτάνει, τύπτει δὲ αὐτὸν εἰς τὸν ὅμιον καὶ περᾶσαι. Ποιήσας δὲ τοῦτο εἰσίσταται ἕως σὺν τοῖς δώκοις ἐγένετο ἐπὶ ὃ ἐγνώσθη δὲ ἦν, ὅπου δὲ σὺν τοῖς Ἀσσυρίοις προβήμους ἐκτείνον

et si quid esset narrata dignum, significaret; sin autem, indicando minime molestus erat. Et hac quidem nocte iter hoc modo fecerunt: cum vero illuxisset, quondam Cadusiorum equites, propterea quod eorum pedes ultimi pergerant, apud eosdem reliquit, ne ab equitibus hi non progredierentur: reliquos in anteriorem partem provehi iussit, quod et hostes in ea essent parte: ut si quid aspici ei se opponeret, cum instructo suo robore dimicaret: aive aliqui conspecti essent, qui fugerent, ut quam expeditissime persequeretur. Erant etiam apud eum semper instructi, si persequendum esset, qui persequi deberent, et qui apud eum manere: universos autem ordines dissolvi nunquam patiebatur. Hoc modo Cyrus exercitum duxerat: neque tamen ipse uno tantum loco utebatur, sed alias sibi circumvectus inspectabat, ac si quo suis esset opus, id curabat. Atque ita quidem exercitus Cyri pergebat.

CAPUT IV.

In equitibus vero Gadatarum quidam ex potentibus viris, cum eum ab Assyrio defecisse videret, arbitrabatur se, si quid illi accidisset, omnia quae possideret Gadatas ab Assyrio impetraturum; itaque quondam de iis qui sibi fidei erant ad Assyrium mittit, et eunti mandat, ut, si iam in agro Gadatarum Assyriorum copias offenderet, diceret Assyrio, posse ab eo et Gadatan et qui essent cum illo capi, si quidem insidias illi tenere vellet. Praeterea indicare iussit, quem copiarum numerum Gadatas duceret, quodque Cyrus eum non comitaretur; viam quoque qua accessurus esset indicavit. Dedit etiam famulis suis mandata, quo fidei plus haberetur ei, ut castellum, quod in agro Gadatarum possidebat, Assyrio cum universis in eo rebus traderent: se venturum quoque aiebat, oculo Gadata, si quidem posset; sin autem, velle ac tamen deinceps cum Assyrio facere. Is vero, cui datum hoc erat negotium, cum equitando quam fieri poterat celerrime ad Assyrium pervenisset, et cuius rei causa veniret, exposuisset; audita re, castellum ille mox occupat, et cum magno equitum numero et multis curribus in vicis illis frequentibus insidias locavit. Gadatas, cum prope ab his vicis abesset, exploratorem quendam praemittit. Assyrius, ut exploratores advenire animadvertit, currus duos trese, cum paucis equitibus, prodire et fugere iubet, quasi qui et territi et numero pauci essent. Haec cum exploratores viderent, et ipsi persequerentur, et Gadatarum signum dederunt: atque is deceptus totis viribus insequitur. Assyrii cum Gadatan capi iam posse putarent, statim ex insidiis surgunt. His Gadatarum milites conspicit, ut par erat, fugiunt: illi contra, quemadmodum fieri solet, insequerentur. Atque hic Gadatarum is qui sternerat insidias cum ferit, et a vulnere quidem letali aberrat, sed icto tamen humero, vulnus ei infligit. Hoc cum patrasset, discedit, ut persequentibus se conjungeret: agnitus autem quis esset, alacriter una cum Assyriis equo concitato, regem in

τὸν ἵππον σὺν τῷ βασιλεὶ ἰδῶκεν. (α) Ἐνταῦθα δὲ ἡλιόμοτον μὲν ὅλον ὅτι οἱ βραδυτάτους ἔχοντες τοὺς ἵππους ὑπὸ τῶν ταχίστων ἦδη δὲ μάλ᾽ πάντες πιεζόμενοι διὰ τὸ κατατετρωμένοι ὑπὸ τῆς πορείας οἱ τοῦ Γαδάτα ἱππεῖς καθόρισεν τὸν Κύρον προσκίπτειν σὺν τῷ στρατεύματι δοκεῖν δὲ γρᾷ ἀσμένους καὶ ἡδέως ὡς περ εἰς λιμένα ἐκ χειμῶνος προσφύεσθαι αὐτούς. (γ) Ὁ δὲ Κύρος τὸ μὲν πρῶτον ἰθαύμασεν, ὡς δ' ἔργον τὸ πρᾶγμα, ἔπει μὲν πάντας ἐναντίον ἤλαιον, ἐναντίος καὶ αὐτὸς ἐν τάξει ἤγε τὴν στρατιάν· ὡς δὲ γνόντες οἱ πολέμοι τὸ ἐν ἀνταρπαρᾷ εἰς φυγὴν, ἐνταῦθα δὲ ὁ Κύρος δοῦκεν ἐκλίσσει τοὺς πρὸς τοῦτο τεταγμένους, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις εἵπεται ὡς ὥστε συμφύρειν. (ε) Ἐνθα δὲ καὶ ἄρματα ἤλπιστο, ἔνια μὲν καὶ ἐκτεπρόντων τῶν ἡνίοχων, τῶν μὲν ἐν τῇ ἀνταρπαρῇ, τῶν δὲ καὶ ἄλλως, ἔνια δὲ καὶ περιτριμμένα ὑπὸ τῶν ἱππέων ἤλπιστο. Καὶ ἀποκτείνουσι δὲ ἄλλως τε πολλοὺς καὶ τὸν πᾶσαντα τὸν Γαδάταν. (ο) Τῶν μάλιστα πατρὸν Ἀσσυρίων οἱ ἐτυχον τὸ Γαδάτα χωρίον πολιορκούντας οἱ μὲν εἰς τὸ ταῖρος κατέρχοντο τὸ ἀπὸ Γαδάτου ἀποστὰν, οἱ δὲ θήσαντες εἰς πόλιν τινὰ τοῦ Ἀσσυρίου μεγάλην, ἐνθα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἱπποῖς καὶ τοῖς ἄρμασι κατέρχοντο ὁ Ἀσσύριος.

10. Κύρος μὲν δὲ διαπραξάμενος ταῦτα ἐπαναγυνοῖ εἰς τὴν Γαδάτου χώραν καὶ προστάξας οἷς εἶαι ἀμφὶ τὰ πλεονέκτα εἶπεν αὐτοῖς ἐπορεύεσθαι, ὡς ἐπισκίβαντο τὸν Γαδάταν πῶς ἔχοι ἐκ τοῦ τραύματος. Πορευομένην δὲ αὐτῷ ὁ Γαδάτας ἐπιδοδεύμενος ἦδη τὸ τραῦμα ἀπανάσσει. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Κύρος ἥσθη τε καὶ εἶπεν, Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ ἐπισκεφόμενος πῶς ἔχεις. (11) Ἐγὼ δὲ γ', ἔφη ὁ Γαδάτας, καὶ μὲν τοὺς θεοὺς εἰ ἐπαναθεσπόμενος ἦα τοποῖς τις φαίην ἰδεῖν ὁ τοιαύτην ψυχὴν ἔχον ὅστις οὐτ' ὅλα ἔργωι ὅτι νῦν ἐμοὶ δεόμενος οὐτε μὴν ὑποσχόμενός γέ μοι ταῦτα πράξῃς οὐτε εὖ πεπονθὼς ἐπ' ἐμοῦ εἰς γῆ τὸ ἴδιον οὐδ' ἐταῦν, ἀλλ' ὅτι τοὺς φίλους ἰδοῦσά σοί τε ὄνῃσαι, οὗτοι μοι προθύμως ἐσθήθησας ὡς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ ὀφείλου, τὸ δ' ἐπὶ σοὶ σίσσωμαι. (12) Οὐ μὲν τοὺς θεοὺς, ὦ Κύρε, εἰ γὰρ ὅλος ἔσθην ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπαποδοποιητῆρην, οὐκ οἶδ' ἂν εἰ ἐκτεσθῆην παιδὶα τοιοῦτον περὶ ἐμὲ· ἐπεὶ ἄλλως τε ὅλα πάσας καὶ τοῦτον τὸν νῦν Ἀσσυρίων βασιλεὺς πολλὸ πλεῖον ἦδη τὸν αὐτοῦ πατέρα ἀνάσσαντα ἢ οἱ νῦν δύναται ἀναῖν. (13) Καὶ ὁ Κύρος πρὸς ταῦτα εἶπεν ὧδε. Ὁ Γαδάτας, ἢ πολλὸ μείζων παρὰς ὅσῳ ἐμὲ νῦν θαυμάσις. Καὶ τί δὲ τοῦτ' ἐστίν; ἔφη ὁ Γαδάτας. Ὅτι τοσούτοι μὲν, ἔφη, Περσῶν ἐποδούσαντες περὶ σὲ, τοσούτοι δὲ Μήδων, τοσούτοι δὲ Ὑγρανίων, πάντας δὲ οἱ παρόντες Ἀρμενίων καὶ Σακίων καὶ Καδουσίων. (14) Καὶ ὁ Γαδάτας ἐπεύχεται, Ἄλλ', ὦ Ζεῦ, ἔφη, καὶ τούτους πολλὰ ἀγαθὰ δοῖεν οἱ θεοὶ καὶ πλείετα τῷ αἰτίῳ τοῦ καὶ τούτους ἐνοστούς εἶναι. Ὅπως μέντοι οὗς ἐπαινεῖς τούτους, ὦ Κύρε, καὶ ἐνισπόμενός καλῶς, ὀφείλου τάδε ἔνια εἰς ἐγὼ δύναμαι. Ἄμα δὲ προσέφη πέμπουλα, ὅσα καὶ θύειν τὸν βουλόμενον καὶ ἐνισπῆσθαι πᾶν τὸ σπέρταμα ἀξίως τῶν καλῶς πεποιμένων καὶ καλῶς συμβάντων.

persequendo jovat. Atque hic quidem illi scilicet quibus erant equi tardissimi ab his capiebantur, qui velocissimos haberent: cumque jam equiles Gadatas omnes valde premerebantur, quod itinere confecti essent, Cyrum cum exercitu advenientem conspiciunt: credique adeo par est eos tunc, tanquam in portum ex tempestate, cum gaudio voluptatique adpulsi. Cyro primum res admirationi erat, verum ubi quid ageretur animadvertit, quamdiu quidem omnes adversi forebantur, et ipse copias instructas in eos docebat: cum autem hostes eo, quod erat, cognito, in fugam versi sunt, ibi tum Cyrus illos, quibus hoc negotii dederat, persequi jussit, et ipse cum ceteris subsequebatur, prout expedire putabat. Ibi vero et curus capti sunt, de quorum nomadulis aurigae delabebantur, partim dum converterentur, partim aliis modis; aliqui etiam in potestatem ab equitibus intercepti tenere. Interficiunt etiam cum aliis multis, tum illum ipsum qui Gadatan vulnerat. Pedites vero Assyrii, qui tunc forte Gadate castellum obsidebant, partim in illam munitionem, qua a Gadata defeceat, fuga se recipiunt; partim, interverendo in magnam quandam Assyrii regis urbem se conferunt; in quam et ipse rex cum curribus et equis confugerat.

His rebus confectis, Cyrus in regionem Gadate recedit; et cum eos quos oportuit captivis operam dare jussisset, confestim pergit Gadate visendi causa, cognoscendique quo pacto se le ex vulnere haberet. Illi autem pergit Gadatas obligato jam vulnere occurrit. Eum Cyrus simulac vultu, gavisus est distigere, Ad te ibam visurus qui valeres. Ego vero, inquit Gadatas, iterum te profecto spectatum vultu, ut videam quae vultus tui, tali animo predicti viri, species sit; qui cum ipse nesciam qua nunc in re mei indigeas, nec mihi sane hanc te fluctuum promiseris, nec adfectus ullo a me vel tantillo sis beneficis privatis, sed ideo dumtaxat quod tibi visus essem amice aliquid utilitatis adferre, usque adeo alacriter opem talisti, ut jam me quod attinet, perierim; quod te, salvis sum. Per deos immortales, Cyre, etiam si talis essem qualis initio natus sum, liberique procreassem, haud scio an filium sic erga me affectum unquam habiturus fuerim: nam et alios aliorum filios novi et hunc ipsum Assyriorum modo regem, multo plus doloris molestique patri suo attulisse quam tibi jam adferre possit. Ad haec Cyrus sic respondit: Multo, Gadata, majori certe miraculo praetermisso, me jam admiraris. Et quidnam illud est? ait Gadatas. Quod, inquit, tot Persae tibi navarunt operam, tot Medii, tot Hyrcanii; atque adeo quotquot advenit Armenii, Sacae, Cadusii. Et Gadatas adjecto voto, Verum his, ait, o Jupiter, multa dii bona largiantur, et illi qui auctor est ut et hi tales sicut. Ut impen eos, quos tu, Cyre, laudas, egregie hospitio excipiamus, accipe hinc munera, qualia quidem ipse dare possum. Simul permulta adduxit, ut et rem sacram facere, qui vellet, posset, et universus exercitus hospitio exciperetur, pro dignitate illarum rerum, quae et preclara gestae erant et praevire successerant.

16. Ὁ δὲ Καδούσιος ἀποπεσοῦνται καὶ οὐ μετῴχε-
της δουλείας βουόμενος δὲ καὶ αὐτὸς λαμπρὸν τι ποι-
ῆσαι, οὐτὲ ἀνακινουσάμενος οὐτὲ εἰπὼν οὐδὲν Κύρῳ
καταβῆναι τὴν πρὸς Βαβυλῶνα χώραν. Διασπαρμένους δὲ
τοὺς ἵππους αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πό-
λεως, οὐ κατέρυγε, συντηγάνει μάλιστ' αὐτὴν ταχυμένον
ἔχον τὸ ἑαυτοῦ στρατεύμα. (16) Ὡς δ' ἔγνω μόνους
ὄντας τοὺς Καδούσιους, ἐπιτίθεται, καὶ τὸν τε ἀρχόντα
τῶν Καδουσίων ἀποκτείνει καὶ ἄλλους πολλοὺς καὶ ἱε-
ροὺς τινὰς λαμβάνει τῶν Καδουσίων καὶ ἦν ἄγοντας
λαίαν ἐνύγχαν ἀφαιρείται. Καὶ ὁ μὲν Ἀσσύριος διώ-
ξας ἄχρι οὐ ἀπαράλῃς ὥστε εἶναι ἀπερρίπτοι· οἱ δὲ Κα-
δούσιοι ἐπαύσαντο πρὸς τὸ στρατοπεδεῖν ἀμφὶ δεῦκον οἱ
πρῶτοι. (17) Κύρος δὲ ὡς ᾔσθετο τὸ γινώσκον, ἀπήντα
τε τοὺς Καδουσίους καὶ ὄντινα ἱεὺς τετυρωμένον ἀναλαμ-
βάνων τούτων μὲν ὡς Γαδῶταν ἐκαίμεν, ὅπως θερα-
πείστοι, τοὺς δ' ἄλλους συγκρατεῖσθαι καὶ ὅπως τὰ
ἐπιτήδεια ἔξωθεν ἀναπληρῶναι, παραλαβάνων Περ-
σῶν τῶν ἡμετέρων συνειμνηθέντες ἐν γὰρ τοῖς νουούτοις
οἱ ἀγαθοὶ ἐπιπονεῖν ἰθὺς οὐσι. (18) Καὶ ἀνιόμενος μέν-
τοι ἰσχυρῶς ὄλος ἦν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων διαπονούτων
ἦλκε ἀρα ἦν Κύρος ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπερήτοις καὶ τοῖς ἱε-
ρατοῖς οὐδένα ἔχων ἀτημίανον περιλείπειν, ἀλλ' ἢ
αὐτόπτης ἔπειρα, ἢ εἰ μὴ αὐτὸς ἐκάντοι, πέμψων φα-
μερὸς ἦν τοῖς θεραπεύουσιν.

19. Καὶ τότε μὲν ὅπως ἐκοιμήθησαν. Ἄμα δὲ τῇ
ἡμέρᾳ κηρύξας συνέβαινεν τῶν μὲν ἄλλων τοὺς ἀρχοντας,
τοὺς δὲ Καδουσίους ἀπαντας, Διὰ τε τοιαῦτα.

Ἀνδρες ζήμιεσθε, ἀνθρώποινοι τὸ γεγενημένον πά-
θος· τὸ γὰρ ἡμετέραν ἀνθρώπων δύναμιν οὐδὲν εἶμαι,
θαυμαστόν. Ἄξιοι γὰρ μέντοι ἐαμὲν τοῦ γεγενημένου
πράγματος τούτου ἀπολαύσαι τὴν ἀγαθὴν, τὸ μετεῖν με-
ποτε δεσπεῖν ἀπὸ τοῦ θένου δύναμιν ἀδυναστεύσαν τῆς
τῶν πολέμων δυνάμεως. (20) Καὶ οὐ τοῦτο, ἐρη, λέγω
ὡς οὐ δεῖ ποτε καὶ ἄλλοτ' ἐπὶ μορῇ εἶναι, ὅπου ἂν
δεῖ, ἢ νῦν ὁ Καδούσιος ὄλεσε· ἀλλ' ἐάν τις κοινοῦμενος
ἡμεῖς τῇ ἱακῇ βοηθῆσαι, ἔσται μὲν ἀπατηθῆναι,
ἔσται δὲ τῇ ὑπομένοντι ἐξυπατάσθαι τοὺς πολέμους ἄλ-
λους τρέφει ἀπὸ τῶν ἐξελελυθόντων, ἔσται δὲ ἄλλα πα-
ρέχοντα τοῖς πολέμοις τοῖς φθόος ἀπαλείπειν
παρέχον· καὶ οὗτοι μὲν οὐδ' ὁ χωρὶς ὧν ἀπίσται, ἀλλ'
ἐφαρτίζεται τῆς ἰσχύος· ὁ δὲ ἀπαληυθὸς μὴ ἀνακινου-
σάμενος, ὅπου ἂν ᾖ, οὐδὲν τι διάφορον πάσχει ἢ εἰ
μόνος ἰσχυρατεύεται. (21) Ἄλλ' ἀντὶ μὲν τούτου, ἐρη,
ἐάν θεὸς θέλῃ, ἀμνηστούμενος τοὺς πολέμους οὐα εἰς μα-
κρόν. Ἄλλ' ἐπειδὴν τάχιστα ἀρεστήσῃτε, αἷον ἡμεῖς
ἐνθα τὸ πρῶτον ἐγένετο· καὶ ἅμα μὲν θάρσυναν τοὺς
πλευστήντας, ἅμα δὲ δείξαντες τοὺς πολέμους ἐνθα
κρατῆσαι νομίζουσιν ἐνταῦθα ἄλλους αὐτῶν κρείττους,
ἐνθα θεὸς θέλῃ· καὶ ὅπως γὰρ μετὰ τὸ χαλάραι ἡδύναι ὄρισαν
ἐνθα κατέκτανον ἡμῶν τοὺς συμμάχους· ἐάν δὲ μὴ ἀντι-
παύσῃσι, κεύσουσιν αὐτῶν τῆς αἰμας καὶ ἐκώσουςιν τὴν
χώραν, ἵνα μὴ ὁ ἡμεῖς πολεῖναι δυνάμενος εὐφρανῶνται,
ἀλλὰ τὸ ἑαυτῶν κατὰ θέωμενοι ἀνίστανται. (22) Οἱ μὲν

Cadusius autem extremi custos erat agminis, nec ho-
stium persequendocum participes; qui tamen cum et ipse
vellet facinus illud quoddam edere, neque communicata
re cum Cyro, neque ad eum delata, in regionem Babylo-
nem versus excurrit. Dispersis vero ipsius equilibus rex
Assyrius, cum ex urbe suas, quo confluerat, produci sciretur,
cum instructis egergie copis occurrit. Conque solus esse
hos Cadusios percipisset, impetum in eos facit, et tum
Cadusiorum principem interficit, tum multos alios: quin
et complures Cadusiorum equos capit, quoque illi forte
tunc agebant praedam, aufert. Et Assyrius quidem Cado-
sius eo usque persequutus, quo intem esse putabat, re-
versus est: Cadusii vero primi ad costra circa vesperam salvi
pervenierunt. Cyrus ubi rem, sicuti gesta fuerat, cognovit,
et obviam Cadusis prodit, et quem vulceratum videret,
eum recipiens, ad Gadatam mittebat, ut curaretur: cete-
ros in eodem tabernaculo collocabat, studiosque cum illis
et ipse dabat operam ut eis necessaria suppeterent, adom-
pitis in partem curacionis huius nonnullis de Persis qui
ὀνόματι appellantur; nam in huiusmodi rebus viri boni li-
benter operas suas intendunt. Ipse vero gravem etiam
prae se ferebat dolorem; adeo ut cunctantibus aliis, cum
jam curandi tempus erat, Cyrus etiam tum cum ministris
ac medicis neminem sua quidem sponte neglectum relinque-
ret, sed vel ipsemet suis oculis inspicere omnes, vel ipse
si hoc perficere non posset, palam mitteret qui eorum curam
gererent.

Ac tum quidem ita se quieti dederunt: primum autem luce
cum per praecones reliquorum quidem ducis, Cadusios vero
universos convenire iussisset, talia quaedam verba fecit:

« Humanum est, socii, nobis quod accidit. Nam eos,
homines qui sint, errare, minime, meos quidem sententia,
mirum est. Verum prae est fructum nos ut aliquid ex eo
quod contigit capiamus, nimirum uti discamus copias, ho-
stium quae sint copias imbecilliores, ab exercitu toto ma-
quam avellendas esse. Neque hoc dico, aut, non debere
aliquem etiam minori cum agmine illos unquam prodiciari
quo sit opus, quam illud fecit, cum quo Cadusius modo
exiit: sed si quis re cum illo communicata, qui satis virum
ad opem ferendam habeat, egreditur, fieri quidem posse ut
decipatur; ut illud etiam fieri posse, ut si qui remanet,
hostes fallendo ab illis, qui egressi sunt, avertat: quin et
alia hostibus negotiis faciendo, amicos in tuto collocare
potest: atque ita fit, ut ne is quidem, qui reorsum fuerit
a ceteris, exiit; sed ab exercitus robore pendat: qui vero
discesserit, neque cum aliquo communicaverit quo iturus
sit, illi nihil diversi accidit, quam si solus expeditionem sus-
cepisset. At enim pro facinore hoc, volente deo, hostes
herui ulciscemur. Sed cum primum praesi fueritis, eo vos
ego doceam ubi res est gesta, simulque mortuos sepelietis,
simul hostibus, si deus volet, ostendemus, illic alios ipsos
esse potiores, ubi se superiores evasisse censeat: atque
etiam efficiemus, ut ne locum quidem illum libenter intea-
nantur, nostros ubi socios interemimus: sin adversum non pro-
dierint, incendemus eorum vicos, agrumque populabimur;
ut ne laticum ex conspectu eorum, quae in nos patraverunt,
rapiant; sed intuentes mala propter invicem adficiantur. Ita-

ὡς δὴλον, ἐρῶ, ἀριστὰτε ἰόντες· ἡμεῖς δὲ, ὦ Καδούσιοι, πρῶτον μὲν ἀπειθόντας ἀργοντα θυμῶν αὐτῶν διασθε ἕπερ θυμῶν νόμος, ὅστις ἡμῶν ἐπιμελήσεται σὺν τοῖς θεοῖς καὶ σὺν ἡμῖν, ἃν τὴν προεδίησθε· ἐπειδὴν δὲ διασθε καὶ ἀριστῆντες, πέμψατε πρὸς με τὸν αἰρεθέντα. (α) Οἱ μὲν δὲ ταῦτα ἐπράξαν· ὁ δὲ Κύρος ἐπεὶ ἐξήγαγε τὸ στρατεύμα, κατέστησεν εἰς ταῖς τῶν ἡραμένων ὑπὸ τῶν Καδουσίων καὶ ἐκείλευσε πλησίον αὐτοῦ ἀγειν τὴν τάξιν, ὅπως, ἐρῶ, ἂν θυμώμεθα, ἀναβαρύνωμεν τοὺς ἀνδρας. Οὗτοι δὲ ἐπορεύοντο· καὶ ἄλλοις τε διαπτόντων μὲν τοὺς Καδουσίους, ἰδόντων δὲ τὴν χώραν. Προήσαντας δὲ ταῦτα ἀπῆλθον τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῆς πολέμας ἔχοντες πάλιν εἰς τὴν Γαδάτα.

α. Ἐνόησας δὲ οἱ οὖν πρὸς αὐτὸν ἀρεστικότες, ὄντας πλησίον Βαβυλωνίους, κακῶς πεύσονται, ἂν μὴ αὐτοὶ αἰὲ παρῇ, οὕτως θύουσιν τε τῶν πολέμιον ἀφ' οἷς τοῦτους ἐκείλευε λήγειν τῇ Ἀσσυρίῳ καὶ αὐτοὺς κέρμα ἐπεμψὲ πρὸς αὐτὸν ταῦτα λέγοντας· οἱ ἐτοιμοὶ εἰν τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν· ἔβαν καὶ μὴ ἀδικεῖν, εἰ καὶ ἐκεῖνος βούλοιστο ἔβαν ἐργάζεσθαι τοὺς τῶν πρὸς ἑαυτὸν ἀρεστικότες ἐργάτας. (α) Καίτοι, ἐρῶ, σὺ μὲν ἂν καὶ δύνῃ κοιλῆσαι, ἀλλ' οὐκ ἐνὶ σὺν καλοῖσιν· οἷον γὰρ ἐστὶ χώρα ἣ τῶν πρὸς ἐμὲ ἀρεστικώτεροι· ἐγὼ δὲ πολλὴν ἂν σοι χώραν ἐνέην ἐνεργὸν εἶναι. Εἰς δὲ τὴν τοῦ καρποῦ κομιδὴν, ἔβαν μὲν πολέμας ἦ, ὁ ἐπικρατὺς, οἷμα, καρποῖσται, ἔβαν δὲ εἰρήνη, ὅλῳν, ἐρῶ, οἱ σὺ. Ἐὰν μάλιστα πᾶς ἡ τῶν ἡμῶν ὅπλα ἀνταρῆται σοὶ ἡ τῶν σὺν ἐμοί, τοῦτους, ἐρῶ, ὥς ἂν θυμώμεθα ἐκέρτοι ἀμυνόμεθα. (α) Ταῦτα ἐπιστάλας τῇ κέρμῳ ἐπεμψεν αὐτόν. Οἱ δὲ Ἀσσύριοι ὡς ἤκουσαν ταῦτα, πάντα ἰσχύοντες πεύθοντες τὸν βασιλεῖα συγχωρήσαντα ταῦτα καὶ οἱ σμακρότατος τοῦ πολέμου λυπεῖν. (α) Καὶ ὁ Ἀσσύριος μόνος εἶτα καὶ ὑπὸ τῶν θυμῶν πεισθίς εἶτα καὶ αὐτὸς βουλήθεος συνήνεσε ταῦτα· καὶ ἐγένοντο συνῶμαι τοῖς μὲν ἐργαζομένοις εἰρήνην εἶναι, τοὺς δὲ ἐπλοπόρους πολέμου. (α) Ταῦτα μὲν δὲ διεπράξατο παρὶ τῶν ἐργατῶν ὁ Κύρος· τὰς μόνους νομάς τῶν κτηνῶν τοὺς μὲν ἑαυτοῦ φίλους ἐκείλευσε καταδεσθῆναι, εἰ βούλοιστο, ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐπικρατείᾳ τὴν μόνους τῶν πολέμιον λείαν ἔχειν ὅπως δύναιτο, ὅπως εἴη ἡ στρατιὰ ἡδίων τοῖς συμμάχοις. Οἱ μὲν γὰρ κίνδυνος οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνεὺ τοῦ λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἣ δ' ἐκ τῶν πολέμιον τροφῇ κουροῖσαν τὴν στρατιάν ἐδόκει παρέχειν.

α. Ἐπεὶ δὲ παρεσκευάσθη ἦν ὁ Κύρος ὡς ἔπειν, παρῆν ὁ Γαδάτας ὅληα τε ζῦρα πολλὰ καὶ παντοῖα φέρον καὶ ἄγαν ὡς ἂν ἐξ οἴκου μεγάλου, καὶ ἵππους δὲ ἦγε πολλοὺς ἀφ' οἷων τῶν ἑαυτοῦ ἵππειον, ὡς ἡπειστοῖα διὰ τὴν ἐπιβουλὴν. (α) Ὡς δ' ἐπληροῖσται, εἰσεκοιμήθη. Ὁ Κύρος, νῦν μὲν σοι ἐγὼ ταῦτα διδοῖμι ἐν τῇ παρόντι, καὶ χρεὼ αὐτοῖς, ἐν δὲ τῇ νύκτι δ', ἐρῶ, καὶ τὰλλα πάντα τάμει εἰς ἐμὴν. Οὗτοι γὰρ ἴσταν οὗτ' ἐστὶν ποτὶ θεῶν ἐγὼ ἀπ' ἐμοῦ φόντι καταλείψω τὸν ἐμὸν σκῆον, ἀλλ' ἀνάγκη, ἐρῶ, σὺν ἐμοί τελευτῶντων πᾶν ἀποσβῆναι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ἄνθρωπον.

que vos, inquit, alii prorsum ite : vos autem, Cadusii, primum hinc digressi, more vestro vobis aliquem ipsa in principem eligite, qui cum diis ac nobis vestri curam gerat, ubiqueque opus fuerit : hunc ubi deligeritis ac pransi fueritis, delectum ad me mittite. » Atque hanc illi fecerunt : Cyrus autem postquam copias eduxisset, suum illi, qui a Cadusis fuerat delectus, in acie locum tribuit, et jussit eum propter se suorum aciem ducere, Quo illorum, inquit, si quidem poterimus, rursus excitemus animos. Atque ita quidem proficisciebantur : cumque ad locum pervenisent, et Cadusios sepeliebant, et agrum populabantur. His rebus confectis, comestum ex hostico secus ferentes, in regionem Gadatar reversi sunt.

Cum autem ad animos Cyrus accidisset, futurum, ut qui ad se defecerant, quod prope Babylonem essent, misere adfligerentur, nisi praesens ipse semper adesset, idcirco tum eos, quotquot ex hostibus dimittebat, Assyrio dicere jussit, tum ipse caduceatorem misit qui ad eum hanc deferret : se neque paratum agricolis parcere, nullaque hos adficere injuria, si quidem et ille eorum, qui ad se defecissent, agricolis, suat ut operas facerent, permittere vellet. Ac ita quidem, ait, etiamsi prohibere possis, non nisi paucos pro hibebris (nam eorum, qui ad me defecerunt, exiguis est ager) : ego vero permittentem, amplam tibi regionem cultum esse. Quoniam autem tempore fructus colligi solent, si quidem bellum fuerit, is qui poterit est, mea sententia, hos colliget : sis faciem inter nos fecerimus, tu scilicet colliges, ait. Si quis vero vel meorum adversus te arma sumpserit, vel tuorum adversus me, ab his, inquit, pro virili poenas uterque reposcimus. His cum mandatis caduceatorem dimisit. Assyrii vero, cum hanc audissent, omni studio a rege contendeabant, ut in his Cyro accederet, ac quous minimam belli reliquum faceret. Assyrii vero, siue quod ei gens sua persuaserat, siue quod ipse sic vellet, hanc comprobavit : pactisque adeo convenit, ut cum agricolis pax esset, cum armatis bellum. Hanc igitur de agricolis perfecit Cyrus : armentorum quidem pascua amicos suos, si vellet, in ditione sua collocare jussit : hostium vero praedam agnabant undecunque poterant, ut nullitia sociis jucundior esset. Nam tametsi commentus pararetur nullus, tamen eadem pericula proposita erant : ut militiam leviorē efficere viselatur alimenta ex hostium regione quaerendi ratio.

Cum itaque Cyrus se jam ad discessum pararet, aderat Gadatas cum alia dona multa varique adferens adducensque, velut ex ampla copiosaque dono, tum permultos equos suis equilibus ademptos, quibus jam propter illas insidias fidem non habebat. Ubi (propius accessisset, ita loquens est : Hanc ego jam ad te adduxi, Cyre, ut iis in praesenti si quid opus sit stas : existimes vero, inquit, velim, etiam reliqua, mea quae sunt, esse tua. Quippe nemo est, nec erit unquam, cui ex me nabo domum ego mensu relicturus sim : sed necesse est, inquit, me moriente, necum ei gravius no-

(31) Καὶ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κύρε, θυμολοῖ σοι θεός, οὐ καὶ ἄριστοι πάντα καὶ ἀκούσονται πάντα, οὐτὲ δίδουν οὐτὲ αἰσχρὸν οὐδὲν οὐτὲ ἐπὶ οὐτὲ ποιήσεις ἐπαθόν. Καὶ ἅμα ταῦτα λέγων κατεδάκρυσε τὴν ἑαυτοῦ τύχην καὶ οὐκέτι ἤδυνήθη πλείω εἰπεῖν.

32. Καὶ ὁ Κύρος ἀκούσας τοῦ μὲν πάθους ᾤκτερεν αὐτὸν, διὰ δὲ οὐδὲ. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἵππους δέχομαι, ἔφη· σὲ τε γὰρ ὠρλήσῃ σου νοσιστοῖς δούς αὐτοῖς ἢ οἱ νῦν σοι εἶχον, εἰς ἑοικεν, ἐγὼ τε οὐ δὴ πάλαι ἐπιθύμουν, τὸ πῶν Περσῶν ἱππικῶν θάττον ἐκπληρώσω εἰς τοὺς μισροὺς ἱππεῖς· τὰ δὲ ἄλλα χρήματα οὐ ἀπαγαγὼν φιλᾷτε, ἔφη, ἐστ' ἂν ἐμὰ ἰδὼς ἔχοντα ὥστε σοῦ μὴ ἡττεῖσθαι ἀντιειρωμένον· αἱ δὲ πλείω μοι διδούς ἀπίος ἢ λαμβάνους παρ' ἐμοῦ, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ οἶδα πῶς ἂν δυναίμην μὴ αἰσχύνεσθαι. (33) Πρὸς ταῦτα ὁ Γαδάτας εἶπε, Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη, πιστεύω σοι· ἐγὼ γάρ σου τὸν τρόπον φιλάειν μέντοι ὅρα εἰ ἐπιτήδειός ἐμαι. (34) Ἔως μὲν γὰρ φίλοι ἦμεν τῷ Ἀσσυρίῳ, καλλίστη δὲ ἰδοῖαι εἶναι ἢ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς κτήσις· τῆς γὰρ μεγίστης πόλεως Βαβυλῶνος ἐγγὺς οὕσα ὅσα μὲν ὠρλήσονται ἔστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπὸ λαύου, ὅσα δὲ ἐνοχλείσθαι, οὐκ αἶδε δεῦρ' ἀπώντες τοῦτον ἐκποδὸν ἦμεν νῦν δ' ἐπὶ ἐχθροὶ ἔσμεν, ὥστων ἐστὶ ἐκείδαν οὐ ἀπὸ ἐλπίδος, καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλευσόμεθα καὶ ὁ οἶκος ὅλος, καὶ, ὅμαι, λυπηρὸς βιωσόμεθα ὅλος τοὺς ἐχθροὺς καὶ πλησίον ἔχοντας καὶ κρείττους ἡμῶν αὐτῶν ὄντας. (35) Τάχ' οὖν εἶποι τις ἂν, τί ὄχτα οὐχ οὕτως ἐνενοῦ πρὶν ἀποστῆναι; Ὅτι, ὦ Κύρε, ἡ φυγὴ μοι διὰ τὸ βρῆσθαι καὶ ἀργεῖσθαι οὐ τὸ ἀσπλῆστατον σκοπεῖται διότι, ἅλλ' αὐτοῦ κινεῖται, ἀρά ποτε ἴσται ἀποστῆσθαι τὸν καὶ θεοῖς ἐχθρὸν καὶ ἀνθρώποις, ὅς διατελεῖ μισῶν, οὐκ ἦν τίς τὸν αὐτοῦ δακῆ, ἀλλ' ἐάν τινα ὑποπτεύσῃ βελτίονα ἑαυτοῦ εἶναι. (36) Τοιγαρῶν, ὅμαι, αὐτὸς πονηρὸς ἂν πᾶσι πονηροῖς ἑαυτοῦ ἐν μύθοις χρίσεται. Ἐάν δέ τις ἀρα καὶ βελτίων αὐτοῦ γανῇ, βέβηαι, ἔφη, ὦ Κύρε, οὐδὲν σε δεήσει τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ μάχεσθαι, ἀλλ' ἐκείνους τοῦτον ἀραίσει μηχανώμενος, ὥς ἂν ἔλθῃ τὸν ἑαυτοῦ βελτίονα. Τοῦ μέντοι ἐμὰ ἀνέβην καὶ σὺν πονηροῖς βέβηαι, ὅμαι, κρείττων ἔσται.

37. Ἀκούσαντι ταῦτα τῷ Κύρῳ ἰδοῦν ἅμα ἐπιμαλείας λέγειν καὶ εὐθὺς εἶπε, Τί οὖν, ἔφη, ὦ Γαδάτα, οὐχὶ καὶ μὲν τέλῃ πικρὰ καὶ ἐγὼρὰ ἐποιήσαμεν, ὅπως ἂν σοι οὐρα ἢ χρῆσθαι ἀσπλῆστα, ὅσων ἐκ εἰς αὐτὰ ἔξω, αὐτὸς δὲ σὺν ἡμῖν στρατεύσῃ, ἵνα ἦν οἱ θεοὶ ὥσπερ νῦν σὺν ἡμῖν ὄντες, οὐτὸς εἰ φοβῆται, ἀλλὰ μὴ οὐ τοῦτον; ὅτι δὲ τῷ σοι ὁρᾶν τῶν σὺν ἡ ἐπινοῶν χαίρει, ἔχον σὺν ἑαυτοῦ πορεύου. Καὶ σὺ τ' ἂν ἐμὰ, ὥς γε ἐγὼ δοῶ, πᾶν χρήσιμος εἴης ἐγὼ τε σὺ ὅσα ἂν δύναμαι πεῖράσκημι. (38) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Γαδάτας ἀνέπνευσ' τε καὶ εἶπε, Ἀρ' οὖν, ἔφη, δύναμιν ἂν συσκευάσωμεν φθάσει πρὶν εἰ εἰδέναι; βούλομαι γάρ τοι, ἔφη, καὶ τὴν μητέρα ἄγειν μετ' ἐμαυτοῦ. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, φθάσει μέντοι ἐγὼ γὰρ ἐπιστήσω ἕως ἂν

astrum et nomen extingui. Atque haec, Cyre, cum perperam, ait, (deus juratus testor, qui et videt et audiat omnia) cum tamen nihil inustum, nihil turpe neque dixerim, neque fecerim. Simulque haec dicens, suam cum lacrimis deploravit fortunam, neque loqui plura potuit.

Quibus auditis Cyrus calamitatem ejus miseratus, atque his verbis usus est: Equidem equos, ait, accipio: tunc enim utilitati consulam, hominibus eos dando majori te benevolentia prosequentibus, quam quorum modo erant, uti quidem apparet: et Persicum equitatum (id quod jamdudum expectaverim) celeriter explebo ad decem equitum millia: reliquas autem pecunias opesque tecum avectas servato, inquit, donec tantum me habere videris, ut remunerando te non sim inferior: quod si ita abeat ut plura mihi des, quam a me acciperis, nescio profecto, quo pacto facere possim, ut pudore non afficiar. Ad ea Gadatas, Equidem luce tibi credo, ait, (nam ingenuum tuum video): verum consideres, an satia ad haec conservanda sim idoneus. Etenim quamdiu Assyrio amicus eram, paterna sane possessione pulcherrima esse videbatur: quippe cum ab urbe maxima Babyloae prope abis, quaecumque commoda ex urbe ampla percipi possent, hisce omnibus fruebatur; quaecumque autem molestias nobis exhibere poterant, ab his domum huc profecti longe aberamus: nunc cum inimici simus, manifestum est, ubi tu discesseris, futurum, ut et nobis et tui domui nostrae insidiae abruantur; atque adeo, mea sententia, vitam cum dolore miserieque degemus, quo pacto facere videamus, ut cum ammino vicinis habituri simus hostes, eosque nobis ipsi potentiores conspecturi. Fortasse dixeris, Cur ista non cogitasti prius, quam deficerem? Quia, Cyre, animus meus propter acceptam injuriam et iram, non quod esset tenuissimum considerabat, sed hoc perpetui parturiebat, equandum liceret ulcisci hominem et diis et hominibus inimicum, qui non desinit odisse, non si quis eum ledat, sed si quem se praevalentiores suspicetur. Haec, uti opinor, cum malis ipse sit, omnes etiam se deteriores arcibus habebit. Quod si quis inter hos eo praestantior visus fuerit, certus esto, Cyre, nequaquam tibi adversus ejusmodi virum egregium dimicandum esse, sed ille ipse ad hoc machinandum sufficit, laborans equedum se praestantiorum e medio tollit. Verum ut mihi molestus sit, in eo, quamvis mihi ignavicus ipsi adsit socii, facile superior est, ut opinor, futurus.

Haec cum Cyrus audisset, visus est ei dignae consideratione dicere: atque adeo statim, Quid ergo, inquit, Gadatas, nonne castris praesidia munivimus, quo tuto sis ut tibi liceat, cum ea fueris ingressus; ipse vero nonne nobiscum ex in expeditione, ut, si dii perinde ac modo nobiscum fuerint, hic te metuat, non tu ipsum? Quin tu, tecum habens quidquid tuorum adsperta tibi jucundum sit, ut ejus consuetudine delecteris, proficiscitor. Nimirum et tu mihi, ut equidem arbitror, admodum usui fueris, et esse tibi ego conabor, quantumcumque potero. Haec Gadatas cum addisset, respiravit ac dixit, Num possem res meas citius colligere, quam tu discedas? nam et matrem, ait, mecum abducere volo. Poteris, inquit, profecto citius: etenim sub-

πῶς καλῶς ἔχειν. (39) Οὕτως δὲ ὁ Γαδάτας ἀπαλῶν φράσαι μὲν τὰ τεῖχη ἐν Κύρῳ ὀχυρώσαντο, συνεκαίσαντο δὲ πάντα ὁπλοῦν ἀν' οὓς μάγας καλῶς οἰκοῖτο. ἤγουν οἱ καὶ τὸν ἑαυτοῦ τὸν τε πιστὸν οἷς ἔδειτο καὶ ὃν ἡπίστευον πολλοὺς, ἀναγκάσαντες τοὺς μὲν καὶ γυναῖκας ἄγειν, τοὺς δὲ καὶ ἀδελφάς, ὡς ἀδεμαίνοντες τούτους κατέχουσιν αὐτούς. (40) Καὶ τὸν μὲν Γαδάταν εὐθὺς ὁ Κύριος ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν φεῖ ἔχουσιν καὶ δίδων φραστήρα καὶ ὠδάτιον καὶ χυλὸν καὶ σῖτον, ὡς εἴη ἐν τοῖς ἀφθονωτάτοις στρατοπεδευόντα.

41. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος καθέσθαι τὴν πῶν Βαβυλωνίων πόλιν καὶ ἰδοῦν αὐτῇ ἡ δόξας ἣν φεῖ παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος φέρειν, καλέσας τὸν Γωβρύαν καὶ τὸν Γαδάταν ἐρώτα αἱ εἰς ἄλλη δόξας ἄστε μὴ πᾶν ἔργος τοῦ τεύχους ἄγειν. (42) Καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Εἰσι μὲν, ὡς ἐστόπισα, καὶ πολλοὶ ἐδοῦν' ἄλλ' ἔργον', ἐρη, ὁμῶν καὶ βουλεύσθαι ἂν σε νῦν δι' ἔργωτάτος τῆς πόλεως ἄγειν, ἵνα καὶ ἐπιτάξεις αὐτῷ δι' τὸ στράτευμά σου ἦν πολὺ τί ἐστι καὶ καλὸν ἐπαῖδι καὶ ὅτε ἔλαττον εἶχες προσήλθες τε πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος καὶ ἐβόητο ἡμᾶς οὐ πολλοὺς ὄντας νῦν δὲ αἱ καὶ παρσικευσμένοις τί ἐστίν, ὥσπερ προείπεν δι' παρσικευόμενους ὡς μαχομένους σοι, οὐδ' ἐπὶ ἰόντων αὐτῇ τὴν σὴν δύναμιν πάλιν ἀπαρσικευσόμενους τὰ ἑαυτοῦ φανέντα.

43. Καὶ ὁ Κύριος πρὸς ταῦτα εἶπε, Δοκεῖ μοι, ὦ Γωβρύα, θαυμάζειν δι' ἐν ᾧ μὲν χρόνῳ πολὺ μείονα ἔχον στρατὸν ἦλθον, πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος προσήγγισον νῦν δ' ἐπὶ πλείονα δύναμιν ἔχον, οὐκ ἔθιμα ἴπ' αὐτὰ τὰ τεῖχη ἄγειν. (44) Ἀλλὰ μὴ θαύμαζε· οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ ἐστὶ προσάγειν τε καὶ παρᾶγειν. Προσάγουσι μὲν γὰρ πάντες οὗτοι ταῖς μύραις ὡς ἀν' ἀροῦσι εἰς μαχόμεσθαι καὶ ἀπάγουσι δὲ οἱ σφῆρες ἧς ἀν' ἀσφαλίστατα, οὐχ ἧς ἂν τέρψεται ἀπαλῶν. (45) Παρίεναι δὲ ἀνάγκη ἐστὶν ἐκτεταμένους μὲν ταῖς ἀμείζουσιν, ἀνεργημένους δὲ καὶ τοῖς ἄλλας σκευοφόροις ἐπὶ πολὺ ταῦτα δὲ πάντα δεῖ προσεκάλυψθαι τοῖς ὀπλοφόροις καὶ μεθ' αὐτῶν τοῖς πολεμικοῖς γυναι ὅπλων τὰ σκευοφόρα φαίνεσθαι. (46) Ἀνάγκη οὖν ὅπως πορευομένων ἐπὶ λαπτῶν καὶ ἀσθενῶν τὸ μάχιστον τεθέσθαι· αἱ οὖν βουλόντο ἀφρόοι ἐκ τοῦ τεύχους προτιπείν περ, ὅπως προκίμειαν, πολλὴ ἂν ἔρβωμανέστερον συμμεινύουσιν τὸν παρόντων. (47) Καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ μακρὸν πορευομένοις μακρὰ καὶ αἱ ἐπιβουλεύσαι, τοῖς δ' ἐκ τοῦ τεύχους βραχὺ πρὸς τὸ ἔργον καὶ προσδραμεῖν καὶ πάλιν ἀπαλῶν. (48) Ἦν δὲ μὴ μείον ἀπέναντες παρίμεναι ἢ ἐρ' ὅσον κατόφρονται ἡμᾶς καὶ νῦν ἐκτεταμένους πορευόμεθα, τὸ μὲν πλεῖστος κατόφρονται ἡμῶν, ὅπου δὲ τὸν παρσικευόμενον ὅπλων πλεῖς ἔχουσιν δεῖνός φαίνεται. (49) Ἄν δὲ οὖν καὶ οὕτως ἰόντων ἐπιβουλεύσῃ περ, ἐκ πολλοῦ προσηρῶντες αὐτοὺς οὐκ ἂν ἀπαρσικευοὶ λαμβανόμεθα. Μέλλον δ', ὡς δυνάως, ἐρη, οὐδ' ἐπιχειρήσουσιν, ὅσπερ ἀνὸς πρόσω δέη ἀπὸ τοῦ τεύχους ἀπέναν, ἂν μὴ τῶ ὅλῳ ὑπολέσθωσι τοῦ παντὸς κρείττους εἶναι· φροδὸν γὰρ ἡ ἀποχώρασις. (50) Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἶπεν, ἰδοὺ τί ἐδρῶς τοὺς παρῶσι λέγειν καὶ

stam, donec tibi commodum esse dixeris. Itaque digre inde Gadatas, castellis quae communierat, una cum praesidia impositis, et omnia quibus ampla domus in commode posset, colligit. Praeterea suorum complacito abducebat, tum fidos, quibus delebatur, tum bus diffidat; quorum alios cohibet secum uxores dum alios viros, ut his quasi vinculis eos constrictos tenet. Itaque Cyrus cum Gadatas abbat, cum inter proximos miles habens; qui et inde ei viarum esset, et aquarum pabuli, et frumenti, et castra semper locis in uberissimi beret.

Cum vero pergens iter Babykioniorum urbem adpido etque ei via, qua incedebat, docere propter ipsa urbana videretur, accessit Gobrya Gadatas, aliane via, interrogabat, ut ne tam prope ad munia copias duces Et Gobryas, Smit, inquit, domine, permittite quidem sed existimabam equidem te quam proximam iam ad iter facere velle, quae communistras Assyrio, exercitum nunc et magnum esse et pederarum: nam cum etiam: nor tibi esset, ad murum ipsum accessisti, et ille nos i multos numero spectabat: nunc aulem tametsi paratis aliquatenus, quemadmodum dixi ipso ad pugnamdu parare, scio futurum, ut, si copias tuas conspexerit, parata rursus ipsi ana videantur.

Ad haec Cyrus ait, Videris mihi, Gobrya, mirari, et id temporis quo multo cum minori exercitu veni, ad usque munia duxerim; nunc maioribus copiis instruo eos ducere sub muros nolim. Verum ne mireris, ait; enim idem est adducere, et praeferducere. Omnes enim instructas copias adducunt, uti se quam optime pugnat arbitrantur; at qui sapient, sic abducunt, ut quam tutiss non quam celerrime abscedant. In praetercendo autem porrigi plaustra necesse est, et impedimenta quoque uti procedant ordinibus angustis et in longum protrah; atque hanc omnia armatis praetensis tegi oportet, nec usq impedimenta hostibus ab armis nulla conspici. Sic ut procedentibus copiis, necesse est ordinem militum exten se debilitari. Si ergo velint ex munitione conferti ho in aliquos praetercentes impetum facere, ubicunque tan manus conserant multo validiores erunt in conflictu, qu qui praetererunt. Et illa quidem, loqu qui procedunt aqu etiam subdida non nisi longo ex intervallo militi possunt vero munitione se erumpunt, brevi spatio ad illos qui p abscedit et excurrere possunt, et rursus abscedere. Qui intervallo non minori intersecto praeteribimus, quam qui conspici ab ipsis poterimus et quo nunc extensis ordin procedimus, multitudinem illi nostram conspiciet, et ut vero multitudinem propter armatos reliquos praetextos fore hills appareat. Quod si nobis hoc modo incedentibus ali loco erumpent, quis multo eos ante prospiciamus, impe minime deprehendemus. Quin potius, viri, inquit, ne recedantur quidem, quando ipsis procul a mun recedent erit, nisi se cum universis copiis tuis fateros tota ex nostro superiore existimaverint: nam receptus rex est p sumadina. Haec cum dixisset, vius est ille qui ade

ἦγον ὁ Γωδρύας ὥσπερ ἐκέλευεν. Παραμειβομένου δὲ τὴν πόλιν τοῦ στρατεύματος ἀπὸ τοῦ ὑπολειπόμενου ἐχυροτέρου ποιούμενος ἀπεχώρει.

αἱ. Ἐπὶ δὲ πορεύμενος οὕτως ἐν ταῖς γιγνημέναις ἡμέραις ἀφικνέται εἰς τὰ μεθόρια τῶν Σύρων καὶ Μήδων, ἐνὶνεντερ ὠρεῖο, ἐνταῦθα δὲ τρία ὄντα τῶν Σύρων προυρία, ἐν μὲν αὐτῶν τὸ ἀσθενίστατον βίη προσβαλὼν ἔλαβεν, τὰς δὲ δύο προυρία φοβὼν μὲν Κύρος, παύσας δὲ ἑαδίας ἐποίησε παραδοῦναι τοὺς φυλάττοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐπὶ δὲ ταῦτα διεπράξατο, πέμψας πρὸς Κυζάρην καὶ ἐπέστελλεν αὐτῇ ἦλαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ὅπως περὶ τῶν προυρίων ὧν ἐλάτρεσαν βουλευόμενοι θ, τι χρῆσονται, καὶ ὅπως θεσπόμενος τὸ στράτευμα καὶ περὶ τῶν ἄλλων συμβούλους γένοιτο θ, τι δοκιμὴ ἐκ τούτου πράττειν. Ἐὰν δὲ καλεῖται, ἐλπί, ἐρχ, θει ἐγὼ ἂν ὡς ἐκείνων ἵσται στρατοπεδεύσεως. (α) Ὁ μὲν δὲ ἀγγελὸς ὤρχετο ταῦτ' ἀπαγγέλλων.

Ὁ δὲ Κύρος ἐν τούτῳ ἐκέλευσε τὴν τοῦ Ἀσσυρίου σκηνήν, ἣν Κυζάρη ὁ Μήδης ἔλειπον, ταύτην κατασκευάσαι ὡς βέλτεστα τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ ἣν εἶχον καὶ τὰς γυναῖκες ἐσεγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῆον τῆς σκηνῆς καὶ σὺν αὐταῖς τὰς μουσουργούς αἰεὶ ἐξερημέναι ἦσαν Κυζάρῃ. (β) Οἱ μὲν δὲ ταῦτ' ἐπραττον. Ὁ δὲ πεμψάμενος πρὸς τὴν Κυζάρην ἐπὶ ἑλκετὰ τὰ ἐντεταλμένα, ἀκούσας αὐτοῦ ὁ Κυζάρης ἐγὼν βέλτιον εἶναι τὸ στράτευμα μένειν ἐν τοῖς μεθορίαις. Καὶ γὰρ ὁ Πέρσαις οὐκ μεταπέμψατο ὁ Κύρος ἦκον ἦσαν δὲ μυριάδες τέτταρες τοσούτων καὶ πελταστῶν. (γ) Ὅριον οὖν καὶ τούτους οἰνομένους πολλὰ τὴν Μηδακὴν, τούτων ἂν ἐδόκει ἦδον ἀπαλλαγῆναι ἢ ἄλλον ὄχλον ἐκδέχασθαι. Ὁ μὲν δὲ ἐκ Περσῶν ἄγων τὸν στρατὸν ἱρόμενος τὴν Κυζάρην κατὰ τὴν Κύρου ἐπιστολὴν εἰς τὸ ὄρειο τοῦ στρατοῦ, ἐπὶ οὐκ ἐρχετο, αὐθημέρον, ἐπὶ ἦκουσε παρόντα Κύρον, ὥρχετο πρὸς αὐτὸν ἄγων τὸ στράτευμα.

α. Ὁ δὲ Κυζάρης ἀπορεύετο τῇ ὑστερίῃ σὺν τοῖς παραμεινασιν ἱππέσι Μήδων ὡς δ' ἤθετο ὁ Κύρος προσιόντα αὐτὸν, λαβὼν τοὺς τε τῶν Περσῶν ἱππίας, πολλοὺς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους πάντας καὶ τοὺς Ἀρμένιους καὶ τοὺς Ὑρακίους καὶ τῶν ἄλλων ὑμμάχων τοὺς εὐποστῶτους τε καὶ εὐσιπῶτους ἀπάντα ἰδουμένους τῇ Κυζάρῃ τὴν δύναμιν. (ε) Ὁ δὲ Κυζάρης ἐπὶ εἰς σὺν μὲν τῇ Κύρῳ πολλούς τε καὶ καλοὺς ἀγαθούς ἐπομένους, σὺν αὐτῇ δὲ ὄληγεν τε καὶ ὄληγον ἐξῆλθεν θεραπεύων, ἀμύων τι αὐτῇ ἐδοξεν εἶναι καὶ ἄλλος αὐτὸν ἑλπεῖν. Ἐπὶ δὲ καταβὰς ἀπὸ τοῦ ἵππου ὁ Κύρος προσῆλθεν ὡς φιλοῦσαν αὐτὸν κατὰ νόμον, ὁ Κυζάρης κατέβη μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπεστράφη δὲ καὶ ἐπέχετο μὲν οὐ, χαίρων δὲ φανερῶς ἦν. (ζ) Ἐκ τούτου δὲ ὁ Κύρος τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἀποστάντας ἐκέλευεν ἀναπαύεσθαι αὐτοὺς δὲ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς

recte dicere, et Gobryas, ita uti jusserrat, praebuit. Cumque praeteriret urbem exercitus, inter abscondendum Cyrus postremum semper agmen firmius efficiebat.

Postquam autem hoc modo pergens diebus insequentibus ad Assyriorum Medorumque fines pervenit, unde initium expeditionis fecerat, ibi cum tria essent Assyriorum castris, unum eorum quod erat infirmisimum vi abortus cepit; relique duo castris, Cyro metam incitante, evadentes Gadata, perfectum ut et custodes dederent.

CAPUT V.

His rebus confectis, ad Cyaxarem mittit, atque uti ad exercitum veniret per epistolam petit, quo et de castris captis quid esset agendum deliberaret, et quo exercitum ipse contemplantas, de ceteris etiam rebus consilium daret quod deinceps agendum arbitraretur: Quod si jussisset, ait, dicito me ad ipsum venturum et istis castra locaturum. Atque nuntia, haec qui exponeret, abibat.

Cyrus interea solum mandat, ut tabernaculum Assyrii, quod Cyaxari Medii selegant, cum adparatu reliquo, quom habebat, instruerent elegantissime; tum utramque mulierem in conclave tabernaculi muliebri deducerent, et cum his etiam alteras illas musicas peritas, quae Cyaxari selectae fuerunt. Atque haec illi quidem exsequiebantur. Qui vero missus erat ad Cyaxarem, cum mandata exposuisset, his Cyaxari molitis visum est potius, ut lotie in fustibus maneret exercitus. Nam et Persae, quos Cyrus accessiverat, aderant. qui quidem erant annuero quadragies mille sagittarum et peltistarum. Quomodo enim videret hos etiam magnum Medorum agro detrimentum adferre, libentius his quoque liberari velle videbatur, quam ut aliam turbam in agrum suum admitteret. Et cum quidem is, qui e Persia copias haec ducebat, Cyaxarem interrogaret, quemadmodum Cyrus praeciperet, an hoc ipsi opus esset exercitu, atque in sibi opus esse negaret, eodem die, Cyrum ubi prope abesse audierat, ad eum exercitum secum ducens abibat.

Cyaxares postremo cum his, qui secum manserant, equibus Medis, iter est ingressus: cumque eum Cyrus advenire sensit, sumptis secum et Persicis equilibus, qui jam multi erant, et Medis omnibus, et Armenis et Hyrcanis, et reliquorum sociorum qui equali et armis instructissimi essent, obvium prodit, atque Cyaxari copias spectandas exhibuit. Cyaxares autem, ubi multos et egregios fortisque viros Cyrum seipsum equosque, secum vero et exiguum et parvi duendum comitatum; id sibi dedecori esse putavit, adeoque dolor eum invasit. Cumque Cyrus et equo descendisset, ac de more osculaturus ipsum accederet, Cyaxares descendit quidem ex equo, sed sese avertit; nec eum osculatus est, sed lacrimas palam profudit. Tum vero Cyrus alios quidem omnes secedere jussit et quiescere: ipse

τοῦ Κυαζάρου καὶ ἀπαγαγόν αὐτὸν τῆς ὁδοῦ ἔξω ὑπὸ φωνάδας τινάς, τῶν τε Μηδικῶν πάλιν ὑποβαλεῖν ἐκέλευσαν αὐτὴν καὶ καθίσας αὐτὸν καὶ παρακαθιστάμενος ἔπειν ὤδεε.

8. Εἰπέ μοι, ἔρη, πρὸς τῶν θιῶν, ὦ θεά, τί μοι ἐφῆρξεν καὶ τί χαλεπὸν ἔρην οὕτω χαλεπῶς φέρεας; Ἐνταῦθα δὲ ὁ Κυαζάρης ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ὦ Κύρη, δοκίμως γὰρ δὴ ἐγ' ὅσον ἀνθρώπων μνήμη ἐκκείνεται καὶ τῶν παλαιῶν προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως περιέναι καὶ αὐτὸς βασιλεὺς νομιζόμενος εἶναι, ἐμαυτὸν μὲν ὁρῶ οὕτω ταπεινὸς καὶ ἀνάγκης ἐλαύνοντα, σὲ δὲ τῇ ἐμῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει μέγαν τε καὶ μεγαλοπρεπῆ παρόντα. (9) Καὶ ταῦτα χαλεπὸν μὲν οἶμαι καὶ ὑπὸ παλαιῶν παθεῖν, πολλὸ δ', ὦ Ζεῦ, χαλεπώτερον ἐγ' ὡς ἥκιστα ἐρῆν ταῦτα πεποιθέναι. Ἐρὸ μὲν γὰρ δοκῶ δικαίως ἂν κατὰ τῆς γῆς καταδύναμι ἦσθον ἢ ἐφῆρξαι οὕτω ταπεινὸς καὶ ἰδίῳ τοῖς ἐμῶς ἐμὲ ἠγάπησαντας καὶ ἐπιγγαλλόντας ἐμοί. Οὐ γὰρ ἀγνοῶ τοῦτο, ἔρη, ὅτι οὐ σὺ μόνον μέλεις ἐν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ δοῦλοι ἰσχυρότεροι ἐμοὶ ἐπαντιδύονταί μοι καὶ κατασκευασμένοι εἰσὶν ὥστε δύνασθαι ποιῆσαι μᾶλλον ἐμὲ κακῶς ἢ παθεῖν ὑπ' ἐμοῦ. (10) Καὶ ἅμα ταῦτα λέγων πολλὸν ἔτι μᾶλλον ἐκραιγνέτο ὑπὸ τῶν Κυαζάρων, ὅστι καὶ τὸν Κύρον ἐπεσπόμετο ἐμπελθεῖναι δακρύων τὰ δαμάματα. Ἐπισπῶν δὲ μικρὸν ἔλαξε τοιαῦτα ὁ Κύρος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὦ Κυαζάρη, οὐτε λέγων ἀληθῆς οὐτε ὀρθῶς γινώσκεις, εἰ οἷός τῃ ἐμῇ παρουσίᾳ Μηδῶς κατασκευάσθαι ὥστε ἱκανοὺς εἶναι σε κακῶς ποιῶν. (11) Τὸ μέντοι σε θαυμάσθαι οὐ θαυμάζω· εἰ μέντοι γὰρ δικαίως ἢ ἀδίκως αὐτοῖς χαλεπαίνεις, παρήκου τοῦτο· οἶδ' γὰρ ὅτι βαρύνεις ἂν φέροις ἀκούων ἐμῶ ἀπολογουμένων ὑπὲρ αὐτῶν τὸ μέντοι ἀνδρᾶ ἀργῶντα πῶς ἅμα χαλεπαίνεις τοὺς ἀρρομένους, τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖ μέγα ἀμάρτυμα εἶναι. Ἀνάγκη γὰρ διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, διὰ δὲ τὸ πῶς ἅμα χαλεπαίνεις πῶς αὐτοὺς βρῶναι ἐμὲ δάλλειν. (12) Ἴδ' ἐνέκα, ὦ ἴσθι, ἐρὸν οὐκ ἀπέμειπον ἀπὸ ἐμαυτοῦ τοῦτο, φοβούμενος μὴ τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργὴν δ', τι πάντας ἡμᾶς λυπήσοι. Ταῦτα μὲν οὖν σὺν τοῖς θεοῖς ἐμοῦ παρόντος ἀσφαλῶς ἔειπες· τὸ μέντοι σε νομίζω ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῦτο ἐρὸ πάθω χαλεπῶς φέρω, εἰ ἀσέβην ὅσον εἶναι καὶ τοὺς φίλους ὡς πλείοντα ἀγαθὰ ποιεῖν ἔπειτα τὰναντία τούτου δοκῶ ἐξεργάζεσθαι. (13) Ἀλλὰ γὰρ, ἔρη, μὴ οὕτως εὐχῇ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιώμεθα, ἀλλ', εἰ δυνατόν, σφεδράτα κατ' ὅσον μὲν πῶς ἐστὶ τὸ παρ' ἐμοῦ ἀδικεῖν. Καὶ τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν ἔχω ὑποτιθέναι· ἔάν γάρ τι σε φανὸς κακὸν πεποιθὴς, βροτογῆς ἔδοξεν ἔάν μόντοι μὴδὲν φαίνεσθαι κακὸν πεποιθὴς μὴ δὲ βουληθῆς, οὐ καὶ σὺ αὐτὸ βροτογῆσι μὴδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι; Ἀλλ' ἀνάγκη, ἔρη. (14) Ἐάν δὲ δὴ καὶ ἀγαθὰ σοι πεπραγμένα ὄντας καὶ προθυμομένους πράξει ὡς ἐρὸ πλείοντα ἡδυνάμην, οὐκ ἂν καὶ ἐπαίνου σοι δῶς εἶην μᾶλλον ἢ μείψας; Δίκαιον γοῦν, ἔρη. (15) Ἄγε τούτων, ἔρη δ

dextra Cyaxaris prehensa, de via sub palmis quasdam eam abduxit, et stragula quardam ei Medica subterfui iussit, in qua: cum eum collocasset et adiecisset ipse, sic interrogavit.

Dic mihi, per deos immortales, inquit, avuncule, quam obrem mihi irascaris? et quid rei molestus vides, quid usque adeo fers graviter? Hic Cyaxares hunc in modum respondit: Quia cum, Cyre, existimer inde usque ab omni hominum memoria tam majoribus jam olim regibus tam patre rege procreatus esse, atque etiam ipse rex habere, me quidem adeo vilem indignumque in modum advehi conspicio, le vero meo cum comitatu ceterisque copis magnum et magnificum adesse. Atque haec, mea sententia, vel ab hostibus pati grave est; sed multo, pro Iuppiter, gravius ab illis, a quibus haec quinquam perpersum esse minime deceret. Equidem arbitror esse satius decies sub terram condi, quam adeo vilem me compici, meoque mei negligentes, me irridentes cernere. Neque enim hoc, ait, ignoro, non te solum me majorem esse, sed mihi etiam servos meos, me potentiores, occurrere, atque ita paratos esse, ut facilius me ledere possint quam a me ledi. Atque haec dum proferret, multo etiam magis eum superabat lacrimae: adeo ut Cyrum etiam eo pertraheret, ut oculi ejus lacrimis impleverentur. Cum autem paulum tacuisset, ita Cyrus loquutus est: Nec recte

Hec vero, Cyaxares, nec vere dicis, nec recte iudicas, si Medos arbitraris, ipse quod hic adsum, sic instructos esse, ut ad te ledendum satis virum habeant. Te sane ira correptum esse non miror: utrum vero jure an injuria eis successens, id equidem omitam: quippe novi te graviter iaturum, si me pro eis causam dicere audias: sed enim virum, qui cum imperio est, subjectis sibi pariter omnibus succensere, magnum equidem errorem arbitretur. Est enim necesse, multos inimicos fieri, cum quis terrorem multis incutit; necesse etiam, ut concordiam eis omnibus injiciat, cum quis omnibus succenset. His de causis me certo scias velim hos ad te sine me non remisisse, quod metuerem, ne quid ob incusandam tuam accideret, quod nobis universis dolorem adferret. Haque deum ope nullum haec tibi, me pensante, periculum creabunt: verum quod potius injuria te adfectum a me esse, id graviter admodum fero, si, dum pro virili labore, ut in amicos plurima beneficia conferam, contrarium facere videar. Verum cumvero, inquit, ne nosmet ipsos adeo temere criminemur; sed, si fieri potest, planissime videamus qualis illa sit a me illata injuria. Atque ego quidem acquissimam inter amicos conditionem propono: nam si me constat mali quidquam fecisse, iniustum me fitebor; sin me nihil admisisse malefici manifestum sit, ac ne voluisse quidem, annon et ipse vicissim fitebere, nulla te adfectum a me injuria? Id vero necesse fuerit, ait. Quod si autem manifestum sit etiam boni me auctorem extitisse tibi, studiosque in id incubuisse, ut quam plurima beneficiis possem, in te conferrem; annon potius laude tibi dignus habear, quam reprehensione? Equum scilicet, ait. Age

Κύρος, σκοποῦμεν τὰ ἑμοὶ πεπραγμένα πάντα καθ' ἐν ἑαυτῷ· οὕτω γὰρ δὴ μέλιστα ὅλως ἔσται ὅ,τι τε αὐτῶν ἀγαθὸν ἔσται καὶ ὅ,τι κακόν. (16) Ἀρξάμεθα δ', ἔφη, ἐκ τῆςδε τῆς ἀρχῆς, εἰ καὶ σοὶ ἀρκούντως δοκεῖ εἶναι. Σὺ γὰρ ὀφίῃς ἐπὶ τῆς πολλοῦ πολεμίου ἡθροισμένης, καὶ τοῦτους ἐπὶ σοὶ καὶ τὴν σὴν χώραν ὁρμημένους, εὐθὺς ἐπιεμπαι πρὸς τε τὸ κοινὸν Περσῶν συμμαχίους αἰτούμενος καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίῳ θεόμενος παρῆσθαι αὐτὸν ἐμὲ διδᾶν ἡγούμενον, εἰ τινες Περσῶν ἴσιν. Οὐκ οὖν ἐγὼ ἐπέσθην τε ταῦτα ὑπὸ σοῦ καὶ παραγενόμενον ἄνδρας ἄγων σοὶ ὥς ἢ δυνατόν πλείστους τε καὶ ἀρίστους; Ἥλθες γὰρ οὖν, ἔφη. (17) Ἐν τούτῳ τοῖνυν, ἔφη, πρῶτόν μοι εἰπὶ πῶτερον ἀδελῶν τινα μοι πρὸς σε κατέγινος ἢ μάλλον εὐεργεσίαν; Ἀδελόν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, ὅτι ἐκ γι τούτων εὐεργεσίαν. (18) Τί γὰρ, ἔφη, ἐπὶ οὐ πολὺμοι ἦλθον καὶ διαγωνίζεσθαι εἶμι πρὸς αὐτοὺς, ἐν τούτῳ κατενόησάς ποῦ με ἢ πόσου ἀποστάσεται ἢ τινος κινδύνου φασκόμενον; Οὐ μὲν τὸν Δ', ἔφη, οὐ μὲν ὅ. (19) Τί γὰρ, ἐπὶ νύχθι γενναίης σὺν τοῖς θεοῖς ἡμετέρας καὶ ἀναχωρησάντων τῶν πολεμίων παρεκάλουν ἐγὼ σε ὅπως κοινῇ μὲν αὐτοὺς δώκοιμεν, κοινῇ δὲ τιμωροῦμεθα, κοινῇ δὲ εἰ τι καλὸν κάγαθόν συμβαίνει, τοῦτο καρποῦμεθα, ἐν τούτοις ἔχας τινα μοι πλεονάζειν κατηγορήσαι; (20) Ὁ μὲν δὲ Κυαξάρης πρὸς τοῦτο ἰσάγα ὁ δὲ Κύρος πάλιν ἔλαγεν ἔδωκε. Ἄλλ' εἰ πρὸς τοῦτο σωσπῆν ἦλθόν σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τότε γ', ἔφη, εἰπὶ εἰ τὸ ἀδικεῖσθαι ἐνόμισας ὅτι ἐπὶ σοὶ οὐκ ἀσφαλὲς ἰδοῦναι εἶναι δυνάμειν, εἰ μὲν αὐτὸν ἀφ' ἧκα τούτου τοῦ κινδύνου, ἱππέας δὲ τῶν σὺν συμμάχῳ μοι ἐδίδου σοι· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο αἰτῶν ἡδίκουον, ἔδωκε τε καὶ προπαρατεχνήσας ἐκινεῖν σοὶ σύμμαχον, τοῦτ' αὖ παρὰ σοῦ, ἔφη, ἐπιδεικνύσθαι. (21) Ἐπεὶ δ' αὖ καὶ πρὸς τοῦτο ἰσάγα ὁ Κυαξάρης, Ἄλλ' εἰ μὴ δὲ τοῦτ', ἔφη, βούλει ἀποκρίνασθαι, σὺ δὲ τούτωνθεν λέγας εἰ τι σοὶ ἔδικοιεν ὅτι σοὶ ἀποκρινάμενον ἑμοὶ οὐκ οὐκ ἂν βούλοιο εὐθυμαμένους ὄντων Μήδους τούτου πύσας αὐτοὺς ἀναγκάζειν κινδυνεύουστας ἵναί, εἰ τι αὖ σοι δοκῇ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι τε ἀμελήσας τοῦ ὀργισθῆναι σοὶ ἐπὶ τούτοις πάλιν ἔχουν σε οὐ ἔδειν οὕτω σοὶ μάλλον ἐν δοῦναι μοι οὐδὲν οὕτω βῆον Μήδους ἐπιταγοῦναι [οὐδὲν] τὸν γὰρ βουλομένον δέπου ἐπισθαι ἤτησά σοι δοῦναι μοι. (22) Οὐκ οὖν τούτου τυχὼν παρὰ σοῦ οὐδὲν ἦσαν εἰ μὴ τούτους πείσασαι. Ἐλθὼν οὖν ἐπιβῆθον αὐτοὺς καὶ εὖς ἔπαυσε τούτους ἔχων ἐπικρατοῦσιν σοὶ ὑπερέβαντος. Εἰ δὲ τούτου αἰτίας ἔχον νομίζεις, οὐδ' ἔστι ἂν διδῶς, ὥς εἴποι, παρὰ σοῦ διέχουσαι ἀναίτιόν ἔστιν. (23) Οὐκ οὖν ἐλπομένημεν ὅπως ἀπευθὶ δὲ ἐξ-ἡλθομεν, τί ἡμῖν πεπραγμένον οὐ φανερόν ἐστιν; οὐ τὸ στρατοπέδον ἥλας τῶν πολεμίων; οὐ πᾶνθαι πολλοὶ τὸν ἐπὶ σε ἐλόντων; ἀλλὰ μὲν τὴν γι ζώντων ἐχθρῶν πολλοὶ μὲν ὅπλων ἐστέρησται, πολλοὶ δὲ ἱπποὺν χρηματὰ γι μὴν τὰ τῶν θρόνων καὶ ἀγύωνται τὰ σὰ πρόσθεν τῶν ὄψεσθαι τοὺς φίλους καὶ ἐχόντας τὰ ἀγόντας τὰ μὲν σοὶ, τὰ δὲ αὐ τοῦτο τὴν σὴν ἀρχήν. (24) Τὸ

igitur, inquit Cyrus, consideremus singulationem omnia quae a me gesta sunt; sic enim maxime perspicuum erit, quid in iis boni sit, quid mali. Ordinamur autem ab hoc, ait, principatu, si et tibi sufficere videtur. Tu nimirum, cum animadverteres multos coivisse hostes, et quidem adversus te transique regionem domo progressos esse, illico tum ad Persas publice misisti copias auxiliares petum, tum ad me privatim, rogans ut operam darem quo venirem ipse, copiarumque Persicarum, si quae ad te irent, ductor essem. Annon in his abs te persuasus sum, adfuique viros duces numero quam potui maximo, eosdemque praestantissimos? Venisti vero, inquit. Ergo, ait, mihi primum dicito, utrum in hoc injuriam adversum te meam deprehenderis, an potius beneficium? Manifestum est, inquit Cyaxares, ex his quidem beneficium me cognovisse. Quid vero? inquit, ubi venerunt hostes, et dimicandum adversus eos erat, an tum animadvertisti me vel laborem ulum detractasse, vel pepercisisse periculo? Non profecto, ait, non equidem. Quid? ubi deum ego victoria penes nos stetit, hostesque jam cederent, atque ego te rogaem ut communibus eos copiis insequeremur, communi opera ulcisceremur, commoemur denique, si quid bene felicitate eveniret, ex eo fructum caperemus? in his an me accusare possis, quasi proprii hominienti pius aequo capidum? Ad haec quidem Cyaxarem ambulent: Cyrus autem rursum ita loquutus est: Quando tibi ad hoc tacere potius libet, quam respondere, id mihi dicito, adfectumne te sit arbitratu injuria quod, cum tibi tutum non esse videretur persequi, te quidem ipsum periculi hujus participem fieri non sum passus, sed ut equites mihi quoddam de tuis mitteres, rogavi? num enim id abs te petens injuste fecerim, praesertim qui jam ante me tibi socium belli praebuissem, hoc abs te, inquit, demonstretur. Ad haec itidem cum laceret Cyaxares, At, si ne ad hoc quidem, inquit, respondere vis, illud deinceps dicito, an injurias faciam quod, cum tu mihi responderes nolle te, qui Medos hilaritati operam dare videres, ab hac revocatos erigere tunc ad protectionem cum periculo conjunctam; an, inquam, vider molestum aliquid tibi fecisse, quod irasci tibi noveram, sed post haec rursus abs te id petiverim, quo sciebam mihi a te mihi dari posse levius, nihil Medis imperari facilius: rogabam enim ut eos mihi daret, qui sequi vellet. Atqui hoc cum abs te impetrassem, perfecti nihil, extra quam his ut me sequerentur persuadendo. Itaque eos accessi, persuasi, iisque quibus persuasera adsumptis abii, tuo permissu. Quod si hoc merito culpandum existimas, ne culpa quidem vacat, uti videtur, aliquid a te accipere, quod dederis. Sic igitur profecti sumus. At postquam discessimus, quid gestum a nobis est, quod omnibus notum non sit? annon bustium castra capta sunt? annon plures eorum interfecti sunt, qui contra te venerant? quin et ex vivis hostibus multi spoliati sunt armis, equis multi. Fortunae vero eorum qui antehac ferebant et agebant res tuas, jam vides amicos tuos tenere et accum adferre partim tibi, partim sibi et iis qui tuo imperio subiecti sunt. Quod vero omnium

δὲ πάντων μέγιστον καὶ κάλλιστον, τὴν μὲν σὴν χώραν αὐτονομήντην ὄρεξ, τὴν δὲ τῶν πολεμίων μεσιούμενην, καὶ τὰ μὲν τῶν πολεμίων προύρα ἐχόμενα, τὰ δὲ σὰ τὰ πρότερον εἰς τὴν Σύρον ἐπικράτειαν συγκατασπασθέντα νῦν τάναντία σοὶ προσεχρησάμενα· τοῦτον δὲ εἰ τι κακὸν σοὶ ἐστὶ μὴ ἀγαθὸν σοὶ μαθεῖν μὲν ἐγνωσε βούλεσθαι οὐκ οὐδα ὅπως ἂν εἴποιμι, ἀκούσαι μέντοι γε οὐδὲν καλοῖσι. Ἀλλὰ λέγε δ, τι γινώσκεις περὶ αὐτῶν. (26) Ὁ μὲν δὲ Κύρος οὕτως αἰπὸν ἐπαύσατο· ὁ δὲ Κυσιάρης ἐλαξε πρὸς ταῦτα τάδε.

Ἀλλ', ὦ Κύρε, ὡς μὲν ταῦτα ἔσθ' πεποιήκας κακὰ ἔστιν οὐκ οἷδ' ὅπως γρη῏ λέγειν εὖ γε μέντοι, ἔρη, (27) ὅτι ταῦτα τὰ ἀγαθὰ τοιαῦτά ἐστιν οἷα ὅσῃ πλείονα φαίνεται, τοσούτῃ μᾶλλον ἐμὲ βαρύνει. (28) Τὴν τε γῆρ χώραν, ἔρη, ἐγὼ ἂν τὴν σὴν ἐβουλόμην τῇ ἐμῇ δυνάμει μαζῶ ποιεῖν μᾶλλον ἢ τὴν ἐμὴν ὑπὸ σοῦ ὄρῃν οὕτως αὐτονομήντην σοὶ μὲν γὰρ ταῦτα ποιοῦντι καλὰ, ἐμοὶ δὲ γέ ἐστὶ πῃ ταῦτα ἐτίμωλον φέροντα. (29) Καὶ χρήματα οὕτως ἐν μοι δοκῶ ἥδιόν σοι διορῆσθαι ἢ παρὰ σοῦ οὕτω λαμβάνειν ὥς σὺ νῦν ἐμοὶ εἰδὼς τούτους γὰρ πλουτίζοντας ὑπὸ σοῦ καὶ μᾶλλον ἀποθνήσκουσι οἷς πενιέστερος γίνομαι. Καὶ τοὺς γ' ἐμοὺς ὑπερχόους ἰδὼν μικρὰ γ' αἰσχυρόμενος ὑπὸ σοῦ ἦτοον ἂν δοῦναι λυσιτελεῖν ἢ νῦν ὄρῃν τε μεγάλα ἀγαθὰ πεποιθέντων ὑπὸ σοῦ. (30) Εἰ δέ σοι, ἔρη, ταῦτα δοκῶ ἀγνωμόνως ἐνθυμεῖσθαι, μὴ ἐν ἐμοὶ αὐτὰ ἀλλ' εἰς σὲ τρέψας πάντα καταβῆσαι οἷά σοι φαίνεται. Τί γάρ ἂν, εἰ τις κύνας οὐς σὺ τρέφας φυλάττῃς ἐνεκα σπαντοῦ τῆς καὶ τῶν σῶν τούτους θεραπεύων γυναικόμενους ἐπιστῇ ἢ σοὶ ποιήσῃ, ἄρα ἐν σοι εὐφράναι τούτῃ τῇ θεραπεύματι; (31) Εἰ δὲ τοῦτό σοι δοκῇ μικρὸν εἶναι, ἐκεῖνο κατανήσῃον· εἰ τις τοὺς σὲ θεραπεύοντας, οὐς σὺ καὶ προὔρα καὶ στρατείας ἐνεκα κείνῃσαι, τούτους οὕτω διαβίῃ δας' ἐκείνους μᾶλλον ἢ σοῦ βούλεσθαι εἶναι, ἄρα ἂν ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργεσίας χάριν αὐτοῖς εἰδῇς; (32) Τί δὲ, ὁ μάλιστα ἐνθροῦσαι ἀπὸ καλῶν τῶν καὶ θεραπεύουσιν οὐκ εὐδοκίαν, εἰ τις τὴν γυναῖκα τὴν σὴν οὕτω θεραπεύσειεν ὥστε φιλεῖν αὐτὴν μᾶλλον ποιήσιν αὐτὸν ἢ σὲ, ἄρα ἐν σοι τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ εὐφράναι; πολλοῦ γ' ἂν, ὦμαι, καὶ δεῖν· ἀλλ' οὐ οἷδ' ὅτι πάντων ἐν μάλιστα ἀδικοῖσι σε τοῦτο ποιήσας. (33) Ἰνὰ δὲ εἴπω καὶ τὸ μάλιστα τῇ ἐμῇ πάθει ἡμετέρας, εἰ τις οὐς σὺ ἤγγρας Πέρσας οὕτω θεραπεύων ὥστε αὐτοῖς ἥδιον ἐπισθαῖ ἢ σοὶ, ἄρ' ἂν πόλιν αὐτὴν νομίζῃς; οἶμαι μὲν οὐ, ἀλλὰ πολυμύτηρον ἂν ἢ εἰ πολλοὺς αὐτῶν κατακάνοι. (34) Τί δ', εἰ τις τῶν φίλων φιλοφρόνως σου εἰπόντος λαμβάνειν ὑπόστα ἐθέλοι εἰ' αὐτοῖς τοῦτο ἀκούσας λαβὼν ὄρχοιτο σπαντα ὑπόστα δύνατο, καὶ αὐτὸς μὲν γε τοῖς σοῖς πλουτοῖν, σὺ δὲ μὲν κατρίως ἔχῃς χρῆσθαι, ἄρ' ἂν δύνατο τὸν τοιοῦτον ἀμεμπτὸν φίλον νομίζειν; (35) Νῦν μέντοι ἐγὼ, ὦ Κύρε, εἰ μὴ ταῦτα ἀλλὰ τοιαῦτα ὑπὸ σοῦ δοκῶ πεποιθέναι. Σὺ γὰρ ἀληθῶς λέγεις εἰπόντος ἐμοῦ τοὺς ἐβόλοντας ὅσῃ λαβὼν ὄρχου πᾶσαν μου τὴν δύναμιν, ἐμὲ δὲ ἔρημον καταλίπας καὶ νῦν ἔλθεις τῇ ἐμῇ δυνάμει

maximum est et preclarissimum, vides ditonem tuam ampliore fieri, hostium imminui: vides hostium castella teneri, ac tua, quae avolsa Syri anlea suam in potestatem redegerat, nunc e contrario tibi cessasse: an horum aliquid perniciosum tibi, an aliquid bonum sit, cognoscere me velle, equidem haud scio quomodo dixerim; quo minus tamen audiam, nihil impedit. Quare dic, quae tua de his sententia sit. Et haec quidem cum dixisset Cyrus, finem fecit; Cyaxares vero haec ad ista respondit:

Nescio, Cyre, quid dici possit, ea quae tu fecisti, mala esse: verum scire te volo, inquit, haec bona ejusmodi esse, ut quanto plurius speciem habent, tanto magis mihi sint oneri. Nam malum equidem ditonem tuam, inquit, copis meis ampliore facere, quam abs te ita accipere, ut tu nunc mihi das: nam is potius abs te locupletari me sentio, quibus ipse pauperior fio. Atque eos sane, meo qui sunt imperio subjeti, si modica quadam abs te adfectos injuria viderem, minus, mea sententia, dolerem, quam nunc, ubi magna a te beneficiis adfecti sunt. Quod si tibi, inquit, haec absque judicio inique cogitare viscar, non ea in me, sed in te conversa omnia, qualia tibi videntur, considera. Quid enim, ait, si quis cases, quos tu aleres custodire tuae iurisdictionis causa, tales comode curando reddat, ut ipsam magis quam te noriat; an te hoc curationis genere delectaretur aut? Quod si exiguum hoc tibi videtur, illud etiam considera: si quis tuos a familia ministros, quos tu tum praesidiis tam obsequii tibi prestandi causa locum habes, ejusmodi efficiat, ut illius esse malint quam tui; an pro hoc beneficio gratiam eis sis habiturus? Quid vero? (quod unum amore maximo complectuntur homines, et cura: in primis ut sibi propriam habent) si quis uxorem tuam sic obsequia demeretur, ut eam tandem sui magis, quam tui, amantem efficiat; nam hoc te beneficio delectaret? Longe secus, mea quidem, ait, sententia, res se habere videretur: imo sat scio injuriam cum hoc facto maximam tibi illaturum. Ut autem quod simillimum est ei, mihi quod accidit, dicam, si quis Persas eos, quos tu ad nos duxisti, sic demeretur, ut ipsam libentius quam te sequerentur, aut eum in amicorum numero iuberet? Equidem arbitror, talem non duceret, sed infestiorum, quam si multos eorum occideret. Quid? si amicus quispiam tuus, te amanter dicente, Accipe de rebus meis, quoniam voles, posteaquam il audisset, omnia, quae posset accipere et discederet, suisque alio rebus ditatus esset is, cum tu ne modicum quidem eum fructum perciperes; an posset expertem culpae cum hunc existimare? Nunc vero abs te, Cyre, si non haec, tamen his similia perperum me arbitror. Nam vera naras: cum ego dixissem, licere tibi sequi volumus tecum docere, copis meis omnibus acceptis discedisti, meque solum reliquisti: jam antem quae mei exercitus opera re-

ἀγας δὲ μοι καὶ τῆν ἑμὴν χώραν ἀδίκας σὺν τῇ ἐμῇ
βουλῇ, ἐγὼ δὲ δοῦναι οὐδὲν σφαιναίτος ἀν τῶν ἀγαθῶν
παρέμειν ἐμυνοῦν ὥσπερ γυνὴ εἰ ποιῇ, καὶ τοῖς τε ὁ-
μοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς τε τοῖς ἐμοῖς ὑπηκόοις σὺ μὲν
ἀνὴρ φαίης, ἐγὼ δ' οὐκ ἄνους ἀρχῆς. (31) Ταῦτά σοι
δοκεῖ εὐεργετήματα εἶναι, ὦ Κύρις; εἰ τοῦτο ἐστὶ ἐν
ἐμοὶ ἐκείδου, οὐδένος ἀν οὗτω με ἀποστρατεῖν ἐβούλε-
το ὡς ἀνθρώπου καὶ τιμῆς. Τί γὰρ ἐμοὶ πλέον; οὐ γάρ
τι ἐγὼ κλυτύνεσθαι, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζεσθαι; οὐ γάρ
τι ἐγὼ Μήδων ἔργον διὰ τὸ χρεῖσταιν αὐτῶν πάντων
εἶναι, ἀλλὰ μάλλον διὰ τὸ αὐτοῖς τοῦτους ἀνθρώπων ἡμῶν
ἐαυτῶν πάντα βελτίονας εἶναι.

32. Καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ λίγοντος αὐτοῦ ὑπολαβὼν εἶπε,
Πρὸς τῶν θείων, ἐγὼ, ὡς θεῶς, εἰ τι κἀγὼ σοι πρότερον
ἐχρησάμην, καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ χρεῖσταιν ἀν ἀνδρὶ σὺν
παύσει, ἐγὼ, τὸ νῦν εἶναι, μεμφομένους μοι· ἐπειδὴ
δὲ πείραν ἡμῶν λάθως πῶς ἐχόμεν πρὸς εἶ, ἐν μὲν δὲ
σοι φαίνεται τὰ ὑπ' ἐμοὶ πεπραγμένα ἐπὶ τῷ σῷ ἀγαθῷ
παροικημένα, δοξαζομένου τέ μοι σε ἀντιστάζου εὐερ-
γέτην τὸ νόμισμα, ἐν δ' ἐπὶ θάτερα, τότε μοι μέμρου.
(32) Ἄλλ' ἵσους μέντοι, ἐγὼ δὲ Κυαξάρης, καλῶς λόγους
κἀγὼ οὕτω ποιήσω. Τί οὖν; ἐγὼ δὲ Κύριος, ἦ καὶ φι-
λίσσω σε; Εἰ σὺ βούλει, ἐγὼ. Καὶ οὐκ ἀποστρέβημι μὲ
ὥσπερ ἀγρί; Οὐκ ἀποστρέβωμαι, ἐγὼ. Καὶ ἐξ ἐλπί-
σεν αὐτόν.

33. Ὡς δὲ εἶδον οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ
ἄλλοι, πᾶσι γὰρ ἡμῶν ὅτι ἐκ τούτων ἔσονται, οὐδὲν
ἠσθήσαν τε καὶ ἐβελούνησαν. Καὶ ὁ Κύριος δὲ καὶ ὁ
Κυαξάρης ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους ἡγούμενοι, καὶ
εἰ μὲν τῷ Κυαξάρῃ οἱ Μῆδοι εἶποντο, Κύριος γὰρ αὐ-
τοῖς οὕτως ἐπέειπεν, ἐπὶ δὲ τῷ Κύρῳ οἱ Πέρσαι, οἱ
δ' ἄλλοι ἐπὶ τούτοις. (33) Ἐπὶ δὲ ἀρίστον ἐπὶ τὸ
σπαρατῶσαι καὶ κατέστησαν τὸν Κυαξάρην εἰς τὴν κα-
τασκευασμένην σκηνήν, ὥς μὲν ἐπείτατατο παρασκευά-
ζον τὰ ἐπιτήδεια τῷ Κυαξάρῃ. (34) οἱ δὲ Μῆδοι ἔσπον
χρόνον σχολῆν πρὸ δείπνου ἤγειν ὁ Κυαξάρης ἦσαν πρὸς
αὐτόν, οἱ μὲν καὶ αὐτοὶ κατ' ἐαυτοῦς, οἱ δὲ πλείους
ὑπὸ Κύρῳ ἐγκείμετοι, δῶρα ἄγοντες, ὁ μὲν τις οἶνο-
χόον καλόν, ὁ δ' ὀρέσποιον ἀγαθόν, ὁ δ' ἄρτοποιόν, ὁ δὲ
μουσουργόν, οἱ δ' ἐκπύματα, οἱ δ' ἐσθλὰ καλὰ κῆρ πᾶς
δὲ τις ὧς ἐπὶ τὸ πολλὸν ἐν γὰρ τῷ ὧν εὐλείας ἔδωκετο
αὐτῷ. (35) ὥς τε τὸν Κυαξάρην μεταγυροῦσιν ὡς οὕτε
ὁ Κύριος ἀρίστη αὐτοῖς ἀπ' αὐτοῦ οὐδ' οἱ Μῆδοι ἤττον
τι αὐτῷ προσέειπον τὸν νοῦν ἢ καὶ πρόσωπον.

36. Ἐκείνῃ δὲ δείπνου ὥρα ἦν, καί τις δὲ Κυαξάρης
ἤξιον τὸν Κύρον διὰ χρόνον ἰδόντα αὐτὸν ἀνυδαίνειν.
Ὁ δὲ Κύριος ἐγὼ, Μὴ δὴ σὺ αἰδέαι, ὦ Κυαξάρη; ἢ οὐχ
ὄρθς ἐν οὐρανῷ οἱ παρόντες ὑπ' ἡμῶν πάντες ἐπημέτοι
πάραισι; οὐκ οὐ καλῶς ἀν πράττομαι εἰ τούτων ἀμελῶν
τὴν ἑμὴν ἔδωκεν θεραπεύειν δοκοῖν. Ἀμελίσθαι δὲ
δοκοῦντος στρατιωτῆν, οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολλοὶ ἀθμώτεροι
γίνονται, οἱ δὲ πονηροὶ πολλοὶ ὑβριστότεροι. (36) Ἄλλ' αὖ
σὺ μὲν, ἐγὼ, ὁμοῦς τε καὶ ὅδ' ἄν μακρὸν ἔσαν δείπναι
ἔθ' καὶ εἰ τις σε τιμῶσι, ἀντιστάζου καὶ εὐώγει αὐ-

ποῖ, ἀδίκας σοι μὴ, ac mecum copis meis ditionem an-
ges: aliquid ego, nullius boni tecum antor, instar feminas
me offerre videor ut bene mihi fiat, atque tum aliis homi-
nibus, tum etiam his imperio meo subjectis tu viri speriem
habet, ego indignus videor imperio. Hæcine tibi, Cyre,
videtur esse beneficia? Certo scias, ella mei si te cura
tangret, in primis tu carisses, et nulla re minus me spo-
liares, quam auctoritate ac dignitate. Nam quid ex eo mihi
accidit, si regio mea dilatetur, ipse per ignominiam con-
temptul sim? nec enim ideore Medorum ego politus sum
imperio, quod unus prastandior universis essem; sed potius
quia ducerent ipsi nos in omnibus se meliores esse.

Et Cyrus, eo adhuc loquente sermonem suscipiens, Per
deos immortales, inquit, avuncule, si quid ego tibi antebac
feci, gratum quod esset, etiam tu hæc mihi gratificare, que
a te petam: finem scilicet de me quæres hoc tempore fa-
cito: ubi vero periculum nostrum feceris, quo pacto erga te
simus adfecti, si quidem tibi constitit, ea que sunt a me
gesta, tui boni causa facta esse, me amplectentem te vicia-
sim amplectere, beneque de te promeritum existima: sin
aliter, tum demum de me queritor. Fortassis, ait Cyaxa-
res, recte dicis: atque equidem hoc faciam. Quid igitur?
ait Cyrus, an etiam te osculabor? Si voles, inquit. Neque
meaversaberis, ut modo? Non versaber, ait. Itaque Cyrus
eum est osculatus.

Quod cum Medi, Persæ, atque ceteri omnes viderent
(erant enim omnes solliciti quid de his futurum esset), statim
adfecti lætitia et exultantia sunt. Cyaxares autem et
Cyrus, consensu equis, præibant, Cyaxaremque Medi se-
quebantur (sic enim nūtu Cyrus eis significat), Persæ
Cyrum, post deinde ceteri sequebantur. Ubi vero ad castra
pervenissent, Cyaxaremque in tabernaculum parvum col-
locassent, li quibus hoc datum erat negotii, necessaria ei
parabant: et Medi, quandoque ante cenam otiosus erat Cyaxa-
res, adibant eum, nonnulli etiam sponte sua, plerique ex
mandato Cyri, dona ferentes, alius, bellum pocillatorem;
alius, bonum coquum; alius, pistorum; alius, musicum ar-
tistorem; alius, pocula; vestem alius elegantem: maxima
quidem ex parte quilibet unum quiddam eorum, cum ce-
perat, ei donabat: adeo ut Cyaxares mutata sententia tan-
dem agnosceret, neque Cyrum eorum ab se animos aver-
tisse, neque ipsum minus quam ante Medos observare.

Cum autem eam tempus adpetisset, Cyrus accessit
Cyaxares ac rogavit, ut, quando jam eum ex longo temporis
intervallo videret, secum coenaret. Cui Cyrus, Ne me jusse-
ris, inquit, Cyaxares. Annon vides, hos omnes qui adsumt
a nobis impulsus adesce? quomobrem non recte fecero, si
hos negligens, voluptati meae indulgere videar: quippe ubi
se negligi putant milites, tum fortes qui sunt, nullo minus
auctores evadunt, improbi multo petulantiores. Verum tu,
qui pœuertim, ait, longo itinere confecto advenisti, coenato
jam: et si qui te colunt, eos vicissim complectere epulisque

τοῦς, ἵνα σὲ καὶ θαρρήσων· ἐγὼ δ' ἀπὸν ἐρ' ἔπειρ
λέγω πρόφοιμι. (43) Αὐρὺν δ', ἐρη, πρὶν δαῖτρον ἐπὶ
τῆς σὲ θύρας παρῶνται πάντες οἱ ἐπικαίριοι, ὅπως
βουλευσόμεθα σὺν σοὶ ἔτι χρεῖ ποιεῖν τὸ ἐκ τοῦδε. Σὺ
δ' ἡμῖν ἐμβαλε παρὼν παρὶ τούτου πύτρων ἐπὶ δοκῇ
στρατεύεσθαι ἢ καιρὸς ἤδη διαλύνει τὴν στρατείαν.
(44) Ἐκ τούτου ὁ μὲν Κυαζάρης ἐμφρὶ δαίτρον εἶχεν, ὁ
δὲ Κύρος συλλέξας τὸν φίλον τοῦς ἱκανοτάτους καὶ
χρονοῖν καὶ συμπράττειν, εἰ τι δέοι, εἶλετο τοιαῦτα.

Ἄνδρες φίλοι, ἃ μὲν δὴ πρῶτα εὐχόμεθα, πάρεσσι
σὺν τοῖσι. Ὅπῃ γὰρ ἂν πορευόμεθα, κρατούμεν τῆς
λίρας καὶ μὲν δὴ τοῦς πολέμοις ὀρῶμεν μεινόμενοις,
ἡμεῖς δὲ αὐτοὺς πλειόνας καὶ ἰσχυροτέρους γιγνόμε-
νους. (45) Εἰ δὲ ἡμῖν ἐπὶ ἐδελήσκειν αἰ νῦν προσγενη-
μένοι σύμμαχοι παραμέναι, πολλὰν ἂν μᾶλλον ἀνύσει
δυναμίς καὶ εἰ τι βιάσθαι καιρὸς καὶ εἰ τι πείσαι
δέοι. Ὅπως σὺν τῷ μείναι ὡς πλειστοῖς συνδοχῇ τῶν
συμμάχων, οὐδὲν μᾶλλον τοῦτο ἔργον ἔμην ἢ καὶ ὁμ-
τερον μηχανήσθαι. (46) Ἀλλ' ὥσπερ καὶ ὅταν μάχε-
σθαι δέοι, ὁ πλειστοῖς χειροστέμμενος ἀλκιμώτατος δοξά-
ζεται εἶναι, οὕτω καὶ ὅταν πείσαι δέοι, ὁ πλειστοῖς ὁμο-
γνώμων ἡμῖν ποιήσας οὕτος δοκῇ αἰς λακτικώτατος
καὶ πρᾶκτικώτατος κρίνεται ἂν εἶναι. (47) Μὴ μέν-
τοι ὡς λόγον ἡμῖν ἐπιδείκνυμενοι ὄντες ἀνέλπτε πρὸς ἑκα-
στον αὐτῶν τοῦτο μελετῆτε, ἀλλ' ὡς τοὺς πεπεισμένους
ἐρ' ἐκάστου δόλους ἐσομένους ὅς ἂν πράττωσιν οὕτω
παρασκευάζεσθε. (48) Καὶ ὑμεῖς μὲν, ἐρη, τούτων
ἐπιμελεσθε· ἐγὼ δὲ ὅπως ἂν ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεα ὄντες
ἂν ἔργω δύναμαι οἱ στρατεύεσθαι παρὶ τοῦ στρατεύ-
εσθαι βουλευσόμενοι τούτου περὶσσοίμαι ἐπιμελεσθαι.

BIBAION c.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ταῦτ' ἡμῖν δὴ τὴν ἡμέραν οὕτω διαγαρόντες καὶ
δειπνήσαντες ἀνεπαύοντο. Τῇ δ' ὀσπερὰ πρὶν ἦκον
ἐπὶ τῆς Κυαζάρου θύρας πάντες οἱ ἐπικαίριοι. Ἐκ
σὺν ὁ Κυαζάρης ἐκοσμεῖτο, ἀκούων ἐπὶ πάλαι λόγους ἐπὶ
τῆς θύρας εἶναι, ἐν τούτῳ οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ προσέχον οἱ
μὲν Καδοσίους δεσμένους αὐτοῦ μένειν, οἱ δὲ Ὑρα-
νίους, ὁ δὲ τῶν Σάκας, ὁ δὲ τῶν καὶ Γαδύσαν Ὑστά-
σπας, ὁ δὲ Γαδάταν τὸν εὐνοῶν προσέχον, δεόμενοι τοῦ
Κύρου μένειν. (1) Ἐνθα δὲ ὁ Κύρος γιγνώσκων ἐπὶ
Γαδάτας πάλαι ἀπαλῶναι τῷ φόβῳ μὴ λυθῆναι ἢ στρα-
τιὰ, ἐπιτηδύσεως εἶπεν, Ὡ Γαδάτα, ὅπως εἰ, ἐρη, ὑπὸ
τοῦ Ὑστάσπου τοῦτου πεπεισμένους ταῦτα γιγνώσκων ἃ
λόγους. (2) Καὶ ὁ Γαδάτας ἀναστὰς τὰς χεῖρας εἰς
τὸν οὐρανὸν ἀπόμωσεν ἢ μὴν μὴ ὑπὸ τοῦ Ὑστάσπου
πεισθεὶς ταῦτα γιγνώσκων· ἀλλ' ὅδε, ἐρη, ἐπὶ ἂν ὑμεῖς
ἀπιδίητε, ἴβριε τὰμὰ παντὸς διὰ ταῦτα, ἐρη, καὶ

acipio, ut per eos bono sis animo: ego vero ad ea me con-
vertam, quae dixi. Cras autem itaque, inquit, hic ad portam
tuam omnes, rebus qui sunt consultandis idonei, aderunt; ut
tecum deliberemus, quidnam deinceps agendum sit. Tu
vero paratus de hoc ad nos referito, videnturque amplius
bellum esse gerendum, an opportunum sit jam exercitum
dimittere. Post haec Cyaxares conabat: Cyrus autem,
convocatis amicis, qui maxime et ad intelligendum, et ad
solvendum operam, si quid vultus postularet, idonei erant,
hujusmodi orationem habuit:

« Quae primum optavimus, amici, ea docemur benignitate
nobis adsum. Quo enim cumque tandem pergitur, hosti-
um agro potitur: et vero etiam hostes immixti videmus,
cum nos et numero et robore augramur. Quod si manere
nobiscum velint socii, qui ad nos jam accesserunt, multo
etiam magis ea omnia quae aggrediemur perficere poterimus,
sive quid vi peragendi sit opportunitas, sive quid persu-
adendo sit obtinendum. Quapropter non magis me quam
vestri numeris foret moliri, ut maxime sociorum parti so-
biscum manere placeat. Quomodo enim vero, cum pu-
gandum est, is qui plurimos capit, fortissimus existima-
tur: ita qui plurimos nostram in sententiam adducit, cum
consilium inendum est, is iure tam dicendi quam agendi
peritissimus habetur. Neque tamen in hoc vos exercue-
ritis, ut orationem nobis ostentetis, qua usuri ad quem-
que sitis, sed ita eos parvi, ut se persuasos a quolibet vo-
strum factis declarant. « Ac vobis quidem haec, inquit, curae
sint: ego pro mea virili curare conabor, ut milites a com-
mentu quammaxime instructi, de expeditione deliberent.

LIBER VI.

CAPUT I.

Cum hoc modo diem hunc exegissent, concessissentque, quieti
se dederunt: postridie autem mane ad Cyaxaridis portam socii
omnes conveniunt. Itaque dum Cyaxares ornaretur, qui ad-
diderat magnum multitudinem ad portam adesse, interea ad
Cyrum amici adhibebant, alii quidem Cadusios, rogantes uti
manerent; alii, Hyrcanios; Gobryam hic, ille Sacas; Gadatam
eumque adducebat Hyastaspas, orantem Cyrum, uti ma-
neret. Ibi Cyrus, qui Gadatam jam dudum interfuisse nosset
pro metu ne exercitus dimitteretur, cum risu ait, Manife-
stum est, Gadata, te ab hoc Hystaspas persuasum esse sentire,
quae dicis. Et Gadatas, subitis ad celum manibus, iure-
jurando negavit ab Hystaspas sibi persuasa haec esse, quam
sentiret: Sed scio futurum, inquit, ut, vos si discordatis,
meae res prorsus perierint: propterea, inquit, hunc ego

τοῦτο ἐγὼ αὐτὸς διαλεγόμεν, ἐρωτῶν εἰ εἰδείη τί ἐν ᾧ
ἐχεις ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τοῦ στρατεύματος ποιεῖν.

(4) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἀδίκως ἀρε ἐγὼ, ὡς δοκεῖ,
Ἵτατάπου τοῦδε καταπίνομαι. Ἀδίκως μόνον νῆ Δία,
ἐρη ὁ Ἵτατάπης, ὃ Κύρε ἐγὼ γὰρ διαγων τῷ Γαδάτῃ
τοῦδε τοσούτον μόνον ὡς οὐχ οἶόν τι σοι εἴη στρατεύ-
ασθαι, λόγῳ δὲ τοῦ πατρὸς σε μεταπίμπωμαι. (5) Καὶ ὁ
Κύρος, Τί λέγεις; ἐρη· καὶ σὺ τοῦτο ἐπιθυμῶνς ἐξε-
νεύειν, εἴτε ἐγὼ ἐβουλόμην εἶτα μή; Ναὶ μὰ Δί', ἐρη-
ῶν γὰρ σε ὑπερεπιθυμῶντα ἐν Πέρσῃσι περίβλεπτον
περιμελεῖν καὶ τῷ πατρὶ ἐπιβεβῆσθαι ἢ ἕκαστα δια-
πρῆναι. Ὅ δὲ Κύρος ἐρη, Σὺ δ' οὐκ ἐπιθυμῶνς οὐκαὶ
ἀπώλειν; Οὐ μὰ Δί', ἐρη ὁ Ἵτατάπης, οὐδ' ἀπικνί-
γε, ἀλλὰ μένων στρατηγῆσαι, ὅς ἐν ποιήσῃ Γαδάταν
τοῦτον τοῦ Ἀσσυρίου δεσπότην.

6. Οἱ μὲν δὴ τοιαῦτο ἐπαύον σπουδῇ πρὸς ἀλλή-
λους. Ἐν δὲ τούτῳ ὁ Κυζάρης σπουδῇς κηκομη-
μένος ἐξῆλθε καὶ ἐπὶ θρόνῳ Μηδάκου ἐκαθίστο. Ὡς
δὲ πάντες συνῆλθον οὗς εἶδε καὶ σιωπῇ ἐγένετο, ὁ Κυ-
ζάρης διεῖν ἔτα. Ἀνδρὲς ὁμομαχοῖ, ἴσως, ἐπαυῇ
παρὸν τυχθῆναι καὶ προσδύτερός εἶναι Κύρου, εὐδαὶ
ἔργειν με λόγου. Νῦν οὖν δοκεῖ μοι εἶναι καιρὸς περὶ
τούτου πρώτον διαλέγεσθαι πότερον στρατεύεσθαι εἴ-
ται καὶρὸς δοκεῖ εἶναι ἢ διαλύειν ἥδη τὴν στρατιάν· λεγέτω
οὗν τις, ἐρη, καὶ αὐτοῦ τούτου ἢ γινώσκεις. (7) Ἐκ
τούτου πρώτος μὲν εἶπεν ὁ Ὑρκάνιος, Ἀνδρὲς ὁμομαχοῖ,
οὐκ οὐδα μὲν ἔγωγε εἰ τι δεῖ λόγου οἷον οὐτὰ τὰ ἔργα
δεικνύναι τὸ κράτιστον. Πάντες γὰρ ἐπιστάμεθα εἴ-
τε βροῦ μὲν ὄντες πλείω κακὰ τοῖς πολέμοις ποιοῦμεν ἢ
πέποιμεν εἴτε δὲ χωρὶς ἡμεῖν ἀλλήλων, ἐκείνοι ἡμῖν
ἐχθρόντο ὡς ἐκείνοις ἦν ἥδιον, ἡμῖν γὰρ μὴ ὡς γαλε-
πίωνται. (8) Ἐπὶ τούτῳ ὁ Καδόστιος εἶπεν, Ἡμεῖς
δὲ τί ἐν λέγομεν, ἐρη, περὶ τοῦ οὐκαὶ ἀπελθόντες
ἕκαστοι χωρὶς εἶναι, ὅποτε γὰρ οὐδὲ στρατιωμένους, ὡς
δοκεῖ, χωρίζεσθαι συμφέρει; ἡμεῖς γοῦν οὐ πολλὴν χρόνον
διχα τοῦ ἡμετέρου πληθὺς στρατευόμενοι διχῶν ἔδο-
μεν ὡς καὶ ἡμεῖς ἐπίστασθε. (9) Ἐπὶ τούτῳ Ἀρτάβαζος
ὁ ποτε φησὶς εἶναι Κύρου συγγενὴς ἐλεγε τοιαῦτα. Ἐγὼ
δ', ἐρη, ὁ Κυζάρης, τοσούτον διαφέρωμαι τοῖς πρόσθεν
λέγουσιν οὐτοὶ μὲν γὰρ φασιν εἴτε δεῖ μένοντας στρα-
τεύεσθαι, ἐγὼ δὲ λέγω εἴτε εἴτε μὲν οὐκ ἡμῶν, ἑσπε-
ρὸν μὲν. (10) καὶ γὰρ ἐβόησαν πολλάκις τῶν ἡμετέρων
ἀγωνίων καὶ περὶ τῶν στρατῶν ὁρροῦν ὡς
ἐπιβουλοσμένων πολλάκις πράγματι εἶλον φοβούμε-
νός τε καὶ ὁρροῦν καὶ ταῦτ' ἐπαρττον τὰ οὐκ εἰς ὁ-
πῶν. Νῦν δ' ἔχω μὲν τὰ ἐκείνων ὁρροῦν, οὐ
φοβόμεναι δὲ ἐκείνων, εὐνοῦμαι δὲ τὰ ἐκείνων καὶ
πίνω τὰ τῶν πολεμίων. Ὡς οὖν τὰ μὲν οὐκ εἰς στρατιάν
οὐκ, ταῖς δὲ ὁρρῇ, ἴμαι μὲν οὐ δοκεῖ, ἐρη, διαλύειν
τῆδε τὴν πανήγυριν. (11) Ἐπὶ τούτῳ ὁ Γιοδρύας
εἶπεν, Ἐγὼ δ', ὁ ἀνδρὲς ὁμομαχοῖ, μέχρι μὲν τοῦδε
ἵκνωται τὴν Κύρου δεξιάν· οὐδὲν γὰρ φεύδεται ὧν ὑπέ-
σχετο εἰ δ' ἀπύον ἐκ τῆς χώρας, ὅπλον δὲ ὁ μὲν
Ἀσσύριος ἀνεκπύεται· οὐ τῶν ποινῶν ὧν τε ὡς

met adivi, ut interrogarem nam sciret quæ tua de copiis di-
mittendis esset sententia. Et Cyrus inquit, Ergo injuste in
Hystaspen, aut quidem apparet, culpam ego confero. Pro-
fecto, Cyre, ait Hystaspes, injuste: nam ego sane Gadatz
hoc solum dictum, fieri non posse, ut manens, quod ar-
cessi te a patre dicerem. Tum Cyrus, Quid ais? inquit. et
tu hoc effere ausus es, sive ego vellem, sive non? Ego vero,
inquit: nam te nimis quam cupero video, conspicuum in
Persia circumire, ac patri demonstrare, quo pacto singula
peregeris. At tu, subiecit Cyrus, non es domum redeundi
cupidus? Non profecto, inquit Hystaspes, nec discedam
sane; sed hic manens imperatori fangar munere, docet Gad-
atam hunc Assyrii dominum fecero.

Hujusmodi quædam illi studiosè inter se jocabantur. In-
terea Cyaxares auguste ornatus profuit, inque Medico so-
lio cussedit. Cumque jam convenissent omnes quos oportebat,
et silentium factum esset, Cyaxares in hunc modum
locutus est: Quia pressus, socii, et Cyro major asto sum,
par fortassis est me priore loco verba facere. Equidem ar-
bitror, ait, voco tempus esse, ut de eo primum disseramus,
utrum adhuc commodum esse videatur, bellum geri, an co-
pias jam dimitti: Itaque de hoc ipso dicat aliquis sententiam
suum. Tum primus Hyrcanius dixit, Equidem nescio, so-
cii, num verbis sit opus, ubi res ipse quod optimum est
demonstrant. Omnes enim intelligimus, plus hostibus de
trimenti nos adferre, dum una manemus, quam ipsi ac-
cipiamus: quo vero tempore alii ab aliis sejuncti erimus, age-
bant illi nobiscum, prout ipsis jucundissimum, nobis vero
quom gravissimum erat. Post hunc Cadastius, Nos autem
quid dicamus, ait, de eo, ut domum hinc profecti separatim
singuli vivamus, cum ne militantis quidem, ni apparet,
conducatur sejunctionem fieri? Nimium nos, cum non magno
temporis spatii seorsum a copiis universis nililaremas, per-
nas dedimus, quemadmodum et ipsi nostis. Post hunc
Artabarus, qui se cognatum Cyri aliquando dixerat, hæc
protulit: Ego vero, ait, hactenus, Cyaxares, ab his qui
ante me dixere dissentio: aiunt, nempe hi oportere nos hic
manentes in expeditione versari; ego autem dico me, domi
cum essem, in expeditione versatum esse. Nam sæpe ad
vim accendam adcurreram, cum res nostre ferrentur et
agerentur; atque etiam de castellis nostris, uti quibus insi-
die struerantur, sæpe negotium mihi exhibitum est, cum et
metuerem et in presidio essem; atque hæc meo sompni fa-
ciendum: nunc castella eorum teneo, et ipsos non metos, et
de his qui hostium sunt tum epulo tum bibo. Itaque tan-
quam si vilia domestica militiæ sit, hæc vero militaria, ferie,
conventum hunc equidem, ait, celeberrime minime dimitten-
dum arbitror. Post hunc Gobryas ait, Ego vero, socii,
hactenus Cyri dextram laudo: nihil enim eorum non pre-
stitit, quæ promisi; at si ex hac regione discesserit, mani-
festum est, Assyrium quietem habiturum, nec prorsus en-

ἐπεγαίρησεν δόξαίν καὶ ὧν ἡμὶ ἐποίησιν, ἐγὼ δὲ ἐν τῷ μέρῳ ἐκείνῳ πάλιν δώσω δίκην ὅτι ἡμῖν φίλος ἐγενόμην.

13. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι Κύριος εἶπεν, Ὁ ἀνδρες, οὐδ' ἡμὶ καλῶναι ὅτι ἐάν μιν διαλύωμεν τὸ στράτευμα, τὰ μὲν ἡμεῖς ἀποθνήσκοντες γίγνομαι· ἂν, τὰ δὲ τῶν πολέμων πάλιν αὐτῆται. Ὅσοι τε γὰρ αὐτῶν ὅπλα ἀφίηται, ταχὺ ἄλλα ποιήσονται, ὅσοι τε ἵππους ἀποστρέφονται, ταχὺ πάλιν ἄλλους ἵππους κτήσονται, ἀντὶ δὲ τῶν ἀποθανόντων ἑταροὶ ἐρηθίζουσι καὶ ἐπιγενήσονται· ὥστε οὐδὲν θαυμαστόν· εἰ πάντες ἐν τάχει πάλιν ἡμῖν πράγματα παρέχουν θυνήσονται. (13) Τί θῆτα ἐγὼ Κυζάρην ἐκλεύσας λόγον ἐμβαλεῖν περὶ καταλύσεως τῆς στρατιᾶς; εἰ ὅτε οἱ προβούμενος τὸ μέλλον. Ὅρῳ γὰρ ἡμῖν ἀντιπάσας προκρίστας οἷς ἡμεῖς, εἰ δεῖ στρατεύσασθαι, οὐ θυνήσασθαι μάχεσθαι. (14) Προσέρχεται μὲν γὰρ δόχημα χειμῶν, στήναι δὲ εἰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἶσιν, ἀλλὰ μὴ δὲ οὐχ ἵππους οὐδὲ θεράποντας οὐδὲ τῷ δέμῳ τῶν στρατιωτῶν, ὧν ἕνευ ἡμεῖς οὐκ ἂν δύναμεθα στρατεύεσθαι· τὰ δ' ἐπιτήδεια ὅπου μὲν ἡμεῖς ἐκλυόμεθα ὅρ' ἡμῖν ἀντήλωται· ὅπου δὲ μὴ ἀφίγηται, οὐκ τὸ ἡμεῖς ποιεῖσθαι ἀνεκκοιμησάμενοι εἰσιν εἰς ἑρόματα, ὥστε αὐτοὶ μὲν ἔχειν, ἡμεῖς δὲ ταῦτα μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. Τῷ οὖν οὕτως ἀγαθὸς ἢ τίς οὕτως ἰσχυρὸς ὅς λιμὴ καὶ δίψα δύναται· ἂν μαχόμενος στρατεύσασθαι; (15) Εἰ μὲν οὖν οὕτω στρατεύσασθαι, ἐγὼ μὲν φημι γρήναι ἐκόντες ἡμεῖς καταλύσαι τὴν στρατιὴν μέλλον θ' ἀκοντας ὑπὸ ἀμαχητίας ἐξελεῖσθαι. Εἰ δὲ βουλόμεθα ἐπὶ στρατεύεσθαι, τὸ δ' ἐγὼ φημι γρήναι ποιῆναι, ὥς τάχιστα περὶ τῶν μὲν ἡμεῶν ἀνθρώπων ὥς πλείους παραιρεῖν, ἡμῖν δ' αὐτοῖς ὥς πλείους ἀγυρὰ ποιῆσθαι· ἐάν γὰρ ταῦτα γένηται, τὰ μὲν ἐπιτήδεια πλείω ἔξουσιν ἐπὶ τοῖς ἂν πλείω δύνανται λαβόντες ἀποτιθεσθαι, παλιορκεῖσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς ἂν ἥτους ὦσι. (16) Νῦν δ' οὐδὲν διαφέρουσαν τῶν ἐν τῷ παλάτῳ πλείοντων καὶ γὰρ ἐκείνοι πλείους μὲν αἶα, τὸ δὲ πεπλευσμένοι οὐδὲν οἰκνότερον τοῦ ἀπλευστοῦ καταλείπουσιν. Ἐάν δὲ φρούρια ἡμῖν γένηται, ταῦτα ἐπὶ τοῖς μὲν πολέμοις ἀλλοτρωμέναι τὴν χώραν, ἡμῖν δ' ὅτ' αὐδαίαν μέλλον πάντ' ἔσται. (17) Ὁ δ' ἴσως ἂν τις ἡμῶν φοβηθείη, εἰ δεήσει πόρρω τῆς αὐτῶν φρουρεῖν, μηδὲν τοῦτο ἀνήσχητα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπὶ πύργῳ καὶ ὡς ἀκροῖον ἀποθημοῦμεν, φρουρήσιν ἡμῖν ἀνταρκεῖσθαι τὰ ἐγγύτατα χωρία τῶν πολέμων, ἡμεῖς δὲ τὰ πρόκωρα ἡμῖν αὐτοῖς τῆς ἀστυρίας ἐκείνη πύργῳ καὶ ἐργάζεσθαι. (18) Ἐάν γὰρ ἡμεῖς τὰ πλησίον αὐτῶν φρουρούμενς δύναμεθα σφίσεσθαι, ἐν πολλῷ ἡμεῖς εὐρήνην ἔσμεν· οἱ δὲ πρόκωρα αὐτῶν ἔχοντες οὐ γὰρ, ὅμως, θυνήσονται τῶν ἐγγύς αὐτῶν κακῶν ὄντων ἀμειλύντες τοῖς πρόσθεν ἡμῖν ἐπιβουλεύουσιν.

19. Ἐκ δὲ ταῦτ' ἐβήθη, ὅτ' αὖ ἄλλοι πάντες ἀνιστάμενοι συμπαρομνήσεσθαι ταῦτ' ἔρασαν καὶ Κυζάρην. Γαδάτας δὲ καὶ Γωδρύας καὶ ταῖχος ἐκείτερος αὐτῶν, ἂν ἐπιτρέψουσιν οὐ σύμμαχοι, ταχίσασθαι ἐρα-

rum injuriarum quia vobis inferre conatus est, nec illorum quae in me patravit, laetum: ego autem vicissim ei potius iterum dabo, quod vestrae amicitiae me adjuverim.

Post omnes hos Cyrus loquitur, «Nec ego tuam, viri, ne scias futurum, ut, si copias dimittamus, nostrae quidem imbecilliores reddantur, hostium vero res rursus incremento augerentur. Nam quilibetque ipsorum arma sunt adempta, ille celeriter alia facturi sunt: quicumque spoliati sunt equis, celeriter adios sibi de integro comparabunt: pro interfectis alii pubescent et illis succedent: adeo ut minime mirum videri debeat, si celeriter nobis rursum negotia facessere poterunt. Cur igitur ego Cyzari, ut de copiarum dimissione ad vos referret, auctor fui? Nempe quia quod futurum est metuo. Video enim adversarios nobis nos advenire, cum quibus nos, hoc si modo in expeditione veremur, dimicare non poterimus. Nam hiems nique adpetit, ac tametsi tecta nos habeamus, non tamen equis ea, non ministris, non militum vulgo superpetat: sine quibus bellum hostili facere non poterimus: comestus autem, illis in locis in quibus nos venimus, a nobismet absumptus est: quo non accessimus, nostri metu in munitiones subterreunt hostes: adeo ut illos habeamus, nos capere non possimus. Quis ergo tam fortis, quive tam robustus, ad adversas famem et frigus pugnando bellum gerere possit? Quapropter si hoc modo militatori sumus, aio nos ultro dimittere potius exercitum debere, quam invitos a difficultate rerum profligari. Sin hac in militia perseverare volumus, sic nobis agendum esse censeo, ut quam celerissime loca munita quam plurimum hostibus adimere conemur, ac nobismet quam plurima munire: nam si ita fiat, comestus majorem habituri sunt copiam, qui majorem rapere copiam et recondere poterint, et obsidebuntur, qui fuerint ex alterutris inferiores. Jam vero nihil inter nos et in mari navigantes discriminis est: quippe navigant illi quidem semper, sed nihil magis parlem maris jam navigantem sibi propriam relinquunt, quam quae ipsi enavigata non est. At si castella nobis accesserint, ab hostibus ea regionem alienabunt, nobisque omnia magis erant in tranquillo. Quod vero nonnulli vestrum fortasse metuerint, ne procul a patria solo collocentur in praesidia, id minime vobis formidandum est. Nos enim qui sic quae domo peregrinantes assumamus, loca nos hostibus proxima custodituros vobis recipiemus: vos Assyrie loca vobismet finitima possidete et colite. Nam si nos es, quam ab ipsis prope absum, iuxta custodiendo poterimus, alta vos in pace, qui loca possidetis procul ab ipsis dissita, victuri estis: neque enim, ut arbitror, neglectis malis sibi proximis, insidiari vobis procul remotis poterunt.»

Haec ubi dicta fuerunt, cum alii omnes surgentes in ea operas suas et studia promptis se animis collatasque aiebant, tum etiam Cyzaren. Gadatas vero et Gobryas munitionem uterque se exstructuros aiebant, si potestatem ejus sibi fi-

παν, ὅτε καὶ ταῦτα θύσια τοῖς συμμάχοις ὑπάρχειν.
(30) Ὁ οὖν Κύρος ἐπὶ πάντας εἰρηὰς προθύμους ὄντας
πράττειν ὅσα εἴλεε, τέλος εἶπεν. Εἰ τοῖων παραίνειν
βουλευμένα ὅσα φαμὶν γρῆναι ποιεῖν, ὡς τάχιστα ἂν ὅσοι
γενέσθαι μηχανὰς μὲν εἰς τὸ καθαιρεῖν τὰ τῶν πολεμίων
ταῖρη, τείκοντας δὲ εἰς τὸ ἡμῖν ἐν ἑαυρῇ πυρρῶσθαι.
(31) Ἐκ τούτου ὑπέσχετο ὁ μὲν Κουζάρης μηχανὴν
αὐτὸς ποιησάμενος παρέχειν, ἄλλην δὲ Ἰαδάτας καὶ
Γουβράς, ἄλλην δὲ Γεγρᾶντες· αὐτοὺς δὲ Κύρος ἔφη δύο
πειρασθεῖσαι ποιήσασθαι. (32) Ἐπὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν,
ἐπορίζοντο μὲν μηχανοπονοῦν, παρεσκευάζοντο δὲ ἑκα-
στοὶ εἰς τὰς μηχανὰς ὧν ἔβην ἄνδρες δ' ἐπέστησαν οἱ
ἐδίκουν ἐπιτηδεύοντες εἶναι ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν.

33. Κύρος δ' ἐπὶ ἔργῳ θεὶ διατριβὴ ἔσται ἀμφὶ
ταῦτα, ἐκάλει τοὺς στρατεύματα ἔνθα ἦτοτο ὑγεινόντων
εἶναι καὶ εὐπροσδότητων ὅσα θεὶ προσκομίζεσθαι, ὅσα
τε ἀρμυνότητος προσδεῖται, ἐποσχετο, ὡς ἐν ἀρααίῃ
οἱ αἱ μόνοντες εἶναι, εἰ ποτε καὶ πρόσω τῇ ἰσχυρῇ ἀπο-
στρατοπεδεύοντο. (34) Πρὸς δὲ τούτοις ἐρωτῶν οὓς
ἦτο μάλιστα εἰδέναι τὴν ἡγῶν ὁπότεν ἂν οἱ πλείστα
ὀφείλοισι τοὺς στρατεύματα, ἔβην αἱ εἰς προνομίας, ἅμα
μὲν ὅπως θεὶ πλείστα λαμβάνει τῇ στρατιῇ τὰ ἐπιτί-
θεα, ἅμα δ' ὅπως μάλιστα ὑγεινόντων καὶ ἰσχυρίων δια-
πονοῦμένων ταῖς πορείαις, ἅμα δ' ὅπως ἐν ταῖς ἀγῶναις
τὰς τάξεις ὑπομνησάσκοντο. (35) Ὁ μὲν δὲ Κύρος
ἐν τούτοις ἦν.

Ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ αὐτόματοι καὶ ἀπισκόμενοι
ταῦτ' ἔβην ὅτι δ' Ἀσσύροις οὐκ ὄντο ἐπὶ Ἀσσίᾳ, πολλὰ
τάλαντα χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου ἔβην καὶ ἄλλα κτήματα
καὶ κόσμον παντοδαπόν. (36) Ὁ μὲν οὖν ἔβην τῶν
στρατιωτῶν ἔβην ὡς ὑπεκρίνοντο ἡδὴ τὰ χρήματα
φοβούμενος, ὁ δὲ Κύρος γινώσκων θεὶ οὐκ ὄντο συστή-
σαι εἰ τὸ δύναντο ἀντίπαλον ἑαυτοῦ, ἀντιπαρεσκευάζετο
ἑβρυνόμενος, ὡς μάλιστα εἰ ἐβήσαν καὶ ἐπεπλήρη μὲν
τῶν Περσῶν ἱππικῶν, τοὺς μὲν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων,
τοὺς δὲ τινας καὶ παρὰ τῶν θύων λαμβάνων ἱπποῦς·
ταῦτα γὰρ παρὰ πάντων ἔδοξε καὶ ἀποσχεῖτο οὐδὲν,
ὅτε εἰ τις ἔβην εἰδοὶ καλὸν οὐδ' εἰ τις ἱπποῦν. (37) κα-
τεσκευάζετο δὲ καὶ ἄρματα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων
ἄρματων καὶ ἄλλοθεν ὁπότεν εἰδύοντο. Καὶ τὴν μὲν
Τροικὴν διέρπειν πρόσθεν ὤσαν καὶ τὴν Κυρηναίαν
ἐκ τῆς νῦν ὄσαν ἀρματοπλασίαν κατελύει· τὸν γὰρ
πρόσθεν χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ
Ἀραβίᾳ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἄρμασιν οὕτως
ἐχρύνοντο ὥστε νῦν οἱ Κυρηναῖοι. (38) Ἐβόε δ' αὐτοῦ,
δραστήριον εἶδος εἶναι τῆς δυνάμεως, ὅτιον τῶν βελτί-
στων ἐπὶ τοῖς ἄρμασι, ταῦτο ἐν ἀεροβαλιῶν μέρει εἶ-
ναι καὶ εἰς τὸ κρατεῖν οὐδὲν μέγα μέρος συμβάλλεισθαι.
Ἄρματα γὰρ τραχύνει τοὺς μὲν μηχανομύους παρέχεται
τρακτοσύνη, ἱπποὺς δ' οὕτως χρύνει διακροσίου καὶ
χολέος ἡνίοχοι δ' αὐτοὶ εἰσι μὲν ὡς εἶδος οἱ μάλιστα
παινεύοντες, οἱ βέλτιστοι· ἄλλοι δὲ εἰς τρακτοσύνην
οὕτοί εἰσιν οἱ οὐδ' ὅτιον τοὺς πολεμίους βλέπουσι.
(39) Ταῦτα μὲν οὖν τὴν διέρπειν κατελύειν ἀντὶ δὲ

cerent socii; ut etiam ille sociis essent amicus. Cyrus ergo,
cum videret omnes animis esse promptis ad ea omnia quae
divisisset facienda, tandem ait, Quod si igitur perficere, quan-
tumque dicimus conficienda esse, volumus, quam primum
machinas parari necesse est ad moros hostium demolendos,
et fabros qui munitiones vobis excitent. Tum vero Cyax-
ares machinarum se fabricaturum et suppeditaturum pollicitus
est, aliam Gadatas et Gobryas, aliam Tigranes; alias duas
Cyrus ipse curaturum ne nisi conficeret aiebat. His decretis,
machinarum structores conquirebant, et adparabant singuli
quos ad machinas requirerentur; nonnullos etiam operi
praeficiebant, qui ad haec curanda maxime viderentur esse
idonei.

Cyrus vero, quod animadverteret huc sine mora perfe-
ctum non iri, eo loco castra metatus est, quem putabat
saluberrimum esse, et propter illa quae adveniri oporteret,
accessu facillimum: et quaecumque munitione adhuc indige-
bant, hic perficiebat, ut quovis tempore qui remaneret, in
luto essent, quamvis cum exercitu robore aliquando castris
motis longius ipse ceterique ab hic abscederent. Praeterea,
interrogans eos, quos regionem maxime cognitam habere pu-
tabat, quibus ex locis exercitus plurimum emolumentum ra-
perere posset, quos semper pabulum eduxit, tum ut res
exercitui necessarias maxima copia pararet, tum ut rectius
valerent et robusti essent, itineribus exercitui, tum etiam
ut inter duendum ordinis servandi recordaretur. His in
rebus Cyrus erat occupatus.

E Babilone vero transfugae et captivi narrabant, Assyrium
multa auri argentique talenta secum rationem opesque alias
et omnis generis ornamenta, in Lydiam esse profectum.
Quomobrem militum vulgus aspiciabatur, adductum metu
jam pecunias eum alibi deponendas ex regione sua cum ex-
portasse: Cyrus vero, qui hominem intelligeret et de causa
discessisse, ut si quam posset adversariorum sibi manum
conflaret, et ipse praesenti se animo parabat, tanquam pra-
lium adhuc inmedium esset: explebat quoque Persarum equi-
tatum, partim a captivis, partim ab amicis acceptis equis:
nam haec ab omnibus accipiebat, neque rejiciebat eorum
quicquam, sive quis arma ipsi elegantia daret, seu equum.
Praeterea currus parabat cum de his quos exspectat, tum ne-
decumque poterat: Ac currum quidem rationem superi-
ori tempore Trojae usitatum, et aurigationem, quae hodieque
Cyrenaei utuntur, custodit et abrogavit: nam superiori tem-
pore Medii et Syrii et Arabes et omnes Asiatici currus sic
utebantur ut nunc Cyrenaei. Existimavit autem Cyrus, par-
tem exercitus eamquam esse prestantissimam sit verisimile,
cum hostilissimi quique sint in curribus, velutim vicem ad-
plere, neque magnam aliquid ad victoriam momentum ad-
ferre. Nam trecenti currus pugnae quidem suppeditant
trecentos, equis hi mille ducentis utuntur; his praeterea au-
rigae sunt, uti par est, quibus illi optimi in exercitu maxime
fident: hi igitur alii trecenti sunt qui nihil prius hostibus
detestari advenit. Nunc igitur currum agendorum ra-

τούτου πολυμαστῆρια κατασκευάσαστο ἔργατα τροχοῖς τε ἰσχυροῖς, ὡς καὶ βρόχιος συννιέθεται, ἀφοῦ τὴ μακροῖς ἦντον γὰρ ἀνατρέπεται πάντα τὰ πλατῖα· τὸν δὲ διέφρον τοῖς κινέοις ἐπορεύον ὡς περὶ πύργον ἰσχυρῶν ἔλκων ὕψος δὲ τούτων ἐστὶ μέχρι τῶν ἀγκώνων, ὡς δυνάμει ἡνιολογεῖται οἱ ἴπποι τῶν διέφρον τοὺς δ' ἐκινέοις ἐκπορεύεσθαι πάντα πλὴν τῶν ὀφθαλμῶν. (20) Προσέθηκε δὲ καὶ δρέπανα σιδηρὰ ὡς θυπέχη πρὸς τοὺς ἀνέους ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν τροχῶν καὶ ὅλας κατὰ τὸ πρὸς τῶν ἀξόνων εἰς τὴν γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλοῦνται εἰς τοὺς ἐναντίους τοὺς ἄρσπας. Ὡς δὲ τότε Κύρος ταῦτα κατεσκεύασεν, οὕτως ἐστὶ καὶ νῦν τοῖς ἔργασιν γρῶνται οἱ ἐν τῇ βασιλείᾳ γύρῳ. Ἦσαν δὲ αὐτῶν καὶ κέραιοι πολλοὶ παρὰ τὴν γῆλον συνειλεγμέναι καὶ αἰχμηλοῦσι πᾶσαι συνεκροισμέναι. (21) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω συνεπεραίνετο.

Βουλόμενος δὲ κατασκοπεῖν τινα πέμψαι ἐπὶ Λυδίας καὶ μαθεῖν ὅτι πρότερον ὁ Ἀσπύριος, ἔδωκεν αὐτῷ ἐπιτελέειν αἴνας Ἀρσάσπας ἑλθεῖν ἐπὶ τούτῳ ὃ φιλάττων τὴν γυναῖκα τὴν καλὴν. Συνεβόηται δὲ τοῦ Ἀρσάσπας τοῦδε. Ἀηρήεις ἔρωτι τῆς γυναίκος ἡναγκάσθη προσεγγεῖν λόγους αὐτῇ περὶ συνηθείας. (22) Ἢ δὲ ἀπέφρασε μὲν καὶ ἦν πιστὴ τῷ ἀνδρὶ καί περ ἀπόντι ἐφίλει αὐτὸν ἰσχυρῶς· οὐ μὲντοι κατηγόρησε τοῦ Ἀρσάσπας πρὸς τὸν Κύρον, ἀνέκους συμβεβαίει φίλους ἀνδρας. (23) Ἐπει δὲ ὁ Ἀρσάσπας δοκεῖν ὑπερηφάνει τῷ τυχεῖν ἃ βούλετο ἡγεῖσθαι τῇ γυναίκα ὅτι εἰ μὴ βούλοιο ἑκείνη, ἀκούσει ποιεῖσθαι ταῦτα, ἐκ τούτου ἡ γυνὴ, ὡς εἶπεν τὴν βίαν, οὐδέτι κρύπτει, ἀλλὰ πέμψαι τὸν εὐνούργον πρὸς τὸν Κύρον καὶ καλεῖται λῆξαι πάντα. (24) Ὅ δὲ ὡς ἤκουεν, ἀναγελσάσας ἐπὶ τῷ κρείντονι τοῦ ἔρωτος φάσκειντο εἶναι, πέμψαι Ἀρτάβαζον εὖν τῷ εὐνούργῳ καὶ καλεῖται αὐτῷ εἰπεῖν βιάζεσθαι μὲν μὴ τοιαύτην γυναῖκα, παῖδιν δὲ εἰ δύνατο, οὐκ ἐξη καλεῖται. (25) Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἀρτάβαζος πρὸς τὸν Ἀρσάσπαν ἐλοδοῖσεν αὐτὸν, παρακαταστήτην ὀνομάζων τὴν γυναῖκα, ἀπειδείν τε αὐτοῦ λόγων ἀδικίαν τε καὶ ἀκαρτέαν, ὥστε τὸν Ἀρσάσπαν πολλὰ μὲν ὀκρυῖν ἐν τῷ λόγῳ, καταβυθίσαι δὲ ἐν τῇ αἰσχύνῃ, ἀποκαλῖναι δὲ τῷ πόθῳ μὴ τι καὶ πάθῃ ἐν τῷ Κύρῳ.

26. Ὅ οὖν Κύρος καταμαθὼν ταῦτα ἔκαστεν αὐτὸν καὶ μόνος μόνῳ ἔλεγεν, Ὅρῳ σε, ἔφη, ὦ Ἀρσάσπα, φοβούμενος τε ἐμὲ καὶ ἐν αἰσχύνῃ θανάσις ἔχοντα. Παύσει οὖν τούτων ἐγὼ γὰρ θεοῦ τε δικαίου ἔρωτος ἡγήσθαι, ἀνθρώπων τε οὐ καὶ μάλα δοκούντας γρογμους εἶναι ὅσα πεινῶνται ἐν τῷ ἔρωτι καὶ αὐτοὺς δ' ἑαυτοῦ κατέγων μὴ ἀνκατεργῆσαι ὥστε συνὸν καλὸς ἐμείλιν αὐτῶν. Καὶ σοὶ δὲ τούτου τοῦ πράγματος ἐγὼ αἰτιός εἰμι· ἐγὼ γὰρ σε συγκαθεῖρκα τούτῳ τῷ ἀμάρτυ πράγματι. (27) Καὶ ὁ Ἀρσάσπας ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ Κύρε, καὶ ταῦτα ὁμοῖος εἰ δόξῃ περ καὶ ταῖς, πρῶτος τε καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων ἐμὲ δὲ, ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι καταβύθουσι τῷ ἔργῳ. Ὡς γὰρ ὁ θεὸς διέθετο τῆς ἐμῆς συμφορῆς,

tionem sustulit; proque ex bello aptos currus instruxit, et rotis firmis, ut ne facile comminuerentur, et atibus longis; quippe minus everti solent omnia quae lata sunt: aetiam vero aurigas struxit, veluti turrim, ex lignis firmis; atque harum secliarum altitudo usque ad aurigas cubitos pertingebat, ut equi supra sellas habeatis regi possent; aurigas vero iquos totos, exceptis oculis, loriceis armavit. Præterea falces ferreas domum fere cubitorum ad axes ab utraque rotarum parte adposuit, et alias infra sub axem, quæ terram respicerent: ut aurige in adversos tam curribus impetum facere possent. Atque ut Cyrus id temporis hæc instituit, sic hæc etiam tempestate curribus hinc utuntur ii qui regis in ditione degunt. Habebat etiam permultas canæros tum ab amicis collectas, tum omnes illas, quæ capte fuerant, congregatas. Et hæc quidem ita peragebantur.

Cum autem in Lydiam speculatorem quendam mittere vellet, ac quid rerum Assyrios ageret cognoscere, visus ei fuit idoneus, qui eo hanc ad rem proficisceretur, illos forme femine custos, Araspas. Nam huic Araspæ bujusmodi quiddam evenerat; cum mulieris esse amore captus esset, coactus est eam adpellare de consuetudine. At negabat illa quidem, viroque suo fida erat, tumetis abesse (quippe vehementer eum amabat): non tamen Araspam apud Cyrum accusabat, amicos iuter se committere verita. Sed ubi Araspas existimans hæc momentum aliquid ad ea, quæ volebat, consequenda adlaturas, mulieri minus intendisset, ut libens faceret, iuvium esse ea facturam; tum vero mulier, ut quæ vim verita fuerit, rem una amplius occultat, sed ad Cyrum eunuchem mittit, eique mandat ut exponat omnia. Is autem ubi rem audivit, edito risu de homine qui ab amore se nuper invictum dixisset, Artabazum cum eunucho mittit, et Araspæ dicere jubet, vim quidem tali femine adferri non debere, quo minus autem persuaderet, si posset, non se velare. Et Artabazus, cum ad Araspam venisset, conviciis eam proscindebat, cum mulierem illam depositum adpellans, tum ipsi impietatem, injustitiam, incontinentiam obijciens: adeo ut Araspas quidem præ dolore multas profunderet lacrimas, pudore opprimeretur, atque etiam metu exanimaretur, ne quod ipsi gravius a Cyro accideret.

Cyros igitur hæc ubi cognovisset, accessit ei, et solus cum solo locutus est; Video te, inquit, Araspæ, metueri me, et maximo pudore adfici. Verum de his desiste; nam audio equidem deos etiam ab amore victos fuisse, et non ignoro, quibus ab amore us etiam hominibus, qui prudentes admodum videntur, acciderint: atque etiam ipse de me ipso animadvertit, ita me continentem non esse, ut si cum formosis una sim, mihi neglectus sim. Quin huius ego tibi rei sum auctor; quippe qui te cum illa re inextricabili conchiverim. Et Araspas sermonem auspicans, Enimvero tu, Cyre, inquit, in his etiam sic te geris, ut in aliis, qui et clomens sis et delictis humanis ignoscas: me vero ceteri homines mirare obruant. Nam ex quo rumor de calamitate mea vulgatus est, inimici mihi insulant;

οὐ μὲν ἐχθροὶ ἐσθόνται μοι, οὐ δὲ θῶσι προσόντες συμβουλευόντων ἐκποδὸν ἔχειν ἑμαυτὸν, καὶ τι καὶ πάῃω ὑπὸ σοῦ, ὡς ἡδίκηχότος ἑμοῦ μεγάλα. (38) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Εὖ τοίνυν ἰσθί, ὦ Ἀράσπα, ὅτι ταύτη τῇ βίῃ διὸς εἴ ἐῖ μοι τι λογιζοῖς χαρίσασθαι καὶ τοῖς συμμέχοις μεγάλα ὠφελεῖται. Εἰ γὰρ γένετο, ἔρη ὁ Ἀράσπας, ὅτι ἐγὼ σοι ἐν καιρῷ ἂν γένοιμην αὐτῷ χρησίμους. (39) Εἰ τοίνυν, ἔρη, προσποσσεσάμενος ἐμὲ γένωιν ἐθέλους εἰς τοὺς πολεμίων. Δῆτιν, ὁμοίαι ἂν σε πιστευθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἐργοναί μὲν δὲ Δ', ἔρη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων οἷα ὅτι ὡς σὲ περιτυχὺς λόγους ἂν παρέχοιμι. (40) Ἐλθούς ἂν τοίνυν, ἔρη, ἡμῖν πάντα εἰδὼς τὰ τῶν πολεμίων οἶμαι εἰ καὶ λόγους καὶ βουλευμάτων κοινωνῶν ἂν σε ποιοῖντο διὰ τὸ πιστεῖναι, ὥστε μηδὲ ἐν σε λελθῆναι ὄν βουλευμένα εἰδέναι. Ὡς πορευομένου οὖν, ἔρη, εἶδη νυνὶ καὶ γὰρ τὸν ἴσον ἐν τῶν πιστῶν ἔσται τὸ δοκεῖν με ὑπὸ σοῦ μελλήσασθαι τὴν παθεῖν ἐκπειρωμέναι. (41) Ἡ καὶ δουρὶσθαι ἀπολαίπει, ἔρη, τὴν καλὴν Πάνθηαν; Δύο γὰρ, ἔρη, ὦ Κύρε, σαφὲς ἔχω ψυχάς. Νῦν τοῦτο παρλοσύρηκα μετὰ τοῦ ἀδίκου σοριστοῦ τοῦ Ἑρωτος. Οὐ γὰρ δὲ μία γε οὕσα ἀπὸ ἀγαθῆ τέ ἐστι καὶ κακῆ, οὐδ' ἀμα καλῶν τε καὶ αἰσχυρῶν ἔργων ἐρῶ καὶ ταῦτά ἅμα βουλευταὶ τε καὶ οὐ βουλευταὶ πράττειν, ἀλλὰ ὅλῳν τε καὶ δύο ἔστιν ψυχῆ, καὶ ὅταν μὲν εἰ ἀγαθῇ κρατῇ, τὰ καλὰ πράττειται, ὅταν δὲ τὴ πονηρῇ, τὰ αἰσχυρὰ ἐπιχειρεῖται. Νῦν δὲ ὡς εἰ σύμμαχον ἔλαβι, κρατὶ εἰ ἀγαθῇ καὶ πάνυ πολῇ. (42) Εἰ τοίνυν καὶ σοὶ δοκεῖ πορεύεσθαι, ἔρη ὁ Κύρος, εἰδὲ γὰρ ποιεῖν, ἵνα κακείνους πιστοτέρους ᾖς ἐπ' ἀγχιλλέ τε αὐτοὺς τὰ παρ' ἡμῶν, οὕτως τε ἐπ' ἀγχιλλέ ὡς ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ σοῦ λαγόμενα ἐκποδὸν μάλιστα ἂν εἴη ὃν βούλονται πράττειν. Εἴη δ' ἂν ἐμπροσθεν, εἰ ἡμεῖς ραῖας παρασκευασθῶμεν ἐμβαλεῖν ποιοῦ τῆς ἐκείνων χώρας ταῦτα γὰρ ἀκούοντες ἔχοντες ἂν παντὶ σθένει ἀθροίζοντες, ἑκαστὸς τις φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἰκῶν. (43) Καὶ μὲν, ἔρη, παρ' ἐκείνους οὐ πλείστον χρόνον ἂ γὰρ ἂν ποιῶσιν ὅταν ἐγγύατα ἡμῶν εἴσι, ταῦτα μάλιστα καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι ἔσται. Συμβούλευε δὲ αὐτοῖς καὶ ἐκτάττεισθαι ὅπῃ ἂν δοκῇ κράτιστον εἶναι· ὅταν γὰρ οὐ ἀπὸλλυς εἰδέναι δοκῶν τὴν τῶν αὐτῶν, ἀναγκαῖον οὕτως ταῦτά τε αὐτοῖς μετατάττεισθαι γὰρ ἀνέχουσιν καὶ ἢν πῃ ἄλλῃ μετατάττονται, εἰς ὑπογῶς ταρβέονται. (44) Ἀράσπας μὲν δὲ οὕτως ἐξελθὼν καὶ συλλαβὸν τοὺς πιστοτάτους θηράποντας καὶ εἰπόντες πρὸς τῆς αἰῶτος ὑμετέραιν τὴν πράγματι ὥρτα.

45. Ἡ δὲ Πάνθηα ὡς ἥσθετο οὐχόμενον τὴν Ἀράσπαν, πέμψασα πρὸς τὸν Κύρον εἶπε, Μὴ λυπῶ, ὦ Κύρε, ὅτι Ἀράσπας οἴεται εἰς τοὺς πολεμίους ἢν γὰρ ἐμὲ ἰσχυρὰ πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα, ἐγὼ σοι ἀναδύομαι ἥξειν πολὺ Ἀράσπου πιστοτέρου φίλον καὶ δυνάμεναι ὅλ' ὅδ' ὅτι ὅπου ἂν δύνῃται ἔχων παράστα σοι. Καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ τοῦ βασιλεύοντος φίλος ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ νῦν βασιλεύων καὶ ἐπεχίρηνε ποτε ἐμὲ καὶ τὸν ἄνδρα διασπάσαι ἀπ' ἀλλήλων· ὕβριστην οὖν νο-

amici me convenientes, ut e medio me prorsipiam, consultant; ne quid a te mihi accidat, ut qui magnam quoddam acerbes admiserim. Et Cyrus, Atqui certo scias, inquit, Araspas, posse te per hanc hominum de te opinionem admodum grata mihi rem facere, et sociis utilitates maximas adferre. Utinam vero fiat, inquit Araspas, aliquid ut in re tibi rursus opportune commodum. Quid si ergo volueris, ait, simulare quasi me facias, atque ad hostes transire, arbitror fore ut ab hostibus tibi fides habetur. Profecto, inquit Araspas, scio futurum equidem, ut etiam per amicos rumor excitetur, quasi te fugerim. Itaque nobis redires, ait, rebus omnibus hostium cognitis: quin etiam arbitror ita tibi fidem habituros, ut et rationum et consiliorum suorum te participem facturi sint; adeo ut nihil latere te possit eorum usquam quod nos scire cupiamus. Ergo me tunc jam profecturum, inquit, tibi persuades: nam fortasse hoc quoque usum fidei argumentum erit, quod effugasse videbor, cum jam tibi supplicium daturus essem. An et formosam, inquit, Pantheam relinquere poteris? Dux mihi gladium, Cyr, ait, certe sunt anime. Hanc philosophiam dilici modo apud improbum illum sophistam, Amorem. Nam una sane si esset anima, non et bona simul esset et mala, neque res simul honestas et turpes amaret, neque simul eadem et vellet et nollet frere: sed manifestum est, duas esse animas, et ubi quidem penes animam bonam imperium est, honestas conficiuntur res; ubi vero penes malam, res asuspiciuntur turpes. Nunc, quia te socium et adiutorem nactus est, anima bona virtus, et longe quidem, superior est. Quid si ergo, inquit Cyrus, tibi quicquid hoc iter institutum videtur, sic erit agendum, ut apud illos etiam majorem habeas fidem: nimirum eis causantia quae a nobis geruntur, et quidem sic enuntiatio, ut quae ab te dicantur, maximo sint ipsis impedimento ad ea quae facere voluerint. Fuerit autem impedimento, si nos dixeris adparatum facere, ut alibi agrum ipsorum invadamus: nam si haec audient, minus collatis viribus universi in usum se congregabant locum, metante quolibet domesticis etiam rebus. Maneto etiam, inquit, apud ipsos quam diutissime: nam maxime nobis opportunum fuerit ea resque faciant, ubi proxime a nobis aberunt. Is porro sius auctor, ut aciem, quocumque modo fuerit optimum, instruant; cum enim tu discesseris, qui nosse ipsorum quomodo aries structa sit videre, necesse erit ut eandem ordinem rationem retineant: nam verebuntur aciem mutare; ac si quo alio modo eam sunt mutaturi, subito perturbabuntur. Et hoc quidem modo digressus Araspas, somptis secum fidissimis famulis, et ad quosdam probatis illis, quae ad negotium conficiendum profutura putabat, discessit.

Panthea vero, cum discessisse Araspam sensitisset, ad Cyrus misit qui diceret, Ne tibi molestum sit, Cyr, quod Araspas ad hostes transierit; nam si potestatem mihi feceris ad maritum multum meum, recipio tibi, venturum amicam longe tibi Araspas fideliterum; atque etiam scio futurum, ut tibi cum quaestis maximis poterit equis adiri. Etenim hujus quidem regis, qui modo imperat, pater ei amicus erat: at si jam rerum potitur etiam consules est aliquando me ac maritum meum divellere: quomobrem sat

μῶνον αὐτὸν εὐ οὐδα ὅτι ἀμεινός ἀν πρὸς ἀνδρα ὅλος
 οὐ εἰ ἀπαλλαγείη. (αε) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κύρος ἐκέ-
 λευε πέμπειν πρὸς τὸν ἀνδρα ἡ δὲ ἐπεμψεν. Ὡς δ'
 ἔγνω ὁ Ἀβραδάτας τὰ παρὰ τῆς γυναίκος σύμβολα καὶ
 τὰλλα δὲ φέρετο ὡς εἶχεν, ἀμεινός πορεύεται πρὸς τὸν
 Κύρον ἵππους ἔχων ἀμφὶ τοὺς χιλιούς. Ὡς δ' ἦν πρὸς
 τοὺς τῶν Περσῶν σκοποὺς, πέμπει πρὸς τὸν Κύρον εἰ-
 πὼν ὅς ἦν. Ὁ δὲ Κύρος εὐδὲς ἀγὼν καλεῖται αὐτὸν
 πρὸς τὴν γυναῖκα. (αζ) Ὡς δὲ εἰδέτην ἀλλήλους ἡ γυνὴ
 καὶ ὁ Ἀβραδάτας, ἡσπάζοντο ἀλλήλους ὡς εἰκὸς ἐκ δυσ-
 ἐλπίστων. Ἐκ τούτου δὲ λέγει ἡ Πάνθεια τοῦ Κύρου
 τὴν δούλην καὶ τὴν σωρροσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν
 κατοικίαν. Ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀκούσας εἶπε, Τί ἂν
 οὖν ἐγὼ ποῦν, ὦ Πάνθεια, χάρεν Κύρῳ ὑπὲρ τε σοῦ
 καὶ ἐμυτοῦ ἀποδοίην; Τί δὲ ἄλλο, ἔφη ἡ Πάνθεια, ἡ
 περὶ ὧν ὁμοῖα εἶναι περὶ ἐκείνου οἷός περ ἐκείνος
 περὶ αἱ;

αθ. Ἐκ τούτου δὲ ἄρχεται πρὸς τὸν Κύρον ὁ Ἀβρα-
 δάτας καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν, λαβόμενος τῆς δεξιᾶς εἶπεν,
 Ἄνδ' ὦν σὺ εὐ πιστοῦχας ἔμας, ὦ Κύρε, οὐα ἔχω τι
 μῶνον εἶπω ἢ ἐπὶ φίλον σοι ἐμυτὸν διδοῦμι καὶ θερά-
 ποντα καὶ ἔμπαρχον, καὶ ὅσα ἂν ὦρῃ σε σπουδάζοντα,
 συνερῆς περισσοῦμαι γίνεσθαι ὡς ἂν δύναμαι κράτι-
 στος. (αα) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἐγὼ δὲ δέχομαι καὶ
 οὐκ μὲν σε ἀρίστη, ἔφη, σὺν τῇ γυναικὶ δειπνῆναι αὐ-
 θὲ δὲ καὶ παρ' ἐμοὶ δεήσει σε σκηνοῦν σὺν τοῖς σοῖς τε
 καὶ ἐμοῖς φίλοις.

αβ. Ἐκ τούτου ὦρῃν ὁ Ἀβραδάτας σπουδάζοντα τὸν
 Κύρον περὶ τὰ δραπετηνῆρα ἄρματα καὶ περὶ τοὺς τε-
 θωρακισμένους ἵππους τε καὶ ἱππείας, ἐπειθεῖτο συντα-
 λῆν αὐτῷ εἰς τὰ ἐκείνου ἄρματα ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ
 ἐαυτοῦ θύρα ἐκείνη· αὐτὸς δὲ ὡς ἠγροῦμένος αὐτῶν
 ἐπὶ τοῦ ἁρματος παρεσκευάζετο. (αβ) Συνεζεύχοντο δὲ
 τὸ ἐαυτοῦ ἄρμα τετραβέρμον τε καὶ ἵππων ἐκείνῃ ἡ δὲ
 Πάνθεια ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐαυτῆς χρημάτων χρυ-
 σὸν τε αὐτῷ θύρακα ἐποίησεν καὶ χρυσοῦν κράνος,
 ἐκαστὸς δὲ καὶ περιβραχιόνια· τοὺς δὲ ἵππους τοῦ ἁρ-
 ματος χαλκοῖς πῶσι προδιδίχασι κατεσκευάσαντο.

αγ. Ἀβραδάτας μὲν ταῦτα ἔπραξε. Κύρος δὲ ἰδὼν
 τὸ τετραβέρμον αὐτοῦ ἄρμα κατενόησεν ὅτι οὐκ ἐπὶ εἰς
 καὶ ὀκταβέρμον ποιήσασθαι, ὥστε ἐκείνῳ ζεύγεσι βοῶν
 ἀγῶν τῶν μηχανῶν τὸ κατώτατον ὀλκημα ἦν δὲ τοῦτο
 τριβέρμον μάλιστα ἀπὸ τῆς γῆς σὺν τοῖς τροχῶις.
 (αγ) Τοιοῦτοι δὲ πύργου σὺν ταῖς ἀκολουθούντες ἐδό-
 κουν αὐτῷ μεγάλη μὲν ἐπιμελοῖα γενέσθαι τῇ ἐαυτοῦ
 φελαγγί, μεγάλη δὲ βλάβη τῇ τῶν πολεμίων ταῖσι.
 Ἐποίηται δὲ ἐπὶ τῶν ὀλκημάτων καὶ περιβόρους καὶ
 ἐπαύλας ἀνελίσσει δὲ ἐπὶ τὸν πύργον ἐκαστον ἀνδρὰς
 εἰκοσιν. (αδ) Ἐπὶ δὲ πάντα συνεστήκει αὐτῷ τὰ
 περὶ τοὺς πύργους, ἐλάμβανεν τοῦ ἀγροῦντος πείραν καὶ
 πολλὸ βῆλον ἦεν τὰ ἐκείνῳ ζεύγῃ τὸν πύργον καὶ τοὺς ἐπ'
 αὐτῷ ἀνδράς ἡ τὸ σκευοφορικὸν βάρος ἐκαστον τὸ ζεύ-
 γος. Σαυῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ πέντε καὶ εἰκοσι
 ταλάντα ἦν ζεύγει τοῦ δὲ πύργου, ὥσπερ τραγικῆς

scin, cum cum insolenter injuriam esse existimet, libenter
 ad virum talem, qualis tu es, discesserit. Hec ubi Cyrus
 audisset, ei mandat ut ad maritum mittat: quod quidem
 illa fecit. Cum vero ab uxore signa cognovisset Abradatam,
 atque etiam animadverteret, qui ceterarum rerum status
 esset, libens ad Cyrum cum duobus circiter equorum mili-
 bus profectus est. Ad Persarum vero speculatores ubi per-
 venisset, mittit ad Cyrum, ut quisnam esset significat.
 Cyrus statim deducit hominem ad uxorem jubet. Cum au-
 tem hanc et Abradatam se mutuo vidissent, ipsi inter se com-
 plexi sunt, uti par erat, ex imperato. Deinde Panthea
 Cyri sanctitatem, temperantiam, et commiserationem erga se
 commemorat. Quibus auditis, Abradatas ait, Quid igitur
 faciam, Panthea, quo gratiam Cyro cum tuo tum meo
 nomine referam? Quid aliud, inquit Panthea, quam ut per-
 mitle erga ipsum te gerere coneris, atque se ipse erga te ges-
 sit?

Post haec ad Cyrum venit Abradatas; eumque ubi con-
 spexit, prehensam ipsius dextra, Pro ilis, ait, beneficiis, Cyre,
 quibus nos adfecisti, non habeo quod dicam majus, quam
 quod amicam me tibi, et ministrum, et socium trado: et
 quacumque in re strennum te navare operam viderim, in ea
 consors operam tibi meam exhibere quam potero praedaris-
 simam. Et Cyrus, Ego vero accipio, inquit; ac nunc te
 quidem dimitto, ut cum uxore cones; deinceps autem tibi
 etiam meo, cum tuis ac meis amicis, tabernaculo utendum
 erit.

Secundum haec cum Cyrum Abradatam videret dicato-
 rum currum, ac tum equorum tum equitum thoracato-
 rum studio teneri, operam dedit, ut ex equestribus copulis
 suis ad centum et currus conficeret, similes ipsius curribus;
 ac seipsam etiam parabat ut in curru dux eorum esset.
 Junxit autem currum suum ita, ut et temonibus quatuor et
 equis octo constaret: uxor vero ejus Panthea de facilitati-
 bus ipsius loriam ei auream et auream galeam confecit,
 itemque brachiorum tegumenta, equos autem curru iun-
 ctos, totos aereis tegumentis instruxit.

In his quidem conficiendis occupatus erat Abradatas.
 Cyrus autem currum ejus cum temonibus quatuor intulit,
 animadvertit fieri posse currum etiam octo temonum, ut
 octo hominum jugis machinarum infima veleretur structura:
 et abest hic currus cum rotis a terra tribus ulnis. Hujus-
 modi turres si cum ordinibus sequeretur, videbantur ei et
 phalangi suae magno fore adjuumento, et hostium aerei ma-
 gno damno. Etiam structuris in hisce tum circuitus fecit
 tum propugnacula; et in turrim quatuordecim viros im-
 posuit. Postquam vero omnia, quae ad currus pertinebant,
 ipsi essent confecta, periculum vecturae fecit; et multo fa-
 cilius octo illis iuga turrim cum impositis in eam nullibus
 trahebant, quam unum jugum id omne ferret, quod ex
 impedimentis imponebatur. Nam iugo impedimentorum
 onus, quod fore talenta quinque ac viginti aequabat, imponi
 solebat: ac cum in turri materia tanquam tragica scenae

εκηνης των ζώων πάχος έχοντων, και εἰκοσιν ἀνδρῶν και ὀπλων, τούτων ἐγένετο ἡ παντοκράδεια τάλαςτα ἐκαστῷ ζῶντι τὸ ἀγῶνον. (αβ) Ὡς δ' ἔγνω εὐπορον ὕσαν τὴν ἀγῶνιν, παρεσκευάζετο ὡς ἄρουν τοὺς πύργους σὺν τῷ στρατεύματι, νομίμων τὴν ἐν πολέμῳ πλεονεξίαν ἔμα σωτηρίαν τε και δικαιοσύνην εἶναι και εὐδαιμονίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἦλθον δ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ και παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα ἀγοντες και ἀπήγγειλαν αὐτῷ ὅτι ὁ Ἰνδὸς ἐπιστέλλει τοιαῦτα. Ἐγὼ, ὦ Κύρε, ἔδομαι ὅτι μοι ἐπήγγειλας ὧν εἶδον, και βούλομαι σοι ξένος εἶναι και πέμπω σοι χρήματα. Κἂν ἄλλαν δέη, μεταπέμπου. Ἐπιστάλται δὲ τοῖς παρ' ἐμοῦ ποιῖν ὅτι ἐν σὺ καλεῖται. (α) Ἀκούσας δὲ ὁ Κύρος εἶπε, Καλεῖω τοῖνυν ἡμεῖς τοὺς μὲν ἄλλους μένοντας ἐνθα κατεσκευάζατε φυλάττειν τὰ χρήματα και τὴν ὅπως ἡμεῖν ἔδωκεν, τρεῖς δὲ μοι ἐλθόντες ἡμεῖν εἰς τοὺς πολέμιους ὡς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμάχιας, και τὰ ἐκεῖ μαθόντες ὅτι ἐν λέγωσι τε και ποιῶσιν, ὡς τάχιστα ἀπαγγεῖλατε ἐμοί τε και τῷ Ἰνδῷ, κἂν ταῦτά μοι καλῶς ὑπηρετήσητε, ἔτι μᾶλλον ἡμεῖν εἰσμεῖν τούτου ἢ ὅτι χρήματα πάρεστε ἀγοντες. Καὶ γὰρ οἱ μὲν δοῦλοισ ἐκείνοις κατὰ σκοπιὴν οὐδὲν ἄλλο δύνανται εἰδότες ἀπαγγεῖλαι ἢ ὅσα πάντες ἴσασιν οἱ δὲ οἱοπαῖ ἡμεῖς ἄνδρες κολλάδας και τὰ βουλευόμενα καταμενύοντα. (β) Οἱ μὲν δὲ Ἰνδοὶ ἔδωκεν ἀκούσαντες και ξενισθέντες τότε παρὰ Κύρῳ, συσκευασάμενοι τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο, ὑποσχόμενοι ἢ μὴν μαθόντες ὅσα ἐν δύνανται πλεῖστα ἐκ τῶν πολέμιων ἔχειν ὡς δυνατόν τάχιστα.

4. Ὁ δὲ Κύρος τὰ τε ἄλλα εἰς τὸν πόλεμον παρεσκευάζετο μεγαλοπρεπῶς, ὡς δὲ ἄνθρω οὐδὲν σημαντὸν ἐπινοῖν πράττειν, ἐπιμελεῖτο δὲ οὐ μόνον ὧν ἔδοξε τοῖς συμμάχοις, ἀλλὰ και ἔρεν ἐνέβαλλε πρὸς ἀλλήλους τοῖς φίλοις ὅπως αὐτοὶ ἐκαστοὶ φανῶνται και εὐλοφῶνται και ἱππικώτατοι και ἀνοστοικώτατοι και τοξωτάτοι και φυλοποιώτατοι. (α) Ταῦτα δὲ ἐξαργάζετο ἐπὶ τὰς θήρας ἐξάγων και τιμῶν τοὺς κρείττους ἐκαστα· και τοὺς ἀργοντας δὲ εὐδίστα ἐπιμελομένους τούτου ὅπως οἱ αὐτῶν κρείττοις ἔσονται στρατιῶται, και τούτους ἐπαυῶν τε παρῶναι και χαριζόμενος αὐτοῖς ὅτι δύνανται. (β) Εἰ δὲ ποτε θυσιῶν ποιεῖται και ἐορτῆν ἄγει, και ἐν ταύτῃ θεᾷ πολέμου ἐνέκει μελετῶσιν ἀνδρείοι πάντων τούτων ἀγῶνας ἱποῖται και ἄλλα τοῖς νικῶσι μεγαλοπρεπῶς εἰδῶν, και τὴν πολλὴν εὐθυμίαν ἐν τῷ στρατεύματι.

7. Τῷ δὲ Κύρῳ σχεδὸν τι θῆα ἀποταλισμένα ἦν θεᾷ ὀδυνάτω ἐργον στρατεύεσθαι πλὴν τῶν μηχανῶν. Καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἐκτελεῖ ἥδη ἦσαν εἰς τοὺς μυριάς, και τὰ ἔρματα τὰ δρακονηφόρα, ἃ τε αὐτοὺς κατασκευάζεν, ἐκτελεῖ ἥδη ἦν εἰς τὰ ἑκατὸν, ἃ τε Ἀβρα-

crastodinem haberet, et viri essent viginti et sua arma, fiebat et haec in unumquodque jugum operis illius planior volendi, minus quam talenta quinddecim, conficerent. Postquam animadvertit facilem hanc esse velendi rationem, parabat sese ut turres una eum exercitu duceret, quippe qui in bello captationem conditionis potioris existimaret et salutis et iustitiae et prosperitatis esse plecam.

CAPUT II.

Id temporis etiam venerant, qui pecuniam ab Indo adferrent, atque ei renuntiarent, Indum talia quadam ipsius mandata ad eum perferenda dedisse, « Gratum mihi est, Cyre, te mihi significasse, quibus tibi rebus opus esset; atque mihi tecum hospitii fas esse volo, et pecuniam tibi mitto: quod si alia tibi sit opus, mitte qui ad te ferant. Praeterea mandatum est iis, qui a me ad te veniant, ut quicquid te iusseris faciant. » Quae cum audisset Cyrus, Praecepto igitur, ait, ut vestrum alii hic in tabernaculis hic remanentes in qua vos recepistis, harum pecuniarum custodes sint, et quo ipsis modo jucundissimum sit vitam degant; tres autem vestrum ad hostes profecti, quasi adsint ab Indo societas incedite gratis, et edocet illis omnia, quae dicant faciantque, quanquam et mihi et Indo renuntiet: atque in his si mihi egregiam operam navabile, majores etiam hoc nomine vobis habeo gratias, quam quod pecunias attuleritis. Etenim speculatores servis similes mihi aliud quod sciant renuntiare posset, quam quae nota sunt universis: at ejusmodi viri, quales vos estis, saepenumero etiam consilia perducunt. Quae cum Indi libenter audissent et hospitio tunc a Cyro liberaliter accepti fuissent, paratis compositisque rebus suis, postulante proficiscebantur, sancte polliciti se, ubi de hostibus quam plurima fieret didicissent, quam fieri posset celeritate redituros.

Cyrus autem cum alia parabat ad pugnam magnifice, ut erat sane vir talis, qui mihi exiguum genero cogitaret, tum non solum ea curabat, quae socii censuissent, sed etiam contentionem inter amicos mutuum excitabat, ut eorum singuli armati polehettine, et equitandi, et jeculandi, et sagittandi peritias, laborumque patientissimi conspicerentur. Atque haec effecit, tum ad venationes eos educendo, tum praestantissimos ubique premiis et honoribus orando: quin et praefectos eos, quos videret studiosae operam dare, ut milites ipsorum quam optimi essent, partim collaudando exauebat, partim eis gratificando quaevisque in re posset. Quod si rem sacram aliquod faceret festinus diem ageret, tum quoque eorum omnium, quae homines belli causa exercent, certamina instillabat, et premia victoribus magnifice largiebatur; multa quoque adeo jam erat in exercitu hilaritas.

Erant autem Cyro perfecta jam propemodum omnia, quibus in expeditione nil vultat, extra machinas. Etenim Persarum equitum numerus ad decem milia plene jam excreverat; et falcati currus, quos ipse paraverat, centenarium jam numerum explebant; ii etiam, quos Abendatas ille Su-

δάτας δ' Σούσιος ἐπεχείρησε κατασκευάζειν ὅμοια τοῖς Κύρου, καὶ ταῦτα ἐπέπλεε ἦν εἰς ἄλλα ἐκτόν. (5) Καὶ τὰ Μηδικὰ δὲ ὅρματα ἐπέπλεκε Κύρος Κυαζάρην εἰς τὸν αὐτὸν ὅρον τοῦτον μετασκευάσαι ἐκ τῆς Τρωικῆς καὶ Λιβυκῆς διρρηίας καὶ ἐπέπλεε καὶ ταῦτα ἦν εἰς ἄλλα ἐκτόν. Καὶ ἐπὶ τὰς καμηλοὺς δὲ τεταγμένους ἦσαν ἀνδρὲς δύο ἑρ' ἐκάστην τζόρτα. Καὶ ὁ μὲν πλείστος στρατὸς οὗτος εἶχε τὴν γνώμην ὡς ἦδη πανταλοὺς κακρκτηκίους καὶ οὐδὲν ὄντα τὰ τῶν πολεμίων.

Ἄ. Ἐπεὶ δὲ οὗτος διακημένον ἦλθον οἱ Ἴνδοι ἐκ τῶν πολεμίων οὓς ἐπεπόρευε Κύρος ἐπὶ κατασκοπῇ, καὶ ὤλεον ὅτι Κροῖσος μὲν ἤγεμον καὶ στρατηγὸς πάντων ἡγεμόνος εἶν τῶν πολεμίων, δεδουμένον δ' εἶν πῶσι τοῖς συμμαχοῦσι βασιλεῦσι πάσῃ τῇ δυνάμει ἐκστὸν παρῆναι, γράμματα δὲ εἰσέφειν πᾶσι πολλὰ, ταῦτα δὲ τελεῖν καὶ μισθομένους οὓς δύναντο καὶ δωροδομένους οὓς δοιοί, (10) ἦδη δὲ καὶ μισθομένους εἶναι πολλοὺς μὲν Θρακίῳ μακροπόρῳ, Αἰγυπτίους δὲ προσπλεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ὤλεον εἰς δώδεκα μυριάδας σὺν ἀσπίσι ποδῖραισι καὶ δόρασι μεγάλαις, πᾶσι καὶ νῦν ἔχουσι, καὶ κοπίαι προσπλεῖν δὲ καὶ Κυπρίῳ στρατήματι παρὰ νῦν δ' ἦδη Κίλικας πάντας καὶ Φρύγας ἄμφοτέρους καὶ Λυκαόνες καὶ Παφλαγόνες καὶ Καππαδόκες καὶ Ἀρβίους καὶ Φοινίκας καὶ σὺν τῷ Βαβυλωνίῳ ἄρχοντι τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἰωνας δὲ καὶ Αἰολίους καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς Ἑλλήνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐπικαίοντας σὺν Κροίσῳ ἡγαγεσθαι ἐπεσθαι, (11) παρορνεῖν δὲ Κροίσον καὶ εἰς Λακεδαίμονα περὶ θυμπαχίης συλλέγεσθαι δὲ τὸ στρατεύμα ἀμφὶ τὸν Παιταλὸν ποταμὸν, προεῖναι δὲ μύλειν αὐτοὺς εἰς Θυμברה, εἶναι καὶ νῦν ὁ σύλλογος τῶν ὑπὸ βασιλείᾳ βαρβάρων τῶν κάτω Συρίας, καὶ ἀγορὰν πᾶσι παρηγγέλλει ἐνταῦθα κομίζειν σχεδὸν δὲ τοῦτους ταῦτα ὤλεον καὶ οἱ ἀγρυμνατοὶ ἐπιμαλεῖον γὰρ καὶ τοῦτο δὲ Κύρος οὕτως ἐλίσσονται παρ' ὧν ἑμμελλε πιστεῖσθαι τὴν ἐκταμῇ δὲ καὶ δοῦλος ἐσκότας κατασκοπεύς ὡς αὐτομόλους. (12) οὓν οὖν ταῦτα ἤκουσεν ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου, ἐν φροντίδι ἐγένετο, ὥσπερ εἰκός, καὶ ἡτοιμαῖται τοὶ ἦν ὡς εἰδότες διεσπάρταν, φαιροῖσι τοὺς πάντας ἐφάνοντο, ἐκυλινθόντο τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλων ἐρωτῶντων καὶ διαλεγόμενων περὶ τούτων.

13. Ὡς δὲ ἤσθητο ὁ Κύρος φόβον δεδιόντα ἐν τῇ στρατιῇ, συναλεξί τοὺς τὸν ἀρχόντας τῶν στρατευμάτων καὶ πάντας ὁπόσων ἀθυμούντων ἰδοὺς τὴν βλάβη γίνεσθαι καὶ προθυμούντων ἀνδρεία. Προεῖπε δὲ τοῖς ὑπερέτασι καὶ ἄλλοις εἰ τὴν βουλήν τῶν ὑπετόρων προσίστασθαι ἀκούσμενος τῶν λόγων, μὴ κοιλύνειν. Ἐπεὶ δὲ συνήλθον, ὤλετο τοιαῦτα.

14. Ἄνδρες θυμπαχοι, ἐγὼ τοι ἡμέας συνεκάλεσα ἰδοὺς τινες ἡμῶν, ἐπεὶ αἱ ἀγγελλίαι ἦλθον ἐκ τῶν πολεμίων, πάνσι ἐσκότας προσεβήμενος ἀνθρώποις. Δοκεῖ γὰρ μοι ὁμοιωσθὲν εἶναι αἱ τῶν ἡμῶν οἱ μὲν οἱ πολλοὶ συλλέγονται δίδουσαι, ὅτι δὲ ἡμεῖς παλὺ μὲν πλείους συνελέγεσθαι νῦν ἢ ὅτε ἐνεδύμεν ἐκείνους, παλὺ δὲ

αἰὶν Κυρί curribus similes parandos suscepit, centum alios plene efficiebant. Etiam Cyaxari Cyrus auctor fuerat, ut currus Medicos ad eundem modum ex Trojana Libyaeque corruum forma immutaret, qui et ipsi erant omnium ad centenos numero alios. Praeterea detecti erant pro camellis milites, in singulis duo sagittarii. Et maxima quidem pars exercitus hoc erat animo, quasi qui omnino jam vicissent, et quasi hostium adparatus nullus esset mementi.

Cum autem, illis sic affectis, Indi ab hostibus rediissent, quos Cyrus speculandi causa miserat, ac dicerent, Crisum electum esse ducem et imperatorem omnium hostium; et decretum ut omnes reges socii, suis quisque cum copiis universis, adessent; ut maximam pecuniae summam conferrent, eamque impederent ad milites conducendos, quoscunque possent, et ad danda munera, quibus oparetur: praeterea consilio jam permultos esse Thracas macehaephoros, Aegyptios navigis advehi; atque hos aiebant esse numero ad centum viginti milia, cum scutis ad pedes usque pertinentibus, hastisque magnis (quales etiam nunc habent), et cupidibus: Cypriorum quoque copias navigis advehi; jamque adesae Cilicas omnes et Phrygas utroque, et Lycianas, et Paphlagonas, et Cappadoces, et Arabas, et Phoenicias, et cum Babylonii rege Assyrios; foenas etiam et Aiolenses, propeque Graecos omnes Asiam incolentes Crisum seque coactos esse: Crisum porro societatis incumbe causa legatos etiam Lacedaemonem misisse; exercitum ipsum propter Pactolem annum cogi, ac progressuros deinde eos ad Thymbaram versus (ubi nunc quoque barbari infra Syriam incolentes, qui sub regis imperio sunt, cogi solent), omnibusque decuntiatum esse, ut res venales eo conferrent: eadem prope captivi etiam dicebant: dabant enim operam Cyrus, ut caperetur aliqui, de quibus nonnulli exquirere posset; atque etiam milites speculatores servorum specie, tanquam si transfuge essent. Hae igitur cum Cyri exercitus audisset, et sollicitos jam esse compit, uti constantem erat, et lenio magis incedebant gradu, quam consuevisset; neque admodum hitares cernebantur; praeterea in circulis congregabantur, et omnia plena erant se motos interrogantium de his rebus, et colloquuntium.

Cyrus autem, ubi metum pervagari exercitum animadvertit, tum copiarum praefectos convocavit, eosque omnes, qui si dejectis essent animis, damnum; si alacribus, utilitatem adiutori viderent. Praefixit etiam ministris, ut si quis alius quoque ex armis adesae vellet, orationem audiret, ne prohiberent. Ubi convenissent, in hanc sententiam loquutus est.

Convocavi ego vos, socii, quia nonnullos vestrum video, posteaquam ab hostibus venire nuntii, similes admodum hominibus esse perterritis. Equidem miror, quoniam vestrum formidine corpi, quia dicantur hostes colligi: quod vero multo majore numero nos jam collecti sumus, quam id temporis, cum eos vincebamus, et multo nunc dei

δαιμονιν ὅντι θεοῖς παρεσκευάσμενα νῦν ἢ πρόσθεν, ταῦτα δὲ θρόνους οὐ θαρβέσει. (15) Ὡς πρὸς θεῶν, ἔφη, τί ὄντα ἂν ἐποιήσατε οἱ νῦν διδοῦντές, εἰ ἡγγελλόν τινας τὰ παρ' ἡμῶν νῦν ὄντα ταῦτα ἀντιπαλεῖ ἡμῖν προσόντα; καὶ πρῶτον μὲν ἤκουετε, ἔφη, ὅτι οἱ πρότερον νικῶντες ἡμεῖς οὗτοι πάλιν ἔρχονται ἔχοντες ἐν ταῖς ψυχαῖς ἦν τότε νίκην ἐκείνησαντο. ἔπειτα δὲ οἱ τότε ἠκούοντες τῶν τετρατῶν καὶ ἀκουστικῶν τὰς ἀρεθολογίας νῦν οὗτοι ἔρχονται καὶ ἄλλοι ὁμοιοὶ τούτους πολλαπλάσιοι. (16) ἔπειτα δὲ ὡς περ οὗτοι ὁλισσόμενοι τοὺς πεζοὺς τότε ἐνίκων, νῦν οὗτοι καὶ οἱ ἱππεῖς αὐτῶν παρεσκευασμένοι πρὸς τοὺς ἱππίας προσέρχονται, καὶ τὰ μὲν τοῖς καὶ ἀκόντια ἀποδοκιμαῖασι, πάλιν δὲ ἐν ἰσχυρῶν ἕκαστος λαβὼν προελαύνει διανενοῦνται ὡς ἐκ χειρὸς τὴν μάχην ποιούμενος. (17) εἰ δὲ ὁρμάται ἔρχεται, ἢ οὐχ οὕτως ἐστῆθετα ὡς περ πρόσθεν ἀπεστραμμένα ὡς περ εἰς φυγὴν, ἀλλ' οἱ τε ἱπποὶ εἰσι κατατεταραχισμένοι οἱ ἐν τοῖς ὄρεσιν, οἱ τε ἡνίοχοι ἐν πυρρῶν ἐστῆσι. ἑυλόνοις τε ἀπερέχονται ἅπαντα συνεστηγασμένοι βόρρῃ καὶ κράνεια, ὁρέπανα τε αἰδμήρῃ περὶ τοὺς ἄξοις προσήρματα, ὡς ἐλόντες καὶ οὗτοι εὐθὺς εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐναντίων. (18) πρὸς δ' εἰ καὶ μάχοι εἰσὶν αὐτοῖς ἐπ' ἡν προελθόντι, ὡν μίαν ἐκαστὸν ἑκατὸν ἱπποὶ οὐκ ἂν ἀνίσταντο ἰδόντες εἰ δὲ πύργους προσίσταν ἔχοντες ἀπ' ὧν τοῖς μὲν ἐαυτῶν ἀρήξουσιν, ἡμεῖς δὲ βολόγοντες κωλύσομεν τοὺς ἐν τῷ ἰσοπέδι μάχεσθαι· εἰ δὲ ταῦτα ἀπηγγελλόν τις ἡμῖν ἐν τοῖς πολυμείοις ὄντα, οἱ νῦν φοβούμενοι τί ἂν ἐποιήσατε; ὁπότε ἀπαγγελλόμενοι βρῆναι τὴν Κροίσος μὲν ἤρξατο τῶν πολέμων ἀτραπὸς, ὅς τοσοῦτον Σύρον κακίον ἐγένετο δοῦν Σύροι μὲν μάχῃ ἡττηθέντες ἔφυγον, Κροίσος δὲ ἰδὼν ἡττημένους ἀντὶ τοῦ ἀνέχων τοὺς συμμάχους φάτο·ν ὁρμα. (19) ἔπειτα δὲ ἀπαγγελλεται ὅτι οὗτοι αὐτοὶ μὲν οἱ πολέμοι οὐχ ἡκανοὶ ἤρουνται βρῆναι εἶναι μάχεσθαι, ἄλλους δὲ μεθεόντας, ὡς δαιμονιν μαχόμενους ὑπὲρ αὐτῶν ἡ αὐτοί. Εἰ μόντοι τὰ ταῦτα μὲν τοιαῦτα ὄντα δεῖν δοκεῖ εἶναι, εἰ δὲ ἡμεῖς ταῦτα, τούτους ἐγὼ φημι γρῆναι, ὡς ἀνδρες, ἀρεῖναι εἰς τοὺς ἐναντίους· πολλὴ γὰρ ἐκεῖ ὄντες πλείω ἂν ἡμᾶς ἢ παρόντες ὠφέλειον.

σι. ἔπειτα δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Κύρος, ἀνίστα Χρυσάντας ὁ Πέρσης καὶ Διεξὲν ὄδα. Ὡς Κύρε, μὴ θαύμαζε εἰ τινες ἐκλυθροῖσιν ἀνέκωσαντες τῶν ἀγγελλομένων, οὐ γὰρ φοβηθέντες οὕτω διεπύσαν, ἀλλ' ἀγνοήσαντες ὡς περ γὰρ, ἔφη, εἰ τινος βουλομένων τε καὶ ολομένων ἦδη ἀρεστήσαν ἡγγελλεῖται τὴν ἔργον ὁ ἀνάγκη εἶναι πρὸς τοῦ ἀρίστου ἐλεγχέσασθαι, οὐδεὶς ἂν, οἶμαι, ἡττιέει ἀκούσας οὕτω ποῦναι καὶ ἡμεῖς ἦδη οἰόμενοι πλουτήσαν, ἐπεὶ ἡκούσαμεν ὅτι ἐπὶ περιόριστον ἔργον ὁ δὲ ἡεργάσασθαι, συνεκλυθροῦσάμεν, οὐ φοβόμενοι, ἀλλὰ πισποῦσθαι ἂν εἶδη καὶ τοῦτο βουλομένοι. (20) Ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ οὐ περὶ Συρίας μόνον ἀγωνισόμεθα, ὅπου οἶτος πολὺς καὶ πρόβατόν ἐστι καὶ φοῖνας τε καὶ καρποφόροι, ἀλλὰ καὶ περὶ Λυδίας, ἐνθα πολὺς μὲν ὄνος, πολλὰ δὲ σῖκα, πολλὴ δὲ ἑλκων, θαλάττα δὲ προσ-

οπε, quam antes, melius instructi, adeoque haec cum videtis, non fidentibus potius vos esse animis. Dii immortales, ait, quid facturi tandem fuissetis, qui jam metu estis perculsi, si qui nuntium attulissent, quae nunc apud vos, haec nobis adversa adventare? et primum audiretis, inquit, eos, qui prius nos vicissent, rursus venire, victoriam in animis habentes, quam aliquando adepti essent; deinde eos, qui tem et sagittariorum et jaculatorum velitationes fregissent, nunc advenire, aliosque his similes multo plures: praeterea quomodo modum hi tunc armati vicissent pedites, sic nunc equites ipsorum instructos ad equales accedere, ac rejectis arcibus et jaculis, et accepto quomque palto uno eoque firmiore, apud animem statuise adequare, ut cominus pugnam leat: venire item curus, qui non ita constituendi sunt aversi velut ad fugam, sicut prius, sed tum equos in curribus cataphractus esse, tum aurigas in turribus ligneis stare, quorum partes corporis eminentes omnes lorice ac galeis tector sint; et falces ferreas ad axes aptatas esse, quo et illi staltim in adversariorum ordines impetum faciant: praeter haec habere ipsos camelos, quibus advelantur, quorum unam vel centum equi videre non sustinent; adventare item eos cum turribus, de quibus sint opem laturi suis, et nos ejaculando impedituri, quo minus in plantis dimicemus: haec igitur si quis vobis nuntiaret hostibus adesce, quid tandem facturi essetis, qui jam in metu estis? quousdo adeo perturbamini adlatis nuntiis. Cressum hostes Imperatorem legisse, qui tanto Syris ignavior fuit, ut cum Syri prelio victi fugerent, Cressus victos esse videns, quibus opem, ut socis, ferre deberet, fuga se subduceret. Deinde nuntiatum sane hostes ipsos se non idoneos ac pares arbitrari, qui nobiscum pugnent, sed alios conducere, quasi pro eis melius illi praestaturi sint, quam ipsimet. Si quibus tamen haec, ita cum se habeant, terribilia videntur esse, nostra vero frivola, hos equidem aio, viri, ad hostes ablegandos esse: nam multo magis nobis profuerint, si cum illis sint, quam si nobiscum. »

Haec ubi Cyrus dixisset, Chrysanias ille Persa surrexit, et in hunc modum loquutus est: Ne tibi, Cyre, mirum sit, quosdam auditis hisce, quae nuntiantur, tristes viros esse: quippe non propter metum sic affecti fuere, sed propter indignationem: perinde ac, inquit, ai aliquibus jam se prandere cupientibus et existimantibus id futurum, opus aliquod denuntietur, quod necesse sit ante prandium absolvi, ardentem opinor hoc auditio delectatum iri: sic et nos quidem, qui fore jam putabamus ut opes consequeremur, posteaquam auditimus restare quoddam opus quod absolvendum sit, vultus nostros contraximus, non qui metu percelleremur, sed illud etiam vellemus effectum esse. Verum enimvero quia non de Syria solum dimicabimus, ubi magna est fruentis copia, et pecudes et palmarum frugiferae, sed etiam de Lydia, in qua vini, seorum, olei magna est copia, et quam mare adluit, quo bona plura, quam quisquam viderit, adve-

κλῦζει καθ' ἣν πλείω ἔρχεται ἢ ὅσα τις ἐώρκειν ἀγαθὰ, ταῦτα, ἔφη, ἐννοούμενα οὐκ εἰ ἀχρύστα, ἀλλὰ θαρβόμενα ὡς μέλιστα, ἵνα ᾧσσαν καὶ τούτων τῶν Ἀυδίων ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ σύμμετροι πάντες ᾗσθησάν τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπὶνέσαν.

22. Καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κύριος, ὡς ἄνθρωποι, δοκεῖ μοι καὶ εἶναι ἐπ' αὐτοὺς ὡς τέχιστα, ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὺς φθάσωμεν ἀφαιρέμενοι, ἣν ἐννοίμεθα, ὅπου τὰ ἐπιτήδεια αὐτοῖς συλλέγεται· ἔπειτα δὲ ὅσω ἂν ᾧσσαν ἵωμεν, τοσαύτης μείων μὲν τὰ παρόντα εὐρήσωμεν αὐτοῖς, πλείω δὲ τὰ ἀπόντα. (22) Ἐγὼ μὲν δὴ οὕτω λέγων εἰ δέ τις ἀλλήλην πη γιγνώσκει ἢ ἀσφαλέστατον εἶναι ἢ βῆον ἡμῖν, διδοσκέτω. Ἐπεὶ δὲ συνηγόρευον μὲν πολλοὶ ὡς χρεῖν εἶη θεὸν τέχιστα πορεύεσθαι ἐπὶ τοὺς ποταμούς, ἀνέλεγε δὲ οὐδεὶς, ἐκ τούτου δὴ ὁ Κύριος ἔρχετο λόγου τοιοῦτο.

23. Ἄνδρες ἑυμάχοι, αἱ μὲν φυγαὶ καὶ τὰ σῶματα καὶ τὰ ὅπλα οἷς δεῖσθαι χρῆσθαι ἐκ πολλοῦ ἡμῖν οὐκ ὅπου παρισκιάσθαι· νῦν δὲ τὰ ἐπιτήδεια δεῖ εἰς τὴν ὁδὸν συσκευάζεσθαι αὐτοῖς τε ἡμῖν καὶ ὁπόσοις ταγέτωσι χρόνισθα μὴ μείων ἢ εὐκασιν ἔχειν. Ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὐρίπλοον πλέωνον ἢ πεντακτάρια ἡμερῶν ἐσομένην ὁδὸν, ἐν ἣ ὁδῶν εὐρήσωμεν τῶν ἐπιτηδείων ἀνεκταύμεθα γὰρ τὰ μὲν ὑφ' ἡμῶν, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ποταμῶν ὅσα ῥέοντα. (23) Συσκευάζεσθαι οὐκ χρὴ σίτον μὲν ἱκανόν· ἀνὴρ γὰρ τούτου οὐτε μέγεθος οὐτε ἥξιν δυναίμεθ' ἂν ὄντων δὲ τοσούτων ἑκατόν ἔχειν χρὴ ὅσα ἱκανῶς ἔσται ἰθὺσαι ἡμέας αὐτοῖς ὑδροποτεῖν· πολλὴ γὰρ ἔσται τῆς ὁδοῦ δόσις, εἰς ἣν οὐδ' ἂν πᾶν πᾶν ὄντων οἶνον συσκευασαίμεθα, διαρκεῖται. (24) Ὡς οὐκ μὴ ἐσπίνης ἀποσκευάζοντες νοσήματα περιεπίπτωμεν, ὥστε χρὴ ποτὶν ἐπὶ μὲν τῷ σίτῳ νῦν εὐθὺς ἀρχόμεθα πίνειν· ὅπου· τοῦτο γὰρ ἤδη ποιοῦντες οὐ πολλὸν μεταβαλοῦμεν. (24) Καὶ γὰρ ὅστις ἀλκυονοῖται, ὕδατι μεμιγμένην αἶα τὴν μέζαν ἐσθίει, καὶ ὅστις ἀρτοποιεῖ, ὕδατι δεδευμένον ἄν ἄρτον, καὶ τὰ ἐσθὰ δὲ πάντα μεθ' ὕδατος τὰ πλείστα ἐσθίσασθαι. Μετὰ δὲ τὸν σίτον ἔαν ὄντων ἐπιπίνωμεν, οὐδὲν μείων ἔχουσα ἡ ψυχὴ ἀναπαύσεται. (25) Ἐπειτα δὲ καὶ τοῦ μετὰ δειπνον ἀραιεῖν χρὴ, ὥς ἂν λάθωμεν ὑδροποτεῖν γινώμενοι. Ἡ γὰρ κατὰ μικρὸν παρ' ἀλλήλους πῖσσαν ποιεῖ φύσιν ὑποφέρειν τὰς μεταβολὰς διδοῦσαι· δὲ καὶ ὁ θεὸς, ἀπάγων ἡμέας κατὰ μικρὸν ἐκ τῆς τοῦ χυμῶντος εἰς τὸ ἀνέχεσθαι ἰσχυρὰ δαίτην καὶ ἐκ τοῦ θάλπου εἰς τὸν ἰσχυρὸν χυμῶνα· ὃν χρὴ μιμομενους ἐκ τοῦ αἵματος προαισθάνεσθαι ἡμέας ἀραικώσθαι. (26) Καὶ τὸ τῶν στρωμάτων δὲ βάρος εἰς τὰ ἐπιτήδεια καταδραπανῶμεν· τὰ μὲν γὰρ ἐπιτήδεια περτεταύοντα οὐα ἄρχοντα ἔσται· στρωματῶν δὲ ἐνδεηθέντες μὴ δαίσητε ὡς οὐχ' ἡδέως καθυψίζετε· εἰ δὲ μὴ, ἡμὲ ἀντιπῶθε. Ἐσθὴς μέντοι ὅπου ἐστὶν ἀφρονεωτέρα παρούσα, πολλὰ καὶ ὑπαινόνοισι καὶ χαίμονσι πεποισμένοι. (27) Ὅλα δὲ χρὴ συνεκταύεσθαι ὅσα ἔστιν ὄρεα καὶ ὄρηαι καὶ ἀλκυονοῖτα· ταῦτα γὰρ ἐπὶ αἰτῶν τε ἀγεῖ καὶ ἐπὶ πλείστον ἀρκεῖ. Ὅταν δ' ἀνδραγαθῶμεν εἰς ἀμύραν, ὅπου ἤδη εὐχὴ ἡμῶς

ἵστανται; huc, inquit, cogitantes, non jam amplius indignamur, sed quam maxime confirmati animi sumus, ut quamprimum etiam istis Lydici huius fruamur. In hunc ille modum loquutus est: socii autem universi sermone delectati sunt eumque probaverunt.

Et Cyrus, Equidem, ait, arbitror quam celerrime adeo contra eos ducendum esse; ut primum ipsa eo veniendo antevertamus, si quidem poterimus, ubi commentum colligunt: deinde quanto celerius iterimus, tanto pauciora eis adesse, plura abesse inveniemus. Equidem ita censeo: quod si quis vel tutius vel facilius aliquid alia ratione facturos nos sentit, sane id doceat. Cum autem multi in eandem sententiam concurrentes dicerent, necessariam esse ut quam celerrime in hostes pergerent, ac nemo contradiceret, tum vero Cyrus bujasmodi orationem est orsus:

• Jam dudum, socii, tum animi, tum corpora, tum arma quibus utendum erit, ope dei nobis parata sunt, nunc vero commentus ad iter comportandus est, et nobis ipsis et quibuscumque utimur quadrupedibus, laque non minor quam viginti dierum. Etenim considerando reperio, plurimum quam quiddecim dierum fore viam, in qua nihil commentus inveniemus: nam avecta sunt, partim a nobis, partim ab hostibus, quaequeque potuerunt. Quomobrem cibi quantum satis sit nobis comparandum est (nam absque hoc nec praestari, nec vivere possumus); et vini tantum habere quemvis oportet, quantum satis foreit ad consuefaciendum nos ut aquam bibamus: nam magna vis pars vino caret, in quam si vel plurimum vini comportemus, non tamen illud sufficerit. Quare ne, si subito vitum non deficiat, in amoribus inclamamus, esse faciendum erit: ad cibum jam statim aquam bibere incipiamus: nam hoc si jam fecerimus, mutationem non magnam sentiemus. Etenim quicunque lenta vescitur, aqua subactum panem, comedit: quin et elixa omnia ut plurimum cum aqua parantur. Post cibum vero si vini potus accedat, nihil deterior habens animus adquearet. Deinde de illo etiam, quod acena sumitur, detrachere oportebit aliquid, donec imprudens quodammodo aquae potores evadamus. Nam quae mutatio paulatim declinando fit, ea facit ut quiescat natura molestiae ferat: id quod deus ipse nos docet, qui paulatim ab hieme nos ad perferendum vehementes calores adducit et ab aestu ad acrem hiemem: quem imitando pervenire ad id, quod necesse est, jam ante consuefacti debemus. Quin et stragulum pondus in res necessarias insumit: necessaria enim ei supersunt, non erant inutilia; at stragulis si caruerit, ne metusis quin suavis dormituri sitis: sin minus, me culpate. Vestis vero cui adit abundantior, permultum et recte valenti et aegrotanti prodest. Obsecra comportanda sunt, quaecumque maxime arida, et acris, et salsa fuerint: nam huc ad cibum levitant et quam diutissime sufficiunt. Postquam vero ad integra loca pervenerimus, ubi consentia-

εἶτον λαμβάνειν, χειρομύλας γὰρ αὐτοὺς παρασκευά-
σασθαι εἰς σιτοποιήσασθαι· τούτω γὰρ κοινωτάτων τῶν
σιτοποιῶν ὀργάνων. (22) Συνσκευασθέντι δὲ γῆρ καὶ
ὡν ἐσθελόντες δέονται θῶνθρωποι· τούτων γὰρ ὁ μὲν ὄγκος
μικρότατος, ἦν δὲ τύχη τοιαύτη γίνηται, μάλιστα δεή-
σαι. Ἐγείν δὲ γῆρ καὶ ἑσάντας τὰ γὰρ πλείστα καὶ
ἀνθρώποις καὶ ἵπποις ἑσάνται· ὡν κατατριβομέ-
νων καὶ θρυνημένων ἀνάγκη ἀργεῖν, ἦν μὴ τις ἐξ ἡ
περίου. Ὅστις δὲ πεπαίδευται καὶ παλὸν ἔσασθαι,
ἀγαθὸν καὶ εὐχλὴς μὴ ἐπιλοφίσθαι. (23) Ἀγαθὸν δὲ
καὶ εἶναι πρὸς τὸν γῆρ ἀκονεῖν ἐκείνους καὶ
τὴν φύσιν τι παρακοῆ· ἐπεὶ γὰρ τις αἰσχυρὴν λόγχην
ἀκονεῖντα κακὸν εἶναι. Ἐγείν δὲ γῆρ καὶ ἑσάντας
πλεὰ καὶ ἄρματα καὶ ἄμαζαι· ἐν γὰρ πολλαῖς πράξεσι
πολλὰ ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπαραγορεύοντα εἶναι. (24) Ἐγείν
δὲ δεῖ καὶ τὰ ἀναγκαῖστα ὄργανα ἐπὶ ταῦτα πάντα·
οὐ γὰρ πανταχοῦ χειροτέμναι παραγίγνεται· τὸ δ'
ἐρ' ἡμῶν ἀρσένον ὀλίγοι τινὲς οὐ οὐκ ἱκανοὶ ποιεῖται.
Ἐγείν δὲ γῆρ καὶ ἄμην καὶ σμύντην κατὰ ἄμαζαν
ἐκαστην, καὶ κατὰ τὸν ποταμόν· δὲ εἰσὶν καὶ ὀρεῖαν
ταῦτα γὰρ καὶ ἑσάντας χρῆσιμα καὶ ὑπὲρ τού-
των πολλὰς ὥρματα γίνονται. (25) Τὰ μὲν οὖν
εἰς τροπὴν δέονται οἱ ἡγεμόνες τῶν ἐπικυρίων ἐξετάζει
τοὺς ὅς' ἡμῶν αὐτοῖς· οὐ γὰρ δεῖ περιμένει ὅταν ἐν
τούτων δεήται· ἡμῶν γὰρ τούτων ἐνδεῖς ἐσμέν. Ἀ
δὲ καὶ τὰ ὑποζύγια κελύειν ἔχειν, ὅπως οἱ τῶν σκυο-
φόρων ἀργοντες ἐξετάζει, καὶ τὴν μὴ ὄντων κατα-
σκευασθέντι ἀναγκαῖστα. (26) Ὑμῶν δ' αὖ οἱ τῶν
δοποτῶν ἀργοντες ἔχετε μὲν ἀπογεγραμμένους παρ'
ἡμῶν τοὺς ἀποδοματικὰς πωλεῖν τὸν εὐς καὶ τῶν ἀκον-
τιστῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν τοξοτῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν σπεν-
δονητῶν· τούτων δὲ τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἀκονιστῶν γῆρ
πέλαγον ἔχοντας ἐυλακόπων ἀναγκάζειν στρατεύεσθαι,
τοὺς δ' ἀπὸ τῶν τοξοτῶν σμύντην, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν
σπενδονητῶν ἄμην· τούτους δὲ ἔχοντας ταῦτα πρὸ τῶν
ἄμαζων κατὰ ὁδὸν πορεύεσθαι, ὅπως ἦν τι δέξ
δοποίας, εὐθὺς ἐνεργῶς ἦτε, καὶ ἐγὼ ἦν τι δέμας, ὅπως
εἰδὼ ὅπως δεῖ λαβόντα τούτους χρῆσθαι. (27) Ἀξίον
δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ εἶναι τοὺς ὀργάνους
γαλέας καὶ τέκτονας καὶ σκυτοτόμους, ὅπως ἐν τι
δέξ καὶ τοιαύτων τεχνῶν ἐν τῇ στρατιῇ, μὴδὲν ἑλλί-
πεται. Οὗτοι δὲ ἐπικυρίων πωλεῖν τι βουλόμενος,
τὴν μὲν προερχομένων ἡμερῶν τὴν ἐπιτέλεια ἔχειν ἦν τι πα-
λὸν ἀλλοκληται, πάντων στερεῖσθαι· ἐπειδὴ δ' αὖται
παρδίδωναι αἱ ἡμέραι, πωλῶσι ὅπως ἐν βούληται.
Ὅστις δ' ἐν τῶν ἡμερῶν πλείστην ἀγορὴν παρῆλθον
φανήται, οὗτος καὶ παρὰ τῶν ἑταίρων καὶ παρ' ἡμῶν
ἄρματα καὶ τιμὰς τούτους. (28) Εἰ δὲ τις χρημάτων
προσδεῖσθαι νομίζει εἰς ἐμπολὴν, γνωστῆρας ἐμοὶ προ-
σγαγῶν καὶ ἐγγυητὰς ἢ μὴ πορεύεσθαι ἐν τῇ στρα-
τιῇ, λαμβανέτω ἐν ἡμέρᾳ ἔχοντα. Ἐγὼ μὲν δὲ ταῦτα

neum est frumentum nos jam tandem capiaturos, jam inde
massuales mole parandæ erant, quibus panem conficiamus:
nam id ex illis instrumentis, quibus fit panis, levissimum
est. Præterea comparari oportet etiam illa, quibus homines
infirmæ valetudinis indigent: nam horum moles est perexi-
gua, et si talis fortuna sit, eis maxime opus erit. Oportet
etiam habere iora: nam plurima tum hominibus tum equis
loris adligata sunt: quibus attritis et fractis cessare necesse
est, nisi vincula quis habeat. Quicumque autem et paltum
polire dilicet, et utile fuerit ascire non obliuisci. Profuerit
etiam simam ferre: nam qui hastam acuit, is animum quo-
que præterea nonnulli exacuit. Inest enim hic pudor qui-
dam, eum ignavum esse, qui hastam acuit. Oportet autem
ignorum etiam habere copiam et curribus et plaustris: nam
multis in negotiis et operibus, necesse est multis quoque
deficere. Præterea habere oportet instrumenta maxime
necessaria ad hæc omnia: non enim ubique adsunt omnes:
quod autem in diem satis fuerit, ad id efficiendum pauci
sunt qui non sufficiunt. Oportet etiam sarcinam et lignum
in curru quovis habere, et in iumento dossario dolabem
et falcem: nam hæc et cuique privatim usui sunt, et publice
frequenter utilitatem adferunt. Et quibus quidem ad citos
opus est, de iis vos duces militem gravis armaturæ illos
interrogate, qui vobis parent: non enim præsumendum
est quidquam horum, quo quis indigere possit: nam eorum
indigi nos erimus. Quicumque vero fumenta habere ju-
beo, vos impedimentorum præfetti inquirete, et qui non
habet, inunc ad parandum eis cogite. Vos autem, qui vias
exercitû sternendibus prægatis, habetis a me descriptos eos,
qui ex jaculatoribus, et sagittariis, et funditoribus reiecti
sunt: hos itaque cogere oportet, ex jaculatoribus quidem
qui sunt reiecti, ut sumpta securi lignum ad secundum apta
millent: qui ex sagittariis, ligone: qui ex funditoribus,
sarculo: hos pecto iis instructos cogere oportet, ante plu-
stra formatim incedere, ut si quid opus sit munienda via,
statim opus adgrediāmini, et ipse sciam, si mihi aliquorum
opera necessaria sit, unde ad usum meum mihi suadendi sint.
Ducam vero nobiscum et fabros ararios militaris status, et
lignarios, et sutores, cum instrumentis suis: ut quicumque
in re huiusmodi etiam artificis opus sit in exercitû, nihil
deficiat. Et hi quidem ad armatorum militum ordinibus
erunt soliti, quæ autem sciunt, mercede ei ministrant
qui velit: erunt in constituto loco. Quod si quis etiam
mercator sequi castra voluerit, ut aliquid vendat, is si intra
eos dies, qui necessario commentui ferendo præfiniti sunt,
aliquid vendere deprehenderit, omnibus spoliabitur. Post-
quam vero dies hi præterierint, quo pacto volet, vendet:
et quisquis et mercatoribus quam maxime rerum venalium
forum augere videbitur, is et a sociis, et a me munera et
honores consequetur. Quod si quis existimat, pecunia sibi
ad comprehensionem rerum opus esse, is cognitoribus, quique
spemant futurum, ut cum exercitû proficiantur, adductis,
ex ea, quam nos habemus, accipiat. Atque iuc equidem

προηγούμεν· εἰ δὲ τίς τι καὶ ἄλλο θέον ἑνόησεν, πρὸς ἐμὴν σημαίνει. (40) Καὶ ὁμαίμεν ὀπίοντες οὐ συνευξάσθε, ἐγὼ δὲ θέσομαι ἐπὶ τῇ ὁρμῇ· ὅταν δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς ἔρχη, σημαίνει. Παρεῖναι δὲ χρὴ ἅπαντας τὰ προειρημένα ἔχοντας εἰς τὴν καταγμένην χώραν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἑαυτῶν. (41) Ὑμεῖς δὲ οἱ ἡγεμόνες τὴν ἑαυτοῦ ἑκάστος τάξιν εὐταπεισάμενος πρὸς ἐμὴ πάντας συμβάλλετε, ἵνα τὰς ἑαυτῶν ἑκάστοι χώρας καταμάθῃτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ μὲν συνεσκευάζοντο, ὃ δὲ Κύρου ὀύτο. Ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν, ὁρμήτο σὺν τῷ στρατεύματι· καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἔξωστρατοπεύοντο ὡς θύοντες ἐγγύτητα, ὅπως εἰ τίς τι ἐπιτελεζόμενος εἴη, μεταβῆναι, καὶ εἰ τίς τι ἀνδείκνυται γνώη, τοῦτο ἐπιπαρεσκευάζοντο. (2) Κυνεζάρης μὲν σὺν τοῖν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος κατέμενεν, ὡς μὴδὲ τὰ οἰκία ἔρημα εἴη. Ὁ δὲ Κύρος ἱπορεύετο ὡς ᾄδοντες τάχιστα, τοὺς ἱππείας μὲν πρώτους ἔχων, καὶ πρὸ τούτων διατεταγμένους καὶ σκοπούς· αἱ ἀναβιβάζοντες ἐπὶ τὰ πρόσθεν εὐσκαπούμεναι· μετὰ δὲ τούτους ἦγε τὰ σκευοφόρα, ὅπου μὲν πεδινὸν εἴη, πολλοὺς ὁρμαθῶς ποιοῦμενος τῶν ἀμαζιῶν καὶ τῶν σκευοφόρων· ὅπισθεν δὲ ἡ φάλαγγς ἑταρομένη, εἰ τι τῶν σκευοφόρων ὑπολείποντο, οἱ προσεγγιζόντες τῶν ἀρρήτων ἐπεμύλοντο ὡς μὴ καλύοντο πορεύεσθαι. (3) Ὅπου δὲ στενωπέρα εἴη ἢ ὄρεα, διὰ μέσου ποιοῦμενοι τὰ σκευοφόρα ἔθεν καὶ ἔνθεν ἱπορεύοντο οἱ ὀπλοφόροι· καὶ εἰ τι ἐμποδίζοι, οἱ κατὰ ταῦτα γινόμενοι αὐ τῶν στρατευμάτων ἐπεμύλοντο. Ἐπορεύοντο δὲ ὡς τὰ πολλὰ αἱ τάξεις παρ' ἑαυτὰς ἔχουσαι τὰ σκευοφόρα· ἐπιτίετατο γὰρ πᾶσι τοῖς σκευοφόροις κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἑκάστον τάξιν ἵνα, εἰ μὴ τι ἀναγκασίον ἀποκαλούσι. (4) Καὶ σκευὸν δὲ ἔχων ὁ τοῦ ταξάρχου σκευοφόρος ἡγεῖτο γνωστὸν τοῖς τῆς ἑαυτοῦ τάξεως ὅσας ἀόρους ἱπορεύοντο, ἐπεμύλοντο τε λεγόμενοι οὕτως ἔχοντες ὡς μὴ ὑπολείποντο. Καὶ οὕτω ποιοῦντες οὕτως ἔχοντες ἴδον ἀλλήλους, ὅρα τι παρόντα ἅπαντα καὶ σωτέρα ἦν καὶ ὅσων τὰ θέοντα εἶχον οἱ στρατιῶται.

α. Ὡς δὲ οἱ πρόντες σκοποὶ ἔδοξαν ἐν τῇ πεδίῳ ὅρῳ ἀνθρώπων λαμβάνοντας καὶ γυλὸν καὶ ὕδα, καὶ πεδύγρια δὲ ἄωρον ἔτερα τοιαῦτα ἀνόντα, τὰ δὲ καὶ νεμέμενα, καὶ τὰ πρόσθεν αὐ ἐπαρῶντες ἔδοσαν κατακινῶντες μεταπειρῶμενοι ἢ κατὰ τὴν ἢ κοινῶν, ἐκ τούτων πάντων σχεδὸν ἐγίνωσκον ὅτι εἴη ποὺ πλησίον τὸ στρατόμα τῶν πολεμίων. (6) Ἐθῶς σὺν πέμπει πινὴ ὁ σάτοπαρχος ἀγγελοῦντα ταῦτα τῷ Κύρῳ. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε μένοντας ἐπὶ ταῦτα τὰς σκοπὰς, ὅτι ἐν αὐτῶν ὁρῶν ἐξαγγελλέων τῶν δ' ἐπεμύλιν ἱππέων εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐκέλευσε παραβῆναι συλλαβὴν τινος τῶν ἀνὰ τὸ πεδίων ἀνθρώπων, ὅπως σαφέστερον μάθωνεν τὸ θν. (7) Οἱ

predico: si quis vero aliud quiddam, quod factio sit opus, perspicit, mihi significet. Ac vos quidem hinc digressi vasa colligite; ego protectionis causa rem sacram faciam: cum vero res divine recte se habent, signum dabo. Debeant autem adesse omnes cum his quae praedicta sunt, ad locum constitutum, apud duces suos. Vos vero, duces, ubi summi quoque ordinis instruxeritis, ad me convenietis omnes, ut eos singuli locos percipiat.

CAPUT III.

Hic illi auditis, ad iter sarcinis compositis se comparabant: Cyrus vero rei divinae dabat operam. Ubi vero sacrificia bene se habuerunt, cum exercitu progredi coepit: ac primo quidem die metatus est castra loco, quam potuit, proximo, ut si quis aliquae rei esset utilis, eam quæreretur, et si quis esse sibi aliqua opus animadverteret, eam etiam sibi compararet. El Cyaxares quidem cum tertia parte Medorum remansit, ut domi solitudo non esset. Cyrae quam celerissime poterat, faciebat iter, equites quidem primo loco constituens, et ante hos exploratores et speculatores anteriora semper in loca, quae ad speculandum essent commodissima, praenitit: post hos agebat impedimenta, multos, ubi quidem planities esset, plantarum et impedimentorum globos faciens: hos cum a tergo sequeretur phalanx, si quid impedimentorum a tergo relinqueretur, praefecti qui in ea incidere curabant, ut in progressu non impedirentur. Ubi vero angustior erat via, milites armati repositis in medium impedimentis, hinc et illic incedebant; ac si quid impediret, milites ad hanc constituti in eo curam adhibebant. Plerumque vero sic cohortes iter faciebant, ut apud se non haberent impedimenta: omnibus enim qui impedimentis ferendis operam dabant imperatum erat, ut quique propter cohortem suam progrediretur, nisi quid rei necessarium videret. Atque is etiam cui centurionis sarcinarum vectura curae erat praebat, cum signo centurionis sui quod militibus ejusdem cohortis notum esset: itaque castrum faciebant iter, et vehementer intentus erat quilibet, ne qui suorum a tergo reliqueretur. Quod cum facerent, necesse non erat ut se mutuo quarent: et omnia praesto magisque salva erant, et eis quibus esset opus citius milites habebant.

Ceterum speculatores antegressi cum viderentur in planitie videre homines, qui et pabulum et ligna sumerant, et aspicerent istidem iumenta, quae ejusmodi alia portarent, aliqua quae pascerentur, et remotiora loca intendo, animadvertente sibi viderentur, vel fuscum vel pulverem in sublimine ferri: de his omnibus fere intelligebant, hostium copias alicubi esse in propinquo. Itaque speculatores praefectus etiam quendam mittit, qui Cyro ista nuntiaret. Is autem ubi haec audisset, mandavit illis, ut sic ipsi in speculis manerent, ac quicquid semper novi conspicerent, sibi resumerent: praeter equitum cohortem ulterius missi, mandavique darent operam ut quosdam illorum qui erant in planitie comprehenderent, quo certius id quod esset cogn-

μὲν δὲ ταχθέντες τοῦτο ἐπραττον. Αὐτοὺς δὲ τὸ ἄλλο στρατεύμα αὐτοῦ καταγίγνεν, ὅπως παρασκευάσειντο ὅσα ὅτεο χρήται πρὶν πᾶν θυεῖναι. Καὶ πρῶτον μὲν ἀριστὴν παρηγγύησεν, ἔπειτα δὲ μένοντας ἐν ταῖς τάξεσι τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖν. (8) ἔπει δὲ ἡρίστησαν, συνικαλέσθη καὶ ἱππῶν καὶ πεζῶν καὶ ὀρμάτων τοὺς ἡγεμόνας, καὶ τῶν μηχανῶν δὲ καὶ τῶν σκευοφόρων τοὺς ἀρχοντας καὶ τῶν ὀρμαμαζῶν καὶ αὐτοὶ μὲν συνήσαν. (9) Οἱ δὲ καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον συλλαβόντες ἀνθρώπους ἤγαγον· οἱ δὲ συλλαβόντες ἀνερριπτόμενοι ὑπὸ τοῦ Κύρου ἔλεγον ὅτι ἀπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰεν, προελθόντες ἐπὶ γλῶσσαν, οἱ δ' ἐπὶ ὕψος, παρελθόντες τὰς προφυλακὰς διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ σπάνια πάντα εἶναι. (10) Καὶ ὁ Κύρος ταῦτα ἀκούσας, Πόον δὲ, ἔρη, ἀπεστὶν ἐνθεν τὸ στρατεύμα· Οἱ δ' ἔλεγον ὅτι ὡς δύο παρασάγγας. Ἐπὶ τούτοις ἤρτε ὁ Κύρος, Ἡμίον δ', ἔρη, λόγος τις ἦν παρ' αὐτοῖς· Ναὶ μὲν Δία, ἔρασαν, καὶ πολὺς γὰρ ὁ ἀγὼς ἔδη εἴητε προσόντες. Τί οὖν; ἔρη ὁ Κύρος, ἡ καὶ ἔχαρον ἀκούοντας ἰόντας· τοῦτο δὲ ἐπῆρτο τῶν περὶ τῶν ἑνέκα. Οὐ μὲν Δία, εἶπον ἐκείνοι, οὐ μὲν δὴ γ' ἔχαρον, ἀλλὰ καὶ μάλα θηῖοντο. (11) Νῦν δ', ἔρη ὁ Κύρος, τί ποῖσιν; Ἐκτάσσονται, ἔρασαν καὶ ἄγχι δὲ καὶ τρίτην ἡμίραν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπραττον. Ὁ δὲ τάττων, ἔρη ὁ Κύρος, τίς ἐστιν; Οἱ δὲ ἔρασαν, Αὐτοὺς καὶ Κροίσος καὶ σὺν αὐτῷ Ἑλλήν τις ἀνὴρ, καὶ ἄλλος δὲ τις Μήδης ὅπως μύθοις εἰλεγτο συγὰς εἶναι παρ' ὁμήων. Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἄλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, λαβεῖν μοι γένετον αὐτὸν ὡς ἐγὼ βούλομαι.

12. Ἐκ τούτου τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπάγειν ἐκέλευσεν, εἰς δὲ τοὺς παρόντας ἄλλων τὴν ἀνάγητο. Ἐν τούτῳ δὲ παρῆν ἄλλος αὐτὸν τοῦ σκοπάρχου, λέγων ὅτι ἱππῶν τάξις μεγάλη ἐν τῷ πεδίῳ προραίνοντο καὶ ἡμεῖς μὲν, ἔρη, εἰσάγομεν εἰσέναι αὐτοὺς βουλευόμενοι ὡς ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ στρατεύματος. Καὶ γὰρ πρὸ τῆς τάξεως ταύτης ἄλλοι ὡς τρέφοντες ἱππεῖς συγγόν προελκύνουσι, καὶ μέντοι, ἔρη, κατ' αὐτοὺς ἡμεῖς, ἴσως βουλευόμενοι λαβεῖν, ἦν δύνανται, τὴν σκοπὴν ἡμεῖς δὲ ἴσμεν μὴ δικὰς οἱ ἐπὶ ταύτης τῆς σκοπῆς. (13) Καὶ ὁ Κύρος ἐκέλευσε τὴν περὶ αὐτῶν αἰετὸν ἱππῶν εἰσάγειν ὑπὸ τὴν σκοπὴν ἀδελφούς τοὺς πολεμίους ἀτρεμένους εἶναι. Ὅταν δὲ, ἔρη, ἡ δικὰς ἡ ἡμετέρα λείπῃ τὴν σκοπὴν, ἐξαναστάντες ἐκθέσθε τοὺς ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὴν σκοπὴν. Ὡς δὲ ὁρᾷς μὴ λυκῶναι οἱ ἀπὸ τῆς μεγάλης τάξεως, ἀνέβηθε σὺ, ἔρη, ὦ Ὑστάσπα, τὴν γλῶσσαν τῶν ἱππῶν λαβὼν καὶ ἐπιδράνθῃ ἐναντίως τῇ τῶν πολεμίων τάξει. Διότις δὲ οὐδαμῶς εἰς ἀφάνει, ἀλλ' ὅπως αἱ σκοπαὶ σοὶ διαμείνουσι ἐπιμεληθεὶς πέριθ. Ἦν δ' ἄρα ἀναστάντες τινες τὰς δεξιὰς προστάσσουσιν ἡμῖν, δεξέσθε γλῶσσαν τοῦ ἀνδρός.

14. Ὁ μὲν δὲ Ὑστάσπης ἀπὸν ἐπὶ λείπεται οἱ δ' ὑπερέτει θλαυνον εὐθὺς ὡς ἐκέλευσεν. Ἀπαντῇ δ' αὐτοῖς καὶ δὴ ἐνδοξὸν τῶν σκοπῶν Ἀράσπας σὺν τοῖς θεραπου-

scere posset. Ac illi quidem, quibus id negotii datum erat, hoc faciebant: Cyrus ipse copias reliquas ibidem disponebat, ut pararentur ea quibus opus esse arbitraretur, antequam omnino congregerentur. Ac primum quidem edixit uti praeherent, deinde ut suis in ordinibus manerent ac providerent quod imperaretur. Praeui autem cum essent, equitum, pedum, currum duces, atque etiam machinarum, impedimentorum, harnamatarum praefectos convocavit. Et hi quidem convenerunt: si vero interest qui in planitie excurrerant, homines comprehensos adducebant. Cumque a Cyro interrogarentur ii, qui capti erant, aiebant se hostium ex castris esse, ac processisse partim pabulatum, partim lignatum, praeteregressos primas excubias: etenim propter exercitus multitudinem rara esse omnia. Et Cyrus his auditis, Quanto, inquit, intervallo huc exercitus adest? Parasangs fere duas, aiumt illi. Post haec eos interrogans Cyrus, An de nobis erat, inquit, apud ipsos aliquis rumor? Erat profecto, inquam, et quidem magnus: ultimum vos adventare et prope jam adesse. Quid igitur? ait Cyrus, cum id audirent, an gaudebant? (hoc autem eorum, qui aderant, causa quaerebatur.) Non profecto, respondit illi, non sane gaudebant, sed admodum etiam agebantur. Nam vero, ait Cyrus, quid agunt? Instruunt, inquam; atque in hoc ipso tum heri, tum noliustertius occupati fuerunt. Et quis eos instruit? ait Cyrus. Cursus ipse, inquam, et cum eo Graecus quidam, et alias quidam Medas: hic quidem a vobis venisse transfuga dicebatur. Verum, o maxime Jupiter, inquit Cyrus, ultimum eum capiam, uti cupio.

Secundum haec captivos abiaci jussit, et ad eos, qui aderant, quasi dicturus aliquid, se parabat. Interea quidam alius a speculatoreum aderat profecto, qui magnum equitum agmen in planitie conspici dicebat: Ac nos quidem, inquit, suspicamus eos proventi studio contemplandi hanc exercitum. Nam ante hanc turmam alii equites fere triginta celeriter adveniant et quidem nos ipsos versus: fortasse quod speculam hanc, si quidem possint, occupare velint: nos autem in ista specula tantummodo decem sumus. Et Cyrus nonnullos equites ex iis quos semper circum se habebat, provectos sub ipsam usque speculam clam hostibus immotos ibi consistere jussit. Ubi vero, ait, decuria vestra speculam deseruerit, tum vos ex insidiis exsurgite, eosque invadite, qui speculam conscenderint. Atque ut vos magna illa non ledat turma, egredere tu, inquit, adversus hos, Hystaspas, equitibus mille adsumptis, et in consequum hostili agminis adverso agmine prodi. Nequaquam vero persequaris eos usque ad loca tibi non perspecta, sed ubi curaveris, ut tunc constanter maneat speculæ, progreditor. Quod si qui porrectis dextris ad vos adveniant, eos amanter excipite.

Hystaspas itaque discedens arma sumebat; et Cyri statim milistri, quemadmodum imperarat, avehebantur. Illis autem Araspas cum famulis cis ipsas etiam speculas ostendit.

σιν, ὁ πεμψθεὶς πάλαι κατόσκοπος, ὁ φύλαξ τῆς Σου-
σίδος γυναικός. (15) Ὁ μὲν οὖν Κύρος ὡς ἤκουσεν,
ἀναπατήσας ἐκ τῆς ἔβρας ὑπέστηται αὐτοῦ καὶ ἰδεῖσθαι
αὐτὸν ὅδε ἄλλοι, ὥσπερ αἰδοί, μηδὲν εἰδότες ἀπατελημένοι
ἦσαν τῶν πράγματων, ἕως ὃ Κύρος εἶπεν, Ἄνδρες φίλοι,
ἦκαί ἡμῖν ἀνὴρ ἀριστος. Νῦν γὰρ ἔδει πάντας ἀνθρώ-
πους δεῖ εἰδέναι τὰ τούτου ἔργα. Οὗτος οὐτε αἰσχροῦ
ἡτιηθείς οὐδένος ὄχιτο οὐδ' ἐμὲ φοβήθει, ἀλλ' ἐπ'
ἐμοῦ πεμψθείς ὅπως ἡμῖν μαθὼν τὰ τῶν πολέμων σα-
φῶς τὰ ὄντα ἐξαγγέλειεν. (16) Ἄ μὲν οὖν ἐγὼ σοὶ ὑπε-
σχόμην, ὦ Ἀράσπα, μέμνημαί τι καὶ ἀποδώσω σὺν
τούτοις πλοῖσι. Δίκαιον δὲ καὶ ἡμεῖς πάντας, ὦ ἄνδρες,
τούτων τιμᾶν ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα· ἐπὶ γὰρ τῶν ἡμετέρων
ἐγχαῖν καὶ ἐκινδύνους καὶ αἰτίαν ὑπέρσχευ' ἔδωκάν τε.
(17) Ἐκ τούτου δὲ πάντας ἡπαύοντο τὸν Ἀράσπην καὶ
ἰδεῖσθαι αὐτόν. Εἰπόντος δὲ Κυροῦ οἱ τούτων μὲν τοίνυν
εἴη ἔτι, Ἄ δὲ καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι, ταῦτ', ἔφη, διη-
γοῦ, ὦ Ἀράσπα, καὶ μηδὲν ἐλάττω τοῦ ἀληθοῦς μηδὲ
μαῖου τὰ τῶν πολέμων. Κρίττον γὰρ μέγιστον οὐθέν-
τας μάχῃσιν ἰδεῖν ἢ μάχῃ ἀκούσαντας ἰσχυρότερα ἐδρί-
σκουσιν. (18) Καὶ μὲν, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὡς σαφιστάτῃ
γ' ἂν εἰδείην ὅπως τὸ στρατεύμα ἐστὶν ἵπποισιν συν-
εἰσέτατον γὰρ παρὰν αὐτούς. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κύ-
ρος, οὐ τὸ πλεῖστον μόνον ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν τάξιν
αὐτῶν; Ἐγὼ μὲν καὶ μετὰ δέ, ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὡς
διανούσονται τὴν μάχην ποιησέσθαι. Ἄλλ' ὅμως, ἔφη
ὁ Κύρος, τὸ πλεῖστον ἡμῖν πρῶτον εἰπεῖν ἐν κεφαλῇ.
(19) Ἐμῖνοι τοίνυν, ἔφη, πάντες καταγμένοι εἰσὶν ἐπὶ
τρίκοντα τὸ βάθος καὶ περὶ καὶ ἵπποισι πλὴν τῶν Αἰ-
γυπτίων οὐκ ἔχουσιν ἀμφοὶ τὰ τεταρτάκοντα στάδια·
πάνυ γὰρ μοι, ἔφη, ἐμείλησεν ὥστε εἰδέναι ὅπως κα-
τεῖχον χωρίον. (20) Οἱ δ' Αἰγύπτιοι, ἔφη ὁ Κύρος, πῶς
εἰσι καταγμένοι; οἱ εἶπας Πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. Τού-
τους δὲ οἱ μυριάρχοι ἐπαύοντο εἰς ἐκαστὸν πανταχ' ἔτι
μυριοστὴν ἐκάστην· τούτων γὰρ οἱ σὺ καὶ οἱ αἰεὶ νόμον
ἔρασαν εἶναι τῶν τάξεων. Καὶ ὁ Κροῖσος μόνον μάλα
ἄκων συνεχώρησεν αὐτοῖς οὕτω τάττεσθαι· ἐβούλετο
γὰρ οἱ πλείστον ὑπερβαλλήσθαι τοῦ σοῦ στρατεύ-
ματος. Πρὸς τί δὲ, ἔφη ὁ Κύρος, τοῦτο ἐπιθυμῶν;
Ἦ καὶ μετὰ δέ, ἔφη, τῶν περιττῶν κυκλωσόμενος. Καὶ
ὁ Κύρος εἶπεν, Ἄλλ' οὐτοὶ ἂν εἰδείην εἰ οἱ κυκλωμένοι
κυκλωθεῖν. (21) Ἄλλ' ἂ μὲν παρὰ σοῦ καιροῦ μεθεῖν,
ἀναπαύσασθαι ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ, οὕτω ποιεῖν νῦν
μὲν ἐπειδὴ ἐνθόσδε ἐπιδόχηται, ἐπὶ καὶ ἄλλοις καὶ τὰ τῶν
ἵππων καὶ τὰ τῶν οὐτῶν οὐκ ἐπὶ πολλῆς· πολλὰ γὰρ μικροῦ
ἐνδοῦ καὶ ἀνὴρ καὶ ἵππος καὶ ἀρμα ἀγρίων γίνεσθαι
αὐτοῖς δὲ πρῶτα, ἕως ἂν ἐγὼ θύμῃμαι, πρῶτον μὲν χρὴ
ἀριστοῦ καὶ ἀνδρὸς καὶ ἵππου, ὅπως δ' εἰ ἂν πρῶ-
τον δὲ καιροῦ ἢ μετὰ τούτου ἡμῖν ἐνδοῦ· εἴπωτα δὲ σὺ,
ἔφη, ὦ Ἀράσπα, τὸ δεῖν καὶ ἕως ἔγωγε ὥσπερ καὶ ἐγὼ,
καὶ οἱ ἄλλοι μυριάρχοι ἥπειρ ὅτιν ἐγὼ· ὅμοι δὲ τοῦ
ἀγρίου ὅπως οὐδὲν ἀρματὶ καιροῦ καὶ ἵππου μετα-
ζωγῆναι. Παραγγεῖλα δὲ τοῖς ταξιάρχουσιν καὶ λο-
χαγοῖς ἐπὶ φάλαγγας καθίστασθαι εἰς δύο ἔχοντας ἐκα-

rit, is qui dudum explorator missus fuerat, Susie mulieris
custos. El Cyrus quidem, cum ut vidit, exsilens de sella
progressus est ei obviam et dextra hominem exceptit: ce-
teri, qui nihil horum scirent, in laeta erant obstupescit, ut
par erat credi: donec Cyrus ait, Vix ad nos optime venit,
amici. Nam scire jam omnes homines hujus oportet facino-
ra. Hic neque nilis re turpi victus, neque formidine mei
perterritus discessit; sed a me missus, ut hostium rebus co-
gnitis, quo loco essent, certo nobis remitteret. Tibi qui-
dem, Araspas, quem sum pollicitus, et memini et praestabo
cum his omnibus. Vos autem omnes etiam equum est,
miles, hanc, ut virum fortem, honore prosequi: nam
commodi nostri causa tum periculo se obtulit, tum cri-
men, quo premebatur, in se sustinuit. Tum vero Araspas
omnes salutes amplectebatur, et destris excipiebat.
Cum autem dixisset Cyrus, satis jam istorum esse; Quae au-
tem scire nos ex re nostra fuerit, inquit, narra nobis, Ara-
spa, neque res hostium praeter veritatem extenua. Nam
melius fuerit, nos arbitratos majora, deinde minora videre,
quam auditis minoribus, majora reperire. Enimvero, in-
quit Araspas, operam dedi ut quam certissime cognoscerem
quantus sit illorum exercitus: nam praesens una cum aliis
aciem eorum instruxi. Tu igitur, inquit Cyrus, non eorum
modum numerum, verum etiam aciei rationem teneas? Teneo
perfecto, inquit Araspas, atque etiam quo pacto praedium
insire cogitat. Tu tamen, ait Cyrus, primum nobis eorum
multitudinem summam expositis. Sunt igitur illi, inquit,
omnes et pedites et equites instructi ad tricenae in altitu-
dinem, exceptis Aegyptiis: occupant autem hi fere spatium
quadraginta stadiorum: mihi enim, inquit, admodum cume-
ruit, ut quantum loci occuparent aciem, Aegyptii vero, ait
Cyrus, quo pacto, instructi sint, dicito: alebas enim, ex-
ceptis Aegyptiis. Nimirum hos denum millium praefecti ita
instruebant, ut quilibet denum millium acies in centenos
esset ab omni parte disposita: nam dum quique sibi hanc
ordinum legem esse dicebant. Cressus sane perquam lavi-
tus eis concessit ut hoc modo instruerentur: quippe phalan-
gem suam sic extendere volebat, ut tuum ultra exercitum
quam longissime porrigeretur. At quamobrem, ait Cyrus,
id cupiebat? Ea profecto de causa, ut exasperante copias
tuas multitudine circumdaret. El Cyrus ait, At hi cogno-
scent, an qui circumdari volunt, circumdari possint. Sed
enim quae ex te didicisse nostram erat in rem, audivimus:
vobis autem ita, viri, faciendum est: nunc quidem, post-
eaquam hinc abieritis, tum equorum arma, tum vestra
inquit; nam saepe numero exigua re deficiente et viri, et
equus, et curvus inutilis redditur: cras autem nunc dum sa-
crum ego rem peragam, primum et velle et equis vescendum
erit, ut quicquid fieri semper opportunum fuerit, nihil nobis
desit quo minus id conficiamus: deinde tu, inquit, Araspas,
coram dextrum tene, uti euse teues, ac ceteri itidem denum
millium praefecti servate quem hunc locum obtinetis: nam
ubi prope odest certamen, cum sit consensendum, non juncti
jam equi in curru commode mutari possunt. Deumaltem
vero cohortium praefectis et ductoribus manipulorum, ut
in phalange consistant, singulis manipulis bicerium divi-

στον τὸν λόγον. Ὁ δὲ λόγος ἦν ἑκατὸς εἰκοστέτταρες.

22. Καί τις εἶπε τὴν μαχηάρχην, Καὶ δοκούμέν σοι, ἔφη, ὦ Κύρε, ἱκανῶς εἶναι εἰς τοσούτους τεταγμένους πρὸς οὕτω βαθεῖαν φάλαγγα; Καὶ ὁ Κύριος εἶπεν, Αἱ δὲ βαθεύονται φάλαγγες ἡ εἰς ἐκτείνεσθαι τοὺς ὅπλους τῶν ἐναντίων τί σοι, ἔφη, δοκοῦσιν ἡ τοὺς πολεμικοὺς ἵστασιν ἡ τοὺς συμμάχους ὠραιοῖν; (23) Ἐγὼ μὲν γάρ, ἔφη, τοὺς εἰς ἑκάτον τούτους ὁπλίτας εἰς μύρους ἂν μέλλον βουλοίμην τετάχθαι· οὕτω γὰρ ἂν ὁλαχίστοις μαχοίμεθα. Ἐξ ὧν μόντοι ἐγὼ τὴν φάλαγγα βαθεύω οἶμαι ὅλην ἐνεργὸν καὶ σύμπαχον ποιήσειν αὐτὴν ἐαυτῇ. (24) Ἀκοντιστὰς μὲν ἐπὶ τοῖς θεωρακοφόροις τάξω, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκοντισταῖς τοξότας. Τούτους γὰρ προτοστάτας μὲν τίς ἐν τάττοι, οἱ καὶ αὐτοὶ ὁμολοῦσι μεθιεμῖαν μάχην ἂν ὑπομείναι ἐκ χειρὸς; προδιδοχμένοι δὲ τοὺς θεωρακοφόρους μενοῦσι τε, καὶ οἱ μὲν ἀκοντίζοντες, οἱ δὲ τοξοῦντες, ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων λυμναίνοντες τοὺς πολεμικοὺς. (25) Ὅτι δ' ἂν κακουρή τις τοὺς ἐναντίους, ὅλην ἐν παντὶ τούτῳ τοὺς συμμάχους κορυφίει. (26) Τελευταίους μόντοι στήσω τοὺς ἐπίπτοι καλουμένους. Ὑπερ γὰρ οὐκ αὐτοὶ ἀνευ ληλαστέματος ὄντορ οὗτοι ἀνευ τῶν στήθων ποιοῦνται οὐδὲν ὄρατος, οὕτως οὐδὲ φάλαγγος οὗτ' ἀνευ τῶν πρώτων οὗτ' ἀνευ τῶν τελευταίων, εἰ μὴ ἀγῆδοι ἔσονται, ὄρατος οὐδέν. (27) Ἀλλ' ὁμοῖα τε, ἔφη, ὡς παραγγέλλω τάττεσθαι, καὶ ὁμοῖα οἱ τῶν πελταστῶν ὄντοντες ἐπὶ τούτοις ὠκύντες τοὺς λόγους καθίσταται, καὶ ὁμοῖα οἱ τῶν τοξοῦντων ἐπὶ τοῖς πελτασταῖς ὠκύντες. (28) Σὺ δὲ ὅς τῶν ἐπὶ πᾶσιν ὄντων τελευταίους ἴχνην τοὺς ἀνδρας παραγγέλλει τοὺς ἑαυτοὺς ἐπαρᾶν τε ἐκαστὸν τοὺς καθ' αὐτὸν καὶ τοὺς μὲν τὸ δῖον ποιοῦντες ἐπιμαλύνειν, τοὺς δὲ κακωνομένους ἀπειλεῖν ἰσχυροῦς ἦν δὲ τις στέρηται προδιδόναι θέλων, θανάτῳ ζημιῶν. Ἐργον γὰρ ὅστι τοὺς μὲν προτοστάτας θαρβύνειν τοὺς ἱππομένους καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ὁμοῖα δὲ δαί τοὺς ἐπὶ πᾶσι τεταγμένους πλείους φόβον παρέχειν τοῖς κακῶς τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμικῶν. (29) Καὶ ὁμοῖα μὲν ταῦτα ποιεῖται. Σὺ δὲ, ὦ Βραδάτα, ὅς ὄντως τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς, οὕτω ποιεῖς ὅπως τὰ ζυγῇ τὰ τοὺς πύργους ὄντοντα ἔθεται ὡς ἐγγύτατα τῆς φάλαγγος. (30) Σὺ δὲ, ὦ Δαούχε, ὅς ὄντως τῶν σκευοφόρων, ἐπὶ τοῖς πύργοις [καὶ ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς] ὄντας πάντας τῶν τοσούτων στρατῶν· οἱ δὲ ὑπερέται σου [τῶν ὄντων] ἰσχυρῶς κολαζόντων τοὺς προδόντας τοῦ καιροῦ ἡλειπομένους. (31) Σὺ δὲ, ὦ Χαρόδουχε, ὅς ὄντως τῶν ὀφθαλμοῦν αἱ ὄντοντες τὰς γυναικας, κατιστήσῃ αὐτὰς τελευταίας ἐπὶ τοὺς σκευοφόρους. Ἐπόμενα γὰρ ταῦτα πάντα καὶ πλείους ὄντων παρῆναι καὶ ἐνδραῖναι ἡμῖν ἔχουσαι ἔσονται, καὶ τοὺς πολεμικοὺς, ἢν καλοῦσθαι πειρῶνται, μεῖζον τὴν περιβολὴν ἀναγκάσει ποιῆσαι· ὅσοι δ' ἂν μεῖζον χωρὶν περιβάλλονται τοσούτῳ, ἀνάγκη αὐτοὺς ἀσθενεστέρους γίγνεσθαι. (32) Καὶ ὁμοῖα μὲν οὕτω ποιῆται· σὺ δὲ, ὦ Ἀρτάοχε καὶ Ἀρταγέρση, τὴν χιλοστὴν ἐκείνην τῶν σὺν ἡμῖν παῶν ἐπὶ τούτοις ἔχετε. (33) Καὶ σὺ, ὦ Φαρνοῦχε καὶ Ἀσιαδά-

σι. Exami autem manipuli singuli milium viginti quatuor.

Et quidam e denum millium praefectis, An videmus tibi, Cyre, inquit, si quidem in tot ordinati sinus, adversus tam densam phalangem suffecturi? Et Cyrus, Densiores quae sunt phalanges, ait, quam ut armis ad hostes possint pertere, quid tibi videatur hostibus adferre damna, socia quid commodi? Equidem, ait, hos in centenos ordinatos gravis armaturae milites mallem in decies milenos esse dispositos: nam hoc modo cum paucissimis dimicaremus. At quo militum numero phalangis mox constabit altitudo, futurum arbitror, ut tota strenua reddatur, et ad opem multos ferendam prompta. Jaculatores quidem post loricatorum dispo- nam, et post jaculatores, sagittarios. Quis enim eos in acie prima constituit, qui fatescant ipsi nullam se omnino pagnam sustinere posse? At si loricator ante se hostibus op- positos habeant, subsistent: et illi quidem tela vibrando, bi sagittas emittendo super omnes ante collocatos, hostibus perniciem facient. Quocumque autem maledicio hostes quia infestat, eo similiter omni socios sublevat. Postremos vero colloco, qui omnium ultimi vocantur. Nam quemadmo- dum domus nec sine lapidem lectorum compositione firma, nec absque iis qui lectum faciunt. illam ad rem utilis est, sic neque phalangis vel absque primis vel absque ultimis, si strenui non fuerint, utilis est usus. At vestros ordines, uti precipio, instruite; ac vos pelastarum praefecti, post hos vestros ilidem manipulos disponite; vosque praefecti sagittariorum, ilidem post pelastas. At tu, qui praefectus es ultimis omnium, extrema esto in acie cum tuis, et eisque praecipe, ut quique suas respiciendo observet, et officium facientes adhortetur, ignaviores minitabundus acriter in- crepet: quod si quia tergum vertat, prodendi consilio, eum morte multet. Est enim eorum qui principe constituti sunt loco munus, ut sequentes verbis et factis animosos efficiant: vos autem, qui post omnes istic collocati, etiam metum hostili maiorem ignavia incurrere debetis. Ac vos quidem haec facite. Tu vero, Bradata, qui praefectus es iis quibus machinae curae sunt, sic fac, ut vehicula iugalia, quae turres vebunt, quam proxime phalangem sequantur. Tu, Dauche, qui praefectus es sarcinarius, post turres et machinas copias ejusmodi omnes ducito: et ministri tui vehementer in eos gregales animadvertant, qui vel intempestive praecesserint vel a tergo manserint. Tu, Carduche, qui harmamavis mille- res velutibus es praefectus, postremo eas loco post impedi- menta constitue. Nam si haec omnia sequuntur, et multi- tudinis opinionem prebeant, et in iudicia strenui faculta- tem nobis suppeditant, et cogunt hostes, si quidem cir- cumsedere nos velint, ut maiorem ambitum faciant: quanto autem majus spatium circumdando complectantur, tanto necesse est imbecilliores fiant. At vos quidem ita facite: tu vero, Artaoxe, et tu Artagera, uterque mille pedites: ex his qui vobiscum sunt, post hos habete. Tuque, Pharna- che, et tu Asiadata, equites illos mille, quibus praestis-

τα, τὴν τῶν ἱππέων χλίσαντες ἕς ἑκάτερος ἄρμα ὑμῶν μὴ συγκατατάττει εἰς τὴν φάλαγγα, ἀλλ' ὀπισθεν τῶν ἄρμακων ἐπολιέσθαι καθ' ὑμᾶς αὐτοὺς ἔπειτα πρὸς ἐμὲ ἤκατε σὺν τοῖς ἄλλοις ἡγαμέσιν. Οὕτω δὲ οἱ ὑμεῖς παρεσκευάσθητε ὡς πρῶτους δεῖσιν ἀγωνίζεσθαι. (31) Καὶ σὺ δὲ ὁ ἄρμον τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλαις ἀνδρῶν, ὄπισθεν τῶν ἄρμακων ἐκείνου ποιεῖς δ' ὅ, τι ἂν σοι παραγγέλλῃ Ἀρταγέρσης. (32) Ὑμεῖς δ' οἱ τῶν ἄρμάτων ἡγαμένοι διακληροσάμενοι, ὁ μὲν λαὸν ὑμῶν πρὸ τῆς φάλαγγος τὰ μεθ' ἐαυτοῦ ἐκείνους ἔχον ἄρματα καταστήσατω· αἱ δ' ἑταραὶ ἐκαστοῦ τῶν ἄρμάτων, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς στρατιᾶς στοικῶσα ἐπίσθω τῇ φάλαγγι ἐπὶ αἵρας, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐνυμῶν. (33) Κύρος μὲν οὕτω διατάττει.

Ἀβραδάτας δὲ ὁ Σούρων βασιλεὺς εἶπεν, Ἐγὼ σοι, ὦ Κύρε, θελούσους ἐρίσταμαι τὴν κατὰ πρόσωπον τῆς ἀντίας φάλαγγος ταῖν ἔχειν, εἰ μὴ τί σοι ἄλλο δοκῇ. (34) Καὶ ὁ Κύρος ἀγαθὸς αὐτὸν καὶ δεξιωσάμενος ἐπήρετο τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἄρμασι Πέρσαις, Ἥ καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ταῦτα συγχωρεῖται· Ἐπεὶ δὲ ἐκείνους ἀπεκρίναντο ὅτι οὐ καλὸν εἶη ταῦτα ὑρίσθαι, διεκλήρωσεν αὐτοὺς, καὶ ἔλαχεν ὁ Ἀβραδάτας ἥπερ ἐρίστατο, καὶ ἐγένετο κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους. (35) Τότε μὲν δὴ ἀπόντες καὶ ἐπιμηχθέντες ὡν προείπον ἐδεικνυομένους καὶ φυλακῆς καταστησάμενοι ἐκαμψήσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρὸς Κύρος μὲν θύετο, ὁ δ' ἄλλος στρατὸς ἀριστήσας καὶ σπουδᾶς ποιησάμενος ἐξοπλίκετο πολλοὺς μὲν καὶ καλοὺς γιγῆσι, πολλοὺς δὲ καὶ καλοὺς θώραξι καὶ κράνησιν ὥπλιζον δὲ καὶ ἱπποὺς προματωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις καὶ τοὺς μὲν μονόπλους παραμυριδίους, τοὺς δ' ὑπὸ τοῖς ἄρμασιν ὄντας παραμυριδίους ὥστε ἥστραπτε μὲν χαλκῷ, ἦνθη δὲ φοινίκισι πῖσσα ἡ στρατιὰ.

2. Καὶ τῷ Ἀβραδάτᾳ δὲ τὸ τετραβήμων ἄρμα καὶ ἱππων ὀκτὼ παγκράτους ἐκαστόμαχτο. Ἐπεὶ δ' ἐμάλλε τὸν λινοὺν θώρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύσθαι, προσφέρει αὐτῷ ἡ Πάνθηα χρυσοῦν καὶ χρυσοῦν κράνος καὶ περιβραχιόνια καὶ φέλια πλατιά περὶ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν καὶ γιγῶνα πορφυροῦν ποδῆς στολιδωτὴν τὰ κάτω καὶ λάρυν ὑακινθινοβαφῇ· ταῦτα δ' ἐποίησάτο λάρνα τοῦ ἀνδρὸς ἐκμετρησαμένη τὰ ἐκείνου δόξα. (3) Ὁ δὲ ἰδὼν ἐθαύμασε τι καὶ ἐπῆρετο τὴν Πάνθειαν, Σὺ δέησος, ὦ γόνυ, συγκράσσα τὸν στυγῆς κόσμον τὰ δόξα μοι ἐποίησας· Μὴ δ' ἴ, ἔφη ἡ Πάνθηα, οὐκ οὐκ τὴν γὰρ πλείωτον ἔχον σὺ γὰρ ἔμοιγε, ἦν καὶ τοῖς ἄλλοις παντὸς ὀφθαλμοῦ ἐμοὶ δοκεῖν εἶναι, μέγιστος κόσμος ἐστίν. Ταῦτα δὲ λέγουσα δῖα ἐνέθου τὰ δόξα, καὶ λανθάνει μὲν ἐπιρριπτο, ἐλαίετο δὲ αὐτῇ τὰ δάκρυα κατὰ τὸν παρειῶν.

1. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρόσθεν ὧν ἀξιοθέατος ὁ Ἀβραδά-

uterque, ne in phalange una cum ceteris disponite, sed armis vosmet pone harmamaxas seorsum ipsi instructi: deinde cum ducibus ceteris ad me accedite. Sic autem paratos vos esse oportet, quasi primi praelium sitis iuturi. Tu quoque, illorum qui in camelis sunt impositi praefecte, pone harmamaxas locum obtineo; et quidquid Artageras imperarit, facito. Vos autem curruum duces, cum sortem duxeritis, cui vestrum id sorte obtenerit, is ante phalangem suos centum curruum constituit: de ceteris curruum centuriis altera quidem ad latus dextrum exercitus longo agmine procedens, phalangem ad cornu sequatur, ad levam altera. Sic adeo Cyrus omnes disponebat.

Abraadas autem, Susorum rex, Ego, Cyre, ait, ultro in me recipio, ut hunc e regione phalangis adversa locum obtineam, nisi quibi aliud tibi videtur. Et Cyrus hominem admiratus dextra prehendit, ac Persae qui ceteris erant in curribus interrogabat, An et vos haec conceditis? Illis respondentibus, honestum non esse, haec permittere; rem sorte decernendam ipsis proposuit, et Abraadae sorte id obvenit, quod ipse in se recipere staterat, atque adeo Aegyptiis oppositus fuit. At cum quidem cum discessissent, et curascent es, de quibus modo dixi, conabant, et constitutis ex-cubilis quieti se dabant.

CAPUT IV.

Postridie mane Cyrus rem divinam faciebat: reliquos vero exercitus cum praeas esset ac libasset, in armis egressus est, multis et elegantibus tunicis, multis et elegantibus lorici et galeis instructus: equos atiam frontalibus et pectoralibus armabant: et equitum quidem equos illis armis, quae femora; curribus vero junctos armis illis, quae latera tegerent; adeo et totus exercitus arse fulgeret, et serido vestium punicearum colore nitetur.

Erat et Abraadae curru temonum quatuor et equorum octo perelegantem exornatus. Cumque iam thoracem more patrio lineam induere vellet, adfert ei Panthes aureum et galeam auream, et tegumenta brachiorum, et armillas latic circum internodia manuum, et purpuream tunicam, talarem et infra cinctum piliatam; denique cristam hyacinthino colore tinctam. Hae illa fecerat, clam viro mensura armorum ejus diligenter inita. Quibus ille conspectus miratus est, et Pantheam interrogavit, Tunc vero, mea uxor, ornata tuo concessio, hae mihi arma confectis? Non profecto, ait Panthea, ornamento illo, quod maximi pretii est: nam tu, si quidem talis etiam alia videris, qualis esse mihi videris, maximo mihi fueris ornamento. Hae dicens armis cum induebat, et quonquam id occultare conaretur, lacrimae tamen ei per genas manabant.

Abraadae autem jam ante spectatus dignus, posteaquam

τας ἀπέλθῃ τοῖς ὅλοις τούτοις, ἐρῆνῃ μὲν ἀλλήλοισι καὶ ἐλευθεριώτατος, ἅτε καὶ τῆς φύσεως ὑπαρχούσης λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ ὑψηλοῦ τοῦ ἡνίκας παρσεκευά- ζετο ὡς ἀναβήσας ἐπὶ ἐπὶ τὸ ἄρμα. (5) Ἐν δὲ τούτῳ ἡ Πάνθηα ἀποχωρεῖται καλεῖσθαι τοὺς παρόν- τας Πάριον, Ἄλλ' οἱ μὲν, ὡς ἡ Αβραδάτας, εἰ τις καὶ ἄλλη πώποτε γυνὴ τὸν ἐαυτῆς ἄνδρα μείζον τῆς ἐαυτῆς φύξης ἐτίμησεν, οἶμαι σε γιγνώσκειν θεὸν καὶ ἐγὼ μία τούτων εἰμὶ. Τί οὖν ἐμὲ δαί καὶ ἐν ἑκατὸν λέγειν; τὰ γὰρ ἔργα οἶμαι σοὶ πικρανότερα παρεχέ- σθαι τῶν νῦν λεγθέντων λόγων. (6) Ὅμως δὲ οὕτως ἔχουσα πρὸς σε ὥσπερ οὐ οἴσῃς, ἐπομύνῃ σοι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φιλίαν ἢ μὴν ἐγὼ βούλομαι ἂν μετὰ σοῦ ἄν- δρος ἀγαθὸν γενομένου κοινῇ γῆν ἐπέστασθαι μέλλον ἢ ζῆν μετ' αἰσχυρομένου αἰσχυρομένης; οὕτως ἐγὼ καὶ σὺ τῶν καλλίστων καὶ ἐμαυτὴν ἡξίωκα. (7) Καὶ Κύριος δὲ μεγάλῃν τινα δοκῇ ἡμῶς χάριν ὀφείλειν, ὅτι με αἰ- χμάλωτον γενομένην καὶ ἀειριβεθεῖσαν ἐαυτῇ οὕτε με ὡς δοῦλῃν ἡξίωσε κεκτῆσθαι οὕτε ὡς ἐλευθέραν ἐν αἴματι δούμῃ, διευλόγηται δὲ σοὶ ὥσπερ ἀδελφῶν γυναῖκα λα- βῶν. (8) Πρὸς δὲ καὶ θεὸν Ἀράσπεα ἀπέστη αὐτοῦ ὁ ἐμὲ φυλάττων, ὑπαρχόμεν αὐτῷ, εἰ με ἔσπευ πρὸς σὲ πέμψας, ἦεναι αὐτῷ σὲ πολλὸν Ἀράσπεα ἄνδρα καὶ πι- στωτέρον καὶ ἀμείνονα.

9. Ἦ μὲν ταῦτα εἶπεν ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀποστειλόντις λόγους καὶ θυγὸν αὐτῆς τῆς κεφαλῆς, ἀναβήσας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεύξαστο, Ἄλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, ὅς μοι φανῇαι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρὶ, ἀξίῳ δὲ καὶ Κύριου φιλῶ τοῦ ἡμῶς τιμῆσαντος. Ταῦτ' εἰπὼν κατὰ τὰς θύρας τοῦ ἄρματιοῦ βίρρον ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ ἄρμα. (10) Ἐπεί δὲ ἀναβάντος αὐτοῦ κατέλειπε τὸν βίρρον ὁ ὑψηλός, οἷα ἔχουσα ἡ Πάνθηα πῶς ἂν ἐπὶ ἄλλως ἀσπασίνο αὐτὸν, καταρτίσσει τὸν βίρρον καὶ τῷ μὲν προσηῖ ζῆν τὸ ἄρμα, ἡ δὲ λαβοῦσα αὐτὸν συνερείπετο, ὥς ἐπατραφεῖ καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Ἀβραδάτας εἶπε Θάββα, Πάνθηα, καὶ χαῖρα καὶ ἀπὸ θῆ ζῆν. (11) Ἐκ τούτου δὲ οἱ εὐνοῦχοι καὶ αἱ θεράπωναι λαβοῦσαι ἀπὸ- γον αὐτὴν εἰς τὴν ἀρμάμαζαν καὶ κατακλίναντες κα- τεκλύσαν τῇ σκηνῇ. Οἱ δὲ ἀνδρόπων καλοῦ ὄντος τοῦ θεάματος τοῦ Ἀβραδάτου καὶ τοῦ ἄρματος οὐ πρό- σθεν εἰδόντες θεάσασθαι αὐτὸν πρὶν ἢ Πάνθηα ἀπῆλ- θεν.

12. Ὡς δ' εὐκαλλιστρεῖται μὲν ὁ Κύριος, ἡ δὲ στρατιὰ παρετάκτο αὐτῷ ὥσπερ παρήγρια, κατέχων σκοπὸς ἄλλας πρὸ ἑλίου συνεκίλει τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἴαζε τὰς. (13) Ἄνδρες φίλοι καὶ ἑυμμεχοί, τὰ μὲν ἱερὰ οἱ θεοὶ ἡμῖν φαίνουσιν ὥσπερ ὅτι τὴν πρόσθεν νίκην ἔδωκαν ἡμῶς ὁ ἐγὼ βούλομαι ἀναμνησθῆαι ὅν μοι δοκεῖτε μνησθῆναι πολλὴ ἂν εὐνομώτερον εἰς τὸν ἀγῶνα ἵκειν. (14) Ἦεκατε μὲν γὰρ τὰ εἰς τὸν πόλεμον πολλὸν μέλλον τῶν πολεμίων, συντίτταρε δὲ καὶ συντίττατε ἐν τῷ αὐτῷ πολλὴ κλεία ζῆν χρόνον ἢ οἱ πολεμιοὶ καὶ συν- νεκίττατε μετ' ἀλλήλων τῶν δὲ πολεμίων οἱ πολλοὶ μὲν συντίτταται μεθ' ἐαυτῶν, οἱ δὲ ἀμάχηται ἐκατέ-

his armis erat instructus, pulcherrimus adparebat et maxime liberali forma praeditus, quippe qui talis esset etiam a na- iura: cumque ab aoriga inferiore habenas accepisset, iam se parabat ut in currum ascenderet. Ibi tum Panthea, ac- cedere jussit eunibus qui aderant, dixit, = Enimvero, Abradata, si quae mulier unquam maritum suum phris quam suam aestimavit animam, agnoscere te arbitror etiam me harum unam esse. Quid ergo necesse est omnia singulatim commemorare? nam facta ea me tibi praestitisse existimo, quae plus apud te fidei mereantur, quam verba a me nunc prola. Sed enim tametsi hoc sim erga te animo, quem ipse nosti, jurata tamen et meum et tuum amorem sancte testor, malle me tecum, strenue cum te gesseris, tera simul obui, quam cum infami et ipsam infamem vivere; usque adeo equidem et te et me ipsam honestissimis quibus- que dignos judicavi. Quin etiam Cyro, mea sententia, magnas quasdam gratias debemus, quod redactam me ad captivam fortunam et alibi selectam, nec ut servilis femulam conditionis, nec ut liberam sub ignominioso nomine possi- dendam contuerit; sed posteaquam me accepit, tibi tan- quam fratris uxorem custodiverit. Praeterea, cum Ara- spos, custos ille meus, ad ipso deficeret, pollicita sum ei, si mihi facultatem ad te mittendi concederet, vestigium te ad ipsam longe Araspa tum fideliter tum meliorem.

Hae illa proloquia est: cujus verbis intrinsece delectatus Abradata, et caput ejus tangens, subitatis ad caelum oculo- bus, precatus est: Tu vero, Jupiter maxime, fac ut dignam me Panthea maritum, et amicum Cyro dignum ostendam, qui nobis honorem habuit. Haec loquens, per fores sellae curulis in currum ascendit. Et cum inferior auriga, post ejus adscensum, sellam istam occlusisset, Panthea, quae alia ratione non posset amplius ipsum amplecti, sellam est osculata: et Abradata quidem jam procedebat currus, at- que illa clam eo subsequabatur, donec conversus Abrada- tas, ea conspecta, dixit, Bono sis animo, Panthea, et salve, et abi jam. Tum deinde eunuchi atque ancillae receptam eam ad harnamatum deduxerunt, et in lecto positam tentorio tegerunt. Homines vero, tametsi et Abradatas et currus ejus pulchrum sane spectaculum exhiberent, prius tamen eum contemplari non potuerat, quam Panthea dis- cesserat.

Cum autem Cyrus rite rem divinam fecisset, et iam instru- ctus ei esset exercitus, uti mandarat, speculis aliis ante alias collocatis, duces convocavit, atque hujusmodi verba fecit: = Dii nobis, amici ac socii, sacrificia ista ostendunt, qualis cum victoriam nobis illam priorem largiti sunt: ego vero commonefacere vos eorum volo, quae si memoria te- neatis, longe me quidem sententia istis ad praelium telicis accessuri. Nam bellicie in rebus multo magis quam hostes estis exerciti; multo etiam diutius quam hostes, eodem simul in loco et educati estis et instructi, et victoria simul estis potiti: at ex hostibus multi cum iisdem ipsis victi sunt: qui autem ex utraque parte praelio nondum interfuerunt,

μων οἱ μὲν τῶν πολεμίων ἴσταντι ὅτι προβάτας τοὺς παρὰστάτας ἔχουσιν, ὡμῆς δὲ οἱ μετ' ἑμῶν ἴσταντι ὅτι μετὰ θελόντων τοῖς συμμάχοις ἀρτῆρην μάχεσθαι. (15) Εἰκόσ δὲ τοὺς μὲν πιστεύοντες ἀλλήλους ὁμῶς μάχεσθαι μόνοντας, τοὺς δὲ ἀπιστοῦντας ἀναγκάσιον βουλευέσθαι πῶς ἂν ἴκατον τάχιστα ἐκποδὸν γίνοντο. (16) Ἰσμεν δὲ, ὡς εὐδὲς, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀρματα μὲν ἔχοντες ἀπλησιμένα πρὸς δόπληα τὰ τῶν πολεμίων, ὥς δ' αὐτοὺς καὶ ἱπτάς καὶ ἱκπούς ἀπλησιμένους πρὸς ἀσπλους ὥς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι. (17) Πλεῖστές δὲ τοὺς μὲν ἀπλησιμένους εἶσιν, ὁμοίως δὲ τεταγμένοι τὰς τε γὰρ ἀσπίδας μαζῶς ἔχουσιν ἢ ὥς ποιεῖν τι καὶ ὁρᾶν τεταγμένοι τε εἰς ἐκτὸν ὄψλον ὅτι καλοῦσυσιν ἀλλήλους μάχεσθαι πλὴν πᾶν ἄλγυν. (18) Εἰ δὲ τῶ ὠδόντες ἔξωσιν πιστεύουσιν, ἱκπούς αὐτοὺς πρώτον διδοῖσι ἀντέχειν καὶ σιδήρου ὅς ἱκπὺν ἰσχυριζόμενον ἢν δὲ τις αὐτῶν καὶ ὑπομαίη, πῶς ἅμα δύνηται ἱκπομαχεῖν τε καὶ φαλαγομαχεῖν καὶ πυργομαχεῖν; καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἑμῶν μὲν ἐπαρῆσιν, τοὺς δὲ πολεμίους παύοντες ἀμυχανεῖν ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. (19) Εἰ δὲ τις ἐπὶ ἐνδοῖσθαι δοκεῖται, πρὸς ἡμᾶς λέγετε σὺν γὰρ θεοῖς οὐδενὸς ἀπορήσομεν. Καὶ εἰ μὲν τις εἰπῇ τι βούλεται, λεβάνω εἰ δὲ μὴ, ὠθόντες πρὸς τὰ ἱερὰ καὶ προσευξόμενοι οἱς ἰδύσμεν θεοὺς ἴτα ἐπὶ τὰς τάξεις; (20) καὶ ἕκαστος ὡμῶν ὑπομαμνησκάτω τοὺς μετ' αὐτοῦ ἄσπερ ἐγὼ ὡμῆς, καὶ ἐπιδεικνύτω τις τοὺς ἀρχομένους ἐκείνους εἶπον ἀρχῆς, ἀφροσὺν δεικνύει καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον καὶ λόγους.

BIBAION Z.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Οἱ μὲν δὲ εὐξόμενοι τοῖς θεοῖς ἀπῆσαν πρὸς τὰς τάξεις τῶν δὲ Κύρου καὶ τοὺς ἀμάρ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θερπόμεντοις ἡμᾶς καὶ ἡμῶν ἐπὶ οὐκ ἐμῇ τῇ ἱερᾷ. Ὅ δὲ Κύρος ὥσπερ εἶχεν ἰσχυρῶς ἀπαρξάμενος ἥριστα καὶ μετεπίδου διὰ τῶν μαλίστα δορυμένων καὶ σπαισας καὲ εὐξόμενος ἔπει, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρ' αὐτὸν εὐκας ἐπολόν. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰρησόμενος Δία πατρὶον ἡγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον ἀνέβαινον ἐπὶ τὸν ἱκπὸν καὶ τοὺς ἀμάρ' αὐτὸν ἡδύλευσαν. (2) Ὁπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν οἱ παρὰ τὸν Κύρον τοὺς αὐτοὺς Κύρῳ ὄψλων, γυμνῶν φρονικῶς, θώραξι χαλκῶς, κράνσιν χαλκῶς, λόφους λευκοῖς, μαχίαιρας, πάλτῳ κρανίῳ ἐνὶ ἑκαστος, οἱ δὲ ἱπποὶ προματωπίδους καὶ προστερνίδους καὶ παρεμμηριδῶς χαλκῶς τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα παρεμμηριδῶν ἦν καὶ τῶ ἀνδρὶ τοσούτων μόνον διέφερον τὰ Κύρου ὅπλα ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέρυσσο τῶ γυμνασίδι γυμνασῆται, τὰ δὲ Κύρου ὅπλα ὥσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμ-

eorum quosque in hostium exercitu sunt, norunt, socios sibi adstare desertores: vos vero qui a nobis estis, cum iam aliam penam vos subito nos, qui sociis opem ferre cupiant. Est autem consentaneum, concordiis animis in pugna substitutos eos, qui mutui sibi fidem: qui vero diffident, hos consultare necesse est, quo pacto singuli quamprimum se subducere possint. Eamus igitur in hostes, viri, cum armatis curribus adversus hostium currus inermes; itidemque cum equitibus et equis armatis adversus inermes cominus pugnatari. Adversus pedites pugnatari estis, quorum alii quidem tales sunt quales antehac estis experti; Egyptii autem eodem armati sunt modo, eodemque ordine in acie dispositi sunt: nam majores habent clypeos, quam ut efficer aliquid et cernere possint: et in cuneis ordinati, manifestum est fore, ut alii alios quo minus pugnare possint, paucis edmodum exceptis, impediant. Quod si nos impeliendo protrusuros se crediderint, primum equi eis sustinendi erunt, et ferrum, cui robur ab equis accedit. Jam si quis illorum etiam non credendo subsistet, quo pacto simul et adversus equitatum, et phalangem, et turres pugnare poterit? nam in turribus collocati nostri archis auxilio futuri sunt, et hostes feriendo, potius ut de suis rebus desperent, quam prellentur, efficient. Quod si re quaquam vobis adhuc opus esse petatis, ad me referite: nam dū adjuvantibus, nulla res nobis deerit. Jam si quia dicere aliquid volet, dicat; sin autem, ad rem divinam profecti, ac deos precati, quibus rem sacram fecimus, ad ordines vosmet conferre: et vestrum quisque suos eorum commonestare, de quibus ego vos admonui; atque adeo subiectis sibi quilibet intrepidum et gesum, et vulva, et oratione semet ostendendo, imperio ne dignum demonstret.

LIBER VII.

CAPUT I.

Illi igitur, precati deos, ad ordines abierunt: et ministri Cyro atque illi qui cum ipso erant, in re sacra facienda ad huc occupatis, cibum ac potum stultire. Cyri autem is, uti consilerat, libalis cibus prandebat, et semper ei, qui maxime indigeret, impertiebat: cumque libationes et preces peregrisset, tum ipse bibit, tum ceteri, qui circum eum erant, similiter fecerunt. Secundum hanc implorato Jove patrio, ut dux et socius esset, equum adscendit, idemque eos, qui circa ipsum erant, facere jussit. Erant autem omnes illi cum Cyro, illidem armis instructi, quibus ipse Cyrus; tunicis ponticis, loriceis æreis, æreis galeis, cristis albis, gladiis, et uno corneo quique patto: equi tegumenta frontium, et pectorum, et femorum æreis muniti erant: ejusdem generis tegumenta equitis cujusque femora moniebant. In hoc autem duntaxat uno Cyri a reliquis differebat arma, quod reliqua colore auro illa erant; at Cyri arma instar

παν. (α) Ἐπεὶ δὲ ἀνέβη καὶ ἔστη ἀποβλέπων ἥπειρ
ὁμιλλὰ πορεύσασθαι, βροντὴ δεξιὰ ἐρρήγματο δ' εἶπεν,
Ἐφόμβῃ σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. Καὶ ὀρμήτο μὲν ἐν
δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν ἱππαρχον καὶ τοὺς ἱππίας,
ἐν ἀριστερᾷ δὲ Ἀρσάμαν καὶ τοὺς πεζοὺς. (β) Πα-
ρηγγύσει δὲ παροῦντος τὸ σημεῖον αὐτοῦ χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος
εἶναι ἢ ἐν αὐτῷ τὸ σημεῖον αὐτοῦ χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος
μακροῦ ἀνατεταμένους. Καὶ νῦν δ' ἐστὶ τοῦτο τὸ σημεῖον
τῇ Περσῶν βασιλεὶ διαμένει. Πρὶν δὲ ὄρεῖν τοὺς πο-
λεμικοὺς εἰς τρεῖς ἀνέταυσε τὸ στρατεύμα.

5. Ἐπεὶ δὲ προαηλύθεσαν ὡς εἰκοσι σταδίους, ἔρ-
χοντο ἤδη τὸ τῶν πολεμικῶν στρατεύματι ἀντιπροσθόν
παροῦν. Ὡς δ' ἐν τῷ καταρταίει πάντες ἀλλήλοις
ἐγένοντο καὶ ἔγνωσαν οἱ πολεμικοὶ πολλὰ ἐκτερόθεν ὑπερ-
παλαγγόντας, στήσαντες ἐν αὐτῶν φάλαγγα, οὐ γὰρ
ἔστιν ἄλλως κυκλωθεῖσαι, ἐπὶ ἀκαμπτον εἰς κυκλώσειν,
ὡπερ γάμψα ἐκτερόθεν τὴν αὐτὴν τάξιν ποσέχαντες,
ὡς πάντοθεν ἅμα μέχοντο. (α) Ὁ δὲ Κύρος ὄρων ταῦτα
οὐδὲν τι μέλλον ἀρίστατο, ἀλλ' ὡσαύτως ἤγγιστο. Κατα-
νοῶν δὲ ὡς πρόσω τὸν καμπήτρα ἐκτερόθεν ἐποικί-
σαντο περὶ δὲ κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ χεῖρατα, Ἐνω-
εῖς, ἔρη, ὦ Χρυσάντα, ἐνθα τὴν ἐπικρατὴν ποιοῦνται.
Πένυ γε, ἔρη δὲ Χρυσάντας, καὶ θαυμάζω γε· πολλὴ γάρ
μοι δοκοῦσα ἀποσπᾶν τὰ χεῖρατα ἀπὸ τῆς αὐτῶν φά-
λαγγος. (γ) Ναί με δέ, ἔρη δὲ Κύρος, καὶ ἀπὸ γῆς τῆς
ἡμετέρας. Τί δὲ τοῦτο; Ἀλλοιὸν ἐστὶ, ἔρη, φοβούμενοι
μὴ ἢ ἐγγὺς ἡμῶν γένεται τὰ χεῖρατα τῆς φάλαγγος ἐπὶ
πρόσω ὅσως, ἐπὶ ὀπίσθῃ αὐτοῦ. Ἐπειτ', ἔρη δὲ Χρυ-
σάντας, πῶς δυναίονται ὠρᾶν εἰς εἰς τοὺς ἐτέρους
ὅπως πολλὰ ἀπέχοντες ἀλλήλων; Ἀλλὰ δὴλον, ἔρη δὲ Κύ-
ρος, ἐστὶ τῖκα ἀν γένεται τὰ χεῖρατα ἀναδύοντα καὶ
ἀντιπείρας τῶν πτελῶν τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος,
στραφέντας ὡς εἰς φάλαγγα ἅμα πάντοθεν ἡμῶν προ-
έλθουσιν, ὡς ἅμα πάντοθεν μαχομένοι. (α) Οὐκ οὖν, ἔρη
δὲ Χρυσάντας, εὖ σοι δοκοῦσι βουλευέσθαι; Πρὸς γε δὲ
ὄρων, πρὸς δὲ δὲ οὐχ ὄρωνται ἐπὶ κάκῳ ἢ εἰ κατὰ
χέρας προσέειπεν. Ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔρη, ὦ Ἀρσάμα,
ἡγοῦ τῷ πικρῷ ἡρέμα ὡς περ ἐμὲ ὄρεῖς καὶ σὺ, ὦ Χρυ-
σάντα, ἐν ἰσῷ τοῦτο τὸ ἱππικὸν ἔχων συμπαρίππου.
Ἐγὼ δ' ἀπαιμὶ ἐκείνῃ θῆναι μοι δοκᾷ καιρὸς εἶναι ἀρχε-
σθαι τῆς μάχης ἅμα δὲ παρὼν ἐπισκίεσθαι ἐκαστα
πῶς ἡμῶν ἔχει. (β) Ἐπειδὴν δὲ ἐκεῖ γένουμαι, ὅταν
ἤδη ἡμῶν προσόντες ἀλλήλους γινώσκουσιν, παύειν ἔλ-
θῶν, βλαβεῖ δὲ ἐκείνῃ. Ἦνικα δ' ἐν ἡμέῃς ἐγγυ-
ρῶμεν τοὺς πολεμικοὺς, κλισθήσεσθαι μὲν, οὐ γὰρ, οἴμαι,
ἀλγίως θύμβος ἔσται, ἀρμίσσεται δὲ τεχνικαῖτα Ἀβρα-
δάτας ἤδη σὺν τοῖς ἀρμίστοις εἰς τοὺς ἐναντίους ὅπως
γὰρ αὐτῷ ἀρμίσσεται ὡς δὲ γὰρ ἐπεσθαι ἐχρημένους
ἐπὶ μέλει τῶν ἀρμίστων ὅπως γὰρ μέλει τῶν
πολεμικῶν τεταραγμένων ἐπισκίεσθαι. Παρόσομαι
δὲ κάκῳ ἢ ἐν δυνάμει τέχιστα δύνωμεν τοὺς ἀνδρας,
ἢ ἐν αὐτοῖς ὀλίγοις.

10. Ταῦτ' εἰπόν καὶ εὐνόμενος παρεγγυήσας Ζεὺς
αὐτῷ καὶ ἡμῶν ἀπορείετο. Μεταβῆ δὲ τῶν ἀρμ-

speculi respiciendab. Posteaquam consensit equum, ac
substitit ut respiceret qua perterritus esset, tonitru dex-
trum insonuit: et ille, Sequemur, ait, te, maxime Jupiter.
Tum progredi coepit, Chrysanta equitum praefecto eum equi-
tibus, dextrum; Arsama cum pedestribus copis iatus levium
obtinentibus. Precepit etiam ut ad signum respicerent, et
aequali gradu sequeretur: erat autem et signum aquila aë-
rea in hasta sublimi extensa. Et hodie signum hoc a rege
Persarum adhuc retinetur. Prius vero quam in hostium
conspicuum venirent, ter exercitum quiescendo refecit.

Ubi stadia circiter viginti processissent, hostium copias
adventantes contra se jam cernere coeperant. Cumque jam
se mutuo conspicerent, et hostes animadvertissent ipsorum
longius quam Persarum phalangem ab utraque parte expor-
rectam esse, suam ubi stisset phalangem (nec enim aliter
circumdare liceat), inflexerunt eam ad interceptum in
medio hostem, et instructo agmine suo utrinque instar litte-
rae gammae, undique simul dimicarent. Quae Cyrus tamel-
si videret, nihilo tamen magis itinerare decessit, sed eodem
modo peribat. Cum autem animadverteret, procul ab ipsis
utrisque flexum fieri, quo cornua flectendo extendebant,
Animadvertit, loquitur, Chrysanta, ubi hostes inflexione
instabant? Proterus, ait Chrysantas, atque adeo mirae sane:
cornua enim, mea quidem sententia, longe a sua phalange
abstrahunt. Sic est profecto, ait Cyrus, ac longe etiam a
nostra. Cur id? Nimirum, ait, metuitis ne, si cornua po-
bis propiora sint, phalange procul adhuc remota, impetum
in eos faciamus. At qui poterunt deinde, inquit Chrysantas,
aliis sibi adiumento esse, cum tam longe a se invicem abint?
Manifestum vero, inquit Cyrus, fore ut ubi cornua e regione
laterum exercitus nostri adscendendo constituerint, quasi in
phalangem coacti pariter ex omni parte nos adgrediantur,
simul undique adversum nos pugnat. Ergone tibi, inquit
Chrysantas, recte hoc consilii capere videntur? Recte, ad
ea quod attinet, quae prospiciunt, inquit; ad ea vero, quae
non prospiciunt, etiam pejus sibi consulunt, quam si adver-
sis cornubus non invaderent. Sed tu, Arsama, inquit, poli-
tatum quiete ducto, sicuti me prius vides: ac tu, Chry-
santa, pari cum hoc gradu copias equestres ducens sequitor.
Ego vero illuc abeo, unde mihi commodum videtur ordiri
prelium: et simul in transitu singula considerabo, quo pacto
nobis ista se habeant. Illic ubi venero, cum congressuri
jam inter nos erimus, praena exordiar, ac vos festinate.
Quando autem manui cum hostibus non consertari sinens,
facile vos sentietis (quippe tumultus, opinor, hand exiguis
futurus est), ac tum Abradatas cum curribus in adversarios
impetum faciet: sic enim ipsi significabitur: vos autem se-
qui oportebit quam maxime contiguos curribus; nam hoc
modo in hostes plurimum perturbantes incidemus. Adero
etiam ipse, et quam ceterum potero, diis volentibus, eos
persequar.

Hec loquutus, cum tessarum militarem hanc dedisset,
JUPITER SERVATOR ET DUX, progressus est. Cum-

των καὶ τῶν θεωρακοφόρων διαπορευόμενος ὁπότε προσ-
βλέψαι τινας τῶν ἐν ταῖς τάξεσι, τότε μὲν εἶπεν ἄν,
Ὡ ἄνδρες, ὡς ἔβδ ὤμων τὰ πρόσωπα θεωρεῖσθαι, τότε δ'
αὖ ἐν ὄλῳς ἄν εἶπεν, Ἄρα ἴννοεῖτε, ἄνδρες, οἱ δ' νῦν
ἀγῶν ἔστιν οὐ μόνον περὶ τῆς τήμερον νίκης, ἀλλὰ καὶ
περὶ τῆς πρόσθεν ἢ νενικηῖσθαι καὶ περὶ πάσης εὐδαι-
μονίας· (11) ἐν ὄλῳς δ' ἄν προῖον εἶπεν, Ὡ ἄνδρες,
τὸ ἀπὸ τοῦδε οὐδὲν ποτε ἔτι θεοὺς αἰτιατέον ἔσται· πα-
ραβέβηκασι γὰρ ἡμῖν πολλὰ τε καὶ ἀγαθὰ κτήσασθαι.
Ἀλλ', ὦ ἄνδρες, ἀγαθοὶ γενόμεθα. (12) Κατ' ὄλῳς
δ' αὖ τοιαῦτα, Ὡ ἄνδρες, εἰς τίνα ποτ' ἐν καλλίονα
ἔρπον ἀλλήλους παρακαλῶμεν ἢ εἰς τόνδε; νῦν γὰρ
ἔξεστιν ἀγῶνός τι γινώσκοντες πολλὰ κατὰ ἀλλή-
λους εἰσενεγκεῖν. (13) Κατ' ὄλῳς δ' αὖ, Ἐπίστασθε
μὲν, ὅμαι, ὦ ἄνδρες, οἱ νῦν βέλτα πρόκειται τοῖς
νεώτεροι μὲν διώκειν, παλαιὸν κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχειν,
καλὰ ἀκούειν, εὐαριθροὺς εἶναι, ἀρχεῖν τοῖς δὲ κακοῖς
ἐπ' ἡλόν τε τὰ πάντα τούτων. Ὅστις οὖν αὐτὸν φιλεῖ,
μετ' ἐαυτὸ μυχθῶν ἐγὼ γὰρ κακὸν οὐδὲν οὐδ' αἰσχρὸν
ἐκὼν εἶναι προσήσομαι. (14) Ὅποτε δ' αὖ γένοιτο κατὰ
τινας τῶν πρόσθεν συμμαχευσαμένων, εἶπεν ἄν, Πρὸς δὲ
ὤμους, ὦ ἄνδρες, τί οἱ λέγειν; ἐπίστασθαι γὰρ ὅταν τι
οἱ ἀγαθοὶ ἐν ταῖς μάχαις ἡμῶν ἀγῶσι καὶ ὅταν οἱ
κακοὶ.

15. Ὡς δὲ παρών κατὰ Ἀβραδάταν ἔγινετο, ἔστη
καὶ ὁ Ἀβραδάτας παραβῶν τῷ ἱερηνόγῳ τῆς ἡνίκας
προσέβλεπεν αὐτῷ· προσέειπεν δὲ καὶ ὅλοι τῶν πληθύνον
τεταγμένων καὶ πεζῶν καὶ ἄρματ' ἐλάττω. Ὁ δ' αὖ
Κύρος ἐν τοῖς παραγεγενημένοις εἶπεν, Ὁ μὲν θεός, ὦ
Ἀβραδάτα, ὥσπερ σὺ ἤϊσας, συζηήσεις οἱ καὶ τοὺς
σὺν σοὶ πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμαχούν· σὺ δὲ τούτῳ
μείνησο, ὅταν δέξῃ σὺ ἡδὴ ἀγωνίζεσθαι, οἱ Πέρσαι οἱ
τε θεασόμενοι ὤμους ἔσονται καὶ οἱ ἐβόμενοι ὤμῳ καὶ
οὐκ ἐσόντες ἐρήμους ὤμους ἄγωνίζεσθαι. (16) Καὶ ὁ
Ἀβραδάτας εἶπεν, Ἀλλὰ τὰ μὲν καὶ ἡμῶς ἐμοὶ δοκεῖ,
ὦ Κύρε, καλῶς ἔχειν· ἀλλὰ τὰ πλείονα λυπεῖ με, οἱ
τὰ μὲν τῶν πολεμίων κίρτα λυγρὰ ὄρω ἀνατείνόμενα
καὶ ἄρματα καὶ παντοδαπὰ στρατιῶν, ἡμέτερον δ' οὐδὲν
ἄλλο αὐτοῖς ἀντιτάτταται ἢ ἄρματα· ὥς ἐργῶν, ἐρη,
εἰ μὴ ἔλασον τήνδε τὴν τάξιν, ἡσχυνόμεν ἂν ἐνθάδε ὡν-
οῦτο πολὺ μοι δοκεῖ ἐν ἀσφαλεστάτῃ εἶναι. (17) Καὶ
ὁ Κύρος εἶπεν, Ἀλλ' εἰ τὰ παρὰ σοὶ καλῶς ἔχει, θάρ-
σει ὑπὲρ ἐλπίων ἐγὼ γὰρ σοὶ ἐν θεοῖς ἔρμαι τῶν
πολεμίων τὰ πλείονα ταῦτα ἀποβέβω. Καὶ σὺ μὴ
πρότερον ἐμβαλε τοῖς πολεμίοις, διαμυρτύνουσαι, πρὶν
ἀν φεύγοντας τούτους εἰς νῦν ροβῆ θεῶσιν (τοιαῦτα δ'
ἐμεγαληγόρει μελλούσης τῆς μάχης γίνεσθαι, ὡς ἔπειτα
δ' οὐ μέγα μεγαληγόρος ἦν) ὅταν μόνον ἴδῃς τού-
τους φεύγοντας, ἐμὲ τε ἡδὴ παρὲν ὡμίξαι καὶ ἄρμα-
τοις εἰς τοὺς ἀνδρας καὶ σὺ γὰρ τότε τοῖς μὲν ἐναντίους
καπνίσουσι ἂν χρῆταις, τοῖς δὲ μετὰ σοῦ ἀρίστοις.
(18) Ἀλλ' ὥς ἐτι σοὶ ἐγγὺς, ὦ Ἀβραδάτα, πάντως πα-
ραβῶν παρὰ τὸ σοῦτο ἄρματα παρακαλεῖ τοὺς σὺν
σοὶ εἰς τὴν ἐμβολήν, τῷ μὲν προσηύχον παραβρόχυνον,

que inter currus et loricatoros pergeret, quoties aliquos eo-
rum qui in ordinibus erant aspiceret, siebat modo, Quam
iucundum est, viri, vestros interi vultus! modo apud alios
dicebat, An intelligitis, viri, certamen jam propositum esse
non solum de hodierna victoria, sed etiam de eo quam prius
obtinuistis, et de felicitate universa? spod alios autem pre-
cedens siebat, Deinceps nunquam dii nobis accusandi erunt,
committentes: nam facultatem concessere multa et egregia
nobis acquirendi. At nos, milites, fortiter nosmet geramus.
Rursus alios hujusmodi verbis adfuit est, Quasnam ad
communes epulas lautiores alii alios invitare possemus,
quam ad has ipsas? nam modo facultas vobis est, si viri
fortes esse volueritis, multa et egregia commoda in vos mu-
tuo conferendi. Rursus alios, Nostis, opinor, milites, pro-
posita jam esse premia, vincentibus quidem, nisi persequan-
tur, feriant, occidant, bona possideant, preclare audiant,
liberi sint, imperent; ignavis autem, his contraria scilicet.
Quisquis ergo se ipsam diligit, necum praelium inerat: nam
ego nihil ignavie, nihil turpitudinis volens admittam. Rus-
sus ubi ad quoddam accessisset, qui praelio superiori inter-
fuissent, siebat, ad vos vero, milites, quid verbis opus est?
nostis enim qualem diem viri fortes in praelis agunt, et
qualem ignavi.

Cum autem discedens ad Abradatam accessisset, restitit:
et Abradatas habentis inferiori auripe traditis, adit eum;
et alii etiam ex eis, qui prope ab ipso in acie collocati erant,
tum pedites tum cursum agitatores, ad eum accurrebant.
Rursus apud hos, cum jam advenissent, in hanc senten-
tiam dixit Cyrus: Deus, Abradatas, quemadmodum tu pete-
bas, te tuoque dignos censui, qui sociorum in acie primi
staretis: tu vero hoc memineris, ubi jam tibi praeliandum
erit, Persas eos futuros qui vos et spectabunt et sequentur,
neque committent, ut auxilio destituti dimicetis. Et Abra-
datus ait, Equidem res nostras, Cyre, recte se habere exi-
stimo: verum latera me sollicitant habent, quod hostium
corruas video porrigi firma tam propter currus, tum propter
omnis generis copias; his autem nihil nos opposuimus
aliud quam curras: quapropter me sane, nisi sorte locus hic
mihi obtigisset, ejus pueret; adeo mihi plane tristissime
hic esse videor. Et Cyrus, Si res apud te recte habent,
inquit, tibi palmam hanc hostium latera nudabo. Teque obte-
stor, ne prius in hostes impetum facias, quam hos ipsos,
quos modo metuis, fingere corruas: (hujusmodi autem verba
Cyrus magnifice jactabat, instantis pugna; nam ego, dum
non admodum jactabundus esset:;) ubi vero fugientes hos
conspexeris, tum et me jam adesse putato, et impetum
in hostes facito: quippe tunc adversarios ignavissimos, et tuos
fortissimos experieris. Enimvero dum tibi vacat, Abradatas,
currus tuos utique praevertectas, cohortare tuos ad impres-
sionem in hostes faciendam, ac partim eis vultu animos

ταῖς δὲ ἐπιτοῖν ἐπικουρίζουν· ὅπως δὲ κράτιστα φανεῖσθαι τῶν ἐπὶ τοῖς ἔργοις, φησιν αὐτοῖς ἀβελλῆ· καὶ γὰρ, εὖ ἰσθί, ἦν τότε εὖ γίνεσθαι, πάντας ἐροῦσι τὸ λαπὼν μᾶλλον εἶναι καρδαιώτερον ἀρετῆς. Ὁ μὲν δὲ Ἀβραδάμης ἀναβὰς παρήλαυνε καὶ ταῦτα ἐποίει.

10. Ὁ δ' αὖ Κύρου παρὼν ὡς ἐγένετο πρὸς τῷ εὐωνύμῳ, ἵδθα δ' Ὑστάσπης τοὺς ἡμέτερος ἔχον ἦν τῶν Περσῶν ἱππέων, ὀνομάσας αὐτὸν εἶπεν, Ὡς Ὑστάσπα, νῦν ὁρᾷς ἔργον τῆς σῆς ταχυερίας· νῦν γὰρ εἰ φθάσωμεν τοὺς πολέμιους κατακινόντες, οὐδεὶς ἑμῶν ἀποθανεῖται. (20) Καὶ δ' Ὑστάσπης ἐπιγέλσας εἶπεν, Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐξ ἐναντίας ἡμῶν μάλοισι· τοὺς δ' ἐκ πλεονείου οὐ ἄλλως πρόταξιν, ὅπως μὲν ὅστοι σχολάζωσι. Καὶ δὲ Κύρος εἶπεν, Ἀλλ' ἐπὶ γε τούτους ἐγὼ αὐτὸς παρέργωμαι· ἀλλ', ὦ Ὑστάσπα, τότε μάλιστα, ὅπου ἂν ἑμῶν ὁ θεὸς νίκην δέδῃ, ἦν τί που μένη πολέμιον, πρὸς τὸ μαχεῖσθαι αἰεὶ συμβάλλομεν. (21) Ταῦτα εἰπὼν προΐει. Ἐταῖ δὲ κατὰ τὸ πλεονεῖον παρὼν ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν ἀργοντα τῶν ταύτῃ ὁρμήτων, πρὸς τοῦτον ὤκειν, ἐγὼ δ' ἐπὶ ῥομαὶ ἡμῶν ἐπικουρήσω· ἀλλ' ὅπως αὐτοῖς ἡμεῖς ἐπιτιθεμένοι κατ' ἄδρον, τότε καὶ ἡμεῖς περὶσθε ἅμα δὲ τῶν πολέμιων ἐλαύνειν· πολλὴ γὰρ ἐν ἀσφαλεστέρῳ ἐπισθε εἶμι γενόμενος ἢ ἔνθον ἐπὶ λαμβανόμενος. (22) Ἐταῖ δ' αὖ παρὼν ἐγένετο ἐπισθεν τῶν ἁρμαμαζῶν, Ἀργαίροισι μὲν καὶ Φαρνύχοις ἐκείθεν ἔχοντας τὴν τε τῶν πῶν χυλοστῶν καὶ τὴν τῶν ἱππέων μένιν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἔρη, αἰσθάνησθε ἑμῷ ἐπιτιθεμένῳ τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρα, τότε καὶ ἡμεῖς τοὺς καθ' ἡμῶς ἐπιχεύεται· μαχεῖσθε δ' ἔρη, πρὸς κέρα, ὥσπερ ἀθενέσαστον στρατεύμα γίγνεται, φάλαγγα ἔχοντας, ὥσπερ ἐν ἰσχυρότατῳ εἴησι. Καὶ αἰεὶ μὲν, ὡς ὁρᾷτε, τῶν πολέμιων ἱππέες οἱ ἰσχυροὶ πάντως δὲ πρότε πρὸς αὐτοὺς τὴν τῶν χαμῶν τάξιν, καὶ εὖ ἰσθί ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελῶντας τοὺς πολέμιους ἐπέσπεθε.

23. Ὁ μὲν δὲ Κύρος ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρῆν· ὁ δὲ Κροῖσος νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶναι τῶν πολέμιων τὴν φάλαγγα, σὺν ἧ αὐτὸς ἐπορεύετο, ἢ τὰ ἀνατινόμενα κέρατα, ἤτοι τοὺς κέρασι σημείον μαχεῖσθαι αὐτὸν πορεύεσθαι, ἀλλ' αὐτοῦ ἐν χώρᾳ στρατῆναι. Ὡς δ' ἐστῆσαν [πάντες] ἀντὶ πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στρατεύμα ὁρῶντες, ἰσμήκην αὐτοὺς πορεύεσθαι πρὸς τοὺς πολέμιους. (24) Καὶ οὕτω δὲ προσέειπεν τρεῖς φάλαγγες ἐπὶ τὸ Κύρου στρατεύμα, ἡ μὲν μὴ κατὰ πρόσωπον· τὰ δὲ δύο, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον, ὥστε πολλὴν φόβον παρῆναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατῇ· ὥσπερ γὰρ μικρὸν πλεονεῖον ἐν μεγάλῳ τάδην, οὕτω καὶ τὸ Κύρου στρατεύμα πάντοθεν περιεζέτο ὑπὸ τῶν πολέμιων καὶ ἱππέων καὶ ἐπὶ τῶν καὶ πελοπόρων καὶ τοξόταις καὶ ἁρμασι πλὴν ἐξέσπεθεν. (25) Ὅμως δὲ ὁ Κύρος ἐπεὶ παρήγγειλεν, ἐπεράρῃσαν πάντες ἀντιπράξαντες τοῖς πολέμοις· καὶ ἦν μὲν πολλὴ πανταχόθεν σφῆρ ὑπὸ τοῦ τοῦ μείλλον ἀκνέειν, ἡνίκα δὲ ἔδοξε τῇ Κύρῳ καιρὸς εἶναι, ἐξῆρχε παῖδων, συνεπύρχει δὲ πᾶς ὁ

addito, partim spe sublevato. Atque uti¹ prestantissimi omnium, qui sunt in curribus, videamini, emulationem ipsis injucito: nam certo scias, dicturos omnes deinceps, si hoc bene fiat, virtute nihil esse fructuosius. Itaque consensu curru prætervehabatur Abtradatas, et hanc faciebat.

Cyrus autem progrediens, cum ad levam pervenit, ubi Hytaspas erat cum equitatus Persici parte dimidia, eo nominatim compellato, ait, Vides jam, Hytaspas, tua dignum opus in rebus conficiendis celeritate: nam si modo antevertemus hostes interficiendo, nemo nostrum peribit. Et Hytaspas cum risa ait, Enimvero de illis, qui ex adverso sunt, curis nobis erit: tu autem de iis, qui sunt a latere, aliis mandata dederis, ut ne isti sint otiosi. Equidem ad hos, ait Cyrus, ipse pergo. Tu tamen hoc memineris, Hytaspas: cuiuscuq; nostrum tandem victoriam deo concesserit, si quid alicubi reliquum ex hostibus manserit, semper cum iis, qui pugnabunt, manus conserendas esse. Iis dictis, procedebat. Cumque progrediendo ad latas venisset, et ad præfectum cursum, qui istis erant, sic eum advocatus est: Equidem vobis operam laturus venio: vos ubi senseritis, nos ad partes extremas hostem invadere, tum et ipsi per hostes una percurrere conamini: nam tutiores multo futuri estis, si extra progressi fueritis, quam si ab iis in medio intercepti minui. Postquam autem persequendo pone harumarmaxas venit, præcepit, ut Artagras et Pharnucius, cum mille pedibus ac totidem equibus, ibidem manerent. Ubi vero, inquit, me animadvertitis eos, qui ad dextrum cornu sunt, adoriri, tunc et ipsi vobis oppositis invadite: pugnabitis autem, ait, adversus cornu, quia hoc imbecillima pars est exercitus, et phalagm habebitis, qua ratione firmissimi eritis. Sunt etiam, uti videtis, equites hostium ultimi: adversus hos omnino camelorum ordines immitte, nec dubitabis fore ut prius hostes ridiculos conspicias, quam manus conseratis.

His Cyrus peractis, ad latas dextrum se contulit: Croesus autem rursus jam phalagmem, cum qua ipse procedebat, ab hostibus abesse propius quam illa cornua quæ protendebantur, signum extitit quo cornua moerentur, ne longius eurus progredirentur, sed eo se loco converterent. Cumque subisterent omnes, ex adverso Cyri copias intuentes, signum illis dedit, ut in hostes pergerent. Hoc modo tres phalanges adversus exercitum Cyri tendebant: una, ex adverso: ex reliquis altera ad dextrum latas, ad levam altera: adeo ut totus Cyri exercitus magno in metu versaretur. Nam sicuti exiguus intercus, in magno collocatus, sic Cyri copiae cingebantur undique ab hostium et equibus, et gravis armaturæ militibus, et peltastis, et sagittariis, et curribus, extra quam a tergo. Sed ubi tamen Cyrus imperavit, omnes eae adverso in hostes se converterunt: et erat altum ubique titillium præ futuri eventus formidine. Cum autem Cyro jam tempus esse videretur, posuam exorsus est, et unvers-

στρατός. (α) Μετὰ δὲ τούτου τῆς Ἐνυαλίας τε ἅμα ἐπληθαίναν καὶ ἐξανίστανται ὁ Κύρος, καὶ εὐθὺς μετὰ τῶν ἱππέων λαβὼν πλάγιος τοὺς πολεμίους ὥστε αὐτοὺς τὴν ταχίστην συνιγχεῖν· οἱ δὲ περὶ αὐτῶ συνταγμένῳ ταχὺ ἐρείποντο καὶ παρεπύσσοντο ἐνθην καὶ ἐνθεν, ὥστε πολὺ ἐπιλοπόναντο· φάλαγγι γὰρ κατὰ ἀέρας προσέβαλλον ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πολεμοῖς.

στ. Οἱ δὲ ἤσθητο Ἀртаγέρσης ἐν ἔργῳ ὅσα τὸν Κύρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐνόημα, πρὸς τὰς καμῆλους, ὥσπερ Κύρος ἐκέλευσεν. Οἱ δὲ ἵπποι αὐτὰς ἐκ πανὶ πολλοῦ οἶα εἰδόντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκτροπος γιγνώσκοντες ἐρευσιν, οἱ δ' ἐβήλουντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. Τοιαῦτα γὰρ πάσχουσιν ἵπποι ὑπὸ καμῆλων. (α) Ὁ δὲ Ἀртаγέρσης συνταγμένους ἔχων τοὺς μὲν αὐτοῦ παρατομίζοντας ἐπέκλειτο, καὶ τὰ ἄρματα δὲ τὰ τε κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐνόημον ἅμα ἐνέβαλλε. Καὶ πολλοὶ μὲν τὰ ἄρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ ἀέρας ἐπορευμένων ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντας ὑπὸ τῶν ἁρμάτων ἐπλάσσοντο.

α. Καὶ Ἀβραδάτας δὲ οὐκ εἶε ἐμῆλιν, ἀλλὰ ἀναβοήσας Ἀνδρας φίλοι, ἐπισθε, ἐνίαι οὐδὲν φεύδμενος τῶν ἱππων, ἀλλὰ ἰσχυρῶς ἐξαμάττων τῇ κέντρῳ συνεζωήρουν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἁρματῆλαται. Καὶ τὰ μὲν ἄρματα ἐρευσιν αὐτοὺς ἐνέει, τὰ μὲν καὶ ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολεπόντα· (α) ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀντικρὺ δὲ αὐτῶν εἰς τὴν τῶν Ἀλυπτῶν φάλαγγα ἐμβάλλει· συνεκίβηλον δὲ αὐτῶ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. Πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἀλλοθι ὄλλον· ὡς οἶα ἔστιν ἰσχυροτέρῳ φάλαγγι ὅταν ἐκ φίλων συμμάχων ἡθροισμένη ᾖ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐβήλουν. Οἱ μὲν γὰρ ἑταῖροί τε αὐτοῦ καὶ ὁμοτρόφους συνεκίβηλον, οἱ δ' ἄλλοι ἡνίοχοι ὡς εἶδον ὑπομείνοντας πολλῷ στίφει τοὺς Ἀλυπτῶν, ἐβλάιναν κατὰ τὰ φεύγοντα ἄρματα καὶ τούτους ἐρείποντο. (α) Οἱ δὲ ἄμφω Ἀβραδάταν ἢ μὲν ἐνέβαλον, ἔτι οὐ δυναμένῳ διακρίσασθαι τῶν Ἀλυπτῶν οὐκ τὰ μένειν τοὺς ἐνθεν καὶ ἐνθεν αὐτῶν, τοὺς μὲν ὀρθοὺς τῇ βίμῃ τῶν ἱππων παίοντες ἀνέτρεπον, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλύνει καὶ αὐτοὺς καὶ ὅληα καὶ ἱππους καὶ τροχοίς. Ὅταν δ' ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα βίᾳ διακόπτετο καὶ ὅληα καὶ σάματα. (α) Ἐν δὲ τῇ ἀδύνητῳ τούτῳ παρέλκει ὑπὸ τῶν παντοδυνῶν σαρκευμάτων ἐξάλλοι μὲν τῶν τροχῶν ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτας, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεκίβηλόντων καὶ οὗτοι μὲν ἐνταῦθα ἀνδρας ἀγαθὸν γενόμενος κατεκόπησαν καὶ ἀπέθανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεκίβητοι, ἢ μὲν ὁ Ἀβραδάτας ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταύτῃ συνεκίβητον τεταραγμένους ἐράδοντες, ἢ δὲ ἀπαθείας ἐγένοντο οἱ Ἀλυπτῶν, πολλοὶ δ' οὗτοι ἦσαν, ἐμύρουν ἐναντίοι τοῖς Πέρσαις.

α. Ἐνθα δὲ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν καὶ μαχαίρων ἐπολεμίσαντο μέντοι οἱ Ἀλυπτῶν καὶ πύλῃαι καὶ τοὶ ὅπλοις. Τὰ τε γὰρ δόρота ἰσχυρὰ τε καὶ μακρὰ εἰ καὶ νῦν ἔχουσιν, αἳ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θυράων καὶ τῶν γόβων καὶ στεγάζουσιν τὰ

suus exercitus simul insonuit. Deinde Enyalius alta voce concitavit, et Cyrus erumpit, statimque cum equitibus cornus hostium adgressus, quamprimum cum eis manum convenit: pedites autem cum servatis ordinibus suis celeriter subsequebantur, et hostibus hinc atque inde circumfundebantur, ut multo jam potiori, quam illi, esset conditio: nam cum phalangē in cornu impressionem faciebat; quo factum est, ut celeriter vehemens hostium fuga fieret.

Artageres ut Cyrus jam rem adgressum animadvertit, et ipse ad sinistram latus hostes invadit, premissis camelis, quemadmodum Cyrus jusserat. Has equi magno admodum ex intervallo non exspectabant, sed alii consternati fugiebant, alii saltu efferebantur, alii in se invicem irruebant. Nam sicut equis talia quodam a camelis accidere. Artageres autem suos ordines retinens, perturbatos urgebat; et currus, qui ad dextram et levam erant, simul immittebat. Et multi quidem, cum currus fugerent, ab his qui cornu directo sequebantur, sunt interempti; multi cum hos fugerent, a curribus interceptabantur.

Ei Abradatas haud amplius cunctatus est, sed simul inclamans, Sequimini me, amici, equos immittebat in hostes, cum quidem is minime parceret, sed ita stimulo foderet, ut moito sanguine respergerent. Cum hoc etiam ceteri currum agitantes eruperant: et oppositi quidem currus hos statim fugiebant, partis receptis qui ex eis pugnarent, partem relictis. Abradatas autem recta per eos in Aegyptiorum phalangem impetum fecit; illi quoque una cum eo irruerunt, qui proximo collocati erant. Et quidem cum ainde carpe perspicuum est, non esse firmiorem phalangem, quam quae ex amicis commitionibus est collecta, hanc illud hoc tempore res ipsa manifestum fecit. Nam et sodales ipsius et mensae participes ejusdem hostes una cum ipso iussu adgressi: alii anripe cum viderent Aegyptios agmine denso impetum sustinere, currus fugientes versus dexteram, et illos insequuti sunt. Qui vero circa Abradatum erant, qui quidem irruerant, quia Aegyptii cedere dival eon poterant, omnes utrinque suo loco manentibus, equorum impetu stantes impellendo everterunt, cadentes contulerunt, et ipsos et arma, et equis et rotis. Quicquid autem fides corripuissent, illi totum violento concidebatur impetu; sive arma essent, sive corpora. Atque in hoc inenarrabili tumultu, rotis propter multiplicem acervos exstantibus, curru excidit Abradatas, atque illorum alii qui cum ipso in hostes impetum fecerant: et hi quidem hic, officio functi virorum fortium, vulneribus concisi interierunt: at hos a sequebatur Persae, cum eo loco, quo Abradatas hostem cum suis invaserat, irruissent, perturbatos occidebant: quia vero parte cladis expertes fuerant Aegyptii (et erant hi multi numero), recta tendebant adversus Persas.

Ibi tem atrox pugna hastis, jaculis, gladiis committebatur: et Aegyptii sane tam numero quam armis superiores erant. Eleum haste ipsis erant firmae ac longe (quas tunc etiam gestant), et clypei multo, quam vel ioricæ vel acuta Persarum vimines, magis et corpora tegunt, et ad

σώματα καὶ πρὸς τὸ ὀδεῖσθαι συναρπάζονται πρὸς τοὺς ὤμους οὕσαι. Συγκλείσαντες οὖν τὰς ἀσπίδας ἐχώρουν καὶ ὠδύνον. (34) Οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναντο ἀντίσχειν, ὅτε ἐν ἑαυραῖς ταῖς χαρσὶ τὴ γέβρα ἔχοντες, ἀλλ' ἐπὶ πόδα ἀναρᾶζοντο πῶντες καὶ παύομενοι, ὥς ὑπὸ ταῖς ἀκοντιστάς, ἀλλ' ἀνατεταμένους τὰς μαχαίρας ἐνάγκαζον καὶ τοξάειν καὶ ἀκοντίζειν. (35) Ἦν δὲ πολλὰ μὲν ἀνδρῶν φόνος, πολλὰ δὲ κτύπος ὅπλων καὶ βελῶν παντοδαπῶν, πολλὰ δὲ βοή τῶν μὲν ἀνακαλούντων ἀλλήλους, τῶν δὲ παρακαλουμένων, τῶν δὲ θεοὺς ἐπικαλουμένων.

36. Ἐν δὲ τούτῳ Κύρος δοῖμαι τοὺς καὶ αὐτὸν παραγίγναι. Ὡς δ' εἶδε τοὺς Πέρσαι ἐκ τῆς χώρας ἐωσμέτους, ἤλυσέ τε καὶ γνῶσε δι' οὐδαμῶς ἂν ὄψιτον σχοιὶ τοὺς πολεμίους, τῆς εἰς τὸ πρόσθεν προσδοῦν εἰ αἱ εἰς τὸ ὀπισθεν περιελάσκον αὐτῶν, παραγίγναι ἐπισθαί τοὺς μὲθ' αὐτοῦ περιήλυνον εἰς τὸ ὀπισθεν καὶ εἰσπεσόντας πῶντες ἀπορῶντας καὶ πολλοὺς κατακτείνουσιν. (37) Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὡς ᾤοντο, ἔδωκεν τε δι' ὀπισθεν οἱ πολεμίους, καὶ ἀσπρίνοντο ἐν ταῖς πληγαῖς. Καὶ ἐνταῦθα δὴ φῦρθην ἐμάχοντο καὶ πεῖροι καὶ ἱππείας, πεπιπτικῶς δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Κύρου ἱπποῦ καὶ πατούμενος παλεῖ εἰς τὴν γαστήρα τῇ μαχαίρᾳ τῶν ἱπποῦ αὐτοῦ· ὁ δὲ ἱππὸς πληγῆς σφαδᾶν ἀποτείεται τὸν Κύρον. (38) Ἐνταῦθα δὴ ἔγνω ἂν τῆς θοοῦ εἶπον εἰη τὸ φιλεῖσθαι ἄρῃον ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν. Εὐθὺς γὰρ ἀνέβησάν τε πάντες καὶ προσπεσόντες ἐμάχοντο, ἔδωκεν, ἔδωκοντο, ἔπαιον, ἐπαίοντο. Καταπερὶβδύας δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ ἱπποῦ τῶν τοῦ Κύρου ὑπηρετῶν ἀναβάλλαι αὐτὸν ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ἱπποῦ. (39) Ὡς δ' ἀνέβη ὁ Κύρος, κατεῖδε πάντοθεν ῥῆθ' ἐπιομένους τοὺς Αἰγύπτιους καὶ γὰρ Ὑστάσπης ῥῆθ' παρῆν σὺν τοῖς Περσῶν ἱππῶσι καὶ Χρυσάντας. Ἀλλὰ τούτους ἐμβαλεῖν μὲν οὐκέτι εἴα εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων, ἔβηεν δὲ τοξάειν καὶ ἀκοντίζειν ἐκάλευν. Ὡς δ' ἐγένετο περιελάσκον παρὰ τὰς μηχανάς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι ἐπὶ τῶν πύργων τινὲ καὶ κατακλιθέσθαι εἰ περ καὶ ἄλλο τι μῆνοι τῶν πολεμίων καὶ μάχοντο. (40) Ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατεῖδε μεστὸν τὸ πᾶν ἱπποῦν, ἀνδρώπων, ἀρμάτων, φεγγύων, δικυκλίων, κραυγόντων, κρατουμένων· μῆνοι δὲ οὐδαμῶς οὐδὲν ἔτι ἤδυνάτο κατεῖν πλὴν τὸ τῶν Αἰγυπτίων· οὐτεὶ δὲ ἐπαρὴ ἵπποισιν, πάντοθεν κυκλοποισμένοι, ὥστε ὁρᾶσθαι τὰ ὅπλα, ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκείνητον· καὶ ἵπποιον μὲν οὐδὲν ἔτι, ἐπασχον δὲ πολλὰ καὶ δεινὰ.

41. Ἀγασθεὶς δὲ ὁ Κύρος αὐτοὺς καὶ οὐκ εἶρην δι' ἀγαθὸν ἀνδρες ὄντας ἀπώλλυντο, ἀνεγύριε πάντας τοὺς περιμαχομένους καὶ μάχεσθαι οὐδένα ἔτι εἴα. Πέμπει δὲ πρὸς αὐτοὺς κήρυκα ἐρωτῶν πόσους βούλονται ἀπολῶσθαι πάντας ὑπερ τῶν προβαδισάντων αὐτοὺς ἢ σωθῆναι· ἀνδρες ἀγαθοὶ δικαστὲς εἶναι. Οἱ δ' ἀπε-

propellendum aliquid adjumenti adferant, humeris additi. Quamobrem clypeis consertis procedebant, ac propellabant. Persae vero eorum impetum sustinere non poterant, quippe qui manibus extremis scuta teneret, sed pedetentim cedebant, cum et alios ferirent ipsi, et ferirentur, donec sub machinas se receperunt. At eo cum venissent, vicissim Aegyptii de turribus feriebantur: et ultimum omnium neque sagittarios neque jaculatores fugere sinebant, sed his intentatis gladiis et sagittis et tela emittere cogebant. Erat autem ingens hominum caedes, ingens armorum telorumque omnis generis strepitus, ingens vociferatio, aliis mutuo sibi inclamantibus, aliis cohortantibus, aliis deos implorantibus.

Interea Cyrus hostes sibi oppositos persequens, advenit. Cumque Persas loco pulso videret, indoluit; et animadvertens nulla ratione citius hostes inhiberi posse, quo minus progredierentur ulterius, quam si ad eorum terga circumveniretur, imperat his quos secum habebat, uti se acquererent, et ad ipsorum terga circumvelit: cumque irruissent, aversos cadunt, ac multos perimunt. Quod cum Aegyptii sentirent, hostes a tergo esse clamabant, et inter ipsos ictus se vertebant. Tum vero et pedites et equites promissae proelabantur. Et quidam, cum subter equum Cyri cecidisset et concuteretur, gladio ventrem equi ferit: equus autem saucius, cum pedes varie jactaret, Cyrum exiit. Tum perspicere potuisset aliquis, quanti sit estimandum, principem a suis subjectis diligi. Nam statim universi clamorem sustulerunt, impetuque facto pugnant, pellebant, jellebantur, feriebant, feriebantur. Quidam autem ex Cyri ministris cum ex equo desilissent, eum in equum suum sustulit. Ac Cyrus ubi conspuisset, undique jam Aegyptios credi vidit: nam Hyetaspas cum equitatu Persarum jam aderat, itemque Chrysantas. Verum hos in Aegyptiorum phalangem amplius intrare non sivit, sed extrinsecus sagittas ac tela mittere jussit. Posteaquam autem circumvectus ad machinas pervenit, visum est et quondam in turrim ascendere, quo circumspiceret, an subici aliis quoque hostium copia subsisteret ac praeficeretur. Ut ascendit, campum refertum vidit equis, hominibus, curribus, fugientibus, persequentibus, vicentibus, succumbentibus: ex hostium vero copiis nunquam amplius aliam, quam subsisteret, partem conspiciere poterat, praeter Aegyptios. Hi cum summus in angustias adducti consilii essent inopes, facto undique circulo, si arma conspicerentur, subter clypeos conederunt: et faciebant illi quidem nihil amplius, multa vero gravique perpetiebantur.

Cyrus eos admiratus, et pie misericordia dolens viros fortes interire, omnes, qui undique adversus eos dimicabant, pedem referre jussit, nec ulli amplius ut in eos pugnet concessit. Misso etiam caducatore, interrogavit eos, utrum omnes interire vellet propter eos, a quibus proditi fuissent, an servari bona cum existimatione, viros ac esse

κρίναντο, Πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθῆμεν ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκούντες εἶναι; (43) Ὁ δὲ Κύρος πάλιν εἶπεν, Ὅτι ἡμεῖς ἡμεῖς ὄντως μόνους καὶ μόνοντας καὶ μάχεσθαι θέλοντας. Ἀλλὰ τοῦτον οὖν, ἔρασαν οἱ Αἰγύπτιοι, τί καὶ καλὸν ἂν ποιοῦντες σωθῆμεν; Καὶ ὁ Κύρος αὐτὸς πρὸς τοῦτο εἶπεν, Εἰ τὸν τι συμμαχομένον μηδένα προδόντες σωθῆτε, τὰ τε ὅπλα ἡμῖν παραδόντες φίλοι τε γινόμενοι τοῖς αἰρουμένοις ἡμεῖς ὄντες, ἔξω ἀπολέσει. (44) Ἀκούσαντες ταῦτα ἐπύρουντο, Ἦν δὲ γυνώμεθα σὺ φίλοι, τί ἡμῖν ἀλώσεις χρῆσθαι; Ἀπεκρίναιτο ὁ Κύρος, Ἐὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν. Ἐπερωτῶν πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι, Τίνα εὐεργεσίαν; Πρὸς τοῦτο εἶπεν ὁ Κύρος, Μισθὸν μὲν ὑμῖν δοῦν ἂν πλείονα ἢ νῦν λαμβάνετε ὅσον ἂν χρόνον πολέμου ἦ· εἰρήνης δὲ γενομένης τῷ βουλομένῳ ὑμῖν μένειν παρ' ἡμῶν χωρὶν τε δούσι καὶ πόλεσι καὶ γυναικάς καὶ οὐκίας. (45) Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι τὸ μὲν ἐπὶ Κροίσῳ συστρατεύειν θέλουντες πρὶν δειχθῆσαν· τοῦτο γὰρ μόνον γιγνόμενασθαι ἔρασαν· τὰ δὲ ἄλλα συνομολογήσαντες ἔρασαν πίστιν καὶ διαβῶν. (46) Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι οὐ οὐ καταμείναντες τότε εἰ καὶ νῦν βασιλεῖ πιστὸν δοκούντου, Κύρος τε πόλεως αὐτοῖς εἶναι, τὰς μὲν αἶα, αἱ δὲ καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων καλοῦνται, Ἀέρισσαν δὲ καὶ Κωλλήνην παρὰ Κύμην πλησίον θαλάσσης, ἃς εἰ καὶ νῦν οἱ ἄν' ἐκείνων ἔχουσιν. Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ὁ Κύρος ἤδη σκοτεινὰς ἀναγαγὼν ἱστρατοπεδεύσατο ἐν Θυμβράει.

47. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν μὲν πολέμων Αἰγυπτίῳ μόνον ὑποκίχθησαν· τῶν δὲ σὺν Κύρῳ τὸ Περσῶν ἱπποκράτιστον εἶδος εἶναι· ὥστ' εἰ καὶ νῦν διαμένει ἢ ὁπλίσις ἢν τότε Κύρος τοῖς ἱππῶσι κατασκεύασεν. (48) Εὐδοκίμους δὲ ἰσχυροὺς καὶ τὰ δρεπανήφρα ἄρματα· ὥστε καὶ τοῦτο εἰ καὶ νῦν διαμένει τὸ πολεμιστήριον τῷ αἰεὶ βασιλεύοντι. (49) Αἱ μὲντοι κάμηλοι ἐρέδον μόνον τοὺς ἵππους, οὐ μὲντοι κατέκαινον γὰρ οἱ ἐπ' αὐτῶν ἱππῆες, οὐδ' αὐτοὶ γὰρ ἀπένθησκον ὑπὸ ἱππέων· οὐδεὶς γὰρ ἵππος ἔπιδαζε. (50) Καὶ χρήσιμον μὲν εἶναι εἶναι, ἀλλὰ γὰρ οὐτε τρέφειν οὐδεὶς ἐβίλει καλὸς καγαθὸς κάμηλον ὥστ' ἐπορεύεσθαι οὐτε μαλίστ' ὡς πολεμήσων ἀπὸ τούτων. Οὕτω δὲ ἀπολαβούσαι πάλιν τὸ ἱαντῶν σχῆμα ἐν τοῖς σκυνοφόροις διέγονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Καὶ οἱ μὲν ἄμφω τὸν Κύρον δεικνυσσομένους καὶ φιλικῶς καταποσσομένους, ὥσπερ εἶπε, ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μὲντοι εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεις ἐβηγε σὺν τῇ στρατιᾷ· τὰ δὲ ἄλλα φῖλα θεοὶ εἰδόντες προστάτουν ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἐπ' οὐκον ὁδοῦ ἐκαστος ἀπεχώρει. (1) Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἔγενετο, εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεις ἦγε Κύρος. Ὡς δ' ἔγενετο πρὸς τῇ τελευτῇ τῇ ἐν Σάρδεσι, τὰς τε μηχανὰς ἀνίστη ὡς προσβαλὼν πρὸς τὸ ταίχος καὶ κλίμακας παρεσκευάζετο. (2) Ταῦτα δὲ ποιῶν

fortes. Ad hac illi responderunt, Quo pacto possimus esse salvi cum exultatione bona, viros nos fortes esse? Et Cyrus iterum, Quia nos, ait, vos solos conspicimus, qui et subsistant et dimicare velint. Quis vero deinceps, aiunt Aegyptii, recte etiam agendo servari possumus? Ad hoc rursum Cyrus, Si nemine, inquit, sociorum proelio, salutem consequamini, arma cum nobis tradideritis, et eorum amplexi fueritis amicitiam, qui vos conservare malunt, cum liceat interimere. His illi auditis, rursum interrogant, Si tuam amplexi fueris amicitiam, quas ad res uti nobis voles? Beneficia, respondit Cyrus, conferre et vicissim accipere volo. Querebant iterum Aegyptii, Quae beneficia? Ad hoc Cyrus, Stipendium vobis, ait, illo majus dedero, quod nunc accipitis, quamdiu bellum geretur: pace vero facta, cuiusque vestrum quomodo manere libuerit, ei et agros, et oppida, et uteros, et famulos donabo. His auditis oraverunt Aegyptii, hoc unum exciperetur, ne in Croisam cum eo militaret: quippe cum hoc solo sibi notitiam intercedere dicerent: de ceteris iis cum Cyro convenit, dederuntque et accipere fidem. Et qui tunc manserunt Aegyptii, nunc quoque regis in fide permanent: deditque Cyrus eis urbes et in regione superiori, quae hac etiam tempestate urbes Aegyptiorum adpellantur, et Larissam et Cyllenen, propter Cymen, haud procul a mari, quas etiam nunc illorum posterit possident. His rebus confectis, Cyrus jam sub ipsas noctis tenebras reversus, Thymbrarum castra locavit.

In hoc autem proelio soli ex hostibus Aegyptii gloriam consequuti sunt, et ex iis qui cum Cyro erant, equestres Persarum copiae: visae sunt esse praestantissime: adeo ut illa nunc etiam armatura duret, qua tunc equites a Cyro instructi fuerunt. Praeterea currus illi falcati vehementer erant comprobati: adeo ut hoc etiam tempore bellicum illud currum genus apud quoniamque Persarum regem viget. At camelis equis terrores dumtaxat fuerunt: neque vero ipsis insidentes ex equitibus quonquam interemerunt, neque ii ab equilibus occisi erant: nullus enim ad eos equus propius accedebat. Idque tum quidem utile esse visum est; sed nemo tamen virorum fortium et honestiorum vel alere camelum vult, ut en vehatur; vel ad pugnamque eas semel exercere. Itaque recepta forma sua cultaque pristina, inter impedimenta jam degant.

CAPUT II.

Et Cyri quidem milites, ubi conassent et excubias constitissent, ubi par erat, quieti se dederunt. At Croesus statim Sardes cum exercitu profugit: ceterae nationes, quam remotissime quique poterat, inita domum que duceret via, nocte ea discedebant. Cum autem illuxisset, Cyrus confestim Sardes versus suos duxit. Atque ubi ad Sardium arcem pervenit, et machinas erexit quas facturum in muros impetum, et scalas paravit. Ea dum face-

κατὰ τὰ ἀποτομώτατα δοκῶντα εἶναι τοῦ Σαρδισιῶν ἱερῆματος τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἀναβιβᾶται Χαλδαῖους τε καὶ Πέρσας. Ἡγήσατο δ' αὐτοὺς ἀνὴρ Πέρσης, δοῦλος γεγεννημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τινὸς φρουρῶν καὶ κατεμαυρωμένος κατόρθων ἐς τὸν ποταμὸν καὶ ἀνέβασεν τὴν αὐτὴν. (4) Ὡς δὲ ἐγένετο τοῦτο ὄπλον ὅτι εἶχον τὰ ἄκρα, πάντας δὲ ἔφραγον οἱ Ἀυδοὶ ἀπὸ τῶν ταχυῶν ὅσην ἔδωκαν ἑκάστος τῆς πόλεως. Κύρος δὲ ἄμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆι ἐς τὴν πόλιν καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδὲνα κινεῖσθαι. (5) Ὁ δὲ Κροῖσος κατακλισάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις Κύρον ἐβόα· ὁ δὲ Κύρος τοῦ μὲν Κροίσου φύλακος καταλπειν, αὐτὸς δὲ ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχθρομένην ἀκραν ἐλθε τοὺς μὲν Πέρσας φυλάττοντας τὴν ἀκραν, ὅσπερ ἔδει, τὰ δὲ τὸν Χαλδαῖον ὄπλα ἔρημα, καταβεβραμμένους γὰρ ἀρπασόμενους τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν, εὐθὺς συνεκλίσειεν αὐτῶν τοὺς ἀρχοντας καὶ ἔπειν αὐτοὺς ἀπάναι ἐκ τοῦ στρατεύματος τάχιστα. (6) Οὐ γὰρ ἂν, ἔφη, ἀνασχόμην πλεονεκτοῦντας ὄρνειν τοὺς ἀτακτοῦντας. Καὶ ἐγὼ μὲν, ἔφη, ἐπίστασθε ὅτι περιστερευόμενῃ ἐγὼ ὅμως τοὺς ἰμοὶ συστρατευομένους πῶσι Χαλδαῖους μακαριστοὺς ποιῆσαι νῦν δ', ἔφη, μηθαυμάζετα ἦν τις καὶ ἀποῦσιν ἡμιεκρίπτειν ἄνυσιν. (7) Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἐβασάν τε καὶ ἰκέλευον παύσασθαι ὀργιζόμενον καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀποδῶναι ἔρασαν. Ὁ δὲ εἰπευθεὶς οὕτως αὐτοὺς δόετα. Ἄλλ' εἰ με, ἔφη, βούλασε παύσασθαι ἄχθόμενον, ἀποδοτε πάντα ὅσα ἰδέσθε τοὺς διαφυλάσσοντες τὴν ἀκραν. Ἦν γὰρ πείθοντες οἱ ἅλλοι στρατιῶται ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὐτακτοὶ γινόμενοι, πάντα μοι καλῶς εἶει. (8) Οἱ μὲν δὲ Χαλδαῖοι ὄντως ἰπώθησαν ὡς ἰκέλευον ὁ Κύρος καὶ Δαδων οἱ πεφύλακται πολλὰ καὶ παντοῖα χρήματα. Ὁ δὲ Κύρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἑαυτοῦ ὅπου ἰδοὺς [τὸ] ἐπιτηδεύοντα εἶναι τῆς πόλεως μένειν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις παρήγγειλε καὶ ἀριστοποιεῖσθαι.

9. Ταῦτα διαπραζόμενος ἀγαγεῖν ἐκίλευεν αὐτῷ τὸν Κροῖσον. Ὁ δὲ Κροῖσος ὡς εἶδε τὸν Κύρον, λαίρει, ὡς δέδοται, ἔφη· τοῦτο γὰρ ἡ τύχη καὶ ἔχον τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδωσι σοὶ καὶ ἰμοὶ προσαγορεύειν. (10) Καὶ σύ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπείπερ ἀνθρωποὶ γέ ὁσμεν ἀμφοτέρω. Ἀτὰρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἄρ' ἂν τί μοι ἐβλήσῃς συμβουλεύσας; Καὶ βουλομένη γ' ἂν, ἔφη, ὦ Κύρε, ἀγαθὸν τί σοι εὐρεῖν· τοῦτο γὰρ ἂν οἶμαι ἀγαθὸν καὶ μοι γενέσθαι. (11) Ἀκούσων τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ ὄρνει τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεπονηκότας καὶ πολλὰ κεκρινυμένους καὶ νῦν νομιζόντας πόλιν εἶχειν τὴν πλεονεκτήτην τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ μετὰ Βαβυλῶνα, εἰς αὐτὴν ὠφελήθησαν τοὺς στρατιώτας. Γεννώμενο γὰρ, ἔφη, ὅτι εἰ μὲν τινα καρπὸν λήφοντα τῶν πόλεων, οὐ δυνήσεται αὐτοὺς πολλὸν χρόνον πεινομένους εἶσθαι. διαρπάσαι μὲν οὖν αὐτοὺς ἐρεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι· τὴν τε γὰρ πόλιν νομίζω ἂν διαρπαῖσθαι, ἐν τε τῇ ἀρπαγῇ καὶ οὐδ' ὅτι οἱ πονηρότατοι πλεονεκτικῆσιαν ἂν. (12) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κροῖσος ἔειπεν, Ἄλλ' ἐμὲ,

ret, ut in mutationes Sardinorum, qua parte maxime prærupæ videbantur, sequenti nocte Chabdei ac Persæ ascenderent, esset. His ductor erat Persa quidam, qui eujusdam ex arcis custodibus presidialis servus fuerat, et descensum ad flumen et ascensum ibidem didicerat. Cum cognitum esset aerem esse occupatum, Lydi omnes a muris diffugerunt quo quisque poterat per urbem. Quam Cyrus prima luce ingressus, ne quis sese ex loco moveret, edixit. Croesus autem, se ipso in regia incluso, Cyrum inclamabat: at Cyrus Croesus qui custodirent reliquit, ipseque ad arcem occupatam profectus, cum Persas aerem, ut oportebat, custodire videret, Chaldeorum vero stationes desertas (quod illi ad diripienda ex aribus bona excurrissent), mox præfectos eorum convocavit, eisque ut ab exercitu quantumprimum discederent, præcepit. Non enim, ait, tolerare possim, ut qui ordines deserunt majores quam alii commodis possint. Et vos quidem, ait, certo scire volo, in hoc me fuisse, ut vos qui signa mea sequimini, tales efficerem, quos universi Chabdei felices prædicarent: verum jam vobis minime curum videatur, si quis vobis hinc etiam discedentibus felicio occurrat. Hæc Chabdei cum audissent, meta percussis orabant ut irasci desineret; aiebantque se res optequi omnes velle restituerent. Ille his sibi non opus esse dixit: Sed si me vultis, ait, ab indignatione desistere, date omnia, quorumque cepistis, illis qui arcis in custodia mansere. Nam si milites ceteri animadvertent, eos qui ordines servarunt, majora consequi commodum, preclare se sese res habebunt. Itaque Chabdei sic, ut Cyrus edixerat, fecerunt; et qui obediens sese gesserant, magnam rerum opumque variarum copiam consequuti sunt. Cyrus autem, cum castra pro militibus suis metatus esset ex urbis loco, qui maxime opportunus ei videbatur, eos in armis manere ac prædere jussit.

His perfectis, Croesus ad se adiaci præcepit. Et Croesus, ubi Cyrum vidit, Salve, inquit, domine: hoc enim nomine tibi ut deinceps fruaris tibi fortuna; mihi, ut eo te adpellem. Salve tu quoque, ait, Croese; quandoquidem homines ambo sumus. Verum, Croese, inquit, velisne mihi consilium dare? Etiam, Cyre, inquit, aliquid boni tibi reperire velim: nam idem fere arbitror etiam mihi fructuosum fore. Audi ergo, Croese, inquit: quia video milites multis laboribus perfunctos, multique versatos in periculis, usque etiam putare se urbe totius Asiæ, post Babylonem, opulentissima positos; æquum iudico, ut aliquid utilitatis ad eos perveniat. Nam futurum inteligo, ut nisi quem laborum suorum fructum percipiant, dicto eos audientes diu uos sim habiturus. Sed urbem tamen eis diripiendam concedere non est animus: nam et urbs, mea sententia, proventus interiret, et in direptione plurimum utilitatis exerperet, qui maxime sunt improbi. Que ubi Cro-

ἐρη, ἔκασον λῆξαι πρὸς οὓς ἂν ἐγὼ Αὐτῶν ἰδῶμαι ὅτι διακίπρωμαι· παρὰ σοῦ μὴ ποῦνται ἄρπαγὴν μηδὲ αἰῶνι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας ὑπεσχομένη δὲ σοὶ ἀντὶ τούτων ἤ μὲν παρ' ἑκόντων Αὐτῶν ἐσπῆται πᾶν ὅτι καλὸν κἀγαθὸν ἔστιν ἐν Σάρδεσσιν. (13) Ἦν γὰρ ταῦτα ἀκούσας, οἶδα ὅτι ἤξει σοι πᾶν ὅτι ἐστὶν ἐνθάδε καλὸν κτῆμα ἀνδρῶν καὶ γυναῖκας, καὶ ὁμοίως εἰς νῆματα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοι πλήρης ἡ πόλις ἔσται ἤν δὲ διακίπρως, καὶ αἱ τέχναι σοι, ἃς πηγὰς φασὶ πῶν καλῶν εἶναι, διασπαρμέναι ἔσονται. (14) Ἐξί-
σταί δέ σοι ἰδόντι τὰ ὀνόματα ἐστὶ καὶ περὶ τῆς ἄρπαγης βουλευσέσθαι. Πρῶτον δὲ, ἐρη, ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς θε-
σαυροῖς πόμπε καὶ παραλαβανέωσάν σοι σὺλακας
παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων. Ταῦτα μὲν δὲ ὅπαντα
ὁπῶς συνήσεις ποιῶν ὁ Κύριος ὡς περ εἰλέεν ὁ Κροῖσος.

15. Τάδε δέ μοι πάντα, ἐρη, ὦ Κροῖσε, λίξον,
πῶς ἀποδέσχηκα τὰ ἐκ σοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίῳ σοὶ
γὰρ δὴ λέγεται πάντα γιγαθεραπεύσθαι ὁ Ἀπόλλων καὶ
εἰς πάντα ἐκείνῳ παιδόμενον πράττειν. (16) Ἐβουλό-
μην ἐν, ἐρη, ὦ Κύρε, οὕτως ἔχει· νῦν δὲ πάντα τῶν-
αντία εὖδεις ἐξ ἄρχης πράττειν προσεχίζων τῷ Ἀπόλ-
λωνι. Πῶς δέ; ἐρη ὁ Κύριος οἶδασαι· πάντα γὰρ παράδοξα
λέγει. (17) Ὅτι πρῶτον μὲν, ἐρη, ἀμαλῆσας ἔρωσιν
τὸν θεόν, εἰ τὶ ἐδέσμεν, ἀπειπειρώμεν αὐτοῦ εἰ δύνατο
ἀλγθεῖν. Τοῦτο δὲ, ἐρη, μὴ εἰς θεός, ἀλλὰ καὶ
ἀνθρώποι καλοὶ καγαθοὶ ἐπειδὴν γνῶσιν ἀπιστοῦμενοι,
οὗ φιλοῦσι τοὺς ἀπιστοῦντας. (18) Ἐπεὶ μάλιστα ἔγωγε
καὶ μάλα ὅσπερ ἐμὸς ποιοῦντος καὶ πρὸς αὐτὸν Δελφοῖς
ἀπέχροντο, οὕτω δὴ πέμψω περὶ παῖδων. (19) Ὅ δέ
μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίναντο ἐπὶ δὲ ἐγὼ πολλὰ
μὲν πύμπων ἀναθήματα χρυσῶ, πολλὰ δὲ ἄργυρῶ, πέμ-
ψα πολλὰ δὲ θύων ἐξωστέμεν ποτὶ αὐτὸν, ὡς ἰδοῦμαι, τότε
δὲ μοι ἀποκρίνεται ἔρωσέν τι ἂν μοι ποιήσαντι παῖδες
γένοιτο· δὲ εἰπεῖν ὅτι ἔσονται. (20) Καὶ ἐγένοντο μὲν,
οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἔβουλατο, γενόμενοι δὲ οὐδὲν ὄνη-
σαν. Ὅ μὲν γὰρ κορὴς ἂν διετείλει, δὲ δὲ ἄριστος γαι-
όμενος ἐν ἀμυγῇ τοῦ βίου ἀπέλυτο. Πιεζόμενος δὲ
ταῖς περὶ τοὺς παῖδας συμφοραῖς πάλιν πέμψω καὶ ἐπε-
ρωτῶ τὸν θεόν τι ἂν ποῖεν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονί-
στατα διατελέσωμαι· δὲ μοι ἀπεκρίνατο,

Συνὸν γιγνόμενον εὐδαιμον, Κροῖσε, παράσεις.
(21) Ἐγὼ δὲ ἀκούσας τὴν μαντείαν ἥσθη· ἐνόμιζον γὰρ
τὸ ἅριστόν μοι αὐτὸν προστάξιντα τὴν εὐδαιμονίαν δε-
δῶκεν. Ἄλλους μὲν γὰρ γιγνόμενον τοὺς μὲν οἶον ὅτι
εἶναι τοὺς δ' οὐ· αὐτὸν δὲ ἄστις ἐστὶ πάντα τινὲ ἐνό-
μιζον ἀνθρώπων εἰδέναι. (22) Καὶ τὸν μετὰ ταῦτα δὴ
χρόνον ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲν ἐνεκαίον μετὰ
τὸ τοῦ παυέως θάνατον ταῖς τύχαις ἱππεῖδ' ὅς ἐνεπέ-
σθη ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου ἐπ' ὕμῃς στρατεύσασθαι, εἰς πάντα
μὲν κίνδυνον ἦλθον· ἐσπῆθη μάλιστα οὐδὲν κακὸν λαβόν.
Οὐκ αἰτῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε τὸν θεόν. Ἐπεὶ γὰρ ἔγνω-
ν ἐμμενὸν μὴ ἱκανὴν ὕμιν μέγισται, ἀσφαλὲς οὖν τῇ
θεῷ ἐπέλθον καὶ αὐτὸς καὶ αἱ σὺν ἐμοί. (23) Νῦν δ'
ὡς πάλιν ὑπὸ τοῖς πλείστοις τοῦ παρόντος διαβρυγόμενος

sus audisset, Me vero dicere sinito Lydia, ait, quibus ego
voluero, impetrasse me abs te, ne direptio fiat, nesci per-
emittatur ut liberi et conjuges ab eorum conspectu abstra-
hantur; proque hoc tibi pollicitum esse, futurum omnino,
ut Lydi tibi libentes offerant, quidquid Sardibus pulchrum
et præclarum sit. Nam si hæc audierint, adlaturos scio
quidquid pulchræ rei vir aut mulier hic habuerit: itidem-
que alterum in anuum multis ac pulchris rebus iterum urbs
tibi referta erit. Quod si eam diriperis, etiam artificia
ubi, que bonorum fontes esse perhibent, perierint. Præ-
terea fiet tibi, postquam ea intuitus sis, que ad te adlata
fuerint, tum etiam de direptione consultare. Primum au-
tem, inquit, ad meos thesauros mittito, atque hos a custo-
diis meis tui custodes accipiant. Et hæc quidem omnia
sic fieri consuli oportere Cyrus, ait Cressus dixerat.

At ista mihi, Cresse, inquit, omnino memorato, quoniam
tibi evaserint, que Delphico tibi sunt urculo prodita: nam
fertur is Apollo admodum abs te cultus, teque fertur omnia
sic agere, ut illi obtempere. Vellem, inquit, Cyre, sic
comparare res essent: nunc vero cum me Apollini exhibui,
qui contraria omnia statim ab initio facerem. Quomodo
vero? ait Cyrus, edoce: nam valde quidem mira refers.
Primum, ait, posthabita cura interrogandi deum si qua re
mihi opus esset, periculum feci, an vera respondere posset.
At non solum deus, inquit, sed homines etiam honesti ac
boni, cum fidem non haberi sibi animadvertunt, haud amant
diffidentes. Cum vero animadvertisset absurde admodum
me agere, ac procul Delphic abesse, mitto de liberis inter-
regnum. Ille mihi primum non respondit quidem: ubi vero,
missis multis donariis aereis, argenteis etiam ovellis, per-
multisque cæsis hostiis, tandem cum aliquando placavi, uti
quidem ipse arbitrabar, tunc mihi querenti quid faciendum
esset, ut liberi mihi nascerentur, respondit ille, habiturum
me liberos. Ac nati quidem mihi sunt (quippe nec in hoc
mentitus est), sed nati nulli usui fuisse. Nam alter eorum
mutus manet; alter, qui præstantissimus extitit, in ipso
ætatis flore perit. Cum his liberorum calamitatibus pre-
merer, iterum mitto, deusque interrogo, quid a me fieri
oporteret, ut id quod esset viæ reliquum exigere felicissima
possem: respondit ille mihi,

Si te noscas; Cresse, viam felicitatis transibis. Hoc auditō
oreculo, gavisus sum: arbitrabar enim cum felicitatem mihi
tribuere, rem facillimam imperando. Nam alios partim co-
gnosci posse, partim non: qui vero sit ipsemet, quemlibet
hominem acire putabam. Omnique adeo deinceps tempore,
quamdiu quietem colui, nihil erat post mortem filii, quam-
obrem casus fortuitus culpæ. Verum posteaquam ab
Assyrio sum deusus, in expeditionem adversus vos susci-
picerem, omnis generis adit pericula; nec ullo tam accepto
natio servatus sum. Ac ne de his quidem deum leneo.
Nam ubi me ad pugnam adversus vos idoneum non esse
animadverti, tuto, dei ope, tum ipse tuus mei mecum eva-
sui. Sed rursum nunc deliciis ostenditis præsentis dif-
ficultas, et ob eorum preces qui me rogabant ut eis processerem,

καὶ ὑπὸ τῶν δεσφένων μου προστάτην γενέσθαι καὶ ὑπὸ τῶν δόρων ὧν εἰδὼσάν μοι καὶ ὑπ' ἀνθρώπων οἱ με κατακλείοντες ἔλεγον ὡς εἰ ἐγὼ ἐθέλωμι ἀρχειν, πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοντο καὶ μέγιστος ἂν εἴην ἀνθρώπων, ὑπὸ τοσούτων δὲ λόγων ἀναγνώνμενος, ὡς εἰλοντο μὲ πάντες οἱ κύλιμα βασιλεῖς προστάτην τοῦ πολέμου, ὑπεδείξαν ἡν στρατηγίαν ὡς ἱκανὴ ὦν μέγιστος γενέσθαι, (24) ἀγνοῶν δ' ἄρα ἐμαυτὸν, οἱ σοὶ ἀντιπολεμεῖν ἱκανὸς ὄντων εἶναι πρῶτον μὲν ἐκ θεῶν γεγονότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλείων περικύρι, ἔπειτα δ' ἐκ πατρὸς ἀρετῇ ἀσκησέντων τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα ἄμα τε βασιλεὺς καὶ ἐλευθέρων γενέσθαι. Ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας δικαίως, ἔφη, ἔχει τὴν δίκην. (25) Ἀλλὰ εὖ νῦν δὲ, ἔφη, ὦ Κύρι, γινώσκω μὲν ἐλευθέρων σὺ δ', ἔφη, δοκεῖς εἶναι ἀληθέστερον τὸν Ἀπόλλω ὡς εὐδαίμων ἔσομαι γινώσκων ἐμαυτὸν; σὺ δὲ ἐρωτᾷς διὰ τοῦτο οἱ ἀρίστ' ἂν μοι δοκῇ ἐκάσται τοῦτο ἐν τῇ παρόντι καὶ γὰρ δύνασαι ποιῆσαι.

26. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε, Βουλὴν μοι δὸς περὶ τούτου, ὦ Κροῖσος· ἐγὼ γὰρ σοὺ ἵκνωμαι τὴν πρόσθεν εὐδαίμονειν οὐκ αἰετοῖ τι σε καὶ ἀποτίδωμι ἤδη γυναῖκά τε ἔχειν ἣν ἔχεις καὶ τὰς θυγατέρας, ἀκούω γὰρ σοὶ εἶναι, καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς θεράποντας καὶ τράπεζαν σὺν ὅσῳ περ ἔζητ'· μάχας δὲ σοὶ καὶ πολέμους ἀρκεῖν. (27) Μὰ Δία μηδὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ εἰς βουλῆου ἀπακρίνασθαι περὶ τῆς ἐμῆς εὐδαίμονειας· ἐγὼ γὰρ ἤδη σοὶ λέγω, ἣν ταῦτά μοι ποιήσης ὁ λέγεις, οἱ ἄλλοι τα μακαριωτάτην ἐνόμιζον εἶναι βοτάνην καὶ ἐγὼ συνιγνώσκωσαν αὐτοῖς, ταύτην καὶ ἐγὼ νῦν ἔχων διόβω. (28) Καὶ ὁ Κύριος εἶπε, Τίς δὲ δὲ ἔγνων ταύτην τὴν μακαρίαν βοτάνην; Ἡ ἐμὴ γυνή, εἶπεν, ὦ Κύρι· ἐκείνη γὰρ τῶν μὲν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐπρόσων πᾶσιν ἐμοὶ τὸ ἴσον μετέχει, φροντίζων δὲ ὅπως ταῦτα ἔσται καὶ πολέμου καὶ μάχης οὐ μετέχῃ αὐτῇ. Οὕτως δὲ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευάζειν ὥσπερ ἐγὼ ἦν ἐρῶν μάλιστα ἀνθρώπων, ὥστε τῷ Ἀπόλλωνι ἄλλα μοι δοκῶ χάριστ' εἶναι δρᾶσθαι. (29) Ἀκούσας δὲ ὁ Κύριος τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐδυμίαν, ἤγετο δὲ τὸ λοιπὸν ὅτι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτ' ἄρα καὶ χρῆσθαι τὴν νομίζων αὐτὸν εἶναι εἶπε καὶ ἀσφαλέστερον οὕτως ἡγοῦμαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ καλίστας ὁ Κύριος τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος, τοὺς μὲν αὐτῶν ἔταξε τοὺς θησαυροὺς παραλαμβάνειν, τοὺς δ' ἐκέλευσεν ὅσους παραβολὴν Κροῖσος χρῆματα, πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς ἐξελκύν ὅποις ἂν οἱ μάστιγ' ἐξηγῶνται, ἔπειτα τὰλα χρῆματα παραδεχόμενος ἐν κυνέστρῳ στήσαντας ἐν ὁμαζῶν ἐπισκευάσαι καὶ ἀελαχρόντας τὰς ἀμείζων κομίζειν ὅσους περ ἂν αὐτοὶ πορεύονται, ἵνα ὅπρ' αἰετὸς εἴη διαλαμβάνων ἑκάστη τὰ εἶδη. (3) Οἱ μὲν δὲ ταῦτ' ἔποιον.

et ob illa munera quae mihi donabant, et liberos hominum opera, qui mihi aduentum futurum dicebant ut omnes mihi parerent, et omnium ego mortalium maximus evaderem, modo cum imperio esse vellem; ejusmodi, inquam, verbis indatus, ubi reges omnes undique belli me praesidem iegerunt, suscepi munus imperatorum, quasi essem is, qui maximus evadere possem; meipsum certe ignorans, qui bello adversus te gerendo parem me tibi arbitrarer, primum ex diis genito, deinde ex regibus continua serie se excipientibus orio, atque etiam a puero ad virtutem exercitatio: at ex meis maioribus cum, qui primus regno potius est, audio simul et regnum et libertatem esse consequutum. Haec ergo cum ignoraverim, merito, inquit, praemium subeo. Nunc autem, Cyre, inquit, meipsum nosco: sed censeas, ait, Apollinis responsum posthac verax futurum esse, qui bestium me fore dixit, ei meipsum nossem? te autem propterea interrogo, quod optime conjecturas mihi de hoc facturas in praesentia videris: potes enim id facere.

Et Cyrus, Da vero mihi, inquit, de hoc deliberandi tempus, Cræse: nam ego necum considerans felicitatem tuam pristinam, misericordia movere erga te, conjugemque tibi habere permitto, quam habes, et filias (tuo enim esse tibi quasdam), et amicos, et famulos, et mensam, quali hactenus esis uti: pugnas autem et bella tibi adimo. Ergo, ait Cræsus, nihil tu profecto amplius deliberes, quid mihi de mea felicitate respondeas: etenim ipse jam tibi dico, si hæc, quæ nunc sis, feceris, fore ut quam alii vitam beatissimam ducere solent, etiam me adsentiente, hanc ego modo consequutus agam. Et Cyrus, Quis, ait, beate istas vitæ compos est? Uxor mea, inquit, Cyre: nam illi necum pars aequa bonorum, et molliorum, et gaudiorum fuit, curarum verò quo pacto hæc contingerent, et belli et pugnae nihil necum ei commune fuit. Ac tu quoque me talem efficere velle videris, qualem ego illam quam omnium hominum maxime diligebam: adeo ut Apollinis etiam aliis munera, quibus me gratum et præbeam, mox debere mihi videam. His Cræsi verbis auditis, Cyrus in eo tranquillitatem animi est admiratus: deinceps illi, quocumque Cyrus proficisceretur, una ducebatur; sive adeo propterea quod cum ad aliquam rem utilem esse putaret, seu quod ita tutius arbitretur.

CAPUT III.

Ac tum quidem hoc modo quieti se dederant. Postridie Cyrus amicis et ducibus copiarum convocatis, eorum alios quidem constituit qui thesaurus acciperent, aliis præcepit, ut de his pecuniis, quasque Cræsus traderet, primum diis seligerent, quas magis seligendas præscriberet; deinde reliquas pecunias acceptas in arcis locarent ac plaustris imponerent, easdemque plaustra sorte distributa serum viderent, quocumque prodiciscerentur ipsi: ut opportuno tempore sua singuli pro meritis acciperent. Et hi quidem is esse coquebantur.

Ὁ δὲ Κύρος καλεῖται τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρετῶν, Εἰπατέ μοι, ἔφη, εὐρακά τις ἡμῶν Ἀβραδάταν; θαυμάζω γάρ, ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐν ἡμῶν νῦν οὐδαμῶς φαίνεται. (3) Τῶν οὖν ὑπηρετῶν τις ἀπεκρίνατο οὕτως ὡς οὐκ ἔστι, ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν ἐμβαλὼν τὸ σῆμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· οἱ δ' ἄλλοι πλὴν τῶν ἑταίρων αὐτοῦ ἔξελαντο, ὥς φασιν, ἐπεὶ τὸ σῆμα αἶον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. (4) Καὶ νῦν γὰρ, ἔφη, λέγεται αὐτοῦ ἡ γυνὴ ἀνυλομένη τὸν νεκρὸν καὶ ἐνταμείνη εἰς τὴν ἀρμάμαζαν ἐν ἧπαι αὐτῇ ὠχεῖτο προσκομιζέσθαι αὐτὸν ἐνθάδε ποιὶ πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμὸν. (5) Καὶ τοὺς μὲν ἐνούργους καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ ὁρῶντες φασὶν ἐπὶ λόρῳ τινὸς θήκην τῶν τελευτήσαντι τὴν δὲ γυναῖκα λέγουσιν ὡς καθήκει χαρμὰ κακοσυμψύχα ὅς εἴχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γόνοισι. (6) Ταῦτα ἀκούσας ὁ Κύρος ἐπίσταντο ἅρα τὸν νεκρὸν καὶ εὐθὺς ἀναπεδέσας ἐπὶ τὸν ἵππον λαβὼν χιλιούς ἱππέας ἔβλυνεν ἐπὶ τὸ πάθος. (7) Γαδάταν δὲ καὶ Γωδρόταν ἐκείλευσεν, ὅτι δύναντο λαβόντες καλὸν κόσμημα ἀνδρὶ φίλῳ καὶ ἀγαθῷ τελευτηκῆτι μεταδιδόναι καὶ ἔστιν εἴχε τὰς ἐπομείνας ἀγέλας καὶ βοῦς καὶ ἵππους εἰς τοῦτο καὶ ἅμα πρόβατα πολλὰ ἐλαύνει ὅταν αὐτὸν πυνθάνηται ὄντα, ὡς ἐπιστραγγεῖ τῷ Ἀβραδάτῃ.

α. Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαρμὰ καθεμένην καὶ τὸν νεκρὸν κείμενον, ἐδόχεσθαι τε ἐπὶ τῷ πένθει καὶ εἶπε, Φεῦ, οἱ ἀγαθὶ καὶ πιστὴ ψυχῇ, οἷός γε ἀπολιπὼν ἡμῶς; καὶ ἅμα ἐδείχθη αὐτὸν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ νεκροῦ ἐπικραυλοῦσθαι ἀπεκρίνατο γὰρ κοπιῖν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. (9) Ὁ δὲ ἰδὼν πολὺ ἐν μέλλουσιν ἔλκετο καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνοδύρατο καὶ δεχόμενη διὰ παρὰ τοῦ Κυροῦ ἐβόλησε τὴν χεῖρα καὶ πάλιν ὡς αἶον· ἢ προσήρμοστο, (10) καὶ εἶπε, Καὶ τὰλλα τοι, ὦ Κύρε, οὕτως ἔχει· ἀλλὰ τί σε αἶψαν; Καὶ ταῦτα, ἔφη, ὅςθι δι' ἐμὲ οὐκ ἤκιστα ἐπαίνε, ἴσως δὲ καὶ διὰ αἰ, ὦ Κύρε, οὐδὲν ἦντο. Ἐγὼ τε γὰρ ἡ μὲν πολλὰ διακλεινόμεν αὐτῷ ὅττω ποιεῖν ὅπως σοὶ φίλος εἶμι λόγου φανείη, αὐτὸς τε ὅςθι ὅτι ὁστος οὐ τοῦτο ἐναντίον, ὅτι κείνοιο, ἀλλὰ τὸ ἂν ποιήσας σοὶ χαρίσσοιο. Καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέλειος τελευτῶν, ἐγὼ δ' ἡ παρακλεινόμενη ὥσπερ παρακλήθημαι. (11) Καὶ ὁ Κύρος ὁρῶν μὲν τινα σωφῆ κατὰδόχουσιν, ἔπειτα δὲ ἐβλήφατο, Ἀλλ' ὁστος μὲν δὲ, ὡ γύναι, ἔχει τοὺς κάλλιστον τάλας νικίον γὰρ τελευτῶνται· σὺ δὲ λαβούσα τοῖςδε ἐπισκοπεῖς αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ· (παρὲν δὲ ὁ Γωδρότας καὶ ὁ Γαδάτας πολλὴν καὶ καλὸν κόσμον φέροντας) ἔπειτα δ', ἔφη, ἰδοὶ ὡς οὐδὲ τὰ ἄλλα ἄτιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὲν πολλὰ γύσουσιν ἀέλιος ἡμῶν καὶ ἐπιστραγγεῖται αὐτῷ ὅσα εἰδὸς ἀνδρὶ ἀγαθῷ. (12) Καὶ σὺ δὲ, ἔφη, οὐκ ἐρήμος ἔσθι, ἀλλ' ἐγὼ σε καὶ σωροσύνῃς ἐνκαὶ καὶ πότῃς ἀρετῆς καὶ τὰλλα τιμήσῃ καὶ σωστήσῃς ὅστις ἀποκαμῖαι σε ὅποι ἂν αὐτῇ ἐβόλῃς μόνον, ἔφη, δέρισσον πρὸς ἐμὲ πρὸς ὄντα γρηφίαις κομισθῆναι. Καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν, Ἀλλὰ θεῶν, ἔφη, ὦ Κύρε, οὐ

Cyrus autem quibusdam ex ministris qui aderant accessit. Dicite mihi, ait, an aliquis vestrum Abradatem vidit? minor enim, quod antehac frequenter nos accedere solitus, modo nusquam adpareat. Et quidam ex ministris respondit, Is, domine, non vivit, sed in pugna mortuus est, cum in Aegyptios cursum summisisset: ceteri, sodalibus ejus exceptis, declinarunt, uti quidem perhibetur, posteaquam Aegyptiorum agmen conspexissent. Et uxor ipsius, inquit, jam mortuum sustulisse dicitur, atque impositum in harnammax, qua ipsa vehi solita est, attulisse huc aliquo ad Pactolum fluvium. Alumi et eunuchos et famulos ipsius quodam in tumultu conditorum mortuo fodere; et uxorem humi sedere, quae maritum rebus istis ornatis, quascumque habuerit, ejusque caput impositum genibus tenet. Haec ubi Cyrus audivit, femur saepe eum percussit, statimque in equum ubi insilisset, sumptis secum equitibus mille, ad tristem illum casum advehit. Gadate vero Gobryaque mandat, ut secum sumerent quicquid ornamenti mortuo viro amico et forti conveniret, statimque subsequerentur: et si quia greges et boves et equos secum duceret, mandabat ut simul etiam pecudes eo multas ageret, ubicunque se resciret esse, quo martari super Abradate possent.

Ut humi sedentem mulierem vidit et jacentem mortuum, lacrimas ob casum tristem profudit, ac dixit, Heu fortem ac fidam animam! amisti ergo nobis pelitici: simul dextram mortui prehendi, atque ea subsequuta est; quippe quae ab Aegyptiis copide fuisset amputata. Cyrus id cum vidit, multo etiam majori dolore affectus est: mulier autem egulare coepit, acceptamque Cyro manum osculabatur, et pueros loco eam, uti quidem poterat, accommodavit. Dixitque, Etiam cetera, Cyre, sic se habent. Verum quid attinet ea te adipiscere? Atque haec, ait, scio propter me maxime ipsi accidisse, ac fortassis etiam propter te, Cyre, nihilo minus Elenim stulta ego multis cum cohortata sum, efficeret, ut amicum in aliquo numero habendum tibi se declararet: et ipse, sat scio, non quid sibi accideret, cogitabat; sed quibus facinoribus editis tibi dolarefeceretur. Quamobrem ipse quidem, inquit, extremum vitae diem ita morte confect, ut de eo nemo conquiri possit, ego vero hortatrix ei viva hic adideo. Cyrus aliquandiu cum silentio lacrimas fudit, deinde dixit, Ille vero, mulier, finem praclarissimum sortitus est; nam victor diem obit supremum: tu vero haec a me accipito, quibus sum ornatus: (nam Gobryas Gadatasque jam aderant, copiosam et elegantem ferentes ornatum:) dein scito, inquit, ne alios quidem honores ei defuturos, sed et monimentum illi complere ex dignitate vestra augusto tumulto conficiant; et inactabantur ei quaecumque viro forti aequum est martari. Tu quoque deserta, inquit, non eris, sed ego te propter pudicillam virtutemque tuas ceteras cum aliis rebus colam, tum alicui commendabo, qui te quocumque voles deportabit: Unum, ait, indicato ad quem deportari te cupias. Et Panthea, Securo de animo, inquit, Cyre;

μή σε ἀρῶμαι πρὸς θέντια βούλομαι ἀδικέσθαι. (13) Ὁ μὲν δὲ τούτῃ εἰπόντι ἀπῆει, κατοικεῖσαν τὴν τε γυναῖκα οὐκ ἀνδρὸς στέροντο καὶ τὸν ἀνδρα ὅαν γυναῖκα καταλιπὼν οἰκέει θύοντα. Ἡ δὲ γυνὴ τοῦ μὲν εὐνόχου ἐκείλευεν ἀποστῆναι, ἥος ἂν, ἔξη, τότε ἐγὼ οὐδῶραιμιν ὡς βούλομαι· τῇ δὲ τροφῇ ἔπει παραμένειν, καὶ ἐπείτα ἐν αὐτῇ, ἐπειδὴν ἀποδάνη, περικαλύψαι αὐτὴν τε καὶ τὸν ἀνδρα ἐν ἐνὶ ἡματίῃ. (14) Ἡ δὲ τροφὸς παλὰ ἐκείνουσα μὴ ποιῶν τούτου, ἔπει οὐδὲν ἦναι καὶ γαλαπίνουσιν ἑώρα, ἐκείνην κλαίονσα. Ἡ δὲ ἐκείνην πάλαι παρεσκευασμένη ἀπέρτατι ἑαυτῇ, καὶ ἐπιθείσα ἐπὶ τὰ στήνα τοῦ ἀνδρὸς τὴν αὐτῆς κεφαλὴν ἀπέθησκεν. Ἡ δὲ τροφὸς ἀναλοφύρατό τε καὶ περιεκαλύπτειν ἄμφοι ὥσπερ ἡ Πάνθεια ἐπέσειλεν. (15) Ὁ δὲ Κύρος ὡς ἦσθοντο τὸ ἔργον τῆς γυναῖκος, ἐκπλαγείς ἔσται, εἰ τι δύναντο βοηθῆσαι. Οἱ δὲ εὐνόχοι ἰδόντες τὸ γεγενημένον τρεῖς ὄντες σπασάμενοι κείοντες τοὺς ἀκινάκας ἀποσπράττονται ὅσπερ ἐταξεν αὐτοὺς ἱσχυρότερος. (16) Καὶ νῦν τὸ μνημα μέχρι τοῦ νῦν τῶν εὐνόχων κειμήσια λέγεται καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἀνω στήλῃ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῇς γυναῖκος ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σύρια γράμματα, αὐτοὶ δὲ εἶναι τρεῖς λέγοντες στήλας καὶ ἐπιγεγράφθαι σκεπτύοντων. (17) Ὁ δὲ Κύρος ὡς ἐπλησίασι τῇ πόλει, ἀγαποῖς τε τὴν γυναῖκα καὶ καταλοφύραμενος ἀπῆει· καὶ τούτων μὲν ἡ εὐδοκία ἐπιμελέσθῃ ὡς τυχόντων πάντων τῶν καλῶν, καὶ τὸ μνημα ὑπερμειγνέας ἐκίστηεν, ὡς φασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐκ δὲ τούτου σπασιόμενοι οἱ Κῆρες καὶ πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους, αἵ τε δὲ οὐκίσεις ἔχοντες ἐν ἐχυροῖς χωρίοις, ἐκαστέρω ἐπεκαλούντο τὸν Κύρον. Ὁ δὲ Κύρος αὐτοὺς μὲν μένων ἐν Σάρδεσι σιμωκὸς ἐποιεῖτο καὶ κροῖος, ὡς τῶν μὴ πισθόμενων ἰσχύοντα τὰ τελεῖν, Ἀδασίον δὲ ἀνδρα Πέρσων καὶ τὰλλα οὐκ ἄρρηκα οὐδ' ἀπόλεμον, καὶ πάντι δὲ εὐχεριν, πέμπει ἐπὶ τὴν Κάρην στρατεύματα δοῦς· καὶ Κίλικας δὲ καὶ Κύριοι πάντι προθύμως αὐτῷ συνεστράτευσαν. (2) Ἄν ἐνεκα οὐδ' ἐπιμειβε πομπὰ Πέρσων σατράπην οὕτω Κίλικον οὕτω Κυρλίον, ἀλλ' ἤρασαν αὐτῷ αἱ οἱ ἐπιχύριοι βασιλεύοντες δασμὸν μέντοι Διόμβαν καὶ στρατιᾶς ὅσπτε δέοντι, ἐπιγγέλλειν αὐτοῖς. (3) Ὁ δὲ Ἀδασίος ἀγων τὸ στρατεύμα ἐπὶ τὴν Κάρην ἦλθε, καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν Κάρων παρήσαν πρὸς αὐτὸν, ἐτοιμοὶ ὄντες δεχέσθαι εἰς τὰ τελεῖν ἐπὶ κακῶ τῶν ἀντιστοιχιζόντων. Ὁ δὲ Ἀδασίος πρὸς ἀμφοτέρους ταῦτα ἔποιε. Δικαιοτέρῃ τε ἔξη λέγειν τούτους ὁπότερος διαλέγεται, λαθεῖν τε ἔξη δὲ τὸν ἐναντίον φρουρὸς σφῆς γενομένων, ὡς δὲ οὕτως ἂν μέλλουν ἐπιπεσὼν ἀπαρσασέως τοῖς ἐναντίοις πιστὰ δ' ἡλίου γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν Κῆρας δημοσίαι ἀδύναται τὰ δεικνῶσαι εἰς τὰ τελεῖν σφῆς καὶ ἐπ' ἀγαθῇ τῶν Κύρων καὶ Περσῶν αὐτοὺς δὲ δημοσίαι ὀδυν

nequaquam te celabo, ad quem pervenire velim. Cyrus haec loquutus discessit, tum mulieris aenietus, quae virum talem amisisset, tum viri, qui relictam uxorem talem non amplius adspiceret. Mulier autem eunuchos secedere jussit, Donec istum ego, loquitur, ei animi sententia lamentando delerero: ac nutrix dixit ut secum maneret, eulemque precepit, ut se, mortem ubi occubisset, et virum una veste velatos obtegeret. Nutrix multis eam precata suppliciter, ne id faceret, cum nihil proficeret, ipsamque videret indignari, sedit lacrimans. Tum mulier, quae acinacem dudum ad hoc paratum habebat, seipsam jugulat, et capite in mariti pectus imposito moritur. Nutrix cum ejulatu ambobus jusserrat, quemadmodum Panthea jusserrat. Cyrus autem ubi mulieris facinus rescivit, exterritus, accessit, si quid auxilii ferre posset. Eunuchi autem, qui tres erant, cum quid factum esset viderent, et ipsi strictis acinacibus, quo eos loco stare jusserrat, stantes se jugularunt. Et tunc quoque momentum... etiam his eunuchis aggesto tumulto structum esse dicitur: ac superiore quidem in columna hujus viri et mulieris hujus nomina feruntur inscripta literis Syriacis; inferius autem columnae esse tres aiunt, et eis inscriptum, SCEPTUCHORUM. Cyrus ubi propius ad illum tristem casum accessisset, et admirabas istam mulierem et lamentis prosequutus, discessit: fuitque, cum par erat, ei curae, praeterea ut illis omnia contingerent; ingenuae adeo monumentum, et perhibent, aggesto tumulto factum fuit.

CAPUT VI.

Secundum haec cum factionibus Ceres armisque adeo inter se contenderent, utpote qui domicilia munitis in locis haberent, utrique Cyrum implorebant. Cyrus autem ipse Sardibus manens machinas fabricabatur et arietes, ut eorum qui parere nolent, mornia solo equaret: Adasium vero Persam, hominem ceteroquin nec imprudentem reive militaris rudem, ac valde etiam elegantis ingeniū, cum exercitu in Cariam mittit; perlibenter autem tum Cilices tum Cypril ejus in hac expeditione signa sequuti sunt. Quae causa fuit cur unum satrapam Persicum Cilicibus et Cyprile unquam miserit, contentus semper indignis eorum regibus: tributum tamen ab istis exigebat; et militum, cum erat opus, eis imperabat. Adasium autem qui debebat exercitum, posteaquam in Cariam pervenit, aderat ab utraque Carum porte quidam, parati eum suas intra munitiones, ad contrarium factionis detrimentum, recipere. Adasius erga utroque faciebat eadem; cum diceret illos, quibuscum loquebatur, aequiora proponere, et clam adversarios haberi oportere amicitiam cum ipsis initam, quasi hoc pacto magis imparatos adversarios adgressurus esset. Praeterea fidem utriusque dari petebat, et a Caribus quidem iurandum dari, se absque dolo malo, et Cyri Persarumque bono, intra munitiones Persas admissuros: ipsum autem jurare velle, se absque

ἀδόλως εἰσέλαι εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπ' ἀγαθῶν τῶν δεχομένων. (i) Ταῦτα δὲ ποιήσας ἀμφοτέρους λάθρα ἐκείρων νόκτα συνέθετο τὴν αὐτὴν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσέλαιτο εἰς τὰ τεῖχη καὶ περιέλαβε τὰ ἔρμματα ἀμφοτέρων. Ἀμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ καθέζομενος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατῇ ἐκάλειεν ἐκείτρων τοὺς ἐπικαίριους. Οἱ δὲ ἰδόντες ἀλλήλους ἠγρόσθησαν, νομίζοντες ἐξηπατῆσθαι ἀμφοτέρους. (ii) Ὁ μὲντοι Ἀδούσιος λέγει ταῦτα. Ἐγὼ ὡμῶν, οἱ ἄνδρες, ὁμοστα ἀδόλως εἰσέλαι εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπ' ἀγαθῶν τῶν δεχομένων. Εἴπερ οὖν ἀπολλοῖ οὐποτέρους ὡμῶν, νομίζω ἐπὶ κακῷ εἰσληλυθῆναι ἑαυτῶν. Ἦν δὲ εἰρήνην ὡμῶν ποιήσω καὶ ἀσφάλειαν ἐργάσθαι ἀμφοτέρους τὴν γῆν, νομίζω ἡμῶν ἐπ' ἀγαθῷ παρῆναι. Νῦν οὖν γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπιμεινύσθαι τε ἀλλήλους φιλικῶς, ἐργάσθαι τε τὴν γῆν ἀδελφῶς, δίδωμαι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλήλων ἢν δὲ παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τις ἐπικυρῇ, τοῦτους Κύρος τε καὶ ἡμεῖς ἰσόμεθα πολεμεῖν. (iii) Ἐκ τούτου πολλοὶ μὲν ἀνεργάζονται ἡμῶν τῶν τεχνῶν, μετὰ δὲ αἱ οἱ πορευόμενοι παρ' ἀλλήλους, μετὰ δὲ οἱ γῶραι ἐργαζόμενοι ἐορτὰς δὲ κοινῇ ἦσαν, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. (iv) Ἐν δὲ τούτῳ ἦσαν οἱ παρὰ Κύρου, ἐρωτῶντες εἰ τι στρατιᾶς προσδέοιο ἢ μηχανημάτων· ὁ δὲ Ἀδούσιος ἀπεκρίνατο οὕτως καὶ τῇ παρούσῃ ἔχεν ἀλλὰ ὅστις χρῆσθαι στρατῇ, καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπῆγε τὸ στράτευμα, φρουρὰς δὲ ἐν ταῖς ἀκραῖς καταλιπὼν. Οἱ δὲ Κίρας καί τινες μὲν αὐτὸν ἔπει ἐπὶ οἷα ἤθελε, προσέειπεν πρὸς Κύρον δεδωμένοι πέμψαι Ἀδούσιον σφίσι σπαράττειν.

8. Ὁ δὲ Κύρος ἐν τούτῳ ἀπεστάλει Ὑστάσπην στρατεύματι ἀγοντά ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλάσποντον. Ἐπεὶ δ' ἦκεν ὁ Ἀδούσιος, μετὰ τὴν αὐτὴν ἐκλείουσι ἥπερ ὁ Ὑστάσπης πρόωγετο, ὅπως μᾶλλον πείθοντο τῷ Ὑστάσπῃ, ἀκούσαντες ὅλοο στρατεύματι προσῶν. (i) Οἱ μὲν οὖν Ἑλλήνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκούντες πολλὰ δόντες δῶρα διεπράττοντο ὥστε εἰς μὲν τὰ τεῖχη βαρβαρὸς μὴ δέχεσθαι, δασιμὸν δὲ ἀποδέχεσθαι καὶ στρατεύειν οὗτοι Κύρος ἐπεγγύλλοι. (ii) Ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς περιεπαύετο μὲν ὥς καθέζοντο τὰ ἔρμματα καὶ οὐ πεισόμενος καὶ παρήγγειλεν οὕτως ἔπει δὲ ἀρίστανο αὐτοῦ οἱ ὑπαρχοὶ καὶ ἑρμῆος ἐγγύων, τελευταίων εἰς χείρας ἦλθεν Ὑστάσπῃ ἐπὶ τῇ Κύρου δόξῃ. Καὶ ὁ Ὑστάσπης καταλιπὼν ἐν ταῖς ἀκραῖς ἰσχυρὰς Περσῶν φρουρὰς ἀπῆγε ἀγὼν σὺν τοῖς ταυτοῦ καὶ Φρυγῶν πολλοὺς ἑπείτας καὶ παύταστας. (iii) Ὁ δὲ Κύρος ἐπέστειλεν Ἀδούσιον συμμαχεῖν πρὸς Ὑστάσπην τοὺς μὲν ἰδιωμένους Φρυγῶν τὰ σπέρματα σὺν τοῖς ἐπὶ τοῖς ἀγένοι, τοὺς δ' ἐπιθυμῶντας πολεμεῖν τούτων ἀρελομένους τοὺς ἱπποὺς καὶ τὰ θύλα σφενδόνας ἔχοντας πάντας καλεῖν ἐπιστάται.

12. Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίησαν. Κύρος δὲ ὁρμήτο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν περὶ καταλιπὼν πολλὴν ἐν Σαρδεῖσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἀγὼν δὲ πολλὰς ἀμαρτίας πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. Ἦκε δὲ καὶ ὁ

dolo malo, et quidem advenitentiis commodo, munitiones ingressurum esse. Hæc ubi confecerat, cum utrisque noctem eam altius eandem pactus esset, atque eis in castella introductus esset, et munitiones amborem recepit. Cum autem illuxisset, in medio cum exercitu conessit, et in concionem ex utraque parte ad res componendas opportunos vocavit. Illi, se motus intuiti, graviter rem tulere, qui partem utramque dolo circumventam existimarent. Adsius vero in hanc sententiam verba fecit: Jurjurando vobis ego, viri, fidem adstrinxī, ingressurum vestra me castella sine dolo malo, et eorum commodo qui me admitterent. Quamobrem si alter utros vestrum evertere velim, ipse me damno Carum hæc ingressum esse statuo: sin pacem inter vos concillavero, et utrisque conficere, ut agrum tuto colere possitis, vestra cum utilitate vobis adesse me arbitror. Oportet igitur ex hoc die vos amice mutuo miscere commercio, et agros colere sine meta, et inter liberos hinc inde matrimonia contrahi: quod si contra hæc injuriam facere conatus fuerit aliquis, is et Cyrus et nos hostes erimus. Ibi tum et porte castellorum erant apertæ, et itinera plena congregantium inter se, et agri pleni cultoribus: festos dies communiter agebant, et pacis ac lætitiæ cuncta erant plena. Interea quidam a Cyro veniunt, qui Adsius interrogarent, eoque exercitu alio vel machinis egeret: quibus Adsius respondit, se presentem exercitu etiam sibi uti posse: ac simul cum hisce verbis copias abiecit, relictis in arcibus militibus praesidiis. Caras autem supplices orabant ut maneret: quod cum facere uellet, missis ad Cyrum suis rogabant, ut Adsius sibi satrapam mitteret.

Cyrus Hytaspam interim ablegavit, qui exercitum in Phrygiam Hellesponto finitimum duceret. Posteaquam scitum Adsius venit, nequi Cyrus eam cum exercitu jussit, qui Hytaspas percesserat, ut Hytaspas magis parerent, ubi audissent alias etiam copias accedere. Graeci quidem certe maris accitis, multis muneribus datis, id consequi sunt, ut intra mœnis barbaros admittere necesse non haberent, sed tributum tamen pendere, et militatum irent quo Cyrus jussisset. Phrygum vero rex se paratū quasi loca munita tueri, nec imperata facere vellet, atque ita se facturum desuntiabat: sed postquam constituti sub ipsius imperio praefecti ab eo defecerunt, et solus est relictus, tandem in manus Hytaspas venit, causa Cyri iudicio permissa. Hytaspas relictis in arcibus firmis Persarum praesidiis, discessit, secum præter suos Phrygum complures tum equites tum peditas ducens. Cyrus autem Adsius mandata dederat, ut postquam se cum Hytaspas conjunxisset, Phrygas eos, qui paries suos amplexi fuissent, armatos adduceret: qui vero bellum gerere studuissent, illis et equis adimerent et arma, omnesque cum fundis atque iuberent.

Hæc illi quidem exequiebantur. Cyrus autem Sardibus movit, numerosa istæc peditibus praesidio relicto, Croesum secum retinens, et multa anxia variisque opibus onusta planstra ducens. Accessit autem Croesus ad Cyrum, ferens

Κροίσους γεγραμμένα ἔχον ἀκριβὺς ὅσα ἐν ἐκείνῃ ἦν τῇ ἀμαρτίᾳ· καὶ δίδως τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα ἔπει, Ταῦτα, ἔφη, ἔχων, ὁ Κύρος, εἶπε τὸν τί σοι ὁρῶνς ἀποδιδόντα ἔσθῃ καὶ τὸν μὴ. (13) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἀλλὰ σὺ μὲν καλὰς ἐποίησας, αἱ Κροίσους, προσοὖν ἱμαίει μάνται αἰῶνως τὰ γράμματα οἱ περ καὶ ἔχων αὐτὰ αἰῶνί εἰσιν· ὥς τε εἴη καὶ κλέψαι, τῶν ἐκείνων κλέφονται. Καὶ ὅσα ταῦτα λέγων εἶπας τὰ γράμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἀρχούσι, ὅπως εἰδῶν τῶν ἐπιτρόπων οἱ τε οὖσα αὐτοῖς ἀποδίδοντες οἱ τε μὴ· (14) Ἦγε δὲ καὶ Λυδοὶν οὐς μὲν ἰσὺν καλλοπυρρῶν καὶ ὀπλοῖς καὶ ἵπποις καὶ ὅρμασι καὶ πάντα πειρῶμενοι ποιεῖν, ὅτι ὄντων αὐτῷ γαρύεσθαι, τοῦτους μὲν σὺν τοῖς ὀπλοῖς ὥς δὲ ἰσὺν ἀγαρῖστας ἐπομένους, τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν παρίδους Πάρσας τοὺς πρώτους συστρατευομένους, τὰ δὲ ὅπλα κατὰ καὶ σὺν σπενδόνας δὲ καὶ τοῦτους ἡνάγκασαν ἔχοντας ἐπιστάει. (15) Καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀσπίλους τῶν ὑπογεγραμμένων σπενδόνας ἡνάγκαζε μελετῆν, νομίζον τούτῳ τὸ ὅπλον δουλιώτατον εἶναι· σὺν μὲν γὰρ ἀλλῇ δυνάμει μάλα ἔστιν ἔνθα ἰσχυρῶς ἀπαλοῦσι σπενδόνηται παρόντας, αὐτοὶ δὲ καθ' ἑαυτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντας σπενδόνηται μείνειαν πᾶν ὀλίγους βρόστα λόντας σὺν ὀπλοῖς ἀγρυμνῶντες.

16. Προὖν δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος καταστρέφατο μὲν Φρύγας τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, καταστρέφατο δὲ Καππαδόκας, ὑπογεγραμμένους δὲ ἐπὶ τοῖς Ἀραβίοις· εἰσέπλους δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Πέρσων μὲν ἱππέας οὐ μείον ἢ τετρακισμύριους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διδόντας καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφικέταις παμπόλλους μὲν ἱππέας ἔχων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, σπενδόνητας δὲ ἀναριθμήτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κύρος, περιέστης μὲν πᾶν τὸ στρατεύμα παρὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτοὺς περιέλαυνε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαίριους τῶν συμμάχων. (2) Ἐπεὶ δὲ κατεβλάσαστο τὰ τέλη, ἀπάγειν παρεσκευάσματο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξελθόν· δὲ τις αὐτῶν μάλος εἶπεν ὅτι ἐπιτίθεται μελλόντων αὐτοῦ, ὅπως ἀπάγει τὸ στρατεύμα· καταβωμένους γὰρ, ἔφη, αὐτοὶ ἀπὸ τοῦ τείχους ἀσθενῶς ἰδοῦναι εἶναι ἢ φάλαγγι. Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν ὅπως ἔχον· περὶ γὰρ πολὺ τείχος κυκλομενέους ἀνάγκη ἦν ἐπ' ἀλλήλων τὸ βάθος γενέσθαι τὴν φάλαγγα. (3) Ἀκούσας οὖν ὁ Κύρος ταῦτα, σῆκε κατὰ μέσον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς σὺν τοῖς παρὶ αὐτὸν περὶ φρυγέων ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἐκτετίρωθεν τοὺς ὀπλίτας ἀνατίσσοντας τὴν φάλαγγα ἀπέναντι παρὰ τὸ ἔστω· καὶ τὸν στρατιώτην, ὅς τις γένοιτο ἐκτετίρωθεν τὸ ἄκρον κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. (4) Οὕτως οὖν ποιοῦντων οἱ τε μένοντες εὐθὺς θαρβύλαστοι ἐγίνοντο ἐπὶ διπλάσιον τὸ βάθος γυγνόμενοι οἱ τ' ἐπὶ οὐκ ὡς αὐτοὺς

accurate descriptis, quæcumque singulis essent in planis, easque scripturas Cyro tradens ait, His, Cyre, si habes, scies quanam recte sit redditurus quæ velis, et qui non recte. Et Cyrus, Facis tu quidem probe, inquit, Croese, qui provides : sed mihi sane has debent opes qui digni sunt ut eas etiam possideant ; adeo ut si quid suffragabuntur, non suffragabuntur. Dum hæc diceret, amicis et perfectis scripturas istas tradidit, ut scirent quanam ex his, quibus essent esse res creditæ, salvæ et integras redderent, qui non redderent. Ducebat etiam secum Lydos, quibus esse cum cereret elegantiam armorum et eorum et currum ; et quos enim videret ut omnia facerent quibus ipsi gratificatus se putabant, hos secum armatos ducebat ; quos autem cereret gravate sequi, eorum equos Persis, qui primi cum co militatum profecti fuerant, tradidit, et arma combussit : hos vero etiam fœdis instructos sequi coegit. Quia et omnes inermes ex his qui ejus in potestatem venerant, ad nam fundatum exercere se coegit, quod hoc armorum genus maxime servile duceret : est enim ubi funditores, si copiis aliis adsint, mirum quantum utilitatis adferunt ; ipsi vero secutis, ne omnes quidem, quotquot sint, funditores, admodum paucos his cum armis, quibus cominus pugnatur, congressos sustinerent.

Cum autem via Babylonem ducente progredieretur, subegit Phrygas qui sunt majoris Phrygiæ, subegit Cappadocas, Arabas in potestatem rediit : quorum omnium armis Persas equites instruxit, non pauciores quadrages milibus ; multos vero captivorum equos in socios etiam universos distribuit : Babylonemque venit permagno cum equitatu, permultis cum sagittariis et jaculatoribus, cum funditoribus autem innumera.

CAPUT V.

Cumque jam apud Babylonem Cyrus esset, exercitum omnem circa urbem constitit, deinde cum amicis et sociis ducibus eam ipse circumnectas est. Muros contempnens, ab urbe copias abducere parabat ; cum transire quidam ex urbe egressus ait, Babylonis ipsam adori velle, quando copias abducere esset : nam de muro phalangem hanc despectantibus, inquit, visa est imbecilla esse. Nec quidem id ita se habuisse mirum erat : quia enim murum amplum circumdarent, necesse erat phalangem ad exiguum densitatem redigi. Hæc igitur Cyrus cum audisset, stans in medio exercitus sui, cum his quos circum se habebat, præcepit ut gravis armaturæ milites ab utraque extremitate phalangem replicantes abirent propter eam exercitus partem que subsisteret, donec utraque extremitas ad se atque ad medium perveniret. Id cum facerent, tum his qui subsistebant fiducia quædam continuo accedebat, quod duplicata jam esset aciei densitas ; tum illis quoque fiducia similiter accedebat,

βαρβαλότεροι· εὐθὺς γὰρ οἱ μένοντες αὐτῶν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἐγίνοντο. Ἐπεὶ δὲ παρούμενοι ἐκτείνοντες συνέβησαν τὰ ἄκρα, ἔστησαν ἰσχυρότεροι γεγενημένοι, οἱ τε ἀπὸ πλεονεξίας διὰ τοὺς ἑμπροσθεν, οἱ τ' ἑμπροσθεν διὰ τοὺς ὀπίσθεν προσγεγενημένοι. (5) Ἀναπτύχσεις δ' οὕτως τῆς φάλαγγος ἀνάγκη τοὺς πρώτους ὀπίσθους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς κακίστους τετάθῃ· ἢ δ' οὕτως ἔχουσα τάξις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἰδῶμαι εὐ παρεσκευασθαι καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ καὶ οἱ γυναιήτες οἱ πρὸ τῶν καράτων δαί ἐγγύτερον ἐγίνοντο τοῦ ἄρματος τοσούτῳ ὅσῳ ἡ φάλαγγ βραχυτέρα ἐγένετο ἀναδιπλωμένη. (6) Ἐπεὶ δὲ οὕτω συνστειρώθησαν, σπείσσαν, ὥς μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ ταύρου, ἐπὶ πόδῳ ἔπει δὲ ἐξω βελῶν ἐγίνοντο, στερπνάντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες, μεταβάλλοντο ἐπ' ἀσπίδα καὶ ἵσταντο πρὸς τὸ ταῖχος βλέποντες ὅσῳ δὲ προσετίθειτο ἐγίνοντο, τοσούτῳ μακρότερον μεταβάλλοντο. Ἐπεὶ δ' ἐν τῇ ἀσφαλὶ ἰδῶμαι εἶναι, ζυμεῖον ἀπέναντες, ἕτε ἐπὶ ταῖς σκηναῖς ἐγίνοντο.

7. Ἐπεὶ δὲ καταστρατοπεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κύρος τοὺς ἐπικυρίους καὶ ἔλεγεν, Ἄνδρες ζήμαρχοι, τελευτήσας μὲν κύκλῳ τὴν πόλιν· ἐγὼ δὲ ὅπως μὲν ἐν ταῖς ταῖχαι ὅπως ἰσχυρὰ καὶ ὀχυρὰ προεμυχόμενος εἶμι οὐκ ἐνερῆς μοι δοκῶ· ὅσῳ δὲ πλείους ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει εἰσιν, ὥστε περὶ οὐ μόνονται ἐξίναντες, τοσούτῳ ἐν ὅσῳ λιμῇ αὐτοὺς ἡγοῦμαι εἰδέναι. Εἰ μὴ τιν' οὐδ' ἄλλον τρόπον ἔχετε λέγειν, τοῦτον πολιορκητέους ζημεῖ εἶναι τοὺς ἀνδρες. (8) Καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ὅ δὲ ποταμός, ἔφη, οὗτος οὐ διὰ μέσης τῆς πόλεως βαί πλάτος ἔχον πλείον ἢ ἐπὶ δύο στάδια· καὶ μὴ δα', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ βάθος γ' ὡς οὐδ' ἐν δύο ἀνδρῶν ὁ ἕτερος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἰσχυρὰς τοῦ ὕδατος ὑπερέχον· ὥστε τῷ ποταμῷ ἐπὶ ἰσχυρότερος ἐστὶν ἡ πόλις ἢ τοὶ ταῖχοι. (9) Καὶ ὁ Κύρος, Ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ Χρυσάντας, ἔωμεν ὅσα κρείττω ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως διαμετρησαμένους δι' ἡρῶν ὡς τάχιστα τὸ μέρος ἐκαστοῦ ἡμῶν ὀρύττειν τάφρον ὡς πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως οἱ ἰσχυροὶ ἔσιν τῶν φυλάκων ἔξη. (10) Οὕτω δὲ κύκλῳ διαμετρήσας περὶ τὸ ταῖχος, ἀπολυπὼν ὅσον τύρσοι μεγάλας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὥρτηνεν ἔνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ ταύρου τάφρον ὑπερμεγέθη· καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἐκαστούς. (11) Καὶ πρῶτον μὲν τύρσου· ἐπὶ τῇ ποταμῷ φαυλόταται φρονέει θυμολογίας οὐ μόνον ἢ πλεονεξίας· εἰσι γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσούτῳ τὸ μῆκος περικυκλῶντες καὶ γὰρ δὴ πλεῖστοι οἱ φοινίκας ὑπὸ βάρους ἀνα κυρτύνονται, ὥστε οἱ ὄντες οἱ κενόηλοι. (12) Τούτους δ' ἐπιτίθει τούτου ἔκαστος τὰς μελίστας ὁλοκαί ποτιορμήσιν παρεσκευασμένους, ὥς εἰ καὶ διαφύγῃ ὁ ποταμός εἰς τὴν τάφρον, μὴ ἀνέσι τοὺς πόρους. Ἀνίστη δὲ καὶ ἄλλους πολλὰς πόρους ἐπὶ τῆς ἀμφοτέρωθεν γῆς, ὅπως οἱ πλεῖστοι φυλακτέρας εἴη. (13) Οἱ μὲν ἐξ ταῦν' ἱποιοῦν οἱ δὲ ἐν τῇ ταίχῃ κατεγείων τῆς πολιορκίας, ὥς ἔχοντες τὰ

qui abscedebant: mox enim illi qui subsistebant, prope ab hostibus aberant. Cum autem progrediendo extremitates utrinque conjunxissent, consistere jam facti firmiores, tum qui abscesserant, propter anteriores; tum anteriores, propter eos qui a tergo accesserunt. Hoc modo replicata phalange, necesse est primos et ultimos fortissimos esse, ignavissimos in medio collocari: sciesque hunc in modum constituta et ad dimicandum, et ad prohibendum fugam instructa commode videbatur. Praeterea equites et leviter armati milites qui a cornibus procedebant, semper eo propius ad imperatorem accedebant, quo phalanx duplicata densior efferebatur. Cum hoc sese modo coagulassent, pedestes inde recedebant, quo tela de muro pertinebant: cuiusque extra telorum ictus essent, conversi, ac primum quidem modicos passus progressi, statim instabant clypeum versus, atque ita consistebant, ut murum intuerentur; quando autem longius abscederent, tanto rarius fiebat mutatio. Postquam in tuto sibi esse videbantur, recto consilioque libere recedebant, donec ad tabernacula pervenirent.

Ubi jam in castris essent, Cyrus eos, quos oporteret, convocavit et hunc sermonem habuit: Urbem, socil, undique contemplati sumus; atque equidem quo pacto quis adeo firmos et excelsos muros oppugnandum capere possit, videre mihi non video: quanto autem plures homines in urbe sunt, quando ad pugandum non exant, tanto citius fieri arbitror, ut fame in potestatem redigantur. Nisi igitur aliquem alium, quem proponatis, modum habetis, hoc ipso nobis istos expugnandos esse aio. El Chrysantas inquit, Hicne fluvius per medium urbem habitat, cujus latitudo stadia duo superat? Ita profecto, ait Gobryas; ac tanta quoque profunditas ejus est, ut ne duo quidem viri, alter alteri licet insilerit, supra aquam exstare possint; quo fit ut fluvio sit urbs etiam immunitior, quam muribus. El Cyrus, Missa faciamus hanc, ait, Chrysanta, quae viribus nostris potiora sunt; adhibita vero mensura, quam primum fossa latissima profundissimaque nobis erit duenda, pro parte cuique sua, quo paucissimis custodibus nobis sit opus. Sic igitur undique circa murum spatia dimeusens, relicto a flumine intervallo, quantum sufficeret magna propugnaculis, ingentem fossam circum murum undique duxit, terramque adeo illi seipsum versus egresserunt. Ac primum quidem turres propter flumen extruxerat, palmis fundatas, quarum non minor erat quam plethri altitudo: ibi nascentur enim quae hac majorem etiam in longitudinem excrescant; palmae vero cum aliquo premuntur pondere, sursum incurvantur, quemadmodum et asini ciliatarii. Has autem palmas operi propterea subjicit, ut quam maxime videretur id facere, quod solent qui ad urbem obsidendam sese comparent; ut tamen si flumen in fossam dilaberetur, ipsas turres non everteret. Etiam multas alias turres supra terram egestam excitabat, ut quam plurima essent excavandarum loca. Et has quidem illi res agebant; qui autem in muro stabant, obsidione

ἐπειρήθεια πλέον εἰκισιν ἔτων. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κύρος τὸ στρατόν καὶ νύκτα διώδεκα μέρη, ὡς μῆνα τοῦ ἑναυτοῦ ἑκατοῦ μέρος φυλάξον. (14) Οἱ δ' αὖ Βαβυλωνιοὶ ἀκούσαντες ταῦτα πολὺ ἐτι μᾶλλον τούτων καταγέλιοι, ἐννοούμενοι αἱ σφῆς Φρύγας καὶ Λυδοὶ καὶ Ἀραβῆς καὶ Καππαδόκαι φυλάσσον, οὓς σπρίσιν ἐνέμωζον πάντας εὐμενεστέρους εἶναι ἢ Πέρσας.

15. Καὶ αἱ μὲν τάφοι ἤδη ἀρραγυμέναι ἦσαν, ὁ δὲ Κύρος ἐπειδὴ ἔορτῃ ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἤκουσεν εἶναι ἐν ἡ πάντες Βαβυλωνιοὶ ἔλην τὴν νύκτα πίνουσι καὶ καμᾶζουσιν, ἐν ταύτῃ, ἐπειδὴ ταχίστα συνιστάσσει, λαβὼν πολλοὺς ἀνθρώπους ἀνεστράμωσε τὰς τάφους τὰς πρὸς τὴν ποταμὸν. (16) Ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτὶ, ἡ δὲ διὰ τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ἔδωκε πορευόμενος ἀνθρώπους ἐγγίγνετο. (17) Ὡς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ ὁμάς ἐπορεύετο, παραγγέλλει ὁ Κύρος Πέρσας χυλάρχοις καὶ πεζῶν καὶ ἵππων εἰς δύο ἀγοντας τὴν χυλίστην παραίνει πρὸς αὐτὸν, τοὺς δ' αὖλους συμμάχους κατ' οὐρὴν τούτων ἔπεσθαι ἔπειρ' ὁρῶντες ταταγμένους. (18) Οἱ μὲν δὲ παρήσαν· ὁ δὲ καταβήσας εἰς τὸ ἔρπον τοῦ ποταμοῦ τοὺς ὑπερήτας καὶ πεζοὺς καὶ ἵππους, ἐκείλευσε σκέψασθαι αἱ πορεύμενοι εἰς τὸ ἔρπον τοῦ ποταμοῦ. (19) Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ γυναικῶν ἐτι πορεύσιμον εἶναι, ἐνταῦθα δὲ συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἵππων εἰλεξε τοιαύτα.

20. Ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῶν παρακαλῶντες τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδοῦ ἡμεῖς δὲ θαρβύοντες εἰσάμεν δὲ μὲν φοβούμενα εἶναι, ἐννοούμενοι ὅτι οὗτοι ἐφ' οὓς νῦν πορεύμεθα ἐκείνοι εἰσὶν οὗς ἡμεῖς καὶ συμμάχους πρὸς ἑαυτοὺς ἔχοντες καὶ ἐργηγοῦσας ἀπαντας καὶ νήροντας καὶ ἐξοπλισμένους καὶ συνταταγμένους ἐνέχμεν. (21) νῦν δ' ἐπ' αὐτοὺς (μὲν ἐν ἡ πολλοὶ μὲν αὐτῶν καθέδουσιν, πολλοὶ δ' αὐτῶν μεθύουσι, πάντες δ' ἀσύντακτοι εἰσιν ὅταν δὲ καὶ αἰσθῶνται ἡμεῖς ἐνθὺν ὄντας, πολὺ ἐτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀγχοίσι ἔσονται ὑπὸ τοῦ ἐκπαλῆσθαι. (22) Εἰ δὲ τις τοῦτο ἐνωρεῖται ὁ δὲ λέγεται φοβερὸν εἶναι τοὺς εἰς πόλιν εἰσόντας, μὴ ἐπὶ τὰ τῆρη ἀναβάντας βαλλόμενοι ἔνθην καὶ ἐνθην, τοῦτο μάλιστα θαρβύει· ἢ γὰρ ἀναβῶσι τινες εἰ τὰς οἰκίας, ἔρχομαι σύμμαχον θεὸν Ἡρακλεῖον. Εὐφρακτα δὲ τὰ πρὸ τῆρη αὐτῶν, φοβόμενοι μὲν αἱ θύραι παύονται, ἀσφαλτοὶ δὲ ὑπεκκασμάτι χειρομαίνας. (23) Ἡμεῖς δ' αὖ πολλὴν μὲν εὐχὰς ἔχομεν, ἡ ταχὺ πολλὸ πῦρ τῆται, πολλὰ δὲ πίπτειν καὶ στυπῆσθαι, ἡ ταχὺ παρακαλεῖ πολλὴν γλῶσσαν ὥστε ἀνύκην εἶναι ἡ φαῖναι ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκίων ἡ ταχὺ κατακαυθῆσθαι. (24) Ἄλλ' ἄγετε λαμβάνετε τὰ ἔπλα· ἡγήσεται δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς θεοῖς. Ἡμεῖς δ', ἔφη, οἱ Γαδάται καὶ Γωβρυαί, δείκνυτε τὰς ὁδοὺς ὅσα γὰρ ὅταν δὲ ἐν τοῖς γυνώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασιλεία. (25) Καὶ μὲν, ἔρασαν αἱ ἀμφὶ τὸν Γωβρυαν, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστὸν αἱ καὶ ἀλλοιοὶ αἱ πόλεις αἱ τοῦ βασιλείου εἶεν ὡς ἐν κόμῳ δοκᾷ γὰρ ἡ πόλις πᾶσα εἶναι τῆδε τῇ νυκτὶ.

XENOPHON.

hanc irridebant, quod his esset commestus in annos plus viginti. Quae Cyrus cum audisset, in partes duodecim exercitum divisit, ut pars quaelibet unum anni mensem in excubiis esset. Babylonii rursum, his auditis, multo etiam magis irridebant, qui cogitarent secum, Phrygas et Lydios et Arabas et Cappadocas futuros contra se in excubiis, quos omnes arbitrabantur animis erga se magis esse benevolis, quam erga Persas.

Ac fossae quidem ductae erant: Cyrus vero, cum audisset, celebrari Babylone festum quandam diem, quo Babylonii omnes nocte tota potarent et comessarentur, eo die, cum primum invesperasceret, magna hominum multitudo adhibita, fossarum ostia fluvium versus aperuit. Hoc cum factum esset, aqua nocte in fossas manabat; et altius fluvii per urbem iradens, hominibus peritus esse coepit. Id ubi de fluminis hoc modo ei successisset, Feniis Cyrus et equitum et pedum tribunis imperat, mille suos in binos explicatos ducendo apud se adessent; reliqui socii bus a tergo sequerentur, instructi quemadmodum prius. Et hi quidem aderant; cum ille, in siccam fluminis partem ministris suis, tam pedibus quam equitibus immisis, ut explorarent an vadum fluminis permeare posset impervit. Posteaquam illi posse permeare renuntiaverunt, tum vero pedum equitumque ducibus convocatis, iujusmodi verba fecit:

« Flumen hoc nobis, amici, viam in urbem concessit: eam nos animis praesentibus et omni timore vacuis ingrediamur, vobiscum ipsi reputantes, hos, quos adgressuri nunc sumus, eos esse, quos a sociis sibi adjunctis instructos, et omnes vigilantes et sobrios, armatos et in acie dispositos vicinus: jam vero adversus eos tendimus quo tempore multi eorum dormiunt, multi sunt ebrii, universi denique inordinati: cum autem et nos intus esse censerint, multo magis etiam, quam nunc, insulsi futuri sunt, quia exanimati erunt. At si hoc in mentem alicui venit, quod sane fertur esse formidolosam urbem intrantibus, ne tectis illi consensens hinc inde tela in nos conjiciant, ob hoc maxime bono animo sitis: nam si qui consenderent aedes, adiutor nobis est deus Vulcanus. Sunt vero eorum vestibula cremata facilia; cum januae palmarum et materis fabricatae sint, et bitumine illitae, quod ignem facile consripit. Nobis autem et faces plurimae sunt, quae incendium ingens cito parient, et copia pice ac stipulae, quae cito magnam flammam eliciunt: adeo ut vel celeriter necesse sit hos ex ardibus suffugere, vel celeriter exuri. Verum agite, arma capite; diis equidem iuvantibus praestabo. Vos autem, Gadatae et Gobryae, demonstrate nobis itinera; cum ea vobis sint cognita: et ubi jam intus erimus, quamprius ad regiam ducite. » Atqui, aiebant illi qui erant cum Gobrya, non mirum fuerit, si quidem nec porte ipsius regiae clausae sint: urbs enim tota videtur hac nocte ut in commisatione esse.

11

Φυλακῇ μένουσι πρὸ τῶν πυλῶν ἐνταυθόμην· ἔστι γὰρ αὐτὴ τεταγμένη. Οὐκ ἂν ἀμάλιν' ἔδει, ἔρη δ' ὁ Κύρος, ἀλλ' ἰένει, ἵνα ἀπαρσασκεύσῃ ὡς μάστιγι λαβόμεν τοὺς ἀνδρας.

26. Ἐπει δὲ ταῦτα ἐβόηθη, ἀπορεύοντο· τῶν δὲ ἀπαρτίζοντων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν παλαιῶν, οἱ δ' ἐκ νεύον πάλιν εἰσῆν, οἱ δ' ἰδόντες οἱ δ' ἄμφω τὸν Γωβρύαν συνειδόντες αὐτοὺς, ὡς καταπαταί ὄντας καὶ αὐτοί. Καὶ ἰόντες ἦ ἰδόντες ὡς ταχισταί ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἐγένοντο. (27) Καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύᾳ καὶ Γωδάτῃ τεταγμένῳ καλεσμένους εὐρίσκουσιν τὰς πύλας τοῦ βασιλείου· οἱ δ' ἐπὶ τοῖς φύλακας τυχόντας ἀπεισιπτόουσιν αὐτοῖς πίνουσι πρὸς ψῆς πολὺ, καὶ εὐθὺς ὡς πολεμικοὺς ἐγείροντο. (28) Ὡς δὲ κρουή καὶ κύτους ἐγίγνωτο, πισθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ βασιλείου, καλεσάντες τοὺς βασιλείους σάφ' ὅσῃ τὴν πρῶτα, ἐκδύσουσιν αὐτοὺς ἀνοίξαντες τὰς πύλας. (29) Οἱ δ' ἄμφω τὸν Γωδάταν ὡς εἶδον τὰς πύλας γαλιόσας, ἐκρίπτουσιν καὶ τοὺς πάλιν φεύγοντας εἰσὶν ἐξαπτόμενοι καὶ παίνοντες ἀρικνούνται πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἤδη ἐσπινόμενα αὐτὸν καὶ ἀπαρτίζοντες ἐν εἰχρῇ ἀνέμεικτον ἐβόησαν. (30) Καὶ τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γωδάτῃ καὶ Γωβρύᾳ πολλοὶ ἐχειροῦνται καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς δὲ ἀπὸ τῶν παλαιῶν, ὃ μὲν προβαλλόμενος τι, ὃ δὲ φεύγων, ὃ δὲ γε καὶ ἀμυνόμενος θυρᾷ ἰδόντες. (31) Ὁ δὲ Κύρος διέπειπε τὰς τῶν ἱππέων τάξεις κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ προίπεν ὅς μιν εἴω λαμβάνειν κατακλινόν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κρυπνόντες τοὺς Συριοὶ ἐπισταμένους ἔνδον μένουν· εἰ δὲ τις εἴω ληθῆναι, ὅτι θανάτωσαντο.

22. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποίησαν. Γωδάτας δὲ καὶ Γωβρύας ἔχον καὶ θεοὺς μὲν πρῶτον προσκύνουν, ὅτι τιμωρημένους ἦσαν τὸν ἀνίσχοντα βασιλέα, ἔπειτα δὲ Κύρου καταφύλουν καὶ χεῖρας καὶ πόδας, πολλὰ δακρύοντες ἅμα χαρᾷ καὶ ὑπὸ τῶν ἀνέμων. (23) Ἐπει δὲ ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἥσθητο οἱ τὰς ἀκρας ἔχοντες ἐλασκυῖαν τε τὴν πόλιν καὶ τὸν βασιλέα τινεσκότα, παραδιδόσκει καὶ τὰς ἀκρας. (24) Ὁ δὲ Κύρος τὰς μὲν ἀκρας εὐθὺς παρελάμβανε καὶ προυφάργους τε καὶ θρουρούς εἰς ταύτας ἀνέπειπε, τοὺς δὲ τειννοτάτας ὅσπερ ἐρῆα τοὺς προσέχουσι· τοὺς δὲ κήρυκας κρυπνῶν ἐκδύσαντες ἀποφείρειν πάντας τὰ ὅπλα Βαβυλωνίους ὅπου δὲ λησθῆσαντο ὅπλα ἐν οἰκίαις, προσηγγίζοντες ὡς πάντες οἱ ἔνδον ἀποσπένοντο. Οἱ μὲν δὲ ἀπέρπον, ὃ δὲ Κύρος ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἀκρας κατέθετο, ὡς εἴη ἐτοιμα αἰ τί ποτε εἶναι χρῆσθαι. (25) Ἐπὶ δὲ ταῦτ' ἀπέπρακτο, πρῶτον μὲν τοὺς μάγους κατέλας, ὡς δορυλαίτου τῆς πύλας οὐσίας ἀποκρίναι τοῖς θεοῖς καὶ ταμεῖν ἐκδύσαντες ἐξαλεῖν ἐκ τούτου δὲ καὶ οἰκίας διεβόου καὶ ἀρχαία τούτου οὕτως κοινῶς ἐνόμιζε τῶν κατεπικρατημένων καὶ οὕτω διυνεύειν ὥσπερ ἐβέβαιον τὰ κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. Εἰ δὲ τις οὐλοτο μῆλον ἔχειν, δόδεσκειν προσέειπεν ἐκδύσαι. (26) Προίπει δὲ Βαβυλωνίους μὲν τὴν γῆν ἀργεῖσθαι καὶ τοὺς δακρυοὺς ἀποπείρειν καὶ θεραπεύειν τούτους ὡς ἡλαστοὶ αὐτῶν ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ

Sed in excubias tamen ante regis portas inclinemus; quod esse semper istis collocetur. Non negligenda res est, ait Cyrus, sed eundem, ut eos quæ maxime Imperator offendamus.

Hæc ubi dicta fuerant, pergebat; si qui autem eis obviam venirent, partim caeli peribant, partim intro fuga se recipiebant, partim clamorem edebant. Qui vero circa Gobryam erant, eosdem cum illis clamores edebant, velut ipsi quoque consiliatores. Ac pergentes qua ratione progredi poterant, ad regiam celerrime perveniunt. Et hi quidem Gobryæ Gadatarque adijuncti portas regie clausas inveniunt: qui vero adversus regie custodes ire jussu fuerant, magno cum impetu irruunt in eos ad ignem largum potantes, statimque hostium cum eis more agunt. Orto autem clamore ac strepitu, cum illi qui erant intus, tumultum sentirent, et inspicere rex juberet, quid illud esset rei, apertis aliqui portas prorurunt. Cum portis illi, qui circa Gadatam erant, palefactors conspicerent, irruunt, et illos rursus fugientes intro insequuti, ac ferientes, ad regem perveniunt; eumque jam erectum cum armine, cum strictum tenebat, inveniunt. Hunc Gadatar et Gobryani numero plures opprimunt; atque illi etiam, qui cum ipso erant, perierunt; alios, cum aliqui obijceret; alios, cum fugerit; alios cum se quacunque re poterat tueretur. Cyrus autem cohortes equitum per vias passim dimittebat; et edicebat, ut quos extra domos deprehenderent, occiderent; atque illi, qui lingue Syriacæ periti erant, denuntiarent illis qui adhuc in ædibus essent, ut istis mitterent: quod si quis foris deprehenderetur, eum morte multandum.

Et hi quidem hæc exsequébantur. Gadatas autem et Gobryas accesserunt; ac deos primum venerati sunt, quod de impio rege penas impensis; deinde manus et pedes Cyri deosculabantur, cum præ gaudio, simul et lacrimis copiose profunderent et linteis signa darent. Postquam illuxisset, ac sensissent illi, qui arcem tenebant, tum urbem esse captam, tum regem occisum, arcem etiam traditam. Cyrus eas statim occupat, et praesidiarum magistris cum militibus praesidiarum in illas immittit: mortuos sepeliredoli potestatem propinquis facit; et præcones palam predicare jussit, ut omnes Babylois arma deferrent: in quorumque vero domo arma deprehenderentur, in ea deunantabant omnibus esse moriendum. Et illi quidem arma deponabant: quæ Cyrus in arcem deposuit, ut in promptu essent, si quando eis esset atendum. Hæc ubi peracta fuerant, primum accessit magis, quia bello capta urbs esset, princeps, ut diis primitias manularum et fana scilicet: postea tum alias domos tum principum ædificia dividit in eos, quos illorum, quæ grata fuerant, socios exstimabat: atque hoc modo distribuit, uti eundem fuerat decretum, optima quæque prestantissimæ. Quod si putaret aliquis sibi minus oblige, mandabat ut accedens id ipsum doceret. Edixit etiam, Babylonis agros esse colendos, et tributa pendenda, et his obsequia prestanda quibus singuli traditi essent: Persas vero et Persarum participes, et quotquot ex

ἀν ὃν εἶπον τις, τί ὄντα οὐκ οὕτως ἐξ ἀρχῆς παρασκευασμένη, ἀλλὰ παρείχον ἐν τῷ μίσθῳ ἑαυτοῦν. Ὅτι τὰ τοῦ πολέμου τοιαῦτα ἐγγίνωσκον ὅντα ὡς μὴ ὑπερβῆεν ὅσον τὸν ἀρρῶντα μῆτε τὸ εἰδέναι ἢ οὐ μῆτε τὸ πράττειν ἢ ἀν κειρὸς ᾗ τοῖς ἐλ σπανίως ἰδεῖν στρατηγούς πολλὰ ἐνόμενον ὧν δὲ προχθῆναι τῆς πόλεως. (αγ) Νῦν δ' ἐπειδὴ καὶ ἐφελονόμωτος πόλεμος ἀναπέπνυται, δοκεῖ μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεως τινας ἀξιοῦν τυγχάνειν. Ὡς οὖν ἐμοῦ ἀπαρῶντος ὅ, τι ἂν τύχοιμι ποῦν ὅσα καλῶς ἔχειν τὰ τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὧν ὁμῆς δὲ ἐπιμελεῖσθαι, συμβουλευέτω ὅ, τι τις ὁρᾷ συμφορώτατον.

αδ. Κύρος μὲν οὕτως εἶπεν· ἀνίσταται δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀρτάβαζος ὁ συγγενὴς ποτε φήσας εἶναι καὶ εἶπεν, Ἦ καλῶς, ἔφη, ἐποίησας, ὦ Κύρε, φήσας τοῦ λόγου. Ἐγὼ γὰρ εἰτι νῦν μὲν ὄντος σου πάντο ἀρξάμενος ἐπεφύκαμεν γλῶσς γενέσθαι, ὅρῳ δὲ σε οὐδὲν δεόμενον ἐμοῦ κατέκρινον σοὶ προσέειναι. (αε) Ἐπεὶ δὲ ἐτυχέεσσι καὶ ἐμοῦ θεοῦ ἐκ προθύμως ἐξαγγεῖλαι πρὸς Μήδους τὰ παρὰ Κωσάρου, ἰσχυροῦν, εἰ ταῦτα προθύμως σοὶ συλλάβοιμι, ὥς οὐκ αἰσῶς τί σοι ἰσχυρὴν καὶ ἐξέσται μοι διαλέγεσθαι σοι ὅπῃσιν ἂν χρόνον βουλόμην. (αϛ) Καὶ ἐκείνῃ μὲν δὲ ἐπαρτήθη δέσσει σε ἐπαίνειν. Μετὰ δὲ τούτῳ Ὑράκνῳ μὲν πρῶτον φίλοι ἦσαν ἐγένοντο καὶ μάλα πενίαν συμμάχων ὥστε μόνον οὐκ ἐν ταῖς ἀρχαῖαις περμερίων αὐτοὺς ἀγαπῶντες. Μετὰ δὲ τούτῳ ἐπὶ ἑλῶ τοῦ πολέμου στρατοῦσθον, οὐκ, ἴσται, σχολὴ σοὶ ἦν ἀμρ' ἐμὲ ἔχειν καὶ ἐγώ σοι συνεγγίνωσκον. (αι) Ἐκ δὲ τούτῳ ἡ Γωδρότας ἦμιν γλῶσς ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔλαρον καὶ αἰθὺς Γαδάτας· καὶ ἥδη ἔργον σου ἦν μεταλλάξαι. Ἐπεὶ γὰρ μέντοι καὶ Σάκαι καὶ Καδοῦσοι σύμμαχοι ἐγγένηντο, θεραπεύειν ἐκείτους ββαί τοῦτον καὶ γὰρ οὕτοι σὲ Μαρδάπειον. (αι) Ὡς δ' ἤδομεν πάλιν ἐλθεῖν ὥρρηθημεν, ὅρῳ σε ἀμρ' ἔκπουρος ἔχοντα, ἀμρ' ἀρματα, ἀμρὶ μηχανὰς, ἡγοῦμένη, ἐπὶ ἀπὸ τούτου σχολάσεις, τότε σε καὶ ἀμρ' ἐμὲ ἔξιν σχολῆν. Ὡς γὰρ μέντοι ἦλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐγ' ἡμῶς συλλέγεσθαι, ἐγγίνωσκον ὅτι ταῦτα μέγιστα εἴη· εἰ δὲ ταῦτα καλῶς γένοιτο, αὐτὸς ἥδη ἐδόκουν εἰδέναι ὅτι πολλὴ ἴσται ἀφρόνεια τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς συνουσίας. (αι) Καὶ νῦν δὲ νευακμαμὲν τε τὴν μεγάλην μάχην καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖστον ὑποχέριον ἔχομεν καὶ Βαβυλῶνα ῥήραμεν καὶ πάντα κατεστράμμεθα, καὶ μὰ τὸν Μῆθρον ἐγὼ τοὺς ἐλθῶς εἰ μὴ πολλοὺς διεπύκνυνται, οὐκ ἂν ἐδυνάμην σοὶ προσελθεῖν. Ἐπεὶ γὰρ μέντοι ἐδεδύστω με καὶ παρὰ σοὶ ἐκείσεως μένειν, ἥδη περιέλειπτος ἦν, ὅτι μετὰ σοῦ σῶσις καὶ σῶσις διεπύκνυνται. (αι) Νῦν οὖν εἰ μὲν ἔσται περ ὅπως οἱ πλείστοι εἴσι γενημένη πλείστον τοῦ μόρου μετέβημεν· εἰ δὲ μὴ, πάλιν αὐτὸ ἐγὼ θύλω παρὰ σοῦ ἐπικρύπτειν ἀπέναι πάντας ἀπὸ σοῦ πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.

αβ. Ἐπὶ τούτῳ ἐγγέλασι μὲν ὁ Κύρος καὶ ἄλλοι πολλοί. Χρυσάντας δὲ ἀνίστη ὁ Πέρσης καὶ λέγειν ἔδει. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρόσθεν, ὦ Κύρε, ἐκείσεως ἐν τῷ φανερῷ στυόν·

initio me comparaverim, sed omnibus in medio me potius exhibuerim. Nimirum animadvertendam res bellicas ejusmodi esse, ut imperatore non oporteat esse postrenum vel intelligendis illis quae necesse est, vel gerendis quae usus postulat: et imperatores, si raro complerentur, existimamus praetermittere multa, quae fieri deberant. Nunc posteaquam bello maximo laboris confecto quiescimus, etiam meus animus aequum censet, ut requiesce aliqua potest. Quare cum ipse ambigam quid mihi faciendum sit, ut res nostrae et aliorum, quos curae nobis esse oportet, recte se habeant, consulat in medium aliquis, quid maxime commodum fore perspiciat.

Haec Cyri verba fuerunt: post eum sargens Artabazus, qui se aliquando cognatum Cyri dixerat, Profecto, ait, recte factum sibi te, Cyre, qui hac de re dicere corperis. Nam equidem, te admodum jove, corpori amicitiam tuam explorare, sed cum te mel non egre viderem, adire te cum veritas. Postquam vero me forte rogasses, ut quae Cyaxares mandarat studioso Medis exponerem, mecum ipse cogitabam, si prompto te juvenis in illis animo, futurum me tibi familiariter, mihi quoque adeo datam iri copiam colloquendi tecum, quamvis vellem. Et sunt illa quidem sic effecta, ut laudem apud te invenirent. Deinde primi angeli sunt amicitiam nostram Hyrcanum, cum socios admodum desideraremus: adeo ut tantum non in ulnis pre caritate eos gestaremus. Postea cum hostium castra capta essent, non tibi, opinor, otium erat, mihi ut operam dares, atque ipse tibi ignoscebam. Deinde Gobryas vobis amicus accessit, ique adeo quodam: idemque Gadatas; unde factum ut difficile esset te aliqua ex parte frui. Cum vero Sacer et Cadusii societatem nobiscum coisissent, hi tibi merito erant colendi; quippe qui et ipsi te colerent. Posteaquam autem eo reversi sumus, unde protectionis iustitiam factum erat, quia te videbam occupatum instruendis equis, curribus, machinis, existimabam te, ubi hac cura liberatus esses, otium habiturum ut mihi quoque operam dares. Sed ubi nuntius ille terribilis venit, homines universos contra nos colligi, maxima esse illi intelligebam; quae si prospere cederent, certo me jam scire putabam, fore magnam inter nos ambo consuetudinis mutuae copiam. Nunc tandem et ingenti praelio victoriam adepti sumus, Sardes cum Cresio nobis subjetas tenemus, et Babylonem cepimus, et omnia nostram in potestatem prodigimus: nec heri tamen, per Mithram, cedere te potuimus, nisi cum multis fuisset iustitiae. Verum ubi me dextra prehensisti, et apud te manere jussisti, jam tum in oculis omnium eram, qui sine cibo ac potu totum apud te diem transigerem. Nunc igitur, si quo fieri modo potest, ut qui plurimum tibi commodaverimus plurimum te fruamur, bene est: alio autem, rursus ego nuntio verbis tuis, ut omnes a te discant, exceptis nobis, qui amici ab initio tui fuimus.

Hi tum et Cyrus et complures alii risere: Chrystantas autem Persa surrexit, et ipse in hunc modum loquutus est: «Antehac, Cyre, merito te oculis omnium exhibebas, cum

παράγεις δι' α τε αὐτοὺς εἶπας καὶ ὅτι οὐχ ἡμέτεροι σοι μά-
λαστα ἦν θεραπεύουσιν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν
ἐνικα παρήμεν· τὸ δὲ πλῆθος βίαι ἀναγκάσθαι ἐκ παν-
τὸς πρότερον, ὅπως ὅτι ἥδιστα συμπονεῖν καὶ συγκα-
θύνουσιν ἡμῖν ἐβόλαιον. (αε) Νῦν δ' ἐπειδὴ οὐχ οὕτω
τρόπον μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀναγκάσθαι δύ-
νασαι οὐκ καιρὸς εἶναι, ἥδη καὶ οὐκίας σε τυχεῖν εἶναι ἢ
τί ἀπολαύσαις ἀν τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἀμοιβὸς εἶναι
ἐστίαις, οὐ οὔτε ἀσώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις οὔτε
ἥδιον οὔτε οὐκιστότερον ἐστὶν οὐδὲν; ἔπειτα δ', ἔρη, οὐκ
ἀν οἶαι καὶ ἡμεῖς αἰσχυρόμεθα, εἰ σὲ μὲν ὀρώμεν ἔξω
καρτερούμενα, αὐτοὶ δ' ἐν οὐκίαις εἴμεναι καὶ σοὺ δοκοῦ-
μεν πλεονεκτεῖν; (αζ) Ἐπεὶ δὲ Χρυσιάντας ταῦτα
εἶπε, συνηγόρευσεν αὐτῷ κατὰ ταῦτα πολλοί. Ἐκ
τούτου δὲ εἰσέγραπται εἰς τὰ βασιλικά, καὶ τὰ ἐκ Σάρ-
δαιων χρέματα ἐνταῦθ' οἱ ἄγοντες ἀπέδωκαν. Ἐπεὶ
δὲ εἰσέλθεν ὁ Κύρος, πρῶτον μὲν Ἑστίαν θύσας, ἔπειτα
Διὶ βασιλεῖ, καὶ εἰ τιτι ἄλλω θεῷ οἱ μάγον ἐξηγοῦντο.

κα. Ποιήσας δὲ ταῦτα τὰ ἄλλα ᾤοντο ἄρκετο διοικεῖν.
'Ενοῦντο δὲ τὸ αὐτοῦ πρόβλημα ὅτι ἐπιχειροῦν μὲν ἀρχὴν
πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοντο δὲ οὐκ εἰν ἐν πόλει
τῇ μεγίστῃ τῶν βασιλείων, αὕτη δὲ οὕτως ἔχει αὐτῷ ὥς
ἀν πολικειομένη γένοιτο ἀνδρὶ πόλις, ταῦτα δὲ λογίζο-
μενος φυλακῆς περὶ τὸ σῆμα ἡγήσατο διασκεῖν. (αθ)
Γνοὺς δ' ὅτι οὐδὲναυθὸν ἀνθρώπων εὐχεϊρότεροι εἶναι ἢ ἐν
στοίαις καὶ ποταῖς καὶ λουερῶς καὶ κοίτῃ καὶ ὑπνῳ, ἐσκό-
πει τίνας ἀν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους ἔχει.
'Ενόμισεν δὲ μὴ ἀν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἀνθρώπων δευ-
τὴν ἄλλον μᾶλλον φύλαξον τοῦ τῆς φυλακῆς δομένου. (αθ)
Τοὺς μὲν οὖν ἐξέλεως παλῶς ἢ γυναικας συναμφοζούσας
ἢ παιδικὰ ἔργα φύσει ἡγαγέσθαι ταῦτα μάλιστα φύλαξ.
'Τοὺς δὲ εὐνοῦχους ὁρῶν πάντων τούτων στερομένων
ἡγήσατο τούτους ἀν περὶ πλείστου ποιέσθαι οἷναις δύ-
νανται πλουτεῖν μάλιστα αὐτοὺς καὶ βοηθεῖν, εἰ τι
ἀδικοῖντο, καὶ τιμὰς περιείπαι αὐτοῖς τούτους δὲ
εὐεργετοῦντα ὑπερβᾶλλον αὐτὸν οὐδένα ἀν ἡγεῖτο δύ-
νασθαι. (αε) Πρὸς δὲ τούτοις ἀδούξοντες οἱ εὐνοῦχοι
παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ διὰ τούτου δεσπότου
ἐπικούρου προσέβοντο· οὐδεὶς γὰρ ἀν ἦν ὅστις οὐκ ἀν
ἀδύσσειεν εὐνοῦχον πλὴν ἔχειν ἐν παντί, εἰ μὴ τι ἄλλο
κρεῖττον ἀπέργον· δεσπότης δὲ πιστὸν ὄντα οὐδὲν καλῶς
πρωτεύειν καὶ τὸν εὐνοῦχον. (αε) Ὁ δ' ἀν μάλιστα
τοῖς οὐκίαις, ἀνάγκαις τοὺς εὐνοῦχους γίνεσθαι, οὐδὲ
τούτου ἐραίνετο αὐτῷ. Ἐτεκεμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν
ἄλλων ἥμων ὅτι οἱ τε ὁδοῦνται ἵπποι ἐκτεμνόμενοι τοῦ
μὲν δάκνειν καὶ ὁδοῦνται ἀποκαίνονται, πολέμικοι δὲ
οὐδὲν ἤττον γίνονται, οἱ τε ταῦροι ἐκτεμνόμενοι τοῦ
μὲν μύγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὁρῶνται, τοῦ δ' ἰσχυρῶν
καὶ ἐργάζεσθαι οὐκ ἐστεργάζονται· καὶ οἱ κύνες δὲ ἀσά-
τως τοῦ μὲν ἀπολαύειν τοὺς δεσπότης ἀποκαίνονται
ἐκτεμνόμενοι, φυλάττειν δὲ καὶ εἰς θῆραν οὐδὲν κακίως
γίνονται. (αε) Καὶ οἱ γε ἀνθρώποι ἀσάτους ἡμετέ-
ροι γίνονται στερισκόμενοι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας,
οὐ μόνον ἀμειλότεροι γὰρ τῶν προσηγορευμένων, οὐδ'

illis de causis quas ipse exposuisti, tum quod nos ii non
eramus, quos tu cohere maxime deberes. Quippe nos etiam
nostra ipsorum causa tunc aderamus: ut necesse erat, ut
quovis pacto multitudinem tibi conciliasses, ut quam liben-
tissime nobiscum eodem suscipere labores, et eadem sedire
pericula vellet. Nunc vero, postquam non solum tenes mo-
dum istum, sed alia etiam ratione conciliare potes eos, quos
opportunitas fuerit, æquum est ut jam tibi quoque domus
contingat: alioqui quem ex imperio fructum perciperes, si
solus foci exorsus esses, quo nullus neque sanctior fundus est
inter homines, neque gratior, neque magis noster et pecu-
liaris? Præterea, inquit, non sufficit nos etiam pudore putas, si
te videmus foris toleranter vivere, nos in aribus degere,
ac videri conditione, quam tui sit, potiori? Hæc cum Chry-
santas protulisset, eandem ipsi de his sententiam multi tue-
bantur. Tum deinde Cyrus regiam ingreditur, et qui pecu-
nias ex Sardibus advexerat, hic eas tradebat. Cum autem
ingressus esset, primum Vestæ rari sacrum fecit, deinde Jovi
regi, et si cui alteri deo magi sacrificandum suis ritibus in-
dicarent.

His peractis, jam alia cepit administrare. Cumque in
mentem ei veniret, quid in se negotii suscepisset, qui multis
hominibus imperare nitetur, et habere domicilium in
urbe inter illustres amplissimus institeret, quæ sic affecta
in eum esset, ut urbs alicui maxime infesta: cum hæc, in-
quam, expenderet, corporis sibi custodis opus esse existi-
mavit. Quod item sciret homines opprimi facilius non posse,
quam inter vescendum, bibendum, lavandum, in cubili et
souno, circumspiciat quosnam in his sibi maxime fidos
habere posset. Arbitrabatur autem non posse fidem homi-
nem unquam esse, qui alium magis amaret, quam illum qui
ejus custodiam indigeret. Quamobrem illos, qui haberent
liberos vel conjuges genio congruentes, vel amores alios,
natura fere cogi judicabat ad eos maxime diligendos: et eu-
nuchos omnibus his carere cernens, maximi factores puta-
bat illos, qui ipsos incompletare plurimum possent, et auxilium
defendere, si injuriis adficerentur, et honoribus ornare: a
quo autem beneficiis in hos conferendis ipse asperari posset,
neminem fore censabat. Præterea, cum ignobilis et pe-
tij nullius sint apud homines ceteros eunuchi, hanc ipsam
ob causam domino indigenti, qui suppetias eis ferat: quippe
nemo fuerit, quin potior esse velit in omnibus eunuchis, si
non obstat aliquid, cui vires sint majores: jam qui domino
fidelis est, nihil impedit, quo minus in locum principem te-
neat, licet eunuchus sit. Quod vero maxime quis existimet
eunuchos imbeciles effici, ne id quidem Cyro videbatur. Hinc
satis argumenta erant animalia quoque cetera; siquidem
feroces et insolentes equi si castrantur, desinunt illi quidem
mordere ac insolentes esse, sed nihilominus ad res bellicas
idonei sunt: et tauri si castrantur, ex ferocia et contumacia
remittunt aliquid, sed robore tamen et viribus ad laboran-
dum haud destituntur: eodemque modo canes castrati non
supplius dominos illi quidem deserunt, sed ad custodiam et
venationem nihil redduntur deteriores. Sic et homines
magis sedati sunt, ubi hæc cupiditas eis est exempta; neque
tamen negligetiores sunt in exsequendis illi qui imperan-

ἤττον τι ἱππικοί, οὐδὲ ἤττον τι ἀκοντιστικοί, οὐδὲ ἤττον τι ρυθόμενοι. (α) Κατὰ πόλιν δὲ γίνονται καὶ ἐν τοῖς πόλεσι καὶ ἐν ταῖς θήραις ἐπὶ ἰσοκρίνον τὸ ρυθόμενον ἐν ταῖς ψυχαῖς. Τοῦ δὲ πιστοὶ εἶναι ἐν τῇ ὁρᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα βασάνον ἰδύσθαι· οὐδέ τις γὰρ πιστοτέρα ἔργα ἀπεδείκνυντο ἐν ταῖς δεσποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνοήρων. (β) Εἰ δέ τι ἀρα τῆς τοῦ σώματος ἰσχύος μειοῦσθαι διακρίσει, ὁ σίδηρος ἀνιστοῦ τοῦς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῷ πάλματι. Ταῦτα δὲ γυμνάσιον ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν πάντας τοὺς περὶ τὸ ἱατοῦ σώμα θεραπευτῆρας ἐποιήσατο εὐνοήρους.

(α) Ἠγροῦμενος δὲ οὐκ ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν ταύτην πρὸς τὸ πλῆθος τῶν θυραγωγῶν ἔχοντων, ἐσκόπει τίνας τῶν ὄλων ἀνπιστοτάτους περὶ τὸ βασίλειον φυλάκας λαβεῖν. (α) Εἰδὼς οὖν Ἥρατος τοὺς οὐκοὶ κακοβιωτάτους μὲν ὄντας διὰ παντίαν, ἐπιπονώτατα δὲ ζῶντας διὰ τὴν τῆς γύρας τραχύτητα καὶ διὰ τὸ αὐτοεργεῖσθαι εἶναι, τοὺς ἀνίκα μάλιστα ἐν ἀγᾶπῃ τὴν παρ' ἑαυτῷ διαίταν. (α) Λαμβάνει οὖν τούτων μύρους δορυφόρους, οἱ κύκλῳ μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐκφυλάττον περὶ τὰ βασίλεια, ὅπως ἐπὶ γύρας εἴη· ἑσπέρῃ δὲ ἔξοι που, ἔσθῃ καὶ ἔσθῃ τεταγμένοι ἐπορεύοντο. (α) Νομίσας δὲ καὶ Βαβυλωνίους οὕτω φυλάκας εἶναι ἱκανούς, εἰς ἐπιτάξιόν αὐτοῦς ταγῆναι εἶπε καὶ ἀποδημεῖν, κατέστησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι προεφύρας ἱκανούς· μισθὸν δὲ καὶ τούτους Βαβυλωνίους ἐταῖς παρέχειν, βολόμενος αὐτοὺς ὡς ἀμικρανοτάτους εἶναι, ὅπως εἰ ταπεινότεροι καὶ ἀκατακτάτοι εἴεν.

(α) Αὐτὴν μὲν δὲ ἡ περὶ αὐτὸν τὴν φυλακὴν καὶ ἡ ἐν Βαβυλῶνι τότε κατασταθεῖσα καὶ νῦν εἰς οὐκ ὀλίγον διακρίνεται. Σκοπεῖν δ' αὖ ὅπως ἀν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατέργοιτο καὶ ἄλλη εἰσι προεγίνετο, ἡγήσατο τοὺς μὲν μισθοφόρους τούτους οὐ ποσούτων βελτίονας τῶν ἰσηκίων εἶναι ὅσον Διόττονας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἀνδρας ἐγγίνετο συνεκτείνεσθαι εἶναι, ὥστε οὖν τοῖς θεοῖς τὸ κρατεῖν παρόσπον, καὶ ἐπιμαρτυρεῖν ὅπως μὴ ἀνέχουσι τὴν τῆς ἀρετῆς ἀσκήσιν. (α) Ὅπως δὲ καὶ ἐπιτάττειν αὐτοὺς διοικεῖν, ἀλλὰ γνόντας καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἀριστα εἶναι οὕτως συμμένειν τε καὶ ἐπιμαρτυρεῖν τῆς ἀρετῆς, συνελθεῖς τοὺς τε δημοτικούς καὶ πάντας ἐπὶ πόσει ἐπικρατοὺς ἦσαν καὶ ἀξιογνώστατοι ἰδοῦσαν αὐτῶν κοινῶν εἶναι καὶ πάντων καὶ ἀγαθῶν. (α) Ἐπὶ δὲ συνήλθον, ὡς οὕτως.

Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν θεοῖς μεγίστη χάρις ἐστὶν ἔδωκεν ἡμῖν τυχεῖν ἀν ἐνομιζομένων εἶναι εἶναι. Νῦν μὲν γὰρ δὲ ἔχομεν καὶ γῆν πολλήν καὶ ἀγαθὴν καὶ οἰκίαν ταύτην ἐργαζόμενοι ἀφρόνουν ἡμᾶς· ἔχομεν δὲ καὶ οὐκ ὀλίγους καὶ ἐν ταῖς καταστάσεσιν. (α) Καὶ μηδαμῶς ἡ ὑμῶν ἔχον ταῦτα νομισθέντα ἀλλότρια ἔχον νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις εἰδὼς ἐστίν, ὅταν πολυμύνητον πόλεις ἄλλῃ, τῶν εἰδόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα. Οὐκ ὀν ἀδικία γὰρ ἔστι εἰ τι ἀν ἔχῃ, ἀλλὰ εὐανθρωπία οὐκ ἀφραγίστα, ἣν τι εἶτε ἔχον αὐτοὺς. (α) Τὸ μέντοι ἐκ τοῦδε οὕτως ἐγὼ

tur, neque minus ad equitandum vel jaculandum idonei, neque minus honoris cupidi. Imo tum in bellis tum in venationibus manifeste declarant, in animis ipsorum quoddam contentionis studium superesse. Documenta vero fidelitatis in dominorum literis maxima dedere: nulli enim alii usque spectate fidei facinora designantur in dominorum sanctorum calamitatibus, quam cumque. Quod si forte nonnulli de viribus corporis existimetur in eis decedere, ferrum tamen imbecillos in bello robustis exequare valet. Hæc igitur cum animadvertet, facto ab junioribus initio, illos omnes quibus corporis sui curam committebat, ex eundem delegit.

Quod etiam existimaret non sufficere custodiam hanc adversus eorum iniquitatem, qui hostiliter affecti essent, circumspiciebat, quos ceteris maxime fides regie custodes sumeret. Quod ergo sciret Persas domi relictos pessime propter inopiam vittare, laboresque tota vita sustinere gravissimos, tum ob agri Persici asperitatem, tum quod opus ipsi faciant; hos potissimum istam vivendi apud se rationem amplexuros arbitratus est. Itaque decies mille satellites hastatos ex his sumit, qui et noctu et interdiu in excubiis medique circum regiam essent, quodcumque in ipsa regione esset; quando vero prodiret, hinc et illic instructi circum ipsum incederent. Quia vero existimabat etiam toti Babylonii custodes, qui ad eam tenendos sufficerent, imponi debere, sive adeo ad urbem esset ipse, sive esset peregre, idoneum in Babylonem quoque presidium constituit; cui stipendium etiam a Babyloniiis numerari jussit, quod eos quam maxime inopes esse vellet, ut quam abjectissimi fierent, ac in officio comitari facillime possent.

Et hæc quidem, quæ tunc et circum ipsum et Babylonem collocata sunt custodia, nunc etiam in eodem statu manet. Præterea cum consideraret quo pacto universum imperium conservari, atque etiam aliqui principatus alterius accessione augeri posset, existimabat stipendiarios non tam superiores esse reliquis sibi subiectis, quam numero inferiores: ideoque viros fortes secum retinendos judicabat, qui diis juvantibus sibi potentiam aliam conciliassent; et curandum, ut virtutis exercitationem non intermitterent. Ne vero videretur hoc eis impare, sed ut ipsi censerent hæc esse optima, et in eis perseverarent, ac virtutem studioso cohererent, tum Persas illos, qui ὁρᾶται vocatur, convocavit, tam proceres omnes quosque erant, et eos, qui videbantur imprimis idonei, ut tam in laborum quam commodorum societatem admitterentur. Ubi convenissent, orationem ejusmodi habuit:

« Maximam diis gratiam habemus, amici et socii, quod ea nobis adipisci concesserint, quibus arbitrabamur nos esse dignos. Jam enim possidemus solum amplum, ac fertile, nec desunt, qui hoc colendo nos sint alturi: sunt etiam nobis rudes, et eæ quidem instructæ. Nec est cur quisquam vestrum iure possidens, alienis se possidere existimet: est enim æterna lex inter omnes homines, capta eorum urbe qui bellum aliis faciunt, tam corpora eorum qui sunt in urbe, quam fortunas in eorum potestate venire, qui urbem capiunt. Quamobrem injuste non possidebitis, quæ tenetis; sed si quid hostes retinere permiseritis, id quoque quod non abstuleritis, clementie vestræ acceptum referre debent. Quod

γινώσκω ὅτι εἰ μὲν τρεφόμεθα ἐπὶ βραδυργίᾳ καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἡδονάμειν, οἱ νομίζουσι τὸ μὲν ποιεῖν ἀβλαβέστατον, τὸ δὲ ἀπόνοις βιοτεύειν ἡδυπάθειαν, ταχὺ ἡμῶς σῆμα ἀλλοῦ ἀξίους ἡμῖν αὐτοῖς ἐσσεσθαι καὶ ταχὺ πέντον τῶν ἀγαθῶν στερησεσθαι. (75) Οὐ γὰρ τοι τὸ ἀγαθὸς ἀνὴρ γενέσθαι τοῦτο ἀρκεῖ ὥστε καὶ διατελεῖν [ὄντας ἀγαθούς], ἢ καὶ μὴ τὴν αὐτοῦ διὰ τῶντος ἐπιμελήσῃ; ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἐπιμελήσονται μέισους ἀεὶ γίνονται, καὶ τὰ σίματα γ' αὐτὰ εὖ ἔχοντα, ὁπόσων τὰ αὐτὰ ἀντὶ ἐπὶ βραδυργίᾳ, πονήριας πάλιν ἔχει, οὕτω καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλκιὰ, ὁπόσων τὰ αὐτῶν ἀντὶ τὴν ἀσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονήριαν πάλιν τρέπεται. (76) Οὐκ οὖν δεῖ ἐπιμελεῖν οὐδ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἶδ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. Μῆγά μὲν γὰρ, οἶμα, ἔργον καὶ τὸ ἀρχὴν καταπαθεῖται, πολὺ δ' ἐπὶ μαῖζον τὸ λαβόντα διασωσάσθαι. Τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν πολλὰς τῶν τοῦλων μόνον παρασχόμενος γίνετο, τὸ δὲ λαβόντα κατέγειν οὐκ εἰς τοῦτο ἀνευ σωφροσύνης οὐδ' ἀνευ ἐγκρατείας οὐδ' ἀνευ πολλῆς ἐπιμελείας γίνετο. (77) Ἄ γὰρ γινώσκοντας τῶν πολὺ μᾶλλον ἀπὸ τῆν ἀρετὴν ἢ πρὶν ταῦτα τάχα κτήσασθαι, εὐ εἰδότες ὅτι ὅταν πλείους τις ἔχη, τότε πλείους τοῦτο καὶ ὀνομάσει καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολλοὶ γίνονται / ἄλλως τε καὶ παρ' ἀπόντων τὰ τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν ὁμοῦ ἡμῶς ἔχη. Τοῖς μὲν οὖν θεοῖς αἰσθεῖς γὰρ σὺν ἡμῖν ἐσσεσθαι· οὐ γὰρ ἐπιβουλεύοντες ἀδικῶς ἔργον, ἀλλ' ἐπιβουλεύοντες ἐπιμνησόμεθα. (78) Τὸ μόνον μετὰ τοῦτο κράτιστον ἡμῖν αὐτοῖς παρασκευαστέον· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ φιλοπόνην ὄντας τῶν ἐργασίμων ἔργων ἐπιμελῶν. Ὁλιπούς μὲν οὖν καὶ φύρου καὶ σίτου καὶ ποτῶν καὶ πόσιων καὶ ὕπνου ἀνάγκη καὶ τοῖς δουλοῖς μεταδιδόναι μεταδιδόντας γὰρ μόνον παρῆσθαι δεῖ ἐν τούτοις πρῶτον βαλόντας αὐτῶν φαίνεσθαι. (79) Πολυμάχῃς δ' ἐπιστήμης καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτους, ὁσέτινας ἐργάτας ἡμετέρους καὶ διασπορεύοντες βουλόμην καταστήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτήειν, γινώσκοντας ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαμονίας οἱ θεοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπέδωκαν· καὶ ὥσπερ γὰρ ἐκείνους τὰ ὅπλα ἀφαιρήσθαι, οὕτως ἡμῶς αὐτοὺς δεῖ μῆκος ἐρήμου ὅπλιν γίνεσθαι, εὐ εἰδότες ὅτι τοῖς δεῖ ἐγγυτάτω τῶν ὅπλων οὗτοι καὶ οἱ κλειστάτα ἔστιν ἂν βουλονται. (80) Εἰ δὲ τις τοιαῦτα ἐνοεῖται, τὸ ὅτι ἡμῖν θεοῖς καταπαθεῖται ἢ ἐπιβουλεύειν, εἰ δὲ δεῖται καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ πονούντας καὶ ἐπιμελουμένους· ἐκείνους δὲ καταμαθεῖν ὅτι τοσούτῳ τάχα μᾶλλον εὐραίνειν ὅσω ἂν μάλλον προσηύδαται εἰς ἐπ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς γὰρ πύου βίον τοῖς ἀγαθοῖς ἀνεῖ δὲ τὸ τοῖς δόμοις τυχάνειν τοῖς οὐδὲν οὕτω πολυτελεῖς παρασκευασθεῖν ἂν ὥσθ' εἶδ' εἶναι. (81) Εἰ δὲ ὅν μὲν μάλιστα ἀνθρώποις ἐπιθυμοῦσιν ὁ βαλὼν ἡμῖν ταῦτα συμπαροσεύεσθαι, ὥς δ' ἂν ἔβριστα ταῦτα φαίνοιο τοῖς τῶν αὐτῶν ταῦτα παρασκευάσει, ὁ τοιούτος ἀνὴρ τοσούτῳ πλεονεκτήσει τῶν ἐνδαστέρων

vero attinet ad illa, quae agenda desinere erunt, haec mea sententia est, si defectamus ad desidiam et vitam ignavorum hominum voluptariam, qui laborem pro re miserrima, vitam laboris expertem pro voluptaria ducunt; cito nos equidem nobis ipsis adeo parum utiles futuros, adeoque bona haec universa cito amissuros. Neque enim viros fortes fuisse sufficit ad hoc, ut fortes permanent, nisi quis assidue diligentiam, ut talis sis, adhibeat; sed ut artes etiam aliae, ubi neglectae sint, minus assumentur, et ut ipsa corpora bene adfecta, cum in desidiam solvantur, male se rursus habere incipiant; sic et prudentia, et continentia, et fortitudo, cum quis exercitationem horum remittit, exinde rursus ad improbitatem deflectant. Non igitur per inertiam cessandum nobis, nec in id, quod in praesentia saepe est, prociendum. Quippe naugum equidem aliquid esse arbitror, imperium parare, sed multo majus, id quod sis adeptus, conservare. Nam adipisci sepe etiam illi contigit qui sudaciam duntaxat adhiberet, sed retinere quod adeptus sis, id non jam sine prudentia, nec sine continentia, nec sine multo studio fieri solet. Quae cum intelligamus, magis jam magis virtutem exercere debemus, quam autem, bonis hisce necdum parvis; hoc etiam nobis cognito, tum plurimos et invidere et insidiari, et hostes fieri, cum plurima quis possidet, praesertim si ab invitis et opes et obsequium, quod nobis unus venit, habent. Deos quidem certe nobiscum futuros existimandum est; non enim insidit illi haec iniuste possidemus, sed insidit petiti penae sumptum. Quod vero secundum hoc optimum est, a nobis ipsis parari debet: est autem illud, ut illis, qui nobis subjecti sunt, ipsi meliores, imperio nos dignos aestimemus. Coloris quidem certe et frigoris et ciborum, et potus, et laborum, et omnium partem nervis etiam concedi necesse est; sed ita tamen haec ipsis imperii nos oportet, ut declarare nos in his primis praevalentes eis conemur. Militaris vero scientiae atque exercitationis omnino nihil cum his communicandum est, quos habere volumus, ut opera suis nobis inserviant et tributum pendant, sed his exercitiis nos superiores istis esse debemus, atque adeo scire, deos hominibus haec instrumenta liberatis et felicitatis exhibuisse: et quemadmodum arma istis adimimus, ita nos ipsos nunquam ab armis destitui oportet; idque plane habere persuasum, illis omnia, quaecumque velint, maxime propria esse, qui quam proximae ab armis abint. Quod si quis huiusmodi quendam cogitat, quid ergo conducit nobis, quod ea, quae copiamus, perfectimus, si quidem adhuc necesse erit famem, sitim, curas, labores tolerare? Nimirum hoc cognosci oportet, tanto plus adferre letitiae boni, quanto maiori labore praecedente ad ea perveniat; labores enim fortibus viris obsequi loco sunt: at absque eo, ut aliquis indigest ejus, quod consequitur, nihil tam sumptuose parari possit, ut saepe est. Quod si in his comparandis quae maxime homines expetunt, nomen nos adjuvat, et ut eodem quatuor suavissima videantur, ipse sibi quicquid parabit, sane vir talis in hoc meliori erit conditione, quam alii quibus minus suppetunt ad victum necessaria, quod esuriens saevissimis

βίου ὅση πεινήσασθαι ἤξιστον εἶται τεύχεται καὶ δι-
ψήσας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται καὶ διψήδης ἀνα-
παύσεως ἡδίστου ἀναπαύσεται. (αβ) Οὐ ἐνέκα σῆμι
χρῆται νῦν ἐπιταθῆναι ἡμᾶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ὅπως τῶν
τε ἀγαθῶν ἢ ἀρίστων καὶ ἡδίστων ἀπολαύσωμεν καὶ
ὅπως τοῦ πάντων χαλπιωτέτου ἀπαιροί γενόμεθα. (γ) γὰρ
τὸ μὴ λαβεῖν τάχα ὅτι γε χαλπιὸν ὡς περ τὸ
λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν. (δ) Ἐννοήσατε δὲ κα-
κίον τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν προσέμεθα κακίους ἢ
πρόσθεν γενέσθαι. Πότερον ὅτι ἀρχομεν; ἀλλ' οὐ δῆπου
τὸν ἀρχοντα τῶν ἀρχομένων πονηρότερον προσχέμε
εἶναι. ἀλλ' ὅτι εὐδαιμονίεταροι δοκούμεν νῦν ἢ πρότερον
εἶναι; ἔπειτα τῇ εὐδαιμονίᾳ φέρεται τις τὴν κακίαν ἐπι-
πράττειν; ἀλλ' ὅτι ἐπὶ κακίαις δούλους, τούτους κο-
λάσμεν, ἢ πονηροὶ εἰσι; καὶ τί προσχέμε αὐτὸν ὅτι
πονηρὸν πονηρίας ἐνεκεν ἢ βλακείας ἀλλους κολάζειν;
(αε) Ἐννοεῖται δὲ καὶ τοῦτο ὅτι τρέφει μὲν παρσκευ-
σόμεθα πολλοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων οἶκον εὐλακας καὶ
τῶν συμμάχων αἰσχροὺς δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη εἰ δὲ ὁ
ἄλλος μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας ολητομέμεθα χρῆται
συγγένει, αὐτοὶ δὲ ἡμῖν αὐτοὺς οὐ δορυφορήσωμεν;
καὶ μὴν οὐ γὰρ δεῖ εἰδέναι ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ
τοιαύτη ὅλα αὐτῶν τινε καλὸν κάγαθον ὑπάρχειν· τοῦτο
γὰρ δεῖ συμπαρομαρτεῖν τῷ ὁ ἀρετῆς ἰσχύμω οὐδὲ ἄλλο
καλὸς ἔχειν οὐδὲν προσχέει. (αζ) Τί οὖν σῆμι χρῆται
ποιεῖν καὶ ποῦ τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν καὶ ποῦ τὴν μαλὲν
ποιεῖσθαι; οὐδὲν καινόν, ὡ ἀνδρες, ἔρω· ἀλλ' ὡς περ ἐν
Πέρσῃς ἐπὶ τοῖς ἀρχηγμοῖς ὁμοθυμαδὸν διαγούσιν, οὕτω καὶ
ἡμεῖς σῆμι χρῆται ἐνθάδε ὄντας τοὺς ἐντίμους πάντας
ἀπερ καὶ ἐκεῖ ἐπιτηδεύοντες, καὶ ὡς γὰρ ἐκεῖ ὄντας
κατανοεῖν παρόντας εἰ ἐπιμελούμενος ὡς δεῖ διατῶ, ἐγὼ
τε ὡς κατενοῶν θεώσσομαι, καὶ οὐς ἂν ἔρω τὰ καλὰ
καὶ τάχα ἐπιτηδεύοντες, τούτους τιμήσω. (αθ) Καὶ
τοὺς παῖδας δὲ, οὓς ἂν ἡμῶν γίνωνται, ἐνθάδε παι-
δεύομεν· αὐτοὶ τε γὰρ βελτίους ἰσόμεθα, βουλόμενοι
τοὺς πατέρας ὡς βελτίιστα παραδείγματα ἡμῶς αὐτοὺς
παρέχειν, ὅ τε παῖδες οὐδ' ἂν εἰ βούλοιντο βελτίους πο-
νηρὸν γίνωνται, αἰσχροὺς μὲν μηδὲν μῆτε ὁρῶντες μῆτε
ἀκούοντες, ἐν δὲ καλοῖς καγαθοῖς ἐπιτηδεύουσι διηγε-
ρούμενοι.

BIBAION H.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Κυρὸς μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνίστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυ-
σάντας καὶ εἶπεν ὧδε. Ἀλλὰ πολλὰς μὲν δὴ, ὡ ἀν-
δρες, καὶ ἄλλοτε κατενόησα ὅτι ἀρχὸν ἀγαθὸς οὐδὲν
διαφέρει πατὴρ ἀγαθὸς ὅς τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι
τῶν παίδων ὅπως μάλιστα αὐτοὺς τάχα δὲ ἐπιλαίβει,
Κυρὸς δὲ μοι δοκεῖ νῦν συμβουλεύειν ἡμῖν ἅρ' ὡς μά-

cibus vescetur, et sitiens suavisimo potu fruatur, et requie-
tis egens, suavisime quiescat. Quapropter equidem censo
debere jam nos constantia viribus bonorum virorum officio
fungi, ut bonis quam optime suavisimeque fruamur, et
quod omnium est gravissimum non experiamur. Nec enim
tam grave ac molestum est, bona non adipisci, quam acer-
bum, quæ sis adeptus, amittere. Quin hoc etiam consi-
deretis velim, quam adferre causam possimus, cur nunc
potius vitam ignaviozem sectemur, quam antehæc. An,
propterea quod cum imperio simus? At certe non convenit
eum, qui cum imperio sit, subjectis sibi pejorem esse. An
quod esse jam feliciores videamur, quam prius? Et fortune
prosperæ dicet aliquis ignaviam decere? An quia servos
adepti nunc habemus, instituisse nos multos alere tam
adum nostrarum, quam corporum custodes: at quomodo
turpe non fuerit, non alios salutis nostre satellites paran-
dos nobis existimare, ipsos autem nos minime nobis esse
satellites? Atqui certo sciendum est, non esse ullam aliam
talem custodiam, qualis est ista, si quis probum se et ho-
nestum præbeat: hoc enim una comitari necesse est: ei
vero, qui virtute destituitur, nec aliud quidquam recte suc-
cedere convenit. Quis igitur esse faciendum aio, et ubi
virtutem exerceam, ubi caram operamque adhibendam?
Nihil, viri, novi proferam: sed sicut illi, qui quòtquot ap-
pellantur, in Persia degunt ad curias, sic aio nobis qui im-
perii honore fruimur universis, hic iisdem studiis operam
dandam, quibus et illic occupati fuimus; ac vos quidem me
presentes intueri debetis et animadvertere, num in his cu-
randis adviduus sim, quæ curari a me necesse est; atquo
ego vicissim animam advertens vos contemplantor, et quos
quidem videro preclaris et honestis rebus operam dare, hos
honoribus et premiis ornavo. Quinetiam liberi, si quibus
nostram suaserunt, liberaliter hic nobis erunt instituendi:
nam et ipsi meliores erimus, si liberis nostris nos ipsos tan-
quam exempla longe optima exhibere volueris; et liberi ipsi,
etiam si velint, non facile improbi evadent, quando nihil, quod
turpe sit, vel conspectari vel audituri sunt, sed in virtutis
et honesti studio dies totos consumunt. •

LIBER VIII.

CAPUT I.

Hujusmodi Cyrus oratione usus est; post quem successit
Chrysantas, atque hoc modo loquutus est: • Equidem aliis
etiam in rebus, viri, animadverti arripui, nihil inter prin-
cipem et patrem bonum interesse. Nam et patres liberis
prospiciunt, ne unquam eos bona deficiant; et Cyrus jam
mihi videtur a nobis consulere, de quibus felicitatem pec-

λίστ' ἂν εὐδαμονοῦντες διατελοῖμεν ὃ δὲ μοι δοκεῖ ἀνδριστερον ἢ ὡς ἔχρηθ' ἀγλῶσαι, τοῦτο ἐγὼ πειράσομαι τοὺς μὴ εἰδότες διδάσκειν. (α) Ἐννοῦσατε γὰρ ὅτι τίς ἂν πόλις πολέμῳ ὑπὸ μὴ παιθωμένων ἁλοῖται; τίς δ' ἂν φύλας ὑπὸ μὴ παιθωμένων διακυβερῆται; ποῖον δ' ἂν ἀπειθῶντων στρατεύων νίκης τύχοι; πῶς δ' ἂν μᾶλλον ἐν μάχαις ἡττητῶν ἀνθρώποις ἢ ἐπειδὴν ἀρῶνται ἰδίᾳ ἑκάστου περὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας βουλευέσθαι; τί δ' ἂν ἄλλο ἀγαθὸν τελεσθεῖς ὑπὸ μὴ παιθωμένων τοῖς κρείττοσι; ποῖαι δὲ πόλεις νομίμως ἂν αἰκῆσιν; ἢ ποῖοι οἴκοι σωθεῖσιν; πῶς δ' ἂν νῆες ὅποι δαί ἀφίκοντο; (β) Ἡμεῖς δὲ ἂν νῦν ἀγαθὰ ἔρχομεν διὰ τὸ ἄλλο μᾶλλον καταπράξαντες ἢ διὰ τὸ παιθεῖσθαι τῷ ἄρχοντι, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ταχὺ μὲν ὅποι εἶαι παρεγινόμεθα, ἀθρόοι τε τῷ ἄρχοντι ἐπόμενοι ἀνυπόστατοι ἦμεν, τῶν δ' ἐπιταχθέντων οὐδὲν ἡμετέλλε καταλείπομεν. Ἐλ τοίνυν μέγιστον ἀγαθὸν τὸ παιθεῖσθαι φαίνεται εἰς τὸ καταπράττειν τὰ ἀγαθὰ, οὕτως αὖ ὅτι ἐπὶ αὐτῷ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασοῦναι ἃ δαί μέγιστον ἀγαθὸν ὅστι. (γ) Καὶ πρόσθεν μὲν δὴ πολλοὶ ἡμῖν ἄρχον μὴ οὐδένος, ἄρχοντο δὲ νῦν δὲ κατακυριεύοντες οὕτω πάντας ὁ παρόντας ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλείονον, οἱ δὲ μείωνον. Ὡς περ τοίνυν αὐτοὶ ἀνωστα ἄρχον τῶν ὑπ' ἡμῖν, οὕτω καὶ αὐτοὶ παιθώμεθα ὅς ἂν ἡμᾶς καθήκει. Τοιοῦτον δὲ διαφέρει ἡμεῖς δαί τῶν δοῦλων ὅσον οἱ μὲν δοῦλοι ἄκοντες τοῖς δεσποταῖς ὑπεριτεροῦν, ἡμεῖς δὲ, εἰπερ ἀξιοῦμεν Διότιμοι εἶναι, ἐκόντας δαί ποιεῖν ὁ πλείστου δέον φαίνεται εἶναι. Εὐρήσατε δὲ, ἔρη, καὶ ἐνθα ἀνευ μοναρχίας πόλις οὐκ εἴται, τῇ μάλιστα τοῖς ἀρχοῦσι ἐβόλυσαν παιθεῖσθαι ταύτην ἥμισυ τῶν πολέμων ἀναγκαζομένην ὑπακούειν. (δ) Παροῖμεν τε σὺν ὥς περ Κύρος κλεινὴ ἐπὶ τοῖς τῷ ἄρχείῳ, δεκνόμεν τε δὲ ἂν μάλιστα θνητόσδε κατέχειν ἃ δαί, παρήγομέν τε ἡμᾶς αὐτοὺς γρηθῶσι Κύρος δ' ἂν δέξῃ καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναι γρηθὶ ὅτι οὐ μὴ θνητὸς Κύρος εὐρεῖν δ' ἐπὶ αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρίσται, ἡμῖν δὲ οὐ, ἐπειπερ τὰ γε αὐτὰ ἡμῖν συμπερίει καὶ οἱ αὐτοὶ εἰσιν ἡμῖν πολέμοι.

ε. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὲ καὶ ἄλλοι ἀνίσταντο πολλοὶ καὶ Παροῖν καὶ τῶν συμμέχων συνειρόντες καὶ εἶδε τοὺς ἀνέμους αὐτὴ παρῆναι ἐπὶ θύρας καὶ παρήγειν αὐτοὺς γρηθῶσι ὅτι ἂν βούληται, ὥς ἂν ἀφίη Κύρος. Ἦς δὲ τότε εἶδεν, οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ ποῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ βασιλείᾳ ὄντες, θεραπειῶνται τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας. (ς) Ὡς δ' ἐν τῷ λόγῳ δεδωκεται Κύρος καταπιστάμενος εἰς τὸ διαφυλάττειν ἑαυτῷ καὶ καὶ Πέρσας τὴν ἀρχήν, ταῦτά καὶ οἱ μετ' ἐκείνῳ βασιλεὺς νόμιμα ἐπὶ καὶ νῦν διατελοῖσι ποιοῦντες. (ζ) Οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὥς περ καὶ τῶν ὅταν μὲν ὁ ἐκαστὸς ἐκείνων γένηται, καθάραιον τὰ νόμιμα πράττειται, ὅταν δὲ χείρον, φαυλότερον. Ἐπειὶ μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κύρου οἱ ἐντομῶ σὺν τοῖς ἱπποῖς καὶ ταῖς αἰγυαῖς, συνδύξαν πᾶσι τοῖς ἄριστοις τῶν συγκαταστρεφόμενων τὴν ἀρχήν.

petam maxime consequuturi simus. Quod autem minus mihi, quam oportet, declarasse videtur, id eisdem ignaros edocere conabor. Cogitate enim, quoniam urbs hostium ab his capi possit, qui nolint imperio parere? quae amicorum urbs conservari possit ab his, qui nolint imperio parere? qui militum condonacium exercitus victoria potiri possit? quoniam modum facilius possint in praedis homines vinci, quam ubi experint secum singuli subitis propriis consilia capere? quid aliud rei praeclearae perfici possit ab his, qui se potioribus haud parent? quae urbes legitime administrantur? quove domus servari quant? quo pacto naves eo perveniant, quo tendunt? Nos ipsi ea commoda, quae modo nobis adsunt, quamvis alia re magis comparativius, quam principi parendo? Nam ita factum est, ut celeriter et noctu et interdum, quo erat necesse, pervenimus; et dum totis copis principem sequeremur, nemo vim et impetum nostrum sustinere potuerit, eorum denique nihil semiperefectum reliquerimus, quae nobis erant imperata. Ergo si parere principi maximum esse bonum manifeste patet, ad comparandum bona cetera, quare sciendum vobis est, etiam idem hoc bonum esse maximum ad conservandum ea, quae conservari necesse est. Et antea quidem multi nobis imperabant, cum nemini nos imperaremus: nam res omnium, quotquot adestis, sic comparatae sunt, ut imperetis alii pluribus, alii paucioribus. Quomodo igitur aequum existimatis esse, vos potestati vestrae subitis imperare, sic et ipsi pareamus eis, quibus officii ratio parere nos jubet. Tantum autem inter nos et certos interesse oportet, quod servi quidem invitati suas heris operas exhibent; nos vero, si quidem liberi esse volumus, sponte nostra facere convenit, quod maxime dignum iure videatur. Invenietis autem, inquit, etiam civitatem, quae unius imperio non administratur, si magistratibus maxime parere velit, minime per vim eo posse adigi, ut hostium imperium accipiat. Quare ad hunc, uti Cyrus praecipit, cursum prestato simus, neque in his everecamus, quibus retinere potissimum quaesumus ea, quae conservari oportet; et operam Cyro nostram offeramus, ut ea, quaeconque ad rem opus habet fuerit ipsi, utatur. Nam id quoque scire debemus, non posse Cyrum quidquam reperire, cuius usus ad sua tantum, non etiam ad nostra, commoda pertineat: quandoquidem eadem sane nobis conducunt, et iidem nobis hostes sunt.

Quae ubi Chrysanthas disisset, alii tum Persae tum socii complures surgebant, qui hac oratione sua quoque comprobarent; estque decretum, ut honorati semper ad portas praesto essent, et Cyro suam operam offerrent, quomunque ad rem illi visum esset, donec eos dimitteret. Quod quidem ita, ut tunc decretum fuit, etiam hodieque faciunt illi, qui regis imperio in Asia parent: dum portas principum officiose frequentant. Atque ut in hoc libro declaratum est, Cyrum sic constitutum imperium ut illud et alibi et Persis conservaret, ita reges eum sequendi nunc quoque constanter iidem institutis inhaerent. Accidit autem in his, quod etiam in aliis: cum is, qui praestit rerum summus, vir aliquanto melior est, etiam sinceris puriusque instituta majorem observantur; cum deterior aliquis, segnius. Frequentant igitur illi honorati cum equis et hastis Cyri portas, quando ita decretum erat a prestantissimis virtute et auctoritate viris, qui una cum ipso imperium illud everterent.

8. Κύρος δ' ἐπὶ μὲν ἄλλα καθίστη διλλους ἐπιμελητὰς, καὶ ἤσαν αὐτῷ καὶ προσδόντες ἐποικεικτῆρας καὶ δοπα-
νημάτων δοτῆρας καὶ ἔργων ἐπιστάται καὶ κτημάτων
φύλακες καὶ τῶν εἰς τὴν διαίταν ἐπιτηδεύον ἐπιμελη-
ταί· καὶ ἱππῶν δὲ καὶ κύνων ἐπιμελητὰς καθίστη οὓς
ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βουκλήματα βέλτιστ' ἂν παρέχειν
αὐτῷ χρῆσθαι. (10) Οὓς δὲ συμπύλακας τῆς εὐταξιο-
νίας οὐ ὥστε χρῆναι ἔχειν, τοὺτους ὅπως ὥς βέλτιστος
ἔσονται (αὐτοὺς ἐσκόπει καὶ) οὐλᾷτε τούτου τὴν ἐπιμέ-
λειαν ἄλλοις προσέτατεν, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνόμιζε τοῦτο
ἔργον εἶναι. (11) Ἰδὲ γὰρ οἱ εἰ τι μάχῃ ποτὶ δέξοι,
ἐκ τούτων αὐτοῦ καὶ παραστάται καὶ ἐπιστάτας ληπτέον
εἶναι, σὺν οἵσπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξάρχους δὲ
καὶ πέλων καὶ ἱππέων ἐγγίνωσκεν ἐκ τούτων καταστα-
τέον εἶναι. (12) Εἰ δὲ οἱ δὲ καὶ ἀτρατηγῶν που ἄνεν αὐ-
τοῦ, ἦδει οἱ ἐκ τούτων πεμπέον εἶναι καὶ πόλεων δὲ
καὶ ὁλων ἐθνῶν φύλαξ καὶ σατράπης ἦδει οἱ τούτων
τίσιν εἶναι χρῆστέον, καὶ πρόσδας γε τούτων τινὰς πεμ-
πέον, ὅπερ ἐν τοῖς μέγιστοις ἥγειτο εἶναι εἰς τὸ ἄνεν πο-
λέμου συγχέειν ἐν δόξῳ. (13) Μὴ δύνανται μὲν οὖν οἷον
δαὶ δὲ ὧν αἱ μέγισται καὶ πλεῖσται πράξεις ἐσέλθον
εἶναι, κακίως ἥγειτο τὰ αὐτοῦ εἶναι εἰ δ' οὗτοι εἰεν οἷ-
ους δόξαι, πάντα ἐνόμιζε καλῶς ἔσεσθαι. Ἐνῶν μὲν
οὖν οὕτω γνώος εἰς ταύτην τὴν ἐπιμελείαν· ἐνόμιζε δὲ
τὴν αὐτὴν καὶ αὐτῷ ἀσχεπῶν εἶναι τῆς ἀρετῆς. Οἱ
γὰρ ὥστε οἷον τε αὐτῷ μὴ αὐτὸν τινα δόξα δόξαι δὲ ἄλ-
λους παρορμῆν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔργα. (14) Ὡς
δὲ ταῦτα διανοήθη, ἡγήσαστο σχολῆς πρῶτον δέειν, εἰ
μὲν οὖν δυνήσασθαι τῶν ἀρετῶν ἐπιμελίσθαι. Τὸ
μὲν οὖν προκδοῖον ἀμείλιον οὐχ ὅν τε ἐνόμιζεν εἶναι,
προνοῖον οἱ πολλὰ καὶ ταλαι ἀνάγκη ἔσονται εἰς μεγά-
λην ἀρχὴν τὸ δ' αὖ πολλῶν κτημάτων ὄντων ἀμει-
λιὰ αὐτὸν εἶναι ἦδει οἱ σχολαίαν παρῆναι τῆς
τῶν ὁλων σωτηρίας ἐπιμελίσθαι. (15) Οὕτω δὲ σκο-
πῶν, ὅπως ἂν τὰ τε οἰκονομικὰ καλῶς ἔχοι καὶ ἡ
σχολὴ γένοιτο, κατενόησεν πῶς τὴν στρατιωτικὴν σύν-
ταξιν. Ὡς γὰρ τὰ πολλὰ δεκαδάρχη μὲν δεκαδύον
ἐπιμελούνται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων, χιλιάρχοι δὲ λο-
χαγῶν, μυριάρχοι δὲ χιλιάρχων, καὶ οὕτως οὐδαὶ ἀτη-
μολίτης γίγνεται, οὐδ' ἦν πάνυ πολλοὶ μυριάδες ἀν-
θρώπων εἴσι, καὶ ὅταν ὁ στρατηγὸς βούληται χρῆσασθαι
τι τῆ στρατῆς, ἀρκεῖ ἦν τοῖς μυριάρχοις παραγγεῖλαι·
(16) ὥσπερ οὖν ταῦτα ἔχει, οὕτω καὶ ὁ Κύρος συν-
εκαρταλίσαστο τὰς οἰκονομικὰς πράξεις ὥστε καὶ τῷ
Κύρῳ ἐγένετο ὁλίγους διαλεγόμενον μὲν ἐν τοῖς οἰκείων
ἐπιμελητῶν ἔχειν καὶ ἐκ τούτου ἤδη σχολὴν ἦγε πλείω
ἢ ἄλλος μίαις οἰκίαις καὶ μίαις νεῖς ἐπιμελούμενος. Οὕ-
τω δὲ καταστρεφόμενος τὸ αὐτοῦ ἰδεῖναι καὶ τοὺς περὶ
αὐτὸν ταύτῃ τῇ καταστάσει χρῆσθαι.

16. Τὴν μὲν δὲ σχολὴν οὕτω κατασκευάσαστο ἑαυτοῖς
τε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν, ἔργον δ' ἐπισταταῖν τοῦ εἶναι
οἷους δέ τοις κοινῶν. Πρῶτον μὲν ὁπόσοι ὄντες ἱκα-
νοὶ ὦλυν ἐργαζομένους τρέφασθαι μὴ παρῆναι ἐπὶ τὰς
θύρας, τοὺτους ἐπέλγεται, νομίζων τοὺς μὲν παρόντας

Ceterum alios curatores constituit Cyrus, qui rebus qui-
dem aliis administrandis praesent, cum et eos haberet
qui vectigalia reciperent, et qui sumptuum impensas face-
rent, et praesides operum, et facultatum custodes, et re-
rum ad victum necessarium procuratores: equorum etiam
et caorum curatores constituit, quos existimabat effecturos
hanc animalia summa ad usum accommodatissima. Ut au-
tem illi, quos secum habere vellet, in societatem conser-
vandae felicitatis admittendos, longe optimi evaderent,
hanc vero curam aliis nequaquam mandabat, sed esse mu-
nus hoc eum arbitrabatur. Norat enim, si pugandum
aliquando esset, ex illorum numero sibi et parastatas et ἐπί-
stas sumendos esse, cum quibus pericula maxima essent
adeunda: iidemque praefectos cohortium tam pedestrium
quam equestrium ex hisdem constitutendos esse intelligebat.
Quod si etiam aliis exercitiis ducibus, prius ac, opus es-
set, ex his ipsis militandos esse sciebat: atque etiam norat,
quorundam et hic opera utendum esse, ut urbium et tota-
rum nationum tum custodes essent tum satrapae: ex hisdem
quoque nonnullis legatorum mandandum esse officium:
quod quidem inter res maxime moneam ad ea, quae cure-
ret, absque bello impetranda ducebat. Quod si quidem
tales non essent, quales esse conveniret, quorum opera
maxima plurimaeque negotia essent conficienda, male rebus
suis prospectum fore arbitrabatur. sin si tales essent, qua-
les oporteret, omnia praclare successura putabat. Qua in
sententia cum esset, totus in hanc curam incubuit: quum et
eandem ipsi virtutis exercitationem utendam existimabat.
Nec enim fieri posse putabat, ut, qui talis ipse non esset,
qualem esse oporteret, in aliis ad praefecturas et laudabiles
actiones incitaret. Quae cum apud animum expediret,
otio priusum esse sibi opus statuit, si quidem efficere vel-
let, uti res eximia cura completi cerneret. Fieri quidem
certe hand posse iudicabat, ut proveniunt curam negligeret,
quod prospiceret, necesse fore magnos magno in imperio
sumptus facere: rursus autem, cum magnam opum copiam
possideret, harum cura semper ipsum occupari, id vero
evocaturum se sciebat a cura summae rerum conservandae.
Quare considerans quo pacto et rei familiaris recte admi-
nistrari, et ipse frui otio posset, rei militaris ordinem intub-
tus est. Nam plerumque decuriones curam decuriarum
gerunt, ductores manipulari, decurionum; tribuni, mani-
pulariorum decum, decem milium praefecti, tribunorum:
atque ita fit, ut sit necne cuius cura non geratur, tamet
valde multae sint hominum myriades: cumque vult impera-
tor exercitus opera uti, satis est, decem milium prefe-
ctis mandata dedisse. Quae igitur horum est ratio, eadem
Cyrus etiam res domesticae summum complexus est: quo
factum, ut ipso cum paucis colloquant, nihil domesticorum
negligeretur: atque deinceps ei pons erat otii quam alii,
qui unius domus vel navis unius curam gereret. Atque ita
rebus suis constitutis, suas etiam docuit eadem ratione uti.

Et hoc quidem modo tam sibi quam suis otium paravit.
Corpi deinde pro praefecti auctoritate curare, ut particeps
rerum tales essent, quales oporteret. Priusum requirebat
illos, quotquot aliis opus scientibus victum habere pos-
sent, si ad portas praesto non essent: quod existimaret eos,

οὐκ ἂν ἐβόλιν οὐτε κακὴν οὐτε αἰσχρὸν οὐδὲν ἂν πρό-
τειναι καὶ διὰ τὸ παρὰ τῷ ἄρχοντι εἶναι καὶ διὰ τὸ εἰδέ-
ναι ὅτι ὁρῶν' ἂν εἴ τι πράττειν ὑπὸ τῶν βελτίστων οἱ
δὲ μὴ παρίεν, τοὺς τε ἡγεῖτο ἢ ἀκαταίτη τῇ ἡ ἀδικίᾳ
ἢ ἀμειλίᾳ ἀπεινᾶν. (17) Τούτῳ οὖν πρῶτον διηγεσά-
μεθα ἵνα τοὺς αὐτοὺς τοῖς ποιεῖν παρίεναι. Τῶν
παρ' αὐτοῦ μάλιστα φίλον ἐκείλευεν ἂν τινα λαβεῖν
τὰ τοῦ μὴ ποιεῖντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ αὐτοῦ.
'Ἐπεὶ οὖν τοῦτο γένοιτο, ἦσαν ἂν εὐθὺς οἱ στερόμενοι ὡς
ἡδικημένοι. (18) Ὁ δὲ Κύρος πολλὴν μὲν χρόνον οὐκ
ἐργάζετο τοῖς τοιούτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσιν
αὐτῶν, πολλὴν χρόνον ἀνέββαλετο τὴν διαδικασίαν.
Ταῦτα δὲ ποῖον ἡγεῖτο προσεβίβειν αὐτοὺς θεραπεύειν,
ἥττον δὲ ἐλθῶς ἢ εἰ αὐτοὺς κολάζων ἡνάγκησεν παρί-
εναι. (19) Ἐξ μὲν τρόπος διδασκαλίας ἦν αὐτῷ οὗτος
τοῦ παρίεναι, ἄλλος δὲ τὸ τὸ βῆσται καὶ καρθαλώματα
τοῖς παρῶντι προστάττειν, ἄλλος δὲ τὸ μὴ πότε τοῖς
ἀποποιεῖ νόμειν. (20) οἱ δὲ δὴ μάλιστα τρόπος τῆς ἀνάγκης
ἦν, εἰ τις τοῦτον μηδενὸς ὑπακούει, ἀγαλόμενος
ἂν τοῦτον ἢ ἐξοὶ ὄλῳ εἰδούσῳ ἂν ἥτοι δύνασθαι ἂν ἐν
τῷ δέοντι παρίεναι καὶ οὕτως ἐγγίνετο αὐτῷ φίλος γρη-
σμός ἀντὶ ἀρχήσου. Ἐπιζητεῖ δὲ καὶ οὖν βασιλεὺς,
ἥν τις ἀπ' οὗ παρίεναι καθήκει.

21. Τοῖς μὲν δὲ μὴ παρῶντι οὕτω προσεβήετο. Τοῖς
δὲ παρῶντι αὐτοῦς ἐνόμει μάλιστα ἂν ἐπὶ τὰ καλὰ
καὶ ἀγαθὰ ἐπιπείρειν, ἐπειπερ' ἄρχων αὐτῶν ἐνόμει δι-
δασκαλίας εἶναι, εἰ αὐτοὺς αὐτοὺς ἐπεδιδάσκων περὶ τοῖς
ἀρχόντων πάντων μάλιστα κακοσχημένον τῇ ἀρετῇ.
(22) Αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ εἶδεναι καὶ διὰ τοὺς γρηγοροῦ-
μεν νόμους βελτίους γυγνόμενους ἀνθρώπους τὸν δὲ
ἀγαθὸν ἀρχοντα βλῆσκοντα νόμον ἀνθρώποις ἐνόμειν,
ὅτι καὶ τῆστιν ἱκανός ἐστι καὶ ὁρῶν τὸν ἐτακτοῦντα
καὶ κολάζειν. (23) Οὕτω δὲ γυγνόμενων πρῶτον μὲν τὰ
περὶ τοὺς θεοὺς μάλιστα ἐκπονοῦντα ἐκείδειν αὐτοὺς
ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐπεὶ εὐδαίμονες τῶν ἦν. Καὶ τότε
πρῶτον καταστάθηναι οἱ μέγας, ὅθεν τε αἱ εἴματα τῇ
ἡμέρᾳ τοῖς θεοῖς καὶ θύειν ἂν ἐκάστην ἡμέραν οἷς οἱ
μέγας θεοὶ εἰποῖν. (24) Οὕτω δὲ τὰ τότε καταστα-
θέντα ἐπὶ καὶ νῦν δοκῶναι παρὰ τῷ αἰεὶ ὅτι βασιλεῖ.
Ταῦτα οὖν πρῶτον ἐμυνοῦντο αὐτῶν καὶ οἱ ἄλλοι Πέρ-
σαι, νομίζοντες καὶ αὐτοὶ εὐδαίμονες τῶν ἐσθίων, ἣν
θεραπεύοντες τοὺς θεοὺς, ὥσπερ ἡ εὐδαίμονες τῶν δὲν
καὶ ἄρχων καὶ Κύρος δ' ἂν ἡρώτων ταῦτα ποιοῦντες
ἀρέσκων. (25) Ὁ δὲ Κύρος τὴν τῶν μετ' αὐτοῦ εὐσε-
βειαν καὶ αὐτοῦ ἀγαθὸν ἐνόμει, λογιζόμενος ὥσπερ οἱ
πλείον ἀφρονοῦναι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν
ἡσεβημένων τὴν δοκούντων. Πρὸς δὲ τοῦτους ἐλογίζετο
ὡς αἱ πάντες οἱ κοινῶς θεοσεβεῖς αἶεν, ἥττον ἂν αὐ-
τοὺς ἐθέλειν περὶ τὰ ἀλλήλους ἀνοεῖν τὴν ποιεῖν καὶ
περὶ αὐτῶν, εὐεργετῆς νομίζων εἶναι τῶν κοινῶν.
(26) Ἐμπαρῶν δὲ καὶ τούτῳ ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο
μηδένα μετὰ φίλον ἀδικεῖν μετὶ συμμάχων, ἀλλὰ τὸ
δικαίον ἰσχυρῶς ὁρῶν, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλλους φετ' ἂν
τῶν μὲν αἰσχρὸν καρδὸν ἀπέφεσθαι, διὰ τοῦ δικαίου

qui adessent, nihil neque sceleris neque rei turpis admissio-
nos, partim quod ipsi principi adessent, partim quod intel-
ligerent omnes actiones suas a viris prestantissimis con-
spici; qui vero non adessent, eos vel intemperantie, vel
injustitie, vel negligentie causa putabat abesse. Quomob-
rem hoc primum exponemus, quomodo coegerit tales ut
adessent: nam aliquem illorum quos maxime caros habebat,
bona ejus, qui portas non frequenteraret, occupare jubebat
ac dicere, suas se res occupare. Hoc quando fiebat, statim
spoliati veniebant, quasi quibus illata esset injuria. Cyro
autem longo tempore non vacabat, ut hujusmodi homines
audiret: et postquam audierat, diu controversie dijudi-
cationem differrebat. Quæ cum fieret, arbitrabatur eos se ad
observandum colendumque aduifacere: sed minus odiose
quam si ipse portas irrogando eos adesse coegeret. Hæc una
docendi ratio erat, ut adessent: alia, quod facillima et
maxime f. uctiosa presentibus imperaret; item alia, quod
nihil unquam absentibus tribueret. Præcipuum vero congrui
modus erat, ut, si nihil horum aliquem moveret, ei scrul-
tates adimeret, ac doceret alteri, quem existimaret posse
sibi opportune præstare esse: atque hoc modo amicis utilem
pro inutili consequbatur. Inquiri autem etiam is rex, qui
aurem reman potitur, in eos, qui, cum adesse et officio de-
beant, absint.

Ad hunc sane modum Cyrus in absentes se greebat. Il-
los autem qui se offerrent exhiberentque, maxime se puta-
bat ad peneiras et laudabiles actiones excitaturum, quan-
doquidem jure principis eorum erat, si ipse subjectis imperio
declare se mitteret virtute in primis ornatum. Videbat
enim animadvertere, meliores quidem effici homines
etiam legibus scriptis; sed principem bonum arbitrabatur
hominibus esse legem oculis præditam: quippe qui et ordi-
nando jubere, et ordinis negligentem cernere ac punire pos-
set. Ita cum sentiret, primum se cultus divini agias hoc
tempore studiosum declarabat, postquam felicitate evaserat.
Atque tunc primum magi constituti sunt; et ipse semper cum
prima luce deos hymnis celebrabat, et quotidie sacrificaba-
bat diis illis, quibus ipse sacrificandum dicerent. Ea qui-
dem id temporis constituta nunc permanent apud eum re-
gem, qui quovis tempore rerum potitur. Imitabantur igitur
eum in his primum Persæ ceteri, quod et ipsi beatiores
se fore arbitrantur, si deos ita colerent, ut is qui et felicis-
simus esset et imperaret: præterea futurum putabant ut,
si hæc facerent, Cyro placerent. Cyrus ipse suorum pie-
tatem sibi quoque utilem ducebat esse, cum rationem eandem
sequeretur, quam illi, qui cum religiosis potius, quam
cum iis, qui commissis aliquid impie viderent, navigare
malent. Præterea secum reputabat futurum ut, si omnes
illi rerum participes religiosi essent, minus aliquod nefarium
faciunt tum contra se invicem, tum contra Cyrum ipsum
designare vellent: qui bene se de iis, quos rerum partici-
pes habebat, promeritum esse arbitrabatur. Idem cum
declaret, id maxime se facere, si nec amicus nec socius
laderetur, et cum acriter id quod justum esset intaretur,
futurum putabat, ut alii quoque se turpibus a locris magis

δ' ἐθέλειν πορίζεσθαι· (22) Καὶ αἰδοῦς δ' ἂν ἔχγίτο μάλλον πάντας ἐμπαιλίσθαι, εἰ αὐτὸς φανερός εἴη πάντας οὕτως αἰδουμένους ὥς μέγ' εἶπεν ἂν μήτε ποιῆσαι μὴδὲν αἰσχρόν. (23) Ἐτακαίμαρτο δὲ τοῦτο οὕτως ἔξιν ἐκ τοῦδε· μὴ γὰρ οὗτις ἀρχοντα, ἀλλὰ καὶ οὗς οὐ φοβούνται, μέλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦναι τῶν ἀνιδῶν οἱ ἄνθρωποι· καὶ γυναῖκες δὲ ἅς ἐν αἰδουμέναις αἰσθάνονται, ἀνταδεισάσθαι μάλλον θηλοῦσιν ὁρῶντες. (24) Τὸ δ' αὖ παύσεσθαι οὕτω μάλιστα' ἂν ἦτο ἐμμονον εἶναι τοὺς περὶ αὐτὸν, εἰ τοὺς ἀπροσάσπιστος πιθεμένους φανερός εἴη μάλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπονητάτας δοκούντων παρέρχεσθαι. (25) Γενώσκων δ' οὕτω καὶ ποῦν διέταλει. Καὶ σωφροσύνην δ' αὐτοῦ ἐπιδεικνύει μάλλον ἐποῖαι καὶ ταύτην πάντας ἀπαῖν. Ὅταν γὰρ ὁρῶσιν, ὅ μάλιστα ἔστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφροσύνην, οὕτω μάλλον οἱ γε ἀσθενέστερα θηλοῦσιν οὐδὲν ὑβριστικῶν ποιοῦντας φανεροὶ εἶναι. (26) Ἀσφίρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῇδε, ὥς τοὺς μὲν αἰδουμένους τὰ ἐν τῇ φανερῇ αἰσχρᾷ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώφρονας καὶ τὰ ἐν τῇ ἀφανεί. (27) Καὶ ἐγκράτειαν δὲ οὕτω μάλιστα' ἂν ἦτο ἀπειθεῖν, εἰ αὐτὸς ἐπιεικνύει ἑκὼν μὴ ὑπὸ τῶν παρατακᾶ ἡδονῶν ἱλαζόμενον ἀπὸ τῶν ἀφαιδῶν, ἀλλὰ προπονεῖν ἐθελόντα πρῶτον σὺν τῇ καλῇ τῶν εὐφροσύνην. (28) Τούτοιον τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρόνων εὐταξίαν, ὑπεκύνοντων τοῖς ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. Ἐπίγνωσ δ' ἂν ἐκεῖ οὐδένα οὐτε ὀργιζόμενον κραυγῇ οὔτε χαιρόντα ὑβριστικῶς γέλωτι, ἀλλὰ ἰδὼν ἂν αὐτοὺς ἡγήσῃ τῷ ὄντι εἰς καλλὸς ἔξιν.

32. Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντας καὶ ὁρῶντας ἐπὶ θύραις διῆγον. Τῆς πολυμυκῆς δ' ἐνικα ἀσκήσεως ἐπὶ θύραν ἐξῆγεν οὐκ ἐπερ ἀσκαῖν ταῦτα ὥστε χρῆναι ταύτην ἡγούμενος καὶ ἱλακ φρίστην ἀσκήσιν πολυμυκῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀλυσσαστατήν. (33) Καὶ γὰρ ἐπὶ οὐκ ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὐτὴ μάλιστα ἀποδεικνύσι διὰ τὸ θηρίους φεύγουσιν ἐρέπεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἱππων ἐνεργεῖς αὐτὴ μάλιστα ἀπεργάζεται διὰ τὴν τοῦ λαμβάνειν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν. (34) Καὶ τὴν ἐγκράτειαν δὲ καὶ πόνηος καὶ φύγῃ καὶ θέλει, καὶ λιμὸν καὶ δίψας δύνασθαι φέρειν ἐνταῦθα μάλιστα προσειβίζει τοὺς κοινῶνας. Καὶ οὖν δ' εἰ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ βασιλεῖα ταῦτα ποιοῦντας διατελοῦσιν. (35) Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ὥστε προσέρχεται οὐδὲν ἀρχῆς δεῖται μὴ βασιλίων εἴη τῶν ἀρχομένων καὶ τοὺς προεργαζομένους πᾶσι δῆλον, καὶ οἱ οὕτως ἀσκαῖν τοὺς περὶ αὐτὸν πολλὴ μάλιστα αὐτὸς ἐπένομι καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς πολυμυκὰς τέχνας καὶ τὰς μελέτας. (36) Καὶ γὰρ ἐπὶ θύραν τοὺς μὲν ἄλλους ἐξῆγεν, ὅποτε μὴ μένειν ἀνάγκη τις εἴη, αὐτὸς δὲ καὶ ὅποτε ἀνάγκη εἴη, οἷον ἐθῆρα τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τραφόμενα, καὶ οὔτε αὐτὸς ποτε πρὶν ἰδρῶσαι δαίτῃν ἔρεῖτο οὔτε ἱπποὺς ἀγυμνάστους εἶτον ἐνέβαλλε συμπερεκάλει δὲ καὶ εἰς ταύτην τὴν θύραν τοὺς περὶ αὐτὸν σκηπτούχους. (37) Τούτοιον πολλὴ μὲν αὐτὸς

abstinerent, ac ratione iusta rem facere mallet. Eūiam pudore ac verecundia putabat omnes magis impletum iri, si palam ipse declararet, ita se omnes revereri, ut nihil turpe nec diceret nec faceret. Atque hoc ita futurum isto argumento colligebat: aimirum homines, non dicam principem, sed illos etiam, quos alioqui non metuunt, magis reverentur, si verecundi sint, quam si inverecundi: et mulieres, quas esse verecundas animadvertant, homines intuentes vicissim revereri magis volunt. Jam vero petendi studium suis ita maxime constanter mansurum putabat, si eos, qui nunc recusatione parerent, in oculis omnium magis ornaret, quam illos, qui vel maximas laboriosissimasque virtutes exilbre viderentur. Cumque sic sentiret, sic etiam facere perseverabat. Præterea moderationem suam ostendendo efficiebat, ut hanc etiam alii magis exerceant. Nam cum vident homines eum, cui maxima facultas est insolenter agendi, modeste se gerere; minime volent imbecilliores alii quicquam insolentius palam agere. Sic autem verecundiam ac moderationem cornebat, ut diceret, verocundos palam turpis fugere; moderatos, etiam ibi que occurrunt fiant. Continentiam etiam sic occurrat iri a suis maxime putabat, si ipse declararet, se per occasiones oblatum voluptatum ab his que honesta et bona essent non abstrahi; sed velle potius ante hostias laborem cum honestate conjunctum suscipere. Itaque talis cum esset, perfecti ut ad portas magna inferiorum esset modestia, prastantioribus cedentium, magnas erga se invicem pudor et composita morum gravitas. Neminem ibi animadvertisset vel irascentem cum vociferatione, vel insolente risu gaudentem: sed eos adspiciens existimantes reapse ad honesti decoreque normam vivere.

Ei his fere quidem agendis conspiciendisque occupati ad portas vitam degant. Ceterum exercitationis bellicæ causa venatum eos educabat, quos in his exer cendos arbitrabatur; quod venationem doceret tam bellicæ rei totius optimam exercitationem esse, tum equestris longe verissimam. Nam ad insidendum equis in locis quibuslibet hæc maxime reddit aptos, quod fugientes feræ sequi necesse sit: hæc item strenuus efficit maxime quovis ex equis perficiendo opere, propter continentiam studiumque capiendi. Hic etiam maxime suos illos participes admetaciebat ad continentiam, et ad labores, et frigora, et calores, et famem, et sitim tolerandam. Ac nunc quoque tum rex tum qui cum rege vivunt in his faciendis perseverant. Quod igitur arbitaretur nevini convenire imperium, qui non esset subjectis sibi melior, etiam his, que antehac exposuimus, omnibus perspicuum est: sicut illos quoque, quod suos in hunc modum exorcendo, multo maxime tum ad continentiam tum bellicæ artes et exercitationes ipse laborando se consuefaceret. Nam venatum quidem alios educat, ubi nulla necessitas domi manere cogebat: ipse vero etiam cum necesse esset manere, domi feræ venari solebat, quæ in septis hortorum alerentur: nec vel ipse prius unquam, quam iudasset, sumebat crenam; nec equos prius, quam essent exerciti, pabulum obiciebat: ad hanc venationem acprigeros etiam suos invocabat. Itaque multum in omnibus præclaris actionibus

διέφερον ἐν πῶσι τοῖς καλοῖς ἔργοις, πολλὸν δὲ οἱ περὶ ἐκείνων, διὰ τὴν αἰὶ μολέτην. Παρίδωγμα μὲν δὲ τοῖσδε ἑαυτὸν παρείχετο. Πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τὴν ἀλ-
λουν οὕτωςας μάλιστα δρῶντα κατὰ δίκαιον, τού-
τους καὶ πόρους καὶ ἀρχαίς καὶ ἔθροις καὶ πάσαις τιμαῖς
ἐγέρειν ὥστε πολλὴν πῶσι φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν ὅπως
ἐκαστος ἀριστος φανεῖται Κύρῳ.

60. Καταμαθεῖν δὲ τοῦ Κύρου δοκοῦμεν ὡς οὐ τούτῳ
μόνῳ ἐνόμιζε χρῆσθαι τοὺς ἀρχοντας τῶν ἀρχομένων
διαφέρειν, τῷ βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ κατα-
γοπεύειν ὅσοτο χρῆσθαι αὐτοῖς. Στόλην τε γοῦν εἰσέτο
τὴν Μηδικὴν αὐτοῖς τε φορεῖν καὶ τοὺς κοινῶνας ταύτην
ἔπειτα ἐνδύεσθαι· αὕτη γὰρ αὐτῷ συγκρύπτειν ἰδοῦαι
εἴ τίς τι ἐν τῷ σώματι ἐνδείξει ἔχει, καὶ καλλίστους καὶ
μεγίστους ἐπιδεικνύει τοὺς φοροῦντας· (α) καὶ γὰρ τὰ
ὀπνηήματα τοιαῦτα γέροντι ἐν ὧς μάλιστα λαθεῖν ὅτι
καὶ ὑποτιθεμένοις τι ὥστε δοκεῖν μαίοντες εἶναι ἢ εἰσὶ
καὶ ὑποχρίσθαι δὲ τοὺς ἀσφαλτοῦς προκίετο, ὡς οὐ-
σφαλόμενοι φαίνονται ἢ εἰσὶ, καὶ ἐντριβεσθαι, ὡς οὐ-
χρόστοι δρῶντες ἢ περὶ αὐτοῦ. (β) Ἐμμέλῃσι δὲ καὶ
ὡς μηδὲ πύοντες μηδὲ ἀπομυητόμενοι φανεροὶ εἶεν
μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ ὅλῳ κηδέος, ὡς οὐδὲν θαυ-
μαζόντες. Πάντα δὲ ταῦτα ὅσοτο φέρειν τι εἰς τὴν δυν-
καταστροφικότερος φαίνεσθαι τοὺς ἀρχομένους.

61. Οὐς μὲν δὲ ἀρχὴν ὅσοτο χρῆσθαι, δι' ἑαυτοῦ οὕτω
κατασκευάζει καὶ μολέτην αἱ τῷ σημειῶσι προστάται αὐ-
τῶν· οὗς δ' αὖ κατασκευάζειν εἰς τὸ δουλεῖν, τούτους
οὕτε μαλετῶν τῶν Διωνυρίων πόνον οὐδένα παρώρμα
οὐτε ὅπλα κεκτῆσθαι ἐπέτρεπε. Ἐπαμειλῆτο δὲ ὅπως
μήτε ἀνοίτοι μήτε ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Διωνυρίων εἶναι
μαλετημάτων. (α) Καὶ γὰρ ὅποτε Διωνύειν τὰ θηρία
τοὺς ἱππεύειν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι οἷον εἰς θήραν
τούτους ἐπέτρεπε, τῶν δὲ Διωνυρίων οὐδενὶ καὶ ὅποτε
πορεῖα εἴη, ἦσαν αὐτοὺς εἰς τὰ ὕδατα ὥσπερ τὰ ὑποζύ-
για. Καὶ ὅποτε δὲ ὅρα εἴη ἀρίστου, ἀνέμενον αὐτοὺς
ἔστε ἐμπαροῦνται, ὡς μὴ βουλεψόμεν ὥστε καὶ οὕτοι
αὐτὸν ὥσπερ οἱ ἀριστοὶ πατέρα ἐκείνου, οἱ ἐπαμειλῆτο
αὐτῶν ὅπως ἀναμολόγους αἱ ἀνδραπόδα διαταλοῖν.

62. Τῇ μὲν δὲ ὅλη Παρσῶν ἀρχῇ οὕτω τὴν ἀσφα-
λειαν κατασκευάζει. Ἐαυτῷ δὲ οἱ μὲν οὐχ ὑπὸ τῶν
καταστραφέντων κίνδυνος εἴη παθεῖν τι ἰσχυρῶς θάρ-
ραι· καὶ γὰρ ἀνακλιθεὶς ἡγεῖτο εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀσυν-
τάκτους ὄντας ἑώρα, καὶ πρὸς τούτους οὐδὲ ἐπιλησίαζε
τούτων οὐδεὶς αὐτῷ οὐτε νυκτὸς οὐτε ἡμέρας. (α) Οὐς
δὲ ἀρπάζοντες τι ἡγεῖτο καὶ ὀπλιζόμενους καὶ ἀσυντά-
κτους ὄντας ἑώρα, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἦδη ἱππέων ἡγεμό-
νας ὄντας, τοὺς δὲ πεζῶν πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ προ-
νόμους ὄντας ἐφοβήτο ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἀρχειν· καὶ
τοὺς εὐλαβεῖ δὲ αὐτοῦ ὅσοι μάλιστα ἐπιλησίαζον, καὶ
αὐτῷ δὲ τῷ Κύρῳ τούτων πολλοὶ πολλὰς συνεμήνου-
σαν ἀνάγκη γὰρ ἦν, εἰ τι καὶ χρῆσθαι ἔμελλεν αὐ-
τοῖς ὑπὸ τούτων οὐκ καὶ κίνδυνος ἦν αὐτὸν μάλιστα
παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους. (β) Σκοπιῶν οὖν
ὅπως ἂν αὐτῷ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο,

et studis ipse prestabat, multum qui cum eo versabantur,
ob exercitationem illam perpetuam. Atque huiusmodi sane
exemplum ipse se prebuit. Præterea, si quos alios vide-
ret maxime rerum honestarum sectatores, eos et donis, et
imperis, et sedendi loco, et omnibus honoribus ornavat:
adeo ut omnibus ingens studium injiceret, quo quisque Cyro
præstantissimus videretur.

Animadvertisse vero nos lo Cyro id quoque putamus,
quod non eo deulaxat principes existimari prestare sub-
jectis sibi debere, ut illi meliores essent; verum etiam il-
lecebris quibusdam hos illis delinendos arbitaretur. Ha-
que tum sibi vestem Medicam gestandum esse certo iudicio
statuit, tum illi suo participum collegio persuasit, ut ean-
dem induerent: nam si quid in aliquis corpore vitii esset,
id vestitus is occultare Cyro videbatur, et illos, qui cum
gestarent, quam pulcherrimos et maximos exhibere. Ha-
bent enim huiusmodi cakces, in quibus maxime affligi
clam aliqui potest, ut grandiores, quam sint, esse videan-
tur. Hoc etiam admittebat, ut oculis pigmenta quorundam
sublimerentur, quo viderentur oculos habere pulcherrimos,
quam essent, et ut focus infriicaretur, quo præditi colore
meliores cernerentur, quam natura concessisset. Ad hæc eos
exercuit, ut palam nec exasperent nec emungeret se; nec
ad ullam rem spectandum se converterent, quasi nihil ad-
mirarentur. Hæc adeo universa putabat aliquid adferro
momenti ad hoc, ut subjectorem imperio suo contemptu mi-
nime digni viderentur.

Et ad hæc sane modum eos, qui magistratus gerere
debeant, suo ipsius exemplo instruxit, tum exercendo,
tum illo ipso, quod eis cum maiestate preesset: quos
autem ad serviendum instruebat, eos nec ad se in laboribus
ullis liberalibus exercendis excitabat, nec habere arma si-
nebat: studiosque dabat operam, ne unquam liberalium
exercitationum causa vel cibo vel potu carceret. Etenim
his permittebat, quoties equilibis feras in campos adigerent,
ut cibum ad venationem secum sumerent, ingenuorum vero
nemini: quando item faciendum erat iter, ad aquas eos,
periode ac iumenta, ducebat. Et cum prandii tempus erat,
expectabat eos donec aliquid comedisset, ne fames ingens
eos invaderet: qui fiebat ut etiam hi, non aliter ac optima-
tes, cum patrem adpellarent; quod curam ipsorum gereret,
et semper sine dubio municipia tenerent.

Ac totam quidem imperium Persicum hoc modo firmum
ut esset ac stabile, Cyrus effecit. At sibi ne quid ab his,
quos in potestatem redegerat, accideret, nihil periculi futu-
rum valde animo considerabat: nam et umbelles eos existi-
mabat, et ulla inter se conjunctos ordine videbat, ac præter-
ea nemo illorum propius ad ipsum neque noctu neque
interdus accedebat. Quos vero præstantissimos ducebat,
et armis instructos, et confertos conspicebat, ac partium
aciebat equitum duces esse, partium pedum; eorumque
comparares animadvertere esse animis elatis, quasi quæ
ad imperandum essent idonei; quique propius ad custodes
ipsius accedere solebant, quorumque multi Cyrum ipsum
aspeu numero convenirent (quod fieri necesse erat, siquidem
opera ipsorum uti vellet): ab his igitur maxime ne quid ei
mali accideret, periculum erat, idque multis modis. Quam-
vis enim disspiciens qui pacto ab his quoque tutus esset, arma

τὸ μὲν περιελθεῖν αὐτῶν τὰ ὅπλα καὶ ἀπολέμους ποιῆσαι ἀπεβαλέμασθε, καὶ ἄδονας ἡγούμενος καὶ κατὰ δόξαν τῆς ἀρχῆς ταύτην νομίζων τὸ δ' αὖ μὴ προσελθεῖν αὐτοὺς καὶ τὸ ἀπιστοῦντα φανερὸν εἶναι ἀρχὴν ἡγήσατο πόλεμον· (48) ἐν δὲ ἀντι πάντων τούτων ἔγνω καὶ κρατίστους εἶναι πρὸς τὴν ἐκαστοῦ ἀσφάλειαν καὶ καλλίστους, εἰ δύναίτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἐκαστῇ μέλλον φίλους ἢ ἀλλήλους· Ὡς οὖν ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δοκεῖ ἡμῖν εἶδειν, τοῦτο περὶ σπουδῆς διηγήσασθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Πρῶτον μὲν γὰρ δεῖ παντὸς αἵ τοῦ χρόνου φιλοφρονῆσαι τῆς ψυχῆς ὡς ἡδύνατο μέγιστα ἐνεδράζειν, ἡγούμενος, ὥσπερ οὐ βέβαιον ἐστὶ φιλεῖν τοὺς μισοῖν δοκούντας οὐδ' εὐνοεῖν τοὺς κακούντας, οὕτω καὶ τοὺς γνωσθέντας ὡς φιλοῦσι καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνασθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι ἡγούμενων. (α) Ἐκὼς μὲν οὖν χρέμασιν ἀδυνατώτερος ἢν εὐεργετῇ, τῷ τε προσκοῖν τῶν συνόντων καὶ τῷ προπαιεῖν καὶ τῷ συνηθίζεσθαι μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανεροῖς εἶναι, συναχόμενος δὲ ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τοῦτος ἐπειράτω τὴν φιλιαν θηριεύειν· ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο αὐτῷ ὥστε χρέμασιν εὐεργετῇ, δοκεῖ ἡμῖν γινώσκειν πρῶτον μὲν ὡς εὐεργετήμα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους οὐδὲν ἔστιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης ἐπιχρησιμώτερον ἢ εἶναι καὶ ποτῶν μετῴδους. (β) Τοῦτο δ' οὕτω νομίσας πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ πράξειαν συντάξειν ὅπως οἱ αὐτοῖς εἰς τοὺς τοῦτους ὅμοια αἰεὶ παρὰ τὸ αὐτῷ ἰκανὴν παμπόλλους ἀνθρώποις ὅσα δὲ παρατελεῖ, ταῦτα πάντα, πλην οἷς αὐτοῖς καὶ οἱ σύνδουποιον χρήσαντο, διεδίδου οἷς αἰεὶ βούλοιο τῶν φίλων μὲν μὴ ἐνδείκνυσθαι ἢ φιλοφρονῆσθαι. Διέπειπε δὲ καὶ τοῦτος οἷς ἀγασθεῖν ἢ ἐν φυλακαῖς ἢ ἐν θεραπεύειν ἢ ἐν αἰστυνοῦν πράξειαν, ἐστημεν δὲ τοῦτο ἐστὶ οὐκ ἂν λανθάνειν γὰρ ῥῆσθαι βουλόμενοι. (γ) Ἐτιμὰ δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὅπως τινὰ ἐπαίνοισι καὶ τὸν πάντα δὲ εἶτον τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ πράξειαν ἐπαίνοιο, οἰόμενος ὥσπερ καὶ τοῖς κακοῖς ἡμῶσι τινὰ καὶ τοῦτο εὖνοισιν. Εἰ δὲ καὶ θεραπεύεσθαι τινὰ βούλοιο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τοῦτος ἐπειπεῖν ἀπὸ τραπέζης καὶ νῦν γὰρ ἐστὶ οἷς ἂν ὀρώσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς βασιλικῆς τραπέζης, τοῦτος πάντας μέλλον θεραπεύουσι, νομίζοντες αὐτοὺς ἐνέμους εἶναι καὶ ἱκανοὺς διατρέχειν, ἦν τι δέονται. Ἐτι δὲ καὶ οὐ τούτων μόνον εὖνοια τῶν ἐλθόντων εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ ἔδοντι πολλὴ διαφέρει καὶ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς τραπέζης. (δ) Καὶ τοῦτο μέντοι οὕτως ἔχειν οὐδὲν τι θαυμαστόν ὥσπερ γὰρ καὶ αἱ ὅλαι τεχναὶ διατρέποντας ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐπιγυρομένηαι εἰσι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλῆϊ εἰσα πολλὰ διατρέποντας ἐκτρέπονται. Ἐν μὲν

quidem illis adimi et reddi ad bellum ineptos, minime probavit; quod esse illud et cum injuria et cum imperii eversione conjunctum duceret: rursus eos non admittere, ac palam declarare quod fidem eis non haberet, id belli initium esse arbitraretur: itaque hoc unum istorum omnium loco judicabat et optimam esse ad securitatem suam et honestissimum, si praestantissimos illos sibi redderet amiciores quam inter se ipsos essent. Quo igitur modo peruenire nobis eo videatur, ut i amaretur, expungere conabimur.

CAPUT II.

Primum quovis tempore quam poterat, maxime humanitatem animi declarabat; cum existimaret, quemadmodum facile non sit eos diligere, qui odisse videntur, aut male erga nos affectos benevolentia compelli, sic fieri non posse ut illi, quorum cognitus sit amor et benevolentia, his odio sint, qui se diligi arbitrentur. Quamdiu certe quidem minus valeret opibus ad beneficia conferenda, tum illa prospiciendo qui cum ipso versarentur, tum pro his laborando, et palam declarando se prosperis ipsorum rebus letari, adversas graviter ferre, venari amorem eorum nitentur: verum postquam hoc adeptus est, ut beneficium esse largiendis opibus posset, animadvertisse nobis videtur, primo quidem beneficium hominibus luter se ex eodem impensa nullum esse gratius, quam si quis cibum ac potum impertiat. Id cum ita se habere statinisset, primum de mensa sua mandatum dedit, ut quibus ipse cibus vinceretur, isti similes semper sibi adpocerentur, permulta hominibus suffecturi: quaeque vero adpocerantur, ea semper omnia, extra illa, quibus ipse atque convivae vescerentur, distribuebat his ex amicis, quibus volebat ostendere se eorum meminisse, aut se his bene velle. Praeterea mittebat cibos his, quos vel ob diligentiam in excubiis eduxeretur, vel in praerandis obsequiis, vel quibuscumque in actionibus: eo significans, non esse ignotam voluntatem ejus, qui sibi gratificari cuperet. Eodem etiam honore ciborum et mensa sua missorum domesticos suos adiciebat, quando aliquem laudare vellet: atque etiam cibos omnes horum domesticorum in mensa sua adpocui curabat, quod putaret hoc eis benevolentiam quandam inditum, sicut et canibus usu venire solet. Quod si amicos aliquos a multis coli vellet, his etiam aliquid de mensa sua mittebat; bodique adeo etiam si quibus de mensa regis mitti aliqua vident, eos universi unguis colunt; quod illos et honoratos esse arbitrentur, et sactoritate valere ad impetrandum, si quid ipsis sit opus. Nec his solum de causis, quas indicavimus, laetitiam adferunt quae a rege mittuntur, sed saepe multum prestant suavitatem, quae de mensa regis veniunt. Atque hoc sane ita esse non est mirandum: nam ut aliorum quoque artificiorum opera magnis in urbibus egregie perferuntur, sic etiam cibi regis longe praestantius elaborantur. Nam parvis in urbibus solum

γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν αἱ αὐτοὶ ποιεῖσι κλίνην, θώρακα, ἄρστρον, τράπεζαν, πολλὰς δ' ὁ αὐτὸς οὔτος καὶ οὐκοῦμαι, καὶ ἀγαπᾷ ἢ καὶ οὕτως ἱκανῶς αὐτὸν τρέφειν ἐργαζόμενος λαμβάνει· ἀδύνατον οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἀνθρώπου πάντα καλῶς ποιεῖν. Ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσιν δὲ τοὺς πολλοὺς ἐκαστὸν διδόναι ἀρμὰ καὶ μία ἐκαστῇ τέχνῃ εἰς τὸ τρέφασθαι, πολλὰς δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα, ἐστὶ δὲ ἄθλα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νεορρόβρων μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σκλήρων, ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντίκμων, ὁ δὲ γε τοῦτον οὐδὲν ποιεῖν, ἀλλὰ συντίκει ταῦτα. Ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατρέχοντα ἔργῳ τοῦτον καὶ ἀρίστα διηγεῖσθαι τοῦτο ποιεῖν. (ε) Το αὐτὸ δὲ τοῦτο πίπτοναι καὶ τὰ ἐμὰ τὴν διαίταν. Ὡς μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην στρώννυσσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μέττω, ὅρα ἄλλοτε ἄλλοις ποιεῖ, ἀνάγκη, οἶμαι, τοῦτο, ὥς ἂν ἐκαστον προνοήσῃ, οὕτως ἔχειν ὅπου δὲ ἐκὼν ἔργον εἴη εἶναι κρία, ἄλλω ὅπῃ, ἄλλω δὲ ἔχθρῳ εἶναι, ἄλλω ὅπῃ, ἄλλω ἄρτους ποιεῖν, καὶ μετὰ τοῦτους παντοῦσιν, ἀλλὰ ἀρμὰ ἂν ἐν εἰδος εὐδοκίμων παράσχη, ἀνάγκη, οἶμαι, ταῦτα οὕτως ποιεῖσθαι πολλὰ διαφερόντως ἐξηγεῖσθαι ἐκαστον.

7. Τὴν δὲ τῶν σίτων θεραπείαν τοιαῦτα ποιεῖν πολλὸν υπερβαλλέτω πάντας. Ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπέυον πολλὴ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγέσσομαι· πολλὰ γὰρ διενεργῶν ἀνθρώπων τῇ πλείστα προσέβους λαμβάνειν πολλὴ ἐστὶ πλέον ὑφ' ἑαυτοῦ τῇ πλείστα ἀνθρώπων διαιρεῖσθαι. Κατ' ἥρξαι μὲν οὖν τοῦτον Κύρος, διαμένει δὲ ἐπὶ καὶ νῦν τοῖς βασιλευσὶν ἡ πολυδαρεια. (α) Τίμην μὲν γὰρ φέροι πλουσιώτεροι ὄντες γενεοὶ ἢ Περσῶν βασιλεῖς· τίς δὲ κοσμῶν κέλωνται σιτολαῖς τοῖς περὶ αὐτὸν ἡ βασιλείαις· τίνας δὲ δόρα γυμνοσκοῦται ὥσπερ ἑνὰ τῶν βασιλέως, φέλια καὶ στριπτοὶ καὶ ἱπποὶ χρυσόχαυτοι· οὐ γὰρ δὴ ἔστιν ἐκὼν ταῦτα ἔχειν ὃ ἂν μὴ βασιλεὺς εἴη. (α) Τίς δ' ἄλλος λέγεται οἰκονομῶν μεγάλῃ πᾶσι αἰρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἀντ' ἀδελφῶν καὶ ἀντ' πατέρων καὶ ἀντ' παιδῶν· τίς δ' ἄλλος ἐδυνάσθη ἐχθρῶς ἀπέχοντας πολλῶν μηνῶν δὴν τιμωρεῖσθαι ὡς Περσῶν βασιλεῖς· τίς δ' ἄλλος καταστρεφόμενος ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀργονέμων πατὴρ καλούμενος ἀπέθανεν ἡ Κύρος· τοῦτο δὲ τοῖνομα ὅλως ἐστὶν εὐεργετιστὸς ἐστὶ μᾶλλον ἢ ἀεικισμῶν. (α) Καταμύθεον δὲ ὡς καὶ τοὺς βασιλεῖς καλούμενους ὀρθαλμοῦ καὶ τὰ βασιλέως ὧτα οὐκ ἔδωκεν ἐκείνῳ τῇ διαιρεῖσθαι τι καὶ τιμᾶν τοὺς γὰρ ἀπαρχαλιαντας ὅσα κειρὸς αὐτῷ αἰετ' ἐπεσθῆαι μεγάλως εὐεργετῶν πολλὰς ἀποδοῖναι ἀνθρώπων καὶ ὠκεανιστῶν καὶ διαποῦσιν τί ἂν ἀρχαλιαντας ὠραλήσιαν βασιλεῖα. (α) Ἐκ τοῦτο δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομιλῆσαν βασιλέως ὀρθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὧτα. Εἰ δὲ τίς οἶσται ἕνα σιγῶν εἶναι ὀρθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἶσται· ὅλγῃ γὰρ εἰς γ' ἂν ἴδω καὶ εἰς ἀκρίσιον· καὶ τοὺς ἄλλους ὥσπερ ἀμείλιν ἂν παραγγελλόμενον εἴη, εἰ ἐν τοῦτο προσεταγμένον εἴη· πρὸς δὲ καὶ ὅστινα γυμνοσκοῖεν ὀρθαλμὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἰδῶν ἐστὶν φυλάττειναι. Δαί. Ἄλλ' οὐχ οὐ-

spondam, januum, aratrum, mensam fabricantur: atque serpentum idem etiam domum extruunt, et bene secum agi putat, si etiam hoc modo locatores inveniat operis, qui ipsum sumptibus suis alant: fieri certe nequit ut is, qui multis artificibus occupatur, omnia recte faciat: ut magnis in urbibus, quia multi singula egrat, vel unum cuique sufficit artificium, ut eo se alat: serpentum ne unum quidem totum, sed calceos alius viriles, alius muliebres facit: est ubi alius calceos duntaxat nervis consueudo se alit, sciendod alius: itidem alius subalunias tantummodo concinnando, alius nihil horum faciendo, sed ista componendo. Quomodo necesse est eum, qui occupatur opere minime lungo, etiam id quam optime cogi perficere. Hoc ipsum et in victu accidit. Nam cui unus et idem lectum sternet, mensam instruit, furinam subigit, alias alia obsonia parat, eum necesse est, opinor, sic habere singula, uti censeruot: verum ubi negotii uni satis est, ut elixas carnes coquendas, alii ut assandas: alii ut elixas coquendas pisces, alii ut assandos, caret: alii ut panes faciendos curet, ac ne hos quidem omnis generis, sed osam ab eo panis speciem probatam effici satis est: tum vero hirc in hunc modum facta, necesse est, opinione mea, egregie admodum esse singillatim perfecta.

Cibis igitur suos demerendo Cyrus longe omnes superabat. Ut autem aliis etiam rebus omnibus demerendo homines longe praevaleret, id iam sum narraturus: nam tametsi mortales ceteros eo ipso excelleret, quod provestus plurimos perciperet: multo tamen etiam io hoc magis excelluit, quod unus inter homines plurima largiretur. Atque hoc quidem ita a Cyro copiam fuit: ac permansit etiam nunc apud illos reges multa donandi consuetudo. Quis enim palam opulentior habet amicos, quam habet rex Persarum? quis illo rege suos elegantius ornare vestitu videtur? cujus munera eiusmodi esse cognoscuntur, qualla sont regis filius nonnulla, armilla, torques, equi frenis auric insignes? non enim illic haec habere cuiquam licet, sed rex es nos donavit. Quis alius magnitudine numerum efficere dicitur, ut fratribus ipse antefatur, et parentibus, et liberis? quis alius hostes suos, multorum mensium itineris intervallo distantes, sic ulcisci potuit, ut rex Persarum? quis alius, cum imperium aliorum evertisset, sic diem extremum obit, ut a subjectis sibi pater adpellaretur, praeter Cyrum? at somies illud magis ei tribui qui beneficia confert quam qui rapit aliena, constat. Accepimus etiam, Cyrum illos, qui et oculi et aures regis adpellantur, non alia ratione sibi conciliasse, quam moerore largiendo et honoribus orando: quippe dum in eos, qui nuntiant quaecumque ipsius interesset io tempore cognita habere, magna beneficia conferret, efficiebat ut homines multi et auribus id caperent et notarent oculis, quo uniatio regi aliquid utilitatis afferrent. (Hinc multos esse regis oculos, et aures multas, existimatum fuit. Quod si quis arbitratur unum solum regi electum esse oculum, id rem non recte existimat: nam unus aliqua cernere poterat, paucos unus audire posset: et quaedam quasi negligenter ceteris esset indita, si uni tantum id mandatum esset officii: praeterea, quoniamque regis oculum esse animadvertentem, ab eo cave-

τους έχει, ἀλλὰ τοῦ πάσκοντος ἀκούσαι τι ἢ ἰδεῖν εἶπον ἐπιμελείας παντός βασιλέως ἀκούει. (18) Οὗτω δὲ πολλὰ μὲν βασιλέως ὤτα, πολλοὶ δὲ θρῆλαι νομίζονται καὶ φοβούνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασιλεῖ, ὥστε αὐτοῦ ἀκούοντος, καὶ ποιεῖν ἂ μὴ σύμφορα, ὥστε αὐτοῦ παρόντος. Οὐκ οὖν ὅπως μνησθῆναι ἂν τις ἐτάμηται πρὸς τινὰ παρὶ Κύρου φασχόν τιν, ἀλλ' ὡς ἐν θρῆλαις πᾶσι καὶ ὡς βασιλέως τοῖς αἰ παρόσιν οὕτως ἑκαστος δικάζεται. Τοῦ δὲ οὕτω διακρίσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐγὰρ μὲν οὐκ οἶδα ὅτι ἂν τις αἰτιάσται μῆλλον ἢ ὅτι μεγάλα ἔβληεν ἀπὸ μικρῶν εὐεργετῆιν.

12. Καὶ τὸ μὲν δὲ μεγεθεὶ διόρων υπερβάλλειν πλουσιούτατον ὄντα οὐ θαυμαστόν· τὸ δὲ τῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγίγνεσθαι, τοῦτο εὐλογώτερον. Ἐκίνους τοίνυν λέγεται καταδύλος εἶναι μηδὲν ἂν οὕτως αἰσχυρῆς ἤτοι μανίας ὡς φίλων θεραπείᾳ (14) καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται ὡς λέγοντι παρακλίσια ἔργα εἶναι νομίας ἀγαθῶν καὶ βασιλέως ἀγαθῶν τὸν τε γὰρ νομίας χρῆναι εἶναι εὐδαίμονα τὰ κατῆγε ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς, ἢ δὲ προδόντων εὐδαίμονα, τὸν τε βασιλέα ὡς αὐτοῖς εὐδαίμονας πύλαις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς. Οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἴπερ ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονεικῶς εἶναι πάντων ἀνθρώπων θεραπείᾳ περιγίγνεσθαι. (16) Καλὸν δὲ ἐπιδεικνύει καὶ τοῦτο λέγεται Κύρος ἐπιδείξει Κροίσῳ, ὅτι ἐνοθεῖται αὐτὸν ὡς δὴ τὸ πολλὰ διδοῖναι πέσεις ἴσους, εἶναι πύτῃ θεσσαυρούς χρυσοῦ πλείους ἐν γὰρ ἀνδρὶ ἐν τῷ οὐκ ἀποκαθίσταται καὶ τὸν Κύρον λέγεται ἰρῆσθαι, καὶ πόσα ἂν ἦεν οἱ μοι χρήματα εἶναι, εἰ συνάγαγον χρυσίον ὥστε σὺ καλεῖσαι ἐξ ὅτου ἐν τῇ ἀρχῇ εἴμι· καὶ τὸν Κροίσον εἰπὼν πάλιν τινὰ ἀριθμὸν. (16) Καὶ τὸν Κύρον πρὸς ταῦτα, Ἄγε δὲ, φάναι, ὦ Κροῖσθε, σύμπεμψον ἀνδρὰ σὺν Ὑστάσπῃ τούτῳ, ὅτι σὺ πεταίης μάλιστα. Σὺ δὲ, ὦ Ὑστάσπε, ἔρχε, περιελθὼν πρὸς τοὺς φίλους λέγε αὐτοῖς ὅτι δέομαι χρυσίου πρὸς πρῆξιν τινὰ· καὶ γὰρ τῷ ὄντι προσδέομαι καὶ κτελεῖ αὐτοὺς ὅπως ἂν ἑκαστος δύνηται πορίσασθαι μοι χρήματα· γράψαντας δὲ καὶ κατασημαζέμενους δοῦναι ἐν ἐπιστολῇ τῷ Κροίσῳ διαρρῶντι φέρειν. (17) Ταῦτα δὲ ὅσα Δαγὶ καὶ γράψας καὶ σημεινόμενος ἐδίδου τῷ Ὑστάσπῃ φέρειν πρὸς τοὺς φίλους, ἐνέγραψε δὲ πρὸς πάντας καὶ Ὑστάσπῃ ὡς φίλον αὐτοῦ δέχεσθαι. Ἐπεὶ δὲ περιῆλθε καὶ ἤνυχεν ὁ Κροῖσος θεραπείων τὰς ἐπιστολάς, ὁ μὲν δὲ Ὑστάσπερς εἶπεν, ὦ Κύρε βασιλεῦ, καὶ ἡμοὶ ἦν χρὴ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι πάμπαν γὰρ ἔχον πᾶσαι δόξα δὴ τὰ οὐ γράμματα. (18) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, ἔλξ μὲν τοίνυν καὶ οὕτως ἦν θεσσαυρὸς ἡμῶν, ὦ Κροῖσθε τοὺς δ' ἄλλους καταθεῖς καὶ λόγισται πόσα ἴσταιν ἔσταιν χρήματα, ἢ τι δέομαι χρῆσθαι. Λέγεται δὲ λογιστάμενος ὁ Κροῖσος πολλαπλάσια εὐρεῖν ἢ ἔργη Κύρῳ ἂν εἶναι ἐν τοῖς θεσσαυροῖς ἦεν, εἰ συνάγαγον. (19) Ἐπεὶ δὲ τοῦτο φανερόν ἐγένετο, εἰπὼν λέγεται ὁ Κύρος, Ὅρθε, φάναι,

dem scirent. Verum ita se res non habet, sed audit rex quæribet, qui se vel audivisse vel vidisse quidpiam dignum quod curæ habeatur adfirmat. Atque ita multæ regis aures, multi esse oculi existimantur; et ubique proferre volumus ea, quæ regi non conducant, tanquam si audiret ipsemet; et facere quæ non conducant et reformidant, tanquam si præsens ipse adesset. Itaque non modo non aurus est ad quempiam aliquis sinistram Cyri mentionem facere, sed etiam ita quilibet adfectus erat, quasi omnet, quibuscum quovis tempore versaretur, et oculi regis et aures essent. Quod vero sic in eum adfecti essent homines, ejus rei causam equidem ignoro quam potiorē quis putet, quam quod exiguis ipse meritis beneficia rependere magna vellet.

Ac numerum quidem magnitudinem superasse alios, mirum non est, cum opulentissimus esset; at vero eum, qui esset regis cum dignitate, amicos officiosè studiosèque colendo vicisse, id sane magis prædicari meretur. Enimvero traditum est, eum in nulla re adeo manifesti pudoris signa dedisse, postquam imperatus esset, atque in amicorum cultu et ubiesset. Ac dictum quoddam ejus memoratur, quo similis perhiberetur esse boni pastoris et boni regis opera: debere pastorem aërat in jumentis regendis ita versari ut felicitatem ipsis conciliaret (quæ quidem pecundam esset felicitas), itemque regem in civitatibus et hominibus ita, ut felicitatem conciliaret illis. Nulli mirum igitur, cum hac esset in sententia, singulari contentione conatum esse homines universos officiosè demerendo vincere. Præclarum certe et illud documentum Cyrus dedisse Croso perhibetur, cum sit futurum admoneret, ut multa largiendo pauper fieret; cui tamen liceret, nisi quidem homini, plurimos auri domi sua thesaurus recondere. Quævisse tum Cyrus dicitur, Et quantum pecunie summam habiturum me jam falsæ arbitraris, cui, quemadmodum tu jubes, aurum collegissem ab eo tempore quo cum imperio sum? Hæ Creso dixisse aiunt, ingentem quædam summam. Et subiesset Cysrum, Age vero, Creso, mitte quendam cum hoc Hystaspæ, cuiusque fidei plurimum habes. Tu sciam Hystaspæ, inquit, circumito profectus et amicos, ac dicito mihi quoddam ad negotium esse opus auro (et revera mihi hoc est opus), et præcipe, copiam pecunie mihi quisque suppediet, quantum possit; scriptamque adeo de ea obligatamque epistolam Creso mittendam tradant. Cumque hæc, quæcumque dixerat, etiam mandasset literis atque obsignasset, dedit eas Hystaspæ ad amicos ferendas: et in his scriptis ad omnes, etiam Hystaspæ, tanquam amicis sumis, exi-perent. Is cum circumivisset, et Creso minister literas adferret, inquit Hystaspas, Eliam mecum, rex Cyre, tibi agrum erit ut cum divide: nam permittis tibi cum muneribus adsum, propter literas tuas. Et Cyrus, Ergo jam, ait, hic quoque thesaurus unus nobis est, Creso: ceteros autem considerato, se subductis rationibus collige, quantæ nobis pecunie paratæ sint, si ad usum aliquem eis mihi sit opus. Creso initis rationibus multo plures reperisse fertur, suam habiturum jam in thesauro fuisse Cysrum dixerat, si eas collegisset. Quod ubi patuit, dixisse Cysrus traditur, Videmus,

ὦ Κροῖστος, ὥς εἶπὶ καὶ ἔμοι θεσφαυροί· ἀλλὰ σὺ μὲν κλιμένους με παρ' ἑμοὶ αὐτοὺς συλλέγοντα θρονεῖσθαι τε θε' αὐτοὺς καὶ ματαίῳ καὶ φιλῶντος αὐτοῖς ἐπιστάσαντα μισθοφόρους τούτους πισταίνειν ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους πλουσίους ποῦναι τούτους μοι νομίμῳ θεσφαυρὸς καὶ φιλάκας ἔμοι τε καὶ αὐτοῖς ἀμείνων ἀγαθὸν πιστοτέρους εἶναι· εἰ προουρὸς μισθοφόρους ἐπιστήσανην. (20) Καὶ ἄλλο δὲ σοὶ εἶπὼν ἐγὼ γὰρ, ὦ Κροῖστος, ὁ μὲν οἱ θεοὶ δύναται εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησαν ὁμοίως πάντας πένοντας, τούτου μὲν οὐδ' αὐτὸς δύναμαι περιγενέσθαι, ἀλλ' εἰμὶ ἀπληστος καὶ γὰρ ὥσπερ οἱ ἄλλοι χρημάτων (21) τῷδε γὰρ μέντοι φιλάκας μοι δοκῶ τῶν κλισίων εἶναι οἱ μὲν ἐπειδὴ τῶν ἀρχόντων περιττὰ κτήσονται, τὸ μὲν αὖ κατορμήσονται, τὰ δὲ κατασέπουσιν, τὰ δὲ ἀριμούντες καὶ μαρτυροῦντες καὶ ἰσάμενοι καὶ διαφύγοντες καὶ φυλάττοντες πράγματα ἔχουσι, καὶ ὅμως ἐνθὺν ἔχοντες τοσαῦτα οὕτω ἐσθίουσι πλείω ἢ δύναται φέρειν, διαβρῆναι γὰρ ἂν, οὐδ' ἀμείνωνται πλείω ἢ δύναται φέρειν, ἀποπνίγειν γὰρ ἂν, ἀλλὰ τὰ περιττὰ χρήματα πράγματα ἔχουσι. (22) Ἐγὼ δὲ ὑπερπῶς μὲν τοῖς θεοῖς καὶ ἀρέγομαι καὶ πλεόνων ἐπειδὴ δὲ κτῆσμαι, ἂν ἔγωγε περιττὰ ὄντα τῶν ἑμοὶ ἀρκούντων, τούτους τὰς τ' ἐνδείας τῶν φίλων ἐξακούμαι καὶ πλουτίζω καὶ υἱερῶντων ἀνθρώπων εὖνοίαν ἐξ αὐτῶν κτῆμαι καὶ φιλοῦν, καὶ ἐκ τούτων καρπυῖμαι ἀσφάλειαν καὶ εὐδαιμονίαν· ἂν οὕτω κατασπῆται οὕτω ὑπερπρῶτον λυμάνωται, ἀλλὰ ἡ εὐδαιμονία ὅσα ἂν πλείων ᾖ, τοσούτῳ καὶ μέλλων καὶ καλλίων καὶ κουτέρα φέρειν γίγνεται, πολλοῦ δὲ καὶ τοὺς φέροντας αὐτὴν κορυφώτερος παρέχεται. (23) Ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἰδῆς, ἔφη, ὦ Κροῖστος, ἐγὼ οὐ τοὺς πλείους ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλείους εὐδαιμονιστάτους ἡγοῦμαι· οἱ γὰρ τὰ τελεῖν φυλάττοντες οὕτως ἂν εὐδαιμονιστάτοι εἴησαν πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττονται· ἀλλ' ἐς ἂν κτῆσθαι τὰ πλείους δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ, χρῆσθαι τὰ πλείους σὺν τῷ καλῷ, τούτων ἐγὼ εὐδαιμονιστάτον νομίζω [καὶ τὰ χρήματα]. Καὶ τούτου μὲν δὴ φανερὸς ἦν ὥσπερ καὶ εἶπε πράττω.

24. Πρὸς δὲ τούτους κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἢ μὲν ὑπερπρῶτον διατελοῦσι, παρασκευάζοντες ὅπως ἔχουσι τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ κατατιθένται τὰ χρήματα εἰς τὴν τῶν ὑγιαινόντων δίαιταν, ὅπως δὲ, ἢν ἀσθενήσῃσι, τὰ σύμφορα παρέσται, τούτου οὐ πᾶσι ἐπιμελόμενος ἴσως· εἶδεν οὖν καὶ ταῦτα ἐκπονήσας αὐτῷ, τοὺς τε ἱατροὺς τοῖς ἀρίστοις συνεκρίματο πρὸς αὐτὸν τῷ τελείῳ ἔδωκεν, καὶ ὅπως ἡ ὀργάνη χρήσιμα ἔφη τις ἂν αὐτῶν γενέσθαι ἢ φάρμακα ἢ οἶτα ἢ ποτὶ, οὐδὲν τούτων εἶναι οὐχὶ παρασκευάσας ἐθροῦν παρ' αὐτῷ. (25) Καὶ ὅπως δὲ τις ἀσθενήσῃσι τῶν ἱεραπειῶν εἶναι ἐπακρίων, ἐπισκέπτεται καὶ παρῆγε πάντα ὅτου εἶναι. Καὶ τοῖς ἱατροῖς δὲ χάριν ἔδωκε, ὅπως τις ἰατρικὴ τινα τοῖς παρ' ἐκείνου λαμβάνων.

26. Ταῦτα μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐμαχρῶντο πρὸς τὸ προτεῖναι παρ' αὐτοῦ εὐόουτο ἑαυτὸν φιλεῖσθαι.

12090802.

Cræse, mihi quoque thesauros esse? Tu verum me jubes, collectos eos apud me retinendo, invidia me atque odio per eos exponere, ac mercenariis custodibus prefectis fidem habere: sed ego amicos a me iocupletatos arbitror mihi thesauros esse, custodesque tum mei ipsius tum bonorum nostrorum fideles, quam si presidarios mercede conductos eis preficerem. Etiam aliud quiddam tibi dicam: ego nempe id, Cræse, quod cum dii indiderint in hominum animos, pariter omnes fecere pauperes, ne ipse quidem vivere possim: sed expleri pecuniis nequeo, perinde atque ceteri: verum hoc discrimen inter me et alios plurimos esse puto, quod illi, cum pecunie copia sufficientem superante possit fuerint, partem eam defodiunt, partim patrescere sinunt, partim eam numerando, metiendo, ponderando, et quasi ventilando, custodendo denique sibi negotium faciunt: neque tamen dum eam domi habent, plus comedunt quam ferre possint (dirumpuntur enim), neque plures induunt vestes quam gestare possint (quod aliqui suffocarentur), sed opes ille supervacaneæ negotium ipsis exhibent. Ego quidem diis inservio, et plures semper opes adeptus: verum ubi eas comparavi, quas usum mihi sufficientem excedere video, his ipsis amicorum penurie medor, et homines ditando ac beneficiis adficiendo benevolentiam ex eis amoreque mihi paro: de quibus et securitatis et glorie fructum capio; que quidem neque patrescunt, neque nimium crescendo laedunt: sed gloria quo auctor est, eo fit major et pulchrior et portat levior, ac sapienter etiam illos, qui eam gestant, expeditores reddit. Atque ut hoc quoque scias, Cræse, inquit, non eos ego, qui pecunias plurimas possident et servant plurimas, felicissimos dico (hoc enim pacto qui muros custodiunt, felicissimi essent cum omnia, que sunt in uribus, custodiant), sed qui parare plurimas iuste potest, et plurimis honeste uti, hunc ego felicissimum existimo, etiam opum respectu. Et hæc quidem Cyrus uti verbis proferebat, ita etiam in oculis omnium faciebat.

Præterea, cum animadvertisset hominum plerosque, dum bona valetudine perpetuo fruantur, operam dare ut a rebus necessariis instructi sint, et quæ victis recte valentium usui sint, reponere; verum ut, in morbum si incidierint, utilia suppetant, id quia non admodum eis esse curæ cernebat: visum est ei, in his quoque parandis operam esse ponendam; atque adeo medicos præstantissimos undique collectos ad se adiecit, quod sompnus facere vellet; ac quæcumque instrumenta quis utilis esse ipsi diceret, vel medicamenta, vel cibos, vel potum, eorum nihil erat, quod non paratum apud se recorderet. Et si aliquando quispiam ex his rger esset, quos curari conveniret, invisebat eum et suppeditabat omnia quibus esset opus: etiam medicis gratiam habebat, cum quis sanasset quempiam, sumens ex iis, quæ apud ipsum erant recondita.

Hæc quidem et alia huiusmodi multa machinatus est, ut apud eos principatum obtineret, a quibus diligi se volebat.

11

Ἦν δὲ προηγερέει τε θῶνας καὶ ὅλα προὔθει, φιλονεικίας ἐμπονεῖν βουλευόμενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων, ταῦτα τῷ μὲν Κύρῳ ἐπεινον παρείχεν ὅτι ἐπεμύετο ὅπως ἀπαιτοῖ ἢ ἀρετῇ τοῖς μέντοι ἀρίστοις οἱ θῶνας οὗτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐρεῖας καὶ φιλονεικίας ἐνέβαλλον. (27) Πρὸς δὲ τούτους ὥσπερ νόμον κατεστήσατο ὁ Κύρος, ὅσα διακρίσεις δέοιτο εἶτε δικῇ εἴτε ἀγωνίσματι, τοὺς δομένους διακρίσεις συντρέχειν τοῖς κριταῖς. Ἄλλον οὖν ὅτι ἐστοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοι τὶ ἀμείνους τῶν κρατίστων καὶ τῶν μέλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ νικῶν τοῖς μὲν νικῶσιν ἐρῶναι, τοῖς δὲ μὴ ἐαυτὸν κρινόντας ἐμίσει· ὁ δ' αὖ νικῶν τῷ δικαίᾳ προσποιεῖτο νικᾶν, ὥστε χάριν εὐδὲν ἤγειτο δοῦναι. (28) Καὶ οἱ πρωτεύειν δὲ βουλόμενοι φίλῃ παρὰ Κύρῳ, ὥσπερ ἄλλοι ἐν πόλεσι, καὶ οὗτοι ἐπιφρόνως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, ὥθ' οἱ πλείους ἐκποδὸν ἐβούλοντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μέλλον ἢ οὐνεπαρῶν ἐν τῇ ἀλλήλους ἀγάδῃ. Καὶ ταῦτα μὲν δεδιχθῆναι ὡς ἐμπαγνάντο τοὺς κρατίστους αὐτὸν μέλλον πάντας φιλεῖν ἢ ἀλλήλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Νῦν δὲ ἔρη διηγεσόμεθα ὡς τὸ πρῶτον ἐβήλασι Κύρος ἐκ τῶν βασιλευσάντων καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐβελάσεως ἡ σμερνότης ἦναι δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μακρομηχανέων τὴν ἀρχὴν μὴ εὐκαταρρόφητον εἶναι. Πρῶτον μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐβελάσεως εὐκαλίσας πρὸς αὐτὸν τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων διόδοικεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολὰς καὶ τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικῶν στολῶν ἐνέδυσαν· διὰ τοῦτο τε ἅμα τὰδε διαγεν αὐτοῖς ὅτι ἐλάσαι βούλοιντο εἰς τὰ μέντοι τὰ τοῖς θεοῖς ἐξερρημένα καὶ θῆναι μετ' ἐκείνων. (2) Πάριστε οὖν, ἔρη, [αὐριον] ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντας ταῖς στολαῖς ταύταις πρὶν ἔλθον ἀντιβόλαιν, καὶ καθίστασθε ὡς ἐν ἡμῖν Φεραύλας ὁ Πέρσης ἐξαγγέλλῃ παρ' ἡμῶν καὶ ἐπειδὴν, ἔρη, ἐγὼ ἤνῳμαι, ἔσπεθι ἐν τῇ βῆβησιν χώρῳ. Ἦν δ' ἄρα τινὲς οὐκ ἠμῶν φίλῃ καλλίων εἶναι ἢ ὡς ἐν νῦν ἐλαυνόμεν, ἐπειδὴν πάλιν ἐλθόμεν, εὐδαίμων με· ὅση γὰρ ἂν καλλίστων καὶ ἀρίστων ἡμῶν δοκῇ εἶναι, ταύτῃ ἐκαστα δεῖ κατατεθῆσθαι. (3) Ἐπεὶ δὲ τοῖς κρατίστοις διόδοικεν τὰς καλλίστας στολὰς, εἰσέρει δὴ καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολὰς, παμπολλὰς γὰρ παρεσκευάσατο, οὐδὲν χρυσομένου οὔτε πορφυροῦ οὔτε ὀρνέων οὔτε φοινικέων οὔτε καρκαίνων ἡματιῶν· νίμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἐκάστη τῶν ἡμερῶν ἐκδιδασκεν αὐτοῖς τούτους κοσμεῖν τοὺς αὐτῶν φίλους, ὥσπερ, ἔρη, ἐγὼ ἡμῶν κοσμοῦ. (4) Καὶ τῶν παρόντων ἐπῆρτο αὐτὸν, Σὺ δὲ, ὦ Κύρε, ἔρη, ποτε κοσμήσῃ; Ὅδ' ἀπεκρίναντο, Οὐ γὰρ νῦν, ἔρη, δεῖα ἡμῖν αὐτοὺς κοσμεῖσθαι ἡμῶν κοσμῶν; Ἄμειναι, ἔρη, ἢ δύναμαι ἡμῶν τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, ὅποιον ἐν ἔργῳ τυγχάνω στολῆν, ἐν ταύτῃ καλῶς φανοῦμαι.

Quarum autem rerum et certamina Cyrus indicabat et proponebat praemia, cum contentiones inter suos excitare de studiis praeclaris et honestis vellet, eos res Cyro laudem adferebant, quod curae ipsi esset, ut virtus coleretur; ac praestantissimis quibusque certamina laere, inter ipsos suscepta, tam contentiones tum alterationes incipiebant. Praeterea Cyrus quasi legem constituit, ut quaecunque adjudicari necesse esset, sive aliqua in lite, seu certamine, in eligendis iudicibus consentirent illi quibus adjudicatione opus esset. Itaque manifestum est, adversarios utrosque conjectando respicere solitos ad iudices optimos et sibi amicissimos: victus autem victoribus invidabat, et eos, qui sententiam secundum se non tulissent, odio prosequeretur: victor contra, jure se vicisse praeferrebat, adeoque nemini se gratiam debere putabat. Idem qui primas inter amicos Cyri tenere volebant, perinde sibi mutuo invidabant, atque alii solent in rebus publicis: adeo ut plerique vellet alius alium e medio sublatum, potius quam ut invicem adjuvando commodum aliquod sibi procurarent. Et hae quidem indicata sunt, quo patet, quibus artibus Cyrus efficere conatus est, ut praestantissimi quique magis ipsum anarent, quam se mutuo.

CAPUT III.

Jam vero narrabimus, quo pacto Cyrus primum e regia proventus sit: nam hujus ipsius egressus majestas non nobis videtur ex illis esse artibus, quae perfecterunt ut imperium ipsis facile contentum non posset. Primum igitur, antequam prodiret, arcetibus ad se tam Persarum quam sociorum decibus et magistris, vestes illi Medicas distribuit (et amictum Medicum Persae tunc primum induerunt); simul, inter distribuendum, dicebat, velle se prochi ad fama diis selecta, et una cum ipsis rem sacram facere. Quamobrem ad portas adeste, inquit, ornatu vestibus istis, prius quam alio oriatur, et sic consistite, quemadmodum Pherantas Persa vobis ex me demantabit: cumque ego, inquit, praecessero, loco vobis indicato sequimini. Quod si cui vestrum alia quaequam ratio videbitur elegantior, quam ea qua modo prodiximus, is illam mihi, cum redierimus, ostendat: nam uti vobis pulcherrimum optimumque visum fuerit, ita singula constitui debent. Postquam praestantissimas vestes elegantissimas distribuerat, etiam alias vestes Medicas protulit: permutas enim parati curaverat, nullis parcentes, sive purpurei, seu fuscii, seu puniceii, seu carycini coloris vestes essent: has autem singulos inter duces dispersit, jussit eos amicos suos istis ornare; sicut et ego, inquit, vos orno. Et quidam ex illis qui aderant, eum interrogans, Tu vero, Cyre, ait, quando ornaberis? Cui Cyrus respondens, Annon modo, inquit, ipse vobis ornari videor, dum vos orno? Nimirum, ait, si possim in vos amicos meos esse beneficus, quameunque tandem habeam vestem, in ea videbor elegans.

(α) Οὕτω δὲ οἱ μὲν ἀπαιθόντες μακροπρόθεμοι τοὺς φίλους ἐκόσμου τὰς στολαίς. Ὁ δὲ Κύρος τομίζων Φερσαίαν τὸν ἐκ τῶν ἐκιστῶν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ φιλόκαλον καὶ εὐτακτον καὶ τοῦ χρυρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμείνῃ, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι ἑκάστου κατὰ τὴν ἀξίαν συνείπῃ, τοῦτον δὲ καλλίστα συνεβουλεύετο αὐτῷ πως ἂν τοῖς μὲν αὐτὸς καλλίστα ἰδίῃν ποιοίτο τὴν ἐξέλασιν, τοῖς δὲ δορυκνήσι φεραρώτατα. (β) Ἐπεὶ δὲ σκοποῦντο αὐτοὶ τὰ αὐτὰ συνέδοξεν, ἐκέλευε τὸν Φερσαίαν ἐπιμαλῆσθαι ὅπως ἂν οὕτω γένηται αὐρίων ἢ ἐξέλασις ὥσπερ ἰσοῦ καλῶς ἔχῃν. Εἰρηκα δὲ ἐγὼ, ἔφη, πάντας παίδεσθαι σοὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξέλασιν τάξεως ὅπως ὃ ἂν ᾗδων παραγγέλλοντός σου ἀκούουσι, φέρε λαβὼν, ἔφη, χιτῶνας μὲν τοιούτοις τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι, καθὰς δὲ τοῦδε τοὺς ἐρεπτικούς τοῖς τῶν ἱππέων ἡγεμόσι ὅδῃ, καὶ τῶν ἀρμάτων τοῖς ἡγεμόσιν ἄλλους τοῦδε χιτῶνας. (γ) Ὁ μὲν δὲ ἔφερε λαβὼν οἱ δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδον αὐτοὺς, ἰλαγον, Μήγας δὲ αὐ γὰρ, οἱ Φερσαῖα, ὅπως γὰρ καὶ ἡμῖν τάδε ἂν ᾗδων ποιοῖν. Οὐ μὲν δὲ, ἔφη ὁ Φερσαῖας, οὐ μόνον γὰρ, ὡς δοκεῖν, ἀλλὰ καὶ σκευοφόρους ὦν ᾗδων φέρε τάδε δύο κασῆ, τὸν μὲν σοὶ, τὸν δὲ ἄλλῳ σοὶ μόνον τοῦτων λαβεῖν ὅσπερ σοὶ βούλει. (δ) Ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κασὴν τοῦ μὲν θένους ἐπαλιχιστο, οὗτος δὲ συνεβουλεύετο αὐτῷ ὁπότερον λαμβάνει· οἱ δὲ συμβουλευσας ἂν ὁπότερος βελτίων εἴη, καὶ εἶπον, Ἦν μὲν κατηγορήσῃς ὅτι αἰρεῖσιν σοὶ δίδωκεν, εἰσπύθεις ὅταν διακώῃ, ἑτέρῳ γρήσῃ μοι διακώῃ· ὁ μὲν δὲ Φερσαῖας οὕτω διακώῃ ἢ ἐτάχῃ οὗτος ἐπιμαλῆται τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν ὅπως ὡς καλλίστα ἑκάστα ἔχει.

α. Ἦνικα δὲ ἡ ὑστεραίᾳ ἔξει, καθάρῃ μὲν ἦν πάντα πρὸ ἡμέρας, στίγιοι δὲ ἐσθρίκισαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς δόσου, ὥσπερ καὶ νῦν ἐστὶ ταντακὶ ἢ ἂν βασιλεὺς μέλλῃ διαυῖναι ὡς ἐντοῖς οὐδὲν ἔστιν εἰρῆνης τῶν μὴ τιμημένων· μαστιγοφόροι δὲ καθίστασθαι, οἱ ἔπαιον αἱ τες ἐνγυλῶν. Ἐτάσαν δὲ πρῶτον μὲν τὸν δορυφόρον εἰς τετρακισχίλους ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν εἰς τέτταρας, διεχλύει δὲ ἐκατέρωθεν τῶν πυλῶν. (10) Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ πάντες παρήσαν καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἱππων, καὶ διειρακτίως τῆς χειρὸς διὰ τῶν κανθῶν, ὥσπερ καὶ νῦν ἐστὶ διεύρονον, ὅταν δοῦν βασιλεὺς. Ἐτάσαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιῆς, οἱ δὲ ἄλλοι σύμπεχοι ἐξ ἀριστερῆς τῆς δόσου, καὶ τὰ ἄρματα ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐκατέρωθεν. (11) Ἐπεὶ δὲ ἀντικετόνυντο αἱ τοῦ βασιλείου πυλαί, πρῶτον μὲν ἦγοντο τῷ Δαίῳ τοῖς πύκναλοις εἰς τέτταρας καὶ οἱς τῶν ἄλλων θῶν οἱ μάγοι ἐξηγουντο πολλὴ γὰρ οἰονταί Πέρσαι γρήναι τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς μέλλον τεργίσαι γρήσθαι ἢ περὶ τῶν. (12) Μετὰ δὲ τοῖς βοῦς ἔπαιον ἦγοντο θῶμα τῷ Ἥλιῳ μετὰ δὲ τοὺς ἐξήγιστο ἄρμα λευκὸν χρυσοῦν ἰσχυρὸν ἐσχυρὸν Διὸς ἰερὸν, μετὰ δὲ τοῦτο Ἥλιου ἄρμα λευκόν, καὶ τοῦτο ἰσχυρὸν ὥσπερ τὸ πρόσθεν μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλο τρίτον ἄρμα ἐξήγιστο, φοινικαῖα καταπαταμένοι οἱ ἔπαιον, καὶ πῦρ ὅππῃ αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλῃς ἀνδρῶς εἰποντο φέροντες.

Atque ita quidem illi digressi amicos arcessebant ac vestibus ipsis ornabant. Cyrus autem, quod existimaret Phersaem, hominem ceteroqui plebeum, et ingenio valere, et elegantie atque ordinis esse studiosum, minimeque negligentem in iis quae Cyro grata facere posset, et illum ipsum qui aliquando sententiam de singulis pro dignitate orandis oratione sua comprobaverat : hunc accessit ac cum eo deliberat, quo pacto effecturus esset, ut prodeundi ratio spectatu benevolia pulcherrima, infestis maxime formidabilis esset. Cumque disipientibus ipsis eadem via fuisset, Phersaem diligenter operam dare jubebat, ut in crastinum ita fieret egredientium equitatio, quemadmodum ipsis polichre fieri posse vicium esset. Equidem, ait, quod ad ordinem in egressu servandum attinet, omnes tibi parere jussi : verum ut libentius imperanti tibi obtemperent, sumptas, inquit, tunicas has adier satellitem hastatorum ductibus : atque etiam saga ista equestria ductibus equitum dato, et curruum ductibus aliis hasce tunicas. Ac Phersaia quidem has acceptas proferbat : cum vero duces ubi conspexissent, aiebat, Magnus tu sane quidem es, cum nobis etiam sis indicaturus quae facienda sint. Non profecto, inquit Phersaia, non id solum, uti quidem videtur, sed una sarcina etiam portabo : nunc certe quidem dum ista saga adfero, alterum tibi, et huius alterum : tu vero horum utrum volueris accipe. Tum deinde is, qui sagum accipiebat, invidiam obviscebatur, statimque ipsam in consilium adhibebat, utrum numeret. Phersaia, ubi de meliore sagi consilium dedisset, Si me indicaveris, ait, quod optioem tibi dederim, posthac ubi aliquid administrabo, dissimilem me administrum invenies. Atque in hunc modum Phersaia his distribuit, ut iussus erat, statim curabat ea quae ad egressum pertinebant, ut singula quam elegantissime instructa essent.

Postera cum advenisset dies, liquida prius erant omnia et integra, quam illuxisset, et ordines ex utraque via parte stabant, quemadmodum jam quoque subsistat, qua rex equitaturus est : atque intra hos ordines nemini licet ingredi, qui non sit honoratorum in numero : adstabant et flagellis instructi quidam, qui molestiae quovis auctorem cederent. Ac primum quidem satellites hastati ad quater mille stabant, ante portas in quatuor explicati : ex utraque vero portarum parte milia duo. Adierant item equites omnes, et ex equis descenderat, insertis per canthas manibus, quemadmodum hac etiam tempestate eas inserant, quoties ipso rex adsipit. Stabant vero ad dextram Persam, socii ceteri ad levam viae partem, eodemque modo currum pars utrinque dimidia. Posteaquam regie fores aperirentur, primum Jovi quaterni pulcherrimi ianui dacebantur, et die ceteris quibus magi ducendos suis e ritibus indicarent : nam Persae multo magis existimant dividi in rebus artificum opera utendum esse, quam in aliis. Secundum hores equi dacebantur, ad sacrificium Soli faciendum : post eos producebatur currus albus, cum aureo iugo, coronatus, Jovi sacer : pone hunc, Solis currus albus, et is, uti prior ille, coronatus : post illum, currus alius tertius producebatur, cuius equi paniceis stragulis contacti erant, et post eum viri quidam sequebantur, qui magno in foco ignem gestabant.

(13) Ἐπὶ δὲ τούτοις ἦλθ' αὐτὸς ἐκ τῶν πολλῶν προῦραϊ-
νο δὲ Κύρος ἐπ' ἄρματα δόρην ἔχων τὴν τιάραν καὶ
χιτῶνα πορφύρεον μεσολαύσαν, ὅλην δ' οὐκ ἔλασσε μεσ-
λαύσαν ἔχειν, καὶ περὶ τοῖς σκελετοῖν ἀναβυρίδας ὑγι-
νοῦσας καὶ κἀνὸν ἀλοφύρουν. Ἔχει δὲ καὶ διά-
δημα περὶ τῇ τιάρᾳ· καὶ οἱ συγγενεῖς δὲ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ
οὗ τοῦτο σημεῖον ἔχον, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι.
Τὰς δὲ χεῖρας ἔσω τῶν χειρῶν ἔχει. (14) Παρουχί-
το δὲ αὐτῷ ἡνίοχος μέγας μὲν, μέλιον δ' ἐλαῖνον εἶπε καὶ
τῷ ὄντι εἶπε καὶ ὅπουσιν· μέλιον δὲ ἐφάνη πολλὸν Κύρος.
Ἰδόντας δὲ πάντας προσκύνησαν, εἴτε καὶ ἄρξει τινὲς
κεκαλευσμένοι εἶτε καὶ ἐκπαγνέντες τῇ παρασκευῇ καὶ
τῷ δοξαί μίγαν τε καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κύρον.
Πρόθεν δὲ Περσῶν οὐδὲς Κύρον προσκύνει. (15) Ἐπὶ
δὲ προῆλ' ἐκ τοῦ Κύρου ἄρμα, προηγόντων μὲν οἱ τε-
τρακυσχιδιοὶ δορυφόροι, παρείποντο δὲ οἱ διεχθριοὶ ἐκα-
τέρωθεν τοῦ ἄρματος ἐρείποντο δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκη-
πτῶροι ἐφ' ἵππων κοκορησμένοι σὺν τοῖς παλτοῖς ἀμφὶ
τοῖς τριακσίους. (16) Οἱ δὲ αὐτῷ Κύρῳ παρόντες
ἵπποι παρήγοντο χρυσοσχιδιοὶ, βαρβότοις ἱματίους κα-
ταπεπταμένοι, ἀμφὶ τοῖς διακσίους, ἐπὶ δὲ τούτοις
διεχθριοὶ εὐστοφόροι, ἐπὶ δὲ τούτοις ἱππεῖς οἱ πρότεροι
γενομένοι μύριοι, εἰς ἑκατὸν πανταχῇ τεταγμένοι ἤγειτο
δὲ αὐτῶν Χρυσάντας. (17) ἐπὶ δὲ τούτοις μύριοι ὅλῳι
Περσῶν ἱππεῖς τεταγμένοι ὀκτώτοις, ἤγειτο δὲ αὐτῶν
Ἰωτάσπης, ἐπὶ δὲ τούτοις ὅλῳι μύριοι ὀκτώτοις τε-
ταγμένοι· ἤγειτο δὲ αὐτῶν Δατέμας. (18) ἐπὶ δὲ
τούτοις ὅλῳι ἤγειτο δ' αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τούτοις
Μῆδοι ἱππεῖς, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρμένιοι, μετὰ δὲ τούτοις
Ἰρράνιοι, μετὰ δὲ τούτοις Καδοῖσι, ἐπὶ δὲ τούτοις
Σάκαι. Μετὰ δὲ τοῖς ἱππέας ἄρματα ἐπὶ τεττάρων
τεταγμένα· ἤγειτο δὲ αὐτῶν Ἀρταβάνης Πέρσης.

18. Πορευομένου δὲ αὐτοῦ παρείποντο πᾶμπαλλοὶ
ἄνθρωποι ἔσω τῶν σημείων, δίδωμενοι Κύρῳ ὅλῳι
ἄλλης πράξεως. Πέμψας οὖν πρὸς αὐτοὺς τῶν σκη-
πτῶρων τινας, οἱ παρείποντο αὐτῷ τρεῖς ἐκατέρω-
θεν τοῦ ἄρματος αὐτοῦ τούτου ἑκάς τοῦ διαγγέλλειν,
ἐκέλευσε ἐκείνῳ αὐτοῖς, εἴ τίς τι αὐτοῦ δέχοιτο, διδά-
σκαι τῶν ὑπάρχων τινὰ θεῖα τιε βούλοιο, ἐκείνους
δὲ ἐρη πρὸς αὐτὸν ἱεῖν. Οἱ μὲν δὲ ἀπόπτας εὐδὲς
κατὰ τοὺς ἱππεῖς ἵπποισινοὶ καὶ ἐβουλεύοντο τίνι ἐκα-
στός προσοί. (20) Ὁ δὲ Κύρος ὅς ἐβούλετο μέγιστος
θεραπεύεσθαι τῶν φίλων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τούτους
πέμψαι τινὰ πρὸς αὐτὸν ἐκάλεσ' ἕνα ἕκαστον καὶ
ἐλθόντας, Ἦν τις ὅμως διδάσκει τι τούτων τῶν
καρπομένων, ὅς μὲν ἂν μὴδὲν δοκῇ ὅτιν λείπει, μὴ
προσέχῃ αὐτῷ τὸν νόον ὅς δ' ἂν δικαίον δέσθαι δοκῇ,
ἐκαγγέλλετο πρὸς ἐμὶ, ἕνα κοινῇ βουλεύμενοι δια-
πράττωμεν αὐτοῖς. (21) Οἱ μὲν δὲ ὅλῳι, ἐπὶ κα-
λέσκειν, ἀνὰ κράτος ἐλαύνοντες ὑπέκουν, συναψόντες
τὴν ἀρχὴν τοῦ Κύρου καὶ ἐνδεικνύμενοι θειὰ σφῆδρα πεί-
θοντο, ἀπιδόρως δὲ τίς ἦν σοφώτερος ἀνθρώπος τῇ
τρόπῃ, ὅς ἦτο, εἰ μὴ ταχὺ ὑπακούει, ἐλευθερώτερος
ἂν φαίνεσθαι. (22) Αἰσθόμενος οὖν ὁ Κύρος τοῦτο,

Post hos jam Cyrus ipse prodibat in conspectum a portis in
curru, cum tiara recta, et tunica purpurea albo distincta
(alii vero talem gestare non licet), et subligaculis circum cru-
ra colore hyasino tinetis, et toto purpureo candye. Habe-
bat et circum tiamam didenda; idemque insignis cognatis
ipsius erat; sicut et hoc tempore illud ipsum retineat.
Manus extra manicas tenebat. Præter ipsum curru vehabatur
auriga, procerus quidem ille, sed Cyro tamen minor, sive
hoc reapse sic esset, seu quocunque modo: multo quidem
certe procerior visus est Cyrus. Eam ubi conspexerat, omnes
submissæ venerati sunt, sive quia fuisset imperator aliquis
vel veneratioris hujus initium faceret, seu quod adpa-
ratu fuissent obstupescit, quodque procerus et pulcher Cyrus
ipse visus esset. Ante id certe tempus Persarum nemo Cy-
rum ita veneratus fuerat. Cum autem currus Cyri progredere-
tur, præibant illi, quater mille satellites, his mille autem ad
currus utrumque latus comitabantur: subsequebantur deni-
que familiares ejus acceperigeri in equis, ornati, palta gestantes,
numero fore trecenti. Præterea ducebantur equi illi, qui
Cyro nutriebantur, frenis aureis, virgatis vestibus instrati,
ad docentos: secundum hos spiculatoribus his mille: post eos
primi facti equites, decies mille, ubique per centenos ordina-
ti, quorum dux erat Chrysanias: post hos alii decies mille
Persici equites, eodem modo instructi, quorum dux erat
Hystaspas: post eos itidem alii decies mille, quos Datamas
ducebat: post hos alii, dux Gadatas: post hos alii decies mille
Medi, ac post Armenii, post illos Hyrcani, post quos Ca-
dasii, ac post Cadasio Sæcæ. Post equites currus erant in
quaternos ordinati; quos Artabanes Persæ ducebant.

Cumque jam pergeret, homines permulti extra signa ad-
spectabantur, quorum alius aliud quiddam a Cyro petebat.
Itaque missis ad eos quibusdam ex acceperigeris, qui terni
ab utroque curru latere, buntiorum perferendorum causa,
comitabantur eum, dici eis jussit, si quid aliquis ab se po-
sceret, is præfectis inferioribus, quocumque vellet, indica-
ret, eos autem aiebat rem ad se delaturos. Atque illi qui-
dem discedentes, mox ad equites se convertebant, et quem
quisque potissimum adiret, deliberabant. Cyrus autem,
quos ex amicis coli maxime ab hominibus vellet, eos, mis-
so quodam, ad se singillatim arcescebat, et his verbis com-
pellabat, Si quis istorum, qui adsectantur, vobis aliquid in-
dicarit; qui quidem nihil dicere videbatur, ei ne attendere;
qui vero iusta postulare visus fuerit, de hoc ad me referte,
ut communis consultatione res eis consiciamus. Et ceteri
quidem, vocante Cyro, totis viribus adequitantes obtempe-
rabant, quoque studio imperium Cyri agebant, et se promp-
tissimos ad parendum demonstrabant: at Diapharous qui-
dam erat, horridiori vir indole, qui se, si minus celeriter
pareret, visum iri magis liberum existimabat. Id cum
animadverteret Cyrus, priusquam accedret, secumque col-

τόδε τὸν ἑαὶν ἔπουν ὁὐδὲ δὲ ἐρῶ παρίσταμαι πρὸς σέ. Οἱ μὲν δὲ οὐτω διηλλέοντο. Καρυσίων δὲ ἐνίκῃ Παθόντις (32) Ἀρίει δὲ καὶ τὰ ἄρματα καθ' ἑκαστον τοῖς δὲ νικῶσι πῖσιν ἰδίδου βοῦς τε, ὅπως ἂν θέσαντες ἐσθιόντων, καὶ ἐκπύματα. Τὸν μὲν οὖν βοῦν ἑλαβε καὶ αὐτὸς τὸ νικητήριον· τῶν δὲ ἐκπυμάτων τὸ αὐτοῦ μέρος Φεραύλα ἔλαβεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν αὐτοῦ τὴν ἐκ τοῦ βασιλείου ἑλασιν διατάξαι. (33) Οὕτω δὲ ἡ τότε ἐπὶ Κύρου κατασταθεῖσα ἑλασις οὕτως ἔει καὶ νῦν ἐκαίμεν ἡ βασιλεία ἑλασις, πλὴν τὰ ἐρῶ ἀπέστην, ὅταν μὴ θῆν. Ὡς δὲ ταῦτα ἑλασις εἶπεν, ἀφανοῦνται πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐπεκρήσαν, ὅς μὲν ἐδόθησαν οἰκίαι, κατ' οἰκίας, ὅς δὲ μὴ, ἂν τάξαι.

35. Καλίστας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκκον τὸν δόντα τὸν ἔπουν ἐξένησε, καὶ πάντα τε παρέχεν ἐκπλεω καὶ ἐπὶ ἐδαισινόμεσαν, τὰ ἐκπύματα αὐτῆς ἡ ἑλασις παρὰ Κύρου ἰσοπέπλους προῦπεν καὶ ἐδωρεῖτο. (36) Καὶ ὁ Σάκας ὁρῶν πολλὴν μὲν καὶ καλὴν στραμμένην, πολλὴν δὲ καὶ καλῶς κατασκευημένην, καὶ οἰκίας τε πολλοῦς, εἰπέ μοι, ἔφη, ὁ Φεραύλα, ἡ καὶ οἶκος τῶν πλουσιῶν ἦσθα; Καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε, Ποῖον πλουσίον; τῶν μὲν οὖν σαρῶς ἀποχειροδωμάτων. (37) Ἐγὼ γὰρ τοι ὁ πατὴρ τὴν μὲν τῶν παιδῶν παιδεῖν γλίσχρους αὐτὸς ἐργαζόμενος καὶ τρέφειν ἐπαίδευεν· ἐπὶ δὲ μακράν τι ἐνένομον, οὐ θυνημένος τρέφειν ἄργον, εἰς ἄργον ἀπαγαγὼν ἐκλίσσεν ἐργαζέσθαι. (38) Ἐνθα δὲ ἐγὼ ἀντιπρὸς ἐκείνου, ὡς ἔφη, αὐτὸς σκάπτων καὶ στείρων καὶ μετὰ μικρὸν γήθιον, οὐ μόνον ποτιρρὸν γι, ἀλλὰ πάντων δικαιοτάτων δ, τὴ γὰρ (39) λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαίως ἀπαίδου αὐτὸ τε καὶ τάκον οὐδὲν τὴν πολὺν ἤξη δὲ ποτε ἐπὶ γενναυότητος καὶ διπλάσια ἀπιδόκειν ὡς ἑλαβεν. Οἴκας μὲν οὖν οὕτως ἐργαζέμεν νῦν δὲ ταῦτα πάντα ἡ ὁρῶς Κύρος μοι ἔδωκε. (40) Καὶ ὁ Σάκας εἶπεν, Ὡ μακάριε σὺ τὰ τε ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἐκ πίνηςτος πλούσιος γαίηνσαι πολλὸν γὰρ ὁλοκαί σε καὶ διὰ τοῦτο ἦθιον πλουτεῖν ἐπὶ πεινῆσος χρημάτων πεπλούτηκας. (41) Καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἡ γὰρ οὕτως, ὁ Σάκας, ὑπολαβόμενος ὡς ἐγὼ νῦν τοσούτῳ ἦθιον τοῖς δόμοις πλείω κίετται; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐσθίω μὲν καὶ πίνω καὶ καθυδύομαι ὅτι οὕτως νῦν ἔξω ἡ τότε ὅτι πίνης ἦν. Ὅτι δὲ ταῦτα πολλὰ ἔστι, τοσούτῳ κερδαίνω, πλείω μὲν φυλάττειν δεῖ, πλείω δὲ ἄλλως ἀναμένειν, πλείω δὲ ἐπιμελούμενος πράγματα ἔχειν. (42) Νῦν γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν ἐλέγεται σίτον ἀπορῶν, πολλοὶ δὲ πτεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια, οἱ δὲ ἱατρὸν θέουσι, ἡκαὶ δὲ τις ἡ τῶν προσβάτων λευκομένη φέρειν ἡ τῶν βοῶν κατακακρημνομένη ἡ νόσον γαστρὸν ἐμπειπομένη τοῖς κτήνεσιν ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν πλείω λυπεῖσθαι ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔχειν. (43) Καὶ ὁ Σάκας, Ἀλλὰ ναὶ μὴ δία, ἔφη, ὅταν σὺς ἦ, πολλὰ ἔρῶν πολλαπλάσια ἐμοὶ εὐφραίνει. Καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Οὕτω, ὁ Σάκας, ἥδ' ὅτι τοῖς ἔρῶν χρηματὰ οὕτως ὡς ἀναρῶν τὸ ἀποβόλει. Γνώσκῃς δ' ὅτι ἐγὼ ἀληθῶς λέγω τῶν μὲν γὰρ πλουτοῦντων οὐδὲς ἀναγ-

disscede: ego vero ad te mox redibo. Atque ita quidem inter se illi permutacione utebantur. Ex Cadusis autem Rationes vident. Carrus etiam singulis Cyrus ad cursum emisit: omnibus autem victoribus et boves donabat, ut eis mactationis epularentur, et pocula. Etiam ipse quidem certe victor bovem, victorie premium, accepit; poculorum partem suam Pheraulas donavit, quia visus esset ipsi processionem e regia pociare ordinasse. Atque ut ista tunc a Cyro instituta fuit processio, sic etiam hoc tempore processio regis permanet: extra quam quod abest victimæ, quoties rem sacram non facit. Postquam his esset impositus finis, ad urbem redibant, et quibus reses erant date, suas in aedes devertebantur; quibus data non erant, in castra.

Pheraulas autem accessit Sacam, qui equum ei donaverat, hospitio exceptit; et cum alia præbuit adflat, tum ubi cenati essent, que a Cyro acceptæ, impleta propinabat ei donataque pocula. Sacas vero iste cum copiosam et elegantem vestem stragulam videret, copiosamque et elegantem adparatum, et multis quoque famulos, dixit mihi, Pheraula, loquitur, an etiam domibus ex opulentis eras? Quibus opulentis? ait Pheraulas: ex his quidem certe qui manibus suis victum querunt. Etenim pater meus suis me laboribus tenuiter alens, in disciplina puerili educavit: postquam vero adolescens factus sum, quia me in nilo non poterat alere, rus abduxit, et opus illic facere iussit. Ibi ego sano vicissim cum, dum viveret, alui tum ipse pastinandum tum censerendo agellum perexiguum, non improbum tamen, sed nimium iustissimum: nam quidquid seminis accepisset, id ipsum recto ac iuste reddebat, ac fenus non vixit copiosum: atque adeo nonnumquam singulari quadam nature bonitate etiam duplum reddidit ejus quod acceperat. Hoc equidem certe pacto domi vivebam: jam vero lux universa, quam vides, Cyrus mihi dedit. Et Sacas. He, O te felicem cum alias ob res, inquit, tum ob id ipsum, quod ex paupere dives factus sis: nam arbitror tibi propterea multo jucundiores esse divitias, quod cum pecuniis vehementer expeceres, divitias adeptus sis. Et Pheraulas, itane vero, inquit, existimas, Sacas, eo me uno jucundius vivere, quo plura possideam? Nescis, ait, me et edere, et bibere, et dormire ne tantillo quidem nunc satvius, quam eo tempore, quo pauper eram. Hoc lueri istorum copia facio, quod plura mihi custodienda sunt, plura inter alios distribuenda, plurium habenda cura cum negotiorum molestiis. Nam multi a me jam famuli cibum petunt, multi potum, multi vestem: egent medicæ alii: quidam vel aves a lupis sanatis adfert, vel boves in præcipitium actos, vel morbum pecudes invasisse, narrat: adeo ut existimem, ait Pheraulas, plus me jam doloris ex eo percipere, quod multa possideam, quam prius, quod haberem paucâ. Profecto, inquit ille Sacas, cum salva sunt, plura cernere, longe majori, quam ego, voluptate adficiat. Et Pheraulas, Nequaquam, Sacas, ait, tam jucundum est, opes possidere, quam molestum, amittere. Verum autem dicere me intelliges: nam illorum, qui opulenti

καίεται ὡς ἡρότης ἀγρυπνῶν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων
 τὴν οὐδένα δυνάμειον καθιδέοντι ὑπὸ λύτης. (43) Μὰ
 Δί, ἔρη ὁ Σάκας, οὐδὲ γὰρ τῶν λαμβανόντων τὴν νοστή-
 ζοντα οὐδένα ἂν ἴδους ὡς ἡρότης. (44) Ἀληθῆς, ἔρη,
 λέγεις· εἰ γὰρ τοὶ τὸ ἔχειν οὐτως ὥσπερ τὸ λαμβάνειν
 ἔβου ἦν, παλὺ ἂν εἰσέφρον εὐδαιμονίᾳ οἱ πλοῖστοι τῶν
 πανήτων. Καὶ ἀνάγκη δὲ τοῖς ἔσθιν, ἔρη, ὦ Σάκα,
 τὸν πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν καὶ εἰς θεοὺς καὶ
 εἰς φίλους καὶ εἰς ξένους ὅστις οὖν ἱσχυρῶς χρημασιν
 ἔσθεται, εὖ ἰσθὶ τούτων καὶ δαπανούντα ἱσχυρῶς ἀνέ-
 σθαι. (45) Μὰ Δί, ἔρη ὁ Σάκας· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων
 εἰμὶ, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονίαν τούτο νομῶ· τὸ πολλὰ
 ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν. (46) Τί οὖν, ἔρη, πρὸς τῶν
 θεῶν, ὁ Φεραύλας, οὐχὶ σὺ γὰρ αὐτίκα μέλα εὐδαιμονίαν
 ἐγένου καὶ ἐμὲ εὐδαιμονία ἐποίησας; λαβὼν γάρ, ἔρη,
 ταῦτα πάντα κείταρσος, καὶ γροῖ ὅπως βούλει αὐτοὺς ἐμὲ
 δὲ μὴδὲν ἄλλο εἰς ἑσπερ ἔχον τρέφει καὶ εἰς εὐταλῆστερον
 ἢ ξένον ἀραίνει γάρ μοι δ, τὴν καὶ σὺ ἔχεις τούτων
 ματῆριν. (47) Παῖδας, ἔρη ὁ Σάκας. Καὶ ὁ Φεραύ-
 λας ὁμῶς εἶπεν ἢ μὴν σπουδῆς λέγειν. Καὶ ἄλλα γί-
 νοι, ὦ Σάκα, προσδιαπράττειν παρὰ Κύρου, μήτε
 θύρας τῆς Κύρου θεραπεύειν μήτε στρατεύεσθαι· ἀλλὰ
 σὺ μὲν πλουτὸν οἶμαι μέν· ἐγὼ δὲ ταῦτα ποιῶν καὶ
 ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ἐάν τι ἀγαθὸν προελθῇ
 διὰ τῆς Κύρου θεραπείαν ἢ καὶ ἀπὸ στρατείας τίνος,
 οἷός μοι εἶναι, ἵνα ἐτι πλείωνον ἀρχῆς μόνον, ἔρη, ἐμὲ
 ἀπολυσον ταύτης τῆς ἐπιμελείας· ἦν γὰρ ἐγὼ σχολῇ
 ἀγῶ ἀπὸ τούτων, ἐμὲ τί σε οἶμαι πολλὰ καὶ Κύρου
 χρησίμην ἐκείσθαι. (48) Τούτων ὅττι βρῆντων ταῦτα
 συνέδοντο καὶ ταῦτα ἐποίησαν. Καὶ ὁ μὲν ἡγήτο εὐδαι-
 μονίαν γεγενῆσθαι, ὅτι πολλῶν ἔργα χρημάτων ὁ δ' αὖ
 ἐνίμωξ μακαριώτατος εἶναι, ὅτι ἐπίτροπον ἔξει σχολῇ
 παρέχοντα πράττειν δ, τὴν [ἀν] αὐτοῦ ἡδὺ εἶναι.

49. Ἦν δὲ τὸν Φεραύλα δὲ τρόπος φιλέταρξος καὶ
 θεραπεύειν οὐδὲν ἦν αὐτοῦ οὕτως ἰδίαις εἶναι οὐδ' ὡρε-
 λισμον ὡς ἀνθρώπου. Καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν
 ζῶντων ἡγήτο ἀνθρώπων εἶναι καὶ εὐχριστότατον, ὅτι
 εἰσὶν αὐτοῦ τὰ ἐκπαινουμένους ὑπὸ τίνος ἀντιπαινοῦντας
 τούτους προθύμως τοῖς τὰ χαρεζομένοις πειρωμένοις
 ἀντιχρησθῆναι, καὶ οὐς γνοίεν εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τούτους
 ἀντινοσοῦντας, καὶ οὐς εἰδείεν φιλοῦντας αὐτοῦς, τού-
 τους μισεῖν οὐ δυναμένους, καὶ γονίας δὲ πολλὸν μέλλον
 ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζῶντων θῶλοντας καὶ ζῶντας
 καὶ τιελύνοντας· τὰ δ' ἄλλα πάντα ἔχει καὶ ἀγα-
 ριστότερα καὶ ἀγνομιώστερα ἀνθρώπων ἐγγίνονται εἶναι.
 (50) Οὕτως δὲ ὁ Φεραύλας ἐπετρέφοντο ὅτι ἔξιστο αὐ-
 τῷ ἀπαιτῶντι τῆς τῶν ἄλλων χρημάτων ἐπιμελείας
 ἀμρὶ τοῦς οὐδὺς ἔχειν, δὲ τὸ Σάκας ὅτι ἐμελλε πολλὰ
 ἔχειν πολλοὺς χρηστέας. Ἐρῶν δὲ ὁ μὲν Σάκας τὸν
 Φεραύλαν, ὅτι προσέφερε τὴν αἰὶ· ὁ δὲ τὸν Σάκας, ὅτι
 παραλαβάνειν πάντα ἠθέλει καὶ αἰὶ πλείωνον ἐπι-
 μελούμενος οὐδὲν μέλλον αὐτῷ ἀσχολίαν παρεῖχε. Καὶ
 οὕτως μὲν δὴ οὕτως διήγον.

sunt, nemo prius voluptate vigilare cogitur, at eorum, qui
 aliquid amittunt, neminem vides, qui prius dormire dor-
 mire possit. Minime eorum etiam quinquam, ait Sacas, qui
 aliquid accipiunt, prius voluptate dormitantem vides. Vera
 inquit, naras: nam si tam iucundum esset aliquid habere,
 quam accipere, longe divites pauperibus felicitate presta-
 rent. Enimvero necesse est eum, Saca, qui multa possidet,
 etiam multa tum in deos, tum in amicos, tum in hospites
 impendere: quisquis ergo pecunias vehementer delectatur,
 cum certo scias, etiam sumptum cum facit, vehementer
 angui. At ego non sum profecto, inquit Sacas, ex eorum nu-
 mero, sed etiam felicitatem quendam haec esse arbitror, ut
 qui multa possidet, multa etiam expendat. Quid igitur,
 per deos immortales, ait Phaulas, non tu jam etiam ad-
 modum felix factus es, et me beasti? accepta enim haec, in-
 quit, universa possideo, et utilior his ex animi sententia;
 me non aliter atque hospitem poscito, vel etiam vilius quam
 hospitem; quippe mihi sufficere liborum esse participem,
 quacunque tu habes. Ladis vero, inquit Sacas. Ei Ple-
 raules iuratis ait se iura serio dicere. Quin et alia tibi,
 Saca, insuper a Cyro impetabo, ut nempe neque per obse-
 quium frequentare te portas Cyri necesse sit, neque mihi
 tate: sed domi tu mane opulentus; ego haec et tu et mea
 causa faciam: quod si etiam aliquid boni vel Cyro studiosa
 operam lavando praetera consequer, vel ex militia quidam,
 id ad te perferam, quo plura in potestate habes; tantum,
 ait, hac tu me cura liberato: nam si ab his rebos esse mi-
 hi otioso liceat, arbitror te et mihi et Cyro magno usui fu-
 turum. His dictis, paciscebantur haec inter se, atque haec
 fecerunt. Ae alter quidem eorum se jam felicem factum
 existimabat, quod multarum opum dominus esset: alter
 etiam se felicissimum putabat, quod procuratorem esset
 habiturus, qui otium ei suppeditaret ad agrarium quidquid
 animo suo collibuisse.

Erat autem ea Phaulas indoles, ut sodalitis delectare-
 tur; nec arbitrabatur ex ullius rei cultu tantum voluptatis
 commodive percipi, quantum ex hominis cultu et observan-
 tia. Nam existimabat hominem inter omnes animantes opti-
 mum esse ac gratissimum; quis videret, eos qui ab aliquo
 laudarentur, vicissim hos studioso laudare, operamque dare,
 ut gratificantibus vicissim gratificetur; et quos benevolens
 erga se animo cognoscerent, eos vicissim benevolentibus
 compleri; quos amare se perspicere, eos odiosse nequaquam
 posse: parentes denique multo magis obsequiis et cultu de-
 mereri velle, quam cetera animalia, si velle vivorum essent
 in numero, sed morient obissent: ceteras vero animantes
 universas et minus beneficii memores et magis ingratas esse,
 quoniam homines, sentiebat. Sic igitur et Phaulas mirifica
 gaudebat, quod ipsi, aliarum rerum suarum curam liberato,
 amicis operam dandi futura esset fructus; itidemque Sacas,
 quod multa possidens, multis fructurus esset. Ae Sacas
 quidem hic Phaulam diligebat, quod semper aliquid ad-
 ferret: Phaulas Sacam, quod accipere omnia vellet; ac
 tametsi plura semper ei curanda venirent, non tamen pro-
 pterea plus sibi negotii exhiberet. Et hi quidem hoc poeto
 dicebant.

Θύσας δὲ [καὶ] ὁ Κύρος καὶ νικητήρια ἐστυῶν ἐκέλευσε τῶν φίλων οἱ μάλιστα αὐτὸν αἰσθῆναι τε βουλευμένοι φανεροὶ ᾗσαν καὶ τιμητοὶ εὐνοεικότετα. Συνεκάλυψε δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀρτάβαζον τὸν Μῆδον καὶ Τυγράνην τὸν Ἀρμένιον καὶ τὸν Ὑράνιον ἱππάρχον καὶ Γωβρύαν. (2) Γαδάτας δὲ τὸν σκηπτοῦμον ἤρξεν αὐτῷ, καὶ ἦ ἐκεῖνος διεκόμενος ἢ πᾶσα ἔθνος δίκαια καθειστέμηναι· καὶ ὅποτε μὲν συνδειπνοῦσιν τινες, οὐδ' ἐκείνους Γαδάτας, ἀλλ' ἐπιμαλεῖται· ὅποτε δὲ αὐτοὶ εἴεν, καὶ συνεδείπνουν· ἤθετο γὰρ αὐτῷ ἐνὶ τῶν ἀνδρῶν δὲ τούτων πολλοῖς καὶ μεγάλαις ἐπιμαλτο ὑπὸ τοῦ Κύρου, διὰ δὲ Κύρον καὶ ὅτ' ἄλλων. (3) Ὡς δ' ἤλθον οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δείπνον, οἷός τε οὐκ ἔκρινεν ἕκαστον ἐκείθεν, ἀλλ' ἐν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὡς εὐπειθελουτοτέρως ταύτης οὕτως ἢ τῆς δεξιᾶς, τὸν δὲ δεξιότερον παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστερὰν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν, καὶ ἦν πλείους ὥσιν, ὡραῖοντα. (4) Σαρκηθῆσαι δὲ ὡς ἕκαστον ἐτίμα τοῦτο ἰδόμεναι αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι, ὅτι οὐκ οὐ μὲν οἴονται οἱ ἀνθρώποι τὸν κρατιστεύοντα μῆτε κερυχθῆσθαι μῆτε ἄθλια λυβέσθαι, ὅλκαί εἰσιν ἐνταῦθα οὐ φιλονεικίαι πρὸς ἀλλήλους ἔχοντας· οὐδὲ μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κρᾶτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμότερα φανεροὶ εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες. (5) Καὶ ὁ Κύρος δὲ οὕτως ἐσφαγμένοι ἐξ ἑώρα καὶ παραστάτας. Οἱ μὲντοι ἀθάνατον τὴν ταχθεῖσαν ἑώρα κατιστήσαντο, ἀλλὰ νόμιμον ἐποίησαντο καὶ ἀγαθὸς ἔργος προῆλκεν εἰς τὴν τιμητοτέραν ἑώρα καὶ εἰς τὴν βραδυνήν, ἀναχωρήσαντες εἰς τὴν ἀγροίαν. Τὸν δὲ παραύοντα ἐν ἑώρα ἤρχοντο μὴ πλείους καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ φαίνεσθαι. Καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ Κύρου γινόμενα οὕτως εἶσι καὶ νῦν διαμύνοντα αἰσθανόμεθα.

ε. Ἐπεὶ δὲ εἰσέπουν, ἰδόμεναι τῷ Γωβρύῳ τὸ μὲν πολλὰ ἕκαστα εἶναι οὐδέν τι θαυμαστὸν παρ' ἀνδρῶν πολλῶν ἄρχοντι, τὸ δὲ τὸν Κύρον οὕτω μεγάλην πράττοντα, εἰ τι τῶν δοξῶν λαβεῖν, μηδὲν τούτων μόνον καταδραπάνων, ἀλλὰ ἔργον εἶναι δοῦλον τοῦτο κοινωνεῖν τοὺς παρόντας. (1) Πολλοὶ δὲ καὶ τὸν ἀπόντων φίλων εἶναι ὡς ἑώρα πείποντα ταῦτα αὐτὸν ὡς ἡμεῖς τοιοῦτον ὅστις ἐπὶ ἐδεικνύμεσθαι καὶ τὰ πάντα πολλὰ ὄντα διακρίματα ὁ Κύρος ἀπὸ τῆς ἐραπείας, εἶπον ἄρα ὁ Γωβρύας, Ἄλλ' ἔγω, ὦ Κύρε, πρόσθεν μὲν ἡγούμενος τούτῳ σε πλείονος διακρίνει ἀνθρώπων τῆς στρατηγικώτατον εἶναι· νῦν δὲ θεός ὡς οὐκ ἔστι μὴν ἐμοὶ δοκεῖν πλείονος σε διακρίνει φιλανθρωπία ἢ στρατηγία. (2) Νῆ δέ, ἐγὼ δὲ Κύρος καὶ μὴν δὲ καὶ ἐπιδεικνύμεται τὰ ἔργα πολλὰ ἥδον φιλανθρωπίας ἢ στρατηγίας. Πῶς δὲ; ἐγὼ ὁ Γωβρύας. Ὅτι, ἐγὼ, τὰ μὲν κακὰ ποιῶντα ἀνθρώπων δεῖ ἐπιδεικνύσθαι, τὰ δὲ εὖ. (3) Ἐκ τούτου ὅτι ἐπὶ ἐπιδείκνυ, ἤρτο ὁ Ὑστάτης τὸν Κύρον, Ἄρ' ἂν, ἐγὼ, ὦ Κύρε, ἀχθεσθεῖς μοι εἰ σε ἐρο-

At Cyrus atiam cum, facta re sacra, victoriam epulo celebraret, illos amicos invitavit, quos aperte conaretur et audium cum maxime velle et animis ei summe benevolis honorare habere. Cum his invitavit et Medum illum Artabazum, et Tigranem Armenium, et equitum prefectum Hyrcanum, et Gobryam. Gadas autem sceptrigeris ejus praeerat, totaque victus ratio domestica sic erat instituta, quemadmodum ille ordinaverat: et quoties comabant apud Cyrum aliqui, ne sedebat quidem Gadas, sed convivii curam gerebat: ut quoties soli essent, et ipse una cum Cyro cenabat: delectabatur enim Cyrus consuetudine Gadas: propter hanc autem a Cyro multis et magnis honoribus adificabatur, ac propter Cyrum, etiam ab aliis. Ad cenam invitati cum venissent, non fortuito omnemque collocabat, sed quem honore maximo dignabatur, ad levam, quod huc insidias obnoxia magis sit quam dextra; secundum ab hoc ad dextram, tertium rursus ad levam, quartum ad dextram: ac si plures etiam sunt, eadem ratione coarctare collocantur. Arbitrabatur autem utile esse, quo honore singulos ornaret, planum fieri: quippe quis ubi existimant homines, eum qui praestet aliis neque pecunia neque praemia accepturum, liquido patet, inter eos amulationem ibi nullam existere: ubi vero praestantissimi cujusque conditio censetur esse optima, ibi summa cum alacritate universi certamina suscipere declarant. Et Cyrus quidem hoc modo quisnam apud se maxima essent auctoritate planum faciebat, exorsus statim a sessione et assistendi loco. Neque tamen esse quod perpetuum locum volebat eum, quo sedere jussus fuisset; sed lege cavet, ut praclaris facinoribus progressio fieret ad locum honoratissimum; ac, si quis ignave mollioriter se gereret, ad minus honorificum retrocederet. Putabat autem sibi posidendum Cyrum, cum hominem qui locum in consensu principem obtineret, non etiam conspici plurimis ab se bonis ornatum. Atque hanc ut Cyri tempore fuerunt constituta, ita nunc quoque servari animadvertimus.

Cum cenarent, minime visum est Gobryae mirum, magna copia res singulas esse apud hominem multis imperantem: sed id potius, quod Cyrus in tanta rerum magnitudine, si quid suave visum esset consequutus, id non solum absumeret; sed etiam negotium sibi exhiberet rogando, ut amici praesentes ejus essent participes. Quoties saepenumero videbat cum nonnullis amicis absentibus ac mittere, quibus forte delectatis esset: quo fiebat, ut posteaquam cenati essent, et omnia, permulta quidem illa, Cyrum ex mensa huc illuc misisset, Gobryas diceret, Existimabam antehac equidem, Cyre, plurimum eo praestare te ceteris hominibus, quod imperatorie artis perillissimum esset: at nunc deos juratus testor, videri mihi plus te humanitate quam imperatoria laude excellere. Sic est profecto, ait Cyrus; et quidem humanitatis, quam artis imperatoriae, opera exhibere multo est gratius. Quinam istuc? ait Gobryas. Quod, inquit, haec hominibus malefaciendo exhibere necesse est, illa benefaciendo. Deinde, cum largitus liberent, Cyrum Hytaspas interrogans, Num mihi succensurus sis, ait, Cyre, si te interrogem, quod rescire

μην ὁ βούλομαι σου πύθασθαι; Ἀλλὰ ναὶ καὶ τοὺς θεοὺς, ἔφη, τούναντίον τούτου ἀρχόμεν ἂν σοι, εἰ αἰσθώμεν σωπῶνται ὁ βούλομαι ἐφέσθαι. Λέγει δὲ μοι, ἔφη, ἔξῃ πόσιος καλέσαντός σου οὐκ ἔλθῃν; Εὐρῆμαι, ἔφη ὁ Κύρος. Ἀλλ' ὑπακούων σφαλῇ ὑπὸ νόμον; Οὐδὲ τοῦτο. Προσπαθὼν δὲ τί ἦεν οὐκ ἐπαύει; Οὐκ αἰτώμηναι, ἔφη. Ὅ δὲ πρᾶττεμαι, ἔστιν ὅτι πόσιος τοῦ προθύμου ἢ οὐχ ἡδόμενος πρᾶττοντά με κατέγνωκ; Τούτο δὲ πάντων ἥκιστα, ἔφη ὁ Κύρος. (10) Τίνος μὴν βουκα, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὃ Κύρε, Χρυσάνταν ἔγραψας ὥστε εἰς τὴν τιμασπέραν ἐμοὶ χιῶραν ἰερυθῆναι; Ἢ λέγῃ; ἔφη ὁ Κύρος. Πάντως, ἔφη ὁ Ὑστάσπης. Καὶ σὺ αὐτὸς ἀχθεσθῆσαι μοι ἀκούων τάληθ; (11) Ἡ σθέσθαι μὲν οὐκ, ἔφη, ἦν εἰδὼς οἱ οὐκ ἀδικοῦμαι. Χρυσάντας τούνυν, ἔφη, οὐτοὶ πρῶτον μὲν οὐ κλῆσιν ἀνέμεναν, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι παρὴν τῶν ἡμετέρων ἑταίρων ἐταίρα; ἔπειτα δὲ οὐ τὸ καλεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ δὲ αὐτοὺς γνώει θάμενον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν τούτο ἐπραπεν. Ὅποτέ δ' εἶπεν τὶ δέος εἰς τοὺς συμμάχους, ἢ μὲν ἐμὲ φητο πρῆπειν λέγειν ἐμοὶ συνεβούλευεν, ἢ δὲ με αἰσθῆτο βουλόμενον μὲν εἰδέναι τοὺς συμμάχους, πῶτον δὲ με αἰσχυρόμενον περὶ ἡμευτοῦ λέγειν, ταῦτα οὕτως λέγων ὡς ἐνυτοῦ γνώμεν ἀπεπαρίντο· ὥς' ἐν γε τούτοις τί καλῶς αὐτὸν καὶ ἐμοὶ ἐμοὶ κρείττονος εἶναι; καὶ ἐνυτοῦ μὲν δαί φησι πάντα τὰ παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ δὲ δαί φησι πανταῖς ἐστι σκοπεῖν τί ἂν προσγενόμενον ὀνήσειεν, ἐπεὶ τε τοῖς ἐμοῖς καλοῖς μέλλων ἐμοὶ ἀγαλλῆσθαι καὶ ἡβῆσαι. (12) Πρὸς ταῦτα ὁ Ὑστάσπης εἶπε, Νῆ τὴν Ἥραν, ὃ Κύρε, ἔδομαι γε ταῦτά σε ἐρωτῆσθαι. Τί μέλιστα; ἔφη ὁ Κύρος. Ὅτι κατὰ πεύρασμια ταῦτα ποιεῖν ἐν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἴην ὁδὸς χαίρων ἐπὶ τοῖς σὺς ἀγαθοῖς· πότερον κροταῖν δαί τὸ χεῖρε ἢ γαλῆν ἢ τί ποιεῖν. Καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπεν, Ὀρχεῖσθαι δαί τὸ Περσικόν. Ἐπὶ τούτοις μὲν δὲ γέλως ἐγένετο.

13. Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου ὁ Κύρος τὴν Γωβρύαν ἐπέσπετο, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὁ Γωβρύα, νῦν ἂν δοκούης ἡδῖον τῶνδ' ἐγὼ τὴν θυγατέρα δοῦναι ἢ ἐπεὶ τὸ πρῶτον ἡμῖν συνενέμην; Οὐαὶ, ἔφη ὁ Γωβρύας, κατὰ τάληθ' λέγω; Νῆ Δ', ἔφη ὁ Κύρος, ὡς ψεύδους γε οὐδεμία ἐρώτησις εἴτεται. Εὖ τούνυν, ἔφη, ἴσθι οἱ νῦν ἂν πολλὸ ἡδῖον. Ἢ καὶ ἔχουσ ἂν, ἔφη ὁ Κύρος, εἰπεῖν διότι; Ἐγώ γε. (14) Λέγει δὲ. Ὅτι τότε μὲν ἑώρων τοὺς πόσιους καὶ τοὺς κινδύνους εἰδυῖρας αὐτοὺς φροντας, νῦν δὲ ὅρῳ αὐτοὺς πάγῃθι σωφρόνους φροντας. Δοκεῖ δὲ μοι, ὃ Κύρε, χαλεπότερον εἶναι εὐρεῖν ἄνδρα τάγῃθι καλοῖς φρονταῖς ἢ τὰ κακὰ· τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσι δυνάμει. (15) Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἤκουσας, ὃ Ὑστάσπης, Γωβρύου τὸ ῥῆμα; Ναὶ καὶ Δ', ἔφη· καὶ ἐν πολλὰ τοιαῦτά γε λέγω, πολλοὶ μὲλλον με τῆς θυγατρὸς μνηστέραν λήβεται ἢ ἐκ ἐκπομάτα πολλὰ μοι ἐπιδοκνήσῃ. (16) Ἢ μὴν, ἔφη ὁ Γωβρύας, πολλὰ γέ μοι ἐστὶ τοιαῦτα συγγεγραμμένα, ὥς ἂν ἐγὼ σὺ οὐ φρονήσῃς, ἦν τὴν θυγατέρα μου γυ-

cupio? Imo vero per deos immortales, ait, contra succenserem tibi, si te reticere animadverteterem, de quibus interrogare velles. Dic mihi igitur, inquit, an unquam accensus abs te, non accessi? Bona verba, subjicit Cyrus. Num vero iente tibi parui? Ne id quidem. Num aliquid mihi abs te imperatum, non effectum dedi? Nihil inbeo quod querar, ait. Quidquid autem facerem, eorum omnium an aliquid est, quod unquam non alacriter, neque cum voluntate facere me animadverteteris? Id vero minime omnium, ait Cyrus. Quid igitur est, per deos immortales, quo Chrysantas te movit ut sede honoratius, quam ego, collocaretur? Dicamne? inquit Cyrus. Omnino, subjicit Hystaspes. Et tu mihi rursum non succensebis, ubi quod verum est audies? Imo vero voluptatem capiam, inquit, si me nulla injuria adfici sciam. Hic ergo Chrysantas, primum, ait, non expectabat donec accesseretur, sed rerum nostrarum causa prius etiam, quem accesseretur, aderat: deinde non id solum faciebat, quod imperaretur; sed quidquid animadverteter ipse, quod effectum nobis conducere, agebat. Quotiens autem ad socios aliquid dicendum erat, quo ejus judicio me dicere decebat, de his consilium mihi dabat suum; quæ vero præsentiscret me quidem scire socios cupere, sed pudore præpediri, quo minus ipse de me dicerem, ea sic proferbat, quasi suam ipsius sententiam exponeret: prout quid vetat, quo minus in his mihi meipso potior fuerit? Præterea sibi semper ea, quæ adsunt, sufficere ait; mihi vero prospicere semper cum palam est, eoque accedere possit amplius, quod utilitatem adferat: denique de meis commodis plus lætitiæ ac voluptatis ille capiat, quam eorum capiam. Ad hæc Hystaspes, Lætor, si me Juno amet, inquit, me de his te interrogasse. Cur id potissimum? ait Cyrus. Quippe quia et ipse hæc facere enitar: unum modo, inquit, ignoro, quo scilicet pacto efficere possim, ut manifestum sit me tuis commodis quodere; utrum manibus mihi placendum, an ridendum, vel quid agendum sit. Et Artabazus, Saltandum tibi est, ait, more Persico. Et hæc quidem verba risus consequutus est.

Cum autem computatio produceretur, Gobryas Cyrus interrogans, Dic mihi, Gobrya, inquit, modone tibi videare libentius horum alicui filiam daturam, quam id temporis quo primum nobis consuevit congressus es? Num et ego, subjicit Gobryas, verum dicam? Ita profecto, ait Cyrus; quippe nulla interrogatio mendaciam desiderat. Itaque certo scias, inquit, multo me jam libentius id facturum. Possisse mihi dicere, ait Cyrus, quannobrem? Ego vero possum. Dic igitur. Quia cernebam eos id temporis tuum labores, tum pericula, presentibus et æquis animis tolerare; nunc etiam res secundas moderate ferre video. Arbitror autem, Cyre, difficile esse reperire hominem qui res secundas quæm qui adversas, recte ferat: nam ille in periculis inordinatim, hæc modestiam in omnibus excitant. Et Cyrus, Audivistine, inquit, hoc Gobryæ verbum, Hystaspas? Audivi profecto, ait: aesi quidem ejusmodi plura dixerit, multo me magis filiam precum habituras est, quam si multa mihi pecula ostenderet. Profecto, inquit Gobryas, multa mihi sunt hujusmodi literis consignata quæ tibi ego non invidere, si hanc meam uno-

ναῖκα λαμβάνει· τὰ δὲ ἐκπώματα, ἔφη, ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαι μοι φαίνει, οὐκ οἶδ' εἰ Χρυσάντης τούτου θεῖ, ἐπὶ καὶ τὴν ἔδραν σου ὑφάρπασσε. (17) Καὶ μὲν δὲ, ἔφη ὁ Κύρος, ὦ Ὑστάσπερ, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρόντες, ἔφη ἱμοὶ λέγεται, ὅταν τις ἁμῶν γαμῶν ἐπιγερῇ, γνωστὰ ὑποῖς τις καὶ τὸν συνοργὸς ἱμῶν ἴσμεται. (18) Καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Ἦν δὲ τις ἐκδοῦναι βούληται θυγατέρα, πρὸς τίνα δεῖ λήγειν; Πρὸς ἡμᾶ, ἔφη ὁ Κύρος, καὶ τοῦτο πᾶν γὰρ, ἔφη, θεῖός ἐστι καὶ ταύτην τὴν τέχνην. Ποῖαν; ἔφη ὁ Χρυσάντας. (19) Τὸ γινῆναι ὁποῖος ἀν γάμος ἐκαστοῦ συνοργήσεται. Καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Λέγει δὲ πρὸς τῶν θεῶν ποῖαν τινά μοι γυναῖκα οἷσι συνοργήσεται καλλίστην. (20) Πρῶτον μὲν, ἔφη, μικρὰν· μικρὸς γὰρ καὶ αὐτὸς εἰ· εἰ δὲ μεγάλην γαμῶ, ἢν ποτε βούλῃ αὐτὴν ὀρθῶν γαλήσκει, προσκαλλίσθαι σε δεῖται ὡς τὰ κυνάρια. Τοῦτο μὲν δὲ, ἔφη, ὁρῶνς προνοεῖς καὶ γὰρ οὐδ' ὁμακτιδὸν ἀλιτρώς εἰμι. (21) Ἐπειτα δ', ἔφη, αἰμὴ ἂν σοι ἰσχυρὸς συμμέτροι. Πρὸς τί δὲ αὐ τοῦτο; Ὅτι, ἔφη, σὺ γυνῆς εἰ· πρὸς οὖν τὴν τιμωτήτᾳ ἀπ' ἰσθι ὅτι ἡ γυνήσπερς ἄριστ' ἀν προσερμύσσει. Λέγεις οὖν, ἔφη, ὡς καὶ τῶ αὐ δεδιεινηκότι ὡς περ καὶ ἡμῶν οὐκ ἀδυνατεῖς ἀν συνοργῶν. Ναί μοι Δ', ἔφη ὁ Κύρος· τῶν μὲν γὰρ μισθὸν γυνῆς ἡ γαστήρ γίγνεται, τῶν δὲ ἀδύτωνων σημά. (22) Καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Ὑψέρῃ δ' ἀν βασιλεὶ πρὸς τῶν θεῶν ἔχεις ἀν εἰπεῖν ποῖα τις συνίστει; Ἐνταῦθα μὲν δὲ ὅτι Κύρος ἐξελέσκει καὶ οἱ ἄλλοι βουλοῖτο. (23) Γελῶντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστάσπερς, Πολὺ γε, ἔφη, μάλιστα τοῦτο σοι, ὦ Κύρε, γέλωθ' ἐν τῇ βασιλείᾳ. Τίνος; ἔφη ὁ Κύρος. Ὅτι δύνασαι καὶ ψυχρὸς ἀν γέλωτα παρέχειν. Καὶ ὁ Κύρος εἶπεν, Ἐπειτα οὐκ ἀν πρίαν γι παμπύλλου ὡς σοι ταῦτ' εἰρηθεῖαι, καὶ ἀπαγγελθῆναι παρ' ἡ εὐδοκίμῃν βούλει ὅτι στέλλεις εἰ; Καὶ ταῦτα μὲν δὲ οὕτω δεσπομένητο.

24. Μετὰ δὲ ταῦτα Τυγράνῃ μὲν ἐξήνγκει γυναικεῖον κίσημον, καὶ ἐκέλευε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρείως συνοστρατεύετο τῷ ἀνδρὶ, Ἀρταβάζῃ δὲ γυναικὶν ἐκπώμα· τῷ δὲ Ὑρκανίῳ ἵππον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἱεωρήσατο. Σοὶ δὲ, ἔφη, ὦ Γωβρύας, δώσω ἀνδρὰ τῇ θυγατρὶ. (25) Οἰκίστη ἡμᾶ, ἔφη ὁ Ὑστάσπερς, δώσεις, ἴνα καὶ τὰ συγγράμματα λάβω. Ἦ καὶ ἐστὶ σοι, ἔφη ὁ Κύρος, οὐσία αἵτις τῶν τῆς παιδός; Νῆ Δ', ἔφη, πολλάπλασιον μὲν οὖν χρηματίων. Καὶ ποῦ, ἔφη ὁ Κύρος, ἐστὶ σοι αὕτη ἡ οὐσία; Ἐνταῦθα, ἔφη, ὅπου περ καὶ σὺ καθῆσαι φῖλος ἀν ἡμοῖ. Ἀρεαί μοι, ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εὐθὺς ἐκτείνεις τὴν δεξιάν, Δίδου, ἔφη, ὦ Κύρε, ἀγχομαι γὰρ. (26) Καὶ ὁ Κύρος λαβὼν τὴν τοῦ Ὑστάσπερος δεξιάν ἔδωκε τῇ Γωβρύᾳ, ὃ δ' εὐλόγητο. Ἐκ δὲ τούτου πολλὰ καὶ καλὰ ἔθηκε δῶρα τῇ Ὑστάσπερ, ὅπως τῇ παῖδι πέμψαι Χρυσάνταν δ' ἐγέληκε προσκαγαγόμενος. (27) Καὶ ὁ Ἀρταβάζος εἶπε, Μὰ Δ', ἔφη, ὦ Κύρε, οὐχ ἡμῶς γε χρυσὸν ἡμοῖ τι τοῦ ἐκπώμα δέδωκε καὶ Χρυσάντη τὸ δῶρον. Ἀλλὰ καὶ σοι, ἔφη, δώσω. Ἐπῆρτο αὐτὸς, Πότε; Εἰς

rem duxeris: pocula vero, ait, quia mihi non videris admittere, nescio annon Chrysante huc dem, quando is sedem etiam tibi surripuit. Enimvero, ait Cyrus, Hystaspes, et ceteri qui adestis, si mihi rem indicaveritis, quando quis vestrum uxorem ducere conabitur, qualis et ipse vobis in ea re futurus sim adjutor, cognoscetis. Et Gobryas, Cui vero indicandum erit, inquit, si quis filium optatum dare velit? Etiam illud mihi significate, ait Cyrus: nam hanc artem mirifice calleo. Quam? ait Chrysantas. Cognoscendi, inquit, quod conjugiam cuique congruat. Et Chrysantas, Dic ergo, per deos immortales, ait, cujusmodi uxorem mihi pulcherrime congruentem fore arbitreris. Primum, inquit, parvam: nam et tu parvus es: quod si grandem ducas, adsilire te necesse fuerit, catellorum more, si forte rectam osculari velis. Id vero, inquit, recte ab te providetur; nam ne tantulum quidem ad saltandum habilis sum. Deinde, ait, sima admodum tibi accommoda esset. Cur illud? Quia tu, inquit, nasum adnuncum habes: optime igitur, certo scias, sinas quasi formae congruerit adnuc. Hoc dicis, inquit, bene ornato, quemadmodum jam ego sum, incensatam fore congruentem. Ita profecto, ait Cyrus: nam eorum, qui pleni sunt, venter adnucos est; incensatorum, alius. Et Chrysantas, Possiane, obsecro te, inquit, dicere, ejusmodi uxor regi frigido commoda foret? Hic risum et Cyrus edidit, et alii itidem. Quibus simul risulentibus, Hystaspas dixit, Equidan te, Cyre, multo maxime felicem ob hoc in isto regno tuo dico. Quid illud est? ait Cyrus. Quod cum frigidus sis, risum movere possis. Et Cyre, Tu vero non magno redimeres, inquit, ut lux ab ea dicta essent, atque ut illi resentiarentur, apud quam existimari te velis, quod sis urbanus? Et haec ita quidem ultro citroque jactabantur scommata.

Secundum haec Cyrus mundum moliebrem Tigranē protulit, quem ad uxori daret, praecepit, quod ea virili animo militie mariti comes fuisset; et Artabazo poculum aureum, Hyrcanio equum, cum aliis multis ac pulchris rebus, donavit. Tibi vero, Gobrya, inquit, virum dabo, cui filiam colloces. Me igitur dabis, ait Hystaspas, ut etiam illa Gobryae scripta consequar. Nam tibi sunt, inquit Cyrus, facultates, quae sicut puellae fortunae dignae? Sicut profecto, ait, et multo quidem majoribus opibus. Et ubinam, inquit Cyrus, has habes facultates? Hic, ait, ubi tu comestisti, qui mihi amicus es. Id vero sufficit mihi, subiecit Gobryas; statimque porrecta dextra, Da, Cyre, ait: nam accipio. Et prehensam Cyrus Hystaspae dexteram Gobryae dedit; et is accepit. Multa deinde et elegantia dedit Hystaspae munera, quae puellae mitteret: Chrysantem vero adnotum sibi osculatus est. Et Artabazus, Profecto, Cyre, inquit, non ex eodem auro mihi poculum, et Chrysante manus hoc dedisti. At enim, ait Cyrus, etiam tibi daturus sum, Quasdo? quarebat ille.

τριακοστὸν, ἔτη, ἔτος. Ὡς ἀνημνησμένος, ἔτη, καὶ οὐκ ἀποθανομένου οὕτω παρασκευάσθου. Καὶ τότε μὲν οὗτος Ἰακχὴν ἢ ἀκχὴν· ἀνημνησμένον δ' αὐτῶν Ἐξανθήτη καὶ ὁ Κύρος καὶ συμπεροσέμεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας.

29. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοὺς θελούσους συμμάχους γενομένους ἐπίπαιπτον οὐρανὸν ἐκάνθε, πλὴν θεοὶ αὐτῶν οὐκ εἶν' ἐβούλοντο παρ' αὐτῇ τούτους δὲ χώραν καὶ οἴκους ἔδωκε, καὶ νῦν εἰς ἔχουσιν οἱ τῶν κατισμενέντων τούτων τότε ἀπόγονοι πλείστοι δ' εἰσὶ Μήδων καὶ Ὑρκανίων τοὺς δ' ἀποδοῖσι θεωρησάμενος πολλὰ καὶ ἀμέμεπτους ποιησάμενος καὶ ἄρχοντας καὶ στρατιώτας ἀπαπέμειρε. (29) Ἐκ τούτου οὐ δίδωμαι καὶ τοῖς περὶ αὐτῶν στρατιώταις τὰ χρήματα ὅσα ἐκ Σάρδων ἔλαβον καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις καὶ τοῖς περὶ αὐτῶν ὑπηρεταῖς ἑξήματα ἰδίῳ πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστην, τὰ δ' ἄλλα δίδωμι καὶ τὸ μέρος ἑκάστην δοῦν τῶν μυριάρχων ἐπέτρεψεν αὐτοὺς διανέμειν ὥσπερ αὐτοὶ ἐκείνοις δίδωμι.

(30) Ἔδωκεν δὲ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα ἄρχων ἄρχοντας τοὺς ἑρ' αὐτοῦ δοκιμάζων τὰ δὲ τελευταῖα οἱ ἐξῆπαρχοι τοὺς ἑρ' αὐτοὺς ἰδίῳ τὰς δοκιμάσαντας πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστην ἔδωκεν καὶ οὕτω πάντας ἐλαχίστην τὸ δικαίον μέρος. (31) Ἐπεὶ δὲ ἐλθόντων τὰ τότε δοθέντα, οἱ μὲν τινες Ἰακχὸν περὶ τοῦ Κύρου τοιαῦτα, Ὡς ποὺ αὐτὸς γε πολλὰ ἔχει, ὅπου γε καὶ ἐμὲν ἑκάστην τοσαῦτα δίδωμαι. Οἱ δὲ τινες αὐτῶν Ἰακχὸν, Ποῖα πολλὰ ἔχει· οὐχ ὁ Κύρος τρώσας τοιούτους οἷος χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδοὺς μέλλον ἢ κτήμενος ἤξειται.

32. Αἰσθανόμενος δὲ ὁ Κύρος τούτους τοὺς λόγους καὶ τὰς δοξὰς τὰς περὶ αὐτοῦ συναλεῖε τοὺς φίλους τε καὶ τοὺς ἐπικυρίους ἀπαντας καὶ ἔλεγεν ὧδε.

Ἄνδρες φίλοι, ὡς ἔχω μὲν ἤδη ἀνθρώπων οἱ βούλονται δοκεῖν πλείονα κεισθῆναι ἢ ἔχουσιν, ἀλευθεριώτατοι ἂν οἴεσθαι οὕτω φαίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔτη, οὕτω τοῦτο παλιν οὐ βούλονται ἐπιδοκῆσθαι· τὸ γὰρ πολλὰ δοκοῦσιν ἔχειν μὴ κατ' ἀξίαν τὴν οὐσίας φαίνεσθαι ὡς ἐλποῦνται τοὺς φίλους ἀνελουθερίαν ἐμοιγε δοκεῖ περιεῖπαι.

(33) Εἰσὶ δ' αὖ, ἔτη, οἱ λαλῶντες βούλονται ὅσα ἂν ἔχωσι πικροὶ οὐκ καὶ οὕτω τοὺς φίλους ἐμοιγε δοκοῦσιν εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα πολλὰ καὶ δέδομενοι οὐκ ἐπιτηδεύουσιν οἱ φίλοι τοῖς ταῖροις, ἀλλ' ἀπατῶνται. (34) Ἀπολυτοτάτω δὲ μοι, ἔτη, δοκεῖ εἶναι τὸ τὴν δύναμιν φανεράν ποιήσαντα ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλοκαγαθίας. Καθὼ οὖν, ἔτη, βούλομαι ἡμῖν ὅσα μὲν ὄντα εἴπω ἰδεῖν τῶν ἡμῶν ὄντων δεῖξαι, ὅσα δὲ μὴ ὄντα ἰδεῖν, διηγήσεσθαι. (35) Ταῦτα εἰπὼν τὰ μὲν ὑπεῖκοντα πολλὰ καὶ καλὰ κτήματα· τὰ δὲ κείμενα ὥς μὴ βόθριν εἶναι ἰδεῖν διηγεῖτο· τέλος δὲ εἶπεν ὧδε. (36) Ταῦτα, ἔτη, ὦ ἄνδρες, ἀπαντα διὰ ἡμῶς οὐδὲν μέλλω ἐμὰ ἡγεῖσθαι ἢ καὶ ἡμεῖς τὰ ἐμὰ γὰρ, ἔτη, ταῦτα ἀπορρίψω οὐδ' ὅπως αὐτοὺς καταδραπάνωσιν οὐδ' ὅπως αὐτοὺς καταπρίψω οὐ γὰρ ἂν δύναμην· ἀλλ' ὅπως ἔχω τῶν τὰ εἰς καλὸν τι ἡμῶν ποιοῦντι οὐδέναι καὶ ὅπως ἦν τις ἡμῶν τινος ἐλπίδος νομίση,

Ad annum, inquit, tripleximum. Te vero sic te parato, ait Artabazus, quasi illud ipse tempus expectaturus sis, nec mortem prius vitabis. Et hoc quidem modo tum illi contubernium convivio finis est impositus: cum autem ipsi surgerent, etiam Cyrus surrexit, et eos ad fores usque prosecutus est.

Postridie socius qui sponte se conjunxerat, singulos domum remisit, exceptis illis, qui apud ipsam habere domicilia vellent: his agros et ardes dedit, quas etiam nunc posteri eorum, qui tunc remansere, possident: sunt autem plurimi ex Media et Hyrcania: cum discedentibus multa donasset, et percussisset ut nihil illi, sine perfecti essent sive milites, querebantur, eis eos dimisit. Deinde militibus etiam sine pecunia, quascunque ex Sardibus ceperat, distribuit: ac decem quidem millium praefectis et ministris suis eximia quaedam pro dignitate coisusque largiebatur, cetera hinc inde dividebat: et data parte certa cuiusque decem millium praefecto, demandavit illis curam aliis distribuendi, quemadmodum illis distribulasset. Ac pecuniae quidem ceterae sic distribuitae sunt, ut praefectis quisque in praefectos inferiores, sibi parentes, explorando inquireret: sex item militibus praefecti, gregariis quibus praerant militibus exploratis, pecunias ultimas cuique pro merito dederunt: atque hoc modo iustam universi portionem consequuti sunt. Acceptis autem pecuniis hisce tunc distributis, aliqui de Cyro aiebant, Ipse multa certe possidet, cum tam multa cuiusque nostrum dederit. Alii dicebant, Quae sunt illa multa quae possidet? non eo est ingratum Cyrus, ut pecunias tolli construeret, sed maiorem voluptatem dando quam accipiendo percipit.

Hos sermones hominumque de se sententias cum Cyrus animadvertisset, convocatis amicis et omnibus illis, quos interesset accessiri, in hanc sententiam loquutus est:

« Vidi equidem nonnullis, amici, qui existimari vellent plura possidere, quam habent reipso: quod hoc modo futurum arbitrantur, ut magis liberales videantur: verum illi vergere mihi videntur in partem instituto suo contrariam: nam cum, qui multa possidere credatur, non pro ratione facultatum amicis palam commodare, id vero mihi notam liberalitatis ei imprimere videtur. Rursus alii quantum possideant, ceteris ignorare volunt: qui et ipsi mihi sane videntur male de amicis mereri: nam quia facultates eorum ignoratur, atque amici agentes sodalibus quid sibi opus sit non significant, sed decipiuntur. Id mihi simplicissimi videtur hominis esse, ut ostensis facultatibus suis, pro eorum ratione benignitatis laudem sibi perare contendat. Quamobrem et ipse vobis monstrare volo, quascunque facultates meas videre licet: et quas videre non licet, eas oratione vobis exponam. » Hanc loquutus, alias quidem opes, et multas et pulchras, eis commemorabat: alias vero sic positas, ut facile cupiri non possent, commemorabat: tandemque dixit, « Hec omnia vos nihil magis mea quam vestra ducere convenit: nam equidem ea colligo, non ut ipse abundantem, nec ut ipse ceteram (quod a me quidem fieri non posset): sed partem ut habeam, quod alicui vestrum quovis tempore praecelatum aliquid faciens edenti largiar, partem ut si quis vestrum egere se aliqua

πρὸς ἡμᾶς ὁλοὺν λάβῃ οὗ ἂν ἐνδοξὴ τυγχάνῃ ὦν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐλέγθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἦνικα δὲ ἦδη αὐτῷ ἐδόκει καλῶς εἶναι τὰ ἐν Βαβυλῶνι ὥς καὶ ἀποθνήσκει, συνσκευάζοντες τὴν εἰς Πέρσας πορείαν καὶ τοῖς ἄλλοις παρ' ἡγεμῶν ἐπαὶ δ' ἐνέμειον ἱκανὰ εἶναι ὥν ὥςτο δεῖσθαι, οὕτως δὲ ἀναζεύγνυται. (α) Διηγησάμεθα δὲ καὶ ταῦτα ὥς πολλὰς σπουδῆς ὦν ἐντάκτας μὲν κατασκευάζοντο καὶ πάλιν ἀνασκευάζοντο, καταχωρίζοντο δὲ ταχὺ ὅπου δεῖσι. Ὅπου γὰρ ἂν στρατοπεδεύοντι βασιλεὺς, σκηνὰς μὲν δὲ ἔχοντες πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλεὺς στρατεύοντες καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. (β) Εὐθὺς δὲ τοῦτο ἐνόημα Κύρος πρὸς τοὺς βασιλεῖς οὐσαν ἵστασθαι τὴν σκηνὴν ἐπειτα ἐταῖρα πρῶτον μὲν πόσον δαὶ ἀπολαμβάνοντας σκηνῶν τοὺς δορυφόρους τῆς βασιλικῆς σκηνῆς ἐπειτα εἰς τοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιάν, ὁποιοῖς δὲ τὴν ἀριστεράν, ἵππους δὲ τὴν δεξιάν, ὑποζυγίοις δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀριστεράν καὶ τὰλλα δὲ διετάκτει ὥστε εἰδέναι ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ χώραν καὶ μέτρον καὶ τόπον. (γ) Ὅταν δὲ ἀνασκευάζονται, συντίθῃσι μὲν ἕκαστος σκηνὴν οἷσπερ τέτακται γρῆσθαι, ἀνατίθενται δ' αὖ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια ὥσθ' ἡμᾶς μὲν πάντας ἔργοντες οἱ σκευαγωγοὶ ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἀγεῖν, ἡμᾶς δὲ πάντες ἀνατίθενται ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος. Ὅστω δὲ οὗτος χρόνος ἀρακεῖ μαζὶ τὴν σκηνὴν καὶ πάσας ἀνὰρῶσθαι. (δ) Ἀκούσας οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς. Καὶ περὶ τοῦ πεποιθῆσθαι δὲ τὰ ἐπιτιθεῖσθαι πάντα ἐν καιρῷ ὡς αὐτοὺς διατάκταται ἕκαστος τὰ ποικίλα καὶ διὰ τοῦτο οὗτος χρόνος ἀρακεῖ ἐνὶ τῇ μέτρῃ καὶ πᾶσι πεποιθῆσθαι. (ε) Ὅσπερ δὲ οἱ περὶ τὰ ἐπιτιθεῖσθαι θέραινοντες χώραν εἶχον τὴν προσέμουσαν ἕκαστος, οὕτω καὶ οἱ δορυφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν ἐπὶ ἡλίκῃ ἐκάστη ἐπιτιθεῖσθαι, καὶ ἔδωκαν ταύτην ὅποια ἦν, καὶ ἐπ' ἀναμνηστικὸν τὸν πάντας καταχωρίζοντο. (ς) Καλὴν μὲν γὰρ ἦν αἰετὸς ὁ Κύρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτιθεῖσθαι τὴν εὐθυμοσύνην ὅταν γὰρ τίς τοῦ εἰρητικοῦ, ὅλῳν ὅστιν ὅπου δαὶ ὁλοῦντα λαβεῖν πολλὸν δὲ ἐπὶ καλλίον ἐνόμει τὴν τῶν στρατιωτικῶν φυλῶν εὐθυμοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε δόξωσι οἱ καιροὶ τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσιμων καὶ μείζων τὰ σπέρματα ἀπὸ τῶν ὑποτιθεμένων ἐν αὐτοῖς ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παρρηγομένων πλείστον εἶναι τὰ κτήματα ὡςτα γινόμενα ἐν τοῖς πολεμικοῖς διὰ ταῦτα οὖν καὶ ἐπιμαρτυροῦντες τῆς εὐθυμοσύνης μάστιγα. (ε) Καὶ αὐτοὺς μὲν δὲ πρῶτον ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατατίθετο τοῦ στρατοπέδου, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐγγυρῶντες οὗτος ἐπειτα δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους ὅσπερ εἰσὶν περὶ ἑαυτοῦ εἶχε, τοῦτον δὲ ἐν κύκλῳ ἐγγόμενους ἱππίας τ' εἶχε καὶ ἀρματελάτας. (ς) Καὶ γὰρ τοῦτους ἐγγυρῶν ἐνόμει χώρας δεῖσθαι, ὅτι οὐκ ἀφ' ὧν ὅσους αὐτὸν πρόχαιρον ἔχοντες τούτων στρατοπεδεύονται, ἀλλὰ

re arbitretur, ad me veniat, et quidquid forte desiderat, accipiat. » Haec in hunc modum dicta fuerunt.

CAPUT V.

Cum autem res ita Babylone constitutas existimaret, ut etiam inde abesse posset, iter in Persiam parabat, ceterisque idem faciendum demonstrabat: ac postquam satis eorum habere se putaret, quibus opus sibi fore existimabat, Babylone movit. Nos autem et haec commemoraturi sumus, quam scilicet, numerosus cum esset exercitus, ordinate tum depositis impedimentis castra metaretur, tum vasis rursus collectis castra moveret, ceterisque se quo portaret loco dispoheret. Nam ubicunque castra rex habet, ibi quidem omnes qui circa regem esse solent, tentoris sibi collocatis tum astate, quam hieme militat. Stalim autem Cyrus hoc instituit, tentorium semper ita ligi ut orientem spectaret: deinde primum quanto intervallo a tabernaculo regio abesse satellitum tentoria deberet, constituit; tum locum dextrum illis, quibus esset mandata panis conficiendi cura, assignavit, his, qui obsoniis adparandis operam dabant, sinistrum; equis item dextrum, sinistrum jumentis ceteris: erant sic etiam descripta cetera, ut quisque stationem suam tum mensura tum loco nosset. Cum vero vasa colliguit, quisque vasa illa composuit, quorum ipsi assignatus est usus; ac rursum alii jumentis ea imposuit: quo fit, ut simul omnes impedimentorum vectores ad ea jumenta velant, quae suis vehendis sunt destinata; et simul quisque suis jumentis ea imponat. Ita tempus idem uni tabernaculo et omnibus tollendis sufficit. Eadem est vasa deponendi ratio. Praeterea singulis iam imperatum quid facere debeant, ut omnia necessaria simul parentur opportune: idcirco tempus idem et uni parti et omnibus parandi sufficit. Atque uti erat locus ministris singulis haec necessaria curantibus conveniens, sic et armati milites in metallatione castrorum locum illum habebant, qui armaturae culvis aptus esset, et quis is esset, norant, atque adeo universi cum se occupabant, ut minime de eo ambigerent. Nimirum Cyrus arbitrabatur etiam in familia praeclearum esse studium collocationis aptae: nam hoc modo si aliqua res quoniam indiget, plurimum est quo ire debeat, ut eam somat: sed multo pulchrius existimabat esse, militem tribus apte atque ordine dispoit, cum in usum rerum bellicarum quanto magis subite sunt temporis opportunitates, tanto gravioribus ab his oriatur offensivis, qui sagacitiam sua et tarditate eas sibi periculi alunt: per illos vero, qui mature adsunt, ea sibi videbat, quae bellicis in rebus quavis pretii sunt: his igitur de causis apte huius collocationis erat perstudiosus. Ac primus quidem ipse castrorum in medio se collocabat, quod is locus esset quum minutissimus: deinde circum se fidissimos quosque, sicut et alias conservaverat, habebat; atque his orbe facto proximi erant tum equites tum currum doctores. Etenim arbitrabatur his loco tuto esse opus, quod ita in castris agant, ut armia illis, quibus in hostem pagant, expedite uti non possint;

πολλὸν χρόνον θέονται εἰς τὴν ἱερήπλιν, αἱ μάλιστα χρηστέαις ἔσιν. (10) Ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ τὰ καὶ τῶν ἱππέων πλεῖστασι χώρῃ ἦν τοῖσιν δ' αὖ χώρῃ ἡ πρόσθεν ἦν καὶ ὀπίσθεν αὐτοῦ τὰ καὶ τῶν ἱππέων. (11) Ὀπίστας δὲ καὶ τοὺς τὰ μεγάλην γέφυραν ἔχοντας κύκλῳ πάντων εἶχεν ὥσπερ ταίρος, ὅπως καὶ εἰ δόει τὸ ἐνσκαυέσθαι τοὺς ἱππίας, αἱ μονιμώτατοι πρόσθεν ὄντες παρέχοντες αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὴν καθόπλισιν. (12) Ἐκἀπὸθεν δὲ αὐτῷ ἐν τάξει ὥσπερ οἱ ὀπλίται, οὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ τοξοὶ, ὅπως καὶ ἐκ νυκτῶν εἰ δόει τι, ὥσπερ καὶ οἱ ὀπλίται παρασκευασμένοι αἰσι παῖσιν τὸν εἰς γυῖρας ἰόντα, οὕτω καὶ οἱ τοξοὶ καὶ οἱ ἀκοντισταί, εἰ τινες προΐοντες, ἐξ ἑτοίμου ἀκοντίζοντες καὶ τοξοῦσιν ἐπὶ τῶν ὀπλιτῶν. (13) Ἐλθόν δὲ καὶ πρὸς πάντας αἱ ἀρχόντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς οἱ δ' ὑπερέβαινεν, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ σώφρονες ἴσασιν μὲν καὶ τῶν πλείστον τὰς οὐκασίας, μάλιστα δὲ τῶν ἐπικαυρίων, οὕτω καὶ τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τὰς τὰ χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων ἡπιστατοῦσι οἱ Κύρου ὑπερέβαινεν καὶ τὰ σημεῖα ἐγγίνωσκον ἃ ἐκαστοῖς ἦν ὥστε θεοῦ δόειτο Κύρος, οὐκ ἐλθόντες, ἀλλὰ τὴν συντομοτάτην ἔργ' ἐκαστον ἔθεον. (14) Καὶ διὰ τὸ εὐλακινῆ ἑκαστον εἶναι τὰ φύλα πολλὰ μᾶλλον ἢ ὅπλα καὶ ὅποτε τις εὐτακτοῖς καὶ εἰ τις μὴ πρότεροι τὸ προσταττόμενον. Οὕτω δὲ ἔχόντων ἡγεῖτο, εἰ τις καὶ ἐπιθόει νυκτὸς ἢ ἡμέρας, ὥσπερ ἂν εἰς ἀνέδραν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῖς ἐπιτοβήμενοις ἑμπίπτει. (15) Καὶ τὸ τακτικὸν δὲ εἶναι οὐ τοῦτο μόνον ἡγεῖτο αἱ τις ἐκτείνει φάλαγγας εὐπορίας δύναται ἢ βαθύνει ἢ ἐκ κέρματος εἰς φάλαγγα καταστήσει ἢ ἐκ δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ ἢ ὀπίσθεν ἐπιπράντων πολεμίων ὁρῶν ἐξελθῆναι, ἀλλὰ καὶ τὸ διασπᾶν ὅποτε δόει τακτικὸν ἡγεῖτο, καὶ τὸ τιθέναι γὰρ τὸ μέρος ἐκαστον ὅπου μάλιστα ἐν ἐσφαλῇ ἂν εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ ὅπου φθάσαι δόει, πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τακτικῷ ἀνδρὶ ἐνόμεζιν εἶναι καὶ ἐπαμειβεῖν τούτων πάντων ἐμαίως. (16) Καὶ ἐν μὲν ταῖς πορείαις πρὸς τὸ συμπίπτειν αἱ διατάττειν ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς τὰ πολλὰ ὥσπερ εἴρηται κατεχίμυζεν.

17. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι γίνονται κατὰ τὴν Μηδικὴν, τρέπεται ὁ Κύρος πρὸς Κυαζάρην. Ἐπεὶ δὲ ἡσπάζοντο ἀλλήλους, πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κύρος εἶπε τῷ Κυαζάρῃ ὅτι ὅλος αὐτῷ ἐξηγεμένος εἴη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀργῆναι, ὅπως ἔρχη καὶ ὅταν ἐκείνους ὀλῃ, εἰς οὐκεία κατὰγεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα ὅσα ἔβαινον αὐτῷ πολλὰ καὶ καλά. (18) Ὁ δὲ Κυαζάρης ταῦτα μὲν ἰδέχμετο, προσέειπε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στεφάνῳ τὸν χρυσοῦ καὶ φάλα φέρουσιν καὶ στραπὸν καὶ στολὴν Μηδικὴν ἢς θυσαντὶν καλλίστην. (19) Καὶ ἡ μὲν δὲ παῖς ἐσπεράνουν τὸν Κύρον, ὁ δὲ Κυαζάρης εἶπε· Δίδουμι δὲ σοι, ἔφη, ὦ Κύρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, ἔμην ὄσαν θυγατέρα· καὶ ὁ αὖς δὲ πατὴρ ἔφηκε τὴν τοῦ ἑμοῦ πατρὸς θυγατέρα, εἰς ἣς οὐ γένονται αὐτῇ δὲ ἴσθι ἢν οὐ πολλὰς παῖς ὥν ὅτε παρ' ἡμῶν ἦσθα ἐπιθνήσκου καὶ ὅποτε τὴν ἑρωτῆς αὐτὴν εἶναι γαμοῖτο, ὁλαγνὸν δὲ Κύρῳ

sed longo tempore ad aggressionem indigens, si quidem utiliter illa tractare vellet. Parte vero tum ipsas tum equitum dextra et leva pelastarum locus erat; sagittariorum tam ante quam post ipsum, et post equites. Gravis armaturae milites et qui scuta maiora gestabant suis omnibus circumdabatur, velut murum: ut si necesse esset equites armari et instrui, maxime statarii milites ante ipsos essent, tutumque spatium eis ad arma capiēda praebent. Et quemadmodum gravis armaturae milites, sic et pelastae et sagittarii somnum instructi capiebant; ut etiam noctu, si quid unus posceret, perinde ac gravis armaturae milites peruli sunt ad feriendos eos qui cominus invadunt, sic et sagittarii et jaculatores pro gravis armaturae militibus, si qui hostes accederent, prompte sagittis et iaculis suis uterentur. Praeterea certa quaedam signa praefecit omnes ad tabernacula habebant: ministri autem, non aliter ac in orbibus illi, qui frugi sunt et praedantes, plurimorum domos norunt, et eorum praesertim, quo interest nosse; sic, inquam, et Cyri ministri loca ducum in castris, et singulorum signa norant: adeo ut si aliquis opera Cyrus egeret, hunc illi non querebant, sed via quam maxime compendiarie ad unumquemque currebant. Et quia singulae nationes secreta, minimeque inter se confusae erant, multo etiam magis palebat, sive quis ordinis observans esset, sive qui, quod esset imperatum, non faceret: atque hoc modo cum essent comparati, futurum arbitrabatur, ut si quis vel noctu vel interdum suos adoriretur, in castra sua tanquam in insidiis adgrediendo incideret. Ac tacticum esse non id solum arbitrabatur, si quis extendere phalanges facile possit vel densare, vel de cornu in phalangem redigere, vel prout hostes conspexi fuerint dextrorsum, sinistrorsum, a tergo, recte eam explicare; sed etiam posse distrahere, cum necessitas postulat, pertinere ad aciei instruendae rationem putabat, ac partem quamlibet eo loco collocare, quo plurimum sit profutura; et accelerare cum opus est antevertere: haec omnia et huiusmodi aliter quidem ei viri qui strenuae aciei peritus esset, atque haec pariter omnia cura habebat: ac in hinc inde quidem semper ad id quod accideret aliter atque ordinis copulis pergebat; sed in meditatione castrorum peruenire illa, quam diximus, dispositione utebatur.

Cum autem progrediendo Medorum in regionem pervenissent, Cyrus ad Cyaxarem divertit. Cumque se mutuo complexi saluassent, primum Cyrus Cyaxari dixit, domum et curiam ei Babylone selectam esse; ut, cum eo etiam veniret, tanquam in sua divertere posset: deinde munera quoque alia permixta et insignia ei donavit. His Cyaxares acceptis filiam ad ipsum mittit, quae ei coronam auream, et armillas, et torquem, et Medicam vestem quam fieri potuit pulcherrimam adderebat. Et puella Cyrum coronabat: Cyaxares vero ait, hanc ipsam tibi, Cyre, uxorem trado, quae mea est filia: pater quoque tuus patris mei filiam uxorem duxit, qua tu natus es: atque haec illa est, cui tu puer innumerum, cum apud nos esses, more matris blandire: cumque interrogabatur ab aliquo, cuiusnam esset nuptura, Cyro se nupturam respondebat: addo nomine dotis

ἐπιβίωμαι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ φερὼν Μηδῆαν τὴν πῆκν' ὅσθι γὰρ ἔστι μοι ἄρῃον παῖς γνήσιος. (30) Ὁ μὲν οὖν οὐκ εἶπεν ὁ δὲ Κύρος ἀπακρίναντο, Ἀλλ' ὁ Κουζάρης, τὸ τε γένος ἑταῖον καὶ τὴν παῖδα καὶ τὰ δοῖρα· βούλομαι δὲ, ἔφη, σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ, καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταυτά σοι συνανέσθαι. Εἴπα μὲν οὖν οὕτως ὁ Κύρος, ὅμως δὲ τῇ παιδί πάντα ἑδωρήσατο ὑπόστα φέτο καὶ τῷ Κουζάρῃ χαρίζεσθαι. Ταῦτα δὲ ποιήσας εἰς Πέρσας ἐπορεύετο.

31. Ἐκεί δ' ἐπὶ τοῖς Περσῶν ὁρίοις ἐγένετο πορεύμενος, τὸ μὲν ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατέλειπεν, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς φίλοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, λαρεῖα μὲν ἔχον ὡς πᾶσι Πέρσαις ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἐστῆσθαι· δοῖρα δὲ ἦεν ὅσα μὲν ἔπρεπε τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, ὅσα δὲ ἔπρεπε ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις καὶ τοῖς ἑσπέραις πᾶσιν· ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαις καὶ Περσίονας ὅσπερ καὶ νῦν εἰς διδοῖν θάνατον ἀφ' ἡκεῖ καὶ βασιλεὺς εἰς Πέρσας. (32) Ἐκ δὲ τούτου συνέλαβεν ἡμεῖς τοὺς γεραιτέρους Περσῶν καὶ τὰς ἀρχάς, ὅσπερ τῶν μεγίστων κίρῳ εἰσιν· παρεκάλει δὲ καὶ Κύρον, καὶ Δαίεα τοῖαδε.

Ἄνδρες Πέρσαι καὶ σὺ, ὦ Κύρε, ἐγὼ ἀμεινότερος ὡμὴν εὐχόμενος εἶμι· ὡμὴν γὰρ βασιλεύω, σὺ δὲ, ὦ Κύρε, παῖς ἐμὸς εἰ. Δίκαιος οὖν εἰμι ὅσα γινώσκαι δοκῶ ἀγαθὰ ἀμεινότερος, ταῦτα εἰς τὰ μέγιστα λένειν. (33) Τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα ἡμεῖς μὲν Κύρον κῆρύσσοντα στράτευμα δόντες καὶ ἀρχοντας τούτου αὐτὸν καταστήσαντες, Κύρος δὲ ἡγούμενος τούτων σὺν τοῖς ἐκείλευς μὲν ἡμεῖς, ὦ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνδρώποσι ἐποίησεν, ἐνέμαχος δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάσῃ· καὶ ἐν στρατευομένοις τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πεπαιγμένους, τοὺς δὲ πολλοὺς μισθὸν καὶ τροφὴν παρεσχέμενος· ἱππικὴν δὲ καταστήσας Περσῶν πεποικίκα Πέρσαις καὶ πεδῶν εἶναι μετουσίαν. (34) Ἦν μὲν οὖν καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω γινώσκοντες, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν αἰτίαι ἀλλήλοισι ἔσονται· εἰ δὲ ὁ σὺ, ὦ Κύρε, ἐπαρῆς ταῖς παρούσαις τύχαις ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἀρχῆν ἐπὶ πλεονεξίᾳ ὥσπερ τὸν ἄλλον, ἡ ἡμεῖς, οἱ πολῖται, φρονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως καταλείβειν πειράσσεσθαι τούτων τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴστα ὅτι ἐμπεδὸν ἀλλήλοισι πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσονται. (35) Ὡς οὖν μὴ ταῦτα γίγνηται, ἀλλὰ τάχα δὲ, ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντες ἡμεῖς κοινῇ καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυρομένους συνέλθοιμεν, σὲ μὲν, ὦ Κύρε, ἦν τις ἐπιστρατεύεται γύρω Περσίδι ἡ Περσῶν νόμους διαστῆναι πειράσσει, βοηθήσειεν παντὶ θένει, ἡμεῖς δὲ, ὦ Πέρσαι, ἦν τις ἡ ἀρχὴ Κύρον ἐπιχειρῇ καταπαύειν ἢ ἀφίστασθαι τις τῶν ὑπογεγραμμένων, βοηθήσειεν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς καὶ Κύρῳ καθ' ἃς ἐν ἐπαγγέλλῃ. (36) Καὶ ἐγὼ μὲν ἂν ἐγὼ ζωῶ, ἐμὴ γίγνηται ἡ ἐν Πέρσαις βασιλεία, ὅταν δ' ἐγὼ τελευτήσω, ὅλῳν δὲ Κύρου, ἐάν τῃ. Καὶ ὅταν μὲν οὕτως ἀράκηται εἰς Πέρσας, ὅπως ἂν ἡμῖν ἔχῃ τούτων θένει τὰ ἱερὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπὲρ νῦν ἐγὼ θένω· ὅταν δ' οὕτως ἐκδύμῃς ἡ, καλέῃς ἂν οἶμαι ἡμῖν ἔχειν εἰ ἐκ τοῦ γένους ἢ ἂν δοκῇ ἡμῖν ἀριστος εἶναι, οὕτως δὲ τὴν θεῶν ἀποταλῶν. (37) Ταῦτα εἰπόντος ἡμεῖς οὐκ ἐνέδοξε

Mediam universam, nec enim nulli soboles sexus virilis ulla est legitima. Haec erant Cyaxaris verba: cui sic respondit Cyrus: Equidem, Cyaxares, et gravis laudo et puellam, et munera: sed in his, inquit, tibi de sententia patris ac matris adsentiri volo. Et quoniam haec ita Cyrus diceret, puellae tamen omnia donavit, quaecunque grata Cyaxari futura putabat. Atque his praestatis, in Persiam iter faciebat.

Cumque pergendo Persarum ad fines pervenisset, copias ibidem ceteras reliquit: Ipse cum amicis ad urbem confudit, animantes secum duceus, quae Persis universis tam ad sacrificia quam ad epulas sufficerent: munera ferebat etiam quae patri, matri, amicis ceteris dari deceret: et quae magistratibus, senioribus,isque omnibus, qui quocumque adpellantur, convenirent: praeterea cunctis in Persia viris ac feminis ac largiebatur, quaecumque solet hac etiam tempestate largiri rex, cum in Persiam venit. Deinde convocatis Cambyses Persarum senioribus, et illis magistratibus, penes quos illis rerum maximam potestas est, Cyrum etiam accessit, et in hanc sententiam dixit:

« Merito ego, Persae, tuque iidem Cyre, benevolentis vos complector utrosque: nam ut rex vobis sum, ita tu, Cyre, mihi filius es. Quomodo enim equum est, me, quaecumque animadvertere mihi videor in rem utriusque futura, in medium ea proferre. Quod enim attinet praeterita, vos Cyrum auxistis, cum exercitu tradidit illum etiam ei Imperatorem constitueritis: Cyrus ducis munere fungens, diis juvantibus, vobis quidem, Persae, apud omnes homines celebritatem nominis, et honorem per Asiam universam conciliavit: praestantissimos autem eorum, qui cum eo militarent, opulentos etiam reddidit: vulgo militum stipendia et victum paravit: quin et Persarum equitatu instituto perfecit, ut etiam loca plana et campestris Persae sibi vindicare possint. Itaque si deinceps etiam in hac sententia persistitis, multarum bonarumque rerum auctores invicem vobis eritis: sin autem vel tu, Cyre, praesenti felicitate adeo rerum statu elatos, perinde Persis Imperare tui cum capitatione commodi conhere, ut ceteris: vel vos, cives, potestatis huius invidi, imperium ipsi abrogare tentabitis, certo scitote vosmetipsos mutuo vobis in multis et praclaris rebus futuros impedimento. Quapropter ut haec non accidant, sed bona potius, visum est mihi, posteaquam rem sacram communiter feceritis, deoque fueritis testati, sic vobis parciscendum esse, ut tu quidem, Cyre si quis vel in terram Persidem copias hostiles ducat, vel leges Persarum convellere conetur, omnibus viribus opem feras: vos vero, Persae, si quis vel Cyrum imperio spoliare, vel eorum aliquis, qui ejus in potestate redacti sunt, delicere conetur, tum vobis ipsis tum Cyro, proci denuntiari, ambreniis. Atque dum equidem vitare, meum esto in Persas Imperium: verum ubi vivendi finem fecero, planum est, illud Cyri fore, si vivet. Et si quidem cum in Persiam veniet, pie feceritis si pro vobis hostilia cedet, quas ipse nunc cedit: ubi vero peragro uberis, recte vestra se res habebit, ut arbitror, si in ea familia nostra, qui vobis optimus esse videbitur, rem divinam perfecit. » Quae Cambyses cum

Κύριος τε καὶ τοὺς Περσῶν τιλοῖσι καὶ συνθέμενοι ταῦτα καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυράμενοι οὕτω καὶ νῦν ἐτι διαμένουσιν. ποιοῦντες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ βασιλεὺς. Τοῦτον δὲ πρᾶξιόντων ἀπείρι δὲ Κύρος.

καὶ ὁ δ' αὖτις ἐγένετο ἐν Μήδῳ, συνδύξαν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ γαμεῖν τὴν Κυράδου θυγατέρα, ἥς ἐτι καὶ νῦν λόγος ἐς παλαιὸν γενομένης. [Ἐνιοὶ δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἐγγαμνῶν ἀλλὰ γράφει ἂν καὶ παντάπασιν ἢ ἢ παῖς.] Ἰνέμας δ' εὐθὺς ἔχων ἀναεύρυνεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7.

CAPUT VI.

Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἦν, ἰδοὺς αὐτὸν σατραπὴς ἦδη πέμπιν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. Τολῶ μέντοι ἐν ταῖς ἄκρας φρουράρχους καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν κατὰ τὴν χώραν φυλακῶν ὡς ἄλλοι ἐκ αὐτοῦ ἀδελφοὶ ἀκούοντες ταῦτα δὲ προσερχοῦντο ἐνδοῖν ὅπως αἱ τῶν σατραπῶν ὑπὸ πλούτου καὶ πλήθους ἀνθρώπων εὐφροσύνη καὶ ἐπιχειρήσει μὴ παύσασθαι, εὐθὺς ἀντιπάλους ἔχει ἐν τῇ χώρῃ. (α) Ταῦτ' οὖν βουλόμενος πρᾶξαι ἔγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπακροῦς καὶ ἀποκριτέον, ὅπως εἰδείεν ἢ οἳ ἱσταντο ἰόντες ἡννομεῖν γὰρ οὕτω ῥῆον φέρειν ἂν αὐτοῖς· ἐπεὶ δὲ καταστῆναι τὴν ἀρχὴν καὶ αἰσθάνονται ταῦτα, χαλεπῶς ἐν ἰδοῦσαν αὐτὸν φέρειν, νομίζοντες δι' ἐκείνων ἀπιστίαν ταῦτα γενέσθαι. (β) Οὕτως δὲ συλλέξας λέγει αὐτοῖς τοιαῦτα.

Ἄνδρες φίλοι, εἰσὶν ἡμῖν ἐν ταῖς κατεστραμμέναις πόλεσι φρουροὶ καὶ φρουράρχαι, οὓς τότε κατελίπομεν καὶ τοὺς ἐγὼ προστάξας ἀπὸ τῶν ἄλλων μὲν μηδὲν πολυπραγμασθῆναι, τὰ δὲ τάχιστα διασώζειν. Τοὺς μὲν οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς διατεφύλακται τὰ προσκεχθέντα· ἄλλους δὲ σατραπίας πέμψαι μοι δοκεῖ, ὅτινας ἀρροῦσι τῶν ἐνοικούντων καὶ τὴν βασιμὴν λαμβάνοντας τοὺς τε φρουροὺς διώσουσι μετὼν καὶ ἄλλοι τελέσουσιν ὅτι ἂν εἴρῃ. (γ) Δοκεῖ δὲ μοι καὶ τῶν ἐνθάδε μενόντων βυθῶν, οὓς ἂν ἐγὼ πράγματα παρέχω πέμπων πρᾶξοντάς τι ἐπὶ ταῦτα τὰ ἔθνη, χώρας γενέσθαι καὶ οἰκοῦν ἐκεῖ· ὅπως διαμοροῦνται τε αὐτοῖς δεῦρο, ὅταν τε ἴωσιν ἐκείσε, εἰς οἰκίαν ἔρξονται κατὰ γένος. (δ) Ταῦτα εἶπα καὶ ἔδωκε πολλοῖς τῶν φίλων κατὰ πάσας τὰς κατεστραμμένας πόλεις οἰκοῦν καὶ ὑπεκδοῦν καὶ νῦν εἰσὶν ἐτι τοὺς ἀπογόνους τῶν τότε λαβόντων αἱ χώραι καταμειώσουσι ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῇ· αὐτοὶ δὲ κηκοῦσι παρὰ βασιλεῖ. (ε) Δεῖ δὲ, ἔφη, τοὺς ἰόντας σατραπίας εἰ ταύτας τὰς χώρας τοιοῦτος ἡμῶς σκοπεῖν ὅτινας ἔτι ἂν ἐν τῇ γῇ ἐκείνῃ καλὴν ἢ ἀγαθὴν ᾖ, μακρὴν ὡς καὶ ἀπὸ ἀποπέμπειν, ὥς μετὰ γένος καὶ οἱ ἐνθάδε ὅπως τῶν πανταχοῦ γιννομένων ἀναθῶν καὶ γὰρ ἦν τί ποτ' εἰδὼν γέννηται, ἡμῖν ἴσται ἀμυνέσθαι. (ς) Ταῦτ' εἰπόντων τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον, ἔπειτα δὲ οὓς ἐγγίνωσκε τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς ἰσχυροῖς ἐνθυμούμενος ἵνα, ἐκλεξαίμενος αὐτῶν τοὺς δοκούντας ἐπιτηδεύοντες εἶναι ἐκείνῃ σατρα-

protulisset, eadem tom a Cyro, tum a Persarum magistratibus, decreto communi facto, sunt adprobata: et quemadmodum id temporis hanc pacti sunt deoque contestati, sic et Persarum et rex inter se constanter eodem hoc etiam tempore observant. Atque his rebus peractis, Cyrus discessit.

Cumque in Medium pervenisset, de patris matrisque sententia Cyaridis filiam uxorem ducit: quam etiam nunc perhibent fuisse persulchram. (Nonnulli autem scriptores historiarum aiunt, matris cum eo sororem fuisse nuptam: verum ea virgo fuisse omnino tunc anus.) Nuptiis celebratis, mox cum ea discessit.

Cumque esset Babylone, visum est ei satrapas jam mittendos esse ad nationes in ditiorum redactas. Presidiorum vero magistrum in arbitris, et tribunos eorum pulsum, qui per regiones in exubis erant, aliter, quam sibi, parere volebat: atque hanc illa prospicebat, cum cogeret eo pacto futurum ut, si quis satraparum opibus et hominum multitudine fretus insolenter se gereret, imperiumque delectare niteretur, mox adversarius in ipsa regione haberet. Hinc igitur facere cum vellet, primum convocandos iudicabat principes quos commodum esset, remque his prius exponendam, ut quas ob causas mitterentur illi, qui mittendi essent, scirent: nam hac ratione laturos illi requiribus animis arbitrabatur. Sin prefectus aliquis jam constitutus esset, atque hunc debere animadvertere, graviter laturos arbitrabatur, veluti existimantes hanc ideo fieri, quod fides sibi non haberetur. Itaque convocatis illis, huiusmodi quendam loquens est:

« Sunt nobis, amici, subactis in verbis et presidiorum milites et eorum prefecti, quos tunc reliquimus: atque his ego discedens precepti nihil ut aliud curiose instituerent agere, sed munitiones et castella tuerentur. His equidem magistratum non addimur, cum praeclare quoque ipsis erant mandata conservant: verum illi mihi satrapae mittendi videntur, qui regionem incolis pensant, acceptoque tributo, tum presidiorum militibus stipendium persolvant, tum quicquid praeter eas necesse fuerit, perficiant. Etiam mihi videtur, illis, qui e vobis hic digni, et quibus ego negotia impono, dum ad obeunda quaedam munera ad istas nationes eos mitto, istis et agros et aedes assignandas esse, ut et tributum huc illis adferatur, et cum eo venerit, suas in aedes possint divertere. » Hanc cum dixisset, multis ex amicis in omnibus subactis urbibus donabat aedes et quos parentes haberent: atque hac etiam tempestate posterorum eorum, qui hanc illa consequuti sunt, in agrorum, quorum alii alia in regione aut sunt, possessione permanent: ipsi vero apud regem habitant. « De satrapis autem, inquit, ad regiones illas mittendis, ut ejusmodi sint vobis videndum est, qui meminerint hanc etiam mittendum esse quicquid in quavis solo pulchri habere fuerit: ut etiam non qui hic manemus omnium honorum, quae ubique proveniunt, participes simus: nam si quid usquam rei terribilis existat, illi nobis propiciandum erit. » Haec loquens, finem tunc dicendi fecit: ac deinde, quos ex amicis animadvertere eundem cupidos, secundum condiciones propositas, habito delecto, eos qui maxime viderentur idonei,

πας εἰς Ἀραβίαν μὲν Μεγάβυον, εἰς Καππαδοκίαν δὲ Ἀρταβάν, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν μεγάλην Ἀρταξάμαν, εἰς Λυδίαν δὲ καὶ Ἰωνίαν Χρυσηντάν, εἰς Καρίην δὲ Ἀδοσίον, ὅντες καὶ ζῶντες, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν παρ' Ἑλλάσποντον καὶ Αἰολίδα Φαρναύζον. (8) Κιλικίας δὲ καὶ Κύπρου καὶ Παρλαγόνων οὐκ ἐπαμείβεσθαι σατράπας, οἳ ἐκόντες ἐδόκουν συστρατεύεσθαι ἐπὶ Βαβυλῶνα· δεσμοὺς μάλιστα συνέταξεν ἀποφθεῖναι καὶ τούτους. (9) Ὡς δὲ τότε Κύρος κατεστράφητο, οὕτως ἐστὶ καὶ νῦν βασιλεὺς εἶναι αἱ ἐν ταῖς ἁγαῖς φυλακαὶ καὶ οἱ χιλιάρχοι τῶν φυλακῶν ἐκ βασιλείας εἰσι καθεστρατοὶ καὶ παρὰ βασιλεὶ ἀποπεργαμμένοι. (10) Προΐει δὲ πᾶσι τοῖς ἐκπεπονημένοις σατράπαις, ὅσα αὐτὸν ἑωυτοὺς ποιοῦντα, πάντα μιμνήσθαι· πρῶτον μὲν ἱππέας καθιστάμεν ἐκ τῶν συνεποπονημένων Περσῶν καὶ συμμέλιχας καὶ ἀρματελάτας, ὅσους δ' ἂν γῆν καὶ ἀρχαία λαβόντες, ἀναγκάζειν τούτους ἐπὶ θύρας εἶναι καὶ σωφροσύνης ἐπιμελουμένους παρελθόντων αὐτοῦ τῷ σατράπῃ χρῆσθαι, ἥν τι δέχεται παιδεύειν δὲ καὶ τοὺς γιγνομένους παῖδας ἐπὶ θύραις, ὡς περ παρ' αὐτῶν· ἐξάγειν δὲ ἐπὶ τὴν θύραν τὸν σατράπην τοὺς ἀπὸ θυρῶν καὶ ἀσχεῖν αὐτὸν τι καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τὰ πολυμικρά. (11) Ὅς δ' ἂν ἔμοι, ἐρη, κατὰ λόγον τῆς δυνάμεως πλείστα μὲν ὄργανα, πλείστους δὲ καὶ ἀρίστους ἱππεῖς ἀποδοιχαί, τούτων ἔγωγ ὡς ἀγαθὸν ἐξυμμεχον δὲ καὶ ὡς ἀγαθὸν συμμέλικα Πέρσης τι καὶ ἔμοι τῆς ἀρχῆς τιμῆσω. Ἐκείσιν δὲ παρ' ἑωυτοῦ καὶ ἑβραῖς ὡς περ παρ' ἔμοι οἱ ἀρίστοι προτετιμημένοι, καὶ τράπεζα, ὡς περ ἡ ἐμὴ, τρέψουσι μὲν πρῶτον τοὺς οἰκίας, ἔπειτα δὲ καὶ ὡς φίλους μεταδίδωμι ἱκανοὺς κικροσμημένῃ καὶ ὡς τὸν καλὸν τι ποιοῦντα κατ' ἡμέραν ἐπιτηδεύειν. (12) Κτεθεὶς δὲ καὶ παραδείσους καὶ θηρία τρέφει, καὶ μή τι αὐτοῖς ποιεῖ σὺν πόνοι οἷον παραθῆναι μή τι ἱπποὺς ἀγυμνάστας γόρτον ἐμβάλλει· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην ἔγωγ εἰς ὃν ἀνθρωπίνῃ ἀρετῇ τὰ πάντων ἑωυτοῦ ἀγαθὰ διασκεῖν, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν ὄντα σὺν ἀγαθοῖς τοῖς παρ' ἑμοῦ ἑωυτοῦ ἐπικουρῶν εἶναι, ἑωυτὸν δὲ ἑωυτοῦ αὐτοῦ ἀγαθοῦ ὄντος σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μετ' ἑωυτοῦ ἐμὸν συμμέλικον εἶναι. (13) Βουλομένη δ' ἂν ἑωυτὴ καὶ τοῦτο κατανοῇσθαι ὅτι τούτων ὧν νῦν ἐμὴ παρακαλιόμαι οὐδὲν τοῖς δούλοις προστάτω· ἂν δ' ἑωυτὴ φημι χρῆναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ αὐτοὺς περὶ ὅμαιμι πάντα πράττειν. Ὡς περ δ' ἔγωγ ἑωυτὴ καλεῖται ἐμὲ μιμνήσθαι, οὕτω καὶ ἑωυτὴ τοῖς ἐμὲ ἑωυτοῦ ἀρχαῖς ἔχοντες μιμνήσθαι ἑωυτὴ διδάσκειν.

14. Ταῦτα δὲ Κύρος οὕτω τότε ταῖς ἀντοῖς ἐστὶ καὶ νῦν τοῖς αὐτοῖς τρόποις πᾶσι μὲν αἱ ἐπὶ βασιλεὶ φυλακαὶ ἑωυτοῦ ἀποφθεῖνται, πᾶσι δὲ αἱ τῶν ἀργούντων θύραι ἑωυτοῦ ἀποφθεῖνται, πάντες δὲ οἱ οἰκοὶ καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ἑωυτοῦ οἰκοῦνται, πᾶσι δὲ οἱ ἀρίστοι τῶν παρόντων ἑβραῖς προτετιμῆνται, πᾶσι δὲ αἱ πορείαι συνετιμῆνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶσι, πᾶσι δὲ συνετιμῆνται πολλὰ πρᾶξις ἀλλοῦς ἐπιστάταις.

(15) Ταῦτα δ' εἰπόν ὡς χρὴ ποιεῖν ἑκάστους καὶ δύνανται ἑκάστω προσφίει ἐξέπειν καὶ προΐπειν ἅπασιν πα-

satrapas misit, in Arabiam, Megabyzum : in Cappadociam, Artabalam : in Phrygiam magnam, Artacanum : in Lydiam atque Ioniam, Chrysanthan : in Carium, Adasium, quem ipsi petierant : in Phrygiam, quae propter Hellespontum sita est, et Asolidem, Pharnuchum. Ciliciae vero, et Cypro, et Paphlagonibus satrapas Persicos ullos misit, quod ultro vis essent adversus Babylonem ejus signa sequuti : sed tamen his etiam tributa indixit addenda. Ut autem Cyrus tum temporis constituit, sic etiam nunc arcium praesidia regis in potestate sunt, et praesidiariorum tribunia rege-constituntur, et apud regem descripti census eorum exstant. Praeterea satrapis omnibus, quos emittebat, edixit, ut omnia, quaecumque se facere viderent, ea ipsi imitarentur : primum equites et currum agiliores ex illis Persis ac sociis qui comitarentur ipsos, instituerunt : quicumque vero agros et palatia consequuti essent, eos ad frequentandam portam cogerent, utique temperantiae studiosi, satrapae scmet utendos exhiberent, si quid usus posceret : etiam liberos, qui eis nascerentur, ad portam educaret et instituerent, quemadmodum apud ipsam fieret : iidem satrapas, quos habere, ret ad portam, venatum educere debere, ac tum se tum suos ad res bellicas exercere. « Qui autem miles, aut ratione potestatis suae curras plurimos, plurimos etiam praestantissimosque equites efficeret, hunc ego, tanquam egregium belli socium, et tanquam praeclearum custodie imperii tum Persici tum mei adiutorem, honoribus ornabo. Sint apud vos etiam sessionibus, primis atque apud me, viri praestantissimi praeter ceteris honorati : sit et mensa, quae sitis et mea, primum domesticis alit ; deinde sal bene instructa tum ad impediendum amicit, tum ad honorum illi exhibendum, qui singulis in dies aliquid praecare garet. Etiam septa vobis hortorum suntu, ac feras alite, nec ipsi unquam labore nullo praecedente citum vobis adposite, neque pabulum equis non exercitiis obijete : non enim fieri poterit, ut unus ego virtute humana vestrum omnia bonis torar ; sed necesse est ut ipse, streuorum me prebendo, cum viris fortibus a me mittendis, vobis auxilio sim ; ac vos iidem viros esse fortes oportet, et cum vestris, qui et ipsi fortes sint, belli miles socios et adiutores esse. Velim hoc etiam consideretis, nihil me horum, ad quae jam vos cohortor, servis imperare : et quae vobis faciendi esse aut, haec imperet exsequi omnia studeo. Denique ut vos ego me imitari jubeo, sic etiam vos illos, qui vestro cum imperio magistratus habent, ad vos imitandos instituo. »

Atque hac uti tum Cyrus instituit, sic etiam hodie cuncta regni imperio subjecta praesidia custodiunt, et omnes magistratum portae officiose pari ratione frequentant, omnesque tum ample tum exiguae domas simili modo administrantur : omnes ex illis, qui adsumt, praestantissimi sessionibus honoris ergo supra ceteros ornantur ; omnia itinera eodem modo instituantur, perque paucos praefectos res multae brevi compendio curantur. His indicatis, quemadmodum se gerere singuli deberent, ac manu militum cuique data, sic eos dimisit, ut praedicaret universis, pararent

ρσκαυδίζεσθαι ὡς εἰς νέοντα στρατεύας ἰσομήνης καὶ ἐπιδείξοντας ἀνδρῶν καὶ ὅλων καὶ ἱππῶν καὶ ὀρμίστων.

16. Κατενόησαν μὲν δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ Κύρου κατάρξαντος, ἃ φασί, καὶ νῦν ἐπὶ διαρμένῃ ἐροῦναι γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐναυτὸν αἰεὶ στρατεύματα ἔχων, ὡς ἦν μὲν τις τῶν στρατηγῶν ἐπικουρίας δέχεται, ἐπικουρῇ, ἣν δὲ τις ὑβρίζῃ, σωφρονίζῃ, ἣν δὲ τις ἢ δαρμῶν φορὴς ἀμαλῇ ἢ τῶν ἐνέικων φυλακῇ ἢ ὅπως ἢ χιῶνα ἐμάρξῃ ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων παραλίπῃ, ταῦτα πάντα κατευτραπέλῃ, ἣν δὲ μὴ δύνῃται, βασιλεὶ ἀπαγγέλλῃ ὃ δὲ ἀκούων βουλευέται περὶ τοῦ ἀπακούοντος. Καὶ οἱ πολλὰκις λεγόμενοι ἐπὶ βασιλέως νόμοι καταβαίνει, βασιλέως ἀεὶ δόρυ, βασιλέως ἀφθάλμιος, καὶ ἐνίστοι οὐκ ἐκρινόμενοι, οὗτοι τῶν ἐρῶντων εἰσὶν ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ἐπὶ μὲν ἐν βασιλέως καλεύῃ.

17. Κατενόησαν μὲν αὐτοὶ καὶ ἄλλο μηχανήματα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ᾤσθοντο καὶ τὰ πομπῶν ἀπέρχοντα ὅπως ἔχοι. Σκεπόμενος γὰρ πόσῃ ἀν' ὁδὸν ἱππὸς κατανύται τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος ὥστε διαρκεῖν, ἐποίησαν το ἱππῶνας τοσούτων διαλείποντας καὶ ἱπποὺς ἐν αὐτοῖς κατέστησε καὶ τοὺς ἐπιμαρμένους τούτους, καὶ ἀνδρᾶ ἐπ' ἕκαστον τῶν τόπων ἔταξε τὸν ἐπιτηδεύοντα παραδίδεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπεφικνότητας ἱπποὺς (καὶ ἀνθρώπους) καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλῆς. (18) Ἔστι δ' ὅτι οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἵστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλιῳ τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. Τούτων δὲ οὕτω γεγονότων φασὶν τινας ἄλκτον τῶν γεγενημένων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύειν αἱ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων πεζῇ πορείῃ οὕτῃ ταχέστα, τοῦτο εὐδην. Ἀγαθὸν δὲ ὡς τάχιστα ἕκαστον αἰσανόμενον ὡς τάχιστα ἐπιμαρμεύειν.

19. Ἐπεὶ δὲ περιῶλθεν ὁ ἐναυτὸς, συνήγειρε στρατὸν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς αὐτὰ μὲν ἱππῶν μυριάδας, εἰς διαγυῖα δὲ ὄρματα δρακονόφωρα, πεζῶν δὲ εἰς μυριάδας ἑξήκοντα. (20) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεσκεύαστο αὐτῷ, ὅρμα δὲ ταύτην τὴν στρατείαν ἐν ᾧ λέγεται καταστρέφασθαι πάντα τὰ θινῆ βουα Συρίαν ἐκβαίνει οἰκίᾳ μέχρι Ἐρυθρᾶς θαλάττης. Μετὰ δὲ ταῦτα ἢ εἰς Αἰγύπτου στρατεία λέγεται γενέσθαι, καὶ καταστρέφασθαι Αἰγύπτου. (21) Καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν ὤρizen αὐτῷ πρὸς ἑω μὲν ἢ Ἐρυθρὰ θαλάττα, πρὸς ἀρκτον δὲ ὁ Εὐεῖνος πόντος, πρὸς ἰσημερινὸν δὲ Κύπρος καὶ Αἰθιοπία, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. Τούτων δὲ τὰ πέρατα τὰ μὲν διὰ θαλάσσης, τὰ δὲ διὰ ψύχους, τὰ δὲ διὰ ὕδατος, τὰ δὲ δι' ἀνδροῖαν διορίζεται. (22) Αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ τούτων τὴν διαίταν ποιούμενος τὸν μὲν ἀμρὶ τὸν χειμῶνα χρόνον διήγεν ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ τὰς μῆνας αὐτῇ γὰρ ἀλεινὴ ἢ χιῶνα τὸν δὲ ἀμρὶ τὸ ἔαρ τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἀμρὶ τὸν θέρος δύο μῆνας ἐν Ἐκβατάνοις οὕτω δὲ ποιούνη αὐτὸν λέγουσιν ἐν ἐκρινῇ θαλπει καὶ ψύχει διὰ-

se, quod suscipienda in annum proximum esset expeditio, et lustrandi milites, arma, equi, currus.

Hoc etiam ab ancipite Cyro profectum, ut alunt, nunc quoque servari animadvertimus: obit quispian satrapas ditioris Persiae cum exercitu singulis annis: qui, si satraparum aliquis insolenter auxilium, ferat ei auxilium: si quis insolenter se gerit, eum sanam ad mentem revocat: quod si quis vel tributa conferenda, vel incolae custodiendos, vel agrum colendum minus diligenter curet, vel aliquid aliud ex his quae sunt imperata praetermittat, haec ille corrigat omnia: si vero nequeat, regi denuntiet: is ubi rem audit, de eo, qui apertum imperio se petulanter gerit, deliberat: ac si sarpeumero, de quibus dicitur, regis filius descendit, regis frater, regis oculus, circitores illi sunt, licet aliquando non conspiciantur: nam unusquisque horum a coepta via defleat unde eoque rex jubet.

Etiam aliud quiddam excoxisse Cyrus cognovimus, quod ad magnitudinem imperii pertinet, unde celeriter intelligeret, qui etiam rerum longe remotarum status esset. Cum enim considerasset, quantum itineris equus agitatione diurna conficere viribus integris posset, equorum stadia parari curavit, quae tantumdem distarent, et in his equos constituit, cum illis qui eorum curam gererent: ordinavit et quolibet loco quendam, qui tum ad recipiendum literas adiat, tum ad tradendum eas aliis idoneus esset: quique defatigatos equos et homines exciperet, se alios mitteret recentes. Atque hoc in itinere ne nocta quidem interitum cessare eos dicitur, sed quanto diurno succedere nocturnum. Quae cum ita sunt, ahant nonnulli gruum volatu celerius iter istos huiusmodi conficere: quod si vere non dicitur, saltem hoc manifestum est, omnium pedestrium itinerum, quae homines conficiant, hoc velocissimum esse. Bonum est autem, ut quamprimum aliquid animadvertitur, etiam cura quam celerrime adhibeatur.

Postquam aemosa praeterisset, Cyrus exercitum Babylonem coegit, habuisseque fertur ad centum viginti equitum milia, currus falcatos his mille, peditem milia sexcenta. Quo adparatu facto, expeditiorem illum suscepit, quia nationes universas sibi subiecisse dicitur, quae ab ingressu Syriae ad Mare rubrum usque sedes suas habent. Postea suscepta in Aegyptum fertur expeditio, quia Aegyptum subegerit. Atque adeo deinceps imperium Cyri terminabat ad orientem, Mare rubrum: ad septentrionem, pontus Euxinus: occidentem versum, Cyprus et Aegyptus: ad meridientem, Aethiopia. Harum autem regionum extremi fines, partim ob calorem, partim propter frigus, partim propter aquam, partim ob aquae inopiam sunt propemodum inhabitabiles. Ipse cum in harum medio viveret, hiberno tempore septem menses Babylone degebat: ista quippe regio tepida est: verno, tres menses Susia: Ipsa aestate vigente, menses duos Ecbatania: quod quia faceret, semper in calore frigoreque

γαν ἀέ. (38) Οὗτος δὲ δίδεικται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀνθρώποι ὡς πᾶν μὲν ἄνθρωπος μενοεικταιν ἰδοῦναι, εἰ μὴ Κύρου πέμψαν ὅτι καλὸν αὐτοῖς ἐν τῇ χώρα ἢ φύσει ἢ τρέφεται ἢ τεχνῶν, πᾶσι δὲ τοῖς ὡς αὐτοῦ, πᾶσι δὲ ἰδιώτης πλούσιος ἐν ὅτῳ γενέσθαι, εἰ τὸ Κύρου χαρίσται· καὶ γὰρ ὁ Κύρος λαμβάνει παρ' ἐκείνων ὅν ἀφῆκταιν εἶχον οἱ διδόντες ἀνταδίδου ὅν σπανίζοντες αὐτοῖς ἀποσπῶντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Οὗτος δὲ τοῦ αἰώνος προεχρηματός, μάλα δὲ προσφύτης ὅν ὁ Κύρος ἀφικνῶνται εἰς Πέρσας τὸ ἔβδωμον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ παλαιὰ δὲ ὥστερ αἰὼς ἐταλευτήσαν αὐτῶν· ὁ δὲ Κύρος θύει τὰ νομιζόμενα ἱερὰ καὶ τοῦ χοροῦ ἡγήσαστο Πέρσας κατὰ τὰ πατέρα καὶ τὰ δῶρα πᾶσι διδόντων ὥστερ εὐδοῖναι. (1) Κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ ὄνταρ εἶδε τοῖνδε. Ἐβόλῃ αὐτῶν προσελθὼν ἀρεῖταιν τις ἢ κατὰ ἀνθρώπων εἰπεῖν, Συσταλίζου, ὃ Κύρε ἤδη γὰρ εἰς θεὸς ἔπει. Τοῦτο δὲ ἰδὼν τὸ ὄνταρ ἐξηγήσθη καὶ σχεδὸν ἰδοῦναι εἰδέναι ὅτι τοῦ βίου ἡ τελευταὴ παρὰ. (2) Εἶδὼς οὖν λαβὼν ἱερὰ ἐβου δὲ τὰ πατέρα καὶ ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἐπὶ τῶν ἁερων, ὡς Πέρσαι θύουσιν, ὡς ἐπυχεῖται, Ζεὺ πατρίῳ καὶ Ἥλιῳ καὶ πάντες θεοί, δέχεται τὰ καὶ τελευταῖα πολλῶν καὶ καλῶν πράξεων καὶ χαριστήρια καὶ ἐσχηματῆ μοι καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἐν οὐρανίῳ συμμεῖν καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν ἡμέραις 4 τ' ἐγγὺν ποιεῖν καὶ 8 οὐκ ἐγγὺν. (3) Ἄλλῃ δ' ἡμῶν χάρις ὅτι κατὰ ἐγγύς τῶν τῶν ἡμετέρων ἐπιμελλεῖται καὶ οὐδὲ πᾶσι ἐπὶ ταῖς αὐτοῦ ταῖς ἐν ἡμετέροις ἐπὶ ἡμετέροις. Αἰτοῦμαι δ' ἡμῶς δοῦναι καὶ νῦν παῖσι μὲν καὶ γυναῖκα καὶ φίλους καὶ πατρίδα εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ εὐδαιμονίαν αἰὼνα διδοῦναι τοῖνδε καὶ τελευταῖν δοῦναι. (4) Ὅ μὲν δὲ τοιαῦτα ποιήσας καὶ οὐκ ἐπὶ ἰδὼν ἀναπαύσασθαι καὶ κατεκλῆθη. Ἐπεὶ δὲ ἔρα ἦν, οἱ ταταγμένοι προσόντες λούσασθαι αὐτὸν ἐκλυσαν. Ὅ δ' ὤλεγον ἐπὶ ἡλίῳ ἀναπαύοντο. Οἱ δ' αὖτε ταταγμένοι, ἐπὶ ἔρα ἦν, δεῖπνον παρεβίβαν· τῷ δὲ ἡ ψυχὴ οἶτον μὲν οὐ προσέει, διὲν δ' ἰδοῖναι, καὶ ἔπειν ἡλίῳ. (5) Ὡς δὲ καὶ τῇ ἑσπερίῃ συνέβαινεν αὐτῶν ταῦτα καὶ τῇ ἑσπερίῃ, ἐκάλει τοὺς παῖδας· οἱ δὲ ἔσχεον συνακαλουμένους αὐτῶν καὶ ὄντες ἐν Πέρσας· ἐκάλει δὲ καὶ τοὺς φίλους καὶ τὰς Περσῶν ἀρχάς παρόντων δὲ πάντων ἔρχετο τοῖνδε λόγῳ.

α. Παῖδας ἐμοὶ καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἐμοὶ μὲν τοῦ βίου τὸ τέλος ἤδη παρσῶν ἐκ πολλῶν τοῦτο σπῆρας γιγνώσκων ἡμῶς δὲ γρή, ὅταν τελευταῖα, ὡς περὶ εὐδαιμονίας ἐμοῦ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. Ἐγὼ γὰρ πᾶσι τὸ ἄν τὰ ἐν πατρί νομιζόμενα καλὰ δοῦναι κακὰ ποιεῖν, ἐπεὶ τὸ ἡλίῳ, τὰ ἐν νεανέσκῳ, τελείῳ τε ἀπὸρ γενόμενος τὰ ἐν ἀνδραῖν· σὺν τῷ χρόνῳ τε παρόντι ἀπὸ συναυξανόμενῃ ἐπιγυγνώσκων ἰδοῦναι

verno vitam egisse dicitur. Erat autem ea hominum erga ipsum affectio, ut natio quavis deterior videretur esse conditione, si non Cyro mitteret quodvis ipsius egregium in regione sua vel nasceretur, vel aleretur, vel arte perficeretur: itidem quavis urbs; et quisvis homo privatus opulentum se arbitrabatur, si quid Cyro gratificaretur: nam Cyri a singulis accipiens ea, quorum copiam illi, qui dabant, haberent, vicissim eis largiebatur ea, quorum ipsos inopes esse animadverteret.

CAPUT VII.

Postquam hoc modo aetate provecitiori Cyrius esse coepisset, admodum senex vice jam septima, et quo imperium adeptus erat, in Persiam venit. Quo tempore tum pater tum mater ipsius iamdudum, cum credi par est, e vivis excesserant: hic Cyrus sacrificia statuta fecit, ex insulato patrio chorum Persarum duxit, et pro more manera in omnes distribuit. Conspiciens autem in regia, somnium huiusmodi vidit: accedere quispiam ad ipsum visus est, humana specie augustior, qui diceret, Para te, Cyre: nam ad deos iam iturus es. Hoc somnio viso, excitatus est, propeque scire videbatur, vixit sibi finem adesse. Quamobrem sumptis mox hostiis, Jovi patrio, et Soli, et diis ceteris in summis montium jugis, qui Persis sacrificantibus mos est, rem divinam fecit, et huiusmodi ausus est precatione: «Jupiter patrie, tuque Sol, ac vos dii universi, accipite haec sacra, quibus et multis praeclearisque actionibus finem impono, et gratias vobis ago, quod mihi tum in sacrificiis tum signis coelestibus, tum auguriis, tum omni rebus significastis, quae vel facienda vel omittenda erant. Magnas etiam vobis gratias ago, quod et ipse curam de me vestram agnovimus, et nunquam me rebus prosperis supra conditionem humanam extulim. Rogo autem vos, ut nunc quoque liberis, uxori, amicis, patrie felicitatem largiamini: mihi vero peto, ut quale concessistis aetum, talem etiam exitum detis. His precatis cum domum revertisset, quieti se dare decrevit, et decubuit. Postquam tempus ita posceret, accedunt ii, quibus hoc erat negotii datum, atque ut lavet, hortantur. Suscipit ille se quiescere dicebat. Itidem illi quibus id erat negotii datum, cum tempus esset, eorum ipsi adponunt: at Cyri animos non ille quidem cibum admittebat, sed sitire videbatur, atque adeo cum voluptate bibit. Eadem illi cum aliter atque item tertio die accidissent, filios accessit; qui fere tunc cum sequenti, in Persia debebant. Accessit et amicos et Persarum magistratus; qui jam universi cum adessent, huiusmodi orationem exiit: «Iustis modo, mihi illi, ac vos omnes qui adestis, vitam meo finis: ex multis id quidem indicis certo cognosco: vos vero ubi vitam cum morte commutavero, de me tanquam beato, et dicere omnia et facere oportet. Nam et cum puer essem, eorum, qui in aetate puerili praefracta existimantur, fructum mihi consequutus esse video: et adulescent, eorum quae habet adolescentia: et virilem prorsus ad aetatem ubi perveni, eorum quae virilis aetas habet. Quin et progressu temporis vires meas una aetate animad-

καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν, ὥστε καὶ τοὺς μὲν γῆρας οὐδέποτε ἡσόμεν τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γυνόμενα, καὶ οὐτ' ἐπιγρηγνέας οὐτ' ἐπιθυμῆτας οἶδα σπουδήν ἔχοντα. (7) Καὶ τοὺς μὲν φίλους ἐπέτιδον δι' ἐμοῦ εὐδαίμονας γυνόμενους, τοὺς δὲ πολέμιους ὑπ' ἐμοῦ δουλοθεύοντας καὶ τὴν πατρίδα πρόσθεν ἰδιωτεύουσιν ἐν τῇ 'λαίᾳ νῦν προσητηρημένην καταλείπω. ὧν τ' ἀκτισμένην οὐδὲν οἶδα εἶναι οὐ διεσπασμένην. Καὶ τὸν μὲν παρὲλθόντα χρόνον ἐπακτὸν οὕτως ὥσπερ εὐχάκη, φθῆς δὲ μοι συμπαραμαρτύνει μὴ τι ἐν τῷ ἐπινύτι χρόνῳ ἢ ἴσομαι ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάσῃσι χαλεπὸν, οὐκ εἰς τελείας με μέγα φρονέουσιν εὐφραίνεισθαι ἐκπαυταίνους. (8) Νῦν δ' ἢν τελειότησι, καταλείπω μὲν ἡμέτε, ὡ παῖδες, ζῶντας ὥσπερ ἔδοσαν μοι οἱ θεοὶ γενέσθαι, καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαίμονοντας ὥστε πῶς οὐκ ἂν ἐγὼ δουκίως μακροχρόνως τὸν διὰ χρόνον μνηστὴς τυγχάνοιμι; (9) Δεὶ δὲ καὶ τὴν βασιλείαν με ἤδη σαρπνύσαντα καταλείπει, ὥς ἂν μὴ ἀμυδριος γυνόμενης πράγματα ὑμῖν παραστή. Ἐγὼ φίλῳ μὲν ἀμοιβεῖται ἡμέτε δούκως, ὡ παῖδες τὸ δὲ προβουλεύειν καὶ τὸ ἐπὶ δὲ τι ἂν κίρως δοκῇ εἶναι, τοῦτο προστάτω τῷ πρότερον γυνόμενῳ καὶ πλείονος κατὰ τὸ εὐδὲν ἐμπαίρω. (10) Ἐπαυθεύον δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑπὸ τῆς ἐμῆς καὶ καὶ ἡμετέρας πατρίδος, τοὺς πρεσβυτέρους οὐ μόνον ἀδελφοὺς ἀλλὰ καὶ πολέτας καὶ ὁδῶν καὶ ὁδῶν καὶ λόγων ὑπείκειν, καὶ ἡμέτε δὲ, ὡ παῖδες, οὕτως εἰς ἀρχῆς ἀπαίδευον, τοὺς μὲν γερανίους προτιμῶ, τῶν δὲ νεωτέρων προσητηρῶν ὥς οὐκ παλαιὰ καὶ αἰσθημένα καὶ ἐννομα λέγοντος ἐμοῦ οὕτως ἀποδοχέσθαι; (11) Καὶ σὺ μὲν, ὡ Καραβύστη, τὴν βασιλείαν ἔχει, θιῶν τὸ δίδόντων καὶ ἐμοῦ ὅσον ἐν ἐμοῖ· σὺ δὲ, ὡ Ταναοδάρη, σαρπνύειν εἶναι δίδουμι Μήδων τε καὶ Ἀρμενίων καὶ τρίτων Καδουσίων· ταῦτα δὲ σοι διδοὺς νομίζω ἀρχὴν μὲν μεῖζον καὶ τοῖσι καὶ βασιλείας τῷ πρεσβυτέρῳ καταλείπειν, εὐδαίμονας δὲ σοὶ ἀμωπότεραν. (12) Ὅποιός μὲν γὰρ ἀνθρώπινος εὐφροσύνης ἀπείλης ἐστὶ οὐχ ὄρεα, ἀλλὰ πάντα σοι τὰ δοκούντα ἀνθρώπου εὐφραίνειν παράσται. Τὸ δὲ δοκῶντα πρακτοτέριον τε ἔρῳ καὶ τὸ πολλὰ μεριμνῶν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν κεντρούμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τὰ ἐργα φιλονεικίας καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοὶ πολλὸν συμπαραμαρτύνειν, ἢ, ἀπὸ' ἐσθῆ, τῷ εὐφραίνεισθαι πολλὰς ἀσχολίας παρεχεῖν. (13) Οἶσθα μὲν οὐ καὶ σὺ, ὡ Καραβύστη, ὅτι σὺ τὸδε τὸ χρυσὸν ἐκπύρρον τὴν βασιλείαν διασπῶλιν ἐστίν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι ἐκπύρρον βασιλεύειν ἀναφύονται καὶ ἀσφαλίστατον. Πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φέσει εὐεσθῆναι ἀνθρώπων· πέπει γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνονται, ὥσπερ καὶ τὰλλα τὰ περὶ πάντα πέπει τὰ αὐτὰ φαίνονται· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἑαυτοὺς ἐαυτῶν ἢ δὲ κτήνης αὐτῶν ἐστὶν οὐδαμῶς οὐν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μύλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ. (14) Εἰ οὐ καὶ ἀγλαὸς τινὲς παύσει συμπύλακας τῆς βασιλείας ποιεῖσθαι, μηδαμῶς ἐν πρότερον ἄργον ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμῶς γυνόμενου. Καὶ

vertere videbat: adeo ut senectutem meam adolescentia nunquam imbecilliores factam senserim neque quidquam vel adgressum me vel expellasse, quod non adsequens sim. Amicos quidem felices per me factos vidi, hostes in servitutem a me reductos; patriam antehac nullo in Asia claram imperio, nunc dignitate principum relinquo: quæ denique cum consequatur, eorum nihil non conservasse me scio. Et quanquam præteritis tempore nihil non ex voto mihi succederet, tamen quia comes mihi metas erat, ne quid in futurum vel viderem, vel audirem, vel palerem vel gravis, non in mihi concessit, ut promissis elato animo essem, vel effusse lætarer. Nunc si moriar, vos quidem, filii, quos mihi dii nasci volvere, superstitiles relinquo: et patriam et amicos iidem reliquos fortunatos: qui possit itaque fieri, ut ego non merito sempiterna hominum beatorum me prædicantium memoria celeretur? Est autem mihi jam hoc quoque declarandum, cui regnum relinquam; ne id in ambiguo relictum negotia vobis facessat. Complector equidem, filii, pari utrumque vestrum benevolentiam: verum et consilio providere ac dñcia officio fungi quancunque in re tempus et usus postulet, cum jubeo, qui natus major est et nam rerum plarium, prout consentaneum est, habet. Quin et ipse uti ab hac mea vestraque patria sum institutus, natu majoribus non modo fratribus, sed civibus etiam de via, sedibus, dicendi loco credendum esse, sic vos quoque, filii, ab initio institui, ut nati majoribus honorem principem deferatis, et vicissim minoribus honore antecitis: quamobrem ita, quæ a me dicuntur, accipite, ut qui tam prisca tum moribus recepta etiam legibus consuetudine proferam. Ac tuum quidem, Cambyses, regnum esto, diis illud ac me tibi largientibus, quantum quidem in me est: tibi vero, Tanaozares, hoc tribuo, ut Medorum, et Armeniorum, et tertio loco Cadusiorum satrapæ sis: quæ tibi cum largior, majus quidem imperium et regni nomen nato majori me relinquere arbitror, tibi vero felicitatem magis omnis expertem molestiæ. Nam qua delectatione humana caritares sis equidem non video: certe omnia qui hominibus adferre voluptatem videntur, tibi sunt adfutura. Amorem vero illorum, qui confecta difficilia sunt, et multarum rerum sollicitam occupationem, et vitæ alienam a quiete rationem, pungente animorum amolatione rerum a me prostarum, et insidiarum molitionem, errandemque structurarum ab aliis metum; hæc, inquam, necesse est illum, qui regno potietur, magis quam te comitari: quem, sat scio, multa obiciunt impedimenta, quo minus animo læto quis esse possit. Et tu quidem certe nosti, Cambyses, non aureum hoc acceptum esse, quod regnum tibi conservet, sed amici fidi regibus et verissimum et tutissimum acceptum esse. Fidos vero ne putes balnices nasci: quod ita lidem omnibus fidi conspicerentur, sicut et cetera, quæ natura invita sunt, conspiciuntur esse omnibus eodem: sed fidi qui sint, eos sibi quemque efficere oportet: parantur autem non vi, sed potius beneficentia. Quamobrem si vultes et alios quosdam tibi regni custodiendi socios adungere, nequaquam prius aliunde initium facito, quam ab eo, qui loco tecum eodem ortus est. Nam et civis magis quam exteri nobis

πολιταὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλοδαποὺν οικισίτεροι καὶ σύσ-
σθαι ἀποσπώντων· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύν-
τες καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς τρεφόντες καὶ ἐν τῇ
αὐτῇ οἰκίᾳ αὐξήσαντες καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἀγα-
γόμενοι καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὴν αὐτὸν πατέρα
προσκαγαρόμενοι, πῶς οὐ πάντων αὐτοὶ οικισίτατοι;
(15) Μὴ οὖν ἂν οἱ θεοὶ ὀργίζωνται ἀγαθὰ εἰς οικισίτητα
ἀδελφοὺς ματαῖα ποιεῖσθε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθὺς
οἰκοδομεῖτε ἄλλα φιλικὰ ἔργα· καὶ οὕτως αἱ ἀνυπό-
βλητος [ἀλλήλων] ἔσται ἡ ὑμετέρα φίλα. Ἐαυτοῦ
τοὺ κήδεαι ὁ προνοῶν ἀδελφῶν· τίς γὰρ ἄλλω ἀδελφῷ
μήγας ἢν οὗτος καλὸν ὡς ἀδελφῷ; τίς δ' ἄλλος τιμῶ-
νται δι' ἄνδρα μέγα δυναμένον οὕτως ὡς ἀδελφῷ; τίνα
δὲ φοβήσεται τὸς ἀδελφῶν ἀδελφῷ μεγάλῳ ὄντος οὕτως ὡς
τὸν ἀδελφόν; (16) Μὴτε οὖν θάπτον μηδέ τις τοῦ-
τω ὑπακούει μήτε προθυμότερον παρίσταν· οὐδὲν γὰρ
οἰκισίτερον τὰ τοῦτου οὔτε ἀγαθὸν οὔτε δυνάτ' ἔσθ'. Ἐν-
νοεῖ δὲ καὶ τῷδε· τίς γὰρ ἀνθρώπου ἐπιτοίχας ἢν μαζόνων
τυχεῖν ἢ τοῦτου; τίς δ' ἂν βοηθήσας ἰσχυρότερον σύμμα-
χον ἀντιτάξας; τίνα δ' αἰσχρὸν μὴ φίλιν ἢ τὸν ἀδελφόν;
τίνα δὲ ἀπάντων καλλίον προτιμᾶν ἢ τὸν ἀδελφόν; μέ-
νου τοὺ τοῦ Κομβύστη, πρωτεύοντος ἀδελφῷ παρ' ἀδελφῷ
οὐδὲ ὁμόνομος παρὰ τῶν ἄλλων ἐρακνέται. (17) Ἀλλὰ
πρὸς θεῶν πατρῶν, ὡς παῖδες, τιμᾶτε ἀλλήλους, εἰ τι
καὶ τοῦ ἑμοὶ χαρίσασθαι μέλει ὑμῖν· οὐ γὰρ θέλω
τοῦτό γε παρὸς δοκεῖτε εἰδέναι ὡς οὐδὲν εἶμι ἐγὼ ἔτι,
ἐπειδὴ τὸν ἀνθρώπου θέναι τελευταῖον οὐδὲ γὰρ νῦν
τοὺ τῆν γ' ἡμῶν ψυχὴν ἐκώσταν, ἀλλ' ὅς διαπράττειτο
τοῦτους αὐτῶν ὡς οὖσαν καταπορεύει. (18) Τὰς δὲ τῶν
ἀδελφῶν πόνοντες ψυχὰς οὕτως κατανοήσατε· οἷους μὴν
ὁμόνομος τοῖς μισερνοῖς ἐμβάλλουσιν, οὕτως δὲ παλα-
μακίους τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτίμουντες; τοῖς δὲ ὁμιλίοις τὰς
τιμὰς διαμένειν· εἰ ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδὲν αὐτῶν αἰ
ἐνταῖς κίρταις ἦσαν; (19) Οὕτως ἔργως, ὡς παῖδες,
οὐδὲ τοῦτο πῶποτε ἐπίσθεν ὡς ἡ ψυχὴ ἕως μὲν ἂν ἐν
ἐνταῖς σώματι ἦ, ὅτι, ὅταν δὲ τοῦτου ἀπαλλαγῇ, τότε
κεν. Ὅπως γὰρ εἰ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὅσον ἂν ἐν
αὐτοῖς χρόνῳ ἢ ἡ ψυχὴ, τῶντα περιέχεται. (20) Οὐδὲ
γε ὅπως ἀφρονέω ἔσται ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴν τοῦ ἀφρονος σώ-
ματος δόξα γίνηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ' ὅταν
ἀφρονος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκρήσῃ, τότε καὶ φρονι-
μώτατος εἰσὶν αὐτὸν εἶναι. Διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου
ὁρᾷ ἔστιν ἑκάστη ἀπὸντα πρὸς τὸν ἐκράντον πλὴν τῆς
ψυχῆς αὐτῇ δὲ μόνῃ οὐτε παρούσα οὐτε ἀπύουσα ὁρᾷται.
(21) Ἐννοήσατε δὲ, ἔργα, εἰ ἐγγυρότερον μὲν τῷ ἀνθρώ-
πῳ θανάτῳ οὐδὲν ἔστιν ἔργον ἢ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ
τότε θέλω θεοσιμότη κατεργασταί, καὶ τότε τι τῶν μελ-
λόντων προορᾷ· τότε γὰρ, ὡς τοῦς, μέλιστα ἐκλυοῦ-
ται. (22) Εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα ὅσπερ ἐγὼ οἶμαι
καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἡμῶν ψυχὴν
κατανοήσαντες ποιεῖτε ἂν ἐγὼ λέγω· εἰ δὲ μὴ οὕτως,
ἀλλὰ μένοντα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει,
ἀλλὰ θεὸς γε τοὺς αἱ ὄντας καὶ πάντ' ἐπαρῶντας καὶ

sunt conjuncti, et contubernales quam li, qui nobiscum
eodem in contubernio non vivunt: at vero qui eodem semine
prognati, ad eodem nutriti matre, in eadem domo creverunt,
et ab iisdem parentibus diliguntur, eandemque matrem et
eundem patrem appellunt, qui fieri possit ut non sint omnium
conjunctissimi? Ne igitur ea bona, per que dii fratres ad con-
junctionem deducunt, frustra vobis esse concessa patia-
mini; sed super hac ipsa statim stadia quedam alia be-
nevolentie et amoris extruite; quo fiet, ut amicitia vestra
semper invicta sit. Nimirum sui ipsius curam gerit, qui
fratri prospicit: nam cui frater magnus adeo est orna-
mento, ut frater? quis alius ab hominem propentem ita
coletur, ut ejus frater? quemnam aliquis adeo, ut fratrem,
si frater sit magnus, injuria adficere formidet? Quomobrem
nemo te ceteris hinc obediit, nemo aliteria ad ipsam
veniat: quippe nec secunda nec adverse tristesque res
hujus ad quemnam magis proprie pertinent, quam ad te.
Hec etiam consideres velim, cuiusnam gratificatio majora
te consequitur sperare debeas, quam si gratificeris
fratri? cui opem ferendo, belli socium firmiter tibi ad-
junges: quem turpis est non amare, quem fratrem? quem-
nam omnium laudabilis est observare honorando, quam
fratrem? Solus est frater, Cambyses, qui si apud fratrem
locum principem obtineat, nequit ad eum pertinere aliorum
invidia. Quare vos, filii, obestor per deos patrios, prose-
quimini vosmet mutum honore, si quidem vos mihi gratifi-
candi estis studiosi: non ratio liquido scire vos arbitrari
debetis, me, posteaquam vivendi finem fecero, nihil futu-
rum; nam ne modo quidem animus ineam cernebatis, sed
esse eumprehendebatis ex illis que agebat. An necdum
animadvertitis quos terrores illorum animi, qui vim et in-
juriam passi sunt, homicidia incutiant? quos scelerosum vin-
dices nefarius immitant? Aune permansuros fuisse putatis
defunctorum honores, si nihil eorum animis juris ac po-
tastis reliquum esset? Equidem, filii, nequaquam persuaderi
mihi unquam passus sum, animus, quamdiu in mortali
sit corpore, vivere; cum ex eo exeat, mori. Nam animus
video his mortu obnoxius corporibus, quamdiu in eis degat,
vitam impertiri. Ne id quidem mihi persuaderi possit,
animus esse insipientem, posteaquam ab hoc insipiente
corpore separatur: sed cum a corpore secreta est pura mens
et integra, tum eam sapientissimam esse, vero maxime con-
sentaneum fuerit. Cum dissoluitur homo, non est obscurum
ad res sui generis singula eorum, extra unum animum; qui
solus necque dum adest, necque dum discedit, cōsistit.
Veniat vobis in mentem, nihil esse mortu hominis similis
somo: si per somnum maxime hominis animus divinitatem
suum declarat, atque etiam multa futura prospicit: quippe
qui tunc, uti quidem adparet, maxime fit liber. Quare si
hac ita sunt, quemadmodum ego existimo, et si animus
hoc corpus reliquit, reverit animus meum, que vos rogo,
præstate: sin hac ita non sunt, sed animus et manet in
corpore, et cum eo interit, vos tamen deos, qui immortales

πάντα θυνάμενους, οἱ καὶ τήνδε τὴν τῶν θίων τάξιν συνένοστον ἀτραπὴν καὶ ἀγλήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ καλλούς καὶ μεγέθους ἀδείηγον, τούτους βοδόμενοι μήποτε ἀπέδωκε μηδὲν μηδὲ ἀνόσιον μήτε ποιήσῃτε μήτε βουλεύσῃτε. (αα) Μετὰ μόντοι θεοὺς καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ ἀεὶ ἐπιγιγνώμενον αἰδέσθε· οὐ γὰρ ἐν σκότῳ ὕμεις οἱ θεοὶ ἀποκαρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανῆ πᾶσιν ἀνάγκη ἀεὶ εἶναι τὰ ὑμέτερα ἔργα· ἃ ἢν μὲν καθαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνονται, θυνάτοὺς ὕμεις ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀναδείξαν· οἱ δὲ εἰς ἀλλήλους ἀδικῶν τι φρονήσετε, ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιώσονται εἶναι ἀποβαλεῖτε. Οὐδέ τις γὰρ ἐν εἰσι πιστεύσαι δύναται ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάννυ προθυμῶτο, ἰδὼν ἀδικώμενον τὴν μέλειστα φιλίῃ προσήκοντα. (αβ) Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ὕμεις ἱκανῶς διδάσκω οἷός τις χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι, εἰ δὲ μή, καὶ παρὰ τῶν προγενεσμένων μακρόντα· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία. Οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγενέσθην φιλοὶ μὲν γονεῖς πατέρι, φίλοι δὲ ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς· ἥδη δὲ τινες τούτων καὶ ἐναντία ἀλλήλων ἱπράξαν· ὁποτέρως ἂν οὖν αἰσθάνοσθε τὰ πραχθέντα συνεγκόντα, ταῦτα δι' αἰρούμενοι ὁρῶντες ἀνβουλεύσεσθε. (αγ) Καὶ τούτων μὲν ἴσως ἤδη ὄλες. Τὸ δ' εἰμὼν οὔμα, ὃ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χρυσῷ ᾗτε μήτε ἐν ἀργύρῳ μήτε ἐν ἄλλῳ μηδὲν, ἀλλὰ τῇ γῇ ὡς τέλειστα ἀποδοῦναι. Τί γὰρ τούτου μακαριώτερον τοῦ γῇ μετῆσθαι, ἢ πάντα μὲν τὰ καλὰ, πάντα δὲ τὰ κατὰ φύσιν τε καὶ τρέφει· ἐγὼ δὲ καὶ Ὀλύμπου φιλόφρονος ἐγενόμην καὶ νῦν ἡδέως ἂν μοι δοκῶ κοινωθῆσαι τοῦ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπου. (αδ) Ἀλλὰ γὰρ ἤδη, ἔφη, ἐκλείπειν μοι φαίνεται ἡ ψυχὴ θνεσθαι, ὡς δοκεῖ, πᾶσιν ἀρχεται ἀπολείπουσα. Εἰ τις οὖν ὑμῖν ἢ δεξιᾷς βουλεύεται τῆς ἐμῆς ἀφίσσθαι ἢ ὀμῶν τοῦμὲν ζῶντος· εἰτι προσεῖναι ἐθίλει, προσέτω· ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλέωμαι, αἰτούμαι ὕμεις, ὃ παῖδες, μηδεὶς ἐκ' ἀνθρώπων τοῦμὲν οὔμα ἰδέτω, μηδ' αὐτοὶ ὑμεῖς. (αε) Πέρσας μάλιστα πάντας καὶ τοὺς συμμάχους ἐπὶ τὸ μῆμα τοῦμὲν παρακαλεῖτε συνηθησσομένους· ἵνα οἱ εἰ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ᾗτε ἴσομαι, ὡς μηδὲν ἂν εἰσι κακὸν παθεῖν, μήτε ἢν μετὰ τοῦ θεοῦ γέννημαι μήτε ἢν μετὰ εἰ μὴ ὅσοι δ' ἐν Ὀλύμπῳ, τούτους εὖ ποιήσαντες ὅσοι ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι νομίζεται ἀποπέμπετε. (αϛ) Καὶ τοῦτο, ἔφη, μέμνησθί μοι τελευταῖον, τοὺς φίλους εὐεργετοῦντας καὶ τοὺς ἐχθροὺς θυμίσασθε κολλᾶσθαι. Καὶ χάρητε, ὡς φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε ὡς παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ ἀπόντες φίλοι χάρητε. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ πάντας δεξιωσόμενος συνεκαλύφρατο καὶ οὐρανὸν ἐτελεύτησεν.

sunt, et intuentur et possunt omnia, quisque ordinem universitatis hunc expertum detrimenti et sectae et extra omnem errorem positum, prius pulchritudine atque etiam magnitudine inexplicabilem conservant; hos inquam veriti nihil usquam impie, nihil nefarie vel facite vel deliberate. Post deos universam etiam hominum nationem, quae perpetua successione continuatur, reveremini: nam dii vos caligine quodam non tegunt, sed actiones vestras semper omnibus ante oculos versari necesse est; quae si pura secretaque ab injustitia adparuerint, potentes vos inter homines universos reddent: sin aliquid alter in alterum injuria cogitaveritis, apud omnes homines fidem amittetis. Nam nemo poterit amplius vobis credere, tametsi magnopere cupiat, si videat addici filium injuria, qui sit amicitiae jure conjunctissimus. Itaque si satis ego vos doceo, quales vosmet erga vos praebeere debeat, recte est: sin autem, ab iis etiam discite, qui ante nos extiterunt; haec enim optima est doctrina ratio. Nam multi parentes erga liberos, multi erga fratres in amore constantes mansere: nonnulli etiam his contraria inter se mutuo designarunt: vitris igitur animadvertitis ea, quae fecerunt, profuisse, illorum si facta praeteritis aiteris, recte vobis consuleritis. Ac de his quidem jam fortasse satis. Ceterum corpus meum, filii, cum diem supremum obiero, nec in auro condite, nec in argento, nec ulla in re alia, sed terrae quamprimum reddite. Quid enim bestius quam terra commiseri, quae omnia praeclara, bona omnia profert ac nutrit? Ego cum alias hominum studiosus fui, tum hoc tempore libenter mihi videor ejus rei particeps futurus, quae in homines est benefica. Enimvero deficere mihi videtur animus ea parte, qua, uti consentaneum est, omnibus deficere incipit. Quamobrem si quis vestrum vel dextram meam vult contingere, vel in oculos viventis adhuc intueri, accedat: ubi vero velatus fuero, ne quis hominum, filii, vos oro, corpus meum videat, ac ne vos quidem ipsi. Persae quidem omnes ac socios meum ad monumentum evocate; quo mihi gratulenter, cui jam in tuto agenti nihil accidero mali possit, sive adeo cum numine divino fuero, sive in nihilum redigar: quotquot autem venerint, his beneficia illis adfectos, quaecumque in hominis fortunati funere solenne est exhiberi, dimittite. Atque hoc ex me postremum memineritis, Si benefici in amicos fueritis, etiam hostes punire poteritis. Valet, filii cari; atque idem matri verbis meis remittite: illidem omnes amici, qui adestis, et abestis, valet. + Haec cum loquutus esset, et omnibus dextram porrexisset, velavit se vitamque cum morie commutavit.

Ὅτι μὲν δὴ καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ Κύρου βασιλεία ἐγένετο αὐτῇ ἐαυτῇ μαρτυρεῖ. Ὀρίσθη μὲν πρὸς ἑο μὲν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάττῃ, πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, πρὸς ἰστίραν δὲ Κύπρον καὶ Αἰγύπτου, πρὸς μεσημέριον δὲ Ἀλβανίῳ. Τοσαύτη δὲ γενομένη μὲν γῆρας τῇ Κύρῳ ἐκυβερνήτω, καὶ ἐκείνός τε τοὺς ὅρ' ἐαυτῷ ὥσπερ ἐαυτοῦ παῖδας ἔτιμα τε καὶ θτεράπειεν, οἱ τε ἀρχόμενοι Κύρον ὡς πατέρα ἐτίβοιτο. (α) Ἐπει μόντοι Κύρος ἐπιδιόκτεινεν, εὐθὺς μὲν αὐτοῦ οἱ παῖδες ἰσχυρίζοντο, εὐθὺς δὲ πόλεις καὶ θῆρη ἀρίστους, πάντα δ' ἐπὶ τῷ κύρῳ ἐτίματα. Ὡς δ' ἄληθῆ λόγῳ ἀρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων. Οἶδα γὰρ ἐπὶ πρότερον μὲν βασιλεὺς καὶ οἱ ὅτι αὐτῇ καὶ τοῖς δὲ ἱσχυατο πεποιμένους εἶπε ἔκρυπτον, ἡμπαίδων, εἶπε δεξιὰς δοῖεν, ἰδεσθαι. (β) Εἰ δὲ μὴ τοῦτοι ἦσαν καὶ τοιαύτην ὄψαν ἔχον, ὥσπερ οὐδὲ νῦν πιστεύοντες οὐδὲ εἰς τὴν, ἐπὶ ἐκρυπτοὶ ἡ δόξα αὐτῶν, οὕτως οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν ἂν οἱ τῶν ἐν Κύρῳ ἀναβάντων στρατηγῶν· νῦν δὲ δὴ τῇ πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες ἐνεγείρισαν ἐαυτοὺς, καὶ ἀναγνέσκοντες πρὸς βασιλέα ἀπατηρήθησαν πᾶς κεφαλῆς. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συστρατιωσάντων βαρβάρων Ὀλοὶ ἀλλὰς πίστευσιν ἐκαταστήκοντες ἀποβόλοντο. (γ) Πολλοὶ δὲ καὶ τὰς χεῖρας νῦν εἰσι. Πρόσθεν μὲν γὰρ εἰ τις ἡ διακινδυνεύουσι πρὸ βασιλέως ἢ πόλιν ἢ ἔθνος ὑποχείριον ποιήσῃσι ἢ Ὀλοὶ τε καλὴν ἢ ἀσθενὴ αὐτῷ διαπαράξεναι, οὗτοι ἦσαν οἱ τιμώμενοι· νῦν δὲ καὶ ἦν τις ὥσπερ Μιθροδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδοῖς, καὶ ἦν τις ὥσπερ Ῥεομάρθης τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς τῶν φίλων παῖδας διαφρούς παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ ἐγκαταλιπόντων καὶ τοὺς μεγίστους ἔκρυπτον παραβὰς βασιλεὶ ὄδῳ τι σύμφορον ποιήσαι, οὗτοι εἰσι οἱ ταῖς μεγίσταις τιμαῖς γεραίρμενοι. (δ) Ταῦτα οὖν ὁρῶντες αἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες ἐπὶ τὸ ἀσέβες καὶ τὸ ἀδικον τατραμμένοι εἰσι· ὅποιοι τινες γὰρ ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοιαῦτοι καὶ οἱ ὅτι αὐτοὺς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνεται. Ἀθεμιστότατοι δὲ νῦν ἡ πρόσθεν ταύτῃ γεγέννηται.

α. Εἰς γε μὴν χρήματα τῆς ἀδικώτερης οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολλὰς ἡμαρτηκότες, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐδὲν ἡδονηκότες συλλαμβάνοντες ἀναγκάζουσι πρὸς οὐδὲν ἔκρυπτον χρήματα ἀποτίνασθαι ὥστε οὐδὲν ἔχον οἱ πολλὰ ἔχον δοκούντες τῶν πολλὰ ἡμαρτηκόντων φοβούνται καὶ εἰς χεῖρας οὐδ' οὐτοὶ θέλουνσι τοὺς κρείττους λέναι, οὐδὲ γε ἀπορρίψασθαι εἰς βασιλικὴν στρατιάν βαρβάρους. (γ) Τοιγαροῦν ἔστιν ἂν πολὺ μὲν αὐτοῖς, πῶσιν ἔστιν ἐν τῇ γῇ αὐτῶν ἀνακτερέσθαι ὅτι μάλιστα ὅπως ἂν βασιλευσὶν διὰ τὴν ἐκείνων κατὰ μὲν θεοὺς ἀσέβειαν, περὶ δὲ ἀνθρώπων ἀδικίαν. Αἱ μὲν δὲ γῆραι ταύτῃ τῷ παντὶ γέροντος νῦν ἡ τὸ παλαιὸν αὐτῶν.

β. Ὡς δὲ οὐδὲ τῶν σωματικῶν ἐπιμειλονται ὥσπερ πρόσθεν, νῦν αὖ τοῦτο διηγέσθαι. Νόμιμον γὰρ δὲ

Fuisse quidem regnum Cyri omnium in Asia preclarissimum ac maximum, vel ipsum de se testatur. Terminos habuit, ab oriente, Mare rubrum; a septentrione, pontum Euxinum; ab occidente, Cyprum et Ægyptum; a meridie, Æthiopiam. Tantum vero cum esset, uno tamen Cyri arbitrio gubernabatur, qui subjectos sibi liberos iustar et honore prosequeretur et obsequiis sibi devincibat; cum subjecti Cyrum vicissim tanquam patrem venerarentur. Verum ubi Cyrus diem suum obiit, mox inter ipsos filios eorum est dissidium, mox urbes et nationes defecerunt, atque omnia in peiorem partem versa sunt. Vera autem me dicere, a rebus divinis docere incipiam. Equidem scio, prius regem ac regi subjectos etiam his, qui vel extrema facinora designassent, sive iusturandum dedissent, id ipsum servasse, sive junctissimas dextrar, firmiter promissis stetisse. Quod si tales non fuissent et ejusmodi de se opinionem excutissent, sicuti hodieque ne unus quidem fidem eis habet, postquam eorum perspecta est impietas, ita neque tunc illorum militum daces, qui expeditionem cum Cyro susceperant, fidem eis habuissent: jam vero cum prius de illis opinionem credidissent, seipsos eis tradiderunt, et ad regem deductis capita fuerunt abscissa. Multi etiam barbari, qui hanc expeditionem sua susceperant, alii alia fidei pollicitatione decepti perierunt. Sunt etiam, quod ad hæc attinet, multo nunc deteriores. Nam antehac si quis pro rege periculum adiret, vel urbem aut nationem in ejus ditionem redigisset, vel aliquid aliud praeclarè fortiterque pro eo perfecisset, si scilicet erant, qui honoribus cumularentur: nunc si quis etiam, quemadmodum Mithridates, patre suo Ariobarzane pro dedito, et si quis, quemadmodum Reomithres, uxore, liberis, et amicorum quoque liberis apud Ægyptium obsidibus relictis, et sanctissimo jurejurando violato, regi quod expediat, fecisse videatur; hi vero sunt, qui maxima honoribus ornantur. Quæ cum omnes Asiatici videant, etiam ipsi ad impietatem et injustitiam deflexerunt. Nam quales sunt ii, qui present, tales et illi plerumque solent esse, qui eorum imperio subjecti sunt. Hinc factum, ut magis jam sint nefarii, quam ulli fuerint.

Pecunias vero jam quod attinet, hoc modo nunc magis injusti sunt: non enim dentant eos qui multa commiserunt delicta, sed jam illos quoque, qui nihil injusti admiserunt, comprehendunt, ac præter jus et æquum pecunias solvere cogunt: quo fit, ut nihil minus ii, quorum res ampla videtur esse, sibi metant, atque alii, qui multa injuste fecerunt; idem cum potioribus congressi recusat, neque ad copias regium in expeditionem conflatas adjuvare se audent. Quapropter omnibus licet, qui bellum ipsi faciunt, in eorum regione citra pugnam ad libitum fuerit versari, tum propter ipsorum erga deos impietatem, tum propter injurias, quas hominibus inferunt. Atque hoc modo sunt ipsorum animi peruersi jam deteriores, quam olim.

Ne corporum quidem eos illa ratione, qua prius, curam habere jam narrabo. Nam erat in eorum institutis, ut nec

ἢ αὐτοὺς μῆτε πύειν μῆτε ἀπομύττεισθαι. Ἀλλ' οὐ δὲ οὕτως αὐτὸν τοῦ ἐν τῇ σῶματι ὕδατος φερόμενον ἐνέμισαν, ἀλλὰ βουλόμενοι διὰ πόνον καὶ ἰδρώτων τὰ σῶματα στερεώσθαι. Νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ πύειν μὴδ' ἀπομύττεισθαι ἐστὶ διαμένειν, τὸ δὲ πονεῖν οὐδαμῶς ἐπιτηδεύεται. (9) Καὶ μὴν πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονοσιταῖν νόμιμον, ὅπως κἴη τῇ ἡμέρᾳ χρῆντο εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ διακονεῖσθαι· νῦν γὰρ μὴν τὸ μὲν μονοσιταῖν ἐστὶ διαμένειν, ἀργόμενοι δὲ τοῦ σίτου ἡλικαπερ οἱ προαιετὰτα ἀριστῶντες μέχρι τούτου ἐσθιόντες καὶ πίνοντες διαγούσιν ἑξῆς περὶ οὐ δυνάμεται κοιμώμενοι.

10. Ἦν δὲ αὐτοῖς νόμιμον μὴδ' προχοῖδας εἰσφέρεισθαι εἰς τὰ συμπόσια, ὅλην δὲ νομίζοντας τοῦ μὴ ὑπερπίνειν ἦσαν ἂν καὶ σῶματι καὶ γυνάμει σφάλλειν· νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεισθαι ἐστὶ αὖ διαμένειν, τοσούτων δὲ πίνουσιν ὥστε ἀντὶ τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκέρχονται, ἑκατέδην μακρὰ δύνανται ὀρθώμενοι εἵσθαι.

11. Ἀλλὰ μὴν κάκεινο ἦν αὐτοῖς ἐπιγύριον τὸ μεταξὺ πορευομένους μῆτε ἰσθίειν μῆτε πίνειν μῆτε τὸν διὰ ταῦτα ἀναγκαῖον μακρὸν πορεύσθαι φανεροῦς εἶναι· νῦν δ' αὖ τὸ μὲν τούτων ἀπέχουσαι ἐστὶ διαμένειν, τὰς μέντοι πορείας οὕτω βραχείας ποιοῦνται ὥς μακρὴν ἂν εἴη θαυμάσιον τὸ ἀπέχουσαι τῶν ἀναγκῶν.

12. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοσαυτάκις ἐξέστησαν ὥστε ἀραῖαν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις γυνάμειαν τὰς θήρας· ἐπεὶ δὲ Ἀρτοῦλερξὸς ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκ εἶχε ὁμοίως οὔτε αὐτοὶ ἐξέστησαν οὔτε τοὺς ἀλλοὺς ἐξῆσαν ἐπὶ τὰς θήρας, ἀλλὰ καὶ εἰ τινας φιλόπονοι γενόμενοι σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς ἱππεύουσιν ἄμα θηρῶν, ὁρνούστας αὐτοῖς ὅλησι ἦσαν καὶ ὥς βαλόντας αὐτῶν ἱμῖσιν.

13. Ἀλλὰ τοὶ καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι ἐπὶ ταῖς θύραις ἐστὶ διαμένειν· τὸ μέντοι τὰ ἵππικα μακροῦν καὶ μαλετῶν ἀπέσθαι διὰ τὸ μὴ λῆναι ὅπου ἂν ἀποραινόμενοι εὐδοκίμοιεν. Καὶ οἱ γὰρ οἱ παῖδες ἀποσπύσσονται ἐκεί πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζομένους ἐδάσκουν μακροῦν δικαιοσύνην, καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀνέστραπται· σαρῶς γὰρ ὁρῶσι νικῶντας ἀπώτεροι ἂν πλεῖστον διδύσκον. (14) Ἀλλὰ καὶ τῶν συζυγίων ἐκ τῆς γῆς τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμαίνοντο ὅπως τοῖς μὲν ὀρελίοις χρῆντο, τῶν δὲ βραχέων ἀπέχοντο· νῦν δὲ οἱ αὖτε ταῦτα δικασκομένους ὅπως οἱ πλεῖστοι κακοποιῶσιν· οὐδαμῶς γοῦν πλείους ἢ ἐκεῖ οὔτε ἀποθνήσκουσιν οὔτε διαβαλλόμενοι ὑπὸ φαρμάκων.

15. Ἀλλὰ μὴν καὶ θρηπτικώτεροι πολλοὶ νῦν ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσὶ. Τότε μὲν γὰρ ἐστὶ τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ καὶ ἔργαταις ἐχρῶντο, τῇ δὲ Μήδων στολῇ καὶ ἐδρότῃ· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν καρτερὴν περιρρῶσιν ἀποσπέναντες, τὴν δὲ τῶν Μήδων μαλακίαν διασπύσσονται. (16) Σαρρήναι δὲ βούλομαι καὶ τὴν ὁρῶσιν αὐτῶν. Ἐκείνους γὰρ πρότερον μὲν τὰς εὐνάς οὐ μόνον ἀραεὶ μαλακῶς ὑποστάνοντες, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλινῶν τοὺς πόδας ἐπὶ δαπνῶν τιθέναι, ὅπως μὴ ἀντιρεῖθ' τὸ δάπεδον, ἀλλ' ὑπὸ κλινῶν αὐτὰ δάπτειν. Καὶ

exasperent, nec emoluerentur. Perspicuum est autem, hunc ipsos non ea de causa sanxiasse, quod corporis humori parcendum existimarent, sed quod laboribus ac sudore corpora firmari vellet: jam vero manet id quidem educere, ne vel exspuant, vel emungant se, sed ut laboribus se exerceant, utaque curae est. Enimvero erat etiam apud illos usus hoc institutum, ut semel tantum singulis diebus cibum sumerent; quo tam ad expedienda negotia quam ad se in laboribus exercendos die toto uterentur: jam vero restat id quidem, ut semel duntaxat cibum capiant; sed cum eo tempore vesci incipiant, quo solent qui maxime matutino prandunt, tam diu comedere ac bibere perseverant, quamdiu solent qui seriusque cubitum eunt.

Erat item in eorum institutis, ne ad convivia importarentur obbae; quod nimirum existimarent minus tum corpora tum animos debilitari, si quis non nimium haurit: nunc has non importari, restat id quidem, tantum vero habere, ut, si non importent, ipsi exportentur, cum nempe recto corpore non amplius exire possint.

Erat illud etiam ex institutis patris, quod itinera facientes neque comedebant, neque bibebant, neque quidquam eorum palam feriebant, quae de his necessario consequuntur: nunc has non importari, ipsi exportentur, ut miretur nemo, a rebus illis necessarius esse abstinere.

At vero toties etiam olim venatum exibat, ut solae venationes ad exercendum tam ipsos quam equos sufficerent: posteaquam vero rex Artaverxes et ipsos familiares a vino vinciri coeperunt, nec jam amplius ipsi perinde ac prius exibat, nec alios ad venationes educabant; quis et illis palam invadebant, quaque se potiores oderunt, quicunque labores amarent, et cum equitibus suis venarentur.

Est hodieque in usu, pueros ad portas institui; verum ut artem equestrem discant et exerceant, id scilicet extinctum est, quod eo non erant, ubi specimen edendo gloriam consequi possint. Et quod quidem pueri aedificantes prius illic iudicia ex aequo iudicari, iustitiam discere videbantur, hoc vero etiam penitus perversum est: nam manifesto videntur eos superiores diacedere, qui largius dederint. Etiam illorum, quae e terra nascuntur, vires pueri antea discabant, quo utilibus uterentur, a noxiis abstinere; nunc et eis edoceri videntur, uti quamplurimum nocent: certe enim usquam plures, quum illic, vel extinguuntur venenis, vel periculis larduntur.

Enimvero etiam nunc sunt, quae Cyri tempore, delicatiores. Nam ea tempestate Persica quidem institutione et continentia adfuit utebantur, vestitu vero et elegantia Medorum; nunc e Persis profectam laborum tolerantiam extingui patiuntur, et Medorum mollium retinent. Libet autem ipsorum etiam delicias et voluptatem explanare. Nam primum eis non satis est, cutibus mollior fieri, sed jam sponte pedes tapetibus imponunt, ut ne pavimentum abstant, sed tapetes nonnulli cedant. Et sane quae ad men-

μὴν τὰ πετιόμενα ἐπὶ τρέπεζαν ὅσα τε πρόσθεν εὐρετο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφίρηται, ἅλλα τε αἱ καὶ καὶ ἐπιμυχνύνται, καὶ ὅλα γε ὁρατοῦς καὶ γὰρ κατωποικητὰς ἀμεινότερον τοῦτον ἀκίχηται. (17) Ἄλλὰ μὴν καὶ ἐν τῇ χειρὶ οὐ μόνον παραλὴν καὶ σῶμα καὶ ποδὲς ἀραιῶς ἀσκησάσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀκροῦς τῆς χειρὸς γειρόδας διατείλαι καὶ δακτυλῶθρας ἔχουσιν. Ἐν γὰρ μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκούσιν αὐτοὺς οὐδ' αἱ τῶν δένδρων οὐδ' αἱ τῶν πετρῶν σκιαί, ἀλλ' ἐν ταύταις ἑτέρας σκιάς ἀνθρώπου μηχανώμενοι αὐτοὺς παραστήσι.

(18) Καὶ μὴν ἐκπόματα ἦν μὲν ὡς πλείστα ἔχουσι, ταῦτα καλλωπίζονται· ἦν δ' ἐξ ἀδίκου φανερῶς ἡ μηχανημένη, οὐδὲν τοῦτο αἰσχροῦς καὶ πολὺ γὰρ ἡδύχηται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀδίκια τε καὶ αἰσχρομεδέεια.

(19) Ἄλλὰ καὶ πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιγυῖον αὐτοῖς ἡ ὁρσῶναι πεζῇ περὶομένης, οὐκ ἔλλω τονὸς ἔκαστα ἡ τοῦ ὡς ἱππικωτάτους γίγνεσθαι· νῦν δὲ στρόματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἱππῶν ἢ ἐπὶ τῶν ἀνῶν· οὐ γὰρ τῆς ἑτέρας αὐτὸς ὥσπερ τοῦ μεγαλύτερος καθίσθαι ἐπιμύχονται.

(20) Τὰ γὰρ μὴν πολεμικὰ πῶς οὐκ ἐκίσως νῦν τῷ παντὶ χειρὶς ἡ πρόσθεν εἰσιν; οἷς ἐν μὲν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐπιγυῖον εἶναι ὑπῆρχε τοὺς μὲν τῇ γῇ ἔχοντας ἀπὸ ταύτης ἱπποτάς παραμένειν, οἱ δὲ καὶ ἐστρατεύοντο, τοὺς δὲ φρουρούοντας, εἰ δέοι στρατεύεσθαι πρὸ τῆς γῆρας, μισθοφόρους εἶναι· νῦν δὲ τοὺς τε θυμωτοὺς καὶ τοὺς σποτικοὺς καὶ τοὺς ὀρεοποιοὺς καὶ αἰσχροῦς καὶ λουτροπόρους καὶ παρατηθέντας καὶ ἀναστροφῆς καὶ κατακομιζόμενους καὶ ἀναστάτας καὶ τοὺς κοσμητὰς, οἱ ὑποχέρονται τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτοὺς καὶ παύλα βρῆμαζουσιν, τοὺς πάντας ἱππίας οἱ δυνατόναι τελλομένησιν, ὅπως μισθοφόροις αὐτοῖς.

(21) Πλεονέκτης μὲν οὖν καὶ ἐκ τούτων φαίνεται, οὐ μόνον ὁρῶντες γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πολέμου δόλον δὲ καὶ αὐτὰ τὰ γινώμενα κατὰ τὴν γῆραν γὰρ αὐτῶν ἄνθρωποι οἱ πολέμιοι ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται.

(22) Καὶ γὰρ δὴ ὁ Κύριος τοῦ μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύσας, θυρακίους δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ ἱπποὺς καὶ ἐν παλὺν ἐκάστη δόλος εἰς χεῖρα ἐμῶν τὴν μάχην ἐκωμῶτο· νῦν δὲ οὐτε ἀκροβολίζονται ἔτι οὐκ εἰς χεῖρας συνιόντες μάχονται.

(23) Καὶ οἱ πεζοὶ ἔχουσι μὲν γέγραφα καὶ κοπίδας καὶ σπαράγας ὥσπερ ἐπὶ Κύρου τὴν μάχην κοπιζόμενοι· εἰς χεῖρας δὲ ἔναι οὐδ' οὐτε ἰσχύουσιν.

(24) Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἀρπεννοφόρους ἀρμασιν ἐπὶ χροῦνται ἐπὶ ὃν Κύρος αὐτὰ ἐποπίζετο. Ὁ μὲν γὰρ τιμῆς αὐξήσεως τοὺς ἡνέχους καὶ ἀγαθοὺς ποιήσας εἶχε τοὺς εἰς τὰ δόλα ἐμβαλόντας· οἱ δὲ νῦν οὐδὲ γινώσκοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀρμασιν εἰσιν αἱ σμῆνι ὁμοίους τοὺς ἀνασκήτους τοὺς ἡλιακῶν ἐσσοῖν.

(25) Οἱ δὲ ἀρμασιν μὲν, πρὶν δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς εἶναι οἱ μὲν ἔκοντες ἐκπίνουσιν, οἱ δ' ἐξέλλονται· ὥστε ἀνευ ἡνέχων γινόμενα τὰ ζήγῃ πολλὰς καὶ πλείω κακὰ τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμικοὺς ποιεῖ.

(26) Ἐπεὶ μόνον καὶ αὐτοὶ γινώσκουσιν οἱ αἱ σμῆνι τὰ πολεμικώτερα ὑπάρχειν, βρῆμαζονται, καὶ οὐδέ τις ἐν ἀνευ τῶν Ἑλλήνων εἰς πόλεμον καθίσταται, οὐτε ὅταν ἀ-

σαν coquantur, eorum quicquid prius inventum fuit, nihil est detractum; et alia quaedam artificia nova semper excogitant: idem in obsequiis sit: nam in utroque habent, qui semper aliquid novi faciunt. Quin etiam hierno tempore non caput solum, non corpus, non pedes ipsis satis est tegi; sed etiam ad extremas manus habent tegumenta quoddam hirsuta et digitalia. Aestate vero nec arborum nec rupium ipsis umbræ sufficiunt, sed in his adstant eis homines, qui et alia excogitant umbracula. Jam si pocula maximo numero habeant, eo ipso tanquam ornamento semet ostentant; at ea si palam sit comparata improbis esse artibus, uisum eis pudorem incutit: nam et iniquitas et lucri turpis cupiditas apud eos valde creverunt.

Etiam illud prius erat eis in more patrio positum, ut pedites in itineribus obeundis non conspicerentur; idque alia nulla de causa, quam ut rei equestris peritissimi evaderent: jam vero plus stragularum in equis quam in cubilibus habent; non enim tam equestris res ipsis est curæ, quam ut moliter soleant. Bellica sane studia quod attinet, qui non in illa consuetudine fuerit nunc prorsus eos deteriores esse, quam olim fuerunt? quibus superiori quidem tempore mos patris erat, ut quotquot agros possiderent, equites inde suppeditarent, qui militatum ierant: qui vero in prædiis degere, si quidem aliquando auspicibus esset pro defensione regionis expeditis, stipendiis militarent; at nunc et ostiarios, et panis et uboniorum opifices, et pocillatores, et balneatores, et qui cibos in mensas adponunt, et qui eos tollunt, et qui cubitum deducunt, et qui de somno excitant, et exornatores, qui pigmenta eis illiunt infirmitateque, et cetera concinne componunt; hos omnes in equites dynasteo retulerunt, ut stipendia sibi mererent. Et hominum quidem ex his conflata adparet multitudo, non tamen ullos eorum in bello est usus: quod quidem ex his ipsis, quæ usu veniunt, manifestum est; nam illorum in agro facilius hostes quam amici versantur. Enimvero cum ferentariorum ordine Cyrus eos eximeret, ac tum ipsos tum equos armaret, et cuique daret in manum paltum usum, cominus pugnam faciebat: nunc neque amplius missilibus pugnant, neque cominus congressi rem gerunt. Idem pedites habent illi quidem, pugnam initiuri, scuta, et copidas, et securas, perinde ac Ciri tempore; verum ne illi quidem manum conserere volunt. Nec falcatos quidem currus ad eos amplius usus, quibus a Cyro destinati fuerunt, adhibent. Nam in armis honoribus suctos, et ad fortitudinem institutos habuit, qui gravem in armaturam impetum facerent; hi vero Persæ recentiores, cum eos qui sunt in curribus ne noris quidem, inexcercitatos arbitrarum pares futuros exercitatis: Faciunt vero illi quidem impetum, sed prius quam intra hostes penetrent, parvum inviti decedunt, partim desiliunt; adeo ut ab arigis destituti currus et jugales suspensum plus amicis detrimenti adferant quam hostibus. Cum vero et ipsi intelligant, quales sint ipsorum adparatos bellici, cedunt aliis, neque quisquam amplius absque Græcis ad bellum se comparat, sive adeo ipsi bellum inter se gerant.

λήλους πολεμῶσιν οὐτε θῶαν οἱ Ἕλληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύονται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς μου Ἕλληνας τοὺς παλέμους ποιεῖσθαι.

27. Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι ἀπὸρ ὑπεθέμεν ἀπειργάσθαι μοι. Φησὶ γὰρ Πέρσας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς καὶ ἀπεισιτέρους περὶ θεῶν καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς ἄλλους καὶ ἀνανδρωτέρους τὰ εἰς τὴν πόλεμον νῦν ἢ πρότερον ἀποδείδειχθαι. Εἰ δέ τις τάναντία ἔμοι γιγνώσκει, τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπισκοπῶν εὐρήσεται αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἑμοῖς λόγοις.

seu contra nos Graeci copias educant; sed etiam adversus Graecos non nisi cum Graecorum auxiliis bella sibi suscipienda esse statuerunt.

Arbitror equidem me jam perfecisse, quod institueram. Quippe demonstratum aio, Persas et alios Persis conjunctos minus erga deos esse religiosos, et erga cognatos magis impios, et injustiores erga ceteros, et bellicis in rebus jam magis instrenuos, quam prius: quod si quis contraria sententiae meae statuit, is facta modo eorum consideret, atque ea dictis a me testimonium dare conperiet.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ.

BIBAION A.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

20 - 74 - 32

Δαρείου καὶ Περυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο, πρεσβύτερος μὲν Ἀρταξέρξης, νεώτερος δὲ Κύρος. Ἐπεὶ δὲ ἡσθίει Δαρεῖος καὶ ὑπώπτεται τιλαυτὴν τοῦ βίου, θεούλωτο τὸ παῖδα ἀμφοτέρω παραίνα. (α) Ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος παρὼν ἐνύχνηεν· Κύρον δὲ μεταπέμπτει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἥς αὐτὸν σατράπην ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε πάντων ὅσοι εἰς Καστωλοῦ πεδὶον ἀθροίζονται. Ἀναβαίνει οὖν ὁ Κύρος λαβὼν Τισσαφέρνην ὡς φίλον, καὶ τὸν Ἑλλήνων δὲ ἔχον διπλίτας ἀνέθι τριακοσίους, ἀρχόντα δὲ αὐτῶν Ξέναν Παρβάσον. (β) Ἐπεὶ δὲ ἐτελευτήσει Δαρεῖος, καὶ κατέστη εἰς τὴν βασιλείαν Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρνης διαβλάβη τὸν Κύρον πρὸς τὸν ἀδελφόν ὡς ἐπιβουλεύου αὐτόν. Ὁ δὲ παύεται τε καὶ συλλαμβάνει Κύρον ὡς ἀποκτείνων· ἡ δὲ μήτηρ ἐξαιτησάμενη αὐτὸν ἀποπέμπει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. (γ) Ὁ δ' ὡς ἀπύθχε κινδυνεύσας καὶ ἀνυπαθὲς, βουλεύεται ὅπως μήποτε ἔτι ἔσται ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ', ἢν δύνηται, βασιλεύσει αὐτ' ἐκείνου. Περυσάτις μὲν δὴ ἡ μήτηρ ὑπῆρχε τῷ Κύρῳ, φιλοῦσα αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν βασιλεύοντα Ἀρταξέρξην. (δ) Ὅστις δ' ἀρκεῖται τὸν παρὰ βασιλέως πρὸς αὐτὸν, πάντας οὕτως διακίθεις ἀπεπέμπετο ὥστε αὐτῷ μᾶλλον φίλους εἶναι ἢ βασιλεῖ. Καὶ τὸν παρ' ἑαυτοῦ δὲ βαρβάρων ἐπεμαλίστο ὡς πολεμῶν τε ἱκανοὶ εἶχσαν καὶ εὐνοϊκὰς ἔχουν αὐτῷ. (ε) Τὴν δὲ Ἑλληνικὴν δύναμιν θύροισιν ὡς μάλιστα εἰδύνατο ἐκαρτυρόμενος, ὅπως οἱ ἀπαρτακρόντατοι λάβοι βασιλεία. Ὡς οὖν ἐπορεύετο τὴν συλλογὴν. Ὅπως εἴχε φιλικάς ἐν ταῖς πόλεσι, παρήγγειλε τοῖς προσφάτοις ἐκείστοις λαμβάνειν ἀνδράς Πελοποννησίους οἱ πλείστοις καὶ βελτίστοις, ὡς ἐπιβουλεύοντες Τισσαφέρνης ταῖς πόλεσι. Καὶ γὰρ ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις Τισσαφέρνης τὸ ἀρχαῖον, ἐκ βασιλέως δεδομένα, τοῖς δ' ἀρεστοτάτοις πρὸς Κύρον πλοῦσι πλὴν Μιλήτου· (ζ) ἐν Μιλήτῳ δὲ Τισσαφέρνης προσκρούμενος τὰ αὐτὰ ταῦτα βουλευομένων, ἀποσπῆναι πρὸς Κύρον, τοὺς μὲν αὐτῶν ἀπείχεται, τοὺς δ' ἐξέβαλεν. Ὁ δὲ Κύρος ὑπολαβὼν τοὺς γαίοντας, συλλέξας στράτευμα ἐπορεύετο Μιλήτων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, καὶ ἐπειρῶτο καταγῆναι τοὺς ἐκπεπονηκότας. Καὶ αὐτὰ αὐτῷ ἄλλη πρόφασις ἦν αὐτῷ τοῦ ἀθροῖζεν στρατεύματα. (η) Πρὸς δὲ βασιλεῖα πέμπων ἤξιον

XENOPHONTIS

EXPEDITIO CYRI.

LIBER I.

CAPUT I.

Darii et Parysatidis duo fuere filii; quorum natus major Artaxerxes, minor Cyrus erat. Cum autem egrotaret Darius, et vite finem instare suspicaretur, filium utrumque sibi desse voluit. Ac major quidem natus forte tunc aderat; sed Cyrus accessit a principatu, cujus cum satrapam fecerat; sed et perfectum eum designaverat omnium, quicunque ad Castorū planitiem congregari solent. Itaque Cyrus ascendit, Tissapherne tanquam amico sibi adposito, cum trecentis etiam gravis armaturæ militibus Græcis, quibus Xenias Parrhasius præerat. Posteaquam Darius vivendi finem fecit, et Artaxerxes regno potitus est, Tissaphernes Cyrum apud fratrem criminatur, quasi is illi insidiaretur. Credit ille, et Cyrum interficendi consilio comprehendit: sed mater eum, precibus suis condonatum, ad principatum remittit. Is ubi periculo objectus et affectus ignominia discessit, consilia illi quo pacto in potestate fratris esse deberet, atque etiam, si fieri posset, ejus loco regno potiretur. Et Parysatidis quidem mater a Cyri partibus stetit, quippe quæ magis hunc, quam Artaxerxen regem, diligere. Præterea curabat ut barbari, quos habebat secum, et ad gerendum bellum idonei et benevolæ essent erga ipsum animo. Græcos vero copias, quam potent occultissimæ, cogebat, ut regem imparatisissimum offenderet. Hoc igitur modo eorum delectum confecit. Quotquot militum presidiorum custodias in urbibus habebat, eorum prefectis singulis mandabat, ut Peloponnesios cum plurimos optimosque compararent, quasi Tissaphernes urbibus insidiaretur. Nam urbes ionicæ fuerant illæ quidem prius Tissapherni, a regē traditæ; sed hoc tempore omnes, præter Miletum, ad Cyrum defeceant. Cum enim Tissaphernes Miletum presensisset, Milesios eadem ad Cyrum defendendi consilia agitare, partim eos occiderat, partim eiecerat. Cyrus autem in exilium actos cum excepisset, exercitū comparato, terra marique Miletum obsidebat, et exules reducere conabatur. Hoc utique erat ei alterum militis coquendi prætextum. Mittebat et ad regem, atque orabat, ut ipsi potius, qui frater ejus

ἀδελφὸς ἀν' αὐτοῦ δοῦναι ὅς ταύτας τὰς πόλεις μᾶλλον ἢ Τισσαφέρνην ἀρχῆν αὐτῶν, καὶ ἡ μήτηρ συνέπρα-
τον αὐτῷ ταῦτα· ὥςτις βασιλεὺς τῆς μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἐπι-
βουλῆς οὐκ ἐβόησεν, Τισσαφέρνης δὲ ἐνόμισε πολιορκεῖν
αὐτὸν ἀμφοτέρω στρατεύματι θαπνέν· ὥςτις οὐδὲν ἤθε-
το αὐτὸν πολιορκεῖν. Καὶ γὰρ ὁ Κύρος ἀπέπειμα
τοὺς γιγνομένους θαλασσὶ βασιλεῖς ἐκ τῶν πόλεων ὧν Τι-
σσαφέρνης ἐνέρχανεν ἔχων. (ii) Ἄλλο δὲ στρατεύμα αὐ-
τοῦ συνέλεγετο ἐν Χερρόνησῳ τῇ καταντιπείρᾳ Ἀβύδου
τόνδε τὸν τρόπον. Κλέαρχος Λακεδαιμόνιος φύγας ἦν
τοῦτον συγγενόμενος ὁ Κύρος ἠγάσθη ἐκ αὐτοῦ καὶ διδω-
σιν αὐτῷ μισθοὺς θαλασσοῦ. Ὁ δὲ λαβὼν τὸ χρυσίον
στράτευμα συνέλεξε ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων, καὶ
ἐπολέμει ἐν Χερρόνησῳ ὁρμώμενος τοὺς Θρακί τοὺς ὑπὲρ
Ἑλλήσποντον οἰκοῦσι, καὶ ὠρεῖται τοὺς Ἕλληνας ὥςτις
καὶ γράμματα συνέβδλλοντο αὐτῷ εἰς τὴν τροφὴν τῶν
στρατιωτῶν αἱ Ἑλληνιστικαὶ πόλεις ἱκανοῦσι. Τοῦ-
το δ' αὖ οὕτω τραπεζόμενοι ἐβάνθησαν αὐτῷ τὸ στρατέυ-
μα. (iii) Ἀριστίππος δὲ ὁ Θάτταλός τις ἀν' ἐνέρχαν-
εν αὐτῷ, καὶ πεζόμενος ὑπὸ τῶν οἰκῶν ἀντιστρατιωτῶν
ἔρχεται πρὸς τὸν Κύρον, καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς διακρίτους
ξένους καὶ τριῶν μηνῶν μισθόν, ὥς οὕτω παραγενόμενος
ἀν' τῶν ἀντιστρατιωτῶν. Ὁ δὲ Κύρος δίδωσιν αὐτῷ εἰς
τετρακεχυλίου καὶ ἑξ μηνῶν μισθόν, καὶ αἰτεῖται αὐτοῦ
μὴ πρόθετον καταλῦσαι πρὸς τοὺς ἀντιστρατιώτας πρὶν
ἀν' αὐτῷ συμβουλευσέσθαι. Οὕτως δὲ αὐτὸν ἐν Θάττα-
λῳ ἐβάνθησαν αὐτῷ τραπεζόμενοι στρατεύματα. (iv) Πρό-
θενον δὲ τὸν Βουσίαν ἔχον ὅσα αὐτῷ ἐκείνους λαβόντα
ἀνδρας οἱ πλείστους παραγενέσθαι, ὥς εἰς Πισίδας βου-
λόμενος στρατεύεσθαι, ὥς πρῶταμα παρεχόμενοι τῶν
Πισιδῶν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ. Σοφαιέντιον δὲ τὸν Στυμ-
φάλιον καὶ Σοκράτην τὸν Ἀγκιῶν, ξένους ὄντας καὶ τού-
τους, ἐκέλευσεν ἀνδρας λαβόντας ἰθὺς οἱ πλείστους,
ὥς πολιορκῆσαι Τισσαφέρνην σὺν τοῖς συγγένει τῶν Μιλή-
σιων. Καὶ ἐπολεον οὕτως οὕτοι. 20. 14. 32

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐπεί δ' ἰδοὺς ἔφη πορεύεσθαι αὐτῷ ἄνω, τὴν μὲν
πρόρᾳσιν ἔποιετο ὥς Πισίδας βουλόμενος ἐκβαλεῖν
παντάπασιν ἐκ τῆς χώρας καὶ ἀδρόκει ὥς ἐπὶ τούτους
τὸ τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἐνταῦθα στρα-
τεύματα· καὶ παραγγέλλει τῷ τε Κλέαρχῳ λαβόντι ἔχειν
ὅσον ἦν αὐτῷ στρατεύματι, καὶ τῷ Ἀριστίππῳ συναλ-
λαγνέει πρὸς τοὺς οἰκῶν ἀποπλεῖναι πρὸς ἑαυτὸν ὁ εἰς
στράτευμα, καὶ Ξενίᾳ τῇ Ἀρκιδῇ, ὅς αὐτῷ προστεί-
λει αὐτὸν ἐν ταῖς πόδεσι ξενικοῦ, ἔχειν παραγγέλλει λα-
βόντα τοὺς ἀνδρας πλὴν ἐπὶ οὐσίᾳ ἱκανοὺς ἔχειν τὰς ἀκρο-
πόλεις φυλάττειν. (v) Ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Μιλήσιων
πολιτοκρίνας, καὶ τοὺς φυγάδας ἐκέλευσε σὺν αὐτῷ
στρατεύεσθαι, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, εἰ καλῶς καταπρά-
ξιν ἐν' ᾧ ἀσπρατεύεσθαι, μὴ πρόθετον παύσεσθαι πρὶν
αὐτοὺς καταγένοιτο οὐκ εἶναι. Οἱ δὲ ἔξωθεν ἐπεβόντο

esset, quam Tissapherni, tradere in eas urbes imperium
vellet: qua in re mater etiam eum adjuvabat; itaque ac-
cidit, ut rex insidias sibi strui non animadverteret, sed ex-
istimaret Cyrum idcirco in exercitus sumptus facere, quia
Tissapherni bellum pararet; adeoque moleste non ferret,
bellum inter ipsos geri: nam et Cyrus mittebat tributum
regi debitum lax ex urbibus, quas Tissaphernies proprias habe-
bat. Cogebantur et aliae copiae Cyro in Chersoneso, e regione
Abydi, in hunc modum. Clearchus erat Lacedaemonies
exul, quocum congressus Cyrus admiratus est eum, ac de-
cem millia daricorum ei donavit. Quod ille aurum cum ac-
cepisset, exercitum his pecuniis collegit, et e Chersoneso
prodiens, Thracibus us qui supra Hellespontum habitant,
bellum intulit, commodique Graecos adiecit; adeo ut etiam
sponte sua civitates Hellespontiacae pecunias ad alexand-
rum militem conferrent. Quapropter et hae copiae Cyro
etiam alebantur. Aristippos autem Thessalus, hospes ejus,
cum domi factione adversaria premeretur, ad Cyrum venit,
externosque milites ab eo elicere his mille, cum trium men-
sium stipendio petiit, quod se hoc pacto superiorem contrariis
partibus fore confideret. Cyrus ei ad quatuor millia conce-
dit, et in sex menses stipendium; simul eum rogat, ne prius
cum adversariae factionis hominibus transigeret, quam se-
cum consilia communicasset. Atque hoc modo etiam in
Thessalia quoque exercitus ei alebatur. Etiam Proxenor
Borothum, ei hospitem, cum quanto posset maximo militum
numero venire iussit, quasi vellet adversus Pisidas, ut qui
agrum ipsius infestarent, exercitum duceret. Sophacnetum
quoque Stymphalium, et Socratem Aethrem, ejus itidem
qui fuerant hospites, cum quantis maxima possent manu
venire iussit, quasi cum Milesiis exulibus Tissaphernem
oppugnare vellet. Ac hi quidem ita faciunt.

CAPUT II.

Cum autem in superiorem Asiam ei movere visum es-
set, causam belli eum prae se ferebat, quasi Pisidas vellet
omnino ex regione sua ejicere: atque tanquam adversus hos
perigratos tum barbaricas tum Graecas hae copiae cogit;
Clearchoque denuntiavit, ut cum exercitu, quem haberet, ad
se veniret; et Aristippo ut, compositione cum civibus laeta,
copias, quas habebat, mitteret: Xenie item Arcadi, qui
pererat copias exteris, quas in civitatibus aiebat, imperat
ut ad se cum suis veniret, relicto tantum his, qui iurisdia
arcibus satis erant. Accessit et illos, qui Miletum obside-
bant, ipsosque exules Milesios secum in aciem exire ius-
sit; pollicitus se, si bellum, quod tunc auspiciebat, ex sen-
tentia conficeret, non prius conquiriturum, quam eos damnum
reduxisset. Parebant illi perlibenter; quippe qui Cyro li-

ἐπείταυον γὰρ αὐτῶν καὶ λαβόντες τὰ ὅπλα παρήσαν
εἰς Σάρδεϊς. (3) Σένιος μὲν δὲ τῶς ἐκ τῶν πόλεων
λαβὼν παρεγένετο εἰς Σάρδεϊς, ὁπλίτας εἰς τετρακί-
χιλούς· Πρόξενος δὲ παρὴν ἔχων ὁπλίτας μὲν εἰς πεν-
τακοσίους καὶ χίλους, γυνήκτας δὲ παντακοσίους,
Σοφαινίτος δὲ ὁ Στυμφάλιος ὁπλίτας ἔχων χίλους,
Σακράτης δὲ ὁ Ἀχαιοὺς ὁπλίτας ἔχων ὡς πεντακοσίους,
Πασιών δὲ ὁ Μεγαρίδης εἰς τριακοσίους μὲν ὁπλίτας,
τριακοσίους δὲ πελταστὰς ἔχων παρεγένετο· ἦν δὲ καὶ
αὐτός καὶ ὁ Σακράτης τῶν ἀμφὶ Μίλητον στρατευομέ-
νων. Οὗτοι μὲν εἰς Σάρδεϊς αὐτῶν ἀφίσταντο. (4) Τισ-
σαφέρνης δὲ κατανοήσας ταῦτα, καὶ μίζονα ἡγησάμε-
νος εἶναι ἢ ὡς ἐπὶ Πισιδίης τὴν παρασκευὴν, πορεύεται
ὡς βασιλεὺς ἢ ἰδόντων τάχιστα, ἱππέας ἔχων ὡς πεν-
τακοσίους. (5) Καὶ βασιλεὺς μὲν δὲ, ἐπὶ ἤκουσε παρὰ
Τισσαφέρνητος τὸν Κύρου στόλον, ἀντιπαρασκευάζετο.

Κύρος δὲ ἔχων ὅς ἐρχεα ὤρμητο ἀπὸ Σάρδεων
καὶ ἑλθάνει διὰ τῆς Αὐδίας σταθμῶς τρεῖς παρασάγ-
γας εἰσοὶ καὶ δύο ἐπὶ τὸν Μαίανδρον ποταμὸν. Τοῦ-
του τὸ εὐρὺ δύο πλῆθρα· γέφυρα δὲ ἐπὶν ἐξυψηλῆν
πλοῖος ἐπὶτά. (6) Τοῦτον διαβὰς ἑλθάνει διὰ Φρυ-
γίας σταθμὸν ἓνα παρασάγγας ὀκτὼ εἰς Κολοσσέας, πό-
λιν οἰκουμένην, εὐδαίμονα καὶ μεγάλην. Ἐνταῦθα
ἔμεινε ἡμέρας ἑπτὰ· καὶ ἦκε Μίνων ὁ Θητταλὸς, ὁπλί-
τας ἔχων χίλους καὶ πελταστὰς πεντακοσίους, Δολο-
πιπας καὶ Αἰνιθνας καὶ Ὀλυθίους. (7) Ἐνταῦθεν ἑλ-
θάνει σταθμῶς τρεῖς παρασάγγας εἰσοὶ εἰς Κελαινάς,
τῆς Φρυγίας πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα.
Ἐνταῦθα Κύρος βασιλεὺς ἦν καὶ περὶ τοὺς μέγας ἀγρί-
ων θηρίων πλήρης, ἃ ἐκείνους ἐθίρειεν ἀπὸ ἵππου, ἐπὶ
σου δὲ τοῦ παραδείσου βεῖ εἰς Μαίανδρον ποταμὸς αἱ δὲ
πηγαὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἐκ τῶν βασιλείων βεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς
Κελαινῶν πόλεως. (8) Ἔστι δὲ καὶ μεγάλου βασιλέως
βασιλεία ἐν Κελαιναῖς ἱερὴν ἐπὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ
Μαρσίου ποταμοῦ ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει βεῖ δὲ καὶ ὁ οὖ-
τος διὰ τῆς πόλεως καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸν Μαίανδρον τοῦ
δὲ Μαρσίου τὸ εὐρὺ ὅστιν εἰσοὶ καὶ πέντε ποδῶν.
Ἐνταῦθα λέγεται Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν, νεκρὸς
ἐρρίποντάς οἱ περὶ στήθος, καὶ τὸ δέμας κρεμάσαι ἐν τῷ
ἀντροῦ ὅθεν αἱ πηγαὶ· διὰ δὲ τοῦτο ὁ ποταμὸς καλεῖται
Μαρσύας. (9) Ἐνταῦθα Σέρξης, θεὸς ἐκ τῆς Ἑλλάδος
ἡγηθεὶς τῇ μάχῃ ἀπεχώρει, λέγεται οἰκοδομήσαι ταῦ-
τά τε τὰ βασιλεία καὶ τὴν Κελαινῶν ἀκροπόλιν. Ἐν-
ταῦθα ἔμεινε Κύρος ἡμέρας τριάντων· καὶ ἦκε Κλέαρ-
χος ὁ Λακεδαιμόνιος φυγὰς ἔχων ὁπλίτας χίλους καὶ
πελταστὰς ἑφτάκας ὀκτακοσίους καὶ τοσούτους κρήτας
διακοσίους. Ἄμπε δὲ καὶ Σῶσις παρὴν ὁ Συρακούσιος
ἔχων ὁπλίτας τριακοσίους καὶ Σοφαινίτος ὁ Ἀρχαῖος ἔχων
ὁπλίτας χίλους. Καὶ ἐνταῦθα Κύρος ἐξέτασεν καὶ ἀρι-
στὴν τῶν Ἑλλήνων ἐπέστηεν ἐν τῇ παραδείσῳ, καὶ
ἐγένοντο οἱ συμπαντες ὁπλίται μὲν μύριοι καὶ χίλοι,
λέγονται δὲ ἀμφὶ τοὺς διεχίλους. (10) Ἐνταῦθεν ἑλ-
θάνει σταθμῶς δύο παρασάγγας διέκ εἰς Πιδίαν, πό-

dem haberent: ac sumptis armis Sardes accessit
Xenias quidem cum his qui ex urribus colligebat
tuos fere pedibus gravis armaturae militibus mille q
et quingentis levis armaturae aderat: Sophronetus
lins, cum gravis armaturae mille; Socrates Acha
gravis armaturae circiter quingentis: Pasion Megni
trecentis fere gravis armaturae militibus totidem
eis advenit: erat autem hic cum Socrate de Illo
ro, qui Miletum oppugnabant. Hi quidem Sard
veniebant. Hae Tissaphernes cum animadvert
paratumque majorem arbitratu esset, quam qu
Pisidas instrueretur, quam celerissime poterat, eue
tis equitibus, ad regem contendit. Ac rex quid
exercitu Cyri a Tissapherne certior factus fuit,
bellum sese parabat.

Cyrus autem cum iis quas dixi coepit, Sardibus
per Lydiam tertius castris, parasangas viginti duas
drum suarum progreditur. Hujus latitudo duas
thorum; et in eo ponit erat septem navibus quo
Hunc cum trajecisset, per Phrygiam castris unis
gis octo coactis, Colossas venit, urbem incolis fr
opulentiam et magnam. Hic dies septem cum su
Menon Thessalus cum mille gravis armaturae poi
nit, peltastis item quingentis, Dolopibus, et Enle
et Olynthis. Inde castris tertius, parasangas vi
Celaeas, urbem Phrygiae, frequentem incolis, i
opulentiam. Erat hic Cyro praetorium, et lago
refertus feris belluis, quas ipse vectus equo
quodius seipsum et equos exercere vellet. In
hortum Maeander fluvius labitur; cujus fontes es
torio orientur; ne fuit etiam per Celaeas urbes
magni regis gnomia Celaeas regia, ad Marsyem flum
suh arce: habitat hic quoque per urbem, et in I
inluit: Marsyae autem latitudo est quinque ac vigi
hic Apollo dicitur pellem detraxisse Marsyae, cu
cissat eum de arte certantem, ac in antro pelle
dixae, unde fluminis sunt fontes: eoque de causa fl
syas adpellatur. Hoc loco Xerxes, cum pugna vict
discederet, regiam hanc et Celaeazarum arcem
dicitur. Cyrus hic triginta dies mansit; intra e
chus, Lacedaemonius exiit, cum pedibus mille p
turn, et octingentis peltastis Thracibus, ducenti
tariis Cretensisibus eum venit. Eodem etiam ten
adeat Syracusanus cum trecentis gravis arma
bus; et Sophronetus Aetas, cum militibus mill
armaturae. Hic Cyrus Graecos in hortis milites re
rumque numerum inuit, atque in universum arm
via militum undecim millia, peltastarum duo fer
runt. Inde castris altioris, parasangas decem f

λιν οικουμένην. Ἐνταῦθ' ἤμεινεν ἡμέρας τρεῖς ἐν αἷς
 Ξενίας δ' Ἀρκὰς τὰ Λύκαια θύοναι καὶ ἀγῶνας ἔσθαι τὰ
 δὲ ἄλλα ἔσαν σιταγεγῶδες γροσσί· θυσίαι δὲ τὸν ἀγῶνα
 καὶ Κύρος. Ἐνταῦθεν ἐξελκύνει σταθμούς δύο παρα-
 σάγγας δώδεκα εἰς Κερμαῖν ἄγοραν, πόλιν οικουμένην,
 ἐσάστην πρὸς τῇ Μυσίᾳ γῆρι. (11) Ἐνταῦθεν ἐξε-
 λκύνει σταθμούς τρεῖς παρασάγγας τρεῖς κόντα εἰς Καδ-
 στρου πύλιν, πόλιν οικουμένην. Ἐνταῦθ' ἤμεινεν ἡμέρας
 πέντε καὶ τοῖς στρατιώταις ὠρεῖσθαι μισθὸς πλὴν ἢ
 τριῶν μηνῶν, καὶ πολλὰς ἰόντας ἐπὶ τὰς θύρας ἀπέ-
 τουν. Ὁ δὲ Διπίδας λέγων δόξα καὶ ὄψλος ἦν ἀνέμω-
 νος οὐ γὰρ ἦν πρὸς τοῦ Κύρου πρόσωπον ἔχοντα μὴ
 ἀποιδόναι. (12) Ἐνταῦθα ἀρκακίται Ἐπίστω ἡ
 Συνεικίας γυνὴ τοῦ Κιλίκων βασιλέως παρὰ Κύρον
 καὶ Δάγιο Κύρου δοῦνα χρήματα πολλά. Τῇ δ' οὖν
 στρατῷ τότε ἀπέδωκε Κύρος μισθὸν τεττάρων μηνῶν.
 Ἔχρη δὲ ἡ Κίσις καὶ φύλακας περὶ αὐτὴν ἡ Κίσις καὶ
 Ἀσπασίους Δάγιο δὲ καὶ συγγενέσθαι Κύρον τῇ Κι-
 λίσῳ. (13) Ἐνταῦθεν δὲ ἐξελκύνει σταθμούς δύο πα-
 ρασάγγας δέκα εἰς Θύμβριον, πόλιν οικουμένην. Ἐν-
 ταῦθα ἦν παρὰ τὴν ὁδὸν κρήνη ἡ Μίδου καλουμένη τοῦ
 Φρυγῶν βασιλέως, ἐν ᾗ λέγεται Μίδας τὸν Σάτυρον
 θρησκῶς οὖνο καρέας αὐτῇ. (14) Ἐνταῦθεν ἐξελκύν-
 ει σταθμούς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Τυριαίν, πόλιν
 οικουμένην. Ἐνταῦθα ἤμεινεν ἡμέρας τρεῖς. Καὶ
 λέγεται δεξιόθεν ἡ Κίσις Κύρου ἐπιδείξαι τὸ στρα-
 τεμα αὐτῇ. Βουλόμενος οὖν ἐπιδείξαι ἔβλεπον ποι-
 εῖται ἐν τῇ πεδίῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων.
 (15) Ἐβλέποντες δὲ τοὺς Ἕλληνας ὡς νόμος αὐτοῖς εἰς
 μάχην, οὐκ οὐκ ἐπὶ τὴν μάχην, συντάξαι δὲ ἔκασ-
 τος τὸς ἑαυτοῦ. Ἐτάβησαν οὖν ἐπὶ τεττάρων.
 Ἔχρη δὲ τὸ μὲν δεξιὸν Μένων καὶ οἱ οὖν αὐτῷ, τὸ δὲ
 ἐξώμῳ Κλέαρχος καὶ οἱ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ μέσον οἱ Δι-
 λιοι στρατηγοί. (16) Ἐθώρει οὖν ὁ Κύρος πρῶτον μὲν
 τοὺς βαρβάρους οἱ δὲ περικύκλουν τεταγμένοι κατὰ ὅας
 καὶ κατὰ τάξεις εἴτα δὲ τοὺς Ἕλληνας, παραπάνω
 ἐν ἄρματι καὶ ἡ Κίσις ἐν ἄρματι. Ἔχρη δὲ
 πάντες κρήνη χαλκῇ καὶ χιτῶνας θοινικοὺς καὶ κνημί-
 δας καὶ τὰς ἀσπίδας ἐκασταβαρμένας. (17) Ἐπειδὴ
 δὲ πάντας παρελθόντες, στήσας τὸ ἄρμα πρὸ τῆς φάλαγ-
 γος, πέμψας Πύρρητα τὸν ἱερμηνέα παρὰ τοὺς στρατη-
 γούς τῶν Ἑλλήνων ἐκέλευσε προβαλέσθαι τὰ ὅπλα καὶ
 ἐπιχωρεῖσαι διὰ τὴν φάλαγγα. Οἱ δὲ ταῦτα ποιοῦντες
 τοὺς στρατιώταις καὶ ἐπὶ ἐσπληγῆς, προβαλλόμενοι
 τὰ ὅπλα ἐπέσταν. Ἐκ δὲ τούτου θάπτον προόντων σὺν
 κραυγῇ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ὁρμῆς ἰγίνετο τοῖς στρα-
 τιώταις ἐπὶ τὰς σκηνάς, (18) τὸν δὲ βαρβάρων φόβος
 πολλὸς καὶ φίλος καὶ ἡ τὴν Κίσις ἐφυγεν ἐκ τῆς ἄρμα-
 τῆς καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀγορᾶς καταλιπόντες τὰ ὄνια ἐρυ-
 γον οἱ δὲ Ἕλληνας οὖν γέλωτι ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἔλ-
 θον. Ἡ δὲ Κίσις ἰδοῦσα τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν
 τάξιν τοῦ στρατεύματος ἐθαύμασε. Κύρος δὲ ᾤσθη
 τὸν ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς βαρβάρους φόβον ἰδὼν.
 (19) Ἐνταῦθεν ἐξελκύνει σταθμούς τρεῖς παρασάγγας εἰς

ad Peltas, oppidum incolis frequens. Ibi dies tres commora-
 tus est; quibus Arcas ille Xenias Lycas Jovis sacra cum sacri-
 ficis et ludis celebravit; victoribus premis erant aurei strig-
 giles: ludos etiam Cyrus ipse spectabat. Hinc pergit alteris
 castris, parasangas duodecim, ad Forum Ceramorum, urbem
 incolis frequentem, ultimam in finibus terrae Mysiae. Inde
 castris tribus, triginta parasangas, ad Caystri campum, ur-
 bem incolis frequentem, progreditur. Hic dies quinque com-
 moratus est; atque ibi tum militibus trimestre stipendium,
 et eo majus, debitum erat; sique adeo ad portas saepe ve-
 nientes, id exigebant. Is autem non nisi spem usque pro-
 posuit, atque palam erat cum dolore adici: nec enim erat
 ex Cyri moribus, cum habebat pecuniam, non dare. Ibi
 tum Epyxas, Syennesis Cilicum regis uxor, ad Cyrum ve-
 nit; et magnam huic pecuniam dedisse ferebatur. Haec
 tuus exercitus Cyrus mercedem quatuor mensium persolvit.
 Habebat Cilicenses huc et circa se satellites Cilices et Aspen-
 dios: ac cum eo Cyrum etiam consuevit decubare. Inde
 castris alteris, parasangas decem progreditur, ad Thym-
 brium, urbem incolis frequentem. Hic propter viam fons
 erat, qui Mide Phrygum regis fons dicebatur; ad quem Mi-
 das Satyrum illum venatus esse fertur, cum fontem vino
 miscisset. Hinc castris alteris, parasangas decem pergit
 ad frequens oppidum Tyrium; quo loco Iridium mansit.
 Ac regina Cilicensis Cyrum rogasse dicitur, ut sibi exerci-
 tum ostenderet: ac suos quoque dispoheret. Haec in quater-
 nis dispositi sunt: et dextrum quidem Menon cum suis ob-
 tinebat; levum, cum suis Clearchus; in medio ceteri duces
 erant. Cyrus primum barbaros spectabat, qui in turmas
 et cohortes instructi progrediebantur; deinde Graecos ipse
 curru pertervehens, Cilissae vero harnasmaxa. Habebant
 autem omnes arreas galeas, et tunicas punicas, et ocreas,
 et scuta detersa. Cum omnes pertervectus esset, currum
 ante phalangem mediam sistit, ac Pigrate interprete ad Grae-
 corum duces misso mandat, ut arma objicerent, totaque
 phalanx ut procederet. Illi militibus huc denuntiabant;
 atque ubi classicum recinisset, armis objectis procedebant.
 Deinde celerius iis cum clamore progredientibus, ultro mi-
 litum ad tabernacula cursu se conferebant. Barbaris autem
 cum multis alius metus injectus erat, tum Cilissae ex harnas-
 maxa fugiebat: et turba forensis, relictis rebus venalibus,
 fugam illam capiebat; at Graeci cum risu ad tabernacula se
 recipere. Cilissae splendorem adque ordinem, quem vide-
 rat, exercitus admirabatur. Cyrus vero iratus est, cum
 barbaris metum a Graecia injectum cerneret. Inde castris

κοσιν εἰς Ἰκόνιον, τῆς Φρυγίας πόλιν ἰσχυράν. Ἐνταῦθα ἤμειναν τρεῖς ἡμέρας. Ἐντέθεν ἐξελάναι διὰ τῆς Λυκαονίας σταθμούς πέντε παρασάγγας τριάκοντα. Ταύτην τὴν χώραν ἐπέτρεψε διαρπάσαι τοῖς Ἑλλήσιν ὡς πολέμιαν οὐσαν. (20) Ἐντέθεν Κύρος τὴν Κιλικίαν εἰς τὴν Κιλικίαν ἀποπέμψαι τὴν ταχίστην δὲν, καὶ συνεπέμφει αὐτῇ στρατιώτας ὅς Μένων εἶχε καὶ αὐτόν. Κύρος δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἐξελάναι διὰ Καππαδοκίας σταθμούς τέτταρας παρασάγγας εἰκοσι καὶ πέντε πρὸς Δάνα, πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα ἤμειναν ἡμέρας τρεῖς ἐν ᾗ Κύρος ἀπέκτεινεν ἄνδρα Πίρακην Μεγαφέρνην, φρονικιστὴν βασιλεῖον, καὶ ἑτέροις τινα τῶν ὑπάρχοντων δυνάστην, αἰτιασάμενος ἐπιβολαίαν αὐτῶν. (21) Ἐντέθεν ἐπαιροῦντο εἰσβάλλειν εἰς τὴν Κιλικίαν ἥ δὲ εἰσβολὴ ἦν ὁδὸς ἀμάρτυρος ὁρῶσα ἰσχυρῶς καὶ ἀμάρτυρος εἰσελθεῖν στρατεύματι, εἰ τις ἐκύλειν. Ἐλέγετο δὲ καὶ Σύννεσις εἶναι ἐπὶ τῶν ἄκρων ρωμάτων τὴν εἰσβολὴν δι' ἣν ἤμειναν ἡμέραν ἐν τῷ πεδίῳ. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἦσαν ἀγγελοι λέγοντες ὅτι λαλοῦντες εἰς Σύννεσις τὰ ἄκρα, ἐπεὶ ἤσθετο τὸ τε Μένωνος στρατεύμα, ὅτι ἤδη ἐν Κιλικίᾳ ἦν εἶσο τῶν ὁρών, καὶ ὅτι τρεῖς ἡμέρας ἦσαν περιπλοούσας ἐπὶ Ἰωνίας εἰς Κιλικίαν Ταμίον ἔχοντα τὰς Λακεδαιμονίων καὶ αὐτοῦ Κύρου. (22) Κύρος δ' οὖν ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη οὐδενὸς κωλύοντος, καὶ εἰς τὰς σκηνὰς οὗ οἱ Κόδικας ἐρύλαττον. Ἐντέθεν δὲ κατεβάνειν εἰς πεδίον μέγα καὶ καλὸν, ἐπὶ ῥύττον, καὶ δένδρων παντοδαπῶν ἱερῶν καὶ ἀμπελῶν πολλὰ καὶ σάκχαμον καὶ μέλιθον καὶ κέγγρον καὶ πορὸς καὶ κρήας φέροι. Ὅρος δ' αὐτὸ περιέχει θυρῶν καὶ ὑψηλὸν πάντῃ ἐκ θαλάττης εἰς θαλάττην. (23) Καταβάς δὲ διὰ τούτου τοῦ πεδίου ἦλκεσ σταθμούς τέτταρας παρασάγγας πέντε καὶ εἰκοσιν εἰς Ταρούς, τῆς Κιλικίας πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα ἦσαν τὸ Συνανάσιος βασίλεια τοῦ Κιλικίου βασιλέως διὰ μίσους δὲ τῆς πόλεως βεῖ ποταμὸς Κόδωνος ὄνομα, εὖρος δύο πλάθρων. (24) Ταύτην τὴν πόλιν ἐξήλπον οἱ ἐνοικοῦντες μετὰ Συνανάσιος εἰς χωρίον θυρῶν ἐπὶ τὰ ὄρη πλὴν οἱ τὰ κρηναῖα ἔχοντες ἤμειναν διὰ καὶ οἱ παρὰ τὴν θαλάτταν οἰκούντες ἐν Σόλοις καὶ ἐν Ἰσοσίς. (25) Ἐποῦσα δὲ ἡ Συνανάσιος γυνὴ προτέρᾳ Κύρου πέντε ἡμέρας εἰς Ταρούς ἀφίκετο. Ἐν δὲ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ὁρῶν τῶν εἰς τὸ πεδίον δύο λόχοι τοῦ Μένωνος στρατεύματος ἀποῤῃστον οἱ μὲν ἔρασαν ἀρπάζοντάς τι κατακοπῆναι ὑπὸ τῶν Κιλικίων, οἱ δὲ ὑπελειθέμενοι, καὶ οὗ δυναμένοις εὐρεῖν τὸ ὅλον στρατεύμα οὐδὲ τῆς ὁδοῦ, εἰτα πλανομένοις ἀπολείποντες ἦσαν δ' ὅν οἶνοι ἑκάστην ἡμέραν. (26) Οἱ δ' ἄλλοι ἐπεὶ ἔχον, τὴν τε πόλιν τοὺς Ταρούς διεφύλαξαν, διὰ τὸν διέθρονον τῶν συστρατιωτῶν ὀργισμένον, καὶ τὰ βασίλεια τὰ ἐν αὐτῇ. Κύρος δὲ ἐπεὶ εἰσελάσεν εἰς τὴν πόλιν, μετεπέμπετο τὸν Σύννεσιον πρὸς αὐτόν ὃ δ' οὐτε πρότερον οὐδὲν πᾶν κρείττονι αὐτοῦ εἰς χεῖρας εἰθεῖν ἔφη οὐτὸς τὴν Κύρῳ ἵναί ἤθελε, πλὴν ἡ γυνὴ αὐτὸν ἔπεισε καὶ πίστις ἔλαβε. (27) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ συνεγένοντο ἄλλήλους, Σύννεσις μὲν ἔβαινε

tribas, viginti parasangas, ad Iconium, ultimam Phrygiae urbem, progreditur. Hic triduum commoratus est. Inde per Lycanion castris quinque, triginta parasangas progreditur. Hanc regionem Graecis diripiendam concessit, quod hostilis esset. Hinc Cyrus in Ciliciam via brevissima Cilissam dimittit; et milites, quos Menon habuit, ipsamque uiam cum ea misit. Cum ceteris per Cappadociam castris quatuor, viginti et quinque parasangas Cyrus progreditur ad Dana, urbem incolis frequentem, amplam et opulentam. Hic tres mansit dies; in quo tempore hominem Pirsam, Megaphernem, regnum purpuratum, et alium quendam qui principem inter praefectos locum tenebat, causatus eos sibi insidiari, interfecit. Hinc in Ciliciam irrupere conabantur: verum quia irrupendum erat, via plastro tantum capiendi salt alta, praecipe altitudinis, et quam exercitus intrare non posset, si quis prohiberet. Quin et Syennesis aditum summis in jugis custodire forebatur: quare in plantile diem unam substituit. Postridie nuntius venit, qui reliquias juga Syennesium dicebat, posteaquam animadvertisset Menonis copias intra montes in Cilicia esse, ac audisset Tamon cum Lacedaemoniorum et ipsius Cyri trirembibus in Cilicium ex Ionia navigare. Cyrus igitur, nomine prohibente, in montes ascendit, viditque tabernacula, ubi Ciliciorum custodiam aditus egerant. Inde magnam in plantilem descendit, eoque amoniam et irriguam, omnis generis arboribus ac vitibus plenam: sesami etiam et paniculi et milii et tritici et hordei feraeem. Hanc mons nudiq; immitis et arduus a mari ad mare amplectitur. Cum descendisset per istam plantilem, quatuor castris, parasangas quinque et viginti progressus est ad Tarsum, amplam Cilicium opulentamque urbem. Hic regia Syennesis Cilicium regis erat: ac per urbem median habitabat linivius, cui nomen Cydnus, dum plethrorum latitudine. Hac incolae una cum Syennesi deserta, minatum ad locum in montes superunt, exceptis illis, qui campinas tenebant: manserunt illi quoque qui propter mare in Solis et Issae habitabant. At Epyaxa, Syennesis uxor, quinque ante Cyrum diebus Tarsum venerat: in transeundis autem montibus ad plantilem tendentibus, duo de Menonis exercitu manipuli perierat: quos aiebant alii quidam in dirupcionem a Cilicibus fuisse carcos; alii, relictos a tergo, cum neque copias ceteras, neque vias reperire possent, sic deinde palantes perliisae: erant hi gravis armaturae milites centum. Reliqui posteaquam eo venerat, Tarsum urbem diriperunt, ira propter commilitonem cladem accensi, ac ipsam, quam in ea erat, regiam. Cyrus, ubi in urbem introitus est, Syennesium ad se arcesebat; at illi nec ullius antehac se potentioris in manus venisse dixit, nec ad Cyrum tunc ire voluit, prius quam ei persuaderet uxur, et fidem ab Cyro accepisset. Post haec congressi cum essent, Syennesis Cyro

Κύρος χρήματα πολλά εἰς τὴν στρατιάν, Κύρος δὲ ἐκείνῳ ὅντιν ἂν νομιζέται παρὰ βασιλεὺς τίμια, ἵππων χρυσοχαλίνων καὶ στραπτῶν χρυσοῦν καὶ φέλια καὶ ἀινάκην χρυσοῦν καὶ στολὴν Περσικὴν, καὶ τὴν χώραν μηκέτι ἀπαρτίζεσθαι, τὰ δὲ ἑτοίμασθαι ἀνδράποδα, ἃν ποὺ ἐντυγχάνωσιν, ἀπολαμβάνειν. 21. /κ-32

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἐντοῦθα ἔμεινε Κύρος καὶ ἡ στρατιὰ ἡμέρας ἐνέκασεν· οἱ γὰρ στρατιῶται οὐκ ἔρασαν ἴναι τοῦ πρόσθεν ὑπώπνεον γὰρ ἦδη ἐπὶ βασιλέα ἴναι· μισθωθῆναι δὲ οὐκ ἐπὶ τούτῳ ἔρασαν. Πρῶτος δὲ Κλέαρχος τοὺς αὐτοὺς στρατιώτας ἰδὼν αὐτοὺς ἴναι· οἱ δὲ αὐτὸν τὴν ἐββαλὼν καὶ τὰ ὑποζύγια τὰ ἐκείνων, ἐπὶ ἔξτρα προΐναι. (3) Κλέαρχος δὲ τότε μὲν μικρὸν ἐξέφυγε τὴν μὴ καταπυρρῶσθαι, ὑστερον δ' ἐπὶ ἔγνω, ὅτι οὐ δύνησεται βιάσασθαι, συνήγαγεν ἐκκλησίαν τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν καὶ πρῶτον μὲν ἰδάμεν πολλὸν χρόνον ἰσότης οἱ δὲ θρίντες ἐθαύμαζον καὶ ἰσώπων· εἰτα δὲ ἔλεγε τοιάδε. (4) Ἄνδρες στρατιῶται, μὴ θαυμάζετε, ὅτι χαλεπὸς γέγραμμένος παρῶσι πράγμασιν. Ἐγὼ γὰρ Κύρος ζῆτος ἐγίνετο, καὶ με φεύγοντα ἐκ τῆς πατρίδος τὰ τε ἄλλα ἐτίμησε καὶ μισροῖς βίωσι θαυμαστὸς· οὐς ἐγὼ λατῶν οὐκ εἰς τὸ βίον κατελέμην ἔμοι ἄλλ'· οὐδὲ κατηδυπάθησα, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς ἐπαύνην. (5) Καὶ πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς Θράκας ἐπολέμησα καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐτιμωρούμην μετ' ὑμῶν, ἐκ τῆς Χαλδωνήσου αὐτοὺς ἐξαλαπὼν βουλομένης ἀπαρτίζεσθαι τοὺς ἐνοικοῦντας Ἑλληνας τὴν γῆν. (6) Ἐπειὸς δὲ Κύρος ἐκάλεσε, λατῶν ὑμᾶς ἐπορεύομην, ἵνα, εἰ τι δόκω, ὠφελοῖην αὐτὸν ἀνθ' οὗ ἐπ' ἔπαθεν ὑπ' ἐκείνου. Ἐπεὶ δὲ ὑμεῖς οὐ βούλοσθε συμπεριεσθαι, ἀνάγκη δὲ μοι εἰ ὑμᾶς προδόντα τῇ Κύρου φύλῃ χρῆσθαι ἢ πρὸς ἐκείνῳ φεύσαντων μετ' ὑμῶν ἴναι, εἰ μὲν δὴ δίκαια ποιήσω οὐκ οἶδα, κίρηνται δ' ὅν ὑμᾶς, καὶ σὺν ὑμῖν ὅτι ἂν δέξω πείσομαι. Καὶ οὕτως ἐρεῖ σὺ δὲ ὡς ἐγὼ Ἑλλήνας ἀγαθὸν εἰς τοὺς βαρβάρους, ποδοῖος τοὺς Ἑλληνας τὴν τῶν βαρβάρων φύλιν εὐλόγησιν, (7) ἀλλ' ἐπὶ ὑμᾶς ἔμοι οὐ θάδετα πείθεσθαι οὐδὲ ἑπείθεσθαι, ἐγὼ σὺν ὑμῖν ἔρμαι καὶ ὅτι ἂν δέξω πείσομαι. Νομίζω γὰρ ὑμᾶς ἔμοι εἶναι καὶ πατρίδι καὶ βίῳ καὶ συμμάχοις, καὶ σὺν ὑμῖν μὲν ἂν οἴμαι εἶναι τίμους ὅπου ἂν ὦ, ὑμῶν δὲ ἔρμαις ὧν οὐκ ἂν ἱκανὸς εἶναι οἴμαι ὅς' ἂν φύλον ὠφελοῖται ὅς' ἂν ἐγθρὸν ἀλλήλοισιν. Ὡς ἔμοι σὺν ἴοντος ὅπου ἂν καὶ ὑμεῖς, οὕτω τὴν γνώμην ἔχετε. (8) Ταῦτα εἰπὼν οἱ δὲ στρατιῶται, ὅτι τὰ αὐτοῦ ἐκείνου καὶ οἱ φίλοι, ταῦτα ἀκούσαντες, ὅτι οὐ φαίη παρὰ βασιλέα παρεῖσθαι, ἀπέμειναν παρὰ δὲ Ζηνίου καὶ Πασίωνος πλείους ἢ ὀκτακτὶς λαθόντες τὰ ὅπλα καὶ τὰ σκευοφόρα ἐστρατοπεδεύοντο παρὰ Κλέαρχῳ. (9) Κύρος δὲ τοῦτους ἀπορῶν τὴν καὶ λυσιμέμονος ματεμπέπειτο τὸν Κλέαρχον· ὅ δὲ ἴναι μὲν οὐκ ἤθελε, λάθρῃ δὲ τῶν

pecuniam ingentem in expeditionem donat, et Cyrus illi vicissim ea munera, quae apud regem in pretio esse solent, minimam brevis auctis insignem equorum, et torquem aureum, et armillas, et acinacem auream, et stolaem Persicam, et non amplius agrum directum iri; directam vero municipia, sicuti occurrerent, recepturam.

CAPUT III.

Hic Cyrus cum exercitu dies viginti substitit; propterea quod milites ulterius se perrecturos negarent: jam enim suspicabantur contra regem iter agi; in hoc vero stipendio se conductos negabant. Clearchus primus suos ad pergendum vi cogere volebat: ut illi tum in ipsum, cum jam procedere inciperet, tum in ipsius iumenta, lapides coniecerunt. Et tunc quidem parum abfuit, quin lapidibus obrueretur Clearchus: tandem, cum vi se nihil perfecturum animadvertisset, milites suos ad concionem vocat; ac primum diu lacrimis ei manantibus stetit; quod illi cum cerneret, taciti mirabantur; deinde in hoc modum ait loquutus:

« Ne vobis mirum sit, milites, nec ex praesenti rerum statu molestia addici. Cyrus enim hospitii jui mecum iniiit, neque exultantem a patria cum aliis ornant honoribus, tum daricorum decem milibus donavit: quos posteaquam accepi, non in commodum meum verti, imo etiam nec per voluptatem et luxum assumpsi, sed in vos expendi. Ac primum quidem Thracibus bellum intuli, et vobiscum eos, Graeciae causa suscepta, eum ultus, e Chersoneso eos expellens, cum Graecis colonis agrum istum eripere vellent. Posteaquam autem Cyrus me accessisset, ademptum vobis ad eum profectus sum: ut pro ipsius in me beneficiis ei, si usus ita posceret, commodarem. Jam vero cum vos hoc mecum iter suscipere non velitis, ac me necesse sit vel vobis desertis amicitia Cyri uti, vel ad libum mentium vobiscum ire; tametsi haud scio, an iuste facturus sim, necne, vos tandem tamen praferam, et vobiscum, quidquid opus erit, feram. Nec unquam dicturus est quisquam, me, posteaquam Graecos ad barbaros duxerim, desertis Graecis barbarorum amicitiam amplexum esso. Sed quoniam vos neque mihi parere, neque me sequi vultis, aequar ego vos, ac quidquid opus erit, feram. Quippe vos ego mihi patriam, vos amicos, vos socios esse arbitror, vobiscum etiam, ubiquequo fuerio, honoratum me fore: a vobis si destitutus sim, nec ad commodi quidquam amico adferendum, nec ad hostem propulsandum idoneum me fore puto. Quamobrem ea vos esse in sententia debetis, iturum me, quocumque vos perrexeritis. » Hec ille dixit: quae cum et ipsius et ceteri milites audi vissent, haudarunt id quod diceret, adversus regem se non proficisci: et a Xenia quidem Pasionaeque plures duobus milibus, sumptis armis ac impedimentis, in Clearchi castra transierunt. Cyrus ob haec inops consilii et moratus, Clearchum accesserat: is iterum se quidem negabat, sed clam tamen mili-

στρατιωτῶν πέμπων αὐτῷ ἄγγελον ὀλεγε θαρβεῖν, ὡς καταστησόμενον τούτων εἰς τὸ δέον μεταπεμπεσθαι ὃ ἐκείνους αὐτὸν αὐτοῦ ὅς οὐκ ἔφη ἵνα. (9) Μετὰ δὲ ταῦτα συναγαγὼν τοὺς ὅς αὐτοῦ στρατιώτας καὶ τοὺς προσελθόντας αὐτῷ καὶ τὸν ἄλλον τὸν βουλευόμενον ὀλεγε τοιαῦτα. Ἄνδρες στρατιώται, τὰ μὲν δὴ Κύρου ἔβλεπον ὅτι ὅσους ἔχει πρὸς ἡμᾶς ὥσπερ τὰ ἡμέτερα πρὸς ἐκείνους οὕτω γὰρ ἡμεῖς ἐκείνους ἐστὶ στρατιώται, ἐπεὶ γε οὐ συνεπόμεθα αὐτῷ, οὕτως ἐκείνους ἐστὶ ἡμῖν μισθοδότες. (10) Ὅτι μέντοι ἀδικεῖσθαι νομίζει ὅς ἡμῶν οἶδα, ὥστε καὶ μεταπεμπεσόμενον αὐτοῦ οὐκ ἐβίβω ἐλθεῖν, τὸ μὲν μάλιστα, πεισυνόμενος, ὅτι σύννομα ἔμπαυτῷ πάντα ἐρευνάμενος αὐτὸν, ἔπειτα δὲ καὶ δεδιώς μὴ λαθόναι με δίκην ἐπὶ τῷ ὄν νομίζει ὅς ἐμὸς ἔδικεσθαι. (11) Ἐμοὶ οὖν δοκεῖ οὐχ ὥρα εἶναι ἡμῖν καθυπευθεῖν οὐδ' ἀμαλύναι ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ βουλευέσθαι, εἴ τι γὰρ ποιεῖν ἐκ τούτων. Καὶ ὥς τι μένοντες αὐτοῦ, σκεπτόμενοι μοι δοκεῖ εἶναι ὅπως ἀσφαλίστατα μενούμεν, εἴ τι ἤδη δοκεῖ ἀπέναι, ὅπως ἀσφαλίστατα ἀπύμεν, καὶ ὅπως τὰ ἐπιτεθήκα ἐξομεν· ἔνευ γὰρ τούτων οὕτω στρατηγῷ οὕτω δούτῳ δοκεῖ οὐδέν. (12) Ὅ ὃ ἀνὴρ πολλοῦ μὲν δέξις φιλῶς ὃ ἂν φίλος ἦ, γαλεωπάτατος δ' ἐχθρὸς ὃ ἂν πολέμιος ἦ. Ἐγὼ δὲ δύναμαι καὶ παῖδ' καὶ ἱππικὴν καὶ ναυτικὴν ἢ πάντας ὁμοίως δορῶμεν τι καὶ ἐπιστάμεθα· καὶ γὰρ οὐδὲ πόρῃ δοκούμεν μὴ αὐτοῦ καθυπευθεῖν ὥστε ὥρα λέγειν, εἴ τις γινώσκαι εἰσὶν εἶναι. Ταῦτα τοὶ εἰπόντες ἐπαύσατο. (13) Ἐκ δὲ τούτου ἀνίσταντο οἱ μὲν ἐκ τοῦ αὐτομάτου λήγοντες ὃ ἐγγίγνωσκον, οἱ δὲ καὶ ἐπ' ἐλπίσιν ἐγκαλεῖσθαι, ἐπιδικαίνοντας ὅλα εἴη ἡ ἀπορία ἔνευ τῆς Κύρου γνώμης καὶ μένειν καὶ ἀπέναι. (14) Ἐξ δὲ δὴ αἵτι, προσκυνοῦμενος σπαύδει ὡς τάχιστα πορεύεσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, στρατηγὸς μὲν εἶσθαι ἀλλοῦ ὡς τάχιστα, εἰ μὴ βούλεται Κλέαρχος ἀπαγγεῖν τὰ ὃ ἐπιτεθήκα ἀγορεύεσθαι, ἡ δ' ἀγορὰ ἦν ἐν τῷ βαρβαρικῷ στρατιώματι, καὶ συσχευόμενος ἐλθόντας δὲ Κύρον αἰτεῖν πλοῖα, ὡς ἀποπλεῖν· ἔνθεν δὲ μὴ διδῶν ταῦτα, ἡγεμόνα αἰτεῖν Κύρον, ὅτις διὰ φιλίας τῆς χώρας ἀπαγγεῖν· ἔνθεν δὲ μὲν ἡγεμόνα διδῶν, συνετάττεσθαι τὴν ταγίστην, πέμψαι δὲ καὶ προκαταληφόμενος τὰ ἄλλα, ὅπως μὴ εὐφραίνῃ μῆτις Κύρος μῆτις οἱ Κίλικες καταλαβόντες, ὡς πολλοὺς καὶ πολλὰ χρήματα ἔχομεν ἀντηπακόντες. Οὐκ μὲν δὴ τοιαῦτα εἶπε· μετὰ δὲ τούτων Κλέαρχος εἶπε τοσούτων. (15) Ὡς μὲν στρατηγίστατα ἐμὰ ταῦτην τὴν στρατηγίαν μετὰ τῶν ἡμῶν λαγόντων· πολλὰ γὰρ ἄνωγ' ὅς ἂ ἐμοὶ τούτο οὐ ποιητόν· ὡς δὲ τῷ ἀνδρὶ ὃ ἂν ἐλθοιτο πείσομαι ἢ δύνατον μάλιστα, ἵνα εἰδῇτε ὅτι καὶ ἀρχεσθαι ἐπιστάμεαι ὡς τις καὶ ἄλλος μάλιστα ἀνθρώπων. (16) Μετὰ τούτων ἄλλος ἀνέστη, ἐπιδικαίνων μὲν τῇ εὐφραίνῃ τοῦ τὰ πλοῖα αἰτεῖν καλεῖσθαι, ὥσπερ πάλιν τὸν στέλλον Κύρου μὴ ποιοῦμεν, ἐπιδικαίνων δὲ ὡς εὐχθεῖς εἴη ἡγεμόνα αἰτεῖν περὰ τούτου ὃ λαμψόμεθα τὴν πρῆξιν. Εἰ δὲ καὶ τῷ ἡγεμόνι πιστεύομεν ὃ ἂν Κύρος διδῶν, τί κωλύει καὶ τὴν ἄρχην ἡμῶν καλεῖν Κύρον προκαταλαμβάνειν; (17) Ἐγὼ

libus misso ad ipsum nuntio, bono ut esset animo, hortabatur; nam fore ut huc ita, uti expediat, componantur: se vero iterum accessere iussit; quo facto, ipse venturum se iterum negat. Post hec contractis ad concionem militibus tam suis, quam qui ad ipsum se contulerant, atque etiam ex aliis, cuiusque liberet, huiusmodi orationem habuit: « Eodem omnino, milites, se modo erga nos Cyri res habent, quo nostrae erga illum, nam neque nos amplius ejus sumus milites, cum ipsum non sequamur, neque nobis ille stipendium numerat. Scio equidem illum existimare, a nobis se injuria adfici; adeo ut, tametsi me accessat, ire tamen ad eum nolum; maxime, quia pudet me himihet esse concasium, illum a me omnino deceptum esse: deinde metuo, ne si me comprehenderit, ob ea penam mihi irroget, quae a me per injuriam existimat in se commissa. Quomobrem nobis minime dormiendi tempus esse arbitror, neque nos ipsos negligendi, sed deliberandi quid deinceps nobis sit agendum. Ac si tandem manebimus, considerandum existimo, quo pacto tutissime manere simus; siue discedendum videtur, quo pacto minime cum periculo discesserimus, quoque pacto nobis omnesat suppent: nam absque his sit, nec imperatoris nec gregarii militis usus fuerit ullus. Et Cyrus quidem amicus est magni faciendus ei, cui sit amicus: gravissimos solum et inimicos, cui sit hostis. Prieterea copias et pedestres et equitres et navales habet, quas nos omnes pariter et videmus et novimus: nam non longe mihi ab ipso videmur considere: quapropter tempus est indicandi, quod quisque factu optimum esse statuit. » Hec loquutus, formam dicendi fecit. Deinceps surgebant alii quidem, sua sponte quae sentirent exposituri; alii vero illius etiam jussu, quam fore difficile, praeter Cyri voluntatem, vel manere vel abire, demonstrabant. Unus porro, se properare simulans in Graciam quamprimum proficisci, dixit, alios quamprimum deligendos esse duces, si Clearchus ipsos abducere nollit: commetatum emendum esse (erat autem barbarorum in exercitu rerum venalium forum), ac vasa cohibenda: eundem etiam nonnullis a Cyro qui petierent navigia, quibus averterentur: quod si es non daret, petendum a Cyro ducem esse, qui per pacatam utique regionem eos abduceret: quod si ne ducem quidem daret, quamprimum instruedum esse aciem, ac mittendos qui montium vertices antecaperent, ut nec Cyrus his occupandis nec Cilices non anteveriant, quorum multos et multa bona praedati possidemus. Huiusmodi ille verba fecit: post quem Clearchus tacitum dixit: Nemo vestrum dicat fore, ut ipse minus hoc imperatoris ususpiciam; nam multa videntur, quomobrem id per me fieri non debeat: sed ut ei, quemcumque delegaveris, pro viribus obtemperem: quo sciat is alterius ita imperio parendi esse peritum, ut quis maxime mortalium alius. Post hoc surrexit alius, qui partim ejus stoliditatem commonestrabat, qui ad naves petendas hortatus fuerat, quasi vero Cyrus expeditionem posthac non esset suscepturus: partem commonestrabat quam stultum esset, ducem ab eo imperio, cujus institutum habebat. Quod si quam duci, quem nobis Cyrus dederit, idem habebimus, quid vetat quo minus vertices Cyrum etiam nobis occupare jubeamus? Equi-

γὰρ δακνόνην μὲν ἂν εἰς τὰ πλοῖα ἐμβαίνειν ἃ ἡμῖν δοῖν, μὴ ἡμᾶς αὐταῖς ταῖς τρεῖσιν κατεῖδεν, φοβούμεν δ' ἂν τὸν ἡγεμόνι φ' ὁδοῖ ἐκπῆσαι, μὴ ἡμᾶς ἀγάγῃ θένον οὐχ' ὅσον τι ἔσται ἐξελθεῖν, βουλομένη δ' ἂν ἔκοντος ἀπάνω Κύρου λαθεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν δ' οὐ δυνατόν ἔστιν. (16) Ἄλλ' ἐγὼ φημι ταῦτα μὲν φλυαρίας εἶναι· δοκεῖ δέ μοι ἄνδρας ἐλθόντας πρὸς Κύρον αἰτινας ἐπιτίθειν σὺν Κλεάρχῳ ἐρωτᾶν αἰκῶν τί βούλεται ἡμῖν χρῆσθαι· καὶ ἂν μὲν ἡ πρῆξις ἢ παραπλησία ὁσπερ καὶ πρόσθεν ἐγρήτο τοῖς ξένοις, ἐπαυθαι καὶ ἡμᾶς, καὶ μὴ κακίους εἶναι τῶν πρόσθεν τούτῳ συναβάντων· (18) ἔνν δὲ μελῶν ἡ πρῆξις τῆς πρόσθεν φαίνεται καὶ ἐπιποννηστέρῃ καὶ ἐπικινδυνωτέρῃ, ἀριστὸν ἢ πείσασθαι ἡμᾶς ἀγεῖν ἢ πιστεύειν πρὸς φίλων ἀρεῖναι· οὕτω γὰρ καὶ ἐπόμενοι ἂν ῥῖλοι αὐτῶν καὶ προθυμοὶ ἐποίμεθα καὶ ἀπώντες ἀσφαλῶς ἂν ἀποίμεαν· ὅτι δ' ἂν πρὸς ταῦτα λέγῃ, ἀναγρηλαίει διῦρον· ἡμᾶς δ' ἀκούσαντας πρὸς ταῦτα βουλευσόμεθα. (20) Ἐδοξε ταῦτα, καὶ ἄνδρας θύρανοι σὺν Κλεάρχῳ πέμπουσιν, οἱ ἄρ' οὖν Κύρον τὰ δοκῶντα τῇ στρατιῇ. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο· τὰ δακνὸν Ἀβροκόμην, ἐγερὸν ἄνδρα, ἐπὶ τῷ Εὐεργάτῃ ποταμῷ εἶναι, ἀπέχοντα δωδεκά σταθμοῖς πρὸς τούτων σὺν ἱερῇ βουλῇσθαι εἶλθαι· κἂν μὲν ἢ ἐκεῖ, τὴν δίκην ἑστὴ χρῆσθαι ἐπιτείνειν αὐτῷ, θν δὲ φεύγῃ, ἡμᾶς ἐκεῖ πρὸς ταῦτα βουλευσόμεθα. (21) Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ αἰρετοὶ ἀναγρηλαίοντες τοῖς στρατιώταις· τοῖς δὲ ὑποθήκῃ μὲν ἦν ὅτι ἀγεῖ πρὸς βασιλέα, ἡμᾶς δὲ ἰδοὺς ἐπαυθαι. Προκαίτουσι δὲ μισθόν· ὃ δὲ Κύρος ὑπαρχνέει· τὰ ἡμεῶν πᾶσι δώσειν οὐ πρότερον ἔραρον, ἀντὶ δαρεῖαυθὸν τρία ἡμιδραχμὰ τὸ μὲν τῶν στρατιωτῶν· ὅτι δὲ ἐπὶ βασιλέα ἀγεῖ οὐδὲ ἐνταῦθα ἤκουσεν οὐδεὶς ἐν γὰρ τῷ φανερῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐνταῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παραπάγγας δέκα ἐπὶ τὸν Ἄρον ποταμὸν, οὗ ἦν τὸ εὖρος τρία πλῆθρα. Ἐνταῦθεν ἐξελαύνει σταθμὸν ἕνα παραπάγγας πέντε ἐπὶ τὸν Πύραμον ποταμὸν, οὗ τὸ εὖρος στάδιον. Ἐνταῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παραπάγγας πεντακάδεκα εἰς Ἰσολεῖς, τῆς Κιλικίας ἐσθλὴν πόλιν, ἐπὶ τῇ βαλάντῃ οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. (2) Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· καὶ Κύρος παρήσαν αἱ ἐκ Πελοποννήσου νῆες τριάκοντα καὶ πέντε καὶ ἐκ αὐταῖς ναύαρχος Πυθαγόρας Λακεδαιμόνιος. Ἠγατο δ' αὐτῶν Ταρκίς Ἀλγύσιος ἐξ Ἐφέσου, ἔχον ναὺς ἑτέρας Κύρου πέντε καὶ εἰκοσιν, αἱ ἐκ πολιορκίας Μιλήτων, οἱ Τισσαφάρον φθῆν, καὶ συνεπιλέμει Κύρος πρὸς αὐτόν. (3) Παρὲν δὲ καὶ Χαιρίφορος Λακεδαιμόνιος ἐπὶ τῶν νηῶν, μετὰ πεμπτος ὑπὸ Κύρου, ἐπτακοσίους ἔχον βέλεις, οἱ ἐστρατιῶται παρὰ Κύρου. Αἱ δὲ νῆες ὥρων παρὰ τὴν Κύρον σκηνήν. Ἐνταῦθα καὶ οἱ παρ' Ἀβροκόμῃ μισθοφόροι· Ἕλληνες ἀποστάντες ἦλθον παρὰ

AESCHYLUS.

dem aures concutere, quas ille nobis dederit, formidaverim, ne cum ipsis nos trementibus demergat: duxens quoque, quem ille dederit, sequi metuerim, ne nos eo ducat, unde non sit exanimis facultas: velim autem, invito Cyro alieno, clam eum discedere: quod fieri nequit. Sed has equidem nugae esse censeo: quin potius arbitror, debere homines idoneos una cum Clearcho Cyrum consensu, qui de ipso quærant, quam ad rem nostra uti velit opera: ac si res ejusmodi fore sit, ad quam militum conducticiorum antelæ usus est opera, sequi nos etiam debere existimo, nec his ignaviores esse, qui prius iter hoc cum ipso susceperunt: sin res major quam prior illa, graviorisque tum laboris tum periculi videatur, petant oportet id, ut vel nos sanæ sententiam pertractos secum ducat, vel ipse nostram in sententiam adductus in regionem pecatam nos dimittat: sic enim fiet ut sive sequamur ipsam, amicis et aliteribus animis sequentur simus, sive discedamus, tuto sinus discessuri: quidquid ad hæc dixerit, huc resonant legati: nos vero ubi audierimus, nostra ad id consilia accomodemus. Hæc comprobata est sententia. Atque lecto adeo homines cum Clearcho mittunt, qui Cyrum de his, quæ decreverat exercitus, interrogabant. Respondebat ille, audire se, hostem suum, Abrocomam ad fluvium Eurpistem esse, et duodecim eustorum spatio abesse: adversus hunc utique velle se proficisci siebat: ac si quidem fuerit illic, pennis ei imponere se cupere: sin fugam ceperit, nos illic his de rebus consultabimus. Hæc cum audissent delecti illi, militibus renuntiavit: his vero inerat suspicio, Cyrum adversus regem ducere, illam sequendum tamen decernebant. Cunque mercedem poscerent amplius, Cyrus se stipendii, quod prius ferebant, sequipulum omnibus datum pollicetur, sinistrum pro darico tres dimidiatos daricos singulis in mensem miltibus: quod autem ipso adversus regem duceret, ne ibi quidem, propalam saltem, audivit quisquam.

CAPUT IV.

Hinc castris alteris, decem parasangas, ad Pyarum flumen pergit, cujus est trium plethrorum latitudo. Inde castris suis, parasangas quinque progreditur, ad Pyarum fluvium, cujus æquat latitudo stadium. Inde castris secundis, parasangas quoddecim progreditur, ad Issos, urbem Cilicis extremam, ad mare sitam, frequentem incolis, amplam et opulentam. Hic dies tres mensit; quibus ad Cyrum ex Peloponneso triginta quoque venerunt naves, ad Cyrum erat navarchus Pythagoras, Lacedæmonius. Dux eorum inde usque ab Epheso Tamos erat Ægyptius, qui naves etiam alias Cyri viginti quinque habebat: quibus ille Miletum obsederat, quando urbs ex Tissapherni favebat, et adversus hunc cum Cyro bellum gesserat. Aderat item illis in navibus Chersiphon Lacedæmonius, a Cyro acceptus, eten septingentis gravis armaturæ militibus, quorum apud Cyrum dux erat. At naves quidam præter Cyri tentorium adpulerunt. Hoc loco etiam stipendiarii Græci, quadringenti gravis armaturæ, qui apud Abroco-

13

Κύρον, τετρακόσιοι ὁπλίται, καὶ συνεστρατεύοντο ἐπὶ βασιλεῖ. (4) Ἐντέθεν ἑξαλάσιον σταθμὸν ἕνα παρασάγγας πάντα ἐπὶ πόλεως τῆς Κολικίας καὶ τῆς Συρίας. Ἦσαν δὲ ταῦτα δύο τείχη· καὶ τὸ μὲν Ἰσθμὸν τὸ πρὸ τῆς Κολικίας Σύνεισις εἶχε καὶ Κολίκων φυλακὴ· τὸ δὲ ἕως τὸ πρὸ τῆς Συρίας βασιλείας ἰστέγου φυλακὴ φυλάττειν. Διὰ μέσου δὲ βῆ τοῦτον ποταμὸς Κάρος ὄνομα, εὖρος πλεθροῦ. Ἄπαν δὲ τὸ μέσον τῶν τεχνῶν ἦσαν σταδίων τρεῖς καὶ παρελθεῖν οὐκ ἦν βίη· ἦν γὰρ ἡ πάρος στενὴ καὶ τὰ τεῖχη εἰς τὴν θαλάτταν καθήκοντα, ὑπερθεῖν δ' ἦσαν πέτραι ἡλιδότοι· ἐπὶ δὲ τοῖς τεχνῶν ἀμφοτέρους ἐπιστάτῃσαν πύλαι. (5) Ταύτης ἑνέκα τῆς παρόσης Κύρος τὰς ναῖς μεταπέμψατο, ὅπως ὁπλίτας ἀποδιδάσκων εἶσαι καὶ ἕως τῶν πύλων, καὶ βασιτρεῖν τοὺς πολεμικούς παραδόναι, εἰ φυλάττειν ἐπὶ ταῖς Συρίας πύλαις, ὅπως ὅσοι ποιήσιν ὁ Κύρος τὸν Ἀβροκόμαν, ἔχοντα πολὺ στρατεύμα. Ἀβροκόμας δὲ οὐ τοῦτ' ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπὶ ἔκοντα Κύρον ἐν Κολικίᾳ θύγατρί, ἀναστρέψας ἐκ Φοινίκης παρὰ βασιλεῖ ἀπὸ ἡλαιν, ἔχον, ὡς ἰστέγου, τρεῖςκοντα μυριάδας στρατῶν. (6) Ἐντέθεν ἑξαλάσιον διὰ Συρίας σταθμὸν ἕνα παρασάγγας πάντα εἰς Μυριάδον, πάλιν οὐκονομένην ὑπὸ Φοινίκων ἐπὶ τῇ θαλάττῃ ἑμπορίον δ' ἦν τὸ χορίον καὶ ὁρμουσι αὐτοῦ διὰ πλείους πολλοί. (7) Ἐντέθεν ἔμειναν ἡμέρας ἑπτὰ καὶ Σένιας ὁ Ἀρχὴς στρατηγὸς καὶ Πασιών ὁ Μεγαρεὺς ἐμβαίνοντες εἰς πλοῖον καὶ τὰ πλείστον εἶχα ἐνέμμενοι ἀπέπλεονσαν, ὥς μὲν τοῖς πλείστοις ἐδόκουν φιλοτιμηθέντες οὗτοι τοὺς στρατιώτας αὐτῶν τοὺς παρὰ Κλέαρρον ἀπελθόντας, ὥς ἀπόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα πάλιν καὶ οὐ πρὸς βασιλεῖ, εἰα Κύρος τὸν Κλέαρρον εἶχειν. Ἐπὶ δ' ἦσαν ἀφανεῖς, διήλθε λόγος οὗτοι δικαίως αὐτοὺς Κύρος τρήσει· καὶ οἱ μὲν εὖχοντο ὡς δολοὺς ὄντας αὐτοὺς ληρῆναι, οἱ δ' ὥσπερ οὐ εἰ δόλοισιντο. (8) Κύρος δὲ συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς εἶπεν, Ἀπολειπίσασιν ἡμεῖς Σένιας καὶ Πασιών. Ἄλλ' εὖ γε μέντοι ἐπιστάσθουσιν οὗτοι οὐτὰ ἀποδεδράκασιν οὐδὰ γὰρ θῆη οὕτως· οὗτοι ἀποπερεύγασιν ἔγωγε γὰρ τρήσεις ὥστε εἶναι τὸ ἐκείνων πλοῖον. Ἀλλὰ μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ ἔγωγε αὐτοὺς διώξω, οὐδ' ἐρεῖ οὐδεὶς ὡς ἐγὼ ὥς μὲν ἂν παρῇ τις χροῖμαι, ἐπειδὴν δὲ ἀπύνηι βουλῇται, συλλαβὸν καὶ αὐτοὺς κακίως ποιῶ καὶ τὰ χρήματα ἀποσπύλλω. Ἄλλὰ ἰόντων, εἰδότες οὗτοι κακίους εἶσι περὶ ἡμεῖς ἢ ἡμεῖς περὶ ἐκείνους. Καίτοι ἔγωγε αὐτῶν καὶ τάχα καὶ γυναῖκας ἐν Τροίᾳσι προουρῶμεν· ἀλλ' οὐδὲ τούτων στερήσονται, ἀλλ' ἀπολήθονται τῆς πρόσθεν ἑνέκα περὶ ἐμὲ ἀρετῆς. (9) Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν οἱ δὲ Ἑλλάνες, εἰ τις καὶ ἀθυμότερος ἦν πρὸς τὴν ἀνάβασιν, ἀκούοντες τὴν Κύρου ἀρετὴν ἤδον καὶ προθυμότερον συνεπορεύοντο.

Μετὰ ταῦτα Κύρος ἑξαλάσιον σταθμὸς τέσσαρας παρασάγγας εἶκον ἐπὶ τὸν Χάλον ποταμὸν, ὅτε τὸ εὖρος πλεθροῦ, πλήρη δ' ἔχθον μεγάλων καὶ πρᾶντων, ὅς οἱ Σύροι θεοὺς ἐνόμιζον καὶ ἀδικαῖν οὐκ εἶον, οὐδὲ τὰς περιστεράς. Αἱ δὲ κόμμαι ἐν αἷς ἐσκήνουν Παρο-

mam militavit, ad Cyrum transierunt, et una cum eo in expeditionem adversus regem profecti sunt. Hinc castris unis, parasangas quinque progreditur, ad portas Cilicie Syriacae. Erant haec duo castris; ac horum quidem ceteris, in Ciliciam obversum, Symenesis et Cilicum praesidium tenebat; ulterius, in Syriam obversum, dicebatur regia praesidium custodire. Medio inter hoc loco fuit amnis, cui nomen Carsus, latitudine plethri. Totum vero spatium inter castris medium, trium erat stadiorum; nec id vi transire licebat: nam transitus angustus erat, ac mori ad mare pertinebant, saxaque desuper erant inaccessa: iuxta vero castris utroque porte adstiterunt ille. Haec causa transitus naves Cyrum accessit, quo gravis armaturae milites citra portis ultraque traiecerit, atque si, hostibus vi submotis, transire possent, si qui forte ad portas Syriacas praesidium agerent; quod quidem Abrocomam, qui magnas haberet copias, facturum existimabat Cyrus. At hoc non fecit Abrocomas, sed quod Cyrum in Cilicia esse audierat, relicta Phoenicia ad regem cum trecentis, ubi ferebatur, hominum milibus perrexit. Inde per Syriam unis castris, parasangas quinque progreditur, ad Myriandrum, urbem a Phoenicibus habitam, prope mare sitam: locus autem emporiorum erat, atque illic multae naves onerariae stationem habebant. Hic dies septem mansit: et Xenias dux ille Arcadica cum Passione Megarensi, consensu navi, et in eam maximi pretii rehus impositis, solverunt; armatione ducti, quemadmodum plerisque videtur, quod milites suos, qui ad Clearchum se contulerant, quasi qui iam essent in Graeciam redituri, ac non adversus regem perrecherit, Clearchum habere sivebat Cyrus. Itaque cum ex conspectu se abduxissent, incensit rumor, Cyrum eos trimeribus persequutorum: et nonnulli quidem optabant ut, quia fraude mala egissent, caperentur; alii miserabatur sortem eorum, si forte caperentur. Cyrus autem, convocatis docilis, ait, «Deserere nos Xenias et Passio: verum certo sciat, nec clam se effugisse (novi enim quo abierunt), nec effugisse; nam trimeres habeo, quibus ipsorum capere possim navigium. Sed ipse ego profecto non persequar; neque quisquam dicturus est, me aliquorum uti, dum adsint, opera; postquam abire voluerint, comprehensos eos et ledere, et fortunas eorum spoliando adimere. Absent vero, ac se sciant iniquiores in nos, quam nos in ipsos esse. Atqui ipsorum equidem et liberos et uxores Tralibus praesidium septis habeo: verum ne haec quidem erunt utilia; sed propter virtutem erga me pristinam recipient.» Et haec ille quidem dixit: at Graeci, si quis eorum erat animus minus etiam ad expeditionem alacri, perspecta ex his quae audierant virtute Cyri, libentes et alacres cum eo proficiscebantur.

Post haec Cyrus castris quartis, parasangas viginti progreditur, ad Chalum Durium, plethrum latitudine aequantem, magnis manesque pascibus referentem, quos Syri deos existimabant, neque ut quisquam lederet eos sinebant, neque columbas. Vici autem, in quibus castra me-

σάτιδος ἦσαν, εἰς ζώνην δεδομένοι. (10) Ἐνταῦθεν ἐξαλόνει σταθμούς πάντα παρασάγγας τριάκοντα ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ Δάρδριος ποταμοῦ, οὗ τὸ εὖρος πλέθρου. Ἐνταῦθα ἦσαν τὰ Βελείους βασιλεία τοῦ Συρίας ἀρβάντες, καὶ παράδεισος πένυ μάγας καὶ καλὰς, ἔχον πάντα ὅσα ὄρεα φέρουσι. Κύρος δ' αὐτὸν ἐξέκοψε καὶ τὰ βασιλεία κατέκαυσεν. (11) Ἐνταῦθεν ἐξαλόνει σταθμούς τρεῖς παρασάγγας πεντακτὰ καὶ ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ὅντα τὸ εὖρος τεττάρων σταδίων καὶ πῶλος αὐτοῦ ἡμίσητο μεγάλη καὶ εὐδαίμων θάψακος ὀνόματι. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας πέντε καὶ Κύρος μεταπεμφάμενος τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων λέγειν ὅτι ἡ δόξ ἐστὶν πρὸς βασιλέα μέγαν εἰς Βαβυλῶνα καὶ κελευσί τούτους λέγειν ταῦτα τοῖς στρατιώταις καὶ ἀνακρίβειν ἐπισθαι. (12) Οἱ δὲ ποιήσαντες ἐκκλησίαν ἀπήγγελλον ταῦτα· οἱ δὲ στρατιώταις ἐγαλέπινον τοῖς στρατηγοῖς, καὶ ἔρασαν αὐτοὺς παῖσι ταῦτ' εἰδότες χρόνους, καὶ οὐκ ἔρασαν λέναι, ἔαν μὴ τις αὐτοῖς χρήματα δίδῃ, ὥσπερ καὶ τοῖς προτέροις μετὰ Κύρου ἀναβῆσι παρὰ τὸν πατέρα τοῦ Κύρου, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ μάχην ἰόντων, ἀλλὰ καλοῦντος τοῦ πατρὸς Κύρου. (13) Ταῦτα οἱ στρατηγοὶ Κύρῳ ἀπήγγελλον· ὁ δ' ὑπέσχετο ἀνδρὶ ἐάσθαι δώσειν πέντε ἀργυρίου μνῆς, ἔπειν εἰς Βαβυλῶνα ἔλκειν, καὶ τὸν μισθὸν ἐνταλῇ μέχρι ἀν καταστήσῃ τοὺς Ἑλλήνας εἰς ἰωνίαν πόλιν. Τὸ μὲν δὲ πολὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ οὕτως ἐπίσθη. Μένων δὲ πρὶν ὅλῳ εἶναι τὴν ποιήσουσι οἱ ἄλλοι στρατιώταις, πρότερον ἔβρονται Κύρῳ ἡ οὐ, συνιδεῖν τὸ αὐτοῦ στρατεύματι χωρὶς τῶν ἄλλων καὶ εἶπε τάδε. (14) Ἄνδρες, ἔάν μοι πεισθῆτε, οὕτε κινδυνεύσαντες οὕτε ποινήσαντες τῶν ἄλλων πλεόν προτιμήσεσθε στρατιώτῳ τῷ Κύρῳ. Τί οὐ καλεῖται πῆσθαι; οὐν δέκεται Κύρος ἐπισθαι τοὺς Ἑλλήνας ἐπὶ βασιλέα· ἐγὼ οὐν σφῆμι ὑμᾶς χρῆναι διαβῆναι τὸν Εὐφράτην ποταμὸν πρὶν ὅλῳ εἶναι ὅτι οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἀπακρινόνται Κύρῳ. (15) Ἦν μὲν γὰρ ψήφισονταί ἐπισθαι, ὑμεῖς δόξατε αἰεταί εἶναι ἀρβάντες τοῦ διαβάνειν, καὶ ὡς προθυμωτάτους οὖσιν ὅταν χάριν εἰσεται Κύρος καὶ ἀποδώσει ἐπιστάται δ' εἰ τις καὶ ἄλλος ἦν δ' ἀποψήφισονταί οἱ ἄλλοι, ὅπῃ μὲν ἅπαντες εἰς τοῖς παλιν, ὅταν δὲ ὡς μόνους πειθομένους πιστοτάτους χρῆσεται καὶ εἰς γροῦρα καὶ εἰς λοχαγίας, καὶ ἄλλου οὕτως ἂν δέησθε οἶδα ὅτι ὡς φίλοι τεύξεσθε Κύρῳ. (16) Ἀκούσαντες ταῦτα ἐπείθοντο καὶ διδῆσαν πρὶν τοὺς ἄλλους ἀπακρίνεσθαι. Κύρος δ' ἐπὶ ἥσθετο διαβεβήκοντας, ἥσθη τε καὶ τῷ στρατεύματι πέμψας Γλαῦν εἶπεν· Ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες, ἥθη ὑμᾶς ἐπεινὸν ὅπως δὲ καὶ ὑμεῖς ἐμὲ ἐπεινέστε ἡμὶ μάχῃσι, ἡ μὲν καὶ με Κύρῳ νομίζετε. (17) Οἱ μὲν δὲ στρατιώταις ἐν ἁπλῇ μεγάλῃς δυνάμει εὐχοντο οὕτων εὐτυχῆσαι· Μένων δὲ καὶ ὅσοι διέφετο πέμψας μεγαλοπρεπῶς. Ταῦτα δὲ ποιήσας διέβηκε· συνεπίπετο δὲ καὶ τὸ ἄλλο στρατεύμα αὐτοῦ ἔπειν καὶ τὸν διαβαίνοντα τὸν ποταμὸν οὐδεὶς ἐδέρχθη ἀνίστασθαι τῶν μαστῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ. (18) Οἱ δὲ θάψακνοι λέγον ὅτι οὐκ οὐκ οὗτος ὁ ποταμὸς δια-

labantur, Parysatidis erat, in eiqingulo donati. Hinc castris quiescit, parasangas triginta, ad Dardelis fluvii fontes pergit, cujus erat unius plethri latitudo. Hic Belesis erat regia, qui Syrie cum imperio praefuerat, et magnus admodum elegansque hortus, omnia qui continebat, quorumque anni tempora proferunt: hunc Cyrus excidit, et regiam concremavit. Inde castris tertis, parasangas quindecim, ad Euphratem fluvium, cujus erat quatuor stadiorum latitudo, procedit: atque ibi urbs culta erat, locuples et ampla, nomine Thapsacus. Hic dies quinque morati sunt: et Cyrus accessit Græcorum duobus, iter ipsis fore adversum magnam regem, ad Babylonem, siebat; eoque militibus hac dicere, atque illi sequerentur, persuadere jubet. Illi, concione advocata, hac renuntiabant: ac milites duobus succensebant, et aiebant hac ipsos dudum perspecta habuisse atque oculatasse; negabantque adeo progressuros se, nisi quis ipsis pecuniam dederit, quemadmodum Græci data fuisset illis, qui cum Cyro prius ad patrem ejus iter fecerant: praesertim, cum ad pugnam illi non existent, sed patre Cyrum arcescente. Hæc Cyro renuntiant duces: atque ille tunc se militi daturum minas argenti quinque pollicitus est, ubi primum Babylonem venissent, et stipendium integrum tandem, donec Græcos rursus in Ioniæm reduxisset. Et hac quidem ratione bona exercitus Græci pars, ut sequeretur, est adducta. At Menon, priusquam constaret quid milites ceteri facturi essent, sequuntur Cyrum, an non, copias suas secum a ceteris coegit, et hanc orationem habuit: « Si mihi parueritis, milites, sine periculo, sine labore vestro majorem, quam ceteri milites, honorem a Cyro consequemini. Quid ergo faciendum censeo? Rogat nunc Cyrus, ut adversus regem se Græci sequantur: ego vero debere nos ad Euphratem fluvium trajicere, priusquam quid reliqui Græci Cyro responsuri sint, constat. Nam si sequendum esse decreverint, vos totius rei aetiores extitisse videbitur, a quibus trajicendi factum fuerit initium; atque adeo gratiam vobis, ut gratificandi sibi studiosissimis, habebit Cyrus, ac referet (quod quidem si quisquam alius, ipse certe facere novit): sin ceteri secus statuerint, universi quidem domum revertentur: at vobis, ut qui soli dicto sitis audientes, tanquam falsissimis nictur et ad praesidia et ad prefecturas cohortemur; ac quidquid aliud fuerit, quod requiretis, scio vos ab Cyro, ut vobis amico, impetraturos. » Hæc cum illi audissent, obtulerant, ac prius quam alii responderent, trajiciebant. Cyrus autem ubi hos trajecisse animadvertet, letatus est, ac statim ad eas copias Glau misit, qui hæc diceret: « Equidem, viri, vos jam laudo: verum ut vos etiam me laudetis, mihi curæ erit; aut Cyrum me non amplius existimate. » Et milites quidem, magna se concepit, felices et corporum exitus precabantur: Memoni etiam magna munera misisse ferebatur. His peractis, et ipse transibat, et relique simul eum sequebantur copiar omnes: ac nemo ex his, qui annum trajiciebant, supra mamillas eo madefactus fuit. Thapsaceni vero aiebant, nunquam id flumen pedibus transmitti potuisse, præter-

ἐπὶ τὸ γένετον πιεῖν, εἰ μὴ τότε, ἀλλὰ πλείους δὲ τότε Ἀβραάμους προΐον κατέκτανον, ἵνα μὴ Κύρος διεξῇ. Ἐξίσκει δὲ θεῖον εἶναι καὶ σαρῶς ὑπομνησθεὶς τὸν ποταμὸν Κύρου ὡς βασιλεύουσιν. (10) Ἐνταῦθεν ἐξελκύνει διὰ τῆς Συρίας σταθμούς ἐνέα παρασάγγας πνιγέοντα, καὶ ἀρκεῖνται πρὸς τὸν Ἀράβην ποταμὸν. Ἐνταῦθα ἦσαν κῆμας πολλοὶ μασταὶ οἴτου καὶ οἶνου. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ ἐπιστείναντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐνταῦθεν ἐξελκύνει διὰ τῆς Ἀραβίας τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἐν δεξιῇ ἔχον σταθμούς ἐρήμους πέντε παρασάγγας τρέμοντα καὶ πάντα. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ τόπῳ ἦν μὲν ἡ γῆ πεδῖον ἄπην ὁμαλὴν, ὥσπερ βάλαντα, σφηνόει δὲ πλεῖρες εἰ δὲ τι καὶ ἄλλο ἐνῆν ὧλης ἢ καλῆς, ἄπαντα ἦσαν εὐώδη, ὥσπερ ἀρώματα· δένδρον δ' οὐδὲν ἐνῆν. (1) Θηρία δὲ παντοῖα, πλείστοι μὲν θοὶ ἀγριοί, πολλοὶ δὲ στροβοὶ οἱ μέγαλοι ἐνῆσαν δὲ καὶ ὠτίδες καὶ θοράκαί. Ταῦτα δὲ τὰ θηρία οἱ ἱππεῖς ἐνόησε εἶδωσκον. Καὶ οἱ μὲν θοὶ, ἐπὶ τις δὲ ὠκίως, προδραμόντες ἔσταν· πολλὴ γὰρ τῶν ἱππων ἄγρεον ἔατον καὶ πάλιν ἐπὶ πλησιάζουσι οἱ ἱπποὶ ταῦτόν ἐποίουν, καὶ οὐκ ἦν λαβὴ ἵν, εἰ μὴ διασπένοντο οἱ ἱππεῖς θορῶν διαδοχόμενοι τοῖς ἱπποῖς. Τὰ δὲ κρέα τῶν ἀσκορμένων ἦν παραπλήγεια τοῖς ἐλαφείοις, ἀπαλαιότερα δὲ. (2) Στροβὸν δὲ οὐδέ τις ἐκείνη· οἱ δὲ διώκοντες τὸν ἱππῶν ταχὺ ἐκύνοντο· πολλὴ γὰρ ἀπεσπῆτο φαύγουσα, τοῖς μὲν ποσὶ ἰσχυρὰ, ταῖς δὲ πεῖρουσιν, αἰρούσα, ὥσπερ ἱστὴν χρυσήν. Τὰς δὲ ὠτίδας ἂν τις ταχὺ ἀνιστῇ, ἔστι λαμβάνειν· κίτονται γὰρ βορᾶν, ὥσπερ πέρδικας, καὶ ταχὺ ἀπαγορεύουσιν. Τὰ δὲ κρέα αὐτῶν ἥδιον ἦν. (3) Πορεύμενοι δὲ διὰ ταύτης τῆς χώρας ἀρκετοῦνται ἐπὶ τὸν Μάσκα ποταμὸν, τὸ εὖρος πλεονάζον. Ἐνταῦθα ἦν πόλις ἐρήμη, μεγάλη, θύκη δ' αὐτῇ Κορσῶν· περιέρχεται δ' αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Μάσκα κίχλας. Ἐνταῦθ' ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ ἐπιστείναντο. (4) Ἐνταῦθεν ἐξελκύνει σταθμούς ἐρήμους τρεῖς καὶ ὅδεκα παρασάγγας ἐνέγκοντα τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἐν δεξιῇ ἔχον, καὶ ἀρκεῖνται ἐπὶ Πόλιν. Ἐν τούτοις τοῖς σταθμοῖς πολλὰ τῶν ἰσχυρίων ἀπόλειτο ὑπὸ λιμοῦ· οὐ γὰρ ἦν χόρτος οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν δένδρον, ἀλλὰ φύλῃ ἦν ἅπαντα ἡ χώρα· οἱ δὲ ἐνοικῶντες θῆναι ἀέλτας παρὰ τὸν ποταμὸν ὀρύττοντες καὶ ποιοῦντες εἰς Βαβυλῶνα ἦγον καὶ ἐπώλουν καὶ ἀνταγορεύοντες οἶτον ζῶν. (5) Τὸ δὲ στρατεύμα οὐ οἶτος ἐπέλειπε, καὶ πρὸς θάλασσαν οὐκ ἦν εἰ μὴ ἐν τῇ Λυδίᾳ ἀγορῇ ἐν τῇ Κύρου βαρβαρικῇ, τὴν καπὶθον ἀλείφον ἢ ἀλείφον τεταρῶν στήλων. Ὁ δὲ στήλος θύναται ἐπὶ ὀβολοῦ καὶ ἡμιόβολον Ἀττικοῦς· ἢ δὲ καπὶθὼ δύο χροῖνας Ἀττικὰς ἐξέοναι. Κρέα οὐκ ἐσθλόντες οἱ στρατιῶται διεγύγνοντο. (7) Ἦν δὲ τούτων τῶν σταθμῶν οὐκ πᾶν μακρὸς ἔλαυνεν, ὅσπερ ἢ πρὸς ὕψος βούλοιο διατελέσαι ἢ πρὸς γίλφον. Καὶ οὕτως ποταμὸς ἡμεῖς ἀνὰ πρὸς φανέντος τοῖς

quam illo tempore, sed navigia tantum: quae tunc Abrocomas ipsos praecedens excusserat, ne Cyrus trajiceret. Ibid utique divinitus acedisse visum est, et flumen Cyro plane quasi regnatorio cessasse. Hinc per Syriam progreditur castris novem, parasangas quinquaginta, et ad Araxem fluvium perveniunt. Hic vici erant molli, frumento et vino referti. Triduum ibidem manserunt, et comestium comperabant.

CAPUT V.

Inde per Arabiam, cum Euphratem haberet ad dextram, castris quinque in solitudine positis, parasangas triginta quinque progreditur. Hoc loco regio campestris erat, tota maris instar aquabilis, absinthium plena: si quid aliud in ea inerat vel fruticis vel arundinis, ea vero universa instat aromatatum erant fragrantia: arbor certe in ea inerat nulla. Ferae autem variae inerant, silvestres quidem asini quinquaginta, ac struthiocamelis non pauci: inerant etiam otides et dorcades: atque has feras equites nonnulli insequerantur. Et asini quidem isti, cum quis eos insequeretur, procurrere et deinde restitare solebant: quippe multo velocius equo currebant; ac rursus uti adpropinquaret equus, idem faciebant: adeo ut nulla esset eos capiendi ratio, nisi per intervalla collocati equites venarentur, alii alios recentibus equis excipientes. Erant autem eorum, qui capiebantur, carnes cervinis quidem similes, sed aliquanto teneriores. At struthiocamelum nemo cepit: eamque avem ex equilibus qui insequerantur, cito desiderunt: nam fugiendo ea longe subdecebat, pedibus quidem curat, alis vero, cum eas tolleret, tanquam velo usa. Otidas autem, si quis velociter ansicet, licet capere: nam breve ad intervallum volant, tanquam perdices, et cito fatiscunt. Carnes harum erant suavissimae. Facto per hanc regionem itinere, ad Mascam fluvium pervenit, cujus erat unius plethri latitudo. Hic arborescens erat, ampla, cui nomen Corsoe: quaeque a Nasa undique circumferebatur. Manserunt hoc loco triduum, et cibaria parabant. Hinc castris decimis tertius spoliis loca deserta positis, parasangas novaginta progreditur, Euphratem fluvium ad dextram habens, et ad Pylas Babylonias pervenit. In his stationibus multa jumenta fame peribant: nam neque pabulum hic erat, neque ulla praeter arbor, sed regio universa nuda erat: incolae vero lapides molares propter fluvium effodere solebant et summare, quos deinde Babylonem vectos vendebant, atque emto vicissim frumento vitam sustinebant. Jam vero frumentum milites defecerat, neque comendi ejus facultas erat reliqua, nisi in foro Lydio, illorum in agmine barbarorum, qui Cyrum insequerantur, farinae nimirum triticeae vel hordeaceae capitum, siglis quatuor. Siglos autem septem Atticos obolos et dimidium aliterius valet: ardens characenes Atticos capitum continet. Quamobrem carnes comendo vitam sustinebant milites. Et ex his quidem stationibus erant, in quas per longam admodum movebat spatia, quoties vel ad aquam vel ad pabulum iter peragere volebat. Quin et aliquando itinere angustias lutoquo objectis, pluviatis

ἀμαξίας δυσπορεύου ἐπέστη ὁ Κύρος σὺν τοῖς περὶ αὐ-
τὸν ἀρίστοις καὶ εὐδαίμονιστάτοις, καὶ ἔταξε Ἰλσον καὶ
Πύρρην λαβόντας τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ συναριθμέ-
σαι τὰς ἀμαξίας. (α) Ἐκεῖ δ' ἐβόων αὐτοὶ σχολαίως
ποιεῖν, ὥσπερ ὁρῶν ἐκείλευσε τοὺς περὶ αὐτὸν Πέρσας
τοὺς κρατίστους συνεσιπύσαι τὰς ἀμαξίας. Ἐνθα δὲ
μῆρος ἡ τῆς εὐταξίας ἦν ἀεὶ ἀσπασθαι. Πρῶτοντες γάρ
τοὺς πορφυροὺς κἀνάδους ὅπου ἔτυχεν ἑκαστος ἑστῆκός,
ἔντο ὥσπερ ἐν ὁρμαίαις τις περὶ νίκης καὶ μάλα κατὰ προ-
νοῦς τηλάρου, ἔχοντας τούτους ἐ τοὺς πολυτελεῖς χιτῶ-
νας καὶ τὰς ποικίλας ἀναψυρίδας, ἔνιοι δὲ καὶ στρεπτοὺς
περὶ τοὺς τραχηλοὺς καὶ φέλλα περὶ ταῖς χερσίν· οὐδὲς
δὲ σὺν τούτοις εἰσπρόδόντες εἰς τὸν πᾶλιν ὄντων ἢ ὥς
τις ἐν ᾧ το μετώρῳ εἰσπρόδοντες τὰς ἀμαξίας. (α) Τὸ
δὲ σύμπαν ὅλος ἦν Κύρος ὡς σπεύδων πῶσαν τὴν ὁδὸν
καὶ τοὺ διατρέχον ὅπου μὴ ἐπιταγασθὲν ἵνα καί τις ἄλλ-
ου ἀναγκασθὲν ἐκείθι τοῖς, νομίζων, ὅπου μὲν [ἐν] ὄντων
ἔλθαι, τοσούτῳ ἀπαρσενεκαποτοῦργον βασιλεὶ μάχισθαι,
ὅπου δὲ στρατιώτερον, τοσούτῳ πλέον συναγείρεσθαι βα-
σιλεὶ στρατεύματι. Καὶ συνειδὼν ὅ ἦν τῷ προσέχοντι τὸν
νοῦν ἢ βασιλέως ἀρχὴ πλῆθει μὲν γῆρας καὶ ἀνθρώπων
ισχυρὰ οὖσα, τοῖς δὲ μέλει πῶν ὁδῶν καὶ τῷ διαπράττειν
τὰς ἐνστάσεις ἀσθενέας, ἡ τις διὰ ταχέων τὸν πόλεμον
ἐποιεῖτο. (α) Πέραν δὲ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ κατὰ
τοὺς ἐρήμους σταθμούς ἦν πόλις εὐδαίμων καὶ μεγάλη,
ὀνομαζομένη Χαρμάνθη. Ἐκ ταύτης οἱ στρατιώται ἡγούρα-
ζον τὰ ἐπιτίθειαι, σφελδαῖς διαβαίνοντες ὁδοῖ. Διαβήσας
δὲ ἔλθον σκαπόμενα ἐκίμπλασαν γόρτος κούρος, εἴτα
συνήεν καὶ συνέσπον, ὡς μὴ ἀπτεσθαι τῆς κάρφης τὸ
ὄζωρ ἐπὶ τούτων διδόντων καὶ ἐλάμβανον τὰ ἐπιτίθειαι,
οἷον τὴν ἐκ τῆς βλάνας πεποιημένον τῆς ἀπὸ τοῦ φοίνικ-
κος καὶ σίτου μελίτης τοῦτο γὰρ ἦν ἐν τῇ γῇ κλείστον.
(α) Ἀναφλέσκοντες δὲ τὴν ἐνταῦθα τῶν τε τοῦ Μένωνος
στρατιωτῶν καὶ τῶν τοῦ Κλέαρχου ὁ Κλέαρχος κρίνας
ἀδικεῖν τὸν τοῦ Μένωνος πλεῖστα ἐνέβαλεν. Ὁ δὲ ὁδὸν
πρὸς τὸ ἑαυτοῦ στρατεύματι ἔειπεν· ἀκούσαντες ὅ οἱ στρα-
τιώται ἐγαλῶσαν καὶ ὠργίσαντο ἰσχυροὶ τῷ Κλέαρχῳ.
(α) Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ Κλέαρχος ὁδὸν ἐπὶ τὴν διαβί-
αιον τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐκεῖ κατασκευάμενος τὴν ἀγορὴν
ἀρπυγείᾳ ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν διὰ τοῦ Μένωνος στρα-
τεύματος σὺν ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτὸν Κύρος δὲ σὺπος
ἦσαν, ἀλλ' εἰ προσέλαυνε· τὸν δὲ Μένωνος στρατιωτῶν
ἕξλα σχίζον τὴν εἰς αἶδα τὸν Κλέαρχον διαλύοντα, ἔτσι
τῇ εἰρήνῃ· καὶ οὗτος μὲν αὐτοῦ ἡμαρτεν ἄλλος δὲ λίθυ καὶ
ὄλος, εἴτα πολλοὶ, κραυγῆς γενομένης. (α) Ὁ δὲ κατα-
φεύγει εἰς τὸ ἑαυτοῦ στρατεύματι, καὶ εὐθὺς παραγγέλλει
εἰς τὰ σίτα· καὶ τοὺς μὲν ὀπίστας αὐτοῦ ἐκλινουσὶ μαῖνας
τὰς ὀπίστας πρὸς τὰ γόνατα θίνοντας, αὐτοὺς δὲ λαβὼν τοὺς
ἑρῆκας καὶ τοὺς ἱππεῖς, οἱ ἦσαν αὐτῷ ἐν τῇ στρατιᾷ
πλείους ἢ τετραράκοντα, τοῦτον δὲ οἱ πλείους ἑρῆκας,
ἔλαυνον ἐπὶ τοὺς Μένωνος, ὥς· ἐκείνους ἐκτεπλῆχον
καὶ αὐτὸν Μένωνα, καὶ τρήξαν ἐπὶ τὰ ὅπλα· οἱ δὲ καὶ
ἐστανον ἀπορούμενοι τῷ πράγματι. (α) Ὁ δὲ Προξένος,
ἔτυχεν γὰρ ὑπεροχὴν προκύνει καὶ ταῖς αὐτῷ ἐπομένῃ τῶν

hand sine difficultate pervisit, Cyrus cum praestantissimis et
fortunatissimis iis, quos circa se habebat, substitit; ac Glap
Pigretesque, adsumptis barbarorum copiis, conjunctis vi-
ribus planstra ex locis difficilibus educere jussit. Cum au-
tem illi hoc tarde ei facere viderentur, quasi indignabundos
praestantissimos, qui circa ipsum erant, Persas operis una
posita planstra celeriter expedire jussit. Hic vero studii
ordinis conservandi specimen quoddam videre erat. Nam
purpureis abjectis candis eo quo quisque loco forte stabat,
quemadmodum de victoria quiescam currebat, per collem
admodum etiam precipitem impeto ferebantur; cum ma-
gni pretii tunicae haberent, et subligentis variis distincta co-
loribus; nonnulli etiam torques circa colla, et circum manus
armillis: attamen cum his statim ubi in latus insilissent,
citius opinione cujusquam, planstra in sublimi sublata ex-
portarunt. Ad summam, plane constitit Cyrum iter to-
tum accelerare, neque usquam cunctari, nisi frumentationis
vel alterius necessariae rei causa alicubi consideret: quippe
existimabat, tanto se impatiere cum rege dimicaturum,
quando celerius ipse accesserit; quanto autem tardius, tanto
maiores regi copias coactum iri. Et intelligere sane potuit
quicumque rem attentius consideraret, regis imperium re-
gionis quidem amplitudine hominumque multitudine firmum
esse, verum ob itinerum longitudinem, et quia copiae hinc
inde distractae sint, idem infirmicellum esse, si quis celeriter
bellum gerat. Ultra Ephraem, exadversus stationes illas
desertas, erat urbs opulenta magnaque; cui nomen Char-
manda: ex hac milites commectum pretio comparabant,
dum ratibus opera tumultuaria confectis in hunc modum tra-
jiebant: pelles eas, quas pro trigumentis habebant, levi
ferro implebant; deinde coercabant constringebantque au-
turis, ne festucas aqua tangeret: his trajiciebant, commo-
tumque comportabant, videlicet vinum ex palmorum glan-
dibus factum, et pauci frumentum: nam hujus in ea regione
maxima erat copia. Ceterum orta inter Menonis et Clearchi
milites aliqua hoc loco controversia, Clearchus postquam
Menonis militem injurie illatae rem statuisset, plagas ei
injecit; is ad exercitum suum reversus, rem exposuit; qua
milites audita moleste ferebant, et Clearcho graviter irasce-
bantur. Eodem die Clearchus cum ad trajectum fluminis
accessisset, atque rerum venalium forum ibidem inopexisset,
ad tabernaculum suum per Menonis castra cum paucis circa
se equo revehitur: Cyrus autem nondum venerat, sed ad-
huc erat in itinere: quidam inde e Menonis militibus, ligna
qui scindebat, ut Clearchum exercitum persequantem videret,
securi jacta petiit eum: et ab eo quidam hic aberrat; verum
alios lapide, itemque alius: unde multi, clamore excitati.
At ille ad suas copias fuga pervenit, itaque ut statim ad ar-
ma concurrant, edixit: et gravis quidem armatus milites
istis manere jussit, sentis ad genus positis: ipse, adsum-
ptis Thracibus et equitibus, ex quibus in exercitu erant ei
plures quadraginta (horum autem plurimi Thraes erant),
sic adversus Menonis milites proventus est, ut illi et Menon
ipse timore percussi essent, et ad arma concurrerent. Sta-
bant vero nonnulli, incerti prosum quid agerent. Protenus
autem (nam forte tandem accessit, gravisque eum armatus

ὀκλιπῶν, εὐθὺς ὧν εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρων ἀφ' ὧν θίβο
τὰ ὅπλα καὶ ἰδεῖτο τοῦ Κλέαρχου μὴ ποιεῖν ταῦτα. Ὁ
δ' ἐγαλλέπανε·ν δὲ αὐτοῦ ἄλλοις δεήσαντος καταλευσθῆ-
ναι πρῶτος λόγιος τοῦ αὐτοῦ πάθος, ἐκέλευε τὴν αὐτὴν ἐκ τοῦ
μέσου ἐξίστασθαι. (15) Ἐν τούτῳ δὲ ἐπῆρξεν καὶ Κύρος
καὶ ἐπέβητο τὸ πρῆγμα· εὐθὺς δ' ὤρετο τὰ παλὰ εἰς τὰς
χεῖρας καὶ σὺν τοῖς παρούσι τῶν πιστῶν ἔκρινεν ἑαυτὸν
εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει ταῦτα. (16) Κλέαρχε καὶ Πρόξενε
καὶ οἱ ἄλλοι αἱ παρόντες· Ἕλληνας, οἷα ἴσθε θ, τι ποιεῖτε.
Εἰ γὰρ τινα ἀλλοίους μάχην συνάψετε, νομίζετε ἐν τῇδε
τῇ ἡμέρᾳ ἐμὴ τὴν κατανακλῆσθαι καὶ ὑμᾶς οὐ πολλὸν ἔμει-
ναι· κακίως γὰρ τῶν ἡμετέρων ἐχθροὶν πάντας ὄ-
ντες οὗς ἔσπετε βάρβαροι πολυμικρότεροι ἑμὴν ἵστανται τῶν
παρὰ βασιλεῖ ὄντων. (17) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κλέαρχος
ἐν ἑαυτῷ ἐγένετο· καὶ παυσάμενος ἀμφοτέρους κατὰ χώ-
ρον θῆκε τὰ ὅπλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐντεῦθεν προΐόντων ἐφαίνετο ἔχοντα ἵππων καὶ κό-
πους εἰκόσμετο δ' εἶναι ὁ στίβος ὡς διερχόμενον ἵππων.
Οὗτοι προΐοντες ἔβαιον καὶ χίλιν καὶ αἰ τὶ ἄλλοι χροῖ-
μον ἦν. Ὅροντες δὲ Πέρσης ἀνὴρ γένει τὴν προσέκων
βασιλεῖ καὶ τὰ πάλαιμα λεγόμενον ἐν τοῖς ἀρίστοις Περ-
σῶν ἐπέβουλετο Κύρος, καὶ πρόσθεν πολυμήσας, κα-
ταλλαγείς δέ. (2) Οὗτος Κύρος εἶπεν, εἰ αὐτῷ δόξῃ ἱπ-
πείας χίλιους ὅτι τοὺς προκατακαίοντας ἱππείας ἡ κατα-
κείναι ἂν ἐνεδρεύσας ἡ ζώντας πολλοὺς αὐτῶν ἑλπί καὶ
καυώσαι τοῦ κατεῖν ἐπὶόντας, καὶ ποιήσας ὥστε μή-
ποτε δύνασθαι αὐτοὺς ἰδόντας τὸ Κύρου στρατεύμα
βασιλεῖ διαγγεῖλαι. Τῷ δὲ Κύρῳ ἀκούσαντι ταῦτα
ἰδὼσα ὠφελίμα εἶπεν, καὶ ἐκέλευσεν αὐτὸν λαμβάνειν
μέρος παρ' ἐκάστου τῶν ἡγεμόνων. (3) Ὁ δ' Ὅροντες
νομίμας εἰσόμενος εἶναι αὐτῷ τοὺς ἱππείας γράφει ἐπιστο-
λὴν παρὰ βασιλεῖ ὅτι ἔβη ἔχων ἱππείας ὡς ἂν δύνηται
πλείστον· ἀλλὰ φράσαι τοῖς ἑαυτοῦ ἱππεύσιν ἐκέλευεν
ὡς φίλον αὐτὸν ὑποδέχεσθαι. Ἐνῇ δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ
καὶ τῆς πρόσθεν γούλας ὑπομνήματα καὶ πίστους. Ταύ-
την τὴν ἐπιστολὴν δίδωσι πιστῷ ἀνδρὶ, ὡς ἴστω ὁ δὲ
λαβὼν Κύρῳ δίδωμι. (4) Ἀναγνὼν δὲ αὐτὴν ὁ Κύρος
συλλαμβάνει Ὅροντην, καὶ συγκαλεῖ εἰς τὴν ἑαυτοῦ
σκηνὴν Περσῶν τοὺς ἀρίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐπὶ, καὶ
τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγούς ἐκέλευεν ἐπὶ λέγειν ἀγα-
γεῖν, τοὺς δὲ ὀρέσθαι τὰ ὅπλα περὶ τὴν αὐτοῦ σκηνήν.
Οἱ δὲ ταῦτα ἐποίησαν, ἀγαγόντες ὡς τριχίλιους ὀκλι-
ται. (5) Κλέαρχον δὲ καὶ ὅλους παρεκάλεσε σύμβουλον,
ὅς γε καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἑδοῖκε προσημνηθῆναι μέ-
λους τῶν Ἑλλήνων. Ἐπεὶ δ' ἔβλεπεν, ἐγγίμναι τοῖς
φίλοις τὴν κρίσιν τοῦ Ὅροντος ὡς ἐγένετο οὐ γὰρ ἀπό-
ρητον ἦν. (6) Ἐργὴ δὲ Κύρον ἄρχων τοῦ λόγου εἶπε.
Παρακαλέσω ὑμᾶς, ἀνδρες φίλοι, ὅπως σὺν ὑμῖν βου-
λευόμενος θ, τι δικάσῃν ἔστω καὶ πρὸς ὑμῶν καὶ πρὸς ἀν-
θρώπων, τοῦτο πρόβη περὶ Ὅροντος τούτου. Τούτων

militem acies sequuta est) suos statim in medium inter
utrosque spatium ducens, armis rite dispositis constitit, et
Clearchum rogabat, ne hunc faceret. At ferebat ille gravi-
ter, quod cum parum abfuisse quin insidiosis obnoctetur,
leuiter ipsius de casu loqueretur: eoque ad eo de medio
excedere iubebat. Interea, cum venisset Cyrus, ac rem
intelligisset, mox sumpsit in manus paila, et cum iis qui
aderant fidelibus in medium inuectus est, et iniqui quidam
quidam dicit: « Nescitis plane quid agatis, Clearche Proxene-
que, ac Grecei ceteri qui Idestis. Nam si quam inter vos
pugnam consereitis, existimate et me hoc ipso die, et vos
non in medio post, ad interfectionem carum iri: nam si res
nostrae male se habeant, hi omnes, quos videtis, barbari nobis
infestiores erunt, quam illi qui a rege stant. » Hec cum
audisset Clearchus, ad se rediit: et ambo, facta irascendi
fine, arma illis deposuerunt.

CAPUT VI.

Inde cum procederent, equorum vestigia stercusque com-
parebant: ex quibus conjecturam facientibus iter equorum
circiter bis mille pedibus tritum esse visum est. Hi dum
praebant, et pabulum, et si quid aliud erat, usui quod so-
ret, euebant. Orontas autem Persa, qui genere regem
attigebat, et ad res bellicas quod attinet in principibus Per-
sarum ferebatur, Cyro parat insidias, et etiam antea bellum
molitus, sed reconciliatus. Is igitur Cyro aiebat, si mille sibi
tradere equites, aut structis insidiis equites illos incendiis
praecipitata omnia pervasantes se intercepturum, aut mul-
tos ex iis vivos capturum, ac prohibitarum ne invadendo re-
liqua incenderent, facturumque adeo ne si unquam, Cyri
ubi exercitum compesierent, regi id remittere possent.
Hec cum audisset Cyrus, visa ei sunt e re sua futura: at-
que adeo jussit eum a singulis sociis copiarum partem ac-
cipere. Orontas autem, ratus equites sibi paratos esse, ad
regem scribit epistolam, venturum se cum equitibus quam
posset plurimum: at suis dici curaret equitibus hortatus est,
ut se tanquam amicum exciperent. Eadem in epistola
quedam inerant, quae pristinae amicitiae fideique memoriam
renovarent. Hanc homini, quemadmodum ipse existi-
mabat, fideli tradit epistolam: quoniam ut acceperat is, Cyro
ostendit. Cyrus autem eam cum legisset, comprehendit
Orontem, et ad tabernaculum suum Persarum circa se prae-
cipites septem convocavit: jussitque Graecorum duces graves
armaturae milites adducere, qui eum circa taberna-
culum armati consisterent. Hae illi faciebant, adductis
tribus circiter militum graves armaturae militibus. Clea-
rchus etiam intro vocatum in consilium adhibebat, quippe
qui tam ipse tum ceteris Graecos longe dignitate videretur
anteccedere. Cumque ille de tabernaculo exisset, quo pacto
de Oronta iudicium factum fuisset, amicis narrabat, neque
enim referre non licebat. Aiebat autem Cyrum in hunc mo-
dum dicere orum esse: « Advocavi huc vos, amici, ut con-
silia vobiscum conferendo, quod et apud deos et apud homines
est equum, id de hoc Oronta factum. Hunc primum pater

λούς στρατιᾶς. Κύρος δὲ συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς τῶν Ἑλλήνων συνεβουλεύετο τι πῶς ἂν τὴν μάχην ποιεῖτο καὶ αὐτοὺς παρῆναι θαρρύνων τοιόδε. (β) Ὁ ἀνδρὶς Ἑλλήνης, τοὺς ἀνθρώπων ἀπορῶν βαρβάρων συμμάχους ἡμᾶς ἔχει, ἀλλὰ νομίζων ἡμεῖνας καὶ κρείττους πολλῶν βαρβάρων ἡμᾶς εἶναι, διὰ τοῦτο προσέειπεν. Ὅπως οὖν ἔσσεσθε ἀνδρες εἴησι τῆςλευθερίας ἥς ἀετέσθε καὶ ὑπὲρ ἥς ἡμᾶς ἐγὼ εὐδαιμονίζω. Εἰ γὰρ ἴσται ὅτι τὴνλευθερίαν ἐλοίμην ἂν ἀντὶ αὐτῆς ἔγω πάντων καὶ ἁλλων παλαιολασιών. (γ) Ὅπως δὲ καὶ εἴδετε εἰς ὅσον ἔργασθε ἀγῶνα, ἐγὼ ἡμᾶς εἰδὼς διδάσκει. Τὸ μὲν γὰρ πλῆθος πολλὸ καὶ κραυγὴ πολλὴ ἐπίπαιον ἂν εἰ ταῦτα ἀνέσχεσθε, τὰ ἅλλα καὶ ἀσπρύνεσθαι μοι δοκῶ οἶσιν ἡμῖν γνώσεσθε τοὺς ἐν τῇ χώρῃ ὄντας ἀνθρώπους. Ὑμῶν δὲ ἀνδρῶν ὄντων καὶ εὐτόλμων γενομένων ἐγὼ ἡμῶν τὸν μὲν οἰκαδε βουλευμένων ἀπέναντι τοῖς ὅσοις ἑλκῶν ποιήσου ἀπλήθειν, πολλοὺς δὲ εἶμαι πωλεῖσιν τὰ παρ' ἐμοῦ ἐλάσθαι ἀντὶ τῶν ὅσων. (δ) Ἐνταῦθα Γαλιέτης παρῆεν φηγὰς Σάμιος, πιστὸς δὲ Κύρου, εἶπε, Καὶ μὴν, ὦ Κύρε, λέγουσιν τινες ὅτι πολλὰ ὑπερχρῆν νῦν διὰ τὸ ἐν τοιοῦτοις εἶναι τοῦ κινδύνου προσιόντος ἂν δὲ εὖ γένηται τι, οὐ μνησθῆναι σέ φασιν ἵνα οὐδ' αἰ μνησθῶτε καὶ βούλοιο δύνασθαι ἂν ἀποδοῦναι ὅσα ὑπερχρῆ. (ε) Ἀκούσας ταῦτα ἔλεεν ὁ Κύρος, Ἀλλ' ἴσται μὲν ἡμῖν, ὦ ἀνδρες, ἡ ἀρχὴ ἡ πατρίδα πρὸς μὲν μετμηβρίαν μέχρι οὗ διὰ καῦμα οὐ δύνανται οἰκεῖν ἀνθρώποι, πρὸς δὲ ἄρκτον μέχρι οὗ διὰ χυμῶνα τὰ δ' ἐν μέσῳ τούτων πάντα σατραπείουσιν οἱ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ φίλοι. (ς) Ἦν δ' ἡμῶς νυκτῶσμεν, ἡμᾶς δὲ τοὺς ἡμετέρους φίλους τούτων ἐγκατατίς ποιῆσαι. Ὅστι οὐ τοῦτο δέδοκα μὴ οὐκ ἔγω ἔτι δῶ ἐκαστὸν τῶν φίλων, ἂν εὖ γένηται, ἀλλὰ μὴ οὐκ ἔγω ἱκανοὺς οἷς δῶ. Ὑμῶν δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ στέφανον ἐκαστὸν χρυσοῦν δώσω. (ζ) Οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες αὐτοὶ τε ἤσαν πολλὸν προθυμώτεροι καὶ τοὺς φίλους ἐξηγγέλλον. Εἰσῆσαν δὲ παρ' αὐτὸν οἱ τε στρατιῶται καὶ τῶν ἁλλων Ἑλλήνων τινὲς ἀγνοῦντες εἰδέναι τί σίρπον ἔσται, ἔδον κρατύνουσιν. Ὁ δὲ ἐμπειρὸς ἀπάντων τὴν γνώμην ἀπέπειπε. (η) Παρακλιέντος δὲ αὐτῷ πάντες δοσπαρ βυλίζοντο μὴ μέχεσθαι, ἀλλ' ὅπως ἐαυτῶν τάττεσθαι. Ἐν δὲ τῇ χαίρῃ τούτου Κλέαρχος ἰδὲ πῶς ἤρετο τὸν Κύρον. Οἷα γὰρ σι μαχεῖσθε, ὦ Κύρε, τὸν ἀδελφόν; ἢ δ' ἄρ' ὁ Κύρος, εἴπερ γε Ἀρεῖου καὶ Παρσάτιδος ἴσται πᾶσι, ἡμᾶς δὲ ἀδελφός, οὐκ ἀμαχί τούτ' ἐγὼ λέγωμαι. (θ) Ἐνταῦθα δὲ ἐν τῇ ἐραυλῇ ἀρήμεις ἐγένοντο τῶν μὲν Ἑλλήνων δόσις μυρία καὶ τετρακισία, πελτασταὶ δὲ διερχόμενοι καὶ πεντακισίοι, τῶν δὲ μετὰ Κύρου βαρβάρων δίκαι μυριάδες καὶ ἑκατὸν δραπανηφόροι ἀμφὶ τὰ εἰκοσι. (ι) Τῶν δὲ πολέμιων εἰζόντων εἶναι ἑκατὸν καὶ εἰκοσι μυριάδες καὶ ἑκατὰ δραπανηφόροι διακροῖται. Ἄλλοι δὲ ἦσαν ἐξακχιλοὶ ἵππεις, ὧν Ἀρταγέρσης ἔρχεν οὗτοι δ' αὖ πρὸ αὐτοῦ βασιλεὺς τεταγμένοι ἦσαν. (κ) Τοῦ δὲ βασι-

corum duribus cohortationumque praefectis, quo pacto pugnam faceret, ibi tam consultabat: atque ipse, quo eorum confirmaret animos, huiusmodi adhortatione usus est: «Ego vos, Graeci, non quod barbarorum mihi deesset copia, socios belli ducō, sed quod potiores praestantioresque multis vos barbaris existimarem, idcirco adsumpti. Quomorem date, querso, operam, ut vos eos praestetis, qui libertate, quam obtinetis, et cuius gratia vos equidem deos arbitror, digni sitis. Certo enim sciat is velim, me libertatem rebus, quas possideo, universis multoque etiam pluribus aliis antefere. Verum ut intelligatis quale in certamen venietis, ea de re ego, qui scio, vos docebo. Multitudo quidem hostium magna est, quomodo cum clamore adversarios invadunt: ea si sustuleritis, quod ad cetera me potest etiam dicere, quales nostros hac in terra homines cognoscitur sitis. Vos vero qui viri estis, si animosos etiam vosmet praebuertis, faciem ego ut vestrum quicumque domum abire voluerit, iis qui domi sint auspiciendus discedat; ut vero multi rebus domesticis apud me capienda antepositi sint, effectuum me arbitror.» Hic cum adesset Gasiltes, Samius et alii, Cyro sedes, Aliqui, Cyre, ait, quidam te multa dicunt hoc tempore polliceri, quod tali sis in tempore periculi iam imminens: sed si res felicitur evenerit, promissorum te non fore memorem. Nonnulli etiam ciunt, nec si et meminervis et velis, posse te tribuere quae polliceris. Hae Cyres cum audisset, At certe vobis est, inquit, patrum regnum, viri, in mercedem quas spectat, ad ea pertinetis loca, in quibus propter calorem homines habitare nequeunt, quae in septentriones, ad ea, in quibus propter hiemem nemo habitat: quae in medio horum jacent omnia fratris mei amici satraparum cura titulo et potestate obtinent. Quod si nos vicerimus, ut amici nostri his potiantur, efficaciam aequum est. Itaque non id metuo, ne non quod singulis dem amicis, si quidem res bene gesta fuerit, habeam, sed ne non satis nullis habiturus sim, quibus dem. Vobis certe Graecis coronam etiam singulis aurum dabo. Hoc cum audissent praefecti, et ipsi multo alacriores erant, et aliis eadem remunabant. Porro ingressi sunt ad ipsum tam duces quam de Graecis ceteris quidam qui scire cuperent quid habituri essent, si vincerent. Hos ille, expletis omnium animis, dimittebat. Hortabantur autem eos omnes, quicumque cum ipso colloquerentur, ne prelaetor ipse, sed a tergo suorum subsisteret. Atque hoc ipso tempore Clearchus (ita fere Cyrum interrogabat: Existimane, Cyre, fratrem tuum proelio tecum decessaturum? Ita profecto, inquit Cyrus, siquidem Darii et Parysatis filius es, et frater meus, non sine pugna hoc ego consequar. Ibi vero cum armatis grederebantur, censebantur Graecorum, qui scoliati erant, decem milia quadringenti; pelastae bis mille quingenti: barbarorum qui Cyro aderant centum milia, atque currus fideiati circiter viginti. Hostium ferebantur esse duodecies centena milia, et currus fideiati ducenti. Erant praeterea equitum milia sex, quibus Artageres praerat: hi vero ante regem ipsam erant dispositi. Regis exercitus imperatores et praefecti et

λίκως στρατεύματος ἦσαν ἀρχόντες καὶ στρατηγοὶ καὶ
 ἡγεμόνες τέτταρες, τρεῖς αὖτις μυριάδων ἑκατοῖς, Ἀβρο-
 κύμας, Τισσαφέρνης, Γωδέρης, Ἀρδάκης. Τούτων
 δὲ παρεγίνοντο ἐν τῇ μάχῃ ἐναντίοντα μυριάδες καὶ
 ὅματα δρεπανηφόρα ἑκατὼν καὶ πενήκοντα· Ἀβροκύ-
 μας δὲ ὑπερέστη τῆς μάχης ἡμέρας πέντε, ἐκ Φοινίκης
 ἱλαύνων. (12) Ταῦτα δὲ ἔγγειλλον πρὸς Κύρον οὐ νό-
 τομαλῆσαντες ἐκ τῶν πολέμων παρὰ μεγάλου βασιλέως
 πρὸ τῆς μάχης, καὶ μετὰ τὴν μάχην οἱ ὑπεριον ἐλθ-
 ῶντες τῶν πολέμων ταῦτ' ἔγγειλλον. (13) Ἐνταῦθεν
 δὲ Κύρος ἐξαλύει σταθμὸν ἕνα παρασάγγας τρεῖς συν-
 τεταγμένον τῇ στρατεύματι παντὶ καὶ τοῖς Ἑλλησιν
 καὶ τοῖς βαρβαρικῷ φέτο γὰρ ταῦτ' ἐπὶ ἡμέρᾳ μακρί-
 σθαι· βασιλεὺς κατὰ γὰρ μόνον τὸν σταθμὸν τοῦτον τῶ-
 σθαι ἦν δορυκτὴ βαθεῖα, τὸ μὲν εὖρος ὀργυαὶ πέντε,
 τὸ δὲ βάθος ὀργυαὶ τρεῖς. (14) Παρετάτο δὲ ἡ τά-
 φρος ἀνα διὰ τοῦ ποδίου ἐπὶ δώδεκα παρασάγγας μέ-
 γροι τὸ Μηδίας τεύχους. Ἐνθα δὲ εἰσι αἱ δορυρχεῖς,
 ἀπὸ τοῦ Τίγρης ποταμοῦ ῥέονσαι· εἰσι δὲ τέτταρες,
 τὸ μὲν εὖρος πλεοναῖται, βαθεῖαι δὲ λοχυροὶ, καὶ πλοῖα
 πλεῖ ἐν αὐταῖς σιταγμένα· ἀποβάλλονται δὲ εἰς τὸν Εὐφ-
 ράτην, διαλείπονται δ' ἐκείσθ' παρασάγγην, γέφυραι
 δ' ἐπίσιν. Ἦν δὲ παρὰ τὸν Εὐφράτην παράδος στενὴ
 μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς τάφρου ὡς εἰκοσι ποδῶν τὸ
 εὖρος· (16) ταῦτην δὲ τὴν τάφρον βασιλεὺς μέγας ποιεῖ
 ἀντὶ ἐρύματος, ἐπειδὴ πυνθάνεται Κύρον προελύνου-
 ναι. Ταύτην δὲ τὴν παράδον Κύρος τα καὶ ἡ στρα-
 τὴ παρῆλθε καὶ ἐγένοντο εἰσι τῆς τάφρου. (17) Ταῦτ' ἔ-
 μιν ὦν τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἐμαχίστο βασιλεὺς, ἀλλ' ὑπο-
 χροῖστανται φανερά ἦσαν καὶ ἵππων καὶ ἀνθρώπων ἕλην
 πολλὰ. (18) Ἐνταῦθα Κύρος Σιλανὸν καλεῖται τὸν Ἀμ-
 πρακωστὴν μένιν δόσαν· αὐτῇ δαρυκεὺς τριχυλὺς,
 οἷ τῇ ἐνδεκάτῃ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας πρότερον θύ-
 μενος εἶπεν αὐτῷ οἷ βασιλεὺς οὐ μαχεῖται δέκα ἡμε-
 ρῶν, Κύρος δ' εἶπεν, Οὐκ ἔρα ἔτι μαχεῖται, εἰ ἐν
 ταύταις οὐ μαχεῖται ταῖς ἡμέραις ἔάν ὃ ἀληθεύσῃ,
 ὑποχροῖμαί σοι δέκα τεύχοντα. Τοῦτο τὸ χρυσὸν τότε
 ἀπέδωκεν, ἐπεὶ παρῆλθεν αἱ δέκα ἡμέραι. (19) Ἐπεὶ
 δ' ἐπὶ τῇ τάφρῳ οὐκ ἐκόλυε βασιλεὺς τὸ Κύρου στρα-
 τεύμα διαφάνειν, ὥστε καὶ Κύρος καὶ τοῖς ἄλλοις
 ἀπεγνωσμένοι τοῦ μάχεσθαι ὥστε τῇ ὑπεραίᾳ Κύρος
 ἐπορεύετο ἡμελημένως μέλλων. (20) Τῇ δὲ τρίτῃ ἐπὶ
 τα τοῦ ὁρματος καθήμενος τὴν πορείαν ἐποιεῖτο καὶ
 αἰγίους ἐν τάξει ἔχων πρὸ αὐτοῦ, τὸ δὲ πολλὸ αὐτῷ
 ἀνταταραγμένον ἐπορεύετο καὶ τὸν ὄπλων τοῖς στρα-
 τῶταῖς πολλὰ ἐπὶ ὁμαζῶν ἦγοντο καὶ ὑποχρύβην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Καὶ ἦν τε ἡ ἀμρὶ ἀγορῶν πλήθουσεν καὶ πλησίον
 ἡ δὲ σταθμὸς ἐνθα ἐμάλλε καταλύειν, ἦν δὲ Πατργίας
 ἀνὴρ Πέρσης τῶν ἀμρὶ Κύρον πιστῶν προαίεται
 ἑαίνων ἀνὰ κράτος ἱπποῦν τῇ ἵππῳ, καὶ αὐδὸς πᾶ-

duces quatuor erant, quorum unusquisque trecenta millia
 ducebat, Abrocama, Tissaphernes, Gobyas, Arbaces.
 Verum ex his tantum noningenta millia, et corrus falcati cen-
 tum quinquaginta, praefixi interfuerunt: nam Abrocama post
 quintum diem quam pugna commissa fuerat, ex Phoenicia
 demum venit. Hac Cyro antelabant ex hostibus ii, qui a
 rege magno ante praesidium transfugerant: et post praesidium
 qui de hostium numero deinceps capti fuerunt, eodem antelabant.
 Hinc Cyrus castris unis, parasangs tres peregre-
 ditur, copias universas, tum Graecis tum barbaris, instructa:
 nam hoc die regem praesidium commissurum existimabat; me-
 dio enim hoc diei itinere fossa ducta erat alta, latitudine
 quinque oegyrum, altitudine trium. Huc autem per pla-
 nitiem sursum versus ad parasangs duodecim, usque ad
 Mediae murum, fossa erat porrecta. Hoc loco sunt alvei a
 Tigri fluvio fluentes; nam autem numero quatuor, latitudine
 plethri, profundit admodum, atque navigia in eis frumenta-
 ria ferri solent: iidem in Euphratem inbunt, et inter se
 parasangs intervalla distant, posteaque eunt iis indit.
 Propter ipsum autem Euphratem transitus erat angustus in-
 ter fluvium ac fossam, latitudine fore viginti pedum. Hanc
 fossam rex magnus pro munimento facit, posteaquam ad-
 ventare Cyrum inausisset. Hunc vero transitum Cyrus cum
 exercitu superavit, atque intra fossam venerunt. Ac rex
 quidem eo die praesidium non commisit, sed tam equorum tum
 hominum retrocedentium multa manifesto adparebant ve-
 stigia. Hic Cyrus, accessio Silano vate Ambraciota, dargge
 ei ter mille donavit, quod die ante diem illum undecim,
 consultis prius extis, dixisset ipsi, regem diebus decem pro-
 ximis praesidium non commissurum: cui respondens Cyrus,
 Non certe posthac praesidium commissurus est, isdē si diebus
 non praesidit: quod si verum dixeris, decem tibi talenta
 polliceor. Annum hoc ei tunc tradidit, cum dies illi decem
 praeterissent. Ubi vero juxta fossam rex Cyri copias trans-
 itu non prohiberet, visum est Cyro ceterisque cum pugnan-
 di consilium abjecisse: itaque postero die Cyrus negligen-
 tius proficisciebatur. Die tertio et in curru sedens hor
 faciebat, et paucos tantum ante se instructos habebat; ma-
 jor vero pars exercitus ejus acie perturbata procedebat, ac
 millium arma plurima in planitie et jumentis vehentur.

CAPUT VIII.

Jamque adeo id temporis erat, quo frequens hominibus
 forum esse solet, et in propinquo erat mansio, ubi castris
 metallicis subsistere volebat, cum Pateryas Persa, unus ex
 fidis Cyri familiaribus, advehi totis viribus equo eadante

ον οὗς ἐνεδύγανεν ἰδῶν καὶ βαρβαρικῶς καὶ Ἀλγυκῶς διὰ βασιλείας οὐν στρατεύματι πολλῷ προσέρχεται ὡς εἰς μάχην παρεσκευασμένους. (3) Ἐνθα δὲ πολλὸς τάραχος ἐγένετο· αὐτίκα γὰρ ἰδόντων αἱ Ἑλληνες καὶ πάντες δι' ἀτάκτους στίβους ἐπικεισθῆναι. (4) Κύρος τε καταπερθεὶς ἀπὸ τοῦ θρόνου τὴν θώρακα ἐνέει καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον τὰ πάλαι εἰς τὰς χεῖρας λαβὼν, τοῖς τε ἄλλοις πᾶσι παρήγγειλεν ἐκπολεῖσθαι καὶ καθίστασθαι εἰς τὴν αὐτοῦ τάξιν ἑκαστον. (5) Ἐνθα δὲ οὐν πολλὴ σπουδὴ καθίσταντο, Κλέαρχος μὲν τὰ δεξιὰ τοῦ κέρατος ἔχων πρὸς τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ, Προξένος δὲ ἔχόμενος, αἱ δ' ἄλλοι μετὰ τούτων, Μένων δὲ καὶ τὸ στρατεύμα τὸ εὐώνυμον κέραν ἔχει τοῦ Ἑλληνικοῦ. (6) Τοῦ δὲ βαρβαρικοῦ ἵπποις μὲν Παρθαγῶνες εἰς χιλιούς παρὰ Κλέαρχον ἕστησαν ἐν τῷ δεξιῷ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πελτασταὶν, ἐν δὲ τῷ εὐώνυμῳ Ἀρισίαις τε ὁ Κύρος ὕπαρχος καὶ τὸ ἄλλο βαρβαρικόν. (7) Κύρος δὲ καὶ οἱ ἵπποι τούτου θρονὶ ἑκαστοὶ ἀπλοισμένοι θεωρεῖ μὲν αὐτοὶ καὶ παραρηγιδίως καὶ κρῖναι σὺ πάντας πλὴν Κύρου· Κύρος δὲ ψυχὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν μάχην καθίστατο [λέγεται δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Πέρσας ψυαῖς ταῖς κεφαλαῖς ἐν τῷ πολέμῳ διακινδυνεύειν]. (7) Οἱ δ' ἵπποι πάντες οἱ μετὰ Κύρου ἔχον καὶ προματωπίδια καὶ προσταρτίνους· ἔχον δὲ καὶ μαχαίρας οἱ ἵπποις Ἑλληνικαῖς. (9) Καὶ ᾗδε τε ἦν μέσον ἡμέρας καὶ οὐκ καταρῆναις ἦσαν οἱ πολέμοι· ἦν δὲ δεξιὴ ἐγένετο, ἀπὸν κοινότος ὥστερ λευκὴ λευκὴ, γρόνθι δὲ οὐ συγχῶ ὥστερ ὥστερ μαλάνια τις ἐν τῷ παιδίῳ ἐπὶ πολὺ. Ὅτε δὲ ἔγγυρτον ἐγένοντο, τάχα δὲ καὶ ἡλεῖται τὴν ἵστραπτα καὶ αἱ λόγχαι καὶ αἱ ταῖες καταρῆναις ἐγένοντο. (10) Καὶ ἦσαν ἵπποις μὲν λευκοθώρακες ἐπὶ τοῦ εὐώνυμου τῶν πολεμίων Τισσαφέρνης διέγχετο τούτων ἄρχειν ἔχόμενος δι' τούτων γεβροφόροι, ἔχόμενοι δὲ ὑπὸ λαίῃς σὺν ποδῆρσι φυλάκας ἀσπίσι, Αἰγύπτιοι δ' οὗτοι διέγοντο εἶναι· ἄλλοι δ' ἵπποις, ἄλλοι τοῖσιν. Πάντες δ' οὗτοι κατὰ ἔθνη ἐν πλυσίῳ πλήρει ἀνθρώπων ἑκαστον τὸ ἔθνος ἐπικρούετο. (11) Πρὸ δὲ αὐτῶν ἄρματα διαλείποντα συγρὸν ἀπ' ἀλλήλων τὰ δὲ ῥαπεννηρόρα καλούμενα· ἔχον δὲ τὸν δρέπανον ἐκ τῶν ἀξόνων εἰς πλάγῳ ἀποστεταμέναι καὶ ὑπὸ τοῖς ἀίφρονις εἰς γῆν βλέπονται, ὡς διακόπτειν ὅσην ἐντυχθῶναι. (12) Πᾶσι γὰρ ἦν ὡς εἰς τὰς ταῖας τῶν Ἑλλήνων δῶνται καὶ διακρίνοντα. (13) Ὁ μόνου Κύρος ἔπειν οὐ καλῶς παρεκαλεῖτο τοῖς Ἑλλήσι τὴν ἀρμυρὴν οὐν βαρβαρὸν ἀνέχεσθαι, ἐπείσθη τούτῳ οὐ γὰρ κρυψὴ ἀλλὰ σιγὴ ὡς ἀνυστὴν καὶ ἡσυχίαν ἐν ἱερῷ καὶ βασιλείᾳ προσέειπεν. (14) Καὶ ἐν τούτῳ Κύρος παρελάων αὐτὸς τὴν Πίγρητι τῷ ἑρμηνεῖ καὶ ἄλλους τρισὶν ἢ τεταρσιν τῷ Κλέαρχῳ ἰδῶν ἄγειν τὸ στρατεύμα κατὰ μέσον τὸ τῶν πολεμίων, οὗτοι δὲ βασιλεὺς εἰς πᾶν τοῦτον, ἐρη, νυκτῶν, πένθ' ἡμῖν πεποιθῆται. (15) Ὅρῳ δὲ ὁ Κλέαρχος τὸ μέσον στίβος καὶ ἀκούων Κύρος εἶπεν οὐτα τοῖς Ἑλληνικοῖς εὐωνόμοις βασιλεῖς τοσούτων γὰρ πλὴν περὶν βασιλεὺς ὥς τε μέσον τὸ αὐτοῦ ἔχων τοῦ

prospector; statimque omnibus, in quos incidere, clamabat tum barbarici tum Græciæ vocibus, regem magno cum exercitu adventare, tanquam ad prælium committendum paratum. Ibi tum magno factus est tumultus: exultabant enim Græci, ceterisque adeo omnes, fore statim, ut in ipsos inordinati irueret. Atque Cyrus etiam e curra cum desilisset, loriceam indult, equoque consensio in manus pulta sumptis, ceterisque denuntiabat omnibus, ut armati egredierentur, et suo quisque in acie loco consisteret. Ibi tum magno studio constiterunt, Clearcho quidem cornu dextrum oblatente, propter Euphratem fluvium; proximus ei erat Proxenus; ac post hunc stabant ceteri: Menon, suo cum agmine, levum Græcorum copiarum cornu tenebat. De barbaricis, equites ad mille Paphlagonum juxta Clearchum in cornu dextro steterunt, et Græci qui pelliculi consueverunt: in cornu sinistro tum Ariæves Cyri prefectus, tum relique barbarorum copie. Cyrus ac scelerenti fere cum eo equites medium trebat, magnis muniti loriceis, et femorum tegumentis, et galeis omnes, præter Cyrum: at Cyrus nudo capite pugnam expectans constitit. [Fortur etiam alios Persas caputibus modis aliam prælii subire.] Habebant autem equi omnes, Cyro qui aderant, frontum pectorumque munitissima; gladios etiam Græcos habebant equites. Et jam merides erat, nec hostes adhuc conspicebantur: verum ubi postmeridianum tempus adpelisset, pulvis visus est, tanquam nubes albens, et haud longo post tempore, tanquam nigror quidam per campum late diffusus. Cum vero propius accessissent, statim et æreum quiddam fulgebant, et hæc et ordines jam conspicebantur. Et equites quidem levu in hostium cornu loriceis erant albis induti (quibus Tissaphernes perire dicebatur): his proximi erant scuta qui gestabant Persæ: quos proxime sequenti sunt gravis armaturæ milites cum scutis ligneis ad pedes usque pertinentibus; hi forebantur esse Aegyptii: deinceps alii equites, alii sagittarii. Atque hi omnes cum per gentes dispositi essent, agminis quadrato, eoque viris pleno, gressus quoque incedebat. Ante hos agebantur currus, longo inter se spatio distantes, qui falcati adpellebantur: falces hi habebant ab æxibus in obliquum projectas, et sub tellis in terram spicantes, et in quascunque rem incidissent, eam discindebant. Erat autem hoc ipse consiliu, ut currus letos in ordines Græcorum agerent eoque adeo dirimerent. Verum in eo Cyrus quod dixerat, cum Græcos advocatos adintraaret, ut barbarorum clamorem sustinerent, falsus est: non enim cum clamore, sed quanto maxime silentio poterant, et sedate, æqualiter et lente ad pœlium accedebant. Atque ibi tum Cyrus ipse cum Pigrete interprete, alioque tribus aut quatuor, præterætas equo, Clearcho clamore significabat, ut adversus medium hostium aciem copias suas duceret, quod-tunc rex esset: et, Hanc r' vicerimus, inquit, omnia nobis confecta fuerint. Clearchus tamen medium illum videret globum, ac de Cyro audiret, regem ultra Græcorum cornu levum esse (nam tanta rex hominum multitudine abscedat, ut suorum quoque medium obtineat aciem, Cyri

Κύρου εὐνοήμονος ἦεν ἤν' ἄλλ' ὅμως ὁ Κλέαρχος οὐκ ἤθελεν ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρα, φοβούμενος μὴ κυκαλοῦσθαι ἐκπερὶσθαι, τῷ δὲ Κύρῳ ἀπεκρίνατο ὅτι αὐτῷ μῆλοι ὅπως καλῶς ἔχου. (14) Καὶ ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ τὸ μὲν βαρβαρικὸν στρατεύμα ὁμαλῶς προΐει, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ μένῳ συνετάττετο ἐκ τῶν ἐπὶ περὶόντων. Καὶ ὁ Κύρος παρελάμενος οὐ πᾶν πρὸς αὐτῷ τῷ στρατεύματι κατιβῆτο ἐκπέρισε ἀποδύσαντες εἰς τὰ τοὺς ποταμούς καὶ τοὺς φλύας. (15) Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ξαννοῦ Ἀθηναῖος, ὑπελάμβανεν ὅτι συναντήσονται ἔρητο εἰ τι παραγγέλλουν ὁ δ' ἐπιστήσας εἶπε καὶ λέγειν ἐκείνου πᾶν ὅτι καὶ τὰ ἱερὰ καλὰ καὶ τὰ σφάγια καλὰ. (16) Ταῦτα δὲ λέγων θεοῦθεν ἤκουσε δὴ τῶν τάσεων ἰσότητος, καὶ ἔρητο τίς ὁ θόρυβος εἴη. Ὁ δὲ Κλέαρχος εἶπεν ὅτι τὸ σύνθημα παρήχεται δεύτερον ἤδη. Καὶ ὁ ἐκείνους τίς παραγγέλλει καὶ ἔρητο δ', τι εἴη τὸ σύνθημα. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο τὸ Ζεὺς αὐτῇ καὶ νίκη. (17) Ὁ δὲ Κύρος ἀκούσας, Ἀλλὰ δέχομαι τε, ἔφη, καὶ τούτῳ ἔστω. Ταῦτα δ' εἰπόντες εἰς τὴν ἐκαστοῦ χώραν ἀπῆλθον· καὶ οὐαὶ τρία ἢ τέτταρα στάδια διεκίχθη τῷ φαλαγγί ἀπ' Ἀλλήλων ἥνικα ἐπαίνιζόν τε οἱ Ἑλληνας καὶ προήρχοντο ἀντίοι ἵνα τοὺς πολεμίοις. (18) Ὡς δὲ πορευομένων ἐξακούμενέ τι τῆς φαλαγγος, τὸ ἐπιλατόμενον ἤρξατο δρόμον εἶναι καὶ ὅμα ἐφθίγγαντο πάντες αὐόντες τῷ Ἑνωσίῳ ἐλαλῶσαι, καὶ πάντες αἱ ἔθεν. Αἰγροῦσι δὲ τινες ὡς καὶ ταῖς ἀσπίσι πρὸς τὰ δόρυκα ἐξουήσαντες φέρον ποινῶντας τοὺς ἵππους. (19) Πρὶν δὲ τοῦτομα ἐκκινῆσαι ἐκαλῶνουν οἱ βαρβαροὶ καὶ φεύγουσι. Καὶ ἐνταῦθα δὲ ἰδόμενος μὲν κατὰ κράτος οἱ Ἑλληνες, ἐβόων δὲ ἀλλήλους καὶ θέναι δρόμον, ἀλλ' ἐν τάξει ἐπέσθαι. (20) Τὰ δ' ἄρματα ἐπείρατο τὰ μὲν δι' αὐτῶν τῶν πολεμίων, τὰ δὲ καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων κινὰ ἡνιόχων. Οἱ δ' ἐπὶ προΐδοντες, δεισάντων ὅτι δ' ὅστις καὶ κατελήρῃ ὄπισθεν ἐν ἱπποδρόμῳ ἐκπλαγεῖς καὶ οὐδὲν μέντοι οὐδὲ τούτων παθεῖν ἔρασαν, οὐδ' ἄλλος δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐν τούτῃ τῇ μάχῃ ἐπαθεν οὐδεὶς οὐδὲν, πλὴν ἐπὶ τοῦ εὐνοήμονος τοξευθῆναι τὴν ἐλπίδα. (21) Κύρος δ' ὄρῳι τοὺς Ἑλλήνας νικῶντας τὸ κατ' αὐτοὺς καὶ διώκοντας, ἡδόμενος καὶ προκινούμενος ἤδη ὡς βασιλεὺς ὑπὸ τῷ αἵματι αὐτῶν, οὐδ' ὡς ἐξήχθη διώκειν, ἀλλὰ συνσπεραμένην ἔχων τὴν τῶν σὺν ἐαυτῷ ἐξακοσίαν ἱππέων τῶν ἐπιμαίετο δὲ, τὴν ποσὴν βασιλεύς. Καὶ γὰρ ἦδει αὐτὸν ὅτι μέσον ἔχει τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος. (22) Καὶ πάντες δ' οἱ τῶν βαρβαρῶν ἄρχοντες μέσον ἔχοντες τὸ αὐτῶν ἡγούσαντι, νομίζοντες αὐτὸ καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ἢν ἢ ἡ ἰσχυρὴ αὐτῶν ἐκπέρισθαι, καὶ εἰ τι παραγγέλλει χρῆζουσιν, ἡμέτεροι δὲ γρόνῳ αἰσθάνονται τὸ στρατεύμα. (23) Καὶ βασιλεὺς δὲ τότε μέσον ἔχων τῆς αὐτοῦ στρατικῆς ὅμως εἰς ἐγένετο τοῦ Κύρου εὐνοήμονος κέρατος. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς αὐτοῦ ἐμάχετο ἐκ τοῦ ἀντίοι οὐδὲ τοὺς αὐτοῦ ταπεινούς ἐμπροσθεν, ἐπὶκαμπεν ὡς εἰς κύκλον. (24) Ἐνθα δὲ Κύρος δειλούς μὴ ὀπισθεν γενόμενος κατακίχθη τὸ Ἑλ-

lumen ultra cornu laevum esset), non tamen volebat Clearchus cornu dextrum s. flumine strabere, quippe qui metueret ne utraque ex parte circumdaretur: Cyro vero respondebat, cum sibi futurum, ut res preclare gereretur. Atque eo tempore exercitus barbaricus aequabiliter procedebat: Græcus, nixto qui in eodem adhuc loco stetit, ex ilis qui subinde accedebant, instruebatur. Et Cyrus eoque proventus non prorsus ipsum juxta exercitum, utrosque cunctas spectabat, conversis tum in hostiles tum in copias societas oculis. Eum vero de Græcorum exercitu Xenophon Atheniensis ubi vidisset, eoque nonnulli incitato ut ei occurreret, cum aliquid imperaret, quærebat: qui cum subisset, divit et omnibus nuntiari jussit, extra et hostias pultura ostentare. Hæc proferens, tumultum ordines pervagari audit, et quis esset ille tumultus, quævisit. Alebat Clearchus tessarum vice jam altera per aciem ire. Et miratus est is, quis eam dari jussisset, interrogavitque adeo quorsam sit tessera. Respondit ille, Jupiter Servator et Victoria. Quod ubi Cyrus audisset, Accipio, inquit, atque hæc esto. Hæc loquutus, summo in locum revertis est, nec jam tris quatuorve stadia phalanges ab se invicem distabant, cum Græci perana candelabant, et adversus hostes ire incipiebant. Cumque, progredientibus ilis, pars quoddam phalangis fluctibus inslar sese protrueret, ea a tergo quæ relictæ erant, citato cursu ad illam tendere cepit; simulque, quemadmodum Enyalio δαλας canere solent, omnes conculcuvant, ecurrerunt omnes. Nonnulli sunt, eos etiam scutis ad hastas adlisis scutibus excivisse, quo terrorem equis incuterent. Prorsusque vero sagitta utroque obiect adqueretur, barbari inclinati equis fugiunt. Atque ibi tum Græci totis viribus insequerantur, aliique aliis clamabant, ne cursu in hostes citato tenderent, sed ordine servato sequerentur. Currus autem partim per hostes ipsos, partim per Græcos, aurigis vacui ferebantur. Quos cum ex his quidam previderant, ordines lutebant; fuit etiam qui deprehenderetur tanquam in equestri curricula, loco decussus; et ne hunc quidem quidquam mali passum esse prodigiis assequeretur, tanquam rex exceptus esset, tamen ne sic quidem ad insequendum concitatus erat; sed cum sexcentorum, quos secum habebat, equibus turba congesta quid rex facturus esset studiosius observabat. Norat enim eum medium exercitus Persicæ aciem obtinere. Quis etiam connes barbarorum principes medium suos inter ordines locum tenerent, duris exsequatur officia, quod existimat, ita se in tutissimum esse, si vires quorum utriusque collocatæ sint, et si quid imperatum veliat, exercitum id tempore diutius breviori animadversurum. Et rex quidem eo tempore quancquam aciem exercitus sui medium obtineret, tamen ultra Cyri cornu laevum erat. Cum autem nemo in ipsum ex adverso pugnaret, nec in eos qui ante ipsum dispositi fuerant, inflexione tanquam ad hostes circumveniens adit cepit. Ibi vero Cyrus veritas, ne, posteaquam a tergo foret, Græci-

ληνκὸν δυνάμει ἀντίος· καὶ ἐμβαλὼν σὺν τοῖς ἑξακοσίαις, νυκτὶ τοῦ πρὸ βασιλείας τεταγμένου καὶ εἰς φυγὴν ἐτρέφε τοὺς ἑξακισχίλους, καὶ ἀποκατείνει· λίγεται αὐτὸς τῇ αὐτοῦ χειρὶ Ἀρταγέρσῃ τὸν ἀργοντα αὐτῶν. (20) Ὡς δ' ἡ τροπὴ ἐγένετο, διασπείρονται καὶ οἱ Κύρου ἑξακόσιοι εἰς τὸ δύναιεν ὁρμήσαντες, πλὴν πάνυ ὀλίγοι συμ' αὐτὸν καταλείδοντες, σχεδὸν οἱ ὁμοτράπεζοι καλούμενοι. (21) Σὺν τοῖσι δὲ ὄν καθ' ὅρθε βασιλεὺς καὶ τὸ ἀμρ' ἐκείνου στίρας καὶ εὐθὺς οὐκ ἤνυστο, ἀλλ' εἰπὼν, Τὸν ἀνδρα ὁρῶ, ἵετο ἐπ' αὐτὸν καὶ παῖς κατὰ τὸ στένον καὶ τιτρώσκει διὰ τοῦ θώρακος, ὥς φησι Κτησίας ὁ ἱσθρὸς καὶ ἱσθίαι αὐτὸς τὸ τραῦμα φησι. (22) Παίοντα δ' αὐτὸν ἀκοντίζει τις παλὺν ὑπὸ τὴν ὀφθαλμὸν βραχίονα καὶ ἐνταῦθα μαχόμενον καὶ βασιλεὺς καὶ Κύρος καὶ οἱ ἀμρ' αὐτοῦς ὑπὲρ ἐκείνου, ὅσοι μὲν τῶν ἀμρὶ βασιλέα ἀπέθνησκον Κτησίας λίγει· παρ' ἐκείνῳ γὰρ ἦν Κύρος δὲ αὐτὸς τε ἀπέθανε καὶ ὁ αὐτὸς οἱ ἀρίστοι τῶν περὶ αὐτὸν ἔκιντο ἐπ' αὐτῷ. (23) Ἀρταγάτης δ' ὁ πιστάτατος αὐτῶ τῶν σκηπτόχων θωράκων λίγεται, ἐπειδὴ πεπτακότα εἶδε Κύρον, καταπηδῶντας ἀπὸ τοῦ πεπτοῦ περιπορεῖν αὐτῷ. (24) Καὶ οἱ μὲν φασὶ βασιλέα κτελεῖσθαι τινα ἐπιστάτην αὐτὸν Κύρου, οἱ δ' αὐτὸν ἐπιστάτην ἀπαρτίζον τὸν ἀκινάκην εἶχε γὰρ χρυσῶν, καὶ στραπτὸν δὲ ἑρόρει καὶ φέλια καὶ τὰλλα ὥς περ οἱ ἀρίστοι Περσῶν ἐτετίματο γὰρ ὑπὸ Κύρου δι' ἐνδοξάν τε καὶ πιστότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Κύρος μὲν οὖν οὕτως ἐτελεύτησεν, ἀνὴρ ὃν Περσῶν τῶν μετὰ Κύρον τὸν ἀρχαῖον γενομένου βασιλικωτάτος τε καὶ ἀρχαῖον ἀξιώτατος, ὥς περὰ πάντων ὁμολογεῖται τῶν Κύρου δοκούντων ἐν πείρᾳ γενέσθαι. (1) Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπὶ παῖς ὢν, δε' ἐπαιδεύετο καὶ σὺν τῷ ἀδελφῷ καὶ σὺν τοῖς ἀλλοῖς παισὶ, πάντων πόντα κράτιστος ἐνομιζέτα. (2) Ὦντας γὰρ οἱ τῶν ἀρίστων Περσῶν παῖδες ἐπὶ ταῖς βασιλείαις θύραις παιδεύονταν· ἐνθα πολλὴν μὲν σφωροσύνην καταμθεῖο ἐν τῇ, ἀσχερὸν δ' οὐδὲν οὐτ' ἀκούσαι οὐτ' ἰδεῖν ἔστι. (3) Θεῶνται δ' οἱ παῖδες καὶ τοὺς τιμωμένους ὑπὸ βασιλείας καὶ ἀκούουσι, καὶ ἀλλοὺς ἀτιμαζομένους ὥστε εὐθὺς παῖδες ὄντες μαρτυροῦντες ἀρχαῖν τε καὶ ἀρχεσθαι. (4) Ἐνθα Κύρος αἰδομένης τῆς μὲν πρῶτον τῶν ἡλικιωτῶν ἰδοῦναι εἶναι, τοῖς τε πρεσβυτέροις καὶ τῶν αὐτοῦ ὑποδαστέρων ἄλλων πειθεσθαι, ἔπειτα δὲ φιλικωτάτους καὶ τοῖς ἱπποῖς ἀρίστως χρῆσθαι· ἔκρινεν δ' αὐτὸν καὶ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων, τοξικῆς τε καὶ ἀκοντισίας, φιλομαθιστοῦν εἶναι καὶ μαλετροτάτον. (5) Ἐπεὶ δὲ τῇ ἡλικίᾳ ἔφραπε, καὶ φιλοθρόνους ἦν καὶ πρὸς τὰ θερία μέντοι φιλοκινδυνότατος. Καὶ ἔφατον ποτὶ ἐπιειρομένην οὐκ ἔτρεπε, ἀλλὰ συμπεσὺν κατεπαύσθη ἀπὸ τοῦ ἱππου, καὶ τὰ μὲν ἔπαθεν, ὃν καὶ τὰς ἀτελεῖς πανκρᾶς εἶχε, τέλος δὲ κατέκτανε· καὶ τὸν πρῶτον μέντοι

rum concideret exercitum, adversus procehatur; atque sic cum sexcentis illis impetu, vincit eos qui ante regem erant dispositi et illos sex mille equites in fugam vertit: quin et ipse manu sua Artagerem eorum perfectum interfecisse dicitur. Ut autem fuga facta est, Cyrus etiam illi equites sexcenti ad insequendum impetu infecti, discurrant: verumtamen pauci admodum circa ipsum reliqui fuerunt, fere qui mensae participes dicebantur. Haec cum apud se haberet, regem equitumque circa illum globum conspexit, statimque se non continuit, quin cum dixisset, Video hominem, in ipsum impetu rucet; atque adeo pectus ei ferit, et per thoracis vultus infligit, uti Ctesias tradit medicus, qui se etiam vultus illud curasse narrat. Cyrum vero, cum dum ferit, palto quidem acriter vibrato sub oculum percussit: atque ibi tum et regem et Cyrum inter se dimicantibus, et a triusque pro utroque stipulatoribus, quot ex iis qui circa regem erant perierint, refert Ctesias (nam apud illum tunc temporis erat): Cyrus et ipse morte occubuit, et asper ipsam octo ex stipulatoribus ejus jacere praestantissimam. Artapates autem, fidelissimus ei inter sceptrinchos minister, postquam Cyrum occidisse vidit, ab eum cum deslisset, super eum procubuisse fertur. Et scemalli tradunt regem cuiusdam percrepasse, hunc autem super Cyrum jugularet; alii, scipsum eum jugulasse, stricto acinace; acinacem enim aureum habebat: quin et torquem gestabat, et armillas, et alia, quemadmodum Persarum praestantissimi solent: bonore enim a Cyro ornatus erat, tum propter benevolentiam tum fidem.

CAPUT IX.

Et sic dum Cyrus finivit, qui vir inter Persas, ex consensu omnium ejus qui consuetudine nisi fuisset, post Cyrum illum priscum ortos, maxime regis fuit indolis, et imperio dignissimus. Primum enim cum puer adhuc esset, unaque cum fratre ceterisque pueris instillaretur, omnium in omnibus praestantissimam habebatur. Nam amicos primorum Persarum filii regis ad portas educebantur; ubi multum animadvertere possit aliquis modestiam, turpe vero quidquam nec audire est nec videre. Spectant autem pueri tum eos, qui honore a rege orantur, et audiant, tum alios qui ignominia notantur: adeo ut statim a pueris et imperare discant et parere. Hic Cyrus primum vius est ex aequalibus maxime verecondus, et sensibus obedientior quam vel ii, qui ordine fortunae quam ipse erat inferiores: deinde eorumque studiosissimus, ut quique uti quam optime vius est. Idem cum etiam res ad bellum spectantes, sagittas emittendi artem jaculasse interquendi, cupidissimum esse discendi, et exercituum istiusmodi tolerantissimum indicabant. Cum vero ejus id statim conveniret, et venandi studiosissimus erat, et promptissimus ad subeunda in feris invadendis pericula. Etiam ursum aliquando irruentem non cunctavit, sed cum ea congressus ab equo detractus est; et ea quidam passus est vulnera, quorum cicatrices habebat manifestas, tandem vero feram occidebat: atque illum, qui tum ei pri-

βοηθήσαντα πολλοὺς μακαριστὸν ἐποίησαν. (γ) Ἐπεὶ δὲ κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς σατραπείης Λυδίας τε καὶ Φρυγίας τῆς μεγάλης καὶ Καππαδοκίας, στρατηγὸς δὲ καὶ πάντων ἀπεδείχθη ὅς καθέκει εἰς Κασσιανοῦ πύδων ἀφροσύνην, πρῶτον μὲν ἐπέδειξεν αὐτὸν ὅτι περὶ πλείστον ποιεῖτο, εἰ τῷ σπείσαντο καὶ εἰ τῷ συνθεῖτο καὶ εἰ τῷ ὑπόσχετό τι, μηδὲν φέουθεσθαι. (δ) Καὶ γὰρ οὐκ ἐπίστευον μὲν αὐτῷ αἱ πόλεις ἐπιτερόμεναι, ἐπίστευον δ' οἱ ἄνδρες καὶ εἰ τις πολλὸς ἐγένετο, σπεισασμένον Κύρου ἐπίστανε μηδὲν ἂν παρὰ τῆς σπονδῆς παθεῖν. (ε) Τετραγώνῃ ἐπεὶ Τισσαφέρνην ἐπολέμει, πᾶσαι αἱ πόλεις ἔκοισαν Κύρον εὐλογοῦν ἀντὶ Τισσαφέρνηως πλὴν Μιλησίων· οὗτοι δὲ, ὅτι οὐκ ᾔβηλε τοὺς ρεύοντας προσβαῖναι, ἐροῦντο αὐτόν. (στ) Καὶ γὰρ ἔργῳ ἐπέδεικνυτο καὶ ὅταν γενέσθαι αὐτὸν ἂν ποτε προοίτο, ἐπεὶ ἀπ᾽ ὧδους αὐτοῖς ἐγένετο, οὐδ' εἰ ἔτι μὲν μέλλουσιν γίνεσθαι, ἔτι δὲ καὶ οὐκ ἀβέβαιον. (ζ) Φανερός δ' ἦν καὶ εἰ τις τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν ποιήσεται αὐτόν, νικῶν περιώμενος καὶ εὐχὴν δὲ τινες αὐτοῦ ἐξέφερον ὡς εὐχῶν τοιοῦτον χρόνον ἔχει νικῶν καὶ τοὺς εὖ καὶ τοὺς κακῶς ποιούντας ἀλλετρώμενος. (η) Καὶ γὰρ οὐκ πλείστοι δὴ αὐτῷ ἐν γὰρ ἀνδρὶ τῶν ἐρ' ἡμῶν ἐπεβόμηνται καὶ χρεῖματα καὶ πόλεις καὶ τὰ ἐκ τῶν οἰσμάτων προέσθαι. (θ) Οὐ μὲν δὲ οὐδὲ τοῦτ' ἂν τις εἴποι ὡς τοὺς κακούργους καὶ ἀδίκους εἰς καταγχεῖν, ἀλλ' ἀπειδέστατα πάντων ἐτυμωρεῖτο. Ἡλλάδας δ' ἦν ἰδεῖν παρὰ τῆς στετιβομένης ὁδοῦ καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν σπειρομένων ἀνθρώπους ὡςτ' ἐν τῇ Κύρου ἀρχῇ ἐγένετο καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων μηδὲν ἀδικούντων ἀδικῶς ποιεῖσθαι οὐκ τις βέβαιον, ἔχοντι οὗτοι προχωροῦσι. (ι) Τοῖς γε μέγιστον ἀγαθὸς εἰς πόλεμον ὁμιλόγητο διαπαρόντως τυχεῖν. Καὶ πρῶτον μὲν ἦν αὐτῷ πάλαιος πρὸς Πισιδᾶς καὶ Μυσσοῦ στρατευόμενος οὐκ καὶ αὐτὸς εἰς ταύτας τὰς γῆρας οὐς εὖρα ἐβόλυντας κινδυνεύειν, τοῦτους καὶ ἀρχόντας ἐποίει ἥς κατεστρέφετο γῆρας, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλη δόρυς ἐτίμα· (ιβ) ὥστε φαινεσθαι τοὺς μὲν ἀγαθοὺς εὐδαιμονιστάτους, τοὺς δὲ κακοὺς δούλους τοῦτον ἀξίους εἶναι. Τετραγώνῃ πολλὰ ἦν ἀφρόνη αὐτῷ τὸν θελόντων κινδυνεύειν, ὅπου τις οἶστο Κύρον αἰσθῆσθαι. (ιγ) Εἰς γε μὴν δικαιοσύνην, εἰ τις αὐτῷ φανερός γένοιτο ἐπιδείκνυσθαι βουλόμενος, περὶ παντός ἐποίειτο τοῦτους πλουσιωτέρους ποιεῖν τῶν ἐκ τοῦ ἀδίκου φιλοκαρδούντων. (ιδ) Καὶ γὰρ οὐκ ἔλαττα καὶ πολλὰ δικαιοῦς αὐτῷ διεκρίετο καὶ στρατηγικῇ ἀληθινῇ ἐχρήσατο. Καὶ γὰρ στρατηγῶν καὶ λογιστῶν οὐ χρημάτων ἔνικα πρὸς ἐκείνους ἐπέλαυνεν, ἀλλ' ἐπεὶ ἔγνωσαν καρδαιώτερον εἶναι Κύρου καλῶς πειθαρχεῖν ἢ τὸ κατὰ μὴνα αἶρόος. (ιε) Ἀλλὰ μὴν εἰ τις γὰρ τι αὐτῷ προστάττει καλῶς ὑπερετίθειεν, οὐδενὶ νόμῳ τε ἀχάριστον εἶναι τὴν προθυμίαν. Τετραγώνῃ κράτιστος δὲ υπερῆται πάντος ἔργῳ Κύρου ἐκλήθησαν γενέσθαι. (ις) Εἰ δὲ τις βλάβη δαίνυνται οὐκ οὐκ εἰς τὸ δικαίου καὶ κατεπαύεσθαι τε ἥς ἀρχὴ γῆρας καὶ προσδοκῶν ποιούνα, οὐδενὸν ἂν νόμῳ

meus opem tulit, eorum multis beatissimum certe fecit. Posteaquam autem a patre Lydiae, Phrygiae magnae et Cappadociae satrapa constitutus, ac eo deductus esset, et eorum etiam omnium, quorum ad officium pertinebat in Castoli planitiam convenire, designatus est praefectus, primum demonstravit, plurimi se facere, si quis esset forte quicum sedus inisset, si quid cum aliquo constitueret, si cui aliquid pollicitus esset, fraude mala nihil agere. Haec ergo civitates ipsi commisit, fidem ipsi habebant, habebant et ipsi viri fidem: et si quis occidisset hostis, sedus ubi Cyrus eum eo pactus esset, nihil praeter pactum passurum se confidit. Quapropter posteaquam bellum adversus Tissaphernem movisset, civitates omnes, praeter Milesios, ultro Tissapherni Cyrum praetulunt; hi vero, quod exules dedere vellet, cum metuebant. Etenim tum resque, tum verbi declaravit, nunquam se eos dediturum, posteaquam amicis his exillisset, ne si pauciores quidem etiam forent, et vero etiam fortuna magis adversa uteretur. Praeterea palam ad superandos eos adhibebatur, quicumque ipsum vel beneficiis adfessisset vel injuriis: nonnulli etiam votum ejus exultant, optare se ut tandem viveret, donec et eos qui bene, et qui male de ipso meriti essent, vicem cuiusque meritis rependendo vinceret. Haec ergo uni huic ex omnibus aetatis nostrae hominibus plurimi et opes, et urbes, et corpora sua in fidem tradere cupiebant. Neque hoc quidem dixerit quisquam, quod improbus ac sceleratus sibi illudere sineret, sed in eos severissimo animadvertit. Ac ceperunt tritis in viis cernere etiam homines pedibus, manibus, oculis privatos: adeo ut in his locis, Cyrus ubi imperaret, cuius tam Graeco quam barbaro linguae nihil patranti secure liceret iter facere, quocumque vellet eorum aliquis, quidquid tandem ipsi commodum esset habens. Bellica quidem certe virtute perditos eximii omnium consensu honoribus ornabat. Ac primum contra Pisidas et Mysos bellum gessit: et eum ipse quidem exercitum in expeditionem adversas regiones istas educeret, quos ultro ac in bellum offerre discrimina videbat, eos cum agri, quem suam in ditiorum redelegerat, praefectos constituere, tum aliis ornabat premiis: adeo ut viri fortes palam essent beatissimi, ignavi vero digni, qui his servirent, haberentur. Quapropter magna erat illorum copia, qui discrimina arde vellet, ubi quis animadversarum id Cyrum arbitrabatur. Quod vero ad justitiam attinet, si quem sure factis probandae palam cupidum animadverteret, ipsi antiquissimum erat illos locupletiores reddere illi, qui ex injustis lucrum avide captarent. Haec cum aliis multis iuste ab ipso administrabantur, tum exercitum habebat verum. Etenim duces et cohortum praefecti non pecunie causa ad illum navigabant, sed quod esse fructuosius existimarent, Cyri dicto recte iudicandum esse, quam mœstruum lucrum. At si quis certe quidem ipsi, cum quid imperasset, pulchre navasset operam, nullus usquam animi alacritatem munere carere patiebatur. Quapropter in rebus omnibus Cyro qui aderant administrari, praestantissimi sane fuisse perhibetur. Quod si quem iusta ratione rem familiarem administrandi peritum esse, ac eam cui potuisset regionem intrare ac redditus facere videret,

ἀράϊκτο, ἀλλ' αὖ πάλιν προεβίβον· ὥστε καὶ ἡδύναι ἐπόνουν καὶ θαρβύλλους ἐκύνοντο καὶ δ' ἐπέπατο αὐτὰς ἡκίστα Κύρου ἐκρυπτεῖν· οὐ γὰρ φθονοῖν τοῖς φανερῶς πλουτοῦσιν ἐφάνητο, ἀλλὰ πειρωμένους χρῆσθαι τοῖς τῶν ἀποκρυπτομένων χρήμασι. (20) Φίλους γε μὴ θοῶς ποιῆσαι καὶ εὐνοῶς γνώθαι ὄντας καὶ ἱκανοὺς κρίνειν συνεργούς εἶναι ὅτι τυγχάνοι βουλομένους κατεργάζεσθαι, ἐμολογείτο πρὸς πάντων κράτιστος δὲ γενέσθαι θεραπεύειν. (21) Καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἐπὶ αὐτοῖς ἐνεκα φίλων ὅμοιαι δαΐσθαι, ὡς συνεργοὺς ἔχει, καὶ αὐτοῖς ἐπιπλεῖον συνεργὸς τοῖς φίλοις κράτιστος εἶναι τοῦτο οὐκ ἐκαστον αἰσθάναντο ἐπὶ τοῦ μόνου. (22) Δύρα δὲ πλείεστα μὲν οἶμαι εἰς γε ἂν ἀνὴρ ἐλάμβανε διὰ πολλὰ· ταῦτα δὲ πάντων δὴ μάλιστα τοῖς φίλοις διεβίδου, πρὸς τοῖς τρόποις ἐκαστον σκοποῦν καὶ οὐκ ἐμολίστα δόξαι ἐκαστον δέοντα. (23) Καὶ ὅσα τῶ σῶματι αὐτοῦ κόσμον πέμπει τις ἢ ὡς εἰς πόλεμον ἢ ὡς εἰς καλλιστομαῖον, καὶ περὶ τούτων λέγειν αὐτὸν ἔρασκον· ὅτι τὸ μὲν ἑαυτοῦ σῶμα οὐκ ἂν δύνατο τούτους περὶ κοσμηθῆναι, φίλους δὲ καλῶς κοσμοκμήτους μέγιστον κόσμον ἀνδρὶ νομίζου. (24) Καὶ τὸ μὲν τὰ μεγάλα νεκρὸν τοὺς φίλους αὐτοῦ ποιοῦντα οὐδὲν θαυμαστόν, ἐπειδὴ γε καὶ δυνατώτερος ἦν τὸ δὲ τῇ ἐπιμολίᾳ περιεναίει τὸν φίλον καὶ τῷ προθυμιοῦσθαι χρῆσθαι, ταῦτα ἐμολίμην δοκεῖ ἀγαθὰ εἶναι. (25) Κύρος γὰρ ἐπεμπεύει βίους οἶνου ἡμετέρας πολλάκις, ὅποτε πάντες ἡδὺν λαβοῖν, λέγων ὅτι οὐκ οὐδὲ πολλοὺς χρόνους τοῦτο ἡδύναι οἶνον ἐπιτύχοι· τούτων οὖν οἱ ἐπαύει καὶ δαΐσαι σὺ τίμωρον τοῦτον ἐκπέμψιν σὺν εἰς μάλιστα φίλεις. (26) Πόλλαις δὲ γυναιξὶς ἡμετέρους ἐπεμπεύει καὶ ἄρτους ἡμῖς καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐπιλέγειν κελεύων τὸν φίλοντα. Τούτους φασὶν Κύρος· βολύτατα οὖν καὶ οἱ τούτων γενέσθαι. (27) Ὅπου δὲ χυλὸς σπάνιος πάντοτε εἴη, αὐτοῖς δ' ἰδύνατο παρασκευασθῆναι διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν ὑπερέτας καὶ διὰ τὴν ἐπιμολίαν, διαπέμπων ἐκείνους τοῖς φίλοις τοῖς τὰ ἑαυτοῦ σῶματι ἄγουσιν ἵππους ἐμβαλλῆναι τούτων τὸν χυλὸν, ὡς μὴ πεινῶντας τοὺς ἑαυτοῦ φίλους ἄγουσιν. (28) Εἰ δὲ δὴ ποτε πορεύοντο καὶ πλείεστοι μάλιστα ὄρεσθαι, προκαλεῖν τοὺς φίλους ἐσπουδασιολογεῖν, ὡς ὁλοῖα οὖς τιμῇ. Ὅτε ἔγωγε εἰς ἂν ἀκούω οὐδένα κρίνω ὑπὸ πλείονος περιμῆσθαι οὔτε Ἑλλήνων οὔτε βαρβάρων. (29) Ταχυτέρων δὲ τούτου καὶ τοῦ. Παρὰ μὲν Κύρου δούλου ὄντος οὐδεὶς ἀπέμει πρὸς βασιλέα, πλην Ὀρόντας ἐπεμύρισε· καὶ οὗτος δὲ ὃν ὅμοιαι πιστὸν οἱ εἶναι ταχὺ τὸν ἑαυτοῦ Κύρου φιλικώτερον ἢ ἑαυτοῦ· παρὰ δὲ βασιλέως πολλοὶ πρὸς Κύρον ἀπέπλουν, ἐπειδὴ πολὺ μῆκος ἀλλήλους ἐγένοντο, καὶ οὗτοι μάλιστα οἱ μάλιστα ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπήμενοι, νομιζόντες παρὰ Κύρῳ ὄντας ἀγαθὸν ἐξωτιώσεως ἂν τιμῇ τυγχάνειν ἢ παρὰ βασιλέα. (30) Μῆλα δὲ τεκμήριον καὶ τὸ ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ βίου αὐτῷ γενομένου εἶναι καὶ αὐτοῖς ἢν ἀγαθὸν καὶ κρίνουν ὁρίως ἰδύνατο τοὺς πιστοὺς καὶ εὐνοῶς καὶ βαθείους. (31) Ἀποθνήσκοντος γὰρ αὐτοῦ πάντες οἱ περὶ αὐτὸν φίλοι καὶ συνεργάται· ἀπέθανον

fortunas huic nequaquam adimere voluit, sed etiam plura tribuebat; adeo ut illi et libenter labores perferrent, et fulenter bona compararent, et que quisquam possideret, ea Cyrum minime celebraret: nec enim illi, qui palam opulenti erant, invisere videbatur, sed libenter uti pecuniis conari, qui eas occultarent. Amicos quidem certe quoscumque sibi adungeret, ac benevolos esse animadverteret, judicaretque idoneos esse ad id, quicquid tandem esset, quod confici vellet, adiutores, obsequiis omnes consentiunt eum demerendi fuisse periculosissimum. Etiam quod ad hoc ipsum attinet, cujus gratia ipse amicis sibi opus esse existimabat, nimirum ut ad res gerendas adiutores haberet, etiam ipse conabatur amicis egregius esse ad id omne adiutor, quicquid tandem cupere quisque persentiret. Muneribus parvis, opinor equidem, unus ipse multas ob causas cumulatius est: ea vero omnium potissimum amicis, considerato cujusque ingenio, et quo quisque maxime videret egere, largiebatur. Ac de his etiam, quocumque ei ad ornatum corporis ipsius mitteret aliquid, vel ad bellum idonea, vel ad cultum splendidiorem, dicere solitum tradunt, non posse suam corpus omnibus his ornari, sed amicos precare oculos se maximo homini ornamento ducere. Et magnis quidem beneficiis quod amicos vinceret, nihil mirum erat, cum esset sane potentior: at quod cura gratificandique ipsis studio superaret amicos, haec vero mihi quidem potius admiranda videbantur. Nam ad eos sepe Cyrus dolia vini semipletia mittebat, quosdam sarte admodum nactus esset, dicens se jam a longo tempore vinum anisiat non adeptum esse: quomobrem illud tibi Cyrus misit, teque rogat ut illud hodie cum his quo maxime diligis exhibas. Superamorem senescos etiam anseres mittebat, et partes panum dimidiās, et hujus generis alia, cum addere juberet eum, haec qui ferret, Cyrus his delectatus est; quapropter te quoque vult haec gustare. Ubi pabuli admodum exiguum esset, quod ipse tamen comparare posset, utpote qui multos habebat ministros, cuique id curae erat, dimittebat qui hortarentur amicos, ut equis, ipsorum qui vrbabant corpora, hoc pabulum obicerent, ne illi amicos suos fame confecti viderentur. Quod si aliquando iter faceret, ac plurimi se spectaturi essent, accessit amicis gravibus de rebus sermonem habebat, ut quos honore dignaretur significaret: adeo ut neminem equidem, sive Graecorum sive barbarorum, de quibus fando accepi, a pluribus amatum fuisse judicem. Nunc rei hoc quoque argumentum est: quod a Cyro, alicui qui imperio subiectus erat, ad regem necesse defecerit, unum extra Oroniam id qui facere constans est; sed et ipse rex, quem sibi fidem esse existimabat, cum protinus Cyro, quam tibi, amicorem reperit: a rege vero multi ad Cyrum transierunt, posteaquam hostili ubi in alterum animo esse cepit; et quidem hi, qui maxime illi in amore erant, futurum existimantes ut apud Cyrum, si strenuos sese perberent, honorem virtutis suae digniorum, quam apud regem, consequerentur. Magnum et illud argumentum, quod in fine vitae ipsi accidit, tam ipsum fuisse bonum, tum recte seligere potuisse fideles, benevolos, constantes. Nam cum vitam amitteret, omnes apud eum amici

μαχόμενοι ὑπὲρ Κύρου πλὴν Ἀρσίου· οὗτος δὲ τεταγμένος ἐτύγγανεν ἐπὶ τῷ εὐνομίῳ τοῦ ἱπποῦ ἀρχηγόν· ὃς δ' ᾔσθετο Κύρον πεπαισκότα, ἐφρην ἐχρην καὶ τὸ στρατόμα πλὴν οὐ ἤγετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

CAPUT X.

Ἐνταῦθα δὲ Κύρου ἐπορεύμενοι ἡ καραλὴ καὶ χεῖρ ἡ δεξιὰ. Βασιλεὺς δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δυνάμει ἐκπίπτει εἰς τὸ Κύρου στρατόπεδον· καὶ οἱ μὲν μετὰ Ἀρσίου οὐαίει ἴστανται· ἀλλὰ φεύγουσι διὰ τοῦ αὐτῶν στρατοπέδου εἰς τὸν σταθμὸν ἔνθεν ὁρμηγόν· τίτταρες δ' ἐλέγοντο παραστῆναι εἰναι τῆς ὁδοῦ. (α) Βασιλεὺς δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τὰ τε ἄλλα πολλὰ διαπραΐνουν καὶ τὴν Φακακίδα τὴν Κύρου παλακίδα τὴν σοφὴν καὶ καλὴν λεγομένην εἰναι λαμβάνει. (β) Ἡ δὲ Μιλήσια ἡ νεώτερα ληρθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀμάρ βασιλεὺς ἐκφύγει γαμνὴ πρὸς τὴν Ἑλλήνισιν, οἱ ἐντοῦ ἐν τοῖς σκευοφόροις ὅπλα ἔχοντες καὶ ἀντιπαρόντες πολλοὺς μὲν τῶν ἑρκάζοντων ἀπέκτειναν, οἱ δὲ καὶ αὐτῶν ἀπέλασαν οὐ μὴν ἐργάζοντο γὰρ, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἔσωσαν καὶ ἄλλα ὅποσα ἐντοῖς αὐτῶν καὶ γόρματα καὶ ἄνθρωποι ἐγένοντο πάντα ἔσωσαν. (γ) Ἐνταῦθα διέσχον ἄλλοι βασιλεὺς τε καὶ οἱ Ἑλληνες ὡς τριάκοντα στάδια, οἱ μὲν δυνάκοντες τοὺς καθ' αὐτοὺς ὡς πάντας νικῶντας, οἱ δ' ἀρπάζοντες ὡς ἥδη πάντες νικῶντας. (α) Ἐκεῖ δ' ᾔσθεντο οἱ μὲν Ἑλληνες ὅτι βασιλεὺς σὺν τῷ στρατεύματι ἐν τοῖς σκευοφόροις εἴη, βασιλεὺς δ' αὐτὸς ἔκρουσε Τισσαφέρνην· οἱ δ' Ἑλληνες νικῶντες τὸ καθ' αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ πρόσθεν ὤχοντο· βασιλεὺς, ἐνταῦθα δὲ βασιλεὺς μὲν ἀπορῆκει τοὺς αὐτοῦ καὶ συντάττεται, ὃ δὲ Κίλαργος ἐβουλεύετο Πρόξενον καλεῖσθαι, πλησιαστάτους γὰρ ἦν, εἰ πέμψειν τινας ἢ πάντας ἴσων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀρπίζοντες. (ε) Ἐν τούτῳ καὶ βασιλεὺς ὄχλος ἦν προσιὼν πάλιν ὡς ἐλθεῖν ἐπισπῆν. Καὶ οἱ μὲν Ἑλληνες στραφέντες παρασκευάζοντο ὡς ταύτῃ προσόντος καὶ διεξόμενοι, ὃ δὲ βασιλεὺς ταύτῃ μὲν οὐκ ἦγεν, ἥ δὲ παρήλθεν ἔξω τοῦ εὐνομίου χείρατος ταύτῃ καὶ ἀπῆγγεν, ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἐν τῇ μέσῃ κατὰ τοὺς Ἑλληνες αὐτομολήσαντας καὶ Τισσαφέρνην καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. (ζ) Ὁ γὰρ Τισσαφέρνης ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ οὐκ ἐφρην, ἀλλὰ διέλασε παρὰ τὸν ποταμὸν κατὰ τοὺς Ἑλληνες πελταστὰς διαλαβὼν δὲ κατέκτανε μὲν οὐδένα, διασπέντες δ' οἱ Ἑλληνες ἐπικριν καὶ ἠκόντην αὐτοῦ· Ἐπισπέντες δὲ Ἀμειπποῖτας ἔρχε τῶν πελταστῶν καὶ ἐλθόντο πρόνιμος γενέσθαι. (α) Ὁ δ' οὖν Τισσαφέρνης ὡς μισοῖν ἔχριν ἀπῆλλοτῃ, πάλιν μὲν οὐκ ἀναστρέφει, εἰς δὲ τὸ στρατόπεδον ἀρπάζοντας τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖ συντυγχάνει βασιλεὺς, καὶ ὁμοῦ δὴ πάλιν συντάττεται ἱππορεύοντο. (β) Ἐκεῖ δ' ἦσαν κατὰ τὸ εὐνομίον τῶν Ἑλλήνων χείρας, εἶδον οἱ Ἑλληνες μὴ προσέγειν πρὸς τὸ χείρας καὶ περιπεύζαντες ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς κατακτείναν καὶ ἐδόκει αὐτοὺς ἀναπτύσσειν τὸ χείρας καὶ πολεῖσθαι.

et mensae participes pro Cyro pagantes mortem oppetierunt, unum extra Arisium : is in laevu forte aciei cornu constitutus erat equarum equestrium praefectus; ut autem cecidisset Cyrum intellexerat, fugam cum exercitu, cui pererat, toto capescebat.

Ibi tum Cyri caput manusque dextra abscissa est. Rex cum suis hostes dum persequitur, in castra incidit Cyriani : nec jam quidem amplius Arlei subistunt copiae, sed per castra sua stationem ad illam, unde paulo ante discesserant, fugiunt : quatuor autem itineris spatium parasangas longum esse ferebantur. Rex, et cum eo qui erant, fumi alia multa diripiunt, tum etiam Cyri concubinam patriam Photacensem, quae docta et elegans esse dicebatur, ille capit. At Milesia natu minor altera, ab iis qui circa regem erant capta, nuda effugit ope Graecorum, qui armati apud impedimenta forte steterunt : quique cum acie instructa restitissent, multos interfecerunt ex iis qui castra diripiebant, atque de ipsorum castris numero novem milium interiere : neque tamen fugae se dederunt, sed et mulierem istam salvam praestabant, ac alia quaecunque intus habebant, tum facultates tum homines, omnia conservabant. Ibi rex atque Graeci inter se stadia circiter triginta distabant, cum bioppositi sibi hostes insequerentur, quasi qui universos vicissent; illi obvia quaeque raperent, quasi iam universi victoriam essent adepti. Verum ubi Graeci regem cum exercitu esse apud impedimenta cognorunt, et rex de Tissapherne audierat. Graecos aciem sibi oppositam vicissim, ac eam insequendi causa ulterius progredi, tum vero suos rex colligit instruitque : Clearchus autem, vocato ad se Proxeno (nam ei proximus erat), utrum quosdam mitterent, deliberabat, an omnes potius ad castra defendenda pergerent. Interea rex palam iterum accedebat, uti videbatur, a tergo. Ac Graeci quidem conversi, ad hoc parati, qua factorum impetum videbatur, ipsam adirent exciperentque, sese comparant : at rex suos ea non donebat, sed qua laevum ultra cornu processerant, ea etiam abdidit, receptis ad se iis, qui ad Graecos in praelio transfugerant, et cum suis etiam Tissapherne. Nam Tissaphernes primo in congressu non fugerat, sed flumen propter cum equitatu penetrat adversus Graecos pelistas : eo dum persequatur, neminem quidem interfecit, verum Graeci data hinc illinc via consistentes ejus cavebant copias et jaculis feriebant. Pelistarum praefectus erat Episthenes Amphipolitanus, vir, uti ferebatur, prudens. Illoque Tissaphernes, cum inferior discessisset, rursus non reverens est; cumque Graecorum ad castra pervenissent, in regem ibi forte incidit, atque adeo simul utriusque instructa rursus acie illuc proficebantur. Ac ubi ad laevum Graecorum cornu advenissent, verebantur Graeci ne cornu invaderent, atque ipsos utrinque circumveniendo hinc inde caderent : quare visum est ipsis ita cornu

ἐποθεν τὸν ποταμόν. (10) Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐβούλευοντο καὶ δὴ βασιλεὺς παραμειψάμενος εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα κατέστησεν ἀντίαν τὴν φάλαγγα ὥσπερ τὸ πρῶτον μαχομένου συνέει. Ὡς δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ἑγγύς τε ὄντας καὶ παρατεταγμένους, αὐθὺς παικίσαντες ἐπὶ ἑσσαν πολλὴν εἰς προθυμώτερον ἢ τὸ πρῶτον. (11) Οἱ δ' αὖ βάρβαροι οὐκ ἰδέοντο, ἀλλ' ἐκ πλείονος ἢ τὸ πρῶτον ἔβανον· οἱ δ' ἐπεδύκοντο μέγρι καὶ μάς τινός ἐνταῦθα δ' ἔστησαν οἱ Ἕλληνες. (12) Ὡς γὰρ τῆς κώμας γήλαρος ἦν, ἐπ' οὗ ἀνιστρέφοντο οἱ ἀμφὶ βασιλεία, παῖδοί μιν οὐκέτι, τῶν δὲ ἱππέων ὁ λόγος ἐνεπλήσθη, ὥστε τὸ ποιοῦμενον μὴ γινώσκουσιν. Καὶ τὸ βασιλεὺς σημείων ὄραν ἔρασαν, αὐτὸν πᾶσα χρυσὸν ἐπὶ πλείους ἐπὶ ῥυλὸν ἀνατεταμένους. (13) Ἐκεί δὲ καὶ ἐνταῦθ' ἐγώρουν οἱ Ἕλληνες, λαίπυροι δὲ καὶ τὸν λόγον οἱ ἱππεῖς οὐ μὴν εἰ ἀθύροι ἀλλ' ἄλλοι ἀλλοθεν ἐβόλουντο δ' ὁ λόγος τῶν ἱππέων τέλος δὲ καὶ πάντας ἀπεκρίθησαν. (14) Ὁ οὖν Κλέαρχος οὐκ ἀνέβησεν ἐπὶ τὸν λόγον, ἀλλ' ὑπὸ αὐτὸν στήσας τὸ στρατεύμα πέμπει Λύκιον τὸν Συρακῆσιον καὶ ἄλλον ἐπὶ τὸν λόγον καὶ καλεῖται κατιδόντας τὰ ὑπὲρ τοῦ λόγου τί ἔστιν ἀπαγγεῖλαι. (15) Καὶ ὁ Λύκιος ἤλασέ τι καὶ ἰδὼν ἀπαγγέλλει ὅτι φεύγουσιν ἀπὸ κράτος. Σχεδὸν δ' ὅτι ταῦτα ἦν καὶ ἤλικος εἰδυέτο. (16) Ἐνταῦθα δ' ἔστησαν οἱ Ἕλληνες καὶ θέμενοι τὰ ὅπλα ἀνεπαύοντο· καὶ θῆμα μὲν ἐθαύμαζον ὅτι οὐδαμῶς Κύρος φαινοίτο οὐδ' ἄλλος αὐτ' αὐτοὺ οὐδεὶς παρή· οὐ γὰρ ᾔδεισαν αὐτὸν ταθνηκότα, ἀλλ' ἐκάζον ἡ δυνάμει οὐλοῦσθαι ἢ καταληφθέντων τὴν προηληλαμένον. (17) καὶ αὐτοὶ ἐβούλευοντο εἰ αὐτοὺ μέιναντες τὰ σκευερῶρα ἐνταῦθα ἄγοντο ἢ ἀπίονεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Ἐδοξεν οὖν αὐτοῖς ἀπίαναι· καὶ ἀφαινοῦνται ἀμφὶ δόρησποντον ἐπὶ τῆς σκηνῆς. (18) Ταύτης μὲν τῆς ἡμέρας τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο. Καταλαμβάνουσιν δὲ τῶν τινῶν ἄλλων χρημάτων τὰ πλείστα διηρηκαμένα καὶ εἰ τι σιτίον ἢ ποτὴν ἦν, καὶ τὰς ἀμάξας, μεστὰς ἀλεύρων καὶ ὀνου, ἃς παρεσκευάσκειτο Κύρος, ἵνα εἰ ποτε ἐπὶ τὸ στρατεύμα λάβοι ἰδύμια, διαδοῖη τοῖς Ἕλλησιν ἦσαν δ' αὐτὰι τετρακόσαιοι ὥς εἰλόντο ἀμαξῶν καὶ ταύτας τότε οἱ οὖν βασιλεὶ διήρπασαν. (19) Ὡς τε ἀβειπνοὶ ἦσαν οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν δὲ καὶ ἀνέριστοι· πρὶν γὰρ δὴ καταλῦσαι τὸ στρατεύμα πρὸς ἄριστον βασιλεὺς ἐβάνη. Ταύτην μὲν οὖν τὴν νύκτα οὕτω διεγίνοντο.

BIBAION B.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὡς μὲν οὖν ἠθροίσθη Κύρος τῷ Ἕλλησιν, ὅτι ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀρταξέρξην ἐστράτευτο, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἀνάθῃ ἐπράχθη καὶ ὥς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ ὥς Κύρος ἐτελεύτησε καὶ ὅτι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐβάντες οἱ Ἕλ-

replicare, ut a tergo flumen haberent. Hoc dum illi capituli consilli, rex continuo phalanxia forma in eandem, quam prius habuit, permulata, eam, uti primum ad pugnam conserendam accesserat, exadversum hostem constituit. Cum autem Graeci eos et in propinquum et instructos esse cernebant, rursus paens ubi ceciderant, multo etiam alacrius, quam antea, eos invadebant. Horum barbari non excipiebant impetum, sed ex maiore intervallo quam antea, fugam capiebant: quos Graeci ad vicum quendam persequuntur; ubi demum subsistunt: nam supra vicum collis erat, in quo se converterant illi, qui circa regem erant; in quibus pedites quidem non erant, sed equibus impetus erat collis; adeo ut quid ageretur sciri non posset. Signum etiam regium videre se dicebant, aurum quandam equulam in haster cuspidē extensam. Cum autem Graeci hoc etiam tenderent, deserunt quoque collem equites, non sane copias iam confertis, sed alii ex alia parte: audabaturque adeo equitatus collis: tandem etiam omnes discessere. Clearchus quidem non continuo copias in collem promovit, sed illi sub ipso collocatis, Lycium Syracusanum eum alio quodam mittit, et imperat, ut speculati quae essent in colle, quomodo se haberent, ipsi remanerent. Itaque Lycius in eum adequata vit, et cum omnia villaret, fugere hostes totis viribus remanet. Jamque adeo, eum huc gereretur, sed propemodum occidebat. Atque hic Graeci subliterant, et sub armis conquiscebant: simul minabantur, Cyrum nusquam adparuisse, nec alium ab ipso quinquam adfuisse; neque enim mortuum eum esse norant, sed vel insequendis hostibus intentum abuisse, vel ad occupandum aliquod proventum esse coniciebant: ipsique adeo consultabant, num illic comorati impedimenta eo adducerent, an ad castra discederent. Ipsi tandem visum est discedere; atque adeo sub comae tempus ad tentoria perveniunt. Et hic quidem huius fuit diei finis. Offendunt autem eum alias fortunas maxima ex parte direptas, tum quidquid potentium esulentumve fuerat; et planstra furina vinoque repleta, quae Cyrus sibi paraverat, ut si quando gravis exercitus incideret inopia, Graecis ea distribueret; planstra autem ipsa numero fuisse dicuntur quadringenta: haec vero etiam regis tum diripuerant copiae: adeo ut maxima Graecorum pars creta careret, cum ne pransi quidem fuissent: nam priusquam ad prandium in castra diverteret exercitus, rex adparuit. Atque hanc quidem noctem sic exegerunt.

LIBER II.

CAPUT I.

Et quemadmodum quidem Graeci Cyro copiae coactae fuere, quo tempore adversus fratrem Artaxerxem expeditionem suscepit, et quaecumque inter aditum gesta fuerunt, quo pacto pugna fuit commissa, qua ratione Cyrus occubuit,

λῆνες ἀκοιμήθησαν οἰόμενοι τὰ πάντα νικᾶν καὶ Κύρον
 ζῆν, ἐν τῷ ἑμπροσθεν λόφῳ δεδήλωται. (3) Ἄμα δὲ τῇ
 ἡμέρᾳ συνελθόντες οἱ στρατηγοὶ θωάμαζον ὅτι Κύρος
 οὐτε ἄλλω πῶποτε σηματοῖνται, ἔτι γὰρ ποιεῖν οὐκ αὐ-
 τὸς εἰσιν. Ἐξέθεν οὖν αὐτοὺς συναπισπασμένοις ὁ ἄ-
 ρχος καὶ ἐξοπλισμένοις προΐειν εἰς τὸ πρόσθεν, ὥς Κύ-
 ρω συμμίσαι. (4) Ἦδη δὲ ἐν ὁρμῇ ὄντων ἅμα ἔλῃω
 ἀνίσχοντι ῥῆθι Προαῆς ὁ Τυθρανίας ἄρχων, γεγονὸς
 ἀπὸ Ἀγαμέμνονος τοῦ Λάκωνος, καὶ Γλαῦς ὁ Ταρκῆς.
 Οὗτοι εἶπον ὅτι Κύρος μὲν τίθησκει, Ἀριστοὶ δὲ πα-
 ρευνῶσι ἐν τῷ σταθμῷ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον βαρβάρων
 θῆν ἐπὶ προτεραιᾷ ὁρμῶντο, καὶ λέγουσι ὅτι ταύτην μὲν
 τὴν ἡμέραν περιμένειν ἀν' αὐτοὺς, εἰ μὲλλον ἔσκειν,
 τῇ δὲ ἄλλῃ ἀπείναι φράει ἰσχυρίως, θέντες γὰρ ῥῆθι.
 (5) Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλλήνες
 πυθασόμενοι βαρύνως ἔταρον. Κλέαρχος δὲ τὰς εἶπεν.
 Ἄλλ' ὁρᾶτε μὲν Κύρος ζῆν, ἐπεὶ δὲ τελευτήσκειν, ἀπαγ-
 γέλλετε Ἀριστοῖσι ὅτι ἡμεῖς νικῶμεν τὰ βασιλεῖα καὶ ὡς ὁρᾶτε
 οὐδεὶς ἐπὶ ἡμῖν μάχεται, καὶ εἰ μὴ ὁμοίᾳ ῥῆθι, ἐπο-
 ρισάμεθα ἀνέπικρατοῦ. Ἐπαγγέλλεσθαι δὲ Ἀριστοῖσι,
 ἔαν ἐνθάδε ἔσθῃ, εἰς τὸν ὅρον τὸν βασιλεῖον καθῆναι
 αὐτὸν· τῶν γὰρ μάχῃ νικῶντων καὶ τὸ ἄρχειν ἐστί.
 (6) Ταῦτ' εἰπὼν ἀποστῆλκε τοὺς ἄγγελους καὶ σὺν αὐ-
 τοῖς Χαιρίπορον τὸν Λάκωνα καὶ Μένωνα τὸν Θετταλόν·
 καὶ γὰρ αὐτοὺς Μένων ἐβούλετο· ἦν γὰρ φίλος καὶ ζῆνος
 Ἀριστοῖ. (7) Οἱ μὲν ὄγοντο, Κλέαρχος δὲ περιμένα.
 Το δὲ στρατεύμα ἐπορίετο εἶπον ὅπως εἴδοντο ἐκ τῶν
 ὑποκρίνων κώπτοντες τοὺς βοῦς καὶ ὄνους· ἑλάνος δ'
 ἐρχόντων μικρὸν πρόσθεν ἀπὸ τῆς φάλαγγος οὐ ἡ μάχῃ
 εἴνεστο τοῖς τε οἰστοῖς πολλοῖς ὄναι, οὐς ἡνάγκαζον οἱ
 Ἑλλήνες ἐκβαλεῖν τοὺς αὐτομαυνοῦντας παρὰ βασιλείου,
 καὶ τοὺς γέβρους καὶ ταῖς ἀσπίσι ταῖς ἑλάναις ταῖς Αἰ-
 γυπτίαις· πολλὰ δὲ καὶ πέλται καὶ ἀμφαῖς ἦσαν φέρε-
 σθαι ἰσχυρῶς· ὥς πᾶσι γροῦμενοι κρέα ἔχοντες ἔσθιον ἐκεί-
 νῃ τὴν ἡμέραν. (8) Καὶ ῥῆθι τε ἦν περὶ πλῆθους
 ἀγορᾶν καὶ ἔρχονται παρὰ βασιλείου καὶ Τισσαφέρνης
 κήρυξ οἱ μὲν ἄλλοι βαρβάροι· ἦν δ' αὐτῶν Φαλίνος εἰς
 Ἑλλάδα, ὃς ἐνύχθην παρὰ Τισσαφέρνην ἦν καὶ ἐνέμους
 ἔγχε· καὶ γὰρ προσκοιμῶτο ἐπιστάμενος εἶναι τὸν ἀμφὶ
 ταῖς τε καὶ ἐπομαχίαν. (9) Οὗτοι δὲ προσελθόντες
 καὶ καλέσαντες τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἄρχοντας λέγουσιν
 ὅτι βασιλεὺς καλεῖται τοὺς Ἑλλήνας, ἐπεὶ νικῶν τυγγά-
 νει, καὶ Κύρον ἀπέκτανε, παραβάντες τὰ θελά λόντας
 ἐπὶ τὰς βασιλείας θύρας ἐφύλασσαν ἀν' ἐπὶ δύνανται ἀνα-
 βάλλειν. (10) Ταῦτα μὲν εἶπον οἱ βασιλείας κήρυκες· οἱ δὲ
 Ἑλλήνες βαρύνως μὲν ἔκρουσαν, ἔπειτα δὲ Κλέαρχος το-
 σῶτον εἶπεν ὅτι οὐ τὸν νικῶντων εἴη τὰ θελά παραδι-
 δόνα· ἀλλ', ἔφη, ὁμοίᾳ μὲν, ὡς ἀνδρὲς στρατηγοί, τοῖ-
 τας ἀποκρίνασθε ὅτι καλλιστὸν τε καὶ ἀριστον ἔχετε·
 ἔγω δὲ αὐτὶς εἰμι. Ἐκείστι γὰρ τὸν αὐτὸν τὸν ὑπε-
 ρετὸν, ὅπως ἴδοι τὰ ἱερὰ ἐξηρημένα· ἔτι γε γὰρ θυόμε-
 νος. (11) Ἐνθα δὲ ἀπεκρίνατο Κλέαρχος μὲν ὁ Ἀρκὰς
 προσέειπεν· ὡς δὲ πρόσθεν ἂν ἀποθάνοιεν ἢ τὰ θελά
 παραδίδον· Προξένος δὲ ὁ Θηβαῖος, Ἄλλ' ἔγω, ἔφη,

quomodo Graeci ad castra sua profecti quieti nederunt,
 quod vicisse se omni ex parte existimarent, Cyrumque adeo
 superitum esse, superiore libro expositum est. Cum vero
 prima luce convenissent duces, mirabantur quod Cyrus nec
 alium quempiam mitteret, qui quid ageremus esset signifi-
 icaret, nec ipse adpareret. His itaque tandem visum est, vasis
 quae ipsis reliquis erant collectis, armisque sumptis, ulteros
 procedere, usquequidam Cyro sese conjungerent. Et cum jam
 in ipso essent egressi, sub ipsam solis ortum venit Procles
 Teuthranie prefectus, qui a Damaste Lacedaemonio genus
 ducebat, et Tami filius Glus. Narrabant hi, Cyrum mor-
 tuum esse, Arizum vero, fugae qui se dedisset, ea esse in
 statione cum reliquis barbaris, unde pridie decessissent,
 et dicere hanc, vello se diem istum eos expectare, si venturi
 essent; altero in Ioniam abire, unde venisset. Hec cum
 duces audissent, Graeciae adeo ceteri, graviter ferebant.
 Clearchus autem haec dixit: Ulinam Cyrus viveret; verum
 quandoquidem mortem oblit, remanente Arizo nos quidem
 vicisse regem, nominemque, uti videtis, amplius adversus
 nos pugnare; quod nisi vos venissetis, adversus regem per-
 rexissemus. Arizo vero pollicemur, hac si venerit, nos
 ipsum Regem in solio collocaturos: eorum enim, qui gratia
 vincunt, etiam imperare est. Cum haec dixisset, unctos
 unaque cum his Chrisiophum Lacedaemonium, et Menonem
 Thessalam misit: nam Meno ipso sic volebat; quippe qui
 amicus erat et hospes Arizae. Hi quidem discessere, atque
 hi Clearchus reditum eorum expectabant. Ceterum exer-
 citus cibum sibi, ut poterat, ex jumentis, boves ac asinos
 caedendo, parabat: progressive paulum ab acie, praestium
 ubi commissum fuerat, pro lignis utebantur sagittis, qua-
 rum magna erat copia, quas quidem transfugas a rege
 proicere coegerant Graeci; scutis item Persici, et ligneis
 scutis Aegyptiacis: multae erant et peltae, et planstra vacua;
 quibus uti omnibus, elixas carae illo die comedeant.
 Jamque adeo id temporis erat, quo frequens hominibus
 forum esse solet, cum a rege ac Tissapherne venisset cadu-
 centiores, alii quidem barbari; unus ex his Graecus erat Phali-
 nus nomine, qui tunc forte apud Tissapherem erat, et qui-
 dem in honore; quippe qui eorum rerum simulabat peri-
 tium, ad aciem struendam quae spectarent et ad artem armis
 depugnandi. Hi cum accessissent Graecorumque prefe-
 ctos vocassent, jubere aiunt regem, Graecos cum ipse vici-
 set et Cyrum interfecisset, traditis armis, regis ad portas pro-
 ficisci, et si quid commodi possint impetrare. Haec regis
 aiebat caducatores: quae tametsi auditis graviter Graeci
 ferebant, Clearchus tamen id unum respondit, non esse il-
 lorum qui vicissent, arma tradere; verum vos duces, ait, his
 respondete quidquid honestissimum optimoque responso
 habebitis; ego mos revertar. Nam ex ministris quidam
 accesserat, ut extra jam exempla inspicieret; quod id forte
 temporis rem sacram faceret. Ibi Cleonor Arcas, natu ma-
 ximus omnium, respondit prius se moriuros, quam arma
 traderent: Proxenus vero Thebanus, Equidem miror, inquit,

ὁ Φαλίνας, θαυμάζων πότερα ὡς κρατῶν βασιλεὺς αἰτῇ τὰ ὅπλα ἢ ὡς διὰ φύλιν ὄδω. Εἰ μὴ γὰρ ὡς κρατῶν, τί δὲ αὐτὸν αἰτεῖν καὶ οὐ λαβεῖν ἐλθόντα; εἰ δὲ πάσης βούλεται λαβεῖν, λεγέτω τί ἐστὶν τοῖς στρατιώταις, ἐὰν αὐτῷ ταῦτα χαρίσονται. (11) Πρὸς ταῦτα Φαλίνας εἶπε, Βασιλεὺς νύκιν ἡγάται, ἐπεὶ Κύρον ἀπέκρινε. Τίς γὰρ αὐτῷ ἐστὶν ἕως τῆς ἀρχῆς ἀντιποικίται; νομίζει δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ εἶναι, ἔχον ἐν μέσῃ τῇ αὐτοῦ χώρα καὶ ποταμῶν ἐντὸς ἀδικαίων καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐφ' ἡμῶν θυμῶν ἀγαγὺν ὅσον οὐδ' εἰ παρήχοι ἡμῖν δύνασις ἀν ἀποκτείναι. (12) Μετὰ τούτων Θεόπομπος Ἀθηναῖος εἶπεν, ὦ Φαλίνας, νῦν, ὡς σὺ ὁρᾷς, ἡμῖν οὐδὲν ἐστὶν ἀγαθὸν ἄλλο εἰ μὴ ὅπλα καὶ ἀρετή. Ὅπλα μὲν οὖν ἔχοντες οὐράμεθα ἀν καὶ τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, παραδόντες δ' ἀν ταῦτα καὶ τὴν συμμάχων στερηθῆναι. Μὴ οὖν ὅσον τὰ μόνα ἀγαθὰ ἡμῖν ὄντα ἡμῖν παραδόντες, ἀλλὰ σὺν τοῖσι καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν μαχόμεθα. (13) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φαλίνας ἐβόησεν καὶ εἶπεν, Ἄλλα φιλοσόφω μὲν δοῦκα, ὡ ἀνάνητα, καὶ λέγεις οὐκ ἀχάριστα ἴσθι μέντοι ἀνθρώπος δεινός, εἰ οἷαι τὴν ἡμετέραν ἀρετὴν περιγενέσθαι ἀν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως. (14) Ἄλλους δὲ τινὰς ἔρασαν λέγειν ὑπομακαλιζομένους ὡς καὶ Κύρος πιστοὶ ἐγένοντο καὶ βασιλεῖ ἀν πολλοῦ θύμου γένοντο, εἰ βούλοιο φίλος γενέσθαι καὶ εἴτε ἄλλο τί ὁλοῦν χρῆσθαι εἴτ' ἐπ' Ἀγρυπτον στρατεύειν, συγκαταστέρησαντ' ἐν αὐτοῖς. (15) Ἐν τούτῳ Κλέαρχος ἦκε, καὶ ῥητόντιν αἰ εἶδ' ἀποκαρμυμένον εἶναι. Φαλίνας δὲ ὑπολαβὼν εἶπεν, Οὔτοι μὲν, ὦ Κλέαρχε, ἄλλος ἄλλὰ λέγει· σὺ δ' ἡμῖν εἰπὶ τί λέγεις. (16) Ὁ δ' εἶπεν, Ἐγὼ σε, ὦ Φαλίνας, ἀφαινοῦς ὠράκα, ὅμαι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες σὺ τε γὰρ Ἑλλήν εἰ καὶ ἡμεῖς τοσούτοι ὄντες ἔσους σὺ ὁρᾷς. Ἐν τοιούτοις δὲ ὄντες πράγματα συμβουλευόμεθα σοὶ τί γρῆ ποιῆν περὶ ὧν λέγεις. (17) Σὺ οὖν πρὸς θεῶν συμβουλευσὺν ἡμῖν ἔτι σοι δοκεῖ καλλίστον καὶ ἀρίστον εἶναι, καὶ ὁ σοὶ τιμὴν ὀρεῖ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἀναλεγόμενον, ὅτι Φαλίνας ποτε παραβῆς παρὰ βασιλέως καλέσων τοὺς Ἑλλήνας τὰ ὅπλα παραδόναι συμβουλευόμενος ὑπεβόλευσεν αὐτοῖς ταῦτα. Οἶσθα δὲ ὅτι ἀνάγκη λέγεσθαι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἃ ἀν συμβουλευσκει. (18) Ὁ δὲ Κλέαρχος ταῦτα ὑπέφητο βουλευόμενος καὶ αὐτὸν τὸν παρὰ βασιλέως προσεόντα συμβουλεύσει μὴ παραδόναι τὰ ὅπλα, ὅπως εὐέλπιδες μέλλοντες εἶναι ὁ Ἑλλήνας. (19) Φαλίνας δὲ ὑποστρέψας παρὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ εἶπεν, Ἐγὼ, εἰ μὴ τὸν μυρίον ἐλπίδων μὲν τις ἡμῖν ἐστὶ σωθῆναι πολυμύστας βασιλεῖς, συμβουλεύω μὴ παραδόναι τὰ ὅπλα· εἰ δὲ τοὶ μεγάλα σωτηρίας ἴσθιν ἐλπίς ἔκοντος βασιλέως, συμβουλεύω σώζεσθαι ἡμῖν ὅση δύναται. (20) Κλέαρχος δὲ πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ἄλλα ταῦτα μὲν δὴ σὺ λέγεις παρ' ἡμῶν δὲ ἀπάρχαλα ταῦτα ἔτι ἡμεῖς οὐράμεθα, εἰ μὴ δὲ βασιλεὺς οὐκ εἴσθαι, πλεόνους ἀν εἴσθαι οὐκ εἴσθαι ἔχοντες τὰ ὅπλα ἢ παραδόντες ἄλλω, εἰ δὲ δοῖσι πολέμειν, ἡμῶν ἀν πολέμειν ἔχοντες τὰ ὅπλα ἢ ἄλλω παραδόντες. (21) Ὁ δὲ Φαλίνας εἶπε, Ταῦτα μὲν δὴ

Phalines, utrum tanquam victor arma rex postulet, an amicitiae nomine munera. Nam si ea, ut qui vicerit, postulat, quid opus est postulare, quin potius hoc veniat capiatque? sin id velit ut ea persuadendo consequatur, dicat quid habiteri sint nullius, haec si ei gratificati fuerint. Ad haec Phalinas, Rex, inquit, vicisse se arbitrator, quia Cyrum occidit. Quis enim est imperium qui sibi vindicet? Vos etiam suae esse existimat, quippe quos in media ipsius regione, intraque flumina via superanda tenet; et adversus vos hominum multitudinem ducere potest, quantum, ne si data quidem vobis fuerit facultas, perimere possitis. Post deinde Theopompus Atheniensis, Nobis jam, inquit, Phalines, nihil aliud boni, ut vides, nisi arma et virtus. Et arma quidem certe quandoque habemus, virtutem nobis esse usui posse putamus: ea si tradiderimus, fore etiam ut corporibus sinus privati inspicimur. Ne igitur existimato quae sola nobis reliqua sunt, ea nos bona tradideris: sed his de bonis etiam vestris pugabimur. Haec cum audisset Phalinas, risit, Et tu quidem, ait, philosophi speciem pro te fers, adolescens, et noq. iudicando profera: verum te stultum esse scito, si virtutem vestram regis viribus superiorem fore arbitraris. Aliis autem nonnullis fuisse ferebantur, qui animi nonnulli remissi, Cyro fidem se fuisse dicerent, atque etiam regi magno commodo futuros, si amicus ipsis esse velit: atque sive ad aliud aliquid ipsorum uti opera, sive expeditionem adversus Aegyptum auspicare vellet, ad eam una cum ipso subigendum se fore paratos. Interea venit Clearchus, et, cum iam respondisset, quaesivit. Cujus cum verum nomen excepisset Phalinas, Horum, inquit, alius aliud, Clearche, profer: tu vero quid jubens, exponito. Et ille, Ego te libens, ait, Phalines, vidi, atque hi itidem, opinor, omnes: nam et tu Graecus es, et nos, qui tot numero sumus, quot ipse vides: in tali enim rerum nostrarum statu te consulimus quid in eis faciendum sit, de quibus dicis. Quasobrem, per deos, id nobis consilii dato quod tibi pulcherrimum esse optimumque videtur, et quod postero tempore commemorandum tibi honorem adferet, Phalimum scilicet a rege missum olim, ut Graecos arma tradere juberet, consulentibus ipsis hoc consilii dedisse. Scis autem necessarium futurum ut ejus, tu quod dederis, consilii in Graecia mentio fiat. Clearchus autem haec subijciebat, quia volebat ut etiam ipso qui legatus a rege venerat, hoc ipsis consilii daret, ne arma traderent, ut spem Graeci meliorem conciperent. At Phalinas reversus, praeter ejus opinionem ita dixit: Ego si veli una quidem spes de mille vobis est, fore vos salvos si bellum regi facialis, hoc consilii do, ne tradatis arma: sin rege invito nulla vobis reliqua spes est salutis, salutem amplectendum esse, qui licet ratione, moro. Ad ea Clearchus, Dicis tu quidem hoc, inquit: verum a nobis huc resonantio, existimare nos, si regi amicos esse oportet, utiliores nos ipsi fore amicos, arma cum te neamus, alteri quam si tradiderimus: sin bellum foret gerendum, melius bellicatas arma si habeamus, quam si alii tradiderimus. Et Phalinas, Haec quidem, ait, renuntiabi-

ἀπαγγελοῦμεν· ἀλλὰ καὶ ταῦτα ὡς οὐκ ἐκείνου βασιλείας εἶναι μένουσι μὲν αὐτοὺς σπονδαὶ εἴησαν, προῖοσι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ πόλεμος. Ἐλπίετο οὖν καὶ περὶ τούτου πότμα μένειν καὶ σπονδαὶ εἶναι ἢ ὡς πόλεμος ὄντος παρ' ὡς ἀπαγγεῖν. (α) Κλέαρχος δ' εἶπεν, Ἀπάγγελ' ἄλλα δοῦναι καὶ περὶ τούτου καὶ καὶ ἐμὴν ταῦτά δοκαί' ἀπαρ καὶ βασιλεῖ. Τί οὖν ταῦτά ἐστιν; ἔφη ὁ Φαλίνας. Ἀπακρίνατο Κλέαρχος, Ἦν μὲν μένουσιν, σπονδαὶ, ἀπὸ τοῦ δὲ καὶ προῖοσι πόλεμος. (α) Ὁ δὲ πάλιν ἠρώτησε, Σπονδὴς ἢ πόλεμος ἀπαγγεῖν; Κλέαρχος δὲ ταῦτά πάλιν ἀπακρίνατο, Σπονδαὶ μὲν μένουσιν, ἀπὸ τοῦ δὲ ἢ προῖοσι πόλεμος. Ὁ, τι δὲ ποιεῖς οὐ διστάμην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

CAPUT II.

Φαλίνας μὲν δὲ ἔρχετο καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ παρὰ Ἀρριόου ἦσαν Περσῶν καὶ Χειρίσπορος Μίνων δὲ αὐτοὺς ἔμενε παρὰ Ἀρριόου. Οὗτοι δὲ εἶπον ὅτι πολλοὺς φρεῖν Ἀρριόου εἶναι Πέρσας ἐκ τούτου βελτίους, οὓς οὐκ ἂν ἀνασχέσθαι αὐτοὺς βασιλεύοντες· ἀλλ' εἰ βούλησθε συναπείναι, ἔμεν ἡδὴ καλεῖται τῆς νυκτός· εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς πρῶτ' ἀπύειν φρεῖν. (α) Ὁ δὲ Κλέαρχος εἶπεν, Ἀλλ' αὐτοὺς χρὴ ποιεῖν ἔάν μὲν ἔχωμεν, ὥστερ' λέγεται· εἰ δὲ μὴ, πρῶτατοι ὅποιον ἂν τι ὡς οὐκ οἴσθῃ μάλιστα συμπεριεῖν. Ὁ, τι δὲ ποιῆσαι οὐδὲ τούτοις εἶπε. (α) Μετὰ δὲ ταῦτα ἡδὴ ἡλίου ὄντος συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς εἶπε τοιαῦτα. Ἐμοί, ὦ ἀνδρες, δυσμῶν εἶναι ἐπὶ βασιλεῖ οὐκ ἐγγίετο τὰ λεγόμενα. Καὶ εὐκότως ἀρα οὐκ ἐγγίετο ὡς γὰρ ἐγὼ νῦν πυνθάνομαι, ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ βασιλεὺς ὁ Τίγρης ποταμὸς ἐστὶ ναυσιπόρος, ἐν οἷς ἂν δύναμει ἀνὺ πλοῖον διαβῇ· πλοῖα δὲ ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν. Οὐ μὲν δὲ αὐτοῦ γε μένουσιν οὐδὲν· τὰ γὰρ ἐπιτίθενται οὐκ ἐστὶν ἔχειν εἶναι δὲ παρὰ τοὺς Κύρου φίλους πάνυ καλὰ ἡμῖν τὰ λεγόμενα. (α) Ὅλα οὖν χρὴ ποιεῖν ἀπύοντες διανοεῖν, ὅ, τι τις εἶναι· ἐπειδὴ δὲ σημήνη τῷ κέρει ὡς ἀναπαύεσθαι, συνεκάλυπτο· ἐπειδὴ δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεται ἐπὶ τὰ ἐπὶ τοῦ γένους· ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ ἐπισθὲ τῷ ἡγουμένῳ, τὰ μὲν ἐπὶ τοῦ γένους ἔχοντες πρὸς τοῦ ποταμοῦ, τὰ δὲ ὅλα εἶναι. (α) Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀπέβησαν καὶ ἐπύοντο οὕτως. Καὶ τὸ λοιπὸν ὁ μὲν ἔρχεν, οἱ δὲ ἐπύοντο, οὐκ ἐμύοντο, ἀλλὰ ὄρυντες ὅτι μόνος ἔρρῳσι οἱ εἶναι τὸν ἄρχοντα, οἱ δ' ἄλλοι ἄπειροι ἔσαν. (α) Ἀρριόος δὲ τῆς ὁδοῦ ἦν ἔχων εἰς Ἐφέσου τῆς ἰωνίας μέχρι τῆς μάχης σταθμοὶ τρεῖς καὶ ἑκατὸντα, παροσάγγει πέντε καὶ τρεῖς καὶ πεντακόσιοι, στάδιοι πενήκοντα καὶ ἑκατὸν καὶ μύριοι· ἀπὸ δὲ τῆς μάχης ἐμάχοντο εἶναι εἰς Βαβυλῶνα στάδιοι ἑξήκοντα καὶ τριακόσια. (α) Ἐνταῦθα ἐπὶ σκοτός ἐγένετο Μιλοκυθὸς μὲν ὁ Θραξ ἔχων τοὺς ταπεινὰς τοὺς μὲν αὐτοῦ εἰς τετρακόσια καὶ τὸν πᾶν ἔχων ἑκατὸν ὡς τριακόντις ἡντομαχίῃ πρὸς βασιλεῖ. (α) Κλέαρχος δὲ τοὺς ἄλλους ἔχετο κατὰ τὰ παρηγγελ-

mus: sed et ista vobis ut diceremus praecepit rex, mantibus hic vobis fides, progredientibus ac discedentibus bellum propositum esse. Agitur hoc etiam dicite: nam manebitis et fœdera inter non faciendū sunt, an bellum esse a vobis renuntiavero. Et Clearchus, De his vero etiam renuntiatio, inquit, nobis quoque eadem, quæ regi, videri. Quo tandem hæc sunt? inquit Phalinas. Si manserimus, respondit Clearchus, fœdera; at discedentibus ac progredientibus bellum fore. Et ille iterum quaesivit, Fœderum an bellum renuntiabo? Clearchus rursum hæc respondit, Fœdera quidem mantibus, discedentibus autem vel progredientibus bellum esse. Quid istem ipse facturus esset, non significabat.

Et Phalinas quidem cum suis abiit. Proles vero et Chirisophus et Arisio redierunt: Memnon autem ibi apud Arisium mansit. Illi referebant, dixisse Arisium multos esse Persas dignitate se præstantiores, qui latere non sicut rerum ipse poteratur: verum si vultis cum eo discedere, nocte jam venire nos jubet; sin minus, postero se mane discessurum ait. Et Clearchus, Enimvero sic faciendum est, inquit, si ad ipsum venerimus, quemadmodum dicitis: sin minus, id fecit, quod vobis maxime profuturum existimetis. Ipse quid facturus esset, ne has quidem indicabat. Post hæc, sole jam occidente, convocatis ducebus ac cohortium præfectis, hujusmodi quædam dixit: Sacram mihi rem facienti, viri, de expeditione adversus regem non læta fuerunt exta. Ex merito quidem læta non fuerunt. Nam ut ego jam intelligo, medio regem inter et nos loco Tigris fluvius est navigabilis, quem sine navigiis transire non poterimus: at nos navigia non habemus. Atque hic quidem fieri non potest ut manemus; quippe desunt commaculus: ceterum de protectione ad amicos Cyri, læta admodum exta nobis erant. Quasmodum sic faciendum est: abeantibus commaculus, quod cuique suppetit; deinde cum solemne quiescendi signum cornu datum fuerit, vasa colligite: cum signum alterum datum fuerit, jumentis ea imponite: ad signum tertium, ducentem sic sequimini, ut secundum fluvium jumenta sint, extra armati. Quæ cum duces ac præferti cohortium audissent, abierunt, ac ita fecerunt: atque posthac imperium est obtinebat, parabant illi non quod eum ad hoc delegissent, sed quia viderent solum sic sapere, ut principem in exercitu virum oportet, cum alii nullum rerum usum haberent. Ritecæ autem, quod ab Epheso Ionie oppido ad prælii locum confecerant, mensura hæc est, castra nonaginta tria, parasangæ quingente triginta quinque, stadia sedecies mille et quingenta: a pugne vero loco ad Babylonem usque dicebantur esse trecenta stadium et sexaginta. Inde, tenebræ cum obducat essent, Milocythes Thrac cum equitibus, ipse quibus praeerat, fere quadraginta, et trecentis circiter pedibus Thraciis, ad regem perfigit. Ceteris se ducenta præstabat Clearchus, quemadmodum congenerat, ac æque-

μένα, οὐδ' εἰποντο. Καὶ ἀφυστάντα εἰς τὸν πρῶτον στρατὸν παρὰ Ἀρρίων καὶ τὴν ἐκείνου στρατὴν ἀμφὶ μέσας νύκτας· καὶ ἐν τάξει θέμενοι τὰ ὅπλα συνήλθον οἱ στρατιῶται καὶ λογαζοὶ τῶν Ἑλλήνων παρὰ Ἀρρείων καὶ ὤμωσαν οἱ τε Ἕλληνας καὶ Ἀρρίους καὶ τὸν πᾶν αὐτῶν οἱ καρίσται μὴ τε προδώσειν ἀλλήλους σύμμαχοι τι ἐσεῖναι· οἱ δὲ βάρβαροι προσώμοσαν καὶ ἐχρησίσθαι ἀδύνατον. (9) Ταῦτα δ' ὤμωσαν, σφάξαντες ταῦρον καὶ λύκον καὶ κῆπρον καὶ κρεὼν εἰς ἀσπίδα, οἱ μὲν Ἕλληνες βαδίζοντες ἕξους, οἱ δὲ βάρβαροι λόγχην. (10) Ἐπεὶ δὲ τὰ πᾶσι ἐγένετο, εἶπεν ὁ Κλέαρχος, Ἄγε δὴ, ὦ Ἀρρεῖς, ἐπειπερ ὁ αὐτὸς ἡμῖν σκόλος ἐστὶ καὶ ἡμῖν, εἰπὶ τίνα γνώμην ἔχεις περὶ τῆς πορείας, πότερον ἀπαιμεν ἡμεῖς ἔλθωμεν ἢ ἄλλαν τινὰ ἐννοησάμεν δοκεῖς βῶν κρείττω. (11) Οὐδ' εἶπεν, Ἦν μὲν ἔλθωμεν ἀπὸντες πανταχῶς ἀνὰ τοῦ λαοῦ ἀπολαύμεθα· ὑπάρχει γὰρ ὧν ἡμῖν οὐδὲν τῶν ἐπιτηδείων. Ἐπειτα λαῖμα γὰρ σταθμεῖν τὴν ἐγγυτάτω οὐδὲ διῶρο ἰόντες ἐκ τῆς γούρας οὐδὲν εἰσχομένους λαμβάνειν· ἐνθα δ' εἰ τι ἂν, ἡμεῖς διαπορευόμενοι καταδραπένομεθα. Νῦν δ' ἐπινοοῦμεν πορεύεσθαι μακροτέρην μὲν, τὴν δ' ἐπιτηδείων οὐκ ἀπορήσομεν. (12) Πορευόμενοι δ' ἡμῖν τοὺς πρώτους σταθμούς ὥς ἀν' ἐννομήα μακροτέρους, ὧς ἂν πλείστον ἀποσπασθῶμεν τοῦ βασιλικοῦ στρατεύματος· ἦν γὰρ ἀπ' αὐτῶν δύο ἢ τρεῖς ἡμερῶν βῶν ἀποσχωμένοι, οὐκ εἴ τι δύνηται βασιλεὺς ἡμεῖς καταλαβεῖν. Ὅληρον μὲν γὰρ στρατεύματι οὐ ταχέως ἐράπεσθαι πολλὴν δ' ἔχον σκόλον οὐ δύνησθαι ταχέως πορεύεσθαι· ἴσως δὲ καὶ τὸν ἐπιτηδεῖον σπανιῇ. Ταῦτην, ἔφη, τὴν γνώμην ἔχει ὄμωγε.

13. Ἦν δὲ αὕτη ἡ στρατηγία οὐδὲν ἄλλο δυναμένη ἢ ἀποδρᾶναι ἢ ἀποφυγεῖν ἢ δὲ τύχῃ ἐστρατηγήσει καλλίον. Ἐπεὶ γὰρ ἡμέρα ἐγένετο ἵπποδρόμον ἐν δεξιῇ ἔχοντας τὸν ἥλιον, λογιζόμενοι ἦεν ἅμα ἡλίῳ δύοντες εἰς κώμας τῆς Βαβυλωνίας χώρας καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἐφασθῆσαν. (14) Ἐπὶ δὲ ἀμφὶ διδῶν ἑορᾶν πολέμους ὄραν ἱππείας καὶ τὴν τε Ἑλλάδα οὐ μὴ ἐτυχον ἐν ταῖς τάξεσιν ὄντας εἰς τὰς τάξεις ἄνθρωπων, καὶ Ἀρρίους, ἐτύγγανεν γὰρ ἐφ' ἀμαρτίᾳ πορευόμενος διότι ἐνέτροντο, καταβῆς θεωραζέσθαι καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. (15) Ἐν ᾧ δὲ ἀπὸλιντο ἦσαν λέγοντες οἱ προσημνῆντες σκοποὶ ὅτι οὐχ ἱππείαι εἰσιν ἀλλ' ὑποδύματα νέμεται. Καὶ εὐθὺς ἔγνωσαν πάντας εἶναι ἐγγὺς τοῦ ἐστρατοπεδεύετο βασιλεὺς καὶ γὰρ καὶ κῆπος ἐφαίνετο ἐν κώμας οὐ πρόση. (16) Κλέαρχος δὲ εἰ μὲν τοὺς πολέμους οὐκ ἔγινεν· ἦδαι γὰρ καὶ ἀπειρακτότας τοὺς στρατιώτας καὶ σείτους ὄντας· ἦδαι δὲ καὶ ὅτι ἦν οὐ μέντοι οὐδὲ ἀπὸλιντο, φιλαπτόμενος μὴ δοκῆαι φεύγειν, ἀλλ' εὐδαιμονον εἶναι ἅμα τῷ ἡλίῳ δομῶναι εἰς τὰς ἐγγυτάτω κώμας τοὺς πρώτους ἔχον κατασφύσμενοι, ἐξ ὧν διήρπαστο τὸ τοῦ βασιλικοῦ στρατεύματος καὶ αὐτὰ τὰ ἀπὸ τῶν οἰκτῶν ἔβλα. (17) Οἱ μὲν οὖν πρῶτοι ὅμοις τρόπῳ τῇ ἐστρατοπεδεύσαντο, οἱ δὲ ὕστεροι σκοταῖσι προσιόντες ὡς ἐτύγγανον ἕκαστοι πύλλιντο, καὶ κραυγὴν πολλὴν ἱπποῖσι καλοῦντες ἀλλήλους, ὥστε καὶ τοὺς πολέμους

bantur illi. Perveniant inde ad prima castra prope Ariarum ejusque exercitum, media fere nocte: cumque arma ordine disposuissent, Graecorum duces et praefecti cohortium apud Ariarum convenire: et tam Graeci quam Ariarum, cum aliis apud hunc dignitate praestantissimis, iurejurando firmabant, neque proditores se mutuo, et societatem fide culturos: barbari praeterea iurejurando adfirmabant sine fraude se itineris duces futuros. In hac autem sic jurarunt, ut apro, tasso, hupo, ariete in scutum mactatis, Graeci gladium, barbari hastam ibi intingerent. Posteaquam data erant utrinque fides, Clearchus ait, Age vero, Ariarce, quandoquidem nobis eadem et vobis est expeditio, dirito tua quo sit de itinere sententia: eodemque, qua venimus, nobis abeundum sit via, an aliam animadvertentes tibi potius videris? Et ille, Si via, qua venimus, abierimus, omnes fame peribimus: jam nobis enim nulli suppetunt comestus. Nam denis septem castris proximis huc ne tam quidem, cum hac pergerimus, ex ipsa quidquam regione capere posuimus: et si quid istic fuit, nos cum per eam proficisceremur perisitis absumpsimus. Jam vero cogitamus via longiore quidem illa proficisci, sed in qua comestus non indigebimus. Ac primis quidem castris quam longissime poterimus nobis proficiscendum est, ut quam maxime regis a copiis abstrahamur: nam si bidui semel aut tridui itinere ab ipsis abfuerimus, rex non jam amplius adsequi nos poterit. Parvis enim cum copiis insequi non audebit, et magnum si ducat exercitum, celeriter progressi non poterit: atque forsitan etiam comestuum inopia premetur. Haec mea, inquit, sententia est.

Ceterum hoc de ducendo exercitu consilium ad nihil aliud quam ad recessum vel fugam accommodatum erat: verum fortuna melius ducis est officio functa. Nam ubi dies illuxit, sic iter faciebant, ut solem haberent ad dextram, cum existimarent solo jam occidente ad vicus agri Babyloici se perventuros: in quo sane haudquaquam falsi sunt. Verum inclinato in vespem die, hostem sibi videre visi sunt equitatum: quare tum Graeci qui forte ordines non servarant, ad ordines correbant, tum Ariarum (quippe curru forte faciebat iter, propterea quod vulneratus esset), de eo cum descendisset, thoracem induit, quod et sibi fecerunt. Interea dum armis illi se induerent, speculatores praemissi redeunt, ac non equites istos esse nuntiant, sed iumenta postum querentia. Itaque statim animadvertentes cometas, regem alibi in propinquo lubere castra: nam et famus haud procul in vicis conspiciabatur. At Clearchus in hostes non duxit: morat enim et fatigatus esse milites, et jejumio laborare: quin et servum jam diu erat: neque tamen via declinavit, cum caveret, ne fugere videretur: sed recto ducens tramite, sole jam occidente, cum iis qui primi erant, tabernacula proximis collocavit in vicis, e quibus a regis copiis direpta erant etiam ipsa redium ligna. Ac primi quidem tali quodam modo castra sunt metati, posteriores quis tenebris jam terrae indurctis accesserant, quo forte quilibet loco erat, cubabant: ac mutuo se adpellando magnam exercitum cla-

ἀκούειν ὥστε οἱ μὲν ἔγγυς τὰ τῶν πολεμίων καὶ ἔχουν
ἐκ τῶν σκαφημάτων. (ix) Ἀλλὰ δὲ τοῦτο τῇ ὑστεραίᾳ
ἐγένετο οὕτω γὰρ ὑποζύγων ἐπ' αὐτὸν ἐφάνη οὕτω σπο-
νδαῖον οὕτω κατὰς οὐδαμῶς πλησίον. Ἐξελάτῃ δὲ,
ὥς εἶδε, καὶ βασιλεὺς τῇ ἀφάρῳ τοῦ στρατεύματος.
'Εξήλωσε δὲ τοῦτο ὅς τῃ ὑστεραίᾳ ἐπαρτα. (x) Προ-
νοῦσης μέντοι τῆς νυκτὸς ταύτης καὶ τοῖς Ἕλλησι φόβος
ἐμπίπτει, καὶ θόρυβος καὶ δόρυπος ἦν ὅσον ἐκδὸς φόβου
ἐμπίστωντος γίνεσθαι. (xi) Κλέαρχος δὲ Τολμίδην
'Ηλείον, ὃν ἐτύγγανεν ἔχων παρ' αὐτοῦ κίρυκα ἀριστον
τῶν τότε, τοῦτον ἀναικτεῖν ἐκέλευσε στήν κατακρή-
βητα ὅτι προσηγορεύουσι οἱ ἀρχοντας, ὅς ἂν τὸν ἀνέντα
τὸν ὄνον εἰς τὰ ὅπλα κινήσῃ, ὅτι λήβεται μεθ' ὅν τά-
λαντον ἀργυρίου. (xii) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐκέρχθη,
ἐκινῶσι οἱ στρατιῶται καὶ κῆνός ἐ φόβος εἶη καὶ οἱ
ἀρχοντας οὖνοι. Ἄμα δὲ θόρυβον παρήγγειλεν ὁ Κλέαρχος
εἰς ταῖς τὰ ὅπλα τίθεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἥπαρ εἶχον
ὅτι ἦν ἡ μάχη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Ὁ δὲ δὴ ἔγραφε τὰ βασιλεὺς ἐξελάτῃ τῇ ἀφάρῳ,
τῷ δὲ ὅλον ἦν. Τῇ μὲν γὰρ πρόσθεν ἡμέρᾳ πῶματον τὰ
ὅπλα παραδιδόναι ἐκέλευε, τότε δὲ ἅμα ἅλως ἀνατε-
λονται κίρυκας ἐπιμεθεῖ παρὶ σπονδῶν. (i) Οἱ δ' ἐπεὶ
ἦλθον πρὸς τοὺς προδύλακας, ἐξήκουν τοὺς ἀρχοντας.
'Επειδὴ δὲ ἀπήγγειλλον οἱ προδύλακες, Κλέαρχος τυχὼν
τότε τῆς τάξεως ἐπισκοπῆν εἶπε τοῖς προδύλοις καλεῖσθαι
τοὺς κίρυκας παραμένειν ἄρχῃ ἂν σχολάζῃ. (ii) Ἐπεὶ
δὲ κατέστησε τὸ στρατεῖμα ὥστε καλῶς ἔχειν ὁρᾶσθαι
πάντῃ φάλαγγα πυκνὴν, τῶν δὲ δόρυπων μεγάλαν κατα-
ρανὴ εἶναι, ἐκέλευσε τοὺς ἀγγέλους, καὶ αὐτοὺς τὰ προύλαβ-
εῖς τοὺς ἐπισκοπῆσθαι ἔχον καὶ εὐειδέστατους τῶν αὐτοῦ
στρατιωτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγῶς ταῦτα ἔγραψεν.
(iii) Ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τοὺς ἀγγέλους, ἀνηρόντα τί βούλονται.
Οἱ δ' εἶπον ὅτι περὶ σπονδῶν ἔκειον ἀνδρες οἵτινες ἱκανοὶ
ἔσονται τὰ τε παρὰ βασιλέως τοῖς Ἕλλησι ἀπαγγέλλαι
καὶ τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων βασιλεῖ. (iv) Ὁ δὲ ἀπεκρί-
νατο, Ἀπαγγέλλετε τὸν μὲν οὗτω ὅτι μάχης εἰ παρὼν
ἀριστον γὰρ οὐκ ἔστιν οὐδ' ἐ τολμήσω παρὶ σπονδῶν
λέγειν τοῖς Ἕλλησι μὴ πορεύσας ἀριστον. (v) Ταῦτα
ἀκούσαντες οἱ ἀγγελοὶ ἀπῆλκον, καὶ ἦσαν ταχὺ ὅ
καὶ ἔχον ἦν ὅτι ἔγγος πρὸς βασιλέως ἦν ἡ ἀλλος τις ἢ
ἐπὶ ταῦτα ταῦτα προῖεναι ἔλεγον δὲ ὅτι ἐκείνους δοκοῖεν
λέγειν βασιλεῖ, καὶ ἔκειον ἡγεμόνας ἔχοντας οἱ αὐτοὺς,
ἔν τῃ σπονδᾷ γίνονται, εἰσὶν ἐν τῇ σπονδᾷ τὰ ἐπιτε-
λεῖν. (vi) Ὁ δὲ ἔρποντα αὐτοὺς τοὺς ἀνδράσι σπένδοντο
λοῖσι καὶ ἀποῖουσιν, ἡ καὶ τοῖς ἀλλοῖς εἰσὶν οἱ σπονδαί.
Οἱ δὲ, Ἀπείπον, ἔρασαν, μέχρι ἂν βασιλεῖ τὰ παρ' ὁμῶν
διαγγέλῃ. (vii) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπον, μεταστῆσαι-
μος αὐτοὺς ὁ Κλέαρχος ἐβόλευετο καὶ ἐδοκεῖ τῆς σπον-
δᾶς ποιῆσθαι ταχὺ καὶ κατ' ἡσυχίαν ὀφείναι τε ἐπὶ τὰ ἐπι-
τελεῖν καὶ λαβεῖν. (viii) Ὁ δὲ Κλέαρχος εἶπε, Δοκεῖ μὲν

morem, quem et hostes etiam fugerunt: quo factum est, ut ho-
stium proximi et tentorii etiam fugerent. Postridie facile hoc
intellectum est: nam neque jumentum adparuit ullum, ne-
que castra, neque usquam in propinquo fumus. Quin et rux
ipse, nil videbatur, exercitus nostri adventu fuit exterritus: isque
declavit illis, ac altero die fecit. Verum hac pre-
cedente nocte, Græci etiam incidit terror, ac tumultus erat
strepitusque tantus, quantum esse consentaneum est, cum
terror incidit. Clearchus vero Tolmideum Eleum, quem
præstantissimum ejus temporis præconem apud se forte ha-
bebat, pronuntiare jussit, silentio prius indicto, significare
duces, qui indicaret eum, asinum qui in castra emisserat,
istum præmium argenti talentum accepturum. Hæc postea-
quam per præconem emunitata fuerunt, intellexere milites
vanum fuisse terrorem, ac duces esse salvos. Primo autem
difficuli Clearchus Græcis imperat, ut illo armati consiste-
rent ordine, quo se periculi tempore tenerant.

Ceterum quod paulo ante scripsi, regem hoc adventu nostro
exterritum fuisse, id hinc quidem manifestum erat. Nam
cum pridie nunquid ad nos missis, ut arma traderemus præ-
ceperat, tunc sub ortum totius caducatores misit, qui de
federibus agerent. Hi cum ad primos excubitores vene-
rent, ubi duces essent quærebant. Quod ubi renuntiasset
excubitores, Clearchus id qui forte temporis ordinis inspiec-
bat, excubitoribus mandavit, caducatores expectare ju-
berent, donec sibi ultimum esset. Cum autem sic instruxisset
exercitum, ut omni ex parte commode densa cerni posset
phalanx, nec quisquam ex incernibus esset in conspectu, au-
ditus accessit, ac tunc ipse processit cum parte militum
æserum armis instructissimis atque pulcherrima, tum aliis
hæc ducibus demantravit. Posteaquam prope montis erat,
quid vellet, interrogat. Aiont illi, ut de federibus age-
rent venisse homines, qui et ad regis mandata Græcis, et ad
Græcorum regi mandata referenda forent idonei. Respon-
dit Clearchus: Ergo renuntiatis ei, primum prælio decernan-
dum esse: prælium enim nobis non est, nec quisquam unus
qui Græci verba de federibus facere audeat, nisi prælium
præbuerit. Hæc cum audissent nuntii abibant, ac
statim redibant: unde constabat in propinquo regem alicu-
bi esse, vel quendam aliam, cui de his agendi datum esset
negotium: alicubi autem regi æque, quæ protulissent, esse
videri, atque adeo venire se cum ducibus itinerum, qui eos,
si inirentur fœdera, ducturi essent, ubi commestum essent
habitu. Et quærebant illi, an fœdera his tantum viris of-
ferret, ad ipsam qui illi esset ac reditari, an illis quoque
cum ipso paria forent fœdera. Illi, Omnibus, aiunt,
obstant sunt fœdera, quoad regi a vobis proposita renun-
tiantur. Hæc cum dixissent, Clearchus, illis submisit,
tota de re consulat: visumque est ut fœdera inirent,
et celeriter pacatæque adeo ad commestum tum profici-
scentur, tum caperent. Et Clearchus, Mibi quoque,

κῆποι ταῦτα· οὐ μόνον ταχὺ γε ἀπαγγεῖλαι, ἀλλὰ δια-
τρέφεσθαι· ἂν ἀνέστησιν οἱ ἀγγελοι καὶ ἀποδοῖν ἑμὶν
τὰς σπονδὰς ποιήσασθαι ὅμαι γε μόνον, ἔφη, καὶ τοὺς
ἡμετέρους στρατιώτας τὸν αὐτὸν ὄρεον παρίσταναι.
Ἐπεὶ δὲ ἰδοὺ καὶ πρὸς εἶναι, ἀπήγγελλεν οὗτοι σπένδοντο,
καὶ οὐλοῖς ἀγίσται ἐκείνους τῶντις. (10) Καὶ
οἱ μὲν ἔχοντο, Κλέαρχος μόνον ἐπορεύετο τὰς μὲν
σπονδὰς ποιήσας, τὸ δὲ στρατεύμα ἔχον ἐν τάξει,
καὶ αὐτοὺς ὠπισθοφυλάκει. Καὶ ἐνιούργωνον τάφρους
καὶ αὐλάσιν ὕδατος πλῆρεις, ὥς μὴ δύνασθαι διαβαί-
νειν ἀνεγερῶν· ἀλλ' ἐπορεύοντο διαβάσεις ἐκ τῶν φον-
νίκων οἱ ἥσαν ἐκπαιτωκίτες, τοὺς δὲ καὶ ἔλιεσκον.
(11) Καὶ ἐνταῦθα ἦν Κλέαρχον κατακαθεῖν ὡς ἐπιστάτης,
ἐν μὲν τῇ ἀριστερῇ χειρὶ τὸ δόρυ ἔχον, ἐν δὲ τῇ δεξιῇ
βακτηρίαν καὶ εἰ τις αὐτοῦ δοκῶσι τῶν πρὸς τοῦτο τετα-
γμένων θλακεῖν, ἐκλεγόμενος τὸν ἐπιτήδειον ἔκτισεν
ἂν, καὶ ὅμα αὐτοὺς προελάμβανεν εἰς τὸν πελὸν ἐμβαί-
νον· ὥστε πῖστον αἰσούνην εἶναι μὴ οὐ συσπουδάζειν.
(12) Καὶ ἐτάχθησαν μὲν πρὸς αὐτοῦ οἱ τριάκοντα ἔτη
γινώσκοντες· ἐπεὶ δὲ καὶ Κλέαρχον ἑώραν σπουδάζοντα,
προελάμβανον καὶ οἱ προσβύτιοι. (13) Πολλοὶ δὲ μέ-
λων ὁ Κλέαρχος ἐσπεύον, ὑποπταίνων μὴ αἰεὶ οὕτω πλε-
ρεῖς εἶναι τὰς τάφρους ὕδατος· οὐ γὰρ ἦν ὥρα οἷα τὸ πε-
δῶν ἄρδεν· ἀλλ' ἵνα ῥῆν πολλὰ προαίνομεν τοὺς Ἑλ-
λησι δαυὰ εἰς τὴν πορείαν, τούτου ἕνεκα βασιλεῖα ὑπό-
πτευεν αὐτὸ τὸ πεδῶν τὸν ὕδωρ ἀραιεῖν. (14) Παραμύ-
μενοι δὲ ἀρέσκον τοὺς εἰκόμας θέναι ἀπιδίειναι οἱ ἡγεμόνες
λαυδάντων τὰ ἐπιτήδεια. Ἐντὶν δὲ σίτος πολλὴ καὶ οἶνος
φρονίκων καὶ ἄθος ἐφύηεν ἀπὸ τῶν αὐτῶν. (15) Ἀὐτοὶ
δὲ αἱ βαλάνων τῶν φρονίκων, οἷας μὲν ἐν τοῖς Ἑλλησιν
ἐστὶν ἰδεῖν, τοὺς οὐκέτις ἀπείκοντο, αἱ δὲ τοὺς οὐσώτας
ἀποκαίμεναι ἦσαν ἀπολαύτοι, θαυμάσιαι τὸ καλλὸς καὶ
τὸ μέγεθος, ἡ δὲ θύρις ἡλίκτρον οὐδὲν διέφερε· τὰς δὲ τινὰς
ἐχρησίνοντες τραγέματα ἀπείκοντο. Καὶ ἦν καὶ παρὰ
πότον ἔξω μὲν, κεφαλὰς δὲ. (16) Ἐνταῦθα καὶ τὸν
ἐκράβηλον τοῦ φρονίκου πρῶτον ἔρχον οἱ στρατιῶται,
καὶ οἱ πολλοὶ ἰθαῦμασαν τὸ τι εἶδος καὶ τὴν ἰδέσθαι
τῆς ἑτόνης. Ἦν δὲ σπέρμα καὶ τὸν κεφαλὰς. Ὅ
δὲ φρονὶς θέναι ἑταρθεῖν ὁ ἐκράβηλος ὅλος αὐαίνετο.

17. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· καὶ παρὰ μεγάλου
βασιλέως ἦεν Τισσαφέρνης καὶ ὁ τῆς βασιλείας γυναι-
κὸς ἀδελφὸς καὶ ἄλλοι Πέρσαι τρεῖς δοῦλοι δὲ πολ-
λοὶ ἔπεινον. Ἐπεὶ δὲ ἀπῆντησαν αὐτοῖς οἱ τῶν Ἑλ-
λήνων στρατηγοί, ὤλεγε πρῶτος Τισσαφέρνης δι' ἐρ-
μηνέως τοῦτο. (18) Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες Ἑλλήνες, γίγνωσκω
οὐδὲν τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἐπεὶ ὅμως ἔσθον εἰς πολλὰ κακὰ
καὶ δυσχερῆ ἀμπεπρωμένους, ἔσχηκα ἐποικισμῶν εἰ-
πως δυναμὴν παρὰ βασιλέως αἰτήσασθαι δοῦναι ἐμοὶ
ἀποσῶναι ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἷμαι γὰρ ἂν οὐκ
ἀχρηστώτος μοι ἔχιν ὅτι πρὸς ἑμὲν οὐτε πρὸς τῆς
πάσης Ἑλλάδος. (19) Ταῦτα δὲ γινώσκοντες βασι-
λεῖς, λίγων αὐτῶν οὐ δικαίως ἐν μοι χαρίζοντο, οὐ
αὐτοῦ Κυρὸν τι ἐπιστρατεύοντα πρῶτος χηρύττειν καὶ
βοῶσθαι ἔχον ὅμα τῇ ἀγγελίᾳ ἀρεάμεναι, καὶ μόνος

τοῦτο, haec placent : quod tamen ipsis non confectum
significabo, sed cum labor donec veniantur summi, ne
nobis fœdera ut incensus minime videntur : verum nos-
tris etiam, ahi, militibus eundem adfuto rurs metum arbi-
tror. Posteaquam visum est illis esse commodum, percus-
surum se sordus significabat, statimque ut ad comestum
ipsum ducerent, præcepit. Atque illi quidem prædant :
at Clearchus fœdera percussurus, oispi instructis iter fa-
ciebat, ipsæque eas a tergo custodiebat. Et in fossas ac ca-
nales incidiebat aquas plenas, adeo ut eos absque pontibus
transire non possent : sed ex palmis, quæ decidebant, quan-
to ipsi excidebant, pontes faciebant. Atque ibi tum ani-
madverti poterat, quomodo præesset Clearchus : cum manu
leva teneret hastam, baculum dextra : ac si quis ei videret
illorum, quibus hoc negotii datum erat, seguis se ge-
rere, mox idoneum eligens, illam verberare solebat, et ipse
simil in cœnum descendens cum aliis manum operi admo-
vebat, adeo ut omnibus pudori esset, si non et ipsi strenum
navarent operam. Ac ab ipso quidem triginta tantum
annos natū constituti fuerant : verum ubi Clearchum opus so-
dulo facientem viderunt, seniores etiam ei manus admove-
runt. Et multo magis festinabat Clearchus, quod fossas
hunc ad modum non semper aquas plenas esse suspicaretur :
quippe cum illud anni tempus non esset, quo solum riga-
re solebat : at quo multa Græcis ad iter faciendum impe-
dita viderentur, ideoque regem equum in campum emississe
suspicebatur. Ita proficiscentes ad vicus pervenerunt,
unde vir duces comestas captendos esse demonstrave-
rant. In his multum inerat frumentum, et visum ex pal-
mis, acutumque eis fœdem coctum. Istæ palmarum glan-
des, quales apud Græcos quidem videre est, famulis reser-
vabantur : quæ vero dominis reservabantur, delectæ erant,
pulchritudine et magnitudine admirabiles : specie autem
ab electro nihil differebant. Nonnulli exsiccatis pro bella-
ris reposuerant. Et inter potandum suave quidem illud
erat, sed capitis tamen dolorem excitabat. Ibi primum
militēs etiam medulla palmarum vesciebantur, atque multi tum
cibi genus ipsum, tum propriam suavitatis ejus naturam ad-
mirabantur. Sed et hoc acrem capitis dolorem addebat.
Palma autem ipsa, unde medulla extracta esset, tota exa-
rescebat.

Tres hic dies commorati sunt : et interea Tissaphernes
a magno rege venit, regis enim uxoris fratrem, et tres alii
Persæ : quos servi multi sequebantur. His autem cum du-
ces Græcorum obvium processissent, Tissaphernes primum
per interpretem in hunc modum loquutus est : « Ego, Græ-
ci, loca Græciæ proxima habito : quare cum vos in multa
et inestudabilia mala incidisse viderem, in lucro mihi depu-
tandum censei, si qua ratione petere a rege possem, ut
vos in Græciam salvos reducerei mihi copiam daret. Ar-
bitror enim gratiam mihi nec a vobis, nec ab universa Græ-
ciâ defuturam. Hæc cum existimarem, id a rege petii, di-
cens ei, jure ipsum hac in parte mihi gratificaturum, quip-
pe qui primus ipse et Cýrum et bellum parare nuntiavim,
et una cum nuntio auxilium comitantibus accesserim : ac ao-

τῶν κατὰ τοὺς Ἑλλήνας παταγμένων οὐκ ἔφυγον, ἀλλὰ διήλασαν καὶ συνέμειζα βασιλεῖ ἐν τῇ ἡμετέρῃ στρατοπέδῳ, ἐνῇ βασιλείᾳ ἀρίκετο, ἐπεὶ Κύρον ἀπίκταινε, καὶ τοὺς ἐν Κύρῳ βαρβάρους ἐδίωκε σὺν τοῖς τοῖς παύσει νῦν μετ' ἡμῶν, ὅππῃ αὐτῷ εἰσι πιστότατοι. (20) Καὶ περὶ μὲν τούτων ἐπέσχετό μοι βουλευόμεθα· ἐξέσθαι δὲ με ἡμεῖς ἐκέλευσαν ἐθέλοντα τίνος ἔσκεν ἐστρατεύεσθαι ἐπ' αὐτόν. Καὶ συμβουλευόμεν ἡμῖν μετρίως ἀποκρίνασθαι, ἵνα μὴ εὐπρακτότερον ᾖ, ἐάν τι δύναμαι ἀγαθὸν ἡμῖν παρ' αὐτοῦ διαπραξάσθαι. (21) Ἡρὸς ταῦτα μεταστάντες οἱ Ἕλληνες ἐβουλεύοντο καὶ ἀπακρίναντο, Κλέαρχος δ' ἔειπεν· Ἡμεῖς οὐτὰ συνέλθομεν ὡς βασιλεῖ πολυμήμοντι οὗτ' ἐπαυρόμεθα ἐπὶ βασιλεῖ, ἀλλὰ πολλὰς προρᾶσεις Κύρος εἰρσκει, ὡς καὶ σὺ εὖ οἶσθα, ἵνα ἡμεῖς δὲ ἀπαρσυστάτους λάβωμεν καὶ ἡμεῖς ἐνθάδε ἀναγῶμεν. (22) Ἐπεὶ μένοιτο δὲ αὐτὸν θεωροῦν ἐν ταῖς ἐντα, ψεύζοντο καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους προβαίνει αὐτὸν, ἐν τῇ πρόσθεν χρόνῳ παρέρχοντες ἡμεῖς αὐτοὺς εὖ ποιεῖν. (23) Ἐπεὶ δὲ Κύρος τέλληται, οὐτὰ βασιλεῖ ἀντιπροσέμεθα τῆς ἀρχῆς οὗτ' ἐστὶν τοῦ ἐνεκα βουλομένη ἂν τὴν βασιλείαν χάραν κακῶς ποιεῖν, οὐδ' αὐτὸν ἀπακταίνει ἂν ἐθέλοιμεν, πορευόμεθα δ' ἂν οὐκ εἰς, εἰ τις ἡμεῖς μὴ λυσιπύρῃ ἀδικούντα μένοι πειρασόμεθα σὺν τοῖς θεοῖς ἀμύνεσθαι· ἐάν μόντοι τις ἡμεῖς καὶ εὖ ποῶν ὑπάρχη, καὶ τούτου εἰς γε δύναμις οὐχ ἡττησόμεθα εὖ ποιεῖν. Ὁ μὲν οὖτως εἶπεν. (24) Λιούσιος δὲ ὁ Τισσαφέρνης ἔφη, Ταῦτα ἐγὼ ἀπαγγέλλω βασιλεῖ καὶ ἡμῖν πάλιν τὰ παρ' ἐαυτὸν μέγρι δ' ἐν ἐγὼ ἤκω αἰ σπονδαὶ μενόντων ἀγορὰν δὲ ἡμεῖς παρῶμεν. (25) Καὶ εἰς μὲν τὴν βωτεροῖαν οὐχ ἤκεν ὡς δ' οἱ Ἕλληνες ἐπρότεινον τῇ δὲ τρίτῃ ἡμῶν ἔλεγον οὐ διαπαρηγμένους ἤκω παρὰ βασιλείας δοθῆναι αὐτῷ σὺν τοῖς Ἕλλησι, καίπερ πάντων πολλῶν ἀντιλεγόντων ὡς οὐκ εἴηεν εἰς βασιλεῖ ἀρεῖναι τοὺς ἐφ' ἑαυτὸν στρατευομένους. (26) Τέλος δὲ εἶπε, Καὶ νῦν ἔξεστιν ἡμῖν ποτὶ λαβεῖν παρ' ἡμῶν ἢ μὴν οὐκ ἔστιν παρῆναι ἡμῖν τὴν χώραν καὶ ἀδόλως ἀπαῖναι κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀγορὰν παρέχοντας ἑσπου δ' ἂν μὴ ᾖ προῖσθαι, λαμβάνειν ἡμεῖς ἐκ τῆς χώρας ἐσόμεθα ἐπὶ τῇδε. (27) Ἡμεῖς δ' αὖ ἡμῖν δεῖσαι ἡμεῖς ἢ μὴν πορεύεσθαι ὡς δὲ οὐκ εἴηεν οἴκα καὶ ποτὶ λαμβάνοντας, ὅσῳ μὴ ἀγορὰν παρέχωμεν, ἢν δὲ παρέχωμεν ἀγορὰν, ὀνομαζόμενος εἴην τὰ ἐπιτέλεια. (28) Ταῦτα εἰδὼς, καὶ ὁμοῦ καὶ δεῖξας ὅσῳ Τισσαφέρνης καὶ ὁ τῆς βασιλείας γυναικὸς ἀδελφὸς τοῖς τῶν Ἑλλήνων στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς καὶ ἐξέσθαι κατὰ τὴν Ἑλλάδα. (29) Μετὰ δὲ ταῦτα Τισσαφέρνης εἶπε, Νῦν μὲν δὲ ἀπικεῖ ὡς βασιλεῖ· ἐπειδὴ δὲ διαπρέμωμαι ἢ ὁμοῦ, ἢ ὡς συσκευασμένος ὡς ἀπέρχων ἡμεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτὸς ἀπικεῖ ἐπὶ τὴν ἐμῶν ἀρχήν.

lus ex his, qui oppositi Graecis fuere, non fugerint, sed aciem perturbaverint et cum regge vestris in castris me confinxerint, quo rex, Cyrus ubi interfecerat, pervenerat; qui barbaros etiam Cyrum sequutos cum eis ipsis, quas nunc mecum habeo, fidelissimas aune ipsi, copia persequutus fuerim. Ac de his quidem se deliberaturum mihi pollicitus est: sed tamen huic me venire atque vos interrogare iussit, quamobrem adversus ipsum arma cepertis. Atque adeo vobis suadeo modice respondentis; ut factis mihi facilius sit, si quid equidem boni vobis ab ipso impetrare poterō. » Ad haec verba Graeci nonnulli succedentes inter se consultabant, atque ita responderunt, Clearcho pro omnibus loquente : « Nos neque eo consilio convenimus, ut regi bellum faceremus, neque adversus regem profecti sumus : sed multos Cyrum inveniebat, uti et tu probe nosti, praetextus, et ut vos imparatos offenderet, et nos huic perduceret. Posteaquam vero cum in periculo jam esse laquei videremus, et apud deos et apud homines pudentium existimavimus, eum si desereremus, praesertim qui superioribus temporibus nosmet ipsos ejus beneficiis exhibuissimus. At ubi Cyrus occubuit, neque de regno cum rege contendimus neque causam quidquam est, cur regis agrum infestare vellemus; nec eum occidere cupimus, sed domum profecturi sumus, si neque nobis molestiam exhibeat : verum si quis injuriam faciat, eum cum decorum ope propulsare conabimur. Quod si quis etiam beneficiis nos prosequatur, nec ab illo per viribus nostris beneficiendo vincemur. » Haec ille loquutus est. Quae cum audisset Tissaphernes, Haec regi, inquit, renuntiabo, vicissimque ipsis mandata vobis : maneat autem, donec ego rediero, fœdera : et nos forum vobis suppeditabimus. Ac prostridile quidem non rediit; ex quo Graeci solliciti erant : tertio vero cum redisset die, venire se aiebat rege exorato, ut ipsi Graecos domum incolentes reducere liceret; tumetis quampulchrum fuisset, qui contra dicerent, non ex regis esse dignitate, nec ab illo per viribus ipsum arma repessent, dimittere. Postremo, Licet itaque jam vobis, aii, fidem a nobis accipere, certo nos amicam vobis regionem praebiturus, et sine dolo, data commentus commendis copia, in Graeciam abducturus. Sicuti forum non praebuerimus, vos ex regione commentus sumere patiemur. Vos vicissim dato nobis iurjurando polliceri oportebit, certo tanquam per regionem amicam sine ullo damno vos iter facturos, atque adeo esculentia et potentibus sumptibus, ubi forum non praebuerimus : sin forum praebuerimus, commentus pretio redempturos. Decreta sunt haec; et iurjurando interposito, detras Tissaphernes et conjuga regiae frater Graecorum ducibus et praefectis cohortium dederunt, vicissimque a Graecis accepterunt. Post haec Tissaphernes, Jam quidem inquit, ad regem abeo : posteaquam vero eo mihi opus sunt perficere, redibo collectis viaticis eo consilio, ut vos in Graeciam deducam, et ipse a meum ad principatum discedam.

Μετὰ ταῦτα περιέμεινον Τισσαφέρνην ὃν τε Ἑλληνας καὶ Ἀραιοὺς ἔργῳ ἀλλήλων ἑσπεροποιοῦμενοι ἡμέρας πλείους ἤ ἱκούον. Ἐν δὲ ταύταις ἀρκαλοῦνται πρὸς τοὺς οὖν ἐκείνῃ Παρσῶν τινες, παραβῆλόντων τε καὶ δεξιὰς ἐνίοι παρὰ βασιλέως ἔμερον μὴ μηχανηκῶσιν βασιλεὺς αὐτοῖς τῆς σὺν Κύρῳ ἐπιστρατείας μηδὲ ἄλλου μηδένος τὴν παρεγγαμένον. (α) Τούτων δὲ γιγνομένων ἐνδὸλοι ἦσαν οἱ περὶ Ἀραιοὺν ἦττον προσέχοντες τοῖς Ἑλλήσι τὸν νῦν ὥστε καὶ διὰ τούτου τοῖς μὲν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἔρρεσκον, ἀλλὰ προσόντες τῷ Κλεάρχῳ Ὀαρον καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς, (β) Τί μένομεν; ἢ οὐκ ἐπιστάμεθα ὅτι βασιλεὺς ἡμεῖς ἀπολέσει ἂν περὶ παντός ποσὸν αὐτοῦ, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσι φόβος ᾖ ἐπὶ βασιλεὺς μέγαν στρατεύειν; καὶ νῦν μὲν ἡμεῖς ὑπάρχειται μένειν διὰ τὸ διασπάρθαι αὐτῷ τὸ στρατεύμα· ἐπὶ δὲ πάλιν ἀλίσθη αὐτῷ ἡ στρατιὰ, οὐκ ἔστιν ὅπως οὐκ ἐπιβήσεται ἡμῖν. (γ) Ἴσως δὲ πού τι ἀποσκάπτει τι ἢ ἀποτιγίξει, ὥς ἀπορος ᾖ ἡ δόξις. Οὐ γὰρ ποτε ἰσὺν γὰρ βουλήσεται ἡμεῖς εἰδόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαγγεῖλαι ὥς ἡμεῖς τοιοῦτος ὅστις ἐνδοκίμων τὸν βασιλεὺς ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοῦ καὶ καταγέλασται ἀπὸ φίλων. (δ) Κλεάρχος δὲ ἀπεκρίνατο τοῖς ταῦτα λέγουσιν, Ἐγὼ ἐνθυμούμαι μὲν καὶ ταῦτα πάντα· ἰννοῦ δ' ὅτι εἰ νῦν ἀμειν, δοῦμαι ἐπὶ πολέμῳ ἀπείναι καὶ παρὰ τὰς σπονδὰς ποιεῖν. Ἐπειτα προῖον μὲν ἀγορὰν οὐδέ τις παρήξει ἡμῖν οὐδὲ θῆν ἐπιστοιχίμεθα· αὐτὴ δὲ ὁ ἡγεσόμενος οὐδέ τις ἔσται καὶ ἅμα ταῦτα ποιοῦντων ἡμῶν εὐθὺς Ἀραιοὺς ἀρσστήξει· ὥστε φίλος ἡμῖν οὐδέ τις λαμβήσεται, ἀλλὰ καὶ οἱ πρόσθεν ὄντες πολέμοιοι ἡμῖν ἔσονται. (ε) Ἰσοκράτης δ' εἰ μὲν τις καὶ ἄλλος ἀρα ἡμῖν ἐστὶ δεσπότης οὐκ ὀδᾷ τὸν δ' οὖν Εὐερράτην οὐβανεν ὅτι ἀδύνατον διαβῆναι καλυόντων πολεμίων. Οὐ μὲν δὲ ἂν μάχῃσθαι γὰρ δὴ ἱππεῖς εἰσιν ἡμῖν ἱσχυρότεροι, τῶν δὲ πολεμίων ἱππεῖς εἰσιν οἱ πλείστοι καὶ πλείστου ἀξιοῦ ὥστε νικῶντες μὲν τῶν ἂν ἀποκτείνωμεν; ἡτοιοῦμεν δὲ οὐδένα ὅσον τε σιωδῇ. (ζ) Ἐγὼ μὲν οὖν βασιλεὺς, ᾧ ὅτι πολλὰ ἐστὶ τὰ σύμματα, ἔπειτα προθυμῶμαι ἡμεῖς ἀπολέσαι, οὐκ ὀδᾷ ὅτι δει αὐτὸν ἡμῶς καὶ δεξιὰν δοῦναι καὶ τοὺς ἐπορχῆσαι καὶ τὸ αὐτοῦ πιστὰ ἀπὸστα ποιῆσαι Ἑλλησι τε καὶ βαρβάροις. Ταῦτα πολλὰ Ὀαρον.

α. Ἐν δὲ τούτῳ ἦκε Τισσαφέρνης ἔχων τὴν αὐτοῦ δύναμιν ὡς εἰς ὅσον ἀπὸ τῶν καὶ Ὀρόντας τὴν αὐτοῦ δύναμιν· ἦτι δὲ καὶ τὴν θυγατέρα τὴν βασιλέως ἐπὶ γάμῳ. (α) Ἐπειδὴ δὲ ἦδη Τισσαφέρνης ἡτοιμάσκει καὶ ἀγορὰν παρέχοντος ἐπορεύοντο· ἐπορεύετο δὲ καὶ Ἀραιοὺς τὸ Κύρου βαρβαρικῶν ἔχων στρατεύμα ἅμα Τισσαφέρνη καὶ Ὀρόντα καὶ δεξιὰν πολεμίων οὖν ἐκείνους. (β) Οἱ δὲ Ἑλληνες ὑπορῶντες τούτους αὐτοὶ ἐπ' αὐτῶν ἡγούρων ἡγούμενους ἔχοντες. Ἑσπεροποιοῦντο δὲ ἐκείνους ἀπὸ χοντρῶν ἀλλήλων παρασπῆγγον καὶ μείον ἐρῶντόντο δι' ἀμφοτέρους ὥστε πολεμίου

Post haec et Graeci et Ariani, castris quae hinc inde prope aberant locatis, Tissaphernem dies plus viginti opperiebantur. In his veniant ad Ariari exercitum et nonnulli Persae, qui fiduciam eis addebant, nonnullis etiam fidem a rege datam adherentibus, non cum animo eis infenso regem recordaturum expeditionis adversas ipsam cum Cyro suscepisse, nec ullius rei alterius praeterita. Quae cum ita forent, paulum erat Ariarum cum suis minus jam Graecis attentum animum praebere: adeo ut ob hoc etiam Graecorum plerisque non placeret; qui cum Clearchum ceterosque accessissent duces, Quid, inquam, moramur? an nescimus regem nos perditos in primis velle, ut sit Graeci etiam quod ceteri metuunt adversas regem arma capere? Et jam quidem nos ad manendum pellicit, propterea quod copiae ejus dispersae sint: verum ubi rursus ipsi coartae fuerint copiae, fieri non potest quin nos adolantur. Fortassis etiam alicubi fossam ducit aliquam vel murum exstruit, ut iter nobis sit impervium. Neque enim valde voluerit nos ut in Graeciam reversi numquam perferamus, nos atque tantillo numero viros regis copias pro portis ejus viciss, eoque libano rediisse. Clearchus autem illis, qui haec dicebant, Haec quidem ipse, respondit, omnia mecum in animo considero: sed et illud cogito, si jam discedamus, futuram ut belli gerendi causa discedere, et contra fœdera facere videamus. Tum, primo quidem nemo forum nobis praebebit, neque unde cillaria sumptuerimus; deinde nemo erit nobis qui se ducem praebebit; etiam Arius, simul atque haec fecerimus, a nobis statim deficit: adeo ut nullus nobis reliquus futurus sit amicus, sed illi etiam, qui prius erant amici, hostes nobis fient. Fluvius quidem unus quis alius nobis trajiciendus sit, haud scio: Euphratem certe scimus, hostibus impeditibus, nullo modo transiri posse. Nec sane nobis, si pugnandum fuerit, equites nostri auxiliarii; at hostium equitates plurimus est et prestantissimus: quemnam itaque interficiemus, si maxime vicerimus? certe si vincemus, nemo salvis evadere poterit. Equidem regem, cui multa adeo sunt auxilia, siquidem nos perditos oppiat, haud scio cur jungerandum dextramque dedisse necesse fuerit, ac per deos fulendi animo jurasse, datamque adeo ab ipso fidem Graecis barbarisque suspectam fecisse. Hujusmodi multa dicebat.

Inter ea suis cum copiis venit Tissaphernes, quasi donum profecturus, neque cum copiis suis Orontas: quin et regia hic filiam, matrimonio sibi junctam, secum ducebat. Iam Tissapherne praeventu praebentem forum proficiocabantur: comitabatur etiam Arius Tissaphernem et Orontem, cum copiis Cyri et barbaris quas conscripserat, et una cum illis castra metatus est. Graeci autem cum eos suspectos haberent, seorsum suis cum ducibus pergebant. Et semper castra posuerunt ita, ut aliquanto minus una parassua ab se invicem distarent: praeterea sibi cavebant utriusque ab alteris tanquam hostibus, et hoc statim suspicionem

ἀλλήλους, καὶ οὕτως τοῦτο ὑποψίαν παρήχον. (11) Ἐν-
 οτε δὲ καὶ ἐξελόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ χόρτον καὶ
 ἄλλα τοιαῦτα ἐκλήγοντες πλήρης ἐπέτεινον ἀλλήλους
 ὥστε καὶ τοῦτο ἔχθραν παρήχα. (12) Διελθόντες δὲ
 τρεῖς σταθμοὺς ἀφίκοντο πρὸς τὴν Μηδίας καλούμενον
 ταίχως, καὶ παρῆλθον εἰς αὐτοῦ. Ἦν δὲ ὑποδομα-
 μένων πλῆθος ὅσπαις ἐν ἀσφάλτῃ καίμεναις, εὖρος
 εἰκοσι ποδῶν, ὕψος δὲ ἑκατὸν μέτρος ὃ ἐβέβητο εἶναι
 αἰκισί παρασάγγων ἀπείχαι δὲ Βαβυλῶνος οὐ πολὺ.
 (13) Ἐνταῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο παρασάγ-
 γας ἄνω καὶ διέβησαν διώρυγας δύο, τὴν μὲν ἐπὶ γι-
 γόρας, τὴν δ' ἐκφυγμένην πλοίοις ἐπεί· αὐτοὶ δ' ἦσαν
 ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ κατετίμηκτο δὲ ἐξ αὐτῶν
 καὶ τάρροι ἐπὶ τὴν χώραν, αἱ μὲν πρῶται μεγάλαι,
 ἑπταὶ δ' ἐλάττωες· τέλος δὲ καὶ μικροὶ ὄχητοι, ὥσπερ
 ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ τὰς μελάνας καὶ ἀφικνούνται ἐπὶ
 τὸν Τίγρητα ποταμὸν πρὸς ᾧ πόλις ἦν μεγάλη καὶ
 πολυάνθρωπος, ἥ ὄνομα Σιττάκη, ἀπέχουσα τοῦ πο-
 ταμοῦ σταδίων πεντακτῆδεκα. (14) Οἱ μὲν οὖν Ἑλ-
 λῆνες παρ' αὐτὴν ἐσκήνησαν ἑγγὺς παραδείσου μεγάλου
 καὶ καλοῦ καὶ θαλάσσης παντοίων ζώων· οἱ δὲ βάρβαροι
 δεκαθεσκότας τὸν Τίγρητα οὐ μέντοι καταπραΐεις ἦσαν.
 (15) Μετὰ δὲ τὸ δείκνουν ἐντυχεῖν ἐν περιπάτῳ ὄντες πρὸ
 τῶν ἐπ' αὐτὸν Προξένους τέλος καὶ προσελθὼν ἀν-
 θρωπὸς τις ἠρώτησε τοὺς προστάλας ποῦ ἂν ἴδοι Πρό-
 ξενον ἢ Κλέαρχον· Μένωνα δὲ οὐκ ἔδεικε, καὶ ταῦτα
 παρ' Ἀρσίω ἀντὶ τοῦ Μένωνος ἔχον. (16) Ἐπει δὲ
 Προξένους εἶπεν ὅτι αὐτὸς εἰμι ἐν ζητείᾳ, εἶπεν ὁ ἀνθρω-
 πὸς ταῦτα. Ἐπαμείβετο μὲν Ἀρσίως καὶ Ἀρτάχως, πιστοὶ
 ὄντες Κύρω καὶ μὲν εὖνοι, καὶ καλεῖσθαι φυλάττεσθαι
 μὴ ὕβρι ἐπιθῶνται· τῆς νυκτὸς οἱ βάρβαροι ἐστὶ δὲ
 στράτευμα πολὺ ἐν τῇ πλησίον παραδείσῳ. (17) Καὶ
 παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ πέμψαι κε-
 λεύουσι φυλακὴν, ὥς διανοῦνται αὐτὴν λύσαι Τισσα-
 φέρνης τῆς νυκτὸς, ἂν δύνηται, ὥς μὴ διαβῆτε, ἀλλ'
 ἐν μέσῳ ἀποληθῆτε τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς διώρυγος.
 (18) Ἀκούσαντες ταῦτα θροῦσιν αὐτὸν παρὰ τὸν Κλέ-
 αρχον καὶ φράσσουσιν ἃ λέγει. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἀκού-
 σας ἰταράχῃ σφόδρα καὶ ἐροβαίῳ. (19) Νεανίσκος
 δὲ τις τῶν παρόντων ἐνόησας εἶπεν ὥς οὐκ ἀκόλουθα
 εἶναι τὸ τὴν ἐπιθῆσθαι καὶ λύσαι τὴν γέφυραν. Ἀπλὸν
 γὰρ ὅτι ἐπιτιθεμένους ἢ νικᾶν δεήσει ἢ ἡττησθαι.
 Ἐάν μὲν οὖν νικῶσι, τί οὐ αὐτοὺς λύσει τὴν γέφυραν;
 οὐδὲ γὰρ ἂν πολλὰ γέφυρας ὥσιν ἔχομεν ἂν ὅποι ἐρω-
 γόντες ἡμεῖς σκεδῶμεν. (20) Ἐάν δὲ ἡμεῖς νικώμεθα,
 λελημένης τῆς γεφύρας οὐχ ἔχουσιν ἐκείνοι ὅποι φέ-
 ρωσιν οὐδὲ μὲν βοηθήσει πολλῶν ὄντων πέραν οὐδὲς
 αὐτοῖς δύνησθαι λελημένης τῆς γεφύρας. (21) Ἀκού-
 σας δὲ ὁ Κλέαρχος ταῦτα ἤρπτο τὸν ἀγγέλον πόσι τις εἴη
 χώρα ἢ ἐν μέσῳ τοῦ Τίγρητος καὶ τῆς διώρυγος. Ὁ
 δὲ εἶπεν ὅτι πολλὰ καὶ ὀκνηταί εἶναι καὶ πόλεις πολλὰι
 καὶ μεγάλαι. (22) Τότε δὲ καὶ ἐγνώσθη ὅτι οἱ βάρ-
 βαροι τὸν ἀνθρώπον υποπέμψανεν, ἀκούοντας μὴ οἱ
 Ἑλλῆνες διελόντες τὴν γέφυραν μένοιεν ἐν τῇ νήσῳ

prebuit. Nonnunquam etiam loco dum ex eodem ligno pe-
 lebant, dum pabulum aliquo id genus colligebant, verba
 invicem ingerebant; adeo ut hoc etiam iniuiciliis excitaret.
 Confecto itrem castrorum itinere ad Media dictum murum
 pervenerunt, intraque euno ingressi sunt: erat autem extru-
 ctus lateribus coccis ibi. bitumine positus, latitudine pedum Vi-
 ginti, centum altitudinis: longitudo ferebatur esse parasanga-
 rum viginti, neque procul a Babylone aberat. Iode castris
 alteris, parasangas octo progressi sunt; binosque trajecerunt
 alveos fodiendo ductos, ponte alterum, alterum navigiis se-
 ptem junctum ducterant hi a Tigri fluvio; et ab his fossae
 etiam in regionem illam diductae erant, primae magnae, dein-
 de minores; tandem etiam exigui canales, qualiter ad pascua
 septem in Graecia dicuntur: et ad Tigrim fluvium perve-
 niant; propter quem urbs erat magna et hominibus frequens,
 cui nomen Sittace, a flumine stadiis quindecim distans. Et
 Graeci quidem ad hanc castra sunt metati, prope hortum
 apenninum magnoque, et arboribus omnis generis densum:
 barbari vero cum Tigrim transissent, conspici certe non po-
 terant. Ceterum a comā forte Proxenus et Xenophon pro
 loco, armati ubi exuberant, ambulabant: cum quidam
 accedens exuberiter interrogavit, ubisnam Proxenum vel
 Clearchum reperiret. Memorem non quaerebat, quamquam
 ab Arizo missus esset Menonis hospite. Cum dixisset Pro-
 xenus, Ego ille sum, quem quaeris; Arizus, inquit ille, et
 Artaxenus, fideles olim Cyro, et viris benevoli, me mise-
 runt; cavendumque vobis esse denuntiant, ne barbari no-
 ctu vos adorianur: est enim magnus in vicino vobis horto
 exercitus. Ad pontem etiam Tigris flumina ut praesidium
 mittatis, hortantur, propterea quod Tissaphernes de eo nu-
 cti solvendo cogitat, si possit, ut non transcat, sed inter
 fluvium et alveum intercludamini. Haec cum audissent,
 eun. ad Clearchum ducunt, et quae diceret, exponunt. Ea
 cum audisset Clearchus, perturbatus erat, et metu vehe-
 menti commotus. At adolescens quidam ex his qui aderant,
 re considerata, non esse aiebat consentaneum, Tissaphernem
 ipsos adgressurum et pontem soluturum. Perspicuum enim
 est, necesse esse eos, si nos adorianur, vel vincere vel vici-
 ci. Si ergo vicierit, quid his opus est pontem ut solvant?
 neque enim, multi si fuerint postes, habebimus, quo fugi-
 endo salvi evadamus. Contra vero si nos vicerimus, solu-
 to ponte, deerit illis, quo fugiant: ne ferre quidem quousquam
 ipsis auxilium poterit, ponte soluto, licet trans amnem nudi-
 ti sint. Quae cum audisset Clearchus, nuntium interroga-
 bat, quanda ea esset regio, quae inter Tigridi jacet et al-
 veum. Dixit is amplet esse, atque vicus in ea, multosque
 et magnas urbes inesse. Tum etiam cognatum est, barba-
 ros submississe hominem, qui vereretur ne Graeci, postquam
 scidissent pontem, in insula manerent, in qua hinc Tigris

ἰσχυρά ἐχόντες ἔθεν μὲν τὸν Τίγρητα, ἔθεν δὲ τὴν διώρυγαν, τὰ δ' ἐπιτάχεια ἔχοντες ἐκ τῆς ἐν μέσῳ χώρας πολλὰς καὶ ἀγαθὰς οὐσας καὶ τὸν ἐργασιομένῳ ἰόντων, εἴτα δὲ καὶ ἀποστραφὴ γίνοντο, εἰ τις βούλοιο βασιλεία κακῶς ποιεῖν. (21) Μετὰ ταῦτα ἀνεπαύοντο ἐπὶ μέντοι τὴν γέφυραν ὅπως φυλακὴν ἐπέμελλαν καὶ οὐτε ἐπέβητο οὐδὲς οὐδ'αὖθεν οὐτε πρὸς τὴν γέφυραν οὐδὲς ἦλθε τῶν πολέμων, ὥς οἱ φυλάττοντες ἀπήγγελλον. (22) Ἐπειδὴ δ' ὅπως ἀγένοτο, διέβαινον τὴν γέφυραν ἑξηνήμενον πλοῖος τριάκοντα καὶ ἐπτά ἐς οἷον τε μάλιστα περιωραγμένος ἐξήγγελλον γὰρ τινες τῶν παρὰ Τισσαφέρνης Ἑλλήνων ὡς διαβαίνοντων μύλους ἐπιθέσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν φανερὰ ἦν διαβαίνοντων μέντοι δ' Ἰλίου αὐτοῖς ἐπεράσθη μὲν ἄλλων σκοπῶν εἰ διαβαίνοντων τὸν ποταμὸν ἔπειδ' ἂν εἶδεν, φηγέτο ἀπαλάυνον.

23. Ἀπὸ δὲ τοῦ Τίγρητος ἐπορεύθησαν σταθμούς τέταρτος παρασάγγας εἰκοσι ἐπὶ τὸν Φύσκον ποταμὸν, τὸ εὖρος πλεῖθρον ἔπην δὲ γέφυρα, καὶ ἐνταῦθα ὁμαίνοτο πόλις μεγάλη, ἣ ὄνομα Ὀπίς πρὸς ἣν ἀπέντητες τοῖς Ἑλλήσιν ὁ Κύρου καὶ Ἀρταξέρξου νόθος ἀδελφὸς ἀπὸ Σούων καὶ Ἐκβατάνων στρατῶν πολλὴν ὄντων ὡς βοηθήσων βασιλεῖ καὶ ἐπιστάτας τὸ ἅνουν στρατεύματα παρεργαμένους τοὺς Ἑλλήνας θύειν. (24) Ὁ δὲ Κλέαρχος ἤγειτο μὲν εἰς δύο, ἐπορεύετο δὲ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ἐριστάμενος. Ὅσον δὲ [ἂν] χρόνον τὸ ἡγούμενον τὸ στρατεύματος ἐπιστήσκει, τοσούτον ἦν ἀνάγκη χρόνον δι' αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος γίνεσθαι τὴν ἐπιστάσιν ὥστε τὸ στρατεύμα καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἑλλήσιν δοῦναι πᾶμπαν εἶναι, καὶ τὸν Πέρσῃ ἐκπιπλῆσθαι θεωροῦν. (25) Ἐνταῦθεν δὲ ἐπορεύοντο διὰ τῆς Μηδίας σταθμούς ἑξήκοντα ἢ παρασάγγας τριάκοντα εἰς τὰς Παρυσσίδος χώρας τῆς Κύρου καὶ βασιλέως μητρὸς. Ταύτας Τισσαφέρνης Κύρου ἐπαγγελοῦν διακρίσσει τοῖς Ἑλλήσιν ἐπὶ τρεῖς πλὴν ἀνδραπήλων. Ἐνῆν δὲ σίτος πολλὴ καὶ πρόβατα καὶ ἄλλα χρήματα. (26) Ἐνταῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς ἑξήκοντα τέταρτος παρασάγγας εἰκοσι τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἐν ἀριστῇ ἔχοντες. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ σταθμῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ πόλις ὁμαίνο μεγάλη καὶ εὐδαίμων ὄνομα Καίται, ἐξ ἧς οἱ βάρεθροι διήγον ἐπὶ σχεδίασι διαβρίνας ἄρτους, γυροὺς, οἶνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Μετὰ ταῦτα ἀρακνοῦνται ἐπὶ τὸν Ζαπάταν ποταμὸν, τὸ εὖρος τεττάρων πλεθρῶν. Καὶ ἐνταῦθα ἑξηνέων ἡμέρας τρεῖς ἐν δὲ ταύταις ὑποφία μὲν ἦσαν, φανερὰ δὲ ὁδοιὰ ἐφαίνετο ἐπιβουλή. (2) Ἐδοξεν οὖν τῷ Κλεάρχῳ συγγενέσθαι τῷ Τισσαφέρνη καὶ εἰ πως δύνατο παῦσαι τὰς ὑποφίας, πρὶν ἢ αὐτὸν πόλεμον γενέσθαι καὶ ἐκμεθεῖν τὰ ἐρῶντα ὅτι συγγενέσθαι αὐτὸν γένοιτο. (3) Ὁ δὲ ἑτοίμως ἐκείλευεν ἔχειν. Ἐπειδὴ

fluvius, illinc alveus iis munimento foret; ac commestum ex agro inter hos interjecto haberent, qui et amplas esset et fertilis, cum etiam qui colerent eum adessent, tum autem persequum fieret, si quis regi injurias inferre vellet. Secundum huc quieti se dabant; nihilominus tamen ad pontem praesidium miserunt: at nec ulla ex parte quisquam eos invasis, nec ad pontem ullus hostium venit, quemadmodum il, qui praesidium ibi agitaverant, remanuerunt. Prima aurora pontem triginta septem navigis junctam, quam cautissime fieri posset, transierunt: nam quidam ex iis, qui apud Tissaphernem fuerant, Graecis esumtiarant futurum, ut ipso inter transendum adorirentur hostes; quod sane falsum erat: ab iis tamen in ipso transitu conspectus fuit Glus cum quibusdam aliis, qui num amnem transirent specularetur; quod cum Graecos facere videret, avectas est.

A Tigri castris quartis, parasangas viginti progressi sunt, usque ad Physcum amnem, latitudine plethri; cui poss erat impositus. Atque ibi incolebatur urbs magna, cui nomen Opis; ad quam Graecia obvium venit Cyri et Artaxerxis frater notius, qui ut opem regi ferret, a Susis et Ecabatis magnam ducbat exercitum; et cum suis subsistere jussisset copias, Graecos praerequies sciebat. Ceterum Clearchus suos in binos dispositos ducbat, et sic faciebat iter, ut subinde subsisteret. Quanto solum tempore prima pars copiarum substitit, tanto per omnem exercitum inhibitionem eb itinere fieri necesse erat; adeo ut ipsi etiam Graecis ingentes eas copias viderentur, et iste Persa spectans eas obstupesceret. Inde per Mediam castris in solitudine sextis, parasangas triginta, ad Parysatidis, Cyri regisque matris, vicis progressi sunt. Hos Tissaphernes, Cyro ut libederet, diripiendi potestatem Graecis fecit, exceptis mancipiis. Inerat autem in eis frumentum multum, et pecuniae, et res aliae. Hinc per solitudinem castris quartis, parasangas viginti progressi sunt, cum Tigrim fluvium ad levam haberent. Ad castra prima, trans flumen, urbs magna incolebatur et opulenta, cui nomen Caxae, ex qua barbari ratibus et pellibus factis panes, caseum, vinum transportabant.

CAPUT V.

Post hunc ad Zapatan fluvium perveniunt, qui erat plethorum quatuor latitudine. Atque hic dies tres manserunt; in quibus nonnullae suspiciones ortae sunt, nullae tamen manifestae adparebant insidiae. Quamobrem Clearchus visum est convenire Tissaphernem, et si qua ratione posset, suspiciones prius amovere, quam bellum ex eis oriretur: misit itaque qui diceret, cupere se eum convenire. Hortatus est in promptu ut veniret. Cum autem convenissent,

δὲ ἑνὸς λόγου, λέγει δὲ Κλέαρχος τάδε. Ἐγὼ, ὦ Τισσαφέρνη, οἷός μιν ἦναι ὅρατος γεγεννημένους καὶ δεξιὰς δεδομένους μὴ ἀδικῶσαν ἀλλήλους ῥυπαττομένους δὲ σὶ τε ὅροις πολεμίους ἡμῶς καὶ ἡμεῖς ὁρόντας ταῦτα ἀντιπαλαττομένα. (α) Ἐπεὶ δὲ σκοπεῖν οὐ δύναμαι οὔτε σὶ αἰσθητοῖσι περριόμενοι ἡμῶς κακῶς ποιεῖν ἐγὼ τε σαρῶς οἶδα ὅτι ἡμεῖς γε οὐδ' ἐπινοοῦμεν τοιοῦτον οὐδὲν, ἐδοῦκ' μοι εἰς λόγους σοι εἰλάναι, ὅπως, εἰ δυναίμην, ἐξέλαμεν ἀλλήλων τὴν ἀπιστίαν. (β) Καὶ γὰρ ὅσα ἀνθρώπους ἔδω ἡμῶς μὲν ἐκ διαβολῆς τοὺς δὲ καὶ ἐξ ὑποβρίας οἱ ῥοβηθέντες ἀλλήλους, ὅσῳπαι βουλόμενοι πρὶν παθεῖν, ἐποίησαν ἀνέλεστα κακὰ τοὺς οὗτοι μάλιστα ἀνθρώπους οὗτ' αὖ βουλομένους τοιοῦτον οὐδὲν. (γ) Τὰς οὖν τοιαύτας ἀνθρωποσύνας νομίζον συνουσίας καλίστα ἀν παύεσθαι, ἥτοι καὶ διδασκάναι σε βουλομαι ὅς σὺ ἡμῶν οὐκ ὁρόως ἀπιστεῖς. (δ) Πρὸς τὸν μὲν γὰρ καὶ μέγιστον οἱ θεῶν ἡμῶς ὅρασι καλοῦσι πολέμους εἶναι ἀλλήλους· δευτεροῦ δὲ τοῖσιν σύναδεν αὐτῶν παρημεληκῶς, τοῖσιν ἐγὼ οὐκ ἂν εὐδαίμονισταιμι. Τὸν γὰρ θεῶν πόλεμον οὐκ οἶδα οὔτ' ἀπὸ ποίου ἀν τάχους πρῶτον τις ἀπορύγοι οὔτ' εἰς ποῖον ἀν σκότος ἀποδράτῃ οὐδ' ὅπως ἐν εἰς ἐγὼ ῥῶν χωρίον ἀποσταίῃ. Πάντη γὰρ πάντα τοῖς θεοῖς ὕπρχα καὶ πάντα· πᾶν πάντων ἴσον οἱ θεοὶ κρατοῦσι. (ε) Περὶ μὲν δὲ τῶν θεῶν τε καὶ τῶν ὁρίων οὕτω γινώσκον, παρ' οἷς ἡμεῖς τὴν φίλιαν συνθέμενοι καταθέμεθα· τὴν δ' ἀνθρωπίνην αὖ ἐγὼ ἐν τῇ παρόντι νομίζω μέγιστον εἶναι ἡμῶν ἀγαθόν. (ς) Σὺν μὲν γὰρ σοὶ πᾶσα μὲν ὁδὸς εὐπορος, πᾶς δὲ ποταμὸς διαβότος, τῶν τε ἐπιτελειῶν οὐκ ἀπορία· ἀνὴρ δὲ σοὶ πᾶσα μὲν δὲ σκότους ἡ ὁδὸς οὐδὲν γὰρ αὐτῆς ἐπιστάμεθα· πᾶς δὲ ποταμὸς δύσπορος, πᾶς δὲ ὅχλος ῥοβερός, ῥοβερώτατος δ' ἐρχομαι· μεστὴ γὰρ πολλῆς ἀπορίας ἐστίν. (ζ) Εἰ δὲ δὴ καὶ μανέντας σε κατακτείναιμι, ἄλλο τι ἂν ἢ τὸν εὐεργέτην κατακτείναντας πρὸς βασιλεῖα τὸν μέγιστον ἐρεδρον ἀγωνίζομαι; Ὅσον δὲ δὴ καὶ ὅσον ἀν ἐλπίδων ἐμυτὸν στερησάμεναι, εἰ σὶ τε κακὸν ἐπιχειρήσεται ποιεῖν, ταῦτα λίβω. (η) Ἐγὼ γὰρ Κύρον ἐπιθυμῶσά μοι γέγονεν γινέσθαι, νομίζον τὸν τότε ἰκανώτατον εἶναι εὐ ποιεῖν ὃν βούλοιντο· σὶ δὲ τὸν ὅριον τὴν τε Κύρου δύναμιν καὶ γούρην ἔχοντα καὶ τὴν σεαυτοῦ ἀρχὴν τῶνδε, τὴν δὲ βασιλείαν δύναμιν, ἧς Κύρος πολεμίας ἐχρῆτο, σοὶ ταύτην ἐξάμχον οὖσαν. (θ) Τοῖσιν δὲ τοιοῦτον ὄντων τίς οὐκ οἰκνέει δευτεροῦ οὐ βούλεται πρὸς φίλους εἶναι; ἀλλὰ μὲν ἐγὼ γὰρ καὶ ταῦτα ἐξ ὧν ἐγὼ ἐλπίδας καὶ σὶ βουλομένης φίλον ἡμῶν εἶναι. (ι) Οἷός μιν γὰρ ἡμῶν Μυσὸς λυκτροῦς ὄντας, οὓς νομίζω ἀν σὺν τῇ παρούσῃ δυνάμει ταπεινούς ἡμῶν παρασχέιν, οἷός δὲ καὶ Πισιδας ἀκούει δὲ καὶ ἄλλα ἰθὺν πολλὰ τοιαῦτα εἶναι, ὃ ὅμοιαι ἀν παύσει ἐνοχλοῦντα ἀεὶ τῇ βελτίρῃ εὐδαίμονισ. Αἰγυπτίους δὲ, οὓς μέλιστα ἡμῶς τὸν γινώσκων τεθυμωμένους, οὗκ ὅριον ποῖα δυνάμει συμμῆχρον χρησάμενοι μέλλω ἀν καλῶσθε τῆς νῦν συνδρομῆς. (κ) Ἀλλὰ μὲν ἐν γε τοῖς πέρασιν οἰκοῦσι σὶ εἰ μὲν βούλοισι τῆς φίλος εἶναι, ὅς μέγιστος ἀν εἴης, εἰ δὲ τί σε λυπεῖ, ὅς δε-

orationem hanc habuit Clearchus: « Equidem nostri, Tissaphernes, nos multo iurejurando estrictiores esse, dataque dextras, nullam alterum alteri illaturum injuriam: sed tamen cavere te tibi met nobis, tanquam ab hostilibus, video: et nos vicissim, cum id videamus, nobis a te cavemus. Cum vero necum cogitans nihil animadvertere possim, in quo tu nos ledere coneris, et ipse certo scio nos tale quidquam ne meditari quidem, visum est te nobis colloquendi causa conveniendum esse, ut, si qua ratione possimus, dissidentiam alterius alteri eximeremus. Jam equidem homines novi, qui cum partim propter criminationem, partim propter suspicionem mutuos sese metuerent, priusquam quid quis accideret, antevertere studio gravissima malis eos adficerent, qui nihil tale jam tum pararent caperent. Quare cum iniquis lausmodi errores existimarem maxime colloquiis finire posse, huc venio, teque docere cupio, non recte nobis te diffidere. Quod enim primum est et maximum, ipsum quod per deos uterque juravimus iurjurandum nos invicem infestos esse vetat: quod quicunque se contempnisset sibimet conscium est, eum ego nequissimum beatum predicare possum. Nam haud scio, qua quis fugae celeritate aut quo a diis sibi bellum illatum effugere, quasve in tenebras aufugere, vel qua ratione locum in munitioni accedere possit. Quippe omnino omnia diis subiecta sunt, et ubique dii pariter omnia sua potestate continent. Atque ita de diis ac iurjurando sentio, apud quos instant amicitiam depossimus: inter humanas autem res equidem te nobis in praesentem maximum esse hominem existimo. Nam cum te nobis omnis via transitu facilis, omne flumen trajici possit, nulla commentio erit inopia: sine te iter omne tenebrosissimum erit (quippe cuius ignari peris sumus), flumen omnis transitu difficile, omnis turba terribilis; maximeque terribilis solitudo; quippe quae nullis difficultatibus cecidit sit. Quod si te furore impulsu occidamus, quid aliud futurum est, quam ut certo homine de nobis bene merito, adversus regem maximum vindictam decertemus? Quas sane et quales mihi ipse spes erepturus sim, si quid tibi mali facere coner, id vero exponam. Cyrus ego mihi fieri amicum expetivi, propterea quod illum inter sui temporis homines ad conferenda in quem vellet cunque beneficia maxime idoneum arbitrer. Nunc te video potum et potentia et regione Cyri, cum totum etiam imperium incolame retinens, regisque adeo potentiam, quam Cyrus infestam expertus est, tibi hanc sociam esse. Que cum ita se habeant, quis usque adeo insanit, ut esse tibi nolit amicus? Enimvero ea etiam probam, unde spem habeam fore, ut tu quoque nobis amicus esse velis. Quippe novi Mysos vobis esse molestos, quos me cum his quae adsunt copiis vobis subicere posse spero: quin et Pisidas hostili in vos esse animo novi; audis et alias gentes esse multas ejusmodi, quae ut ad interpellandum semper felicitatem vestram desistant, effecturum me arbitror. Porro Aegyptios, quibus annos maxime vos iratos esse intelligo, non video quibus copiis auxiliariis uti potius, quam quae mihi jam adsunt, castigare poterilis. At vero etiam inter eos qui circumcirca habitant, si cui eorum amicus esse velis, quam maxime esses; sin quis aliquid tibi mo-

σπύτης ἀναστρέφον ἔχον ἡμᾶς υπεράρας, οἱ σοὶ οὐκ ἂν τοῦ μεθοῦ ἕνεκα μόνον υπηρεστοίμεν ἀλλὰ καὶ τῆς γάρ-
 ριτος ἧς σωθέντες ὑπὸ σοῦ σοὶ ἂν ἔχομεν δικαίως.

(15) Ἐμοὶ μὲν δὲ ταῦτα πάντα ἐνθαρμυμένον οὕτω δοκεῖ
 θαυμαστόν εἶναι τὸ σὲ ἡμῖν ἀπιστοῖν ὥστε καὶ ἡδίστ'
 ἂν ἀκούομαι τὸ ὄνομα τῆς οὕτως ἐστὶ θεοῦς λέγειν ὥστε
 σε πείσει λέγων ὡς ἡμεῖς σοὶ ἐπιβουλεύομεν. Κλέαρ-
 χος μὲν οὖν τοσαῦτα εἶπε· Τισσαφέρνης δὲ ὡς ἀπη-
 μείβετο.

16. Ἄλλ' ἤδομαι μὲν, ὦ Κλέαρχε, ἀκούων σου φρο-
 νίμου λόγου· ταῦτα γὰρ γιγνώσκων εἰ τι ἐμοὶ κακὸν
 βουλεύεις, ἅμα ἐν μοι δοκεῖ καὶ σωτὴρ κακόνους εἶναι.
 Ἐς δ' ἂν μάθης ἐτι οὐδ' ἂν ἡμῖς δικαίως οὕτε βασίλει
 οὗτ' ἐμοὶ ἀπιστοῖται, ἀντίκεινται. (17) Εἰ γὰρ ἡμᾶς
 ἐβουλόμην ἀπολέσαι, πότερὰ σοὶ δοκούμεν ἱππίων
 πλῆθος ἀπορῆν ἢ πεζῶν ἢ ὀπλίσις ἐν ᾧ ἡμᾶς μὲν
 βλάπτειν ἱκανοὶ εἴημεν, ἀντιπάσχειν δὲ οὐδεὶς κύνθη-
 νοι;

(18) Ἀλλὰ χωρίων ἐπιτηδίων ἡμῖν ἐπιτιθεσθαι
 ἀπορῆν ἂν σοὶ δοκούμεν; οὐ τοσάυτα μὲν πεδία ἡμῖν
 φίλια ὅντα οὐκ πολλὰ πόνη διαπορεύεσθαι, τοσαῦτα δὲ
 ὄρη ἡμῖν ὄρεα ὅντα προυεῖτα, ἃ ἡμῖν ἔστι προαπτα-
 λαθῶσιν ἀπορᾶ ἡμῖν παρέχειν, τοσούτοι δ' εἰσὶ πετάμοι
 ἐφ' ὧν ἔστιν ἡμῖν ταμιεύεσθαι ὁπόσοις ἂν ἡμῖν βουλό-
 μεθα μέγεσθαι; εἰσὶ δ' αὐτῶν οὐκ οὐδ' ἂν παντάπασι
 ἀσθαλίηται, εἰ μὴ ἡμῖς ἡμᾶς διαπορεύομεν. (19) Εἰ
 δ' ἂν πῶσι τοῦτοις ἡτάρμεθα, ἀλλὰ τὸ γέ τοι πῶρ κρείτ-
 τον καρπὸς ἐστίν· ὃν ἡμεῖς δυναίμεθ' ἂν κατακαύ-
 σαιτε λιμὸν ἡμῖν ἀντιτάξει, ὃ ἡμῖς οὐδ' εἰ πῶν ἀγα-
 θοὶ εἴηται μέγεσθαι ἂν δύνασθαι.

(20) Πῶς ἂν οὖν
 ἔχοντες τοσούτους πόρους πρὸς τὸ ἡμῖν πάλαινε, καὶ
 τοῦτον μὲν ἡμῖν ἐπιταίνοντες, ἔπειτα ἐκ τούτων πάν-
 των τούτων ἂν τὸν τρόπον ἐξελοίμεθα δε μόνος μὲν

πρὸς θεῶν ἀσέβης, μόνος δὲ πρὸς ἀνθρώπων ἀσεχρὴς;
 (21) παντάπασι δὲ ἀπόρων ἐστὶ καὶ ἀμυχάνων καὶ

ἀνέγκη ἐγομένων, καὶ τοῦτον πονηρῶν, οἵτινες ἐθλοῦσαι
 δι' ἐπουρείας τε πρὸς θεοὺς καὶ ἀπιστίας πρὸς ἀνθρώπους
 πράττειν τι. Οὐχ οὕτως ἡμεῖς, ὦ Κλέαρχε, οὕτε ἀλό-
 γηστοι οὕτε ἡλιθοὶ ἐσμεν. (22) Ἀλλὰ τί δὲ ἡμᾶς ἔξω
 ἀπολέσαι οὐκ ἐπὶ τούτῳ ἠλόμεν; εὐ τοῦθι δὲ ὁ ἐμὸς ἔρος
 τοῦτου αἵτις τὸ τοῖς Ἑλλήσιν ἐμὰ πιστὸν γινώσκει, καὶ

ὃς Κύρος ἀνέβη ξενικῇ δαὲ μεθοδοσίαις πιστεύον τούτῳ
 ἐμὲ καταβῆναι δι' εὐεργεσίας ἰσχυρόν. (23) Ὅσα δὲ
 μοι ἡμῖς χρήσιμοι ἔσθετε τὰ μὲν καὶ σὺ εἶπες, τὸ δὲ
 μέγιστον ἐγὼ οἶδα· τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν
 βασίλει μόνῳ ἔστανον ὁρῆν ἔχειν, τὴν δ' ἐπὶ τῇ καρδίᾳ
 ἱσας ἂν ἡμῖν παρόντων καὶ ἑταίρων εὐπειθῶς ἔχει.

24. Ταῦτα εἰπὼν ἐδοξε τῷ Κλέαρχῳ ἀληθῆ λέγειν
 καὶ εἶπει. Οὐκοῦν, ἔφη, οἵτινες τοσούτων ἡμῖν εἰς ρι-
 λῖαν υπαρχόντων πειρῶνται θαλαβῶντας ποιῆσαι πο-
 λεμίους ἡμᾶς εἶναι εἰσι τὰ ἔσχατα παθεῖν; (25) Καὶ
 ἐγὼ μὲν γὰρ, ἔφη ὁ Τισσαφέρνης, εἰ βούλοσθαι μοι οἱ
 στρατηγοὶ καὶ οἱ λαγαροὶ ὀδεῖν ἐν τῇ ἐμαυτοί, λῆξω
 τοὺς πρὸς ἐμὰ λέγοντας ὡς ἐμοὶ ἐπιβουλεύεις καὶ τῇ
 οὖν ἐμοὶ στρατῷ. (26) Ἐγὼ δὲ, ἔφη ὁ Κλέαρχος,

lestine crearet, eum tanquam dominus everteres, nos cum
 haberet ultionis ministros, qui tibi non tantum stipendii
 causa subseruiremus, sed etiam gratiae, quam a te incolumem
 servati merito tibi haberemus. Mihi quidem haec omnia
 animo agitant adeo mirum esse videtur, te fidem nobis nos
 habere, ut libenter etiam ejus sim auditoris nomen,
 qui tantum dicendo valeat, ut oratione tua persuadere pos-
 sit tibi nos insidiari. » Haec quidem dixit Clearchus : ad
 quae Tissaphernes in hunc modum respondit :

« Equidem, Clearche, lectus orationem tuam prodentem
 audio : nam cum haec cognoscas, si quid in me mali molia-
 ris, male simul contra te ipsam agitare mihi visus fueris.
 Verum ut intelligas non jure vos vel regi vel mihi diffidere
 posse, me vicissim audi. Nam si vos perdere vellemus,
 equitumque nobis copiam dresse arbitraris, an peditum, an
 armatum, quae sane vos fodere idonei fuimus, cum salu-
 tem nobis sit damni vicissim ferendi periculum? Num io-
 corum ad intrandum vos idoneorum copiam nobis defuturam
 putas? nonne per tot campos nobis pacatos magno cum
 labore transitis; totque montes vobis in conspectu sunt, qui
 sunt vobis transeundi, quos si praecurraverimus imper-
 vious vobis reddere possimus? nonne tot auit flumina, unde
 nobis licet velut a pugu prouere, cum quantis vestrum co-
 pias dimicare velimus? Sunt etiam ex illis oemolla, quae ne
 transire quidem omnino poteritis, nisi vos ipsi trajiciamus.

Quod si hisce omnibus inferiores eraserimus, at certe ignis
 fructibus est superior; quos cum euaserimus, famem quo-
 bis tanquam in acie opponere poterimus : aduersus quam
 vos, tametsi vel fortissimi sitis, pugnare tamen non poter-
 itis. Qui ergo, cum tot nobis sint ad bellum aduersus vos
 gerendum viae, earumque nulla nobis sit periculis, illam
 decem ex his omnibus eligeremus rationem, quae una sit
 apud deos impia, una apud homines turpis? quaeque ades il-
 lorum sit omnino, qui ad eas, o quibus se expedire neque-
 unt, difficultates redacti sunt, et omnium machinarum ex-
 pertes et necessitate constricti, iidemque improbi, qui per-
 iurto erga deos, et fidei erga homines violatione aliquid per-
 ficere cupiunt? Non adeo recordes vel rationis expertes,
 Clearche, sumus. At enim, cum nostra esset in potestate
 vos perdere, cur id aggressi non sumus? Certo scias, in
 causa fuisse meum desiderium, Graecis nimirum me fidum
 praestandi, ac quo Cyrus milite peregrino stipendii soluti
 nomine fretus hac ascendit, eo me per beneficia imminente
 descendendi. Quae vero ad res vos mihi utiles sita, has et tu
 quidem exposcisti, et quod maximum est ipse novi, uni
 nimirum regi tuiam in capite rectam gestare licet, verum
 eum quae est in corde, si vos illi additis, fortasse alius quo-
 que facile rectam gesserit. »

Haec loquutus visus est Clearcho vera dicere : atque adeo,
 Nomen igitur, inquit, cum res hujusmodi nobis ad amicitiam
 suppetant, extremis supplicis digni sunt, qui criminando
 nos multo infernos reddere conantur? Et Tissaphernes,
 Equidem, ait, si vos duces et cohortum praefecti palam
 ad uae venire uolueritis, indicabo eos qui ad me defuerint,
 te mihi exercituique meo insidiari. Ego vero, inquit Clear-

ἀνὰ πάντας, καὶ σοὶ αὖ δηλώσω θέν ἐγὼ περὶ σοῦ
 ἁκούσας. (27) Ἐκ τούτων δὴ τὸν λόγον ἐ Τισσαφέρνης
 παραρρησάμενος τότε μὲν μάλιστα τὸν αὐτὸν ἐκάλεισε καὶ
 συνέσκηπτον ἐποίησεν. Τῇ δὲ ὑστερίᾳ δὲ κλέαρχος
 ὤντων ἐπὶ τὸν στρατοπέδον ἦλθας ὅς τ' ἦν πᾶσι φίλοις
 οἰόμενος διακείσθαι καὶ Τισσαφέρνην καὶ ἄλλους ἐκείνων
 ἀπὸ γυναικῶν, ἔφη τε γυνήν ἵνατι παρὰ Τισσαφέρνη-
 νην ὡς ἐκάλεισε, καὶ οἱ δὲ λέγουσιν διαβάλλοντες τὴν
 ἑλπίσιν, ὡς προέδοται αὐτοῖς καὶ κακούσας τοῖς ἑλ-
 λήσιν ὄντας τιμωρήσασθαι. (28) Ὑποκίπτεται δὲ εἶναι
 τὸν διαβάλλοντα Μένονα, εἰδὼς αὐτὸν καὶ συγγενη-
 μένον Τισσαφέρνην μετ' Ἀριστοῦ καὶ στασιάζοντα αὐτοῦ
 καὶ ἐπιθυμῶντα, ὅπως τὸ στρατόμαχον ἅπαν πρὸς αὐ-
 τὸν λαβεῖν πρὸς τὴν Τισσαφέρνην. (29) Ἐδούλοτο δὲ καὶ
 ὁ Κλέαρχος ἅπαν τὸ στρατόμαχον πρὸς αὐτὸν εἶναι τὴν
 γυνήκα καὶ τοὺς παρακλιπούμενους ἐκείνου εἶναι. Τῶν
 δὲ στρατωπέδων ἀνελθόντων πινες αὐτοὶ μὴ εἶναι πάντας
 τοὺς λοχαγούς καὶ στρατιῶνας μὲν πιστεύειν Τισσα-
 φέρνην. (30) Ὁ δὲ Κλέαρχος ἰσχυρῶς κατεπίεινε, ἔπειτα
 διαπράξαιτο πάντα μὲν στρατηγὸς εἶναι, εἰσὶν δὲ λο-
 χαγούς συναρθεύσαντας δι' ὧς εἰς ἀγορὰν καὶ τὸν δι-
 νόει στρατωπέδων ὡς διακρίνοι.

31. Ἐπει δὲ ἦσαν ἐπὶ ταῖς θύραις ταῖς Τισσαφρόνης, οἱ μὲν στρατηγοὶ παραλήφθησαν αἶψα, Πρόξενος Βουκότος, Μένων Θεσσαλὸς, Ἀγίας Ἀρκάς, Κλέαρχος Λάκων, Σωκράτης Ἀγιάδος οἱ δὲ λαγάρχοι ἐπὶ ταῖς θύραις ἕμμενοι. (32) Οὐ πολλὰ δὲ βεβαίοντο ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σχήματος οἱ τ' ἔνθεν τεινελαμβάνοντο καὶ οἱ ἑξῆς κατακοπῆσαν. Μετὰ δὲ ταῦτα τὴν βαρβαρὸν τῶν ἰππέων διὰ τοῦ πύλου θιζάνοντες ῥῆποι ἐντυγχάνουσιν Ἐλλήνων ἡ δούλη ἡ ελευθέρη πάντας ἱστέον. (33) Οἱ δὲ Ἑλληνες τὴν τὴν ἰππεσίαν πάντα ἐλαμύναν ἐκ τοῦ στρατοπέδου ὁρῶντες καὶ δεῖ τι ποιοῦν ἡμερῶντος, πρὶν Νικαρχος Ἀρκάδας ἔχει γένους τετραμύνας εἰς τὰς γαστέρας καὶ τὰς ἄντρας ἐν ταῖς χερσὶν ἔχων, καὶ εἶπε πάντα τὰ γεγενημένα. (34) Ἐκ τούτου δὲ οἱ Ἑλληνες θύοντες καὶ θεὰ πάντα ἐκπεπλημένοι καὶ νομίζοντες αὐτίκα ἦσαν αὐτοῖς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. (35) Οἱ δὲ πάντες μὲν οὐκ ἔβλον, Ἀρκάδας δὲ καὶ Ἀρτάχος καὶ Μιθριδάτης, οἱ ἦσαν Κύριοι πιστότατος οὐ δὲ τὴν Ἑλλήνων ἱερνικὴν ἔρη καὶ τὴν Τισσαφρόνης ἀδόλυν οὐκ αὐτοῖς ἔρην καὶ γνῶσιν αὐτὴν ζητοκολοῦντος δὲ καὶ ἄλλοι Περσῶν τελομαχικῶν καὶ ἐκ τριαρχείας. (36) Οὐ τοῖσι δὲ ἔργῳ ἦσαν, προσελθὲν ἑκάστην οὐκ εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡ στρατηγὴς ἡ λαγάρχη, ἵνα ἀπαγγείλωσι τὸ πρὸς βασιλέα. (37) Μετὰ ταῦτα ἔβησαν ὀρμαζόμενοι τῶν Ἑλλήνων στρατηγὴν μὲν Κλέαννον Φωκαεῖον καὶ Σωκράτην Στυμφλίαν, τὴν αὐτοῖς δὲ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὅπως μάλιστα διὰ τοῦ Προξένου Χειροτόμος δ' ἐντύχων ἀπὸν ἐκ κτήνην τινὲ ἦν ἄλλος ἐπιτοφίδος. (38) Ἐπὶ δὲ ἀνίστην εἰς ἐπύκνον, εἶπεν Ἀρκίαιος ταῦτα. Κλέαρχος μὲν, ὃ ἀδίκος Ἑλλήνων, ἐπὶ ἀπορρώμην τὴν ἐρήνην καὶ τὰς σπονδὰς λύων, ἔχει τὴν διάνην καὶ εἰνδικήν, Πρόξενος δὲ καὶ Μένων, οἱ κατὰ

clius, omnes ad se ducam : atque ipse vicissim tibi significabo, unde ego de te noderim. Post hæc verba Tissaphernes Clearchum comiter accipiens, tum cum aquas se intrare iussit, ac carnæ participem fecit. Post illius reversam ad castra Clearchus præ se ferebat animo admodum esse se erga Tissaphernem animos, et quæ illi nuntias exprobat : nihilo etiam ad Tissaphernem illis eundem esse, quos ipse iussisset, et ex Grecis qui convicti fuerint criminatumque, eos tamquam proditores ac Græcis multaturos pavidus esse. Suspiciabatur autem Memonem esse illum, qui ceteros criminabatur; quippe cum nosset eum in Tissaphernis congressum colloquiumque cum Ariao venisse, eundemque a se dissidere, sibi que insidiari, ut exercitu universo suis ad partes tradito, Tissapherni amicus esset. Sed et Clearchus milites universos inclinat esse ad ipsius animi volubet, ac eos qui molestiam exhiberent, amovet esse. At ex militibus quidam et adversabantur, dicentes, nos debere omnes cohortum præfectos ducisque omnes ro ire, nec Tissapherni fidem habendum esse. Verum Clearchus vehementer contredit, usque adeo donec perfecit ut duces irent, quinque, et præfecti cohortum viginti : quos una ceteris etiam ex militibus circiter ducenti, quasi ad rerum venaliū forum, secuti sunt.

Postquam ad portas Tissaphernis aderant, duces inter
accessit simul, Proxenus Borsitus, Menon Thessalus, Agias
Arcas, Clearchus Lacedaemontius, Socrates Ardeus: per-
fecti cohortium ad portas manserunt. Haud multo post
ad idem signum et ii, qui intus erant, comprehensi fuere,
et qui extra, caesi. Post haec ex barbaris quidam equi-
bus per campum equos aguntibus, in quoniamque Graecum
sive servum, seu liberum incidissent, omnes trucidati sunt:
Graeci tum equitationem, quam ex castris spectabant, imi-
tabantur, tum quid agerent ambigebant, docere Nicarchus
Arcas fuga elapsus venit, cum vulnere in ventre accepto,
nomibus intestina teneret, et quae gesta erant exposci-
t omnibus. Ibi tum Graeci ad arma currebant omnes res impo-
nata perculsi, cum illis mox ad sua castra venturus existima-
rent. At illi universi quidem non venerant, sed tantum
Arius et Artaxius et Midridates, qui Cyro fuerant fideli-
simi: et Graecorum interpretes cum eis se Tissapherni fratrem
videre atque agnoscere volebat: alii praeterea Persae, ad be-
cetos numero, locati hinc una sequebantur. Ibi, cum
propius adfuerint, accedere jubebant, quoniam Graecorum
vel dux vel cohortium praefectus esset, ut quae a rege man-
data haberent, exponerent. Ibi tum Graecorum, cum sibi
caesi carissimos, duces quidem, Cleaneor Orcomenensis, et So-
phaxetas Stymphalius processerunt, cumque eis Xenophon
Atheniensis, ut Proxeno qui ardisset, cognosceret. (Qua
resoplus forte aliter, cum illis in viro quodam opera com-
missum parando data.) Postquam se constitare locum, unde
exaudiri possent, haec verba fecit Arius: Clearchus tamen,
Graeci, cum iurjurandis foderique violati compertis esset,
probat meritis sibi illi alio dieo mortui est: Proxenus et

γελαν αὐτοὺ τὴν ἐπιβουλὴν, ἐν μεγάλῃ τιμῇ εἶπεν. Ὑμᾶς δὲ βασιλεὺς τὰ δόξα ἀπαιτεῖ· αὐτοὺ γὰρ εἶναι φησιν, ἐπεὶ περ Κύρου ἦσαν τοῖ ἐκείνου δούλου. (αυ) Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο οἱ Ἕλληες, λέγοντες δὲ Κλέανωρ δ' Ὀρχομένιος· Ὡς ἀκρίτως ἀνθρώπων Ἀσιαίς καὶ οἱ ἄλλοι οὗτοι ἦτι Κύρου φίλοι, οὐκ αἰσγύνεσθε οὐτὶ θεοὺς οὐτ' ἀνθρώπους οἵτινες ὑμᾶς πάντας ἡμῖν τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς νομεῖν, προδόντες ἡμᾶς σὺν Τισσαφέρνην τῇ ἀπειροτάτῃ καὶ πανουργιότητι τοὺς τε ἀνδράς αὐτοὺς οἵς ὁμνῶντες ἐκ ἀπολαύεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους ἡμᾶς προδεδωκότες ἦν τοῖς πολέμοις ἐρ' ἡμᾶς ἐργασθῆ. (αυ) Ὁ δὲ Ἀσιαὸς εἶπε, Κλέαρχος γὰρ πρόβθεν ἐπιβουλεύων πανυρὸς ἐγένετο Τισσαφέρνην τε καὶ Ὀρόντη, καὶ ἄπειν ἡμῖν τοῖς ἦν τούτοις. (αβ) Ἐπὶ τούτοις Ξενοφῶν τὰς εἶπε, Κλέαρχος μὲν τούτων εἰ παρὰ τοὺς ὅρους εἶναι τὰς σπονδὰς, τὴν δίκην ἔχει· δίκαιον γὰρ ἀποκλιθεῖν τοὺς ἐπιτροχόντας· Πρόξενος δὲ καὶ Μέωνιν ἐπεὶ περ εἶδον ὑμεῖς μὲν εὐεργέταις, ἡμεῖς μὲν δὲ στρατιῶται, πέμψατε αὐτοὺς διέφυγον δὲ ἄλλον γὰρ εἶναι ἡμᾶς ἀντιπροσέτις περὶ σπονδῶν καὶ ἡμῖν τὰ βέλτεστα συμβουλευέμεν. (αγ) Πρὸς ταῦτα οἱ βάρβαροι πολλὸν χρόνον διαμαχθέντες ἀλλήλους ἀπέλλουν οὐδὲν ἀπακρινόμενοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Οἱ μὲν δὲ στρατιῶται οὕτως ληθόντες ἀνέχθησαν ὡς βασιλεὺς καὶ ἀποτυμθέντες τὰς καρὰς ἐτελεύτησαν, εἰς μὲν αὐτῶν Κλέαρχος δημολογούμενος ἐκ πάντων τῶν ἡμετέρων αὐτοὺ ἐχόντων δόξας γενέσθαι ἀνὴρ καὶ πολέμιος καὶ φιλοπόλεμος ἐσχάτως. (α) Καὶ γὰρ δὲ εἰς μὲν πόλεμος ἦν τοὺς Λακεδαιμονίους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παρέμεναι, ἐπὶ δὲ εἰρήνῃ ἐγένετο, πείσας τὴν αὐτοὺ πόλιν ὡς οἱ Θρᾷκες ἀδικοῦσι τοὺς Ἕλληνας καὶ διαπραξόμενος ὡς ἐδύνάτο παρὰ τῶν ἑσθίων ἐξελπεῖν ὡς πολέμιον τοῖς ὑπὲρ Χερρόνησου καὶ Περσίνου Θρᾷξιν. (α) Ἐπὶ δὲ μεταγένηται πᾶς οἱ ἑσθιοὶ ἔξω εἶναι οὗτος αὐτοὺ ἀποστρέφειν αὐτὸν ἐπειροῦντο ἐξ Ἰσθμοῦ, ἐνταῦθα οὐαίτι πείθεται, ἀλλ' ὤχετο πλέων εἰς Ἕλλάδα πονον. (α) Ἐκ τούτου καὶ ἰθανάτωσθι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Σπάρτῃ τελευτῶν ὡς ἀπειθῶν. Ἦδη δὲ σφῆς ἀνέχεται πρὸς Κύρον, καὶ ὑποαίς μὲν λόγους ἐπεισε Κύρον ἄλλῃ γέγραπται, δίδωσι δὲ αὐτῷ Κύρος μυριάς δαρικαίους· (α) ὁ δὲ λαὸς οὐκ ἐπὶ βραθυμίᾳ ἐπράπετο, ἀλλ' ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων συλλέξας στρατεύμα ἐπὶ πόλεμους τοὺς Θρᾷξιν, καὶ μάχῃ τε ἐνίκησε καὶ ἀπὸ τούτου δὴ ἔπειτα καὶ ἦγε τούτους καὶ πολέμων διέγενετο μέχρι Κύρος ἐλθεῖν τοῦ στρατεύματος· τότε δὲ ἀπῆλθεν ὡς ἦν ἐκείνῳ αὐτὸν πολέμῳ. (α) Ταῦτα σὺν φιλοπόλεμον μὲν δοκεῖ ἀνδρὸς ἐργα εἶναι, ὅτις ἔξω μὲν εἰρήνῃ ἔχειν ἀντιπροσέτις καὶ βλάβος αἰρεῖται πολέμῳ, ἔξω δὲ βραθυμίᾳ βούλεται ποιεῖν ὅτις πολέμῳ, ἔξω δὲ γέγραπται ἔχειν ἀντιπῶντος αἰρεῖται πολέμῳ μείονα

Menon, quod insidias ejus detexerunt, magno sunt in honore : a vobis autem rex arma postulat ; nam ea ait esse sua, quippe quae Cyri servi sui fuerant. Ad haec responderunt Graeci, pro ceteris autem loquutus est Cleonor Orchomenius : O acceleratissime hominum Asiae, vosque ceteri, qui Cyri fueritis amici, non reverentur deos neque homines ; qui cum iurejurando firmaveritis, vos eodem atque nos amicos et inimicos existimaturus, inite cum Tissapherne, homine maxime impio vaserissimoque, vos prodendi consilio, posteaquam viros ipsos, quibus dedistis iurandum, perdidistis, nobis etiam reliquis jam proditiis, cum hostibus adversus vos traditis. Et Artanus, Enimvero Clearchus, inquit, antea deprehensus est Tissapherne et Orontem et nobis omnibus, qui cum ipsis eramus, insidias moliri. Tum Xenophon his usus est verbis : Clearchus quidem certe, si praeter iurandi finem fœdera solvit, merito pernas dedit ; equum est enim perjuros interire : verum ad Proxumum et Menonem quod attinet, siquidem bene de vobis promeriti ac duces nostri sunt, eos luc mittite : manifestum est etenim eos, cum utrisque sint amicis, conatos tam vobis quam nobis id dare consilii, quod optimum visum fuerit. Ad haec barbari, cum diu inter se colloquuti essent, nullo responso dato, discesserunt.

CAPUT VII.

Et duces quidem hoc pacto comprehensi, ad regem subducti sunt, et capibus abscissis vivendi finem fecerunt : cum ex eis unus, Clearchus scilicet, omnium consensus, quibus usus cum eo fuerat, visus sit vir et rerum bellicarum fuisse peritus et belli summe studiosus. Etenim quamdiu bellum Lacedaemoniis cum Atheniensibus fuit, apud suos constanter permansit : pare facta, cum civibus suis persuasisset, Thracas in Graecos esse injuriosos, et rem ab Ephoris ut poterat impetrasset, classem Thracibus illis, qui supra Chersonesum et Perinthum habitant, bellum iniunctum deduxit. Posteaquam vero Ephori, inquit quodammodo sententia, cum iam domo profectus esset, ex istis revocare ipsam niterentur, non jam amplius obtemperavit, sed in Hellespontum navigare perrexit. Ex eo factum uti a magistratibus Spartanis capitis damnetur, quasi qui parere nolisset. Jam vix cum in exilio esset, Cyrum accersit, ac eijsmodi rationibus cum sibi concillaverit, alibi scriptum est : Cyrus autem ei daricorum decem milia donavit ; quibus ille acceptis non se secundum dedit, sed collectis hac pecunia corporis, Thracibus bellum intulit : quos et praetio vicit, et deinceps res eorum ferebat agbatque ; ac adversus eos bellare perseverabat, donec Cyrus exercitus ejus egreret : tunc inde discessit, ut qui cum eo ad bellum profecturus esset. Haec igitur videtur esse opera viri ad bellum propensi, qui, cum absque ignominia et detrimento pace uti possit, bellare mavult ; cum sociorum se dare possit, labores suscipere cupit, ut bellum perat ; cum opes possit

ταῦτα ποιεῖν ἑκαίνας δὲ ὤκεον εἰς παιδικὰ ἢ εἰς ἀλ-
λην τιπὲ ἀδονῆν θύλας δαπανῆν εἰς πόλεμον. (8) Οὗτω
μὲν φιλοπολέμας ἦν (7) πολέμους δὲ αὐτῇ ἰδοῦμαι
εἶναι διὰ φιλοκτινόντος τε ἦν καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς
ἀγῶν ἐπὶ τοῖς πολέμοις καὶ ἐν τοῖς θεινοῖς φρόνι-
μος, ὥς οἱ παρόντες πανταχοῦ πάντας ὁμολογοῦν.
(9) Καὶ ἀρχιεὺς δ' εἰλέγετο εἶναι ὥς δυνατόν ἐκ τοῦ
τοιούτου τρόπου ὅσον κακίους εἶχεν. Ἰκανὸς μὲν γὰρ
ὥς τις καὶ ἄλλος προτιθεῖται ἦν ὅπως ἔχει ἡ στρατιὰ
αὐτῇ τὰ ἐπιτήδεια καὶ παρασκευάζειν ταῦτα, ἱκανὸς
δὲ καὶ μεταποιεῖται τοῖς παρούσιν ὡς πιστόν ἐφ' ἡλε-
ἀρχην. (9) Τοῦτο δ' ἐποίησε ἐκ τοῦ χαλεπὸς εἶναι καὶ
γὰρ ὄρεον στεγνὸς ἦν καὶ τῇ φωνῇ τραχὺς, ἐκλασθεῖ
δὲ ἐπὶ ἰσχυρῶν, καὶ ὄρηγ' ἐνίστοι, ὥς καὶ αὐτὸς μεταμελεῖται
ἐσθ' οὕτως. Καὶ γυνὴ δ' ἐκλάσεν ἀκολάστου γὰρ
στρατευματος οὕδιν ἡγήτοιο ὁρεῶς εἶναι. (10) Ἀλλὰ
καὶ λέγειν αὐτὸν ἔρασαν ὥς οἱ τὸν στρατιωτῶν προ-
διδόντες μᾶλλον τὸν ἀρχοντα ἢ τοὺς πολέμους, εἰ μὲν-
λοι ἡ φιλακαὶ φιλοῦσιν ἢ φιλον ἀφείσθαι ἢ ἀπορρο-
πίστας εἶναι πρὸς τοὺς πολέμους. (11) Ἐν μὲν οὖν
τοῖς θεινοῖς θύλας αὐτοῦ ἀκούειν σφόδρα καὶ οὐκ ἄλλον
ἤρουντο οἱ στρατιώται καὶ γὰρ τὸ στεγνὸν οὕτως φαι-
δρῶν αὐτοῦ ἐν τοῖς προσώποις ἔρασαν φαίνεσθαι καὶ τὸ
χαλεπὸν ἑββαμένον πρὸς τοὺς πολέμους ἰδοῦμαι εἶναι,
ὥστε σωτήριον καὶ οὐκ ἐπὶ χαλεπὸν ἱκάνετο. (12) ὅτε
δ' ἔβη τὸ θεινὸν γύναιον καὶ εἰλὴ πρὸς ἡμέρας ἀρχο-
μένους ἀπέναι, πολλοὶ αὐτὸν ἀπέλειπον τὸ γὰρ ἐπὶ
χαρὶ οὐκ εἶχεν, ἀλλ' αἱ χαλεπὸς ἦν καὶ ὁμιλῶς ὥστε
δαίνετον πρὸς αὐτὸν οἱ στρατιώται ὥσπερ παῖδες πρὸς
διδασκαλόν. (13) Καὶ γὰρ οὖν οἷός μιν καὶ εὐνοίᾳ
ἐπομένους οὐδὲποτε εἶχεν ὅτινας δὲ ἐπὶ πόλεμος τα-
ταχμέναι ἢ ἐπὶ τοῦ δαίματος ἢ ἀλλῇ τινὶ ἀνάγκῃ κατε-
χόμενοι παρείησαν αὐτῇ, σφόδρα πενιθόμενος ἔχρηστο.
(14) Ἐκεῖ δὲ ἔβησαν νυκτὴν εἰς αὐτῶν τοὺς πολέμους,
ἥδη μεγάλη ἦν τὰ χρησίμως ποιοῦντα εἶναι τοὺς εἶν
αὐτοῦ στρατιώταις τὸ τε γὰρ πρὸς τοὺς πολέμους θαρ-
ραλέως εἶναι παρῆν καὶ τὸ τὴν παρ' ἐκείνου τιμωρίαν
προβιβαῖν αὐτοὺς εὐτάκτους ἐποίησε. (15) Τοιοῦτος μὲν
δὲ ἀρχὸν ἦν ἀρχεσθαι δὲ ἐπὶ ἄλλων οὐ μάλ' ἐβόλιν
εἰλέγετο. Ἦν δὲ οὕτως ἐτελεύτα ἄμφω τὰ πενήκοντα
ἐτη.

16. Προξενος δὲ ὁ Βοιωτὸς οὐδὲ μὲν μετρίκιον ὄν
ἐπιβούμι γενέσθαι ἀνθρὸ τὰ μεγάλα πράττειν ἱκανός
καὶ διὰ τούτην τὴν ἐπιθυμίαν ἔδωκε Γοργίῳ ἀργύρων
τῶ Ἀσυνίῳ. (17) Ἐκεῖ δὲ συνέγενετο ἑκαίμων, ἱκανὸς
νομιστὴς ἦδη εἶναι καὶ ἀρχὴν καὶ φίλος ὄν τοις πρώτοις
μὴ ἑκτίσθαι εὐαγγελίῳ, ἔβηεν εἰς τούτας τὰς σὺν Κύ-
ρω πράξεις καὶ ἔπειτα κτήσασθαι ἐκ τούτων ὄνομα μέ-
γα καὶ δύναμιν μεγάλην καὶ χρημάτων πολλὰ. (18) Το-
ιοῦτος δ' ἐπιβούμι σφόδρα ἐνδύλον αὐ καὶ τοῦτο εἶχεν
ὅτι τούτων οὐδὲν ἂν θύλοι κτήσασθαι μετὰ ἀδικίας, ἀλλὰ
σὺν τῇ δικαίᾳ καὶ καλῇ ἔργῳ εἶναι τούτων τυχεῖναι,
ἀνεῖ δὲ τούτων καλῶ. (19) Ἀρχὴν δὲ καλὴν μὲν καὶ
ἀγαθὴν δυνατόν εἶναι οὐ μόνον αὐτῷ αὐτῶν τοῖς στρατιώ-

ταις periculum possidere, eas bellando commovere marit.
Is autem, ut in amores alii, vel quam aliam voluptatem,
sic in bellum sumptus libenter faciebat: adeo belli studiosus
erat. Bello autem idoneus ideo etiam videbatur, quod
ad pericula subienda promptus esset, et nocte dieque in
hostes duceret, ac in rebus formidolosis prudens caset,
quemadmodum ii, qui ipsi aderam, ubique omnes fassi sunt.
Præterea ad imperitandum aptus esse dicebatur, ut potuit,
pro ejusmodi, quo præditus erat, ingenio. Nam si quis
alios, rationem inire, quomodo exercitus ejus a comestatu
instructus esset, ac eundem comparare poterat; quin et co-
rum, ipsi qui aderam, animis hoc indere poterat, Clearchi
imperium nomine detrectandum esse. Atque hoc duritia
sua efficiebat: nam et aspectu letificus erat, et voce asper:
semper etiam severe castigabat, et quidem ita interdum
convocis, adeo ut etiam severitatis posuisset eum nonnun-
quam. Sed certo etiam puniebat consilio: nam exercitus
impuniti nullum esse putabat usum. Quia dicere solitum
eum aiebat, militem metare magis imprætoris debere
quam hostes, si quisem vel excubias recte sit acturus, vel
abstineret erga amicos se gesturus, vel sine recussatione
in hostes perrecturus. Ac in formidolosis quidem rebus
eum libentissime audiebat, neque quoniam alium ei an-
teponebant milites. Nam arribam illum severitatem tunc
bisaritatii speciem in ejus vultu præferre aiebat, et duritia
robis animi videbatur esse adversus hostes confirmati:
adeo ut salutare quiddam nec jam amplius durum videre-
tur. Verum ubi periculo liberali essent, et ad alios duces
abire liceret, multi eum relinquebant: non urbanitas in
eo nulla erat, sed durus semper ac asper erat: adeo ut mi-
lites in eum animati essent, quemadmodum pueri in ma-
gistrum. Atque adeo unquam ipsum qui pæc amicitia et
benevolentia sequeretur, habuit; qui autem vel a civitate
designati, vel egestate adducti, vel alia quadam necessitate
adstricti ipsi aderam, his admodum dicto audientibus nie-
batur. Posteaquam vero hostes una cum ipso vincere co-
perunt, jam inde band levis quidam erat, quæ milites
ejus ad rem bellicam utiles redderent: nam et adversus
hostes audacter se gerendi aderam occasio, et quod ab illo
metuerent supplicia, id vero omnino eos observantes redde-
bat. Hujusmodi quidem Clearchus erat imperator: verum
aliorum imperis non valde libenter parere ferebatur. An-
nos, eum vitam finiret, elegerit quinquaginta habuit.

Proxenus autem Boiotus jam ab ineunte ædescentia eum
se erudere cupiebat, qui magnis rebus gerendis idoneus es-
set; atque isti obsequens capitalit Gorgius Leontino dedit
argutum. Hujus ubi consuetudine usus esset, se jam ido-
neum ratus qui in alios imperium oblineret, ac, si amica
principibus esset vis, beneficiis tribuendis minime vince-
retur, ad res hæc una cum Cyro gressus accessit; conse-
quenterque ex iis rebus se nomen, et potentiam magnam,
et multas opes existimabat: quæ licet ex peteret, id tamen
sedulo etiam præ se ferebat, nolle ipsum quidquam horum
per injuriam adipisci, sed justis honestisque artibus, non
sine his, consequentia putabat. Ceterum bonis ille quidem
et egregijs visis comendo imperare poterat; at pudorem in-

τας ἐκτου οὗτε φόβον ἱκανὸν ἐμποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ
ἔρχοντο μᾶλλον τοὺς στρατιώτας ἢ οἱ ἀρχόμενοι ἐκεί-
νων, καὶ φοβούμενος μᾶλλον ἢ φανερός τὸ ἀπεχθάνε-
σθαι τοὺς στρατιωτικὰς ἢ οἱ στρατιώταις τὸ ἀπιστεῖν ἐκεί-
νῳ. (20) Ὡς δὲ ἄρα μιν πρὸς τὸ ἀρχαῖον εἶναι καὶ
δοκεῖν τὸν μὲν καλοῦς ποιοῦντα ἐπαινεῖν, τὸν δὲ ἀδικούν-
τα μὴ ἐπαινεῖν. Τωγαροὺν αὐτοῖς οἱ μὲν καλοὶ τε καὶ
γαθοὶ τὼν συνόντων εὖνοι ἦσαν, οἱ δὲ ἀδικοὶ ἐπιβούλευον
ὡς εὐμαχαιρίστω ὄντι. Ὅτι δὲ ἀπὸθνήσκων ἦν ἐτὼν
ὡς τριάκοντα.

21. Μένων δὲ ὁ Θεταλὸς ἔγγλος ἦν ἐπιθυμῶν μὲν
πλουτεῖν ἰσχυρῶς, ἐπιθυμῶν δὲ ἄρχειν, ὅπως πλείν λαμ-
βάνει, ἐπιθυμῶν δὲ τιμᾶσθαι, ἵνα πλείον κερδαίνειν
φῶς τε ἰδοῦντο εἶναι τοὺς μέγιστα θουμένους, ἵνα
αὐτοῖς μὴ δίδωσιν δακν. (22) Ἐπὶ δὲ τὸ καταργεῖ-
σθαι ὅν ἐπιθυμῶν συντομωτάτην οἷοι ὁδὸν εἶναι οἷα τοῦ
ἐπιτοκεῖν τε καὶ φεῦδασθαι καὶ ἐξαπατῆν, τὸ δ' ἀπὸ τῶν
καὶ τὸ ἀληθές τὸ αὐτὸ τῷ φιλῶν εἶναι. (23) Στέρησον
δὲ φανερός μὲν ἦν οὐδέν, ὅτι δὲ φρεῖ φῶς εἶναι,
τοῦτον ἐνδελος ἐγγίνετο ἐπιβουλεύον. Καὶ πολεμίου
μὲν οὐδένας καταγέλα, τὼν δὲ συνόντων πάντων ὡς κα-
ταγέλῃν αἰεὶ διέλεγεντο. (24) Καὶ τοὺς μὲν τῶν πολε-
μίων κτήμασιν οὐκ ἐπιβούλευε· χαλεπὸν γὰρ οἷοιτο εἶναι
τὸ τῶν φυλακτομένων λαμβάνειν· τὰ δὲ τῶν φίλων μόνους
οἷοιτο εἰδέναι ῥηστοὶν ὃν ἀρύλακτα λαμβάνειν. (25) Καὶ
ὅπως μὲν πεισθάνει ἐπὶ τοῖς καὶ δόλους ὡς αὐ-
τὸν ἀπαιτῶντος ἐροῦντο, τοὺς δ' ὁσῶς καὶ ἀλθίαν ἀπαυ-
σθαι ὡς ἀνάνους ἐπειρεῖτο χρῆσθαι. (26) Ὡς δὲ τις
ἀγέλλεται ἐπὶ θουσιεῖται καὶ ἀληθεία καὶ δικαιοσύνη,
οὕτω Μένων ἡγάλλετο τῇ ἐξαπατῇ δύνασθαι, τῇ πλά-
σασθαι φρεῖ, τῇ φίλους διαγέλῃν τὸν δὲ μὴ πανούργ-
γων τῶν ἀπειθεῖν αἰεὶ ἐνόμειν εἶναι. Καὶ παρ' οἷς
μὲν ἐπεχειρεῖ προωτεῖν φιλῆ, διαβάλλων τοὺς πρῶ-
τους τούτους οἷοιτο κτήσασθαι. (27) Τὸ δὲ πειθο-
μένους τοὺς στρατιώτας παρέχασθαι ἐκ τοῦ συναδικεῖν
αὐτοὺς ἐμαχυνῆτο. Τιμᾶσθαι δὲ καὶ θεραπεύεσθαι
ἡδύον ἐπιθυμῶν μὲν πλείστα δύναται καὶ δίδωσι ἂν
ἀδικαῖν. Εὐαγγελιστὴν δὲ καταλγεῖν, ὅποτε τις αὐτοῦ
ἀφίστατο, οἷοιτο χρόνους αὐτῷ οὐκ ἀπώλεσεν αὐτόν.
(28) Καὶ τὰ μὲν δὴ ἀρὰν ἔμετι περὶ αὐτοῦ φεῦδασθαι,
ἃ δὲ πάντες ἴσασι τὰς ἐπὶ. Παρὰ Ἀριστίππῳ μὲν
ἐπὶ ἄρατος ὅν στρατηγὸν διαπράττει τῶν ἐνόν, Ἀριστὶν
δὲ διαπράττει ὅτι, καὶ μακαρίως καλοῖς ἔδειο, οὐκ αἰσῆ-
τος ἐπὶ ἄρατος ὃν ἐγγίνετο, αὐτοῦ δὲ παυδικὰ εἶχε Θε-
αρίππαν ἀγένης ὡς γενεῖν. (29) Ἀποθνήσκοντων δὲ
τῶν συστρατηγῶν οἱ ἰσχυροτάτους ἐπὶ βασιλεὺς ἦν
Κύρῳ, ταῦτά πεπονημένους οὐκ ἀπέθανε, μετὰ δὲ τὸν τῶν
ἄλλων θάνατον στρατηγὸν τιμωρηθείς ὑπὸ βασιλέως
ἀπέθανε, οὐχ ὥσπερ Κλέρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ
ἀποκαθηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὥσπερ τάχιστα θάνατος
δοκεῖ εἶναι, ἀλλὰ τῶν αἰσιόεις ἑναυτὸν ὡς πονηρὸς
λέγεσθαι τῆς τελευταίας ταχῆς.

30. Ἀγῆς δὲ ὁ Ἀρχὸς καὶ Σουκράτης ὁ Ἀγῆος καὶ
τούτου ἀπεθάνειν. Τούτων δὲ οὐδ' ἓς ἐν πολέμῳ κα-

men vel metum militibus suis incutere non poterat, sed
magis etiam milites reverebarat, quam illum ipso imperio
subjecti; magisque cum mettere perspicuum erat, ne mili-
tibus esset odio, quam milites, ne parum ei dicto audientes
essent. Porro existimabat ab hoc, ut nimirum ad imperan-
dum idoneus ei esset et videretur, sufficere, si honeste se
gerentem laudaret, iustum quom laudaret. Quapropter boni
quoque et egregii fuerunt ex iis, qui una cum ipso erant,
benevolae erant erga ipsum animo; iniusti, tanquam ei qui
circumveniri facile posset, insidiabantur. Cum autem mor-
tem obiret, sonos fere triginta habuit.

Memon Thessalus divitiarum palam erat cupidissimus,
cupidus imperii, ut plura consequeretur, cupidus honoris, ut
plus facri faceret: amicus etiam esse potentissimis quibusque
volebat, ut si quis fecerit injuriam, penas non daret. Vixit
maxime compendiarium esse arbitrabatur ad efficiendum ea
quae concupisceret, si preceperat, et mentiretur, et falleret:
simpliciter autem atque veritas idem putabat quod stultitia.
Neminem ab eo diligi manifestum erat, ac cuiusque amicum
se profiteretur, huic palam insidiabatur. Hostem nullum
irridebat, verum tanquam eos omnes, quibuscom commer-
cium habebat, deridens saepe sermonebatur. Itidem
facilitas hostium non insidiabatur; quippe difficile puta-
bat esse facultates eorum, qui sibi caverent, consequi: sed
amicorum res, utpote incustodias, facillimum esse capere,
solus sibi ipse videbatur intelligere. Et quoscunque perjurus
ac injustos esse animadverteret, quasi bene munus formi-
dabat; et religiosis veritatibusque studiosis, tanquam parum
virilibus, uti conabatur. Et quemadmodum alius quispiam
se pietate erga deum, et veritate et iustitiam oblectat, sic Me-
mon itre exultabat, quod decipere posset alios, quod men-
dacia fingere, quod amicos irridere: saepe qui non esset, cum
eodem esse existimabat. Ac apud quos quidem principum
in amicis locum obtinere volebat, hos sibi conciliandos
putabat illorum criminatione, qui primi apud eos essent.
Milites sibi obsequentes, injuriam cum ipsa societate
inita, reddere studebat. Affici se honore atque coli propter
ea volebat, quod demonstraret posse se et velle plurimum
injuria inferre. Cum quis ab se defecisset, beneficii loco
censebat, quod cum ejus uteretur opera, cum non perdidis-
set. Atque obscura quidem de eo fingere liceat; quae vero
norant omnes, haec sunt. Apud Aristippon, cum jam flo-
rente esset aetate, ut militibus externis precesset, impetra-
vit: Aristo etiam barbare, quod formosis delectabatur ado-
lescentibus, in aetate itidem flore fuit maxime familiaris:
ipso Thyrrapam in deliciis habebat, imberbis barbarum.
Cum autem duces Graeci interirent, propterea quod adversus
regem cum Cyro expeditionem susceperant, quanquam
ejusdem ille incepti participis fuisset, non tamen illico
interfectus: sed necatis jam duclibus ceteris, supplicio adfec-
tus ab rege perit: non ille quidem ut Clearchus veteribus
duces, quibus abscissa sunt capita (quae mors esse videbatur
terribilissima), sed ut aculeus, anno toto excruciatum vivum,
tantum vitae finem facisse dicitur.

Ceterum Agas ille Aras, et Socrates Achaicus etiam in-
terfecti sunt: quos nemo vel ut ignavos in bello irridit, vel

οὐκ οὐδεὶς κατεγέλασθε ἐς φῶλαν αὐτοῦς ἐμμέμετο.
Ἦσαν δὲ ἄμφοι ἀπὸ τῶν πεντε καὶ τριάκοντα ἐτη ἀπὸ
γενέας.

BIBAION Γ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὅσα μὲν δὲ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου οἱ Ἕλληες ἐπραξαν μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπὶ Κύρῳ ἐτελεύτησεν ἐγένεον ἀπὸ τῶν τῶν Ἑλλήνων σὺν Τισσαφέρνη ἐν ταῖς ἐποποιαῖς, ἐν τῇ πρόσθεν λόγῳ διέδωκεται. (α) Ἐπὶ δὲ οἱ τε στρατιῶται συνελθόντες ἦσαν καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ συνεισπόμενοι ἀπολύεσθαι, ἐν πολλῇ δὲ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἕλληες, ἐννοοῦμενοι μὲν εἶπε ταῖς βασιλείας θύραις ἦσαν, κύαλοι δὲ αὐτοῖς πάντῃ πολλὰ καὶ ἐθνη καὶ πόλεις πολέμειαι ἦσαν, ἀγῶν δὲ οὐδεὶς ἐπὶ παρεῖναι ἐμελλεν, ἀπείχον δὲ τῆς Ἑλλάδος οὐ μείον ἢ μύρια στάδια, ἡγεμῶν δ' οὐδεὶς τῆς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ διαίρων ἀδιάβατοι ἐν μέρει τῆς οὐκαὶς ὁδοῦ, προειδόμενοι δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάσαντες βάρβαροι, μόνον δὲ καταλειμμένοι ἦσαν οὐδὲ ἱππεῖα οὐδένα συμμάχον ἔχοντες, ὅτε εὐδελον ἦν ἐπὶ νικῶντες μὲν οὐδένα ἂν κατακτείνουσιν, ἡττηθέντων δὲ αὐτῶν οὐδεὶς ἂν λειψθεῖν. (β) Ταῦτα ἐννοοῦμενοι καὶ ἀβήματα ἔχοντες, ὁλοῖσι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἐσπέραν σίτου ἐγύσαντο, ὁλοῖσι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ πλεονακτοὶ οὐκ ἔλθον ταύτην τὴν νύκτα, ἀνεπαύσαντο δὲ ὅπου ἐτύγχανεν ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθυθεῖν ἐπὶ λύπῃ καὶ πόθῳ πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παιδῶν, οὐς οὕτως ἐνόμουν ἐπὶ δεῖσθαι. Οὕτω μὲν δὲ διακειμένοι πάντες ἀνεπαύοντο.

4. Ἦν δὲ τὸ ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὐτε στρατηγὸς οὐτε λοχαγὸς οὐτε στρατιώτης ὢν συγκαλοῦσθαι, ἀλλὰ Πρόξενος αὐτὸν μεταπέμψατο οἰκοθεν ἕνεος ὢν ἀρχαῖος ὑπισχνεῖτο δὲ αὐτῷ, εἰ ἔλθοι, φίλον αὐτὸν Κύρῳ ποιῆσαι, ὃν αὐτὸς ἐξη κρατεῖται αὐτῷ νομίζειν τῆς πατρίδος. (α) Ὁ μὲντοι Ξενοφῶν ἀναγνούς τὴν ἐπιστολὴν ἀνακινεῖται Ξακράτει τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς πορείας. Καὶ ὁ Ξακράτης ὑποπέσους μὴ τι πρὸς τῆς πόλεως ἐπαίτιον εἶναι Κύρῳ φίλον γενέσθαι, ἐπὶ δόκει δὲ Κύρος προθύμως τοῖς Ἀσπασιασμοῖς ἐπὶ τῇ Ἀθήνας συμπολεμῆσαι, συμβουλεύει τῷ Ξενοφῶντι ἐλθόντα εἰς Δελφοὺς ἀνακινεῖσθαι τῇ θεῷ περὶ τῆς πορείας. (β) Ἐλθὼν δ' ὁ Ξενοφῶν ἐπὶ τὸν τὸν Ἀπολλῶνα τὴν ἐν θεῶν θύαν καὶ εὐχόμενος καλλίστη καὶ ἁριστῇ ἔλθοι τὴν ὁδὸν ἣν ἐπινοῖ καὶ καλῶς πράξας συνθεῖν. (γ) Καὶ ἀμείων αὐτῷ ὁ Ἀπολλῶν θεοῖς οἷς εἶδε θέειν. Ἐπὶ δὲ πάλιν ἔλθε, λέγει τὴν μαντείαν τῷ Ξακράτει. Ὁ δ' ἀκούσας ἡγήσατο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ τοῦ πρώτον

XENOPHON.

in amicitia colenda reprehendit. Utorque sanos fere triginta quinque viderat.

LIBER III.

CAPUT I.

Quam Graeci itinere cum Cyro in Asiam superiorem facta ad pugnam usque gesserint, quaeque, posteaquam Cyrus interisset, acciderint, Graecia cum Tissapherne per inducias discedentibus, superius libro expositum est. Posteaquam vero duces comprehensi erant, et qui eos sequuti fuerant cohortium praefecti atque milites perierant, in magna erant anxietate Graeci, cum se prope a porta regis abesse cogitarent, ac multas undique tum nationes tum civitates ipsis infestas esse; annonam neminem jam amplius suppeditaturum, se a Graecia stadiorum plus decem milia abesse, ducenti itineris esse nullum, fluvios, traasiri qui non possent, in medio domum itinere se hinc inde, quo minus procederent, latibere; barbaros etiam, qui cum Cyro in Asiam adscenderant, ipsos prodississe; solos jam relictos esse, nec ullum habere equitatum auxiliarem: adeo ut perspicuum esset, neque si vincerent, vel unum fugientem interfectorum, et si vincerentur, ne unam quidem vivum relictum iri. Haec dum secum cogitarent, animoque essent anxio, ex his pauci sub vesperam cibum capere, pauci accenderunt ignes, ad aristas quoque ordines ea nocte multi non accessere: at illo se quisque loco quieti dedit, in quem forte fortuna incidisset, cum per animi agitudine, ac desiderio suae quisque patriae, parentum, uxorum, liberum, quos unquam se deinceps videros arbitrabatur, somnum capere non possent. His illi animis omnes noctem transigebant.

Erat autem in exercitu Xenophon quidam Atheniensis, qui, cum neque dux, neque cohortis alicujus praefectus, utque miles esset, illos comitatus erat: sed et domo Proxenus ipsum evocarat, quippe qui antiquus ejus erat hospes: hic autem illi, si ad se veniret, ut Cyro amicus adscriberetur, effecturum se pollicebatur; quem ipse sibi utiliorem patriae videri dicebat. Hujus epistolam cum legisset Xenophon, isto de itinere Socratem Atheniensem consulit. Et Socrates veritas ei ne criminisum eam apud civitatem foret, cum Cyro si amicitiam iniret (quia Cyrus alacriter Lacedaemonios in eo javiae bello videretur, quod adversus Athenienses gesserant), hoc Xenophonti dat consilii, ut Delphos profectus deum illum de itinere consulere. Eo profectus Xenophon Apollinem interrogat, cui deum rem sacram faceret precorae foret, ut iter, quod apud animum instituerat, pulcherrime ac optime perficeret, neque praecario gesta solvas rediret. Et ei per oraculum deos significavit Apollo, quibus rem sacram facere oporteret. Cum vero Athenas reversus esset, Socrati oraculum narrat. Quod cum audisset

ἀρώτα πότερον λόγον εἶναι αὐτῷ πορεύεσθαι ἢ μένειν, ἀλλ' αὐτὸς κρῖνας τίον εἶναι τοῦτ' ἐπυνόησεν ὅπως ἂν καλλίστα πορεύεσθαι. Ἐπεὶ μέντοι οὕτως ἔρου, ταῦτ', ἔφη, γὰρ ποῖνι ὅσα δ' ὁ θεὸς ἐκέλευσεν. (α) Ὁ μὲν δὲ Ξενοφὼν οὕτω θυσιάζοντας εἰς ἀνέλεον δ' ὁ θεὸς ἐξέλετο, καὶ καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Προξένου καὶ Κύρου μέλλοντας εἶναι ἄρχαν τὴν ἐκείνῳ, καὶ συνειστάθῃ Κύρῳ. (β) Προθυμομένῳ δὲ τοῦ Προξένου καὶ δ' Κύρου συμπαροῦσμά τοι μέναι αὐτόν· ἐπεὶ δὲ οἱ περὶ τὰς τάξεις αἱ στρατεῖαι λυγρῇ, αὐτὸς ἀποπέμψεν αὐτόν. Ἐλέγητο δὲ δ' στόλος εἶναι εἰς Πισιδίαν. (γ) Ἐστρατεύετο μὲν δὲ ὁ θεὸς ἐξαποτρεῖας οὐκ ὑπὸ Προξένου οὐ γὰρ ἦσαν τὴν ἐπὶ βασιλείᾳ ἄρχαν οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων πλὴν ἡλιεργῶν ἐπεὶ μέντοι εἰς Κιλικίαν ἔλθον, σφίς πῶςιν εἶναι εἰδέναι εἶναι δὲ δ' στόλος εἶναι ἐπὶ βασιλείᾳ. Φθορούμενοι δὲ τὴν ἐξόν καὶ ἀκοντες ὅμως οἱ πολλοὶ δὲ ἀσφύρην καὶ ἀλλήλων καὶ Κύρου συνηκολούθησαν ὅν εἰς καὶ Ξενοφῶν ἦν. (δ) Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἦν, ὁμοῖον μὲν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ οὐκ ἐβόωντο καθεύδον· μικρὸν δ' ὅπου λαγὺν εἶδον ὄντα. Ἐδοξεν αὐτῷ βροντῆς γενομένης σκεπτός περὶν εἰς τὴν πατρίαν οἰκίαν, καὶ ἐκ τούτου λυμπεύσθαι πᾶσαν. (ε) Ἡλιεργὸς δ' οὗτος ἀνηγέρθη, καὶ τὸ ὄντα πᾶν ἐκρινεν ἀγαθόν, οἱ ἐν πόσει οὐ καὶ κινδύνους τοῖς μέγα ἐκ Διὸς εἶδον ἐβόαν· πᾶν δὲ καὶ ἐροῖτο, οἱ ἀπὸ Διὸς μὲν βασιλείᾳ τὸ ὄντα εἶδον αὐτῷ εἶναι, κίχλας δὲ εἶδον λαμπροῦς τὸ πῦρ, μὴ οὐ δύνατο ἐκ τῆς χώρας ἐξέλθον τῆς βασιλείας, ἀλλ' ἐργατοὶ πάντων ὑπὸ τῶν ἀπορῶν. (στ) Ὅμοιον τὸ μέντοι ἐστὶ τὸ τοιοῦτον ὄντα εἶναι ἔστι σκοπεῖν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὸ ὄντα. Γίνεται γὰρ τὰς. Εἰδὼς ἐπειδὴ ἀνηγέρθη, πρῶτον μὲν ἐνοῖα αὐτῷ ἐμπίπτει, τί κατόκειται; ἢ δὲ οὐκ προβαίνει· σμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ εἰδὼς τοὺς πολέμους ἔστιν. Εἰ δὲ γενεσόμεθα ἐπὶ βασιλείᾳ, τί ἐμποδὼν μὴ οὐκ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότερα πεθόντας ἐβριζόμενους ἀποθανεῖν; (ζ) Ὅμοιος δ' ἀμυνόμεθα οὐδὲς παρασκευάζεται οὐδὲ ἐπιμελείται, ἀλλὰ κατακείμεθα ὡς περὶ ἐξὸν ἡμεῖς ἄντες. Ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ πόλεως πόλεως στρατηγὸν προδοκῶ ταῦτα πράξιν; ποῖαν δ' ἡλικίαν ἐμπαύρῃ εἶναι ἀναμένει; οὐ γὰρ ἔγωγ' εἰ προσβύτερος ἵσταιμι, ἐν τῇμαρον προδὸς ἐμαυτὸν τοὺς πολέμους. (η) Ἐκ τούτου ἀνίσταται καὶ συγκαλεῖ τοὺς Προξένου πρῶτον λαγυοῖς. Ἐπεὶ δὲ συνεβλόν, ἔλεον, ἔγωγ, ὡς ἀνδρὲς λοχαγοί, οὕτε καθεύδον δύναιται, ὡς περὶ οἱμαὶ οὐδ' ὁμοῖς, οὕτε κατακείμεθα εἰ, ὅπως ἐν οἷος ἐσμέν. (θ) Οἱ μὲν γὰρ πολέμους εἶδον οἱ οὐ πρότερον πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἐξέφηναν πρὶν ἐνόμωσαν καλῶς τὰ ἐπὶ τὸν παρεσκευασθαι, ἡμᾶς δ' οὐδὲ οὐδὲν ἀνταπεμπεύεται ὅπως ὡς καλλίστα ἀγνοούμεθα. (ι) Καὶ μὲν ἂν ἐρησόμεθα καὶ ἐπὶ βασιλείᾳ γενεσόμεθα, τί ὁλομῆτα ποιεῖσθαι; ὅς καὶ τοῦ ὁμοεργίου καὶ ὁμοπατρὸς ἀδελφοῦ καὶ τιθνηκότος εἶναι ἀποκτείνον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα ἀναστύρωσεν ἡμᾶς δὲ, ὅς κηδεμών μὲν οὐδὲς παρσύν,

ille, reprehendit eam, quod non prius quaesivisset, utrum ipsi satius esset proficisci, quam domi manere; sed ipse cum iam proficisci decrevisset, quo pacto proficisci commodissime posset, id unum interrogasset. Verum quando ita quaesivisset, ea, inquit, facienda sunt, quae deus imperavit. Itaque Xenophon cum his sacrificasset omnibus, quae per osculum significabant, solvit, ac Sardibus Proxenum et Cyrum adsequitur, qui janjem in Asiam erant adversaturi; etiamque Cyro commendatus est. Proximo autem ab eo contendente, ut secum maneret, una quoque Cyrus id contendeat; nebatque se cum, ubi primum expeditione finis imponeretur, statim dimissurum. Expeditionem autem ferebatur adversus Pisidas esse suscepta. Et Xenophon quidem in militiam profectus est, hoc tamen deceptus, ac non a Proximo: cum neque in adversum regem moveri bellum, neque alius quicquam Graecorum, praeter Clearchum, norat: verum ubi in Ciliciam venisset, periculum omnibus esse videbatur, adversus regem expeditionem suscipi. Ac tam sane perique, iametsi hoc formidarent iter, etiam inviti, tum praemutua tum pro Cyri reverentia, una sequebantur: quorum unus erat Xenophon. Cum autem haec rerum esset difficultas, agebatur quidem ille cum ceteris, nec dormire poterat: altamen paulum somno sopitus, somnium vidit. Videbatur ei, temet ipso, fulmen domum in patenam cadere, ac universam inde coruscare. Metu vehementi perculsus et somno confestim excitatus est, atque somnium illud parum fustum iudicabat, quod cum in laboribus et periculis versaretur, lucem magnam a Jove ortam videre visum esset; partim, quod somnium hoc a Jove rege profectum ipse videretur, et quid visus esset ignis undique lucere, metuabat, ne ex regione regis evasere non posset, sed undique difficultatibus quibusdam inhiheretur. Ceterum quoniam fuerit huiusmodi somnium vidisse, animadvertere licet, ex his, quae post somnium evenerunt. Nam statim haec acciderunt: posteaquam e somno excitatus esset, primum haec ipsi in mentem incidit cogitatio, Quid jaceo? nos progreditur; et haec prima hostes adventuros verisimile est. Quod si regis in potestatem devenimus, quid prohibet quo minus, molestissima quoque cum adspexerimus, et gravissima quoque furimus passi, contumeliis affecti necemus? Quo pacto nosmetmeturamur, ad id se nemo parat neque ulli curae est, sed ita jaceamus, quasi nobis otium agere liceat. Ac ego quidem quoniam ex urbe duceam haec factorum expecto? quam aetatem mihi ipsi adfuturam opperire? nec enim maturiorem ad aetatem perveniam, hostibus si me hoste dedidero. Surgit deinde, et Proxeni primum cohortium praefectum convocat. Cum autem convenissent, «Ego, praefecti cohortium, inquit, neque dormire possum, quemadmodum nec vos opinor, potestis; neque jacere amplius, dum quibus in rebus versamur, video. Hostes certe quidem nulli constat, non prius bellum nobis polum denuntiavimus, quam res suas bene comparatas esse putarent: ac nostrum nemo curam vicissim adhibet, ut quam praecelsissime certamen ineamus. Atqui animos si submittimus, et in regis potestatem veniemus, quid nos passuros existimamus? quippe ille frater eadem matre nati, patre genti eodem, ejusque jam mortui, et caput abscisum et memum pauli sufficit: non vero, quibus adest nemo, curam qui nos tuendi gerat, qui adversus ipsum ar-

ἐστρατεύσαμεν δὲ ἐπ' αὐτὸν ὡς δοῦλον ἀντὶ βασιλείας ποιεύσας καὶ ἀποκατενοῦντας, αἱ δυναμέαθ, τί ἐν οἰομέαθ παθεῖν; (10) Ἦρ' οὐκ ἂν ἐπὶ πῶν ὁλοὺς ὡς ἡμέτερά ἐστι καὶ αἰσχυμένους πᾶσι ἀνθρώποις φόβον παρέσχοι τοῦ στρατεύεσθαι ποταῖ ἐπ' αὐτόν; ἀλλ' ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνῳ γενόμενα πάντα ποιήσῃς. (11) Ἐγὼ μὲν οὖν ἔστε μὲν αἱ σπονδαὶ ἦσαν οὐποτα ἐπαυρήσῃ ἡμέτεροι οὐκ αἰσχυμένοι, βασιλεῖα δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μακαρέσῃ, διαβηόμενος αὐτὸν ὅσῃ μὲν γύρων καὶ ὅσῃ ἔχουσιν, ὡς δὲ ἀφθονὰ τὰ ἐπιτήδεια, θοοὺς δὲ θεράποντας, ὅσα δὲ κτήνη, χρυσὸν δὲ, ἐσθλὰ δὲ (12) τὰ δ' αὖ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοῖς ἐνδομοίῳ, ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων οὐδένος ἔχουσιν μεταίρι, αἱ μὴ πριαμέαθ, ὅτου δ' ἀνθρώποις ἔστιν ἐπὶ ὀλίγους ἔχοντες, ὁλοὺς δὲ πως πορίεσθαι τὰ ἐπιτήδεια ἡ ἀνομιμένους ὁλοὺς ἔχει κατέχοντες ἡμέτεροι ταῦτ' οὖν λογιζόμενος ἐνόησα τὰς σπονδὰς μᾶλλον ἐφοδοῦναι ἢ νῦν τὴν πόλιν. (13) Ἐπεὶ μέντοι ἐκείνῳ εἰσὺν τὰς σπονδὰς, λελοσθῇ μοι δοκεῖ καὶ ἡ ἐκείνου ὕβρις καὶ ἡ ἡμετέρα ὑπόβρις. Ἐν μέσῳ γὰρ ἔχει καί τε ταῦτα καὶ τὰ ἀγαθὰ ὅλα ὁπότ' ἂν ἡμῶν ἀνδρες ἀμεινονες ὦσιν, ἀγνοοῦνται δ' οἱ θεοὶ εἶναι, οἱ σὺν ἔχουσιν, ὡς τὸ εἶδος, ἴσονται. (14) Οὐτοὶ μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπισμαρτὰς καὶ ἡμεῖς δὲ πολλὰ ἔχοντες ἀγαθὰ στερῆσθαι αὐτῶν ἀπειρομέαθ διὰ τοὺς τῶν θεῶν ὁλοὺς ὥστε ἔλκεσθαι μοι δοκεῖ ἵνα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα πολλὸν σὺν φρονήσει μαίεσθαι ἢ τούτοις. (15) Ἐπεὶ δ' ἔχομεν σώματα ἱκανότερα τούτων καὶ φύξῃ καὶ θαλάτῃ καὶ πόνοισι φέρειν ἔχομεν δὲ καὶ φύξῃ σὺν τοῖς θεοῖς ἀμεινονας· οἱ δὲ ἀνδρες καὶ τρωτοὶ καὶ θεητοὶ μᾶλλον ἡμῶν, ἢ οἱ θεοὶ ὥσπερ τὸ πρόσθεν νίκην ἡμῶν ἐδούκιν. (16) Ἄλλ' ἴσως γὰρ καὶ ὁλοὺς ταῦτ' ἐνδομοῦνται, πρὸς τῶν θεῶν μὴ ἀνομιμένους ἁλλοὺς ἐρ' ἡμέτεροι εἶναι παρακαλοῦντες ἐπὶ τὰ καλλίστα ἔργα, ἀλλ' ἡμεῖς ἀφροῦμεν τοῦ ἔξορμησθαι καὶ τοὺς ἁλλοὺς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν. Φάσιν τε τῶν λοχαγῶν ἀρεστοὶ καὶ τῶν στρατηγῶν ἀξιοστρατηγότεροι. (17) Κάθ' ὃ δὲ, αἱ μὲν ἡμεῖς ἐθελῶτε ἔξορμῃ ἐπὶ ταῦτα, ἐπισθῇ ἡμῖν βούλομαι, αἱ δ' ἡμεῖς τάττεται με ἡγεῖσθαι, οὐδὲν προρροῖσθαι τὴν ἡμίανον, ἀλλὰ καὶ ἀμεινοῖν ἡγεῖσθαι ἐρύκειν ἀπ' ἐλαιοῦ τοῦ κακῶς.

28. Ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεξεν, οἱ δὲ λοχαγοὶ ἀκούσαντες ταῦτα ἡγεῖσθαι ἐκέλευον πάντας, πλὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν βουωτιάζων τῇ φωνῇ· οὗτος δ' αἶπεν ὅτι εὐαροῦν ὅστις λέγει ὁλοὺς πως σπονδίας ἀν' τυχὴν ἢ βασιλεῖα πέισας, αἱ δὲναιτο, καὶ ὅσα ἔργατο λέγειν τὰς ἀπορίας. (29) Ὁ μὲντοι Σπορῶν μεταξὺ ὑπολαβὼν ἔλεξεν ὅσα. Ἦ δὲ θαυμασιώτατα ἀνθρώποις, σὺ γε οὐδὲν ὄρῳ γινώσκεις οὐδὲ ἀπορία μὲν ἔχει. Ἐν ταῦτ' γε μέντοι ἥσθη τούτοις ὅτι βασιλεὺς, ἐπεὶ Κύρος ἀπέθνηκε, μέγα φρονήσας ἐπὶ τούτῳ πέμψαν ἐκέλευε παραδιδόναι τὰ ὅπλα. (30) Ἐπεὶ δὲ ἡμεῖς οὐ παραδόντες, ἀλλ' ἐξωποιοῦμεν ἐλθόντες παρασηκώσαμεν αὐτῷ, τί οὐκ ἐποίησε πρόσθε πέμψαν καὶ σπονδὰς αἰτεῖν καὶ παρέχον τὰ ἐπιτήδεια, ἔτε σπονδῶν ἐνυγειν; (31) ἐπεὶ δ' αὖ οἱ στρατηγὸν καὶ λοχαγόν, ὥσπερ δὲ σὺ καλέεις, εἰς λόγους

μα κομίσας ἐοῦσιν, ὅτι προῖον ἐργῶν ἡμεῖς αἰσχυόμεθα, αἱ πενὲς ἂν πενὲς, quid passuros existimamus? annon omni adgredietur via, ut posteaquam nos indignissimis tractaverit modis, hominibus terrorem omnibus incutiat, ac adversus ipsum unquam arma capiant? At vero illius ne in potestatem veniamus, quidvis faciedum. Ego quidem certe, quamdiu manebant fœdera, nos miserari nunquam cessavi, regem vero eosque, qui cum ipso erant, felices prœdicare, eum considerarem quantum et qualem ipsi regionem haberent, quam abundantes commenter, quos funebros, quod jumenta, quantum auri, quantum vestium: at contra cum militum nostrorum conditionem animo agitarer, nullius videlicet boni copiam nobis esse, nisi emeremus, quo autem mercemur aliquid, paucos jam amplius habere scirem; alia vero ratione quam merrando commensum ne pararem, fœdera jam tum nos impedire: hæc igitur nonnullam mecum ipse reputans magis tunc fœdera, quam modo bellum, metuebam. Verum posteaquam illi fœdera violarunt, et illorum inscientia et suspicio nostra multi fierem habere videtur. Nam eo jam bona, tanquam premiis isti cessura parti, utraque tandem nostrum virtute penestiterit, in medio posita sunt: ipsi dī certaminis sunt presides, qui cum nobis, ut par est, stabent. Nam isti pejerant; nos, cum multa bona videremus, constanter ab eis abstinentius, propterea quod per deos iurassimus: adeo ut nobis, mihi quidem ali videtur, multo majori cum spiritu, quam istis, in certamen liceat descendere. Præterea nobis sunt corpora, quæ magis, quam illorum corpora, ad frigora, calores, labores perferendos sunt idonea: nobis idem sunt animi deorum beneficio præstantiores: viri ipsi magis quam vos vulneribus sunt et cædi obnoxii, si quidem dī victoriam nobis, ut antehæc, dederint. Verum hæc fortassis etiam alii secum in animis versant. Per deos, nos expectemus, donec ad nos alii veniant, qui nos ad facinora præclarissima cohortentur; sed ipsi prius etiam alios ad virtutem excitemus. Exhibete vos cohortum præfectorum fortissimos, et imperatorum officio ipsis imperatoribus digniores. Atque ego certe, si vos ad hæc erumpere velitis, libens vos sequar: ac si me ducis in munere constitutis, ætatis excursionem nequaquam otar, quin me vigere puto ad accenda a me mala.

Hæc illo verba fecit: quæ cum præfecti cohortum audissent, ducis illum monere fugi jusserunt universi. Verum Apollonides quidam erat, qui Bœotius loquendo imitabatur: aiebat hic iugari eum, qui alia quædam, quam regem sibi conciliando, id si fieri posset, ratione, diceret ipsos salutem consequi posse; etiam difficultates exposcere incipiebat. At vero Xenophon, ejus sermone interrupto, hunc in modum loquutus est: « Vir admiratione dignissime, tu certe neque quod vides intelligis, neque quod nullis memoria tenes. In eodem sane, quo hī, loco eras, cum rex, posteaquam Cyrus mortuus esset, hæc ob causam elatus, ad nos mitteret atque arma tradere jubere: verum cum nos non modo non traderemus, sed etiam armati proficisceremur ac juxta ipsum tabernacula collocarem, quid non pro legatos ad nos misissos fecit, cum et fœdos peteret, et suppeditaret commensum, donec tandem fœdos a nobis impetraret? Posteaquam vero ducis ac præfecti cohortum, quemadmodum tu quoque

αὐτοὺς ἄνευ ὁπλῶν ἦλθον πιστεύσαντες ταῖς σπονδαῖς, οὐδ' ἔπειτα παύμενοι, κεντούμενοι, ὀδριζόμενοι, οὐδὲ ἀποθανεῖν οἱ ἐληγμένοι θύονται, καὶ μάλ' οἱ αἰμαίνοντες τούτου; ἂν οὐ πάντα εἰδὼς τοὺς μὲν ἀμύνεσθαι καλεώμενος φλοαρίν φῆς, πείθειν δὲ πάλιν καλεῖται ἰόντας. (30) Ἐμοὶ δὲ, ὡς ἀνδρᾶς, δοκεῖ τὸν ἀνθρώπον τοῦτον μῆτε προσέσθαι εἰς ταῦτόν ἡμῖν αὐτοῖς ἀρελομένους τε τὴν λοχαγίαν σκεῖν ἀναθέντας ὡς τοιοῦτον χρῆσθαι. Οὗτος γὰρ καὶ τὴν πατρίδα καταστρέφει καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἕλληνας τὸν τοιοῦτός ἐστιν. (31) Ἐνταῦθεν ὑπολαβὼν Ἀγασίας Στυμφαλίος εἶπεν, Ἀλλὰ τοῦτο γε οὐτα τῆς Βιωτίας προσέχει οὐδὲν οὐτα τῆς Ἑλλάδος παντάπασιν, ἐπεὶ ἐγὼ αὐτὸν εἶδον εἰς τὴν Αὐδὴν ἀμείβεσθαι καὶ ὡς ταῦτα τετυχημένον. (32) Καὶ εἶχεν οὕτως. Τοῦτον μὲν οὖν ἀπέλασαν· οἱ δὲ ἄλλοι παρὰ τῆς τάξεως ἰόντας, ὅπου μὲν στρατηγὸς οὖος εἶναι, τὸν στρατηγὸν παρεκάλουν, ἐπύθην δὲ οἴχατο, τὸν ὑποστρατηγὸν, ὅπου δ' αὖ λοχαγὸς οὖος εἶναι, τὸν λοχαγόν. (33) Ἐπεὶ δὲ πάντας συνῆλθον, εἰς τὸ πρόσθεν τῶν ὁπλῶν ἐκαθίσκοντο· καὶ ἐγένοντο οἱ συνελθόντες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀμφὶ τοὺς ἑκατόν. (34) Ὅτι δὲ ταῦτα ἦν, σχεδὸν μέσαι ἦσαν νύκτες. (35) Ἐνταῦθα Ἱερώνυμος Ἡλείος πρὸςδύτατος ὢν τῶν Προξένου λοχαγῶν ἔρχετο λέγειν οὕτως. Ἥμῖν, ὡς ἀνδρᾶς στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ, ὁρῶσι τὰ παρόντα εἶσοτε καὶ αὐτοὺς συναλθεῖν καὶ ἡμεῖς παρακαλεῖσθαι, ὅπως βουλευσάμεθα εἰ τι δυναμέα ἀγαθόν. Αἰξὼν δ', ἔρη, καὶ σὺ, ὡς Ξενοφῶν, ἄτερ καὶ πρὸς ἡμεῖς. (36) Ἐκ τούτου λέγει ταῦτα Ξενοφῶν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ πάντες ἐπιστάμεθα ὅτι βασιλεὺς καὶ Τισσαφέρνης ὅς μιν ἐδυνάθησαν συναλθεῖν ἡμῶν, τοὺς δ' ἄλλους ἤλθον ἐπὶ ἐπιβουλεύουσιν, ὡς, ἢν δύνανται, ἀπολέουσιν. Ἥμῖν δὲ γε ὁμαί πάντα ποιητέα ὡς μήποτε' ἐπὶ τοῖς βαρβάρους γενόμεθα, ἀλλὰ μέλλον ἢν δυναμέα ἐκείνη ἐξ' ἡμῖν. (37) Εὐ τοίνυν ἐπίστασθε ὅτι ἡμεῖς τοσοῦτοι ὄντες ὅσοι νῦν συναληθύνετε μάλιστα ἔχετε καιρὸν. Οἱ γὰρ στρατιώται οὗτοι πάντες πρὸς ἡμεῖς βλεψούσι, κἂν μὲν ἡμεῖς ὁρῶσιν ἀθύμους, πάντες ακοοὶ εἰσονται, ἢν δὲ ἡμεῖς αὐτοὶ τε παρασκευαζόμενοι φανεροὶ ᾗτε ἐπὶ τοὺς πολέμους καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖται, εὐ ἵστα ὅτι ἐβροντα ὑμῖν καὶ πειρῶσονται μιμνῆσθαι. (38) Ἰσως δὲ τοι καὶ δίκαιον ἔστιν ἡμεῖς διαφέρειν τι τούτων. Ὑμεῖς γάρ ἐστε στρατηγοὶ, ἡμεῖς ταξίρχοι καὶ λοχαγοὶ, καὶ ὅτε εἰρήνη ᾗν ἡμεῖς καὶ χρῆμασι καὶ τιμαῖς τούτων ἐπιλοικισαίτε· καὶ νῦν τοίνυν, ἐπεὶ πολέμιός ἐστιν, εἰσοῦν δεῖ ἡμεῖς αὐτοὺς ἀμείνουσιν τε τοῦ πλήθους εἶναι καὶ προβουλεύειν τούτων καὶ προκοπεῖν, ἢν που δεῖ. (39) Καὶ νῦν πρῶτον μὲν ὁρῶμι ἂν ἡμεῖς μέγα δύνηται τὸ στρατεύμα, εἰ ἐπιμεληθείητε ὅπως ἀντὶ τῶν ἀπολλομένων ὡς τάχιστα στρατηγὸν καὶ λοχαγὸν ἀντικαταστήσωσιν. Ἄνευ γὰρ ἀργυρίου οὐδὲν ἂν οὐτε καλὸν οὐτε ἀγαθὸν γένοιτο ὡς μὲν συμβόλιον εἰλεῖν οὐδαμῶς, ἐν δὲ δὴ τοὺς πολέμικοις παντάπασιν. Ἥ μιν γὰρ εὐταῖα τοῦτον δοκεῖ, ἢ δὲ ἀταξία πολλὴν εἶναι ἀπολλόμεν. (40) Ἐπαίδαν δὲ καταστήσας τοὺς ἀργυρίους οὖος δεῖ, ἢν καὶ τοὺς ἄλλους στρα-

jam fieri jubes, fuderibus freti in colloquium eorum sine armis venerunt, sanos illi plagas, vulnera, injurias contumeliose factis modo passi, ne mortem quidem oppellere miseri possent? id licet etiam, opinor, admodum appetunt. Quae cum omnia tu noris, illos tamen, qui ad defensionem militibus hortantur, nugari dieis, ac rursum nos ad hostes eo consilio proficisci jubes, ut regem nobis conciliemus? Ego vero, milites, existimo nos hunc hominem neque in eundem atque nosmet locum admittere debere, et adempta cohortis praefectura, vasa tibi ei imposuerimus, ut talem cum tractare. Nam et patriam dedecorat is, et universam Graciam, cum natione Graecae, ita se gerat. » Agnois deinde Stymphalium, sermone suscepto, At huius sane, inquit, nihil omnino neque cum Beroia neque cum Graecia commune est : nam ejus ego, tanquam Lydi, utramque aurem perforatam vidi. Et sic quidem se res habebat. Hunc igitur abegerunt : ceteri per ordines incidentes, ubicumque dux salvus esset, duces evocabant; ubi perioset, prius ordinis duces : ubi praefectus cohortis salvus esset, cohortis praefectum. Cumque omnes convenissent, ante ordines armatos concesserunt : et erant duces ac praefecti cohortium, qui conveniant, circiter centum. Cum haec agerentur, media fere nox erat. Ibi tam Hieronymus Eleus, inter Proxenii cohortium praefectos natu maximus, in hunc modum dicere coepit : Visum est nobis, duces ac praefecti cohortium, praesentem rerum nostrarum statum iuventibus, ut et ipsi conveniremus, et vos advocaremus, quo consilium, si quid possimus, bonum ineamus. Tu vero etiam, Xenophon, ait, ea dicito, quae et nobis dixisti. Tuam Xenophon haec verba fecit : « Haec certe quidem universi novimus, regem scilicet et Tissaphernem ex nobis eos, quos potuerunt, comprehendisse; ceterisque adeo haud dubie insidentur, ut, si quidem possint, eos interiment. Nobis vero omnia facienda puto, ut nunquam barbarorum in potestatem veniamus, sed illi potius, id si efficere possimus, nostra sint in potestate. Quamobrem certo sciatum velim, vos quotquot estis, qui jam convenistis, maximum habere momentum. Nam milites isti omnes vos respiciunt : et si vos demissis animis esse viderint, omnes erunt ignavi; sin et vos ipsi palmam in hostes accingamini, et ceteros hostemini, acilote vos sequuturos, et daturus operam ut vos intulerint. Fortasse vero et aequum est hisce vos nonnihil prestare. Vos enim duces estis, vos ordinum ac cohortium praefecti : atque vos, cum pax erit, et fortunis et bonisvis potius his suis : Haec nunc, bellum ubi exortum est, vos ipsos arbitri debetis militum vulgo praestantiores, et pro his consilia capere et labores sustine, sicuti usus postulat. Et jam primum arbitror magnam vos exercitui utilitatem adlaturos, si curaveritis ut pro his qui perierunt duces ac praefecti cohortium quamprimum substituantur. Nam abque imperantibus nihil neque privilegium neque nulli geri possit, ut summam dicam, usquam; in bellicis vero praesertim rebus. Etenim ordinis conservatio salutem dare videtur, ordinis perturbatio jam multos perditum. Ubi vero tot constitutis imperatoribus, quot

τιώτας συλλέγῃται καὶ παραβήνῃται, ὅμαι ἂν ὕμῃς πᾶν ἐν καιρῷ ποιεῖται. (10) Νῦν μὲν γὰρ ἴσως καὶ ὑμεῖς αὐθιγάνετε ὡς ἀθύρμας μὲν ἄλλοι ἐπὶ τὰ δῆλα, ἀθύρμας δὲ πρὸς τὰς φυλακὰς ὥστε οὕτω γ' ἔχόντων οὐκ οἶδα εἰ, τι ἂν τις χρῆσται αὐτοὺς εἴτε νυκτὸς δέοι τι εἴτε καὶ ἡμέρας. (11) Ἦν δὲ τις αὐτῶν τρέψῃ τὰς γνώμας, ὡς μὴ τοῦτο μόνον ἐννοήσονται τί πείσονται ἀλλὰ καὶ τί ποιήσουσι, πάλιν εὐθυμέτεροι ἴσονται. (12) Ἐπίστασθε γὰρ ὅθ' οὔτε πλεῖστος ἴσται οὔτε ἰσχυρὸς ἢ ἐν τῇ πολέμῳ τὰς νίκας ποιεῖσα, ἀλλ' ὁπόσοι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ταῖς ψυχαῖς ἐβήκαμένεσσι τοῖς ὡσιν ἐπὶ τοὺς πολέμους, τοὺτους ὡς ἐπὶ τὸ πολλὸν ἢ ἐναντίον οὐ ἔχονται. (13) Ἐνταῦθα μὲν δ' ἔργον, εἰ ἄνδρες, καὶ τοῦτο δεῖ ὁπόσοι μὲν μαρτυροῦσι ζῆν ἐκ παντὸς τρόπου ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὕτω μὲν κακῶς τε καὶ αἰσχροῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολλὸν ἀποθνήσκουσιν, ὅποσοι δὲ τὸν μὲν θάνατον ἐγνώκασι πῶς κοινὸν εἶναι καὶ ἀναγκαῖον ἀνθρώποις, περὶ δὲ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν ἀγωνίζονται, τοὺτους ὁρῶ μᾶλλον πως εἰς τὸ γῆρας ἀφικνουμένους, καὶ ἕως ἂν ζῶσιν εὐδαιμονώτερον διαγόντας. (14) Ἄ καὶ ἡμεῖς δεῖ νῦν καταπαθόντας, ἐν τοούτῳ γὰρ καιρῷ ἵσμεν αὐτοὺς τε ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖν. (15) Ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν ἐπαύσατο. Μετὰ δὲ τοῦτον εἶπε Χαιρίστροφς, Ἀλλὰ πρόθετον μὲν, ὦ Ξενοφῶν, τοσούτων μόνον σε ἐγγίγνωσκον ὅσον ἤκουον Ἀθηναίων εἶναι, νῦν δὲ καὶ ἱππαιῶς σε ἐγ' οἷς λέγεις τε καὶ πράττεις, καὶ βουλόμην ἂν δεῖ πλείστους εἶναι τοσούτους κοινὴν γὰρ ἀνάγκη τὸ ἀγαθόν. (16) Καὶ νῦν, ἔφη, μὴ μέλλωμεν, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ἀπαλόντως ἤδη αἰρεσθῆαι οἱ δεόμενα ἄρχοντας, καὶ ἐλόμενοι ἡστέ εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς αἰρεθέντας ἄγετε· ἔπειτ' ἑκαὶ συγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους στρατιώτας. Ἠρᾶσεν δ' ἔμειν, ἔφη, καὶ Τολμίδης ὁ κῆρυξ. (17) Καὶ ὅσα ταῦτ' εἰπὼν ἀνέστη, ὡς μὴ μολλοῖτο ἀλλὰ περαινέτο τὰ δέοντα. Ἐκ τούτου ἤρθεσαν ἄρχοντες ἀντὶ μὲν Κλεάρχου Τυμασίου Δαρδανεύς, ἀντὶ δὲ Σωκράτους Ξανθικλῆς Ἀγαυός, ἀντὶ δὲ Ἀγίου Κλεῖωνα Ἀρχαῖς, ἀντὶ δὲ Μένωνος Φυλίσκος Ἀγαυός, ἀντὶ δὲ Προξένου Ξενοφῶν Ἀθηναῖος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐπει δὲ θῆρηται ἡμέρα τε σχεδὸν ὑπέρβαινε καὶ εἰς τὸ μέσον ἦσαν οἱ ἄρχοντες, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς προϋλάσας καταστήσαντας συγκαλεῖν τοὺς στρατιώτας. Ἐπει δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιώται συνῆλθον, ἀνέστη πρῶτον μὲν Χαιρίστροφς ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ εἶπεν ὧς. (1) Ὁ ἄνδρες στρατιώται, χαλεπὴ μὲν τὰ παρόντα, ὁπότε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοιούτων στερέωσθα καὶ λοχαγῶν καὶ στρατιωτῶν, πρὸς δ' ἐπὶ καὶ οἱ ἀμείλιχοι οἱ πρόσθεν σύμμαχοι ὄντες προδιδώσκουσιν ἡμῖν. (2) ὅμως δὲ δεῖ ἐκ τῶν παρόντων ἀνδρας ἀγαθοὺς τε εἰδεῖν καὶ μὴ ὑπερβῆσαι, ἀλλὰ παρῆσθαι ὅπως, ἢ μὴ μὲν δύναμεθα, καλῶς νικῶντες συζόμεθα· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ καλῶς γε ἀπο-

ορτεῖται, admodum vos opportune hoc facturos arbitror, si ceteros etiam collegieritis milites et confirmaveritis. Jam enim vos etiam haud dubie animadvertitis, quam demissis animis ad arma veneritis, anxieque adeo ad excubias : adeo ut, si ita se sane habeant, haud sciam qua in re eorum uti quisquam possit opera, sive noctis quid seu die fieri oporteat. Quod si quis eorum flexerit animos, ut non solum cogitent quid passuri sint, verum etiam quid facturi, omnia alacriores erunt. Scitis enim, opinor, neque multitudinem esse, neque robur quod in bello victorias parit : sed eorum, qui diis iuvantibus in hostes firmioribus invadunt animis, plerumque impetum non excipiunt adversarii. Hoc equidem, viri, etiam in animo versare soleo, quicumque quovis modo in militia vivere quærnat, eos ignare turpiterque ut plurimum mori : qui vero mortem hominibus communem omnibus ac necessariam statuunt, deoque eo inprimis certant, ut præclare mortem obeant, eos video magis ad senectutem pervenire, ac, quamvis vivunt, majore frui felicitate. Quæ nos etiam ubi animadvertimus, oportet (nam ha nobis jam tempus est, id ut exiga!) cum ipsis viros esse fortes, tum alios cohortari. = Hæc illo loquutus, finem fecit. Ac post eum Chærisophus, Equidem antelucæ, inquit, ita solum te noram, Xenophon, quod Atheniensem esse audieram : nunc et orationem et facta tua laudo, ac tales quam plurimos esse velle : nam ex bono esset publico. Nunc igitur, viri, na cessemus, ait : sed confestim hinc digressi imperatores, quibus opus est, deligite, ac ubi delegeritis, media in castra venite, et delectos adducite : deinde milites ceteros hinc advocabimus : celsit etiam nobis Tolmides præco. Hæc ubi dixisset, surrexit ut ne qua interponeretur mora, sed quamprimum perficeretur quæ fieri oportuit. Deinde lecti sunt imperatores, pro Clearcho, Timasion Dardanios, pro Socrate, Xanthicles Achaæus, pro Agia, Cleænor Arcas, pro Memone, Philisius Achaæus, pro Proxeno, Xenophon Atheniensis.

CAPUT II.

Cum autem lecti essent illi, ac dies prope jam illucesceret, imperatoresque in medium prodierunt, visum est ipsis, collocatis ante castra excubiis, milites convocare. Et ubi ceteri etiam convenissent milites, surrexit primus Chærisophus Lacedæmonius, et hunc in modum verba fecit : = Difficilis est, milites, rerum presentium status, cum ejusmodi ducibus et cohortium prefectis et militibus orbi sitis : præterea, Arizæ copix, quæ nobis antea societate conjunctæ erant, non deseruerunt. Attamen a presentium rerum status viros fortes prodire non oportet, nec remissis esse animis, sed eniti ut, si quidem poterimus, præclare vincendo

θησκαμην, σπουχείριον δὲ κηρόποτε γενόμεθα ζῶντες τοῖς πολέμοις. Οἴωμαι γὰρ ἂν ἡμεῖς τοιαῦτα παθεῖν ὅλα τοὺς ἔθνηδες οἱ θεοὶ ποιήσιν. (α) Ἐπὶ τούτῳ Κλεάνωρ Ὀρχομένιος ἀνίστη καὶ λέγειν ἔδει. Ἄλλ' ὁρᾷτε μὲν, ὦ ἄνδρες, τὴν βασιλείαν ἐποικίαν καὶ ἀσπίδειαν, ὁρᾷτε δὲ τὴν Τισσαφέρνηος ἀπιστίαν, ὅστις λέγων ὡς γένοιτο· τε εἰς τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ πλείστου ἂν ποιήσαιο σῶσαι ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς ὁμοσας ἡμῖν, αὐτὸς δεξιὰς δόει, αὐτὸς ἐξαπατήσας συνέλαβε τοὺς στρατηγούς, καὶ οὐδὲ Δία ξένιον ἔδωκε, ἀλλὰ Κλεάρχῳ καὶ δημοτράπεϊος γενομένῳ αὐτοῖς τούτοις ἐξαπατήσας τοὺς ἄνδρας ἀποκώλυκεν. (β) Ἀριαιὸς δὲ, ὃν ἡμεῖς ἠβόλομεν βασιλεὺς καθιστάμεν, καὶ ἐδώκαμεν καὶ ἐδόξαμεν πιστὰ μὴ προδόναι αἰνέτους, καὶ οὐτος οὕτε τοὺς θεοὺς δέσας οὕτε Κύρον τετρακόντα αἰδεσθεῖς, τιμωόμενος μέλειτα ὑπὸ Κύρου ζῶντος, νῦν πρὸς τοὺς ἐκείνου ἐχθίστους ἀποστάς ἡμεῖς τοὺς Κύρου φίλους κακῶς ποιεῖν πειράσκει. (γ) Ἀλλὰ τούτους μὲν οἱ θεοὶ ἀποπέσαντο ἡμεῖς δὲ διὰ ταῦτα ὁρῶντες μήποτε ἐξαπατηθῶμεν ἐπὶ ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ μαχομένους ὡς ἂν δυνάμεθα κράτιστα τοῦτο, ὅτι ἂν δοχῇ τοῖς θεοῖς πέσγειν.

7. Ἐκ τούτου Ξενοφῶν ἀνίσταται ἐσταλμένος ἐπὶ πόλεμον ὡς ἐδύνάτο καλλίστα, νομίζων, εἴτε νίκην διδοῖεν οἱ θεοὶ, τὸν καλλίστον κόσμον τῷ νικᾶν πρέπειν, εἴτε τελευτῇν ἔδει, ὁρῶντις ἔχειν τὸν καλλίστον ἑαυτὸν ἀνίστασθαι ἐν τούτοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν τοῦ λόγου δὲ ἔρχετο ἔδει. (α) Τὴν μὲν τῶν βαρβάρων ἐποικίαν τε καὶ ἀπιστίαν λέγει μὲν Κλεάνωρ, ἐπιστάσθαι δὲ καὶ ἡμεῖς, οἴμαί. Εἰ μὲν οὖν βουλομένους πάλιν αὐτοῖς διὰ φιλίας ἵναί, ἀνάγκη ἡμεῖς πολλὴν ἀθυμίαν ἔχειν, ὁρῶντας καὶ τοὺς στρατηγούς, οἱ δὲ πίστεις αὐτοῖς ἑαυτοὺς ἐνεχέρισαν, οἳ πεπνύσθαι εἰ μόντοι διανοσόμεθα σὺν τοῖς ἐπ' αὐτοῖς ὡς τε πεποικιστοὶ δίκην ἐπιτείναν αὐτοῖς καὶ τὸ λαοπὸν διὰ παντός πολέμου αὐτοῖς ἵναί, σὺν τοῖς θεοῖς πολλὰ ἔχειν καὶ καλὰ ἐλπίδες εἶσι σωτηρίας. (β) Τούτῳ δὲ λέγοντος αὐτοῦ πτέρνυνται τινὲς ἀκούσας ὅ· οἱ στρατιώται πάντες μὲν ἄρμυ προσκύνοντες τὸν θεόν, καὶ Ξενοφῶν εἶπε, Δοκέει μοι, ὦ ἄνδρες, ἐπεὶ περὶ σωτηρίας ἡμῶν λεγόντων οἰσὺν τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος ἐφάνη, εὐχασθαι τῷ θεῷ τούτῳ θέσιν σωτηρίας ὅπου ἂν πρῶτον εἰς φιλίαν γούραν ἀφικόμεθα, συνεπέσθαι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ὅσων κατὰ δύναμιν. Καὶ οὕτω δοκέει ταῦτα, ἔφη, ἀνατείνω τὴν χεῖρα. Καὶ ἀνέβαιναν ἅπαντες. Ἐκ τούτου εὐχάντο καὶ ἐπαύοντο. Ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς εἶχεν, ἤρχετο πάλιν ἔδει. (γ) Ἐπύρχονον λέγουν εἶναι πολλὰ καὶ καλὰ ἐλπίδες ἔχειν εἶναι σωτηρίας. Πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμαυτοὺς τοὺς τῶν θεῶν δοκῶν, οἱ δὲ πολλοὶ ἐπαυχεσθαι τε καὶ τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὅρκους λαλῶμεν. Οὕτω δ' ἐχόντων εἰς τοὺς μὲν πολλοὺς ἐναντίους εἶναι τοὺς θεοὺς, ἡμῖν δὲ συμμάχους, ὅπως ἱκανοὶ εἴσι καὶ τοῖς μεγάλους ταγῇ μικροὺς ποιεῖν καὶ τοὺς μικροὺς, καὶ ἱεθεῖς εἶσι, σὺν ἐκείνῳ εὐπειθῶς, ὅταν βούλωνται.

salutem consequamur : sin autem, saltem preclare mortem obeamus, ac nunquam hostium in manus vivi incidamus. Etenim ea nos perpersuros arbitror, quæ in hostes dii vertant. » Post hæc Clesor Orchomenius surrexit, atque in hunc modum verba fecit : « Videtis certe, viri, perjuriarum regis et impietatem ; videtis etiam Tisaphernis perfidiam, qui cum se vicinum esse Græciæ diceret, in primisque adeo id velle, ut nos in Græciam incolentes deduceret, atque insuper ipse dato nobis iurejurando, ipse data dextra, ipse fraude adhibita, duces comprehendit : et ne Jovem quidem Hospitalem reveritus est, sed Clearcho etiam cum fuerit in mensa particeps, viros his ipsis artibus deceptos perdidit. Quis Ariasus, quem nos regem constituturæ volumus, fides adeo hinc inde data erat de vobis mutuo non deserendis, etiam hic neque deos veritus, neque Cyrum mortuorum reveritus, a Cyro quamvis, dum viveret, maxims fuisset honoribus oratus, ad homines illi infestissimos jam defecit, ac nos Cyri amicos injuriis edicere conatur. Verum hos dii ulciscantur : nos autem, hæc cum videamus, cave-re oportet, ne ab illis amplius decipiamur, sed ubi quam quidem poterimus fortissime dimicaverimus, quidquid diis visum fuerit, id ferre. »

Dein surgit Xenophon, ad pugnam quam potuit elegantissime ornatus : existimabat enim, siue dii victoriam darent, ornatum pulcherrimum victoriæ convenire ; siue moriendum esset, par esse uti, se elegantissimo cultu dignatus, eodem indutus extremum diem morte conficeret : is in hunc modum dicere orsus est : « Cleator barbarorum et perjuræ et perfidiam exposuit, atque vos, opinor, notis. Quod si ergo rursus ananktis eorum nobis utendum stabimus, necesse est magnam nos habere sollicitudinem, cum videamus quædam decere, qui se ipsis in manus data acceptæque fide tradiderunt, passi sunt : at vero si purnas eorum quæ perpetrarunt, ipsis irrogare armis instructi cogitamus, et in posterum omni genere belli eos persequi, multæ, diis juvantibus, ac preclare nobis spes salutis oblatæ sunt. » Hoc eo loquente, quidam sternunt : quo auditio militibus uno omnes impetu deum adorarunt : et Xenophon ait, « Quando, viri, nobis de salute loquentibus augurium Jovi Servatoris extitit, huic deo votum nuncupemus censeo, sacra nos datum ob salutem facturos, quamvis in regionem pacatam pervenerimus : præterea diis ceteris vota simul faciamus, sacrificios nos pro copia nostra. Atque hæc cuiusque placuerint, manum, inquit, tollit. « Ac testulenter quidem omnes. Deinde vota nuncuparunt et pacem cecinerunt. Peractis rite omnibus, ad decorem quæ pertinebant cultum, rursus ita cæpi dicere : « Alebam modo multas ac præclaras spes salutis nobis oblatæ esse. Primum enim fidem, quam per deos jurati dedimus, ratam fecimus, ad hostes peiorarunt, et frondere dedimus iurejurando adligatum solverunt. Quæ cum ita se habeant, consentaneum est hostibus nostris infensum, nobis auxiliare esse decere, ipsi quidem magis cito parvos facere, parvosque, etiamsi eos circumstent pericula, facile, cum velint, conservare possunt. Deinde

ἡμεῖς ἄνδρες λαβόντες ἡγεῖσθαι καλεσόμεναι, οἱ εἰσονται
 οἱ ἦν τε περὶ ἡμῶς ἀμαρτάνουσι, περὶ τῆς ἑαυτοῦ
 ψυχῆς καὶ σώματος ἀμαρτάνουσι. (α) Τὰ δὲ ἐπιτηδεύματα
 πότμον ἀνίστασθαι κρείττον ἐκ τῆς ἀγορᾆς ἢς οὗτοι πα-
 ρέχοντα μικρὰ μέτρα πολλοῦ ἀργυρίου, κατὰ τοῦτο ἐπὶ
 ἔχοντες, ἢ αὐτοὺς λαμβάνοναι, ἥτις παρὸν μόνον, μέτρα
 χρόνιους ὅπου ἂν ἑκαστος βούληται. (β) Εἰ δὲ
 ταῦτα μὲν γινώσκετε οἱ κρείττοναι, τοὺς δὲ ποταμούς
 ἄπορον νομίζετε εἶναι καὶ μεγάλως ἡγεῖσθαι ἐξαιπατηθῆ-
 ναι διαβάντας, σκέψασθε εἰ ὅρα τοῦτο καὶ μακρότατον
 καποῦσιν οἱ βάρβαροι. Πάντες μὲν γὰρ οἱ ποτα-
 μοί, ἦν καὶ πρὸς τῶν πηγῶν ἄποροι ὡς, προΐουσι
 πρὸς τὰς πηγὰς διαβὰτοὶ γίνονται οὐδὲ τὸ γόνυ βρέ-
 χοντες. (α) Εἰ δὲ μή' οἱ ποταμοὶ διέσονται ἡμεῶν
 τε μηδέ τίς ἡμῶν φανείται, οὐδ' ὡς ἡμῶν γὰρ ἀθυροῦν.
 Ἐπιστάμεθα γὰρ Μυσοῖς, οὗς οὐκ ἂν ἡμῶν παῖδας
 βαλόντες εἶναι, οἱ βασιλεῖς δύνανται ἐν τῇ βασιλείᾳ
 χόρη πολλὰς τε καὶ εὐδαίμονας καὶ μεγάλας πόλεις
 οἰκίσαι, ἐπιστάμεθα δὲ Πισιδᾶς ὡς πύτους, Λυκόντας
 δὲ καὶ αὐτοὶ εἰδόμεν οἱ ἐν τοῖς πεδίοις τὰ ἐργαζέ-
 ταλὰ δύναντες τὴν τοῦτον χόραν πορεύονται. (α) Καὶ
 ἡμεῖς δ' ἂν ἐργὴν ἔργω χρῆται μήπω φανεροὺς εἶναι
 οἰκὰς ὠρεομαίοντες, ἀλλὰ κατασκευάζεσθαι ὡς αὐτοὶ
 ποὺ οἰκίζοντες. Οἶδα γὰρ οἱ καὶ Μυσοῖς βασιλεῖς
 πολλοὺς μὲν ἡγεμόνας ἂν δοίη, πολλοὺς δ' ἂν ἐμῆρους
 τοῦ ἀδελφοῦ ἐκτρέφειν, καὶ δόξουσιν γ' ἂν αὐτοῖς
 καὶ εἰ οὐκ ἐν τοῖς πεδίοις βούλονται ἀπέναι. Καὶ ἡμῶν γ'
 ἂν οἷον οἱ τρεῖς ἡμεῖς ταῦτ' ἐποίη, εἰ ἰούρα ἡμεῖς μέ-
 νοντες παρασκευάζομεν. (α) Ἀλλὰ γὰρ δίδουκα μὴ
 ἂν ἀπὸ τῶν μῦθων ἀργὸν εἶναι καὶ ἐν ἀφρόνοις βίοντες,
 καὶ Μήλων δὲ καὶ Περγῶν καλὰς καὶ μεγάλας γυναῖ-
 καὶ καὶ παρθένας θυλαίαι, μὴ ὥσπερ οἱ λωτοφάγοι ἐπιπα-
 θόμεθα τῆς οἰκτικῆς ἐξουσίας. (α) Δακαὶ οὐ μοι εὐχὴ καὶ
 δίκαιον εἶναι πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τοὺς οἰ-
 κιστάς περὶ τῶν ἀφρονέων καὶ ἐπιεικῶν τοῖς Ἑλλήσιν
 οἱ ἐκόντες πένοντες, εἴην αὐτοὺς τοὺς οὐκ οἰκοὶ ἀλφί-
 ρους πολιτεύοντας ἀνάδω κομισμένους κλουσίους ὄρεων.
 Ἀλλὰ γὰρ, ὡς ἄνθρωποι, πάντα ταῦτα τάχα δὲ ὅλον οἱ
 τὴν κατοικίαν ἐπὶ. (α) Τοῦτο δὲ δεῖ λέγειν, πῶς
 ἂν πορευόμεθα τε ὡς ἀπαράστατα, καὶ εἰ μάχεσθαι
 δεῖ, ὡς κράτιστα μαχοίμεθα. Πρῶτον μὲν τόνον,
 ἐργὴ, δοκαὶ μοι κατασκευάσαι τὰς ἀμύκας ἅς ἔχομεν, ἵνα
 μὴ τὰ ζεύγη ἡμῶν στρατηγῇ, ἀλλὰ πορευόμεθα ὅπου
 ἂν τῇ στρατῷ συμμέλῃ· ἔπειτα καὶ τὰς σπανὲς συγκα-
 τακτάσθαι. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὁδὸς μὲν παρέχονται ἄνθρωποι,
 συναρμολοῦσι δ' οὐδὲν οὐτε εἰς τὸ μάχεσθαι οὐδ' εἰς τὸ
 ἐπιτηδεύειν ἔχειν. (α) Ἐπὶ δὲ καὶ τῶν ἰδιῶν σκευῶν
 τὰ περὶ τὸ ἀπαιτῶμεν μὲν πᾶσι οὐκ ὁμοῦ ἐκείνη ἢ
 οἷον ἢ ποτὶν ἔχομεν, ἵνα ὡς πλείστοι μὲν ἡμῶν ἐν τοῖς
 πεδίοις ὦσιν, ὡς ἐλάττωται δὲ σκευοφόροι. Κρατου-
 μένων μὲν γὰρ ἐπίστασθε οἱ πάντα ἀλλότρια ἦν δὲ
 κρατοῦμεν, καὶ τοὺς πολέμους δεῖ σκευοφόρους ἡμετέ-
 ρους νομίζειν. (α) Λοιπὸν μοι εἰπὲν ὅτι καὶ μέγι-
 στον νομίζω εἶναι. Ὅρατε γὰρ καὶ τοὺς πολέμους οἱ

serius : qui se intelligent, si quid in nos delinquant, in
 animos ipsorum ac corpora delinquere. Considerate etiam
 ntrum commensum emere satius sit ex foro, quod hi suppe-
 ditabant, parvas animarum mensuras multo argento, cum
 praesertim hoc jam amplius non inabemus; an ipsos sume-
 re, si vicissimas, ex utroque mensura, quanta quisque velit.
 Quod si intelligitis haec melius ita se habitura, verum esse
 flumina quiddam, trajici quod nequeat, existimatis, atque
 ea vos trajicisse magis vobis esse frandi ducitis, conside-
 rate annon illud ipsum stultissime barbari fecerint. Omnes
 enim fluvii, etiamsi procul a fontibus suis transiri neque-
 ant, tamen ab his, qui ad fontes ipsos progrediantur, se
 transiri possunt, ut ne genu quidem maledificent. Jam
 vero si neque flumina nos transmissas sunt, et dux nullus
 compareret, tamen ne sic quidem animum despondere de-
 bemus. Scimus enim Mysos, quos dicere nobis praestati-
 ones non possumus, invito rege in ipsius ditissime multas
 et amplas et opulentas urbes incolere; Pisidas itidem arbes
 ibidem incolere scimus: Lycionas ipsi etiam vidimus, cum
 in campis loca munimenta occupant, illius agri fructus percipi-
 ere. Atque equidem dixerim nosdum debere nos pra
 nobis terre domum proficiendi impetum, sed res nostras
 componere, quasi hic alicubi domicilium collocare velimus.
 Scio enim regem Mysis duces multos daturum esse, multos
 obsides, sine fraude se eos dimissurum: imo etiam viam
 ipsis munire, etiamsi vel in quadrigis discedere velint.
 Nobis quoque haec ipsa, sat scio, libentissime praestaret,
 si nos videret ita nosmet parare, quasi mansuri hic esse-
 mus. Verum enimvero metuo ne, si semel laboris exper-
 tes agere, et copiose victurum discamus, atque etiam Per-
 sarum et Medorum pulchris procerisque mulieribus ac vir-
 ginibus familiariter uti, quemadmodum solent lotum edentes,
 suscipiendi in patriam itineris obliviscamur. Quamob-
 rem consentaneum et equum mihi esse videtur, primum ut
 in Graeciam et ad propinquos redire conemur; ac Graeci
 ostendamus nos ipsos sponte pauperes esse, cum licet his,
 hoc si deduxerint eos qui domi jam vitam agunt inopem,
 opulentos videre. Sed enim, viri, haec omnia bona sunt
 eorum utique qui vincunt. De eo jam dicendum, quo pacto
 quam tutissime profecturi simus, ac, si praefo decertandum
 sit, quam optime praelium ineamus. Itaque primam plu-
 stra, quae habemus, comburenda censeo; ne sarcinaria no-
 bis imparet vehicula, sed quocunque exercitui conducatur,
 pergamus: deinde etiam tabernacula nostra comburenda. Nam
 horum item vectura negotium nobis facessit, neque quid-
 quam vel ad pugnam, vel ad commensum comparandum
 adjumenti adferunt. Præterea in vasis reliquis quae enper-
 vacantes sunt amoveamus, exceptis his, quae ad belli, vel
 cibi, vel potus usus habemus; ut quum plurimi nostrum
 inter armatos sint, quam paucissimi impedimenta vehant.
 Nostis enim omnia, vici qui possident, aliena fieri: atque
 adeo si vicerimus, hostes ipsos in librum habere loco de-
 bemus, nosira qui vehant impedimenta. Reliquum est ut
 de eo dicam, quod maximum esse arbitror. Victis certe

οὐ πρόσθεν ἔξεργεῖν ἐτόλμῃσαν πρὸς ἡμᾶς πολέμου πρὶν τοὺς στρατηγούς ἡμῶν συνάλαθον, νομίζοντες ὅτι μὲν τῶν ἀργούντων καὶ ἡμῶν παιδομένων ἱκανοὺς εἶναι ἡμᾶς περιγενέσθαι τῷ πολέμῳ, λαθόντες δὲ τοὺς ἀργούντας ἀναρχία ἢ καὶ ἀταξία ἐνομένων ἡμᾶς ἀπολέσθαι. (30) αἱ οὖν πάλιν μὲν τοὺς ἀργούντας ἐπιμελεστέρας γενέσθαι τοὺς νῦν πρόσθεν, πολλὴ δὲ τοὺς ἀργεμένους εὐτακτοτέρους καὶ παυομένους μέλλων τοῖς ἀργούσι νῦν ἢ πρόσθεν. (31) Ἦν δὲ τις ἀπειθῆ, ἢν φησίσκοιτο τὸν αἰὶ ἡμῶν ἐντυγχάνοντα σὺν τῷ ἀργοντι καλᾶν, οὕτως οἱ πολέμιοι πλείστον ἐλευσμένοι ἐσονται· τῆς γὰρ τῇ ἡμέρᾳ μυρίου θύονται ἀντ' ἑνὸς Κλεάρχου τοὺς οὐδ' ἐν ἐπιτρέφοντα κακῶς εἶναι. (32) Ἀλλὰ γὰρ καὶ περαινέειν ἤδη ὥρα· ἴσως γὰρ οἱ πολέμιοι αὐτίκα παρέρσονται. Ὅτω οὖν ταῦτα δοκεῖ καλῶς εἶναι, ἐπικυρωσάτω τοὺς τάχιστα, ἵνα ἔργῳ περαινῇται. Εἰ δὲ τι ἄλλο βέλτων ἢ ταῦτα, τοιμάτω καὶ ὁ ἰδιώτης διδάσκει· πάντες γὰρ κοινῇ σωτηρίας δοξάμεθα.

33. Μετὰ ταῦτα Χειρίσφορος ἔειπεν, Ἀλλ' εἰ μὲν τινος ἄλλου δαί πρὸς τοὺτος οἷς λέγει Ξενοφῶν, καὶ αὐτίκα ἔλθεται ποιεῖν· ἀ δὲ νῦν εἴρηκα δοκεῖ μοι ὡς τάχιστα φηρίσασθαι ἀριστον εἶναι· καὶ οὗτο δοκεῖ ταῦτα, ἀνατενᾶτω τὴν χεῖρα. Ἀντείναν ἀπαντες. (34) Ἀναστὰς δὲ πάλιν εἶπεν Ξενοφῶν, Ὡ ἀνδρες, ἀκούσατε ὧν προσέειν δοκεῖ μοι. Ἀλλὰν ὅτι πορεύεσθαι ἡμᾶς δαί ὅπου ἔβριαν τὰ ἐπιτρέβει· ἀκούω δὲ κόμης εἶναι καλῶς οὐ πλείων εἰκοσι σταδίων ἀπεχούσας. (35) οὐκ ἂν οὖν θαυμάζομαι εἰ οἱ πολέμιοι, ὥσπερ οἱ δειλοὶ κύνες τοὺς μὲν περιόντας διώκουσι καὶ δακνούντων, ἢ δύνονται, τοὺς δὲ διώκοντας φεύγουσιν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἡμῖν ἀπιστοῖσιν ἐπακινουμένοι. (36) ἴσως οὖν διαρρήστερον ἡμῖν πορεύεσθαι πλείστον παρηλαμένους τῶν ὅπλων, ἵνα τὰ σκευοφόρα καὶ ὁ πολλὸς ὄχλος ἐν διαρρήστέροις ᾖ. Εἰ οὖν νῦν ἀποδεχθῆναι τίνα χρὴ ἡγεῖσθαι τοῦ πλαισίου καὶ τὰ πρόσθεν κοσμεῖν καὶ τίνας ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐκαστέρων εἶναι τίνας δ' ὀπισθοφυλακίαν, οὐκ ἂν ὀπίτοι οἱ πολέμιοι ἔλθουσιν βουλευσέσθαι ἡμᾶς δεῖσι, ἀλλὰ χρώμεσθ' ἢν ἐνὸς τοῖς τεταγμένοις. (37) Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτων ὄρῃ, ἄλλως ἔχεται· εἰ δὲ μὴ, Χειρίσφορος μὲν ἡγεῖσθαι, ἐπειδὴ καὶ Λακεδαιμονίος ἐστὶν τῶν δὲ πλευρῶν ἐκαστέρων δύο τῶν προϊδούτων στρατηγῶν ἐπιμελεστέρας· ὀπισθοφυλακίαν δ' ἡμῶς εἰ νεώτατοι ἐροῖ καὶ καὶ Τιμασίον τὸ νῦν εἶναι. (38) Τὸ δὲ λοιπὸν παύρομαι ταύτης τῆς τάξεως, βουλευσέμεθα ὅτι ἂν αἱ κράτιστοι δοκῇ εἶναι. Εἰ δὲ τις ἄλλο ὄρῃ βέλτων, λείβετα. Ἐπεὶ δὲ οὐδέ τις ἀντίλεγεν, εἶπεν, Ὅτω δοκεῖ ταῦτα, ἀντείναν τὴν χεῖρα. Ἐδοξε ταῦτα. (39) Νῦν τοίνυν, ἄρα, ἀπόντας ποιεῖν δαί τὰ δεδομένα. Καὶ ὅστις τὸ ἡμῶν τοὺς οὐκ αὖτις ἐπιθυμῶν ἰδεῖν, μεμνησθεὶς ἀντὶ ἀγαθὸς εἶναι· οὐ γὰρ ἐστὶν ἄλλως τοῦτο τυχεῖν· ὅστις τὸ ζῆν ἐπιθυμῶν, περὶσσοὺς νεκρῶν· τῶν μὲν γὰρ νικούντων τὸ κατακτείναν, τῶν δὲ ἡττημένων τὸ ἀποθνήσκειν ἐστὶ· καὶ εἰ τις δὲ χρεμίστων ἐπιθυμῶν, κραταῖν

etiam hostes non ante bello nos ausos fuisse lacescere, quam duces nostros comprehendissent; quippe qui existimabant, quando duces nobis essent, ac nos illi pareremus, fore ut hostibus bello cupersatis sufficeremus: verum ubi duces ceperint, nos eorum qui praevessent orbitate ordinisque perturbatione perituros arbitrabamur. Quomobrem praefectos jam designatos oportet illis, quos antehac habuimus, multo esse diligentiores, et milites nefidis multo observantiores, ac perfectis magis modo, quam antehac, dicto audientes. Quod si quis dicto non fuerit audiens, decretum a vobis factum ut quis vestrum, qui forte usquam adfuerit, de eo penitus una cum perfectis sumat, sic demum hostes maxime frustra erunt: nam hoc ipso die Clearchos sexcentos pro uno conspiciet, nemini uti ignarus sit consessorus. Sed jam tempus est, ut ad finem hunc perducamus: nam fortassis hostes mox aderunt. Et quicquid horum quidem recte se habere videtur, quantumvis ratum facile, ut re ipsa periculatur. Quod si qua melior hac ratio est, audeat vulgarius miles eam nos docere; omnes enim communis erimus salutis.

Post haec Chirisophus, Enimvero, inquit, si quid aliud necessarium sit praeter ea, quae dixit Xenophon, statim fieri possit: quae vero jam protulit quamprimum decernamus optimum esse censeo; atque adeo cui probantur haec, manum tollat. Sustulerunt omnes. Et Xenophon cum iocum surrexisset, « Audite, inquit, viri, quibus mihi praetera opus esse videatur. Nimirum eundem nobis est ad ea loca, ubi comitatum habituri simus. Ego vero pulchros audio vicos esse, qui non plus viginti stadia hinc abest. Quare nihil mirer, si hostes, quemadmodum timidi canes et insectantur praetereuntes et mordent, si possint, persequentes fugiant; si etiam isti nos discedentes subsequantur. Itaque tutius fortassis iter fecerimus, si in quadratum agmen armatos disponamus, ut impedimenta et frequens turba loco sit tutiore. Quare si jam constitutum fuerit, quem agmini quadrato praemisse, primasque aciem componere, et quos ab utroque esse latere, quosque a tergo curare oportent, non necesse fuerit tam nos deliberare: cum hostes venerint, sed instructis statim uti militibus nobis licebit. Si quid igitur aliud quispiam rectius perspicit, aliter res instituitur; si non, Chirisophus fronti praesit, quandoquidem Lacedaemonius est; utriusque latera duo e nato maximis duces eorum habent, tergum nos atque minores custodiamus, ego scilicet et Timasio, in praesens quidem. In reliquum, huius ubi ordinis periculum fecerimus, quicquid semper optimum factu videatur, id consilii capiemus. Quod si quis rectius aliud perspicit, exponat. » Cum uero contradiceret, ait, Cui probantur haec, manum tollat. Decreta haec erant. « Jam, inquit, ubi discessum erit, praestemus oportet quae decreta sunt: ac quicumque vestrum vos videre desiderat, meminerit virum se fortem praebere necesse esse (hoc enim aliter consequi non licet); quique vita frui cupit, det operam ut vincat: nam vincentium est interficere, victorum, mori. Et si quis opum cupiditate ducitur, id conetur ut superior evadat:

καταλαμβάνειν ἐν δλίῳ χωρίῳ· πολλὴ γὰρ οὐχ ὄντα τὰ
 ἔξ ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατεύματος διακίειν. (10) Οἱ δὲ
 βάρβαροι ἱππεῖς καὶ φεύγοντες ἄμα ἐπύρριοντες εἰς τοῦ-
 σινθεν τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἱππῶν, ὅπως δὲ προδύ-
 ξαιαν οἱ Ἑλλήνες, τοσούτων πάλιν ἐπαναχωρεῖν μαχο-
 μένους ἔδει. (11) Ὡς τῆς ἡμέρας ὅλης διῆλθον οὐ
 πλέον πέντε καὶ ἑκοσὶ σταδίων, ἀλλὰ διελύξοντο
 εἰς τῆς κώμας. Ἐνθα δὲ πάλιν ἀθροίσαι ἦν. Καὶ
 Χειρίσσορος καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν στρατηγῶν Ξενο-
 φῶντα ἤνουντο ὅτι ἐδίωκιν ἀπὸ τῆς φάλαγγος καὶ αὐ-
 τοὶ δὲ ἐκινδύνειν καὶ τοὺς πολέμιους οὐδὲν μᾶλλον
 εἰδύναντο βιάσκειν. (12) Ἀκούσας δὲ Ξενοφῶν ἔλαβεν
 ὅτι ὁρῶνς αὐτῶντο καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον αὐτοῖς μαρτυ-
 ροῖν. Ἄλλ' ἔγω, ἔφη, ἡγαγκασθῆναι διακίειν, ἐπειδὴ
 ἑκάστη ἡμέρα ἐν τῷ μείναι κακῶς μὲν πάσποντας, ἀντι-
 ποιεῖν δὲ οὐ δυναμένους. (13) Ἐπειδὴ δὲ ἐδίωκομεν,
 ἀλλ' ἔφη, ἡμεῖς λέγεται κακῶς μὲν γὰρ ποιεῖν οὐδὲν
 μᾶλλον ἐκινδύνειν τοὺς πολέμιους, ἀναχωροῦμεν δὲ
 πᾶν χαλεπῶς. (14) Τοῖς οὖν θεοῖς χάρις ὅτι οὐ σὺν
 πολλῇ βλάβῃ ἀλλὰ σὺν δλίῳ τοῖς ἔλθον, ὥστε βλάβη μὲν
 μὴ μεγάλη, δολωσις δὲ ὅν δέμας. (15) Νῦν γὰρ οἱ
 μὲν πολέμοι τοξεύουσι καὶ σπενδονοῦντες ὅσον οὔτε οἱ
 Κρήτες ἀντιταξάμενοι δύνανται οὔτε οἱ ἐκ χειρὸς βάλ-
 λοντες ἔξικνίσθαι· ὅταν δὲ αὐτοὺς διακίειν, πολλὴ μὲν
 οὐχ ὄντα τὰ χωρίον ἀπὸ τοῦ στρατεύματος διακίειν, ἐν
 δλίῳ δὲ οὐδ' εἰ ταχὺς εἴη περὶ τοῖς ἄνδρα δύνανται κα-
 ταλαῖοι ἐκ τοῦν βύματος. (16) Ἡμεῖς οὖν εἰ μελλο-
 μεν τούτους εἰργαίνεσθαι μὴ δύνασθαι βιάσκειν ἡμῶς
 πορευομένους, σπενδονοῦντες τὴν ταχίστην δεῖ καὶ
 ἱππῶν. Ἀκούσας δ' εἶναι ἐν τῷ στρατεύματι ἡμῶν
 Ῥόδιους, ὧν τοὺς πολλοὺς φασιν ἐπίστασθαι σπενδονεῖν,
 καὶ τὸ βέλους αὐτῶν καὶ διπλάσιον φέρεσθαι τῶν Παρ-
 σικῶν σπενδονεῖν. (17) Ἐκείναι γὰρ διὰ τὸ χιροπλη-
 θέαι τοὺς λίθους σπενδονεῖν ἐπὶ βραχὺ ἔξικνύνται, οἱ
 δὲ Ῥόδιοι καὶ ταῖς μολυβδαῖς ἐπίστανται χρῆσθαι.
 (18) Ἦν οὖν αὐτῶν ἐπισκευήματα τίνες πέπανται
 σπενδόνες, καὶ τούτῳ μὲν δοῖμεν αὐτῶν ἀργύριον, τῷ
 δὲ ἄλλας πλέκειν ἐθλόναι ἄλλο ἀργύριον τελοῦμεν, καὶ
 τῷ σπενδονεῖν ἐντεταγμένῳ ἐθλόναι διλῶν τινὰ ἀτίλειαν
 ἐκρίσκωμεν, ἵσως τινὲς φανόνται ἑκατοὶ ἡμέρας ὀφελεῖν.
 (19) Ὅριον δὲ καὶ ἱπποὺς ὄντας ἐν τῷ στρατεύματι,
 τοὺς μὲν τινὰς παρ' ἐμοί, τοὺς δὲ τῷ Κλέαρχῳ κατα-
 λαλειμένους, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους
 σκισσομένους. Ἄν οὖν τούτους πάντας ἐκλίσαντες
 σκισσοῦμεν μὲν ἀντιώμεν, τοὺς δὲ ἱπποὺς εἰς ἱππέας
 κατασκευάσωμεν, ἵσως καὶ οὗτοι εἰ τοὺς φεύγοντας
 ἀνάσσωσιν. (20) Ἐδοξε ταῦτα. Καὶ ταύτης τῆς νυ-
 κτὸς σπενδονοῦνται μὲν εἰς διακίειν ἐγένοντο, ἱπποὶ δὲ
 καὶ ἱππεῖς ἐδοκίμασαν τὴν ὑστεραίαν εἰς πεντήκοντα,
 καὶ στυλᾶδες καὶ θοῖρας αὐτὸς ἐκρίσθησαν, καὶ ἱπ-
 παρχος δὲ ἐπιστάτης Λύκος ὁ Παιονοφάντης Ἀθηναῖος.

tum exigui in spatio capere potuerunt: nam longe a copiis ce-
 teris persequi non licebat. Equites vero barbari etiam cum
 fugerunt, vulnerabant insequentes, quippe qui ab equis a ter-
 go sagittas emitterent: quantumque spatii persequendo
 Graeci progressi sunt, tantum eis pugnando retrocedere ne-
 cesse erat. Itaque toto die non plus viginti quinque stadia
 confecerunt, sub vesperam autem ad vicus pervenire. Hic
 vero rursus orta est anxietas. Ac Chirissorus et ii qui in-
 ter duces natu maximi erant Xenophontem incusabant, quod
 ab acie longius hostem persequutus esset, ipseque periculum
 obiret, eum tamen hostes nihil magis ardere posset. Hæc
 cum audiret Xenophon, recte eos se incusare sibiast, remque
 adeo ipsam testem his adesse. = Verum ego necessitate,
 inquit, adductus sum ad hostes persequeretur, quippe quis vi-
 debam nos detrimentum accipere, dum subisteremus, cum
 nihil ipi virisim hostibus detrimenti inferre possemus.
 At postquam insequenti sumus, comperimus, nil, vera esse que
 dicitis: nam hostibus nihil plus quam antea nocere potui-
 mus, et difficulter admodum retrocedebamus. Quare diis
 gratia sit, quod non cum magnis suorū vi, sed cum paucis
 venerint: adeo ut non magnopere quidem nos læterent,
 quibus vero indignum declararent. Jam enim sagittis fun-
 diusque nos tanto ex intervallo petunt hostes, ut neque Cre-
 tenses vicissim eos sagittis petere possint neque eos attinge-
 re alii, qui manu tela torquentur: cunquoque eos insequi-
 mur, fieri non potest ut longo ab exercitu spatio insequamur;
 in exiguo vero ne tum quidem, si celer fuerit pedes,
 peditem persequendo adsequi intra tela cium poterit.
 Nos itaque, si hos prohibere volumus, ne nobis iter fa-
 cientibus incommodum adferat, quamprimum et fundito-
 res et equites habere necesse est. Ac nostro quidem in
 in exercitu Rhodios esse audio, quorum plerosque fundas
 usum habere cognovimus sicut, eorumque telum dupla lon-
 gius ferri, quam quod e Persicia funis excuti solet.
 Nam hæc, propterea quod lapides ejcuntur eos, qui ma-
 nus implent, ad breve spatium pertingunt: at Rhodii glan-
 dibus etiam plumbeis uti norunt. Quod si ergo disperxer-
 imus quinam eorum fundas habeant atque pro his partim
 argentum si dederimus, partim his, alias qui texere velint,
 argentum litium predamus, hisque, qui funditorum la-
 ordinem recipi velint, aliam quandam immunitatem invene-
 rimus, fortasse nonnulli comparebunt, qui nobis usui esse
 poterunt. Præterea video equos esse in exercitu, partim apud
 me, partim a Clearcho relictos, alios item multos bello ca-
 ptos, qui impedimenta velunt. Horum igitur omnium de-
 lectu habito, si pro eis jumenta subisterimus impedimentis
 vendendis idonea, equosque equitibus adornandos curave-
 rimus, fortassis et illi fugientibus hostibus aliquid molestiæ
 exhibebunt. = Probata est hæc sententia: nocteque illa fun-
 ditores circiter ducenti facti sunt, ac postridie equi equites-
 que ad quinquaginta probati sunt, eisque pariter stolidæ et
 horicæ; prefectus etiam equitum creatus est Lycius Poly-
 strati filius, Atheniensis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Μαίναντες δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν τῇ ἄλλῃ ἐπορεύοντο πρῶτον ἀναστάντες· χαράζαν γὰρ αὐτοὺς εἶναι διαβῆναι, ἐπ' ἣ ἐρεθίζοντο καὶ ἐπιθύνοντο αὐτοὺς διαβαίνουσιν οἱ πολέμιοι. (2) Διαβιβήκοσι δὲ αὐτοὺς πάλιν φαίνεται ὁ Μιθριδάτης, ἔχων ἱππίας χίλους, τοξότας δὲ καὶ σπενδόνητας εἰς τετρακισχιλίους· τοσούτους γὰρ ἦρχετο Τισσαφέρνης, καὶ διαβάν ὑποσώμενος, ἀν τούτους λάβῃ, παραδίδωσιν αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, καταργήσας, οἳ ἐν τῇ πρόσθεν προσβολῇ ἀλλήλους ἔχον ἱππῶν μὲν οὐδὲν, πολλὰ δὲ κακὰ ἐνόμιζε ποιῆσαι. (3) Ἐπεὶ δὲ οἱ Ἕλληνας διαβιβήκοις ἀπέχον τῆς χαράζας ὅσον ὀκτὸ σταδίους, οὐδέναι καὶ ὁ Μιθριδάτης ἔχων τὴν δύναμιν. Παρηγγέλλτο δὲ τῶν τε πελταστῶν οὓς εἶναι δυνάμειν καὶ τῶν ὀπλιτῶν, καὶ τοῖς ἱππύουσιν εἰρητο θαρβεῖν οὐκέναι ὡς ἐρεθισμένους ἱκανῆς θανάτου. (4) Ἐπεὶ δὲ ὁ Μιθριδάτης κατεβλήθη καὶ ἔβη σπενδόναι καὶ τοξόματα ἐκινούοντο, ἐπέσχετο τοῖς Ἕλλησι τὴν σάμπην, καὶ εὐθὺς θίγον ἡμέρας ὅς εἰρητο καὶ οἱ ἱππῆες ἤκουον· οἱ δὲ οὐκ εἰδίζοντο, ἀλλ' ἔκρινον ἐπὶ τῇ χαράζῃ. (5) Ἐν ταύτῃ τῇ διῶξιν τοὺς βαρβάρους τῶν τε πάλων ἀπέθανον πολλοὶ καὶ τῶν ἱππῶν ἐν τῇ χαράζῃ ἑσθὶ ἐλήθησαν εἰς ὀκτωκαίδεκα. Τοὺς δὲ ἀποθνήσκοντας αὐτοκτείνουσιν οἱ Ἕλληνας ἡλίσσαντο, ὥς τε ῥοδαρώτατον τοῖς πολέμοις εἶναι ὅρῃν. (6) Καὶ οἱ μὲν πολέμοι οὕτω πράξαντες ἀπῆλθον, οἱ δὲ Ἕλληνας ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὴν Τίγριτα ποταμὸν. (7) Ἐνταῦθα πάλιν τὴν ἐρήμην μεγάλην, ὅσην καὶ αὐτὴ τὴν Λάρισα· ὅσον δ' αὐτὴν τὸ παλαιὸν Μῆδον. Τὸ δὲ πλεῖον τὴν αὐτῆς τὸ εὖρος πάντα καὶ εἰκοσι πόδας, ὕψος δ' ἑκατὸν τοῦ δὲ κύκλου ἡ περιὸς δύο παρασάγγας· ὥκαθεν οὐκ ἐκλίνουσι κερμαίαις· κρηπὶς δ' ὑπὲρ λιθίνῃ τὸ ὕψος εἰκοσι ποδῶν. (8) Ταύτην βασιλεὺς ὁ Παρσῶν, οὔτε παρὰ Μῆδον τὴν ἀρχὴν ἐλάμβανον Πέρσαι, πολιορκίῃ οὐδενὶ τρόπῳ ἐδύναντο εἰσὶν εἶναι διὰ νεφελῶν προκαλούμετα ἡράναις μέγιστον ἐξέλιπον οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὕτως ἐτάλω. (9) Παρὰ ταύτην τὴν πόλιν τὴν πυρραμὶς λιθίνῃ, τὸ μὲν εὖρος ἑνὸς πλεθροῦ, τὸ δὲ ὕψος δύο πλεθρῶν. Ἐπὶ ταύτης πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἦσαν ἐκ τῶν πλησίων κομῶν ἀποπερευγότες. (10) Ἐνταῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμῶν ἑνα παρασάγγας εἰς πρὸς ταύτης ἐρημὸν μέγα πρὸς τῇ πόλει καίμηνον ὅσην καὶ ἡ τῇ πόλει Μίσπιδ· Μῆδον δ' αὐτὴν ποτε ἔκων. Ἦν δὲ ἡ μὲν κρηπὶς λιθὸν ἱεστοῦ κορυβαίοντο, τὸ εὖρος πεντήκοντα ποδῶν καὶ τὸ ὕψος πεντήκοντα. (11) Ἐπὶ δὲ ταύτῃ ἐπαυρομένη πλίνθινον ταύρος, τὸ μὲν εὖρος πεντήκοντα ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος ἑκατὸν τοῦ δὲ κύκλου ἡ περιὸς εἰς παρασάγγην. Ἐνταῦθα Διήγητο Μῆδου γυνὴ βασιλείας καταργεῖν οὔτε ἀπέλασεν τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Περσῶν Μῆδοι. (12) Ταύτην δὲ τὴν πόλιν πολιορκῶν ὁ Παρσῶν βασιλεὺς οὐκ ἐδύναντο οὐτε χρόνον εἶναι οὐτε βίη· Ζεὺς δ' ἀμείνων τῆς ποιεῖ τοὺς ἐνοικιστάς, καὶ οὕτως ἐτάλω.

CAPUT IV.

Cum autem hoc die, quo substiterant loco, mansissent, postidie cum maturius aurescissent, perfecti sunt: erat enim vallis quondam his transanda, ad quam se hostes adorientur ipso inter transitum, untebant. Cum jam transassent, illis se conspicendum iterum probet Mithridates, cum mille equitibus, sagittariis ac funditoribus ad quater mille: tot enim a Tissapherne petierat, et acceperat; pollicitus se, istos si consequeretur, in ejus potestatem Græcos traditurum: quippe hos contempsit, quod priore incurso paucis instructus uili detrimenti accepisset, ac graviter se lesisse Græcos arbitraretur. Itaque cum Græci transgressi a valle stadia circiter octo distarent, Mithridates etiam suis cum copiis transivit. Erat autem præceptum, ut pelastia quosam hostem persequi oporteret, quosque ex gravis armaturæ militibus, mandatum etiam equitibus, fidentibus animis insequerentur, utpote obsequituris satis magnis copiis. Cum vero Mithridates eos adsecutus esset, ac jam fundæ et laque huc et illuc pertingerent, tubicem signum Græcis tuba dedit, atque adeo statim in congressum cursu tendunt ii, quibus hoc mandatum erat, equitesque protecti sunt: illi vero horum non sustinebant impetum, sed ad vallem fugiebant. In hac persecutione de barbarorum pedibus multi perierunt, ex equitibus etiam in valle vivi capti sunt ad duodeviginti: cæcos autem Græci sua sponte fide mutilarunt, ut hostibus spectaculum esset quomaxime terribile. Ac hostes quidem re ita gesta discesserunt: at Græci tunc per reliquum diei itinere facio, ad Tigrim amnem pervenerunt. Illi urbs erat ampla, sed deserta, cui nomen erat Larissa: eam priscis temporibus habitaverat Medi: muri autem ejus latitudo erat viginti quinque pedum, altitudo centum: ambitus comprehendebat duas parasangas: lateribus fictilibus constructa erat; fundamentumque suberat lapideum viginti pedum altitudine. Hanc Persarum rex, quo tempore a Medis imperium adipscebanter Persæ, cum obsideret, nullo modo capere poterat: solem vero nubes præteigendo tenebris obscuravit, donec homines urbe excederent, atque ita urbs capta fuit. Propter urbem ipsam pyramis erat lapidea, unius plethri latitudine, altitudine duorum: in hac ex barbaris erant multi, qui de vicinis eo vicis profugerant. Inde castris unis, parasangas sex, progressi sunt ad castellum quoddam magnum, sed desertum, propter urbem situm: urbi omen erat Mespila: eam Medi quondam habitant. Hujus basis erat deposita lapide conchyliato, latitudine quinquaginta pedum, altitudinæ quinquaginta. Super hac extractus erat murus lateritius, latitudine pedum quinquaginta, altitudine centum: ambitus sex comprehendebat parasangas. Huc forebatur Media regis uxor fugisse, quo tempore imperium a Persis occupatum amiserat Medi. Ipsam hanc urbem Persarum rex cum obsideret, neque temporis distantia, neque vi capere poterat: tandem vero Jupiter habitatores ejus fulminibus attonitos reddidit, atque ita capta est.

12. Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθὸν ἕνα παρα-
 εήγγας τέταρτας. Εἰς τούτων δὲ τὸν σταθὸν Τιισα-
 φέρνης ἐπεφάνη, ὡς τε αὐτὸς ἱππείας ἔχων ἔχων καὶ
 τὴν Ὀρόντου δύναμιν τοῦ τῆν βασιλέως θυγατέρα ἔχον-
 τος καὶ οὗς Κύρος ἔχων ἀνέβη βαρβάρους καὶ οὗς ὁ βασι-
 λέως ἀδελφὸς ἔχων βασιλεὺς ἰδοῦναι, καὶ πρὸς τούτους
 ὅσους βασιλεὺς ἴδωκεν αὐτῷ, ὥστε τὸ στρατόν τε πύ-
 πολον ἐφάνη. (14) Ἐπεὶ δ' ἐγγὺς ἐγένετο, τὰς μὲν τῶν
 τάξεων εἶχεν ὀπισθεν καταστήσας, τὰς δὲ εἰς τὰ πλάγια
 παραγὰς ἐμβάλλειν μὲν οὐκ ἐτόλμασεν οὐδ' ἰβόλλετο
 διακινδυνεύειν, σπενδόνων δὲ παρήγγειλε καὶ τοξεύειν.
 (15) Ἐπεὶ δὲ διαταγθέντες οἱ Ῥόδιοι ἐσπενδόνθησαν καὶ
 οἱ Σκύθαι τοξεύσαι ἐτόλμασεν καὶ οὐδεὶς ἡμέτερον ἀν-
 ἄρως, οὐδὲ γὰρ εἰ πάνι προθυμειτο βῆδιν ἦν, καὶ ὁ
 Τιισαφέρνης μάλα ταχέως ἐπὶ βέλων ἀπεκίρκει καὶ
 αἱ ἄλλαι τάξεις ἀπεκίρκοντο. (16) Καὶ τὸ λοιπὸν τῆς
 ἡμέρας οἱ μὲν ἐπορεύοντο, οἱ δ' εἵποντο καὶ οὐκ αἶ-
 σάντο οἱ βαρβάροι τῇ τότε ἀκροβολισμῶν μακρότερον
 γὰρ οἱ τε Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσπενδόνον καὶ τῶν πλεί-
 στων τοξοῶν. (17) Μεγάλα δὲ καὶ τὰ τοῖς τὰ Περσῶν
 ἴσταν ὥστε χρῆσιμα ἦν ὅποσα ἀλλοτρικοῦ τῶν τοξευμά-
 των τοῖς Κρησὶ, καὶ διητλοῦν χρόνιαι τοῖς τῶν πο-
 λεμίων τοξεύμασι, καὶ ἐμμελῶν τοξεύειν ὅμοι ὄντες
 μακρὰν. Εὐρίπτετο δὲ καὶ νεῦρα πολλὰ ἐν ταῖς κό-
 μαις καὶ μολύβδος, ὥστε χρῆσθαι εἰς τὰς σπενδόνας.
 (18) Καὶ ταῦτα μὲν τῇ ἡμέρᾳ, ἐπὶ καὶ ταυτοτοπειδύοντο
 οἱ Ἕλληες κόμης ἐπιτυγχόντες, ἀπὸ τῶν οἱ βαρβάροι
 μέων ἔχοντες ἐν τῇ τότε ἀκροβολισμῶν τὴν δ' ἐπιοῦσαν
 ἡμέραν ἔκειναν οἱ Ἕλληες καὶ ἐπειρίσαντο ἦν γὰρ
 πολὺς σίτος ἐν ταῖς κόμαις. Τῇ δ' ὀστεραίᾳ ἐπορεύοντο
 οἱ τὸ πείδιον, καὶ Τιισαφέρνης εἰσέτω ἀκροβολιζόμενος.
 (19) Ἐνθα δὲ οἱ Ἕλληες ἔγνωσαν ὅτι πλείστον ἐσ-
 πειρον πονηρὰ τάξις εἰς πολεμίων ἐπορεύειν. Ἀνά-
 κη γὰρ ἔστιν, ἦν μὲν συγκύπτει τὰ κέρατα τοῦ πλεισίου
 ἢ διότι στενωπώτερος οὖρος ἢ ὁρῶν ἀναγκαζόντων ἢ γε-
 φύρας, ἐκθλίβεσθαι τοὺς ἐπὶ τὰς καὶ πορεύεσθαι πονη-
 ρῶς ἅμα μὲν περὶ τὸν σίτον ἅμα δὲ καὶ ταυτοτομῶν
 ὥστε ὀστεραίᾳ εἶναι ἀνάγκη ἀτάκτους ὄντας. (20)
 Ὅταν δ' αὖ διαγῇ τὰ κέρατα, ἀνάγκη διασπῆσθαι
 τοὺς τότε ἐκθλιβομένους καὶ κενὸν γίνεσθαι τὸ μέσον
 τῶν κεράτων, καὶ ἀθμῶν τὸς ταῦτα πείσοντας τῶν
 πολεμίων ἐπομένων. Καὶ ὅποτε δέος γέφυραν δια-
 βαίνειν ἢ ἄλλην τινὰ δεξιάν, ἵσπευδεν ἕκαστος βου-
 λόμενος βῆδιν πρῶτος καὶ εὐπειθεῖον ἦν ἐν ταῖς
 τοῖς πολεμίοις. (21) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔγνωσαν οἱ στρα-
 τῆται, ἐπειρίσαντο ἐξ λόγους ἀνὰ ἑκατὸν ἄνδρας, καὶ
 λοχαγοὺς ἐπέστησαν καὶ ἄλλους πεντήκοντῃρας καὶ ἄλ-
 λους ὀνομαστάρους. Οὗτοι δὲ πορεύοντο οἱ λοχαγοί,
 ὅποτε μὲν συγκύπτει τὰ κέρατα, ὑπόμενον ὄστροι,
 ὥστε μὴ ὀνχλῆν τοὺς κέρατοι, τότε δὲ παρήγον ἔκειν
 τῶν κεράτων. (22) Ὅποτε δὲ διάσχεον αἱ πλειοὶ
 τοῦ πλεισίου, τὸ μέσον ἀνεπέμμελυναν, αἱ μὲν στενώ-
 τερον εἶχον τὸ διέχον, κατὰ λόγους, εἰ δὲ πλατύτερον,
 κατὰ πεντηκοστίας, εἰ δὲ πάνι πλείον, κατ' ὀνομαστίας·

Inde castris ois, parasangas quatuor progressi sunt.
 Ad ea castra Tissaphernes is in conspectum se dedit, cum
 equilibus, quibus ipse venerat instructus, et Oronoe copis,
 qui regis filiam in matrimonio habuit, barbarisque qui Cyro
 in Asiam superiorem ascendenti aderant, et cum quibus
 regis frater opem regi tulerat, ac prater hos, cum is etiā
 quoscunque rex ipsi dederat: adeo ut ingens ille videretur
 exercitus. Cum propius accessisset, nonnullos suorum
 globos a tergo constituebat, nonnullos ad latus transferebat;
 neque tamen in Græcos impressionem facere audebat, ne-
 que prælii periculum adire volebat: tantum fundis amos et
 sagittis uti iubeat. Ubi vero Rhodii hinc inde dispositi
 fundis mi corperunt, et sagittarū Scythas imitantes sagittas
 mittere, nemoque ab hoste aberrant (neque enim, si quis
 etiam magnopere cuperet, id facile factu erat), et Tissapher-
 nes admodum celeriter extra factum telorum se recepit, et
 ceteri militum quoque globi successerunt. Ad reliquum diu
 progrediebantur illi, hi sequebantur; nec velitationi tunc
 cepte amplius nocebant barbari: nam Rhodii longius quam
 Persæ, quamque plurimi de sagittariis, tela mitterent. Sunt
 Persæ arcus magni: adeo ut omnes quæ caperentur sa-
 gittæ Cretensibus usui essent; atque deinceps sagittis bon-
 stium perpetuo utebantur, easque sursum extendendo ad lon-
 gos ejaculandum se exercebant. Quin et multi nervi plum-
 bæque in vicis reperiebantur, quibus ad fundas uterentur.
 Atque hoc die, postquam Græci in vicos delati castra lo-
 cassent, barbari discedebant, tunc temporis facta velita-
 tione inferiores: postidie vero Græci ibidem manserunt, ac
 cibaria parabant: istis enim in viciis magna erat frumenti
 copia. Postidie per plantilem faciebant iter, ac Tissapher-
 nes eos missilibus emens larescent sequebatur. Hi tum
 animadvertere Græci, agmen quadratum, in latera aequalia
 dispositum, incommodam hostibus sequentibus esse aciem.
 Necesse est enim, si agminis quadrati cornu coierint, cum
 vel angustior paulo via est, vel montes ita facere cogunt,
 vel pons aliquis, ut gravis armatura milites loco suo in ar-
 ctum compressi extrudantur, utique procedant, cum par-
 tim premantur, partim etiam perturbentur: adeo ut, ordi-
 nibus turbatis, vix ullum eorum esse usum necesse sit. Ubi
 vero cornu rursus diducatur, divelli eos necesse est, qui
 tum in arcum compressi globo suo extrudebantur, atque me-
 dium inter cornu spatium vacuum fieri, animisque angustis
 milites hanc quibus accidant, hostibus sequentibus. Et cum
 pons transeundus esset, vel quid aliud superandum, unus-
 quisque properabat, ceteris antevertendi studio abreptus:
 atque adeo facilius ibi tum ab hostibus intradi posset. Hæc
 cum duces animadvertissent, cohortes sex insititne, quarum
 singule viros centum habebant, hisque duces præsece-
 runt; et alios quinquaginta militum perfectos, aliosque eno-
 mastas. Hi cohortium præfieri in itinere faciendum, cum
 quidem cohibant cornu, postremi subsistebant, ut ne quid
 negotii cornibus faceretur: tum autem extra cornu pro-
 movebant. Cum vero quadrati agminis latera diducerentur,
 medium complebant, si quidem arcuatus esset quod didu-
 ctum erat, per cohortes; sin latius, per pentecostias; sin

ἔκτε δὲ ἑκπλῆσαι εἶναι τὸ μέσον. (21) Εἰ δὲ καὶ διαβαίνειν τινὰ δόξαι διέβαιναι ἢ γέφυραν, οὐκ ἐπαρόντων, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει οἱ λοχαγοὶ διέβαινον καὶ εἰ ποῦ δόξαι τῆς φάλαγγος, ἐπιπαρήσαν οὗτοι. Ταύτου τῷ τρόπῳ ἐπορεύονταν σταθμούς τέτταρας. (22) Ἦνικα δὲ τὸν πέμπτον ἐπορεύοντο εἶδον βασιλείαν τὴν καὶ περὶ αὐτὸ κοίμας πολλὰς, τὴν δὲ ὁδὸν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο διὰ γλῶσσιν ὑπερλίαν γιγνομένην, οἱ καθ' ἕνα ἀπὸ τοῦ ὄρους ὅρ' ἔ' ἦν ἡ κοίμη. Καὶ εἶδον μὲν τοὺς γλῶσσους ἀσμενοὶ οἱ Ἕλληνας, ὡς εἰκός, τῶν πολέμιων ὄντων ἱππέων· (23) ἐπεὶ δὲ πορεύομενοι ἐκ τοῦ πεδίου ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν πρῶτον γλῶσσαν καὶ κατέβαινον ὡς ἐπὶ τὸν ἑτερον ἀναβαίνειν, ἐνταῦθα ἐπυγίγνονται οἱ βάρβαροι καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς τὸ πρᾶν ἐβαλλόν, ἐπαρόντων, τοῖς τε ἑσπέρων μαστίγων, (24) καὶ πολλοὺς κατέστρεψαν καὶ ἐκράτησαν τῶν Ἑλλήνων γυναικῶν καὶ κατέκλεισαν αὐτοὺς εἰσω τῶν ὀπλῶν ὥστε παντάπασιν ταῦτην τὴν ἡμέραν ἀχρηστοὶ ἦσαν ἐν τῷ ὄχλῳ ὄντες καὶ οὐ σπένδοντες καὶ οὐ τόξοις. (25) Ἐπεὶ δὲ περὶβόηοι οἱ Ἕλληνας ἐπεχείρησαν θυμῶν, σπῶλ' μὲν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀρκοῦνται ὀπλίται ὄντες, οἱ δὲ πολέμιον ταχὺ ἀπέπληθον. (26) Πάλιν δὲ ὁπότε ἀπέμιν πρὸς τὸ ἄλλο στρατεύμα, ταῦτα ἔπαυον, καὶ ἐπὶ τοῦ δαντείου γλῶσσου ταῦτα ἐτίγνετο, ὥστε ἀπὸ τοῦ τρίτου γλῶσσου ἰδοῦν αὐτοὺς μὴ κινεῖν τοὺς στρατεύμας· πρὶν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλαισίου ἀνέγαιγον πελταστὰς πρὸς τὸ ὄρος. (27) Ἐπεὶ δ' οὗτοι ἐγένοντο ὑπὲρ τῶν ἐπομένων πολέμιων, οὐκ εἰ ἐπιβάντο οἱ πολέμιοι τοὺς καταβάντας, δευροκῆτες μὴ ἀπομακρύνοντο καὶ ἀμαρτοῦρον αὐτῶν γίνοντο οἱ πολέμιοι. (28) Οὕτω τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας πορεύομενοι, οἱ μὲν τῇ ὁδῷ κατὰ τοὺς γλῶσσους, οἱ δὲ κατὰ τὸ ὄρος ἐπιπαρήντες, ἀρκοῦντο εἰς τὰς κοίμας καὶ λατροὺς κατέστησαν ὡς αἶψ' πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τετρωμένοι. (29) Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ τῶν τετρωμένων ἕνικα καὶ ἄμα ἐπιτήλεια πολλὰ εἶχον, αἰλουρα, ὄνοι, καὶ κροτάς ἵππων συμβολημένας πολλὰς. Ταῦτα δὲ συνενηργημένα ἦν τὸν στρατεύοντι τῆς χώρας. Τετάρτῃ δ' ἡμέρᾳ καταβαίνουσιν εἰς τὸ πεδῖον. (30) Ἐπεὶ δὲ κατέλαβον αὐτοὺς Τισσαφέρνης σὺν τῇ δυνάμει, ἐβίβαν αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη κατασκηνοῦσαι οὐ πρῶτον εἶδον κοίμην καὶ μὴ πορεύεσθαι ἐπὶ μακρομένους· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἀπόμαχοι οἱ τετρωμένοι καὶ οἱ ἐκείνους ἔχοντες καὶ οἱ τῶν φερόντων τὰ ὄπλα διεξέμενοι. (31) Ἐπεὶ δὲ κατασκηνοῦσαν καὶ ἐπεχείρησαν αὐτοὺς ἀκροβολίζεσθαι οἱ βάρβαροι πρὸς τὴν κοίμην προσόντας, πολλοὶ περὶ αὐτοὺς οἱ Ἕλληνας· πολλοὶ γὰρ διέφερον ἐκ χώρας ὀρμῶντες· ἀλλ' ἔκθεσις ἡ πορεύομενοι ἐπὶ τοὺς πολέμιους μάχοντες. (32) Ἦνικα δ' ἦν ἔξη δαίτη, ὥρα ἦν ἀπέναι τοὺς πολέμιους οὐποτὶ γὰρ μῖσος ἀπαστραπιδεύοντο οἱ βάρβαροι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔχοντες σταδίων, φοβούμενοι μὴ τῆς νυκτὸς οἱ Ἕλληνας ἐπιβάντες αὐτοὺς. (33) Πονηρὸν γὰρ νυκτὸς ἐστὶν στρατεύματι Περσικόν. Οἱ τε γὰρ ἱπποὶ αὐτοὺς δίδονται καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πάλυ πεποδισμένους εἰσι τοῦ μὴ φαίνειν ὄντας, εἰ λυθίσαν, ἰάν τε τῆς ὁ-

lissimum, per enomotias : adeo ut medium semper completum esset. Ac si quid superandum esset vel pons trans-eundus, non erant perturbati, sed deinceps cohortium praefecti transibant : et sicubi phalange opus esset, aderant isti. Haec ratione ad quarta castra progressi sunt. Ad quinta cum progredierentur castra, regiam quandam conspexerant, et circum eam multos vicos ; viamque ad locum hunc per colles edios ducentem, qui a monte, sub quo vicus erat, eo pertinebant. Ac Graeci quidem colles istos libentes videbant, uti consentaneum erat, quippe quorum hostes erant equites. Cum vero pergentes iter e planitie primum in collem adscenderent, atque rursus descenderent ut in alterum adscenderent, ibi aderant barbari, deque exortio per declivia montis jaculabantur, fundas torquebant, sagittas mittebant flagellis adacti ; multosque adeo vulnerabant, et Graecos leviter armatos superarant, iniquaque gravis armatura milites eos concluderent : adeo ut nulli omnino usui die isto funditores essent et sagittarii, quippe qui in tuti haerant. Cum autem Graeci praeflo pressi hostes persequi adgrederentur, tarde in verticem perveniebant, ut qui gravi armatura onerarentur : at hostes celeriter resilliebant. Rursum, cum ad aliud agmen tenderent, idem ipsis accidebat : hoc etiam in altero colle ipsis usu veniebat ; quare statuerunt de colle tertio milites non movere, priusquam a latere dextro quadrati agminis peltastas in montem subduxerint. Illi cum supra hostes, qui ipsos sequebantur, erasissent, non iam amplius descendentes adoriabantur hostes ; propterea quod metuerent ne a suis absceiderent, et utrique ipsis adessent hostes. Ita cum reliquam diem pergerent, alii via quae per colles ducebat, alii per montem progressi, ad vicos perveniebant, atque medicos octo constituere : nam multi erant vulnerati. Hic triduum commorati sunt, tum vulneratorum causa, tum etiam quod commestus aditum haberent, frumam, vinum, hordeum multum equis congestum. Haec autem omnia in usum ejus, qui regionis erat satrapas, fuerant comportata. Ceterum die quarto in planitiem descendunt. Cumque Tissaphernes sals cum copia eos adaequalis esset, doculi Graecos ipsis castra necessitas vicini ubi primum conspexerunt esse ponenda, neque iam amplius iter faciendum simul et pugandum : multi enim ad pugnam, vulnera quod acceperant, inutilis erant, itidemque illos qui portabant, quique horum, vulneratos qui portabant, arma acceperant. Cum jam castra metati essent, ac barbari ad ipsum usque vicum progressi velitationibus eos adgrederentur, longe superiores erant Graeci : nam multum praestabat, facto ex statione impetu vim a se propulsare, quam inter proficiscendum adversus irruentes hostes dimicare. Cum jam advesperasceret, hostibus erat abundi tempus : non enim inquam barbari castra minus sexaginta stadibus a Graecis copiis distantia metabantur ; quippe metuebant ne Graeci nocte ipsos invaderent. Etenim Persarum exercitus nocte incommotus est. Nam et equi ipsorum aligantur, ac periculum pedicis costricti sunt, ne, si soluti

ρυβος γίνεσθαι, δει ἐπιδείξαι τὸν ἥπνον Πέρσῃ ἀνδρὶ καὶ χαλινώσαι δει καὶ θωρακισθέντα ἀνδρῶνα ἐπὶ τοῦ ἥπνου. Ταῦτα δὲ πάντα χαλινὰ νύκτωρ καὶ θορύβου ὄντος. Τούτου ἕνεκα πόρρω ἀπεσπάρησαν τῶν Ἑλλήνων.

(36) Ἐπει δὲ ἐγίνωσκον αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες βουλευμένους ἀπάναι καὶ διαγυλλομένους, ἐκέρουε τοὺς Ἕλλησι συσκευασθῆναι ἀκουόντων τῶν πολεμίων. Καὶ χρόνον μὲν τινα ἐπέσχον τῆς πορείας οἱ βάρβαροι, ἐπειδὴ δὲ ὄψις ἐγίνετο, ἀπῆλσαν οὐ γὰρ ἰδοῦναι λύαι αὐτοὺς νυκτὸς πορεύεσθαι καὶ καταγέσθαι ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ.

(37) Ἐπειδὴ δὲ σπάρῃς ἀπύοντες ἦδη ἴωσαν οἱ Ἕλληνες, ἐπορεύοντο καὶ αὐτοὶ ἀναεὺς καὶ δὴ πῶλον ὅσον ἐξήκοντα σταδίους. Καὶ γίνεσθαι τοσούτου μεταξὺ τῶν στρατευμάτων ὥστε τῇ ὑστερίᾳ οὐκ ἐξάντησαν οἱ πολέμιοι οὐδὲ τῇ τρίτῃ, τῇ δὲ τετάρτῃ νυκτὶ προελθόντες καταλαμβάνουσιν χωρίον ὑπερβόρειον οἱ βάρβαροι, ἢ ἑμμελίων οἱ Ἕλληνες παρμένοι, ἀκρωτηρίαν ὄρεος, ὅρ' ἦν ἡ κατάβασις ἦν εἰς τὸ πέδιον. (38) Ἐπειδὴ δὲ ἴωρα Χειρίστρος προκαταβλήμενὸν τὴν ἀκρωτηρίαν, καλεῖ Ξενοφῶντα ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ καλεῖται λαβόντα τοὺς πελταστὰς παραγενέσθαι εἰς τὸ πρόσθιον. (39) Ὁ δὲ Ξενοφῶν τοὺς μὲν πελταστὰς οὐκ ἔχεν ἐπιεικόμενον γὰρ ἴωρα Τισσαφέρνην καὶ τὸ στρατεύμα πῶν αὐτὸς δὲ προσελάσας πρῶτα, Τί καλεῖς; Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ, Ἐξέστιν ὄρεον προκαταβλήσκει γὰρ ἡμῖν ὁ ὑπὲρ τῆς καταβάσεως λόφος, καὶ οὐκ ἔστι περιελθεῖν, εἰ μὴ τούτους ἀποκόψωμεν. Ἀλλὰ τί οὐκ ἔχεις τοὺς πελταστὰς; (40) Ὁ δὲ λέγει, ὅτι οὐκ ἰδοῦναι αὐτοὶ ὄρημα καταλαμβάνει τὰ ὀπίσθην πολεμίων ἐπιεικόμενους. Ἀλλὰ μὴν ὦρα γ', ἐρη,

βουλευμένους πῶς τὴν οὐρὰν ἀπὸ τοῦ λόφου. (41) Ἐνταῦθα Ξενοφῶν ὅρ' οὐ τοῦ ὄρους τὴν κορυφὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἑαυτοῦ στρατεύματος οὐσαν, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔροον ἐπὶ τὴν λόφον ἔνθα ἔσαν οἱ πολέμιοι, καὶ λέγει, Κράτιστον, ὦ Χειρίστρος, ἡμῖν ἵσθαι ὡς τέχνηται ἐπὶ τὸ ἄκρον ἦν γὰρ τούτῳ λάβωμεν, οὐ δυνήσονται μένειν οἱ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. Ἀλλὰ, εἰ βούλει, μὲν ἐπὶ τῷ στρατεύματι, ἐγὼ δ' ἰδίῳ πορεύεσθαι εἰ δὲ χρεῖζεις, πορεύου ἐπὶ τὸ ὄρος, ἐγὼ δὲ μενῶ αὐτοῦ. (42) Ἀλλὰ δίδωμί σοι, ἐρη ὁ Χειρίστρος, ἥπτερον βούλει διέσθαι. Εἰπὼν δὲ Ξενοφῶν ἐπὶ νεώτερός ἐστιν αἰερίται πορεύεσθαι, καλεῖται δὲ οἱ συμπεμψέντες ἀπὸ τοῦ στόματος ἄνδρας μακρὸν γὰρ ἦν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς λαβεῖν. (43) Καὶ ὁ Χειρίστρος συμπέμπει τοὺς ἀπὸ τοῦ στόματος πελταστὰς διαβεῖν τοὺς κατὰ μέσον τοῦ πλαισίου. Συνέπεισθαι δ' ἐκβλυσιν αὐτῶν καὶ τοὺς τρακοσίους οὗς αὐτὸς εἶχε τῶν ἐπιδύκτων ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ πλαισίου. (44) Ἐνταῦθα ἐπορεύοντο οἱ ἰδύοντα τέχιστα. Ὁ δ' ἐπὶ τοῦ λόφου πολέμιοι ὡς ἐνόησαν αὐτῶν τὴν πορείαν ἐπὶ τὸ ἄκρον, εὐθὺς καὶ αὐτοὶ ὄρησαν ἑμμελίσθαι ἐπὶ τὸ ἄκρον. (45) Καὶ ἐνταῦθα πολλὴ μὲν κραυγὴ ἦν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος διακαλενομένων τοὺς ἑαυτῶν, πολλὰ δὲ κραυγὴ τῶν ἐμὰν Τισσαφέρνην τοὺς ἑαυτῶν διηκλουμένους. (46) Ξενοφῶν δὲ περιελθὼν ἐπὶ τοῦ ἐπιπυο παρεκκλῆντο, Ἄνδρες, νῦν

slint, fugiant: et si quis incidat tumultus, homo Persicus equum insternat necesse est, necesse est etiam frenet, et ubi se lorica munierit, equum consendant. Ille autem omnia noctu facere, praesertim tumultu exorto, difficile est. Idcirco longe a Graecis castra habere remota solebant. Cum autem Graeci animadvertirent velle ipsos discedere, atque inter se hoc denuntiare, Graecis vasa colligenda esse ita edixit praeo, ut hostes audirent. Itaque barbari aliquandiu ab itinere faciendo sese colubebant: vorum ubi jam serum diei esset, abierunt: non enim ipsis conducere noctu proficisci, et in castra deduci videbatur. Eos vero Graeci posteaquam jam manifesto discordantes viderent, etiam ipsi castris motis pergebant, et sexaginta circiter stadia emensi sunt: atque tantum inter exercitus spatii relictum est, ut neque die altero apperirent hostes, neque tertio: queto vero, noctu progressi, locum superiorem occupant barbari, quae Graeci transirent erant, nimirum montis verticem, sub quo descensus erat in planitiem. Chrisophus ubi verticem istum praecoccupatum vidisset, Xenophontem ab agnino extremo accessit, eumque adsumptis sibi peltactis ad anteriorem aciei partem adesse jubet. At peltastas non duxit Xenophon (nam Tissaphernem, totumque ejus exercitum, se ostendere videbat); sed ipse adeductus equo ad Chrisophum, Quamobrem eo accessit? inquit. Huic respondet is, Videre licet: praecoccupatus enim nobis est collis ille, qui supra descensum eminet, nec transire licet, nisi hos dejecerimus. Verum cur peltastas hoc non duxisti? Respondet ille, sibi non visum esse, ut posterius agmen desertum relinqueret, cum hostes se in conspectum darent. Sed enim tempus est, inquit, consulendi, quo pacto qui homines a colle repellat. Ibi tum Xenophon montis verticem equis suis immisere videt, atque ibi hoc ad collem illum, ubi hostes orant, aditum quendam esse: itaque, Optimam fuerit, inquit, Chrisophie, quamprimum nos ad cacumen illud tendere: nam hoc si occupaverimus, supra viam manere non poterunt. At, si ita tibi videtur, ad exercitum maneto, ipse volo eo tendere: sin hoc mavis, in montem pergito; atque ego hic manebo. Tibi vero, ait Chrisophus, optionem do, nrum mavis, eligendi. Xenophon cum se natu minorum diceret, proficiscendi sibi munus eligit: hortator tamen ut milites quosdam ex fronte secum amitteret; nam longum erat, si quos ab extremo agmine sumeret. Et Chrisophus unus cum ipso peltastas, qui erant primo in agmine, mittit: eos autem ipse sumit, qui in medio quadrate erant ariel. Praeterea simul Xenophontem sequi iussit trecentos illos, quos ipse de lectorum numero militum in fronte quadrati habebat agminis. Inde quam poterant celeriter profecti sunt. Hostes autem, qui erant in colle, cum iter ipsorum ad cacumen dirigi animadvertent, mox et ipsi impetum ceperunt in eorum certum contendendum. Atque ingens ibi tum elmor Graeci erat exercitus, suos cohortantis; ingens etiam eorum clamor, qui cum Tissapherne erant, ac suos itidem cohortabatur. Xenophon autem equo puertervectus, adhortatione hac usus est: Nunc vobis, viri,

ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα νομίξατε ἀμυλῆσθαι, νῦν πρὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, νῦν ὅλγον πονήσαντες ἀμυγέι τὴν λοιπὴν πορείαν. (στ) Σωτηρίδης δὲ ὁ Σικωνίως εἶπεν, Οὐκ ἐξ ἰσού, ὡς Ξενοφῶν, ἐσμέν· οὐ μὲν γὰρ ἐγ' ἵππου ὄγῃ, ἀλλ' ὅτι καὶ χαλκῶς κάμνω τὴν ἀσπίδα φέρων. (αθ) Καὶ ὁς ἀκούσας ταῦτα καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου ὤλεται αὐτὸν ἐκ τῆς τάξεως, καὶ τὴν ἀσπίδα ἀρὰλόμενος ὡς εἰδύνατο τάχιστα ἔχων ἐπορεύετο ἐντάχων δὲ καὶ θώρακα ἔχων τὸν ἱππικὸν ὅστε ἐπέλεται. καὶ τοῖς μὲν ἐμπροσθεν ὑπάγειν παρακαλούτο, τοῖς δὲ ὀπίσθεν παρίναί μοις ἐπομένους. (ιθ) Οἱ δ' ἄλλοι στρατιῶται παύσονται καὶ βάλλουσι καὶ λουθοῦσι τὸν Σωτηρίδην, ἔτι ἀνέγκαντες λαβόντα τὴν ἀσπίδα πορεύεσθαι. Ὁ δὲ ἀνὰ δὲ, ὥς μὲν βάσμις ἦν ἐπὶ τοῦ ἵππου ἔχων, ἐπὶ δὲ ὅσατα ἦν, καταλιπὼν τὸν ἵππον ἐσπευδε πεζῇ. Καὶ ρθάνουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ γενόμενοι τοὺς πολέμους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐνθα δὲ οἱ μὲν βάρβαροι στρατῆρες ἐφύγοντο ἑκαστὸς εἰδύνατο, οἱ δ' Ἑλλήνες εἶχον τὸ ἄκρον. Οἱ δὲ ἀμφὶ Τισσαφέρνην καὶ Ἀρσίον ἀποτραπόμενοι ἄλλην ὁδὸν ὄρουντο. Οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίστορον καταβάντες ἀστροπεύδουσιντο ἐν κομῇ μεσθ' πολλῶν ἀγαθῶν. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι κόμαι πολαὶ πλήρεις πολλῶν ἀγαθῶν ἐν τούτῳ τῷ πεδίῳ παρὰ τὸν Τίρρητα ποταμὸν. (α) Ἦνικα δ' ἦν ἐὼλη ἐξαπλῆς οἱ πολέμιοι ἐπιείκονται ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ τὸν Ἑλλήνων κατέκλυν' ἵνα τινες τὸν ἰσχυρομένον ἐν τῷ πεδίῳ καθ' ἀρχαίην· καὶ γὰρ νομαὶ πολλὰ βοσκμῶντων διαβιβαζόμενοι εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ καταλήρῃσιν. (β) Ἐνταῦθα Τισσαφέρνης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καίεν ἐπεχείρησαν τὰς κόμας. Καὶ τὸν Ἑλλήνων μάλα ἐθύμωσάν τινες, ἐννοούμενοι μὴ τὰ ἐπιτίθεα, εἰ καίεν, οὐκ ἔχοντες ὀπίθεν λαμβάνουσαν. (γ) Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Χειρίστορον ἀπέσχον ἐκ τῆς βοηθείας· ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐπεὶ κατέβη, παραλαύων τὰς τάξεις, ἦνικα ἀπὸ τῆς βοηθείας ἀπήντησαν οἱ Ἑλληνες, Διγεν. (δ) Ὅρθετε, ὡς ἄνδρες Ἑλληνες, ἐφέντας τὴν χώραν ἤδη ἡμετέραν εἶναι; ἃ γὰρ οἱ ἐσπένοντο διεπράττοντο, μὴ καίεν τὴν βασιλικὴν χώραν, νῦν αὐτοὶ καίουσιν ὡς ἀλλοτρίαν. Ἄλλ' ἴδ' ἂν ποῦ καταλείπωσι γε αὐτοὺς τὰ ἐπιτίθεα, ὅρουνται καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα πορευόμενοι. (ε) Ἄλλ', ὡς Χειρίστορε, ἔρη, δοκεῖ μοι βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς καίοντας ὡς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας. Ὁ δὲ Χειρίστορος εἶπεν, Οὐδὲν ἔμοιγε δοκεῖ ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς, ἔρη, αἰσώμεν, καὶ οὕτω ὅστις πύσσεται. ζ. Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἀπῆλθον, οἱ μὲν ἄλλοι περὶ τὰ ἐπιτίθεα ἦσαν, στρατηγοὶ δὲ καὶ λογαγοὶ συνέλθον. Καὶ ἐνταῦθα πολλὰ ἀπορία ἦν. Ἐνθὺν μὲν γὰρ ὅρη ἦν ὑπερήφεια, ἐνθὺν δὲ ὁ ποταμὸς τοσούτους τὸ βάθος ἐκ μεγάλης τῆς δόρυς ὑπερέχων περιουμένους τοῦ βάρους. (α) Ἀπορομένοις δ' αὐτοῖς προσελθὼν τις ἀνὴρ

de redditu in Graeciam, nunc de redditu ad liberos et uxores propositum esse certamen existimare: nunc si exiguum ad tempus laboris tolerantia fuerimus, reliquum iter absque periculo conficiemus. Atque Soteridas Sicyonius, Non aequa, inquit, nostrum, Xenophon, est conditio: nam tu quidem equo veheris, ego scutum portans, graviter fatigor. Et is, haec cum audisset, ex equo desiluit, e loco istum pepulit, sentoque adempto, quam celerrime poterat, perrexit. Forte tunc etiam thoracem indutus erat equestrem; adeo ut onere premeretur. Attamen priores hortabatur, ut procederent; posteriores, qui vix sequebantur, ut ad eos versus se moverent. Milites ceteri Soteridam cavent, feriunt, convicia prociudant, donec eum recepto scuto pergere coegerunt. Ille, consensu equo, quamdin quidem loca erant equo pervia, praebat eques: cum essent invia, equo relicto, pedes festinabat. Ac citius quam hostes in cacumen perveniunt.

CAPUT V.

Tum vero conversi barbari, quos quisque poterat, fugiebant; Graeci cacumen tenuerunt. Tissaphernes et Arius cum suis se convertentes alia abdere via: Chrisiphorus quique circa eum erant, in plantilem cum descendissent, castra in vico multis bonis referto locabant. Erant et alii vici plures, multis bonis pleni, ista in plantile, secundum Tigrim fluvium. Cum jam advesperaceret, hostes se in plantile subito ostendunt, et e Graecis quosdam ad pradam per plantilem sparis confiderant: etenim multa pecorum agmina in ulteriori fluminis ripam trajecta hic capta sunt. Ibi tum Tissaphernes quique cum ipso erant vicos excurrere conabantur. Itaque de Graecis nonnulli valde demissis erant animis, equippe qui hoc secum cogitarent solliciti, ne commentus unde sumerent, hos si barbari incenderent, alios non haberent. Interea qui cum Chrisopho erant, auxilio plantibus Graecis lato, redibant; Xenophon autem, posteaquam descendisset, ordines obequibant, cum hi ipsi in eum inciderent, Videtis, inquit, viri, concedere barbaros regionem jam esse nostram? nam quae a nobis impetrabant, quo tempore foderat nobisrum sanciebant, ne scilicet regis agrum excurreremus, cum nunc ipsi tanquam alienum excurrant. Quod si commentus alicubi ibi ipsis reliquerint, videbant nos etiam eo proficisci. Verum, inquit, Chrisophe, arbitror adversus excurrantes nobis tendendum esse, tanquam regionis nostro defendendae causa. Mihi vero non ita videtur, ait Chrisiphos: sed potius nos etiam, inquit, incendia faciamus; sic enim citius ii desinent.

Cum autem ad tabernacula discessissent, in commentos conquerendo reliqui erant occupati; at duces cohortiumque praefecti conveniebant. Atque ibi tum multae eos urgebant difficultates. Hinc enim montes praelli, inde flumen tantae altitudinis, ut ne hactenus quidem, cum his altitudinem ejus explorarent, supra aquam exstarent. Ad eos in hac

ῥέως εἶπεν, Ἐγὼ θέλω, ὦ ἄνδρες, διεξιῶσαν ὁμάδα κατὰ τετρακυκλίους ὁπλίτας, ἂν ἐμοὶ ὦν ὁρμήαι ὑπερηφάνηται καὶ τολάντων μισθὸν πορίσῃται. (9) Ἐρωτώμενος δὲ οὗτοι οἰοῦτο, Ἀκούων, ἔφη, δευζύλιον ἀνέπαυμαι· πολλὰ δ' ἔρω ταῦτα πρόβια καὶ αἴγας καὶ βοῦς καὶ δυνος, ἃ ἀποδιδόντα καὶ φονηθέντα ῥέως ἐν παρέχου τὴν διέβασιν. (10) Διέσσομαι δὲ καὶ τῶν δασμῶν εἰς χρεῖστα περὶ τὰ ὑποζύγια· τοῖσι τοῖς ζυῖσιν τοὺς ἀσκούς πρὸς ἀλλήλους, ὁμίπας ἕκαστον ἀσκὸν λίθους ἀρτήσας καὶ ἀρείς ὥσπερ ἀγκύρας εἰς τὸ ὕδωρ, διακλώνων καὶ ἀμυροτέρωθεν δῆσας, ἐπιβαλὼν ὕλην καὶ γῆν ἐπιφορέων· (11) οὗτοι μὲν οὖν οὐ καταδύνεσθε αὐτὰ καὶ μάλα εἰσέσθε· πᾶς γὰρ ἀσκὸς δύο ἄνδρας εἶναι τοῦ μὴ καταδύναι ὥστε δὲ μὴ ἀποδύναι ἢ ὕλη καὶ ἢ γῆ σχίσται. (12) Ἀκούσας ταῦτα τοὺς στρατηγούς τὸ μὲν ἐνδομήμα χάριν εἶδον εἶναι, τὸ δ' ἔργον ἀδύνατον· ἦσαν γὰρ οἱ καλύπτοντες πέραν πολλοὶ ἱππεῖς, οἱ εὐδὲς τοῖς πρώτοις οὐδὲν ἂν ἐπέρτερον τούτων ποιοῖν. (13) Ἐνταῦθα οἱ μὲν ἐνδομήματα ἐπεκράσαντες εἰς τοῦμακλιν [8] πρὸς Βαβυλῶνα εἰς τὰς ἀκρότους κόμας, κατακαύσαντες ἐνθεν ἐξῆλθον ὥστε οἱ πολέμιοι οὐ προσήλκυνον, ἀλλὰ θηδεύοντες καὶ ὁμοιοὶ ἦσαν θεομαζέειν οὗτοι ποτὶ πρόβια οἱ Ἕλληνες καὶ τί ἐν νῆρ ἔργον. (14) Ἐνταῦθα οἱ μὲν ἄλλοι στρατιῶται ἀμφοτέρωθεν ἐπιτάχοντες ἦσαν· οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ πάλιν συσθλῶν, καὶ συναγρόντες τοὺς ἐκλωκότας· ἦλθον τὴν κύκλῳ πᾶσαν γύρον τις ἐκείστη εἴη. (15) Οἱ δ' ἔλεγον οὗτοι τὸ μὲν πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐπὶ Βαβυλῶνα εἴη καὶ Μηρίαν, δὲ ἥσπερ ἔκρινον, ἢ δὲ πρὸς ἑὸς ἐπὶ Σούσά τε καὶ Ἐκβάτανά φέροι, ἐνθα περὶ ζην καὶ ἐπερὶ ζην λέγεται βασιλεὺς, ἢ δὲ διαδάντι τὸν ποταμὸν πρὸς ἱσπέραν ἐπὶ Αὐδάν καὶ Ἰονίαν φέροι, ἢ δὲ διὰ τῶν ὁρίων καὶ πρὸς ἄρκτον τετραμινεῖν οὗτοι εἰς Καρδούρους ἄγει. (16) Τούτους δὲ ἔρασαν οἰκτεῖν ἀνὰ τὰ ἔρη καὶ πολεμικοὺς εἶναι, καὶ βασιλικὸς οὐκ ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ἐμβαλεῖν ποτε εἰς αὐτοὺς βασιλικὴν στρατιὴν δαῖμα μωριῶδας· τούτων δὲ οὐδένα ἀπονοστήσῃ διὰ τὴν δυσχωρίαν. Ὅποτε μέντοι πρὸς τὸν πατρίαν τὸν ἐν τῷ πεδίῳ σπεύσαντο, καὶ ἐπιμυγνύοντες ἀρῶν τε πρὸς ἐκείνους καὶ ἐκείνων πρὸς ἐαυτούς. (17) Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατηγοὶ ἐκείθεν χωρὶς τοὺς ἐκασταχότους φάσκοντας εἰδέναι, οὐδὲν ὅλῳ ποιήσαντες οὗτοι πορεύεσθαι ἔμελλον. Ἐδόκει δὲ τοῖς στρατηγοῖς ἀναγκαῖον εἶναι διὰ τῶν ὁρίων εἰς Καρδούρους ἐμβαλεῖν τούτους γὰρ διελθόντας ἔρασαν εἰς Ἀρμενίαν ἔτειν, ἥς Ὀρίντας ἔρχε πολλὰ καὶ εὐδαίμονος. Ἐνταῦθα δ' ὑποπορὶν ἔρασαν εἶναι οὗτοι τις ἐβόλαι πορεύεσθαι. (18) Ἐπὶ τούτοις εὐδύναντο, οὐκ ὀνηνίκα καὶ δοκοῖσι τῆς ὁρας τὴν πορείαν ποιοῖν· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῶν ὁρίων ἐδεδοκίμασαν μὴ προκαταληφθεῖν· καὶ παρῳγγεῖλαν, ἐπειδὴ δειπνησάντων, συνισκασιμῶνους πάντας ἀναπέσειναι, καὶ ἐπεσθαι ἡνίκ' ἂν τὴν παραγγέλλῃ.

rerum difficultate haerentes cum Rhodius quidam accessisset, Ego vos, viri, inquit, trajicere, simul scilicet quater mille gravis armatarum milites, volo, si mihi suppeditaveritis eis quibus mihi opus est, ac talentum pro mercede praebueritis. Interrogatus qua reciperet, Utribus, ait, his mille mihi opus erit: video autem hic multas pecudes, et capras, et boves, et asinos, quibus si coria detrahantur et inflectantur, facile nobis trajectum praestabant. Etiam vineulis iis mihi opus erit, quibus circum jumenta utimini. His ubi utres, ait, inter se connexuero, lapidibus appensis singulos utres firmabo, hisque ancorarum ritu in aquam demissis, deinde utribus ita consertis, ut ad ulteriorem ripam perlingant, et utrinque ligatis, virgulta injiciam, et terram ingeram. Ac statim quidem intelligetis minime futurum, ut demergamini: nam utres singuli binos homines sustinebunt, quominus demergantur; ut autem non labantur, virgulta et terra impediunt. Ducibus hoc qui audissent visum est scitum esse inventum, quoniam ipsum tale, quod perfici non posset: nam multi equites trans flumen erant ipsos impellituri, qui primis statim non essent concessuri, ut horum quidquam efficerent. Haec posttridie retrocedebant versa Babyloem via, ad vicos non exstos, cum eos node exierant incendissent: quo factum ut hostes non adpropinquarent, sed spectarent, atque admirari viderentur, quo tandem iter versuri essent Graeci, et quid in animo haberent. Ibi tunc ceteri milites in comessu comparando erant occupati; duces vero et cohortim praefecti rursus convenerunt, et cum capitulos coegissent, quoniam esset quilibet ab omni undique parte regio, perambulabant. Aiebant illi, a partibus ad meridiam spectantibus viam esse, quae in Babyloem duceret et Mediam, quoniam ipsi venissent: ad orientem quae spectat, in Susa et Echatanafere, ubi rex astalem et ver exiger dicitur: quae ei fluvium qui trajecerit in occidentem versas pateret, in Lydiam et ioniam ferre: quae denique per montes et ad septentriones vergat, ad Carduchos ducere. Hos aiebant in montibus habitare, ac bellicosos esse, neque regis imperio parere: quin copias aliquando regias, quae centies et vicies mille hominibus constarent, in eos invasisse, horumque neminem, propter locorum difficultatem, domum reliisse: ubi vero fudera cum regionis campestris satrapae fecerint, et ex ipsis, quotquot voluerint, cum illis, et ex illis, quibus liberet, cum iis habere commercia. Haec cum audissent duces, secretum collocarent eos qui singulas regionis partes noscere se aiebant, nullo indicio ab ipsis aperte facto, quo profecturi essent. Ceterum ducibus inter se necesse esse videbatur, per montes in Carduchos invadere: nam posteaquam horum regionem peragrassent, preventos dicerant captivi in Armeniam, qui Orosias precerat, regioni certe amplae et opulenta. Inde dixerant nullo negotio, quo quis proficisci vellet, transiri posse. Post haec rite sacrum fecerunt, ait, cum tempus videretur, iter facerent; ac (metuebant enim ne iuga montium praecoccuparentur) imperarunt etiam militibus, ut posteaquam ornassent, omnes rebus suis compositis quieti se darent, et cum quis decerneret, sequeretur.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὅσα μὲν δὲ ἐν τῇ ἀναβάσει ἐγένετο μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα μετὰ τὴν μάχην ἐν ταῖς σπονδαῖς ἡ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες Ἕλληνας ἐπαίσαντο, καὶ ὅσα παραδόντος τὰς σπονδὰς βασιλεὺς καὶ Τισσαφέρνης ἐπολέμηθη πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπακολουθούσας τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος, ἐν τῷ πρόσθῳ λόγῳ διδύλωται. (α) Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἔνθα ὁ μὲν Τίγρης ποταμὸς παντόπασιν ἄπορος ἦν διὰ τὸ βάθος καὶ μέγεθος, πέρθεος δὲ οὐκ ἦν, ἀλλὰ τὰ Καρδούχεια ὄρη ἀπότομα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐκρέματο, ἰδοὺκα δὲ τοὺς στρατηγούς διὰ τῶν ὁρίων πορευτέον εἶναι. (β) Ἦκουν γὰρ τῶν ἀλλοτρίων ἐστὶ εἰ διδύλωται τὰ Καρδούχεια ὄρη, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρης ποταμοῦ, ἦν μὲν βούλονται, διαψύχονται, ἦν δὲ μὴ βούλονται, περὶται. Καὶ τοῦ Εὐφράτου τε τὰς πηγὰς διέγτο οὐ πρότερον τοῦ Τίγρης εἶναι, καὶ ἐστὶν οὕτω στενόν. (γ) Τὴν δ' εἰς τοὺς Καρδούχεις ἐμβολὴν ὡς ποσὺνται, ἅμα μὲν λαβεῖν παύρομενοι, ἅμα δὲ φράσαι πρὶν τοὺς πολέμιους καταλαβεῖν τὰ ἄκρα. (δ) Ἐπειδὴ ἦν ἀμυρὰ τὴν τελευταίαν φυλακὴν καὶ εὐλαίπει τὴν νυκτὸς ὅσον σκοταρίους θυλάειν τὸ πείδιον, θνηκῶτες ἀναστάντες ἀπὸ παραγγέλμων πορευόμενοι ἀφικονταὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸ ὄρος. (ε) Ἐνθα δὲ Χειρίσφορος μὲν ἤγειτο τοῦ στρατεύματος λαβὼν τὸ ἄκρον αὐτὸν καὶ τοὺς γυναικῆς πάντας, Ξενοφῶν δὲ σὺν τοῖς ὀπισθοφυλακῇν ὀπλίταις εἶπετο οὐδένα ἔρπον γυναικῶν: οὐδεὶς γὰρ κίνδυνος ἰδοὺκα εἶναι μὴ τις ἀνοί πορευομένων ἐκ τοῦ ὀπίσθου ἐπισπώτο. (ς) Καὶ ἐπὶ μὲν τὸ ἄκρον ἀναβαίνει Χειρίσφορος πρὶν τινα αἰσθῆσθαι τῶν πολέμων ἔπειτα δ' ὀργεῖτο: ἔρεπτο δὲ αἰετὸς τὸ ὑπερβάλλον τοῦ στρατεύματος εἰς τὰς κόμας τὰς ἐν τοῖς ἄκροις τε καὶ μυχοῖς τῶν ὁρίων. (ζ) Ἐνθα δὲ οἱ μὲν Καρδούχεις ἐκλιπόντες τὰς οὐλαίας ἔχοντες καὶ γυναικῆς καὶ παῖδας ἔραυον ἐπὶ τὰ ὄρη. Τὰ δὲ ἐπιτήδεα πολλὰ ἦν λαμβάνειν, ἦσαν δὲ καὶ χαλκώματα παρα πολλοὺς κατασκευασμένα αἱ οὐλαίαι, ὧν οὐδὲν ἔπαρον οἱ Ἕλληνες, οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἰδύσκον, ὑποκρίδμενοι, εἰ πως θιγέσκειαν οἱ Καρδούχεις εὐνίας αὐτοὺς ὥς διὰ οὐλαίας τῆς γῆρας, ἐπείπερ βασιλεὺς πολέμους ἦσαν. (η) Τὰ μέντοι ἐπιτήδεα, ὅσα τις ἐπιτυχάνει, διέκλειον ἀνάγκη γὰρ ἦν. Οἱ δὲ Καρδούχεις οὐτε κολούτων ληθέσκον οὔτε ἀλλο φυλάκων οὐδὲν ἐποίουν. (θ) Ἐπεὶ δὲ οἱ τελευταῖοι τῶν Ἑλλήνων κατέβαινον εἰς τὰς κόμας ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἤδη σκαστοί, διὰ γὰρ τὸ στενὸν εἶναι τὴν ὁδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν ἡ ἀνάβασις αὐτοὺς ἐγένετο καὶ κατὰ βίας, τότε δὲ συλλεγόντες τῶν Καρδούχων τοὺς τελευταίους ἐπίβητον, καὶ ἀπέκτειναν τινὰς καὶ λίθους καὶ τοξήμασι κατέτρυσαν.

LIBER IV.

CAPUT I.

Quicumque in itinere superiorem in Asiam facto usque ad praefixi tempus gesta sint, et quae post praefixum per inducias, quas rex et qui cum Cyro ascenderant Graeci inter se fecerant, quaeque adversus Graecos, posteaquam rex et Tissaphernes fudera violassent, hostiliter facta sint, insequentibus ipsis Persarum exercitu, superiore libro expositum est. Cum autem eo pervenissent, ubi Tigris fluvius propter altitudinem et magnitudinem transiri omnino non potuit, neque transitus erat alius, sed montes Carduchii praerupti fluvio insimiebant, videbatur dociliter per hos montes iter esse faciendum. Nam futurum audiebant de his quos ceperant ut, si montes Carduchios peragrent, Tigris fluvii fontes in Armenia, si vellet, transiret; id si minus vellet, eos circumirent. Etiam Ephraitis fontes non longe a Tigri abesse dicebantur; * * * *. Ad hunc vero modum iter in Carduchos ingreditur, partim quod his curae esset ut occulte proficisceretur, partim ut priusquam ab hostibus occuparentur montium juga, eo evaderent: cum postremae agerentur excuriae, tantumque noctis reliquum esset, ut plantis per tenebras peragere possent, tunc cum surrexissent, uti de nocturnis fuerat, iter ingressi prima luce ad montem perveniunt. Ibi vero Chirisophus in fronte erat exercitus, cuius sibi copias adjunctis, omnibusque militibus expeditis: at cum postremo gravis armaturae militum agmine sequebatur Xenophon, cui nulli aderant expediti; nam periculi nihil esse videbatur, ne quis, ipsi dum sursum tendunt, a tergo insequeretur. Ac Chirisophus in verticem prius ascendit, quam hostium quisquam animadverteret: deinde praefixit, cum exercitus pars ea semper subsequeretur, quae verticem superaret, ad vicos in convallibus et recessibus montium sitos. Tum vero Carduchi, relictis adibus, cum exoribus ac liberis in montes fugiebant. Magnam hic commensus eopiam capere licebat; ardes etiam vasis aeneis permultas erant instructae, quorum nullum auferebant Graeci, nec homines persequerentur, quippe his eo consilio parcebant, ut experirentur an ipsos Carduchi tanquam per pacatam regionem transiret voluerint, quippe quia regi erant infesti. Verum commensus, in quos quisquam incidere, sumebant: necessitas enim ita poscebat. At Carduchi nec vocantibus morem gerebant, nec ullum aliud amicitiae faciebant officium. Cum autem Graecorum ultimi tenebris jam obortis de vertice montis in vicos descenderent (nam propterea quod angusta esset via, diem totum adscendendo et in vicos descendendo contriverant), tum vero collecti quidam ex Carduchis ultimos istos invadere, et nonnullos interficere, lapidibus

ὀλίγοι τινὲς ὄντες· ἔξ ἀπορροαήτων γὰρ αὐτοὺς ἐπέπεσε τὸ Ἑλλαντικόν. (11) Εἰ μόντοι τότε πλείους συνελόντες, ἐκινδύνουν ἂν διαφθάρηαι πάλυ τοῦ στρατοῦματος. Καὶ ταύτην μὲν τὴν νύκτα οὕτως ἐν ταῖς κοίμας ἠγλάσθησαν· οἱ δὲ Καρόδοχοι πολλὰ πάλῃ ἐκίον κύμα ἐπὶ τῶν ὁρίων καὶ συνήρουν ἀλλήλους. (12) Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ συνελθόντες τοῖς στρατηγοῖς καὶ λογαίοις τῶν Ἑλλήνων ἐβόεε τὸν τε ὑποστράτην τὰ ἀναγκαῖα καὶ δυνατώτατα πορεύεσθαι ἔχοντας, καταλιπόντας τὰλλα, καὶ ὅπως ἢν νικῶσι αἰχμαλωτὰ ἀνδράποδα ἐν τῇ στρατῇ πάντα ἀρεῖναι. (13) Σχολαῖαν γὰρ ἐποιοῦν τὴν πορείαν πολλὰ ὄντα τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ αἰχμαλωτὰ, πολλοὶ δὲ οἱ ἐπὶ τούτοις ὄντες ἀπόμαχοι ἦσαν, διπλάσιό τε τὰ ἐπιτίθεται εἶναι πορεύεσθαι καὶ φέρεσθαι πολλῶν τῶν ἀνθρώπων ὄντων. Δόξαν δὲ ταῦτα ἐκέρυεν οὕτως ποιεῖν.

14. Ἐπεὶ δὲ ἀριστήσαντες ἐπορεύοντο, ὑποστάντες ἐν στενῇ οἱ στρατιῶται, εἰ τι εὐροῖσθον τῶν αἰρημένων μὴ ἀρεμμένων, ἀφῆρουντο, οἱ δ' ἐπείθοντο, πλὴν εἰ τίς τι ἐλάττειν, ὡς ἢ παιδὸς ἐπιθυμίας ἢ γυναῖκος τῶν εὐπερεπῶν. Καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν οὕτως ἐπορεύθησαν, τὰ μὲν τὰ μαχόμενοι τὰ δὲ καὶ ἀναπαύμενοι. (15) Εἰς δὲ τὴν ὑστεραίαν γίγνεται χειμῶν πολλὸς, ἀναγκάζει δ' ἢν πορεύεσθαι· οὐ γὰρ ἦν ἱκανὰ τὰ ἐπιτίθεται. Καὶ ἤγειτο μὲν Χειρόσορος, ὁπισθοφυλάκει δὲ Ξενοφῶν. (16) Καὶ οἱ πολλοὶ οἱ ἰσχυρῶς ἐπιτίθεντο, καὶ σπανῶν ὄντων τῶν χειρῶν ἔγγυς προσόντες ἐτόλθον καὶ ἀπενδύοντο ὥστε ἡναγκάζοντο οἱ Ἕλληνες ἐπιδιώκοντες καὶ πάλιν ἀναγκάζοντες σχολῇ πορεύεσθαι καὶ θαμνὰ παρήγουντο δὲ Ξενοφῶν ὑπομένειν, ὅτε οἱ πολλοὶ οἱ ἰσχυρῶς ἐκινδύνουντο. (17) Ἐνθα δὲ Χειρόσορος ἄλλοτε μὲν ὅτε παραγυῖστο ὑπέμειναι, τότε δὲ οὐχ ὑπέμειναι, ἀλλ' ἦγε ταχέως καὶ παραγυῖστο ἐπεσθαι, ὥστε ὅλον ἦν ὅτι πρῆμα τὸ εἶναι σχολῇ δ' οὐκ ἦν ἰδεῖν παρελθόντι τοῖς αἰτίων τῆς σπουδῆς ὥστε ἢ πορεῖα ἡμοῖα γυγῇ γίγνεται τοῖς ὁπισθοφυλάκι. (18) Καὶ ἐνταῦθα ἀποθνήσκουσι ἀνδρὲς ἀγαθοὶ Λακωνικὰς Κλειώνυμος τοξευθεὶς διὰ τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς στολίδος εἰς τὰς πλευρὰς, καὶ Βασίλειος Ἀρκὸς διαμπερὲς εἰς τὴν κεφαλὴν. (19) Ἐπεὶ δὲ ἀρῶντο ἐπὶ σταθμῶν, εὐθὺς ὥσπερ εἴπεν ὁ Ξενοφῶν ἰδὼν πρὸς τὸν Χειρόσορον ἦναι τοὺς αὐτοὺς ὅτι οὐχ ὑπέμειναι, ἀλλ' ἡναγκάζοντο φεύγοντας ἀμα μάχεσθαι. Καὶ νῦν δύο καλῶς τε ἀγαθῶς ἀνδρὲς τίθενται, καὶ οὕτε ἀνελίσσονται οὕτε θάρρα ἐδυνάμειναι. (20) Ἀποκρίνεται δὲ Χειρόσορος, Βλέπων, ἔφη, πρὸς τὰ ὅρα καὶ ἰδεῖς ἄρα πάντα ἐστί· μία δὲ αὕτη ὁδὸς ἦν ὁρᾷς ὁρίσθαι, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἀνθρώπων ὄρεον ἔστι σοι ὅλον τοσούτου, οἱ καταληφόντες φυλάττουσι τὴν ἐκαστήν. (21) Ταῦτ' ἐγὼ ἐσπεύδω καὶ διὰ τοῦτο σὺ οὐχ ὑπέμειναι, εἰ πως δυναίμην φράσαι πρὶν καταλήθῃαι τὴν ὑπερβολὴν· οἱ δ' ἡγεμόνες οὐς ἔχομεν οὐ φασιν εἶναι ἄλλαν ὁδόν. (22) Ὁ δὲ Ξενοφῶν λέγει, Ἄλλ' ἐγὼ ἐγὼ δύο ἀνδρας. Ἐπεὶ γὰρ ἦναι πράγματα παρείχον, ἐνθέρψασμαι, ὅπερ ἡμᾶς καὶ ἀνατινίσκει ἀποκίττει, καὶ ἀπαικτινίσκει τινας

etiam ac sagittis alios auciaserunt, numero quavis essent exigui : nam Graecorum exercitus ex improviso in eos inciderat. Quod si tum plures collecti fuissent, in periculum interitus magna pars exercitus venisset. Atque hanc quidem noctem igit in vicis comorati sunt : Carduchi undique in montibus ignes accendebant, acque multo adspectabant. Ubi illuxit, Graecorum ducebus et cohortum praefectis visum est, sic iter facere, ut ex iumentis necessaria tantum et robustissima secum haberent, cetera relinquerent, atque mancipia, quaecumque rerum capta erant in exercitu, omnia dimittere. Nam multa quod essent iumenta et mancipia tardam reddebant protectionem : quin etiam ex ipsis multi, his praefecti, ad pugnam propterea insulsi erant ; ac duplo major commentus parandus erat et portandus, cum magnus esset hominum numerus. His decretis, per praecorum edixerunt, ita esse faciendum.

Posteaquam praei jam iter facere coepissent, aere quodam in loco cum subestissent duces, si quid reperiret ex his quae dicta sunt, quod non dimitteretur, suaserunt : illi autem parebant, praeterquam si quis furtim aliquid retineret, vel pueri cupiditate, vel formosae mulieris, accensus. Atque ita quidem die isto iter faciebant, partim pagantes, partim etiam requiescentes. Postero vero die magnis coorta est tempestas, sed tamen necessario pergendum erat ; quippe quin commentus illis non satis magna erat copia. Ac Chirisophus quidem erat in fronte, et agmen celeriter ducebat Xenophon. Hostes autem acriter Graecos invadebant, et quia loca erant angusta, propius accedebant et sagittis fundisque petebant ; adeo ut Graeci, dum hostem persequerentur et rursus retrocederent, tarde progrederi cogerentur : sarpe Xenophon etiam denuntiabat subestissimum esse, quoties hostes acriter instaret. Ibi Chirisophus, qui alias quidem, cum demissabatur, subsistebat, tum non subsistebat, sed ducebat celeriter, suosque aequi iubeat : adeo ut perpallidum esset, aliquam rem molestam supervenisse : at otium non erat, ut quis ad ipsum pergeret, ac quae destinationis esset causa videret : quare fugae simile fuit illi iter, qui in extremo erant agmine. Ibi moritur etiam vir fortis Cleonymus Lacedaemonius, confixus sagitta per scutum et stolidem in ipsas costas missa, itemque Basias Arcas, transfixa penitus per caput sagitta. Cum autem ad locum castris locandis idoneum pervenissent, Xenophon statim, ut se habebat, ad Chirisophum praefectum, cum incusabat, quod non subsistisset, sed ita ducebat ut cogerentur in ipsa fuga dimicare. Jam quoque, ait, duo praefari fortesque viri occubuerunt, eosque nec tollere nec sepelire potuimus. Ad haec respondet Chirisophus : Specta, ait, montes, ac vide quam difficiles aditus sint omnes. Una autem haec via est, quam vides, ardua : et in hac tantum tibi videre licet hominum multitudinem, qui partem, quae foret aliquam evadendum, custodiunt. His de causis ego festinaui, et idcirco te non exspectavi, quia id operam dedi ut, si qua ratione possem, celerius pervenirem, quam iuga montium occuparentur : duces certe, quos habemus, aliam esse viam negant. Ego vero, inquit Xenophon, duos homines habeo. Nam cum negotia nobis facesserent hostes, insidias struximus (quod quidem nobis etiam respiciendi facultatem dedit), ac nonni-

λινδούντες τοὺς λιθούς τεκμαίρεσθαι ὃ ἦν τῷ φόρῳ.
 (8) Οἱ δ' ἔχοντες τὸν χημέονα κύμαλ περιόντες κατα-
 λαμβάνουσι τοὺς φύλακας ἀμφὶ πύρ καθήμενους· καὶ
 τοὺς μὲν κατεκκύνοντες τοὺς δὲ καταδύσαντες αὐτοὶ
 ἐνταῦθ' ἔμενον ὡς τὸ ἄκρον κατέχοντες. (9) Οἱ δ' οὐ
 κατείχον, ἀλλὰ μαστὸς ἦν ὑπὲρ αὐτῶν, παρ' ὃν ἦν ἡ
 στενὴ αὐτῆς ὁδὸς ἐρ' ἡ ἐκάθηντο οἱ φύλακες. Ἐροδο-
 μέντος αὐτῶθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἦν οἱ ἐπὶ τῇ πανερᾷ
 ἔδοξ' ἐκάθηντο. (10) Καὶ τῇ μὲν νύκτι ἐνταῦθα διήγα-
 γον· ἐπεὶ δ' ἡμέρα ὑπέβαινεν ἱππορεύοντο σιγῇ συντε-
 παγμένοι ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ γὰρ ὁμίλῃ ἐγένετο,
 ὥστε ἐλαθὺν ἑγγὺς προσελθόντες. Ἐπεὶ δὲ εἶδον ἀλ-
 λήλους, ἡ τε σάληγιξ ἐρήλυτο καὶ ἀπαλίσαντες ἔντο
 ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους· οἱ δὲ οὐκ ἐδόξαντο, ἀλλὰ λιπόντες
 τὴν ὁδὸν φεύγοντες ἀλλήῳ ἀπέβησκον αὐξανοὶ γὰρ
 ἦσαν. (11) Οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίστροφον ἀκούσαντες τῆς
 σάληγιγος εὐθὺς ἔντο ἀνω κατὰ τὴν πανερᾶν ὁδὸν ἀλ-
 λοι δὲ τὸν στρατηγὸν κατὰ ἀμυγδαλῶν ὁδὸς ἱππορεύοντο
 ἡ ἔντων ἑκαστοὶ ὄντες, καὶ ἀναβάντες ὡς εἰδόναντο
 ἀνέμῳ ἀλλήλους τοὺς ὁρᾶσι. (12) Καὶ οὗτοι πρῶτοι
 συνιμῆσαν τοὺς προκαταλαβόντες τὸ χωρίον. Ξενοφῶν
 δὲ ἔχων τὴν ἀπισθοβολήσαντος τοὺς ἡμίσεις ἱππορεύει
 ὅπῃ οἱ τὸν χημέονα ἔχοντες εὐδοκίᾳ γὰρ ἦν τοὺς
 ὑποζυγίους· τοὺς δὲ ἡμίσεις ἐπισθεν τῶν ὑποζυγίων
 ἔταξε. (13) Παρευμένῳ δ' ἐντυγχάνουσι λόφον ὑπὲρ
 τῆς ὁδοῦ κατεχρημένον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς ἡ ἀπο-
 κόψαι ἦν ἀνάγκη· οἱ διεζώοντο ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλή-
 των. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀνὰ ἱππορεύσαν ὅπῃ οἱ ἄλλοι,
 τὰ δὲ ὑποζύγια οὐκ ἦν ἄλλῃ ἡ ταύτη ἐκέναν. (14) Ἐν-
 θα δὲ παρακαλουσάμενοι ἀλλήλους προσβάλλουσι πρὸς
 τὸν λόφον ὁρῶντας τοὺς λόφους, οὐ κύμαλ ἀλλὰ καταλι-
 πόντες ἀφ' ὧν τοὺς πολεμίους, εἰ βούλιντο φεύγειν.
 (15) Καὶ τῶς μὲν αὐτοὺς ἀναβαίνοντας ὅπῃ εἰδόναντο
 ἑκαστος οἱ βάρβαροι ἐτόξευον καὶ ἐβαλλον, ἑγγὺς δ' οὐ
 προσέιντο, ἀλλὰ φυγὴν λείπονται τὸ χωρίον. Καὶ τοῦτον
 τε παρεκλήθεσαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἑταίρον ὁρῶσιν ἑμ-
 προσθεν λόφον κατεχόμενον ἐπὶ τοῦτον αὐτοὺς ἐλθῆναι πο-
 ρεύεσθαι. (16) Ἐννοήσας δ' ὁ Ξενοφῶν μὴ εἰ ἔρημον
 καταλείπει τὸν ἡλαστόν λόφον, καὶ πάλιν λαβόντες οἱ
 πολεμίους ἐπιθεῖντο τοῖς ὑποζυγίοις παρῶσιν, ἐπὶ πολλὸ
 δ' ἦν τὰ ὑποζύγια ἅτα διὰ στενῆς τῆς ὁδοῦ πορεύμενα,
 καταλείπει ἐπὶ τοῦ λόφου λογαγόνους Κηριστόβωρον Κη-
 φισοφόντους Ἀθηναίων καὶ Λυρικράτην Ἀμυδιόφωτον
 Ἀθηναίων καὶ Ἀργαγόρον Ἀργείων φυγῆς, αὐτοὺς δὲ οὐκ
 τοὺς λοιποὺς ἱππορεύει ἐπὶ τὸν δεύτερον λόφον, καὶ τῷ
 αὐτῷ τρόπῳ καὶ τοῦτον αἰρῶσιν. (17) Ἐπὶ δ' αὐτοὺς
 τρίτος μαστὸς λοιπὸς ἦν πολλὸ ὀρθώτατος ὁ ὑπὲρ τῆς
 ἐπὶ τῷ πυρὶ καταληγνέμενος φύλαξ τῆς νυκτὸς ὑπὸ
 τῶν ὁρῶντων. (18) Ἐπεὶ δ' ἑγγὺς ἐγένοντο οἱ Ἕλλη-
 νες, λείπονται οἱ βάρβαροι ἀμαγχεῖ τὸν μαστὸν, ὥστε
 θαυμαστὸν πᾶσι γινέσθαι καὶ ὑπόπτευσιν δεισνύοντας αὐ-
 τοὺς μὴ κυλισθόντας πολιορκουμένον ἀπολείπειν. Οἱ δ'
 ἀπὸ τοῦ ἄκρου καθορῶντες τὰ ἐπισθεν γιγνόμενα
 πάντας ἐπὶ τοὺς ἀπιστοβόλους ἐβήσαν. (19) Καὶ Ξε-

sten totam lapides deolvere non cessabant; id quod ex fra-
 gore conjectare erat. At nostri, qui itineris ducem habebant,
 et loca unisque circumierant, praesidiarios hostium milites
 ad ignem sedentes offensus: cumque alius occidisset,
 alios persequendo deprecissent, ibi manebant ipsi, quasi ver-
 ticez tenebant: quem tamen non tenebant, sed tumulus
 quidam erat supra ipsos, propter quem angusta erat illa
 via, ad quam hostium milites praesidiarii solebant. Aditus
 vero inde ad hostes erat, qui ad viam conspicuum concede-
 rant. Et noctem quidem ibi exigebant. Cum autem dies
 illuxisset, instructi tacite in hostes pergunt; etenim nebula
 offusa erat; adeo ut occulti essent, cum jam prope ad eos
 accessissent. Postquam se mutuo vidissent, et tuba ce-
 cinit, et Graeci subdito clamore homines invadunt; at impe-
 tum hi non sustinuerunt, sed cum relicta via fugae se do-
 dissent, pauci tantum interfecit sunt; quippe erant expediti.
 Qui circa Chirisophum erant, tubam ubi audierant, non
 sursum via conspicua tendebant; ceteri duces per vias non
 tritas, quae quisque forte aderat, pergunt, et cum adscen-
 derent, et poterant, alii alios iustis sursum attraherant:
 atque id primi se cum iis, qui locum occupant, conjun-
 gere. Xenophon autem cum dimidia extremae agminis parte
 ea via faciebat iter, quae illi qui ducem haberant (nam ea
 jumentis erat commodissima); alteram partem post jumenta
 disposuerat. Dum procedebant in collem supra viam forte
 incidunt, ab hostibus occupati, quos vel deiecerant necesse
 erat, vel a Graecis ceteris disjungerant. Et ipsi quidem
 potuissent viam ingredi eam, quae ingressi fuerant alii, sed
 jumenta fieri non potuit ut alia quam hac eviderent via.
 Ibi tam multos se cohortati, cohortibus se excipientibus col-
 lem invadunt, non omni tamen ex parte, sed hostibus exitu
 relicto, si fugere vellent. Et barbari in eos adscendentes,
 quae quisque poterat, sagittas et jacula mittebant; prope autem
 non accedebant, sed locum supra dilapsi relinquunt. Et ut
 hunc Graeci praeterierant, ita iis alium quandam ante se col-
 lem ab hostibus occupatum cernentibus visum est, ad hunc
 quoque pergendum esse. Xenophon autem cum setum sol-
 licitus cogitaret ne alii collem, quem ceperant, incustoditum
 relinqueret, iterum eum iustos occuparent ac jumenta praeter-
 euntia adorirentur (iam longum utique explicata erant ju-
 menta, quippe quae per iter angustum incederent), Cephi-
 sodorum Cephisiodorus filium, Atheniensem, et Amphi-
 cteram Amphidemi filium, Atheniensem et Ipsum, et Artha-
 goram Argivum exulem, cohortium praefectos, in colle relin-
 quit: ipse cum reliquis in verticem alterum tendit; atque
 hunc etiam eodem modo capit. Ipsi adhuc jugum tertium
 reliquum erat molle maxime arduum, quod custodiam ab iis,
 qui sponte profecti fuerant, ad ignem noctu deprehensum
 imminet. Cum autem prope Graeci viros duxissent,
 barbari sine prelio jugum relinquunt: adeo ut omnibus
 admirationi esset, atque suscipiebantur eos locum pro-
 pterea deserere, quod vererentur ne circumfreti obide-
 rentur. Verum hi de vertice despicientes ea quae a tergo
 gererentur, omnes in eos, qui extremum agmen tenebantur,

νοσφιν μὲν οὖν τοῖς νεωτάτοις ἀνάβαινεν ἐπὶ τὸ ἄκρον, τοὺς δὲ ἄλλους ἐκίλευσεν ἵππῃν, ὅπως οἱ τελευταῖοι λόχοι προμύθων, καὶ προελθόντας κατὰ τὴν ὁδὸν ἐν τῷ βασιλεῖ θύσθαι τὰ ὅπλα εἴπει. (17) Καὶ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦλθεν Ἀρχαγόρας ὁ Ἀργεῖος περὶ τὴν ὁδὸν καὶ λέγει ὡς ἀπεμύπησαν ἀπὸ τοῦ πρώτου λόχου καὶ ὅτι ταῖνδε Κηρύσιος καὶ Ἀμφικράτης καὶ ἄλλοι ὅσοι μὴ ἀλλομένοι κατὰ τῆς πέτρας πρὸς τοὺς ἐπισθοβύλας ἀνέκοντο. (18) Ταῦτα δὲ διαπραγμαίνονται οἱ βάρβαροι ἔχον ἐπ' ἀντίπορον λόγον τῷ μαστῷ καὶ Ξενοφῶν διελλεγόμενος αὐτοὺς δι' ἐρηκνέας περὶ σπονδῶν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀπῆλται. (19) Οἱ δὲ ἔρασαν ἀποδοῦναι ἐρ' ὅ μὴ καίεν τὰς κόμας. Συνομιλοῦσι ταῦτα Ξενοφῶν. 'Εν ᾧ δὲ τὸ μὲν ἄλλο στρατεύμα παρῆσι, οἱ δὲ ταῦτα διελγόντες, πάντες οἱ ἐκ τούτου τοῦ τύπου συνεβλήθησαν. Ἐνταῦθα ἵσταντο οἱ πολέμιοι. (20) Καὶ ἐπεὶ ἔρξαντο καταβαίνειν ἀπὸ τοῦ μαστοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐνθα τὰ ὅπλα ἔκειτο, ἵεντο δὲ οἱ πολέμιοι πολλὰ πλῆθι καὶ θυρόθυμ' καὶ ἐπεὶ ἔγινοντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ μαστοῦ ἀρ' οὗ Ξενοφῶν κατέβαινε, ἐκκλίνοντες πέτρας καὶ ἐνὸς μὲν κατὰ τὴν τὸ σάκος, Ξενοφῶν δὲ ὁ ὑπερσπότης ἔχον τὴν ἀσπίδα ἀπὸ πλάτης. (21) Εὐρύλοχος δὲ Λουσίδης Ἀρκὰς προσέβηκεν αὐτῷ ὀπίσθεν, καὶ πρὸ ἄκρων προσεβλήμενος ἀπεκέρχεται, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τοὺς συνταταγμένους ἀπῆλθον. (22) Ἐκ δὲ τούτου πᾶν ὄμιον ἐγένετο τὸ 'Ελληνικόν, καὶ ἐπέκησαν αὐτοὺ ἐν πολλαῖς καὶ καλαῖς οὐκίαις καὶ ἐπιτηθείαις διαβλέπειν καὶ γὰρ ὁὖος πολλὰς ἦν, ἐν ἡλᾶσιν κοιναιτοὶς ἔχον. (23) Ξενοφῶν δὲ καὶ Χηρίσορος διαπραγμαίνοντες ὥστε λαβόντες τοὺς νεκροὺς ἀπέβησαν τὸν ἡγεμόνα καὶ πάντα ἐποίησαν τοὺς ἀποθανόντας ἐκ τῶν δυνατῶν, ἑκάστη νομίζεται ἀνδράσιν ἀγαθοῖς. (24) Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἀνεῖν ἡγεμόνος ἐπορεύοντο· μαχόμενοι δ' οἱ πολέμιοι καὶ ὅση εἴς τε σπένιν χωρίον προκαταλαμβάνοντες ἐκώλυνον τὰς παρόδους. (25) Ὅπότε μὲν οὖν τοὺς πρώτους ἐκώλυνον, Ξενοφῶν ἐπιστῆναι ἐκβάντων πρὸς τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἀπόρραζεν τῆς παρόδου τοὺς πρώτους ἀνωτέρω πευράμενος γίνεσθαι τῶν καλόντων, (26) ὅπῃ δὲ τοὺς ἐπιστῆναι ἐπιδόειν, Χηρίσορος ἐκβάνων καὶ πευράμενος ἀνωτέρω γίνεσθαι τῶν καλόντων αὐτὴν ἀπόρραζεν τῆς παρόδου τοὺς ἐπιστῆναι καὶ ἐπὶ ὅσους ἐδόθησαν ἀλλήλους καὶ ἰσχυροὺς ἀλλήλων ἐπαμείνοντο. (27) Ἦν δὲ καὶ ὅποτε αὐτοὺς τοὺς ἀναβῆσαι πολλὰ πράγματα παρείχον οἱ βάρβαροι πάλιν καταβαίνουσιν ἱλαροὶ γὰρ ἦσαν, ὥστε καὶ ἐγγυῖον εὐχόμενος ἀπορραζεν οὐδὲν γὰρ εἶχον ἄλλο ἢ τοῖς καὶ σπινδόνες. (28) Ἀριστοὶ δὲ τοῖς αὐτοῖς ἦσαν· αἶνον δὲ τοῖς ἑγγυῖς πρὸς τὴν, τὰ δὲ τοῖς αὐτοῖς πάλιν ἢ διέπλην· ἔλκον δὲ τὰς νυκτὰς, ὅποτε τοῖς αὐτοῖς, πρὸς τὸ κατὰ τὸ τοῖς τῶν ἀρεσιτέρῳ ποῦ προσβαίνοντες. Τὰ δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐχέουσι διὰ τῶν ἀπείδων καὶ διὰ τῶν θυράων. Ἐγίνοντο δὲ αὐτοὶ οἱ 'Ελληνες, ἐπεὶ λαβόντες, ἀκοντίους ἐναγκυλῶντες. Ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις οἱ Κρήτες χρησιμώτατοι ἐγένοντο ἥρχε δὲ αὐτῶν Στρατοκλῆς Κρήτης.

tendant. Et Xenophon quidem cum junioribus in jugum adscendit, ceterosque his subieci jussit, ut ultimi cohortium praefecti cum ipsis conjungere se possent : et ubi accessissent, in via loco aequabili in armis consisterent, edixit. Atque ibi tum Archagoras Argivus elapsus fuga venit, ac se suoque de primo collo dejectos fuisse narrat, et Cephsidorum, Amphicratem aliosque peremptos, quicunque de petra non desilissent et ad extremi agminis praesidiis pervenissent. Hunc cum barbari confecerant, ad collem jugo oppositum veniebant : cumque eis Xenophon per interpretem de induciis agebat, ac interfectorum corpora repetebat. Alebant illi se reddituros ea, modo vicis non exsuerant. Cum his Xenophon de his consentiebat. Interea vero dum copiae ceterae praeteribant, atque inter se de istis conditionibus discebant, omnes eo de loco confluerant. Illi tum subsisterunt hostes. Cumque Graeci descendere de jugo ad alios percipissent, ubi castra erant posita, magno saepe numero tumultuose interferebant hostes ; et cum ad vancem pervenissent jugi, de quo Xenophon descenderat, saxa devolvebant : et unus quidem crux frangerat, Xenophontem satellites scutum portans non consequutus erat ; sed Eurylochus Lusitae Arcas, gravis armatus miles, ad ipsam adcurrit, ac pro utroque hostilium obiectus pedem referebat ; ceteri quoque ad illos, qui stabant instructi, discesserunt. Tum vero omnes Graecae copiae in unum convenerant, et deterebantur multis elegantibusque verbis, commenta largo utentes : etenim vicium multum erat, quod ceteris opere teotorio iudicatis continebant. Perfecerant autem Xenophon et Chiriso-phus, ut tradito itineris duce interfectorum corpora reciperent ; atque omnia mortuis iuxta pro viribus fecerunt, quocumque modo fieri viris fortibus in more est. Postulante sine duce proficiscebantur : hostes autem pugnando, et locus sicubi esset angustus, cum pervenissent, transitus impediabant. Quando ergo primos impediunt, Xenophon a tergo ad montes adscendens, transitus obstructionem primis solvebat, operam dans ut altius illi, qui impediabant, etaderet : eum vero extremum agmen adorcentor, Chiriso-phus adscendens, et operam dans ut altius illi, qui impediabant, evaderet, transitus obstructionem illi, qui extremi erant, solvebat. Atque ita semper hi mutuo sibi auxilium ferebant, et naviter admodum alter alterius curam peribat. Nunquam enim etiam illi, qui adscenderant, barbari rursus descendentes multum negotii faciebant : quippe erant expediti, adeo ut vel ex propinquo fugientes effugerent : neque enim quidquam praeter arcus et fundas gestabant. Erant autem sagittarii peritissimi, arcusque habebant ternum fere cubitorium, sagittas plus quam bioclitales, et acervos, cum sagittas misuri erant, ita adhaerebant, et inae arcus parti sinistram pedem imponebant. Sagittae autem scuta et locicae penetrabant : eis, si quas Graeci nacti essent, tanquam jaculis utebantur, amenta cum addidissent. His in locis maximo usui fuisse Cretenses ; his autem Strato-cles generat Cretenis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Ταύτην δ' αὖ τὴν ἡμέραν ὑπὸ ἡσθησαν ἐν ταῖς κοίμασι ταῖς ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ τοῦ παρὰ τὸν Κεντρίτην ποταμὸν, οὗρος ὡς δίκλθρον, ἐς ὁρίζει τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν τῶν Καρδούρων χώραν. Καὶ οἱ Ἕλληνας ἐνταῦθα ἀνεπαύσαντο ἀσμένοι ἰδόντες ποταμὸν ἀπείχον ἐλ τῶν ὁρίων δὲ ποταμοῦ ὡς ἑξ ἡ ἑπτὰ στάδια τῶν Καρδούρων. (α) Τότε μὲν οὖν ὑπὸ ἡσθησαν μέλα ἡδύως καὶ τὰ πικρὰ διὰ ἔχοντες καὶ πολλὰ τῶν παρεληλυθότων πόνοι μνημονεύοντας. Ἐπειτὰ γὰρ ἡμέρας, ὅσαυται ἐπορεύθησαν διὰ τῶν Καρδούρων, πάσας μαχόμενοι διατίλεσαν, καὶ ἔπαυον κακὰ ὅσα οὐδὲ τὰ σύμπαντα ὑπὸ βασιλείᾳ καὶ Τισσαφέρνης. Ὡς οὖν ἀπληλαγμένοι τούτων ἡδύως ἐκοιμήθησαν.

α. Ἀμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ὅρῳσι ἑπεί τις πῦρ πᾶσαν τοῦ ποταμοῦ ἐξοπλισμένους αἰς κοιλύοντας διαβαίνειν, περὶ δ' ἐπὶ ταῖς ὁρίαις παρατεταγμένους ἀπὸ τῶν ἑπείων ὡς κοιλύοντας εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐκβαίνειν. (α) Ἦσαν δ' οὗτοι Ὀρόντου καὶ Ἀρτούρου Ἀρμένιοι καὶ Μαχρόνιοι καὶ Χαλδαῖοι μισθοφόροι. Ἐλθόντες δὲ οἱ Χαλδαῖοι Δαυθέροι τε καὶ Διαιμοὶ εἶναι ὅπλα δ' εἶχον γέγραφα μακρὰ καὶ λόγχας. (α) Αἱ δὲ ὄρῃαι αὐταὶ ἐπ' ὧν παρατεταγμένοι οἱ ἦσαν τρία ἢ τέσσαρα πλῆθη ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπείχον ὥστε δὲ μίᾳ ἢ ὁρωμένη ἦν ἀγούσα ἀπὸ ὅσων χειροποίητος ταύτη ἐπαιρῶντο διαβαίνειν οἱ Ἕλληνας. (α) Ἐπει δὲ παραρμένους τότε ὁδοὶ ὑπὲρ τῶν μασσῶν ἐβρίντο, καὶ τραχὺς ἦν ὁ ποταμὸς μεγάλῳ λίθῳ καὶ θισθηροῖς, καὶ οὐτ' ἐν τῇ ὁδοῖ τὰ ὅπλα ἦν ἔχειν· εἰ δὲ μή, ἥρπασεν ὁ ποταμὸς ἐπὶ τε τῆς κεφαλῆς τὰ ὅπλα αἰ τις φέροι, γυμνοὶ ἐγγίγνοντο πρὸς τὰ τοξεύματα καὶ τὴν βίλῃ ἀνεγώρῃσαν οὖν καὶ αὐτοὺ ἐστρατοπεδεύοντο παρὰ τὸν ποταμὸν. (γ) Ἐνθα δὲ αὐτοὶ τὴν πρόσθιν νύκτα ἦσαν, ἐπὶ τοῦ ὁροῦ ὥρῳσι τοὺς Καρδούρους πολλοὺς συνευγμένους ἐν τοῖς ὅπλοις. Ἐνταῦθα δὲ πολλὰ ἀθῶματα ἦν τοῖς Ἕλλησιν, ὁρῶσι μὲν τοῦ ποταμοῦ τὴν δυσπορίαν, ὁρῶσι δὲ τοὺς διαβαίνειν κοιλύοντας, ὁρῶσι δὲ τοὺς διαβαίνουσιν ἐπικεισμένους τοὺς Καρδούρους ὁπλοῖσιν. (α) Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα ἔμενον ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ ὄντες. Ξενοφῶν δὲ ὅσα ἔβλεπεν ὥρῳεν ἐν πέτραις διαδόντας, αὐτὰ δὲ αὐτῷ αἰσθημάτων περιβρῆναι, ὥστε λυθῆναι καὶ διαβαίνειν ὁπλοῖσιν ὁρῶντες. (α) Ἐπει δὲ ὁδοὺς ἦν, ἔρχεται πρὸς τὸν Χειρίορον καὶ λέγει δι' ἐλπίδας εἶναι καλῶς ἵστασθαι, καὶ διαγίγεται αὐτῷ τὸ ὄναρ. Ὁ δὲ ἡδέοι τε καὶ αἰς τάχιστα ὡς ὑπέβαινον ὄντοισι πάντας περὶ τὸν αἰσθημάτων καὶ τὰ λαρὰ καλὰ ἦν εὐδὲς ἐπὶ τοῦ πρώτου. Καὶ ἀπόντες ἀπὸ τῶν λαρῶν οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ παρήγγλλον τῇ στρατῷ ἀριστοποιεῖσθαι. (α) Καὶ ἀριστοῦντι τῷ Ξενοφῶντι προσέτρεχον δύο νεανῖσται· ἤδεον γὰρ πάντες δι' ἐλπίδας αὐτῷ καὶ ἀριστοῦντι καὶ δεικνύοντι προσκαθεῖν, καὶ αἱ καθεύδον, ἀπεγείραντα εἰπεῖν, εἰ τίς τις εἶχον

Aique isto quidem die in vicis comorati sunt, supra plantam sitam propter Centrium fluvium, latitudine duum fere plethrum, qui Armeniam a Carduchorum agro separat: hic Graeci se quieti dabant libenter, conspecto quippe campo; ceterum a Carduchorum montibus fluvius stadia circiter sex vel septem aberat. Ibi tunc quidem non sine magna jucunditate comorati sunt, cum et comestum haberent, et praeteritorum laborem multum recordarentur. Septem enim dies, quibus per Carduchos profecti erant, omnes perpetuis exegerant praefiliis, taliaque perpassi fuerant mala, quae ne universa quidem illa a rege et Tissapherne illata fuere. Quamobrem quasi ab his liberati, jecunde ad somnum capiendum decubuerunt.

Dies autem ut illuxit, trans fluvium equites vident armatos, tanquam ei transitum impedituri essent; supraque equites illumini in ripis pedites instructos, tanquam si impedituri essent ne in Armeniam evaderent. Erant hi Oronis et Artuchi, Armenii et Mardonii et Chaldæi stipendio conducti. Et Chaldæi quidem liberi ac bellicosissimi esse ferebantur: arma illis erant ferre longae et hastae. Colles autem illi, in quibus isti erant instructi, tris vel quatuor plethra ab amne distabant: vis, quae quidem cerperetur, una erat eoque sursum dorcebat, quasi manu facta: hac Graeci transire consueverunt. Cum autem illi, id qui consueverant, aquam manibus superare conpertum esset, ac neque perit ingentia saxa eoque lubrica esset asperum, fugere arma in aqua gestari possent; quod ceteroquin flumen eos abiret, ac si quis in capite arma gestare vellet, nudos ferri adversus sagittas aliaque oportere tela: retrocesserunt, atque illic propter amnem castra metati sunt. Ibi autem in monte, in quo nocte superiore ipsi fuerant, videbant multos Carduchos collectos eoque armis instructos. Itaque tam Græcos magna iuvavit animi demissio, cum in amne trajiciendo difficultatem cererent, cererent hostes qui ipsos transitu prohiberi essent, cererent denique Carduchos trajicientibus a tergo instaturos. Quamobrem hunc diem ac noctem exigebant magna difficultate impliciti. At Xenophon somnium vidit: isque adeo sibi compedibus contractus esse visus est, eoque vero sua sponte circa eum delubri videbantur, adeo ut ipse solutus esset, ac per omnia quae vellet incederet. Cum dilectum jam adesset, ad Chiriosophum venit, ac se in spe esse dixit bene ipsis futurum: simulque somnium ei narrat. Et se delectatus est, et quam primum aurora illucere corporat, duces qui aderant omnes rem sacram faciebant: et statim ab initio pulchre litatum est. Cumque a sacrificiis discessissent duces et cohortium praefecti, exercitui demum stabant prandendum esse. Ad Xenophontem autem alii quidam prandentem juvenes duo adiecerunt: norant enim omnes licere ad ipsum, et cum pranderet et cum cerneret, accedere caultis: atque etiam, si dormiret, excitare dec-

τὸν πρὸς τὸν πόλεμον. (11) Καὶ τότε ἔλεγον οἱ τυγχάνουσιν φρόνητοι συλλέγοντες ὅς ἐπὶ πῦρ, κάπνισμα κατὰ τὸν ἐν τῇ πύρρᾳ ἐν πέτραις καθυκούσας ἐπ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν γέροντά τε καὶ γυναῖκα καὶ παιδίσκας ὥσπερ μαρμαίτους ἱματίων καταπιεζόμενος ἐν πέτρᾳ ἀνέβη. (12) Ἰούδι δὲ σπᾶσι δόξαν ἀσφαλὲς εἶναι διαβάναι· οὐδὲ γὰρ τοῖς πολέμοις ἱππῶσι πρόσβατον εἶναι κατὰ τοῦτο. Ἐκδύναντες δ' ἔρασαν ἔχοντες τὰ ἐγγεγραμμένα θυμῷ ὡς νεοτρώμενοι διαβαίνειν· πορευόμενοι δὲ πρόσθεν διαβάναι πρὶν βράξαι τὰ αἰθρία· καὶ διαβάσαντες καὶ λαβόντες τὰ ἱμάτια πάλιν ἤλθιν. (13) Εὐθύς οὖν ὁ Ξενοφῶν αὐτοὺς τὰ ἔσπευδε καὶ τοῖς νεανίσκοις ἔγγειν ἐκάλεσε καὶ αὐξάνειν τοὺς ῥήματα θεοῦ τὰ τὰ θείατα καὶ τὸν πόρον καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ ἐπιτελέσαι. Σπῆσι δ' εὐθύς ἤγε τοὺς νεανίσκους παρὰ τὸν Χειρίσορον, καὶ διηγούμεναι ταῦτα. (14) Ἀκούσας δὲ καὶ ὁ Χειρίσορος σπονδὰς ἐποίησεν. Σπῆσαντες δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις παρήγγελλον συσκευάζεσθαι, αὐτοὶ δὲ συγκαλίσσαντες τοὺς στρατηγούς ἰδουλεύοντο ὅπως ἀν καλίστῃ διαβάσει καὶ τοὺς τε ἱερποσθεν καὶ ὡρεν καὶ ὑπὸ τῶν ὀπίσθεν μετὰ πάσχοιεν κακόν. (15) Καὶ ἰδὼν αὐτοὺς Χειρίσορος μὲν ἡγείσθαι καὶ διαβαίνειν ἔχοντα τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, τὸ δ' ἥμισυ ἐτι ὑπομένειν σὺν Ξενοφῶντι, τὰ δὲ ὑποζύγια καὶ τὸν ὄχλον ἐν μέσῳ ταύτων διαβαίνειν. (16) Ἐπεὶ δὲ καλῶς ταῦτα εἶχεν ἐπορεύοντο· ἔχοντο δ' ὁ νεανίσκος ἐν ἀριστερῇ ἔχοντες τὸν ποταμὸν· ὁδὸς δὲ ἦν ἐπὶ τῇ διαβάσει ὡς τέταρτος στάδιον. (17) Πορευόμενος δ' αὐτῶν ἀντιπαρέσταν ὁ ταῖς τῶν ἱππῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν κατὰ τὴν διαβάσειν καὶ τὰς ὄχλους τὸν ποταμὸν, ἔβητο τὰ ὄπλα, καὶ αὐτοὺς πρῶτος Χειρίσορος στεφανώσας καὶ ἀποδὲς ἐλάμβανε τὰ ὄπλα καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι παρήγγελλε, καὶ τοὺς λοχαγοὺς ἐκάλεσεν ἀγεῖν τοὺς λόγους ὀρθοῦς, τοὺς μὲν ἐν ἀριστερῇ τοὺς δ' ἐν δεξιῇ ἑαυτοῦ. (18) Καὶ οἱ μὲν μάντιες ὁραγίζοντο εἰς τὸν ποταμὸν ὁ δὲ πολέμιος ἐτοζύνεν τε καὶ ἐσπενδόμενον· ἄλλ' οὐποῖ ἐξουκύντο. (19) Ἐπεὶ δὲ καλὰ ἦν τὰ σάβγια, ἐπαίνειζον πάντες οἱ στρατιῶται καὶ ἀνθλάζον, συναιδολῶν δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἀπασαι· πολλὰ γὰρ ἦσαν ἑταίραι ἐν τῇ στρατιᾷ. (20) Καὶ Χειρίσορος μὲν ἐνέβαινε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· ὁ δὲ Ξενοφῶν τῶν ὀπισθοφράζων λαβὼν τοὺς εὐνοτάτους φει ἀνὰ κράτος πάλιν ἐπὶ τὸν πόρον τὸν κατὰ τὴν ἔλθεσιν τὴν εἰς τὰ τῶν Ἀρμενίων ὄρη, προσποιούμενος ταύτῃ διαβάς ἀποκαλεῖν τοὺς παρὰ τὸν ποταμὸν ἱππῆας. (21) Οἱ δὲ πολέμοι ὄρῳντες μὲν τοὺς ἀμφὶ Χειρίσορον εὐπετῶς τὸ ὄριον παρόντας, ὄρῳντες δὲ τοὺς ἀμφὶ Ξενοφῶντα θύοντας εἰς τοὺς πελάγους, δεισάντες μὴ ἀποκλεισθῆσαν φαύλουν ἀνὰ κράτος ὡς πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἔλθεσιν ἀναί. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἔγνοντο, ἔπεινον ἀνὰ πρὸς τὸ ὄρος. (22) Αὐτοὺς δ' ὁ τῶν τῶν ἔχων τῶν ἱππῶν καὶ Ἀλεξίης ὁ τῶν τῶν ἔχων τῶν πελταστῶν τῶν ἀμφὶ Χειρίσορον ἐπεὶ ἔδωκεν ἀνὰ κράτος φαύ-

reque, si quid haberet de iis quae ad bellum pertinerent: narrabantque adeo tunc illi, forte se, dum ad ignem samenta colligerent, in ulteriore ripa in saxis ad amnem ipsum pertinensibus vidisse scem, et feminas, et puellas quasdam, quae in petra cavernosa qual vestimentorum saccos deponerent. Ipsis id cum vidissent tuto se trajicere visum fuisse; nec enim fieri posse, ut hac parte hostium equitibus accederent. Itaque cum se vestibus exuissent, nudis cum pugionibus tanquam satauros trajicere se corpore narrant; cum autem pergerent, pelus se transisse quam pulenda maderesceret: atque ita cum transissent, et vestimenta illa cepissent, eodem vado reversos. Igitur Xenophon statim et igne libationem instituit, et suos infundere adolescentibus hinc iussit, atque vota diis, qui tum somnium tum vadium monstrassent, anscupere, si reliqua etiam ipsis perlicerent commoda. Libatione facta, adolescentes ad Chrisophum statim ducit; eique eodem narrant. Quo cum audisset Chrisopus, et igne libationes instituit. Ubi libassent, densantur ceteris ut vasa colligerent; ipsi, convocatibus ducibus, quo pacto quam optime transirent, et tum eos a fronte qui stabant vincebant, tum ab iis a tergo qui erant detrimenti nihil acciperent, deliberarunt. Ipsique adeo visum est, ut Chrisophus in fronte esset, ac cum dimidia exercitus parte transiret; et reliqua pars dimidia cum Xenophonte maneret; jumentaque ac turba imbelis medio inter hos loco trajicerent. His ita recte constitutis, pergant: itineris autem duces erant adolescentes, quibus ad lacum erat amnis: via, quae ad transiendum locum ducibat, stadium fere quatuor erat. Cum proficisci cressent, adversus eos ex altera parte fluminis equitum perrexerunt turmae. Ad locum tractus et fluminis ripas ubi pervenissent, aciem iuristebant, ac primas ipse Chrisophus coronatas ac veste posita arma capiebat, idemque ceteris omnibus faciendum imperabat: cohortium etiam praefectos cohortes sese excipientes, tum ad dextram suam, tum ad levam, ducere jubebat. Et vales quidem hostias in amnem mactabant: hostes sagittas miltibus fundisque utebantur; sed necedum ad Gracos pertingebant. Posteaquam pulchre litatum fuisset, parati milites omnes canebant et clamorem exultanter tollebant, mulieresque etiam omnes alta iorque voce una clamabant: erant enim multae in exercitu amicae. Ac Chrisophus quidem cum suis amnem ingrediebatur: et Xenophon, secum sumptis oorum qui in extremo erat agmine expeditissimis, totis viribus ad trajectum illum recurrit, qui erat propter altum, in Aravuiem montes ducentem; similans hac se transitarum et interclusurum equites, qui secundum flumen erant. Hostes ubi Chrisophum cum suis aquam videbant facile transmitters, videbant etiam Xenophontem cum suis retro currere, veriti ne intercederent, totis viribus ad eum fugiunt altum, qui a fluvio sursum ducibat. Eam in viam cum pervenissent, in montem cursum tendebant. Lycus autem qui equitum turmam ducibat, et Aechines cui agmen erat peltastarum de Chrisophi copis, hoc cum totis viribus fugere viderent, seque-

γοντας, εἰποντο οἱ δὲ στρατοῦται δέδωκεν μὴ ἀπολείπει-
σαι ἀλλὰ συνεκβαίνειν ἐπὶ τὸ ὄρος. (29) Χειρίσφορος
δ' αὖ ἐπεὶ εἶδεν, τοὺς μὲν ἱππέας οὐκ εἰδὼκεν, εὐθὺς
δὲ κατὰ τὰς προσηκούσας ὁδοὺς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξέ-
βαιεν ἐπὶ τοὺς ἀνω ποταμίους. Οἱ δὲ ἀνω, ὁρῶντες
μὲν τοὺς ἐαυτῶν ἱππέας φεύγοντας, ὁρῶντες δ' ὀπλίτας
σπίον ἐπὶντάς, ἐκλείπονται τὰ ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ ὄρια.
(30) Ξενοφῶν δ' ἐπεὶ τὰ πέραν ὕδα καλῶς γινόμενα,
ἀπαγείρει τὴν ταχίστην πρὸς τὸ διαβαίνειν στρατεύματι
καὶ γὰρ οἱ Καρδοῦχοι φανεροὶ ἤδη ἦσαν εἰς τὸ πε-
δίον καταβαίνοντας ὡς ἐπιθεσόμενοι τοῖς τελευταίοις.
(31) Καὶ Χειρίσφορος μὲν τὰ ἀνω κατείχε, Λύκιος δὲ
σὺν ὀλίγοις ἐπιχειρήσας ἐπιδιώκει Ὀλαβὴ τὸν σκευοφό-
ρον τὰ ὑπολείποντα καὶ μετὰ τούτων ἐσθ' ἔτα τε κα-
λὴν καὶ ἐκπύματα. (32) Καὶ τὰ μὲν σκευοφόρα τῶν
Ἑλλήνων καὶ ὁ ὄχλος ἀκμὴν οὐδὲκινει, Ξενοφῶν δὲ
στρέφας πρὸς τοὺς Καρδοῦχους ἀντὶ τὰ ὅλα θύετο,
καὶ παρήγγειλε τοῖς λογαγῶσι κατ' ἐνομοσίαν ποιήσα-
σθαι ἑκάστον τὸν ἐαυτοῦ λόχον, παρ' ἀσπίδας παραγα-
γόντας τὴν ἐνομοσίαν ἐπὶ ψάλλαγρος καὶ τοὺς μὲν λο-
γαγῶς καὶ τοὺς ἐνομοστάρχας πρὸς τὸν Καρδοῦχον ἴ-
ναι, οὐραγῶς δὲ κατατετίσσασθαι πρὸς τὸν ποταμὸν.
(33) Οἱ δὲ Καρδοῦχοι ὡς ὥρων τοὺς ἀποσθεβύλακας
τὸ ὄχλου φύλουμένους καὶ ὀλίγους ἤδη φανομένους,
θῆτον δὲ ἐπὶ τὴσαν ὥσθ' ἵνα τις φόντες. Ὁ δὲ Χειρί-
σφορος, ἐπεὶ τὰ παρ' αὐτῷ ἀσφαλὲς εἶχε, πέμπει παρὰ
Ξενοφῶντι τοὺς πάλταστὰς καὶ σπενδονήτας καὶ τοῖ-
τας καὶ καλεῖται ποιεῖν ὅτι ἂν παραγγέλλῃ. (34) Ἰόνων
δὲ αὐτοὺς διαβαίνοντας ὁ Ξενοφῶν πέμψας ἀγγέλον κε-
λεύει αὐτοὺς μῆναι ἐπὶ τὸν ποταμὸν μὴ διαβάντας
ὅταν δ' ὀφείνται αὐτοὶ διαβαίνειν, ἐναντίους ἔσθαι καὶ
ἐνθεν σφῶν ἐμβαίνειν ὡς ἐκθεσόμενους, διηκυκλωμέ-
νους τοὺς ἀκοντιστὰς καὶ ἐπιβεβλημένους τοὺς τοξότας
μὴ πρόσω εἰς τὸν ποταμὸν προβαίνειν. (35) Τοῖς δὲ
παρ' ἐαυτῷ παρήγγειλεν, ἀπειδὴν σπενδὸν ἐξικυλῆται
καὶ δόσις φορῇ, παιανίσαντας θεῖν εἰς τοὺς ποταμίους
ἐπειδὴν δὲ ἀναστρέψωσιν οἱ ποταμῶν καὶ εἰς τὸν ποτα-
μὸν δὲ σελπνγκτὴς σχημῆς τὸν ποταμῶν, ἀναστρέψαν-
τας ἐπὶ δόρυ ἡγεῖσθαι μὲν τοὺς οὐραγῶς, θεῖν δὲ πᾶν-
τας καὶ διαβαίνειν ὅτι τάχιστα ἢ ἑκάστος τὴν τάξιν
εἴχεν, ὡς μὴ ἐμποδίζεν ἀλλήλους ὅτι οὗτος ἀριστος
ἔστω εἰς ἂν πρῶτος ἐν τῷ πέραν γένηται. (36) Οἱ δὲ
Καρδοῦχοι ὁρῶντας ὀλίγους ἤδη τοὺς λοιποὺς, πολλοὶ
γὰρ καὶ τὸν μῆναι τεταγμένων ὄχλον ἐπιμελησόμενοι
οἱ μὲν ὑποζυγίον, οἱ δὲ οὐκ εἰδέντων καὶ γὰρ ἦσαν
ὀπλημένοι ὡς μὲν ἐν τοῖς ἀσπίσι λαυνοῖς πρὸς τὸ ἐπεδρα-
μαῖα καὶ φεύγειν, πρὸς δὲ τοὺς χειρὰς δέχεσθαι οὐκ ἱκανοῖς.
(37) Ἐν τούτῳ σημαίνει δὲ σελπνγκτὴς καὶ οἱ μὲν πο-
ταμῶν ἔρποντο πάλιν εἰς ὅππων, οἱ δ' Ἑλλήνες τέναν-
τία στρέφοντες ἔρποντο διὰ τὸν ποταμὸν ὅτι τάχιστα.
(38) Τῶν δὲ ποταμῶν οἱ μὲν τινες πλεθόμενοι πάλιν ἔρα-

bantur : milites ceteri clamabant se ab illis non abfuturos,
sed una cum iis in montem evasuros. At Chirisophus ubi
transisset, non ille quidem equites insequēbatur, sed statim
per ripas ad amnem pertinentes adversus hostes, superioribus
in locis subsistentes, evasit. Illi vero qui in locis altioribus
constiterant, cum equites suos fugere cernerent, cernerent
gravis armatura milites adversus se pergere, juga fluvio im-
minenti descendunt. Interim Xenophon cum vidisset rem
in ulteriore ripa bene successisse, quam celerissime ad copias
amnem transcentes revertitur. Nam Carduchi jam palam in
pluvitum descendebant, quasi qui in extremum agmen im-
petum facturi essent. Et Chirisophus superiora iam tene-
bat loca, Lyciusque cum paucis hostes insequi adgressus, et
impedimenta a tergo relicta cepit, et in his tum vestem pul-
chram tum porula. Ac impedimenta quidem Græcorum
et turba in eo erant ut transirent : at Xenophon in Cardu-
chos conversus, adversus eos aciem instruxit ; et prefectis
cohortium imperavit, ut quisque cohortem suam per eno-
motias disponeret, scuta veras in phalagum promota
quaque enomotia : edixit etiam cohortium prefecti et
enomotarchæ in Carduchos pergerent, a tergo curantibus
juxta flumen constitutis. At Carduchi, ut videbant extre-
mi agminis custodes multitudine nudatos, jamque paucos
adeo videri, ceteris hos invaserunt, canilenas quasdam
canentes. Chirisophus autem, constitutis in tuto suis, pel-
tastas et funditores et sagittarios ad Xenophontem militi,
atque facere, quiquid ille imperaret, jubet. Eos Xeno-
phon jam descendentes conspicatus, misso unctis mandati
istic ut ad amnem subsisterent : ac ubi ipsi transire coe-
perint, tunc ex adverso ab utroque ipsorum latere pergerent
tanquam transituri, jaculatores omnis hastarum prehē-
nis, sagittarii cum sagittis in nervos impositis ; pecul tamen
in fluminis transitu non progredierentur. Eis vero, qui quod
ipsum erant, mandabat, nisi cum fundæ perlingerent, et scuta
pulsata sonarent, penem exorsi cursu semper in hostes
ferrentur ; quando se averterent hostes, ac tubicem classicum
a fluvio caneret, ipsi se in hastam converterent et a tergo
curantes præirent, et quæ celerissime currenter omnes, ac
eo quo quisque constitutus esset ordine transirent, ut ne ab
alios impedirent : eum utique fore prastantissimum, qui pri-
mus in ulteriorem ripam evaderet. Carduchi vero, cum pau-
cos jam esse reliquos viderent (nam multi etiam illorum, qui
manere jussi fuerant, eo consilio discesserant, ut curarent
alii jumenta, alii impedimenta, alii amicas), tam audacter
instabant, fundisque et sagittis uti cœpere. At Græci pecanem
exorsi in eos cursu feruntur ; quorum illi non sustinebant
impetum : etenim armati erant, ut in montibus, satis ad
incursiones faciendas fugasque capiendam, verum ad im-
petus hostium, manus qui cernerent, sustinendos, non
satis. Hic classicum canit tubicem ; hostesque multo etiam
celerius in fugam se dederunt : et Græci diversam eum se
in partem vertissent, quam citissime per amnem fugiebant.
Quod cum ex hostibus nonnulli animadvertenter, ad amnem

μον ἐπὶ τὸν ποταμὸν καὶ τοξόοντες ἀλόγους ἐτροσαν, οἳ δὲ πολλοὶ καὶ πέραν ὄντων τὸν Ἑλλήνων ἐπὶ φανεροὶ ἦσαν φεύγοντες. (α) Οἱ δὲ ὑπαντήσαντες ἀνδριζόμενοι καὶ προσοτρύνοντες τοὺς καίριοι προΐοντες ὑστέρων τῶν μετὰ Ξενοφῶντος διέβησαν πάλιν· καὶ ἐτροβήσαν τινες καὶ τούτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐπεὶ δὲ διέβησαν, συνταξάμενοι ἀμὰ μίαν ἡμέραν ἐπορεύθησαν διὰ τῆς Ἀρμενίας πρὸς ἀπὸν καὶ λίαν γλῆρος οὐ μίον ἢ πίντε παρασάγγας· οὐ γὰρ ἦσαν ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ κῆμαι διὰ τοὺς πολέμους τοὺς πρὸς τοὺς Καρδούχους. (β) Εἰς δὲ ἣν ἀφίκοντο κῆμα μεγάλη τὴν καὶ βασιλεῖον εἶχε τῷ σαράπῃ καὶ ἐπὶ ταῖς πλείστας οἰκίας τύραις ἐπὶσαν· ἐπιτήδεια δ' ἦν διὰ φύλῃ. (γ) Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς δύο παρασάγγας· δέκα μέγας ὑπερέβηον τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς τρεῖς παρασάγγας πεντακαίδεκα ἐπὶ τὸν Τηλεβόαν ποταμὸν. Οὗτος δ' ἦν καλὸς μὲν, μέγας δ' οὐ· κῆμαι δὲ πολλαὶ περὶ τὸν ποταμὸν ἦσαν. (δ) Ὁ δὲ τόπος οὗτος Ἀρμενία ἐκαλεῖτο ἢ πρὸς Ἰσπράν. Ὑπαρχος δ' ἦν αὐτῆς Τηριβάζος, ὁ καὶ βασιλεὶς φίλος γενόμενος, καὶ ὅποτε παρήν, οὐδέ τις ἄλλος βασιλεὺς ἐπὶ τὸν ἴππον ἀνέβαλλεν. (ε) Οὗτος προσελθὼν ἐπὶ τὰς ἐγῶν, καὶ προμύθευς ἑρμηνεύς εἶπεν ὅτι βούλοιο διαλεχθῆναι τοὺς ἄρτους. Τοῖς δὲ στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀκούσαι· καὶ προσελθόντες εἰς ἐπήκειον ἤρπουν τὴν θέλειαν. (ς) Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι πείσεσθαι βούλοιο ἄρ' ἢ μήτε αὐτοὺς τοὺς Ἑλλήνας ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖν καίεν τὰς οἰκίας, λαμβάνειν τε τὰ ἐπιτήδεια ὅσων ἄνευτο. Ἐβλεπε ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς καὶ ἐσπίασαντο ἐπὶ τούτους.

ζ. Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς τρεῖς διὰ πέντε παρασάγγας πεντακαίδεκα· καὶ Τηριβάζος παρεκλούθει ἐγῶν τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἀπέρχον ἐς δέκα σταδίους καὶ ἀφίκοντο εἰς βασιλείαν καὶ κῆμας περὶ πολλὰς πολλῶν τῶν ἐπιτηδείων μετὰς. (α) Στρατοπεδυνόμενοι δ' αὐτὸν γίγνεται τῆς νυκτὸς χιὼν πολλή· καὶ ἑσθὲν βίβει διασπέρσας τὰς τάξεις καὶ τοὺς στρατηγούς κατὰ τὰς κῆμας· οὐ γὰρ ἔαμεν πολέμῳ οὐδένα καὶ ἀσφαλὲς εἶδαι εἶναι διὰ τὸ πλῆθος τῆς χιὼνος. (β) Ἐνταῦθα εἶγον πάντα τὰ ἐπιτήδεια ὅσα ἔστιν ἀγαθὰ, ἱερὰτα, σίτον, οἶνους παλαιούς εὐκλείας, ἀστραγάλους, ὀσπρία παντοειδέα. Τῶν δὲ ἰσχυροτέρων τινες ἀπὸ τοῦ στρατοπεδοῦ λαγον ἐπὶ κατίδων στρατῳμα καὶ νύκτωρ πολλὰ πυρὰ φαίνοντο. (γ) Ἐβόαι δὲ τοῖς στρατηγοῖς οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι διασπέρσας, ἀλλὰ συναγαγεῖν τὸ στράτευμα πάλιν. Ἐντεῦθεν συνήλθον καὶ γὰρ ἐβόαι διαβιβάσαν. (δ) Νυκτερεύοντων δ' αὐτῶν ἐνταῦθα ἐπιπίπτει χιὼν ἀπαιτος, ὥστε ἀπέκρυψε καὶ τὰ βόλα καὶ τοὺς ἀνθρώπους κατακείμενους· καὶ τὰ ὑποζύγια συνεπόθισεν ἡ χιὼν καὶ πολλὸς ὄκνος ἦν ἀνίστασθαι κατακαμένους

rurus recurrerunt, et paucos sagittis vulnerarunt: eorum vero pars maior, cum Graeci in adversam etiam ripam evasissent, adhuc fugiens conspiciebatur. Qui autem obvium venerant, cum virides praearent equos, atque adeo ulterius quam commodus esset progredierentur, aliquanto post ibos, qui cum Xenophonte erant, rursus transierunt: atque eorum etiam aliqui vulnerati sunt.

CAPUT IV.

Cum autem universi jam transissent, meridiem sub instructis ordinibus per totam Armeniam planitiem, collesque leniter surgentes, non minus quinque parasangis, iter fecerunt: neque enim prope flumen ulli erant vici, propter ea quae cum Cardachis gerebantur bella. Vicus autem ad quem pervenire, magnus erat et regionem habebat in usum satrapae, plurimisque domibus superstantibus turres: ac commensus laevis erat copis. Inde castris altis, parasangas decem progressi sunt, donec supra Tigris fluvii fontes evasissent. Inde castris tertiis, parasangas quindecim progressi sunt, ad Teleboan fluvium. Pulcher is quidem erat, sed non magnus: multi vero circum amnem erant vici. Locus hic adpellabatur Armenia ad occidentem vergens. Ejus perfectus erat Tiribazus, qui et regi fuit amicus: et quoties aderat, nullas alias regem in equum tollebat. Ille cum equitibus Graecis versus advehebatur, praemissaque interprete, velle se cum illis qui imperium abinebant colloqui significabat. Ducibus enim ut audirent visum est: atque adeo cum ad locum accessissent, a quo audiri quidquid diceretur posset, quid vellet interrogabant. Aiebat ille hac se conditione cum illis fedus laire velle, ut nec ipse Graecos laceret, nec ipsi domos exurent, commensus tamen, quantis indigerent, caperent. Conprobata sunt haec ducibus, et lis conditionibus fedus pacti sunt.

Inde castris tertiis, parasangas quindecim, per planitiem progressi sunt: Tiribazusque eos suis cum copiis cubaquebatur, ex stadiorum fere decem intervallis: atque hic ad regionem pervenerunt vicoseque circa eam multos, magna commensus copia referros. Cum autem in castris degerent, multa eis nocte decidi: quare mane visum est ut militum cohortes ac duces hinc inde in vicis dicerent: nec enim hostem cernebant ullum, et quia magna nivis esset copia, tutum esse videbatur. Ille hic commensus illi omnes, humanis qui assibus sunt apeli, herant, animalia, frumentum, vinas vetera eaque fragrantia, utre passae, omnis generis legumina. Eorum autem, a castris qui longius palati fuerant, nonnulli dicebant exercitum se vidisse, nocturne multos ignes adparuisse. Itaque visum est ducibus tutum non esse hinc inde in vicis divertere, sed potius copias rursus esse cogendas. Quare rursus inde conveenerunt: quippe quod ipsa eorum corum serenum videretur. Verum ita tibi pernoctantibus, vis ingens adeo nivis ingidit, ut tum arma tum homines, qui buni forebant, tegeret: etiam iumenta nix constrinxerat, longaque adeo per torpore erat surgendi

γὰρ ἀπεσπον ἢ ἡ χεὶρ ἐπιπεπαικυία, ὅση μὲν παραβ-
βυεῖται. (12) Ἐπεὶ δὲ Περσῶν ἀνέλας θυμὸς ἀνα-
στὰς σφίγγει ἔϋλα, τάχα ἀναστὰς τις καὶ ἄλλος ἐκείνου
ἀπελόμενος ἐσφίγγει. Ἐκ δὲ τούτων καὶ οἱ ἄλλοι ἀνα-
στάντες πῦρ ἔκαιον καὶ ἔχρυντο. (13) πολλὸν γὰρ ἐνταυ-
θα ἐβόηκετο χροῖσμα, ὃ ἔχρυντο ἀν' αἰσίου, σέισον καὶ
συσάμινον καὶ ἀμυγδαλίον ἐκ τῶν πυκρῶν καὶ περι-
βιθίνων. Ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν τούτων καὶ μύρον ἐβρί-
σκετο.

II. Μετὰ ταῦτα ἰδοὺς πάλιν διασκευηθέντων εἶναι εἰς
τὰς κώμας εἰς στέγας. Ἐνθα δὲ οἱ στρατιῶται σὺν
πολλῇ κρημνῇ καὶ ἡδονῇ ἦσαν ἐπὶ τὰς στέγας καὶ τὰ
ἐπιτήδεα· ὅσοι δὲ ὅτε τὸ πρότερον ἀπέσταν τὰς οἰκίας
ἐνέπρσαν ὑπὸ τῆς αἰθέρας ὀκταν ἐδίδοντο κακῶς σκη-
νοῦντες. (14) Ἐνταῦθεν ἐπιμείψαν νυκτὸς Δημοκράτην
Τιμαντίην ἀνδρὰς δόντας ἀπὸ τὰ ὄρη ἔνθα ἔρρασαν οἱ
ἀποσκευαζόμενοι καθαρῶν τὰ πυρὰ· οὗτος γὰρ ἰδοὺς
καὶ πρότερον πολλὰ ἦδη ἀληθεύσαι τοιαῦτα, τὰ ὅσα
τὰ ὧς ὄντα καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς οὐκ ὄντα. (15) Πορευ-
θεὶς δὲ τὰ μὲν πυρὰ οὐκ ἔφη ἰδεῖν, ἀνδρὰ δὲ συλλαβὴν
ἦεν ἄγαν ἔχοντα τοῦτον Περσικὸν καὶ φαρέτραν καὶ
σάκκην οἷανπερ αἱ Ἀμαζόνες ἔχουσιν. (17) Ἐρωτώ-
μενος δὲ ποδαπὸς εἴη Πέρσης μὲν ἔφη εἶναι, πορεύ-
σθαι δ' ἀπὸ τοῦ Τιρβαζίου στρατεύματος, ὅπως ἐπιτή-
δεα λάβοι. Οἱ δ' ἠρώτων αὐτὸν τὸ στρατεύμα ὅπου
τὰ εἶς καὶ ἐπὶ τίνι συναλεγμένον. (18) Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι
Τιρβαζὸς εἴη ἔχων τήν τε ἐκ αὐτοῦ δύναμιν καὶ μισθο-
φόρος Λαλῦδας καὶ Ταύρους παρεσκευασθαι δὲ αὐτὸν
ἔφη ὡς ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ πρὸ ἔτους ἐν τοῖς στενοῖς, ἥπερ
μοναχῇ εἴη πορεία, ἐνταῦθα ἐπιτηρόμενον τοῖς Ἑλλη-
σιν. (19) Ἀκούσας τοὺς στρατηγούς ταῦτα ἔβλεψεν
τὸ στρατεύμα συναγαγεῖν καὶ εὖθις φύλακας καταλιπόν-
τας καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῖς μόνουσιν Σοφαιέτον Στυμ-
φαλίον ἐπορεύοντο ἔχοντας ἡγεμόνα τὸν ἀλόντα ἀνδρω-
πον. (20) Ἐπειδὴ δὲ ὑπερβαλλὼν τὰ ὄρη, οἱ πάλαιστοι
προόντες καὶ κατιόντες τὸ στρατόπεδον οὐκ ἔμεναν
τοὺς δέλτας, ἀλλ' ἀνακραγόντες ἦσαν ἐπὶ τὸ στρατό-
πεδον. (21) Οἱ δὲ βάρβαροι ἀκούσαντες τὸν θόρυβον
οὐκ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἔρριπον ὅμως δὲ καὶ ἀπέθανον τι-
νες τῶν βαρβάρων καὶ ἔκπετο ἥμισυ ἐν εἰσοῖς καὶ ἡ
σκηπὴ ἡ Τιρβαζίου ἔειλε καὶ ἐν αὐτῇ κλίβανι ἀργυρόπο-
δες καὶ ἐκπύματα καὶ οἱ ἀρταποῖοι καὶ οἱ οἰνογροῖ
φάσκοντες εἶναι. (22) Ἐπειδὴ δὲ ἀπύθοντο ταῦτα οἱ
τῶν ὁπλιτῶν στρατηγοί, ἰδοὺς αὐτοῖς ἀπέναι τὴν τα-
χίστην ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, μὴ τις ἐπιθεὶς γένοιτο τοῖς
καταλειμμένοις. Καὶ εὖθις ἀνακαλισσόμενοι τῇ
σάκκῃ ἀπέσταν, καὶ ἀφάνοντο αὐθιμῶρον ἐπὶ τὸ
στρατόπεδον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Τῇ δ' ὕστεραις ἰδοὺς πορευτόντων εἶναι ὅση δύναντο
τάχιστα πρὶν ἢ συλληθῆναι τὸ στρατεύμα πάλιν καὶ κα-

cunctatos : jacentium vero in quibus quae luciderat nix, nec
deluxerat, eos calefaciebat. Sed posteaquam Xenophon
surgens nodus assus est ligna fudere, mox et alius quis-
piam surgens ab illo quae abstulerat ligna fudit. Tum vero
alii quoque surgentes ignem accendebant et semet unge-
bant : nam multum hic unguentum reperire quod uteban-
tur olei loco, scilicet suillum, sesamium, amygdaliuum,
ex amygdalis amaris confectum, et terebinthinum. De his
ipsis rebus etiam unguentum fragrans inveniebatur.

Secundum haec iterum videbatur in vicorum tecta di-
vertendum esse. Ibi tum milites magno cum clamore et
magna volaptate ad tecta et commentus tendebant : quot-
quot autem, id temporis quo prius de vicis abierant, exus-
serant domos, prius id dederant illas, ut sub diu misere
cubarent. Inde noctu Democratem Temestem, datis ei
militibus, in montes eos miserunt, e quibus hinc inde pa-
lud milites ignes se videre dixerant : nam is jam antea ha-
jusmodi multa vere narraase videbatur, quae revera exis-
tebant, tanquam quae revera existerent, et quae revera non
existerent, tanquam quae non revera existerent. Ille autem
profectus, ignes se vidisse negabat, verum hominem quem
ceperat secum ducere, qui arcum habebat Persicum et
pharetram, et securim, qualem habent Amazones. Cum-
que interrogaretur, cujus esset, Persam se esse aiebat et
a Tiribazi exercitu profectum, ut commentus pararet. Eum
interrogabant illi, quantus esset Tiribazi exercitus, et qua
de causa collectus. Respondit ille, Tiribazum et suas ha-
bere copias, et mercenarios Chalybas Taorhosque; eumque
se parasse aiebat, ut in cacumine montis loca ad angusta,
qua unicum pateret iter, ibi Graecos adoriretur. Ducibus,
huc cum audissent, vicum est colligendas esse copias : ac
mox adeo relictis custodiibus, duceque manentibus istis
dato Sophaneto Stymphalio, pergebant cum litneris duce,
homine illo captivo. Posteaquam montes superassent, pel-
taste progressi et conspicati castra, gravis armaturae mi-
lites non expectabant, sed clamore subito castra cursu
invadunt. At barbari tumultum et audierant, non subste-
runt, sed in fugam se conjecere : ex barbaris tamen non-
nulli interfecti erant; et equi capti circiter viginti, captum
etiam erat Tiribazi tentorium, quique in eo erant argenteis
pedibus lectuli, et pocula, et nonnulli qui se pistores ac pin-
cernas esse dicebant. Haec omnia cum gravis armaturae
militum duces rescivissent, quam celerime ad castra dice-
dendum statuerunt, ne quis impetus in eos fieret, qui relictis
fuissent. Itaque statim, cum tuba recepti cecinissent,
discessere, eodemque die ad castra perveniunt.

CAPUT V.

Postridie, quanta fieri celeritate posset, peragendum esse
videbatur, priusquam hostilis exercitus iterum cogerebatur,

ταλαβείν τὰ στενά. Συνεισασμένοι δ' αὖθις ἐπορεύοντο διὰ γήινος πολλῆς ἡγαγόμενοι ἔχοντες πολλούς καὶ αὐθιγμοὺς ὑπερβαλόντες τὸ ἄκρον ἐρ' ἢ ἡμελλέν ἐπιτεθεῖσθαι Τιβρίδα κατεστρατοπευδύσαντο. (2) Ἐνταῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμούς ἰσχυμούς τρεῖς παρασάγγας πεντακαίδεκα ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, καὶ διέβαινον αὐτὸν βρεχόμενοι πρὸς τὸν ὁμαλόν. Ἐλθόντο δὲ αὐτοὶ αἱ πηγαὶ οὐ πρὸς αἶνα. (3) Ἐνταῦθεν ἐπορεύοντο διὰ γήινος πολλῆς καὶ πιδίου σταθμούς τρεῖς παρασάγγας πεντακαίδεκα. Ὁ δὲ τρίτος ἔγένετο χαλεπὸς καὶ ἀνεμὸς βορρῆς ἐναντίος ἔπνευ παντάπασιν ἀποκαίον πάντα καὶ πηγὰς τοὺς ἀνθρώπους. (4) Ἐνθα δὲ τὸν μάντιόν τις εἶπε σφαιρίσασθαι τῷ ἀνέμῳ, καὶ σφαιρίσεται καὶ πᾶσι δὲ περιφανὴς ἰδοῦς λῆξει τὸ χαλεπὸν τοῦ πνεύματος. Ἦν δὲ τῆς γήινος τὸ βάθος ὄργυια· ὥστε καὶ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν ἀνδραπόδων πολλὰ ἀπώλειτο καὶ τῶν στρατιωτῶν ὡς τριάκοντα. (5) Διηγόντο δὲ τὴν νύκτα πῦρ καίοντες ὅλην δ' ἦν ἐν τῷ σταθμῷ πολλὰ· οἱ δὲ ὅτε προσόντες ὅλην οὐκ εἶχον. Οἱ οὖν παλαί κλονεῖς καὶ πῦρ καίοντες οὐ προσέσαν πρὸς τὸ πῦρ τοὺς ὀβριόντας, εἰ μὴ μεταδοίεν αὐτοῖς πυρός ἢ αἵλα τι εἰ τι ἔχοντες βροτῶν. (6) Ἐνθα δὲ μετεβίβισαν ἀλλήλους ὅν εἶχον ἑκαστοι. Ἐνθα δὲ τὸ πῦρ ἐκαίτο διατρεχόμενης τῆς γήινος βόθροι ἐγγίνοντο μεγάλας ἑστὲ ἐπὶ τὸ δάπεδον οὐ δὲ παρῆν ματρῶν τὸ βάθος τῆς γήινος. (7) Ἐνταῦθεν δὲ τὴν ἡμέραν ἡμέραν ὅλην ἐπορεύοντο διὰ γήινος, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐβουλεύμασαν. Ξενοφὸν δ' ὁπισθοφυλάκων καὶ καταλαμβάνων τοὺς πίστοντας τῶν ἀνθρώπων ἡρώδι εἶπεν τὸ πᾶθος εἶναι. (8) Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῶν ἡμερῶν ἦν σφοδρὰ βουλεύματα, καὶ τὸ φάγισον, ἀναστήσονται, περιών περὶ τὰ ὑποζύγια, εἰ πού τι ὁρήσῃ βρωτῶν, διδοῦσαι καὶ διέπειμι διδόντας τοὺς δυναμένους παρατρέχειν τοῖς βουλεύμασιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἡμέραν, ἀνίσταντο καὶ ἐπορεύοντο. (9) Πορεύοντες δὲ Χειρίσφορος μὲν ἀμρὶ κνέρας πρὸς κώμην ἀρκενικαί, καὶ ὕδροφορέας ἐκ τῆς κώμης πρὸς τῇ κρήνῃ γυναικας καὶ κόρας καταλαμβάνει ἡμπροσθεν τοῦ ἡρύματος. (10) Αὐταὶ κηρύττειν αὐτοὺς τίνες εἶεν. Ὁ δ' ἑρμηκὸς εἶπε περισσὶ διὰ παρὰ βασιλέως πορεύοντο πρὸς τὸν σατράπην. Αἱ δὲ ἀπεκρίναντο διὰ οὐκ ἐνταῦθα εἶναι, ἀλλ' ἀπέγειν ὅσον παρασάγγην. Οἱ δ', ἐπὶ ὅτ' ἦν, πρὸς τὸν καμάρην συνεισέρχονται εἰς τὸ ἔκρημα σὺν ταῖς ὕδροφορέ. (11) Χειρίσφορος μὲν οὖν καὶ ὅσοι ἐδύνθησαν τὸν στρατεύματος ἐνταῦθα ἐστρατοπεύσαντο, τῶν δ' ἄλλων στρατιωτῶν οἱ μὴ δυνάμενοι διατελεῖσθαι τὴν ὁδὸν ἐνυκτέρευον ὄδοις καὶ ἀνευ πυρὸς καὶ ἐνταῦθα τίνες ἀπώλοντο τῶν στρατιωτῶν. (12) Ἐλείποντο δὲ τῶν πολέμων συνειλεγμένοι τίνες καὶ τὰ μὴ δυνάμενοι τῶν ὑποζυγίων κρηπῶν καὶ ἀλγέμενοι ἐμάχοντο πρὸς αὐτοὺς. Ἐλείποντο δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ τὸ διαφθαμένον ὑπὸ τῆς γήινος τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ φάγιστος τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν ἀποσπασμένους. (13) Ἦν δὲ τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς

angustaque illa loca occuparet. Atque adeo vasis mox collectis, per nivem multam proficiscebantur, iterum ducibus multis instructi : eodemque die cum jugum illud superassent, in quo Tiribazis ipos adgredi volebat, castra metati sunt. Inde castris tertius, in solitudine positus, parasangas quiescent, ad Euphratem autem profecti sunt : cumque ad amblicum usque se madeficientes transierunt. Feriebantur ab eo loco fontes ejus laud procul abesse. Inde per multam nivem et planitiem castris tertis, parasangas quindecim progressi sunt. Tertia vero mansio fuit gravis, ventisque boreas adversus flabat, omnia omnino adrens et conglaciis homines. Ibi tum quidam ex valibus vento ut sacrificarent precepit : itaque res sacra facta est : omnibusque manifesto visa est status servitia desinere. Nivis autem altitudo aequabat orgyiam : adeo et iumentorum et mancipiorum magnas interit et numerus, et milium fere triginta. Noctem integram ignes accendebant, quippe castrorum in loco multa erant ligna : at qui zero processerant, ligna non habebant. Quomobrem illi, qui junandum hac venerant, et ignes accendebant, serius venientes ad ignem non admittebant, nisi triticum, vel quid aliud, et habuerint, essentiorum, cum his communicarent. Ibi tum inter se quae habebant singuli communicarunt. Quibus autem in locis accendebatur ignis, nive liquefacta, scrobes efficiebantur magni ad solum usque, ubi nivis altitudinem metici erat. Inde, toto subsequente die per nivem iter faciebant, ac multi prae fame ingenti defecerunt homines. Xenophon autem, cum extremo in agmine curaret, et offenderet homines humi qui jacerent, primum quid illud morbi esset ignorabat. Posteaquam vero quidam ex usu peritis ei dixisset, istos homines plane prae ingenti fame deficere, ac, si quid egerent, surrecturos, ad jumenta pergens, si quid esculentis cerneret, partim ipse dabat, partim, qui undique discurrere possent et per famem deficientibus dare, dimittebat. Cum quid autem comedissent, surgebant et ire pergebant. Hoc modo cum proficiscebantur, Chirisophus sub crepusculum ad vicum quendam pervenit, ac de vico mulieres et puellas aquam ferentes propter foulem ante munitionem offendiit. Eos interrogabant iste, quoniam essent. Et interpretes lingua dixit Persica a rege se ad satrapam proficisci. Respondunt istae, ipsum ibi non esse, sed abesse parasangae circiter intervallo. Illi vero, quia serum erat diei, ad vicum profectum cum mulieribus aquam gestantibus in munitionem una ingreditur. Hic quidem Chirisophus et de exercitu quotquot poterant castra posuerunt : ex ceteris militibus qui iter peragere non poterant, absque cibis hi et igne perimortuant : ibique ad eos militem nonnulli perierunt. Ceterum quo hostiliter quidam collecti subsequebantur, et jumenta invalida rapibant, deque his inter se pugabant. Praeterea a tergo relinquebantur ex militibus quidam, tam quorum nive corrupti erant oculi, tum quorum ex frigore pedum digiti putruebant. Oculis

ἐπισκώρημα τῆς χύνης εἰ τῶν μέλων τι ἔχον πρὸ τῶν ἐφθαλμῶν πορεύοντο, τῶν δὲ ποδῶν εἰ τις κινεῖτο καὶ μετέπειθε θρυγίαν ἔχει καὶ εἰ τῆν νύκτα ὑπολίσκοτο (14) οὗτοι δὲ ὑποδεδειμένοι ἰσχυρίζοντο, εἰσδιδόντο εἰς τοὺς πόδας οἱ ἰμάντες καὶ τὰ ὑποδύματα περισφίγγοντο καὶ γὰρ ἦσαν ἐπισφίγναι τὰ ἀρχαῖα ὑποδύματα καρβάνισται παρρημαῖαι ἐκ τῶν νεοτέρων βούν. (15) Διὰ τὰς ταραχὰς οὐκ ἀνάγκας ὑπελείποντο τινες τῶν στρατιωτῶν καὶ ἰδόντες μέλαν τι χειρὶν διὰ τὸ ἐκλειομένην αὐτοῖσι τὴν χύνην εἰσὶναι τετρεκίαι καὶ τετρεκίαι διὰ κρήνην τινὰ ἢ πλησίον ἦν ἀμύψουσα ἐν νάπη. Ἐνταῦθ' ἐκτραπόμενοι ἐκάθηντο καὶ οὐκ ἔρασαν πορεύεσθαι (16) Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἔχον ἀπιστοβυλῆα ὡς ᾔσθετο, ἰδεῖτο αὐτοὺς πάσης τέχνης καὶ μηχανῇ μὴ ἀπολείπεσθαι, λέγων οὐδὲ ἔπονται πολλοὶ πολέμους συνελαγμένοι, καὶ τελευταῖον ἐνυλπίσανεν. Οἱ δὲ σπᾶνται ἐκλείονεν οὐ γὰρ ἂν δύνασθαι πορευθῆναι. (17) Ἐνταῦθα εἰδοὺς κρατίστους εἶναι τοὺς ἐπομένους πολεμικούς φερόμεναι, εἰ τὴν δύναται, μὴ ἐπίσταν τοῖς κέκμηνοισι. Καὶ ἦν μὲν σκότος ἦδη, οἱ δὲ προσέσαν πολλὰς θυροὺς ἀμὰ ὧν εἶπον διαπερῆμενοι. (18) Ἐνθα δὲ οἱ μὲν ἀπιστοβυλῆας ἄτε λυγίστους ἐξαναστάντας ἔβραμον εἰς τοὺς πολέμους οἱ δὲ κέκμηνοις ἀνακραγόντες ὅσον ἠέλιον μαγίστον τὰς ἀσπίδας πρὸς τὰ δόρατα ἐκρούσαν. Οἱ δὲ πολέμιοι δεισάντες ἤκον ἐαυτοὺς κατὰ τῆς χύνης εἰς τὴν νάπη, καὶ οὐδὲς ἔτι οὐδαμῶς ἐφθέγγετο. (19) Καὶ Ξενοφῶν μὲν καὶ οἱ οὐκ αὐτοὶ εἰπόντες τοῖς ἀσθενέσιν οὐ τι τῇ ὑστεραίᾳ ἔξουσιν τινες ἐπ' αὐτοὺς, πορεύονται πρὶν τέτταρα στάδια διελθεῖν ἐντυγχάνουσιν ἐν τῇ ὁδῷ ἀναπαυμένους ἐπὶ τῆς χύνης ποῖς στρατιωταῖς ἐγκαλυμμένοις, καὶ οὐδὲ φωνῇ οὐδὲ μὲν καθιστήσαν καὶ ἀνίστασαν αὐτούς. (20) Οἱ δ' ἄλγος οὐκ ἐμπροσθεν οὐχ ὑπομείνουσιν. Ὁ δὲ παρῶν καὶ παραπίμπλον τῶν πελταστῶν τοὺς ἰσχυροτάτους ἐκλείπει σκίψασθαι τί εἰς τὸ καλῶν. Οἱ δὲ ἀπήγγελλον οὐκ ὅπως ἀναπαύονται τὸ στράτευμα. (21) Ἐνταῦθα καὶ οἱ ἀμὰ Ξενοφῶντα κλίσθησαν αὐτοῦ ἀνευ πυρὸς καὶ ἀδείκνυ, φωνῆς οὐκ εὐδύναντο καταστρέφμενοι. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμέραν ἦν, οἱ μὲν Ξενοφῶν πέμψας πρὸς τοὺς ἀσθενέοντας τοὺς νεωτέρους ἀναστήσαντας ἐκλείπει ἀνακράζειν προΐναι. (22) Ἐν δὲ τούτῳ Χειρίσορος πέμψαι τῶν ἐκ τῆς κόμης σκεφομένων ποῖς ἔχον οἱ τελευταῖοι. Οἱ δὲ ἀσμενοὶ ἰδόντες τοὺς μὲν ἀσθενέοντας τούτους παρέβον κομῆσαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, αὐτοὶ δὲ ἐπυροῦντο, καὶ πρὶν εἰκοσι στάδια διελθῆναι ἦσαν πρὸς τῇ κόμῃ ἐνθα Χειρίσορος κλίσζοντο. (23) Ἐπεὶ δὲ συνγενήσαντο ἀλλήλοισι, εἶδε κατὰ τὰς κόμης ἀσφαλὲς εἶναι τὰς τάξεις σκηνοῦν. Καὶ Χειρίσορος μὲν αὐτοῦ ἔμενον, οἱ δὲ ἄλλοι διαλαγόντες ἑς ἑκάστην κόμην ἐπυροῦντο ἕκαστοι τοὺς ἐαυτῶν ἔχοντες. (24) Ἐνθα δὲ Πολυκράτης Ἀθηναῖος λοχγὸς ἐκλείπειν ἀφ' αὐτῶν καὶ λαβὼν τοὺς εὐζώνους, θύων ἐπὶ τὴν κόμην ἦν εἰληγὲν Ξενοφῶν καταλαμβάνει πέντας ἐκδὼν τοὺς κομῆτας καὶ τὸν κομῆρχον, καὶ πάλους

autem erat adversus nivem adjumento, si quis dum pergebat nigri aliquid ante oculos haberet; pedibus, si quis se commoveret, ac nunquam interquiesceret, si noctu etiam calcamenta solveret. Quotquot autem calcanei cubabant, laeva in pedes eorum descendebant, et calcet pedibus unilique adfigebantur: etenim ipsi, posteaquam veteres calcet defecissent, carbatae erant de corio recens bobus detracto confectae. Ob necessitates igitur huiusmodi milites quidam a tergo relictis erant; et nigrum quendam conspicui locum, quod ita nix defecisset, liquatam eam existimabant. Et erat sane liquata propter fontem quendam, qui haud procul in saltu quodam vaporabat. Hoc cum divertissent, considebant, ac perfectiores se negabant. Id cum Xenophon, agminis extremi ductor, intellexisset, quavis arte machinaque observabat eos, ne a tergo marent; cilem, multos sequi hostes collectos: tandem etiam se latum iuravit. At illi jugaret ipsos hortabantur: neque enim fieri posse aiebant, ut pergerent. Ibi tum visum est optimum esse, ut sequentes hostes terrerent, si quis id posset, ne in laborantes iruerent. Jansque obortae erant tenebrae, et hostes magno cum tumultu accedebant, de rebus quas haberent inter se dissidentes. Tum vero extremi agminis milites exsurgunt, quippe qui bona saltem erant valetudine, et cursu in hostes firmatur: et qui ab illis laborabant, subito quoque possent maximo clamore, scuta bastis illidunt. Hostes timore percursi in saltum illum per nivem se demittunt, nec jam quicquam amplius clamorem usquam edidit. Ac Xenophon quidem et qui cum eo erant, ubi significasset agris illis postridie venturos quosdam ad ipsos, iter perperas primam quam ductus quatuor confecissent, in milites per viam in nive requiescentes eosque oblectos incidunt, nec ullae ipsis constitutae aderant excubiae: et hos quidem excitant. Aiebant autem hi priores ordines non perquire. At Xenophon ipse progressus, et peltastarum robustissimos quosdam praemittens, dispicere jubebat quid illud esset eos quod impediret. Remanebant illi totum exercitum hoc modo requiescere. Ibi tam et illi qui circa Xenophontem erant illic absque igne et incensae pernoctabant, constitit, quales sane poterant, excubis. Cum autem prope dies adisset, Xenophon misit ad agrotantes de junioribus aliquos, precepit ut eos excitarent, et progredi cogerent. Interea Chiriosophus quosdam ex vico mittit, qui quo pacto extremi agminis milites se haberent, quaerercnt. Hi, latis eos oculis conspicati, agrotos iis, ut in castra deducendos curarent, tradiderunt; ipsi iter pergebant: ne primum ad stadia virginis confecissent, erant in vico, ad quem divertit Chiriosophus. Posteaquam convenissent naves, visum est tuto id fieri posse, si cohortes apud vicos contubernia haberent. Et Chiriosophus quidem eo mansit loco, ceteri, sortiti quos cernebant vicos, suos quique nati abibant. Ibi tum Polykrates Atheniensis, cohortis ductor, ipsum ut dimitterent petivit: sumptique adeo secum hominibus expellitis, ad vicum currit, quem sortitus fuerat Xenophon, et vicanos omnes in eo ipsumque vici praefectum deprehendit.

εις δασύν βασιλεῖ τρεφομένους ἐπιτακτικῶς, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ κομάρχου ἐνάντιν ἡμέραν γιγναιμένην ὁ δ' ἀνὴρ αὐτῆς λαγὺς ὄγιστο θηράσαντο καὶ οὐκ ἦσαν ἐν ταῖς κόμαις. (28) Αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατὰ γῆρας, τὸ μὲν στέμα ὡς περ ῥοῖστος, κατὰ δ' αὐραῖαν οἱ δὲ ἐλθοῦσι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὀρυκταί, οἱ δὲ ἀνθρώποι κατέβαινον ἐπὶ κλέμακος. Ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, οἰες, βόες, ἀρνῆες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων· τὰ δὲ κτήνη πάντα χυλῷ ἐνδον ἐτρέφοντο. (29) Ἦσαν δὲ καὶ πυροὶ καὶ κριθαὶ καὶ ὄσπρις καὶ ὄνος κριθένος ἐν κρατῆρσιν ἐνῆσαν δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κριθαὶ ἰσοχυαίς, καὶ καλλομοὶ ἐνέαιετο, οἱ μὲν μαζῶς οἱ δὲ ἐλάτους, γόνυτα οὐκ ἔχοντες. (30) τούτους δ' εἶαι ὅποτε τις ἀνθρώπῳ λαβόντα εἰς τὸ στόμα μύζην. Καὶ πᾶν ἄρατος ἦν, εἰ μὴ τις ὕδαρ ἐπιγίαιε καὶ πᾶν ἡδὴ συμμαθόντι τὸ ποίμα ἦν. (31) Ὁ δὲ Ξενοφῶν τὸν μὲν ἄγοντα τῆς κόμας ταύτης συνδιδασκὼν ἐποίησεν αὐτὸν καὶ βαλεῖν αὐτὸν ἐκίλευε λέγων ὅτι οὕτε πῶν τέκνων στεφάνοιο τὴν τε οἰκίαν αὐτοῦ ἀνταμειβόμενος τῶν ἐπιτηδείων ἀπείσιν, ἦν ἀγαθὸν εἰ τῷ στρατεύματι ἐξηγητόμενος παύνηται ἔσθ' ἂν ἐν ἄλλῳ θνητὸν γίνονται. (32) Ὁ δὲ ταῦτα ὑποκρίσας, καὶ φιλοφρονηόμενος ὅσον ἔρραπεν ἔσθαι ἡν κατορουρηνόμενος. Ταύτην μὲν οὖν τὴν νύκτα διωσπερήσας οὕτως ἐκοιμήθησαν ἐν πᾶσιν ἀφύπνους πάντες αἱ στρατιῶται, ἐν φυλακῇ ἔχοντες τὸν κομάρχην καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ὁμοῦ ἐν ὀρθαίμοις. (33) Τῇ δ' ἐπομένη ἡμέρᾳ Ξενοφῶν λαβὼν τὸν κομάρχην πρὸς Χειρίσορον ἐπαρέστη· ὅπου δὲ παρὶς κόμας, ἐτρέπετο πρὸς τοὺς ἐν ταῖς κόμας καὶ καταλαμβάνει πανταχοῦ εὐνοχομένους καὶ εὐνοχομένους, καὶ οὐδαμῶς ἀρίστους πρὶν παραθεῖναι αὐτοῖς ἄριστον. (34) οὐκ ἦν δ' ὅπου οὐ παρτίθησαν ἐπὶ τῇ αὐτῇ τράπεζαν κρέα ἀρνία, ἐρίσματα, χοίρεια, μόσχια, ἀρνῆσια, σὺν πολλοῖς ἄρτους τοῖς μὲν πυρίνοις τοῖς δὲ κριθίνοις. (35) Ὅποτε δὲ τις φιλοφρονηόμενος τῷ βουλόστῳ προπαῖει, εἶδεν ἐπὶ τὸν κρατῆρα, ἐνθεν ἐπικύβαντα εἶαι βορρύντα πίνειν ὡς περ βῶν. Καὶ τῷ κομάρχει εἰδόντι λαμβάνειν ὅτι βούλοιστο. Ὁ δὲ ἄλλο μὲν οὐδὲν εἰδόμενος, ὅπου δὲ τινα τῶν συγγενῶν ἴδω, πρὸς αὐτὸν ἀεὶ εἰσάβανεν. (36) Ἐπει δ' ἦλλον πρὸς Χειρίσορον, καταλαμβάναντο κάλεινους σκηνοῦντας ἑσπερινομένους τοῦ ἡεροῦ χυλοῦ στεφάνους, καὶ διακοσμήντας Ἀρμενίους παῖδας σὺν ταῖς βαρβαρικοῖς σπῆλαις τοῖς δὲ παισὶν ἐδίδασκον ὡς περ ἑνοῖς δὲ τι δοῖαι ποιεῖν. (37) Ἐπει δ' ἀλλήλους ἐπιστασσοῦσαντο Χειρίσορος καὶ Ξενοφῶν, κοινῇ δὲ ἀνέστησαν τὸν κομάρχην διὰ τοῦ παραπόντου ἑρμηνεύς τις εἴη ἡ χώρα. Ὁ δ' εἶπεν ὅτι Ἀρμενία. Καὶ πάλιν ἑρώτων τί οἱ ἵπποι τρέφονται. Ὁ δ' εἶπεν ὅτι βασιλεῖ δασμῆς· τὴν δὲ ἄλυσιν γάρον ἔρη εἶναι Χάλυβας, καὶ τὴν δὲ δὸν ἔρραπεν ἦ εἴη. (38) Καὶ αὐτὸν τότε μὲν ὄγιστο ἄρην Ξενοφῶν πρὸς τοὺς αὐτοὺς οἰκίται, καὶ ἵππων ἐν εὐδαίρει παλαιότερον δίδωσι τὸν κομάρχει ἀναθρόνῃ καταθεῖσαι, ὅτι ἔχουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ Ἥλιου, θεοῦς μὴ ἀποθνή· ἐκασκίετο γὰρ ὑπὸ τῆς

diti, pullos etiam equinos septendecim, qui regi tributi nomine alebatur, et vici praefecti filiam, quae nona ante die nuptia fuerat: vir autem ejus lporos venatum abierat, nec in vicis nequam captus fuit. Domus hic erant subterranea, ac ostium quidem ejusque putei instar erat ostii, cum in imo late essent: jumentis introitus erant effossi, homines per scalas descendebant. Ipsis ex arboribus erant caprae, oves, boves, gallinae earumque foetus: jumenta in tota omnia populo mactabantur. Erat etiam triticum, et hordeum, et legumina, et visum hordeaceum in crateribus: quin et hordeum ipsum in vasie ierat labra eorum aequans: in hisdem jacebant et calami, partim majores, partim minores, enodes. Hos cum quis sitiret, in ea sumptos cum sugere oportebat: ac potus in admodum erat fortis, si quis aquam infunderet: ac valde gratus erat bibenti potus, qui quidem esset ei adjuvaretur. Xenophon autem vici istius praefectum coram adhibuit, eumque bono esse jubebat animo, dicens eum nec liberis fore orbatum, et se, domum et rebus necessariis ubi visum replerent, habituros, si quidem exercitali, donec ad nationem aliam pervenissent, boni aliquis auctor fuisse visus sit. Hare ille pollicebatur, atque ut benevolentiam suam declararet, quo loco vinum dekossum esset, indicavit. Hare igitur noctem milites domicilia hinc inde nacti sic in rerum omnium copia requiescebant, cum interea vici praefectum in custodia, et liberos simul ejus in oculis haberent. Postero die Xenophon sumpto secum vici praefecto, ad Chiriosophum proficiscebatur: quoniamque autem vicum aliquem periret, ad eos, qui in vicis erant, divertebat, et ubique eos convivia agentes ac betitia affectos offendit, atque nullo sane ex loco eum prius dimittebat, quam prandium ei adposuissent: nec erat ubi nos ex eadem mensa carnes agninas, hordinas, anillas, vitulinas, gallinaceas, multis cum panibus, partim triticis, partim hordeaceis, adponebat. Ac cum quis benevolentiae declarandi studio aliquid propinare vellet, ad craterem cum traheret: inde prope capite horis instar sorbentem bibere oportebat. Etiam vici praefecto, quidquid vellet, sumendi potestatem faciebat. Is vero aliquid quidvis nihil accipiebat: sed cognatum sibi aliquid videret, eum semper ad se recipiebat. Cum ad Chiriosophum venissent, illos etiam convivium sub lectis agentes offendunt, coronas ex arido gramine redimitos, quibus et pueri Armenii stolis barbaricis amicti ministrabant: atque pueris haec tanquam surdis ostendunt quid facto opus esset. Posteaquam se juxtae commiserat excepissent Chiriosophus et Xenophon, communiter vici praefectum per interpretem Persae loquentem interrogabant, quoniam huc esset regio. Dicebat ille Armeniam esse. Et rursum quaerunt, cuiusnam alerentur equi. Regi, respondit is, eos tributi nomine alii: addidit proximam regionem esse Chalybiam: simul viam, quae illuc duceret, indicabat. Et tunc quidem cum Xenophon ad familiam suam reductus, equumque, quem asumpserat, seniore vici praefecto tradidit, ut nutrimentum mactaret (quippe quod cum soli sacrum esse audisset), veritas ne moreretur;

πορείας αὐτὸς δὲ τῶν πύλων λαμβάνει, καὶ τὸν ἀλλοὺν στρατηγὸν καὶ λοχαγὸν ἔδωκεν ἐκείνῳ πύλων.
(30) Ἦσαν δ' οἱ πύται ἵπποι μέλανες μὲν τῶν Περσικῶν, θυμαιοῦστεροι δὲ πολὺ. Ἐνταῦθα δὲ καὶ διδάσκει δ' κοιμάρχης περὶ τοὺς πόδας τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑποζυγίων σκεπὰ περιελίειν, ὅταν δὲ τῆς χιόνης ἀγνοῖται· ἄνευ γὰρ τῶν σκεπῶν καταπόνοιο μέχρι τῆς γαστρῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

Ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἦν ὀγδόη, τὸν μὲν ἡγεμόνα παραδίδουσι Χειρισφόρῳ, τοὺς δ' οὐκ ἔτι καταλείπει τῇ κοιμάρχει, πλὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀπὸ ἱδρίσκοντος· τοῦτον δ' Ἐπισθέμει Ἀμφιπολίτῃ παραδίδουσι φυλάττειν, ὅπως εἰ καλῶς ἐγγέταιτο ἔχον καὶ τοῦτον ἀπὸ τοῦ. Καὶ εἰς τὴν οὐκίαν αὐτοῦ εἰσπύρῃσιν ὡς εἰδόμενοι πλείστα, καὶ ἀναζεύξαντες ἐπαυροῦντο. (α) Ἠγαῖτο δ' αὐτοὺς δ' κοιμάρχης λαλόμενος διὰ χιόνας καὶ ἤδη τε ἦν ἐν τῇ τρίτῃ σταθμῇ, καὶ Χειρισφόρος αὐτοῦ ἐγγαλειπόμενος ὅτι οὐκ εἰς κόμας ἦγεν. Ὁ δ' ἄλλος ἐπὶ οὐκ ἔλεν ἐν τῇ τῷ τῷ τῷ τῷ. Ὁ δὲ Χειρισφόρος αὐτὸν ἵππαισι μὲν, ἔρσησ' οὐ. (β) Ἐκ δὲ τούτου ἑκαὶ τὸς νυκτὸς ἀποφύγει ὄχι καταλείπει τὸν υἱόν. Τούτῳ γὰρ δὲ Χειρισφόρῳ καὶ Ξενοφῶντι μόνον διάφορον ἐν τῇ πορείᾳ ἔγινετο, ἣ τὸν ἡγεμόνα κάκουσι καὶ ἀμείλῃ. Ἐπισθέμης δὲ ἡρσάνη τε τοῦ παιδὸς καὶ οὐκ ἔλεν καλῶς πιστοτάτῳ ἐγγύῳ. (γ) Μετὰ τούτῳ ἐπαυροῦσθαι ἐπὶ σταθμοῖς ἀνὰ πάντα παρσάγγας τῆς ἡμέρας παρὰ τὸν Ψιδῶν ποταμὸν, εὐδὲς πληθύνον. (δ) Ἐνταῦθα ἐπαυροῦσθαι ἐπὶ σταθμοῖς δύο παρσάγγας δέκα· ἐπὶ δὲ τῇ εἰς τὸ πῆλιν ὑπερβολὴ ἀπήντησαν αὐτοὺς Χάλυβες καὶ Τάχοι καὶ Φασιανοί. (ε) Χειρισφόρος δ' ἐπὶ κατεῖθε τοὺς πολέμους ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ, ἐπαύσατο πορευόμενος, ἀπὸ τῶν εἰς τὸ πῆλιν σταθμοῖς, ἵνα μὴ κατὰ κίρας ἄγῃν πλησιάζει τοὺς πολέμους· παρήγγειλε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους παρῆγειν τοὺς λόγους, ὅπως ἐπὶ πράλῃ γένετο τὸ στρατεύμα. (ς) Ἐπεὶ δὲ ἦλθον οἱ δουσιπορῶντες, συνεκλήθη τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς, καὶ ἐλεῖν οὐκ. Οἱ μὲν πολέμοι, ὡς ἔρπει, κατήγουν τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ὄρους· ὅρα δὲ βουλεύεσθαι ὅπως ὡς καλλίστα ἀγωνισάμεθα. (ζ) Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ παραγγεῖλαι μὲν ἀριστοποιήσθαι τοὺς στρατιώταις, ἡμῶς δὲ βουλεύεσθαι εἴτε τήμερον εἴτε αὔριον δοκεῖ ὑπερβαλλῖν τὸ ὄρος. (η) Ἐμοὶ δὲ γὰρ, ἔρη δ' ἡμεῖς αὖτε, δοκεῖ, ἐπὶν τήμερον ἀριστήσμεν, ἐξοπλισμένους ὡς τάχιστα ἵνα ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. Εἰ γὰρ διατρέφομεν τὴν τήμερον ἡμέραν, οἱ τε νῦν ἡμεῖς ὀρίαντες πολέμοι παρβαλλόμενοι ἐσονται καὶ ἄλλους εἰς τοὺς τῶν τῶν τῶν τῶν πλείους προσγενέσθαι. (θ) Μετὰ τούτων Ξενοφῶν εἶπεν, Ἐγὼ δ' οὕτως γινώσκω. Εἰ μὲν ἀνέγκη ἐπὶ μέγεθος, τούτῳ δὲ παρασκευασθῆναι ὅπως ὡς κράτιστα μαχόμεθα· εἰ δὲ βουλόμεθα ὡς βῆστα ὑπερβαλλῖν, τούτῳ μοι δοκεῖ σκεπτικόν εἶναι ὅπως ἐλαφίστα μὲν τρομάματα λαβόμεν, ὡς ἐλαφίστα δὲ σκῆματι ἀνδρῶν ἀπο-

nam itinere debilitatus fuerat : ipse de equaleis intis quodam accipit, ac celerorum duorum cohortiumque praefectorum unicuique equuleum dedit. Erant autem equi hoc loco minores quidem Persicis, sed multo animosiores. Ibi tum eos docet equum vici praefectus pedibus equorum et iumentorum atollas circumdare, quoties per nivem irent : nam absque sacculis ad ventrem usque in nivem deungerbantur.

CAPUT VI.

Cum jam dies esset octavus, itineris ducem Chirisopho tradidit Xenophon, vici tamen praefecto domesticos reliquit, praeter unum filium jam pubescentem. Hunc Egastheni Amphipolitano observandum tradidit, ut, si recte duci officio functus esset, cum illo itam recepto domum rediret. In domum autem ejus quam poterant plurima invexerunt; et motis castris pergebant. Ducebat eos vici praefectus per nivem solutus; jamque tertius erat in castris, cum Chirisophus ei succensus, propterea quod non ad vias duceret. Negabat ille vias hoc esse in loco. At Chirisophus eum coecidit quidem, sed non ligavit : hinc ille noctu relicto filio aufugit. Hoc unicum sane Chirisophum inter et Xenophontem hoc toto itinere peperit dissidium, ducis nimirum iniqua castigatio et in eodem servando negligentia. Poenura autem advenit Episthenes, et ubi domum deduxisset, fidelissimo utebatur. Post haec castris septem, parasangas singulis in dies quinque, progressi sunt ad Phasin amnem, latitudine fere pletiri. Hinc castris biis, decem parasangas progressi sunt : ac in montium iugis, per quae in planitiem transcendendum erat, Chalybes filii et Taochi et Phasianii occurrerunt. Chirisophus autem, postquam hostes eo in loco, quo transeundum erat, conspexit, progredi desivit, cum triginta stadiorum intervallo abesset; ut ne longo agmine ducens ad hostes propius accederet; aliis mandata cohortes ad frontem promovere, ut in phalaengem coirent coepit. Ac ubi ille, terga qui tutabantur, venissent, duces et cohortium praefectos convocavit, atque in hunc modum loquutus est : Hostes, uti videtis, montis iuga tenent, tempusque est deliberandi quo pacto quam optime dimicemus. Ipse quidem arbiter militibus ut praeceant denuntiandum esse, nobis autem consultandum hodierno potius an eras mons asperandus videretur. Mihi vero, inquit Cleamor, videtur, cum primum pressi fuimus, capienda esse arma et quam celerissime adversus homines perendum. Nam si diem hodiernum contriverimus, et qui jam nos vident hostes fidentiores erunt, et alios consentaneum est, totis fideliis praese ferentibus, plures accessuros. Post hunc Xenophon, « Ego vero sic statuo, inquit : si pugnare quidem necesse sit, ad hoc nos nequam parare oportet, ut quam fortissime pugnemus; sed quam facillime montem sperare volumus, hoc mihi providendum esse videtur, ut quam paucissima accipiamus vulnere, quam paucissimos hominum amittamus

βαλλόμεν. (11) Τὸ μὲν οὖν ὅρος ἐστὶ τὸ δρώμενον πλὴν ἢ ἐρ' ἐξήκοντα στάδια, ἄνδρας δ' ὀδῶν καὶ θαλάττωντες ἡμέας φανεροὶ εἰσι· ἀλλ' ἢ κατ' αὐτὴν τὴν ὁδὸν πολλοὶ οὖν κρείττον τοῦ ἐρχέμεν ὅρους καὶ κλέψαι τι παρῆσθαι λαθόντας καὶ ἀρπάσαι φράσαντες, εἰ δυναίμεθα, μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχυρὰ γούρεα καὶ ἀνδρας παρειαυσιμένους μάχεσθαι. (12) Πολλὸν γὰρ ἔβην ὄρθον ἀμαχεῖ ἴνατι ἢ μαλὲς ἔδθεν καὶ ἔδθεν πολεμίον ἔδθον, καὶ νύκτωρ ἀμαχεῖ μᾶλλον ἢ τὰ πρὸ ποδῶν ὀρήγῃ τις ἢ μετ' ἡμέραν μαχόμενος, καὶ ἡ τραχὺς τοῖς ποσὶν ἀμαχεῖ ἰούσιν εὐμανεστέρᾳ ἢ ἡ θυαλὴ τὰς καρπᾶς βαλλομένης. (13) Καὶ κλέψαι οὐκ ἀδύνατόν μοι δοκεῖ εἶναι, ἔξω μὲν νυκτὸς ἴνατι, ὡς μετ' ὀρθῶναι, ἔξω δὲ ἀπὸ λαθῆναι τοσούτων ὡς μὴ αἰσθῆσθαι παράνομον. Δοκῶμεν δ' ἂν μοι ταύτῃ προσποιούμενοι προσβάλλειν ἐρημοτέρᾳ ἢ τῷ ἄλλῳ βρεῖ χρεῖσθαι μένουσαν γὰρ αὐτοῦ μᾶλλον ἄνθρωποι οἱ πολέμοιοι. (14) Ἄτῃρ τί ἐγὼ περὶ κλοπῆς συμβάλλομαι; ἡμεῖς γὰρ ἔρωμε, ὡ Χαιρίσορ, ἀκούει τοὺς Λακεδαιμονίους ὅσοι ἐστὶ τῶν ὁμοίων ἐνὶς ἐκ παῖδων κλέπτειν μαλὲν, καὶ οὐκ αἰσχροὶ εἶναι ἀλλὰ καλὸν κλέπτειν ὅσα μὴ καὶ νόμιμα νέμεας. (15) Ὅπως δὲ ὡς κράτιστα κλέπτῃτε καὶ παρῆσθαι λαθόντων, νόμιμον ἄρα ὑμῖν ἔστιν, ἔν ῥηθῆτε κλέπτοντας, μαστιγισσομένους. Νῦν οὖν μάλα σοι καιρὸς ἐστὶν ἐπιδείξασθαι τὴν παιδείαν, καὶ φυλάξασθαι μέντοι μὴ ληφθῆμεν κλέπτοντας τοῦ ὅρους, ὡς μετ' πολλὰς πληγὰς λαθόμεν. (16) Ἀλλὰ μέντοι, ἐγὼ ἢ Χαιρίσορ, κατὰ ἡμεῖς τοὺς Ἀθηναίους ἀκούει δεινούς εἶναι· κλέπτειν τὰ δημόσια καὶ μάλα ὄντος δεινοῦ τοῦ κινδύνου τῷ κλέπτοντι, καὶ τοὺς κράτιστους μέντοι μάλιστα, εἴπερ ὑμῖν οἰκροῦσθαι ἄρχειν αἰσθύνεται· ὥστε ἄρα καὶ σὺ ἐπιδείκνυσθαι τὴν παιδείαν. (17) Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἐγὼ ὁ Ξενοφῶν, ἐνομῶς εἰμι τοὺς ὀπισθοφυλάκας ἔχειν, ἐπειδὴν διαπνέουσαν, ἴνατι καταληγόμενος τὸ ὅρος ἔχω δὲ καὶ ἡγεμόνας· οἱ γὰρ γυνήτεας τῶν ἐραπομένων ἡμῖν κλισίων διαβόν τινας ἐναερεύσαντες· καὶ τοίνυν πυνθόμενοι ὅτι οὐκ ἔδρανον ἐστὶ τὸ ὅρος, ἀλλὰ νέμεται αἰεὶ καὶ βουσι· ὡς ἐνέπαρ ἀπεβλάδωμέναι τὸν ὅρος, βατὰ καὶ τοὺς ὀπισθοφύλακας. (18) Ἐκπῆζω δὲ οὐδὲ τοὺς πολεμίους μνηστῆναι, ἐπειδὴν ἴδουσιν ἡμέας ἐν τῷ ὁρῶν ἐπὶ τῶν ἀκρῶν· οὐδὲ γὰρ νῦν ἰδῶσιν καταβαίνοντες ἡμῖν εἰς τὸ ἴσον. (19) Ὁ δὲ Χαιρίσορς εἶπε, Καὶ τί δεῖ αἰετὶ ἴνατι καὶ λιπεῖν τὴν ὀπισθοφυλακίαν; ἀλλὰ ἄλλως πέμψον, ἢ μὴ τινες ἰδῶσιν οὐ φαίνονται. (20) Ἐκ τούτου Ἀριστάνμος Μεθούριος ἐργαστὰς πλείετας ἔχον καὶ Ἀριστίας Χίος γυνήτεας καὶ Νισομάχος Οἰταῖος γυνήτεας· καὶ σύνθημα ἐποίησαντο ὅποτε ἔχουσιν τὰ ἔκτρα πύρᾳ καὶ ἰσὺ πολλὰ. (21) Ταῦτα συνθέμενοι ἔρπονται ἐκ δὲ τοῦ ἀρίστου προήγαγον δὲ Χαιρίσορς τὸ ἀπράτευμα πᾶν ὡς δέκα στάδιος πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως ὡς μάλιστα δοκοῖται ταύτῃ προσεῖναι.

22. Ἐπειδὴ δὲ εἰσεληνγαν καὶ νύξ ἐγένετο. Οἱ μὲν ταχέως ἔρχοντο, καὶ καταλαμβάνουσι τὸ ὅρος, οἱ δὲ ἄλλοι αὐτοῦ ἀνταπαντοῦ. Οἱ δὲ πολέμοιοι ἐπεὶ ᾤοντο ἔρχομεν τὸ ὅρος, ἐρηγῆσαν καὶ ἔλαυνον πύρᾳ πολλὰ

corpora. Ac mons quidem hic qui conspicitur, amplius quam ad stadia sexaginta porrigitur, cum noli usquam homines, qui nos observent, adpareant, periclerquam in hac via: quapropter multo potius fuerit, et in aliquam montis deserti partem furum ut invadamus clam operem dare, et ipsis, si poterimus, periculis, quam adversus loca munita et homines paratos dimicare. Nam longe facilius est sine prelio via ardua ire, quam plana, si hostes omni ex parte adsint: nocte etiam que ante pedes sunt melius quis cernat, si abique pugna pergere liceat, quam interdum, si pugnet: aspera quoque pedibus via, iis qui sine prelio iter faciunt facilius est, quam plana iis quorum ferimur capita. Posse autem fieri ut furum iam apertum nulli quidem videretur, non nocte ita pergere liceat, ut minime conspiciamur; licet etiam eousque discedere, ut nullum iis nostri indicium praebeamus. Censeo etiam nos, hac si parte eos invasuros simus, reliquis montis partibus desertiores reperituros: nam hic potius hostes conferti subletemur. Verum quid ego de furto consulto? Nam vos equidem, Chrysippe, Lacedaemonias, quatuorque optimatum estis, statim a pueris furta meditari audio: nec esse turpe, sed necessarium furari, que lex auferte non vetat. Ut autem quam solertissime foremini deliquae operum ut lateatis, legibus utique apud vos sanctum est, ut, si in furto deprehendantur, flagris cedamini. Itaque jam tibi idoneas admodum opportunitas est institutionem ostendendi, et vero etiam cavendi ne deprehendantur, dum partem aliquam montis furum invadimus, ut ne multas plagas accipiamus. At vero, inquit Chrysippus, et ego vos audio Athenienses solertia publicas opes furandi valere (quantum gravissimum furanti periculum sit repositum), et vero optimates potissimum, aliquem apud vos optimates digni qui magistratum gerant censeantur: itaque jam tibi quoque tempus est oblatum institutionis vestre specimen edendi. Ego vero, ait Xenophon, parvus sum ut cum extremo agnaue, posteaquam cilium ceperimus, pergam ex montem occupem. Duces etiam itineris habeo: quippe milites expediti de furibus quosdam illis, qui nos sequuntur, ex insidulis ceperunt; atque ex his audio montem non esse inaccessum, sed in eo tum a capris tum a bobus pastum quæri: adeo ut, si semel aliquam montis partem ceperimus, iumentis etiam loca erunt pervia. At ne hostes quidem diutius mansuros spero, posteaquam nos pariter cum ipsis in summis verticibus viderint: neque enim hoc tempore in requiem nobiscum volunt locum descendere. Et Chrysippus, Cur te, inquit, ire oportet, ac curam agnitis extrensi relinquare? quin alios mittito, nisi se quidam sponte obtulerint. Tum vero Aristonymus Methydriensis cum gravis armaturæ viri militibus, et Aristoteles Chibus cum expeditis, cum expeditis etiam Nisomachus Cetrus: atque id signum convenit, ut cum montis vertices occupasset, multos scenderent ignes. His ita compositis praevident; et a grandis copias omnes Chrysippus decem fere stadia hostes veras produxit, ut quam maxime exercitum hac adducturus videretur.

Conati cum essent ac nox advenisset, profecti sunt iis quibus erat hoc datum negotii, montemque occupant; ceteri ibi infra montem quiescebant. At hostes ubi montem occupatum intellexerat, vigilas egerunt, totaque nocte multos

διὰ νυκτός. (20) Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, Χειρίσφορος μὲν θυσιάζοντας ἦγε κατὰ τὴν ὁδόν, οἱ δὲ τὸ ὅρος καταλαμβάνοντες κατὰ τὰ ἄκρα ἐπέστησαν. (21) Τῶν δ' αὖ πολεμίων τὸ μὲν πλὴν ἔμενον ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ δρους, μέρος δ' αὐτῶν ἀπένιτα τοῖς κατὰ τὰ ἄκρα. Πρὶν δὲ ἡμῶς εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀλλήλων συμμνησάμενοι οἱ κατὰ τὰ ἄκρα, καὶ νικῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ δαΐουσιν. (22) Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἐκ τοῦ πεδίου οἱ μὲν πελτασταὶ τῶν Ἑλλήνων δρόμῳ θέσαν πρὸς τοὺς παρατεταγμένους, Χειρίσφορος δὲ βῆδον τὰν ἐρείπατο σὺν τοῖς ὀπλίταις. (23) Οἱ δὲ πελταμοὶ οἱ ἐπὶ τῇ βῆδῳ ἐπειδὴ τὸ ἄνω ἰσώρων ἔτι πωμένον, φεύγουσι καὶ ἀπέθανον μὲν οὐ πολλοὶ αὐτῶν, γέγρα δὲ πόμπη πολλὰ ἐλήφθη· ἡ δὲ Ἑλληνες ταῖς μαχαλαῖς κόπτοντες ἀρχαία ἐποίησαν. (24) Ὡς δ' ἀνέβησαν, θέσαντες καὶ τροπῆσι στυσιμένοι κατέβησαν εἰς τὸ πεδῖον, καὶ εἰς κώμας πολλὰν καὶ διατῶν γεμούσας ἤλθον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐκ δὲ τούτων ἐπορεύθησαν εἰς Τάχους σταθμοὺς πέντε παρασάγγας τρεῖς κότε· καὶ τὰ ἐπιτίθειαι ἐπέλειπε· γὰρ ὥκειον ἰσχυρὰ οἱ Τάχοι, ἐν αἷς καὶ τὰ ἐπιτίθειαι πάντα εἶχον ἀνακακοποιημένοι. (2) Ἐπεὶ δ' ἀφίσσονται πρὸς χωρίον δὲ πάλιν μὲν οὐκ εἶχον οὐδ' αἰετίας, συνελθόντες δ' ἦσαν αὐτοὶ καὶ ἀνδρες καὶ γυναῖκες καὶ κτήνη πολλὰ, Χειρίσφορος μὲν πρὸς τοῦτο προσέβαλλεν εὐδὲς ἦσαν ἐπειδὴ ἡ πρώτη ταῖς ἀπικαμάν, ἄλλη προκίη καὶ αὐτὴ ἄλλη· οὐ γὰρ ἦν ἀφώδης περὶ στήνην, ἀλλὰ ποταμὸς ἦν κύμαλα. (3) Ἐπειδὴ δὲ Σαροῦναι ἤλθε σὺν τοῖς ἀποσπορεύασι καὶ πελτασταῖς καὶ ὀπλίταις, ἐνταῦθα δὲ λέγει Χειρίσφορος, Εἰς καλὸν ἤματι· τὸ γὰρ χωρίον αἰρετιὸν τῇ γὰρ στρατῷ οὐκ ἐστὶ τὰ ἐπιτίθειαι, εἰ μὴ ληφόμεθα τὸ χωρίον. (4) Ἐνταῦθα δὲ κοινῇ ἐβουλεύοντο· καὶ τοὶ Σαροῦναιος ἐρωτῶντες τί τὸ καλὸν εἴη εἰσάθεν· εἶπεν δὲ Χειρίσφορος, [Ἄλλα] μία αὕτη πάροδος ἐστὶν ἣν ὁρᾷς· ὅταν δὲ τις ταύτην περῶται παρὰ αὐτὴν, κυλινδουμένη λίθος ὑπερ ταύτης τῆς ὑπερκομῆς πέτρας· ἐκ δ' ἂν καταληρῇ, οὕτω διατίθεται. Ἄμα δ' εἰδείξεν συνεστριμμένους ἀνθρώπους καὶ σκελὴ καὶ πλευράς. (5) Ἦν δὲ τοὺς λίθους ἀναλύουσιν, ἐξ ἡ Σαροῦναι, ἄλλο τι ἢ οὐδὲν καλὸν παρίεναι· οὐ γὰρ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁρᾷμεν εἰ μὴ εἰλίγους τούτους ἀνθρώπους, καὶ τούτων δύο ἢ τρεῖς ἀπὸ τῆς ἀπέναντι. (6) Τὸ δὲ χωρίον, ὡς καὶ οὐ ὁρᾷς, σχεδὸν τρία ἡμίλειθρα ἐστὶν δὲ βαλόμενους διαλθεῖν. Τούτου δὲ ὅταν πλέθρον δαπὺ πύτοι διαλειπούσας μεγάλας, ἀνὸ ὧν ἐπτακτὲς ἀνδρες εἰ ἂν πάσχον ἢ ὑπὸ τῶν φερομένων λίθων ἢ ὑπὸ τῶν κυλινδουμένων, τὸ λαπὼν σὺν ἡδὴ γίνεσθαι ὡς ἡμίλειθρον, δὲ ὅταν λαφύρῃσιν οἱ λίθοι παραδραμεῖν. (7) Ἄλλα εὐδὲς, ἐξ ἡ Χειρίσφορος, ἐπειδὴν ἀφώδεα εἰς τὸ δαπὺ προεῖναι, φέρονται οἱ λίθοι πολλοί. Αὐτὸ ἂν, ἐξ ἡ, τὸ ἔξω εἰς ὅταν γὰρ ἀναλύουσιν τοὺς λίθους. Ἄλλα πορευέ-

XENOPHON.

accederunt ignes. Cum dies advenisset, Chirisophus facta re sacra suos recta via duxit; et illi, qui montem occuparant, in jugis in hostes contenderant. Hostium vero virissimam pars maxima montis in superiore transitu manebat, pars eorum illi qui in jugis erant obviam ibat. Priusquam vero multae copiae utriusque gentis convenissent, manus inter se conseruerunt itaque qui iuga tenebant; vincuntque Graeci et hostes persequuntur. Interea etiam de planitie peltae Graecis ad acie congressos cursu ferebantur: et Chirisophus gradatim quidam sed celeriter cum gravis armaturae militibus subsequabatur. At hostes qui in via substiterant, cum aurorem partem in summo monte victam cernerent, fugam arripunt: et ex his nonnulli perire, permultaque capta sunt scuta; quae Graeci gladiis ita cedebant, ut ad usum bellicum inutilia redderent. Cum descendissent, facta re sacra, tropaeoque constituto, in planitiem et vicis multis bonis refertos descendunt.

CAPUT VII.

Inde castris quinque, parsanasque triginta ad Tachos progressi sunt; et comestus iam deficiebat: nam Tachii montis in locis habitabant, in quibus comestus etiam omnes eo subiectos tenebant. Cum in locum pervenissent, ubi tametsi nec erat oppidum, nec domus, tamen illic conveniunt et viri et mulieres et iumenta multa, Chirisophus laetatur, ut primum eo venit, adortus est: cumque primus ordo re generale fugiret, alius accedebat, ac rursus stans: nam conferti locum, quia fluvius undique cingebat, circumstiteret usum poterant. Ubi vero Xenophon cum extremo agmine et peltastis gravisque armaturae militibus venit, hic Chirisophus, Opportune, inquit, ades; nam locus hic nobis capiendus est: neque enim exercitui suppetit comestus, nisi locum ceperimus. Ibi tum consilia communiter capiebant; eumque Xenophon interrogaret quidnam esset quod impediret, quominus ingrederentur, aut ullique, ait Chirisophus, hic aditus est, quem vides: et enim quis per hunc transire conatur, lapides de saxo illo emittente devolvunt: quisquis autem his tactus fuerit, ita adducitur. Simul ei monstrabat homines, quibus et erura et costae confractae essent. Quod si lapides, inquit Xenophon, absumperint, numquid aliud an nihil erit quod nos quominus transeamus impediat? nec enim ex adverso videmus ullos, praeter paucos hosce homines; et ex his duos trestre armatos. Locum autem, ut ipse vides, fore sesquipletrum patet, quod nos lethibus expositos emetiri oportet. Hujus autem loci tantum, quantum pletiri mensuram aequet, pennis magnis per intervalla dispositis densum est, ad quas si viri consistant, quid vel a iactis vel a devolutis saxis incommodi tulerint? Jam restat igitur dimidium pletiri, quod quidem spatium, ubi lapides cessaverint, cursu conficiendum est. At ubi primum, inquit Chirisophus, pergere ad locum illum densum ceperimus, multi in nos ingrederentur lapides. Hoc ipsum, inquit Xenophon, vobis utile fuerit: nam eo citius haud dubie lapides absumet. Verum age jam ad eum locum per-

μεθα ἔνθεν ἔμιν μικρὸν τι παραδραμεῖν ἔσται, ἢν δο-
νῶμεθα, καὶ ἀπελθεῖν βέβαιον, ἢν βουλώμεθα.

α. Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο Χειρσοφός καὶ Ξενοφῶν καὶ
Καλλίμαχος Παρβασιῶν τοῦτον γὰρ ἡ ἡγεμο-
νία ἦν τῶν ὀπισθοφυλάκων λοχαγῶν ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ·
οἱ δὲ φίλοι λοχαγοὶ ἔμεινον ἐν τῷ ἀραραλί. Μετὰ
τοῦτο οὖν ἀπῆλθον ὑπὸ τῷ δένδρῳ ἀνέστησαν ὡς ἐβόρευ-
κοντα, οὐκ ἀόρητοι ἀλλὰ καὶ ἕνα, ἕκαστος φυλαττόμε-
νος ὡς ἰδόντα. (8) Ἀγασίας δὲ ὁ Στυμφαλῖος καὶ
Ἀριστάνυμος Μεθυδριεύς καὶ οὗτοι τῶν ὀπισθοφυλάκων
λοχαγοὶ ὄντες, καὶ φίλοι δὲ, ἐρίστασαν ἔξω τῶν δέν-
δρων οὐ γὰρ ἦν ἀραράλις ἐν τοῖς δένδροις ἰστανταί· πλείον
ἢ τὸν ἕνα λόχον. (10) Ἐνθα δὲ Καλλίμαχος μηχανῶ-
ται τι· πρότεργεν ἀπὸ τοῦ δένδρου ἕρ' ἢ ἦν αὐτὸς δύο
ἡ τρεῖς βήματα· ἐπεὶ δὲ οἱ λίθοι φέροντο, ἀνεγείνατο ἐπὶ-
σπῶντες ἑρ' ἐκαστος δὲ προδρόμους πλέον ἢ δέκα βήματα
πετρῶν ἀνελίσσαντο. (11) Ὁ δὲ Ἀγασίας ὡς ἔβη τὸν
Καλλίμαχον ἢ ἵππει, καὶ τὸ στράτευμα πᾶνθεώμενον,
δαΐτας μὴ οὐ πρώτους παραδράμοι εἰς τὸ χοῖρον, οὐτα
τὸν Ἀριστάνυμον πλείονος ὄντα παρακαλέσας οὕτε Ἐυ-
ρύλοχον τὸν Λουσιέα ἐκέρχον ὄντας οὕτε φίλον οὐδένα
χωρεῖ αὐτὸς, καὶ παρέρχεται πάντας. (12) Ὁ δὲ Καλ-
λίμαχος ὡς ἰδὼς αὐτὸν παρόντα, ἐπιλαμβάνεται αὐ-
τοῦ τῆς ἵππου ἐν δὲ τούτῳ παρθεῖ αὐτοὺς Ἀριστάνυμος
Μεθυδριεύς, καὶ μετὰ τούτων Εὐρύλοχος Λουσιεύς
πάντας γὰρ οὕτως ἀντικειμένους ἀρετῆς καὶ διγυμνίζοντο
πρὸς ἀλλήλους καὶ οὕτως ἐρίζοντες αἰετοῦσι τὸ χωρίον
ὡς γὰρ ἀπὸ ἐκείθεν, οὐδαὶς πέτρας ἀνωθεν ἤρχετο.
(13) Ἐνταῦθα δὲ δαδὸν ἦν θάλαμα. Αἱ γὰρ γυναῖκες
βρίσκουσι τὰ παῖδά εἰτα καὶ ἐαυτὰς ἐπικατεβρίσκουσι,
καὶ οἱ ἀνδρες ὡσπεύουσιν. Ἐνθα δὲ καὶ Αἰνείας Στυμ-
φαλῖος λοχαγὸς ἰδὼν τινα θέοντα ὡς βίοντα ἐαυτὸν
στολὴν ἔχοντα καλὴν ἐπιλαμβάνεται ὡς καλίστων.
(14) Ὁ δὲ αὐτὸν ἐπισπῶνται, καὶ ἀμρότεροι ὄγοντο κατὰ
τῶν πετρῶν παρόμενοι καὶ ἀπέθανον· ἐντεῦθεν ἄνθρω-
ποι μὲν πᾶσι δόλῳ διέφθησαν, βόες δὲ καὶ θοοὶ πολλοὶ
καὶ πρόβατα.

15. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ Χαλδῶν σταθμὸς
ἐπὶ παρασάγγας πεντήκοντα. Οὗτοι ἦσαν δὴ διήλ-
θον ἀλλήματα, καὶ εἰς χεῖρας ἔσταν. Ἐχον δὲ ὁμο-
ρακας ἀνδρὸς μέγροι τοῦ ἔστρου, ἀντὶ δὲ τῶν πετρίων
σπάρτα πικρὰ ἐσπαρμέναι. (16) Ἐχον δὲ καὶ κνημί-
δας καὶ κράνη καὶ παρὰ τὴν ὥμην μαχαίρειον ὅσον ἐνελόν
Ἀσκανοκίην, ἣ ἐσπαρτοὺ ὡν κρατεῖν δύναντο, καὶ ἀποτί-
μνοντες ἀν' τῆς κεφαλῆς ἔχοντες ἐπορεύοντο, καὶ ἦσαν
καὶ ἐχέοντες ὑπὸ τοῖς πολεμίοις αὐτοὺς ὁρεσθαὶ ἡμελόν.
Ἐχον δὲ καὶ δόρυ ὡς πεντακάθεκα πηγῶν μίαν λόγχην
ἔχον. (17) Οὗτοι ἐνέμεινον ἐν τοῖς πολεμίοισιν· ἐπεὶ δὲ
παρῆλθον οἱ Ἕλληνας, εἰπόντο αἱ μνησόμενοι. Ὅκουν
δὲ ἐν τοῖς ὄμοις, καὶ τὰ ἐπιτέθεικα ἐν τούτοις ἀνακα-
κομισμέναι ἦσαν ὥστε μηδὲν λαμβάνειν αὐτοῖν τοὺς
Ἕλληνας, ἀλλὰ διετρέφεσαν τοὺς κτήνησι καὶ ἐκ τῶν
Τούρων ὀισθῶν. (18) Ἐκ τούτων οἱ Ἕλληνας ἀφίκαντο
ἐπὶ τὸν Ἀρπασον ποταμὸν, εὖρος τεττάρων πλῆθρον.

gamos, unde paulum iter cursu transcendendum, si quidem
poterimus; et abire facile fuerit, si voverimus.

Dehinc profecti sunt Chiriosophus, et Xenophorus, et Calli-
machus Parrhasius, cohortis praefectus; hic enim ducis
inter agminis extremi praefectus officium eo die obtinebat :
ceteri cohortum praefecti in tuto manebant. Posthac igitur
homines fere septuaginta sub arboribus sese conserabant,
non conferti, sed singulati, cavente sibi ut potuit uno-
quoque. Agasias autem Stymphalius et Aristonymus Me-
thydiensis, qui et ipse postremi agminis cohortium ducto-
res erant, atque alii etiam, remoti ab arboribus subsistebant :
neque enim tuto plus quam una cohors apud arbores stare
poterat. ibi tum quidem etiam machinator Callimachus :
ab arbore, sub qua stationem ipse nactus erat, passus duos
aut tres procurabat; cum vero lapides jaciebantur, expedite
se in tutum respicebat : ad singulos autem procurus plus
quam decem saxorum plastra absumebantur. At Agasias
ubi, quae faceret Callimachus, toto spectante exercitu, vi-
dit, veritus ne primus in locum excurreret, nec Aristonymo
sibi proximo advocato, nec Eurylocho Lusida, qui sodales
ejus erant, nec quouam alio, solus eo tendit, et antevertit
omnes. Callimachus autem, ut eum se praeterirentem vi-
dit, oras clypei ipsis apprehendit : ne interea Aristonymus
Methydiensis eos cursu praeterit, et post ipsam Eurylochus
Lusides : nam hi omnes virtutis gloriam sibi vindicabant,
deoque hac inter se certabant, atque dum hoc modo contem-
derent, locum capinot. Nam cum primum illic irrois-
sent, nullus lapis amplius desuper volebatur. Ibi tum
horrendum obiectum erat spectaculum : nam mulieres pro-
jectis parvulis liberis, super eos deinde se ipsas etiam praeci-
pitabant; similiter viri quoque. Hic vero Agasias etiam
Stymphalius, cohortis praefectus, currentem quendam ut se
precipitem daret conspiciat, elegante amictum veste, pre-
hendit hominem ne id faceret impediturus. Verum hic
secum illum trahit, etambo per saxa precipites acti sunt,
atque interierunt. Capti sunt proinde hoc loco perpasui
homines, boves vero et asini et pecora multa.

Inde per Chalybum agros castris septem, parasangas quin-
quaginta progressi sunt. Ibi omnium, per quorum agros
Graeci fecerunt iter, fortissimae erant, atque adeo manus eorum
eis conserabant : loricas lineas ad humum atque ventrem
pertinentes habebant; ac pro alis fuisse denso confortos.
Erant eis et tiliarium tegumenta et galeae, ac juxta aorom-
aica, iuxta Laconici gladii falcata, quas, quos in potesta-
tem suam redigere poterant, jugulabant; capiteque cum
abscidissent, cum his abebant; canebant etiam et saltabant,
quoties hostes ipsos conspicerent. Habebant et hastam
quindecim fere cubitorum, cui unus erat macro. Manebant
ibi quidem in oppidis : ubi vero Graeci praeterissent, ac-
quebantur eos semper pugnantem : in locis autem mun-
tis habitabant, in quae commensus etiam comportaverant :
adeo ut nihil ex eo loco Graeci caperent, sed his juvenilibus ale-
rentur, quae ex Thacorum agro exierant. Inde ad annum
Harpasum, cujus erat qualior plethorum litudo, Graeci

Ἐνταῦθεν ἐπαυρῆσαν διὰ Σαυθινῶν σταθμούς τέτταρας παρασάγγας εἰκοσι δὲ ταῖον εἰς κόμης· ἐν αὐτῇ ἡμέρᾳ τρεῖς καὶ ἐπιπλείονα. (10) Ἐνταῦθεν δὲ ἦλθον σταθμούς τέτταρας παρασάγγας εἰκοσι πρὸς πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα καὶ οὐκ οὐκονήν ἢ ἐκαλεῖτο Γυμνίας· Ἐκ ταύτης δὲ τῆς χώρας ἄρχον τοὺς Ἕλλησιν ἡγεμόνας πέμπτῃ, ὅποις διὰ τῆς αὐτῶν πολεμίας χώρας ἦγον αὐτούς. (11) Ἐλθὼν δ' ἑκαίνοσ' ἰσχυροὶ ὅτι αἶψα αὐτοὺς πέντε ἡμερῶν εἰς χωρίον θύει δρόνται θαλάτταν· αἱ δὲ μὲν τεθνάναι ἐπαγγέλλετο. Καὶ ἡγούμενος ἐπειδὴ ἐνέβριαν εἰς τὴν αὐτοῖς πολεμίαν, περικελεύετο αἰθερὶ καὶ φθεβεῖν τὴν χώραν ἧ καὶ δόλον ἐγείναι ὅτι τούτου ἔνεκα ὀλοῖν, οὗ τῆς τῶν Ἑλλήνων εὐνοίας. (12) Καὶ ἀνέστησαν ἐπὶ τὸ δρος τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ὄνεια δὲ τῇ ἑρμὶ τῇ Ὀλύμπε. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρῶτοι ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ δρους καὶ κατέβησαν τὴν θαλάτταν, κραυγὴ πολλὴ ἐγένετο. (13) Ἀκούσας δὲ ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ ὀπισθοβούλας ἐβόησαν ἔμπροσθεν ἄλλους ἐπιπλεῖσθαι πολεμίους· ἰσχυρὸν γὰρ καὶ ὄπισθεν οἱ ἐκ τῆς κακομένης χώρας, καὶ αὐτοὶ οἱ ὀπισθοβούλας ἀπείκτειναν τί τινας καὶ ἐξωγρησάν ἐνέβραν ποιητέμενοι, καὶ γέβρα ἔλαβον δασιῶν βοῶν ὠμοβόεια ἀμφὶ τὰ εἰκοσι. (14) Ἐπειδὴ δὲ βοὴ πλείων τε ἐγένετο καὶ ἐγγύτερον καὶ οἱ αἱ ἐπὶόντες θύον δρόμῳ ἐπὶ τοὺς αἱ βοῶντας καὶ πολλὰ μείζον ἐγένετο ἢ βοὴ δρω δὲ πλείους ἐγένοντο, ἰδοὺ δὲ μείζον τι εἶναι τοῖς Ξενοφῶντι. (15) Καὶ ἀναβὰς ἐπ' ἄρουρον καὶ Ἀόκων καὶ τοὺς ἱππέας ἀναβάντες παρεβόηεν καὶ τάχα δὲ ἀκούοντες βοῶντων τῶν στρατηγῶν ὀθλαττα θαλάτταν καὶ παρεγγυῶντων. Ἐνθα δὲ θύον ἔπαιντες καὶ οἱ ὀπισθοβούλας, καὶ τὰ ὑποζύγια ἠλαύνοντο καὶ οἱ ἱπποὶ. (16) Ἐπεὶ δὲ ἔβησαν πάντες ἐπὶ τὸ ἔκρον, ἐνταῦθα δὲ περιβάλλον ἀλλήλους καὶ στρατηγῶν καὶ λαγαγούς δακρύοντες. Καὶ ἐκπίνεις θύον δὲ παρεγγυήσαντες οἱ στρατιῶται γέρονται λίθους καὶ ποιεῖν κομῶν μείναν. (17) Ἐνταῦθα ἀνέβησαν δαρυδάτων πλῆθος ὠμοβόειων καὶ βουβαλίων καὶ αἰγμυλῶν γέβρα, καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτοὺς τε κατέβηκε τὰ γέβρα καὶ τοὺς ὄλους δακρυώετο. (18) Μετὰ ταῦτα τὸν ἡγεμόνα οἱ Ἕλληνες ἀποπέμψουσιν δοῖρα δόντες ἀπὸ κοινῶ ἱππων καὶ πρὸ τῶν ἀργυρῶν καὶ σκευῇν Περσικὴν καὶ δαρυκίους δέκα· ἦτοι δὲ μάλιστα τοὺς δακτυλοὺς, καὶ ἔλαβε πολλοὺς παρὰ τῶν στρατηγῶν. Κόμην δὲ βίβας αὐτοὺς οὗ σκηψοῦσαι καὶ τὴν ὁδὸν ἐκπορεύσασθαι εἰς Μάκροναν, ἐπὶ ἱστέρα ἐγένετο, ψήγχο τῆς νυκτὸς ἀπῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἐνταῦθεν δ' ἐπαυρῆσαν οἱ Ἕλληνες διὰ Μακρώνων σταθμούς τρεῖς παρασάγγας δέκα. Τῇ πρώτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐβίοντο ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὃς ὀρεῖα τὴν τῶν Μακρώνων καὶ τὴν τῶν Σαυθινῶν. (1) Ἐλθὼν δ' ὑπερέβηον χωρίον ὅσον χαλκωπύτων καὶ εἰς ἀριστρεῖς ἄλλον ποταμὸν, εἰς ᾧ ἐνέβαλλον ὁ ὄριον δ' οὗ ἔδει διαβῆναι. Ἦν δὲ ὁ δὸς δαυὸς ἐνέδρασι παχέσι μὲν οὐ, πυκνοῖς δὲ.

pervenire. Hinc per Scythinos castris quartis, parasangas viginti progressi sunt, per planitiem in vias; in quibus tri-duum manserunt, ac cibaria parabant. Inde castris quatuor, parasangas viginti progressi, ad urbem magnam opulentissimam, incolis frequentem, veniunt; cui nomen erat Gymnias. Ex hac regione principes ejus itineris ducunt. Graecis mittit, ut eos per agrum sibi hostiles deducerent. Ipse autem cum venisset, se diem quinque spatio duriorum eos ad locum niebat, unda mare conspiciat essent: sin autem, se mortem perperassurum recipiebat. Atque adeo praecedens, postquam in hostile sibi solum ingressus esset, ut agrum incenderet et vastarent hostibatur: ex quo patuit eum hac de causa venisse, non propter aliquam erga Graecos benevolentiam. Ac die quinto sacrum ad montem perveniunt; monti autem nomen erat Thches. Cumque primi in montem evasisent, ac mare conspicerent, magnus eorum clamor exiit. Quem cum Xenophon et agminis extremi milites audissent, arbitrabatur hostes restare alios qui etiam a fronte Graecos iustaderent: nam et a tergo nonnulli de exorta regione sequebantur; eorumque aliquos extremi agminis custodes occiderant, aliquos etiam vivos, locatis insidiis, ceperant: acuta quoque fere vigiliis ex crudo boum hirsutorum corio facta ceperunt. Cum autem eugesceret clamor et propius accederet, et qui semper succedebant cursu tenderent ad illos, qui continenter clamabant, ac nullo major efficereetur clamor, propterea utique conveniunt, res aliqua sane gravior esse Xenophonti visa est. Itaque cum concessissent equum, et Lycium equitumque secum sumpsisset, opem suis laturus adcurrere: ac statim quidem audient milites, Mare, mare, clamantes, et se nautas cohortantes. Ibi tum curabant universi, etiam agminis extremi milites, cum quidem et iumenta cito agerentur et equi. Posteaquam universi in jogum pervenissent, tum vero se iovicem, et dutes et cohortum ductores, fuscis interea iaculis, amplexabantur. Ac derepente, incertum cuius jussu, lapides congerunt milites, et magnam excitant tumultum. Huc acutorum ex crudo boum corio fictorum numerum magnum, et báculos, et gerra hostibus crepta, imponebant; ipse etiam itineris dux gerra cooccidebat, et aliis idem ut facerent suadebat. Post hac Graeci ducem itineris dimittunt, cum ei donasset ex communis thesauro equum, et pateram argenteam, et ornatum Persicum, et dactylos decem: annulos autem in primis petebat, multosque adeo a militibus accepit. Cum virum eis monstrasset, quo diversari essent, et viam qua ad Macronas propedi posent, ubi vespera facta erat, noctu discessit.

CAPUT VIII.

Inde Graeci per Macronas castris tribus, parasangas decem progressi sunt. Ac primo quidem die ad amnem perveniunt, qui Macronum et Scythinorum regionem terminabat. Erat ille ad dextram loci editus quam difficillimus, et ad sinistram alius amnis, in equum ille, qui agros utriusque nationis terminabat, infundebat; qui sane trajicendus erat. Consitus hic erat arboribus non densis quidem, sed frequen-

χον δρῖον προσόντα. Ἐάν τί τις πῆχεται τῶν λόγων, δὲ πλησίον βοηθήσαι ἦν τι εἰς τὴν δυνάμει τῶν λόγων ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβῆναι, οὐδὲς μακρὴ μὲν τῶν πολέμων. (14) Ταῦτα εἰδὼς, καὶ ἰπποῦν δρῖους τοὺς λόγους. Ξενοφῶν δὲ ἀπὸν ἐπὶ τὸ εὐνύμιον ἀπὸ τοῦ δεξιῦ ἐλαγε τοὺς στρατιώτας, Ἄνδρες, οὗτοι εἰσιν οὗς ὄρεται μόνον ἐπὶ τῇ ἐπιπόδον τὸ μὴ ἔχει εἶναι ἐνὰ πάλαι ἐσπεύδωμεν τοὺς, ἢ πως δυνάμεθα, καὶ ὁμῶς δαί καταπραγνῆναι.

15. Ἐπεί δ' ἐν ταῖς χώρας ἑκαστοὶ ἐγένοντο καὶ τοὺς λόγους δρῖους ἐποῦσαντο, ἐγένοντο μὲν λόγοι τῶν πελῶντων ἀμφὶ τοὺς ὁδοῦντας, δὲ δὲ λόγος ἑκαστοὺς σχεδὸν εἰς τοὺς ἑκατὸν τοὺς δὲ πελῶντας καὶ τοὺς τοῦστας τριγῶν ἐποῦσαντο, τοὺς μὲν τοῦ εὐνύμιου ἔξω, τοὺς δὲ τοῦ δεξιῦ, τοὺς δὲ κατὰ μέσσην, σχεδὸν ἑκατοστὸς ἑκάστους. (16) Ἐκ τούτου παρεγγύησαν οἱ στρατιῶται εὐχόμενοι δὲ καὶ παλαιαντας ἐπορεύοντο. Καὶ λειψότορος μὲν καὶ Ξενοφῶν καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πελῶνται τῆς τῶν πολέμων φελαγγος ἔξω γενόμενοι ἐπορεύοντο. (17) οἱ δὲ πολέμοι ὡς εἶδον αὐτοὺς, ἀντιπαρῆλθοντες οἱ μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν οἱ δὲ ἐπὶ τὸ εὐνύμιον διωσπόμενοι, καὶ πολλὰ τῆς αὐτῶν φελαγγος ἐν τῇ μέσῃ κενὸν ἐποίησαν. (18) Ἵδόντες δὲ αὐτοὺς διακρίνοντες οἱ κατὰ τὸ Ἀραδικὸν πελῶνται, ὧν ἤρχεν Αἰσχίνης ὁ Ἀκαρῶν, νομίσαντες γαίῳ μὴ ἀνὰ κράτος ἴσθαι καὶ οὕτω πρῶτοι ἐπὶ τὸ ὄρος ἀναβαίνειν συνεζήτησαν καὶ αὐτοὺς καὶ τὸ Ἀραδικὸν πελῶνται, ὧν ἤρχεν Κλεάνωρ ὁ Ὀρχομενός. (19) Οἱ δὲ πολέμοι, ὡς ἔβλεπον τοὺς, οὐκ εἰς ἑσπέρην, ἀλλὰ φυγῇ ἄλλος ἄλλῃ ἐτρέπατο. Οἱ δὲ Ἑλλήνες ἀναβάντες ἐστρατοπεδεύοντο ἐν πολλὰς κόμας καὶ τεταγμένα πολλὰ ἐχούσας. (20) Καὶ τὰ μὲν ἄλλα οὐδὲν ἦν ὅτι καὶ ἰθαῦμασαν τὰ δὲ σημεία πολλὰ ἦν αὐτῶν, καὶ τῶν κερῶν οὗτοι ἐβραχον τῶν στρατιωτῶν πάντας ἄγρονες τε ἐγένοντο καὶ ἔμουν καὶ κατὰ τοὺς διαγίρει αὐτοὺς καὶ δρῖος οὐδὲς ἔδυνάτο ἵστασθαι, ἀλλ' οἱ μὲν ὀλίγων ἐξηδικήσαντες σφάδρα μετόουσιν ὤμασαν, οἱ δὲ πολλὰ μετῴμενοι, οἱ δὲ καὶ ἀποθνήσκουσιν.

(21) Ἐκείντο δὲ οὗτω πολλοὶ ὥσπερ τροπῆς γεγενημένης, καὶ πολλὰ ἦν ἀθμία. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀπέβη μὲν οὐδὲς, ἀμφὶ δὲ τὴν αὐτὴν ποι ὥραν ἀνεγρόνουν τρίτῃ δὲ καὶ τετάρτῃ ἀνίσταντο ὥσπερ ἐκ φαρμακοποσίας. 22. Ἐνταῦθεν δ' ἐπορεύθησαν δύο σταθμοὺς παρασάγγας ἔπειτα, καὶ ἔλθον ἐπὶ ὁδῶντας εἰς Τραπεζούνταν πόλιν Ἑλλησπείδα, ὀλοαμένην ἐν τῇ Εὐερίῳ Πόντῳ, Σινωπέων ἀποικίαν ἐν τῇ Κόλχων χώρῃ. Ἐνταῦθα ἔμεναν ἡμέρας ἀμφὶ πέντε τριάντα ἐν ταῖς τῶν Κόλχων κόμας κένεσθαι δρῶνται ἐκείνους τὴν Κόλχιδαν. (23) Ἀγορὰν δὲ παρείχον τῷ στρατοπέδῳ Τραπεζούντοι, καὶ εἰδόντες τε τοὺς Ἑλλήνας καὶ εἶνα ἔδοσαν βοῖς καὶ ἐλαφὶ καὶ ὄνῳ. (24) Συνδινάροντο δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν πλησίων Κόλχων τῶν ἐν τῇ πεδίῳ μελίσσην οἰκούντων, καὶ ἔνεαν καὶ παρ' ἐκείνων ἔλθον βοῖς. (25) Μετὰ δὲ τούτῳ τὴν θυσίαν ἦν εὐχέντο παρασκευάζοντες ἔλθον δ' αὐτοῖς λεανὴ βοῖς ἀποδύσαι

rumpere. Quod si ex cohortibus aliqua laboraverit, open feret proxima : et si una de cohortibus in verticem aliquo modo adscendere poterit, hostium nemo amplius erit qui subsistat. * Hæc decreta sunt : atque adeo rectas cohortes instituerunt. Et Xenophon a latere dextro ad ievum pergit, hæc habuit ad milites verba, « Hi quos cernitis, viri, soli nobis adhuc impedimento sunt quominus jam istic animus quo jam dudum properamus : hos, si quo modo possimus, vel crudos devoremus oportet. »

Posteaquam suis quique locis consisterant, ac rectas sibi instituerant cohortes, gravis armature cohortes octoginta circiter fuere, quolibet cohors centenis fere militibus constabat : peltastas vero et sagittarios trifariam disposuerunt, alios extra sinistram cornu, alios extra dextrum, alios acie media : singulis in partibus fere sexcentis. Deinde diis vota nuncuparent milites edicere duces : ac vota ubi nuncupasset et perana recinissent, iter peragebant. Et Chiriochus atque Xenophon quique cum ipsis erant peltastæ ita peragebant, ut extra hostium essent phalange. Hostes autem, eos ubi vidissent, contra perrecre : et partim ius dextrum, partim sinistram versus sunt distracti, atque ad medium ipsorum aciem magna ex parte vacuam reliquerunt. Eos cum peltastæ, qui Arcadios erant in agmine, quibusque Æschias Acarnan præerat, intervallo relicto conspexissent, rati homines fugere, totis viribus currebant : atque hi primi in montem adscendunt : subsequerantur hos gravis etiam armature milites Arcadici, quibus Cleonor Orchomenus præerat. At hostes, posteaquam currere coeperunt illi, non consisterant amplius, sed alius alio fuga elapsi sunt. Greci cum adscendissent, multis in vicis castra locarunt, atque his sane commutata copia abundantibus. Et in ceteris quidem nihil erat, quod mirari sunt : verum alveria illis erant multa, et de his quotquot ex militibus comedebant, omnes et amentes fiebant, et vovebant, et ipsis agebatur infans, et rectus stare nemo potuit : sed qui paulum edebant, valde ebriis erant similes : qui multum, furentibus : nonnulli etiam moribantibus. Facebant autem ita multi, quasi cum in fugam versi fuissent, et magna erat militum tristitia. Postridie nemo quidem mortuus erat, sed eadem sepe hora multis rursus compositis fiebant : die tertio et quarto surgebant, velut ex medicamentis banis.

Iude castris binis, parissimas septem progressi sunt, et ad mare pervenerunt, in Trapezuntem, urbem Græcam incolis frequentem, ad Pontum Enximum, coloniam Sinopensem, in Colchorum regione sitam. Hic dies circiter triginta commorati sunt, Colchorum in vicis, atque hinc factis incursionibus prædæ a Colchide agebant. Forum in exercitu eorum venaliūm Trapezuntii præbebant, Græcosque tum exceperunt, tum monera his hospitalia donarunt boves et feras et vinum. Cum his etiam pro Colchis finitimis, qui maxima ex parte habitabant in planitie, transigebant : quin et ab illis tanquam munera hospitalia venerunt boves. Postea sacrificium, quod voverant, parabant : ac boves ad eos adlati sunt qui sufficerent sacrificiis Jovi Servatori, et Herculi

τῷ Διὶ τῷ σωτῆρι καὶ τῷ Ἡρακλεῖ ἡγεμόσιν καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἀκούσαντο. Ἐπορεύοντο δὲ καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν ἐν τῷ ὄρει Ἰθάκῃ. Ἐβίοντο δὲ Δρακόντιον Σπαρτιάτην, ὃς ἐφυγε παῖς ὢν ὁλοθῆναι, παῖδα δὲ αὐτὸν κατακτείνων ἐνὶ τῇ πατάξῃ, ὁρῶντος τ' ἐπιμαλγῆ-θῆναι καὶ τοῦ ἀγῶνος προστατῆσαι. (αε) Ἐπειδὴ δὲ ἡ θυσία ἐγένετο, τὰ δῆρματα παρέδωκαν τῷ Δρακοντίῳ, καὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλευον ὅπου τὸν ὁρίων πεποιηκὸς εἴη. Ὁ δὲ δαΐδας οὕτως ἐσχηκός ἐτύγγενον, ὅπως ὁ λόφος, ἔρη, κἀλλιστος τρέχων ὅπου ἂν τις βούληται. Ποῖος οὖν, ἔρπασαν, δυνήσονται παλίν ἐν σκληρῇ καὶ θασιῇ οὕτως; Ὁ δ' εἶπε, Μελῶν ἐν ἀνίσταται ὁ καταπύσιος. (αζ) Ἦγονοντο δὲ παῖδας μὲν σταδίων τῶν αἰγυμνασίων οἱ πλείους, δόλχρον δὲ Κρήτης πλείους ἢ ἐξήκοντα ἔθων, πάλιν δὲ καὶ πυγμαχίῃ καὶ παγκράτειον ἔτεροι. Καὶ καλὰ ὅσα ἐγένοντο πολλοὶ γὰρ κατέβησαν καὶ εἰς θεωμένους τῶν ἐταίρων πολλὰ φιλωνικαῖα ἐγένετο. (αη) Ἔθων δὲ καὶ ἱπποὶ καὶ εἴβη αὐτοὺς κατὰ τοῦ πρῶτος ἐλάσαντας ἐν τῇ θαλάττῃ ἀναστρέφοντας πάλιν ἀνὰ πρὸς τὸν βωμὸν ἄγειν. Καὶ κάτω μὲν οἱ πολλοὶ ἐκυλινδρῶντο· ἀνὰ δὲ πρὸς τὸ λεγυρὸς ὄρθιον μάλα βέδην ἐπαρείοντο οἱ ἱπποὶ ἔνθα πολλὰ κραυγὴ καὶ γέλας καὶ παρακλεισεις ἐγένετο αὐτῶν.

BIBAIION E.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὅσα μὲν δὲ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἐπράξαν οἱ Ἕλληνες, καὶ ὅσα ἐν τῇ πορείᾳ τῇ μετὰ Κίρου ἐπὶ θαλάττῃ τῇ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, καὶ ὡς εἰς Τραπεζοῦντα πάλιν Ἕλληνας ἀρίστους, καὶ ὡς ἀπέθυσαν ἀεζάντο σωτήρια θύσαι ἔνθα πρῶτον εἰς φιλίαν γῆν ἀρίκοντο, ἐν τῇ πρόσθεν λόγῳ διδρῶνται. (α) Ἐκ δὲ τούτου συνελθόντες ἰδουλεύοντο περὶ τῆς λοιπῆς πορείας· ἀνίστη δὲ πρῶτος Ἀντιλέων Θούριος καὶ διαξεν ὥδε. Ἐγὼ μὲν τῶνιν, ἔρη, ὡς ἄνδρες, ἀπείρητα ἤδη εὐσεμεζόμενοι καὶ βαδίζον καὶ τρέχον καὶ τὰ ὅπλα φέρων καὶ ἐν ταῖς ἰσὶν καὶ φυλακῇ φυλάττον καὶ μαχόμενος, ἐπιθυμῶ δὲ ἤδη πεισόμενος τῶνιν τῶν πόνην, ἐπεὶ θέλω λατρεῖν ἔχοντες, πλεῖν τὸ λοιπὸν καὶ ἐκταθείς ὥσπερ Ὀδυσσεὺς καθεύδων ἀκραιβῶσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. (β) Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατιῶται ἀποθορόδωσαν ὡς εὖ λέγον· καὶ ὅλους ταῦτά διαγε, καὶ πάντας οἱ παρόντες. Ἐπειτα δὲ Χειρίσφορος ἀνίστη καὶ εἰπὼν ὥδε. (γ) Φίλος μοι ἔστιν, ὁ ἀνδρες, Ἀναξίβιος, ναυσάρχων δὲ καὶ τυγγάνει. Ἦν σὺν πέμφητέ με, ὅραμι ἂν ἰδοίην καὶ τρήρεις ἔχον καὶ πλοία τὰ ἡμέτερά· ὑμεῖς δὲ ἐπεὶ πλεῖν βούλασθε, περιμένετε ἔσ' ἂν ἐγὼ ἰδῶν ἤξω δὲ ταχέως. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται ἡσθησάν τε καὶ ἐψήφισαντο πλεῖν αὐτὸν ὡς τάχιστα.

δ. Μετὰ τούτων Ξενοφὼν ἀνίστη καὶ διαξεν ὥδε. Χειρίσφορος μὲν δὲ ἐπὶ πλοία ἐστέλλεται, ἡμεῖς δὲ ἀναμε-

μενδῆσαι, quod fecit eos itinere duxissent; aliis item diis, quae voverant. Præterea certamen gymnasium illo in monte instituerunt, ubi tabernacula posuerant: Draconium vero Spartiatem (qui puer adhuc dono fuerat, quod puerum, quem gladio percuisset Læonice, imprudens interfecerat) leverunt ut curam curricula haberet, et certamina præstaret. Postquam facia fuerant sacrificiis, Draconio pelles traderunt, ac duceret eo hortabatur, ubi curriculum designasset. Ille vero locum, in quo fore constiterant, monstrans, Hic collis, inquit, ad currendum aptissimus est, quæcumque quis currere voluerit. At qui tandem poterant, sicbant illi, tam aspero et arboribus denso loco luctari? Is utique, ait ille, qui collapsus fuerit, vehementiori quodam dolore afficietur. Et certant quidem in stadio pauci de captivorum numero phrysi, dolichum Cretenses plures quam sexaginta currebant; lucta, et pugilatu, et pancratio sese exercebant alii: et spectaculum sane pulchrum erat; nam multi in certamen descendebant, et, quippe quod eos spectarent sodales, magna erat æmulatione. Currabant etiam equi; atque eos primum agitare per declivia collis in mare usque oportebat equites, rursusque in eo sursum convertere, et sic deorsum ad aram venire. Ac deorsum quidem plerique devolvebantur; eursum vero ad locum valde arduum via lento gradu equi pergebant. Erat hic eorum ingens clamor, et rîus, et cohortatio.

LIBER V.

CAPUT I.

Quæcumque in expeditione cum Cyro superiorem in Asiam auspicia Græci gesserint; quæcumque in itinere ad mare usque quod in Ponto Euxino continetur, et quo pacto ad Trapezuntum urbem Græcam pervenerint, et quo modo sacrificia perpetaverint, quæ pro salute factoris se voverant, ubi primum pacatam in terram venissent, superiore libro expositum est. Deinde cum convenissent, de itinere reliqua deliberabant: et Antileon Thurius surrexit primus, atque in hunc modum loquutus est. « Equidem, viri, inquit, jam dehaigatus sum colligendis vasis, et cundo, et currendo, et ferendis armis, et ordine nervando, et excubitis agendis, et peragendo: jamque adeo cupio, sine laboribus his imposito, quaquodlibet maris nobis est copia, in posterum navigare, et, sicut Ulysses, porrectus, dormiendo la Græciam adpel-tere. » Hæc cum adiecit miles, hinc ut qui recte diceret adstreperunt: alius etiam eodem dicebat, omnesque adeo qui aderant. Deinde surrexit Chirisophus, et hæc verba fecit: « Amicus mihi est, viri, Anaxibius, cui jam con-figit navarchi munus: quomodo enim si me miseritia, arbitrator me cum tremibus reditum et navigis, quæ vos vectura sint: vos autem, quoniam navigare vultis, expectate donec rediero: cito certe redibo. » Hæc cum audissent milites, gavisii sunt et quam celerissime navigio discederet decrevere.

Post hæc currexit Xenophon, et sic loquutus est: « Ergo Chirisophus ad navigia mittitur, et nos hic cum oppor-

νοῦμεν. Ὅσα μοι οὖν δοκεῖ καιρὸς εἶναι ποιεῖν ἐν τῇ μονῇ, ταῦτα ῥέω. (6) Πρῶτον μὲν τὰ ἐπιτήδεια δεῖ ποιεῖσθαι ἐκ τῆς πολέμιας· οὗτε γὰρ ἀγορὰ ἐστὶν ἱκανὴ οὗτοι οὗτοι ἡνιοχέμεθα εὐποροῦν εἰ μὴ ὀλίγοις τινὲν· ἡ δὲ χώρα πολέμια· κινδύνου οὖν πολλὸς ἀπολλύσθαι, ἢ ἀμείλις τε καὶ ἀνυπόστατος πορεύεσθαι ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια. (7) Ἀλλὰ μοι δοκεῖ σὺν προνομίᾳ λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ὅλλως δὲ μὴ πλανῆσθαι, ὥς οὐκ ὄντως, ἡμᾶς δὲ τοῖσιν ἐπιμυλεῖσθαι. (8) Ἐδόξε ταῦτα. Ἐπὶ τοῖσιν ἀκούσασιν καὶ ταῦτα. Ἐπὶ λαίαν γὰρ ἡμῶν ἐκπορεύονται τινες. Ολομαι οὖν βέλτιον εἶναι ἡμῖν εἰπεῖν τὸν μέλλοντα εἶναι, ὁρᾶν δὲ καὶ οἷμαι, ὥς καὶ τὸ πλεῖον εἰδόμεν τῶν ἐξόντων καὶ τῶν μενόντων καὶ συμπαράστατον εἶναι τὸν δῆμ, καὶ βελήσασθαι τοῖσι καιρὸς ᾗ, εἰδόμεν οἷμαι δεῖσθαι βοηθεῖν, καὶ εἰς τὴν τοῖν ἀπειροτέρων ἐγγεῖρῃ ποι, συμβολεύμενοι περὶ ὧν εἰδόμεν τῆν δύναμιν ἐπ' οὖν εἶναι. (9) Ἐδόξε καὶ ταῦτα. Ἐννοεῖται δὲ καὶ τόδε, ἔφη. Σχολῇ τοῖς πολέμοις χρῆσθαι, καὶ δικαστὸς ἡμῖν ἐπιβολεύουσιν· ἔρχομαι γὰρ τὰ ἐκείνων ὑπερκαίθηται δ' ἡμῶν. Φύλακας δὲ μοι δοκεῖ εἶναι περὶ τὸ στρατόπεδον εἶναι· ἐν οὖν κατὰ μέρος μερισθέντες φυλάττομεν καὶ σκοπούμεν, ἥττον ἂν δύναντο ἡμᾶς θῆρην οἱ πολέμοι. (10) Ἐπὶ τοῖσιν ταῦτα ὄρσται. Εἰ μὲν ἡπιστάμεθα σωθῆναι οὐκ ἔστι πλοῖα Χειρσορὸς ἄνω ἱκανά, οὐδὲν ἂν δεῖν ὡς μέλλας λέγειν οὖν δ' ἐπὶ τοῦτο ἀπλῶς, δοκεῖ μοι παρῆσθαι πλοῖα συμπαράκειναι καὶ αὐτοῖς. Ἦν μὲν γὰρ εἴδη, ὑπερκαίθηται ἐνθάδε ἐν ἀφρονετέροις πλεονέμεθα· ἐν δὲ μὴ ἀγῶ, τοῖς ἐνθάδε χρῆσθαι. (11) Ὅρῳ δὲ ἐγὼ πλοῖα πολέμια παραπλόνισται· εἰ οὖν αἰτησάμενοι παρὰ Τραπεζοντίων μακρὰ πλοῖα κατήγομεν καὶ φυλάττοιμεν αὐτὰ τὰ περὶ δόλια παραλύμενοι ὥς ἂν ἱκανὰ τὰ εἶχοντα γένηται, ὥς ἂν οὐκ ἀπορῶσθαι μὴ κομῶν· οὕτως δίδωμεθα. Ἐδόξε καὶ ταῦτα. (12) Ἐννοεῖται δ', ἔφη, εἰ εἰδὸς καὶ πρᾶξιν ἀπὸ κοινοῦ οὐκ ἂν κατήγομεν ὅσον ἂν γρόνον ἡμῶν ἐκεῖνοι μένουσι, καὶ ναυῶν ὑνέχοντα, ὅπως ὡς ἐλθόντες καὶ ὡφελόνται. (13) Ἐδόξε καὶ ταῦτα. Δοκεῖ τοῖσιν μοι, ἔφη, ἢν ἄρα καὶ ταῦτα ἡμῖν μὴ ἐκπαινεῖται ὥς τε ἀρεῖν πλοῖα, τὰς ὁδοὺς δὲ δυσποροῦς ἀκούομεν εἶναι τοῖς παρὰ θάλατταν οὐκ ἐμμένονας πόλεως ἐνταλῶσθαι ὁδοποιεῖν· παύονται γὰρ καὶ διὰ τὸ φοβεῖσθαι καὶ διὰ τὸ βούλεσθαι ἡμῶν ἀπαλλαγῆναι.

14. Ἐνταῦθα δὲ ἀνέκραγον ὡς οὐ δεῖν ὁδοποιεῖν· εἰ δὲ ὡς ἔγινε τὴν ἀπορῶσθαι αὐτῶν, ἐπεφύρσται μὲν οὐδὲν, τὰς δὲ πόλεις ἐκούσας ἐκείναι ὁδοποιεῖν λέγων ὅτι ὅστων ἀπαλλάξονται ἢν εὐπορὴ γένηται αἱ ὁδοί. (15) Ἐλθόν δὲ καὶ πεντηκόντορον παρὰ τῶν Τραπεζοντίων, ᾗ ἐπέστησαν Δεξιππὸν Λέκωνα περιεῖλον. Οὗτος ἀμείλιχός τοῦ ἡμετέρου πλοῖα ἀποδράς ὤχετο ἐπὶ τὸν Πόντον, ἔχον τὴν ναῦν. Οὗτος μὲν οὖν διέκρινε ἐπὶ τὸν Πόντον ἐν ὁρᾷ γὰρ παρὰ Σαῖθι πολυπραγμοῦν τὴν ἀπὸ τῆν ἐπὶ Νικάνωρον τοῦ Λέκωνος. (16) Ἐλθόν δὲ καὶ τριακόντορον, ᾗ ἐπιστάθη Πολυκράτης Ἀθηναῖος, ὅς ὅπως λαμβάνει πλοῖα κα-

μου. Quamobrem quaecumque mihi tempus postulare videatur ut, dum conatorumur, faciamus, haec vobis exponam. Primum commentus ex hostico parare oportet: quippe nec forum est vobis quod sufficiat, nec adest quo mercesum aliquid, praeterquam paucis; et regio est hostilis: quare periculum erit ne multi pereant, si negligenter et incaute ad parandos commentus conemur; silius non evagandum, ut salvi sitis; nosque adeo curam istorum agere debere. Decreta sunt haec. Jam porro audite etiam haec: ad praedam utique parandam vestrum nonnulli egressuri sunt. Quapropter arbitror rectius esse ut is, qui exiturus est, nobis hoc ipsum indicet, etiam quod pergat significet; ut et exultationem et momentum multitudinem sciamus, et si quid parato opus sit, una cum his pareamus: et si tempus posuerit ut aliquibus opem feramus, sciamus quo suppeditandum fuerit: ac si quis imperitorum aliquo tendere velit cum suis, consilia conferamus, data opera ut vires cognitas habeamus eorum, in quo periculi sint. Decreta sunt et ista. Hoc etiam velim consideretis, inquit: est hostibus praedandi etiam: ne jure nobis insidiat utur; quippe res ipsorum habemus: supra nos etiam considit. Quare opus esse arbitror, ut circa castra sint exequutores: si ergo divisi in excubis et speculis vicissim fuerimus, minus nos venari poterunt hostes. Porro etiam haec videte: si certo sciremus Chirisophum cum ea navium copia, nobis quae sufficeret, venturum, nihil verbi opus foret illis, quae sumptuosa sunt: nunc vero, cum illud incertum sit, operam dandam esse arbitror, ut etiam ex hoc loco naves comparemus. Nam si quo tempore fuerit is, vobis hic suppetant naves, pluribus certe navigabimus; sin nullas addixerit, illis quae hic aderunt utemur. Video autem naves saepe praeterire: quamobrem si, cum a Trapezuntis naves longas petierimus, illas subducamus ac, resolutis gubernaculis, custodiamus, donec is sit eorum numerus qui nobis vehemens sufficiat, hand certe vectura destituemur tali, qualem ipsi requiramus. Decreta sunt et ista. Consideretis etiam velim, inquit, an nequum sit ut eos quos cum navigiis subductari simus, quamdiu quidem nostri causa manerint, communi aliamus impensa, et nautam illis constituamus, quo nos commodo qui affecerint, commode adiciamus ipsi. Et haec decreta sunt. Jam vero, inquit, censeo, haec utique si ita nequeant absolvi, ut quae nobis sufficient navigis habeamus, civitatibus maritimis imperandum, ut viae quae esse sudium transitu difficiles, nobis maneat: quippe parebant imperio tum quod nos metuant, tum quod nobis liberari velint.

Ibi tum exclamavit milites non esse cur viam muniantur. Ille, ubi dementia eorum agnosceret, nihil eos sententias rogavit, sed civitatibus ut non invito vias munirent persuasit: quippe quod diceret ipsos citius discessuros, si via transito faciles redderetur. Acceperunt etiam quinquaginta remorum navem a Trapezuntis, cui Dexippum Leonem Spartan acolam praefecerunt. Is omissa capiendorum na vigiorum cura, cum navi extra Pontum aufugit. Verum is deinceps juxta adiectus fuit supplicio: nam cum apud Scythiam in Therica multis se rebus alienis implicaret, a Nicandro Laedaeomonia interfectus est. Acceperunt et aliam viginti remorum navem, cui Polyocrates Atheniensis praef-

τῆς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Καὶ τὰ μὲν ἀγῶνισμα οἱ
τι ἦγον εἰσέρουμένοι φιλίας καθίσταναν ὅπως σῶσα
εἴη, τοὺς δὲ πλοῖους ἐγχεύοντο εἰς παραγομένην. (12) Ἐν
ὧ δὲ ταῦτα ἦν ἐπὶ λαῖπν ἐγένοντο οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ
μὲν Ἰσθμίων οἱ δὲ καὶ οὐ. Κλεινότερος δ' ἐξαγαγὼν
καὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλων λόγον πρὸς χωρίον χαλκῶν
αὐτοὺς τὰ ἀπέβαιναι καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐπιτήδεα οὐκ εἶναι ἦν λαμβάνειν ὅσα
ἀπανθημερίζειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἐκ τούτου λαβὼν
Ξενοφὼν ἡγεμόνας τῶν Τραπεζούντιων ἱστῆαι εἰς Δρί-
λας τὸ ἡμῶν τοῦ στρατεύματος, τὸ δὲ ἡμῶν κατέλιπε
φωάσκειν τὸ στρατόπεδον οἱ γὰρ Κόλχοι, ἃς ἐκπε-
παισμένους τῶν οὐκ αὐτῶν, πολλοὶ ἦσαν ἀθρόοι καὶ ὑπερ-
κάθηγον ἐπὶ τῶν ἄκρων. (3) Οἱ δὲ Τραπεζούντιοι ἀπέ-
θεν μὲν τὰ ἐπιτήδεα βῆδον ἦν λαβεῖν οὐκ ἦγον φῶλοι
γὰρ αὐτοῖς ἦσαν εἰς τοὺς Δρίλας δὲ προθυμίας ἦγον,
ὅς ἂν κακῶς ἐπασχον, εἰς χωρία τὰ ὀρεῖα καὶ δύσβατα
καὶ ἀνθρώπους πολέμικαίτους τῶν ἐν τῷ Πόντῳ.

3. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐν τῇ ἀνω χώρα οἱ Ἕλληνες, ὅποια
τῶν χωρίων τοῖς Δρίλαις ἀλίσσιμα εἶναι ἰδοὺς ἐμπι-
πράντες ἀπήσαν καὶ οὐδὲν ἦν λαμβάνειν εἰ μὴ ὅς ἐ
βοῦς ἢ ἄλλο τι κτήνος τὸ πῦρ διαπερυνόε. Ἐν δὲ ἦν
χωρίον μικρότατος αὐτῶν εἰς τοῦτο πάντας ἐνωβήθη-
σαν. Περὶ δὲ τούτου ἦν χαράδρα λοχυρῆς βαθεῖα,
καὶ πρόσθεν χαλκαὶ πρὸς τὸ χωρίον. (4) Οἱ δὲ πάλτα-
σαι προεραμμένους στάδια πέντε ἢ ἑξ τῶν ὀπλιτῶν,
θαδάντας τὴν χαράδραν ὁρῶντες πρόβατα πολλὰ καὶ
ἄλλα χρήματα, προσέβαλλον πρὸς τὸ χωρίον ἐνωβί-
ποντο δὲ καὶ δορυφόροι πολλοὶ οἱ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεα ἐξαρ-
μαζέοντες ὅσας ἐγένοντο οἱ θαδάντας πλείους ἢ εἰς δις-
χιλίους ἀνθρώπους. (5) Ἐπεὶ δὲ μαχημένοι οὐκ εἴδυναντο
λαβεῖν τὸ χωρίον, καὶ γὰρ τάφρος ἦν περὶ αὐτὸ εὐρεία
ἀναβεβλημένη καὶ σκαλοπικεῖ ἐπὶ τῆς ἀναβολῆς καὶ τύρ-
σεις πυκναὶ ὕλιναι πεποιημέναι, ὅτινα οἱ δὲ ἐπεχείρουν
οἱ δὲ ἐπικαιντο αὐτοῖς. (6) Ὡς δὲ οὐκ εἴδυναντο ἀπο-
τρέχειν, ἦν γὰρ 19' ἔνδρα ἢ κατὰ βασίς ἐκ τοῦ χωρίου εἰς τὴν
χαράδραν, πέμπουσι πρὸς Ξενοφῶντα, ὅς ἡγεῖτο τοῖς
ἀπῶν. (7) Ὁ δ' ἰδὼν λέγει τί ἐστι χωρίον γρη-
μάτων πολλῶν μετόν· τούτου οὐκ λαβεῖν δυναμεία-
ισχυρὸν γὰρ ἔστιν οὐκ ἀπὸ λατῆν βῆδον μάχονται γὰρ
ἐπιτελελυμένους καὶ ἡ ἀφροδὸς χαλκῆ. (8) Ἀκούσας
ταῦτα ὁ Ξενοφὼν προσεγαγὼν πρὸς τὴν χαράδραν τοὺς
μὲν ὀπλίτας δεσφῆαι ἐκλίσσειν τὰ ὅπλα, αὐτοὺς δὲ διαβῆ-
σιν τοῖς λοχυραῖς ἐσκοπεῖτο πότιρον εἶναι κρείττον ἀπέ-
βαιναι καὶ τοὺς διαβεβηκότας ἢ καὶ τοὺς ὀπλίτας διαβιβά-
ζων ὡς ἀλόντες ἐν τῷ χωρίῳ. (9) Ἐδῶκε γὰρ τὸ μὲν
ἀπάγειν οὐκ εἶναι ἀνευ πολλῶν κερήνων, εἰναι δ' ἂν ὄντο
καὶ οἱ λοχυροὶ τὸ χωρίον. Καὶ ὁ Ξενοφὼν ἐνωβήσαντες
τοῖς λαοῖς πιστάς· οἱ γὰρ μάντις ἀποδεικνύοντο ἦσαν
ὅτι μέγχι μὲν ἔσται, τὸ δὲ τέλος καλὸν τῆς εἵξεως.

class est: qui, quotquot naves caperet, ad castra subducebat. Ac merces quidem, quas vehabant istae, inde eximentes, custodes constituebant, ut saltem essent: navis vero ad sanorum deductionem utebatur. Quo tempore facia haec erant, ad praedam exire Graeci: et ex his alii praedam nacti sunt, alii non. Cleonetus vero eum et cohortem suam et aliam quandam ad locum difficilem eduxisset, tam ipse per-
lit tum alii multi de iis qui cum ipso erant.

CAPUT II.

Ubi comestus ita parandi facilitas non erat amplius, ut eodem die in castra reverterentur milites, inde Xenophon adsumptis de Trapezuntis itineris ducibus, in Drilas dimidium copiarum partem eduxit, dimidium propter castra reliquit custodienda: nam Colchi, quod ex acibus suis exciderant, in unum coacti erant multi, et in superioribus montium verticibus consederant. At Trapezuntii eos in illorum hominum agros non ducebant, unde comestus facile petere licuisset: quod ipsis essent amici: in Drilas vero libenter ducebant, a quibus male multati fuerant, inque montuosa et accessu difficilia loca, hominesque omnium qui in Ponto habitabant bellicosissimos.

Posteaquam in alio loco Graeci jam erant, quicun-
que loca capta facilia Drilas esse videbantur, ea cum in-
condemni inde discesserant: neque quidquam capere erat nisi
suos bovesque, vel quid aliud pecoris ignem quod effugerat.
Unum erat oppidum, quod metropolis eorum adpellabatur: in
hoc omnes confugerant: circa hoc autem vallis alveus
erat admodum profusus, atque adeo aditus ad oppidum
illud difficiles erant. Cum vero pellastis stadiis quinque
vel sex gravis armaturae milites cursu processissent, tra-
jectusque alveo, vidissent pecora multa aliasque res, ad op-
pidum impetum convertent. Sequebantur hos etiam ha-
stati multi, qui comestus parandi causa fuerant egressi:
adeo ut alveum qui transierant hominum duum milium su-
perarent nasserem. Posteaquam dimicando oppidum ca-
pere non poterant (etenim fossa lata circa id erat egesta
humo ducta, et in ipsa qua: egesta fuerat terra sades erant
defixae, multaque lignae turres structae), jam abire adgressi
sunt: at hostes lis instabant. Cumque abscedere non pos-
sent (quippe singulis tantum descensus in alveum erat ex
oppido pervius), ad Xenophontem militum, qui gravis arma-
turae milium dux erat. Ad eam cum venissent nuntius,
oppidum esse ait rebus multis replem: hoc neque
capere possumus, inquit: quippe munimur est: neque absce-
dere proclive nobis est: nam impetu egressi pugnam, et
abscessus est difficilis. Haec cum audisset Xenophon, suis
ad alveum adductis, gravem armaturam in armis iussit
consistere: ipse ubi cum cohortem ductoribus trajecisset,
utrum consiliis esset abscedere eos qui transierant, an
gravem etiam armaturam trajicere, si spes esset fore ut
caperetur oppidum, considerabat. Eos minime ut quis ab-
ducatur hand esse sine multorum corde videbatur, et capi lo-
cum posse cohortem quoque ductores existimabant: Xe-
nophon etiam his accedebat, fretus hostiarum exitis: usum
pugnam fore quidem namque declarabant, sed finem egressus

(10) Καὶ τοὺς μὲν λοχαγούς ἐπειπε διαιθεύσαντας τοὺς ὁπλίτας, αὐτοὺς δ' ἔμειν ἀναγκασίως ἅπαντας τοὺς πελάστας, καὶ οὐδένα εἰς ἀκροβολίσθαι. (11) Ἐπεὶ δ' ἦσαν οἱ ὁπλίται, ἐκέλευσε τὸν λόγον ἑκαστον ποιῆσαι τῶν λοχαγῶν ὡς ἂν κρείττους οἴηται ἀγωνίσθαι· ἦσαν γὰρ οἱ λοχαγοὶ πλεονὸν ἄλλων οἱ πάντα τὸν χρόνον ἀλλήλους περὶ ἀνδραγαθίας ἀνταποκρινόμενοι. (12) Καὶ οἱ μὲν ταῦτα ἰσχυρόν· ὃ δὲ τοὺς πελάστας πᾶσι παρήγγελλε διηγκυλωμένους ἵνασι, ὡς ὁπτόν τι σιγήν ἀκούειν δεῖσιν, καὶ τοὺς τοῖστας ἐπιβεβῆσθαι ἐπὶ ταῖς νευραῖς, ὡς ὁπτόν τι σιγήν τοῖστέον δεῖσιν, καὶ τοὺς γυνήτας λίθων ἔχειν μαστὰς διεθέραι· καὶ τοὺς ἐπιτηδείους ἐπειπε τοῦτον ἐπιμαλθῆναι. (13) Ἐπεὶ δὲ πάντα παρεσκευάστο καὶ λοχαγοὶ καὶ οἱ ὑπολοχαγοὶ καὶ οἱ εἰσπύοντες τούτων μὴ χεῖρους ἵνασι πάντας παρατεταγμένοι ἦσαν, καὶ ἀλλήλους μὲν δὴ βυναιρῶν μηχανοδύεσθαι γὰρ οἱ τὸ χωρίον ἢ ταῖς γῆνι (14) ἐπεὶ δ' ἀποσπείναν καὶ ἡ σάλπιγξ ἐρρήγματο, ἔμειν τὴν ἑνυσάλην ἡλαλῶσαν καὶ ἔθεντο δρόμον οἱ πελάται, καὶ τὰ βέλη ὁμοῖα ἐπέριον, λόγγαι, τοῖσμάκατα, σπενδόναι, πλείττοι δ' ἐκ τῶν χειρῶν λίθων, ἦσαν δὲ οἱ καὶ πῦρ προσέβαλλον. (15) Ὑπὸ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βέλων ἔκρινον οἱ πολέμιοι τὰς σταυρομάκας καὶ τὰς τύρραις ὅσας Ἀγασίας Στυμφαλίου καὶ Φιλοξένου Πηλείουδος καταβήμενοι τὰ ὅπλα ἐν χιτῶνι μόνον ἀνέβησαν, καὶ ἄλλος ἄλλον ἔπαιε, καὶ ἄλλος ἀνὰ ἐξήκει, καὶ ἔλκειαι τοὺς χωρίων, ὡς ἰδοῦναι. (16) Καὶ οἱ μὲν πελάσται καὶ οἱ φύλοι εὐδραμόντας ἔρπαιον, ὅτι ἑκαστος ἐδύναντο· ὃ δὲ Σενόφωνα σὺν κατὰ τὰς πύλας ὁπόσους ἰδύναντο κατακώλυε τῶν ὁπλιτῶν ἕως πολέμιοι γὰρ ἄλλοι ἐραίνοντο ἐν ἄραις τοῖς ἰσχυροῖς. (17) Οὐ πολλοὺ δὲ χρόνον μετὰ τὴν γυναικῶν κρητὴν τε ἐγίνετο ἔνθεν καὶ ἔρποντο οἱ μὲν καὶ ἔρποντες ἢ ἑλκεον, τάχα δὲ τις καὶ τετραμμένος καὶ πολλὸς ἦν ὠδυσσὺς ἀμφὶ τὰ θύρατρα. Καὶ ἐρωτώμενοι οἱ ἐκπίπτοντες Ἰαγρον ὅτι ἄρα τί ἐστὶν ἔνθεν καὶ οἱ πολέμιοι πολλοὶ, οἱ παύσαντες ἐκτεδραμνόντες τοὺς ἐνδον ἀνθρώπους. (18) Ἐνταῦθα ἀνεπαῖν ἐκέλευσε Τολμίδην τὸν κήρυκα ἵνασι εἶναι τὸν βουλευμένον τι λαμβάνειν καὶ ἵεντο πολλοὶ ἰσχυοί, καὶ κινεῖται τοὺς ἐκπίπτοντας οἱ ἀνταρπόμενοι καὶ κατακλείοντες τοὺς πολέμους πάλιν εἰς τὴν ἄκρην. (19) Καὶ τὸ μὲν ἔως τῆς ἄκρας πάντα διηκράσθη καὶ ἐλακύνοντο οἱ Ἕλληνας· οἱ δὲ ὁπλίται ἔθεντο τὰ βέλη, οἱ μὲν περὶ τὰ σταυρομάκας, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐξὸν τὴν ἐπὶ τὴν ἄκρην φέρονσαν. (20) Ὁ δὲ Σενόφωνα καὶ οἱ λοχαγοὶ ἐκτόπουσι εἰς τὸν εἰς τὴν ἄκρην λαβόντες ἦν γὰρ οὐρὸν οὐκ ἐπὶ ἀσφαλῆς, εἰς τὴν δὲ πᾶν γαλεπὸν ἰδοῦναι εἶναι ἀπὸ τῆς σκοπομένης δὲ αὐτοῖς ἐξοῆς παντάπασιν ἀνάστων εἶναι τὸ χωρίον. (21) Ἐνταῦθα παρεσκευάσαντο τὴν ἀφρόν, καὶ τοὺς μὲν σταυροὺς ἑκαστος τοὺς καθ' αὐτοὺς διέβρουν, καὶ τοὺς ἄρχειν καὶ ὁρτίαις ἔρποντας ἐκπίπτοντο καὶ τῶν ὁπλιτῶν τὸ πλεονόν· καταπίπτον δὲ οἱ λοχαγοὶ οἱς ἑκαστος ἐπίστανται. (22) Ἐπεὶ δὲ ἔρποντο ἀποχωρεῖν, ἐπὶ τῆσιν ἐνδόνων πολλοὶ γέγρα καὶ λόγγας ἔρποντες καὶ

praecursum. Haec cohortum ductores nuntiis qui gravem armaturam trajicerent, ipse subsistebat pelastis omnibus recedere iussus, nec quempiam velitatione atque sinebat. Postquam gravis armaturae milites venissent, cohortum ductorum quomodo eo modo se parare iussit, quo cohortem suam optime dimicantur existimaret: nam prope a se invicem aberant illi cohortum ductores, qui per id omne tempus inter se de fortitudinis gloria contenderant. Atque haec quidem faciebant cohortum praefecti: in autem pelastas omnes amentis jaculorum prehensis progressi jussit, ut quibus, postquam signum iis dandum curaret, emittenda forent jacula: sagittarios etiam cum sagittis in iustos impositis, ut quibus, signum ad dedisset, forent sagittas emittende: velites quoque sacculos et pelibus confectos lapidibus referens habere: misit etiam idoneos quosdam homines, qui haec ut ferret curarent. Postquam omnia comparata erant, et cohortum ductores et horum legati, et alii qui se his nihil deteriores haberi volebant, omnes acie instructa constitlerunt, sequi multo intuebantur: quippe acies propter loci naturam curvata erat: atque ubi paucis cecidissent, et somnisset tuba, statim et Enyalium clamorant, et cursu in hostes tendebant gravis armaturae milites: simul etiam totae, hastae, sagittae, fœdae, et plurimi et manibus missi lapides, torquebantur: erant quidem qui ignem afferrent. Hostes ob telorum multitudinem et valla et barres relinquebant: adeo ut Agasias Styμφalius et Philoxenos Pelleneus, depositis armis, tunica solum induti adscenderent, atque alius alium attraheret, cum alius jam adscendisset, et oppidum captum esset, uti quidem videbatur. Ac pellastae velitesque facta incursione quod quisque poterat rapiabant: ut Xenophon, ad portas qui interea stetit, et gravis armaturae militibus quoscuque poterat demoralis esse extra: nam hostes alij in jugis quibusdam munitionis conspuebantur. Nec longo tempore interjecto clamor intus ortus est, fugiebantque adeo, alij cum iis quas ceperant rebus, forsitan etiam vulneratis alij: magnisque adportas erat sese protrudentium impetus. Qui elabebantur interrogati, aiebant arcem intus esse quandam, multosque hostes, qui excursionem facta homines intus qui erant crederent. Hic Xenophon Tolmiden praecone publico decessari jussit, ut, quicumque spoliis aliquid idoneum quare vellet, fugeretur. Haec multi irruerant, et qui se invicem tendens intro tendebant erumpentes superant, ac rursus hostes in arcem concludunt. Et qui quidem extra arcem reperiebantur, omnia erant dirupta eodemque Graeci exportabant: gravis autem armaturae milites in armis consistebant, parum ad oppidi valiam, parum ad viam illam, quae in arcem ducebat. Xenophon autem et cohortum ductores considerabant, equis ratione arxi capi posset: nam ipsum salus ita foret certa: ceterorum perdifficile esse videbatur abscedere: usque ea de re deliberantibus visum est cum cap locum omnino non posse. Ibi tam ad abscessum sese parabant, ac singuli palos alios proximos diruebant, et ad rem gerendam inutiles et onera portantes, unaque maximam gravis armaturae multum partem, emittabant: eos vero reliquerant cohortum ductores, quibus quisque fidebat. Postquam abscedere coeperant, in eos intus excurrerant multi, gerris et hastis

καὶ κρημίδας καὶ κρήνη Παχλαγο νική, καὶ ἄλλοι ἐπὶ τερματικῶν ἐνδύναν τὰς ἐνδυνεῖς εἰς τὴν ἀκρὰν φερούσης ὁδοῦ. (20) ὥστε οὐδὲ διώκειν ἀσφαλὲς ἦν κατὰ τὰς πύλας τὰς εἰς τὴν ἀκρὰν φερούσας. Καὶ γὰρ ὕψος μεγάλα ἐπαφύπτοντο ἀνέστη, ὥστε γαλιπὸν ἦν καί μιν εἶναι καὶ ἀπίπτειν, καὶ ἡ νύξ φοβερά ἦν ἐπ' αὐτοῖς. (21) Μαχόμενοι δὲ αὐτὸν καὶ ἀπορουμένον θεῶν τις αὐτοῖς μηχανὴν σωτηρίας εἰδούσιν. Ἐξαπίνης γὰρ ἐνέλαμψεν οὐκία τῶν ἐν δεξιῇ ὁδοῦ δὲ ἐνέβησαν. Ἄς δ' αὐτὴν ἐνέπτεπεν, ἔρευνοι οἱ ἀπὸ τῶν ἐν δεξιῇ οὐκίῳ. (22) Ἄς δὲ ἐμαθεν ὁ Σενωρίων τοῦτο παρὰ τῆς τύχης, ἐνάπτειν ἐκέλευε καὶ τὰς ἐν ἀριστερῇ οὐκίῳ, αἱ ὕψινοι ἦσαν, ὥστε καὶ ταχὺ ἐκείοντο. Ἐρευνοι οὖν καὶ οἱ ἀπὸ τούτων τῶν οὐκίῳ. (23) Οἱ δὲ κατὰ τὸ στόμα δὲ εἰ μόνον εἰσὶν καὶ ὅλοι ἦσαν ἐπὶ ἐκταίοντες ἐν τῇ ἐξόδῳ τε καὶ καταβάσει. Ἐνταῦθα παραγγέλλει φέρειν ὑψέλα δοκὴν ἐνύχονον ὅσοις τῶν βελῶν εἰς τὸ μέσον ἐκείων καὶ τῶν πολεμίων. Ἐπεὶ δὲ ἱκανὴ εἶδη ἦν, ἐνῆλθον ἐνῆλθον δὲ καὶ τὰς παρ' αὐτὸ τὸ χαράκιμα οὐκίας, ὅπως οἱ πολέμοι ἀμὰ ταῦτα ἔχοντο. (24) Οὗτοι μολὶς ἀπῆλθον ἀπὸ τοῦ χωρίου, πῦρ ἐν μέσῳ ἐκείων καὶ τῶν πολεμίων ποταμάμενοι. Καὶ κατακαύθη πῦρ καὶ πόλις καὶ αἱ οὐκίαι καὶ αἱ τύρεις καὶ τὰ σταυροῦματα καὶ τὰλλα πάντα πλὴν τῆς θαλάσσης.

25. Τῇ δὲ καταρὰς ἀπέστησαν οἱ Ἕλληνες ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια. Ἐπεὶ δὲ τὴν κατάβασιν ἀροῦντο τὴν εἰς Τραπεζοῦσαν, πρηνὴς γὰρ ἦν καὶ στείη, ψευδένειον ἐπορεύοντο. (26) καὶ ἀντὶ Μυαδὸς τὸ γένος καὶ τοῦνομα τοῦτο ἔχον τῶν Κρητῶν λαβὼν ὅλας ἔμενον ἐν λαίῳ χωρίῳ καὶ προσκοπιέτο τοὺς πολεμίους περὶ τοῦ λαβάνειν αἱ δὲ πόλεις αὐτῶν ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε διακρίνοντο γαλιπὸν οὐσαι. (27) Οἱ μὲν οὖν πολέμοι ταῦτα διακρίνοντες ἀροῦντο ὡς ἐνδύναν οὐσαν ἢ δὲ στρατιὰ ἐν τούτῳ κατέβαινον. Ἐπεὶ δὲ εἰδοὶ εἶδη ἱκανὴν ὑπερηλύθηναι, τῷ Μυσῷ ἐσήμανε φεύγειν ἀπὸ κράτος καὶ δεξιανστὸς φεύγει καὶ οὖν αὐτῷ. (28) Καὶ οἱ μὲν ἅλλοι Κρητῆς, ἀλίστασθαι γὰρ ἔροσαν τῷ δρόμῳ, ἐκπεσόντες ἐκ τῆς ὁδοῦ εἰς ὕλην κατὰ τὰς νάπας κυλινδούμενοι ἐπώθησαν, (29) ὁ Μυσοῦ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν φεύγων εἰδοὺ βοηθεῖν καὶ ἐβοήθησαν αὐτῷ, καὶ ἀνέλαβον πετρωμένον. Καὶ αὐτοὶ ἐπὶ ποταμῷ ἀνυγύοντες βαλλόμενοι οἱ βοηθήσαντες καὶ ἀντιπορεύοντες τῶν Κρητῶν. Οὕτως ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατοπέδον πάντες οὗοι ὄντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἐπεὶ δὲ οὗτε Χειρίφορος ἦεν οὗτε πλοῖα ἱκανὰ ἦν αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια ἦν λαμβάνειν ἐπὶ, εἰδοὶ ἀπίπτειν εἶναι. Καὶ εἰς μὲν τὰ πλοῖα τοὺς τε ἀποδύνοντας ἐνέβησαν καὶ τοὺς ὑπὲρ τεταρτάκοντα ἐτη καὶ παιδας καὶ γυναῖκας καὶ τῶν σκευῶν ὅσα μὴ ἀνάγκη ἦν ἔχειν καὶ Φιλιπποῦ καὶ Σοφαινοῦ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν στρα-

et tibiarum tegumentis et galeis Psalagonicis instructi : atque illi in domos ascendebant ex utraque via parte sitas, quae ad arcem ducebat; adeo ut tutum non esset eos portas versus in arcem ducentes persequi : quippe magnas trabes desuper jaciebant, ut tum mittere tum abire difficile esset; non etiam, quae instabat, erat ipsis terrori. Illi autem pugnantibus et ad angustias reductis deorum quispium salubris apiscendae rationem offert. Nam subito quadam ex illis, quae ad dextram erant, domus flamma concepta fulsit, incertum quis incendat. Cum autem ea collaberetur, qui in domibus ad dextram situs erant, inde fugiebant. Hoc ubi Xenophon ex re fortuito didicisset, Graecos jussit ad sinistram etiam sitas domos incendere : hae lignae erant; atque adeo celeriter exurebantur. Itaque illi etiam, has qui occupant aedes, inde fuga dilabebantur. Soli jam molestia Graecos adiciebant qui a fronte erant, et satis quidem periculum erat eos Graecis exumibus ac descendentibus instaturos. His eis, quotquot extra telorum ictus erant, mandat, ut ligna in medium ipsos inter et hostes locum portarent. Cum satis multa iam congesta essent, ea incenderunt : incenderunt etiam aedes juxta vallum ipsum positas, ut in his occuparent hostes. Ita vix tandem a loco hoc discesserunt, igne hostes inter et ipsos excitato. Atque tota quidem urbs et aedes et turres et septa, ceteraque omnia, praefer arcem, exurebantur.

Postridie Graeci discessere, commentu instructi. Quoniam autem descensum in Trapezantem metuebant (quippe praecipuus erat et angustus), fictas fecerunt insidias : atque adeo viri natione Mysus, id qui nominis etiam habebat, secum adimpletis decem Cretensibus, in loco arboribus demum subsidebat, ac dare se operam simulabat ut istis clam hostibus esset : eorum vero peltae, quippe quae erant arcem, ex alia atque alia parte disicebant. Et hostes quidem, haec cum perspicere, tanquam istis essent insidiae, sibi metuebant : interea vero descendebat exercitus. Cum autem jam satis longe processisse videretur, signum Mysos dedit Xenophon ut quantis possent viribus fugeret : atque adeo ipse ex insidiis istis exurgens fugit, itemque illi qui cum ipso erant. Ac ceteri quidem Cretenses (quippe quod futurum dicerent ut cursu victi caperentur) ex via elapsi, in silvam per valles devoluti salvi venerunt : at Mysus in via ipsa fugiens, clamore suos ad opem ferendam vocabat : ac opem ei tolerant illi, vulneratissimo receperunt. Atque illi etiam apem qui tulerant telis petiti pedem referebant, et de Cretensibus nonnulli qui sagittas interea in hostes victissem emittebant : ita demum in castra salvi omnes perveniunt.

CAPUT III.

Cum autem neque Chiriosophus reliasset, neque navium satis magna esset copia, neque commotus unde capere possent amplius erat, visum est discedendum esse. Quapropter in navigia tum agros imposuerunt, tum eos qui annos quadraginta excesserant, pueros etiam et mulieres, deque vasis quaecumque habere necesse non erat : ac Philisius Sophanesque, qui maximi nata inter duces erant eandem

τηρῶν εἰσδιέειπεν τούτων ἐκείνων ἐπιμαλίσθαι· οἱ δὲ ὅλοι ἐπορεύοντο· οἱ δὲ ὁδὸς ὁδοποιοιζομένη ἦν. (α) Καὶ ἀρκενούντων πορεύομενοι εἰς Κεραισσύντα τριταῖοι πόλιν Ἐλλάδι ἐπὶ θαλάττῃ Συναπείων ἔπαιον ἐν τῇ Κολυίδι γούρῃ. (β) Ἐνταῦθα ἔμεναν ἡμέρας δέκα· καὶ ἐξέτασις ἐν τῇ ὁδοῖς ἐγένετο καὶ ἀριθμὸς, καὶ ἐγένοντο δεκάκις χίλιοι καὶ ἑξακόσιοι. Οὗτοι ἐπὶ ἔσθραν ἐκ τῶν ἀμυρῶν τοὺς μυρούς· οἱ δὲ ὅλοι ἐπώλοντο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ γίνους καὶ εἰ τις νόσος.

4. Ἐνταῦθα καὶ διαλαμβάνουσι τὸ ἀπὸ τῶν αἰγμολώπων ἀργύριον γενόμενον. Καὶ τὴν δεκάτην ἦν τῇ Ἀπόλλωνι εἵλουν καὶ τῇ Ἑρμῇ Ἀρτέμιδι διδασθόν οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἕκαστος φυλάττειν τοῖς θεοῖς ἀντὶ δὲ Χειροσφύρου Νέων δ' Ἀσινάως Ὀαθεῖ. (5) Ξενοφῶν οὖν τὸ μὲν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνέστημα ποιησάμενος ἀνατίθεισιν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς τῶν Ἀθηναίων θεσφαρὸν καὶ ἐπίγραφει τὸ ἐκ αὐτοῦ ὄνομα καὶ τὸ Προξένου, δὲ σὺν Κλέαρχῳ ἀπέδωκε· ἕξους γὰρ ἦν αὐτοῦ. (6) Τὸ δὲ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἑρμῆος δεῖ ἀπὲρ σὺν Ἀγχισηλάῳ ἐκ τῆς Ἀσίας τὴν εἰς Βοιωτοὺς ὁδὸν, καταλείπει παρὰ Μεγυθύρῳ τῇ τῆς Ἀρτέμιδος ναυκόρῳ, δεῖ αὐτὸς κινδυνεύσαν ἐξοικεῖν ἵνα, καὶ ἐπέστειλεν, ἦν μὲν αὐτὸς συνέη, αὐτὴ ἀποδύναν ἦν δὲ τὰ πόθη, ἀναθεῖναι ποιησάμενον τῇ Ἀρτέμιδι δέ, τι ὅσατο χαρισθῆσαι τῇ θεῇ. (7) Ἐπεὶ δ' ἔφραγεν δ' Ξενοφῶν, κατοικούντος ἤδη αὐτοῦ ἐν Σκίλλωντι ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων οἰκισθέντος παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν ἀρκενύεται Μεγυθύρῳ εἰς Ὀλυμπίαν θεωρήσαν, καὶ ἀποδίδουσι τὴν παρακαταθήκην αὐτῷ. Ξενοφῶν δὲ λαβὼν χοίριον ἀνέιται τῇ θεῇ σπουδαιότερον θεῖας. (8) Ἐνταῦθα δὲ οὐ μόνον μόνον τοῦ χοίριου ποταμὸς Σαλινεύς. Καὶ ἐν Ἑρῶν δὲ παρὰ τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ναὸν Σαλινεύς ποταμὸς παραβέβη, καὶ ἰσθμὸς δὲ ἐν ἀμφοτέροις ἔκειτο καὶ κόγχῃ· ἐν δὲ τῷ ἐν Σκίλλωντι χοίριῳ καὶ θῆραι πάντων ὅσας ἔστιν ἀγρευόμενα θηρία. (9) Ἐποίησι δὲ καὶ βοῦν καὶ ναὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀργυρίου, καὶ τὸ λοιπὸν δὲ αἱ δεκατέσσαρες τὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ ὅρασι θυσίαν ποιεῖ τῇ θεῇ, καὶ πάντες οἱ πολῖται καὶ οἱ πρόσχωροι ἄνδρες καὶ γυναῖκες μεταίχον τῆς ἱερῆς. Παρεῖχε δὲ ἡ θεὸς τοῖς σκευῶσιν ἀριστερά, ἄρτους, ὀνόνη, τραγήματα, καὶ τῶν θυομένων ἀπὸ τῆς ἱερῆς νομτὴς λάχος, καὶ τῶν θηρευομένων δέ. (10) Καὶ γὰρ θέαντες ἐπορεύοντο εἰς τὴν ἱερὴν οἱ τε Ξενοφῶντος παῖδες καὶ οἱ τῶν ἄλλων πολιτῶν, οἱ δὲ βουλόμενοι καὶ ἄνδρες ἐνεσθέρων καὶ ἡλίκατοι τὰ μὲν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ χοίριου, τὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς φολῆς, αἰὲς καὶ δορυκαδῆες καὶ Ὀαζοί. (11) Ἔστι δὲ ἡ χώρα ἥ ἐκ Λακεδαιμόνης εἰς Ὀλυμπίαν πορεύονται ὡς εἰκοσι στάδιον ἀπὸ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἱεροῦ. Ἐνὶ δ' ἐν τῇ ἱερῇ γούρῃ καὶ ἀλεῖα καὶ ὄρη δένδρων μεστὰ, ἱερὰ καὶ σὺς καὶ αἰγῆς καὶ βοῦς τρέφειν καὶ ἵππους, ὥστε καὶ τὰ τῶν εἰς τὴν ἱερὴν ἰόντων ὑποδύναται ἐλκερῆσθαι. (12) Παρὶ δὲ αὐτὸν τὸν ναὸν ἄλλος ἡμέρων δένδρων ἀφεικνύθη δεσφὶ τροφικὰ ὥρα. Ὅ δὲ ναὸς ἑξ μικρῶς μεγάλῳ τῷ ἐν Ἑρῶν εἰσκαται, καὶ τὸ ἴδιον δοικε ὡς κυπαρί-

ut conscenderent naviga ubi curassent, istorum hos curam suscipere jussurunt; ceteri pedibus iter faciebant: via autem erat manifesta. Atque illuc facta ad Cerasantra, urbem Graecam, ad mare sitam, Sinopensem coloniam, in Colchidiae regione, die tertio perveniunt. Ibi decem manserunt dies: et recensita eorum qui in armis erant acies est numerusque milibus, atque octo mille sexcenti fuerunt. Hi ex decem fere milibus salvi evaserant: ceteri tum ab hostibus tum aive perierant, atque morbo quidam.

Ibi pecuniae ex captivis redactae partes quique suas sigillatim accipiunt; et decimam, quam Apollini Ephesiorum Dianae exemerant, sigillatim acciperent duces, ut quilibet hisce diis partem debitam adseraret: pro Chirio pro Noto Neou Asinuros partem accepit. Xenophon utique cum donarium Apollini confecisset, in thesaurum illud Atheniesium, qui Delphis est, consecratum reponit; ac tum nomen suum tum Proxeni, qui cum Clearcho occubuerat, inscripsit: quippe ipsius erat hospes. Quod vero Dianae Ephesiae donarium animo intenderat, id quo tempore cum Agesilao ex Asia discedebat illa via quam hic in Boeotos iecit, apud Megabyzoum Dianae additum reliquit, propterea quod ipse profectus videbatur prae illi periculum subituras; mandavitque adeo, si salvus evaderet, ipsi se restitueret; sin aliquis humanitas et accideret, ut dedicaret, Dianae id cum confecisset donarii, quod deo gratissimum fore arbitraretur. Posteaquam vero exisset Xenophon, et jam habitaret Scyllunt, a Lacedaemoniis propter Olympiam comitia, venit Olympiam spectandi gratia Megabyzus, ac depositum et restituit. Quod cum receperat Xenophon, agrum deo mercatus est, ubi deus oraculo monuit. Agrum cum Selinus perlabebatur amens. Apud Ephesum etiam propter templum Dianae Ephesiae Selinus annis praeterfluit; piscisque sunt atque conchae in utroque: praeterea in agro, qui ad Scylluntem est, venationes instituantur omnium, quaeque venando capiuntur, ferarum. Templum etiam et agrum de pecunia sacra exstruxit; ac postea semper decima parte fructuum maturorum ex agro collectorum exempta, sacrum deo faciebat: et ejus festi cives omnes, et fulturi viri feminasque participes erant. Praebat autem illi dea, qui agebat convivium, farinas, pames, vinum, tragemata; quin praeterea etiam eorum, et pascos qui mactantur sacris, Remque eorum cum venando capiuntur. Xenophonis enim et ceterorum civium filii ad festum illud venationem insisterant: et qui volebant viri venationi simul operam dederunt: atque partim ex agro sacro, partim ex Phoeae, suae et capris et cervi capiebantur. Locus ipse, qui in Olympiam Lacedaemone profectus erat, statua fere viginti a Jovis apud Olympiam fano abest. In sacro etiam loco sunt et luci et moenia arboribus referti, et sulbus et capris et ovibus et equis aliendis apti, adeo ut eorum etiam, qui ad festum illud essent, jumenta satuerentur. Circa templum ipsius iacus est hortensibus salvis consitis omnibus, quos fructus praebet, ubi maturerunt, edules. Templum autem, ut parvum magno, illi quod est apud Ephesum adsimiliter structum est;

τινων χρυσῶν ὄντι τῷ ἐν Ἐφέσῳ. (12) Καὶ στήλη ἔστη παρά τὸν ναὸν γράμματα ἔχουσα· ἸΕΡΟΣ Ο ΧΥΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ. ΤΟΝ ΔΕ ΕΧΟΝΤΑ ΚΑΙ ΚΑΡΠΟΜΕΝΟΝ ΤΗΝ ΜΕΝ ΔΕΚΑΤΗΝ ΚΑΤΑΘΕΙΝ ΕΚΑΣΤΟΣ ΕΤΟΥΣ. ΕΚ ΔΕ ΤΟΥ ΠΕΡΙΤΤΟΥ ΤΩΝ ΣΑΘΩΝ ΕΠΙΣΚΕΥΑΖΕΙΣ. ΑΝ ΔΕ ΤΙΣ ΜΗ ΠΟΙΗ ΤΑΥΤΑ ΤΗΙ ΘΕΩΙ ΜΕΛΗΣΕΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐκ Κεραικῶντος δὲ κατὰ θαλάτταν μὲν ἐκωμίζοντο οἱ περ καὶ πρότερον, οἱ δὲ ἄλλοι κατὰ γῆν ἐπορεύοντο. (α) Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐπὶ τοῖς Μοσσυνούκων ὁρίοις, πέμπουσιν εἰς αὐτοὺς Τιμασίθεον τὸν Τραπεζούντιον πρόβλεπον ὄντα τῶν Μοσσυνούκων, ἰρωτόντες πότιρον ὡς διὰ φίλους ἢ ὡς διὰ πολεμίας πορεύονται τῆς χώρας. Οἱ δὲ εἶπον ὅτι οὐ δεῖσουσιν ἐπίστανον γὰρ τοῖς χωρίοις. (β) Ἐντεῦθεν λίγει ὁ Τιμασίθεος ὅτι πολεμιοὶ εἰσιν αὐτοῖς οἱ ἐκ τοῦ ἐπείκειναι. Καὶ ἰδοὺ καλίσαι ἐκείνους, αἱ βούλοντο ἐμμεχεῖαν ποῖσασθαι καὶ περὶ τοὺς ὁ Τιμασίθεος ἦσαν ἄγνοι τοὺς ἀρχοντας. (γ) Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο, συνῆλθον οἱ τε τῶν Μοσσυνούκων ἀρχοντες καὶ οἱ σπαρταγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰαγε μὲν Ξενοφῶν, ἡρμῆναι δὲ Τιμασίθεος. (δ) Ὁ ἄνδρας Μοσσυνούκων, ἡμεῖς βουλόμεθα διαποθεῖναι πρὸς τὴν Ἑλλάδα παρ' ἡμῶν γὰρ οὐκ ἔχομεν καλῶνται δὲ οὗτοι ἡμεῖς ὡς ἀκούομεν ὡς ἐμὲν πολεμιοὺς εἶναι. (ε) Εἰ οὖν βούλασθε, ἔλασιν ἡμῖν ἡμεῖς λαθεῖν ἐμμεχεῖαν καὶ τιμαρῆσθαι, εἰ τί ποτε λαβόντες οὗτοι ἡδονήσονται, καὶ τὸ λοιπὸν ὡς ἐμὲν ἡμεῖς αὐτοὺς τοῦτους. (ζ) Εἰ δὲ ἡμεῖς ἀφίκαται, σκέψασθε πόθεν αὐτοὺς ἀν τωσαύτῃ δύναμει λάβοιτε ἐμμεχεῖαν. (η) Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ ἀρχὸν τῶν Μοσσυνούκων ὅτι καὶ βούλοντο ταῦτα καὶ δέχοντο τὴν ἐμμεχεῖαν. (θ) Ἀγαστε δὲ, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, τί ἡμῖν δεῖσθε χρῆσθαι, ἂν ἐμμεχεῖαν ἡμῖν γυνώμεθα, καὶ ἡμεῖς τί οἶοι τε εἰσθε ἡμῖν ἐμμεχεῖαν περὶ τῆς δόξης; (10) Οἱ δὲ εἶπον ὅτι ἡμεῖς ἔσμεν εἰς τὴν χώραν ἐκδεχόμενοι ἐκ τοῦ ἐπὶ ὁδῶν τὴν τῶν ἡμῖν τε καὶ ἡμῖν πολεμίων, καὶ δεῖον ἡμῖν πείσθαι ναῦς τε καὶ ἄνδρας ὁσῶν ἡμῖν ἐμμεχεῖσθαι τε καὶ τὴν δόξιν ἡγεσθαι.

11. Ἐπὶ τούτοις πιστὰ δόντες καὶ λαβόντες ὄγοντο καὶ ἦσαν τῇ ὁδοῖ τρεῖς ἡμέρας τριακοῖσι πλοῖα μονόπλοκα καὶ ἐν ἑκάστῳ τρεῖς ἄνδρες, ὅν οἱ μὲν δύο ἐκδεχόμενοι εἰς τὰς ἡμέρας τὰ ὅπλα, ὁ δὲ εἰς ἔμμεναι. (12) Καὶ οἱ μὲν λαβόντες τὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν, οἱ δὲ μένοντες ἐσταζάντο ὁδοῖ. Ἔστησαν ἀπὸ ἑκατὸν μίλιας ὅσον χοροὶ ἀντιπονοῦντες ἀλλήλους, ἔχοντες γέφυρα πάντες λευκοὶ ὄντι δατὰ, ἐκασμὲναι κινετοὶ πετάλοι, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ πάλιν ὡς ἔλαμπον, ἐμπροσθεν μὲν λόγῳ ἔχον, δεξιᾷ δὲ αὐτοῦ τοῦ ἔξω σφαιροειδῆς. (13) Χιτωνίσκοις δὲ ἐνεδεδυμένοι ὑπὲρ γυνώσκον, πέγας ὡς λευκοὶ στροματοειδῆς, ἐπὶ τῇ κεφαλῇ δὲ κράνη σκῆπτρα ὁππότε τὰ Παρλαγονικά, κρύβδον ἔχοντα κατὰ μέσον,

adulacrum etiam, ut expressum aureo, illi quod est apud Ephesum simile est. Ac propter templum stela erecta est, has que continet literas: FUNDS DIANE SACER. HUNC QUI POSSIDET ATQUE INDE FRUCTUS PERCIPIT, QUOTANNIS EUM DECIMAM CONSECRARE, ET DE RELIQUO TEMPLUM INSTAURARE OPORTET: QUOD SI QUIS ISTA NON FECERIT, DE E CURA ERIT.

CAPUT IV.

Ceterum ex Ceraunte mari quidem ii, qui prius, vehabantur, ceteri terrestri pergebant itinere. Cumque ad Mossynocorum fines adessent, Timesitheum Trapezuntium, qui Mossynocorum erat hospes, ad eos mittunt, interrogantes utrum tanquam per paratum an tanquam per hostilem agrum iter ipsis faciendum foret. Illi se non transmissuros aiebant; quippe qui locis munis fidebant. Tum Timesitheus narrat esse sic hostes illos, qui ulterius habitarent: quare visumest hos ut advocarent, si vellet belli societatem inire; atque adeo missus ad eos Timesitheus, secum una ductis gentis principibus rediit. Postquam advenissent, tum Mossynocorum principes tum Gracorum convenire duces: ac Xenophon quidem verba fecit, quae Timesitheus interpretatus est: « Cupimus nos, Mossynocci, pedestri itinere in Graciam transire; navigia quippe non habemus: verum nos impediunt ii, quos vobis hostes esse audimus. Quapropter si velitis, licet jam vobis nos belli socios adscribere, atque adeo illos, si qui unquam vos illi adferunt injuria, ulcisci, inque postea ut vestro parent idem imperio efficere. Quod si nos dimiseritis, circumspecte tandem unde tantum, vobis qui optatoletur, exercitum acceptari sitis. » At huc Mossynocorum princeps respondit velle se hanc, et societatem eorum accipere. « Agite vero, inquit Xenophon, quam ad rem nostra vobis opus erit uti opera, si vobiscum belli societatem incamus? ac vos quid adjumenti ad expediendum nobis transitum adferre poteritis? » Nobis, inquit, satis virium est ad invadendum ex altera parte illorum agrum, qui et vobis et nobis hostes sunt, possumus etiam hic ad vos tum navis tum viros mittere, qui et auxilio vobis fuerint et vias se duces praeistituri.

His conditionibus cum dedissent utrinque fidem et accepissent, ad nos adiere; ac postulante cum trecentis navigiis monoxyllis venerunt, tribusque in singulis viris, quorum duo de navigiis egressi, ad Gracorum aciem se adjoingebant: unus in navigio manebat. Atque illi quidem, cunctis navigiis, inde enavigantibus, qui vero manebant hoc se modo in aciem disposuerunt: steterunt, centuriatum admodum, tanquam chori sibi respondentes, omnes instructi peris densis, ex alborum boum coriis, ad hebrae folii similitudinem factis; dextra sex fere cubitum pultem terentes, cuius anterior pars cuspidem habebat, posterior triangularem ligni ipsius formam. Tunicis supra genua induti erant, quarum erat ex crassitudo, quae lineae fasciae, qui stragula vestis constringitur: in capite coriaceas gestabant galeas, cujusmodi sunt Paphlagonicae, quarum in medio spira erat

ἐγγύατα τιανοῦσι· αἶχον δὲ καὶ παγήρους σιδηρῆς. (14) Ἐνταῦθεν ἐξῆρχε μὲν αὐτὸν εἰς, οἱ δὲ ἄλλοι πάντες ἐπορεύοντο φέροντες ἐν θυμῷ, καὶ διαδόντες διὰ τῶν τάξεων καὶ διὰ τῶν ὁπλῶν τῶν Ἑλλήνων ἐπορεύοντο εὐθὺς πρὸς τοὺς πολέμους ἐπὶ γοργόν· ὁ δὲ αὖτις ἐπιμαχίστατον εἶναι. (15) Ὡς αὖτε τοῦτο πρὸ τῆς πόλεως τῆς μητροπόλεως καλούμεν αὐτοῖς καὶ ἐγγύστης τοῦ ἀκρόατον τῶν Μοσσυνόικων. Καὶ περὶ τούτου ὁ πόλεμος ἦν· οἱ γὰρ αἱ τοῦτ' ἔχοντες ἰδοῦσαν ἐγκαταεῖν εἶναι καὶ πάντων Μοσσυνόικων, καὶ ἔρασαν τούτους οὐ δικαίως ἔχειν τούτο, ἀλλὰ κοινὸν ἐν καταλαβόντας πλεονεκτεῖν. (16) Ἐπώνοντο δ' αὐτοῖς καὶ τῶν Ἑλλήνων τινες, οὐ ταχθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἀλλὰ ἀρπαγῆς ἦσαν. Οἱ δὲ πολέμους προσόντων τῶς μὲν ἔσυραζον ἐπὶ δ' ἐγγύς ἐγένοντο τοῦ γοργίου, ἐκδραμόντες τρέπονται αὐτοὺς καὶ ἀπέκτειναν συνολὸς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ξυναναθόντων Ἑλλήνων τινες, καὶ ἰδοῦσαν μὲν οἱ εἶδον τοὺς Ἑλλήνας βοηθόντας· (17) εἰτα δὲ ἀποτραπόμενοι ὄκοντο, καὶ ἀποτειμένους τὰς κεφαλὰς τῶν νεκρῶν ἐπιδίκνουσαν τοὺς τε Ἑλλήνους καὶ τοὺς αὐτῶν πολέμους, καὶ ὅτε ἔχοντες νόμῳ τινὶ φέροντες. (18) Οἱ δὲ Ἑλλήνες μάλᾳ ἤχοντο ὅτι τοὺς τε πολέμους ἐπεποθέκεσαν θρασυτέρους καὶ ὅτι οἱ ἐβλάδιοντες Ἑλλήνες οὐκ αὐτοὺς ἐπαρῆγυσαν μάλᾳ ὅντες συνολὴ· οὐκ οὖν πρόσθεν ἐπεποθέκεσαν ἐν τῇ στρατίᾳ. (19) Ζενοφῶν δὲ συγκαλίστας τοὺς Ἑλλήνας εἶπε, Ἄνδρες στρατιώται, μηδὲν ἀθυμῶντες θύεαι τῶν γεγενημένων· ἵστα γὰρ ὅτι καὶ γὰρ ὅν οὐ μείον τοῦ κακοῦ γένηται. (20) Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπίστασθε ὅτι οἱ μείλλοντες ἡμῖν ἡγίσται τῶν ὄντων πολέμιοι εἰσι· οἵσπερ καὶ ἡμῶς ἀνάγκη· ἵσταται δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀφροντιστήσαντες τῆς ἡν ἡμῖν τάξεως καὶ ἱκανοὶ ἐξηγούμενοι εἶναι ἦν τοὺς βαρβάρους ταῦτα πράττειν ἅπαν ἡμῖν ὀκνῶν δειδωκασιν· οἷστε αὐτοὺς ἔπτον τῆς ἡμετέρας τάξεως ἀπολείποντες. (21) Ἄλλ' ἡμῶς δεῖ παρασπλάττειν ὅπως καὶ τοὺς φίλους οὖσι τῶν βαρβάρων ὀδῶνται κρείττους αὐτῶν εἶναι καὶ τοὺς πολέμους ἐκλήσκειν ὅτι οὐχ ἡμεῖς ἀνδράσι μωροῦνται νῦν τε καὶ ὅτε τοὺς ἀτάκτους ἐμάχοντο.

22. Ταῦτάς μιν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτως ζειναν· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁσπῆσαν ἐπὶ ἐκαλιερῆσαντο, ἀριστήσαντες, ὀρθίους τοὺς λόχους ποιησάμενοι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τοῦ εὐώνιμον κατὰ ταῦτα ταξάμενοι ἐπορεύοντο τοὺς τοξότας μεταβῆναι τῶν λόχων ὀρίων ὄντων ἔχοντας, ὑπολειπομένους δὲ μικρὸν τοῦ στόματος τῶν ὀπλιτῶν. (23) Ἦσαν γὰρ τῶν πολέμων οἱ εὐώνιοι κατατρέφοντες καὶ ὁλοῖς ἐβλάδον. Τούτους οὖν ἀνέστηλλον οἱ τοξόται καὶ οἱ πελτασταί. Οἱ δ' ἄλλοι βάδην ἐπορεύοντο πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ γοργίου ἀπ' οὗ τῇ προτεραιᾷ οἱ βαρβάρους ἐκράδονσαν καὶ οἱ ἦν αὐτοὺς ἐνταῦθα γὰρ οἱ πολέμιοι ἦσαν ἀντισταγμένοι. (24) Τοὺς μὲν οὖν πελταστὰς ἰδοῦσαν οἱ βαρβάρους καὶ ἐμάχοντο, ἐπειδὴ δὲ ἐγγύς ἦσαν οὐ βόλται, ἐτρέποντο. Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ εὐθὺς εἶποντο διώκοντας ἄνω πρὸς τὴν μητρόπολιν, οἱ δὲ βόλται ἐν τάξει εἶποντο. (25) Ἐπεὶ δὲ ἄνω ἦσαν

τορτίλις, τῆμα· formam quam proxime referens : habebant etiam secures ferreas. Tum vero ex his unus progressus a cantu auspicatus est, ceterique omnes cum cantu incedebant in numerum, perque ordines Graecorum et armatos progressi, in hostes recta tendebant, ad castellum, quod facillimum esse expugnatum videbatur. Solum hoc erat ante urbem, quam ipsi metropolim adpellabant, quaeque arcem Mossynecorum praecipuam continebat; atque adeo de hac bellum inter ipsos gestum erat : nam quolibet tempore, eam qui tenebant, Mossynecros in potestate sua habere videbantur. Atque hoc aiebant illos non jure tenere, sed eo quod utrique commune erat occupato, suas res amplificare. Sequebantur hos et Graeci etiam nonnulli, non a ductibus desigati, sed praedae causa. Hostes autem, illis accedentibus, primum quiescebant : cum vero prope a castello abessent, excursione facta in fugam eos vertunt, cum barbarorum complures, et Graecorum, qui cum his aduenerant, nonnullis interfecerunt : fugientes etiam persequuntur, donec Graecos suis opem ferre viderent : tum vero conversi discedebant : et cum interfectorum praedidissent capita, tum Graecis tum hostibus ea suis ostendebant : simulque tripudiant, ad certum quendam modulum cantantes. At Graeci moleste admodum ferebant, hostes a suis audientes esse redditos, ac Graecos, qui cum istis profecti fuerant, cum valde nulli fuissent, fugisse ; quod nunquam antea tota in expeditione fecerant. Xenophon autem convocatis Graecis haec verba fecit : « Nihil inimici, viri, dimissi sitis propter ea quae acciderent : est enim et boni quid non minus malo quod accidit. Nam primum certo scitis, eos, qui futuri sunt itineris nostri duces, reapse hostili esse in illis animo, quos hactenus nos hostium loco ducere necesse est : deinde ex Graecia ii, aciem qui nostram contempserunt, et se cum barbaris eodem genere posse putarunt, quae nobiscum gessere, ponas dederunt : adeo ut posthac minus sint aciem nostram reliquit. Verum sic vos paritis vosmet oportet, ut tum in barbaris, qui nobis sunt amici, praestantiores ipsis videamini, tum hostibus declaratis, non jam ipsos cum similibus viris pugnantibus, atque cum modo nullius ordinis observantes sunt adorti. »

Et hunc quidem diem ita permanserunt : postidie facta res sacra, ubi egregie litasse, prandio sumpto, instructis cohortibus rectis, ac barbaris eodem modo ad sinistram collocatis, pergebant, sagittariis intra cohortes rectis receptis, ita tamen ut paululum a gravibus armaturae milibus fronte abessent. Nam inter hostes erant expediti, qui in nostros incursantes lapidibus eos petebant. Hos itaque sagittarii ac peltastae reprimebant : ceteri milites gradatim procedebant, primo quidem ad eum ipsum locum, de quo pridie barbari, atque li qui cum ipsis erant Graeci, in fugam acti fuerant. Ibi enim hostes adversus instructi stabant. Et peltastarum quidem impetum sustinebant barbari, pugnamque inibat : verum ubi gravis armaturae milites prope jam ab ipsis aberant, in fugam se converterebant. Ac peltastae statim sequebantur, sursum eoa ad metropolim persequentes ; at gravis armaturae milites ordine servato sequebantur.

πρὸς τοὺς τῆς μητροπόλεως οἰκίας, ἀντιῦθα δὲ οἱ πολέμιοι ὁμοῦ δὴ πάντας γενόμενοι ἐμάχοντο καὶ ἐξηκόντων τοὺς πάλτοισι, καὶ ἅλλα δορὰσι ἔχοντες παχὺὰ μακρὰ, ὅσα ἀνὴρ ἂν φέροι μόλις, τοὺτους ἐπειρῶντο ἀμύνεσθαι ἐκ χειρὸς. (26) Ἐπεὶ δὲ οὐκ ὤρναντο οἱ Ἕλληνας, ἀλλ' ἡμέτεροι ἐμάχοντο, ἔχοντο οἱ βράβευροι καὶ ἐνέπυθεν ἀπανταὶ λαπόντες τὸ χωρίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὁ ἐν τῷ μόσῳ τῷ ἐκ' ἀκροῦ ὁλοδομημένῳ, ὃν τρέφουσι πάντες κοινῇ αὐτοῦ μένοντα καὶ φυλάττουσιν, οὐκ ἔβλεπεν ἐξελθεῖν, οὐδὲ οἱ ἐν τῷ πρότερον αἰσθένει χωρίῳ, ἀλλ' αὐτοῦ σὺν τοῖς μοσσοῖς κατακλύθησαν. (27) Οἱ δὲ Ἕλληνας διαρπαζόντας τὰ χωρία εὗρισαν θησαυροὺς ἐν ταῖς οἰκίαις ἄρτων νενημέων πατρίους, ὅς ἐρασαν οἱ Μοσσοῦνοισι, τὸν δὲ νῆον οἶον ἦν τῇ καλῇ ἀποκαίμενον ᾗσαν δὲ ζεαὶ αἱ πλείσται. (28) Καὶ διελθόντες τεμάρχη ἐν ἀμφοῖσιν εὗρίσκειτο τεταρλιγευμένα καὶ στήλα ἐν τεύχεσι τῶν διελθόντων, ὃ ἐχρῶντο οἱ Μοσσοῦνοισι καθάπερ οἱ Ἕλληνας τῷ λαῷ· κάρνα δὲ ἐπὶ τῶν ἀνωγαίων ἦν πολλὰ τὰ πλατεῖα οὐκ ἔχοντα διαρῆν οὐδεμίαν. (29) Τοῦτο καὶ πλείετα σίτω ἐχρῶντο ἔχοντες καὶ ἄρτους ὀπτιώτες. Οἶνος δὲ εὗρίσκειτο, ὃς ἄκρατος μὲν εἴς τις ἐβέναι εἶναι ὑπὸ τῆς αὐστηρήτης, κερασθεὶς δὲ εὐώδης τε καὶ ἡδύς.

30. Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνας ἀριστήσαντες ἐνταῦθα ἐπορεύοντο εἰς τὸ πρῶτον, παραδόντες τὸ χωρίον τοῖς συμμάχοσι τῶν Μοσσοῦνοισι. Ὅποσα δὲ καὶ ἅλλα παρήσαν χωρία τῶν ἐν τοῖς πελάγεσιν ὄντων, τὰ εὐπροσώδεστα οἱ μὲν λαίοντο, οἱ δὲ ἰκόντες προσχωρῶν. (31) Τὰ δὲ πλείετα τοιάδε ἦν τῶν χωρίων. Ἀκτῶν αἱ πόλεις ἀπ' ἀλλήλων στάδια ὀρθόκοντα, αἱ δὲ πόλεις αἱ δὲ μείον ἀναδοκόντων δὲ ἀλλήλων ἐνέγκουσιν εἰς τὴν ἑτέραν ἐκ τῆς ἑτέρας πόλεως· οὗτως ὠρηγὴ τε καὶ κοίλη ἡ γῆρας ἦν. (32) Ἐπεὶ δὲ πορεύμενοι ἐν τοῖς ὁδοῖς ἦσαν, ἐπεβλάνυσαν αὐτοῖς παῖδας τῶν εὐδαιμόνων εἰσαυτοῦς, τεθραμμένους καρίους ἐφθόσι, ἀπαλοὺς καὶ λευκοὺς σφόδρα καὶ οὐ πολλὰ δέοντες ἔσους τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλάτος εἶναι, ποικίλους δὲ τὰ νῦτα καὶ τὰ ἐμπροσθεν πάντα ὀσπυγμένους ἀνέμοις. (33) Ἐχρῶντο δὲ καὶ ταῖς ἐταίραις αἱς ἦγον οἱ Ἕλληνας ἡμερανῶς συγγυγνέσθαι νόμος γὰρ ἦν ὁσὸς σπείει. Λευκοὶ δὲ πάντες οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες. (34) Τοῦτους ἔλεγον οἱ στρατευσάμενοι βαρβαρωτάτους διελθεῖν καὶ πλείεστον τῶν Ἑλληνικῶν νόμων καχωρισμένους. Ἐν τε γὰρ ὄρησιν ὄντες ἀποῦσαν ἄπ' ἂν ἀνθρωπίνῃ ἐν ἐρημίᾳ ποιήσανται, ὁδὸς δὲ οὐκ ἂν ταλμῶν, μόνον τε ὄντες ὁμοῖα ἐπράττον ἄπ' ἂν μετ' ἄλλων ὄντες, διελθόντες τε ἱκανοὶ καὶ ἐγχείων ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ ἐμμελῶς ἐπισταμένοι ὅπου τούχων ὥσπερ ἄλλος ἐπιδοκνέμενοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Διὰ ταύτης τῆς γῆρας οἱ Ἕλληνας, διὰ τε τῆς πολέμου καὶ τῆς πύλης, ἐπορεύθησαν ἀπὸ σταθμῶν, καὶ ἀρκενούνται εἰς Χάλυβας. Οὗτοι ὀλίγοι ᾗσαν καὶ

Posteaquam sursum ad ipsas metropolis domos pervenissent, tunc vero in unum collecti hostes universi dimicabant, paltaeque ejaculabantur; et cum alias haberent hastas, crassas, longas, quantas vir unus vix gestaret, his vim hostium a se communis propulsare conabantur. Cum vero Graeci non cederent, sed ad manus cum eis conserendum pergressi, fugae se dederunt barbari, atque hinc universi oppidum reliquerunt. At rex eorum, qui in ligna degebat turri, loco edito exstructa (quem ibi manentem communiter sicut omnes, et in custodis teneat), ex ea egressi noiebat, ac ne illi quidem qui in loco prius capto erant: sed ibi una cum aribus ligneis evassi faere. Graeci cum oppidum diriperent, thesauros panum in aribus invenerunt congestorum a patribus institutos, quemadmodum aiebant Mossynoeci: et frumentum novum una cum ipso culmo conditum; cuius maxima pars erat zea. Reperiebantur etiam in amphoris delphinorum frusta sale condita, ac delphinorum ha vasilla setum, quo Mossynoeci sic utebantur, ut Graeci oleo. In tabulatis succae erant castaneae multae eoque lacte, in quibus anila erat fissura. Hoc ut plurimum cibo utebantur, et elixis et pane inde confecto. Vinum etiam reperiebatur, quod merum quidem cum esset, scidum etiam prae austeritate videbatur; dilutum vero, tum fragrans tum dulce.

Et Graeci quidem cum hic pransi essent, ulterius pergebant, oppido Mossynoecia, qui pugna socii fuerant, tradito. Quaecumque autem oppida eorum, qui ab hostium partibus essent, alia praeterierunt, accessu facillima quidem alii deseriebant, alii sponte se ipsis dediderunt. Maxima autem oppidorum pars erat huiusmodi: distabant a se invicem urbes stadiis octoginta, nonnullae plus, nonnullae minus: quod si magna voce inelamarent, se motas ab urbe una ad alteram exaudiebant: adeo edita erat et concaeva regio. Posteaquam pergit in amica venissent oppida, ostenderunt iis pueros divitum saginatos, castaneis elixis nutritos, teneros valde et candidos, et crassitie ac longitudine propemodum pari; tergis vario colore imbutis, anterioribusque partibus omnibus picta floridis distinctis. Querebant et cum metreticibus, quas Graeci secum ducebant, palam consuescere: nam hic illis mos erat. Caudib' autem omnes erant viri et mulieres. Hos qui huic expeditioni interfuere maxime barbaros dicebant, inter omnes quorum ipsi fines peragrassant, ne plurimum a moribus Graecis remotos. Nam in turba cum essent, fidebant ea quae homines in solitudine fecerint, alioqui vero facere non auderent: et cum soli essent, similiter agebant ac si cum aliis essent: nimirum et ipsi secum sermocinabantur, et de seipsis ridebant, et tripudiabant ubicumque forte locorum essent subestantes, quasi alii semet ostentarent.

CAPUT V.

Per hanc regionem Graeci, per hostilem utique et pacatam, castris octo progressi sunt; atque adeo ad Chalybas perveniunt. His numero erant exigui, et Mossynoecorum im-

ὀψάσασθαι τῶν Μουσουλῶν, καὶ ὁ θῖος ἦν τοῖς πλοίοις αὐτῶν ἀπὸ εὐθαρσίας. Ἐνταῦθα ἀνακινούνται εἰς Τιβερην. (α) Ἡ δὲ τὴν Τιβερην γῶρα πάλῳ ἦν πεδονοτέρα καὶ χωρία εἶχεν ἐπὶ θαλάττῃ ἥτων ἑρμενέ. Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔρχοντο πρὸς τὰ χωρία προσβάλλειν καὶ τὴν στρατὸν ἀναθῆναι τι, καὶ τὰ ἔθνη ἃ ἦσαν παρὰ Τιβερην οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' ἠμεινῆσαι κελύσαντες ἔειπε βουλεύσαντο θύοντο. (β) Καὶ πολλὰ καταθύσαντων τέλος ἀπέδειξαντο οἱ μάντιες πάντας γυνῆς, οἱ αὖτε μὲν προσκίοντο οἱ θεοὶ τὸν πόλεμον. Ἐνταῦθεν δὲ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο, καὶ ὡς διὰ φίλων πορεύσασθαι δύο ἡμέρας ἀφίκοντο εἰς Κοτυώρη πόλιν Ἑλληνίδα, Σινωπέων ἀποικίαν, ὅντας δ' ἐν τῇ Τιβερην γῶρῃ.

α. Μέχρι ἐνταῦθα ἐπέλυσεν ἡ στρατιὰ. Πλήθος τῆς καταβάσεως τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι μάχης ἀφίκετο εἰς Κοτυώρη σταθμὸν ἑκάστη εἰκοσι δύο, παρασάγγαι ἑκατόναι καὶ εἰκοσι, στάδιοι μῆριοι καὶ ὀκτακισχίλιοι καὶ ἑκατόναι, χρόνου πλῆθος ὅτιοι μῆνης. (β) Ἐνταῦθα ἤμειναν ἡμέρας τεταράκοντα πέντε. Ἐν δὲ ταύταις πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς θύσαν, καὶ τοιμὰς ἐποίησαν κατὰ ἔθνος ἑκάστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀγίων γεμνικῶς. (γ) Τὰ δ' ἐπιτρίβειν ἑκάδοντο τὰ μὲν ἐκ τῆς Παρλαγονίας, τὰ δ' ἐκ τῶν χωρίων τῶν Κοτυωριτῶν· οὐ γὰρ περιέχον ἀγορὰν οὐδ' εἰς τὸ τεῖχος τοὺς ἀσθινομένους ἐδέχοντο.

7. Ἐν τούτῳ ἔρχονται ἐκ Σινώπης πρόεδροι, φοβούμενοι περὶ τῶν Κοτυωριτῶν τῆς ἐπὶ πόλεως, ἣν γὰρ ἐκείνων καὶ φόρον ἐκείνους ἔφερον, καὶ περὶ τῆς χώρας, εἰ ἔκων δρομμένη. Καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον Ὀλγων· προηγήθη δ' Ἐκατόντημος ἐκείνους νομιζόμενος εἶναι λέγειν. (α) Ἐπὶ μὲν ἡμῶς, ὡς ἀνδρες στρατιωτῶν, ἡ τὴν Σινωπέων πόλιν ἐπανέσποντάς τε ἡμᾶς ἐτι νικᾷτε Ἕλληνες ὄντες βαρβάρους, ἔπειτα δὲ καὶ ἡγησασθαι μὲν τὴν διὰ πολλῶν τε καὶ δεινῶν ὡς ἡμεῖς ἀκούομεν πραγμάτων σεσωσμένους πάρεσθαι. (β) Ἀξιοῦμεν δὲ Ἕλληνες ὄντες καὶ αὐτοὶ ὅς ἡμῶν ὄντων Ἕλλήνων ἀγαθὸν μὲν τὴν πόλιν, κακὸν δὲ μὴδὲν οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ἡμᾶς οὐδὲν πάποτε ὑπὲρβειν κακῶς ποιοῦντες. (γ) Κοτυωριταὶ δὲ οὗτοι εἰσι μὲν ἡμετέροι ἀποικοι, καὶ τὴν χώραν ἡμεῖς αὐτοὶ ταύτην παραδεδωκάμεν βαρβάρους ἀφελόμενοι διὰ καὶ δαμνὸν ἡμῖν φέρουσιν οὗτοι ταταγμένοι καὶ Κεραισούντιοι καὶ Τραπεζούντιοι ἀκούσας ὥστε ὅτι ἀν' αὐτοὺς κακὸν ποιήσετε ἡ Σινωπέων πόλιν νομίζει πείσχειν. (δ) Νῦν δὲ ἀκούομεν ἡμῶς εἰς τὴν πόλιν βίῃ παρεληλυθότας ἐθνῶς σκηνοῦν ἐν ταῖς οὐδαῖς καὶ ἐκ τῶν χωρίων λαμβάνειν ἰσὺν ἀέρος οὐ ποῖοντες. (ε) Ταῦτ' οὐκ οὐκ ἀξιόημεν εἰ δὲ ταῦτα ποιήσετε, ἀνάγκη ἡμῖν καὶ Κορύλλαν καὶ Παφλαγονίαν καὶ ἄλλων ὄντων ἀν' ἀνὰ μέλητα φῶλον ποιέσθαι.

12. Πρὸς ταῦτα ἀναστῆς Ξενοφῶν ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν εἶπεν, Ἡμεῖς δὲ, ὡς ἀνδρες Σινωπεῖς, ἔχομεν ἀπακρινῆσαι ἐπὶ τὰ σπώματα διεσπασμένα καὶ τὰ ἐκλαῶν γὰρ ἦν δυνατόν ἡμᾶς τα χρέματα θῆναι καὶ φέρειν καὶ τοὺς πολέμοις μάχεσθαι. (α) Καὶ νῦν ἐπὶ εἰς τὰς

perio subjecti : ac eorum plerisque victus erat a fabrica ferrea questus. Inde ad Tibaren pervenit. Tibarenorum autem ager multo magis erat campestris, et ad mare habebat oppida minus munita. Ac duces quidem oppida illa adiri volebant, atque adeo exercitum commisso aliquo potiri ; itaque munera hospitalia, quae a Tibarenis veniebant, non accipiebant, sed cum illis donec consultasset expectare jussissent, rem sacram faciebant. Et cum multas mactassent hostias, tandem vates sententiam hanc suam omnes aperuerunt, aullo modo deis bellum hoc comprobare. Tum deinde dona acceperunt hospitalia : cumque lédium veluti per pacatum agrum pervenissent, ad Cotyora pervenire, civitatem Graecam, Sinopensium colonos, Tibarenorum in agro habitantes.

Huc usque exercitus pedibus iter fecit. Spatium itineris descendendo a pugna ad Babylonem commissae usque ad Cotyora confecti, castra centum et viginti duo, parasangae sexcentae viginti, stadia duodevices mille sexcenta : temporis spatium, menses octo. Ille dies quadraginta quinque manserunt. In his primam sacra diis fecerunt, et pompas Graecorum quique pro more gentis exequuti sunt, itaque ludos gymnicos. Connatus partim et Paphlagonia, partim ex agris Cotyoricarum capiebant : nec enim illi forum rerum venalium suppeditabant, nec agros intra moenia recipiebant.

Hoc ipso tempore Sinope veniunt legati, metuentes de Cotyoricarum et urbe (illorum enim ea erat, vectigallique illis pendebant) et agro, qui populationibus vastari audierant : atque haec cum in castra venissent, hujusmodi orationem habuere (eam autem pronuntiabat Hecatonymus, qui deinde valere existimabatur) : « Misi nos, milites, Sinopensium civitas, ut tum laude vos adiceremus, propterea quod Graeci cum stis barbaros superaveritis, tum deinde vobis ut gratularemur, quod per multa ac gravis (quemadmodum nos audimus) incommoda huc incothames venistis. Ceterum equum censemus, cum et ipsi sinus Graeci, ut a vobis Graeci qui sitis commodum aliquo, nullo incommodo, adferantur : nec enim ulla vos usquam injuria priores adfecimus. Hi vero Cotyoricarum incolae sunt a nobis huc deducti ; agrumque nos iis, quem barbaris ademimus, hunc tradidimus. Qua de causa nobis etiam vectigal illi constitutum, itidemque Cerasuntii et Trapezuntii, pendunt : ideo ut quidquid his injuria infereritis, id se pati Sinopensium civitas existimet. Jam vero audimus vos in urbem vi ingressos esse, nonnullisque in aedibus habitare, et ex agris ea, quibus vobis opus sit, suavione non adhibita, capere. Haec utique haud aequa esse censemus. Quid si haec facere perrexeritis, nobis et Coryllam et Paphlagonias, et quaecumque potuerimus alium, amicam reddamus necesse erit. Ad ea, cum surrexisset Xenophon, pro milibus dixit : « Nos, Sinopenes, huc venimus salis bene nobiscum actum rati, quod corpora conservavimus et arma : nec enim simul opes agere ac ferre potuimus, et adversus hostes pugnare. Itaque jam, ubi Graecas ad urbes venimus, quod

Ἑλληνας πολεῖς ἦλθον, ἐν Τραπεζούντῃ μὲν, πα-
ρίγον γὰρ ἡμῖν ἀγορὰν, ἀνούμενοι εἰσόμεν τὰ ἐπιτή-
δεα, καὶ ἀνθ' ὧν εἴπαμεν ἡμεῖς καὶ ξένη εἰσοικαν τῇ
στρατιᾷ, ἀνταπεμψάμεν αὐτοὺς, καὶ εἰ τις αὐτοῖς φίλος
ἦν τῶν βαρβάρων, τοὺς αὐτοὺς ἀπαρχόμεθα· τοὺς δὲ πολε-
μίους αὐτῶν ἐρ' οὓς αὐτοὶ ἠγόρευον κακίως ἐπιστοίμεν ὅσον
ἐδυνάμεθα. (14) Ἐρωτᾷτε δὲ αὐτοὺς ὅποιον τινοὺν ἡμεῖν
ἐντοχὸν παρένει γὰρ ἐνθάδε οὗς ἡμῖν ἡγεμόνας διὰ φι-
λίαν ἢ πόλεως ἐνέπεμψαμεν. (15) Ὅσοι δ' ἂν εἰδόντες
ἀγορὰν μὴ ἔχοντες, ἂν τα εἰς βάρβαρον γῆν ἂν τα εἰς
Ἑλληνίδα, οὐ γὰρ εἰς ἀλλὰ ἀνάγκη λαμβάνομεν τὰ ἐπι-
τήδεα. (16) Καὶ Ἀρσίουρους καὶ Τάχους καὶ Χαλδαίου
καίπερ βασιλέως οὐ γὰρ βιητικούς ὄντας ἔμας καὶ μάλα
φοβερούς ὄντας πολέμιους ἐκτεσάμεθα διὰ τὸ ἀνάγκην
εἶναι λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεα, ἐπεὶ ἀγορὰν οὐ παρεί-
χον. (17) Μακρόνας δὲ καίπερ βαρβάρους ὄντας, ἐπεὶ
ἀγορὰν οὐκ εἰδύναντο παρῆχον, φίλους τε ἐνομιζο-
μεν εἶναι καὶ βίᾳ οὐδὲν ἐλαμβάνομεν τῶν ἐκείνων.
(18) Κοτυρίτας δὲ, οὗς ἡμετέροις πατέ εἶναι, εἰ τις αὐ-
τῶν εἰληθῆμεν, αὐτοὶ αἰετοὶ εἰσιν· οὐ γὰρ ὡς φίλοι προ-
ερίοντο ἡμῖν, ἀλλὰ κλειστάνας τὰς πόλεις οὕτε εἰσο-
εἰδόντο οὕτε εἰσε ἀγορὰν ἐπιμαχον· ἤτινόντο δὲ τὸν παρ'
ἡμῶν ἄρμυστήν τοῖς αὐτοῖς εἶναι. (19) Ὅ δὲ λέγεις βίᾳ
παρελθόντας σκηνῶν, ἡμεῖς ἡξιοῦμεν τοὺς κείμενους εἰς
τὰς στέγας δεικνύειν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀνέγνων τὰς πόλεις, ἢ
ἡμεῖς εἰδόμενοι αὐτὸ τὸ χωρίον ταύτῃ εἰκαλόντες ἄλλο μὲν
οὐδὲν βίαντες ἐποίησαμεν, σκηνῶσι δ' ἂν ταῖς στέγαις οἱ
κείμενοι τὰ ἐκείνων διαπικνύντες, καὶ τὰς πόλεις προ-
σοίμεν, ὅπως μὴ ἐπὶ τῇ ἡμετέρῃ ἄρμυστῃ ὥσιν οἱ
κείμενοις ἡμῶν, ἀλλ' ἐρ' ἡμῖν ἢ κομισσάμενοι ὅταν βου-
λώμεθα. (21) Οἱ δὲ ἄλλοι, ὡς ὁρᾷτε, σκηνοῦμεν ὑπαί-
θροις ἐν τῇ τάξει, παρεσκευασμένοι, ἂν μὲν τις εὔ ποιῇ,
ἀντεννοῦμεν, ἀνθ' ἧς κακῶς, ἀλγίσταται. (22) Ἄ δὲ ἡπει-
λησας ὡς ἂν ἡμῖν δοκῇ Κορύλλαν καὶ Παρθαγόντας ἡμι-
μάχους ποιήσασθαι ἐρ' ἡμεῖς, ἡμεῖς δὲ ἢ μὲν ἀνάγκη ἢ
πολεμίσσομεν καὶ ἡμετέροις ἦδη γὰρ καὶ ἄλλοις πολ-
λαπλάσιους ἡμῶν ἐπολεμήσομεν· ἂν δὲ δοκῇ ἡμῖν, καὶ
φίλον ποιήσομεν τὸν Παρθαγόντα. (23) Ἀκούομεν δὲ
αὐτὸν καὶ ἐπιθυμεῖν τῆς ἡμετέρας πόλεως καὶ χωρίων
τῶν ἐπιθαλασσίων, πειρασόμεθα οὖν συμπεράττοντες αὐ-
τῷ ὡς ἐπιθυμῇ φίλοι γίνεσθαι.

24. Ἐκ τούτου μάλα μὲν ὀλοὴ ἦσαν οἱ ἡμετέροις
τῇ Ἐκατονόμῃ χαλεπαίνοντες τοῖς εἰρημένους, παρελ-
θόν δ' αὐτῶν ἄλλος εἶπεν ὅτι οὐ πόλεμον ποιησάμε-
νοι ἦσαν ἀλλὰ ἐπιδικάζοντες ὅτι φίλοι εἴσι. Καὶ ἡ-
νίας, ἢ μὲν εἰλητὴ πρὸς τὴν Σινωπίαν πόλιν, ἐκεί
δεξιόμα, μὴ δὲ τοὺς ἐνθάδε κειμένους ἀνόνους ἢ ὄν-
αντας· ὁρῶμεν γὰρ πάντα ἀληθῆ ὅσα εἰ λέγεται.
(25) Ἐκ τούτου ξένη τε ἐπεμψον οἱ Κοτυρίται καὶ οἱ
στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων εἰσένειον τοὺς τῶν Σινωπίων
πρόσβους, καὶ πρὸς ἀλλήλους πολλὰ τε καὶ ἐπιτήδεα
διελέγοντο τὰ τε φίλα καὶ περὶ τῆς λοιπῆς παρείας
ἐκυνθάνοντο ὡς ἐκότεροι εἰδόντες.

Trapezontem (quippe rerum venalium nobis forum prebe-
bant inchoa) conuenerunt illos tantum sumptibus pretio quos
sumus mercati, et quia nos honore adfecerant, doneque ho-
spitalia exercebant dederant, eos vicissim honore prosequuti
sumus: atque adeo si qui barbarorum ipsi erant amici, ab
illis nosmet alitissimos; hostes vero eorum, in quos ipsi du-
xerint, quantis potissimum damnis adficeremus. At eos inter-
rogante, quales nos nacti sint: hic adsum enim, quos per
amicitiam nobiscum civitas ea duces misit itineris. In ea
vero cum venerimus loca, ubi forum non obtineamus, sive
adeo barbarorum in terram, sive Græcorum, non per inju-
riam inuisentem, sed necessitate coacti comestus sumus.
Itaque Carchachos, et Taachos, et Chalkros, qui
quamvis regis imperio non parent, sunt tamen admodum
formidabiles, hostes nobis dedimus, propterea quod ne-
cesse erat comestus sumere, cum forum nobis rerum ven-
alium non præberet. At Macronas, quamquam barbari
essent, cum forum, quale quidem poterant, subministra-
rent, in amicorum esse numero potabamus, nec quidquam
illis vi ademimus. Quod ad Cotyritas attinet, quos ve-
luti esse dicitis, si quid eis ademimus, ipsi in culpa sunt:
non enim erga nos se tanquam amicos gesserunt, sed cum por-
tas clausissent, neque nos intrinsecebant, neque extra mor-
ros res venales ad nos ferebant: ac horum quidem sactorum
extitisse prefectum a vobis datum conquerebatur. Quod
autem dicis, de nobis quodam vi ingressos in ædibus dege-
re, petivimus nos si agros sub tecta reciperent: cum vero
portas illi non aperirent, quos parte admittit locus
ipse, eo ingressi, nihil sane aliud violenti fecimus: ipso-
rum certe non tectis agunt agri, sua tamen in se insu-
menta: atque portas præsidio munitas tenemus, ut ne no-
stri milites agri sint in prefecti vestri potestate, sed nobis
sit eos hinc, cum volumus, exportandi potestas. Ceteri,
quemadmodum videtis, subdicio suo quisque ordine deprimus,
parati, si quis beneficio suo adfecerit, ad beneficia reddenda:
sin injuria, ad eam propelsandam. Quod ad minas tuas
attinet, vos nempe, si ita vobis videatur, cum Corylia et
Paphlagonibus societatem adversus nos facturos; nos, si pe-
cesse sit, vel cum utrisque bellum geremus (nam cum aliis
numero vos longe sperantibus bellum gessimus): quod si
nobis ita videatur, etiam Paphlagonem illum vobis amicum
adsciscemus. Audimus certe eum potiundum tum urbe vestra,
tum locis maritimis cupidine corrumpi. Quare operam dabi-
mus ut, cum in illis quæ cupit consequendis adjuvando,
amicitiam cum eo jungamus.

Tum vero Hecatonotri in legatione collegæ palam signifi-
cabant agere se illa ferro, quæ ab eo fuissent probata. Et
ex illis aliis in medium progressus, dicit se non bellum ex-
citaturum venisse, sed ostensuros se nobis esse amicos.
Quod si ad Sinopensium urbem accesseritis, hospitalibus
ibi donis vos excipiemus: jam vero nostros qui de hoc loco
sunt iubebitis dare vobis, quæ possunt; nam vera esse
omnia, quæ dicitis, videmus. Post hæc hospitalia dona
millebant Cotyritæ, et Græcorum duces Sinopensium lega-
to hospitio exercebant, atque inter se de molitiisque quæ
e re erant colloquebantur; inter aliis de itinere reliquo per-
contabantur, deque illis quorum utrique indigebant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

CAPUT VI.

Ταῦτῃ μὲν τῇ ἡμέρᾳ τούτῳ τὸ τέλος ἐγένετο. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ συνελθόντες οἱ στρατηγοὶ τοὺς στρατιώτας, καὶ δοῦσαι αὐτοῖς περὶ τῆς λοιπῆς πορείας παρακαλέσαντες τοὺς Σινωπέας βουλευσάμενοι. Ἔπειτα γὰρ πάλιν δίδωσι πορεύεσθαι, χρῆσθαι μὲν ἰδόντων εἶναι οἱ Σινωπεῖς ἡγουμένοι ἑκπαιρεῖ γὰρ ἦσαν τῆς Παφλαγονίας· αἷτε κατὰ θαλάτταν, προσδεῖν ἰδοῦσι Σινωπεῖων μόνοι γὰρ ἂν ἰδόντων ἱκανοὶ εἶναι πλοία παρασχέειν ἀρκούντα τῇ στρατιᾷ. (α) Καλέσαντες οὖν τοὺς πρίστεις ἑνεβουλεύοντες, καὶ ἄβουν· Ἑλλήνας δὲ οὐκ ἔλλοι τούτῳ πρῶτον καλῶς δέχεσθαι τῶν αὐτῶν τε εἶναι καὶ τὰ βέλτοιστα ὑμειβουλεύειν.

3. Ἀναστὰς δὲ Ἐκατόννομος πρῶτον μὲν ἀπολογίσαστο περὶ οὗ εἶπεν ὡς τὸν Παφλαγῶνα φίλον ποιήσιντο, οὗτοι οὐχ ὡς τοῖς Ἑλλήσι πολυμησόντων σπῶν εἶπον, ἀλλ' οἱ εἶναι τοὺς βαρβάρους φίλους εἶναι τοὺς Ἑλλήνας αἰρήσονται. Ἐπει δὲ ὑμειβουλεύοντες ἐκέλευον, ἐπεισάμενος ὡς εἶπεν. (4) Εἰ μὲν ὑμειβουλεύοιμι ἃ βέλτοιστά μοι δοκεῖ εἶναι, πολλὰ μοι πάγιστα γίνονται εἰ δὲ μὴ, τὴν πάντῃ. Αὐτῇ γὰρ ἡ ἱερὰ ὑμβουλὴ λαγομένη εἶναι δοκεῖ μοι παρίνα· νῦν γὰρ δὴ ἂν μὲν εὖ ὑμειβουλεύσας πρῶτον, πολλοὶ ἐπείθεο οἱ ἐπεισούντες με, ἂν δὲ κακῶς, πολλοὶ ἐπείθεο οἱ καταρώμενοι. (5) Πράγματα μὲν οὖν οἷός μοι πολλὰ πλείω εἶναι, ἢ ἂν κατὰ θαλάτταν κομίζοντες ἡμᾶς γὰρ δεήσει τὰ πλοία πορεύειν· ἢ δὲ κατὰ γῆν στελλήσας, ὥπως δεήσει τοὺς μαχομένους εἶναι. (6) Ὅμως δὲ λακτίαι ἃ γιγνώσκω ἑκπαιρεῖς γὰρ εἰμι καὶ τῆς χώρας τὴν Παφλαγῶνιν καὶ τῆς δυνάμεως. Ἐχει γὰρ ἀμφοτέρω, καὶ πείρα κάλλιστον καὶ δὴν ὑψηλότητα. (7) Καὶ πρῶτον μὲν οὐδα εὐδὺς ἢ τὴν εὐκαλεῖν ἀνάγκη ποιέσθαι· οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλη ἢ ἡ τὰ κέρατα τοῦ δροῦς τῆς ὁδοῦ καθ' ἑαυτὰς ἔστιν ὑψηλὰ, ἃ κρατεῖν κατέχοντες καὶ πᾶν ὄλεον δύνανται· ἂν τούτων δὲ κατεχομένων οὐδ' ἂν οἱ πάντες ἄνθρωποι δύνανται· ἂν ἐκλεβῇ. Ταῦτα δὲ καὶ δεῖξαιμι ἂν, εἰ μοι τινα βουλοῖσθε ὑμειβέσθαι. (8) Ἐπειτα δὲ οὐδα καὶ πείρα ὄντα καὶ ἱππεῖαν ἦν αὐτοὶ οἱ βαρβάρου νομίζουσι κρείττω εἶναι ἀπώσης τῆς βασιλείας ἱππείας. Καὶ νῦν οὗτοι οὐ παρεγίνοντο βασιλεῖ καλοῦντες, ἀλλὰ μὲν οὖν προνοεῖ ἃ ἔρχων αὐτῶν. (9) Εἰ δὲ καὶ δυνήθετε τὰ τε δὴν κλέβει ἢ εὐδαίαι λαβόντες καὶ ἐν τῇ πείρᾳ κρατῆσαι μαχόμενοι τοὺς τε ἱππεῖς τούτους καὶ πᾶσαν μυριάδα πλείων ἢ δώδεκα, ἔξετε ἐπὶ τοὺς ποταμούς, πρῶτον μὲν τὸν Θερμῶνδοντα, εὖρος τριῶν πλῆθρον, ὃν χαλεπὸν ὕμην διαβαίνειν ἄλλως τε καὶ πολυμύων πολλῶν μὲν ἀμπεροσθεν ὄντων πολλῶν δὲ ὄπισθεν ἐπομένων· δεύτερον δ' Ἴριον, τριπλῆθρον ὡς αὐτῶν τριῶν δ' Ἄλυν, οὗ μείον ὄντιν σταθίων, ὃν οὐα ἂν δύνανθε διενε πλοῖον διαβῆναι· πλοῖα δὲ τίς ἔσται ἢ παρῆναι· ὡς δ' αὐτῶν καὶ ὁ Παρθένιος ἀδίας· ἐφ' ὃν ὁδοῦν ἂν, εἰ τὸν Ἄλυν διαβαίητε. (10) Ἐγὼ μὲν οὖν οὐ χαλεπὸν ὑμῖν εἶναι νομίζω τὴν πορείαν ἀλλὰ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ.

Atque in quidem huius diei finis erat factus. Postridie duces colligere milites, utaque visum est de reliquo itinere, Sinopensibus arcessitis, deliberare. Nam sive pedibus iter faciendum esset, Sinopenses ipsis commodi futuri viæ duces videbantur (quippe periti erant Paphlagoniæ); sive mari, hæc eorum erat sententia, Sinopensem se opem desideraturos: soli enim esse videbantur idonei, qui navigia præberent ea, quæ exercitui sufficerent. Itaque legatos ubi arcessiverant, in consilium eos adhibebant, petebantque ut Greci cum essent hoc primum ipsos officio recte atque ordine exciperent, ut ipsis quoque Grecis benevoli essent et consilia quam possent optima darent.

Cum autem surrexisset Hecatonymus, primum se exposcit de eo quod dixerat, se Paphlagonem ipsis amicem adjuncturos, non ita se dixisse quasi bellum adversus Grecos ipsi gesturi essent, sed quod, cum ipsis barbarorum amicitia uti liceret, Grecos tamen illis sunt antebatari. Cum vero eum consilium suum exposcere juberent Græcorum duces, precatus deos in hanc sententiam verba fecit: « Si vobis id consilii dem, quod mihi videtur optimum, multa mihi eveniant commoda; sin autem, contraria: nam hæc, sacra quæ dicitur, adesse mihi videtur consultatio: jam enim, si bonum consilium dedisse visus fuero, multi eritis, qui me laudibus adficiatis; sin malum, multi eritis, qui me execrabimini. Novi certe quidem nos longe plus molestie habituros, si per mare domum revertemini; quippe nos navigia suppeditare oportebit: sin autem terra proficiscimini, vos pugnas necesse erit. Attamen dicenda sunt, quæ sentio; nam et Paphlagonum regio et vires mihi notæ sunt: habet altissimum hæc utraque regio ista, tum campos pulcherrimos, tum altissimos montes. Ac primum novi quidem protinus qua parte in eam ingredi necesse sit; non alia utique licet, quam qua montis cœtes sunt ad utrumque latus viæ excelsa: quæ si qui occupent, vel admodum pauci tenere possint; hisque adeo occupatis, ne universi quidem homines ceteri transire poterunt. Hæc vero etiam monstrare poterò, si quem mecum una miseritis. Deinde novi plana esse, atque equitatum, quem ipsi barbari universo regis equitatu potiorum ducunt. Atque hoc adeo tempore si ad regem eos vocantem nos profecti sunt; sed et majores spiritus eorum gerit princeps. Quod si poteritis etiam montes furtim occupare, vel eos capiendos prævertere, atque in planitie tam equites hosce tum pedites, quorum centena sunt viginti amplius millia, prælio vicistis, ad amos venietis, primum quidem Thermodonta, cujus est trium plethrorum latitudo; quem ad trajiciendum difficilem arbitror, præsertim cum nulli sint a fronte hostes, multi a tergo sequuntur: ad alterum deinde venietis Irium, trium lûdem plethrorum latitudine; ad tertium postea Italyn, non minus duo studia latam, quem absque navibus trajicere non poteritis: naves vero quis vobis suppeditabit? Idem et Parthenios transiri non poterit; ad quem veniendum vobis erit, si Italyn hunc trajeceritis. Quapropter equidem censeo non difficile vobis esse

11

παντάσῃσι ἀδύνατον. Ἄν δὲ πλείους, ὅστιν ἐθέλῃς, μὴ εἰς Σινώπην παραπλεύσας, ἀπὸ Σινώπης δὲ εἰς Ἡράκλειαν εἰς Ἡρακλείας δὲ οὕτω περὶ οὕτω κατὰ θάλατταν ἀπορία πολλὰ γὰρ καὶ πλοῖα ἔστιν ἐν Ἡρακλείᾳ.

11. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶλεν, οἱ μὲν ὑπόπτευσον φίλους ἕνεκα τῆς Κορύλλας λέγειν καὶ γὰρ ἦν πρόξενος αὐτῶν· οἱ δὲ καὶ ὡς εὖρα ληθόμενον διὰ τὴν θυμολύχην ταύτην· οἱ δὲ ὑπόπτευσον καὶ τοῦτο ἕνεκα λέγειν ὡς μὴ περὶ ὄντας τὴν Σινωπίαν τι χώραν κακὴν ἐργάζοντο. Οἱ δ' οὖν Ἕλληνας ἐπὶ τράσαντο κατὰ θάλατταν τὴν πορείαν ποιεῖσθαι. (12) Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν εἶπεν, ὦ Σινωπίται, οἱ μὲν ἄνδρες φησινταί πορεύειν ἢν ἡμεῖς θυμολυόμεθα· οὕτω δὲ ἔχει· εἰ μὴ πλοῖα ἔασθαι μάλα καὶ ἱκανὰ ἀριθμῶν ὡς ἵνα μὴ καταλείπεσθαι ἐθέλῃς, ἡμεῖς ἂν πλεύοιμεν· οἱ δὲ μέλλομεν οἱ μὲν καταλείψασθαι οἱ δὲ πλεύσειν, οὐκ ἂν ἐκδοίμεν εἰς τὰ πλοῖα. (13) Ἰγνύοντο γὰρ ὅτι οὗτοι μὲν ἂν κρατοῦμεν, δυναίμεθ' ἂν καὶ εὐδαιμονίᾳ καὶ τῇ ἐπιφροσύνῃ ἔχοντες· οἱ δὲ οὗτοι τὴν παλαιάν ληθησόμεθα, εὐδελον δὲ ὅτι ἐν ἀνδραπόδων χώρῃ ἰσόμεθα. (14) Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ πρόξενος ἐκίλευον πέμπειν πρόξενους. Καὶ πέμπουσιν Καλλίμαχον Ἀρακίαν καὶ Ἀρίστονα Ἀθηναίων καὶ Σαμάαν Ἀρχαίον. Καὶ οἱ μὲν ὄχοντο.

15. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ Ξενοφῶντι, ὄρῃντι μὲν ἐπὶ πλείους πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων, ὄρῃντι δὲ καὶ πελταστὰς πολλοὺς καὶ τοξότας καὶ σπενδοφόρους καὶ ἱππεῖς δὲ καὶ μάλα ᾗδ' ἐπὶ τὴν τριβλὴν ἱκανοὺς, ὄντας δ' ἐν τῷ Πόντῳ, ἵνα οὐκ ἂν ἀπ' αὐτῶν χρημάτων τοσαύτη δύναμις περισκευασθῇ, καλὸν αὐτῷ ἰδοῦναι εἶναι καὶ χώραν καὶ δύναμιν τῇ Ἑλλάδι παρακτεῖσθαι πόλιν κατασκευάσαντας. (16) Καὶ γενέσθαι ἀναστῆναι ἰδοῦναι μεγάλην, καταλογισμένον τὸ τε αὐτῶν πλῆθος καὶ τοὺς περιουκούντας τὸν Πόντον. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἰδύμετο πρὶν τι εἰπεῖν τὸν στρατιωτὴν Σιλανὸν παρακαλέσας τὸν Κύρον μάντιν γενόμενον τὸν Ἀμβρακιώτην. (17) Ὁ δὲ Σιλανὸς δεδωκὸς μὴ γίνεσθαι ταῦτα καὶ κατεμῆναι πού ἢ στρατῷ, ἐκφέρει εἰς τὸ στρατεύμας λόγον ὅτι Ξενοφῶν βούλεται καταμῆναι τὴν στρατιάν καὶ πόλιν οἰκίσαι καὶ ἐκ τῆς δύναμιν καὶ δύναμιν περιποιήσασθαι. (18) Αὐτοὺς δ' ὁ Σιλανὸς ἰδοῦναι ὅτι τάχιστα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφικέσθαι· οὐς γὰρ παρὰ Κύρον εἶχε τριπλοῦς θαυμαστὸς ὅτι τῆς ἑκάς ἡμέρας ἤλθοντο θυμῶν Κύρος, διεισοδικαί. (19) Τῶν δὲ στρατιωτῶν, ἐπεὶ ἤκουσαν, τοῖς μὲν ἰδοῦναι βίβιστον εἶναι καταμῆναι, τοῖς δὲ πολλοῖς οὐ. Τυμολύχῃ δὲ Ἀρδανίους καὶ Θύοραξ ὁ Βουώτιος πρὸς ἑαυτοὺς τινὰς παρόντας τὸν Ἡρακλειώτην καὶ Σινωπίαν λέγουσιν ὅτι εἰ μὴ ἀπορίσθαι τῇ στρατιᾷ μὴδὲν ὥστε ἔχειν τὰ ἐπιτελεῖν ἑκαπλόντας, οὐκ κινδυνεύουσι μείναι τοσαύτη δύναμις ἐν τῷ Πόντῳ· βουλεύεται γὰρ Ξενοφῶν καὶ ἡμεῖς παρακαλεῖ, ἵπτατον εἶλον τὰ πλοῖα, τὰς εἰπεῖν ἐξαίφνης τῇ στρατιᾷ. (20) Ἄνδρες, νῦν μὲν ὄρῃμεν ἡμεῖς ἀπόρους ὄντας καὶ ἐν τῇ ἀπέλῃ ἔχοντες τὰ ἐπιτελεῖν καὶ ὡς

hoc iter, sed omnino non posse perfici. Jam si navis sit, licet hinc Sinopen navibus proficiscamini, ex Sinope Heracleam; ex Heraclea perguntibus nec in itinere pedestri nec per mare vobis erit difficultas: quippe multe sunt apud Heracleam naves.

Hec illi dixisset, alii suspicabantur sic dixisse eum propter amicitiam Coryllae (etenim buxus erat hospes); alii etiam, quod matura ob consilium hoc accepturus esset: alii autem suspicabantur hac quoque de causa eum hoc protulisse, ut ne pedibus iter ingressi Sinopem agro detrimenti aliquid inferrent. Tandem Graeci conceperunt iter per mare faciendum. Secundum haec Xenophon in hanc sententiam loquutus est: « Iter illud, Sinopenses, delere miles, cujus instituendi vos his estis auctores; verum ita se res habet: si tanta erit navium copia, ut ne una quidem hic relinquatur, nos navigabimus; sin futurum ut alii relinquamus, non legimus alii, nequaquam naves concedemus. Selinus enim, ubiqueque superiores faciemus, fore ut et salvi esse et commentas habere possimus; sin alicubi hostibus inferiores deprehendamus, perspicuum sane est mancipiorum nos sorte fore multatos. » Hec ubi legati audierant Sinopenes, Graecos ut legatos mitterent hortabantur. Itaque Callimachus militum Arada, et Aristonem Atheniensem, et Samam Achurum; iique adeo profecti sunt.

Interea Xenophon, multos cum Graecorum gravis armaturae milites intueretur, intueretur pelistas multos, multos etiam sagittarios et funditores, et equites, eoque jam valde propter longum usum idoneos, in Ponto (jam exiguis pecuniis tantis exercitiis comparari non potuisset) rem fore periclarum existimabat, si condita civitate, et regione et potentiam Graeciae acquireret. Atque ea civitas magna ipsi futura videbatur expensis tum eorum qui ipsi alevant multitudinem, tum eorum qui Pontum circumcolebant. Et horum quidem causa inelutis hostis esse constabat, primum animo quod cogitabat ulli militum exoneret, arcussu Silano Ambraciota, quo Cyrus velle fuerat usus. Silanus autem, veritus ne haec ita fierent, exercitusque adeo alicubi remaneret, in castra rursorem efferi velle Xenophonem exercitum istuc mittere, et urbem extruere, et illi nomen ac potentiam comparare. At Silanus ipse quam celerime in Graeciam pervenire cupiebat; nam daricos ter mille, quos a Cyro acceperat, cum de decem illis diebus Cyri nomine eia consulens rem protulisset, conservaret. Militum autem, rem ubi audierant, nonnullis viam est optimum mittere, majori parti non ita viam. Timasion autem Dardanius et Thorax Boodis mercatoribus quibusdam Heracleotis ac Sinopenibus dicunt periculum fore, nisi stipendium exercitui subministraret, ut navigantium suppleret commentas, non tanto in Ponto copiae manerent: nam Xenophon, inquam, hoc iussu consilii, et nos hortatur, ut postquam venerint navigia, tum subito sic adloquimur exercitum, « Videmus jam nos, milites, eas ad angustias redactus, ut neque consummationem inter evaginandum obtinere possimus, neque doctam reversi, consumoli quidquam is qui

οὐκ αὖτε ἀπελθόντας ὄντας τε τοὺς οὖκον· εἰ δὲ βούλησθε τῆς κύκλου χώρας περὶ τὸν Πόντον οἰκουμένην ἐκλεῖσθαι, ὅπου ἐν βούλησθε καταστῆναι, καὶ τὸν μὲν ἐθέλοντα ἀπὸ τῆς οὐκίδας, τὸν δὲ ἐθέλοντα μῆναι αὐτοῦ, πλοῖα δ' ἴσμεν παρέσθαι, ὥστε ὅπου ἐν βούλησθε ἐξέλθοντες ἀν ἐπιπλέετε. (αἱ) Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἑκατοὶ ἀπὸ γυλλων ταῖς πόλεσι συνέπεμψε δ' αὐτοὺς Τιμασίον δ' Ἀρσάνειον Εὐρύμαχον τε τὸν Ἀρσάνειον καὶ Θώρακα τὸν Βουώντιον τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐροῦντας. Σινωπεῖς δὲ καὶ Ἡρακλειῖται ταῦτα ἀκούσαντες πέμπουσιν πρὸς τὸν Τιμασίον καὶ καλεῖσθαι προστάτεσσι λαβόντα χρήματα ὅπως ἐκπέλῃσι ἡ στρατιά. (αἱ) Ὁ δὲ δαήμενος ἀκούσας ἐν γυλλῶν τῶν στρατιωτῶν ὄντων λέγει τάδε· Οὐδεὶς προσέχην μόνος, ὃ ἀνδρες, οὐδὲ τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν περὶ πλοίων ποιῆσθαι. Ἀκούσας δὲ τινὰς θέσθαι ἐπὶ τούτῳ οὐδ' ἴσμεν λέγοντας. (αἱ) Ὑποσχόμενοι δὲ εἶναι, ἀν ἐκπέλῃσι, ἀπὸ νομικῆς μισθοφορίας παρὲν κυκλιῶν ἐκαστὸν τοῦ μηνὸς καὶ δῶδε ἡμεῖς εἰς τὴν Τρωάδα, ἴδμεν καὶ εἰμι φυγῆς καὶ ὑπάρχει ἡμῖν ἡ ἐμὴ πόλις ἐκόντες γὰρ με δεῖσθαι. (αἱ) Ἠγήσονται δὲ αὐτοὺς ἐγὼ ἔσθην πολλὰ χρήματα λήψας. Ἐμπειροὶ δὲ εἰμι τῆς Ἀλλίδος καὶ τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Τρωάδος καὶ τῆς Φαρυναβόου ἀρχῆς πάσης, τῆς μὲν διὰ τὸ ἐκείθεν εἶναι, τῆς δὲ διὰ τὸ συνστρατεύεσθαι ἐν αὐτῇ τὴν Κίλαρχον τε καὶ Δερκυλλίδα. (αἱ) Ἀναστὰς δὲ πρὸς Θώρακα δ' Βουώντιον, ὃς ἐστὶ περὶ στρατηγίας Ξενοφῶντι ἐμμέχτρο, ἐρη, εἰ ἐθέλοντες ἐκ τοῦ Πόντου, ἐπεισὶ αὐτοὺς Χερρόνησον γὰρ ἄν καλὴν καὶ εὐδαίμονα ὅσα τε βουλευόμενοι ἐνοικεῖν, τῷ δὲ μὴ βουλευόμενι ἀπὸ τῆς οὐκίδας. Τελείον δὲ εἶναι ἐν τῇ Ἑλλάδι οὐκ ἔστι χώρα πολλῆς καὶ ἀρόσου ἐν τῇ βαρβάρῳ μασιτύνι. (αἱ) Ἐπεὶ δ' ἂν, ἐρη, καὶ γένησθε, κἀγὼ καθάπερ Τιμασίον ὑποσχεσθῶμαι ἡμῖν τὴν νομιστοφορίαν. Ταῦτα δὲ ὁλεον εἰδὼς δ' Τιμασίον οἱ Ἡρακλειῖται καὶ οἱ Σινωπεῖς ὑποσχεσθῶντο ὥστε ἐκπέλῃ. (αἱ) Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐν τούτῳ εἰσὶν. Ἀναστὰς δὲ Φιλήσιος καὶ Λύκων οἱ Ἀχαιοὶ ἐλαγον εἰς δαιμόν ἐν ἰσθμῷ μὲν Ξενοφῶντα πείθειν τε καταμένειν καὶ θέσθαι περὶ τῆς μονῆς μὴ κοινόμενον τῇ στρατείᾳ, εἰς δὲ τὸ κενὸν μηδὲν ἀγορεύειν περὶ τούτων· ὥστε ἡναγκάσθη δ' Ξενοφῶν ἀναστῆναι καὶ εἰπεῖν τάδε. (αἱ) Ἐγὼ, ὃ ἀνδρες, θέλω μὲν ὡς ἔστιν ὅσα δύνανται καὶ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὅπως ταῦτα τυγχάνω καὶ λέγων καὶ νοῶν καὶ πράττων ὅποιον μὲν ἡμῖν ἐστὶ καὶ ἡμεῖς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐσθῆναι καὶ ἐμὸν. Καὶ νῦν ἐθουμένη περὶ αὐτοῦ τούτου εἰ ἀμείνων εἴη ἀρχαίως λέγειν εἰς ἡμέας καὶ πράττειν περὶ τούτων ἡ παντάπασιν μὴδὲ ἀπένεσθαι τοῦ πράγματος. (αἱ) Σιλανὸς δὲ καὶ δ' ἐμάντις ἀπεκρίνατο τὸ μὲν μάλιστα, τὰ ἑρὰ καὶ εἶναι· ἔπειτα γὰρ καὶ ἐμὸν οὐκ ἀπειρὸν ὄντα διὰ τὸ αἰεὶ παρῆναι τοῖς ἱεροῖς· ἐλεγε δὲ ὅτι ἐν τοῖς ἱεροῖς φαίνονται τῆς ἐλπίδος καὶ ἐπιβουλῆς ἐμῆς, ὥς ἀρα γινώσκοντες ὅτι αὐτὸς ἐπιβούλευε διαβάλλειν με πρὸς ἡμέας. Ἐξήνεγκας γὰρ τὸν λόγον ὡς ἐγὼ πράττειν

domi fuerint prestare: quod si vobis visum sit partem aliquam regionis undique verum huius circa Pontum habitare, defectu facto ubicunque vobis libitum fuerit, occupare, ac deinde, cum, cui libet, domum ehere, cum item, qui velit, hic manere, naves sane vobis adsum, adeo ut in quacunque voletis partem subito impetum facere poteritis. Haec cum mercatores illi audissent, anas ad civitates referebant: se una cum ille Timasion Dardanios Eurymachium Dardanium et Thoracem Brotium misit, qui eadem haec exposcerent. Sinopenses autem et Heraclaeotes en ubi audissent, mittunt ad Timasionem, atque hortantur ei ut efficiendo, accepta pecunia, processet, ut exercitus e Pontu navigaret. Ille vero, his libenter auditis, quo tempore militum erat conventus, hac usum est oratione: « Non oportet, milites, ad mansiōnem animam convertere, aut quidquam plurius quam Graeciam facere. At quodam audio de hoc exta consulere, vobis rem licet minime exposcerint. Vobis autem, si enavigaveritis, ex ipso mēsis initio stipendium menstruum me in singulos Cyzicenum perbiturum pollicor: et vos quidem in Troadem ducam, unde iam exulo: ac praesto vobis erit mea civitas; quippe me libenter excipient. Ipse porro vobis en ad loca dura ero, unde multas consequamini pecunias. Peritus atque cum Eolids, et Phrygiis, et Troadis: et totius Pharnabazii praefectura: illius quidem, quod inde sim oriundus; huius vero, quod in ea cum Ciecarcho et Dercyllida militaverim. » Thorax autem Brotium cum statim surrexisset, qui semper de duce manere cum Xenophonte contendebat, ipis cessaturus sicut Chersoneos regionem polleham et operantem, si e Pontu exirent: adeo ut ei, qui velit, in ea habitare, ei, qui velit, domum abire liceat: ridiculum autem esse, cum in Graecia esset ager amplius et copiosus, barbarorum eam in regionem quaerere. Eo vero, inquit, donec perveneritis, etiam ipse, sicut Timasion, stipendium vobis pollicor. Haec Thorax dicebat, quod nosset quae Heraclaeotes et Sinopenses Timasioni promiserant ea conditione, ut enavigarent Graeci. Interes sicut Xenophon. Cum autem Philesios et Lyeon Arhai surrexissent, grave quiddam aiebat esse, Xenophontem privatim et Graecos ut manerent suadere, et exta de mansione consulere, re cum exercitu non communicata; iam vero publice de his nihil loqui: Itaque coactus est Xenophon ut surgere et hac uteretur oratione: « Equidem, milites, exta (quemadmodum videtis) quantum possum consulo, tam vestram tum mei ipsius gratia, ut ea loquar et cogitem et agam, quae tam vobis quam mihi futura sint maximo decori et commodo. Jamque adeo hac ipsa de causa consolebam exta, nunc potius esset me initium loquendi et agendi vobiscum de his rebus facere, an omnino negotium hoc eo attingere quidem. Vestis certe Silanus mihi respondebat exta, quod maximum esset, ictu esse (norat enim me quovis munera illius non esse imperitum, quippe qui sacris semper adfuerim): aiebat porro in exta significari fraudem et insidias adversus me: nimirum recte, cum id ubi consilium esset insidioso molitus, ut me apud vos criniretetur. Nam rumorē extitit me iam hac facere

ταῦτα διανοοῦσιν ἥδη οὐ πείσας ἤμεις. (30) Ἐγὼ δὲ εἰ μὴ ἔαρον ἀπορούστας ἡμέας, τοῦτ' ἂν ἀκούουν ἄρ' οὐ ἂν γένοντο ὥστε λαβόντας ἡμεις πόλιν τὸν μὲν βουλόμενον ἀποπλεῖν ἦδη, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον, ἐπεὶ κτήσαιο ἰσὰν ὥστε καὶ τοὺς θαντοῦ οὐκείους ὠρελῆσαι τι. (31) Ἐπεὶ δὲ ὅροι ἡμῖν καὶ τὰ πλοῖα πέμποντας Ἑρακλείδας καὶ Σινωπεῖς ὥστε ἐκπλεῖν, καὶ μισθὸν ὑποσχεσάμενους ἡμῖν ἄνδρας ἀπὸ νομηνίας, καλὸν μοι δοκεῖ εἶναι συζωμένους ἐνθα βουλόμεθα μισθὸν τῆς σωτηρίας λαμβάνειν, καὶ αὐτοὺς τε παύσασθαι ἐκείνης τῆς ἀπορίας, καὶ ὁκόσω πρὸς ἡμᾶς προσχέισαν λέγοντας ὡς χρὴ ταῦτα πράττειν, παύσασθαι ἅμα χρῆναι. (32) Οὕτω γὰρ γινώσκω ἡμῶς μὲν ὄντας πολλοὶ ὥσπερ νυνὶ δοκεῖτε ἂν μοι καὶ ἐντομὸς εἶναι καὶ ἔχειν τὰ ἐπιτήδεια· ἐν γὰρ τῇ κρατείᾳ ἐστὶ καὶ τὸ λαμβάνειν τὰ τῶν ἡττημένων διασπαρθέντες δ' ἂν καὶ κατὰ μικρὰ γενομένης τῆς θυνόμεως οὐτ' ἂν τροχὸν δύνασθε λαμβάνειν οὕτε χείροντες ἂν ἀπαλλάξαιτε. (33) Ἀκαί οὐ μοι ἄσπερ ἡμῖν, ἐκπορεύεσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰάν τις μείνη ἢ ἀπολαπὼν τινε λαβρῇ πρὶν ἐν ἀτρακτεῖ εἶναι πᾶν τὸ στρατεύμα, κρῖνεσθαι αὐτὸν ὡς ἀδικούντα. Καὶ ὅταν δοκίῃ, ἔρῃ, ταῦτα, ἀράτω τὴν χεῖρα. (34) Ἀνέταίην ἀπαντες. Ὅ δὲ Σιλανδὸς ἰδὼς, καὶ ὁπχεῖραι λέγειν ὡς δίκαιον εἶναι ἀπείναι τὸν βουλόμενον. Οἱ δὲ στρατιῶται οὐκ ἠμείνοντο, ἀλλ' ἤπειδον αὐτῷ θεὶ εἰ λήθονται ἀποδιδράσκοντα, τὴν δίκην ἐπιθήσουσιν. (35) Ἐνταῦθεν ἐπεὶ ἔγνωσαν οἱ Ἑρακλείδαι τε ἐκπλεῖν δεδομένον εἰς καὶ Σινωπὶν αὐτοὺς ἐπεφθαρμένους εἶναι, τὰ μὲν πλοῖα πέμπονται, τὰ δὲ χερμάτα δ' ὑπερχοντο Τιμασίῳ καὶ Θόρακι ἐπισυμένῳ ἥσαν τῆς μισθοφορίας. (36) Ἐνταῦθα δὲ ἐκπεπληγμένοι ἥσαν καὶ ἰδεδοίκεσαν τὴν στρατιάν οὐ τὴν μισθοφορὰν ὑποσχημένον. Παραλαβόντες οὐκ οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ὡς ἀναικούνοντο δ' ἀπὸσθεν ἔκραττον, πάντες δ' ἥσαν πλην Νέονος τοῦ Ἀσιναίου, δε Χειρισφόρου ὑπαστρατήγει, Χειρίσορος δὲ οὕτω παρῆν, ἔρχονταί πρὸς Σενωφῶντα, καὶ λέγουσιν θεὶ μεταμάλῃ αὐτοῖς, καὶ δοκοῖσι κρᾶτιστον εἶναι πλεῖν εἰς Φάσιν, ἐπεὶ πλοῖα ἐστὶ, καὶ κατασχέιν τὴν Φασινῶν χεῖραν. (37) Αἰγύθου δὲ υἱοῦς ἐτίγγανε βασιλεὺς αὐτοῖν. Σενωφῶν δὲ ἀπεκρίνατο θεῖ αὐτὸν ἂν τούτων εἴποι εἰς τὴν στρατιάν ἡμῶς δὲ ἑλλείποντες, ἔρῃ, εἰ βούλεσθε, λέγετε. Ἐνταῦθα ἀποδίδουσι Τιμασίῳ δ' Ἀδραντεῖς γνῶμην οὐκ ἐκκλησιάζειν ἀλλὰ τοὺς αὐτοῦ ἑκάστον λοχαγούς πρῶτον πειρᾶσθαι πείθειν. Καὶ ἀπελθόντας ταῦτ' ἐποίησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ταῦτα οὖν οἱ στρατιῶται ἀνεπίθοντο πραττέμενα. Καὶ ὁ Νέων λέγει ὡς Σενωφῶν ἀναπεικνέως τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς διανοίεται ἄγειν τὸν στρατιώτας ἑξαπατῆσαι πάλιν εἰς Φάσιν. (1) Ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶ-

cogitare, vobis in sententiam meam suadendo non perducitis. Ego vero, si vos angustis premi viderem, id ulique considerarem, unde fieri posset ut postquam urbem vos aliquid ceperitis, qui vellet, jamjam navigio discederet; qui jam nollet, ubi saltem eam rerum copiam comparaverit, ut utilitatem suis aliquam adferre possit, tandem etiam discederet. Cum autem et Heracleotas et Sinopenses navigio vobis mittere viderem, et nonnullis ab ineunte statim mense stipendium vobis polliceri, commodum mihi videtur esse, ut incolumes quo volumus deducti mercedem saluta accipimus: atque adeo tum ipse cogitatione illa desisto, tum quicquid ad me accesserunt, hac facienda addimantes, illa eandem desistendum aio. Sic enim statuo: si multi quidem una sitis, nil nunc, et vos in honore futuros et comesturos habituros arbitror; nam in victoria situm est hoc etiam, ut ea politici facultates etiam victorum capiant: sin divisi sitis, copiarque vestrae in exiguis partes redactae, neque alimentum capere poteritis, neque hinc laeti discesseritis. Quae propter mihi quidem perinde ac vobis placet, in Graeciam hinc proficiscendum esse: ac si quis manserit, vel suos prius decessere deprehensus fuerit, quam totus exercitus in tuto ceciderit, eum tanquam injuriae reum esse damnandum. Et cuiusque, inquit, haec agi placeat, manum tollat. » Sustulerunt omnes. At Silanus vociferabatur, ac dicere conabatur aequum esse ut, qui vellet, abiret. Non ferebant hoc milites, sed minabantur, se in eam animadvertendos, si fugam ipsum moliri deprehenderent. Mox deinde, ubi Heracleotas intellexisset decretum de navigatione factum esse, Xenophontemque ipsum militem exprovisisse suffragia, navigia quidem illi mittunt, sed ad pecuniam quod attinet, quam Timassios et Thorax promiserant, in ea quidem in stipendium militibus danda hos fefellerunt. Tum vero illi, qui stipendium polliciti fuerant, perterrefacti erant, et ab exercitu sibi metuere coeperunt. Itaque adimpletis hi ceteris etiam ductibus, quibuscum ea communicata erant, quae prius gesserant (et erant horum in numero omnes, praeter Neonem Asinæum, quæ vicariam Chiriso pho doris operam praestabat; Chiriso phos enim nondum aderat), ad Xenophontem veniunt, ac sui se consilii permittere aiant, optimisque adeo sibi jam videri ut in Phasim navigarent, quandoquidem adsumt navigia, ac Phasiacorum occuparent agrum. Forum autem id temporis rex erat Aëte nepos. Respondit Xenophon nihil horum ad exercitum se restaturum: si vos, loquitur, si vultis, coactis militibus, haec expositis. Ibi tum Timassios Dardanios aperte se sentire dicit concionem non esse advocandam, sed singulos adiri debere, ut suos primum colorum doctores in hac sententiam adducant. Itaque digressi a se invicem, id quod munerat ille, agebant.

CAPUT VII.

Milites autem haec agi inaudierant. Et Neon ait Xenophontem, ductibus ceteris in eam sententiam penitus adductis, de hoc cogitare, ut milites fraude deceptos in Phasim cursus ducat. Quod cum audissent milites, graviter fore-

ται χαλεπῶς ἔφερον, καὶ ὑλλογοῖσι ἰγνύοντο καὶ κίελοις ἐκινέοντο, καὶ μάλῃ φοβεροὶ ἦσαν μὴ ποιήσαιεν ὅσα καὶ τῶν Κόλγων κέρμας ἐποίουν καὶ τοὺς ἀγορηνόμοις ὅσοι γὰρ μὴ εἴς τὴν θαλάτταν καθήγοντο κατελεύθησαν.

(3) Ἐπεὶ δὲ ῥησάντο Ξενοφῶν, ἰδοὺς αὐτῶν τὰ τάγματα ὑναεργαίνεσθαι ἀγορᾶν, καὶ μὴ ἔλθαι ὑλλεγῆναι αὐτομάτους· καὶ ἐκάλεισε τὴν κήρυκα ὑλλάγειν ἀγορᾶν. (4) Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ κήρυκος ἤκουσαν, ἐκινέοντο καὶ μάλῃ ἱστοίμας. Ἐνταῦθα Ξενοφῶν τῶν μὲν στρατηγῶν οὐ καθηγόρει, ὅτι ἤλθον πρὸς αὐτοὺς, λέγει δὲ οὕτως.

α. Ἀκούω τινὰ διαβάλλειν, ὃ ἄνθρωπος, ἐμὲ ὥς ἐγὼ ἄρα ἐξαπατήσας ὑμᾶς μάλῃσι ἄγειν εἰς Φῶσιν. Ἀκούετε οὖν μου πρὸς θεῶν, καὶ ἐὰν μὲν ἐγὼ φαίνομαι ἀδικεῖν, οὐ χρεὶ με ἐνθένδε ἀπελθεῖν πρὶν ἂν ὅσι δίκην· ἂν δ' ὑμῖν φαίνομαι ἀδικεῖν οἱ ἐμὲ διαβάλλοντες, ὁσῶν αὐτοῖς χρῆσθαι ὅσπερ εἶπον. (6) Ὑμεῖς δ', ἐρη, ἵστε δῆπου ὅθεν ἤλπεσ ἀνίστηται καὶ ὅπου δύεται, καὶ ὅτι ἐὰν μὲν τις εἰς τὴν Ἑλλάδα μίλλῃ ἵνατι, πρὸς ἱσπέραν δεῖ πορεύεσθαι· ἢν δὲ τις βούληται εἰς τοὺς βαρβάρους, τοῖς περὶ πρὸς ἑα. Ἔστιν οὖν ἕστις τοῦτο ἂν δύναται τοῖς ὑμᾶς ἐξαπατήσει ὥς ἤλιος ἐνθα μὲν ἀνίστηται, δύεται δὲ ἐνταῦθα, ἐνθα δὲ δύεται, ἀνίστηται δ' ἐνταῦθεν; (7) Ἀλλὰ μὴ καὶ τοῦτο γε ἐπίστασθε ὅτι βορέας μὲν ἔρω τοῦ Πόντου εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρει, νότος δὲ εἰς τοὺς Φῶσιν, καὶ λέγεται, ὅταν βορρᾶς πνέῃ, ὡς καλοὶ πλοῖα εἰσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο οὖν ἔστιν ὅπως τις ἂν ὑμᾶς ἐξαπατήσει ὅστις ἐμβαίνειν ὁπότεν νότος πνέῃ; (8) Ἀλλὰ γὰρ ὁπότεν γαλήνῃ ᾗ ἡμεῖς. Οὐδὲν ἐγὼ μὲν ἐν ἐνὶ πλοῖω πλεούμεαι, ὑμεῖς δὲ τοιούτοις ἐν ἑκατόν. Πῶς ἂν οὖν ἐγὼ ἢ βυσαρίην ὑμᾶς εἶναι ἐμοὶ κλεῖν μὴ βουλομένους; ἐξαπατήσας ἀγομαι; (9) Ποῦ δ' ὑμᾶς ἐξαπατήσας καὶ καταγοιτνεύοντας ὑπ' ἐμοῦ ἦσαν εἰς Φῶσιν· καὶ ὅτι καὶ ἀποβαίνοντες εἰς τὴν χερσονῶν γνῶσεσθε δέξου ὅτι οὐκ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐστὶ· καὶ ἐγὼ μὲν ἱσσομαι ὁ ἐξαπατημένος εἰς, ὑμεῖς δὲ οἱ ἐξαπατημένοι ἐγὼ γὰρ μὲν ἔρχομαι ἐπὶ. Πῶς ἂν οὖν εἰς ἀντὶ μὲν ὅσον δόξῃ δίκην ἢ οὕτω περὶ αὐτοῦ τοῦ καὶ ὑμῶν βουλευόμενος; (10) Ἀλλ' οὕτω εἰσιν οἱ λόγοι ἀνδρῶν καὶ ἡλιθίων καὶ μοι φθονοῦνται, ὅτι ἐγὼ ὑγ' ὑμῶν τιμῶμαι. Καίτοι οὐ δικαίως γ' ἂν μοι φθονοῦν τίνες γὰρ αὐτῶν ἐγὼ καλῶς ἢ λέγων εἰ τίς τις ἀγαθὸν δύναται ἐν ἡμῖν, ἢ μαχόμεθα εἰ τις θέλει ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ καὶ ἐαυτοῦ, ἢ ἐρηγορεῖν περὶ τῆς ὑμετέρας ἀσφαλείας ἐπιμελούμενος; τί γὰρ, ἀργότες ἀλουόμενοι ὑμῶν ἐγὼ τιμῶμαι ἡμῖν; παρῆμι, ἀργέτης μόνον ἀγαθὸν τοῦ πῶν ὑμᾶς φαίνεται. (11) Ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ μὲν ἀραὶ περὶ τούτων τὰ εἰρημνῆς· εἰ δὲ τις ὑμῶν ἢ αὐτὸς ἐξαπατηθῇ καὶ ἐν οἷσιν ταῦτα ἢ ἄλλον ἐξαπατήσει ταῦτα, λέγων διδασκάλῳ. (12) Ὅταν δὲ τούτων ἅλις ἐχθρῇ, μὴ ἀπέλθῃτε πρὶν ἂν ἀκούσῃτε ὅσον ῥῶν ἐν τῇ στρατιᾷ ἀρχόμενον πρῶτος· ὁ δὲ ἔπειτα καὶ ὅταν ὅσον ὑποδείκνυσιν, ἄρα ἡμῖν βουλευέσθαι ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν μὴ κακίστοι τοῦ καὶ αἰσχίστοι ἀνδρὲς ἀποταγνόμεθα καὶ πρὸς

hant; ac ceteris jam sebant, circuleque consistebant: atque adeo timore omnibus ingentem iniiciebant, ne patrerent ea, quae in Colchorum praecones, et rerum venalium curatores patrantur: nam quoquoque horum in mare non confugerunt, lapidibus erant obruti. Xenophon ubi rem animadvertit, visum est ei quamprimam eorum concionem advocandam esse, neque permittendum ut sponte sua coleret: atque adeo praeconi mandat, ut eos in concionem convocaret. Illi, cum praecone audissent, concurrebant, ei quidem cupidissime. Ibi tum Xenophon duces de eo non accusabat, quod ad ipsum venerant, verum in hanc sententiam loquutus est:

«Audio, milites, quendam me vobis criminari, quasi vos antiquae fraude deceptos ad Phasin ego ducturus sim. Quapropter me, per deos immortales, audite; ac si quidem manifestus fuero injuriam, nequaquam par est ut prius hinc discedam, quam penas dedero; sin vobis comperit fuerit illis, qui me criminantur, injurias esse, sic eos tractatis velim, ut aequum est. Vos autem nostis, opinor, quae parte sol oriatur, et ubi occidat: nostis etiam, si quis in Graeciam iter peracturus sit, ei solem versus occidentem pergendum esse; sin quis ad barbaros se conferre velit, contra ad solis ortum iter ei dirigendum esse. Estne ergo qui hac in re vos fallere possit, si dicat solem istic oriri, ubi occidit: ibi occidere, qua oritur? Quae hoc etiam novistis, Boream extra Pontum in Graeciam navem agere, Notum intro in Phasin: atque adeo dicitis, flante Boreae, navigationes in Graeciam esse secundas. Ergone hoc fieri possit, ut quis vos ita decipiat, ut naves, Notae flante, concedatis? At vos in naves, cum maris fuerit tranquillitas, imponam. Igitur ego navi vos vehar, vos minimum centum. Quae ergo ratione vos ego vel invito necum navigare cogam, vel fraude deceptos ducam? Penitus vero, deceptos et quibuscumque quasi praestigis a me delinitis ad Phasin vos venire: adeo etiam in regionem de navibus nos egredi: intelligentia certe vos in Graecia non esse; ei ego quidem vos qui decepteris unus ero, vos qui decepti fueritis, fere decies mille homines, armis instructi. Qui ergo possit vir unus penas certius dare, quam si hoc pacto tum sibi tum vobis consulat? At sermone his stultorum sunt hominem, ac mihi invidendum, quod a vobis honore addidit. Verum non jure sane mihi invidens. Nam quem eorum impedio quominus vel apud vos proferat, si quis, ex uso quod sit, quid proferre valeat; vel pro vobis ac seipso propat, si quis ita velit; vel pro incoluntate vestra sollicitus tigeat? Quid enim? magistratus cum vos legis, equum cuiusquam sum impedimento? Cedo, quavis impetret; modo commodi quid vobis se parare declaret. Sed mihi satis sunt de his dicta: quod si quis vestrum vel seipsum in his decipi putat, vel alium in his deceptum, verbis id exponat. Cum vero vobis horum sit satis, ne prius disceditis quam audieritis, quomodoque factus in exercitu coeptum videtis; quod si ingruerit, etque evaserit ejusmodi quale futurum videatur, tempus est ut de nobis ipsis consulamus, ne flagitiosissimi omnium ac turpissimi tum apud deos tum

θεῖον καὶ πρὸς ἀνθρώπων καὶ θύων καὶ πολεμίων καὶ καταρρονθήμεν. (13) Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ στρατιῶται θηαύμασάν τε ὅτι εἷς καὶ λέγειν ἐκέλευον. Ἐκ τούτου ἄρχεται πάλιν, Ἐπιστάθῃ σου θεὶ χωρία ἦν ἐν τοῖς ὅροις βαρβάρων θύων τοὺς Κερασούντιους, θέντες κατ' ἑσπερας τινὲς καὶ ἱερὰ ἐπιόλουν ἡμῖν καὶ ὧλα ὄντι ἔχον, δοκῶσι δὲ μοι καὶ ἔμεν τινες εἰς τὸ ἐγγυτάτω χωρίον τούτων Ἰθδόντες ἀγοράσαντες τε πάλιν ἀπῆλθον. (14) Τούτῳ καταμαθὼν Κλεάρτης ὁ λαρχὴς θεὶ καὶ μικρὸν εἷς καὶ ἀρῶλακτον διὰ τὸ φίλον νομίζων εἶναι, ἐργεται ἐπ' αὐτοὺς τῆς νυκτὸς ὡς πορθέουσι, οὐδενὶ ἡμῶν εἰπόν. (15) Διενεχόντῳ δὲ, οἱ λάβοι τότε τὸ χωρίον, εἰς μὲν τὸ στρατήριον μετὰ τὸ ἔλθαι, ἐμελὲς δὲ εἰς πλοῖον ἐν ᾧ ἐπύργωνον οἱ σύσαντες αὐτοῦ παρακλίνοντες, καὶ ἐνδόμενος εἰ τὸ λιθὸν, ἀποπλέων οἰκεῖσθαι ἔβω τοῦ Πόντου. Καὶ ταῦτα ἐνωμοδόγησαν αὐτῷ ὅτι ἐκ τοῦ πλοίου σέκεσθαι, ὡς ἐὰν νῦν αἰσθάνομαι. (16) Παρακλίσας οὖν ἐπόσους ἐπιβέν ἦγεν ἐπὶ τὸ χωρίον. Πορευόμενον δ' αὐτὸν εὗρεται ἡμέρα γενόμενη, καὶ συστάντες οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ λαγυρῶν τόπων βάλλοντες καὶ παύσαντες τὸν τὰ Κλεάρτην ἀποκαταίνουσι καὶ τὴν ἄλυσιν συγχέουσι, οἱ δὲ τινες καὶ εἰς Κερασούντα αὐτῶν ἀποχωροῦσι. (17) Ταῦτα δ' ἦν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἥ ἡμεῖς δεῦρο ἐξορμήσαντες περὶ τῶν δὲ πλεόντων ἐπὶ τινὲς ἦσαν ἐν Κερασούντι, οἷον ἀνέγνωμεν. Μετὰ τούτῳ, ὡς οἱ Κερασούντιοι λέγουσιν, ἀρκεῖνται τῶν ἐκ τοῦ χωρίου τρεῖς ἄνδρες τῶν γεραιτέρων πρὸς τὸ κοινὸν τὸ ἡμέτερον χρῆζοντες ἑλθεῖν. (18) Ἐπεὶ δ' ἡμεῖς οὐ κατὰ ὁρὴν, πρὸς τοὺς Κερασούντιους ἔλαγον διὰ θαυμάζοντες εἰ ἡμῖν δοῖενται ἔλθαι ἐπ' αὐτοὺς. Ἐπεὶ μάλιστα σπείας λέγον, ἔρασαν, θεὶ οὐκ ἀπὸ κοινῷ γίνονται τὸ πρῆγμα, ἥδεσθαι τε αὐτοὺς καὶ μάλιστα ἐνθάδε πλεῖν, ὡς ἡμῖν λέγει, τὰ γενόμενα καὶ τοὺς νεκροὺς καλεῖσθαι αὐτοὺς θέπειν λαβόντας τοὺς τούτου δομένους. (19) Τῶν δ' ἀπομαρτυρῶντων τινὲς Ἑλλήνων ἔκρινον ὅτι ὄντες ἐν Κερασούντι αἰσθόμενοι δὲ τοὺς βαρβάρους ὅπου ἴσμεν αὐτοὺς τὰ ἐπὶ μάλιστα βάλλοντες τοὺς λίθους καὶ τοὺς ἄλλους παρακλίνοντες. Καὶ οἱ ἄνδρες ἀποδησάσκουσι τρεῖς ὄντες οἱ πρόσθεσι καταλευσθέντες. (20) Ἐπεὶ δὲ τούτῳ ἐγένετο, ἔρχονται πρὸς ἡμεῖς οἱ Κερασούντιοι καὶ λέγουσι τὸ πρῆγμα· καὶ ἡμεῖς οἱ στρατηγὸι ἀκούσαντες ἠχθόμεθα τε τοῖς γεγενημένοις καὶ ἰδουμένους ἔν τε τοῖς Κερασούντιοις ὅπου ἐν ταρτηρῶν οἱ τῶν Ἑλλήνων νεκροί. (21) Συγκληθέντες δ' ἔβανον τῶν ὅλων ἐξείρηξεν ἀκούσαντες ὁρῶντες πολλοῦ Παιὶς παις, βέβηλα βέβηλα, καὶ τάχα δὲ ὁρῶμεν πολλοὺς προσκλίνοντας λίθους ἔχοντας ἐν ταῖς χερσὶν, τοὺς δὲ καὶ ἀναφρονέμενους. (22) Καὶ οἱ μὲν Κερασούντιοι ὡς ἂν καὶ ἰσχυρότεροι τὸ παρακλίνοντες πρῆγμα, δεικνύοντες ἀποχωροῦσι πρὸς τὰ πλοῖα. Ἦσαν δὲ νῆ Δία καὶ ἡμῶν οἱ ἰδίους. (23) Ἐγὼ γὰρ μὲν ἔλθον πρὸς αὐτοὺς καὶ ἠρώτων ὅτι ὅστι τὸ πρῆγμα. Τῶν δὲ ἦσαν μὲν οἱ οὐδὲν ἥδεσαν, ὅμοι δὲ λίθους εἶχον ἐν ταῖς χερσίν. Ἐπεὶ δὲ εἰδοὶ τὴν ἐπίταχον, λέγει μοι θεὶ οἱ ἀγοράνομοι δεινότερα ποιεῖσι τὸ στρατήριον. (24) Ἐν

apud homines, et apud federatos et apud hostes reperiamur, atque etiam contemnamur. + Hæc cum audissent milites, et quid illud esset mirati sunt, et cum ut rem exponeret hortabantur. Tum rursus initio dicendi facto, + Scitis certe, inquit Xenophou, barbarorum in montibus oppida quædam fuisse Cerasuntis federe conjuncta, unde cum descendissent nonnulli nobis animalia vendebant, aliasque res, quarum ipsis erat copia: vestrum etiam nonnullos existimo in horum oppidum, quod proxime a nobis aberat, prefectos emisse aliquid ac deinde in castra revertisse. Hoc vero postquam cohortis ductor Cleareus animadvertisset parvum esse, nullaque praesidio munitum, propterea quod nobis incolæ suum oppidum amicis esse putarent, octo ad eos spe directionis veni, re cum nemine nostrum communicata. Statuerautem, oppidum si cepisset, ad exercitum posthac non redire, sed concessura navi, quæ eouthernales ipsius litus tum forte legabant, inque eam impositis, si quæ cepisset, rebus, extra Poniūm navigando se proficere. Ac de his cum ipso pacti fuerant in navi contubernales, uti tunc animadverto. Cum igitur evocasset quoscunque audiendo ad se adlicere poterat, ad oppidum eos duxit. Ipsum autem orta dies iter facientem anteverit, factoque concursu bondum, qui de locis insuntis iaculis illos petebant feriebantque, et Cleareus ipsum occidit et ex aliis complures, uti tunc animadverti etiam in Cerasunte se receperunt. Hæc eo gesta erant die, quo nos hoc itinere pedestri pergere cœpimus. Ex his vero, qui litus legerant, apud Cerasunte adhuc erant nonnulli, navibus e portu nondum solutis. Secundum hoc, uti quidem Cerasuntii narrant, de senioribus viri tres ex oppido veniunt, qui ad corpus hoc nostrum accedere velint. Cum autem nos itlic non offensidisset, ad Cerasunte aiebant mirari se, quomobrem nobis visum fuerit ipsos invadere. At deinde se respondisse aiunt Cerasuntii non communi Græcorum consilio facinus admissum esse, conque hoc audito latatos esse, atque adeo hæc navigaturos, ut quid accidisset nobis exponerent, et cadavera juberet eos qui velint ad sepulturam recipere. Erant forte adhuc Cerasante Græci quidam ex his, qui eo fuga se receperant: qui cum animadvertissent quo barbari tenderent, tum ipsi lapidibus eos petere nati sunt, tum alios idem ut facerent hortabantur. Haque viri illi, tres numero legati, lapidibus obruti mortem occubuerunt. Postquam hoc palatum erat, veniunt ad vos Cerasuntii, et facinus exponunt: atque rem ubi nos duces audivimus, graviter feribantus quod acciderat, et quo pacto Græcorum cadavera sepeliri possent, cum Cerasuntis deliberabamus. Quum vero conedissem extra castra, subito tumultum audimus ingentem clamorem, Commes eminusque incesse. Ac confestim sane multos adcurrentes videmus, qui partim lapides in manibus habebant, partim eos tollebant. Et Cerasuntii quidem, ut qui facinus apud se commissum etiam vidissent, territi ad naves se recipiunt. Erant, profecto, de nostris etiam, qui sibi metuebant. Verum ego ad eos accessi, et quid rei esset interrogavi. Ex his autem erant qui quid ageretur plane ignorabant, sed vidimus lapides manibus tenebant. Tandem cum in quendam lucidissim, qui rem intelligeret, nateri in milu rerum venissem cunctorum gravissime exercitum adligere.

τοῦτο τῆς ὁρᾶς τὸν ἀγορανόμον Ζήλαρχον πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπογορῶνται, καὶ ἀνέκραγον οἱ δὲ ὡς ἤκουσαν, ὡς περ ἢ τοὺς ἀγρίου ἢ ἐλάρου θανόντος λένται ἐπ' αὐτόν. (21) Οἱ δ' αὖ Κερασούντες ὡς εἶδον ὁρμῶντας κατ' αὐτοὺς, παρῶς νομίζοντες ἐπὶ σφῶς ἵσθαι, πρὶν γοῦσι δρόμῳ καὶ ἡμιπτόουσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Συναρπάσσον δὲ καὶ ἡμῶν αὐτῶν τινες, καὶ ἐπνίγεται ὅστις νῆιν μὴ ἐνύγρην ἐπιστάμενος. (22) Καὶ τούτους τί δοκαίτε; ἤδικοι μὲν οὐδὲν, εἰδοὶσαν δὲ μὴ λῦττα τις ὥσπερ κυσὶν ἡμῖν ἡμιπτόμενοι. Εἰ οὖν ταῦτα τοιαῦτα ἵσταται, θεασάσθε οἷα ἡ κατάστασις ἡμῖν ἵσται τῆς στρατῆς. (23) Ὑμεῖς μὲν οἱ πάντες οὐκ ἔσθε κύριοι οὗτοι ἀνελίσσεται πόλεμον ὃ ἂν βούλησθε οὐτα καταλύσαι, ἰδίᾳ δὲ δὲ βουλόμενος εἴη στρατόμαχ' ἐρ' ὅτι ἂν θλήῃ. Κἂν τινες πρὸς ἡμᾶς ὡς πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς ἐκείνης δεόμενοι ἢ ἄλλου τινός, κατακακόντες τούτους οἱ βουλόμενοι παύσονται ἡμᾶς τῶν λόγων μὴ ἀκούσαι τῶν πρὸς ἡμᾶς λόγων. (24) Ἐπειτα δὲ οὗς μὲν ἂν ἡμᾶς ἀπαντες ἐλθῶς ἀφροντες, ἐν οὐδεμῇ γούρα ἵστανται, ὅστις δ' ἂν ἐκ τῶν ἐλθῶν στρατηγὸν καὶ θύλην λέγων Βάλλε βάλλε, ὅπως ἵσται ἱκανὸς κατ' ἀφροντα κατακακῶν καὶ ἰδιώτην ἂν ἂν ἡμῶν ἐθελῇ ἀφροντα, ἢ ὅστις οἱ πιστεύομεν αὐτῷ, ὡς περ ἂν ἐν ἐγόντω. (25) Οἱ δὲ ἡμῶν καὶ διαπραγμάσαν οἱ αὐθαίρετοι οὗτοι στρατηγοὶ σάβασθε. Ζήλαρχος μὲν γὰρ δὲ ἀγορανόμος εἰ μὲν ἀδικεῖ ἡμᾶς, ἠγεται ἀποκλέων οὐ δόλις ἡμῶν δίκην· εἰ δὲ μὴ ἀδικεῖ, φύγει ἐκ τοῦ στρατεύματος δόλως μὴ ἀδόλως ἀφροντα ἀπώνων. (26) Οἱ δὲ καταλύσαντες τοὺς πρίσβεις διαπραγμῶν ἡμῶν μόνους μὲν τῶν Ἑλλήνων εἰς Κερασούντα μὴ ἀσφαλὲς εἶναι ἂν μὴ οὖν ἰσχυρὸν ἀρκεῖσθαι τοὺς δὲ νεκροὺς οὗς πρόσθεν αὐτοὶ οἱ κατακακόντες ἐκείνου θάπτειν, τούτους διαπραγμῶν μὴδὲ εἶναι ἀφροντα εἶναι ἀσφαλὲς εἶναι ἀνελίσσεται. Τίς γὰρ θωλήσει κήρυξ ἵνα κήρυκας ἀπακονίς; (27) Ἄλλ' ἡμεῖς Κερασούντιων θάψαι αὐτοὺς ἐδεσθήμεν. Εἰ μὲν οὖν ταῦτα καλῶς ἔχει, δοξαίτω ἡμῖν, ἵνα ὡς τοσούτων ἐσόμενοι καὶ φυλακτῆν ἰδίᾳ ποιήσῃς καὶ τὰ ἐρῶν καὶ ὑπερβίηται πειρῶται ἔχον σκηνῶν. (28) Εἰ μόντοι ἡμῶν δοκεῖ ἡμεῖς ἄλλᾳ μὴ ἀνθρώπων εἶναι τὰ τοιαῦτα ἔργα, σκοπεῖτε παύλιν τινα αὐτῶν εἰ δὲ μὴ, πρὸς Διὸς πῶς ἢ θεοὺς θύσομεν ἡδῶς ποσόντες ἔργα ἀσέβη, ἢ πολεμῶν πῶς μαχόμεθα, ἢ ἀλλήλους κατακακούμεν; (29) Πόλως δὲ γὰρ τίς ἡμᾶς δέρεται, ἥτις ἐν ὁρᾷ τοσούτων ἀνέμων ἐν ἡμῖν; ἀγορᾶν δὲ τίς εἴη θαρρῶν, ἢν περὶ τὰ μέγιστα τοιαῦτα εἰμαρτέοντες γυναικόμεθα; οὐ δὲ δὴ πάντων οἰόμεθα τοῦτο εἶναι ἐπὶ τῶν, τίς ἂν ἡμᾶς τοσούτους ὄντας ἐπαινεῖται; ἡμεῖς μὲν γὰρ οὐδ' ὅτι πονηροὶ ἂν γαίρηται εἶναι τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας.

31. Ἐκ τούτων ἀνιστάμενοι πάντες ἐλεγον τοὺς μὲν τοῦτον ἀφροντα δοῖναι δίκην, τοῦ δὲ λοιποῦ μὴ τίς εἶναι ἀνομίης ἀφροντα ἐάν δὲ τῆς ἀφροντα, ἀφροντα αὐτοὺς ἐπὶ θανάτῳ τοὺς δὲ στρατηγούς εἰς δίκας πάντας καταστήσαν· εἶναι δὲ δίκας καὶ εἰ τὸ ἄλλο τῆς ἡδῶς ἐξ οὗ Κύριος ἀπῆλθεν δικαστὴς δὲ τοὺς λογαζοῦς ἐπαι-

Ac interea quidam Zelarchum reum venalium curatorem ad mare se conferentem conspexit, et protinus clamorem sustulit: quem illi cum audivissent, tanquam si silvestris aper vel certus conspectus fuisset, sic in eum impetu forebantur. Cerasuntii, cum eos ad se versus ruere viderent, rati in se impetum fieri, cursu fugiunt, et in mare incidunt. Ex nostris etiam nonnulli una eodem incidere, atque adeo suffocabatur quicumque natare nesciret. Quid satem de his existimatis? nihil profecto cum injuria fecerant, sed metuebant ne rabies quidam nos tanquam canes invasisset. Haec ergo si erunt hujusmodi, videte qui futurus sit nobis exercitus status. Nos sane universi arbitrio vestro vel bellum illi inferre poteritis, cui vultis id inferre, vel bello finem imponere; sed privato is, cui libet, consilio copias ad rem quancunque voluerit gerendam ducet. Quod si legalis aliqui ad vos vel pacem querentes, vel quid aliud, venerint, eos interficendo qui vultis, impediunt quomodo orationes eorum, qui ad vos veniunt, audiat. Praeterea magistratus, quos vos universi legeritis, nulli erunt loci; nam quisquis seipsum legerit ducem, et dicere valuerit, Feri, feri, huic satis erit virum tum ad magistratum tum ad privatum et vobis, quicumque voluerit, indemnatum intermedium, si sicut ei qui paraverit, quemadmodum modo accidit. Hujusmodi vero facinora nobis designavit hi suis ipsorum suffragiis lecti duces, considerate. Zelarchus enim reum venalium curatur si qua vos adiecit injuria, peris vobis non datis, navio evasit: si nulla vos lesit injuria, ab exercitu fugit, veritus ne iniuste indemnatus periret. At qui legatos lapidibus obverunt, hoc effecerunt ut vobis solis et Graecorum numero Cerasantem, armata nisi cum manu, toto venire non liceat: ad cadavera etiam quod attinet, quae prius ut sepelirentur hortebantur ipsi interfectores, ea certe ut ne cum caduco quidem jam tollere tutum sit effecerunt. Nam quis caducioris fungi velit munere, qui caduciores interfecerit? Verum nos Cerasuntios rogamus ut ea sepelirent. Haec quidem an recte geratur, vestro decreto statuitur; ut, quasi hujusmodi facinora citra sint, et privatim quisvis praesidium parat, et operam det, ut manibus superioribusque locis tabernaculum figat. Sin autem ejusmodi belluorum, non hominum, esse facta statuitis, se dationem eorum aliquam excogitate: si minus, quoniam, profecto, modo ut sacra diis alacriter faciemus, cum impio patremus facinora, aut quo cum hostibus modo pugnavimus, si nos mutuo perimamus? quoniam civitas amica nos excripit, quae tantum inter nos iniquitates videat? res venales quis animo semente ad nos adducet, si maximis in rebus palam sit ejusmodi nos delicta committere? Ubi vero nos amolum laudem consequuturos esse existimamus, quis nos tales qui simul collaudaverit? nos enim sat scio eos, ejusmodi qui patravent facinora, acceleratos adpellare. »

Ibi tam omnes cum surrexissent, supplicis implendos laborum auctores sibi, et in posterum non amplius cuiquam liberam permitendum esse, ut ejusmodi scelibus existat auctor: quod si quis scelibus auctor existeret, tales ad nuntium esse ducentes; praeterea a ducibus in iudicium omnes esse adducendos: ac iudicium faciemus esse, si qui alia etiam injuria laesus fuerit aliquis ex quo Cyrus mortuus occubuit: iudices autem cohortem duces constituto.

σαντο. (3α) Παραίνονται δὲ Ξενοφώντας καὶ τῶν μάντιων συμβουλευόντων ἔδοξε καὶ καθῆραι τὸ στράτευμα. Καὶ ἐγένετο καθαρμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἐδοξε δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς δίκην ὑποσχέσθαι τοῖς παρελθόντοισι χρόνοις. Καὶ δίδόντων Φιλίσσιος μὲν ὄπλα καὶ Ξαντιάδης τῆς φυλακῆς τῶν γαυλιῶν χρημάτων τὸ μίσθωμα εἰκοσι μνᾶς, Σοφραίνετος δὲ, ὅτι ἄρχειν ἀφελὲς καταμύλει, δέκα μνᾶς. Ξενοφώντας δὲ καταγέσσαν τινεὶ φάσκοντες παύσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὡς ὑβρίζοντες τὴν κατηγορίαν ἐπεινοῦντο. (2) Καὶ ὁ Ξενοφώντας ἀναστὰς ἐκείθεν ἐλπεῖν τὸν πρῶτον (πρῶτον) λέξαντα ποῦ καὶ ἐπλήγη. Ὁ δὲ ἀποκρίνεται, Ὅπου καὶ τῷ βόει ἀπολλύμενος καὶ γαῖαν πλείστη ἤν. (3) Ὁ δὲ εἶπεν, Ἀλλὰ μὲν καὶ γεωμόνος γε δυνος οἶου λέγεις, οἷον δὲ ἐπιλοισκώτος, οἷον δὲ καὶ μὴ δ' ἀσπαρμένους παρὼν, ὑπὸ δὲ πόνου πολλῶν ἀπαγορεύοντων, πολεμίων δὲ ἐπορεύων, εἰ ἐν τοιούτῳ καὶ οὐ βρίζων, ὁμολογῶ καὶ τῶν θνόν ὑβριστότερος εἶναι, ὅς γ' ἔστιν ὑπὸ τῆς ὑβρέως κόπον οὐκ ἐγγίγνεσθαι. Ὅμως δὲ καὶ λέξων, ἔφη, ἐκ τίνος ἐπλήγη; (4) Πότερον ἤττον σέ τι καὶ ἐπεί μοι οὐκ εἶδώς ἐπαυον; ἀλλ' ἀπῆντο; ἀλλὰ περὶ παιδικῶν μαχόμενος, ἀλλὰ μεθ' ὧν ἐπαρνήθη; (5) Ἐπεί δὲ τούτων οὐδὲν ἔφησεν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐὶ ἐπὶ ταῖσι. Οὐκ ἔφη. Πάλιν ἐπελάττω. Οὐδὲ τοῦτ' ἔφη, ἀλλ' ἡμῶν οὐδ' ὧν ἐπαυον ταχέως ἐπὶ τῶν συσκήνων ἐλευθέρως ὦν. (6) Ἐνταῦθα δὲ ἀναγινώσκεις αὐτὸν καὶ ἤρετο, Ἦ σὺ εἰ δὲ τὸν καίμοντα ἀπαγυγόν; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, σὺ γὰρ ἡνάγκαζες, τὰ δὲ τῶν ἡμῶν συσκήνων σκευὴ διέβρεθες. (7) Ἀλλ' ἡ μὲν διέβρεθες, ἔφη ὁ Ξενοφώντας, τοιαύτη τις ἐγένετο. Αἰδέομαι ὅπως ἄνεις καὶ ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς ἀπαγυγόν, καὶ ἀπολαβὸν ἅπαντα σὺα ἀπεδοικά σοι, ἐπεί καὶ σὺ ἡμοῖ ἀπέδωκας τὸν ἄνδρα. Οἷον δὲ τὸ πρῶτον ἐγένετο ἀκούσας, ἔφη καὶ γὰρ ἀπῆντο. (8) Ἀνὴρ καταλείπετο διὰ τὸ μηκέτι δύνασθαι πορεύεσθαι. Καὶ ἐγὼ τὸν μὲν ἄνδρα τοσοῦτον ἐγίνωσκον ὅτι εἰς ἡμῶν εἴη ἡνάγκαζες, αἱ δὲ τούτων ἄνευ, ὡς μὴ ἀπολοιτο καὶ γὰρ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, πολεμίοις ἡμῶν ἐρείποντο. Συνέφη τοῦτο δὲ ἄνθρωπον. (9) Οὐκ οὖν, ἔφη ὁ Ξενοφώντας, ἐπεί προὔπεμψέ σε, καταλαβόμενος αὐτὸς σὺν τοῖς ὀπισθοβάλοις προὔκον βόθρον ὀρύττοντα ὡς κατορεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐπιστάς ἐπῆφον σε. (10) Ἐπεί δὲ παρεστῶτον ἡμῶν συνέπεμψέ τοι σκῆλος ὁ ἀνὴρ, ἀνέκραγον οἱ παρόντες ὅτι τῷ δὲ ἀνὴρ, σὺ δ' εἶπας Ὅπως γε βούλεται; ὡς ἔγνω αὐτὸν οὐκ εἶναι. Ἐνταῦθα ἐπιστάς σε ἀληθῶς λέγεις ἔδοξας γὰρ μοι εἰδοὶ ἰουάναι ὅτι ἔφη. (11) Τί οὖν; ἔφη, ἤττον τι ἀπέθανεν, ἐπεί ἐγὼ σοι ἀπέδωκα αὐτόν; Καὶ γὰρ ἡμεῖς, ἔφη ὁ Ξενοφώντας, πάντες ἀπολαβόμεθα τοῦτο σὺν ἐνίκῃ ζῶντας ἡμεῖς δὲ κατορυγῶμεν. (12) Τούτων μὲν ἀνέκραγον πάντες ὡς ὀλίγας παύσαντες ἄλλους δ' ἐκείθεν λέγειν διὰ τὴν ἔκστατος ἐπλήγη.

runt. Porro Xenophonte hortatore, vatibusque idem studentibus, vitam est iustrandum esse exercitum. Itaque iustitiae instituta est.

CAPUT VIII.

Decretum etiam erat ut duces de tempore praeterito iudicium subirent. Quod cum subiissent, Philisius et Xanthicles multati erant, quod pecuniam de navis coactam et eorum custodia traditam imminerant, minis vigloti multatus est et Sophranetus, quod praeses electus id muneris proreus neglexisset, minis decem. Nonnulli etiam Xenophontem accusabant, qui casus se ab eo fuisse dicent, atque in eum tanquam petulantem injuriam accusationem instruebant. Ea cum surrexisset Xenophon eum, qui primus id ipse objecerat, proferre si quid haberet jussit, ubi prius exposuerit quia loco pulsatus esset. Eo loco, respondit ille, quod frigore eramus excocti, ac plurima viis erant. Enimvero, inquit Xenophon, cum eo esset hiems quam fuisse dicis, cum cibis nos defecisset, cum ne tantum quidem vini adesset, ut odoratu id percipi posset, cum multi per laboris animis considerent, cum hostes nos insequerentur, si me tali tempore insolenter gessi, vel asinus esse me petulantem fateor; quos aium prius petulantis lassitudinem non subire. Attamen die qua de causa pulsatus feras. Num quid alia te petebam, et, quia non dabas, te credam? an quid repositam? an tecum de amoribus paganas, an ebrius per violentiam male te accepi? Cum horum nil diceret, eum porro interrogabat, an in gravi armatura militum numero esset. Negabat. Rursum, an in petastarum numero. Neque hoc concessit; sed liber cum essem, inquit, mulum agebam, quod mihi negotii a contubernaliis datum erat. Hic eum agnoscit Xenophon, et, Tunc, querebas, is es, qui hominem aegrotum a te habebas? Sum profecto, inquit, nam ad hoc tu me cogebas ac meorum contubernaliu vasa disieciisti. Is vero disiectus, inquit Xenophon, in hunc fere modum accidit: Distribui vasa alia vehenda, et ad me ut eadem postea adducerent precepi; ac cum omnia salva recepissent, tibi reddidi, simul ac te nulli hominem illum ostendisti. Quis vero modo ac res haberet, ait, audite; est enim opera pretium. Refinquebatur a tergo quidam, quod prius debilitate iter pergere amplius non posset. Noram illum ego haecenus, quod unus ex nostris esset; te vero hunc ut veheres coegi, ne periret: hostes enim, quemadmodum arbitror, subsequerentur. Hoc ille fasces ait. Atqui, ait Xenophon, ubi te praemissem, cum extremo agmine accedens, te rursus offendi scrobem folientem, ut hominem illum defoderes; atque adeo subsistens te collaudavi. Verum posteaquam nobis adstantibus ille cras inflexisset, exclamavit il qui aderat, hominem vivere; tu vero dixisti, vivat ille quantum volet, ego sane eum non videram; ibi tum te cecidi; vera narra; nam mihi prae te ferre visus es, quasi scires cum adhuc vivere. Quid ergo? inquit iste, an minus mortem obui, posteaquam ego tibi cum ostendi? Atqui nos, inquit Xenophon, morturi sumus omnes: cum igitur propterea vivos dedidi non oportet? Adclamarunt licet omnes hominem hunc paucis tantum a Xenophonte verbis casum esse: alios deinde quovis dicere jussit,

(12) Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀνίσταντο, αὐτὸς Ἰαγεν, Ἐγὼ, ὃ ἀνδρες, βραλοῦμαι ποῖσαι δὴ ἄνδρες ἐνέκεν ἀταξίας οὓσι σὺς ἐσθαι μὲν ἔρκει δι' ἡμέας, ἐν τάξει δὲ ἰστέον καὶ μαχηόμενον ἔσται δίαι, αὐτοὶ δὲ λιπόντες τὰς τάξεις προθέοντες ἀρπάζειν ἡλίκαι καὶ ἡμῶν πλεονεκτεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο πάντες ἐποιούμεν, ἅπαντες ἂν ἀπολόμηναι.

(13) Ἦδ' οὐ καὶ μαλακίζόμενον τινα καὶ οὐκ ἐθέλοντα ἀνίστασθαι ἀλλὰ προίμενον αὐτὸν τοῖς πολεμίοις καὶ ἔκπαισα καὶ ἐδικασμένη πορεύεσθαι. Ἐν γὰρ τῷ ἰσχυρῷ χαιμῶνι καὶ αὐτὸς ποτὶ ἀναμένειν τινὰς εὐσεβεῖς ἰσχυρῶν καθέμενος σπέρνιν χρόνον κατέμαθον ἀναστὰς μόλις καὶ τὰ πάλιν ἐκτείνας. (14) Ἐν ἡμευτῷ οὖν πείραν λαβὼν ἐκ τούτου καὶ εἰδὼν ὅπως ἴσασιν καθέμενον καὶ βλακίζοντα, ἤλυσεν τὸ γὰρ κινεῖσθαι καὶ ἀνδρίζεσθαι παρὰ γὰρ θερμότητα τινὰ καὶ ὑγρότητα, τὸ δὲ καθέμενος καὶ ἡμῶν ἔχειν ἑώραν ὑποῦργον ἂν τῷ τε ἀποπήγνυσθαι τὸ αἷμα καὶ τῷ ἀποστήσειν τοὺς τῶν ποδῶν δακτύλους, ἅπερ πολλοὺς καὶ ἡμέας ἴσται παρόντας. (15) Ἄλλων δὲ γε τοὺς ὑπολειπόμενον που διὰ βραχέων καὶ καλοῦντα καὶ ἡμέας τοὺς πρόσθεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ὀπίσθεν πορεύεσθαι ἔκπαισα πῦρ, ὅπως μὴ λόγχῃ ὑπὸ τῶν πολεμίων παύεται. (16) Καὶ γὰρ οὖν νῦν ἔστιν αὐτίς σωθεῖσιν, εἰ τι ἐν' ἡμῶν ἔσται παρὰ τὸ δίκαιον, δίκην λαβεῖν. Εἰ δ' ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἐγένοντο, τί μὲν ἂν οὕτως ἔπαθεν οὗτοι δίκην ἀν' ἡμῶν λαμβάνειν; (17) Ἀπολοῦμαι, ἔφη, ὁ λόγος. (Ἐγὼ γὰρ) εἰ μὲν ἐπ' ἀφ' ἡμῶν ἐκαστὸς τινα, ἀξιὸν ὑπάρχον δίκην οἶαν καὶ γονεῖς υἱοὺς καὶ δεδασκαλοὺς παῖσι. Καὶ γὰρ οἱ ἱατροὶ καίονσι καὶ τέμνουσιν ἐπ' ἀφ' ἑαυτῶν. (18) Εἰ δὲ ἑώρα νομίζετε μὲν ταῦτα πράττειν, ἐνθυμῶνται δὲ νῦν ἐγὼ θαρβύ οὖν τοῖς θεοῖς μᾶλλον ἢ τότε καὶ θρασυτέρως εἰμὶ νῦν ἢ τότε καὶ οἶνον πλείω πίνω, ἀλλ' ὅμως οὐδὲνα πάλιν ἐν εὐδρίᾳ γὰρ ὄρα ἡμέας. (19) Ὅταν δὲ χαιμῶν ἢ καὶ θάλαττα μεγάλη ἐπιφέρηται, οὐ γὰρ ὄραται καὶ νεύματος μόνου ἐνέκα χαιλεπαίνει μὲν πρὸς τοὺς ἐν πρῶνι, χαιλεπαίνει δὲ κυβερνήτης τοῖς ἐν πρῶνι; ἱκανὴ γὰρ ἐν τῷ τοῦτο καὶ μικρὰ ἀμαρτηθέντα πάντα συνεπιτρίβει. (20) Ὅτι δὲ δικάσιαι ἔπειον αὐτοὺς καὶ ἡμέας κατεδικάσατε τότε: ἔχοντες ἕλην οὐ φόβους παρίστανται, καὶ ἔξην ὑμῖν ἐπικουρεῖν αὐτοῖς, εἰ ἐβόλευσθε ἀλλὰ μὴ Δία οὐτε τοὺς οὐρανούς: οὐτε σὺν ἡμῶν τὸν ἀτακτοῦντα ἐπαίετε. (21) Τσιγαροὺν εἰσούσαν ἐποιήσατε τοῖς κακοῖς αὐτῶν ὑβρίζειν ἔκοντες αὐτούς. Οἶμαι γὰρ, εἰ ἐπὶ ταῖς σκοπέαις, τοὺς αὐτοὺς εὗρησται καὶ τότε κακίστους καὶ νῦν ὑβριστάτους. (22) Βοήσκος γοῦν ὁ πύκτης ὁ Θεταλὸς τότε μὲν διαμάχεται ὡς καίμων ἀποδόμῃ φέρειν, νῦν δ' ὡς ἀκούσι Κοττωματῶν πολλοὺς ἔφη ἀποδόμει. (23) Ὅν οὖν σωφρονεῖτε, τοῦτον τάναντίς ποιήσατε ἢ τοὺς κύνες ποιοῦσι: τοὺς μὲν γὰρ κύνες τοὺς χαιλεποὺς τὰς μὲν ἡμέρας διδάσκει, τὰς δὲ νύκτας ἀφαισὶ, τοῦτον δὲ, ἢν σωφρονεῖτε, τὴν νύκτα μὲν δάσκει, τὴν δὲ ἡμέραν ἀφαισὶ. (24) Ἀλλὰ γὰρ, ἔφη, θαυμάζω εἰ ἐμὲ τινι ἡμῶν ἀπ' ἡμῶν μέρνῃσθε καὶ οὐ σωφρονεῖτε, εἰ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ἐπικουρήσῃ ἢ πολέμῳ ἀπ' ἡμῶν ἢ ἀποδοῦναι ἢ ἀποδοῦναι συνεπα-

quamobrem quisque pabatus fuisset. Cum vero quæ dicerent non surgerent, ipse hoc verba fecit Xenophon: «Ego, viri, fideor multis me sane, quod ordines desererent, tenerem; qui satis quidem habuerunt nostra opera incolumes evadere, cum et ordines servaremus et, ubi opus esset, dimicaremus: at ipsi cum deseruerint ordines, præcurrentes cæcis quoque rapere volebant, et amplius quam nos portionem habere. Quod si omnes hoc fecissemus, perissemus universi. Jam vero unum alterutrum etiam præ molli inertia desiderem, qui neque surgere volebat, et hostibus se periculum exponeret, tum cecidi, tum vi ad iter pergitum coepi. Nam et ipse cum rigida illa hieme incubente nonnullis aliquando expectarem qui nartinas colligerent, posteaquam diu contemserim, difficillius me surgere animadverti, ac difficillius crura extendere. Quapropter factum in me ipso periculo, ex eo tempore etiam alium quendam sedentem ac sociorum se dodentem conspexim, impellere eum: nam motus ipse virileque conatus calorem quendam et agilitatem suppedilabant; contra vero sessionem relaxationemque id officere videbam, ut sanguis frigore coarcesceret, et digitus pedum putresceret: quæ quidem multis acclissem vos etiam nostis. Alium præterea qui forte respirandi causa sublestat, ac tam vos qui in primore agmine versati estis, quam vos in extremi collocatos quo sumas progredieremur impeditabat, pugno verberavi, ut me ab hostibus hasta percuteretur. Jamque adeo certe licet his certatis pomas iungere, si quid a me incommodi præter æquum acceperunt. Quod si in hostium potestatem venissent, quid tam grave passi essent, cuius pomas cogitantes expectaret? Simpliciter ego, inquit, oratione minor: Si quem equidem aut ipsius commodi causa castigavi, penam ejusmodi subire non recusavi, quam parentes filius et magistri discipulis reddere debeant. Etenim et medici argui arunt et secant bene et consulentes. Quod si me adfuerunt petulantia fuisse hæc existimatis, cogitate queso cum animis vestris deorum beneficio mihi jam majorem esse quam illo tempore fidebam, et audaciorum me modo esse quam id temporis fuerim, ac plus vinci bilire; at hominem tamen neminem pulso: nam tranquillitate quædam vos jam niti video. At vero eum tempestas est coacta, et illuc magnam insurgit, auroem solius causa motus prope magistrum ille irasci videtis, qui sunt in puppi; nam vel levis peccata tali tempore omnia simul affligere possunt. Jure autem me illos verberasse vos etiam vestro iudicio declaratis: instructi enim non calculis utique præ armis, adstabatis, atque vobis opem ferre illi homines, si voluissetis. At profecto neque opem his ferebatis, neque meram eura, qui ordinem non servavit, cavetis. Itaque ignavis ex eorum numero quibusque licentiam dedistis, dum eos petulantius se genere sinebatis. Nam, si rem considerare vultis, eosdem, opinor, reperietis tunc ignavissimos fuisse, qui modo sunt petulantissimos. Boliscus certe quidem pugili filie Thessalus id temporis scriber contendebat, quippe quod laboraret, scutum sibi ferendum non esse: nunc autem, ut equidem audio, de Colyriis multos agnovit. Quamobrem si sapitis, inquit contra ficietis atque canes solent tractari: nam canes quidem feroces interdicto vinculis contringuntur, dimittuntur nocte; lumen, si sapitis, nocte vinciant tenebris, interdum solum esse patiemini. Etenim vero, inquit, meminisse vos, ac minime tacere, si in vestris allicius odium lucuerint; at si cui contra vim severi tempestatas opem tali, vel hostem propinxi, vel argotanti vel inopia

ρισά τι, τούτων οὐδείς μέμνηται, οὐδ' εἰ τινα καλῶς τι ποιοῦντα ἐπῆνυσεν οὐδ' εἰ τιν' ἀνδρα ὄντα ἀγαθὸν ἐτίμησεν ὡς δυνάμει, οὐδὲ τούτων μνησθήσεται. (α) Ἀλλὰ μὴν καλὸν γε καὶ εὐκαὶον καὶ ὅσον καὶ ἥδιον τῶν ἀγαθῶν πολλὸν ἢ τῶν κακῶν μνησθήσεται.

Ἐκ τούτου μὲν δὲ ἀνίσταντο καὶ ἀναμνησκον. Καὶ περιμένοντες ὥστε καλὸς ἔρχιν.

BIBAION ζ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἐκ τούτου δὲ ἐν τῇ διατριβῇ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορῆς ἔβην, οἱ δὲ καὶ ληξόμενοι ἐκ τῆς Παρλαγονίας. Ἐλθόντων δὲ καὶ οἱ Παρλαγόνης εὐ μάλα τοὺς ἀποκριθάνοντάς, καὶ τῆς νυκτὸς τοὺς πρόσω σκεπνύοντας ἐπειρῶντο κακοῦργεῖν καὶ πολυμυκιστάτα πρὸς ἀλλήλους εἶχον ἐκ τούτων. (α) Ὁ δὲ Κορύλας, ὅς ἐτύγγανε τότε Παρλαγονίας ἔρχιν, πέμπει πρὸς τοὺς Ἕλληνας πρόβους ἔχοντας ἵππους καὶ στολὰς καλὰς, λέγοντας ὅτι Κορύλας εἰσόμενος εἶπε τοὺς Ἕλληνας μήτε ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖσθαι. (β) Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπεκρίναντο, ὅτι περὶ μὲν τούτων σὺν τῇ στρατιᾷ βουλευσύνοντο, ἐπὶ τῇ δὲ ἐλθόντῃ αὐτοὺς παρεκάλεισαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν ὡς ἐδόκουν δικαιοτάτους εἶναι. (γ) Ἐτύσαντες δὲ βοὺς τῶν αἰγματούχων καὶ ἄλλα ἱερῆα εὐωγῆσαν μὲν ἀραυῶσαν παρείχον, κατακείμενοι δὲ ἐν στεφάνῳ ἰδοῦσιν, καὶ ἔπειτα ἐκ κρατῶν ποταρίων, ὡς ἐτύγγανον ἐν τῇ χώρᾳ. (δ) Ἐπεὶ δὲ σπονδαί τ' ἐγένοντο καὶ ἐπαυίνεσάν, ἀνίστασθαι πρῶτον μὲν Ἀρῆας καὶ πρὸς αὐτὸν, ἄρχήσαντο σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ ἦλλοντο ἐν ἡλῆτά τε καὶ κούρας καὶ ταῖς μαχαίραις ἔχροντο τίλους δὲ ἑτέρους τὸν ἑαυτοῦ παῖδα, ὡς πᾶσιν ἰδοῦναι πεπληγμένοι τὸν ἀνδρα· δ' ὅς ἔπειτα τεχνικῶς πικ. (ε) Καὶ ἀνέκραγον οἱ Παρλαγόνης. Καὶ ὁ μὲν σκυλεύσας τὰ ὅπλα τοῦ ἑτέρου εἶχε φῶρον τὸν Σατάλλακ· ἄλλοι δὲ τῶν Ἀρακῶν τὸν ἑταῖρον εἶχερον ὡς τεθηκότες· ἦν δὲ οὐδὲν πεπονηῶς. (ς) Μετὰ τούτῳ Αἰωνίως καὶ Μάγνητες ἀνέστησαν, οἱ ὠρχοῦντο τὴν καρπαίαν καλουμένην ἐν τοῖς ὅπλοις. (ζ) Ὁ δὲ τρόπος τῆς ὀρχήσεως ἦν, ὁ μὲν παραβήμενος τὰ ὅπλα σπείρει καὶ ζευγυλατὶ πικνὰ μεταστρίβόμενος ὡς προθύμενος, ληστής δὲ προσέρχεται· δ' ὅς ἐπειδὴν προΐσται, ἀπαντᾷ ἀρπάσας τὰ ὅπλα καὶ μάχεται πρὸ τοῦ ζεύγους· οὗτοι ταῦτ' ἵπποισιν ἐν φυλακῇ πρὸς τὸν αὐτὸν καὶ τίλος δ' ἡσθητὴς ὄψας τὸν ἀνδρα καὶ τὸ ζεύγος ἀπάγει· ἴνιστα δὲ καὶ ὁ ζευγυλάτης τὸν ληστήν εἰτα πρὸς τοὺς βοὺς ζεύγας ὅπως τῷ χεῖρι διεδαμένῳ ἔλαυνει. (η) Μετὰ τούτῳ Μυσοὶ εἰσῆλθον ἐν ἑκατέρᾳ τῇ χειρὶ ἔχον πέλτην, καὶ τότε μὲν ὡς οὗο ἀνταποτιμώμενοι μισοῦμενος ὠρχεῖτο, τότε δὲ ὡς πρὸς ἓνα ἔρχετο ταῖς πέλταις, τότε δ' ἰδοῦντο καὶ ἔξε-

laboranti aliquid suppedilavi, horum vero neminem recordari; neque si quem preclare aliquid agentem collaudavi, neque si quem vicum fortiter ut potui ornavi, neque horum, inquam, meministi. Aliqui honestam certe est et equum et pium et jucundius beneficiorum potius quam injuriarum meminisse.

Postea quidem quam haec dicta erant, surgebant omnes et universa memoria repelebant. Atque hac res evasit, ut omnis belle se haberent.

LIBER VI.

CAPUT I.

Ex eo tempore, dum istae commemorati sunt, quidam ex foro, quidam ex Paphlagonia peditum agendo victum sibi comparabant. Verum Paphlagoes etiam hinc inde palatos scilicet admodum spoliabant, et noctu eos, qui longius a ceteris tabernacula ponebant, infestare conabantur: etque his adeo ex causis maxime hostili in se invicem erant animo. At Corylas, qui Paphlagoniae id temporis imperabat, legatos cum equis et vestimentis elegantibus ad Graecos mititavit, qui dicerent Corylam eo esse animo, ut neque Graecos injuria lacerare, neque sese ladi vellet. Responderunt duces se de his apud exercitum deliberaturos, eos vero interea hospitalis mensa excipiebant: ex aliis etiam viris eos, quos invitari aequissimum esse videbatur, accersebant. Cum autem boves de captivis quosdam et alia mactassent omnimodo, equum satis largum praeberunt, dum herbae in turis inter circumandum discumbent, et in poculis haberent corneis, quae illa in regione nacti fuerant. Post easque libationes essent peractae et paena cecidissent, Thracos primus surrexerunt, et armati ad tibiam saltarunt salientibusque adeo alte et agilius, ac gladiis utebantur: ad extremum alter alterum ferit, ut omnibus hominem percussisse videretur: at ille certo quodam artificio cecidit. Et ibi iam Paphlagoes clamorem tolliebant. Ac is quidem, cum alterum armis spoliasset, exiens Sitalcam exibat: alii vero Thraeces alterum veluti mortuum efferebant: at illi nihil mali acciderat. Deinde Aianes et Magnetes surrexerunt, qui saltationem eam, quae semotivum vocatur, armati exhibebant. Modus autem saltationis hic erat: quidam, armis prope sibi appositis, sementem felbet bonum jugum agit, firmiter se convertens, quasi sibi metueret: ad eum accedit praedon, cui ille statim pravio correptis armis occurrit, et ante jugum dimicat: (hi etiam in numerum ad tibiam huc faciebant): etque tandem praedon, postquam laxavit hominem, jugum etiam una cum ipso abigit. Nonnumquam et jugarius praedonem superat: dein ubi basas adjunxit, eum manibus post tergum revinctis agit. Postea Mysus ingressus est, utraque manu peltam tenens: ac modo quidem ita saltabat, ut eum qui cum duobus pugnat adversarius imitaretur, modo peltis sic utebatur, quasi cum uno comprehenderetur: modo se circumagebat et in caput pri-

κυβίστας ἔχον τὰς πέλτας, ὥστε θῆναι καλῶν φαίνεσθαι. (10) Τίλος δὲ τὸν περὶ αὐτὸν ὠρχήσας κρούων τὰς πέλτας καὶ ἀσπάζεσθαι ἐβένιστο καὶ ταῦτα πάντα ἐν ῥυθμῷ ἐποίει πρὸς τὸν αὐτὸν. (11) Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐπιστάς οἱ Μαντινεῖαι καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἀρκάδων ἀναστάντες ἐξοπλισάμενοι εἰς ἐβένιστον κάλλιπτα θῆσαν ἐν ῥυθμῷ πρὸς τὸν ἐνόπλιον ῥυθμὸν αὐλούμενοι καὶ ἐκπαύονισαν καὶ ὠρχήσαντο ὥσπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις. Ὅριόντις δὲ οἱ Παρλαγόνες δεινὰ ἐποιούοντο πάσας τὰς ἀρχαίας ἐν ὅλοις εἶναι. (12) Ἐπὶ τούτοις ὄρων ὁ Μυῖος ἐκπεκληγμένος αὐτοὺς, πείσας τῶν Ἀρκάδων τινὲς πεπαιγμένον ὀρχηστρίδα εἰσάγει σκευάσας ὡς ἐβένιστον κάλλιπτα καὶ ἀσπάζει δοδὸς κούρην αὐτῇ. (13) Ἡ δὲ ὠρχήσασα πυρρήχην Ἰακάρῃ. Ἐνταῦθα κρότος ἦν ποῦλες, καὶ οἱ Παρλαγόνες ἤροντο καὶ καὶ γυναικίαις συνεμάχοντο αὐτοῖς· οἱ δ' ἄραγον ἐπὶ αὐταῖς καὶ αἰ τρεφόμεναι ἔσαν βασιλεῖς ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Τῇ μὲν οὖν νυκτὶ ταύτῃ τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο.

14. Τῇ δὲ δευτεραίᾳ προσήγον αὐτοὺς εἰς τὸ στρατόμακ· καὶ ἐβόη τοὺς στρατιώταις μὴτε ἀδικεῖν Παρλαγόντας μὴτε ἀδικεῖσθαι. Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν πρέσβεις ἤγοντο οἱ δὲ Ἕλληνας, ἐπειδὴ πολλοὶ ἰκανὰ ἔδωκαν παραιναι, ἀναδύναντες ἔπλεον ἡμίραν καὶ νύκτα πνέουσαι καλῶς ἐν ἀριστερῇ ἔχοντες τὴν Παρλαγονίαν. (15) Τῇ δ' ἄλλῃ ἀρκακίζοντες εἰς Σινώπην καὶ ὀρμίσαντο εἰς Ἀρμύνην τῆς Σινώπης. Σινωπεῖς δὲ ὁκλούσι μὲν ἐν τῇ Παρλαγονικῇ, Μιλησίους δὲ ἀποκοι εἶσιν. Οὗτοι δὲ ἔβαντα πέμπουσιν τοὺς Ἕλλησιν ἀπ' αὐτῶν μὲν μεδίουμου τετρακύνδου, ἀνδρῶν δὲ κεράμια χύα καὶ πεντακάβια. Καὶ Χειρίσορος ἐνταῦθα ἦλθε τριήρη ἔχων. (16) Καὶ οἱ μὲν στρατιώταις προσέδωκαν θρόνῳ τὶ σπρίσιν ἔχειν· ὁ δ' ἦγε μὲν οὐδὲν, ἀπ' ἡγῆλλε δὲ οἱ ἐπαινοῖς αὐτοὺς καὶ Ἀναξίβιος ὁ ναύαρχος καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ οἱ ἐπισημεῖοι Ἀναξίβιος, οἱ ἀρκακίζοντες ἐξοὺ τοῦ Πόντου, μισθοφορὰν αὐτοῖς ἔσχεον. (17) Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Ἀρμύνῃ ἔμειναν οἱ στρατιώταις ἡμέρας πέντε. Ὡς δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐδόκουν ἐγγὺς γίνεσθαι, ἥδη μέλλον ἢ πρόσθεν εἰσῆλθε αὐτοὺς ὅπως ἂν καὶ ἔχοντες τὴν οὐκαθε ἀφίκοντο. (18) Ἡγήσαντο οὖν, εἰ ἐνα ἴσαντο ἀρχοντα, μέλλον ἂν ἢ πολυαρχίας ὁσῶς δύνασθαι τὸν ἕνα χρῆσθαι τῷ στρατιώματι καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ εἰ τὶ τοῖς δόει λαμβάνειν, μέλλον ἂν κρύπτεσθαι, καὶ εἰ τὶ αὐτοὶ πρόβαν, ἦσαν ἂν δευτερίζειν· οὐ γὰρ ἂν λόγων δεῖν πρὸς ἄλλήλους, ἀλλὰ τὸ δόξαν τὸν ἕν ἐν πειρῇ νοθεῖν· τὸν δ' ἔμπεροσθεν χρόνον ἐκ τῆς νυκτὸς ἐπαρττον πάντα οἱ στρατιῶται. (19) Ὡς δὲ ταῦτα διανοοῦντο, ἐπράσποντο ἐπὶ τὸν Ξενοφῶντα· καὶ οἱ λοχαγοὶ λίαντος προσόντες αὐτῷ οἱ ἐστρατιᾷ ὅλως γινώσκοντο, καὶ εὖ νοῦσαν ἐνδοκίμως ἑκάστοις ἐπιβὰν αὐτὸν ὑποστήναι τὴν ἀρχήν. (20) Ὁ δὲ Ξενοφὼν πῇ μὲν ἐβούλετο ταῦτα, νομίζων καὶ τὴν τιμὴν μετὰ ὅπως ἐαυτοῦ γίγνεσθαι καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ εἰς τὴν πόλιν τὸ νόμιμον μεῖζον ἀρετῆς αὐτοῦ, τυγχόν δὲ καὶ ἀγαθὸν τινος ἂν αἴτιος τῆς στρατιᾷ γενέσθαι. (21) Τὰ μὲν δὲ ταῦτα ἐνθυμώ-

επιπλεσε se project, cum nihilominus peltas retineret; adeo ut pulchrum spectaculum præbere videretur. Tandem Persico saltabat ritu, collidens peltas; in genus etiam procumbebat, et surgebat: atque hæc omnis in numerum ad tibium faciebat. Huc cum successissent Mantinenses, ac de ceteris Arcadibus etiam nonnulli surrexissent, in armis quando poterant decore egressi, in numerum incedebant, cum tibia ipsa interea modum caneret armata saltationi convenientem, præterque canebant, et perinde saltabant atque decorum in applicationibus fieri consuevit. Quæ cum Paphlagonες viderent, mirificum quiddam esse dicebant, saltationes hæc omnes in armis fieri. Hic Myus qui eos videret attonitus, ulà quendam ex Arcadibus, qui saltatricem possidebat, ut id concederet, induxisset, eam quam pulcherrime poterat ornatum introduci, dato etiam ei scuto leviori. Saltabat illa pyrrhica agilitè. Illa tom plausus ingens excitator erat; et Paphlagonες interrogabant, an et mulieres una cum ipsis pugnam capessarent. Responderunt illi, hæc ipsa regem et costris eiecisse. Et nocti quidem huic finis hic erat impositus.

Postridie ad exercitum eos adducunt; atque militibus decretum erat, ut neque Paphlagonas injuria lacerent, neque lacerentur ipsi. Hoc factio decreto legati discesserunt: at Greci, quia satis magna navium adesse copia videretur, consensu illa diem ac noctem venter secundo navigabant, cum Paphlagoniam ad sinistram haberent. Altero die Sinopen perveniunt, et naves ad Harmenen Sinopes appulerunt. Sinopenes in agro Paphlagonem habitant, sed Milesiorum sunt coloni. Mittunt hi Grecis hospitalia munera, firuntæ medietas ter mille, vini amphoras nulle quingentas. Atque hic Chiriosophus cum tremulis advenit. Et milites quidem id futurum sperabant, ut, cum veniret, ipsis aliquid adferret: at nihil adferret ille, sed duntaxat remunerationem Anaxibium navarchum tuos ceteros collaudare eos, eundemque Anaxibium pollicitum esse, si e Pontio excederent, stipendium ipsis fore numeratum. Ac apud Harmenen quidem illam dies quoque commorati sunt milites. Cuiusque propius sibi a Grecia viderentur abesse, jam magis quam antea subiti animos eorum cogitavit, quoniam modo fieri posset ut domum luelli aliquid nocti pervenirent. Existimabant ergo, si eorum sibi in principem eligerent, magis, quam antea multorum principum, posse illum unum exercitum vel opem tam noctu quam die, et si quid latere oporteret, magis etiam occultare posse; ac si quid porro anteverteretur esset, minus occasione defuturum: nec enim colloquiis inter se opus fore, sed quod unum decretum esset id perfici; superiore vero tempore hæc omnia ex sententia quæ victrix gerebat. Cum hæc cogitarent, ad Xenophontem se convertebant; et cohortum præfecti, eum cum adiacent, exercitum sic statuere aiebant, ac benevolentiam utraq;que ipsam erga eum declarans, ei, ut principatum susciperet, persuadebat. Et Xenophon idcirco quidem hæc volebat, quod existimaret cum ipsi amicos maiorem illa honorem sibi habitum, tam æmulum ipsius suum ad civitatem amplius perconturum; forsitan etiam futurum et emolumentum aliquid ipse exercitui adferret. Hu-

μετα ἐπῆρκεν αὐτὸν ἐπιθυμῶν αὐτοκράτορα γενέσθαι ἀρχόντα. Ὅποτε δ' αὖ ἐνθυμοίτο ἐπὶ ἀδελφὸν μὲν παντὶ ἀνδρὶ ὅσην τὸ μέλλον ἔχει, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κίνδυνος εἴη καὶ τὴν προειργασμένην δόξαν ἀποβαλεῖν, ἤπορεύετο.

(22) Διαπορευομένην δὲ αὐτῷ διακρίνας ἰδοὺς κρείσιστον εἶναι τοῖς θεοῖς ἀνακρινώσασθαι καὶ παραστησάμενος δύο ἱερεῖα ἐθύετο τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ, ὥστερ αὐτῷ μαντευτὴς ἦν ἐκ Δελφῶν καὶ τὸ ἄνερ δὴ ἀπὸ τούτου τοῦ θεοῦ ἐνύμειν ἐπαρκαίνει ὁ εἰδὼν ὅτι ἔρχετο ἐπὶ τὸ συνεπιμεινίσθαι τῆς στρατῆς καθίστασθαι. (23) Καὶ οἱ εἰς Ἑρίσου δὲ ὠρμήτο Κύρου συσταθῆσάμενος δατὼν ἀνεμυμνήσατο ταυτὶ δεινὸν φηγγόμενον, καθήμενον μέντοι, ὥστερ ὁ μάντις ὁ προέμειπων αὐτὸν ἔλεγεν ὅτι μέγας μὲν υἱὸς εἴη καὶ οὐκ ἰσχυρὸς καὶ ἐνδοξός, ἐπίπικνος μόντοι, τὰ γὰρ ὄρεα μέγιστα ἐπιτίθεσθαι τῷ ἀσπρὶ καθήμενῳ· οὐ μόντοι χρηματιστικὸν εἶναι τὸν οὐρανόν· τὸν γὰρ δατὼν πετόμενον μέλλον λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεα. (24) Οὕτω δὲ θυμῶν αὐτῷ διακρίως ὁ θεὸς σημαίνει μύθε προσδοιῶσθαι τῆς ἀρχῆς μύθε εἰ αἰροῖντο ἀποδέχεσθαι. (25) Ταῦτο μὲν δὴ οὕτως ἐγένετο. Ἢ δὲ στρατὶκὰ συνῆλθε, καὶ πάντες ἔλεγον ἕνα αἰρεῖσθαι καὶ ἐπὶ τοῦτο ἰδοὺς, προεβάλλοντο αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ εἰδοὺς δῆλον εἶναι ὅτι αἰροῦνται αὐτὸν εἰ τις ἐπιμηρῖζει, ἀνέστη καὶ εἶπε τάδε.

26. Ἐγώ, ὃ ἀνδρὲς, ἥδομαι μὲν ὑπὸ ὑμῶν τιμώμενος, εἴπερ ἀνθρώπος εἰμι, καὶ χάριν ἔχω καὶ εὐχόμαι δοῦναι τοῖς θεοῖς αἰτίαν τινος ὑμῖν ἀγαθοῦ γενέσθαι· τὸ μόνον ἐμὲ προκαρίθηκα ὑπὸ ὑμῶν ἀρχόντα Λακεδαιμονίου ἀνδρὸς παρόντος οὗτε ὑμῖν μοι δοκεῖ συμφέρειν εἶναι, ἀλλ' ἦτον ἂν διὰ τοῦτο τυγχάνειν εἰ τις δόισιτε παρ' αὐτῶν ἑμοὶ τε αὐτὸ οὐ πᾶν τοῖς νομίμοις ἀσφαλὲς εἶναι τοῦτο. (27) Ὅρῳ γὰρ ὅτι καὶ τῇ πατρίδι μου οὐ πρόθεον ἐπαύσαντο πολεμοῦντες πρὶν ἐπὶ ἡσσαν πῆσαν τὴν πόλιν ὁμολογεῖν Λακεδαιμονίους καὶ αὐτῶν ἡγεμόνας εἶναι. (28) Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὁμολόγησαν, εὐθὺς ἐπαύσαντο πολεμοῦντες καὶ οὐκ εἰς πόρα ἐπολιόρχησαν τὴν πόλιν. Εἰ οὖν ταῦτα ἔρην γινώσκειν ὅπου δυναμὴν ἐνταῦθα αἰκρον ποιεῖν τὸ ἐκείνῳ ἀξίωμα, ἐκείνο ἐννοεῖται ἵνα ἂν ταχὺ σωρηνοσθεῖν. (29) Ὅ δὲ βριεῖς ἐνοεῖται ὅτι ἦτον ἂν στάσις εἴη ἐνὸς ἀρχόντος ἢ πολλῶν, εὐ ἴσται ὅτι εἰδὼν μὲν Εὐαγόριον οὐχ εὐρήσατε ἐμὲ στασιάζοντα· νομίζω γὰρ, ὅστις ἐν πολέμῳ ὢν στασιάζει πρὸς ἀρχόντα, τὸν πρὸς τὴν αὐτοῦ στρατὶαν στασιάζειν· ἐν δὲ ἐμὲ εἰληθῆς, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι εἰ τινα εὐρίσκει καὶ ὑμῖν καὶ ἑμοὶ ἀρβόμενον.

30. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε, πολλὸν κλίονος ἐκινίσταντο λέγοντες ὡς εἶποι αὐτὸν ἀρχεῖν. Ἀγασίας δὲ Στυμφαλὸς εἶπεν ὅτι γαλοῖον εἴη, εἰ οὕτως ἔχει, εἰ ὀργισθῇται Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐν συνθήκαισι συνελθόντες μὴ Λακεδαιμόνιον συμποσάλλωσιν αἰρώμεναι. Ἐπεὶ δὲ οὕτω γε τοῦτο ἔχει, ἔφη, οὐδὲ λαχάμεν ἔμην ἔξεστιν, ὡς ἔσκεν, ὅτι Ἀρχάδης ἱερὸν. Ἐνταῦθα δὲ ὡς εὐ εἰπόντος τοῦ Ἀγασίου ἀνεθρόνισεν. (31) Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐπὶ ἑώρα κλιόνος ἐνδόν, παρελθὼν εἶπεν, Ἄλλ',

jusmodi sane cogitationes cum ad munus imperatoris, qui suo usus arbitrio res administraret, expendendum incitabant. Contra vero cum secum perpenderet nulli non homini obsecuros esse futuros eventus, idcirco periculum esse se gloriam prius portam amitteret, luctabatur. Cum ita quidum eligendum esset dubitaret, visus est sibi rectissime facturum, si deos consulere: itaque duabus victimis admoctis, Jovi regi rem sacram faciebat, atq; oraculo Delphis edito ipse fuerat persignificatus; et ibi eodem sane deo consultum illud profectum vidisse se putabat, quod vidit quo tempore fuerat ad curam exercitus una cum aliis gerendum constitutus. Et cum ex Epheso egressus esset, ut Cyrus commendaretur, recordabatur aquilam sibi dextram oblatam quae clangorem edebat, aedebat tamen, quod vales, cum qui clamabatur, augurium esse dixerat magnum, minimeque privatum in hominem cadere; idemque esse gloriosum, at laboriosum tamen: ceteras enim aves sedentem aquilam maxime adgredi: neque vero locri quid portendere hoc augurium; potius enim circumvolitantem aquilam alimenta rapere solitam. Et illicque sacrificii aperte significavit deus, magistratum hunc neque exoptare eum oportere, neque, si eum legerent, suscipere. Et hoc quidem sic accidit. Ceterum convenit exercitus, omnesque adeo unum esse deligendum aiebant: atque hoc ubi decretum fuisset, ipsum Xenophontem eligendum proponebant. Cum autem palam adpareret futurum ut ipsos deligerent, si quis suffragia illorum exquireret, surrexit, et in hanc sententiam loquutus est.

« Equidem, viri, bellicum ex honore, quo a vobis adfectus sum, percipio, siquidem homo sum, et gratias vobis habeo, deoque precor eas mihi facultatem dent, ut vobis boni alioquin auctor existam: verum me ante alios imperatorem a vobis designari, cum Lacedaemoniis nobis adit, neque ex re vestra mihi esse victor, sed mihi vos propterea ab eis aliquid Imperatoris, si quid eos rogetis; mihi vero ipsi non admodum hoc fore tutum existimo. Video enim prius ipsos non fecisse finem gerendi adversus patriam meam belli, quam civitatem totum confidere cogissent, Lacedaemonios ipsorum etiam duces esse. Hoc autem ubi confusi sumus, bello statim finem imposuerunt, nec amplius urbem nostram oppugnaverunt. Si ergo cum hac perspicua nihilominus videret, ubicunque possim, illorum ibi auctoritatem irritam facere, id utique mecum reposito sollicitas, ne celeriter admodum ad sanam mentem reducar. Quod autem vos cogitatis, minus seditionum fore in unius quam multorum imperio, certo sciatis velim, si alium deligatis, vos me seditionum nequequam repleturos: arbitrator enim illum, qui se in bello contra imperatorem seditione gemit, adversus suam ipsius salutem seditionem esse: quod si me delegeritis, mirum mihi non erit, si quem tam vobis quam mihi offensum invenitis. »

Posteaquam haec loquutus esset, multo plures exsurgebant, qui ei munus imperatoris suscipiendum dicerent. Et Agasias Styμφαλίου ridiculum aiebat esse, si illa res se habebat, Lacedaemonios utique fore irritatos, etiam si convivia congressi alium quam Lacedaemonium convivii magistratum deligant: nam si hoc ita se habent, inquit, ne nobis quidem esse cohortatorum praefectis licebit, uti videtur, quippe qui sinus Arcades. Tum vero, quasi recte loquutus esset Agasias, adhaeserunt. Et Xenophon, cum videret pluribus opus esse, progressus in medium ait, « At vero,

ὡς ἄνδρες, ἐπεὶ, ὡς πάλιν εἰδότες, δυνάμις ἡμεῖς θεοὺς πάντας καὶ πάσας ἢ μὴν ἐγὼ εἶπαι τὴν ἡμετέραν νύκταν ἡσθαιόμενοι, ἰδυόμενοι εἰ βέλτερον εἴη ἢ αἰεὶ ἐπιτρέψαι ταύτην τὴν ἀρχὴν καὶ ἡμεῖς ὑποστήναι· καὶ μοι οἱ θεοὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐσήμηναν ὥστε καὶ ἰδυόντων ἂν γινώσκαι οὐ ταύτης τῆς μοναρχίας ἀπείχεσθαι με δεῖ. (αα) Ὅστω δὴ Χειρίσσορον αἰροῦνται. Χειρίσσορος δ' εἶπαι ἥρεθον, παραλθὼν εἶπεν, ἅλλ', ὡς ἄνδρες, τοῦτο μὲν ἴσται οὐτὸ οὐδ' ἂν ἐγὼ εἰς ἐστασιάζων, εἰ ἄλλον εἰλεσθε· Ξενοφῶντα μόνον, ἐπεὶ, ὡς ἔστιτε οὐχ ἐλόμενοι· ὡς καὶ νῦν Δέξικπος ἦδη διέβαλλεν αὐτὸν πρὸς Ἀναξίβιον δὲτι ἰδύνατο καὶ μάλα ἰμοῦ αὐτὸν σιγάσωντος. Ὁ δ' ἔφη νομίζειν αὐτὸν Τραπεζοῖν καὶ πολλὸν συναρξεν ἰθαλῆσαι Δαρδανίαν ὅτι τοῦ Κλεάρχου στρατευματος ἢ αὐτοῦ Λάκωνος ὄντι. (αβ) Ἐπεὶ μόνον ἐμὶ εἰσάθε, ἐπεὶ, καὶ ἐγὼ πειρασόμεαι ὅτι ἂν δύναμαι ἡμεῖς ἀγαθὸν ποιεῖν. Καὶ ἡμεῖς οὐκ παρασκευάζεσθαι ὡς αὐρίον, ἐάν πλοῖος ἢ, ἀναξίμενοι· ὃ δὲ πλοῖος ἴσται εἰς Ἡράκλειον ἀπικτας οὐδὲ δεῖ αἰεὶ πειρασθαι καταστρεῖν τὰ δ' ἄλλα ἐπειδὴν ἐκείτοις εἰδυμένοι βουλευσόμεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐνταῦθεν τῇ ὑπεραίρῃ ἀναγόμενοι πνεύματι ἔκλειον καλῶς ἡμέρας δύο παρὰ γῆν. Καὶ παραπλέοντες ἐβύβηρον τὴν τὴν Ἰασονίαν ἀκτὴν, ἐνθα ἢ Ἀργὸν λέγεται ὁρμίσασθαι, καὶ τῶν ποταμῶν τὰ στόματα, πρῶτον μὲν τοῦ Θερμοδοντος, ἔπειτα δὲ τοῦ Ἰριος, ἔπειτα δὲ τοῦ Ἀλίου, μετὰ δὲ τούτων τοῦ Παρθενίου τούτου δὲ παραπλέοντες ἀφίκοντο εἰς Ἡράκλειον πόλιν Ἑλληνίδα Μεγαρέων ἀπικον, ὡσαν δ' ἐν τῇ Μαρνανδυνῶν χώρῃ. (α) Καὶ ὁρμίσαντο παρὰ τῇ Ἀγερουσιᾷ Χερσονήσῳ, ἐνθα λέγεται ὃ Ἡρακλῆς ἐπὶ τὸν Κέρβερον κύνα καταθῆναι ἢ νῦν τὰ σημεῖα δεικνύοντες τῆς καταβάσεως τὸ βάθος πλέον ἢ ἐπὶ δύο στάδια. (β) Ἐνταῦθα τοῖς Ἑλλησιν οἱ Πρακλειῶται ἕλναι πῆμνουν ἀλγίστων μαθήμονος τραχυλίου καὶ οἶνου κεράμια δυσχέλια καὶ βοῦς εἰκοσι καὶ οὐς εκατόν. Ἐνταῦθα διὰ τοῦ πεδίου βαί ποταμὸς Λύκος ὄνομα, εὖρος ὡς δύο πλέθρων. (γ) Οἱ δὲ στρατιῶται συλλεγόντες ἐβουλεύοντο τὴν λοιπὴν πορείαν πότιρον κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλατταν χρὴ πορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πόντου. Ἀναστὰς δὲ Λύκος Ἀχαιοὺς εἶπε, Θεμαζέω μὲν, ὡς ἄνδρες, τὸν στρατηγὸν οὐτὸν οὐ παρῶντων ἡμεῖς ἐκπορίζον σιτηρίσων τὰ μὲν γὰρ ἕλναι οὐ μὴ γίνεσθαι τῇ στρατῇ τριῶν ἡμερῶν σιτία· ὅπῃθεν δ' ἐπινοεῖσόμενοι πορευσόμεθα οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ ἡμεῖς οὐδὲν δοκεῖ αἰεὶν τοὺς Ἡρακλειῶτας μὲν ἐκπῶντες ἢ τραχυλίου κυζικηνούς. (δ) Ἄλλος δ' εἶπε μὴ ἐκπῶντες ἢ κυζίκους καὶ ἐλόμενους πρόσθεσι αὐτίκα μάλα ἡμῶν καθορμίσαντες πῆμνον πρὸς τὴν πόλιν, καὶ εἰδέναι δὲτι ἂν ἀπαγγέλλωσι, καὶ πρὸς τοῦτο βουλευσόμεθα. (ε) Ἐνταῦθεν προεβάλλοντο πρόσθεσι πρῶτον μὲν Χει-

μήτες, ut plane rem intelligatis, vobis per deos et dea omnes iuro, me certe, posteaquam voluntatem vestram perspexissem, mactatis hostiis per exta quesivisse, vobisne salus esset imperium hoc mihi committere, ac mihi illud ipsum suscipere: desique adeo sic mihi in extis rem omnem significasse, ut vel extispicii rudis intelligeret, ab hoc singulari imperio mihi abstinendum esse. » Ita demum Chirisorphum deligam. Et Chirisorphus posteaquam delectus esset, in medium progressus ait, « At scitis hoc certe, milites, nullam me seditionem excitatum fuisse, si alium delegissetis. Cum Xenophonie quidem a vobis bene actum est, quod cum non legistis: quippe cum modo Dexippus apud Anaxibium, quantum potuit, criminosus est, cum ipse maxime eum obtinere iuberem. Alebat autem existimare se mille cum in munere imperatorio collegam habere Timasionem Dardanum de Clearchi exercitu, quoniam se natione Laconem. Cum vero me delegissetis, ait, conabar et ipse quantum in me erit vobis commodare. Et vos quidem sic vosmet comparate, ut eris, si commodum navigare licent, solvamus: Heracleam autem navigandum erit, omnibusque adeo danda est opera ut eo adpellant: de ceteris, cum eo pervenerimus, consultabimus. »

CAPUT II.

Inde postero die cum solvissent, vento secundo biduum propter eam navigabant. Ac dum propter eam navigabant, litus Iasonium adspexerunt, ad quod Argo fertur adpulisse, itemque fluminis ostia; primum Thermodontis, deinde Iri, deinde Halys, deinde Partheni: hunc autem praeterrecti, Heracleam pertransiunt, urbem Graecam, Megarensium coloniam, in Mariandynorum agro sitam. Et portum propter Acherusiadem Chersonesum capiebant; ubi dicitur Hercules ad Cerberum canem descendisse; quo nunc etiam loco monstrant incolae descensus monumenta, voraginem plus quam duo stadia altam. Mittant hoc Graecia Heracleote hospitalia munera, farinae ter mille medimnos, vini bis mille amphoras, viginti boves, oves centum. Labitur ibi per campum annis, cui nomen Lycus, latitudine duorum fere plethorum.

At milites unum in locum congregati deliberabant utrum terra potius an mari reliquum iter e Ponto conficiendum esset. Cum autem Lycus Acharus surrexisset, in hanc sententiam loquens est: « Miror equidem, viri, duces upram non dare ut stipendium ad victum parandum nobis suppedient: nam dona quae accepimus hospitalia in triduum diurnum virtutis exercitus nequaquam suppetunt; nec locus est ullus, inquit, unde frumentum, ejus utique rei causa proficiamus alioque, referamus. Quaspropter arbitror ab Heracleotis petendos nobis esse non minus ter mille Cyzicenos. » Alius autem aiebat, ab his case non minus decem millia Cyzicenorum petendum: legatos etiam diligendos nobis: hic sedentibus quamprimum ad civitatem mittendos, ut quid nobis resuscitent intelligamus, et ad hoc consilia nostra adcommodemus. Ibi tunc legatos designavit, primum

ρόσπον, ὅτι ἄρῃον ἔσθ' ὅτι καὶ Ξενοφῶντα. Οἱ δὲ ἱερῶς ἀπεικάζοντο ἀφοῖν γὰρ ταῦτά ἐδόκει μὴ ἀναγκάζειν πόλιν Ἑλληνίδα καὶ φίλιν εἶναι μὴ αὐτοὶ ἐθέλοντες δοῦναι. (7) Ἐπὶ δ' οὗτοι ἐδόκουν ἀπρόθυμοι εἶναι, πέμποντες Αἰώνη Ἀγαθὸν καὶ Καλλίμαχον Παρθάσιον καὶ Ἀγασίαν Στυμφαλίον. Οὗτοι εὐθὺς ἔλεγον τὰ δοδομένα· τὸν δὲ Αἰώνη ἔρασαν καὶ ἐπαυλεῖν, εἰ μὴ ποῖσθαι ταῦτα. (8) Ἀκούσαντες δ' οἱ Ἡρακλεῖται βουλευσέσθαι ἔρασαν καὶ εὐθὺς τὰ τε χρήματα ἐκ τῶν ἀγρίων συνήψον καὶ τὴν ἀγορὰν εἰσὶν ἀνεσκέυσαν, καὶ αἱ πόλιν ἐκέλευντο καὶ ἐπὶ τῶν τεχνῶν ὅπλα ἐφάνετο.

9. Ἐκ τούτου οἱ παραβάντες ταῦτα τοὺς στρατηγούς ἤτινον διαφθεῖραν τὴν πρῆξιν καὶ συνίσταντο οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀχαιοὶ· προσιόντι δὲ μάστιγα αὐτῶν Καλλίμαχος τε ὁ Παρθάσιος καὶ Αἰώνη ὁ Ἀγασίος. (10) Οἱ δὲ λόγοι ἦσαν αὐτοῖς ὥς πειθρὸν εἶναι ἄρχειν ἕνα Ἀθηναῖον Ἡλοποννησίον καὶ Ἀκταΐωνα, μηδαμῶς δύνανται παρεχόμενοι εἰς τὴν στρατίαν, καὶ τοὺς μὲν πάντας οὐκ ἔχειν, τὰ δὲ κέρδη ἄλλους, καὶ ταῦτα τὴν σωτηρίαν οὖρον κατεργασμένον· εἶναι γὰρ τοὺς κατεργασμένους Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιοὺς, τὸ δ' ἄλλο στρατεύμα οὐδὲν εἶναι. Καὶ ἦν δὲ τῇ ἀληθείᾳ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ ὅλου στρατεύματος Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί. (11) Εἰ οὖν σωροσύνῃ οὕτοι, συστάντες καὶ στρατηγούς ἐλέμμεν ἑαυτῶν καθ' ἑαυτοῖς ἂν τὴν πορείαν ποιοῦντο καὶ πειρῶντο ἀγαθὸν τε λαμβάνειν. (12) Ταῦτ' ἐθεῖε· καὶ ἀπολειπόντες Χειρίσορον εἰ τινες ἦσαν παρ' αὐτῶν Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοὶ Ξενοφῶντα συνέστησαν καὶ στρατηγούς αἰροῦντι ἑαυτῶν ὀκτατούτους δὲ ἐφηρίσαντο ἐκ τῆς κακότητος ὅτι δοκοῦ τοῦτο ποιεῖν. Ἡ μὲν οὖν τοῦ παντὸς ἀρχὴ Χειρίσορος ἑταῦθα κατελήθη ἡμέρᾳ ἑκτῇ ἡ ἐβδόμῃ ἂν' ἡς ἔρθε.

13. Ξενοφῶν μέντοι ἰδούλωτο κοινῇ μετ' αὐτῶν τὴν πορείαν ποιεῖσθαι, νομίζων οὕτως ἀσφαλεστέραν εἶναι ἢ ἰδίᾳ ἕκαστον στίλλεσθαι· ἀλλὰ Νέων ἐπαυθεὶς αὐτὸν καθ' αὐτὸν πορεύεσθαι, ἀκούσας τοῦ Χειρίσορου ὅτι Κλιδάνδρος ὁ ἐν Βυζαντίῳ ἀριστοτὴς ραῖν τριῖρας ἔχων ἦεν εἰς Κόλπῳ λιμένα· (14) ὅπως οὖν μετὰ σχοι, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ οἱ αὐτῶν στρατιῶται ἐκπλεούσαν ἐπὶ τῶν τριέρων, διὰ ταῦτα συνεβούλευε. Καὶ Χειρίσορος, ὅμα μὲν ἀθῶναι τοῖς γεγενημένοις, ὅμα δὲ μισοῖν ἐκ τούτου τὸ στρατεῖν, ἐπιτρέπει αὐτῶν ποιεῖν ὅτι βούλονται. (15) Ξενοφῶν δὲ ἔτι μὲν ἐπεχείρησεν ἀπαλλαγῆς τῆς στρατιᾶς ἐκπλεῦσαι θυομένη δὲ αὐτῷ τῷ ἡγεμῶν Ἡρακλεῖ καὶ κοινωμένοις πότῃρα λῶν καὶ ἀμύνειν εἰς στρατιτεύσας ἔχοντι τοὺς παραμεινάντας τῶν στρατιωτῶν ἡ ἀπαλλάττεσθαι ἐσήμηνεν ὁ θεὸς τῆς λεορῆς συστρατεῖσθαι. (16) Οὕτω γίγνεται τὸ στρατεύμα τρυφῇ, Ἀρκάδες μὲν καὶ Ἀχαιοὶ πλείους ἢ τετρακισχίλιαι καὶ πεντακισχίλιαι, ὀπλῆται πάντες, Χειρίσορος δ' ὀπλῆται μὲν εἰς τετρακοσίους καὶ χίλιους, πελτασταὶ δὲ εἰς ἑπτακοσίους, οἱ Κλεάρχου ἑφῆρες, Ξενοφῶντι δὲ ὀπλῆται μὲν εἰς ἑπτακοσίους καὶ χίλιους,

omnium Chirisophum, quod is imperator lectus esset; fuere qui Xenophontem etiam designarent: illi vero vehementer repugnabant; quippe quia stabebat eodem uterque, Græcam nimirum civitatem et amicam non cogendam esse ut quidquam det, nisi quod ipsi cives libenter donare vellent. Cum itaque videretur hi minime alacres ad rem suscipiendam animos habere, Lyconem Achæum, et Callimachum Parrhasium, et Agasiam Stymphalium mittunt. Hi Heraclæam profecti qui fuerant ab exercitu decreta exponebant; Lyconem aium etiam minas audidisse, nisi hæc facerent. Heraclæote audita eorum oratione, se de re deliberaturos aiebat; ac mox tum res suas ex agris comportarunt, tum annonam intro abstulerunt; portæ quoque clausæ erant, et in muris arma conspiciebantur.

Ibi tum harum turbarum auctores, duces incusantes querebantur eos rem gerendam corrumpere: atque soleo Arcodes et Achæi coibant; cum Callimachus Parrhasius et Lycon Achæus in primis se duces ille præberent. His autem sermones erant, indignum esse Peloponnesiæ ac Lacædæmoniis unum Atheniensium imperare, qui nullas exercitui copias suppeditasset; ipsos porro labores ferre, alios emolumenta, tametsi salutem ipsi ceteris attulissent: ejus enim auctores fuisse Arcadas et Achæos; præ quibus reliquis copia nullo esse loco numerandas (et revera constabat exercitum plus parte dimidia ex Arcadibus et Achæis): si ergo asperent hi, cum coissent, dacesque sibi proprios legissent, seorsum iter facerent, atque operam darent ut aliquid ipsi emolumentum caperent. Probatæ est hæc sententiæ: atque soleo Chirisophum, si qui cum eo erant Arcades vel Achæi, cum deseruissent omnes, et Xenophontem, coiverunt, et decem sibi duces deligunt: decreverunt etiam ut ex victricis sententiæ quidquid visum foret, id facerent. Itaque tum Chirisophi summum imperium die, ex quo lectus fuerat, sexto vel septimo est abrogatum.

At volebat Xenophon una cum ipsis iter facere, quod existimaret ita tutius iter fore institutum, quam si seorsum quique pergeret: verum Non ex persuasit ut iter per se institueret, quod is de Chirisopho audivisset Cleandrum Byzantii præfectum dixisse cum triremibus se in Calpas portum venturum: quapropter ut ne quis triremum participes esset, sed ipsi militesque ipsorum triremibus enavigarent, ideo hoc Xenophonti dabit consilii. Et Chirisophus quidem, partim animo commotus propter ea que acciderant, partim odio exercitus quod ex eo tempore conceperat, potestatem ei quod vellet agendi permittebat. Xenophon quidem id velle constans est, ut ab exercitu digressus enavigaret: ei vero rem Herculi Duci sacras facienti, omneque consulenti utrum melius satiusque foret cum iis militibus, qui remanserant, expeditionem suscipere, an ab iis digredi, significavit per exta deus usa cum iis expeditionem esse emigendam. Ita factum ut exercitus triduum divideretur; Arcades et Achæi, plures quam quater mille et quingenti, omnes gravis armaturæ milites: Chirisophi gravis armaturæ milites mille fere erant et quadringenti, peltastæ fere septingenti, Thracæ utique qui Clearchum sequi fuerant: Xenophonti gravis armaturæ milites mille fere et septingenti, peltastæ

τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐν τούτῳ ἴσχυτο. Τὰ μὲν δὲ τῶν Ἀρκάδων οὕτως εἶχε.

10. Χειρίσφορος δὲ ἀρραλὲς πορευόμενος παρὰ θηλατταν ἀρκαίνεται εἰς Κάλπησ λιμένα. Ξενοφῶντι δὲ διὰ τῆς μαχητικῆς πορευομένου οἱ ἱππεῖς προκαταθέοντες ἐντυγχάνουσι προσβύτας πορευομένους ποι. Καὶ ἐπεὶ ἤλθον παρὰ Ξενοφῶντα, ἔρατ' αὐτοὺς εἰ ποὺ ἤσθονται ἄλλου στρατεύματος ὄντος Ἑλληνικοῦ. (11) Οἱ δὲ Δαγον πάντα τὰ γεγενημένα, καὶ νῦν δεῖ πολιορκεῖνται ἐπὶ λόρῳ, οἱ δὲ Θρῆκας πάντας περικυκλωμένοι εἰεν αὐτοὺς. Ἐνταῦθα τοὺς μὲν ἀνθρώπους τοῦτους ἐβόλῃσιν ἰσχυρῶς, ὅπως ἡμεῖς εἰεν ὅπου δεῖον σκοποῦσι δὲ καταστήσας συνελθεῖ τοὺς στρατιώτας καὶ δεῖαν, (12) Ἄνδρες στρατιώται, τῶν Ἀρκάδων εἰ μὲν τεθῶσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ λόρῳ τινὸς πολιορκεῖνται. Νομίζω δ' ἔγωγε, εἰ ἐκείνοι ἀπολοῦνται, οὐδ' ἔμειν εἶναι οὐδεμίαν σωτηρίαν, οὗτοι μὲν πολλῶν ὄντων πολέμων, οὗτοι δὲ τεθάρρηται. (13) Κράτιστον οὖν ἔμειν οὗτοι, σὺν ἐκείνοις μαχεῖσθαι καὶ μὴ μόνον λαοφθίνεσθαι μόνον καὶ κινδυνεύειν. (14) Νῦν μὲν οὖν στρατοπεδεύομεθα προελθόντες θέναν ἂν δοκῇ καιρὸς εἶναι εἰς τὸ δαιτυποποιεῖσθαι ἕως δ' ἂν πορευώμεθα, Τυρασίων ἔχον τοὺς ἱππεῖς προελάνοντα ἑρπεῖν ἡμᾶς, καὶ σκοπεῖν τὰ ἑμπεδωθῆναι, ὥς μηδὲν ἡμᾶς λάθῃ. (15) Παρέπεμψε δὲ καὶ τῶν γεγενημένων ἀνθρώπων εὐζώνους εἰς τὰ πλάγρια καὶ εἰς τὰ ἄκρα, ὅπως εἰ ποῦ τί ποῦνα παθοῦν, σημαίνοντες ἐκείνους δὲ καίεν ἅπαντα στῆρ ἐντυγχάνοντες καυσίμῳ. (16) Ἡμεῖς γὰρ ἀποθραύμεν ἂν οὐδαμῶς ἐνόντες πολλὰ μὲν γὰρ, ἔρη, εἰς Ἡρόδοτον πάλιν ἀπέναι, πολλὰ δὲ εἰς Χρυσοπολιν διαλεῖν οἱ δὲ πολέμοι πλησίον εἰς Κάλπησ δὲ λιμένα, ἔνθα Χειρίσφορον εἰσάξοντες εἶναι εἰ σῶσεται, ἐλαχίστη εἴδω. Ἀλλὰ δὲ ἐκεῖ μὲν οὐτα πλοῖα ἔστιν οἱς ἀποκλειστέμεθα μένουσι τε αὐτοῦ οὐδὲ μίλλε ἡμέρας ἔστι τὰ ἱππύδεια. (17) Τῶν δὲ πολιορκουμένων ἀπολογούμεν οὖν τοῖς Χειρίσφορον μόνους καίον ὅτι διακινδυνεύει ἡ τῶνδε σωθῆναι πάντας εἰς ταῦτα ἐλθόντας κοινῇ τῆς σωτηρίας ἔχεσθαι. Ἀλλὰ χρὴ παρασκευασμένους τὴν γνώμην πορευέσθαι ὥς νῦν ἡ εὐλαὴς τελευτήσῃ ἔστιν ἡ καλλίστην ἔργον ἀργάστασιν Ἑλλήνας τοσοῦτος σώσαντας. (18) Καὶ ὁ θεὸς ἰσως ἔχει οὕτως, ὅς τοὺς μαγαληροθήσαντας ὡς πλὴν φρονούσας ταπεινωταὶ βούλεται, ἡμεῖς δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν ἀργουμένων ἐντιμωτέρους ἐκείνους καταστήσῃ. Ἀλλ' ἐπισθαί χρὴ καὶ προσέχειν τὸν νοῦν, ὥς ἂν τὸ παραγγελλόμενον δόξησθαι ποῦναι.

19. Ταῦτ' εἰπὼν ἤγειτο. Οἱ δ' ἱππεῖς διασπειρόμενοι ἐφ' ὅσον καλῶς εἶεν ἐκείνῳ ἡ δὲ δόξον, καὶ εἰ πελάσσεται ἐπιπαρόντες κατὰ τὰ ἄκρα ἐκείνῳ πάντα θῶν καύσιμα ἑωρών, καὶ ἡ στρατιὰ δὲ, εἰ τινα παραλιπομένην ἐντυγχάνοντες ὥστε πᾶσα ἡ χώρα αἰθεσθῆαι εἰδοῖται καὶ τὸ στράτευμα πολλὴ εἶναι. (20) Ἐπεὶ δὲ ἄρα ἦν κατεστρατοπεδεύοντες ἐπὶ λόρῳ ἐκβάντας, καὶ τὰ

ces, quos Græci postulabant; sed hac in parte habebatur. Et Arcadium quidem ita se res habebant.

Chirisophorus autem tuto propter mare pergens, ad Calpas portum pervenit. Xenophonte per mediterraneum iter faciente, equites ipsius ante reliquas copias procurrentes in senes aliquos proficiscentes incidunt. Cumque ad Xenophontem ducti essent, interrogat ille eos an alias allicubi Græcas esse copias remississet. Illi omnia, que acciderant, narrant, atque nunc jam eas in colle obsideri, Thracasque universos eas undique circumisse. Ibi tum homines illos diligenti custodia adserabat, ut ubi opus esset itineris sibi duces essent: cumque speculatores constitisset, milites convocavit, atque orationem hanc habuit: « Arcadium alii, milites, perierunt, reliqui quodam in colle obsidentur. Et ipse quidem arbitror, si illi fuerint deleti, nullam nobis salutem fore, cum tanta sit hostium multitudo, tantaque confidentia. Quapropter optime nos facturos arbitror, si viris opem quam celerrime foremus; ut si adhuc sint incolentes, una cum ipsis dimicemus, ac non, soli reflecti, soli etiam periculi aleam subeamus. Itaque jam castra metemur, tantisper progressi, dum conandi tempus esse visum fuerit: quamdio vero pergressus, Timasion cum equitibus antecedit ita ut nos observet, atque es speculetur quæ ante nos erunt, ut nihil nos latent. » Missi etiam ex armatura levi homines expeditis ad latera montionum juga, ut, si quid illa ex parte conspicerent, sibi significarent: jussit autem eos quidquid offenderent, quod exuri posset, exurere. « Nec enim fieri poterit, sit, ut usquam gentium fugis evadamus ex hoc loco: longum, alt, habitari sinus iter, si Heracleam redemus, inquam etiam, si Chrysopolin contendamus; porro hostes a nobis prope absunt; ad Calpas vero portum, ubi nunc esse Chirisophum arbitramur, si quidem incolomis eo pervenit, via brevissima est. At enim istuc neque sunt naves, quibus arceamur; et ibi manentibus ne unum quidem in diem suppetet commestus. Ceterum percussibus illis qui nunc obsidentur, minus expedit cum solis Chirisophi copiis belli aleam subire, quam, conservatis hisce, omnes in eundem locum congressos saluti committere consulere. Enim vero sic comparatis animis nobis perendum est, ut statuamus hoc tempore vel gloriose occumbendum esse, vel præclarissimum facinus abeundum, cum tot Græcos servaverimus. Atque deus forsitan ipse rem huc deducit, qui magna loquutus, quasi prudens præcelleret, deprimeret vult; nos vero, qui a diis rerum agendam insulam decimus, illis clariore reddere. Sed jam sequi vos oportet et animum attendere, ut quidquid imperatum fuerit exsequi possitis. »

Hæc loquutus, præcedebat. At equites hinc inde sparsi quotiesque commodum esset, incendebant omnia qua videbant. Et peitastæ cum in ardua loca evasisset, quæcumque exuri posse viderent, incendebant omnia; quod et exercitus sane faciebat, si quid ab eis quod relictum esset offenderet: adeo ut regio tota arderet, et ingens exercitus esse videretur. Posteaquam tempus esset, consensu (colle quo-

τε τῶν πολέμων πυρὰ ἰώρων, ἀπείχον δι' ἑς τεταρτάκοντα σταδίων, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐδόναντο πλείστα πυρὰ ἔκαιον. (ii) Ἐπὶ δὲ ἰδεῖν ἦσαν τάχιστα, παρηγγίλθῃ τὰ πυρὰ κατασβέννυναι πάντα. Καὶ τὴν μὲν νύκτα φυλακὰς ποιησάμενοι ἐκάθειδον ἅμα δι' τῆς ἡμέρας προσεζήμενοι τοῖς θεοῖς καὶ συνταξάμενοι ὡς εἰς μάχην ἐπορεύοντο ἢ ἐδόναντο τάχιστα. (iii) Τιμασίῳ δὲ καὶ οἱ ἱππεῖς ἔχοντες τοὺς ἡγεμόνας καὶ προλαύοντες ἑλάνθανον αὐτοὺς ἐπὶ τῷ λόφῳ γενόμενοι ἐνθα ἐπολιορκούντο οἱ Ἕλληνες. Καὶ οὐκ ὄρωσιν οὐτὰ φίλον στράτευμα οὐτὰ πολέμιον, καὶ ταῦτα ἀπαγγέλλουσιν πρὸς τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸ στράτευμα, γρήδῃ δὲ καὶ γερνῶντι καὶ πρόσθα ὀλίγα καὶ βόας καταλειπεμένους. (iv) Καὶ τὸ μὲν πρῶτον θαῦμα ἦν εἰ εἴη τὸ γεγεννημένον, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν καταλειπεμένων ἐπισυνάγοντο ὅτι οἱ μὲν ἑρπύλλας εὐδὸς ἀρ' ἐσπέρας ἄρχοντο ἀπίοντες, ἔωθεν δὲ καὶ τοῖς Ἕλλησι ἔρσαντο ὅπως ἀπὸ τοῦ οὐκοί εἰδέναι.

α. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀμφὶ Ξενοφῶντα, ἐπεὶ ἤρστησαν, συσκευασάμενοι ἐπορεύοντο, βουλευμένοι εἰς τάχιστα συμμεῖξαι τοῖς ἄλλοις εἰς Κάλπησι λιμένα. Καὶ πορευόμενοι ἰώρων τὸν στίβον τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἀχαιῶν κατὰ τὴν ἐπὶ Κάλπης ὁδόν. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο εἰς τὸ αὐτὸ, ὁρμητοὶ τε εἶδον ἀλλήλους καὶ ἡσπάζοντο ὡς περ ἀδελφούς. (ii) Καὶ ἐπισυνάγοντο οἱ Ἀρκάδες τῶν περὶ Ξενοφῶντα τί τὰ πυρὰ κατασβέσειαν ἡμεῖς μὲν γὰρ, ἔρσαν, ὥρμητο ἡμεῖς τὸ μὲν πρῶτον, ἔπειτα δὲ τὰ πυρὰ σὺχ' ἐωρύμεν, τῆς νυκτὸς ἔστιν ἐπὶ τοὺς πολέμιους καὶ οἱ πολέμιοι δὲ, ὡς γε ἡμῖν ἰδοῦναι, τοῦτο ζήσαντες ἀπέλθον σὺχ' ἀφ' ἑαυτῶν τὸν χρόνον ἀπῆσαν. (iii) Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀρξίσθε, ὁ δὲ χρόνος εἴηκεν, ὥρμητο ἡμεῖς πυθόμενοις τὰ παρ' ἡμῖν φοβηθέντας οἰοῦσθαι ἀποφράσαντες ἐπὶ θαλάττῃ καὶ ἰδοῦναι ἡμῖν μὴ ἀπολιπέσθαι ἡμῶν. Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς δεῦρο ἐπορεύθημεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν αὐτοὶ ἠύλινοντο ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ πρὸς τῷ λιμένι. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο ὁ καλεῖται Κάλπησι λιμὴν ἐστὶ μὲν ἐν τῇ Θράκῃ τῇ ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἀρξάμενη δὲ ἡ Θράκη αὕτη ἐστὶν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Πόντου μέχρι Ἡρακλείας ἐπὶ δεξιᾷ εἰς τὸν Πόντον ἐκτείνοντι. (i) Καὶ τριγυρὶ μὲν ἐστὶν εἰς Ἡρακλείαν ἐν Βυζαντίου κόλπῳ ἡμέρας μάλ' αὐτὰς πλοῦς ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν ποδὶς οὐδέμια οὐτε γυῖα οὐτε Ἕλληνας, ἀλλὰ Θρᾷκες Βιθυνοὶ καὶ οὗς ἐν λάβροις τῶν Ἑλλάνων ἐκπιπτοντας ἡ ἄλλος πικρὸν δεινὰ ὑβρίζειν λέγονται τοὺς Ἕλληνας. (ii) Ὁ δὲ Κάλπησι λιμὴν ἐν μέσῳ μὲν καίτοι ἐκτείνωνται πλεονέκων εἰς Ἡρακλείας καὶ Βυζαντίου, ἐστὶ δ' ἐν τῇ θαλάττῃ προκειμένον χωρίον, τὸ μὲν εἰς τὴν θαλάτταν καθόχῃ αὐτοῦ πέτρα ἀποφράξ, ὅπως οὕτω διαχρίσινται οὐ μόνον εἰς αὐτὸν ὄρνυται, ὁ δὲ αὐτὸν ὁ εἰς τὴν γῆν ἀνέκων τοῦ χωρίου μάλιστα

ΞΕΝΟΦΩΝ.

dam castra metabantur, cum et hostium ignes cernebant (nam ab his tantum quadraginta fere stadia aberant), et ipsi quam poterant plurimos accenderent ignes. Cum primum censerent, mandatum est ut ignes omnes extinguerent. Ac per noctem quidem constitutis excubiis sonno se dabant: prima vero luce deos comprecati, et structis ordinibus tanquam si ad pugnam mox inendam se pararent, quam poterant celerissime pergebant. At Timasion equitesque, qui habebant apud se duces itineris, et ante ceteras copias perrexerant, prius in collem, ubi Graeci obsessi erant, evaserunt, quam eo se pervenisse animadverteret: neque hic vel socias copias, vel hostiles vident (neque ipsa Xenophonti et universo exercitui mox significant), sed amicolas tantum quasdam et veludos, atque ovae pascas, et boves relictos. Et primum quidem his miraculo res erat, quid accidisset necientibus: postea de relictis illis sciscitando comperiunt Thracas primo statim vespere discessisse; atque mane Graecos etiam abesse disruerit; quo vero aberint, se nescire.

Hac cum Xenophon ejusque milites audivissent, posteaquam pransi essent, vasis collectis pergebant; quippe qui cuperent quam celerissime se cum ceteris Graecis apud Calpes portum conjungere. Ac dum pergerent, Arcadium Achaicumque vestigia in eaque ad Calpen tenebatur via cernebant. Posteaquam in sinum locum pervenissent, lecti se metuo adproxere, ac tanquam fratres se invicem amplexi sunt. Atque Arcades ex Xenophontis militibus acriterabantur quomodo ignes extinctissent: nam primum arbitrabantur, inquit Arcades, cum ignes non jam amplius usquam videremus, vos nocte in hostes invasuros: hostesque adeo, uti quidem nobis suspicari videbantur, id veriti discessere: nam id temporis fere aberint. At cum non veniretis, et tempus jam praeterisset, putabamus vos, posteaquam rerum nostrarum statum cognovissetis, metu perterritos ad mare fuga abisse: atque adeo visum fuit nobis dandum esse operam ut a vobis non abessemus. Sic itaque nos etiam huc perreximus.

CAPUT IV.

Et hoc quidem die ibi in litore propter portum commorati erant. Ceterum hic locus, qui Calpes portas dicitur, situs est in Thracin Asiatica: haec autem Thracia ducto ab ostio Ponti initio ad Heracleam usque pertinet, in Pontum naviganti ad dextram sita. Et e Byzantio quidem in Heracleam tantum est itineris, quantum confici trime, quae remis agitur, die potest longissimo: in medio nulla neque socii, neque Graeca civitas est, sed soli Thracae Bithyni: et quoscunque Graecos ceperint sive in litus ejectos, sive quo alio caso eo delatos, crudeliter in modum eos tractare dicuntur. Calpes vero portus, si qui Heracles et Byzantio navigant, utrinque in medio situs est: locus ipse in mare porrigitur, cuiusque adeo pars ea quae ad mare pertinet, petra est praerupta, altitudine, qua minima est, non minor viginti orgyis: cervix loci quae ad terram pertingit, est qua-

τατάρων κλέθρων τὸ εὖρος τὸ δ' ἐντός τοῦ αὐρέου χωρίον ἱκανὸν μυριάς ἀνθρώπων οὐκ ἔστι. (α) Λιμὴν δ' ὡς αὐτῇ τῇ πέτρᾳ τὸ πρὸς ἑσπέραν αἰγαλὸν ἔχυν. Κρήνη δὲ ἡδύς ὕδατος καὶ ἀφρόντος βίοντος ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ ὑπὸ τῇ ἐπικρατίᾳ τοῦ χωρίου. Σάλα δὲ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, πάνυ δὲ πολλὰ καὶ καλὰ ναυπηγῆσιμα ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ. (β) Τὸ δὲ ἔρος τὸ ἐν τῇ λιμνῇ εἰς μεσογίαν μὲν ἀνάκει ὅσον ἐπὶ εἰκοσι σταδίοις, καὶ τοῦτο γαῖδες καὶ θίσον· τὸ δὲ παρὰ θαλάτταν πλῆον ἢ ἐπὶ εἰκοσι σταδίοις ὅσον πολλοῖς καὶ παντοδατοῖς καὶ μεγάλαις ὕδαις. (γ) Ἢ δὲ ἄλλη χώρα καλὴ καὶ πολλή, καὶ αἰμαὶ ἐν αὐτῇ εἰσι πολλαὶ καὶ οἰκούμεναι· θέραι γὰρ ἦ γῆ καὶ κριθὰς καὶ πυροὺς καὶ ὀσπρια πάντα καὶ μέλινας καὶ σῖκαμα καὶ σῖκα ἀρούρενα καὶ ἀμπέλους πολλὰς καὶ ἡδυσμένους καὶ ἄλλα πάντα πλὴν θίσων.

(δ) Ἢ μὲν χώρα ἦν τοιαύτη. Ἑσκήνουν δὲ ἐν τῇ αἰγίᾳ πρὸς τῇ θαλάττῃ· εἰς δὲ τὸ πλοῖμα ἀν' ἐνομήνων οὐκ ἐβούλονται στρατοπεδεύεσθαι, ἀλλὰ ἰδοὺ καὶ τὸ εἶθ' ἐν ταύτῃ ἐξ ἐπιβουλῆς εἶναι, βουλευμένον τινοῦ κατακτείνεσθαι πάλιν. (ε) Τῶν γὰρ στρατιωτῶν οὐ πλείστοι ἦσαν οὐ σπάνι βίον ἐκτεταμένους ἐπὶ ταύτῃ τὴν μισθοφορὰν, ἀλλὰ τὴν Κύρου ἀρετὴν ἀκούοντες, οἱ μὲν καὶ ἀνδράς ἀγαθούς, οἱ δὲ καὶ προσηνηλεύεστες χρήματα, καὶ τοῖσιν ἑταῖροι ἀποδεύοντες πατέρας καὶ μητέρας, οἱ δὲ καὶ τέκνα κατακτείνοντες ὡς χρήματα· αὐτοὺς ἀποσπόμενοι ἤγοντες πάλιν, ἀκούοντες καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παρὰ Κύρῳ πολλὰ καὶ ἀγαθὰ πράττειν. Τούτους οὖν ἐντός ἐπόθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα σύλῃσαι.

β. Ἐκείνῃ δὲ ὑστερὰ ἡμέρᾳ ἐγένετο τῆς εἰς ταῦτον συνόδου, ἐπ' ἡδύῃ ἐδύτο Ἐσφορὴν ἀνέγκη γὰρ ἦν ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεα ἐξάγειν· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοὺς νεκροὺς θάπτειν. Ἐπὶ δὲ τὰ ἱερὰ καλὰ ἐγένετο, εἰποντο καὶ οἱ Ἀρκάδες, καὶ τοὺς μὲν νεκροὺς τοὺς πλείστους ἐν θαλάττῃ ἐπέσπον ἑκάστους θάψαν· ἥδη γὰρ ἦσαν πεμπταῖοι καὶ οὐχ ὅσον τὸ ἀναίρειν ἐπὶ ἦν ἐνίοις δὲ τοὺς ἐκ τῶν ὄντων συνενεγράντες θίσαν· ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὡς ἐδύναντο καλλίστα· οὐς δὲ μὴ εὐρίσκον κενωτότερον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ στεφάνους ἐπίθεσαν. (α) Ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὸ στρατοπέδον. Καὶ τότε μὲν διεπνήσαντες ἐκοιμήθησαν. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ συνήλθον οἱ στρατιῶται πάντες· συνῆγε δὲ μάλα τοτα Ἀγασίας τε Στεμφαλίου λοχαγὸς καὶ Ἱερώνυμος Ἡλείος λοχαγὸς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ προσβύτατοι τῶν Ἀρκάδων. (β) Καὶ βόρρα ἐποίησαντο, ἵαν τις τοῦ λοιποῦ μηνὸς ὅλα τὸ στράτευμα ποιεῖν, θανάτῳ αὐτὸν ζημιώσθαι, καὶ κατὰ χεῖρας ἐπιναίει ἥπερ πρόβην εἶχε τὸ στράτευμα καὶ ἔρχειν τοὺς πρόβην στρατηγούς. Καὶ Χειρίσφορος μὲν ἥδη τετελειώθηκεν φάρμακον πῦνιν πορεύειν· τὸ δ' ἐκείνου Νέων Ἀουναῖος παρέλαβε.

γ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναστὰς εἶπε Ἐσφορῶν, Ὁ θυερός στρατιώται, τὴν μὲν πορείαν, ὡς ἔσται, ὅλον ἐπὶ καὶ τῇ πορείᾳ· οὐ γὰρ ἐστὶ πλοῖα· ἀνέγκη δὲ πορεύεσθαι ἥδη· οὐ γὰρ ἐστὶ μένουσι τὰ ἐπιτήδεα. Ἡμεῖς μὲν οὖν, ἔρη, θυσιάζομεθα· ὡς δὲ οἱ παρὰ πλεονεξίας

ἰον admodum plethorum latitudine: tractus autem intra cervicem tantus est, ut hominibus decies mille tabularum praebere possit. Portus sub ipsa petra situs est, cuius litus ad occasum vergit. Est ibidem et dulcis ac uberis aquae fons, qui propter ipsum mare sic habetur, ut sub injus tamen loci potestate sit. Sunt etigna, cum multa quaedam alia, tum vero plurima pterherrinaque, juxta ipsum mare, quae sunt navibus fabricandis idonea. Mons, qui est in portu, in mediterranea se porrigit, ad viginti circiter stadia, estque adeo terrenus idem et lapideum expers; qua vero mare respicit, amplius viginti stadia, multis et omnis generis arboribus insistentibus magnis densus est. Reliqua regio amena est et ampla: atque vici sunt in ea multi frequentesque incolis: fert enim terra et hordeum, et triticum, et omnia legumina, et panicum, et sesamum, et feras salis multas, multas etiam vites vini suavis feraces, et ceterasque plantas omnes, extra unas olea. Hujusmodi ea regio erat. Milites autem in libere propter mare tabernaculum collocabant: in ea parte vero, quae facile locum data esset urbi condendae, castra locare volebant; quin ipsis vel hoc insidiosum factum videbatur, quod ea loci venissent, quod civitatem condere aliqui ibi vellent. Nam utriusque pars militum non adducta rerum ad vitam necessarium inopia, ad hanc capiendam e Graecia navigaverant, sed quod Cyri virtutem auditione acceperant, alii viros etiam secum duxerant, alii etiam facultates consumpserant, ex his alii a patribus et matribus auferant, liberos etiam alii deseruerant, utique qui, opes ubi ipsis comparandas, reditusque se sperabant; cum audissent alius quoque qui cum Cyro essent multo sibi bona acquirere. Cum eo essent animo milites, in Graeciam incolebant redire cupiebant.

Et altera dies illuxit, ex quo eundem in locum conveniant, de educendis copiis Xenophon eis consolabatur (necesse enim erat ad commensas eas educere): de mortuis etiam sepelientis cogitabat. Cumque pulchre sitatus esset, Arcades quoque sequuti sunt, et mortui, plerosque eis quidem quibus occiderant locis, singulos sepelierunt (jam enim dies ibi quinque jacuerant, neque adeo fieri poterat ut eos tollerent); ad nonnullos quos e vili congresserant, pro suis facultatibus quam poterant honestissime sepelierunt: his autem, quos non reperiebant, cenotaphium magnam struxere consumaque imposuerunt. His factis, ad castra reverterunt. Et ibi dum turna sumpta quieti se dederunt: postremo autem milites universi coartaverunt (nos autem in primis Agasias Styμφalius cohortis ductor, cohortis ductor etiam Hieronymus Eleus, alique ex Arcadibus nato maximi coegerant), et decretum fecerunt, ut si quis deinceps distrahendū exercitus mentionem faceret, morte in multaretur; ut item in eum redirent ordinem, quem antea temerarie exercitus, et cum imperio essent illi, qui prius duces extitissent. Odiat jam diem supremum Chirisophus, poto medicamento, cum feleri laboraret; atque ejus partes oblinēbat Neos Asineus.

Post haec cum exsurrexisset Xenophon, « Iter nobis, milites, inquit, pedibus minime, uti videtur, sciendum est: neque enim ulla nobis via est navigia. Jam vero iter ferre necesse est: neque enim hic manentibus suppetit commensatus. Quamobrem nos quidem hostias mactabimus, vos

ὡς μαχημένους εἰ ποτε καὶ ὀλίγοι· οἱ γὰρ πολέμοιο ἀνατεταρβήσασιν.

(12) Ἐκ τούτου θύοντο οἱ στρατηγοί, μάλιστα δὲ παρὴν Ἀρχίλιον Ἀρκάς· ὁ δὲ Σιάνος δ' Ἀμβρακίωτης ἦδη ἀποδεχόμενος πλοῖον μισθοσώζατος ἐξ Ἡρακλείας. Θυσίανους δὲ ἐπὶ τῇ ἀρόδῳ οὐκ ἐγίνετο τὰ ἱερὰ. (13) Ταῦτον μὲν οὖν τῇ ἡμέρᾳ ἐπαύσαντο. Καὶ τινες ἐτόλμων λέγειν ὡς δ' Ξενοφῶν βουλόμενος τὸ χωρίον οὐκ αἰεὶ πάμπαν τὸν μόνον λέγειν ὡς τὰ ἱερὰ οὐ γίνετο ἐπὶ ἀρόδῳ. (14) Ἐνταῦθεν κηρύξας τῇ αὔριον παρῆναι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ τὸν βουλόμενον, καὶ μάλιστα εἰ τις εἴη, παραγγέλλας παρῆναι ὡς συνθεασόμενον τὰ ἱερὰ, ἔθου· καὶ ἐνταῦθα παρῆσαν πολλοί. (15) Θυσίανους δὲ πάλιν εἰς τρις ἐπὶ τῇ ἀρόδῳ οὐκ ἐγίνετο τὰ ἱερὰ. Ἐκ τούτου χαλκῶς ἔχον οἱ στρατιῶται· καὶ γὰρ τὰ ἐπιτήδεια ἀπέλειπον δ' ἔχοντες ἤλθον, καὶ ἀγορὰ οὐδέμια παρῆν.

17. Ἐκ τούτου θυσιάζοντι εἴτα πάλιν Ξενοφῶν, ὧν ἄνδρες, ἐπὶ μὲν τῇ πορείᾳ, ὡς ὁρᾶται, τὰ ἱερὰ οὐ ποῦ γίνετο· τῶν δ' ἐπιτηδείων ὅρα ὅπως δεομένων ἀνάγκη οὐκ μὴ δοκεῖ εἶναι θύεσθαι παρὶ αὐτοῦ τούτου.

(16) Ἀναστὰς δὲ τις εἶπε, Καὶ εὐκρίτως ἄρα ἡμῖν οὐ γίνετο τὰ ἱερὰ· ὡς γὰρ ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου χθὲς ἔκλονος πλοῖον ἤκουσα τινος ἐπὶ Κλάναρος δ' ἄκ Βυζαντίου ἀρμυρῆς μάλιστα ἦσαν πλοῖα καὶ τρεῖς ἔχον.

(18) Ἐκ τούτου δ' ἀναμένειν μὲν πῶς ἰδοῦναι ἐπὶ δὲ τὰ ἐπιτήδεια ἀνάγκη ἦν εἶναι. Καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἐθύετο εἰς τρις, καὶ οὐκ ἐγίνετο τὰ ἱερὰ. Καὶ ἦδη καὶ ἐπὶ σπηνὴν ἴοντες τὴν Ξενοφῶντος Ὀλιγον ἐπὶ οὐκ ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια. Ὅ' οὐκ ἂν ἐξη ἑξαγαγεῖν μὴ γυνομένην τὴν λαῶν.

20. Καὶ πάλιν τῇ ὑστεραίᾳ ἐθύετο, καὶ σχεδὸν τι πᾶσα ἡ στρατιὰ διὰ τὸ μῆλιν ἅπαντα ἐκυκλοῦντο παρὶ τὰ ἱερὰ· τὰ δὲ θύματα ἐπυλοῦντο. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἐξήγον μὲν οὐ, συνεκάλεσαν δέ. (21) Ἐπὶ οὖν Ξενοφῶν, ἴσως οἱ πολέμοιο συνελεγμένοι εἰσι καὶ ἀνάγκη μάχεσθαι· εἰ οὖν καταλιπόντες τὰ αὐτῶν ἐν τῷ ἐρμηνῷ χωρίῳ ὡς εἰς μάχην παρεσκευασμένοι ἵσταν, ἴσως ἂν τὰ ἱερὰ μάλιστα προχωροῖ ἡμῖν. (22) Ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶται ἀνέκραγον ὡς οὐδὲν ἕως εἰς τὸ χωρίον ἔχειν, ἀλλὰ θύεσθαι ὡς τάχιστα. Καὶ πρόσθα μὲν οὐαὶ ἦν, ῥῶς δὲ ὑπὸ ἡμάξης πρέμεινοι ἐθύοντο· καὶ Ξενοφῶν Κλεάνορος ἐδέχθη τοῦ Ἀρκάδος προθυμαῖσθαι εἰ τι ἐν τούτῳ εἴη. Ἄλλ' οὐδ' ὃ ἐγένετο.

23. Νῦν δὲ ἦν μὲν στρατηγὸς κατὰ τὸ Χειρισφίον μέρος, ἐπὶ δὲ ἴσως τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἔχον δεῖναι τὴν ἰδέσθαι, βουλόμενος αὐτοῖς χαρίζεσθαι, εὐρίων τινα ἀνθρώπων Ἡρακλεώτην, ὃς ἐξη κόμης ἐγγὺς εἰδέναι θῆναι εἰς λαβεῖν τὰ ἐπιτήδεια, ἐπέφυξε τὸν βουλόμενον ἵνα ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ὡς ἡγεμόνος ἰσομένον. Ἐξέρχοντο δὲ οὖν βορραῖος καὶ ἀσχοῖς καὶ θυλάκους καὶ ὀλλοὺς ἀγρίους καὶ δικυκλίου ἀνθρώπους. (24) Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐν ταῖς κόμῃσι καὶ διεσπείροντο ὡς ἐπὶ τὰ λαμβάνειν ἐπιτακτοῖς αὐτοῖς οἱ Φαρναβοῶντες ἱππεῖς προῖον· βεβοηθῆκατος γὰρ ἦσαν τοῖς Βιθυνοῖς, βουλόμενοι

autem, si unquam alias, sic nosmet comparatis oportet, ut quibus pagandum sit: nam animos receperunt hostes. = Ibi tunc hostias mactabant duces, quibus vates aderat Arexion Arcas: nam Silant Ambraciotis jam navigio conducto ex Heraclea auferatur. Ipsis autem de discessu hostias consentientibus exta non erant laeta. Quapropter hoc die quieverunt. Ac quidam audebant dicere Xenophontem, prae studio colonialium eo in loco collocandi, vati persuasisse, ut do discessant exta non fuisse laeta diceret. Mox deinde Xenophon cum praecanis voce edixisset, ut erantino die sacrificio, quicumque vellet, interesset, et, si qui esset in exercitu vates, ut adesset, exta quo simul inspiceret, denuntiasset, hostias credebant: atque ibi aderant multi. Cumque rursus ter hostias de discessu consulerent, exta non erant laeta. Ibi tum milites molestia artificabantur: nam comestus illo, quem secum hac profecti attulerant, eos defecit, neque firum ulum rerum venalium praesto erat.

Hic cum convenissent, ita rursus loquutus est Xenophon: Necdum felicia, milites, ad iter, uti violetis ipsi, sunt exta: at comestus non egere video: quapropter necesse est, mea quidem sententia, hac ipsa de re deos consulere. Et surgens quidam, Consensaneum utique est, inquit, nos non posse litare: nam ut ego de quodam audivi, qui casu navigium huc heri adspulerat, Cleander, qui est Byzantii praefectus, eum navigiis ac trirētibz venturus est. Ibi tum visum quidem est omnibus exspectandum esse: necessario tamen ad comestus parandos exendum erat: atque hac de re rursus ter mactate erant hostiae, neque tamen laeta fuerant exta: et jam milites, cum ad Xenophontis tabernaculum accessissent, comestus se non habere aiebant. At illo se educturam eos necebat, nisi periculum esset.

Ac postremo rursus mactate erant hostiae, atque totus fere exercitus, propterea quod immixtus res curae esset, episo orbe sacra circumsteterant: jamque eos defecerant hostiae. At duces eos non eduxerunt quidem, sed tamen convocarunt: quare Xenophon, Fortassis, ait, collecti sunt hostes, ac pugnare necesse est: si ergo relictis sacris in loco hoc munio, tanquam ad pugnam instructi progrediamur, fortasse magis exta feliciter nobis cesserint. Hoc cum milites audissent: exclamabant nihil esse, quamobrem cum in locum duceret, sed quam celerissime sacrificandum esse. Ac oves sane non jam amplius erant ullae, aliquo adeo boves quos de plaistro emerant mactabant: et Xenophon Cleonorem Arcadem orabat ut alceri esset ad omnia paranda animo, si quid hoc in sacrificio boni extaret. Verum ne sic quidem periculum esset.

Ceterum Neou dux erat in Chirissphi locum affectus: is autem ubi misere preni homines inopia videbat, quod is gratificari volebat, cum Heracleotum quendam reperisset, qui se diceret vicos nosse prope ab ipsis, unde comestus petere liceret, per praeconeum praesentavit ut, quicumque vellet, ad comestus parandos exiret secum, ut qui se ducent ipsi praebiturus esset. Ibi sane homines fere his mille cum spiculis, et stribus, et saccis, aliisque vasis excurrunt. Cumque in vicos pervenissent, ac jam hinc inde capiendi comestus causa se spargerent, primi eos Pharnabazae equites invadunt: nam hi Bithynis opem laturi venerant;

ἐν τοῖς Βιβυνοῖς, εἰ δύναιτο, ἀποκαλῦσαι τοὺς Ἑλλήνας μὴ εἶσθαι εἰς τὴν Φρυγίαν· οὗτοι οἱ ἱππεῖς ἀποκτείνουσι τῶν ἀνδρῶν οὐ μᾶλλον πεντακοσίους· οἱ δὲ Λαοκῶ ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνέστησαν. (25) Ἐκ τούτου ἀπαγγέλλει τις ταῦτα τῶν ἀποπεμφθέντων εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ Ξενοφῶν, ὡς οὐκ ἐγγεγνητό τὰ ἱερὰ ταῦτη τῇ ἡμέρᾳ, λαθὼν βρῶν ὑπὸ ἀμάρτης, οὐ γὰρ ἦν ὅλῃα ἰερεῖα, σπρυγγασάμενος ἰδοῦθαι καὶ οἱ ἄλλοι οἱ μὲχρι τριάκοντα ἐπὶ τῷ ἀπανταί. (26) Καὶ ἀναλαβόντες τοὺς λοιποὺς ἀνδρας εἰς τὸ στρατόπεδον ἀρκενοῦνται. Καὶ ἔδῃ μὲν ἀμφὶ ἡλίου δυσμέας ἦν καὶ οἱ Ἕλληνες μὲν ἀήρως ἔχοντες ἰδειναιοποιοῦντο, καὶ ἱσπίνης διὰ τῶν λαλῶν τῶν Βιβυνῶν τινες ἐπιγενομένοι τοῖς προῦλκι τοὺς μὲν κατίκτανον τοὺς δὲ ἐλόντων μᾶλλον εἰς τὸ στρατόπεδον. (27) Καὶ κρυφτῆς γενόμενης εἰς τὰ ὅπλα πάντες ἔβραμον οἱ Ἕλληνες καὶ δισκίην μὲν καὶ κινεῖν τὸ στρατόπεδον νυκτὸς οὐκ ἀσφαλὲς εἶδοιαι εἶναι· παρὰ γὰρ ἦν τὰ χωρία· ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ἐνικτρεῖον φυλαττόμενοι ἱκανοὶς φύλαξι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Τὴν μὲν νύκτα ὅστω διήγαγον· ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ οἱ στρατηγοὶ εἰς τὸ ἑρμῶν χωρίον ἔρχοντο· οἱ δὲ εἰπόντες ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα καὶ τὰ σκεύη. Πρὶν δὲ ἀρίστου ἔρπον εἶναι ἀπετάρτυσαν ἥ ἡ εἰσοδὸς ἦν εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἀπεστούρωσαν ἅπαν, καταλιπόντες τρεῖς πύλας. Καὶ πλοῖον ἐξ Ἑρρακλείας ἦκιν ἀφῆται ἄγον καὶ ἱερεῖα καὶ ὄνον. (1) Πρῶτ' ὁ ἀναστὰς Ξενοφῶν ἰδόντο ἐπεβόδια, καὶ γίγνεται τὰ ἱερὰ ἐπὶ τοῦ πρώτου ἱερείου. Καὶ ἔδῃ τιος ἔχοντων τῶν ἱερῶν ὁρᾷ αὐτὸν αἰσὼν ὁ μάντις Ἀρξίον Παρθένιος, καὶ ἡγεῖσθαι καλεῖται τὸν Ξενοφῶντα. (2) Καὶ διεσπάντες τὴν τάρπον τὰ ὅπλα τίθενται, καὶ ἐκρήρυν ἀριστήσαντας ἐξίνασι τοὺς στρατιώτας ἐν τοῖς ὅπλοις, τὸν δὲ ὄχλον καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτοὺ καταλείπει. (3) Οἱ μὲν δὲ ἄλλοι πάντες ἔρχονται, Νέων δὲ οὐ· εἶδοιαι γὰρ καλλίστον εἶναι τοῦτον φύλακα καταλιπεῖν τῶν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου. Ἐπει δ' οἱ λεγατοὶ καὶ οἱ στρατιώται ἀπιδίπον αὐτοὺς, αἰσχυνομένοι μὴ ἐρείπῃσθαι τῶν ἄλλων ἑξόντων, καταλιπόν αὐτοὺ τοὺς ὑπὲρ πάντα καὶ τετραράκοντα ἔτη. Καὶ ὅστω μὲν ἔμενον, οἱ δ' ἄλλοι ἐπορεύοντο. (4) Πρὶν δὲ πεντακαίδεκα στάδια διελθούσιν ἐνέτυχον δὴν νεκρῶν· καὶ τὴν οὖραν τοῦ κέρατος ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους φανέντας νεκροὺς ἔβατον πάντας ἐπέσους ἐπιλαμβάνοντες τὸ κέραν. (5) Ἐπει δὲ τοὺς πρώτους εὗραν, προσαγόντες καὶ τὴν οὖραν αὐτοῖς ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους τῶν ἀτάφρων θάψαν· τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπέσους ἐπιλάμβανον ἡ στρατιὰ. Ἐπει δὲ εἰς τὴν ὁδὸν ἔσαν τῆς ἐκ τῶν χωρίων, ἐνθα δύναιτο ἀφρόα, συνεκρίναντες αὐτοὺς εὗραν.

2. Ἦδη δὲ πέρα μεσοῦσης τῆς ἡμέρας προσαγόντες τὸ στρατόπεδον εἶναι τῶν κομῶν ἐλάμβανον τὰ ἐπιτήδεια·

quippe qui cum Bithynis conjuncti, si possent, Graecos avertere volebant, ne Phrygiam ingrederentur. Equites illi ex Graecis non pauciores quingentis trucidant; atque reliqui in montem se supra recipiebant. Mox decide eorum, qui fuga evaserant, aliquis haec in castra renuntiavit. El Xenophon, quoniam eo die perlitatum non fuerat, sumptum de plastro bovem (nam silia non supererat alimentia) cum mortuasset, ad opem suis ferendum properabat, ceterisque adeo cum sequenti sunt omnes, qui triginta annos non essent egressi. Cumque viros illos reliquos receperissent, in castra revertuntur. At jam quidem solis occasus instabat, cum Graeci animis admodum defecti coram manebant. El Bithynorum assuelli cum repente per loca silvis densa prima in excubias irruissent, alios occiderunt, alios ad ipsa usque castra persequuti sunt. At clamore excitato, ad arma Graeci aduvertunt omnes: et hostem quidem persequi nolunt castra movere, tutum non esse videbatur: erant enim loca ea densa silvis: at in armis pernoctarunt, constitutis excubiis idoneis.

CAPUT V.

Ita noctem exegerunt: cumque illuxisset, duces in locum munitionum decedebant; ac milites, temporis aridis vasisque, sequebantur. Antequam talem prandii tempus esset, qua in locum aditus erat fossam dixerunt, omnique, tribus tantum portis reliquis, vallo praeclodebat. At pae tibi tum ex Heracles venit navigium, quod furum, et in animalia, et in vias vehibat. Xenophon autem mane surgens de discendo exta consulendo, ac prima statim hostie perlitatum est. Cumque sacra jam peracta essent, Arxion Parrhasius vates aequilam festam conspicit, et Xenophontem copias ducere jubet. Atque adeo ubi fossam transiissent, in armis consistunt, et per praecones edixerunt, militibus excaudum esse armatis, ut primum praemi essent, tutam vero inbellem cum municipis ibidem esse relinquendum. Ac ceteri quidem exibant omnes, praeter Neocem: nam rectissime se facturos existimabant, si hunc eorum qui in castris manebant custodem relinquerent. Cum autem eos cohortium ductores militesque relinquerent, sibi dedecori fore putantes, si, ceteris excautibus, ipsi non sequerentur, eos tantum in castris reliquerunt, qui quadraginta et quinque annos egressi essent. Et hi quidem manebant; ceteri iter ingressi sunt. Primum quidem quindecim stadia processerunt, in castrorum jam inciditum cadavera; itaque cum postremam cornu partem juxta cadavera primum conspecta constituerent, quaecumque cornu amplectebatur, sepeliebant omnia. Posteaquam primis illis sepelissent, progressi, rursusque parte cornu postrema juxta primum eorum quae necdum sepulta erant constituta, eodem modo, quaecumque comprehendere potuit exercitus, sepeliebant. Cumque ad viam venissent, qua ex vicis iter erat, ubi jacebant frequentia, in unum comportarunt ea et sepeliebant.

Ubi jam praeterierat merides, promotis copis extra vias, convinctum quaecumque quis carceret iofra phalangem

ὅτι τις ὁρᾷ ἐντὸς τῆς φάλαγγος, καὶ ῥιζίνης ὁρᾷσι τοὺς πολέμιους ὑπερβαλλόντας κατὰ λόγους τῶν ἐκ τοῦ ἐναντίου, τεταγμένους ἐπὶ φάλαγγος ἰσπίδες τε πολλοὺς καὶ πεζοὺς· καὶ γὰρ Σπιδρόδατος καὶ Ῥαθίνης ἦσαν παρὰ Φαρναβάζου ἔχοντες τὴν δύναμιν. (9) Ἐπεὶ δὲ κατείδον τοὺς Ἕλληνας οἱ πολέμιοι, ἔστησαν ἀπύχοντες αὐτοῖν ὅσον πεντακαίδεκα σταδίων. Ἐκ τούτου εὐθὺς Ἀρχέσιον δὲ μάντις τῶν Ἑλλήνων σφαγιάζεται, καὶ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ πρώτου καλὰ τὰ σπράγια. (10) Ἐνθα δὲ Ξενοφὼν λέγει, δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες στρατηγοί, ἐπιτάσσεται τῇ φάλαγγι λόγους φύλακας, ἵνα σὺ πον δέῃ, ὥσιν οἱ ἐπιδοθηθέντες τῇ φάλαγγι καὶ οἱ πολέμιοι τεταραγμένοι ἐκπίπτουσιν εἰς τεταγμένους καὶ ἀκραιφῆς. (11) Συνεδόκει ταῦτα πᾶσιν. Ὑμεῖς μὲν τοίνυν, ἔφη, προηγήσθε τὴν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ὥς μὴ ἰσθησώμεν, ἐπεὶ ὀφθαλμοὶ καὶ εἰδόμεν τοὺς πολέμιους· ἐγὼ δὲ ἦξιν τοὺς τελευταίους λόγους κατακυρώσας ἔπειράω ὑμῖν δοκεῖ. (12) Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἤσαν προήται, δὲ τρεῖς ἀφελὼν τὰς τελευταίας τάξεις ἀνὰ διακοσίους ἄνδρας τὴν μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐπέτρεψεν ἐρέσθαι ἀποκρίπτοντας ὡς πλείονος Σαμωῆος Ἀχαιοὺς ταύτης ἔρχεσθαι τῆς τάξεως τὴν δ' ἐπὶ τὸ μῆκος ἐγώριον ἐπέτρεψεν Πυρρίδας Ἀρχαῖς ταύτης ἔρχεσθαι τὴν δὲ μίαν ἐπὶ τὴν ἰσούμενην Φρατιάς Ἀθηναίους ταύτην ἐγώριον. (13) Προϊόντες δὲ, ἐπεὶ ἐγένοντο οἱ ἡγούμενοι ἐπὶ νάπαι μεγάλῃ καὶ δυσπρόσιτῃ, ἔστησαν ἀγνοοῦντας εἰ διαβατέον εἴη τὸ νάπη. Καὶ παρεγγυᾶσι στρατηγούς καὶ λοχαγούς παρίεναι ἐπὶ τὸ ἡγούμενον. (14) Καὶ δὲ Ξενοφὼν θυμασάσας ὅτι τὸ ἔργον εἴη τὴν πορείαν καὶ ταχὺ ἀκούων τὴν παρεγγυήν, ἰδόντις ἤ ἰδύντο τάχιστα. Ἐπεὶ δὲ συνήλθον, λέγει Σοφιστὸς πρὸςβύτατος ὢν τῶν στρατηγῶν οἱ βουλής οὐκ εἶχον εἴη εἰ διαβατέον ἰστέ τοῖσιν δὲ τὸ νάπη. (15) Καὶ δὲ Ξενοφὼν σπουδῇ ὑπολαβὼν εἰλεῖν, Ἄλλ' ἴστε μὲν με, ὦ ἄνδρες, οὐδὲνα πῶ κίνδυνον προέκησαντα ὑμῖν ἰδελούσων· οὐ γὰρ δοτὴς ὅρῳ δεομένους ἡμεῖς εἰς ἀνδραγότητα, ἀλλὰ σωτηρίαν. (16) Νῦν δὲ οὐτως ἔχει ἀμχαλὲ μὲν ἐνθὺνδε οὐκ ἔστιν ἀπιδεῖν· ἢ γὰρ μὴ ἡμεῖς ἴσμεν ἐπὶ τοὺς πολέμιους, οὗτοι ἡμῖν ὁπότεν ἀπόμεν ἔχονται καὶ ἐπιπεσόνται. (17) Ὅρῃτε δὲ πότερον κρείττον ἴσμεν ἐπὶ τοὺς ἄνδρας προσβαλλομένους τὰ ὅπλα ἢ μεταβαλλομένους ὁπότεν ἡμῖν ἐπὶόντας τοὺς πολέμιους δεσπάζειν. (18) Ἰστέ γε μέντοι οἱ τοὺς ἀπέναντι ἀπὸ πολέμιον οὐδένα καλῶς ἴσμεν, τὸ δὲ ἐρεπείσθαι καὶ τοῖς κακίῳσι δέξασθαι ἡμεῖς, ἀπέναντι δὲ πάντας ἐπιστάμεθα οἱ τομῆσιν ἐρεπείσθαι. (19) Τὸ δὲ διαβάντας ὁπότεν νάπησιν περὶσπᾶσθαι μελόντας μάχεσθαι ἀρ' οὐχὶ καὶ ἀρπάσαι εἴμεν· τοῖς μὲν γὰρ πολέμοις ἐγὼ βουλόμην ἂν εὐπορα πάντα φαίνεσθαι ὥστε ἀπογορεύειν· ἡμεῖς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ χοροῦ δὲ δειδασκόμεθα οἱ οὐκ ἐστὶ μὴ νικᾶσι σωτηρία. (20) Ἡμεῖς αὖτε

capiebant. Et subito vident hostes per culles quosdam adversum iter facientes, in phalangem dispositos, tum equites multos, tum pedites: etenim Spidridates et Rhatines cum copiis a Pharnabazo missis adventabant. At posteaquam Græcos conspexissent hostes, intervallo stadiorum fere quindecim ab eis distantes sublesterunt. Tam vero statim Græcorum vates Arexion hostias mactat, ac prima hostia perlitatum est. Hic Xenophon, « Censeo, duces, inquit, cohortes subsidiarias a tergo phalangis esse collocandas, ut, sicubi poscat usus, sint qui phalangi auxilium ferre possint, et hostes ordinibus turbatis in aciem instructam et integram incident. » Hæc omnium assensus erant approbata. « Vos igitur, ait, ex præcedite via quæ in hostes ducit, ut ar, posteaquam conspecti sumus et hostes vidimus, subsistamus: ego cohortibus extremis, prout vobis videtur, constitutis mox adero. » Post hæc illi placide progressi sunt; et Xenophon cum tres postremos ordines, qui viris singuli ducentis constabant, a reliquis abduxisset, eosam altum ad dextram, pæthri fere intervallo, subsequi iussit; huic ordini præerat Samobæ Archæus: alterum ita disposuit ut ioco medio sequeretur; huic Pyrrhius Arcas præerat: tertium ad sinistram collocavit; Phratias huic Atheniensis erant præfectus. Proccedentibus autem copiis, cum ad ingremem transibique difficilium vallem qui præcesserat pervenissem, constiterunt, propterea quod ignorabant an transiri deberet vallis; atque adeo duces et cohortum præfectos hortantur ut ad frontem agnibus transirent. Et Xenophon, admiratus quid illud esset quod iter impediret, ac celeriter eorum cohortationem audiens, quam potuit citissime ad ipsos progreditur. Cum convenissem, Sopharnetus, inter duces satis maximus, consultatione esse opus negat, an vallis, quo sit huiusmodi, transiri debeat; sed non esse trajiciendum. Et sermone festinanter suscepto Xenophon inquit, « Hostis certe, viri, me voluntate mea nullius unquam vobis periculi auctorem extitisse: nec enim ad fortitudinem gloria vobis nupus esse video, sed incolumitate. Jam vero sic se res habet: sine præliis sane hinc discedere non licet; nam nisi nos in hostes pergamus, sequentur illi nos et invadent, cum hinc abierimus. Considerate verum utrum satius sit in viros pergere obversis in eos armis, an ab eis aversis, hostes potius nos invadentes spectare. Hoc certe quidem notis ab hostibus utique discedere nihil honesti pre se ferre; at eisdem insequi, etiam ignavioribus animos addere. Ego quidem certe libentius hostes diudivis cum copiis sequeretur, quam cum daplo majoribus ab illis secederem. Nisi etiam ne vos quidem sperare fire ut, nobis in eos invadentibus, illi nos sustineant; at vero si recedamus, acimos omnes fore ut persequi nos audent. Ut autem, locum ubi transierint, valem impediam a tergo sibi relinquunt illi qui pugnaturi sunt, annon dignum id est quod etiam avide arripiant? Vellem equidem hostibus, quo discedant, omnia peragrato facilia videri: nos ab ipso loco doceri oportet salutem nobis, nisi vincamus, minime sperandam esse. At ego sane miror, si

δ' ἔφυγε καὶ τὸ νῆπτος τοῦτο εἰ τις μᾶλλον φοβερὸν νομί-
ζει εἶναι τὴν ὁδὸν ἢν διαπτορεύμεθα χωρίων. Πῶς
μὲν γὰρ διαβιᾶν τὸ πεδῖον, εἰ μὴ νικήσωμεν τοὺς ἱπ-
πέας; πῶς δὲ εἰ διακλιθώμεθα ὄρη, ἢν πελάσσεται το-
σοῦτε ἐρείπονται; (30) Ἦν δὲ δὴ καὶ σὺδόμεν ἐπὶ
θάλατταν, πόταν τὸ νῆπτος ὁ Πόντος; ἔδοξ' οὐτα πλοῖα
ἔσται τὰ ἀπάρχοντα οὐτα εἰσὶς ὃ θρασύμεθα μένοντες,
ἐκίχηι δὲ, ἢν ὄψοντο καὶ γενόμεθα, ὄψοντο πάλιν
ἐξίειναι ἐπὶ τὰ ἐπιπύθαια. (31) Οὐκ οὖν νῦν κρείττον
ἡρωικώτατος μάχεσθαι ἢ αὐρίων ἀναρῶντας. Ἄνδρες,
τά τε λαρὰ ἡμῶν καλὰ οἱ τε οἰωνοὶ αἰσιοὶ τὰ τε σφάγια
καλλίστα λαμρὸν ἐπὶ τοὺς ἀνδρας. Οὐ δὲ ἐτι τούτους,
ἐπεὶ ἡμᾶς πάντας εἶδον, ἡδέως δευπηῆσαι οὐδ' ἔπου ἂν
θόλῃσι σκηπῆσαι.

32. Ἐντέθεν οἱ λογαροὶ ἡγεῖσθαι ἐκείνων, καὶ οὐ-
δοὶς ἀνέλεγε. Καὶ ὅς ἤγειτο, παραγγεῖλαις διαβαί-
νειν ἢ ἑκαπτος ἐνύγκαν τοῦ νῆπτος ἢν ὄψοντο γὰρ
ἀόρηον εἶδον ἂν οὐτω πείραν γενέσθαι τὸ σφάγιμα ἢ
εἰ κατὰ τὴν γέφυραν ἢ ἐπὶ τῇ νάπῃ ἢν ἐξαμύρουντο.
(33) Ἐπεὶ δὲ διδύκοντο, παρῶν παρὰ τὴν θάλατταν
ἔλεγον, Ἄνδρες, ἀναμυμήσασθε θάλας δὴ μάχας αὐτῶν
τοὺς θεοὺς ὁμῶς ἰόντες νικήματα καὶ οἱ πύργους
οἱ πολέμοις φεύγοντες, καὶ τοῦτο ἐνόησαν ὅτι ἐπὶ
ταῖς θύραις τῆς Ἑλλάδος ἔσται. (34) Ἄλλ' ἔσθε
ἡγεμόν τῷ Ἡρακλεῖ καὶ ἀλλήλους παρακαλεῖτε ὁνο-
μαστέ. Ἠδὲ τοι ἀνδρείων εἰ καὶ καλὸν νῦν εἰπόντα
καὶ ποιήσαντα μνήμη ἐν οἷς ἐβόλῃ παρέχων ταυτοῦ.
(35) Ταῦτα παραλαύοντες ἔλεγε καὶ ἄμα ὑψηλοῖτο ἐπὶ
θάλατταν, καὶ τοὺς πελασσοὺς ἐκείτρωθεν ποιησάμε-
νοι ἐπορεύοντο ἐπὶ τοὺς πολέμοις. Παρηγγύλλετο δὲ
τὰ μὲν δόρατα ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὤμων ἔχων, ἑκὼς σημαῖνοι
τῇ σάλπιγγι· ἔπειτα δὲ εἰς προβάλῃ καθένας ἐπιστῆναι
βᾶδην καὶ μεθ' αὐτὴν ὀρέμεν δύωκων. Ἐκ τούτου σύν-
θημα παρῆι Ζεὺς σωτὴρ, Ἡρακλεὺς ἡγεμὼν. Οἱ δὲ
πολέμοι ὑπόμενον, νομίζοντες καλὸν ἔχιν τὸ χωρίον.
(36) Ἐπεὶ δ' ἐπλησίαζον, ἀλαλάζοντες οἱ Ἕλληνες
πελάσσεται ἔθεν ἐπὶ τοὺς πολέμοις πρὶν τινα κελεύειν·
οἱ δὲ πολέμοι ἀντίοι ὤρμησαν, οἱ δ' ἱππεῖς καὶ τὸ σφί-
φος τῶν Βωθυῶν καὶ τρέπονται τοὺς πελασσοὺς. (37)
Ἄλλ' ἐπεὶ ἑπλησίαζεν ἢ σάλπιγξ τῶν ὀπλιτῶν ταχὺ
πορευομένη καὶ ἄμα ἢ σάλπιγξ ἐρβόγματο καὶ ἐπαιώ-
μιζον καὶ μετὰ ταῦτα ἡλαδῶν καὶ ἄμα τὰ δόρατα
καθίσταν, ἐνταῦθα οὐκέτι ἐδίξαντο οἱ πολέμοι, ἀλλὰ
ἐρεύοντο. (38) Καὶ Τιμασίῳ μὲν ἔχων τοὺς ἱππεῖς
ἐρείποντο, καὶ ἐπικινησάντων δορυφορῶν ἰδόντων ὡς ἀλί-
γοι ὄντες. Τῶν δὲ πολέμων τὸ μὲν εὐώνυμον αὐθὺς
διεσπάρη, καὶ ὁ δ' Ἕλληνες ἱππεῖς ἔσαν, τὸ δὲ δεξιὸν
ἀπὸ τοῦ ἀσπὸς ἡνωμένοι ἐπὶ λόρῳ συνέστη. (39)
Ἐπεὶ δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ἱππεύοντες αὐτοὺς, ἰδοὺ
βῆσθαι τε καὶ ἀνιόντων ἔλκειν ἰκναι ἐπ' αὐτούς.
Παναιώσαντες οὖν αὐθὺς ἐπέκριντο οἱ δ' οὐκ ὑπόμενον.
Καὶ ἐνταῦθα οἱ πελασσοὶ ἰδόντες μέχρι τὸ δεξιὸν αὐ-
τοῦ σπάρη· ἀπέθανον δὲ ὀλίγοι· τὸ γὰρ ἱππικὸν πρόβον
καρεῖται τὸ τῶν πολέμων παλὺ ὄν. (40) Ἐπεὶ δὲ εἶδον

quos vallem hanc formidabilissimam esse putat aliis, quae per-
agrabimus, locis. Nam qui fieri poterit, ut campus hic ab
nobis transeatur, si equites non vicerimus? qui fieri poterit,
ut transeantur montes, quos jam ex parte superavimus;
si tot pellastae nos insequantur? Quod si quidem saltem etiam
ad mare perveniamus, quanta tandem vallis ipse Ponthus
est? ubi neque sunt navigia quae nos evehant, neque fru-
mentum quo alimur, istic si manserimus: et, si protinus
eo pervenerimus, illico rursus ad parandum commectum
exendum erit. Quasmodum melius est nos modo praenos
dimicare, quam caris insperans. Sunt, viri, nobis esta
kela, et auguria felicia, et hostie pulcherrime. Pergamus
adversus homines. Non jam par est eos, posteaquam semel
nos conspexerunt, jucunde cenare, vel quo velint loco habere
tabernacula. »

Mox deinde cohortum praefecti ut ipsos in hostes duce-
ret hostes sunt, neque contradicebat quisquam. Haec
dicebat eos ille, cum denuntiasset ut quam ad vallis par-
tem forte esset quillet, illic transiret. Nam celerius ei
videbantur ultra vallem hoc pacto conferte evasere copiae,
quam, si ad postem, qui erat super valle, explicarentur.
Cum jam transisset, iuxta phalangem progressus, « Revo-
cate vobis, viri, in memoriam, inquit, quod utique praellis
hostes ope decum, cum manus consereritis, viceritis, et
cujusmodi subeat mala illi qui hostes fugiunt: hoc etiam
cogitate, nos utique ad Graeciam iam esse portas. Verum
age duces Herculem sequimini, ac vos motus nominationi
cohortamini. Jucundum sane est vultu aliquem virile ac
preclarum aliquid loquentem et exsequens apud quos velit
memoriam sui excitare. » Haec copias praeterebentis lo-
quens est, simulque constatula phalange duxit; et pellastae
utrique dispositis in hostes pergebat. Mandatum etiam
erat, ut hastas humero dextro gestarent, donec tuba signum
dederit tubicen: deinde vero, cum eos ad tutandum
corpus demiserint, pedetentim sequerentur, ac nemo eos
cursu insequeretur. Post hac lessera per aciem ibat, Ju-
piter servator, Hercules dux. Hostes autem, quod lo-
cum se commodum tenere putarent, subsistebant. At cum
propius ad eos accederent, Graeci pellastae clamore subito
in hostes cursu tendebant, priusquam eos quisquam jube-
ret: ac hostes ex adverso irrumpunt, tum equites et Bithyno-
rum globus; pellastaeque in fugam vertunt. Verum ubi
gravis armature militum phalanx celeriter pergens occur-
rebat, simulque tuba sonuit, et prona caneant; et secun-
dum hanc clamorem tum tollebant, simulque hastas de-
miserunt; tum sane non amplius impetum sustinerunt
hostes, sed fugae se dabant. Et Timasion quidem eos cum
equitibus insequeretur, ac quocumque poterant, pauci ut-
que qui essent, occiderunt. Et sinistram quidem hostium
cornu, cui Graeci equites oppositi fuerant, statim esse dissi-
patum: at dextrum, utpote quod non valde persequentibus
premebatur, in colle quodam constitit. Cum vero Graeci
eos subsistere viderent, tum facillimum videbatur esse tunc
periculo maxime vacuum in eos jam ire. Itaque cum javana
cecinissent, continuo pergebat, at illi non subsisterunt.
Atque ibi tum pellastae eos persequerentur, donec dextrum
etiam cornu dissiparetur: interfecti autem erant pauci tan-
tum; nam equestres hostium copiae, ut quae multae essent,

οἱ Ἕλληες τό τε Φαρναβάζου ἱππικὸν εἶσι συναστράχας καὶ τοὺς Βιθυνικοὺς ἱππίας πρὸς τοῦτο συναθροισμένους καὶ ἀπὸ λόφου τινὸς καταθεμένους τὰ γιγνόμενα, ἀπειρήσαν μὲν, ὅμως δὲ ἰδοὺς καὶ ἐπὶ τούτους ἰένον εἶναι οὕτως ὅπως δύνατον, ὥς μὴ τεθάρρηκτες ἀναπαύσαντο. Συνατίζεσθαι δὲ πορεύονται. (α) Ἐντεῦθεν οἱ πολέμοι ἱππικῇ φεύγουσι κατὰ τοῦ πρηνοῦς ὁμοῦς ὥσπερ ὑπὸ ἱππείᾳ διωκόμενοι· νόστος γὰρ αὐτοὺς ὑπεδέχετο, θ' οὐκ ᾔδεισαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ προαπετρέποντο διώκοντες ὅρμ' ἔχοντες. (β) Ἐκπελιδόντες δὲ εἰς τὴν α' πρώτην συμβολὴν ἐγένετο στησάμενοι τρώων ἀπῆλθον ἐπὶ θαλάτταν περὶ χλίου δυσμᾶς· στάδιον δ' ἦσαν ὡς ἐξήκοντα ἐπὶ τὸ στρατοπέδον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

Ἐντεῦθεν οἱ μὲν πολέμοι εἶχον ἀμφὶ τὰ ἐαυτῶν καὶ ἀπήγοντο καὶ τοὺς οἰκίας καὶ τὰ χρήματα θύοι ἰδόντες προσωτάτω οἱ δὲ Ἕλληνες προσέμενον μὲν Κλέανδρον καὶ τὰς τριήρεις καὶ τὰ πλοῖα ὡς ἦγοντα, ἐξίστοντες δ' ἑκάστης ἡμέρας σὺν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἀνδραπόδοις ἐφάροντο ἀδείας πυρὸς, κριθᾶς, οἴνου, σιπρια, μελίνας, σῆκα· ἄπαντα γὰρ ἀγαθὰ εἶχεν ἡ χώρα πλὴν ὕδατος. (α) Καὶ ὅποτε μὲν καταμένοι τὸ στρατεύμα ἀναπαύμενον, εἴην ἐπὶ λαίαν ἰάναν, καὶ Κλέανδρον οἱ ἐξίστοντες ὅποτε δὲ ἦτορ πᾶν τὸ στρατεύμα, εἰ τις χωρὶς ἀπὸ τῶν λαβόν τι, δημόσιον ἰδοῖεν εἶναι. (β) Ἠδὲ δὲ ἦν πολλὰ πάντας ἀφρονία· καὶ γὰρ ἀγοραὶ πάντοτε ἀρκευούσθαι ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ οἱ παραπλέοντες ἄσμενοι κατήγον, ἀκούοντες ὡς οἰκίζοιτο πόλεις καὶ λιμὴν εἶη. (γ) Ἐπεμπον δὲ καὶ οἱ πολέμοι ἦδη οἱ πλησίον ὄκουν πρὸς Ξενοφῶντα, ἀκούοντες ὅτι οὕτως πολλοὶ τὸ χωρίον, ἐρωτῶντες ἥ τι βίον ποιοῦντας φέροιεν εἶναι. Ὁ δ' ἐπεδείκνυεν αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας. (δ) Καὶ ἐν τούτῳ Κλέανδρος ἀρκευεῖται δύο τριήρεις ἔχον, πλοῖον δ' οὐδὲν. Ἐτύχευεν δὲ τὸ στρατεύμα ἥτοι ὅτι ἀρκευετο καὶ ἐπὶ λαίαν τινὲς οὐχ ὁρμῶντες ἄλλοι ἄλλοι εἰς τὸ ἕρος, καὶ εὐφραντο πρόβατα πολλὰ δακνόντες δὲ μὴ ἀφαιρεθεῖν τῷ Δεξιππῳ λέγουσιν, ὅς ἀπὲρα τὴν παντηρόντορον ἔχον ἐκ Τραπεζούντος, καὶ καλεῖσθαι διασώσαντες αὐτοὺς τὰ πρόβατα τὰ μὲν αὐτὸν λαβεῖν, τὰ δὲ σπρίον ἀποδόναι. (ε) Εὐθὺς δ' ἑκείνος ἀπαλύνει τοὺς περιεσπῆσθαι τῶν στρατιωτῶν καὶ λέγοντας ὅτι θεομῶσι εἶη, καὶ τῷ Κλέανδρῳ εἰδὼν λέγει ὅτι ἀρκευεῖται ἐπιχειροῦσιν. Ὁ δὲ καλεῖται τὸν ἀρκεύοντα ἄγειν πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ μὲν λαβὼν ἦν τινος περιεσπῆσθαι δ' ἄγαστος ἀφαιρεῖται· καὶ γὰρ ἦν αὐτὸς δ' ἀγόμενος λοχίτης. Οἱ δ' ἄλλοι οἱ παρόντες τῶν στρατιωτῶν ἐπιχειροῦσιν βαλεῖν τὸν Δεξιππον, ἀνακαλόντες τὸν προδότην· Ἐλπίσαν δὲ καὶ τῶν τριηρέων πολλὰ καὶ ἔρευγον εἰς τὴν θαλάτταν, καὶ Κλέανδρος δ' ἔρευγε. (α) Ξενοφῶν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κατεκλόνον τι καὶ τῷ Κλέανδρῳ εἶπον ὅτι οὐδὲν

Graeci metum incutiebant. At cum Graeci viderant tum Pharnabazae equitum adhaec consistere, tum Bithynos equites ad eos congregari, deque colle quodam praeficiant omnia spectare, labore quoniamque erant defatigati, tamen in hos etiam ita, uti possent, emundum esse visum est, ut ne sumpta fiducia requiescerent. Itaque instructi in eos tendunt. Mox deinde hostiles equites per locum declivem fugiunt, similiter ac si ab equilibus ipsos insequentibus urgerentur: nam vallis eos excipiebat, quam ignorabant Graeci; antea autem a persequendo sese converterant; nam servum erat dici. Cum vero illum ad locum redissent ubi prius fuerat congressus, statuto tropaeo, circa solis occasum ad mare discesserunt: stadia enim fere sexaginta erant illis, priusquam in castra pervenirent, conficienda.

CAPUT VI.

Ex his hostes in rebus suis curandis erant occupati, ac domesticos et facultates suas quo poterant longissime abducebant: at Graeci Cleandrum, et triremes, et navigia expectabant, tanquam mox ventura: quotidie autem cum iumentis et mancipiis exentes, abaque metu jam triticum, hordeum, vinum, legumina, panicum, ficos reportabant: nam regni haec omnium ferax erat, praeterquam olei. Et quo quidem tempore exercitus in castris quiescendi causa remanebat, licebat aliquibus ad praedam ire: et qui exierant praedam capiebant: cum vero universae copiae exibat, si quis seorsum a ceteris aliquo ingressus quid caperet, id publicum esse is videbatur. Jam vero magna rerum omnium ipsius erat copia: nam commensus undique de Graecis arboribus veniebat, et qui loca illa praeforcebantur, libenter illic naves adpellectant, quod audierant utrum ibi statui, et ei portum adesse. Quin etiam hostes jam, qui prope locum habitabant, ad Xenophontem mittebant, quod audierant eum oppidum eo loco condere, qui interrogarent quid ipsi faciendum esset ut in amicitiam reciperentur. Eos ille multibus ostendebat. Interea Cleander cum duabus navibus triremibus venit, sed navigio nullo. Forte vero eo, quo venit, tempore exercitus et castris fuerat ogressus, et ad praedam exierant nonnulli, alii aliis itineribus, in montem: ac multa illi pecora ceperant: quae cum veriti essent ne ipsi adfuerant, Dextippo rem exponant (qui et Trapezunte cum quinquaginta remorum navi aufugerat), atque cum hortantur ut, pecora ipsi tutatas, eorum ipse partem sumeret, partem sibi restitueret. Mox ille milites, qui circumstant, et pecora haec publica dicebant, abigit: cumque ad Cleandrum statim accessisset, alii milites huic rapere eo adgredi. Ille raptorem ad se ducit alibortatur. Isque adeo, quem cepit, quendam ducit: quem ei, cum supervenisset, Agasias eripit: etenim is qui ducebatur unus erat ex ipsius cohorte. At ceteri qui aderant milites Dextippo petere lapidibus adgrediuntur, proditores eum alta voce adpellantes. Quin ex his etiam multi, qui haec triremibus fuerant advecti, metu fuere correpti, et ad mare fugerunt. Cleander ipse quoque fugiebat. Xenophon autem ceterisque duces eos commemorabant, Cleandroque dicebant nihil esse periculi, sed decre-

εἴη πρῶγμα, ἀλλὰ τὸ δόγμα αἴτιον εἴη τὸ τοῦ στρα-
τεύματος ταῦτα γενέσθαι. (9) Ὁ δὲ Κλεάνδρος ὑπὸ
τοῦ Δελπίπου τοὺς ἀνερθεύοντας καὶ αὐτοὺς ἀγχεσθεὶς διὰ
ἐρεθίσθη, ἀποκλυσεύσασθαι ἐρεῖ καὶ κηρύξειν μεθεμίαν
πολὺν δεῖχσθαι αὐτοῖς, ὡς πολέμιους. Ἦρχον δὲ τότε
πάντων τῶν Ἑλλήνων οἱ Λακεδαιμόνιοι. (10) Ἐν-
ταῦθα πονηρὸν τὸ πρῶγμα ἰδοῦσι αἰναι τοῖς Ἑλλήσι,
καὶ ἐξίστοντο μὴ ποιεῖν ταῦτα. Ὁ δ' οὐκ ἂν ἄλλως
ἐρεῖ γενέσθαι, εἰ μὴ τὴν ἐκδοῖσι τὸν ἀρχαντα βάλλιν
καὶ τὸν ἀφαιλέμενον. (11) Ἦν δὲ ὃν ἐξήτει Ἀγασίας,
διὰ τοῦτος ῥῆσος τῷ Ξενοφῶντι· ἐξ οὗ καὶ διέβαλεν αὐ-
τὸν ὁ Δελπίπος. Καὶ ἐνταῦθεν ἐπειθεὶ ἀπορία ἦν, συν-
ήγαγον τὸ στρατεύματι οἱ ἀρχοντες· καὶ ἐναι μὲν αὐτῶν
παρ' ὁλίγων ἰσχυρίζοντο τὸν Κλεάνδρον, τῷ δὲ Ξενοφῶντι
οὐκ ἰδοῦσι γαυλὸν εἶναι τὸ πρῶγμα, ἀλλ' ἀναστὰς Οα-
ξεν, (12) Ὁ ἄνδρες στρατεύεσθαι, ἐμοὶ δὲ οὐ γαυλὸν
δοκεῖ εἶναι τὸ πρῶγμα, εἰ ἔστιν ὅπως ἔχον τὴν γνώμην
Κλεάνδρος ἀπιστοῖ ὅσπερ λέγει. Εἰπέ μὲν γὰρ ἔργου
αἱ Ἑλληνίδες πόλεις τῆς δὲ Ἑλλάδος Λακεδαιμόνιοι
προσετήκασιν ἰσχυρὸν δὲ εἶσι καὶ εἰς ἕκαστος Λακεδαι-
μονίων ἐν ταῖς πόλεσιν ὅτι βούλονται δεσπεύεσθαι.
(13) Εἰ οὖν ὅπως πρῶτον μὲν ἔμεινεν Βυζαντίου ἀποκαλε-
ῖσθαι, ἔπειτα δὲ τοῖς ἄλλοις ὁμοστατικὰ παραγγελαί εἰς
τὰς πόλεις μὴ δεῖχσθαι ὡς ἀπιστοῦντας Λακεδαιμονίους
καὶ ἀνίστους ὄντας, ἐπεὶ δὲ πρὸς Ἀναξίβιον τὸν ναύαρχον
ὅπως ὁ λόγος περὶ ἡμῶν ἔχει, χαλεπὸν ἔσται καὶ μέ-
νειν καὶ ἀποπλεῖν καὶ γὰρ ἐν τῇ τῷ ἄρχοντι Λακεδαι-
μόνιοι καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ τὸν νῦν χρόνον. (14) Οὐκὼν
δαὶ οὐκ ἴσως ἀνδρὸς ἐναικα οὐκ ἐπὶ δυνάμει τοῦ ὅλου
τῆς Ἑλλάδος ἀπέλθωσι, ἀλλὰ πιστεύον ὅτι ἐν κε-
λεύσει καὶ γὰρ αἱ πόλεις ἡμῶν θέν ἐσμέν πειθόμεναι
αὐτοῖς. (15) Ἐγὼ μὲν οὖν, καὶ γὰρ κοινῶς Δελπίπου
λέγειν πρὸς Κλεάνδρον ὡς οὐκ ἂν ἰσχύσεται Ἀγασίας
ταῦτα, εἰ μὴ ἐγὼ αὐτὸν ἐκείλευσα, ἐγὼ μὲν οὖν ἀπολύω
καὶ βραχὲ τῆς αἰτίας καὶ Ἀγασίαν, ἂν αὐτὸς Ἀγασίας
ρήσῃ ἐμὲ τι τοῦτον αἴτιον εἶναι, καὶ καταδικάζω ἑμαυ-
τὸν, εἰ ἐγὼ πετροβολῶντες ἢ ἄλλου τινὸς βραχίονι ἐξάρχοι,
τῆς ἀρχῆς τῆς δικῆς ἀξίως εἶναι, καὶ ὀφείτω τὴν δικήν.
(16) Φησὶ δὲ καὶ εἰ τὸν ἄλλον αἰτιῶται, γρηῃται ἐαυτὸν
παρὰ μὲν Κλεάνδρῳ κρίναι· ὅπως γὰρ ἂν βραχὲ ἀπο-
καλυφθῇ τῆς αἰτίας εἴτης. (17) Οὗτο δὲ νῦν ἔχει, χαλεπὸν
εἰ οὐκ ἐμὲν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐπαῖνον καὶ τιμῆς τεύξε-
σθαι ἐντὶ δὲ τοῦτον οὐδ' ὅμοιος τοῖς ἄλλοις ἰσόμεθα,
ἀλλ' ἐρεθίζοντα ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.

12. Ματὰ ταῦτα ἀναστὰς ἀπὸν Ἀγασίας, Ἐγὼ, ὦ ἀν-
δρες, θεννῆς θεοὺς καὶ θεοὺς ἢ μὴν μέγιστε μὲν Ξενοφῶντι
κελεύσει ἀφαιλέσθαι τὸν ἀνδρα μὲτε ἄλλον ὅμως μη-
δὲν· ἰδόντι δὲ μοι ἀνδρα ἀγαθὸν ἀρμόμενον πῶν ἡμῶν λο-
γῶν ὑπὸ Δελπίπου, ὃν βραχὲ ἐπίστασθε βραχὲ προδόντα,
θεῖον ἰδοῦναι εἶναι καὶ ἀρευλόγητον, θεολογῶ. (13) Καὶ
ὅμοιος μὲν μὴ ἐκδοῦναι με· ἔγὼ δὲ ἑμαυτὸν, ὅσπερ Ξε-
νοφῶν λέγειν, παρασχῶν κρίνεται Κλεάνδρῳ ὅτι ἂν
βούληται ποιῆσαι· τοῦτον ἐναικα μὲτε πολυμάρτυς Λακε-
δαιμονίους οὐκ ἐπὶ τὰ ἀσφαλῆς ὅποι θάλα ἕκαστος.

lum exercitus causam esse, cur haec accidissent. At Cleander partim a Dexippo irritatus, partim gravatus quod tropi-
dasset, inde se navigaturum aiebat, ac per provocos decum-
tilaturum, ut qua civilis eos, ut qui hostes essent, exci-
peret. Eo autem tempore Lacedaemonii Graeci omnibus
imperialant. Hic vero res a Graecis violenter esse perni-
ciosa eumque adeo rogabant iure ne faceret. At is nequa-
quam aliter futurum aiebat, nisi quis eum qui primus la-
pides jecisset, eumque qui captum eripuisse, arderet. Erat
is, quem querebat, Agasias Xenophonti semper amicus;
qua de causa Dexippos illum criminatus est. Mox deinde
cum tam difficilis esset rerum status, viri principes exerci-
tum congregabant: ac eorum nonnulli Cleandrum parvi fa-
ciebant; at Xenophonti res minime contentenda videbatur:
isque adeo, cum surrexisset, orationem habuit in hunc mo-
dum: - Res mihi, milites, non nullius esse momenti videtur,
si Cleander erga nos ita, uti narrat, animatus discedat. Sunt
enim a nobis jam prope Graecae urbes; et Lacedaemonii
Graeciae praesunt: e Lacedaemoniis autem quisvis unus, quid-
quid vult, in Graeci nominis urbibus efficere possit. Quare
si nos primum ille Byzantium excludet, ac deinde praefecta
ceteris decumtilabit ne nos in urbes admittant, quasi qui
Lacedaemoniis minus obsequentes et iniqui simus; etiam ad
Asaxibium navarchum hic de nobis veniet rumor: difficile
adeo futurum erit et manere et navigis hinc discedere; ele-
nim terra Lacedaemonii et mari hoc tempore Graecia Imperat.
Quapropter nec unius nec alterius hominis causa nos
reliquis Graeciae nosmet prohibere par est, sed parendum
ipsis erit quicquid tandem jusserint: nam et urbes illae, unde
sumus oriendi, his dicto sunt audientes. Ego certe quidem
(etiam Cleandro Dexippum dicere audio non facturum
hanc fuisse Agasiam, uti ipse sic eum facere jussisset), ego
loquar et vos culpa libero, et Agasiam, si me Agasias ipse
dixerit ad horum aliquid faciendum auctorem esse, atque
adeo adversus me ipsum sententiam hanc fero, si ego lap-
idationis rei alius cuiusdam violenti princeps sum, me uti-
que extremo supplicio dignum esse, ac sane pernam subibo.
Porro sentio, si quem etiam alium accusat, eum debere se
Cleandri iudicio exhibere: nam ex ratione vos culpa libera-
bimini. Ut vero nunc se res habet, grave profecto si, cum
possemus in Graecia nos et laudem et honorem consequu-
ros, horum loco praemiorum ne pares quidem reliquis eri-
mus, verum a civitatibus Graeciae arebimur. =

Secundum haec Agasias cum surrexisset, = Per deos, in-
quit, desique, viri, iuro neque sane Xenophontem mihi
praecipere ut hominem illum eriperem, neque quonquam e
vobis alium; sed cum ipse virum fortem ex cohorte mea
duci a Dexippo viderem (quem vos prodidisse scitis ipsi),
grave id mihi visum est; atque adeo hominem eripui, futor.
Nec tamen vos Cleandro me dedatis necesse est: ego vero
me ipsum, ut Xenophon faciendum censet, Cleandri iudicio
exhibebo; et quicquid vulerit agat: nec haec de causa opor-
tet ut bellum cum Lacedaemoniis geratis, et incolumes

Συμπαύετε μόντοι μοι ἡμῶν αὐτῶν Δόμοντο πρὸς Κλέανδρον οἴτινες, ὅν τι ἐγὼ παραλείπω, καὶ λίσσονται ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πράξουσιν. (19) Ἐκ τούτου ἔλασεν ἡ στρατιὰ οὕστινας βούλονται παραδόμενον λέναι. Ὁ δὲ προέλατο τοὺς στρατηγούς. Μετὰ ταῦτα ἑπορεύοντο πρὸς Κλέανδρον Ἀγασίας τοῖς στρατηγῶσι καὶ ὁ ἀραιρεθεὶς ἀνὴρ ὑπὸ Ἀγασίου. (20) Καὶ ἄλουν οἱ στρατηγοί, Ἐπιμειν ἡμεῖς ἡ στρατιὰ πρὸς σέ, ὦ Κλέανδρε, καὶ ἐλάσασέ σε, εἴτε πάντας αἰτιῇ, κρίναντα σεαυτὸν χρῆσθαι, εἰ δὲ βούλῃ, εἴτε ἓνα τινὰ ἢ δύο ἢ καὶ πλείους αἰτιῇ, τούτους ἀκούσει παρασχέιν σοι ἐκαστοὺς εἰς κρίνιν. Εἴτε οὖν ἡμῶν τινα αἰτιῇ, πάρεσθαι σοι ἡμεῖς· εἴτε καὶ ἄλλων τινὰ, ῥάσσον· οὐδεὶς γάρ σοι ἀπίσται ὅστις ἂν ἡμῖν ἐβόλῃ πείθεσθαι. (21) Μετὰ ταῦτα παρελθὼν ὁ Ἀγασίας εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι, ὦ Κλέανδρε, ὁ ἀρλόμενος Δεξιππου ἀγνοῶς τούτων τὸν ἀνδρα καὶ παῖνα καλέσεις Δεξιππον. (22) Τούτων μὲν γὰρ οἷσα ἀνδρα ἀγαθὸν ὄντα, Δεξιππον δὲ οἷσα αἰρεθέντα ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀρχεῖν τῆς πεντακοντοῦρος ἡς ἡγετάμεθα παρὰ Τραπεζυντίων ἐρ' ὥστε πλείους συλλέγειν ὡς σοκούμεθα, καὶ ἀποδράντα Δεξιππον καὶ πρὸδόντα τοὺς στρατιώτας μαθ' ὧν ἐσώθη. (23) Καὶ τῶς τε Τραπεζυντίους ἀπιστερήκαμεν τὴν πεντακοντοῦρον καὶ κακοὶ δοκούμεν εἶναι διὰ τούτων, αὐτοὶ τε τὸ ἐπὶ τούτῳ ἀπολούσαμεν. Ἦκουε γάρ, ὥσπερ ἡμεῖς, ὡς ἄπορον εἴη περὶ ἀπέντας τοὺς ποταμούς τε διαβῆναι καὶ σωθῆναι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τούτων οὖν τοιούτων ὄντα ἀρεθόμεναι. (24) Εἰ δὲ σὺ ἤγεις ἢ ἄλλος τις τῶν παρὰ σοῦ, καὶ μὴ τῶν παρ' ἡμῶν ἀποδράντων, εἰ ὅσα ἐπὶ οὕτῳ ἂν τοῦτον ἐποίησα. Νόμεις δ', ἢν ἐμὲ νῦν ἀποκατείνης, δι' ἀνδρα δειλὸν τε καὶ πονηρὸν ἀνδρα ἀγαθὸν ἀποκατείνων.

25. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κλέανδρος εἶπεν ὅτι Δεξιππον μὲν οἷα ἐπεινοῖε, εἰ ταῦτα πεποιηκὸς εἴη· οὐ μόνον ἐρῇ νομίζειν οὐδ' εἰ πεμπόνηρος ἦν Δεξιππος βίαν χρῆναι πείσσειν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ κριθέντα, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς νῦν εἰσώμε, τῆς βίης τετυχεῖν. (26) Νῦν μὲν οὖν ἄπειτα καταλιπόντας τόνδε τὸν ἀνδρα· ἔταν δ' ἐγὼ καλεῖσθαι, πάρεστε πρὸς τὴν κρίσιν. Αἰτῶμαι δὲ οὐτε τὴν στρατιὰν οὐτε ἄλλων οὐδένα εἶναι, ἐπεὶ γε οὗτος αὐτοὺς ἐμολογεῖ ἀρελίσθαι τὸν ἀνδρα. (27) Ὁ δὲ ἀραιρεθεὶς εἶπεν, Ἐγὼ, ὦ Κλέανδρε, εἰ καὶ οἷα με ἀδικουμένῳ τι ἀγισθαί, οὐτε ἔπαυον οὐδένα οὐτε ἑβόλλον, ἀλλ' εἶπον ὅτι δημόσια εἴη ταὰ πρόβατα· ἦν γὰρ τὸν στρατιωτῶν δόγμα, εἰ τις ὁπότε ἡ στρατιὰ εἴποι ἰδὴ ληίστω, δημόσια εἶναι τὰ ληισθέντα. (28) Ταῦτα εἶπον· ἐκ τούτου με λαβὼν οὗτος ἦγεν, ἦν καὶ ῥέγγοντο μεγάλης, ἀλλ' αὐτὸς λαβὼν τὸ μέρος ἀπαισίου τοῖς λησταῖς παρὰ τὴν ῥήτραν τὰ χρήματα. Πρὸς ταῦτα ὁ Κλέανδρος εἶπεν, Ἐπεὶ τοίνυν τοιούτος εἰ, κατόμενα, ἦν καὶ περὶ σοῦ βουλευσόμεθα.

29. Ἐκ τούτου οἱ μὲν Κλέανδρον ἤριστον· τὴν δὲ στρατιὰν συνήγαγε Ξενοφῶν καὶ συνεβούλευε πέμψαι ἀνδρας πρὸς Κλέανδρον παρατηρημένους περὶ τῶν ἀνδρῶν. (30) Ἐκ τούτου ἔβλεν αὐτοὺς πέμψαντας στρατηγούς καὶ λοχαγούς καὶ ἀρακόντων τὸν Σπαρτιάτην

omnibus quo quisque vult evadatis. Verum e vobis tamen ipse deliquit quae mecum una ad Cleandrum militata, quique, si quid ego praetermissem, pro me tum dicant tum agant. » ubi tum ei concessit exercitus ut iis quos vellet delectis ad illum proficisceretur. Is autem duces delegit. Secundum haec ad Cleandrum Agasias duces delegit, et vir ille quem Dexippus eripuerat Agasias, pergebat; ad quem ubi pervenisset, duces verba fecerunt haec: « Exercitus, Cleander, nos ad te misit; teque hortatur, si ve omnes culpam conjiciat, ut cum iudicium de his ipse feceris, pro arbitrio tuo eos trahereas; si ve unum aliquem, vel duos, vel plures accusas, aequum erit ut hi se ipsos tuo exhibeant iudicio. Quare ei quid est in quo nostrum quendam accusas, tibi non adsumas; si ve alium quendam, exponis: quippe nemo non sese tibi sistet, qui nobis parere voluerit. » Secundum haec progressus in medium Agasias ait, « Ego sum, Cleander, qui virum hunc abducenti Dexippo eripui, et qui nostros ferire Dexippum jussi. Etenim hunc sane virum fortem esse noram; Dexippum vero noram ab exercitu lectum fuisse, qui quinquaginta remorum navi, quam a Trapezuntis petiveramus, praecessit, quo navigis colligeret, ut incolumes evaderemus; eundemque Dexippum fugigisse sciebam, atque militis prodidisse, quibuscum incolumis eo pervenerat. Atque ita tum Trapezuntios quinquaginta remorum navi privavimus, et improbi propter hunc esse videmur; tum ipsi, quod ad hunc attinet, periclavimus omnes. Nam, aequo ac nos, audierat, fieri non posse ut, si pedibus illius proficisceremur, fluvius trajiceremur et in Graciam incolames perveniremus. Haec ergo tali homini libum eripui. Quod al tu cum abduxisses, vel ex tuis quisquam alius, non autem ex his qui a nobis aufugerunt, certo scias me nihil horum facturum fuisse. Si vero me ium interfectes, velim existimes te virum fortem, ignavi et improbi causa interficere. »

Haec cum Cleander audisset, non laudare se Dexippum aiebat, si haec fecisset: neque tamen existimare se aiebat, tametsi nequissimus esset Dexippus, vim ei inferendum esse, sed iudicio de eo facto (quemadmodum jam vos etiam fieri postulatis) primum eidem interrogandum. Vos quidem iam discedite, hoc homine relicto; et cum ego denuntiavero, ad iudicium adestote. Neque vero vel exercitum, vel alium quendam accuso, quando hic ipse quidem fatetur se hominem eripuisse. Is autem, qui ereptus fuerat, inquit, Ego, Cleander, etsi me quid loquar patratum abstrusum fuisse putas, neque perussi quendam, neque lapidibus petii; at pecora tantum esse publica divi: nam de cretum militum sic conceptum fuerat ut, si quis, cum exercitus exiret, secum a ceteris praeferretur, publica essent quae capeverunt. Haec dixi; atque ibi tum me prehensum dixit ille, ut ne quis de ipso quid esumariet, verum ipse partem nactus, contra edictum bona praedatoribus conservaret. Ad haec Cleander, Quando vero talis es, inquit, hic maneto, ut de te quoque deliberemus.

Secundum haec Cleander cum suis prandium amabat: Xenophon autem exercitum congregabat, atque id consilii dedit, ut ad Cleandrum quodam mitterent, qui pro viris delectis deprecarentur. Tum visum est ipsis ut, missis dactibus et rebotium praefectis et Dracontio sportiote,

καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἐδόκουν ἐπιτρέψαι ἵνα δαῖσθαι Κλεάνδρου κατὰ πάντα τρόπον ἀρνεῖται τοὺς ἄνδρας. (31) Ἐλθὼν οὖν ὁ Ξενοφῶν λέγει, Ἔχετε μὲν, ὦ Κλεάνδρα, τοὺς ἄνδρας, καὶ ἡ στρατιὰ σοὶ ὑπαίτω ἐστὶ ἐβούλου ποιῆσαι καὶ περὶ τούτων καὶ περὶ ἑαυτῶν ἀπάντων· νῦν δέ σε αἰτοῦνται καὶ δέονται δοῦναι ὅσους τὸ ἄνδρα καὶ μὴ κατακαίνειν πολλὰ γὰρ ἐν τῇ ἑμπορείᾳ χρόνος περὶ τὴν στρατιάν ἐμυρθησάτην. (32) Ταῦτα δέ σου τυγχόντες ὑποσχεσθῆναι σοὶ ἀντὶ τούτων, ἢν βούλῃ ἡγεῖσθαι αὐτῶν καὶ ἢν οἱ θεοὶ θέωσιν, ἐπιδείξειν σοὶ καὶ ὡς κόσμιοι εἰσι καὶ ὡς ἱκανοὶ τῶ ἀρχοντι πιθόμενοι τοὺς πολεμίουσιν ἐν τοῖς θεοῖς μὴ φοβείσθαι. (33) Δέονται δέ σου καὶ ταῦτο, παραγενόμενοι καὶ ἀρχάντα ἑαυτῶν πείραν λαβεῖν καὶ Διξίππου καὶ σπῶν τῶν ἄλλων ὅσος ἑκαστός ἐστι, καὶ τὴν ἀξίαν ἑκαστοῦς κίβηται. (34) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κλεάνδρος, Ἄλλὰ καὶ τὴν σὺν, ἔρη, τὰ γὰρ τοὺς ἡμῖν ἀποκρινόμεναι. Καὶ τὴν τε ἄνδρα ἡμῖν δίδουμι καὶ αὐτὸς παρίσσομαι· καὶ ἢν οἱ θεοὶ παραδιδώσιν, ἐξηγήσομαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πολλοὶ οἱ λόγοι οὗτοι ἀντίστοιχοι τῷ οὗς ἐπὶ περὶ ἡμῶν ἐνίων ἔκουν ὡς τὸ στρατεύμα ἀρίστατι ἀπὸ Λακεδαιμονίων.

32. Ἐκ τούτου οἱ μὲν ὑπακούοντες ἀπέλθον, ἔχοντες τὸ ἄνδρα· Κλεάνδρος δὲ ὄνυστο ἐπὶ τῇ πορείᾳ καὶ ξυνην Ξενοφῶντι φίλως καὶ ξενίαν συνεισέλατο. Ἐκαὶ δὲ καὶ ἑώρα αὐτοὺς τὸ παραγγελόμενον εὐτάκτως ποιοῦντας, καὶ μέλλων ἐπὶ ἐπιθύμει ἡγεῖναι γενέσθαι αὐτῶν. (33) Ἐπεὶ μέντοι θυμῶν αὐτῇ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οὐκ ἐγένετο τὸ ἱερὰ, συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς εἶπε, Ἐμοὶ μὲν οὐκ ἐτέλεισθαι τὰ ἱερὰ ἔδειξεν· ἡμεῖς μὲντοι μὴ ἀθυμῶμε τούτου ἕνεκα· ἡμῖν γὰρ, ὡς ἴσμεν, δίδεται ἑκακοῖσι τοὺς ἄνδρας ἄλλα πορεύσθαι. Ἡμεῖς δὲ ἡμέτερον ἐπιτελὼν ἑκάστῃ ἔκατε, διεφύμεθα ὡς ἐν δυνάμει καλίστα.

37. Ἐκ τούτου ἔδοξε τοὺς στρατιώτας δοῦναι αὐτῇ τὰ θεμῖα πρόβατα· ὃ δὲ διεφύμενος πάλιν αὐτοῖς ἀπέλασε. Καὶ οὗτος μὲν ἀπέπλει. Οἱ δὲ στρατιῶται διαθέμενοι τὸν σίτον ἐν ᾗσαν συγκατοικοῦμενοι καὶ τὰλλα εἰ εὐλήφουσιν ἔμπορεύοντο διὰ τῶν Βιθυνῶν. (38) Ἐπεὶ δὲ οὐδενὶ ἐνέτυχον πορευόμενοι τὴν ὁρὴν ἔδωκ, ὥστε ἔχοντες εἰς τὴν φιλίαν ὀλεῖν, ἔδοξεν αὐτοῖς τοῦμα πάλιν ὑποστρέφοντες ὀλεῖν μίαν ἡμέραν καὶ νύκτα. Τούτου δὲ ποιήσαντες ὀλεσθὼν πολλὰ καὶ ἀνθρώπων καὶ πρόβατα· καὶ ἀφύοντο ἑκαστοὶ εἰς Χρυσόπολιν τῆς Καλῆς ἡδονίας, καὶ ἐκεῖ ἤμειναν ἡμέρας ἑπτὰ λατοροποιούσας.

BIBAION Z.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὅσα μὲν δὲ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἐπράξαν οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπὶ Κύρου ἐτελεύτησεν ἐν τῇ πορείᾳ μέχρι εἰς τὸν Πόντον ἀφί-

et ex aliis quibusdam, qui viderentur esse idonei, Cleandrum unam rationem rogant, ut viros illos dimitteret. Ad eum igitur cum venisset Xenophon, orationem hanc habuit: « Habes, Cleander, viros quos visabas; exercitusque adeo tibi permisi, ut quicquid tibi visum foret, tam de his, tum de ipsis universis stateres. Nunc ab te petunt rogantque ut ipsis viros dunes, arvo eis interfectis: nam superiori tempore multos pro exercitu labores evanflorant. Hæc autem si ab te impetret, pro his tibi pollicentur, si dux ipsorum esse velis, ac dil fuerint propitii, se tibi declaratos et quam modesti sint, et quam idonei qui, suo cum imperatori parant, hostes dea iuvantibus non metuant. Hoc etiam te rogant, ut, eo profectus atque in ipsos imperio politus, tam de Dextippo quam de ipsis aliisque periculum facias, quibus quisque est, atque iustam singulis mercedem tribuas. » Hæc cum addidisset Cleander, « At per Dioscuras, inquit, sine mora vobis respondebo; atque adeo tum viros hosce vobis dono, tum ipse adero; et si quid dil concesserint, dux vobis in Græciam ero. Ac longæsanæ sermones hi contrarii sunt illis quos ex quibusdam de vobis audivi, vos exercitum scilicet ad defectionem a Lacædæmonibus impellere. »

Hic illi qui ad Cleandrum missi fuerant, collaudato eo, cum viris illis discesserant: at Cleander ex ta itinere consulebat, et Xenophonte amanter utebatur, atque inter se amicitiam hospitalem instillabant. Cum vero eos etiam videret compositæ imperatui facere, magis etiam dux eorum esse cupiebat. Verum ubi, eo tridium rem sacram faciente, heia non erant acta, convocatis doctibus hæc verba fecit: « Mihi heia non fuerunt acta de copis edurnendis ea consulenti: vos vero ne aliis iccirco demissis animis; nam vobis, nil videtur, concessum est ut viros hos exportetis: quia igitur pergit. Nos autem, posteaquam eo veneritis, quam potuerimus honestissime vos excipiemus. »

Tum militibus visum est ut pecora ei publica donarent. Ille, cum ea accepisset, rursus iis reddidit, ac ipse quidem inde solv. Et milites, distributo frumento, quod comportarant, aliisque rebus, quas ceperant, per Bithynos proficisci coeperunt. Cum autem recta incedentes via iulii offenderent, ut aliqua cum præda in regionem amicam transirent, visum et ipsis ut versis retro pedibus diem unam ac noctem iter facerent. Hoc cum fecissent, nulla tum municipia tum pecora ceperunt: atque die sexto Chrysopolin Chalcædonie oppidum pervenerunt, ibique dies septem manserunt, cum spolia interea venderent.

LIBER VII.

CAPUT I.

Quæcumque in expeditione cum Cyro superiore in Asiam suscepta ad pugnam usque gesserint Græci, et quæ, postquam incubuisset Cyrus, in itinere donec in Pontum per-

κοντο, καὶ ὅσα ἐκ τοῦ Πόντου περὶ ξηλόντες καὶ ἐκ-
πλέοντες ἐπαινοῦν μέχρι ἔξω τοῦ στόματος ἐγίνοντο ἐν
Χρυσοπόλει τῆς Ἀσίας, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ διδύλω-
ται. (α) Ἐκ τούτου δὲ Φαρνάβαςος φοβούμενος τὸ
στράτευμα μὴ ἐπὶ τὴν αὐτοῦ ἄρχην στρατεύεται,
πίμπας πρὸς Ἀναξίβιον τὸν ναύαρχον, ὃ δ' ἔσχετο ἐν Βυ-
ζαντίῳ ὧν, εἰπεῖτο διαδιδόσκει τὸ στράτευμα ἐκ τῆς
Ἀσίας, καὶ ὑπογχεῖται πάντα ποιῆσαι αὐτῷ ὅσα βέλοι.
(β) Καὶ Ἀναξίβιος μεταπέμψατο τοὺς στρατηγούς καὶ
λογαγούς τῶν στρατιωτῶν εἰς Βυζάντιον, καὶ ὑπογχεῖ-
ται, εἰ διαβαίνει, μισθοφορὰν δοῖσθαι τοῖς στρατιώταις.
(γ) Οἱ μὲν δὲ ἄλλοι ἔρασαν βουλευσόμενοι ἀπαγγεῖλαι,
Ξενοφῶν δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἀπαλλῆξοιτο ἔξω ἀπὸ τῆς
στρατιᾶς καὶ βούλοιο ἀποπλεῖν. Ὁ δὲ Ἀναξίβιος
ἐκάλεισεν αὐτὸν συνδιαβῆναι ἑπτακαὶ οὐκας ἀπαλλῆ-
τισταί. Ἐξῆ οὖν ταῦτα ποιῆσεν.

α. Σείσθης δὲ ὁ Θρᾷς πέμπετο Μηδοσῶδην καὶ καλεῖται
Ξενοφῶντα συμποροθυμῆσθαι ὅπως διαβῇ τὸ στράτευ-
μα, καὶ ἔξη αὐτῷ ταῦτα συμποροθυμῆσθαι ὅτι οὐ μα-
ταμολογῆσαι. (α) Ὁ δ' εἶπεν, Ἀλλὰ τὸ μὲν στράτευμα
διεκθῆσθαι τούτου ἕνεκα μηδὲν ταλίστω μᾶτε ἔμοι
μᾶτε ἄλλω μηδενί· ἐπειδὴν δὲ διαβῇ, ἐγὼ μὲν ἀπαλ-
λῶμαι, πρὸς δὲ τοὺς διαρμένοντας καὶ ἐπισκυρίους
ὅσας προσηρίσθω ὥς ἐν αὐτῷ δοκῇ ἀσφαλές.

γ. Ἐκ τούτου διαβαίνουσι πάντες εἰς τὸ Βυζάντιον οἱ
στρατιῶται. Καὶ μισθὸν μὲν οὐκ εἶδον ὁ Ἀναξίβιος,
ἐκέρχετο δὲ λαβόντας τὰ ὅπλα καὶ τὴ σκεύη τοὺς στρα-
τιώταις εἶναι, ὥς ἀποπέμψων τε ἅμα καὶ ἀριθμὸν
ποιῆσαι. Ἐνταῦθα οἱ στρατιῶται ἤρχοντο, ὅτι οὐκ
εἶχον ἀργύριον ἐπισκευάσθαι εἰς τὴν πορείαν, καὶ ὀκνη-
ροὺς συνεκαύχοντο. (β) Καὶ ὁ Ξενοφῶν Κλεάνδρου
τῆς ἁρμοστῆς ἑνὸς γεγενῆσθαι προσελθὼν ἠσπάζετο αὐ-
τὸν ὥς ἀποκαλυπόμενος ἦδη. Ὁ δὲ αὐτῷ λέγει, Μὴ
ποιήσης ταῦτα· εἰ δὲ μὴ, ἔξη, αἰτίαν εἶναι, ἐπεὶ καὶ
νῦν πινὲς ἦδη οἱ αἰκνύονται ὅτι οὐ ταχὺ εἰσέρπει τὸ στρά-
τευμα. (γ) Ὁ δ' εἶπεν, Ἀλλ' αἰτίας μὲν ἔγωγε οὐκ
εἶμι τούτου, οἱ δὲ στρατιῶται αὐτοὶ ἐπιστασιμῶς δαί-
μενοι διὰ τοῦτο ἀθροῦσθαι πρὸς τὴν ἔξοδον. (δ) Ἀλλ'
ὅμως, ἔξη, ἐγὼ σοὶ συμβουλεύω ἐξελθεῖν μὲν ὥς πο-
ρευσόμενος, ἐπειδὴν δ' ἔξω γένεται τὸ στράτευμα, τότε
ἀπαλλῆττασθαι. Ταῦτα τοῖνον, ἔξη ὁ Ξενοφῶν, δι-
δοῦναι πρὸς Ἀναξίβιον διαπραγμάνειν. (ε) Οὕτως
ὀλέσθης ὁλαον ταῦτα. Ὁ δὲ ἐκάλεισεν οὕτω ποιῆναι
καὶ εἶναι τὴν ταχίστην συνεκαυσμένους, καὶ προσ-
αυτιᾶν, ὅς ἂν μὴ παρῇ εἰς τὴν ἑξίστην καὶ εἰς τὸν
ἀριθμὸν ὅτι αὐτὸς αὐτὸν αἰκνύσεται. Ἐνταῦθα ἐξή-
σαν οἱ τε στρατιῶται πρῶτον καὶ οἱ ἄλλοι. (ς) Καὶ
ἀρῶν πάντες πλὴν ὀλίγων ἔξω ἦσαν, καὶ ἑτερόνους
ἐπέταξε παρὰ τῆς πόλεως ὥς ὅπου ἔξω γίνοντο πάντες
συγκλίσαντες τὰς πόλεις καὶ τὸν μεγάλῳ ἐμειλάν.
(ζ) Ὁ δὲ Ἀναξίβιος συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς καὶ
τοὺς λογαγούς εἶπε, Τὰ μὲν ἐνταῦθα, ἔξη, λαμβά-
νετε ἐκ τῶν Θρακίων κομῶν· αἰεὶ δὲ αὐτοὺς πολλὰ
κρηθῆαι καὶ πυροὶ καὶ τῶλλα τὰ ἐπιτελεῖται λαβόντας δὲ

venirent, quæque e Pontio pedibus egressi et navigatione usi
fecerint, donec extra Ponti ostium in suppellem Asiæ Chryso-
polin venerunt, eam quidem superiore commentario et exposita
sunt omnia. Post hæc Pharnabazus, cum metueret ne Gre-
corum exercitus in dilectionem suam bellum inferret, missis ad
Anaxibium navarchum (in autem Byzantium tum forte erat)
legatis, rogabat ut exercitum ex Asiâ trajiceret atque adeo
pollicebatur ei se facturum omnia, quæcumque fieri oporteret.
Et Anaxibius duces militumque in cohortes distributorum
præfectos ad se Byzantium arcessivâ; ac pollicitus est, si
trajicerent, militibus datum fore stipendium. Et alii qui-
dem se deliberatione de e re habita quid tandem statuerint
ei remissiuros aiebant; at Xenophon ei dixit ab exercitu
se jam discessurum vellesse adeo inde solvere. Anaxibius
autem cum hortatus est ut quando una cum exercitu traje-
cerit, sic deinde demum ab eo discederet. Itaque se factu-
rum hæc aiebat.

Ceterum interea Seuthes Thrac Medosadem mittit, Xe-
nophontemque per eum hortatur id operam studiose una cum
ipso daret, ut exercitus trajiceret; aiebatque minime futu-
rum ut eum facti perirent, in id si sacræ animo una cum
ipso incuberint. Exercitus utique, aiebat Xenophon, traji-
ciat: nec hujus rei causa quibuscumque vel mihi, vel alii qui-
quam pendat necesse est. Verum quæcumque trajecerit,
equidem discedam: erga eos autem, qui apud exercitum
manserunt et rebus conficiendis erunt idonei, sic se gerat,
ut ipsi visum fuerit esse tutum.

Exim milites universi in Byzantium trajiciunt; et stipen-
dium quidem his non dabit Anaxibius: et præconis voce
edixit, ut sumptis armis vasisque milites oppido excederent,
quasi eos dimittere simul et numerum inire vellet. Hic
graviter ferebant milites se non habere pecuniam, quæ com-
mentum aliter coemerent, atque adeo sequitur vasa collige-
bant. Ac Xenophon Cleandro Byzanti præfecto hospitio
junctus, aditum cum ei salutavit, quasi qui jam inde solutus
rus esset. At ille dicit ei, Ne feceris hoc: sin aliter, inquit,
culpa teneberis; cum nunc etiam tibi jam culpe dent non-
nulli, quod non celeriter egreditor exercitus. Et Xenophon,
At ego certe quidem, si, ejus rei non sum euctor; verum
milites ipsi quod commentis egerant, idcirco sequebatur aut
ad exendum animis. At ego tamen, inquit Cleander, id
tibi consilii do ut, quasi prædicisci velis, exeat: cumque
foris exercitus fuerit, tum demum discedas. Hæc ego, ait
Xenophon, ad Anaxibium præfecti conficiam. Ad quem
ita cum venissent, exposcebant ea. Hortatus enim est ille
ut ita facerent, ac quæcumque collectis vasis exirent co-
pie; atque insuper denuntiandum curarent futurum, ut in
qui recessum agendo numeroque inuendo non interfuerit,
seipsum culpa oneret. Mox deinde duces primum exierunt,
et postea ceteri. Jamque adeo omnes, præter paucos,
extra oppidum erant, et Eteonicus ad portas stabat, ut, cum
egressi essent omnes, portas occideret, ac pressulum ubi-
deret. Anaxibius autem, convocatis ducebus et roborum
præfectis, Commensat, inquit, e viciis Thraciis summe (est
illæ utique multum hordei triticique, et aliarum res necessariae);

παρέσθε εἰς Χαλδρόνιον, ἐκεῖ δὲ Κυνικός ὤμειν με-
σοδοθήσει. (14) Ἐπικουράσαντες δὲ τινες τῶν στρατιω-
τῶν ταῦτα, ἧ καὶ τῶν λαγχύων τις διαγγέλλει εἰς τὸ
στράτευμα. Καὶ οἱ μὲν στρατηγοὶ ἐπὶνθάνοντο περὶ
τοῦ Σαύρου πότερα πολέμιος εἴη ἢ φίλος, καὶ πότερα
δεῦ τοῦ ἱεροῦ ὄρους δεοὶ πορεύεσθαι ἢ κύλιμα διὰ μέ-
σης τῆς Θυράκης. (15) Ἦν δὲ ταῦτα διαλέγοντο οἱ στρα-
τιώται ἀναρπάσαντες τὰ ὄπλα θέουσι δρόμον πρὸς τὰς
πόλεις ὡς πάλιν εἰς τὸ τεῖχος εἰσόντες. Ὁ δὲ Ἐτεό-
νικος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὡς εἶδον προσθέντας τοὺς ἐπλί-
τας, συγκαλοῦσι τὰς πόλεις καὶ τὸν μοχλὴν ἐμβαλλου-
σιν. (16) Οἱ δὲ στρατιώται ἑκοπτόν τε τὰς πόλεις καὶ
ἔλεγον ὅτι ἀδικιωτάτα πάσχουσιν ἐκβαλλόμενοι εἰς τοὺς
πολέμιους καὶ καταστρίσαντες τὰς πόλεις ἔρασαν, εἰ μὴ
ἑκόντες ἀποβήσιν. (17) Ἄλλοι δὲ ὄνουν ἐπὶ θάλατταν
καὶ παρὰ τὴν γῆλην τοῦ ταύρου ὑπερβαίνουσιν εἰς τὴν
πόλιν, ἄλλοι δὲ οἱ ἐνύγκανον ἔνθεν ὄντας τῶν στρατιω-
τῶν, ὡς ὄνουν τὰ ἐπὶ ταῖς πόλεσι πράγματα, διακο-
πνόντες ταῖς ἀΐναις τὰ κλισθεῖα ἀναπαταίνουσι τὰς
πόλεις, οἱ δ' εἰσπύπτουσιν.

18. Ὁ δὲ Σενόφων ὡς εἶδε τὰ γινόμενα, δαίνας μὴ
ἐξ' ἀργαγῆν τρέποντο τὸ στράτευμα καὶ ἀνέκιστα κα-
κὰ γένοιτο τῇ πόλει καὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς στρατιώταις,
θεῖαι καὶ συνεισπίπτει εἰσω τῶν πυλῶν σὺν τῷ ἔργῳ.
(19) Οἱ δὲ Βυζάντιοι ὡς εἶδον τὸ στράτευμα βίης εἰς-
πίπτου, ρεύουσιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, οἱ μὲν εἰς τὰ πλοῖα,
οἱ δὲ οἰκίας, θεοὶ δὲ ἔνθεν ἐνύγκανον ὄντας ἔξω ὄνουν,
οἱ δὲ καθέλικον τὰς τριήρεις, ὡς ἐν ταῖς τριήρεσι σὺ-
ζόντων, πάντας δὲ ὄντο ἀπομάλυναι ὡς ἰσλακίνας τῆς
πόλεως. (20) Ὁ δὲ Ἐτεόνικος εἰς τὴν ἀκρὰν ἀπερ-
χόμενος. Ὁ δὲ Ἀναξίβιος καταδραμών ἐπὶ θάλατταν ἐν
ἀλιευτικῷ πλοίῳ περιέπλει εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ εὐθὺς
ματαπίπτει ἐκ Κελχρόνους οὐρούς οὗ γὰρ ἱκανοὶ
ἐδόκουν εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει σχαῖν τοὺς ἀνδρας. (21)
Οἱ δὲ στρατιώται ὡς εἶδον τὸν Σενόφοντα, προσπίπτου-
σιν αὐτῷ πολλοὶ καὶ λέγουσι, Νῦν σοι εἴσθιν, ὦ Σeno-
φῶν, ἀνδρὶ γενέσθαι. Ἔχεις πῶλιν, ἔχεις τριήρεις, ἔχεις
πράγματα, ἔχεις ἀνδρας τοιοῦτους. Νῦν ἂν, εἰ βούλοιο,
οὐ τε ἡμεῖς ὀνήσαις καὶ ἡμεῖς σὲ μέγαν ποιήσαιμεν.
(22) Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Ἄλλ' εὖ τε λέγετε καὶ ποιήσω
ταῦτα· εἰ δὲ τοῦτων ἐπιθυμεῖτε, θέσθε τὰ ὄπλα ἐν τά-
ξει ὡς τάξις· βουλευόμενος αὐτοὺς κατατρεῖμαι καὶ
αὐτοὺς τε περηγῆναι ταῦτα καὶ τοὺς ἄλλους ἐκλίπει πα-
ρηγῆναι καὶ τίθεσθαι τὰ ὄπλα. (23) Οἱ δὲ αὐτοὶ ἐξ'
ἐκείνων ταττόμενοι οἱ τε ἐπλήται ἐν δώλῳ χρόνῳ εἰς
ἀκτὴν ἔβηον καὶ οἱ πελτασταὶ ἐπὶ τὸ μέγα ἑκάτερον
παραδεδραμήμενοι. (24) Τὸ δὲ γυρίον οἷον καλλίστον
ἐκτάκτοσθα ἔστι τὸ Θυράκιον καλούμενον, ἔρχεον οὐ-
κῶν καὶ πειδόν. Ἐκεῖ δὲ ἔκειτο τὰ ὄπλα καὶ κα-
ταμεθήσθην, συγκαλεῖ Σενόφων τὴν στρατίαν καὶ
λέγει τάδε. (25) Ὅτι μὲν ὀρυζοῖσθε, ὦ ἀνδρες στρα-
τιώται, καὶ νομίζετε δοῖναι πᾶσιν ἐξαπαταμένοι οὐ
θυναμάξαι. Ἦν δὲ τῷ θυμῷ γρηγόμεθα καὶ Ἀπεκταί-
μονος· τε τοὺς παρόντας τῆς ἐξαπάτης τιμωρησόμεθα

quos cum conspexisset, in Chersonesum pergit, atque illic
Cyniscus stipendium vobis numerabit. Hoc cum forte au-
dissent milium nonnulli, hi vel e cohortum etiam praefectis
aliquis ad exercitum efferit. Et duces quidem de Seuthe
percontabantur, utrum hostis esset an amicus, ac utrum
iter per montem sacrum illi faciendum, an circuitum per
mediam Thraciam. Dum illi de his inter se colloqueban-
tur, milites correptis arma cursu ad oppidi portas tendunt,
quasi cursus intra muros ingredi velint. At Eleoniceus et
qui cum eo erant, ut adsuccentes viderint gravis armato-
rum multes, portas occlusas, ac pessulum obdunt. Mili-
tes autem portas pulsabant, atque gravissima aiebat inju-
ria adfici, qui hostibus objicerentur; ac diffisuros se portas
aiebat, nisi ens aponte sua aperirent. Ex his vero alii ad
mare currebant, et iuxta mari cliem in urbem evadunt:
alii de militibus qui intus forte erant, ut quid ad portas age-
retur viderunt, ascis ubi claustra perscidissent, portas pa-
tefaciunt: illique adeo irrumpunt.

Xenophon, cum quid accidere videret, veritus ne ad ur-
bis direptionem se converteret exercitus, atque inde mala
gravissima in urbem, et sese, et milites ipsos redundarent,
currebat ipse, et cum turba intra portas una irruit. At By-
zantii, ut vi exercitum in urbem irrumpere viderunt, de foro
in naves alii, alii domum fugiunt; ac quoqueq; intus erant,
foras exiunt: alii triremes deducunt, ut in triemilibus
incolumes evaderent: omnes perisse se putabant, tanquam
si urbs capta esset. Ad pronuntiorum impetu fugit Eleoniceus.
Et Anaxibius ad mare cum decurriset, navigio pla-
scatorio in urbis arcem circumvehabatur, ac statim e Chal-
cedone presidarios milites accessit: neque enim il, qui
erant in arce, virorum iutorum impetum sustinere posse vi-
debantur. At milites ubi Xenophontem viderunt, frequen-
tea ad eum adcurrunt, atque illi adloquuntur, Nunc tibi
licet, Xenophote, virum te prebere. Urbem habes, habes
triemes, habes pecuniam, tot viros habes. Nunc, si vo-
lueris, et tu nobis utilitatem adferre poteris, et nos te ma-
gnum efficere. Respondit ille, « Enimvero recte loquimini,
atque haec faciam. Vorum si haec expetitis, quamprimum
in ordies armati consistite: » quod volebat utique eos para-
re, ideo tam ipse cohortatione hac utebatur, tum alios duces
eandem cohortatione uti, atque ut milites aut armati consi-
stenter curare, jessit. Tunc sponte sua sese instruentes, bre-
vi tempore gravis armaturae milites in octoies erant dispo-
siti, et peltae ad utrumque cornu cursu se receperant.
Locus vero is, qui Thraciam adpellatur, ad strendam
aciem quum pulcherrimus est, ab aribus vacuus et campe-
stris. Posteaquam arma rite disposita, militesque parati
erant, Xenophon convocat exercitum, et hac oratione usus
est: « Vos quidem, milites, irasci, et exultare gravi vos,
quippe fraude deceptos, injuria adfici, non miror. At irae
si obsequamur, et de Lacedaemoniis qui adsunt ob fraudem
punas sumamus, urbemque nihil culpandam diripiamus,

καὶ τὴν πόλιν τὴν οὐδὲν αἰτίαν διαρπάσωμεν, ἐνθυμίσθη δ' ἔσται ἐνταῦθα. (α) Πάλαι μὲν ἐσόμεθα ἀποβαδευμένοι Λακεδαιμονίους καὶ τοῖς συμμάχοις. Οἷός δ' ὁ πόλεμος ἂν γένοιτο εὐκλείην δὲ πείριον, ἐπαρκέας καὶ ἀναμνηστέους τὰ νῦν δὲ γεγενημένα. (στ) Ἡμεῖς γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι φλομεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους ἔχοντας τριήρεις τὰς μὲν ἐν θαλάττῃ τὰς δ' ἐν τοῖς νεμερίοις οὐκ ἐλάττους τριακασίαι, ὑπαρχόντων δὲ πολλῶν χρημάτων ἐν τῇ πόλει καὶ προσόδου οὐτέας κατ' ἐνταῦτον ἀπὸ τε τῶν ἐνδοχμῶν καὶ ἐκ τῆς ὑπαρρέας οὐ μείον ἡλίαν ταλάντων ἄρχοντες δὲ τῶν νήσων ἀπασῶν καὶ ἐν τε τῇ Ἀσίᾳ πολλὰς ἔχοντας πόλεις καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀλλὰς τε πολλὰς καὶ αὐτὸ τοῦτο τοῦ Βασιλέως ἔπου νῦν ἴσμεν ἔχοντας, καταπολεμήθημεν οὐτως ὡς πάντας ἡμεῖς ἐπίστασθα. (ζ) Νῦν δὲ δὴ τί ἐν οὐρόμεθα παθεῖν Λακεδαιμονίῳ μὲν καὶ τῶν Ἀχαιῶν συμμάχων ὑπαρχόντων, Ἀθηναίῳ δὲ καὶ ὅσοι ἐκείνους τότε ἦσαν σύμμαχοι πάντων προσγεγενημένων, Τισσαφέρνης δὲ καὶ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ ἄλλων βαρβάρων πάντων πολέμιον ἔσθαι ὄντων, πολέμιωτάτοι δὲ αὐτοῦ τοῦ ἄνω βασιλέως; οὐ φλομεν ἀφαιρησόμενοι τε τὴν ἀρχὴν καὶ ἀποκτανόντες, εἰ δυναίμεθα. Τούτων δὲ πάντων ἡμῶν ὄντων ἔστι τις οὕτως ἄρσεν ὥςτις εἰσὶν ἂν ἡμεῖς περιγενέσθαι; (θ) Μὴ πρὸς τοῦν μαινόμεθα μὴ ἀλαγρίαις ἀπολαίμεθα πολέμοις ὄντες καὶ ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς ἡμετέροις αὐτῶν φίλοις τε καὶ ἐκείνοις. Ἐν γὰρ ταῖς πόλεσιν εἰσι πάντες ταῖς ἐφ' ἡμᾶς στρατευομένους, καὶ δικαίως, εἰ βαρβαρὸν μὲν πάλιν οὐδεμίαν ἡθελήσαμεν καταστρεῖν, καὶ ταῦτα κρατούσας, Ἑλλήνισθα δὲ εἰς ἣν πρῶτον πόλιν φλομεν, ταύτην Ἑλλάδα φλομεν. (θ) Ἐγὼ μὲν τοῖνυν εὐχομαι πρὶν ταῦτα ἐπιθεῖν ἐφ' ἡμῶν γενόμενα μυριάς ἑκατὶ κατὰ γῆν ἀργυρὰς γενέσθαι. Καὶ ἡμῖν δὲ συμβουλευόμεν Ἑλλήνας ὄντας τοὺς τῶν Ἑλλήνων προσηκούσι πειθομένους πειράσθαι τῶν δικαίων τυχεῖναι. Ἐὰν δὲ οὐ δύνῃσθε ταῦτα, ἡμεῖς δὲ ἀδικουμένους τῆς γῆς Ἑλλάδος μὴ στέρεσθαι. (α) Καὶ νῦν μοι δοκεῖ σφαιρόντας Ἀναξίβιον εἰπεῖν ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν βίαιον ποιήσαντες παρενηλύθαμεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἦν μὲν ἐννομήθη παρ' ἡμῶν ἡγεσθὲν τε εἰσελθεσθαι, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ ἐθελώσαντες ὅτι οὐκ ἐξαναπαύμενοι ἀλλὰ πειθόμενοι ἐπαρρηγόμεθα.

α. Ταῦτα εἶδε, καὶ πέμψουσιν Ἱερώνυμον τε Ἡλέην ἐρόντα ταῦτα καὶ Εὐρύλοχον Ἀργεῖα καὶ Φιλήσων Ἀχαιῶν. Οἱ μὲν ταῦτα ἤγγοντο ἰδόντες.

α. Ἐπὶ δὲ καθήμενων τῶν στρατιωτῶν προσέρχεται Κοιρανδὸς Θεβαῖος, ἐς οὐ φέγγον τὴν Ἑλλάδα παρῆναι ἀλλὰ στρατηγῶν καὶ ἐπαγγελλόμενος εἰ τις ἐπὶ πόλιν εἰθνος στρατηγῶν δέσται καὶ τότε προσελθὼν ἐλεγεν ὅτι ἱστομας εἰς ἡγεσθαι αὐτοὺς εἰς τὸ Δεῖτα καλούμενον τῆς Θράκης, ἐνθα πολλὰ καὶ ἀγαθὰ λήγοντο· ἔτι δ' ἂν μάλοισιν, εἰς ἀφθονίαν παρεῖναι ἄρ' καὶ αἰτῆ καὶ ποτὶ. (α) Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται καὶ τὰ παρὰ Ἀναξίβιον εἰς ἀπαγγελλόμενα· ἀπεκρίντο γὰρ οἱ

quæ deinde sequutura sint apud animos vestros expadite.

Hostes sane tum Lacedæmonios tum sociis eorum pelam ficti erimus: ac bellum quæsit futurum sūt, jam his licet conicere, qui et viderunt et memoria repetant ea, quæ non ita pridem acciderunt. Nos utique Athenienses bellum adversus Lacedæmonios eorumque socios suscepimus, cum in mari alias, alias in navalibus triremes, non pauciores trecentis iuberemus; cumque magna esset in arce nostra pecuniarum copia, esset etiam reditus quotannis tam ex urbe quam de locis exteris, non minus mille talentorum; iidemque luscis omnibus imperaremus, et urbes multas in Asia teneremus, in Europa multas etiam alias, atque huc ipsum adeo Byzantium, ubi nunc somus, teneremus: ita tamen debellati somus, uti hostis omnes. Jam vero quid nos subituros existimamus, cum Lacedæmonii et Achaiæ societate juncti sint, cum ad hos Athenienses etiam, et quotquot illis tam erant societate conjuncti, accesserint omnes? cum Tisaphernes, ceterique barbari omnes maris adcole nobis hostes sint, cum maxime hostili sit in nos animus rex ipse superioris Asiæ? quem imperio spoliatum et, si potuissimus, etiam interfectum venimus. His utique omnibus conjunctis, equis tam demens est, qui nos superiores evasuros existimet? Ne, per deos, insaniamus, neve turpiter pereamus, et patriæ quisque suæ, et amicis nostris propinquisque hostes redditi. Nam in illis hi sunt omnes civitatibus, quæ bellum nobis illaturæ sunt, ac jure sane, si nullam quidem urbem barbaram, idque victoria potiti, voluerimus occupare, Græcam vero, in quam primum venimus urbem, eam vastaverimus. Equidem opo, priusquam hæc a nobis facta videam, me sane decies mille orgyias infra terram esse detrusum. Vobis etiam id consilii dabo ut, cum Græci sitis, salvo erga eos qui sunt Græcorum principes obsequio, jus obtinere conveniat. Quod si id obtinere non poteritis, hoc tamen nobis, injuria licet adficiamur, curæ esse oportet, ut ne Græcia saltem exulemus. Atque hoc tempore consilio multis multis Anaxibio significandum, non ut vi uteremur ulla in urbem. hanc nos rediisse; sed si poterimus commodi aliquid a vobis consequi, bene habet; sin minus, ut saltem vobis ostenderemus nos non dolo deceptos, sed parandi studio excessisse. »

Itæc omnibus fieri placuit: atque adeo mittunt Hieronymum Eleum, qui hæc exponeret, et Eurylochum Arcadem, et Philesium Achaicum. Hi quidem hæc ut exponerent abiit.

Dum milites eodem adhuc loco manebant, Cerasatas Thebanus ad eos accedit, qui non Græciæ exul hoc illic vagabatur, sed muneris imperatoris cupidus, et ultro se offerens, si qua vel civitas vel natio ducis egeret: isque adeo ad eos cum id temporis accessisset, paratum se esse aiebat ad deducendum eos in locum Thraciæ, qui Deita adpellatur; ubi multa bona essent sacturi: ac dum iter facerent, ipsæ se tum esculenta tum potentia copiose suppeditaturam. Audiant hæc milites, simulque ea quæ ab Anaxibio renuntia-

παθόμενοι αὐτοὺς οὐ μεταμίσχονται, ἀλλὰ τοῖς τε οἰκοῖ τελευτᾷ ταῦτα ἀπαγγεῖλαι καὶ αὐτοὺς βουλευόμενοι περὶ αὐτῶν εἶναι δύναντο ἀγαθόν. (35) Ἐκ τούτου οἱ στρατιῶται τὸν τε Κοιρατάδην δέχονται στρατηγὸν καὶ ἱσθὺ τοῦ τείχους ἀπέλθον. Ὁ δὲ Κοιρατάδης συντίθεται αὐτοὺς εἰς τὴν ὑπερραίαν παραίσθαι ἐπὶ τοῦ στρατεύματος ἔχον καὶ ἱερεῖα καὶ μόντιν καὶ σινία καὶ ποτὴ τῇ στρατιῇ. (36) Ἐπὶ δὲ ἐβήλθον, ὁ Ἀναξίβιος ἐκλείπει τὰς πύλας καὶ ἐκέρχεται ὅστις ἂν ἄλλῳ ἔδωκε ὅν τὸν στρατιωτῶν δτι πεπρωσται. (37) Τῇ δ' ὑπερραίῃ ὁ Κοιρατάδης μὲν ἔχον τὰ ἱερεῖα καὶ τὸν μόντιν ἔχε καὶ ἀλφίτα φέροντες εἰποντο πύθω εἰκοσὶν ἄνδρες καὶ οἶνον ἄλλοι εἰκοσι καὶ ἑλαινὸν τρεῖς καὶ σκαρόδον ἀνὴρ ὅσον ἔδυνάτο μίγιστον φορτίον καὶ ἄλλος κρομμύων. Ταῦτα δὲ καταβήμενοι ὡς ἐπὶ δάμπνῳ ἐβύετο. (38) Σενοφῶν δὲ μεταπεριβήμενος Κλεάνδρον ἐκείλῳ διαπρήξει ὅπως εἰς τὸ τείχος τε εἰσελθῶσι καὶ ἀποπελεύσιν ἐκ Βυζαντίου. (39) Ἐλθὼν δ' ὁ Κλεάνδρος, Μάλα μάλιστα, ἔφη, ὑπερραζόμενος ἔχον λίγην γὰρ Ἀναξίβιον δτι οὐκ ἐπιτήθειεν εἰς τοὺς μὲν στρατιωτὰς πλεῖστον εἶναι τοῦ τείχους, Σενοφῶντα δὲ ἔδωκε τοὺς Βυζαντίους δὲ στασιάζειν καὶ ποταρὸς εἶναι πρὸς ἀλλήλους ὅμως δὲ εἰσέναι, ἔφη, ἐκείλευν, εἰ μάλιστα σὺν αὐτῷ ἐκπλεῖν. (40) Οὐ μὲν δὲ Σενοφῶν ἀποπεσόμενος τοὺς στρατιωτὰς αἶσιν τοῦ τείχους ἀπῆκε σὺν Κλεάνδρῳ. Ὁ δὲ Κοιρατάδης τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ οὐκ ἐκαλλιέρι οὐδὲ διμετρήσαν οὐδὲν τοὺς στρατιωτὰς τῇ δ' ὑπερραίᾳ τὰ μὲν ἱερεῖα εἰστέλει παρὰ τὸν βωμόν καὶ Κοιρατάδης ἐσπεφανόμενος ὡς θέσαν· προσελθὼν δὲ Τιμασίῳ δ' Ἀρδανίῳ καὶ Νέον δ' Ἀσινεύῳ καὶ Κλεάνδρῳ ὁ Ὀρχομένιος ἔειπεν Κοιρατάδῃ μὴ θέσει, ὡς οὐκ ἤγησάμενος τῇ στρατιῇ, εἰ μὴ δώσει τὰ ἐπιτήθειαι. Ὁ δὲ καλεῖται διαμετρεῖσθαι. (41) Ἐπὶ δὲ πολλὴν ἐνέειν αὐτῷ ὥστε ἡμέρας εἶπον ἐκείσῳ γενέσθαι τὸν στρατιωτῶν ἀναλαβὼν τὰ ἱερεῖα ἀπῆκε καὶ τὴν στρατηγίαν ἀπαύων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Νέον δὲ ὁ Ἀσινεύς καὶ Φυρνίσκος ὁ Ἀχαιὺς καὶ Φιλίσιος ὁ Ἀχαιὺς καὶ Ξανθαλκὴς ὁ Ἀχαιὺς καὶ Τιμασίῳ δ' Ἀρδανίῳ ἐπέμνον ἐπὶ τῇ στρατιῇ, καὶ εἰς κώμας τῶν Θερραίων προελθόντες τὰς κατὰ Βυζάντιον ἐστρατεύοντο. (2) Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐστασίαζον, Κλεάνδρῳ μὲν καὶ Φυρνίσκῳ πρὸς Σέυθην βουλευόμενοι εἶπεν ἐπειθε γὰρ αὐτοὺς, καὶ ὅσους τῇ μὲν ἔππον, τῇ δὲ γυναικα· Νέον δὲ εἰς Χαλρόνῃον, οἰόμενος, εἰ ἐπὶ Ἀκαλαίμονίους γίνοντο, πάντες ἂν προστάται τοῦ στρατεύματος Τιμασίῳ δὲ προθυμῶτο πέραν εἰς τὴν Ἀσίαν πάλιν διαβῆναι, οἰόμενος ἂν οἰκαδὴ κατελθεῖν. (3) Καὶ οἱ στρατιῶται ταῦτα ἰδούοντο. Διατρεβόμενοι δὲ τοῦ χρόνου πολλὰ τὸν στρατιωτῶν, οἱ μὲν τὰ ὅπλα ἀποδιδόμενοι κατὰ τοὺς χώρους ἀπέκλειον ὡς ἐβύαντο, οἱ δὲ καὶ [θιόντες τὰ ὅπλα κατὰ τοὺς χώρους]

hantur : is enim futurum respondit, ut ipsos obedienti nequaquam puniret, sed hac se potius magistratibus remissitutum, ipsorumque eorum comodo quam posset optime consulturus. Tum Coratades milites duces accipiam, et extra muros abierunt. Et Coratades is constitit postidie se ad exercitum cum animalibus et vale, cum potulentis et esculentis in usum exercitus, adfuturus Postquam vero excessissent urbe, portas clausit Anaxibim et per praecomen praeiuravit fore ut, si quis militum deprehenderetur intus, venderetur. Postidie Coratades cum animalibus et vale venit : atque cum viri sequebantur viginti, qui farinam, et viginti alii qui vinum, tres item qui oleum sarcinam quam potere maximam gestabant, et unus aliorum sarcinam, ceporum item alias, quam maxime potuit, portabat. Hinc ubi tanquam in singulis die deinde depositi fuisset, sacra facere instituit. At Xenopho cum ad se Cleandrum accessisset, hortatur id sibi impetret ut intra muros ingrederetur, et e Byzantio solveret. Cleander ubi rediisset, Aegre admodum, inquit, re impetrat venio : dicere enim sciebat Anaxibim nimis commodum esse, milites hand procul a moris esse, Xenophontem intus Byzantios autem seditione se gerere sibi que invicem infesto esse : sed tamen, inquit, introire jussit, si quidem secum inde enavigare velit. Quare Xenophon, militibus salutis cum Cleandro intra muros ingressus est. At Coratades primo quidem die hostilis caesis non litavit, neque adeo qui quam militibus distribuit : postidie ad aram stabant victima, Coratadesque corona redimitus, ut qui sacra facturus esset : et cum cum adisset Timasion Dardanios, Neos etiam Asineus, et Cleonor Orchoenios, Coratades interdicere ne sacrificaret, quippe qui exercitui praefuturus non esset nisi commentus dederit. Tum ille omnia coram membris distribui jubet. Cum autem ei vultu abessent, ut militum coique unus dumtaxat diei victus suppeteret, receptis an mantibus abivit, abdicato etiam munere imperatorio.

CAPUT II.

Neon autem Asineus, et Phryniscus Achaeus, et Philisius Achaeus, et Xanthicles Achaeus, et Timasion Dardanios apud exercitum permansere, progressisque Thracum in vicum ad Byzantium versus silos, castra sunt castris. Atque il tum duces inter se dissidebant, volentibus Cleonore a Phrynisco ad Seuthem copias ducere (nam hos ille ut ille vellet adduxerat, cum uni equum utique dedit, semper nam alteri) ; Neone vero in Chersonesum ; quod futurum pariter erat, si in ditamen Lacedaemoniorum venissent, copiam universis ipsi praestaret : at Timasios ulterius in Asiam rus rus trajicere vehementer cupiebat, ratus hac se ratione in patriam redire posse. Milites etiam id fieri volebant. Dum autem terebatur tempus, ex militibus multi, armis per agro distractis, inde, uti sane poterant, parum navigabant ; parum [armis etiam per agros traditis] in oppida incolis immi-

εἰς τὰς πόλεις καταγινόντων. (α) Ἀναξίβιος δ' ἔλαχε ταῦτα ἀκούων, διαφθειρόμενον τὸ στρατεύμα· τούτων γὰρ γιγνομένων ὥστε μάλιστα χαλεπὸν Φαρναβάζου.

α. Ἀποπλέοντι δ' Ἀναξίβιου ἐκ Βυζαντίου συναντῇ Ἀρίσταρχος ἐν Κυζίῳ διαθέτης Κλεάνδρου Βυζαντίου ἄρμυστής· εἰλεγτο δὲ ὅτι καὶ ναύπρχος διαθέτης Πύλλος ὅσον οὐ παρὲν ἦδη εἰς Ἑλλάσποντον. (α) Καὶ Ἀναξίβιος τῷ μὲν Ἀρίσταρχῳ ἐπιστέλλει ὑπόσους ἂν εὖρῃ ἐν Βυζαντίῳ τῶν Κύρου στρατιωτῶν ὑπολαβιμῶνους ἀποδοθῆναι· ὁ δὲ Κλεάνδρος οὐδὲνα ἐπετραίει, ἀλλὰ καὶ τοὺς κείμενους ἀναιρᾷ πλείονας καὶ ἀναγκάζων οἰκίῃ δέξασθαι Ἀρίσταρχον· ὁ ἔπει ἄλλα τάχιστα, οἷα ἐλάττους τετρακοσίους ἀπέδοτο. (β) Ἀναξίβιος δὲ παραπλεύσας εἰς Πέρην πῆματι παρὰ Φαρναβάζον κατὰ τὰ συγκαίμενα. Ὁ δ' ἔπει ἔρχεται Ἀρίσταρχόν τε ἔχοντα εἰς Βυζάντιον ἄρμυστήν καὶ Ἀναξίβιον οὐκ αἶψα ναυαρχόντα, Ἀναξίβιον μὲν ἡμαίῃσι, πρὸς Ἀρίσταρχον δὲ διαπραττεῖται τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Κυρείου στρατεύματος ἅπαν καὶ πρὸς Ἀναξίβιον.

α. Ἐκ τούτου δ' Ἀναξίβιος καλέσας Σενωρόντα καλεῖται πάτρ' τέχνην καὶ μηχανὴν πλεῖναι ἐπὶ τὸ στρατεύμα ὡς τάχιστα, καὶ συνέχειν τε αὐτὸ καὶ συναθροίζειν τῶν διατεταγμένων ὥς ἂν πλείστους θύνηται, καὶ παραγαγόντα εἰς τὴν Πέρην διεδιβάξιν εἰς τὴν Ἀσίαν· ὅτι τάχιστα καὶ ὀδυσσὶν αὐτῷ τρικλήτορον καὶ ἐπιστάλῃν καὶ ἄνδρα συμπίμπαι καλέουσαν τοὺς Περσίδους ὡς τάχιστα Σενωρόντα προπέμψαι τοὺς ἵππους ἐπὶ τὸ στρατεύμα. (β) Καὶ ὁ μὲν Σενωρὴν διαπλεύσας ἀφικνέται ἐπὶ τὸ στρατεύμα· αἱ δὲ στρατῶνται ὀδόντες ὁδὸν καὶ οὐδὲν εἰπόντο σπῆματι ὡς διεδοσμένοι ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν.

α. Ὁ δὲ Σούθης ἀκούσας ἔχοντα πάλιν πύμψας πρὸς αὐτὸν κατὰ θαλάτταν Μηδοσάδην εἰδυῖο τὴν στρατὸν ἄγειν πρὸς αὐτοὺς, ὑποσχεόμενος αὐτῷ εἶναι ὥστε λέγων πείσκειν. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὅτι οὐδὲν οἶόν τε εἶναι τούτων γενέσθαι. (α) Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἀκούσας ὤλετο. Οἱ δὲ Ἕλληες ἐπὶ ἀφίκοντο εἰς Πέρην, Νέων μὲν ἀποσπᾶσας ἰστροποπεδύσαντο χωρὶς ἔχον ὡς διατεταγμένους ἀνδράσι· τὸ δ' ἄλλο στρατεύμα πᾶν ἐν τῷ αὐτῷ παρὰ τὸ τελεῖν τὸ Περσίδιον ἦν.

α. Μετὰ ταῦτα Σενωρὸν μὲν ἱππᾶται περὶ πλοίων, ὅπως εἰναι τάχιστα διεβάξιν. Ἐν δὲ τούτῳ ἀφικόμενος Ἀρίσταρχος· ὁ ἐκ Βυζαντίου ἄρμυστής, ἔχων δύο τριήρεις, πεπισπῆσας ὑπὸ Φαρναβάζου τοὺς τε ναυαρχοὺς ἀπέπει καὶ δούλῃν εἰδὼν τε ἐπὶ τὸ στρατεύμα τοὺς στρατιώτας εἶπει μὴ παραυθῆναι εἰς τὴν Ἀσίαν. (α) Ὁ δὲ Σενωρὸν ὤλεγον δὲ Ἀναξίβιος ἐκάλει καὶ ἐπὶ πρὸς τούτῳ ἱππᾶν ἐνδῶδε. Πάλιν δ' Ἀρίσταρχος εἰδὼν Ἀναξίβιος μὲν τοῖν οὐκ αἶψα ναύπρχος, ἐγὼ δὲ τῆδε ἄρμυστής· αἱ δὲ τινα ἡμῶν λήθονται ἐν τῇ θαλάττῃ, καταδύσω. (α) Τούτ' αἰσὼν ὤλετο εἰς τὸ ταίχος. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ μεταπίμπεται τοὺς στρατιώτας καὶ λογαγὰς τοῦ στρατεύματος. Ἦδη δὲ ὄντων πρὸς

αὐτὸν ἐκίπτοντο. Gaudebat autem Anaxibius, cum haec audiret, nimirum copias dissipari: nam hoc cum ita fieret, Pharnabazo se maxime gratificari putabat.

At Anaxibio, quem e Byzantio navigasset, obviam venit apud Cyzicem Aristarchus, Cleandro successor constitutus ac Byzantii praefectus: aiebat autem Polum, qui in navarchi munus etiam successerat, tantum non ad Hellespontum jam adesse. Et Anaxibius Aristarchum jubet eos vendere Cyri milites, quotcumque in Byzantio relictos reperiret: Cleandro certe neminem eorum vendiderat: imo etiam agros curaverat, cum miseretur eos, et civis domo escipere cogeret: at Aristarchus quamprimum Byzantium venit, non pauciores quadringentis vendidit. Anaxibius autem in Parium cum navigasset, ad Pharnabazum mittit secundum pacis. Is vero ubi animadvertit Aristarchum praefectura auctum Byzantium venire, nec Anaxibium amplius navarchi fungi munere, Anaxibium sane neglexit, et cum Aristarcho de Cyri copiis ea ipsa transegit, quae prius cum Anaxibio transegerat.

Ibi tum Anaxibius accessit Xenophonem, hortatur eum ut omni artificio quam celerrime ad exercitum naviget, copiasque continet, et es ilis qui hinc inde sparsi erant quam possit plurimos colligat, eosque cum Perinthum deduxerit, in Asiam quam citissime transportet: ei dai etiam triginta remorum navem et epistolam, unaque virom cum eo militū qui Perinthiis praeciperet, Anaxiphontem equis quamprimum ad exercitum deducerent. Atque Xenophon navi transvectus venit ad exercitum: militesque eum cum volente excepunt, ac statim libenter sequebantur, utpote e Thracis in Asiam trajecturi.

At Seuthes posteaquam Xenophontem rursus velleisse audisset, misso ad eum per mare Medonade, rogabat ut ad se copias duceret: cum simul ei promissa faceret, quibus factis se id persuasurum putabat. Et respondit Xenophon eorum nihil fieri posse. Et is quidem his auditis abiit. Graeci autem cum Perinthum pervenissent, Neos suls ab exercitu abstractis, castra secusum habebat, cum octingentis fere hominibus: reliquae copiae omnes loco eodem propter Perinthiorum moria erat constititae.

Secundum hunc de navigiis agebat Xenophon, uti quam celerrime trajiceret. Interea vero cum Aristarchus praefectus e Byzantio venisset, duabus cum triremibus, a Pharnabazo persuasus, nauchris ne quemquam transportaret interdixit: et ad exercitum profectus, militibus edixit, ne quis in Asiam trajiceret. At Xenophon aiebat Anaxibium id sibi mandasse: meque adeo, inquit idem, hac de causa hinc misit. Retulit autem ad haec Aristarchus: Anaxibius non est navarchus, ego vero hoc in loco manens fuigo praefecti: quid si quem vestrum cepero in mari, eum demergam. His dictis, in oppidum discessit. Posteriore duos idem et cohortium in exercitu praefectos ad se accessit. Cumque jam prope ab oppido abessent, egressi quidam Xenophonem

τῷ πείγῃ ἐλαττωθεὶς τις τῶ Ξενοφῶντι εἰσι εἰσισι, συλληφθήσεται καὶ ἡ αὐτοῦ τι πείσεται ἢ καὶ φαρμακῶς παραδοθήσεται. (16) Ὅ δὲ ἀκούσας ταῦτα τοὺς μὲν προσηύμαται, αὐτοὺς δὲ εἶπεν ὅτι βούλοιο. (17) Καὶ ἀπολθὼν ἐβόητο εἰ παρίεν αὐτῷ οἱ θεοὶ πειρᾶσθαι πρὸς Σεύθην ἄγειν τὸ στρατεύμα. Ἐώρα γὰρ ὡς ἐπαιθῆναι μὲν ἀνάγκη τῷ καὶ ἄριστῳ, τῶν δὲ ἐπιτηδεύων οὐδὲν ἑμμελὲς εἶναι τὸ στρατεύμα.

18. Καὶ ὁ μὲν ἄμφω ταῦτ' εἶχεν οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἥκοντες παρὰ τοῦ Ἀριστάρχου ἀπὴρῶλλον ὅτι νῦν μὲν ἀπέναι σφῶς καλέουσι, τῆς θύλης δὲ ἔχαιεν· ἐνθα καὶ ὀφίη μύλλον ἐβόαι ἢ ἐπιβόαι. (17) Ὁ οὖν Ξενοφῶν, ἐπεὶ ἰδὼς τὰ ἱερὰ καλὰ εἶναι αὐτῷ καὶ τὸν στρατεύματι ἀσφαλὲς πρὸς Σεύθην ἵκναι, παραλαβὼν Πολυκράτην τὸν Ἀθηναῖον λοχαγὸν καὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν ἑκάστου ἄνδρα πλὴν παρὰ Νείωνος ὃ ἑκάστου ἐπίστευεν ἥκειτο τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸ Σεύθην στρατεύμα ἐλθόντα στάδια. (18) Ἐπεὶ δ' ἔγγις ἦσαν αὐτῶν, κατέμηνεν πυροὺς ἱστῆσαι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦτο ματακμηρομένην ποι τὸν Σεύθην· ἐπεὶ δὲ βορέου τε ἦσθετο καὶ σκυμίνοντων ἀλλήλοισι τῶν περὶ Σεύθην, κατέμηνεν ὅτι τούτου ἔνεκα τὰ πυρὰ κακωμένα εἰς τὸν Σεύθην πρὸ τῶν ναυτοφυλάκων ὅπως οἱ μὲν φύλακες μὴ ἔσθονεν ἐν τῇ σκάτῃ ὅντες μήτε ὀπίσσω μήτε ὅπου εἶεν, αἱ δὲ προκύντες μὴ λαβόναιεν ἀλλὰ δὲ τὸ πῶς καταρανέας εἶεν. (19) ἐπεὶ δὲ ἔσθοντο, προέμηνεν τὸν ἱερμῆνα ἐν ἐνύγχανον ἔχον, καὶ εἰπὼν καλέουσι Σεύθην ὅτι Ξενοφῶν πέρεσσι βουλόμενος συγγενέσθαι αὐτῷ. Οἱ δὲ ἤκοντο εἰ δ' Ἀθηναῖος δ' ἀπὸ τοῦ στρατεύματος. (20) Ἐπειδὴ δὲ ἔρχετο οὗτος εἶναι, ἀναπείθεσθαι ἐξίμικον καὶ ὀλίγον ὑπερον παρῆσαν πελτασταὶ ὅσον διακόσιοι, καὶ παραλαβόντες Ξενοφῶντα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἦγον πρὸς Σεύθην. (21) Ὁ δ' ἦν ἐν τύρτῃ μακρὰ φυλάττομενος, καὶ ἵπποι περὶ αὐτὴν κύκλῳ ἐγχεχάλημενος· διὰ γὰρ τὸν πόλεον τὰς μὲν ἡμέρας ἐχθροὺς τοὺς ἱπποὺς, τὰς δὲ νύκτας ἐγχεχάλημενος ἐφυλάττετο.

(22) Ἐλέγετο γὰρ καὶ πρόσθεν Τήρης δ' οὗτου πρόγονος ἐν ταύτῃ τῇ γῇ πολλοὶ ἔχον στρατεύμα ὑπὸ τούτων τῶν ἀνδρῶν πολλοὺς ἀπολλύσαι καὶ τὸ σκευοφόρον ἀγαιρεθῆναι ἦσαν δ' οὗτοι θυνοὶ, πάντων λεγόμενοι εἶναι μέλειστα νυκτὸς πολεμικώτατοι.

23. Ἐπεὶ δ' ἔγγις ἦσαν, ἐκάλειεν ἐκείθεν Ξενοφῶντα ἔχοντα οὐο ὅς βούλοιο. Ἐπειδὴ δὲ ἐβόηον ἦσαν, ἡσπάζοντο μὲν πρῶτον ἀλλήλοισι καὶ κατὰ τὸν ὁρῶμενον νόμον κίρτατα οἷον προέβαινον· παρῆν δὲ καὶ Μηδοσπᾶς τῷ Σεύθῳ, ὅπερ ἐπέσβευσεν αὐτῷ πάντοσε.

(24) Ἐπειτα δὲ Ξενοφῶν ἤρχετο λέγειν, Ἐπειμῆας πρὸς εἰμὶ, ὦ Σεύθῃ, εἰς Καρχηδόνα πρῶτον Μηδοσπᾶν τουτονὶ, δεόμενος μου συμπεροθυμῆσθαι διαβῆναι τὸ στρατεύμα ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ὑπεσχεσθῆναι μοι, εἰ ταῦτα πράξαιμι, εἴ ποιεῖσιν, ὅς ἐρχ. Μηδοσπᾶς οὗτος.

fatorem ut, si introiret, comprehenderetur, et vel istic aliquid supplicii perferret, vel etiam Pharnabazem traderetur. Ille, hunc ubi audisset, eos quidem procedere jubet, sese vero abibat velle sacrum aliquid fieri. Atque adeo cum discessisset, per exta quærebatur permittentibus sibi dii, id operam daret, ut ad Seuthem exercitum duceret: videbat enim neque tutum esse trajicere, cum la, qui prohibitorum esset, triremes haberet; neque in Chersonesum profectus istic concludi volebat, et in magna rerum omniū penuria exercitum versari illuc, ubi sane loci istum profecto parere necesse foret, neque tamen magis commensuum quicquam habiturus esset exercitus.

Atque his quidem de rebus occupatus erat Xenophon: duces autem et cohortium prefecti, ab Aristarcho reversi, remanebant jussisse eum, nunc quidem ipsos abire, redire vero sub vespem: ibi tum insidias magis etiam manifeste esse videbantur. Itaque Xenophon, ubi exta felicia esse videbantur, atque adeo tum sibi tum exercitui tutam ad Seuthem protectionem polliceri, adsumptis Polytae Atheniensis cohortis prefecto, et abis quovis duce (præterquam ab a Neone) viro, cui quisque fidebat, nocta ad Seuthem exercitum contendit, sexaginta qui stadia aberat. Cumque ab his prope abesset, ignes quosdam desertis offendit: atque adeo primum Seuthem aliquo accessisse arbitrabatur. Verum ubi tumultum sentiebat, militesque Seuthi sibi invicem omnia significantes, intellexit ea de causa Seuthem ignes ante nocturnos excubitoris accendisse, ut ne conspiceretur excubitores tenebris utique lecti, nec quanto numero nec quo loco essent; at illi contra, qui accederent, ut minime laterent, sed per ignium lucem essent conspicui: ibi ubi animadvertit, quæ forte tunc habebat interpretem, præmittit, ac dicens Seuthi jubet, alessa Xenophonem, qui cupiat ipsum venire. Interrogabant illi, num is sit Atheniensis ille, de Græcorum exercitu. Illem ipsum esse cum dixisset, exultantes ad Seuthem properabant: atque paulo post pestifera circiter ducenti aderant, adsumptumque Xenophonem cum suis ad Seuthem ducebant. Erat is in turri quadam, ubi sibi valde cavebat, equique eum frenati undique circumstant: nam præ metu equos interdum pascibat, nocta frenatis ad custodiam utebatur: etenim ferebatur antebac etiam Teres, hujus progenitor, magnas in hac ipsa regione copias habens, earum compures ab his ipsis viris caras amissas, impedimentisque fuisse exutus: hi autem erant Thyri, qui noctu maxime omnium esse belliosissimi dicebantur.

Cum jam propius accessisset, jussit Seuthes Xenophonem cum duobus, quos vellet, ingredi. Postquam ingressi essent, primum se mutuos salutabant, ac more Thracio vini cornua sibi propinabant: aderat autem Seuthis Medosades quoque, qui ab eo legatus quoquoque mitti solebat. Deinde Xenophon his uti verbis corpit: Medosadem hunc, Seuthi, primum Chalcedonem ad me misisti, me rogans id operam stulticie una tecum darem, ut exercitus noster ex Asia trajiceret; abibit etiam hac sollicitatione, te, si id facerem, gratiam relaturum, uti quidem Medosades hic abibat.

(35) Ταῦτα εἰπὼν ἐπήρτο τὸν Μηδοσάδην εἰ ἀληθὴ ταῦτ' εἴη. Ὁ δ' ἔφη. Αὐτοῖς ἔλινε Μηδοσάδης οὗτος ἐκεῖ ἐγὼ διέβην πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐκ Παρίου, ὑπισχυρόμενος, εἰ ἄρα μὴ τὸ στρατόπεδον πρὸς σὲ, τὰλλα εἰ σε φίλον μοι χρῆσθαι καὶ ἀδελφόν καὶ τὰ ἐπὶ θαλάττῃ μοι χωρῖα ἐν σὺ κρατεῖς ἔσονται παρὰ σοῦ.

(36) Ἐπὶ τούτοις πάλιν ἐπήρτο τὸν Μηδοσάδην εἰ ὤλεγε ταῦτα. Ὁ δὲ συνέφη καὶ ταῦτα. Ἦν νῦν, ἔφη, ἀφίγγεσθαι τούτῳ τί σοι ἀπικρινόμενον ἐν Καρχηδόνι πρῶτον.

(37) Ἀπεκρίνω οὗτι τὸ στρατόπεδον διαβήσοιτο εἰς Βυζάντιον καὶ οὐδὲν τούτου ἐνικα δεῖοι τελεῖν οὗτα σοὶ οὐτε ἄλλων· αὐτὸς δὲ ἐπὶ διαβαίης, ἀπύκναι ἐρησθῆναι καὶ ἐγένετο οὗτος ὥσπερ σὺ εἰπας.

(38) Τί γὰρ ὤλεγον, ἔφη, ἐπεὶ κατὰ Σηλυδρίαν ἀρξάμενος; Οὐκ ἐρησθῆσθαι τε ἐνίκαι, ἀλλ' εἰς Πάριον ἐλθόντας διαβαίνειν εἰς τὴν Ἀσίαν. (39) Νῦν τοίνυν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, πάρεμαι καὶ ἐγὼ καὶ οὗτος Φρυγίας εἰς τὴν στρατηγίαν καὶ Πολύκράτης οὗτος εἰς τὴν λογαγίαν, καὶ ἐγὼ εἰσὶν ἀπὸ τῶν στρατηγῶν ὁ πιστότατος ἐκάστῳ πλὴν Νέωνος τοῦ Λακωνικοῦ.

(40) Εἰ οὖν βούλει πιστοτέρην εἶναι τὴν πρᾶξιν, καὶ ἐκείνους κάλεσαι. Τὰ δὲ ὅπλα οὐκ ἐλθὼν εἰπὶ, ὡς Πολύκράτης, ἐπεὶ ἐγὼ καλέω καταλιπεῖν, καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καταλιπεῖν τὴν μάχην ἐλθόν.

31. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Σαῦθης εἶπεν οὐ οὐδὲν ἂν ἀπεστήσειεν Ἀθηναίων καὶ γὰρ οὗτοι συγγενεῖς εἰν εἰδέναι καὶ φίλους εὐνοῦν ἐρηνοῖναι. Μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ εἰς-ἤλθον οὗς ἐβλ, πρῶτον Ξενοφῶν ἐπήρτο Σαῦθην, οὗτι δέοντο χρῆσθαι τῇ στρατιῇ. Ὁ δὲ εἶπεν ὡς.

(42) Μαυροσάδης ἦν πατήρ μοι, ἐκείνου δὲ ἦν ἀρχὴ Μελιανδῆται καὶ Θυοὶ καὶ Τρανίται. Ἐκ τούτων οὖν τῆς χώρας, ἐπεὶ τὰ Ὀδρυσῶν πράγματα ἐνόησιν, ἐκπαῖον ὁ πατήρ αὐτοῦ μὲν ἀποθνήσκει νόσῳ, ἐγὼ δ' ἐξετράφην ὀρφανὸς παρὰ Μηδοῦν τῷ νῦν βασιλεῖ.

(43) Ἐπεὶ δὲ νεανίσκος ἐγενόμην, οὐκ ἐδυνάμην εἶναι εἰς ἄλλοτρίαν τράπεζαν ἀποβλέπων καὶ ἐκαθεζόμενον ἐνδύριος αὐτῷ λατρεῖν· δοῦναι μοι ὁπόσους δυνατός εἰμι ἀνδράς, ὥπως καὶ τοὺς ἐκβαλόντας ἡμέας εἰ τι δυνάμην κακὸν ποιεῖν καὶ ζῆναι μὴ εἰς τὴν ἐκείνου τράπεζαν ἀποβλέπων ὥσπερ κύνων.

(44) Ἐκ τούτου μοι δέδωκε τοὺς ἀνδράς, ὥπως καὶ τοὺς ἐκβαλόντας ἡμέας εἰ τι δυνάμην κακὸν ποιεῖν καὶ ζῆναι μὴ εἰς τὴν ἐκείνου τράπεζαν ἀποβλέπων ὥσπερ κύνων. Καὶ νῦν ἐγὼ ζῶ τούτους ἔχων, ληϊζόμενος τὴν ἡμετέρου πατρὸς χώραν. Εἰ δὲ μοι ἡμεῖς παροργισθῶμεν, οἷμαι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς βαρύνει ἀπολαβεῖν τὴν ἀρχήν. Ταῦτ' ἐστὶν ἃ ἐγὼ ἡμῶν θέλω.

32. Τῷ ἂν οὖν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, σὺ δύνατο, εἰ ἐλθόμεν, τῇ τε στρατιῇ δοῦναι καὶ τοῖς λογαγῶσι καὶ τοῖς στρατηγοῖσι; λέξον, ἵνα οὕτω ἀπαγγέλλωσιν. (36) Ὁ δ' ἐπιστάτης τῶ μὲν στρατιωτῇ καὶ κληρῶν, τῇ δὲ λογαγῶν διμοιρίαν, τῇ δὲ στρατηγῇ τετραμοιρίαν, καὶ γὰρ ὁπόσων ἂν βούλωνται καὶ ζῆναι καὶ χωρῶν ἐπὶ θαλάττῃ τετυχημένοι.

(37) Ἐάν δὲ, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ταῦτα πειρώμενοι μὴ διαπραξίμεν, ἀλλὰ τις φόβος ἀπὸ Λακεδαιμονίων ᾗ, δεῖξαι εἰς τὴν αὐατοῦ ἐν τῇ ἀπύκναι βούληται παρὰ σέ; (38) Ὁ δ' εἶπε, Καὶ ἀδελφοὺς γε ποιή-

ῖαις fatus, Medosaden interrogabat num ex veritate haec proferret. Ille vera esse dixit. Rarus, inquit Xenophon, Medosades hic ad me venit, posteaquam e Paro ad exercitum iterum trajeci, sinuque pelliceus est, si copias Graecas ad te ducerem, cum aliis in rebus te pro amico et fratre me habiturum, tam ad mare sita oppida, quae tua sunt in potestate, mihi a te data fore. Tum rarus Medosadem interrogabat num haec dixisset. Ille vero et haec ita esse conserdebat. Age jam, inquit Xenophon, lucis narrato, quid apud Chalcedonem tibi responderim. Primum, ait, respondi in Byzantium trajecturas copias, nec opus esse vel tibi vel cuivis alii quidquam hujus rei causa penderet aliquis; teque ipsum, quamprimum trajecisses, ab exercitu discessurum scireas: atque ita sano, uti tu dicebas, evenit. At enim, aiebat Xenophon, quid dicebam, cum Selyrium ad me per veniebas? Negabas fieri posse, sed ad Perinthum profectos in Asiam trajicere debere. Enimvero, inquit Xenophon, jam et ipse adsum et tecum una Phrygiens hic, durum unus, et Polyocrates hic cohortium prefectorum unus: sunt foris etiam a duobus missi eorum cuique fideissimum, praterquam a Nroone Laconico. Quare si rem majore fide vis agi, fac ut et illi accessantur. Tu vero, Polyocrates, ad eoa proficiscere diciturque me hortari, ut arma foris relinquant; ac ipso gladio illic relicto ingredere.

Rare cum Seuthes audisset, nulli se dixit Atheniensis dūdere: etenim scire se aiebat eos esse sibi cognatos, atque adeo amicos eos benevolos esse existinare. Secundum haec ubi il, quos oportebat, ingressi fuerant, primum Seuthem interrogabat Xenophon, quam ad rem exercitus uti opera cuperet. In hunc autem ille modum inquitur est: Medosades mihi pater fuit, ac sub illius imperio erant Melanditae, et Thyni, et Tranipae. Ex hac tandem regione, cum res Odrysarum laborarent, exactus pater, morbo ille quidem interit: atque ego parente urbus apud Medocum, qui nunc rerum potitur, educatus sum. Posteaquam adolevi, non potui sic vivere, ut alienam ad mensam neque respicerem: atque adeo in sella sedebam et suppēs ut mihi daret quot posset viros, quon et eis, qui nos eiecissent, si quod possem, incommodum forem, neque ita viverem ut, tanquam canis, ad ipsius mensam semper respicerem. Tum ille mihi et viros dedit et equos, quos, ubi dies illuxerit, vos videbitis. Atque adeo jam cum his ita vivo, ut e regione mea patria mihi prede sint agenda. Quod si ad nos vos acciveritis, facile me diis juvenibus imperium recuperantur arbitror. Haec sunt, quae a vobis ego peto.

Quid ergo tu, inquit Xenophon, exercitus et prefecti cohortium et duobus dare possis, si ad te veniantur? exponito, ut id iis ceteris renuntient. Et ille militū Cyzicenum pollicebatur, cohortis prefecto duplam, duci quadruplum; et agri quantum vellet, et boam iuga, et oppidum multum ad mare situm. Quod si, ait Xenophon, haec ita motientes non perficiamus, sed metus quidam nobis a Lacadaemoniis sit injectus, tuame in regionem nostram aliquem admittes, qui ad te consedere ac veli? Aiebat is, Et fratres

σομαι καὶ ἐνδιερίους καὶ κινινοῦς ἀπάντων ὧν ἂν θυνώμεθα κτεσθῆαι. Σοὶ δὲ, ὦ Ξενοφῶν, καὶ θυγατέρα δώσω καὶ εἰ τις σοὶ ἐστὶ θυγάτηρ, ὀνήσεται Θρακίῳ νόμῳ, καὶ Βισσόνῳ οἰακῆσιν δώσω, ὅσπῃ ἐμοὶ καλλίστον χωρίον ἐστὶ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἀκούσαντες ταῦτα καὶ διεξίξας δόντες καὶ λαβόντες ἀπέλκυνον καὶ πρὸ ἡμέρας ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀπῆγγιλλαν ἕκαστοι τοῖς πέμψασιν. (α) Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, ὁ μὲν Ἀριστάρχῳ πάλιν ἐκέλευε τοὺς στρατηγούς καὶ λογαγούς τοὺς δ' ἰδοὺς τὴν μὲν πρὸς Ἀριστάρχῳ ἰδὼν εἶπαι, τὸ δὲ στρατεύμα συγκάλεσαι. Καὶ συνῆλθον πάντες πλὴν οἱ Νέωνος· οὗτοι δὲ ἀπείχον ὅς δέκα στάδια. (β) Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἀναστὰς Ξενοφῶν εἶπε ταῦτα. Ἄνδρες, διακλείν μὲν ἐνθα βουλόμεθα Ἀριστάρχῳ τριέρεας ἔχυν καλῶν, ὥστε εἰς πλοία οὐκ ἀσφαλὲς ἐμβαίνειν· αὐτοὺς δὲ ὁ αὐτὸς κλειύει εἰς Χαλκιδόνην βίᾳ διὰ τοῦ ἱεροῦ ὁροῦ πορεύεσθαι· ἢν δὲ κρατήσαντες τούτου ἐκείσε εἰσόμεναι, οὐτε πωλήσκειν ἐπὶ ἡμέρᾳ ὅσπῃν ὡς περ ἐν Βυζαντίῳ, οὐτε ἐξαπατήσεσθαι ἐπὶ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ λήψεσθαι μισθόν, οὐτε περιώλεσθαι ἐπὶ ὥσπερ νυνὶ δοκίμους τῶν ἐπιτηδείων. (γ) Οὗτος μὲν ταῦτα λέγων Σευθὴς δὲ ἤρπιν, ἀνὰ πρὸς ἐκείνους ἔειπε, εὐ ποιήσαντες ἡμεῖς. Νῦν οὖν ἐκείρωσθε πότμον ἐνθάδε μένοντας τοῦτο βουλεύεσθε ἢ εἰς τὰ ἐπιτηδεῖα ἐπανέλθοντες. (δ) Ἐμοὶ μὲν οὐ δοκεῖ, ἐπεὶ ἐνθάδε οὐτὰ ἀργύριον ἔχοντες ἀγοράζωμεν οὐτὲ ἀνὰ ἀργυρίου δώσει λαμβάνειν τὰ ἐπιτηδεῖα, ἐπανελθόντας εἰς τὰς κώμας θέναι οἱ ἥτοιους δώσει λαμβάνειν, ἐκεῖ ἔχοντας τὰ ἐπιτηδεῖα ἀκούοντας ἔχει τὰς ἡμεῶν δεῖται αἰρεῖσθαι ἔχει ἂν ἡμῶν δοκῇ κρείττονον εἶναι. (ε) Καὶ ἔφη, ἔφη, ταῦτα δοκεῖ, ἀράτι τὴν χεῖρα. Ἀντίκειναι ἀπαντες. Ἀπύοντες τοῖνον, ἔφη, σπουδάζετε, καὶ ἐπειδὴν παραγγέλλῃ τις ἐπάσθε τῷ ἡγουμένῳ.

γ. Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν μὲν ἤγειτο, οἱ δ' εἶποντο. Νέων δὲ καὶ παρ' Ἀριστάρχῳ ἄλλοι ἐπαῖον ἀποτρέπεσθαι· οἱ δ' οὐχ ὑπήκουον. Ἐπεὶ δ' ὅσον τριέκοντα σταδίων προελθούσων, ἀπαντὶ Σευθῆς. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἰδὼν οὕτην προελάσαι ἐκέλευεν, ὅπως οἱ πλείστοι ἀκούοντων εἴποι αὐτῷ ὅ ἰδοὺσι συμφέρειν. (α) Ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, εἶπε Ξενοφῶν, Ἡμεῖς πορεύμεθα ὅπου μέλλει εἶναι τὸ στρατεύμα προφῆρ ἐκεῖ δ' ἀκούοντας καὶ σοὺ καὶ τῶν τοῦ Ἀλκιμανδοῦ ἀρξομένων ἂν κράτιστα δοκῇ εἶναι. Ἦν οὖν ἐκεῖν ἤγρησεν ὅπου πλείστους ἔστιν ἐπιτηδεῖα, ὑπὸ σοὺ νομισμένον εἰσένειναι. (β) Καὶ ὁ Σευθὴς ἔφη, Ἀλλὰ πόσα κώμας πολλὰς ἀθρόας καὶ πάντα ἐγνώσας τὰ ἐπιτηδεῖα ἀπεγνώσας ἡμεῶν εἶναι διαλόντες ἂν ἤλεις ἀρσένετι. (γ) Ἦγού τοῖνον, ἔφη ὁ Ξενοφῶν. Ἐπεὶ δ' ἀφίκοντο εἰς αὐτὰς τῆς διώκης, συνῆλθον οἱ στρατῶται, καὶ εἶπε Σευθὴς τοιαῦτα. Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες, δέδομαι ἡμῶν στρατεύεσθαι

sane eos faciam, et sellarum compotes, et participes omnium, quae parare poterimus. Tibi vero, Xenophon, etiam filium dabo, ac si tibi filia est, eam more Thracico emam; atque Bisanthen dabo ubi habet, quod mihi oppidum eorum omnium quae ad mare sita sunt pulcherrimum est.

CAPUT III.

Hoc cum audissent, dextraeque dedissent et virisim accepissent, discesserunt, ac ante diem exortum ad castra venerunt, et rem singuli, uti gratia erat, his auebant, a quibus missi fuerant. Ubi vero illuxit dies, Aristarchus iterum duces et cohortium perfectos ad se vocabat: his visum est ad Aristarchum non esse eundem, sed exercitum esse convocandum. Atque adeo convenerunt omnes, praeterquam Neonis copiae; hae autem decem fere stadia ab illis aberant. Posteaquam convenissent, Xenophon surgens hac oratione usus est: « Quominus, viri, eo navigemus quo volumus, Aristarchus hic, a trimebribus instructus, velat: adeo ut tutum non sit navigio descendere: is vero ipse nos per montem ascrum in Chersonesum vi penetrare jubet: quod si hoc superato illuc veniamus, nec jam se vos amplius vendituros ait, uti apud Byzantium fecerat, nec vos amplius circumventuros, sed stipendium potius accepturos vos: nec amplius se vos neglecturos, uti nunc, dum commocui egeat. Huc ille dicit: at Scythiae, si ad ipsum vos conferatis, se vobis commodaturus ait. Nunc igitur considerate utrum hic manere ac de hoc deliberare velit, an ad loca ubi commentus haberi poterit reverti. Ipse certe quidem censeo, cum hic neque pecuniam habeamus, qua quid emamus, neque sine pecunia commensum sumere nos sinat, ut in viros regressi, unde cum victi sumere nos sinat, et ibi commentum parantes, atque audientes quom ad rem vestra ulterius indignat opera, deligamus quod vobis optimum esse videbitur. Et cui vestrum huc probantur, is manum tollat. » Sustulerunt omnes. « Abite igitur, inquit, et sarcinis collectis ad iter vosmet parate; cumque desuntiaverit aliquis, decem sequimini. »

Postea Xenophon duces se praebuit, eumque sequebantur illi. At Neon aliqui ab Aristarcho missi regressum suadebant; quibus illi non asscucabant. Cumque ad triginta stadia processissent, Scythies eis occurrit. Et Xenophon eum compescit, ad se adequaretur hortatus est, ut ipsi quamplurimis audientibus ea diceret, quae ex re fore viderentur. Cum accessisset, Xenophon ita loquutus est: Nos eo pergitus, ubi exercitus nactus est alimenta: ibi et te et Laconici montis auditis, quae optima viderentur esse deligimus. Quare si nos eo duces, ubi plurimus est commensas, hospitio nos abs te arbitramur excipi. Et Scythies, Novi vero, inquit, multos viros confertos, copiae rerum omnium abundantes, qui tanto a nobis spatio distant, quanto confecto jocunde pransuri sitis. Ducito igitur, inquit Xenophon. Cumque tempore pomeridiano ad eos pervenissent, convenerunt milites et huiusmodi orationem habuit Scythies: Ego, viri, a vobis peto ut mecum expedi-

σὺν ἡμοῖς, καὶ ὑποσχόμεθα ὑμῖν δώσειν τοῖς στρατιώταις κυζικηνόν, λαγαροῖς δὲ καὶ στρατηγοῖς τὰ νομιζόμενα· ἔγω δὲ τούτων τὸν ἄξιον τιμῆσω. Σίτα δὲ καὶ ποτὶ ἑστέρας καὶ νῦν ἐκ τῆς χώρας λαμβάνοντες ἔχετε· ὅποια δ' ἐν ἀλλοτρίαις ἀξιώσῃ αὐτοὺς ἔχειν, ἵνα ταῦτα διατιθέμενος ὑμῖν τὸν μισθὸν πείρω. (11) Καὶ τὰ μὲν φέροντα καὶ ἀποδιδράσκοντα ἡμεῖς ἱκανοὶ ἐσόμεθα διώκειν καὶ μαρτυρεῖν· ἂν δὲ τις ἀνθιστήται, σὺν ὑμῖν περασσάμεθα γενοῦσθαι. (12) Ἐπήρατο ὁ Ξενοφών, Πόσον δὲ ἀπὸ θαλάττης ἀξιώσεις συνάψασθαι σοὶ τὸ στρατεύμα; Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Οὐδάρῃ πλείον ἔπειτα ἡμερῶν, μῖνον δὲ πολλαχῇ.

13. Μετὰ ταῦτα ἐβόδοιο λέγειν τῷ βουλευμένῳ καὶ ἑλισγὸν πολλοὶ κατὰ ταῦτα ἐπὶ παντὸς ἔειπα λέγοντες· ἡμεῖς γὰρ εἴη καὶ οὕτως οὐδεὶς ἀπολείπει τῷ τούτῳ βουλευμένῳ ἐναντίον εἶναι, διγινώσκειν τε ἐν φιλίᾳ οὐκ ὁδὸν τ' εἶναι, εἰ δέ τις ἀνομαζόμενος ᾔδει, ἐν δὲ τῇ πολέμῳ διατρέβειν καὶ τρέφασθαι ἀσφαλέστερον μετὰ Σευθῶν ἢ μόνως ὄντων ἀγαθὸν τοσούτων· εἰ δὲ μισθὸν προσλήψονται, εὐρημα εἶδομαι εἶναι. (14) Ἐπὶ τούτοις εἶπε Ξενοφών, Εἰ τις ἀντιλέγει, λεγέτω· εἰ δὲ μὴ, ἐπιφρονίζετε ταῦτα. Ἐπὶ δὲ οὐδεὶς ἀντιλεγὼν, ἐπιφρόνισεν, καὶ εἶδε ταῦτα. Εὐθὺς δὲ Σευθῆς εἶπε ταῦτα, ὅτι νυκτερεύουσιν αὐτοῖς.

15. Μετὰ τούτῳ οἱ μὲν ἄλλοι κατὰ τάξεις ἐσκήσαν, στρατηγοὶ δὲ καὶ λαγαροὶ ἐπὶ δαίπνῳ Σευθῆς ἐκάλεσαν, πλείστον κόμην ἔχον. (16) Ἐπὶ δ' ἐπὶ ὑρίαις ἦσαν ὡς ἐπὶ δαίπνῳ παριόντες, ἦν τις Ἑρακλείδης Μαρωνίτης· ὅστος προκίον ἐνὶ ἐκαστῇ οὐκίνας φέτο ἔχειν τε δοῦναι Σευθῶν, πρῶτον μὲν πρὸς Παριανοὺς τινας, οἱ παρῆσαν φιλίαν διαπραξέμενοι πρὸς Μήδοικον τὸν Ὀδρυσῶν βασιλέα καὶ δῶρα ἀγοντας αὐτῷ τε καὶ τῇ γυναικί, ἔλεγεν ὅτι Μήδοικος μὲν ἄνω εἰς δώδεκα ἡμερῶν ἀπὸ θαλάττης ὄδῳ, Σευθῆς δ' ἐπὶ τὸ στρατεύμα τούτῳ εἰληφεν, ἄρχων εἶσιντο ἐπὶ θαλάττῃ. (17) Γέγονεν οὖν ὃν ἱκανώτατος ἔσται ἡμᾶς καὶ εὐ καὶ κακῶς ποιεῖν. Ἦν οὖν σφοδρόν τε, τούτῳ δόξατε ὅτι ἀγεται καὶ ἀμεινον ὑμῖν διακέσασθαι ἢ ἐν Μήδοισιν τῷ πρῶτον οἰκίστην δοῦναι. (18) Τούτους μὲν οὕτως ἐπειθεν. Ἀϋθὺς δὲ Τιμασίῳ τῷ Δαρδανείῳ προσελθόντι, ἐπεὶ ἔχουσιν αὐτῷ εἶναι καὶ ἐκπαιδεύματα καὶ ταπείνας βαρβαρικάς, ἔλεγεν ἐπὶ νομιζόμεν ὅποια ἐπὶ δαίπνῳ καλεῖσθαι Σευθῆς διατρέβασθαι αὐτῷ τοὺς κληθέντας. Οὗτος δ' ἦν μέγας ἐνθάδε γέννηται, ἱκανὸς εἶσται σε καὶ οὐδεὶς καταγαγεῖν καὶ ἐνθάδε πλείστον ποιήσει. (19) Ταῦτα προύμνητο ἐκαστῷ προκίον. Προελθόν δὲ καὶ Ξενοφῶντι ἔλεγε, Σὺ καὶ πλείους μεγίστους ἢ καὶ παρὰ Σευθῆν τὸ σὺν ὅνομαι μεγίστον εἶσι, καὶ ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ ἴσως ἀξιώσεις καὶ τὰ γὰρ λαμβάνειν, ἅπτερ καὶ ἄλλοι τῶν ἡμετέρων εἰσιν, καὶ γούναρ εἶπον οὐν σοὶ καὶ μεγαλοπρεπέστατα τιμῆσαι Σευθῆν. (20) Εὐδυνὸς δὲ σοὶ ὃν παριῶν· εὐ οἷός γάρ ἐστι ὅσοι ἂν μάλιστ' αὐτῷ διατρέσῃ, τοσούτῳ μάλιστ' ὑπὸ τούτῳ ἀγαθὰ πείσῃ. Ἀκούων

τίσιν ἐναισθητοῖς, ἀπὸ αὐτοῦ μενστρουμ σῖπενδιον βοῶν Cyzicenum me daturum pollicer, cohortumque perfectis et ducibus que his dari consueverunt : prater hanc, dignam premiis oratio : esculenta vero et potulenta de hoc agro. uti modo, sumpta vobis suppetunt : quae autem capta fuerint, ea ut ipse obtineam equum censebo, quo is venditis stipendium vobis suppeditem. Ac nos quidem terga dantes et aufugientes persequi poterimus et investigare ; quod si quis resistat, eum vestra ope nostram in potestatem redigere conabimur. Ibi tum Xenophon interrogabat, Quam longe a mari ut te sequatur exercitus equum censebis ? Respondit ille, Nusquam longius septem dierum itinere, ac saepe minus.

Secundum haec cuique facta, qui quidem vellet, dicendi potestas. Atque multi pariter dixerunt, Seuthem quantivis rostanda proponere : hiemem enim adesse, neque domum navigare, qui vellet, posse : neque fieri posse ut in apicorum regione permanerent, his si vivendum sit quam comarent : at in hostili agro commorari eos et alii posse tutius cum Seuthe, quam si soli sint, isdem se offerentibus commodis : si insuper stipendium acciperent, lucri id loco fore videbatur. Post haec Xenophon, Si quis, ait, quidquam velit contradicere, proferat : sin autem, in suffragia aliquis vos de hoc mittat. Cum nemo contradicere, in suffragia misit, atque decretum de his factum est. Statimque Seutham haec narrat Xenophon, velle eos una cum ipso expeditionem suscipere.

Post haec alii quidem secundum ordines suos tabernacula posuerant : duces vero et perfectos cohortum ad eamam invitavit Seuthes, qui tum vicum, qui prope aberat, tenebat. Et cum jam ad portas adessent, tanquam ad eamam ingressuri, Heracles quidam ibi erat Maronitis : is singulos adgressus, quos habere arbitraretur, Seutham quod donaret, primum quidem Parianos quosdam, qui amicitiae cum Odrysarum regno Medoco insecundis causa venerint, ac tum ipsi tum uxori ejus munera adferebant, dicebat Medocum esse in regione superiori, quae duodecim dierum itinere a mari abesset ; Seuthem, posteaquam copias has accepit, regioni ad mare pertinenti imperaturum : finitimus igitur cum fuerit, vobis et prodesset et obesse plurimum poterit : quapropter si sapitis, huic dabitis quicquid adferret : atque aptius certe in rem vestram collocabitur, quam si Medoco prout hinc habitanti donetis. Atque his hoc ita persuasit. Deinde ad Timasiam Dardaniam cum accessisset, quod audierat eum habere tum pocula tum tapetas barbaricos, in more esse volebat, ut si quando ad eamam aliquis vocet Seuthes, vocati munera quaedam ipsi donent : is autem si magnus hic fuerit, vel restituere in te patriam, vel hic locupletem facere poterit. Huiusmodi eos adfatu ambiebat, singulos adgressus. Ad Xenophontem quoque cum accessisset, Tu et maxima, inquit, ex urbe ortus es, et nomen tuum apud Seuthem maximum est : fortassis etiam hac in regione tum oppida vobis tum agrum obtinere, quemadmodum et alii vestrum obtineantur : quomobrem te dignum fuerit, magnificentiis muneribus Seuthem ornare. Hoc certe tibi coassili do, ut qui sim erga te benevolens : novi enim futurum ut quanto amplius tu huic munera donaveris, tanto amplius ipse ab hoc beneficiis adficere. Haec cum audivisset Xenophon, harsitabat : nec enim,

τοῦτα Ξενοφῶν ἤσφαεν· οὐ γὰρ διαδεσθῆναι ἔχον ἐκ Πα-
ριου εἰ μὴ παῖδα καὶ ὄσον ἑρδῶν.

σι. Ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθον ἐπὶ τοὺς αὐτῶν τὸν τε Θρακῶν
οἱ κρείττους τῶν παρόντων καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λο-
γαγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰ τις παρεβία παρῆν ἀπὸ πό-
λεως, τοὺς αὐτῶν μὲν ἦν καθήμενους κύκλῳ ἵππετα δὲ
τρίποδες εἰσμήχθησαν πᾶσιν· οὗτοι δ' ἔσαν κρεῖν μισ-
στοὶ νενημεμένους, καὶ ἄρτοι ζυμῆται μεγάλοι προσπε-
ποροννημένοι ἦσαν πρὸς τοὺς κρέασι. (σι) Μάλιστα δ'
αἱ τράπεζαι κατὰ τοὺς ἔθνησι αἱ εἰθάνον· νόμος γὰρ ἦν.
Καὶ πρῶτος τοῦτο ποιεῖ Σειθῆς ἀναλήμενος τοὺς αὐτοῦ
παρακαμένους ἄρτους διέκλα κατὰ μικρὸν καὶ διεβρί-
πτει οὓς αὐτῷ ἰδοῦναι, καὶ τὰ κρέα ὡσαύτως, ὅσον μόνον
γυμνασθῆναι αὐτοῦ καταλείπον. (σι) Καὶ οἱ ἄλλοι δὲ κατὰ
ταῦτά ἵππευον καθ' οὓς αἱ τράπεζαι ἔειντο. Ἀρχὰς δὲ
τις Ἀρύσταξ ὄνομα, θάγγιν δαίνας, τὸ μὲν διαβρίπτειν
εἰς χεῖραν, λαβὼν δὲ εἰς τὴν χεῖρα ὅσον τριγόνουκον
ἀρτον καὶ κρέα θέμενος ἐπὶ τὰ γόνατα βέλπειν. (σι) Κά-
ρατα δὲ ὄνομο περιέφρων, καὶ πάντας ἐβέβηον· δ' Ἀ-
ρύσταξ, ἐπεὶ παρ' αὐτὸν φέρον τὸ κρέας ὁ οὐνοχόρος
ἦεν, εἶπεν ἰδὼν τὸν Ξενοφῶντα οὐκ εἶπε δεικνύντα,
Ἐκείνῳ, ἔφη, ὅς· σχολάζει γὰρ ἔφη, ἐγὼ δὲ οὐδέποτε.
(σι) Ἀκούσας Σειθῆς τὴν φωνὴν ἰδὼν τὸν οὐνοχόρον τί
λέγοι. Ὁ δὲ οὐνοχόρος εἶπεν· ἡλλήνειν γὰρ ἤπιστατο.
Ἐνταῦθα μὲν δὴ γυμνὰ ἔγειντο.

ση. Ἐπεὶ δὲ προύχοντα ὁ πότος, εἰσῆλθεν ἀνὴρ Θραξ
ἔσπον ἔχον λευκὸν, καὶ λαβὼν κρέας μιστὸν εἶπε, Προ-
πίνω σοι, ὦ Σειθῆ, καὶ τὸν ἵππον τοῦτον δωροῦμαι.
Ἐγ' οὐ καὶ δώσω σοι ἂν θέλῃς αἰρήσεις καὶ ἀποχωρῶν
οὐ μὴ δαΐσης τὸν πολέμου. (ση) Ἄλλος παῖδα εἰσαγα-
γὼν ὅπως ἰδωρῆσθαι προπίνω, καὶ ἄλλος ἡμάτιν τῇ
γυναικί. Καὶ Τιμασίω προπίνω ἰδωρῆσθαι φιλῶν
τε ἀργυρῶν καὶ τάπητα ἔξιαν δέκα μνῶν. (ση) Ἐνῆσιπ-
πος δὲ τις Ἀθηναῖος ἀναστὰς εἶπεν ὅτι ἀρχαῖος εἰς νό-
μος ἀλλοῖστος τοὺς μὲν ἔχοντας δίδοναι τῷ βασιλεῖ τι-
μῆς ἕνεκα, τοὺς δὲ μὴ ἔχοντας δίδοναι τὸν βασιλεῖα, ἦνα
καὶ ἐγὼ, ἔφη, ἔχω σοι δωρεῖσθαι καὶ τιμῶν. (ση) Ὁ δὲ
Ξενοφῶν ἠπορεῖτο, τί ποιήσει καὶ γὰρ ἐτύγγανεν ὡς
τιμωμένος ἐν τῇ πληθυσιατάτῃ πόρει Σειθῆ καθήμενος.
Ὁ δὲ Πραξιθέδης ἐκίλευεν αὐτῷ τὸ κρέας ὁρῶναι τὸν
οὐνοχόρον, ἀνίστη θαρβύλλως δεξιόμενος τὸ κρέας καὶ εἶπεν,
(ση) Ἐγὼ δὲ σοι, ὦ Σειθῆ, δίδωμι ἑμαυτὸν καὶ τοὺς
ἐμοὺς τότους ἐταίρους φίλους εἶναι πιστοὺς, καὶ οὐδένα
ἔχοντα, ἀλλὰ πάντας μὲλλον ἐν ἐμοὶ σοι βουλευμένους
φίλους εἶναι. (σι) Καὶ νῦν πᾶντιν οὐδὲν σε προκα-
τοῖντες, ἀλλὰ καὶ προίμωκα καὶ ποινὴν ὑπὲρ σοῦ καὶ
πρηνιδυνεύειν ἰδελόντας· μετ' ὧν, ἂν οἱ θεοὶ θέλωσι,
πολλὴν χεῖραν τὴν μὲν ἀπολήψῃ πατριᾶν οὖσαν, τὴν δὲ
κτῆσθαι, πολλοὺς δὲ ἵππους, πολλοὺς δὲ ἄνδρας καὶ γυ-
μνασιακὰ κατακτήσῃ, οὓς οὐ ληξέσθαι δεῖται, ἀλλ' αὐτοὶ
ἐφέροντες παρέσονται πρὸς σε δώρα. (ση) Ἀναστὰς δὲ
Σειθῆς συνείχετο καὶ κατεπαδέσθαι μετὰ τοῦτο τὸ

cum e Pario trajecerat, quidquam habebat, nisi puerum et
ad viaticum quantum pecunie satis esset.

Ubi ad cornum ingressi fuissent, et Thracum qui tam ade-
rant prestantissimos, et Graecorum duces cohortumque
praefectos, et si qui ab urbe silique legati aderant, corna his
in orbem sedentibus erat parata: deinde tripodes omnibus
adlati sunt: hi numero erant fere viginti, carnibus divisa
pleui, paucaeque fermentati magni carnibus adfals erant. In
primis autem fercula semper juxta hospites ponebantur: nam
is genti huic mos erat. Ac Seuthes hoc primus faciebat;
cum panes juxta se siles sumpsisset, eos minutim frange-
bat, et hinc inde jactando dividebat quibus ipsi visum esset;
hincque carnes dividebat, ea tantum portione sibi relictā,
quae ad gustandum satis esset. Alii etiam, juxta quos feru-
cula sola essent, his similia faciebant. Arcas vero quidam,
cui nomen Arystas, admodum vorax, cibaria dijudicandi ritum
praetermittit, sumptoque in manum pone trisum
eburneum, et carnibus in genus impositis, convahat. Vini
etiam cornus circumferebant, omnesque accipiebant: sed
Arystas ille, ubi ad eum pincerna cornu ferens venisset,
dixit, intulit Xenophontem non amplius conantem, illi
tradidit: nam illi jam otium erat, at mihi nossum. Eam
voce cum audisset Seuthes, pincernam interrogabat quid
ille diceret. Et rem narrabat pincerna: quippe Graece lo-
qui callebat. Ibi jam risus factus est.

Cum solum potatio procederet, Thrax quidam ingressus
est, equum solum ducens: et sumpto cornu pleno, Propi-
no, inquit, tibi, Seuthe, et equum hunc dono, quo veteres
et persequens quemcumque vales, capies, et retrocedens
hostem nequaquam metuas. Alius puerum, quem adduxe-
rat, ita Seuthi donabat propinans, et alius vestimenta in
usum uxoris. Et Timasio ei propinans argentum pluri-
sum, ac tapete minis decem aestimandum, donabat. Et
Atheniensis quidam Gnesippus surgens priscum esse morem
alebat pulcherrimumque, ut ille, qui quid habeant, regi al-
iquid honoris causa dent; his vero, qui nihil habeant, res
ipse aliquid det: ut ego quoque, inquit, habeam quod tibi
donem et quo tibi honorem reddam. At Xenophoni quid
faceret dubitabat: etenim, ut vir honestus, in sella Sen-
thae proximo sedebat. Jamque Heracles pincernae num-
darat, ut ei cornu porrigeret. Et Xenophoni (quippe qui
jam paulo largius habuisset) accepto cornu confidenter sur-
rexit, et sic haec verba fecit: Ego vero, Seuthe, meisum
tibi do meoque hos paratos, ut fidi simus amici: neque
horum quemquam invitum tibi do, sed omnes eo animo, ut
magis etiam, quam ipse sim, tibi esse amici velint. Ac
jam adsum, non ita sane ut te quidquam petam, sed etiam
cupidi tum labores tum pericula tua causa subeundi; quo-
rum opera, diis volentibus, regionem amplam partim recu-
perabis, quippe quae patria sit, aliam acquies: multos pre-
terea equos, viros multos mulieresque pulchras acquires,
quos praedari non necesse erit, sed ipsimet ad te dona fe-
rentes aderunt. Tum surgens Seuthes simul cum eo bibit,

κίρας. Μετὰ ταῦτα εἰσῆλθον κίρας τε οἷος σημαίνουσιν αὐλοῦντες καὶ σάππιγγιν ὠμοβοῖνας βυθμούς τε καὶ ὅσιν μαγάδι σάππιζοντες. (32) Καὶ αὐτὸς Σαῦθης ἀναστὰς ἀνέκρουε καὶ παλαμῶν καὶ ἐξήλατο ὥστερ βέλως φυλαττόμενος μάλα διαρρῶς. Εἰσέσαν δὲ καὶ γελοῦστοι.

33. Ὡς δ' ἦν ἥλιος ἐπὶ δυσμαίαι, ἀνίστησαν οἱ Ἑλλη-
νες καὶ εἶπον ὅτι ὅρα νυκτοσύλακος καθίσταται καὶ
σύνθημα παρεδίδουσι. Καὶ Σαῦθην ἐκείλουν παραγγέ-
λαι ὅπως αἰεὶ τὰ Ἑλληνικὰ στρατόπεδα μηδὲς τῶν Θρα-
κῶν εἰσαίη νυκτός· οἱ τε γὰρ πόλεμοι Θράκας ἡμῖν καὶ
ἡμῖν οἱ Ἕλληες. Ὡς δ' ἐξήσαν, συνανέστη ὁ Σαῦθης
οὐδὲν τι μεθίστοιεν δοῦκός. (34) Ἑλάνδῳ δ' εἶπεν αὐτοὺς
τοὺς στρατηγούς ἀποκαλάσας, Ὡς ἄνδρες, οἱ πόλεμοι
ἡμῶν οὐκ ἰσοσὶ πῶς τὴν ἡμετέραν συμμάχῃαν ἦν οὖν
ἐδωκεν ἐπ' αὐτοὺς πρὶν φυλάττειν ὥστε μὴ ληρῶ-
ναι ἢ παρασκευασθῆναι ὥστε ἀμύνεσθαι, μάλιστα ἂν
λάβοιεν καὶ ἀνθρώπους καὶ χρήματα. (35) Συνετί-
χοντα ταῦτα οἱ στρατηγοὶ καὶ ἡγείσθαι ἐκείλουν. Ὁ δ'
εἶπε, Παρασκευασάμενοι ἀναμύναται· ἐγὼ δὲ ὅπου εἰσι
καὶ ἦσι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τοὺς παλταστὰς καὶ ἡμᾶς ἀνα-
λαβὼν ἡγέσσομαι σὺν τοῖς θεοῖς. (36) Καὶ ὁ Σενόρῳ
εἶπε, Σαῦθῃ τοίνυν, εἴπαρ νυκτός παρεστέμεθα, εἰ ὁ
Ἑλληνικός νόμος κείλῳν ἔχει· μεθ' ἡμῶν μὲν γὰρ ἐν
ταῖς πορείαις ἡγείται τοῦ στρατεύματος ὅπου εἴη ἂν
πρὸς τὴν χώραν συμπερήν, ἐν τῇ δὲ ἐπιτεχνῶν ἐν τῇ
παλταστῶν ἐν τῇ ἱππικῇ· νύκτωρ δὲ νόμος τοῖς Ἑλλησιν
ἡγείσθαι ἐστὶ τῷ βραδύτατον. (37) οὗτω γὰρ ἔκιστα δια-
σπῆται τὰ στρατεύματα καὶ ἥκιστα λανθάνουσιν ἀπο-
διδράσκοντες ἄλλῃλους· οἱ δὲ διασπασθέντες πολλὰς καὶ
καὶ περιπέττουσιν ἀλλήλους καὶ ἀγνοοῦντες κακὸς ποι-
οῦσι καὶ πάσχουσι. (38) Εἶπεν οὖν Σαῦθης, Ὅπως τε
λέγειται καὶ ἐγὼ τῷ νόμῳ τῷ ἡμετέρῳ πείσομαι. Καὶ
ἡμῖν μὲν ἡγεμόνας δώσω τῶν προεστυγμένων τοὺς ἐμπε-
ροτάτους τῆς χώρας, αὐτοὺς δ' ἐρέσσομαι τελευταίος τοὺς
ἵππους ἔχων· ταχὺ γὰρ πρῶτος ἂν εἴδω παρόσσομαι. Σύν-
θημα δ' εἶπον Ἀθηναῖαν κατὰ τὴν συγγένειαν. Ταῦτ'
εἰπόντες ἀνεπαύοντο.

39. Ἦν δὲ ἦν ἡμέρα μέλας νύκτας, παρῆν Σαῦθης
ἔχων τοὺς ἱππᾶς θεωρηχομένους καὶ τοὺς παλταστὰς
σὺν τοῖς ἐπιλοῖς. Καὶ ἐπὶ παρῶν τοὺς ἡγεμόνας,
οἱ μὲν ἐπὶ ταῖς ἡγούται, οἱ δὲ παλταστὰς εἶποντο, οἱ
δ' ἱππᾶς ἀποθεορῶσαντο. (40) Ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἦν, ὁ
Σαῦθης παρήλαυνεν εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐπέμισε τὸν
Ἑλληνικὸν νόμον· πολλὰς γὰρ ἔρη νύκτωρ αὐτὸς καὶ
σὺν ὁλίγοις παρεστέμενος ἀποπαύεσθαι σὺν τοῖς ἱππῶσι
ἀπὸ τῶν πεζῶν· οὗν δ' ἄκταρ δαὶ ἀθρόοι πάντες ὅμοι τῇ
ἡμέρᾳ φανόμεθα. Ἀλλὰ ἡμῶς μὲν περιμύναται αὐτοῦ
καὶ ἀναπαύεσθαι, ἐγὼ δὲ περὶ μέγανος τι ἔξω. (41) Ταῦτ'
εἰπὼν ἦλανε ἐπ' ὅρους ὅθεν τινα λαβῶν. Ἐπεὶ δ'
ἀφῆκετο εἰς γῆνα πολλῇ, ἐκείλμετο εἰ εἰς γῆν ἀνθρώ-
ποι καὶ ἀναπαύεσθαι, ἐγὼ δὲ περὶ μέγανος τι ἔξω. (42) Ἐπεὶ δὲ
ἀπῆλθε ἡμέρα τὴν ὁδόν, ἦκε ταχὺ πάλιν καὶ ἔλεγεν, Ἀν-
δρες, καλῶς ἐστὶ, ἦν θεὸς θέλῃ· τοὺς γὰρ ἀνθρώπους

et postea, quod reliquum erat in cornu, profudit. Post hæc
ingressi sunt corvus, quibus classicum canere solet, in-
flantes ac inbis et crudo bovis corin factis, in numerum et
tantum magide, cantes. Ac Seuthæ ipse surgens, et
bellicum vociferabatur, et, quasi letum vitaret, agilliter ad-
modum exsiliebat. Ingressi sunt et jomiales.

Jam vero solis se inclinante, surrexerunt Greci, ac tem-
pus esse airbant nocturnos excubitores constituendi, et tes-
seram dandi. Hortabantur etiam Seuthen ut suis denuntiaret
ne quis Thracum noctu Græcorum castra ingrederetur; sunt
enim, aiebant, et vobis inimici Thracæ, et nobis Thracæ
amici. Posteaquam egredierentur, etiam Seuthes una cum
ipsis surgebat, ebrui ne nulla similis. Et cum exisset, sevo-
catis ad se duobus solis, Necdum, viri, inquit, hostes
nostri de societate inter nos inita, quidquam sciunt: quare
si in eos invaserimus, priusquam sibi ne capiuntur cave-
rint, vel ad nos propulsantes se paraverint, sic maximè
capientes opes atque homines. Hæc duces sua sententia
comprobabant, atque ut in hostem duceret hortabantur.
Et ille, Uti vos, inquit, ad iter faciendum paraveritis, ex-
spectate; atque ego, cum opportunitas fuerit, ad vos veniam:
pellastice et vobis ademptis itineris, diis juvantibus,
dux ero. Et Xenophon, At consideres velim, inquit, si qui-
dem noctu iter nobis faciendum erit, an mos Græcis sit melior
quæmo vester: nam interdu exercitum in itineribus facien-
dis, ea semper perpendi ratione instituta quæ convenit,
antecebre solet vel gravis armatura vel pellastæ vel equi-
tatis; noctu vero moris Græcorum est ut pars exercitus
tardissima præcedat: nam ita copiæ minime distrabuntur,
minimeque fieri potest ut alii ab aliis castra secedant: at
partes exercitus distractæ sæpe in se invicem incurrunt,
et per ignorantiam ledunt et leduntur. Recte dicitis, ait
tandem Seuthes, atque vestro huc instituto parebo. Et vo-
bis quidem duces dabo eos, qui inter natu maximos regionis
sunt hujus peritissimi; ipse autem loco ultimo subsequar
cum equitatu: quippe statim, si res poscat, in prima arce
adero. Tessera autem dabant Minervam propter cogna-
tionem. His dictis quiescere.

Cum jam nox media adpetisset, Seuthes aderat, cum
equitibus locatis, et cum pellastis armis instructis. Cum-
que duces itineris desisset, gravis armaturæ militis præ-
cedebant, pellastæ sequebantur, a tergo agmen tubantibus
equites. Cum illuxisset dies, Seuthes in frontem proce-
tus est, Græcorumque adeo collaudavit institutum; sæpe
enim acridisse aiebat ut ipse noctu, cum vel exiguis cum
copiis iter faceret, cum equitatu a peditibus divideretur:
nunc, ut fieri oportet, simul atque ibiverit dies conferti
omnes conspiciuntur. At vos hic me expectate, ac reque-
scite; ego aliquand speculatus veniam. Hæc cum dixisset, per
montem equo vectus est, viam quandam nactus. Cumque
ad nivem mediam venisset, in via, exultante hominum
vel anteriora vel contra se spectantia vestigia, exploravit.
Et ubi vixit non tritam esse videbat, celeriter rediit et,
Præcane, inquit, viri, res nobis succedet, deo volente:

λήθομεν ἐπιπεσόντας. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ἡγήσομαι τοὺς ἵππους, ὅπως ἂν τινα ἴθωμεν, καὶ διαφυγῶν σκημὴν τοὺς πολέμους ἱμαῖς δ' ἐπισθῇ· κἀν λειψήτε, τῷ στίβῳ τῶν ἵππων ἐπισθῇ. Ὑπερβάντας δὲ τὰ ὄρη ἤζομεν εἰς κόμας πολλὰς τε καὶ εὐδαίμονας.

44. Ἦνικα δ' ἦν μέσον ἡμέρας, ᾗδε τε ἦν ἐπὶ τοῖς ἄκροις καὶ κατωῖν τὰς κόμας ἦσαν ἐλαύνον πρὸς τοὺς ὀπίστας καὶ ἰαγεν, Ἀρήσσο ἦδ' ἀπαθεῖν τοὺς μὲν ἱππείας εἰς τὸ πείδιον, τοὺς δὲ πέλταστας ἐπὶ τὰς κόμας. Ἄλλ' ἐπεσθε ὥς ἂν δύνητε τάχιστα, ὅπως ἐάν τις βρωσθήται, ἀλείψθε. (45) Λαοῦσας ταῦτα ὁ Ξενοφῶν ἀπέβη ἀπὸ τοῦ ἵππου. Καὶ οὗ ἤμετο, τί καταβαίνειν ἐπὶ σπεύδειν δεῖ; Οἷδα, ἔφη, ὅτι οὐκ ἔμοῦ μόνου ἐστὶ· οἱ δ' ὀπίσται θέττον δραμύνονταί καὶ ἔρπον, ἐάν καὶ ἐγὼ παῖος ἡγήμαι. (46) Μετὰ ταῦτα ὤρξατο, καὶ Τιμασίην μετ' αὐτοῦ ἔχον ἱππείας ὡς τετταράκοντα τῶν Ἑλλήνων. Ξενοφῶν δὲ παρηγγύησε τοὺς εἰς τριάκοντα ἔτη παρῆναι ἀπὸ τῶν λόγων εὐζώνους. Καὶ αὐτοὺς μὲν ἐπὶ ῥάστα τοὺς οὖτος ἔχον, Κλεάνωρ δ' ἤγειτο τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. (47) Ἐπεί δ' ἐν ταῖς κόμας ἦσαν, Σεῦθης ἔχων ὅσον τριάκοντα ἱππείας προελθὼς εἶπε, Ταῦτα δὴ, ὦ Ξενοφῶν, ὁ σὺ ἰαγεν· ἔχονται οἱ ἄνθρωποι ἀλλὰ γὰρ ἔρχεται οἱ ἱππεῖς ὀχλῶνται μὴ ἀλλὰς ἄλλῃ δυνάμει καὶ διδοικα μὴ συστάντες ἀδρόσι που κακὸν τὸ ἐργάζονται οἱ πολλοί. Δεῖ δὲ καὶ ἐν ταῖς κόμας καταμύνειν τινὰς ἡμῶν μετὰ γὰρ εἰσὶν ἄνθρωποι. (48) Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, σὺν εἰς ἔργα τὰ ἄκρα καταλαμβάνει· σὺ δὲ Κλεάνωρ κίλειαι διὰ τοῦ πείδιου παρατρίψαι τὴν ψαλῆα γὰρ τὰς κόμας. Ἐπεί δὲ ταῦτα ἐποίησαν, συνηλίσθησαν ἀνδράποδα μὲν ὡς χίλια, βόας δὲ εἰς χίλιαι, πρόβατα ἄλλα μύρια. Τότε μὲν δὴ αὐτοὶ κηλίσθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Τῇ δ' ὀσπερία κατακαύσας ὁ Σεῦθης τὰς κόμας παντλήσας καὶ οἰκίαν οὐδεμίαν λιπὼν, ὅπως φέβον ἐνθεῖν καὶ τοὺς ἄλλους οἶα πείσονται, ἂν μὴ πείθονται, ἀπῆγε πάλιν. (2) Καὶ τὴν μὲν λείαν ἀπέπεμψε δεσπεύσαι Ἡρακλείδην εἰς Πέρινθον, ὅπως ἂν μισθὸς γένοιτο τοῖς στρατιώταις· αὐτοὺς δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες ἰστροποπεύοντο ἀνὰ τὸ Θυρῶν πείδιον. Οἱ δ' ἐκλιπόντες ἔφηνον εἰς τὰ ὄρη. (3) Ἦν δὲ γαῖαν πολλὴ καὶ ψυχὰς οὐκ ὥστε τὸ ὕδωρ ὁ ἐφύροντο ἐπὶ δαίτην ἐπήγνυτο καὶ ὄνως ὁ ἐν τοῖς ἀγρίοις, καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλὸν καὶ βίνας ἀπικαίοντο καὶ ὕδα. (4) Καὶ τότε ὄβλον ἐγένετο οὐ ἕνεκα οἱ Θρηάκας τὰς ἀπαικτεῖας ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι καὶ τοὺς ὤσι, καὶ χιτῶνας οὐ μόνον περὶ τοὺς στέρνους ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς μηρούς, καὶ ζευγὰς μέχρι τῶν ποδῶν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ χλαμύδας. (5) Ἀρμὰς δὲ τῶν αἰχμαλώτων ὁ Σεῦθης εἰς τὰ ὄρη ἔλαυνε ὅτι εἰ μὴ καταδύχονταί οἱ κήσονται καὶ πείσονται, ὅτι κατακαύσει καὶ τούτων τὰς κό-

nam homines clam adoleremur. At ego cum equitibus praecedam, ut ac, si quoniam videamus, clapsus in hostibus adventum nostrum significet: vos vero sequimini; ac si a tergo relictis fueritis, equorum vestigia sequimini: ubi autem montes superavimus, ad vicos multos opulenter veniemus.

Cum meridies adpetisset, in vertices iam evaserat, et cum in vicos despesisset, ad gravis armaturae milites equo incitato venit et, Dimittam, inquit, iam equites ad incursiones in plantilem faciendas, et peltastas in vicos. At sequimini quam potestis celerrime, ut, si quis nobis restiterit, opem feratis. Haec cum audisset Xenophon, de equo descendit. Et querebat ille, Cur descendis, cum festinatione sit opus? Novī, inquit, non me solo tibi opus esse; et hi gravis armaturae milites celerius current ac libentius, si et ipse pedes agmen duxero. Post hac abiit, et Timasion simul, cum Graecorum equitibus fere quadraginta. Xenophon autem milites triginta circiter annos natos, qui expediti essent, a cohortibus ad se procedere iussit. Atque ipse cum his citato gradu currebat; et Cleamor Graecos ceteros ducebat. Posteaquam vero in vicos venissent, Seuthes, cum equibus fere triginta, equo advenit, Hae sane, Xenophon, inquit, evaserunt, quae tu dicebas; capti sunt homines; verum equites a me soli discesserunt, alio alibi hostes persequente: atque adeo metus de hostes, densum in globum alicubi collecti, malo eos aliquo adficiant. Ceterum in his etiam viciis remanere quosdam nostrum oportet; sunt enim hominibus referri. Ego vero, inquit Xenophon, cum his qui mihi adsunt, vertices occupabo: tu Cleamori praecepe ut per plantilem pialangum propter vicos extensat. Haec cum fecissent, mancipia circiter mille collecta sunt, boves autem his mille, et pecorum aliorum decem millia. Ac tum quidem ibi commorati sunt.

CAPUT IV.

Postridie Seuthes, cum vicos prorsus exuasisset, ac ne unam quidem domum reliquisset, quo alius etiam metum incuteret de his quo ipsi perperassuri essent, nisi parerent; rursus abiit. Et ad praedam quidem vendendam Hieraciden Perinthum misit, ut ex ea alpendium militibus conficeretur: ipse autem et Graeci in Thyrorum plantile castra metati sunt. Ad illi solibus suis relictis in montes se fuga recipiebant. Erat autem nix multa, et frigoris acerbum adeo, ut aqua, quam ad coenam ferebant malmistris, eo concreveret, et vinum ipsum in vasis, Graecorum quoque mulierum et nares deurerentur et aures. Atque ibi tum persapicuum erat, quomodoem pelles vulpinae circum capita et aures gestent Thracas, itemque tunicas non modo circa pectora, sed ipsa etiam femora; sagula etiam ad pedes usque demissa in equis sedentes habent, non chlamydas. Et Seuthes, ex captivis quibusdam in montes dimissis, per eos demumcavit, ut descenderent ad aedes suas incoendendas, et ipsi parerent, ipsorum etiam se vicos exusturum

μας καὶ τὸν οἶτον, καὶ ἀπολαμβάνει τῇ λιμῇ. Ἐκ τούτου κατείδων καὶ γυναῖκες καὶ παῖδας καὶ ὁ πρεσβύτερος· οἱ δὲ νεώτεροι ἐν ταῖς ὑπὸ τὸ ὄρος κώμας πηλίκισται. (9) Καὶ ὁ Σεύθης καταμαθὼν ἐκείλους τὸν Σενωρίωνα τῶν ἐπιλήτων τοὺς νεωτέρους λαβόντα συνεπιστάσθαι. Καὶ ἀναστάντες τῆς νυκτὸς ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρήσαν εἰς τὰς κώμας. Καὶ οἱ μὲν πλείστοι ἐξέφυγον· πλεῖστον γὰρ ἦν τὸ ὄρος· οὓους δὲ ὤλεσε κατακόντισεν ἀνείκως Σεύθης.

7. Ἐπισθένης δ' ἦν τις Ὀλύμπιος παιδερσστής, θεῖον παῖδα καλὸν ἐδάσκοντα ἀρετὴν πλεονέχοντα μιλλόντα ἀποθήσκαι, προσερχομένων Σενωρίωνα ἐκτεῦσε βοηθῆσαι παιδί καλῷ. (8) Καὶ θεὸς προσελθὼν τῷ Σεύθῃ δαίτῃ μὴ ἀποκτείνειν τὸν παῖδα, καὶ τοῦ Ἐπισθένου διαγίγεται τὸν τρόπον, καὶ οὕτως λόγῳ ποτὶ συνέλκιστο σκοπῶν οὐδὲν ἄλλο ἢ εἰ τινας εἰν καλοί, καὶ μετὰ τούτων ἦν ἀνὰ ἀγαθόν. (9) Ὁ δὲ Σεύθης ἤρετο, ἢ καὶ θεοὺς ἂν, ὡς Ἐπισθένης, ὑπὲρ τούτου ἀποθάνειν; Ὁ δ' εἶπεν ἀνατίνας τὸν τρέφοντα, Παιε, Ἐρη, εἰ κελεύει δὲ πᾶσι καὶ μέλλει χάριν εἰδέναι. (10) Ἐπύρετο δὲ Σεύθης τὸν παῖδα εἰ παύσειν αὐτὸν ἀντ' ἐκείνου. Οὐκ εἰς δὲ παῖς, ἀλλ' ἐκτεῖναι μὴτέρον κατακτείνειν. Ἐν ταῦθα δὲ ὁ Ἐπισθένης περιλαβὼν τὸν παῖδα εἶπεν, Ὥρα σοι, ὦ Σεύθῃ, περὶ τοῦδε μοι διαμείβεσθαι· οὐ γὰρ μεθίστη τὸν παῖδα. (11) Ὁ δὲ Σεύθης γελῶν ταῦτα μὲν εἰς· εἴσοδε δὲ αὐτῷ αὐτοῦ αὐλοσθῆναι, ἵνα μὴ ἐκ τούτων τὸν κομῶν ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους τρέφοντο. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐν τῷ πεδίῳ ὠκακατέβη ἐκείνου, ὃ δὲ Σενωρίων ἔγνω τοὺς ἐπιλάττους ἐν τῇ ὑπὸ τὸ ὄρος ἀνωτάτω κομῇ, καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλλήνες ἐν τοῖς ὀρείσις καλουμένοις Ὁρᾶσι πλησίον κατασκήνησαν.

12. Ἐκ τούτου ἡμέρας οὐ πολλὰς διατρίβοντο, καὶ οἱ ἐκ τοῦ ὄρους Ὁρᾶς καταβαίνοντες πρὸς τὸν Σεύθην περὶ σπονδῶν καὶ ἡμέρων διατρέποντο. Καὶ ὁ Σενωρίων ὤδων εἰλεγεν τῷ Σεύθῃ· οὗτοι ἐν πονηροῖς τόποις σκηνῶμεν καὶ πλησίον εἰεν οἱ πολέμοιοι· ἤδυν ε' ἂν εἴω αὐλίσσασθαι ἔρη ἐν ἐγυρῷ χωρίῳ μέλλον ἢ ἐν τοῖς στεγνοῖς, ὥστε ἀπώλεσθαι. (13) Ὁ δὲ θαρβύνει ἐκείλους καὶ ἔβαλεν ἡμέρους παρόντας αὐτοῦ. Ἐδόντο δὲ καὶ τοῦ Σενωρίωνος καταβαίνοντες τινες τῶν ἐκ τοῦ ὄρους συμπρῆξαι σπονῆς τῆς σπονδῆς. Ὁ δ' ὁμιλόγει καὶ θαρβύνει ἐκείλους καὶ ἡγυῖατο μὲν ἐν αὐτοῖς κακὸν πείσασθαι· πειθομένους Σεύθῃ. Οἱ δ' ἀρα ταῦτ' εἰλεγὼν κατασκήψας ἔνεκα.

14. Ταῦτα μὲν τῆς ἡμέρας ἐγένοντο· εἰς δὲ τὴν ἐπιούσαν νύκτα ἐπιθνήσκοντες ὤδοντες ἐκ τοῦ ὄρους οἱ Θυνοί. Καὶ ἡγεμὼν μὲν ἦν ὁ δεσπότης ἐκείνης τῆς οἰκίας· χαλεπὸν γὰρ ἦν ὄδους τῆς οἰκίας αὐτοῦς ὄντος ἀναιρέσθαι ἐν ταῖς κώμας· καὶ γὰρ οἱ οἰκίας κίχληρ περισταύρωντο μεγάλους σταυροὺς τῶν προβάτων ἔνεκα. (15) Ἐπεὶ δ' ἐγένοντο κατὰ τὰς θύρας ἑκάστου τοῦ οἰκιστοῦ, οἱ μὲν ἐκτεκόντιζον, οἱ δὲ τοὺς σκυτάλοις ἐβαλλον, ὃ ἔστιν ἔρπασον ὡς ἀποκόντοντας τῶν δοράτων τὰς λόγχας, οἱ δ' ἐνέπιμπρασαν, καὶ Σενωρίωνα ὀνομαστὶ

et frumentum, ipsosque adeo fame perituros. Ibi tunc et mulieres et pueri et seniores descendunt: at iuniores in vicis sub monte altis commessati sunt. Et Seuthes id ubi intellexisset, Xenophontem hortatus est, ut adsumptis ex gravi armatura maxime juvenibus ipsis sequeretur. Atque adeo cum nocte surrexissent, prima luce ad vicos venerunt: ac hostium maxima pars inde fuga abiit; nans mons erat in vicino: quoscumque vero eperunt, eos nulli parvus jaculis confixit Seuthes.

Erat autem Olynthius quidam puerorum amator Episthenes, qui cum puerum pulchrum iam pubescentem, peltam tenentem, nox moriturum conspiceret, ad Xenophontem adcurrit suppliciterque eum oravit, ut opem puero formoso ferret. Et is ad Seuthem progressus rogabat ne puerum interficeret; simulque Episthenis ingenium narrat, eumque adeo cohortem aliquando collegisse, cum nihil aliud spectaret, quam si qui formosi essent; et cum his strenuum se virum praeberere consuevisse. Quarebat Seuthes, Vellemus, Episthenes, pro hoc mori? At ille cervicē extensa, Ferio, inquit, si puer sic jabet, ac gratiam habiturus est. Puerum interrogabat Seuthes, num eum pro ipso feriet. Id fieri non sinebat puer, sed supplex orabat ut neutrum interficeret. Ibi tum Episthenes puerum complexus, Tempus est, inquit, Seuthe, ut de hoc mecum depages; non enim puerum dimittam. Seuthes ridens, hanc munitatem: viam autem est ei hoc loco commemorandum esse, ut ne his ex vicis ii, qui in monte erant, alerentur. Atque ipse cum paulum descendisset in planitie tabernacula collocavit: at Xenophon cum detectis in vico sub monte supremo, ceterique Graeci apud Thracas qui montani dicuntur, prope ab his tentoria posuerunt.

Postea dies haud multi consumebantur, cum Thracas ex monte ad Seuthem descendentes de obediis et iudiciis agebant. Ac Xenophon Seuthas, cum ad eum venisset, inquis in loca ac tabernacula collocasse dicebat, hostesque ab ipsis prope abesse: libentius autem se extra commemoratum aiebat in loca potius munita quam sub tectis, adeo ut periculum sit ne ibi perirent. At ille homo eum esse animo iussit, simulque monstravit obseides ipsi qui aderant. Nonnulli etiam ex illis, qui in monte erant, descendentes Xenophontem rogabant ut iudicia ipsis impetraret. Ille facturum se recipiebat, honoque ut essent animo hortabatur; spondebat etiam nihil ipsis mali habituros, Seuthas si parerent. At haec illi speculandi causa proponebant.

Hae die quidem agebantur: nocte vero insequente Thyni monte degressi Graecos invadunt. Et domus cuiusque dominiis dux erat: nam ceteroquin difficile erat domos, dum tenebrae inductae erant, in vicis invenire; etenim domus vallis magnis undique munitae, pecorum causa. Posteaquam ad aedificia cuiusque fores venissent, alii in eas jacula intorquebant, eas alii clavis percutiebant, quas habere se aiebat, ut hastarum cuspides decernerent; alii incendio faciendis operam dederunt; Xenophontemque nomi-

καλοῦντες ἐξόντα ἐκλευσαν ἀποθήσκαι, ἢ αὐτοῦ ἐρασαν κατακαυθῆσθαι αὐτόν. (14) Καὶ ἦδη τε διὰ τοῦ ὁράου ἐφάνητο πῦρ, καὶ ἐντεθρακιωμένοι οἱ περὶ Σανοῦντα ἰδὼν ἦσαν ἀσπίδας καὶ μαχηράς καὶ κρήνη ἔχοντας, καὶ Σιλανὸς Μακεδόντος ἐτὼν ἦδη ὡς ἑκατοκαίδεκα ὡς σκαμίνει τῇ σάλπιγγι· καὶ αὐτοὺς ἀκηχθόντων ἰσπαρμένοι τῇ ἦρᾳ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων σκηνημάτων. (15) Οἱ δὲ Θρήκας φεύγουσιν, ὥσπερ δὴ τρόπος ἦν αὐτοῖς, ὅπισθεν περιβαλλόμενοι τὰς πλάτας καὶ αὐτὸν ὑπερῷοι ἐκλευσαν τοὺς σταυροὺς ἰλθρήσαντας τινες κρημασθέντες ἐνεχόμενοι τῶν πλῆτων τοῖς σταυροῖς· οἱ δὲ καὶ ἀπέθανον διαμαρτύνοντες τῶν ἐξόντων οἱ δὲ Ἑλλήνες ἐδίκουν ἐξω τῆς κώμης. (16) Τῶν δὲ Θυνῶν ὑποστραφέντες τινὲς ἐν τῷ σκάτῃ τοὺς παρατρέχοντας παρ' οἰκίαν καιομένην ἤκοντες ἐλθόντες εἰς τὸ φῶς ἐκ τοῦ σκάτους καὶ ἔβρασαν Ἰερωνίμῳ τὴν Εὐδοίᾳ λαγαρὸν καὶ θεογόνῳ Λακρὸν λαγαρὸν ἀπέθανε δὲ οὐδὲς κατακύθη μέντοι καὶ ἐσθῆς τιναί καὶ σκαῦς. (17) Σούθης δὲ ἦκε βοηθῆσαι αὐν ἐπὶ ἱππέων τοῖς πρώτοις καὶ τὸν ἀσπληγῆτην ἔχων τὸν Θρήκιον. Καὶ ἐπεὶ περ ἤθετο, ὅσων περ γρόνον ἐδοῖτο, τοσούτων καὶ τὸ κέρως ἐλθέγγετο αὐτῷ· ὥστε καὶ τοῦτο φρόον συμπερίσχε τοῖς πολέμοις. Ἐπαὶ δ' ἦλθεν, ἐδεξάτο τε καὶ ἔλαυνεν ὅτι οἷοιτο τελευτῶντας πολλοὺς ἐλθόντων.

30. Ἐκ τούτου δ' ἐπινυρῶν δαίται τοὺς θυμῶν τε αὐτῶ παραδοῦναι καὶ ἐπὶ τὸ ἔρος, εἰ βούλῃται, συστρατεύσθαι· εἰ δὲ μὴ, αὐτὸν εἴπασι. (31) Τῇ οὖν ὑπεραίᾳ παραδίδωσιν ὁ Σούθης τοὺς θυμῶν, προσβιβέντες ἀνδρας ἔχον, τοὺς κρατίστους, ὡς ἔρασαν, τῶν ὀρεινῶν, καὶ αὐτοὺς ἔρχεται σὺν τῇ δυνάμει. Ἦλθε δὲ εἰς καὶ τριπλάσιον δύναμιν ὁ Σούθης· ἐκ γὰρ τῶν Ὀδρυσῶν ἀκούοντες ἂ πρότερον ὁ Σούθης πολλοὶ κατέβαινον συστρατεύσμενοι. (32) Οἱ δὲ Θυνοὶ ἐπεὶ ἰδὼν ἀπὸ τοῦ ἔρους πολλοὺς μὲν ὑπὸ πλάτας, πολλοὺς δὲ πλάταστας, πολλοὺς δὲ ἱππεῖς, καταβάντας ἐκλευσαν σπείσασθαι, καὶ πάντα ἐμολόγουν ποιεῖναι καὶ τὰ ποτὰ λαμβάνειν ἐκλευσαν. (33) Ὁ δὲ Σούθης καλέσας τὸν Σανοῦντα ἐπεδείκνυν δὲ λέγοντι, καὶ οὐκ ἐξῆ ἐπεισθαι, εἰ Σανοῦν βούλοιο τιμωρῆσθαι αὐτοὺς τῆς ἐπὶ ἐσθῆτος. (34) Ὁ δ' εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ἱκανῶς νομίζω καὶ νῦν δίκην ἔχειν, εἰ οὗτοι βούλοι ἐσονται ἀντ' ἀντιθέτου. Συμβουλίας μὲντοι ἐξῆ αὐτῷ τὸ λατὼν θυμῶν λαμβάνειν τοὺς δυνατοτάτους καὶ πλείονας, τοὺς δὲ γέροντας οὐκ ἔβη. Οἱ μὲν οὖν ταύτῃ πάντες δὴ προσωμολόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἦτοι δαλλοῦσι δὲ πρὸς τοὺς ὑπὲρ Βουλαντίου Θρήκας εἰς τὸ ἄλτα καλοῦμενον αὐτῇ δ' ἦν ὁρμήτι ἀρχὴ Μαισάδου, ἄλλὰ τῆρους τοῦ Ὀδρύσου, ἀρχαίου τινός. (2) Καὶ ὁ Πρακλιδὸς ἐνταῦθα ἔχων τὴν τριτὴν τῆς λείας κερῆν. Καὶ Σούθης ἐξαγαγὼν ζώην ἡμιονικὰ τρία,

namque adpellantes, exire jubebant ac mortem occurrere; alioqui se istic ipsum combusturos dicebant. Jamque adeo per tectum ignis conspiciabatur, et Xenophon, quique circa ipsum, loricati intus erant, acutis et gladiis et galeis armati. Ac Silanus quidem Macedonis, annos duodeviginti notus, tuba signum dat: statimque et etiam, qui in aliis erant domiciliis, inde cum ensibus districtis extiterunt. Ac Thracas in fugam sese dant, prout ipsi sane mos erat, petitis in terga rejectis: cumque hi valla transilire comabantur, nonnulli eis suspensi capiti sua, petitis in vallis impeditis, nonnulli etiam interierunt, quod ab exiundi locis aberrassent: Graeci extra vicum eos insequabantur. Et ex Thynas nonnulli reversi per tenebras, eos, qui praeter domum ardentem transcurrabant, missis a tenebris in lucem jaculis petebant; et tunc Hieronymum Eudocum, cohortis praefectum, vulnerant, tunc Theogenem Locrensem cohortis praefectum: nemo tamen mortuus est: verum vestis nonnullorum et impedimenta exurebantur. Venit autem Seuthes cum septem equitibus primis, opem laturus, tubicinem etiam secum ducens Thracum. Et postquam rem animadvertit, quadam ad opem ferendam currebat, tandem etiam ei cornu sonabat: adeo ut hoc quoque metum hostibus simul adferret. Cum venisset, benigne Graecos salutabat ac exstissasse se dicebat futurum ut multos mortuos offenderet.

Ibi tum rogat Xenophon ut ipsi traderet obsides, unaque cum eo in montem, si vellet, milites educeret: sin autem, nisi hoc permitteret. Haec postulante Seuthes ei tradit obsides, viros aetate longius protractos, maxima, ut aiebat, apud montanos dignitate; atque ipse cum suis copis venit. Habebat autem iam Seuthes copias triplo majores: nam ex Odrysia multi, cum qua res gereret Seuthes audierant, ut ipsum in eo bello juvarent, descenderant. Thyni, cum de monte multos gravis armature milites, peltastas multos, multos equites vidissent, descenderant et suppliciter rogabant ut fides cum ipsis iniret: ac spondebant omnes se facturos, et tunc fides ut acciperet pignora petebant. Seuthes vocato ad se Xenophonte, qui illi dicerent demonstrabat: negabatque fides se cum illis inliturum, si vellet Xenophon, propterea quod ipsum adorti fuissent, de iis penas sumere. At ego certe, inquit Xenophon, gravi satis pena multatos obs arbitror, si pro liberis servi fiant isti: verum hoc ei se consilii dare aiebat, ut in posterum obsides acciperet illos, qui ad incommodi quiddam ferendum maxime valerent, senes domi relinqueret. Et omnes quidem eo loco his adstantibus.

CAPUT V.

Ceterum ad Thracas transeunt supra Byzantium situs, in locum qui Delta adpellatur: regio haec non jam erat sub Mersadis imperio, sed Teris Odrysia cujusdam prisci. Et Hieracides hoc venit cum praedae pretium. At Seuthes cum mutorum juga tria produxisset (nec enim ipsi plura erant),

οὐ γὰρ ἦν πλεόν, τὰ δὲ ἄλλα βουικὰ, καλέσας Ξενοφῶντα ἐκέλευε λαβεῖν, τὰ δὲ ἄλλα διανεῖμαι τοῖς στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς. (3) Ξενοφῶν δὲ εἶπεν, Ἐγὼ μὲν τούτων ἀρκεῖ καὶ οὐδὲ λαβεῖν· τούτους δὲ τοῖς στρατηγοῖς δωροῦ, οἱ σὺν ἐμοὶ ἡκολούθησαν, καὶ λοχαγοῖς. (4) Καὶ τῶν κυρίων λαμβάνει ἐν μὲν Τιμασίῳ δ' Ἀρ-
δανίῳ, ἐν δὲ Κλεάνωρ δ' Ὀρχομένιος, ἐν δὲ Φρυγίσκῳ δ' Ἀχαιῶς τὰ δὲ βουικὰ ζεύγη τοῖς λοχαγοῖς καταμερί-
σθη. Τὸν δὲ μισθὸν ἀποδοῖσιν ἐξηκολουθῶντος ἔβη τοῦ
μηδὲς εἰκοσι μόνον ἡμερῶν ὃ γὰρ Ἡρακλείδης διαγεν
εἶ οὐ πλέον ἐμπολήσεται. (5) Ὁ οὖν Ξενοφῶν ἀρθε-
σθεὶς εἶπεν ἐπαύσας, Δακτεῖ μοι, ὃ Ἡρακλείδῃ, οὐχ
ὥς δαί κρείσσειας Σεύθου· εἰ γὰρ ἐξέχου, ἥκιστα ἀνέρον
πλήρη τὸν μισθὸν καὶ προδοῦναι σέμενος, εἰ μὴ ὧν
ἐδύνατο, καὶ ἀποδοῦναι τὸ σπουδὴν ἰμάτια.

α. Ἐνταῦθα δὲ Ἡρακλείδης ἤλθισθαι καὶ εἶσε μή
δε εἴς Σεύθου φύλας ἐκδιπρεῖται, καὶ δεῖ ἐβόταν ἀπὸ
ταύτης τῆς ἡμέρας Ξενοφῶντα διβάλλει πρὸς Σεύθον.
(7) Οἱ μὲν δὲ στρατιώται Ξενοφῶντι ἐνεκάλουν εἰ οὐκ
ἔχον τὸν μισθὸν· Σεύθῃ δὲ ἔχοντο αὐτῷ δεῖ ἐντόνος
τοῖς στρατιώταις ἀπῆται τὸν μισθόν. (8) Καὶ τῶς μὲν
αὐτοὶ ἐμμένοντες ὡς ἐπαῖδαν ἐπὶ θαλάττῃ ἀπείλῃ, παρα-
δῶσι αὐτῷ Βισαθῶν καὶ Γένον καὶ Νῆον τεύχος ἀπὸ
δὲ τούτου τοῦ χρόνου οὐδένος εἶναι τούτων ἐμμένοντες. Ὁ
γὰρ Ἡρακλείδης καὶ τούτο διεβέβηται ὡς οὐκ ἀσφαλὲς
εἶναι τεύχος παραδίδοναι ἀνδρὶ δύνανται ἔχοντα.

α. Ἐκ τούτου δὲ μὲν Ξενοφῶν ἐβουλόμην τί χρὴ ποιεῖν
περὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν στρατιώτην· ὃ δὲ Ἡρακλείδης ἐλε-
γαζόντων τοὺς ἄλλους στρατηγούς πρὸς Σεύθον λέγειν τα-
ἐκελευεν αὐτούς εἰ οὐδὲν ἂν ἦσαν σπείας ἀγάγειν τὴν
στρατιάν ἢ Ξενοφῶν, τὸν τε μισθὸν ὑπαίχοντο αὐτοῖς
ἐντός ὧν ἡμερῶν ἐκπλεονεῖν παρέσθαι δυνάμενοι,
καὶ συστρατεύεσθαι ἐκέλευε. (10) Καὶ δὲ Τιμασίῳ
εἶπεν, Ἐγὼ μὲν τούτων οὐδ' ἂν πάντα μηχανῶν μισθὸς
μᾶλλον εἶναι στρατιωτικῶν ἂν εἶναι Ξενοφῶντος. Καὶ
δὲ Φρυγίσκῳ καὶ δὲ Κλεάνωρ συνομιλοῦντων τῷ Τιμα-
σίῳ. (11) Ἐνταῦθα δὲ Σεύθῃς κοινοῖται τὸν Ἡρα-
κλείδην εἰ οὐ παρακαλεῖ καὶ Ξενοφῶντα. Ἐκ δὲ τού-
του παρακαλοῦσιν αὐτὸν μόνον. Ὁ δὲ γνώσας τοῦ Ἡρα-
κλείδου τὴν πανουργίαν εἰς βουλὴν αὐτὸν διαβάλλειν
πρὸς τοὺς ἄλλους στρατηγούς, παρέργεται λαβὼν τοὺς
τε στρατηγούς πάντας καὶ τοὺς λοχαγούς. (12) Καὶ
ἐπὶ πάντας ἐπέσθασαν, συστρατεύοντες, καὶ ἀρι-
μοῦνται ἐν ἐξῆξ ἔχοντες τὸν Πόντον πρὸ τῶν μελινο-
φάγων καλούμενων Θερραίων εἰς τὸν Σαλμυδρῶσόν.
Ἐνθα τῶν εἰς τὸν Πόντον πλοῦσιν οὖν πολλὰ δαί-
λουσι καὶ ἐκπίπτουσιν· τέναγος γάρ ἐστιν ἐπὶ πᾶσι πολὺ
εἰς θαλάττης. (13) Καὶ οἱ Θερραῖοι οἱ κατὰ ταῦτα ἐλ-
κύντες στήλας δροσίζονται τὰ κατ' αὐτοὺς ἐκπίπτοντα
ἐκπνέοντες λαβόντες τῆς δὲ διαγεν πρὸς ὀρεσθῶν ἀρ-
πέζοντας πολλούς· ὅς τ' ἄλλων ἀποθήσκειν. (14) Ἐν-
ταῦθα εὐρίσκοντο πολλὰ μὲν κλίνας, πολλὰ δὲ κειβί-
τια, πολλὰ δὲ βιβλία γεγραμμένα, καὶ τᾶλλα πολλὰ
δεσφὰ ἐν ὑψηλοῖς τεύχεσι ναυαγῶν ἀγούσιν. Ἐνταῦθα

reliques homin, Xenophontem ad se vocavit eoque ut acci-
peret hortatū, cetera ducibus et cohortum praefectis dis-
tribueret. Xenophon autem his verbis usus est: Mihi vero
satis est ut posthac aliquid accipiam: et his ea ducibus, qui
me sequuti sunt, et cohortum praefectis largire. Itaque Ti-
masios Dardanius ex jugis unum accipit, Cleonor Ocho-
nensis unum, unum Phryniscus Achaeus: homin jugis inter
cohortum praefectos partitus est. At stipendium militibus,
tametsi jam mensis eviisset, viginti tantum dierum persol-
vit: alioquin Heracles, pluris se praedam vendere non
potuisse. Itaque Xenophon gravatus, Mihi videris, inquit
cum iurjurando, Heracles, non ita uti oportet· Seuthem
prospicere: nam si rationibus ejus prospexisses, stipendium
integrum reversus attulisses, vel ferocem accepta praeter
hanc pecunia, aliter quidem si non potuisses, tunc adeo ve-
stibus dividendis.

Hic graviter commotus est Heracles, ac ne ab amicis
Seuthae excluderetur metuebat: atque adeo illi die qua-
cumque ratione poterat Xenophontem apud Seuthem crimi-
nabatur. At vero milites in Xenophontem culpam conjicie-
bant, quod stipendium non accepissent: Seuthes etiam ei
succubabat, quod eade stipendium pro militibus ab eo
exigeret. Atque ista quidem semper memoraverat, se ali-
mular: ad mare pervenisset, Bisanthes, et Ganum, et No-
vum castellum ei traditurum: ex eo vero tempore nullius
jam amplius horum mentionem faciebat. Nam et hoc calu-
mniae usus dixerat Heracles, tutum utique non esse,
castella viro tradere qui exercitum haberet.

Dehinc Xenophon deliberabat, quid de expeditione in
superiorem regionem porro statuendum esset: et Heracles,
introductis ad Seuthem ducibus ceteris, tum hortabatur eos
ut dicerent nihil se minus posse copias ducere quam posset
Xenophon, tum stipendium ei: dum mensium integrum pan-
cos intra dies additurum pollicebatur: tum hortabatur ut se
socios expeditionis preberent. Et Timasios, Equidem,
ait, non si vel quinque mensium stipendium numeratum
foret, absque Xenophonte ad bellum proficiscer. Phryni-
scus etiam et Cleonor cum Timasione consentiebant. Ibi
tum Seuthes Heracles objurabat, quod Xenophontem
quoque non advoceasset. Dein ipsum solum advoant. Ve-
rum ille, cognita Heracleidae vafritia, quod vellet ipsum ce-
teros apud duces invidiosum reddere, ad Seuthem progredi-
tur ducibus omnibus et cohortum praefectis secum sumptis:
ac ubi omnes in Seuthem sententiam erant adducti, una cum
eo milites in expeditionem educabant, et, itinere sic facto
ut ad dextrum Pontum haberet, per Thracas, qui Melio-
phagi adpellantur, Salmydessus perveniunt. Ibi de navi-
bus, quae in Pontum feruntur, multe in brevia impinguntur
et ejcuntur in litus: nam palustre vadum istis est maris
in longum spatium porrectum. Ac Thracas ibi in locis ha-
bitantes, stelis per intervalla statutis, ea praedant singulis,
quae in flora sibi adjacentia ejcuntur: prius autem quam
istas statuissent, de his traditum est multis praedae intentis
se invicem interfuisse. Ibi multi inveniebantur lecti, arcu-
li multum, multi libri, alique res multae, quas navales duces
in vasis ligneis vehere solent. Dehinc, locis his in pote

ταῦτα καταστρεφόμενοι ἀπέσαν πάλιν. (iv) Ἐνθα δὲ Σεύθης αἶρε στρατεύματα ἕδη πλέον τοῦ Ἑλληνικῶν ἔκ τε γὰρ Ὀδρυσῶν πολλὸν ἔτι πλείους καταβεβήκασαν καὶ οἱ αἰετιβοὶ συνεστρατεύοντο. Κατηλιόθησαν δ' ἐν τῇ πεδίῳ ὑπὲρ Σηλυβρίας ὅσον τρεῖς κόντα σταδίου ἀπὸ γένους τῆς βαλάντης. (iv) Καὶ μισθὸς μὲν οὐδὲς ποιεῖντο πρὸς δὲ τὸν Ξενοφῶντα οἱ τε στρατιῶται παγγαλέποις ἔχον δὲ τὸ Σεύθης οὐκ εἶσι οὐκ εἶσι δαίματα, ἀλλ' ὅποτε συγγενέσθαι αὐτῷ βουλόμενος Διόχοι, πολλὰ καὶ ἕδη ἀρχαίαι ἐφαίνοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἐν τούτῳ τῇ χρόνῳ σχεδὸν ἕδη δύο μηνῶν ὄντων ἔρκενται Χαρμίνης τε ὁ Λάκων καὶ Πολύνικος παρὰ Θέρωνος, καὶ λέγουσιν ὅτι Λακεδαιμονίους δοκεῖ στρατεύεσθαι ἐπὶ Τισσαφέρνην, καὶ Θέρων ἐκπέμπειεν ὡς πολέμῳ, καὶ δέεται ταύτης τῆς στρατιᾶς καὶ λέγει δὲ θαυμάσιος ἑκάστῳ ἔσται μισθὸς τοῦ μηνός, καὶ τοῖς λογαίοις διαιρία, τοῖς δὲ στρατηγοῖς τετραμυρία. (i) Ἐπὶ δ' ἦλθον ὁ Λακεδαιμόνιος, εὐθὺς δ' Ἡρακλείδης πυνθόμενος ὅτι ἐπὶ τὸ στρατεύμα ἤκουσι λέγει τῷ Σεύθῃ ὅτι κάλλιστον γαίγεται· οἱ μὲν γὰρ Λακεδαιμόνιοι δύνανται τοῦ στρατεύματος, οὐ δὲ οὐκ εἶσι ἀποδιδούς δὲ τὸ στρατεύμα χαρεῖ αὐτοῖς, οἱ δὲ οὐκ εἶσι ἀπαιτήσουσι τὸν μισθόν, ἀλλ' ἀπαλλάσσονται ἐκ τῆς χώρας. (ii) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Σεύθης καλεῖται παρρηίην καὶ ἐπὶ αἶνον ὅτι ἐπὶ τὸ στρατεύμα ἤκουσι, ἐλθὲν ὅτι τὸ στρατεύμα ἀποδίδωσι, φίλος τε καὶ σύμμαχος εἶναι βούλεται. Καλεῖ τε αὐτοὺς ἐπὶ ξενίᾳ καὶ ἐξίτις μεγαλοπραπῶς. (iii) Ξενοφῶντα δὲ οὐκ ἔκλει, οὐδὲ τῶν ἄλλων στρατηγῶν οὐδένα. Ἐρωτῶντων δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον τίς ἀνὴρ εἴη Ξενοφῶν, ἀπεκρίνατο ὅτι τὰ μὲν ἄλλα εἴη οὐ καλὰς, φιλοστρατιώτης δέ· καὶ διὰ τούτου χεῖρον ἔστιν αὐτῷ. Καὶ οἱ εἶπον, Ἄλλ' ἢ δεκαμυριαὶ δὲ ἀνὴρ τοὺς ἀνδράς; Καὶ ὁ Ἡρακλείδης, Πένυ μὲν οὖν, ἔρη. (iv) Ἄρ' οὖν, ἔρασαν, μὴ καὶ ἡμῖν ἐναντιώσεται τῆς ἀπαγωγῆς; Ἄλλ' ἦν ἡμεῖς, ἔρη ὁ Ἡρακλείδης, συλλέξαντες αὐτοὺς ὑποχρῆσθαι τὸν μισθόν, οἷόν τινι προσχόντες ἀποδραμόντων οὖν ἑαίν. (v) Πῶς οὖν ἂν, ἔρασαν, ἡμῖν συλλέγειν; Ἀφύον ἡμεῖς, ἔρη ὁ Ἡρακλείδης, πρὶν εἶσθαι πρὸς αὐτοὺς καὶ οὐδεὶς, ἔρη, ὅτι ἐπειδὴ ἡμεῖς ἴδωμεν, ἄσμενοι συνδραμόνται. Αὐτῇ μὲν ὁ ἡμέρα οὕτως ἐλθε.

7. Ὡς δ' ὁπορεύει ἀφύον ἐπὶ τὸ στρατεύμα τοὺς Λάκωνας Σεύθης τε καὶ Ἡρακλείδης, καὶ συλλέγεται ἡ στρατιὰ. Τῷ δὲ Λάκωνι ἐλατύνει ὅτι Λακεδαιμόνιος δοκεῖ πολέμῳ Τισσαφέρνην τῷ ἡμέας ἀδικήσαντι ἦν οὖν ἴητε εὖν ἡμῖν, τὸν τε ἐλθρὸν τιμωρήσεσθε καὶ ἔρασαν ἑκάστου οἷου τοῦ μηνός ἡμῖν, λογαίους δὲ τὸ διπλόν, στρατηγούς δὲ τὸ τετραπλόν. (i) Καὶ οἱ στρατιῶται ἄσμενοι τε ἤκουσαν καὶ εὐθὺς ἀνίσταται τις τῶν Ἀρκάδιων τοῦ Ξενοφῶντος κατηγορήσαν. Παρῇ δὲ

statem Seuthae redactis, rursus abierunt. Hi tum Seuthae jam plures, quam Graeca essent, copias habebat: nam et ex Odrysia multo plures etiam descenderant, et omnes prout usque imperio parebant belis se socios edebant. Concederunt autem in campo supra Selybrium, cum a mari triginta circiter stadiis abessent. Ac stipendium quidem nullum usquam adparebat; verum et milites Xenophonti valde succensebant, nec Seuthae amplius eo familiariter utobatur, sed quoties ipsam conveniendi cupidus adibat, multae jam tunc occupationes, quae impedirent, quominus Xenophontem conveniret, erant simulatae.

CAPUT VI.

Hoc vero tempore, cum jam duo prope menses elapsi fuerant, Charminus Lacon et Polyneus a Thimbrose veniunt; nuntiantque Graecis, decessisse Lacedaemonios bellum Tissapherni facere; Thimbrose quoque eo cum classe profectum esse consilio ut bellum illud gereret; atque exercitu hoc egere, et dicere militi durius in menstruum stipendium fore numeratum, praefectis cohortium duplam, duobus quadruplam. Posteaquam Lacedaemonii venissent, nix Heracles, cum eos ad exercitum venisse audisset, optime rem succedere Seuthae narrat: Lacedaemonii enim, inquit, exercitu egent, tu vero eo non jam amplius eges; at si exercitum ipsis tradideris, gratum apud eos iudicis, et milites stipendium a te non exigent amplius, sed terra hac excedent. Hinc cum audisset Seuthae, ens praecipit ut Lacedaemonios ad se deducerent, et ubi disissent ad exercitum se venisse arcescendum, tradere se ipsis exercitum ait, ac cum his amicitiam et societatem jungere se velle: eos item ad mensam hospitalem vocat; atque magnifice excepit. Xenophontem autem non vocat, neque e ducibus alium quendam. Et Lacedaemonios interrogantibus qui vir esset Xenophon, cetera non modum esse respondit, at multum ananitem; et propterea rem ipsi pejor cedere. Atque illi, Num milites in, inquit, blanditis ad se petitis? Et Heracles, Omnino, inquit. Nonne igitur, si illi, nobis etiam adversabitur quo minus exercitum abducamus? Atqui si vos, ait Heracles, his collectis stipendium promiseritis, levi illis ratione habita, vobiscum curas abscedent. Qui ergo fieri poterit, si illi Lacedaemonii, ut causa nostra colligatur? Cras mane, inquit Heracles, vos ad eos ducentes; ac novī, ait, fore ut quamprimum vos viderint, libenter concurrant. In hunc modum in dies exactus est.

Postridie Seuthae et Heracles Laconas ad exercitum ducunt, ac copias ipso enim colligunt. Lacones dicebant decessisse Lacedaemonios Tissapherni bellum facere, qui vos, inquit, injuria adfecti: quare si cum nobis proficiamus, tum hostem ulciscemini, tum durius munus vestrum in menstruum stipendium feret; cohortis praefectus, duplam; duo, quadruplam. Ac milites quidem libenter hanc audierunt, etiamque ex Arcadibus quidam surgit eo consilio ut Xenophontem accusaret. Aderat etiam

καὶ Σεύθης, βουλόμενος εἰδέναι τί πράχθησεται, καὶ ἐν ἀγκυρῷ ἐστῆσθαι ἔχον ἱερμηνᾶ· ἦντο δὲ καὶ αὐτὸς ἑλληνιστὴ τὰ πλείστα. (9) Ἐνθα δὲ λέγει ὁ Ἀρχὰς, Ἄλλ' ἡμῖς μὲν, ὃ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πάλαι ἂν ἦμεν παρ' ἑαυτῶν, εἰ μὴ Ξενοφὼν ἡμῶς δούρο πλείους ἀπέχαινον, ἐνθα δὲ ἡμῖς μὲν τὸν δαῖνον χαίμεθα στρατιούμενοι καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν οὐδὲν πεπαυμένοι· ὃ δὲ τοὺς ἡμετέρους πόρους ἔχει· καὶ Σεύθης ἐκείνους μὲν ἰδίᾳ πεπλούτηκεν, ἡμῶς δὲ ἀποστραφεί τὸν μισθόν. (10) Ὡς τε ὃ γε πρῶτος λέγων ἔγω μὲν εἰ τοῦτον ἰδοίμι καταλευσθέντα καὶ δόντα δαίην ἂν ἡμᾶς περιέλαμ, καὶ τὸν μισθὸν ἂν μοι δοῶν ἔχων καὶ οὐδὲν ἐπὶ τοῖς πεπονημένοις ὀφείσθαι. Μετὰ τούτων ὁ λόγος ἀνάστη ἡμοῖς καὶ ὁ λόγος. Ἐκ δὲ τούτου Ξενοφὼν ἐλθὼν ὅδε.

II. Ἀλλὰ πάντα μὲν ἄρα ἀνθρώπων ὄντα προσδοκᾷν δεῖ, ὅποτε γε καὶ ἐγὼ νῦν ὑπ' ὑμῶν αἰτίας ἔχω ἐν ᾧ πλείστιν προβυμίαν ἡμῶν τοῦ γε δοῶν συνειδέναι περὶ ἡμῶς παρεσχήμενος. Ἀπετραπόμην μὲν γε ᾗδ' ὁκαζὲ ἀρκεσμένος, οὐ μὲν τὸν Δία οὔτοι πυνθανόμενος ἡμᾶς εὐ πράττειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούων ἐν ἀπόροις εἶναι, ὥς ἀπορήσων εἰ τι δύναμαι. (12) Ἐπεὶ δὲ ἦλθον, Σεύθου τούτου πολλοὺς ἀγγέλους πρὸς ἐμὲ πέμποντος καὶ πολλὰ ἐπισταυμένον μοι, εἰ πείσασμαι ἡμᾶς πρὸς τοὺν Ὀδρῖν, τούτῳ μὲν οὐκ ἐπεχείρησα ποιεῖν, ὥς αὐτοὶ ἡμῖς ἐπίστασθε, ἦγον δὲ θένε ὁρμήν τάχιστα· ἂν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῶναι. Ταῦτα γὰρ καὶ βέλτοιστα ἐνέμαρτον ὑμῖν εἶναι καὶ ἡμᾶς εἶναι βουλευμένους. (13) Ἐπεὶ δ' Ἀριστάρχος Ὀδρῖν οὐκ ἐτρέψουν ἐκώλως διαπελῆναι, ἐκ τούτου, ὅπερ εἰκὸς δῆπου ἦν, συνέβηεν ἡμῶς, ὅπως βουλευσάμεθα ὅτι χρὴ ποιεῖν. (14) Οὐκ οὖν ἡμῖς ἀκούοντας μὲν Ἀριστάρχου ἐπείτασσοντες ὑμῖν εἰς Χερρόνησον παραίεσθαι, ἀκούοντας δὲ Σεύθου παῖθοντος ἑαυτῷ συστρατεύεσθαι, πάντες μὲν ὀμνέτε σὺν Σεύθῃ εἶναι, πάντες δ' ἐμπερίσπασθε ταῦτα. Τί οὖν ἐγὼ ἐνταῦθα ἡδίστατα ἀγαγὼν ἡμᾶς ἐνθα πῶσιν ὑμῖν ἰδοίμι; (15) Ἐπεὶ γε μὴν φεύδεσθαι ἤρξατο Σεύθης περὶ τοῦ μισθοῦ, εἰ μὲν ἑκατόν αὐτόν, δεκάκις ἂν με καὶ αἰτῶσθε καὶ μοιούτε· εἰ δὲ πρόσθεν αὐτῷ πάντων μάλιστα φίλος ὢν νῦν πάντας διαπορώτατός εἰμι, πῶς ἂν ἔτι δεκάκις ἡμᾶς αἰρούμενος ἀντὶ Σεύθου ὑπ' ὑμῶν σίτας ἔχουμι περὶ ὧν πρὸς τούτον διαφέρομαι; (16) Ἄλλ' αἰποῦται ἂν ὅτι ἔξεστι καὶ τὰ ἡμέτερα ἔχοντα παρὰ Σεύθου τεχνάζειν. Οὐκοῦν οὕτω τοῦτό γε ὅτι ἐπεὶ ἐμὸι ἐταῖροι τὴν Σεύθῃ, οὐχ ὅπως ἐταῖροι δῆπου ὥς ὢν τὰ ἐμὸι δοτὴ στέριον καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀποτίσων, ἄλλ' ὁμοίαι εἰ ἰδοῖον, ἐπὶ τούτῳ ἂν ἰδοῖον ὅπως ἐμὸι δοῖας μὴ ἀποδοῖαι ὑμῖν τὸ πλεον. (17) Εἰ τοίνυν ὅπως ἔχων οἰσθε, ἔξεστιν ὑμῖν αὐτίκα μάλα μεταίεσθαι ταῦτα τῇν πρᾶξιν ἀμφοτέρους ἡμῶν ποιεῖν, ἔαν πράττειν αὐτὸν τὰ χρήματα. Δῖλον γὰρ ὅτι Σεύθῃ, εἰ ἔχω τι παρ' αὐτοῦ, ἀπατήσῃ με, καὶ ἀπατήσῃ μόνον δεκάκις, ἔαν μὴ βεβαῖον τῇν πρᾶξιν αὐτῷ ἐφ' ᾗ ἰδωροδόκουν. (18) Ἀλλὰ πολλοῦ μοι δοκῶ δεῖν τὰ ἡμέτερα ἔχειν ὁμοῖον γὰρ ὑμῖν θεοὺς ἀπέναντος καὶ πά-

Seuthes, qui rei eventum scire cuperet; et in loco stabat, ex quo omnia audire posset, adhibito interprete; sed et ipse pleraque Graeco dicta intelligebat. Ibi tum hanc orationem habuit Arcas ille: Nos certe, Lacedaemonii, jam priorem apud vos fuissetis, si Xenophon hoc nos in suam adductos sententiam non abduxisset; ubi sacra hiemis tempore et noctu et interdiu sine intermissione alla obviaimus munia militaria, at ipse nostro labore partis fruitur: quin et Seuthes istam privatim ditavit, at nos stipendio defraudat: itaque, inquit, ego sane, qui primas verba de his facio, si insidibus hunc obrutum videam, et ponas dantem pro eo quod nos hoc illuc traxit, et stipendium me acceptasse arbitrabor et nihil amplius laboribus exansatis fore cruciatum. Post hanc surrexit alius, itidemque alius. Secundum hanc Xenophon in hanc sententiam verba fecit:

• Homini certe quidem omnia sunt exspectanda, cum et ipse a vobis in eo accusar, in quo mihi sane ipsi conscius esse videor, plurimum me vestri studium praestitisse. Cum jam domum profecto iter instituerem, inde me sane hic averti, non quod prospera vos uti fortuna intelligerem, sed potius quod vos summas in angustias adductos esse viderem, ut vos si ego possem adjuvamento sublevarer. Posteaquam veni, Seuthes hic licet multos ad me montes mitteret, et mihi multa polliceretur, si vobis persuaderem ut ad ipsum veniretis, hoc non adgressus sum, uti nostis ipsi; sed eo vos duxi unde putabam in Asiam vos celerissime trajicere posse. Id enim et vobis esse utilissimum arbitrabar, et vos id velle noveram. Verum ubi Aristarchus cum tremibus venit ac nos in Asiam velis transmittere vetuit, tunc (quod ulique consentaneum erat) vocavi vos ad concorsium, ut quid esset agendum deliberaremus. Igitur vos cum audiretis Aristarchum vobis precipientem ut in Chersonesum proficisceremini, audiretis etiam Seuthem id vobis suadentem ut cum eo expeditionem susciperitis, omnes cum Seuthe proficiscendum esse dixistis, omnes id vestro suffragio comprobastis. Hae ergo in re quammag ex injuria feci, qui vos eo duxerim quo vobis omnibus durum placuit? Posteaquam vero Seuthes de stipendio fidem fallere cepit, cum si laqueo, jure me accusetis, atque odio habeatis: sin autem antea ei cum essem amicissimus, nunc ab eo maxime omnium dissideo, qui fieri adhuc possent ut, cum vos Seuthe praetulerim, jura a vobis accusar iis de rebus de quibus cum hoc homine dissideo? An dicetis forsitan fieri posse ut acceptis a Seuthe stipendiis vestris, ac ficticia dissimulatione utar. Hoc tamen manifestum est, si quid mihi pendit Seuthes, id cum non sic utique pependisse, ut tum illis quo mihi daret privaretur, tum vobis alia persolveret. Enimvero arbitror, si quid ille mihi dedisset, ac causa daturum fuisse, ut mihi data minore summa, vobis majorem non redderet. Quod si rem sic se habere existimatis, vobis statim licet rem dolose ex pacto conficiendum irritam utriusque nostrum reddere, si pecuniam ab ipso exegeritis. Nam satis constat Seuthe, si quid ab eo accepit, repetituram, idque jure sane, si rem dolose ex pacto conficiendum, cujus conficiendi causa munericibus fueram corruptus, ratam non fecero. Enimvero nihilum abest ut stipendia vestra acciperim: nam per omnes deos deaque jura, me ne illa qui-

ἔδ' ἢ πῶς ἀπέρχεσθε; οὐ διαχυμένους μὲν ἐν ἀρλό-
νοισι τοῖς ἐπιτείλειος, παρὶτον δ' ἔχοντες τοῦτο εἰ τι
διδάτε παρὰ Σευθῆος; τὰ γὰρ τῶν πολλῶν ἐπαυῖνται
καὶ ταῦτα πράττοντες οὐτε ἄνδρες ἐπιβετε ὁμαῖν αὐ-
τῶν ἀποθανόντας οὐτε ζώντας ἀπαθείατε. (33) Εἰ δὲ
τι καλὸν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ βαρβάρους ἐπαπρακτο
ὁμῶν, οὐ καὶ ἐκεῖνο σὺν ἔχετε καὶ πρὸς ἐκείνους νῦν ἀλ-
λῃν εὐκλειαν προσειλήφατε καὶ τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ Θυρ-
κας, ἐρ' οὐς ἰσχυραύσασθε, κρατήσαντες; ἐγὼ μὲν
ὁμῶς φημι δικαίως ἂν ἐν ἡμοῖ χαλεπαίνετε τούτων τοῖς
θεοῖς χάριν εἰδέναι ὥς ἀγαθῶν. (34) Καὶ τὰ μὲν δὴ
ὁμῆτε ταυτῶτα. Ἄγετε δὲ πρὸς ὁμαῖν καὶ τὰ ἐμὰ
ἐκείνοθεν ὥς ἔχει. Ἐγὼ γὰρ ὅτι μὲν πρότερον ἀπὸ
οὐραίας, ἔχον μὲν ἔπαινον πολλὸν πρὸς ὁμαῖν ἀποπο-
ρευομένην, ἔχον δὲ δι' ὁμῶς καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλή-
νων εὐλαίαν. Ἐπισταυόμενῃ δὲ ὑπὸ Λακεδαιμονίων
οὐ γὰρ ἐν μὲ ἔπαινον πάλιν πρὸς ὁμῶς. (35) Νῦν δὲ
ἀπέρχονται πρὸς μὲν Λακεδαιμονίους ἐρ' ὁμαῖν διαβε-
βλημένοι, Σευθὴς δὲ ἀπυχεμένος ὑπὲρ ὁμαῖν, ἐν ἔλ-
πεσιν εἰ ποιεῖται μετ' ὁμαῖν ἀποστροφήν καὶ ἡμῶς καλὴν
καὶ παύειν, εἰ γένηντο, καταθήσεσθαι. (36) Ὑμῖς
δ', ὑπὲρ ὧν ἐγὼ ἀπήχημαι τὰ πλείστα καὶ ταῦτα πολλὰ
κράττειν ἡμῶν, πραγματευόμενος τε οὐδὲ νῦν πο-
τέπωμαι, εἰ δύναμαι ἀγαθὸν ἡμῖν, τοιαύτην ἔχετε
γνώμην περὶ ἡμῶν. (37) Ἄλλ' ἔχετε μὲν μὲ οὐτε φού-
γοντα λαθόντας οὐτε ἀποδιδράσκοντα. ἦν δὲ ποιήσῃτε
ἀλέγεται, ὅτι δι' ἄνδρα κατακτανόντας ἰσοσθε πολλὰ μὲν
δὲ πρὸ ὁμαῖν ἀγρυπνῶσιν, πολλὰ δὲ σὺν ὁμαῖν πο-
νήσαντα καὶ κινδυνῶσαντα καὶ ἐν τῇ μέρῃ καὶ παρὰ
τὸ μέρος, θεῶν δ' ὡς οὐκ ὄντων καὶ τρέψαντα βαρβάρων
πολλὰ δὲ σὺν ὁμαῖν στησόμενοι, ὅπως δὲ γε μηδὲν τῶν
Ἑλλήνων πολλοὶ γένησθε, πᾶν ὅσον ἐγὼ ὕδινάμην
πρὸς ὁμῶς διατεταμένον. (38) Καὶ γὰρ οὐ νῦν ὁμαῖν
ἔστιν ἀνεπιλήπτως πορεύεσθαι ὅπῃ ἂν εἰσθε καὶ
κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Ὑμῖς δὲ, ὅτι πολλὰ
ὁμαῖν εὐπορία φαίνεται, καὶ πλείστε ἐνθάδ' ἐπαυοῖται
πάλαι, δίδονται τε ὁμαῖν οἱ μάλιστα δύναμενοι, μισθὸς
δὲ φαίνεται, ἡγεμόνες δὲ ἔχοντες Λακεδαιμονίους οἱ κρά-
τιστοι νομιζόμενοι εἶναι, νῦν δὲ χαίρῃς ὁμαῖν δοκεῖ εἶναι
ὥς τάχιστα ἐμὰ κατακτανεῖν; (39) Οὐ μὲν ὅτι γε ἐν
τοῖς ἀπὸρος ἡμῶν, οὐ πένοντο μνημονεύοντες, ἀλλὰ
καὶ πατέρα ἐμὲ ἐκαλεῖται καὶ παῖς ἐν ἐμῷ γέγονε μεμνη-
σθαι ὑπομνήσθαι. Οὐ μάλιστα ἀγνοήσαντες οὐδὲ οὐτοί
εἰσιν οἱ νῦν ἔχοντες ἐρ' ὁμῶς; ὅτι, ὥς ἐγὼ ὁμαι, οὐδὲ
τούτους δοκεῖτε βελτίονες εἶναι τοιούτοις ὄντες περὶ ἐμῶν.
Ταῦτ' εἰπὼν ἐπιστάτα.

39. Χαρίωνος δὲ ὁ Λακεδαιμονίους ἀναστὰς εἶπεν,
Ἄλλ' οὐ τὸ σὺν, ἡμῶς μέντοι, [ὁ ἄνδρες,] οὐ δικαίως
δοκεῖτε τῷ ἀνδρὶ τούτῳ χαλεπαίνειν. ἔγω γὰρ καὶ αὐ-
τὸν αὐτῷ μαρτυρῶμαι. Σευθὴς γὰρ ἰσχυρόντος ἡμῶν
καὶ Πολυνίκου περὶ Σενόφροντος τίς ἄνθρωπος εἴη ἄλλο μὲν
οὐδὲν εἶπε μέμνησθαι, ἔγαν δὲ φιλοστρατιωτὴν ἐρη-
νοῦν εἶναι· διὸ καὶ χαίρειν αὐτῷ εἶναι πρὸς ἡμῶν τε τὸν
Λακεδαιμονίων καὶ πρὸς αὐτοῦ. (40) Ἀναστὰς ἐπὶ

abilis? annon hieme in magna copia commentus acta, et
hoc ex abundantia habentes si quid a Seuthae accepistis?
nam quae huiusmodi erant consumpistis: ne dum ita agrobatis,
neque viros vestrum de numero percipitis illos vidistis, ne-
que viros amisistis. Quod si quid a vobis adveniat barbaris
in Asia periculare gestum erat, nonne id incolume habetis,
et ad ea nunc aliam adiunxistis gloriam, victis etiam
Thracibus in Europa sitis, contra quos bellum gessistis? Equidem aio diis merito gratiam a vobis habendam pro iis
ipsis, tanquam pro beneficiis, quorum causa mihi successit.
Atque haec rerum vestrarum est conditio. Agite
jam pes deos, necne quoque quomodo se habeant, considerate.
Ego utique cum hostium navigatorum primum solverem, dis-
cedebam molta apud vos laude ornatus, gloriam etiam ce-
teris a Graecis per vos consequutus: quin et Lacedaemoni
mihi fidem habebant; alioqui enim me ad vos non remi-
sissent: at nunc ita discedo ut apud Lacedaemonios a vobis
in crimen adductus sim, et Seuthae vestra causa innoxia,
de quo cum vobis adiuvantibus bene meritis essem, fore
sperantem ut apud ipsum tum mihi tum liberis, si qui forent,
perflugium honestum compararem. Vos autem, quorum
ego causa maximo sum in odio, ibique apud nullo me po-
tentiores, et quibus ne nunc quidem quodcumque possum
commodi moliri desino, talem de me opinionem habetis.
Enimvero habetis iam me, quem neque fugientem com-
prehensistis, neque se subducere cōperierunt: quod si ea,
quae dictis, feceritis, scilicet eos virum illum perventuros,
qui pro vobis certe saepe vigilaverit, multos vobiscum labo-
res adiecit et pericula, tum partibus suis tum alienum fun-
ctus; atque, diis faventibus, multa victos ab barbaris tropaea
vobiscum staretur; com denique, qui omni studio, quan-
tum vires suppetebant, ut ne cum Graecorum ullo inimicitias
ausciperetis, apud vos contenderit. Ac jam certe vobis licet
citra reprehensionem, quocumque volueritis, terra marique
proficisci. Vos vero, quando magna rerum omnium adhaeret
copiis, et quo jam dudum cupitis navigandi potestatem nacti
estis; opera vestra potentissimi egest homines; stipendium
ostentatur; duces adsum Lacedaemonii, qui praestantissimi
habentur: idcirco tempus jam opportunum esse censeat,
ut me quamprimum occidatis? Non ita tamen de me statu-
istis, cum in summis angustiis versareretur, a maxime
omnium memores! sed patrem me adpellatis, semperque
vos mei tanquam de vobis periculare meritis recordatos pol-
licebamini. Verum ne id quidem, qui ad vos modo vene-
runt, iniqui sunt iudices; adeo ut, ego quidem uti arbitror,
neque his meliores esse videamini, quod hoc modo vosmet
erga me geratis. » Haece loquutus finem dicendi fecit.

Et Charmides Lacedaemonius surgens haece verba fecit: At
per deos, mihi sane, viri, non iure viri hunc succensere
videmini; nam et ipse possum pro eo testimonium dicere;
Seuthae enim, cum ego et Polynices de Xenophonte inter-
rogabamus, qui vir esset, nihil aliud quod in eo reprehen-
deret habebat, quam quod cum vobis esse militum studio-
sum diceret: equae de causa pejore cum esse tum apud nos
Lacedaemonios tum apud ipsum loco. Post haec surgens

τοῦτον Εὐρύλοχος Λουσιάτης Ἀρκὰς εἶπε, Καὶ δοκεῖ γὰρ μοι, ἄνδρες Αἰακιδαιμόνιοι, τοῦτο ἱερὰ πρῶτον ἡμεῖς στρατηγήσαι, παρὰ Σεύθῳ ἡμῖν τὸν μισθὸν ἀναπράξαι ἢ ἐκόντες ἢ ἀκόντες, καὶ μὴ πρότερον ἡμεῖς ἀπαγαγεῖν.

(41) Πολυκράτης δὲ Ἀθηναῖος εἶπεν ἐνταῦς ὑπὸ Ξενοφώντος, Ὅρῳ γὰρ μὴν, ἔφη, ὡς ἄνδρες, καὶ Ἡρακλείδην ἐνταῦθα παρόντα, ὃς παραλαβὼν τὰ χρήματα ἃ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν, ταῦτα ἀποδοῦναι οὐτὶ Σεύθῃ ἀπέδωκεν οὐτε ἡμῖν τὰ γινώμενα, ἀλλ' αὐτὸς κλέψας πέπταται. Ἦν οὖν σωρονομήμεν, ἐξέμεθα αὐτοῦ ὃ γὰρ δὴ εὐτός γε, ἔφη, Θορξέσθην, ἀλλ' Ἕλληνας δὴν Ἕλληνας ἀδικεῖ.

(42) Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡρακλείδης μάλα ἐξαπλόγη· καὶ προσελθὼν τῷ Σεύθῃ λέγει, Ἡμεῖς ἦν σωρονομήμεν, ἔπιμεν ἐνταῦθεν ἐκ τῆς τούτου ἐπακρατίας. Καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τολεῖς ἵππους ὄρχητον ἀπυλνόντες εἰς τὸ αὐτῶν στρατόπεδον. (43) Καὶ ἐνταῦθεν Σεύθης πέμπει Ἀβροζόμην τὸν αὐτοῦ ἱερηνέα πρὸς Ξενοφῶντα καὶ κλέπει αὐτὸν καταμένειν παρ' αὐτοῦ ἔχοντα χιλιούς ὀπλίτας, καὶ ὡπισθιγνέται αὐτῷ ἀποδίδοναι τὰ τε χυρὴ τὰ ἐπὶ θαλάττῃ καὶ τείλα ἃ ὑπέσχετο. Καὶ ἐν ἀπορρήτῳ ποιησάμενος λέγει ὅτι ἀέχθηκε Πελοπίου ὡς εἰ ὑπογυρίως ἔστιαι Αἰακιδαιμόνιος, σαφῶς ἀποθανεῖτο ὑπὸ Θιέρωνος. (44) Ἐπέστειλλον δὲ ταῦτα καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῷ Ξενοφῶντι ὡς διαβεβλημένους εἶη καὶ φολάττεισθαι δεῖαι. Ὁ δὲ ἀκούων ταῦτα ὁλοῖσθε λαβὼν θύετο τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ πότερὰ ὁ λῆρον καὶ ἄμενον εἶη μένουν παρὰ Σεύθῃ ἐφ' ὃς Σεύθης λέγει ἢ ἀπέναι οὖν τῷ στρατεύματι. Ἀντιπερὶ δὲ αὐτῷ ἀνέναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐνταῦθεν Σεύθης μὲν ἀπεστρατοπεδεύσατο προσωτέρω ὁ δὲ Ἕλληνας ἐκκίνησεν εἰς κώμας θύον ἐμελλόν πλείστα ἐπιστιτεύμενοι ἐπὶ θύλατταν ἔξαιν. Αἱ δὲ κώμας αὐταὶ ἦσαν δεδομένηαι ὑπὸ Σεύθῳ Μηδοσάδῃ. (2) Ὅρῳ οὖν ὁ Μηδοσάδης ἐπαπνύμενα τὰ αὐτοῦ ἐν ταῖς κώμας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χυλῶν ἐξερε· καὶ λαβὼν ἄνδρα Ὀδύρσην δυνατώτατον τῶν ἀνωθεν καταβιβαζόμενον καὶ ἱππίας ὄσον τριάκοντα ἔρχεται καὶ προκαλεῖται Ξενοφῶντα ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος. Καὶ ὃς λαβὼν τινες τῶν λοχαγῶν καὶ ἄλλους τῶν ἐπιτηδείων προσέρχεται. (3) Ἐνθα δὲ λέγει Μηδοσάδης, Ἀδικοῖτε, ὦ Ξενοφῶν, τὰς ἡμετέρας κώμας πορνοῦντες. Ἡρολέγομεν οὖν ἑαίν, ἐγὼ τε ὑπὲρ Σεύθου καὶ ὅς ὁ ἄνθρωπος παρὰ Μηδόκου ἦμεν τοῦ ἀνω βασιλέως, ἀπέναι ἐκ τῆς χώρας εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἐπιτρέφομεν ἑαίν, ἀλλ' ἔδη ποιήτε κακῶς τὴν ἡμετέραν χώραν, ὡς πολέμου ἀλλοτρίωτα.

4. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἀκούσας ταῦτα εἶπεν, Ἀλλὰ σοὶ μὲν ταῦτα λέγοντι καὶ ἀποκρίνασθαι γαλιπὸν· τοῦδε δ' ἔσκακα τοῦ νεανίσκου λέγει, Ἦν εἶδῃ οἱ τοὶ ἡμεῖς ὅσα καὶ οἱ ἡμεῖς. (5) Ἡμεῖς μὲν γὰρ, ἔφη, πρὶν ἑρῆν φιλοὶ γενέσθαι πορευόμεθα διὰ ταύτης τῆς χώρας ὅπου

Eurylochus Lusiatas Arcas, Censoe equidem, ait, Lacedaemoni, ut in hac re primum fungamini imperatorum erga nos officio, nimirum ut a Seuthe vel volente vel invito stipendium nobis impetretis, neque prius, quam id effeceritis, nos hinc abducatis. Polyocrates autem Atheniensis instigatus a Xenophonte verba fecit: Video sane, viri, inquit, Heracleiden etiam hic adesse; qui sumptis rebus nostro labore partis, iisque venditis, neque Seuthe neque nobis coactam ex his pecuniam tradidit, sed ipse eam interversam possidet. Quare si sapiamus, eum prebendemus: non enim hic sane, inquit, Thrax est, sed Graecos Graecos injuria adfici.

Hæc cum audisset Heracles, aliquidmodum erat exterritus; et ad Seuthe cum accessisset, Nos, ait, si sapiamus, hinc ex horum potestate discedimus. Itaque concessis equis citatisque in sua castra reversi sunt. Et confestim Seuthes Abrozelmene interpretem suum ad Xenophontem mittit, eumque hortatur ut apud se cum mille gravis armature militibus maneat; pollicetur etiam ei se daturum tum castris ad mare sita, tum alia, quæ fuerat pollicitus. Et re in secretis posita, narrat audisse se de Polynico futurum ut, si Lacedæmoniorum in manus venerit, a Thimbreose certo intereat. Hoc etiam alii multi Xenophonti per epistolas significabant, eum nimirum calumniis esse oppressum, atque adeo cavere tibi debere. Hæc ille cum audiret, duobus sumptis animalibus, usque Jovi regi immolatis eum consulebat utrum melius ipsi satiusque foret sub Seuthe conditionibus iis quæ proposeret Seuthes manere, an cum exercitu discedere. Significat ei Jupiter discedendum esse.

CAPUT VII.

Dehinc Seuthes longius a Græciis castris motis abesset; Græci vero in vicis tabernaculi posuerant, unde commensum nacti plurimum ad mare erant profecturi. Ipsi autem hi vicis Medosadæ fuerant a Seuthe donati. Itaque cum Medosades assumi a Græcis ex, quæ in vicis essent, videret, graviter id ferebat; atque adeo cum secum sumpsisset virum Odrysiam, eorum potentissimum, qui et superiorem Thraciam descenderant, equitesque fere triginta, Græcorum ad castra venit, ac de exercitu Græco Xenophontem ad se arcessit. Ille ille, adjunctis sibi nonnullis cohortum prefectis aliisque idoneis, ad eum accedit. Ibi tum Medosades, injuriæ in nos estis, inquit, Xenophon, qui vicos nostros vastatis. Quare vobis, ego Seuthe nomine, atque hic, qui a Medoco superioris Thraciæ rege venit, prædicimus, ut hac de regione discedetis: sin autem, vobis istas injurias facere non permittemus, sed si agrum nostrum infestetis, tanquam hostes vos alciscemus.

Cum hæc audisset Xenophon, « Ai tibi quidem, ait, talia dicenti vel respondere grave est: hujus tamen adolescentis causa dicam aliquid, ut quales vos sitis, et quales nos, cognoscant. Not quidem prius, inquit, quam vobis amici facti sumus, per hanc regionem quacunque nobis libitum est,

εβουλόμεθα, ἢν μὲν ἐθελόμεν πορθῶντες, ἢν δ' ἐθέλομεν καίοντες, (9) καὶ οὐ ὅπου πρὸς ἡμᾶς εἰδὼς προσβύων, ἠλλέξου τότε παρ' ἡμῖν οὐδένα βοθούμενος τὸν πολέμιον ἡμεῖς δι' οὗα ἕτε εἰς τήνδε τὴν χώραν, ἢ εἰ ποτε εἴδοιτο, ὥς ἐν κρητινόων χωρᾷ ὑπὸ τῆς αἰγῆς ἀγκυραλινομένου τοῖς ἱπποῖς. (10) Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν φίλοι ἐγένεσθε καὶ δι' ἡμᾶς σὺν θεοῖς ἔχετε τήνδε τὴν χώραν, νῦν δὲ ἐξελκύνατε ἡμᾶς ἐκ τῆςδε τῆς χώρας, ἢν παρ' ἡμῶν ἔχοντων κατὰ κράτος παρελάβετε· ὥς γὰρ αὐτὸς οἶσθα, οἱ πολέμιοι οὐχ ἱκανοὶ ἦσαν ἡμᾶς ἐξελκύειν.

(11) Καὶ οὐχ ὅπως οὐρα δούς καὶ εἰ ποῖσας ἀνθ' ὧν εὖ ἐπαθες εἰσὶν ἡμᾶς ἀποπέμψασθαι, ἀλλ' ἀποποιουμένων ἡμᾶς οὐδ' ἐναυλισθῆναι ὅσον δύνασαι ἐπιτρέψεις. (12) Καὶ ταῦτα λέγων οὕτε θεοὺς αἰσχύνῃ οὕτε τόνδε τὸν ἄνδρα, θεὸς νῦν μὲν σε ὀρᾷ πλουτοῦντα, πρὶν δὲ ἡμῖν φίλον γενέσθαι ἀπὸ ληστείας τὸν βίον ἔχοντα, ὥς αὐτὸς ἔρησθαι. (13) Ἀτὰρ τί καὶ πρὸς ἐμὲ λέγεις ταῦτα; ἔρη; οὐ γὰρ ἔρηγ' ἐπὶ ἄρχῃ, ἀλλὰ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ἡμεῖς παρεόικατε τὸ στρατεύμα ἀπαγαγεῖν οὐδὲν ἐμὲ παρακαλέσαντες, ὡς θαυμαστότατον, ὅπως ὥσπερ ἀπὸ γυναικὸς αὐτοῖς ὅτε πρὸς ἡμᾶς ἦγον, οὕτως καὶ χρησταίμην νῦν ἀποδοῦσθε.

11. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔκουσεν ὁ Οὐδύρτης, εἶπεν, Ἐγὼ μὲν, ὦ Μηδόσαδες, κατὰ τῆς γῆς καταδύομαι ὑπὸ τῆς αἰσχύνῃς ἀκούων ταῦτα. Καὶ εἰ μὲν πρόσθιν ἡπιστάμην, οὐδ' ἂν συνεκολούθησά σοι καὶ νῦν ἀπειμι. Οὐδ' ἂν γὰρ ἂν Μήδικός με ὁ βασιλεὺς ἐπαινοῖη, εἰ ἐξελκύνομαι τοὺς εὐεργέτας. (12) Ταῦτ' εἰπὼν ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἀπέρχεται καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ ἄλλοι ἱππεῖς πλὴν τατάρων ἢ πέμψι. Ὁ δὲ Μηδόσαδης, διόπει γὰρ αὐτὸν ἡ χώρα πορθουμένη, ἐκέλευε τὸν Ξενοφῶντα καλεῖσθαι τὸν Λακεδαιμόνιον. (13) Καὶ δε λαβὼν τοὺς ἐπιτηδεύσαντας προέβλετο τῷ Χαρμίνῳ καὶ Πολυνείκῳ καὶ διαβῆναι εἰς αὐτοὺς Μηδόσαδης προερῶν ἀπὸ αὐτῶ, ἀπέναι ἐκ τῆς χώρας. (14) Οἶμαι ἂν σὺν, ἔρη, ἡμᾶς ἀπολαβεῖν τῇ στρατιᾷ τὸν ἐραυόμενον μισθόν, εἰ εἰποιται ὅτι διδόνται ἡμῶν ἢ στρατιᾷ συναπαρτῆσαι τὸν μισθὸν ἢ παρ' ἐκόντος ἢ παρ' ἀκόντος Σαῦθου. Καὶ οὕτως τυχόντας προθύμους ἂν συνέπεισθαι ἡμῖν φασί, καὶ ὅτι δίκαια ἡμῖν δοκοῦσι λείπειν, καὶ ὅτι ὑπὸς γεσθε αὐτοῖς τότε ἀπέναι ὅταν τὰ δίκαια ἔχωσιν οἱ στρατιῶται.

(15) Ἀκούσαντες οἱ Λάκωνες ταῦτα ἔρασαν ἱερεῖν καὶ ἄλλα ὅποια ἂν δύνωνται κράτιστα· καὶ εὐθὺς ἐπορεύοντο ἔχοντες πάντας τοὺς ἐπικαιρίους. Ἐλθὼν δὲ διαβῆ Χαρμίνος, Εἰ μὲν σὺ τι ἔχεις, ὦ Μηδόσαδες, πρὸς ἡμᾶς λέγειν εἰ δὲ μὴ, ἡμεῖς πρὸς σὲ ἔχομεν. (16) Ὁ δὲ Μηδόσαδης μάλα δὴ ὤρμηκεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν λέγω, ἔρη, καὶ Σαῦθός τε αὐτὰ, ὅτι ἐξῴωμεν τοὺς φίλους ἡμῖν γεγενημένους μὴ κακῶς πάσχειν δι' ἡμῶν. Ὅτι γὰρ ἂν τούτους κακῶς ποιῆτε ἡμᾶς ἤδη ποιεῖται ἡμέτεροι γὰρ εἰσιν. (17) ἡμεῖς τούτων, ἔρασαν οἱ Λάκωνες, ἀπίσκειν ἂν ὅπου τὸν μισθὸν ἔχωσιν οἱ ταῦτα ἡμῖν καταπράξαντες εἰ δὲ μὴ, ἐρχόμεθα μὲν καὶ νῦν βοηθήσοντας τούτους καὶ τιμωρητέμενον ἄνδρας οἱ τοῦ-

λῆτ ἡσυχάζομεν, quam voluimus vastantes, quam velimus exurentes. Atque tu, quodas ad nos legatus veniens, apud nos commoratus es, hostium aemulio meum. Vos vero hanc in regionem non veniebatis, aut si aliquando venissetis, tanquam in viribus praestantissimum agro frenatis equis commorati essetis. Postea vero quam nobis amici facti estis, et opera nostra cum diis regione hanc tenetis, ea ex jam non expellitis, quam a nobis volentibus vi captam accepistis: ut enim ipse nosti, hostes nos hinc pellere non poterunt. Ac non modo non munera largitus et beneficia pro iis quae accepisti beneficiis, eis addegere vis, sed nobis proficiendis ne castra quidem metandii potestatem, quantum in te est, facis. Atque haec dum profera, neque deos revereris neque huic hominem, qui te modo diatum videt; cum priusquam nobis amicus factus fuisses, ex introcinio, quemadmodum aiebas ipse, victitares. At enim cur haec mihi dicis? ait: non enim Imperium amplius habeo, sed Lacedaemonii, quibus vos exercitum abducentium tradidistis, me neque ad vos advocato, o maxime admirabiles: ut quemadmodum in illorum odium incurrit, quo tempore ad vos exercitum duxi, ita jam eundem illis tradendo gratiam etiam apud ipsos laitem.

Haec cum Odryses illo audivisset, Equidem, ait, Medosades, dum haec audio, pro pudore in terram demergor. Et si quidem ex prius scivissem, non te fuisset haec sequutus; atque adeo nunc abeo: nec enim me Medocus rex laudaverit, si viros bene de nobis meritis excolerim. Haec cum dixisset, equi consensu discessit, unaque cum eo aliere ceteri equites, extra quatuor aut quinque. At Medosades (quippe cui dolebat, quod regio vastabatur) Xenophontem hortabatur ut duos illos Lacedaemonios ad se vocaret. Et ille sumptis secum hominibus maxime idoneis, ad Charminum ac Polynicum accessit, Medosadenque eos vocare dixit, qui eadem utique illis, quae ipsi, significare vellet, e regione nimirum ut excedant. Quare arbitror, inquit, vos consequutiores stipendium exercitui debitum, si dixeritis id a vobis petero milites ut ipsos in impetrando a Seuthe, vel volente vel invito, stipendium adjuvetis; eosque fore dicere, si haec obtinuerint, ut libenter vos sequantur: eodem vobis videri jure haec proferre; vosque adeo ipsis esse pollicitos tum demum abituros vos, cum iam sum obtinuerint milites. Quae cum audivissent Lacones, huc sese dicturos aiebant, et alia quaecumque possent adpositissima: namque cum omnibus idoneis pergebant. Cum ad Medosaden venissent, Charminus, Dico, inquit, si quid habes quod nobis dicas, Medosades; sin autem, nos quod dicamus tibi habemus. Medosades autem perquam demisso, Ego vero, ait, et Seuthes dicimus eadem, nos utique rogare ne amici qui nobis facti sunt a vobis hederantur; nam quicquid his detrimenti inferatis, nobis id censum inferitis; quippe nostri sumus. At nos certe, aiebat Lacones, discedemus, cum stipendium acciperetis il, qui vobis haec effecerat; sin est autem ut non accipiant, verum iam eis opem latari, et

τους παρὰ τοὺς θεοὺς ἡδύκασαν. Ἦν δὲ ὁ καὶ ἑμείς τοιοῦτοι ἦτε, ἀνέκδοι ἀρτόμαθα τὰ δίκαια λαμβάνειν. (18) Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἶπεν, Ἐθέλοιτε δ' ἂν τοῦτοις, ὦ Μηδόσades, ἐπιτρέψαι, ἐπειδὴ φίλους ἐστέ εἶναι ἡμῖν, ἔν ἂν τῇ γῆρας ἰσθῆν, ὅποῦτα ἂν φερθῶνται, εἰδ' ἡμεῖς προσήκειν ἐκ τῆς γῆρας ἀπείναι εἶτε ἡμεῖς; (19) Ὁ δὲ ταῦτα μὲν οὕτως εἶπεν, ἐκείνου δὲ μελίτεια μὲν αὐτῷ τὰ Λάκωνας εἶδέν παρὰ Σευθῆν παρὶ τοῦ μισθοῦ, καὶ οἰεσθαι ἂν Σευθῆν πείσαι· εἰ δὲ μὴ, Ξενοφῶντα οὖν αὐτοῦ πείπειν, καὶ συμπεράζειν ὑποσχέμεναι. Ἐδείκτο δὲ τὰς κώμας μὴ καίειν.

20. Ἐντεῦθεν πέμψουσιν Ξενοφῶντα καὶ σὺν αὐτοῦ οἱ ἰδοῦναι ἐπιτηδεύοντες εἶναι. Ὁ δὲ ἰδοῦν λέγει πρὸς Σευθῆν, (21) Οὐδὲν ἀπαιτῶμαι, ὦ Σευθεῖ, πάριμαι, ἀλλὰ διδάσκω, ἦν δύναμαι, εἰς οὗ δίκαιος μοι ἐχθρότης ἐστὶν ὑπὲρ τῶν στρατιωτικῶν ἀπύθοναι σε προθύμως ἢ ὑπὲρ αὐτοῖς σοι γὰρ ἐγγυε οὐχ ἦτον ἐνέμουον συμπερὸν εἶναι ἀποδοῦναι ἢ ἱεῖνους ἀπολαβεῖν. (22) Πρῶτον μὲν γὰρ οἷα μετὰ τοὺς θεοὺς εἰς τὸ φανερόν σε τοῦτους καταστῆσαντας, ἐπεὶ γε βασιλεὺς σε ἐποίησαν πολλὰς γῆρας καὶ πολλῶν ἀνθρώπων· ἵσται οὐχ οἷον τί σοι λανθάνειν οὔτε ἦν τι καλὸν οὔτε ἦν τι αἰσχρὸν ποιήσης. (23) Τοιοῦτα δὲ ὄντι ἀνδρὶ μέγα μὲν μοι ἰδοῦναι εἶναι μὴ δοκεῖν ἀγαθῶς ἀπομυθήσασθαι ἀνδρας εὐεργέτας, μέγα δὲ εὖ ἀκούειν ὑπὸ ἑξακισχίλιων ἀνθρώπων, τὸ δὲ μέγιστον μαχητῶς ἀπιστον σεαυτὸν καταστῆσαι δὲ τι λόγος. (24) Ὅρῳ γὰρ τῶν μὲν ἀπίστων ματαιοὺς καὶ ἀναρτοῦς καὶ αἰτίμους τοὺς λόγους πλανημένους· οἱ δ' ἂν φανεροῖσι ἀληθεῖαν ἀκούοντες, τοῦτον οἱ λόγος, ἦν τι εἰδέναι, οὐδὲν μείον θύναται ἀνύστασθαι ἢ ἄλλων ἢ βέλ· ἦν τί τινας σωρονίζουσιν βούλονται, γιγνώσκω τὰς τοῦτων ἀπειλὰς οὐχ ἦτον σωρονίζουσας ἢ ἄλλων τὸ ἔξω καλῶσαι· ἦν τί τῇ τι ὑποχρῶνται οἱ τοιοῦτοι ἀνδρες, οὐδὲν μείον διαπράττειναι ἢ ἄλλοι παραρρήμα διδόντες. (25) Ἀναμνήσθητι δὲ καὶ σὺ τί προτελέσας ἦναι συμμάχους ἡμεῖς ἔλαβες. Ὅσῳ εἰ οὐδὲν ἀλλὰ πιστευθεὶς ἀληθεύουσιν ἢ ἐλαγας ἐπῆρας τοσούτους ἀνθρώπους συνετραπυῖσθαι τί καὶ κρητεργάσασθαι σοι ἀρχὴν οὐ τριῆκοντα μόνον εἶσαν ταλάντων, ὅσα οἰνται δεῖν οἷον τῶν ἀπολαβεῖν, ἀλλὰ πολλαπλάσιον. (26) Οὐκ οὖν τοῦτο μὲν πρῶτον τὸ πιστεῦσθαι εἰς τὸ καὶ τὴν βασιλείαν σοι κατεργασάμενον τοῦτον τῶν χρημάτων ὑπὸ σοῦ πιστεύεται. (27) Ἴθι δὲ ἀναμνήσθητι πῶς μέγα ἦγον τότε καταπερῆσθαι ἢ νῦν καταπερῆσθαι ἔχεις. Ἐγὼ μὲν εὖ οἶδ' ὅτι εὖτε ἂν τὰ νῦν πεπραγμένα μὲλλον σοι καταπερῆσθαι ἢ πολλαπλάσιον τοῦτον τῶν χρημάτων γενέσθαι. (28) Ἐμοὶ τοῦν μάλιστον βλάβος καὶ αἰσχρὸν δοκεῖ εἶναι τὸ ταῦτα νῦν μὴ καταπερῆναι ἢ τότε μὴ λαβεῖν, ὅσπερ γαλαπύτερον ἐκ πλουσίου πένητα γενέσθαι ἢ ἀρχὴν μὴ πλουτῆσαι, καὶ ὅσω λυπηρότερον ἐκ βασιλείας ἰδιωτικῆν φανῆναι ἢ ἀρχὴν μὴ βασιλεύσαι. (29) Οὐκ οὖν ἐπίσταται μὲν εἰς οὗ νῦν σοι βέλῃς γινώσκω οὐ φίλῃ τῇ σὲ ἐπέστρεψαν ὑπὸ σοῦ ἀργεῖσθαι ἀλλ' ἀνάγκη, καὶ εἰς ἐπιγυροῦν ἂν πάλιν ἐλευθέρου

homines ultari illos, qui in eos contra iurjurandi religionem laquei fuerant: quod si vos ejusmodi estis homines, hinc incipiemus jus obtinere. Et Xenophon, Veltisne, inquit, Medosades, his ipsis permittere (quandoquidem amici esse vestros dicitis), quorum in regione sumus, ut utrumlibet decernam, vosse regione tam equum nisi excedere, an vero non? At ille haec se permittitur negavit; sed hortabatur ipsos potissimum Laconas ad Seuthem de stipendio actum venirent; seque existimare aiebat futurum ut Seuthes illis assculliret; sin minus, Xenophontem ut secum mitterent, et se ei in hoc negotio operam navatorem pollicebatur: ceterum rogabat ne vicos exuerat.

Ibi tum Xenophontem mittunt, eosque una cum illo qui maxime idonei esse videbantur. Is ad Seuthem cum venisset, hanc orationem habuit: « Adsum, Seuthes, non abs te quidquam petitarus, sed demonstraturus, si potero, non jure te mihi succensusse, quod abs te pro nullis peterem quae liberiter sis pollicitus fueras: nam ego sane non minus existimabam tibi fore commodum reddere, quam illis accipere. Primum enim hos scio post deos illustri te locis constituisse, quippe qui te regionis amplae multorumque hominum regem fecerint: adeo ut latere nequeas, sive honestum aliquid seu turpe quid feceris. Magnam autem ego in ejusmodi esse viro arbitror, non videri homines de ipso bene meritis nulla rehta gratia ablegasse, magnam etiam a sex milibus hominum laudari: maximum omnium, nequaquam committere ut in illo qui dixeris parum fidei merearis. Vides enim infidorum hominum sermones vanos esse et via expertes et honoris hinc inde parati: at qui palam veritatem expertes, contra verba, si quid ab illis petant, non minus consequi possunt, quam via aliorum: et si quos ad modestiam revocare velint, non minus horum minas ad sanitatem animi reducendam valere animadverto, quam pomas quas alii continuo sumunt: si cui etiam quid polliceantur ejusmodi di viri, nihilo minus aliquid eos perficere, quam alios statim dando. Quin tu in memoriam redito, quid prius nobis pependis quam socios tibi nos adjuveris. Certe nihil: sed creditus fore verax in iis quae dicebas, tot homines ad militandum tecum excitasti, et ad comparandum tibi imperium non solum triginta talentis (quae hi jam a te capere se debere putant), sed multo pluribus estimandum. Ergo primum fides quae tibi habebatur, quae regnum etiam tibi acquisivit, abs te his ipsis pecuniis venditur. Agredum, memoria repeto quam magnae estimaris te impetrare potuisse, quod jam tuam in potestatem redactum possides. Novi ego te optatum potius fuisse ut tibi efficerentur quae jam facta sunt, quam ut pecuniis multo majores iis, quae nobis debentur, consequeris. Atqui mihi tanto majus damnum atque turpius esse videtur, non jam ea retinere, quam tum non occupasse, quando ex divite pauperem fieri gravius est, quam ex initio divitas non habuisse; quantoque acerbius est ex rege privatum palam evadere, quam ab initio non regnasse. Enimvero nati eos, qui tuo nunc subiecti sunt imperio, non amittit tu adductus fuisse ut tibi parerent, sed necessitate: eosque libertatis recuperationem adgre-

γίνεσθαι, εἰ μή τις αὐτοῖς φόβος κατέχοι. (30) Ποτέρως οὖν οἱ αἰ μᾶλλον ἂν φοβείσθαι τε αὐτοὺς καὶ σω-
 ρησῶναι τὰ πρὸς αἰ, εἰ ὀρέναι σοι τοὺς στρατιώτας οὕτω
 διακείμενους ὥς νῦν τε μένοντας ἂν, εἰ σὺ κελύσεις
 αὐτοὺς; ἂν ταχὺ ἐλθόντας, εἰ δέου, ἄλλους τε τοῦτον
 πᾶσι σοὺ ἀκούοντας πολλὰ ἀγαθὰ ταχὺ ἂν σοι ὅπου
 βούλοιτο παραγενέσθαι, ἢ εἰ καταβοῶσαιεν μήτ' ἂν ἄλ-
 λους σοι εἰθεῖν δι' ἀπιστίαν ἐκ τῶν νῦν γεγενημένων
 τούτους τε αὐτοὺς εὐνουστέρως εἶναι ἢ σοί; (31) Ἀλλὰ
 μὴν οὐδὲν πλεῖθι γε ἡμῖν λειπρόντες ὑπαίξαν σοι, ἀλλὰ
 προστάτων ἀπορία. Οὐκ οὖν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος
 μὴ λάβωσι προστάτας αὐτοῖν τινας τούτων οἱ νομίζου-
 σιν ὑπὸ σοὺ ἀδικεῖσθαι, ἢ καὶ τούτων κρείττοντας τοὺς
 Λακεδαιμονίους, ἐὰν οἱ μὲν στρατεύεται ὑποχωρῶνται
 προθυμώτερον αὐτοὺς συστρατεύεσθαι, ἢ τὰ παρὰ σοὺ
 νῦν ἀναγκάζουσιν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διὰ τὸ δαίσαι
 τῆς στρατιῆς συναινεῖσθαι αὐτοὺς ταῦτα. (32) Ὅτι
 γε μὴν οἱ νῦν ὑπὸ σοὶ θάρσας γενόμενοι πολλοὶ ἂν προ-
 θυμώτερον ἴωιν ἐπὶ αἰ ἢ σὺν σοι οὐκ ἀδύλον· σοὺ μὲν
 γὰρ κρατούντος βουλὴ ἀπάγχει πᾶσι τοῖς, κρατούμενου
 δὲ σοι ἐλευθερία. (33) Εἰ δὲ καὶ τῆς χώρας προνοεῖ-
 σθαι ἤθελ, εἰ δὲ ὡς σὺ οὕτως, ποτέρως ἂν οἱ ἀπαθῇ
 κακίην μᾶλλον αὐτὴν εἶναι, εἰ οὗτοι οἱ στρατιώται ἀπο-
 λαθόντες ἢ ἀγκυλοῦσιν εἰρήνην καταλαμβάνοντας ὀργινο-
 νται, ἢ εἰ οὗτοι τε μένοντες ὥς ἐν πολέμῳ σὺ τε ἄλλους
 πειρώσοις πλείονας τούτων ἔχουν ἀντιστρατοπεδεύεσθαι
 δεξιόμους τῶν ἐπιτηδεύων; (34) ἀργύρου δὲ ποτέρως
 ἂν πλείον ἀναλωθεῖν, εἰ τούτους τὸ φερόμενον ἀπο-
 δοῦσαι, ἢ εἰ ταῦτά τε δοεῖλαιτο ἄλλους τε κρείττονας
 τούτων δέουσι μισθοῦσθαι; (35) Ἀλλὰ γὰρ Ἡρακλείδῃ
 ὅς, ὡς πρὸς ἐμὲ ἰδίῳ, πᾶσι πολλοὶ δοκεῖ τοῦτο τὸ ἀργύ-
 ριον εἶναι. Ἢ μὴν πολλὸν γέ ἐστιν ἑλάντων νῦν σοι καὶ
 λαθεῖν ταῦτα καὶ ἀποδοῦναι ἢ πρὶν ἡμεῖς εἰθεῖν πρὸς
 σε τὸ δέκατον τούτου μέρος. (36) Οὐ γὰρ ἀρεμὸς
 ἔστιν ὁ δοῦναι τὸ πολλὸν καὶ τὸ ὀλίγον, ἀλλ' ἡ δύναμις
 τοῦ τε ἀποδιδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος· σοὶ δὲ νῦν ἢ
 κατ' ἐκκεῖντον πρόσδος πλείων ἔσται ἢ ἐμπεροσθεν τὰ
 παρόντα πάντα ἢ ἐκείνους. (37) Ἐγὼ μὲν ὦ Σευθεῖ,
 ταῦτα ὡς φίλου ὄντος σοι προνοοῦμένη, ὅπως σὺ τε
 δῖος δοκούης εἶναι ὅν οἱ θεοὶ σοι ἰδωσιν ἀγαθὸν ἔργον
 τε μὴ διαρραγεῖν ἐν τῇ στρατιῇ. (38) Εὐ γὰρ ἴσθαι
 δὲ νῦν ἔργον οὗτ' ἂν ἐλθόντι βουλεύμενος κακίως ποιῆσαι
 δυναίμην οὐν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ οὗτ' ἂν εἰ σοι πάλιν
 βουλομένη βοηθῆσαι, ἱκανὸς ἂν γενέσκη· οὕτω γὰρ
 πρὸς με ἢ στρατὸν δαίκεται. (39) Καίτοι αὐτὸν σε
 μάστιγα σὺν θεοῖς εἰδοῖσι ποσειδάει δὲ οὗτε ἔχει παρὰ
 σοὺ ἐπὶ τοῖς στρατιώταις οὐδὲν οὕτε ἤτηκα πώποτε εἰς
 τὸ ἴδων τὰ ἐκείνων οὕτε ἢ ὑπέσχετο μοι ἀπῆλθαι· (40)
 ἀμύνει δὲ σοι μηδὲ ἀποδιδόντος δέξασθαι ἂν, εἰ μὴ καὶ
 οἱ στρατεύεται ἑμῶν τῶν ἐκκεῖντον συναπολαμβάνειν. Αἰ-
 σχροὶν γὰρ ἦν τὸ μὲν ἐμὰ διακτελεῖσθαι, τὰ δ' ἐκείνων
 περιπαρῆν ἐμὰ κακίως ἔχοντα ἄλλους τε καὶ τιμώμενον ὑπ'
 ἐκείνων. (41) Καίτοι Ἡρακλείδῃ γε λῆρος πάντα δο-
 καῖ εἶναι πρὸς τὸ ἀργύρου ἔχειν ἐκ παντὸς τρόπου ἔργον

suos, nisi quis metas eos retineret. Ultimus igitur magis
 eos arbitrarie in metis futuros, et in partibus suis peristuros
 suos, si milites eo erga te animo esse viderint, ut et jam,
 si tu jubas, maneam, et celeriter, si sit opus, revertantur;
 atque alio, pericula de te multa ex his audientes, celeriter
 ad te, quandoque eorum mihi velis opera, accersuros;
 an si opinione conciperint neque venturos ad te alios,
 ob diffidentiam ex his ortam quae modo facta sunt, et hos
 amiciores in ipsos esse animo quam in te? Enimvero nequa-
 quam multitudo certe a nobis superati tibi cessare, sed praesentia
 quod exercitus indignant, de his adsciscantur. Obcurum
 certe quidem non est, eos Thracas, qui tuo jam imperio
 subiecti sunt, multo alacrioris aduersas te quam tecum per-
 recturos: nam te imperium obstante, servitus his adest;
 te superato, libertas. Quod si etiam regionem iam nonnullis
 prospiciendum est, quippe quae tua sit, utro modo cum
 malis fieri magis immunes existimas, si milites hi receptis
 his, quae debita ab te poscant, pace relicta decedant; an
 si et hi manent tanquam in hostico, et tu des operam ut
 cum pluribus, quam illos, militibus, commoto quibus
 erit opus, aduersus eos castra consulas? Utrum praeterea
 modo plus expendetur pecuniae, si his debitum stipendium
 persolvatur, an si et illud debeatur, et nihil his potentiores
 sint mercede conducendi? At enim Heracleidae, uti mihi de-
 clarabas, haec pecunia esse permagna videtur. Atqui certe
 pecunia haec, sive eam accipias sive persolvas, multo mi-
 nor est tibi nunc, quam pars ejus esset decima, priusquam
 ad te venimus: non enim numeras erat qui multum ac par-
 vum definit, sed facultas tam ejus qui dat tam ejus qui
 accipit: tibi vero jam major erit singulis in annos proven-
 tus, quam prius facultates, quas possidebas, omnes. Equi-
 dem, Seuthe, ita tibi, tanquam amico, prospiciebam, ut et
 tu dignus his bonis videreris, quae tibi dederunt, et ego
 in exercitu non opprimerer. Nam certe te acire volo nos
 exercitus hujus ope neque hostem, si ita vellem, damno
 afficere posse, neque posse, si rursus vellem opem tibi
 ferre, idoneum ei ferende me praestare. En scilicet erga
 me animo est exercitus. Atqui teipsum cum diis qui omnia
 norum testem adhibeo, me neque militum causa quidquam
 ab te habere, neque unquam proprium in usum ea petuisse,
 quae illorum erant, neque ea quae mihi pollicitus es postu-
 lasse. Imo jurejurando tibi adfirmo me nec accepturum
 ea fuisse, si obtulisses, nisi etiam milites debita ipsas sti-
 pendia simul essent accepturi. Nam turpe fuisset res meas
 quodam esse confectas, res vero illorum, male quae sa-
 haberent, me negligere, praesertim cum ab illis honore fuerim
 ornatus. At enim Heracleidae omnia nunc videtur esse pro
 argento quavis ratione comparando: ego vero, Seuthe, nul-

δι, ὃ Σειῶθι, οὐδὲν νομίζω ἀνδρὶ ἄλλως τε καὶ ἄρχοντι καλλῶν εἶναι κτήμα οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ γενναιοῦτος. (12) Ὁ γὰρ ταῦτα ἔχον πλουτεῖ μὲν ὄντων φίλων πολλῶν, πλουτεῖ δὲ καὶ ἄλλων βουλευμένων γενέσθαι, καὶ εὖ μὲν πράττοντες ἔχει τοὺς συνηθησμένους, ἐν δὲ τῇ σφαλῇ, οὐ σπιννίζει τῶν βοηθησάντων. (13) Ἀλλὰ γὰρ εἰ μήτι ἐκ τῶν ἑμῶν ἔργων κατέμαθες ὅτι σοι ἐκ τῆς ψυχῆς φίλος ἦν, μήτε ἐκ τῶν ἑμῶν λόγων δύνασαι τοῦτο γινώκει, ἀλλὰ τοὺς τῶν στρατιωτῶν λόγους πάντας κατανόησον· παρήσθα γὰρ καὶ ἔκους ἃ λέγον οἱ φίλοι ἐμὲ βουλόμενοι. (14) Κατηγόρου μὲν γὰρ μου πρὸς Λακεδαιμονίους ὡς οἱ περὶ πλείονος ποιοῦμεν ἢ Λακεδαιμονίους, αὐτοὶ δ' ἐνικαλοῦν ἑμοὶ ὡς μύλλον μελοῖ μοι ὅπως τὰ σά καλῶς ἔχει ἢ ὅπως τὰ ἑαυτῶν· ἔρρασαν δὲ μοι καὶ δῶρα ἔχιν παρὰ σοῦ. (15) Καίτοι τὰ δῶρα ταῦτα πότερον οἱ αὐτοὺς κακονοῦναι νῦν ἐνδύονταί μοι πρὸς σὲ αἰτιώμεθα· μοι ἔχιν παρὰ σοῦ ἢ προθυμίαν πολλήν περὶ σὲ κατανοήσαντας; (16) ἐγὼ μὲν ὅμως πάντας ἀνθρώπους νομίζω εὖνοιαν εἶναι ἀποκρίσθαι τούτῳ παρ' οὗ ἂν δῶρα τις λαμβάνῃ. Σὺ δὲ πρὶν μὲν ὑπερετίχεις τί σοι ἐμὲ εἰδῆς ἥδεος καὶ ὁμοῦ καὶ φρονῇ καὶ ἱερίῳ καὶ θεῷ ἴσουςτο ὑπεργνωμένους οὐκ ἐνεπιμύλαστον ἔπει δὲ κατέπραξας ἃ ἐβούλου καὶ γέγενεσι δὲν ἐγὼ ἐδυνάμην μέγιστος, νῦν ὅστω μοι ἀνίμω ὄντα ἐν τοῖς στρατιωταῖς τοσούτῃς παρορᾷ; (17) Ἀλλὰ μὲν οὖν σοι, ὅταν ἀποδῶς, προθυμιάσθαι ἐμὲ παρὰ τοῖς στρατιώταις τοσούτων ποιῆσαι δύνανται καὶ περιλάβεις.

18. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Σειῶθης κατηρόσατο τῷ αἰτίῳ τοῦ μὴ πάλαι ἀποδιδόσθαι τὸν μισθόν καὶ πάντας Ἡρακλειδῶν τούτων ὑπὸνπαιτεῖσσαν εἶναι· ἐγὼ γὰρ, ἔφη, οὕτε διανοήθην ποῖποτε ἀποστρέφειν ἀποδῶσαι τε. (19) Ἐνταῦθεν πάλιν εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, Ἐπεὶ τοίνυν διανοῇ ἀποδιδόναι, νῦν ἐγὼ σοι δέωμαι δι' ἑμοῦ ἀποδιδόναι, καὶ μὴ περιεῖναι με διὰ σὲ ἀνομοίως ἔχοντα ἐν τῇ στρατιῇ νῦν τε καὶ πρὸς οἱ ἀρχαῖα μαθεῖν. (20) Ὁ δ' εἶπεν, Ἄλλ' οὐτ' ἐν τοῖς στρατιώταις ἐστὶ δι' ἐμὲ αἰτιώμενος, ἂν τε μίνης παρ' ἑμοῦ χιλόους μόνους ἐπλήτεις ἔχον, ἐγὼ σοι τὰ τε χωρία ἀποδῶσαι καὶ τὰλλα ἃ ὑπεσχήκαμεν. (21) Ὁ δὲ πάλιν εἶπε, Ταῦτα μὲν ἔχιν ὁσῶς οὐχ ὁλόν τε· ἀπόπειμαι δὲ ἡμεῖς. Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Σειῶθης, καὶ ἀσφαλτέστερον γέ σοι οἶδα ἂν παρ' ἑμοῦ μένειν ἢ ἀπέναι. (22) Ὁ δὲ πάλιν εἶπεν, Ἀλλὰ τῇν μὲν σὴν πρόνοιαν ἐπαυῶν ἑμοὶ δὲ μένειν οὐχ ὁλόν γε· ὅπου δ' ἂν ἐγὼ ἐντιμώτερος εἴ, οὐμῶς καὶ σοὶ τοῦτο ἀγαθὸν ἔσεσθαι. (23) Ἐνταῦθεν λέγει Σειῶθης, Ἀγύριον μὲν εἶνα ἔχω ἀλλ' ἢ μικρόν τι, καὶ τοῦτό σοι δίδωμι, ταλαντῶν βοῦς δὲ ἑξακότων καὶ πρόβατα εἰς τετρακισχίλια καὶ ἀνδρόποδα εἰς εἰκοσι καὶ ἑκατὼν. Ταῦτα λαβὼν καὶ τοὺς τῶν ἀδικησάντων σε διαίρους προελώντων ἀπὸ τοῦ. (24) Γέλῳας δ' Ξενοφῶν εἰ-

lam certe arbitror esse homini, ac praesertim ei qui cum imperio sit, possessionem pulchriorem vel splendidiorem virtute et iustitia et generositate: nam qui his praeditus est, dives est propterea quod ipsi multi adiant amici, dives etiam quod illi ipsi adesse velint; et cum fortuna utiliter prospera, habet qui una gaudeat; sin qua res ipsi minus succedit, eorum non est inopae qui opulentur. Enimvero si neque de factis meis perspexisti me amicum tibi ex animo fuisse, neque ex verbis meis id cognoscere potes, saltem multum verbum considerato: aderas enim, et quae illi dicerent, qui vituperare me volebant, audiebas. Nimirum in eo me coram Lacedaemoniis accusabant, quasi te pluris quam Lacedaemonios facerem; idem mihi obijciabant, male me tuis quam ipsorum rebus consulant; etiam numerata me aiebant abs te accepisse. At vero numerum horum abs te acceptorum utrum eos, quod malevolentiam in me quandam erga te animadverterent, me insummasse existimas, an quod studium erga te summum perspicerent? Equidem arbitror neminem non putare benevolentiam erga eum declarandum esse, a quo numerata accepit. Tu vero me, priusquam illa in te operam tibi navassem, suaviter et vultu et voce et donis hospitalibus excepisti, nec quae futura essent postulando satius fuisti: at posteaquam perferisti quae volebas, et meae quantam ego dare potui opera maximus evasisti, nunc ita me apud milites honore spoliari, hoc audeas augere? At enim quod tempus ipsum te docturum ut quod debes persolvendum esse statuas; teque adeo ipsum non amplius latensum ut eis, qui sus in te postulerunt beneficia, tecum de stipendiis exconsultare videas. Itaque le oro ut, cum debita persolvis, talem me apud milites, qualem accepisti, reddere studiosus.

Hac cum Seuthas audisset, exacerbatior cum per quem stetit, quo minus stipendium iam dudum persolutum fuisset; atque cum omnes Heraclidum esse suspicari sunt: Ego enim, inquit, neque in animo unquam habui vos illo fraudare, et persolvam. Tum rursus Xenophon, Quandoquidem igitur persolvere statuas, jam ego te rogo ut per me persolvam, neque me alio propter te musc apud exercitum loco neglectum relinquant, atque quo fuerim id temporis cum ad te venissem. Et ille, Per me vero, ait, neque apud milites eris inhonoratior; et si cum solis mille gravis armaturae militibus apud me manseris, ego tibi et castella dabo et cetera quae promisi. Rursus Xenophones, Fieri non potest, inquit, ut haec ita se habuant: quin non dimittito. Atqui, ait Seuthes, novi certe tutius futurum tibi si apud me manens, quam si discedas. Ille rursus, Laudo sane, inquit, curam tuam: at mihi nequaquam integrum est manere: verum ubicumque ego honoratior fuero, id velim existimes et re tua etiam futurum. Ibi tum Seuthes, Argenti nihil, ait, nisi paulum aliquid, habeo, atque hoc, unum scilicet talentum, tibi do: boves mihi sunt sexcenti, oviumque circiter quatuor milia, et mancipis fere centum et viginti. His acceptis, obediensque eorum qui te luserant assumptis, abiit. Subridens

πιν, Ἦν οὖν μὴ ἔκωνῃται ταῦτα εἰς τὸν μισθόν, τίνας τιλάντων ῥήσω ἔγνων; ἀρ' οὐκ, ἐπειδὴ καὶ ἐπακιδούουν μοι ἔστιν, ἀπάντη γὰρ ἄμεινον ρυλάττεσθαι πέτρους; ἥκουσι δὲ τὰς ἀπιδάς. Τότε μὲν δὲ αὐτοῦ ἔμεινε.

α. Τῇ δ' ὕστεραις ἀπιδούαι τε αὐτοῖς ἀ ὑπέρχατο καὶ τὸν ταῦτα Διάποντας συνέπεμψεν. Οἱ δὲ στρατιῶται τίνας μὲν λαγόνας ὡς Ξενοφῶν οὐκ ὄντος ὡς Σαῖθην οὐκ ἔχοντες καὶ ἀ ὑπέρχατο αὐτῷ ἀποληφόμενος ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἥκοντα εἶδον, ἔστησαν τε καὶ προσέθεν. (αε) Ξενοφῶν δ' ἐπεὶ εἶδε Χαρκίον τε καὶ Πολύδικον, Ταῦτα, ἔφη, καὶ σίσσωσαι δι' ἡμᾶς τῇ στρατιῇ καὶ παραδίδωμι αὐτὰ ἐγὼ ἡμῖν ἡμεῖς δὲ διαβήμενοι διαδοῦτε τῇ στρατιῇ. Οἱ μὲν οὖν παραλαβόντες καὶ λαγυρομύλας καταστῆσαντες ἐπέλουν, καὶ πολλὰν ἔγχεον αἰτίαν. (αζ) Ξενοφῶν δὲ οὐ προσήκει, ἀλλὰ φανερὴ ἦν οὐκ αὐτὸν παρασκευάζμενος οὐ γὰρ πῶς ἥτονος αὐτῷ ἐπάρτα Ἀθήνησι περὶ φυγῆς. Προελθόντες δὲ αὐτῷ οἱ ἐπιτρεῖσθαι ἐν τῇ στρατοπέδῳ εἶδοντες μὴ ἀπιδύναι πρὶν ἀπαγάγει τὸ στρατεύμα καὶ θίβεσθαι παραδοίῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἐνταῦθεν διέκλεισαν εἰς Λαμψακόν, καὶ ἀπαντῇ τῷ Ξενοφῶντι Εὐκλείδης μάντις Φιλιάστος δ' Κλεαγόρου υἱὸς τοῦ τῷ τῷ ἐνύπνια ἐν Λυκαίᾳ ἡγχαρότος. Οὗτος συνίδετο τῷ Ξενοφῶντι ὅτι εἰσίστοσε, καὶ ἔρωτα αὐτὸν πόσον χρυσίον ἔχοι. (α) Ὁ δ' αὐτῷ ἐποσώσας εἶπεν ἢ μὴν ἰσοσάμην ἐπὶ ἑσθλὸν ἱκανὸν οἶκαδ' ἀπίνετι, εἰ μὴ ἀπιδόου τὸν ἱππον καὶ ἀ ἄμψ' αὐτὸν εἴχεν. Ὁ δ' αὐτῷ οὐκ εἰσίστοεν. (α) Ἐπεὶ δ' ἔκμψεν λαμψακρονί ἔλινια τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἔδωκε τῷ Ἀπόλλωνι, παρεστῆσθαι τὸν Εὐκλείδην ἰδὼν δὲ τὴν ἱερεῖα δ' Εὐκλείδης εἶπεν ὅτι περὶ αὐτῷ μὴ εἶναι χρέματα. Ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι καὶ πολλὰ καὶ ἐσθλὰ φαίνεται ταῦτα δ' Ξενοφῶν. (α) Ὁ δὲ εἶπεν, Ἐμπεδῶς γὰρ σοὶ δ' Ζεὺς δ' μετὰ γὰρ ἐστὶ, καὶ ἐπάρτα εἰ ἔδῃ καὶ πότ' ὄστωεν, ὥσπερ οἶκοι, ἔφη, εἰδέναι ἐγὼ ἡμῖν δύσεσθαι καὶ δακνύναι. Ὁ δ' οὐκ ἔφη ἐξ ὅτου ἀπεδέχηται τελευτῆναι τοῦτο τῷ θεῷ. Συνεβούλευσεν οὖν αὐτῷ δύσεσθαι κατὰ εἰσάειν, καὶ ἔφη συνοῖσιν ἐπὶ τὸ βέλτεον. (α) Τῇ δὲ ὕστεραις δ' Ξενοφῶν προελθὼν εἰς Ὀρρύνιον ἐθίετο καὶ ὠλοκαύτει χοίρους τῷ πατρὶ ὄντος, καὶ ἐκάλλειει. (α) Καὶ ταῦτα τῇ ἡμέρᾳ ἀρκεῖνται βίον καὶ ὅσα Εὐκλείδης χρέματα δύνοντες τῷ στρατεύματι, καὶ ἐξοδύναι τε τῷ Ξενοφῶντι καὶ ἱππον δὲ ἐν Λαμψακῷ ἀπιδόου πενήκοντα δαρκαίων, ὑποπετιούσας αὐτὸν δι' ἔνδεαν περκαίνεαι, ὅτι ἥκουσι αὐτὸν ἥδιστα τῷ ἱππῳ, λυσόμενοι ἀπιδόσαν καὶ τὴν τιμὴν οὐ θέλοντες ἀπαλαθεῖν.

γ. Ἐνταῦθεν ἐπεροῦντο διὰ τῆς Τροάδος, καὶ ὑπερβαίντες τὴν Ἰθρὸν εἰς Ἀνταδρόν ἀρκεῖνται πρῶτον, αἶτα παρὰ θαλάτταν πορευόμενοι τῆς Λυδίας εἰς Θή-

Xenophon. Si tandem, ait, huc ad stipendia persolvenda non suffecerint, ejus talentum me habere dicam? Annon potest, quippe et hoc mihi periculum imminet, abscedam certe a laqueibus cavere mihi solius fuerit? Audisti veniomas. Ac tum quidem istic monuit.

Potridie Seuthes quae pollicitus iis fuerat tradidit: simulque misit qui ea abigerent. Milites autem interra aiebant Xenophontem ad Seuthem profectum esse ut apud eum habitaret, easque reciperet quae ipsi Seuthes promiserat: verum ibi redeuntem eum viderunt, letati sunt et ad eum adirebant. Xenophon autem, posteaquam Charminem et Polylicum vidit, Hic, inquit, per vos exercitui conservata sunt, eodemque vobis ego trade: vos iis divenditis exercitua pecuniam inde coactam distribuite. Et illi quidem, his acceptis et manubiarum venditoribus constitutis, ea vendebant, et magnopere accusabantur. At Xenophon ad eos non accedebat, sed palam se ad iter in patriam comparabat: necdum enim Athenis suffragium de eo in exilium multando latum erat. Cum vero qui in exercitu auctoritate pollebant, ad eum accessissent, orabant ne prius discederet quam copias abduxisset, et Thimbroni tradidisset.

CAPUT VIII.

Hinc in Lampsacon velis transmissum; ac Xenophonti Euclides vates Philiassius, ejus Cleagore filius, qui somnia in Lycro pinterat, fil obvins. In Xenophonti, quod salvis redisset, gratulabatur; eumque interrogabat quantum auri haberet. Hic ei jurejurando interposito dixit, hanc certe domum redeuntis videri satis fore, nisi equum venderet et quae circa se haberet. Et fidem non habebat Euclides. At posteaquam Xenophonti hospitale dona misissent Lampsacon, atque ille Apollini sacra faciens Euclidem juxta se constituisset, intuitus extra Euclides credere se jam aiebat ipsi non esse pecuniam. At certe video, ait, etiam si olus adfuit sit, impedimentum quoddam adparere, si nullum aliud, tu tibi eris impedimento. Confitebatur haec Xenophon. Et ille, impedimento nimirum, ait, tibi est Jupiter Melichius: simulque interrogabat anae jam aliquando rem sacram fecisset, quemadmodum domi, inquit, ego pro vobis sacrificare totaque victimas excurrere solebam. Negabat Xenophon se ex quo patria abfuisset deo huc sacrificasse. Quare suadebat Euclides ut ei rem sacram faceret, idque ipsi prefuturum aiebat. Postero autem die Xenophon ad Ophrynium progressus rem sacram faciebat, et porcos ritu patrio totos cremabat; esque tum peribatam. Atque eodem die venit Biton usaque cum eo Euclides, qui pecuniam exercitui daturus esset: et hi cum Xenophonte hospitium contrahunt, equumque quem Lampsacon quinquaginta daricis vendiderat, quod suspicabatur Xenophontem eum propter inopiam vendidisse, quoniam illum hoc equo delectari audierant, cum redemissent, Xenophonti reddiderunt, pretiumque ejus redempti a Xenophonte recipere volebant.

Hinc per Troadem profecti sunt, et superata Ila primo ad Antandrum perveniunt; deinde propter mare linere facto,

της πεδίου. (α) Ἐνταῦθα δὲ Ἐτραμυτιῶν καὶ Κερτανοῦ παρ' Ἀταρνείας εἰς Καλκίου πεδίων διδόντες Πέργαμον καταλαμβάνουσιν τῆς Μυσίας.

Ἐνταῦθα δὲ ξενούνται Ξενοφῶν [παρ'] Ἑλλάδι τῇ Γογγύλῳ τοῦ Ἐρετριεύς γυναικὶ καὶ Γοργύωνος καὶ Γογγύλου μητρὶ. (β) Αὐτὴ δ' αὐτῷ φράζει ὅτι Ἀσιδαίτης ἐστὶν ἂν τῷ πατρὶ ἀνὴρ Πέρσης· τοῦτον ἔφη αὐτὸν, εἰ ἔλθοι τῆς νυκτὸς σὺν τριακοσίοις ἀνδράσι, λαβεῖν ἂν καὶ αὐτὸν καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας καὶ τὰ χρήματα· εἶναι δὲ πολλὰ. (γ) Ταῦτα δὲ καθηγηρομένους ἐπεμψε τὸν τὴν αὐτῆς ἀνεψίον καὶ Δαρναγόραν, ὃν περὶ πλείστου ἰσοῦσιν. ἔχουν οὖν ὁ Ξενοφῶν τούτους παρ' αὐτοῦ θύβωτο. (δ) Καὶ Βασίλειος Ὁδυσσεύς μάντις παρὼν εἶπεν ὅτι κέλυστα εἴη τὰ ἱερὰ αὐτῷ καὶ ὁ ἀνὴρ ἄλκιμος εἴη. Δειπνήσας οὖν ἐπορεύετο τοὺς τε λοχαγούς τε καὶ μέλους φίλους λαβὼν καὶ πιστοὺς γεγενημένους διὰ πάντας, ὅπως οὐ ποιήσει αὐτοῖς συνείργονται δι' αὐτῷ καὶ φίλοι βισσόμενοι εἰς ἐξουσίους· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἀπφλυνον, ἵνα μὴ μεταδοῖεν τὸ μέρος, ὡς ἐτοίμων δὴ χρημάτων.

12. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο περὶ μέσας νύκτας, τὰ μὲν πείρει ὄντα ἀνδρόποδα τῆς τύρσου καὶ χρήματα τὰ πλείστα ἀπέρρα αὐτοὺς παραμειλόντας, ὡς τὸν Ἀσιδαίτην αὐτὸν λαβόντα καὶ τὰ ἑαλόν. (13) Πυργομαχοῦντες δὲ ἐπὶ αὐτῷ ἐδύναντο λαβεῖν τὴν τύρσον, ὠφελὴ γὰρ ἦν καὶ μεγάλη καὶ προμαχέωνας καὶ ἀνδρας πολλοὺς καὶ μαχίμους ἔχουσα, διαρύντην ἐπαγείρουν τὸν πόρρον. (14) Ὁ δὲ τοῖχος ἦν ἐπ' αὐτοῦ πλίνθινον γεινῶν τὸ εὖρος. Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ διαρῶνκτο καὶ ὡς τὸ πρῶτον διαρῶν, ἐπάταξεν Ἰνδὸν βουκόρω τις ὀβελίσκος ἀμακτερίν τὸν μαχρὸν τοῦ ἔργου· τὸ δὲ λοιπὸν ἐκτοξεύοντες ἵπποισιν μὲν δὲ παρῖναι ἐπὶ ἀσφαλὲς εἶναι. (15) Κεραρχοῦντες δὲ αὐτῶν καὶ πυροσφηνῶν ἐκδοθησῶσιν Ἰταβίους μὲν ἔχουν τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἐκ Κομανίας δὲ ὁπλίζονται Ἀσούριοι καὶ Ὑρκάνιοι ἵππεις καὶ ὀδοὶ βασιλέως μισθοφόροι ὡς ὀδοφύλοντα, καὶ ἄλλοι παλταστὰ εἰς ὀδοφύλους, φίλοι δ' ἐκ Παρθενίου, φίλοι δ' ἐξ Ἀπολλωνίας καὶ ἐκ τῶν πελοπον χωρίων καὶ ἱππεῖς.

16. Ἐνταῦθα δὲ ὥρα ἦν σκοπεῖν πῶς ἔσται ἡ ἀφροδὸς καὶ λαβόντας ὅσοι ἦσαν βίαι καὶ πρόβατα ἤλυνον καὶ [τὰ] ἀνδρόποδα ἐνὸς πλαισίου ποιησόμενοι, οὗ τοὺς χρήματα οὐκ ἀποφύγοντες τὸν νῦν, ἀλλὰ μὴ φυγῇ εἴη ἡ ἀφροδὸς, εἰ καταλιπόντες τὰ χρήματα ἀπίουν, καὶ οἱ τε πολλοὶ μὴ θρασύτεροι εἶεν καὶ οἱ στρατιῶται ἀθυμότεροι· νῦν δὲ ἀπέρων ἐκ περὶ τῶν χρημάτων μαχόμενοι. (17) Ἐπεὶ δὲ ἴδον Γογγύλους ὀλίγους μὲν τοὺς Ἑλλήνας, πολλοὺς δὲ τοὺς Ἰπταμίνους, ἐξέρχεται καὶ αὐτὸς βίης τῆς μητρὸς ἔχων τὴν αὐτοῦ δύναμιν, βουλόμενος μεταστῆναι τοῦ ἔργου· συνεισθεῖαι δὲ καὶ Πρωκλῆς ἐξ Ἀλισάρνης καὶ Τενθρανίας δ' ἀπὸ Δαμαρῶτος. (18) Οἱ δὲ περὶ Ξενοφῶντα ἐπὶ πάντι ἦν ἐπείζοντο ἐκ τῶν τοξευμάτων καὶ σπενδόντων πορευόμενοι κίχαρ, ὅπως τὰ θελά ἔχουσιν πρὸ τῶν τοξευμάτων, μὲ-

in Lydia ad Thebes campum. Ibi per Aframytium et Certionem iuxta Atarnem ad Calci campum profecti, Pergamum Mysiae urbem perveniunt.

Hic Xenophon hospitium juxit cum Heliade Gongyli Eretriensis uxore, et Georgionis Gongyliæ matre. Significat autem hac ipsi Asidaten esse in plantis, hominem natione Persam: hunc aiebat, si nocte cum trecentis viris pergeret, posse Xenophontem et ipsum, et uxorem, et liberos, et opes capere; easque adeo magnas esse. Misit etiam qui ad hanc perficienda duces ipsi forent, tum consobrinum suum, tum Darnagoram, quem maximi faciebat. Itaque Xenophon cum his apud se haberet, hostium mactabat. Et Basias Eleum vites, qui tum alerat, extra ei perpulcra esse, hominemque ab eo posse capi aiebat. Quare cum comasset, iter ingressus est, sumptis secum cohortium prefectis sibi amicissimis, iisque qui fideles se semper praeberant, ut aliquo eos beneficio adficeret. Cum eo egrediuntur etiam alii, id ceteris invitis comiti, fere sexcenti: verum cohortium praefecti citatis equis ab his diacesserunt, ut ne praede locum acciperent, quasi opes atque iste parata essent.

Cum ad locum nocte fere media pervenissent, manipulae quae circum turrim erant resque aliae plurimae aufugerunt ab his, dum cetera negligebant, ut ipsum cum suis Asidaten caperent. Cumque turrim oppugnandum capere non possent (nam alta erat, et magna, habebatque propugnacula virosque et multos et ad pugnam idoneos), cum perfodere conati sunt. Murus autem erat octo interum terreorum latitudine. Die vero illicentissimus perfossus erat; et ubi primum pervia adparebat, eorum quidam, qui erant iustus, veru transfigendis bobus facto femur ejus, qui ad turrim proxime accesserat, transfodit: deinde sagittas exultando efficiebat ut amplius ne progredi quidem illam versus tutum esset. Clamantibus autem his et facies accensas lentibus, Itabellus cum copiis suis, itemque ex Comania gravis armaturam milites Assyrii, equitesque Hyrcani, iisque regis stipendiarii, fere octoginta, et cili peitaste circiter octingenti, ad opem ferendum excurrunt: alii item, iidemque equites, ex Parthiis, alii ex Apollonia, et locis vicinis.

Ibi jam tempus erat ut quomodo fieret discessus considerarent: atque adeo bobus, quotquot istis erant, et ovibus sumptis, itemque manipulis intra quadratum agmen receptis, progrediebantur; non tam de opibus cogitantes, sed ne discessus fugae similis esset, si relictis rebos jam partis abirent, atque tum hostes audaciores, tum milites animis essent demissioribus: jam vero ita discedebat, ut pro rebus his pugnaturi viderentur. Cum autem Gongylus Græcos esse paucos videret, multosque esse qui eos urgent, ipse quoque invita matre cum suis copiis egreditur, quippe qui vellet una cum aliis facti participes esse: opem simul ferebat etiam Procles ex Halisarnae et Teuthranii, qui a Demarato genit. ducebat. Ii autem qui circa Xenophontem erant, cum jam sagittis et fundis valde premerantur, sic iter facientes ut in orbem agmen converterent, quo haberent arma sa-

λις διαδίδουσι τὸν Κάϊον ποταμὸν, τετραμῆνοι ἔγρη-
οι ἡμέλει. (10) Ἐνταῦθα καὶ Ἀγασίας Στυμφάλειος λο-
χαγὸς τιμωροῦνται, τὸν πάντα χρόνον μαχόμενος πρὸς
τοὺς πωλείου. Καὶ διασφύλονται ἀνδράποδα ὡς δια-
κόσια ἔχοντες καὶ πρόσβατα δὸν ὄματα.

20. Τῇ δὲ ἑσπερίᾳ διαστάντες ὁ Ξενοφὼν εἰάγει νό-
κτωρ πᾶν τὸ στρατεύμα, ὅπως δει μακροτάτην ὁδοὺ
τῆς Αὔλιας, ὥστε μὴ διὰ τὸ ἐγγρὺ εἶναι φοβέσθαι, ἀλλ'
ἀφωλακτικῶν. (21) Ὁ δὲ Ἀσκάτης ἀκούσας δει πάλιν
ἐπ' αὐτὸν τεθυμένος εἰη Ξενοφὼν καὶ παντὶ τῷ στρα-
τεύματι ἤξει, ἐξαυλίζεται εἰς κόμας ὑπὸ τῷ Παρθένιον
πώλισμα ἔχουσας. (22) Ἐνταῦθα οἱ περὶ Ξενοφῶντα
συντυγχάνουσιν αὐτῷ καὶ λαμβάνουσιν αὐτὸν καὶ γυ-
ναῖκα καὶ παῖδας καὶ τοὺς ἥππους καὶ πάντα τὰ θύνα.
Καὶ οὗτοι τὰ πρότερον ἱερὰ ἀπέβη. (23) Ἐπειτα πάλιν
ἀφικνῶνται εἰς Πέρταμον. Ἐνταῦθα τὸν θεὸν οὐκ
ἠγιάσατο ὁ Ξενοφὼν συνέπραττον γὰρ καὶ οἱ Λάκωνες
καὶ οἱ λογαγῶ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται καὶ οἱ στρατιῶ-
ται ὥς' εἰσάρετα λαμβάνειν καὶ ἥππους καὶ ζούγῃ καὶ
ἄλλα ὥστε ἱκανὸν εἶναι καὶ ἄλλων ἤξει εὖ ποιεῖν.

24. Ἐκ τούτου θίβρων παραγενόμενος παρὼλας τὸ
στράτευμα καὶ συμμίξας τῇ ἄλλῃ Ἑλληνικῇ ἐπολέ-
ματι πρὸς Τισσαφέρνην καὶ Φαρνάβασον.

25. Ἀρχοντας δὲ οἶδε τῆς βασιλικῆς χώρας ὅσην ἐπέλ-
θομεν. Αὔλιας Ἀρτίμας, Φρυγίας Ἀρτακέμας, Λυ-
καονίας καὶ Καππαδοκίας Μιθριδάτης, Κιλικίας Σύν-
νεσις, Φοινίκης καὶ Ἀραβίας Δίρνης, Συρίας καὶ
Ἀσσυρίας Βάσις, Βαβυλωνίας Ῥωπάρας, Μηδίας
Ἀρβάκας, Φαρσινίων καὶ Ἑσπεριτίων Τιριδάτας, Καρ-
δοῦχος δὲ καὶ Χάδωβας καὶ Χαλδαῖοι καὶ Μάκρωνες
καὶ Κόλχοι καὶ Μοσσόνιοι καὶ Κοῖται καὶ Τιβαρηνοὶ
αὐτόνομοι. Παφλαγονίας Κορύλας, Βιθυνῶν Φαρνά-
βάσις, τῶν ἐν Εὐρώπῃ Θρακῶν Σαῦθης. (26) Ἀρι-
θμὸς δὲ συμμάχων τῆς ἑδοῦ τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβά-
σεως σταθμοὶ διακόσιοι δεκαπέντε, παρὰσάγγαι χίλιοι
ἑκατὸν πεντήκοντα πέντε, σταθία τριμύρια τετρακίς-
χίλια ἑκατόσια πενήκοντα. Χρόνος πλεῖστος τῆς ἀνα-
βάσεως καὶ καταβάσεως ἑνιαυτὸς καὶ τρεῖς μῆνες.

gitis opposita, difficulter Caicum amnem transeunt, cum
dimidia prope pars saucia esset. Ibi tum Agasias etiam
Stymphalius cohortis praefectus vulneratus est, qui perpe-
tuo adversus hostes dimicasset. Atque ita salvi tandem
evadunt, cum mancipia habere fere ducenta, et pecora
quae ad sacrificia satis essent.

Postero die Xenophon facta re sacra copias omnes nocte
educit, ut quam longissime progrediretur in Lydiam, adeo
ut hostes, propterea quod ipse prope esset, metum non ha-
berent, sed incaute se gererent. At Asclates, cum audis-
set Xenophontem iterum de copiis adversus ipsum ducentis
exta consuluisse, totoque cum exercitu venturum, turres
relicta in vicis castra movet sub oppidum Parthenium
pertingentes. Illic Xenophon ipsiusque milites in eum inci-
dunt, et ipsum capiunt, et uxorem, et liberos, et equos et bo-
na omnia : atque ita periora quae portenderant exta eveniunt.
Pergamum deinde rursus perveniunt. Ibi tum deo Xeno-
phon contentus fuit : nam conjuncta opera effecere Lacones,
et cohortium praefecti, et ceteri duces, et milites, ut extima
acciperet, et equos, et iuga, et alia quaedam : adeo ut jam
alii etiam benefacere posset.

Secundum haec cum venisset Thimbroo, exercitum accep-
pit, et cum eum reliquis copiis Graecis conjunxisset, bellum
Tissapherni et Pharnabazo intulit.

Praesides autem tractus regis imperio subiecti, quos per-
agrarimus, hi erant : Lydiae, Artimas ; Phrygiae, Artaca-
mas ; Lyceoniarum et Cappadociae, Mithridates ; Ciliciae, Sym-
nensis ; Phoeniciae et Arabiae, Dirnes ; Syriae et Assyriae, Be-
lesys ; Babylois, Rhoparus ; Mediae, Arbaces ; Phasianorum,
et Hesperitarum, Tiribazus ; Cardachi vero, et Chalybes,
et Chaldaei, et Macrones, Colchidum Mossynece, et Certe, et Ti-
bareni sui juris erant : Paphlagoniae, Coryllis ; Bithynorum,
Pharnabazus ; Thracum in Europa sitorum, Sautes. Hi-
neris autem totius ascendendo et descendendo confecti men-
sura haec est, castra ducenta quindena, parasange mille cen-
tum quinquaginta quaque, stadiorum triginta quatuor milia,
sexcenta quinquaginta. Temporis spatium ascendendo
et descendendo consumpti, annos et tres menses.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Μετὰ δὲ ταῦτα οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον ἦλθεν εἰς Ἀθῆνας Θυμοχάρης ναὺς ἔχων ὀλίγας καὶ εὐδὲς ἐναυμάχῃσαν αὐτῷ Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι, ἐνέκχσαν δὲ Λακεδαιμόνιοι ἡγεομένου Ἰηγησανδρίδου. (2) Μετ' ὀλίγον δὲ τούτων Διοριεύς ὁ Διαγόρου ἐκ Ῥόδου εἰς Ἑλλάσποντον εἰσέπλει ἀρχομένου χειμῶνος τέταρτοι καὶ ἑξῆς ναυσὶν ὅμα ἡμέρᾳ. Κατιδὼν δὲ ὁ τῶν Ἀθηναίων ἡμεροσκόπος ἐπέμνηε τοὺς στρατηγοὺς. Οἱ δὲ ἀνηγάγοντο ἐπ' αὐτὸν εἰκοσι ναυσὶν, ἃς ὁ Διοριεύς φυγὼν πρὸς τὴν γῆν ἀνεδίδωκε τὰς αὐτοῦ τριήρεις, ὡς ἦνοιγε, περὶ τὸ Ῥαϊεῖον. (3) Ἐγγὺς δὲ γενομένων τῶν Ἀθηναίων ἐμάχοντο ἀπὸ τοῦ τῶν ναῶν καὶ τῆς γῆς μέχρι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν εἰς Μάδουον πρὸς τὸ ὦλον στρατοπέδον οὐδὲν πρᾶξαντες. (4) Μίνδαρος δὲ κατιδὼν τὴν μάχην ἐν Ἰάτρῳ ὄντι τῇ Ἀθηνῇ, ἔδοξεν ἐπὶ τὴν θάλατταν, καὶ καθέλκοντας τὰς ἑαυτοῦ τριήρεις ἀπέπλει, ὅπως ἀναλάβῃ τὰς μετὰ Διοριεύς. (5) Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀνταναγκασμένοι ἐναυμάχῃσαν περὶ Ἀδουον κατὰ τὴν χθῆνα μέχρι βελῆς εἰς ἰσθμῷ. Καὶ τὰ μὲν νικῶντων, τὰ δὲ νικωμένων, Ἀλκιβιάδης ἐπικυλάει δύοιν δεούσας εἰκοσι ναυσὶν. (6) Ἐνταῦθεν δὲ φυγὴ τῶν Πελοποννησίων ἐγένετο πρὸς τὴν Ἀδουον καὶ Ὁφρανδῆος παρεμβῆται, καὶ ἐπεισβαίνον τῷ ἱππῳ εἰς τὴν θάλατταν μέχρι δύνατον τὴν ἐμάχοντο, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς αὐτοῦ ἱππεῖσι καὶ παῖσι παρεκκλύετο. (7) Συμφορᾶντες δὲ τὰς ναὺς οἱ Πελοποννησίοι καὶ παραταξάμενοι πρὸς τῇ γῇ ἐμάχοντο. Ἀθηναῖοι δὲ ἀπέπλευσαν, τριᾶκοντα ναὺς τῶν πολεμίων λαβόντες κενὰς καὶ ἃς αὐτοὶ ἀπόλασαν κομισάμενοι, εἰς Σχῆτον. (8) Ἐνταῦθεν πλὴν τετραράκοντα ναῖν ἄλλαι ὄλῳ ἔχοντο ἐπ' ἀργυρολογίᾳ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ὁ Θρασυλος, εἰς ὃν τῶν στρατηγῶν, εἰς Ἀθήνας ἐπέλευσε ταῦτα ἐξαγγεῖλαι καὶ στρατιὰν καὶ ναὺς αἰτήσων. (9) Μετὰ δὲ ταῦτα Τισσαφέρνης ἦλθεν εἰς Ἑλλάσποντον ἀρχόμενος δὲ παρ' αὐτὸν μὲν τριήρεις Ἀλκιβιάδην ἑνὶά τι καὶ ὄσῃα ἄγοντα ἑλλησπὸν εἰρῆν ἐν Σάρδεσι, ῥάσκειν καλεῖν βασιλεὺς πολεμίων Ἀθηναίων. (10) Ἡμῖρας δὲ τριᾶκοντα ὕστερον Ἀλκιβιάδης ἐκ Σάρδων μετὰ Μαντιθέου τοῦ ἀδελφοῦ ἐν Κερῖᾳ ἱππῳ εὐπορήσαντες νυκτὸς ἀπέβρασαν εἰς Κλαζομένας. (11) Οἱ δ' ἐν Σχῆτι Ἀθηναῖοι πλεθόμενοι

XENOPHONTIS

HISTORIA GRÆCA.

LIBER I.

CAPUT I.

Post hæc, non multis diebus interjectis, Thymochares Athenis cum paucis navibus venit; ac statim Lacedæmonii et Athenienses proelio navali rursus congressi sunt, in quo Lacedæmonii ductu Hegesandridæ victores evaserunt. Paulò post Doriæus, Diagoræ filius, hiemis initio cum quatuordecim navibus Rhodo profectus, primo luce Hellespontum ingressus est. Eum posteaquam speculator Atheniensium diurnus conspexerat, prætoribus signum dedit: atque ita illis adversus eam protectis cum viginti navibus, arrepta fuga Doriæus, quum viam sibi per loci angustias aperuisset circa Rhæteum, ad terram trirèmes suas subnixit. Ubi vero propius ad eum delati erant Athenienses, de navibus simul ac terra pugnatum est eo usque, donec ad reliquas copias suas Athenienses Molytium discederent, nullis re gesta. Interim Mindarus, conspecta in pugna, quum apud Ilium Minervæ sacrificaret, subsidium mari suis ferre decrevit; ac deductis trirémibus suis, e portu solvit, quo Doriæi naves reciperet. Tum Athenienses adversus eos protecti, propter litus ad Abydum proelio navali decernunt, s. matutino tempore ad vesperam usque: ac dum partim vincerent, partim vincerentur, cum navibus duodevigesiti Alcibiades supervenit. Ex eo Peloponnesii Abydum versus fugere; Pharnabazus e proximo illis opem ferre: qui quidem ingressus equos mare, quousque fieri poterat, dimicabat; idemque ut facerent, equites peditesque suos hortabatur. Peloponnesii navibus constipatis, et opposita hostibus acie, non procul a littore pugnavant. Tandem Athenienses cum triginta vacuis hostium navibus, quas erperant, recuperatis etiam illis, quas ipsi antea amiserant, Sestum discesserunt. Inde naves alias alio, exceptis quadraginta, pecunia cogendis causa extra Hellespontum proficiscebantur: unus autem de ceteris Thamyx Athenas navigavit, ut hæc suis renuntiaret, aliasque copias et naves peteret. Post illi venit in Hellespontum Tissaphernes, et Alcibiadem una trirēmi ad se profectum, hospitallique et aliis munera ferentem comprehendit, ac Sardibus in vincula conjecit, dicens, mandasse regem ut Athenienses hostium loco haberentur. Verum triginta diebus elapsis nocti equos Alcibiades et Mantitheus, qui captus in Curia fuerat, Sardibus noctu Clazomenas aufugerunt. Inter ea qui apud Sestum erant Athenienses, quum animad-

Μίνδαρον πλεῖν ἐπ' αὐτοὺς μέλλοντα ναυσὶν ἐβήκοντα, νυκτὸς ἀπέβησαν εἰς Καρδίαν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης ἦσαν ἐκ τῶν Κλαζομένων σὺν πέντε τριήρεσι καὶ ἐπακτιρῶσι. Πυθόμενος δὲ οὗ αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες εἰς Ἀβύδου ἀνηγμένας εἶεν εἰς Κόζικον, αὐτὸς μὲν παῖξ' ἦλθεν εἰς Συστόν, τὰς δὲ ναὺς περιπλοῖται ἐκείσε ἐκάλυπεν. (12) Ἐπειδ' ἦλθον, ἀνάγεισθαι ῥῆν αὐτοῦ μέλλοντος ὥς ἐπὶ ναυμαχίαν ἀπειπλεῖ Ὀθραμένης εἰκοσι ναυσὶν ἀπὸ Μακεδονίας, ἅμα δὲ καὶ Ὀθρασύβουλος εἰκοσὶν ἑτέρας ἐκ Θάσου, ἀμφοτέρω ἔργυρολογηκότας. (13) Ἀλκιβιάδης δὲ εἰπόν καὶ τούτους δίδωκεν αὐτὸν ἐκδομένους τὰ μεγάλα ἰστία αὐτὸς ἐκλειυσὶν εἰς Πάριον ἀθροῖαι δὲ γενόμεναι αἱ νῆες ἅπασαι ἐν Παρίῳ εἰ καὶ ὀδυρόμεντα τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἀνηγόντο, καὶ τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ περὶ ἄριστον ὦραν ἦσαν εἰς Προκόννησον. (14) Καὶ δ' ἐπύθοντο οὗ Μίνδαρος ἐν Κόζικῳ εἶη καὶ Φαρναβάζος μετὰ τοῦ πατρὸς. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν αὐτοὺ ἔμειναν, τῇ δὲ βραδύᾳ Ἀλκιβιάδης ἐκκλησίαν ποιήσας περικλειύσας αὐτοὺς δι' ἀνάγκη εἶη καὶ ναυμαχεῖν καὶ περὶ ναυμαχεῖν καὶ ταχυμαχεῖν. Οὐ γὰρ ἔστιν, ἔφη, χρήματα ἡμῖν, τοῖς δὲ πολέμοις ἀθροῖα παρὰ βασιλείας. (15) Τῇ δὲ πρωταρίᾳ, ἐπειδὴ ὤρμιζοντο, τὰ πλεῖστα πάντα καὶ τὰ μικρὰ συνθήροισι παρ' ἑαυτὸν, ὅπως μάλιστα ἐξαγγυλαί τοῖς πολέμοις τὸ πλεῖθος τῶν νεῶν, ἐπακτιρῶν τε, ὅς ἐν ἀέλειταις εἰς τὸ πέτρων διαπτόμεναι, θάνατον τὴν ζημεῖαν. (16) Μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν παρασκευασάμενος ὥς ἐπὶ ναυμαχίαν ἀνηγέτο ἐπὶ τὴν Κόζικον ὄντος πολλοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἔγγυς τῆς Κόζικου ἦλθον, αἰθρίας γενομένης καὶ τοῦ ἡλίου ἐκλάμψαντος καθόρῳ τῆς τοῦ Μίνδαρος ναὺς γυμναζομένης πόρῳ ἀπὸ τοῦ λιμένος καὶ ἀπειλημμένης ἀπ' αὐτοῦ, ἐβήκοντα οὖσας. (17) Οἱ δὲ Πελοποννησίοι ἰδόντες τὰς τῶν Ἀθηναίων τριήρεις οὖσας πλείους τε πολλῶν ἢ πρότερον καὶ πρὸς τοῦ λιμένος, ἔφυγον πρὸς τὴν γῆν καὶ συνορμίσαντες τὰς ναὺς ἐμάχοντο ἐπιπλοῦσι τοῖς ἐναντίοις. (18) Ἀλκιβιάδης δὲ ταῖς εἰκοσι τῶν νεῶν περιπλοῦσας ἀπέβη εἰς τὴν γῆν. Τῶν δὲ δὲ Μίνδαρος, καὶ αὐτὸς ἀποβὰς ἐν τῇ γῇ μαχόμενος ἀπέθανεν οἱ δὲ μετ' αὐτοῦ ὄντες ἔφυγον. Τὰς δὲ ναὺς οἱ Ἀθηναῖοι ὄροντο εἰσάγοντας ἅπασας εἰς Προκόννησον πλὴν τῶν Συρακοσίων ἐκείνας δὲ αὐτοὶ κατέκαυσαν οἱ Συρακοσίοι. (19) Ἐκείθεν δὲ τῇ βραδύᾳ ἐπλεον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Κόζικον. Οἱ δὲ Κόζικησὶ τῶν Πελοποννησίων καὶ Φαρναβάζου ἐκλειύσαν αὐτὴν ἐβήκοντο τοὺς Ἀθηναίους. (20) Ἀλκιβιάδης δὲ μέγας αὐτοῦ εἰκοσὶν ἡμέρας καὶ χρήματα πολλὰ λαβὼν παρὰ τῶν Κόζικησίων οὐδὲν ἄλλο κακὸν ἐργασόμενος ἐν τῇ πόλει ἀπέπλευσεν εἰς Προκόννησον. (21) Ἐκείθεν δ' ἐπλεον εἰς Πάριον καὶ Σηλυβρίαν. Καὶ Περὶνήσι μὲν εἰσεβήσαντο εἰς τὸ ἄστυ τὴν στρατόπεδον Σηλυβριανὴν ἥ ἐδίδαντο μὲν οὐ, χρήματα δὲ ἔδωκαν. (22) Ἐνταῦθα δ' ἀρμυζόμενοι τῆς Καλχιδονίας εἰς Χρυσόπολιν ἐτίεοντο αὐτὴν, καὶ δεκατευχθῆσαν κατασκευάσαν ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν δεκάτην ἐβλήκοντο

verterent adversus se Mindarum cum sexaginta navibus ducturum, nocto Cardiam profugerant. Eodem et Alcibiades Clazomenis cum quinque triremibus et una navi actaria venit. Quumque Peloponnesiorum naves Abydu deductas Cyzicum audisset, ipse quidem pedestri itinere Sestum accessit, naves vero ambitu facto mari eodem tendere jussit. Ex posteaquam venerant, et ipse jamjam solutus fuit ac navali prelio cum hoste congressurus, supervenit e Macedonia cum navibus viginti Thieramenes, et Thrasymbulos e Thaso cum aliis viginti, quorum utrumque pecuniam coegerat. Alcibiades hos etiam se subsequi jussit, detractis velis majoribus, ipse Parium navigavit. Ubi quum naves universae in unum convenissent, octoginta sex numero secuti sequenti solverunt, ac die post eam proximo sub prandii tempus ad Proconnesum appulerunt. Ibi Mindarum, itemque Pharnabazum cum pedestribus copiis apud Cyzicum esse intellegere. Quapropter istic eo die subistebant; sed postridie vocato ad concionem milite, Alcibiades sic eos cohortabatur, ut simul et navali et pedestri prelio decertandum, et muros oppugnandos diceret. Desunt enim, ait, nobis pecunie, quarum hosti copiam rex abunde suppediat. Die ante illum diem proximo, quum portum ingressi essent, naves universas, et in his etiam navigia parva collegere ad se; ne quis hostibus navium numerum enuntiaret; simul per periconem edixerat, morte multatum iri, quicumque trajicere in litus adversum deprehenderetur. Posteaquam conclusionem habuit, rebus universis ad navalem pugnam comparatis, Cyzicum per magnam portum perrexit. Eo quum propius accessisset, et cretum esse sudum, sole jam fulgente, corripset: naves Mindari quae se procul a porte exercebant, jam a se interclusas conspexit, sexaginta numero. Peloponnesii quum triremes Atheniensium et multo plures viderent esse, quam prius, et portui proximas, ad terram fuga se receperunt, et navibus simul ad stationem appulsi, in hostes adversus se tendentes dimicare. Interim Alcibiades navibus viginti circumvectis, in terram copias exposuit. Hoc viso Mindarus et ipse in terram descendit, ac pugna interfectus est; milites autem ipsius fugere. Naves inde universas Athenienses ad Proconnesum abduxerunt, solis Syracusanis exceptis, quas ipsi Syracusani exusserant. Inde Athenienses postridie Cyzicum navigarunt. Ac Cyziceni, a Peloponnesiis et Pharnabazo urbe deserta, Athenienses admiserunt. Hic quum dies viginti commoratus fuisset Alcibiades, grandi a Cyzicenis accepta pecunia, nullo praeterea damno eis illato, in Proconnesum unavim revertitur. Inde Perinthum ac Selymbrium navigat: ac Perinthii quidem exercitum in urbem admittunt: Selymbrienses autem non admittere quidem, pecuniam laene numerant. Inde Chrysopolim Chalkedonia delati, oppido illo muris cincto, locum in eo ad colligendas decumas constituerunt; ac statim decumam de venientibus e Ponto navibus

τῶν ἐν τοῦ Πόντου πλοίων, [καί] φυλακὴν ἐγκατα-
 πόντες ναὺς τριάκοντα καὶ στρατηγὸν δύο, *Θηραμένην*
 καὶ *Εὐβούλῃαν*, τοῦ τὰ χωρίου ἐπιμαλίσθαι καὶ τὴν ἐκ-
 πλιόντων πλοίων καὶ εἰ τι ἄλλο δύναντο βλάπτειν τοὺς
 πολέμιους. Οἱ δ' ἄλλοι στρατηγοὶ εἰς τὸν Ἑλλήσπον-
 τον ὄκοντο. (23) Παρὰ δὲ Ἱπποκράτους τοῦ Μινδάρου
 ἐπιστολῆς εἰς Ἀσκαδοίμωνα γράμματα πεμθέντα ἐά-
 λωσαν εἰς Ἀθήνας λήγοντα τοῖς· Ἐγὼ δὲ τὰ καλὰ Μιν-
 δαρος δ' ἀπεσπούα. Πεινῶντι τὼνδρες. Ἀπορίομαι
 τί γὰρ ὄρη. (24) Φαρνάβαζος δὲ παντὶ τῶν τῶν Πε-
 λοποννησίων στρατεύματι καὶ τοῖς συμμάχοις παρακα-
 λευσάμενος μὴ ἄθουμιν ἐνεκα ἡλῶν, ὡς ὄντων πολλῶν
 ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς ἂν τὰ σήματα οἷα ᾗ, ἱεράτων τ'
 ἔδοκεν ἐκείσθαι καὶ ἐρόδιον θυοῖν μένου, καὶ ἐκλίσεις
 τοὺς ναύτας οὐλακας κατέστησε τῆς αὐτοῦ παραθα-
 λασσίας γῆς. (25) Καὶ Συγκαλέσας τοὺς τὰ ἀπὸ τῶν
 πόλεων στρατηγούς καὶ τριηράρχους ἐκέλευε ναυπη-
 γεῖσθαι τριῆρεις ἐν Ἀντάδρῳ ὅσας ἐκάστοι ἀπώλυσαν,
 χρήματά τε διδοὺς καὶ ὕλην ἐν τῇ ἴδῃ κομίσσθαι
 ῥαπῶν. (26) Ναυπηγούμενον δὲ οἱ Συρακοῦσι αἶμα
 τοῖς Ἀντανόριος τοῦ ταίχους τι ἐπαύλασαν, καὶ ἐν τῇ
 ῥωμῇ ἤρσαν πάντων μάλιστα. Διὰ ταῦτα δὲ εὐσε-
 βεία τε καὶ πολιτεία Συρακοῦσις ἐν Ἀντάδρῳ ἐστὶ.
 Φαρνάβαζος μὲν οὖν ταῦτα διατίθας εὐθὺς εἰς Καλ-
 χηδῶνα ἔβηθε.

27. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ ἤγγιλλθ' οἱ τῶν Συ-
 ρακοῦσιων στρατηγούς, ὅτι φεύγοντες ὤκειον ὑπὸ τοῦ
 ὄχμου. Συγκαλέσαντες οὖν τοὺς αὐτῶν στρατιώτας
 Ἑρμοκράτους προσηγομένῳ ἀπαλοῦρόντο τὴν αὐτῶν
 ἑμφορὰν, ὡς ἄλλους πρῆγματι ἐπαντες παρὰ τὴν νόμον
 περιήσαντες τε προθύμως εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ, ὥσπερ τὰ
 πρότερα, καὶ ἀνδρὰς ἀγαθοὺς πρὸς τὰ εἰς παραγαλλό-
 μενα, εἰσθαι δὲ ἐκέλευον ἀργοντας, μέχρι ἂν ἀφύων-
 ται οἱ ἑρμῆνοι ἀντ' ἐκείνων. (28) Οἱ δ' ἀναβόσσαν-
 τες ἐκέλευον ἐκείνους ἀρχειν, καὶ μάλιστα οἱ τριηράρχοι
 καὶ οἱ ἐπιβάται καὶ οἱ κυβερνήται. Οἱ δ' οὐκ ἔρασαν
 δεῖν στασιάζειν πρὸς τὴν αὐτῶν πόλιν, εἰ δὲ τις ἐπικα-
 λοίη ἐν αυτοῖς, λόγον ἔρασαν χρῆναι διδόναι, μνημι-
 μένους ὅσας τε ναυμαχίας αὐτοὶ καὶ αὐτοὺς νενικήκατε
 καὶ ναὺς εἰλήκατε, ὅσα τε μετὰ τῶν ἄλλων ἀντήτητο
 γυγόντα ἡμῶν ἡγομένῳ, τάων ἔχοντας τὴν κρατί-
 στην διέ τε τὴν ἡμετέραν ἀρετὴν καὶ τὴν ἡμετέραν
 προθυμίαν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θαλάσσαν υπέρχου-
 σιν. (29) Οὐδένος δὲ οὐδὲν ἀπειταιμῆνον, διομένον
 ἔμειναν ὡς ἀφύοντο οἱ ἀντ' ἐκείνων στρατηγοί, ἀνι-
 μαρχοὶ δὲ Ἐπιδόμων καὶ Μύσων καὶ Μενικράτους καὶ
 Πόταμις Γνωστῆς. Τῶν δὲ τριηράρχων ὁμοσάντες οἱ
 πλείστοι κατατίθεν αὐτοὺς, ἐπὶν εἰς Συρακοῦσις ἀφί-
 κωνται, ἀπειμῆναι ὅσοι ἡβούλοντο πέντας ἐπαινοῦν-
 τας. (30) Τίς δὲ οἱ πρὸς Ἑρμοκράτην προσμολύν-
 τας μάλιστα ἐπόθησεν τὴν τι ἐπικαλεῖται καὶ προθυ-
 μίαν καὶ κοινότητα. Ἦν γὰρ ἐγγύσκει τοὺς ἐπαινε-
 στάτους τῶν τριηράρχων καὶ κυβερνητῶν καὶ ἐπιβατῶν,
 ἐκείσθης ἡμέρας τὸ πρῶ καὶ πρὸς ἑσπέραν συναλλίαν

exigebat, relicto ibi triginta navium presidio cum duobus
 ducebus, Theramene et Eubolo, qui et oppidum et naves e
 Ponto venientes observarent, utique damnis hostes, qui-
 buscumque posset, afficerent. Reliqui duces in Hellespon-
 tum discesserunt. Intercepte sunt et littere, atque Athenas
 perlatæ, quæ ab Hippocrato Mindari legato Lacedæmonem
 missæ fuerant; his verbis scriptæ: *Actum de præclaris:*
obit Mindarus: enervant milites: nescimus quid sit
agendum. At Pharnabazus universas Peloponnesiorum
 copias et socios cohortatus, ut salvæ adhuc corporibus, li-
 guorum causa minime dejectis animis essent, quorum viam
 magnam dñio regis haberet; vestem singulis cum vasio
 dum mensium donavit; præterea navis armatis, regionem
 saaro maritimam presidis munivit. Convocatis etiam pre-
 toribus urbium, et triremium præfectis, apud Antandrum
 triremes tot edificare jussit, quot ipsorum quisque ami-
 sisset, quibus simul pecunia sublevatis materiam ex Ida se-
 mendam indicari jussit. Dum hæc classis edificatur,
 Antandrii Syracusanorum ope muri partem quandam absol-
 verunt, et in presidio eorundem opera mirifice probata fuit.
 Eas ob causas factam, ut Syracusanæ et bene de Antandro
 promeriti dicantur, et ejus civitatis juss etiam nunc habent.
 His ita constitutis, Pharnabazus mox Chalcidæonem ad opem
 ferendum contendit.

Accipere nuntium hoc tempore Syracusanorum duces exi-
 lli sui, quod eis plebiscito fuerat irrogatum. Quapropter
 convocatis militibus, Hermocrate ceterorum nomine verba
 faciente, calamitatem suam deplorabant; qui per injuriam,
 et præter leges universi exulare juberentur; hortabantur in-
 de, ut etiam dñnceps ad imperata faciendis prompte forti-
 terque se gerebant, quemadmodum fecissent hæctenus: et
 magistratus legere, donec adessent ii, qui jam suo essent
 loco designati. Milites clamore sublato, ipsi et cum imperio
 essent, jubebant, imprimisque volebant hoc triremium
 præfecti, et milites classarii, et gubernatores. Duces con-
 tra monebant, uterque rempublicam seditionem movendam
 non esse: si vero accusationes in se ab aliquo instituerentur,
 statim ut easam agerent, hortabatur; in memoriam revo-
 cantes, quot navalibus proflis victores ipsi nullis adjutori-
 bus fuissent, quot cepissent naves, quoties cum illis invicti.
 docto suo exaltissent, etiam locum (inquunt) honestissi-
 mum in acie luescent, quam propter virtutem vestram tum
 acrietatem nostram, sive quid terra, sive mari gereretur.
 Quam neque quisquam in eos quidquam culpe conferret, et
 ab omnibus rogarentur, mansere, donec qui eis succederent,
 duces advenirent, Demarchus Epidoci, Musco Menecratis,
 Potamis Gnosie filii. Quomque maxima pars triremibus
 præfectorum jurejurando confirmasset, se illos, postquam
 Syracusan redissent, in patriam reducturos; etiam laudibus
 prosequentes ita dimiserunt omnes, ut quo visum esset,
 concederent. Imprimis vero qui Hermocrate privatim ute-
 bantur, diligentiam ejus, et acrietatem, et popularitatem
 vehementer desiderabant. Nam de triremium præfectis,
 et gubernatoribus, et militibus classariis, optimum quem-
 que sibi cognovit singulis diebus ad contubernium in ta-

πρὸς τὴν σκηνὴν τὴν ἐκ τούτου ἀνεκινουμένου, ἔτι ἐμελλεν
ἢ λέγειν ἢ πράττειν, καὶ αἰνῶντος ἰδοῦσθαι καλεῖται λέγειν
τὰ μὲν ἀπὸ τοῦ παραγρηῆα, τὰ δὲ βουλευομένων.
(11) Ἐκ τούτων Ἑρμοκράτης τὰ πολλὰ ἐν τῷ συνεδρίῳ
αὐτοῦ λέγειν τὰ δοκίμην καὶ βουλεύειν τὰ κράτιστα.
Κατηγορήσας δὲ Τισσαφέρνην ἐν Λακεδαιμονίᾳ Ἑρμο-
κράτης, μαρτυροῦντος καὶ Ἀποστόλου, καὶ ὁδῶς τὰ
ὄντα λέγειν, ἀφαιρούμενος παρὰ Φαρνάβαζον, πρὶν αἰ-
τῆσαι χρήματα λαβὼν, περισκεύετο πρὸς τὴν εἰς
Συρακοῦσας καθόδον ἔχοντες τε καὶ τριήρεις. Ἐν τού-
τῳ δὲ ἦσαν οἱ διάδοχοι τῶν Συρακοσίων ἐς Μίλητον
καὶ παραλαβὸν τὰς ναῦς καὶ τὸ στρατεύμα.

(12) Ἐν Θάσῳ δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τούτων στάσεις
γενομένης ἐκπίπτουσιν οἱ Λακωνισταὶ καὶ ὁ Ἀδων ἀρ-
μοστής Ἑταῖοις. Καταπίπτει δὲ ταῦτα πρῆξι
τὸν Τισσαφέρνην Πασσιπίδας ὁ Ἀδων ἐργυνεῖ ἐκ
Σπάρτης ἐπὶ δὲ τὸ ναυτικὸν, ὁ δὲ ἄλλος ἡρώων ἀπὸ
τῶν συμμάχων, ἐπιπύκνῳ Κρατηριππίδῳ, καὶ παρὰ
λαβὼν ἐν Χίῳ. (13) Περὶ δὲ τούτους τοὺς χρόνους Θρα-
σύλλου ἐν Ἀθήναις ὄντος ἄγχι ἐκ τῆς Δακελίας προνο-
μῶν ποσειόμενος πρὸς αὐτὰ τὰ τεύχεα ἤλθε τῶν Ἀθη-
ναίων Θρασύλλος δὲ ἑξαγῶν Ἀθηναίους καὶ τοὺς
ἄλλους τοὺς ἐν τῇ πόλει ὄντας ἀπαντας παρόταξεν παρὰ
τὸ Λύκαιον γυμνάσιον, ὡς μαχόμενος ἂν προέκοιτο.
(14) Ἰδὼν δὲ ταῦτα ἄγχι ἀπῆγαγε ταχέως, καὶ τινες
αὐτὸν ὄλλοι τῶν ἐπὶ πᾶσιν ὑπὸ τῶν φίλων ἀπῆλθον.
Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τῷ Θρασύλλῳ διὰ ταῦτα ἔτι προθυμώ-
τεροι ἦσαν ἐφ' ἃ ἦκε, καὶ ἐβήσαντο ὁπλίτας τε αὐτὸν
καταλιπεῖσθαι χιλιούς, ἱππίας δὲ ἑκατὸν, τριήρεις δὲ
πεντήκοντα. (15) Ἄγχι δὲ ἐκ τῆς Δακελίας ἰδὼν πόλιν
πολλὰ οἴστω εἰς Παιραιῶν καταβάντα, οὐδὲν ὁρῶν ἐρη-
εῖναι τοὺς μετ' αὐτοῦ πολλὴν ἤδη χρόνον Ἀθηναίους εἰρ-
γεῖν τῆς γῆς, αἱ μὲν τις στήσας καὶ ὄντες δὲ κατὰ θέλα-
ταν οἴστω φοιτῶν κράτιστον τε εἶναι Κλέαρχον τὸν
Ῥαμπίου, προέχοντα ὄντα Βυζάντιον, πέμψαι εἰς Καλ-
χεδόν τε καὶ Βυζάντιον. (16) Δόξαντες δὲ τούτου,
πληρωθεῖσιν νεῶν ἕκ τε Μεγάρων καὶ παρὰ τῶν ἄλλων
ἐνυμμάχων πεντακαίδεκα στρατωνιστῶν μετ' αὐτῶν ἢ τα-
χεῖαν ὄρετο. Καὶ αὐτοὶ τῶν νεῶν τρεῖς ἀπέλλυνται
ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν ἐνέειν νεῶν, αἱ
δαὶ ἐνταῦθα τὰ πόλιν διαρύπτουσιν, αἱ δ' ἄλλαι ἔργον
εἰς Σπῆτον, ἐκείθεν δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπέδρασαν. (17)
Καὶ ὁ ἐναυτὸς Ὀλιγαν, ἐν ᾧ Καρχηδόνιος Ἀντίδοχος ἡγε-
μῶν στρατεύσας ἐπὶ Σικελίαν ὄρεα μυριάσι στρα-
τιῶν αἰρούσιν ἐν τριῶν μηνὶ δύο πόλεις Ἑλληνίδας, Σα-
λινούσας καὶ Ἰμέραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Τῷ δὲ Ὀλίῳ εἶπε, ὅτι ἦν Ὀλυμπιάς τρίτη καὶ ἐνετη-
κοστή, ἣ προετίθειτο ἐνυμνῆσαι ἐνέειν Εὐαγόρου Ἡλείου,
τὸ δὲ στάδιον Εὐδοκίας Κυρηναίας, ἐπὶ ἑτέρῳ μὲν ὄν-
τος ἐν Σπάρτῃ Εὐαρχίππου, ἀρχόντος δ' ἐν Ἀθήναις
Εὐκλείμους, Ἀθηναῖοι μὲν Θορυχὸν ἐπέχρισαν Θρασύ-

bernaculum suum mane ac vespere iuvabat, et cum eis
quidquid vel dicturus, vel factorus esset, communicabat;
docebat etiam eos, et quidam oon meditata extemplo pro-
ferre jubebat, quendam re deliberata. - Ob has res magna
erat Hierocratis in consensu publico fama quod optima
quaque tum dicere tum consilere exultimaretur. Idem
quum Tissaphernem Lacedaemone accusasset, ac non solum
Astyochi testimonio juretur, sed etiam ipse videri dicere
visus esset; ad Pharnabazum se conferens, pecuniam prius,
quam peteret, impetrabat; eoque stipendiarii militum
et triremium copiam sibi ad reditum in patriam comparabat.
Interea Syracusanorum ducum successores Miletum vene-
runt, eoque copiae cum navibus traditae sunt.

Eodem tempore coorta in Thaso seditione, omnes qui a
Lacedaemoniorum partibus stabant, una cum Lacedaemonio
prefecto Eteonico pulsi sunt. Id quia Tissapherne juvante
Pasippidas Lacedaemonius perfectissime insinularetur, Sparta
exulare jussus est. Ejus loco ad navales copias, quas ipse
de sociis coegerat, Cratesippidas missus, in Chio eorum ac
in potestatem accepit. Accidit hoc etiam tempore, duo
Athenis Thrasylus ageret, ut Agis Decelen praedatum egres-
sus, ad ipsos usque muros Atheotensium accederet. Ibi
Thrasylus, et Athenienses et alios omnes qui erant in urbe,
eduxit; propterea quod gymnasium Lyceum aciem opposuit ho-
stibus, manum conseruit, ac accederent. Quod quum
vidisset Agis, celeriter abdidit suos, amissis paucis extremo
in agmine, quos velles iterum erere. Ob hac Atheotenses
alacrius etiam concesserunt Thrasylon quorum causa venerat,
et decrevere, ut delectu habito, mille gravis armaturae pedi-
tes, equites centum, triremes quinquaginta sumerent. Agis au-
tem, quum e Decela frumento onusta mari frumentum vebatur:
adcoque optatum fore, si Clearchus Ramephii filius, qui pu-
blicus esset Byzantium hospes, Chalcedonem Byzantium-
que militaret. Hac sententia comprobata, discessit is,
explentibus quindecim navium onerum Megarembus
ac reliquis sociis, quae ipse magis essent militi velendo
idoneae, quam celeres. Harum tres in Hellesponto ab novem
Atticis demerzæ sunt navibus, quae perperam in iis locis na-
ves observabant: ceterae Sestum fuga se receperunt, ac
salvæ Byzantium inde pervenerunt. Atque hic ejus anni finis
fuit, quo Carthaginienses Hannibale duce cum cæstione mili-
libus bonisium in Siciliam profecti, trius mensium spatio
Græci nominis oppida duo, Sellasiensem et Himeram cepe-
runt.

CAPUT II.

Anno sequente, in quem Olympias nonagesima tertia inci-
dit, qua Elei Evagore adjuncta biga victoriam consequuta
est sique in stadio Eobotas Cyrenensis, Enarchippo apud
Spartanos Ephoro, Athenis Euctemone Archente, Atheotien-
ses Thoricum muniverunt, et Thrasylus sumptis navibus si-

λος δὲ τὰ τε φηρισθέντα πλοία λαβὼν καὶ πεντακισχιλίους τῶν ναυτῶν πελταστὰς ποιησάμενος, ὡς ἄμα καὶ πελτασταὶς ἰσχυμένους, ἐξέπλευσεν ἀρχαίμενος τοῦ θέρους εἰς Σάμον. (α) Ἐκεῖ δὲ μίνας τρεῖς ἡμέρας ἔπλευσεν εἰς Πυγελᾶ καὶ ἐνταῦθα τὴν τε χώραν ἰδὼν καὶ προσέειπε τῷ ταίχῃ. Ἐκ δὲ τῆς Μυλήτου βοηθήσαντές τινας τοὺς Πυγελᾶσι διασπαρμένους ὄντας τῶν Ἀθηναίων τοὺς φίλους ἴδωσκον. (β) Οἱ δὲ πελτασταὶ καὶ τῶν ἐπιπλοῦν δύο λόχοι βοηθήσαντες πρὸς τοὺς αὐτῶν φίλους ἀπέκτειναν ἅπαντας τοὺς ἐκ Μυλήτου ἐκτὸς ἐλίγων, καὶ ἀσπίδας λαβὼν ὡς διακοσίας, καὶ τρόπαιον ἔστησαν. (γ) Τῇ δ' ὕστεραις ἔπλευσεν εἰς Νότιον, καὶ ἐνταῦθα παρασκευασμένοι ἐπορεύοντο εἰς Κολοφῶνα. Κολοφῶναι δὲ προεχώρησαν. Καὶ τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἐνέβαλον εἰς τὴν Ἀνδρίαν ἀκμαζόντος τοῦ οἴτου, καὶ κίμας τε πολλὰς ἐνέπρησαν καὶ χρήματα λαβὼν καὶ ἀνδρόποδα καὶ ἄλλην λείαν πολλήν. (δ) Στάγης δὲ ὁ Πέρσης περὶ ταῦτα τὰ χωρία ὢν, ἐπεὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου διαμαρτυρούμενοι ἦσαν κατὰ τὰς ἰσθμίας λείας, βοηθήσαντων τῶν ἱππέων ἕνα μὲν ζῶντι λαβεῖν, ἑπτά δὲ ἀπέκτειναι. (ε) Θρασυλος δὲ μετὰ ταῦτα ἀπέφυγεν ἐκὶ θαλάτταν τὴν στρατιάς, ὡς εἰς Ἑρεσον πλευσούμενος. Τισσαφέρνης δὲ αἰσθόμενος τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα, στρατιάν τε συνέλεγε πολλήν καὶ ἱππικὰς ἀπὸ πλείους παραγυῶν πᾶσιν καὶ Ἑρεσον βοηθεῖν τῇ Ἀρτίμει. (ς) Θρασυλος δὲ ἑβδόμῃ καὶ δεκάτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐξβολὴν εἰς Ἑρεσον ἔπλευσε, καὶ τοὺς μὲν ὀπίστας πρὸς τὸν Κορησὸν ἀποβιβάζας, τοὺς δὲ ἱππικὰς καὶ πελταστὰς καὶ ἐπιβάτας καὶ τοὺς ἄλλους πάντας πρὸς τὸ Ἦος ἐπὶ τὰ ἔσπερα τῶν πόλεως, ἄμα τῇ ἡμέρᾳ προχώρη δύο στρατόπεδα. (ζ) Οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως ἐβοήθησαν σφίσιν, οἳ τε σύμμαχοι εἰς Τισσαφέρνης ἦσαν, καὶ Συρακοῖσι οἳ τ' ἀπὸ τῶν προτέρων εἰκοσι νείων καὶ ἀπὸ ἑτέρων πέντε, αἱ ἔντων τότε παραγνόμεναι, νεωστὶ ἤκουσαι μετὰ Εὐκλείδῃς τοῦ Ἰππιονος καὶ Ἡρακλείδου τοῦ Ἀριστογένηος στρατηγῶν, καὶ Σελινουσίαι δύο. (η) Οἷον δὲ πάντες πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς ὀπίστας τοὺς ἐν Κορησῷ ἐβοήθησαν· τούτους δὲ τρεφόμενοι καὶ ἀποκτείναντες ἐξ αὐτῶν ὡς ἑκατὸν καὶ εἰς τὴν θαλάτταν καταδιώκοντας πρὸς τοὺς παρὰ τὸ Ἦος ἐτάρακτον. Ἐρυγον δὲ καλεῖ οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἀποώλοντο αὐτῶν ὡς τριακσίον. (θ) Οἱ δὲ Ἑρέσιοι πρόπαιον ἐνταῦθα ἔστησαν καὶ ἔτιον πρὸς τὸν Κορησὸν. Τοὺς δὲ Συρακοῖσι καὶ Σελινουσίαις κρατίστως γινόμενοι ἀριστεῖα ἔδειξαν καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ πολλοῖς, καὶ οἰκῇ ἀτίλαιν ἔστησαν τῷ βουλευμένῳ αἱ Σελινουσίαις δὲ, ἐπεὶ ἡ πόλις ἀπολώλει, καὶ πολέταιαν ἔδωκεν. (ι) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπολαβόντες ἀπέπλευσαν εἰς Νότιον, κίμαί δ' ἄφραντες αὐτοὺς πλεον ἐπὶ Ἀίσθου καὶ Ἐλλησπόντου. (ιβ) Ὁρμούντες δὲ ἐν Μελήμῳ τῆς Αἰσθου ἔβον παραπλοῦσας εἰς Ἑρέσου τὰς Συρακοῖσις ναὺς πέντε καὶ εἰκοσι καὶ ἐπ' αὐτὰς ἀναβάντες τέτταρες μὲν λαβὼν αὐτοὺς ἀνέβησι, τὰς δ' ἄλλας κατεδίωξαν εἰς Ἑρεσον. (ιγ) Καὶ τοὺς μὲν

hi decretis, et nautis quinque mille cetratorum instar armatis, in litus tanquam cetratis uteretur, asiaticae laeuae ad insulam Samum navigavit. Ubi quatuor triduum mansisset, Pygela discedit. Hic agros populosas, ad oppidi murum copias admovent. Tum Milesii quidam Pygeliensibus opem ferentes, palatos hinc inde velites Athenienses persequuntur. At vero cetrati, et gravis armaturae peditem cohortes duae, velutibus suis ope ista, illos omnes, qui Mileto venerant, praeter paucos quosdam, occidunt et scutis plus minus ducentis potius tropaeum statuunt. Postridie Notium navigant. Inde, postquam ad iter se paraverunt, Colophonem pergunt. Transeunt in eorum partem Colophonii. Atque nocte proxima Lydiam ingressi, mares jam segete, multos vicos excurrunt, pecuniam, mancipia, praedam aliam ingentem rapiunt. Tum Persa quidam Stages, qui ea praesidio obtinebat loca, quo tempore Athenienses hinc inde sparsi ac praedo separatim insenti erant, equitum subsidio vivum unum capit, et septem interficit. Post haec ad mare Thrasylus copias ducit, quasi Ephesum navigaturas. Tissaphernes autem, hoc conato hominis animadvertens, magnas cogit copias, equitesque dimittit, imperans omnibus ut Diame litem opem Ephesum accurrerent. Thrasylus, die, postquam invasit Lydiam, septimo decimo, Ephesum navigat, ac gravem armaturam ad Coressum, equites vero, cetratos, epibatas, et ceteros omnes propter palmem, ex oppidi parte altera exposuit, quinque jam illuxisset, bipertitum exercitum admovent. Cui oppidani auxilio venerunt, necnon socii quos Tissaphernes adduxerat, Syracusani tam illi, qui in prioribus viginti navibus venerant, quam qui in navibus quinque aliis, quae recens cum Eucles Hipponis, et Heraclide Aristogenis filia, proteritoribus, aequivalent, itemque Selinuntiae duae naves. Omnes hi primum gravis armaturae pedites, qui erant Coressi, aggredduntur. Eos posteaquam in fugam verterunt, et, interfectis plus minus centum, reliquos usque ad mare persequenti fuerunt, eos, qui propter palmem erant, se converterunt. Consequere et illic se Athenienses in fugam, trecentis fere eorum interfectis. Ephesii vero tropaeum statuunt hoc loco et alterum apud Coressum. Syracusani autem et Selinuntiae permultis, qui preciarissime se gesserant, praemia fortissimo cuique debita publice privatisque sunt data, et inumanitas perpetua est concessa, si quis esse civis cuperet; Selinuntis etiam, quando patriam illi amisissent, Ephesi jam civilis donaverunt. Athenienses receptis per indicia mortuis, Notium discedunt; hic quum illos humantes, Lesbum versus et Hellespontum navigant. Ingressi Methymensem in Lesbos portum, naves illas viginti quinque Syracusanas et Epheso praetervehi conspiciunt; itaque adversus eas in altum proceffi, quatuor una cum ipsa rectoribus ceperunt, reliquas Ephesum usque persequunt

ἄλλους αἰχμαλώτους Θρασύλους εἰς Ἀθήνας ἀπέπεμψε πάντας, Ἀλκιβιάδην δὲ Ἀθηναίων, Ἀλκιβιάδου θύγατρίαν καὶ συμφορητὴν κατελέσιν. Ἐνταῦθεν δὲ ἐπέλυσεν εἰς τὴν Σητόν πρὸς τὸ ὅλον στράτευμα· (14) ἐκείθεν δὲ ἔπειτα ἡ στρατιὰ διέβη εἰς Ἀμφίμακον. Καὶ χειμῶν ἔπειτα, ἐν ᾧ οἱ αἰχμαλώτες Συρακούσιοι, ἐργαζόμενοι τοῦ Πειραιῶς ἐν λιθοτομαῖς, διορύξαντες τὴν πέτραν, ἀποδράντες νυκτὸς ὄρνοντο εἰς Δακίλειαν, οἱ δ' εἰς Μίγαρα. (15) Ἐν δὲ τῇ Ἀμφίμακον συντάττοντος Ἀλκιβιάδου τὸ στράτευμα πᾶν οἱ πρότεροι στρατιῶται οὐκ ἠδούλοντο τοῖς μετὰ Θρασύλου συντάττεσθαι, ὥς αὐτοὶ μὲν ὄντες ἀήττητοι, ἐκείνοι δὲ ἡττημένοι ἦσαν. Ἐνταῦθα δὲ ἐρείμαζον ἄπαντες Ἀμφίμακον τριζόντες. Καὶ διστράτευσαν πρὸς Ἀδύδαν· (16) Φαρνάβοζος δ' ἐδεόθησεν ἱπποὺς πολλούς, καὶ μάχῃ ἡττηθεὶς ἔφυγεν. Ἀλκιβιάδης δὲ ἔδωκεν ἔργον τοῖς ἐπιπέαις καὶ πῦν ὀπλιτῶν εἰκοσι καὶ ἑκατὸν, ὧν ἤρχε Μένανδρος, μέχρι ἐξόδου ἀφαιλετο. (17) Ἐκ δὲ τῆς μάχης ταύτης συνέβησαν οἱ στρατιῶται αὐτοὶ αὐτοῖς καὶ ἡσπάζοντο τοὺς μετὰ Θρασύλου. Ἐξῆλλον δὲ τινες καὶ ὅλους ἐξόδους τοῦ χειμῶνος εἰς τὴν ἡμεῖον καὶ ἐπύρρουν τὴν βασιλικὴν χώραν. (18) Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ καὶ Ἀκκεδαίμονος τοὺς εἰς τὸ Κορυθαίον πῦν Ἑλλώτων ἀρσενώτας ἐκ Μελίας ὑποσπόνδους ἀρῆσαν. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ Γραχνίᾳ Ἀχαιοὶ τοὺς ἐπικούους, ἀντιπεταγμένους πάντας πρὸς τοὺς Οἰταίους πολεμικούς ὄντας, προέβσαν, ὥστε ἀπολίσθαι αὐτῶν πρὸς ἐπικουσίους σὺν τῷ Ἀκκεδαίμονος ἄρμασθι Λαβώτῃ. (19) Καὶ δ' ἐναντίας ὤκνην οὗτος, ἐν ᾧ καὶ Μῆδον ἀπὸ Δαριῶν τὸν Περσῶν βασιλεὺς ἀποστάντας πάλιν προσεγύμνασεν αὐτῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Τοῦ δ' ἐπείκουτος ἔτους δ' ἐν Φωακίᾳ ναὺς τῆς Ἀθηναίων ἐνεπρήσθη πρὸς τῆρος ἐμπαιπόντος. Ἐπεὶ δ' ὁ χειμῶν ἔληγε, Παντακλῆους μὲν ἐφορεύοντος, ἄρχοντος δ' Ἀντιγίνους, ἔαρος ἀρχομένου, δυοῖν καὶ ἐκασαν ἐτόν τῷ πολέμῳ παρακληθῆναι, οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλευσασα εἰς Προκόννησον παντὶ τῷ στρατοπέδῳ. (2) Ἐκείθεν δ' ἐπὶ Καλυχρόνα καὶ Βυζάντιον ἐρμήσαντες διστραπευθέντες πρὸς Καλυχρόνα. Οἱ δὲ Καλυχρόνιοι προστάτας αἰδούμενοι τοὺς Ἀθηναίους, τὴν λαίαν ὄψαν κατεβόντο εἰς τοὺς Βιδυνοὺς Θρηάκας διστραπεύοντας ὄντας. (3) Ἀλκιβιάδης δὲ λαβὼν πῦν ἐν ὀπλιτῶν ὀλίγους καὶ τοὺς ἐπιπέαις, καὶ τὰς ναὺς παραπλεῖν κελύσας, ἔβηεν εἰς τοὺς Βεθυνοὺς ἀπῆται τὰ τῶν Καλυχρόνιων χρήματα· εἰ δὲ μὴ, πολεμήσειεν ἐξῆ αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἀπέδσαν. (4) Ἀλκιβιάδης δὲ ἐπὶ ἦεν εἰς τὸ στρατοπέδον τὴν ἐν λαίαν ἔργον καὶ πίστει παπονημένους, ἀπεταίχε τὴν Καλυχρόνα παντὶ τῷ στρατοπέδῳ ἀπὸ βαλάντης εἰς βαλάντηα καὶ τοῦ ποταμοῦ ὅσον ὅλῳ τ' ἦν βυλίῳ τείχει. (5) Ἐνταῦθα ἱπποκράτης μὲν δ' Ἀκκεδαίμονος ἄρμασθι ἐκ τῆς πόλεως ἐξήγαγε

sunt. Captivos celeros Athenas Thrasylos omnes misit, unum Alcibiadem Atheniensem, consobrinum Alcibiadis, exiliique socium, miserans dimisit. Hinc Sextum ad reliquum exercitum navigavit, unde copiae universae Lampsacon traiecerunt. Aderat jam hiems, qua captivi Syracusani, qui in Piræo lapicidinibus inclusi erant, saxo perfoisso, noctu partim fuga Decelæam, partim Megara dilapsi sunt. Ceterum Lampsaeci quum Alcibiades universas copias in eodem ordine redigere vellet, volebant veterani milites in eosdem cum Thrasyli militibus ordines collocari: quod se invictos esse dicerant, illi victi veniant. Omnes tamen ibi in hibernis habitus sunt, et Lampsacon munito, expeditionem adversus Abydum suscepere. Ferebat his opem magna cum equitum manu Pharnabazus, sed prelio superatus terga dedit. Hunc cum equitatu suo, et centum viginti gravis armaturæ peditibus, quibus Menander preerat, persequutus est Alcibiades, donec tenebræ ipsam hostium manibus eriperent. Post hanc pugnam milites inter se sponte sua permisit, ancie compactebantur eos, qui cum Thrasylo fuerant. Eadem hieme diversis aliis vicibus aggressi, diticonem regis populatibus vexabant. Hoc etiam tempore Lacedæmonii quosdam Helotas, qui e Molen in Coryphasium secesserant, fide data dimiserunt. Et Heracleæ Trachiniae adversas Achæi, quum omnes adversus Celeros hostes publicos in acie starent, deseruere: quo factum, ut eorum ad septingentos una cum Labota, Lacedæmonio prefecto, interficerentur. Hic ejus anni fuit exitus, quo etiam Medii, qui s Dario Persarum regno defecerant, rursus ei se reddiderunt.

Anno sequente Minervæ sanum apud Phocæenses, delapso in id prestare, successum fuit. Hieme jam exacta, quum, Pantacle Ephoro, Antigene Archonte, essent clausi anni ab initio belli duo et viginti, primo vero cum universis copiis Athenienses in Proconnesum navigarunt. Inde Chalcedonem versus ac Byzantium profecti, castra Chalcedoni admoventur. At Chalcedonenses, posteaquam de Atheniensium adventu cognovere; fortunas suas omnes apud Thracas, qui Bithyni erant, oppidoque ipsorum finitimi, deposuere. Tum Alcibiades, sumptis secum, præter equites, gravis armaturæ peditibus non multis, ac mandans, ut oram maris naves legrent: in Bithynorum fines pergit, et Chalcedonensium fortunas repetit: ut parant, bello se ipsos aggressurus minatur. At illi eas tradidere. Posteaquam in castra reversus Alcibiades esset, jam spoliis antea, et constituta cum Bithyni pace, Chalcedonem cum copiis universis ab una maris parte ad alteram ligneo muro cinxit, intercluso etiam flumine, quantum ejus fieri poterat. Inde prefectas Lacedæmonius, Hippocrates, oppido nulli

τοὺς στρατιώτας, ὡς μακροῦμένους· οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀντιπαρετάζοντο αὐτοῖς, Φαρνάβαζος δὲ ἔω τῶν περιττοιχημάτων προεβόηθη στρατῷ τε καὶ ἵπποις πολλοῖς. (6) Ἱπποκράτης μὲν οὖν καὶ Θρασύλος ἐμάχοντο ἐκαστέρος τοῖς ὁπλίταις χρόνον πολλόν, μέχρι Ἀλκιβιάδης ἔλθων ἐπλήσας τὴν νίκην καὶ τοὺς ἱπποὺς ἐβόησεν. Καὶ Ἱπποκράτης μὲν ἀπέθανεν, οἱ δὲ μετ' αὐτοῦ ὄντες ἔφυγον εἰς τὴν πόλιν. (7) Ἄμα δὲ καὶ Φαρνάβαζος, οὐ δυνάμενος συμμίζειν πρὸς τὸν Ἱπποκράτην διὰ τὴν στενοπορίαν, τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ἀποτοχημάτων ἐγγὺς ὄντων, ἀπεχώρησεν εἰς τὸ Ἡράκλειον τὸ τῶν Καλχηδόνιων, οὗ ἦν αὐτοῦ τὸ στρατοπέδον. (8) Ἐκ τούτου δὲ Ἀλκιβιάδης μὲν ἤγχετο εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ εἰς Λεβρόντησαν χρήματα πρᾶξιν οἱ δὲ λοιποὶ στρατηγοὶ συνεχώρησαν πρὸς Φαρνάβαζον ὑπὲρ Καλχηδόνος ἐκείσι τάλαντα δοῦναι Ἀθηναίους Φαρνάβαζον καὶ ὁ βασιλεὺς πρέσβεις Ἀθηναίων ἀναγαγεῖν, (9) καὶ ἔκρουε ἔδραν καὶ Ὀδισον παρὰ Φαρνάβαζου ὑποταλεῖν τὸν φόρον Καλχηδόνιους Ἀθηναίους θάνατον εἰσέθεσαν καὶ τὰ θελούμενα χρήματα ἀποδοῦναι, Ἀθηναίους δὲ μὴ πολεμεῖν Καλχηδόνιους, ἕως ἂν οἱ παρὰ βασιλέως πρέσβεις Ὀδισον. (10) Ἀλκιβιάδης δὲ τοὺς ἔκρους οὐκ ἐτόλμα παρῆναι, ἀλλὰ περὶ Σηλυβρίαν ἦν ἐκείνην δ' Ὀδισον πρὸς τὸν Βουζάντιον ἦγεν, ἔχων Χαβρόνηϊτας τε πανδοχεῖ καὶ ἀπὸ Θέρκης στρατιώτας καὶ ἱππεὺς πλείους τριακασίους. (11) Φαρνάβαζος δὲ ἀξίων δεῖν κακεῖνον θνῆσθαι, περιέμενεν ἐν Καλχηδόνι, μέχρι ἔλθοι ἐκ τοῦ Βουζαντίου ἑπὶ δ' ἦλθεν, οὐκ ἔφη ὁμεισθαι, εἰ μὴ κακεῖνος αὐτῷ ὁμείται. (12) Μετὰ ταῦτα ὁμοσεν ὁ μὲν ἐν Χρυσόπολει οἷς Φαρνάβαζος ἐπιμύχε Μιτροβάτι καὶ Ἀρναίει, ὁ δ' ἐν Καλχηδόνι τοὺς παρ' Ἀλκιβιάδου· Εὐρυπτόλεμον καὶ Διοτίμον τὸν τε κορινθίον καὶ ἰσθμίου ἀλλήλους πίστους ἐποιήσαντο. (13) Φαρνάβαζος μὲν οὖν αὖθις ἀπῆλθε, καὶ τοὺς παρὰ βασιλέα πορευομένους πρέσβεις ἀπαντῆν ἐκέλευσεν εἰς Κόζυρον. Ἐπέρηθησαν δὲ Ἀθηναῖοι μὲν Δοιρόδοτος, Φιλοδίκης, Θεογένης, Εὐρυπτόλεμος, Μαντίθεος, σὺν δὲ τούτοις Ἀργεῖοι Κλεόστρατος, Πυρρόβολος ἐπορεύοντο δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι πρέσβεις Πασίπιδας καὶ Ἐπεροί, μετὰ δὲ τούτων καὶ Ἐρμακράτης, ἤδη φεύγων ἐκ Συρακουσῶν, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πρόξενος. (14) Καὶ Φαρνάβαζος μὲν τούτους ἦγεν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν Βουζάντιον ἐπολιόχουν περιττοίχσαντες, καὶ πρὸς τὸ τοῖχος ἀκροβολισμούς καὶ προσβολὰς ἐποιούοντο. (15) Ἐν δὲ τῷ Βουζαντίῳ ἦν Κλέαρχος Λακεδαιμόνιος ἀρμοστής καὶ σὺν αὐτῷ τῶν περικύκλων τινὲς καὶ τῶν νεωστραφεῶν οὐ πολλοὶ καὶ Μεγαρεῖς καὶ ἀρχῶν αὐτῶν Ἐλῖος Μεγαρεὺς καὶ Βουμποὶ καὶ τούτων ἀρχὸν Κοιρατάδας. (16) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ὡς οὐδὲν ἔβροντο διαπραξέσθαι κατ' ἰσθμὸν, ἔπεισάν τινες τῶν Βουζαντίων προδόναι τὴν πόλιν. (17) Κλέαρχος δὲ ὁ ἀρμοστής οἰόμενος οὐδένα ἂν τοῦτο ποιῆσαι, καταστήσας δὲ ἔπαντα ὡς ἔβροντο καλλιπτα καὶ ἐπιτρέφας τὰ ἐν τῇ πόλει Κοιρατάδα καὶ Ἐλῖον, διέβη παρὰ τὸν

tem suum, prolio cum hoste congressurus, eduxit. Athenienses vero adversus eum aciem instruxerunt. Interea Pharnabazus extra murum, quo urbs cingebatur, cum copiis suis et magno equitatu opem obsessis ferebat. Itaque Hippocrates et Thrasylus, uterque gravis armaturae pedibus instructus, inter se diu dimicantur: donec cum nonnullis armaturae gravis pedibus, et equitatu, suis Alcibiades opem ferret. Tum interfectus est Hippocrates, milites vero ipsius fuga se in oppidum receperunt. Pharnabazus etiam, quum ob locorum angustiam, quia flumen et munitiones istae propinque erant, conjungere se cum Hippocrate non posset; suos ad finem Herculis, quod est in agro Chalcadonensium, et quo loco castra habebat, abduxit. Post haec Alcibiades pecuniae cogendae causa in Hellespontum et Chersonesum profectus est: ceteri duces in has conditiones de Chalcadone cum Pharnabazo pacti sunt: Daret Atheniensibus Pharnabazus talenta viginti, et ad regem legatos Atheniensium deduceret. Tum iurandum vitio citroque premitum, ut Chalcadonenses solverent Atheniensibus tantum tributi quantum antehac consenserissent, redderent item pecuniam debitam: ut Athenienses non facerent bellum Chalcadonensibus, donec legati a rege redissent. Quum hoc iurandum presteretur, non adest Alcibiades: quippe qui tunc ad Selymbriam esset. Ea capta, Byzantium cum Chersonesii universis, militibus item o Thracia, et equitibus supra trecentum accessit. Pharnabazus vero qui equum esse censuit, Alcibiadem quoque prestatre iurandum illud, et spectabat Chalcadone, dum ille Byzantium veniret. Quum is venisset, iuratum se negabat, ni et ille sibi iuramentum prestitisset. Ita deinde Chrysopoli Alcibiades Mitrobati et Arnaei, Pharnabazi legati, juravit; Pharnabazus autem Chalcadone legatis Alcibiadis, Eurypitome et Diotimo: ac non solum iurandum publicum presterint, sed privatim etiam ipsi fratribus se devinxerunt. Quo facto, recta Pharnabazus discedit, ac legatos ad regem proficiscentes occurrere sibi apud Cyzicum iussit. Misit fuere Atheniensium nomine Dorotheum, Philodices, Theogenes, Eurypitome, Mantitheus; et cum his Argivi, Cleostratus et Pyrrholochus. Etiam Lacedaemoniorum legati, Pasippidas, cum ceteris, ad regem perrexerunt: quibus se conjuncti Hermocrates, qui jam Syracensis exulabat, ejusque frater Proxenos. Quos omnes Pharnabazus deducebat. Interea Athenienses Byzantium vallo cinctum obsidebat, et vallando atque excutendo ad ipsos usque muros procedebat. Erat in urbe Clearchus Lacedaemonius praefectus, et cum eo nonnulli ex vicinis, itemque novi populares pauci, et Megarenses cum Helico Megarense duce, et Broti cum Coratada duce. Athenienses quum nihil efficere vi possent; Byzantiis quibusdam persuaserunt, ut urbem proderent. At Clearchus praefectus, qui neminem hoc moliri putaret, rebus omnibus quantum poterat egregie constitit, atque oppido Coratada et Helici fidei commissio, ad Pharnabazum

Φαρνάβαζον εἰς τὴν πύλιν, μισθὸν τε τοῖς στρατιώταις παρ' αὐτοῦ ληφόμενος καὶ ναὺς ἐνδόξους, αἱ ἦσαν ἐν τῇ Ἑλληνιστῇ θύλῃ καταλειμμένας θρουρίδας ὑπὸ Παστυπίδου καὶ ἐν Ἀντιόχῳ καὶ ἐς Ἡγησандрίδας εἶχεν ἐπὶ Θράκης, ἐπιβάτης ὢν Μινδάρου, καὶ ὅπως ἄλλαι ναυπηγηθεῖσαν, ἀδράϊα δὲ γινόμεναι πᾶσαι κακῶς τοὺς ἐμυμάρχους τῶν Ἀθηναίων ποιοῦσαι ἀποστάσειαν τὸ στρατοπέδον ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου. (18) Ἐπεὶ δ' ἐπέλευσεν ὁ Κλέαρχος, οἱ προδιδόντες τὴν πόλιν τῶν Βυζαντίων Κύδων καὶ Ἀρίστου καὶ Ἀναξικράτης καὶ Λευκόγυρος καὶ Ἀναξίλαος, (19) δὲ ὑπαγόμενος θανάτου ὑστερον ἐν Λακεδαίμονι διὰ τὴν προδοσίαν ἀπέφυγεν, οἱ οὖν προδοῖν τὴν πόλιν, ἀλλὰ οὐσαί, παῖδας ὄντων καὶ γυναῖκας λιμῇ ἀπολλυμένας, Βυζαντίους ὢν καὶ οὐ Λακεδαίμονιαι· τὸν γὰρ ἐνόντα σίτον Κλέαρχον τοὺς Λακεδαίμονιων στρατιώταις διδοῖναι· διὰ ταῦτ' οὖν τοὺς πολέμιους ἐρη εἰσεῖσαι, οἱ ἀργυρίον ἑκατὰ οὐδὲ διὰ τὸ μιστὴν Λακεδαίμονιους· (20) ἐπεὶ δὲ αὐτοῖς περισσεύατο, νυκτὸς ἀνοίξαντες τὰς πύλας τὰς ἐπὶ τὸ Θράκην καλούμενας εἰσήγαγον τὸ στρατόν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. (21) Ὁ δὲ Ἐλίας καὶ ὁ Κοιρατάδας οὐδὲν τούτων εἰδότες ἐβόησαν μετὰ πάντων εἰς τὴν ἀγορὰν· ἐπεὶ δὲ πάντες οἱ πολέμιοι κατέιχον, οὐδὲν ἔχοντες ἔτι ποικίλους, παρόδοντα σφᾶς αὐτοῖς. (22) Καὶ οὗτοι μὲν ἀπεκίμνησαν εἰς Ἀθήνας, καὶ ὁ Κοιρατάδας ἐν τῷ ὄχλῳ ἀποθανόντων ἐν Πειραιεὶ Ἰάβην ἀποδράς καὶ ἀπεσπῆναι εἰς Δελφίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Φαρνάβαζος δὲ καὶ οἱ πρόσθεν τῆς Φρυγίας ἐν Γορδίῳ ὄντες τὸν χειμῶνα τὰ περὶ τὸ Βυζάντιον πεπραγμένα ἤκουσαν. (1) Ἀρχομένη δὲ τοῦ ἔαρος πορευόμενοι αὐτοὺς παρὰ βασιλεῖα ἀπήντησαν καταβαίνοντες οἱ τε Λακεδαίμονιων πρόσθεν, Βουτύως ὄνομα καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ ἄλλοι ἄγγελοι, καὶ ἔλεγον ὅτι Λακεδαίμονιαι πάντων ὧν δέονται πεπραγότες εἶναι παρὰ βασιλέως, (2) καὶ Κύρος, ὄντων πάντων τὸν ἐπὶ θαλάττῃ καὶ ἐμυπολήματον Λακεδαίμονιους, ἐπιστολήν τε ἔφερε τοῖς κάτω πᾶσι τὸ βασιλεὺς σφράγισμα ἔχουσαν, ἐν ᾗ ἐνῆν καὶ ταῦτα, Καταπίμπω Κύρον κάρπον τῶν εἰς Καστολὸν ἀθροισμένων. Τὸ δὲ κάρπον ἐστὶ κύριον. (3) Ταῦτ' οὖν ἀκούοντες οἱ τῶν Ἀθηναίων πρόσθεν, καὶ ἐπειδὴ Κύρον εἶδον, ἐβούλοντο μὲν μάλιστα παρὰ βασιλεῖα ἀναστῆναι, εἰ δὲ μὴ, οὐκ αὖτε ἀπελθεῖν. (4) Κύρος δὲ Φαρνάβαζον εἶπεν ἢ παραδοῖναι τοὺς πρόσθεν· ἐπειδὴ ἢ μὴ οὐκ αὖτε πᾶσι ἀποπέμψαι, βουλομένους τὸς Ἀθηναίους μὴ εἰδέναι τὰ πραττόμενα. (5) Φαρνάβαζος δὲ τῶς μὲν κατέειπε τοὺς πρόσθεν, ῥάσκων τοῖς μὲν ἀναεῖν αὐτοὺς παρὰ βασιλεῖα, τοῖς δὲ οὐκ αὖτε ἀποπέμψαι, ὥς μὲν ἐμύθοντο. (7) Ἐπειδὴ δὲ ἐναισθητοὶ τρεῖς ἦσαν, ἀδελφὴ τοῦ Κύρου ἀρεῖναι αὐτοὺς, ῥάσκων ὁμομαίνειν ἀπάγειν ἐπὶ θαλάτταν,

in litus oppositum trajecit, et ut ab eo stipendium pro milite emeret, et ut naves cogeret, qui in Hellesponto erant aliae alibi a Paspippta ad excurias relictae, et apud Asalandrum; quasque in Thracia Hegesandridas habebat, Mindari classarius, ut etiam aliae novae construerentur, et universae in unum coactae socios Atheniensium affligerent, et enque ratione a Byzantii obsidione copias ipsorum abstraherent. Posteaquam Clearchus discessit, hi, qui Byzantium prodiderunt, Cydo, Aristo, Anaxicrates, Lycurgus, Anaxilous, qui drin-corp, ob hanc proditionem Lacedaemone capitis reus, absolutus fuit quod urbem ab se non proditam, sed conservatam diceret, quum pueros ac mulieres fame pereuntes videret, praesertim ipse non Lacedaemonius, sed Byzantius; nam quod in urbe frumentum erat, Clearchus Lacedaemoniorum militibus dederat; hanc enim ob causam se hostes introniasse aiebat, neque pecunia corruptum, neque Lacedaemoniorum odio: hi igitur, postquam cum hoste rem componebant, noctu portis his apertis, quae ad Thraciam appellatur, cum exercitu Alcibiadem introduxerant. Tunc Helixus et Ceraetadas, qui horum nihil intellexerant, cum universis ad forum opus ferendo caasa concurrunt. Verum quum tenerent ubique hostes omnia, nec aliquid aliud facere possent, hosti se dedunt. Atque illi missi sunt Athenas, ubi Ceraetadas in hominum turba de navibus descendendum in Piraeo, clam aufugit, ac salva Decelaeum pervenit.

CAPUT IV.

Internea Pharnabazus et legati, quum apud Phrygiae Gordium ierarent, quid esset actum de Byzantio, cognoverunt. Vere insensite pergesitibus ad regem Lacedaemoniorum legati occurrunt, Ilietius nomine cum ceteris, Ilietique reliqui nuntii, qui ex Asia descenderant. Narrabant hi, Lacedaemoneis ab rege, omnia quae peterent, impetrasse. Cyrum quoque obviam habere, maritimis omnibus cum imperio praefuturum, et in gerendo bello Lacedaemoniis socium, qui ad omnes Asiae inferiores homines Ilietis sigillo regio munita secum afferret, quibus iure etiam intr alia confinebantur: « Mito ad inferiores his partes Cyrum, caranum eorum qui ad Castolium conveniunt. » Vox autem caranum significat dominum et imperatorem. Quum legati Ilietensium audissent, et Cyrum ipsum jam viderent, summo opere cupiebant ad regem ascendere; cin id non liceret, domum reverti. At Cyrus Pharnabazo mandat, ut hos legatos vel sibi traderet, vel nomdum domum dimitteret; volebat enim Athenienses ignorare quid rerum preteretur. Ac Pharnabazus quidem id temporis eos secum retinebat, quum nonnumquam diceret, velle se ipso ad regem deducere; nonnumquam domum eos se remissurum, ne nullam haberent reprehendendi causam. Verum postquam anni tres elapsi fuerunt, Cyrum obscurare coepit, ut illos dimitteret; aiebat enim, se iurandum praestitisse de redu.

ἐπειδὴ οὐ παρὰ βασιλείᾳ. Πείραντες δὲ Ἀριοβαρζάνει παρακαρμαίσει αὐτοὺς ἐκλεῖσεν ὁ δὲ ἀπήγαγεν εἰς Κίον τῆς Μυσίας, θύεν πρὸς τὸ ἄλλο στρατόπεδον ἀπέπλευσαν.

α. Ἀλκιβιάδης δὲ βουλευόμενος μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἀποπλεῖν οὐκ ἔδει, ἀνέχθη οὖν εἰς Σάμον ἐκείθεν δὲ λαβὼν τῶν νηῶν εἰκοτὶ ἐπλεύσευ τῆς Καρίας εἰς τὸν Κεραμικῶν κόλπον. (9) Ἐκείθεν δὲ αὐτῷ εἰς τὸν Σάμον τῶν ἄλλων ἦσαν εἰς τὴν Σάμον. Θρασύβουλος δὲ σὺν τριάκοντα ναυσὶν ἐπὶ Θράκης ἦρχετο, ἐκείθεν δὲ τὰ τε ἄλλα γυρίει τὰ πρὸς Λακεδαιμονίους μεθιστοκτότα κατεστράφητο καὶ ἦσαν, ἔρχοσαν κακῶς ὑπὸ τοῖς πωλέμοις καὶ σπᾶσεν καὶ λιμῶ. (10) Θρασύβουλος δὲ σὺν τῇ ἄλλῃ στρατῇ εἰς Ἀθήνας κατέπλευσε· πρὶν δὲ εἶναι αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγὸς εἰσέντο Ἀλκιβιάδην μὲν φεύγοντα καὶ Θρασύβουλον ἀπόντα, Κόνωνα δὲ τρίτον ἐκ τῶν εἰσέντων. (11) Ἀλκιβιάδης δ' ἐκ τῆς Σάμου ἔρχομαι τὰ χρήματα κατέπλευσεν εἰς Πάρον ναυσὶν εἰκοσιν, ἐκείθεν δ' ἀνέχθη εἰς τὸν Ἰουδαίου ἐπὶ κατάσκοπῇ τῶν τριήρων, ἃς ἐπὶ νηάτοιο Λακεδαιμονίους αὐτῶν παρασκευάζειν τριάκοντα, καὶ τοῦ οὐκ ἐπὶ κατάπλου ὅπως ἡ πόλις πρὸς αὐτὸν ἔχει. (12) Ἐπεὶ δ' ἴδωρα ἐκ τῶν εἰσέντων ὅσων καὶ στρατῶν αὐτὸν ἡρημένους καὶ ἰδὼς μεταπειπομένους τοὺς ἐπιτηδείους, κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἡμέρᾳ 3 πλυντήρια ἦσαν ἡ πόλις, τοῦ βίου κατακεκαλυμμένου τῆς Ἀθηνᾶς, ὅτι οἱ οἰκιστὲς ἀνέπτυοντο εἶναι καὶ αὐτῶ καὶ τῇ πόλει Ἀθηναῖον γὰρ οὐδεὶς ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐδένος σπουδαίου ἔργου ταλμῆσαι ἂν ἐφρόσθη. (13) Καταπλέοντες δ' αὐτοὶ δὲ ἐκ τοῦ Πειραιᾶ καὶ δ' ἐκ τοῦ ὁδοῦ ὁ δὲ ἄλλος ἡρώσθη πρὸς τῆς ναῦς, θαυμάζοντες καὶ ἰδεῖν βουλόμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην, λίγοντες οἱ μὲν ὡς κράτεινος εἶναι τῶν πολιτῶν καὶ μόνος ἀπελογεῖσθαι ὡς οὐ δικαίως ῥύτοι, ἐπιβουλεύει δὲ ὑπὸ τῶν ἐλαττων ἐκείνου δυναμένων μαχηρότερον τε λεγόντων καὶ πρὸς τὸ αὐτῶν ἴσον κέρδος πολιτεύοντων, ἐκείνου δὲ τὸ κοινὸν ἀξίοντα καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶ καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς πόλεως δυνατοῦ, (14) θβλόντες δὲ τότε κρίνεσθαι παραχρῆμα τῆς αἰτίας ἀρετὴ γεγεννημένης ὡς ἡσθενηκός ἐκ τῆς μωτηρίας, ὑπερβαλλόμενοι οἱ ἐχθροὶ τὰ δοκοῦντα δίκαια εἶναι ἀπόντα αὐτὸν ἐστέρησαν τῆς πατρίδος. (15) ἐν τῷ χρόνῳ ὑπὸ δημοκρατίας δουλοῦν ἡναγασθῆ μὲν θεωρεῖται τοὺς ἑθελόντας, κινδυνεύον δὲ περ' ἐκείνων ἡμέραν ἀπολέσθαι τοὺς δὲ οὐκ ἐκείνωντας πολίτας τε καὶ ἐγγεγνῆς καὶ τὴν πόλιν ἔπασαν ὁρῶν ἐξαρμαρτάνουσιν, οὐκ ἔχον ὅπως ὥραιοι φυχῇ ἀπεργασθῶν. (16) οὐκ ἔρασαν δὲ τῶν ὁλοκτερῶν αὐτὸς θνήσκον αἰκνῶν δεισθεῖσαι πραγμάτων οὐδὲ μεταστᾶσθαις ὑπάρχειν γὰρ ἐκ τοῦ δήμου αὐτῶ μὲν τῶν τε ἡλικιωτῶν πλεον ἔχειν τῶν τε προσθεντέρων μὲν ἐλαττοῦσθαι, τοῖς δ' αὐτοῖς ἐχθροῖς τῶν αὐτῶν δοκῶν εἶναι σπουδαιότερον, ὑστερον δὲ δυνατοῖς ἀπολλύναι τοὺς βελτίστους, αὐτοὺς δὲ μόνους λαμβάνοντας δ' αὐτοὺς τοῦτο ἀγαπᾶσθαι ὑπὸ τῶν πολιτῶν ὅτι ἐτέρους βελτίστον οὐκ ἔχον χρῆσθαι. (17) οἱ

condidit Ispis ad mare, siquidem ad regem non deduxisset. Quamobrem ad Ariobarzarem Ispis miserunt, ac mandaverunt ut suis eos restitueret. Is vero eos Cium usque deluxit, quod est Mysis oppidum; inde ad suorum castra navigo vecti sunt.

Ceterum quum vellet Alcibiades una cum militibus in patriam navigare, statim Samum versus solvit. Hinc nautis secum viginti navibus, in Ceramæum sinum Carie navigavit; unde quum talenta centum coegisset, Samum reversus est. At Thrasylbulus cum triginta navibus Thraciam petiit; atque inde quum alia, quæ ad Lacedæmonios defecerant, oppida suam in potestatem redegit: tum vero Thæcum, quæ et bellis, et seditionibus, et fame afflicta miserabiliter erat. Cum reliquis copiis Thrasylus Athenas navigavit. Itè priusquam asspiceret, Athenienses jam duces legissent, Alcibiadem exulem, Thrasylbulum abscentem, Cononemque tertium ex his qui domi degebant. Interea cum viginti navibus et pecunia Alcibiades e Samo in Porum navigavit. Inde vero recta Gytheum versus vehebat, ut trivernis specularetur, quas istis triginta numero instruere Lacedæmonii audierat, atque etiam ut exploraret de suo in patriam reditu, quæ civitas in ipsum esset animo. Quam ubi bene sibi vello animadvertit, ita ut ducem se legissent et privatim necessarij se sui arcescerent, in Piræum illo die navigavit, quo Phylæria civitas celebrabat, delubro Minervæ obvio, quod nonnulli tam ipsi quam patriæ inausum esse opinabantur: nam eo die nemo Atheniensium aliquid rei serie auscipere audebat. Quum appelleret, omnis turba tum et Piræeo, tum ex urbe ad naves confluere, admiratione ducti, Alcibiadem videre cupere; pendicantes alijs, civium hunc unum esse prestantissimum, qui solus se purgaret, quod inique ejectus in exilium esset; circumventum insidijs illorum fuisse, qui et minus ipso poterint, et inferiores dicendo fuerint, et rempublicam gesserint ex utilitate lucreque suo; hunc usque laxasse rempublicam cum de facultatibus privatim suis, tum etiam publicis patriæ. Voluisse eum illo tempore causam suam, paulo ante tanquam mysteriorum violator delatus, sine dilatione cognosci: verum adversariis ejus postulationem, quæ acquisitima videbatur, in aliud tempus rejicientibus, absentem patriam multum fuisse. Interea necessitate coactum, servisse hominibus infestissimis, et quotidie de vita periclitatum esse. Non potuisse quidquam civibus sibi conjunctissimis, propinquis, patriæ demique toti prodesse, quantumvis illius errata animadverteret: idque propterea, quod exilio impediretur. Negabant ejusmodi hominem, qualis esset ipse, quidquam egere novis rebus, vel publicis status immutatione: posse hoc illum populi beneficio, ut et ipse sit æqualibus superior, grandioribus natu non inferior, et adversarij ipsius tales esse omnibus ostenderetur, quales fuerint antehac, quam tamen posterius, facti potentes, optimos quoque et medio sustulissent; denique ista jam solis in republica relicta, hanc unam ob causam ejus fuisse contentos, quod meliores homines, quorum opera uti possent, non haberent. Alii contra dice-

δὲ, ὅτι τῶν παροισμένων αὐτοῖς κακῶν μόνος αἴτιος εἴη, τῶν τε φοβερῶν ὄντων τῇ πόλει γενέσθαι μόνος κινδυνεύει ἡγεμὼν κατασπῆναι. (ix) Ἀλκιβιάδης δὲ πρὸς τὴν γῆν ὁρμισθεὶς ἀπέβηκε μὲν οὐκ εὐθὺς, φοβούμενος τοὺς ἑχθροὺς ἐπαναστῆς δὲ ἐκ τοῦ καταστροφώματος ἐσκόπευε τοὺς αὐτοῦ ἐπιτηδείους, εἰ παρήσαν. (x) Κατέειν δὲ Εὐρυπτόλεμον τὸν Πεισινοάκτος, αὐτοῦ δὲ ἀνεψίον, καὶ τοὺς ἄλλους οἰκίους καὶ τοὺς φίλους μετ' αὐτῶν, τότε ἀποβὰς ἀναβαίνει εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν παρεσκευασμένων, εἰ τις ἄπαικτο, μὴ ἐπιτρέψειν. (xi) Ἐν δὲ τῇ βουλῇ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπολογησάμενος ὅς οὐκ ἠσεβόκει, εἰπὼν δὲ ὡς ἠδίκηται, λεγθέντων δὲ καὶ ὀρίων τοσούτων καὶ οὐδενὸς ἀναιπόντος διὰ τὸ μὴ ἀναστῆναι ἂν τὴν ἐκκλησίαν, ἀναβῆρθεὶς ἀπάντων ἡγεμὼν αὐτοκράτωρ, ὥς οὐδὲς τε ἂν αὐταῖς τῇ πρότερον τῆς πόλεως δυνάμει, πρότερον μὲν τὰ μυστήρια τῶν Ἀθηναίων κατὰ θέλησιν ἀφόντων διὰ τὸν πόλεμον, κατὰ γῆν ἐποίησεν ἐξαγῶν τὸς στρατιώτας ἀπαντας. (xii) μετὰ δὲ ταῦτα καταλίποντο στρατὸν, ἐπιτάσσας μὲν πεντακκοσίους καὶ χίλους, ἱππικὴν δὲ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν, ναῦς δ' ἑκατόν. Καὶ μετὰ τὸν κατάπλουν τρίτῃ μὲν ἀνέλθῃ ἐπ' Ἀνδρὸν ἀρσενικαῖαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ μετ' αὐτοῦ Ἀριστοκράτης καὶ Ἀδείμαντος ὁ Λευκοκρίδου συνεπέμψθησαν οἱ ἑκρήμινε κατὰ γῆν στρατηγῶν. (xiii) Ἀλκιβιάδης δὲ ἀπεβίβασε τὸ στρατεύμα τῆς Ἀνδρίας χώρας εἰς Γαύριον ἐκδοθήσας δὲ τοὺς Ἀνδρίας ἐτρέφαντο καὶ καταλίπουν εἰς τὴν πόλιν καὶ τινὰς ἀπέκτειναν οὐ πολλοὺς, καὶ τοὺς Ἀθανῶνας οἱ αὐτοὶ ἔσαν. (xiv) Ἀλκιβιάδης δὲ τρώσκειν τε ἔσχετο, καὶ μείνας αὐτοῦ ὁλίγας ἡμέρας ἐπελευσε εἰς Σάμον, κάκειθεν ὁρμώμενος ἐπὶλόμεναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πρότερον τούτων οὐ πολλῷ χρόνῳ Κρατησιππίδα τῆς ναυαρχίας παρακληλυθὺς Λύσανδρον ἐπέμψαν ναύαρχον. Ὁ δὲ ἀρκεύμενος εἰς Ῥόδον καὶ ναῦς ἐκείθεν λαβὼν, εἰς Κῶ καὶ Μίλητον ἐπελευσε, ἐκείθεν δ' εἰς Ἐφέσον, καὶ ἐκεῖ ἔμεινε ναῦς ἔχον ἰσόμνηκοντα μέχρι οὐ Κύρος εἰς Σάρδεας ἀρίστω. (i) Ἐπὶ δ' ἦκεν, ἀνέβη πρὸς αὐτὸν οἱ τοῖς ἐκ Λακεδαιμόνος πρόσθεν. Ἐνταῦθα δὲ κατὰ τε τοῦ Τισσαφέρνηος ὁλοῦν ἃ πεποιθίμεις εἴη, αὐτοῦ τε Κύρου δέοντο ὡς προθυμοτάτου πρὸς τὸν πόλεμον γενέσθαι. (ii) Κύρος δὲ τὸν τε πατέρα ἔφη ταῦτα ἐπιστάλκεναι καὶ αὐτὸς οὐκ ἄλλ' ἐγνώκεναι, ἀλλὰ πάντα ποιῆσαι ἔχον δὲ ἔμεινεν πεντακκοσίαι· ἔν δὲ ταῦτα ἐκλήπη, τοῖς ἰδίῃς χρήσεσθαι ἔφη, ἃ ὁ πατὴρ αὐτῷ ἔδωκεν· ἔν δὲ καὶ ταῦτα, καὶ τὸν ὁρόνιν κατακάψαι ἐφ' οὐ ἐκάθοντο, ὅντα ἄργυρόν καὶ χρυσόν. (iii) Οἱ δὲ ταῦτ' ἐπὶήκουσαν καὶ ἐκείνων αὐτὸν τάξει τῇ κατὰ ἔργον Ἀττικῇ, διδάσκοντες ὅτι ἂν οὗτος ὁ

habet unum hunc esse omnium calamitatum, quas antehac perpessi fuissent, auctorem, et eorum, quæ metuenda essent ne posthac reipublice acciderent, illum solum videri constitutum esse isophtorem. Ceterum ad terram quous apollisset Alcibiades, non statim de navi descendit, quod inimicos suos metueret; sed stans in navigii tabulato, non adessent necessariis suis, circumspiciebat. Postquam Euryptolemum Pisianactis filium, consobrinum suum, ceterosque propinquos et eorum amicos vidit, tum relicta nave in urbem cum iis ascendit, qui parati erant prohibere, ne quis eum attingeret. Post in senatu, et pro concione, quum defensionem sui pronuntiasset, quæ se nimis sacra violasse, sed injuriam sibi factam ostendebat; prolatus in hanc sententiam et alius, se nemine contradicente, quod id minime latum fuisset concio, dux omnium cum potestate amplissima declaratus, ut qui pristinam reipublicæ potentiam recuperare posset, primum mysteris, quæ tum mari propter bellum deducebantur, terra celebravit eductis universis militum copiis. Deinde conscripsit exercitum, mille quingentorum gravis armaturæ peditem, centum quinquaginta equitum, navium centum. Ita mense post reditum tertio Andram versus navigavit, quæ ab Atheniensibus defecerat. Adjuncti sunt ei et Aristocrates, et Adimantus Leucopolidae filius, qui lecti erant terrestrium copiarum duces. Itaque Alcibiades in terram exposuit copias ad Gaurium, quod est in Andro insule; Andrios vero, qui sole optuluri erant, in fugam versos, intra muros oppidi concluserunt, interitici, præter alios paucos, Lacedæmonis, qui isti erant. Statim hic tropæum Alcibiades, nec multos dies commoratus, Samum navigavit: inde fælo initio bellum gerebat.

CAPUT V.

At Lacedæmonii, quum non multo ante Cratesippidem navarcho magistratus sui tempus exisset, Lysandrum ejus loco miserunt. Is cum ad insulam Rhodum apollisset, coactis navibus, in Con insulam Miletumque navigavit: hinc Ephesum, ubi cum septuaginta navibus substitit, dum Sardes Cyrus accederet. Postquam in illic venisset, ascendit ad ipsum una cum legatis, qui Lacedæmonie aderant. Hic et Tissaphernis facta quædam accusant, et Cyrum rogant, ut alacriter in id bellum incumbat. Respondet Cyrus, et habere se id in mandatis a patre, nec aliam esse animi sui sententiam, sed hæc omnia se præstiturum esse; venire se cum quingentis talentis; quæ si deficiant, usurum se facultatibus privatim solum, quibus eum pater donasset: quod si et illic erogatur, id quoque solum in frusta se conclusurum, in quo sedere solet, quodque totum ex argento et auro constaret. His illi collaudatis, hortantibus, ut in navis singulas Atticam drachmam unam constitueret: quod futurum

μισθὸς γένηται, οἱ τῶν Ἀθηναίων ναυτοὶ ἀπολείβουσι τὰς ναῦς, καὶ μέντοι χρήματα ἀναλάβουσι. (α) Ὁ δὲ κλέϊς μὲν ἐρηγ αὐτοὺς λέγειν, οἱ δὲ ναυτὸν δ' εἶναι παρ' ἡ βασιλεὺς ἐπιστάτην αὐτῇ ἄλλα ποιῶν. Εἶναι δὲ καὶ τὰς συνθήκας ὅστις ἐγγύσας, τριάκοντα μνῆς ἐκάστη νηὶ τὸ μῆνός διδόναι, ὅσους ἂν βούλωνται τρέφειν Λακεδαιμόνιοι. (β) Ὁ δὲ Λυσάνδρος τότε μὲν ἐαυτοῦ περὶ μετὰ δὲ τὸ δείκνουν, ἐπεὶ αὐτῷ προσηνὴς ὁ Κύρος ἔμετο τί ἂν μέλιτα χαρίζοιτο ποιεῖν, εἶπεν δτι Εἰ πρὸς τὸν μισθὸν ἐκάστη ναυτὴ ὀβολὸν προσθήσει. (γ) Ἐκ δὲ τούτου τέτταρες ὀβολοὶ ἦν ὁ μισθός, πρότερον δὲ τρεῖς ὀβολοί. Καὶ τὸν τε προσευλούμενον ἀπέκλεισε καὶ ἐτι μῆνός προέδινον, ὥστε τὸ στρατεύμα πολλὸ προθυμότερον εἶναι. (δ) Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀκούοντες ταῦτα ὀρίμας μὲν ἦγον, ἐπέμπον δὲ πρὸς τὸν Κύρον πρέσβεις διὰ Τισπαφέρνης. (ε) Ὁ δὲ οὐ προσδέχεται, δομένου Τισπαφέρνης καὶ λέγοντος, ἅπαν αὐτὸς ποιεῖ πιστεύειν ὑπ' Ἀλκιβιάδου, σκοπεῖν ὅπως τῶν Ἑλλήνων μὴδ' ὅστις ἰσχυροὶ οἴσιν, ἀλλὰ πάντες ἀσθενεῖς, αὐτοὶ ἐν ἐσωταῖς στασιάζοντες. (σ) Καὶ ὁ μὲν Λυσάνδρος, ἐπεὶ αὐτῷ τὸ ναυτικὸν συνείτακτο, ἀνελκύσας τὰς ἐν τῇ Ἐρεσῇ οὖσας ναῦς ἐνένηκοντα ἡμερῶν ἦγον, ἐπισκευάζων καὶ ἀναβύζων αὐτάς. (ii) Ἀλκιβιάδης δὲ ἀκούσας Θρασυβούλου ἔβη Ἑλλήσποντον ἔκοντα τεύχεσιν Φωκίαν ἐπέπλευσε πρὸς αὐτὸν, καταλιπὼν ἐπὶ ταῖς ναυσὶν Ἀντιόχον τὸν αὐτοῦ κυβερνήτην, ἐπιστάτην μὴ ἐπιπλεῖν ἐπὶ τὰς Λυσάνδρου ναῦς. (iii) Ὁ δὲ Ἀντιόχος τῇ τε αὐτοῦ νηὶ καὶ ἄλλῃ ἐκ Νοτίου εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐρεσίων ἐκπλεύσας παρ' αὐτῆς τῆς πύρας τὸν Λυσάνδρου ναῶν παράπλει. (iv) Ὁ δὲ Λυσάνδρος τὸ μὲν πρῶτον ὁλίγας τῶν ναῶν κατελκύσας ἰδίωκεν αὐτὸν, ἐπεὶ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τῷ Ἀντιόχῳ ἐβοήθουν πλείους ναυσὶ, τότε δὴ καὶ πάσας συντάξας ἐπέπλει. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τοῦ Νοτίου κατελκύσαντες τὰς λοιπὰς τριήρεις ἀνέβησαν, ὥς ἕκαστος ἦν ὤκων. (vi) Ἐκ τούτου δ' ἐναυμάχησαν οἱ μὲν ἐν τῇ νηὶ, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι διεσπαρμένους ταῖς ναυσὶ, μέχρι οὗ ἔρριπον ἀπολέσαντες πεντακαίδεκα τριήρεις. Τῶν δὲ ἀνδρῶν οἱ μὲν πλείους ἐξέριπον, οἱ δ' ἐζωγρήθησαν. Λυσάνδρος δὲ τὰς τε ναῦς ἀναλίσκων καὶ τρόπαιον στήσας ἐπὶ τοῦ Νοτίου διεπλευσεν εἰς Ἐρεσον, οἱ δ' Ἀθηναῖοι εἰς Σάμον. (vi) Μετὰ δὲ ταῦτα Ἀλκιβιάδης ἔλθων εἰς Σάμον ἀνέβη ταῖς ναυσὶν ἀπάσαις ἐπὶ τὸν λιμένα τῶν Ἐρεσίων, καὶ πρὸ τοῦ στόματος παρέταξεν, εἰ τις βούλοιτο ναυμαχεῖν. Ἐπεὶ δὲ Λυσάνδρος οὐκ ἀντιπύργα διὰ τὸ πολλὰς ναυσὶν ἐκαττοῦσθαι, ἀπέπλευσεν εἰς Σάμον. Λακεδαιμόνιοι δὲ ὀλίγα ὑπερὸν αἰρῶσι Δελφίνων καὶ Ἥϊονα. (vii) Οἱ δὲ ἐν ὧν Ἀθηναῖοι, ἐπεὶ δὴ ἤγγελλετο ἡ ναυμαχία, χαλεπῶς ἦγον τῷ Ἀλκιβιάδῃ, οἴμεναι τε καὶ ἀκράτειαν ἀπολυκέναι τὰς ναῦς, καὶ στρατηγὸς εἶλοντο ἄλλους δέκα, Κόνωνα, Διομήδοντα, Λίστα, Περικλέα, Ἐρασιπύδην, Ἀριστοκράτην, Ἀρχέστρατον, Πρωτόστρατον, Θρασύλου, Ἀριστογένην. (viii) Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν πονήσας καὶ ἐν τῇ

διερέν, οἱ, σὺ ἢ hoc stipendium daretur, Atheniensium navis relinquere naves suas, ac minorem ipse sumptum faceret. Ille recte quidem aliquid eos dāsisse, verum sibi fas non esse, ut aliter quid faciat, quam rex imperasset. Præterea sic esse in fœderum formula, ut in singulas naves, quotquot tandem alere Lacedæmonii libet, minor triginta stipendii menstui nomine numeretur. Subtenuit tum Lysander. Verum a cœna, quum propinans ei Cyrus interrogaret, quam rem gratissimam ipsi facere posset : Si ad stipendium, inquit, singulorum navium obolum adjeceris. Ex eo tempore stipendium fuit obolum quatuor, cum antehac trium fuisset. Præterea et stipendium prius illis debitum persolvit, et menstruum aliud ante tempus numeravit, quo factum, ut longe jam alacriores essent milites. Hæc quum Athenienses magno cum animi morore audissent, Tissaphernes opera legatos ad Cyrum mittit. Eos ille non admittit, quomvis rogaret Cyrus Tissaphernes, ac diceret quæ Alcibiadis consilio ipse faceret : hoc enim unum se spectare, ne ulli Græcorum potentes essent, sed imbecilli potius omnes, sive ipsi dissidii stritii. At Lysander, instructa classe, subductique navibus, quæ Ephesi numero noaginta erant, quiescendo eas refecit. Interea quum accepisset Alcibiades, Thrasybulum extra Hellespontum progressum manere Phocæam, ad eum navigavit, relicto apud classem gubernatore suo Antiocho, cum mandatis, ne adversus Lysandri classem provrheretur. Antiochos vero cum navi sua, et alia Notia, in portum Ephesiorum invectus, ad ipsas Lysandri navium proras prætervehabatur. Tum Lysander, primo paucis navibus deductis, hominem insequutus est. At cum Athenienses Antiocho pluribus cum navibus opem ferrent, universa classe instructa, in eos perrexit. Itaque et Athenienses, reliquis triremibus et Notio deductis, in hostes provecti suot, uti quisque sibi viam in altum aperuisset. Secundum hæc prælium navale committitur, quum Lacedæmonii quidem serrarent ordines, Atheniensium vero naves sparse vagarentur, donec amissis quidædecim triremibus, terga dederunt. Ex his maxima pars hominum fuga dilapsa est, reliqui vero hostis in potestatem vivi pervenerunt. Tum Lysander his navibus secum sumptis, et erecto ad Notium tropæo, Ephesum navigando trajecit; Samum, Athenienses. Eo paulo post Alcibiades reversus, universa cum classe ad Ephesiorum portum provectus est, et aciem ante ostium ejus instruxit, si quis forte proelio cogrodi vellet. At quum Lysander classem suam non edoceret, quod navium numero longe inferior esset, Sansum reversus est. Paulo post Delphinium et Ecomem Lacedæmonii occupant. Interim Athenienses qui domi erant, perlati ad se de proelio navali fama, Alcibiadi indignabantur, quem ex socordia et intemperantia naves suas amississe existimabant, aliosque decem elegere dæra : Cononem, Diomedotem, Leonem, Periclem, Erasimidem, Aristocratem, Archestratum, Protomachum, Thrasybulum, Aristogrem. Quamobrem Alcibiades, cujus

στρατιῇ παρόντος, λαβὼν τριήρη μίαν ἀπέπλευσεν εἰς Χερρόνησον εἰς τὴν αὐτοῦ τειχῇ. (16) Μετὰ δὲ ταῦτα Κόνων ἐκ τῆς Ἀνδρου ἦν αἰς εἰς ναυὸς εἰκοσι φηρισμέλιον Ἀθηναίων εἰς Σάμον ἐπλεύσεν ἐπὶ τὸ ναυικόν. Ἄντι δὲ Κόνωνος εἰς Ἀνδρὸν ἐπιμεῖαν Φανοσθένης τέσσαρας ναὺς ἔχοντα. (17) Οἱ αὖτε παρτερυγίων δυοῖν τριήρων Θουρίαιν ἔλαβον αὐτοῖς ἀνδράσι· καὶ τοὺς μὲν αἰγυαλιώτους ἀπαντὰς ἐβησαν Ἀθηναῖοι, τὸν δὲ ἄρχοντα αὐτῶν Δωριέα, ὅντα μὲν Ῥόδου, πάλαι δὲ συγγὰς εἰς Ἀθηναίων καὶ Ῥόδου ὑπὸ Ἀθηναίων καταφερεσμένον αὐτοῦ θάνατον καὶ τὴν ἐκείνου συγγένειαν, πολιτεύοντα παρ' αὐτοῖς, ἐπέπλευσεν ἀρείσαν οὐδὲ χρήματα παραίμενοι. (18) Κόνων δ' ἐπὶ εἰς τὴν Σάμον ἀρίετο καὶ τὸ ναυικὸν κατέλαβεν ἀθύμως ἔχον, συμπληρώσας τριήρεις ἐξδομήκοντα ἀντὶ τῶν προτέρων, οὐσίην πλείον ἢ ἐκόντων, καὶ ταύταις ἀναγαγόμενος μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν, ἄλλοτε ἄλλῃ ἀποβαίνων τῆς τῶν πολέμων χώρας ἐπέπλευσε. (19) Καὶ δὲ ἐπισπύς ἐβηγεν, ἐν ᾗ Κερκερόνιοι εἰς Σικελίαν στρατεύσαντες εἰκοσι καὶ ἑκατὼν τριήρεσι καὶ πεζῇ στρατιᾷ δώδεκα μυριάσιν ἔβλον Ἀκράγαντα λιμῇ, μάχῃ μὲν ἡττηθέντες, προσηκνύμενοι δὲ ἐπὶ τὰ μήνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τῇ δ' ἐπὶ οὗτῳ ἔτι, ᾗ ἢ τὴν σελήνῃ ἐξέλειπον ἑσπέρως καὶ οὐ παλαιὸς τῆς Ἀθηνᾶς νεὸς ἐν Ἀθηνᾶς ἐνεπύρση, Πένιος μὲν ἀρχόμενος, ἀρχόντος δὲ Καλλίου Ἀθηναίων, οἱ Ἀκαδαίμονιοι τῷ Αὐσάνδρῳ παρακληθέντες ἦδον τοῦ χρόνου καὶ τῷ πόλεμῳ τετάρτοι καὶ εἰκοσὶν ἔτιον ἐπιμεῖαν ἐπὶ τῆς ναὺς Καλλικρατίδαν. (2) Ὅτι δὲ παρεβίβον δὲ Αὐσάνδρος τὰς ναὺς, ἔλαβεν τῷ Καλλικρατίδῃ οἱ θαλαττακώτεροι τε παραδοίῃ καὶ ναυμαχίῃ νικητρίως. Ὅ δὲ αὐτὸν ἐπέπλευσεν εἰς Ἐπίρου ἐν ἀριστερῇ Σάμου παραπλεύσαντα, οὗ ἦσαν αἱ τῶν Ἀθηναίων νῆες, ἐν Μελίῳ παραδοίῃ τὰς ναὺς, καὶ ὁμολογήσιν θαλαττακράτειν. (3) Οὐ γὰρ μόνον δὲ τῷ Αὐσάνδρῳ πολυπραγμοσύνῃ ὄλου ἀρχόντος, αὐτὸς δὲ Καλλικρατίδης πρὸς αἰς παρὰ Αὐσάνδρου ἔλαβε ναυοὶ προσηκνύσαντες ἐκ Λίου καὶ Ῥόδου καὶ ὄλου ἐκ τῶν ἐπιμελῶντων παντήκοντα ναὺς. Ταύτας δὲ πᾶσας ἀβρότας, οὐσὰς τεταρτάκοντα καὶ ἑκατὼν, παρασελεύσας ὡς ἀπαντησόμενος τοῖς πολέμοις. (4) Καταμαθὼν δὲ ὑπὸ τῶν Αὐσάνδρου οὖλον καταστασιαζόμενος, οὐ μόνον ἀποβόλους ὑπερπερσύνων, ἀλλὰ καὶ δοκροσύνων ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ Ἀκαδαίμονιοι μέγιστα παραπίπτουν ἐν τῷ διαλλάττειν τοὺς ναυάρχους, πολλὰς δὲ ἐπιτηδεύων γενομένων καὶ ἀπὲρ ἑνὸν τὸν τὰ ναυικὰ καὶ ἀνδρῶπις ὡς χρηστὸν γινωσκόντων ἀπειροῦς δὲ θαλάσσης πέμνοντες καὶ ἀγνώστους τοῖς ἐκεί, κινουμένους τὴν τὴν περὶ διὰ τοῦτο, ἐκ τούτου δὲ δὲ Καλλικρατίδης, ἐνταλάσας τοὺς Ἀκαδαίμονιους ἐκεί παρόντας ἔλαβεν αὐτοὺς τοιάδε.

ΛΕΞΟΝΤΩΝ.

res etiam apud exercitum laborabant, in Cheroneseum una triremi ad castella sua diacessit. Secundum huc Conon cum viginti navibus, quas habebat, ex decreto Atheniensium, ab Andro Samum ad imperium classis navigavit. Ejus loco in Androm Planosthenes cum quatuor navibus missus est. Is quum in Thurias triremes duas incidisset, utramque cum ipsis vectoribus cepit. Tum Athenienses omnes hos captivos in vincula conjecerunt, præter unum ipsorum ducentem Dorieum, qui, quum patris Rhodius esset, ac jamdudum Athenis et Rhodo exularet propter Athenienses, qui et ipsum et propinquos ipsius capitis damnaverant, apud Thurias, juxta civitatis adeptus, vivebat: huic misericordia moti, ne pretio quidem postulato, dimiserunt. Conon postea quum ad insulam Samum pervenit, copiarumque navales misere affectas reperit, expleto tantum septuaginta triremium numero, priorum loco, quod plures quam centum fuerant, et protectus his in altum cum ceteris doctibus, alias alibi excedens in hostium dititionem, prædas agebat. Hic ejus anni finis fuit, quo Carthaginienses cum centum et viginti triremibus, et cum centum viginti milibus terrestribus exercitus, in Siciliam profecti, Agrigentum ad deditionem fame compulerunt; quum ipsi, proelio licet superato, totos tamen septem menses oppidum obsiderent.

CAPUT VI.

Anno sequenti, quo luna vespere defeceit, et priscum Minervæ sanum Athens deflagravit, Pitya magistratum Ephori gerente, Archontis autem apud Athenienses Callia, Lacedæmonii Lysandro, cujus jam annos exierat, qui erat annus belli vicesimus quartus, successorem Callicratidam ad classem misere. Quum autem naves Lysander traderet, siebat Callicratidæ, ita se illas ei tradere ut qui maris imperium obtineret, ac proelio navali victor extitisset. At ille jussit, Epheso discedentem, ac Samum eum ad sinistram prætervectum, quo loco naves Atheniensium erant, Miletî classem ipsi tradere: ita se facturum, quod maris imperium obtineat. Negant Lysandro, se alio imperio oblitente, curiosum esse velle, Callicratidam ipse classem a Lysandro acceptam, coactis et Chio, Rhodo, atque ab aliis sociis quinquaginta navibus, adduxit; quibus omnibus collectis, quum numero erant centum et quadraginta, ad occurrendum hosti se paravit. Verum ubi se intellexit a Lysandri amicorum factione oppugnari, non solum segesser ipsi morem gerentium, sed etiam spargentium per urbes, maxime in eo peccare Lacedæmonios, quod toties navarchos mutarent, ac sæpius pro illis qui periti evasisent et rei navalis usum jam perciperent, noscent denique quo pacto cum hominibus agendum esset, mitterent successores et maris imperitos et ignotos maritimis; adeoque periculum non omnino nullum esse, ne eis detrimentum quid capiant: quapropter Callicratidæ, consiliis, quotquot siderant, Lacedæmonios coprocatis, in hunc cum eis sententiam agi:

6. Ἐμοὶ μὲν ἀρκαὶ οἴκοι μένουιν, καὶ εἴτε Λυσάνδρος εἴτε ἄλλος τις ἐμπειρότερος παρὶ τῆς ναυτικῆς βούλεται εἶναι, οὐ καλῶς τὰ κατ' ἐμὰ ἐγὼ δ' ὑπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς ναὺς παραθῆς οὐκ ἔγωγ τί ἄλλο ποῦν ἢ τὰ κελαιόμενα ὥς ἂν δύνωμαι κράτιστα. Ἦμεῖς δὲ πρὸς ἃ ἐγὼ τὴν φιλοτιμίαν καὶ ἡ πόλις ἡμῶν αἰτιάσεται, ἵστε γὰρ αὐτὰ ὥσπερ καὶ ἐγὼ, ὑμωβουλεύετε τὰ ἀρίστα ὑμῖν δοκούντα εἶναι περὶ τοῦ ἐμὲ ἐνθάδε μένουιν ἢ οἰκαδὲ ἀποπλεῖν ἐρῶντα τὰ καθιστάμενα ἐνθάδε.

α. Οὐδένος δὲ τυμμάσαντος ἄλλοι τοὶ εἰπεῖν ἢ τοὺς οἰκαὶ παύσασθαι ποῖν τὴν ἐγ' ἃ ἔχει, εἰδὼν παρὰ Κύρον ἦναι μυσθὸν τοῖς ναύταις. (7) Ὁ δὲ αὐτὸν εἶπε δύο ἡμέρας ἐπισχεῖν. Καλλικρατίδης δὲ ἀγροθεῖς τῇ ἀναβολῇ καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θύρας ποιεῖσθαι ὀργασθεῖς καὶ εἰπόν ἀδολματῆτους εἶναι τοὺς Ἕλληνας, οἱ βαρβάρους καταλαύουσιν ἑκατα ἄρρυγροι, φάσκοντες, ἦν σωθῆναι οἰκαδὲ, κατὰ γὰρ τὸ αὐτῷ δυνατόν διαλλάξαι Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους, ἀπέπλευσαν εἰς Μίλητον. (8) καθεῖθεν πέμψας τρήρεις εἰς Λακεδαίμονα ἐπὶ γρήματα, ἐκλήρυσαν ἀθροίσας τὴν Μυήσιον τάδε εἶπεν.

Ἐμοὶ μὲν, ὦ Μιλήσιοι, ἀνάγκη τοῖς οἴκοι ἀρχουσι παύσασθαι ἡμεῖς δὲ ἐγὼ εἴω προθυμοτάτους εἶναι εἰς τὴν πόλεμον διὰ τὸ οἰκούντας ἐν βαρβάρους πλείοντα κακὰ εἶναι ὑπ' αὐτῶν πεπονθέναι. (9) Δαί δ' ἡμεῖς ἐξηγισθαί τοις ἄλλοις ὑμωμάχας ὅπως ἂν τάχιστα τὴ καὶ μέλιστα βλάπτωμεν τοὺς πολέμους, ὥς ἂν οἱ ἐκ Λακεδαίμονος ἔκωσιν, οὗς ἐγὼ ἐπεμχα γρήματα εἴδοντας, (10) ἐπεὶ τὰ ἐνθάδε ὑπάρχοντα Λυσάνδρος Κύρος ἀποδὸς ὥς περὶ τὰ ὅντα οἰεῖται Κύρος δὲ Διόδοτος ἡμῶς ἐπ' αὐτὸν καὶ ἀναβάλλετο μοι διαλεχθῆναι, ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὰς ἐκείνου θύρας ποιεῖν οὐκ ἔδυνάμην ἡμῶν πείσαι. (11) Ὑποσχόμεμαι δ' ὑμῖν ἀντὶ τῶν ὑμωμάτων ἡμῶν ἀγαθὸν ἐν τῷ χρόνῳ ἢ ἂν ἐκεῖνα προσερχόμεθα χάριν εἶναι ἀποδοῖσιν. Ἀλλὰ ἦν τοῖς θεοῖς δεῖναι τοῖς βαρβάρους οἱ καὶ ἀνευ τοῦ ἐκείνους θαυμάζειν δύναμει τοὺς ἐχθρούς τιμωρεῖσθαι.

12. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἶπεν, ἀνίσταμενοι πολλοὶ καὶ μέλιστα οἱ αἰτιαζόμενοι ἐναντιοῦσθαι δεδόντες εἰς γούντο πόρον γρημάτων καὶ αὐτοὶ ἐπικυλλόμενοι ἰδίᾳ. Λαβὼν δὲ ταῦτα ἐκείνος καὶ ἐκ Χίου παντοπραγμαίαν ἐκπέμπει τῶν ναυτῶν ἐροδοσιμαίους ἐπλευσε τῆς Ἀσόδου ἐπὶ Μήθυμαν πολεμίαν οὔσαν. (13) Οὗ βουλομένου δὲ τὴν Μήθυμναιον προσχερεῖν, ἀλλ' ἐμπερὶον ὄντων Ἀθηναίων καὶ τῶν τὰ πράγματα ἐχόντων ἀττικίζοντων, ἀφελῶν αἰρεῖ τὴν πόλιν κατὰ κράτος. (14) Τὰ μὲν ὦν γρήματα πάντα εἰς ἑαυτὸν οἱ στρατιῶται, τὰ δὲ ἀνδραπόδα πάντα ὑμνήθρουσαν δὲ Καλλικρατίδης εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ κελαιόμενοι τῶν ὑμωμάτων ἀποδοῖσθαι καὶ τοὺς Μήθυμναιούς οὐκ ἐξη ἑαυτοὺς ἢ ἀρχοντος οὐδένα Ἕλληνα εἰς τὸ ἐκείνου δυνατόν ἀνδραποδισθῆναι. (15) Τῇ δ' ὕστεραις τοῖς μὲν Διοτῆρους ἀφῆκε, τοὺς δὲ τῶν Ἀθηναίων προουρὸς καὶ τὰ ἀνδραπόδα τὰ δοῦλα πάντα ἀπὸ τοῦ Κόμηνι δὲ εἶπεν οἱ παῖσι αὐτὸν μοιχῶντα τὴν δαλταται. Κατιδὼν δὲ αὐτὸν ἀναγόμενον

« Satis est mihi, domi manere; nec, quod in me est, prohibeo, quominus vel Lyander, vel alius quisquam peritor rerum nauticarum veluti haberi. Ego vero iussu patriae missus ad classem, aliud quod agam non habeo, nisi ut quae mihi mandata sunt, praeclarius pro mea viri exsequar. Vos autem, habita ratione eorum, in quibus eisdem magno studio versor et civitas nostra laetatur (sunt enim illa perinde vobis nota ac mihi), in medium proferatis velim ea, quae maxime vobis ex usu videntur, mandandum mihi sit licet, an domum navigandum, ut qui rerum hic statum sit, exponam. »

Quum dicere aliquid aliud auderet nemo, quam patriae magistratibus parandum esse, caque faciunda, quorum causa adesset: ad Cyrum profectus, nautis stipendium poscebat. Is vero biduum expectare illum iussit. Graviter cum dilationem portans Callicratides, et frequentibus illis ad portas constellationibus iratus, quum Graecos mortalium miseritiorum esse diceret, qui pecunie causa barbaris adularentur, atque etiam adderet, se, si domum saltem rediret, pro virili Athenienses ac Lacedaemonios reconciliaturum: Miletum discessit. Inde missis Lacedaemonem tremebulis ad poscendam pecuniam, et convocatis ad concionem Milesiis, hanc orationem habuit:

« Me quidem, Milesii, patriae magistratibus obtemperare necesse est: a vobis autem peto, ut imprudens strenue bello huic incumbatis; nam quia melius inter barbaros habitatis iam pridem ab eis mala plurima perpesti estis. Equum vero est, vos sociis reliquis in cooptare, ut interea summa celeritate hostes detrimento maximo afficiamus, donec Lacedaemone illos, quos affluente pecunie causa misit, reversi fuerint. Etenim quod hic erat poscendum, id discedens Lyander, tanquam superfluum, Cyro restituit. Cyrus autem, quum ad ipsum venissem, moram semper interponebat, quo me minus ad colloquium admitteret; ego vero persuadere mihi non poteram, ut frequenter ad ipsas portas accederem. Polliceor autem vobis, me pro illis commodis, quae interea nobis evenierint, dum pecuniam domo expectamus, dignam vobis gratiam relaturum. Ostendamus barbaris tandem, diis bene iuvantibus, posse nos ulcisci hostes nostros, licet ipsos non veneremus. »

Haec quum dixisset, surrexere multi, maximeque illi, qui quod Callicratides adversarentur, insimulabant, praeter metu rationem pecunie conficiendae ostendebant, et privatum etiam de suo pollicebantur. Hac ille accepta pecunia, et ex Chio praeterea quinque drachmarum viatico in nautas singulos coacto, Methymnam, Lesbii oppidum, quod ab hostium partibus statim, profectus est. Quum Methyminzi transire ad ipsum nollet, quod Athenienses praesidiarios haberent, atque illi, qui opulentissimi erant, Atheniensium partes sequerentur, admotis copiis, oppidum vi cepit. Tum fortunas eorum omnes diriperunt milites, municipia vero cuncta in forum Callicratidas coegit; quomque socii Methymnos etiam vendi velient, respondit, se imperatore Graecorum neminem in servitutum redactum iri, quantum quidem in ipso esset. Postridie liberos illos dimisit, sed praesidiarios Atheniensium, ac servilis conditionis captivos omnes vendidit. Conci etiam denunciavit, effecturum se, ne deinceps maris dominium sibi alienum usurparet. Quomque

ἅμα τῇ ἡμέρᾳ, ἐβόαιεν ὑποταγόμενος τὸν εἰς Σάμον πλοῖον, ὅπως μὴ ἐκείσε φύγῃ. (16) Κόνον δ' ἔρρυε ταῖς ναυσὶν εὐ πλεούσας διὰ τὸ ἐκ πολλῶν πληρωμάτων εἰς ἀλγίης ἐκλιδέσθαι τοὺς ἀρίστους ἐρέτας, καὶ καταρτύνει εἰς Μυτιλήνην τῆς Αἰόλου καὶ ἦν αὐτῇ τὸν δέκα στρατηγῶν Λέων καὶ Ἑρασιπλοῦς. Καλλικρατίδας δὲ ζυγαροπλοῦσεν εἰς τὸν λιμένα, δώσωσιν ναυσὶν ἑκατὸν καὶ ἑβδομήκοντα. (17) Κόνον δὲ ὡς ἔβη ὑπὸ τῶν πολεμίων κατακυλωθεὶς, ἠναγκάσθη ναυμαχεῖσθαι πρὸς τοῦ λιμένα, καὶ ἀπώλεσε ναὺς τριάκοντα· οἱ δ' ἄνδρες εἰς τὴν γῆν ἀπέφυγον· τὰς δὲ λοιπὰς τῶν ναυῶν, τετταράκοντα ὅσας, ὑπὸ τῇ τείχει ἀνέκλυσσε. (18) Καλλικρατίδας δὲ ἐν τοῦ λιμένα ὁρμησάμενος ἐπολιόρχει ἐνταῦθα, τὸν ἐκπλοῦον ἔχων. Καὶ κατὰ γῆν μεταπημφάμενος τοὺς Μηθυμναίους πανδημεὶ καὶ ἐκ τῆς Λίου τὸ στρατεύμα διεισδύον· χρηματὰ τε παρὰ Κύρου αὐτῷ ἦλθεν. (19) Ὁ δὲ Κόνον ἐπὶ ἐπολιόρχειτο καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θαλάτταν, καὶ εἴτων οὐδ' αὖτις ἦν εὐπορεῖσθαι, οἱ δὲ ἄνθρωποι πολλοὶ ἐν τῇ πόλει ἦσαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι οὐκ ἐβόθουν διὰ τὸ μὴ πυνθάνεσθαι ταῦτα, καθύλακτας τῶν ναυῶν τὰς ἀρίστα πλεούσας δύο ἐπ' ἡμέρᾳ πρὸ ἡμέρας, εἰ ἀπαύτων τῶν ναυῶν τὸν ἀρίστους ἐρέτας ἐβόλεις καὶ τοὺς ἐπιβάτας εἰς κοίλῃν ναὺν μεταδίδοντας καὶ τὰ παραβόρματα παραβαλόν. (20) Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν οὕτως ἀνέχον, εἰς δὲ τὴν ἑσπέραν, ἐπὶ σκότους ἦν, ἐξεβόλσαν, ὥς μὴ καταδύλλους εἶναι τοὺς πολεμίους ταῦτα ποιοῦντας. Πάμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ εἰσόμενοι σίτα μέτρα, ἐπεὶ δὴ ἦθ' ἡμέραν ἡμέρας ἦν καὶ οἱ ἀπορμυόντες ἀλγίους εἶχον καὶ ἐνίοι ἀνταπαύοντο, ἐξέπλευσαν ἔξω τοῦ λιμένα, καὶ ἡ μὲν ἐπὶ Ἑλλησπόντου ὁρμησεν, ἡ δὲ εἰς τὸν πύλαος. (21) Τῶν δ' ἀπορμυόντων, ὡς ἑκαστοὶ ἦνοιον, τὰς τε ἀγκύρας ἀποκόπτοντας καὶ χειρὶ μένοι ἐβόθουν τετταραγμένοι, τυχόντες ἐν τῇ γῇ ἀριστοποιοῦμενοι ἐξεβόλσαν τὰς ἐβόλους τῆς εἰς τὸν πύλαος ἀπορμυομένης, καὶ ἅμα τῷ ἥλιῳ δύνοντι καταλαβόν, καὶ κρατύναντες μόχθῃ, ἀναθησάμενοι ἀπῆγον εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοὺς ἀνδράσιν. (22) Ἡ δ' ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου γυροῦσα ναὺς διέφυγε, καὶ ἀνακομένη εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπαγγέλλει τὴν πολιορκίαν. Διαιδίδον δὲ βοηθῶν Κόνον πολιορκουμένῃ δώδεκα ναυσὶν ὁρμήσαντο εἰς τὸν ὁρίζον τῶν Μυτιληνίων. (23) Ὁ δὲ Καλλικρατίδας ἐπιπλοῦσας αὐτῇ ἐξαίγνης δέκα μὲν τῶν ναυῶν Λιαδεῖ, Διομείδῃ δ' ἔρρυε τῇ τε αὐτῇ καὶ ἀλγί. (24) Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὰ γεγονέναι αἰεὶ τὴν πολιορκίαν ἐπεὶ ἤκουσαν, ἐφηρρίσαντο βοηθῆναι ναυσὶν ἑκατὸν καὶ δέκα, εἰς ἐβόλονται τοὺς ἐν ἑλικίᾳ ὄντας ἅπαντας καὶ δοῦλους καὶ ἀνθρώπους καὶ πληρωσάντας τὰς δέκα καὶ ἑκατὸν ἐν τριάντοις ἡμέραις ἀπῆγον. (25) Εἰσεβόσαν δὲ καὶ τὸν ἑσπέρην πολλοὶ. Μετὰ ταῦτα ἀνῆλθον εἰς Σάμον, κατέκθον Σαμίαν ναὺς Διοδὸν δέκα· ἤθροισαν δὲ καὶ ἀλλὰς πλείους ἡ τριάντοις παρὰ τῶν ἄλλων συμμάχων, εἰσεβάτην ἀναγκάσαντας ἅπαντας, ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ τινες αὐτοὺς ἔντρον ἔσω οὐκ. Ἐγένοντο δὲ αἱ πλοῖα πλείους ἢ πενήκοντα καὶ ἑκατὸν. (26) Ὁ δὲ

illam prima luce provehi videret in altum, intercepto igne, ne Samum se fuga recipere posset, insequutus est. At Conon fugam cum navibus expeditis faciebat, quod de multis navalibus peritissimis remigis in paucas naves eiecerat; neque cum duobus et decem duribus, Leonte et Erasinide, Mitylenae oppidum Lesbæ recepit. Eum cum centum et septuaginta navibus Callicratidas persequens, in eundem portum navigavit. Tum Conon, quem hostes antevertendo interclusissent, ad portum navali pugna decernere coactus fuit, et triginta naves amisit, hominibus ad terram fugiendo elapsis; reliquis quadraginta naves sub ipsam morum subduxit. At Callicratidas portum ingressus Cononem illic obsidebat, ostium portus obtinens; atque etiam terra Methynensium plēbe omni accessita, de Chio quoque copias traduxit; allata fuit tunc ipsi et a Cyro pecunia. Conon, quam terra marique obsideretur, quem comestui parare copiam alienum posset, quum et magna esset hominum in oppido multitudo, et Athenienses opem non ferrent, quasi horum nihil adhuc comperissent: naves duas ex omni numero expeditissimas in mare deduxit, et ante diem instruxit, deque navibus universas remiges optimos delegit, in navem concecit milites classarios imposuit, piones iiecit. Ac die quidem illo ita. Sub vespem, ubi primum tenebrae oborirentur, in terram eos exposebat, ne id ipsos agere navibus innotesceret. Die quinto, cibariis, quantum satis esset, instructi, ipso meridie, quum speculatores partem negligenter huc observarent, partem etiam quieti se dedissent, e portu navigant, prosecta in altum ovi una, versus Hellespontum tendente altera. Tum illi, qui agebant in excubiis, uti quisque sibi vinum aperiret, ancoras abrumperet, excitari, cum tumultu accurrere: nam forte tunc in litore predebant. Quoniam consensissent naves, illam, quæ lo altum se proripuerat, insequuti sunt, ac sole jam occidente ad eam pervenerunt; tum, proelio commisso, vi ea potiti sunt, ac relictam cum ipsis vectoribus ad classem suam deduxere. At altera navis, quæ versus Hellespontum se contulerat, effugit, Athenasque delata, classem obsideri nuntiavit. Tum ferens opem Conon obsesso Diomedes, cum duodecim navibus in Mitylenensium fretum se contolli. Verum Callicratidas qui, re improvisa, adversus hunc navigavit, decem naves cepit; Diomedem autem cum sua, et quadam alia, dilapsa est. Hoc quum accidisset, atque adhuc obsideri suos Atheienses accipere, centum ac decem navibus his succurrendum esse decreverunt, in quas universi qui adoleviscent, servi ac liberi, imponebantur. Qua classe centum et decem navium intra diem triginta instruxit, solverunt, magna etiam equitum parte naves ingressæ. Inde Samum pervenerunt; ubi quum naves Samias decem sibi adjungerent, etiam alias a sociis aliis colligerunt, plures quam triginta, coactis omnibus, ut eas conscenderent, idem de navibus illis factum, quæ forte tunc furis habebant. Universæ plures quam centum et quinquaginta. Postea-

Καλλικρατίδας ἀκούων τὴν βοήθειαν εἶδεν ἐν Σάμῳ οὖσαν, αὐτοὺς μὲν κατέλιπε παντόκτονα ναῦς καὶ ἄρματα Ἑπείκουσιν, ταῖς δὲ ἔκαστοι ἐκαστὸν ἀναγκάσει ἰδιαιτοποιεῖτο τῆς Ἀίσθου ἐπὶ τῇ Μελίᾳ ἀπὸς ἄντιον τῆς Μυτιλήνης. (π) Τῇ δ' αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔλυσαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δεσπονομένους ἐν ταῖς Ἀργινοῦσαις αὐτοὶ δ' εἰσὶν ἄντιον τῆς Ἀίσθου. (σθ) Τῆς δὲ νυκτὸς ἰδὼν τὰ πυρὰ, καὶ τινος αὐτῇ ἐξαγγελάντων ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἴεν, ἀνήγγετο περὶ μέγας νύκτας, ὥς ἑσπιναιῶς προσπίσει· ὧσαρ δ' ἐπιγενομένοι πολλοὶ καὶ βρονταὶ διακόλυσαν τὴν ἀναγκήν. Ἐπεὶ δὲ ἀνέσχεον, ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἔπλει ἐπὶ τὰς Ἀργινοῦσας. (ω) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀνανήγγοντο εἰς τὸ πύλαρος τοῦ εὐνομήμου, παρατεταγμένοι ὡδα. Ἀριστοκράτης μὲν τὸ εὐνομήμον ἔχων ἔγγετο πεντακταῖεκα ναυοί, μετὰ δὲ ταῦτα Διομήδων ἑτέρας πεντακταῖεκα ἐπέτετακτο δὲ Ἀριστοκράτῃ μὲν Περικλῆς, Διομήδωνι δὲ Ἐρασιμόν· παρὰ δὲ Διομήδοντα οἱ Σάμιοι εἴκα ναυοὶν ἐπὶ μύξας τεταγμένοι ἑσπρηγῆναι δὲ αὐτῶν Σάμιος ὀνόματι Ἰππίους ἐρόμενοι δὲ αἱ τῶν ταξάρχων εἴκα, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ μύξας ἐπὶ δὲ ταύτας αἱ τῶν ναυάρχων τρεῖς, καὶ αἱ τινες ἄλλαι ἦσαν ἑξαμυχιλαί. (ω) Τὸ δὲ δεξιὸν κέρας Πρωτόμαχος εἰς πεντακταῖεκα ναυοὶ· παρὰ δ' αὐτὸν Θρασύβουλος ἑτέρας πεντακταῖεκα ἐπέτετακτο δὲ Πρωτόμαχῳ μὲν Ἀνίας, ἔχων τὰς ἑσας ναῦς· Θρασύβουλος δὲ Ἀριστομένης. (zi) Οὕτω δ' ἐπέτρεσαν, ἵνα μὴ διακίλινον δεδοὶν χεῖρον γὰρ ἔπλεον. Αἱ δὲ τῶν Ἀσπιδομήμονος ἀντιτεταγμέναι ἦσαν ὅσσαι ἐπὶ μύξας ὡς πρὸς διακίλινον καὶ περιπλοκὴν παρεκκαυσμέναι, διὰ τὸ βέλτερον πλεῖν. Ἐλκε δὲ τὸ δεξιὸν κέρας Καλλικρατίδας. (zβ) Ἐρμῶν δὲ Μεγαρεὺς ὁ τῷ Καλλικρατίδῃ κυβερνήων εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι εἴη καλῶς ἔχον ἀποπλεῖσαι· αἱ γὰρ τρεῖς τῶν Ἀθηναίων πολλὰ πλείονος ἦσαν. Καλλικρατίδας δὲ εἶπεν ὅτι ἡ Σπέρτη οὐδὲν [μὴ] κείνου οἰκείται αὐτοῦ ἀποβάντος, γρήνει δὲ αἰσχροὶν εἶναι ἔργα. (zγ) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐναυμάχησαν χρόνον πολλόν, πρῶτον μὲν ἀθρόαι, ἔπειτα δὲ διασκαδασμένοι. Ἐπεὶ δὲ Καλλικρατίδας τε ἐμβολούσης τῆς ναὸς ἀποπλεῖν εἰς τὴν θαλάτταν ἠγγαθήσθαι Πρωτόμαχος τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τῷ δεξιῷ τὸ εὐνομήμον ἐνέχεσαν, ἐνέπθεν φυγὴ τῶν Πελοποννησίων ἐγένετο εἰς Χίον, πλείστον δὲ καὶ εἰς Φώκαιαν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πάλιν εἰς τὰς Ἀργινοῦσας κατέπλευσαν. (zδ) Ἀπώλοντο δὲ τῶν μὲν Ἀθηναίων νῆες πέντε καὶ ἐκιστοὶ αὐτοῖς ἀνδράσιν ἐκτὸς ὀλίγων τῶν πρὸς τὴν γῆν προσαναβήντων· τῶν δὲ Πελοποννησίων Ἀσπιδομήκῃ μὲν ἐνία, πασῶν ὁσῶν δέκα, τῶν δ' ὀλίγων ἑξαμυχιλίων πλείους ἢ ἔρχοντο. (zε) Ἐδοξε δὲ [καὶ] τοῖς τῶν Ἀθηναίων στρατηγοῖς ἐπεὶ μὲν καὶ τεταράκοντα ναυοὶ θηραμένην τε καὶ Θρασύβουλον τριγάρχους ὄντας καὶ τῶν ταξάρχων τινὰς πλείν ἐπὶ τὰς καταδεδουκίας ναῦς καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῶν ἀνθρώπους, ταῖς δ' ἄλλαις ἐπὶ τῇ τῆς μετ' Ἐπειοῦ τῇ Μυτιλήνῃ ἀφρομούσας. Ταῦτα δὲ βουλομένους ποιῆναι ἄνεμος καὶ γυναιὼν αὐτοῦς διακίλινος μέγας γένόμενος τρόπιον δὲ

quam accepit Callicratidas, jam apud Samum Atheniensium classem esse, quae suis opem ferret, naves ad obsequendum quinqueaginta reliquit, eaque praefecit Eleonicum; cum ceteris centum viginti navibus proventus in altum ad Malesm Lesbi promontorium, e regione Mitylene, castra suorum corpora curavit. Eodem die forte fortuna etiam Athenienses ad Arginusas ornabant, quae et ipsae e regione Lesbi sunt. Nortu Callicratidas conspectis hostium ignibus, ac nonnullis renuntiantibus esse hos Athenienses, circiter noctem mediam solvit, ut eos subito nec opinantes invaderet. Verum imbris copiosis ac tonitruis impeditas, progredi non potuit. Ut primum tempestas cessavit, prima luce navigat versus Arginusas. Ei levia parte occurrere in alto Athenienses, in hunc modum acie instructa: prima in fronte ad levam cum quindecim navibus Aristocleus erat, deinde cum aliis quindecim Diomedon. Post Aristocleum, Pericles, post Diomedontem Samii cum decem navibus singillatim instructi erant: quorum duo erant Samii, nomine Hippeus. His proximae tridemorum decem naves erant, et ipsae singillatim instructae. Secundum has, tres classis praefectorum, et ut quae aliae sociorum naves erant. Dextro cornu cum navibus quindecim Protomachus tenebat, et iuxta eum Thrasylus cum aliis quindecim navibus. Post Protomachum Lycias cum navibus totidem, post Thrasylum Aristogenes collocatus erat. Atque hoc modo aciem instruxerant, se pertumpendi classem suam hosti facultatem concederent. Erant enim ipsorum naves mires ad navigandum expeditae. Ad Lacedaemoniorum naves universae singillatim instructae, et ad pertumpendum classis hostilis, et circumventionem comparatae erant, propterea quod expeditius vehementer. Cornu dextrum Callicratidas ipse tenebat. Atque hic Hermion Megarensis, Callicratidis gubernator, eum monet, recte sibi consulturum, si discederet. Nam tridemum numero longe superiores erant Athenienses. Ei respondit Callicratidas: Spemus, se moriente, nihil pejus habiturum; sibi vero fugam esse turpissimam. Post hunc diu certatum est, primo confertim navibus, deinde sparsim. Verum posteaquam et Callicratidas, irruptione cum navi sua in hostium classem facta, in mare delapsus nequam apparuit, et Protomachus atque illi, cui aderant ei, cornu dextro laetum hostile vicerunt: tum Peloponnesii supra se in Chion, maximeque ex parte Phocaram receperunt. Athenienses vero ad Arginusas redierunt. Amiserunt hi naves quinque et viginti una cum vectribus, paucis exceptis qui ad litus evasere. Peloponnesii, ex navibus Lacedaemoniorum novem (quum harum numerus universarum esset decem), ex reliquorum sociorum navibus super sexaginta desiderarunt. Secundum haec statuerunt Atheniensium duces, ut cum quodraginta septem navibus tridemum praefecti Theramenes et Thrasylus, ac tribuni quidam, ad demersas naves ac naufragos pergerent, ceterae adversum illas, quae cum Eleonico apud Mitylenam stationem habebant, navigarent. Quae quum facere vellet, a vento et tempestate, quae tunc ingens torrebatur, sunt impediti. Quamobrem eo loci manebant

σπῆσαντες αὐτοῦ χολίζοντο. (α) Τῷ δ' Ἐπειῶνι μὲν δ' ἡμερικτοῦς κἀλῆς πάντα ἐξήγγειλε τὰ περὶ τὴν ναυμαχίαν. Ὅ δ' αὐτὸν πάλιν ἐκπαίρνειν εἰπὼν τοῖς ἐνόμοις αὐωπῇ ἐκπέλει καὶ μηδὲν διαλέγεσθαι, παραρχήμα δὲ αὐδὴς πλεῖν εἰς τὸ ἐαυτῶν στρατοπέδον ἐσπαρανομήνους καὶ βούοντας ὅτι Καλλιπρατίδας νενίκηκε ναυμαχίῳν καὶ ὅτι αἱ τῶν Ἀθηναίων νῆες ἀπολώλασιν ἅπασαι. (β) Καὶ οἱ μὲν ταῦτ' ἔποιουν αὐτὸς δ', ἐπειδὴ ἐκεῖνα κατέπλεον, ἴθιαι τὰ εὐαγγέλια, καὶ τοῖς στρατιώταις παραγγέλλει δεῖν νομοποιεῖσθαι, καὶ τοῖς ἑμποροῖς τὰ χρήματα αὐωπῇ ἐνθεμένους εἰς τὰ πλοῖα ἀποπλεῖν εἰς Χίον, ἣν δὲ οὐ πνεῦμα οὖρον, καὶ τὰς τριήρεις τὴν ταχίστην. Αὐτὸς δὲ τὸ πλεῖον ἀπήγειν εἰς τὴν Μήθυμαν, τὸ στρατοπέδον ἀμπερῆσαι. (α) Κόων δὲ καθελύσας τὰς νῆας, ἐπεὶ οἱ τὰ πλοῖα ἀποδοῦράκειαν καὶ δ' ἀνέμος εὐδαίμων ἦν, ἀπαντήσας τοῖς Ἀθηναίοις ἤδη ἀνηγμένους ἐκ τῶν Ἀργινοῦσιν ἔρρασε τὰ περὶ τοῦ Ἐπειῶνος. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατέπλευσαν εἰς τὴν Μυτιλήνην, ἐκεῖθεν δ' ἐπανήχθησαν εἰς τὴν Χίον, καὶ οὐδὲν διαπραξάμενοι ἀπέπλευσαν ἐπὶ Σάμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2.

Οἱ δ' ἐν ὅκμῳ τούτοις μὲν τοὺς στρατηγούς ἐπισυνέκλην Κόωνος πρὸς δὲ τούτῳ ἐβόλοντο Ἀδείμαντον καὶ τρίτον Φυλακίαν. Τῶν δὲ ναυμαχεσάντων στρατηγῶν Πρωτόμαχος μὲν καὶ Ἀριστογένης οὐκ ἀπῆλθον εἰς Ἀθήνας, (α) τῶν δὲ ἑξ κατέπλευσάντων, Περικλῆς καὶ Διομήδης καὶ Αὐανίος καὶ Ἀριστοκράτης καὶ Θρασυβόλος καὶ Ἐρασιπύδης, Ἀρχέδημος δ' τοῦ δήμου τότε προϊστάμενος ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς δουλείας ἐπιμελούμενος Ἐρασιπύδην ἐπιβόλην ἐπιβαλὼν κατηγόρει ἐν δικαστηρίῳ, φάσκων ἑξ Ἑλλησπόντου αὐτὸν ἔχειν χρήματα ὅντα τοῦ δήμου κατηγόρει δὲ καὶ περὶ τῆς στρατηγίας. Καὶ εἶπε τῇ δικαστηρίῳ δοῦναι τὴν Ἐρασιπύδην. (α) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῇ βουλῇ διεγυῖοντο οἱ στρατηγοὶ περὶ τῆς ναυμαχίας καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ χειμῶνος. Τιμοκράτης δ' εἰπόντος ὅτι καὶ τοὺς ἄλλους χρὴ δεδόντας εἰς τὸν δῆμον παραδοθῆναι, ἡ βουλὴ ἐέθε. (α) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκαλήσθη ἐγένετο, ἐν ᾗ τῶν στρατηγῶν κατηγόρουσαν ἄλλοι καὶ καὶ Θηραμένης μέλειστα, δικαίους εἶναι λόγους ὑποσχόμενοι δὲ οὐκ ἀνείλοντο τοὺς νεωγούς. Ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν ἄλλου καθήκοντος ἐπιστολὴν ἐπέδεικνυεν μαρτύρων ἦν ἐκπαίρνειν οἱ στρατηγοὶ εἰς τὴν βουλὴν καὶ εἰς τὸν δῆμον, ἄλλο οὐδὲν αἰτῶμενοι ἢ τὸν χειμῶνα. (α) Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ στρατηγοὶ βραχίαι εὐκατοῦς ἀπελογίζοντο, οὐ γὰρ προὔτελλε σφίσι λόγος κατὰ τὸν νόμον, καὶ τὰ πεπραγμένα διεγυῖοντο ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐπὶ τοὺς πολέμιους πλέοντες, τὴν δὲ ἀναίρεσιν τῶν ναυγῶν προστάξαντες τὴν τριηράρχων ἀνδραγαθίαν ἰκανοὺς καὶ ἐστρατηγηκότας ἤδη, Θηραμένης καὶ Θρασυβόλου καὶ ἄλλους τούτους καὶ εἰπερ γέ τινας δέοι, περὶ τῆς ἀναίρεσιν

tropæo erecto. Interea ceteris acturiis rem omnem Eteoneico de navali prælio exposuit. Ille rursus oblegavit eam, quum vectoribus edixisset, ut taciti, nemine compellato, discederent, statimque in hæc castra sua coronati revertebantur, simul Callieratidum prælio navali vicisse clamarent, universamque classem Atheniensium esse deletam. Ea ille fecerunt, atque dum abeunt, ipse sacrum fecit ob rei felicitate gestæ duntaxat, ac mandavit militibus, ut cornarent, nec non mercatoribus, ut merces suas sine tumultu sc. tacite navigiis imponerent, et una cum triremibus quam celerissime, quod esset ventus secundus, in Chium discederent. Ipse castris successis, pedestres copias Methymnam duxit. Tum Coo non deductis navibus suis, posteaquam et hostes propere discesserunt, et ventus spirabat lenior, Atheniensibus occurrens, qui jam ab Argivis solverant, quid de Eteoneico acti disset, exponit. Illi Mitylenem navigarent, inde profecti in Chium, re infecta Samum discesserunt.

CAPUT VII.

Interim qui domi erant Athenienses hisce duobus imperiis abrogantur, excepto Conone; cui Adimantus et Philocles tertius adiunguntur. Ex duobus autem, qui pugnam hæc navalem pugnant, Protomachus et Aristogenes Athenas non sunt reversi; ceteri sex, Pericles, Diomedon, Lysias, Aristocrates, Thrasyllus, Erasinides, quum domum navigassent, Archedemus, qui tunc populi princeps Athenis erat, et cui thesauri cura mandata fuerat, Erasinidem multa constituta apud tribunal sic accusabat, ut eum pecunias publicas ex Hellesponto sibi nervasse diceret, atque etiam munus imperatoris male administrasse. Iudices Erasinidem in vinula ducendum esse decreverunt. Post hæc duces in senatu de prælio navali et magnitudine tempestatis rem omnem commemorabant. Verum referendus Timocrate, ceteros etiam duces victos populo tradendum esse, senatus eos vinciri iussit. Secundum hæc concio coacta est, in qua duces inter alios etiam Theramenes impunitus accusabat, jure ab ipsis exigendum rationem dicere, quumobrem naufragos non sustulissent. Nam quod alium neminem inersassent, epistolæ productæ testimonio docebat, quam duces ipsi ad senatum et ad populum misissent, in qua causam aliam nullam afferrent, nisi tempestatem. Post hæc duces singuli breviter, quod eis secundum legem dicere non liceret, sese purgaverunt, et rem, uti erat gesta, commemorarunt: se adversos hostes profectos fuisse, naufragos autem uti tollerent, triremibus perfectis, hominibus ad res gerendas idoneis et imperatorio munere functis, imperasse, Therameni, Thrasybulo, et aliis talibus. Quod si qui sint hæc in partem accusandi, alios non esse accusandos,

οὐδένα ἄλλον ἔχειν αὐτοῖς αἰτιάσασθαι ἢ τοῦτους ὡς προειρήχη. (8) Καὶ οὐχ ὅτι γε κατηγοροῦσιν ἡμῶν, ἔρασαν, φευσόμεθα φάσκοντες αὐτοὺς αἰτίους εἶναι, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τοῦ χιμῶνός εἶναι τὸ καλύψαν τὴν ἀναιρέσιν. Τούτων δὲ μάρτυρας παρείχοντο τοὺς κυβερνήτας καὶ ἄλλους τῶν συμπλεκόντων πολλούς. (9) Τοιαῦτα λέγοντες ἔπειθον τὸν δῆμον ἰδούσαντο δὲ πολλοὶ τῶν ἰσχυτῶν ἐγγυῆσθαι ἀνίσταμενοι· ββοῦσι δὲ ἀναβαλεῖσθαι εἰς ἑτέραν ἑκαλήσειαν· τότε γὰρ ὅμῃ ἦν καὶ τὰς χεῖρας οὐκ ἂν καθύρουν τὴν δὲ βουλὴν προβουλεύσαντας εἰσενεγκεῖν ἑπὶ τρόπῳ οἱ ἄνδρες κρίνοντο. (10) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐγένετο Ἀπατούρια, ἐν οἷς οἱ τε πατέρες καὶ οἱ συγγενεῖς ἔνυσιν σπρίον αὐτούς. Οἱ οὖν πατρὶ τὴν Θηραμένην παρεσκεύασαν ἀνδράποδος μελανά ἡμάτια ἔχοντας καὶ ἐν γρῶ κακαριμένους πολλοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ, ὅα πρὸς τὴν ἑκαλήσειαν ἔκειτο, ὡς δὲ συγγενεῖς ὄντες τῶν ἀπολλυμένων, καὶ Καλλέξενον ἔπεισαν ἐν τῇ βουλῇ κατηγορεῖν τῶν στρατηγῶν. (11) Ἐνταῦθα ἑκαλήσειαν ἔποιον, εἰς ἣν ἡ βουλὴ εἰσέειχε τὴν ἐαυτοῦ γυνάμην· Καλλέξενον αἰπόντος τῆδε· Ἐπειδὴ τῶν τε κατηγορούντων κατὰ τῶν στρατηγῶν καὶ ἐκείνων ἀπολογουμένων ἐν τῇ προτραπείᾳ ἑκαλήσειᾳ ἀπύκνωσι, διαφηρεῖσθαι Ἀθηναίους πάντας κατὰ γυλάς· θεῖται δὲ εἰς τὴν φυλὴν ἐκαστὴν δύο βερέας· ἐπ' ἐκαστῇ δὲ τῇ φυλῇ κέρματα κερτύνται, ὅταν ἑκατόν δόξαιεν οἱ στρατηγοὶ οὐκ ἀνελόμενοι τοὺς νικησέντας ἐν τῇ ναυμαχίᾳ, εἰς τὴν προτέραν φερέσθαι, σπῶν δὲ μὴ, εἰς τὴν ὑστέραν· (12) Ἦν δὲ δόξαιεν αἰεταί, θανάτῳ ζημιώσαι καὶ τοὺς ἑνδεκα παραδόναι καὶ τὰ χρημάτων δημοσιεύσαι, τὸ δ' ἐπιδέκατον τῆς ὁδοῦ εἶναι. (13) Παρῆλθε δὲ τις εἰς τὴν ἑκαλήσειαν φάσκειν ἐπὶ τεύχους ἀλφειῶν σωθῆναι· ἐπιστάλλων δ' αὐτῷ τοὺς ἀπολλυμένους, ἔαν σωθῇ, ἀπαγγεῖλαι τῷ δήμῳ ὅτι οἱ στρατηγοὶ οὐκ ἀνείλοντο τοὺς ἀρίστους ὑπὲρ τῆς πατρίδος γενομένους. (14) Τὸν δὲ Καλλέξενον προσκαλέσαντο παράνομα φάσκοντες συγγεγραμμένα Εὐρυπτολέμου τε ὁ Πεισιδανκτος καὶ ἄλλοι τυνέ. Τοῖς δὲ δήμῳ ἔνοι ταῦτα ἐφύοντο, τὸ δὲ πλῆθος ἰδέα δεινὸν εἶναι αἰ μὴ τίς λάτῃ τὸν δῆμον πράττειν ὅ ἂν βούληται. (15) Καὶ ἐπὶ τούτοις εἰπόντος Λυκίεκου καὶ τούτους τῇ αὐτῇ φέρῃ κρίνεσθαι ἥπερ καὶ τοὺς στρατηγούς, ἐν μὴ ἀφῶσι τὴν ἑκαλήσειαν, ἐπιθροβήσας πάλιν ὁ ἔθλος, καὶ ἀναγκάσθησαν ἀφίναί τὸς κλήσεις. (16) Τὸν δὲ πρυτάνειον τιναὶ οὐ φεσκόντων προθήσαν τὴν διαφύρῃσιν παρὰ τοὺς νόμους, αὐθὺς Καλλέξενος ἀναβῆς κατηγγεία αὐτῶν τὰ αὐτά. Οἱ δὲ ἰδόντες καλὴν τοὺς οὐ φάσκοντας. (17) Οἱ δὲ πρυτάνεις ροβηθέντες ἀμολόγουν πάντας προθήσαν πλὴν Σακράτους τοῦ Σαγορόντεος· οὗτος δ' οὐκ ἔφη ἀλλ' ἢ κατὰ νόμον πάντα ποιῆσαι. (18) Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναβῆς Εὐρυπτολέμος λαλῶν ὑπὲρ τῶν στρατηγῶν ταῦτε. Τὰ μὲν κατηγοροῦσιν, οἱ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀνέβην ἐνθάδε Παρυλίδος ἀνταχαιῶν μὲν ὄντος καὶ ἐπιτελείου καὶ Διομβέοντος φίλου, τὸ δ' ὑπεραπολογουμένων, τὸ δὲ συμβουλεύοντος ἃ μοι δοκεῖ ἀρίστα εἶναι ἀπὸς τῇ

quam illos, quibus ea res mandata fuerit. Neque tamen, aiebat, propter mentem, quod hi modo nos accusant, atque in his culpam confiteamur, sed tempestatis magnitudinem, quoniam suffragi tolli poterint, prohibuisse. Atque harum rerum et gubernatores et multos alios, qui expeditionis socii fuerant, testes producebant. Hec quum dicerent, populo satisfaciebant, ac multi homines privati surrexere, et satisfacere ipsorum nomine voluerunt. Verum ad proximam concionis tempus rem extrahendam esse visum fuit, quod paulo jam serius esset, ac manus subitas hand cererent: senatusque, re prius deliberata, ad populum referre, quo pacto de horum causa in iudicio cognoscendum esset. Sequita sunt Apoturia, quo festo inter se parentes et cognati conveniunt: hisce igitur frivis amici Theramencis homines confidens nigris indatos vestibus et ad cutem usque rasos submisserunt: ut ill tanquam eorum, qui perissent, propinqui, ad populi conventum accederent. Callixenum quoque permovebant, ut duces in senatu accusaret. Hinc ad concionem populum advocant, in qua senatus ad populum, recitante Callixeno, decretum huiusmodi retulit: Quia concione proxima tam illorum qui duces accusarunt, quam ipsorum ducum se purgantium auditur sunt orationes, Athenienses universi tribum suffragia ferente in tribu qualibet virum hinc collocato: isthem qualibet in tribu caducatorum proclamato, ut cuiusque videantur iniuste duces fuisse, qui cives navali prolio victores non sustulerint, in priorem in urnam calculum coniciant: cui contra, in posteriorem. Quod si eos iniuste fuisse visum fuerit, morte multentur, undecim viris traduntur, bona publicentur: eorum decumae Mineræ aucto. Prodit et alius quidam in conventum, qui se in vase farinario diceret incedumem evasisse: mandasse autem sibi eos, qui perissent, ut, si quidem salvus evaderet, exponeret populo, non sustulisse duces eos cives, qui pro patria fortissime se gessissent. Sed Callixenum postulabant Euryptolemos Pisianectis filius, et quidam alii, dicentes illum contra leges sententiam conscripisse. Idem nonnulli a populo se sentire profitebantur. At plebs indigna esse clamavit, non concedi populo, ut quod ipse velit, agat. Quumque Lyciscus diceret, eodem modo de his ipsis etiam cognoscendum esse, quo jam de dubiis cognosceretur, ai concioni jus suum permitteret: rursus a plebe tumultum est, atque illi finem postulandi Callixenum facere coacti sunt. Quum vero Prytanes aliquot se permissores negarent, ut prius legem in suffragia iretur, rursus accedens Callixenus, eandem ob causam eos accusabat. Tum clamare populum, ut accesserentur quotquot assentiri noliant. Ille Prytanes omnes metu perculi, permissores se dicebant, ut suffragia ferrentur, extra usum Socratem Sophronici filium; si aliud quidquam facturum se negabat, quam quod esset legi consentaneum. Secundum haec, suggestu consensu, haec Euryptolemus pro dubiis orationem habuit:

« Equidem in hoc locum, Athenienses, partim Periclem necessarium et propinquum meum, et Diomedontem amicam accusaturus accendi, partim eandem defensorum, partim consulturus vobis es, quo conductura patrie tibi arbi-

παλει. (17) Καταγορῶ μὲν οὖν αὐτῶν δι' ἐπεισαν τοὺς ἐναγχινοὺς βουλευμένους περὶ τινὰ γράμματα τῇ τε βουλῇ καὶ βραὶν δι' ἐπείτασαν τῷ Θηραμένει καὶ Θρασυβούλῳ τετρακόκκοντα καὶ ἐπὶ τρεῖσιν ἐναλλάττει τοὺς ναυαγούς, οἱ δὲ οὐκ ἀναλίσκοντο. (18) Ἐῖτα νῦν τὴν εἰσίαν κοινὴν ἔχουσιν ἐκείνων ἰδίῃ διακρίνοντων, καὶ ἀντὶ τῆς τότε φιλοφροσύνης νῦν ὑπ' ἐκείνων τε καὶ τινῶν ἄλλων ἐπιβουλευόμενοι κινδυνεύουσιν ἀπολέσθαι. (19) Ὅσα, ἂν ἡμεῖς γέμοι πείθεσθαι τὰ δίκαια καὶ δατα ποιῶντας, καὶ θινὴν μάστιγα τελεῖσθαι πείσασθε καὶ οὐ μετνοήσαντες ὑπερὶον εὐρήσετε σφῶς αὐτοὺς ἡμαρτηκότας τὰ μέγιστα εἰς θεούς τε καὶ ἡμᾶς αὐτούς. *Συμβουλεύει δ' ἑμὶν, ἐν ᾧ οὐδ' ὑπ' ἐμοῦ οὐδ' ὑπ' ἄλλου οὐδενὸς ἔστιν ἐξαπατηθῆναι ἡμᾶς, καὶ τοὺς ἀδικούντας αἰδότες κολάσασθαι ἢ ἂν βούλησθε δίκην, καὶ ἅμα πάντας καὶ καθ' ἓνα ἕκαστον, εἰ μὴ πλέον, ἀλλὰ μίαν ἡμέραν δόντας αὐτοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογησάσθαι, μηδ' ἄλλους μάλλον πιστεύοντας ἢ ἑμὶν αὐτοῖς.* (20) Ἰστε δὲ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πάντας δι' τὸ Κανόνιον φέρισμά ἐστιν ἰσχυρότατον, εὐ καλεῖται, ἐάν τις τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον ἀδικῇ, δεδεμένον ἀποδοῦναι ἐν τῷ δέσμῳ, καὶ ἐάν καταγνοῖσθῃ ἀδικεῖν, ἀποδανόντα εἰς τὸ βράθρον ἐμβληθῆναι, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῦ ὀκνηθῆναι καὶ τῆς θεοῦ τὸ ἐπιδικᾶσθαι εἶναι. (21) Κατὰ τοῦτο τὸ φέρισμα κελαιόω κρίνεσθαι τοὺς στρατηγούς καὶ νῆ Δία, ἂν ἡμῖν γε δοκῇ, πρῶτον Περικλῆα τὸν ἐμοὶ προσκρινόμενον αἰσχρὸν γὰρ μοι ἐστὶν ἐκείνων περὶ πλείονος ποιῆσθαι ἢ τὴν πόλιν. (22) Τοῦτο δ' εἰ βούλησθε, κατὰ τούτους τὸν νόμον κρίνατε, ὥς ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἱεροσulis καὶ προδόντας, ἐάν τις ἡν πόλιν προδώῃ ἢ τὰ ἱερὰ ἀδικῇ, κρίνεσθαι ἐν δικαστηρίῳ, ἂν καταγνοῖσθῇ, μὴ ταρῆναι ἐν τῇ Ἰατικῇ, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῦ ὀκνησάντα εἶναι. (23) Τούτων ὑποτέρῳ βούλησθε, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῷ νόμῳ κρίνεσθαι ἢ οἱ ἄνδρες κατὰ ἓνα ἕκαστον διατηρήμενον τῆς ἡμέρας τριῶν μερῶν, ἐνδὲ μὲν ἐν ᾧ ὑλλέγεσθαι ἡμᾶς δεῖ καὶ διαφθερίσασθαι, ἐάν τε ἀδικεῖν δοκῶσιν ἐάν τε μὴ, εἴτερον δ' ἐν ᾧ καταγορησάσθαι, εἴτερον δ' ἐν ᾧ ἀπολογησάσθαι. (24) Τούτων δὲ γιννομένων εἰ μὴ ἀδικούντας ποῖονται τῆς μεγίστης τιμωρίας, οἱ δ' ἀναίτιοι ἐλευθερωθῆναι ὡς ἡμῶν, οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ οὐκ ἀδικούντας ἀπολούνται. (25) Ὑμεῖς δὲ κατὰ τὸν νόμον αἰσθεθῶντες καὶ εὐροκούντες κρινάτε καὶ οὐ συμπολησάμετε Λακιστικισμῶν τοὺς ἐκείνων ἐξορκιζόμενους ναὺς ἀπελομένους καὶ νενικηκότας, τούτους ἀπολλύντας ἀκρίτους παρὰ τὸν νόμον. (26) Τί δὲ καὶ δεδιότες σφόδρα αὐτῶν πείθεσθε; ἢ μὴ οὐχ ἡμεῖς ἂν ἐν βούλῃσθε ἀποκαίνομεν καὶ ἐλευθερώσῃτε, ἂν κατὰ τὸν νόμον κρίνομεν, ἀλλ' οὐκ ἂν παρὰ τὸν νόμον, ὥσπερ Καλλικλῆς τῇ βουλῇ ἐπεισαν εἰς τὸν δῆμον εἰσενεγκίαν μὴ φέρεται; (27) Ἄλλ' ἴσως ἂν τινα καὶ οὐκ αἰτιον ὄντα ἀπακτείνανται, μεταμείλῃσι δὲ ὥστερον. Ἀναμνήσθητε ὥς ἀλγεῖν οὐκ ἀνορελὲς ἔχει ἐστὶ, πρὸς δ' ἔτι καὶ περὶ θανάτου ἀνθρώπων ἡμαρτηκότας. (28) Διὰ δ' ἂν ποιεῖσθε, εἰ Ἀριστοφάνης μὲν πρότερον τὸν δῆμον καταλύοντι, αἶτα

true. In hoc igitur eos accuso, quod collegis aus, litteras ad senatum populumque miseris: se Therameni ac Thasybuli negotium tollendi naufragos cum septem et quadraginta talentibus dedisse, quod illi imperium sibi non fecerant; has ut se mitterent, persuaserint. Itaque jam omnes protores communem culpam sustineat quæ privatim ex illorum delicto provenit; et sus tum in eos usurpata humanitate seipsos in discrimen mortis coniecerunt, horum ipsorum, et aliorum quorundam insidiis petiti: quod tamen periculum vereri non debent, si quidem nihil vos parebitis, et iuste sanctique vosmet geretis; hinc etiam vel maxime rei veritatem intelligetis, neque postea promittentia ducti, vos omnium maxima et in deos et in vosmetipsos deliquisse comprehenditis. Consulo autem vobis illa, in quibus nec a me, nec abs quoquam alio circumveniri dolo poteritis, et in eos, quos deliquisse cognoveritis, non solum universos, sed etiam singulos, quoscunque voletis poena, animadvertetis; tantum uno eis die concesso, si quidem amplius impetrari non potest, quo sese defendant: ne plus aliis fidei, quam vobis ipsis habeatis. Vestrum vero, si quidem ita vobis videbitur, Canonis decretum gravissimum esse; quod mandat, ut si quis populum Atheniensem lasserit, in viscus apud populum causam dicat: et si damnatus illate injurie fuerit, necatus in barathrum abiciatur, bonis publicatis, et eorum decuma Minervæ consecrata. Ex hujus decreti formula cum duobus agi volo, ac profecto, si quidem ita vobis videbitur, primum omnium cum Pericle necessario meo. Nam maximo mihi dedecori fuerit, pluris hunc a me, quam rempublicam, fieri. Sin hoc male sit, ex ea lege de his cognoscite, quæ de sacrilegis ac proditoribus lata est: ut si quis vel civitatem prodiderit, vel res sacras furto subtraxerit, causa pro tribunali cognita si sit damnatus, in Africa se sepeliatur: fisco bona ipsius addicantur. Harum legum utram voletis, Athenienses, secundum eam de his hominibus singulis judicate, divisio diei tribus partibus: quarum una vos contumacis, perque calculos indagetis, sicutæ sentes hi viri, necne; altera vero accusentur, tertia sese defendant. Id si fiat, qui sunt ex his injuri supplicium gravissimum incurant: al qui extra culpam positi, a vobis, Athenienses, liberantur, neque peribunt tanquam malefici. Vos etiam ex legis sententia religiose ac salva fide judicabitis, neque cum Lacedæmoniis patriam oppugnabitis: quod fieret, si hos duces, qui eis proelio victis septuaginta naves ademerunt, indomatos contra legem de medio tolleritis. Quæ vero timeat, tantopere festinas? an hoc ne vobis non liceat, quemcumque volueritis, vel interficere, vel liberare, si secundum legem, ac non præter legem judicaveritis, quemadmodum Callixenus senatu perussit, ut ad populum de judicandis omnibus eodem suffragio referretur? At enim aliquem forte innocentem interfeceritis, cujus deinde facti vos poenitebit. Cogitate, queso, quam id jam per se triste sit et inutile, perieritis, si capitis sententia in hominem lata, recto a judicio aberraveritis. Indignum vero fuerit, si Aristarcho,

δὲ Οἰνόνην προδιόδοιτο Ἑθελίους πολέμους οὖσαν, ἔδοται ἡμέραν ἀπολογησασθαι ἢ ἐβούλοτο καὶ τὰλλα κατὰ τὸν νόμον προῦθετε, τοὺς δὲ στρατηγούς τοις πάντα ὁμῶν κατὰ γνώμην πράξαντας, νικήσαντας δὲ τοὺς πολέμους, τῶν αὐτῶν τοῦτων ἀποστερήσειτε. (20) Μὴ ὤμας γε, ὦ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' αὐτῶν ὄντας τοὺς νόμους, δι' οὓς μέλειτα μέγιστοι ἔστε, φυλάττοντες, ἀνευ τοῦτων μηδὲν πράττειν πειρᾶσθε. Ἐπαυλῖθε δὲ καὶ ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα καθ' ἃ καὶ οἱ ἄμαρτίαι δοκοῦσι γεγενησθαι τοῖς στρατηγοῖς. Ἐπεὶ γὰρ κρατήσαντες τῇ ναυμαχίᾳ εἰς τὴν γῆν κατέπλευσαν, Διομήδων μὲν ἐκέλευεν ἀναχθέντας ἐπὶ κίριος ἀπαντας ἀναίρεισθαι τὰ νεύσγια καὶ τοὺς ναυαγούς, Ἐρασιπιδῆς δὲ ἐπὶ τοὺς πρὸς Μυτιλήνην πολέμους τὴν ταχίστην πλεῖν ἀπαντας Ἑρασύλους δ' ἀμείψεται ἔργη γενέσθαι, ἂν τὰς μὲν αὐτοῦ καταλιποῖσι, ταῖς δὲ ἐπὶ τοὺς πολέμους πλέουσι (21) καὶ δοξάντων τοῦτων καταλιπεῖν τρεῖς ναῦς ἑκαστον ἐκ τῆς αὐτοῦ συμμορίας, τῶν στρατηγῶν ἑκάτῳ ὄντων, καὶ τὰς τῶν νευσγίων δέκα καὶ τὰς τῶν Σαμίων δέκα καὶ τὰς τῶν νευσγίων τρεῖς αὐταῖς ἀπάσαι γίγνονται ἐπὶ καὶ τετταράκοντα, τέτταρες περὶ ἑκάστην ναῦν τῶν ἀποπλευσάντων δώδεκα οὖσιν. (22) Τῶν δὲ καταλιπθέντων ταξίρχων ἦσαν οὐκ Ἑρασύβουλος καὶ Ἑθαρμένης, ὅς ἐν τῇ προτέρᾳ ἑκαλῶντι κατηγόρει τὸν στρατηγόν. Ταῖς δὲ ἑλλαις ναυσὶν ἔκλειον ἐπὶ τὰς πολέμους. Τί τοῦτων οὐχ ἔκωνός καὶ καλῶς ἔπραξαν; οὐκοῦν δίκαιον τὰ μὲν πρὸς τοὺς πολέμους μὴ καλῶς πράχθιντα τοὺς πρὸς τοῦτους ταχθέντας ὑπὲρ τὸν λόγον, τοὺς δὲ πρὸς τὴν ἀνάγκην, μὴ ποιήσαντας ἃ οἱ στρατηγοὶ ἐκέλευσαν, διδοῖ οὐκ ἀνέκοντο κρίνεσθαι. (23) Τοσοῦτον δ' ἔγω εἰπεῖν ἐπὶ μαρτυροῦν ὅτι ἐ χειμῶν ἐκεκλήσιν μετὲν πρῆξαι ὅν οἱ στρατηγοὶ παρακέλευσαντο. Τοῦτων δὲ μάρτυρες οἱ σωθέντες ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ὅν εἰς τὸν ἡμετέρων στρατηγῶν ἐπὶ καταπόσεως νεὺς τοιθεῖς, ὃν καλέουσι τῇ αὐτῇ φήρῃ κρίνεσθαι, καὶ αὐτὸν τότε δεδωκεν ἀναερέσων, ἥ περ τοὺς οὐ πράξαντας τὰ προταχθέντα. (24) Μὴ τοῖων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀντὶ μὲν τῆς νίκης καὶ τῆς εὐτυχίας ὁμοῖα ποιήσῃτε τοῖς ἡττημένοις τε καὶ ἀτυχούσιν, ἀντὶ δὲ τῶν ἐκ θεοῦ ἀναγκαίων ἀγωνιμοῖν δοῖτε, προσοφείν καταγνόντας ἀντὶ τῆς ἀδυναμίας, οὐχ ἔκωντος γενομένων διὰ τὸν χειμῶνα πρῆξαι τὰ προταχθέντα· ἀλλὰ πολὺ δικαιότερον στεφανούς γεραίρειν τοὺς νεκίστους ἢ θανάτῳ χειμῶνι πονηροῖς ἀνδράσιν πειδομένους.

25. Ταῦτ' εἰπόντων Εὐρυπτολέμος ἔγραψε γνώμην κατὰ τὸ Κανόνιον φέροντα κρίνεσθαι τοὺς ἄνδρας ὅλα ἐκαστον ἢ δὲ τῆς βουλῆς ἢ μὴ φήρῃ ἀπαντας κρίνειν. Τοῦτων δὲ διακρίνοντο μὲν τὸ μὲν πρῶτον ἔκριναν τὴν Εὐρυπτολέμων ὑπομολαμένον δὲ Μενεκλίδους καὶ πλεῖν διακρίνοντο γινόμενης ἔκριναν τὴν τῆς βουλῆς. Καὶ μετὰ ταῦτα καταψηφίσαντο τὸν ναυμαχησάντων στρατηγῶν ἑκάτῳ ὄντων ἀπέθανον δ' οἱ παρόντες ἔξ. (26) Καὶ οὐ πολλῷ χρόνῳ ὑστερον μετέμειλα τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ ἐξηρσάντο, οὕτως τὸν δῆμον ἐξηπά-

qui antehac statum populiarem evertere volebat, ac deinde Thebanis hostibus nostris Cicerem prodidit, diem ad defendendum arbitratu suo concesserit, atque alia secundum legem permitta: nunc ductibus illis, qui omnia ex sententia vestra gessere, victoria de hoste potius, eadem ipsa denegaveritis. Ne vos hoc feceritis, o Athenienses; sed observate leges a vobismet ipsis latas, per quas imprimis ad maximam hanc potentiam pervenistis; neu quicquam absque his facere conamini. Ad res ipsas vos convertite, in quibus deliquisse duces videntur. Postquam navali proelio victores ad litus classem subduxere, censuit Diomedon, ut universis cepsis in cornu ductis navium fragmina cum naufragis tollerentur; Erasinides autem, ut universa cum classe quam celerissime adversus illos hostes, qui erant apud Mytilenam, navigarent; tertius Thrasybulus aiebat, utrumque fieri posse, si naves partim istic relinquerent, partim in hostem ducerent. Hac sententia comprobata visum, ut quoniam octo essent duces, quisque de classe sua naves tres relinqueret, una cum decem tribunorum navibus, decem Samiorum, tribus nauphorum; hic omnes quadraginta septem pavium numerum expleant, ita ut quaterque naves circa unam ex his quae naufragium fecerant, quaterque universae discederent erant, occurrerent. Ex his autem perfectis, qui relicti fuere, Thrasybulus et Theramenes erant, is qui concione proxima duces accusavit. Cum reliquis navibus duces adversus classem hostilem perreque. Quid horum non recte atque ordine gesserunt? Quamobrem æquum est, ut eorum, quæ adversus hostem non satis bene gesta sunt, si rationem reddant, qui hostibus oppositi fuerant, itidemque de illis, qui imperata ducum de tollendis naufragis non fecerant, iudicium instilui, cur id facere neglexerint. Equidem pro utriusque hantum dicere possum, impedivisse tempestatem, quoniam eos facerent, quæ duces mandarent. Atque bujus rei testes sunt illi, qui fortuito salvi evaserunt: quorum et numero est unus ex ducebus nostris, in navi demersa conservatus, de quo nunc eisdem calculos ferri volent, quos de his, qui imperata non fecerunt: quum tamen id temporis etiam ipse solentium ope indigeret. Quamobrem nolite, cives, in victoria secundoque rerum successu ita vosmet gerere, quemadmodum victi et adversa usi fortune solent; nolite etiam in necessitate a deo immissa committere, ut iniqui rerum ardentiores videsimini, et, quæ potius fuerit quendam facultatis inopia, tanquam proditiorem damnetis in his qui per tempestatem imperata facere non potuerunt. Multo apertius æquius, si hos victoris positos coronis ornabitis quam si quorundam improborum in gratiam eos morte multaveritis.

Hac oratione habita, Euryptolemos rogationem tulit, ut ex Canonis decreto seorsum de quolibet ducum cognoscere-tur: senatus autem sententia erat, ut uno suffragio de omnibus judicaretur. Quum de his rationibus calculi ferrentur, primum in Euryptolemi sententiam itum est. Verum potente dilationem Menecle, quum iterum suffragia colligeretur, senatus est probate sententia. Secundum hac duces, qui navalem pugnam fecerant, dammati sunt, numero octo; ex quibus sex qui aderant capitis pœnam subierunt. Neque multo post Athenienses festi posuunt: quapropter decretum

τησαν, προβάλλει αὐτὸν εἶναι, καὶ ἔγγυθ' ἑστῆσαν. ἕως ἂν κρηθίσουν, εἶναι δὲ καὶ Καλλίετον τούτων. Προὔδεικθ' ἔπειτα καὶ ἄλλοι τέτταρες, καὶ ἰδένθησαν ὑπὸ τῶν ἔγγυθ' ἑστῆσαν. Ἐπεὶ δὲ σπῆσις τις γενόμενος, ἐν τῇ Κλεισῶν ἀπέθανον, ἀπείρασεν οὗτοι, πρὶν κρηθίσαι. Καλλίετος δὲ καταλθὼν ὅτι καὶ οἱ ἐκ Πειραιῆς εἰς τὸ ἄστυ, μισοῦμενος ὑπὸ πάντων λιμῶ ἀπέθανεν.

BIBAION B.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Οἱ δ' ἐν τῇ Χίῳ μετὰ τοῦ Ἐπεινίου, στρατιῶται ὄντες, ὧς μὲν θῆρος ἦν, ἀπὸ τοῦ θῆρος ἐτρέφοντο καὶ ἐργαζόμενοι μισθοῦ κατὰ τὴν γῆραν ἐπὶ δὲ χειμῶν ἐγένεον καὶ τροφὴν οὐκ εἶχον γυμνοὶ τε ἦσαν καὶ ἀνυπόδητοι, ἐνίσταντο ἀλλήλους καὶ ἐνέτιθιντο ὥς τῇ Χίῳ ἐπὶ τῶν ἑσθίων. Ὡς δὲ ταῦτα ἀρέσκει καλαμὸν φέρειν ἰσοίαι, ἵνα ἀλλήλους μάθουν ὑπόσι εἶσθαι. (α) Πυθόμενος δὲ τὸ ζήτημα ὁ Ἐπεινίος, ἀπόρως μὲν εἶχε τί χρῆσθαι τῇ πράγματι διὰ τὸ πλῆθος τῶν καλαμῶν. τὸ τε γὰρ ἔα τοῦ ἑμαυτοῦ ἐπιχειρῆσαι σφαλερὸν εἶδειν εἶναι, μὴ εἰς τὰ πᾶσι ὁρμήσῃ καὶ τὴν πόλιν καταστρέψῃ καὶ πολέμιοι γενόμενοι ἀπολώσῃσι πάντα τὰ πράγματα, ἂν κρατήσῃσι, τὸ τ' αὖ ἀπολλύειν ἀνθρώπους ἐνυμμάτους πολλοὺς θεινὸν εἶναι τοῖς εἶναι, μὴ τίνα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας διαβῇ σχοῖν καὶ οἱ στρατιῶται δύναιτο πρὸς τὰ πράγματα αἰνῶν. (β) ἀναλαβὼν δὲ μὲν ἑαυτοῦ ἀνδρᾶς πεντεκαίδεκα ἔχρησεν ὄντας ἐπορεύετο κατὰ τὴν πόλιν, καὶ ἐντυχίῳ τινι σφαλαμῶντι ἀνθρώπῳ ἀπύοντι ἐξ ἱατρείου, καλαμὸν ἔρχοντο, ἀπέκτενε. (γ) Ἐπορεύοντο δὲ γενομένου καὶ ἑρμῶν τινῶν διὰ τί ἀπέθανεν ὁ ἀνθρώπος, παραγγέλλειν ἐκέλευεν ὁ Ἐπεινίος, ὅτι τὸν καλαμὸν εἶχε. Κατὰ δὲ τὴν παραγγέλλειν ἔρρηκτον πάντες ὅσοι εἶχον τοὺς καλαμῶς, αἱ δὲ ἀκούων δαδὸς μὴ ἀρθεῖς ἔχον. (δ) Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἐπεινίος ἐνυμμάτους τοὺς Χίους ἔχρησεν ἐκείνους ἐννεαετηγίαις, ὅπως οἱ ναυτὶς λάβωσι μισθὸν καὶ μὴ ναυπηγίᾳ τι οἱ δὲ εἰσῆγαγκαν ἄμα δὲ εἰς τὰς ναῦς ἐσθίμενην εἰσβαίνειν προκίον δὲ ἐν μέρῳ παρ' ἐκαστῇ ναὺν παρεβάβρυν τε καὶ παρήκει πολλὰ, ὥς τοῦ γεγεννημένου οὐδὲν εἶδος, καὶ μισθὸν ἐκαστῇ μηνὸς δίδωκε. (ε) Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Χίοι καὶ οἱ ἄλλοι ἐνυμμάτοις συλλεγέντες εἰς Ἐφεσον ἐβουλεύσαντο περὶ τῶν ἐνεστηκότων πραγμάτων πύμνην εἰς Ἀνακταμένην πρόσθεσι ταῦτα τε ἐροῦντας καὶ Ἀύσανθρον αἰτήσαντας ἐπὶ τὰς ναῦς, εἰ φερόμενοι παρὰ τοὺς ἐνυμμάτους κατὰ τὴν προτέραν ναυπηγίαν, ὅτι καὶ τὴν ἐν Νοτίῳ εἰσέχευε ναυπηγίαν. (ς) Καὶ ἀπεπύρρθησαν πρόσθεσι, ὅτι αὐτοὶ δὲ καὶ παρὰ Κύρου ταῦτα

est promulgatum, ut eos liceret accusare, qui populum deciperent: atque ut fidem in iux vocali, dum cognitio facta esset, vadimonium prestant. Ex his unum esse Calliætonem Delii sunt et alii quatuor, atque a radibus in vincula coniecti sunt. Sed quem deinceps sedilio quidam coorta esset, in qua Cleophon est interceptus, hi quatuor aufugere prius quam iudicium de ipsis factum esset. At Calliætonis quum id temporis in urbem redisset, quo et alii de Pirææ, exous universis, fame perit.

LIBER II.

CAPUT I.

Milites autem, qui cum Eteonico in Chio degebant, quam quidem diu eratestas, partim maturis fructibus vitam sustentabant, partim per agros insule mercenarias operas faciendo victum parabant. Verum posteaquam adventit hiems, nec unde se alerent, restaret quidquam; atque etiam modi essent, ac disciscendi; coierunt inter se, deque occupanda Chio conspirarunt; id consilii quibus placuisset, hi ut calamum gestarent, visum fuit: quo se mutuo, quot essent ipsorum, nosset. Hanc ubi lessemur commisit Eteonico, quo pacto se in huiusmodi negotio gereret, antequam animi erat, quum tanta esset calamiferorum copia. Nam aperta vi obvium illis ire, periculosum esse videbatur, ne correptis armis, civitate occupata hostes facili, si victoria politerentur, cuncta everterent; ab altera parte dirum putabat esse facinus, si tot interimerentur socii; ne forte sui ceterorum Græcorum odios exponerentur, ac militum animi ad res gerendas hebetes redderentur. Quamobrem quidam alios adiunxit sibi, pugnionibus instructos, per opidum obambulavit, quumque in hominem ex Hippodamio laborantem, qui de medici officina exibat, et calamum gestabat, incidisset, eum interfecit. Oborto tumultu, et querentibus nonnullis, cur is interemptus esset, monitari Eteonico iussit, eo factum, quod calamum habuisset. Id ubi fuit denuntiatum, calamos universi abicere semperque perturbat is, qui luce audiebat, ne et ipse calamum gestare animadverteret. Deinde convocatis Chiiis Eteonico, pecunias uti conferrent, edixit; ut accepto stipendio, res novas nante nos molirentur. Illi quum ea consultasset, imperavit suis Eteonico, uti naves conscenderent: ac vicissim modo hanc, modo illam navem singulatim adiens, animum eis addebat, et quasi nihil ejus sciret, quod acciderat, multis eos verbis corroborabat, monstrum singulis stipendio numerato. Secundum hanc Chii, reliquisque socii, quum Ephusi convenissent, de rebus presentibus consultabant, et legatos Lacedæmonem mitti placuit, qui eas illis exponerent, Lysandrumque navibus praefectum poscerent, quod is in praefectura superiore magna fuisset omnis sociorum gratia, quo etiam tempore in commissio ad Nolium navali proelio victor extitit. Itaque misit sunt legati, qui eas adiuncti a Cyro mitti, qui eadem dicerent. Lacedæmonem Lysan-

λέγοντες ἄγγελοι. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔβωσαν τὸν Λύσανδρον ὡς ἐπιστάλη, ναύαρχον δὲ Ἄρακον οὐ γὰρ νόμος αὐτοῖς ἐκ τὸν αὐτὸν ναυαρχεῖν τὰς μέντοι ναὺς παρεῖδον Ἀνατόλῳ, εἴην ἤδη τῷ πολέμῳ πέντε καὶ εἰκοσι παρελθούσῃ.

α. Τοῦτο δὲ τῷ ἑκαυτῷ καὶ Κύρος ἀπέκτεινεν Λύσανδρον καὶ Μιτράειον, υἱὲς ὄντας τῆς Δαρειοῦ ἀδελφῆς τῆς τοῦ Ξέρξου τοῦ Δαρείου πατρὸς, οἱ αὐτῷ ἀπαντῶντες οὐ δύναντο διὰ τῆς κόρης τὰς χεῖρας, ὁ ποιεῖσι βασιλεῖ μόνον ἢ δὲ κόρη ἐστὶ μακρότερον ἢ χεῖρες, ἐν ᾗ τὴν γαῖαν ἔχον οὐδὲν ἂν δύναται ποιῆσαι.

(9) Ἰασημένιος μὲν οὖν καὶ ἡ γυνὴ Διέγον πρὸς Δαρειοῦν δεινὸν εἶναι εἰ περιόχεται τὴν λίαν ὕβριν τούτου· ὁ δὲ αὐτὸν μεταπέμπεται ὡς ἀφροσύνην, πέμψας ἄγγελους.

10. Τῷ δ' ἐπιόντι ἔτι, ἐπὶ Ἀργύρῳ μὲν ἐφαρμόντος, ἀργήσαντος δ' ἐν Ἀθήναις Ἀλέξιον, Λυσάνδρος ἀρκεύμενος εἰς Ἑφέσον μεταπέμψατο Ἐκείνῳ ἐκ Χίου ξὺν ταῖς ναυσὶ καὶ τῇ ὁλῇ πάσας ἐνηθροῦσεν, εἰ ποῦ τις ἦν, καὶ ταύτας τε ἐπισκοπάζει καὶ ὁλῆας ἐν Ἀντιπάρῳ ἐναυπηγεῖτο. (11) Ἑλλήνων δὲ παρὰ Κύρον χρήματα ἦσαν ὁ δ' αὐτῷ εἶπεν οἱ τὰ μὲν παρὰ βασιλείας ἀνελκομένη εἴη, καὶ εἰ πλείω πολλῶν, δεκνύμενα ὅσα ἐκαστος τῶν ναυάρχων ἔχει, ὅμως δ' ὅσους. (12) Ἀπὸ δὲ ὁ Λυσάνδρος πάργηρον, ἐπὶ τὰς τρεῖς αἰς τρητάρχους ἐπίσσει καὶ τοῖς ναύταις τὸν ἀραιούμενον μισθὸν ἀπέδωκε. Παρεκταναύζοντο δὲ καὶ οἱ τῶν Ἀθηναίων στρατιῶται πρὸς τὸ ναυτικὸν ἐν τῇ Σάμῳ.

13. Κύρος δ' ἐπὶ τούτοις μεταπέμψατο Λυσάνδρον, ἐπὶ αὐτῷ παρὰ τοῦ πατρὸς ἦεν ἄγγελος λέγων οἱ ἀφροσύνην ἐκείνου καλοῦν, ὅν ἐν Θάμνηριος τῆς Μηδίας ἄγγυς Καδοῦσιον, ἐξ' οὗ ἐστράτευον ἀρεστώτας. (14) Ἦκοντα δὲ Λυσάνδρον οὐκ εἶα ναυμάχεῖν πρὸς Ἀθηναίους, ἐὰν μὴ πολλὰ πλείους ναὺς ἔχῃ· εἶναι γὰρ χρήματα πολλὰ καὶ βασιλεῖ καὶ ἑαυτῷ, ὥστε τούτου ἐνεκεν πολλὰς πληροῦν. Παρέειπε δ' αὐτῷ πάντας τοὺς φόρους τοὺς ἐκ τῶν πόλεων, οἱ αὐτῷ ἴδιοι ἦσαν, καὶ τὰ περὶ τὰ χρήματα ὅσους καὶ ἀναμνήσας ὡς εἶχε θύλας πρὸς τε τὴν τῶν Λακεδαιμονίων πόλιν καὶ πρὸς Λύσανδρον ἰδίᾳ, ἀνέβαινε παρὰ τὸν πατέρα.

15. Λυσάνδρος δ' ἐπὶ αὐτῷ Κύρος πάντα παραβόας τὰ αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἀφροσύνην μεταπέμψας ἀνέβαινε, μισθὸν διαβόας τῇ στρατῇ ἀνέχθη τῆς Καρίας εἰς τὸν Κιράμειον κόλπον. Καὶ προσβαλὼν πόλιν τῶν Ἀθηναίων ἐνμαχόμενον ὄνομα Κλερσίαις τῇ ὑστερίᾳ προσβολῇ κατὰ κράτος αἶρει καὶ ἐξηνδραπόδισεν. Ἦσαν δὲ μισοῦντες αὐτὸν ἀναισθητοὶ. Ἐκείθεν δ' ἀπέπλευσαν εἰς Ρόδον. (16) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Σάμου ῥοιόμενοι τὴν βασιλείαν κακὰς ἐποίησαν, καὶ ἐπὶ τὴν Χίον καὶ τὴν Ἐρίσον ἐπέπλεον, καὶ παρεκταναύζοντο πρὸς ναυμαχίαν, καὶ στρατηγούς πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν αἰνούνῳ Μένανδρον, Τυδείᾳ, Κηρσιόδοτον. (17) Λυσάνδρος δ' ἐκ τῆς Ρόδου παρὰ τὴν Ἰωνίαν ἐκπλεῖν πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον πρὸς τε τὴν πλείονα τὴν ἐκπλοὴν καὶ ἐπὶ τὰς ἀρεστικαίας αὐτῶν πόλεις. Ἀνήκοντο δὲ οἱ

drum eis concesserunt, sed ut legalium, Araco classis praefecto: nec enim apud ipsos in more est, ut idem classis praefecturam habere obtineat. Sual autem Lysander naves tradidit, quem jam viginti quinque anni hujus belli elapsi essent.

Eodem anno Cyrus Autobersacem ac Mitramum interfecit, sororis Darii filios, quae iidem, ut Darius, Artaxerxes patre nata fuerat; cuius cordis causa fuit, quod quam occurrissent ei, manus per coram non intravissent, id quod coram rege solum Persae deferunt. Est autem corae manica longior, intra quam si manum quis continet, nihil omnino facere possit. Monere tunc Hieramenes et ipsius avoc Darium, indignum esse, ad tantam Cyri peccentiam ipsam committere. Quapropter eam Darius, aegritudinem praeterea, missis nuntius ab se accessit.

Anno sequente, Archytas Ephorum, et Erchoate Athenas Alasio, Lysander Ephesum venit, et e Chio cum navibus Eteoliam accessit; coactis etiam aliunde navibus universalis, ubique essent, ac non solum has reficiebat, sed etiam alias apud Antandrum edificabat. Deinde profectus ad Cyrum, pecuniam ab eo petebat. Is vero tametsi jam expensas esse pecunias a rege sibi datas diceret, ac praeter has etiam longe plures, indicatis illis, quae singuli classis praefecti acceperant: nihil tamen minus ei, quod petebat, largiebatur. Hoc argentum Lysander quam accepisset, triremium praefectos constituit, ac navis stipendium debitum persolvit. Itidem et duces Atheniensium classem apud Samum instruebant.

Secundum hoc Lysanderum ad se Cyrus accessit, postquam nuntius ab ipsius a patre venit, qui narrabat, eum ab agro patre vocari, qui apud Thamerin Medorum ageret, haud procul a Cadusis, adversus quos defectionem multos bellum suscepisset. Quam venisset Lysander, ne cum Atheniensibus proelio navali decerneret, velut, nisi multo majorem navium numerum haberet. Satis esse tunc regi, tum sibi pecuniarum; ut, si res per hoc staret, expleri magnas navium numerus posset. Deinde tributa ei de urbibus ostendit omnia, quae ipsi pecuniarum pendebant, et pecuniam eam, qua ipsi non erat opus, ei donat. Quam quae commemorasset, quo et Lacedaemoniorum rempublicam, et privatam Lysander ipsam amore complecteretur, ad patrem ascendit.

At Lysander, quem Cyrus tradidit ipsi suis omnibus ad patrem adversa valetudine laborantem profectus esset, qui eum accesserat, diviso in militem stipendio, in Cerameum Cariae sinum cum classe perrexit: et admodum ad Cedeas, urbem quandam Atheniensium sociam, castris, postquam expugnando captas diripuit. Et erat illi, qui oppidum inhabitabant, semibarbari. Hinc Rhodum navigavit. Athenenses autem, quoniam e Samo solvissent, regis fines depopulati, Chium et Eghesium versus navigabant, ibique ad navale proellum sese parabant, ducesque praeter eos quos jam habebant, legerunt tres, Menandrum, Tydeam, Cephsodotum. Interim Lysander e Rhodo propter Ioniam versus Hellespontum navigavit, partim ad observandum navium per Hellespontum iter, partim ad oppida Hellespontica, quae ab ipsis defecerant, recuperanda. Itidem Athe-

Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Χίου παλίδου· ἡ γὰρ Ἀσία πολεμία αὐτοῖς ἦν (α) Ἀυσάνδρος δ' ἐξ Ἀβύδου παρέπλει εἰς Λάμφακον σύμμαχον οὖσαν Ἀθηναίων καὶ ὁ Ἀβυδηνοὶ καὶ οἱ ἄλλοι παῖσαν περὶ ἡγεῖτο δὲ Θώραξ Λακεδαιμόνιος. (β) Προβέβλόντες δὲ τῇ πόλει αἰροῦσι κατὰ κράτος, καὶ διόρησαν οἱ στρατιώται οὖσαν πλουσίαν καὶ οἶνον καὶ σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων πλήρη· τὰ δὲ ἐλευθέρᾳ τόματα πάντα ἐφῆκε Ἀυσάνδρος. (γ) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλόντες ὠρμίσαντο τῆς Χερσονήσου ἐν Ἐλαιούντι ναυσὶν ὀδοῆκοντα καὶ ἑκατὼν. Ἐνταῦθα δὲ ἀριστοποιομένους αὐτοῖς ἀγγέλλεται τὰ περὶ Λάμφακον, καὶ εὐθὺς ἀνήχθησαν εἰς Σηστόν. (δ) Ἐκείθεν δ' εὐθὺς ἐπισυνέμμενοι ἔπλευσαν εἰς Αἰγὸς ποταμὸν ἀντίον τῆς Λαμφάκου διαίτη δ' ὁ Ἑλλήσποντος ταύτῃ σταδίους ὡς πεντακαίδεκα. Ἐνταῦθα δὲ ἐπισποιοῦντο. (ε) Ἀυσάνδρος δὲ τῇ ἐπισύῃ νυκτὶ, ἐπεὶ ὁ ὅρος ἦν, ἐσχηκεν εἰς τὰς ναῖς ἀριστοποιησάμενος εἰσβαίνειν, πάντα δὲ παρασκευάσμενος ὡς εἰς ναυμαχίαν καὶ τὰ παραβλήματα παραβάλλειν, προΐταν ὡς μηδὲς κινήσειτο ἐκ τῆς τάξεως μηδὲ ἀνέσταιτο. (ς) Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἅμα τοῦ ἡλίου ἀνίσχοντι ἐπὶ τοῖς λιμνὶν παρατάξαντο ἐν μετώπῳ ὡς εἰς ναυμαχίαν. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἀνταγέγετο Ἀυσάνδρος, καὶ τῆς ἡμέρας ἄφῃ ἦν, ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς τὴν Αἰγὸς ποταμὸν. (ζ) Ἀυσάνδρος δὲ τὰς ταχίστας τῶν ναῶν ἔκλειυσεν ἐπισταίει τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπειδὴν δὲ ἐβόων, κατιόντας ὅτι ποιοῦσιν ἀποπλεῖν καὶ αὐτοὶ ἐξαγρεῖλαι. Καὶ οὐ πρότερον ἐξεβόησαν ἐκ τῶν ναῶν οἱ αὐτοὶ ταῦτα. Ταῦτα δ' ἔπειτα τέσσαρες ἡμέρας καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανεγίνοντο. (η) Ἀλκιβιάδης δὲ κατιδὼν ἐκ τῶν τευχῶν τοὺς μὲν Ἀθηναίους ἐν σιγῇ λαλῶν ὁρμούντας καὶ πρὸς οὐδεμῶς πόλει, τὰ δ' ἐπιτίθειναι ἐκ Σηστοῦ μετιόντας πεντακαίδεκα σταδίους ἀπὸ τῶν ναῶν, τοὺς δὲ πολεμίους ἐν λιμνὶ καὶ πρὸς πόλει ἔχοντας πάντα, οὐκ ἐν καλῷ ἔργῳ αὐτοὺς ὁρμῶν, ἀλλὰ μεθορμῶν εἰς Σηστόν παρῆναι πρὸς τὴν λιμνὴν καὶ πρὸς πόλιν· οὐδὲντες ναυμαχίσετε, ἔφη, ὅταν βούλησθε. (θ) Οἱ δὲ στρατηγοὶ, μάλιστα δὲ Τυδεὺς καὶ Μένανδρος, ἀπείναι αὐτὸν ἔκλειυσαν· αὐτοὶ γὰρ νῦν στρατηγεῖν, οὐκ ἐκαίον. Καὶ ὁ μὲν ὄρεται. (ι) Ἀυσάνδρος δ', ἐπεὶ ἦν ἡμέρα πέμπτη ἐπιπλέουσι τοῖς Ἀθηναίοις, εἶπε πρὸς παρ' αὐτοῦ ἐπομένους, ἐπὶν κατιώσιν αὐτοὺς ἐκδιδομένους καὶ ἐκδιδομένους κατὰ τὴν Χερσονήσον, ὅπου ἐποιοῦν πολλὸν μᾶλλον παρ' ἐκαστὴν ἡμέραν, τὰ τε αἰὲν πόρρωθεν ὠνούμενοι καὶ καταρροῦντες δὲ τοῦ Ἀυσάνδρου, ὅτι οὐκ ἀνταγέγον, ἀποπλέοντας τοῦματιν παρ' αὐτὸν ὅρα ἀσπίδα κατὰ μέσον τὸν πλοῦν. Οἱ δὲ ταῦτα ἐπὶπλεον ὡς ἔκλειυσεν. (κ) Ἀυσάνδρος δ' εὐθὺς ἐσχηκεν τὴν ταχίστην πλεῖν συμπαρῆς δὲ καὶ Θώραξ τὸ πλεῖον ἔργον. Κόνιν δὲ βλὼν τὸν ἐπίπλεον, ἐσχηκεν εἰς τὰς ναῖς βοηθεῖν κατὰ κράτος. Διοσκεδαρχίαν δὲ τῶν ἀνθρώπων, αἱ μὲν τῶν ναῶν διαροῦσι ἦσαν, αἱ δὲ μωκέρουσι, αἱ δὲ παντελὲς κεναί· ἡ δὲ Κόνινος καὶ ἄλλαι παρὶ αὐτὸν ἐπὶ πλείους ἀνέγρη-

nienae ex Chio in altum protracti sunt. Etenim Asiam infestam sibi habebant. Lysander Abydo relicta Lampacum contendit, quod erat Atheniensium in societate oppidum. Advenit ei cum aliis Abydeni, terrestri eo profecti itinere; quorum dux erat Thorax Lacedaemonias. Adorti civitatem, vi eam capiunt, captivae diripiunt milites, quam quidem et opulenta esset, et vino, frumento, comestatu reliquo referta. Ingeniorum hominum corpora Lysander omnia libera dimisit. Sequi Athenienses ejus vestigia, apud Eleusitem in Chersoneso portum cum centum octoginta navibus ingressi sunt. Hic eis, quum pranderent, quid accidisset Lampaco, narratur. Itaque statim Sestum petiere. Inde comestata secum sumpto recta navigavit ad Agosspotamos, qui locus est e regione Lampaci. Distat hic Hellespontus stadium quiddecim intervallo. Atque hic illi tum erant. Lysander nocte proxima, quamprimum illuxit, imperavit suis, ut praei naves conscenderent. Simul ad pugnam navalem instructis rebus omnibus, et adhibitis ad naves pluteis, ne quis suo e loco moveret, neve in altum proverberetur, edixit. Athenienses ut primum sol exortus fuisset, ad portum aciei suae frontem in hostem direxerunt, quasi qui proelio congressi vellet. Verum ubi classem suam Lysander adversus eos non duxit, jamque advesperaceret, ad Agosspotamos relierunt. Tum Lysander naves omnium expeditissimas subseque eos jussit, ne posteaquam speculante essent, quid rerum hostes in litore egressi agerent, recta discedere, ut id sibi resentiarent. Nec prius quam haec advenissent, militem suum e navibus egredi patiebatur. Atque haec per dies quatuor agebat, quum interim Athenienses adversus eum in altum proverberentur. Alcibiades autem, qui de castris suis conspexisset, Athenienses in littore stationem habere, non apud oppidum aliquod, et comestatum Sesto petere, quae stadiis quiddecim a navibus abesset, hostes vero in portu et apud urbem rerum omnium abundante copia: loco ipsos inauspiciam opportuno stationem habere aiebat; itaque monerat, Sestum uti repeterent, ubi et portum et oppidum habituri ad manum essent. Itaque, inquit, si fueritis, decernere proelio cum hoste, ubi vobis libuerit, licebit. At duces, imprimis Tydeus et Menander, abire eum jusserunt: se jam imperatorio munere fungi, non ipsum. Itaque tunc ille discessit. Verum Lysander, die quinto, ex quo quotidie classis Atheniensium adversus eum protracta fuerat, mandavit illis qui jussu suo sequi eos solebant, ut, posteaquam ipsos de navibus egressos ac per Chersonesum palatos discedere (id quod fiebat de die in diem usque magis, quum et cibaria procul emerent, et Lysandrum prae se contemnerent, qui classem adversus ipsos non edoceret), ad se conversi navibus acutum inter navigandum in altum tollerent. Faciant illi, quod imperatum erat. Itaque Lysander suis dat signum, uti quam celerissime navigent. Hos Thorax in terra cum pedibus cunabatur. Posteaquam hoc cum classe irruentes Conon vidit, signa dedit suis, ut totis viribus ad naves opes ferendae causa concurrerent. Verum qui vectores hinc inde palati vagabantur, naves aliae binos habebant remiges, aliae unum, nonnullis omnino varis; sola Cononis navis,

σαν ἄνθρωποι καὶ ἡ Πάρος, τὰς δ' ἄλλας πάσας Λύσανδρος ἔλαβε πρὸς τῇ γῇ. Τοὺς δὲ πλείστους ἀνδρας ἐν τῇ γῇ ἐνέειλεν ὁ δὲ καὶ ἔρριπον εἰς ταχυδρία. (20) Κόνων δὲ ταῖς ἐνὶ τῇ ναυὶ φεύγων, ἔπει ἔγνω τῶν Ἀθηναίων τὰ πράγματα διεπαραμύνασθαι κατασχέον ἐπὶ τὴν Ἀθηνίδα τὴν Λαμψακίαν ἀκραν ἔλαβεν αὐτὸν τὰ μεγάλα τῶν Αὐσανδρῶν νῆων ἱστία, καὶ αὐτὸς μὲν ἀπὸ τῶν ναυῶν ἀπέπλευσε παρ' Εὐαγόραν εἰς Κύπρον, ἡ δὲ Πάρος εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπαγγέλλουσα τὰ γεγονότα. (21) Λύσανδρος δὲ τὰς τε ναῦς καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ ἅλλα πάντα εἰς Λαμψακὸν ἀπήγαγεν, ἔλαβε δὲ καὶ τὸν στρατηγὸν αὐλοῦς τε καὶ Φιλοκλέα καὶ Ἀδείμαντον. Ἡ δ' ἡμέρα ταῦτα καταργήσατο, ἐπαμφεθεόπομον τὸν Μιλήσιον ληστὴν εἰς Ἀκκιδάμονα, ἀπαγγέλλοντα τὰ γεγονότα, δεσφύμενος τρίταιος ἀπὸς ἡμέρας. (22) Μετὰ δὲ ταῦτα Λύσανδρος ἀφώρειας τοὺς θυμωμένους ἐκέλευσε βουλευέσθαι περὶ τῶν αἰχμαλώτων. Ἐνταῦθα δὲ κατηγορεῖται ἐγγίγοντο πολλοὶ τῶν Ἀθηναίων, ὃ τε ἦν παρανόμοισιν καὶ ἂ ἐξηρησμένοι ἦσαν ποιεῖν, εἰ κρατήσιν τῇ ναυμαχίᾳ, τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀποκόπτεν τῶν ζογρηθέντων πάντων, καὶ οὗτε λαβόντας οὐκ τρήσεις, Κορινθίαν καὶ Ἀνδρίαν, τοὺς ἀνδρας ἐξ αὐτῶν πάντας κατακραμένους Φιλοκλέης δ' ἦν στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, δε τούτους διέφθειρεν. (23) Ἐλέγτο δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ ἔδοξεν ἀποκτείνειν τῶν αἰχμαλώτων οὓς ἦσαν Ἀθηναῖοι πλὴν Ἀδείμαντου, ὅτι μόνος ἐπαλάσσετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ παρ' ἧς ἀποφασίαν τῶν χειρῶν φηρίματος ἦτις ἔμεντο ὑπὸ τινων προδούων τῆς ναὸς. Λύσανδρος δὲ Φιλοκλέα πρῶτον ἐρωτᾷ, δε τοὺς Ἀνδρίου καὶ Κορινθίου κατακρίνας, τί εἴη ἀξίος παύειν ἀρξάμενος εἰς Ἑλλάδας παρανομεῖν, ἀπέστρεψε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐν τῇ Λαμψακίᾳ κατεστέρητο, ἔπει ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ Καλχηδόνα. Οἱ δ' αὐτὸν ὑπιδέχοντο, τοὺς τῶν Ἀθηναίων προφρούς ὑποσπόνδους ἀρένας. Οἱ δὲ προδόντας Ἀλκιβιάδην τὸ Βυζάντιον τότε μὲν ἔρριπον εἰς τὸν Πόντον, ὕστερον δ' εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένοντο Ἀθηναῖοι. (2) Λύσανδρος δὲ τοὺς τε προφρούς τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰ τινὰ πῶς ἴδωι Ἀθηναῖον, ἀπέκρινεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διδοὺς ἑκάστῳ μόνον πλείους ἀργασιαν, ἢ ὅσην δ' οὐ, εἰδὼς ὅτι οὗτοι ἐν πλείους συλλεγούσιν εἰς τὸ ἀπὸ καὶ τὸν Πειραιᾶ, ὅτε τινος ἐπιτηδείαν ἐνδεῖαν ἔσονται. Κατακρίων δὲ Βυζαντίου καὶ Καλχηδόνης Σθενέλαον ἀρμυστήν Ἀσάωνα, αὐτὸς ἀπεπέλευσε εἰς Λαμψακὸν τὰς ναῦς ἐπισκευάζειν.

3. Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παρόλου ἀρκομένης νυκτὸς ἐλέγτο ἡ συμφορὰ, καὶ ἡ οἰμογῆ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τεχνῶν εἰς ἀπὸ δόξεν, ὁ ἕτερος τῶν ἐτέρω παραγγέλλων ἕως ἑλάνης τῆς νυκτὸς οὐδὲν

et aliae circum ipsam septem, cum Parabo, vectocibus instructae, simul in altum protegere, discescerunt; reliquias autem Lysander universas in litore cepit. Hominum corpora maximam in terra collegit; nonnulli intra oppidula se fugam recipiant. Conon cum navibus illis novem fugiens, posteaquam esse perditas Atheniensium res animadvertit, ad Alarnidem Lampaci promontorium appulsi, et magna inde navium Lysandri vela sustulit, et cum navibus octo ad Evagoram in Cyprum navigavit; Paralus autem navis Athenas contredit, ut ea, quae acciderent, renuntiaret. At Lysander naves, captivos, cetera Lampasum abduxit. Praeter alios, duces etiam Philoclem et Adimantum cepit. Quo hac die gesta fuere, Theopompum Milesium prodorem ablegavit Lacedaemonem, qui eorum eventum exponeret. Id ab hoc factum, quum iter illud triiduo confecerat. Secundum hoc sociis Lysander convocatis, uti de captivis consulat, hortatur. Ibi tum multa sunt Atheniensium accusationes institutae de iis quae jam ante contra jus et fas improbe commississent, et de aliis quae potius decrevisset, nimirum ut, si navali pugna superiores evaderent, omnibus illis dextra manus amputaretur, qui eorum in potestatem vivi pervenissent; praeterea quod captis duobus triremibus, quarum una fuisset Corinthia, altera ex Andro, vectores omnes de rebus principes egissent. Erat autem dux Atheniensium Philocles, qui hoc modo animos eorum depravarat. Posteaquam et alia multa in medium allata fuerant, visum est, ut captivi omnes, quotquid Athenienses essent, uno Adimanto excepto, interficerentur; quia is solus decreto concionis de amputandis manibus intercesserat, atque etiam a nonnullis insinulatus fuit, quasi naves hostibus prodidisset. Atque Lysander Philoclem, qui Andrios et Corinthios precipitio interemerat, prius interrogatum, quid supplicii meritis esset, qui primus contra violatam fides adveras Graecos aequitatis legum exulisset, morte multavit.

CAPUT II.

Rebus deinde Lampaci constitutis, Byzantium et Chalcedonem navigavit. Ab us admissa est, impetrato, ut Atheniensium praesidiarii fide data dimitteretur. Tum illi, qui Byzantium Alcibiadi prodiderant, in Pontum se fuga receperunt, postea vero Athenas, ubi cives facti sunt. Lysander autem praesidiarios Atheniensium, atque alios, quoscumque alicubi reperiri Athenienses, Athenas ablegavit, ibi tantum navigandi securitate concessa, non usquam alio; norat enim, tanto citius committitur carituros, quanto plures et in urbem et in Piraeum confluerent. Byzantii et Chalcedone relicto Sthenobolus Lacedaemonio prefecto, Lampasum ipse navigavit, ibique classem refecit.

Interea quum navis Parabus nocte Athenas appulisset, accepta ciades atque calamitas ab ea nuntiata est; inde ululatus hominum de Piraeo per muros longos in urbem ipsam penetravit, uno rem gestam alteri nuntiante. Atque adeo

λοιμὴν, οὐ μόνον τοὺς ἀπολωλότας πενθόντες, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐπὶ αὐτοῖς ἰσχυροῦς παύσασθαι νομίζοντας οἱ ἀποκτείναντες Μελίους καὶ Ἀκαδαμίωνας ἀποκόους ὄντας, κρατήσαντες πολιορκίᾳ, καὶ Ἰστινάς καὶ Σαυοναίους καὶ Τορονάσιους καὶ Ἀγιντάς καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων. (4) Τῇ δ' ὕπερβασι ἑκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ᾗ ἔθεξε τοὺς τε λιμένας ἀποκτείνει πλὴν ἑνὸς καὶ τὰ τεῖχη εὐτρεπίζειν καὶ φυλάκας ἐριστάνας καὶ τάλλα πάντα ὥς εἰς πολιορκίαν παρασκευάζειν τὴν πόλιν. Καὶ οὗτοι μὲν περὶ ταῦτα ἔσαν.

8. Λύσανδρος δ' ἐκ τῶν Ἑλλησπόντου ναυαὶ διακοσίας ἀρκεύμενος εἰς Λέσβον κατασκευάσας τὰς τε ἄλλας πόλεις ἐν αὐτῇ καὶ Μυτιλήνῃ· εἰς δὲ τὰ ἐπὶ Θερσικῆς γῆρας ἔπαυσε δέκα τρεῖς ἔχοντα Ἑταίονας, ὅς τ' ἐκαὶ πάντα πρὸς Ἀκαδαμίωνους μετέστησαν. (9) Εὐθύς δὲ καὶ ἡ ἑλληὶ Ἑλλὰς ἀρκεύεται Ἀθηναίων μετὰ τὴν ναυμαχίαν πλὴν Σαμίου· οὗτοι δὲ σπαγὰς τῶν γνωρίμων ποταμῶντες ἀπείχον τὴν πόλιν. (7) Λύσανδρος δὲ μετὰ ταῦτα ἔπαυσε πρὸς Ἄγιν τε εἰς Δικελίαν καὶ εἰς Ἀκαδαμίονα ὅτι προσκλεῖ οὖν διακοσίας ναυαὶ. Ἀκαδαμίονοι δὲ εἰζήσαν πανθήμεν καὶ οἱ ἄλλοι Παλοποννήσιοι πλὴν Ἀργείων, παραγαγόντες τοῦ ἑτέρου Ἀκαδαμίωνων βασιλέως Πανυσταίου. (8) Ἐπεὶ δ' ἄπαντες ἠβρόσθησαν, ἀναλαβὸν αὐτοὺς πρὸς τὴν πόλιν ἰσχυροποιήσαντες ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῷ καλούμενῳ γυμνασίῳ. (9) Λύσανδρος δὲ ἀρκεύμενος εἰς Ἀγιναν ἀπέδωκε τὴν πόλιν Ἀγινῆταις, ὅσους ἔδυντο πλείστον ἀθροῖσας αὐτῶν, ὥς δ' αὐτοὺς καὶ Μελίους καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι τῆς αὐτῶν ἐστίνοντο. Μετὰ δὲ τοῦτο δημοσίᾳ Σαλαμίνα ὁρμήσας πρὸς τὸν Πειραιῆ ναυαὶ πενήκοντα καὶ ἑκατὼν, καὶ τὰ πλείστα ὄντα τοῦ ἐκπλοῦ.

10. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι πολιορκούμενοι κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἡφόρων τί χρὴ ποιεῖν, οὐτε νῦν οὐτε συμμάχων αὐτοῖς ὄντων οὐτε σίτου ἐνδομίον δ' οὐδε μείων εἶναι σωτηρίαν εἰ μὴ παθεῖν ἢ οὐ τιμηροῦμαιτο ἐποίησαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὕβριν ἡδύκουν ἀνθρώπων μικροπολίτας οὐδ' οἱ μὲν αἰτίᾳ ἔτιρε ἡ οὐ ἐκείνης συνέμελλον. (11) Διὰ ταῦτα τοὺς ἀτίμους ἐπιτίμους ποιήσαντες ἐκατέρωθεν, καὶ ἀποθανόντων ἐν τῇ πόλει λίμνῃ πολλῶν οὐ διελέγοντο περὶ διαλλαγῆς. Ἐπεὶ δὲ πανταχοῦ ἦν ὁ σίτος ἐπιλειποῖται, ἔπαυσε πρὸς τοὺς πρὸς Ἄγιν, βουλευμένοι ὅρμαινον εἶναι Ἀκαδαμίωνους ἔχοντας τὰ τεῖχη καὶ τὸν Πειραιῆ, καὶ ἐπὶ τούτοις συνήκατο ποιούσθαι. (12) Ὅ δὲ αὐτοὺς εἰς Ἀκαδαμίονα ἐκλόμενοι· οὐ γὰρ εἶναι κύριος αὐτοῖς. Ἐπεὶ δ' ἀπὸ γυμνασίου οἱ πρὸς τοὺς τῶν Ἀθηναίων, ἔπαυσε αὐτοὺς εἰς Ἀκαδαμίονα. (13) Οἱ δ' ἐπὶ ἦσαν ἐν Σαλαμίᾳ πληγῶν τῆς Ἀκαδημικῆς καὶ ἐπύοντο οἱ ἑσπερος αὐτοὺς ἢ ἐλθον, ὅσα οὐκ ἐπὶ πρὸς Ἄγιν, αὐτοὺς αὐτοὺς ἐκλόμεν ἀπέμειν, καὶ εἰ τι δύνανται εἰρήνης, καλλίον ἔχειν βουλευσάμενοι. (14) Οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἐπὶ ἦσαν οὐκ ἐπὶ ἀπὸ γυμνασίου ταῦτα εἰς τὴν πόλιν, ἀθροῖς ἐνέπεσε πᾶσιν ὅσῳ γὰρ ἀνδραποδισθῆναι, καὶ ὥς ἐν κίεμποις ἑτέροις πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν λίμν

nocte illa somnum cepit nemo, quem non solum eos, qui perierant, lacerent, sed multo magis ipsi se, passuros se existimantes ea quæ prius in Melios, Lacedæmoniorum coloniam, quam obsessam vi ceperant, et in Histierenses, Scionos, Toronios, Æginetas, aliosque Græci nominis per multos perpetraverant. Postridie concionem conegerunt, in qua decretum, ut, excepto uno, portus omnes aggræda terra occluderentur, muri repararentur, consisterentur excubie, omnia desique ad sustinendam obsidionem in urbe compararentur. Illi igitur his incumbebant.

At Lysander ex Hellesponto ducentis navibus in Lesbum vectus, cum alia in ea oppida, tum Mitylenen in decemviralem civitatis formam redegit. Ad Thraciæ oppida cum decem triremibus Eteionum misit, qui locis illis omnia Lacedæmoniarum partes sequi cogerit. Neque multo post pugnam reliqua etiam Græcia, Samo excepta, ab Atheniensibus defecit. Nam Sami cæsis hominibus apud se nobilioribus civitatem ipsi tenebant. Secundum hæc Lysander tam ad Agis Deceam, quam Lacedæmonem, misit qui sentirent, adventare se cum ducentiarum navium classe. Tum Lacedæmonii, reliquique Peloponnesii, cum copiis universis prodierunt, exceptis Argivis: demulstante aut conveherent, Pausania, Lacedæmoniorum rege altero. Posteaquam universi confuissent, eis secum sumptis, ad urbem Atheniensem in gymnasium, quod Academiam vocant, castra metatus est. Lysander autem profectus Æginem, Æginetes quoscunque colligere potuit, oppidum restitit: itemque Melios, et aliis quibuscunque oppida patria fuerant adempta. Secundum hæc Salamina vastata, ad Piræum cum centum quinquaginta navibus stationes occupavit, et aditum, ne qua navis accederet, interclusit.

Athenienses terra marique obsessi, quum neque classem, neque socios, neque frumentum haberent, quid facerent ambigebant. Nullam sibi reliquam esse salutem arbitrabantur, nisi vicissim perpetuando, ac ipsi non illatas injurias patiendo studio, sed mera petulantia adversas hostium oppidorum incolæ, aliis nulla de causa, designassent, quam quod Lacedæmoniorum societate continerentur. Quapropter, in pristinum honorem statum repositis iis qui notati ignominia fuerant, obsidionem tolerabant; quumque menti in urbe fame perirent, nulla tamen de compositione facta mentio. Posteaquam vero frumentum omne prorsus jam defecit, ad Agis legatos miserunt, ac velle se Lacedæmoniorum socios esse significarunt, utique maris urbis cum Piræo retinere, atque his conditionibus fedus inire. Ille vero legatos Lacedæmonem pergere jussit; nam esse eas res in potestate negabat. Et hæc verba cum Atheniensibus legati renuntiassent, Lacedæmonem eos misere. Sellasiam quum pervenissent, haud procul a Laconica, andique ab Ephoris ipsoque esset oratio, illi consentanes, qui prius apud Agis usi fuerant, abire eos jusserunt, ac si quidem pacis egerant, re melius deliberata reverti. Legati dumtaxat profecti, quum hæc suis exposuissent, omnes tristitia inagm invasit: putant futurum, ut in servitutem redigerentur; ac dum legatos alios mitterent, multos cives interea

ἀπολείσθαι. (16) Περὶ δὲ τῶν τευχῶν τῆς καθαιρέσεως οὐδὲς ἐδόξατο ζυμβουλῆσαι. Ἀρχιστράτος γὰρ εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ Ἀκαδαμειοῦς κράτιστον εἶναι ἐρ' οἷς προκαλοῦντο εἰρήνην παύσασθαι, εἰδήνη προκαλοῦντο δὲ τῶν μακρῶν τευχῶν ἐπὶ δέκα σταδίων καθελὼν ἑκάτερον ἔγινετο δὲ ψήφισμα μὴ λείπειν περὶ τούτων ζυμβουλῆσαι. (17) Τούτων δὲ ὄντων Θηραμένους ἐν ἐκκλησίᾳ εἶπεν ὅτι εἰ βούλονται αὐτὸν πείσθαι παρὰ Λυσάνδρου, εἰδὼς ἔξει Ἀκαδαμειοῦς πότερον ἔξανδραποδίσθαι τὴν πόλιν βουλομένον ἀντίρροισι περὶ τὸν τευχῶν ἢ πίστεως ἔνικα. Περὶ τοῦ δὲ διττῆς παρὰ Λυσάνδρου τρεῖς μῆνας καὶ πλείον, ἐπιτηρῶν ὅποτε Ἀθηναῖοι ἐμῶν διὰ τὸ ἐπιλοιδόειναι τὸν σίτον ἀπαντα, ὅτι τις λόγος ἐμολογῆσιν. (17) Ἐπεὶ δὲ ἔει τετάρτῃ μηνί, ἀπὸ ἡγυαίου ἐν ἐκκλησίᾳ ὅτι αὐτὸν Λύσανδρος τέως μὲν κατέχοι, εἴτα καλεῖται εἰς Ἀκαδαμίαν εἶναι οὐ γὰρ εἶναι κύριος τὸν ἱερὸν τόπον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὺς ἑσπερούς. Μετὰ ταῦτα ἤρξατο προσβιέντης εἰς Ἀκαδαμίαν αὐτοκράτωρ δέκατος αὐτός. (18) Λύσανδρος δὲ τοῖς ἑσπεροῖς ἐπιμειν ἀγγελῶντα μετ' ἁλλων Ἀκαδαμειοῦν Ἀριστοτέλει, φυγάδᾳ Ἀθηναίων ὄντα, ὅτι ἀπακρίναιτο Θηραμένει ἐκείνους κύριους εἶναι εἰρήνης καὶ πολέμου. (19) Θηραμένους δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πρέσβεις ἐπὶ Ἰσταν ἐν Σάλλασσι, ἱρωτάμενοι δὲ ἐπὶ τίνι λόγῳ ἔχουν εἶπεν ὅτι αὐτοκράτορες περὶ εἰρήνης, μετὰ ταῦτα οἱ ἑσπεροὶ καλεῖν ἐκλείουν πότους. Ἐπεὶ δ' ἔσαν, ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ᾗ ἀνέλεγον Κορίνθους καὶ Θηβαίους μάλιστα, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων, μὴ σπένδειναι Ἀθηναίους, ἀλλ' ἑξαιρεῖν. (20) Ἀκαδαμειοῖσι δὲ οἱ ἄλλοι ἔδωκαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδίσαν μέγα ἀγαθὴν εἰρηγομένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένης τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐποιεῖντο εἰρήνην ἐρ' ὅτι τὰ τε μακρὰ τεύχη καὶ τὸν Πειραιᾶ κατελόντας καὶ τὰς ναῦς πλὴν δέδεκα παραδόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἔχθρον καὶ φίλον νομίζοντας Ἀκαδαμειοῖς ἵσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅπου ἂν ᾔψυνται. (21) Θηραμένους δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῇ πρέσβεις ἐπανεφέροντο ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰπόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιεχείτο πόλεως, φοβούμενοι μὴ ἀπράκτοι ἔχουν· οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμένι. (22) Τῇ δ' ὕστεραι ἀπὸ ἡγυαίου οἱ πρέσβεις ἐρ' οἷς οἱ Ἀκαδαμειοῖσι ποιοῖντο τὴν εἰρήνην προηγόρευε δὲ αὐτῶν Θηραμένους, λέγων ὡς χρὴ πείσθαι Ἀκαδαμειοῖς καὶ τὰ τεύχη παραλαβεῖν. Ἀντιπρόκτων δὲ τινων αὐτῶν, πολλοὶ δὲ πλείονων ἐνσυναινεσάντων, ἔδοξε δέχεσθαι τὴν εἰρήνην. (23) Μετὰ δὲ ταῦτα Λυσάνδρος τε κατέπλειε εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες κατήϊσαν καὶ τὰ τεύχη κατέσκαπτον ὑπ' αὐλητρίδων πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς Δαυθρίας.

24. Καὶ δ' ἐκινετο Ὀλεγειν, ἐν ᾗ μετόντι Διονυσίος δ' Ἑρμακράτους Συρακούσιος ἐπυράννησε, μέγλη μὲν πρότερον ἡγεθῆναι ὑπὸ Συρακούσιου Καρχηδονίων.

fume perituros. Qui ferendum suaderet, ut ab hoste muri diruerent, erat nemo. Nam Archestratus, quem dixisset in sensu, e reipublice commodo maxime futurum, si cum Lacedaemoniis pacem facerent iis conditionibus, quas ipsi obtulisset, coniecit in vincula fuisse. Volebant autem illi muros longos ad stadiis decem utraque dirui. De quo ne cui deinceps in medium suadendi causa quidquam afferre liceret, decreto sancitum erat. Hic quum rerum status esset, dixit in concione Theramenes, si ablegare se ad Lysandrum velint, expiscatarum ex illo, um idcirco Lacedaemoni in sententia de murorum demolitione peristent, quod velint urbem in pradam dari, in vero fidei causa. Missus a suis, ultra menses tres apud Lysandrum est commoratus, id tempus observans, quod Athenienses ab frumento defectam iis quacunque quis diceret, assensuri essent. Mense quarto quum redisset, in concione renuntiavit, hactenus ab Lysandro detentum se fuisse: jam vero mandari sibi, ut Lacedaemonem prodiceretur; non enim id, quod peteretur, in sua, sed Epimiorum esse potestate. Post haec ipse, cum novem ciliis, ut Lacedaemonem plena cum potestate legatus iret, delectus est. At Lysander ad Ephoros inter ceteros Lacedaemonios Aristotelem Atheniensem exulem misit, qui eos certiores faceret, se respondisse Theramini, Ephoros pacis ac belli certiores esse. Posteaquam Theramenes ac legati reliqui Scythiam venerunt, interrogati, quibus cum mandatis adessent, plena se cum potestate missos alunt, ut de pace agant. Tum accessi eos Ephori iussere. Quam accessissent, concione coacta, praecipue Corinthii ac Thebani, ac prius hos alii Graeci non pauci, foras cum Atheniensibus incedum negabant, sed funditus evertendos esse. Lacedaemonii respondebant, uixime se Graeci nominis urbem eversuros, quae in maximis Graeciae periculis operam imprimis utilem acveret; sed pacem faciebant iis conditionibus, ut muri longi, et Piraeus, dirueretur; nares, exceptis duodecim, omnes traderent; exules reducerent; eundem cum Lacedaemoniis amicum vel hostem exstimerent; eosdem muri ac terra sequeretur, quocunque tandem ducerent. Has conditiones Theramenes et ii, qui ipsi adjuncti in legatione fuerant, Athenas pertulerunt. Urbem quam ingrederentur, magna eos hominum turba circumfundebat, metuentium, ne re infecta reverteretur; nec enim dilationem res patiebatur, propter eorum multitudinem, qui fame exstinguebantur. Postridie legati exposuerunt, quibus conditionibus pax a Lacedaemoniis esset impetrata. Simul suadebat primus inter eos Theramenes, parendum Lacedaemoniis esse, murosque diruendos. Quum autem nonnulli quidem adversarentur, sed multo plures sententiam ipsius comprobarent, decreto sancitum est, pacem hanc accipiendam esse. Secundum hanc in Piraeum Lysander navigavit, et exules reducit, murique ad tiblicinarum cantium magno cum hominum studio diruti sunt, quum hunc diem libertatis Graeciae initium dedisse putarent.

Hic fuit ejus anni exitus, cujus in medio Dionysius, Heracleotis filius, Syracusanus, regnum arripuit: quum prius Carthaginenses prelio quidem ab Syracusanis victi essent,

σπάνει δὲ σίτου Δόντιον Ἀκράγαντα, ἐκλιπόντων τῶν Σικελιωτῶν τὴν πόλιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τῷ δ' ἐπὶ τὸν ἔτι, ὃ ἦν Ὀλυμπιάς, ἥ τὸ στάδιον ἐνέκα Κροκίνας Θεταλλὸς, Εὐδίκου ἐν Σπάρτῃ ἐσορευόντος, Πολυδώρου δ' ἐν Ἀθήναις ἀρχόντος, ἐν Ἀθηναίοις, ὅτι ἐν οὐλιγαρχίᾳ ἤρθε, οὐκ ὀνομάζουσιν, ἀλλ' ἀναρχίαν τὸν ἐναυτῶν καλοῦσιν. (α) Ἐγένετο δὲ αὕτη ἡ οὐλιγαρχία οὕτως. Ἐβόλε τῷ δήμῳ τρεῖς κῆρυκες ἐλάσσειν, οἱ τοὺς πατρίους νόμους συγγράφουσι, καθ' οὓς πολιτεύουσι. Καὶ ἔρθησαν οἷε, Πολυχάρης, Κρίσις, Μελέδιος, Τυπολόχος, Εὐκλείδης, Ἰέρων, Μνησθόχος, Χρέμων, Θηραμένης, Ἀρισίας, Διοκλῆς, Φαίδριος, Χαυρίδης, Ἀναΐτος, Πείσιον, Σοφρολῆς, Ἐρατοσίθεος, Χαυρίδης, Ὀνομακλῆς, Θέοργος, Αἰσχίνης, Θεογίνης, Κλεισθένης, Ἐρασιστράτος, Φαίδων, Δρακοντίδης, Εὐμάθης, Ἀριστοτέλης, Τυπολόχος, Μνησθίδης. (β) Τούτων δὲ πραχθέντων ἀπέπλει Λύσανδρος πρὸς Σάμον, ἄγχι δ' ἐκ τῆς Δεκλείας ἀπαρχαῖον τὸ πλεῖον στρατεύματα διδύσει κατὰ πόλιν ἐκείστων.

α. Κατὰ δὲ τούτων τὴν καιρὸν περὶ ἡλίου ἐλαττείνον Λακέρωνας ἐ Φεραιοῖς, βουλόμενος ἀρῆσαι ὅλης τῆς Θεταλλίας, τοὺς ἐναντιομένους αὐτῷ τῶν Θεταλλῶν, Ἀριστοῖους τε καὶ ἄλλους, μάχῃ ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινεν.

β. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ Διονυσίος ἐ Συρακούσας τύραννος μάχῃ ἡττηθεὶς ὑπὸ Κερχιδόνιον Γίλαν καὶ Καμάριναν ἀπέλασε. Μετ' αὐτῶν δὲ καὶ Ἀσυντινοὶ Συρακούσιος ἑνοικοῦντες ἀπέστησαν εἰς τὴν αὐτῶν πόλιν ἀπὸ Διονυσίου καὶ Συρακούσων. Παραχρῆμα δὲ καὶ οἱ Συρακούσιοι ἱππεῖς ὑπὸ Διονυσίου εἰς Κατάνην ἀπέστειλιν.

α. Οἱ δὲ Σάμον πολιορκουμένοι ὑπὸ Λυσάνδρου πάντες, ἐπεὶ οὐ βουλομένοι αὐτῶν τὸ πρῶτον ἐμολογεῖν προσβάλλειν ἤδη ἐμείλιν ἐ Λύσανδρος, ἐμολόγησαν ἐν ἡμετέροις ἔχον ἕκαστος ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων, τὰ δ' ἄλλα παραδοῦναι καὶ οὕτως ἐξῆλθον. (γ) Λύσανδρος δὲ τοῖς ἀρχαίοις πολιταῖς παραδόντες τὴν πόλιν καὶ τὰ ἐνόντα πάντα καὶ ἕκαστος ἀποστῆναι καὶ ἐκπορεύεσθαι ἀφ' ἧς τὸ τῶν ἑμαρμένων ναυτικῶν κατὰ πόλιν, (δ) ταῖς δὲ Ἀσυντιναῖς ναυσὶν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀκαδηαίμονα, ἀπ' αὐτῶν τὰ τῶν αἰγυμνασίων νεῶν ἐκπορεύεσθαι καὶ τὰς ἐκ τοῦ Παριεῶς τριῖρας πλὴν δύοσιν καὶ στεφάνους, οὓς παρὰ τῶν πόλεων ἐλάβαναι δοῖρα ἰδίᾳ, καὶ ἀφ' αὐτῶν τετρακόσια καὶ ἑβδομήκοντα τάλαντα, δὲ περιμένοντο τῶν φόρων, οὓς αὐτῷ Κύρος παρέδειξεν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ εἰ τι ἄλλο προσεκτήσατο ἐν τῷ πολέμῳ. (ε) Ταῦτα δὲ πάντα Ἀσυντιναῖς ἀπέδωκε, τῶν ἐλευθέρων τοῦ θύρου, εἰς δὲ ἑξήκοντος καὶ ἀπὸ τῶν αἰσίων ἐπὶ τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα, ἐν οἷς ἐρο-

sed Agrigentum tacet, anaxor inopia desertam a Sicilia, cepissent.

CAPUT III.

Anno sequente, in quem incidit Olympias, ex qua Crocianas Thessalos in stadio victoriam adeptus est, Endico Spariae Ephoro, Archonte Athenis Pythodoro, quem Athenienses, quod lectus tempore dominatus paucorum fuerit, Archontem plane non recensent, sed anaxim illum Anarchiam vocant. Ceterum paucorum ille dominatus hunc ortum habuit: visum fuit populo, deligendos esse viros triginta, qui leges patrias conscriberent, secundum quas respublice regenda deinceps esset. Delecti fuere Polychares, Critias, Melobius, Hippobochus, Enclides, Hiero, Mnesticus, Chremo, Theramenes, Aresias, Diocles, Phadrus, Churelus, Anaxius, Piso, Sophocles, Eratosthenes, Charicles, Onomacles, Theognis, Eschines, Theogenes, Cleomedes, Erasistratus, Phido, Dracostiles, Eumathes, Aristoteles, Hippomachus, Mnesticus. Hac quum acta fuissent, Samum Lysander cum classe discedit: Agis autem pedestres copias abductas Decleam dimittit, ficta potestate singulis in suas urbes revertendi.

Eodem tempore circa defectum solis Lycophro Pharras, quum Thesaliam totius affectaret imperium, adversantes comati suo Thessalos quosdam, in quibus et Larissaei et alii nonnulli erant, multis interfectis prolin vicit.

Præterea Dionysius tyrannus Syracusanus a Carthaginiensibus pugna victus, Gelaem et Camarinam amisit. Neque multo post Leontini, qui Syracusanis habitabant, defectione a Dionysio et Syracusanis facta, suum in oppidum recesserunt: statimque Syracusanis equites Catanam a Dionysio missi sunt.

Sami vero, nodique a Lysandro obsessi, quum initio se ei dedere nollent, tandem, illo jam copias admotiorum m. is, ita se dederunt, ut liberis hominibus singulis cum una veste discedendi facultas esset, reliquis ipsi traderent: atque ita illi tunc oppido excesserunt. Lysander autem, civibus pristinis oppido et universis in eo rebus traditis, ac decem perfectis custodie causa constitutis, sociorum navales copias singulas ad suos remisit: Laconia vero cum classe Lacedæmonem navigavit, quum et detracta captis navibus spolia secum arceheret, et abductas a Piræo triremes, exceptis duodecim, et coronas, quibus ipse peculiariter a civitatibus donatus fuerat, et argenti quadringenta et septuaginta talenta quæ superabant et tributis, quæ ad bellum hoc ei Cyrus assignaverat, et si quid aliud bello acquisiverat. Hac universa Lacedæmonis tradidit sub ætatis finem quæ post vigesimum octavum annum ætatisque menacem, bello finis est impositus. His annis Ephori, qui quidem numerantur, hi

ροι οὐ ἀριθμούμενοι οὕτω ἔγενοντο, Αἰθιοπίας πρῶτος, ἐπ' οὗ ἤρξατο ὁ πόλεμος, πέμπτου καὶ δεκάτου ἔτι τῶν μετ' Εὐδοκίᾳς θύσανι τριακονταετίῳ σπονδῶν (10) μετὰ δὲ τούτων οὕτω, Βρασιδᾶς, Ἰσθίου, Σωστρατίδης, Ἐλαρχος, Ἀγχισίπραστος, Ἀγρινίδας, Ὀνομακλῆς, Ζεύςπερος, Πητιάς, Πλευστόλας, Κλειόμαχος, Παρχος, Αἰών, Χαυρίδας, Πατριπιδᾶς, Κλεισθένης, Λυκάριος, Ἐπίφρατος, Ὀνομάντιος, Ἀλεξίπιδας, Μισογλαβίδας, Ἰστιάς, Ἀρακος, Εὐαρχίππος, Παντακλῆς, Πητιάς, Ἀρχύτας, Εὐδοκίος, ἐπ' οὗ Αὐσανδρὸς πράξας τὰ εἰρημένα οὕτω κατέπλευσεν.

11. Οἱ δὲ τριάκοντα ἤρθεσαν μὲν ἐπὶ τάξις τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ περὶ τὴν Παιραιῶν καθρέβη· αἰρεθείσας δὲ ἐπ' αὐτῇ συγγράψαι νόμους, καθ' οὓςτινας πολιτεύουσιντο, τούτους μὲν αἱ ἐμὲλλον συγγράφειν τε καὶ ἀποδιδόναι, βουλὴν δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς κατέστησαν ὡς εἶδον αὐτοὺς. (12) Ἐπειτα πᾶσι τὸν μὲν οὖς πάντες ἤδεσαν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ἀπὸ συκοφαντίας ζώντας καὶ τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς βαρεῖς ὄντας, συλλαμβάνοντες ὑπὸ τὸν θάνατον καὶ ἢ τε βουλὴ ἤδεος αὐτὸν καταψηφίσαντο ὅτι ἄλλοι ὅσοι ζυγῆσαν ἐλευτοὺς μὴ ὄντας τοιοῦτοι οὐδὲν ἔχοντο. (13) Ἐπει δὲ ἤρξαντο βουλευέσθαι ὅπως ἂν ἐξήναι αὐτοῖς τῇ πόλει χρῆσθαι ὅπως βούλονται, μὲν αὐτοὺς πρῶτον μὲν πέμψαντες εἰς Αλαεδαίμωνα Αἰσχύνην τε καὶ Ἀριστοτέλῃν ἐπιστὰν Αὐσανδρὸν φρουροὺς στίγις συμπερῆσαι εἰδεῖν, ὅπως δὲ τοὺς ποικροὺς ἐκποῦν ποικρομένοι καταστήσαντο τὴν πολιτείαν· ὁρᾶν δ' αὐτοὶ ὑποσχόμενοι. Ὅ δὲ πενθεὶς τοὺς τε φρουροὺς καὶ Καλλίδιον ἄρματον ἐνυπνίον αὐτοὺς παρεβόησαν. (14) Οἱ δ' ἐπὶ τὴν φρουρὰν ἔλαβον, τὸν μὲν Καλλίδιον θύραππευον πόσῃ θεραπείᾳ, ὡς πάντα ἱκανοὶ ἢ πράττειν, τὸν δὲ φρουρῶν τοῦτο συμπεμποντος αὐτοὺς εὖ ἐβούλοντο εὐελεῖσθαι οὕτω τοὺς ποικροὺς τε καὶ αἰγίῳ ἀγίους, ἀλλ' ἦδη οὐς ἐνόμισεν κλισίᾳ μὲν παροφθαλμῶν ἀνέχεσθαι, ἀντιπράττειν δὲ τὴν ἐπιχειροῦντας πλειοτὸς ἐν τοὺς ἐνυπνιόνας λαμβάνειν. (15) Τῷ μὲν οὖν πρῶτῳ χρόνῳ ὁ Κριτίας τῇ Θερραμένῃ δημογόνῳν τε καὶ εὐλοὺς ἦν ἐπὶ αὐτοὺς μὲν προπατήρ ἦν ἐπὶ τοὺς πολλοὺς ἀποκτείνειν, ὅτε καὶ φυγὴν ἀπὸ τοῦ ὅμιλου, ὁ δὲ Θερραμένης ἀνέκοπτε, λέγων ὅτι οὐκ εὖδὸς εἴη θανάτου, εἰ τίς ἐν τῷ πλοῦ τοῦ ὅμιλου, τοὺς δὲ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς μηδὲν κακὸν ἐργάζετο, ἐπεὶ καὶ ἐγὼ, ἔφη, καὶ σὺ πολλὰ δὴ τοῦ ἀρίστου ἐνέκα τῇ πόλει καὶ εἰσπομὴν καὶ ἐπράξαμεν. (16) ὁ δὲ, ἐπὶ γὰρ κίρκας ἔχρητο τῷ Θερραμένῃ, ἀντίλεγον ὅτι οὐκ ἐγγιχνοὶ τοὺς πλειονεκτείναντες βουλευμένους μὴ οὐκ ἐκποδὸν ποιέουσιν τοὺς ἐκινεῖσθαι δικαιοῦνται· εἰ δὲ, ὅτι τριάκοντά ἔμεν καὶ οὐχ εἰς ἕκτον τὸ οὐκ ἔσται τυραννίδος ταύτης τῆς ἀρχῆς χρῆσθαι ἐπιμελεισθαι, εὐθὺς αἶ. (17) Ἐπει δὲ ἀποθνήσκοντων πολλῶν καὶ ἀδίκως πολλοὶ ἄλλοι ἦσαν ἐνυπνιόμενοι τε καὶ θαυμάζοντες τί ἔσονται ἡ πολιτεία, καλὴν λέγοντες ὁ Θερραμένῃς ὅτι εἰ μὴ τίς κοινονοὺς ἐκινεῖσθαι λέγειντο τῶν πραγμάτων, ἀδύνατον ἔσονται τὴν

fuere: primus Aethiopia, quo magistratum gerente bellum coepit, anno decimo quinto post pactas annorum triginta inducias, quam Euboea capta fuisset. Eam hi sequuti sunt: Brasidas, Isanor, Sosthratidas, Evarchus, Agesistratus, Agaeidas, Onomacles, Zeuxippus, Pityas, Plistolas, Cleomachus, Harchus, Leon, Cleerilus, Patesiadus, Cleosthenes, Lycarius, Eperatus, Onomantius, Alexipidas, Miesoglabidas, Isias, Aracus, Evarchippus, Pantacles, Pityas, Archytas, Eudicos: quo munus hoc gerente Lysander, rebus us, quas diximus gestis, in patriam cum classe rediit.

Ceterum Athenis triginta viri lecti fore, quom primum mari longi et Piraei moenia fuerunt diruta. Verum ad hoc defecti, ut leges conscriberent, secundum quo administraretur respublica, differant semper in alia tempus eorum promissionem, senatum vero magistratus quo ceteros arbitratu suo constituebant. Deinde ante omnia quo in statu respublice populari ex iniuria aliorum accusationalibus se abuisse constabat apud omnes, et qui optimo ac honestissimo cuique graves erant, eos comprehensos capitis arcescebant. Atque hoc tum senatus magna cum voluptate damnabat, tum alii, qui minime sibi flagitiorum eiusmodi consilii essent, id haudquaquam moleste forebant. Verum posteaquam consulare coeperunt, quo pacto pro sua libidine gerere rempublicam possent, primum Eschine et Aristotele Lacedaemonem misit, Lysandro personarum, daret ipsis operam ut presidium mitterent, donec improbia e republica sublati civibus, eam recte constituere possent. Pollicerent etiam, se hoc alere sumptu suo velle. Lysander ab his persuasus periecit, ut Callibis praefectus cum presidariis ad eos mitteretur. Tum illi accepto presidio Callibis omni cultu demulcebant, quo iusdare universa, quo ipsi agerent; praeterea mittente Callibio cum ipsis praesidarios, quoscunque velient comprehenderent, non jam tantum improbus et nullius existimationis homines, sed illos etiam, quos minime leturos ipsorum violentia contra se actiones, eisque obviam iuros, et hominum secum facientium copias maximas habituros existimarent. Erat initio Critias in eadem cum Theramene sententia, et unicitatem inter se colebant. Sed posteaquam preceptis ad consilium et populo cades esse coepit, quippe qui aliquando a populo multatus exilio fuisset, opposuit ei se Theramenes, quom diceret, haudquaquam par esse illos interimi, qui apud populum in honore essent, et optimos quoscunque nulla re lederent: Nam et ego, ait, et tu multa tum diximus, tum fecimus, ut gratiam apud populum iniremus. At ille, dum adhuc Theramene familiariter steterat, sic ei respondebat, ut fieri non posse diceret, quin illi, qui esse loco supra ceteros meliore vellet, maxime tollant eos e medio, quoquoque ad impediendam ipsorum potestatem plurimum virum haberent. Quod ei propterea, ait, quia non unus, sed triginta comero simus, minus debere nos de hoc imperio, usquam de tyrannide, subire esse arbitraris, stultus es. Denique quom multum, et is iuris percontibus, nulli palam se conjungerent, et quid de republica futurum esset, mirarentur, rusas aiebat Theramenes, fieri non posse ut hic paucorum dominatus perduraret, nisi tot in societatem administrationis rerum adiace-

ἀλλ' ἄρχαν διαμένειν. (10) Ἐκ τούτου μένει Κριτίας καὶ οἱ ἄλλοι τριάκοντα, ἦδη παθεμένοι καὶ οὐχ ἥκιστα τὴν Θηραμένην μὴ συμβαίησαν πρὸς αὐτὸν οἱ πολῖται, καταλέγουσι τριχυλῶν τοὺς μεθίστους δὲ τὴν πρᾶγματον. (11) Ὁ δ' αὖ Θηραμένης καὶ πρὸς ταῦτα ἔχοντά τινα ἀνάγκην καλοῦν καὶ ἀγαθοὺς εἶναι, καὶ οὐδ' ἔγωγε τούτων σπουδαίους οὐδ' ἐνὶς τούτων πονηροὺς εἶναι τὴν εἰς γενέσθαι ἔπειτα δ', ἔφη, ὅπως ἔγωγε δύο ἡμῶς τὰ ἐναντιώτατα πράττοντας, βίβαν τε τὴν ἀρχὴν καὶ ἥττονα τὴν ἀρρομένην κατασκευάζομενους. (12) Ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεγε. Οἱ δ' ἔβησαν ποιήσαντες τὴν μὲν τριχυλῶν ἐν τῇ ἀγορῇ, τὴν δ' ἔγωγε τοῦ καταλόγου ἄλλων ἀλλοχρῶν, ἔπειτα καλοῦσάντας ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ ὧς ἐκείνοι ἀπεληλύθεισαν πέμψαντες τοὺς φρουροὺς καὶ τὴν πολιτῶν τοὺς ὁμονύμους αὐτοὺς τὰ ὅπλα πάντων πλὴν τῶν τριχυλῶν παραλόντο, καὶ ἀνακομισάντες ταῦτα εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐνέβησαν ἐν τῷ ναῷ. (13) Τούτων δὲ γενομένων, ὡς ἔβην ἦδη ποιεῖν αὐτοῖς ἔτι βούλονται, πολλοὺς μὲν ἐλθρας εἰκα ἀπέκτανον, πολλοὺς δὲ χρημάτων. Ἔδοξε δ' αὐτοῖς, ὅπως ἔχοιεν καὶ τοὺς φρουροὺς χρήματα δίδωναι, καὶ τὴν μετοίκων ἑνα ἑκάστον λαβεῖν, καὶ αὐτοὺς μὲν ἀποκτείνειν, τὰ δὲ χρήματα αὐτὸν ἀποσπᾶνθαι. (14) Ἐκείνους δὲ καὶ τὴν Θηραμένην λαβεῖν ὄντινα βούλοιο. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ἄλλ' οὐ δοκεῖ μοι, ἔφη, καλὸν εἶναι ῥάσκοντας βελτίστους εἶναι ἀδικώτερον τῶν σκοραζόντων ποιεῖν. Ἐκείνους μὲν γὰρ παρ' ἂν χρημάτων λαμβάνουσιν ὅτιν εἰναι, ἡμεῖς δὲ ἀποκτενοῦμεν μηδὲν ἀδικούντας, ἵνα χρήματα λαμβάνωμεν; πῶς οὐ ταῦτα τῇ παντὶ ἐκείνων ἀδικώτερα; (15) Οἱ δ' ἐμποδῶν νομίζοντες αὐτὸν εἶναι τῷ ποιεῖν ἔτι βούλονται, ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς βουλευτὰς ὄλος πρὸς ἄλλον διδὼν ἄλλον ὡς λυμαινόμενον τὴν πολιτείαν. Καὶ παραγγελλάντες νεανίσκους οἱ ἰδόντων αὐτοῖς θρασυτάτοι εἶναι, ἐξῆλθον ὑπὸ μάλης ἔχοντας παραγενέσθαι, ἐνελίξαν τὴν βουλὴν. (16) Ἐπεὶ δὲ ὁ Θηραμένης παρῆν, ἀναστὰς ὁ Κριτίας, ἔλεξεν ὅδε.

Ὁ ἄνθρωπος βουλευταὶ, εἰ μὲν τὴν ὁμῶν νομίξει πλέονας τοῦ καιροῦ ἀποθνήσκειν, ἐννοήσεται ὅτι ὅπου πολιτεία μελίστανται πανταχοῦ ταῦτα γίγνεται κλειστός δ' ἀνάγκη ἐνθάδε πολυμυθεῖσθαι τοῖς ἐκ ἀρχαίαν μελίστῃ διὰ τὴν τοῦ πολυανθρώπου τῆς τῶν Ἑλληνίδων τὴν πόλιν εἶναι καὶ διὰ τὸ πλείστον χρόνον ἐν ἑλευθερίᾳ τὸν δῆμον τηρεῖσθαι. (17) Ἡμεῖς δὲ γινώσκοντες καὶ τοὺς οἰοῖς ἡμεῖς τὴν καὶ ὁμῶν χαλεπὴν πολιτείαν εἶναι ἀνθρωπότητι, γινώσκοντες δὲ ὅτι Ἀκαδημαϊκῶν τοῖς περιστάσειν ἡμεῖς ὁ μὲν δῆμος οὐδ' ἂν φῶς γένοιτο, οἱ δὲ βέλτιστοι δὲ ἂν παύσι διατελεῖν, διὰ ταῦτα σὺν τῇ Ἀκαδημαϊκῶν γνώμῃ ἡμεῖς τὴν πολιτείαν καθίσταμεν. (18) Καὶ ἐάν τινα ἀισθανόμεθα ἐναντίον τῇ ἀρχῇ, ὅσον δυνάμεθα ἐκποδῶν ποιοῦμεθα πολὺ δὲ

tenat, quot satis esset. Tum vero Critias, et ceteri triginta, ab ipso etiam Theramene non parum sibi metuentes, ne cives ad eum confluerent, tria millia civium delegerunt, qui gerendæ reipublicæ partemque essent. Hic rursus aciebat Theramenes, absurdum sibi videri, quod quum ab initio voluerint optimos quoque civium in societatem rerum adsciscere, nunc tria millia legerint: quasi numerus hic necessitatem quandam habeat, ut hi viri boni et honesti sint: neque fieri possit, ut vel extra illos sult ulli virtute præditi, vel in eorum numero improbi. Deinde, ait, duo nos facere video maxime sibi invicem adversantia, et violentum imperium constituentes, et subiectorum viribus impar. Atque hæc quidem tum a Theramene dicebantur. At illi quum tria, de quibus dissimul, civium millia in foro, ceteros extra hunc numerum sibi recessissent, ac deinde ut arma caperent, imperassent: absentibus illis, miserunt prædidiarios cum civibus, qui ab ipsis partibus stabant, et universis ademurunt arma, exceptis illis tribus milibus; quumque in arcem ea deportassent, in fano deposuere. His gestis, quæ iam ipsis omnia pro libidine faciendi potestas esset, complures inimicitiarum causa interemerunt, nonnullos propter opes. Decreverunt etiam, ut haberent, unde prædidiariis stipendium solverent, singulos ex ipsis comprehendere singulos cives alienas debere, aliis interemptis, pecunias ipsorum indicandas esse. Theramenem etiam hortantur, ut quicunque vellet, caperet. At ille, Non satis honestum, inquit, esse mihi videtur, eos, qui se optimates profiteantur, injosiore designare, quam hæcena cyclopante connumerari. Nam illi vitam his relinquebant, quibus exloquebantur pecuniam: nos illi committentes occidimus, ut opes eorum consequamur? quo pacto non hæc ipsorum facinoribus omnino improbia sunt? Tum illi, qui esse Theramenem ipsis impedimento arbitrantur, quomodo id, quod luberet, facerent, insidias homini struxerunt, ac privatim alius apud alium senatorem illum criminabantur, quasi reipublicæ statum convelleret. Quumque nonnullis adolescentibus, qui præstare ipsis audacia viderentur, ut adessent cum siccis sub ala lectis, imperassent, senatium coegerunt. Ubi jam Theramenes accessisset, consurgens Critias, huiusmodi orationem habuit:

« Si quis vestrum, Senatores, interfici pueros, quam expedit, arbitratur, is cogit velim, ubiqueque reipublice nutretur, huiusmodi accideret. Præterea hic quæperrimus esse infestus his necesse est, qui ad paucorum dominatum molitione facta transierunt: partim quod hæc urbs una omnia, que Græci nominis sunt, populatissima existat; partim quod diutissime populus hic libertatis alumnus fuerit. Nos autem quum non ignoremus, gravem nobis ac vobis esse civis administrationis formam popularem, atque etiam populum Lacedæmonicæ, qui nos conservant, nunquam amicam fore, solus vero optimates in perpetua fide persistere: idcirco de Lacedæmoniorum consilio reipublicam hæc constituimus; et ei qui quævis animadvertimus paucorum dominus adversantem, hæc, quantum possumus, a medio tol-

μάλιστα ἡμῖν δοκεῖ δίκαιον εἶναι, αἱ τες ἡμῶν αὐτῶν
 λυμαινέται τούτῃ τῇ καταστάσει, δίκην αὐτὸν δίδοναι.
 (27) Νῦν οὖν ἀποθανέμεθα ὀφθαλμῶν τούτου ὡς δύνα-
 ται ἀπολλύντα ἡμᾶς τε καὶ ἡμᾶς. Ὡς δὲ ταῦτα ἀλη-
 θεῖ, ἢ κατανόητε, εὐρήσετε οὕτως φέροντα οὐδένα μάλ-
 λον ὀφθαλμῶν τούτου τὰ παρόντα οὕτως ἐναντιούμενον,
 δεῖν τινὰ ἐκποδὸν βουλευόμεθα ποιήσασθαι τῶν δημι-
 γυῶν. Εἰ μὲν τοίνυν ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐγίνεσθαι,
 πόλεμος μὲν ἦν, οὐ μόνον πονηρὸς γ' ἀνδραγαθία ἐνο-
 μίζετο (28) νῦν δὲ αὐτὸς μὲν ἀδράς τῆς πρὸς Ἀσπιδαιμο-
 νίου πίστεως καὶ φιλίας, αὐτὸς δὲ τῆς τοῦ δήμου κατα-
 λύσεως, μάλιστα δὲ ἐξαργύρας ἡμᾶς τοὺς πρώτους ὑπα-
 γομένους εἰς ἡμᾶς δίκην ἐπιτιθέναι, νῦν ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς
 καὶ ἡμεῖς φανεροῦς ἐχθροὶ τοῦ δήμου γεγενήμεθα, οὐκ εἴ-
 ταῦτα τὰ γινόμενα ἀρέσκει, ὅπως αὐτὸς μὲν αὖ ἐν τῷ
 ἀσφαλεῖ καταστῇ, ἡμεῖς δὲ δίκην δοῦμεν τῶν πεπρα-
 γμῶν. (29) Ὡς οὐ μόνον ὡς ἐχθροὶ αὐτῷ προσήκει
 ἀλλὰ καὶ ὡς προδοτὴ ἡμῶν τε καὶ ἡμῶν δίδοναι τὴν
 δίκην. Καίτοι τοσούτῳ μὲν δαινότερον προδοσία πο-
 λέμου, ὅσω χαλεπώτερον φυλάττειν τοὺς ἀγανέας τοῦ
 παντοῦ, τοσούτῳ δ' ἐχθρὸν, ὅσω πολεμῶν μὲν ἀνθρώ-
 ποι καὶ σπένδοντα αὐθις καὶ πιστοὶ γίνονται, ὅν δ'
 ἐν προδοσίᾳ λαμβάνουσι, τούτῳ οὕτως ἐσπίεσθαι πώ-
 ποτε οὐδὲς οὐκ ἐπίστανται τοῦ λοιποῦ. (30) Ἵνα δὲ
 εἰδῆτε οἱ οὐ καὶνὰ ταῦτα οὕτως ποιεῖ, ἀλλὰ φύσει προ-
 δοτὴς ἐστίν, ἀναμνήσω ἡμᾶς τὰ τούτῳ πεπραγμένα.
 Οὗτος γάρ ἐξ ἀρχῆς μὲν τιμωμένος ὑπὸ τοῦ δήμου κα-
 τὰ τὸν πατέρα Ἀγνωνα, προκατείστατος ἐγένετο τὴν
 δημοκρατίαν μεταστῆσαι εἰς τοὺς τετρακοσίους, καὶ
 ἐπρώτευσεν ἐν ἐκείνῳ. Ἐπειδ' ὅρῳτο ἀντιπάλῳ τῇ
 τῇ ἀλιγάρῃ ἐνιστάμενον, πρώτος αὖ ἡγεμὸν τῷ
 δήμῳ ἐπ' ἐκείνους ἐγένετο (31) θέν δῆπου [γὰρ] καὶ
 κόθορνος ἐπακαλεῖται· καὶ γὰρ δὲ κόθορνος ἀριώτερον μὲν
 τοῖς ποσὶν ἀμφοτέροις δοκεῖ, ἀποβλέπει δ' ἐπ' ἀμφο-
 τέρον. Δεῖ δὲ, ὡς ὀφθαλμῶν, ἀνδρὰ τὸν ἄξιον εἶναι οὐ
 προσήκει μὲν δεινὸν εἶναι εἰς πράγματα τοὺς ξυνόντας,
 ἢν δὲ τι ἀντιπάλῳ, εὐθὺς μεταβῆλθαι, ἀλλ' ὥσπερ
 ἐν νηὶ διακονεῖσθαι, ὥς ἀν εἰς οὐρανὸν καταστῶναι εἰ δὲ
 μὴ, πῶς ἐν ἀντικεῖν ποτε ἐνθα δεῖ, εἰ ἐπειδὴν τι ἀν-
 τικεῖν, εὐθὺς εἰς τὰναντία πλέουσαι; (32) Καὶ εἰσὶ μὲν
 δῆπου πῶσαι μεταβολαὶ πολιτικῶν θανατηφόροι, οὐ δὲ
 διὰ τὸ εὐμεταβολοὺς εἶναι πλείστοις μὲν μεταίτιος εἰ
 ἀλγάρῃς ὑπὸ τοῦ δήμου ἀπολλυμένοι, πλείστοις δ' ἐκ
 δημοκρατίας ὑπὸ τῶν βασιλέων. Οὗτος δὲ τοῖς ἐστὶν
 ἐκ ταχέως ἀνελθείναι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοὺς κατα-
 δύντας Ἀθηναίους ἐν τῇ περὶ Λιβῶν ναυμαχίᾳ αὐτὸς
 οὐκ ἀνελθόμενος ὅμως τῶν στρατηγῶν κατηγορῶν ἀπέ-
 κτεινεν αὐτοὺς, ἵνα αὐτὸς περισσώθῃ. (33) Ὅστις γὰρ
 μὲν φανεροῦς ἐστὶ τοῦ μὲν πλεονεκτεῖν καὶ ἐπιμελόμε-
 νος, τοῦ δὲ καλοῦ καὶ τῶν ὀρίων μηδὲν ἐντροπόμενος,
 πῶς τούτου γὰρ ποτε φείσεσθαι; πῶς δ' οὐ φυλάττει-
 σθαι, εἰδὼς αὐτοῦ τὰς μεταβολὰς, ὡς καὶ ἡμᾶς
 ταῦτο δυνασθῆναι ποιεῖναι; Ἡμεῖς οὖν τούτων ὑπαγομένῳ
 καὶ ὡς ἐπιδοκίμουσιν καὶ ὡς προδιδόντα ἡμᾶς τε

himus : longe vero aequissimum arbitramur, eam personam
 dare, qui de nobis ipsa statum hunc labefactare conetur.
 Nunc igitur Theramenum hunc perentissimum, quicumque
 ratione possit, et nos et nos perditum ire. Atque hoc
 ut verum esse intellegatis, reperit neminem, si quidem
 animum libebat advertere, neque reprehendere sceleris
 presentem rerum statum, quam hic ipse Theramenes faciat;
 neque adversari magis, quam aliquem factionis popularis
 principem tollere de medio volumus. Jam si admittit hac
 in sententia fuisset, hostis quidem ille fuisset, sed improbus
 jure potius nequaquam potuisset : at princeps ipse fidei La-
 cedemoniis daret, et initio amicitiae, princeps status popu-
 laris eversor extitit; atque etiam imprimis nos impulit, ut
 eos, qui primi debant ad nos fuere, supplicio afficeremus, nunc
 tamen, posteaquam et vos et tota populi hostes esse
 corpimus, non amplius ei, quae geruntur, placent : nimirum
 ut ipse in tuto constilletur, nos vero penam eorum, quae
 fecimus, hauriamus. Quamobrem eam non solum ut hostem,
 sed etiam ut proditorem vestram ac nostrorum omnium, sup-
 plicio militari aequum fuerit. Atqui tanto gravius malum
 est proditio quam bellum, quanto difficilior occulta cavere
 possunt, quam aperta; itidem eo majus odium meretur,
 quod cum hostibus homines federa rursus inveniunt, itidemque
 datum servant; qui vero prodidisse aliquem deprehenditur,
 cum eo nemo unquam pacis percussit federa, aut deinceps
 fidem habuit. Enimvero ut videtis, non hanc recens ab ipso
 fieri caepit, sed esse hanc hominem a natra proditorem
 ea, quae fecit olim, voluit in memoriam redigam. Nam
 quum esset initio, ut Hagnos pater, magno apud populum
 in honore, admodum tamen in transfundenda rerum sum-
 ma a populo ad quadringentos princeps fuit, atque inter
 eos princeps evasit. Sed ubi animus vertit, quosdam adver-
 sos horum dominatum coeuntes agitare consilia, vicissim
 primus populo decem se adversus quadringentos praebuit;
 unde basid ab re Couthurpas dicitur; cotinarius enim utrique
 pedi congruere videtur, et ad utrumque spectat. At vero,
 Theramenes, virum vita dignum non in hoc ingeniosum
 oportet esse, ut eos, quibuscumque versatur, ad res capessen-
 das impellat, ac si quid deinde alit impedimenti, statim mu-
 tetur; sed tanquam in navi laborando se exercere donec
 ventus secundum aspiet : id nisi fiat, quo pacto pervenire
 homines eo possint, quo volent, si ubi quid impedit, di-
 versam in partem navigent? Nimirum omnes rerum publi-
 carum mutationes cerdes secum ferunt. At in quod admo-
 dum mutabiles esses, in causa fuisti, quamobrem plurimi
 paucorum dominati adherentes, a populo; rursus plurimi
 status popularis studiosi, ab optimatibus interiorerunt.
 Hic ille scilicet est, qui quum id negotii dedisset ei impe-
 ratores, ut Athenienses prope Lesbium navali praesidio demer-
 sos tolleret, quoniam eo ipse non sustinisset, duces tamen
 accusatos morte multavit, ut ipse incolumis evaderet.
 Enimvero si quis palmam commodi sui rationem semper ha-
 bet, ac neque honesti decus, neque antiques reveret, quam-
 obrem illi persequendi cit? quamobrem ab isto non cave-
 bimus, cujus inconstantiam non ignoremus, ne idem ia nos
 perpetrandi facultatem consequatur? Itaque hunc deservimus,
 ut insidiatorem, et proditorem nostrae ac vestrae. Facere au-

καὶ ἡμέτε. (34) Ὡς δ' ἐλάττω ποιοῦμεν, καὶ τὸ δ' ἐννοήσατε. Καλλίστη μὲν γὰρ δόξου δοκεῖ πολιτεία εἶναι ἡ Ἀσπιδαιμονίαν· εἰ δὲ ἐκείνη ἐπιχειρήσῃ τις τῶν ἐφόρων ἀντὶ τοῦ τοῖς πλείοσι πείθεσθαι φέρον· τε τὴν ἀρχὴν καὶ ἐναντιοῦσθαι τοῖς πραττομένοις, οὐκ ἂν εὐλαστὴ αὐτὸν καὶ ἅπ' αὐτῶν τῶν ἐφόρων καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης ἀπάσης πόλεως τῆς μεγίστης τιμαρίας ἀξιοῦσθαι· καὶ ἡμεῖς οὖν, ἐὰν σωρονήτε, οὐ τοῦτο ἀλλ' ἡμεῖν αὐτῶν φείσεσθαι, ὥς οὐτος σωθεῖς μὲν πολλοὺς ἂν μέγα φρονεῖν ποιήσει τῶν ἐναντία γιγνομένων ἡμῖν, ἀπολούμενος δὲ πάντων καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἐξω ὑποτέμει ἂν τῆς Ὀπίδας.

35. Ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν ἐκείνῳ Θεραμένης δὲ ἀναστὰς ὤλεον, Ἄλλα πρῶτον μὲν ἀναρτήσομαι, οὐ ἀνδρες, δ' ἐλευσέσθαι κατ' ἐμοῦ εἶπε. Φησὶ γὰρ με τοὺς στρατηγούς ἀπακτεῖναι καταγορεύοντα. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἤρουν δόξου κατ' ἐκείνου λόγῳ, ἀλλ' ἐκείνῳ ἐρασεν προσταχθεῖν μοι ὑπ' αὐτῶν οὐκ ἀνελθῆναι τοὺς δυστυχοῦντας ἐν τῇ περὶ Ἀέσθον ναυμαχίᾳ. Ἐγὼ δὲ ἀπολογουμένος ὡς διὰ τὸν χειμῶνα οὐδὲ πλεῖν, μὴ ἐτι ἀναρτῆσθαι τοὺς ἀνδρας θανάτῳ ἦν, ἔδοξα τῇ πόλει εὐχότα λίγειν, ἐκείνῳ δὲ αὐτῶν καταγορεῖν ἐπαίνοντο. Φάσκοντες γὰρ οἷόν τε εἶναι οὕτως τοὺς ἀνδρας, προέμενοι αὐτοὺς ἀπολῆσθαι ἀπολλόμενους ὄχρῳτο. (36) Οὐ μόνον θαυμάζω γε τὸ Κρίταν παρανομαζεῖναι ὅτε γὰρ ταῦτα ἦν, οὐ παρὼν ἐτύγχανεν, ἀλλ' ἐν Θηταλίᾳ μετὰ Προμηθέως ἠμεγαροπῆν κατεσκαύετο καὶ τοὺς πνίστας ὤπλησεν ἐπὶ τοῖς δεσποτάς. (37) Ὡς μὲν οὖν αὐτοὺς ἐκεῖ ἐφαρτεῖται μὴδὲν ἐνθάδε γένετο· τότε γε μόνον ὁμολογεῖ ἐν τούτῳ, εἰ τις ἡμέτε μὲν τῆς ἀρχῆς βολαταὶ πῦσαι, τοὺς δ' ἐπιβουλεύοντας ἡμῖν ἰσχυροὺς ποιεῖ, δίκαιον εἶναι τῆς μεγίστης αὐτὸν τιμαρίας τυγχάνειν ὅτις μόνον ὁ ταῦτα πράττειν ἐστὶν οἶμαι ἂν ἡμῶς καλλίστα κρίνειν, τὴ τε πεπραγμένα καὶ ἂ νῦν πράττει ἕκαστος ἡμῶν εἰ κατανεύσεται. (38) Οὐκοῦν μέχρι μὲν τοῦ ἡμέτε τε καταστήναι εἰς τὴν βουλὴν καὶ ἀρχῆς ἀποδειχθῆναι καὶ τοὺς ὁμολογοῦμένους σκαοφάντας ὑπάγεσθαι πάντας ταῦτα ἐγινώσκοντες ἐπὶ δὲ γε οὕτοι ἤρξαντο ἀνδρας καλοῦς τε καὶ ἀγαθοὺς ὑλλαιμδάνειν, ἐκ τούτου κατὰ ἡρώδην τάναντία τούτους γινώσκοντες. (39) Ἥδην γὰρ δὲ ἀποδησάσκοντες μὲν Ἀέσθον τοῦ Σαλαμίνιου, ἀνδρας καὶ ὄντος καὶ δοκούντος ἱκανοὶ εἶναι, ἀδικούντος δ' οὐδὲ ἔν, οἱ ὁμοιοὶ τούτῳ φροῖσιντο, φροῖσμένοις δὲ ἐναντίοι τῆς τῇ πολιτείᾳ ἔσονται ἐγίνωσκον δὲ ἐπὶ ὑλλαιμδανόμενου Νυκράτου τοῦ Νικίου, καὶ πλουτοῦ καὶ οὐδὲν πώποτε δημοτικὸν οὔτε αὐτοῦ οὔτε τοῦ πατρὸς πράττοντος, οἱ τούτῳ ὁμοιοὶ θυμωμένοι ἡμῖν γενήσονται. (40) Ἀλλὰ μὲν καὶ Ἄντιφώντος ὑπ' ἡμῶν ἀπολλυμένου, ὅς ἐν τῇ πόλει δύο τρεῖς ἐπὶ πλεούσας παραίχοντο, ἠπιστάμεν δὲ καὶ οἱ πρόθυμοι τῇ πόλει γενησόμενοι πάντες ὑπόπτες ἡμῖν ἔσονται. Ἀντίφον δὲ καὶ δὲ τῶν μετόχων ἐν ἐκαστῷ λαβεῖν ἔρασαν γρῆναι· εὐθὺς γὰρ ἦν ἐν τούτων ἀπολλυμένων καὶ οἱ μετοχοὶ ἅπαντες πολέμιοι τῇ πολι-

tem nos ab aequitate non abhorrentia, ut intelligatis, hoc etiam cogitatis velim. Longe utilius pulcherrimus esse videtur Lacedaemoniorum reipublice status; et in eo si quis Ephorum haudquaquam pœnibus obtemperare nitatur, sed imperii rationem capere, atque illis, quae agerentur, adversari: an non illum existimatis reliquos Ephoros cum universa urbe dignum iudicatos gravissimo supplicio? Et vos igitur, si quidem sapitis, non huic, sed vobismetipsis parcetis; nimirum si hic incolumis evaserit, mediis eorum animos addet, qui sententiis a vobis dissident; nisi peribit, spes omnium, et qui in urbe, et qui extra urbem sunt, praecidet.

His dictis Critias consedit. Tum argens Theramenes, « Ego vero, inquit, primum ejus mentionem faciam, quod est in accusatione Critias postremum. Alt me dices accusatos necasse. At ego primas eos accusare non corpi, sed commemorabant illi, me licet ab se jussam, tamen eos, qui naufragium in proelio juxta Lesbum navali fecerant, non sustulisse. Tum equidem me defendens, ostendebam, per vim tempestatis ne navigari quidem, nedum naufragos tolli, potuisse. Quia in re me consentaneis dicere Atheniensibus visus sum; illi vero se ipsos accusare videbantur. Nam quomodo servari eos potuisse dicent, nihilominus ipsi cum classe discesserant, atque illos extinguere passi fuerant. Neque tamen miror, hanc Critiam injuste mihi obijciat; nam quo hac tempore aerebantur, ipse non aderat: sed in Thesalia cum Prometheo statum popularem instituebat, ac pestas adversas dominos suos armabat. Enimvero quae Critias istuc egit, illi, ne hic fiant, avertant. In hoc tamen ei adsentior, æquum esse, ut is, qui vos imperia depicere velit, et illorum, qui vobis insulantur, vires adaugent, gravissimo supplicio multetur. Quis sit autem is, qui hoc faciat, existimastis vos pulcherrime arbitror, si et ea quae facta sunt iactantes, et quae abis quovis nostrum nunc sunt, vobiscum consideraveritis. Igitur quam quidem diu vos in senatum legeremini, et magistratus creabantur, ac cyclophantes notorii deferabantur, omnes eodem eramus in sententia; verum posteaquam hi bonos et honestos homines comprehendere ceperunt, ex eo tempore corpi et ipse diversa ab eis sentire. Noram enim futurum, ut si Leon Salaminus interficeretur, qui et esse videbatur et erat vir egregius, neque quidquam deliquerat, cives ejus similes sibi metuerant, ac metu percussos, hinc reipublice administrationi adversarentur. Animadvertendum quoque futurum, ut si Niceratus Nicias filios comprehenderetur, qui et dives esset, et nihil unquam in populi gratiam fecerat, sicut nec ipsius pater, cives ipsius similes infestis nobis redderetur. Idem si Antiphontem nos interficeremus, qui bellico tempore triremes dum reipublice suppeditasset expeditas admodum: sciebam etiam illos omnes, qui cupide rempublicum juvissent, vos suspectos habituros. Praeterea tum quoque cum adversaretis, quem dicent, debere animoquemque civem adversum unum comprehendere: civis enim perspicuum erat, his interventis, reliquos adversos omnes hui-

ταῖς ἐσονται. (α) Ἀντίπαπον δὲ καὶ ὅτε τὰ ὅπλα τοῦ πλεθρὸς παρερρόντο, οὐ νομίμων γρῆμα δέσπεν τὴν πόλιν ποιεῖν οὐδὲ γὰρ τοὺς Λακεδαιμονίους ἑαίρων τοῦτου ἐνέκα βουλευμένους περιποιεῖται ἡμέτε, ὅπως ὁλίγοι γενόμενοι μηδὲν δυναίμεθ' αὐτοὺς ὀρπεῖν· ἔξην γὰρ αὐτοὺς, εἰ τούτου γε ζήοντο, καὶ μηδὲνα λιπεῖν ὀλίγον ἐπὶ χρόνον τῇ λιμῇ πείσαντας. (α2) Οὐδὲ γὰρ τὸ φρονεῖν μισθοῦσθαι ἐντιρετὰ μοι, ἔξην αὐτῶν τῶν πολιτῶν τοσούτους προκλημάνειν, ὥς βῆδρας οἱ ἀρχοντες ἐμειλλομαι τῶν ἀρχομένων κρατῆσαι. Ἐπαὶ γὰρ μὴν πολλοὺς ἑαίρων ἐν τῇ πόλει τῇ ἀρχῇ τῆς δευτείας, πολλοὺς δὲ φυγάδας γιγνομένους, οὐκ αὖ ἐβόηαι μοι οὐτε Θρασυβούλων οὐτε Ἄνυτον οὐτε Ἀλκιβιάδην φυγαδεύειν· ἔξην γὰρ ὅτι οὕτω γὰρ τὸ ἀντιπάλαν ἰσχυρόν ἐσται, εἰ τοῖς μὲν πλείοσι ἡγεμόνες ἱκανοὶ προσγένησιντο, τοῖς δ' ἡγεῖσθαι βουλευμένους ζυμῆπροι πολλοὶ φανήσονται. (α3) Ὅ ταῦτα οὖν νομιζέμεν ἐν τῷ φανερῷ πότερα εὐμενῆς ἢ δικαίως ἢ προδότης νομίζοντο; οὐχ οἱ ἔχθροισι, οὐ Κριτία, καὶ οὐκ οὐκ πολλοὺς ποιεῖσθαι, οὐδ' οἱ συμμάχους πλείστους διδάσκοντες κτεῖσθαι, ὅσοι τοὺς πολέμιους ἰσχυροὺς ποιοῦσιν, ἀλλὰ πολλοὺς μὲλλον οἰδέμεναι τε γρήματα ἀπαιρούμενοι καὶ τοὺς οὐδὲν ἀδικούντας ἀποκτείνοντες, οὕτω εἰσιν οἱ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐναντίους ποιοῦντες καὶ προδιόντες οὐ μόνον τοὺς φίλους ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς δ' αἰσχροκέρδεις. (α4) Εἰ δὲ μὴ ἄλλως γνωστὸν ὅτι ἀληθὲς λέγω, ὥς ἐπισκεψάμεθα. Πότερον εὐεστὶ Θρασυβούλων καὶ Ἄνυτον καὶ τοὺς ἄλλους φυγάδας ἢ ἐγὼ λέγω μὲλλον ἂν ἐνθάδε βουλευσθαι γίγνεσθαι ἢ ἢ οὕτω πρᾶττονται; ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι ὅτι μὲν αὐτοὺς νομίζειν ἐμμάχους πάντα μετὰ εἶναι· εἰ δὲ τὸ κράτιστον τῆς πόλεως προσκλιθεῖς ἔμεινεν, χαλεπὸν ἂν ἡγεῖσθαι εἶναι καὶ τὸ ἐπιβαίνειν ποῦ τῆς χώρας. (α5) Ἄ δ' αὖ ὅτι ὅτι ὥς ἐγὼ εἶμι οἷος εἶμι ποτε μεταβάλλεσθαι, κατανοήσατε καὶ ταῦτα. Τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν τετρακοσίων πολιτείαν καὶ αὐτὸς ὁῦκου ὁ δῆμος ἐξηρίσταντο, διδάσκόμενος ὥς οἱ Λακεδαιμόνιοι πάσῃ πολιτείᾳ μὲλλον ἂν ἢ δημοκρατίᾳ πιστεύειαν. (α6) Ἐπὶ δὲ γὰρ ἐκείνῃ μὲν οὐδὲν ἄνιστον, οἱ δὲ ἄμφοι Ἀριστοτέλῃ καὶ Μελάνθῳ καὶ Ἀρίσταρχῳ στρατηγούντες φανοὶ ἐγένοντο ἐπὶ τῇ χώματι ἔρμασι τευχίζοντες, εἰς δ' ἐβούλοντο τοὺς πολέμιους δεξιόμενοι ὅρ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐταίρους τὴν πόλιν ποιήσασθαι, εἰ ταῦτ' αἰσθημένοι ἐγὼ διακάλυσα, τοῦτ' ἐστὶ προδοτὴν εἶναι τῶν ὁδῶν; (α7) Ἀποκαλεῖ δὲ κόδορνον με, ὥς ἀμφοτέροις πευρόμενον ἀρμόττειν. Ὅστις δὲ μηδετέρους ἀρίσκει, τοῦτον ὡς πρὸς τῶν θεῶν τί ποτε καὶ καλέσει γρη; σὺ γὰρ δὴ ἐν μὲν τῇ δημοκρατίᾳ πάντων μισθοῦματός τοι ἐνομίζου, ἐν δὲ τῇ ἀριστοκρατίᾳ πάντων μισθοῦματός τοι ἐνομίζου. (α8) Ἐγὼ δ', ὦ Κριτία, ἐκείνῃ μὲν αὖτε ποτε πολέμῳ τοῖς οὐ πρόσθεν οἰομένους καλὴν ἢ δημοκρατίαν εἶναι, πρὶν [ἀν] καὶ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ δὲ ἀπορίαν δραγμῆς ἂν ἀποδόμενοι τὴν πόλιν δραγμῆς μετρήσιν, καὶ τοὺς δὲ γ' αὖ αἰ ἐναντίος εἶμι οἱ οὐκ ὄντες καλὴν ἢ ἐγγενεῖσθαι διληγρίαν, πρὶν

gubernationi infestos fore. Sum adversatus etiam id temporis, quum arma multitudini adimerent, quod existimarem, civitatem minime debilitandum esse. Nec enim Lacedaemonios idcirco nos aervare voluisse perspiciebam, ut ad paucos redacti, nihil ipsis commodare possemus. Nam hoc si spectasset, licuisset eis neminem nostrum reliquere, si nos ad exiguum adhuc tempus sic fame pressissent. Nec mihi placuit praesidiarios conducere: quum tot cives nobis adungere potuissamus, donec facille subditis superiores evaderemus. Eaimvero quum multos in urbe viderem imperio nostro infestos, multos in exilium ejici, nequaquam arbitrabar vel Thrasymbulum, vel Anytum, vel Alcibiadem proscribendum esse. Noram enim, hoc pacto vires adversariorum nostris accedere, si multitudo duces idoneos nactus esset, ac ducum munere fungi volentibus magne se cupie sociorum offerrent. Haec qui aperte monebat, eumne pro benevolo duci acquiescit, an proditore? Non illi, Critia, qui ne multos nobis hostes reddamus prohibent, nec qui nos docent, quomodo socios nobis multos adjungamus, hostium vires adaugent; sed multo magis, qui pecunias per injuriam civibus auferunt, ac nihil delinquentes occidunt: hi inopam multo magis illi sunt, qui et adversariorum numerum majorem efficiunt, et non solum amicos turpis lucii causa, sed etiam seipsum produunt. Quod si non alio die verum medicare animadvertitis, sic rem considerate: utrum existimatis Thrasymbulum, Anytum, exules ceteros malle hic esse fieri, quam ego dico, quam quae hi perpetrant? Equidem arbitror, illos hoc sibi tempore sociorum omnia plena esse putare. Verum si pars optima reipublice animi benevolentia conjuncta nobis esset, difficulter se vel agrum nostrum alicubi ingreduros existimarent. Quod vero talem me dixit esse, qui semper mutetur de eo velim hoc animadvertatis: quadringentorum administrationem populus Ipse assignando decrevit, quum edoctus esset, cuius potius reipublice formae Lacedaemonios fidere, quam populari. Quum autem illi nihil remitterent, et Aristoteles, Melanthius, Aristarchus, duces, palam ad aggerem munitionum extruerent, in quam receptis hostibus, sibi etque sociis urbem subijcere volebant: id si ego sentiens probabui, hocne amicorum est proditore esse? Appellat etiam me Cotlurnum, ut qui utrisque congrevere nitur. At qui neutris placet, eum per deos immortales quo tandem nomine appellabimus? Tu nimirum in populari statu, acerimus populi hostis habitus es; et in optimatum dominatu optimates odio capitali omnium maxime prosequeraris. Ego vero, Critia, quemadmodum illis semper adversor, qui prius popularem statum recte se habere posse negant, quam et servi, et alii, qui ob inopiam drachma civitatem venderent, ob unam drachmam participes ejus fiunt: ita me semper is etiam oppono, qui prius recte constitui posse dominatum paucorum laud putant, quam eo res deducta sit, ut

[ἀν] εἰς τὸ ὅπ' ὀλέων τυραννίσσεται τὴν πόλιν καταστήσειεν. Τὸ μέντοι σὺν τοῖς δυναμένοις καὶ μετ' ἑπταίων καὶ μετ' ἀποδιδόν ὀρεαλὴν διὰ τούτων τὴν πολιτείαν πρόσθεν ἄριστον ἡγεμὴν εἶναι καὶ νῦν οὐ μεταβάλλομαι. (49) Εἰ δ' ἔχεις εἰπεῖν, ὦ Κρίτις, ὅπου ἐγὼ εἶν τοὺς δημοτικούς ἢ τυραννικούς τοὺς καλοῦσι τὰ καγαθούς ἀποστρεφῆναι πολιτείας ἐπεχειρήσει, λέγε· ἐὰν γὰρ ἐλεγχθῶ ἢ νῦν ταῦτα πράττειν ἢ πρότερον πύποτα πεποιτημένος, θεολογῶ τὰ πάντων ἐσχατάτα παθεῖν ἢν δικαίως ἀποδύσῃσαι.

50. Ὡς δ' εἶπὼν ταῦτα ἐπαύσατο, καὶ ἡ βουλὴ δόλῃ ἔγένετο εὐμένους ἐπιθυροῦσθαι, γούος δ' Κρίτις ἐστὶ εἰ ἐπιτρέψῃ τῇ βουλῇ διαφθερίζεσθαι περὶ αὐτοῦ, ἀναφύετο, καὶ τοῦτο οὐ βιωτὸν ἡγεσάμενος, προσελθὼν καὶ διαλεγόμενος τὶ τοῖς τριάκοντα ἐξῆλθε, καὶ ἐπιστῆναι ἐκέλευσε τοὺς τὰ ἐγγειρία ἔχοντας γυναικας τῇ βουλῇ ἐπὶ τοῖς δημοκότοις. (51) Πάλιν δ' εἰσελθὼν εἶπεν, Ἐγὼ, ὦ βουλὴ, νομίζω προστάτου ἐργον εἶναι οἷος δεῖ, ὅς ἂν δοῶν τοὺς φίλους ἐξαπατημένους μὴ ἐπιτρέψῃ. Καὶ ἐγὼ οὖν τοῦτο ποιῶμαι. Καὶ γὰρ οἷός ἐστι ἱερὰ καὶ οὐ κατὰ νόμον ἡμῶν ἐπιτρέψαι, εἰ ἀνέστημεν ἀνδρὰν τὸν παντὶ τὴν ὀλιγαρχίαν λυμαίνοντα. Ἔστι δὲ ἐν τοῖς καινοῖς νόμοις τῶν μὲν ἐν τοῖς τριχίλοις ὄντων μηδὲν ἀποθνήσκειν ἀνεὶ τῆς ἐμετέρας ψυχῆς, τῶν δ' ἐγὼ τοῦ καταλόγου κυρίου εἶναι τοὺς τριάκοντα θανάτων. Ἐγὼ οὖν, ἔφη, Θηραμένην τούτου ἐξελείψω ἐκ τοῦ καταλόγου, συνδοκῶν ἅπαντες ἡμῖν. Καὶ τούτων, ἔφη, ἡμεῖς θανατούμεν. (52) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Θηραμένης ἀνέψιχεν ἐπὶ τὴν Ἔστιαν καὶ εἶπεν, Ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἱκετεύω τὰ πάντων ἐννομήματα, μὴ ἐπὶ Κρίτις εἶναι ἐξελείψαι μὴ ἐμὴ μὲν ὕμῶν θὴ ἂν βουλήται, ἀλλ' ὅτι νόμον οὗτος ἐγράψεν περὶ τῶν ἐν τῇ καταλόγῳ, κατὰ τούτων καὶ ὕμῖν καὶ ἐμοὶ τὴν κρίσιν εἶναι. (53) Καὶ τοῦτο μὲν, ἔφη, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ ἄγνοω, ἐπὶ οὐδὲν μοι ἀρκέσει ὅσα ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ βούλομαι καὶ τοῦτο ἐπιδείξαι, ἐπὶ οὗτοι οὐ μόνον εἰσὶ περὶ ἀνθρώπων ἀδικώτατοι, ἀλλὰ καὶ περὶ θεοῦ ἀσεβέστατοι. Ὑμῶν μέντοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες καλοὶ καγαθοὶ, θαυμάζω, εἰ μὴ βοηθήσετε ἡμῖν αὐτοῖς, καὶ ταῦτα γινώσκοντες ἐπὶ οὐδὲν τὸ ἐμὸν ὄνομα εὐεξαλεπτότερον ἢ τὸ ὕμῶν ἐκείνου. (54) Ἐκ δὲ τούτου ἐκέλευσε μὲν ὁ τῶν τριάκοντα κήρυξ τοὺς ἐνδεκα ἐπὶ τὴν Θηραμένην ἐλθεῖν δὲ εἰσελθόντας σὺν τοῖς ὑπερέταις, ἡγεμῶν αὐτῶν Σατύρου τοῦ θρασυτάτου αὐτῶν καὶ ἀναδεδεσάτω, εἶπε μὲν ὁ Κρίτις, Παραβέδωμεν ὕμῖν, ἔφη, Θηραμένην τούτου κατακακισμένον κατὰ τὸν νόμον ὡς ἐξελθόντας καὶ ἀπαγαγόντας οἱ ἐνδεκα οὗ δὲ τὰ ἐκ τούτων πράττειτε. (55) Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, εἶλκε μὲν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ὁ Σατύρος, εἶλκε δὲ οἱ ὑπερέται. Ὁ δὲ Θηραμένης ὥσπερ εἰκός καὶ θεοὺς ἐπικαλεῖτο καὶ ἀνθρώπους καθ' ὅσον τὰ γινόμενα. Ἢ δὲ βουλὴ ἡσυχίαν εἶχεν, ὅρῳα καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς δημοκότοις ὁμοίους Σατύρου καὶ τὸ ἐμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου πλῆθος τῶν ὄντων, καὶ οὐκ ἄγνοῦντας τὰ ἐγγειρία ἔχοντας πε-

a paucis reipublica per tyrannidem opprimatur. Quid sane statum reipublice prius optimum idcirco fuisse putaveris, quod esset, qui et cum equis, et cum scutis eam juvare possent, in hoc ego sententiam meam minime molo. Tu si dicere potes, Critia, ubinam vel popularibus, vel tyrannicis factionibus homines probos et honestos a republica depellere conatus fuerim, idipsum prefer. Nam si convictus fuero vel nunc illud moliri, vel usquam antea fecisse, fatebor, me extrema perferentem merito interfici.

Hoc modo quem perorasset, ac senatui quadam cum indicatione benevolentiae adnumerasset, ut intelligens Critia, hominem evasurum, si senatus de ipso iudicandi potestatem concederet (quod quidem al eveniret, vitam ubi acerbam fore ducebat), accessit, et cum Triginta viris nonnulli colloquens exivit, ac palam adiestere senatus ad cancellos jussit eos qui pugiones gestabant. Deinde rursus ingresses, ait: « Equidem, Senatores, eum praesidis optimi munere fungi ardeor, qui quem circumveniri amicos videt, non patitur. Quamobrem et ipse hoc munere fungar. Nam qui hic nobis adstant, permissores se nobis negant, ut hominem palam hanc nostrum paucorum potestatem eternitatem dissolutam. Est autem perscriptum votis in legibus, ne quis ex trium millium numero sine decreto vestro interficiatur; eos vero, qui hoc numero non continentur, morte multandi potestatem Triginta viris summam esse. Quapropter hunc ego Theramenem cum nostro omnium consensu ex hoc catalogo deici: et eum nos morte multabimus. » His auditis, ad Vestae aram Theramenes accurrens, « Ego, vero, ait, rem omnium aequissimam suppliciter postulo, ne sit in potestate Critiae, ut vel me, vel aliquem vestrum, quem quidem ipse velit, deiciat: sed ut secundum eam legem, quae lex ab his Triginta viris lata de illis est, qui in catalogo continentur, tam de vobis, quam de me cognoscatur. Nec profecto equidem ignoro, nihil admodum aram hanc mihi praestaram; nihilominus ostendere volo, non hos tantum erga homines injustissimos jussit, sed etiam erga deos, maxime impios. De vobis quidem certe, viri optimi, non potest non mirum mihi videri, nosse vos opem vobismet ipsis ferre, praeteritum quo intelligatis, nihil magis esse meum delebile, quam antiscioqueque vestrum nomen. » Secundum hinc Triginta virum praeco Undecimviris accedere ad Theramenem corripendum jussit. Qui posteaquam ingressi cum apparitoribus duce Satyro fuissent, homine inter ipsos longe tum audacissimo, tum impudentissimo: « Tradimus vobis, ait Critias, Theramenem hunc, secusdem legem damnatum. Eum vos Undecimviri arreptum, quo oportet, abducite ac porro cum illo quod agendum erit, facile. » Huc quum dixisset, non solum Satyrum, sed licetores etiam reliqui ab ipso ipsam avellebant. At Theramenes, uti par erat, deos et homines implorabat, ut quae secum agerentur, adspicerent. Qui escebat vero senatus, qui stantes ad cancellos homines Satyri similes, et ante curiam praesidarii omnia plena conspiceret, nec ignoraret eos sic instructos adesse. At illi per forum

ρῆσαν. (56) Οἱ δ' ἀπέχτηον τὸν ἄνδρα διὰ τῆς ἀγορῆς μάλα μεγάλῃ τῇ ᾧ οὗτος ὄρυσεντα ὅλα ἐπαυσε. Λέγεται δ' ἐν βῆμα καὶ τοῦτο αὐτοῦ. Ὡς εἶπεν ὁ Σάτυρος οἱ αἰμαῖζοντο, εἰ μὴ σιωπήσαιεν, ἐπύρετο, Ἄν δὲ σιωπῶ, οὐκ ἀρ', ἐρη, οἰμαῖζομαι; Καὶ ἐπεὶ γε ἀποθνήσκαι ἀναγκαζόμενος τοὺς κώικον ἐπία, τοὺς λαίπομενον ἐρασεν ἀποκοττάβισαντα εἰπὼν αὐτὸν, Κριτεῖς τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ. Καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἀγνοῖ, οἱ ταῦτα ἀποθνήσκοντα οὐκ ἐξήλωση, ἐκείνῳ δὲ κρίνω τοῦ ἀνδρός θρασυτὸν, τὸ τοῦ θανάτου περισσεύοντος μήτε τὸ φρόνιμον μήτε τὸ παρρησιᾶς ἀπολείπει ἐκ τῆς ψυχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Θηραμένης μὲν δὴ οὕτως ἀπέθανεν οἱ δὲ τριάκοντα, ὡς ἔβην ἤδη αὐτοῖς τυραννίδος ἀδελφός, προέβην μὲν τοῖς ἑσθ' τοῦ καταλῆναι μὴ εἰσέναι εἰς τὸ δότυ, ἦγον δὲ εἰς τὸν χοῖρον, ἐν αὐτοῖς καὶ οἱ ῥῖοι τοὺς τοῦτον ἀγροὺς ἔχοντες. Φευρόντων δὲ εἰς τὸν Παιραῖα καὶ ἐνέσθην πολλὰς ἀγροὺς ἐνέπλησαν καὶ τὸ Μέγαρον καὶ τὰς ἐγγύς τὴν ὑποχωροῦντες.

2. Ἐκ δὲ τούτου Θρασύβουλος ἐρηθείας ἐκ Θηβῶν ὡς σὺν ἰδομένηντα Φυλῆν χοῖρον καταλαμβάνει ἰσχυρῶν. Οἱ δὲ τριάκοντα ἐδοῦντο ἐκ τοῦ δότους σὺν τοῖς τριεὶς καὶ σὺν τοῖς ἑπτά καὶ μάλ' αὐτῶν ὁσῆς. Ἐπεὶ δὲ ἔφικοντο, εὐθὺς μὲν θρασυνομένην τοὺς τῶν νῆων προέβην πρὸς τὸ χοῖρον, καὶ ἐποίησαν μὲν οὐδὲν, τραύματα δὲ λαβόντες ἀπέπλην. (3) Βουλομένη δὲ τῶν τριάκοντα ἀποταίχισεν, ὅπως ἐκπολεμήσειεν αὐτοὺς ἀπολείποντας τὰς ἐρούδας τῶν ἐπιτελείων, ἐπιγίνεται τῆς νικτὸς χῶρον παμπληθὲς καὶ τῇ ὑπερβολῇ. Οἱ δὲ νιφόμενοι ἀπέπλην εἰς τὸ δότυ, μάλ' αὖτε σὺν τοῖς σκευοφόροις ἐπὶ τῶν ἐκ Φυλῆς ἀποβαλόντες. (4) Γινώσκοντες δὲ οἱ καὶ ἐκ τῶν ἀγρῶν λαλῶντες, εἰ μὴ τὴν φυλακὴν ἴσαστο, διεκίμηνον εἰς τὰς ἐσχατίας οὐκ πεντακταίδεκα στάδια ἀπὸ Φυλῆς τοὺς τε Λακωνικοὺς πλὴν οὐκ ἔχοντες φρουροὺς καὶ τῶν ἱππέων δύο φυλάς. Οὗτοι δὲ στρατοπεδεύοντες ἐν χοῖρῳ λαλοῦν ἐφύλαττον. (5) Ὁ δὲ Θρασύβουλος, ἤδη συνελθὼν ἐκ τῆς Φυλῆς περὶ ἐπτακοσίους, λαβὼν αὐτοὺς καταβαίνει τῆς νικτὸς ἄρμενος δὲ τὰ δότα οὐκ ἐπὶ τὰ τέσσαρα στάδια ἀπὸ τῶν φρουρῶν ἔσχατον εἰσιν. (6) Ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμέραν ἐγγίγνεται, καὶ ἤδη ἀνίσταντο οἱ οἰκιστὲς ἐκαστος ἀπὸ τῶν ὀπλων, καὶ οἱ ἱπποκόμοι ψήγοντες τοὺς ἱπποὺς φέρον ἐπὶ οὐκ, ἐν τούτῳ ἀναλαβόντες οἱ περὶ Θρασύβουλον τὰ δότα ὄρμην προέκινον καὶ ἐπὶ μὲν οὐκ αὐτῶν κατέβαινον, πάντας δὲ τρεφόμενοι ἰδοῦσαν ἑξ ἡ ἐπὶ τὰς δότας, καὶ ἀπὸ τῶν τῶν μὲν ὀπλων πλὴν οὐκ ἐκαστος καὶ ἐκαστὸν, τῶν δὲ ἱππέων Νικοστράτων τε τὴν καλὴν ἐπικαλούμενον, καὶ ἄλλους δὲ δύο, ἐπὶ καταλαβόντες ἐν ταῖς εὐνοῖς. (7) Ἐπαναχωρήσαντες δὲ καὶ τρέποντες ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ σκευοφόροις ἐπὶ τὰς δότας ἐπὶ τὰς δότας καὶ περὶ

homium abducebant, magna admodum voce, quo pacto secum ageretur, indicantes; atque alunt lunt hoc quoque verbum ab illo fuisse probatum: quum Satyrus diceret, daturum pennis, ni taceret, interrogabat: « Quod si ergo tacuero, pennis non dabo? » Tandem quum mortem obire cogitaret, et ciculum liberet, protulit est, id, quod reliquum erat in pennis, sic ipsum eiecisse, ut remaneret, simulque dixisse: « Hoc pulchro Critae propinatum esto. » Nec ignoro equidem, pretium operæ non esse, hac ipsas dicta commemorari: sed illud tamen in hoc viro dignum esse admiratione iudico, quod imminente morte, nihil ipsius animus neque de prudentia, neque de jocandi consuetudine remisit.

CAPUT IV.

Hic vite Tharamenis exitus fuit. Ceterum Triginta-viri, quos iam meta soluti facultatem exercebant tyrannidis habere, partim iis, qui catalogo non continerantur, demulsiabant, ne urbem ingrederentur; partim eos e fundis suis abducebant, ut ipsi cum amicis agrus illorum possiderent. Hi quum fuga se in Piræum recepissent, atque etiam inde magno numero a Triginta-viris abducerentur: tum Megara, tum Theborum eodemque turba repleta sunt.

Secundum hæc quum Thrasylubus Thebis, cum altis plus minus septuaginta, movisset, Phylam occupat, locum munitum. Adversus hos Triginta-viri ex urbe cum suis illa tribus milibus, et cum equitatu de perquam sereno perrexerunt. Phylam ubi ventum est, mox sudasculi quidam juvenes locum adorti sunt, et re infecta vulnerati discesserunt. Quum autem Triginta-viri mero eos cingere vellet, ut oculis illis, per que commotus deportaretur, tandem eos expugnaret, accidit, ut in ipsa nocte ac die insequentis vis ingens nivis decideret. Quamobrem nivibus obruti ad urbem redierunt, magna calorum parte ab iis, qui Phyla eruperant, nudati. Quinque futurum intelligerent, ut illi de agris quoque prædas agerent, si nulli excubiores constituerentur, ad extremos limites, plus minus quindocim stadiis a Phyla distantes, concessos a Lacedæmonensibus presidarios paucis exceptis omnes, et duas equitum turmas uolunt. Hi castris loco arboribus denso metatis, excubias agebant. At Thrasylubus collectis jam ad oppidum Phylam plus minus septuaginta, eisque secum sumptis, nocte descendit. Quinque trium vel quatuor fere stadiorum intervallo a presidariis subistere suos in armis iussisset, quiescebat. Postquam propius jam dies adesse cepit, et hostium quilibet a castris, quo forte cuique opus erat, discessit, equosque etiam tergendis equis strepitum excitavit: tum vero Thrasylubus milites sumptis armis cursu in hostes ferantur; ex quibus nonnulli interfecerunt, universis autem in fugam coactis a tergo ad stadia sex aut septem iniecerant. E gravis quidem armaturæ pedum numero super centum viginti occiderunt; ex equitibus Nicostратum cognomento Pulchrum, et alios duos, quos adhuc in cubilihus deprehenderant. Postea recedentes, constituto tropæo, et armis ac sarcinis, quibus potui erant, collectis, Phylam eade-

ἀπῆλθον ἐπὶ Φυλῆς. Οἱ δὲ ἐξ ἄσπετος ἱππεὶς βοηθήσαντες τῶν μὴ πολέμιων οὐδὲν ἔτι εἶδον, προμεινάντες δὲ ἕως τοῦ νεκροῦ ἀνέδραντο οἱ προσήκοντες ἀνεγύρισαν εἰς ἄστυ. (9) Ἐκ δὲ τούτου οἰκτρύζοντα, οὐκ οἶτο νεομύοντες ἀσφαλῆ σῆσι τὰ πρῶματα, ἐβουλόθησαν Ἐλευσίνα ἐξιδιώσασθαι, ὥστε εἶναι σῆσι καταστροφή, αἰ δέχοιτο. Καὶ παραγγειλάντες τοὺς ἱππεῦσιν ἦλθον εἰς Ἐλευσίνα Κριτίας τε καὶ οἱ ἄλλοι τῶν τριάκοντα· ἐξέτασάν τε ποιεῖσθαι ἐν τοῖς ἱππεῦσι, φέσκοντες εἰδέναι βούλεσθαι πόσους εἶναι καὶ πόσας φυλακὰς προστεφύοντο, ἐκέλευον ἀπογράφειν πάντας τὸν δ' ἀπογράφειν ἀεὶ διὰ τῆς πυλίδος ἐπὶ τὴν θαλάτταν εἶναι. Ἐπὶ δὲ τῇ σιγαλῇ τοὺς μὴ ἱππεῖας ἔδωκεν καὶ ἔδωκεν κατέστησαν, τὸν δ' εἰζόντα αἰεὶ οἱ ὑπερέται ἐυνέδουν. Ἐπὶ δὲ πάντας ἐυνειληγμένους ἦσαν, Λυσίμαχον τὸν ἱππαρχον ἐκέλευον ἀναγκάσαντα παραδοῦναι αὐτοὺς τοὺς ἐνδοκίμους. (10) Τῇ δ' ἑσπερίᾳ εἰς τὸν Ὠδεῖον περικαλίσαν τοὺς ἐν τῇ καταλόγῳ ὁπλίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἱππεῖας. Ἀναστὰς δὲ Κριτίας ἔδειξεν, Ἡμεῖς, ἔφη, ὦ ἄνδρες, οὐδὲν ἔχοντες ἡμῖν κατασκευάζομεν τὴν πολιτείαν ἢ ἡμῖν αὐτοῖς. Αἰεὶ οὖν ἡμεῖς, ὥσπερ καὶ τιμῶν μετέβητε, οὐτοὶ καὶ τῶν κινδύνων μετέχουσιν. Τῶν οὖν ἐυνειληγμένων Ἐλευσινίων καταφρονέειν ἔστιν, ἵνα ταῦτά ἡμῖν καὶ θαρσύνῃ καὶ φοβήσῃ. Δείξας δὲ τι χωρίον, εἰς τοῦτο ἐκέλευον φανερῶν φέρειν τὴν ψῆφον. (11) Οἱ δὲ Λακωνικοὶ προσοῦροι ἐν τῇ κλισίᾳ τοῦ Ὠδεῖου ἐβουλομένην ἦσαν ἥν δὲ ταῦτα ἀρεστά καὶ τῶν πολιτῶν ὅσους τὸ πλεονεκτητὴν μόνον εἶδον.

Ἐκ δὲ τούτου λαβὼν ὁ Θρασυβούλος τοὺς ἀπὸ Φυλῆς περὶ γυλὸς ἔδωκε ἐυνειληγμένους, ἀνικνέεται τῆς νυκτὸς εἰς τὸν Πειραιᾶ. Οἱ δὲ τριάκοντα ἐπεὶ ἤσθοντο ταῦτα, ἐβόησαν οὐδὲς εἶναι τὸς Λακωνικοὺς καὶ ἔν τῶν τοῖς ἱππεῦσι καὶ τοῖς ὁπλίταις ἔπειτα ἐχώρουν κατὰ τὴν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀμαζόντων ἀναφύοντα. (12) Οἱ δὲ ἀπὸ Φυλῆς ἐπὶ μὴν ἐπεχείρησαν μὴ ἀνέναι αὐτούς, ἐπεὶ αἱ μέγας ὁ κύκλος ὦν πολλὰς φυλακὰς ἔδοκει δεῖσθαι οὐτο πολλοῖς οἰσί, ἐυνεπαυθίσαντο ἐπὶ τὴν Μουνυχίαν. Οἱ δ' ἔκ τοῦ ἄσπετος εἰς τὴν ἱπποδάμειαν ἀγορὴν ἔλθοντες πρῶτον μὴν ἐυνεταξάντο, ὥστε ἐμπλήσαν τὴν ὁδὸν ἢ φέροι πρὸς τὰ τοῖς ἐπὶ τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Βενδιδίου καὶ ἐγένοντο βόθρος οὐκ ὀκτώων ἢ ἐπὶ πεντακτῶν ἀπείκων. Οὕτως δὲ ἐυνεταξάντο ἐχώρουν ἄνω. (13) Οἱ δὲ ἀπὸ Φυλῆς ἀντιπρόσβλεπον μὴν τὴν ὁδὸν, βόθρος δὲ οὐ πάλιν ὡς εἰς ὁδὸν ὁπλίτας ἐγένοντο. Ἐτάχθησαν μέντοι ἐπ' αὐτοὺς πλωτοφόροι τε καὶ φάλοι κινεῖσθαι, ἐπὶ δὲ τούτους οἱ πατροβόλοι. Οὕτως μέντοι συγγοὶ ἦσαν· καὶ γὰρ αὐτοὶ περὶ προσεγγένοντο. Ἐν ᾧ δὲ προσέβησαν οἱ ἐναντίοι, Θρασυβούλος τοὺς μετ' αὐτοῦ οἰσὶν κελύσαντας τὰς ἀσπίδας καὶ αὐτοὺς θέμενος, τὰ δ' ἄλλα ὅπλα ἔχων, κατὰ μέσον σπᾶς ἔδειξεν. (14) Ἀνδρες πολῖται, τοὺς μὴ διδάξαι, τοὺς δὲ ἀναμνησθῆναι βέλων βούλομαι οἱ αἰεὶ τῶν προσόντων οἱ μὴ τὸ δεξιὸν ἔχοντες οὐς ἡμεῖς ἡμέραν πέμπτην τριτάτην ἐδωμάτε, οἱ δ' ἐπὶ τοῦ εὐνομήνου ἔργαται, οὗτοι

runi. Interim qui in urbe erant equites, quoniam opus ferendae causa excurrebant, nemine hostium conspecto, tantisper manebant donec interfecti a propinquis tollerentur, ac deinde in urbem se receperunt. Post haec Trigtinaviri, qui rerum suarum statum non amplius in tuto esse arbitrantur, Eleusinem, suam privatim in potestatem redigere constituerunt, ut illam refugii loco haberent, si quidem illi necessitas posceret. Quamobrem et Crikias et ceteri Trigtinaviri, iussu equitibus secum ire, Eleusinem profecti sunt. Quumque instructionem inter equites instituissem, quod scire se vellet dicerent, quantus esset Eleusiniarum numerus, et quanto eis praesidio foret opus, universos nomina sua profiteri iussere, et cum qui profectus esset, per ostium ad mare egredi. At in litore collocatis utraque parte equites erant, et lectores quolibet exequiem vulgus contragebant. Posteaquam omnes comprehensi fuerant, dederunt hoc Lysimacho equitum perfecto negotii, ut adbeatos Udoeum viris traderet. Postquam quique erant in catalogo gravis armaturae milites, et equestres item copias, in Odeum convocarunt. Tum Crikias surgens : « Nos, inquit, non minus vobis quam nobis ipsis hac republica constituenda consulimus. Quamobrem aequum est vos iidem, et honorum participes eritis, sic etiam in periculis societatem venire. Ut igitur eadem stantim soluta, quae nos, et eadem noctu, damnata erunt Eleusini, quos comprehensus habemus. » Quumque locum quendam demonstrasset, in eo jussit ut palam calculi ferrentur. Interea praesidiarii Laconici dimidiam Odei partem armati occupaverant. Atque haec erat grata novum illam civibus, quodquot commodorum privatim suorum duntaxat rationem habebant.

Secundum haec Thrasibulus sumptis secum illis, qui ipso Phylam prope jam mille numero convenerant, nocta in Piraeum venit. Id posteaquam Trigtinaviri animadvertissent, statim cum praesidiarii Laconici, et equitum pedumque gravis armaturae copias, ad ferendum suis opem concurrerunt. Deinde via, quae Piraeum versus agi praestant possunt, progressi sunt. At qui Phyla venerant, aliquandiu eos impedire conabantur, quoniam eo adscenderent, sed quum ingens esset ambitus, magnaque praesidiariorum copia requiri videretur, ipsi nonnulli multi, in Munychiam per cubiles se conferri receperunt. Urbem vero quum in forum Hippodameum venissent, primum sic instruxerunt aciem, ut viam omnem complerent, quae ad Munychiae Dianae templum, et ad Bendideum ducit. Aciei densitas non pauciores quinquaginta scutatis continebat. Ita illi acie sua instructa, sursum pergebant. At qui Phyla eruperant, et ipsi viam premebant; ita tamen, ut aciei densitas ultra pedes armaturae gravis decem non haberet. Post eos et cetrati, et jeculatores igneas collocati erant, quibus illi succedebant, qui saxa in hostem contunderent, et eorum sane magna erat copia : nam horum numerus per civis ex illo ipso loco ad eos accedentes augebatur. Interea dum ad hos progrediebant adversarii, Thrasibulus eis imperavit, ut acuta ponerent, atque ipse etiam scuto suoposito, cum armis ceteris stans in aquiline medio, haec orationem habuit : Volo ego, civis, partem vos docere, partim commonefacere, ex hostibus adversum nos contentendissimos illos, qui cornu dextrum obtinent, eodem esse, quos die ab hoc quinto in fugam actos persequuti sitis : eos vero, qui ad laevam ultimi stant,

ὅς οἱ τρέκοντα, οἱ ἡμέτεροι καὶ πλείους ἀπεστέρουσαν οὐδὲν ἀκούοντες καὶ οὐκ ἔβησαν ἐξήλαντο καὶ τοὺς φιλότους τῶν ἡμετέρων ἀπεταμίνοντο. Ἀλλὰ νῦν τοι παραγίνεται οὗ οὗτοι μὲν ὥστε φόντοι, ἡμεῖς δὲ αἱ εὐχόμεθα. (14) Ἐργοντες γὰρ ὅπλα μὲν ἐναντίοι αὐτοῖς καθίσταμεθα οἱ δὲ θεοὶ, ὅτι ποτὶ καὶ δεικνύντες ἐνυπνιάμεθα καὶ καθυδύντες καὶ ἀγορῶντες, οἱ δὲ καὶ οὐχ ὅπως ἀκούοντες, ἀλλ' οὐδ' ἐπιτρέποντες ἐργαζόμεθα, νῦν παντοῦς ἡμῖν ἐμπαροῦσι. Καὶ γὰρ ἐν εὐθείᾳ χειμῶνα ποιοῦσιν, ὅταν ἡμῖν ἐμπαρῇ, καὶ ὅταν ἐγγειροῖμαι, πολλῶν ὄντων ἐναντίον ἡμῶν οὕσι τροπικα ἰσχυροὶ διδράσκῃ. (15) καὶ νῦν δὲ κακομακάσιν ἡμεῖς εἰς χαλὸν ἐν ᾧ οὗτοι μὲν οὐτὶ βαλλῶν οὐτὶ δκοντίζαν ἐπὶ τῶν προταταγμένων διὰ τὸ πρὸς ὄρθον ἵνα δύνανται ἂν, ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ κάταντες καὶ ὀρότα ἀφίεντες καὶ ἀκόντια καὶ πέτρους ἐξιδόμεθα ἐς αὐτοὺς καὶ πολλοὺς κατατρίσωμεν. (16) Καὶ ὅσοι μὲν ἂν τις δεήσει τοὺς γε πρωτοστάτας ἐκ τοῦ ἰσχυροῦς νῦν δὲ, ἂν ἡμεῖς, ὥσπερ προσέειπε, προθύμως ἀριστεύει τὰ βέλη, ἀμαρτῆσται μὲν οὐδαμῶς ἂν γε μετὰ τῇ ὁδῷ, φυλαττόμενοι δὲ ὁραταῖς αἰσούσιν αἱ ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν· ὥστε ἐξίσταν ὥσπερ τυρλοὺς καὶ τῶνται ὅσους ἂν βουλώμεθα καὶ ἀναλλομένους ἀνατρέψω. (17) Ἀλλ', ὦ ἄνδρες, οὐτοὶ γὰρ ποιεῖν ὅπως ἐκαστὸς τις ἐαυτοῦ ἐννοήσειται τῆς νίκης αἰσιώτατος ὢν. Αὐτὴ γὰρ ἡμῖν, ἣν θεὸς ὀδῆν, ἂν ποθούμεν καὶ πατρίδα καὶ οἶκον καὶ Δαυιδίαν καὶ τιμὰ καὶ παῖδας, ὅς εἰσι, καὶ γυναῖκας. Ὁ μακάριοι ὄντες, οἱ ἂν ἡμῶν νικῶντες ἐπιδοῶσι τὴν πασῶν ἡδίστην ἡμέραν. Ἐξέδικα μὲν καὶ ἂν τις ἀπολάβῃ ἡμεῖς γὰρ οὐδαμῶς οὐτοὺς πλοῦτος ὢν καλοῦ τιζέται. Ἐξάρξω μὲν οὖν ἐγὼ ἥντι' ἂν κενὸς ᾖ παῖς· ὅταν δὲ τὸν Ἐνυάλιον παρακαλέσωμεν, τότε πάντες ὁμοθυμαδὸν ἀνθ' ὧν ἠδρόσθημεν τιμωρόμεθα τοὺς ἄνδρας.

18. Ταῦτα δ' εἰπόναι καὶ μεταστραφείς πρὸς τοὺς ἐναντίους, ἥσυχον εἶχε· καὶ γὰρ ὁ μάντις παρήγγειλεν αὐτοῖς μὴ πρότερον ἐπιτίθεσθαι, πρὶν [ἂν] τὸν στρατὸν ἢ πέσει τις ἢ τροβήσῃ· ἐπειδὴ μάλιστα τοῦτο γίνεται, ἡγησάμεθα μὲν, ἔφη, ἡμεῖς, νίκη δ' ὅταν ἴσται ἱπομένοντες, ἐμοὶ μένει θάνατος, ὥς γέ μοι δοκεῖ. (19) Καὶ οὐκ ἐβόησαν, ἀλλ' ἐπὶ ἀνέλεον τὰ ὅπλα, αὐτοὺς μὲν ὥσπερ ὑπὸ μοῖρας τινὸς ἀγόμενος ἐκπρόσθεα πρῶτος, ἡμεῖς τὸν τοὺς πολεμίου ἀποθνήσκοντες, καὶ τίθεται ἐν τῇ διαβάσει τοῦ ἡγέρτου· οἱ δ' ἄλλοι ἐνίκον καὶ καταδύσαντες μέχρι τοῦ ὁμαλοῦ. Ἀνέβανον δ' ἐνταῦθα τὸν μὲν τριήμερον Κριτίας τε καὶ Ἰππομάχος, τὸν δ' ἐν Παιραεὶ δέκα ἀργύρουσαν Χαρίμβος ὁ Γλαύκωνος, τὸν δ' ἄλλον περὶ ἰσοδομήσαντα. Καὶ τὰ μὲν ὅπλα διαβόντες, τοὺς δὲ χυτὸνας οὐδένος τὸν πολιτὴν ἐκάλυσαν. Ἐπὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο καὶ τοὺς νεκροὺς ὑπερπόντους ἀπετίθεσαν, προσέοντες ἀλλήλους πολλοὶ διελύγοντο. (20) Κλεισάρτος δὲ ὁ τῶν μιστῶν κῆρυξ, μὲν ἑβρῶνος ὢν, κατασπλησμένος ἦεν, Ἄνδρες πολῖται, τί ἡμεῖς ἐξελάνεμε; τί ἀποκταίναι βουλώμεθα; ἡμεῖς γὰρ ἡμέτεροι μὲν οὐδὲν ποῖντες ἐπορήσαμεν, μετὰ γὰρ

ἴσως Τριγινταίρους ἐσσε, qui non patria spoliarent, innoxios arduis nostris egerunt, amicissimos nobis eorum in numerum retulerunt, quorum bona publicarent. Equum nunc eo loci pervenire, quo illi nunquam se perventuros existimabant; nos autem semper, ut devenirent, optulimus. Nam et adversus eos hic armati constitimus; et illi modo nobis palam opitulanti, quoniam innoxios et inter crenandum aliquando comprehendebamus, et inter dormiendum, ac mercandum: immo nonnulli nostrum non dicam nihil delinquentes, sed etiam peregre domo profecti, exilio multabantur. Nimis ita cum caelo sereno tempestatem super concitabant, quum ita nobis expediret; et quum hostes aggredieremur, tametsi adversus nos magnis illi cum copiis consistent, nihil minus nobis numero paucis hoc tribuerunt, ut tropaeum constitueremus. Nunc quoque nos in eum locum deduxerunt, in quo illi neque telus neque iuvulis supra nos ante se collocatos emissis petere non possunt, quod necesse sit, ut locum arcivem subeant: non contra dejectis per declivia saxa, jaculis, et pertigimus ad ipsos, et multos vulnerabimus. Etiam existimasset aliqui, nobis praesertim principibus pugnandum fore ex equo loco. Nunc vero, si quidem vos, uti convenit, abscitis in hostem teia conieceritis, nemo ab illis aberrabit, quibus via tota referta est; et si cavere sibi voluerit, perpetuo sibi clypeis latitabit: quo quidem fiet, ut facultatem habuit simas ferendi eos tanquam caecos, ubi libitum fuerit, et irruentes adversum nos in fugam vertendi. Nimis sic gerenda res erit, cives, ut unusquisque nostrum non aliter sibi conscius sit, ac si auctor imprimis ipse victorie partem foret. Ea enim nobis, deo propitio, nunc et patriam, et domos, et libertatem, et honores, et liberos, quibus quidem liberi sumus, et uxores restituit. Felices igitur illos, qui e nobis victoriae parte diem hunc unum omnium iucundissimum adipiscunt. Nec minus beatus erit, quicumque hoc in proelio caderet: nemo enim, quantumvis opulentus, tam preciarum monumentum consequetur. Equidem ubi opportunum fuerit, praeam extitit; quomque Martem imploraverimus, tum omnes uno animo imperias ab hostibus acceptas vindicemus.

✓ Haec ubi dixisset, in hostem conversus, se tamen a proelio continebat: edixerat enim hariolus, ne prius hostem invaderent, quam aliqui ex ipsorum acie vel caderet, vel vulneraretur. Id ubi evenisset, inquit, nos praedictum: vobis, qui insequimini, victoria erit: mihi quidem mors, ut arbitror. Neque falsum hoc vaticinium fuit, sed, quum primum arma cepissent, ipse tanquam futo quendam ductus, primus in adversum iniecit, et medios inter hostes cecidit, ac sepultus est eo loci, ubi Cephissus amnis vado transitur. Ceteri victoria potiebantur, et hostem in plautium usque persequiebantur. Occisi sunt hoc in proelio Trigintatitum numero Critias et Hippomachus, ex decem in Piraeo primoribus Charmides Glaucos filius: ceterorum plus minus septuaginta. Interfecti cives, non vestibus, sed armis spoliati sunt. Quo facto, per inducias, mortuorum cadavera reddita: multi quoque congressi inter se colloquebantur. Et Cleoritus mystarum praeco, cui vox erat admodum clara, indicio silentio in haec sententiam locutus est: « Quamobrem nos expellitis, cives? quamobrem nos interficere vultis? Nihil nos damni vobis unquam intulimus, sed eorumdem vobiscum

καμην δὲ λαὶν καὶ ἱερῶν τῶν σεμνοτάτων καὶ θυσιῶν καὶ ὁρτίων τῶν καλλίστων, καὶ θυγγορεύει καὶ θυμφοιτῇ γεγενήμεθα καὶ θυετραυτίται, καὶ πολλὰ μεθ' ἑαυτῶν κακιδυνύκαμεν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀμφοτέρων ἡμῶν σωτηρίας τε καὶ εὐθυβρίας. (31) Πρὸς θεῶν πατρῶν καὶ μητρῶν καὶ θυγγενέας καὶ κηδεστίας καὶ ἑταίρας, πάντων γάρ, τούτων πολλοὶ κοινωνοῦμεν ἄλλήλοις, αἰδοῦμενοι καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους παύσασθαι ἀμαρτάνοντας εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μὴ παῖθεσθαι τοῖς ἀνοσιωτάτοις τριάνοντα, οἱ ἰσίων καρδίων ἑνεκα ὧλγος θεῶν κλέους ἀπεικασμένοι Ἀθηναῖον ἐν αὐτῷ μῆσιν ἢ πάντες Πελοποννησίους δέκα ἐτη πολεμοῦντας. (32) Ἐξόν δ' ἡμῖν ἐν εἰρήνῃ πολιτεύεσθαι, οὗτοι τὸν πάντων αἰσχιστόν τε καὶ γαλεσιώτατον καὶ ἀνοσιωτάτον καὶ ἔχθιστον καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις πόλεμον ἡμῖν πρὸς ἄλλήλους παρέχουσιν. Ἀλλ' εὖ γε μένοισι ἐπιστάσθαι ὅτι καὶ τῶν νῦν ὑρ' ἡμῶν ἀποθανόντων οὐ μόνον ἡμεῖς ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐσθὶν οὐς πολλὰ κατεδακρύσαμεν.

Ὅ μὲν τοιαῦτα ἔλεγον· οἱ δὲ λοιποὶ ἀρχοντας καὶ δὴ τὸ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ τοῦς μὲν ἑαυτῶν ἀπήγαγον εἰς τὸ ἄστυ. (33) Τῷ δ' ἑσπέρῃς οἱ μὲν τριάκοντα πάντῃ δὴ ταπεινοὶ καὶ ἔρημοι ξυνικαθήμενοι ἐν τῷ θυμωρίῳ τῶν δὲ τριχυλίων θύου ἑκάστοις ταγμαμένοι ἥσαν, πανταχοῦ διεφέροντο πρὸς ἄλλήλους. Ὅσοι μὲν γὰρ ἐπισκευασάν τε βλαψέτηρον καὶ ἐφοβόντο, ἐντόνως ἔλεγον ὅς οὐ γὰρ καθυβρίζεται τοῖς ἐν Πειραιῶσι· ὅσοι δὲ ἐπιστεῦον μὴδὲν ἡδυκρίνασι, αὐτοὶ τε ἀνιολογίζοντο καὶ τοὺς ἄλλους αἰδοῦσασθαι ὅς οὐδὲν δύναντο τούτων τῶν κακῶν, καὶ τοὶς τριάκοντα οὐκ ἔρασαν γρηῃσι παῖθεσθαι οὐδ' ἐπιτρέπειν ἀπαλλύνασι τὴν πόλιν. Καὶ τὸ τελευταῖον ἐληγίσαντο ἐκείνους μὲν καταπαῦσαι, ἄλλους δὲ ἀλίσθαι. (34) Καὶ εὐθις δέκα, ἕνα ἀπὸ φυλῆς.

Καὶ οἱ μὲν τριάκοντα Ἐλευσινάδεσ ἀπῆλθον· οἱ δὲ δέκα τῶν ἐν ἄστυ καὶ μάλα τεταραγμένων καὶ ἀπιστοῦντων ἄλλήλοις ἦν τοὶ ἱππάρχους ἐπεμύοντο. Ἐξακίδευον δὲ καὶ οἱ ἱππῆες ἐν τῷ ἡδελφῷ, τοὺς τε ἱπποῦς καὶ τὰς ἀσπίδας ἔχοντες, καὶ οἱ ἀπιστίαν ἱφιδεύοντο τὸ μὲν ἀφ' ἑσπέρας ἦν τὰς ἀσπίας κατὰ τὰ τεύχη, τὸ δὲ πρὸς ὄρθρον ἦν τοὺς ἱπποῦς, αἱ δολοῦμενοι μὴ ἐπισπένσειν τινες αὐτοὺς τῶν ἐκ τοῦ Πειραιῶς. (35) Οἱ δὲ πολλοὶ τε ἤδη ὄντες καὶ παντοδαποὶ, ὅπλα ἱποῦντο, οἱ μὲν ζῦλινά, οἱ δὲ οἰσύνά, καὶ ταῦτα λευκόντο. Πρὶν δὲ ἡμέρας δέκα γενέσθαι, πασι δὲ ὄντες, ὅστινες θυμολαμψόμενοι, καὶ οἱ ἔξω εἶναι, ἱστοῦσαν ἐσθῆτα, ἔζησαν πολλοὶ μὲν ἀέλκται, πολλοὶ δὲ θυμνήτες ἐγένοντο δὲ αὐτοὺς καὶ ἱππῆας ὥστε ἐδδομύοντο προνομίᾳ δὲ ποσειδάων, καὶ λαμβάνοντες ζῦλα καὶ ὀπάρην, ἐκείθων πάλιν ἐν Πειραιῶσι. (36) Τῶν δ' ἐκ τῶν ἀσπερῶν ἄλλος μὲν οὐδεὶς ἦν ὄπλιος ἔξειν, οἱ δὲ ἱππῆες ἐσθὶν ὅτι καὶ ληρτὰς ἔχουσιν τῶν ἐκ τοῦ Πειραιῶς, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐκακούρου. Παρίστανον δὲ καὶ τῶν Ἀθηναίων τισὶν εἰς τοὺς αὐτῶν ἀγροὺς ἐπὶ τὰ ἐπιτρίβεια πορευομένους καὶ τούτους λυσίμαχος ὁ ἱππάρχος ἀπέ-

loage augustissimorum aserorum, victimarum, feriarum pulcherrimarum particeps fulmus, easdem choreas celebravimus, coudiscipuli fuimus, et commilitones, et multa vobiscum terra marique pro communis utroqueque salute ac libertate, pericula adivimus. Per deos patrios ac maternos, per cognationem, affinitatem, sodalitatem, quæ quidem universa inter nos plerisque communia sunt, deos et homines reveriti, tandem in ipsam patriam delinquendi finem facite, nea ecclesiasticis Triginaviris obtemperate, qui sui privati lucri gratia, prope plures Athenienses sustulerunt octo mensium spatio quam universi Peloponnesii, totos decem annos bellum adversus nos gerentes, interfecerunt. Quumque liceret nobis in republica pacate vivere, bellum ha longe omnium crudissimum, gravissimum, maxime nefarium, deumque diis et hominibus plane detestandum inter nos excitavit. Scire quidem certe debetis, nonnullos eorum, qui modo interfecti s nobis sunt, non tam a vobis, quam a nobis ipsis multum deploratos esse. »

Hæc ille quum dixisset, magistratus ceteri etiam hanc ipsam ob causam, quod verba huiusmodi post cladem acceptam audirent, suos in urbem abduxerunt. Postidie Triginaviri dejectis admodum animis ac deserti in consilio sedebant, et cives illi numero ter mille, ubicunque collocati forent, inter se nique dissentiebant. Nam qui violentius aliquid designaverant, ex propterea sibi metuebant, enixe negabant, quidquam illi cedendum esse, qui essent in Piræo. Quotquot autem nihil se iniuste perpetrare confidebant, non solum sanam ad mentem redibant, sed alios etiam docebant, nihil esse, quumobrem his malis premeretur, atque negabant etiam Triginaviris parendum esse, minimeque committendum aliquid, ut patria periret. Tandem decretum est, ut Triginaviris insuperum abrogaretur, et alii eorum locolegerentur. Itaque decem lecti, unus ex quavis tribu.

Tunc et Triginaviri Eleusinem se recipiebant, et Decemviri civium curam, omnibus maxime perturbatis, ac sibi invicem diffidentibus, una com equotum præfectis gerebant. Equites ipsi cum equis et scutis in equos pernociabant: et quis nemini fidebant, a vespera cum scitis propter muros vigiliis obibat: matutino autem tempore consederant equos, semper solliciti, ne qui e Piræo ipsos invaderent. Illi contra, quod et multis, et omnis generis homines secum haberent, arma partim lignes, partim vimines fabricabant, easque dealbebant. Prius vero quam dies decem præterierant, fide omnibus data, qui hoc ipsis in bello se vellet adiungere, promissaque rerum omnium æquiditate nemo: tantum peregrini essent: multi tum gravis armatura, tum expediti milites erant. Accedebant præterea plus minus viginti equites. Quoties pabulatum habuit, lignis ac fructibus acceptis, rursus in Piræo pernociabant. At eorum, qui erant in urbe, armatus prodibat nemo: tantumurbani equites interdum prædantem egressos e Piræo capiebant, et phalangem ipsorum infestabant. Accidit autem aliquando, ut in quosdam Exonenses tribubus quicommunis causa suos in agros exierant, incidere: quos Lysimachus equitum præfectus multum deprecans,

αφῆκε, πολλὰ λιτανεύοντες καὶ πολλὰν χαλεπὴν φερόντων ἱππέων. (α) Ἀνταπείκτιναν δὲ καὶ οἱ ἐν Πειραιεὶ τῶν ἱππέων ἐπ' ἄγρου λαβόντες Καλλίστρατον φύλαξ Ἀσυνίδος. Καὶ γὰρ ᾤχετο μέγα ἐρρόνουν, ὥστε καὶ πρὸς τὸ τέλος τοῦ δόστεος προσέβαλλεν. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο δει εἰπεῖν τοῦ μηχανοποιοῦ ἐπὶ ἐν τῷ δόστει, ὅς ἐπει ἔγνω ὅτι κατὰ τὸν ἐκ Λυκείου δρόμον μελλοῖεν τὰς μηχανὰς προσέρχεν, τὴν ζεύγην ἐκλείψει πάντα ἀμαξιαίους λίθους ἄγειν καὶ καταβάλλειν ὅπου ἕκαστος βούλοιστο τοῦ δρόμου. Ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολλὰ εἰς ἕκαστος τῶν λίθων πράγματα παρήγαγε. (β) Παμπόνητον δὲ πρόσθεος εἰς Λακεδαιμόνα τῶν μὲν τριάκοντα ἐξ Ἐλευσίνος, τῶν δ' ἐν τῷ καταλόγῳ εἰς δόστεος, καὶ βοηθεῖν καλεῖν, ὅς ἀφιστηρόντος τοῦ δήμου ἀπὸ Λακεδαιμόνων, Λυσιάνδρος λογιζόμενος ἐπὶ ὅλον τε εἰς ταχὺ ἐκπολεοῦσθαι τοὺς ἐν τῷ Πειραιεὶ κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, εἰ τῶν ἐπιτηδείων ἀποκαταστήσαν, ζυνέπρασεν ἑκατὸν τε ταλάντα αὐτοῖς δανεῖσθαι, καὶ αὐτοὺς μὲν κατὰ γῆν ἀρμαστῆν, Ἀλβὺν δὲ τὸν ἀδελφὸν ναυαρχεῖν ἐκπεμπθῆναι. (γ) Καὶ ἐξελθὼν αὐτὸς μὲν εἰσέλθοι αὐτοῖς τῶν ἐπιτηδείων ὥστε ταχὺ πάλιν ἐν ἀπορίᾳ ᾗσαν οἱ ἐν Πειραιεὶ, οἱ δ' ἐν τῷ δόστει πάλιν αὐτὸ μέγα ἐρρόνουν ἐπὶ τῷ Αὐσανδρῳ. Οὕτω δὲ προχωροῦντων Πανσανίας ὁ βασιλεὺς φθόνῳσας Λυσάνδρου, εἰ καταφραγμένους ταῦτα ἔμα μὲν εὐδοκίμησαι, ἔμα δὲ ἰδίας ποιήσασθαι τῆς Ἀθήνας, πείσας τῶν ἐρρόνων τρεῖς ἑξάτι φρουρὰν. (δ) Ζυνέπειστο δὲ καὶ οἱ ὁμίμαχοι πάντας πλὴν Βουωντῆν καὶ Κορινθίων· οὗτοι δὲ ἔλεγον μὲν ὅτι οὐ νομίζουσιν εὐαρεῖν ἀνιστρατευόμενοι ἐπ' Ἀθηναίους μηδὲν παράσπονδον ποιοῦντας ἑπάρτων δὲ ταῦτα, εἰ ἐγγνώσκον Λακεδαιμονίους βουλομένους τὴν τῶν Ἀθηναίων γῆραν οὐκ αἰεὶ καὶ πιστὴν ποιήσασθαι. Ὁ δὲ Πανσανίας ἑστατοπεδεύεσθαι μὲν ἐν τῷ Ἀλκιπῳ καλούμενῳ πρὸς τῷ Πειραιεὶ δεξιὸν ἔχον κέρας, Λυσάνδρος δὲ ἦν τοῖς μεθορόροις τὸ εὐώνυμον. (ε) Πάμπων δὲ πρόσθεος ὁ Πανσανίας πρὸς τοὺς ἐν Πειραιεὶ ἐκείλευεν ἀπίνειν ἐπὶ τὰ θαντῶν· ἐπὶ δ' οὐκ ἐπιβόντο, προσέβαλλεν ὅσον ἀπὸ βοτῆς ἔκταν, ὅπως μὴ ὄψλος εἴη εὐμένης αὐτοῖς ὢν. Ἐπει δ' οὐδὲν ἀπὸ τῆς προσβολῆς πράξας ἀπῆλθε, τῇ ὑστεραίᾳ λαβὼν τὴν μὲν Λακεδαιμονίων δύο μέρη, τὴν δὲ Ἀθηναίων ἱππέων τρεῖς φύλας, παρήλθεν ἐπὶ τὸν καθὼν λιμένα, σκοπῶν πῇ εὐαπονηγιστοῦστος εἴη ὁ Πειραιεύς. (ς) Ἐπει δὲ ἀπὸντος αὐτοῦ προσελθὼν τις καὶ πράγματα αὐτῷ παρήγει, ἀγνοήσας παρήγγειλε τοὺς μὲν ἱππείας ἰδὲν εἰς αὐτοὺς ἀνέστη, καὶ τὰ δέκα ἀγ' ἔβης ζυνέπεισθαι· ἦν δὲ τοῖς ἄλλοις αὐτὸς ἐπικυλοῦσθαι. Καὶ ἀπείκτιναν μὲν ἄγρυς τριάκοντα τῶν φύλων, τοὺς δ' ἄλλους καταβόλουν πρὸς τὸν Πειραιεὶ διατρεῖν. (ζ) Ἐπει δὲ ἐνυχον ἐκπολεοῦμενοι οἱ τε παλαιοὶ πάντας καὶ οἱ ὁπλίτας τῶν ἐκ Πειραιεύς. Καὶ οἱ μὲν φίλοι εὐδὲς ἐκδραμόντες ἡγόμισεν, ἔβαλλον, ἐπέσθον, ἐσπένθηον· οἱ δὲ Λακε-

αίους etiam non paucis equitibus moleste ferentibus, iugulavit. Contra, qui erant in Piræo, quem ex equitum numero Callistratum de Leontide tribu in agro cepissent, vicinim occiderunt. Nam ita magnus jam gerebat animos, ut ipsam quoque murum urbis aggredierentur. Quod si hoc quoque narrandum, erat in urbe quidam machinarum artifex, qui ubi futurum intellexisset, ut hostes juxta curculi locum, qui se porrigit a Lyceo, machinas admove- rent, jussit omnibus jamentorum iugis sala, quæ vel singula plaustris onerandis sufficerent, comportari atque in curculo, ubicunque visum alicui esset, alijci. Id quom fieret, saluum quodlibet multum negotii exhibebat. Quam solem legati Lacedæmoneni mitterentur a Trigiota- viris Eleusine, ab alijs, qui erant in catalogo, ex urbe, qui Lacedæmonios ad ferendum suppetijs hortarentur, quem jam populus a Lacedæmonijs defecisset: Lyxander secund ipse cogitans, fieri posse, ut qui erant in Piræo, terra et mari celeriter expugnarentur, si comestatu prohibiti faise- rent, impetravit a suis, ut talenta centum illis multo darentur, et ut ipse copiarum pedestrium prætor, Lihys frater præfectus classis ad hoc bellum allegaretur. Ipse prætor Eleusinem versans, Peloponnesios multos milites cogebat; classis vero præfectus in mari observabat, ne quid comestatus ad hostes navigis importaretur. Quo factum, ut rursus brevi momento magna rerum esset apud illos diffi- cultas, qui erant in Piræo, urbani contra ob Lyxandrum animos erigerent. Quom hic rerum successus esset, rex Pansanias, qui Lyxandro invideret, quod partim re bono gesta gloriam consequuturus esset, partim Athenas suus effecturus, tribus Ephoris in sententiam suam traductis, præsidarios eduxit. Eum soli universi sequebantur, Boetis et Corinthijs exceptis. Nam illi se nichil existimare, contra jurisperandi religionem futurum, si adversus Athenien- ses bellum susceperent, qui contra foederalis fœderis nihil admisisent. Atque hoc propterea faciebant, quod puta- rent, velle Lacedæmonios agrum Atheniensem suam in po- testatem et obedientiam redigere. Habebat castra Pansanias in loco, cui nomen Halipedi, non procul a Piræo, ac dex- trum cornu ipse obtinebat; Lyxander cum stipendiariis copiis levum. Atque Pansanias, legatis ad obsessos in Piræo mis- sis, eos ad sua discedere jussit, quoniam illi non pacerent, militum maris admoventium causa, ne palam fieret, ipsam obsessis favere. Postquam ab hac oppugnatione nulla re effecta discessisset, postiduo sumptis secum diabibus Lacedæmoniorum cohortibus, et turmis equitum Atheniensium tribus, ad portum Mutum se contulit, ut quo loco Piræus munitione obtvallari commode posset, consideraret. Hinc eo discedente, qui nomini accurbeant, et negotium ipsi facessabant, comotus insuperavit, ut equites pleno cursu in eos impetum facerent, quibus se illi adjungerent, quot- quot annis decem pubertatem excessisset; cum reliquis ipse subsequebatur. Ab his prope triginta velites sunt oc- cisi, reliquos Pansanie militis ad Theatrum usque, quod est in Piræo, persequuti sunt. Ibi se tunc forte cetrati omnes, ac gravis armatura polites eorum, qui erant in Piræo, armarant; statimque velites facta excursionem jacula vibrabant, feriebant, sagittis et fundis utebantur:

δαίμονιοι, ἐπεὶ αὐτῶν πολλοὶ ἐπιτρέσκοντο, μάλα πισ-
 ζόμενοι ἀνεγύρουσι ἐπὶ πόδα· οἱ δ' ἐν τούτῳ πολὺ μᾶλλον
 ἐπίκειντο. Ἐνταῦθα δὲ ἀποθνήσκει Χαίρων τε καὶ
 Θύβραχος, ἄμφω πολέμαρχοι, καὶ Ἀσπράτης ὁ ὀλυμ-
 πιονίκης καὶ ἄλλοι οἱ τεθαμμένοι Λακεδαιμονίων πρὸ
 τῶν πυλῶν ἐν Κεραμειῷ. (34) Ὅρῶν δὲ ταῦτα ὁ Θρα-
 σόβουλος καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλίζονται, ἰδοῦσθαι, καὶ ταχὺ πα-
 ρετίξαντο πρὸ τῶν ἄλλων ἐπ' ὀκτώ. Ὁ δὲ Πausanias
 μάλα πισθεὶς καὶ ἀνεγυρῆσας ὅσον στάδια τέτταρα ἢ
 πέντε πρὸς λόρον τινὰ, περήγνυται τοῖς Λακεδαιμονίοις
 καὶ τοῖς ἄλλοις θυμάρχουσιν ἐπιχειροῦν πρὸς αὐτόν. Ἐκὶ
 δὲ ζυγιστάμενος πανταχῶς βαθεῖαν τὴν φάλαγγα ἦγεν
 ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ δ' εἰς χεῖρας μὲν ἰδίζαντο,
 ἔπειτα δὲ οἱ μὲν ἐξέσθησαν εἰς τὸν ἐν ταῖς Ἀλαῖς πελὸν,
 οἱ δὲ ἐνέκλιναν· καὶ ἀποθνήσκουσιν αὐτῶν ὡς πενή-
 κοντα καὶ ἑκατόν. (35) Ὁ δὲ Πausanias τρόπαιον
 στησάμενος ἀνεγύρησε· καὶ οὐδ' ὡς ὠρίζετο αὐτοῖς,
 ἀλλὰ λάθρα πέμπων ἐδίδασκε τοὺς ἐν Πειραιεὶ ὅλα ἡρῆ
 λόγοντας πρόθεσις πέμπειν πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς πα-
 ρόντας ἑσπέρους. Οἱ δ' ἐπειθόντο. Διότι δὲ καὶ τοὺς
 ἐν τῇ στεί, καὶ ἐκείλους πρὸς σπᾶς προσεῖναι ὡς πλεί-
 στους ἐυλογημένους, λέγοντας ὅτι οὐδὲν ζῶνται τοὺς
 ἐν τῇ Πειραιεὶ πολεμῶν, ἀλλὰ διαλυθόντας κοινῇ ἀμ-
 φότεροι Λακεδαιμονίους φησὶ εἶναι. (36) Ἡδυνὸς δὲ
 ταῦτα καὶ Ναυκλείδης ἑσπέρως ὡν ζυγίζοντο· ὥσπερ γὰρ
 νομίζεται εἰν βασιλεὶ δύο τῶν ἑσπέρων ὑποτρατεύεσθαι,
 καὶ τότε παρῆν ὁσὸς τε καὶ ἄλλος, ἀμφοτέρω τῆς μετὰ
 Πausanias γυνῆς οὐκ ἐμμελὸν ἢ τῆς μετὰ Ἀνσάν-
 θρου. Διὰ ταῦτα οὐ καὶ εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν προθύ-
 μως ἔπειμον τοὺς τ' ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἔχοντας τὰς πρὸς
 Λακεδαιμονίους σπονδὰς καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐν τῇ στεί
 ἰδιώτας, Κηρισιοριοντί τε καὶ Μόλῃν. (37) Ἐπεὶ
 μέντοι οὕτω ὄντων εἰς Λακεδαιμονίαν, ἔπειμον δὲ καὶ
 οἱ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐκ τῶν ὄσσεως λέγοντας ὅτι αὐτοὶ μὲν
 παραδίδονται καὶ τὰ ταίρη ἢ ἔχουσι καὶ σπᾶς αὐτοὺς
 Λακεδαιμονίους χρῆσθαι ἔτι βούλονται· αἰετὸν δ' ἔρα-
 σαν καὶ τοὺς ἐν Πειραιεὶ, εἰ φησὶ παρὲν εἶναι Λακε-
 δαιμονίους, παραδίδονται τὸν τε Πειραιῶν καὶ τὴν Μου-
 νυχάν. (38) Ἀκούσαντες δὲ πάντων αὐτῶν οἱ ἑσπέροι
 καὶ οἱ ἑκκλητοὶ, ἐξέπεμψαν πανταχόθεν ἀνδρας εἰς
 τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπέταξαν εἰν Πausanias διαλλάττειν
 ὅπῃ δύναντο κάλλιστα. Οἱ δὲ διηλλάξαν ἐρ' ὅτι εἰ-
 ρήνην μὲν ἔχειν ὡς πρὸς ἄλληλους, ἀπείναι δὲ ἐπὶ τῇ
 αὐτοῦν ἑκατόν πλὴν τῶν τρέκοντα ἐν τῇ ἐνδοκαί
 καὶ τῶν ἐν τῇ Πειραιεὶ ἀρδάντων ὄκα. Εἰ δὲ τινες
 φοβόντο τῶν ἐξ ὄσσεως, ἰδοῦσαν αὐτοὺς Ἐλευσίαν κα-
 τοικεῖν. (39) Τούτων δὲ παραμυθόντων Πausanias μὲν
 διῆκε τὸ στρατεύμα, οἱ δ' ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀναβάντες
 εἰν τοὺς πελοὺς εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔδωσαν τῇ Ἀθηνῇ.
 Ἐπεὶ δὲ κατέβησαν οἱ στρατηγοὶ, ἐνθα δὲ ὁ Θρασό-
 βουλος διεξεν, (40) Ὑμνιν, ἔρην, ἢ ἐκ τῶν ὄσσεως ἀνδρας,
 συμβουλεύει ἐπὶ γυνῆαι ἑμᾶς αὐτοῖς. Μάλιστα δ' ἂν
 γινώσκει, εἰ ἀναλογισαίμεθα ἐπὶ τίνι ὅλῳ μέγα φρονητικόν
 ἐστίν, ὥστε ἡμῶν ἀρχὴν ἐπιχειρεῖν. Πότερον δεκαπύ-

Lacedaemonii, quorum permixti vulnerabantur, graviter
 pressi pedem paulatim recedebant. Tum illi inuito ma-
 gis nos urgebant: quo quidem factum, ut istis occum-
 berent Chæron et Thibæchus, ambo Polemarchi, cum La-
 cerale certaminis Olympici victore, atque ipse Lacedaemonia,
 qui ante portas in Ceramico sepulti sunt. Hæc quum Thra-
 sybulus alique gravis armaturæ milites cerberent, suis opem
 ferebant, et celeriter ante alios aciem in octonos instructant.
 Pausanias quum tammodum urgeretur, ne stadia quatuor aut
 quinque versus tumulum quandam cecisset, Lacedaemo-
 niis reliquisque sociis mandavit, ut ad se concederent.
 Atque hic phalange instructa, etæque perquam densa, adver-
 sus Athenienses duxit. Exceperunt illi primo Lacedaemo-
 nios cominus, deinde partim in lutum, quod est propter
 Halas, protrusi sunt, partim fugam arripuerunt. Interfecti
 ex eis plurimius centum quinquaginta. Pausanias exultato
 tropæo discessit, ac ne tum quidem offensum, clam ad ipsos
 misit, qui Piræenses docerent, quibus cum mandatis ad
 se, atque ad Ephoros presentes, mittere legatos debuerant.
 Paruerunt illi Pausanias, qui quidem et urbanus a se invicem
 diremit, etæque mandavit, ut collecti quamplurimi se etique
 Ephoros adirent, ac nihil esse causæ dicerent, quamobrem
 Piræenses oppugnarent: male se, ut pace facta, pariter
 utrique Lacedaemoniis amici sint. Erant hæc etiam Nau-
 cliides Ephoro perquam ruditi jocunda. Nam ut positum
 est in more atque instituto Lacedaemoniorum, Ephoros regi
 duos in expeditionibus adijungi: ita tum quoque Nucleides
 et alius quidam erant, quorum uterque magis Pausanias,
 quam Lysandro assiduebat. Quapropter cupide Lac-
 daemonem non solum missos e Piræeo nuntios, qui secum
 fœderis incendi cum Lacedaemoniis formulam ferrent, verum
 etiam nonnullos ex urbe privatos homines, Ceptisophontem ac Melitum, ablegarunt. Hi posteaquam Lac-
 daemonem abierant, etiam publico nomine missi sunt ex urbe
 legati, qui dicerent: se et muros suos, et seipso Lacedaemo-
 niorum pleno arbitrio permisso: ac propterea sequum
 censere, et etiam illi, qui se in Piræo continerent, si
 quidem Lacedaemoniis amicis se profiterentur, Piræei ac
 Munchææ deditionem facerent. Quum auditi ab Ephoris
 et evocati omnes essent, missi sunt Athenas viri quindecim;
 eisque mandatum, ut una cum Pausania, quam posset
 optime, rem componerent. Facta conditionibus huius-
 modi transactio, ut pacem inter se mutuo coerent, et singuli
 ad sua se conferrent, exceptis Trigintariis, et Undecimvi-
 ris, et Decemviris, qui imperium in Piræeo obtinissent.
 Quod si qui civis urbani sibi metuerent, illi esse migrandum
 Eleusium staterunt. His ita transactis, Pausanias ad suos
 exercitum dimisit. At vero qui erant in Piræeo, cum ar-
 mibus in arces ascendentes, Minervæ sarum faciunt. thi
 quum decem descendissent, Thrasibolus hæc oratione usus
 est: «Epidem vobis, cives in urbe qui mansistis, hoc do-
 consilii ut vosmetipsos noscat. Egrege vero vosmet
 noscitis, si vobiscum ipsis perperdere volueritis quamobrem
 tantis vobis animi gerendi sint, ut in nos imperium ipsi aus-

ταροί εσσι; ἀλλ' ὁ μὲν ὄμιλος πένετος ὁ μὲν οὐδὲν πώποτε ἔνεκα χρημάτων ἡμῆς ἔδωκεν ἡμῆς δὲ πλουσιώτεροι πάντων ὄντες πολλὰ καὶ ἀσχερὰ ἔνεκα καρτέων παύομεθα. Ἐπὶ δὲ δικαιοσύνης οὐδὲν ἡμῖν προσέχει, σφέρασθε εἰ ἄρα ἐπ' ἀνδρείᾳ ἡμῖν μέγα προνητέον. (41) Καὶ τοῖς ἄν καλλίον κρίσις τοῦτο γένοιτο ἥ ὅς ἐπολεμήσαμεν πρὸς ἀλλήλους; Ἀλλὰ γινώσκω φαίητ' ἂν προέχειν, οἱ ἔχοντες καὶ τεῖχος καὶ πύλα καὶ χρήματα καὶ ξυμμάχους Πελοποννησίους ὑπὸ τῶν οὐδὲν τοῦτον ἔχοντων περιλύθησι; Ἀλλ' ἐπὶ Ἀκχεδαίμονι οἱ δὲ αἰσθε μέγα προνητέον εἶναι; πῶς, ὅγε ὥσπερ τοὺς δακνόντας κύνες κλοῦν θέσαντες παραδιδόσιν, οὕτω κακείναι ἡμῶς παραδόντες τῇ ἰδικυμένῃ τούτῳ δέμαρ ὀργισται ἀπὸντες; (42) Οὐ μέντοι γε ἡμῶς, ὡ ἄνδρες, αἴτιον ἔγωγε ἐμωμάκατε παραδύναι οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις καλοῖς ἐπιδείξει, ὅτι καὶ εὐδοκοῖ καὶ δοταί εἶσα. Εἰπόντων δὲ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, καὶ οὐδὲν δίδωι κατέστησθαι, ἀλλὰ τοῖς νόμοις τοῖς ἀρχαίοις χρῆσθαι, ἀνέστησε τὴν ἐκκλησίαν. (43) Καὶ τότε μὲν ἀρχῆς καταστησάμενοι ἐπολιτεύοντο ὑστέρω δὲ χρόνῳ ἀκούσαντες ἔξινους μισθοῦσθαι τοὺς Ἐλευσίνοι, στρατευσάμενοι πανδημῇ ἐπ' αὐτοὺς τοὺς μὲν στρατηγούς αὐτῶν εἰς λόγους ἰδόντας ἀπέκτιναν, τοὺς δὲ ἄλλους αἰετὶ μέρηντες τοὺς φθούους καὶ ἀναγκάσιους ἔπεισαν ἐναλλατῆσαι καὶ ἑαδόντας ὄρασις ἥ μὴν μὴ μνησκαχθῆσιν, ἐπὶ καὶ τῶν ὁσῶν τε πολιτεύονται καὶ τοῖς ὄρασις ἀμείναι ὁ ὄμιλος.

BIBAION Γ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἦ μὲν δὲ Ἀθήνησι στάσις οὕτως ἐτελεύτησεν. Ἐκ δὲ τούτου πέμψας Κύρος ἀγγέλους εἰς Ἀκχεδαίμονα ἡΐου, ὥσπερ αὐτὸς Ἀκχεδαίμονι οἶν ἐπὶ πρὸς Ἀθηναίους πόλεμον, τοσούτους καὶ Ἀκχεδαίμονι οἶν αὐτῷ γίνεσθαι. Οἱ δ' ἔρωσι δίκαια νομίσαντες λέγειν αὐτῶν, Σαμῆρ τῷ τότε ναυάρχῳ ἐπέστειλαν ἰππικαὶν Κύρῳ, εἰ τι δέοντα. Κακείνος μὲντοι προθύμως ὥσπερ ἰδεῖσθαι ὁ Κύρος ἔπραξεν ἔχων γὰρ τὸ ἑαυτοῦ ναυτικὸν σὺν τῷ Κύρῳ παρέπλευσεν εἰς Κύμωιν, καὶ ἐποίησε τὸν τῆς Κυλικίας ἀργοντα Σούνειαν μὴ δύνασθαι κατὰ γῆν ἀνατιθεσθαι Κύρῳ παρεσμένῳ ἐπὶ βασιλείᾳ. (1) Ὡς μὲν οὖν Κύρος στρατεύματά τε συνέλεξε καὶ τοὺς ἔχων ἀνέβη ἐπὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ ὡς ἡ μάχη ἐγένετο, καὶ ὡς ἀπέθανε, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπεσώθησαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ θαλάττῃ, Θεμιστογόνην τὸν Συρακούσιον γέγραπται.

2. Ἐπὶ μάλιστα Τισσαφέρνης, πολλοῦ αἵματος βασιλεὺς ὄντας γενεῖσθαι ἐπὶ τὸν πρὸς τὸν ἀδελφὸν πόλεμον, σατράπης κατεπέμψθη ὥν τε αὐτὸς πρόσθεν ἔργα καὶ δὴν Κύρος, οὗτος ἡΐου τὰς Ἰωνικὰς πόλεις ἀπέσπεσε ἑαυτῷ ὑπηκόους εἶναι. Αἱ δὲ ἅμα μὲν Δαυδαίρας βούλουμαι

petis. An iustiores nobis estis? Atque populus longe, quam vos, pauperior, opum causa nihil in vos iniquum inique designavit: quum vos ditissimi omnium, multa, etque feda, lucri causa perpetraveritis. Jam quum nomine iustitie, quomobrem tamen offeratis, causa nulla sit, consideratis velim, siatne propter iustitudinem vobis sumendi animi. Ac quoniam de hoc fieri iudicium rectius posset, quam ex eo, quod inter nos gestum est, bello? Num consilio prestatere vos dicetis, quum instructi muris, armis, opibus, Peloponnesiorum societate, nihilominus per eos soluti estis, qui ab his omnibus imparati erant? Ceterum de Lacedaemoniis forsitan vobis gloriosum esse putatis? At quomodo? quum vos illi, quomodemodum solent qui canes mordaces summa constrictis adversis tradunt, huius populo tradidit, quem vos injuriis affectis, ac deinde discredentes iniquam spargere. Etenimvero nolim vos, cives, quicquam eorum violare, que sacramento esse confirmata; sed auctor sum, ut præter reliqua decora vestra demostreitis, etiam præstati iurjurandi ac pietatis laudem vobis debere. His atque illis talibus in medium prolati, et hoc, non esse cur perturbentur, sed prius tantum legibus vivendum esse, concionem dimisit. Ac tum quidem creatis magistratibus, rempublicam administrabant. Ceterum aliquantopost, quum ab iis, qui Eleusine agebant, externum militem attingendi consilii acceperant, suscepta totius concursu populi adversus eos expeditione, duces ipsorum in colloquiis venientes interfecerunt; missisque amicis ac necessariis ad reliquos, uti secum in gratiam redirent, persuaserunt. Quomodo sacramenta sancte præstulissent, iniuriarum se nequaquam fore memores, etiam adhuc populo iis insidente, que tunc iurejurando sancita sunt, in eadem conjuncti republica vivunt.

LIBER III.

CAPUT I.

Hic seditiosus Atheniensis exitus fuit. Secundum ea missis Cyrus Lacedaemonem navitis, petebat ut Lacedaemonii non aliter se erga ipsum gererent, atque ipse erga eos in bello Atheniensis se gerisset. Hac postulata quod aqua censerent Ephori, Samio classis præfecto denuntiant, ut ubicunque requireretur ipsis opera, Cyro eam deesse ne pateretur. Atque is perturbenter, quicquid Cyrus peteret, faciebat. Nam cum suis Cyrique navalibus copiis in Ciliciam circumvectus, perfecti at Syennecis, qui cum imperio Ciliciam obtinebat, impedire Cyrum terra non posset, quam adversus regem in pergeret. Ceterum quo pacto copias Cyrus collegit, et cum eis adversus fratrem ascenderit, tum qui pugna commissa fuerit, perierit ipse, Graeci deinde salvi ad mare pervenerint, Themistogenes Syracusanus memorie prodidit.

Post ubi Tissaphernes, qui visus est regi plurimum in gerendo adversus fratrem bello profuisse, non solum ejus, quam ipse prius obtulerat, verum etiam Cyri ditiosis satrapæ latus est, mox civitates Ionicas omnes imperio suo parere volebat. Ille vero, quod partim in libertatem se

αἶναν, ἅμα δὲ φοβούμεναι τὸν Τισσαφέρνην, οἱ Κύρον, οἱ Ἐπὶ τῇ ἀντ' ἐκείνου ἡγήμενοι ἦσαν, εἰς μὲν τὰς πόλεις οὐκ ἐβόλοντο αὐτὸν, εἰς Ἀκκεδαίμονα δὲ ἔπεμπον πρίσβεις, καὶ ἤξιον, ἐπὶ πάσης τῇ Ἑλλάδι προστάται εἶσιν, ἐπιμεληθῆναι καὶ σπῆν τὸν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, ὅπως ἡ τε χώρα μὴ βροίτῃ αὐτῶν καὶ αὐτοὶ ἐλεύθεροι εἴεν. (4) Οἱ οὖν Ἀκκεδαίμονι πέμπουσιν αὐτοῖς Θίβρωνα ἀρμιστήν, δόντας στρατιώτας τῶν μὲν νεοδαμειδῶν εἰς χιλίους, τῶν δὲ ἄλλων Πελοποννησίων εἰς τετρακισχιλίους. (Ἡγήσατο δ' ὁ Θίβρων καὶ παρ' Ἀθηναίων τριακοσίους ἱππείας, εἰπὼν οἱ αὐτὸς μισθὸν παρεῖναι. Οἱ δ' ἐπέμψαν τὸν ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἵππων αὐτῶν, νομιζόντες κέρδος τῷ δήμῳ, εἰ ἀποδομοίεν καὶ ἀναπόλουντο. (5) Ἐπεὶ δ' εἰς τὴν Ἀσίαν ἀφίκοντο, συνήγαγε μὲν στρατιώτας καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἡπείρῳ Ἑλληνίδων πόλεων πᾶσαι γὰρ τότε αἱ πόλεις ἐπαίθοντο ἐπὶ Ἀκκεδαίμονος ἀντὶ ἐπιτάξεως. Καὶ οὐ μὲν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ ὄντων Θίβρων τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ πεδῖον οὐ κατέβαιναν, ἡγάπα δὲ αἱ θεοὶ τυχεῖν αὐτῶν, δύνατο ταύτην τὴν χώραν ἀφόρῳ διαρῦναι. (6) Ἐπεὶ δὲ συνθέντες αἱ ἀναστάντες μετὰ Κύρου συνέμειξαν αὐτῷ, ἐκ τούτου βῆ καὶ ἐν τοῖς πεδίοις ἀντατάττετο τῷ Τισσαφέρνηι, καὶ πόλεις Πέργαμον μὲν ἑκούσιαν προσέλαβε καὶ Τευθρανίαν καὶ Ἀλλισαρν, ὧν Εὐρωσθίνης τε καὶ Πρακλῆς ἄρχον ἐκ τοῦ Δημαράτου τοῦ Ἀκκεδαίμονιου· ἐκείνῳ δ' αὐτῇ ἡ χώρα δῶρον ἐκ βασιλέως ἐδόθη ἀντὶ τῆς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα συστρατείας προσεχώρησεν δ' αὐτῷ καὶ Γοργίου καὶ Γογγύλου, ἀδελφοὶ ὄντες, ἔχοντες δ' μὲν Γάμβρον καὶ Παλαγγάμερον, οἱ δὲ Μύριναν καὶ Γρύνηνον· δῶρον δὲ καὶ αὐταὶ αἱ πόλεις ἦσαν παρὰ βασιλέως Γογγύλῳ, οἱ μόνος Ἐρετριεὺς κηδεύσας ἔχοντες. (7) Ἦν δὲ ἐκ ἀσθενείας οὐκ αἰ κατὰ κράτος ὁ Θίβρων ἐμάχοντο· Λαρισαίην γὰρ μὲν τὴν Ἀθηναίων καλούμενην, ἐπὶ οὐκ ἐπαίθετο, περιστρατοπευδυσάμενος ἐπολιόρει. Ἐπεὶ δὲ ἄλλας οὐκ εἶδυτο εἰλῆν, προετίσιν τεμνόμενος ὑπὸναιον ὀρυττεν, ὥς ἀραιγρόμενος τὸ βῆμα αὐτῶν. Ὡς δ' ἐκ τοῦ τείγους ἐκθίνοντες πολέλας ἐνέβαλον εἰς τὸ δρυμνὰ καὶ βύλα καὶ λίθους, ποιησάμενος οὐ γὰρ ὡς ἐπὶ τὴν ἐπὶ τῇ φρεσὶ τῆς. Καὶ ταύτην μέντοι ἐκδραμύντες αἱ Λαρισαῖοι νύκτωρ κατέκαισαν. Δυσχύντος δ' αὐτοῦ οὐδὲν ποιεῖν, πέμπουσιν αἱ ἑσπερὶ ἀπολιπόντα Λαρίσαν στρατεύεσθαι ἐπὶ Καρίαν.

α. Ἐν Ἐφέσῳ δὲ βῆ ὄντος αὐτοῦ, ὥς ἐπὶ Καρίαν πορευομένου, Δερκυλλίδας ἄρῳν ἀφαικτο ἐπὶ τὸ στρατεύμα, ἀντὶ δακνῆν εἶναι μάλα μηχανητικός καὶ ἐπικαλεῖτο δὲ Σίσυρον. Ὁ μὲν οὖν Θίβρων ἀπῆλθεν ὁκαθε καὶ ζυμωθεὶς ἔφυγε· κατηγύρον γὰρ αὐτοῦ οἱ σύμμαχοι ὥς ἐβρίθ' ἀρπάζειν τῷ στρατεύματι τοὺς φίλους. (8) Ὁ δὲ Δερκυλλίδας αὐτὸν παρέλαβε τὸ στρατεύμα, γινώσκοντος ὄντος ἀλλήλους τὸν Τισσαφέρνην καὶ τὴν Φαρνάβαν, κοινολογησάμενος τῷ Τισσαφέρνηι ἀπῆλθεν εἰς τὴν Φαρναβάζου χώραν τὸ στρατεύμα, βέβαιος βατέρῳ μάλλον ἢ ἅμα ἀμεινότερος πολεμῶν.

vindicare cuperent, partim Tissaphenem metuerent, quia Cyrum, dum is adhuc esset in vivis, Tissapherni praetolerant, nequaquam cum in urbes suas admitterent, sed missis Lacedaemonem legatis petebant, ut quando totius Asiae Graeciae praesides ac duces essent, se, natione Graecos, habitantes in Asia, non negligerent; sed darent operam, ut ipsorum ager a populationibus immensis esset, atque ipso libertate frueretur. Lacedaemonii Thimbronem praefectum ad eos cum copiis mittunt, nimirum ex novorum popularium numero mille, ex reliquis Peloponnesiis plus minus quater mille. Praeter hos ab Atheniensibus Thimbro trecentos equites postulat, quibus ipse stipendium se unum numerum aiebat. Mittunt illi ex equitate, quo Trigintaviri uti fuerant. Arbitrabantur enim populo expedire, si peregre illi profecti perirent. Postquam pervenit in Asiam est, militem alium quoque de his Graeci nominis urbibus colligebat, quae erant in Asiae continente terra sitae. Nam praebant tunc urbes universae iis, quae Lacedaemonius vir aliquis imperasset. Cum his copiis Thimbro in planitiem non descendebat, quod suum equitatum tenere videret; satis esse sibi docens, si populationes iis in regionibus prohibere posset, in quibus ipse degeret. Verum postquam eae copiae, quae cum Cyro militaverant, reversae ad suos incolebant, cum Thimbronis se copiis conjungerent, tum deum adversus Tissaphernem etiam in planitie aerebat aciem, opprobria, partim sponte dedita, suam in potestate accepit, nimirum Pergamum, itemque Teuthraniam, et Halisarnam, quibus Eurysthenes ac Procles, orti a Demarzio Lacedaemonio, cum potestate praerant; hic vero a rege dono datum sibi regionem hanc acceperat, quod signa regis adversus Graeciam sequutus fuisset. Etiam Gorgio et Gongylus, fratres, ad ipsos partes transire, quorum alter Gombrium cum Palangamelo, Myrsinam et Gryninam alter possidebat. Hae quoque oppida Gongylo a rege donata fuerant, quod in ex Eretriensibus exuleserat, quum solus Medorum partes sequeretur. Nonnulli oppida Thimbro non satis munita vi cepit. Larissam quidem certe, quam vocant Aegyptiam, imperia facere detrectantem, castris circum eam locatis obsedit. Quumque eam capere alia ratione non posset, loco facto, cuniculum agebat, aquam oppidicinis adempturus. At vero quum illi extra muros eruptiones facta, saepe numero ligna et lapides in fossam conjecerent, testudinem ligneam supra fossam statuit. Hanc quoque Larissam nocte excurrentes incederunt. Itaque quum nihil agere videretur, mittunt ad eum Ephiori, qui denuntiarent, ut relicta Larissa in Cariam militem transferret.

Erat jam Ephesi, profecturus in Cariam, quum Dereyllidas ad eum itum venit, qui Thimbronem in imperio succederet. Existimabatur in vis esse ingenio maxime solerti, eaque de causa Sisyphi cognomen tum habebat. Quomobrem domum Thimbro reversus est, ac demum exulatum abiit. Nam a sociis accusabatur, quod exercitus licentiam spoliandi federatos concessisset. Dereyllidas, acceptis copiis, quum Tissaphernem ac Pharnabazum invicem tibi suspicios esse non ignoraret, habito cum Tissapherne colloquio, militem in Pharnabazii ditionem abduxit, quod bellum cum alterutro, quam simul cum ambobus, gerere mallet. Praeterea

Ἦν δὲ καὶ πρόσθεν ὁ Δαρκυλλίδας πολέμιος τοῦ Φαρναβάζου ἀρμιστὴς γὰρ γενόμενος ἐν Ἀβύδῳ ἐπὶ Λυσάνδρου ναυαρχοῦντος, διαβληθεὶς ὑπὸ Φαρναβάζου, ἐστάθη τὴν σπείδα ἔχων, ὁ δοκεῖ κηλὴς εἶναι τοῖς σπουδαίοις Ἀπεκταμένοιον ἀταξίας γὰρ ἡμελιμακά ἐστι. Καὶ διὰ ταῦτα δὴ παλὸν ἦσαν ἐπὶ τὸν Φαρναβάζον ἤει. (10) Καὶ εὖθις μὲν τοσούτω διέφερον εἰς τὸ ἄρχειν τοῦ ἡθέρωνος ὥστε παρήγαγε τὸ στράτευμα διὰ τῆς φιλίας χώρας μέχρι τῆς Φαρναβάζου Αἰολίδος οὐδὲν βλάψας τοὺς ἡμελιμαχοῦς.

Ἦ δὲ Αἰολὶς αὕτη ἦν μὲν Φαρναβάζου, ἐστράτευσε δὲ αὐτῷ τῆς χώρας, ὅς μιν ἔζη, Ζήνης Δαρδανεύς· ἐπὶ δὲ ἐκείνους νόμῳ ἀπὶθανε, παρασκευαζομένου τοῦ Φαρναβάζου ἄλλω δοῦναι τὴν στρατείαν, Μανία ἡ τοῦ Ζήνης γυνὴ, Δαρδανίη καὶ αὕτη, ἀνακλιθεὶς σπύλων καὶ δούρα λαβούσα ὥστε καὶ αὐτῷ Φαρναβάζῳ δοῦναι καὶ παλλακίσιν αὐτοῦ χάρισσασθαι καὶ τοῖς δυναμένοις μάστιγα παρὰ Φαρναβάζῳ, ἐπορεύετο. (11) Ἐλθούσα δ' εἰς λόγους εἶπεν, Ὁ Φαρναβάζε, ὁ ἀνὴρ σοὶ ὁ ἐμὸς καὶ τὰλλα φίλος ἦν καὶ τοὺς φόρους ἀπεδίδου, ὥστε σὺ ἐπαίνων αὐτὸν ἐτίμας. Ἦν οὖν ἐγὼ σοὶ μηδὲν χεῖρον ἐκείνου ὑπερεῖμι, εἰ σὺ δέ μιν στρατῆρην καθεστάναι· ἦν δὲ τί σοι μὴ ἀρέσκει, ἐπὶ σοὶ δῆπου ἐστὶ ἀρελομένῳ ἐπὶ ἄλλω δοῦναι τὴν ἀρχήν. (12) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Φαρναβάζος ἔγνω δεῖν τὴν γυναῖκα στρατεῦσιν. Ἦ δ' ἐπὶ κυρία τῆς χώρας ἐγένετο, τοὺς τε φόρους οὐδὲν ἔττον τὰνδρὸς ἀπεδίδου, καὶ πρὸς τούτους, ὅποτε ἀρεσκόντο πρὸς Φαρναβάζον, αἱ ἦγε δούρα αὐτῷ, καὶ ὅποτε ἐκείνους εἰς τὴν χώραν καταβάνοι, πολλὸ πάντων τῶν πειράχων καλλίστα καὶ ῥηίστα ἐδέχετο αὐτὸν, (13) καὶ ἄς τε περιλαβε πόλεις διεφύλαττεν αὐτῷ καὶ τῶν οὐχ ὑπάρχοντων προσέλαθεν ἐπιβαταλониδίας Ἀφρίσων τε καὶ Ἀμαζιτῶν καὶ Κολωνάδων, ἔνευκτο μὲν Ἑλλήνων προσηλαύοντα τοῖς τεύχεσιν, αὐτῇ δ' ἀρμαμάχων θεωμένη· ὅν δ' ἐπαίνεσιν, τούτῳ δούρα ἀμείψτως εἶδουσιν, ὥστε λαμπρότερον τὸ ἔνευκν κατιστακεύσατο. Συναστρατεύετο δὲ τῷ Φαρναβάζῳ καὶ ὅποτε εἰς Μυστοὺς ἢ Πισιδίαν ἐμβαδόν, ὅτι τὴν βασιλείας χώραν κακουχοῦσιν.

Ὅτι καὶ ἀντετίμα αὐτὴν μεγαλοπρεπῶς ὁ Φαρναβάζος καὶ ἑὺμβούλων ἔσθιν οἱ παρεκάλε. (14) Ἦν δ' οὕτως αὐτῆς ἔττον πλέον ἢ τετραράκοντα, Μειδίαν, θυγατὴρ ἀνδρὸς αὐτῆς ἄν, ἀναπερρωθεὶς ὑπὸ τινος ἐς ἀλγερὸν εἰς γυναῖκα μὲν ἄρχειν, αὐτὸν δ' ἐλπίσιν εἶναι, τοὺς μὲν ἄλλους μάλα φιλαττομένους αὐτῆς, ὥσπερ ἐν τυραννίῃ προσέχεν, ἐκείνῳ δὲ πιστευούσης καὶ δοπαζομένης ὥσπερ ἄν γυνὴ γαμβρὸν ἀσπάζοντο, ἐλθόντων ἀποπνίγει αὐτὴν λέγειται. Ἀπεκτείνε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, τὸ τε εἶδος ὅσα παύλας καὶ ἔτην ὄντα ὡς ἐπτακαίδεκα. (15) Ταῦτα δὲ ποιήσας Σαῦθην καὶ Γέρνυα ἐχυρὰς πόλεις κατέσχευεν, ἐθα καὶ τὰ χρήματα μέλιστα ἦν τῇ Μανίᾳ. Αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις οἱ ἐβίβοντο αὐτὴν, ἀλλὰ Φαρναβάζῳ ἐσέζον αὐτῆς οἱ ἐνόητες φρονοῖ. Ἐκ δὲ τούτου ὁ Μειδίαν πέμψας δούρα τῷ Φαρναβάζῳ ἡξίον εἶναι τὴν χώραν ὥσπερ ἡ Μανία.

veteres etiam inhieliter inter Dercyllidam ac Pharnabazum intercedebat. Nam quo tempore Dercyllidas Abydi praetor erat, inente classic imperium Lyandro, criminatioribus Pharnabazi gravatus, cum scuto stare iussus fuerat. Ducunt autem hoc Lacedaemonii virtutis studiosi pro quadam ignominiae macula, quod ordinis non servati posita sit. Quamobrem hac quoque de causa multo libentius adversus Pharnabazum copias ducebant. Tantum vero vel primo belli initio Thimbreoni praestabat imperandi scientia, ut copias per amicorum fines usque in Eolidem Pharnabazo subjectam, sociis nullo detrimento affectis, duceret.

Ceterum haec Eolium regio parebat illa quidem Pharnabazo, sed obtinebat eam cum titulo satrapae ab ipso Zenia Dardanius, quamdiu viveret. Is postquam morbo extinctus fuit, et Pharnabazus iam alii praefecturam tradere pararet, Mania, Zenis uxor, et ipsa Dardania, cum comitatu copiarum profecta, sumptibus secum donis, quibus et ipsum Pharnabazum donaret, et concubinis ejus, atque aliis, qui plurimum apud eum posset, gratificaretur, ad Pharnabazum iter faciebat. Hinc ad colloquium admissa, sic eum compellat: « Maritus meus, Pharnabaze, et amicus erat tuus, et tributa sic pendebat, ut tu illum collaudares, atque etiam honore prosequeretur. Quapropter si nihil minus ego tibi operam, quam ille, praestituro, quid causae fuerit, cur alium satrapam constituas? Quod si tibi non placuerit, tuus eris in potestate, ut ademptum mihi imperium alii tribuas. » Auditis his Pharnabazum, mandatum feminae praefecturam statuit. Illa postquam rerum in ea ditione posita fuit, non solum tributa pendebat, iidem et maritus fecerat, sed etiam praeterea, quoties ad Pharnabazum iret, menora secum afferbat. Quod si ad ipsius ditionem Pharnabazus descenderet, prae illis multisatrapa longe ipsam elegantissime ac iustissime acciperet. Neque tantum eas urbes Pharnabazo custodierat, quas acceperat, verum etiam maritimas quasdam dicto non audientes subiebat imperio suo, nimirum Larissam, et Hamaxitum, et Colonas, in quem copias Graecas stipendio conductas moris admovent, atque ipsa militem pugnantem de carpento spectaret. Quod si quem praedicaret, eum numeribus donabat largiter. Quo factum ut conductitias copias longe omnium splendidissimas redderet. Etiam Pharnabazi signa sorpabatur, quoties ille vel in Mysorum vel Pisidarum fines irrueret, qui tum regis ditionem infestabant. Itaque Pharnabazum eam vicissim magnifice colebat, et nonnumquam in convivium vocabat. Quam autem annos jam quadraginta excessisset, gener ipse Midias, partim exiliatus quorumdam servosibus, qui turpe dicerent esse, quod imperio femina potiretur, ipso privati hominis vitam agente; partim quod haberi sibi fidem ab eo videret, quae ut ab aliis, perinde ac in tyrannide fieri oportet, sibi cavebat, ita ipsam non alter complectebatur ac generum complecti socrus solat: ingressus ad eam, suffocando mortem stillicis mulieri prodidit. Praeterea filium ipsum, adolescentem longe formosissimum, ac plus minus septendecim natum annos, interemit. His perpetratis, Scopsim et Gergithium occupat, munita oppida, in quibus imprimis opes suas Mania reconditas habebat. Oppida vero reliqua eum intra moenia non receperunt, praesidiis militibus ea Pharnabazo integra servavitibus. Secundum haec missis ille muneribus ad Pharnabazum, ut agrum Iordus illis, quibus habuerat Mania, sibi obtinere liceret, postu-

Ὁ δ' ἀπεκρίνατο ρωτῶντες αὐτὰ, ἔσ' ἂν αὐτοὺς ἐλθὼν σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ λαθὼν τὰ δόρατ' οὐ γὰρ ἂν ἐρητῇ βου-
λάσθαι μὴ τιμωρῆσθαι Μανίαν. (14) Ὁ δὲ Δερκυλλίδας
ἐν τούτῳ τῇ καυρῷ ἀφανίζεται, καὶ εὐθὺς μὲν ἐν μῇ
ἡμέρᾳ Λαρίσαν καὶ Ἀμαθύναν καὶ Κολωνὰς τὰς ἐπιθα-
λαττίους πόλεις ἐκείνας παραλαβὴν πέμπουσιν δὲ καὶ πρὸς
τὰς Αἰολίδας πόλεις ἡξίον ἐλευθερωθῆναι τὴν αὐτὰς καὶ
πρὸς τὰ τεύχη δέχεσθαι καὶ θυμάρχους γίγνεσθαι. Οἱ
μὲν οὖν Νεκανδρεῖς καὶ Αἰεῖς καὶ Κοκυλίται ἐπειθόντο
καὶ γὰρ οἱ φρουροῦντες Ἑλλήνης ἐν αὐταῖς, ἐπεὶ ἡ Μα-
νία ἀπέθανεν, οὐ πᾶν τι καλῶς περιείποντο. (17) δ'
δ' ἐν Κέδρονι, μᾶλα ἰσχυρῷ χωρίῳ, τὴν φυλακὴν ἔχον,
νομίσας, εἰ διακυλάσει Φαρναβάζου τὴν πόλιν, τιμη-
θῆναι ἂν ἔπ' ἐκείνῳ, οὐκ ἐδέχοντο τὸν Δερκυλλίδαν. Ὁ
δὲ ὀργισμένος, περισσεύοντο προσβάλλειν. Ἐπεὶ δὲ
θυμῶν αὐτῷ οὐκ ἐγγίνετο τὸ ἱερὰ τῇ πρώτῃ, τῇ ὀστέ-
ρῃ πάλιν ἰδύετο. Ὡς δὲ οὐδὲ ταῦτα ἐκαλλιστεῖτο,
πάλιν τῇ τρίτῃ καὶ μέγρι τεττάρῳ ἡμερῶν ἐκαρτέρει
θυμῶνας, μᾶλα χαλεπῶς φέρον. Ἐσπινεῖ γὰρ πρὶν
Φαρναβάζον βοηθῆσαι ἐγκαταρτὴς γενέσθαι πάσης τῆς
Αἰολίδος. (18) Ἀθηνᾶς δὲ τις Σικυώνιος λοχαγός,
νομίσας τὸν μὲν Δερκυλλίδαν φλυαρεῖν διατρέχοντα,
αὐτὸς δ' ἰκανὸς εἶναι τὸ ὄψωρ ἀρπάζεσθαι τοὺς Κεθρό-
νιους, προσδραμὼν σὺν τῇ ἐαυτοῦ τάξει ἐπειρᾷτο τὴν
χρήσιν συγχῶν. Οἱ δὲ ἰδόντες ἐπελιδόντες αὐτὸν τι
συνέγνωσαν καὶ δύο ἀπέκτειναν, καὶ τοὺς ἄλλους παύον-
τες καὶ βιάλλοντες ἀπέλυσαν. Ἀγνοοῦντο δὲ τοῦ Δερ-
κυλλίδου, καὶ νομίζοντες ἀθυμοῦσαν καὶ τὴν προσβο-
λὴν ἐσέσθαι, ἔρχοντο ἐκ τῶν τεύχεων παρὰ τῶν Ἑλλή-
νων κήρυκας, καὶ εἶπον ὅτι ἡ μὲν δ' ἄρξιν ποιῶν, οὐκ
ἀρέσκει στίσι, αὐτοὶ δὲ βούλονται σὺν τοῖς Ἑλλήσι
μᾶλλον ἢ σὺν τῷ βαρβάρῳ εἶναι. (16) Ἐτι δὲ διαλε-
γόμενοι αὐτῶν ταῦτα, παρὰ τοῦ ἀρχόντος αὐτῶν ἦμι
λέγονι ὅτι ὅσα λέγονι οἱ πρὸςθεν καὶ αὐτῷ δοκοῦντα λέ-
γουσι. Ὁ οὖν Δερκυλλίδας εὐθὺς ὥσπερ ἔτυχε μεκαλ-
ληστῶς πύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀναλαβὼν τὰ ὄπλα ἡγήτο
πρὸς τὰς πόλεις οἱ δ' ἀναπετάσαντες ἰδίξαντο. Κα-
ταστῆσας δὲ καὶ ἐνταῦθα φρουροὺς εὐθὺς ἔει ἐπὶ τὴν
Σαχφίην καὶ τὴν Γέργιθα. (20) Ὁ δὲ Μειδίας προσδο-
κῶν μὲν τὸν Φαρναβάζον, ἀκούσιν δ' ἔφη τοὺς πολίτας,
πέμψας πρὸς τὸν Δερκυλλίδαν εἶπεν ὅτι ἔλθοι ἂν εἰς
λόγους, εἰ ὁμήρους λάβοι. Ὁ δὲ πέμψας αὐτῷ ἀπὸ
πόλεως ἐκείστης τῶν θυμάρχων ἕνα ἐκλυσε λαβεῖν
τούτων ὅσους τε καὶ ὅσους βούλοιοτο. Ὁ δὲ λαβὼν
δύκα ἐξῆλθε, καὶ θυμάρχης τοῦ Δερκυλλίδου ἡρώτα ἐπὶ
τίσιν ἂν ζυμᾶρος γίνοντο. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο ἔρ' ὅτι
τοὺς πολίτας ἐλευθέρους τε καὶ αὐτονομίους ἔει. (21)
Καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἦεν πρὸς τὴν Σαχφίην. Γνοὺς
δὲ δὲ Μειδίας ὅτι οὐκ ἂν δύνατο καλύειν βίαν τῶν πολι-
τῶν, εἰσέειν αὐτὸν εἰσελθόν. Ὁ δὲ Δερκυλλίδας θύσας
τῇ Ἀθηνῇ εἶπ' ὅτι τῶν Σαχφίων ἀπορροίει τοὺς μὲν Μει-
δίῳ φρουροὺς ἐξήγαγε, παραδοὺς τοῖς πολίταις τὴν πό-
λιν, καὶ παρακληνομένους, ὥσπερ Ἑλλήνας καὶ ἑταί-
ρους γὰρ, οὕτω πολιτεύειν, ἐξελθὼν ἡγήτο ἐπὶ τῇ

λαρί. Respondet is, servare Midiam hunc munera debere,
donec ipse veniret, eumque una cum muneribus caperet.
Etenim viam sibi acerbam fore, non vindicta Manie morte.
Eo tempore adventit Dercyllidas, ac statim uno die Laris-
sam, Hamaxitum, Colonas, oppida maritima, per dedito-
nem spontaneam cepit. Deinde iussis ad urbes Æolicas
duoitis, ut libertatem recuperarent, seque intra muros ad-
mitterent, et societatem quoque colerent, postulabat. Erant
dicto audientes Neandrenses, et Bienses, et Cocylitæ, quia
post mortem Manie presidarii Gravi non admodum erga
eos recte se gesserant. At quæ Cebrenem, immunitissimum
oppidum, cum presidio tenebat, quia se premiis ornatum
iri a Pharnabazo putabat, et oppidum in ejus fide servasset,
Dercyllidam non admittebat. Tum ille exardescens, ad
opugnatiorem se parabat. Sed quam primo die facta re
sacra, perilitatium non esset, postriedie iterum sacrificabat:
quum exta ne tum quidem addicebant, idem die tertio fac-
ciebat; adeoque totos quatuor dies exta consulere non ces-
sabat, graviter eam rem ferens; propterea quod totam Æo-
lidem in potestatem suam redigere mactaret, priusquam
Pharnabazum opem laturus adventaret. Tunc Athenas
quidam Sicyonius, coloris ductor, quod inepte Dercyllidam
hæc desiderare, ac se Cebrenis arcam adimere posse exi-
stimaret, accurrens cum cohorte sua fontem obtinere con-
statur. At oppidani in eos irruentes Athenas vulnereant,
milites duos occidunt, ceteros partim comminus partim
eminus adorti repellunt. Ex res quum molesta Dercyllidæ
accidisset, jamque suos minus sclariter opugnabatur oppi-
dum existimaret, cadaveratores a Græcis ex oppido missi
veniunt, ac minime salvi probari aiunt, quæ a prefecto re-
gerentur: male se a Græcorum quam barbari partibus stare.
Dum inter se hujusmodi colloquium habent, adventit etiam
a prefecto quidam, qui diceret, omnia primis a cadaverato-
ribus exposita, illis quoque probari. Quomobrem Dercyl-
lidas statim, uti forte eodem die perlitaverat, somptis armis
ad portas exercitum ducebat: quibus apertis oppidani eum ad-
miserunt. Quumque presidium ibi imposuisset, recta Sce-
psin ac Gergithem versus contendit. Tum Midias, qui
Pharnabazum aliquando venturum veneret, et civis metue-
ret, missis ad Dercyllidam nummis, cupere se cum ipso
colloqui significavit, si obsides acciperet. Ille missis ad
ipsam ex quavis urbe socia singulis, jussit ut ex his quam
multos, et quos vellet, retineret. Midias quum decem ex
his retinisset, oppido est egressus, quumque in castra Der-
cyllidæ venisset, quibus conditionibus inunda societas
esset, interrogabat. Respondet is, unam esse conditio-
nem, ut civis liberos suis uti legibus permitteret. Simul
hæc loquutus, Scepsin pergebat. Midias vero, qui intelli-
geret, invitis civibus se prohibere non posse, ut oppidum
ingrederetur, permittēbat. Tum Dercyllidas facto Mue-
veræ sacro in arce Scepsiorum, Midie presidarius eduxit,
et oppidum civibus restituit, hortatus est eos, ut tanquam
Græci ac liberi homines rempublicam administrarent. Post

Γέργθα· συμπεροσέμεπον δὲ πολλὰ αὐτὸν καὶ τῶν Σακρίων, τιμῶντες τε καὶ ἡδόμενοι τοῖς πεπραγμένοις. (21) Ὁ δὲ Μειδίας παραπόρευς αὐτῷ ἤξιον τῆν τῶν Γεργθίων πόλιν παραδοῦναι αὐτῷ. Καὶ ὁ Δερκυλλίδας μόντοι διαγεν ὡς τῶν δεκάτων οὐδενὸς ἀνυχοῖται, ὅρα δὲ ταῦτα λέγων ἦκε πρὸς τὰς πύλας σὺν τῷ Μειδίῳ, καὶ τὸ στρατεύμα ἡκολούθει αὐτῷ εἰς δύο εἰρηνοῦς· Οἱ δ' ἀπὸ τῶν πύργων καὶ μάλα ὑψηλῶν ὄντων ὁρῶντες τὸν Μειδίαν σὺν αὐτῷ οὐκ ἐβαλλόν· εἰπόντος δὲ τοῦ Δερκυλλίδου, Κόλυτον, ὦ Μειδίε, ἀνοίξει τὰς πύλας, ἵνα ἔγῃ μὲν σὺ, ἐγὼ δὲ σὺν σοὶ εἰς τὸ ἱερὸν εἶλω ἀνταῦθα οὖσα τῇ Ἀθηνῇ, ὁ Μειδίας ἀνέκε μὲν ἀνοίγειν τὰς πύλας, προδύμενος δὲ μὴ παραγρῆμα συλλήψεσθαι, ἀκούσας ἀνοίγει. (22) Ὁ δ' ἐπεὶ εἰσῆλθεν, ἔχον αὐτὸν Μειδίαν ἵππορεύειτο πρὸς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τοὺς μὲν ἄλλους στρατιώτας ἐκείλους θέσθαι περὶ τὰ τείχη τὰ ὅπλα, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἔθνε τῇ Ἀθηνῇ. Ἐπεὶ δ' ἐτίθοντο, ἀνέστη καὶ τοὺς Μειδίῳ δορυφόρους θέσθαι τὰ ὅπλα ἐπὶ τοῖς στόμασι τοῦ αὐτοῦ στρατεύματος, ὥς μισθοφορήσαντας Μειδίῳ γὰρ οὐδὲν ἔτι δεῖνόν εἶναι. (23) Ὁ μόντοι Μειδίας ἀπορῶν ὅτι ποιοῦν, εἶπεν, Ἐγὼ μόντοι νῦν ἀπικαμ, ἔρη, ἐξήϊσσοι παρασκευάσω. Ὁ δὲ, Οὐ μὲν Δέ, ἔρη, ἐπεὶ αἰσχρὸν ἡμῶς τεθυσκότα ἐνέχουσθαι ὑπὸ σοῦ, ἀλλὰ μὴ ἐνέχουσθαι. Μένει σὺν περὶ ἡμῶν ἐν ἡ δ' ἂν τὸ δειπνὸν παρασκευάζηται, ἐγὼ καὶ σὺ τὰ δέκατα πρὸς ἄλληλους διασκεφόμεθα καὶ ποσοῦμεν. (24) Ἐπεὶ δ' ἐκαθίζοντο, ἔρωτα ὁ Δερκυλλίδας, Εἰπέ μοι, ὦ Μειδίε, ἔρη, ὁ πατὴρ σε ἀρχοντα τοῦ οἴκου κατέλιπε; Μάλιστα, ἔρη. Καὶ πόσαι σὺν οἰαί ἦσαν; πόσοι δὲ γῆροισι; πόσοι δὲ νομαί; Ἀπογράφοντος δ' αὐτοῦ οἱ παρόντες τῶν Σακρίων εἶπον, Ψεύδεσαι σε οὗτος, ὦ Δερκυλλίδα. (25) Ὑμῖς δέ γ', ἔρη, μὴ λίαν μικρολογεῖσθε. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεγύραπτο τὰ πατρῴα, Εἰπέ μοι, ἔρη, Μανία δὲ τίνας ἦν; Οἱ δὲ πάντες εἶπον ὅτι Φαρναβάζου. Οὐκὼν καὶ τὰ ἐκείνης, ἔρη, Φαρναβάζου; Μάλιστα, ἔρασαν. Ἡμεῖς τ' ἂν εἴη, ἔρη, ἐπεὶ κρατούμεν πολέμιος γὰρ ἡμῶν Φαρναβάζος. Ἄλλ' ἡγεῖσθαι τις, ἔρη, ὅπου κεῖται τὰ Μανίας καὶ τὰ Φαρναβάζου. (26) Ἠγουμένους δὲ τῶν ὄλων ἐπὶ τὴν Μανίας ὁλκον, ἦν παρελθὲν ὁ Μειδίος, ἡκολούθει κακείνους. Ἐπεὶ δ' εἰσῆλθεν ὁ Δερκυλλίδας, ἐκείλους τοὺς ταμίαις, πρόσας δὲ τοῖς ὑπηρέταις λαβεῖν αὐτοὺς προκίπεν αὐτοὺς ὡς εἰ τὴν κλέπτοντας ἀλάστοντο τῶν Μανίας, παραγρῆμα ἀποπαρήρουντο. Οἱ δ' ἰδεῖν κινῶν. Ὁ δ' ἐπεὶ εἶδε πάντα, κατέλειπεν αὐτὰ καὶ κατεστημέναι καὶ φύλακας κατέστησεν. (27) Ἐξίων δὲ οὐς εἶπεν ἐπὶ ταῖς θύραις τῶν ταμείων καὶ λοχαγῶν, ἔπλεον αὐτοῖς, Μισθὸς μὲν ἡμῶν, ὁ δὲ νόμος, ἐργασταὶ τῇ στρατιᾷ ἔγγυς ἐκαστοῦ ὀκτακτεκχλῶος ἀνδράσιν ἦν δὲ τὴν προσεγγασσόμεθα, καὶ ταῦτα προσέειπεν. Ταῦτα δ' εἶπε γινώσκων ὅτι ἀκούσαντες πολὺ ἔτι εὐτακτότεροι καὶ θεραπευτικώτεροι ἔσονται. Ἐρομένου δὲ τοῦ Μειδίου, Ἐμὲ δὲ ποῦ γὰρ οἰκεῖν, ὦ Δερκυλλίδα;

egressus, Gergithem versus pergebat, multis cum Scerpiis deducenlibus, partim honoris causa, partim ob letitiam, quam ex his rebus, quae tum gesta erant, percipiebant. Etiam Midias ipsum comitatus, et sibi Gergithiorum oppidum traderetur, rogabat. Cui respondens Dercyllidas, nihil eum non imperitum esse, quod aequum foret. Atque his dictis, una cum Midia ad portas accedebat, universis copiis in hunc instructis, pacateque subsequantibus. At qui erant in turribus, eisque duodum excelsis, quum Midia m ipsa adessee viderent, trele nullis emitebant. Quoniam Dercyllidas his eum verbis compellaret : « Jube portas sperire, Midia, ut te praecente suum una ingrediar, ac Minervae sacrificem : » cunctabatur is quidem, sed quia metuebat, ne confestim comprehenderetur, aperiri eas mandabat. Itaque Dercyllidas ingressus una cum Midia, pergebat in arcem : ac milites quidem alios propter moenia subsistere in armis jubebat, ipse cum suis Minervae sacrificabat. Facta re sacra mandabat, ut etiam Midiae satellites in agminis sui frontem se cum armis conferrent, ut qui stipendia facturi apud se deinceps essent : nec enim quicumque Midiae periculi amplius imminere. Tum Midias inops consilii : « Ego vero abeo nunc, ait, ut hospitale tibi prestem. » Cui Dercyllidas : « Non profecto, inquit. Num turpe fuerit, epulum abs te mihi hospitale preberi, qui rem sacram ipse feci, ac non me polius te velut hospitem excipere : igitur noisurum maneto, ut interes, dum coena parabitur, inter nos, quod fieri aequum erit, tum consideremus, tum reipso exsequimur. » Post ubi concesserat, interrogans Dercyllidas Midiam : « Dic mihi, Midia, inquit, an pater tuus te principem domus reliquit? » Maxime, subjecti Midias. « Et quotnam erant domus tibi? quot agri? quot pascu? » Hic quum Midias omnis referret in tabulis, Scerpi, qui aderant : « Imponit, inquit, hic tibi mendacio, Dercyllida. » Verum ille : « Non nimis, sit, sordide rationes vobis incandar sunt. » Tandem quum patria Midiae bona tabulis consignata fuissent : « Dic mihi, subiecit, cujusnam Mania fuerit? » Responsum ab omnibus, fuisse hanc Pharnabazi. « Ergo, inquit, etiam Mania bona Pharnabazi sunt? » Maxime, aiunt. « Nimirum jam nostra sunt, inquit, quando victoris nos politi sumus. Nam Pharnabazus hostis noster est. Quosiderem eo nos aliquis ducat, ubi Maniae ac Pharnabazi opes sitae sunt. » Hic quum alii ad ades Dercyllidam descendunt, quas Midias occuparat, etiam ipse sequebatur. Ingressus Dercyllidas quæstores arcescit, jussisque apparitoribus hos comprehendere, futurum pendisit, ut si quid de Manie bonis furto surripere comprehenderentur, statim jugularentur. At ubi omnia protulerunt, et ille quum insperasset universa, rursus obsignata occultis, additis etiam custodiibus. Post egressus, ad tribunos et cohortium praefectos, quoscunque pro foribus reperiebat, « Stipendium, inquit, prope in usum unum exercitus octo millium virorum nobis partium est; quod si quid praeterea consequuti fuerimus, id etiam habilituri sumus. » Atque hac idcirco proferebat, quod futurum non ignoraret, ut his auditis, longe ordinis observantiores, et in officio paratiores essent. Tum vero quærensle Midia : « Unam mihi habitandum erit, Dercyllida? » Itac.

ἀπεκρίνατο, Ἐνθάπερ καὶ δικαιοτάτων, ὦ Μειδία, ἐν τῇ πατρίδι τῇ σουτοῦ Σαφίει καὶ ἐν τῇ πατρὶς οἰκίᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ὁ μὲν δὲ Δερκυλλίδας ταῦτα διαπραξάμενος καὶ λαβὼν ἐν ὀκτὼ ἡμέραις ἐνεία πόλεις, ἐβούλευτο θῆναι ἂν μὴ ἐν τῇ φίλῃ χειμῶνιν βαρὺς εἴη τοῖς συμμάχοις, ὥςπερ Θίβρων, μὴ δ' αὖ Φαρνάβαςος κατατροπῶν τῇ ἑκπῶρ κακουργίᾳ τὰς Ἑλληνίδας πόλεις. Πάμπαν οὖν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐρωτᾷ πότερον βούλεται εἰρήνην ἢ πόλεμον εἶναι. Ὁ μὲντοι Φαρνάβαςος νομίσας τὴν Λιολίδαν ἐπιτεταχίσθαι τῇ ἑαυτοῦ οἰκίᾳ Φρυγίᾳ, σπονδὰς εἰλετο.

2. Ὡς δὲ ταῦτα ἐγένετο, Ἰθὺν δὲ Δερκυλλίδας εἰς τὴν Βιθυνίδα ὄρμηκεν ἐκεῖ διχυρίμαζεν, οὐδὲν τοῦ Φαρναβάζου πᾶν τι ἀγνοοῦντος· πολλὰς γὰρ οἱ Βιθυνοὶ αὐτῷ ἐπολέμουν. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα δὲ Δερκυλλίδας ἀσφαλῶς φέρων καὶ ἄνην τὴν Βιθυνίδα καὶ ἄρθωνα ἔχων τὰ ἐπιτρέψαι διετέλει· ἐπεὶ δὲ ἦλθον αὐτῷ παρὰ τοῦ Σείθου πέραιεν ὅμιλοι τῶν Ὀδρυσῶν ἱππέας τε ὡς διακόσιον καὶ πελτασταὶ ὡς τρεῖς ἑκατόν, οὗτοι στρατοπευομένοι καὶ περισταυρωμένοι ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὡς εἴκοσι στάδια, αὐτοὺς φύλακας τοῦ στρατοπέδου τὸν Δερκυλλίδαν τὸν ὁπλίτην, ἔρριπον ἐπὶ λαίαν, καὶ πολλὰ ἐλέμβανον ἀνδράποδα τε καὶ χρήματα.

(3) Ἦδη δ' ὅντος μεστοῦ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῖς πολλῶν αἰγμάλων, καταμαθόντες οἱ Βιθυνοὶ ὅτι τ' ἐξήσαν καὶ θοοὺς κατέλιπον Ἑλλήνας φύλακας, ἐξελθόντες πεμπληγῆς πελτασταὶ καὶ ἱππεῖς ἐμ' ἡμέρᾳ προσέπιπτον τοῖς ὁπλίταις ὡς διακοσίους οὖν. Ἐπειδὴ δ' ἄγρως ἐγένοντο, οἱ μὲν βεβαλόν, οἱ δ' ἠκόντιζον εἰς αὐτούς. Οἱ δ' ἐπεὶ ἐπιτρέσκοντο μὲν καὶ ἀπέθνησκον, ἐποιοῦν δ' οὐδὲν καθαιρήμενοι ἐν τῷ σταυρωματικῷ ἀνδρομαχίᾳ ὄντι, διασπάραντες τὸ αὐτὸν ὄγρωμα ἐπέροντο εἰς αὐτούς. (4) Οἱ δὲ ἦ μὲν ἐκθέοντες ὑπεγύρουν, καὶ βρόδιος ἀπέτρεγον πελτασταὶ ὁπλίταις, ἔτι δὲ καὶ ἐνθεν ἠκόντιζον, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐπ' ἐκαστῇ ἐκδρομῇ κατέβαλλον. Τίλος δὲ ὥςπερ ἐν αὐλῇ σηκασθέντες κατακρινίσθησαν. Ἐσώθησαν μὲντοι αὐτῶν ἀμρὶ τοὺς πεντακαίδεκα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ οἱ τοι, ἐπεὶ εὐθέως ᾔσθοντο τὸ πρᾶγμα, ἀπαύρησαν ἐν τῇ μάχῃ διαπεσόντας ἀμαλυσάντων τῶν Βιθυνῶν. (5) Ταχὺ δὲ ταῦτα διαπραξάμενος οἱ Βιθυνοὶ καὶ τοὺς σηκασθέντας τῶν Ὀδρυσῶν ὄρμηκεν ἀπακτείναντες, ἀπαλαβόντες πάντα τὰ αἰγμάλωντα ἀπέβαν· ὥστε οἱ Ἑλληνες αὐτὴν ᾔσθοντο, βοηθούντες οὐδὲν ἄλλο εὖρον ἢ νεκρῶς γυναικὸς ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Ἐπεὶ μὲντοι ἐπανήλθον οἱ Ὀδρύσαι, θάνατος τοὺς ἑαυτῶν καὶ πολλῶν ὄντων ἐκπύοντες ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἡπτοδρομίαν ποιῶντες, ὁμοῦ δὲ τὸ λοιπὸν τοὺς Ἑλλήνων στρατοπευομένους ἦγον καὶ ἔκρινον τὴν Βιθυνίδα.

ΣΠΟΝΔΟΝ.

inquit, ubi te habitare est acquissimum: nimirum Scopai in patria tua, et quidem in domo paterna. *

CAPUT II.

us rebus confectis Dercyllidas, ac diebus octo, novem oppidis captis, secum ipso deliberabat, quo pacto fieri posset, ut neque federatorum in finibus hibernaret, ac sociis Thimbronis exemplo molestus esset; neque Pharnabazus, se aperto, cum copia equestribus oppida Græci nominis infestaret. Quare mittit ad eum, qui interrogaret, pacem an bellum mallet. Pharnabazus, qui existimaret Æoliam munitionis instar oppositam esse Phrygiæ, quoniam ipsius domicilium esset, indicias fieri maluit.

Quibus actis Dercyllidas Bithynicam in Thraciam profectus ibidem hibernavit, non admodum hoc graviter ferente Pharnabazo: quod Bithyni scilicet illi bellum fecerunt. Ceteroqui Dercyllidas sine ullo periculo res Bithynorum rapiebat, ferebat, et nunquam non ampla commensatis copia abundabat; deinde ubi ex littore adverso a Scythæ socii quidam ad eum venerunt, nimirum equites Odrysæ plus minus ducenti, et cetrati plus minus trecenti, castris illi positis, valloque munitis, intervallo fere viginti stadiorum ab agmine Græco, et a Dercyllida gravis armatura: peditibus quibuscumque postulatis, qui eorum in castris excubias agerent, predictum exierunt, magnaque mancipiorum et pecunie copiam uacti sunt. Jam plurimis captivis castra referta erant, quin Bithyni, intellecto quot exissent, et quot Græcos milites in excubiis reliquissent, magno numero cetratorum equitumque collecto, sub primam auroram in gravis armaturæ pedites, qui ducenti erant, irruunt. Quam proplus accessissent, alii telis, jaculis alii adversus eos utebantur. Illi quia vulneribus confecti peribant, atque interim nihil efficiebant, quippe qui intra viciū, quod altitudinem viri æquaret, conclusi essent; perturpia sua munitione, adversus hostes ferebantur. Hi vero, quocumque excurreretur, cedebant: ac facile, cetrati quin essent, gravis armaturæ pedites eludebant: simul hinc et inde jaculando, multos in excursionibus singulis sternebant. Tandem velut in casis conclusi, jaculis confecti sunt, exceptis plus minus quindecim, qui Græcorum in castra salvi pervenerunt. Nam ut primum hi rem intellexerunt, discesserant, mediocque in prelio, Bithynis haud animadvertentibus, elapsi fuerant. Hæc re subito confecta, et Odrysarum e Thraciæ custodiibus interemptis, Bithyni capti omnia receperunt, atque ita discesserunt, ut Græci, re adversa suis opem ferentes, aliud nihil in castris, quam uicta cadavera reperirent. Odrysæ quoniam rediissent, tuis humilis, magnæque vini copia super his exhausta, et equestri certamine instilto, castra deceps sua cum Græcorum castris conjungebant, atque Bithynorum agros populationibus ac flammis vastabant.

31

α. Ἄμα δὲ τῷ ἤρῃ παρευόμενος ὁ Δαρκυλλίδας ἐκ τῶν Βοθωνῶν ἀρκεύεται εἰς Ἀσάμωρον. Ἐνταῦθα δ' ὄντος πύτων ἔρχονται ἀπὸ τῶν οἰκoi τολών Ἀρακοὶ τε καὶ Ναυαῖται καὶ Ἀντισθένης. οὗτοι δ' ἔλθον ἐπισκεψάμενοι τὰ ἐκείνα ὅπως ἔχει τὰ ἐν τῇ λαίᾳ, καὶ Δαρκυλλίδας ἔρουντες μόνον ἀρχην καὶ τὴν ἐπὶ νύκτα ἐναυτὸν ἐπιστάται δι' ἀρίστην αὐτοῖς τοὺς ἑσπέρους καὶ συγκαλίσσαντας τοὺς στρατιώτας εἰπεῖν ὅς ἐν μὲν πρόθεν ἔποιον μείνοντο αὐτοῖς, ὅτι δὲ νῦν οὐδὲν ἤδικοι, ἐπαινοῦν καὶ περὶ τοῦ λοιποῦ χρόνου εἰπεῖν ὅτι ἦν μὲν ἀδικῶν, οὐκ ἐπιτρέψουσιν ἦν δὲ δίκαια περὶ τοὺς ἐνμαμάτους ποιεῖν, ἐπαινεῖσθαι αὐτούς. (γ) Ἐπεὶ μόντοι συγκαλίσσαντες τοὺς στρατιώτας ταῦτ' ἔλεγον, ὁ τῶν Κυρίων προϊστῶν ἀπεκρίνατο, Ἄλλ', ὃ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, ἡμεῖς μὲν ὅσον ἔσται γιγνώσκωμεν. (δ) Ἐπεὶ μόντοι ἀρχὴν δὲ ἄλλος μὲν νῦν, ἄλλος δὲ τὸ παλαιόν. Τὸ οὖν αἶψαν τοῦ νῦν μὲν μὴ ἐξαμαρτάνειν, τότε δὲ, αὐτοὶ ἥδη ἱκανοὶ ἔσται γιγνώσκωμεν. (ε) Ἐπεινοῦνται δὲ τῶν τε οἰκῶν πρόθεν καὶ τοῦ Δαρκυλλίδα, ἐπειρήσθη τις τῶν περὶ τὸν Ἀρακὸν ὅτι καταλειποῖεν πρόθεν τῶν Λεβωνηγετῶν ἐν Λακεδαίμονι. Τούτους δὲ λέγειν ἔρασαν ὡς νῦν μὲν οὐ δύναντο τὴν Λεβωνηγετῶν ἐργάζεσθαι φέρεσθαι γὰρ καὶ ἀγροῦσι ὑπὸ τῶν Θερσίων· εἰ δ' ἀποτειχισθῆις ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, καὶ πρὶν ἂν γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν εἶναι ἐργάζεσθαι καὶ ἄλλος ἐπὶ τοῖς βουλομένοις Λακεδαιμόνιοις ὥς ἔρασαν οἷα ἂν θαυμάζωμεν, εἰ καὶ περὶ τῆς ἐκ Λακεδαίμονος ἀπὸ τῆς πόλεως οὐκ δύνανται ταῦτα πράξαι. (ς) Ὅσον Δαρκυλλίδας πρὸς μὲν ἐκείνους οἷα εἶπεν ἦν ἔχει γνῶμην ταῦτ' ἀκούσας, ἀλλ' ἐπὶ μὲν αὐτοὺς ἀπ' Ἐφέσου διὰ τῶν Ἑλλαντικῶν πόλεων, ἡδόμενος ἐκ ἐμμένων δέσφαις τὰς πόλεις ἐν εἰρήνῃ εὐδαιμονικῶς διαποιεῖται. Οἱ μὲν δὲ ἱπορεύοντο. Ὅσον Δαρκυλλίδας ἐπειδὴ ἔργον μενεῖν ἐν, πάλιν πύμψας πρὸς τοὺς Φαρναβάζου ἐπήγαγε πότιρα βούλοιο σπονδὰς ἔχειν καθάπερ διὰ τοῦ χειμῶνος ἢ πόλεμον. Ἐλόμενος δὲ τοῦ Φαρναβάζου καὶ τότε σπονδὰς, οὗτοι καταλιπόντες καὶ τὰς περὶ ἐκείνων πόλεις πόλεις ἐν εἰρήνῃ διαβαίνει τὸν Ἑλλαντικὸν οὐρανὸν στρατεύματι εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ διὰ πόλιν τῆς Θερσίων παραυθείας καὶ ἱερωτείας ὑπὸ Σαῦθου ἀρκεύεται εἰς Λεβόντην. (ι) Ἦν κατὰ τὴν πόλιν μὲν ἐν δίκῃ ἢ δωδεκά ἔχουσιν, γόρην δὲ πεμποροειδέτην καὶ ἀρίστην οὖσαν, κακαυμένην δὲ, ὥστερ' ἰδέγεται, ὑπὸ τῶν Θερσίων, ἐπεὶ ματρὸν αὐρὰ τοῦ ἰσθμοῦ ἐπὶ καὶ τριάντα στάδια, οἷα ἐμείλῃσιν, ἀλλὰ θυομένους ἐταίριζα, κατὰ μέρος διελὼν τοὺς στρατιώτας τὸ γόρην καὶ ἄλλα αὐτοῖς ὑποσφόμενος δώσειν τοὺς πρώτους ἀπαιτίσσει, καὶ τοὺς ἄλλους ὡς ἕκαστοι εἰεν εἶται, ἀπαιτεῖται τὸ ταῖος ἀρδόμενος ἀπὸ ἡμεῶν χρόνου πρὸ ὁπώρας. καὶ ἐπὶ οὕτως ἐν τῷ ταίῳ ἐνδεῶς μὲν πόλιν, πολλὰ δὲ λιμένας, πολλὴν δὲ καὶ γόρην γῆν σφόδρην, πολλὴν δὲ περυσυμένην, παμπληθεῖς δὲ καὶ παγκάλους νομὰς παντοδαποὺς κτήνη. (ιι) Ταῦτα δὲ πράξας διέβαινεν πάλιν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Invenit vere Dercyllidas e Bithyiorum finibus excedens, Lampisacum venit. Ibi quum esset, Aracus et Navates, et Antisthenes a magistratibus patrie missi ad eum accessere. Hi autem adveniant partim ut inspicere, quo pacto se res Asiaticae haberent, partim Dercyllidae significaturi, propterea esse ipse etiam in sequentem annum imperium. Praeterea mandatum esse sibi aiebant ab Ephoris, ut convocatis militibus dicerent, non probare se quae antea designassent: quod vero in hoc tempore neminem laesissent, in hoc eos se collaudare: de cetero significarunt, non passuros se, ut injuria quonquam afficiant; sin ergo socios iuste se gererent, se eos laudaturos. Hae quum militibus ad concionem advocatis dicta fuissent, praefectus copiarum, quibus Cyrus usus fuerat, in hunc modum respondit: « Nos quidem, Lacedaemonioi, nunc iidem sumus, qui anno superiore fuimus; sed aliam nunc imperator nobis obligi, aliam prius fuit. Quapropter ipsi jam satis perspicere potestis quamobrem ille temporis deliquerimus, nunc omnis expertes culpe simus. » Quum autem legati, qui Lacedaemone venerant, a Dercyllida contubernio exciperentur, quidam ex Araci comitibus memorati, reliquiae se Lacedaemone Chersonesiorum legatos. Eos aiebant dicere, colli Chersonesum hoc tempore non posse, quod a Thracibus omnia raperentur, ferrentur: verum si muro a parte maris una usque ad alteram clauderetur, non solum ipsae terram amplam et fertilem, quam colerent, habituros, sed reliquos etiam Lacedaemonios, qui quidem vellent. Itaque non mirum sibi fore dicebant, si quos Lacedaemoniorum domo cum copis eo mitteretur, qui hanc rem perficeret. His auditis, Dercyllidas quae sui esset animi sententia tum ad illos dissimulabat, sed inter ipsos per Graeci nominis civitates dilatitabat, lectos interim, quod oppida Graeca tranquillo beneque in statu visuri essent. Atque hi quidem ita profecti sunt. Ceterum Dercyllidas posteaquam sibi mandatum ad exercitum intellexit, rursus missis ad Pharnabazum nuntiis, interrogabat, iudicasse, quae per lilestem fuissent, an bellum mallet. Quumque Pharnabazus etiam id temporis iudicis bello praetulisset, ille, pace oppidis ipsius sociis concessa, cum copis Hellespontum in Europam trajecit; ac per Thraciam pacatam itinere facto, hospitioque exceptus a Scuthe, Chersonesum ingreditur. Quam ubi oppida undecim vel duodecim habere accepit, ac terram omnem quidem illam generis rerum fertilem et optimam, sed quae a Thracibus vastata esse dicebatur, dimensus erat, porrigi isthmon ad triginta septem stadia comperit, nihil cunctatus, facto prius sacrificio docere murum cepit, et locum universum militibus per partes distribuit; atque praecis non his solum propositis qui prius suam muri partem absolvisset, sed etiam aliis, prout quiaque mereretur, murum ante autumniu absolvit, quum verno tempore orsus esset. Intra murum ipsum Dercyllidas undecim oppida, portus plures, agrum partim frumentarium amplum ac fertilem, partim consilium, permoia denique iukterrima pascua, in usum omnis generis iumentorum, conplexus est. His ita confectis, rursus in Asiam trajecit.

Ἐπισκοπῶν δὲ τὰς πόλεις ἰσῖα τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἔχοντας, Χίον δὲ φυγάδας ἔπρεν Ἀταρνεῖα ἔχοντας χωρίον λοχυρὸν, καὶ ἐκ τούτου θρυμωμένους φέροντας καὶ ἔχοντας τὴν Ἰωνίαν, καὶ ζῖντας ἐκ τούτου. Πυθόμενος δὲ ὅτι πολὺς σίτος ἐνὶ αὐτοῖς, περιστρατοπεδευόμενος ἰταλιόφει καὶ ἐν ἁπτοῖς μαθητὶ παραστηγόμενος αὐτοῖς, καταστῆσας ἐν αὐτῷ Δράκοντα Πέλληνά ἐπιμαλήτην, καὶ κατασκευάσας ἐν τῷ χωρίῳ ἐκπλεῖν πάντα τὰ ἐπιτήδεα, ἵνα εἴη αὐτῷ καταγωγὴ, ἐπὶ τὴν ἀρκοῖτο, ἀπῆλθεν εἰς Ἑρεσον, ἣ ἀπείκει ἀπὸ Σάρδεων τριῶν ἡμερῶν ὁδόν.

13. Καὶ μετὰ τούτου τοῦ χρόνου ἐν εἰρήνῃ διήγον Τισσαφέρνης καὶ Δερκυλλίδας καὶ οὗτος Ἑλλήνες καὶ οἱ βάρβαροι. Ἐπεὶ δὲ ἀρκοῦντο πρὸς εἰς Ἀκαδιώματα ἀπὸ τῶν Ἰωνιδῶν πόλεων ἐδίδασκον ἐπὶ εἰς ἐπὶ Τισσαφέρνη, εἰ βούλοιο, ἀρίενοι αὐτόνομους τὰς Ἑλληνίδας πόλεις· εἰ οὖν κακίως πάσχοι Καρία, ἐθαπτο ὁ Τισσαφέρνης ὁλος, οὕτως ἐν ἑξαπὼν ταῖς ναυαῖς αὐτὸν συγχρησάμενος αὐτόνομους σφῆς ἀρίενοι· ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἑσφοροὶ ἐπαμείναν πρὸς Δερκυλλίδα, καὶ ἐβόλευον αὐτὸν διαβαίνειν σὺν τῷ στρατεύματι ἐπὶ Καρίαν καὶ Φάρακα τὸν ναυαρχον σὺν ταῖς ναυσὶ παραπλεῖν. (13) Οἱ μὲν δὲ ταῦτ' ἐποίησαν. Ἐτύγχανε δὲ κατὰ τούτων τὸν χρόνον καὶ Φαρνάβητος πρὸς Τισσαφέρνην ἀρχιμένος, ὅμα μὲν ἐπὶ στρατηγὸς τῶν πάντων ἐπεδίδεσκτο Τισσαφέρνης, ὅμα δὲ διαμαρτυρήμενος ἐπὶ ἐνομίᾳ εἰς κοινὴν πόλεμιν καὶ θυμωχέσθαι καὶ συνεβέβληεν τοῖς Ἑλλήσις ἐκ τῆς βασιλείας ἄλλως τὴν γὰρ υπερβόνοι τῆς στρατηγίας τῷ Τισσαφέρνη καὶ τῷ Αἰολίδῃ χαλεπῶς ἔπρεν ἀποστρατημένους. Ὅ δ' ἀκούσαν, πρῶτον μὲν τούτων, ἔφη, διὰ δὲθι σὺν ἐμοὶ ἐπὶ Καρίαν, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τούτων βουλευσάμεθα. (14) Ἐπεὶ δ' ἐκεί ἔσαν, ἐδοξεν αὐτοῖς ἱκανῶς φυλάκας εἰς τὰ ἱερώματα καταστήσαντας διαβαίνειν πάλιν ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν. Ὡς δ' ἔχουσιν ὁ Δερκυλλίδας ἐπὶ πάλιν πεπρακότες εἰς τὸν Μαίανδρον, εἰπόντες τῷ Φάρακι ὡς ἐπὶ ἀνοήτῃ μὴ ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ Φαρνάβητος ἐρχόμενοι οὕσαν καταβόιντας φέρουσι καὶ θῶσι τὴν χώραν, δίδωσι καὶ αὐτοῖς. Πορεύμενοι δὲ [καὶ] οὕτοι οὐδὲν ἐν συντεταγμένῳ τῷ στρατεύματι, ὡς προαληφθέντων τῶν πολεμίων εἰς τὴν Ἑρεσίαν, ἐξαίρῃς ὁρῶσιν ἐκ τοῦ ἀντιπείρας σκοποῖς ἐπὶ τῶν μηνιμάτων. (15) καὶ ἀνταναβέβδαντες εἰς τὰ παρ' ἑαυτοῖς μηνιματὰ καὶ τύρας τινὰς καθέροισι παρατεταμένους ἢ αὐτοῖς ἦν ἡ ὁδὸς Κίρας τὴν λαυκάπιδος καὶ τὸ Περιοικὸν ὅσον ἐτύγχανε παρὸν στρατεύματι καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ὅσον εἶχεν ἑκάτερος αὐτῶν καὶ τὸ ἱππικὸν μάλα πολλόν, τὸ μὲν Τισσαφέρνης ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέραι, τὸ δὲ Φαρνάβητος ἐπὶ τῷ ἐξωτέρῳ. (16) Ὡς δὲ ταῦτα ἴσθητο ὁ Δερκυλλίδας, τοῖς μὲν ταξάρχαις καὶ τοῖς λοχαγοῖς εἶπε παρατάσθαι τὴν ταχίστην ἐκ ἀπὸ, τοὺς δὲ παλαιοτάτους ἐπὶ τὰ κράτεα ἐκατέρωθεν [μὲν] καθίστασθαι καὶ τοὺς ἱππίας, ὅσους γὰρ δὴ καὶ ὅσους ἐτύγχανεν ἔχων αὐτοὺς δὲ ὁδόν. (17) Ὅσον μὲν δὴ ἦν ἐκ Παλοποννή-

Quoniam inspicere oppida, cetera quidem recte se habere videbat, tantum Chlorum exulis Atarnem occupasse comperit, oppidum munium, unde factis excursionibus Ioniam populando se alerent. Et quum magnum frumentum copiam penes ipsos in urbe esse intelligeret, castris circumdatam ebedit; et octavo mense compulsi ad deditionem faciendam obessis, loci curam Dercylus Pellemensi commisit: ipse largissima commensus copia in eum convecta, ut illic veniens diversorium haberet, Ephesum contendit, itinere tridui sitam a Sardibus.

Coherant inter se pacem hactenus Tissaphernes et Dercylidas, iidemque Graeci habitantes in his finibus, ac barbari. Verum posteaquam legati Graecorum oppidorum Lacedaemonem profecti significarunt posse Tissaphernem, si velit, Graeci nominis oppida sui juris efficere, atque addiderunt, existimare se, statim ipsum permissurum eis, ut arbitratu suo rempublicam administrarent, si Caria, domicilium Tissaphernis, infestaretur: auditis his Ephori ad Dercylidam miserunt, et cum copiis eum in Cariam transire jussere; Pharaei autem praefecto classic imperarunt, uti eam navibus oram Cariae legeret. Atque haec quidem ab illis gerebantur. Forte tunc Pharnabazus etiam ad Tissaphernem venerat, partim quod is imperator omnium designatus erat; partim ut testaretur, se paratum esse ad gerendum communi nomine bellum, incendendum societatem, quo Graeci finibus regis ejicerentur; ceteroqui vero summum imperium Tissapherni Pharnabazus invadebat, et Aetioide se spoliatum esse graviter ferebat. Tissaphernes, quum haec a Pharnabazo audiret, « Primum, inquit, mecum in Cariam transito, deinde de his consultabimus. » Quo quum pervenissem, impositis in munitiones praesidiis, quae sufficerent, rursus eis in Ioniam transire visum est. Dercylidas autem, ubi rursus eos Meandrum transivisse accepit, habito eum Pharaei colloquio, quo vereri se ostendebat, ne Tissaphernes ac Pharnabazus Ioniam a praesidiis nudam percurrerent praedam inde agerent et ferrent, et ipse Meandrum transitit. Quum igitur hi cum copiis absque ullo ordine incederent quod hostes ante se agrum Ephesiorum ingressos scirent, subito ex adverso speculatores in monumentis conspiciant; quoniam in ea, quae penes se erant, monumenta ac turres ascendissent, in via qua ipsis erat peragendum, aciem instructam vident, nimirum Cares cum scutis albis, Persica item copias, quotquot aderant, et Graecas, quas habebat uterque, et ingentem equitatum, cujus pars ea, quae Tissaphernis erat, cornu dextrum obtinebat, altera Pharnabazi, sinistrum. Id quum Dercylidas sensit, tribunis et cohortum praefectis imperavit, ut quam celerissime in ortos aciem instruerent, centrali et equites, quos quidem et quales id temporis habebat, ad margines utroque collocarentur; ipse interim extra consulabat. Tum quotquot erant

σου στράτευμα, ἔσθ' ἔτι καὶ περισσεύοντες ὡς μαχομένοι· ὅσοι δὲ ἦσαν ἀπὸ Περσῆν τε καὶ Ἀχαιείων καὶ ἀπὸ νήσων καὶ τῶν ἰονικῶν πόλεων, οἱ μὲν τινες καταλιπόντες ἐν τῇ οἴῳ τὰ ὅπλα ἀπεδίδρασκον· καὶ γὰρ ἦν βαθὺς ὁ σίτος ἐν τῷ Μειανδρῷ πεδίῳ· ὅσοι δὲ καὶ ἔμενον, δῆλοι ἦσαν ὅτι μόνον. (18) Τὸν μὲν οὖν Φαρνάβαζον ἐξηγγέλλετο μάχεσθαι· καλεῖσθαι δὲ μέντοι Τισσαφέρνης τὸ τε Κύριον στράτευμα καταλογιζόμενος ὡς ἐπὶ ἐλέμῳ αὐτοῖς καὶ τοῦτο πάντα νομίζον ὁμοίους εἶναι τοὺς Ἕλληνας, οὐα ἔβουλοτο μάχεσθαι, ἀλλὰ πέμψας πρὸς Δερκυλλίδαν εἶπεν ὅτι εἰς λόγους βούλοιο αὐτὸν ἀφικέσθαι. Καὶ ὁ Δερκυλλίδας λαβὼν τοὺς κρατίστους τὰ εἶδη τῶν περὶ αὐτὸν ἱππέων καὶ πεζῶν προῆλθε πρὸς τοὺς Ἀργείους, καὶ εἶπεν, Ἀλλὰ περισσεύσαμεν μὲν ἔγωγε μάχεσθαι, ὡς ὁρᾷτε· ἐπεὶ μὲντοι ἐκείνος βούλεται εἰς λόγους ἀφικέσθαι, οὐδ' ἐγὼ ἀντιλέγω. Ἄν μόντοι ταῦτα δέη ποιεῖν, πιστὰ δ' αὖτε δοτέον καὶ ληπτόν. (19) Ἀδύνατα δὲ ταῦτα καὶ πειρανθέντα, τὰ μὲν στρατεύματα ἀπῆλθε, τὸ μὲν βαρβαρικὸν εἰς Τράλλεις τῆς Καρίας, τὸ δ' Ἑλληνικὸν εἰς Αἰάκωφρον, ἐνθα ἦν Ἀρτέμιδος ἱερὸν καλὰ ἄγρον, καὶ λίμνη πλὴν ἢ σταδίου ὑπόβραχος ἀέναν ποτίμου καὶ θερμοῦ ὕδατος. Καὶ τότε μὲν ταῦτα ἐπαρχθή· τῇ δ' ὕστεραις εἰς τὸ ἐνταρμύμενον χωρίον ἦλθον, καὶ ἔδεον αὐτοὺς πειλίσθαι ἀλλήλων ἐπὶ τῶν ἀν τὴν εἰρήνην ποιήσαντο. (20) Ὁ μὲν δὲ Δερκυλλίδας εἶπεν, εἰ αὐτόνομους εἰρήνῃ βασιλεὺς τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, ὁ δὲ Τισσαφέρνης καὶ Φαρνάβαζος εἶπον ὅτι αἰ ἐξέλθωι τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα ἐκ τῆς βασιλείας· χάρις καὶ οἱ Αἰακαδαίωνων ἄριστοι ἐκ τῶν πόλεων. Ταῦτα δ' εἰπόντες ἀλλήλους σπουδᾷ ἐποιήσαντο, ἵνα ἀπαγγελθεῖται τὰ λεγόμενα Δερκυλλίδῃ μὲν εἰς Αἰακαδαίονα, Τισσαφέρνηι δὲ ἐπὶ βασιλείᾳ.

21. Τούτων δὲ πραγματοποιῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὑπὸ Δερκυλλίδῃ, Αἰακαδαίονα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, πάλαι ὀργιζόμενοι τοῖς Ἥλείοις καὶ οἱ ἐποιήσαντο συμμαχίαν πρὸς Ἀθηναίους καὶ Ἀργαίους καὶ Μαντινέας, καὶ ὅτι δέκον φέροντες καταβεδικασθαι αὐτῶν ἐκώλυον καὶ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ γυμνικοῦ ἀγώνος, καὶ οὐ μόνον ταῦτ' ἤρκει, ἀλλὰ καὶ Αἴγυα παραδόντος Θηβαίων τὸ ἄρμα, ἐπεὶ ἐκέρχοντο νικῶντες, οἱ εἰς τὴν Αἴγυα στεφανώσαντες τὸν νικῶντα, μακρυγούνης αὐτὸν, εὐδρα γέροντα, ἐβλάσαν. (22) Τούτων δ' ὕστερον καὶ Ἀγιάδας πεμψέντος ὅσοι τῷ Διὶ κατὰ μαντείαν τινὰ ἐκέλευον οἱ Ἥλαιοι μὴ προεγγίζεσθαι νίκην πολέμου, λέγοντες ὡς καὶ τὸ ἀρχαῖον εἴη οὕτω νόμον, μὴ χρηστέμεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐπ' Ἑλλήνων πόλεμον ὥστε αὐτοὺς ἀπῆλθεν. (23) Ἐκ τούτων οὖν πάντων ὀργιζόμενος ἔδεο τοῖς ἑσπερίοις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ συναρτίσαι αὐτοὺς. Πάμφραντος οὖν πρὸς βασιλεῖς Ἥλιον εἶπεν ὅτι τοὺς τίμασι τῶν Αἰακαδαίωνων πόλιν δοκοῖν εἶναι ἀφέναι αὐτοὺς τὰς περικυκλίας δούκας αὐτόνομους. Ἀποκρινόμενος δὲ τῶν Ἥλειων ὅτι οὐ ποιήσανεν ταῦτα, ἐπικλήδας γὰρ ἔχοντες τὰς πόλεις, φρουρὰν ἐσθ' ἔχοντες.

e Pehoroneso milites, tranquilli subsistebant, et ad proliam se parabant. At quotquot Prienses et Achilenses aderant, itemque de insulis et oppidis Ionicis, eorum nommuli, relictis in segete armis, fuga sibi consulebant; et erat tunc densa in Mearandri planitie seges; de alibi vero, qui subsistebant, animadverti poterat, minime ipsos in acie mansuros. Nuntiabatur, Pharnabazum prolii committendi hortatorem fuisse, verum Tissaphernes, qui secum ipse cogitaret, quo pacto Cyri milites adversus ipsos pugnasset, eisque Græcos omnes similes esse arbitretur, ut prolium iniret, adduci non poterat; sed missis ad Dercyllidam suis, cupere se cum ipso in colloquium venire significabat. Tum Dercyllidas ex suis equitibus ac peditibus perstantissimos adspectu quosque secum sumens, ad nuntios proliit, et his eos verbis compellat: «Ego vero paratus eram, inquit, proelio decernere, quemadmodum videtis. Quia tamen necum colloqui Tissaphernes cupit, eiqum non detecto. Verum si colloquium instituendum erit, pigra fidei et obsides ultro citroque dandi sunt.» His et approbat, et executioni mandatis, uterque discessit exercitus, barbarorum, Trailes, oppidum Carie; Græcorum, Leucophryn, qui loco Diana sanum erat imprimis sacrosanctum, et stagnum majes stadii amplitudine, nonnihil arenosum, aqua perenni, potabili et calida. Hæc tum fuere gesta. Postridie loco constituto convenimus, et visum est utrinque audiendum, quibus conditionibus pax iniiri possit. Hic Dercyllidas aiebat, pacem fore, si res oppida Græci nominis legibus et institutis suis usueret; contra Tissaphernes et Pharnabazus, si Græci copias regis et finibus, et Lacedæmoniorum præfecti oppidis excederet. Hæc inter se loquuti quom essent, inducias pacti sunt, donec de his, que erant inter ipsos fuissent, Dercyllidas quidem Lacedæmonem, Tissaphernes vero ad regem retulisset.

Eodem hoc tempore, quo hæc a Dercyllida in Asia gerebantur, Lacedæmonii, qui Eleis jamdudum succensebant, quod et societatem cum Atheniensibus, Argivis, Mantinis coherant, et Lacedæmonios equestri gymnicoque certamine arcebat, quos indictum ista sententia multum sibi debere dicebant; neque Elei hoc solo contenti erant, sed etiam, quum Lichas curam Thebanis tradidisset, dum victores a præconibus proclamabantur, ingressum Licinam ad coronandum suam suam, flagris credentes, hominem ætate jam provector, expulerunt. Ac præter hæc, interjecto aliquo temporis spatio, quum missus esset Agis, ut ex oraculi cuiusdam præscripto Jotti sacrificaret, prohibuerunt Elei, ne vota de prospero bellis eventis ab eo fierent, quod esse dicerent in more majorum, ne qui Græci bellum adversus Græcos moliri oracula consulerent, quo factum erat, ut Agis re sacra non peracta discederet. His igitur de causis Ephoris iratis et conventu publico statuere placuit, esse correndam Eleorum insolentiam. Quapropter missis Elidem legatis denuntiati, æquum vicari Lacedæmoniorum magistratibus, ut Elei vicina oppida legibus et institutis suis uti permitterent. Ad quæ quum illi respondissent, nequaquam id se fieri, qui hæc oppida jure belli acquisivissent, copias adversus eos col-

Ἄγριν δὲ τὸ στρατεύμα ἄγρις ἐνέβαλε διὰ τῆς Ἀχαΐας εἰς τὴν Ἠλείαν κατὰ Λάρισον. (24) Ἀρτί δὲ τοῦ στρατεύματος ὄντος ἐν τῇ πολέμῃ καὶ ἀποτομῇ τῆς χώρας, σισυμβὲς ἐπιγίγνεται ὁ δ' ἄγρις θεῶν ἡγησάμενος ἐβλήθην πάλιν ἐκ τῆς χώρας διαρῆξαι τὸ στρατεύμα. Ἐκ δὲ τούτου οἱ Ἠλῆϊοι πολλὴ θρασυτέρη ἦσαν, καὶ διαπρασθεύοντο εἰς τὰς πόλεις, δοσέξασαν θυμῶν οὐσας τοῖς Λακεδαιμονίοις. (25) Περιώντι δὲ τῷ ἑαυτοῦ γαίνοισι πάλιν οἱ ἔσθροι φρουρὰν ἐπὶ τὴν Ἥδιν, καὶ συνεστρατεύοντο τῷ Ἀγρίῳ πλὴν Βουωτῶν καὶ Κορινθίων οἱ τε ἄλλοι ἑτάμαχοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐμβελόντος δὲ τοῦ Ἀγρίου δὲ Ἀῤῥωνος, εὐθὺς μὲν Ἀσπρέβηται ἀποστάντες τῶν Ἠλείων προσχωρήσαν αὐτοῦ, εὐθὺς δὲ Μασιστοί, ἐχόμενοι δ' Ἐπιταλῖοι. Διαβαίνοντι δὲ τὸν ποταμὸν προσχωροῦν Ἀστρίνοι καὶ Ἀμφιδόλοι καὶ Μαργανῆες. (26) Ἐκ δὲ τούτου ἔβηον εἰς Ὀλύμπιον θύει τῷ Διὶ τῷ Ἐκκεμήνῃ κωλύειν δὲ οὐδέ τις ἐπιτρέπτο. Θύσας δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ ἐπορεύετο, κόπτων καὶ κίων τὴν χώραν, καὶ ὑπὲρ πολλὰ μὲν κτήνη, ὑπὲρ πολλὰ δὲ ἀνδράποδα ἔλκετο ἐκ τῆς χώρας ὥστε ἀκούοντας καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἀχαίων ἐκόντες ἦσαν συστρατεύμενοι καὶ μετείχον τῆς ἀρπαγῆς. Καὶ ἐγένετο αὕτη ἡ στρατεία ὥσπερ ἐπιστασιμὸς τῇ Πελοποννήσῳ. (27) Ἐκεί δὲ ἀφάρτο πρὸς τὴν πόλιν, τὰ μὲν προάσσεια καὶ τὰ γυμνάσια καλὰ ὅντα ἐλυμάνετο, τὴν δὲ πόλιν, ἀτείχιστος γὰρ ἦν, ἐνώμισαν αὐτὸν μὴ βούλεσθαι μέλλον ἢ μὴ θύνασθαι εἶναι. Δημομένης δὲ τῆς χώρας, καὶ οὐσας τῆς στρατιᾶς περὶ Κυλλήνην, βουλόμενοι οἱ περὶ Σενίαν τὸν λεγόμενον μεθ' ἑαυτοῦ ἀπομαρτήσαντες τὸ παρὰ τοῦ πατρὸς ἀργύρου δι' αὐτῶν προσχωρήσαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἐκπεσόντες ἐξ οὐρασι βίβη ἔχοντας σφαγὰς ποιοῦσι, καὶ ἄλλους τε τινὰς ἀποκτείνουσι καὶ ὁμοῖον τινα θρασυδαίμων ἀποκτείναντες τῷ τοῦ δήμου προστάτῃ φόντο θρασυδαίμων ἀπεκτανέναι, ὥστε ὁ μὲν δῆμος πανταλοῖς κατηβόλμης καὶ ἡσυχίαν εἶχεν, (28) οἱ δὲ σφαγῆς πάντ' ὄντο πεπραγμένα εἶναι, καὶ οἱ δημογνώμονες αὐτοὶ ἐξεβήσαν τὰ ἔπλα εἰς τὴν ἀγορὰν. Ὁ δὲ θρασυδαίμων ἐπὶ καθεῖδον ἐνύγχανεν ὅσπερ ἐμεθύσθη. Ὡς δὲ ἦσθετο ὁ δῆμος οὗ οὐ τέληνκεν ὁ θρασυδαίμων, περιεπλήσθη ἡ οἰκία ἐνθον καὶ ἐνθεν, ὥσπερ ὑπὸ ἰσχυρῷ μελιτῶν ὁ ἡγμένω. (29) Ἐπειδὴ δὲ ἦγείτο ὁ θρασυδαίμων ἀναλαθὼν τὸν δῆμον, γενομένης μάχης ἐπάρτηεν ὁ δῆμος, ἐξέστηεν δὲ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους οἱ ἐγγεμῆσαντες ταῖς σφαγαῖς. Ἐκεῖ δ' αὖ ὁ ἄγρις ἀπὸν εὐθεῖα πόλιν τὸν Ἀλφειὸν, φρουροὺς καταλιπὼν ἐν Ἐπιταλίῳ πλησίον τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ Λύσιππον ἄρμιστήν καὶ τοὺς ἐξ Ἠλίδος φρυγίδας, τὸ μὲν στρατεύμα διέχεεν, αὐτοὺς δὲ οὐκ εὖ ἀπῆλθε. (30) Καὶ τὸ μὲν λοιπὸν θέρος καὶ τὸν ἐπὶ τὴν χειμῶνα ὑπὸ τοῦ Λυσίππου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐβήετο καὶ ἤγετο ἡ τῶν Ἠλείων χώρα. Τοῦ δ' ἐκόντος ὁρόους πέμψας θρασυδαίμων εἰς Λακεδαίμονα συνεγύρῃσεν Φίλας τε τὸν τείρος περιμεινὴν καὶ Κυλλήνην καὶ τὰς Τριφυλίας πόλεις ἀράναι Φυλῆαν καὶ Ἐπιταλίον καὶ Ἀστρίνους καὶ Ἀμφιδόλους καὶ Μαργανῆας

ligendos Ephori decreverunt. Eum exercitum Agis ducens, per Achaiam non procul a Larisio Eleorum agrum est ingressus. Quamquam jam in hostico esset exercitus, ac regio vastaretur, terræ motus factus est. Tum Agis, qui divinitus hoc acridissae prodigium duceret, relicto Eleorum agro, dimisit exercitum. Ex eo longe ficti audaciore Elei, legatos ad eas urbes mittebant, quotquot infestas esse Lacedæmonis sciebant. Atque hoc anno elapso, rursus Ephori copias adversus Elidem decernunt, sequentibus Agidis signa tum illis sociis, tum Atheniensibus, exceptis Boeotis, et Corinthiis. Quamque per Aulonem Agis copias in hosticum duceret, mox Lepreatas ab Eleis defectione facta, ad ipsas se partes adjungebant. Idem statim et Macistii, et his proximi Epitaliensis fecere. Post ubi transisset amnem Alpheum, dederunt ei se Letrii, Amphidoli, Margenses. Deinde profectus Olympiam, nemine amplius prohibente, Jovī Olympio rem sacram fecit. Peracto sacrificio, versus urbem pergebat, agrum ferro et igni vastans, atque ex eo permuta tum jumenta tum mancipia secum auferens. Adeoque complures et Arcades et Achai, quam huc audirent, sponte sua se ad exercitum Agidis conferebant, et in prædæ partem aliquam admittabantur. Quo factum, ut hæc expeditio quasi quædam in Peloponneso frumentatio fuerit. Ad urbem ventum quam esset, suberhæan et gymnasium, sane pulchra, vastabat Agis. urbem vero, quæ quidem munita non erat, non tam ipsum existimabant hæc potuisse, quam non voluisse occupare. Interim dum vastatur Eleorum ager, ac propter Cyllem agi exercitus, complices Xenia, qui argentum paternum modico mensis esse dicitur, Eleos ad Lacedæmonios accedere sua volentes opera, cum gladiis ex ædibus eruptione facta, credes edunt; quamque consilios interfecissent, et inter eos quendam, qui Thrasydæum populi ducem facie referret, ipsum Thrasydæum se peremisse opinabantur. Quo flicat, ut populus quidem animis protius dejectis, se tranquille contineret; percussoribus autem omnia sibi confecta parassat, eorumque consplices in forum arma transalere. At tunc Thrasydæus forte tunc ibidem adhuc dormiebat, ubi ad ebrietatem potaverat. Quomobrem ut intellectum fulta populo, Thrasydæum necdum interfectum esse, hinc inde domum illam circumfudere, quemadmodum examen apum ducem suum circumdare consuevit. Ille populo collecto se ducem prebens, pagum commisit, in qua populus victoria positus est. Tum pulsus arce ad Lacedæmonios illi se contulerunt, qui eandem urbem excubant. Agis Alpheo trajecto discedens, quam Epitalio, propter Alpheum amnem, præsidarios, et Lysippum prætorea, una cum Eleis exulibus imposuisset, dimisit exercitum; ipse autem domum profectus est. Reliqua autem æstate, itemque subsequenti hieme a Lysippo et militibus ejus Eleorum agri diripiebantur. Verum proxima æstate Thrasydæus, missis Lacedæmonem suis, de muro Ethei dejicendo adensus erat, et de dimittenda Cylle, atque aliis oppidis Triphyliæ, nimirum Plurixæ, Epitalio, Letriis,

πρὸς τὰς τάχαις καὶ Ἀκρωταίους καὶ Ἀσπιδῶν τὴν ἐπ' Ἀρκάδων ἀντιλογόμενον. Ἦπινον μόντοι τὴν μεταξὺ πᾶν Ἑλλήσας καὶ Μακίστου ἔχουσιν οἱ Ἥλειοι ἔχειν πρίστας γὰρ ἔρασαν τὴν χώραν ἅπασαν παρὰ τῶν τότε ἔχοντων τὴν πᾶν τριάντα ταλάντων, καὶ τὸ ἀργύριον δεδιμένον. (31) Οἱ δὲ Ἀσπιδαιμόνιοι γνόντες μὴδὲν δικαιότερον εἶναι βίην πριμάνους ἢ βίην ἀρελομένων παρὰ τῶν ἡττόνων λαμβάνειν, ἀφίεναι καὶ τάχυν ἡνέγκασαν· τοῦ μόντοι προστάταιν τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἱεροῦ, καίπερ οὐκ ἀρχαῖον Ἥλειος ὄντος, οὐκ ἀπῆλθαν αὐτοὺς, νομίζοντας τοὺς ἀντιπυσιουμένους χωρίτας εἶναι καὶ οὐχ ἱκανοὺς προστάταιν. Τούτων δὲ ἐγγυαρρῶντων εἰρήνην τε γίγνεται καὶ ἐμπαχίαν Ἥλειον πρὸς Ἀσπιδαιμόνους. Καὶ οὕτω μὲν δὲ ὁ Ἀσπιδαιμόνων καὶ Ἥλειον πόλεμος ἐλήξε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Μετὰ δὲ τούτου Ἄγις ἀφικόμενος εἰς Δελφούς καὶ τὴν δεκάτην ἀποθύσας, πᾶν ἀπὸν ἔκαμιν ἐν Ἑλλάδι, γέρον ἦδη ὢν, καὶ ἀπηνέχθη μὲν εἰς Ἀσπιδαιμόνα ἐτι ζῶν, ἐκεῖ δὲ ταχὺ ἐτελεύτησε· καὶ ἐγγυρ σιμωνόρας ἢ κατὰ ἀνδροπον ταχῆς. Ἐπει δὲ ἀσώθησαν αἱ ἡμέραι, καὶ ἔδει βασιλεὺς καθίστασθαι, ἀντίεργον περὶ βασιλείας Λευκυγίδος, υἱὸς φάσαν Ἀγρόος εἶναι, Ἀγροῦσας δὲ ἀδελφός. (32) Εἰπόντος δὲ τοῦ Λευκυγίδου, Ἄλλ' ὁ νόμος, ὃς Ἀγροῦσας, οὐκ ἀδελφὸν ἄλλ' υἱὸν βασιλείας βασιλεύειν καλεῖται· εἰ δὲ υἱὸς ὢν μὴ ταχέοντι, ὁ ἀδελφός κα ὡς βασιλεύει. Ἐμὲ δὲν εἰς βασιλεύειν. Πῶς, ἐμοὶ γε ὄντος; Ὅτι δὲ τὸν καλεῖς πατέρα, οὐκ ἐργε εἶναι ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ἢ πατρὶ καλλίον ἐκείνου εἰδὺκα μῆτηρ καὶ νῦν ἐτι φέρειν. Ἄλλ' ὁ Ποτείδην ὡς μάλα σὺ ψευδομένην κατεμάρτυσεν ἐκ τῷ θαλάμῳ ἐξελάσας σισυμῶ εἰς τὸ φανερόν τὸν σὸν πατέρα. Συνεμαρτύρησε ταῦτ' αὐτῷ καὶ ὁ ἀληθινοτάτος λεγόμενος χρόνος εἶναι· ἀρ' οὐ γὰρ τοῖ ἐγγυρ καὶ οὐκ ἐξάνη ἐν τῷ θαλάμῳ, δεκάτῳ μηνὶ γένοιτο. (33) Οἱ μὲν τοιαῦτ' ἔλεγον. Διοπίθης δὲ, μάλα χρησμολόγος ἀνὴρ, Λευκυγίδῃ ἐναγορεύων εἶπεν ὡς καὶ Ἀπολλῶνος χρησμός ἐφη φυλάσθαι τὴν γαλήν βασιλείαν. Ἀυσανίρος δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπερ' Ἀγροῦσας ἀνείπεν ὡς οὐκ οἶστο τὸν θεὸν τοῦτο καλεῖν φυλάσθαι, μὴ προσπεισάσας τις γαλήσας, ἀλλὰ μάλλον μὴ οὐκ ὢν τοῦ γένους βασιλεύειν. Πανταίπειος γὰρ ἐν γαλήνῃ εἶναι τὴν βασιλείαν ὅπου μὴ οἱ ἀρ' Ἡρακλέους τῆς πόλεως ἔχοντο. (34) Τοιαῦτα δ' ἀκούσας ἢ πόλις ἀμφοτέρων Ἀγροῦσας οἶλοντο βασιλεῖς.

Ὀπίω δ' ἐναγοτὸν ὄντος ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἀγροῦσας, θύοντας αὐτοῦ τὴν τεταγμένην τινὰ θυσιῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως εἶπεν ὁ μάντις ὅτι ἐπιβούλην τινα τῶν δαινοτάτων φαίνοντο οἱ θεοί. Ἐπει δὲ πάλιν θύειν, ἐτι δαινοτέρως ἐργε τὰ ἱερὰ φαίνεσθαι. Τὸ τρίτον ἔχον θυσιῶν, εἶπεν, Ὡς Ἀγροῦσας, ὥσπερ εἰ ἐν πύτοις ἐφγαν

Amphidolis, Marganemithus : item Acroetis et Lassiae, de qua Arcades disceptabant. Epeum tamen, situm inter Maestum et Hermaum oppidum, Elei sibi relinquere postulabant. Nam agrum illum omnem se triginta talentis emisse ab illis aiebant, qui prius oppidum possederint, eamque pecuniam persolutam esse. Lacedaemonii vero, qui iudicarent nihil arquis, vi aliquid ementem, ac vi auferentem inferioribus extorquere, cogebant eos hanc quoque liberam dimittere. Neque tamen vetabant quominus Elei Jovis Olympici fana praesent, quatenus idantiquitas non obtinuerant. Existimabant enim, illos qui deposcere id sibi vellent, rusticos ejus agri esse nec satis ad hoc idoneos, ut sacris Olympici Jovis et Iodis praesent. De his quum convenisset, inita pax est et societas inter Lacedaemonios et Eleos. Atque hic fuit ejus inter Eleos et Lacedaemonios belli exitus.

CAPUT III.

Secundum haec Delphos profectus Agis, quum decimum diu obtulisset, in reditu jam tenex apud Heram agrotare coepit, ac vivus Lacedaemonem deportatus, statim mortuus obiit ac sepulturam augustiorem, quam quae homini conveniret, nactus est. Postquam de more dies luctus publici celebrati fuerant, ac jam regem designari oportuit, contendebat inter se de regno Leotychides, qui se Agidis filium perhiberet, atque Agesiulus, Agidis frater. Quomodo Leotychides diceret : Lex, Agesiulus, jubet non fratrem regis, sed filium regno potiri; at si forte filius nullus exstat, frater in regno succedit. Me igitur regem esse oportet, subjicit Agesiulus. At qui illud, me superstita? Quod is, quem tu patrem appellas, num te esse negavit. Atque id etiam modo profectus mater, quae rem longe certius ipso tenet. Quia et Neptunus admodum iuventi te significavit, quod patrem tuum terra motu et cubiculo in hominum conspectum expulserit. Est itidem testimonio tempus ipsum, quod esse veracissimum perhibetur. Nam post illud tempus, quo fugit, et amplius in cubiculo conspectus non fuit, tu mense natus es decimo. Hujusmodi ab eis res in medium proferebantur; Diopithes vero, insigniter oraculorum gnarus, Leotychidae causam adjuvans, aiebat profectum ab ipso Apolline oraculum esse, quo significaretur, regnum claudum vitari debere. Cui Lysander pro Agesiulo respondebat, existimare se, non hoc ab Apolline praecipere, ut caveatur, ne quis offensus ad aliquid claudicet; sed id potius, ne quis alienus a regia familia regno potitur. Omnino enim regnum quoque claudum, ubi non orti ab Hercule reipublicae sint profecturi. Hae ut ex ambobus intellexit civitas, Agesiulum regem designavit.

Is quum necdum anni unius spatio regnum obtinisset, atque majorem ei instituto sollemne quoddam sacrum pro patria faceret, monuit vates, indicari divinitus in caelis occultam conjurationem gravissimam. Quum rursus eia considerentur, dixit etiam graviora significari. Quum tertio sacrificium Heraretur : « Mi Agesiule, inquit, ejusmodi mihi

τοῖς πολεμίοις, οὕτω μοι σχημαίνεται. Ἐκ δὲ τούτου
 θύοντες καὶ τοὶ ἀποτροπαῖοι καὶ τοὶ σωτῆρες, καὶ
 μάλῃς καλλιπρόσωντες, ἐπαύσαντο. Ἀγροῖστές δὲ τῆς
 θυσίας ἐντὺς πένθ' ἡμερῶν καταγορεύει τις πρὸς τοὺς
 ἐφόρους ἐπιβουλήν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ πράγματος Κι-
 νάδων. (α) Οὗτος δ' ἦν καὶ τὸ αἶδος νεανίσκος καὶ
 τὴν ψυχὴν εὐρύστος, οὐ μόνον τῶν θυσιῶν. Ἐρομέ-
 νων δὲ τῶν ἐφόρων πῶς παῖς τὴν πρᾶξιν ἐσέσθαι, εἴ-
 παν δ' εἰσαγγεῖλαι ὅτι ὁ Κινάδων ἀγαθὸν αὐτὸν ἐπὶ τὸ
 ἔσχατον τῆς ἀγορᾶς ἀριθμῆσαι καλεῖται ὅσοι εἰεν
 Σπαρτιῆται ἐν τῇ ἀγορᾷ. Καὶ ἔγχε, ἔρη, ἀριθμῆσαις
 βασιλεῦ τε καὶ ἐφόροις καὶ γέροντας καὶ ἄλλους ὡς
 τετραράκοντα, ἥρσιαν Τί δέ με τούτους, ὦ Κινάδων,
 ἐκλιπυσας ἀριθμῆσαι; ὁ δὲ εἶπε, τούτους, ἔρη, νόμιζέ
 σοι πολεμίοις εἶναι, τοὺς δ' ἄλλους πάντας θυμωχόους
 πλὴν ἢ τετρακισχιλίους ὄντας τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἐπι-
 δεκτικὸν δ' αὐτὸν ἔρη ἐν ταῖς ὁδοῖς ἑνὰ μὲν ἕνα, ἑνὰ
 δὲ δύο πολεμίους ἀπαντῶντας, τοὺς δ' ἄλλους ἀπαντας
 θυμωχόους καὶ ὅσοι δὲ ἐν τοῖς χωρίοις Σπαρτιατῶν
 τυχόντες ὄντες, ἕνα μὲν πολεμίων τὸν δεσπότην, θυμω-
 χόους δ' ἐν ἑκάστῳ πολλούς. (β) Ἐρωτῶντων δὲ τῶν ἐφό-
 ρων πόσους παῖς καὶ τοὺς θυσιάζοντας τὴν πρᾶξιν εἶναι,
 λέγειν καὶ περὶ τούτου ἔρη αὐτὸν ὡς σπρίν μὲν τοῖς
 προσετατούτοις οὐ πᾶν πολλοὶ, ἀξιόπρεστοι δὲ συνε-
 δαίεν αὐτοὶ μόνον πᾶσιν ἔρασαν συνεδναίει καὶ εἰλω-
 σι καὶ νεοδαμώδεσι καὶ τοῖς ὑπομείσοι καὶ τοῖς περσιό-
 κους πᾶν γὰρ ἐν τούτοις τις λόγος γένοιτο περὶ Σπαρτια-
 τῶν, οὐδένα δύνασθαι κρῖναι τὸ μὴ οὐχ ἥδεος ἂν καὶ
 ὁμίων ἐσθίειν αὐτοὺς. (γ) Πάλιν οὖν ἐρωτῶνται, Ὅπλα
 δὲ πῶθεν ἔρασαν λήβασθαι; τὸν δ' εἶπεν ὅτι οὐ μὲν
 δῆπου συνταταγμένοι ἡμῶν αὐτοῖ, ἔρασαν γέ, ὅπλα
 κακῆμέθεα, τῷ δ' ὅγληρ, ἀγαγόντα εἰς τὸν σιδήρον ἐπι-
 δεῖξαι αὐτὸν ἔρη πολλὰς μὲν μαχίρας, πολλὰ δὲ ἔγρη,
 πολλοὺς δὲ ὀδελίσκους, πολλοὺς δὲ πέλαικας καὶ ἀξίνας
 καὶ πολλὰ δρέπανα. Λέγειν δ' αὐτὸν ἔρη ὅτι καὶ ταῦτα
 ὅπλα πάντ' εἴη ὅσοις ἀνθρώποι καὶ γῆν καὶ ἔϋλα καὶ
 λίθους ἐργάζοντο, καὶ τῶν ἄλλων δὲ τεχνῶν τὰς πλε-
 οντας τὰ ὄργανα ὅπλα ἔχειν ἀρκούντα, ἄλλως τε καὶ πρὸς
 δόλοισιν. Πάλιν οὖν ἐρωτῶντος ἐν τίνι χρόνῳ ταῦτα
 μάλιστα πράττεσθαι, εἶπεν ὅτι ἐπιδημῶν οὐ παρηγγε-
 λμένον εἴη. (α) Ἀκούσας ταῦτα ὁ ἔφορος ἐκκινημένος
 τε λέγειν ἤρῃσαντο αὐτὸν καὶ ἐξεπλόευσαν, καὶ οὐδὲ
 τὴν μικρὰν καλομένην ἐκκλησίαν ἐκλήλυναν, ἀλλὰ
 ἐκκλησίουμενοι τῶν γερόντων ἄλλος ἄλλοθεν ἐβουλεύσαντο
 πέμψαι τὸν Κινάδωνα εἰς Ἀῤῥάνας σὺν ἄλλοις τῶν νεω-
 τέρων καὶ καλεῖσθαι ἕκαστον ἀγόντα τῶν Ἀῤῥανιτῶν τέ-
 τικας καὶ τῶν εἰσῶντων τοὺς ἐν τῇ σκυτάλῃ γεγραμμέ-
 νους. Ἀγαγεῖν δὲ ἐκλεῖπον καὶ τὴν γυναῖκα, ἣ καλλίστην
 μὲν εἰδέτο αὐτοῦ εἶναι, λοκαῖσθαι δ' ἰσχυρὰ τοὺς
 ἀρκευόμενους Ἀρκευαίμονον καὶ περσενιτέρους καὶ
 νεωτέρους. (β) Ὑπερεῖχε δὲ καὶ ἄλλ' ἥδη ὁ Κινά-
 δων τοὺς ἐφόρους τοιαῦτα. Καὶ τότε δὲ ἔδοσαν τὴν
 σκυτάλην αὐτῷ, ἐν ᾗ γεγραμμένοι ἦσαν ὡς δεῖ ἐκ-
 ληρῆσθαι. Ἐρομῖνον δὲ τίνας ἄγοι μετ' αὐτοῦ τῶν

sunt extorum significationes, quasi iam ipsos inter hostes
 versaremur. » Tum vero facta res sacra diis et iuvencis
 et servatoribus, quam vix periculum esset, sacrificia
 desiderant. Quinto post sacrificium ille quidam ad Ephoros
 conjunctionem occultam, et principem ejus ancilem Ci-
 nadonem defert. Erat is et forma juvenis pulcher, et animo
 firmus ac valens, non tamen ex optimalium numero. Quom-
 que Interrogarent illum Ephori, qui rem deferebat, quo pacto
 negotium hoc susceperetur essent, respondit, nōduntum se in
 forum extremum a Cinadone fuisse, jussuque numerare,
 quot in foro Spartani essent. Tum ego, inquit, nomen
 rege, Ephoris, senioribus et ceteris plus minus quadraginta:
 Quamobrem, inquam, hos me numerare jussisti, Cinado?
 Existimato, inquit, illos hostes esse, reliquos omnes socios,
 qui numerum quatuor millium excedunt in foro. Præterea
 se inquit in vils hic usum, illic daas ostenturum hostes
 occurrentes, reliquos omnes socios: quinqueque quotquot
 essent Spartanorum in præliis, ex eis unum dominum ho-
 stem esse, socios vero in singulis plurimos. Interrogan-
 tibus hinc Ephoris, quot homines longus instituti concias
 esse perhiberet, respondebat, Cinadonem dicere, conjura-
 tionis principes non multos habere concios, sed fide tamen
 dignos. Ipsos natusse se consentire cum universis et heloti-
 bus, et novis popularibus, et gradu Spartanis inferioribus,
 et periculis. Non ubiqueque Spartanorum apud hos aliqua
 mentio fiat, neminem celare posse, quam capide vel crudos
 sint devoturi. Rursum igitur quom querent, unde se
 arma sumpturos perhiberet, respondit, dicasse Cinadonem,
 ipsos quidem, qui conjuncti essent, habere arma: turbe
 vero promiscue in forum fermentorum deductæ se multas
 scias, multos enses, multa veras, multas hiponases et ascias,
 multas falces demonstrasse. Præterea dicere hominem,
 etiam illa universa arma esse, quibus terram homines col-
 lant, ligna lapidesque colant; itemque artes ceteras
 quamplurimas Imbere sua quorundam instrumenta, quæ ar-
 morum loco sufficiant, præsertim adversus isermes. Rur-
 sum interrogatus, quando hæc essent inchoanda; dixit, im-
 peratum esse sibi, ut domi maneret. His auditis Ephori,
 hominem explorata dicere arbitrabantur, metumque perreissi,
 ne id quidem concillium, quod parvum vocant, coegerant, sed
 seniores nilius aliunde convenientes, hoc consilii ceperunt,
 ut Cinadonem cum novissimis illis ex juventute Aῤῥονem ablegarent,
 jussum istis Aῤῥonitis quosdam et helotas abdu-
 cere, quorum essent in scytala descripta nomina. Impera-
 bant eidem. ut et mulierem quandam abduceret, fama
 quidem illam formosissimam, sed quæ comentes ad se La-
 cedæmonios tum provecioris ætatis, tum juvenes, corrumpere
 videretur. Et Cinadoni opem ceteroquin etiam ad
 hujusmodi negotia ali fuerant Ephori. Quamobrem id quo-
 que temporis et scytalam tradiderunt, in qua perscripti erant,
 quos capi vellent. Quomque interrogaret, quosnam ex ju-
 ventute Aῤῥονem adducere deberet illicina comites: « Abito,

νών, Ἰθι, εἰπον, καὶ τὸν πρεσβύτατον τῶν ἱππαγρετῶν κἀνέει σοι ἑμπαλόμεναι ἔξ ἡ ἐπὶ τοῖς ἄν τὸν ὄρωσι παρόντες. Ἐμπαλόμεναι δὲ αὐτοῖς ὅπως δ' ἱππαγρέτης εἰδείης ὅς ἐστι πύμπαν, καὶ οἱ πεμπόμενοι εἰδείαν ὅτι Κινάδωνα δεῖο συλλαβεῖν. Ἐἶπον δὲ καὶ τοῦτο τῷ Κινάδωνι, ὅτι πύμπαν τρεῖς ἀσπίδας, ἵνα μὴ περὶ τοὺς ἀγῶσι τοὺς ληρρόντας, ἀφανίζοντας ὡς ἰδόναντο μάλιστα, ὅτι ἐπ' ἐνὰ ἐκείνους ἔπιπτον. (10) Ἐν δὲ τῇ πόλει οὗ ἐναλάμβανον αὐτὸν, ὅτι τὸ πρῶτον οὐκ ᾔδειαν ὅπου τὸ μέγεθος εἶη, καὶ ἀκούσαι πρῶτον ἰδοῦναι τοῦ Κινάδωνος οὔτως εἶεν οἱ ἑμπαρόντες, πρὶν ἀποθέσθαι αὐτοὺς ὅτι μεμνῆνται, ἵνα μὴ ἀπορροῦσι. Ἐμῶν δὲ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν μὲν κατέχον, τοὺς δὲ ἐναλάμβανον αὐτοῦ γράφοντας ἀποπέμπειν τὴν ταχίστην τοῖς ἐφόροις. Οὗτω δ' ἔργον οἱ ἔραρον πρὸς τὸ πρῶτον, ὥστε καὶ μόραν ἱππῶν ἔπαμψαν τοῖς ἐπ' Αὐλῶνος. (11) Ἐπεὶ δ' ἐλθόντων τῶν ἀνδρῶν ἤκον ἱππῆς φέρων τὰ δόματα ἄν οἱ Κινάδων ἀπέγραψε, παραγράμματα τὸν τε μάντιν Τισσαμένον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀκαίριωτάτους ἐναλάμβανον. Ὡς δ' ἀνέχθη δὲ Κινάδων καὶ ἠλέγγετο, καὶ ὁμολόγηε πάντα καὶ τοὺς ἐναλάμβανον ἔλεγε, τίλος αὐτὸν ἔραρον τὶ καὶ βουλόμενος ταῦτα πρῶτοι. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο μηδένος ἦσαν εἶναι ἐν Λακεδαίμονι. Ἐκ τούτου μάντις ἔδει δεικνύμενος καὶ τὸ χεῖρε καὶ τὸν τράχηλον ἐν κλοιῷ μαστιγούμενος καὶ κεντούμενος αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν πόλιν παρήγοντο. Καὶ οὗτοι μὲν δὴ τῆς δίκης ἔτυχον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Μετὰ δὲ ταῦτα Ἡρόδης τις Συρακούσιος ἐν Φοινίκῃ ἐν μετὰ ναυαλίου τινός, καὶ ἰδὼν τρεῖς φοινίσσας, τὰς μὲν καταπελούσας ἄλλοθεν, τὰς δὲ καὶ αὐτοῦ πεπληρωμένας, τὰς δὲ καὶ ἐπὶ καταπελούσας, προσακούσας δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τριακσίαι αὐτὰς δεῖο γινέσθαι, ἐπὶ τὰς ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀναγόμενον πλοῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξήγγειλε τοῖς Λακεδαίμονις ὡς βασιλέας καὶ Τισσαμένους τὸν στόλον τούτων παρασκευάζουσιν· ὅποι δὲ οὐδὲν ἔργον εἰδέναι. (2) Ἀνεπερωμένους δὲ τῶν Λακεδαίμονις καὶ τοὺς ἑμπαρόντας ἐναλάμβανον καὶ βουλευομένων τὶ χρὴ ποιεῖν, Ἀσπανάρος νομήων καὶ τῶν ναυτικῶν πλοῦ περιεστῆσαι τοὺς Ἑλλήνας καὶ τὸ περὶ ὅσον λογίζομενος ὡς ἐσθὴν τὸ μετὰ Κύρου ἀνέβαν, πελῖαι τὸν Ἀγροσίαν ὑποστήναι, ἣν αὐτῷ δοῖσι τριάκοντα μὲν Σπαρτιατῶν, εἰς δευτέρους δὲ τῶν νοδομαδῶν, εἰς ἑκατέρους δὲ τὸ ἑντάμιον τῶν συμμάχων, στρατεύσθαι εἰς τὴν Λοίαν. Πρὸς δὲ τούτῳ τὸν λογιζομὲν καὶ αὐτὸς ἐναλάμβανον αὐτῷ ἰδοῦναι, ὅπως τὰς δεκαρχίας τὰς κατασταθείσας ἐπ' ἐκείνους ἐν ταῖς πόλεσι, ἐκπεπονημένους δὲ διὰ τοὺς ἐφόρους, οἱ τὰς πατρίδας πολιτείας παρήγγειλαν, καὶ καταστήσει μετ' Ἀγροσίαν. - (3) Ἐπαγγελαμένους δὲ τοῦ Ἀγροσίαν

inquiescent, et hippagretae natu maximo impera, ut sex vel septem, qui sorte aderant, tecum mittat. Interim ipse eury fuerat, ut hippagreta ille sciret quinam mittendi essent, et qui mitterentur, capiendum esse Cinadonem, non ignoraret. Significabant etiam Cinadoni, tria se planstra missuros, ne capto itinere pedestri adducant: uti quam possent maxime legere, se ad unum ipsum prehenden dum mittere. Quod quidem in urbe hominem non comprehenderant, ea de causa fiebat, quod quanta conjuratorum multitudo esset, ignorarent; et intelligere prius de Cinadone velent, quibus conjunctionis participes essent, quam illi se prodios animadverterent, ne fuga scilicet sibi consulere. Itaque dederunt eis, qui eum capere debebant, in mandatis, ut hominem secum retinerent, perquisitisque rei consociis, eorum nomina litteris consignata quamprimum Ephoris mitterent. Erat Ephorum in hoc negotio tanta cura, ut eis, qui Aulonem proficiscebantur, etiam cohortem equitum mitterent. Capto Cinadone, quum velisset quidam oques, afferens secum a Cinadone consignata nomina, mox Tissamenum hariolum, et conspirationis principes ad nomen imprimis idoneos comprehenderunt. Deductus Cinadone, et convictus, omnique confessus, indicatis etiam conjunctionis consociis, quum tandem interrogaretur, quo hanc consilio instituisset: Ut Sparte nullo inferior essem, loquar. Secundum haec ipsius et conjunctionis sociorum manus et colla in numellis constricta sunt, et flagris ac similibus cruciali per urbem circumducti sunt. Itaque hi facinoris dederunt poenas.

CAPUT IV.

Eisdem temporibus Syracusanus quidem Herodas, qui cum naucero quodam in Phoenicia tum vivebat, postquam iirenes Plurissias partim aliunde istoc appellere, partim ibidem instrui, partim adhuc edificari videri, atque etiam audire, trecentas numero futuras: prima nave, quae in Graeciam tendebat, conscensa, Lacedaemonia indicavit, hanc classem tum a Tissapherne, tum a rege parari; quo autem ea mittenda esset, ignorare se fatebatur. Excitatis hoc nuntio Lacedaemoniis, sociosque cogentibus; et quid faciendum esset, deliberantibus, Lysander, qui et Graecos existimaret navibus copis fore superiores, et secum ipse pergeret, quo pacto pediatas ille salvas grassisset, qui cum Cyro ascenderat, Agesilao ita persuadet, ut se suscepit in Asiam expeditionem polliceretur, si triginta Spartani sibi adungerentur, et bis mille tirosum, et sexies mille sociorum agmen. Praeterea cogitabat et ipse cum Agesilao proficisci, ut Decemviratus ab se in oppidis institutos, quos Ephori sustentabat, jussis omnibus more patrio respublicam gerere, de integro cum Agesilao institueret. Posteaquam ad hanc expeditionem Agesilao operam suam obtulisset, quum alia,

τὴν στρατείαν, διδράσι τε οἱ Ἀκαδαϊκόμενοι δοῦπαρ
ῥηται καὶ ἐξαμήνους στήν. Ἐπει δὲ δυσάμενος καὶ
τάλλα δοῦα εἶσι καὶ τὰ διαβατήρια ἐξήλλα, ταῖς μὲν πό-
λεσι διαπέμψας ἀγγίλους προείπεν ὅσους τε δόσι ἐκα-
σταχθῆεν κίρπεσθαι καὶ ὅποι παραίναί, αὐτοὺς δ' ἐβου-
λήθη εὐθὺς οὖσαι ἐν Ἀλλίδι, ἐνδοπαρὸ δ' Ἀγαμέμνων
ἐπ' εἰς Τροίαν ἐπλεῖ ἐβύετο. (α) Ὡς δ' ἐκεῖ ἐγένετο,
πυθόμενοι οἱ βοιωτάργου οἱ τοῖσι, πέμψαντες ὑπέραι
τοῦ τε λατοῦ εἶπον μὴ θύειν καὶ οἷς ἐνέτυχον λαροῖς τε-
θυμένους διέρρηξαν ἀπὸ τοῦ βασιμοῦ. Ὁ δ' ἐπιμαρτυ-
ρέμενος τοὺς θεοὺς καὶ ἀγγιζόμενος, ἀναβὰς ἐπὶ τὴν
τρίηρη ἀπέπλεε. Ἀρκεόμενος δ' ἐπὶ Γεραιῶν, καὶ
συνάβας ἐκεῖ θοὸν ἰδύνατο τοῦ στρατεύματος πλείστον
εἰς Ἐρέσον τὴν στολὴν ἐποιεῖτο.

α. Ἐπει δὲ ἐκείσε ἀφύετο, πρῶτον μὲν Τισσαφέρνης
πέμψας ἤρετο αὐτὸν τίνας δαίμονας ἦκει. Ὁ δ' εἶπεν
ἐπὶ αὐτονομίῃ καὶ τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις εἶναι, ὥσπερ
καὶ τὰς ἐν τῇ παρ' ἡμῖν Ἑλλάδι. Πρὸς ταῦτ' εἶπεν ὁ
Τισσαφέρνης, Εἰ τοίνυν θέλεις σπείσασθαι ἕως ἂν ἐγὼ
πρὸς βασιλεὺς πέμψω, ὅμαι ἂν σε ταῦτα διαπραΐσμε-
νον ἀποπέμψω, εἰ βούλων. Ἀλλὰ βουλομένη ἂν, ἔρη,
εἰ μὴ οὐλομένη γε ὑπὸ σοῦ ἐξαπατῆσθαι. Ἀλλ' ἔστιν,
ἔρη, σε τοῦτον πίστιν [δόντα καὶ παρ' ἐμοῦ πίστιν]
λαθεῖν ἢ μὴ ἀδόλως σοῦ πρῶτοντος ταῦτα ἡμεῖς μεθὲν
τῆς σῆς ἀρχῆς αἰδικῶσαι ἐν ταῖς σπονδαῖς. (α) Ἐπὶ
τούτοις ῥηθείσι Τισσαφέρνης μὲν ὁμοίᾳ τοῖς πεμψθεῖσι
πρὸς αὐτὸν ῥητορίᾳ καὶ δευροκλήτῃ καὶ Μεγίλλῳ ἤ
μην προεῖν ἀδόλως τὴν εἰρήνην, ἐκείνῳ δὲ ἀντάμωσαν
ὅπῃ Ἀγησιλάῳ Τισσαφέρνης ἢ μὴ ταῦτα πρῶτοντος
αὐτοῦ ἐμπροσθεν ταῖς σπονδαῖς. Ὁ μὲν δὲ Τισσαφέρ-
νης δ' ὁμοίαν εἰδὸς ἐφέεσσαν ἀνέειπε γὰρ τοῦ εἰρήνης
ἔχειν στρατεύματα πολλὰ παρὰ βασιλέως πρὸς ὃν ἔχει πρό-
σθεν μεταπέμπετο. Ἀγησιλαὸς δὲ, καίπερ αἰσθανό-
μενος ταῦτα, ὅμως ἐπείμενε ταῖς σπονδαῖς.

γ. Ὡς δὲ ἡσυχίαν τε καὶ σχολὴν ἔχον ὁ Ἀγησιλαὸς
διετρίβει ἐν τῇ Ἐρέσῳ, ὅτε συνταραχθέντων ἐν ταῖς
πόλεσι τῶν παλαιῶν, καὶ οὐτὶ δημοκρατίας ἐπὶ αὐτοῖς,
ὥσπερ ἐπ' Ἀθηναίων, οὕτω δεκαρχίας ὥσπερ ἐπὶ Λυ-
σάνδρῳ, ὅτε γιγνώσκοντες πάντες τὸν Λυσάνδρῳ,
προσέειπεν αὐτῷ ἐξοιῶντες διαπρατῆσθαι αὐτὸν παρ'
Ἀγησιλάῳ ὃν ἐδίδοντο καὶ διὰ ταῦτα διὰ πεμπληθῆς
ὄχλου θεαπεύον αὐτὸν ἡκολούθει, ὥστε ὁ μὲν Ἀγησι-
λαὸς ἰδιώτης ἐφαίνετο, ὁ δὲ Λυσάνδρος βασιλεὺς.
(α) Ὅτι μὲν οὖν ἔμελλε καὶ τὸν Ἀγησιλάῳ ταῦτα ἐδύ-
λαστον ὑποπερὶ αὐτῶν ἢ μὴ ὅλοι προάγειν τινὲς τῶν
φθόνου οὐκ εἰσίων, ἀλλ' ἔλεγον πρὸς τὸν Ἀγησιλάῳ ὡς
περὶ νόμου ποιεῖν Λυσάνδρος τῆς βασιλείας ἀνακτότα-
τον διέπων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἤρξατο προάγειν τινὲς τῶν
Ἀγησιλάρῳ δὲ Λυσάνδρῳ, πάντας οἷς γνώσι αὐτὸν συμ-
πραττόντα ἐπὶ ἡττημένους ἀπέκρινεν. Ὡς δ' αἰεὶ διὰ
ἐναντία ὃν ἐβούλετο ἐπείθειν τῇ Λυσάνδρῳ, ἔργῳ δὲ
τὸ γιγνώμενον καὶ οὕτω ἐπεσθαι ἑαυτῷ ἐπὶ εἰς ὄχλον
τοὺς τε συμπαρεῖναι τὴν δαμόνιαν παρὶς ἔλεγεν οἱ ἐκ-
τον εἶσιν, αἱ αὐτοὺς παρῆν. (α) Βαρύς δὲ φέρων τῇ

quæ postulabat, concesserunt ei Lacedæmonii, tum annonæ
tantum quantum in sex menses sufficeret. Hinc ubi tum
alia sacrificia, tum pro felici egressu ex finibus fecisset,
profectus est, missisque nuntiis ad oppidâ, quæ milites a
singulis mitti, ac ubi præsto esse vellet, denuntiabat; ipsi
animus erat Aulidem proficisci, atque isic rem sacram fa-
cere: quo loco etiam Agamemno, quum Trojæm navigaret,
sacrificaverat. Eo quum venisset Agesilaus, Bæotorum
principes, accepto de ipsius sacrificiis nuntio, missis equiti-
bus imperarunt, uti de ceteris sacrificiis abstineret; et quæ
illi forte mactatas hostias invenire, de ara hinc inde disjece-
runt. At Agesilaus deos testatus, irremem iratus consen-
dit et avectus est. Gerestum quum venisset, ibique copias
amplissimas coegit, Ephesum cum classe petiit.

Eo delatus nil erat, Tissaphernes missis ad ipsum suis,
cujus rei gratia venisset, quærebant. Agesilaus autem:
« Ut Asiæ civitates, inquit, perinde legibus suis utantur,
atque alie quotquot apud nos in Græcia sicut sunt. » Tis-
saphernes ad illa vicissim: « Ergo si vults, inquit, iudicia
pacisci tantisper, dum ad regem misero, futurum arbitror,
ut his impetratis ad tuos, si velis, redire possis. » Equidem
hoc non nollem, subjicit Agesilaus, si me deceptum iri abs-
te existimarem. « At tibi licet, ait, ut fidem des et a me
fidem de eo accipias, ammino sine fraude futurum, ut siqui-
dem hæc ipse prestes, nos durantiâs iudicis, quæ tui
sunt imperii, minime damno afficiamus. » His ita conve-
ntis, Tissaphernes Herippidæ, Dercyllidæ, Megillo, missis
ad se, sacramentum preestitit, omnino sine dolo male se
pacem procuraturum: contra illi jurarunt Agesiti nomine,
si hoc Tissaphernes faceret, se sanctæ ratas habituros in-
ducias. Enimvero Tissaphernes juramentum mox violavit.
Nam pace omisâ, quum promiserat, ad priores, quas ha-
buerat, copias, magnam militum manum a rege arcescebat.
Et quamquam tunc Agesilaus persentisceret, nihilo tamen
minus inducias servabat.

Quoniam in hoc otio apud Ephesum commoraretur Age-
silaus, quod rerumpublicarum status in oppidis perturbati
essent, neque populariter amplius illæ administrarentur,
quod Atheniensium dominata factum fuerat, neque decem-
viratus in eis essent, qui Lysandro rerum potio instituti
erant: urgebant Lysandrum omnes, hominem scilicet notum
sibi, et obsecrabant, uti quæ cuperet ipsæ, ab Agesila-
o impetraret. Eam ab causam factum est, ut magna homi-
num turba semper eum et coheret et sectaretur: adeoque
privatus quidam Agesilaus, Lysander rex esse videbatur.
Et hæc quidem etiam Agesilaus irascendi causam præbuisse,
deinceps intellectum ex ipso fuit: interim ceteri Triglitarii
præ invidia non tacebant, sed movebant Agesilaum, contra
leges Lysandrum committere, qui regium fastum longe su-
peraret. Post ubi Lysander adducere quosdam ad Age-
silaum cepit, omnes illi, quibus operam dare Lysandrum
intelligeret, infecta re dimittitabat. Quoniam semper contra
Lysandri sententiam cuncta fierent, animadvertit is rem
omnem, neque deinceps sectari se turbam hominum patie-
batur, et non dissimulante ad eos aiebat, qui se juxta cu-
peret ipsam spera, futurum ut se presente minus impetrarent.
Quoniam graviter ignominiam hanc ferret, accedens ad

αὐτὰρ, προσελθὼν εἶπεν, ὦ Ἀγχιόλας, μισοῦν μὲν ἄρα σύγε τοὺς φίλους ἡπίσταται. καὶ μὴ ΔΓ, ἐπεὶ, τοὺς γε βουλευμένους ἐμοὶ μεζύους κρίνανθαι· τοὺς δὲ γε αὖθις-τας εἰ μὴ ἐπιστάμεν ἀντιτεταλν, αἰσχυροῦμαι ἐν. καὶ ὁ Λύσανδρος εἶπεν, ἴσως σὺ καὶ μάλλον εὐκότα ποιεῖς ἢ ἐγὼ ἐπαιττον. Ταῦτα οὖν μοι ἐκ τοῦ λοιποῦ χάριται, ὅπως ἂν μήτ' αἰσχυροῦμαι ἀδυνάτων παρὰ σοὶ μήτ' ἱμνοῶν σοι ὡς, ἀπόπεμψόν μοι μα. Ὅπου γὰρ ἂν εἴ, παρῶσαι ἐν καιρῷ σοι εἶναι. (10) Εἰπόντος δὲ ταῦτα ἔδοξε καὶ τῷ Ἀγχιόλῳ οὕτω ποιῆσαι, καὶ πέμψαι αὐτὸν ἐπ' Ἑλλάσποντον. Ἐκεῖ δὲ ὁ Λύσανδρος αἰσθίμενος Σπιδριδάτην τὸν Πύρρον ἐλαττωμένον τι ὑπὸ Φαρναβάζου, διαλέγεται αὐτῷ καὶ πείθει ἀποστῆναι ἔχοντα τοὺς τε παῖδας καὶ τὰ περὶ αὐτὸν χρήματα καὶ ἱππεῖς τε διακοσίους. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα κατετίθει ἐν Κυζίκῳ, αὐτὸν δὲ καὶ τὸν υἱὸν ἀναδιδασκάμενος ἔχεν ἄρην πρὸς Ἀγχιόλας. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἀγχιόλας ἔσθη τε τῇ πράξει καὶ εὖδὸς ἀνεπυθάνετο περὶ τῆς Φαρναβάζου χειρὸς τε καὶ ἀρχῆς.

11. Ἐκεῖ δὲ μέγα φρονήσας ὁ Τισσαφέρνης ἐπὶ τῇ καταβάντῃ στρατεύματι παρὰ βασιλέως προέειπεν Ἀγχιόλῳ πόλεμον, εἰ μὴ ἀπὸι ἐκ τῆς Ἀσίας, οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι καὶ Λακεδαιμονίαν οἱ παρόντες μάλᾳ ἀχθεσθέντες φανεροὶ ἐγένοντο, νομίζοντες ἐλάττω τὴν παρουσίαν δυνάμει εἶναι Ἀγχιόλῳ τῆς βασιλέως παρασκευῆς, Ἀγχιόλας δὲ μάλᾳ φαιδρῷ τῷ προοίμῳ ἀπαγγεῖλαι Τισσαφέρνην τοὺς πρίστεις ἐκείλευεν ὥς πολλὴν χάριν αὐτῷ εἶναι, ὅτι ἐπιτοκῆσας αὐτοὺς μὲν πολέμους τοὺς θεοὺς ἐκάτηστο, τοὺς δ' Ἑλλὰς συμμάχους ἐποίησεν. Ἐκ δὲ τούτου πύθος τοὺς μὲν στρατιωτικὰς παρ' ἡγεῖας συσκευάζεσθαι ὥς εἰς στρατείαν, ταῖς δὲ πόλεσιν εἰς ἃς ἀνάγκη ᾗ ἀφικνιέσθαι στρατευομένων ἐπὶ Κάρϊαν προέειπεν ἀγορὰν παρασκευάζειν. Ἐπίσπειλε καὶ Ἰωσι καὶ Αἰολαῖσι καὶ Ἑλλάσποντιοῖς πέμπειν πρὸς αὐτὸν εἰς Ἔρπον τοὺς συστρατευομένους. (12) Ὁ δὲ Τισσαφέρνης, καὶ ὅτι ἱππικὸν οὐκ εἴχεν ὁ Ἀγχιόλας, ἢ δὲ Κάρϊα ἀρεππος ᾗν, καὶ ὅτι ἡγεῖτο αὐτὸν ὀργίζεσθαι αὐτῷ διὰ τὴν ἀπάτην, τῷ ὄντι νομίσας ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ὄλκον εἰς Κάρϊαν αὐτὸν ὀρμαίνειν, τὸ μὲν πείθον ἅπαν διεβίβασαν ἐκείσε, τὸ δ' ἱππικὸν εἰς τὸ Μαϊένδρον παρήγαγε πείθον, νομίζοντες ἐκείσε εἶναι καταπατήσαν τῇ ἱππῇ τοὺς Ἑλλήνας, πρὶν εἰς τὰ δόκιμα ἀφικέσθαι. Ὁ δ' Ἀγχιόλας ἀντὶ τοῦ ἐπὶ Κάρϊαν εἶναι εὖδὸς τέκνα τῆς ἀποστρέφας ἐπὶ Φρυγίας ἐπορεύετο, καὶ τὰς τε ἐν τῇ πορείᾳ ἀπαντῶσας δυνάμεις ἀναλαμβάνων ἤγε καὶ τὰς πόλεις κατεστρέφετο καὶ ἐμβαλὼν ἀποροδοκῆτικας παμπληθεῖς χρήματα ἐλάμβανε. (13) Καὶ τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἀσφαλῆς διαπορεύετο οὐ πόρῳ δ' ὄντος δασκυλίων, προέοντες αὐτῷ οἱ ἱππεῖς ἤλαινον ἐπὶ λόφον τινα, ὥς προέδουν εἰ τὸ ἐμπροσθεν εἴη. Κατὰ τύχην δὲ τινα καὶ οἱ τοῦ Φαρναβάζου ἱππεῖς οἱ περὶ Ραθίνην καὶ Βαγρίον τὸν νότον ἀδελφόν, ὄντας παρόμοιους τοῖς Ἑλλήσι τὸν ἀφικνέον, πεμψθέντες ὑπὸ Φαρναβάζου ἤλαινον καὶ οὗτοι ἐπὶ τὸν αὐτὸν τοῦ-

Agasilum : « Tu sane, inquit, Agasilbe, amicorum auctoritatem immiscere noras. = liborum profecto, ait ille, quotquot me majores videri velint : at idem existimo probrosum esse, non me vicissim eos honore prosequi nosse, qui me auctum cupiant. = Et Lysander : « Fortasse tu, inquit, magis decore consentaneas facis, quam ego faciebam. De reliquo tamen hanc mihi gratiam fecito, ut aliquo me ablegas ; ne vel ipse pudore suffundar ob amissam apud te auctoritatem, vel tibi sim impedimento. Nam ubicumque tandem fuero, commodis tuis subservire conabor. = Hæc quum Lysander dixisset, visum est etiam Agasilbo sic agendum esse : adeoque in Hellespontum cum ablegavit. Ibi quum Spithridatem Persam a Pharnabazo nonnihil opprimi comperisset, ad colloquium invitato persuadet, ut cum liberis, pecuniis, quas penes se haberet, et ducentis equilibus de ficeret. Ac fortunas quidem injus alias apud Cyzicem reliquit, ipsum una cum filio ad Agasilum subreptendo perduxit. Is re perspecta, mirifice delectatus, vicissim et ipse mox de Pharnabazi regione ac Imperio percunctabatur.

Ceterum posteaquam elatus animo Tissaphernes ob missas sibi a rege copias, bellum Agasilbo demulsiavit, ei Asia excederet : reliqui socii, et omnes qui aderant Lacedæmonii graviter admodum id accidisse sibi præ se ferebant, quod impares apparati regio copias esse dicerent, quas Agasilum tunc secum habebat. Agasilum autem vultu perquam hilari legatos renuntiare Tissapherni jussit, magnam se ipsi gratiam habere, quod pejerando deos sibi quidem infestos, Græcis vero socios et auxiliares reddidisset. Secundum hæc statim militibus edixit, ut ad expeditionem suscipiendam res suas colligerent ; oppidis vero, ad quæ moturo cum copiis in Cariam accedere necesse erat, deomniavit, ut venaliū rerum forum instruerent. Ionibus quoque, et Æoliensibus, et Hellespontis per litteras significavit, ut copias secum hac expeditione militaturos Ephesum ad se mitterent. Tissaphernes partim quod a copiis equestribus non instructus esset Agasilus, quibus etiam Caria non satis esset apta, partim quod eum sibi succensere putaret ob fraudem, reapse ratus, ipsum in Cariam, hoc est, domicilium suum, impetum facturum : peditatum omnem eo traduxit, equitatu in Mæandri planitiem circumducto. Arbitrabatur enim, ne copiis equestribus Græcos proterere prius posse, quam ad loca equitatus non apta pervenissent. Agasilus autem, omisso in Cariam itinere, statim copiis in contrarium avergis, Phrygiam petit, copias in itinere obvias secum abduxit, oppida subegit, et necopinata irruptione magnam eorum copiam cepit. Fuit hoc toto tempore tutum iter Agasilæ, donec haud procul Dascyliū abesset. Ibi quum equites ipsam præcedentes in collem quandam protuberantem, ut quid ulterius ipsis esset a fronte, prospicerent : forte fortissimus Pharnabazi equites, ducibus Rathine ac notho filius fratre (Iago, numero Græcis pater, a Pharnabazo missi, eundem et

των λόφον. Ἰδόντες δὲ ἀλλήλους οὐδὲ τέτταρα πλήθη ἀπέχοντες, τὸ μὲν πρῶτον ἴσταναν ἀμείβεσθαι, οἱ μὲν Ἕλληνας ἱππεῖς ὥσπερ φάλαγγ' ἐπὶ τεττάρων παρατεταγμένα, οἱ δὲ βάρβαροι τοὺς πρώτους οὐ πλέον ἢ εἰς δώδεκα ποιήσαντες, τὸ βάθος δ' ἐπὶ κολλῶν. Ἐπειτα μίνοιτο πρόθεν ὡρῶσαν οἱ βάρβαροι. (14) Ὡς δ' εἰς χεῖρας ἦλθον, ὅσοι μὲν τῶν Ἑλλήνων ἱπασάν τινες, πάντες συνέτριψαν τὰ ὄρατα, οἱ δὲ Πέρσαι κρανίονα παλὰ ἔχοντες ταχὺ δώδεκα μὲν ἱππεῖς, δύο δ' ἑκπούς ἀπέκτειναν. Ἐκ δὲ τούτου ἐτρίψθησαν οἱ Ἕλληνας ἱππεῖς. Βοηθήσαντος δὲ Ἀγχιόλου σὺν τοῖς ὀπλίταις, πάλιν ἀπεχώρουν οἱ βάρβαροι, καὶ [Περσῶν] εἰς αὐτῶν ἀποθνήσκει. (15) Γνωμένως δὲ ταύτης τῆς ἱππομαχίας, θυομένη τῇ Ἀγχιόλῳ τῇ ὕστεραίᾳ ἐπὶ προῶν ἀδολὰ γίγνεται τὸ ἐρᾶ. Τούτου μίνοιτο φανέντος στέρφας ἐπορεύετο ἐπὶ θαλάττῃ. Γινώσκον κατὰ τὴ πεδία στρατεύεσθαι, ἔγνω τοῦτο κατασκευαστίον εἶναι, ὥς μὴ δραπέτευοντα πολυμῖνι δέοι. Καὶ τοὺς μὲν πλουσιωτάτους ἐκ παῶν τῶν ἐκὶ πολλῶν ἱπποτροπῶν κατέλεξε προαιπῶν δὲ, ὅσους παρέχοντο ἱππὸν καὶ ὄπλα καὶ ἀνδρὰ δόκιμον, οἱ ἔξῃται αὐτῇ μὴ σπαταύεσθαι, ἐποίησεν οὕτως ταῦτα συντόμως πράττειν ὥσπερ ἐν τῇς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανομένου προθύμως ἤτοίχῃ.

16. Ἐκ δὲ τούτου ἐπειδὴ ἔαρ ὑπέλαυν, συνήγαγε μὲν ἔπειτα τὸ στρατεύμα εἰς Ἑρέσον ἀσκήσας δ' αὐτὸ βουλόμενος, ὅπλα προῆλθε ταῖς τε ὀπλιτικαῖς τάξεσιν, ἥτις ἔσονται οὐκ ὀλίγαι, καὶ ταῖς ἱππικαῖς, ἥτις κράτισται ἱππεύουσι καὶ παλαιοταῖς δὲ καὶ τοῖς τοῖς ὅλοις ὅλοις προῆλθε, ὅσοι κράτιστοι πρὸς τὰ προσήκοντα ἔργα φανείν. Ἐκ τούτου δὲ παρὶν ὄντων τὰ μὲν γυμνάσια πάντα μετὰ ἀνδρῶν τῶν γυμναζομένων, τὸν δ' ἱπποδρόμον τῶν ἱππαζομένων, τοὺς δ' ἀκοντιστὰς καὶ τοὺς τοξότας μελετῶντας. (17) Ἄξιον δὲ καὶ διηγεῖσθαι τὴν πόλιν ἐν ᾗ ἦν θίσις ἐποίησεν ἢ τε γὰρ ἀγορὰ ἦν μετὰ παντοδαπῶν καὶ ἱππῶν καὶ ὀπλῶν ὀνίων, οἱ τε χαλκοῦνται καὶ οἱ τέκτονες καὶ οἱ χαλκαῖς καὶ οἱ σκευοτόμοι καὶ οἱ ζωγράφοι πάντες πολεμικὰ ὅπλα κατασκευάζον, ὥστε τὴν πόλιν ὅσως οἰοῦναι πολέμου ἐργαστήριον εἶναι. (18) Ἐκτελέσθη δ' ἐν τῇ καὶ ἐκείνῳ ἴδων, Ἀγχιόλου μὲν πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας δασεπαινομένους ἀπὸ τῶν γυμνασίων ἀπὸντας καὶ ἀνατιθέντας τοὺς στεφάνους τῇ Ἀρτέμιδι. Ὅπου γὰρ ἀνδρες θεοὺς μὲν αἰδόντο, τὰ δὲ πολεμικὰ ἀσχοῦν, κίθηαρχὸν δὲ μελετῶν, πῶς οὐκ εὖ εἰς ἐνταῦθα πάντα μετὰ Διπίδῳ ἀγαθὸν εἶναι; (19) Ἠγούμενος δὲ καὶ τὸ καταρροῖν τὴν πολυμῖνι βόλῃν τινὲν ἐμβάλλειν πρὸς τὸ μάχεσθαι, προεῖπε τοῖς κήρυξι τοὺς ὑπὸ τῶν ληστῶν ἀλλοκομένους βαρβάρους γυμνασῶν. Ὁρῶντας οὖν οἱ στρατιῶται λαοὺς μὲν διὰ τὸ μαχέσθαι ἐκδύεσθαι, μαλακοὺς δὲ καὶ ἀπόνους διὰ τὸ δαί ἐν ἔργασι εἶναι, ἐνόμισαν οὐδὲν διοίσιν τὸν πολυμῖνι ἢ εἰ γυναῖκα δέοι μάχεσθαι. 20. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ ὁ ἐναυτὸς ἔβη ἀπ'

ἰσπίτεβαν ἐκείμ. Conspicati se mutuo, quum ne quatuor quidem plethorum intervallo ab se invicem abessent, primum utrique contitere, Græci quidem equites phalanges iaster in quatuordecim dispositi, barbari vero, in fronte non pluribus quam duodecim collocatis, in altitudine eadem multos habentes. Hinc impetum primi barbari fecerunt; quumque ventum ad manus esset, quotquot hostem feriebant Græci, hastas suas universi contrivere; Persarum tragulis cornis instructi, mox equites duodecim, et equos duos interfecerunt. Tum equilibus Græcis terga dantibus, et opem gravi cum armatura ferente Agesilao, vicissim barbari uno ex suis amisso cessare. Secundum hoc certamen equestre, Agesilao posttridie exacta consensu, nam progrediendum esset, exis lobis caruerunt. Id quum apparuisset, itinere converso ad mare pergebat. Quumque animadverteret, bellum se planis in locis gerere non posse, nisi satis magnas equitum copias pararet, statim sibi has instruendas esse, ne fingens in hostem pugnare cogeretur. Itaque delectis ex omnibus istis citis oppidis, nupientioribus, ut equos alerent, edixit. Quomque futurum denuntiasset, ut quicumque daret equum, et arma, et hominem idoneum, immensis esset a militia: perfecti, ut hac non aliter quasi compendio quodam facerent, ac si quis alacriter aliquem suo loco moriturum quaereret.

Secundum hoc, incunite vero, copias universas Ephesus coegit: quumque vellet eas exercere, tum gravis armaturæ cohortibus præmia proposuit, qui scilicet corporibus optime comparatis essent; tum equestribus, qui equitandi essent peritissimi. Quin et cetratis, et sagittariis omnibus, quotquot egregie præstare viderentur ea, quæ ipsorum officii ratio posceret, munera constituit. Tum vero gymnasia cuncta viris exercitibus se referre videre erat, refectum que hippodromum his qui equitabant; jaculatores etiam sagittariosque se exercentes. Itaque factum, ut totum oppidum, in quo forte versabatur, spectatulum dignum esset. Nam et forum omnigenis refectum erat equis armisque venalibus, et fibri signari, et aratri, et sutores, et pictores, universi arma bellica parabant: ut respice belli officium esse urbem ipsam existimarent. Confirmabat hoc quoque alicujus animi, quod primum Agesilauum ipsum, deinde milites ceteros corollis redimitos et gymnasiis abire cerneret, ipsaque corollis Dianæ suspendere. Nam ubi homines religiose deos venerant, et bellis in rebus exercerant, et æt, ut dicto sint audientes, confodiscunt: qui non istis consentaneum sit optima spe cuncta plena esse? Quum item existimaret, contemptum hostium robur quoddam in animis ad pugnam excitare, per preces edixit, ut capiti a predonibus barbari nudi venderentur. Itaque milites, qui illos quidem eos esse cernerent, quod nunquam exere se consueverant, et molles, nullisque laboribus exercitos, quod semper vehiculis ntererant; bellum hoc non aliud fore putabant, ac si proelio cum feminis decernendum esset.

Appetierat jam id tempus, quo anni spatium exactum erat

οὐ ἐξέπλευσαν ὁ Ἀγχιλαος διαληγόμενος, ὥστε οἱ μὲν περὶ Λύσανδρον τριάντονα οὐκ ἔδει ἀπέλκεν, διαδοχοὶ δ' αὐτοῖς οἱ περὶ Ἡριππίδαν παρήσαν. Τούτων Σαυκαλὴς μὲν καὶ ἄλλων ἔταξεν ἐπὶ τοὺς ἱππεῖς, Σάδθην δὲ ἐπὶ τοὺς νεοεισμιόδας ὀπλίτας, Ἡριππίδαν δ' ἐπὶ τοὺς Κυρελοὺς, Μίγδωνα δὲ ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων στρατιώτας, καὶ προείπει αὐτοῖς ὅς εὖδὺς ἡγήσονται τὴν συντομοτάτην ἐπὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας, ὅπως αὐτόθεν οὕτως τὰ σήματα καὶ τὴν γνώμην παρασκευάζοντο ὡς ἀγωνισόμενοι. (21) Ὁ μὲντοι Τισσαφέρνης ταῦτα μὲν ἐνόμισε λέγειν αὐτὸν πάλιν βουλευόμενον ἐξαπατῆσαι, εἰς Καρέαν δὲ νῦν τῷ ὄντι ἐμβαλεῖν, καὶ τό τε πῆλιν καθάπερ τὸ πρόθεν εἰς Καρίαν διεβίβασε καὶ τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ Μαιάνδρου ποταμὸν κατέστησεν. Ὁ δ' Ἀγχιλαος οὐκ ἐβόησατο, ἀλλ' ὥσπερ προείπειν εὖδὺς εἰς τὴν Σαρδιανὸν τόπον ἐνέβαλε. Καὶ τρεῖς μὲν ἡμέρας δι' ἐρωμίας πολέμῳ πορευόμενος πολλὰ τὰ ἐπιτήδεια τῇ στρατιῇ εἴχε, τῇ δὲ τετάρτῃ ἦκον οἱ τῶν πολέμων ἱππεῖς. (22) Καὶ τῷ μὲν ἄρροντι τὸν σκαυσφόρον εἶπεν ὁ ἡγεμὼν διαδόντι τὸν Πικτυλὸν ποταμὸν στρατοπεδεύεσθαι, αὐτοὶ δὲ κατιόντες τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀκολούθους ἀσπαρμένους εἰς ἀρχαγὴν πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκταναν. Αἰεθόμενος δὲ Ἀγχιλαος βοήθειαν ἐκάλεινε τοὺς ἱππεῖς. Οἱ δ' αὖ Πέρσαι ὡς εἶδον τὴν βοήθειαν, ἡθροίσθησαν καὶ ἀντιπαράστηντα παμπληθεῖς τῶν ἱππικῶν τάξεις. (23) Ἐνθα δὲ Ἀγχιλαος γινώσκων οὐκ εἶναι τοὺς μὲν πολέμους οὕτως παρὶτὶ τὸ περὶν, αὐτοὶ δὲ οὐδὲν ἀπείχε τῶν παρασκευαζομένων, καιρὸν ἡγήσατο μάχῃ συνάβειν, εἰ δυνατόν. Στραγισόμενος οὖν τὴν μὲν ραλαγὰ εὖδὺς ἦεν ἐπὶ τοὺς παρατεταγμένους ἱππεῖς, ἃς δὲ τῶν ὀπλιτῶν ἐκάλεινε τὰ δέκα ὅρ' ἤβησε θείν ἡμέρας αὐτοῖς, τοῖς δὲ πελτασταῖς εἴπει δρόμον βρῆχυσθαί. Παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἐμβαλεῖν, ὡς αὐτοῦ τὴ καὶ παντός τοῦ στρατεύματος ἐπορεύετο. (24) Τοὺς μὲν δὲ ἱππεῖς ἐδίεξαντο οἱ Πέρσαι ἐπὶ δ' ἄμα πάντα τὰ δεινὰ παρῆν, ἐνέδωκαν, καὶ οἱ μὲν αὐτῶν εὖδὺς ἐν τῷ ποταμῷ ἔπεσαν, οἱ δ' ἄλλοι ἔφυγον. Οἱ δὲ Ἑλληνες ἀπακολουθούντες αἰρόσιν καὶ τὸ στρατοπέδον αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν πελτασταί, ὥσπερ εἰκόσ, εἰς ἀρχαγὴν ἐπράσαντο· ὁ δ' Ἀγχιλαος κύκλῳ πάντα καὶ οὐκ αὖ καὶ πολέμῳ περιστρατοπεδεύσατο. Καὶ ἄλλα τε πολλὰ χρήματα ἐλήφθη, ἃ εὖρε πλεον ἢ ἑξομύχοντα τάλαντα, καὶ αἱ κόμῃαι δὲ τότε ἐλήφθησαν, ἃς Ἀγχιλαος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπήγαγεν.

25. Ὅτι δ' αὐτὴ ἡ μάχῃ ἐγένετο, Τισσαφέρνης ἐν Σαρδίῃσι ἔτινων ὡς ὥστε ἤνιωτο οἱ Πέρσαι προεδόσαντες ἐπ' αὐτοῦ. Γνοὺς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Περσῶν βασιλεὺς Τισσαφέρνην αἶψαν εἶναι τοῦ κακοῦ γέρουσαι τὰ αὐτοῦ, Τιβραύστην καταπέμψας ἀποπέμναι αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν. Τοῦτο δὲ ποιήσας ὁ Τιβραύστης πέμπτῃ πρόβῃσι πρὸς τὸν Ἀγχιλαον λέγοντας, Ὁ Ἀγχιλαος, ὁ μὲν αἶψος τῶν πραγμάτων καὶ βῆν καὶ ἡμῖν ἔχει τὴν δίκην βασιλεὺς δὲ ἀφ' οὗ μὲν ἀποπλεῖν οἰκάς, τὰς δ' ἐν τῇ Ἰσθμῇ πόλεις αὐτονομίας οὕσας τὸν ἄρχοντα

αἰ διασσω Ἀγχιλαὶς πατρίᾳ. Ea re factum, ut Triguinavi, quorum princeps erat Lysander, patriam repeteret, eorumque successores, Herippida principe, adessent. Ex his Xenochem Agesiis, una cum quodam alio, copiis equestribus praefecit; libertinis, qui armatura gravi utebantur, Seythen; Cyri militibus Herippidam; Migdonem missis ab oppidis militibus. Deunavit etiam militibus ducturum se statim eos via maxime compendiaris versus hostilis agri partem uberrimam, ut ex ea re tam corpora tum animi ad pugnam prepararentur. Enimvero Tissaphernes hac Agesiis dicere putabat, volentem rursus dolo se circumvenire, unum jam revers facturum in Cariam impetum. Itaque pediatum, uti prius quoque factum erat, in Cariam tradidit, equitatu in Meandri piasitie subsistere iussu. At vero Agesiis, quod praedixerat, prestittit; ac recta Sardianum in regionem impetum fecit. Quomodo triduum hoste nullo conspecto, progredieretur, magnam rerum necessarium copiam pro exercitu habebat. Die quarto equites hostium adierant. Tunc Agesiis impeditum praefecto imperavit, ut amne Pactolo trajecto, castra metaretur; hostes autem conspicati eos, qui Graecorum agmen sequebantur, hinc inde palatos praedam agere, complures ex eis trucidarunt. Quod quum animadvertisset Agesiis, equites suis opem ferre iussit. Persae quum his auxiliares copias summitti viderent, collegerunt sese, ac universas equestres turmas in aciem explicatas Graecia opposuere. Hi vero Agesiis secum ipse cogitans, necdum hostibus pediatum dedisse, sibi vero nihil eorum, quoniam ad bellum paraverat, de adesse: opportune se facturum arbitrabatur, si decore praetio cum hoste posset. Itaque cursu viriliter, recta phalagm adversus instructos equites ducebat, mandans ut ex pedibus gravis armaturam quotquot iuvis decem pubertatem excessissent, secum in hostem cursu ferretur, passis itidem cetratis cursu subsequi. Equitatu quoque deunavit, ut in aciem adversam impetum faceret, se cum copiis universis subsequiturum pollicitus. Excepere impressionem Persae. At ubi simul inmolere omnia terribilia viderent, acie inclinata, pars statim in flumine cadunt, partim fuga sibi consulunt. Eos subsequenti Graeci, etiam castris hostium potiuntur. Tum vero cetratis, ut sit, ad praedas se converterunt. Agesiis undique copiis universa tum sua tum hostilis complexus, inter alias opes captes, ex quibus venditis septuaginta talenta excedentes aemnam coegit, etiam camelis tunc potius est, quas ipse in Graeciam abduxit.

Dum hac pugna committeretur, forte Sardibus Tissaphernes erat. Quare factum, ut ipsum Persae insimularet, quasi ab eo deserti proditque fuissent. Itaque quum rex ipse Persarum intellexisset, unius culpa Tissaphernes fieri, quod essent res suae male comparatae, misso Tithrauste, caput homini praecidi iussit. Ea re confecta, legatos ad Agesiolum Tithrauste mittit, qui eum in hac acientiam compellerent: Belli huius, Agesiis, tum vobis tum nobis auctor merito supplicio multatus est. Aequum autem rex arbitratu esse, utrum domum naves, et Asiae civitates, suis

δαμῶν αὐτῷ ἀποφάρειν. (26) Ἀποκρανημένον δὲ τοῦ Ἀγρησίου εἶναι οὐκ ἂν ποιεῖσαι ταῦτα ἀντι τῶν οἰκῶν τελευτῶν, Σὺ δ' ἄλλα, ὅς ἐν πόλει τὰ παρὰ τῆς πόλεως, μεταρροῶσαν, ἔρη, εἰς τὴν Φαρναβάζου, ἐπιπλῆ καὶ ἐγὼ τὴν σὺν ἔχθρῳ τετιμώρημαι. "Εὐς ἂν τοίνυν, ἔρη ὁ Ἀγρησίας, ἐκείσε πορεύομαι, δίδου τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεα. Ἐκείνη μὲν δὲ ὁ Τύθραυστης δίδουσι τριάκοντα τάλαντα· ὁ δὲ λαβὼν φεῖ ἐπὶ τὴν Φαρναβάζου Φρυγίαν. (27) Ὅντι δ' αὐτῷ ἐν τῇ πεδίῳ τοῦ ἱπὲρ Κύμας ἔρχεται ὁπὸ τῶν οἰκῶν τελευτῶν ἄρχιν καὶ τοῦ ναυτικοῦ ὅπως γιγνώσκουσι καὶ καταστήσασθαι ναύαρχον ὅτινα αὐτὸς βούλοιο. Τοῦτο δ' ἐποίησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοιοῦτο λογισμῷ, ὅς ἐἰ ὁ αὐτὸς ἀμφοτέρων ἄρχη, τὸ τε πλεόν πολλὸν ἐν ἰσχυρότερον εἶναι, καὶ ἐν οὐκ ἐπὶ τῆς ἐλαφροῦς ἀμφοτέρω, τὸ τε ναυτικῶν, ἐπικρανόμενον τοῦ πλεόν ἐνθαυτοῦ. (28) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἀγρησίας, πρῶτον μὲν ταῖς πόλεσι παρήγγειλε ταῖς ἐν ταῖς νήσοις καὶ ταῖς ἐπιβαλάντιοις τριήρεσι ποιεῖσθαι ἐπόσας ἐκάστη βούλοιο τὴν πόλιν. Καὶ ἐγένοντο καινὰ, ἔξ ἐν αἷ ταῖς πόλεσι ἐπηγγέλαντο καὶ οἱ ἰδιῶται ἐποιεῖντο χαρίσθαι βουλόμενοι, εἰς εἰσὶν καὶ ἐκαστὴν. (29) Πείσανδρον δὲ τὸν τῆς γυναικὸς ἀδελφὸν ναύαρχον κατέστησε, φιλότιμος μὲν καὶ ἐξορκισμένον τὴν ψυχὴν, ἀπειρότερον δὲ τοῦ παρασκευάζεσθαι ὥς δεῖ. Καὶ Πείσανδρος μὲν ἀπελθὼν τὰ ναυτικὰ ἔπαιρτεν ὁ δ' Ἀγρησίας, ὥσπερ ὤρμησεν, ἐπὶ τὴν Φρυγίαν ἐπορεύετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ὅ μόνον Τύθραυστης, καταμαθεῖν δοκῶν τὸν Ἀγρησίαν καταρροῦντα τῶν βασιλέως πραγμάτων καὶ οὐδαμῇ διανοούμενον ἀπέναι ἐκ τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ μέλλον ἐκπύδας ἔχοντα μεγάλας αἰρήσειν βασιλεῖα, ἀπορῶν τί γράντο τοῖς πράγμασι, πέμπει Τιμακράτην τὸν Ρόδιον εἰς Ἑλλάδα, δοῦς χρυσίον εἰς πενήκοντα τάλαντα ἀργυρίου, καὶ κελεύει περὶθεῖναι πιστὰ τὰ μέγιστα λαμβάνοντα δίδοναι τοῖς προεστῆσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἔρ' ὅτι πόλιν ἐξίστην πρὸς Λακεδαιμονίους. Ἐκείνος δ' Ὀδῶν δίδουσι ἐν Θήβαις μὲν Ἀνδρακλείδῃ τε καὶ Ἰσηκνίῃ καὶ Γαλαξιδώρῳ, ἐν Κορίνθῳ δὲ Τιμαλῶ τε καὶ Πολυκράτει, ἐν Ἀργεὶ δὲ Κύλωνι τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ. (3) Ἀθηναῖοι δὲ καὶ οὐ μεταλαβόντες τούτου τοῦ χρυσίου ὅμως πρόθυμοι ἦσαν εἰς τὸν πόλεμον, νομίζοντες γ' ἐκείνῳ ἀρχεισθαι. Οἱ μὲν δὲ δεῖξάντων τὰ χρήματα εἰς τὰς οἰκίας πόλεως δίδωλον τοὺς Λακεδαιμονίους· ἐπεὶ δὲ ταῦτας εἰς μίσος αὐτῶν προήγαγον, συνέτασαν καὶ τὰς μεγίστας πόλεως πρὸς ἀλλήλας.

2. Γινώσκοντας δὲ οἱ ἐν ταῖς Θήβαις προεστώτες ὅτι ἐκ μὴ τις ἀρετὴ πόλεμον, οὐκ ἐθελήσουσι οἱ Λακεδαιμόνιοι λύειν τὰς σπονδὰς πρὸς τοὺς συμμάχους, παύσθαι Ἀραρεῖς τοὺς Ὀπουντίους ἐκ τῆς ἀμαρτυρηταίου χώρας Φωκαῖοι τε καὶ ἐκείτους χρήματα ταλάνων, νομί-

utendi legibus impetrata facultate, pristinum regi tributum pendant. Ad ea respondente Agesiāo, nonquam se id obque magistratum in patria consensu facturum: Ergo tu, inquit Tithraustes, doce, quid patria tibi denuuntet, intelligas, in Pharnabazi ditiora recedito, quando tuum hostem ego supplicio affeci. Et Agesiāus: Da igitur, inquit, commensum exercitui meo, donec eo perveniamus. Itaque Tithraustes triginta persolvit talenta: quibus acceptis Agesiāus Phrygiam versus, quem Pharnabazo parebat, perrexit. Quamque in campo esset supra Cumam sito, a magistratibus e patria quidam missus aderat, qui ferebat, ut etiam classis imperium arbitrata suo caperet se prefectum classis constitueret, quem ipse vellet. Id ex huiusmodi causa quidam ac ratione Lacedaemonii faciebant: arbitrabantur fore, ut si utrinque idem imperaret, conjunctis ambabus copis, tum terrestri exercitus longe firuissset, tum classis, succorrente huic terrestri, ubi res ita posceret. Ea quum accepisset Agesiāus, primum insulans et maritimis oppidis desuntulavit, ut triremes, quot quidem cuique oppido visum esset, addiceret. Facit triremes novae, partim ex, quas oppidis pollicebantur, partim quas homines privati studio gratificandi Agesiāo extruxerunt, circiter centum viginti. Classi Pisandrum, uxoris suae fratrem, praefecit, hominem quidem illum laudis cupidum, et praesentis animi, sed imperitiorum tamen instruendi omnia, prout usus postularet. Pisander igitur, digressus a castris, rem classiarum tractare cepit; Agesiāus ita, ut insisteret, in Phrygiam contendit.

CAPUT V.

Interim Tithraustes, qui animadvertere sibi videretur, Agesiāo regis Persici res spernentem nequaquam esse in animo, Asia excedere, sed potius magnus ipsum, de re superando, spes concepisso: suspensus aliquantisper animo, quid potissimum ageret, tandem in Graeciam Timocratem Rhodium mittit; doloque huic auro, quod argenti talenta quinquaginta aequaret, operam daret, imperat, ut maximis fidei pignorum acceptis, id in praesides civitatum distribueret, quae bellum illi Lacedaemoniis facerent. Profectus hic in Graeciam, Thebis quidem Androclidae, et tameniae, et Galaxidoro surum numerat; Corinthi vero, Timolao et Polyanthi; Argis, Cyloni et ipsius complicitibus. Athenienses quavis participes auri huius facti non essent, nihilo tamen minus ad bellum propensi erant, quod crederent Lacedaemonios sibi imperare. Itaque quotquot has pecunias acceperant, apud suas civitates Lacedaemonios calumniantur. Quamque quod has odium illorum excitarent, perfecterunt, ut arbes amplius inter se conspirarent.

Et quia Thebanos civitatis principes intelligebant, haudquaquam futuram, ut fœdera cum sociis inita Lacedaemoniis vellent solvere, nisi qui initum bello faceret: Locris Opuntis persuadent, ut ex agro inter Phocenses et Thebanos controverso pecunias sibi cogerent; quod existimarent, si id

ζοντας τοὺς Φωκίας τοῦτον γενομένου ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Λαοκρίδα. Καὶ οὐκ ἐβούλησαν, ἀλλ' αὖθις οἱ Φωκίαις ἐμβαλόντες εἰς τὴν Λαοκρίδα πολλάπλασια χρήματα ὤσθησαν. (4) Οἱ οὖν περὶ τὸν Ἀνδρόκλειδαν ταχὺ ἐπεισαν τοὺς Θηβαίους βοηθεῖν τοῖς Λαοκροῖς, ὥς οὐκ εἰς τὴν ἀμφιγνήσιμον, ἀλλ' εἰς τὴν βυολογομένην ῥῆξιν τε καὶ σύμμαχον εἶναι Λαοκρίδα ἐμβαδληκότων αὐτῶν.

Ἐπεὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι ἀντιεβαλόντες εἰς τὴν Φωκίαν ἰδόντων τὴν χώραν, αὖθις οἱ Φωκίαις πέμπονσι πρὸς τοὺς εἰς Λακκαδαίμονα καὶ ἤξιον βοηθεῖν αὐτοῖς, διδάσκοντες ὥς οὐκ ἤσαντο πάλαι, ἀλλ' ἀμυνόμενοι ἦλθον ἐπὶ τοὺς Λαοκροῖς. (5) Οἱ μὲντοι Λακκαδαίμονιοι ἀγανακτοῦντες πρὸς τὴν στρατείαν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους, πάλαι ὀργιζόμενοι αὐτοῖς τῆς τε ἀντιλήψεως τῆς τοῦ Ἀπολλωνίου διακρίτης ἐν Δακελαίᾳ καὶ τοῦ ἐπὶ τὸν Παιρραῖ μὴ ἐβλήσθαι ἀκολουθήσαι.

Ἦνουντο δ' αὐτοὺς καὶ Κορινθίους πέσαι μὴ συστράτειν. Ἀνιμωμένοι οὖν καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἀλλεῖδι τὸν Ἀγροῦλον οὐκ εἶον καὶ τὰ τεθωμένα ἱερὰ ὥς ἐβρίθην ἀπὸ τοῦ βουκοῦ καὶ ἐπὶ οὐδ' εἰς τὴν Ἀσίαν συνεστράτευον Ἀγροῦλας. Ἐκλογίζοντο δὲ καὶ καλὸν καὶρόν εἶναι τοῦ ἐξάγειν στρατὸν ἐπ' αὐτοὺς καὶ πῦσιν τῆς εἰς αὐτοὺς ὕβριος· τὰ τε γὰρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καλῶς ἐρίσαν ἔχον, κρατούντος Ἀγροῦλου, καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι οὐδένα ἄλλον πόλεμον ἐμποδὶν ἐρίσαν εἶναι. (6) Οὕτω δὲ γιγναιοῦσας τῆς πόλεως τῶν Λακκαδαμونیων φρουρὰν μὴ οἱ ἔσθω ἐπαινον, Ἀσκανδρὸν δ' ἐξέπεμψαν εἰς Φωκίας καὶ ἐκείνους αὐτοῖς τε τοὺς Φωκίαις ἀγόντα παρῆναι καὶ Οἰταίους καὶ Ἡρακλειώτας καὶ Μελίτας καὶ Ἀνιψῶνας εἰς Ἀλιάρτον.

Ἐκείσε δὲ καὶ Πανσανίας, ὅστις ἤμελλον κτεῖσθαι, συνετίθετο παρίσθαι εἰς βρῆτην ἡμέραν, ἔχον Λακκαδαμونیους καὶ τοὺς φίλους συμμάχους τῶν Πελοποννησίων. Καὶ ὁ μὲν Ἀσκανδρὸς τὰ τε ἄλλα τὰ καλειόμενα ἐπαρτε καὶ προσετὶ Ὀρρομνίους ἀπέστρεψε Θηβαίους. (7) Ὁ δὲ Πανσανίας, ἐπεὶ τὰ διαβατήρια ἐγένετο αὐτῷ, καθελόμενος ἐν τῇ Τεγείᾳ τοὺς τε ξενιστοὺς διέμεναι καὶ τοὺς ἐκ τῶν περιουκίδων πόλεων στρατιώτας περιμένειν. Ἐκεῖ γὰρ μὴν ὄλην τοὺς Θηβαίους ἐγένετο ἐπὶ ἐμβαλεῖν οἱ Λακκαδαμόνιοι εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, πρὸς τοὺς ἐπεμψάν Ἀθήνας λέγοντας ταῦτα.

α. Ὡς ἀνδρες Ἀθηναῖται, ἃ μὲν μέμνησθε ἡμῶν ὡς φηρισμένων χαλεπὰ περὶ ἡμῶν ἐν τῇ καταλύσει τοῦ πόλεως, οὐκ ὀρθῶς μέμνησθε· οὐ γὰρ ἡ πόλις ἐκείνη ἀφῆλτο, ἀλλ' εἰς ἀνὴρ εἶπεν, ὅς ἔτιγε τότε ἐν τοῖς συμμάχοις καθήμενος. Ὅτε δὲ παρῆλθον ἡμεῖς οἱ Λακκαδαμόνιοι ἐπὶ τὸν Παιρραῖ, τότε ἔπαυε ἡ πόλις ἀφῆλτο καὶ μὴ συστράτειν αὐτοῖς. Δι' ἡμῶς οὖν οὐκ ἥμισυ ὀργιζόμενοι ἡμῶν τῶν Λακκαδαμونیων, δίκαιον εἶναι νομίζοντες βοηθεῖν ἡμῶς τῇ πόλει ἡμῶν. (8) Πολλὸν δ' ἐτι μέλλον ἀξιούμεν, ὅταν τῶν ἐν ἀσπίδι ἐγένεσθε, προθύμως ἐπὶ τοὺς Λακκαδαμونیους ἵνασι. Ἐκείνοι γὰρ κατιστῆσαντες ἡμῶς εἰς ἀλγυργίαν καὶ εἰς ἔθρην τῶν θυμῶν, ἀφαιρῶντες πολλὰ δυνάμει ὥς ἡμῶν σύμμαχοι παρίσταν ἡμῶς τῷ πλῆθει· ὅταν τὸ μὲν ἐπ' ἐκείνους

ῥέει, Πιοκenses Locridem invasuros. Neque spes eos sua fecit. Nam mox Plocenses in Locridem irruentes, pecuniam multam majorem eis ademerunt. Tum Androclidae advenientes celeriter Thebanis persuaserunt, opem Locris esse ferendam; non jam illos in regionem controversam, sed in eam Locridem, quae se Thebanis amicam fœderatamque profiteretur, impetum fecisse. Thebanis igitur e contrario Phocidem invadentibus, et eorum populatibus agrum, mox Plocenses Lacedaemonem legatos mittunt, opem exposcent, non belli se auctores esse docent, qui sui defendendi causa profecti adversus Locros essent. Enimvero Lacedaemoni peribentes occasionem movendi adversus Thebanos belli arripuerunt, jam olim eis infensi, quod apud Dereclam Apollinis decusam sibi vindicassent, et quod adversus Pirceum sequi Lacedaemonios solissent. Haec quoque culpam in eos conferbant, quod Corinthiis auctores extitissent, ne in eadem expeditione ne Lacedaemoniis adjuverent. Succurrebat itidem animis, quod non solum in Aulide rem divinam Ageniaum facere prohibuissent, verum etiam mactatas hostias de ara deiecissent: eosdem Agisilam in Asiam ducentis signis sequi nequitum voluisse. Tempus ipsum peropportunitatem se nactus arbitrabantur ducendi adversus eos copias, et reprimendae ipsorum contra se insolentiae: quippe res in Asia secundas esse, Agisilae rerum potente, nec ullam sibi aliud in Graecia bellum esse impedimento. Haec quum esset civitatis Lacedaemoniorum sententia, copias decreverunt Ephori, et Lyandrum Phocensisbus miserunt, jussum Phocenses Ipaos, et Celaeos, et Heraeotas, et Melienses, et Zenias adducere, cumque his apud Halitium praesto esse. Nam isle etiam Pausanias, hujus belli dux, se ad diem constitutum suo cum Lacedaemoniis, ceterisque Peloponnesiorum sociis adfuturum condixerat. Lyander quum alia sibi imperata faciebat, tam etiam Orchomenios a fide Thebanorum avertit. At Pausanias, posteaquam de educendis copiis facta res sacra perficere, apud Tegyra subsistebat, ac partim conductitili militis duces hinc inde mittebat, partim finitimorum praedatorum milites operiebatur. Interea facti certiores Thebani, Lacedaemonios ipsorum fines invadere, legatos Athenas mittunt, qui haec dicerent:

• Quod de nobis querimini, Athenienses, quasi dura quidam sub belli finem adversus vos decreverimus, haud recto facitis. Nam id decretum non a republica nostra factum, sed ab uno prolatum homine fuit, qui tunc fœderatorum in consensu erat. Quo vero tempore Lacedaemonios nos adversus Pirceum invitabant, tum universa respublica, decreto promulgato, esse jurandos eo bello Lacedaemonios negavit. Quare quum non inimica ex parte vestri causa nobis illi succenseant, æquum censemus esse, vos civitati nostrae opem non denegare. Quin et longe ducimus nepulis, ex vobis eos potissimum, quotquot eratis in urbe, cupidis animis Lacedaemonios invadere. Nam illi statarepublica vestro paucorum in dominationem converso, et odio populi contra vos concitato, deinde magis cum copiis, venit socii vestri, venientes, multitudini peribea vos objecerunt. Itaque quod ad ipsos attinet, jamdudum peribetis: quod

εἶνα ἀπολαύετε, ὃ δὲ ὄμιλος οὕτως ἡμῶς ἔστωσι. (10) Καὶ μὲν οὖν οἱ μὲν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βούλοισθε ἂν τὴν ἀρχὴν ἢν πρότερον ἐκείνητος ἀναλαβὴν πάντας ἐπισταμεθα· τοῦτο δὲ τοῖς μᾶλλον εὐλοῖ γενέσθαι ἢ εἰ αὐτοὶ τοὺς ἑστ' ἐκείνων ἀδικουμένους βοηθοῖτε; Ὅτι δὲ πολλῶν ἀφρονῶν, καὶ φοβηθέντων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διὰ τοῦτο θαρρύνεται, ἐνθυμούμενοι ὅτι καὶ ἡμεῖς οὗτοι πλείστον ἤρχετε, τότε πλείστους ἐχθροὺς ἐκείνητος. Ἀλλ' εἰς μὲν οὐκ εἶχον δοῦν ἀποσταίειν, ἐκρηπτον τὴν πρὸς ἡμῶς ἐχθρὸν· ἐπεὶ δὲ γε Ἀκαδαμονίους πρόστασαν, τότε ἐφηναν οἱ αἰ περὶ ἡμῶν ἐγγίνωσσκον. (11) Καὶ νῦν γε, ἂν φανερὸν γενόμεθα ἡμεῖς τε καὶ ἡμεῖς ἐνασπιστοῦντες ἐναντία τοῖς Ἀκαδαμονίοις, ἵδ' ἴσται, ἀναφανίσκονται πολλοὶ οἱ μισοῦντες αὐτούς. Ὡς δ' ἀλήθῃ λέγομεν, ἔάν ἀναλογίσσῃτε, αὐτὰς γινώσκετε. Τίς γὰρ εἴδη καταλείπειται αὐτοῖς εὐμενῆς; οὐκ Ἀργεῖοι μὲν αἱ ποτε διαμενέοντες αὐτοῖς ὑπάρχουσιν; (12) Ἠδαῖοι γε μὲν νῦν ὀκνηροὶ καὶ χυδαῖς πολλῆς καὶ πολλῶν ἐχθρῶν αὐτοῖς προσγενέτησαν. Κορινθίους δὲ καὶ Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιοὺς τὶ εἴρωμεν, οἳ ἐν μὲν τῇ πρὸς ἡμῶς πολέμῳ μάλα λιπαροῦμενοι ἑστ' ἐκείνων πάντων καὶ πόων καὶ κινδύνων καὶ τῶν θαπανημάτων μετέχον, ἐπεὶ δ' ἐκρηπτον ἡ ἐδούλοντο οἱ Ἀκαδαμονίους, ποῖας ἢ ἀρχῆς ἢ τιμῆς ἢ πόων χρημάτων μεταδεδούκασιν αὐτοῖς; ἀλλὰ τοὺς μὲν εἰλωτας ἄριστος ἀξιοῦσι καθιστάνας, τῶν δὲ ὑμετέρων Δαυαρίας ὄντων, ἐπεὶ εὐτυχῶν, διαπύεται ἀναπερὶσσαν. (13) Ἀλλὰ μὲν καὶ οὐς ἡμῶν ἀπέστησαν φανερὸν εἶναι ἐξηπατημένους· ἀντὶ γὰρ Δαυαρίας διελθὼν αὐτοὺς δοῦλῶν παρὰ τὴν ἡμετέραν ὑπὸ τῶν ἀριστοῦν τυραννοῦντων καὶ ὑπὸ δέκα ἀνδρῶν, οὐς Λύσανδρος κατέστησεν ἐν ἐκάστῃ πόλει. Ὅ γὰρ μὲν τῆς Ἀσίας βασιλεὺς καὶ τὰ μέγιστα αὐτοῖς συμβαλλόμενος εἰς τὸ ἡμῶν κρατῆσαι νῦν τὴν διαφοράν πάσχει ἢ εἰ μὲν ἡμῶν καταπλήμνησεν αὐτούς; (14) Πῶς οὖν οὐκ εὐλοῖ, ἔάν ἡμεῖς αὐτὸν προστέτῃ τῶν οὕτω φανερῶς ἀδικουμένων, νῦν ἡμῶς πολὺ εἴδη μεγίστους τῶν ποῖοτε γενέσθαι; οὗτοι μὲν γὰρ ἤρχετε, τῶν κατὰ θάλατταν μόνων ἐξήπου ἡγεῖσθαι· νῦν δὲ πάντων καὶ ἡμῶν καὶ Πύλοποννησίων καὶ ὧν πρόσθεν ἤρχετε καὶ αὐτοῦ βασιλέως τοῦ μεγίστου δύναμις ἐχόντος ἡγεμόνες ἂν γένοιτο. Καίτοι ἤμεν πολλοὺς εἶσι καὶ ἐκείνους σύμμαχοι, ὥς ἡμεῖς ἐπιστάμεθα νῦν δὲ γε εὐλοῖ τῇ παντὶ ἐβρωμεν-στέρας ἡμῶν συμμάχῃν ἢ τότε Ἀκαδαμονίων· οὐδὲ γὰρ ὑπερ νουσιῶν ἡμῶς ἡ Συρακοσίων οὐδ' ὑπερ ἀλλοτρίων, ὅσοι παρὸν, ἀλλ' ὑπερ ἡμῶν αὐτῶν ἀδικουμένων βοηθήσομεν. (15) Καὶ τοῦτο μέντοι χρὴ εὐ εἰδέναι, ὅτι ἡ Ἀκαδαμονίων πλεονεξία πολὺ ἐλαττωμένη ἐστὶ τῆς ἡμετέρας γενόμενης ἀρχῆς. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐχόντες ναυτικὴν οὐκ ἐχόντων ἤρχετε, οὗτοι δὲ ἀλίγοι ὄντες πολλαπλασίονες ὄντων καὶ οὐδὲν χείρον ἀπλάμυνον πλεονεξοῦσι. Ταῦτ' οὖν λέγομεν ἡμεῖς εὐ γε μέντοι ἐπιστάμεθα, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅτι νομίζομεν ἐπὶ πολλῷ ὑμῶν ἀγαθὸν παρακαλεῖν ἡμῶς τῇ ἡμετέρῃ πόλει ἢ τῇ ἡμετέρῃ.

autem conservati estis, id huic plebi vestra debetur. Enimvero cupere vos, Athenienses, imperium pristinum recuperare, nemo nostrum nescit. At qui fieri possit hoc commodius quam si per injuriam laesa a Lacedaemonio auxilio fueritis? Neque vobis idcirco metuendum est, quod illi multis imparent, sed potius eam ab causam animis fidentibus estote. Nam cogitare debetis, vos quoque tum temporis, quam in plurimos vobis imperium esset, plurimos iidem hostes habuisse. Nimirum quousque non erant ad quos desicerent, hostiliem erga vos animum occultabant: sed ubi se Lacedaemonii daces praebuere, tum scilicet, quae esset ipsorum de vobis sententia, declararunt. Nunc quoque si palam et vos et nos ostenderimus, adversus Lacedaemonios socia nos arma conjungere: sat scitote, multos apparitores, qui eos oderint. Vera nos dicere, statim intelligetis si rem cum animis vestris expendatis. Nam quis jam reliquus est, qui benevolus sit in nos animo? An non Argivi semper eis infesti sunt? Accesserunt hostes recentis Elei, magna et agri et oppidorum parte militati. Quid de Corinthiis, Arcadibus, Achaëis dicendum erit? qui quidem in eo, quod gestum adversus vos est, bello vehementer ab his universis rogati laborem, periculum, sumptum in partem venerunt: posteaquam Lacedaemonii, quae voluerant, perfecere, quodnam quæso vel imperium, vel honorem, vel opes cum his communicarunt? Nimirum hebetes dignos arbitrantur, quos arbiarii praetores constituant; sociorum vero, ingenuorum scilicet hominum, posteaquam fortuna sunt usi prospera, dominos se declarant. Quin ibos etiam, quos ab amicitia vestra dijunxerant, deceptos ab his esse constat. Etenim pro libertate, duplicem eis servitutem imposuerunt: nam et ab oppidorum praetoribus, et a decemviris, quos Lysander qualibet in urbe constituit, indigna tyrannide premuntur. Asiae quidem regi, qui plurimum eis adjumento fuit, ut suo vos imperio subicerent, quid aliud accidit modo, quam si et ipse bello vobiscum eos oppressisset? Nonne ergo fore consentaneum est ut si vos jam daces his praeberitis, qui adeo manifestis injuriis affecti sunt, longe modo potentissimi omnium, qui nequam existerent, evadatis? Nam quo tempore vos rerum potestabimini, maritimarum fere solent modo principatum habebitis: at tunc et omnium nostrum, et Peloponnesiorum, et eorum, quibus olim preratit, et ipsos denique regis, cujus amplissima est potentia, daces constituamini. Atqui nos Lacedaemoniiis federati maximo eis eramus usui, quod vos non ignoratis. Nunc tamen vero est simile, nos omnino firmioribus animis vos sequuturos, quam tunc sequisti Lacedaemonios simus. Nec enim vel insularum gratia, vel Syracusanorum, vel omnino in aliena causa, quod tunc factum fuit, sed in nostra, iniuste qui levi simas, opem feremus. Hoc quoque sciendum est, statim hunc Lacedaemoniorum, potiusque conditione reliquorum, everti posse multo facilius quam imperium illud, quod vos obtulistis. Nam vos a navalibus copiis instructi, in non instructos imperium habebatis: at hi perpauci numero supra ceteros, longe ipsis plures, nec quidquam deterius armis instructos, semet effugerunt. Atque hunc quidem dici mus nos. Illud quidem certe scire debetis, Athenienses, excitare nos, ad ea vos invitari a nobis, quae republicae vestrae plus allatura sint boni, quam nostrae.

16. Ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν ἐπαύσατο. Τῶν δ' Ἀθηναίων πᾶσι πολλοὶ μὲν ὑπερήγορον, πάντες δ' ἐλθρήσαντο βοηθεῖν αὐτοῖς. Θυρακύβητος δὲ ἀποκαρινόμενος τὸ φέρεσθαι καὶ τοῦτο ἐνεδείκνυτο, ὅτι ἀντιχρίστου τοῦ Πειραιῶς ὄντος ὅμως παρακινουμένους ἰσχυρὰ αὐτοῖς ἀποδοῦναι μεζύονα ἢ ἐκαστον. Ὑμῖς μὲν γὰρ, ἔφη, οὐ ἔνιστρατεύεσθε ἐρ' ἡμᾶς, ἡμῆς δὲ γε μετ' ἡμῶν μαχόμεθα ἐκείνους, ἂν ἴωσιν ἐρ' ἡμᾶς. (17) Οἱ μὲν δὲ Θηβαῖοι ἀπειθόντες παρεσκευάζοντο ὡς ἀμυνόμενοι, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ὡς βοηθήσονται. Καὶ μὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐκ εἶμιλλον, ἀλλὰ Παισωνίας μὲν ὁ βασιλεὺς ἐπορεύετο εἰς τὴν Βουτυρίαν τὸ τε οὐκὼθεν ἔχων στράτευμα καὶ τὸ ἐκ Πελοποννήσου, πλὴν Κορίνθου οὐκ ἠκολούθουν αὐτοῖς. Ὁ δὲ Λύσανδρος, ὅστις τὸ ἀπὸ Φωκίων καὶ Ὀρχομενοῦ καὶ τῶν κατ' ἐκείναι χρισίων στράτευμα, ἔφη τὸν Παισωνίαν ἐν τῷ Ἀλιάρτῳ γενόμενος. (18) Ἐκὼν δὲ οὐκ εἰς ἡσυχίαν ἔχων ἀνέστη τὸ ἀπὸ Λακεδαιμόνους στράτευμα, ἀλλὰ σὺν ὅς ἐστιν ἔειπε πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Ἀλιαρτίων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπιβῆναι αὐτοὺς ἀρίστασθαι καὶ αὐτοπόρους γίγνεσθαι· ἔπει δὲ τὸν Θηβαίων τινας ὄντας ἐν τῷ τείχῳ δικαιοῦλον, προσέβαλε πρὸς τὸ τεῖχος. (19) Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Θηβαῖοι, ὄρμη ἐβούλοντο οἱ τε ὀπλῆται καὶ οἱ ἱππεῖς. Ὅπότερα μὲν οὖν, εἴτε λαθόντες τὸν Λύσανδρον ἐπέπεσον αὐτῷ εἴτε καὶ αἰσθόμενος προσίοντας ὡς κρατήσων ὑπόμεναι, ἀέθλον τοῦτο δ' οὐκ σφάρει, ὅτι παρὰ τὸ τεῖχος ἡ μάχῃ ἐγένετο· καὶ τρέψοντες ὄστωι πρὸς τὰς πόλεις τῶν Ἀλιαρτίων. Ἐπει δ' ἀποθανόντος Λύσανδρου ἔβηνον οἱ ἄλλοι πρὸς τὸ ὄρος, ὅθεν οὐκ ἐξελόμενοι οἱ Θηβαῖοι. (20) Ὡς δὲ ἄνω ᾗδον ἔσαν δοκοντες καὶ δυσχωρίαι τε καὶ στενοπορίαι ὑπελάμβανεν αὐτοὺς, ὑποστρέφοντες οἱ ὀπλῆται ἠκοντοῖζόν τε καὶ ἐβαλλον. Ὡς δὲ ἔπειον αὐτῶν δύο ἡ τρεῖς οἱ πρῶτοι καὶ ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἐπακυλίνδουν πέτρους εἰς τὸ κάταντες καὶ πολλὰ προθυμῇ ἐνέεικοντο, ἐπὶ ἐβήσαν οἱ Θηβαῖοι ἀπὸ τοῦ κατάντους καὶ ἀπονήσαντο αὐτῶν πλείους ἢ διακόσιαι. (21) Ταύτῃ μὲν οὖν τῇ ἡμέρᾳ οἱ Θηβαῖοι ἠθύμον, νομίζοντες οὐκ ἐλάττω κακὰ παπονέμειν ἢ παροπλιμένη· τῇ δ' ὑστεραίᾳ, ἔπει ἥθετον ἀπληθυότας ἐν νυκτὶ τοὺς τε Φωκίας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας οὐκαδὲ ἐκείτους, ἐκ τούτου δὲ μᾶλλον ἐρρόνουν ἐπὶ τῇ γερηνιμῇ. Ἐπει δ' αὖ ὁ Παισωνίας ἀνεραίοντο ἔχον τὸ ἐκ Λακεδαιμόνους στράτευμα, πάλιν αὖ ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ ἔφηντο εἶναι, καὶ πολλὰ ἐρασάν σιωπὴν τε καὶ ταπεινότητα ἐν τῷ στρατεύματι εἶναι αὐτῶν. (22) Ὡς δὲ τῇ ὑστεραίᾳ οἱ τε Ἀθηναῖοι εὐθύντες ἑμπαρετίεζαντο ὁ τε Παισωνίας οὐ προσήεν οὐδὲ ἐμάχετο, ἐκ τούτου τὸ μὲν Θηβαίων πολλὰ μᾶλλον ἐρρόνημα ἐγγίνετο· ὁ δὲ Παισωνίας σαρκαλέσας πολέμαρχους καὶ πεντηκοστῆρας ἐδουλεύετο πότμον μάχην ἐνέπειν ἢ ὑποσπονδῶν τὸν τε Λύσανδρον ἀναίροισι καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πόνοντας. (23) Ἀσχηρόμενος δ' ὁ Παισωνίας καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν τάλει Λακεδαιμονίων ὡς Λύσανδρος τεταλευτῶναι εἶη καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ στράτευμα ἥττημένον.

His expositis, legatus Thebanus dicendi finem fecit. Ea vero complures ex Atheniensibus probata suadebant, omnes ferendam Thebanis opem decernebant. Quomodo plebiscitum hoc Thrasybulus respondi loco eis exposuisset, id etiam significabat: populum Atheniensem, tametsi Piraeus nec dum muris cinctus esset, nihilominus suo periculo majorem Thebanis gratiam referre coacturum, quam ipse beneficium accepisset. Nam vos Thebanī, ait, expeditioni adversus nos haud interfuitis: at nos vobiscum adversus Lacedaemonios pugnabimus, si quidem vos bello petiverint. Itaque Thebanī domum profecti, ad defensionem se comparabant; Athenienses, ad opem eis ferendam. Nec Lacedaemonii quidem amplius cunctabantur, sed rex Pausanias cum Laconicis damo productis, ac Peloponnesi copias in Brestiam pergebat. Soli Corinθioli eos non sequebantur. Interrea Lysander, qui Phocensium, Orchomeniorum, hisque vicinorum oppidorum ducebat copias, prius ad Haliartum, quam Pausanias, praesto fuit. Quomque jam eo venisset, quiescere non poterat, neque missum a Lacedaemoniis exercitum evaspetabat: sed cum his, quae habebat, militibus ad Haliartiorum moria pergens illis primum suadebat, a Thebanis uti deficerent, neque in libertatem assererent. Id vero quom Thebanī quidam in oppido fieri prohibuissent, muro copias admovit. Ea re Thebanī audita, cursu, ad ferenda suppedit, cum gravis armaturae peditibus et equitum copiis Haliartum contendunt. Utrum vero in Lysandrum clam ipso inciderint, an potius animadversus ille Thebanos adventare, substiterit, quasi qui sibi victoriam polliceretur, incertum est. Hoc constat, ad ipsa moria pugnatum, et tropaeum ad portas Haliartiorum constitutum fuisse. Lysandro interfecto quom ad montem reliqui fugerent, scribit Thebaei eos persequébantur. Quom vero in montis cacumen evasisissent, tunc in delatos ad angusta transiitque difficilia loca gravis armaturae pedites se convertunt, et jaculis ac telis eos feriunt. Ubi autem duo vel tres, qui erant in fronte, ceciderunt et in reliquos per loca declivia Lacedaemonii saxa devolverunt, magnaque cum asacritate animorum eos urserunt, Thebanī ab adverso monte in fugam versos ad plus ducenti occisi sunt. Itaque eo die mori fuerunt, quod non minus se detrimenti accepisse quam intulisse ducerent. Postrille quom Phocenses et ceteros omnes noctu domum quosque suam profugios comperissent, majores ob rem gestam animos sumebant. At ubi Pausaniam cum Laconicis copiis conspexere, ingenti se rursus in periculo esse arbitrabantur, adeoque magnam in ipsorum exercitu silentium, animorumque dejectionem fuisse, commemorabant. Sed quom postridie non solum Athenienses ad eos venissent, neque cum ipsis in acie conjunxissent, verum etiam Pausanias exercitum non adduceret, neque proflui copiam faceret: tum vero credere plurimum Thebanis animi. Pausanias autem illi polemarchos et militum quinquagenorum praefectos convocavit, manumque consercet, an per indolias Lysandrum et alios cum ipso caesos lolleret, deliberabat. Quomque tam Pausanias ipse, quam ceteri Lacedaemoniorum magistratus secum reputarent, Lysandrum occubuisse, milites, quos habuerat,

ἀπαγεωγήσῃσι, καὶ Κορίνθιοι μὲν παντάπασιν οὐκ ἡκολούθησαν αὐτοῖς, οἱ δὲ παρόντες οὐ προθύμως στρατεύοντο· διαγέγοντο δὲ καὶ τὸ ἱππικὸν ὡς τὸ μὲν ἀντίπαλον πολλὸν, τὸ δὲ αὐτῶν ὀλίγον εἴη, τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι οἱ νεκροὶ ὑπὸ τῇ ταίρῃ ἐκείνῃ, ὥστε οὐδὲ κρείττοσιν οὔτε διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν πύργων βέβηκον εἴη ἀναλίσθαι· διὰ οὖν πάντα ταῦτα ἔδοξεν αὐτοῖς τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀνακρίσθαι. (36) Οἱ μάλιστα Θηβαῖοι εἶπαν ὅτι οὐκ ἂν ἐποδοῖεν τοὺς νεκροὺς, εἰ μὴ ἐρ' ᾗτε ἀπέναι ἐκ τῆς γούρας. Οἱ δὲ ἀσμενοὶ τε ταῦτα ἤκουσαν καὶ ἀνελόμενοι τοὺς νεκροὺς ἀπέψαν ἐκ τῆς Βουτανίας. Τούτων δὲ πρᾶχθέντων οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀθύρμας ἀπέψαν, οἱ δὲ Θηβαῖοι μάλα ὀδυσταῖς, εἰ καὶ μικρὸν τις τῶν χαρίων τοῦ ἐπιβαίειν, παύοντας ἰδύσκον εἰς τὰς ὁδοὺς. Αὕτῃ μὲν δὲ εὐτοκίᾳ ἡ στρατιὴ τῶν Λακεδαιμόνιων διεκώσθη. (37) Ὁ μάλιστα Πανευτανίας ἐπεὶ ἀρχαῖοι οὐκ αἶε, ἐκρίνετο περὶ θανάτου. Κατηγορουμένῳ δ' αὐτοῦ καὶ ἐτι βλαστήσεις εἰς Ἀλκίαρτον τὸν Λυσάνδρου, ζυνομένους εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν παράσθαι, καὶ ἐτι ὑποσπόνδους ἄλλ' οὐ μόνον ἐπειρεῖτο τοὺς νεκροὺς ἀνακρίσθαι, καὶ ἐτι τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων λαβὼν ἐν τῇ Πειραιεὶ ἀνῆκα, καὶ πρὸς τοῦτοις οὐ παρόντος ἐν τῇ οἰκῇ, θανάτου αὐτοῦ κατεγνώσθη· καὶ ἐρυγεν εἰς Τεγίαν, καὶ ἐτελεύτησε μέντοι ἐκείνῳ. Κατὰ μὲν οὖν τὴν Ἑλλάδα ταῦτ' ἐπράχθη.

BIBAION Δ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὁ δὲ Ἀγχιλαὸς ἐπεὶ ἀρίστος ἔμα μετοπώρω εἰς τὴν τοῦ Φιερναβάζου Φρυγίαν, τὴν μὲν χώραν ἔκαε καὶ ἐπόρει, πόλεις δὲ τὰς μὲν βίβη, τὰς δ' ἐκούσας προελάμβανε. (1) Αἰγόντος δὲ τοῦ Σπιθριδάτου ὡς εἰ ἔλθοι πρὸς τὴν Παφλαγονίαν σὺν αὐτῇ, τὸν τῶν Παφλαγόνων βασιλέα καὶ ἐκ λόγου ἄξει καὶ ἑμμάχον ποιήσει, προθύμως ἐπορεύετο, πάλαι τούτου ἐπιθυμῶν, τοῦ ἀριστά-ναι εἰ ἔθνος ἀπὸ βασιλείας.

2. Ἐκεῖ δὲ ἀρίστος εἰς τὴν Παφλαγονίαν, ἦλθεν ὅπως καὶ ἑμμάχῳ ἐποίησαν· καὶ γὰρ καλούμενος ὑπὸ βασιλείας οὐκ ἀναβιβήκει. Πείσαντος δὲ τοῦ Σπιθριδάτου κατέδρατε τῇ Ἀγχιλαῷ ὅπως χιλόνας μὲν ἱππέας, διχιλόνας δὲ πελταστὰς. (3) Χάρην δὲ τούτων εἰδὼς Ἀγχιλαὸς τῇ Σπιθριδάτῃ, εἶπε μοι, ἔφη, ὦ Σπιθριδάτα, οὐκ ἂν δοίης ὅτι ἐν θυγατέρα; Πολύ γε, ἔφη, μέλλον ἢ ἐκείνος ἂν λάβοι σφγάδος ἀνδρὸς βασιλείων πολλῆς καὶ χώρας καὶ δυνάμεως. Τότε μὲν οὖν ταῦτα μόνον ἐβέβηκεν περὶ τοῦ γάμου. (4) Ἐπεὶ δ' ὅπως ἔμελλεν ἀπέναι, ἦλθε πρὸς τὸν Ἀγχιλαὸν ἀσπασόμενος. Λόγου δὲ ἤρξατο ὁ Ἀγχιλαὸς παρόντων τὴν τρέκοντα, μετασχησάμενος τὸν Σπιθριδάτην,

ΚΕΝΟΥΜΕΝ.

victos profugisse, Corinthios proceres sequi voluisse, ceteros, qui aderant, non satis alacres esse hac in militia; praeterea et quod maximum esset, hostium quitatum magnum esse, suum exiguum; occisorum cadavera sub ipsis jacere moribus, ut jam ne victoribus quidem, propter vim hostium de turribus, ea tollere aut proclivo: de hisce causis omnibus decreverunt, interfectorum corpora per inducias esse tollenda. At Thebani negaverunt ea se reddituros alia conditione, quam ut finibus suis Lacedaemoniis excederent. Ea res perlibenter audita, sublatique calaveribus, e Boeotia discessum. Atque his ita gestis, abiere moesti Lacedaemonii. Thebani autem petulenter admodum, si quis vel parumper in villas divertisset, cadendo ad vias usque persequerantur. Hic ejus expeditionis Lacedaemoniorum exitus fuit. Enimvero Pausanias, posteaquam domum rediit, capitis iudicium subijt. Quomodo accusaretur, quod seius Lysandro apud Hallartum presso fuisset, quavis conventum inter ipsos esset, ut ad eandem diem eo venirent; quod per inducias, non commissis pugna conolus fuisset tollere mortuorum cadavera; quod Atheniensium populum captum in Piraeo dimisisset; quod deinceps iudicio se non stitisset, capitis damnatus fuit. Ipse Tegeam fuga se recepit, atque istic morbo extinctus est. Haec tum in Graecia gesta sunt.

LIBER IV.

CAPUT I.

Agesilaus autem, posteaquam sub autumnum Pharnabaz Phrygiam ingressus esset, agrum incedis ac populi- tionibus infestabat, urbes partim vi partim deditione spontanea sibi adijungebat. Quomodo diceret Spithridates, se, si ad Paphlagoniam secum accederet, perfecturum, ut Paphlagonum rex in colloquium societatemque veniret: huiusmodi hanc protectionem suscepit, jamdudum cupiens aliquam nationem a fide regis avertere.

Quum ventum in Paphlagoniam esset, aderat Otyx, et frater inibat. Etenim a rege Persico accessit, ad eum profectus non fuerat. Deinde suam Spithridate Agesilao mille quidem equites reliquit Otyx, ceteros autem bis mille. Ob eam rem quis gratias habebat Spithridate Agesilao: Dic mihi, ait, mi Spithridate, num Otyi filiam uxorem dares? Multo quidem libentius, subjicit ille, quam Otyx, amplius ditionis et copiarum imperio praepotens, filiam exilis duceret. Haec tum de nepotis haec tantum facta est mentio. Quum autem discessurus Otyx esset, Agesilao salutaturus milit. Ibi sermonem hunc in praesentia Trigintavirum, Spithridate remoto, Agesilao occipit: Dic mihi, ait, mi Oty, quo genere

(α) Αἰξὼν μοι, ἔφη, ὦ 'Ότῦ, ποῖον τινὸς γένους ἐστὶν ὁ Σπιθρίδατης; 'Ο δ' εἶπεν ὅτι Παρσῶν οὐδένος ἐνδείσεται. Τὸν δ' ὤνεν, ἔφη, ἑώρακας αὐτοῦ ὡς καλὸς ἐστὶ; Τί δ' οὐ μέλλω; καὶ γὰρ ἐσπέρως ἐνυπνέειπνον αὐτῇ. Τούτου μὲν φασὶ τὴν θυγατέρα αὐτῇ καλλίωνα εἶναι. Νῆ δ', ἔφη ὁ 'Ότῦς, καλὴ γάρ ἐστι. (?) Καὶ ἔγω μὲν, ἔφη, ἐπεὶ φίλος ἤμιν γεγέννηται, συμβουλευσάμην ἄν σοι τὴν παιδα γενέσθαι γυναῖκα, καλλίστην μὲν ὄσων, οὐτε ἀνδρὶ ἕθιον; πατὴρ δ' εὐγενεστάτου, δύναμιν δ' ἔχοντος τοσαύτης, ἥς ὑπὸ Φαρναβάζου ἀδιαλείδεις οὕτω τιμαρτίζεται αὐτὸν ὥστε φυλάττει πάσης τῆς χώρας, ὡς ἔρως, πεποιθὲν. (α) Εὖ σοὶ μέντοι, ἔφη, ὅτι ὥσπερ ἐκείνῳ ἐχθρὸν δοτα δύναται τιμαρτίζεσθαι, οὕτω καὶ φίλῳ ἀνδρὶ εὐεργετῆν ἂν δύναται. Νόμεις δὲ τούτων προαχθέντων μὴ κείνῳ ἂν σοι μόνον κρείσστην εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς ἄλλους Λακεδαιμονίους, ἡμῶν δ' ἡγουμένῳ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. (ε) Καὶ μὴν μεγαλειότερος γε σοὶ, εἰ ταῦτα πρόττοις, τίς ἂν ποτε γῆμαι; ποῖαν γὰρ νύμφην πώποτε τοσοῦτοι ἱππεῖς καὶ πλεῖσταται καὶ ὁπλίται προὔπεμψαν ὅσοι τὴν σὴν γυναῖκα εἰς τὸν σὸν οἶκον προπέμψαν ἄν; (ιο) Καὶ ὁ 'Ότῦς ἐπέφρατο, δοκῶντα δ', ἔφη, ὦ Ἀγησίλαε, καὶ Σπιθρίδατῃ ταῦτα λέγειν; Μὰ τοὺς θεούς, ἔφη ὁ Ἀγησίλαος, ἐκείνους μὲν ἐμὲ γε οὐκ ἐκείλεις ταῦτα λέγειν ἐγὼ μέντοι, καίπερ ὑπερχαίρων, ὅταν ἐχθρὸν τιμαρτῶμαι, πολὺ μᾶλλον μοι δοκῶ ἔξασθαι, ὅταν τι τοῖς φίλοις ἀγαθὸν ἐξευρήσκω. (ιι) Τί οὖν, ἔφη, οὐ πυνθάνη εἰ καὶ ἐκείνῳ βουλευμένο κατ' ἐστὶ; Καὶ ὁ Ἀγησίλαος, 'Ἔ, ἔφη, ἡμεῖς, ὦ Πρισιπτόδῃ, καὶ διδάσκωμεν αὐτὸν βουλεύεσθαι ἅπαν ἡμῖς. (ιι) Οἱ μὲν δὲ ἀναστάντες εἰδὼς τὸν. Ἐπεὶ δὲ διέτρεβον, βούλει, ἔφη, ὦ 'Ότῦ, καὶ ἡμεῖς δεῖρο καλῶμεν αὐτόν; Πολύ γ' ἂν οἶμαι μᾶλλον ὑπὸ σοῦ πεισθῆναι αὐτόν ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Ἐκ τούτου δὲ ἐκάλεε ὁ Ἀγησίλαος τὸν Σπιθρίδατην τε καὶ τοὺς ἄλλους. (ιβ) Προσόντων δὲ εὐθὺς εἶπεν ὁ Πρισιπτόδης, Τὰ μὲν ἄλλα, ὦ Ἀγησίλαε, τὰ βελόντα τί ἂν τις μακρολογῇ; τέλος δὲ λέγει Σπιθρίδατης πᾶν ποιεῖν ἂν ἡθέλω δ, τι σοι δοκεῖ. (ιγ) Ἐγὼ μὲν τούτων, ὁ Ἀγησίλαος ἔφη, δοκεῖ εἰ μὲν, ὦ Σπιθρίδατα, τὴν ἀγαθὴν διδόναι 'Όσῳ τὴν θυγατέρα, αἰ δὲ λαμβάνειν. Τὴν μέντοι παιδα πρό ἥρος οἶκ ἂν διναίμμεθα περὶ ἀγαγύν. Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ 'Ότῦς, κατὰ δαλσταν ἦδ' ἂν πέμπωτο, εἰ σὺ βούλοιο. (ιδ) Ἐκ τούτου δεξιὰς δόντες καὶ λαβόντες ἐπὶ τούτους ἀπέπεμπον τὸν 'Ότῦν.

Καὶ εὐθὺς ὁ Ἀγησίλαος, ἐπεὶ ἔγνω αὐτὸν ἐπεύδοντα, τριπλῆς πληρώσας καὶ Καλλιᾶν Λακεδαιμονίον καλεῖσθας ἀπαγαγὲν τὴν παιδα, αὐτὸς ἐπὶ Δασκυλίδει ἐπορεύετο, ἔνθα καὶ τὰ βασίλεια ἦν Φαρναβάζου, καὶ κῶμαι περὶ αὐτὰ πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀφθονα ἔχουσαι τὰ ἐπιτρέφει, καὶ ὅτραι αἰ μὲν ἐν περιεργίαις παραδείσεις, αἰ δὲ καὶ ἀνεκπεταμένους τόπους πάγκαλαι. (ιε) Περιέρχεται δὲ καὶ ποταμὸς παντοδαπῶν ἰχθύων πλήρης ὃν δὲ καὶ τὰ πτηνὰ ἀφθονα τοῖς θορνέσθαι δυναμένους.

natus est Spithridates? Et ille : Natus est, inquit, genere apud Peras nulli secundo. At filium ipsius, quam sit elegans, vidisti? Quid nō ait. Hērī enim cum eo cenavissum. At perhibet ei filiam hoc ipso formosiorē esse. Profecto admodum pulchra est, respondet Otyas. Hanc ego, subjicit Agesiilas, quando nobis amicus esse carpsisti, auctor essem, ut puellam uxorem ducerēs : primum longe formosissimam, quō quid esse marito jucundius possit? deinde natum patre apprime nobili, tantaeque potentia praedito, ut injuriis Pharnabazī lesus, eas de ipso peras sumat, ut eum, ceu vides, universa ditone sua fugitivum expulerit. Itaque sat scito, inquit, cum, perinde ac hostem illum ulcisci potuit, etiam hominem amicum afficere beneficiis posse. Planeque vellem existimes, si haec fiant, non illum modo tibi socerum fore, sed et me, et Lacedaemonios ceteros; quumque nos Gracchī principatū oblineamus, omnem proterea Graeciam. At enim si haec facias, quis unquam te magnificētius uxorem duxerit? quam enim sposam tot equites, cetrati, gravis armaturae pedites unquam deduxerunt, quot hanc uxorem tuam unce domum tuam sunt deducturi? Tum Otyas Agesiilam interrogans : Haecne, inquit, etiam Spithridatē probantur, quae dicta? Et ille : Profecto, inquit, mi Oty, non ille me jussit haec dicere : sed ego, tametsi mirifice gaudeam, quoties de hoste ponas summo, longo tamen majore mihi voluptate frui videor, quum quid amicis boni reperio. Cur igitur, inquit Otyas, nos acscitaris, an haec ille velit? Et Agesiilas : Abste vos, ait, Herippida, et hominem edoce, ut eadem, quae nos, velit. Tum illi surgentes Spithridatē rem exposcebant; quumque amantill intercederet morte : Vixne, inquit Agesiilas, mi Oty, nos etiam hac ipsam accessamus? Nimirum multo facilius, ait, a te illum persuasum iri arbitror, quam a ceteris omnibus. Tum deinde Spithridatē Agesiilas cum reliquis arcebat. Quumque illi accederent, Herippidas : Cetera quidem, ait, mi Agesiilas, quae dicta sunt, quid prolixè commemorari necesse fuerit? hoc Spithridatē verbum extremum fuit, perlibenter se facturum, quicquid tibi videatur. Igitur mihi videtur, inquit Agesiilas, ut tu quidem, Spithridata, quod felix fuisse tuumque, sit, Otyi filiam des uxorem : tu vero eam, Oty, ducas. Puella tamen ante vernum tempus itinere terrestri a nobis ad te deduci non poterit. At enim, subjicit Otyas, mari ad me profecto mitti poterit, si quidem ita tu velis. Secundum haec datis acceptisque destrictis, Otyas dimissus fuit.

Quumque propterea hominem Agesiilas intellexisset, statim instructa trirēme, datoque Callie Lacedaemonio avehende puellae negotio, Daseyliam ipse profectus est, quo in loco regia Pharnabazī erat, et circum eam vici frequentes, amplī, copia comestatis abundantes. Erant et peramantem venationes partim in hortis undique septis, partim potentibus in locis. Circumfluebat etiam amnis plenus omnisgrais piscibus. Nec deerat ingens volatiliū coepa, iis qui uti aucupio poterant. Hic igitur in hibernis mansit, et partim

Ἐνταῦθα μὲν δὴ διεκρίμαζε, καὶ αὐτοὺς καὶ σὺν προνομίαις τὰ ἐπιτήδεια τῇ στρατῇ λαμβάνον. (17) Καταρρονηταῖος δὲ ποτε καὶ ἀρπυιάκτας διὰ τὸ μηδὲν πρότερον ἐσθλῆσαι λαμβανόντων τῶν στρατιωτῶν τὰ ἐπιτήδεια, ἐπέτυχεν αὐτοῖς ὁ Φαρναβάζος κατὰ τὸ πεδίον ἐκπαρμύνοις, ἄρματα μὲν ἔχον δύο ὀρεπανητόρα, ἵπποις δὲ ὡς τετρακισίους. (18) (19) δ' Ἐλλήνες ὡς εἶδον αὐτὸν προελθόντα, συνέρχοντο ὡς εἰς ἑκτακισίους· ὁ δ' οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλὰ προσηρσάμενος τὰ ἄρματα, αὐτοὺς δὲ σὺν τοῖς ἵπποισιν ὀπισθεν γενόμενος, ἐκέλευσεν ἑλπίνοις εἰς αὐτούς. (19) Ὡς δὲ τὰ ἄρματα ἐμβάλοντα διεσκέδασε τὸ ἄθροον, ταχὺ οἱ ἵπποις κατέβαλον ὡς εἰς ἑκατὸν ἀνθρώπους, οἱ δ' ἄλλοι κατέφυγον πρὸς Ἀγχιόλαον· ἔγγυς γὰρ ἔνυχε σὺν τοῖς ὀπλίταις ὢν. (20) Ἐκ δὲ τούτου τρίτῃ ἡ τετάρτῃ ἡμέρᾳ αἰσθάνεται· ὁ Σπθιριδάτης τὸν Φαρναβάζον ἐν Καυχίῳ κώμῃ μεγάλῃ στρατοπεδεύμενον, ἀπέχοντα σταδία ὡς ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν, καὶ εὐθὺς λέγει πρὸς τὸν Ἡριππίδαν. (21) Καὶ ὁ Ἡριππίδας ἐπιθυμῶν λαμπρόν τι ἐργάζεσθαι, αἰτεῖ τὸν Ἀγχιόλαον ὀπλίτας τε εἰς διερχίλους καὶ πλεταστές ἄλλους τοσοῦτους καὶ ἵππους τοὺς τε Σπθιριδάτου καὶ τοὺς Παφλαγόνων καὶ τῶν Ἑλλήνων ὁπόσους πείσκειν. (22) Ἐπεὶ δὲ ἰσπίχτετο αὐτῷ, ἔθηκεν καὶ ἅμα δευτὴ καλλιμερσάμενος κατέκλισε τὴν νύκτα. Ἐκ δὲ τούτου δευτησιπύτας παρήγγειλε παρίειναι πρῶτον τῷ στρατοπέδῳ. Σκότους δὲ γενομένου οὐδ' οἱ ἡμίσεις ἐκείτων ἐξῆλθον. (23) Ὅπως δὲ μὴ, εἰ ἀποτρέπεται, καταγέλῃεν αὐτοὺς οἱ ἄλλοι τρέκοντες, ἐπορεύετο σὺν ἡ οἷα θύναται. (24) Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐπιπεσὼν τῇ Φαρναβάζου στρατοπεδίῳ, τῆς μὲν περικυκλήσεως αὐτοῦ Μουσὴν ὄντων πολλοὶ ἐπειστο, αὐτοὶ δὲ διαφεύγοντες, τὸ δὲ στρατοπέδον ἐλίσσεται, καὶ πολλὰ μὲν ἐκώματα καὶ ἄλλα δὲ ὅσα Φαρναβάζου κτήματα, πρὸς δὲ τούτους σκίῃ πολλὰ καὶ ὑποζῦγα σκυροτόρα. (25) Διὰ γὰρ τὸ ροδίσθαι μὴ εἰ ποὺ κατασταίῃ, κυκλωθεὶς πολιορκεῖτο, ἄλλα δὲ τῇς χώρας ἐπῆει, ὥσπερ οἱ νομάδες, καὶ μάλα ἀφανίζων τὰς στρατοπεδούσεις. (26) Ἐπεὶ δὲ τὰ ληρόντα χρήματα ἀπέχοντο οἱ τε Παφλαγόνες καὶ ὁ Σπθιριδάτης, ὑποστῆσας Ἡριππίδας ταξιδίους καὶ λογαγούς ἀπέλειτο ἔπειτα τὸν τε Σπθιριδάνην καὶ τοὺς Παφλαγόνας, ἵνα δὴ πολλὰ ἐπαγάγοι τὰ αὐχμηλῶτα τοῖς λατοροπόλοις. (27) Ἐκείνῳ μάλιστα ταῦτα παθόντες οὐκ ἔμεγαλιν, ἀλλ' ὡς ἀδικηθέντας καὶ ἀτιμωθέντας νυκτὸς συσκευασμένοι ὄρχοντο ἀπόντες εἰς Σάρδεας πρὸς Ἀρσίον, πιστεύοντες, ὅτι καὶ ὁ Ἀρσίος ἀποστάς βασιλεὺς ἐπολέμησεν αὐτοῦ. (28) Ἀγχιόλας μὲν δὲ τῆς ἀπολείψεως τοῦ Σπθιριδάτου καὶ τοῦ Μεγαβάτου καὶ τῶν Παφλαγόνων οὐδὲν ἐγένετο βαρύτερον ἐν τῇ στρατιῇ.

29. Ἦν δὲ τις Ἀπολλοφάνης Κυζικηνός, ὃς καὶ Φαρναβάζον ἐνύγκανεν ἐκ παλαιῶν ἔθνος ὢν καὶ Ἀγχιόλαον κατ' ἐκείνῳ τὸν χρόνον ἐξενώθη. Οὗτος οὖν αἶπε πρὸς τὸν Ἀγχιόλαον ὡς οἷοτο συναγαγεῖν αὐτῷ ἂν εἰς λόγους περὶ ρώλας Φαρναβάζον. Ὡς δ' ἤκουσεν αὐτοῦ, σπονδὰς λαβὼν καὶ δεξιὰν παρὼν ἀφ' οὗ τὸν Φαρναβάζον

invidens, partim proleas actum suos educendo, connectum exercitui parabat. Quomodo milites aliquando contemptis hostibus, et incaute commotum quærerent, quod ante id temporis adversi nihil eis accidisset; forte Pharnabazus in eos per pluviam sparsos, cum duobus falcatis curribus, et quadraginta equibus incidit. Eum Graeci adequitantem conspiciant, ad septingentos celeriter unum in globum coeuerunt. Ille nihil cunctatus, constitutus in fronte curribus, quos ipse a tergo cum equitatu subsequeretur, agi eos in hostem jussit. Postquam immissi carrus globum Graecorum disjecerunt, mox equites ad castrum homines prosternebant; ceteri fuga se ad Agesilaum recipere, qui cum gravi armatura non procul aberat. Secundum haec tertio vel quarto die Spithridates castra Pharnabazum habentem amplexu in vico, cui nomen Cave, plus minus centum sexaginta stadiis abesse comperit, ac mox ea de re certiores Herippidam facit. Qui quidem potrandi praelarii facinoris cupidus, gravis armaturae pedes ab his mille, totidemque cetratos, et Spithridatae Paphlagonumque equites ab Agesilao postulat, denique Graecorum, quoscunque permovere suadendo posset. Hos quum Agesilaus promississet, exire constitit. Quomodo sub vespem perisset, sacrificii finem fecit. Post illa milites comatos adesse pro castris jussit. Tenebris ingruentibus, ne diuidia quidem singulorum pars egressa est. Ne tamen, si reverteretur in castra, ludibrio reliquis Triguilavris esset, cum ea, quam habebat, militum manus profectus est. Ubi prima luce castra Pharnabazii aggressus fuit, collocati ante ea custodes Mysi magni ex parte trucidati sunt; fugiunt Persae; castra multis cum poculis, et aliis rebus, supellectile praesentem Pharnabazii, magna impedimentorum copia, juventis impedimenta vehementibus capiuntur. Etiam quod sibi metueret, ne sicuti subsisteret, circumdatus obideretur, nomadum iustas alias aliam regionis partem adibat, et castrorum iustasiones, quantum poterat, occultabat. Quum deinde res captas Paphlagonum et Spithridates aveheret, collocatis Herippidas alicubi cohortum manipulorumque ductoribus, omnia Spithridatae ac Paphlagonibus ademit, ut magnam mercipiorum copiam manabiarum venditoribus afferret. At illi, postquam hoc eis accidit, non tulerunt; sed ut injuria contumeliosa affecti, rebus suis noctu collectis, Sardes ad Arizum se constituerunt, habita ei fide propterea, quod etiam ipse aliquando defecerat, ac bellum cum rege gesaret. Agesilao quidem ista Spithridatae, Megabati, Paphlagonum desertione nihil hac in expeditione gravius accidit.

Ceterum Cyzicenus quidam erat Apollophanes, cui jam olim cum Pharnabazo hospitii necessitudo erat, et hoc fere tempore in hospitii necessitudine admissus ab Agesilao fuerat. Is Agesilao significavit, existimare se, posse opera sua Pharnabazum in colloquium de inenda amicitia adhibere. Ea re audita, inducis ac fide ab Agesilao acceptis, Pharna-

ζον εἰς συγκαίμενον χωρὶον. (αυ) Ἐνθα δὲ Ἀγχιλαῖος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τριάκοντα χαμαὶ ἐν πόδι τινὶ κατακαίμενοι ἀνέμενον· ὁ δὲ Φαρνάβας ἔσεν ἔχων στολὴν πολλὰ χρυσὸν ἀέξαν. Ὑποκρίντων δὲ αὐτῶν τῶν θεραπόντων βαπτὰ, ἐρ' ὃν καθίζουσιν οἱ Πέρσαι μαλακίως, ἡσυχόντ' ἐντροφεῖται, ὁρῶν τὸν Ἀγχιλαῖον τὴν φαυλότητα· κατελάθῃ οὖν καὶ αὐτὸς ὥσπερ ἔλγῃ χαμαί. (αι) Καὶ πρῶτα μὲν ἀλλήλοις χεῖρας προσέειπεν, ἔπειτα τὴν δεξιὰν προστείναντος τοῦ Φαρναβάζου ἀντιπροστέτειν καὶ ὁ Ἀγχιλαῖος. Πατὰ δὲ τούτου ἔρχατο λόγος ὁ Φαρναβάζος· καὶ γὰρ ἦν πρεσβύτερος. (αβ) Ὡς Ἀγχιλαῖος καὶ πάντες οἱ παρόντες Ἀκαδαίμῳ, ἐγὼ ἡμῖν, ὅτε τοὺς Ἀθηναίους ἐπολεμαίτε, φίλος καὶ σύμμαχος ἐγνώμην, καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν τὸ ἡμετέρον χρήματα παρέχον ἰσχυρὸν ἵστατον, ἐν δὲ τῇ γῇ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἱππομαχόμενος μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν θαλάτταν κατεβύλων τοὺς πολεμίους. Καὶ διπλοῦν ὥσπερ Τισσαφέρνους οὐδὲν πάποτε μοι οὕτε ποσεισάντος οὔτ' εἰπόντος πρὸς ἡμεῖς ἔχοιτ' ἀν' ἀκατηγόρηται. (αγ) Τοιοῦτος δὲ γνώμων νῦν οὕτω διακίμαι ἐρ' ἡμῶν ὥς οὐδὲ δεῖπνον ἔχει ἐν τῇ ἡμῶν χώρα, εἰ μὴ τι ὅν ἂν ἡμεῖς λίπῃτε ἐλλείζομαι, ὥσπερ τὰ θηρία. Ἄ δέ μοι ὁ πατήρ καὶ οἰκίσματα καλὰ καὶ παραδείσους καὶ δένδρεα καὶ θηρία μαστοὺς κατέλιπον ἐρ' ὅς εὐφραίνωμαι, ταῦτα πάντα ὁδοὶ τὸ μὲν κατακαίμενός τὰ δὲ κατακαίμενός. Εἰ οὖν ἐγὼ μὴ γινώσκω μῆτα τὰ δῖα μῆτα τὰ δίκαια, ἡμεῖς δὲ διδάσκατέ με ὅπως ταῦτ' ἐστὶν ἐνδρῶν ἐπισταμένον χρήτως ἀποδοῖναι. (αδ) Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν. Οἱ δὲ τριάκοντα πάντες μὲν ἡσυχόνθησαν αὐτὸν καὶ ἐσώπωντο, ὁ δὲ Ἀγχιλαῖος χρόνῳ ποτὶ εἶπεν, Ἄλλ' οἴμαι μὲν σε, ὦ Φαρνάβας, εἰδέναι ὅτι καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι ἕκαστοι ἀλλήλους γίνονται ἄνθρωποι. Οὕτω δὲ, ὅταν αἱ πόλεις πολέμῳ γίνωνται, σὺν ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς ἑθνομέμοις πολεμοῦσι, καὶ ἂν οὕτω τύχωσιν, ἐστὶν ὅτε καὶ ἀπέκτειναν ἀλλήλους. Καὶ ἡμεῖς οὖν νῦν βασιλεὶ τῷ ἡμετέρῳ πολεμοῦντες πάντα ἐναγκαζόμεθα τὰ ἐκείνου πολέμῳ νομίζον σοὶ γέ μιντο φίλοι γενέσθαι περὶ παντὸς ἂν ποσεισάμεθα. (αε) Καὶ εἰ μὲν ἀλλὰ ἔσθαι σε εἶδει ἀπὲρ δεσπότης βασιλέως ἡμεῖς δεσπότης, οὐκ ἂν ἐργασί σοι ἐμβουλεύον· νῦν δὲ ἔσθαι σοι μεθ' ἡμῶν γενομένη μεχέδω προκυνῶντα μετὰ δεσπότην ἔχοντα ζῆν καρποῦμεν τὰ ἑαυτοῦ. (αϛ) Καίτοι Διεύθερον εἶναι ἐγὼ μὲν οἶμαι ἀντάξιον εἶναι τῶν πάντων χρημάτων. Οὐδέ μιντοι τοῦτο σε καλούμεν, πάντες μὲν Διεύθερον εἶναι, ἀλλ' ἡμῖν ἐμπαχὺς χρώμενος αὐτῇ μὴ τὴν βασιλείᾳ ἀλλὰ τὴν σπουτὴ ἀρχῇ, τοὺς νῦν θεοσκόλους σου καταστρεφόμεν, ὥστε σοὺς ὑπεκούς εἶναι. Καίτοι εἰ ἄμα Διεύθερός τ' εἴης καὶ πλούσιος γένοιο, τίνας ἂν δέξοιο μὴ οὐχὶ πάντας εὐδαίμονας εἶναι; (αζ) Οὐλοῦν, ἔρη ὁ Φαρναβάζος, ἀπλοῦς ἡμῖν ἀποκρίνομαι ἀπὲρ ποιήσω; Πρέμει γούν σοι. Ἐγὼ τοίνυν, ἔρη, ἂν βασιλεὺς ἄλλον μὲν στρατηγὸν πέμπω, ἡμεῖς δὲ ὑπῆκοον ἐκείνῳ τάττω, βουλῆσθαι ἡμῖν καὶ φίλος καὶ σύμμαχος εἶναι· ἔαν

bazum ad locum constitutum adduxit. In eam Agesiāus, et adjuncti ei Trigitaviri, in gramine bumi decumbentes, et amictu maximi pretii ornatus: quumque ministri pulvinos subtilis subtercerent, in quos se molliiter Persae collocant; conspecto villi cultu Agesiāi, deliciis illis uti prae verecundia nobilit. Quapropter et ipse ita, uti vestitus erat, humi se reclinavit. Deinde dicta primum utriusque salute, mox dextram Pharnabazo porrigente, suam vicissim ei porrexit Agesiāus. Eo peracto, Pharnabazus, qui natu grandior esset, ita loqui coepit: « Ego vobis, Agesiāe, vosque Lacedaemonii omnes, qui adestis, amicus et fideratus fui, quo tempore bellum adversus Athenienses gerbatis; neque tantum classem vestram suppeditalis pecuniis corroboravi, verum etiam ipse in terra ex equo vobiscum pugnavi, hostes usque in ipsam mare persequabar. Neque vero accusare me potestis, quāvis unquam Tissaphernis more duplici erga vos animo vel in sermone vel factis fuerim. Talem quum me gesserim, eo nunc a vobis reductus sum, ut ne cornu quidem mihi rora in ditione sit reliqua, nisi forte bestiarum instar id colligam, quod a vobis sit relictum. Omnia quae relictā mihi a patre acceperam, adificia pulchra, horti arboribus ac feris refecti, quibus animum oblectabam, usque partem excisa, partem exusta video. Proinde si, quid equum sanctumque sit, ego non intelligo; vos me velim docentis, quo pacto existimari debent, haec ab hominibus referenda gratiae non ignavis proficisci. » His dictis, Trigitaviri omnes verecundia ducti silentium. Agesiāus vero, quum et ipse aliquantulum silentium tenuisset, in hanc sententiam respondit: « At enim, Pharnabaze, non ignoret te arbitror, etiam Graeci in urbibus hospitiorum necessitudines inter homines contrahi; qui tamen, ubi bellum inter urbes ipsas geri coepum est, una cum sua quisque patria hospitibus bellum faciunt: ac si res ita ferat, nonnunquam mutuo se hospites occidunt. Eadem ratione nos quoque bellum adversus regem vestrum gerentes, necesse fuit omnia, quae ipsius essent, hostilia ducere: licet tecum amicitiam colere summopere cuperemus. Quod si tibi pro rege domino committandi nos essemus, quos dominorum deinde loco haberes, equidem tibi nequamquam hac in parte quidquam consulerem. Nunc tibi licet, si quidem a nobiscum te velis conjungere, neminem stimmissio venerant, neminem agnoscenti domum, ita vivere, tuis ut rebus nihilominus fruere. Atqui liberum esse opibus ego universis anteferebam arbitror. Nec interim id nos volumus, ut liber quidem, at pauper sis, sed et societate nostra fretus, non regem, sed teum imperium praesepas, ac reductis in potestatem tuam hoc tempore conservis, loco subditorum eis utare. Quod si pariter et liber sis, et opulentus sis: quid tibi defuerit, quo minus plene sis beatus? » Num ergo vobis, inquit Pharnabazus, simpliciter, quid facietur sim, respondeam? Id vero te decet, subiecit Agesiāus. Quod si rex, ait, pretorem alium miseris, cel me iubeat dicto audientem esse, vobis et amicis et sociis esse volum. Sin me praesae cum imperio jasserit, quandoquid-

μάντοι μοι τὴν ἀρχὴν προτάττει, τοιοῦτόν τι, ὡς δοικε, φιλοτιμία ἐστὶ, εὖ χρὴ εἰδέναι ὅτι πολέμησόν βρην ὡς ἂν δύναιμι ἀρίστα. (30) Ἀκούσας πάντες ὁ Ἀγροίλαος Διάδοτο τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ εἶπεν, Εἴθ' ὡς λῶσθε, εὖ τοιοῦτος ὢν φίλος ἡμῖν γένοιτο. «Εὖ δ' ὦν, ἔφη, ἐπί-σται, ὅτι νῦν τε ἀπειμι ὡς ἂν δύναιμι τάχιστα ἐκ τῆς χώρας τῆς σῆς, τοῦ τε λοιποῦ, ἅν πολεμος ᾖ, ὥς ἂν ἐπ' ἄλλον ἔχωμεν στρατεύεσθαι, σοὺ τε καὶ τῶν σὺν ἀφελόμεθα.

31. Τοῦτον δὲ λεγόντων διέδωκε τὴν σύνθεσιν. Καὶ ὁ μὲν Φαρνάβαζος ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἀφίει, ὁ δὲ ἐκ τῆς Παραπίτας υἱὸς αὐτοῦ, καλὸς ἐστὶ ὢν, ὑπολειφθεὶς καὶ προσδραμὼν, Ζέων σε, ἔφη, ὦ Ἀγροίλαε, ποιοῦμαι. Ἐγὼ δὲ γε δίχομαι· Μένεινός νυν, ἔφη. Καὶ υἱὸς τὸν πατὴρ, εἶπε δὲ καλὸν, δοῦκα τῷ Ἀγροίλαο. Ὁ δὲ δεξιόμενος, φάλαρα ἔχοντος περὶ τῇ ἵππῳ Ἰδαίου τοῦ γραμῆος πάγκαλα, περιελὼν ἀντί-δωκεν αὐτῷ. Τότα μὲν οὖν ὁ παῖς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον μετέβηκε τὸν πατέρα. (32) Ὡς δ' ἐν τῇ τοῦ Φαρνάβαζου ἀποδημίᾳ ἀποστερῶν ὁ ἀδελφὸς τὴν ἀρχὴν φυγάδα ἐποίησε τὸν τῆς Παραπίτας υἱόν, τὰ ε' ἄλλα ὁ Ἀγροίλαος ἐπιμαλὼν αὐτοῦ, καὶ ἐραστήντος αὐτοῦ τοῦ Εὐδελκου υἱὸς Ἀθηναίου, πάντ' ἐποίησεν ὅπως ἂν δι' ἐλευθίαν ἐγχερίσῃ τὸν στάδιον ἐν Ὀλυμπίᾳ, μέγιστος ὢν τῶν παίδων.

41. Καὶ τότε δὴ, ὥς περ εἶπε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον, εὐθὺς ἀποπεριέτο ἐκ τῆς χώρας σχεδὸν δὲ καὶ ἔαρ ἦσαν ὑπέφαιναν. Ἀρκεόμενος δὲ ἐκ τῆς ἐλπίδος πείδων κατεπρατοπεδύεσθαι περὶ τὸ τῆς Ἀστυνῆς Ἀρτέμιδος λαβόν, καὶ ἐκεῖ πρὸς ὧς εἰχε συνίλαγε πανταρχοῖεν παμ-χιλὲς στρατεύματα. Παρασκευάζετο γὰρ πορευομένους ὡς δύνατο ἀνωτάτω, νομίζων ὅπως ὀπίσθεν πορεύσαντο Ἰθνη πάντα ἀποστήσειν βασιλέως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἀγροίλαος μὲν δὴ ἐν τούτοις ἦν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ σαρῆς ἔσθοντο τὰ τε χρήματα διαλυθῆτα ἐς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς μέγιστας πόλεις ἑνεστηκυίας ἐπὶ πόλεμῳ πρὸς ἐαυτούς, ἐν κινδύνῳ τε τὴν πόλιν ἐνόμισαν καὶ στρατεύειν ἀναγκαῖον ἡγήσαντο εἶναι. (3) Καὶ αὐτοὶ μὲν ταῦτα παρεσκευάζοντο, εὐθὺς δὲ καὶ ἡτὶ τὸν Ἀγροίλαον πέμπουσιν Ἐπικυδίαν. Ὁ δ' ἐπὶ ἀφικέτο, τὰ τε ἄλλα διηγείτο ὡς ἔχει καὶ ὅτι ἡ πόλις ἐπιστελλοὶ αὐτῷ βοηθεῖν ὡς τάχιστα τῇ πατρίδι. (4) Ὁ δὲ Ἀγροίλαος ἐπὶ ἤκουσε, χαλεπῶς μὲν ἠνέγκαν, ἐνθυμούμενος οἷον τιμῶν καὶ οἷον ἐλπίδων ἀποστεροῖτο, ὥς καὶ ἐγκαλέσας τοὺς συμμάχους ἰδὼν ἔλασε τὰ ὑπὸ τῆς πόλεως παραγγελλόμενα, καὶ εἶπεν ὅτι ἀναγκαῖον εἴη βοηθεῖν τῇ πατρίδι· ἅν μόντοι ἐκείνη καλῶς γίγνηται, εὖ ἐπίστασθε, ἔφη, ὦ ἄνδρες ξυμμαχοί, ὅτι οὐ μὴ ἐπιτάθωμαι βρην, ἀλλὰ πάλιν παράδομαι πρᾶτον ὢν ὡς ἐς δεῖσθε. (5) Ἀκούσας δὲ ταῦτα πολλοὶ μὲν

dem huiusmodi quiddam est, uti videtur, glorie cupiditas, omino scitote, me pro mea virili bellum adversus vos fortissime gesturum. Ea verba quum audisset Agesi-laus, Pharnabazī manu prehensa : « Utinam, inquit, vir optime, quum talis sis, amico te utamur. Unum quidem hoc sci-to, me jam quanta celeritate potero, tuis e finibus excessu-rum; ac deinceps, tametsi bellum inter nos geretur, fore ta-men, ut quam dio supererit alius, quem bello petamus, abs te rebusque tuis abstinemus. »

His dictis, finem in congressus habuit. Et jam eque con-sensio Pharnabazis abibat, quum ejus ex Parapeta filius, etiamnam amabilis, nonnulli remansens et ad Agesilaum adcurrens : Jus, ait, hactenus tecum, Agesilaus, jungo. Tum ille : Accipio vero, loquitur. At memineris, ait alter : statim-que epicotum, quod sane pulchrum erat, Agesilaos dedit. Id quum accepisset Agesilaus, quia phaleris ornatum equum pulcherrimis lideus pictor habebat, eas detractas vicissim puero donavit. Qui tum quidem in equum insilens, patrem est insequutus. Ceterum deinceps, quum per absentiam Pharnabazī erepto frater imperio filium hunc Parapeta in exilium egisset, non solum Agesilaus ceteris lo rebus eum fovit, sed etiam amato ipso quandam Atheniensis Eualcis filium, nihil non fecit ut is ipsius causa Olympicum in sta-dium admitteretur, quamquam inter pueros maximus esset.

Agesi-laus, uti Pharnabazo facturum se dixerat, statim ex ipso finibus discessit. Neque jam procul ver stherat. Ubi Thebes in campum pervenit, propter Aedrymen Dianar lunam castra posuit : utique istic præter eum, quem habebat, exer-citum, ampliores ex omnibus locis copias coegit. Nam ita se paravit, ut quum posset longissime cursum progredederet, existimans se effecturum, ut nationes omnes, quotquot a tergo relinqueret, desicerent ab rega.

CAPUT II.

Hic tum comatus Agesilaei erat, quonem Lacedæmonii, plu-ne cognito, missas esse pecunias in Græciam, urbesque ma-ximas ad opprimendum ipsos bello conspissasse, versari rempublicam suam in periculo arbitrabantur, et expeditio-nem necessario suscipiendam esse. Ad eam se compara-bant, simulque ad Agesilaum Epicydium mittunt. Is po-steaquam ad eum venit, quum statuarum rerum status exponeret, item hoc etiam, mandare ipsi rempublicam, ut quere-primum patriæ leturus coppelas adosset. Ea re Agesilaus audita, graviter quidem ille ferre, quum secum ipse quantis honoribus, quantaque spe deiceretur, expendere; sed ad vocatis ad concionem sociis, quid respublica manderet, illis indicavit et ostendit necessarium omnino esse, ut suu-um patriæ ferretur. Quod si res, loquitur, esse gerentur ex animi sententia, certo scitote, socii, nequaquam futurum ut vestri obliviscar, sed iterum ad vos revertar, perfecturus ut quæ vos emptis. » Hæc audientes, nulli lacrimabantur,

ἐδάκρυσαν, πάντες δ' ἐψήρισαντο βοηθεῖν μετ' Ἀγχι-
πολίω τῇ Λακεδαιμονίᾳ· εἰ δὲ καλῶς τύχαι γένοιτο, λα-
βόντες αὐτὸν πάλιν ἔλθιν εἰς τὴν Ἀσίαν. (α) Καὶ οἱ
μὲν δὴ ἑνεκακλιμαζάντο ὡς ἀκούουσι θύοντες. Ὁ δ' Ἀγχι-
πολίω ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ κατέλιπεν Εὐξείνου ἁγροσθῆν
καὶ φρουρὰς παρ' αὐτῷ οὐκ ἔλαττον τετρακισχίλιον,
ἵνα δύναιτο διασώζειν τὰς πόλεις· αὐτὸς δὲ ὄρων ὅτι οἱ
πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν μένειν ἐπιθυμοῦν μᾶλλον ἢ ἐρ'
"Ελλήνας στρατεῦσθαι, βουλόμενος ὡς βαλάντιος καὶ
κλισίου ἀφῆκε μετ' αὐτοῦ, ὅλῃα προύθηκε ταῖς πόλε-
σιν, ἥτις ἀρίστον στράτευμα πέμποι, καὶ τῶν μισθο-
φόρων τοῖς λοχαγοῖς, ὅστις εὐπολότατον λόγον ἔχον συ-
στρατεύοντο καὶ ὁπλιτῶν καὶ τοξοτῶν καὶ πηλισταίων.
Πραίπει δὲ καὶ τοὺς ἱππέδρχους, ὅστις εὐπολότατην καὶ
εὐσιπλοτάτην τάξιν παρέχοντο, ὡς καὶ τοῦτοις νικητή-
ριον ὄντων. (β) Τὴν δὲ κρίσιν ἔρη ποιήσεν, ἐπεὶ δια-
βαίψαν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐν Χερρόνῳ, ὅπου
εὖ εἰδείσαν ὅτι τοὺς στρατευομένους δεῖ ἐκπει-
ρομένους εἰς κόσμον καὶ ὁπλιτικὰ καὶ ἱππικὰ· ἦσαν δὲ
καὶ στίβων ἡρώων· τὰ δὲ πάντα ὅλῃα οὐκ ἔλαττον
ἐγένοντο ἢ ἀπὸ τεσσάρων τετάκοντων. Τοσούτων μέ-
νοι ἀναλίσθενται, πεμπόλων χρημάτων ὅλῃα εἰς τὴν
στρατιὰν κατασκευάζει. (γ) Ἐπεὶ δὲ εἶδεν τὸν "Ελ-
λήνων, κριταὶ κατέστησαν Λακεδαιμονίῳ μὲν Μί-
νασκος καὶ Ἡρακλίδας καὶ Ὀρσιππος, τῶν δὲ συμμά-
χων εἰς ἀπὸ πόλεως. Καὶ Ἀγχιπολίω μὲν, ἐπεὶ τὴν
κρίσιν ἐποίησεν, ἔχον τὸ στράτευμα ἐπορεύετο τὴν αὐ-
τὴν ὁδὸν ἔνταρ βασιλεὺς ὅτι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐστρά-
τευεν.

α. Ἐν δὲ τούτῳ οἱ μὲν ἔφροσι φρουρὰν ἔρηξαν· ἡ δὲ
πόλις, ἐπεὶ Ἀγχιπολίω πᾶσι ἐπὶ τῇ, Ἀριστοτέλειον τοῦ
γένους ὄντα καὶ πρόδικον τοῦ παιδὸς, ἤρξισθα τῇ στρα-
τῇ ἐκείλινον. (10) Ἐπεὶ δ' ἔβησαν μὲν οἱ Λακεδαι-
μόνιοι, συνειλεγμένοι δ' ἦσαν οἱ ἐναντία, συνελθόντες
ἐβουλεύοντο πῶς ἀν τὴν μάχην συμφορώτατα σπῆσαι
αὐτοῖς ποιήσιντο. (11) Τυμολάιος μὲν δὴ Κορίνθιος
ἔλεγεν, Ἄλλ' ἥμοι δοκεῖ, ἔρη, ὃ ἄνδρες σύμμαχοι, ὁμοί-
ον εἶναι τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων πρῆγμα ὁνόντα· τοῖς
ποταμῶν. Οἱ τε γὰρ ποταμοὶ πρὸς μὲν ταῖς πηγαῖς
οὐ μεγάλοι εἰσὶν ἀλλ' εὐδαέσθαι, ὅπου δ' ἀν πορρω-
τέρῳ γίνονται, ἐπαμβάλλοντες ἑταροὺς ποταμοὶ ἰσχυρό-
τερον αὐτοῖν τοῦ βάρους ποιοῦσι. (12) Καὶ οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ἀκούσας, ἔθην μὲν ἐξέρπονται, αὐτοὶ μόνον
εἰσι, προΐοντες δὲ καὶ παραλαβόντες τὰς πόλεις
πλειονίστις καὶ θυμικώτερον γίνονται. Ὅρῳ δ' ἔφη,
ἔρη, καὶ ὁπόσοι σφῆκας ἐξαιρῇ βούλονται, ἐὰν μὲν ἐκ-
θόντες τοὺς σφῆκας περὶ τὴν θύραν, ὑπὸ πολλῶν τυ-
πομένων ἐκ δ' ἐπὶ τῶν ὀντων τοῦ πύρ προσέρωσι,
πάφροντες μὲν αὐτῶν, χειρομένους δὲ τοὺς σφῆκας.
Ταῦτ' οὖν ἀνθυμολογούμενος ἡγοῦμαι κρείττερον εἶναι μά-
λιστα μὲν ἐν αὐτῇ, εἰ δὲ μή, ὅτι ἐγγύστα τῆς Λακε-
δαιμονίας τὴν μάχην ποιήσονται. (13) Δόξαντος δ' αὖ λέ-
γειν αὐτοῦ ἐψήρισαντο ταῦτα. Ἐν ᾧ δὲ περὶ ἡγεμονίας

universi ferendam esse cum Agesilao Lacedaemoni opem sta-
buerunt, ac si res istae feliciter gererentur, cum eodem in
Asiam redeundum esse. Illi Agesilao sequuntur sua col-
legerunt. Ipse solum Euxenum praefectum in Asia cum pre-
sidiariis non paucioribus quam quater mille reliquit, ut eo-
rum auxilio laeti ac retinere oppida in fide posset. Et vero
quis magnam militum partem istae maeve male videbat,
quam adversus Graecos arma ferre: quo fortissimos et pla-
rimos secum abduceret, praemia civitatibus constituit, quae
copias lectissimas mitterent; itemque conducticiorum dia-
ctoribus, si qui cum instructissima vel gravis armatura po-
ditum, vel sagittariorum, vel cetratorum cohorte huic
expeditioni se adjuungeret. Quis et praefectis equitum
denuntiavit, et se victoriae praemium largiturum, qui tur-
mam longe peritissimam equitandi et instructissimam ex-
hiberet. Ea quoque de re se cogitatum sit instituto iudicio
in Chersoneso, posteaquam ex Asia in Europam trajecerint:
ut certo scirent, eos qui essent expeditioni huic interfuturi,
accurate se parare debere. Praemiorum loco magna ex
parte proposita erant arma elaborata cum elegantissime,
tam militum gravis armaturae, quam equestria. Nec sa-
rare coram deerant. Omnia quidem praemia talentis non
minus quatuor constare. Tantis sumptibus factis, etiam
pro exercitu maximis pecuniis arma comparata sunt. Pos-
teaquam Hellespontum trajecit, iudices lecti sunt, ex La-
cedaemoniis, Menasas, Heriippidas, Orsippus, ex sociis,
usus ex oppido quodlibet. Peractio iudicii, cum copias Age-
silaeus eodem via progrediebatur, quae rex profectus fuerat ei
temporis, quum Graeciae bellum faceret.

Interea contrahebant Ephori copias et praesidia: rives au-
tem, quod Agesipolis adhuc puer esset, Aristodemum ad-
gnatum, ac tutorem pueri, ducem exercitus esse iusserunt.
Posteaquam Lacedaemonii copias eduverunt, hostes eorum
collecti, quo pacto cum ipsis maximo suo commodo manum
consererent, in conventu deliberabant. Illi Timolaeus Co-
rinthius hac oratione usus est: « Res Lacedaemoniorum,
socii, fluminum instar habere se mihi videntur. Quippe
flumina juxta fontes suos non magna sunt, trajicere non
difficiliter possunt; verum quo proficiunt longius, eo magis
ab aliis adacta fluvii, vehementiori cum impetu prouolunt.
Iidem Lacedaemonii soli sunt, ubi primum egrediantur: ac
progrediendo, et oppida sibi adiungendo, tum copias ar-
gent, tum illud efficiunt, ut expugnari difficiliss possint.
Equidem eos quoque video, qui vespas exstinguere volunt,
si egressas venari conentur, a multis pungi; et si tum ignem
admovent, quum adhuc incluse sunt, nulla aeo cum in-
concomodo eas opprimere. Quapropter ego quidem haec cum
animo meo expendens rectissime nos factores arbitror, si ad
ipsam in primis Lacedaemoniam, vel si hoc fieri nequeat,
proxime ad eam manus conseruimus. » Huc quum recte
dici ab eo statuerentur, decretum in eandem sententiam fa-
ctum est. Interea vero, dum illi transigunt inter se de belli

τε διεπράττοντο καὶ διαμολογούοντο εἰς ὁπόσους θεοὶ τάττεσθαι πᾶν τὸ στρατεύμα, ὅπως μὴ λίαν βαθείας τὰς φάλαγγας ποιούμενοι αἱ πολὺς κύκλους τοῖς πολεμίοις παρέχον, ἐν τούτῳ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ δὴ Τεγεάτας παρελθόντες καὶ Μαντινέας ἐξέστησαν τὴν ἀμφίαν. (14) Καὶ πορευόμενοι, σφύδον τὴν ἀμὰ οἱ μὲν περὶ τοὺς Κορινθίους ἐν τῇ Νεμέῃ ἦσαν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Σικυῶνες ἐν τῇ Σικυῳίᾳ. Ἐμεβαλόντων δὲ αὐτῶν κατὰ τὴν Ἐπιεσίαν, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τῶν ὑπερδεξίων βαλλόντες αὐτοὺς καὶ τοξόοντες μάλα κακῶς ἐποίησαν οἱ γυμνῆτες τῶν ἀντιπάλων. (15) ὡς δὲ κατέβησαν ἐπὶ θάλατταν, ταύτῃ προήσαν διὰ τοῦ πείθου, τέμνοντες καὶ κόνοντες τὴν χώραν καὶ οἱ ἐκτοὶ μέντοι ἐπαλθόντες κατιστρατοπεύσαντο, ἐμπροσθεν ποιούμενοι τὴν χαρδύραν· ἐπεὶ δὲ προϊόντες οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐκέτι δέκα στάδια ἀπέχον τῶν πολεμίων, κἀκείνοι αὐτοῦ στρατοπεύσαντες ἡσύχην εἶχον.

16. Φρόνοι δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἐκατέρων. Συνελήγσαν γὰρ ὅλῃται Λακεδαιμόνιων μὲν εἰς ἑξακισχιλίους, Ἰδαίων δὲ καὶ Τριφυλίων καὶ Ἀκρορῆων καὶ Ἀσπινοῦν ἐγγὺς τριχιλίους καὶ Σικωνίων πεντακόσιους καὶ χίους, Ἐπιδαυρίων δὲ καὶ Τροχωνίων καὶ Ἐρμιονίων καὶ Ἀλίων ἐγένοντο οὐκ ἰσάτους τριχιλίους. Πρὸς δὲ τούτους ἱππεῖς μὲν Λακεδαιμόνιων περὶ ἑξακοσίους, Κρήτες δὲ τοξόται χιλιόκοντον ὡς τριακόσιον, καὶ μὴν σφενδοῦνται Μαργαρίων καὶ Ἀετρίων καὶ Ἀμυρῶν οὐκ ἰσάτους τετρακοσίους. Φιλίσιοι μὲντο οὐκ ἡκολούθουν ἐκχυρίαν γὰρ ἔρασαν ἔχιν. Ἀὐτῇ μὲν δὲ ἡ μετὰ Λακεδαιμόνιων δύναμις ἦν. (17) Ἡ γὰρ μὴ τῶν πολεμίων ἡβροῖσθ' Ἀθηναίων μὲν εἰς ἑξακισχιλίους ἐπλήτας, Ἀργείων δ' ἄδοντο περὶ ἑπτακισχιλίους, Βοιωτῶν δὲ, ἐπεὶ Ὀρχομένιοι οὐ παρέσαν, περὶ πεντακισχιλίους, Κορινθίων γὰρ μὴ εἰς τριχιλίους, καὶ μὴ ἐξ Εὐβοίας ἀπάσης οὐκ ἰσάτους τριχιλίους. Ὀπλιτικῶν μὲν δὲ τοσούτων ἱππεῖς δὲ Βοιωτῶν μὲν, ἐπεὶ Ὀρχομένιοι οὐ παρέσαν, εἰς ὀκτακοσίους, Ἀθηναίων δ' εἰς ἑξακοσίους, καὶ Χαλκιδέων τῶν ἐξ Εὐβοίας εἰς ἑκατὸν, Ἀκαρῶν δὲ τῶν Ὀπουντίων εἰς πεντήκοντα. Καὶ φύλον δὲ ἦν τοῖς τῶν Κορινθίων πλεον ἦν καὶ γὰρ Λοκροὶ οἱ Ὀζῶναι καὶ Μηλιαῖοι καὶ Ἀκαρῶνες παρέσαν αὐτοῖς.

18. Αὐτῇ μὲν δὲ ἐκατέρων ἡ δύναμις ἐγένετο. Οἱ δὲ Βοιωτοὶ ἦσαν μὲν τὸ εὐώνυμον ἔχον, οὐδὲν τι κατήπαγον τὴν μάχην ἐνυπέπνιν, ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κατὰ Λακεδαιμόνιους ἐγένοντο, αὐτοὶ δὲ τὸ δεξιὸν ἔσχον καὶ πᾶς ἄγχιος ἀντετάθησαν, οὐδὲν τὰ τε ἱερὰ καλὰ ἔρασαν εἶναι καὶ παρήγγυλον παρασκευάσθαι ὡς μάχης ἰσομένης. Καὶ πρῶτον μὲν ἀμφέλιξαντες τοῦ εἰς ἐκαστὴν βαθεῖαν παντελῶς ἐποήσαντο τὴν φάλαγγα, εἴ τι δὲ καὶ ἦγον ἐπὶ τὰ δεξιὰ, ὅπως ὑπερχύνει τῇ ἱερατῇ τῶν πολεμίων· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἵνα μὴ διασπασθήσων, ἐτεταλμένοι, καίτοιρ γινώσκοντες ὅτι κίνδυνος εἰς κινδυνόηται. (19) Τίως μὲν οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἡσθάνοντο προϊόντων τῶν πολεμίων· καὶ γὰρ ἦν λάσων

hujus principatus, et constitutum, in quod homines instrui aciem totius exercitus oporteat, ne si densas admodum phalanges efficerent urbes Lacedaemoniis infestae, circumdandi se potestatem hosti facerent: Lacedaemoniā, adjunctis sibi Tegeatis ac Mantinensibus, viā maritima egressi sunt. Quumque pergerat, eodem fere tempore Corinthiū quidem cum suis erant in Nemea, Lacedaemoniū vero cum sociis, Sicyone. Hinc propter Epiciam facta impressione, primum velites adversariorum de superioribus locis tela sagittisque jacientes, vehementer Lacedaemonios premebant. Verum ubi ad mare descendissent, per campum progrediebantur, ferroque ac flamma agrum omnem vastabant. Tum hostes propius accedentes ita castra sunt metati, ut ante se torrentis alveum haberent. Et Lacedaemoniū progressi, quum non amplius decem stadiis ab hostibus abessent, ipsi quoque localis castris ibidem se continebant.

Exponam et copias amborum. Lacedaemoniū gravis armaturae pedites plus minus sexies mille collecti erant: ex Eleis, Triphyliis, Acrois, Lacionensibus, ter mille propemodum: ex Sicyoniis, mille quingenti: ex Epidauris, Troezenis, Hermionensibus, Halienensibus, non pauciores quam tria milia adfuerunt. Proter hos, sequebantur equites Lacedaemoniū fere sexcenti, et sagittarii Cretenses ad trecentos; et funditores Marganeuses, Letrini, Amphidoloi non pauciores quadringentis. Philisii, quod inducias esse sibi dicerent, sequenti non sunt. Et haec quidem erant Lacedaemoniorum copiae. Apud hostes autem, ad sexies mille collecti gravis armaturae pedites Athenienses erant; Argivi, quemadmodum forebatur, plus minus septies mille; Beroi, quod Orchomeni non adessent, circiter quinquies mille; Corinthii ad tria milia: ex universa Euboea non pauciores tribus milibus. Et haec quidem gravis erat eorum armatura. Iidem habebant equites Beroios, quamquam Orchomeni non aderant, ad octingentos: Athenensium fere sexcentos: Chalcidensium ex Euboea, fere centum: Locros Opuntios, ad quingenta. Levis armaturae peditem multitudo major erat cum Corinthiis: etenim Locri, qui cognominantur Ozolae, et Melienses, et Acarnanes eis aderant.

Tante igitur erat partis utriusque copiae. Ceterum Beroi, quam quidem dicitur laeva sinistram tenebant, non admodum ad conserendum manus properrabant. Verum ubi contra Lacedaemonios Athenienses constituerunt, et ipsi deo in latere Achivos adversos habere, mox et extra peroptata sibi offerri confirmabant, et suos ad pugnam inuicendum parare ac jubebant. Protinus, omnia ratione struendi aciem in denos ac senos, deusam plane phalangem instituerunt, atque dextram versus duebant, ut altero cornu hostem excederent: Athenienses vero, ne acies divelleretur, sequebantur eos; quamquam esse periculum intelligebant, ne ab hostibus circumdarentur. Hartius hostem accedere Lacedaemoniū non animadvertent, quod locus arboribus

τὸ χωρίον ἐπὶ δ' ἱππιδόντων, τότε δὲ ἔγνωσαν, καὶ εὖθις ἀντιπαρήγγειλαν ἀπαντας διασκευάζεσθαι ὡς εἰς μάχην. Ἐπὶ δὲ ἐνυπνέθησαν ὡς ἐκείνους οὐ ξαναγοῖ ἔταξαν, παρηγγήσαν μὲν ἀκολουθεῖν τῷ ἡγεμένῳ, ἦγον δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ τὰ δεξιὰ, καὶ οὕτω πολὺ ὑπερέβαινον τὸ κέντρος, ὥστε τῶν Ἀθηναίων αἱ μὲν εἰς φυλαὶ κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐγένοντο, αἱ δὲ τέτταρες κατὰ Τεγεάτας. (30) Οὐκίτι δὲ στάδιον ἀπεχόοντων, σφαρασσάμενοι οἱ Λακεδαιμόνιοι τῇ Ἀγροτέρῃ, ὥσπερ νομίζεται, τὴν χιμαίραν, ἤρουντο ἐπὶ τοὺς ἐναντίους, τὸ ὑπερέχον ἐπαυμένοντες εἰς κύκλους. Ἐπὶ δὲ ἐνέμιμξαν, οἱ μὲν ὅλοι ζυμπαγοὶ πάντες οἱ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκράτθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων, Πελλήνην δὲ κατὰ Θεσπείας γενόμενοι ἐμάχοντό τι καὶ ἐν χώρῃ ἐπιπτον ἑκατέρω. (31) Αὐτοὶ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ὄσοντες κατέσχεον τῶν Ἀθηναίων ἐκράτθησαν, καὶ κυκλωσάμενοι τὸ ὑπερέχον πολλοὺς ἀπέκτειναν αὐτῶν, καὶ ἅτε δὲ ἀπαθείς ὄντες, ζυνταγμένους ἐπορεύοντο καὶ τὰς μὲν τέτταρες φυλάς τῶν Ἀθηναίων πρὶν ἐκ τῆς διώσεως ἐπαναχωρήσαι παρῆλθον, ὥστε οὐκ ἀπέθανον αὐτῶν πλὴν εἰ τὴν ἐν τῇ θυμβολῇ ὑπὸ Τριπτόων. (32) τοὺς δὲ Ἀργεῖοις ἐπιτυχάνουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀναχωροῦσι, καὶ μιλῶντος τοῦ πρώτου πολεμάρχου ἐκ τοῦ ἐναντίου θυμβάλλον αὐτοὺς, λέγεται ἄρα τις ἀναδοῦσαι παρῆναι τοὺς πρώτους. Ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο, παραθίσκοντας δὲ παύοντες εἰς τὰ γυνὰ πολλοὺς ἀπέκτειναν αὐτῶν. Ἐπιλάθοντο δὲ καὶ Κορινθίους ἀναχωροῦντων. Ἐπὶ δ' ἐπέτυχον οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ τῶν Θηβαίων πρὶν ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς διώσεως, καὶ ἀπέκτειναν συγχωὸς αὐτῶν. (33) Τούτων δὲ γενόμενοι, οἱ ἡττώμενοι τὸ μὲν πρῶτον ἔρευρον πρὸς τὰ τεῖχη ἔπειτα δ' εἰρξάντων Κορινθίων πάλιν κατασκήψαντες εἰς τὸ ἀρχαῖον στρατόπεδον. Λακεδαιμόνιοι δ' αὖ ἐπαναχωρήσαντες, ἐνθα τὸ πρῶτον τοὺς πολεμίους ἐνέμιμξαν, ἐστήσαντο τρέψαντες. Καὶ αὕτη μὲν δὴ ἡ μάχη οὕτως ἐγένετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ὁ δ' Ἀγροῖος σπεύδων μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐβόησεν ὅτι δ' αὐτῶν ἐν Ἀμφίπολει ἀγγέλλει Δερκυλλίδας ὅτι κατέβη τε αὐτὸν Λακεδαιμόνιοι, καὶ αὐτῶν μὲν τευδάνων ἄκτῳ, τῶν δὲ πολεμίων παμπληθεῖς ἐβήλου δι' ὅτι καὶ τῶν θυμάρχων ὡς ὅλητοι πεπαικότες εἰεν. (1) Ἐρμείων δὲ τοῦ Ἀγροῖου, Ἄρ' ἂν, ὦ Δερκυλλίδες, ἐν καίρῳ γένοιτο, εἰ εἰ θυμάρτουσαν πόλεως ἡμῶν τοὺς στρατιώτας τὴν νύκτιν ἐκ τάχιστα πύθοντο; ἀπεκρίντο δὲ δὲ Δερκυλλίδας, Εὐδοκότερος γούν εἰκός ταῦτ' ἀκούσαντας εἶναι. Οὐκὼν σὺ, ἐπεὶ παρεγένω, καλῶς ἂν ἀπαγγέλαις, ὅ δὲ ἄσπετος ἀκούσας, καὶ γὰρ αἰὶ φιλοπόνητος ἦν, ἔπειτα, Εἰ σὺ τάττο. Ἀλλὰ τάττω, ἔφη, καὶ προσπαγγέλλω καλεῖσθαι ἐπὶ ἐκὼν καὶ τάδε εὖ γένηται, πάλιν παρσέμμεθα, ὥσπερ καὶ ἔσμεν. (2) Ὁ μὲν δὲ Δερκυλλίδας ἐφ' Ἐλλήσποντον πρῶτον

ἵσπυσεν erat. At ubi parum inchoatus fui, mox re intellecta, et ipsi suis universis imperant, ad prolium uti se parent. Quomodo jam ita dispositi starent in acie, quemadmodum eam conductitiorum militum doctores struxerant, edicunt Lacedaemonii, ut quisque ducem sequeretur; simul et ipsi dextram versus duxerunt, ac hostium cornu, semet invicem tendendo, usque adeo superant, ut sex Atheniensium tribus Lacedaemonis, quatuor reliquae oppositae Tegeatis essent. Jam non amplius unius intervallo stadii ab se invicem aberant, quum Lacedaemonii de more capram Dianae mactant, primique in adversos pergunt, et partem copiarum, qua hostilem aciem excedebant, circumdaturi hostem, in orbem flectunt. Ad manus quum ventum esset, reliqui socii Lacedaemoniorum omnes ab hostibus superati fuisse: soli Peloponnesenses, Thepiencibus oppositi, se pugnabant, ut ibi utroque nonnulli caderent. Lacedaemonii, quotquot Athenienses sibi oppositos nacti sunt, vicerant: partique copiarum, qua ipsorum aciem excedebant, multos circumlatos interfecerunt; simul, quod damni nihil accepissent, integra prorsus acie procedebant; et quatuor illas Atheniensium cohortes, priusquam a persequendo reverterentur, preterierunt. Ea re facta, ut ex illis nulli occiderentur extra eos, nisi qui in conflictu Tegeatis interfecti sunt. At in Argivos recedentes incidunt Lacedaemonii, quumque primus Polemarchus eos adversos invasurus esset, exclamasse quidam fertur, ut primos transmitterent. Id quum ferret, praetercurrentes, qui nudi erant, ferunt, et multos interficiunt. Iidem Corinthios redeuntes adorti sunt. Praeterea Lacedaemonii quosdam in Thebanos etiam incidissent, ex persequutione recedentes, ac plurimos eorum peremerunt. Quod quum ferret, victi primum ad oppida fugiebant; deinde prohibentibus eos Corinthiis, ad priora se castra recipiebant. Lacedaemonii vero inde redeuntes ad eum locum, quo primum cum hoste manus conseruerant, tropaeum constituere. Atque haec quidem pugna in hunc modum pugnatu fuit.

CAPUT III.

Interim Agesilaus ad ferendum opem suis ex Asia properabat; quumque jam apud Amphipolim esset, Dercyllidas ad eum rei gestae summum perferit; vicinae scilicet Lacedaemonios, eorumque tantum octo cecidisse, ingenti hostium multitudine intercepta. Significavit etiam non procos ex sociis perisse. Tum querente Agesilaus: Fortuitum opportunum, Dercyllida, victoriam hanc celeritate quanta fieri maxima poterit hic civitatibus nuntiari, quae copias hasce nobiscum miserunt? respondit Dercyllidas, non abs re videri futurum ut eo summo accepto, majorem animis fiduciam conciperent. Ergo tu, subiecit Agesilaus, quando hoc venisti, nuntius in primis idoneus fuerit? His verbis perhibenter auditis Dercyllidas, homo ceteroqui peregre degredi semper cupidus: Si quidem tu mandas, inquit. Mando vero, subiecit Agesilaus, ac praeterea volo significes: nos ita, uti polliciti sumus, ad ipsos revertemur, si ex quoque, quae jam acturi sumus, nobis ex sententia cesserint. Se-

ἐπορεύετο· ὁ δ' Ἀγρηλαῖος διαλλάξας Μακεδονίαν εἰς Θεσσαλίαν ἀφίκετο. Ἀρισταῖα μὲν οὐκ καὶ Κρηνηνίοι καὶ Σκουτοστῆται καὶ Φαρσάλιοι, ζυμμάχοι ὄντες Βοιωτοῖς, καὶ πάντες δὲ Θετταλοὶ, πλὴν ὅσοι αὐτῶν φυγάδες τῇ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἐκκαυρῶν αὐτὸν ἐπακολούθουντες. (1) Ὁ δὲ τίς μὲν ἦεν ἐν πλείστοις τὸ στράτευμα, τοὺς ἡμέτεροι μὲν ἡμυρσθεν, τοὺς ἡμέτεροι δ' ἐπ' οὐρᾷ ἔχον τῶν ἱππέων· ἐπεί δ' ἐκάλουν τῆς πορείας οἱ Θετταλοὶ ἐπελαύνοντες τοὺς ὀπισθεν, παραπέμπει ἐπ' οὐρὰν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ στόματος ἱππικὴν πλὴν τῶν περὶ αὐτῶν. (2) Ὡς δὲ παρατάξαντο ἀλλήλους, οἱ μὲν Θετταλοὶ νομίσαντες οὐκ ἐν καλῷ εἶναι πρὸς τοὺς ὀπίστας ἱππομαχῆν, στρέφαντες βᾶθην ἀπεχώρουν. (3) Οἱ δὲ μάλᾳ σαρρήνους ἐπακολούθουν. Γινώσκει δὲ ὁ Ἀγρηλαῖος ὅτι ἐκείτηροι ἡμάρτανον, πέμπει τοὺς περὶ αὐτὴν μάλᾳ εὐρίστους ἱππίας, καὶ καλεῖται τοὺς τε ἄλλους παραγγέλλειν καὶ αὐτοὺς διώκειν ὡς τέχνητα καὶ μεχρίτι δοῦναι αὐτοὺς ἀνίστροφιν. (4) Οἱ δὲ Θετταλοὶ ὡς εἶδον παρὰ δεξιὰν ἐλαύνοντες, οἱ μὲν αὐτῶν οὐδ' ἀνίστροφιν, οἱ δὲ περὶ αὐτοὺς ποιεῖν, πλεονέχοντες τοὺς ἱπποὺς ἔλπετοντο. (5) Πολύχαρμος μέντοι ὁ Φαρσάλιος ἱππομαχῶν ἀνίστροφί τε καὶ μεχρόμενος ἦν τοὺς περὶ αὐτὸν ἀποθήσκει. Ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο, φυγὴ τῶν Θετταλῶν ἐγένετο γίνεσθαι ὥστε οἱ μὲν ἀποθήσκειν αὐτῶν, οἱ δὲ καὶ ἔλπετοντο. Ἐστῆσαν δ' οὐκ οὐ πρόθεν, πρὶν ἐν τῷ ὄρει τῷ Ναρθάκῳ ἐγένετο. (6) Καὶ τότε μὲν δὴ ὁ Ἀγρηλαῖος τρέπικόν τ' ἐστῆσαν μεταβῆ Πραντὸν καὶ Ναρθάκιον, καὶ αὐτοὺς ἔβαινε, μάλᾳ ἡδόμενος τῷ ἔργῳ, καὶ τοὺς μέγιστον ὁρῶντας ἐπὶ ἱππομαχῇ ἐνενικήκει τὸν ὅτι αὐτοὺς ἐνέβαλεν ἱππικῇ. Τῇ δ' ὕστεραις ὑπερβύλλων τῇ Ἀρχαῖᾳ τῆς Φθίας ὅρη τὴν λοιπὴν πᾶσαν διὰ φθίαν ἐπορεύετο μέχρι πρὸς τὰ Βοιωτῶν ὄρη.

10. Ὅντος δ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐμβολῇ ὁ ἥλιος μηνυειδῆς ἔδοξε φανῆναι, καὶ ἡγήσατο ὅτι ἡττημένοι εἴεν Ἀσκαδαίμονι τῇ ναυμαχίᾳ καὶ ὁ ναύαρχος Παισάνδρος ταυθαῖν. Ἐλέγεται δὲ καὶ ὡς πρότερον τῇ ναυμαχίᾳ ἐγένετο. (1) Εἶναι μὲν γὰρ περὶ Κνίδον τὸν ἐπὶ τῶν ἀλλήλων, Φαρναβάζον δὲ ναύαρχον ὄντα ἦν ταῖς Φανίαισι εἶναι, Κόνονα δὲ τὸ Ἑλληνηκὸν ἔχοντα τετάρχει ἡμυρσθεν αὐτοῦ. (2) Ἀντιπαρατάξαντο δὲ τοῦ Παισάνδρου, καὶ πολλὴ διατόνησις αὐτῶν τῶν ναυαρχῶν τῶν αὐτοῦ τὸ μετὰ Κόνονα· Ἐλληνηκοῦ, τοὺς μὲν ἀπὸ τοῦ εὐαντισμοῦ ζυμμάχους εὖδης αὐτῷ φεύγειν, αὐτὸν δὲ ζυμμάττειν τοὺς πολεμίους ἐμβολῆς ἐγούσης τῇ τρέφει πρὸς τῇ γῇ ἐκίστηναι· καὶ τοὺς μὲν Ὀδυσσεὺς ὅσοι εἰς τὴν γῆν ἐκίστησαν ἀποκλιπόμενοι τὰς ναὺς σώζεσθαι ὅπως δύναται εἰς τὴν Κνίδον, αὐτὸν δὲ ἐπὶ τῇ νηὶ μεχρόμενον ἀποθάνειν. (3) Ὁ μὲν οὖν Ἀγρηλαῖος πλοῦθιμος ταῦτα τὸ μὲν πρῶτον γαλήνης ἦν ἔχοντα· ἐπὶ μὲντοι ἐνθυμῶντι ὅτι τοῦ στρατεύματος τὸ πλείστον εἴη αὐτῷ σὺν ἀγαθῶν μὲν γυνομένων θύλας μετῆχει, εἰ δὲ τι χαλεπὸν ὅριεν, οὐκ ἀνάγκη εἶναι κοινοῖναι αὐτοῖς, ἐκ τούτου μεταβῆλλον διαγεν ὡς ἀγγέλλεται ὁ μὲν Παισάν-

condum hanc in Hellespontum Dercyllidas jam discessit: Agreilaus autem, Macedolia peragrata, in Thessaliam venit. Hic et Larissaei, et Cranaei, et Scoteuati, et Pharsalii, Boeotia confederati, adeoque Thessali omnes, exceptis tantum his, qui tunc in castris debebant, carpedo extremum agmen infestabatur. Duxerat autem hactenus copias Agreilaus agmine quadrato, equitum parte dimidia translata in frontem, alteraque dimidia relicta a tergo. Verum postea quanto Thessali ultimum agmen adorti, quo minus in libere pergeret, impedire: tunc et illos equites, qui erant a fronte, postremum ad agmen tradidit, exceptis tantum his quos pene se habebat. Quomodo acies utroque strorse essent, Thessali, qui existimarent, non satis commode se adversus armaturam gravem equestribus cum copiis dimicuros, converso agmine, pedicetum abscederant. Eos Agreilaus equites prudenter admodum sequebantur. Quare Agreilaus, animadverso utroque peccare, summis equilibus, quos circum se habebat robustissimos, imperat ut et ipsi quam celerissime hostem persequerentur, ilemque ceteris etiam desuntarent, ne convertendi se facultas amplius hosti concederetur. Hos ubi praeter opinionem suam adequare Thessali conspexerunt, alii ne convertebantur quidem, alii, qui id facere nitentur, dum equus in obliquum flecterent, capiebantur. Polycharmus quidem Pharsalius equos dicens et se convertit, et pugnas una cum his, quos circa se habebat, occubuit. Quo facto, fuga Thessalorum ingens sequuta est, in qua nonnulli ex eis perierunt, nonnulli hostium in manus venerunt. Prius quidem non subistere, quam in montem Nartiacum pervenissent. Agreilaus tropaeum inter Prantem et Nartiacum excitato, ibidem mansit, mirifice delectatus hoc facto, quod homines ob equestri rei peritium confidentissimos, unus equitatu eo, quem ipse coegerat, vicisset. Postridie superatis Achaia Phthiae montibus, reliquum iter omne per regionem pacatam faciebat, usque ad Boeotiorum fines.

10. eo tempore quum irrumperet, et sol instat lunae fulcatus conspicui vias erat, et allatus est nuntius, quo significaretur victos esse navali proelio Lacedaemonios, classica praefectum Pisandrum occubuisse. Narratum etiam, quo pacto proelium illud navale commissum fuisset: nimirum haud proci a Cnido classes utriusque concussisse: cum navibus Phoenitiis Pharnabazum classis praefectum adfuisse, Cononem cum classe Graeca, prima fuisse in acie. Quomodo Pisander et ipse struxisset aciem, ac longe punctiones ipsi esse naves appareret, quam essent in Graeca Cononis classe: statim socios, qui levum obtinuisset cornu, fugisse: ipsam cum hostibus congressum triremi jam incursam passae, compulsum ad terram fuisse: ceteros, quanti eodem compulsi essent, relictis navibus, quos quisque potuisset, in Cnidos se incolumes recepisse: Pisandrum vero in navi perurgantem occubuisse. Atque hanc Agreilaus audiens, primum permolestes ferebat. Verum ubi ad animum ei accidit, ejusmodi maximam esse suorum militum partem, ut qui peribenter rerum ipsius prosperarum participes esse cuperent; contraque, necessarium laudquaquam esse, ut si quid ipse adversi cerneret, cum eis communicaret: se nuntiatum esse sibi dixit, Pisandrum quidem vixisse

δρος τεταλευτήκως, νικήσθαι δὲ τῇ ναυμαχίᾳ. (11) Ἄμα δὲ ταῦτα λέγων καὶ ἐβούλυνται ὡς συναγγέλια καὶ πολλοῖς διέπειραι τῶν τεθυμένων ὥστε ἀπορροαίσειεν ὄντος πρὸς τοὺς πολεμίους ἐκράτησαν οἱ τοῦ Ἀγessilaίου τῷ λόγῳ ὡς Ἀλαξαιμονίῳ νικούντων τῇ ναυμαχίᾳ.

15. Ἦσαν δὲ οἱ μὲν ἀντισταταμένοι τῷ Ἀγessilaίῳ Βουωτοί, Ἀθηναῖοι, Ἀργεῖοι, Κορινθιοί, Αἰνιῆες, Εὐβοεῖς, Λακκοὶ ἀμφοτέρω· σὺν Ἀγessilaίῳ δὲ Ἀλαξαιμονίῳ μὲν μόρας ἡ ἐκ Κορίνθου διαβέβητα, ἡμισυ δὲ μόρας τῆς ἐξ Ὀρχομενοῦ, ἔτι δὲ οἱ ἐκ Λακεδαιμόνιος νεοπαμώδεας συστρατευόμενοι αὐτῷ, πρὸς δὲ τοῖς οὗ Ἡριππίδας ἐξαναίγει ἑταίρους, ἔτι δὲ οἱ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεων Ἕλληνας, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὅσας διὸν περιέλαβαν αὐτόν· ἐξ προσκεγμένου δὲ πλῆθους Ὀρχομενίου καὶ Φωκείας. Πόλισται γὰρ μὲν πολλοὶ πλόνας οἱ μετ' Ἀγessilaίου ἱππεῖς δ' αὖ παραπλήθειαν ἀμφοτέρω· τοὶ πλῆθος. (16) Ἡ μὲν δὲ δύναμις αὐτῇ ἀμφοτέρωθεν δευγῆσθαι δὲ καὶ τὴν μάχην· καὶ γὰρ ἐγένετο οἷα οὐκ ἄλλη τῶν γ' ἐρ' ἡμῶν. Συνήσαν μὲν γὰρ εἰς τὸ κατὰ Κορινθίαν πτόν· οἱ μὲν σὺν Ἀγessilaίῳ ἀπὸ τοῦ Κηρίσου, οἱ δὲ σὺν Θηβαίοις ἀπὸ τοῦ Ἐλευκίου. Ἐλθὼν δ' Ἀγessilaος μὲν διείρων τὸ μετ' αὐτοῦ, Ὀρχομενίῳ δ' αὐτῷ ἐπαυτοὶ ἦσαν τὸ εὐνομίμου. Οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι αὐτοὶ μὲν διείρων ἦσαν, Ἀργεῖοι δ' αὐτοῦ τὸ εὐνομίμου ἔχον. (17) Συνίστανται δὲ τῶν μὲν σιγῇ πολλὰ ἐπ' ἀμφοτέρω· ἦν ἔνικα δ' ἀπείχον ἀλλήλων σὺν στάδιον, ἀλλ' ἄρξαντες οἱ Θηβαῖοι δρόμῳ βίβοι ἀνέτελλον ἀπὸ τῆς Ἀγessilaίου φάλαγγος ὧν Ἡριππίδας ἐξαναίγει καὶ σὺν αὐτοῖς Ἴωνες καὶ Αἰολαῖς καὶ Ἕλλησπόντιοι, καὶ πάντας οὗτοι τῶν συνεδραμόντων τε ἐγένοντο καὶ εἰς δόρυ ἀρμάμενοι ἐτρέψαν τὰ κατ' αὐτούς. Ἀργεῖοι μὲν οὐκ ἰδόντες τοὺς περὶ Ἀγessilaίου, ἀλλ' ἴδοντες ἐπὶ τὸν Ἐλευκίον, (18) Κάνταρχα οἱ μὲν τινες τῶν ἔξωθεν ἐστεράδοντες ἦσαν τὸν Ἀγessilaον, ἀγγέλλει δὲ τις αὐτῷ ὅτι οἱ Θηβαῖοι τοὺς Ὀρχομενίους διακόψαντες ἐν τοῖς στενωπόσις εἴησαν. / Καὶ ὁ μὲν εὐθὺς ἐξελθὼν τὴν φάλαγγα ἦεν ἐπ' αὐτούς· οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι ὡς εἶδον τοὺς συμμάχους πρὸς Ἐλευκίον πεφαιγμένους, διαπείσειν βουλόμενοι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν, συσπειραθέντες ἐχώρουν ἰζωρήμενος. (19) Ἐνταῦθα δὲ Ἀγessilaον ἀνδρεῖον μὲν ἔσστιν εἰπεῖν ἀναμνηστικῆς τῶς οὐ μόνον εὐλατῆ γὰρ τὰ ἀσφαλτοτατα. Ἐξὼν γὰρ αὐτῷ περὶ τοὺς διαπείποντας ἀκολουθῶντι χειροῦσθαι τοὺς ὀπίσθεν, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἀντιμέτωπος συνέβη· τοὺς Θηβαίους· καὶ συμβαλόντας τὰς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον. Τέλος δὲ τῶν Θηβαίων οἱ μὲν διαπείπονται πρὸς τὸν Ἐλευκίον, πολλοὶ δὲ ἀποχωρόντες ἀπέθανον. (20) Ἐπεὶ δὲ ἡ μὲν νίκη Ἀγessilaίου ἐγένετο, πετρομάχος δ' αὐτὸς προσεῖνικετο πρὸς τὴν φάλαγγα, προσελθόντες τινες τῶν ἱππέων λέγουσιν αὐτῷ ὅτι τῶν πολεμίων ὡς ὀδοιχροντα σὺν πλοῦς ὑπὸ τῇ νύκτι εἰσι, καὶ ἄρσενος τί χρὴ ποιεῖν. Ὅ δὲ, καίπερ πολλὰ τρώματα ἔχον, ἡμᾶς οὐκ ἐπὶ ἀ-

κου μέρτε κομίσαντες, sed nihilominus navali pretio victorem exstiterunt. Alique hoc dicens, etiam hostes mactabat, quasi boni munia sacra faciens, partemque viciorum ad multos hinc inde miltabat. Quod factum est, ut in quibus adversis hostes vexillatione Agessilai infites, hac anim excitati, victoria potirentur, quasi navali pretio Lacedaemonii vicissent.

Erant in acie adversus Agessilaum Boeotii, Athenienses, Argivi, Corinthii, Aenianes, Eubolci, utrique Locri; ab Agessilai vero partibus, una Lacedaemoniorum cohors, quae Corintho advenerat, et cohors ex Orchomeno dimidia: praeterea libertini Lacedaemone missi, quorum in expeditione prior opera fuerat usus: tum copiae conductitiae, quibus Herippidas praerat: item missi a Graeci nominis tum in Asia tum Europa civitatibus, quique eos eorum peragrande, in fidem acceperat: denique de his locis, in quibus tum erat, accessere gravis armatura pedites Orchomenii ac Phocenses. Cetratorum numero Agessilaus superior erat, equitatus utrique fere par. Alique has tunc utrique copias habebant. Etiam primum commemorabo, et quo pacto commissum fuerit: tale quidem illud, quale non est aliud ex his quae nostra memoria commissa fuere. Nam convenerunt in campum propter Coronaeum situm, Agessilai quidem copiae a Cephisso, Thebanorum vero ab Heicione. Agessilaus in exercitu suo dextrum cornu tenebat, in sinistro postremi erant Orchomenii. Ex adverso dextrum Thebani latus habebant, Argivi sinistram. Cum congrederentur, altum erat tandem apud utrosque silentium; donec intervallo unius stadii ab se invicem abessent. Tum sublato Thebani ululatu, in adversum hostem cursu feruntur. Jam triumphare plethorum spatium inter utrosque intererat, quum de phalange Agessilai vicissim excurrunt illi conductitii milites, quos Herippidas ducebat; itemque cum his tones, Aoles, Heliopontii. Hi omnes eorum in numero erant, qui simul in adversos hostes cursu ferebantur, et quum infra hastae ictum venissent, in faciem oppositos ibi vertebant. Eaimvero nec Argivi eorum qui apud Agessilaum erant impetum sustinere; sed in Heliconem fuga se receperunt. Hic quum nonnulli hospites Agessilaum jam coronarent, quidam ei nuntiat, Thebanos, Orchomenios cecis, ad impediementa pervasisse. Tum Agessilaus mox evoluta phalange, adversus eos duxit. Thebani vero, uti socios ad Heliconem fugisse vident, ut ad suos evincerent, per cohortes conglobati magno cum impetu procedebant. Hic Agessilaum, extra omnem conventionem viam, fortem dicamus licet: at enim non quod latissimum erat elegit. Nam quum posset, omissis his qui elabi conabantur, a tergo subsequi agnosque postremum cadere, non hoc fecit; sed a fronte in adversos Thebanos irruit. Itaque collisibus utrique chypel urgebantur, pugnabant, occidebant, occidebantur. Tandem Thebani, partim ad Heliconem evadunt, partim, dum ebreduunt, intericiuntur. Quum Agessilaus victoria potitus esset, atque ipse vulneratus ad phalangem delatus fuisset, nonnulli equis adiecti significant, plus minus octoginta ex hostibus armatos tempore se continere: quid de his facinudum sit rogant. Illic quamquam multis affectus vulneribus erat, nimis ta-

θετο τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἔβη τ' ἀπέναντι ἧ βούλωντο ἐκίλειαι καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἴα. Τότε μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἦν ἤδη ὄψις, δειπνοποσιπύμενοι ἐκνημίσθησαν. (α) Πρὸς δὲ Ἰῦλιν τὸν πολέμαρχον παρατάται τὴν ἐκίλειαν τὸ στράτευμα καὶ τρέψαντες ἵστασθαι, καὶ στεφανοῦσθαι πάντας τῷ θεῷ καὶ τοῖς αὐλῆταις πάντας πύλαιν. Καὶ οἱ μὲν ταῦτ' ἐποίουν. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπυμῶαν κήρυκας, ὑποσπόνδους τοὺς νεκροὺς αἰτούντας θάψαι. Καὶ οὗτοι δὴ αἱ τε σπονδαὶ γίνονται καὶ Ἀγγελίας μὲν εἰς Διλφροὺς ἀρριχόμενος ἀκατέτην τῶν ἐκ τῆς λείας τῷ θεῷ ἀπέθυσεν οὐκ ἐλάττω ἐκατὸν ταλάντων· Ἰῦλις δὲ ὁ πολέμαρχος ἔρχον τὸ στράτευμα ἀπερχόμενος εἰς Φωκίαν, ἐκείθεν δ' εἰς τὴν Λοκρίδα ἐμβάλλει. (α) Καὶ τὴν μὲν ἄλγην ἡμέραν οἱ στρατῶται καὶ σκευὴ ἐκ τῶν κομῶν καὶ σιτὸν ἥρπασον· ἐπεὶ δὲ πρὸς ἐσπέραν ἦν, τελευταῖον ἀποχωροῦντων τῶν Ἀκαδαμειῶν ἐπαχολοῦθον αὐτοὺς οἱ Λοκροὶ βέλλοντες καὶ ἀκοντίζοντες. (α) Ὡς δ' αὐτῶν οἱ Ἀκαδαμειῶνι ὑποστρέφοντας καὶ διωζάντας κατέβαλον τινας, ἐκ τούτου ἐπισθεν μὲν οὐκέτι ἐπαχολοῦθον, ἐκ δὲ τῶν υπερβόλων ἐβάλλον. (α) Οἱ δ' ἐπιχειρήσαν μὲν καὶ πρὸς τὸ σημεῖον διώκειν· ἐπεὶ δὲ σκότος τε ἐγένετο καὶ ἀπυμωρῶντες οἱ μὲν διὰ τὴν θυχωρίαν ἐπίπτον, οἱ δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ προορῆν τὰ ἐμπροσθεν, οἱ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν βελῶν, ἐνταῦθα ἀποθνήσκουσιν Ἰῦλις τε ὁ πολέμαρχος καὶ τῶν παραστεινῶν πολλοί, καὶ οἱ πάντες ἔς ὀκτωκίαισκα τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὲν καταλυομένους, οἱ δὲ καὶ τραυματιζόμενους. Ἐὶ δὲ μὴ ἐβοήθησαν αὐτοῖς οἱ ἐκ τοῦ στρατοπέδου δειπνοῦντες ἐκινδύνεισαν ἂν ἔκπαιεν ἀπολέσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Μετὰ τούτῳ γε μὴν ἀρεῖται μὲν κατὰ πόλεις τὸ ἄλλο στράτευμα, ἀπέπλευσε δὲ καὶ ὁ Ἀγγεῖλος ἐπ' οὐκον. Ἐκ δὲ τούτου ἐπολέμουν Ἀθηναῖοι μὲν καὶ Βοιωταὶ καὶ Ἀργεῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν ἐκ Κορίνθου δρωμένοι, Ἀκαδαμειῶνι δὲ καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκ Σακύνος. Ὅρῶντες δ' οἱ Κορίνθιοι αὐτῶν μὲν καὶ τὴν χώραν ἐθρομένην καὶ ἀποθνήσκοντας διὰ τὸ αἶν τῶν πολέμων ἐγγὺς εἶναι, τοὺς δ' ἄλλους συμμάχους καὶ αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ ὄντας καὶ τὰς χώρας αὐτῶν ἐνεργεῖς οὖσας, οἱ πλείστοι καὶ βέλτιστοι αὐτῶν εἰρήνης ἐπεθύμησαν, καὶ συνεστράμενοι εἶδοντες ταῦτα ἀλλήλους. (α) Ἐνόντες δὲ οἱ Ἀργεῖοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Βοιωταὶ καὶ Κορίνθιοι οἱ τε πρὸς βασιλεῦς χρημάτων ματιστῆρες καὶ οἱ τοὺς πόλεμους αὐτιμωτατοὺς γεγενημένοι ὥς εἰ μὴ ἐκπολὼν ποιεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τὴν εἰρήνην τετραμήνους, πάλιν κινδυνεύει ἡ πόλις λακωνίζον, οὗτοι δὲ σπαργὴς ἐπεχείρουν ποιεῖσθαι. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ πάντων ἀνοσιώτατον ἐβούλεσσαν· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, κἄν νόμος τις καταγνωσθῇ, οὐκ ἀπακτενίσουσιν ἐν ἑορτῇ· ἐκείνοι δ' Ἐὐκλείην τὴν τελευταίαν προέβαινον, ὅτι πλείονας ἂν ὄντο λαβεῖν ἐν τῇ εἰορτῇ, ὥς τε ἀπακτεῖναι. (α) Ὡς δ' ἐση-

μεν handisquam oblitus, ut abscondi quo vellet potestatem eis faceret, edixit; neque lesi eos passus est. At tum quidem, quod advenisset vespera, cena sumpta, quieti se dederunt. Mane vero Gylus polemarchum copias instruere jussit, ac tropaeum excitare; simul universos in honorem dei coronis se redimere, omnesque tibicines tibia canere. Interim dum hoc illi faciunt, Theban, euducatoribus missis, per inducias ad sepulchrum mortuorum cadavera repetunt. Ha tum factis indicibus, Delphos profectus Agesilanus, decumum de manibus deo consecravit, latentis centum non minorem. Gylis autem polemarchus cum copiis in agrum Phocensem abiit, atque ex eo in Locridem irrupit. Die secundum haec alio milites omnis generis appellatiles, cum frumento, ex viis rapuerunt. Verum quam jam adesperasset, Lacedaemoniis tum demum pedem referentibus, aequati sunt eos a tergo Locri, telisque ac jaculis petiverunt. Quum autem conversi Lacedaemoniis vicissim eos persequerentur, ac nonnulli prostravissent, non jam Locri amplius a tergo sequebantur, sed de superioribus eos locis petebant. Tum Lacedaemonii conabantur ipsos etiam per acclivis loca persequi; sed quia tenebrae ingrebant, pedem referentes, partim ubi locorum difficultatem ceciderunt, partim quod nihil a fronte prospicerent, partim demique tellis confossi. Perierunt hoc loco Gylis polemarchus, et aditum et numero complures, et milites omnino duodeviginti partim lapidibus obruti, partim confecti vulneribus. Quod si e castris nities jam comantes opem eis non intulissent, periclitati de vita fuissent omnes.

CAPUT IV.

Secundum haec dimissis sunt ad civitates singulas reliquae copiae, ac domum Agesilanus quoque navigio vectus est. Tum e Corinthio factis eruptionibus Athenienses, Boeoti, Argivi, eorumque socii bellum gerebant; Lacedaemoniis vero, cum federatis suis, e Sicione. Quum autem Corinthi viderent, agrum suum populationibus infestari, ac suos interfici, quod semper ab hostibus prope abessent, reliquis interim federatis pace fruentibus agrosque suos colentibus; plurimi eorum atque optimi quique pacem expetebant, communicatissime consilii, mutuo se hac in parte movebant. Ea re cognita Argivi, Athenienses, Boeoti, Corinthii quotquot vel minas ab rege pecuniae participes facti fuerant, vel imprimis auctores belli extiterant, quod periculum esse viderent, ne rursus Corinthius Lacedaemoniorum partes sequeretur, ei non e medio tolierentur ii qui ad pacem inclinabant, cades moliri sunt aggressi, ac primum id, quod maxime impium erat, consilium cepere. Nam ceteri homines neminem, ne legitime quidem damnatum, feris perimunt: at hi diem sibi Eucleorum postremum praestituere, quod eo se plures in foro, quos occiderent, deprehensoros existimarent. Quumque

μάρτυρ ὅς εἴρητο οὐδ' εἶδε ἀποκτείναναι, σπασόμενοι τὰ
 ἰσθία ἐπαιον τὸν μὲν τινα συνεισπράττοντα ἐν κύκλῳ, τὸν δὲ
 καθήμενον, τὸν δὲ τινα ἐν θεάτρῳ, ἔστι δ' ὃν καὶ κριτὴν
 καθήμενον. Ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πρῆγμα, οὐδὲς ἔβραυτον
 οἱ βέλτεστοι, οἱ μὲν πρὸς τὰ ἀγάλματα τῶν ἐν τῇ ἀγορῇ
 θεῶν, οἱ δ' ἐπὶ τοὺς βωμούς· ἐνθα δὲ οἱ ἀνισχύοντο καὶ
 παντάπασιν οὐδὲν νόμιμον φρονούντες, οἱ τε καλεῖσθους
 καὶ οἱ πεθόμενοι, ἔσπαττον καὶ πρὸς τοὺς ἱεροὺς ὥς
 ἐνίκους καὶ τῶν οὐ τυπομένων, νομίζον δ' ἀνθρώπων,
 ἀθροισσάσαι τὰς ψυχὰς ἰδόντας τὴν ἀσέβειαν. (4) Ἀπο-
 θνήσκουσι δ' οὕτως τῶν μὲν προσκυτρίων πολλοί· μάλ-
 λον γὰρ ἔτυχον ἐν τῇ ἀγορῇ ὄντας· οἱ δὲ νεώτεροι, ὑπο-
 πεύσαντες Πασιμέλῃς τὸ μέλλον ἔσονται, ἡσυχίαν
 ἔσταν ἐν τῷ Κρανίῳ. Ὡς δὲ τῆς κραυγῆς ἤσταντο,
 καὶ ρεγόντες τινες ἐκ τοῦ πρῆγματος ἀφίκοντο πρὸς
 αὐτοὺς, ἐκ τούτου ἀνατρεφόμενοι κατὰ τὸν Ἀκροκόριν-
 θον, προσβαλόντας μὲν Ἀργείους καὶ τοὺς ἄλλους ἀπε-
 κρούσαντο· (5) βουλευόμενοι δὲ τί γὰρ ποιεῖν, τίπει-
 τὸ κινῶμενον ἀπὸ τοῦ κίνου οὐτε τιμωροὺς οὐτε ἐνίκους
 γενόμενοι. Καὶ θυμώμενοι δὲ τοιαῦτα ἦν τὰ ἑρὰ ὥστε
 οἱ μάλιστα ἔρασαν ἀμεινον εἶναι καταβιβῆναι ἐκ τοῦ
 χωρίου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὡς ρευόμενοι εἶναι τῆς
 Κιρονθίας ἀπεχώρησαν· ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ φίλοι αὐτοὺς ἐπει-
 θον καὶ μητέρας ἰσῆσαι καὶ ἀδελφοί, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν
 ἐν δυνάμει ὄντων ἦσαν οἱ ἐκινῶντες ὑπερχυόντων μη-
 δὲν χαλεπὸν αὐτοὺς πείσεσθαι, οὕτω δὲ ἀπῆλθον τινες
 οὐκ αἰσὺν. (6) Ὅραντες δὲ τοὺς τυραννεύοντας,
 αἰσθανόμενοι δὲ ἀφανιζομένην τὴν πόλιν διὰ τὸ καὶ
 ἄρως ἀνασπῆσθαι καὶ Ἄργος ἀντὶ Κορίνθου τὴν πα-
 τριδα αὐτῶν ὀνομάζεσθαι, καὶ πολιτείας μὲν ἀνακα-
 ζόμενοι τῆς ἐν Ἀργεὶ μετέχον, ἥς οὐδὲν ἔδιδοντο, ἐν δὲ
 τῇ πόλει μετοίκων ἔλαττον δυνάμενοι, ἐγένοντο τινες
 αὐτῶν οἱ ἐνθιμισαὶ οὕτως μὲν ἀβυσσῶν εἶναι περρωμέ-
 νους διὰ τὴν πατριδα, ὅσπερ ἦν καὶ ἐξ Ἀργῆς, Κόρινθον
 ποιεῖσαι καὶ ἐλευθέραν ἀποδοῖσαι καὶ τῶν μὲν μαιφί-
 νων καθαρὰν, εὐνομίαν δὲ γρομένην, εἶναι εἶναι, εἰ μὲν
 δύναντο καταπρῆσαι ταῦτα, σωτήρας γενέσθαι τῆς
 πατριδος, εἰ δὲ μὴ δύναντο, τῶν γε καλλίστων καὶ με-
 γίστων ἀγαθῶν ἀρραγέμενους ἀμεινωμένους τελευτῆς
 τυχεῖν. (7) Οὕτω δὲ ἐπιχειροῦντες ἄνδρες δύο, Πασί-
 μέλῃς τε καὶ Ἀλκιμένης διαβάντες διὰ χειμᾶρος συγ-
 γενήσαντο Πραξίτῃ τῷ Ἀκαδαμονίῳν πολέμαρχῳ, ὃς
 ἐτύγχανε μετὰ τῆς ἑαυτοῦ μόρας φρουρῶν ἐν Σκυῶνι,
 καὶ εἶπον ὅτι δύναιν' ἂν παραστῇν αὐτῷ εἰσεῖν εἰς
 τὰ κατακείμενα ἐπὶ Αἰγίῳν τεύχη. Ὅ δὲ καὶ πρό-
 σθεν γινώσκων τὸν ἄνδρα εὐνοήσαντες ὄντα, ἐπιστευσαι,
 καὶ διαπραξάμενος ὥστε καὶ τὴν ἀπίναν μέλλουσαν
 ἐκ Σκυῶνις μόραν καταμῖναι, ἔπραττε τὴν εἰσεῖσιν.
 (8) Ἐπεὶ δὲ τὸν ἄνδρα καὶ κατὰ τύχην καὶ κατ' ἐπιμύ-
 λειαν ἐγένεσθον φύλακα κατὰ τὰς πόλεις ταύτας ἐνθα-
 περ τὸν τρέποντον ἔστανεν, οὕτω δὲ ἔχον τὸ Πραξίτας
 ἔρχεται τὴν τε μόραν καὶ Σκυῶνι καὶ Κιρονθίαν
 δοῦναι φυλάκας ἐτύγχανον ὄντας. Ἐπεὶ δ' ἦν πρὸς ταῖς
 πόλεις, ροβούμενος τὴν εἰσεῖσιν, ἡβουλήθη τῶν πιστῶν

significatum illis esset, quibuscum res erat commemorata,
 quorum interdicti oporteret, strictis illi gladiis aliam con-
 stentem in circulo ferunt, aliam secentem, aliam in theatro,
 unam etiam ludorum iudicem sedentem. Ne patefacta, mox
 optimates partim ad signa decorum, quae in foro erant, partim
 ad aras confligunt. Tum vero et illi, qui jubebant, et qui
 parebant, longe omnium sceleratissimi homines, quorum in
 animis nihil recti et aequi reliquum esset, ad ipsa deum fana
 naclabant eos: ut jam nonnulli, tametsi non caderentur,
 homines tamen justis ac legum observantes, gravissime ani-
 mis, conspecta impietate hujusmodi, angerentur. Ita com-
 pures ex senioribus occisi fuerunt: hos enim potissimum
 in foro tunc adesse contigit. Juniores vero, suspicantes
 Pasimelo futurum hujusmodi quiddam, in Cranio se conti-
 nebant. At ubi clamor auditus fuit, et quidam ex ipsa
 caede fugientes ad eos pervenerunt, tam ad Acrocorinthum
 cursu ascendunt, obiectoque Argivos et alios loco pellunt.
 Quisque secum ipsi deliberarent, quid faciendum esset,
 capitellum de columnae decidit, nullo neque terrae motu, ne-
 que vento decussum. Eam ob rem quum sacrificium face-
 rent, ejusmodi fuerunt exa, ut vales dicerent, rectius fu-
 cturos, si de loco descenderent. Haque primo tanquam in
 exilium abitis, agro Corinthio quidebant: ut ubi conservaret
 amici, matres, fratres, atque etiam nonnulli et magistrato
 sub iurjurandi religione futurum politici sunt ut nihil eis
 incommodi accideret, ita nonnulli domum se reocperunt.
 Quisque conspicerent eos, qui tyrannidem exercebant,
 et civitatem deleri animadvertent, quod et limites agri
 Corinthii revellerentur, et Argus pro Corinthio appellaretur
 ipsorum patria, cogerentur autem civitatis Argivae jus ob-
 tinere, quo nimis indigebant, ipsa denique in urbe minus
 etiam, quam eives iniquissimi, possent: exiliter nonnulli ex
 ipsis, qui sic nequaquam sibi vivendum existimarent:
 ut si darent operam, ut pristinum in statum ac libertatem
 Corinthus vindicaretur et ab homicidis expurgata, legis
 optimis administraretur, dignum ipse esse, ut conservato-
 res patriae fierent, si quidem id perficere possent: sis minus,
 ut pulcherrimorum maximorumque bonorum cupiditate
 ducti, exitu vitae cum primis laudabili potirentur. Ita viri
 duo, Pasimelus et Alcimenes, per torrentem quendam egressi,
 Praxitam Polemarchum Lacedaemoniorum convenire insti-
 tuunt, qui sua cum cohorte tum Sicyonem praesidio inno-
 bat. Exposuerunt huic, intra muros ei se editum posse pa-
 tefacere, qui Lechaum versus portarent. Ille jampridem
 cognito, utrumque fide dignum esse, assensus est ipsis: im-
 petratque, ut illa quoque cohors, quae discessura Sicyone
 fuerat, ibidem maneret, de ingressu in orbem cum illis ago-
 bat. Inde quum illi duo tum fortuna quadam, tum industria
 sua custodes essent earum portarum, ad quas troporum sta-
 bat, Praxitas serum et cohortem illam, et Sicyonios, et
 exules Corinthios omnes duces advenit. Ad portas quum
 accessisset propius, ab ingressu sibi metuens, quendam ho-

ἀνδρα εἰσπύρειν σκαρόμενον τὰ ἔνδον. Τὸ δὲ εἰσπαγέτην καὶ οὕτως ἀπώλεε ἀπειδείσθη ὥστε ὁ εἰσελθὼν ἐξηγήσει πάντα εἶναι ἀδόλως οἰκίαν ἡλαγμένην. (c) Ἐκ τούτου δ' εἰσέρχεται. Ὡς δὲ πολλοὶ διαχέοντων τῶν τευχῶν ἀπ' ἀλλήλων παραταττόμενοι ὀλίγη ἐαυτοὺς ἔβοαν εἶναι, σταυροματ' ἐποιήσαντο καὶ τάχρον εἰς ἐξόναντο πρὸ αὐτῶν, ὥς δὲ οἱ σύμμαχοι αὐτοῖς βοηθήσειεν. Ἦν δὲ καὶ ὄπισθεν αὐτῶν ἐν τῷ λεμένι Βουνοτῶν φυλακῇ. Τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τῇ νυκτὶ ἡ εἰσέλθον ἡμέραν ἀμφοὶ διήγαγον τῇ δ' ὑστεραίῃ ἤσαν οἱ Ἀργεῖοι πασσοῦσιν βοηθούντες καὶ εὐρόντες ταχυμένους Λακεδαιμονίους μὲν ἐπὶ τῷ δεξιῷ αὐτῶν, Σικυωνίους δὲ ἔχοντες, Κορινθίους δὲ τοὺς συζυγὰς ὡς εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν πρὸς τῷ εἰσὶν τελεῖαι, ἀντιτάττονται ἐχόμενοι [δὲ] τοῦ εἰσὶν τελέους οἱ περὶ Ἰσχυράτην μισθοφόροι, πρὸς δὲ τούτους Ἀργεῖοι εὐώνυμον δ' ἔχον αὐτοὺς Κορινθῖοι οἱ δὲ τῆς πόλεως. (iv) Καταρροῖσσαντες δὲ τῇ πλῆθει αὐτῶν ἐχόντων καὶ τοὺς μὲν Σικυωνίους ἐκράτησαν καὶ διασπάσαντες τὸ σταυρωμα εἰσέεικον ἐπὶ ὁλόκωτον, καὶ ἐκεῖ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. Πασσίμαχος δὲ ὁ ἱππαμωστής, ἔχων ἱππίας οὐ πολλὰς, ὡς ἴσμεν τοὺς Σικυωνίους πειζομένους, καταδίξας ἀπὸ δένδρων τοὺς ἱπποὺς, καὶ φερόμενος τὰς ἀσπίδας αὐτῶν, μετὰ τῶν ἰδελοντῶν ἦεν ἐναντίον τοῖς Ἀργείοις. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὄροντες τὰ σῆμα τὰ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς Σικυωνίους οὐδὲν ἐροῦσθαι. Ἐνθα δὲ λέγεται εἰπὼν ὁ Πασσίμαχος καὶ τὸ αὐτὸ, Ἀργεῖοι, φέουσι ὅμως τὰ σῆμα ταῦτα, χωρεῖν ὁμοῖον καὶ οὕτω μαχώμενος μετ' ὀλίγων πρὸς πολλοὺς ἀποθνήσκει καὶ ὅλοι τῶν περὶ αὐτόν. (ii) Οἱ μὲντοι συζυγὰς τῶν Κορινθίων νικῶντες τοὺς καθ' αὐτοὺς διέδυσαν ἄνω, καὶ ἐγένοντο ἔργου τοῦ περὶ τὸ σταυρὸν οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι ὡς ἤσθοντο κρατούμενα τὰ κατὰ τοὺς Σικυωνίους, βοηθοὺς ἐξελθόντες, ἐν ἀριστέρῃ ἔχοντες τὸ σταυρωμα. Οἱ γὰρ μὲν Ἀργεῖοι ἐπεὶ ἤκουσαν ὄπισθεν ὄντας Λακεδαιμονίους, στραπέντες ὁρῶντες πάλιν ἐκ τοῦ σταυρωμάτος ἐξέπιπτον. Καὶ οἱ μὲν ἐν δεξιῇ ἔρχοντο αὐτῶν παύμενοι εἰς τὰ γυμνά ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἀπέβησκον, οἱ δὲ πρὸς τῷ τελεῖαι ἀθρόοι σὺν πολλῷ ὄλῳ πρὸς τὴν πόλιν ἀπεχώρουν. Ὡς δ' ἐνέτυχον τοὺς φυγάς τῶν Κορινθίων, καὶ ἔγνωσαν πολέμου ὄντας, ἀπέβησκον πάλιν. Ἐνταῦθα μέντοι οἱ μὲν κατὰ τὰς κλίμακας ἀναβαίνοντες ἦλθον κατὰ τοῦ τελέους καὶ διαφείροντο, οἱ δὲ περὶ τὰς κλίμακας ὑδούμενοι καὶ παύμενοι ἀπέβησκον, οἱ δὲ καὶ καταπατούμενοι οὐκ ἀλλήλων ἀπεπνίγοντο. (iii) Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ὅσα ἤπειραν τῶν ἀποκτείναντων ὅδεα γὰρ τότε γὰρ ὁ θεὸς αὐτοὺς ἔργον οὐκ οὐδ' εἰκένον πρὸς ἑν. Τὸ γὰρ ἐχρησθῆναι αὐτοὺς πολέμῳ πλῆθος παρορμημένον, ἐκπεληγμένον, τὰ γυμνά περὶγον, ἐπὶ τὸ μέγιστον οὐδένα τρεπόμενον, εἰς δὲ τὸ ἀπολλύσθαι πάντας πάντα θεωροῦντας, πῶς οὐκ ἐν τῇ θείῳ ἡγήσαντο; τότε γοῦν οὕτως ἐν ὀλίγῳ πολλοὶ ἔπεσον ὥστε εἰρημένῳ ὄντι οἱ ἀνδρες οὐραρὸς οἴτου, ξύλων, λίθων, τότε θύσαντο

minem fidum in urbem mittere cogitabat, qui omnia prius exploraret. Hunc illi duo introduxerunt, ac simpliciter commostrarunt omnia : quo factum, ut is renuntiaret, omnia sine fraude geri, quemadmodum uterque dixisset. Secundum haec Praxitas Corinthum ingreditur. Quum autem acie instructa, muris admodum a se invicem distantibus, pancel esse sibi viderentur, vallo se manderant, itemque fossa tali, quali quidem poterant, donec eis opem socii ferrent. Ipso in porta Botician presidium a tergo habebant. Ac die quidem illo, qui ab ea nocte proximus erat, qua fuerant ingressi, prelium nullum cum eis committebatur. Verum die ab hoc altero Argivi omnes exiit, suppetias lituri advenere. Quumque Lacedaemonios adversus cornu dextrum sibi oppositos in acie offendissent, proximis bis Sicyonios, et exules plus minus cretum et quinquaginta Corinthios ad murum, qui solem orientem spectat : sciem et ipsi suam instruant ; atque haec quidem, versus orientem spectanti muro, Iphicratis conductum milites erant proximi ; secundum hos, Argivi ; levum cornu Corinthii, quotquot ex urbe aderant, obsidebant. Hostibus ob copiarum suarum amplitudinem constemtis, recta in eos perexerunt. Mox Sicyonios superatos, vallo diruto, ad mare usque persequuti sunt magnamque partem eorum ibi occiderunt. Eos ut premi vidit epulturn praefectus Pasimachus, qui tamen equites secum non multos habebat : religatis ad arbores equis, et clypeos illis ademittit, et cum his, qui se sponte adiungerent, adversus Argivos properavit. Illi conspectis literis S in clypeis, plane uidi ab eis sibi metuebant, ut qui Sicyonii essent. Ibi Pasimachus daxisse peribatur. Per geminos deos, Argivi, hic S littera vix fallit : Itaque pedem cum eis constulisse. Quumque adversus multos cum paucis dimicaret, non ipse solum, sed etiam alii milites, eum sequenti, occubuerunt. Exules autem Corinthii, victis hostibus oppositis sibi, sursum penetrabant ; adversusque propius ad munitionem, urbem ambientem, accedebant. Interea Lacedaemonii, cognito victos esse Sicyonios, opem lituri egrediuntur, ac vallum, ad sinistram retinebant. Argivi, quum audissent Lacedaemonios a tergo esse, conversi extra vallum se cursu propiavere. Tum quotquot eorum ad dextram postremi fugiebant, a Lacedaemoniis caesi, qui ierones erant, occubuerunt ; qui autem muro erant proximi, magno cum tumultu urbem versus se conliti recipiebant. Quumque Corinthios in esules incidissent, eosque hostes esse intellexissent, rursus declinabant. Atque hic nonnulli scalas accedentes, de muro desiliebant, ac peribant ; alii dum juxta scabas urgent et credunt, interficiuntur ; alii ab suis conculcati, suffocabantur. Nec Lacedaemonie decrant, quos occiderunt. Nam deus hoc eis tempore patrandi facinoris ejusmodi potestatem fecit, quae ne unquam quidem optasset : quippe car non divinitus factum qui existimet ; ut ingros hostium copia in eorum potestatem veniret, perterritis, metu perturbatis, partes corporis ierones eis cederent praebita, nemine ad pugnam se convertente, sed potius universalis in perniciem suam omnia suggestentibus ? Tum quidem esiguo tempore tam multi occiderunt, ut homines, qui frumenti, liquorum, lapidum acertos intueri consueverant, hoc

πορούς νεκρῶν. Ἀπίθανον δὲ καὶ οἱ ἐν τῇ λιμένι τῶν Βοιωτῶν φύλακες, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν τεχνῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τῇ τέγῃ τῶν νεοεικόων ἀναβάντες. (13) Μετὰ μὲν τούτων τοῦτο οἱ μὲν Κορινθιοὶ καὶ Ἀργεῖοι τοὺς νεκροὺς ὑποσπώνδας ἀπέθοντο, οἱ δὲ ὁμήμαρχοι τῶν Λακεδαιμονίων ἰβούθουν. Ἐπεὶ δὲ ἠθροίσθησαν, ἔγνω Πραξιτέας πρῶτον μὲν τῶν τεχνῶν καθύλαιν ὥστε δύσους στρατοπέδου ἱκανὴν εἶναι, ἔπειτα ἀναλαβὼν τὸ στράτευμα ἦγε τὴν ἐπὶ Μίγαρᾳ, καὶ αἰεὶ προσβαλὼν πρῶτον μὲν Σιδούντα, ἔπειτα δὲ Κρομμύωνα. Καὶ ἐν τούτοις τοῖς ταῖχας καταστῆσας φρουροὺς τοῦμαχλιν ἐπορεύετο καὶ ταῖχας Ἐπισκίαν, ὅνα φρούρειν εἴη πρὸ τῆς φιλίας τοῖς ὁμήμαρχοις, οὗτοι διαρῆξαι τὸ στράτευμα, καὶ αὐτοὺς τὴν ἐπὶ Λακεδαίμονα ἀπεχόρει.

14. Ἐκ δὲ τούτου στρατιὰ μὲν μεγάλη ἐκατέρων διέπειναιτο, φρουροὺς δὲ πέμπουσαι αἱ πόλεις, αἱ μὲν εἰς Κόρινθον, αἱ δὲ εἰς Σακύνδα, ἐβύλατον τὰ τεῖχη· μισθοφόρους γε μὴν ἑκάτεροι ἔχοντες διὰ τούτων ἔβριμνος ἐπὶ ἐπὶ μιν.

15. Ἐνθα δὲ καὶ Τρικράτης εἰς Φλιούντα ἐμβαλὼν καὶ ἐνεδρεύσας, ἀλίγους δὲ λεγλατῶν, βοηθησάντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἀρπυλάκων, ἀπέκτεινε τοσούτους ὥστε καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους πρόσθεν οὐ δεχόμενοι εἰς τὸ τεῖχος οἱ Φλιάσιοι, φοβούμενοι μὴ τοὺς πύσκοντας ἐπὶ λακονισμῷ φεύγειν κατὰ γῆν, τότε οὕτω κατεπλάγυσαν τοὺς ἐκ Κόρινθου ὥστε ματεπόμενον τε τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀρὰν φυλάττειν αὐτοὺς παρέδοικαν. Οἱ μὲντοι Λακεδαιμονιοὶ, καίπερ ἐνίκως ἔχοντες τοὺς φρουράς, ὅσον χρόνον εἶχον αὐτῶν τὴν πόλιν, οὐδ' ἐμνηστήσαν πάντας τε περὶ καθόδου φυλάξαι, ἀλλ' ἐπὶ ἀναπαύσει ἰδοὺς ἡ πόλις, ἐξῆλθον καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς νόμους παραδόντες οἰανπερ καὶ παρέλαθον. (16) Οἱ δ' αὖ περὶ τὸν Τρικράτην πολλὰ γὰρ καὶ τῆς Ἀρκადίας ἐμβαλόντες ἐλεγλάτουν τε καὶ προσβαλλόντες πρὸς τὰ τεῖχη· ἔβη γὰρ οἱ τῶν Ἀρκάδων ἐπὶ πᾶσι παντάπασιν οὐκ ἀντιῆσαν οὕτω τοὺς πελταστὰς ἐπερόδοντο. Τοὺς μὲντοι Λακεδαιμονίους οὕτως αὐ οἱ πελτασταὶ ἰδόντες ὡς ἐντοὺς ἀκοντισματος οὐ προσέβησαν τοὺς ἐπὶ πᾶσι· ἥδη γὰρ ποτε καὶ ἐκ τοσούτου ἐμώσαντες οἱ νεώτεροι τῶν Λακεδαιμονίων δόντες ἀπέκτειναν τινες αὐτῶν. (17) Καταφρονούντες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι τῶν πελταστῶν, ἐτι μάλλον τῶν ἐαυτῶν συμμάχων κατερόνουν καὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς βοηθήσαντες ποτε ἐπακροφόμενοις πελτασταῖς ἐκ τοῦ ἐπὶ Λέχαιον τεινόντος τεύχους, ἀκοντιζόμενοι ἐνίκωσάν τε καὶ ἀπίθανόν τινας αὐτῶν φεύγοντες ὥστε οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐπισκάνειν ἐπὶ τῶν ὡς οἱ ὁμήμαρχοι φοβούντο τοὺς πελταστὰς ὥστερ μορμόνας πεσέειρα. Αὐτοὶ δ' ἐκ τοῦ Ἀργεῖου δρῶνται οὖν μετὰ καὶ τοὺς τῶν Κορινθίων φουράς κύκλῳ περὶ τὸ στυ τῶν Κορινθίων ἐστρατεύοντο (18) οἱ δ' αὖ Ἀθηναῖοι φοβούμενοι τὴν βίαν τῶν Λακεδαιμονίων, μὴ ἐπὶ τὰ μακρὰ τεῖχη τῶν Κορινθίων διερχοῖτο, εἰδόντες οἱ πρῶτος, ἤγησαντο κράτιον εἶναι ἀνταρῆσθαι τὰ διερχο-

tempore, calaverum accertos adspicerent. Etiam Boeoticum in portu praesidium interemptum fuit partim in muris, partim in ipsis navaliis tectisque concenterant. Secundum haec Corinthii et Argivi per inducias interfectos auferant, et jam Lacedaemoniorum socii suis opem laturi aderant. Eis collectis, Praxiteas primum demolendam murorum partem consulit, ut ingreditur copie possent. Deinde cum exercitu via qua Megarensis ad urbem itur, profectus est; ac primo copiis admostris Sodontem cepit, deinde Crommyonem; quibus in oppidis relicto praesidio, via, qua venerat, reverti cepit; insuitaque Episcia, ut ea socii propugnaculi loco, non procul ab amicorum regione disitis, uteretur, dimisit exercitum, ac Lacedaemonem se recepit.

His ita gestis, exercitus quidem utrorumque magni quiescebat: tantum urbes missis partim Corinthum, partim Sicyonem praesidiis, novis tutabantur. Mercenario tamen milite, quem utrique comiserant, summis viribus inter eos confligetur.

Tunc et Iphicrates Philium cum copiis invadens, locatis insidiis, praedas cum paucis agebat; quumque cives ex urbe non satis caute suis opem ferrent, tot ex eis occidit, ut Philias, qui antehac Lacedaemonios intra moenia non admiserant, quod vinceretur, ac illi exules reducerent, qui se profiterentur ejectos idcirco, quia Lacedaemoniorum sequenti partes essent, sic tum ab illis sibi metuerint, qui Corinthi venerant, ut accessit Lacedaemoniis urbem et arcem tuendam traderent. Illi vero, quoniam beneficii essent in exules animis, tamen quum Philiasiorum oppidum habebant in potestate sua, nullam prorsus de reducentis evulibus mentionem faciebant; immo quum jam illa civitas confirmata videretur, urbem ac leges civibus liden, ut ipsi acceperant, restituerant, atque ogressi sunt. Ceterum Iphicratis miles serpenumero factis etiam in Arcadiam irruptionibus, praedas agebant, et ipsos oppidorum muros aggrediebantur. Nam extra iuxta Arcadem gravis armatura pedites eis omnino non occurrebant; adeo sibi a cetratis metuebant. Ridem cetrati usque adeo metuebant Lacedaemonios, ut iuxta jactum tell ad gravem ipsorum armaturam non accederent. Nam quum hos quoque juniores quidam ex Lacedaemoniis aliquando persequenti essent, nonnullis et ceperant, et occiderant. Quumque jam cetratos Lacedaemonii prae se contemnerent, multo etiam magis socios suos contemnebant. Nam quum Mantineneses aliquando intum opem e muro, qui Lechaeum versus pertinet, erumpentes invasissent cetratos, coniectis in ipsos jaculis, terga dedere, nonnullis in fuga perentibus. Itaque illos etiam saepe Lacedaemonii perstringere sunt ausi, quum dicerent, sociis suis cetratos perinde terrori esse, ac luvias puelli metuant. Ceterum profecti e Lochoe Lacedaemonii cum cohorte sua, et cum exulibus Corinthiis, undique Corinthiorum urbem castris cingebant. Tum Athenienses, qui robur Lacedaemoniorum metuerent, ar, quum longos Corinthiorum muros deridebant, in se irruerent: nihil se facturos rectius exi-

μένα ὑπὸ Πραξίτα τείχε. Καὶ ὁδόντες πανδημίᾳ μετὰ λιθοβολῶν καὶ τεκτόνων τὸ μὲν πρὸς Σικυώνιος καὶ πρὸς ἑσπερίας ἐν ὁλίγαις ἡμέραις πάντα καλὸν ἐξετείχισαν, τὸ δὲ ἔξωθεν μύλλον κατὰ χουσίαν ἐτείχιζον.

18. Οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι ἐνδομηθέντας τοὺς Ἀργεῖους τὴ μὲν οἰκίαν καρποῦμένους, ἡδόμενους δὲ τῇ πολέμῳ, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτούς. Ἀγροῦσιλος δὲ ἤγειτο, καὶ ὁρώσας πᾶσαν αὐτῶν τὴν χώραν, εὐδὲς ἐκείθεν ὑπερβαλὼν κατὰ Τενίαν εἰς Κόρινθον αἰρεῖ τὰ ἀνοικοδομηθέντα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τείχε. Παραγίνετο δὲ αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδελφὸς Τελεντίας κατὰ θάλατταν, ἔχων τριήρεις περὶ δώδεκα· ὥστε μακαρίζεσθαι αὐτῶν τὴν μετῆρα, οἷα τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὡς ἔτεκεν ὁ μὲν κατὰ γῆν τὰ τείχε τῶν πολέμων, ὁ δὲ κατὰ θάλατταν τὰς ναῦς καὶ τὰ νῆματα ἔθηκε. Καὶ τότε μὲν ταῦτα πράξας ὁ Ἀγροῦσιλος τὸ τε τῶν συμμάχων στράτευμα ἔθηκε καὶ τὸ πολιτικὸν οἰκᾶς ἀπήγαγεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐκ δὲ τούτου Λακεδαιμόνιοι ἀκούσcentes τῶν φευγόντων ἐπὶ οἱ ἐν τῇ πόλει πάντα μὲν τὰ βοσκήματα ἔχοντες καὶ σὺνόντες ἐν τῇ Παιραίῳ, πολλοὶ δὲ τρέφοντες αὐτοὶ, στρατεύουσι πάλιν εἰς τὴν Κόρινθον, Ἀγροῦσιλος καὶ τότε ἡγουμένους. Καὶ πρῶτον μὲν ἦλθεν εἰς Ἰσθμὸν καὶ γὰρ ἦν ὁ μὲν ἐν ᾧ Ἰσθμὸς γίγνεται, καὶ οἱ Ἀργεῖοι αὐτοῦ ἐτύχωνον τότε ποιούντας τὴν θυσίαν τῇ Ποσειδῶνι, ὡς Ἄργους τῆς Κόρινθου ὄντος. Καὶ δ' ἔσθοντο προσόντες τὸν Ἀγροῦσιλον, καταλιπόντες καὶ τὰ τιμωμένα καὶ τὰ ἀριστοποιούμενα μάλᾳ σὺν πολλῇ ὀρέῳ ἀπεγύρουν εἰς τὸ ἄστυ κατὰ τὴν ἐπὶ Κεγχρεαῖς ὁδόν. (α) Ὁ μόνος Ἀγροῦσιλος ἐκείνους μὲν καίπερ ἔρπον οὐκ ἔδωκεν, κατασκοπήσας δὲ ἐν τῇ λιρῷ αὐτοὺς τε τῷ θεῷ θύει καὶ περιμένει, ἕως οἱ θυγάδες τῶν Κορινθίων ἐπύθοντο τὴν Ποσειδῶνι τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα. Ἐπύθοντο δὲ καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἐπελθόντες Ἀγροῦσιλον εἰς ἀρχὴς πάλιν Ἰσθμῷ. Καὶ ἐκείνῳ τῷ ἔτι ἐστὶ μὲν ἂ τῶν ἄλλων δις ἑκατὸς ἐναχέθη, ἐστὶ δὲ ἂ καὶ οἱ αὐτοὶ ἐκπαύθησαν. (β) Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ὁ Ἀγροῦσιλος ἦγε πρὸς τὴν Παιραίον τὸ στράτευμα. Ἰδὼν δὲ ὑπὸ πολλῶν φυλαττόμενον, ἀπεχώρησε μετ' ἀρίστον πρὸς τὸ ἄστυ, ὡς προεβόδωμνος τῆς πόλεως ὥστε οἱ Κορινθιοὶ δεισπντες μὴ ἡ πόλεως προεβόδοιο ὑπὸ τινος, μεταπεμψάντων τὸν Τρεκράτην σὺν τοῖς πλείστοις τῶν πελαγονίων. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Ἀγροῦσιλος τῆς νυκτὸς παραλιθωθὲς αὐτὸς, ὑποστρέψας ἡμα τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸ Πάριον ἦγε. Καὶ αὐτὸς μὲν κατὰ τὰ θεῶν πρόφει, μὲρον δὲ κατὰ τὸ ἀκρόατον ἀνεβίβασεν. Καὶ ταύτην μὲν τὴν νύκτα ὁ μὲν πρὸς τοῖς θεομοῖς ἰσχυροποιεῖτο, ἡ δὲ μόρα τὰ ἀκρα κατέχουσα ἐναχέθη. (γ) Ἐνθα δὲ καὶ ὁ Ἀγροῦσιλος μακρῶ μὲν καιρῷ δ' ἐνθυμηματι εὐδαίμηστον. Τῶν γὰρ τῇ μόρᾳ φερόμενων τὰ στίβια οὐδένος πῶρ εἰσενεγκόντος, ψυχρὸς δὲ ὄντος διὰ

stimabant, quam si dirutus a Praxita muros instaurarent. Itaque magna totius cum populi manu venient, fulvum commentarios et tignarios secum adducunt, partemque mari, quæ Sicyonem et oceanum spectabat, pennis omnino diebus cingere periclitantur; quæ vero specialiter orientem solem, eam magis per otium edificabant.

Interim Lacedæmonii, qui secum ipsi cogitarent, Argivos domi copias feram augeri, ac bello delectari, expeditionem adversus eos suscipiunt. In ea dux erat Agesilaus, qui quidem agrum omnem Argivorum populatus, mox inde Teira superata Corinthum transit et muros ab Atheniensibus instauratos dejecit. Venit ad ipsam etiam Teleutias frater, mari, cum duodecim fere triremibus; ut jam mater ipsorum beata predicaretur, quod eodem die alter ex his, quos ipsa genuisset, hostium muros terra, mari alter naves ac navalis cepisset. Atque his tam rebus gestis, sociorum Agesilaus dimisit exercitum, et patrie copias domum redexit.

CAPUT V.

Postea vero quam Lacedæmonii de iudiciis exulum acceperunt, Corinthios illos, qui urbem obtinerent, habere suas in porta Piræo pecudes, et ibidem adservare, atque illic etiam se complures alere: rursus adversus Corinthum expeditionem, Agesilus duxit, suscipiunt. Is primum accessit ad Isthmum. Nam is mensis erat, quo Isthmia celebrantur: et Argivi tum istis forte Neptuno sacrificabant, quasi Corinthus esset Argos. Quam autem adventare Argivi Agesilaum animadvertissent, tum his, qui immolati erant, quam aliis ad prandium paratis rebus relictis, via Cenechreas durente magno cum metu in urbem se receperunt. Eos quoque conspexit Agesilaus, non tamen est insequutus: sed in templum divertens, sacrum Deo fecit, ac dum exulis Corinthii Neptuno sacrificarent, ludosque celebrarent, ibidem mansit. Post Agesilao digressio, Argivi de integro Isthmia peregerunt. Itaque hoc anno ferre, qui his in certaminibus victi sint, et alii, qui his victores sint pronuntiati. Ceterum Agesilaus die quarto ad Piræum copias duxit. Quomodo magno id teneri præsidio videret, prandio peracto, ad urbem ipsam abcessit, quasi ea nihil proderetur. Quæ re factum, ut verit Corinthii, ne essent qui urbem proderent, Iphicratem cum maxima parte cetratarum arcescerent. Hos quam noctu transisse animadvertisset Agesilaus, prima luce converno itinere Piræum copias duxit: ac ipse quidem secundum aquas calidas proficiscebatur, cohorti vero sui, ut ad supremum montis verticem ascenderet, imperabat. Ea nocte castra non procul ab aquis calidis Agesilaus habebat, cohors autem illa in vertice, quem occupat, pernoctabat. Hic Agesilaus excoitata re non magna quidem illa, sed tamen peropportuna, claruit. Nam quum eorum, qui cohorti cibum ferebant, ignem attulisset necto, et frigus

τε τὸ πᾶν ἐπ' ὠρηλοῦ εἶναι καὶ διὰ τὸ γενέσθαι ὕδαρ καὶ γάλακ' ἀπὸς τὴν ἑσπέραν, καὶ ἀναδεχέσθαι δὲ ἔχοντας οἷα δὲ θύρας σπειρία, μέγιστον δ' αὐτῶν καὶ ἐν σκότῃ ἀθύρμας πρὸς τὸ δαίτῳ ἐρῶντες, πέμπτει δ' Ἀγχιλαῖος οὐκ ἔλαττον δέκα φέροντας πῦρ ἐν χύτραις. Ἐκείνῃ δὲ ἐνέβησαν ἄλλος ἄλλῃ, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πυρὰ ἐγένετο, ἅτε πολλῆς ὕλης παρούσης, πάντες μὲν ἡλείοντο, πολλοὶ δὲ καὶ ἰδαίνυσαν ἐξ ἄρχης. Φαειρὸς δὲ ἐγένετο καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ταύτῃ τῇ νυκτὶ καυόμενος ὑπ' ἑσπέρῃ δὲ ἐνιπρήθη οὐδὲς αἶδεν. (α) Ἐκείνῃ δὲ ἤσθοντο οἱ ἐν τῷ Παιραίῳ τὰ ἄκρα ἐχόμενα, ἐπὶ μὲν τὸ ἀμύνεσθαι οὐκ εἰς ἐπράποντο, εἰς δὲ τὸ "Ἡρασαν κατέρωθεν καὶ ἀνδρες καὶ γυναῖκες καὶ δοῦλοι καὶ δαῖθεροι καὶ τῶν βοσκημάτων τὰ πλείστα. Καὶ Ἀγχιλαῖος μὲν δὴ σὺν τῷ στρατιώτῃ παρὰ θαλάτταν ἐπορεύοντο ἥ δὲ μόρα ἅμα καταβαίνουσα ἀπὸ τῶν ἀκρῶν Οἰνῶν, τὸ ἐντεταχισμένον ταῖς αἰρί, καὶ τὰ ἐνόντα διαβῆ, καὶ πάντες δὲ οἱ στρατιῶται ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ πολλὰ τὰ ἐπιτίβειν ἐκ τῶν χωρίων ἐλέμβανον. Οἱ δ' ἐν τῷ Ἡραίῳ καταπερυπνότες ἔζησαν, ἐπιτρέφοντες Ἀγχιλαῖῳ γυναικὶ δ,τι βούλετο περὶ σπῶν. Ὁ δ' ἔγνω, ὅτι μὲν τῶν πραγμάτων ἦσαν, παραδόντας αὐτοὺς τοῖς φράγξι, τὰ δ' ἄλλα πάντα παρῆναι. (α) Ἐκ τούτου δὲ ἔζηει μὲν ἐκ τοῦ Ἡραίου πᾶσι πολλὰ τὰ ἀγχιμαλῶτα κρησθαίαι δὲ ἀλλοθεν τε πολλοὶ παρήσαν καὶ ἐκ Βουσιπῶν ἦσαν ἐρησμένοι τί ἂν ποιοῦντες εὐρήνης τύχου. Ὁ δὲ Ἀγχιλαῖος μάλα μεγαλοπρόσους τοῦτους μὲν οὐδ' ὅρῳν ἴδων, καίπερ Φάρμακος τὸ πρόβλεπον παρεστηκότος αὐτοῖς, ὅπως προαγῶντι καθέμενος δ' ἐπὶ τοῦ περὶ τῆν ἡμέραν κυλοταροῦς οὐλοδμήματος θύωρας πολλὰ τὰ ἐξαγόμενα. Τῶν δὲ Ἀσκεδαμονίων ἀπὸ τῶν ὄψεων σὺν τοῖς ὁρᾶσι παρηκολούθουν θύλακας τῶν ἀγχιμαλῶτων, μάλα ὑπὸ τῶν παρόντων θεωρούμενοι· οἱ γὰρ ἐντυγχόντες καὶ κρατούντες αἰεὶ πως ἀξιοθέατοι δοκοῦσιν εἶναι. (γ) Ἐπὶ δὲ καθήμενος Ἀγχιλαῖος καὶ ἰουότος ἀγχιλλομένη τοῖς πεπραγμένοις, ἱππεὺς τις προέβηκεν καὶ μάλα ἰσχυρῶς ἰβρόντι τὸ ἱππῆα. Ὑπὸ πολλῶν δὲ ἐρωτῶμενος ὅτι ἀγγέλλοι, οὐδενὶ ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔγγυς ἦν τοῦ Ἀγχιλαῖου, καθυλάμενος ἀπὸ τοῦ ἱπποῦ καὶ προσδραμὼν αὐτῷ μάλα σκυθρωπὸς ὡς λέγει τὸ τῆς ἐν Λεχίῳ μόρας πέθος. Ὁ δ' ὡς ἤκουσεν, εὐθέως τε ἐκ τῆς ἔδρας ἀνεπέθηκε καὶ τὸ δόρυ διαβῆ καὶ πολεμάρχους καὶ πεντακοστάρχας καὶ χεναγὸς καλεῖν τὴν κήρυκα ἐκάλειν. (α) Ὡς δὲ συνέβησαν οὗτοι, τοῖς μὲν ἄλλοις εἶπεν, οὐ γὰρ πρὶς χριστοπολίητο, ἡμαρτύουσιν δ,τι δύναιντο ἥκειν τὴν ταχίστην, αὐτοὺς δὲ σὺν τοῖς περὶ δαμοσίαν ὑψηλῶν ἀνδράσιν. Καὶ οἱ δορυφόροι τὰ ὅπλα ἔχοντες παρηκολούθουν σπουδῇ, τοῦ μὲν ὑψηρομένου, τῶν δὲ μετόπισθεν. Ἡδὴ δ' ἐκπεπρακὸς αὐτοῦ τὰ θυμῷ εἰς τὸ πλάτυ τοῦ Λεχίου, προσελόντες ἱππεῖς τριεὶ ἀγγέλλουσιν ὅτι οἱ νεκροὶ ἀνηρημένοι εἰσιν. Ὁ δ' ἐπὶ τοῦτο ἤκουσε, θέσθαι καλέσθαι τὰ ὅπλα καὶ ἀλῆγον χρόνον ἀναπαύσεις, ἐπι-

tamen eis esset, partim quod locum obsiderent perarduum, partim quod sub vespere pluvias cum grandine habuissent, partim denique quod, ut aestivo tempore, tenuibus induti pannis ascendissent: rigentibus igitur frigore militibus, et mediis in truibris non admodum cerneret cupidis, Agesilaum non pauciores quam decem mittit, qui ad eos ignem in collis ferrent. Hi quum in verticem, alias alia via, evasisent, ac jam frequentes, utque non parvi ignes, ut in magna lignorum copia, excitarentur: omnes urgebant se, nonnulli etiam denso cernam sumebant. Eadem nocte Neptuni fanum ardere conspectum fuit: a quo vero succensus sit, nemo est qui norit. Postquam illi qui erant in Piræo, vertices ipso captos animadverterunt, non jam amplius ad defensionem se comparabant, sed viri, mulieres, ingenui, servi, cum maxima pecorum parte, Junonis ad fanum confugebant. Pergebat secundum mare solis cum copis Agesilaus. Interim de vertice Lacedæmoniorum cohors descendens, Ctesiam castellum muris cinctum cum omnibus, quæ erant in eo, cepit. Eodem die milites universi ex his locis magnam comensatus copiam acquisivere. Taudem et illi, qui ad Junonis templum confugerant, egressi permiserunt Agesilai arbitrio, ut de ipsis ex animi sui sententia sistueret. Agesilas exulibus tradi omnes, quotquot e numero illorum erant, qui cedes perpetraverant; cetera vendi universa jussit. Post hæc de Junonis fano municipia permulta sunt egressa. Aderant itidem quum illis ex locis legati, tum e Brotia, quæstori, quid faciendum esset, ut pacem impetrarent. Eos Agesilaus elato admodum animo ne adipiscere quidem visus fuit, quanquam ipsis adstittit Phaxas, hospes eorum publicus, ut ad Agesilæum eos adduceret. Sedebat ipse rotundo in ædificio, quod est propter palædam, ac multa, quæ de fano euebantur, spectabat. Comitabantur captivos cum hastis Lacedæmonii milites ex castris qui eos custodirent. In hos liberos, qui aderant, mirifice conjecti erant oculi: nam fieri plerumque consuevit, ut ii, quibus res secundæ sunt, et qui victoria potitur, spectata quodam modo digni videntur. Dum Agesilæus istic sedet, ac lætitiæ capere se de iis, quæ gesta erant, præ se fert, quidam totis viribus equo sudante advehitur. Quumque a compluribus, quid rei novæ afferret, interrogaretur, nullo cuiquam responso dato, propius ad Agesilæum adequitat, equo desilît, vultu tristi accedit, cohortis ejus, quæ erat in Lecheo, cladem exponit. Ille re cognita, statim e sella se proripit, hastam caput, polemarchos, quinquecentum militum præfectos, conductitiorum doctores per pericocon advocari jubet. Hi quum primum concurrissent, reliquis (necdum enim pransi erant), ut quod possent cibi sumerent, seque celerissime sequerentur, exiit: ipse cum militibus convicioribus impransus præcedebat. Comitabantur Agesilæum magno studio satellites armati, quum ipse ceu dux anteciret, illi una sequerentur. Jam celidias aquas preterierat, et in istam Lechei plantationem pervenerant, quum tres adequantes recepti jam esse interfectorum cadavera nuntiant. Quod quum accepisset, jussis subistere mili-

γα πάλιν τὸ στράτευμα ἐπὶ τὸ Ἥραιον τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰ ἀγχιμαλῶτα διετίθετο.

9. Οἱ δὲ πρὸς τοὺς Βοιωτῶν προκληθέντες καὶ ἐρωτώμενοι ὅτι ἤκουον, περὶ μὲν τῆς αἰρήνης οὐκ εἰ ἐμμένοντο, εἶπον δὲ ὅτι εἰ μὴ τι καλοῖσι, βούλονται εἰς τὸ ἄστυ πρὸς τοὺς πλείους στρατιώτας παραλθεῖν. Ὁ δ' ἐπιγιάσας, Ἄλλ' οἶδ' αὖ μιν, ἔφη, ὅτι οὐ τοὺς στρατιώτας ἰδεῖν βούλεσθε, ἀλλὰ τὸ εὐτύχημα τῶν φίλων ἑμῶν θεάσασθαι πόσον τι γένηται. Περιμεινάτε οὖν, ἔφη· ὅγῳ γὰρ ἑμῆς αὐτὸς εἶμι, καὶ μᾶλλον μετ' ἐμοῦ ὄντες γνώσεσθε ποῖον τι τὸ γεγεννημένον ἐστί. (10) Καὶ οὐκ ἐβούλετο, ἀλλὰ τῇ ὑστεραίᾳ· θυσάμενος ἦγε πρὸς τὴν πόλιν τὸ στράτευμα. Καὶ τὸ μὲν τρόπαιον οὐ κατέβαλεν, εἰ δέ τι ἦν λοιπὸν ὀνέρον, κόπῃν καὶ κῶον ἐπιδείκνυεν ὡς οὐδὲς ἀνέτρεψεν. Ταῦτα δὲ ποιήσας ἀστρατοπεδεύοντο περὶ τὸ Λέχαιον· καὶ τοὺς Θηβαίων μόνους πρίσθεις εἰς μὲν τὸ ἄστυ οὐκ ἀνῆγε, κατὰ θαλάτταν δὲ εἰς Κρεῦσιν ἀπέκρινεν. Ἄτι δὲ ἀφ' οὗ τοῖς Λακεδαιμονίοις γεγεννημένης τῆς τοιαύτης συμφορᾶς, πολλὸν πένθος ἦν κατὰ τὸ Λακωνικὸν στράτευμα, πλὴν ὅσων ἐτίθεισαν ἐν χώρῃ ἢ υἱοὶ ἢ πατέρες ἢ ἀδελφοί· οὗτοι δ' ὥσπερ νικηφόροι λαμπροὶ καὶ ἀγαλλόμενοι τῷ οἰκίῳ πάθει περιέυσσαν. (11) Ἐγένετο δὲ τῆς μόρας πάθος τοιαύτου τρόπου. Οἱ Ἀμυκλαῖοι αἰεὶ ποτὶ ἀπείροισι εἰς τὰ Ῥακίθια ἐπὶ τὸν πανῆνα, ἐάν τε στρατοπεδεύοντοιν τυγχάνουσιν ἐάν τε ἄλλως ποτὶ ἀποδημοῦντες. Καὶ τότε δὴ τοὺς ἐκ πάσης τῆς στρατιᾶς Ἀμυκλαίους κατέλιπεν Ἀγησῖλος ἐν Λεχαίῳ. Ὁ δ' ἐκεῖ φρουρὴν πολέμαρχος τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν συμμάχων φρουρὰς παρήταε φυλάττειν τὸ τεῖχος, αὐτὸς δὲ σὺν τῇ τῶν ὀπλιτῶν καὶ τῇ τῶν ἱππέων μόρᾳ παρὰ τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων τοὺς Ἀμυκλαίους παρήγειν. (12) Ἐπεὶ δὲ ἀπεῖχον ὅσον εἰκοσι καὶ τριάκοντα στάδια τοῦ Σκυῖνος, ὁ μὲν πολέμαρχος σὺν τοῖς ὀπλίταις οὖσαν ὡς ἑξακοσίους ἀπῆγε πάλιν ἐπὶ τὸ Λέχαιον, τὸν δ' ἱππαρμωστὴν ἐκείλευσε σὺν τῇ τῶν ἱππέων μόρᾳ, ἐκεῖ προέμειψεν τοὺς Ἀμυκλαίους μέχρι ὅπου οὗτοι κελεύοναι, μεταδιδόναι. Καὶ ὅτι μὲν πολλοὶ ἦσαν ἐν τῇ Κορινθίῳ καὶ πελτασταὶ καὶ ὀπλίται οὐδὲν ἡγρόμεν· κατεργάζοντο δὲ διὰ τὰς ἐμπροσθεν τύχας μετένα ἂν ἐπιχειρῆσαι σπῆσιν. (13) Οἱ δ' ἐκ τῶν Κορινθίων τοῦ ἄστεος, Καλλίας τε ὁ Ἰπποκλῆος, τῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν στρατηγῶν, καὶ Ἰσικράτης, τῶν πελταστῶν ἄρχων, καθορῶντες αὐτοὺς καὶ οὐ πολλοὺς ὄντας καὶ ἐρῆμους καὶ πελταστῶν καὶ ἱππέων, ἐνόμισαν ἀσφαλὲς εἶναι ἐπιβῆσθαι αὐτοῖς τῇ πελταστῶν. Εἰ μὲν γὰρ πορεύοντο τῇ ὁδῷ, ἀκοντιζόμενοι ἀν' αὐτοὺς εἰς τὰ γυμνὰ ἀποκλῦσθαι· εἰ δ' ἐπιχειροῖεν ὀνόματι, βρόχιος ἂν ἀποφυγεῖν πελτασταῖς τοὺς ἐκαστοτάτους τοὺς ὀπλίτας. (14) Γινώσκοντες δὲ ταῦτα εἰσῆλθον. Καὶ ὁ μὲν Καλλίας παρήταε τοὺς ὀπλίτας οὐ πόρῳ τῇ πύλῃ, ὁ δὲ Ἰσικράτης λαβὼν τοὺς πελταστὰς ἐπέβητο τῇ μόρᾳ. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ ἀκοντίζοντο καὶ ὁ μὲν τις ἐτά-

bus, ac paulisper quiete recrentis, ad sanum Junonis copias reduxit. Postridie municipia sunt vendita.

Legati Boeotorum accessit, et interrogati, quomobrem venissent, nullam pecis amplius mentionem facientes, cupere se dixerunt suos in urbe milites, si nihil esset impediendi, convenire. Subridens Agesilaus, « Ego vero non ignoro, inquit, cupere vos non milites videre vestros: sed quantus ille successus sit, quo amici vestri sint usi, spectare. Quomobrem offerimini: nam ego ipse vos deducam; atque accuratus sum, si mecum fueritis, quid acciderit, cognoscetis. » Neque fecerit eos, sed postridie facta res sacra, copias ad urbem duxit: ac tropaeum quidem non deiecit; si qua tamen arbor erat reliqua, succidens atque urens neminem egredi audere demonstrabat. Hec quum fecisset, propter Lechaum castra neglectus est, et Thebanorum legatos in urbem quidem non deduxit, sed maritimo itinere mari Cressim abiecit. Quia vero talis clades inusitata Lacedaemonia acciderat, magnus in exercitu Laconico plebiscitum locus erat, exceptis his, quorum ipso in pugna loco vel filii, vel parentes, vel fratres occubuerant. Nam illi, tanquam si victoria potiti essent, magno cum splendore, summi ipsi calamitate velut exultantes, obambulabant. Ceterum ei cohorti casus hic adversus in hunc modum accidit: consueverant Hyacinthias ad pænam semper Amycliei venire, sive in castris essent, sive aliqui peregre abessent domo. Et quoniam tum Agesilaus omnes Amyclaeos, quotquot erant in exercitu, apud Lechaum reliquerat, polemarchus is, qui praesidiarius eo loco praerat, commendata militibus ceteris, quos reliqui socii miserant, thesaurorum munus cura, ipse cum gravis armaturae pedibus et alia equitum cohorte, secundum ipsam Corinthum Amyclaeos deducebat. Abierant jam plus minus viginti vel triginta stadiis ab Sicyone, quum polemarchus una cum gravis armaturae pedibus, quorum erant prope sexcenti, Lechaum revertebatur, jussu equitum praefecto, cum equestri cohorte, quamprimum eo deduxissent Amyclaeos, quo ipsi vellet, celeriter se subsequi. Non ignorabant autem, multos in urbe Corinthia tum cetratos tum gravis armaturae pedites esse: sed eos prius se contentinentes existimabant, ob superiores rerum successus, neminem se adori audent. Verum plerique Corinthii, de his qui erant in urbe, itemque Callias Hippoclei filius, dux Atheniensium gravis armaturae pedibus, et cetratorum praefectus Iphicrates, quum ex alto conspexissent eos et paucos esse numero et audos a cetratorum equitumque praesidio, tuto se cum cetratis eos aggredi posse arbitrabantur. Nam sive pergere suo vellet in itinere, futurum existimabant, ut qui nulli essent, jaculis petiti occumberent; sive persequi hostem conarentur, facile cetratos, qui milites essent impetibus agiles, et gravis armaturae manibus elapsuros. Hec quum illis ita fuissent visa, copias educunt. Et Callias quidem suam armaturae gravis aciem non procul ab urbe instituit; Iphicrates autem, sumptis secum cetratis, hostium cohortem adoriebatur. Hic Lacedaemoni,

τροτο, ὃ δὲ καὶ ἐπεπτόκει, τούτους μὲν ἐκείλων τοὺς ὑπακιστοτάς ἀρμαμένους ἀποφέρειν εἰς Λέχαιον καὶ οὕτω μόνον τῆς μόρας τῇ ἀληθείᾳ ἐπαύσαν· ὃ δὲ πολέμαρχος ἐκείλευε τὰ ἕκα ἀρ' ἤβης ἀποδιῶζει τοὺς προεξημένους. (14) Ὡς δὲ ἰδόντων, ἔβρουν τε σθένει ἐξ ἀκονίστου βοῆς ἐκάλει ὄντες πελταστὰς· καὶ γὰρ ἀναρρεῖν αὐτοὺς ἐκείλευε, πρὶν τοὺς ἐκλίτας ὁμοῦ γίνεσθαι· ἐπεὶ δὲ ἀνερῶν ὑπαρμμένοι, ὅτε διώξαντες ὡς τάχους ἑκαστὸς εἶχαν, ἀναστρέφοντες οἱ περὶ τὸν Ἱερρατὴν, οἳ τε ἐκ τοῦ ἐναντίου πάλιν ἡκόντιζον καὶ ἄλλοι ἐκ πλάγιου παραθόντες εἰς τὰ γυνά. Καὶ εὐθὺς μὲν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διώξει κατεκμήνισαν ἑνεία ἢ δέκα αὐτῶν. Ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο, πολλὴ ἤδη θρασύτερον ἐπέκριντο. (15) Ἐπεὶ δὲ κακίως ἐπασχον, πάλιν ἐκείλευσε ὁ πολέμαρχος ὁμοῖαν τε πεντεκαίδεκα ἀρ' ἤβης. Ἀναρρεῖν δὲ ἐπὶ πλείους αὐτῶν ἢ τὸ πρῶτον ἔπειστο. Ἠδὴ δὲ τῶν βαλίστων ἀπολωλότων, οἱ ἱππεῖς αὐτοὺς παραγίγνεται καὶ οὐν τούτους αὖθις διώξιν ἐποιέσαντο. Ὡς δ' ἐνέκλιναν οἱ πελτασταί, ἐν τούτῳ κακίως οἱ ἱππεῖς ἐπέβησαν· οὐ γὰρ ἔως ἀπέκτεινάν τινες αὐτῶν, διώξαν, ἀλλὰ ὅτε τοὺς ἐκρούμας ἱσχυμένους καὶ ἰδόντων καὶ ἐπίστροφων. Προσόντες δὲ καὶ πάσχοντες τὰ ὁμοῖα τούτους καὶ αὖθις, αὐτοὶ μὲν αἰεὶ κλάττους τε καὶ μαλακώτερος ἐγίνοντο, οἱ δὲ πολέμους θρασύτεροι τε καὶ αἰεὶ ἐπτακαίδεκα. Αἰσθάνοντες δ' οἱ ἀπὸ τοῦ Λεχαιοῦ, εἰσδόντες εἰς πλοῖα πλεῖστον, ὥς ἐγένοντο κατὰ τὸν γέλογον. Οἱ δ' ἀπορούντες ἤδη, ὅτι ἔπαχον μὲν κακίως καὶ ἀπέθνησκον, ποιεῖν δὲ οὐδὲν ἰδύναντο, πρὸς δὲ τούτους ὄντες καὶ τοὺς ἐκλίτας ἐπίοντες, ἐγκλίνουσιν. Καὶ οἱ μὲν ἐμπέτουσιν αὐτῶν εἰς τὴν θάλατταν, ὀλίγοι δὲ τινες μετὰ τῶν ἱππέων εἰς Λέχαιον διώθησαν. Ἐν πᾶσι δὲ ταῖς μάχαις καὶ τῇ συγῇ ἀπέθανον περὶ πεντήκοντα καὶ διακοσίους. (16) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐπέπρακτο.

Ἐκ δὲ τούτου ὁ Ἀργεῖος τὴν μὲν στρατίαν μέραν ἔχον ἀπῆλθι, ὅλην δὲ κατέλιπεν ἐν τῷ Λεχαιοῖ. Διὸν δὲ ἐπ' οὐκὼς μὲν ἰδύναντο ὀφειλόμενα κατέχευτο εἰς τὰς πόλεις, ὡς δ' ἰδύναντο προναίτατα ἐξορμῆτο. Παρὰ δὲ Μαντινέϊαν ἔλ' Ὀρχομανοῦ ἔβρου ἀναστὰς ἐπὶ σκοτεινῶς παρῆλθεν. Οὕτω γαλήνῃ ἂν ἰδόντων οἱ στρατιῶται τοὺς Μαντινέϊας ἐξηθρομένους τῷ δυστυχίματι θεοσπασί· (17) Ἐκ τούτου δὲ μέλα καὶ τέλεια ἐπεπτόκειαν Ἱερρατῆς. Καθεστηκένων γὰρ προεῦρον ἐν Σιδούντι μὲν καὶ Κρομμύοντι ὑπὸ Πραξίτου, ὅτε ἐκείνος εἰς ταῦτα τὰ τέλχη, ἐν Οἰνός δὲ ὑπὸ Ἀργεῖου, ὅτε περὶ τὸ Πείριον ἐβόη, πάλιν εἰς ταῦτα τὰ χωρία. Τὸ μόνον Λέχαιον ἐρροῦρουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ἑμάρχοι. Οἱ φυγάδες δὲ τῶν Κορινθίων, οὐκ ἐπὶ περὶ παριόντες ἐν Σικωνίᾳ ἐπὶ τὴν τῆς μόρας δευτέρωσαν, ἀλλὰ παραπλήνους καὶ ἐντεῦθεν ὁρμυμένοι, πράγματα εἶχον τε καὶ παρῆγον τοὺς ἐν τῇ πότει.

quam jam uis ferirentur, eorumque nonnulli vulnerarentur, nonnulli caderent, satellibilibus imperant, ut hos subitus Lecharum deferrent, qui quidem soli ex tota cohorte reuera salvi evaserunt. Inde polemarchus mandavit, uti quolibet annis decem pubertatem excessissent, cetratos, quos diximus, persequendo atagerent. Hi quum eos persequerentur, neminem ictu telii atsequi poterant, quippe qui gravis armaturae pedites essent. Nam prius ut pedem referrent, quam gravis hostium armatura prope adesset, polemarchus edixit. Post ubi sparsim pedem referrebat, ut qui in hoste persequendo pro suis quisque viribus uis celeritate maxime fuisset, conversi milites Iphicratis et qui ex opposita his parte trans hostes erant, iacula rursus vibrabant, pars eos a latere currendo, qua erant nudii, feriebant. Ita statim primo incursu novem, aut decem, jaculis confusos intererunt. Quod ubi accidisset, longe jam audacius Lacedaemonios urgerunt: qui quum graviter premeretur, rursus polemarchus eo, qui annis quindecim pubertatem excessissent, persequi hostem iussit. Hi quoque quum pedem referrent, longe plures quam prius, cecidere. Jam ex eis fortissimis quisque perierat, quum equites eis advenire; cum quibus rursus persequi hostem inceperunt. Quum autem cetrati declinarent, imprudenter eos adorti sunt equites. Quippe non, quod alios occidissent, persequerentur: sed cum ipsis excursoribus aequis frontibus tum persequerentur, tum sese converterent. Atque his similia quum iterum iterumque facerent ac perpeterebant, semper ipsi pauciores ac languidiores, hostes vero audaciores evadebant, eorumque plures Lacedaemonios negotium facesscebant. Tandem iniquis consiliis, non magnum quendam in tumulum sese colligunt, qui duobus fere a mari stadiis, a Lecharo sex vel septemdecim aberant. At qui erant Lechari, quum id animadvertissent, concensis naviculis, propter litus navigarunt, donec ad eum collem pervenirent. Interim Lacedaemonii rerum suarum anxii, quod nullo cum hostium detrimento affigeretur misere, atque interirent, ubi gravem inasper armaturam adversum se tendere vident, terga dant hosti; atque alii eorum se in mare abiciunt, alii quorum non multi erant, una cum equitibus Lecharum persequi perveniunt. In omnibus quidem hisce conflictibus ipsaque fuga plus minus ducenti quinquaginta sunt interempti. Atque haec sic gesta fuerunt.

Agessinus autem secundum eam cum cohorte, quae succubuerat, discessit, relicta apud Lecharum alia. Quamquam domum ita pergeret, quam maxime seae potaret, ingrediebatur urbes; rursusque tummo mane initium proficiscendi faciebat. Mantineam quidem ipsis in tenebris praeterit, quum Orthomeno dimicatio movisset. Adco graviter conspectum Mantineensium latere milites videbantur, qui ex hac ipsorum calamitate voluptatem caperent. Post haec Iphicrati alia quoque perficitur essere. Quamvis enim Sidentem et Crommyonem, oppida ab se capta, Praxitas, Gnaon Agessinus, occupato Pirro, praesidiis munivissent, ea tamen Iphicratis omnia recepit: excepto Lecharo, quod a Lacedaemoniorum sociorumque praesidio defendebatur. Exules autem Coriathii, propter adversum cohortis illius casum non jam pedestri amplius itinere Sicynon progredientes, sed navigiis proficiscentes, excursionibus inde factis eos qui erant in urbe vexabant, et ab ipsis vicissim vexantur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT VI.

Μετά δὲ τοῦτο οἱ Ἀχαιοὶ ἔχοντες Καλυδῶνα, ἣ τὸ παλαιὸν Αἰτωλία ἦν, καὶ πόλιν πεποιημένην τοῖς Καλυδωνίοις, φρουρεῖν ἠναγκάζοντο ἐν αὐτῇ. Οἱ γὰρ Ἀκαρνανεὶ ἐπιστάτην, καὶ τῶν Ἀθηναίων δὲ καὶ Βοιωτῶν συμπαρασχόν τινες αὐτοῖς διὰ τὸ συμμάχους εἶναι. Πυζόμενοι οὖν ὑπ' αὐτῶν οἱ Ἀχαιοὶ πρίστους πέμπουσιν εἰς τὴν Ἀκαδαίμονα. Οἱ δ' ἰδόντες διαγῶν ἐτι οὐ δίκαια πάσχον ἐπὶ τῶν Ἀκαδαϊμονίων. (α) Ἥμεῖς μὲν γὰρ, ἔρασαν, ἡμεῖν, ὧ ἄνδρες, ὅπως ἂν ἡμεῖς παραγγιλλήται συστρατεύμεθα καὶ ἐπόμεθα ὅποι ἂν ἤγησθε· ἡμεῖς δὲ πολιορκουμένοι ἡμῶν ὑπὸ Ἀκαρνανῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῖς Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν οὐδέμιν ἐπιμέλειαν ποιήσθε. Οὐκ ἂν οὖν δυνατόμεθα ἡμεῖς τούτων ὅσως γιγνομένων ἀντίχην, ἀλλ' ἢ ἑκάπατες τὸν ἐν Πειλοποννήσῳ πόλεμον διαδόντες πάντας πολυμήτορας Ἀκαρνανῶν καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν, ἢ εἰρήσιν ποιησόμεθα ὅσῳαν ἂν τινα δυνάμεθα. (β) Ταῦτα δ' Ἰδαίον βασιλεύοντες τοῖς Ἀκαδαϊμονίοις ἀπέλαλγαντο· τῆς συμμάχους, εἰ μὴ αὐτοῖς ἀντιποικουρήσουσι. Τούτων δὲ λεγομένων ἰδοὺς τοὺς ἑξ ἑσθέρους καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγκαῖον εἶναι στρατεύεσθαι μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τοῖς Ἀκαρνανέσιν. Καὶ ἐκπέμποναι τὸν Ἀγησίλαον, δύο μόρας ἔχοντα καὶ τῶν συμμάχων τὸ μέρος. (γ) Οἱ μάλιστα Ἀχαιοὶ πανδημίᾳ συστρατεύοντο. Ἐπεὶ δὲ διόβη ὁ Ἀγησίλαος, πάντες μὲν οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν Ἀκαρνανεὶς ἐφυγον εἰς τὰ ἄστυ, πάντα δὲ τὰ βοσκήματα ἀπεγύωρται πόρῳ, ὅπως μὴ ἀλίσκηται ὑπὸ τοῦ στρατεύματος. Ὅ δ' Ἀγησίλαος ἐπειδὴ ἐγένετο ἐν τοῖς ὅροις τῆς πολέμιας, πέμφας εἰς Σπάρτην πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Ἀκαρνανῶν εἶπεν ὅς μὴ παυσάμενος τῆς πρὸς Βοιωτοὺς καὶ Ἀθηναίους συμπαγῆς ἐαυτοῦς καὶ τοὺς συμμάχους αἰρήσονται, δρόσοι πῆσαν τὴν γῆν αὐτῶν ἐρηλῆς καὶ παραλείβουσι οὐδέν. (α) Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπαύοντο, ὅσως ἐποίει, καὶ κόπτον ζυνεύοντες τὴν γῆραν οὐ προφίε πλέον τῆς ἡμέρας ἢ δέκα ἢ δώδεκα σταδίων. Οἱ μὲν οὖν Ἀκαρνανεὶς, ἡγχαμένοι ἀσφαλῆς εἶναι διὰ τὴν βραδυτέτη τοῦ στρατεύματος, τὰ τε βοσκήματα κατεβίβαζον ἐκ τῶν ὀρέων καὶ τῆς γῆρας τὰ πλείστα εἰσάγοντο. (α) Ἐπεὶ δὲ ἰδοῦσαν τῇ Ἀγησίλαῳ πάννυκτον παρῆναι, ἡμέρα πέμπτῃ ἢ ἑκτῇ καὶ δεκάτῃ ἀρ' ἤς ἐλεβόλε, θυσάμενος πρὸς διανομήν πρὸ θαλάσσης ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν στάδια ἐπὶ τὴν λίμνην περὶ ἣν τὰ βοσκήματα τῶν Ἀκαρνανῶν ᾤοντο πάντα ἦν, καὶ ἐλαβε πηληγιῇ καὶ βουκόλῃ καὶ ἱπποπόρῃ καὶ ἄλλῃ παντοδαπὰ βοσκήματα καὶ ἀνδρόποδα πολλὰ. Αὐτῶν δὲ καὶ μάλιστα αὐτοῦ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν διημίλει τὰ αἰχμαλώτα. (γ) Τῶν μάλιστα Ἀκαρνανῶν πολλοὶ πελτασταὶ ἔβηον, καὶ πρὸς τῇ θρῆ σκηνούντες τοῦ Ἀγησίλαου βεβλήοντες καὶ σφενδονώτας ἔπασχον μὲν οὐδὲν, κατεβίβοντες δὲ εἰς τὸ θαλάσσι τὸ στρατόπεδον ἀπὸ τῆς ἀκρωνυχίας τοῦ ὄρους, καίπερ ἤδη περὶ δαίτηνον περσάμενοι. Εἰς δὲ τὴν νύκτα οἱ μὲν Ἀκαρνανεὶς ἀπῆλθον,

Secundum hac Achæi, qui Calydonem in civitatem suam adscitis, Calydoneem obtinebant, que olim urbs Ætolia erat, imposito illam presidio tueri cogebantur. Nam bello ab Acarnanibus infestabantur, quibus se nonnulli Athenienses ac Boeoti adjungebant, quod eorum societate continerentur. Quapropter Achæi, quam ab hoste premerentur, legatos Lacedæmonem mittunt. Il quum Spartam venissent, injuste secum agere Lacedæmonios aiunt: « Quippe nos, inquam, vobiscum arma sumimus, Lacedæmonii, prout ipsi denuntiatis, et quocunque ducitis, sequimur. Vos contra, quum ab Acarnanibus, eorumque sociis, Atheniensibus et Boeotis, bellu premamur, nulla nostri cura tangimini. Quod si porro fieri hoc debet, minime vim hanc sustinere poterimus, omninoque vel omittendam nobis bellum hoc in Peloponneso vestrum erit, ac in hostilem agrum transeundum, ut universi in Acarnanes eorumque socios bellum geramus; vel incusata cum eis pax, qualis quidem inferi poterit. » Hæc tum ab eis dicebantur, obscure minantibus, se a Lacedæmoniorum societate discessuros, ni vicissim suppetias sibi ferrent. Ephori autem, hac oratione audita, una cum publico concilio statuerunt, necessarium esse, ut adversus Acarnanes cum Achæis arma caperentur. Itaque duobus cum cohortibus et parte sociorum Agesilæus hæc expeditioni præfuit; cui se cum copiis suis universi Achæi adiungunt. Quum versus hostes exercitum tradideret, Acarnanes omnes, quotquot debebant in agris, in oppida fugiebant, pecoribus etiam omnibus, ne a milite interciperetur, procul abactis. Jam soli hostiliter fines attingeret Agesilæus, quum misso Stratum ad communis Acarnanum quodam, ni ab societate Boeotorum et Atheniensium discederent, eorumque loco se Lacedæmonius ipsorumque sociis adjuveret, vastatarum se continenter omnem ipsorum agrum, nihilque reliqui factorum, denuntiavit. Illis non obtemperantibus, fecit quod minatus erat. Nam et agrum eorum continuo vastabat, et quotidie ultra decem vel duodecim stadia non progrediebatur. Itaque pecora de montibus Acarnanes deducebant, magnamque partem agri soli colebant; quod tuto id sibi licere propterea ducerent, quia copie Agesilæi lente progredierentur. Tandem die decimo quinto vel decimo sexto, ex quo fines eorum ingressus erat, quum jam eos fiduciar plenos nihil metueri sibi Agesilæus existimaret: mane facta re sacra, prius quam appeteret vespere, centum sexaginta stadiis emensis ad eam paludem pervenit, propter quam Acarnanas pecora fere universa erant. Itaque permulta bonum et equorum armenta, aliisque diversi generis pecora, atque etiam municipia capta sunt. Quo facto, ibidem postidie substitit et quæ cepert, vendidit. Interim multi Acarnanas cetrati aderant, quumque castra ad montem Agesilæus haberet, telis et fundis ea petentes detrimenti quidem nihil ipsi accipiebant; Agesilæi vero milites in pluvietem de cacumine montis descendere coacti sunt, licet jam cenæ parandæ intenti essent. Posteaquam non ingruvit,

οὐ δὲ στρατιῶται φυλάκῃ καταστραφόμενοι ἐκδεδυθόν.
(9) Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀπῆγον ὁ Ἀγησίλαος τὸ στράτευμα.
Καὶ ἦν μὲν ἡ ἕρδῃς ἐκ τοῦ περὶ τὴν λίμνην λαιμῶνός τε
καὶ πεδίου στενὴ διὰ τὴν κύλινθον περὶφύχοντα ὄρη· κατα-
λαβόντες δὲ οἱ Ἀκαρῶνες ἐκ τῶν ὑπερβῶσιον ἐβαλλόν
τε καὶ κύνειον, καὶ ὑποκαταβέδοντες εἰς τὴν κράσπεδον
τῶν ὁρῶν προσέκριντο καὶ πράγματα παρείχον, ὥστε
οὐκ εἶναι ἰδύναται τὸ στράτευμα πορεύεσθαι. (10) Ἐπι-
διώκοντες δὲ ἀπὸ τῆς φάλαγγος οἱ τε ὀπλίται καὶ οἱ
ἱππεῖς τοὺς ἐπιτιθεμένους οὐδὲν ἐβλάπτον τὰρ γὰρ
ἦσαν, ὅπου ἀποχωροῖεν, πρὸς τοῖς ἰσχυροῖς οἱ Ἀκαρ-
ῶνες. Χαλεπὸν δ' ἤρξαμένος ὁ Ἀγησίλαος διὰ τοῦ
αἰωνοπόρου ἐξελθεῖν ταῦτα πύσχοντες, ἔγνο διώκειν
τοὺς ἐκ τῶν ἐκονύμων προκειμένους, μάλα πολλοὺς
ὄντας· εὐδαμνέστερον γὰρ ἦν τοῦτο τὸ ὄρος καὶ ὀπλίταις
καὶ ἱπποῖς. (11) Καὶ ἐν ᾧ μὲν ἐσφαγιάζετο, μάλα κα-
τείχον βαλλόντες καὶ ἀκοντίζοντες οἱ Ἀκαρῶνες, καὶ
ἐργῆς προκίοντες πολλὰς ἐτίτρεσκον. Ἐπεὶ δὲ πα-
ρήγγειλεν, ἔθι μὲν ἐκ τῶν ὀπλιτῶν τὰ πεντακαίδεκα
ἀφ' ἑξῆς, ἔλανον δὲ οἱ ἱππεῖς, αὐτοὺς δὲ ἦν τοῖς ὀ-
λοῦς ἡχοῦσθαι. (12) Οἱ μὲν οὖν ὑποκαταβέδοντες τῶν
Ἀκαρῶνων καὶ ἀκροβολιζόμενοι τὰρ ἐνέκλιναν καὶ
ἀπῆλθον φεύγοντες πρὸς τὸ θνατὸν· ἐπεὶ μάλιστα τοῦ
ἀκροτάτου οἱ ὀπλίται ἦσαν τῶν Ἀκαρῶνων παρατε-
ταγμένοι καὶ τῶν πελταστῶν τὸ πολλόν, καὶ ἐνταῦθα
ἐπίμεινον, καὶ τὰ τε ὀλοῦς βάλῃ ἤρπασαν καὶ τοῖς ὄρα-
σιν ἐξοκοντίζοντες ἱππέας τε κατέτρεσκον καὶ ἱπποὺς
τῶν ἀπέκτειναν. Ἐπεὶ μάλιστα μικροῦ ἔιδον ἤδη ἐν
χερσὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὀπλιτῶν εἶναι, ἐνέκλιναν, καὶ
ἀπῆλθον αὐτῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ περὶ τριακοσίων.
(13) Τοῦτον δὲ γενομένην ὁ Ἀγησίλαος τρόπαιον ἐστή-
σατο. Καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν γοῖραν ἔκοπτε
καὶ ἔκατο· πρὸς ὅντας δὲ τῶν πόλεων καὶ προσέβαλεν,
ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀναγκαζόμενος, οὐ μὲν εἶλε γὰρ οὐδε-
μίαν. Ἦνικα δὲ ἤδη ἐπεγγίγνετο τὸ ματόπαιον, ἀπῆλθε
ἐκ τῆς γούρας. (14) Οἱ δὲ Ἀχαιοὶ παύσασθαι τε οὐδὲν
ἐνέμεινον αὐτῶν, οἳ πόλιν οὐδεμίαν προσεῖληται οὔτε ἔκω-
σαν οὔτε ἀκούσαν, ἰδόντες τε, εἰ μὴ τὸ ὀλοῦς, ἀλλὰ το-
σοῦτον γὰρ χρόνον καταμῖναι αὐτῶν, ὥς ἂν τὸν σπορῆ-
τὸν διακυβέσωσι τοῖς Ἀκαρῶσι. Ὅ δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι τὰ
ἐναντία λέγοντες τοῦ ἐμφέροντος. Ἐγὼ μὲν γὰρ, ἔφη,
στρατεύεσθαι πάλιν δεῖρο εἰς τὸ ἐπὶ νυκτὸς οὗτοι δὲ
ὄρα ἐν πλείω σπείρωσι, τοσοῦτον μάλλον τῆς εἰρήνης
ἐπιθυμῶσιν. (15) Ταῦτα δὲ αἰὶναι ἀπῆλθε πᾶσι δὲ
Ἀιτωλίας τοιαύτας ὁδοὺς ὥς οὔτε πολλοὶ οὔτε ὀλίγοι δύ-
νανται· ἐν ἀκόντων Αἰτωλῶν πορεύεσθαι· ἐκίοντο μάλιστα
εἰσαν φελλοῖς κλῖοντες γὰρ Ναυπάκτον αὐτοῖς ἐμ-
παρῆσαν ὥς· ἀπολαθεῖν. Ἐπειδὴ δ' ἐτίετο κατὰ τὸ
Ῥῖον, ταῦτα διεῖξεν οἰκὰς ἀπῆλθε καὶ γὰρ τὸν ἐκ Κε-
λωῶντος ἐλάνων εἰς Πελοπόννησον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκώλυν
τρήρεσιν ὁρμώμενοι ἐξ Οἰτιάδων.

et Acarnanes discesserunt, et milites, constitutis excubiis,
quieti se dederunt. Posttridie copias Agessilas abduxit.
Erat autem estus et prato et planitie, stagnum illud
ambiente, propter montes undique circumjectos angustus;
et occupatis iis, Acarnanes de superioribus locis tellis ac
jaculis hostes petebant, atque etiam descendentes ad mon-
tium crepidines, urgebant eos, tantumque negotii exhibe-
bant, ut copiae progredi amplius nun possent. Quod si ma-
xime gravis armatura pedites et equites hostem invadentem
persequerentur, nullo tamen eum damno affliciebant: nam
quoties pedem referebant Acarnanes, celeriter ad munia se
loca recipiebant. Itaque ratas Agessilas, militem suum
huc incommoda perpetientem per arctam illam viam diffi-
culter evasurum, staret, eos, qui magna cum manu ad le-
vatum nos urgebant, persequendo esse. Nam is mos tam
gravis armaturae peditibus, tum equitibus accessu facillior
erat. Dum hac de causa sacrum facit, interim Acarnanes
tellis ac jaculis graviter premebant militem; atque etiam pro-
pius accedentes, multos vulnerabant. At ubi persequi suos
jussit, tum vero quatuor inter gravis armaturae milites an-
nis quindecim pubertatem exacerant, cursu in hostem fer-
rebat, equitibus in eundem equos agentibus, et cum ceteris
Agessilas subsequente. Statim Acarnanes qui descende-
rant, ac levibus hostem proelia tentabant, tergo vertuntur,
atque inter fugiendum per acclivia trucidati sunt. At gra-
vis eorum armatura, magnoque celatorum manus, supremum
in monte instructa, subsistebat; ac praeter alia tela, quae
jaciebant, emissis etiam hastis tum equites vulnerabant,
tum quosdam equos interficiebant. Verum ubi jamjam La-
cedaemoniorum gravis armatura manus cum eis consertura
esset, in fugam versi, plus minus tercentum die occupoe-
runt. Quibus ista gentis, troqueum Agessilas excitavit;
ac deinceps agrum hostilem cum exercitu peragrans, passim
omnia ferro ac flamma vastabat. Etiam oppidis quibusdam
copias admovebat, Achaeris ita cogentibus; quorum tamen
nullum omnino cepit. Tandem quam saturninus appetis-
set, hostium finibus excessit. Tum Achaer nihil ab eo ge-
stum existimare, quod oppidum nullum vel deditione, vel
vi cepisset: simul obsecrare, saltem tantisper maneret, si
quidem aliud impetrare non possent, donec impedisset,
quominus Acarnanes sementem facerent. Respondebat Age-
ssilas, proferri ab ipso ejusmodi fecit, quae minime fieri expedi-
ret. Nam exstate, inquit, proxima rursus adversus hos
expeditionem suscipiam: qui sane quanto majorem sementem
fecerint, tanto avidius pacem expetent. His dictis,
terrestre per Aetoliam iter ejusmodi fecit, ejusmodi neque
magis neque parte hominum copiae possint invitae Aetolis
facere. Sed illi tunc facultatem ei transiendi faciebant,
quod futurum speraret, ut ipsius opera Naupactum recipere-
rent. Tandem quom propter Rhium venisset, ibi freto tra-
jecto in patriam reversus est. Nam quominus Calydone in
Peloponnesum navigaretur, Athenienses, ex Egeidis pro-
fecti cum triremibus, prohibebant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

CAPUT VII.

Παραβρόντος δὲ τοῦ χειμῶνος, ὥσπερ ὑπέσχετο τοῖς Ἀχαιοῖς, εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἔρος πάλιν φρουρὰν ἔστην ἐπὶ τοῖς Ἀκαρῶνας. Οἱ δὲ αἰσθόμενοι, καὶ νομίσαντες διὰ τὸ ἐν μεσογείᾳ στήσι τὰς πόλεις εἶναι ὁμοίως ἂν πολιορκεῖσθαι ὑπὸ τῶν τὸν σίτον φθειρόντων ὥσπερ εἰ περιστρατοπεδεύμενοι πολιορκούντο, ἐπεμψάν πρόσθεας εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, καὶ εἰρήνην μὲν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, συμμαχίαν δὲ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐποίησαντο. Καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀκαρῶνας οὕτω διεπράκτα.

2. Ἐκ δὲ τούτου τοῖς Λακεδαιμονίοις τὸ μὲν ἐπ' Ἀθηναίους ἢ ἐπὶ Βοιωτοὺς στρατεύειν οὐκ εἰκότως ἀπαλλεῖ εἶναι ὁπισθεν καταλειπόντας ὅμορον τῇ Λακεδαιμονίᾳ πολέμειαν καὶ οὕτω μεγάλῃ τὴν τῶν Ἀργείων πόλιν, εἰς δὲ τὸ Ἄργος φρουρὰν φάουσιν. Ὅ δὲ Ἀγροίπολις ἐπὶ ἔργῳ ὅτι εἴη αὐτῷ ἡγήσασθαι τῆς φρουρᾶς καὶ τὰ διαβητήρια θυρεῖον ἐγένετο, εἰδὼν εἰς Ὀλυμπίαν καὶ χρηστηριαζόμενος ἐπηρώτα τὸν θεὸν εἰ ὁσίως ἂν ἔχοι αὐτῷ μὴ δεχομένῳ τῆς σπονδᾶς τῶν Ἀργείων, ὅτι αὐτῷ ὅπως καθήκει ὁ χρόνος, ἀλλ' ὅπως ἐμβαλλέιν μάλιστα Λακεδαιμόνιοι, τότε ὑπέραρον τοὺς μήνας. Ὅ δὲ θεὸς ἐπεσκέμειν αὐτῷ ὅτιον εἶναι μὴ δεχομένῳ σπονδᾶς ἀδίκως ὑποφαιόμενος. Ἐκείθεν δ' εὐθὺς πορευθεὶς εἰς Δελφοὺς ἐπήγατο αὐτὸν Ἀπόλλων εἰ κακῶν δοκιμῇ περὶ τῶν σπονδῶν καθέπερ τῷ πατρὶ. Ὅ δὲ ἀπεκρίνατο καὶ μάλα κατὰ ταῦτά. (α) Καὶ οὕτω δὲ Ἀγροίπολις ἀναβάντων ἐν Φλοισύνῳ τὸν στρατόμακ, ἐκείσε γὰρ αὐτῷ συνελήγτο, ὥς πρὸς τὰ ἱερὰ ἀπεύχεται, ἐνέβαλε διὰ Νημέας. Οἱ δ' Ἀργεῖοι ἐπὶ ἔγνωσαν αὐτοὺς δευροφύμενοι κυλιέναι, ἐπεμψάν, ὥσπερ εἰλόπεσαν, ἐστεφανωμένους δύο κήρυκας ὑποφαιόμενους σπονδᾶς. Ὅ δὲ Ἀγροίπολις ἀποφαινόμενος ὅτι αὐτοὶ δοκοῖεν τοῖς θεοῖς δοκέας ὑποφαιρῖν, οὐκ ἐδέχτο τὰς σπονδὰς, ἀλλ' ἐνέβαλε καὶ πολλὴν ἀπορίαν καὶ ἐκπληξιν κατὰ τὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐν τῇ πόλει ἐποίησε. (β) Δειπνοποιοῦμενοι δ' αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀργεῖᾳ τῇ πρώτῃ ἑσπέρᾳ, καὶ σπονδῶν τῶν μετὰ τὸ δεῖπνον ἤδη γενομένων, ἴσους ἐν ἑσπέρᾳ. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀρχαμένον τῶν ἀπὸ θαυμασίας πάντας βρηνσαν τὸν περὶ τὸν Ποσειδῶν παίχνα· οἱ δ' ἄλλοι στρατιώται φόντον ἀπείναν, ὅτι καὶ Ἄγρις σεισμοῦ ποτε γενομένου ἀπήγαγεν ἐξ Ἰδαίου. Ὅ δὲ Ἀγροίπολις εἰπὼν ὅτι εἰ μὲν μύλλοντος αὐτοῦ ἐμβαλλέιν σείσσει, κωλύειν ἂν αὐτὸν ἡγεῖτο· ἐπεὶ δὲ ἐμβαλεῖν οὐκ ἐπικαλεῖται νομίζει· (γ) καὶ οὕτω τῇ ὑστεραίᾳ θυόμενος τῷ Ποσειδῶνι ἡγεῖτο αὐτὸν πόρῳ εἰς τὴν χώραν. Ἀτὰρ δὲ νειοῦσι τοῦ Ἀγροίπολις ἐστρατευμένου εἰς τὸ Ἄργος, πυνθανόμενος δ' Ἀγροίπολις τῶν στρατιωτῶν μέχρι μὲν ποῖ πρὸς τὸ τεῖχος ἡγάγεν δ' Ἀγροίπολις, μέχρι δὲ ποῖ τὴν χώραν ἐβήσαν, ὥσπερ πάντα τοὺς πύργους ἐπὶ τὸ πλὸν ἐπεμβαλλέιν ἀπειρῶτο. (δ) Καὶ ἤδη μὲν ποτε βαλλόμενος ἀπὸ τῶν τύρσων τὰς παρὰ τὸ τεῖχος τέρρους πόλιν διέβη· ἢ δὲ δὲ οὐκ ὀχόμενοι τῶν πλείστων Ἀργείων εἰς τὴν

Pontaeque hiems praeterit, Agesilaus, quemadmodum facturum se receperat, statim inuente vero copias adversus Acarnanes colligit. Quod quam illi comperserunt, atque existimarent, se, qui sita mediis in regione haberent oppida, perinde ab illis obsideri, qui segetem corrumpere, atque si qui castris circum urbes positos eos oppugnarent: Lacedaemonem legatos miserunt, et pacem cum Achais, societatem cum Lacedaemoniis lacerunt. Hic rerum adversus Acarnanes gestarum fuit exitus.

Secundum hanc Lacedaemonii non satis tantum fide arbitrabantur, si arma Boeotis et Atheniensibus inferrent, a tergo relicta urbe Argiva, Lacedaemoni finitima, quae tam ampla, et ipsa infesta esset: quapropter adversus Argos decrevit copias. Quas ut sibi ducentes esse intellexit Agesiopolis, posteaquam ex ta de felici copiarum traductione consulens perstitavit, Olympiam oraculi sciscitantii causa profectus, Jovem interrogavit, fasne esset ipsi, oblatas ab Argivis inducias non admittere, quando illi non sibi tempus ipsum postulare, sed Lacedaemonis eos jamjam invasuris, tum demum menses sacros praetererent. Et significabat Jupiter, fas esse inique oblatas inducias aspernari. Mox inde Delphiis recta profectus, Apollinem etiam interrogabat: an et ipsi de induciis idem, quod patri, videretur. Is vero prorsus in eandem sententiam respondit. Quapropter Agesiopolis, sumptis secum Piliatene copiis, quae coactae erant istis, in terra dum ipse ad utrumque finem proficisceretur, per Nemeam fines hostium ingressus est. Argivi quum resistere se non posse animadvertent, mori suo caduceos duos sertis redimitos, qui inducias offerrent, miserunt. Eis respondens Agesiopolis, non videri illis has inducias recte offerri, rejectis illis, fines hostium invasit, magnamque rerum difficultatem ac perturbationem tum in agris tum in urbe excitavit. Quumque vespera prima Argivo in solo cunctaret, jamque libationes, quae fieri a consue solent, haberetur, terram Neptunus successit. Tum Lacedaemonii, quum comites regis exorni essent, omnes pavonem, qui Neptuno sociis, cecinare hymni loco: ceteri milites discedendum arbitrabantur, propterea quod et Agis olim, quem mox esset terra, Elide copias abduxisset. Agesiopolis autem arbitrari se dixit, deum impedimentum fuisse conatum sum, si prius movisset terram, quam in hostium fines irruisset: nam quia traducto in hos exercitu id accidisset, ultro deum etiam ipsum exhortari. Quamobrem postridie facis Neptuno sacris, copias itinere non magno in agrum Argivum duxit. Et quia recens adversus Argivum urbem Agesilaus expeditionem susceperat, Agesiopolis, interrogatis militibus, quam prope ad muros Agesilaus suos duxisset, ac quomodo ditionem hostilem vastasset ipse, veluti quinquartio, longe in omnibus Agesilaum superare nitebatur. Aliquando de propugnaculis murorum telis petitis, fossae, quae muros ambiunt, iterum transit. Quodam etiam tempore, quum

Λακωνικῶν οὕτως ἔγγυς πυλῶν προσέλθεν ὥστε οἱ πρὸς ταῖς πόλεις ὄντες τῶν Ἀργείων ἀπέκλεισαν τοὺς τῶν Βωσωντῶν ἱππίας εἰσελθεῖν βουλευμένους, δειπνῶντας μὴ συνεισπύσασιν κατὰ τὰς πόλεις οἱ Λακιδαιμόνιοι ὥστε ἡναγκασθῶσαν οἱ ἱππῆες ὥσπερ νυκτερίδας πρὸς τοὺς τείχεσιν ὑπὸ ταῖς ἐπιτάξεσι προσκαρπαίνειν. Καὶ εἰ μὴ ἔτυγον τότε οἱ Κρήτες εἰς Ναυπλῖαν καταδεδραμηκότας, πολλοὶ ἂν καὶ ἄνδρες καὶ ἵπποι κατετοῦθόντων. (γ) Ἐκ δὲ τούτου περὶ τὰς εἰρκτῆς στρατοπεδουμένου αὐτοῦ πίπτει κεραιὴν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ οἱ μὲν τινες πληγέντες, οἱ δὲ καὶ ἐμβροτηθέντες ἀπέθανον. Ἐκ δὲ τούτου βουλευμένους τειχίσαν προύριόν τι ἐπὶ ταῖς παρὰ Κηλοῦσαν ἐμβολαῖς, θύματα καὶ ἐφάνη αὐτῶν τὰ ἱερὰ θύεσθαι. Ὡς δὲ τούτο ἐγένετο, ἀπήγαγε τὸ στρατεύμα καὶ διώκοντα, μάλᾳ πολλὰ βλάβας τοὺς Ἀργείους, ἅτε ἀπροδοκῆτως αὐτοὺς ἐμβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Καὶ ὁ μὲν ὃς κατὰ γῆν πόλεμος οὕτως ἐπολεμαίτο. Ἐν ᾧ δὲ πάντα ταῦτα ἐπράττετο, τὰ κατὰ θάλατταν αὐ καὶ τὰς πρὸς θαλάττῃ πόλεις γινώμενα διηγήσομαι, καὶ τῶν πράξεων τὰς μὲν εἰρηνηνομήτους γράψω, τὰς δὲ μὴ αἰτίας λόγῳ παρήσω. Πρῶτον μὲν τοῖνυν Φαρναβάζος καὶ Κόνων, ἐπεὶ ἐνίκησαν τοὺς Λακιδαιμόνιους τῇ ναυμαχίᾳ, περιπλέοντες καὶ τὰς νήσους καὶ πρὸς τὰς ἐπιθαλασσιῶν πόλεις τοὺς τε Λακωνικοὺς ἀρμυστὰς ἐγγίσανον καὶ παρεμβάνοντο τὰς πόλεις ὡς οὐτα ἀκροπόλεις ἐντιγίσανον ἐξουσίαν τε αὐτόνομους. (α) Οἱ δ' ἀκούοντες ταῦτα ἤβοντο τε καὶ ἐπείνον καὶ ξένα προθύμως ἐπιμυον τῷ Φαρναβάζῳ. Καὶ γὰρ ὁ Κόνων τὸν Φαρναβάζον ἐξέτασεν ὡς οὕτω μὲν ποιοῦντι πῶσαι αὐτῶν αἱ πόλεις φιλικαί ἔσονται, εἰ δὲ δουλώσασθαι βουλόμενος φανερός ἔσονται, διαγινῶς μὲν ἐκάστη πολλὰ πράγματα ἰκανὴ εἶη παρέχον καὶ κίνδυνος εἴη μὴ καὶ οἱ Ἕλληες, εἰ ταῦτα αἰσθόντων, συσταίεν. (β) Ταῦτα μὲν οὖν ἐπείθετο ὁ Φαρναβάζος. Ἀποβὰς δ' εἰς Ἐρυσσον τῷ μὲν Κόνωνι δοὺς τετραπλάσιον τριήρεις εἰς Σηστόν εἶπεν ἀπαντῆναι, αὐτὸς δὲ περὶ παρῆν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ ἀρχήν. Καὶ γὰρ ὁ Δερκυλλίδας, ὥσπερ καὶ πόλιν πόλεμος ἦν αὐτῷ, ἔτυχεν ἐν Ἀβύδῳ ὄν, ὅτι ἡ ναυμαχία ἐγένετο, καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀρμυσταὶ ἐξέλιπον, ἀλλὰ κατέσχευε τὴν Ἀβυδὸν καὶ διέσωσε εἰλην τοῖς Λακιδαιμόνιοις. Καὶ γὰρ συγκάλισας τοὺς Ἀβυδηνοὺς διετε τοιαῦτα. (γ) Ὡς ἄνδρες, νῦν ἔλαστον ὑμῖν καὶ πρόσθεν φιλῶς οὐσι τῇ πόλει ἡμῶν εὐεργέτας φανῆναι τῶν Λακιδαιμόνιων. Καὶ γὰρ τὸ μὲν ἐν ταῖς εὐπραξίαις πιστοὺς φαίνεσθαι οὐδὲν θαυμαστόν· ὅταν δὲ τινες ἐν συμφοραῖς γινόμενοι φιλοὺν βίβαντες γένωνται, τοῦτ' εἰς τὸν ὅπαντα χρόνον μνημονεύεται. Ἔστι δὲ οὐχ οὕτως ἔργον ὡς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἐκτρατήθημεν, οὐδὲν ἄρα ἐτι ἔσται· ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσθεν ὅλπου, Ἀθηναίων ἀρχόντων τῆς θαλάττης, ἰκανὴ ἦν ἡ ἡμετέρα πόλις καὶ οὐ φιλῶς

maxima pars Argivorum Laconicam ingressa esset, adeo prope ad portas accessit, ut Argivi, qui ad portas stabant, Beroles equites ingredi urbem volentes excluderent, veriti, ne una cum his Lacedaemonii per portas irrumperent. Quo factum, ut equites illi, vesperilionum instar, propter muros sub propugnaculis harrere cogerentur; ac nisi tum forte Cretenses Naupliam excurrissent, multi tum viri tum equi sagittis confixi fuissent. Secundum haec quomodo castra circa muros haberet, fulmen in ipsa castra decidit, quo nonnulli tacti, nonnulli attoniti exsurrerunt. Quo facto quomodo castellum quoddam munire vellet ad Celusum flumen, sacrum faciebat, hostisque sine lobis apparere. Quod ubi accidit, copias abductas dimisit, magno admodum detrimento affectis Argivis; quippe quos nihil tale metuentes invasisset.

CAPUT VII.

Ac bellum quidem hoc modo terra gerebatur. Nunc ea quae et mari et maritimis in oppidis interim acciderunt, dum haec omnia gererentur, exponam, omissisque non magni momenti rebus, ea, quae memoria digna sunt, scribendo complectar. Primum Pharnabazus et Conon, posteaquam navali periculo Lacedaemonios vicerunt, classe tum insulas circumvecti, tum ad oppida maritima, praefectos Lacedaemonios eiciebant; et spem oppidum faciebant, nullas se in eis arces extructuras, atque etiam permisurum ut sui juris essent. Haec qui audiebant, non solum delectati ea laudabant, verum etiam hospitalia Pharnabazo quoniam cupido mittebant. Nam monebat hunc Conon futurum, ut, id si faceret, civitates universae ad ipsius sese amicitiam adjuungerent: sin eas se in servitutem redacturum praese ferret, aiebat, civitatibus singulis ad exhibendum ipsi negotium satis virium fore: atque etiam periculum esse, ne Graeci hoc insituito animadverto, sese conjungerent. Haec parebat in his Cononi Pharnabazus. Quomodo descendisset Ephesum, tricribus ei quadraginta traditis, ut ad Sestum sibi occurreret, mandavit; ipse terra suam ad ditionem profecta est. Nam Dercyllidas, jam olim infestus ipsi, forte tunc apud Abydum fuerat, quem proelio navali decerneretur, neque ceterorum praefectorum exemplo civitate excesserat, sed sua eam in potestate ac Lacedaemoniorum fide contineretur. Quippe convocatis prius Abydenis, oratione huiusmodi eos compellarat: «Ego quod modo, Abydeni, qui jam ante reipublice nostrae amici estis, bene de Lacedaemoniis mercamini. Nam secundis rebus fidelem se declarare, magnum quiddam videri non debet; sed demonstrare constantiam suam afflictis amicorum rebus, id scilicet memoriam meretur sempiternam. Noque vero in rerum nostrarum status est, ut, quia navali proelio victi sumus, nihil jam sinus amplius. Immo superiorum etiam tempore, quum maris esset imperium penes Athenienses, satis reipublica nostra virum habebat et ad bene de amicis

καὶ κακῶς ἐχθρὸς ποιεῖν. Ὅσα δὲ μέλλον αἱ ἄλλαι πόλεις σὺν τῇ νύχτῃ ἀπεπτορόμεν ἡμῶν, τοσοῦτον ὅν-
τως ἡ ἡμετέρα πιστότης μείζων φανείη ἂν. Εἰ δὲ τις
τούτου φοβέσθαι, μὴ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν
ἐνθόῃς πολιορκημέθω, ἵκνομαι ὅτι Ἑλληνικὸν μὲν οὐκ
ναυτικὸν ἔστιν ἐν τῇ θαλάττῃ, οἱ δὲ βάρβαροι εἰ ἐπι-
χειρήσουσι τῆς θαλάττης ἄρχειν, οὐκ ἀνίσταται ταῦτα
ἢ Ἑλλὰς· ὡςθ' ἐκαστὴ ἐπικουροῦσα καὶ ἰαὶν ἔνμαχος
γενήσεται. (4) Οἱ μὲν δὲ ταῦτα ἀκούοντες οὐα ἀκόντως
ἀλλὰ προθύμως ἐπαίσθησαν καὶ τοὺς μὲν ὄντας ἀρμα-
στὰς φίλους ἰδόντες, τοὺς δὲ ἀπόντας μετεπέμπευον.
Ὁ δὲ Διερκαλλίδας, ὡς ἐντελέγησαν πολλοὶ καὶ χρήσιμοι
ἀνδρες εἰς τὴν πόλιν, διαβὰς καὶ εἰς Σηστόν, καταντι-
κρὺ ὄντα Ἀβύδου καὶ ἀπέχοντα οὐ πλείον ὀκτὼ σταδίων,
βοᾷ τι διὰ Λακεδαιμονίους γῆν ἔσθω ἐν Χερρόνησῳ,
ἥρωας, καὶ δοῦναι ἕκ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πόλιν ἀρ-
μοσταὶ ἐξέπιπτον, καὶ τούτους ἐδίδετο, λέγων ὅτι οὐδ'
ἐκείνους ἀθμεῖν δεῖ, ἐννοουμένους ὅτι καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ,
ἢ ἐξ ἀρχῆς βασιλέως ἐστὶ, καὶ Τῆρον, οὐ μὲν γὰρ πό-
λις, καὶ Αἰγὰί ἐστι καὶ ἄλλα γὰρ χωρία, ἃ δύνανται οὐ-
καὶν οὐχ ὑπάρχειν ὄντες βασιλεῖς. Καίτοι, ἔρη, πόλιν
μὲν ἂν ἰσχυρότερον Σηστόν λάβοιτε χωρίον, ποῖον δὲ
δοσπολιορκητότερον; ὁ καὶ ναῦν καὶ πᾶσιν δαίται, εἰ
μάλιστα πολιορκηθήσεται. Τούτους αὖ τοιαῦτα λέγων
ἔργα τοῦ μὴ ἐκτελέγειν. (5) Ὁ δὲ Φαρνάβζος ἐπεὶ
εὖρε τῆν τὴν Ἀβύδον καὶ τὸν Σηστόν οὐκ ἔχοντα,
προηγόρευεν αὐτοῖς ὅς αἱ μὴ ἐκπύρεσκον τοὺς Λακεδαι-
μονίους, πλείονα ἰδοῖσι πρὸς αὐτούς. Ἐπεὶ δὲ οὐκ
ἐπαίθοντο, Κόνων μὲν προσέταξε κωλύειν αὐτοὺς τὴν
θάλατταν πλεῖν, αὐτοὺς δὲ ἰδόντας τὴν τῶν Ἀβυδητῶν γύ-
ραν. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐπείρανε πρὸς τὸ καταστρέφειν,
αὐτοὺς μὲν ἐπ' οὐκὸν ἀπέλκε. Τὸν δὲ Κόνωνα ἐκέλευεν
ἐντραπέχεσθαι τὰς κατ' Ἑλλήσποντον πόλεις, ὅπως εἰς
τὸ ἔαρ τοὶ πλείστοι ναυτικὴν ἀθροίσωσι. Ὀρτυζόμενος
γὰρ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀνθ' ὧν ἐπεπτόντο περὶ πάντος
ἐπολεῖτο θλαῖν τε εἰς τὴν χώραν αὐτῶν καὶ τιμωρή-
σασθαι ὅτι δύναιτο. (7) Καὶ τὸν μὲν χειμῶνα ἐν
τούτοις ὄντας διήγον· ἅμα δὲ τὸ ἔαρ ναῦς τε πολλὰς
συμπληρούσας καὶ ξηνοὺς προμνησθόμενος ἐπλευσεν
ὁ Φαρνάβζος τε καὶ ὁ Κόνων μετ' αὐτοῦ διὰ νήσων
εἰς Μῆλον, ἐκείθεν δὲ ὁρμυόμενοι εἰς τὴν Λακεδαίμονα.
Καταπλεύσας δὲ πρῶτον εἰς Φαιρὰς ἐδήμωε ταύτην τὴν
χώραν ἔπειτα καὶ ἄλλοις ἀποβαίνειν τῆς παραθαλάτ-
τις ἐκκαυρήναι ὅτι δύναντο. Φοβόμενος δὲ τὴν τὴν
ἐλμεινότητα τῆς χώρας καὶ τῆς βοηθείας καὶ τὴν
σπανοστίαν, ταχὺ τε ἀνέστρεψε καὶ ἀποπλεῖν ἐνεί-
κθη τῆς Κυθρίας εἰς Φαιωνικὴν. (9) Ἐπεὶ δὲ οἱ
ἔχοντες τὴν πόλιν τῶν Κυθρίων φοβηθέντες μὴ κατὰ
κράτος ἴδωσιν ἐξελπεῖν τὰ τεῖχος, ἐκείνους μὲν ὑποσπέν-
δους ἀφῆκεν εἰς τὴν Λακωνίαν, αὐτοὺς δὲ ἐπισκείψας
τὸ τῶν Κυθρίων τεῖχος προαοῦς τε καὶ Νικάρχημον
Ἀθηναίων ἀρμωστήν ἐν τοῖς Κυθρίοις κατέλιπε. Ταῦτα
δὲ ποιήσας καὶ εἰς Ἰσθμὸν τῆς Κορινθίας καταπλεύσας,
καὶ παρακαλούμενος τοῖς συμμάχοις προθύμως τε

merendum, et ad lacedæmon hostes. Quanto certe magis
oppida cetera cum fortuna se a nobis dijuverunt, tanto
apparebit vestra fides illustrior. Quod si quis est, qui ve-
reatur ne hic terra marique obsidesmur, is mihi consideret
velim, modo classem in mari Græcam nullam esse, neque
latum Græciam, si forte barbari maris imperium affecta-
bunt. Quo fiet, ut si quidem sibi opitulabitur, vobis
etiam praesidio futura sit. » Hac oratione Abydeni audita,
non invite sed percipide paruerunt; simul venientes ad se
perfectos amant in oppidum admittunt, et arcescunt
absentes. Quum jam multi et utiles reipublice homi-
nes Abydum confluiscent, Dercylidas Sestum trajecit, op-
pidum e regione Abydi non amplius quam octo stadium
intervallo situm, et quotquot agros in Chersoneso Lacedæ-
moniorum beneficio possidebant, ad se collegit, itemque
auscepit quotquot praefecti ex Europæ oppidâ ejeti fuerant;
non nimium dejectis eos animis esse debere, dicens: cogi-
tandum potius, ipsa in Asia, quæ ab initio regis fuerit, et
Temum, oppidum sane laud amplum, et Ægæa, et alia
quædam oppida reipublicam suam administrare posse,
regis imperio minime parentes. Atqui, ait, quodnam
Sesto magis munim occupare possitis oppidum? quodnam
oppugnatum difficilis? tum naves, tum pedestres copias
necesse est adsum, si quidem obsideri debent. Ita tum illis
hæc oratione terrorem exiebat. Pharnabazus autem, post-
quam in hoc statu Sestum et Abydum reperit, desuntia-
vit eis, si Lacedæmonios ejicerent, esse bellum adversus
ipsos moturum. Illis non obtemperantibus, Cononi manda-
vit, ut ab eam maris eos arceret: Ipse Abydenorum agrum
vastabat. Ea re quum nihil efficere se in subleendis eis
videret, domum profectus est, dñto Cononi negotio pernu-
vensi oppida propter Hellespontum sita, uti ad ver proxi-
mum quæten maxima classis rogeretur. Nam quis Lacedæ-
monis, ob eam quæ perperuss fuerat, inferens Pharnabazus
erat, nihil malebat quam uti fines ipsorum invaderet, seque
totis viribus ulcisceretur. Ac niemus quidem hoc in comatu
exacta fuit. Incunte vere, magno navium numero instru-
cto, prætereaque conducto externo milite, Pharnabazus una
cum Conone per medias iniquas cum classe Melum petit,
atque inde solventes Lacedæmonem versus navigavit. Pri-
mum Phæras delatus, agrum istle omnem vastabat; deinde
in alia quoque maritima loca descendens, quantum poterat,
damni dabat. Quum autem partim oram hanc, ut impo-
tuosam, partim hostium ad ferendam opem concorsiones,
partim communis penuriam metueret, mox converso cursu
discensit, seque in portum Cytheræ Phœnicentem recepit.
Hic quum Cytheriæ cives, veriti ne vi subdita caperentur,
monia deseruissent, illos quidem per indicias in Laco-
cam dimisit, ipse Cytherierum muro refecto, Nicopiemum
Atheniensium præfectum, cum praesidiariis, ibidem reliquit.
Quibus rebus gestis ad Isthmum Corinthium navigavit;
socios, ut alacriter bellum gererent, seque regi fides decla-

πολεμῶν καὶ ἀνδρας πιστοὺς φαίνεσθαι βασιλεῖ, καταλιπόντες αὐτοὺς χρήματα ὅσα εἶχεν, ὥχεται ἐν' ὅκῳ ἀποπλεόν. (9) Αἰχθέντος δὲ τοῦ Κόνονος ὡς εἰ ἐλθὼν αὐτὸν ἔχεν τὸ ναυτικόν, ὁρμήει μὲν ἀπὸ τῶν νήσων, καταπλεύσας δ' εἰς τὴν πατρίδα συναναστήσθαι τὰ τε μακρὰ τεῖχη τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τὸ περὶ τὸν Πειραιᾶ τεῖχος, οὐ εἰδέναι ἔφη οἱ Ἀκαδαίμωνιοι οὐδὲν ἂν βαρύτερον γένοιτο, καὶ τοῦτο οὖν, ἔφη, οὐ τοῖς μὲν Ἀθηναίοις χαριζομένοις ἔσθ', τοὺς δὲ Ἀκαδαίμωνιους τιτιμοιρημένους ἔρ' ὃ γὰρ πλείστα ἐποίησαν, ἀτελεῖς αὐτοῖς ποιήσεις. Ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἀκούσας ταῦτα ἀπέστειλεν αὐτὸν προβήμας εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ χρήματα προσέθηκεν αὐτῷ εἰς τὸν ἀναταξισμὸν. (10) Ὁ δὲ ἀρπάζομενος πολλὸ τοῦ τείχους ὥρμησε, τὰ τε αὐτὰ πληρώματα παρέχον καὶ τέλειτοι καὶ λιθαλόρους μισθὸν διδοὺς, καὶ ἄλλο εἰ τι ἀναγκασίον ἦν, δαπανῶν. Ἦν μόνον τοῦ τείχους ἡ καὶ αὐτοὶ Ἀθηναῖοι καὶ Βοιωτοὶ καὶ ἄλλαι πόλεις ἐθελούσαι συνετείχισαν. Οἱ μόντοι Κορίνθιοι ἄρ' ὅν ὁ Φαρνάβαζος κατέλιπε χρημάτων ναῦς πληρώσαντες καὶ Ἀγαθὸν ναύαρχον ἐπιστήσαντες ἐθαλαττακράτουν ἐν τῷ περὶ Ἀρχίαν καὶ Λύχιον κόλπῳ. (11) Ἀντεβλήσαντες δὲ καὶ οἱ Ἀκαδαίμωνιοι ναῦς, ὧν ἔργε Ποδάμενος. Ἐκεῖ δὲ οὗτος ἐν προσβολῇ τινα γενόμενος ἀπέβη, καὶ Ἡρόδωτος αὖ ἐπιστολὴς ὧν τρωθείς ἀπέβηεν. Ἡριππίδας πύτας ἀναλαβάνει τὰς ναῦς. Πρόαινος μόντοι Κορίνθιος τὰς παρ' Ἀγαθὸν παραλαβὸν ναῦς ἐβλήθη τὸ 'Ρίον Ἀκαδαίμωνιοι δ' αὐτὸν παρέλασαν. Μετὰ δὲ τοῦτο Τελευτίας ἐπὶ τὰς Ἡριππίδου ναῦς ἦλθε, καὶ οὗτος αὖ τοῦ κώλου πάλιν ἐκράτει.

12. Οἱ δὲ Ἀκαδαίμωνιοι ἀκούοντες οἱ Κόνονον καὶ τὸ τεῖχος τοῖς Ἀθηναίοις ἐκ τῶν βασιλείου χρημάτων ἀνορθῆναι, καὶ τὸ ναυτικὸν ἀπὸ τῶν ἐκείνου τρέφειν τὰς τε νήσους καὶ τὰς ἐν τῇ ἡπείρῳ παρὰ θάλατταν πόλεις Ἀθηναίους εὐτρέφειν, ἐνόμιζον, αἰ ταῦτα διδάσκουσι Τριβάζον βασιλεῖος ὄντα στρατηγόν, ἡ καὶ ἀποστῆσαι ἂν πρὸς ἐαυτοὺς τὸν Τριβάζον ἢ παῦσαι τ' ἂν τὸ Κόνονον ναυτικὸν τρέφοντα. Γινώτας δὲ οὕτω, πέμψουσιν Ἀνταλκίδα πρὸς τὸν Τριβάζον, προστάξαντες αὐτὸν ταῦτα διδάσκαι καὶ πειρᾶσθαι εἰρήνην τῇ πόλει ποιῆσθαι πρὸς βασιλέα. (13) Λισθήμιοι δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἀντιπέμψουσιν πρὸς αὐτὸς μετὰ Κόνονον Ἑρμογένη καὶ Δίωνα καὶ Καλλισθένη καὶ Καλλιμέδοντα. Συμπαράκαλεσαν δὲ καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων πρίστους καὶ παρεγίνοντο ἀπὸ τε Βοιωτῶν καὶ Κορίνθου καὶ Ἀργεῶς. (14) Ἐκεῖ δ' ἐκεί ἦσαν, ὁ μὲν Ἀνταλκίδας ὤκει πρὸς τὸν Τριβάζον οἱ εἰρήνης διάματος ἦσαν τῇ πόλει πρὸς βασιλέα, καὶ ταύτης ὁλας τὴν βασιλείας ἐπιβόμει. Τῶν τε γὰρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων πόλεις Ἀκαδαίμωνιους βασιλεῖ οὐκ ἀντιποιεσθαι, τὰς τε νήσους ἀπάσαι καὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἀραεῖν σπρίον αὐτονομίους εἶναι. Καίτοι, ἔφη, οὐκ αὐτὰ ἐθελούτων ἡμῶν, τίνας ἐν ἡμεῖς πρὸς ἡμᾶς οἱ Ἑλλήνες ἡ βασιλείας πολέμοις ἡ χρήματα δαπανῶν; καὶ γὰρ οὐδ' ἐπὶ βασιλεῖ στρατεῖσθαι δυνατόν οὐτὶς Ἀθηναίους μὴ ἡγομένους

raient, hortatus est; pecuniis, quas habebat, iisdem relictis, domum navigavit. Quamque diceret Conon, si classis utendae potestatem sibi faceret, velle se navalia copias ex insulis alere, domumque proficisci, ac longos muros, adlabantibus secum Atheniensibus, una cum Piraei movibus, instaurare; quos sciret accidere Lacedaemonis gravius nihil posse; adderet etiam, eadem opera Pharnabazum gratificaturum Atheniensibus, et Lacedaemonios ulturum, illa re facta irrita, in qua plurimum hi laborassent: Pharnabazus, is auditis, perlibenter hominem Athenas misit, eique pecunias ad merorum instauracionem elargita est. Itaque Conon profectus Athenas, partimque remigum suorum usus opera, partim fabris signariis et tectamentarii stipendio numerato, aliisque necessariis sumptibus subministratis, magnam muri partem restituit. Etiam partem aliquam Athenienses ipsi, et Boroii, et urbes ceterae suas sponte absolvierunt. Corinthii navibus de pecunia, quam Pharnabazus ipsis reliquerat, instructis, praefectoque classi Agathino, in sinu, propter Achaiaem et Lechurum sito, maris imperium occupare. Contra Lacedaemonii quoque classem compararunt, eique Podanemum praefecerunt: qui posteaquam in conflictu quodam intulit, ac Pollia, ipsis legatus, acceptis vulneribus discessit, Herippidas naves hucce suas in potestatem accepit. Idem Proxenus Corinthiis, acceptis ab Agathino navibus, excessit Rhio, quod deinde Lacedaemonii occuparunt. Post ad Herippidem classem Teletias profectus, si uua imperium recuperavit.

Interim comperio Lacedaemonii, Cononem sumpto regia et muros Atheniensibus instaurare, et classem alere, quam insulas, tum maritima in continente sita oppida rursus Atheniensibus adjungeret, existimabant, si ea de re Tribazum ducent regis monuissent, vel suas hunc in partes transitarum, vel certe effecturum, ut Cononis classis amplius hand aleretur. Itaque decreto in hac sententiam facto, Antalcidam ad Tiribazum mittunt; qui et haec diceret hominem, et operam daret, ut pacem inter rempublicam ipsorum ac regem faceret. Id quum Athenienses persentiscerent, et ipsi legatos una cum Conone mittunt, Hermogenem, Dionem, Callisthenem, Callimedontem: quibus ut oculi suos adjungerent, petierunt. Itaque missi sunt etiam a Borois, et Corinthiis, et Argivis, legati. Posteaquam ad Tiribazum pervenitum est, Antalcidas adesse se dixit, ut a rege pacem rempublicae suae peteret, eamque talem, cujusmodi rex cuperet. Nam Lacedaemonios nec de sitia in Asia Graeci nominis oppidis adversas regem contendere, et satis esse ducere, si omnes insulae, ac reliquae urbes, libertate legitimisque suis fruatur. Quare quum ejusmodi, aut, voluntas nostra sit, quod causae superat, quamobrem postulare adversum nos vel Graeci, vel rex bellum gerat, sumptusque faciat? Nec enim fieri poterit, ut vel Athenienses, si nos eis duces non fuerimus; vel nos, liber-

ἤμῶν οὐτε ἡμῖν αὐτόνομον οὐδὲν τῶν πόλεων. (14) Τὸ μὲν δὲ Τυρρίδαρ ἀκούοντι Ἰσχυρίης ἔρρεον οἱ τοῦ Ἀνταλκίδου λόγοι τοῖς δ' ἐναντίας λόγος ταῦτ' ἦν. Οἱ τε γὰρ Ἀθηναῖοι ἐφελδύνοντο συνθέσθαι αὐτόνομους τὰς πόλεις καὶ τὰς νήσους εἶναι, μὴ Ἀχαιοῦ καὶ Τυρρίου καὶ Σάουρ στερηθῆναι, οἱ τε Θηβαῖοι, μὴ ἀναγκα-σθῆναι πρὸς Βουσιππίδα πόλεις αὐτόνομους, οἱ τ' Ἀργεῖοι, οὐ ἐπεθόμενον, οὐκ ἐνόμενον ἂν τὴν Κόρινθον δύνανθαι ὡς Ἄργος ἔχειν τοιοῦτον συνθηκῶν καὶ σπονδῶν γενομένων. Αὐτὴ μὲν ἡ εἰρήνη οὕτως ἐγένετο ἀτελής, καὶ ἀπὸ τῶν οὐκ αὐτὴ ἐλάττω.

16. Ὁ μὲντοι Τυρρίδας τὸ μὲν ἑνὲν βασιλείας μετὰ Λακεδαιμονίῳ γενέσθαι οὐκ ἀσφαλὲς αὐτῷ ἔγχετο εἶναι· λάθρ' γε μόντοι ἔδωκε χρήματα Ἀνταλκίδῃ, ὅπως ἂν πληρωθέντος ναυτικοῦ ὑπὸ Λακεδαιμονίων οἱ τ' Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν μάλλον τῆς εἰρήνης προεβόλουν, καὶ τὸν Κόρινθα ὡς ἀδικούντ' εἰς τὴν βασιλείαν καὶ ἀπὸ τῆς λαγόντων Λακεδαιμονίων εἴρεως. Ταῦτα δὲ ποιήσας ἀνέβαινε πρὸς βασιλέα, ὁρᾶν δ' αὖτε λέγοντι οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὅτι Κόρινθα συνελθὺς εἴη ὡς ἀδικούντα, καὶ ἐρωτήσαντι τὴν χρεὶ ποιεῖν περὶ τούτων ἀπάντων. (17) Καὶ βασιλεὺς μὲν, ὡς Τυρρίδας ἔκω παρ' αὐτῷ ἦν, Σπρούθῳ καταπέμψει ἐπιμηλοσόμενον τῶν κατὰ θάλατταν. Ὁ μὲντοι Σπρούθας Ἰσχυρίης τοῖς Ἀθηναῖοις καὶ τοῖς συμμάχοις τὴν γνώμην προσέειπε, μνησθῆναι ὅσους κακὰ ἐπαπόνθη ἡ βασιλεία χάρις ἐπ' Ἀγροῦλου. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ ἑσπέρῳ τὸν Σπρούθῳ πρὸς ἑαυτοὺς μὲν πολεμικῶς ἔχοντα, πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους φιλικῶς, Θίβρωνα πέμπουσιν ἐπὶ πολέμῳ πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ διαβὰς τε καὶ ὁρμήμενος ἐξ Ἑρέσου τε καὶ τῶν ἐν Μαιάνδρῳ πέδιον πόλεων Πριήνης τε καὶ Λευκόφρυος καὶ Ἀγχιλείου, ἔφαρ' καὶ ἔχε τὴν βασιλείαν. (18) Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου κατανόησας δὲ Σπρούθας ὅτι Θίβρων βοηθοῖ ἰσχυρότερον ἀτάκτως καὶ καταφροντικῶς, ἐπέμψεν ἱππείας εἰς τὸ πέδιον καὶ καταδραμόντας ἐκείνους περιβαλλομένους ἐλαύνειν, ὅτι δύναντο. Ὁ δὲ Θίβρων ἐτύγχανεν εἰς ἀρίστου δια-σκήψαν μετὰ Θερσάνδρῳ τοῦ αὐλοῦτο. Ἦν γὰρ ὁ Θέρσανδρος οὐ μόνον αὐλοῦντος ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ ἀλκὴς [ισχυρός], ὅτε λακωνίζων, ἀντιστοιχεῖτο. (19) Ὁ δὲ Σπρούθας, ἴδων ἀτάκτως τε βοηθούντας καὶ ὀλίγους τοὺς πρώτους, ἐπιφανέταί πολλούς τε ἔχειν καὶ συνεταγμένους ἱππείας. Καὶ Θίβρων μὲν καὶ Θέρσανδρον πρώτους ἀπέπειναν· ἐπὶ δ' οὕτως ἔπεισον, ἐπέβησαν καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα, καὶ διακόντες παμπληθεῖς κατέβαλον, ὅταν δὲ οἱ καὶ ἐσθλόντων αὐτῶν εἰς τὰς πόλεις πύλεις. Καὶ πύλεις διὰ τὸ ὀφθαλμοφανὲς τῆς βοηθείας*** Παλλὰς γὰρ, καὶ τότε, οὐδὲ παραγγιλλίας τὴν βοήθειαν ἐποίησκα. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐγένοντο.

20. Ἐπεὶ δ' ἦλθον εἰς Λακεδαίμονα οἱ διαπραπονικῆς Ρόδιον τοῦ τοῦ δήμου, διόδοσον δὲ οὐκ εἶπον εἰς περιδείν Ἀθηναίους· Ρόδιον καταστρεφόμενους καὶ τοσούτην δύναμιν συνδράμους. Γόντας οὖν οἱ Λακε-

late civitatibus resoluta, regi arma inferamus. Hanc Antalcida orationem quum Tiribazus audisset, mirifice probabat: adversariis autem hæc nihil aliud erant, quam verba. Verebantur enim Athenienses in civitatum insularumque libertatem consentire, ne Lemnum, Imbrium, Scyrum amitterent: Idemque Thebani, ne oppida Boeotia dimittere cogerentur, ut libera suisque juris ea fierent: Argivi denique, si factiones hujusmodi funderaque fierent, Corinthum se perinde, atque Argos, retinere sua in potestate non posse arbitrabantur, quod tamen magis cupiebant. Quamobrem hac pace non admissa, donum singuli rodiere.

Tiribazus autem, quamquam absque regis auctoritate se Lacedæmonis adjuvare non tutum existimabat, nihilominus etiam pecunias Antalcidæ dabat, et classē a Lacedæmoniais instaurata, tum Athenienses, tum eorum socii propensiores ad pacem essent: Cononem vero, quasi adversus regem injurius esset, ac verum Lacedæmonii dicerent, in vincula coegerit. Atque hæc ubi fecit, profectus est ad regem, indicaturus Lacedæmoniorum postulata, et quod Cononem improbe agentem comprehendisset: simul etiam scilicet scilicet, quid de his omnibus esset statuendum. Rex, posteaquam sursum Tiribazus ad ipsum venit, Struthum in Asiam inferiorem ablegavit, qui res maritimas curaret. Is vehementer Atheniensibus eorumque sociis addictus erat, quum memoria teneret, quantum ab Agésilao detrimentis illio regis accepisset. Lacedæmonii, animadverso Struthum in festo erga se esse animo, in Athenienses autem amicos, Thimbronem mittunt, qui bellum ei faceret. Is quum in Asiam trajecisset, cum copiis, Epheso ac siccis in planitie Mæandri oppidis, Priene, Leucophrye, Achilles morans, regis agrum popelandum vexabat. Post aliquod tempus, quum animadvertisset Struthas, Thimbronem insolente contumelique snos solere educere, misit in planitiem equites, quos excursionis facta, quidquid facere prædix posset, abigere jussit. Forte Thimbro id temporis juli præturs o tentorio discesserat cum Thersandro libicis: qui non modo libicem insignis erat, verum etiam strenuitatem ac robur quoddam, ut qui Lacocis institutis gauderet, sibi vindicabat. Struthas ubi primos nec multos numero, et incompete suis opem ferentes vidit, cum magnis equitibus instructisque copiis in eos irruit. Ac primos omnium Thimbronem et Thersandrum interfecit: qui posteaquam ceciderunt, etiam reliquos terga dare cogerant, atque inter perserpandam magnam eorum multitudinem interinebant. Nonnulli amica in oppida salvi pervenerunt: pars major quia sero, supplicis esse ferendas, animadverterat, [æ interfuit quidem conflictus]. Nam serpennero, atque etiam tunc, ne monitis quidem militibus, opem suis latum excurreret. Atque hæc tum sic accidere.

Venerunt id temporis Lacedæmonem Rhodii quidam, a populo in exilium acti, qui monabant indignam esse negligi ab iis, quos Rhodum Athenienses occuparent, tantamque sibi potentiam adjuvarent. Quamobrem Lacedæmonii,

δαίμονι ὡς εἰ μὴ δ' ὁ δῆμος κρατῆσι, Ἀθηναῖον ἐστὶν Ῥόδου ἅπασα, εἰ δὲ οἱ πλουσιώτεροι, ἑαυτῶν, ἐκλήρωσαν αὐτοὺς ναὺς ὁκτὶ, ναυαρχὸν δὲ Ἐκδικον ἐπέστησαν. (21) Συνεξέπεμψαν δ' ἐπὶ τούτων τῶν ναῶν καὶ Διφρίδαν. Ἐκλείουσιν δ' αὐτὸν διαβάντα εἰς τὴν Ἀσίαν τὰς τε Θίβροννα ὑποδαγμαίναν πόλιν δικασαίην, καὶ στρατεύμας τὸ περιουθὺν ἀναλαβόντα καὶ ἄλλα, εἰ ποθεν δύνατο, συλλέξαντα, πολεμαῖν πρὸς τὸν Στρούθον. Ὁ μὲν δὲ Διφρίδας ταῦτ' ἐποίει, καὶ τὰ τ' ἄλλα ἐπεπύργων καὶ Τυγράνην τὸν τὴν Στρούθου ἔχοντα θυγατέρα πορευόμενον εἰς Σάρδεας λαμβάνει σὺν αὐτῇ τῇ γυναίκῃ, καὶ χρημάτων πολλῶν ἀπέλυσεν ὥστ' αὐδὴς ἐνέπλεον εἶχε μισθοδοτεῖν. (22) Ἦν δὲ οὗτος ὁ ἀνὴρ εὐχαρὶς τε οὐχ ἦττον τοῦ Θίβροννα, μὲλλόν τε συνταγματῆς καὶ ἐγγεγραμμιώτερος στρατηγός. Οὐδὲ γὰρ ἐκράνουν αὐτοῦ αἱ τοῦ σώματος ῥήνοι, ἀλλ' αἰετὸς ὡς εἴη ἔργον, τοῦτο ἐπραττεν. Ὁ δ' Ἐκδικος ἐπὶ εἰς τὴν Κνίδον ἐπλευσε καὶ ἐπύθετο τὸν ἐν τῇ Ῥόδῳ δῆμον πάντα κατέχοντα, καὶ κρατοῦντα καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θαλάσσαν, καὶ δὲ ἔκλειον διπλοσσίαις τριήρεσιν ἢ αὐτὸς εἶχε, ῥοσγίαν ἔχεν ἐν τῇ Κνίδῳ. (23) Οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ ῥήθοντο αὐτὸν ἐδάττω ἔχοντα δύναμιν ἢ ὥστε τοὺς φιλῶς ὠφελεῖν, ἐκλείουσιν τὸν Τελεutiάν σὺν ταῖς δώδεκα ναυσὶν αἱ εἶχεν ἐν τῇ περὶ Ἀχαιῶν καὶ Ἀλγίων κώπῃ περιουθὺν πρὸς τὸν Ἐκδικον, κάμειν μὲν ἀποκρίψαι, αὐτὸν δὲ τῶν τε βουλευμάτων φίλων εἶναι ἐπιμαλίσθαι καὶ τοὺς πολέμιους ὅτι δύνατο κακὸν ποιεῖν. Ὁ δὲ Τελεutiás ἐπὶ ἀρίετο εἰς τὴν Σάμον, προσλαβὼν ἐκείθεν ναὺς ἐπλευσε εἰς Κνίδον, καὶ δὲ Ἐκδικος οὐκ αἶδε. (24) Ὁ δὲ Τελεutiás ἐλθεῖν εἰς τὴν Ῥόδον, ᾗδ' ἔχον ναὺς ἐπὶ καὶ εἰκοσι πλείων δὲ περιτυγχάνει Φιλοκράτει τῷ Ἐριέλτῳ πλόντι μετὰ ὅκα τριήρων Ἀθήνηθεν εἰς Κύπρον ἐπὶ ἐμμεχίᾳ τοῦ Εὐαγόρου, καὶ λαμβάνει πάσας, ὑπεναντιώτατα δὲ ταῦτα ἀμρότεροι ἑαυτοῖς πράττοντας οἱ τε γὰρ Ἀθηναῖοι φῶν γράμμενοι βασιλεὶ ἐμμεχίαν ἐπεμπον Εὐαγόρῃ τῷ πολεμοῦντι πρὸς βασιλέα, ὃς τε Τελεutiás Λακεδαιμονίους πολεμοῦντας βασιλεὶ τοὺς πλόντας ἐπὶ τῇ ἐκείνου πόλει διώρειν. Ἐπανακλῶσας δ' εἰς Κνίδον καὶ διαβήμενος εἰς Ἰλαθεν, εἰς Ῥόδον αὖ ἀφικόμενος ἐδοῦθε τοῖς τὰ αὐτῶν φρονούσι.

25. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι νομίσαντες τοὺς Λακεδαιμονίους πλὴν δύναμιν κατασκευάζεσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀντακρίμμενοι Θρασυβόλον τὸν Στιριεὶν σὺν τετταράκοντα ναυσὶν. Ὁ δ' ἐκπέλσας τῆς μὲν εἰς Ῥόδον βοηθείας ἐπέτρε, νομίζον οὗτ' ἂν αὐτοὺς βλάβος τιμωρήσασθαι τοὺς φίλους τῶν Λακεδαιμονίων τείγος ἔχοντας καὶ Τελεutiάν σὺν ναυσὶ παρόντος συμμάχου αὐτοῖς, οὗτ' ἂν τοὺς στρατεύους φίλους ὑπὸ τοῖς πολέμοις γενέσθαι, τὰς τε πόλεις ἔχοντας καὶ πολλὴν πλείονας ὄντας καὶ μάχῃ γε μακροτράτους (26) εἰς δὲ τὸν Ἑλλήσποντον πλείσας καὶ αὐθένεις ἀντιπῶλον παρόντος ἐνόμισε καταπρῆσαι ἐν τῇ πόλει ἀγασθόν. Καὶ ὅπου δὲ καταμαθὼν πρῶτον μὲν στασιάζοντας Μήδοκον τε τὸν

qui intelligerent, Rhodum universam Atheniensium fore, si summa rerum penes populum esset; sin vero penes opulentes, eum: octo naves instruxerunt, etque navarchum Ecdicum praefecerunt. Isidem in navibus miserunt et Diphridam, Joannem in Asiam trajicere, etque oppida in fide continere, quae Thimbronem admiscerant, atque etiam collectis totum illa copiis, quae incolomes evaserant e clade, tum aliis, undecumque posset, bellum adversus Struthum gerere. Hanc ita fecit Diphridas, ac inter alia, quae prospere gessit, etiam Tigranem, quocum erat Struthus nupta filia, Sardes proficiscentem, una cum uxore cepit, magnaque pecuniae vi accepta dimisit. Quamvrem statim hac occasione nactus est unde militi stipendium numeraret. Erat autem vir hic, quam Thimbro, non minus acceptus suis, et imperator longe ordinis observantior ac solertior. Nec enim vinci se corporis voluptatibus patiebatur, sed perpetuo id operis agebat, quod quod se accinxerat. Ecdicus autem, postquam cum classe Cnidum appulit, populumque Rhodiensem summam rerum terra marique potitum accepit, atque adeo duplo majori classe, quam esset ea, cui ipse praerat, mare tenere: Cnidi se continebat. Inde quam intellexisset Lacedaemonii, non satis eum habere virum ad commodandum amicorum rebus, Telesitum mandavit, ut cum duodecim illis navibus, quas in sito ad Achiam Lecharumque sinu haberet, ad Ecdicum se conferret, ac illo dimisso, is operam daret, qui uti Lacedaemoniorum amicitia vellet; hostes vero quacunque ratione posset, damnis afficeret. Postquam in Samum Telesitas venit, adiunctis indidem sibi navibus aliquot, Cnidum petiit. Inde domum Ecdicum, Telesitas in Rhodum navigavit, septem ac viginti nam navibus instructus. Inter navigandum furie in Philocratem Erydialte filium incidit, qui Athenis cum navibus decem in Cyprum, ad ferendum Evagore subsidium, proficiscebatur. Has omnes intercept Telesitas: et in hoc sane quiddam accidit, quod rebus utriusque partium maxime adversaretur. Nam Athenienses, qui cum rege colebant amicitiam, subsidia mittebant Evagore, bellum adversus regem gerenti; Telesitas autem, tametsi bellum regi Lacedaemonii faceret, eos tamen, qui ad inferendum arma regi navigabant, e medio sustulit. Quomque Cnidum inde repetivisset, manibus divenditis, in Rhodum profectus, suppetias illis forebat, qui Lacedaemoniorum partes sequebantur.

Hic Athenienses, qui Lacedaemonios iterum quandam in mari potentiam sibi parare putarent, militum adversus eos Thasybolum Stiriensem cum quadraginta navibus. Is postquam Athenis solitus, a Rhodiensium navigatione abstinuit, quod partim existimaret, se non facile de amicis Lacedaemoniorum penas sumpturum, qui munitione se defenderent, ac Telesitum cum auxiliaribus copiis praesentem haberet: partim ne suarum quidem partium homines in hostium potestatem venturos, qui et oppida tenerent, et multitudine superiores essent, et prelio adversarios vincerent. Itaque in Hellesponto quoniam navigasset, ac nomen istis hostem reperisset, effecturum se quiddam, quod ex usu reipublice foret, arbitratu est. Primum ubi comperit, Medocum

Ὀδρυσὸν βασιλέα καὶ Σεύθεν τὸν ἐπὶ θαλάττῃ ἀρχόντα ἀλλήλους μὲν διηλλάξαν αὐτοὺς, Ἀθηναίους δὲ φίλους καὶ συμμάχους ἐποίησε, νομίζον καὶ τὰς ἐπὶ τῇ Θράκῃ υἱοκόσας πόλεις Ἑλληνίδας εἶναι θύτων τούτων μάλλον προσέχον ἢ τοῖς Ἀθηναίαις τὸν νοῦν. (στ) Ἐχόντων δὲ τούτων τε καλὰς καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλειων διὰ τὸ βασιλεῖα εἶναι τοῖς Ἀθηναίοις εἶναι, πλείους ἐκ Βυζαντίου ἀπέδοτο τὴν δικαίαν τῶν ἐκ τοῦ Πόντου πλεόντων. Μετίσθησε δὲ ἐξ ἀλιγαρχίας εἰς τὸ δημοκρατεῖσθαι τοὺς Βυζαντίους ὥστε πᾶσι ἀχθείοις ἐόρα ὁ τῶν Βυζαντίων ὄμιος Ἀθηναίους εἶναι πλείστους παρόντας ἐν τῇ πόλει. (ζα) Ταῦτα δὲ πράξας καὶ Καλχυριδόνους φίλους προσηγορούμενος ἀπέπλετο εἰς τοῦ Ἑλληνιστοῦ. Ἐπιτυγάν δ' ἐν τῇ Λέσῳ ταῖς πόλεσι πάσαις πλὴν Μυτιληναίων λακωνικοῦσαι, ἐπ' αὐδαίμων αὐτὸν ἦεν, πρὶν ἢ Μυτιλήνῃ συνιδεῖν τοὺς τε ἀπὸ τῶν αὐτοῦ νεὶν τετρακοσίους ὑπάλκτας καὶ τοὺς ἐκ τῶν πόλειων φυγάδας, οὗτοι ἐκ Μυτιλήνης καταπερνούσαν, καὶ αὐτὸν δὲ Μυτιληναίων τοὺς ἐβόρμενοτάτους προσλαβόν, καὶ ἐπιβάτας ὑποβίβας τοῖς μὲν Μυτιληναίοις ὡς ἐὰν λάβῃ τὰς πόλεις, προστάται πάσης Λέσου ἔσονται, τοὺς δὲ φυγάδων ὡς ἐὰν ἐμὸν ὄντες ἐπὶ μὲν ἐκίστην τῶν πόλειων ἴωσιν, ἱκανοὶ ἔσονται ἅπαντες εἰς τὰς πατρίδας ἀνασωθῆναι, τοῖς δ' οὐ ἐπιβάταις ὡς φίλῃν Λέσῳ προσηγορεύσαντες τῇ πόλει πολλὴν εὐπορίαν χρημάτων διαπραγμαμένη ἔσονται, ταῦτα δὲ παραμυθησάμενος καὶ συντάξας ἦγεν αὐτοὺς ἐπὶ Μήθυμναν. (ζβ) Θερμιάχους μάλιστα, ὃς ἀμοιρῆτις ἐτύγχανεν ὄν τῶν Αλακαδαμνίων, ὃς ἔχουσε τὸν Θρασύβουλον προκίμαι, τοὺς τ' ἀπὸ τῶν αὐτοῦ νεὶν λαβὼν ἐπιβάτας καὶ αὐτοὺς τοὺς Μυθυμναίους καὶ οὖτοι Μυτιληναίων φυγάδας ἐτύγχανον αὐτοῖσι, ἀπήγαγε ἐπὶ τὰ ὄρη. Μάχης δὲ γενομένης ὁ μὲν Θερμιάχους αὐτοῦ ἀποθνήσκει, τῶν δ' ἄλλων φευγόντων πολλοὶ ἀπέθανον. (ζγ) Ἐκ δὲ τούτου τὰς μὲν προσηγάγετο τῶν πόλειων, ἐκ δὲ τῶν οὐ προσχωροῦσιν λιγατέων χρήματα τοῖς στρατιώταις παρέχον, ἔσπευδεν εἰς τὴν Ρόδον δραπεύειν. Ὅπως δ' ἔναι καὶ ἐκὼν ἐβόρμενοτάτων τὸ στράτευμα ποιήσαντο, ἐξ ἄλλων τε πόλειων ἡγυρολόγοι καὶ εἰς Ἀσπενδὸν δραπεύμενος ὤρμιστο εἰς τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμόν. Ἦδη δ' ἔχοντας αὐτοῦ χρήματα παρὰ τῶν Ἀσπενδίων, ἀδεκχόμενος ἐν ἐκ τῶν ἀγρῶν τῶν στρατιωτῶν, ἐργασθέντες ὁ Ἀσπενδίων τῇ νυκτὶ ἐπιτεσνόντας κατακόπτουσιν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ.

α. Καὶ Θρασύβουλος μὲν δὴ μάλα δοκίμῳ ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι οὕτως ἐπαλειπτοῖεν. Ὀ μάλιστα Ἀθηναῖοι ἐλθόμενοι ἀντ' αὐτοῦ ἡ γυμνασία ἐπὶ τὰς νεῦς ἐξέπεμψαν. Αἰεθόμενοι δ' ὁ Αλακαδαμνίος εἶναι ἡ δεκάτη τε τῶν ἐκ τοῦ Πόντου πεπραγμένων εἰς ἐν Βυζαντίῳ ὑπ' Ἀθηναίων καὶ Καλχυριδῶνα ἔχουσι καὶ αἱ ἄλλαι Ἑλληνιστοῦται πόλεις φίλοι θύτων αὐτοῖς Φαρναβάζου εὐ ἔχουσι, ἔγνωσαν ἐπιμαρτυροῦν εἶναι. (ζδ) Τῶ μὲν οὖν Δερκυλλίδῳ οὐδὲν ἐμμέμνητο Ἀναξίβιδος μάλιστα φίλων αὐτοῦ γενομένων τῶν ἀγρῶν διεπράξατο ὥστε αὐτὸς ἐκπλεῖσται ἀρροστής

regem Odrysarum, et Seuthen, qui maritimam oram Thraciae cum imperio tenebat, bellum inter se gerere : mutuo eos inter se reconciliavit, et utrumque fodere societatemque Atheniensibus adjunxit; estimabat enim, illa quoque Graeci nonnullis oppida, quae sub ipsa Thracia republicas suas administrarent, magis Atheniensibus adiutura, si amicitia inter hos reges et Athenienses intercederet. His ita praefata compositis, quum Asiaticis etiam urbibus amicitiam uteretur, ubi eam, qua rex et Athenienses conjuncti erant, amicitiam; Byzantium navigat, ac decumam e Ponti navigantibus impositam, publicanis vendidit. Simul respublicam Byzantium, paucorum dominam liberatam, populo administrandum tradidit. Quae res effecti, ut populus Byzantium haud gravate maximam Atheniensium multitudinem in urbe sua cerneret. His rebus confectis, atque etiam perfectis in amicitiam Chalcedoniensium, extra Hellespontum discessit. Quumque oppida in Lesbo universa, solis Mitylenaeis exceptis, Lacedaemoniorum partibus addicta reperisset, nullum aggressus est, priusquam Mitylenae de navibus suis quadringentos graves armature, et exules, qui ex oppido eo se receperant, in ordines descripsisset, atque robustissimum quemque Mitylenarum adjunxisset, facta omnibus spe, Mitylenaeis quidem, futurum ut, si oppida reliqua caperet, ipsi Lesbo universae preessent; exulibus autem, si conjuncti secum oppida singula adirentur, facultatem recuperandae patriae consequuturos omnes; classiaris denique milites, si Lesbum amicam patriae reddidissent, magnam ipsis facultatem copiam paratam fore. Hac igitur ita spe recreatis, instructisque copis, omnes Methymnam duxit. Adventa Thersyphi cognito, Therimachus, quem forte tunc Lacedaemonii praefectum in urbe habebant, una cum eo milite classiaro, et Methymnensibus, et Mitylenarum quotquot aderant exilibus, ad Methymnensis agri fines occurrit. Collata diu, Therimachus istic interimuit; ex ceteris, fuga nihil consulentibus, multi ceciderunt. Secundum id partem oppida deditione cepit, partem ex liborum agris, quae se non dedebant, abacta praeda, de qua militi stipendium suppeditabatur, Rhodum inde se conferre properavit. Atque ut istic etiam militis animos maxime confirmaret, cum ab illis oppidis pecuniam exegit, tum etiam Aspendum profectus, Eurymedontem amicum navibus subit. Jam pecuniam ab Aspendis acceperat, quum militibus per injuriam aliqui ex agris abigebantur, irati Aspendi nocte intrant, eumque suo in tentorio obrutant.

Hic Thersyphi, maxima virtute viri, exitus fuit. Ejus in locum Athenienses Agyrum surrogatum ad classem miserunt. Interea Lacedaemonii, cognito venditam ab Atheniensibus esse rerum e Ponio vecturam decumam Byzantii, et Chalcedonem ab his teneri, ceterorumque oppidorum Hellesponticorum statim non incommodum esse, quod amico Pharnabazo ulterius; minime illa sibi negligenda censebant. Quamquam vero Derkyllidae cur succederent, causa nulla esset, Anaxibides tamen, Ephorum amicitia sibi conciliata, perfecti ut ipse Abydum navigaret, et ejus

εἰς Ἀβυδὸν. Εἰ δὲ λάβοι ἀφορμὴν καὶ ναῦς, καὶ πολέμῳ ἐπιγεγνητό τοις Ἀθηναίοις, ὥστε μὴ εἶχειν ἐκείνοις καλῶς τὰ ἐν Ἑλλήσποντῳ. (33) Οἱ μὲν δὲ δόσαντες καὶ τρεῖς τριήρεις καὶ ἀφορμὴν εἰς ξένους γυλιούς ἐπέμψαν τὸν Ἀναξίβιον. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ἀφίκετο, κατὰ γῆν μὲν ἀφόρως ἔκρινεν τῶν τ' Αἰολίδων πόλεως παρσιπτόντας τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἐπιστρατεύσαστας ταῖς πόλεσιν ἐπὶ τὴν Ἀβυδὸν ἀνταπεστράτευσεν καὶ ἐπεπορεύετο καὶ ἐξῆλθον τὴν χώραν αὐτῶν καὶ ναῦς δὲ πρὸς αἷς εἶχε συμπληρώσας εἰς Ἀβύδου τρεῖς ἄλλας κατήγευεν, εἰ τί που λαμβάνοι Ἀθηναίων πλοῖον ἢ τῶν ἐκείνων συμμάχων. (34) Ἀναξίβιον δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δεδότες μὴ διαφθαρεῖν σπρίν ἢ κατισχύουσιν ἐν τῷ Ἑλλήσποντῳ Θρασύβουλος, ἀντικειμένους Ἱερκράτην ναῦς δατὰ ἔχοντα καὶ πελταστὰς εἰς διακοσίους καὶ γυλιούς. Οἱ δὲ πλείστοι αὐτῶν ἦσαν ὧν ἐν Κορίνθῳ ἦσαν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Ἀργεῖοι τὴν Κορίνθον Ἄργος ἐπαρτίοντο, ὁδὸν ἔχσαν αὐτῶν δεῖσθαι καὶ γὰρ ἀπικτόναι τῆς τῶν ἀργολογόντων καὶ οὐτως ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων οὐκ ἔτιγον ὧν. (35) Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς Χερρόνησον, τὸ μὲν πρῶτον Ἀναξίβιος καὶ Ἱερκράτης ληστές διακείμενους ἐπολιέμενοι ἀλλήλους προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὁ Ἱερκράτης εἰσθόμενος καὶ Ἀναξίβιον οἰχόμενον εἰς Ἀντιόχον σὺν τε τοῖς μισθοφόροις καὶ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν Ἀλαονικοῖς καὶ σὺν Ἀβυδηνοῖς διακοσίους ὁπλίταις, καὶ ἀκούσας ὅτι τὴν Ἀντιόχον φυλάν προσελθὼς εἶη, ὅπου οὐκ ἐστὶ κατισχύσας αὐτὸν ἐκεῖ φρουρὰν ἀποπορεύσαστα πάλιν καὶ ἀπάγει τοὺς Ἀβυδηνοὺς ὁκαδὰ, διαβάς τῆς νυκτὸς ἢ ἱερμύδατον ἢ τῆς Ἀβυδηνῆς καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἀργὴ ἐνέδραν ἐποίησται. Τὰς δὲ τριήρεις αἱ δεῖχοντες αὐτὸν ἐκλείπει παραπλεῖν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρὰ τὴν Χερρόνησον τὴν ἑωῶν, ὅπως θαυοῖς, ὥσπερ ἐνέδρῃ, ἐκ' ἀργυρολογίαν ἐπαναπεπλευρίαν. (36) Ταῦτα δὲ ποιήσας οὐκ ἐβούλετο, ἀλλ' ὁ Ἀναξίβιος ἀπεπορεύετο, ὡς μὲν ἐλέγεται, οὐδὲ τῶν ἱερῶν γενηντιμῶν αὐτῷ ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ καταφρονήσας, ὅτι διὰ γυλίας τε ἐπορεύετο καὶ εἰς πόλιν φυλάν καὶ ὅτι ἔκρουε τῶν ἀπαντῶντων τὸν Ἱερκράτην ἀναπεπλευρίαν τὴν ἐπὶ Προκοννήστῳ, ἀμείλιστον ἐπορεύετο. (37) Ὅμως δὲ ὁ Ἱερκράτης, ὥς μὲν ἐν τῷ ἱστορικῷ τοῦ στρατεύματος τοῦ Ἀναξίβιον ἦν, οὐκ ἐξάνιστο· ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν Ἀβυδηνοὶ ἀργαῖοι μὲν ἦσαν ἐν τῷ παρὰ Κρεμαστῇ ἦσαν πεδίῳ, ἐνθα ἐστὶ τὰ χρύσεια αὐτῶν, τὸ δ' ἄλλο στρατεύμα ἐπόμενον ἐν τῇ ἀπάντησιν ἦν, ὁ δὲ Ἀναξίβιος ἀπὸ κατὰ τὴν ἐν τοῖς Ἀλαονικοῖς, ἐν τούτῳ ὁ Ἱερκράτης ἐξανίσταται τὴν ἐνέδραν καὶ ὁρῶν ἐξέρχεται πρὸς αὐτόν. (38) Καὶ ὁ Ἀναξίβιος γυλιούς μὴ εἶναι διπλῶς ὀνηρίας, ὁρῶν ἐπὶ πολὺ τε καὶ στενὸν ἐκτεταμένον τὸ ἐκαστὸν στρατεύμα, καὶ νομίζων πρὸς τὸ ἀνταπεῖν οὐκ ἐν δυνάμει σαρκεῖ βοηθῶσαι αὐτῷ τοὺς παρελθούσας, ὁρῶν δὲ καὶ ἐκτεταμένους ἀπαντας, ὡς εἶδον τὴν ἐνέδραν, εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, Ἄνδρες, ἐμοὶ μὲν ἐνθάδε καλὸν ἀποθανεῖν ἡμῶς δὲ πρὶν συμμῆσαι τοῖς πολέμοις σπεύδατε εἰς τὴν σω-

οππὶ πρὸς τὸν ἐκαστὸν. Quod si praeterea campius naves quae darent, etiam ita se bello Atheniensium oppugnaturum pollicetur, ut omnino res ipsorum in Hellesponto turbari sit necesse. Quamobrem Lacedaemonii tribus ei triremibus, et pro mille conductilibus militibus stipendio dato, hominem abieperunt. Anaxibium posteaquam Abydum venit, primum terra coactis conductilibus copiis, quondam ex Eolicis oppidis a Pharnabazide fide aveiebat, urbibus quae cum Abydo bellabant, vicissim bellum inferrebat, et cum suis progressus agrum ipsorum vastabat. Deinde praeter eas naves, quas habebat, ex Abydo tres alias instructas in mare deduxit, si quod vel Atheniensium, vel eisdem societate conjunctorum navium caperet. Quibus rebus Athenienses cognitis, veriti ne labefactarentur ea quae Thrasylbulus in Hellesponto effecerat, Iphicratem cum octo navibus et octatis mille ducentis, quorum magis pars erat illi quibus ad urbem Corinthum praefuerat, adversus Anaxibium mittunt. Nam Argivi, posteaquam Corinthum in Argos redegerant, nihil egere se ipsorum opera dixerant: quosdam enim rebus Argivorum faventes Iphicrates e nocte sustulerat. Ita factum erat, ut domum reversus, ibi se conficeret. Quamprimum in Chersonesum venit, dimissis inde inde perdonibus, per eos bellum inter se Anaxibium et Iphicrates gerebant. Post aliquod deinde temporis intervallum, quum animadvertisset Iphicrates, Anaxibium cum copiis conductilibus, Laconicis, suis et ducentis Abydenis gravis armatura: pedibus Antandrum profectum esse, audissetque Antandrum ejus se amicitiae adjuvante: suspicatus, ipsum, imposito istis praesidio, reversurum, Abydenisque domum redacturum, noctu ea parte transiens, quae Abydenorum in agro solitudines inprimis habebat, consensu nocturnis insidiis posuit. Triremes vero, quae ipsum transveherant, diluculo secundum Chersonesum litus sursum versus legere jussit, ut pro more suo pecunie colligendae causa videretur eo navigasse. Quum haec ita instituisset, minime spe sua fallus est. Nam quum Anaxibium illo die non peritisset, uti quidem ferebatur, nihilominus ea re sprete discessit Antandrum: ac partim quod per agrum pacatum ad urbem sociam pergeret, partim quod audisset ex illis, quos habebat obvios, Iphicratem Proconnesum versus navigasse, negligentius iter faciebat. Neque tamen Iphicrates, quum diu in loco aperto erat Anaxibii copiae de insidiis se proripuit: sed quum Abydeni, qui erant prima in fronte, ad eum campum pervenissent, qui est juxta Crenasten, ubi et foliis auri habent, reliquae vero copiae per declivis subsequerentur, ac jam Anaxibius ipse cum Laconicis militibus descenderet: tum prorumpere suos ex insidiis jubet Iphicrates, et cursu in Anaxibium fertur. Is quum animadvertisset, nullam salutis spem reliquam esse, quod rivos in longum extensus et arclo loco coactus esse cerneret, ac fieri non posse duceret, ut qui jam transierant, sibi per acclivis suppetias ferrent, perterritos denique videret universos, conspectis insidiis: eos, qui aderant ipsi, compellens, Ne quidem, inquit, hic decet occumbere, milites: nos priusquam manum cum hoste con-

τηρίαν. (30) Καὶ τοῦτ' ἔλαγε καὶ παρὰ τοῦ ὑπεσπι-
στοῦ λαβὼν τὴν ἀσπίδα ἐν χώρῃ αὐτοῦ μαχόμενος
ἀποθνήσκει. Καὶ τὰ παῖδά καὶ μέντοι αὐτῷ παρέμεινε,
καὶ τῶν Λακεδαιμονίων δι' τῶν συνελθούσων ἐκ τῶν
πόλεων ἀρμοστήρων ὡς δώδεκα μαχόμενοι συναπείκοντο·
οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες ἐπιπύον. Οἱ δ' ἰδιώκων μέχρι
τοῦ ἄστεος. Καὶ τῶν τε ἄλλων ὡς διακόσιοι ἀπέβανον
καὶ τῶν Ἀβυδηνῶν ὀπλιτῶν περὶ πεντήκοντα. Ταῦτα
δὲ πράξας ὁ Ἰπικράτης ἀνεχώρησε πάλιν εἰς Χερ-
ρόνησον.

BIBAION E.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Καὶ τὰ μὲν δὲ περὶ Ἑλλήσποντον Ἀθηναίους τε καὶ
Λακεδαιμονίους τοιαῦτα ἦν. Ὡς δὲ πάλιν ὁ Ἐπειόνοος
ἐν τῇ Αἰγίῳ, καὶ ἐπιμίσξῃ γρωμίων τὸν πρόσθεν χρό-
νον τῶν Αἰγινήτων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπὶ φαν-
ρῶς κατὰ θάλατταν ὁ πόλεμος ἐπολεμεῖτο, ἔυνδοζαν
καὶ τοὺς ἐφόρους ἐρίησι ληξέσθαι τὸν βουλευόμενον ἐκ τῆς
Ἀττικῆς. (2) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι πολιορκούμενοι ὑπ' αὐ-
τῶν, πέμψαντες εἰς Αἴγιναν καὶ ὀπλίτας καὶ στρατη-
γὸν αὐτῶν Πάμφιλον ἐπατείρισαν Αἰγινήτας καὶ ἐπο-
λιόρκουν αὐτοὺς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν δέκα
τρεῖς μῆνας. Ὅ μόντοι Τελευτίας τυγχόν ἐπὶ τῶν νήσων
ποὶ ἀριγμένους κατὰ γρημμάτων πόρον, ἀκούσας ταῦτα
περὶ τοῦ ἐπιτελισμοῦ, ἰδοῦθαι τοὺς Αἰγινήτας καὶ τὸ
μὲν ναυτικὸν ἀπέλπει, τὸ δ' ἐπιτελισμα διαφύλλαντες
δὲ Πάμφιλον.

α. Ἐκ δὲ τούτου ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἱέραι ναύαρ-
χος ἀρκεῖται. Κάκεινος μὲν παραλαμβάνει τὸ ναυ-
τικόν, ὁ δὲ Τελευτίας μακαριώτατα δὲ ἀπέπλευσεν
οἰκάει. Ἦνικα γὰρ ἐπὶ θάλατταν κατέβαιναν ἐπ' οὐ-
κον ἐρμώμενος, οὐδὲς ἐκείνων τῶν στρατιωτῶν οὐκ
ἐδεύεσθαι, καὶ ὁ μὲν ἑσπερίωνσιν, ὁ δὲ ἑσπινώσων,
οἱ δ' ὑστερήσαντες ὅμοως καὶ ἀναγκάσιμον ἔρριπτον εἰς
τὴν θάλατταν στεγάνους καὶ εὐροντο αὐτῶ πολλὰ καὶ
ἀγασθῆ. (3) Γρηγόσιος μὲν οὖν ἐτι ἐν τούτοις οὐτε θα-
πάνημα οὐτε χίνδονον οὐτε μηχανήματα ἀνέλογον οὐδὲν
δηγοῦμαι· ἀλλὰ ναὶ μὲν δὲα τότε εἶπον μοι δοκεῖ εἶναι
ἀνδρὶ ἄνεσθαι, τί ποτε ποῖον ὁ Τελευτίας οὕτω διέθηκε
τοὺς ἀρρωμένους. Τοῦτο γὰρ ἦδη πολλὸν καὶ γρημώ-
των καὶ κινδύνων ἀπολογώτατον ἀνδρὶ εἶργον ἐστίν.

β. Ὅ δ' αὖ ἱέραι τὰς μὲν ἄλλας ναὺς λαβὼν πάλιν
ἐπλεῖ εἰς Ῥόδον, ἐν Αἰγίῳ δὲ τρεῖρας δώδεκα κατέ-
λιπε καὶ Γοργύπταν τὴν αὐτοῦ ἐπιστολέα ἀρμοστήν.
Καὶ ἐκ τούτου ἐπολιορκούντο μᾶλλον οἱ ἐν τῷ ἐπιτε-
λισματὶ τῶν Ἀθηναίων ἢ οἱ ἐν τῇ πόλει· ὥστε ἐπὶ ψη-
φισματος Ἀθηναῖα πληρώσαντες ναὺς πολλὰς ἀπεκο-
μίσαντο εἰς Αἰγίνας πέμπτῃ μὲν τὴν ἐκ τοῦ γοργύρου.

seratis, salutem vestram properanter consulit. Quae ubi
dixit, accepto a satellite scuto, ibidem pugnam cecidit. Nec
is deseruit ipsum, quem in amoribus habuerat; et praefecti
urbium Lacedaemonii, qui ad eum se contulerant, numero
plus minus duodecim, una cum eo pugnares occubuerunt.
Ceteri inter fugientium caesi sunt, hostibus eos ad urbem
usque persequentibus. Ceciderunt ex aliorum quidem nu-
mero ad ducentos, Abydeni vero gravis armatura pedibus
fere quinquaginta. Ea res gesta, rursus in Chersonesum
Iphicrates se consulit.

LIBER V.

CAPUT I.

Hoc tum in statu res Atheniensium ac Lacedaemoniorum
apud Hellespontum erant. Interim Eteonicius agens iterum
in Aegina, quum superioribus temporibus inter Aeginetas et
Athenienses commercia interessissent, coorto palam mari-
timo bello, potestatem eis facit, Ephoris etiam consentien-
tibus, ut prohibita quisque praedas ageret ex Attica. Quan-
doque oppugnati ab Aeginetis Athenienses, armatura gravi
duce Pamphilo in Aeginam missa, muro Aeginetas cingunt,
eosque terra et mari decem tremibus obsident. Hac obsidi-
onis fama Teletias ad se delata, qui tum forte quasdam
ad insulas pecuniae cogendae causa navigarat, opem Aeginet-
is laturos properat, et classem quidem hostium abigit, sed
factum ad obsidionem opus a Pamphilo defenditur.

Postea missus a Lacedaemoniis praefectus classis Hierax
advenit, et classem accipit, Teletia felicissime in patriam
redeviit. Nam quum donum tendens ad mare descende-
ret, nemo militum erat, qui dextram ejus non prehenderet:
alius eum serio redimebat, alius vitta; quod si qui tardius
accessissent, nihilominus etiam tunc, quum in altum pro-
veheretur, in mare corollas abiciebant, ac simul ei multa,
eaeque fansta, precabantur. Nec ignoro equidem, in his a
me neque memorabiles sumptus factos, neque suscepta pe-
ricula, neque militum aliorum rei memoratam dignam ex-
poni: sed praefecto id homini consideratu dignum esse ar-
bitror, quae res Teletias effecerit, ut tales in ipsum essent
illorum animi, quibus cum imperio preerat. Nam hoc tale
est viri opus, quod multis et opibus et periculis asseferri
commemorando longissime debet.

Ceterum Hierax naves alias secum sumens in Rhodium
navigabat, duodecim tantum triremes in Aegina, praefecto
eis Gorgopa legato suo, reliquit. Jam vero magis obside-
bantur Athenienses, qui opere se munio continebant, quam
hostes ipsorum in oppido. Quo factum, ut Athenienses,
ex decreto publico multis navibus instructis, tenae quito
milites oppidum obsidentes domum abducerent. Quod ubi

Τούτων δὲ γενομένων οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν αὐτὰ πρῶτα εἶχον ὑπὸ τοῖς ἡγετῶν καὶ τοῦ Γοργώπα καὶ ἀντιπληροῦ ναῦς τριεκαίδεκα, καὶ αἰρῶνται Εὐνόμον ναύαρχον ἐπ' αὐτῆς. (α) Ὅντος δὲ τοῦ Ἱέρακος ἐν τῇ Ῥόδῳ οἱ Λακεδαιμόνιοι Ἀνταλκίδα ναύαρχον ἐπέμπουσι, νομίζοντας καὶ Τιριδάζην τοῦτο ποιοῦντας μάλιστα ἂν χραισάσθαι. Ὁ δὲ Ἀνταλκίδας ἐπὶ ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας, συμπαράλαβὸν τὰς τοῦ Γοργώπα ναῦς ἐπλεύσεν εἰς Ἑρπσον, καὶ τὸν μὲν Γοργώπαν πάλιν ἀποπέμπει εἰς Ἀθήνας ἔν ταις δώδεκα ναυσὶν, ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις Νικόλαον ἐπέστειλε τὴν ἐπιστολὴν. Καὶ ὁ μὲν Νικόλαος βοηθῶν Ἀδρυνοῦς ἐπλεῖ ἐκίστα παρατραπέμενος οἱ εἰς Τένεδον εἰδῶν τὴν χώραν, καὶ χρήματα λαβὼν ἀπέπλευσεν εἰς Ἀδύδον. (γ) Οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ἀδρυνοῦσιν ἀπὸ Σαμοθράκης τε καὶ Θάσου καὶ τῶν κατ' ἐκείνην χωρίων ἐβοήθουν τοῖς Τενεδοῖς. Ὡς δ' ἤρθεον εἰς Ἀδύδον κατεπελευκότες τὸν Νικόλαον, ἐρωμύμενοι ἐκ Χαλφονήσου ἐπολιόρχουν αὐτοὺς ἔχοντα ναῦς πέντε καὶ εἰκοσι δύο καὶ τριάκοντα ταῖς μὲν ἑαυτῶν. Ὁ μόνος Γοργώπας ἀποπέμπει εἰς Ἑρπσον περιουρχάει Εὐνόμον καὶ τότε μὲν κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας μικρὸν πρὸ ἡλίου δυσμῶν ἐκδιβάσας δ' αὖθις ἐπέστειλε τοὺς στρατεύοντας. (δ) Ὁ δ' Εὐνόμος ὀλίγον χρόνον ὑπομένει ἀπέπλει. Νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης, φῶς ἔχον, ὥσπερ νομίζεται, ἀρηγίτο, ὅπως μὴ πλανῶνται αἱ ἐπόμεναι. Ὁ δὲ Γοργώπας ἐκδιβάσας αὖθις ἐπικαλοῦται κατὰ τὸν λαμπρῆρα, ὑπολειπόμενος, ὅπως μὴ παρέρησιν εἰς μὴδ' αἰσθητὴν παράχῃ, λίθων τε φόβῳ τῶν καλεστῶν ἀντὶ φωνῆς χρομένων καὶ παραγυγῇ τῶν καυτῶν. (ε) Ἐπει δὲ ἦσαν αἱ τοῦ Εὐνόμου πρὸς τῇ γῇ περὶ Ζωστήρας τῆς Ἀττικῆς, ἐκείναι τῇ σάλπγγι ἐπικλείει. Τῷ δ' Εὐνόμῳ εἰς ἰόνιον μὲν τῶν ναῶν ἀρτί ἐξέβαινον, οἱ δὲ καὶ ἐπὶ ὀρμίζοντο, οἱ δὲ καὶ ἐπὶ κατέπλεον. Ναυμπρχίας δὲ πρὸς τὴν σελήνην γενομένης, τέτταρας τριήρεις λαμβάνει ὁ Γοργώπας, καὶ ἀναδραπέμενος ὤχετο ἄγων εἰς Ἀθήνας· αἱ δ' ἄλλαι νῆες αἱ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Πειραιᾶ κατέφυγον.

10. Μετὰ δὲ ταῦτα Χαθρίας ἐξέπλει εἰς Κύπρον βοηθῶν Εὐσφόρῳ, πειλαστάς τ' ἔχον βασιλευσίνης καὶ δέκα τριήρεις. Προκαλῶν δὲ καὶ Ἀθήνησιν ἄλλας τε ναῦς καὶ ὀπλίτας, αὐτὸς δὲ τῆς νυκτὸς ἀποβὰς εἰς τὴν Ἀθήναν πόρρωτέρω τοῦ Ἡρακλείου ἐν κοίῳ χωρίῳ ἐνέδραυσεν, ἔχον τοὺς πειλαστάς. Ἀπὸ δὲ τῇ ἡμέρῃ, ὥσπερ ἐνέλειτο, ἔχον οἱ τῶν Ἀθηναίων ὀπλίται, διαμεινέτω αὐτῶν ἡγευόμενος, καὶ ἀνέβαινον τοῦ Ἡρακλείου ἐπέκεινα ὡς ἐκαπιδεκα σταβίους, ἐνθα ἡ Τριπυργία καλεῖται. (ii) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Γοργώπας, ἐβόηθη μετὰ τοῖς τῶν Ἀθηνησίων καὶ ἔν τοις τῶν ναῶν ἐπὶ τῶν καὶ Σπαρτιατῶν οἱ ἐντοχὸν αὐτοῖσι παρόντες ἀτάκω. Καὶ ἀπὸ τῶν πληρωμάτων δὲ τῶν ἐκ τῶν ναῶν ἐκφυγῆ βοηθῶν ὅσοι διαβέροι ἐλιν ὥστε ἐβοήθουν καὶ τοῖσιν πολλοί, ὅτι ἐδύναντο ἕκαστος ἐπὶ ἑαυτὸν ἔχειν. (iii) Ἐπει δὲ παρήλαξαν οἱ πρῶτοι τὴν ἐνέδραν, ἐκινεῖσθαι οἱ περὶ τὸν Χαθρίαν, καὶ αὖθις ἡκόντιζον καὶ

acerat, rursum Athenienses, a praedonibus et Gorgopa vexabantur. (Itaque naves adversus hos tredecim navibus copis complent, eisque cum imperio praeficiunt Eunomon. Interea dum in Rhodo esset Hierax, Antalcidem praefectum classis Lacedaemonii domo proficisci iubent, quod in eo se rem Tiribazo maxime gratam facturum existimarent. Antalcidas posteaquam in Aeginam venisset, sumptis secum Gorgopa navibus, Epheso contendit: mox Gorgopam cum illis duodecim navibus in Aeginam remittit, ceteris legatum suum Nicolochum praeficit. In Abydenis latum suppetias, Abydum se contulit. In itinere defectens ad Tenedum, vasto Tenedorum agro, et accepta pecunia, inde Abydum navigat. Interim duces Atheniensium collecti et Samothraee, Thasos et vicinis locis opem Tenediis ferebant. Verum ubi certiores facti essent, Nicolochum se Abydum recepisse, profecti ex Chersoneso cum triginta duabus navibus, ipsam viginti quinque naves habentem obsident. Gorgopas Interco, dum Epheso in Aeginam navigaret, forte in Eunomon incidit; ac tamen quidem in Aeginam se paulum ante solis occasum fuga recepit, obsequioque mox suis, comare militem iubet. Eunomonis parumper ibi quem substitisset, discessit. Ubi vero nox ingruisset, lumen ipse accensum habens pro more praecedebat, ne sequentes eum naves aberrarent. Tum Gorgopas suis naves ingredi iussit, mox aliquo ex intervallo, ne conspicui posset, vel hostibus ullum indicium sui praebere, quia fax lucebat, subsecutusque: simul et lepidum strepitu vocis loco navium incitatores, et remorem impulsu leni utebatur. Posteaquam Eunomii naves haud procul abessent a terra propter Zosterem Atticam, Gorgopas cum tubae clangore iubet hostem adori. Jam Eunomii copiae partim navibus egressae fuerant, partim in portum se conferebant, partim denique adhuc ad terram navigabatur. Commisso navali ad lunam proelio, quatuor triremes Gorgopas capit; hisque relictis ad suas, in Aeginam revertitur: ceterae naves Atheniensium fuga se in Piraeum receperunt.

Secundum haec in Cyprum Chabrias Evagoras iussus opem cum octingentis cetratis, ac decem triribus navigavit. Quamquam secum Athenis et naves alias, et gravis armatura pedites sumpsisset, ac noctu in Aeginam descendisset, una cum cetratis loco concavo ultra sinum Herculis in insulis se abdidit. Prima luce, quemadmodum convenerat, gravis Atheniensium armatura duce Demaseto aderat, ultraque sinum Herculis ad stadia sedecim ascendit, ubi locus altus est Tripyrgia vocatus. Ea de re Gorgopas certior factus, una cum Aeginetis, et milite classico, et Spartanis octo, qui forte tum illic aderant, ad coerendos naves properat. Praeterea per praeconeum desumari iubet, ut e corpore navalibus, quotquot essent ingenti, suppetias ferret. Quo factum, ut multi ex his quoque accurrerent, instructi armorum genere, quodcumque ad manum esset. Posteaquam primi locum insularum praeterfuerant, surrexerunt Chabrie milites, statimque jaculis in hostem, ac tela vibra-

ἐβαλλον. Ἐπῆσαν δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν ναῶν ἀποβεβη-
κότας ὁπλίταις. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, ὅτε οὐδενὸς ἀνθρώ-
που, ταχὺ ἀπῆλθαν, οἷον ἦν Γοργόπας τε καὶ οἱ Λα-
κεδαιμόνιοι· ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἔπισαν, ἐτρέψαν δὲ καὶ οἱ
ἄλλοι. Καὶ ἀπέθανον Αἰγινήτων μὲν ὡς πενήκοντα
καὶ ἑκατὸν, εἴκοσι δὲ καὶ μέγαλοι καὶ ναῦται καταδε-
δραμμένοι οὐκ ἐλάττους διακοσίους. (13) Ἐκ δὲ τού-
του οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ, ἔπλεον τὴν θά-
λατταν οὐδὲ γὰρ τῷ Ἑπιοῦνίῳ ἦθλον οἱ ναῦται καίπερ
ἀναγκάζοντι ἐμβαλλάν, ἐπεὶ μισθὸν οὐκ ἰδίῳ.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι Τελεστίαν αὖ ἐπὶ
ταύτῃ ἐκτεμνομένην ἐπὶ ταύτας τὰς ναῦς ναύαρχον. Ὡς
δὲ εἶδον αὐτὸν ἥκοντα οἱ ναῦται, ἐπὶρήσθησαν. Ὁ δ'
αὐτοὺς εὐχαλέσας εἶπε τοιαῦτα. (14) Ὡς ἄνδρες στρα-
τιῶται, ἐγὼ γράμματα μὲν οὐκ ἔχων ἔχω ἐν μέρτοι
θεὸς ἰθὺς καὶ ὁμοίς συμποροῦντίσθε, περὶσσοίμαί τὰ
ἐπιτήδεα ὑμῶν ὡς πλείους πορίζω. Εἰ δ' ὅτε, ὅταν
ὑμεῖς ἐγὼ ἀρχῶ, εὐχρόμαι τε οὐδὲν ἥττον ἤν ὑμεῖς ἦ
καὶ ἀμεινόν, τὰ τε ἐπιτήδεα θυμωσάμεναι μὲν ἂν ἴσως,
εἰ φαίην βούλεσθαι ὑμεῖς μάλλον ἢ ἐμὲ ἔχειν ἐγὼ δὲ
νῆ τοὺς θεούς καὶ δεῖξαι μὲν ἂν αὐτοὺς μάλλον ὥς θυέ-
ρας πάντος ἢ ὑμεῖς μὲν γινώσκαι· ἢ γὰρ μὴ θύρα ἢ ἐμὴ
ἀνέμωτο μὲν ὀήπου καὶ πρόσθεν εἰσίναι τῷ διομένῳ τι
ἔμω, ἀνυφύεται δὲ καὶ νῦν. (15) Ὡς τε ὅταν ὑμεῖς
πλήρη ἔχητε τὰ ἐπιτήδεα, τότε καὶ ἐμὲ ἔρασθε ἀφρο-
νότερον διατιμώμενον ἢ δὲ ἀνεχόμενον με ὁρᾶτε καὶ
φύγῃ καὶ θέλῃ καὶ ἀγρονομίαν, οἴσθε καὶ ὑμεῖς ταῦτα
πάντα κερταρεῖτε. Οὐδὲν γὰρ ἐγὼ τούτων κελαιῶ ὑμεῖς
ποιεῖν ἵνα ἀνίσθε, ἀλλ' ἵνα ἐκ τούτων ἀγαθὸν τι λαβέ-
λουσα καὶ πονεῖν καὶ κινδυνεύειν, ὅποτέ δεῖα. Καὶ
ὁμοίς οὖν ἤτε μὲν καὶ πρότερον, ὡς ἐγὼ οἶδα, ἄνδρες
ἀγαθοί· νῦν δὲ περὶσσοί γὰρ ἐπὶ ἀμεινόντας γίνεσθαι,
ἐν' ἧδυν μὲν ἡμιπονέμεναι, ἧδυν δὲ θυνευαυμονέμεναι.
(17) Τί γὰρ ἦδυν ἢ μηδὲν ἀνθρώπων κολακεύειν μήτε
Ἐλλήνων μήτε βάρβαρον ἐνικα μισθοῦ, ἀλλ' ἑαυτοὺς
ἱκανοὺς εἶναι τὰ ἐπιτήδεα πορίζεσθαι, καὶ ταῦτα θεν-
περ κέλλιστον; ἢ γὰρ τοι ἐν πολέμῳ ἀπὸ τῶν πολιέων
ἀφρονία εἴ τοι δοι ἀμα τρήνῃ τε καὶ εὐλαίαν ἐν πᾶσι
ἀνθρώποις παρέχεται.

18. Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν· οἱ δὲ πάντες ἀνέβησαν πα-
ραγγέλλων ἔτι ἂν εἰρῇ, ὡς σπῆν ὑπερηφανοῦνται. Ὁ
δὲ τεθυμένος ἐνύχχανεν εἶπε δὲ, Ἄγετε, ὦ ἄνδρες, δι-
πνήστε μὲν, ὥσπερ καὶ ἐμὲ λέτε· προπαράσχουθε δὲ
μοι μετὰ ἡμέρας εἴκοσι. Ἐπειτα δὲ ἤκατε ἐπὶ τὰς ναῦς
αὐτοῖα μάλα, ὅπως πλείοντα ἐνθα δεδὲ ἰθὺς, ἐν
καιρῷ ἀφίκομενο. (19) Ἐπειδὴ δὲ ἦλθον, ἐμβαστά-
μενος αὐτοὺς εἰς τὰς ναῦς ἐπλεῖ νυκτὸς εἰς τὸν λιμένα
τῶν Ἀθηναίων, τοτὶ μὲν ἀναπαύων καὶ παραγγέλλων
ἀποκοιμᾶσθαι, τοτὶ δὲ κίπκας προσκοιμώμενος. Εἰ
δὲ τις ὑπολαμβάνει ὡς ἀφρόνως ἐπλεῖ δωδεκα τρήρεις
ἔχειν ἐπὶ πολλὰς ναῦς κακτημένους, ἰννοσέστω τὸν ἀνα-

bant. Jam et gravis armaturus pedes irruerant, qui e na-
vibus in terram descenderant. Itaque primi celeriter inter-
empti sunt, quod conferti non prodirent. In iis et Gorgo-
pas et Lacedaemonii perire. Posteaquam hi occubissent,
ceteri fugam arripunt. Interfecti ex Aeginetis fere centum
quinqueaginta: conductitii milites, inquilini, nautae qui de
navibus adcurrerant, non pauciores ducentis. Ex eo tem-
pore non aliter ac si pax esset, mari Athenienses utebantur.
Nam parere nol-bant Eleonico nautae, quantumvis eos orge-
ret, ut remigarent, quia stipendium non numerabat.

Secundum haec rursus eo Lacedaemonii Telestiam mittant,
ut classis illius praefectus esset. Quem ubi venientem videre
milites, mirifice sunt exultarati. Ipse, convocatis omnibus,
hujusmodi orationem habuit: « Equidem, milites, nullas
mecum pecunias affero: verum si deo visum erit, ac vos
alacriter operam mihi dabit, erit maxime vobis parare
necessarium copiam. Hoc quidem scitote, optare me, ut,
quam diu vobis praero, non minus me ipso victum habeatis.
Ac mirabilius forte, si dicam etiam me male, ut a ne-
cessariis vos potius instructi sitis quam ego. Atqui deos te-
stor, lubentius me passurum, ut biduum ipse cibo caream,
quam vos diem unum. Patuit antehac janua meo culvis a
me quiddam petenti, ac nunc quoque patebit. Quapropter
nbi vobis abunde necessaria suppetent, tum me quoque vi-
debitis victitantem largius: at si me frigora, calor, vigi-
lias perferentem adspicitis, etiam vobis haec omnia toleran-
da putate. Nam nihil horum idcirco vos facere jubeo, ut cum
molestiis conflictemini, sed ut ex his aliquid emolumenti
capiatis. Etiam patriam quoque nostram, milites, quatenus
esse beata videtur, scitote non per accordiam haec bona at-
que haec decora consequam esse, sed perferendi labores
obundique pericula studio, quoties necessitas posceat.
Vos quoque viros antehac fortes fuisse scio, sed nunc opera
danda erit, ut pristinam virtutem etiam superetis: quo fiet,
ut et jacunde labores una obitari simus, et communi felici-
tate frui. Quid enim jocundius esse possit, quem si ho-
minum nemini, neque Graeco, neque barbaro stipendii no-
mine adolemur, sed ad paranda necessaria satis ipai virum
habeamus, et quidem inde, unde haec peti honestam imperi-
is est? Nam belli tempore hostibus adempta rerum copia,
mihi credite, non solum alimenta, sed insignem quoque fi-
nam inter omnes homines suppeditat. »

Haec quum Telestias dixisset, clamare universi, quiddam
vellet, mandaret, ac paratos esse ad faciendum imperata.
Forte jam rem sacram fecerat, quum eos compellans,
« Agite, inquit, curam sumite, milites, quam ceteroquin
sumpturi eratis: atque etiam cibi tantum comparate, quan-
tum in diem unum sufficiat. Deinde mox ad naves presto
sitis, ut quo deo visum fuerit, navigemus, atque in tem-
pore veniamus. » Ubi jam adessent, naves eos conscen-
dere jubet, ac noctu portum Atheniensium peti: nonnun-
quam interquiesces, suis somno se recreare jussis, non-
nunquam remigio propius accedens. Quod si quis em-
fecisse putat improdenter, qui duodecim triremibus illos
adortus sit, qui magnam navium copiam possidebant: si

λογισμὸν αὐτοῦ. (αβ) Ἐκείνους γὰρ ἐνόμισεν ἐμμελότερον μὲν εἶναι τοὺς Ἀθηναίους περὶ τὸ ἐν τῷ λιμένι ναυτικὸν ὀργάνῳσι ἀπολαύοντες· εἰ δὲ καὶ εἰς τρεῖς ἐμμελῶσαι, ἀσφαλέστερον ἤρθετο ἐπ' αἰεὶς ναὺς Ἀθηναίων οὕτως πλεῖσαι ἢ ἐλλοθῆαι εἰσα. Τῶν μὲν γὰρ εἶς ἦδει οἱ καὶ κατὰ ναὺν ἐμμελὲς οἰναὺς σκευήσας, τῶν δὲ Ἀθηναίων ἐγγίνωσκον οἱ οἱ μὲν τριήραρχοι οἷον καθυπόθουν, οἱ δὲ ναῦται ἄλλος ἄλλῃ σκευήσασιν.

(αγ) Ἐπεί μὲν δὴ ταῦτα διανοήσας ἐπεί δὲ ἀπειρεσίαι πέντε ἢ ἑξ ἐτάδια τοῦ λιμένος, ἤσυχον εἶχε καὶ ἀνέπαυον. Ὡς δὲ ἡμέρα ὑπέβαινε, ἤγαιτο οἱ δὲ ἐπικολούθουν. Καὶ καταδύναν μὲν οὐκ εἰς στρογγύλον πλοῖον οὐδὲ λυμαίνεσθαι ταῖς ἐκείνων ναυσὶν· εἰ δὲ ποῦ τριήρη ἴδοντο ἐμμελῶσαι, ταύτην περιβόσσαι ἀπλοῦν ποιεῖν, τὰ δὲ φορητικὰ πλοῖα καὶ γρήνατα ἀναδεδυμένους ἄγειν ἔσω, ἐκ δὲ τῶν μεζόνων ἐμβαίνοντας ὅπου δύναιντο τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνειν. Ἦσαν δὲ τινες οἱ καὶ ἐκπεδύσαντες εἰς τὸ Διηγμῖν ἐμπόρους τίνας καὶ ναυκληρούς συνεισπράσαντας εἰς τὰς ναὺς εἰσήμεγαλυναν. (αδ) Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἐπεποιθεῖ. Τῶν δὲ Ἀθηναίων οἱ μὲν αἰσθόμενοι ἐδόθηεν ἔξω εἶναι, σκευόμενοι τῆς ἡ παραγῆς, οἱ δὲ ἔβαντο οἰκάζει ἐπὶ τὰ ὅπλα, οἱ δὲ καὶ εἰς ἄστυ ἀγγαλόντες. Πάντες δ' Ἀθηναῖοι τότε ἐβοήθησαν καὶ ἐπλήται καὶ ἱππεῖς, ὥς τὸ Πειραιεὺς ἐλακώσεν.

(αε) Ὁ δὲ τὰ μὲν πλοῖα ἀπέστειλεν εἰς Ἀττικὴν, καὶ τῶν τριήρων τρεῖς ἢ τέσσαρες ἐναπαγαγεῖν ἐκέλευσε, ταῖς δὲ ἄλλαις παραπλῖναι παρὰ τὴν Ἀττικὴν, αἷε ἐκ τοῦ λιμένος πλέον, πολλὰ καὶ ἀνευτικά πλοῖα διαβε καὶ πορθημῖα ἀνθρώπων μετὰ, καταπλόνοντα ἀπὸ νήσου. Ἐπὶ δὲ Σούνιον ἐβάν καὶ ἐλακάζας γεμίσας τὰς μὲν τινος οἴτου, τὰς δὲ καὶ ἐμπόλης, διαβε.

(αϛ) Ταῦτα δὲ ποιήσας ἀπέπλευσεν εἰς Ἀττικὴν. Καὶ ἀποδύμενος τὰ λάφυρα μεγρὸς μεθὸν προέβαινε τοῖς στρατιώταις. Καὶ τὸ λοιπὸν δὲ περιπλῖναι ἐκέλευεν εἰς τὸ ἔξω. Καὶ ταῦτα ποιεῖν πλήρεις τὰς ναὺς ἔτρεπε καὶ τοῖς στρατιώταις εἶχεν ἡλῆος καὶ ταχύος ὑπερταύοντας.

α. Ὁ δὲ Ἀντακίδας κατέβη μὲν μετὰ Τιριβαζοῦ διαπεπραγμένους ἐμμεγαλῖν βασιλεῖ, αὐτὸν δὲ ἔβαντο Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἑμμεγαλῖν χρῆσθαι τῇ εἰρήνῃ ἢ αὐτοῖς διαγεῖν. Ὡς δ' ἤκουσε Νικόλοχον σὺν ταῖς ναυσὶ πολλοραμῖσθαι ἐν Ἀβύδῳ ὑπὸ Τριεράτους καὶ Διοτίμου, περὶ ὅσοντος εἰς Ἀβύδον. Ἐκείθεν δὲ λαβὼν τὸ ναυτικὸν νυκτὶς ἀνέστη, διασειράς λόγον ὥς μεταπεπονημένων τῶν Καρχηδονίων ἐμμεγαλῖν δὲ ἐν Περαιότῃ ἤσυχον εἶχεν. (αβ) Αἰσθόμενοι δὲ οἱ περὶ Ἀμύνωντος καὶ Διονύσιον καὶ Λεύοντιον καὶ Φανίαν ἐβύσαν αὐτὸν τὴν ἐπὶ Προκωνήσου δ' ὅ, ἐπὶ ἐκείνῳ περιπλῖνσαν, ὑποστρέφας εἰς Ἀβύδον ἀφίκετο, ἡγεμῖν γὰρ οἱ προσκλῖναι Πολυέστερος ἄγων τὰς ἀπὸ Συρακοῦσιν καὶ Ἰταλίας ναὺς ἐβύσαν, ὅπως ἀναλάβοι καὶ ταύτας. Ἐκ δὲ τοῦτου Θρασυβούλου δὲ Κολλυταῖς ἔχον ναὺς ἀπὸ τοῦ ἐπὶ ἀπὸ Ἡράκλεις, βουλόμενος ταῖς ἄλλαις Ἀττικαῖς ναυσὶ ἐμμεγαλῖναι. (αγ) Ὁ δὲ Ἀντακίδας, ἐπὶ αὐτοῖς οἱ σκευ

velim ratiocinationem ipsius consideret. Existimabat, Athenienses, interempto Gorgopa, classem in portu suam negligenter custodire: quod si etiam maxime triremes quendam in statione dispositae essent, arbitrabatur pergit tutius adversus naves viginti, quae Athenis essent, quam adversus decem alibi. Nam in navibus singulis, quae abessent domo, scirebat habituros naves; de iis vero, quae Athenis essent, statuebat, praefectos eorum domi suae eorum capturos, naves alios alibi hostilem habituros. Haec ratiocinatus secum Teleutias, navigationem eam instituit. Ceterum ubi iam quinque vel sex stadiis aberat a portu, inhibito cursu nonnihil interquievit. Prima luce recta in portum, subsequenter suis, ducit. Ac navim quidem rotundam uliam a suis demergi non sinebat, neque corrumpi: at sicubi triremem in statione viderent, eam ad ovandum impetum reddi volebat. Oneraria mercibusque repleta navigia reliqui ad naves suas, et abduci iubebat: itidem in majora suas invadere, ac ubicunque possent, homines comprehendere. Nonnulli existerent, qui in Digma desilirent, et mercatores ac navicularios quosdam correptos suas in naves comportarent. Jam perfecerat haec Teleutias, quum Athenienses alii tumultu in urbe audito, extra urbem currebant, ut quinque clamor esset, viderent: qui extra urbem erant, partim domum ad arma properabant, partim in urbem, ut rem suis nuntiarent. Tandem universi tum gravis armaturae pedites, tum equites ad ferendum suppeditas concurrerunt, quasi caplus esset Piraeus. Interim navigia Teleutias in Aeginum misit, et cum eis tres vel quatuor abduci triremes jubet: ceteris suis cum navibus Atticis litus legens, quia navigabat ex ipso portu, multa cepit navigia piscatoria, multa quibus homines ex insulis trajiciebant, eoque vectoribus pirna. Posteaquam Senium quoque venisset, onerarias partim frumento partim mercibus repletas intercept. Quibus jam rebus gestis, Aeginum versus navigat; distractisque manibus, stipendium meorum militibus necdum debitum numerat. Idem ex eo tempore circumvectus, quicquid poterat, diripiebat. Ea ratione tam naves nullo plenas aiebat, tum milites ipsos ad faciendum imperata habenter ac celeriter, paratos habebat.

Interim cum Tiribazus ex Asia rediit Antalcidas, impetrata regia societate, si quidem Athenienses eorumque socii pacem, quam ipse proposuisset, aspernarentur. Quum autem obsideri Nicolocham una cum navibus ab Iphicrante ac Diotimo Ahydi accepisset, itinere terrestri se Abydum contulit. Inde accepta classe, noctu in altum provelit, rumore didito, quod Chalcidenses eam accesserant: Perceles autem portum ingressus, quiescebat. Hac de re Demetrius, Dionysius, Leonitichus, Phasias certiores facti, qua in Proconnesum navigatur, eum persequi statuerunt. Eis jam praeteriectis, Antalcidas itinere converso Abydum rediit. Insuper etiam, Polyseum adventare, secum Syracusanos et Italianas naves viginti adducement, quas conjungere cum illis suis cogitabat. Secundum haec Thasyrbus Colytensis cum navibus octo, relicta Thracia, ceteris se navibus Atticis conjungere volebat. Eas ubi proptus accedere, de speculatoribus Antalcidas accepisset, navis qui-

ποὶ ἰσχυμῶν θηὶ προσέλιπον τριήρεις ἐκτὸς, ἐμβαδύ-
σας τοὺς νῆυτας εἰς δύο τε καὶ τὰς ἄρματα πλεούσας,
καὶ προσπληρούσας καλύσας, αἱ τὲς ἐνείκτο, ἐκ τῶν
καταλειπομένων, ἐνέθρουον ὥς ἰδύοντο ἀφανίστατα.
Ἐπεὶ δὲ παρέβλιν, ἰδύσαν· οἱ δὲ ἰδόντες ἔφρουον.
Τὰς μὲν οὖν βραδύτατα πλεούσας τὰς ἄριστα πλεού-
σας ταχὺ κατεδίφει· παραγγίλλας δὲ τοῖς προτείτοις
τῶν μὲν ἑαυτοὺς μὴ ἐμβαλεῖν τὰς ἐσπέραις, ἰδύσας τὰς
προκούσας. Ἐπεὶ δὲ ταύτας ὤλεον, ἰδόντες οἱ ὑστε-
ροι ἀλισσαμένους πρὶν αὐτῶν τοὺς προτείτους ὑπ'
ἀθύριαι καὶ τῶν βραδυτέρων ἤλισκοντο· ὧς δ' ἤλωσαν
ἀπασιν. (αη) Ἐπεὶ δὲ ἦλθον αὐτοὶ αἱ τὲς Συρακου-
σῶν νῆες εἰσόντες, ἦλθον δὲ καὶ αἱ ἀπὸ Ἰωνίας, ὅσας
ἔγκρατος ἦν Τιβρίδας, ἐντεπληρώσαντες δὲ καὶ ἐκ τῆς
Ἀρροβαρζάνου, καὶ γὰρ ἦν ἕνως ἐκ παλαιῶ τοῦ Ἀριο-
βαρζάνου, ὃ δὲ Φαρνάβοδος ἤδη ἀνακαλεσθεὶς ἤνεγετο
αὐτῷ, οἷα δὲ καὶ ἔφημε τὴν βασιλικὴν θυγατέρα· ὃ δὲ
Ἀντακίδας γενομένης τὰς πόσις ναυοὶ πλείους ἢ
δύο ἑκατὸντα ἐκράτει τῆς θαλάττης ὥστε καὶ τὰς ἐκ τοῦ
Πόντου νῆας Ἀθήνας μὲν ἐκώλυσεν καταπλεῖν, εἰς δὲ
τοὺς ἑαυτῶν συμμάχους κατήγε· (βη) Οἱ μὲν οὖν
Ἀθηναῖοι, ὁρῶντες μὲν πολλὰς τὰς πολεμίας νῆας, φο-
βούμενοι δὲ μὴ ὥς πρότερον καταπολεμηθήσων, συμ-
μάχους Λακεδαιμονίους βασιλεὺς γεγενημένου, πολιαρ-
κούμενοι δὲ ἐκ τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τῶν ἡρώτων, διὰ ταῦτα
μὲν ἰσχυρῶς ἐπιθυμοῦν τῆς εἰρήνης. Οἱ δ' αὖ Λακε-
δαιμονίαι, προεφύροντες μόρα μὲν ἐν Λακωνίᾳ, μόρα δ' ἐν
Ὀρχομενῷ, φυλάττοντες δὲ τὰς πόλεις, αἷς μὲν ἐπι-
στέμουν, αἷς δὲ ἡσίοσαν, αἷς δὲ ἀποσταίειν,
πρόθυμα δ' ἔχοντες καὶ παρεχόμενοι περὶ τὴν Ἡρότι-
σθον, χαλεπῶς ἔφερον τῇ πολέμῳ. Οἱ γὰρ μὲν Ἀργεῖοι,
εἰδότες προεφάνε τὴν περσικὴν ἐν ἑαυτοῖς καὶ γεννώ-
μενην τῇ ἡ τῶν μενῶν ὑποπόρρῃ οὐδὲν ἐπὶ σπῆς ὠρε-
λῆσει, καὶ οὕτω εἰς τὴν εἰρήνην πρόθυμοι ἦσαν. (βγ)
Ἦν δ' ἐπὶ παρήγγειλεν δὲ Τιβρίδας· παραινέει τοὺς βου-
λομένους ὑπακούειν ἢ βασιλεὺς εἰρήνην καταπέμψαι,
ταχέως πάντας παρεγγίνοντο. Ἐπεὶ δὲ ἐνῆλθον, ἐπι-
δείξας δὲ Τιβρίδας τὰ βασιλεὺς σημεῖα ἀνεγίνωσκε τὰ
γεγραμμένα. Εἶχε δὲ οὕτω.

αδ. Ἀρταξέρξης βασιλεὺς νῆας τε καὶ πλοῖα τὰς μὲν ἐν
τῇ Ἀσίᾳ πόλεις ἑαυτοὺς εἶναι καὶ τῶν νῆσων Κλαζομε-
νῆς καὶ Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις καὶ
μικρὰς καὶ μεγάλαις αὐτονομίας ἀρῆσαι πλὴν Ἀθήνων
καὶ Ἰμβρου καὶ Σκύρου· ταύτας δὲ ὡς περ εὖ ἀρχαῖον
εἶναι Ἀθηναίων. Ὅσπερ δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ
δέχονται, τοῦτο ἐκὼν πολέμῳ μετὰ τῶν ταῦτα βου-
λομένων καὶ περὶ καὶ κατὰ θαλάτταν καὶ ναυοὶ καὶ
χρήματα.

αε. Ἀκούσας οὖν ταῦτα οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων πρί-
στος, ἀπ' ἡγγέλλων ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἑκατοὶ πόλεις. Καὶ
οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὁμῶς ἀνέστησαν ἐμπεδύσαντες ταῦτα,
οἱ δὲ Θηβαῖοι ἤξιον ὑπὲρ πάντων Βοιωτῶν ἀμύνειν. Ὅ
δὲ Ἀργεῖοι οὐκ ἐβῆσαν τοὺς ἔσχατος, ἐὰν μὴ
ἀμύνουσιν, ὡς περ τὰ βασιλικὰ γράμματα διεγιν, αὐτο-

ΛΕΟΝΤΙΟΣ.

bendam in naves duodecim expeditissimas impositis, ac si
qui desiderarentur, eorum numero expleri jussu de navibus
que ita relinquebantur, quam occultissime poteras, insi-
dias locat. Quum jam prætervelerentur, persequi incipit.
Illi vero, conspectis hisce, fugam arripuit. Jam tardissime
navigantes suis navibus expeditissimis celeriter admodum
assequutus erat: quum suis in prima fronte denuntiavit, ne
in portum irruerent, simul ipse præcedentes persequitur.
Quas ubi cepisset, et jam postremi etiam primos ex suis
capto viderent, præ dejectione animi etiam a tardioribus
occupantur. Ita factum, ut universæ hostium in pote-
statem venirent. Ceterum posteaquam ad Antalcidem na-
ves Syracusanæ viginti venerat, et alia ab ea locis parte que
Tiribazo parabat, alia ab ea, cui Ariobarzanes præerat (et
erat jam olim Antalcidas Ariobarzandæ hospes: Pharnabazus
quidem accessit ad regem in Asiæ perreerat, ubi hoc
ipso tempore filiam regis uxorem duxit): tum igitur Antalci-
das, classe navium octoginta numerum excedente, maris
imperium obtinebat. Atque adeo prohibebat jam, quom-
inus naves e Ponto Athenas proficiscerentur, easque suos ad
socios adducebat. Quapropter Athenienses, qui magnam
esse classem hostium viderent, ac ne nunc quoque perirent,
ut prius, bello frangerentur, metuerent, posteaquam rex La-
cedæmonis belli socius factus esset, atque etiam ex Ægiæ
tantum non a prædoubus obsiderentur: ob hæc causas
omnes pacem vehementer expetebant. Eadem Lacedæmo-
nii, quibus esset accessio cohortis unius præsidio Lechaum
tenere, alterius, Orechomenum: itemque copias urbes as-
sire, ne vel ipsis perirent eæ, quibus fidebant, vel delice-
rent aliæ, quibus diffidebant: qui denique apud Corinthum
ab aliis vexarentur, ac vicissim alios infestarent: et ipsi bel-
lum geri permolesto ferebant. Argivi autem, qui copias
silvernia se decretas viderent, et animadvertentes sacra
mensas, quon præterire consueverant, nihil eis amplius pro-
futuros, et ipsi pacis cupidierant. Quo factum, ut ubi ad eas
Tiribazus eos jousisset, qui pacis ex Asiæ superiori minime a
rege formidare obediire vellet, mox universi convenirent.
Itaque præsentibus ipsis Tiribazus regis signis commo-
stratis, quæ a rege perscripta essent, legit. Eorum hæc erant
sententia.

« Rex Artaxerxes requum esse censet, ut urbes in Asia
sitæ, una cum insulis Clazomenis et Cypro, sibi parent;
cetera Græci nominis oppida, parva, magna, cui sicut juris,
exceptis Lemno, Imbro, Scyro, quas, ut olim, ita nunc etiam
Athenienses obtinento. Hanc pacem quicunque rejecerit,
illis quidem bellum, una cum adprobantibus eam, mari,
terra, classe et pecuniarum in subsidia largitione inferam. »

Hæc quum orbem legati audirent, singuli de iis ad suas
respublicas referbant. Tandem jurjurandum præstiterunt
omnes, rata se hæc habituros: tantum Theban Boeotorum
omnium nomine præstare jurjurandum volebant. Id vero
negavit se accepturum Agæmides, nisi juraret ex sententia
regium litterarum, oppida, parva, magna, cui juris fore.

νόμους εἶναι καὶ μικρὰν καὶ μεγάλην πόλιν. Οἱ δὲ τῶν Θεβαίων πρόφθοις εἶπον ὅτι οὐκ ἐπισταλμένοι σφάσι ταῦτα εἶναι. Ἰτε νυν, εἴη ὁ Ἀργεῖος, καὶ ἔρωστέ· ἀπαγγέλλετε δ' αὐτοῖς καὶ ταῦτα, ὅτι εἰ μὴ ταῦτα ποιήσουσι, ἐκσπύονται ἔσονται. (20) Οἱ μὲν δὲ ὤκνητο. Ὁ δὲ Ἀργεῖος διὰ τὴν πρὸς Θεβαίους ἔχθραν οὐκ ἐμύλλαν, ἀλλὰ πείσας τοὺς ἐφόρους εὐδὲς ἔθηκεν. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο τὰ διαβατήρια, ἀρκεόμενος εἰς τὴν Τεγέαν διέπειματε τῶν μὲν ἱππέων κατὰ τοὺς περιόρους ἐπισπένδοντας, διέπειματε δὲ καὶ ξεναγούς εἰς τὰς πόλεις. Πρὶν δὲ αὐτὸν ἀρχειθῆναι ἐκ Τεγέας, παρήσαν οἱ Θεβαῖοι λέγοντες ὅτι ἀρῆσαι τὰς πόλεις αὐτονομίους. Καὶ οὕτω Λακεδαιμόνιοι μὲν οὐκ αὖτε ἀπέλθον, Θεβαῖοι δ' εἰς τὰς σπονδὰς ἐκλήθειν ἠναγκάσθησαν, αὐτονομίους ἀρῆσαι τὰς Βοιωτίας πόλεις. (21) Οἱ δ' αὖ Κορίνθιοι οὐκ ἐξέπειμπαν τὴν τῶν Ἀργείων φρουράν. Ἀλλ' ὁ Ἀργεῖος καὶ τούτοις προεῖπε, τοῖς μὲν, εἰ μὴ ἐκπέμψωμεν τοὺς Ἀργεῖους, τοῖς δὲ, εἰ μὴ ἀπίαν ἐκ τῆς Κορίνθου, ὅτι πόλεμον ἔξοισι ἐπ' αὐτούς. Ἐπεὶ δὲ φοβηθέντων ἀμφοτέρων ἐβλήθη οἱ Ἀργεῖοι καὶ αὐτὴ ἐρ' ἑαυτῆς ἡ τῶν Κορινθίων πόλις ἐγένετο, οἱ μὲν σφαγῆς καὶ εἰ μεταίτοι τοῦ ἔργου αὐτοὶ γνόντες ἀπέλθον ἐκ τῆς Κορίνθου· οἱ δ' ἄλλοι πολῖται ἐκόντες καταβέβηγον τοὺς πρόφθοις φεύγοντας.

22. Ἐπεὶ οἱ ταῦτ' ἐπράχθη καὶ ὁμομήκισαν αἱ πόλεις ἐμμένειν τῇ εἰρήνῃ καὶ κατεπαμψε βασιλεὺς, ἐκ τούτου διαλύθη μὲν τὰ πεζικὰ, διαλύθη δὲ καὶ τὰ ναυτικὰ στρατεύματα. Λακεδαιμόνιος μὲν δὴ καὶ τὰ Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἑταίρους οὕτω μετὰ τὸν ὑστερον πόλεμον τῆς καθαρσίσεως καὶ Ἀθήνῃσι ταῖς αὐτῇ πρώτῃ εἰρήνῃ ἐγένετο. (23) Ἐν δὲ τῷ πολέμῳ μάλλον ἀντιβόσκας τοῖς ἐναντίοις πράττοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ ἐπικυδέστεροι ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης καλουμένης. Προστάται γὰρ γινόμενοι τῆς ἐπὶ βασιλείας καταπεμψείτης εἰρήνης καὶ τὴν αὐτονομίαν ταῖς πόλεσι πράττοντες, προσέλαβον μὲν ζυμμάχων Κόρινθον, αὐτονομίους δὲ ἀπὸ τῶν Θεβαίων τὰς Βοιωτίας πόλεις ἐποίησαν, ὅπερ παλαι ἐπιβόηον, ἔπεισαν δὲ καὶ Ἀργεῖους Κόρινθον σφετεριζομένους, φρουρὰν σφίναντες ἐπ' αὐτούς, εἰ μὴ εἴσαν ἐκ Κορίνθου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Τούτων δὲ προεληρησμένων ὥς ἐβούλοντο, ἐβόηεν αὐτοῖς, ὅσοι ἐν τῷ πολέμῳ τῶν ἑταίρων ἐνέκειντο καὶ τοὺς πολεμίους εὐμένεστεροι ἦσαν ἢ τῇ Λακεδαιμονίᾳ, τούτους καλέσαι καὶ κατασπένδειν ὥς μὴ δύναιντο ἐπιστεῖν. Πρῶτον μὲν οὖν πέμψαντες ἐκ τοῦ Μαντινίου ἐκέλευσαν αὐτοὺς τὸ τεῖχος περικυρῖν, λέγοντες ὅτι οὐκ ἂν πιστεύουσιν ἄλλως αὐτοῖς μὴ εἶναι τοὺς πολεμίους γενέσθαι. (2) Λισσάμενοι γὰρ ἔρασαν καὶ ὥς σῖτον ἐξέπειπον τοὺς Ἀργεῖους σφῶν αὐτοῖς πολεμούντων, καὶ ὥς ἐστι μὲν δὲ οὐδὲ συστρατεύουσιν ἐκχυρίσαν προα-

Ad ea Thebaeorum legati respondebant, sibi nihil ejusmodi mandatum esse. Abile igitur, subjicit Argensium, ac de hoc vestros consulte: simul eis hoc quoque renuntiate, ut haec faciant, si fuderis in societate nequiorum futuros. Discedentibus illis, Argensium, ob eas quas cum Thebanis exercebat inimicitias, non cunctabatur: sed suam in sententiam adductis Ephoris, statim exiit consulens. Ea quum de tradendis copiis ei flusta contigissent, Tegram profectus, partim equites hinc inde mittebat ad finitimos, quales properare juberent: partim externarum copiarum duces suos ad urbes abegibat. Priusquam Tegea moveret, Thebani aderant, oppidae se libertati suae restituere significabant. Ita Lacedaemonii quidem domum redire, Thebani vero tum foderis conditiones accipere, tum oppida Boeotici reliquere libera cuncti sunt. Restabant Corinthii, qui presidium Argivum non dimittebant. His quoque desuntiam Argensium, bellum se moturum adversus Corinthios, ni Argivos dimitterent: adversus Argivos, ni Corintho excederent. Posteaquam, utriusque metu perterritis, evasisent Argivi, jamque Corinthiorum urbs suo jure libertatque fuere, coram auctoribus, et quotquot affines culpe fuerant, sponte sua Corintho excedant, et cives ceteri non invite in urbem eos, qui antehac exulabant, admittent.

His rebus confectis, praestitumque ab urbibus jurejurando, rotam se pacem habituras, cujus esset a rege missa formula, tum deinde non solum terrestres, verum etiam navales copias dimissae sunt. Ita tunc inter Lacedaemonios et Athenienses eorumque socios post ultimum bellum ab eversione mororum Atheniensium gestum habu prima pax constituta fuit. Quomodo Lacedaemonii praesertim bello durante non inferiores adversariis fuissent, multo ampliorem ex pace, quam Antalcideam vocant, gloriam sunt consequuti. Nam quia pacis a rege missae praesides facti erant, urbesque in libertatem vindicabant, simul Corinthum societate sibi devinxerunt, et oppida Boeotica Thebanorum potestate crepta, quod jam olim expetiverant, libertati suae restituerunt. Praeterea copiarum delectu adversus Argivos, ni Corintho excederent, decreto, perfectum ut illi Corinthum sibi vindicare desuperent.

CAPUT II.

Hec quum ipsis ex animi sententia cessissent, ex sociis suis eos qui hoc ipsis bello molesti fuerant et amicos se erga hostes animo, quam in ipsos, gesserant, multare decreverunt, eoque redigere, ut deinceps inobedientes esse non possent. Primum ergo missis ad Mantineos legatis, murum uti diruerent, edixerunt. Aiebant enim, ceteroquin se minime credituros, cum hostibus eos suis non conspirare. Nam comperisse se, fumentum Argivis missum ab ipsis esse id temporis, quum Lacedaemonii bellum eis facerent: praeterea nonnullum ipsos per causam induciarum adesse

σχεζόμενοι, ὅπου δὲ καὶ ἀκολουθεῖν, ὡς κακῶς συστρα-
ταῖον. Ἐπὶ δὲ γυμνασίῳ ἔρασαν φρονούντας μὲν
αὐτοὺς, εἰ τι σφῖν ἀγαθὸν γίγνεται, ἐπιδρωμένους δ',
εἰ τις συμφορὰ προσπίπτει. Ἐλθόντων δὲ καὶ αἱ σπον-
δαὶ ἐπὶ ἀλλήλοις τοῖς Μαντινέσι τοῦτο τῷ ἔτι αἰματὶ
τῶν ἐν Μαντινείῳ μάχῃν τριακονταέτας γενόμεναι.

(γ) Ἐπὶ δ' οὐκ ἤθελον καθαιρεῖν τὰ τεῖχη, φρουρὰν γαι-
νουσιν ἐπ' αὐτοὺς. Ἀγροῖσι μὲν οὖν ἰδεῖσθαι τῆς πό-
λεως ἀρῆναι αὐτὸν ταύτης τῆς στρατηγίας, λέγειν οὖν
τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἡ τῶν Μαντινέων πόλιν πολλὰ ὑπερα-
τῆσαι ἐν τοῖς πρὸς Μεσσηνίην πολέμοις Ἀγροίπολιν δὲ
ἐξήγαγε τὴν φρουρὰν καὶ μάλιστα Πausανίου τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ φιλικῶς ἔχοντος πρὸς τοὺς ἐν Μαντινείῳ τοῦ δήμου
προστάτας.

(δ) Ὡς δὲ ἐνέβαλε, πρῶτον μὲν τὴν γῆν
ἐξήν. Ἐπὶ δὲ οὐδ' οὕτω καθήκον τὰ τεῖχη, τάρρην
ἄρτων κύκλῳ περὶ τὴν πόλιν, τοῖς μὲν ἡμίσει τὴν στρα-
τιάντων προκλιθεμένους ἐν τοῖς ὅπλοις τῶν ταρραυνῶν,
τοῖς δ' ἡμίσεισι ἐργαζόμενοι. Ἐπὶ δὲ ἐξήραστο ἡ τέ-
φος, ἀπαλείψῃ κύκλῳ τεύχος περὶ τὴν πόλιν ὡκοδό-
μησεν. Αἰσθόμενος δὲ οὗτος ἐν τῇ πόλει πολλὰ δεινὰ,
εὐετηρίας γενομένης τῷ πρόσθεν ἔτι, καὶ νομίμας χαλε-
πὴν ἔσεσθαι, εἰ δεήσει πάλιν χρόνον τρέχειν στρατῶας
τῆς τε πόλεως καὶ τοὺς ἑμικεῖνους, ἀπέχεσθαι τὸν βέντον
ποταμὸν διὰ τῆς πόλεως μὲν οὕτω ἐμμελῆ.

(ε) Ἐμ-
πραχθεὶς δὲ τῆς ἀποβροχίας ἤρετο τὸ ὕδωρ ὑπὲρ
τῶν ὑπὸ ταῖς οἰκίαις καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῷ τείχει θεμε-
λίῳ. Βρεχόμενοι δὲ τῶν κάτω πλήθει καὶ προδι-
δοῦσιν τὰς ἀνά, τὸ μὲν πρῶτον ἐβρίβοντο τὸ τεύχος,
ἔπειτα δὲ καὶ ἐκλίπτο. Οἱ δὲ χρόνον μὲν τινα βόλα ἀν-
τεφροντο καὶ ἐμχαννύοντο ὡς μὴ πίπτειν ὁ πύργος ἐπὶ δὲ
ἡτῶντο τοῦ βόλου, δεξιανταὶ μὲν πεσόντες περὶ τοῦ κύκλου
τεύχους διαβάλλοντο γίναντο, ἐμολέτουν περιεσφίον.
Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἔρασαν σπείσασθαι, εἰ μὴ καὶ
δοσικαίνον κατὰ κόμην. Οἱ δ' αὖ νομίμας ἀνάγκην
εἶναι, ὑπερασπῆν καὶ ταῦτα ποιήσειν. (ς) Οἰκίαν
δὲ ἀποδανέσθαι τῶν ἀργολιζόντων καὶ τῶν τοῦ δήμου
προστάτων, διεπραξάτω ὁ πατὴρ παρὰ τοῦ Ἀγροίπο-
λιδος ἀπαλείψαν αὐτοὺς γενέσθαι ἀπαλλαττομένους ἐκ
τῆς πόλεως, ἐξήκοντα οὔσι. Καὶ ἀμοστέμενοι μὲν
τῆς ἰδού ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πυλῶν ἔχοντες τὰ δόρατα
οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔστησαν, θεόμενοι τοὺς ἐχόντας καὶ
μισούντας αὐτοὺς ὅμως ἀπέχοντο αὐτὸν βῆον ἢ οἱ βίλ-
παιστοι τῶν Μαντινέων. Καὶ τοῦτο μὲν εἰρησῶς μάλα
τεκμήριον πειθαρχίας. (ζ) Ἐκ δὲ τούτου καθήκον μὲν
τὸ τεύχος, δοκιμῆς δ' ἡ Μαντινεία τετραχῆ, καθάπερ
τὸ ἀργεῖον ὄνον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔχοντο, οὗ
τὰς μὲν ὑπερχέουσας οἰκίας εἶναι καθαιρεῖν, ἄλλας δὲ οἰ-
κοδομεῖν ἐπὶ δὲ οἱ ἔχοντες τὰς οἰκίας ἑγρότερον μὲν
ἦσαν τὸν γυρίον, ὄντων αὐτοὺς περὶ τῆς κόμης, ἀρι-
στοκρατῆς δ' ἔχοντο, ἀπὸ ἀλλήλων δ' ἔσαν τῶν βα-
ρύνον διημακρῶν, ἔβοντο τοὺς πεπραγμένους. Καὶ
ἐκπαύον μὲν αὐτοὺς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐ κατ' ὅνα, ἀλλὰ
κατὰ κόμην ἐκείστην ἱεραγῶν. Συνεστρατεύοντο δ' ἐκ
τῶν κομῶν πολλοὶ προθυμότερον ἢ οὗτοι ἐδωκευατοῖντο.

sibi id bello gerendo noisise, ac, si maxime sequuti essent,
ignaviter rem gessisse. Nec non animadvertere se commemo-
rabant, Lacedæmonis eos invadere, si quid ipsis prospere
cessisset; contraque lrtari, si qua calamitas accidisset.
Etiam addebatur, hoc anno finem earum induciarum esse,
quas in annos triginta cum Lacedæmonis Mantinei a com-
missio ad Mantineam prolio pepigerant. Posteaquam mo-
nis diruere Mantinei recusassent, Lacedæmonii delectum
adversus eos habendam statuerant. Hac in expeditione Agra-
silens, ne imperatorio munere fungi cogeretur, a republica
petebat, quoniam iis in bellis, quæ cum Messeniis essent
gesta, patri suo Mantinorum rempublicam multis in rebus
obsequantem diceret. Itaque copias eas Agesipolis duxit,
quanquam hujus quoque pater Pausanios erga Mantineos
populi principes animo perbenevolus fuisset. Posteaquam
fines eorum ingressus esset, primum agros vastabat. Ubi
ne tunc quidem muros diruerent, orbem fossa circumdedit,
dimidia militum parte eum armis ad turnendas fodientes
persistente, reliquis opere perficiendo occupatis. Ducta
jam fossa, nullo cum periculo urbem muro cingebat. Quia
vero animadvertet, magnam io urbe frumeti copiam esse,
quod anni superioris fertilitas insignis fuerat, et ideo
molestam fore suis duceret, diuturnis expeditionibus rem-
publicam ac socios exhaereri: annum sane amplum, qui
urbem mediam perhibuit, aggere obiecto avertit. Quis-
propter obstructo alveo, quo decurrebat, aqua se supra
sedium ac matorum fundamenta attolbat. Quæque li-
teres inferiores humectaretur, jamque superiores amplius
haud sustineret, primum rimas agere muros, deinde rui-
nam minari. Mantinei ignis aliquantisper eum fulcire, ne
turre collaberetur, opere facto prohibere. Verum ubi
ab aqua vinci se conspexere, veriti, ne muro undique cor-
ruente, vi caperentur, eum se diruturos adiensam sent. Tum
vero Lacedæmonii sibi satisfactam fore negabant, nisi per
vicos sparsim habitarent. Mantinei necessario sibi sic fi-
ciendum rati, hac etiam in parte adsequebantur. Quon-
iam metuerent sibi, qui Argivis favebant, ac populo preerant,
ne interficerentur, Pausanios pater impetrat ab Agripolide,
ut eis, qui omnino erant sexaginta, ex urbe tuto discedere
liceret. Itaque inde usque ab ipsis portis Lacedæmonii
cum hastis ex olivæque virgulis parte stabant, ei exentes intue-
bantur. Ac tanetsi eos odissent, facilius tamen manus ab
eis abstinabant, quam Mantinorum optimates facissent:
quod a nobis ut ingens erga magistratos obedientie argu-
mentum, commemoratum esto. Secundum hæc muros
est dirutus, et quatuor iis partes Mantinea speræ, quævis-
modam omnem habilitati conserverat. Erat sitem initio mo-
lestom ipsis, quod mdes jam exstructas diruere, ac pro eis
alias extruere cogerentur. Verum quia propius a prediis
suis, quæ juxta vicum habebant, opulentiores aberant, et
optimates summæ rerum preerant, liberata republiæ po-
pularis a factionis principibus, quos graves experti fuerant,
etiam ex iis quæ acciderant, voluptatem espiebant. Pre-
terea Lacedæmonii non unum, sed vicatim mittebant qui
copias cogerent. Itaque longe promptius et vicis signa La-
cedæmoniorum sequebantur, quam in statu populari fecerant.

Καὶ τὰ μὲν διὰ κατὰ Μαντινείας οὕτω διεπράκτο, σοφωτέρων γενομένων ταύτῃ γὰρ τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ διὰ ταχυῶν ποταμῶν κυλισθαι.

8. Οἱ δ' ἐκ Φλίουτος φεύγοντες αἰσθανόμενοι τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπικαποῦντας τῶν συμμάχων ὅποιοι τινας ἔκαστοι ἐν τῇ πολέμῳ αὐτοὺς ἐγγένητο, καιρὸν ἡγηράμενοι, ἐπαρτέθησαν εἰς Λακεδαίμονα καὶ ἐξιδάκοντες ὡς ἑως μὲν ἀπείρ οὐκ ἦσαν, ἰδόμενός τε ἡ πόλις τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὸ τεῖχος καὶ συνεστρατεύοντο ὅσοι ἤγοντο· ἐπεὶ δὲ ἀρχὴ αὐτοὺς ἐξέβαλον, ὡς ἐπεσθαι μὲν οὐδαμῶι ἐβόλαιεν, μόνους δὲ πάντων ἀνθρώπων Λακεδαιμονίους οὐ δέχοντο εἰσεῖν τῶν πύλων. (9) Ἀκούσαντες οὖν ταῦτα τοῖς ἐξόροις αἶον ἐδοξεν ἐπιστροφῆς εἶναι. Καὶ πέμψαντες πρὸς τὴν τὴν Φιλισίων πόλιν ἔλεγον ὡς φίλοι μὲν οἱ φυγάδες τῇ Λακεδαιμονίῳ πόλει εἶναι, ἀδικούντες δ' οὐδὲν φεύγουσιν. ἤσπυν δ' ἔρασαν μὴ ὡς ἀνάγκη, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων διαπραΰνεται καταλθεῖν αὐτοὺς. Ἄ δὲ ἀκούσαντες οἱ Φιλισιοὶ εἰδέντες μὴ εἰ στρατεύσαντο ἐκ' αὐτοὺς, τὴν ἐξοδὸν παρήσαντι τινας αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν. Καὶ γὰρ συγγενεῖς πολλοὶ ἐξόν ἦσαν τῶν φευγόντων καὶ φίλος εὐμενείας, καὶ οἱ δὲ ἐν ταῖς κλισίαις πολλοὶ νεωτέρων τινας ἐπιθυμοῦντας πραγμάτων κατέχινον ἐβόλουντο τὴν φυγὴν. (10) Τοιαῦτα μὲν δὲ φρεσὶν ἔχοντες, ἐξηρίσαντο καταδέχεσθαι τοὺς φυγάδας, καὶ ἐκείνους μὲν ἀποδοῦναι τὰ ἑμαυτοῦ κτήματα, τοὺς δὲ τὰ ἐκείνων πριμύτους ἐκ δημοσίου τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν· εἰ δὲ τι ἀμφοτέρω πρὸς ἀλλήλους γίνοντο, οὐκ διακρίθηναι. Καὶ ταῦτα μὲν αὖ περὶ τῶν Φιλισίων φυγάδων ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐπείπρακτο.

11. Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, ἀπὲρ μέγισται τῶν περὶ Ὀλύμπου πόλεις, πρόσθεος ἄρκεοντο εἰς Λακεδαίμονα. Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἑσπερὸν ὅν ἔκτα ἦσαν, προσήγαγον αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμάχους. (12) Ἐνθα δὲ Κλεμένης Ἀκάνθιος εἶπεν, Ὡς ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι καὶ καὶ ἑταίμαχοι, οὐ μὲν λαμβάνειν ἡμᾶς πρῶτα φερόμενον ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ Θράκης μεγίστη πόλις Ὀλυμπος σχεδὸν πάντες ἐπίστασθαι. Οὕτω τῶν πόλεων προσήγαγον ἔστιν ἅς ἐφ' ἧται νόμοις τοῖς αὐτοῖς χρῆσθαι καὶ συμπολιτεύειν· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν μεζόνων προσδιαβῶντινας. Ἐκ δὲ τούτου ἐπεμήρασαν καὶ τῆς τῆς Μακεδονίας πόλεως ἐλευθερίαν ἀπὸ Ἀγάντου τοῦ Μακεδόνων βασιλέως. (13) Ἐπεὶ δὲ ἐλέγχονταν αἱ ἐγγύτατα αὐτῶν, ταχὺ καὶ ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ μέγιστος ἐπαρτέθησαν καὶ καταλιπομένης ἡμᾶς ἔχοντες ἤδη ἄλλας τε πολλὰς καὶ Πόλιν, ἀπὲρ μεγίστη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πόλις καὶ Ἀγάντου δὲ ἡσθαιόμεθα ἀποχωροῦντάς τε ἐκ τῶν πόλεων καὶ ὅσον οὐκ ἐκπαλαιώσθαι ἤδη ἐκ πάσης Μακεδονίας. Πέμψαντες δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς Ἀπολλωνιάδας οἱ Ὀλύμπιοι προκίπτον ἡμῖν ὅτι αἱ μὴ παρεστώμενα συνστρατεύομενοι, ἐκείναι ἐφ' ἡμῶς ἴσιν. (14) Ἡμᾶς δὲ, ὡς ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, βουλόμεθα μὲν τοῖς πατρίους νόμοις χρῆσθαι καὶ αὐτοπολιτεῖν· εἰ

Hic rerum apud Mantineam gestarum fuit exitus: qui casus hominibus documento potest, ne per muros amnem in urbem ducant.

Ceterum ii qui exulabant Philio, quoniam animadvertent, considerare Lacedaemonios, quo pacto socii singuli tempore belli erga eos se gerissent, idoneam se nactus occasionem rati, Lacedaemonem proficiscuntur, ac commemorant, civitatem suam, quamdiu in ea vixissent ipsi, Lacedaemonios in urbem admisisse, signaque illorum seculi consuevisse, quocumque duxissent; tunc posteaquam ipsi ejeti essent, velle suos cives Lacedaemoniorum militum sequi, ac solos omnium mortalium intra portas eos non admittere. Quae quomodo audissent Ephori, visa sunt animadvertentibus digna esse. Quapropter missis ad Philisiorum civitatem legatis, exules hos reipublice Lacedaemoniorum amicos esse, ob eandemque injuriam in exilium actos, significabant. Proinde se petere, ne tam vi quam bona cum ipsorum voluntate reduci eos paterentur. Ita auditis motuebant Philisii, ne qui ex his civibus, in urbe qui erant, Lacedaemonios intromitterent, si cum exercitu advenissent. Nam exules ipsi multos in urbe propinquos haberent, multos erga se benevolos: denique nonnulli Phasii, qui, et plurimos in rebus publicis fieri consuevit, novarum rerum cupidi, exules reducere vellet. Quapropter huiusmodi quorundam veriti Philisii, de recipiendis in patriam exulibus decretum promulgant: et addunt, possessiones esse, de quibus palam constaret, eisdem restitendas esse, pretiumque persolvendum illis a fisco qui exulium bona commissit: quod si esset aliquid inter eos utriusque controversiae, de hoc iure discipulandum. Atque haec tum temporis in Philisiorum exulium causa gesta fuerunt.

Hoc missi Acanthio et Apolloniis, quae urbes inter alias propter Olythum alias maxime sunt, legati Lacedaemonem veniunt: quomodo accepissent Ephori, quoniam nobrem adessent, eos ad concilium publicum et socios deducunt, ibi tum Cilegnes Acanthius hanc orationem habuit: « Exultantes, viri Lacedaemonii, vosque socii, necdum vos comperisse quidquam de re, quae in Graecia nunc primum quasi pulsat. Id quidem prope vos universos scire necesse est, Olythum inter urbes Thraciae maximam esse. Atque hi quidam oppida sibi adiunxerunt, in conditione, ut legibus isodem, tanquam in eadem republica, vivant. Max quidam etiam de maioribus oppidis ad se pertraxerunt. Secundum ea porro ad liberandum arbes Macedoniae ab Amyntae, Macedoniae regis, imperio animam afferere. Parentibus his, quae ipsis erant proximae, confectum etiam ad remotiores amplioresque perreperunt. Nos quidem domo proficiscentes ita reliquimus eos, et iam prae aliis complures arbes, Pellam quoque teneant, inter oppida Macedoniae reliqua longe maximam. Amyntam ipsum intelligimus oppida suis excedere, tamenque non Macedonia tota iam excludere. Donque idem Olythi missis ad nos et Apolloniadas suis, denuntiantur nobis, si nostras ad ipsos copias mitteremus, quae se cum ipsis conjungerent, recta se nos invasuros. Cupientes autem nos, Lacedaemonii, legibus uti patriis, et nostram ipsi rempublicam administrare: ve-

μέντοι μὴ βοηθήσει τις, ἀνάγκη καὶ ἑμὶν μετ' ἐκείνων γίγνεσθαι. Καίτοι νῦν γ' ἤδη αὐτοῖς εἰσὶν ὀπλῆται μὲν οὐκ ἐλάττωσιν ὠκεανὸς ὀφθαλμοῖς, κατὰσταὶ δὲ πολλοὶ πλείους ἢ τοσούτων ἱππέες γὰρ μέντοι, ἐν καὶ ἑμείς μετ' αὐτὸν γενόμεθα, ἔσονται πλείους ἢ χίλιοι. (16) Καταλίπομεν δὲ καὶ Ἀθηναίους καὶ Βουσιῶν πρέσβεις ἤδη αὐτόθεν. Ἰκούμεν δὲ ὅς καὶ αὐτοῖς Ὀλυνθίοις ἐξηρησμένοι εἰσι συμπίμπαιον πρέσβεις εἰς ταύτας τὰς πόλεις περὶ συμμαχίας. Καίτοι εἰ τοσούτῃ δυνάμει προσηνέσθαι τῇ τε Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων ἰσχύϊ, ἔρῃ τε, ἔρη, ὅπως μὴ οὐκ αἰ εὐμαρταχέριστα ἔσται ἐκείνῃ βρῆναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ Ποτιδαίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῇ ἰσχυρίᾳ τῆς Παλλήνης οὖσαν, νομίζεται καὶ τὰς ἐνὸς ταύτης πόλεις ἐπικρούσας ἔσθαι αὐτῶν. Τεκμήριον δὲ τι ἔστω βρῆναι καὶ τοῦτο εἰ ἐπὶ ἰσχυρίᾳ οὕται αἱ πόλεις περὶόντων· μάλιστ' αὖ γὰρ μισούσι τοὺς Ὀλυνθίους ὅπως οὐκ ἐτόλμησαν μεθ' ἑμῶν πρεσβείας πέμπειν διδασκούςας ταῦτα. (16) Ἐννοήσατε δὲ καὶ τοῦτο, πῶς αἰεὶς ὁμῆς τῆς μὲν Βουσιᾶς ἐπιμυληθῆναι ὅπως μὴ καὶ ἐν αἷῃ, πολλὸν δὲ μείζονος ἀθροισμένης δυνάμεως ἐμαλῆσαι, καὶ ταύτης οὐ κατὰ γῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ θαλάσσαν ἰσχυρῆς γιγνομένης. Ὅ γὰρ δὲ καὶ ἐμπορίων, ὅπου εὖλα μὲν ναυπηγήματα ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἐστί, χρημάτων δὲ πρόδοι ἐκ πολλῶν μὲν λυμένων, ἐκ πολλῶν δὲ ἐμπορίων, πολυνέμεινται γὰρ μὴν διὰ τὴν πολωντείαν ὑπερχεῖν; (17) Ἀλλὰ μὴν καὶ γείτονές γ' εἰσὶν αὐτοῖς Θρᾷκες οἱ ἀσσοειδέντες, οἱ θαρπεύουσιν μὲν καὶ νῦν ἤδη τοὺς Ὀλυνθίους εἰ δὲ οὐκ ἐκείνους ἔσονται, πολλὰ καὶ αὐτῇ δυνάμει προσηνέσθαι ἂν αὐτοῖς. Τούτων μὴ ἀκαλουθούμενων καὶ τὴν ἐν τῇ Παγγαίᾳ χερσὶν αἰεὶ αὐτοῖς ἔχειν ὄφρ' ὅτι. Καὶ τούτων ἡμῶς οὐδὲν λέγομεν δ, τι οὐ καὶ ἐν τῇ τῶν Ὀλυνθίων δέμῃ μωροδυσκόν ἐστι. (18) Τό γὰρ μὴν φρονίμῃ αὐτῶν τὴν ἀνὰ τις λέγοι; καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἰσως ἐποίησεν ὅμῃ τῇ δυνάμει καὶ τὰ φρονήματα αὐξέσθαι τῶν ἀνθρώπων. Ἡμεῖς μὲν οὖν, ὡς ἄνδρες Λακεδαιμονιοὶ τε καὶ ἑταίροι, ἐξαγγέλλομεν ὅτι οὕτω τάδε ἔχειν ὁμῆς δὲ βουλευέσθαι, εἰ δοκεῖ ἄξιον ἐπιμελείας εἶναι. Δεῖ γὰρ μὴν ὁμῆς καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅς θιν ἐρητάρμεν δυνάμει μεγάλῃν οὖσαν, οὕτω δυσπαιδαύτους ἔστιν αἱ γὰρ ἀκούσαι τῶν πόλεων τῆς πολιτείας κοινωνοῦσαι, αὐταὶ ἂν τι ἴδωσιν ἀνείπαλον, ταχὺ ἀποστήσαντες. (19) εἰ μὲντοι συνελπισθήσονται ταῖς τε ἐπικρατείαις καὶ ἐγκτήσεσι παρ' ἄλλοις, ὥς ἐξηρησμένοι εἰσὶ, καὶ γινώσκονται ὅτι μετὰ τῶν κρατούντων ἐπιστῆαι κερδαλέον ἐστίν, ὥσπερ Ἀρκάδες, ὅταν μεθ' ἑμῶν ἴωσι, τὰ τε αὐτῶν σώζουσι καὶ τὰ ἀλλότρια ἀρπάζουσιν, ἰσως οὐκ ὀλίγοις ὁμοίως εὐλῶτα ἔσται.

20. Λεγόμενοι δὲ τούτων ἐπίθωσι οἱ Λακεδαιμονιοὶ τοὺς συμμαχοὺς λόγον καὶ ἐκείνων συμβουλευέναι δ, τι γινώσκουσι τις ἀρίστην τῇ Πελοποννησῇ καὶ τοὺς συμμαχοῖς. Ἐκ τούτου μέντοι πολλοὶ μὲν ἐνυγρόμενοι στρατιῶν ποσὶν, μάλιστ' αὖ οἱ βουλευόμενοι χαρίζεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ εἰδοὶ πέμπειν τὸ εἰς τοὺς μωρίους ἔνταγμα ἐκαστῇ πόλει. (21) Λόγον δὲ ἐγένοντο

rum et nemo suppetas nobis tulerit, adjuvare nos ipsis cogemur. Enimvero jam gravis armature pedites habent non pauciores orto milibus, cetratos his longe plures: si nos etiam cum ipsis conjungamus, equites phares habituri sunt, quam milio. Præterea legatos Atheniensium ac Boroetorum istis reliquimus. Ipsos quoque Olynthios decrevisse suos ad easdem urbes legatos mittere, qui cum eis de incendio societate agant, audiebamus. Atqui si ad vires Atheniensium Thebanorumque tanta potentie fiat accessio, videte, Lacedæmonii, ne deinceps illis haud facile obviam ituri sitis. Et vero quia Potidea non tenent, ad Pallenes isthmos etiam, etiam existimare debetis ea mos oppida, quæ intra illic sita sunt, ipsorum in potestatem ventura. Sit autem hoc vobis argumento, quantopere sibi civitates illic metuant: nam quam Olynthios maximo prosequuntur odio, non tamen ausi fuerunt legatos nobiscum mittere, qui hæc vobis exponerent. Quin et illud vobiscum expendite, quæ par sit vos egeram dare, ne se Boroetia conjungat, ac multo majorem potentiam cœnentem negligere, quæ quidem non terra modo, sed etiam mari crescat. Nam quid illis impedimento fuerit, quom ipsorum in sinibus ad classem edificandas materies suppetat, neque desint partim multis ex portibus, partim emporiis, vectigalia, multitudine denique hominum, ob fertilitatem soli, abundet? Accedit ad hæc, quod Tharaces, nullis regibus imperio subjectos, vicinos habent: qui quidem nunc etiam Olynthios obsequiis demulcent. Quod si etiam ab ipsis subigerentur, aucti erant Olynthii potentia non exigua. Jam si hæc omnia sequantur, manum eis etiam sacrificare in Pangaio porrigent. Atque horum nihil a nobis dicitur, quod nos nullis in ipsa Olynthiorum plebe prolatum sit. Animos autem, quos gerunt, quæmoremque qui commoveant? fortasse divinitus ita comparati sumus homines, ut una cum potentia ipsis animi quoque crescant. Quapropter nos quidem, Lacedæmonii, vosque socii, rerum istis statum hunc esse vobis nuntiavimus: vos, an opere pretium sit, ea non negligi, deliberate. Omnino tamen hoc quoque vos scire volumus, potentiam illam, quam esse diximus amplam, necdum inexspugnabilem putari debere: nam quotquot oppida nunc præter voluntatem suam reipublicæ ipsorum societate continentur, si quam potentiam adversariam conspexerint, mox ab eis deficient. At si consensibus mutuis et bonorum in alternis ditionibus possessione concessa, quod facere decreverunt, inter se coalescent, ac esse fructuosum animadvertent, sequi eos qui rerum potiuntur (quemadmodum Arcades, quom vobiscum in hostem pergunt, simul et sua conservant, et aliena depopulantur), fortasse non tam facile dissipari vires ipsorum poterunt.

Hæc ubi fuissent dicta, Lacedæmonii socile dicendi potestatem faciunt, et in medium consulere jubent, quidnam Peloponneso reliquisque sociis maxime ex usu fore quisque censeret. Ibi tum complures expeditionem institendam non suadebat ore, ac lapidis li, qui gratificari Lacedæmonis volebant. Itaque decretum ut mitteretur ad civitates singulas jubenda eum militem conferre qui universorum

ἀργύριον τε ἀντ' ἀνδρῶν ἔξαιτιν δοῦναι τῇ βουλευμένῃ τῶν πόλεων, τριῶσδον Ἀθηναίων κατ' ἀνδρα, ἱππέας τε εἰ τις παρέχοι, [ἀντ'] τεττάρων ὁπλιτῶν τὸν μισθὸν τῷ ἱππεὶ δίδουσαι. (22) εἰ δὲ τις τῶν πόλεων ἐκλήτοι τὴν στρατιάν, ἔξαιτιν τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπιχειροῦν σπατήρα κατὰ τὸν ἀνδρα τῆς ἡμέρας. (23) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα βόθεν, ἀναστάντες οἱ Ἀκανῖοι πάλιν εἰδίστασαν ὡς ταῦτα καλὰ μὲν εἶη τὰ ψήφισματα, οὐ μέντοι δυνατὰ ταχὺ περαινθῆναι. Βέλτοντες οὖν ἔρασαν εἶναι, ἐν ᾧ αὐτῇ ἡ παρασκευὴ ἀδρόροιστο, ὡς τάχιστα ἀνδρα ἔλκεῖν ἀργοντα καὶ δύναμιν ἐκ Λακεδαιμονίας τε, ὅση ἂν ταχὺ ἔλθοιτο, καὶ ἐκ τῶν ὁλοῶν πόλεων τούτου γὰρ γενομένου τὰς τε οὐτοὺς προσεχωρηκυίας πόλεις στήναι ἂν καὶ τὰς βεβαιομένους ἦτον ἂν συμμάχους. (24) Δοξάντων δὲ καὶ τούτων ἐκπεποιθὸς οἱ Λακεδαιμόνιοι Εὐδοκίαν, καὶ σὺν αὐτῇ νηοειμένους τε καὶ τῶν περὶ οὐκίων καὶ τῶν Σκιριτῶν ἀνδρας ὡς δευτέρους. Ὁ μόνος Εὐδοκίαντος ἔβην Φοιδίαν τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου τὸν ἀρόγον τὸν ὑπελειπομένους τῶν αὐτῶν προσηταγμένων ἀδρόσαντα μετάνει· αὐτὸς δὲ ἐπεὶ ἄριστος εἰς τὰ ἐπὶ Θόρας χωρία, ταῖς μὲν δεσμέναις τῶν πόλεων προνοήσας ἐπέμπε, Ποσειδανὸν δὲ καὶ προσκλαβὸν ἐκούσαν, σύμμαχον ἤδη ἐκείνων ὄσαν, καὶ ἐνταῦθεν ὁρμώμενος ἐπολέμει ὥσπερ ἐκὼς τὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν.

25. Ὁ δὲ Φοιδίας, ἐπεὶ ἤφροισεν αὐτῇ οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ Εὐδοκίαντος, λαβὼν αὐτοὺς ἵπποιστο. Ἰδὲ δ' ἄγοντον ἐν Θήβαις, ἱερατοπελούσαντο μὲν ἔξω τῆς πόλεως περὶ τὸ γυμνάσιον στασιαζόντων δὲ τῶν Θηβαίων, πολυμαρτυρόντας μὲν ἐνύγχανον Ἰσημνίας τε καὶ Ἀσποντιάδας, διάφοροι δὲ ὄντες ἀλλήλους καὶ ἀρχιτὸς ἐκαστὸς τὸν ἐταίρου, ὁ μὲν Ἰσημνίας διὰ τὸ μῖσος τῶν Λακεδαιμονίων οὐδὲ ἐπλησίαζε τῷ Φοιδίᾳ ὁ μὲν Ἀσποντιάδας ἄλλως τε ἀνιέρπειεν αὐτὸν, καὶ ἐπεὶ ἀρκαμύνει, διαγε τὰδε. (26) Ἐξείστι σοι, ὦ Φοιδία, τῆδε τῇ ἡμέρᾳ μέγιστα ἀγαθὰ τῇ σεαυτοῦ πατρίδι βουρηγῆσαι· ἂν γὰρ ἀκολούθησας ἐμοὶ σὺν τοῖς ὁπλιταῖς, ἐλθέτω σι ἐγὼ εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Τούτου δὲ γενομένου νόμιζε τὰς Θήβας πανσέπαιεν ὑπὸ τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ἡμῖν τοῖς βιατέροις ὁδοῖς ἐσεσθαι. (27) Καίτοι νῦν μὲν, ὡς ὁρᾷς, ἀποκηκρυμνται μηδὲνα μετὰ σοῦ στρατεύων Θηβαίων ἐπ' Ὀλυμπίους· ἂν δὲ γὰρ σὺ ταῦτα μεθ' ἡμῶν πράγῃς, εὐθὺς σοὶ ἡμεῖς πολλοὺς μὲν ὁπλίτας, πολλοὺς δὲ ἱππεῖς συμπέμψομεν ὥστε πολλὴ δύναμις βοηθήσεις τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἐν ᾧ μέλλει ἐκείνος Ὀλυμπον καταστρέφουσαι, σὺ κατεστραμμένους ἔσῃ Θήβας, πολλὸν μείζω πάλιν Ὀλύμπου. (28) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φοιδίας, ἀνεκρούσθη· καὶ γὰρ ἦν τοῦ λαμπρῆν τι ποιῆσαι πολλὸν μέλλων ἢ τοῦ ὅτι ἔραστης, οὐ μόνον λογιστικῶς γε οὐδὲ πῶν πρόφρωνος δοῦναι εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ὁμολόγησε ταῦτα, προαρχήσας μὲν αὐτὸν ἐκάλυσεν, ὥσπερ ὕμνοσκευαμένους ἦν αἰς τὸ ἀπέναι· ἥνικα δ' ἂν ἦ καρὸς, πρὸς σὶ ἦεν ἐγὼ, ἔσῃ ὁ Ἀσποντιάδας, καὶ αὐτὸς σοὶ ἡγήσεται. (29) Ἐν ᾧ δὲ ἡ μὲν βουλὴ ἐκώσθη ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοῦ ὅτι τὸ τὰς γενναίας ἐν τῇ

summam decem millium conficeret. Facta ejus quoque rei mentio, liberam esse civis civitati, ut pro arbitratu suo pecuniam, multum loco mitteret, nimirum ternos obolos Ἀγινeticos in singulos milites. Quod si quis equites suppedilaret, onerandum singulis esse stipendium, quod pedum quinque stipendium argueret. Si qua vero civitas expeditionem hanc subdergeret, juxta esse Lacedaemoniis, multae nomine statuerem in singulos pro die quovis exigere. Posteaquam haec statuissem, rursus Acanthii surgere, ac praecara quidem haec esse decreta dicere: fieri tamen non posse, ut brevi perficerentur. Quapropter esse consultus, ut interea dum hic copiae cogerentur, quantumprimum ei dux et exercitus a Lacedaemoniis ceterisque sociis civitatibus mitteretur, quantas quidem celeriter decedere posset. Nam id si fieret, perstiteras in sententia sua civitates eas quae necdum ad Olynthios accessissent, et vi ab eis coactas minus ad bellum auxilii praeisturas. Quibus ita comprobatis, Eudamidas Lacedaemoni mittant, et cum eo novos populares, circum urbem habitantes, Scirias, plus minus hia mille. Quam autem discederet Eudamidas, rogabat Ephoros ut frater ipsius Phorbidas cum iis militibus, quos sibi decretos a tergo relinquere collectis, se subsequeretur. Ipse posteaquam ad oppida Thraciae pervenisset, praesidia civitatibus iis mittit, quodquot ea postularent, ac Potideam societate jam Olynthiis conjunctam dediticem sponte sua facientem occupat. Atque hinc hostem invadens, bellum ita gerebat, ut cum par erat facere, qui a copiis minus esset instructus.

Phorbidas interim, collectis iis qui Eudamidam sequuturi erant, iter ingreditur. Posteaquam Thebas copiae venissent, extra urbem haud procul a gymasio castra locant. Dissidebant autem inter se Thebani, et forte tunc priores militares erant Isomenias ac Leontiades. Inimicitias ibi mutuas exercebant, et quia suarum factionum utraque dux erat, Ismenias propter odium, quo Lacedaemonios prosequeretur, ad Phorbidam non accedebat: Leontiades contra, ut officii cum ceteroqui demeruerat, ita posteaquam familiarior ei factus esset, hujusmodi verbiis eum compellit: « Offertur tibi, Phorbidae, facultas hodierno die preclarissimae de patria tua merendi. Nam si me cum armatus gravi sequaris, in arcem ego te introducam. Qui re confecta, velim existimes, omnino Thebas in Lacedaemoniorum, ac nostra, qui amice sumus erga vos animo, potestate futuras. Jam quidem certe proclamatum edicto publico est, quod ipse vides, ne quis Thebanorum adversus Olynthios tecum militatum eat. At si tu haec nobis adjuvantibus periculis, mox tibi nos et gravem armaturam non exigamus, et equites multos adjungemus. Quo fiet ut magis cum copiis fratri superpetis sis laturus; adeoque interim, dum in Olynthum occupabit, ut Thebas in potestate redigas, urbem Olynthi longe ampliore. » His auditis Phorbidas effert animo cupit. Magis enim splendidis alicujus facinoris edendi desiderio, quam viro, ardebat: quoniam nec ingenii acrimonia, nec prudentia valere admodum videretur. Posteaquam de re convenisset, progressi Leontiades eum jubet, ita ut tunc ad iter paratus erit. Ubi vero tempus erit, inquit, ad te veniam, et vix dux ero. Itaque dum Senatus in fori porticu sederet, mulieribus in Cadmeis Cernalia per-

Καθήμεν θεσμοφορούμεν, θέρους δὲ ὄντος καὶ μεταμ-
 θρίας πλειστήν ἦν ἔρημα ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν τούτῳ προ-
 ελίσσας ἐν ἱπποῦ δ' Αἰοντιάδης ἀποστρέφει τὸν Φοιβίδαν
 καὶ ῥηγίνεται εὐθὺς εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Καταστῆσας δ'
 ἐκεῖ τὸν Φοιβίδαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ καὶ παραβολὴς
 αὐτοῖς τὴν βαλάντιον τῶν πυλῶν, καὶ εἰπὼν μηδένα
 παρῆναι εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὄντινα μὴ αὐτὸς καλεῖται,
 εὐθὺς ἐπαρῆετο πρὸς τὴν βουλὴν. Ἐλθὼν δὲ αἶπει τοῖς.

(20) Ὅτι μὲν, ὦ ἄνδρες, Λακεδαιμόνιοι κατέχουσι τὴν
 ἀκρόπολιν, μηδὲν ἀθυμεῖται οὐδὲν γὰρ φασὶ πολέμιοι
 ἦμεν, ὥστε μὴ πολέμου ἔρξῃ ἐνδὲ τοῦ νόμου καλεῖ-
 οντος ἔξαινα πολέμαρχον λαβεῖν, εἰ τις δοκεῖ ὄχινα θανά-
 του ποιεῖν, λαμβάνου τούτου Ἰσημνίαν, ὡς πολέμου
 ποιοῦντα. Καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ λοχαγοὶ τε καὶ οἱ μετὰ τούτων
 τεταγμένοι, ἀνίστασθε, καὶ λαβόντες ἀπαγαγετε τοῦ-
 ταν ἐνθα εἰρηται.

(21) Οἱ μὲν δὲ εἰδότες τὸ πρῆγμα
 παρῆσαν τε καὶ ἐπιβάντο καὶ ἐνυδάμεινον τὸν δὲ μὴ
 εἰδόντα, ἐκείνῳ δὲ ὄντιναι τοῖς περὶ Αἰοντιάδην, οἱ
 μὲν ἔργον εὐθὺς ἔβη τῆς πόλεως, βαίναντες μὴ ἀπο-
 θέμενοι οἱ δὲ καὶ οἰκᾶτε πρῶτον ἀπεμύκρσαν ἐπὶ δὲ
 εἰρημένον τὸν Ἰσημνίαν ἔβηον ἐν τῇ Καθμαίᾳ, τότε
 δὲ ἀπεμύκρσαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ταῦτά γινώσκον-
 τες Ἀνδροκλείδην τε καὶ Ἰσημνίην μελίστη τρισκόσιοι.

(22) Ὡς δὲ ταῦτ' ἐπίπρακτο, πολέμαρχον μὲν ἀντὶ Ἰσημ-
 νίου ἄλλον εἰσαντο· ὁ δὲ Αἰοντιάδης εὐθὺς εἰς Ἀκαδαί-
 μονα ἐπαρῆετο. Ἐβρε δ' ἐκεῖ τοὺς μὲν ἑσπερούς καὶ
 τῆς πόλεως τὸ πλῆθος γαλεπῶς ἔχοντας τῇ Φοιβίδᾳ,
 ὅτι οὐ προεταχύνετο ὑπὸ τῆς πόλεως ταῦτα ἐπιπράξαι·
 ὁ μόνον Ἀγροῖλας διεγενετο εἰ μὲν βλάβειρ τῇ Ἀκα-
 δαίμονα πεπραγὸς εἴη, δίκαιος εἴη ζημιουμένῳ· εἰ
 δὲ ἀγαθὸν, ἀρχαῖον εἶναι νόμον ἐξαινεῖ τὰ ταῦτα
 αὐτοσχεδιάζειν. Αὐτὸν οὖν τούτ', ἔρξαι, προσέειπε σκο-
 παῖν, πότερον ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἔσται τὰ πεπραγμένα.

(23) Ἐπειτα μόνον ὁ Αἰοντιάδης ἔλθων εἰς τοὺς ἐκκλη-
 τούς διεγε τοῖς. Ἄνδρες Ἀκαδαίμονες, ὡς μὲν
 πολέμαρχος ἡμεῖς εἶμεν οἱ Θηβαῖοι, πρὶν τὰ νῦν πεπρα-
 γμένα γενέσθαι, καὶ ἡμεῖς δέεσθε· θεωρεῖτε γὰρ αἰὲ
 τούτους τοὺς μὲν ἡμετέροις θυμάνεσθαι φιλικῶς ἔχοντας,
 τοὺς δ' ἡμετέροις οὐλοῦν ἔχοντας ὄντας. Οὐκ ἐπὶ μὲν
 τὸν ἐν Πειραιεὶ δῆμον, πολέμοις τὸν δὲ ἡμεῖν, οὐκ
 ἠδὲ τὸν συστρατεύειν· Φωκεῖται δὲ ὅτι ἡμεῖς οὐ μνηστῆ-
 ρες εἰμεν, ἐπιστρατεύοντες. (24) Ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς
 Ὀλυμπίους εἰδότες ἡμεῖς πόλεμον ἐκείροντες θυμώμεναι
 ἐπονοῶντο, καὶ ἡμεῖς γε τότε μὲν αἰὲ προσέειπε τὸν νόον
 ποῖται ἀποσπᾶσθε βιαζομένους αὐτοὺς τὴν βουσίαν ὑπ'
 αὐτοῖς εἶναι νῦν δ' ἐπὶ τὰς πέπρακται, οὐδὲν ἡμεῖς
 βεῖ Θεβαίων προέβημεν· ἀλλ' ἀραδίται ἡμεῖν μικρὰ στυ-
 γαλὴν ἔσται ἐκείθιν πάντα ὑπερτερεῖσθαι ὅταν ἐν δὴν-
 σθε, ἐνθα ὥσπερ ἡμεῖς ἡμεῖν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἡμεῖν ἐπι-
 μελήσθε. (25) Ἀκούουσι ταῦτα τοῖς Ἀκαδαίμονος
 βόεσθαι τὴν ἐν ἀκρόπολιν ὥσπερ κατελήπτου φυλάττειν
 καὶ Ἰσημνίην κρίναι ποιεῖσθαι. Ἐκ δὲ τούτου πέμπουσι
 δικαστὰς Ἀκαδαίμονας μὲν τρεῖς, ἀπὸ δὲ τῶν σημα-
 χίδων ἓνα ἑπ' ἑκάστου καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας πόλεως.

agoribus, jamque maxima esset in vrbis hominum solitudo
 (erat enim astas, et merides appetierat), equo advectus
 Leontidas, ex itinere Phœbidam revocat, eumque recta in
 arceam ducit. Eam quum Phœbidæ et militum, qui cum ipso
 venerant, presidio munivisset, ac portarum obicit clavem
 ei tradidisset, ac ut neminem, nisi se jubente, in arceam ad-
 mitteret, solivisset, in Senatum deinde se confert, et hac
 oratione utitur: « Non est cur terrori vobis sis, viri, arceam
 teneri a Lacedæmoniis; quippe non hostili in quemquam
 animo se venisse alunt, qui quidem non ipse belli cupidus
 sit. Ego vero, quum lex prætoris militari potestatem faciat
 comprehendendi ejus qui mortis supplicio digna committere
 videtur, Ismeniam hunc, bellum molientem, capio: vos-
 que adeo, cohortium ductores, et quotquot eis adjuncti estis,
 surgite, comprehensumque Ismeniam constitutum ad locum
 abducite. » Tum illi, quotquot erant rei consilii, accedere,
 dicto audientes esse, Ismeniam capere: ceteri, qui nihil
 horum scirent, ac Leontidas factioni adversarentur, partim
 mox urbem fuga deserere, veriti ne interficerentur; partim
 prius se domum conferre. Verum postquam Ismeniam
 in Cadmea teneri captum li sensere, qui Androclidæ Ieme-
 niæque partes sequebantur, Athenas se fuga recipiunt, no-
 xime ad trecentos. Quæ ubi accidissent, Ismenie loco
 prætor militaris alius deligitur, et Leontidas mox Lacedæ-
 monem proficiscitur. Eo quum venisset, offendit et Epila-
 ros et plebem urbanam graviter Phœbidæ successentes,
 quod injussa reipublicæ illa fecisset. Agessans tamen aie-
 bat, æquum esse, ut supplicio militaretur, si quidem aliquid
 perpetrasset, quod Lacedæmoni detrimentum foret: sin egis-
 set ex uosa patris, præcum institutum esse, ut aliquid ejus-
 modi sine mandatis ex tempore facere liceat. Quapropter hoc
 ipsum, inquit, considerandum est, utillane sint, an cum
 debimento conjuncta quæ fieri gosa. Deinde Leontidas
 in consilii publici cæterum progressus, hujusmodi oratione
 utitur est: « Fuisse Thebanos, Lacedæmonii, hostili erga
 vos animo priusquam es, quæ eum gesta sunt, accidissent,
 vos ipsi fieri solebatis. Nam erga vestros hostes perenniter
 se gerebant, idque vobis ipsis erat videre, et infesti
 erant iis qui vobis essent amici. An non adversus populum
 in Piræeo se continerent, infestissimum vobis, arma ferro
 recusarunt? an non Phocensibus, quod eos vobis benevolus
 esse cernerent, bellum intulere? Quin etiam cum Olynthiis
 societatem coiere, quibus vos bellum facturos sciebat.
 Vos ipsi tum semper intentis oculis observabatis, quando
 essetis audituri, Thebanos vi Broetiam in potestatem suam
 adigere: nunc, rebus hisce confectis, non est quod The-
 banos metatis: exigua scytala sufficit ad hoc, ut omnia,
 quibus fuit vobis opus, illinc subministrarent; modo nos
 cura vestra perinde complectamini, ac de vobis nos solliciti
 sumus. » Quæ ubi audivissent Lacedæmonii, decrevere ar-
 ceam ita, ut occupata erat, cum præsidio tenere, et in judi-
 cio de Ismenie causa cognoscere. Missi deinde judices ex
 Lacedæmonia tres, ex sociorum quolibet parve magnove op-
 pido, singuli. Posteaquam hoc tribunal convulsisset, acce-

Ἐπει δὲ συνεκλήθητο τὸ δικαστήριον, τότε δὲ κατηγοροῦντο τοῦ Ἰσμενίου καὶ ὡς βαρβάρῳ καὶ ὡς ξένου τῷ Πέρσῳ ἐπὶ οὐδενὶ ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος γεγενημένους εἶναι καὶ ὡς τῶν παρὰ βασιλέως χρημάτων μετακληρῶς εἶναι καὶ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι ταραχῆς πάσης ἐκείνους τε καὶ Ἀνδροκλείδης αἰτιῶνται εἶναι. (39) Ὁ δὲ ἀπαλογεῖτο μὲν πρὸς πάντα ταῦτα, οὐ μόνον ἐπιθέγει τὸ μὴ οὐ μεγαλοπράγμων τε καὶ κακοπράγμων εἶναι. Καὶ ἐκείνους μὲν καταπληρῖσθαι καὶ ἀπονήσκειν οἱ δὲ παρὰ Λαοντιάδην εἶχον τε τὴν πόλιν καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους εἶναι πλείω ὑπερέτουν ἢ προσετίτατο αὐτοῖς. (40) Ταῦτα δὲ παραγόμενον οἱ Λακεδαιμόνιοι πολλοὶ δὲ προθυμότερον τὴν εἰς τὴν Ὀλυθὸν στρατιὴν συνεπέσταλλον. Καὶ ἐκείμπουσι Τελεutiάν μὲν ἀρροστήν, τὴν δ' εἰς τοὺς μισροὺς ἔνταξιν αὐτοὶ τε ἀπαιτῶνς ἐνετίεσκον, καὶ εἰς τὰς συμμαχίας πόλεις σκυτίδας διέμπισπον, καλεώστας ἀκούουσιν Τελεutiάν κατὰ τὸ δόγμα τῶν συμμαχῶν. Καὶ οἱ τε ἄλλοι προθύμως τῷ Τελεutiῳ ὑπερέτουν, καὶ γὰρ οὐκ ἀχάριστος ἰδοῦναι εἶναι τοῖς ὑπουργοῖσι τὴν αὐτῶν, καὶ ἡ τῶν Θηβαίων ἐλπίς, ὅτι καὶ Ἀγχιπύλῳ ὄντος αὐτῷ ἀδελφῷ, προθύμως ἐνετίεσκον καὶ ὀπλίτας καὶ ἱππέας. (41) Ὁ δὲ σπεύδων μὲν οὐ μάλα ἐπορεύετο, ἐπιμαχόμενος δὲ τοῦ τε μὴ ἀδικῶν τοὺς φίλους παραεῖσθαι καὶ τοὺς εἰς πλείστην δύναμιν ἀρρίσκειν. Προέπειμα δὲ καὶ πρὸς Ἀμύνταν, καὶ ἔξιν αὐτὸν καὶ ξένους μισθούσθαι καὶ τοῖς πλεσίον βασιλεῦσι χρήματα δίδωναι, ἐς συμμαχίους εἶναι, εἴπερ βούλῃτο τὴν ἀρχὴν ἀναλαβεῖν. Ἐπειτα δὲ καὶ πρὸς Δέρξαν τὸν Ἐλαμίας ἀρχόντα, διδάσκων ὅτι οἱ Ὀλύμπιοι κατεστραμμένοι τὴν μετὰ δύναμιν Μακεδονίας εἶναι, καὶ οὐκ ἀνήσονται τὴν εὐστίαν, ἢ μὴ τις αὐτοὺς πάσει τῆς ὑβρέως. (42) Ταῦτα δὲ ποιῶν, μάλα πολλὴν ἔχον στρατὸν ἀρίστον εἰς τὴν εὐστίαν συμμαχίαν. Ἐπει δ' ἦλθεν εἰς τὴν Ποτιδαίαν, ἐκείθεν ἔνταξόμενος ἐπορεύετο εἰς τὴν πολέμειαν. Καὶ πρὸς μὲν τὴν πόλιν ἴων οὐδ' ἔακεν οὐδ' ἔκοπτε, νομίζων, εἰ τι ποιήσειε τόσῃ, ἐμποδῶν ἂν αὐτῷ πάντα γίνεσθαι καὶ προσόντι καὶ ἀπέναντι ὁπότε δὲ ἀναχωροῖ ἀπὸ τῆς πόλεως, τότε ῥῥῳς ἔχειν κόποντα τὰ δένδρα ἐμποδὶν καταβάλλειν, εἰ τις ὁπότεν ἐπίοι. (43) Ὡς δὲ ἀπείχεν ἀπὸ τῆς πόλεως οὐδὲ δέκα στάδια, ἔβητο τὰ δένδρα, εὐνύμων μὲν αὐτὸς ἔχων, οὗτοι γὰρ ἐνέδωκαν αὐτῷ κατὰ τὰς πύλας ἵνα ἢ εἰρήσων οἱ πολέμιοι, ἢ δὲ ἄλλῃ ῥῥῳγῇ τῶν συμμαχῶν ἀπειτῶντο πρὸς τὸ δεῖξιν. Καὶ τῶν ἱππέων δὲ τοὺς μὲν Λάκωνας καὶ τοὺς Θηβαίους καὶ οὖσι τῶν Μακεδόνων παρέστησαν ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἐτάζοντο παρὰ δὲ αὐτῷ εἶχε Δέρξαν τε καὶ τοὺς ἐκείνου ἱππέας ὡς εἰς τετρακοσίους διὰ τε τὸ ἀγασθαί τοῦτο τὸ ἱππικὸν καὶ διὰ τὸ θεραπεύειν τὸν Δέρξαν, ὡς ἔδμενος παρῆν. (44) Ἐπὶ δὲ καὶ οἱ πολέμιοι ἰδόντες ἀντιπαρετάξαντο ὅτι τῷ ταίχῃ, συσπειρωθέντες αὐτῶν οἱ ἱππεῖς ἐμβαλόντο κατὰ τοὺς Λάκωνας καὶ Βοιωτοὺς. Καὶ Πολύχαρμόν τε τὸν Λακεδαιμόνιον ἱππαρχὸν καταβάλλουσιν ἀπὸ τοῦ ἱπποῦ καὶ χείμενον πολλὰ κατέρωσαν, καὶ

σάπναις fuit Ismenias, quod faveret barbaris, quod cum rege Persico, magno cum malo Graeciae, necessitudinem hospitii contraxisset, quod missae ab rege pecuniae particeps factus esset, quod Androctidas et ipse turbatum auctores in Graecia principes existisset. Pargabat ille quidem se de his omnibus, verum persuadere non poterat, ut non res arduas et perniciosas tentasse existimaretur. Itaque iudicium suffragis damnatus, mortem oppetit. Hinc jam Leontiadis factio sua in potestate Thebas habebat: qui Lacedaemoniorum in gratiam plura adeo faciebant, quam iussi essent. Atque his rebus gestis Lacedaemoni multo alacris exercitum adversus Olynthios decretum mittebant. Quomodo Telementiam, et illic praesens, ablegarent, simul et suos ad complendum decem millium agmen universi mittebant, et ad federatas urbes hinc inde missas scytalis, ut Telementiam sequerentur, prout a sociis decreto sancitum esset, imperabant. Quomobrem quum alii Telementiam perhibenter obsequabantur, quod videretur laudquamquam ingratus erga illos esse, qui operam aliquam ei navarent; tum respublica Thebens gravem armaturam et equitatum suum alacriter ipsi adiungebat, quem Agesilao fratrem esso sciret. Ceterum inter proficiendum non admodum properabat, et operam imprimis dabat, ut in itinere nullis iniuriis amicitiae aficeretur, et maximas hinc copias colligeret. Praemittebat etiam nuncios ad Amyntam, utque militem conducere, ac pecunia vicinos reges ad belli societatem permoveret, ab eo petebat, si quidem de recuperando regno cogitaret. Praeterea mittebat ad Dardam Elimiam principem, eumque movebat, maiorem jam Macedoniae potentiam subactam ab Olynthiis esse, uoque minorem missam facturos, nisi quis ipsorum insolentiam reprimere. Interim dum luce ageret, cum magno admodum exercitu federatum in fines pervenit. Quomodo Potidaeam ingressus esset, instructis inde copiis hostilem in agrum pergit. Inter eundem Olynthum veros neque flamma neque ferro quidquam vastabat; quod existimaret, si quid ejusmodi faceret, sibi metipso tum advenienti, tum abscedenti huc impedimentum adlaturum. Nimium recte facturum, si tum casas arbores lis obiceret impedimenti loco, qui forte a tergo se invadere vellent, ubi pedem ab urbe relaturus esset. Quum jam vix stadiis decem abesset ab urbe, subsistere suos in armis iussit: et erat ipse laevo in latere, quandoquidem ita convenerat, ut versus portas ipse pergeret, qua exibat hostes: reliquis sociorum phalanx ad dextrum latus erat protensa. Ibidem Lacomcos, Thebanos, Macedonum equites, quotquot scierant, dextro in latere collocarat; Dardam cum equitibus ejus, fere quadringentis apud se retinebat; portum quod equitatum hunc admirando suspiceret, partem quod Dardam coleret, ut expeditioni libens interesset. Posteaquam hostes etiam egressi urbe sub ipsis mensibus aciem instruxissent, conglobati equites ipsorum in Lacedaemonios ac Boeotos impetum faciunt. Polycharmonum Lacedaemonium, praefectum equitum, equo suo dejiciunt, huius jacentem valde vulnerant,

ἄλλους ἀπέκτειναν, καὶ τέλος τρέπονται ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρατι τῶ ἱππικῶν. Φαυγόντων δὲ τῶν ἱππικῶν ἐνέκλιαι καὶ τὸ ἐγχείων περὶ αὐτῶν, καὶ ἔλιν ἂν εἰνδύνουσιν ἡτηθήναι τὸ στράτευμα, εἰ μὴ Δέρδας ἔχων τὸ ἑαυτοῦ ἱππικὸν εὐθὺς πρὸς τὰς πόλεις τῶν Ὀλυνθίων ἤλασεν. Ἐπεί δὲ καὶ ὁ Τελευτίας σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐν τάξει. (α) Ὡς δὲ ταῦτα ᾔσθοντο οἱ Ὀλυνθιοὶ ἱππεῖς, θέσαντες μὴ ἀποκλινοῦσιν τὸν πύλον, ἀναστρέφοντας ἀπεχέουσαν πολλῇ σπουδῇ. Ἐνθα δὲ ὁ Δέρδας παρακύνοντας παμπόλους ἱππίας αὐτῶν ἀπέκτεινεν. Ἀπεχώρησαν δὲ καὶ οἱ περὶ τῶν Ὀλυνθίων εἰς τὴν πόλιν οὐ μέντοι πολλοὶ αὐτῶν ἀπέθανον, ἔτι ἐγγὺς τοῦ τείχους ὄντες. (αβ) Ἐπεί δὲ τρέποντι τε ἐστάθῃ καὶ ἡ νύκx αὐτῇ τῷ Τελευτίᾳ ἐγγεγνητό, ἀπὼν δὲ ἔκωσι τὰ δόδερα. Καὶ τοῦτο μὲν δὴ στρατευσάμενος τὸ θέρος διῆκε καὶ τὸ Μακεδονικὸν στράτευμα καὶ τὸ τοῦ Δέρδας πολλὰς μείντοι καὶ οἱ Ὀλυνθιοὶ ἀπαρέοντες εἰς τὰς τῶν Λακεδαιμονίων συμμάχων πόλεις ἐπελάτουν καὶ ἀνδρας ἀπέκτεινον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἄμα δὲ τῷ ᾧ ἔρα ὑποκαινόμεναι οἱ μὲν Ὀλυνθιοὶ ἱππεῖς ὄντες ὡς ἑκατόντοι καταδεσφαικασαν εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν θύα μεσημέριαι καὶ διασπαρμένῳ ἐπελάτουν ὁ δὲ Δέρδας ἐνύγχανε ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀργεμένος μετὰ τῶν ἱππικῶν τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἀραιοποιούμενος ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ. Ὡς δ' εἶδεν τὴν κατασφαιρῆν, ἥσυχον [α] εἶπε, τοὺς ὁ ἱπποὺς ἐπεκεικαρμένους καὶ τοὺς ἀναβέτας ἐκωπισμένους ἔχων. Ἐπειδὴ δὲ καταρρονητικῶς οἱ Ὀλυνθιοὶ καὶ εἰς τὸ πρόσπειον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πόλεις ἤλαντον, τότε δὴ συντεταγμένους ἔχων ἐπελάτουν. (α) Οἱ δὲ ὡς εἶδον, εἰς φυγὴν ὤρμησαν. Ὁ δ' ὡς ἀπᾶς ἐτρέφοντο, οὐκ ἀνέχων ἐνένηκοντα στάδια διώκων καὶ ἀποκτεινὺς, ἔως πρὸς αὐτὸ κατέβηκε τῶν Ὀλυνθίων τὸ τεῖχος. Καὶ ἐλάττο ὁ Δέρδας ἀπαρτύνει ἐν ταύτῃ τῷ ἔργῳ περὶ ὀρθόκοντα ἱππίας. Καὶ ἀπὸ τούτου τειχίους τε μάλλον ἦσαν οἱ πόλεις καὶ τῆς χώρας ὅλην παντελῶς ἐργάζοντο. (αβ) Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ Τελευτίου ἐστρατευμένου πρὸς τὴν τῶν Ὀλυνθίων πόλιν, ὡς εἰ τι δόνειον ὑπόλοιπον εἴη ἢ τι ἐργασμένον τοῖς πολέμοις, φθείροι, ἐξελθόντες οἱ Ὀλυνθιοὶ ἱππεῖς ἥσυχον πορευόμενοι διέβησαν τὸν περὶ τὴν πόλιν μένοντα ποταμὸν, καὶ ἐπορεύοντο ἥσυχον πρὸς τὸν ἐναντίον στράτευμα. Ὡς δ' εἶδεν ὁ Τελευτίας, ἀγανακτήσας τῇ πολέμῃ αὐτῶν εὐθὺς Τημεωνίαν τὸν τῶν πελταστῶν ἀγρόντα δρόμῳ φέροντα εἰς αὐτοὺς ἐπέδωκεν. (α) Οἱ δὲ Ὀλυνθιοὶ ὡς εἶδον προβίοντες τοὺς πελταστὰς, ἀναστρέφοντας ἀπεχέουσαν ἥσυχον, καὶ διέβησαν πάλιν τὸν ποταμὸν. Οἱ δ' ἤκολούθουν μάλα θρασυῶς, καὶ οἱ φεύγουσι διώξαντες ἐπέδωκον. Ἐνθα δὲ οἱ Ὀλυνθιοὶ ἱππεῖς, ἥνικα ἔτι εὐχέμενοι αὐτοῖς ἐδόκουν εἶναι οἱ διαβιηκότες, ἀνα-

ἄλλους quosdam interficiunt, equitatum denique dextrum cornu obtinentem dare terga cogunt. Ibi tum fugientibus equitibus, etiam pediatas eis proxime inclinare copit: adeoque periculum erat ne universæ copiae succumberent, si non Derdas cum equitibus suis recta Olynthiorum ad portas perrexisset: quem deinde a tergo Teleutias suo cum agmine instructo sequebatur. Id quæ ab equitibus Olynthiis animadvertum esset, ne a portis intercluderentur, veriti, converso agmine, multa cum prope ratione ad sunt se recipiebant. Multum equites ipsorum a Derda sunt interempti, dum eum prætulerent. Itidem pediatas Olynthiorum in urbem abscessu, non multis tamen amissis, quod prope a muribus illi abessent. Hac victoria positus Teleutias, et excitato tropico copias abducens, arbores excidit. Et quia consumpta in hac expeditione ætas erat, tum Macedonicæ tum Derde copias dimittit. Nihilominus Olynthii sæpè numero civitates Lacedæmonis fœderatas excursionibus venando, non prorsus modo abgebat, verum etiam nonnullos homines trucidabant.

CAPUT III.

Jam ver appeterat, quum equites Olynthii numero fere sexcenti sub meridiem Apolloniensem in agrum infusi, passim omnia depopulabantur. Forte Derdas eo die suo cum equitatu Apollonium venerat, et in urbe pernoctabat. In quum incursionem hanc conspiceret, continebat sese, instructis jam equis suis, et armatis equitibus. Posteaquam Olynthii contemptis hostibus in suburbium, et ad ipsas usque portas equos agebant, tum vero cum eis instructis erumpit. Quod ubi videre hostes, in fugam se coegunt. Derdas vero quia semel eos terga dare coegerat, ad stadia nonaginta eos persequi et occidere non desistit: donec ad ipsas Olynthiorum muros fugientes compulisset. Ferrebat hac facinore Derdas equites circiter octoginta trucidasse. Ab eo tempore moribus se magis hostes continebant, et omnino perparum agri suis in finibus colebant. Succedente tempore, quum Teleutias etiam denuo copias ad Olynthiorum urbem adduxisset, ut ei qua vel arbor, vel terra ab hostibus culta reliqua esset, eam prorsus vastaret: agressi Olynthiorum equites sensim procedebant, et amne secundum urbem labente trajecto, placide in adversas hostium copias pergebant. Eos quum Teleutias conspexisset, indignatus ob ipsorum audaciam, mox Tisemoniam cetratorum ducentum cursu in eos invampere jubet. Olynthii vero, ut cetratos aut reliquias copias procurrare vident, converso agmine placide pedem referunt, amnemque rursus transeunt. Sequuntur hos illi audacter admodum, et tanquam fugientibus terga urgentes, amnem et ipsi transeunt. Tum vero equites Olynthii, eos, qui adhuc transgressi fuerant, opprimi ab se

σπέρσαντες ἐμβάλλουσιν αὐτοὺς, καὶ αὐτὸν τε ἀπέκτει-
ναν τὸν Τηλεμόνιδαν καὶ τὸν ἄλλον πλείους ἢ ἑκατόν.

(α) Ὁ δὲ Τηλεστίας ὡς εἶδε τὸ γιγνώσκον, ὀργισθεὶς, ἀναλαβὼν τὰ δόξα ἤγει μὲν ταχὺ τοὺς ὀπλίτας, θωάκειν δὲ ἐκέλευε καὶ τοὺς πελταστὰς καὶ τοὺς ἱππείας καὶ μὴ ἀνέειναι. Πολλοὶ μὲν οὖν δὴ καὶ ἄλλοι τοῦ καιροῦ ἐγγυτέρως τοὺς τοίχους θωάσαντες καὶ ἀπεκίρρησαν, καὶ ἐκείνους δ' ἐπὶ ἀπὸ τῶν πύργων ἐβάλλοντο ἀπο-
χωρεῖν τε ἠναγκαζόντο τεθορυβημένους καὶ προσωλή-
ταισθαι τὰ βάλη. (α) Ἐν τούτῳ δὲ οἱ Ὀλύμπιοι ἐπι-
ελαύνουσι μὲν τοὺς ἱππείας, ἐδοῖθον δὲ καὶ οἱ πελτα-
σταὶ τείως δὲ καὶ οἱ ὀπλίται ἐπέβησαν, καὶ τετραγαμῆν
τῇ φάλαγγι προσπίπτουσιν. Καὶ ὁ μὲν Τηλεστίας
ἐνταῦθα μαχόμενος ἀποθνήσκει. Τούτου δὲ γενομένου
εὐθὺς καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν ἐνέλκωνται, καὶ οὐδεὶς ἐτι
ἵσταται, ἀλλὰ πάντες ἔρριπον, οἱ μὲν ἐπὶ Σπαρτιάδων,
οἱ δὲ ἐπὶ Ἀκάνθων, οἱ δὲ εἰς Ἀπολλωνίαν, οἱ πλείους
δὲ εἰς Ποτιδαίαν. Ὡς δ' ἄλλος ἄλλῃ ἔρριπον, οὐτοί
καὶ οἱ πολέμιοι ἄλλος ἄλλοτε θωάσαντες παμπληθεῖς
ἀπέκτειναν ἀνθρώπους καὶ ὅ, τι περ θέλους ἦν τοῦ στρα-
τεύματος.

7. Ἐκ μάλιστα γὰρ τῶν τοιούτων παθὼν ἐγὼ φημι ἀν-
θρώπους παιδεύεσθαι μέλιστα μὲν οὖν ὡς οὐδ' οὐκ ἔχτας
χρὴ ὀργῇ κολάζειν πολλὰς γὰρ καὶ διεπτόται ὀργιζό-
μενοι μαζῶν κακὰ ἔπαθον ἢ ἐποιήσαν ἀπὸ ἀντιπάλων
τὸ μετ' ὀργῆς ἀλλὰ μὴ γνώμῃ προσφέρουσι διὸν ἡμέρ-
τημα· ἡ μὲν γὰρ ὀργὴ ἀπρονοήτων, ἡ δὲ γνώμῃ σκο-
πεῖ οὐδὲν ἤττον μὴ τι πάθῃ ἢ ὅπως βλάψῃ τοὺς
πολέμους.

8. Τοῖς δ' οὖν Λακεδαιμονίοις, ἐπὶ ἥκουσαν τὸ
πρῆγμα, βουλευόμενος ἰδοὺς ὃ φραζῶν πεμψέων
ἰδέναι εἶναι, ὅπως τὸ τε φρόνημα τῶν νευκράτων
κατασβεσθεῖν καὶ μὴ μάτην τὰ πεποιημένα γένοιτο.
Οὕτω δὲ γνόντας ἡγεμόνα μὲν Ἀγισπολιν τὸν βασιλεῖα
ἐκπέμπουσι, μετ' αὐτοῦ δὲ ὡς περ Ἀγισλάου εἰς τὴν
Λαίαν τριάκοντα Σπαρτιάται. (α) Πολλοὶ δὲ αὐτοῖ
καὶ τῶν περιούκων ἐβελονταὶ καλοὶ κάγαθοι ἤκολούθουν,
καὶ ξένοι τῶν τροφίμων καλούμενοι, καὶ νόθοι τῶν
Σπαρτιάτων, μάλα εὐειδέεις τε καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει
καλὸν οὐκ ἀπειροι. Συνεστρατεύοντο δὲ καὶ ἐκ τῶν
συμμηχίδων πολλοὶ ἐβελονταὶ, καὶ Θετταλῶν γὰρ ἱπ-
πείας, γνωστῆναι τῷ Ἀγισπολιδι βουλευμένῳ, καὶ
Ἀμύντας δὲ καὶ Διόρδας εἶναι προθυμότερον ἢ πρόσθεν.
Ἀγισπολὺς μὲν δὴ ταῦτα πρᾶττον ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν
Ὀλύμπον.

10. Ἡ δὲ τῶν Φιλισίων πόλις, ἐπανεβίβισα μὲν ὑπὸ
τοῦ Ἀγισπολιδος εἶναι πολλὰ καὶ ταχέως αὐτῷ χρήμα-
τα εἰς τὴν στρατιὴν ἔισεν, νομίζουσα δ' ἔτι δντος
Ἀγισπολιδος οὐκ ἂν ἐβελαιν ἐπ' αὐτοὺς Ἀγισλαον,
οὐδ' ἂν γενέσθαι ὡς τε διὰ ἀμφοτέρους τοὺς βασιλεῖας
ἔξω Σπάρτης εἶναι, θρασυὲς οὐδὲν τῶν δικαίων ἐποίησε
τοὺς κατακληυθόντων. Οἱ μὲν γὰρ δὴ φυγάδες ἤσαν
τὰ ἀμφόλογα ἐν ἰσχυρῇ δικαστηρίῳ κρίνεσθαι· οἱ δὲ ἠναγ-
καζόντων ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαδικάζεσθαι. Αἰγόντων δὲ

posse rati, convertunt sese, ac in eos irrumpunt, ipsosque
Timoemidam cum aliis pluribus quam centum occidunt. Id
ubi Telestias fieri vidit, excauit: ac sumptis armis, cele-
riter gravem armaturam docit, simul ut cetrati et equites
hostem persequerentur, ac nihili ei spatii relinquerent, im-
perat. Itaque factum, ut, quemadmodum et alii complures
hostem propius quam oportebat ad iuvenis persequenti, per-
iecommode pedem retulere: sic illi quoque de turribus telis
petiti, simul et retrocedere perturbato agmine cogerentur, et
a telis sibi cavere. Tum vero equites in eos emittunt Olyn-
thii, quibus opem laturo etiam cetrati occurrunt: denique
gravis armatura consequitur, et turbata phalangen invadit.
Atque hic Telestias pugnant interficitur: quod quum ac-
cideret, statim et illi pedem referre coeperunt, qui erant ei
proximi; neque jam quisquam amplius subsistebat, sed
omnes fagn se partim Spartiolum, partim Acanthum recipi-
bant, nonnulli Apolloniam, pars maxima Potidam. Atque
ut alius alio fugiebat, ita et hostes diversis eos itineribus
subsequuti, homines maximo numero caedunt, ipsosque
adeo florem tanti exercitus delent.

Equidem claudibus inijusmodi homines erudiri censeo,
maxime ut sciant, ne in servos quidem animadvertendum
esse, commisso ad iram animo. Quippe domui quam irati
sunt, saepenumero plus detrimenti accipiunt, quam utilis
inferant. Hostes autem non consiliu sed iracundie adforti,
quantum quantum est, inique delictum putari debet. Est
enim ira quiddam temerarium, quum ratio non minus con-
sideret, ne quid sibi accidat adversi, quam ut hostes damno
afficiat.

De hac clade posteaquam certiores facti essent Lacedaemo-
nii, re deliberata statuerunt, haud tenues mittendas esse
copias; ut et victorum elatos animos reprimerent, et frustra
esse gesta, quae acciderant, non paterentur. Quo decreto
facto, regem Agisipolim bello praeficiunt; eique sicut et
Agisilao proficiscenti in Asiam, triginta Spartanos adju-
gunt. Sequebantur eundem sponte sua multi circum Spar-
tam habitantes, homines virtute singulari, multum exterorum,
qui Trophimi (mothaces) appellabantur, itemque Spartanorum
spatii egregia indole, nec praclararum civitatis disciplina ignari.
Praeter hos intererat expeditioni huius sponte sua tum sociis
ex oppidis quidam, tum Thessali equites, Agisipolitani
ut innotesceret cupidi; Amyotas etiam Deridasque longe, quam
antehaec, alacrius aderant. His tum rebus occupatus erat
Agisipolis, ac simul Olynthium proficiscebatur.

Interim Philasiorum civitas ab Agisipolide collandata,
quod et magnam ipsi pecuniam, et ceteris ad exercitum sus-
tentandum dedisset; quia putabat, dum Agisipoli abesset
peregre, copias adversus se non ducturum Agisilaum, ni-
minusque adeo futurum ut ambo reges Sparta simul abessent:
ad eacler admodum cum eis, qui ab exilio redierant, praeter
iuris et aequi rationem agebant. Etenim petebant exules,
ut de rebus controversis apud eorum tribunal cognoscere-
tur: Philasii vero cohebant eos, ut sua in urbe causam dis-

τῶν κατακληυθόντων καὶ τίς αὐτῇ δίκῃ εἴη ὅπου αὐτοὶ αἰδοῦντες δικάζουσι, οὐδένας ἔχουσιν. (11) Ἐκ τούτου μάλιστα ἐρχονται εἰς Λακεδαιμόνα οἱ κατακλιθέντες καταγερήσαντες τῆς πόλεως, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν οἰκοθεν συγκαλοῦσθαι, λέγοντες οὐ πολλοὶς καὶ τῶν πολιτῶν οὐ δοκοῖεν δίκαια πάσχειν. Ἀγανακτῆσται δὲ τούτοις τῶν Φιλαισίων ἡ πόλις ἐχρήματι πάντας ὅσοι μὴ πεμπύσης τῆς πόλεως ἦλθον εἰς Λακεδαίμονα. (12) Οἱ δὲ ζημιωθέντες οἰκάδε μὲν ἄκουον ἀπέναντι, μένοντες δ' ἐδίδασκον ὡς οὐτοὶ μὲν εἴησαν οἱ βιαζόμενοι ταῦτα, ὅπως σπῆς τὰ ἐξέβαλον καὶ Λακεδαιμονίους ἀπέκλεισαν, ὅσοι δὲ οἱ πριάμεναι τε τὰ σφέτερα καὶ βιαζόμενοι μὴ ἀποδιδοῖναι, οὗτοι δὲ καὶ νῦν διαπεπραγμένοι εἰσι ζημιωθῆναι σπῆς αὐτοὺς εἰς Λακεδαίμονα ἔλθοντας, ὅπως τοῦ λοιποῦ μηδέ τις ταλμῆναι ἔνεαι δηλώσων τὰ ἐν τῇ πόλει γινώμενα. (13) Τῷ δ' ὅντι ἑδρίκειν δοκοῦντων τῶν Φιλαισίων φρουρὰν παύσαντι ἐπ' αὐτοὺς οἱ ἔσσοι. Ἦν δὲ οὗ τῷ Ἀρχαίλαῳ ἀγρομέμνω ταῦτα· καὶ γὰρ τῇ μὲν πατρὶ αὐτοῦ Ἀρχαίουμιν ἔνεο ἦσαν οἱ παρὶ Ποδάμενον, οἱ καὶ τότε τῶν κατακληυθόντων ἦσαν ἑαυτοῦ δὲ οἱ ἀπὲρ Πρακλῆ τὸν Ἰπποκίου. (14) Ὡς δὲ τῶν διαβατηρίων γενομένων οὐκ ἐμείλιν, ἀλλ' ἵππορεύοντο, πολλὰ περὶ βίαιαι ἀπήκτων καὶ χρέματα ἐδίδοντο, ὥστε μὴ ἐμείλιν. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο οὐκ ἔνα ἀδικολῆ, στρατεύοντο, ἀλλ' ὅπως τοῖς ἀδικουμένοις βοηθήσειεν. (15) Οἱ δὲ τελευτῶντες πάντα ἔρποντο ποιῆσαι, ἐβλόντο τε μὴ ἐμείλιν. Ὁ δὲ πάλιν εἰλεγει ὡς οὐκ ἂν πιστεύει λόγου, καὶ γὰρ τὸ πρότερον ψεύσασθαι αὐτοὺς, ἀλλ' ἔργου τινὸς πιστοῦ δαίνεσθαι. Ἐρωτώμενος δὲ καὶ τί τοῦτ' ἐν εἴη; πάλιν ἀπεκρίνατο, Ὅπως καὶ πρόσθεν, ἔργη ποιήσαντες οὐδὲν ἔρ' ἑμὶν ἠδυνήθητε. Τούτω δὲ ἦν τὴν ἀκρόπολιν παραδόναι. (16) Οὐκ ἐβλόντων δὲ αὐτῶν τούτω ποιεῖν, ἐνέβαλε τὴν εἰς τὴν χώραν καὶ ταχὺ περιτείχισας ἐπολιόρκει αὐτούς. Πολλοὶν δὲ λαγόντων Λακεδαιμονίων ὡς οὐκ ἔχοντες ἀνδράσων πῶλε ἀπεγβένοντο πλέον πεντακισχίλιον ἀνδράων· καὶ γὰρ δὴ ὅπως τοῦτ' εὐθελον εἴη, οἱ Φιλαισίου ἐν τῷ φανερῷ τοῖς ἔξω ἑκκατησίαν· ὁ μάλιστα Ἀρχαίλαος πρὸς τούτω ἀντιμαχεύησται. (17) Ὅποτε γὰρ εἰζῆκειν ἡ διὰ φύλιν ἡ διὰ συγγένειαν τῶν συγγένων, ἐδίδασκεν ἑσποτιὰ τε αὐτῶν κατασκευάζειν καὶ εἰς τὰ ἐπιτοχία ἐκένον δίδοναι, ὅπως γυμνάζεσθαι ἐβόλουν· καὶ ὅπλα δὲ ἐκπαύσαν ἑκαπὶ τούτους διευκλειέτω, καὶ μὴ ὀκνεῖν εἰς ταῦτα χρέματα δανειζέσθαι. Οἱ δὲ ταῦτα ὑπερτινύσαντες ἀπέδιδαν πλείους χιλίων ἀνδρῶν ἀριστα μὲν τὰ σώματα ἔχοντας, αὐτάκτους δὲ καὶ ὑπολατάτους ὥστε τελευτῶντες οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰλεγον ὡς τοιούτων δέοντων συστρατιωτῶν.

18. Καὶ Ἀρχαίλαος μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦν. Ὁ δὲ Ἀρχαίλαος εὐθὺς ἐκ τῆς Μακεδονίας προῶν ἔθετο πρὸς τῇ πόλει τῶν Ὀλυθίων τὰ ὅπλα. Ἐπει δὲ οὐδεὶς ἀντάξει αὐτῶν, τότε τῆς Ὀλυθίας εἰς τὴν ἐπολιόρκειν ἦν ἐβόη καὶ εἰς τὰς συμμαχίας τῶν αὐτῶν ἔρπειρον τὸν σίτον Τορόνην δὲ καὶ προσβαλὼν εἰς κατὰ ἀρ-

cepharent. Quibus quum revocati ab exilio cives responderent : Et quodnam hoc fas fuerit, eos, qui auctores ingratie sunt, iudicium partes sibi sumere? nemo ipso audiebat. Ita deinde exules reducti Lacedaemonem proficiscuntur, civitatem suam accusaturi; deducuntibus eos etiam alii quibusdam civibus, qui magnae civium suorum parti videri dicerent, non aequo ratione cum illis agi. Commoti ob eam rem Philasii multarunt omnes quotquot non a republica missi Lacedaemonem profecti fuerant. At illi posteaquam multati erant, domum redire pre metu non nisi, Spartae manebant, ibique significabant, ab his huc violenter agi, qui et ipsos eiecissent, et Philasite Lacedaemonios exclusissent : hos illos esse, qui res exaliam coemerint, vique perficere cogitent, quominus eas restituerent : ipsi esse denique qui tam quoque dederint operam ut ipsi, qui Lacedaemonem ivissent, militarentur, ne quis deinceps eo se conferre audeat, quid Philasite rerum geratur, iudicaturus. Ephori, quod respe videretur insolentes esse Philasii, delectum adversus eos habebunt statuant : quod quidem Agesilaus haud moleste tulit. Nam patris ipsius Archidami hospes fuerat Podameus cum suis, qui quidem nunc eorum erant in numero, quibus ab exilio Philasitem reditus concessus foret; atque etiam ipsi cum Prochis, Hippoclii filii, familia hospitii jus intercedebat. Posteaquam de tradendone in agrum hostilem copias extra consulens peritisset, neque jam anquius cunctaretur, sed expeditionem susceperet, conspiciens ei legationes occurrerent, se pecunias offerbant ne ipsorum fines intraderet. Respondebat, non idcirco se hanc expeditionem suscepisse, ut aliquis injuria afficeret, sed iam affectis ut optularetur. Tandem legati omnia se Imperator facturos aiunt, simulque ne cum exercitu Philasiorum fines ingrederetur, obsecrant. Rursum Agesilaus, verbis se non posse fidem habere, quod antehac quoque promissis non stitisset; facto sibi fieriendam esse dicebat. Rogatus, quodnam illud esset : Nimium, inquit, hoc ipsum si feceritis, quod quum antehac feceritis, affecti a nobis nulla eritis injuria. Erat autem hoc, ut arcem traderent. Quod quum recusarent facere, copias in agrum ipsorum traducebat, castrisque manibus cinctam urbem obsidebat. Quia vero multi ex Lacedaemoniis aiebant, paucorum hominum causa offendi civitatem, in qua essent plus quinque millia virorum (hoc enim ut omnibus innotesceret, Philasii palam ad exules apud hostem concionari solebant) : Agesilaus huc etiam rei ratione quadam occurrere instituit. Quoties enim aliqui ex urbe vel quod cognati, vel quod amici exulibus essent profugiebant, aponebat tuos, ut ipsi convivis solalitis pararent, Lacedaemoniorum more, quantumque satis esset ad res necessarias, his suppeditarent, quicumque extorci vellet. Mandabat item, ut arma quoque subministrarent omnibus, neque in hoc pecunias mutuas sumere cunctarentur. Hac quum illi facerent, plures quam mille viros exhibebant, qui et corporibus essent probe exercitis, et militaris disciplina gaudi, et armis instructissimi. Quo factum, ut tandem Lacedaemonii dicerent, hujusmodi committitoium opera sibi opae esse.

Dum his rebus Agesilaus occupatur, Agapolis e Macedonia recta pergens, ad Olythiorum urbem tuos in armis subistere jubet. Quum oecum nemo contra prodiret, quidquid erat Olythiorum in agro, vastabat, et ad civitates, quae in ipsorum erant societate, cum copiis profectus, septem cornuinebat. Etiam copiis ad Toronen admo-

τοσ. (20) Ἐν δὲ τούτοις ὄντα κατὰ θέρους ἀκμὴν καὶ μα πυρεπλεγὰς λαμβάνει αὐτόν. Ὡς δὲ πρῶτον διαρρέσσει τὸ ἐν Ἀγούται τοῦ Διονύσου ἱερὸν, ἔρως αὐτὸν τότε ἔσχει τῶν τε σκυριῶν σκηνηματιῶν καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ ψυχρῶν βδάτων. Ἐκομισθὴ μὲν οὖν αὐτὸς ἐπὶ τῶν ὁμῶν, ὁμῶς μάλιστα ἰδομένης ἀρ' οὐ ἔκπαυεν ἔξω τοῦ ἱεροῦ ἐπὶ αὐτοῦ. Καὶ ἐκείνους μὲν ἐν μέλει τελέει καὶ κομισθεὶς οὐκ εἶδε ἔνυχος τῆς βασιλικῆς ταχῆς.

21. Ἀγροστὶας δὲ τούτου ἀκούσας οὐχ ἡ τις ἐν ὧτο ἐρήσθη ὡς ἀντιπαλῶν, ἀλλὰ καὶ ἰδάρκυσται καὶ ἐπὶ ἡσυχίᾳ τὴν συνουσίαν. Συστακνοῦσι μὲν γὰρ δὴ βασιλεῖς ἐν τῷ αὐτῷ, ὅταν οἶκοι ὡσιν· ὁ δὲ Ἀγροστὶας τῷ Ἀγροστῶν ἱκανὸς μὲν ἦν καὶ ἡδονικῶν καὶ θερευτικῶν καὶ ἱππικῶν καὶ παιδικῶν λόγων μετέχει· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁμιλεῖται αὐτὸν ἐν τῇ συσκηλίᾳ, ὥσπερ ἐκὼς πρεσβύτερον. Καὶ οἱ μὲν Ἀκαδεμαῖοι ἀντ' ἐκείνου Παιδαρχοῦν ἄριστον ἐπὶ τὴν Ὀλύμπιον ἐκπέμπουσιν.

22. Ὁ δὲ Ἀγροστὶας ἔξη μὲν ἐπαρθεῖς τὸν χρόνον, ὅπου ἐλγεται ἐν τῷ Φλιούντι εἶτος ἐνταῦθα τοσοῦτον γὰρ ἐγχεῖται γαστρὸς διαφέρει ὥστε οἱ Φλιούσιοι τὸν ἡμῶν ἀγροστῆμα οἶτον τάλαν θ' ὑπέρβη, καὶ ποιοῦντες τούτου, τὸν διπλασίονα τοῦ ἐκείνου χρόνον πολιορκούμενοι διέτρεσαν. (23) Καὶ τόλμα δὲ ἀτόλμιας ἴσθ' ὅτι τοσοῦτον διαφέρει ὥστε Δελφῶν τῆς λαμπρῆς δοῦναι εἶναι, λαθὼν πρὸς αὐτὸν τριακοσίου ἀνδρῶν Φλιούσιος ἱκανὸς μὲν ἦν καὶ ἐπὶ τοὺς βουλευμένους ἐρήνην ποιήσει, ἱκανὸς δὲ ὅς ἡπίστα ἐρήνης φυλάττειν, εἰδὼς τοῦ δὲ εἰς τὰς φυλακὰς ἀναγκάζειν τὸ πλεῖθος εἶναι καὶ τούτου ἐπὶ τὴν αὐτὴν πιστοῦς παραγγέλλει. Παλλὰς δὲ μὲν ὅν ἐστι παρ' αὐτὸν καὶ ἐκείνους ἀπείκου φυλακὰς ὥστε ἄλλῃ τοῦ περιτεταγμένου κύλου. (24) Ἐπὶ μάλιστα οἱ ἀπὸ Δελφῶν οὗτοι πάντα τρόπον ἐπιζητοῦντες οὐχ εὐρίσκον οἶτον ἐν τῇ πόλει, ἐκ τούτου δὲ πέμψαντες πρὸς τὸν Ἀγροστῆα ἐβόλουν σπείσασθαι πρεσβεῖα εἰς Ἀκαδεμαῖον ἰούσας· διδοῦναι γὰρ σπρίον ἐρασσαν ἐπιτρέπειν τοῖς τέλει τῶν Ἀκαδεμαίωνων χρῆσασθαι τῇ πόλει ἢ τι βούλονται. (25) Ὁ δὲ Ἀγροστὶς ὅτι ἀκούον αὐτὸν ἐπιστολῶν, πέμψας μὲν πρὸς τοὺς οἶκους φίλους διέπραττο ταυτὶ ἐπικρατῆσαι καὶ περὶ Φλιούντος, ἐπιστάτο δὲ τῇ πρεσβείᾳ. Φυλακὴ δὲ ἐπὶ ἰσχυροτέρᾳ ἢ πρότερον ἐρύλαττειν, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐξέλθῃ. Ὅμως μένει ὅς γε Δελφῶν καὶ στιγματίας τις μὲν αὐτοῦ, ὅς πολλὰ ἐπὶ αὐτὸν ὅπως αὐτῶν πολιορκούτων, ἀπὸ τῶν νύκτων. (26) Ἐπὶ δὲ ἔκον ἐκ τῆς Ἀκαδεμαίωνων ἀπαγγέλλοντες ὅτι ἡ πόλις ἐπικρατῆσαι Ἀγροστῶν διαγινώκει τὰ ἐν Φλιούντι ὅπως αὐτῶν δοκῶν, Ἀγροστὶας δὲ ὅπως ἐγὼ, πενήτηντα μὲν ἀνδρῶν τῶν καταληλυθόντων, πενήτηντα δὲ τῶν οἰκόνων πρῶτον μὲν ἀνέκριντο ὅτιναι τὰ ἐν τῇ πόλει καὶ ὅτινα ἀποδοῦναι δίκαιον εἴη· ἔπειτα δὲ νόμους εἶναι, καὶ οὐς πολιτεύουσιν ὥς δ' ἐν ταῦτα διαπραθύνται, φυλακὴν καὶ μισθὸν τοῖς προουρίσιν ἐξ μηνῶν καταλῃτα. Ταῦτα δὲ ποιήσας τοὺς μὲν συμμάχους ἀφῆκε, τὸ δὲ πολιτικόν

πόλεον ἰλλοῦν ἐπὶ ἐπὶ. His in rebus dum adulta jam aetate versaretur, ardore quodam ignis instar urente corripitur. Et quia non illa pridem Bacchi fanum apud Aphytem viderat, mirifice opacorum illorum tentoriorum limpidarumque ac frigidarum aquarum desiderio teneri cepit. Quasmodum vivus quidem eo delatus est, sed die, a quo compisset agrotare, septimo, extra fanum vivendi finem fecit. Melle oblitus domum deportatur, ac regiam sepulcrarum consequitur.

Quod ubi Agesilaus audisset, non quasi adversario subdito, quod existimare quis posset, iratus est, sed ejus morte deplorata lacrimis, etiam consuetudinem ipsius desiderabat. Nam reges eodem stantur contubernio, quam domi sunt. Et poterat Agesipolis cum Agesilaio convenientes adulescentiae, itemque de venationibus, de re equestri, de amoribus sermones communicare: ac praeter haec, quoties eodem sterneretur contubernio, Agesilaum natu majorem, ut par erat, reverebatur. Ejus loco Lacedaemoni Polybladem praefectum ad oppugnandum Ottyadium mittent.

Ceterum Agesilaus jam plene temporis obsidendi Philunte contriverat, quam quo sufflaturum obsessis frumentum diceretur. Tantum inter gulam et abstinentiam interest, ut quem Philasti communi decreto statuisset, dimidio minus in usum quotidianum impendere, quam prius, iuxta deinde fecisset, tempore duplo majori, quam esset credibile, sustinenda obsidioni sufficeret. Idem nodaria nonnumquam usque adeo praestat vercor, ut Delpho quidam, vir illustri apud suos loco, trecentis Philastorum adjunctis sibi, partim prohibere poterit, quominus ab his, qui in hoc propendebant, pax conficeretur: partim eos in vincula coniectos custodire, quibus diffidebat. Idem ad obediendas excubias cogere piebent poterat, eisque more circiter inveniendū fidem reddere. Sapevero cum illis, quos habebat apud se, facta eruptione, hostium excubitores alias alibi de ambitu, quo circumvallatum erat oppidum, deturbabat. Tandem quum hi delecti omnibus rationibus excogitatis frumentum in urbe natum amplius reperirent, missis ad Agesilaum suis, petebant ut illis indulgere concederetur, qui legati Lacedaemonem proferri essent. Alebant enim, ne decrevisse Lacedaemoniorum magistratibus agendi secum ex ipsorum arbitrio potestatem facere. Tum indignatus Agesilaus, quod auctoritatem agendi cum ipsis sibi detraxisset, ad amicos in patriam mittit, ac per eos impetrat, ut sibi Philasti causa permitteretur, simulque legatis indicio concedit. Interim majores etiam exubere quam prius habebantur, ut oppidatorum nemo egrediretur. Delpho tamen, et signatus servus quidam, qui amica obsidentibus arma eriperet, nocturna fuga sunt elapsi. Postea quum Lacedaemone redissent, qui remanerent Agesilaio, respublicam ipsi potestatem statuerunt de Philastorum rebus pro libitu suo fecisse, decrevit, ex his qui ab exilio revocati essent, debere legi quinquaginta, item quinquaginta civis alios urbis, qui primum cognoscerent eunam oppidatorum vita concedenda, quaeque capitali supplicio plebi aequum esset: deinde ferendas ab his esse leges, secundum quas administraretur respublica: verum interea dum haec perficeretur, praedium in urbe reliquit, decreto praesidiis in sex menses stipendio. Posteaquam haec gessisset, sociorum copias ab se dimittit, et milites ex civibus domum reducit. Haec rerum

οὐδεὶς ἀπήγαγε. Καὶ τὰ μὲν περὶ Φλειῶντα οὕτως αὐτὸν ἐπατετέλεστο ἐν ὁκτώ μηνὶ καὶ ἐνισπύτῳ.

26. Καὶ ὁ Πολυβιάδης δὲ παντάπασι κακῶς ἔχοντας λαμῶ τοὺς Ὀλυνθίους διὰ τὸ μᾶλλον εἶχε τῆς λαμβάνειν μῆτε κατὰ θέλησιν εἰσάγεσθαι οὕτω αὐτοῖς, ἢ ἀνάγκῃσι πείθειν εἰς Λακεδαιμόνα περὶ εἰρήνης. Οἱ δ' Ὀλυνθῖαι πρὸς αὐτοκράτορας συνθήκας ἐποιήσαντο τὸν αὐτὸν μὲν ἔθρην καὶ θρόνον Λακεδαιμονίοις νομίσαν, ἀκολουθεῖν δὲ ὅσοι αὐτὸν ἤθουνται καὶ σύμμαχοι εἶναι. Καὶ ὁμοσάντες ταῦτα ἰσχυροῦντο αὐτοὺς ἀπὸ πᾶν εὐκαίᾳ.

27. Προεκηρυχθέντων δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὥστε Θεβαίους μὲν καὶ τοὺς ἄλλους Βωιωτοὺς παντάπασι ἐπ' ἐκείνους εἶναι, Κορινθίους δὲ πιστοτάτους γεγενῆσθαι, Ἀργεῖους δὲ τεταπεινωθῆναι διὰ τὸ μᾶλλον εἰς ὠφελὸν αὐτοῦς τῶν μηχανῶν τὴν ὑποσφῆν, Ἀθηναίους δὲ ἡττηθῆναι, τῶν δ' αὖ συμμαχῶν κεκολασμένων οἱ δοκούντως εἶχον αὐτοὺς, παντάπασι δὴ καλῶς καὶ ἀσφαλῶς ἢ ἀρχὴν ἰδοῦσι αὐτοὺς κατασκευάσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις ἔροι καὶ ἄλλα λέγειν καὶ Ἑλληνικὰ καὶ βαρβαρικὰ, ὥς ὅσοι οὕτω τῶν ἀπειθούντων οὕτω τῶν ἀνόσιτοι ποιοῦντων ἀμείλιχτοι. Νῦν γὰρ μὲν λέξω τὰ προαίματα. Λακεδαιμόνιοι τε γὰρ οἱ ὁμοσάντες αὐτοῖς ἔδωκαν τὰς πόλεις τὴν ἐν Θεβαίαις ἀκρόπολιν κατασχόντας ἐπ' αὐτὸν μόνον τῶν ἀδικούντων ἐκώλυοντοσαν, πρῶτον οὐδ' ὑπ' ἑνὸς τῶν πάντων ἀνθρώπων κρατηθέντες, τοὺς τε τῶν πολιτῶν εἰσάγοντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτοὺς καὶ βουλευθέντας Λακεδαιμονίοις τὴν πόλιν δουλεύειν, ὥστε αὐτοὶ τυραννεῖν, τὴν τούτων ἀρχὴν ἐπὶ μόνον τῶν φυγόντων ἔκτισαν καταλύσαι. Ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο διηγήσομαι.

1. Ἦν τις Φυλλιάδης, ὃς ἔγραμμάτις τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοις, καὶ τὰλλα ὑπερετρεχε, ὥς ἰδοῦσι, ἀριστά. Τούτῳ δ' ἐργιμῶνος Ἀθηναῖς κατὰ πρῆξιν τινα καὶ πρότερον γνωρίσας ὃν Μίλλων τῶν Ἀθηναίων περὶ τῶν Θεβαίων συγγίγνεται, καὶ διαπονήμενος μὲν τὴν περὶ Ἀρχίαν τε τὸν πολεμαρχοῦντα καὶ τὴν περὶ Φίλιππον τυραννίδα, γνωὺς δὲ εἶτι μᾶλλον μισοῦντα αὐτὸν τὰ οὐκ αὐτοῦ, πιστὰ δὲ οὐκ ἀλαβὸν συνέθετο ὥς δαίει καποῖα γίνεσθαι. (1) Ἐκ δὲ τούτων προελθὼν ὁ Μίλλων εἰς τοὺς ἐκτελεστέατους τῶν φυγόντων ἐπιβίαζοντας καὶ ἄλλο θέλον οὐδὲν, ἐρχεται πρῶτον μὲν εἰς τὴν χώραν νυκτὸς ἵπνεται δὲ ἡμερεύσαντες ἐν τινὶ τόπῳ ἐρήμῳ πρὸς τὰς πόλεις ἔλθον, ὥς δὲ ἔξ ἀγροῦ ἀπύοντες, ἡνίκα περὶ ἀπὸ τῶν ἔργων ἀναστατοῦν. Ἐκεῖ δ' εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, διενεκάτευσαν μὲν ἐκείνην τὴν νύκτα πρὸς Χάρων τιν, καὶ τὴν ἐπιούσαν δ' ἡμέραν διημέρυσαν. (2) Ὁ μὲν οὖν Φυλλιάδης τὰ τε ἄλλα ἐπεμαλείτο τοῖς πολεμάρχοις, ὥς Ἀρροβόσια θγούσι ἐπ' ἐξῆς τῆς ἀρχῆς, καὶ δὴ καὶ γυναικῶς πάλαι ὑπὸ

apod Philistum, anno integro et octo mensibus gestarum, fuit exitus.

Ceterum Polybiades Olynthios ad extremam faciem redactus, quod jam neque terra frumentum acciperet, neque mari quidquam importaretur, Lacedaemonem legatos de pace mittere compulsi. Ibi plena cum potestate Spartam profecti, ejusmodi conditionibus fœdus iniecit, ut eisdem cum Lacedaemoniis et hostes et amicos haberent; quocumque Lacedaemonii ducerent, sequerentur, socii denique ipsorum essent. Hæc ubi se præstatorum jurejurando confirmasset, domum rediit.

Quum autem Lacedaemoniis hæc prospere cessisset, ut jam Thebaei ac Beroii reliqui omnino ipsorum essent in potestate, Corinthios fidelissimos experiretur, Argivi deusis essent amicis, quod nihil illis sacrorum neasim cautis proferrent, quas pretereire consueverant; Athenienses ab aliis deserti essant; socios denique cum Lacedaemoniis quum multasset, quoniam amicis in eos non satis amicia fuerant: minime imperium ipsorum præclare comparatum satisque munum esse videbatur.

CAPUT IV.

Quaquam vero multa tum de Græcis tum barbaris commemorari possint, quibus declaratur eos, qui se impie gerant, ac nefaria desipient a diis laud negligi; tamen nunc exposere malo, quæ modo nobis proposita sunt. Nam Lacedaemonii, qui se libertatem civitatis concessuros juraverant, ac nihilominus arcem Thebanam in potestate sua retinebant, ab his solis puniti sunt, adversus quos injuri fuerant, quum ante id temporis a veniunt mortalium nequam in potestatem redacti fuissent; et ad dominatum eorum opprimendum, quotquot ex Thebanis civibus Lacedaemoniis in arcem introducerent, ac Thebas servire Lacedaemoniis voluerant, ut imperio ipsi potirentur, soli septem exules suffocere. Quamvis autem pacto id ipsam acciderit, exponam.

Phyllidas quidam erat, polemarchorum Archiar collegarum scriba, suo in munere, quemadmodum existimabatur, perindustrius. Hunc negotii cujusdam causa venientem Athenas, unus e Thebanis exulibus Mello contexit, cui jam ante notus erat: quomodo de tyrannide, quam Archiar polemarchus ac Philippius exercerent, Phyllidas percontatus esset, eique statum illam patriæ magis etiam discicere, quam sibi, animadvertisset: fide data et accepta, quo pacto singula gerenda essent, cum eo transiit. Secundum ea Mello, adjunctis sibi ex omni exulum numero sex huic rei perficiendis inprimis idoneis, qui cetera inermes, tantum sicas secum haberent, primo Thebanum agrum noctis ingreditur. Deinde proximo die in loco quodam solo exacto, ad portas accedunt, quasi qui ex agro reverterentur, id temporis quo soleat qui a rusticis operis tardissime in urbem redeant. Paucisque ingressi essent, noctem illam, diemque proximum se Chæronis cujusdam in ædibus continent. Interim Phyllidas quum res alias polemarchis procurabat, qui magistratu decedens i Veneralia celebrabat; tum eas se feminas id temporis ad-

αγωνισμοὺς εἶπεν αὐτοὺς τὰς σημαντάτας καὶ καλλίστας τῶν ἐν Θέβαις, τοῖς ἔρη αἶψιν. Οἱ δὲ, ἔσαν γὰρ τοιοῦτοι, μάλ' ἡδέως προσεδίχοντο νυκτερεύειν. (4) Ἐπεὶ δὲ εἰδέναντες καὶ καὶ συμπεροσθηματικῶς ἐκείνων ταχὺ ἐμεθύοντοσαν, παλιν κλειόμενοι αἶψιν τὰς ἐταίρας, ἐξελθόντες ἤγαγε τοὺς περὶ Μελίωνα, τρεῖς μὲν σταδίας ὡς δεσποῖνας, τοὺς δ' ἄλλους ὡς θεραπεύσας. (5) Κἀκείνους μὲν εἰσέχγαγεν εἰς τὸ ταμίειον τοῦ πολέμαρχου, οὗτος δ' ἐξελθὼν εἶπε τοῖς περὶ Ἀρχίου οὗτοι οὐκ ἂν γαίην εἰσέλθωιν αἱ γυναῖκες, εἰ τις τῶν διακόνων ἔνδον ἔσται. Ἐνθεν οἱ μὲν ταχὺ ἐκάλειον πάντας ἐξίναί, ὃ δὲ Φυλλίδας δούς ὄντων εἰς ἐνὸς τῶν διακόνων ἐξέμαφεν αὐτούς. Ἐκ δὲ τούτου εἰσέχγαγε τὰς ἐταυρίδας δὲ, καὶ ἐκασθεῖς παρ' ἑκάστου. Ἦν γὰρ σύντομα, ἐπεὶ καθίζοντο, παῖδες εὐδὺς ἀνακαλυφθέντες. (7) Οἱ μὲν δὲ οὕτω λέγουσιν αὐτοὺς ἀποθάνειν, οἱ δὲ καὶ ὡς κωμωστικὰς ἐκείδοντας τοὺς ἀμφὶ Μελίωνα ἀποκτείναντες τοὺς πολέμαρχους. Λαβὼν δὲ ὁ Φυλλίδας τρεῖς αὐτὸν ἀπορεύεται ἐπὶ τῇ τοῦ Λεοντιάδου οἰκίαν κῶρας δὲ τῇ θυρῇ εἶπεν οὗτοι περὶ τῶν πολέμαρχων ἀπαγγεῖλαι τὴν βούλοιο. Ὁ δὲ ἐτόγγαγε μὲν γυρίως κατακαίμενος ἐπὶ μετὰ δέπνον, καὶ ἡ γυνὴ ἑρπυγρῶς παρεκθήθη. Ἐκάλειος δὲ τὸν Φυλλίδα πιστὸν νομίζων εἰσέειπε. Οἱ δ' ἐπεὶ εἰσῆλθον, τὸν μὲν ἀποκτείναντες, τὴν δὲ γυναῖκα φονεύσαντες κατισπώσαν. Ἐξόντες δὲ εἶπον τῇ θυρῇ καλεῖσθαι· εἰ δὲ λήθοντο ἀνευγμένον, ἡπείλουσαν ἀποκτείνειν ἀπαντας τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. (8) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπίπρακτο, λαβὼν δὲ ὁ Φυλλίδας τῶν ἀνδρῶν ἦλθε πρὸς τὸ ἀναγκάειν, καὶ εἶπε τὸν ἀρχιμυλάκα οὗτοι ἀνδρὰ ἀγαθὰ παρὰ πολέμαρχον ἐν εἰρήνῃ εἶσι. Ὡς δὲ ἀνέμει, τοῦτον μὲν εὐδὺς ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ δεσμοῦτας ὤκισαν. Καὶ τούτους μὲν ταχὺ τῶν ἐκ τῆς στοῆς ὄκλων καθελόντες ὤκισαν, καὶ ἀγαγόντες ἐπὶ τὸ Ἀμφίου θέσται ἐκάλειον τὰ ὄκλα. (9) Ἐκ δὲ τούτου εὐδὺς ἐκέρυοντο εἶναι πάντας Θεβαίους, ἱππέας τε καὶ ὀπλίτας, ὅς τιν τὴν τυράνην τιμωροῦν. Οἱ δὲ ποῖται, ἕως μὲν οὐδ' ἦν, ἀπεσπώντες ἥσυχον ἔχον ἐπὶ δ' ἡμέρᾳ ε' ἦν καὶ φανερόν ἦν τὸ γεγενημένον, ταχὺ δὲ καὶ οἱ ὀπλίται καὶ οἱ ἱππεῖς σὺν τοῖς ὄκλοις ἐμεθύοντο. Ἐπειμὲν δ' ἱππέας οἱ κατακληυθότες καὶ ἐπὶ τοὺς πρὸς τοὺς ὄκλους Ἀθηναίων (τοὺς) δύο τῶν στρατηγῶν. Οἱ δ' εἰδότες τὸ πρῶγμα ἐγ' ὃ ἀπεσπάλασαν***. (10) Ὁ μόνος ἐν τῇ ἀκροπόλει ἀρμυστὴς ἐπεὶ ἥσεται τὸ νυκτερινὸν κήρυγμα, εὐδὺς ἐκείμην εἰς Πλατεῖαν καὶ Θεσπιὴς ἐπὶ βοήθειαν. Καὶ τοὺς μὲν Πλατεῖας αἰσθόμενοι προσόντας οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς, ἀπαντήσαντες ἀπέκτειναν αὐτὸν πλέον ἢ ἑκοστὴν ἐπὶ δὲ ἐξελθόν ταῦτα πρῶξαντες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῶν ὄκλων φθὴ παρήσαν, προσέβαλον πρὶν τὴν ἀκρόπολιν. (11) Ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει ὧλοι ὄντες, τινὲς τὴν προθυμίαν τῶν προσόντων ἀπάντων ὥκισαν, καὶ τῶν κηρυγμάτων μεγάλῃ γιγνημένῃ τοὺς πρῶτους ἀναβάν, ἐκ τούτου φρονήντες αἶπον οὗτοι ἀπὸ τῶν ἀν, εἰ σπῶντες ἀσπράλαιαν μετὰ τῶν ὄκλων ἀπὸ τοῦ διόλου. Οἱ δὲ ἀμενοί

docturum ad ipsos aiebat, quas ex omni Thebanarum numero longe splendidissimas ac pulcherrimas abducenturum se iam studum pollicitus a fuerat. Illi vero, quod homines ejusmodi essent, per jocunde noctem illam ut agerent, expectabant. Postquam conati fuissent, ac vino jam incalidissent, danie opera Phylida, ut id fieret: dudum hortentibus ipais, ut mulierculas adduceret, egressus ab eis Mellonem cum amicis adducit, quorum tres ornatu dominarum induerat, ceteros ancillarum. Inde in penitus eos polemarchei conclavo deducit. Hinc ad polemarchos ingressus, tui Archie, tum sociis ipsius significat, negare feminas se ingressuras, al ministerum aliquis adit. Tum illi mox omnes egredi jubet, ac Phyllidas dato ipais vino, in ardes eujandam ex ministris publicis eos ablegat. Deinde moretriculas scilicet introducit, easque apud singulos collocat. Et tales convenient, ut quamprimum assidere passi essent, velia rejecta polemarchos cederent. Hoc modo illos occubuisse nonnulli commemorant. Alii narrant, Mellonem cum suis, ut comensatores, ingressos, occidisse polemarchos. Inde Phyllidas sumptis secum tribus ipsorum, ad Leontiadas despergit. Quinque palasset fores, indicare se quiddam ipsi velia polemarchorum jussu dicit. Forte tunc Leontiades a cena seorum recubabat, assidente ipso uure, que lanificium exercebat. Et quis Phyllidas hominem fidum esse arbitrabatur, ingredi eum ad se jubet. Mox illi ingressi Leontiadem trucidat, et uxorem ipsius inerto metu silere cogit. Quam egredierentur, oculi fore jubent, aditibus minis, si apertas offenderent, omnes se, qui in adibus essent, interfectorum. His rebas gestis, duos secum Phyllidas sumit, et ad carcerem accedit: narrat custodi carceris, quendam a polemarcho se adducere, quem vinculis constringi oportet. Ia ubi carcerem aperuisset, mox interficitur, ac victi deinde liberantur: quos quum armis de portici detractis intruxissent, et ad Amphium deduxissent, ut isie in armis subidissent, imperant. Secundum ac Thebanos omnes, et equites, et gravis armature possites, egredi ausa adibus per praeconeum jubet: quod jam tyranni percempti essent. At cives, quamdiu nox erat, nulla his fide habita, se domi continebant: postquam illuxisset, jamque palam, quid accidisset, conspiceretur, nox et gravis armatura et equestres copis suppetias latum adducunt. Misertum etiam exules, qui jam redierant, equites duos illos praetures Atheniensium, qui in simbus erant. Illi quum noissent, quamohrem isti se misissent, abire. Praefectus acis, posteaquam de eo quod nocte proclamatum fuerat, cortior facies esset, mox Platzea ac Thespias, qui evearent subsidia, mittit. Thebani equites, cognito, Platzeans adveniente, obviam eis pergunt, ac plures ex eis quam viginti occidunt. Quis re patra, quum Thebas ingressi essent, jamque a simbus etiam Atheniensies advenissent, copas oppugnatores ac admovet. Ibi quum illi, qui aciem ubinebant, se paucos esse intelligerent, ac omnium antecedentium aheritatem intuerentur, magnis per praecones etiam permittis, propositis, si qui primi accessissent: metu inde perterriti, censuros se arce significat, si tuto sibi cum armia thebanis facultas

τα ὥσταν ἄψουν, καὶ σπασμένοι καὶ δρούς ῥέοντες ἐπὶ τοῖς ἐξέμπετον. (12) Ἐξόντων μόντοι, ὅσους ἐπύκνωσαν τὸν ἐλθρὸν ὄντας, συλλαμβάνοντες ἀπέκτειναν. Ἦσαν δὲ τινες φε καὶ ὑπὸ Ἀθηναίων τῶν ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐπιβοηθήσαντων ἐξαλάπησαν καὶ διασώσαντες. Οἱ μόντοι Θεβαῖοι καὶ τοὺς παῖδας τῶν ἀποθανόντων, ὅσους ἦσαν, λαβόντες ἀπέσπασαν.

12. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπύκνωτο Ἰ. Αἰαδαῖοι μόντοι, τὸν μὲν ἄρμασθην τὸν ἐγκαταλίποντα τὴν ἀρόπαιον καὶ οὐκ ἀναμείναντα τὴν βοήθειαν ἀπέκτειναν, προῦρην δὲ φανέντων ἐπὶ τοὺς Θεβαίους. Καὶ Ἀγροῖδας μὲν λέγων ὅτι ὑπὲρ ταττάροντα ἀρ' ἦβος εἴη, καὶ ὥσπερ τοῖς ἄλλοις τοῖς τηλικούτοις οὐαὶ ἐν ἀνάγκῃ εἴη τῆς ἐκπύκνωστος στρατεύεσθαι, οὕτω δὲ καὶ βασιλεῦσι τὸν αὐτὸν νόμον ὄντα ἀπεδίδικε. Κἀκεῖνος μὲν δὲ λέγων ταῦτα οὐκ ἐστρατεύετο. Οὐ μόντοι τοῦτο γε ἐνεκεν κατέμεινον, ἀλλ' εὖ εἶδος εἶπε ἰσχυρὰ γὰρ, λέγουσι οὐκ οὐλοῖται ὡς Ἀγροῖδας, ὅπως βοηθήσει τοῖς τυράννοις, πράγματα τῇ πόλει παρέχει. Εἰς οὖν αὐτοὺς βασιλεύεσθαι ἐποτρύνει τὸ βούλοντο παρὶ τούτων. (11) Οἱ δ' ἑσπεροὶ διδασκόμενοι ὑπὸ τῶν μετὰ τὰς ἐν Θήβαις στρατῶς ἐκπεπαισμένοι, Κλεομβρότου ἐκπέμπουσιν, πρῶτον τότε ἡγούμενον, μάλ᾽ αἰμαίνοντος ὄντος. Καὶ τὴν μὲν δι' Ἐλευθερίαν ὁδὸν Χαβρίας ἔχον Ἀθηναίων πελταστὰς ἐρύττανεν· ὁ δὲ Κλεομβρότος ἀνίσταται κατὰ τὴν εἰς Πλάταιας φέρουσαν. Προόντες δὲ οἱ πελτασταὶ περισυγχύουσιν ἐπὶ τῇ ἀκρῇ φυλάττουσι τοὺς ἐκ τοῦ ἀνταγκίου λαμβάνοντας, ὥς περὶ ἐκαστὸν καὶ πεντήκοντα οὔσι. Καὶ τοῖς μὲν ἀπαντας, αἱ μὲν τῆς ἐξέρχοντο, οἱ πελτασταὶ ἀπέκτειναν· αὐτοὺς δὲ κατέβαινον πρὸς τὰς Πλάταιας, ἐπὶ ῥυτίδας οὖσας. (12) Ἐπεὶ δὲ εἰς Θεσπιὰς ἀφίκετο, ἐκείθεν ὁρμηθεὶς εἰς Κυνὸς κεφαλὰς οὖσας Θεβαίων ἰσχυρὰ πεδύετο. Μάλ᾽ οὖν ἐκεί καὶ περὶ ἐκαταῖς ἡμέραις ἀπεχώρησε πάλιν εἰς Θεσπιὰς. Κἀκεῖ μὲν κατέλειπε ἄρμασθην Σφοδρίαν καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων τὸ τρίτον μέρος ἐκίσταον παρήκατο δὲ αὐτῷ καὶ χρήματα ὅσα ἐτύχεν οἰκοῦν ἔχων, καὶ ἐκίλευσε γενικὸν προμνησθῆναι. (13) Καὶ ὁ μὲν Σφοδρίας ταῦτ' ἐπραττεν. Ὁ δὲ Κλεομβρότος ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν διὰ Κρύσιος τοὺς μὲν ἐκπύκνωτο στρατῶν καὶ μάλ᾽ ἀπορούστας πότιρα ποτὶ πόλεμος πρὸς Θεβαίους ἢ εἰρήνην εἴη· ἄγαν μὲν γὰρ εἰς τὴν τῶν Θεβαίων τὸν σπέρμα, ἀπῆλθε δὲ ὡς εἰδόντα Ὀλγίστου κακουργήσας. (17) Ἀπύκνωται μὲν ἀνέμος αὐτῷ ἐλατὶς ἐπιγίνεται, ὅτι καὶ οὐρανὸν τινες σημαίνει πρὸ τῶν μελλόντων. Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα γυναικὲς ἐποίησαν, δέσπερ καὶ ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ μετὰ τῆς στρατῶς ἐκ τῆς Κρύσιος τὸ κατέβηκεν ἐπὶ θαλάτταν ὅρος πολλοὺς μὲν δούκας κατακρήμιναν αὐτοὺς σκέουσι, πόρτολλα δὲ ἐπὶ ἀναρπαζόντα ἐξέπνευσαν εἰς τὴν θαλάτταν. (18) Τῶς δὲ πολλοὶ οὐ δυνάμενοι σὺν τοῖς ὁπλοῖς πορεύεσθαι, ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ ἀκροῦ καταπὼν λίθων ἐμπύκνωσαν ὑπὲρ τὰς ἀπὸ τῆς. Καὶ τότε μὲν τῆς Μεγαρικῆς ἐν Ἀλγασθένος ἐβίπνευσαν ὡς εἰδόντες τῇ δ' ἰσχυρὰ

fact. Concedunt eis Thebani perlubenter, quod postulabant; et pactis induciis, sacramentis confirmatis, eos dimittunt. Quam illi exirent, quoscunque hostium e numero agnoscerent, comprehensos necant. Nonnulli ab Atheniensibus, qui ab ipsis finibus open Thebani latum accesserant, clam surrepti, incolentes evasere: quum Thebani etiam interfectorum liberis, quibus quidem erant liberi, comprehensos trucidarent.

De his rebus Lacedaemonii certiores facti, perfectum bellum, qui acerra reliquerat, et subsidia non expectarent, interficiunt: simul adversus Thebanos delectas habent. Agesilaus, quom se diceret ante annos jam quadraginta pubertatem excessisse, ac demonstraret, iidem ut alios tam grandi aetate nocuisse non sit extra patrie limites militatum ire, sic et regis eodem jure est: hanc, inquam, quum diceret, ab ea se expeditione liberavit. Neque lumen hac erat causa, quumobrem domi maneret: sed quod futurum non ignoraret, ut, si munus imperatoris acciperet, diceret civis, Agesilaum reipublice negotium fecessere, ut tyrannis open ferret. Itaque permittit eis, ut de hoc ex animi arbitrio statuerent. Tandem Egehor advenit ab iis qui post factas Thebis cardes exalatum abierant, nieme aspen Cleombrotum cum copiis mittunt, qui tunc primum duris edicio fungi coepit. Et quia quod per Eleutheram erat iter, a Chabria cetraticque Atheniensium custodiebatur, Cleombrotus via Platras versum ducente ascendit. Precedentes reliquos cetrati montis in jugo in eorum incursu praesidium, qui de carcere liberati fuerant, homines plus minus centum quinquaginta. Eos universos extra quam sit fuga sibi quicquam consuleret, cetrati occidunt. Interim Cleombrotus ad oppidum Platras descendit, quod adhuc Lacedaemoniorum erat in fide. Thespius quum venisset, cum copiis progressus ad Cynocephalas, Thebanorum oppidum, castra locat. Istis dies lere sedem quum substitisset, Thespius revertit: ubi Sphodriam praefectum, cum tertia quorumlibet auxiliorum parte, reliquit. Eodem et pecunias tradit, quas quidem domo secum allatas tunc habebat; ut quae stipendiarium nullum conduceret, imperat. Id quum faceret Sphodrias, interim Cleombrotus, via qua per oppidum Cressim itur, donum abducit milites suos, debitos admodum, paxne cum Thebanis, an bellum esset. Nam Cleombrotus copias quidem Thebanorum in agrum duxit, sed ita tamen discessit, ut quem nihilominus detrimenti eis inferret. Quomque digrederetur, ventus immanis quiklam exortus est: quem ipsam nonnulli de futuris aliquid significare angurabantur. Nam is ut alia non pauca valido cum impetu fecit, ita etiam tum temporis, quum e Cressi Cleombrotus cum copiis montem, qui ad mare pertinet, superaret, multos asinos una cum ipsis sacris praecipites egit, armaque plurima abrepta in mare dejecit. Tandem quum nulli cum armis propedi non posset, ex utraque verticis parte scuta supina lapidibus oppleta relinquebant. Cernati sunt eo die, uti quidem poterant, Agosthenis, quod agri Megarensis est oppidum. Postridie reversi, arma sua tol-

ὄλυντες ἐκοιμήσαντο τὰ θύλα. Καὶ ἐκ τούτου οἰκὰς ἤδη ἔσκατον ἀπῆσαν· ἀρξαι γὰρ αὐτοὺς ὁ Κλεόμβροτος.

19. Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι δρώντες τὴν τὸν Λακεδαιμονίων βίωσιν καὶ ὅτι πόλεμος ἐν Κορίνθῳ οὐκ ἐστὶ ἤν, ἀλλ' ἤδη παρόντες τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὰς Θέβας ἐπέβαλλον, οὗτος ἐροῦντο ὥστε καὶ τὸ δύο στρατηγῶν, ὃ συνηγιστάσθην τὴν τοῦ Μελωνος ἐπὶ τοὺς περὶ Λεοντιάδην ἐπανάστασιν, κρίναντας τὸν μὲν ἀπείκτειναν, τὸν δὲ, ἐπεὶ οὐκ ὑπέμεινεν, ἐκγυρόδουναν.

20. Οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι καὶ αὐτοὶ φοβούμενοι, εἰ μὴ ἐκείνοι ἢ αὐτοὶ πολεμήσουσιν τοὺς Λακεδαιμονίους, τοσούτῃ ἐλπίσκειντο μηχανήματα. Πείθουσι τὸν ἐν ταῖς Θηβαῖαις ἀρμιστὴν Σφωδρίαν, χρήματα δόντες, ἐκ ὑποπτεύου, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἵνα ἀπολαμάνῃ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καλεῖται πείθόμενος αὐτοῖς, προσποιούμενος τὸν Πειραιᾶ καταλήψεσθαι, ὅτι δὴ ἀπύλωτος ἦν, ἦν ἐν τῶν Θεσπῶν πρῶτῃ δειπνήσαντας τοὺς στρατιώτας, φάσκων πρὸ ἡμέρας κατανύσσειν εἰς τὸν Πειραιᾶ. (21) Θρήνοι δ' αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπαγέμετο, καὶ οὐδὲ τούτ' ἐποίησαν ὥστε λαθεῖν, ἀλλ' ἐπὶ ἀπεκράτει, βοτάνηματα ἐθήρπασε καὶ οἰκίας ἐπέφθγγε. Τῶν δὲ ἐντυχόντων τινὲς τῆς νυκτὸς φεύγοντες εἰς τὸ σπυρ ἀπῆγγαλλον τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ στρατεύματα πᾶσι πάλιν προέειπε. Οἱ μὲν δὲ τυχρὸν ἐπὶ λαμβάνοντες καὶ ἱππικὴ καὶ ἐπὶ λαίταις ἐν φυλακῇ τῆς πόλεως ἦσαν. (22) Τῶν δὲ Λακεδαιμονίων καὶ πρέβεος Ἀθύνου ἐντυχάνον ὄντας παρὰ Καλλίᾳ τῇ προρένῃ Ἑνυμαλῆς τε καὶ Ἀριστολόχῳ καὶ Ὀκελλῷ· οὗς αἱ Ἀθηναῖοι, ἐπεὶ τὸ πρῶτον ἠγγέλη, συλλαβόντες ἐρύλαττον, ὥς καὶ τοὺς αὐτοὺς συνεπιβουλόμενους. Οἱ δὲ ἐκπεπληγμένοι τε ἦσαν τῇ πράγματι καὶ ἀπυλογοῦντο ὡς οὐκ ἂν ποτα οὕτω μᾶλλον ἦσαν ὥς αἱ ἤσαν καταλαμβανόμενοι τὸν Πειραιᾶ, ἐν τῷ ὅσῳ ἂν ὑποχειρίους αὐτοὺς παρεῖχον, καὶ ταῦτα παρὰ τῇ προρένῃ, ὃ τέλει· ἂν εὐρέθην. (23) Ἐπὶ δ' Ὀκελλῷ ὡς εὐθελὸν καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἴσους ὅτι οὐδ' ἡ πόλις τῶν Λακεδαιμονίων ταῦτα συνήδει. Σφωδρίαν γὰρ οὐ εἰδέναι ἔλασεν ὅτι ἀπολωλὸς πύσονται ὑπὸ τῆς πόλεως. Κελεύει μὲν κρήναις μὴδὲν σπινδιναῖ ἀραῖσθαι. (24) Οἱ δ' ἔρορον ἀνεκάλειν τὴν τὸν Σφωδρίαν καὶ ὑπὸ γον θανάτου. Ἐκείνους μάλιστα φοβούμενος οὐκ ἐπύχουσι· ὅμως δὲ καίπερ οὐκ ὑποκύνοντες εἰς τὴν κρίσιν ἀπέφυγε. Καὶ πολλοὺς ἔβλεπεν αὐτῇ δὴ ἐν Λακεδαίμονι ἀδελφάτα ἢ δίκην κρήναι. Ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ αἶψον.

25. Ἦν υἱὸς τῇ Σφωδρίᾳ ἑλπίαν τε ἔχων τὴν ἀρετὴν ἐκ πατρὸς, Κλεώνυμος ὀνομα, καὶ ἅμα καλλιστὸς τε καὶ εὐδοκίμωτατος τῶν ἑλίων. Τούτου δὲ ἔρῳν ἐντυχάνεν Ἀρχύλαμος δ' Ἀρχυλάου. Οἱ μὲν οὖν τοῦ Κλεομβρότου φίλοι, ὅτε ἐπύρετο ὄντας τῇ Σφωδρίᾳ, ἀπολυτοῦς αὐτοῦ εἶχον, τὸν δὲ Ἀρχύλαον καὶ τοὺς ἐκείνου φίλους ἐροῦντο, καὶ τοὺς διὰ μένον ὁ δὲ δεινὴ γὰρ ἰδὲται πατοικηναί. (26) Ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν Σφωδρίαν εἰπε πρὸς τὸν Κλεώνυμον, Ἐξίστι σοι, ὦ υἱέ, σῶσαι

lunt : ac deinde singuli domum se confrunt ; nam dimiserat eos Cleombrotus.

Athenienses, qui Lacedaemoniorum vires perspicere, jamque non amplius apud Corinthum bellum geri viderent, sed Lacedaemonios Atticam praetergreSSIONE, Thebas invasisse, tanto metu exanimati sunt, ut duos illos praetores suos, qui conspirationis a Mellone adversus Leontiadem indicis consilii fuerant, in judicium arcesserent, et alterum quidem morte multarent, alterum vero, quia judicium expectare noluerat, in exilium egerent.

Thebani autem, quum et ipsi metuerent, si extra se alii nulli bellum Lacedaemoniis facerent, hujusmodi quendam dolum perierant : Sphodria Thespis praefecto largitionibus persuadent, uti quidem erat suspicio, ut Atticam cum copulis invaderet, ac Athenienses ad bellum adversus Lacedaemonios suscipiendum peritaret. Is quum obtemperaret eis, ac Piraeum se capere velle simularet, nullis adhuc portis clausum, milites summo mane cibo sumpto Thespis educabat, ac se ante diem in Piraeum itinere conducto per venturum aiebat. Verum ad Thira quum accessisset, dies exiurus est ; neque jam ita se gessit, ut ejus consilium ignoscatur ; sed ubi reverti copioset, pecora diripuit, et domos spoliavit. Nonnulli ex eis qui in ipsum incidierant, nocta in urbem fugientes, nuntiabant Atheniensibus, magnas accedere copias. Quomobrem celeriter correptis armis tum equites tum gravis armatura pedes urbem custodiebant. Forte tunc et Lacedaemoniorum legati Athenis apud Calliam, hospitem publicum civitatis suae, aderant, Etymochus, Aristolochus, Ocellus. Eos Athenienses, hac re nuntiata, comprehensos custodiebant, quos qui et ipsi cum aliis insidiat essent. At illi perturbati re nova, purgabant se : nunquam ita se fatuos futuros fuisse, ut si praesentissent, captum iri Piraeum, se ipsos in urbe Atheniensium potestate traderent, praesertim apud hospitem civitatis suae publicum, ubi quamprimum inventi fuissent. Addebant praeterea, plane cognitos ipsos etiam Athenienses, ne Lacedaemoniorum quidem respublicam harum rerum consciam esse. Num scire se, futurum omnino, ut Sphodriam a republica sua morte multatum aliquando amicum. Itaque judicati minime consilii facinoris hujus esse, dimissi sunt. Erphori autem Sphodria revocato, capitis in eum judicium constituerunt : Itaque metu consternati, non juraunt : et quoniam ad judicium haec comparerent, nihilominus est absolutus. Quae res multis visa est iniquissimae apud Lacedaemonios esse iudicata. Fuit autem haec omnis ejus rei causa :

Erst Sphodria filius Cleonymus, qui et recens o pueria excesserat, et inter aequales suos omnium erat tum formosissimus, tum probabilissimioribus. Hunc Archidamus Agessilaus filius amabat. Propendebant autem in hoc amici Cleombroti, sodales quippe Sphodria, ut absolveretur ; verum et Agessilaum cum suis amicis metuebant, et inter utrosque quasi medii erant : existimabatur enim atrociter deliquisse. Quomobrem Sphodria ad Cleonymum, Potes, in

τὸν πατέρα, δεηθέντι Ἀρχιδάμῳ εὐμενῇ Ἀγροῦλον ἐμοὶ εἰς τὴν κρίσιν παρασχεῖν. Ὁ δὲ ἀκούσας ἐτολμήσεν ἰδοὺν πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον, καὶ ἰδὼντος σωστῆρα αὐτῷ τοῦ πατρὸς γενέσθαι. (27) Ὁ μόντος Ἀρχίδαμος ἰδὼν μὲν τὸν Κλεώνυμον κλαίοντα συνόδοις παραστάς ἀκούσας δὲ δεομένου, ἀπακρίνατο, ἄλλ', ὦ Κλεώνυμε, ἴσθι μὲν ὅτι ἐγὼ τῷ ἐμῷ πατρὶ οὐδ' ἀντιβλέπειν δύναμαι, ἀλλὰ κἄν τι βούλωμαι διαπραχῆσθαι ἐν τῇ πόλει, πάντων μᾶλλον ἢ τοῦ πατρὸς ἵεσθαι ὅμως δ', ἐπεὶ σὺ καλεῖσαι, νόμιζε πᾶσιν με προθυμίαν εἶναι ταῦτά σοι πράττειν. (28) Καὶ τότε μὲν δὴ ἐκ τοῦ γυμνασίου εἰς τὸν οἶκον ἰδοὺν ἀνεπαύετο τοῦ δ' ἑθέρου ἀναστάς ἐβόλαττα μὴ λάθῃ αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐξελθόν. Ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐτὸν ἐξίοντα, πρῶτον μὲν, εἰ τις τῶν πολιτῶν παρῆν, παρὶς τούτους διαλέγεσθαι αὐτῷ, ἔπειτα δ', εἰ τις ἴδιος, εἰς αὐτὸν ὡς πατρὸς ἑταίρον οὐδὲ προσελθόν. (29) Καὶ τῇ ὑστεραίᾳ δὲ ταῦτά ταῦτα ἐποίησεν. Ὁ δ' Ἀγροῦλος ὑπόπτεται μὲν ὅν ἔσκεν ἐποίηται, εὐ μέντοι ἤρωτα, ἀλλ' εἰς αὐτόν. Ὁ δ' αὖ Ἀρχίδαμος ἐπιθύμει μὲν, ὥσπερ εἰκός, ὁρᾶν τὸν Κλεώνυμον ὅπως μέντοι ἴδοιτο πρὸς αὐτὸν μὴ διωλεγεμένος τῷ πατρὶ περὶ ὧν ἐκείνους ἐδέχθη οἷα ἔχεν. Οἱ δὲ ἐμὰ τὸν Σφοδρίαν οὐχ ὁρῶντες τὸν Ἀρχίδαμον ἰόντα, προσθεν δὲ θαμβήοντα, ἐν παντὶ ἦσαν μὴ λαλοῦσθαι μὲν εἴη ὑπ' Ἀγροῦλου. (30) Τέλος μέντοι δ' Ἀρχίδαμος ἐτολμήσας προσελθὼν καὶ εἰπὼν, ὦ πάτερ, Κλεώνυμος με καλεῖται σου δεηθῆναι σῶσαι αὐτὸν τὸν πατέρα· καὶ ἐγὼ ταῦτά σοι ἵκεται, εὐ δυνατόν. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ἄλλὰ σοὶ μὲν ἔφησεν συγγνώμην εἶναι αὐτὸς μόντος ὅπως ἂν συγγνώμης τύχοιμι παρὰ τῆς πόλεως ἀνδρῶν μὴ καταγνησκόντων ἀδικεῖν ὅς ἐχρηματίσται ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως οὐχ ὀρθῶ. (31) Ὁ δὲ τότε μὲν πρὸς ταῦτα οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἥτιςθελεις τοῦ δικαίου ἀπέλθεν. Ὑστερον δὲ ἡ αὐτὸς νοήσας ἡ διδοῦρα ἐπὶ τοῦ εἶπεν ἰδοὺν, ἄλλ' ὅτι μὲν, ὦ πάτερ, εἰ μὴδὲν ἠδύκαται Σφοδρίας, ἀπώσας ἂν αὐτὸν οἶα· νῦν δὲ, εἰ ἡλικίᾳ τε, ἡμῶν εἵνεκα συγγνώμης παρὰ σοῦ τυγχῶ. Ὁ δὲ εἶπεν, Ἄν μὴδὲν καλὰ ταῦθ' ἡμῖν εἴναι, οὕτως ἔσται. Ὁ μὲν δὲ ταῦτα ἀκούσας μάλᾳ δούλοισι δὴν ἀπέειπε. (32) Τῶν δὲ τοῦ Σφοδρίου φίλων τις διαλεγόμενος Ἐτυμολαίῳ εἶπεν, Ὑμεῖς μὲν, ὅμοιαι, ἔρη, πάντες ὁ Ἀγροῦλου φίλοι ἀπικτινύετε τὸν Σφοδρίαν. Καὶ δ' Ἐτυμολαίῳ, Μὰ Δία ὅλα ἔρη ταῦτά, ἔρη, ποιήσομεν Ἀγροῦλου, ἐπεὶ ἐκείνους γὰρ πρὸς πάντας θοοὺς διαλακταὶ ταῦτά λέγει, μὴ ἀδικεῖν μὲν Σφοδρίαν ἀδύνατον εἶναι· ἕστις μέντοι παῖς τε ὧν καὶ παιδείας καὶ ἡδῶν πάντα τὰ καλὰ ποῦν διδάσκει, χαλεπὸν εἶναι τοσοῦτον ἀνδρῶν ἀποκτινύοντα· τὴν γὰρ Σπάρτην τοσοῦτον διδάσκει στρατιωτῶν. (33) Ὁ δ' ἀκούσας ταῦτα ἀπήγγειλε τῷ Κλεώνυμῳ. Ὁ δ' ἥσθεός, εὐθέως ἰδοὺν πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον εἶπεν, Ὅτι μὲν ἡμῶν ἀμυλῶς ἔρη ἴσμεν εὐδ' ἐπίσταται, Ἀρχίδαμε, ὅτι καὶ ἡμεῖς περὶ τοσοῦτου ἐπιμελεσθῆαι ὡς

καὶ, patrem servare, fili, si Archidamum rogareris, ut Agesilaus mihi propitium hoc in iudicio reddat. Quibus ille auditis, tantum adiacie sibi sumpsit, ut Archidamum accederet, eumque rogaret, patrem uti sibi servare incolumem vellet. Archidamus ubi Cleonymum fletentem vidit, adstibat et ipse lacrimans. Posteaquam autem obscantem audisset, Enimvero, inquit, scio, mi Cleonyme, non posse me patrem meum vel adipiscere: sed si quid in republica impetrare cupis, quovis potius quam patrem appello. Nihilominus, quia tu jubes, existimo me omne studium adhibiturum, ut huius voti compos fias. Ac tum quidem ex philistio domum revertis, quieti se dabis. Mane posteaquam surrexisset, observabat, ne cum ipso pater exiret. Ubi jam eundem videbat, primum si qui cives aderant, eis colloquendi cum ipso facultatem concedebat, deinde si qui hospites, ac si qui denique ministri essent, qui ipsum convenire cuperent, cedebat omnibus. Tandem quum discedens Agesilaus ab Eucrota domum suam ingrederetur, Archidamus etiam patre non convento abibat. Eadem faciebat et postredie. Suspicebatur talem Agesilaus, quomobrem ita se sectaretur: non tamen cum interrogabat, sed absire patiebatur. Interim Archidamus tenebatur quidem ille, ut par est credere, videndi Cleonymi desiderio: verum enim quomodo eum accederet, ne dum expositis patri iis quae Cleonymus postulaverat, minime habebat. At amici Sphodriæ quum Archidamum non amplius Cleonymum, cui ante id tempore frequens adfuerat, accedere viderent, ne esset oburgatus ab Agesilo, solliciti verebatur. Tandem Archidamus convenire patrem ausus est, eumque sic compellere: Jubet, mi pater, Cleonymus, nisi te rogem, patriis sui salutem tueturis. Id est fiat, ego quoque abs te peto, ut fieri potest. Cui Agesilaus, Equidem, ait, igitur tibi: verum quo pacto a republica sim impetraturus, ut igitur mihi, si non ob injustum questum hominem condemnasset, quem iam de iudicio reipublice fecit, non video. Ad ea tum quidem nihil dixit Archidamus, sed equitate responsi victus, discessit: verum deinceps, sive re per seipsum animadvertens, seu eductus ab alio quodam, Equidem, inquit, scio, mi pater, liberturum te fuisse culpa Sphodriam, si nihil designasset iniqui. Nam si quid deliquit, velim nostra causa veniam abs te consequatur. Ad quae Agesilaus, Si honestum hoc nobis erit, inquit, sic fiet. His auditis Archidamus, admodum exigua cum spe discedebat. Secundum illa quum quidam amicus Sphodriæ sermonem cum Etymocle libaret: Vos omnes, inquit, amici Agesilai, ut equidem arbitror, capitis perna in Sphodriam animadvertetis. Cui Etymocles: Profero, ait, non idem, quod Agesilaus, faciemus: nam is ad omnes, quibuscumque hoc de re loquitur, fieri non posse dicit, cum Sphodrias egerit injuste: verum gravi esse, virum ejusmodi interfici, qui et puer, et adolescens, et juvenis semper honestissimo se gesserit. Spartam enim hominibus militibus indigere. Quae ille audita Cleonymo refert. Is mirifice delectatus, mox ad Archidamum adcurrens, Esse nos, inquit, tibi certe, jam intelligimus. Te quidem certe scire volumus, mi Archidame, non proque

μήποτε οὐ ἐπὶ τῇ ἡμετέρῃ φύσει αἰσχυρῶς. Καὶ οἱ αὖ ἐβούλοτο, ἀλλὰ καὶ ὧν ἄπαντες ἐπὶ οὐ καλὰ ἐν τῇ Σπάρτῃ, καὶ ἐν Λακεδαιμονίᾳ πρὸ τοῦ βασιλέως μαχομένοι οὐκ ἀδύνατοι τῷ πολέμῳ τρεῖς πεισὸν πρώτους τῶν πολιτῶν ἐν μέσσοις τοῖς πολέμοις ἀπέφυγε. Καὶ ἤντισσε μὲν εἰς τὰ ἴσχυα Ἀρχιδάμου, ὅς δ' ὑπέσχετο, οὐ κατέσχευεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκόσμευε. Τοιοῦτον μὲν δὴ πρῶτον Σφοδρίας ἀπέφυγε.

31. Τῶν μάλιστα Ἀθηναίων οἱ βουλευσάμενοι ἐξέλεον τὸν ὅμον ὥς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ὅπως τιμωρήσαιντο, ἀλλὰ καὶ ἐπανέστησαν τὸν Σφοδρίαν, ὅτι ἐπαυλούτως ταῖς Ἀθήναις. Καὶ ἐκ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐπύλοισαν τὸν Πειραιᾶ, ναὺς τε ἐναντιοῦντο, τοὺς τε Βουλοῖς ἐβούλοντο πᾶσαν προθυμίαν. (31) Οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι προῦραν τε ἔβρυν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους, καὶ τὸν Ἀγέσιλον νομίξαντες προσηύοντο ἐν σπείρῳ τοῦ Κλεομάρτου ἡγεῖσθαι, ἰδόντο αὐτὸς ἄγειν τὴν στρατίαν. Ὅ δ' εἶπον ὅτι οὐδὲν ἂν δὲ τῇ πόλει δοκοῖν ἀντιπεῖν παρεσκευάζετο εἰς τὴν ἔξοδον. (32) Γενώσκοντες δ' ὅτι εἰ μὴ τις προκαταλήφοντο τὸν Κίθαιρνον, οὐ βέβαιον ἔσται εἰς τὰς Θήβας ἐμβαλεῖν, μαθὼν πολέμουσαν τοὺς Κλειτορίους τοὺς Ὀρχομενίους καὶ ξενικὸν τριπύρροντας, ἐκονολογοῦσθαι αὐτοῖς, ὅπως γένοιτο τὸ ξενικὸν αὐτῶν, εἰ τι διαβήσῃ. (33) Ἐπει δὲ τὰ διαβητήρια ἐγίνετο, πέμψας, πρὶν ἐν Τεγρῇ αὐτοὺς εἶναι, πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν παρὰ τοὺς Κλειτορίους ἔβρυν, καὶ μεθ' ἑαυτοῦ αὐτοὺς, ἐκέλευσε προκαταλαβεῖν αὐτοὺς τὸν Κίθαιρνον. Τοῖς δ' Ὀρχομενίοις εἶπεν, ὥς στρατεύσας εἶναι, πεύσασθαι τοῦ πολέμου· εἰ δὲ τις πόλις στρατεύσας ὄντας ἔβη ἐπὶ πόλιν στρατεύουσι, ἐπὶ ταύτῃ ἔρη πρώτον εἶναι κατὰ τὸ δόγμα τῶν συμμάχων. (34) Ἐπει δὲ ὑπερέβαλε τὸν Κίθαιρνον, ὤδον εἰς Θυσιπιδὸς ἐκείθεν δεμηθῆς ἦεν ἐπὶ τὴν τῶν Θηβαίων χώραν. Ἐβρὺν δὲ ἀποσταθρευμένον τε καὶ ἀποσταθρευμένον κύκλῳ τὸ πεδίον καὶ τὰ πελάγους ἔβη τῆς χώρας, στρατοπεδεύμενος ὅλοντε ὅλην καὶ μετ' ἀρίστον ἔβρυν ἰδῶν τῆς χώρας τὰ πρὸς ἑαυτὸν σταθρευμένον καὶ τῆς τέφρου. (35) Ὅ γὰρ πολέμιοι, ὅπου ἐπιράνουντο ὁ Ἀγέσιλος, ἀντιπαρήσαν αὐτῷ ἐντὸς τοῦ χαλαρώματος ὥς ἀμυνόμενοι. (36) Καὶ ποτε ἀπαρχυρόντος αὐτοῦ ἤδη τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς τίνος ἀφ' αὐτοῦ ὄντες ἐξέρχοντες διὰ τῶν ἀδουπονημένων τοῦ χαλαρώματος ἔβρυν ἐξαίφνης, καὶ οἱ αὖ δὲ ἀπὸ τῶν πρὸς δεξιὸν καὶ συντακόμενοι τῶν πελταστῶν, τῶν δὲ ἱππέων τῶν μὲν εἰς καταβηθῆσαν, τῶν δ' ἀναβαινόντων, ἐπλάκυνον· καὶ τῶν τε πελταστῶν συγκυλῶς κατέβαλον καὶ τῶν ἱππέων Κλέωνα καὶ Ἐπιλυτίαν Σπαρτιάτας, καὶ τῶν περιούτων ἑνα, Ἐβέκον, καὶ τῶν Ἀθηναίων τινὰς φυγάδας, οὓς ἀναβηθῆκότες ἐπὶ τοὺς βουκούς. (37) Ὡς δὲ ἀναστρέψας σὺν τοῖς ἐπὶ ταῖς ἐβόθρῳ τοῖς ἱππέσιν ὁ Ἀγέσιλος, οἱ τε ἱππεῖς ἔκλειον ἐναντίον τοῖς ἱππέσιν καὶ τὰ δεξιὰ ἀπ' ἑσθῆς ἐκ τῶν ἐπὶ ταῖς δεξιαῖς αὐτοῦ. Οἱ μάλιστα τῶν Θηβαίων ἱππεῖς ἐκόσμεσαν ἱπποποικίλοις ποῦ ἐν μισθωδῇ ἐπόμενον μὲν γὰρ τοῖς

datares ensis operam, ut utroque tibi amicitia nostra sit dehonoreamento. Quae quidem in re non cum fecisset. Nam et quamdiu viveret, omnia quae Sparte penicula ducuntur, praestitit; et apud Leuctra diuinum ante regem una cum Diinone polemarcho, quoniam treccidisset et resurrexisset, primas se viribus medios inter hostes occubuit. Quae re attitit quidem ille morosem Archidamum extremum, non tamen ei delectori fuit, sed potius ornameto, nisi pollicitus erat. Hoc igitur modum Sphodrias fuit absoluitus.

Tum vero quotquot apud Athenienses Brodis favebant, significare populo, tantum abesse, ut in Sphodriam Lacedaemonii animadvertant, ut eundem etiam collaudent, quod Athenis insidiatus sit. Itaque secundum ea Piraeum portis occubuit, naves edificant, animorum alacritate summa Brodis opem ferunt. Lacedaemonii vero novae adversae Thebanos delectas habendos esse decernunt: et quia prudentes Agesilum copias ducturum existimarent, quam facisset Cleombrotus, hunc ipsum urant, exercitum ita duceret. Ille quousque diceret, nulla se in re, quae reipublice placeret, adversaturum, ad protectionem se comparabat. Quia vero animadverteret, non facile quoniam Thebanum in agrum irrupturum, qui non Citharonem ante cepisset, certior autem factus esset, Clitorios adversus Orchomenios bellum gerere militumque conductum alere, cum eis egit, ut copias illas contentitiam sibi concederent, si eis opus esset. Quasoprimum exstet de tradendis copiis ei fusta obtigisset, antequam Tegram ipse pervenisset, ad conductum nullis apud Clitorios ducem mittit, datoque ipsis stipendio mensurio, Citharonem eos occupare jubet. Simul Orchomeniis deumtialat et huius expeditionis tempore ipsi a bello abstinent. Quod si qua civitas interim, dum peregre abesset copiae, adversus civitatem arma cuperet, eam se primum, eam, de sententia decreti a sociis facti aggressurum. Posteaquam Citharonem superasset, ac Thespias venisset, inde productis copiis, Thebanorum in agrum pergebat. Quamque planitiem et eximia quoque regionis loca undique fossa valloque munita reperiret, alias alibi locatis castris, et eductis a praedio copiis, ea loca populando vastabat, quae anorum versus a vallo fossaque sita erant. Nam hostes, ubicunque se Agesilauos ostenderet, intra vallum ei occurrebant, vim propulsaturi. Et accidit aliquando, ut ipso ad castra revertente, Thebani equites, ab hostibus nonnumquam conspecti, subito per exitum in vallo factos erumperent; eoque tempore, quo retrahi ad castra dicebantur ac jam rursus colligebant, equites autem partim ab equis descenderant, partim eos conascendebant, impetum in hostes facerent, ac phorinos et cetratis prosternebant, Cleonemque et Epilytidam, Spartanos equites, cum Eudico, qui ex urbe Spartanae simitibus erat, cumque nonnullis Atheniensibus in exilio degentibus, qui nonnumquam equos ascenderant, interimerent. Quam autem Agesilauos cum gravi armatura conversus, operam suam ferret, et equites in adversam hostium equitatum irruerunt, et eosdem ex gravi armatura cursu subsecuebantur quolibet ab annis decem jam ex ephelis exarserant: tum vero Thebanorum equites similes erant illis qui in meridio paulo subbiberint: quippe tandem exspectabant eos, qui

πέμψας πρὸς τὸν ἐν Θεσπιαῖς πολέμαρχον ἔκλεισε προκαταλαβεῖν τὸ ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸν Κιθαιρώνα ὁδοῦ ἄκρον καὶ φυλάττειν, ὡς[ὲν] αὐτὸς ἴδου. (ω) Ἐπὶ δὲ τούτῳ ὑπερβαλὼν ἐν ταῖς Πλαταιαῖς ἐγένετο, πάλιν προσειποῦντο εἰς τὰς Θεσπιαῖς ἵναί πρῶτον, καὶ πάλιν ἄγοντες ἐκλείου παρασκευάζειν καὶ τὰς προεδρίας ἐκεῖ περιμένειν ὥστε οἱ Θηβαῖοι ἰσχυροῦς τὴν πρὸς Θεσπιῶν ἡμέδαλν ἐρύλλαντο. (ω) Ὁ δὲ Ἀγχιλαῖος θυμῷ τῇ ἡμέρᾳ θυσάμενος ἐπορεύετο τὴν ἐπὶ Ἐρυθρῆ καὶ ὡς στρατεύματα θυῶν ἡμέραν ἔδον ἐν μίᾳ κατανώσας, ἐβήσεν ὑπὲρ τὸ κατὰ Σαυλὸν σταύρωμα, πρὶν ὀδεῖν τοὺς Θηβαίους ἀπὸ τῆς φυλακῆς, καθ' ἣν τὸ πρῶτον εἰσῆλθε. Τούτῳ δὲ ποιήσας τὰ πρὸς ἑαυτοῦ τὸν Θηβαίων πόλεως ἰδοῦν μέρει τῆς Ταναγραίων· εἰ γὰρ τότε καὶ τὴν Τάναγρον αἰ περὶ Ὑπατόλορον, εἰλοὶ ὄντες τὴν Λακεδαιμονίαν, εἶπον καὶ ἐκ τούτου διὰ ἀπμὴ ἐν ἀριστερῇ ἔχον τὸν τιχρὸς. (ω) Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπελθόντες ἀνταγάζοντο ἐπὶ Γραδο στήθει, ὁπισθεν ἔχοντες τὴν τε τάβρην καὶ τὸ σταύρωμα, νομίζοντες καλὸν εἶναι ἐνταῦθα διακινδυνεύειν καὶ γὰρ ἦν σπινὼν ταύτῃ ἐπικεικὴ καὶ δύνετο τὸ χωρίον. Ὁ δ' Ἀγχιλαῖος ἴδων ταῦτα πρὸς ἐαυτὸν μὲν οὐκ ἔχεν, ἐπισμύσας δὲ πρὸς τὴν πόλιν ἦει. (ω) Οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι διέσαντες περὶ τῆς πόλεως, οἱ ἐρήμην ἦν, ἀπολαπόντες ἐνθα παραταγαμένους ἦσαν ὁρμῇ θύοντες πρὸς τὴν πόλιν τὴν ἐπὶ Ποτνιαῖς ὁδὸν ἣν γὰρ αὕτη ἀσφαλεσττέρα. Καὶ μέντοι ἰδοὺς καλὸν γενέσθαι τὸ ἐνθύμημα τοῦ Ἀγχιλαίου, οἱ πόρῳ ἀπαγῶν ἀπὸ τῶν πολέμων ἀποχωρεῖν ὁρμῇ αὐτοὺς ἐπέστηεν θυμῷ μέντοι ἐπὶ παραθέοντας αὐτοὺς τῶν πολέμαρχων τινὲς ἐπέδρομον σὺν ταῖς μάραις. (ω) Οἱ μάλιστα Θηβαῖοι ἀπὸ τῶν λόγων τὰ δόρατα ἐχκύνοντο, ὥστε καὶ ἀπέθανον Ἀλέκτορας, εἰς τὴν πολέμαρχον ἀκοντισθεὶς δόρατι θυμῷ καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ λόγου ἐπράξαν οἱ Θηβαῖοι ὥστε ἀναβάντες οἱ Σκιρίται καὶ τὴν ἱππικὴν τινὲς ἔπεισαν τοὺς τελευταίους τῶν Θηβαίων παρελαύνοντας εἰς τὴν πόλιν. (ω) Ὡς μὲν τοῖς ἔγγυς τὸ τεῖχος ἐγένετο, ὑποστρέφοντι οἱ Θηβαῖοι. Οἱ δὲ Σκιρίται ἰδόντες αὐτοὺς θέττον ἡ βρόχην ἀπὸ τῶν. Καὶ ἀπέθανε μὲν οὐδὲς αὐτῶν θυμῷ δὲ οἱ Θηβαῖοι τρύπανον ἐστρέψοντο, οἱ ἀπεχώρησαν οἱ ἀναβάντες. (ω) Ὁ μάλιστα Ἀγχιλαῖος, ἐπὶ ὅρα ἦν, ἀπὸ τῶν ἐστρατοπεδεύσαντο ὄντας τοὺς πολέμους εἰς παραταγαμένους τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀπαγαγε τὴν ἐπὶ Θεσπιαῖς. Ὁρμῇ δὲ παρακαλοῦσθαι τὸν πάλαιστον, οἱ ἦσαν μισθολόγοι τοῖς Θηβαίοις, καὶ τὸν Χαβρίαν ἀνακαλοῦντο, οἱ οὐκ ἠκούσθη, ὑποστρέφοντες οἱ τὸν Ὀλυμπόν ἱππικῇ, ἥδη γὰρ κατὰ τοὺς ὅρους συνστρατεύοντο, ἐλθούσιν τε αὐτοὺς πρὸς ὅρων, καθάπερ ἠκούσθαι, καὶ ἀπέκτειναν αὐτοὺς μάλα πολλοὺς ταχὺ γὰρ πρὸς ἀντανεὺς εὐχλινον ἀλέκοντα πᾶσι ὑπὸ ἱππικῶν. (ω) Ἐπὶ δ' ἐγένετο ὁ Ἀγχιλαῖος ἐν ταῖς Θεσπιαῖς, ἐβρώντο στασιάζοντας τοὺς πόλετας, καὶ βολομένων τῶν ραπῶν τὸν λαχόντων ἀποκτείνει τοὺς ἐναντίους, ὧν καὶ Μένων ἦν, τούτῳ μὲν οὐκ ἐπέτρεξε· διαλλάξας δὲ αὐτοὺς

ducendo exercitu consoleretur, misso ad polemarchum, qui Thespiis erat, munus, verticem uti processisset, qui vice per Cithaerionem ducenti inuicem, eumque cum presidio teneret, donec adveniret ipse, mandat. Postquam hoc superato, Phlebas accessit, rursus Thespias primum se pergere simulabat: mittit etiam, qui rerum venalium forum pararet, ne legatos illorum se exspectare jaberent. Quo factum, ut Thebani magnis viribus eam, qui versus Thespias erat, aditum custodirent. Verum Agesilaus postillud cum prima luce, facta re sacra, versus Erythram profectus est: quinque uno die hoc quod copius esset bidui, confectisset, primum id vallum quod ad Scolum erat, superavit, quam ab eo excavatum loco, quo antehac ingressus fuerat, Thebani advenissent. Hoc facto, Thebanorum agrum versus solium orientem silum depopulatur, ad ipsos usque Tanagrorum fines: adhuc enim Tanagram Hypatodorum cum suis, Lacedaemoniis addictis, tenebat: ac deinde pedem refert, dum monia urbis ad lavam haberet. Thebani autem ut supervenire, in loco, qui Veturae perus dicitur, aciem adversam instruebant, ubi et fossam et vallum habebant a tergo, utque ideo recte facturus se arbitrabantur, si aleam istle proli subirent. Erat enim locus is satis angustus, accessusque difficilis. Quod quum Agesilaus videret, adversas ipsos non ducebat; sed deflexo exercitu, ad urbem pergebat. Thebani vero metuentes urbi, quod esset a praesidiis nuda, relicto loco, quo instructi stabant, via Potnia ducentes, quae tutior erat, ad urbem cursa se conferebant. Enimvero praechurum hoc Agesilae videbatur inventum esse, quod ab hostibus longe abductis copiis, perfecti ut illi cursu discederent. At nihilominus eos praetercurrentes polemarchi quidam cum cohortibus invadebant. Thebani contra de collibus hastas ejaculabantur; quo factum, ut unus ex polemarchis, Abtelus, hasta trajectus occumberet. Hoc tamen etiam de tumulo Thebani dejecti fugiebant. Itaque illo consensu Sciritae et equites quidam credebant extremos in agmine Thebanorum, qui ad urbem praetervehebantur. Ubi prophas ad muros pervenit, Thebani se convertunt. Iis conspectis, Sciritae celerius aliquanto quam gradatim regressiuntur. Quosquam autem ex eis interceptus esset nemo, Thebani tamen et tropaeum excubant, quod hostes inde, quo consenserant, discedissent. Agesilaus ita tunc poscente tempore, digressus illine, castra metabatur eo loco ubi hostes prius instructos conspexerat. Postillud via qua Thespias itur, exercitum abducat. Quosque ceteros, qui apud Thebanos stipendia faciebant, subacter eum insequuntur, et Chabrium non subsequenter inclamarent: conversi Othalthiorum equites, quod illi jam ex fuderet socii expeditionis huius erant, accellum ad locum eos compellebant, ita ut sequebantur, ac permagnum eorum numerum interficiebant: nam facile pedites ab equitibus loco acclivi et his accessu non difficili capiebant. Postquam Thespias Agesilaus venisset, elices inter se dissidentes reperit: quinque vellet il, qui Lacedaemoni se favore partibus praestabantur, adversarios interficere, quorum erat in numero etiam Mnio, nequaquam hoc fieri petuisti; sed re-

καὶ ὅπως ἡμῶσι ἀλλήλους ἀναγκάσας, ὅπως ἀπὸ τοῦ πάλιν διὰ τοῦ Κιθαιρώνας τῇ ἐπὶ Μέγαρᾳ. Καὶ ἐκείθεν τοὺς μὲν συμμάχους ἀφῆκε, τὸ δὲ πολιτικὸν στράτευμα οὐκ ἐκεί ἀπέγαγε.

αε. Μᾶλλον δὲ πιστεύομεν οἱ Θεβαῖοι σπᾶναι σίτου διὰ τὸ θυοῖν ἐτόν μὲν εὐχρόναι καρπὸν ἐκ τῆς γῆς, πέμπουσιν ἐπὶ θυσίᾳ τριήρῳ ἄνδρα εἰς Παγασὰς ἐπὶ σίτον δέκα τάλαντα δύντες. Ἀλλὰ τίς δὲ ὁ Ἀκαιοὶ μόνος φυλάττων Ὡρεὼν, ἐν ᾧ ἐκείνοι συνανέοντο τὸν σίτον, ἐπληρώσαντο τρεῖς τριῆρεις, ἐπιμεληθεὶς ὅπως μὴ ἐξαγγελθεῖη. Ἐπεὶ δὲ ἀπέγητο ὁ σίτος, λαμβάνει ὁ Ἀλλεῖας τὸν τε σίτον καὶ τὰς τριῆρεις, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐξώρτησεν οὐκ ἰσάτους ὄντας ἢ τριακοσίους. Τούτους δὲ εἰρήν ἐν τῇ ἀκροπόλει, οὐκ ἂν αὐτοὺς ἰσάκῃ. (α7) Ἀκαλοῦσιντος δὲ τινος Ὡρεῖων παιδὸς, ὡς ἔρπαιον, μᾶλλον καλοῦ τε κἀγαθοῦ, καταβάντων ἐκ τῆς ἀκροπόλεως περὶ τούτων ἦν. Καταγόνους δὲ οἱ ἀρχαῖοι ποιοῦσι τὴν ὁμίλειαν, καταλαμβάνουσι τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἡ πόλις ἀφίσταται· ὥστ' εὐπρόσως ἦν οἱ Θεβαῖοι σίτον παρεκομίζοντο.

αβ. Ὑποράνουντος δὲ πάλιν τοῦ ἦρος ὁ μὲν Ἀγροίλαος κλυνοπετής ἦν. Ὅτι γὰρ ἀπῆγε τὸ στράτευμα ἐκ τῶν Θεβῶν, ἐν τοῖς Μεγάρῳ ἀναβάνοντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἀρροδισίου εἰς τὸ ἀρχαῖον βήγνυται ἑποία δὴ γαλήνη, καὶ ἔρβον τὸ ἐκ τοῦ σωματικῆς αἵμα εἰς τὸ ὕγιος σκιδος. Γενόμενος δὲ τῆς κινήσεως ὑπερόνους καὶ ἐκινῶν ἀπορήσαν, Συρακοῦσας τις ἱατρός σφάζει τὴν παρὰ τῷ σφυρῷ ράβδον αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἀπῆλθε, ἔρβει αὐτῷ νόκτα τε καὶ ἡμέραν τὸ αἶμα, καὶ πάντα ποιοῦντες οὐκ ἐδύναντο σχεῖν τὸ βροῦμα πρὶν Διποφύχου· τότε μόνον γὰρ ἐπαύσαντο. Καὶ οὕτως ἐκείνους μὲν ἀποκομιθεὶς εἰς Ἀκαιοὺς μόνον ἡρώταται τὸ τε λοιπὸν θέρος καὶ διὰ χειμῶνος.

αδ. Οἱ δὲ Ἀκαιοὶ μόνον, ἐπεὶ ἔαρ ὑπέφαινε, πάλιν φρουρὰν τε ἔβαινον καὶ Κλεόμβροτον ἡγεῖσθαι ἐκέλευον. Ἐπεὶ δ' ἔβηον τὸ στράτευμα πρὸς τὴν Κιθαιρῶν ἰγνέοντο, προσέειπεν αὐτῷ οἱ παλαιότεροι ὡς προκαταληφόμενοι τὰ ὑπὲρ τῆς δόξης. Θεβαῖοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι προκατέχοντες τινες τὸ ἀκρον τέως μὲν εἶναι αὐτοὺς ἀναβάνειν· ἐπεὶ δ' ἐπ' αὐτοὺς ἦσαν, ἐξαναστάντες ἐβόων καὶ ἀπέκτειναν περὶ τετραράκοντα. Τούτου δὲ γενομένου ὁ Κλεόμβροτος ἀδύνατον νομίσας τὸ υπερβῆναι εἰς τὴν τὸν Θεβαίων, ἀπῆγε τε καὶ διῆκε τὸ στράτευμα.

αε. Συλλαγόντων δὲ τῶν συμμάχων εἰς Ἀκαιοὺς μόνον, λόγοι ἰγνέοντες ἀπὸ τῶν συμμάχων οἱ διὰ μαλακίαν κατατριβέσκοντο ὑπὸ τοῦ πολέμου. Ἐξείναι γὰρ σφισι ναῦς πληρώσαντες πολλὰ πλείονας τῶν Ἀθηναίων· Δεῖν λιμὴν τὴν πόλιν αὐτῶν· ἔξιναι δὲ ἐν ταύταις ταῖς ναυσὶ καὶ εἰς Θύβας στράτευμα διασβεσθῆναι, εἰ μὲν βούλωντο, ἐπὶ Φυακίῳ, εἰ δὲ βούλωντο, ἐπὶ Κρεῦσας. (α1) Ταῦτα δὲ λογιζόμενοι ἐξήκοντα μὲν τριῆρεις ἐπληρώσαν, Πόλλης δ' αὐτῶν ναύαρχος ἔγένετο. Καὶ μόνον οὐκ ἐβούλευσαν οἱ ταῦτα γινώσκοντες, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ αὐτοῖς· τὰ γὰρ συγγαγὰ αὐτοὺς πλοῖα

consciliis ipsis inter se, coactisque sacramentum sibi invicem prestare, ita demum rursus per Cithæronem, via quæ Megara ducit, discedit. Inde socios dimittit, et urbanas copias domum abducit.

Quis vero Thebani admodum amone inopia premebantur, quod jam duobus ab annis ex agro suo fruges nullas habuissent, quosdam snorum duobus triremibus Pagasas ad comparandum frumentum mittunt, datis eis decem talentis. Alcetas autem Lacedæmonius, qui Oream cum presidiis tenebat, dum frumentum illi comerant, triemes tres instruit, cavens singulari studio, ne quid evaniret. Ubi jam frumentum avehebatur, Alcetas et frumentum et triemes et homines ipsos, non pauciores trecentis, vivos capit. Eos in arce carceribus mandat, in qua ipse habitabat. Quam autem puer quidam sane quam elegans, ut fertur, et egregius, qui esset Oreite quidam filius, cum comitari solum, de arce descendens apud hunc versabatur. Hac hominis negligentia captivi animadversa, arcem capiunt, monaque urbe ipsa a Lacedæmonis deficit. Ita factum, ut magna copia Thebani frumentum in urbem adveherent.

Vere rursus inuente, Agesilaus in lecto decubebat. Nam quo tempore copias Thebanorum et filius deluxerat, Megaris iuter ascendendum a fano Veneris magistratuum in curiam, incertum qua vena rupta sanguis et corpore sanum in cruas defluerat. Quomque sura unguis quantum intumescebat, ac dolores intolerandi accedebat, medicos quidam Syracusanos ei propter malleolum venam aperit; atque ubi semel corpore, nocta dieque sanguis proflebat: quicquid tentaret, fluxionem hanc inhibere non poterat, donec Agesilaus tandem animo defecisset: tunc enim fluxe desit. Hoc modo ille Lacedæmonem deportatus, quod astatibus reliquum erat totamque hiemem egrotavit.

Lacedæmonii, vere se ostendente, rursam copias [adversus Thebanos] decernunt, eisque ducem Cleombrotum permissunt. It ubi cum exercitu jam ad Cithæronem accessisset, cetratos permittit, ut imminentia via loca præoccuparent. At quum Thebani et Athenienses quidam verticem hanc jam ante tenerent, aliquantulum illi quidem ascendendi facilitatem hostibus concedunt: verum ut jam prope ad ipsos accesserant, consurgunt, et in fugam eos agunt, fereque ad quadraginta interficiunt. Quod quum accideret, Cleombrotus minime fieri posse ratus, ut Thebanorum in agrum transiret, copias inde abductas dimittit.

Quomque socii Lacedæmonem convenissent, commemorabant fieri quodam ignavia, quod bello attererentur. Nam posse se naves longe plures, quam Athenienses habeant, instruere, atque urbem ipsorum ad delitionem fame compellere. Posse item se hisce navibus etiam adversus Thebanos exercitum deportare, vel Phocæsiam in fines, si ita viderant, vel etiam Creusam. Hoc itaio consilio, triemes sexaginta complent, eique classi Pollis præficitur. Neque fessellit eos hac sententia, qui consilii auctores fuerant: quippe hoc modo Athenienses obidebantur. Etiam naves ipso

ἐπὶ μὲν τὸν Γεραιστὸν ἀρίστων, ἐκείθεν δ' οὐκ ἐπὶ φθελε παραπλήν, τοῦ ναυτικῆς ὄντος τῶν Λακεδαιμονίων περὶ τε Λίγυραν καὶ Κίον καὶ Ἀνδρον. Ἰνόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀνάγκην, ἐπέβησαν αὐτοὺς εἰς τὰς ναῦς, καὶ ναυμαχίσαντες πρὸς τὸν Πύλλῳν Χαλδρίου ἡγουμένῳ νίκησι τῇ ναυμαχίᾳ. Καὶ ὁ μὲν εἰς τοὺς Ἀθηναίους οὕτω παρεκομίσθη. (αβ) Παρασκευαζομένοιον δὲ τῶν Λακεδαιμονίων στρατεύμα διαβιβάσειν ἐπὶ τοὺς Βουσιτοὺς, ἰδεύθησαν οἱ Θηβαῖοι τῶν Ἀθηναίων περὶ Πελοπόννησον στρατεύμα πέμψαι, νομίσαντες ὅτι εἰ τοῦτο γένοιτο, οὐ δυνατόν ἔσοιτο τοῖς Λακεδαιμονίοις ἅμα μὲν τὴν ἐαυτῶν χώραν φυλάττειν, ἅμα δὲ τὰς περὶ ἐκείνη τὰ χωρία συμπαλάσας πόλεις, ἅμα δὲ στρατεύματα διαβιβάσειν ἑκὼν πρὸς ἐαυτούς. (αγ) Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μέντοι ὀργιζόμενοι τοῖς Λακεδαιμονίοις διὰ τὸ Σπυριδία ἔργον, προθύμως ἐπέμψαν περὶ τὴν Πελοπόννησον ναῦς ἐξήκοντα πληροσπαντας καὶ στρατηγὸν αὐτῶν Τιμόθεον Διόμανα. Ἄτι δὲ εἰς τὰς Θήβας οὐκ ἐμβαλεῖν τῶν πολέμων οὐδ' ἐν ᾧ Κλεόμβροτος ἦγε τὴν στρατιάν ἐπὶ οὐδ' ἐν ᾧ Τιμόθεος περιπλέυσαι, θρασεία δὲ ἰσχυραίνοντο Θηβαῖοι ἐπὶ τὰς περιουσίας πόλεις καὶ καὶν αὐτὰς ἀναλαμβάνον. (αδ) Ὁ μὲντοι Τιμόθεος περιπλεύσας Κίρκυραν μὲν εὐθὺς ὑπ' ἐκείνῳ ἐπορεύσαντο οὐ μέντοι ἡδοναποδίσκοντο οὐδὲ ἀνδραγὰς εὐργάζευσεν οὐδὲ νόμον μεταίστησεν· ἔξ ὧν τὰς περὶ ἐκείνη πόλεις ἀπάσας εὐμενετέρας ἔσχεν. (αε) Ἀντιπλήρουσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ναυτικὸν, καὶ Νικόλοχον ναυαρχον, μάλα θρασὺν ἄνδρα, ἐπέμψαν δεκάτη ἐἰς τὰς μετὰ Τιμόθεου ναῦς, οὐκ ἐμβαλεῖν, καίπερ ἔξ νεῶν ἀποσπῶν αὐτῶν τῶν Ἀμβρακικῶν, ἀλλὰ πάντα καὶ πεπολεμένα ἔχον ναῦς ἐξήκοντα οὐσιν ταῖς μετὰ Τιμόθεου ἐναυμάσσει. Καὶ τότε μὲν ἤντην, καὶ τρέπαιον ὁ Τιμόθεος ἐστήσεν ἐν Ἀλυσίᾳ. (αϛ) Ὁ δὲ ἀνελκουσμένοι τῶν Τιμόθεου νεῶν καὶ ἰσχυραίνοντες, ἐπὶ παρεγίνοντο αὐτῶν οἱ Ἀμβρακικῶντες ἔξ τριήρεων, ἐπὶ τὴν Ἀλυσίαν ἐπλέυσαν, ἐνθα ἦν ὁ Τιμόθεος. Ὡς δ' οὐκ ἀντανέχε, τρέπαιον αὐὸν κακίαντες ἐστήσαντο ἐν ταῖς ἐγγυρτάταις νήσοις. Ὁ δὲ Τιμόθεος ἐπὶ ᾧ εἰς τὴν ἐπιστάσει καὶ ἐκ Κερκυρας ἄλλας προσπληρώσαντο, γενομένων αὐτῶν τῶν πασῶν πλέον ἐβόμαρχοντα, πολλὴ δὲ ὑπερέχε ναυτικῶν χρήματα μέντοι μετεπέμπετο Ἀθήνην· πολλῶν γὰρ εἶπτο, ὅτι πολλὰς ναῦς ἔχον.

BIBAION ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι περὶ ταῦτα ἦσαν. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπὶ κατεστρέψαντο τὰς ἐν τῇ Βουσιτῇ πόλεις, ἰσχυραίνοντες καὶ εἰς τὴν Φωκίαν. Ὡς δ' αὖ καὶ οἱ Φωκεῖς ἐπρόσθενον εἰς τὴν Λακεδαίμονα

rum annonae Gerestium illae quidem appellerant, verum inde non jam amplius discedere valebant, quod Lacedaemoniorum chasis propter Aginam, et Cenm, et Andrum stationes haberet. Hac necessitate compulsi Athenienses, ipsi descendunt naves, Chabrioque duce navali cum Pello congressi praelio, victoria potantur. Ita factum, ut Atheniensibus deinde frumentum subveheretur. Quum autem Lacedaemonii se pararent ad mittendas adversus Bosot copias, Thebani Athenienses rogabant, ut et ipsi exercitum in Peloponnesum mitterent. Existimabant enim, si hoc fieret, haudquaquam satis virtum Lacedaemonios habituros ad defendendum eodem tempore tam vires suos, tum sociorum in his locis urbium, et ad traducendum in agrum Thebaeum satis magnas copias. Athenienses autem, quod nō Spuriidae facinus Lacedaemoniis succederent, instructas sexaginta naves ad Peloponnesi litora peribunter mittere, dato his praetore Timotheo. Atque hoc tempore, quod hostes Thebanorum in agrum non irrupissent, neque dum copias Cleombrotus duceret, neque dum Peloponnesum Timotheus cum chaise circumveheretur : praedaudacter oppida finitima Thebani adoriebantur, caque recipiebant. Timotheus quidem circumvectus, statim Corcyram occupavit : neque tamen eam in servitutem redegit, neque quaquam molavit exilio, ac ne leges quidem immutavit. Quo factum, ut civitatum his locis finitimarum omnium majora essent erga Timotheum stadia. Contra Lacedaemonii et ipsi classem instruunt, et praefectum ei Nicolochum, hominem admodum audacem, adversus hostes mittunt : qui quum naves, quas secum Timotheus habebat, conspexisset, ipsi quamquam adhuc sex Ambraciotiae abessent, nihil tamen cunctatus, cum quinquaginta quinque navibus adversus sexaginta naves, quibus Timothei classis constabat, praelio navali dimicet. In eo quum victus esset, apud Alyziam tropaeum Timotheus statuit. Postea Nicolochus, quum Timothei naves in portum subductae essent, ac reficerentur, advectis ad se jam sex illis Ambracioticis triremibus, Alyziam navigat, ubi tum Timotheus erat. Posteaquam in obviam sua cum classe non pergeret, ipse quoque tropaeum proximis in insulis statuit. Timotheus autem, refectis navibus in quas habebat, et e Corcyra paratis et instructis aliis, ut jam plures ipsi essent universae quum septuaginta, longe classe superior erat. Et quia magna pecuniarum vi ob classis magnitudinem indigebat, Athenis eas adferri curabat.

LIBER VI.

CAPUT I.

His tum rebus Athenienses et Lacedaemonii occupati erant. Thebani vero, posteaquam oppida Boeotiae suae in potestatem redegerant, etiam Phoenacium in fines expeditionem suscipiebant. Ibi quum legatos Lacedaemonios

καὶ λαγόν ὅτι εἰ μὴ βοηθήσουσι, οὐ δύνησιντο μὴ πείθεσθαι τοῖς Θεβαίοις, ἐκ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι διαβιβάσονται κατὰ θάλατταν εἰ Φωκίας Κλεοβρότον τε τὸν βασιλέα, καὶ μὲν αὐτοῦ τέτταρας μέρας καὶ τῶν συμμάχων τὸ μέρος.

2. Σχεδὸν δὲ περὶ τούτων τὸν χρόνον καὶ ἐκ Θετταλίας ἀφικεῖται πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων Πολυδάμας Φαρσάλιος. Οὗτος δὲ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Θετταλίᾳ μάλᾳ εὐδοκίμει, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει οὗτος ἰδοῖαι καλὸς τε ἀγαθὸς εἶναι ὥστε καὶ στασιδασάντας οἱ Φαρσάλιοι παρακατέθεντο αὐτῷ τὴν ἀκρόπολιν, καὶ τὰς προσόδους ἐπέτεραν λαμβάνοντα, ὅσα ἐγγράπτω ἐν τοῖς νόμοις, εἰς τε τὰ λερὰ ἀναλίσκειν καὶ εἰς τὴν πόλιν διοικήσιν. (3) Κάκεινος μέντοι ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων τὴν τε ἀκρὰν φυλάττειν θέλων αὐτοῖς καὶ πόλιν διοικῶν ἀπαγογγίζετο κατ' ἐπιστόν. Καὶ ὅποτε μὲν ἰδέσθαι εἴη, παρ' ἐαυτοῦ προσετίθει, ὅποτε δὲ περιγίγντο τῆς προσόδου, ἀπελάμβανεν. Ἦν δὲ καὶ ἄλλως φιλόθενος ἐκ καὶ μεγαλοπρεπῆς τὸν Θετταλικὸν τρόπον. Οὗτος οὖν ἐπὶ ἀφίκετο εἰς τὴν Λακεδαίμονα, εἶπε τοῦτο.

3. Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, πρόβλεπον ὁμῶν ὧν καὶ αὐεργέτης ἐκ πάντων ὧν μεμαυμένα προγόνων, αἰῶν, ἐάν τέ τι ἀπορῇ, πρὸς ὅμῃς ἵναι, ἐάν τέ τι γαλεπὸν ὁμῶν ἐν τῇ Θετταλίᾳ ἡμισυτῆται, σημαίνειν. Ἀκούετε μὲν οὖν εὖ οἷδ' ὅτι καὶ ἡμεῖς Ἰσωνος ὄνομα· ἡ γὰρ ἀνὴρ καὶ δύνανεν εἶναι μεγάλῃ καὶ ὀνομαστός ἐστιν. Οὗτος δὲ σπονδὰς ποιησάμενος συνεγένετό μοι, καὶ εἶπε τοῦτο. (4) Ὅτι μὲν, ὦ Πολυδάμα, καὶ ἀκούσαν τὴν ἡμετέραν πόλιν Φαρσάλιν δύναμην ἂν παραστήσασθαι ἐξιστοῖ σοι ἐκ τῶνδε λογίζεσθαι. Ἐγὼ γάρ, ἔφη, ἔγω μὲν Θετταλίας τὰς πλείους καὶ μεγίστας πόλεις συμμάχους κατεστρέφωμεν· οὗτοι αὐτὰς ὁμῶν οὖν αὐταῖς τὰ ἐναντία ἐμοὶ στρατεύομεν. Καὶ μὴν ὁλσθὰ γέ ὅτι ξένους ἔγω μισοφόρους εἰς ἑξακυρίους, ὅς, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὐδέμια πόλεις δύναται ἂν ῥαδίως μάχεσθαι. Ἀρσάμης μὲν γάρ, ἔφη, καὶ Ἄλλοθεν οὐα ἂν ἐλάττων ἐξέλθοι· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν πολλῶν στρατεύματα τῶν μὲν προελκυστότας ῥῆσι ταῖς ἑλικίαις ἔχει, τοὺς δ' οὖτοι ἀμαζώντας συμμασκούσι γὰρ μὴ μάλα ὀλίγα τινὲς ἐν ἐκαστῇ πόλει παρ' ἐμοὶ δὲ οὐδεὶς μεσοβορεῖ, ὅστις μὴ ἱκανὸς ἐστιν ὅσα ποιεῖν ἐμοί. (5) Αὐτὸς δ' ἐστὶ, λέγειν γάρ πρὸς ὁμῆς χρὴ τάληθ' ἢ, καὶ τὸ σῶμα μάλα εὐρωστος καὶ ἄλλως φιλόπονος. Καὶ τοῖνυν τῶν παρ' αὐτοῦ πατρὶν λαμβάνει κατ' ἐκαστὴν ἡμέραν ἡγεῖται γὰρ σὺν τοῖς δουλοῖς καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ὅταν ποι στρατεύεται. Καὶ οὗς μὲν ἂν μελαγκλῶς τῶν ξένων αἰσθάνεται, ἐκβάλλει, ὅς δ' ἂν ὀρθὸς φιλοπόνος καὶ φιλοκινδύνος ἔχοντας πρὸς τοὺς πολέμους, τιμῇ τοὺς μὲν διμοιρίας, τοὺς δὲ τριμοιρίας, τοὺς δὲ καὶ τετραμοιρίας, καὶ ἄλλως δόρους, καὶ νόμους γέ θειραπέται καὶ περὶ ταρῆς κόσμων ὥστε πάντας ἴσασιν οἱ παρ' ἐκείνῳ ξένον ὅτι ἡ πολυμάχῃ αὐτοῖς ἀρετὴ ἰνιμότην τε τὸ βίον καὶ ἀφρονήτως παρέχεται. (7)

Phocenses misissent, ac significassent, se, nisi suppetias ipsi ferrent, non posse non Thebanorum imperio parere, jam Lacedaemoniū mari Cleombrotum regem, cum quatuor cohortibus, et sociorum parte, Phocesium in agrum trajicere jubent.

Eodem prope tempore Polydamas Pharsalios Lacedaemoniorum ad communitatem e Thessalia venit. Ejus viri ut reliquis in Thessalia nomen erat perillustre, ita sua in republica tanta virtute praeditus existimabatur, ut quum Pharsalii domesticis seditionibus ac dissidiis laborarent, arcem ipsi traderent, annuosque proventus ad se recipere permitterent, deque his tum ad sacrificia, tum reliquam administrationem impensas facere, quae praescriptis legibus essent. Ac ipso quidem ex hiis pecunias et arcem ipsis praesidio tuebatur, et cetera quoque administrans, quotannis rationes reddebat. Quod si quando a pecuniis publicis destitueretur, de suo nonnulli ad eas adjiciebat; idque, ubi quid proveniunt supererat, recipiebat. Et erat ceteroque Pharsaliorum more magnificus ac hospitalis. Hic nbi Lacedaemonem pervenisset, hac usus est oratione:

« Equidem, Lacedaemonii, quum hospes sim vestrae civitatis publicus, nostraque in vos exsistit beneficium inde usque ab omnibus majoribus, quorum meminisse possumus, aequum esse censeo, ut si qua ipse difficultate premar, ad vos me conferam; itemque si quid adversum vos rei molestum in Thessalia oriar, id uti vobis significum. Non debet autem, vos quoque Iasonis nomen audisse. Nam is vir et corporis ingentes habet, et percelebris est. Hic quum mecum congressus esset, facilis inter nos inducis, in hunc modum me compellavit: Prose mo, mi Polydama, civitatem vestram Pharsalum vel invitam imperio meo subijcere, vel ex his tecum existimare potes. Nam et plurimas et maximas Thessaliae urbes equidem tibi societate devinctas habeo, quas ipas in potestatem meam redegi, dum vos una cum ipsis conjuncti bellum adversus me gereretis. Non ignoras autem, habere me contractis milites exeros non pauciores sex milibus, quibus meo iudicio resistere nulla civitas possit. Quippe numerus quidem hic militum, alit, etiam aliunde egredi possit: sed oppidani exercitus partim quosdam natu grandiores habent, partim qui necdum etatem vegetam stitigerint. Praeterea per sane pauci quidam unusquisque in urbe corpora sua exercent: apud me vero nemo stipendis facit, qui non eosdem, quos ego, labores tolerare possit. Iason ipse (dicendum est enim apud vos, quod verum est) perrobustus est corpore, ac laboris ceteroquin amantissimus. Quin etiam quotidie militibus sociorum periculum facit. Nam et in gymnasiis, et in expeditionibus, quascunque suscepit, ipse in armis dux est; ac si quos e conductis milibus esse molles animadvertit, eos exautorat; sin qui et laborum tolerantiores sunt, et ad subeundum pericula in re adversus hostem gerenda prompti, eos stipendio partim dupli, partim triplo, partim adeo quadriplo, ac praeterea muneribus aliis ornat: eosdem et in morbis curat, et mortuos funerum magnificentia cohonestat. Quo fit, ut omnes ipsius conducti milites scient, virtute bellica vitam se honoratissimam ac rebus omnibus

Ἐπιδείκνυμι δὲ μοι εἰδότες ὅτι καὶ ὑπάρχει ἡδὴ αὐτοῦ Ἰὼν Παράκοι καὶ Δολοῖτες καὶ Ἀλκίτας ὁ ἐν τῇ Ἑπείρῳ ὑπαρχὸς εἶπε, ἔφη, τί ἂν ἐγὼ φοβούμενος οὐ βλάβος ἂν ὑμῖν ὑβρίην καταστρέψασθαι; Τάχα οὖν ὑπολαίβει ἂν τις ἡμῶ ἀπαιρῶς, τί οὖν μάλιστα καὶ οὐκ ἔστι στρατεύσεσθαι τοὺς Φαρσάλιους; ὅτι καὶ Δία τῷ παντὶ κρείττον μοι δοκεῖ εἶναι ἐκόντας ὑμῖς μέλλων ἢ δόντας προσεγγίσθαι. Βιασθέντες μὲν γὰρ ὑμεῖς τ' ἂν βουλεύσεσθε ἔτι δύνασθε κακὴν ἔμοι, ἐγὼ τ' ἂν ὑμῖς οὐ ἀσθενεστάτους βουλομένην εἶναι· εἰ δὲ πεισθέντες μετ' ἡμῶ γένουσθε, ὅτλην ὅτι αὐτοῖσιν ἂν ἔτι δυναμέσθαι ἀλλήλους. (α) Γινώσκω μὲν οὖν, ὦ Πολυδάμα, ὅτι ἢ σὴ πατὴρ εἰς αἰ ἀποβλέπει· ἔν δὲ μοι οὐκίως αὐτὴν ἔχειν παρασκευάσθαι, ὡς γινώσκω σοι, ἔφη, ἐγὼ μέγιστον αὖ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι μετ' ἡμῶ καταστήσειν. Οἷόν μοι δὲ πραγματοποιῆναι καὶ τῶν ἐξ ὑμῶν ἡγετημένων ἀκούειν, καὶ μὴδὲν πιστεύω μοι ἔτι ἂν μὴ λογιζομένην σοι ἀληθείας φαίνεται. Οὐκοῦν τοῖσιν μὲν εὐδελον ἦν, ὅτι Φαρσάκων πραγματοποιήσας τὰ δευτέρῳ σοι δίδωμι δέουσα, καὶ μὴδὲν πιστεύω μοι ἔτι ἂν μὴ λογιζομένην σοι ἀληθείας φαίνεται. Οὐκοῦν τοῖσιν μὲν εὐδελον ἦν, ὅτι Φαρσάκων πραγματοποιήσας τὰ δευτέρῳ σοι δίδωμι δέουσα, καὶ μὴδὲν πιστεύω μοι ἔτι ἂν μὴ λογιζομένην σοι ἀληθείας φαίνεται. (α) Ἐν ἐγὼ καὶ τὰ σώματα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ὁρῶν οἶμαι ἂν αὐτῶν εἰ καλῶς τις ἐπιμύλοιτο, οὐκ εἶναι ἔθνος ὅπου ἂν αἰώναιον ὑπάρχοι εἶναι Θετταλοὶ. Παύσαντες γὰρ μὴ γὰρ οὕτως Θετταλίας, πάντα τὰ κώλαρ ἔθνη ὑπάρχοι μὲν εἶναι, ὅταν ταχὺς ἐνόσθε καταστῇ· σχεδὸν δὲ πάντες οἱ ταύτῃ ἀκοντισταὶ εἰσιν· ὥστε καὶ παλαιστὰς εἰκὸς ὑπερβῆναι τὴν ἡμετέραν δύναμιν. (iv) Καὶ μὴν Βασίλειοι γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες οὗτοι Λακεδαιμονίους πολυακούοντας ὑπάρχουσι μοι σύμμαχοι· καὶ ἀκούουσι τοῖσιν ἀφίστανται ἡμῶν, ἂν μόνον ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἰλασθῶνται αὐτοὺς. Καὶ Ἀθηναῖοι δὲ οὐδὲν ὅτι πάντα ποιεῖσθαι ἂν ὥστε σύμμαχοι ἡμῶν γενέσθαι· ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἂν μοι δοκῶ πρὸς αὐτοὺς πρὶν ποιεῖσθαι. Νομίζω γὰρ εἶναι βῆρον τὴν κατὰ θάλατταν ἢ τὴν κατὰ γῆν ὄρεγξιν παραλαβεῖν ἂν. (ii) Εἰ δὲ εἰκόστα λογιζομαι, σάομαι, ἔφη, καὶ ταῦτα. Ἐχόντες μὲν γὰρ Μακεδόνων, ἔθνη καὶ Ἀθηναίων τὰ ἔθνη ἀγόνται, πολὺ δέπου πλέονας ἐκείνων ἡμεῖς ἐσόμεθα ναὺς ποιεῖσθαι. Ἀνδρῶν γὰρ μὴν ταύτας πληροῦν πλείονος Ἀθηναίων ἢ ἡμεῖς εἰκὸς μέλλον δύνασθαι, τοιοῦτος [καὶ τοιοῦτος] ἔχοντας πενήτας; τοὺς γὰρ μὴν καύτας τρέφειν πλείονος ἡμεῖς ἡμεῖς εἰκὸς εἶναι τοὺς δὲ ἀφίστανται καὶ ἄλλοις σίτον ἐκτεμπεύοντες ἢ Ἀθηναίους τοὺς μὴδ' αὐτοὺς ἰκανὸν ἔχοντας, ἂν μὴ πρῶνται; (ii) καὶ χρήμοσι γὰρ δέπου εἰκὸς ἡμεῖς ἀφισπνέμενους χρῆσθαι μὴ εἰς νησὶν ἀποβλέποντας, ἀλλ' ἡπαιροῦντες ἔθνη καρπομένους. Πάντα γὰρ δέπου τὰ κώλαρ ὅσον φέρει, ὅταν ταχύνται τὰ κατὰ Θετταλίαν. Οἷόν μοι δὲ δέπου ὅτι καὶ βασιλεὺς ὁ Περσῶν οὐ γνῶσκον ἀλλ' ἔπειρον καρπομένους πλουσιωτάτους ἀνθρώπων εἶναι ἐν ἐγὼ ὑπάρχοις ποιεῖσθαι ἔτι εὐκαταρπυστότερον ἡγοῦμαι εἶναι ἢ τὴν Ἑλλάδα. Οἷόν μοι

affluentem consequi. Idem mihi non ignoranti demonstra-
bat, parere jam ipsius imperio Marasos, et Dolopes, et Al-
cetam, qui Epiro preest. Quidam igitur, ait, mihi me-
tuendum sit, quominus existimes debeam, me facile vos
imperio meo subiecturum? Fortassis hic secum aliqua
cogitet, meorum rerum ignarus: Quamobrem igitur cun-
ctaris? car non jam bellum adversus Pharsalos suscipit?
Quia profecto mihi prestare omnino videtur, ut vos mihi pos-
sitis sponte vestra, quam invito adjuvum. Nam si coacti
a me, fueritis, et ipsi de me, quacunq; ratione fieri poterit,
lasciendo consilia agitantur: etiam vos ego vicissim quam
maxime fractos vobis. Sin persuadendo meas in partes vos
adduxero, facile intelligi potest, futurum ut pro virili vires
mutuo nostras adjuvemus. Non autem nescius som, mi
Polydamas, in te unum oculos patrie tue coniectos esse.
Ejas si benevolentiam mihi conciliaveris, polliceor tibi
equidem, loquitur, facturum me, ut omnium in Grecia sis
hominum secundum me maximus. Quorum autem rerum
tibi secundas deferam, audi; neque mihi fidei quidem in
ullo habueris, quod tibi ratiocinantur non vero consentaneum
visum fuerit. Primum hoc manifestum est, futurum ut,
si Pharsalus iis cum oppidis que a vobis pendenti ad nos
accesserit, facile Thessalorum omnium imperator ego
constituar. Jam si uni pareat imperatori Thessalia, cogi
equitum sex milia poterunt, ac peditum supra decem milia:
quorum et corpora et animi magnitudinem dum insuor,
nullum fore gentem arbitror, si recte quis eorum curam
gerat, cupis Thessali sint obediunt imperio. Et quoniam
ipsa per se latissime patet Thessalia, tamen imperatore
creato, etiam finitime nationes omnes ei pareant. Sont item
in his locis universi prope jaculandi periti: quo fiet, ut copias
nostras etiam cetratorum numero abundaturus sit verisimile.
Præterea nihil cum Boeotis ac bellis omnibus, quicunque
contra Lacedæmonios bellum gerunt, societas est: quos si
tantum a Lacedæmoniorum dominata liberari, pertulenter
me ducem sequuntur. Noque dubito, quidvis facturos Athe-
nienses, nobiscum uti societate conjuncti sint: i quaquam
eorum mihi amicitiam minime expetendum arbitror. Sic
enim statuo, facillius nos maris terræ consequatur
imperium. An vero probabiles sint meæ ratiocinationes
ut videns, etiam hæc, ait, mecum velim considerare. Ni-
mirum si Macedoniam habebimus, e qua Athenienses ligna
petunt, multa plures ipsi naves edificare poterimus. Jam
quod ad homines attinet, sum iis Athenienses facillime posse
compiere naves credibile est, quam eos, quibus tanta manci-
piorum est copia? nam item magis est consentaneum, nobis
ad alendos naves omnia sufficere, qui præ copia frumentum
etiam alio vehimus: an Athenienses, quibus ne tantum qui-
dem frumenti suppetit, quantum ipsis satis sit, nisi aliquid
petito consequant? Etiam petitis nos vim majorem habere
verisimile est, qui ad parvas quasdam insulas minime re-
spiciamus, sed mediterraneis a nationibus tributa nostros ad
nos exquirimus. Quoties enim uni pareat imperatori Thessa-
lia, facillima omnia tributum pendunt. Nec ignoras certe,
Persicum etiam regem, fruentem non insularum sed terræ
conscientiam fructibus, omnium hominum esse opulentissi-
mum: quem quidem ego minori negotio redigi posse in
potestatem arbitror, quam Græciam. Scio enim homines

γὰρ πάντας τοὺς ἐκεῖ ἀνθρώπους πλὴν ἑνὸς μῆλλον δου-
 λείαν ἢ ἀλλήν μαμαδῆκράτους, ὅσα δὲ ὑπ' οἷας δυνά-
 μεις καὶ τῆς μετὰ Κύρου ἀναστάσεως καὶ τῆς μετ' Ἀγη-
 σίου εἰς πᾶν ἄριστον βασιλείας. (12) Ἐπεὶ δὲ ταῦτ'
 εἰπόντος αὐτοῦ ἐγὼ ἀπεκρινάμην οὕτως τὰ μὲν ὡς ἀ-
 σκεπτα λόγους, τὸ δὲ Λακεδαιμονίους ὅσας φήλους ἀπο-
 στήναι πρὸς τοὺς ἐναντίους, μὴδὲν ἔχοντας ἐγκαλεῖν,
 τοῦτ', ἔργον, ἀπορὸν μοι δοκεῖ εἶναι· ὃ δ' ἐπαίνους με
 καὶ εἰπὼν οὕτως μᾶλλον ἐκείνους μοι εἶπε, οὗτοι οὕτως εἶχον,
 ἀφ' ἧς μοι εἰδόντι πρὸς ἡμᾶς λέγειν τάληθῃ, οὗτοι δια-
 νοοῦντο στρατεύειν ἐπὶ Φαρασάλους, εἰ μὴ παύσασθαι.
 Αἰτῶν οὖν ἐκάλειν βοηθεῖαν παρ' ἡμῶν. Καὶ ἔν μὲν
 σοι, ἔργον, διδόνειν ὥστε σε παῖδιν ἐκάνην πέμπειν συμ-
 μαχίαν ὡς ἡμεῖς πολυμῆν, ἀγ', ἔργον, καὶ τοῦτο χροῖ-
 μαθα ἔστι ἀνθοβαλὺν ἐκ τοῦ πολέμου· ἐν δὲ σοι μὴ
 δοκῶσιν ἱκανῶς βοηθεῖν, οὐκ ἔστι ἀνέγχαλτος ἂν δικαιοῦς
 εἶναι ἐν τῇ πατρίδι, ἢ σε τιμᾶν καὶ σὺ πράττειν τὰ ἐρά-
 τιστα. (14) Περὶ τούτων δὲ ἐγὼ ἔγωγε πρὸς ἡμᾶς καὶ
 λέγω πάντα ὅσα ἐκεῖ αὐτοὺς τὸ ἔργον καὶ ἐκείνους ἀνέχουσα.
 Καὶ νομίζω οὕτως ἔχειν, ὃ ἀνδρες Λακεδαιμόνιοι, ὥς
 εἰ μὲν πέμψετε ἐκείσιν δυνάμιν μὴ ἡμεῖς μόνον ἀλλὰ καὶ
 τοῖς ὅλοις Θηταλοῖς ἐκάνην δοκῶσαν εἶναι πρὸς Ἰά-
 σωνα πολυμῆν, ἀποστήσονται αὐτοὺς αἱ πόλεις πῆσαι
 γὰρ προσδοκῶνται ὅσοι ποτὶ προσβήσονται ἢ τοῦ ἀνδρός δύ-
 ναμιν· εἰ δὲ νεοδαμῶνεις καὶ ἄνδρες ἰδιώτην οἴσθε ἀρ-
 χέεσιν, συμβουλεύειν ἡσυχίαν ἔχειν. (15) Εὖ γὰρ ἴσται
 οἱ πρὸς τὴν μεγάλην ἐστὶν βίωσιν ὁ πόλεμος, καὶ πρὸς
 ἄνδρα ὃς ὀφείμεις μὲν οὕτω στρατηγὴς εἶναι ὥς ὅσα
 ταυθῶν καὶ ὅσα φράσιν καὶ ὅσα διδάσκειν ἐπι-
 χειρεῖ οὐ μάλᾳ ἀραμαγνέσθαι. Ἐκείνους γὰρ ἴσται καὶ
 νυκτὶ δεσπερὶ ἡμέρᾳ χρῆσθαι, καὶ δεῖν σπουδῇ, ἀρε-
 σταν καὶ δειπνῶν ποικιλάμενος ἅμα κοινοῦσθαι. Οἴσται
 δὲ καὶ ἀναπαύεσθαι χρῆναι, δεῖν ἀρχέσθαι ἐν' ἂν ὥρ-
 μημένος ἢ καὶ διαπράττειν· αἱ δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ
 δὲ ταῦτα εἴδωσιν. Ἐπιστάται δὲ καὶ δεῖν ἐπιπονησά-
 ντας ἀγῶνιν τὴν πράξασιν οἱ στρατιῶται, ἐκπλήξαι τὰς
 γνώμας αὐτῶν ὥστε καὶ τοῦτο μαμαδῆκρσι πάντας οἱ
 μετ' αὐτοῦ, οὗτοι ἐκ τῶν πόνων καὶ τὰ μαλακὰ γίνονται.

(16) Καὶ μὴν ἐγκατεστάτος γέ ἐστιν ἂν ἐγὼ ὅσα τῶν
 περὶ τὸ σῶμα ἔχοντων ὥστε οὐδὲ διὰ ταῦτα ἀσχυλίαν
 ἔχει εἰς τὸ μὴ πράττειν αἰὶ τοῦ δέον. Ὑμῖς οὖν σκε-
 ψάμενοι εἴπατε πρὸς ἡμᾶς, ὥσπερ ἔμην προέχεται, ὅποια
 βοηθησέτε καὶ καὶ μελλέτε ποιεῖν.

17. Ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τότε

μὲν ἀνεβῆλλοντο τὴν ἀπόκρισιν· τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ τῇ

τρίτῃ λογισάμενοι τὰς τὴν ἑμὲς μοῖρας δοκῶσιν αὐτοὺς εἶναι

καὶ τὰς περὶ Λακεδαιμόνα πρὸς τὰς ἑμὲς τῶν Ἀθηναίων

τρίτεις καὶ τὸν πρὸς τοὺς διόρους πόλεμον, ἀπεκρί-
 ναντο οὕτως ἐν τῇ παρόντι οὐκ ἂν δύναντο ἐκάνην αὐτῶν

ἐκπλήξαι ἐπικουρίαν, ἀλλ' ἀπόντος συνεθέσθαι αὐτὸν

ἐκείνους ἐπὶ δυνάτει ἀρεστὰ τὰ τὴν αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς

πόλεως ἀπλήρη. (18) Καί τινες μὲν ἐκέρχοντο τὸν Φα-
 ρασιαν εἰδεῖν τοῦ Ἰάσωνος μὴ ἀναγασθαι αὐτὸν παρα-

ίστις ὅσους, uno excepto, magis servituti quam fortitudini
 addictos esse. Scio præterea, quali ab exercitui discrimen
 in extremum adductus rex fuerit, sive illum respicias, qui
 in Asiam cum Cyro, sive qui cum Agesilao ascendit. Hoc
 quum apud me discurrisset, respondebam ego, cetera qui-
 dem digna consideratu ab ipso dici, sed videri mihi multum
 in hoc difficultatis, si nos Lacedæmonis amici, quum nihil
 habeamus quod de ipsis queramus, ad hostes ab eis deli-
 ciamus. Tum ille me collaudato addebat, magis jam me
 amplectendum sibi videri, quia talis essem: simul potesta-
 tem fecit proficiscendi ad vos, ac rem ipsam exponendi:
 cogitare nimis ipsum de bello Pharsaliensi inferendo, si
 non sponte nostra ipsi assentiremur. Jussit igitur me a
 vobis suppliciter postulare: ac si quidem, inquit, persuadendo
 impetraveris, ut copias tibi auxiliares mitares, quæ ad op-
 pugnandum me satis ample sint, consulamus id sane boni,
 quod belli sors tulerit. At si tibi non satis magna subsidia
 mittere visi fuerint, merito culpa non carebit in patria, que
 te amat, et in qua tu prestantissimis rebus cum diglitas.
 Has ob res veni equidem ad vos, Lacedæmonii, vobisque
 omnia, que istic vidi et ex lasone audivi, expono. Eas
 autem ejusmodi rerum statum arbitror, ut si copias illuc
 miseritis, quæ non mihi solum, sed reliquis etiam Thessa-
 lis ad resistendum Iasoni satis ample videantur, civitates
 ab eo sint defecturæ. Metuunt enim omnes quo tandem
 evasuri sit hominis potentia. Sin novos populares, cum
 aliquo rerum preclarum imperio, suffecturus hoc in ne-
 gatio putatis, ab hoc ut bello abstinatis, equidem vobis
 consulo. Nam certo scitote, bellum adversus viros magnas
 vobis gerendum esse, ac talem adversus hominem, qui
 tam prudens dux est, ut quæcumque tandem vel clam, vel
 alio antevertendo, vel vi perficere conatur, non facile sine
 suo frustretur. Et enim et nocte uti perinde ac die potest,
 et celeritate quum opus est, prandium cenamque sumens
 simul labores perficere. Præterea tum demum tibi quie-
 scendum arbitrat, postquam eo pervenerit, quo conste-
 debat, renique ex animi sententia confecerit. Ad hoc eis
 etiam, quos secum habet, adsefecit. Novit etiam militum
 animos explere, quoties laborando præclarum aliquid effe-
 cerunt. Quo fit, ut omnes qui cum eo sunt, didicerint, ex
 laboribus etiam voluptates uriri: quoniam ipse omnium,
 quos equidem novi, corporis a voluptatibus abstinentissi-
 mus est: adeo ut neque propter has ullo modo occupetur,
 quin id semper faciat, quod eis non sit. Vos igitur re deli-
 berata significare mihi, quemadmodum vos decet, quid hæc
 in re præstare tum possitis, tum velitis.

Hæc Polydamantis fuit oratio. Lacedæmonii vero, dilata
 eo die responsione, alteroque ac tertio quoque die secum
 ipsi expendentes, quot cohortes foris, quot circa Lacedæ-
 monem triemibus Atheniensium oppositas haberent, quod-
 que bellum etiam adversus finitimos gererent: respondent,
 in hoc quidem tempore non posse satis se magna militare
 ad eum subsidia: quomodo enim domum rediret, ac tum suis
 tum patriæ rebus quam posset optime consulere. Itaque
 Polydamas, collaudata reipublice Lacedæmonie simplicitate,
 discessit: et arcem quidem Pharsaliorum ne dedere coge-
 retur, Iasonem orabat, ut hanc illi, qui fidei suæ commi-

δοῦναι, ὅπως τοῖς παρακαταθιμένοις διασώζῃ· τοὺς δὲ ἐκ τούτου παῖδας ἔδωκαν ἀνέκτους, ὑποσχόμενοι αὐτῷ τὴν τε πόλιν πάσης ἐκούσαν σύμμαχον ποιῆσαι καὶ ταῖον συγκαταστήσιν αὐτόν. Ὡς δὲ τὰ πιστὰ ἔβλεπον ἀλλήλοισι, εὐθὺς μὲν οἱ Φαρσάλιοι εἰρήνην ἤγγον, ταχὺ δὲ ὁ Ἰάσονι δημολογούμενος ταῖος τῶν Θετταλῶν κατείστηκε. (10) Ἐπεὶ γὰρ μὴν ἐτάχυνται, διέταξεν ἱππικὸν τε ὅσον ἐκάστη πόλις δυνατὴ ἦν παρέχειν καὶ ἐπιτιτύνειν καὶ ἐγένοντο αὐτῷ ἱππικαὶ μὲν σὺν τοῖς συμμάχοις πλείους ἢ ὀκτακισχίλιοι, ἐπιτίται δὲ ἐλογίσθησαν οὐκ ἐλάττους διαμύριον, πελταστῶν γὰρ μὴν ἱκανὸν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀντιπαρῆσαν ἔργον γὰρ ἐκείνων γε καὶ τὰς πόλεις ἀριθμῆσαι. Προΐει δὲ καὶ τοῖς περὶ αὐτοὺς πᾶσι τὸν φόρον ὥσπερ ἐπὶ Σκόπῃ τεταγμένος ἦν φέρειν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐπαρξάνετο· ἔγρη δὲ πάλιν ἐπανάειμι, θῆναι εἰς τὰς περὶ Ἰάσονος πράξεις ἐξέβη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Οἱ μὲν γὰρ Ἀκαδαίμονιοι καὶ οἱ σύμμαχοι συναλέγοντο εἰς τοὺς Φωκίας, οἱ δὲ Θεβαῖοι ἀναχωρήσαντες ἔγρη αὐτῶν ἐπὶ οὐκ ἔλθοντες τὰς εἰσοδικὰς. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι, αὐξανόμενοι μὲν ὄντας διὰ τῆς τοῖς Θεβαῖοις, χρημάτων τε οὐ συμβαλλομένων εἰς τὸ ναυτικόν, αὐτοὶ δὲ ἀποκαταμένοι καὶ χρημάτων ἐξορηαῖς καὶ ληστεύσεσσι ἐξ Αἰγίνης καὶ ρυλακκίης τῆς χώρας, ἐπιθύμησαν καὶ σπασθῆναι τὸν πόλεμον, καὶ πειράσαντες πρόσθεν εἰς Ἀκαδαίμονα εἰρήνην ἐποιήσαντο.

2. Εὐθὺς δ' ἐκείθεν δύο τῶν πρόσθεν πλείονας κατὰ δόγμα τῆς πόλεως εἶπον τῷ Τιμοθέῳ ἀποπλεῖν ὁκάδε ὡς εἰρήνης οὐσῃ· ὁ δ' ἅμα ἀποπλεῖν τοὺς τῶν Ζακυνθίων φυλάδας ἀπέστειλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. (3) Ἐπεὶ δὲ οἱ ἐκ τῆς πόλεως Ζακυνθῖοι πύμψαντες πρὸς τοὺς Ἀκαδαίμονιους ἐλεγον οὐκ ἀπονομήτες ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου, εὐθὺς οἱ Ἀκαδαίμονιοι ἀδικεῖν τε ἤγγοντο τοὺς Ἀθηναίους καὶ ναυτικὸν πάλιν παρεκκλίσαν, καὶ συνετάχοντο εἰς ἐξέρχοντα ναῦς ἀπ' αὐτῆς τε τῆς Ἀκαδαίμονος καὶ Κορίνθου καὶ Ασικῆος καὶ Ἀμβρακίας καὶ Πύδου καὶ Ζακυνθοῦ καὶ Ἀγαιᾶς καὶ Ἐπιδάφρου καὶ Τροιζῆνος καὶ Ἐρμιόνης καὶ Ἀλείων. (4) Ἐπιστήσαντες δὲ ναύαρχον Μνάσιππον ἐκέλευον τῶν τε ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι τὴν κατ' ἐκείνην τὴν θέλειαν καὶ στρατεύειν ἐπὶ Κέρκυραν. Ἐπιμύναντες δὲ καὶ πρὸς Διονύσιον διδάσκοντες ὡς καὶ ἐκείνῳ χρῆσιμον εἴη τὴν Κέρκυραν μὴ ὑπ' Ἀθηναίων εἶναι. (5) Καὶ ὁ μὲν δὴ Μνάσιππος, ἀπὸ συνελθῆναι αὐτῷ τὸ ναυτικόν, ἐπλευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν· εἴη δὲ καὶ μεσοβόρους σὺν τοῖς ἐκ Ἀκαδαίμονος μετ' αὐτοῦ στρατευομένοις οὐκ ἐλάττους χιλίων καὶ πεντακοσίων. (6) Ἐπεὶ δὲ ἀπέβη, ἐκράτει τε τῆς γῆς καὶ ἐβόθῳ δεξιόταται μὲν παγκύβας καὶ περυσυμένην τὴν χώραν, μεγαλοπρεπέως δὲ οὐκίσας καὶ εὐνίας κατασκευασμένους ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν·

assent eam, conservaret: liberos autem suos obidos dabat, simulque publicebatur, persuadendo se patriam adducturum, uti sponte se sociati ipsius adiungeret; atque etiam cum aliis daturum operam, ut Thessalorum imperator laesa constitueretur. Quapropter quam nitro citroque data fides esset, statim et inter Pharsalos pax conciliata est, et Iasoni numus imperatoris Thessalorum sine controversia delatum. Quod ubi accepisset, equitum gravisque armorum pedumque numerum civitatibus singulis, pro cujusque facultatibus, imperabat. Ita factum ut equites haberet Thessalos, ac de sociis coactos, plures quam octo milia; gravis vero armaturae pedites recenscerentur non pauciores viginti milibus: denique cetratorum eas habebat copias, quibusvis in acie opponi possent: civitates quietem certe eorum patrias vel enumerare fuerit opusum. Deventabat etiam finitimis omnibus, uti tributum pendere, quod Scopae temporibus impositum fuisset. Atque hanc quidem hoc modo peragebantur. Ego unde Iasonis ad res gestas debueram, revertor.

CAPUT II.

Cogebantur et Lacedaemones, et eorum socii, Phocensium in agrum; et Thebani pedem referentes intra fines suos, viarum adites praesidia tenebant. Athenienses autem, quod opera sua Thebanos crevisse cernerent, nihili tamen eos pecuniae ad sciendam classem conferre, quam interim de ipsorum facultatibus et ob pecuniarum confederationem exactiones, et per predationes ex Aegina, et ob Atticae praesidia decederet, finem imponere bello cupiebant. Itaque missis Lacedaemone legatis, pacem faciant.

Mox Lacedaemones duo ex legatorum numero, quemadmodum reipublicae decreto jussi fuerant, ad Timotheum navigant, eique significant, domum uti classem rediret, quod pax esset inita. Timotheus inter redeundum exules Zacynthios in patriam exponit. Quamobrem quum cives Zacynthii legis Lacedaemonem missis, quid ipsis a Timotheo flatum esset loquere, commemorassent, mox Lacedaemonii lesos se ab Atheniensibus existimare, rursusque classem instruere, ac naves plus minus sexaginta Lacedaemone, Corintho, Leucade, Ambracia, Elide, Zacyntho, Achia, Epidaurio, Truzene, Hermione, Halienibus, cogere. Masippum ei classi praeficiunt: quem praeter alia, quae in illa maris ora careret, Corcyram quoque bello aggredi jubent. Legatos etiam ad Dionysium mittunt, qui docerent, non minus ex ipsis esse re, quam sua, Corcyram Atheniensium imperio non parere. Masippus itaque collecta jam classe sua, Corcyram cum ea petit. Habebat praeter eos, quos Lacedaemone secum adduxerat, conductitios milites non pauciores mille et quingentis. Postquam de navibus copias exposuisset, insulam mox occupat, campum pulcherrime excultam et consitam, ac magnificis aedificiis, cellisque vinearum passim ruri exstructis ornatam, vastat; etque adeo

ὡς ἔφρασαν τοὺς στρατιώτας εἰς τοῦτο τρυφῆς εἶδεν ὡς οὐκ ἐθέλειν πίνειν, εἰ μὴ ἀνθρωπείας εἶναι. Καὶ ἀνδράποδα δὲ καὶ βοσκήματα πάμπαν ἤλυσαν ἐκ τῶν ἀγρῶν. (γ) Ἐπειτα δὲ κατεστρατοπεύσαντο τῇ μὲν περὶ τὴν ἰσθμὸν ἀπέχοντι τῆς πόλεως ἐκ πέντε σταδίων, πρὸ τῆς χώρας ὅντι, ὅπως ἀποτέμνουν ἐνταῦθεν, εἰ τις ἐπὶ τὴν χώραν τῶν Κερκυραίων εἴποι τὸ δὲ ναυτικὸν εἰς τὰ πρὸ ἡτέρας τῆς πόλεως κατεστρατοπεύουσαι, ἐνθεν ᾗς ἂν τὰ προσπλέοντα καὶ προσισπένοντα καὶ διακυλλέειν. Πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ ἐπὶ τῇ λιμένι, ὅπως μὴ χειμῶν καλοῖσι, ἐράρουν. Ἐπολιόρκει μὲν δὲ οὕτω τὴν πόλιν. (δ) Ἐπεὶ δὲ οἱ Κερκυραῖοι ἐκ μὲν τῆς γῆς οὐδὲν ἄλφεινον διὰ τὸ κρατεῖσθαι κατὰ γῆν, κατὰ βάλλαν δὲ οὐδὲν εἰσάγοντο αὐτοῖς διὰ τὸ ναυκρατεῖσθαι, ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ ἦσαν (ε) καὶ πέμποντες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους βοηθεῖν τε εἰδόντο καὶ εἰδίσκοντο ὅς μιν μὲν ἀγαθὸν ἀποβέβαιον ἦν, εἰ Κερκυρὰς στερεώουσι, τοῖς δὲ πολέμοις μεγάλῃ ἂν ἰσχυρὴν προσβάλοιεν· εἰ οὐδεμὲς γὰρ πόλεως πλὴν γε Ἀθηναίων οὕτω ναῦς οὕτω χρήματα πλείονα ἂν γενέσθαι. Ἐπὶ δὲ καί οὗτοι τὴν Κέρκυραν ἐν καλῷ μὲν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῶν πόλεων αἱ ἐπὶ τούτων καθέκουσαι, ἐν καλῷ δὲ τοῦ τῶν Λακωνικῆν χώραν βλάπτειν, ἐν καλλίστῳ δὲ τῆς τε ἀντιπέρῃ Ἰπείρῳ καὶ τοῦ εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ Σικελίας παράπλου. (ιθ) Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ἰσχυρῶς ἐπιμαχεῖσθαι εἶναι, καὶ ταῦν πέμπουσι Σπυριώδῃ εἰς Ἰθακούςιν ἔχοντα πειλαστάς, Ἀλκίον δὲ εἰδείσθαι συνειδιδόσθαι τούτους. (ιι) Καὶ οὕτω μὲν νυκτὸς διακομιθέντες πρὸς τῆς χώρας εἰσέβησαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξέχρυσαντο δὲ καὶ ἐξήκοντα ναῦς πληρούς, Τιμειον δ' αὐτῶν στρατηγὸν ἐχειροτόνησαν. (ιγ) Ὅ δ' οὐδὲν δυνάμενος αὐτὸν τῆς ναῦς πληρῶσαι, ἐπὶ νῆσῳ πλείους ἐκείθεν ἐπειρήτω συμπληρῶν, οὐ γὰρ οὐλοῦν ἡγοούμενος εἶναι ἐπὶ συγκαροτημέναις ναῦς εἰσὶ περιπλεῖσαι. (ιδ) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι νομίζοντες αὐτὸν ἀναλοῦν τὸν τῆς ὥρας εἰς τὸν περίπλου χρόνον, συγγνώμην οὐκ ἔχον αὐτῷ, ἀλλὰ πεύσαντες αὐτὸν τῆς στρατηγίας Τρικράτην ἀνθροῦνται. (ιε) Ὅ δ' ἐπὶ κατέστη στρατηγός, μάλα ἐξέοικε τῆς ναῦς ἐπληροῦντο καὶ τοὺς τριηράρχους ἀνάγκαι. Προσέλαβε δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰ ποῦ τις ναῦς περὶ τὴν Ἰσθμὸν ἐπλεῖ καὶ τὴν Πάρον καὶ τὴν Σαλαμινίαν, λέγοντες ἂν ἐκεῖ καλῶς γίνηται, πολλὰς αὐτοῖς ναῦς ἀποπέμψαι. Καὶ ἐγένοντο αὐτοῖς αἱ ἀπαντα περὶ ἑβδομήκοντα. (ις) Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ οἱ Κερκυραῖοι οὕτω σφόδρα ἐπεινον ὥστε διὰ τὸ πλεῖστον τῶν αὐτομαλούμενων ἐκέρχυνεν ὁ Μνάσιππος πεπλησθῆαι ὅσους αὐτομολοῖσι. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἦν τῶν ἡτομολούντων, τελευτῶν καὶ μεσσηγῶν ἀπέπειπεν. Οἱ μὲντοι ἐνδοθεν τοὺς γε δοῦλους οὐκ ἐβόλοντο πάλιν εἰς τὸ τείχος, ἀλλὰ πολλοὶ εἰς ἀπείθησκον. (ις) Ὅ δ' αὖ Μνάσιππος ὁρῶν ταῦτα, ἐνόμισε τε ὅσον οὐκ εἴη ἔχειν τὴν πόλιν καὶ περὶ τοὺς μισθοφόρους ἐκαιολοῦναι, καὶ τοὺς μὲν τινας αὐτῶν ἀπομειβόμενος ἐπειπιοῖται, τοὺς δ' οὖτοι καὶ οὖν εἴη με-

proditum, milites eo progressos esse luxus, ut vinum bibere, nisi fragrans esset, laudique quam vellet. Capta ex agris etiam ingens mancipiorum pecorumque copia. Deinde pedestribus quidem copiis Mnasiippos castrorum locum cepit in tumulo, qui anteriore situs in parte insule staliis ab oppido quinque aberat, ut aditum inde omnibus intercluderet, si quis Corcyrorum in agrum egredi posset: cinssem vero ab utraque parte oppidi in statione cuborat, unde tum prospectare adventum eorum, qui navigiis accederent, tum impellere posset. Præterea quoties a tempestate non prohiberetur, etiam in portu stationes habebat. Atque oppidum hoc modo obsidebat. Corcyraei autem, posteaquam nec suo quidquam ex agro accipiebant, quod si ab hostibus occupatus esset; nec mari quidquam invehere, quod hostilibus classis amplitudine superarentur: magna rerum inopia laborabant, ac suos Athenas mittebant, qui opem ab eis poscerant, simulque docerant, magnam facturos jacturam Athenienses, si Corcyram amitterent; contraque, magnam hostibus robur accessurum, si en potirentur: nec enim ipso ullo ex oppido, Athenis exceptis, vel naves, vel pecunias majores consequi. Præterea sitam esse Corcyram loco peropportuno, sive quis Corinthiacum sinum spectet, sive urbes ad eam pertinentes, sive adeo agrum Laconicum infestare vellet: multo denique maxime opportunam esse ratione Epiropositæ, ac tractus e Sicilia in Peloponnesum. Quibus auditis Athenienses summopere sibi tunc in parte laborandum existimabant. Itaque Sisiclem ducem cum centratu plus minus sexcentis mittunt, et Alcetan rognit, addere operam suam, ut in Corcyram exponeretur. Qui noctu quandam in insule locum transportat, oppidum Corcyranorum sunt ingressi. Præterea decretum ab Atheniensibus factum, sexaginta naves instruerentur, quibus omnium suffragiis Timotheus imperator proficitor. Is quoniam Athenis numerum illum explere non posset, ad insulas navigans operam dabat, ut inde classem compararet, rem minime perire esse ratus, si adversum naves jam collectas temere pergeret. Verum Athenienses, quod existimarent hominem tempus ad navigandum idoneum frustra contere, nequequam ei parentes, summam rerum Iphicrati mandant, abrogato illi imperio. Iphicrates ibi factus imperator esset, celeriter admodum naves complebat, ac trierarchos quo oporteret perhibere cogebat. Præterea ab Atheniensibus accepit naves omnes, quæcumque oriam Atticæ legebant, Paralum adeo et Salaminium, dicens, si res in Corcyra prospere cederent, nullas se naves ipsis remissurum. Hoc modo septuaginta navium numerum omnino explevit. Interim Corcyraei ad tantam famem redigebantur, ut ob transfugam multitudinem Mnasiippos proclamari per præcones juberet, omnesse vendituum pretio, quicumque transfugerent. Quoniam autem nihilominus transfugerent, tandem eos etiam flagris carcos dimittebat. Contra, qui erant in urbe, servos suos amplius in urbem non recipiebant, sed eorum plerique foris peribant. Quæ quoniam Mnasiippos videret, tantum non oppidum habere se jam existimabat, novaque ratione cum militibus conductitiis agebat. Quippe novem milia eorum ad-

νοῦν ὠρεῖται τὸν μισθόν, οὐκ ἀπορῶν, ὡς εἰλεγτο, χρηματίαν καὶ γὰρ τὴν πολλὰν αἱ πολλὰ ἀργύριον ἀντὶ τῶν ἀνδρῶν αὐτῷ ἐπαμυν, ἅτε καὶ διαποντίου τῆς στρατιάς οὕσης. (17) Κατιόντες δὲ ἀπὸ τῶν πύργων οἱ ἐκ τῆς πόλεως τὰς τε φρικὰς χειρὸν ἢ πρόσθεν φυλακτομένους ἐσπαρμένους τε κατὰ τὴν χώραν τοὺς ἀνθρώπους, ἐπεκθρομνόντας τοὺς μὲν τινὰς αὐτῶν ἱλαθόν, τοὺς δὲ κατέκταναν. (18) Αἰσθόμενος δὲ ὁ Μνάσιππος, αὐτοὺς τε ἐρωπάζετο καὶ ὅσους εἶχεν ὀλίγας ἄπαντες ἰδοῦναι, καὶ τοὺς λοχαγούς καὶ τοὺς ταξιάρχους ἐξάγειν ἐκέλευε τοὺς μισθοφόρους. (19) Ἀποκριναμένους δὲ τινὸν λοχαγῶν ὅτι οὐ βέβαιον εἴη μὴ δίδοντας τὰ ἐπιτιθέμενα πυνθόμενους παρέχειν, τὸν μὲν τινα βακτρίαν, τὸν δὲ τῷ στύρακι ἐπάταλιν· οὕτω μὲν δὴ ἀθύμως ἔχοντας καὶ μισούντας αὐτὸν συνήχθησαν ἅπαντες ὅπῃ ἤμισα εἰς μάχην συμαρῆται. (20) Ὁ δ' ἐπεὶ παρεστάτο, αὐτὸν μὲν κατὰ τὰς πύλας τὸν πολέμιον τρεφόμενος ἐπέδωκεν· οἱ δ' ἐπὶ ἑγγὺς τοῦ ταίχους ἐγένοντο, ἀνιστρέφοντο τε καὶ ἀπὸ τῶν μηχανῶν (βόλλων καὶ ἡκύντων) ἄλλοι δ' ἐκδραμνόντας καθ' ἑτέρας πύλας ἐπιτίθενται ἀθρόοι τοῖς ἐσχάτοις (21) οἱ δ' ἐπ' αὐτῷ τεταγμένοι, ἀσθενὲς νομίσαντες τὸ ἄκρον τῆς φάλαγγος εἶναι, ἀναστρέφειν ἐπαρῶντο. Ὡς δ' ἤρξαντο ἐπακρωριαί, οἱ μὲν πολέμιοι ὡς φεύγουσι ἐπὶπνέοντο, οἱ δ' οὐκ εἰς ἐπανάστρεφον· καὶ οἱ ἐχόμενοι δ' αὐτῶν εἰς συγῆν ὤρμουν. (22) Ὁ δὲ Μνάσιππος τοὺς μὲν πυθόμενους οὐκ ἐδύνάτο βοηθεῖν διὰ τοὺς ἐκ τοῦ κατ' ἀνταγῶν προκειμένους, αἱ δ' ἐκείπετο σὺν Διάττοι. Τίλος δὲ οἱ πολέμιοι ἀθρόοι γινόμενοι πάντας ἐπιπνέοντο τοῖς περὶ τὸν Μνάσιππον, ἔφη μάλ᾽ ὀλίγους οὕτοι. Καὶ οἱ πολῖται ὁρῶντες τὰ γινόμενα ἐπέστησαν. (23) Ἐπεὶ δ' ἐκείνων ἀπέκταναν, ἔδωκεν ἔφη ἅπαντας. Ἐκινδύνισαν δ' ἂν καὶ τὸ στρατοπέδον εἰλεῖν σὺν τῷ χαραμύματι, εἰ μὴ οἱ δυνάστες τὸν ἀγοραῖον τε δόλον ἰδόντες καὶ τὸν τῶν θεραπόντων καὶ τὸν τῶν ἀνδραπέδων, οὐκ ἐνέοντας ὁρῶντες αὐτῶν εἶναι, ἀπιστρέφοντο. (24) Καὶ τότε μὲν τρώπαιον ἐστήσαν οἱ Κερκυραῖοι καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀποδοῖσαν. Ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν ἐν τῇ πόλει ἐβήρυκταισιν ἐγγέγοντο, οἱ δ' ἔτι ἐν πόσῃ δὴ ἀθύμια ἦσαν. Καὶ γὰρ εἰλεγτο ὅτι Ἱερικράτης τε ὅσον οὐκ ἔφη παρήν, καὶ οἱ Κερκυραῖοι δὲ τῷ ὄντι ναὺς ἐπέλθουσαν. (25) Ὑπερμένης δὲ, ὅς ἐνύγκανεν ἐπιστολιάρχος τῷ Μνάσιππῳ ὄντι, τό τε ναυτικὸν πᾶν ὅσον ἦν ἐκεῖ συνεπέλθοντο, καὶ περιπλεῖστας πρὸς τὸ γαρύκωμα, τὰ πλοῖα πάντα γεμίσεις τῶν τε ἀνδραπέδων καὶ τῶν χρημάτων, ἀπέστειλαν αὐτοὺς δὲ σὺν τε τοῖς ἐπιβέβαιαις καὶ τοῖς περισπασίσι τὸν στρατωτικὸν διεπύλαττε τὸ γαρύκωμα· (26) τίλος δὲ καὶ οὗτοι μάλ᾽ ὅτι τεταραγμένοι ἀναβάντες ἐπὶ τὰς τριήρεις ἀπέπλεον, πολλὸν μὲν οἶτον, πολλὸν δὲ οἶνον, πολλὰ δὲ ἀνδράποδα καὶ ἀσθενούντας στρατωτικὰς καταλιπόντες· διυνὸς γὰρ ἐπαφύθητο καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ νήσῳ. Καὶ ἐκείνῳ μὲν εἰς Αἰουκάδα ἀπεσπώθησαν.

27. Ὁ δὲ Ἱερικράτης ἐπεὶ ἤρξατο τοῦ περιπλοῦ, ἅμα

νάειτο ἀσπίδια· ἄλλῃς, quos secum retinebat, duum mensuratum stipendium debebat: nec id propterea, quemadmodum ferebatur, quod pecuniarum inopia laboraret. Urbes enim pleraque militum loco pecuniam miserant, quippe quoadesset hanc expeditio trajectitia. Interim oppidani conspecto de terroribus, excubas negligentius agi, quam prius, et milites per insulam passim palatios obvagari: furto in eos ex oppido impetu, nonnullos capientes, nonnullos occidunt. Quare Mnasiippus animadversa, non ipse solum arma corripiebat; sed etiam tota cum gravi armatura suis ferebat subdidi, et cohortium praefecta ex tribunis, uti conductios milites educerent, imperabat. Hic quum doctores quidam cohortium respondissent, non facile contineri posse in officio militem ab his qui necessaria non subministrarent: Mnasiippus hunc loculo, cuspidem alium verberabat. Itaque tunc omnes, unanimes exasperatis odioque plenis adversus Mnasiippum, egrediuntur: quod sane ad pugnam minime cularit. Acie instructa Mnasiippus hostes, qui ad oppidi portas erant, in fugam veros persequabatur. At hi posteaquam propius ad muros accessissent, conversi de monumentis telis ierulange coniciebant. Præterea alii oppidani per alias portas excurrentes, confectis in extremos irruerant. Illi, quod in octonos disposita esset ipsorum acies, rati hanc phalangis extremitatem imbecillam esse, convertere se conabantur. Quamprimus autem referre pedem cupissent, hostes quidem in eos irruerant, quasi fugae se darent: ipsi vero non iam amplius aciem converterebant. Quare his proximi terga dabant. Non poterat tunc suppetias ite ferre Mnasiippus, qui ab hoste premebatur, propter illorum impetum, quos adversos habebat: et semper eorum numerus, qui cum ipso erant, innumebatur. Tandem hostes confecti Mnasiippum eum iis, quos penes se peripatos habebat, adiungunt. Hi quum oppidani fieri conspexissent, ipsi quoque adversus hostem egrediuntur. Quoniam Mnasiippum interemiscent, universis inde cum copiis hostem persequantur: adeoque parum aberat, quin ipsa castra cum vallo caperent: quod quidem accidisset, nisi persequentis, hominum circumforameorum, et calorum, et mancipiorum turba conspecta, quoddam in his robur esse arbitrat, pedem retulissent. At tum quidem erecto tropæo Corycyæ mortuorum cadavera per inducias rediebant. Ceterum ab eo tempore firmiter oppidani auxiliis erant, contraque illi, qui foris eos obsidebant, omnino dejectis. Nam et fama ferebatur, tantum non adesse Iperikratem et Corycyæ rējasa naves suas instruebant. Itaque Mnasiippi legatus Hypermenes classem omnem, prope istic erat, complet, ac circumnavigans ad vallum, naves universas mancipiis et opibus oneratas dimittit. Ipse cum classiaris, reliquisque militibus, qui e praedio supererant, vallum custodit. Tandem hi quoque pertinebat admodum consensus trirēmius discedunt, magna istis frumenti, vini, mancipiorum copia cum militibus agris relictis. Vriementem enim metuebant, ne ab Atheniensibus in insula deprehenderentur. Ac hi quidem salvi Leucadeum pervenerunt.

Ceterum Ipericem ut primum eius classe prohiberi con-

μὲν ἔπλεον, ἅμα δὲ πάντα ὅσα εἰς ναυμαχίαν παρεσκευάζοντο εὐθὺς μὲν γὰρ τὰ μεγάλα ἱστία αὐτοῦ κατέβηκεν, ὥς εἰς ναυμαχίαν πλῆον καὶ τοὺς ἀνακτοῖς δὲ, καὶ εἰ εὐρόρον πνεῦμα εἴη, ὀλίγα ἐγρήγορον τῇ δὲ κινήσει τὸν πλῆθον ποιοῦμενος ἀμύνειν τὰ τὰ σώματα ἔχον τοὺς ἀνδράς καὶ ἀμύνειν τὰς ναὺς πλεῖν ἵπποις. (α) Πολλὰ δὲ καὶ ὅπου μάλ्लοι ἀριστεροῦσθαι τὸ σπράτευμα ἢ δεξινοῦσθαι, ἐπαγγέλλαν ἂν τὸ κέρως ἀπὸ τῆς γῆς κατὰ ταῦτα τὰ χωρία. Ἐπεὶ δ' ἐπιστρέψας ἂν καὶ ἀντιπρύταρος καταστῆσας τὰς τριήρεις ἀπὸ σημείου ἀρεῖαι ἀνταμυλλῶσθαι εἰς τὴν γῆν, μέγα δὲ νικητήριον ἦν τὸ πρώτους καὶ ὄμιον λαβεῖν καὶ εἰ τοῦ ἄλλου ἔλθοντο, καὶ πρώτους ἀριστῶν τοὺς δ' ὑστάτους ἀρακομένους μεγάλην ζημίαν ἦν τὸ τε λαττοῦσθαι πᾶσι τοῖσι καὶ ὅτι ἀνέγερθαι ἅμα ἰδεῖ, ἐπεὶ τεκμηρίων συνέβαινε γὰρ τοὺς μὲν πρώτους ἀρακομένους καὶ ἡσυχίαν ἄπαντα ποιεῖν, τοὺς δὲ τελευταίους διὰ σπουδῆς. (α) Φυλακὰς γε μὴν, εἰ τύχοι ἂν τῇ πολέμῳ ἀριστοῦσμενος, καὶ μὲν ἐν τῇ γῇ, ὥς περ προσέχει, καθόστει, ἐν δὲ ταῖς ναυσὶν αἰνόμενος αὐ τοὺς ἱστίους ἀπὸ τούτων ἔσκαπτειτο. Πᾶσι οὖν ἐπὶ πλεον ὅτοι καθόστειν ἢ οἱ ἐκ τοῦ ὁμαλοῦ, ἀφ' ὁρῶντο καὶ καθόστειν. Ὅπου δὲ δεξινοῦσθαι καὶ καθόστειν, ἐν μὲν τῷ στραταπειῶν πῦρ νύκτωρ οὐκ ἔλας, πρό δὲ τοῦ στρατεύματος πᾶς ἵπποις, ἵνα μεγάλα λάθῃ προσιόν. Πολλὰ δὲ, εἰ εὐδία εἴη, εὐθὺς δεξινοῦσας ἀνήγετο καὶ εἰ μὲν αὐρα φέροι, θύοντες ἅμα ἀνεπαύοντο· εἰ δὲ ἐλαύνειν θέοι, κατὰ μέρος τοὺς ναύτας ἀνέπαυον. (α) Ἐν δὲ τοῖς μὲν ἡμέραν πλοῖς ἀπὸ σημείου τοῦ μὲν ἐπὶ κέρως ἦγε, τοῦ δ' ἐπὶ φάλαγγος ὥς τε ἅμα μὲν ἔπλεον, ἅμα δὲ πάντα ὅσα εἰς ναυμαχίαν καὶ ὅσα καὶ ἐπιστρέφοντο εἰς τὴν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὥς ὄντων, κατεγομένην θαλάτταν ἀφικόνοντο. Καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἐν τῇ πολέμῳ καὶ ἡρίστον καὶ ἰδελπῶν διὰ δὲ τὸ ταναγκάει μόνον πράττειν καὶ τὰς βοηθείας ἐρῶσαν ἀναγόμενος καὶ παρὰ ἑπείρῃ. (α) Περὶ δὲ τὸν Μνασίππου θάνατον ἐγγράφειν ὅν τῆς Ἀλεωνικῆς περὶ τὰς Σφαγίας. Εἰς τὴν Ἡλίαν δὲ ἀρακομένους καὶ παραπλεύσας τὸν Ἀλφειὸν στήμα ὑπὸ τὸν Ἰγδὺν καθόστειν ὁρίσασθαι. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐντεύθεν ἀνήγετο ἐπὶ τῆς Κεραλληνίας, οὗτοι καὶ τεταγμένους καὶ πᾶσι πλοῦν ποιοῦμενος ὥς, εἰ δέοι, πάντα ὅσα γρὴ παρσκευασμένους ναυμαχίῃ. Καὶ γὰρ τὰ περὶ τοῦ Μνασίππου αὐτοῦτον μὲν οὐδένος ἤκχευε, ὅπως τε καὶ μὴ ἀπάτης ἔσκεν λόγον, καὶ ἐρωτάτο· ἐπεὶ μένοι ἐφίκετο εἰς τὴν Κεραλληνίαν, ἐναυθῶ δὲ παρὸς ἐπύθετο, καὶ ἀνέπαυε τὸ σπράτευμα.

29. Οἷδα μὲν οὐδὲ ταῦτα πάντα, ὅταν οἴωνται ναυμαχίαν ἀφρόπον, καὶ ἀσκαίται καὶ μελετῶνται· ἀλλὰ τοῦ ἔκτανος, ὅτι ἐπὶ ἀρεῖσθαι ταχὺ ἰδεῖ ὅσα τοὺς πολεμίους ναυμαχίῃ ὤστω, εὐρετο ὅπως μῆτε διὰ τὸν πλῆθον ἀνταστήμονας εἶναι τὸν εἰς ναυμαχίαν μῆτε διὰ τὰ ταῦτα μελετᾶν βραδυτέρων τὴν ἀρεῖσθαι.

32. Καταστρεβόμενος δὲ τὰς ἐν τῇ Κεραλληνίᾳ πῶλεις ἔπλευνε εἰς Κέρκυραν. Ἐκεῖ δὲ πρῶτον μὲν

πῶλ, ἐνδὲν ὅπου τὸν ναυῖσιν, τὸν ναυαλὸν ἀπὸ πρῶτον ὅπου οὐκ ὀνόμαζεν. Nam statim vela magna domi reliquebat, ut qui ad praelium navale pergeret: atque etiam accatis, tametsi ventus secundus esset, raro utebatur. Mirum remigio classem agens, effliciebat ut et classiorum corpora melius exercita, et agiliorez naves essent. Saepius etiam his locis, ubi vel prandendum vel conandum erat exercitiis, a terra classem, navibus ita instructis, ut singulae veherentur una post alteram, in altum ablucebant. Quam autem conversa deinde classe, ac trementibus terram adversis proris spectantibus, ipse signo dato dimissas certatim terras petere iuberet: tum vero pro magno victoriae premio habebatur, primos et aequam aliasque res necessarias sumere, et prandere posse: contra, satis erat magna molesta postremum venientibus, quod et harum rerum tantam copiam non consequerentur, et naves rursus consedere statim, ubi signum ipse dedisset, coeperunt. Ita enim fiebat, ut primi omnia per otium agerent, postremi magna cum festinatione. Quod si forte in hostico pranderet, exculis in terra, ut par erat, constitueret: in navibus autem melos attollebat, ac de his omnia speculabatur. Multo igitur longius his prospectus patebat, quam iis qui plana in terra de loco sublimiori speculabatur. Quod si alicubi vel cerneret, vel quieti se daret, ignem in castris noctu non accendebat, sed ante castra lumen exiebat, ne quis accedere eam posset. Saepenumero si tranquillitas esset, mox comae sumpta in altum provehebatur: ac si quidem aura spiraret, inter navigandum classarii quietem capiebant: alio utendum esset remigio, vicissim modo hos modo illos quiescere iubebat. Interdum navigans, signis datis, nonnumquam in cornua, nonnumquam in phalangem aciem explicabat: quo fiebat, ut simul et navigarent et in omnibus ad praelium navale necessariis exercitiis atque instructi, mare illud ingrederentur: quod, uti quidem ipsi arbitrabantur, ab hostibus teneretur. Prandebant autem plerumque et comabant in hostili solo. Et quia tantum agebat hoc Iphicrates, quod factu esset opus, solvebat prius, quam succurri ab hoste posset, et celeriter omnem rem conficiebat. Quo quidem tempore Mnasippus occubuit, forte ad Laconicis Sphagias arai. Inde profectus Eleorum lu fines, et Alpei ostium pretervectus, ad locum qui Piscis dicitur, portum ingressus est. Hinc postredie solvens Cephaleniam versans, illa classis aciem ordinavit, et ita navigabat, ut, si opus esset, instructus a necessariis rebus omnibus navali praeficio decerneret. Nam quae Mnasippo accidisse feruntur, a nemine audierat, qui ipse interfuisset: Ideoque fallendi causa spargi suspicabatur, et sibi eo cautius prospiciebat. Posteaquam vero ad Cephaleniam appulit, certo, quod gratum erat, intellexit, ideoque suos istuc aliquantisper recreabat.

Enimvero non ignoro equidem huiusmodi hominem excitationes iustitiae, quod exstimator futurum ut pignora navali decerneret: sed hoc laudo, quod, quomodo celeriter eo contendendum esset, ut se praeficio navali cum hoste congressurum arbitrabatur, rationem eam reperit, ut ipsius copiae propter navigationem rudes earum rerum non essent, quae res ad nystale penitum requiruntur, et propter has ipsas exercitationes tardius iter non faceret.

Posteaquam oppidum Cephalenae suam in potestatem redigisset, Corryram petiit. Nunc quum primum audisset, ad-

ἀκούσας θύει προσπλέειν ἑκάα τριήρεις παρὰ Διονυσίου, βοηθήσουσαι τοῖς Ἀκαδαίμονσι, αὐτοὺς ἔλθων καὶ σκαφόμενος τῆς χείρας θύει τοὺς τὸ προσπλέοντας δυνατὸν τῶν ὄρων καὶ τοὺς σημερινούς εἰς τὴν πόλιν καταστρεφῆς εἶναι, ἐνταῦθα κατέστησι τὸς σκοπούς. (24) Κάκεινος μὲν συνήθετο προσπλέοντων τὴν καὶ ὁρμούντων ὡς εἰσι σημερινῶν αὐτοὺς δὲ τῶν τριηράρχων προστάζειν ἐκποσιν, οὐς δεήσει, ἀπὲρ κηρύξαι, ἀκολουθεῖν εἰ δὲ τις μὴ ἀκολουθήσῃ, ποιεῖται μὴ μέμρεσθαι τὴν δίκην. Ἐπεὶ δ' ἐσημαίνθησαν προσπλέουσαι καὶ ἐκπύρην, αἶψα ἐγένετο θέας ἡ σπουδή· οὐδεὶς γὰρ βεῖς οὐ δρόμῳ τῶν μελλόντων πλεῖν εἰσέβη εἰς τὰς νῆας. (25) Πλέουσας δὲ ἔνθα ἦσαν αἱ πόλεμικαι τριήρεις, καταλαμβάνει ἀπὸ μὲν τῶν ἁλίων τριήρων εἰς τὴν γῆν τοὺς ἀνδρας ἐκδοχράτας, Μελάνιππος μάλιστα ὁ Ῥόδιος τοῖς τε ἁλλοῖς συνεβόλευε μὴ μένειν ἐνταῦθα καὶ αὐτοὺς πληρωσάμενος τὴν νῆον ἐξέλπει. Ἐκείνος μὲν οὖν καίπερ ἀπαντῶν ταῖς ἱερικράτους ναυσὶν ὁμοῦ ἀπέρχεται αἱ δὲ ἀπὸ Συρακοῦσιν νῆας ἀπῆλθον ἐάλαστον αὐτοῖς ἀνδράσιν. (26) Ὁ μάλιστα ἱερικράτης τῆς μὲν τριήρας ἀκροτηρασάμενος ἔκων καταγράφτο εἰς τὸν Κερκυραίων λιμένα, τῶν δὲ ἀνδρῶν συνέβη ἐκείτῃ τακτὸν ἀργύριον ἀποτίσαι, πλὴν Κρινίππου τοῦ ἀρχοντος τοῦτον δ' ἐρύλαττεν, ὡς ἡ προεβόλεμος πᾶσι πάλαι χρήματα ἢ ὡς πωλήσας. Κάκεινος μὲν ὑπὸ λύπῃς θανάτῳ αὐθαίρετῳ ἀπονήσκει, τοὺς δ' ἄλλους ὁ ἱερικράτης ἀρῶσα, Κερκυραίους ἐγγυητὰς δεξιόμενος τῶν χρημάτων. (27) Καὶ τοὺς μὲν αὐτάς γενομένους τοῖς Κερκυραίοις τὸ πλεῖστον διέτρεπε, τοὺς δὲ πειραστὰς καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν νῆων ὁπλίτας ἔχων διέβαιναν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ ἐκεῖ ταῖς μὲν φίλαις πόλεσιν ἐπεκούρει, εἰ τις τὸ εἶκετο, Θυραῖσι δὲ, μάλα καὶ ἀνδρόσιν ἀλκιμοῖς καὶ γυρίον κερταρὸν ἔχουσιν, ἐπολέμα. (28) Καὶ τὸ ἀπὸ Κερκύρας ναυτικὸν προσλαβὼν, σχεδὸν παρὶ ἐνενήκοντα ναῦς, πρῶτον μὲν εἰς Κεραλληνίαν πλεύσας χρήματα ἐπράξατο, τὰ μὲν παρ' ἐκείνων, τὰ δὲ παρ' ἀνδρῶν ἔπειτα δὲ παρεσκευάζετο τὴν τε τῶν Ἀκαδαίμονων χώραν κακῶς ποιεῖν καὶ τῶν ἁλίων τῶν κατ' ἐκεῖνα πόλεων πολέμειν οὖσαν τῆς μὲν ὀλιγούσας προσλαμβάνειν, τοὺς δὲ μὴ πειθεμένους πολεμεῖν.

29. Ἐγὼ μὲν δὲ ταύτην τὴν στρατηγίαν τῶν ἱερικράτους οὐχ ἥμισυ ἐπαυῶ, ἔπειτα καὶ τὸ προσελθεῖν κελύσει ἐκτὸς Κεραλλιστράτον τε τὸν ἐμμηγύρον, οὐ μάλα ἐπιτήδειον θύει, καὶ Χαβρίαν, μάλα στρατηγικὸν νομίζμενον. Ἐπεὶ γὰρ φρονήματος αὐτοὺς ἡγούμενος εἶναι συμβόλους λαβὼν ἐβόλευτο, σπυρὸν μοι δοκεῖ διαπραχθῆναι, εἰτε ἀντιπάλους νομίζον, οὕτω θρασυῶς μὴτε καταβήσθαι μὴτε καταμελῶν φαινεσθαι μὴδὲν, μεγαλορροονύκτος ἐρ' ἐκτὸς τοῦτο μοι δοκεῖ ἀνδρὸς εἶναι. Κάκεινος μὲν δὲ ταύτ' ἐπαρτεν.

venare triremes decem, a Dionysio Lacedaemoniis in subsidium missas: insulam ingressus ipse, consideratoque loco, unde tam illi, qui adventabant cum classe, conspici posset, tum sui, qui daturi signum erant, in oppido cerni; speculatores ibidem constituit, eisque significat, quo pacto, adventantibus se portum occupantibus hostium navibus, signum dandum esset. Interim ipse praefectis triremium viginti, mandata dat, quos, ubi opus esset, ad praekonis vocem sequi se vellet: eisdem deestuat, non esse, quod de porta querantur, si non sequerentur. Posteaquam de classis hostilis adventu signum datus fuisset, auditaque praekonis vox; tum vero festinatio digna spectatu sequi. Etiam nemo erat eorum qui naves concedere iussu fuerant, qui non curam ad eas confunderet. Itaque quum navigasset ad eum locum Iphicrates, ubi triremes hostium erant, ceteris quidem navibus homines in terram egresses deprehendit: solus Melanippus Rhodius et alius consulebat, ut istae non subsisterent, et ipse suis in navem coactis discedebat. Quomobrem is, tanetsi navibus Iphicratis occurreret, nihilominus evasit. Syracusanæ vero naves universae una cum ipsis vectoribus capte sunt. Eas Iphicrates quum ornamenti rostrorum et aliis spoliasset, Corcyraeorum in portum perduxit: hominibus autem certam pecuniam, quam persolverent, Crinippo duce excepto, constituit: illum enim custodiebat, ut vel ab eo ingentem auri summam exigeret, vel hominem venderet. Verum is pro morore animi sponte sua sibi manus attulit: ceteros Iphicrates dimisit, quum Corcyraei pro pecunia sponsores se obtulissent. Alebat autem nautas suos ea ratione potissimum, ut Corcyraei in cotendis agris operam suam locarent: cum cetratis vero graviusque armaturae militibus classariis in Acarnaniam trajiciebat. Ibi et amicis oppidis ferebat opem, si quod aliqua in re auxilio egeret, et bellum Thyriensibus, fortissimis viris, oppelluntique saepe munitione tententibus, faciebat. Secundum haec Corcyraeorum classe secum sumpta, ut jam naves haberet prope novaginta, primum in Cephalissiam quum navigasset, pecunias partim a volentibus, partim invitis, exigebat. Deinde se parabat ut Lacedaemoniorum fines infestaret, aliasque urbes hostiles in partibus sitas aut volentes sibi adjuvaret, aut dicto non audientes bello cogeret.

Ego quidem certe Iphicratis expeditionem hanc inter alias, quas imperatorio munere fungens suscepit, non minimè laude dignam statuo: deinde hoc etiam probò, quod jussisset illi Callistratum oratorem, hominem ipsi non admodum amicum, una cum Chabris, qui summus tunc imperator habitus fuit. Nam esse putabat hos esse prudentes, ac propterea ut eis tanquam consiliariis volebat, aspiceret fecisse mihi videtur: si ve adversariorum eos loco habebat, hoc ipsum fuisse viri audacter magno sibi animo confidentis arbitror, nequaquam futurum, uti vel per ignaviam, vel negligentiam quisquam committere deprehenderetur. Atque haec fuere tunc ab eo gesta.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἐκπεπαιστωμένοι μὲν ὁρῶντες ἐκ τῆς Βοιωτίας Πλαταιίας, φίλους ὄντας, καὶ καταπεριουγίας πρὸς αὐτοὺς, ἐκτείνοντες δὲ Θεσπείας μὴ σφῆς παρμυλῶν ἀπολλύσας γενομένους, οὐκ αὖτὶ ἐπὶ τὸν τοῦ Θηβαίων, ἀλλὰ πολέμῳ μὲν αὐτοῖς καὶ μὴ ἐσχύνοντο, τὰ δὲ ἀσυμφορὰς εἶχεν ἐλογίζοντο κοινωνεῖν γε μὴν αὐτοῖς ὡς ἑπράττον· οὐκ αὖτὶ ἤθελον, ἐπεὶ οἴοντο στρατεύοντάς τε αὐτοὺς ἐπὶ φίλους ἐρχομένους τῇ πόλει Φωκέας, καὶ πόλεις πιστάς τ' ἐν τῷ πρὸς τὸν βάρβαρον πολέμῳ καὶ φίλας ἑαυτοῖς ἀφαιρῶντας. (α) Ἐκ τούτων δὲ φηγεσάμενος ὁ δῆμος εἰρήνην ποιήσασθαι, πρῶτον μὲν εἰς Θήβας πρέσβεις ἐπέμψεν παρακαλοῦντας ἀσολοῦσθαι, εἰ βούλοιντο, εἰς Λακεδαίμονα περὶ εἰρήνης ἔπειτα δὲ ἐξέπεμψεν καὶ αὐτοὶ πρέβεις. Ἦν δὲ τῶν αἰρεθέντων Καλλίας Ἰπποκρίνου, Ἀντοκλῆς Στρομβιχίδου, Δημόστρατος Ἀριστοφάνους, Ἀριστοκλῆς, Κηρισόδοτος, Μελάνωπος, Λύκαρχος. (β) Ἐπεὶ δὲ προσῆλθον ἐπὶ τοὺς ἐκκλησίους τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς συμμάχους καὶ Καλλίστρατος δὲ ὁ δημογέρος παρῆν ὑποσχόμενος γὰρ Τριτάται, εἰ αὐτὸν ἀρετῇ, ἢ χρημάτων πέμψειν τῷ ναυτικῷ ἢ εἰρήνην ποιῆσαι, οὐδὲν Ἀθήνησιν τε ἢ καὶ ἑπράττει περὶ εἰρήνης ἔπειτα δὲ κατιστήσαν ἐπὶ τοὺς ἐκκλησίους τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς συμμάχους, πρῶτος ὤλεον αὐτῶν Καλλίας ὁ δαυτοῦχος. Ἦν δὲ οὗτος ὅς μιν ἔπαινε ἡσθεσθαι ἐφ' αὐτοῖς ἢ ἐπ' ἄλλων ἐπαινούμενος καὶ τότε δὴ ἤρξατο ὁδεύειν.

ζ. Ὁ ἄνθρωπος Λακεδαιμόνιος, τὴν μὲν προεδρίαν ἡμῶν οὐκ ἐπὶ μόνος, ἀλλὰ καὶ πατέρος πατὴρ πατρίαν ἔχων παρεδίδου τῷ γένει. Βούλομαι δὲ καὶ τοῦτο δηλώσαι ἡμῖν, ὡς ἔχουσιν ἡ πόλις διατελεῖ πρὸς ἡμᾶς. Ἐκείνη μὲν γὰρ, ὅταν πόλεμος ᾖ, στρατηγὸς ἡμᾶς αἰρεῖται, ὅταν δὲ ἡσυχίας ἐπιθυμῶσιν, εἰρηνοποιοὺς ἡμᾶς ἐκπέμπει. Κατὰ πρόσθεον δὲς ἦδη ἤλθον περὶ πολέμου καταλύσεως, καὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσιν διαπραγμάμεν καὶ ἡμῖν καὶ ἡμῖν εἰρήνην οὐδὲν ἢ τρίτον ἔχω, καὶ ἡγοῦμαι πολλὰ διακρίνεται οὐδὲν ἂν διαλλαγῇ τύχῃ. (α) Ὅπου γὰρ οὐκ ἄλλα μὲν ἡμῖν, ἄλλα δὲ ἡμῖν δοκούντα, ἀλλ' ἡμᾶς τε ἀγνοοῦντας καὶ ἡμᾶς τῇ Πλαταιῶν τε καὶ Θεσπείων ἀναίρεσι. Πῶς οὐν οὐκ εὐδὲς τὰ αὐτὰ γινώσκοντες φίλους μὲλλον ἀλλήλους ἢ πολέμους εἶναι; καὶ σωφρόνως μὲν ὀφείτω ἐστὶ μὴδὲ εἰ μικρὰ δὲ διακρίνοντα εἰς πόλεμον ἀναίρεσθαι· εἰ δὲ δὴ καὶ δογματιζόμεναι, οὐκ ἂν πάντοτε τῶν θυραυσῶν εἰς μὴ εἰρήνην ποιεῖσθαι; (β) Δίκαιον μὲν οὐδὲν ἢ μὴδὲ ὅπλα ἐπιφέρειν ἀλλήλους ἡμᾶς, ἐπεὶ λέγεται μὲν Τριτάτῳ μὲν ἡμετέροισι πρόνομος τὰς Διμήτρος καὶ Κόρης ἀρρήτα ἡρὰ πρῶτος εἶναι δαίτη· Ἡρόκλει δὲ τῷ ἡμετέρῳ ἀρχηγῇ καὶ Διοκροῖον τοῖν ἡμετέρον πολιτεῖν, καὶ τοῖς Διμήτρος δὲ καρποῖς εἰς πρῶτον τῇ Πελοπόννησόν σπέρμα δωρεῖσθαι. Πῶς οὐν δίκαιον ἢ ἡμᾶς, παρ' ὧν ἐλάττετε σπέρματα, τὸν τοῦτον καρπὸν ποτὲ λαβεῖν

Ceterum Athenienses, ut ejectos Boeotia Platenses, reipublicae suae amicos, ad se confugere, praetereaque Thespenses suppliciter urare videbant, ne se patria carere paterentur, non jam illi quidem Thebanos laudabant, bellum tamen eis ne facerent, partim verecundia praepediebantur, partim rebus id satis haud conducere statuebant. Veram posteaquam eos cernebant bello Phocenses persequi, amicos reipublicae suae veteres; itemque urbes evertere, quae et fidem in bello adversus barbarum regem gesto summum sibi declarassent, et ipsorum amicitia teneretur; non amplius horum facinororum esse participes volebant. Quapropter ex eo tempore plebiscito de pace incunda facto, primum Thebas legatos mittunt, qui Thebanos hortarentur, ut, si quidem ita videretur ipsis, incundae pacis causa se Lacedaemonem sequerentur: deinde suos legatos Iacedaemonem ire jubent, in quibus lecti fuere Callias Hippocriti filius, Autocles Strombiachide, Demostrotus Aristophontis, Aristocles, Cephisodotus, Melanopus, Lycerchus. Posteaquam hi ad concilium Spartanorum, cui et socii intererant, accessissent, praesente etiam Callistrato oratore (nam quum in Iphicrati pollicitus fuisset, se, si sibi ipso dimitteretur, vel pecuniam pro navalibus copiis missurum, vel confecturum pacem; ita tunc ex eo tempore versabatur Athenis, deque pace agebat): ad concilium inquam Laconicum et ad socios horum posteaquam venissent; primus ex eis Callias Daduchus verba fecit, qui vir ejusmodi erat, ut non minus ab se quam ab aliis laudari se gauderet. Atque is in hanc sententiam verba facere coepit:

« Jus hospitii publicum, Lacedaemonii, quod mihi vobiscum est, non ego primus sum consequutus: sed avus meus a patre quam accepisset, familiae nostrae tradidit. Quo autem animo semper erga vos patria nostra sit, iidem significare vobis volo. Nam ex belli temporibus imperatores nos erant. Rursus ubi quietem desiderat, nos pacis conciliatores ad alios mittit. Ego ipse his anteaec ad vos belli componendi causa veni, ac utraque in legatione perinde nobis ac vobis pacem confici. Nunc tertium ad vos venio, meque arbitror optimo jure mutuum reconciliationem vobis impetrare debere. Video enim non jam alia vobis, nobis iidem alia videri: sed vos aequae, ac nos, eversionem Platensem et Thespensium graviter molestaque ferre. Qui igitur non arquam sit, eos qui eandem sunt in sententia, potius amicos inter se quam hostes esse? Inimorum quidem certe sapientum est, si parva sint controversiae, bellum minime suscipere. Jam si prorsus etiam consentimus, an non mirum omnino videri debeat, nolite nos pacem facere? Quin aequum erat, nos ut arma quidem alteris inferre. Nam memoriae proditum est, ex majoribus nostris Triptoleum Cereris ac Proserpinae arca sacra primum exteris ostendisse, nimirum Herculi summo praesidi vestro, et civibus vestris, ambobus Dioscuris. Idem frugum Cereris semina primae omnium Peloponneso donasse fertur. Qui ergo fuerit aequum, vel vos ad eorum fruges vastandas pergere, a quibus semina ipsi ac

δησιότητας, ἡμεῖς τε, οἷς ἰδὲακαμν, μὴ οὐχὶ βούλεσθαι οὐκ πλεῖστον τούτους ἀβήλων τροφῇ γινέσθαι; εἰ δὲ φρα εἰ θεῶν πετρομαμένον ἐστὶ πολέμους ἐν ἀνδρώποιν γίγνεται, ἡμεῖς δὲ χρὴ ἀρχεσθαι μὲν αὐτοῦ ὡς σχολαίτατα, θῆαν δὲ γένηται, καταλίσσεται ἢ δυνατὸν τέλιστα.

7. Μετὰ τούτων Αὐτοκλήξ, μάλα δοκῶν ἐπιστραφῆς εἶναι ῥήτωρ, οὕτω ἡγόρευεν. Ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, οἱ μὲν ἂ μάλιν λέγειν οὐ πρὸς χάριν ὑμῖν ῥηθήσεται οὐκ ἀγνοῖ ἀλλὰ δοκεῖ μοι, οἷσινες βούλονται, ἢν ἂν ποιήσονται φίλων, ταύτην ὡς πλεῖστον χρόνον διαμένειν, οὐδαμῶς εἶναι ἀλλήλους τὰ ἔντα τῶν πολέμων. Ὑμεῖς δὲ αἰεὶ μὲν φασὶ ὡς αὐτονομίους τὰς πόλεις χρὴ εἶναι, αὐτοὶ δὲ ἐστὶ μάλασι ἐμποδὸν τῇ αὐτονομίᾳ. Συντίθεσθαι μὲν γὰρ πρὸς τὰς συμπαχίδας πόλεις τούτου πρώτον, ἀκαλοῦσθαι ὅποι ἂν ἡμεῖς ἤγχεσθαι. Καίτοι τί τούτου αὐτονομία προσέμε; (α) Ημεῖς δὲ πολέμους οὐκ ἀνακαταμένους τοῖς συμμάχοις, καὶ ἐπὶ τούτους ἡγείσθαι ὥστε πολλὰς αἰεὶ τοὺς εὐμενεστάτους ἀναγκάζονται στρατεύειν οἱ λαγόμενοι αὐτόνομον εἶναι. Ἐπὶ δὲ τὸ πάντων ἐναντιώτατον αὐτονομία, καθίσταται ἐνθα μὲν διακρατίας, ἐνθα δὲ τριακονταρχίας καὶ τούτων τῶν ἀργόντων ἐπιμαλίσθαι οὐχ ὅπως νομίμως ἀρχώσιν, ἀλλ' ὅπως δύνανται βίᾳ κατέχειν τὰς πόλεις. Ὡς ἐλόμενα τυραννίσαι μάλιν ἢ πολιτείας ἐδόκει. (β) Καὶ οἱ μὲν βασιλεὺς προσέταττον αὐτονομίους τὰς πόλεις εἶναι, μάλα γινώσκοντας ἐφάνησθαι οἱ μὴ εἶδοναι οἱ Θεβαῖοι ἐκαστὴν τῶν πόλεων ἀρχεῖν τε ἐκτυτῆς καὶ οἷς ἂν βούληται νόμους χρῆσθαι, οὐ ποῖοντα κατὰ τὰ βασιλικὰ γράμματα ἐπὶ δὲ περιλάβετε τὴν Καρμελίαν, οὐδ' αὐτοὺς Θεβαῖοις ἐπιτρέπετε αὐτονομίους εἶναι. Αἰεὶ δὲ τοὺς μέλλοντας φίλους ἴσασθαι οὐ παρὰ τῶν ἀλλων μὲν εἰδῶν τῶν δοκίμων τυγχάνειν, αὐτοὺς δὲ ὅπως ἂν πλεῖστα δύνανται πλεονεκτοῦντας φαίνεσθαι.

10. Ταῦτα εἰπὼν συνεπὴν μὲν παρὰ πάντων ἐποίησεν, ἐδομένους δὲ τοὺς ἀρχομένους τοὺς Λακεδαιμονίους ἐποίησε. Μετὰ τούτων δὲ Καλλίστρατος ἐλέγεν, Ἄλλ' ὅπως μὲν, ὅς ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, οὐκ ἐγγεγένηται ἐμαρτήματα καὶ ἀπ' ἡμῶν καὶ ἀπ' ὑμῶν ἐγὼ μὲν οὐκ εἶναι μοι δοκεῖ εἰπεῖν οὐ μόνον οὗτοι γινώσκου ὡς τοῖς ἀμαρτάνουσιν οὐδέποτε εἰ χρῆσταίον ὅρῳ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐδένα ἀναμάρτητον διατελοῦντα. δοκοῦσι δὲ μοι καὶ εὐπορότεροι εἶναι γίγνεσθαι ἀνθρώποις ἀμαρτάνοντας, ὥπως τε καὶ ἐν καλοῦσθαι ὑπὸ τῶν ἀμαρτημάτων, ὡς ἡμεῖς. (11) Καὶ ὑμῖν δὲ ἐγὼ γὰρ διὰ τὰ ἀνθρωπίνους πράχιντα ἐστὶν οἱ καὶ πολλὰ ἀντίτυπα γινώσκοντες ὡς ἢν καὶ ἡ καταληψία ἐν Θήβαις Καρμελίαν νῦν γού, ὡς ἰσχυροῦσθαι αὐτονομίους τὰς πόλεις γενέσθαι, πῶσι πάλιν, ἐπὶ ἡδύκοῦσαν οἱ Θεβαῖοι, ἐπ' ἐκείνους γαγῆνται. Ὡς πεπαιδευμένους ἡμεῖς ὡς τὸ πλεονεκτεῖν ἐκάρδης ἐστὶ νῦν ὁπῶς πάλιν μετρίους ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους φιλίᾳ ἴσασθαι. (12) Ἄ δὲ βουλομένοι τινες ἀποτρέπειν τὴν εἰρήνην διαβάλλουσιν, ὡς ἡμεῖς οὐ φίλους δοκῶμεν, ἀλλὰ βοδόμενοι μὴ ἄν-

ceperitis: vel nos nolle maximam illis alimentum copiam habere, quibus hoc antea donaverimus? Quod si divinitus ita decretum est, ut bella inter homines existant: sane nos quam tardissime initium belli facere conveni, atque exortum, quam fieri potest celeriter componere. »

Post hunc Autolochs, qui orator esse solers et acris existimabatur, huiusmodi quaedam protulit: « Quoniam non ignorem, Lacedaemonii, minime jucunda vobis audito fore, quae dicam: tamen status debere illos, qui amicitiam, quam ineam, diutissime solidam esse cupiunt, belli causas invicem sibi commonestrare. Vos autem semper liberae esse debere civitates dicitis, quoniam libertati earum maxime silis impedimento. Haec enim in primis conditionem federatis urbibus fertis, ut vos, quocumque tandem duxeritis, aequantur. At vero quid hoc ad libertatem? Nidem hostes declaratis, re prius cum federatis non communicata: deinde adversus eos decitis. Quo fit, ut saepe cogantur ii quos liberos dicitis, adversus homines amicissimos arma ferre. Praeter haec multo maxime libertati adversatur, quod hic Decemviratus, illic Triguatviratus instituitis. Atque hi magistratus non uti legitime cum imperio praesint, operam datis: sed ut oppida vi retinere possint. Quo fit ut potius vos tyrannides quam respublice delectare videantur. Jam quum rex Persicus ediceret, debere Graecae urbes esse liberas, plane pro vobis forebitis, quasi Thebanos contra litteras regis facturos censueritis, si non civitatibus singulis potestatem administratione legibusque suis utendi faceret: post ubi Cadmeam occupassetis, ne ipsos quidem Thebanos frui libertate sua passi estis. At enim eos, qui esse amici cupiunt, ab aliis exigere non oportet ut ex aequo et bono secum agatur, atque interim ipsos declarare, se nihil non iniuste concupiscere, modo potentiam maximam consequantur. »

Haec ubi proloquutus fuisset, non silentium modo sequutum est, sed illi edicti de oratione ipsius voluptatem uti caperent fecit, qui Lacedaemoniis infamati erant. Post cum Callistratus hanc orationem habuit: « Equidem, Lacedaemonii, dicere non possum, nulla vel a nobis, vel a vobis errata profecta esse: neque tamen en sum in sententia, ut his amplius otendum esse uerem, qui deliquere. Video enim, neminem hominum perpetuo immorem a peccatis esse. Quin et hoc percipio, nonnullorum homines majorem prudentiae copiam peccando parare, praesertim si per peccata pascuntur: id quod nobis usu venit. Nidem vobis nonnullorum video propter insipienter acta multa acedias adversa; quorum in numero est et Calmea Thebae a vobis occupata. Nam quum modo summo in id studio incumberetis, ut civitates in libertatem assereritis: jam ubi prius injuria Thebani a vobis affecti fuerunt, rursus universae illorum partes sequente rudi. Quapropter equidem bona in spe sum, futurum ut, edocti libidinem habendi animam minime fructuosum esse, deinceps in amicitia mutua colenda aequiores silis. Nam quod aliqui, poem haec impudite volentes, falso criminantur, venisse nos hoc non expetitum amicitiam vestram, sed quod vereamur ne cum praesentis An-

ταλκιδας ὡς ἐξ ἑνὸς βασιλείας γρημάματα, διὰ τοῦτο
ἤκουον, ἐνθυμίζοντες ὡς εὐλαροῦσι. Βασιλεὺς μὲν γὰρ
δέσποιν ἔγραφε πῶς τις ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλις αὐτονό-
μος εἴηαι· ἡμεῖς δὲ ταῦτά ἐκείνῳ λέγοντες τε καὶ πράτ-
τοντες τὴν αὐτονομίαν βραβύλλαι· ἢ τοῦτο οἰεταί τις,
ὡς ἐκείνους βούλεται γρημάματα ἀναλώσας ἄλλους μαγί-
λους ποιῆσαι μᾶλλον ἢ ἑνὶ δαπάνῃς ἃ ἔγνω ἀρίστα
εἶναι, ταῦτα αὐτοῦ περὶ ἄλλου· (12) Ἐλεν. Τί μὲν
ἤκουον; οὐ μὲν οὖν οὐκ ἀπορροῦντες γνώσκετε ἂν, εἰ μὲν
βούλεσθε, πρὸς τὰ κατὰ θάλατταν ἰδόντες, εἰ δὲ βού-
λεσθε, πρὸς τὰ κατὰ γῆν ἐν τῷ παρόντι. Τί μὲν ἐστίν;
ἐδόξεν οὐ τῶν συμμάχων τοὺς οὐκ ἀρίστα πράττου-
σιν ἡμῶν ἢ ὑμῶν ἀρεστά. Ἰσως δὲ καὶ βουλόμεθα ἂν
ὅν ἕνεκα περισσεύετε ἡμεῖς ἢ ὁρῶντες ἔγνωμεν ὑμῶν ἐπι-
δείξει. (13) Ἦνα δὲ καὶ τοῦ συμμάχου εἴη ἐπιμενησθῶν,
εἰσι μὲν ὅπου ποσσὶν τῶν πόλεων αἰ μὲν τὰ ὑμέτερα,
οἱ δὲ τὰ ὑμέτερα φρονέουσιν, καὶ ἐν ἐκείτῃ πόλει οἱ
μὲν λακωνίζουσιν, οἱ δὲ ἀττικίζουσιν. Εἰ οὖν ἡμεῖς
φίλοι γενόμεθα, πόθεν ἂν εὐκλείας γαλεπὸν τι προσδο-
κῆσθαι; καὶ γὰρ δὴ κατὰ γῆν μὲν τίς ἂν ὑμῶν φίλων
ὄντων ἐκείνους γένοιτο ἡμεῖς λυτῆσαι; κατὰ θάλατταν γὰρ
μὲν τίς ἂν ὑμῶν βλάβηαι τὴν ἡμῶν ἐπιτηδείων
ὄντων; (14) Ἀλλὰ μέντοι οὐ μὲν πόλεμον δεῖ ποτε
γίγνεσθαι καὶ οὐ καταλύσθαι πάντας ἀποστάτας, καὶ
οὐ ἡμεῖς, ἂν μὴ νῦν, ἀλλ' αὖθις ποτε εἰρήνης ἐπιθυμή-
σομεν. Τί οὖν δεῖ ἐκείνων τὸν χρόνον ἀναμείνειν, ἕως
ἂν ὑπὸ πλείους κακῶν ἀπειμώμεν, μᾶλλον ἢ οὐχ ὡς
τάχιστα πρὶν τὴν ἀνέκτιστον γενέσθαι τὴν εἰρήνην ποιη-
σώμεθα; (15) Ἀλλὰ μὲν οὐδ' ἐκείνους ἔγνωεν ἀπαντῶν
ὅστινες ἀγνωστοὶ γένομενοι καὶ νεικησκότας ἤδη πολ-
λάκις καὶ ὅσας ἔχοντες οὕτω φιλονεικοῦσιν ὥστε οὐ
πρότερον παύονται, πρὶν ἂν ἡττηθέντες τὴν ἀσκήσιν
καταλύσωσιν, οὐδὲ γὰρ τῶν κυβερνητῶν ὅστινες αὐτῶν ἐν
τῇ ἐπιτυχίᾳ, περὶ διπλοσίων κυβερνοῦσιν· ὅροι γὰρ καὶ
τῶν τοιούτων τοὺς πλείους ἀπόρους παντάπασιν γιγνομέ-
νους. (16) Ἄ γὰρ καὶ ἡμεῖς βρώμενοι εἰς μὲν τοιοῦτον
ἀγῶνα μηδέποτε καταστῆναι, ὥστε πάντα λαβεῖν ἢ
πάντ' ἀποβαλεῖν, ἕως δὲ καὶ ἑβρώμεθα καὶ εὐνοῦμεν
φίλους ἀλλήλοις γενέσθαι. Οὕτω γὰρ ἡμεῖς τ' ἂν
δὲ ὑμεῖς καὶ ὑμεῖς δὲ ἡμεῖς εἴη μετ' ἡμῶν ἢ τὸν παρὲν-
θόντα χρόνον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀναστρεφόμεθα.

17. Δοθέντων δὲ τούτων καλῶς εἰπέναι, ἐξηγίσαντο
καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι δέχοντες τὴν εἰρήνην, ἐφ' ἣν τοὺς
τε ἀρμοστέας ἐκ τῶν πόλεων ἐξήγαγον, τὰ τε στρατοπέδα
διαλύειν καὶ τὰ ναυτικά καὶ τὰ πικύα, τὰς τε πόλεις
αὐτονομίας εἶναι. Εἰ δὲ τίς παρὰ ταῦτα ποιεῖ, τὸν
μὲν βουλομένον βοηθεῖν ταῖς ἀδικουμέναις πόλεσι, τῷ
δὲ μὴ βουλομένῳ μὴ εἶναι ἐφορὸν συμμάχων τοῖς ἀδι-
κουμένους. (18) Ἐπὶ τούτοις ὁμοῦσαν Λακεδαιμόνιοι
μὲν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ
οἱ σύμμαχοι κατὰ πόλεις ἐκαστος. Ἀπογραφόμενοι δ'
ἐν ταῖς ὁμομνησίαις πόλεις καὶ οἱ Θεβαῖοι, προσελ-
θόντες πάλιν τῇ ὑστεραίᾳ οἱ πρεσβῆες αὐτῶν ἐκάλουν
μακροτέρην ἀντὶ Θεβαίων Βουνοῦτος ὁμομνηστέας. Ὁ

ταλκιδας a rege redeat : hi homines quos nugas agunt, velim
cum animis vestris expendatis. Rex enim perscripserit, uni-
versas in Graecia civitates esse debere liberas. Hac in parte
quum nos idem et dicamus et faciamus, quid causae fuerit
quomobrem a rege nobis metumus? regnum quis arbitra-
tur magnis pecuniarum impensis aliorum opes amplificare
velle potius, quam sine sumptu suo ea quae esse ex re sua
maxime statuit, sibi ipsi effecta dare? Verum esto: quomob-
rem tandem huc venimus? Ob inopiam quidem certe non
venissemus nos, intelligetis facile, si, quae in hoc tempore sit
potentia nostra tertia, quaeve terra, respexeritis. Quid igitur
est causae? Nimirum liquido patet, plerosque sociorum
ea designare, quae nobis non sint grata (magis) quam vobis
placeant. Præterea lubenter vobis ea, quae recte a nobis
animadvertenda sunt, indicaverimus; idque quia et ipsi nos
conservaveritis. Jam si utilitatis etiam facienda mentio est,
urbes universae partim nobis partim vobis addictae sunt; et
in singulis alii Lacedaemoniorum, Atheniensium alii partibus
sunt. Itaque si nos ipsi amicitiam ineamus, unde tandem
quidquam nobis exspectandum merito sit rei moleste? Nam
si vos amici nobis sitis, quis terra nos possit ledere? quis
item mari detrimentum rebus vestris attulerit, si nos amico-
s habeatis? Enimvero semper et oriri, et rursum compo-
ni bella, nemo est qui nesciat: nos ipsi si non modo, tamen
aliquando pacem expetemus. Cur igitur id tempus exspe-
ctemus, quo victi malorum multitudine delinquamus, ac non
potius quam maturissime pacem faciamus priusquam res im-
medicabiles evadant? Equidem nec illos ludo, qui, athletici
in certaminibus potius victoria sapient, quam etiam
gloriam retulere, adeo tamen contentiosi sunt, ut prius non
desistant, quam victi, professionem athletice abijciant: nec
item aleatores, quibus si unum aliquid ex animi sententia
successerit, de duplo tales jaciunt: nam plerosque horum
video extremam ad inopiam redigi. Quam quum et ipsi
perspicimus, in ejusmodi certamen haudquaquam descen-
dendo oportet, ut omnia vel consequi vel amittere velimus:
quin potius, dum vires integre sunt fortunaeque utimur pro-
spera, amicitiam inter nos contrahamus. Ita enim et nos
vestra opera, et vos nostra iugae ampliores, quam superio-
ribus temporibus, in Graecia erimus. »

Posteaquam hi praecleara disseruisse visi fuissent, etiam La-
cedaemonii decreto sancienti, pacem accipiendam esse con-
ditionibus hujusmodi: Ut perfectos suos ex urbibus edu-
cerent; exercitus tam maritimos quam terrestres dissolverent;
urbes libertate frui sinnerent. Si quis aliquid adver-
sus hac designaret, posse quemvis urbibus oppressis opem
ferre, qui quidem velit: si quis autem noluit, eum sacramento
ad ferendum oppressis opem minime teneri. Secundum haec
Lacedaemonii tum suo tum sociorum nomine iurjurandum
praestiterunt: Athenienses autem et socii, singulis suarum
rerum publicarum nomine. Quomodo Thebani etiam inter
urbes tales, quae sacramentum praestiterant, nomen suum
proferri fuissent, postridie reversi eorum legati petebant,
uti metala scriptura, pro Thebanis substitueretur iurasse

δὲ Ἀγροῖας ἀπεκρίνατο ὅτι μεταγράψαι μὲν οὐδὲν ἔν τῷ πρῶτον ὁμωσάν τε καὶ ἀπεγράψαντο· εἰ μάλιστα μὴ βούλωντο ἐν ταῖς σπονδαῖς εἶναι, ἐξέλθαι ἂν ἐξῆ, εἰ καλούμεν. (30) Οὕτω δὲ ἐλθόντων τῶν ἄλλων παποιημένων, πρὸς δὲ Θεβαίους μόνους ἀντιλογίας ὄσσης, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι οὕτως εἶχον τὴν γνώμην ὥς νῦν Θεβαίους τὸ λεγόμενον δὲ δεκατενέθηναι ἑλπίς εἴη, αὐτοὶ δὲ οἱ Θεβαῖοι παντὶ ὅλῳ ἀνέμῳ ἐχόντες ἀπέλθον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τὰς τε προῦρας ἐκ τῶν πόλεων ἀπήγον καὶ Ἱερικάστην καὶ τὰς ναῦς μεταπέμποντο, καὶ ὅσα ὑστέρῃ διαβέ μετὰ τοὺς ὅρκους τοὺς ἐν Λακεδαιμονίᾳ γενομένους, πάντα ἡνέγκασαν ἀποδοῦναι. (3) Λακεδαιμονίῳι μάλιστα ἐκ μὲν τῶν ἄλλων πόλεων τοὺς τε ἄριστους καὶ τοὺς προῦρους ἀπήγαγον, Κλεόμβροτον δὲ ἔχοντα τὸ ἐν Φωκεΐᾳ στράτευμα καὶ ἐπερωπῶντα τὰ οἰκίαι τιλῆ τῇ χρῆ ποιεῖν, Προθόου λέξαντος ὅτι αὐτῇ δοκούσῃ διαλύσαντας τὸ στράτευμα κατὰ τοὺς ὅρκους καὶ περιεργαζόμενους ταῖς πόλεσι συμβαλέσθαι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπουτον βούλοιο ἐκείστῃ πόλει, ἔπειτα εἰ μὴ τις ἄλλη αὐτονομίους τὰς πόλεις εἶναι, τότε πάλιν παρακαλέσαντας [τοὺς συμμάχους,] ὅσοι τῇ αὐτονομίᾳ βούλοιντο βοηθεῖν, ἄγειν ἐπὶ τοὺς ἐναντιούμενους οὕτω γὰρ ἂν ἐξῆ εἰσθαι τοὺς τε θεοὺς εὐμενιστάτους εἶναι καὶ τὰς πόλεις ἔχειν ἂν ἀρχισθαι· (3) ἢ δ' ἐκκλησίᾳ ἀκούσαντα ταῦτα ἐκείνῳ μὲν ἀνταρῆν ἤχησαν· ἴδῃ γὰρ, ὡς εἶπε, τὸ δαίμονον ἔχειν ἐπίστευαν δὲ τῷ Κλεομβρότῳ μὴ διαλύειν τὸ στράτευμα, ἀλλ' εὐθύς ἄγειν ἐπὶ τοὺς Θεβαίους, εἰ μὴ αὐτονομίους ἀρίστων τὰς πόλεις. [Ὁ δὲ Κλεομβρότος, ἐπειδὴ ἐπύθετο τὴν εἰρήνην γεννημένην, πέμψας πρὸς τοὺς ἐφόρους ἑρώτα εἰ γὰρ ποιεῖν οἱ δ' ἐκλύουσιν αὐτὸν στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Θεβαίους, εἰ μὴ ἀρίστων τὰς Βωιωτίας πόλεις αὐτονομίους.] Ἐπεὶ οὖν ἤσθετο ὅλῳ ἔπος τὰς πόλεις ἀρῶντας, ἀλλ' οὐδὲ τὸ στράτευμα διαλύοντας, ὥς ἀντιτάσσοντο πρὸς αὐτοὺς, οὕτω δὲ ἄγει τὸν στρατὸν εἰς τὴν Βωιωτίαν. Καὶ ἦ μὲν οἱ Θεβαῖοι ἐμβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῶν Φωκίων προσέδοικον καὶ ἐπὶ στενῇ τινι ἐρώλῳ, οὐκ ἐμβαλέσθαι διὰ Θεσβίων δὲ ὁρεῖν καὶ ἀπροσδόκητον παρατιθεῖς ἀμυνεῖται εἰς Κρεῦσιν, καὶ τὸ πύχος αἰρεῖ, καὶ τμήματα τῶν Θεβαίων διώκει λαμβάνει. (4) Ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ ἀνδράς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν Λεύκτροις τῆς Θεσπικῆς· οἱ δὲ Θεβαῖοι ἐστρατοπεδεύσαντο ἐπὶ τῇ ἀπαντιερῇ λόφῳ οὐ πολὺ διατελλομένης, οὐδένως ἔχοντας συμμάχους ἀλλ' ἢ τοὺς Βωιωτοὺς. Ἐνθα δὲ τῷ Κλεομβρότῳ οἱ μὲν φίλοι προσόντες διέγον, (5) Ὁ Κλεομβρότε, εἰ ἀρῆσαι τοὺς Θεβαίους δύναι μέλλεις, κινδυνεύσεις ὑπὸ τῆς πόλεως τὰ ἴσχυα παθεῖν. Ἀναμνησθήσονται γὰρ σου καὶ ὅτι εἰς Κυνὸς κεφαλὴς ἀρκαίμενος οὐδὲν τῆς γῆρας τῶν Θεβαίων ἐδῆμασας, καὶ ὅτι ὑστέρῃ στρατῶν ἀπεκρούσθης τῆς ἐμ-

Βωϊας. Respondere illi Agesilaus, nihil eorum se mutaturum, quae prius et sacramento confirmasset, et fuisset professi: quod si fœderis participes esse nolent, deletarum se nomen ipsarum, si juberent. Hoc modo ceteris pacem facientibus, quum Thebanorum in causa tantum controversaretur, arbitrabantur Athenienses, expectandum nunc esse, ut Thebani decumarentur, uti quidem ferebatur: quin et ipsi Thebani mestri prorsus discedebant.

CAPUT IV.

Post hæc deducunt presidia ex urbibus Athenienses, et Iphicralem una cum classe revocant, eumque cogunt omnia restituere quæcumque post sacramento confirmatum Lacedæmonie fœdus cepisset. Hicdem Lacedæmonii ceteris ex urbibus prefectos cum presidii educebant: at Cleombrotus, qui Phocensium in finibus copias præerat, quid faciendum sibi esset, a magistratibus Spartanis querebat. Ille quum sententiam dixisset Prothoo, videri sibi dimittendū esse secundam jurjurandi formulam copias, ac significandum passim civitatibus, ut singule tantum conferrent in sanum Apollineis, quænam quæque vellet: ac si deinde quis urbium libertati officeret, rursum excitandos esse socios, quicumque libertatem defendere unis auxiliis cuperent, atque ita ducendum adversus hostes exercitum: quod existimaret hoc modo tum deos maxime propitios futuros, tum urbes ipsas haud gravatū ista laboris: auditis his, concilium publicum angas hominem aggre censui, quod jam a summe aglabantur, ut credi par est: simul Cleombroto denuntiant, minime copias dimittere, sed quamprimum adversus Thebanos ducere, ut civitatibus libertatem restituerent. [Cleombrotus postquam pacem esse factam audierat, misit ad Ephoros interrogatum quid sibi faciendum esset. Mandant illi, ut Thebanis bellum faceret, nisi civitates Bœoticas libertate frui sinerent.] Itaque quum animadvertisset, tantum æhesse, ut liberas illi civitates esse permitteret, ut non dimissis copiis etiam contra Lacedæmonios in aciem suos educeret: Ita deum in Bœotiam cum exercitu pergit. Et quæ quidem cum erupturum e finibus Phocensium in suos Thebani patibant, atque adeo in arcto loco venturum præsolabantur, non irruit: sed Riuere montano, eoque improviso per Thias profectus, Creusim pervenit, ac una cum oppido triremes Thebanorum duodecim cepit. Quibus rebus gestis, a mari ascendens ad Leuctra, Thespensium in finibus, castra locat. Ei castra sua Thebani adverso in tumulo, non magno ex intervallo, opponunt, quum sociorum copias, extra Bœotias, omnino nullas haberent. Ille quum ad Cleombrotum ausci accessissent, inquirunt: « Si Thebanos hinc, non commisso proelio, Cleombrote, discedere passus fueris, periculum erit, ne te extremo patriæ supplicio mullet. Reperit enim hoc quoque memoria, non vastatos abs te Thebanorum fuisse fines id temporis, quum ad Cynoscephalas venisses, et quod deinceps successa adversus eos expeditione, prohibitus aditu

βολῆς, Ἀγησίλοο δὲ ἐμβαλλόντος διὰ τοῦ Κιθιρῶνος. Ἐπεὶ οὖν ἡσαντο κλέη ἡ τῆς πατρίδος ἐπιθυμίαι, ἀπέ-
στη ἐπὶ τοὺς ἀνδρας. Οἱ μὲν φόβῳ τοιαῦτα ἔλεγον· οἱ
δ' ἀναιτίῳ, Νῦν δὲ, ἔρασαν, δηλώσει δ' ἀνὴρ εἰ τῷ ὄντι
κἀβέται τῶν Θηβαίων, ὥστε λέγεται. (α) Ὁ μὲν δὲ
Κλειόμβροτος ταῦτα ἀκούων παροξύνεται πρὸς τὸ μάχην
αὐανέπειν. Τῶν δ' αὖ Θηβαίων οἱ προσεχόντες ἐλογί-
ζοντο ὡς εἰ μὴ μάχοντο, ἀποστήσονται μὲν αἱ περὶ αὐτοὺς
αὐτῶν πόλεις, αὐτοὶ δὲ πολιορκήσονται· εἰ δὲ μὴ ἔσῃ δ'
ὄχιμος ὁ Θηβαίων τάπηθδεα, ὅτι κινδυνεύουσι καὶ ἡ πόλις
αὐτοῖς ἐναντία γασθῆναι. Ἀπὲ δὲ καὶ περὶ αὐτοὺς πρό-
σθεν πολλοὶ αὐτῶν ἐλογίζοντο κρείττονες εἶναι μαχομένους
ἀποδινήσκειν ἢ πάλιν φεύγειν. (β) Πρὸς δὲ τοῦτοις παρ-
αδόντων μὲν τι αὐτοὺς καὶ χρηματικῶς ὁ λαγόμενος ὡς δοῖν
ἐνταῦθα Λακεδαιμονίους ἡγηθῆναι ἐνθὰ τὸ τῶν παρθέ-
νων ἦν μνημα, αἱ λέγονται διὰ τὸ βιασθῆναι ὑπὸ Λα-
κεδαιμονίων τινῶν ἀποκτείναι ἑαυτάς. Καὶ ἐξάμασαν
δὲ τοῦτο τὸ μνημα οἱ Θηβαῖοι πρὸ τῆς μάχης. Ἀπὸ γ-
γίλλετο δὲ καὶ εἰς τῆς πόλεως αὐτοῦς ὡς οἱ τε νεῖρ πάντες
αὐτόματοι ἀνιόντων, αἱ τε ἱέρειαι λέγονται ὡς νίκην
οἱ θεοὶ φανόιν. Ἐκ δὲ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὰ ὅπλα
ἔρασαν θραυτῇ εἶναι, ὡς τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὴν μάχην
ἐβουλεύμενος. Οἱ μὲν οὖν τινες λέγουσι ὡς ταῦτα πάντα
τεχνάσματα ἦν τῶν προσεχόντων. (α) Εἰς οὖν τὴν μά-
χην τοὺς μὲν Λακεδαιμονίους πάντα τὰναντία ἐβήγναι,
τοὺς δὲ πάντα καὶ ὑπὸ τῆς τύχης κατατροφῆναι. Ἦν
μὲν γὰρ μετ' ἀριστον τοῦ Κλειομβρότου ἡ τελευταία βουλή
περὶ τῆς μάχης· ἐν δὲ τῇ μεσημβρίᾳ ὑποκινούντων αἱ
τὸν οἶνον παροξύνει τι αὐτοὺς ἔλεγον. (α) Ἐπεὶ δὲ
ὁπλίζοντο ἐκείτοις καὶ πρόβηλον ἔδει ἦν διὰ τὴν μάχην
ἔσονται, πρῶτον μὲν ἀπένειν ὥρμητους ἐκ τοῦ Βουαι-
τίου στρατεύματος τῶν τὴν ἀγορὴν παρεσκευάστων καὶ
σκευοφόρων τινῶν καὶ τῶν οὐ βουλομένων μάχεσθαι,
πειρόντας κύκλῳ οἱ τε μετὰ τοῦ Ἰέρωνος μισθοφόροι
καὶ οἱ τῶν Φωκίων πελτασταὶ καὶ τῶν ἱππέων Ἡρα-
κλειῶται καὶ Φιλίσιοι ἐπιθέμενοι τοὺς ἀπὸ σθεν ἐπιστρα-
φῆς τι αὐτοὺς καὶ κατεδίωξαν πρὸς τὸ στρατόπεδον τὸ
τῶν Βουαιτῶν· ὥστε πολλοὶ μὲν ἐπείσθησαν μεῖζόν τε καὶ
ἀδριώτερον ἢ πρόσθεν τὸ τῶν Βουαιτῶν στρατεύμα.
(α) Ἐπειτα δὲ, ὅτι καὶ πεδίου διὰ τοῦ μεταξὺ, προε-
τάξαντο μὲν τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς
ἱππέας, ἀνταγίζοντο δ' αὐτοὺς καὶ οἱ Θηβαῖοι τοὺς ἐκ-
κείτους. Ἦν δὲ τὸ μὲν τῶν Θηβαίων ἱππικὸν μεμελετη-
κὸς διὰ τε τὴν πρὸς Ὀρχομενίους μάχην καὶ διὰ τὴν
πρὸς Θεσπίας, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους κατ' ἐκείνην τὴν
χρόνον πανηρότατον ἦν τὸ ἱππικόν. (α) Ἐπεὶ μὲν
γὰρ τοὺς ἱπποὺς οἱ πλουσιώτατοι· ἐπεὶ δὲ φρουρὰ φαν-
θείη, τότε ἦσαν ὁ συνταταγμένος λαὸς δ' ἂν τὴν ἱππὴν
καὶ ὅπλα ὅποια δοίη αὐτοῖς, ἐκ τοῦ παραχρημα ἂν ἐστρα-
τεύοντο· τῶν δ' αὖ στρατιωτῶν οἱ τοὺς σφύμασιν ἀδυνα-
τώτατοι καὶ ἥλαστοι φιλώτοι ἐπὶ τῶν ἱππῶν ἦσαν.
(α) Τοιούτων μὲν οὖν τὸ ἱππικὸν ἐκείτην ἦν. Τῆς
δὲ φάλαγγος τοὺς μὲν Λακεδαιμονίους ἔρασαν εἰς τρεῖς
τὴν ἐννομήσιαν ἄγειν· τοῦτο δὲ συμβαίνειν αὐτοὺς οὐ πλέον

fuertis, Agesilao semper in eorum fines per Citharonem ir-
rumpente. Quapropter si tua tibi curae est incolumitas, si
patriae vindicandae desiderio tangaris, in hostem modo tibi per-
gendum erit. « Huiusmodi amicorum erat oratio. Qui au-
tem a Cleombroto dissidebant, « Nunc ostendit, aiebant, The-
banis reuera favet, uti peribetur. » Haec quum Cle-
ombrotus audiret, ad committendam pugnam irritabatur.
Contra Thebani quoque proceres ratiocinabantur, si pro-
prio non decernerent, ab ipsorum fide discessura finitima
oppida, sequuturamque Thebarum obsidionem. Jam si
contentum populum Thebanos nullum habiturus esset,
periculum fore, ne ipsa sit eis urbs etiam adversata.
Quamobrem colligebant secum, ut qui plerique natehaec
extulissent, satius esse, pugnando mortem oppetere, quam
rursus in exilium ejci. Praeterea nonnulli eis addebant animi
quoddam oraculum, quo ferebatur, eo socii Lacedaemonias
ciadem perpassuras, quo virginum illarum monumentum
esset, quae ob illatum sibi vi stuprum a Lacedaemoniis qui-
busdam, se ipsas interemisse perhibentur. Atque hoc ipsum
monumentum aude pugnam Thebani orabant. Et sustin-
batur isdem e civitate, sine universa sponte sua se apo-
ruisse; ipsasque sacerdotes dicere, potendi victoriam
divinitus. Ferebatur etiam, de Herculis furo arua eva-
nuisse; quasi ad prelium Hercules profectus esset. A non-
nullis tamen proditur, reipublicae praefectorum haec omnia
fuisse commenta. Lacedaemonias igitur adversa ad hoc
prelium accidisse omnia constat, quum quae a Thebanis
ferent, praedare fortuna verieret omnia. Nam Cleombro-
tus a praedio de pugna postremum deliberabat. Et quia
largus in meridie biberant, ferebatur etiam ipsa a vino fuisse
nonnulli incitata. Postquam utrique armis se munirent,
jamque curvis pateret, committendum esse pugnam, pri-
mam excedere de Baeotum exercitu incipiunt ii qui forum
rerum venalium paraverant, stremque nonnulli calo-
nes et alii, qui pugnare volebant: tum vero linere flexo
circumcumbentes Hieronis stipendiarii cum Phoceniis cetratis
ac quibusdam Heracleoticis Philiisique equitibus, disce-
dentes adorientur, et ad suos reverti cogunt, fugientes ad
ipsa Baeotorum usque castra persequuti. Quapropter Baeo-
torum exercitus ab ipsis hostibus longe redditus est tum
amplior, tum numerosior, quam erat prius. Deinde Lacedae-
monii, quod locus inter utraque copias interjectus campe-
stris esset, equales prima in acie ante phalangem collo-
cabant, quibus equites iidem suos Thebani opponebant.
Erant autem equestres Thebanorum copiae partim propter
gestum adversus Orchomenios, partim ad versus Thespies-
es bellum exercitae: quum id temporis Lacedaemoniorum
equitatus ignavissimior esset. Nam equos opulentissimus
quisque aiebat; quotiesque defectus haberetur, vendebat
in quem ordo requirebat; acceptoque tum equo, armis, qua-
liacunque tandem suppeditaretur, in expeditionem subito
properabat. Praeterea milites equis erant impositi, qui et
corporibus essent maxime imbecillae, et gloriae cupiditate
non admodum decerent. Atque huiusmodi tunc erat
utrisque partis equitatus. Ceterum perhibebantur Lace-
demonii phalangem insuper in ternos explicatis duxisse:
quo factum, ut ipsorum acies duodecim modo milites esset

ἤ εἰς δώδεκα τὸ βάθος. Οἱ δὲ Θηβαῖοι οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ πεντήκοντα ἀσπίδων συνετραπημένοι ἦσαν, λογιζόμενοι ὡς εἰ νικήσαν τὸ περὶ τὸν βασιλέα, τὸ ἄλλο πᾶν εὐχρίωνται ἴσους. (12) Ἐπεὶ δὲ ἤρξαντο ἄγειν ὁ Κλεομβρότος πρὸς τοὺς πολέμους, πρῶτον μὲν πρὶν καὶ αἰσθῆσθαι τὸ μὲν αὐτῷ στρατεύματι ὅτι ἦγόντο, καὶ δὴ καὶ οἱ ἱππεῖς συνεβλήθησαν καὶ ταχὺ ἤτηντο οἱ τῶν Λακεδαιμονίων φεύγοντας δὲ ἐνεπεπταίεσαν τοὺς ἑκαστὸν ὁπλίταις, ἐπὶ δὲ ἐνέβαλλον οἱ τῶν Θηβαίων λόχοι. Ὅμως δὲ ὡς οἱ μὲν περὶ τὸν Κλεομβρότον τὸ πρῶτον ἐκράτουν τῇ μάχῃ σφαίρᾳ τούτῃ τακτικῶς γνοῖας τις ἂν οὐ γὰρ ἂν ἤδυναντο αὐτὸν ἀνέλθειν καὶ ζῶντα ἀπενεγκεῖν, εἰ μὴ οἱ πρὸ αὐτοῦ μάχόμενοι ἐπεκράτουν ἐν ἑαίῳ τῷ χρόνῳ. (14) Ἐπεὶ μέντοι ἀπέθανε Δαίμων τε ὁ πολέμαρχος καὶ Σφωδρίας τῶν περὶ δημοσίαν καὶ Κλεονόμος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ μὲν ἱπποὶ καὶ οἱ συμφορεῖς τοῦ πολέμαρχου καλούμενοι αἱ τε ἄλλαι ὑπὸ τοῦ θύλου ὠρούμενοι ἀνεχώρουν, οἱ δὲ τοῦ εὐνοῦρου ὄντες τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἴσθριον τὸ δεξιὸν ὠρούμενοι, ἐνέλειπον θυμὸς δὲ πολλῶν τεθνώτων καὶ ἤτηντο ἐπὶ αὐτοῖς τὴν τάξιν ἢ πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἐτιγχεῖν οὕσα αὐτοῖς, θνόντες δὲ ὅπλα κατὰ χόρταν ἐβαν ὀρμηκῶς. Ἦν μέντοι οὐ πᾶν ἐν ἐπιτάῃ, ἀλλὰ πρὸς ὀλίγῳ μᾶλλον τι τὸ στρατόπεδον. Ἐκ δὲ τούτου ἦσαν μὲν τινες τῶν Λακεδαιμονίων οἱ ἀόρηκτον τὴν συμφορὰν ἠγούμενοι τὸ τε τρόπον ἔρασαν ῥῆγναι κυλιέιν ἱστάναι τοὺς πολέμους, τοὺς τε νεκροὺς μὴ ὑποσπένδους, ἀλλὰ διὰ μάχης περᾶσθαι ἀναρρίσσειν. (16) Οἱ δὲ πολέμαρχοι, ὁρῶντες μὲν τῶν συμπίπτων Λακεδαιμονίων τεθνώτας ἑγγρὺς χιλίδας, ὁρῶντες δ' αὐτῶν Σπαρτιατῶν ὄντων τῶν ἐκεί οἱ ἑπτακισμίων, τεθνήκοντας περὶ τετρακισμίων, αἰσθανόμενοι δὲ τοὺς συμμάχους πάντας μὲν αὐθίμως ἔχοντας πρὸς τὸ μάχεσθαι, ἐπὶ δὲ οὗς αὐτῶν οὐδὲ ἀγχομένους τῷ γένει μῆνιν, συλλέξαντες τοὺς ἐπικαιροτάτους ἐβουλεύοντο τί χρὴ ποιεῖν. Ἐπεὶ δὲ πᾶσιν ἐδόκει ὑποσπένδους τοὺς νεκροὺς ἀναρρίσσειν, οὕτω δὲ ἐπαμῆναν κήρυκα περὶ σπονδῶν. Οἱ μὲντοι Θηβαῖοι μετὰ ταῦτα καὶ τρώπαυιν ἐστέρησαν καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπένδους ἀπέδωκαν.

18. Γενόμεναι δὲ τούτων, ὁ μὲν εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν ἀγγελλὼν τὸ πάθος ἀφικέται γυμνοπαίδων τε οὐσῶν τῆς τελευταίας καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ χοροῦ ἔδον ὄντος· οἱ δὲ ἔρροι ἐπὶ ἤκουσαν τὸ πάθος, διυπνύντο μὲν, ἑσπερ, ὅμως, ἀνάγκη τὸν μόνον χορὸν οὐκ ἐξήγαγον, ἀλλὰ διαγυμνοῦσθαι εἶπον. Καὶ τὰ μὲν ὀνόματα πρὸς τοὺς οὐκ οὐκ ἐκαστοῦ τῶν τεθνώτων ἀπέδωκαν· προεῖπον δὲ ταῖς γυναιξὶ μὴ ποιεῖν κρυπτήν, ἀλλὰ σιγῇ τὸ πάθος φέρειν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἦν ὅρην, ὅν μὲν ἐτέθνησαν οἱ προσκόντες, λιπαροὺς καὶ φαίδρους ἐν τῷ φανερῷ ἀναστραφεόμενους, ὃν δὲ ζῶντες ἠγγελλόμενοι ἦσαν, ἀλόγους ἂν εἶδες, τούτους δὲ σκυθρωποὺς καὶ ταπεινοὺς περιούοντας.

17. Ἐκ δὲ τούτου φρουρὰν μὲν ἔρανον οἱ ἔρροι ταῖς ὑπολοίποις μέροις μέχρι τῶν τετραπύκοντα ἀρ-

ματα. Theban vero sic aciem suam deusaverant, ut i latitudine non pauciores quinquaginta scutatis essent. Nam ratiocinabantur, futurum ut, illa hostilis aciei parte victa quae circum regem esset, reliqui facile superarentur. Post eorum movere Cleombrotus in hostem expiisset, prius etiam antequam ipsius copiae sensissent, enim adveit sus hostem ducere, jam conflixerant equites; inque hoc conflictu Lacedaemoniorum equitatus cito succubuerat. Itaque is fugiens, in suos gravis armatura pedites irruerat. Praeterea Theban cohortes in eosdem impressiones faciebant. Nihilominus copias Cleombroti ab initio sapiores in pugna fuisse, vel de hoc aliquis argumento certum animadvertere possit. Non enim tollere Cleombrotum vitumque deportare extra aciem potuissent, si non id temeris ille qui ante ipsum dimicabant, superiores existimant. At posteaquam et ipse, et Diino polemarchus, et Sphodrias unus ex illis qui publico tabernaculo utebantur, eorumque filius Cleonymus cecidissent, et equites cum iis qui polemarchi comites appellabantur, iidemque ceteri ab hominum turba impulsu pedem retulissent; tum alii Lacedaemonii, qui laevo erant in latere, premi dextrum conspicati, et ipsi loco cederent, multis denique peremptis, quum victi, fussa quae ante ipsorum castra erat, superata, in armis eo loco constitissent, unde progressi fuerant (et habebant loco non modicum plano castra, sed potius nonnulli scilicet): tum vero nonnulli ex Lacedaemoniis erant, qui non ferendas hanc cladem arbitrantur, ideoque dicentis laudatissima permittebunt hosti ut tropaeum statueret, tollendaque mortuorum cadavera non per inducias, sed commisso cum hostibus peritio. Verum polemarchi, quod ex universis Lacedaemoniis prope mille occubuisse cernerent, atque etiam de septingenis Spartanis (tot enim istis fuerant) quadringento perisse; praeterea socios omnes animadvertenter videmus ad pugnamque alacres esse, ac nonnulli ex eis id quoque accidisset, haud gravatim ferre: collectis hominibus maxime idoneis, quid agendum esset deliberabant. Posteaquam omnes censissent, interfectorum cadavera per inducias esse tollenda, caducatorum mittunt, qui de induciis ageret. Secundum haec Theban tropaeum excitant, ac per inducias mortuos reddunt.

His actis, venit Lacedaemonem cladis nuntius, idque ad ultimum ludorum, qui a multis exhibebantur, quem jam cho rus virilis ingressus esset. Ephori de clade certiores redditi, erant illi quidem in mazore, idque necessario, mea san- cionem: non tamen chorum exire iubeant, sed peragend muneris copiam faciebant. Deinde nomina interfectorum propolis tradunt, simulque mulieribus edicunt, ne clam rem tollerent, sed tacite calamitatem hanc ferrent. Postri die censere erat, illos quorum propinqua occubuerant, nido ad lectos in publico versari: quorum annu cognati super stites esse nuntias fuerant, perpaucos vidisses, eosque vultu tristi ac dejecto obambolantes.

Secundum ea delectus Ephori reliquarum cohortium habebant, usque ad illos, qui annum a pubertate quadagesimum

ἔβη ἐξέπεμπον διὰ καὶ τῶν ἑῶν μερῶν μέχρι τῆς αὐτῆς ἡλικίας τὸ γὰρ πρόσθεν εἰς τοὺς Φωκέας μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα ἐρ' ἔβη ἐστράτευον καὶ τοὺς ἐπ' ἄρμασι δι' τότε καταλιθισθέντας ἀκολούθῳ ἐκάλειον. (16) Ὅ μιν οὖν Ἀργεῖος ἐκ τῆς ἀσθενείας οὐκ ὀφειλόμενος ἢ διὰ πόλεως Ἀργεῖον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκάλειον ἡγεῖσθαι. Προθύμως δ' αὐτὸ συνστρατεύοντο Τεγεᾶται· ἔτι γὰρ ἔσαν οἱ περὶ Στάσιππον, λακονίζοντας καὶ οὐκ ὀφειστοὺς δυνάμενοι ἐν τῇ πόλει. Ἐξομῶμενος δὲ καὶ οἱ Μαντινεῖς ἐκ τῶν κοινῶν συνστρατεύοντο ἀποστρατεύοντες γὰρ ἐτύγγανον. Καὶ Κορινθιοὶ δὲ καὶ Σικυνιοὶ καὶ Φιλίσιοι καὶ Ἀγαοὶ μάλιστα προθύμως ἠκολούθουν, καὶ ἄλλοι δὲ πόλεως ἐξέπιπνον στρατιώτας. Ἐπὶ πόλιν δὲ καὶ τρεῖς αὐτῶν τῶν Ἀκαδαμονίων καὶ οἱ Κορινθιοὶ, καὶ ἐξόντων καὶ τῶν Σικυνίων συμπληροῦν, ἐρ' ὧν διανοῦντο τὸ στρατεύμα διαβιβάσαι. (17) Καὶ ὁ μὲν δὲ Ἀργεῖος ἐβόητο ἐπὶ τῇ διαβίᾳ.

Οἱ δὲ Θηβαῖοι εὖδης μετὰ τὴν μάχην ἐπεμψάν εἰς Ἀθήνας ἀγγελὸν ὑπερηφανόμενον, καὶ ἅμα μὲν τῆς νίκης τὸ μέγεθος ἔραρον, ἅμα δὲ βοηθεῖν ἐκάλειον, λέγοντες ὡς νῦν εἴη Ἀκαδαμονίων πάντων ὧν ἔπιπτον ἡκεῖσαν αὐτοὺς τιμωροῦσθαι. (18) Τῶν δὲ Ἀθηναίων ἡ βουλὴ ἐτύγγανεν ἐν ἀκροπόλει καθήμενη. Ἐπεὶ δ' ἤκουσαν τὸ γεγενημένον, ὅτι μὲν σφόδρα ἠνιόχσαν πᾶσι δὴλον ἰγόντο οὕτω γὰρ ἐπὶ γενίᾳ τὸν κέρκος ἐκάλειον, περὶ τῆς βοηθείας οὐδὲν ἀπεκρίναντο. Καὶ Ἀθήνηθεν μὲν οὕτως ἀπῆλθεν ὁ κήρυξ. Πρὸς μὲντοι Ἰάσονα, σύμμαχον ὄντα, ἐτακτον σκοποῦσιν οἱ Θηβαῖοι, κελύοντες βοηθεῖν, διαλογίζοντο πῶς τὸ μᾶλλον ἀποδοῦναι. (19) Ὅ δ' εὖδης τρεῖς μὲν ἐπὶ πόλιν, ὡς βοηθεῖν κατὰ θέλαντα, σπαλόντες δι' τὰ τεικνὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἵππους, καί περ ἀκροατοὶ πολλοὶ τῶν Φωκίων χρομέοντες, πᾶσι διαπορεύθαι εἰς τὴν Βωιωτῖαν, ἐν πολλῇ τῶν πόλεων πρότερον ὁρθεῖν ἢ ἀγγελεῖς ὅσην πορεύοιτο. Πρὶν οὖν συλλεγεσθαι τι πανταχόθεν ἔρβανε πόρρω γιγνόμενος, δῆλον ποῶν ὅτι πολλὰ χροὶ τὸ τάχος μᾶλλον τῆς βίας διαπράττεται τὰ δέοντα. (20) Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς τὴν Βωιωτῖαν, λαγόντων τῶν Θηβαίων ὡς καιρὸς εἴη ἐπιτίθεσθαι τοῖς Ἀκαδαμονίοις, ἀνῶθεν μὲν ἐκείνων οὖν τῶν ἐντοῶν, σφῆς δὲ ἀντιπροσώπων, ἀπέτρεπε αὐτοὺς ὁ Ἰάσων, διδάσκων ὡς καλοῦ ἔργου γεγενημένου οὐκ ἔστιν αὐτοῖς εἰς διακινδυνεύουσαι, ὥστε ἢ εἰ μάλιστα καταπρῆξαι ἢ σπαρῆσθαι καὶ τῆς γεγενημένης νίκης. (21) Οὐχ ὁρῶντες, ἔφη, ὅτι καὶ ἡμεῖς, ἐπεὶ ἐν ἀνάγκῃ ἰγνόντες, ἐκρηγῆσθε; οἴσθαι οὖν χρὴ καὶ Ἀκαδαμονίους ἂν, εἰ ἀναγκάζοντο ἐκγεγενησθαι τοῦ ζῆν, ἀπονοήθεις διαμαρτυρεσθαι. Καὶ ὁ θεὸς δὲ, ὡς οἶμαι, πολλὰς καί τις τοὺς μὲν μικροὺς μεγάλους ποῶν, τοὺς δὲ μεγάλους μικροὺς. (22) Τοὺς μὲν οὖν Θηβαίους τοιαῦτα λέγων ἀπέτρεπε τοῦ διακινδυνεύειν, τοὺς δ' αὖ Ἀκαδαμονίους διδάσκων ὅσον μὲν εἴη ἡττημένοι στρατεύματα, ὅσον δὲ νενικηκότες. (23) Ἐπὶ δὲ ἐπιλυθίσθαι, ἔφη, βούλασθε τὸ γεγενημένον πάθος, συμβουλευόμενοι ἀναπνεύσαντας καὶ ἀναπαυσαμένους καὶ μέλους γεγενημένους

excesserant. Præterea quosdam militabant ejusdem ætatis et his etiam cohortibus quas domi non habebant. Nam ante prolium hoc suos adversus Phocenses multatim miserant omnes, quoque ætates triginta quinque a pubertate exegerant. Jussu denique sunt et illi militatum ire, qui et magistratus quosdam obirent, tam fuerant domi relicti. Necdum adhuc Agesilaus convalescerat. Quaspropter Archidamum ejus filium republica illis copis præfecit. Et se perhibenter hæc in expeditione Tegeæ adjugebant, quod adhuc ii, qui Stasipponem Lacedæmonis favebant, superstitibus essent, neque parum in republica sua possent. Idem Manthei validis cum copis, de viris ipsorum collectis, hac in expeditione sequebantur; quod ab optimatibus regeretur. Præterea Corinthii, Sicyonii, Philisii, Achari alacriter admodum sequebantur, aliis etiam civitatibus milites suos multatibus. Trirèmes quoque tam a Lacedæmonis ipsis, tam Corinthiis, instruebantur; simulque Sicyonii rogabantur, ut et ipsi quasdam instruere, quibus Lacedæmonii copias suas transportare cogitabant. Hinc Archidamus extra de trajiciendo exercitu consulebat.

Thebani vero statim a pugna nuntium coronatum Athenas mittunt, perque huic tum victoria magnitudinem exponunt, tum ad ferendum opem Athenienses hortantur. Aiebant enim, posse modo a Lacedæmonis exigui preces earum omnesque, quos adversus ipsos designassent. Forte tum Senatus Atheniensis in arce sedebat. Is quom de re tota certior factus esset, perquam graviter casum hunc ferre omnibus aperte visus est: quippe nec ut hospitem exciperent innoce nuntium, et de auxiliis responderent omnino nihil. Ita nuntius Athenis rediit. Præterea autem magna cum festinatione Thebani ad tasem quoque, quam habebant socium, mittant, eamque cohortantur uti opem ipsis ferret. Nam quo res evasura esset, discipiebant. Is constans expediri trirèmes jubet, quasi mari latus eis esset suppetias. Interim ipse sumptis secum mercenariis copis, et equestribus, quas albat, tanetsi Phocenses bellum implacabile adversus ipsam gererent, terrostri tamen itinere in Brotiliam profectus est, citius quibuscum in orbibus visus, quam quo pergeret nuntium esset. Idem principum colligi copias underique possent, procul evasaret: quos quidem re declarabat, sæpenumero ex quo geri debeant, celeritate magis quam vi pericli. Posteaquam in Brotiliam venisset, ac Thebani tempus oblatum esse dicerent idoneum, quo Iason a tergo, mercenario cum milite, ipsi autem ex adverso Lacedæmonios invaderent: ab hoc eos ille instituto averit, quum moneret, re periculi gesta non opere pretium esse ut in id periculum se rursus conjicerent, quo vel maxima perpetrarent, vel victurum, quam adepti essent, amitterent: « An non videtis, inquit, vos etiam eo tempore victoria potius esse, quo maxima necessitate urgebamini? Quaspropter putandum est, Lacedæmonios quoque, si eo redigantur, ut vitæ spem abiciant, salute desperata pugnantur. Præterea deo, uti quidem videtur, sæpenumero volupe est, eos qui parvi sunt, magnos; qui magni sunt, parvos facere. » Hujusmodi verbis Thebanos, quominus de summa rerum periclitarentur, svertebat. Ex altera parte Lacedæmonios docebat, ejusmodi sit victus, ejusmodi victor exercitus. « Quod si, ait, oblivisci cladis ejus, que vobis accidit, vultis, equidem hoc vobis consilio do, ut posteaquam nonnihil relecti eritis quiete majoremque potentiam nacti; sic deinde

τοὺς ἀπὸ τῆς οὐσίας εἰς μέγαν λίαν. Νῦν δὲ, ἔφη, εἴ σοι ἐστὶ καὶ τῶν συμμάχων ὡς ἐπὶ οἱ διαλέγονται περὶ φιλίας τοῖς πολέμοις ἀλλὰ ἐκ παντὸς τρόπου παρῆναι σπονδὰς λαβεῖν. Ταῦτα δ', ἔφη, ἔγωγε προθυμολογῶμαι, εἶσαι βουλόμενος διὰ τὴν τοῦ πατρὸς φιλίαν πρὸς ἡμεῖς καὶ διὰ τὸ προεῖναι ὑμῶν. (αβ) Ἐλέγε μὲν οὖν ταῦτα, ἔπαρτε δ' ὡς ὅπως διάφοροι καὶ οὗτοι ἀλλήλους ὄντες ἡμεῖς τοὺς ἐκείνων ἐκινῶν. Οἱ μὲντοι Ἀσκαδαῖοι, ἀκούσαντες αὐτοῦ, πράττειν περὶ τῶν σπονδῶν ἐκείνων ἐπὶ δ' ἀπαγγέλλει ὅτι εἴσαν αἱ σπονδαί, παρήγγαλιν οἱ πόλεμοι διενεργήσαντες συνεπαύεσθαι πάντας, ὡς τῆς νυκτὸς πορευόμενοι, ὅπως ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὴν Κιθαιρῶνα ἀναβαίνοιν. Ἐπὶ δ' ἐδείκνυντο, πρὶν καθυδαίνειν παραγγέλλαντες ἀκούσθαι, ἡγούνοιο εὐλοῖα ἀπ' ἱστέρων τῆς διὰ Κρεῦσις, τῶ λαθὲν πιστεύοντες μᾶλλον ἢ ταῖς σπονδαῖς. (αγ) Μᾶλα δὲ χαλεπῶς πορευόμενοι, οἳ δὲ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν φόβῳ ἀπόντες καὶ χαλεπῶν ὁδῶν, εἰς Αἰγύθειαν τῆς Μεγαροῦ ἀφικνούμενοι. Ἐκεῖ δὲ περιτυχάνουσι τῷ μετὰ Ἀρχιδάμου στρατεύματι. Ἐνθα δὲ ἀναμειβαν, ὡς καὶ οἱ σύμμαχοι πάντες παρεγόντων, ἀπῆγε πρὶν ἡμεῖς τὸ στρατεύμα μέγαν Κορίνθων ἐκείθεν δὲ τοὺς μὲν συμμάχους ἀπῆγε, τοὺς δὲ πολῖτας οἰκασθε ἀπέγαγεν.

στ. Ὁ μὲντοι Ἰάσων ἀπὸ τῆς Φωκίης Ἰαπολιτῶν μὲν τὸ τε πρόσπειον εἶλε καὶ τὴν χώραν ἐπόρθησε καὶ ἀπέκτεινε πολλοὺς τῆς δ' ἄλλης Φωκίης διέπληθε ἀπράγμονας. Ἀρκαῖος δὲ εἰς Ἡράκλειαν κατέβαλε τὸ Ἡρακλειῶν τείχος, ὅπῃον ἐστὶ οὗ τοῦτο φερόμενος, μή τις ἀνισταμένης ταύτης τῆς πόλεως πορεύσιντο ἐπὶ τὴν ἐκείνου δόξαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδομούμενος μή τις τὴν Ἡράκλειαν ἐπὶ στενῶ οὖσαν καταλαμβάνοντες ἀργῶν αὐτὴν, εἰ ποὶ βούλοιο τῆς Ἑλλάδος πορεύεσθαι. (αα) Ἐπὶ δ' ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Θετταλίαν, μέγας μὲν ἦν καὶ διὰ τὸ τῷ νόμῳ Θετταλῶν ταχὺς καθεστάναι καὶ διὰ τὸ μισοφόρους πολλοὺς τρέφειν περὶ αὐτὴν καὶ πελοὶς καὶ ἱππέας, καὶ τοὺς ἐκτεταμένους ὡς ἐν κράτιστοι εἶεν ἐπὶ δὲ μείζον καὶ διὰ τὸ συμμάχους πολλοὺς τοὺς μὲν ἦδη εἶναι αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ βούλονται γίνεσθαι. Μέγιστος δ' ἦν τῶν καθ' αὐτὸν τῷ μηδ' ὕψ' ἐνδὲ εὐκαταφρόνητος εἶναι. (αβ) Ἐπὶ τὸν δὲ Πύθιον παρήγγαλε μὲν ταῖς πόλεσι βοῦς καὶ οἶς καὶ αἶγας καὶ ἐκ παρασκευάζεσθαι ὡς εἰς τὴν θυσίαν καὶ ἔρασαν πάντων μετρίως ἐκείνη πόλις ἐπαγγελλομένη γενέσθαι βοῦς μὲν οὐκ ἐλάτους ὡρίων, τὰ δὲ ἄλλα προσήματα πλείω ἢ μόρια. Ἐκείνους δὲ καὶ νεκρήτων χρυσῶν στέφανον ἐσθῆαι, ἥτις τῶν πόλεων βοὴν ἡγεμόνα καλλίστων τῷ θεῷ ὀφείλει. (αγ) Παρήγγαλε δὲ καὶ οἱ στρατιωσόμενοι εἰς τὸν περὶ τὰ Πύθια χρόνον Θετταλοὺς παρασκευάζεσθαι διανοῖστο γὰρ, ὡς ἔρασαν, καὶ τὴν πανήγυριν τῷ θεῷ καὶ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς διατίθεσθαι. Περὶ μὲντοι τῶν ἱερῶν χρημάτων ὅπως μὲν διανοῖστο ἐστὶ καὶ νῦν ἀδελφὸν λέγειται δὲ ἱερομένων τῶν Δελφῶν εἰς χρῆ

Thebanos, jam iurictos, adoriamini. Nam hoc tempore scire vos volo, quosdam e sociis vestris esse, qui de amicitia laeunda cum hostibus colloquantur. Quamobrem vobis omnino danda est opera, ut iudicis impetretis. Atque haec, inquit, ago tanto studio, quod vestre saluti consulere cupiam, partim propter eam amicitiam, quae patri meo vobiscum intercessit, partim quod hospes vester publicus sim. α. Huiusmodi quondam ab Iasone dicebantur: quoniam hanc fortassis idcirco faceret, ut utrique inter se dissidentes ipsius opera indigerent. Ceterum Lacedaemonii, posteaquam ipsam audissent, uti de induciis ageret, hortabantur. Posteaquam vero renuntiatum esset, inducias jam esse confectas: mandant polemarchi suis, ut omnes sumpta cena sese ad iter pararent, quod noctu faciendum esset, ut cum prima luce Cithaerone ascendere. Ubi conuasent, militibus ante somnum sequi iussit, statim a vespera ducebant eos itinere, quo per Creusim pergitur: quod clandestinæ protectioni potius quam induciis vellent fidere. Confecto difficili itinere (quippe quod et nocte, et magno in metu, et via perlocusta discederet) ad oppidum Megarice ditiosis Agosthenes pervenit, ubi copias Archidami obvias habebat. Is vero quum ita expectasset, donec omnes socii convenissent, exercitum universum Corinthus usque abducit, inde socios dimittit, et cives ipse domum ducit.

Iason per Phocidem discedens, Hyampolitum suburbium cepit, agrum populatus est, multos occidit: reliqua Phocidis sic peragrata, ut nihil amplius moliretur. Heracliam ubi venisset, Heraclaeorum munus deiecit, non hoc veritus, ne si transitus is pateret dititionem ipsos aliqui invaderet: sed aciem potius ipso cogitant, ne qui capta Heraclia, loco sita angusto, prohiberent quominus in Graeciam pergere posset, quoniam ipsi liberet. In Thessaliam ubi redisset, vir magnos habebatur, partim quod lege Thessalorum dux constitutus esset, partim quod magna stipendiariorum militum copias, pedestres et equestres, aleret, easque suo laboribus assuetas, ut longe milites praestantissimi casent. Præterea maior erat eam ob causam, quod et multis socios jam haberet, et plures ei se vellet adiungere. Denique hominum saeculi sui maximus erat in eo quod nemini esset contemptum. Posteaquam appetissent Pythiam, desuntibatur oppidis, ut boves, oves, capras, aues compararent ad sacrificium. Ferebatur vero, tametsi moderate admodum oppidis singulis conferenda imperasset, tamen consequutus esse boves non pauciores quam mille, reliqui pecoris supra decem millia. Præterea per præconem significari iussit, futurum victorie præmium coronam auream, si qua civitas bovem ducem pulcherrimum deo parasset. Etiam hoc Thessalis denuntiabatur, ut ad expeditionem se pararent, quam id temporis, quo Pythia celebratur, suscipiari essent. Nam cogitabat, ut alunt, celebratis ejus ac ludorum ipse esse moderator. Quid autem de sacris ipse pecunia cogitaret, etiam nunc obscurum est. Fertur enim quærentibus Delphis, quid faciendum esset, si comestras Apol-

ποιεῖν, ἐὼν λαμβάνῃ τῶν τοῦ θεοῦ χρημάτων, ἀπακρί-
νασθαι τὸν θεὸν οὗτις αὐτῷ μελοῖται. (31) Ὁ δ' οὖν ἀνὴρ
τῆλυκούτος ὢν καὶ τοσούτα καὶ τοιαῦτα διανοούμενος,
ἐξέτασιν παποτρῆδος καὶ δοκιμασίαν τοῦ Φαραῶν ἱππι-
κοῦ, καὶ ἤδη καθήμενος καὶ ἀπακρινόμενος, αἱ τις θαύ-
μαστος τοῦ προφῆτι, ὑπὸ νηπιόντων αὐτοῦ προκαλούμεται
ὡς διαφερόμενος τι ἀλλήλοις ἀποσπράττειται καὶ κατα-
κόπτεται. (32) Βοηθούσαντων δὲ ἐξορμήτους τῶν πα-
ραγορευομένων δορυφόρων εἰς μὲν ἐπὶ τύπτειν τὸν Ἰάσονα
λόγχῃ πληγῆς ἀποθνήσκει· ἕτερος δὲ ἀναβαίνειν ἐπ'
ἱπποῦ ἐγκαταληρθεὶς καὶ πολλὰ τραύματα λαβὼν ἀπέ-
θανεν· οἱ δ' ἄλλοι ἀναπαύσαντες ἐπὶ τοὺς παρασκευ-
ασμένους ἱπποὺς ἀπέρριπον ὅσαι δὲ ἀρέσκοντο τῶν
Ἑλληνίδων πόλιν, ἐν ταῖς πλείστασι ἐπιμύνηντο. Ἡ
καὶ ὄθλον ἐγένετο οὗτο ἰσχυρῶς εἰσαῖν οἱ Ἕλληνες αὐ-
τὸν μὴ τύραννος γένεσθαι.

33. Αποθνήσκοντες μέντοι ἐκείνου Πολύδωρος ἀδελφὸς
αὐτοῦ καὶ Πολύφρων γαμὶ κατέστησαν. Καὶ ὁ μὲν
Πολύδωρος, παρενομήσαντο ἀμφοτέρων εἰς Λαρίσαν, νό-
μιμα καθύμνων ἀποθνήσκει ὑπὸ Πολύφρονος τοῦ ἀδελ-
φοῦ, ὡς ἰδοῦμαι ὁ γὰρ θάνατος αὐτοῦ ἐξαπιναιδὲς τε καὶ
οἷα ἔχον ζανερὰν πρόβασιν ἐγένετο. (34) Ὁ δ' αὖ
Πολύφρων ἤρξεν μὲν ἐπισπύων, κατασκευάσαντο δὲ τὴν
τυραννίδα ὁμοίαν. Ἐν τῇ γὰρ Φαραῶν τὸν
Πολύδωμον καὶ ἄλλους τῶν πολιτῶν ὁκτοὺς τοὺς κρα-
τίστους ἀπέκτεινεν, ἐκ τῶν Λαρίσης πολλοὺς φυγάδας
ἐποίησε. Ταῦτα δὲ ποιῶν καὶ οὗτος ἀποθνήσκει ὑπ'
Ἀλεξάνδρου, ὡς τιμωρόντος τῷ Πολύδωρῳ καὶ τὴν
τυραννίδα καταλύοντος. (35) Ἐπει δ' αὐτὸς παραλαβὴν
τὴν ἀρχὴν, χαλεπὸς μὲν Θετταλοῖς ταχὺς ἐγένετο, χα-
λεπὸς δὲ Θηβαίοις καὶ Ἀθηναίοις πόλεμος, δίκαιος δὲ
λυστὴς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Τοιοῦτος
δ' ὢν καὶ αὐτὸς αὖ ἀποθνήσκει, αὐτοχειρὴ μὲν ὑπὸ
τῶν τῆς γυναικὸς ἀδελφῶν, βουλῇ δὲ ὑπ' αὐτῆς ἐκείνης.
(36) Ταῖς τε γὰρ ἀδελφοῖς ἐξήγγειλεν ὡς Ἀλεξάνδρος
ἐπιβουλῇσιν αὐτοῖς καὶ ἐκρύβην αὐτοὺς ἐνδον ὄντας εἶχεν
τὴν ἡμέραν, καὶ δεξιμένη μεθίστοισιν τὸν Ἀλεξάνδρον,
ἐπὶ κατεκόμισεν, ὁ μὲν λύχνος ἐκείνου, τὸ δὲ εἶρος
αὐτοῦ ἐξήγγειλεν. Ὡς δ' ἤθετο θανόντος εἰσβαίνει ἐπὶ
τὸν Ἀλεξάνδρον τοὺς ἀδελφούς, εἶπεν ὡς εἰ μὴ ἤδη
πράξουν, ἐξαγερῇ αὐτόν. Ὡς δ' εἰσῆλθον, ἐπισπά-
σαν τὴν θύραν ἀγματοῦ τοῦ ῥόπτρου, ὡς ἐπιθάνειν ὁ
ἀνὴρ. (37) Ἢ δὲ ἔχθρα λέγεται αὐτῇ πρὸς τὸν δυνάμει
γενέσθαι ὑπὸ μὲν τινος ὡς ἐπὶ εἴηται τὰ αὐτοῦ παι-
δικὰ ὁ Ἀλεξάνδρος, νηπιόντων ὄντα καλὸν, δεξιέσσης
αὐτῆς λῦσαι ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἀπέσπραν· οἱ δὲ τινες ὡς
ἐπὶ παῖδας αὐτῇ οἷα ἐγένοντο ἐκ ταύτης, οὗτις πᾶσι
τῶν αὐτῆς ἐπὶ αὐτῇ τῆς ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῆς γυναικὸς ὄντων
λέγεται· τῶν δὲ ταῦτα πράξαντων εἴρησεν ὁ δὲ ὁ λόγος
ἐγράφετο Τσιφφονος πρεσβυτάτου ὡν τῶν ἀδελφῶν τὴν
ἀρχὴν εἶχε.

lini pecunias Iason attraheret; deum illum respondisse,
sibi eam rem curae futuram. Tantis vir, et qui tanta
tantaque haberet in animo, quom lustrationem equitatus Phe-
razorum institueret, et periculum ejus facere vellet, jam-
que consensisset, ac responderet illis, quibus aliqua in re
opera ipsius opus foret: a septem adolescentibus ad ipsum
accedentibus, quasi quodam in causa dissiderent, jugulatur
et occiditur. Quomque viriliter satellites li qui aderant,
ad opem ei ferendam accurrissent, unus aditus Iasonem fe-
riens, hasta percussus interficitur; alius, quom equum
conscenderet, comprehensus, multis acceptis vulneribus et
ipse moritur. Ceteri paratos in equos insidentes, effugere;
qui sane quascunque in urbes Graeciae venirent, maxima ex
parte summa excepti sunt honoribus. Qua ex re patebat,
Graecos ab eo vehementer sibi metuisse, de tyrannidem ar-
riperet.

Mortuo Iasone, fratres ipsius, Polydorus et Polyphro, du-
ces creati sunt. Quomque Larissam ambo proficiscerentur,
nocto dormiens Polydorus a Polyphrone fratre interemptus
est, uti quidem videbatur: etenim morte subita, et cujus
esset obscura causa, exstinctus est. Polyphro imperium
anno uno tenuit, et administrationem instituit tyrannidi si-
mitem. Nam Pharsali Polydamentem, alioque civium
octo praestantissimos interfecit, et Larissa multis in exilium
eiecit. Verum et is quom talia potaret, interfectus est ab
Alexandro, sub specie viadicandi mortem Polydori et ipsius
tyrannidem evertendi. Alexander quom imperium acce-
pisset, non Thessalis modo dux gravis erat, verum etiam
gravis Thebanis, et Atheniensibus infestus, injustusque
terra et mari praeda. Talis autem quom esset, opera qui-
dem fratrum uxoris, sed consilio tamen ejusdem est inter-
fectus. Nam ea fratribus committant, insidiali Alexandrum
ipsis; ideoque diem totum domi conclusos occultarat. Post,
ubi Alexandrum ebrium ad se recepisset, quamprimum is
obdormivisset, ardente lucerna gladium ejus extulit. Quom-
que cuncti fratres animadverteret, quominus ad Alexan-
dram ingrederentur, excitaturam se dixit hominem, ni mox
rem perpetraret. Itaque illis ingressis, attracta janua, tam
diu mureulum tenebat, donec maritus interfectus esset.
Ceterum oeta inter ipsam et Alexandrum haec inimicidia
fertur esse, secundum quodam, ex eo quod quom amores
suos, adolescentem venustum, vinculis Alexander con-
strinxisset, ipsa rogante at eum liberaret, eductum jugula-
set. Alii quidem referunt, quod quom ex hac uxore liberos
nullos susciperet, missis Thebas suis, uxorem Iasonis sibi
jungendam nuptiis hieratis desponsaret. Haec fuisse perbi-
bentur causae quomobrem uxor ei fuerit invidiosa. Ceterum
nati maximus ex his fratribus, qui illa perpetravit, Tia-
phonus imperium ad hoc usque tempus, quod historicum liber
hic scribatur, obtinebat.

Καὶ τὰ μὲν Θεσπυλιὰ, ὅσα περὶ Ἰάσονα ἐκράχθη καὶ μετὰ τὸν λαῖνον θάνατον μέχρι τῆς τοῦ Τιςφρόνου ἀρχῆς ἐσθλόντα· νῦν δ' ἐπ' αὐτοῖς ἔθεν ἐπὶ ταῦτα ἔθελον. Ἐπεὶ γὰρ Ἀρχίδαμος ἐκ τῆς ἐπὶ Ἀσούτρῃ βοήθειας ἀπήγαγε τὸ στράτευμα, ἐνθυμηθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἐπὶ οἰόνται χρῆναι ἀκολουθεῖν καὶ οὕτω διακρίναι τοὺς Ἀκαδαμειῶνους. ὥς περ τοὺς Ἀθηναίους διέβλεπον, μεταπέμπονται τὰς πόλεις ὅσαι βούλονται τῆς εἰρήνης μάχεσθαι ἢ βασιλεὺς κατεπεμψέν. (α) Ἐπεὶ δὲ συνήλθον, ὄρμηκα ἐποίησαντο μετὰ τὸν κοινοῦν βουλευμένον ὁμοῖα τὸνδε τὸν ὄρκον. Ἐμμενὶ ταῖς σπονδαῖς ἃς βασιλεὺς κατεπέμψεν καὶ τοῖς ψηφίσμασι τοῖς Ἀθηναίων καὶ τὸν συμφέρον. Ἐάν δέ τις στρατεύῃ ἐπὶ τινι πόλει τὸν ὁμοσπουῖον τόνδε τὸν ὄρκον, βοηθήσει παντὶ σφίνοι. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἔλαβον τῷ ὄρκῳ. Ἡλείοι δὲ ἀντίλεγον ὡς οὐ δεῖον αὐτονομίαν ποιεῖν οὐτὴ Μαργανεῖς οὐτὴ Σκιλλυντίους οὐτὴ Τριφυλούς· σφετέρως γὰρ εἶναι ταύτας τὰς πόλεις. (β) Οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ψηφισάμενοι, ὥς περ βασιλεὺς ἐγραψεν, αὐτονομίαν εἶναι ὁμοῖα καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας πόλεις, ἐξέπεμψαν τοὺς ὁρακτὰς, καὶ ἐκέλευον τὰ μέγιστα τέλη ἐν ἐκαστῇ πόλει ὁρᾶσθαι. Καὶ ὁμοσπονίαν πάντας πλὴν Ἡλείων.

Ἐξ ὧν δὲ καὶ οἱ Μαντινεῖς, ὡς ᾔδει αὐτόνομοι παντάπασιν ὄντες, συνήλθον περὶ πάντας καὶ ἐθήρσαντο μίαν πόλιν τὴν Μαντινέαν ποιεῖν καὶ τεύχεσθαι τὴν πόλιν. (γ) Οἱ δ' αὖ Ἀκαδαμειῶνι ἤρουντο, εἰ τοῦτο ἔδει τῆς σφετέρας γνώμης ἴσοι, χαλεπὸν ἐπιστάθαι. Πεικρυντο οὖν Ἀγρεσίλων προεδρεύτην πρὸς τοὺς Μαντινέας, ὅτι ἐδόκει πατρικὸς φίλος αὐτοῖς εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ἀρίκετο πρὸς αὐτοὺς, τὸν μὲν ἔδημον τῶν Μαντινέων οἱ ἄρχοντες οὐκ ἔβλεπον συλλέγει αὐτῷ, πρὸς δὲ σφῶς ἐκέλευον λέγειν θου δέοντα. Ὁ δὲ ἐπισχενέτο αὐτοῖς, ἔάν νῦν ἐπίσχοι τῆς τευχίσσεως, ποιήσιν ὥστε μετὰ τῆς Ἀκαδαμειῶνος γνώμης καὶ μὴ ἀπανηρώς τευχισθῆναι τὸ τεῖχος. (δ) Ἐπεὶ δὲ ἀπεκρίναντο θη ἀδύνατον εἶναι ἐπισχεῖν, ὀργισμῶς γεγενημένου πάσης τῇ πόλει ᾗδε τεύχεσθαι, ἐκ τούτου δ' μὲν Ἀγρεσίλος ἀπῆκε ὀργιζόμενος στρατεύειν γε μέντοι ἐπ' αὐτοὺς οὐ δυνατόν ὅπως εἶναι, ἐπ' αὐτονομίᾳ τῆς εἰρήνης γεγενημένης. Τοῖς δὲ Μαντινεῦσιν ἐπειμπον μὲν καὶ τὸν Ἀρακιδεὺν πολέων τινας συνταχούοντας, οἱ δὲ Ἡλείοι καὶ ἄργυρίου τρία τάλαντα συνέβαλλον αὐτοῖς εἰς τὴν περὶ τὸ τεῖχος ἀπαρνήν. Καὶ οἱ μὲν Μαντινεῖς περὶ ταῦτ' ἦσαν.

ε. Τὸν δὲ Τεγεατῶν οἱ μὲν περὶ τὸν Καλλιβίου καὶ Προξένου συνήγον ἐπὶ τὸ συνίεναι τε πῶς τὸ Ἀρακιδεὺν, καὶ ὅτι νικῶν ἐν τῇ καιρῷ, τοῦτο κύριον εἶναι καὶ τὸν πολέων· οἱ δὲ περὶ τὸν Στασίππου ἐπάρτουν εἶναι τε κατὰ χρόνον τὴν πόλιν καὶ τοὺς πατριῶς νόμους χρῆσθαι. (ς) Ἡτοιμάμενοι δὲ οἱ περὶ τὸν Προξένου καὶ Καλλιβίου ἐν τοῖς θεοῖς νομίσαντες, εἰ συνέλθοι δ

Atque hactenus res Thessalicas, quæcumque Iasonis obfigere, quæque post mortem illius usque ad Tisiphoni imperium gesta sunt, exposuimus. Nunc eo redeo, unde ab hac sum digressus. Etenim posteaquam Arcidamus ab expeditione, qua suis ad Leuctra ferre suppellectiles volebat, domum copias reduxisset, serum ipsi cogitantes Athenienses, adhuc existimare Peloponnesios, debere se alios duces sequi, et Lacedæmoniorum res eo loco constitutas necdum esse, quo Athenienses aliquando redegressi: accessunt ad se urbes omnes, quotquot esse participes pacis ejus velient, quam rex præscriptam ad ipsos misisset. Ubi convenissent, decretum faciunt una cum illis, qui venire in societatem velent, ut in hæc verba jurentur: « Persistam in fœderibus, quæ rex ad nos misit, ac in Atheniensium sociorumque decreta. Quod si quis bellum fecerit ulli civitati, quæ jussurandum hoc præstitierint, totis viribus opem feram. » Atque hoc jussurandum ceteris placebat omnibus; soli Elei adversabantur: non esse enim cur sui juris et liberi sint vel Marganenses, vel Scilluntii, vel Triphyli: nam sua esse hæc oppida. Verum Athenienses, cum ceteris decreto facto ex regis litterarum sententia, ut pariter et exigua et magna oppida libera essent, mittunt quosdam sacramenti exactores, eosque singulis in urbibus magistratus quosque amplissimos jurejurando adstringere jubent. Itaque juratum ab omnibus, extraquam ab Eleis.

Quæ res fecit ut etiam Mantinei, quasi qui jam prorsus essent juris sui, omnes convenirent, decretumque facerent de uno oppido Mantinea condendo se muniendo. Contra vero Lacedæmonii arbitrabantur, si hoc absque ipsorum consensu fieret, molestum sibi futurum. Quapropter Agesilaum ad Mantineos legatum mittunt, quod is videretur patiens ad Mantineos esse. Hic quum ad ipsos venisset, nolabant Mantineorum magistratus populum ei cugere: jubebantque, ut apud se, quæ vellet, diceret. At Agesilaus eis pollicebatur, perfecturum se, ut, si in hoc tempore ab oppidi communionis abstinerent, deinceps cum Spartæ consensu, neque magno sompni, mensis exstruerentur. Quam autem respondisset, fieri non posse, ut ab hoc abstineretur, quoniam tota respublica nunc urbem munire decrevisset; iratus Agesilaus discedit, quatuorq; adversus eos ei temporis bellum suscipi minime posse statueret; quod ea conditione pax esset constituta, ut civitates sui juris essent. Ceterum etiam Arcadiorum quadam urbes Mantineis aliquos mittebant, qui munium jurentur exstructionem, et Elei tria auri talenta conferebant ad sumptus, qui munio consilio dequirerentur. Atque his tum rebus Mantinei occupabantur.

Ex Tegeatis vero quotquot Callibii Proxenique partibus favebant, hoc agebant, ut tota Arcadica ratio in unum locum coiret, ac quicumque ipsorum in communitate sententia vinceret, ea etiam in oppidis ut vim maximam obduceret. Contra Stasiippi factio in hoc erat ut respublica eodem in loco maneret, patriæque leges vigerent. Quom autem apud magistratus illos qui Proxeno et Callibio adhaerebant, inferiores

δημος, πολλὸν ἂν τῷ πλήθει κρατῆται, ἐκρίνονται τὰ
 ὅπλα. Ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ περὶ τὸν Στάσιππον, καὶ
 αὐτοὶ ἀνδραπολίσαντο, καὶ ἀρπάζοντες μὲν [οὐκ] ἐλάττους
 ἐγένοντο ἐπὶ μέντοι εἰς μάχην ὤρεσσαν, τὸν μὲν Πρό-
 ξηνον καὶ ἄλλους ὀλίγους μετ' αὐτοῦ ἀποκτείνουσι, τοὺς
 δ' ἄλλους τρεφόμενοι οὐκ ἰδίᾳσιν· καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ
 Στάσιππος ἦν ὅς μὴ βούλεσθαι πολλούς ἀποκτινύ-
 νωναι τῶν πολιτῶν. (α) Οἱ δὲ περὶ τὸν Καλλίβιον ἀνα-
 κεραιρηκότες ὑπὸ τὸ πρὸς Μαντινείας τείχος καὶ τὰς
 πύλας, ἐπὶ οὐκίται αὐτοὶ οἱ ἐναντίοι ἐπεχείρουν, ἔσου-
 γλαν εἶχον ἔχραιοιμένοι. Καὶ πάλαι μὲν ἐπιπορεύσαν
 ἐπὶ τοὺς Μαντινείας βοηθεῖν καλούμεντες· πρὸς δὲ τοὺς
 περὶ Στάσιππον διελγόντες περὶ συναλλαγῶν. Ἐπὶ
 δὲ καταπαύειν ἦσαν οἱ Μαντινέας προσόντες, οἱ μὲν
 αὐτῶν ἀναπηδῶντες ἐπὶ τὸ τείχος ἐκείνων βοηθεῖν τὴν
 ταχίστην, καὶ βοῶντες σπυδαῖν διεκείοντο· ἄλλοι δὲ
 ἀνοίγουσι τὰς πύλας αὐτοῖς. (β) Οἱ δὲ περὶ τὸν Στά-
 σιππον ὡς ᾤοντο τὸ γινώμενον, ἐκπίπτουσι κατὰ τὰς
 ἐπὶ τὸ Παλάντιον φερούσας πύλας, καὶ φθάνουσι πρὶν
 καταληθῆναι ὑπὸ τῶν διωκόντων εἰς τὸν τῆς Ἀρτέμι-
 δος νῶον καταρῶντες, καὶ ἐγκαταστῆναι ἔσυχαν
 εἶχον. Οἱ δὲ μεταδιδόντες ἐχθροὶ αὐτῶν ἀναβάντες
 ἐπὶ τὸν νῶον καὶ τὴν ὀρεγὴν διελόντες ἐπιπὼν ταῖς κα-
 ραίαισι. Οἱ δ' ἐπὶ ἐγένονσαν τὴν ἀνάγκην, παύσασθαι
 τὴν ἐκείνων καὶ εἰς αὐτὰς ἔρσαν. Οἱ δ' ἐναντίοι ὡς
 ὑποκαρμένους ἐλαβον αὐτοὺς, ὄψαντες καὶ ἀναλαβόντες
 ἐπὶ τὴν ἀριμέμελαν ἀπήγαγον εἰς Τεγίαν. Ἐκεῖ δὲ
 μετὰ τῶν Μαντινέων καταγόντες ἀπέκταναν.

10. Τούτων δὲ γινωμένων ἔργων εἰς Λακεδαιμόνα
 τῶν περὶ Στάσιππον Τεγεατῶν περὶ ὀτακοστούς. Μετὰ
 δὲ ταῦτα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἰδοὺσι βοηθητέον εἶναι
 τὴν ταχίστην κατὰ τοὺς ὁρκοὺς τοῖς τεθνηῶσι τῶν Τε-
 γεατῶν καὶ ἐκπιπτόμενοι καὶ οὕτω στρατεύουσιν ἐπὶ
 τοὺς Μαντινέας, ὡς παρὰ τοὺς ὁρκοὺς οὐν ὅπλοις ἰλη-
 λυθόντων αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Τεγεάτας. Καὶ προῦραν μὲν
 οἱ ἔροροι ἔφρανον, Ἀγχισηλῶν δ' ἐκείνων ἡ πόλις ἡγεῖ-
 σθαι. (1) Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ἀρκάδες εἰς Ἀσέαν συνα-
 λήγοντο· Ὀρχομενίων δὲ οὐκ ἰδελόντων κοινοῖναι τοῦ
 Ἀρκαδιστοῦ διὰ τὴν πρὸς Μαντινείας ἐχθρὰν, ἀλλὰ καὶ
 δευτερευόντων εἰς τὴν πόλιν τὸν ἐν Κορίνθῳ συνελεγμένον
 ξενικόν, οὗ Πολύτροπος ἔρχιν, ἔμενον ὅλοι οἱ Μαντι-
 νέας τοῦτων ἐπιμελούμενοι. Ἡρακλῆς δὲ καὶ Λεπρεάτι
 συνετεταγμένοι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τοὺς Μαν-
 τινέας. (2) Ὁ δὲ Ἀγχισηλῶν, ἐπὶ ἐγένετο αὐτοῦ τὰ
 δευτερεῖα, εὐθὺς ἔχωρει ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν. Καὶ
 καταλαβὼν πόλιν ὅσων οὖσαν Εὐτιάαν, καὶ εὐρὴν
 ἐκεῖ τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς
 παῖδας οἰκίστας ἐν ταῖς οἰκίαις, τοὺς δ' ἐν τῇ στρα-
 τευσίᾳ ἡλικίᾳ οὐκ ὀκνημένους εἰς τὸν Ἀρκαδικόν, ὅμοι οὐκ
 ἤδεον τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰς τὰ αὐτοὺς οἰκεῖν, καὶ ἀνού-
 μενοι ὀλέσθαι οὖσαν δύνοντο· εἰ δὲ τι καὶ ἠπαρήθη,
 ὅτε ἐλθέει εἰς τὴν πόλιν, ἔλευρόν ἐπείδωκε. Καὶ ἐπι-
 κρόμεται δὲ τὸ τείχος αὐτῶν ὅσα εἶδετο, ὥσπερ αὐτοῦ

discessissent : rati, si populus conveniret, longe se nume-
 ro superaturos, arma effugerant. Id quum Sinisippi videret
 factis, armis et ipse se munibat, ac numero quidem infe-
 riores erat : ad manus tamen ubi ventum esset, Proxenum
 una cum paucis aliis occidit, ceteros in fugam actos non
 persequuntur. Nam vir ejusmodi Stasippus erat, qui mul-
 tos ex civibus interficere nolle. At socii Calibii quum sub
 castellum Mantinea vicinum portasque retrocessissent,
 posteaquam nihil amplius adversarii contra eos molirentur,
 ita uti collecti erant, quiescebant ; jamque ad Mantinea
 missis quibusdam, qui eos ad ferendum suppetias hortaren-
 tur : interim tamen cum Stasippi factione de reconciliatione
 nuntia colloquebantur. Posteaquam autem adventare Man-
 tineos videbant, nonnulli ex eis in murum insistentes horta-
 bantur, uti quamprimum opem latum accurrerent, simul-
 que ut properarent, clamabant : alii portas eis aperiebant.
 Stasippi factio, intellecto quid ageretur, per portas, quas
 Palantium ducunt, elapsi, prius in Dianae se fanum reci-
 piunt, quam persequentes adversarii eos assequerentur.
 In eo quum se clausissent, quiescebant. At ipsorum hos-
 tes, qui persequabantur eos, posteaquam in fanum ascen-
 dissent, tecto diviso, tegulis eos feriebant. Illi, animi-
 verso qua necessitate urgerentur, uti ab hoc abstinere,
 hortabantur, polliciti se exituros. Posteaquam in manus
 hostium venissent, illi vinculis costrictos, et in carpentum
 sublatos Tegeam atvehunt : ubi una cum Mantinea capitis
 damnatos morte moriunt.

His actis, ex illis Tegestis, qui Stasippo favabant,
 Lacedaemonem fugiunt plus minus octingenti. Secundum
 ea Lacedaemonii quamprimum succurrendum ex jurisjurandi
 formula statuunt illis qui ex Tegestis vel occubissent, vel
 in exilium acti essent. Itaque bellum adversus Mantineos
 movent, ut qui praeter jurisjurandi religionem armati Te-
 gestas invasisent. Posteaquam delectos habendos Epho-
 ri decrevisset, Agesiadam civitas exercitum ducere jubet.
 Conveniebant jam Arcades ceteri Aeam : sed quum Orcho-
 menii non solum contineri societate Arcadica, propter olli-
 um quo Mantineos persequabantur, nolent, verum etiam
 collectas Corinthi copias stipendiaras, quibus Polytropus
 praeerat, suam in urbem recipissent : domi Mantinei mane-
 bant, ut hos observaret. Hieronem et Lepreaticum cum La-
 cedemoniis adversus Mantineos hac in expeditione con-
 juncti erant. Agesiadas posteaquam facta de tradendis
 copiis re sacra peritisset, recta in Arcadium tendebat.
 Quumque sicut in finibus oppidum Entaem occupasset,
 ac ibidem senes, feminas, pueros in aedibus degentes repe-
 risset, reliquis, quotquot erant aetate militari, ad Arcadium
 consensu profectis, nihilominus id oppidum re nullis hede-
 bat, sed diebat eos incolere : ac si quo egerent ipsius mil-
 lites, id emptum pretio accipiebant. Quod si quid eis ere-
 ptum erat, quum urbem ingrederetur, id repertum eis red-
 debat. Quio et ipsorum moria, quantum opus erat, re-

διείρθεαν ἀναγκάων τοὺς μετὰ Πολυτρόπου μισθοφόρους.

13. Ἐν δὲ τούτῳ οἱ Μαντινεῖς στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ὀρχομενίους· καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ τεύχους μάλα χαλεπῶς ἀπῆλθον, καὶ ἀπὸ θανάτων τινος αὐτῶν· ἐπὶ δὲ ἀποχωροῦντες ἐν τῇ Ἐλυμίᾳ ἐγένοντο, καὶ οἱ μὲν Ὀρχομενιοὶ βέλτεται οὐκ αἶψα ἡκολούθουν, οἱ δὲ περὶ τὸν Πολυτρόπον ἐπείκειντο καὶ μάλα θρασυῶς, ἐν ταῦθα γνόντες οἱ Μαντινεῖς ὥς εἰ μὴ ἀποκρούσονται αὐτοὺς, ὅτι πολλοὶ σπῶν κατακοντισθήσονται, ὑποστρέφοντες ὁρᾶσι ἐξίστησαν τοὺς ἐπικειμένους. (14) Καὶ οἱ μὲν Πολυτρόπος μεγάλως αὐτοῦ ἀποθνήσκει· τῶν δ' ἄλλων φεγγόντων πάντοιοι ἂν ἀπῆλθον, εἰ μὴ οἱ Φιλισιοὶ ἱσπεὶ παραγεγνημένοι καὶ εἰς τὸ ἐπισθεν περιλάσαντες τὸν Μαντινέων ἐπίστρον αὐτοὺς τῆς διώξεως. Καὶ οἱ μὲν Μαντινεῖς ταῦτα πράξαντες οὐκ αἶψα ἀπῆλθον.

15. Ὁ δὲ Ἀρχαῖος ἀκούσας ταῦτα, καὶ νομίσας οὐκ ἂν εἴη συμμίζειν αὐτῷ τοὺς ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ μισθοφόρους, οὕτω προσεῖ. Καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἐν τῇ Τεγαιτῇ γῶρᾳ ἐδωποποιήσατο, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ διαβαίνει εἰς τὴν Μαντινικὴν, καὶ ἱστροποπεδεύσαστο ἐπὶ τοῖς πρὸς ἱστέραν ὁρεσι τῆς Μαντινείας· καὶ ἐκεῖ ἄμα ἐδῶκε τὴν χώραν καὶ ἐπόρει τοὺς ἀγρούς. Τῶν δὲ Ἀρχαίων οἱ συλλαγίντες ἐν τῇ Ἀσείᾳ νυκτὶς παρῆλθον εἰς τὴν Τέγαν. (16) Τῇ δ' ὑστεραίᾳ οἱ μὲν Ἀρχαῖος ἀπῆλθον Μαντινείας ὅσον εἰκοσι σταδίους ἱστροποπεδεύσαστο· οἱ δ' ἐκ τῆς Τεγείας Ἀρχαῖος, ἐρχόμενοι τῶν μεταξὺ Μαντινείας καὶ Τεγείας ὁρίων, παρῆσαν πολλοὶ βέλτεται, συμμίζειν μάλα βουλομένοι τοὺς Μαντινέων· καὶ γὰρ οἱ Ἀρχαῖοι οὐ πανδοκίᾳ ἡκολούθουν αὐτοῖς· καὶ ἦσαν μὲν τινες οἱ τὸν Ἀρχαῖον ἐπισθεν χωρὶς τούτους ἐπείσθαι· δὲ δὲ φοβούμενος μὴ ἐν ὅσῳ πρὸς ἐκείνους πορεύοντο, ἐκ τῆς πόλεως οἱ Μαντινεῖς ἐξελθόντες κατὰ κέρας τε καὶ ἐκ τοῦ ἐπισθεν ἐπείσθουν αὐτῷ, ἔγνω κράτιστον εἶναι εἶσαι συναλθεῖν αὐτοὺς, καὶ εἰ βούλονται μάχεσθαι, ἐκ τοῦ δικαίου καὶ φανεροῦ τὴν μάχην ποιεῖσθαι. Καὶ οἱ μὲν δὲ Ἀρχαῖος ὁμοῦ ᾗδ' ἐγεγέννητο.

(17) Οἱ δ' ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ πελτασταὶ καὶ οἱ τῶν Φιλισίων ἱσπεὶ μετ' αὐτῶν τῆς νυκτὸς διεξελθόντες παρὰ τὴν Μαντινέαν θυομένην τῷ Ἀρχαίῳ πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἐπιφάνονται ἄμα τῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἐποίησαν τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὰς τάξεις ὁραμέν, Ἀρχαῖον δ' ἐπικρυμώσασιν πρὸς τὰ ὅπλα. Ἐπεὶ δ' ἐκείνῳ μὲν ἐγγνώσθησαν φίλοι ὄντες, Ἀρχαῖος δὲ ἐκκαλεῖσθαι, εἰς ἄριστον προῆκε τὸ στρατεύεσθαι. Ἐπειρᾶς δ' ἐπιγενομένης ἔλαθε στρατοπεδεύσας εἰς τὸν ἐπισθεν κόπῳ τῆς Μαντινικῆς, μάλα σύνεργος καὶ κύκλω δρῶν ἔχοντα. (18) Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἄμα τῇ ἡμέρᾳ ἐβόησε μὲν πρὸ τοῦ στρατεύματος ἰδὼν δὲ συλλεγομένους ἐκ τῆς τῶν Μαντινέων πόλεως ἐπὶ τοῖς ὁρεσι τοῖς ὑπὲρ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἱστροποπεδίου, ἔγνω ἑξακτίον εἶναι τὴν τεκίστην ἐκ τοῦ κόπῳ. Εἰ μὲν οὖν αὐτὸς ἀρηγόρειτο, ὁρᾶτο μὴ τῇ οὐρᾷ ἐπιθύντο οἱ πολέμοι· ἥσυχον δὲ ἔχον καὶ τὰ ὅπλα πρὸς τοὺς πολέμιους ρυτίνων,

sciebat, dum illic subisteret, ac Polytropi stipendiarios exspectaret.

Interim Mantinei adversus Orchomenios bellum gerebant, et a maris quidem difficulter admodum recedebant, nonnullis ipsorum interfectis: verum ubi pedem referentes Elymiam pervenissent, ac gravis quidem armaturae pedes Orchomeni non amplius sequerentur, Polytropi autem milites audacter admodum ipsos urgerent, tum scilicet Mantinei, animadvertens futurum ut ipsorum multi jussis configerentur, nisi adversarios vi repellerent, conversi manum cum persequentibus conserunt. Ac perit in eo praelio Polytropus: ex reliquis fugientibus interfecti plurimi fuissent, nisi equites Philisii advenissent, et equis circumactis a tergo Mantineos aggressi, a persequendo eos inhibuissent. Hac re Mantinei gesta, domum abierunt.

Agessibus certis de his factis, quod minime deinceps futurum arbitraretur ut se mercenarii Orchomeniorum milites cum ipso conjungerent, progrediebatur: ac die quidem primo in Tegatarum agro conualat, postroide vero Mantineorum limes ingreditur, ac sub montibus Mantinea versus occidentalem solem situs castra movit. Illic eodem opera vastabat hostilem agrum, ac praedia populabatur. Intervim Arcades illi, qui apud Ascam convenerant, nocte Tegaram ingressi sunt. Postroide quoniam abesset Agessibus a Mantinea fere viginti stadiis, ibidem castra locavit. Arcades autem illi Tegos magno cum armaturae gravis numero digressi, posteaquam ad montes inter Mantineam ac Tegram situs propius accessissent, conjungere se cum Mantineis cupiebant: nec enim Argivi universis cum copiis suis eos sequebantur. Erant tunc nonnulli auctores Agessibus, ut seorsum hos adoriretur. Verum ille veritas, ne interea dum in hos pergeret, urbe sua Mantinei egressi, a cornu a tergo simul in ipsos irruerent; optime facturum se statuit, si convellere ipsos pateretur; ac si quidem praedio secum vellet congregari, ex aequo et aperto potestatem esse pugnandi faceret. Jam colverant Arcades; et qui Orchomeno venerant cetrati, una cum Philisiorum equitibus, nocte propter Mantineam itinere facto, in conspectum Agessibus pro castris rem sacram facientis prima luce veniebant: ea re factum, ut alii quidem ad ordines suos accurrerent, Agessibus autem ad exercitum se reciperet. Verum ubi cognatum fuit, hos amicos esse, ac jam perliterant Agessibus, praedio nuptio copias promovit, ac sub vespere clam hoste castra in cimo, a tergo Mantinici agri non magno intervallo sito, ac montibus undique septis, locat. Postroide, cum prima luce, rem sacram ante castra faciebat; quumque videret e Mantineos colligi quosdam in montibus, qui agmini novissimo imminabant, intellexit, quumprimum suos ex illo situ educendos esse. Jam si praecederet ipse, metuebat, ne hostes extremam agmen invaderent. Itaque ipse quiescens, et arma

ἀναστρέφοντας ἐκείλους τοὺς ἀπ' οὐρῆς εἰς ὄρθον ὅπως τῆς φάλαγγος ἡγεῖσθαι πρὸς αὐτόν· καὶ οὕτως ἔμαθε τε τοὺς σινοὺ ἐξῆγε καὶ ἰσχυροτέρῳ δαὶ τὴν φάλαγγα ἐποιεῖτο. (19) Ἐπειδὴ δὲ ἐξεδύκλωτο ἡ φάλαγξ, οὕτως ἔχοντι τῷ ἐπιταγῇ προελθόντες εἰς τὸ πεδίον ἐξέτιντο πάλιν ἐπ' ἐνὶα ἢ δέκα τὸ στράτευμα ἀπέδιδον. Οἱ μάλιστα Μαντινεῖς οὐκ εἴδεον ἐξῆσαν. Καὶ γὰρ Ἰπταῖοι συστρατεύμενοι αὐτοὺς ἐπειθον μὴ ποιεῖσθαι μάχην, πρὶν οἱ Θηβαῖοι παραγίνονται· εὐ δὲ εἰδέναι ἔρασαν οἱ παρόντες καὶ γὰρ δέκα τάλαντα δίδαναι αὐτοὺς παρὰ σφῶν εἰς τὴν βοήθειαν. (20) Οἱ μὲν δὲ Ἀρκάδες ταῦτα ἀκούσαντες ἥσυχον εἶχον ἐν τῇ Μαντινείᾳ· ὁ δ' Ἀρχαῖος καὶ μάλα βουλόμενος ἀπάγειν τὸ στράτευμα, καὶ γὰρ ἦν μέσος χειμῶν, ὅμως ἐκεῖ κατέμεινε πρεῖς ἡμέρας, οὐ πολλὸν ἀπέχον τῆς τῶν Μαντινέων πόλεως, ὅπως μὴ δοκῇ φοβούμενος ἐπεὶ δὴ τὴν ἀρσένον. Τῇ δὲ τετάρτῃ πρὸ ἀριστοπονησάμενος ἀπῆλθεν ὡς στρατοπεδούμενος ἐνθάδε τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Εὐταίας ἐξουρηγῶντο. (21) Ἐπεὶ δὲ οὐδέ τις ἐβρίνετο τῶν Ἀρκάδων, ἦγε τὴν περὶ σφῶν εἰς τὴν Εὐταίαν, καίπερ μάλα ὀρίαν, βουλόμενος ἀπαγαγεῖν τοὺς ὀπλίτας πρὶν καὶ τὰ πυρὰ τῶν πολέμων ἰδεῖν, ἵνα μὴ τις εἴπῃ ὡς ρεύων ἀπαγῶν. Ἐκ γὰρ τῆς πρόσθεν ἀθυμίας ἰδοὺ καὶ ἀνελθόντες τὴν πόλιν, οἱ καὶ ἐμβαδύθησαν εἰς τὴν Ἀρκάδιαν καὶ ὄρσαν τὴν χώραν οὐδέ τις ἐβλήθη μάχεσθαι. Ἐπεὶ δ' ἐν τῇ Ἀσκαμνίᾳ ἐγένετο, τοὺς μὲν Σπαρτιάτας ἀπέλυσεν οὐκ ἄνευ, τοὺς δὲ περιόικους ἀφῆκεν ἐπὶ ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι.

22. Οἱ δὲ Ἀρκάδες, ἀπεὶ ὁ Ἀρχαῖος ἀπέληλθε καὶ ἔσθοντο διαλελυμένοι αὐτῷ τὸ στράτευμα, αὐτοὶ δὲ ἡβροσμένοι ἐνύχθοντο, στρατεύοντες ἐπὶ τοὺς Ἡρακλείας, οἱ τε οὐκ ἔβλεον τῷ Ἀρχαῖου μέτεχειν καὶ οἱ συναεβλήθησαν εἰς τὴν Ἀρκάδιαν μετὰ τῶν Ἀσκαδαμονίων. Ἐμβαλόντες δὲ ἐνὶ ἐμπριον τὰς οὐλίας καὶ ἔκοπτον τὰ δένδρα.

Ἐπεὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι βοσθησάμενοι παρέιναι ἐλθόντες εἰς τὴν Μαντινείαν, οὕτως ἀπαλλοττόντο εἰς τῆς Ἡρακλείας καὶ συμμαχούντο τοῖς Θηβαίοις. (23) Ὡς δ' ὅμως ἐγένετο, οἱ μὲν Θηβαῖοι καλῶς σπρίον ἴσθοντες, ἐπεὶ ἐβοσθησάμενοι μὲν, πολέμιον δὲ οὐδὲν εἶναι ἴσθοντες ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ἀπείναι παρεσκευάζοντο· οἱ δὲ Ἀρκάδες καὶ Ἀργεῖοι καὶ Ἰπταῖοι ἐπειθον αὐτοὺς ἡγεῖσθαι ὡς τέχιστα εἰς τὴν Ἀσκαμνίαν, ἐπιδεικνύμενοι μὲν τὸ ἑαυτῶν πλῆθος, ὑπερπαυσιόντες δὲ τὸ τῶν Θηβαίων στράτευμα. Καὶ γὰρ οἱ μὲν Βουοῖτο ἐρυμνάζοντο πάντες περὶ τὰ δένδρα, ἀγαλλόμενοι ἐπὶ τῶν Ἀσκαδαμονίων· οἱ αὐτοὶ καὶ Φωκεῖς ἐπὶ τῶν γεγενημένων καὶ Εὐβοεῖς ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων καὶ Λοκροὶ ἀμφοτέρω καὶ Ἀκαρνανεῖς καὶ Ἡρακλεῖται καὶ Μαλιαῖς ἐκλήθησαν· οἱ αὐτοὶ καὶ ἐκ Θετταλίας ἱππεῖς τε καὶ πελτασταί. Ταῦτα δὲ συνθρόμενοι καὶ τὴν ἐν Ἀσκαδαμονίᾳ ἐσθλὴν λέγοντες ἰκέουσαν μαχάμην ἀποτρέψασθαι, πρὶν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν τῶν Ἀσκαδαμονίων χώραν. (24) Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἔχοντες μὲν ταῦτα, ἀντι-

ὀβερτens hostibus, mandat ut sui, quotquot erant extremo in agmine, conversi a tergo phalangis hastam versus ad ipsum pergerent. Sic eadem opera de arcto loco suos educabat, et paulatim phalangem firmiorem efficiebat. Posteaquam ea jam duplicata esset, instructa hoc modo gravi armatura progressus in planitiem, rursus copias in scotos novenos vel decenos explicabat. At Mantinei non jam amplius prodibant. Nam qui conjuncti cum eis erant hac in expeditione Elei, ne pugna prius consueretur, auctores erant, quam Thebani advenissent. Scire autem certo se siebant, eos adventuros. Nam talenta decem illos ad expeditionem hanc ab se mutuo cepisse. Quibus auditis, Arcades intra Mantineam se continebant. Agessunt autem, quam copias percuperet abducere, quod hiems esset media, tamen triduum ibidem mansit haud procul ab urbe Mantinea, ne discessum prius formidiae maturare videretur. Die quarto cum prima luce pransus exercitum abduxit, quasi ibi manituras esset castra, ubi ea primum habuerat, quum Eutava moveret. Quam Arcadium nemo se ostendisset, quam celeritate suos Entem ducit, quamquam multum ad vesperam vergente die, dum armaturam gravem abducere prius caperet, quam hostium ignes conspiceretur: ne quis diceret, ejus discessum fugae similem esse. Nam videbatur ex superiori muraglia nonnulli recessus patriam, quod et Arcadiam invasisset, et nemo cum eo, vastante agrum, consuerere munum voluisset. Posteaquam Laconicos fines ingressus fuisset, Spartaniam domum resequendi potestatem facit, ac finitimos ad oppida sua remittit.

Arcades, Agessio digressio, quum copias ejus dimissas esse accepissent, ipsi adhuc collecti, adversus Heracleenses cum copis proficiscantur, quod illi societatem Arcadium respiciunt, et cum Lacedaemoniis in Arcadiam irruissent. Itaque fines horum ingressi, aedificia concremabant, et succedebant arbores.

Quum autem adventasse Mantineam, impetias latens, Thebani dicuntur; relicto Heracleensium agro, cum illis se conjungunt. Posteaquam utrique convenissent, satis esse factum Thebani arbitrabantur, quod et opem amici tulissent, et nullum amplius hostem intra fines eorum conspicerent, jamque adeo se ad discessum comparabant. Verum auctores eis erant Arcades, Argivi, Elei, uti quamprimum in Laconicam discederent, indicata suorum multitudo, ac Thebanorum exercitu nimiope collaudato. Nam Eorū omnes in armis exercebantur, victoria, quam ad Leuctra consequi fuerant, elati. Et sequebantur eos Fluocraes, redacti jam ipsorum in potestatem, et Euboici ex omibus oppidis, et utriusque Locri, et Acarnanes, et Heracleote, et Malienae. Praeterea sequebantur eos et Thessalia tum equites, tum cetrati. Haec quum gratulabundi prefferrent, ac praeterea, quam solitudo esset Lacedaemone, obscurabant, ne prius inde ullo modo discederent, quam Lacedaemoniorum fines invadissent. Audiebant ea quidem Thebani, sed

λογίζοντο δὲ οὗτοι διεμυθολογῆται μὲν ἡ Λακωνικὴ ἐλέγχοτο εἶναι, φρουρὰς δὲ καθιστάναι ἐνόμενον ἐπὶ τοῖς εὐπροσδοκώτοις. Καὶ γὰρ ἦν Ἰσχυλαὸς μὲν ἐν Οἴῳ τῇ Σκιρτίδι, ἔχον νοδομαχοῦς τε φρουροὺς καὶ τῶν Τεγεατῶν φυλάξαν τοὺς ναυαγίους περὶ τετρακοσίους ἦν δὲ καὶ ἐπὶ Αἰκτάρῳ ὑπὲρ τῆς Μαλιετίδος ἄλλη φρουρά. Ἐλογίζοντο δὲ καὶ τοῦτο οἱ Θηβαῖοι, ὡς καὶ συνελθούσαν ἂν ταχέως τὴν τῶν Λακεδαιμονίων δύναμιν, καὶ μάχεσθαι ἂν αὐτοὺς οὐδαμῶς ἄμεινον ἢ ἐν τῇ ἐαυτῶν. Ἄ δὲ πάντα λογίζόμενοι οὐ πᾶν προπαιεῖς ἦσαν εἰς τὸ εἶναι εἰς τὴν Λακεδαίμονα. (30) Ἐπεὶ μάλιστα ἔχον ἐκ τῆς Κερυῶν λόγοντες τὴν ἐρημίαν καὶ ὑπερφυόμενοι αὐτοὶ ἡγήσασθαι, καὶ καλούμεναι, ἂν τι ἐξαιπαύοντες φαίνονται, ἀποσπράττειν σφᾶς, παρήσαν δὲ τινες καὶ τῶν περιουκίων ἐπικαλούμενοι καὶ φάσκοντες ἀποσπείσθαι, εἰ μόνον φανείσῃν εἰς τὴν χώραν, διαγινὼ δὲ ὡς καὶ νῦν καλούμενοι οἱ περιουκιοὶ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν οὐκ ἔθελον βοηθεῖν πάντα οὖν ταῦτα ἀκούοντες καὶ παρὰ πάντων οἱ Θηβαῖοι ἐπίστησαν, καὶ αὐτοὶ μὲν κατὰ Κερύας ἐνέβαλον, οἱ δὲ Ἀρκάδες κατὰ Οἶον τῆς Σκιρτίδος. (31) Καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τὰ δύσβατα προελθὼν ὁ Ἰσχυλαὸς ἡγήσασθαι, οὐδὲνα ἂν ταύτης τῆς ἐφάρσας ἀναβήται· νῦν δὲ βουλόμενος τοὺς Οἰάτας συμμάχους χρῆσθαι, ἐμένειν ἐν τῇ κομῇ· οἱ δὲ ἐνέβησαν παυκλήθει Ἀρκάδες. Ἐνταῦθα δὲ ἀντιπρόσωποι μὲν γάρμενοι οἱ περὶ τὸν Ἰσχυλαὸν ἀπακράτου ἐπὶ δὲ καὶ πεσέον καὶ ἐκ πλεονεξίας καὶ ἀπὸ τῶν οἰκῶν ἀναβήσαντες ἔπαυον καὶ ἑβλήθη αὐτοὺς, ἐνταῦθα δὲ τὴν Ἰσχυλαὸς ἀπονήσκει καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, εἰ μὴ τὴν ἀμνημονεύειν διήρυξε. (32) Διαπραγμάμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ἀρκάδες ἐπορεύοντο πρὸς τοὺς Θηβαίους ἐπὶ τῆς Κερύας. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπὶ ἤσθητον τὰ πεπραγμένα ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων, πολὺ δὲ θρασύτερον κατέβαινον. Καὶ τὴν μὲν Σαλασσίαν εὐθὺς ἔκαυον καὶ ἐπύρρουν· ἐπὶ δὲ ἐν τῷ πεδίῳ ἐγένοντο ἐν τῷ τερμένῳ τοῦ Ἀπολλωνίου, ἐνταῦθα ἑστρατοπεδεύσαντο· τῇ δ' ὑστεραίῃ ἐπορεύοντο. Καὶ διὰ μὲν τῆς γῆρας οὐδ' ἐπεχείρουν διαβαίνειν ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ γὰρ ἐν τῇ τῆς Ἀλλέας ἱερῶν ἐφείνοντο ἐναντίῳ οἱ ὀπλίται· ἐν δεξιᾷ δ' ἔχοντες τὸν Εὐρώταν παρέσχον ἀόντας καὶ πορθούντες πολλὰν κτήνην μεστὰς οἰκίας. (33) Τὸν δ' ἐκ τῆς πόλεως αἱ μὲν γυναῖκες οὐδὲ τὸν καπνὸν ὁρῶσαι ἤγεινοντο, ἅτε οὐδέποτε ἰδοῦσαι πόλεμους· οἱ δὲ Σπαρτιάται ἀτείχιστον ἔχοντες τὴν πόλιν, ἄλλος ἄλλῃ δεσπαρχεῖς, μέγα δόλπον καὶ σπινεὶ καὶ φαινόμενοι ἐβύλταντο. Ἐδοξε δὲ τοῖς τέλει καὶ προεπεινὸν τοῖς ἑλλοισιν, εἰ τις βούλοιο ὅπκα λαμβάνειν καὶ εἰς τάξιν τίθεσθαι, τὰ πιστὰ λαμβάνειν ὡς Ἰσχυλάου ἱσομήνους ὅσοι συμπολεμήσαντες. (34) Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔρχαν ἀπογράφασθαι πλῆθος ἢ ἐξακισχίλους, ὅσους φέρον αὐτοὺς παρεῖχον συντεταγμένον καὶ λίαν ἰδοῦσαν πολλοὶ εἶναι· ἐπὶ μάλιστα ἔμενον μὲν οἱ ἔξ' Ὀρχομενοῦ πολλοὶ ἄνθρωποι, ἰδοῦσάντων δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους Φιλίσιοι τε καὶ Κορίνθιοι καὶ Ἐπιδαύριοι καὶ Πελοποννήσιοι καὶ ἄλλοι δὲ τινες τῶν

vicissim perpendebant, quod Laconica longe difficillima ingressu esse periberebatur; et arbitrabantur, his locis quam aditus habere faciles, disposita esse persidia. Etenim Ischolaus ad Eum agri Sciritici erat, cum libertinorum presidio et Tegeatarum exulium fere quadringentorum, qui erant acule maxime vegeti. Præterea presidium aliud erat ad Leuctrum super Maleitidem. Expendebant secum hoc quoque Thebani, colturas nimiam celestiter Lacedæmoniorum vires; et ausquam promptius, quam suis in finibus, ipsos dimicaturus. Quæ omnia secum reputantes, non modum in hoc propensæ erant, ut Lacedæmonem percerent. Verum posteaquam Carylus venisset qui solitudinem istâ esse dicerent, ne duces itineris fore pollicerentur, si fallere voluisse viderentur, interlicet se juberent; adessent item quidam finitimi, qui eos advocarent, ac se discussuros a Lacedæmoniorum fide profiterentur, si modo ipsorum in agro Thebani se ostendissent, adderentque, eos vicinos qui arcescerent a Spartaniis, opem tunc eis nullam iuturos: his inquam universis auditis, et quidem ab omnibus, Thebani assensu sunt. Deinde ipsi quidem propter Caryas in hostium fines irrompant, Arcades autem juxta Eum Sciritidis oppidum. Ac si quidem Ischolaus progressus ad loca transitu difficilia substitisset, neminem eo quidem loco fuisse accessurum ferunt: jam vero, quam auxilium censuum uti vellet, eo in vico expectabat, Arcadibus interim magno numero concumbentibus. Atque hoc loco milites Ischolaus, dum adversi in hostes dimicant, superiores erant: verum posteaquam et a tergo, et a lateribus, et ab his qui domos conscenderant, ferirentur ac telis percerentur, tum deinde non solum Ischolaus, sed et alii perierunt omnes, extraxerunt si quis incognitus aufugisset. His rebus gestis, Arcades ad Thebanos Caryas versus pergit. Illi vero quam que ab Arcadibus essent acta, rescivissent, longo majori cum audacia descendebant: ac primo quidem Pelasiam igne succendunt et depopulantur, deinde quum in platiem venissent, ad lacum Apollinis castra metati, postridie rursus inde discedunt. Hinc per pontem ne combatur quidem Spartam versus transire: nam in Minervæ fano, quæ Alea dicitur, oppositi gravis armaturæ pedites conspiciabantur. Quapropter ita faciebant fieri, ut Eurotam amnem ad dextram haberent; ac ædificia, magna bonorum copia referta, cremabant et populabantur. Ceterum ex his qui erant in urbe, mulieres quidem nec fumum adspicere poterant, quippe quæ hostes numquam viderissent: ad viri Spartani, alius alitè collocatus, quod urbs ipsorum moribus careret, quumquam perpauci numero et essent et videretur, tamen custodiebant. Visum fuit etiam magistratibus, indicare iis quos Helotas sive servos vocant, ut si quis eorum arma capere vellet, ac inter ordines locum suum occupare, ei fides daretur, futurum ut quotquot hoc in bello suam navarent operam, libertate donaretur. Ac initio quidem frebatur in tabulis relata plurimum fuisse cœnasia quam sexcentiorum: quo factum, ut illi æctum in acie dispositi incurrerent, ac valde multati esse viderentur. Verum posteaquam apud ipsos manebant conducticii milites, qui Orchomeneo venerant, et Lacedæmonii præterea suppelias ferrent Piliassi, Corinthii, Epidaurii, Peloponnesii, oppida quorundam alia: tum deinde

πόλεων, ἥδη καὶ τοὺς ἀπογεγραμμένους ἦσαν ὠρόμενους. (30) Ὡς δὲ προῦν τὸ στράτευμα ἐγένετο κατ' Ἀμύκλας, ταύτη διέδωκαν τὸν Εὐρώπην. Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι, ὅπου στρατοπεδεύοντο, εὐθὺς ὄντες ἐκποτον δένδρων καταβύλλον πρὸ τῶν ταύρων ὡς ἐδύναντο πλείονα, καὶ οὕτως ἐφύλαττοντο οἱ δὲ Ἀρκάδες τούτων τε οὐδὲν ἐπιόντων, καταλιπόντες δὲ τὰ ὄπλα εἰς ἀρπαγὴν ἐπὶ τὰς οἰκίας ἐτρέποντο. Ἐκ τούτου δὲ ἡμέρᾳ τρίτῃ ἡ τετάρτῃ προῆλθον οἱ ἱππεῖς εἰς τὸν ἱππόδρομον εἰς Γαισάρχου κατὰ τάξεις, οἱ τε Θηβαῖοι πάντες καὶ οἱ Ἰλίοιοι καὶ ὅσοι Φωκίων ἢ Θετταλὸν ἢ Λοκρῶν ἱππεῖς παρήσαν. (31) Οἱ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἱππεῖς, μάλᾳ ὅλγῳ φαινόμενοι, ἀντιπατάμενοι αὐτοῖς ἦσαν. Ἐνδραν δὲ ποιήσαντες ἐπαιόντων τῶν νεωτέρων ὅσον τριακοσίων ἐν τῇ τῶν Ἵνδαρεῶν, ἅμα οὗτοι μὲν ἐβέβηον, οἱ δ' ἱππεῖς ἔκλυνον οἱ δὲ πολλοὶ οὐκ ἐβέβηον, ἀλλ' ἐνέκλυναν. Ἰόντες δὲ ταῦτα πολλοὶ καὶ τῶν πεινῶν εἰς φυγὴν ὤρμησαν. Ἐπὶ μέντοι οἱ τε δῶικοντες ἐπαύσαντο καὶ τὸ τῶν Θηβαίων στράτευμα ἔμενε, πάλιν δὲ καταστρατοπεδεύσαντο. (32) Καὶ τὸ μὲν μὴ πρὸς τὴν πόλιν προσβαλεῖν ἂν ἐπὶ αὐτοῖς ἦδη τε ἐδόκει θάρσυνον εἶναι· ἐκείθεν μέντοι ὄπισθ' αὖτὸ στράτευμα ἐπορεύετο τὴν ἐπ' Ἐλός τε καὶ Γύθειον. Καὶ τὰς μὲν ἀτειγίστους τῶν πόλεων ἐνεπύμασαν, Γύθειον δὲ, ἐνθα τὰ νεώρια τοῖς Λακεδαιμονίοις ἦν, καὶ προσέβαλον τρεῖς ἡμέρας. Ὦσαν δὲ τινες τῶν περιούσιον οἱ καὶ ἐπέθεντο καὶ συνεστρατεύοντο τοῖς μετὰ Θηβαῖων.

33. Ἀκούοντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐν φροντίδι ἦσαν, ὅτι γρη' ποιεῖν περὶ Λακεδαιμονίων, καὶ ἐκκλησίαν ἐποίησαν κατὰ δόγμα βουλῆς. Ἐτυχον δὲ παρόντες πρίστεις Λακεδαιμονίων τε καὶ τῶν ἐπὶ ὑπολοίπων αὐτοῖς συμμάχων. Ὅθεν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι Ἄρατος καὶ Φυλλοὺς καὶ Φάραξ καὶ Ἐτυμοκλῆς καὶ Ὀλιονθεῖς ἐρχόμεν πάντες παραπλήσια ἔλεγον. Ἀναμνησκόντες τε γὰρ τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀπὸ ποτὲ ἀλλήλους ἐν τοῖς μεγίστοις κηλοῖς παρίσταντο ἐπ' ἀγαθοῖς αὐτοὶ τε γὰρ ἔρασαν τοὺς τυράννους συνεβαλεῖν Ἀθήνην, καὶ Ἀθηναίους, ὅτι αὐτοὶ ἐπολιορκίζοντο ὑπὸ Μεσσηνίαν, προθύμως βοηθεῖν. (34) Ἐλεγον δὲ καὶ οἱ ἀγαθὰ εἶπεν, ὅτι κοινῇ ἀμφοτέρω ἐπράττον, ὑπομνησκόντες μὲν ὡς τὸν βάρβαρον κοινῇ ἀπειχάζοντο, ἀναμνησκόντες δὲ ὡς Ἀθηναῖοι τε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων βρέθησαν ἡγεμόνες τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν κοινῶν χρημάτων φύλακες, τῶν Λακεδαιμονίων ταῦτα συμβουλευμένων, αὐτοὶ τε κατὰ γῆν ἀνελόμενοι ὡς ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνες προκρίθησαν, συμβουλευμένων αὖτὰ ταῦτα τῶν Ἀθηναίων. (35) Εἰς δὲ αὐτῶν καὶ ἐδὲ πως εἶπεν. Ἐάν τις ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς, ὡς ἀνδρὲς, ὁμονοήσωμεν, νῦν ἐπιπὶ τὸ πλεῖον λεγόμενον δεκταυθῆναι Θηβαίους. Οἱ μὲν τοι Ἀθηναῖοι ὡς πάντα ἐβέβηον, ἀλλὰ θρούς τε τοιοῦτος ἐβέβηον, ὡς νῦν ταῦτα λέγουν, ὅτι οἱ δὲ εὖ ἐπράττον, ἐπέκλειον ἑμὶν. Μέγιστον δὲ τῶν λεγόντων παρὰ Λακεδαιμονίων ἰδοῦαι εἶναι ὅτι ἐνίκησε κατεπολέμησαν

minus eos qui nomina professi fuerant, formidabant. Exercitus hostilis progressus, Amyclas ubi venisset, ibidem Eurotam transit: ac Thebani quidem ibi in locis, ubi castra locabant, statim ante ordines eas arbores abiciebant numero quam fieri poterat maximo, quas succiderant, eoque pacto sibi cavebant: verum nihil huiusmodi faciebant Arcades, sed relictis castris ad direptiones indium se convertabant. Secundum hanc die tertio vel quarto equites Thebani omnes et Elci, cum Phocensium, Thessalorum, Locrorum equitatu quantas aderat, ad Hippodromum ad Neptuni Gaisarchi fanum usque servatis ordinibus procedunt. Eis in acie Lacedaemoniorum equites, qui perpauci videbantur, oppositi erant. Quamque illi iuniores quosdam gravis armaturae pediles, plus minus trecentos, ac Tyndaridarum in insidiis locarent, eodem momento procurrebant hi, et equites adigebant equos. Verum hostes non ferebant eorum impetum, sed terga vertebant. Quod quam multi peditem vidissent, et ipsi se in fugam coniciebant. Post, ubi persequendi finem Lacedaemonii fecissent, ac Thebanorum copias considerent, rursus in castra est illam. Ac jam eos non amplius urbem invasuros, videbatur aliquanto major spes esse: moverant certe inde cum copiis, ac versus Hebea et Gythium profecti sunt. Quod si quae in oppida moris non ausita incidissent, ea concremabant: Gythium vero, quo loco navalis Lacedaemoniorum erant, triduum oppugnabant. Erant etiam finitimi quidam, qui et laevabant ha Lacedaemonii, et Thebanorum sociorumque signa sequebantur.

Quae quum Athenienses audissent, quid Lacedaemoniorum in causa facissimum esset, solliciti displicebant: de quo senatusconsulto concionem advoabant. Forte tunc legati Lacedaemoniorum, eorumque sociorum, quos seculum amiserant, Athenas aderant. Quo fiebat, ut hi Lacedaemonii, nimirum Arabas, Ocyllus, Pharaex, Etymocles, Oliontheus, prope omnes similia dicerent. Nam revocabant in memoriam Atheniensibus, semper utroque sibi invicem maximis in rerum momentis ad utilitatem communem suppetias tulisse. Lacedaemonios enim adjuvisse dicebant ejectionem tyrannorum; et vicissim Athenienses, quo tempore a Messeniis Lacedaemonii obsiderentur, alacriter eis opem tulisse. Praeterea commemorabant emolumenta, quae utrinque percepissent, quoties aliquis eorum velis viribus gessissent; revocantes eis in memoriam, quod et barbarum communis opera repulissent, et Athenienses Lacedaemoniis auctoribus a Graecis duces classis, publicarumque pecuniarum custodes lecti fuissent; suadentibus vicissim Atheniensibus, ut Lacedaemonii extra controversiam terra Graecorum omnium duces legerentur. Inter alios quidam in hanc sententiam verbo faciebat: Quod si vos et nos, Athenienses, consensueritis, spes est hoc tempore futurum, quod iam dudum fertur, ut documenter Thebani. Non admodum haec ab Atheniensibus accipiebantur, sed musitabatur hinc inde, nunc ea dici: quo vero tempore secunda res ipsorum essent, tum nos premebant. Unum hoc gravissimum esse videbatur, quod a Lacedaemoniis proferebatur,

αὐτοὺς, ὁ Θεβαῖων βουλευμένων ἀναστάτους ποιῆσαι τὰς Ἀθήνας, σπρίαν ἐμποδῶν γένοντο. (28) Ὁ δὲ πλείστος ἦν λόγος ὡς κατὰ τοὺς ἄρκους βοηθεῖν δέος· οὗ γὰρ ἀδικοῦμεν ὅσων ἐπιστρατεύσαντο οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ βοηθεῖν αὐτοὺς τοῖς Τεγεαταῖς, οἱ οἱ Μαντινέας παρὰ τοὺς ἄρκους ἐπιστρατεύσαν αὐτοῖς. Διὶθαὶ οὖν καὶ κατὰ τούτους τοὺς λόγους θύροχος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· οἱ μὲν γὰρ δικαίως τοὺς Μαντινέας ἔρασαν βοηθεῖσαι τοῖς περὶ Πρόξενον ἀποθανόντων ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Στάσιππον, οἱ δὲ ἀδικεῖν, οἱ δὲ πᾶσι ἐπὶνεύειν Τεγεαταῖς.

29. Τούτων δὲ διακρινόμενος ὅτι αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἀνέστη Κλειτῆλης Κυρήνιος καὶ εἶπε τάδε. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὥς ἀντιλέγεται, τίνες ἦσαν οἱ ἄρσαντες ἀδικεῖν ἡμῶν δὲ, ἐπεὶ εἰρήνη ἐγένετο, ἔχει τις κατηγορεῖσθαι ἢ ὡς ἐπὶ πάλιν τινὰ ἐπιστρατεύσαντες ἢ ὡς ὑπὸ τῶν ἀνέστη Προκλέους ἢ ὡς γῆν ἀλλοτρίαν ἐβροῦσαμεν· ἀλλ' ὅμως οἱ Θεβαῖοι εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐλθόντες καὶ δένδρα ἐκκεκοῦρασι καὶ οἰκίας κατακαύσαντες καὶ γρόμματα καὶ πρόβατα διηρπάξαν. Πῶς οὖν, ἐὰν μὴ βοηθῇτε ὅπως περιφανῶς ἡμῖν ἀδικούμενοις, οὗ παρὰ τοὺς ἄρκους ποιήσετε; καὶ ταῦτα ἂν αὐτοὶ ἐπιμαρτύρηται ἄρκων ὅπως πῦσιν ἔστιν πάντας ἡμῶς ὁμόσχευαν; Ἐνταῦθα μόντοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιβουρῆσαν ὡς ὁρῶς τε καὶ δίκαια εἰρηκότος τοῦ Κλειτῆλους. (30) Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἀνέστη Προκλῆς Φλυσιεὺς καὶ εἶπεν. Ὅτι μὲν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ἐμποδῶν γένοντο Λακεδαιμόνιοι, ἐπὶ πρώτους ἂν ἡμῶς στρατεύσαντο οἱ Θεβαῖοι, πᾶσιν ὅλαι τοῦτο εἶλον εἶναι τῶν γὰρ ἄλλων μόνους ἂν ἡμῶς εὐνοῖαν ἐμποδῶν γενέσθαι τοῦ ἄρκου αὐτοῦ τῶν Ἑλλήνων. (31) Εἰ δὲ αὐτοὺς ἔχει, ἐγὼ μὲν οὐδὲν μάλλον Λακεδαιμόνιους ἂν ἡμῶς ἡγοῦμαι στρατεύσαντας βοηθεῖσαι ἢ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς. Τὸ γὰρ δυσμενέας ὄντας ἡμῖν Θεβαῖους καὶ ὁμόρους οἰκόντας ἡγεμένους γενέσθαι τῶν Ἑλλήνων πολλὴ οἴμαι χαλεπώτερον ἂν ἡμῖν φανῇαι ἢ ὅπου πόρρω τοῖς ἀντιπάλους εἴχητε. Συμπορεύειν γὰρ μετὰν ἡμῖν αὐτοῖς βοηθεῖντες ἂν ὅς ἐστι εἶναι οἱ συμμαχοῦντες ἂν εἰ ἀπολομένοις αὐτῶν μόνον ἀναγκάσῃσθε διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς Θεβαῖους. (32) Εἰ δὲ τινες φοβούνται μὴ ἐὰν νῦν ἀναφύγῃσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐπὶ ποτὶ πράγματα παρελθόντων ἡμῖν, ἐνθυμήθητε ὅτι οὐχ ὅς ἂν εὖ ἀλλ' οὐς ἂν κακῶς τις ποιῇ φοβεῖσθαι δεῖ μὴ ποτε μέγα δυνασθῶσιν. Ἐνθυμείσθαι δὲ καὶ τὰδε χρῆ, ὅτι κατὰ τὴν μὲν τι ἀγαθὴν ἰδέσθαι καὶ πᾶσι προσχεῖν, όταν ἑβρομενίσκονται ὥσιν, ἢνα ἔχωσιν, ἐὰν ποτ' ἀδύνατοι γίνωνται, ἐπικουρεῖν τῶν προπεποιημένων. (33) Ὑμῖν δὲ νῦν ἐκ θεῶν τοὺς καίρους παραγγέλλεται, ἐὰν διόμενοι βοηθήσῃτε Λακεδαιμονίους, κτήσεσθαι τούτους εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον φίλους ἀπροσφαίτους. Καὶ γὰρ ὅς ὡς ἐπ' αὐγάν μοι δοκεῖσι μαρτύρων νῦν ἂν εὖ παθεῖν ὑφ' ἡμῶν εἰ μὴ εὖ εἴσονται μὲν ταῦτα θεοὶ οἱ πάντα δρῶντες καὶ νῦν καὶ εἰς δεῖν, συνεπίσταται δὲ τὰ γινόμενα οἱ τε σύμμαχοι καὶ οἱ πολέμιοι, πρὸς δὲ τούτους

impeditos a Lacedaemoniis id temporis fuisse Thebanos, quum debellatis Atheniensibus evertendis Athenas illi censuissent. Maxime tamen hoc urgebatur, ferendas esse supplices rationes praestituri sacramenti. Non enim Arcades, et ipsorum socios, Lacedaemoniis ob illatum abiquam injuriam bellum facere; sed eam ob causam, quod Tegeatis opem tulerint, qui a Mantinea contra datam juspurandum bello vexabantur. Haec quoque quum dicerentur, tumultus quidam concionem pervagabatur: quippe nonnulli aiebant, Mantineos jure supplices illi tulisse, qui quum Proxeni essent assessor, a Stasippi factione fuerant interrupti; alii factum injuste dicebant, quod arma Tegeatis intulissent.

De his quum ipsa concio disceptaret, Cliteles Corinthiius surgens, hanc orationem habuit: « Atqui de hoc, Athenienses, controversia esse videtur, a quibus injuria factum sit initium. Verum nos, postquam pax facta fuit, an quis accusare potest, quod vel bello urbem aliquam aggressi simus, vel pecunias quorundam abstulerimus, vel agrum alienum vastaverimus? Nihilominus Thebani fines nostros ingressi succiderunt arbores, domos exusserunt, pecunias ac pecora diruperunt. Qui poterit ergo fieri, ut, si nobis auxilium non tuleritis, qui adeo manifestis injuriis afficimur, non contra Jurisjurandi religionem facturi sis, praesertim quum vestra cura factum sit, ut vobis omnibus hac sacramenta nos omnes prestaremus? » Hic vero plausus excitatus est ab Atheniensibus, quasi recte, et quidem requisitis Cliteles dixisset. Post haec Procles Philiensis surgens, hoc modo loquutus est: « Futurum, Athenienses, ut Lacedaemoniis e medio sublatis Thebani vos primos bello petant, nemini nos esse periculum arbitror. Nam inter alios esse vos solos arbitrantur impedimento, quominus ipsi Graecia imperent. Quod si ita est, arbitror eorundem nihilo magis vos Lacedaemoniis hac expeditione suscepta opem, quum vobis ipsis, laturos. Nam Thebanos vobis infestos, eosdenque fuitimos, principe apud Graecos loco potiri, id vero longe vobis esse molestias puto, quam si prociat adversario haberetis. Commodius quidem certe vos ipsos tuebimur, quam diu supererant socii, quam si sublatis illis, soli adversus Thebanos dimicare cogamini. Quod si qui venient, ne, si nunc effugerint Lacedaemonii, negotia vobis aliquando facessant: cogitetis velim, non metuendum esse, ne illi, qui beneficiis, sed qui damnis afflictiunt, aliquando potentiam quandam nascantur. Quin hoc quoque cogitandum est, non solum homines privatos, sed etiam respublicas decere, ut, quum potentissimi sunt, aliquid sibi comparent, quod ex usu sit: nimirum ut habeant, si quando vires amiserint, aliquid ex illis, quae antea labore suo pepererunt, percipiant. Vobis quidem certe nunc deus aliquis occasum offert, qua Lacedaemonios in perpetuum vobis amicos adjungere sinceros possitis, si quidem eis ope vestra agnitionis succurretis. Nam mea sane sententia non paucos estis habituri testes eorum beneficiorum, quibus ipsos afflictiis: sed scient haec primum dii, qui cuncta et nunc et in aeternum vident; norunt, quae agitur, non solum socii, sed etiam

καὶ πάντες Ἑλλήνες τε καὶ βάρβαροι οὐδὲν γὰρ τούτων ἀμελείς. (42) Ὡς εἰ κακοὶ φανεύσαντο παρὶ ἡμᾶς, τίς δὲν ποτε ἐπὶ πρῶτος αἰς αὐτοὺς γένοιτο; ἀπὸ τῶν δὲ χρὴ ὡς ἀνδρας ἀγαθοὺς μᾶλλον ἢ κακοὺς αὐτοὺς γενήσεσθαι· εἰ γὰρ τινες ἄλλοι, καὶ οὗτοι δικαιοὶ διατάττεσθαι, λέκοντες ἵπαινον μὲν ἀρεγόμενα, πεισγῶν δὲ ἐργῶν ἀπαρχόμενοι. (43) Πρὸς δὲ τούτοις ἐνθυμήθητε καὶ ταῦτα. Εἰ ποτε παλιν ἔλθοι τῇ Ἑλλάδι κίνδυνος ὑπὸ βαρβάρων, τίσιν ἂν μᾶλλον πιστεύσατε ἢ Λακεδαιμονίους; τίνες δ' ἂν παραστάτας ᾗσιν τούτων ποιήσαντες, ὧν γε καὶ οἱ ταχύντες ἐν Θερμοπύλαις ἅπαντες εἶδοντο μαχόμενοι ἀποθάνειν μᾶλλον ἢ ζῶντας ἀπαυλίσθαι τὸν βάρβαρον τῇ Ἑλλάδι; πῶς οὐ οὐκ οἴκωντο ὧν τε ἐνέκα ἐγένοντο ἀνδρας ἀγαθοὶ μὲν ἡμῶν καὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ αὐτῇ γενέσθαι πῶσαν προθυμίαν εἰς αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς καὶ ἡμᾶς παρέχονται; (44) Ἄξιον δὲ καὶ τὴν παρόντων συμμύχων ἐκκα αὐτοὺς προθυμίαν ἐνδείξασθαι. Εὐ γὰρ ἴστε ὅτι ὅσπερ τούτοις πιστοὶ διαμένουσιν ἐν ταῖς συμφοραῖς, οὗτοι καὶ ἡμῶν πλεονέκται ἂν μὴ ἀποδιδόντες χάριτας. Εἰ δὲ μικρὰ δικαιοῦμεν πόλεις εἶναι αἱ τῶν κινδύνου μετέχοντες αὐτοὺς ἐβόλουν, ἐνθυμήθητε ὅτι ἐὰν ἡ μετέπειτα πόλις προσγένηται, οὐκ εἰ μικραὶ πόλεις ἐσόμεθα αἱ βοηθοῦσαι αὐτοῖς. (45) Ἐγὼ δὲ, ὡς ἀνδρας Ἀθηναῖοι, πρόσθεν μὲν ἀκούων ἐξέλουν τήνδε τὴν πόλιν ὅτι πάντας καὶ τοὺς αἰσχυμένους καὶ τοὺς φοβούμενους ἐνθάδε καταπαύοντας ἐπικουρίας ἔχοντες τυγχάνειν νῦν δ' οὐκ εἶ' ἀκούω, ἀλλ' αὐτοὺς ἤδη παρὼν ὄρω Λακεδαιμονίους τε τοὺς ὀνομαστοτάτους καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς πιστοτάτους φίλους αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς τε ἔχοντας καὶ δεομένους αὐτῶν ἐπικουρήσαι. (46) Ὅρῳ δὲ καὶ Θεβαῖους, οὗ τόσα οὐκ ἐπείσαν Λακεδαιμονίους ἐκπληροποιῆσθαι ἡμᾶς, νῦν δεομένους ἡμῶν περιδεῖν ἀπολαμένους τοὺς σὺσαντας ἡμᾶς. Τῶν μὲν οὖν μετεπειτα προγόνων καλὸν λέγεται, ὅτε τοὺς Ἀργεῖων τελευτήσαντας ἐπὶ τῇ Καυμείᾳ οὐκ εἴσαν ἀτάφους γενέσθαι· ἡμῶν δὲ πολλὸ καλλίον ἂν γένοιτο, εἰ τοὺς ἐπὶ ζῶντας Λακεδαιμονίους μῆτε ὑβρισθῆναι μῆτε ἀπολέσθαι ἐσώσκατε. (47) Καλοῦ γέ μιν καλέειν ὄντος, ὅτε σθένος τὴν Εὐρυστῆος ὕβριν διεσώσατε τοὺς Ἡρακλέους παῖδας, πῶς οὐκ ἔπεισαν τοὺς καλλίον, εἰ μὴ μόνον τοὺς ἀρχηγέτας, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν πόλιν περισώσατε; πάντων δὲ καλλίσιον, εἰ φήρῃ ἀκινδύνῃ σωσάντων ἡμᾶς τότε τῶν Λακεδαιμονίων, νῦν ἡμᾶς σὺν ὅλοις τε καὶ διὰ κινδύνων ἐπικουρήσατε αὐτοῖς. (48) Ὅποτε δὲ καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα οἱ συναγορεύοντες βοηθῆσαι ἀνδράσιν ἀγαθοῖς, ἥπου ἡμῶν γε τοὺς ἐργῶν δυναμένους βοηθῆσαι γενναῖα ἂν ταῦτα φανείη, εἰ πολὺ λάχος καὶ φίλοι καὶ πολέμιοι γινώσκοντες Λακεδαιμονίους μὴ ὧν ἐβλήθητε μᾶλλον ἢ ὧν οὐ ἐπάθετε μνηστῆρι τε καὶ γέρον ἀποδοῖναι αὐτοῖς μὴ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἀνδρας ἀγαθοὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐγένοντο.

49. Μετὰ ταῦτα ἐβουλόμενοι οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τῶν μὲν ἀντιλεγόντων οὐκ ἠνέχοντο ἀκούοντας, ἐβρίσσαντο

hostes; denique præter hos, Græci ac barbari universi: nam ab horum nemine ea negliguntur: adeo si se improbe adversus vos gerere deprehendantur, quis deinceps usquam animo in ipsos propenso fuerit? Enimvero sperandum est, eos potius se viros bonos, quam improbos, declaraturos. Nam si ulli illi, hi certe perpetuo laudis fuisse cupidi videntur, et a turpibus facinoribus abstinentiam. Præter hæc velim et illud cogitis: si quando rursum Græciæ periculum imminet a barbaris, quibusnam fidem potius habituri sitis quam Lacedæmoniis? quosnam lubentius paraturi sitis adites, quam ipsos, quorum qui ad Thermopylas in acie collocati, manserunt omnes pugnamdo potius occumbere, quam vivi barbaro ad Græciam aditum patefacere? qui non igitur æquum sit, ut quos voluiscum viros se fortes declarant, se spes sit, idem deinceps quoque facturos, eorum cum tum non benevolentiam eis exhibeamus? Est etiam opere pretium, ut eorum sociorum causa, qui nunc quoque ipsis adiunt, vestrum eripat eos studiosius declaretis. Nam certo scilicet, illos qui Lacedæmoniorum in fide manserunt hisce in calamitatibus, præ verecundia nunquam commissuros ut nullas vobis gratias referant. Quod si oppida esse videmur exigua, quæ cum ipsis huiusmodi periculi participes esse volumus, cogitate futurum ut, si accedat urbs vestra, non jam parva sinas amplius oppida, quæ Lacedæmonis opem feramus. Equidem, Athenienses, antehac rempublicam vestram admirabar, quod omnes, qui vel injuriis afficerentur, vel sibi metuerent, hos confugientes audiebant auxilium impetrare. Jam non amplius audio, sed ipse coram video, Lacedæmonios longe celeberrimos, et cum eis amicos ipsorum fidelissimos, ad vos venire, vestramque opem implorare. Præterea Thebanos video, qui tum Lacedæmonis persuadere non poterant, ut vos funditus perlerent, nunc vos obsecrare, ut perire patiamini eos qui vos conservarent. Præclare do vestris locis majoribus commemoratur, olim cum eos non fuisse passos, ut Argivi ad Cadmeam interfecti jacerent insepulti: vobis autem longe fuerit, honestius, si Lacedæmonios, quotquot adhuc vivunt, nec atrocibus affici injuriis, nec deleri patiamini. Quam idcirco hoc quoque præclarum fuerit, quod aliquando, repressa Eurysthei petulantia, liberorum Herculis saluti consuleritis: qui non longe sit hoc etiam præclarior, si non modo duces coram principes, sed universam rempublicam servaveritis? Denique omnium erit præclarissimum, si quam Lacedæmonii suffragio suo periculi omnia experie vos id temporis conservaveritis, vos jam et cum armis, nec sine periculis, opem eis feretis. Enimvero quum non exultemus lætibus, qui vobis suadendo ferri opem fortibus viris petimus: profecto in vobis, qui re succurrere potesitis, generosum hoc ducetur, si, quum superaveritis et amici, et hostes Lacedæmoniorum fueritis, non tam injuriarum quam beneficiorum memores eritis; gratiasque referetis non vestro solum nomine, sed totius Græciæ, quod in ea tuenda viros ac fortes præstiterint. »

Secundum hæc Athenienses de re consultabant, ac illis quidem, qui adversabantur, explosis, universis cum reipu-

δὲ βοηθεῖν πανδημῶν, καὶ ἱερκράτην στρατηγὸν εἰλοντο. Ἐπεί δὲ τὰ ἱερὰ ἐγένετο καὶ παρήγγειλαν ἐν Ἀκκαδαίᾳ δειπνῶσαι, πολλοὺς ἔρασαν προτέρους αὐτοῦ ἱερκράτους εἰληθεῖν. Ἐκ δὲ τούτου ἡγάτο μὲν ὁ ἱερκράτης, οἱ δ' ἡκολούθουν, νομίζοντες ἐπὶ καλὸν τὸ ἔργον ἐγείσθαι. Ἐπεί δὲ ἀρκαίμενος εἰς Κόρινθον διατρίβεινας ἡμέρας, εὐθὺς μὲν ἐπὶ ταύτῃ τῇ διατριβῇ πρῶτον ἔλεγον αὐτὸν ὡς δ' ἐξήγαγε ποτε, προθύμως μὲν ἡκολούθουν δοῦναι ἡγήτο, προθύμως δ', εἰ πρὸς τείχος προσίγει, προσβάλλον. (α) Τῶν δ' ἐν τῇ Ἀκκαδαίᾳ πολέμιον Ἀρκάδας μὲν καὶ Ἀργεῖοι καὶ Πύλοι πολλοὶ ἀπελαλύθησαν, αἱ δὲ θύραι οἰκονύκτες, οἱ μὲν ἄγοντες οἱ δὲ φέροντες, οἱ δὲ ἔρποντες, οἱ δὲ ἔρπονται. Οἱ δὲ ἑσθλαῖοι καὶ οἱ ἀλλοὶ τὰ μὲν καὶ διὰ τοῦτο ἀπείναν ἐβούλοντο ἐκ τῆς γούρας, οἱ δὲ ἑώρων ἐλάττωνα τὴν στρατιὰν καθ' ἡμέραν γυμνάζειν, τὰ δὲ, οἱ ἀπαινεύοντες τὰ ἐπιτρίβειν ἦν τὰ μὲν γὰρ ἀνήλυντο, τὰ δὲ διήρπαστο, τὰ δὲ ἐξέκλυντο, τὰ δὲ κατεκλείοντο πρὸς δ' ἔτι καὶ χειμῶν ἦν, ὥς τ' ἔτι πάντες ἀπείναν ἐβούλοντο. (β) Ὡς δ' ἐκείνοι ἀπεχώρουν ἐκ τῆς Ἀκκαδαίᾳ, οὕτως δὲ καὶ ὁ ἱερκράτης τοὺς Ἀθηναίους ἀπήγειν ἐκ τῆς Ἀρκαδίας εἰς Κόρινθον. Εἰ μὲν οὖν ἄλλοι τὰ καλὰ ἐστρατήγησαν, οὐ φέρον ἐλθεῖν μέντοι ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ ἱππᾶς, πάντα εὐρίσκειν τὰ μὲν μάλιστα, τὰ δὲ καὶ ἀσμενέως παρηγομεῖν αὐτῶν. Ἐπικυρήσας μὲν γὰρ φυλάττειν ἐπὶ τῷ Ὀνείῳ, ὥπως μὴ δύναντο οἱ Βουνοὶ ἀπελθεῖν οἰκίας, παρὲστιν ἀρύσασκεν τὴν καλλίστην παρὰ Κεργυρίας πόρον. (γ) Μαθεῖν δὲ βουλήμενος εἰ παραλήλυθός τις οἱ ἑσθλαῖοι τὸ Ὀνείον ἐπικύει σκοπούς τοὺς τε Ἀθηναίους ἱππίας καὶ τοὺς Κόρινθιους ἀπαντας. Καίτοι λαῖν μὲν οὐδὲν ἦσαν ὄλγοι τῶν πολλῶν ἱκανοί· εἰ δὲ δοίη ἀποχωρεῖν, πολλοὶ βέρον τοὺς ὀλίγους ἢ τοὺς πολλοὺς καὶ δοῦναι εὐτέρου τυχεῖν καὶ καθ' ἑσυχίαν ἀποχωρεῖναι· τὸ δὲ πολλοὺς τε προσέρχων καὶ ἔχοντας τῶν ἐναντίων πῶς οὐ πολλὰ ἄφροσύνη· καὶ γὰρ δὴ αἱ ἐπὶ πολλὰ παρατατρίμενοι χωρίων οἱ ἱππῆες διὰ τὸ πολλοὶ εἶναι, ἐπὶ ἰδίᾳ ἀποχωρεῖν, πολλῶν καὶ χαλεπῶν χωρίων ἐπιλείβοντο· ὥστε οὐκ ἐλάττωτος ἀπώλοντο εἰκοσὶν ἱππῶν. Καὶ τότε μὲν οἱ ἑσθλαῖοι ὥπως ἐβούλοντο ἀπῆλθον.

BIBAION Z.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Τῷ δὲ ὑστέρῳ εἶσι Ἀκκαδαίμονες καὶ τῶν συμμάχων πρόσθεν ἦλθον αὐτοκράτορες Ἀθῆνας, βουλευσάμενοι καθ' ὅτι ἡ συμμάχια Ἀκκαδαίμοσι καὶ Ἀθηναίοις ἔσται. Λιγόντων δὲ πολλῶν μὲν ἦσαν, πολλῶν δὲ Ἀθηναίων, ὡς δοίη ἐπὶ τοῖς ἵσκι καὶ ἡσίοις τὴν συμμάχιαν εἶναι, Πρωκλῆς Φιλιάσιος εἶπε τὸν λόγον τόνδε.

ἱππῆες οὖν ὅπως Ἀκκαδαίμοσι φερόμενοι σταυροῦν. Docem aibi Iphicratem eliquit : qui quum lassesset, ac in Academia cenam suos sumere jussisset, multos proditum est ipsum Iphicratem in exuendo prececcasse. Tandem Iphicratem educerat copias, sequente ipsum milite, qui existimaret illum preclarum ad facinus quoddam edendum ipso ducturum. Quumque Corinthiam veniens, dies istic aliquot tere-ret, confestim hanc ipsam ob moram eum reprehendebant. Ubi lapidem educeret, non solum alacriter drem sequebatur, verum etiam eadem alacritate, si moribus admove-ventur, oppugnabant. Interim ex his hostibus, quierant in Laconica, Arcades, et Argivi, et Elei complures discesse-rant, quod essent finitimi, ac partim agebant, partim fere-bant, quidquid raperet potuissent. Theban vero cum ce-teris, vel hanc ipsam ob causam excedere finibus his cupie-bant, quod imminui quotidie viderent copias; vel quod jam commentus defecisset, assumptus, direptus, effusus, cre-matus. Præterea hiems erat : quo liebat ut omnes disce-dere vellent. Postequam illi Laconica excessisset, etiam Iphicrates ex Arcadia Corinthium Athenienses reducebat. Enimvero non est quod equidem vituperem, si alias præ-clare se imperatorio in munere gestit : ea quidem certe, quæ in hoc tempore fecit, omnia partim tenere, partim nullis cum fructu ab eis gesta fuisse reperio. Nam dum in Onco cum preuidio impedire conaretur quominus Boro redire donum possent, transitum longe commodissimum juxta Cencircas incustoditum reliquit. idem quum certior fieri cuperet, an Thebani Oncon transiissent, equites univeros tum Athenienses, tum Corinthios, speculatum misit. Atqui pauci neque aliquid, ac multi, videre possunt : ac si pedem referre necesse sit, multo facilius pauci, quam plu-res, tum viam isthmicam reperire, tum quiete discedere pos-sunt. At multos adducere, neque tamen hostibus parces, qui non ingens dementia sit? Nam quam equites illi amplius spatium acie sua occuparent, quia multi erant, ubi referre pedem cogebantur, ad multa eoque difficilia loca se recipie-bant : ita factum, ut non pauciores viginti equitibus interirent. Ac tum quidem Thebani ex animi sententia discessere.

LIBER VII.

CAPUT I.

Anno insequenti, Lacedæmoniorum aetiorumque legati amplissima cum potestate Athenas venire; deliberatui, in quas leges societas inter Lacedæmonios et Athenienses esset futura. Quumque multi tum exteri tum Athenienses, oportere conditiones societatis æquas ac pares esse, dicerent, Procles Philiasius hanc orationem habuit :

2. Ἐπειπερ, ὡς ἀνδρες Ἀθηναῖοι, ἀγαθὸν ὑμῖν ἔδοξε Λακεδαιμονίους φίλους ποιῆσθαι, δεκά μοι γρῆναι τοῦτο σκεπεῖν, ὅπως ἡ φιλία ἐπὶ πλείστον χρόνον συμμενεῖ. Ἴδν οὖν ἡ ἑκατέρου μάλιστα συνοῦται, ταῦτῃ καὶ τὰς συνθήκας ποιούμεεθα, οὕτως κατὰ γὰρ τὸ εὖδε μάλιστα συμμένομεν ἂν. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα σχεδὸν τι συνομαλῶνται, περὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας νῦν ἡ σκίασ. Τῇ μὲν οὖν βουλῇ προεβούλευται ἡμετέραν μὲν εἶναι τὴν κατὰ θαλάτταν, Λακεδαιμονίων δὲ τὴν κατὰ γῆν. ἔμοι δὲ καὶ αὐτῷ δοκεῖ ταῦτα οὐκ ἀνθρωπίνῃ μᾶλλον ἢ θεῇ εἶναι τε καὶ τύχῃ διαρρίσθαι. (α) Πρῶτον μὲν γὰρ τόπον ἔχετε κάλλιστα παραστάς πρὸς τοῦτο πλείσται γὰρ πόλεις τῶν ὁσμένων τῆς θαλάττης περὶ τὴν ἡμετέραν πόλιν οἰκοῦσι, καὶ αὗται πᾶσαι ἀσθενέστεραι τῆς ἡμετέρας. Πρὸς τοῦτους δὲ λεγόμενα ἔχετε, ἂν ἄνθρωπος οὐχ ὅσον τε ναυτικῇ δυνάμει γρηθῇ. Ἐπὶ δὲ τρηφαῖς κίετρετε πολλὰς καὶ πλείονας ἢ ἐπὶ ναυτικῶν ἐπιτιθέσθαι. (α) Ἀλλὰ μὴν τὰς γὰρ τέχνας τὰς περὶ ταῦτα πάσας οὐκείας ἔχετε. Καὶ μὴν ἡμμεῖς γὰρ πολὺ προίκατε τῶν ἄλλων περὶ τὰ ναυτικά· ὁ γὰρ βίος τοῖς πλείστοις ὑμῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης ὥστε τῶν ἰσίων ἐπιμελόμενοι ὅμα καὶ τῶν κατὰ θαλάτταν ἀγώνων ἡμμεῖς γίγνουμε. Ἐπὶ δὲ καὶ τοῦτο οὐδαμῶθεν ἂν τρηφαῖς πλείους ἀθρόαι ἐκπύουσαι ἢ παρ' ὑμῶν. Ἔστι δὲ τοῦτο οὐκ ἐλαττωμένον πρὸς ἡγεμονίαν· πρὸς γὰρ τὸ πρῶτον ἰσχυρὸν γινόμενον ἥιστα πάντας συλλέγονται. (α) Ἐπὶ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἡμῶν δίδονται ἡμῖν ἀνυγχεῖν ἐν τοῦτοις πλείστοις γὰρ καὶ μεγίστοις ἀγῶνας ἡγωνισμένοι κατὰ θαλάτταν ἐλάττωται μὲν ἀποστατηγῆκαται, πλείους δὲ καταρθίσκαται. Ἐκδὸς οὖν καὶ τοὺς συμμάχους μετ' ὑμῶν ἂν ἥιστα τοῦτο κινδύνου μετέχουν. Ὡς δὲ δὴ καὶ ἀναγκαῖα καὶ προσκείμενα ὑμῖν αὐτῇ ἡ ἐπιμελία ἐκ τῆς δυνάμει δυνάμει. (α) Λακεδαιμονιοὶ ὑμῖν ἐπολέμουν ποτὶ πολλὰ ἔτη, καὶ κρατοῦντες τῆς γῆρας οὐδὲν προσκόποντο εἰς τὸ ἀπολέσαι ἡμῶς. Ἐπει δὲ ὁ θεὸς ἔδωκε ποτὶ αὐτοὺς κατὰ θαλάτταν ἐπικρατῆσαι, εὐδὲς ἦν ἐκείνοις παντελῶς ἡγεῖσθαι. Οὐκ οὖν εὐδελον ἐν τοῦτοις ἐστὶν ἐπὶ ἐκ τῆς θαλάττης ἀπασα ὑμῖν ἔσται ἡ σωτήρια. (γ) Οὕτως οὖν παρακῶν πῶς ἐν ἔχει καλῶς ὑμῖν Λακεδαιμονίους ἐπιτρέψαι κατὰ θαλάτταν ἡγεῖσθαι· οἱ πρῶτοι μὲν καὶ αὐτοὶ ἡμελογοῦντες ἀπειρότεροι ὑμῶν τοῦτο τοῦ ἔργου εἶναι, ἔπειτα δ' οὐ περὶ τῶν ἰσίων ἐκινδύνους ἐστὶν ἐν τοῖς κατὰ θαλάτταν ἀγῶσι, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν περὶ τῶν ἐν ταῖς τρηφαῖς μόνον ἀνθρώπων, ὑμῖν δὲ καὶ περὶ παιδῶν καὶ γυναικῶν καὶ διῆς τῆς πόλεως. (α) Καὶ τὰ μὲν δὴ ἡμεῖς οὕτως ἔχον· τὰ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιτιθέσθαι. Πρῶτον μὲν γὰρ οἰκοῦν ἐν μεσοτείᾳ· ὥστε τῆς γῆς κρατοῦντες καὶ ἐκ θαλάττης εἰσέρχοντες, δύνανται ἂν καλῶς διατῆν. Ἐργασίας οὖν καὶ αὐτοὶ ταῦτα εὐδὲς ἐκ παιδῶν πρὸς τὴν κατὰ γῆν πόλεμον τὴν ἀσκήσιν ποιοῦνται. Καὶ τὸ πλείστον δ' αἶνον, οὐ παύσειν τοῖς ἀρχουσι, οὗτοι μὲν κράτιστοι κατὰ γῆν, ἡμεῖς δὲ κατὰ θαλάτταν. (β) Ἐπειτα δὲ ὥστε ἡμεῖς ναυτικῇ, οὕτως

= Quando vobis, Athenienses, ex usu esse visum fuit, Lacedaemonios in amicitiam recipi, considerandum mihi videtur, quo pacto quomodo diutissime sit huius amicitia duratura. Quamobrem si ea ratione, qua parti utrique plurimum expediet, factus iudicamus, consentaneum est, nos maxime in eo persisturos. Enimvero ceteris in rebus prope consentimus, tantum de principatu restat quod consideremus. At vero senatus iam ante censuit auctoritate sua, maris imperium vobis deberi, terrae vero Lacedaemoniis. Quae mihi etiam ipsi non tam ab humana quam divina natura fortunaeque distincta videntur. Primum enim, locum habetis a natura comparatum ad hoc longe pulcherrime. Nam civitates plurimae, quae mari carere nequeant, urbes vestrae vicinae sunt; eoque universae sunt vestrae imbecilliores. Praeterea portus vobis sunt, absque quibus navalium copiarum nullus est usus. Multae item vobis triremes sunt, ne patria vobis est comparande classis cura. Jam artes ad hoc necessariae prope vestrae sunt: et usque atque experientia maritimarum rerum longe ceteros excellitis. Nam maxima pars vestrum ex his viciat. Quo fit, uti, dum res privatas curatis, simul etiam militum certaminum usum consequamini. Adde, quod nusquam maior triremium copia, quam a vobis, predest: quae res non parum ad principatum momenti affert. Nam ad eum, qui iam potens est, lubenter omnes se conferunt. Denique divinitus hac in parte quaedam vobis est concessa felicitas. Nam quum plurimis, etisque maximis certaminibus in mari defuncti sitis, tamen in paucis admodum successu caruistis, in plurimis re prospera gesta. Quamobrem consentaneum est, etiam socios lubentissime vobiscum habere pericula subire. Jam martimur re curam inspicimus ad vos, et necessario quidem pertinere, velim ex hoc perpendatis: gesserunt adversus vos aliquando bellum multis annis Lacedaemonii, et quamquam agro vestro potuerunt, nullum tamen magis idcirco vos perdere funditus potuerunt. Verum ubi tandem aliquando deus hoc eis concessit, ut etiam mari rerum potirentur, confestim in eorum potestatem penitus venisset. De quo iam perspicue potest, totam salutem vestram a mari pendere. Quum igitur ista comparatio res vestrae sint, quantum vobis expedit, permittite Lacedaemoniis, et mari rerum potiantur? Illi nimirum primum ipsi sentunt, se rei naviticae imperitiores vobis esse: deinde non par utriusque periculum militibus in certaminibus est propoositum; sed illis quidem agitur de his hominibus tantum, quibus triremes complentur, vobis vero de liberis, uxoribus, civitate universa. Atque hae vestrarum est rerum conditio: Lacedaemoniorum vero quo pacto sit, etiam videte. Primum mediterraneam regionem incolunt: quo fit, ut tametsi mari accendant, nihilominus vitam agere percomode possint, idcirco quod terra potiantur. Quae quum et ipsi intelligant, statim a pueris ad se bella consuefaciant, quo terra geruntur: et quae quidem res maximi est momenti, nimirum ut magistratibus pareatur, in hoc ipsi praecipue terra praestant, vos mari. Deinde quemadmodum vos maritimas

αὐ εἰκόσιον κατὰ γῆν καὶ πλείους καὶ τάχιστα· ἂν ἐξέλθοιεν ὥστε πρὸς τοὺς αὐ εἰκόσι τοὺς συμμάχους εὐθαρσιεστάτους προελθεῖν. Ἔτι δὲ καὶ ὁ θεὸς αὐτοὺς δίδουσι, ὥσπερ ὡμὴν κατὰ θάλατταν εὐτυχεῖν, οὕτως ἐκείνοις κατὰ γῆν· πλείους γὰρ αὐ οὕτω ἀγῶνας ἐν τῇ γῇ ἡγωνισμένῳ Διόρισται μὲν ἐσφαλμένοι εἶσι, πλείους δὲ καταρτηκότες. (10) Ἄς δὲ καὶ ἀνταγκὰ οὐδὲν ἔχοντες αὐτοῖς ἡ κατὰ γῆν ἐπιμαίειν ἢ ὡμὴν ἢ κατὰ θάλατταν ἐκ τῶν ἔργων ἔστιν γιγνώσκειν. Ὑμῖς γὰρ τοὺς πολλὰ ἐπὶ πολιορκούντες καὶ πολλὰκις καταναμαρχούντες οὐδὲν προύργον ἐποιεῖτε πρὸς τὸ τοὺς καταπολεμῆσαι· ἐπεὶ δὲ ἔπαξ ἡτήθησαν ἐν τῇ γῇ, αὐτοὺς καὶ περὶ παιδῶν καὶ περὶ γυναικῶν καὶ περὶ ἄλλης τῆς πόλεως ὁ κίνδυνος αὐτοῖς ἐγένετο. (11) Πῶς οὖν οὐ τοὺς αὐτοὺς αὐ θείων ἄλλως μὲν ἐπιτρέπειν κατὰ γῆν ἡγεῖσθαι, αὐτοὺς δὲ ἄριστα τῶν κατὰ γῆν ἐπιμαλίσθαι; Ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ τῇ βουλῇ προεδουλεύω, ταῦτα εἰρηκὰ τε καὶ συμφορώτατα ἡτοῦμαι ἄμραν εἶναι ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ πᾶσι καὶ κράτιστα πᾶσιν ἡμῖν βουλευσόμενα.

12. Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ οἱ τῶν Λακεδαιμονίων παρόντες ἐπέθεντο ἀμφοτέρω Ἰσχυρῶς τὸν λόγον αὐτοῦ. Κηρύσσοντες δὲ παρελθόν, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἔφη, οὐκ αἰσθάνεσθε ἐξαπατῶμενοι· ἀλλ' ἐὰν ἀκούσῃτε μου, ἴσως ὡμὴν αὐτοὺς μάλ' ἐπιδολεῖτε. Ἦδ' ἔγωγε ἡγήσεσθε κατὰ θάλατταν· Λακεδαιμόνιοι δὲ ὡμὴν ἐὰν συμμάχῳσι, ὅθλιν θεὶ πέμψουσι τοὺς μὲν τριπύργους Λακεδαιμονίους καὶ ἱσως τοὺς ἐπιβάτας, οἱ δὲ ναυταὶ ὅθλιν θεὶ ἔσονται ἡ ἑλδωτὴς ἡ μισοφόρος. Οἰκοῦντες ὡμῖς μὲν τούτων ἡγήσεσθε. (13) Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ὅταν παραγγεῖλωνται ὡμὴν κατὰ γῆν στρατεῖαν, ὅθλιν θεὶ πέμψετε τοὺς ἐπὶ τῆς καὶ τῆς ἑπείας. Οἰκοῦντες οὕτως ἐκείνοι μὲν ὡμὴν αὐτῶν γίνονται ἡγεμόνες, ὡμῖς δὲ τῶν ἐκείνων δουλοὶ καὶ ἐλαχίστου αἴζων. Ἀποκρίναι δὲ μοι, ἔφη, ὦ Λακεδαιμόνες Τιμάκρατες, οὐκ ἄρτι διαγὰς ὡς ἐπὶ τοῖς ἱσως καὶ ὡμῖς ἦκεν τὴν συμμάχον ποιούμενος; ἔπουν ταῦτα. (14) Ἔστιν οὖν, ἔφη ὁ Κηρύσσων, ἰσχυρότερον ἢ ἐν μέραι μὲν ἐκατέρωθεν ἡγεῖσθαι τοῦ ναυτικοῦ, ἐν μέραι δὲ τοῦ πεζοῦ, καὶ ὡμῖς τε, εἰ τι ἀγαθόν ἐστιν ἐν τῇ κατὰ θάλατταν ἀρχῇ, τούτω μετέχον, καὶ ἡμῖς ἐν τῇ κατὰ γῆν; Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετεπέσθην, καὶ ἐρήρξαντο κατὰ πενθήμερον ἐκατέρωθεν ἡγεῖσθαι.

15. Στρατευομένων δ' ἀμφοτέρων αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων εἰς Κόρινθον ἐβόεσκον· ὡλεσάντων δ' Ὀκεῖον. Καὶ ἐπεὶ ἰσχυρόντο οἱ Θεβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι, παρατάσσοντες ἐβόλεσκον ἄλλος ὅλῳθεν τοῦ Ὀκεῖου, Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ Πελλήνηες κατὰ τὸ ἐπιμαρχώσαντο. Οἱ δὲ Θεβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπεὶ ἀπέχον τῶν φυλακτόνων τριάκοντα στάδια, κατεστρατευμένοι ἐν τῇ πεδίῳ. Συντακμαρχοῦντες δὲ ἦναι ἂν ὥντο ὁρμηθέντες καταπύσαι, ἅμα ἀνέβη πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων φυλακὴν ἰσχυρόντες. (16) Καὶ μέντοι οὐκ ἐβόεσκον τῆς ὥρας, ἀλλ' ἐπιπίπτουσι τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς Πελλήνησιν ἥνικα οἱ μὲν ναυτιπύσαι

sic illi terrestres copias amplissimas quam celerissime possunt deducere: quo fit, ut illidem ad ipsos accedere sociis magna cum sollicitudine consentaneum sit. Præterea deus ipso hoc concessit, ut quemadmodum vos mari, sic illi terra felices sint. Nam et ipsi quom pugnans terra plurimas pugnaverit, quam minimam tamen sine suo frustrati sunt, plurima interius rebus preclare gestis. Jam non minus terrestrium rerum procuratorem ad ipsos necessario spectare, quam maritimarum ad vos pertinere, id ex ipsis rebus gratis animadvertere licet. Nam quum vos multis annis adversus hos bellum gereretis ac saepenumero navalibus præliis cum eis contredicemini: nihil tamen edicibat in debellandis his, quod operæ pretium foret. Verum posteaquam senel terra victi fuerant, confestim et de liberis, et uxoris, et tota republica sunt periclitati. Neane ergo grave fuerit his, permittere aliis, ut terra rerum potiantur, quum ipsi preclarissime res terra gerendas procurare possant? Equidem, ut ante senatus auctor censui, ita hæc exponi, maxime quæ rebus utrique vestris expedire arbitror. Vobis autem prospera precor omnia, stantibus id, quod omnibus nobis ex usu maxime fuerit.

Hæc ejus fuit oratio. Quæ non solum Atheniensibus, sed etiam Lacedæmoniis, qui aderant, mirifice probata fuit. Inde Cephalodotus, progressus in medium: « Non animadvertitis, inquit, circumveniri vos, Athenienses. Quod si nec audieritis, mox fraudem vobis indicabo. Nimirum jam mari vos duces eritis. Quod si Lacedæmoniæ vobis auxilium suppeditant, sine dubio Lacedæmonios tremum præfectos mittent, ac fortassis etiam clausarios milites; nautæ vero vel helotes erunt vel mercenarii. Quapropter vos quidem his imperabitis. Contra, quum vos ad expeditionem aliquam terrestrem Lacedæmoniæ evocabant, nimirum equites vestros, ac gratis armature pedites mitetis. Ea ratione vestri duces fiant illi, vos eorum, qui servituti illis serviant, hominesque sunt nullius prelii. Tu vero, inquit, Lacedæmonie Timocrates, responde mihi: Non aiebas modo, venire te, ut conditionibus æquis ac paribus societatem hanc nobiscum inees? » Equidem, ait ille, hoc dixi. Et Cephalodotus: « An igitur, inquit, esse quidquam possit æquius, quam si vicissim utrique classis duces sinus, itemque vicissim pedestrium copiarum? ac ut vos, si quid est commodi maris in imperio, ejus æque participes essetis, ac nos illius, quod terrestri sit in imperio? » Posteaquam hæc Athenienses audierant, aliam in sententiam adducti sunt; ac decreverunt, alternis quibus diebus utroque ducum officio fungi debere.

Quum autem utrique conjunctis suis et sociorum viribus Corinthon venissent, visum est Onem cum communi presidio tenere debere. Itaque ubi jam Thebani cum sociis adventarunt, instructa morum acie custodiebant alii aliam Oni partem, Lacedæmoni vero cum Pellensibus in loca quæ nomenclaturæ maxime pateret. Thebani eorumque socii, quum triginta stadiorum intervallo ab excurias agentibus absessent, castra in planitie manserunt. Deinde temporis inita ratione, quo progrediendo confecturos se reliquum viæ sportium existimabant, primo diluculo versus Lacedæmoniorum excurias perrexerunt. Non fecerat eos tempus, sed illo momento Lacedæmonios ac Pellenses invadunt, quo

φωλακαὶ ἤδη ἔληγον, ἐκ δὲ τῶν σιδηρέων ἀνίσταντο
θῆσι ἰδεῖτο ἕκαστος. Ἐνταῦθα οἱ Θηβαῖοι προσπεύ-
οντες ἔπειον παρασκευασμένους ἀπαρτακτούτους καὶ συν-
ταταγμένους ἀσπανάτους. (17) Ὡς δὲ οἱ σιδηρέες ἐκ
τοῦ πρέμματος ἀπέρχοντο ἐπὶ τὴν ἐγγύτατα λόρον, ἔβη
τῶ Λακεδαιμονίων πολέμαρχος λαβόντι ὁπίσθους μὲν
ἰσοῦλετο τῶν συμμάχων ὀπίσθας, ὁπίσθους δὲ πάλτα-
στὰς, κατέχευε τὸ χωρίον, καὶ γὰρ τὰ ἐπιτήδεια ἔβην
ἀσφαλῶς ἐκ Κεγγραίων κομίσσεται, οὐκ ἐποίησε ταῦτα,
ἀλλὰ μάλᾳ ἀπορούνητον τῶν Θηβαίων πῶς γρη' ἐκ τοῦ
πρὸς Σικυῶνα βλέποντας καταβῆναι ἢ πάλιν ἀπαλθεῖν,
σπονδὰς ποιησάμενος, ὥς τοὺς πλείστους ἰδοῦσαι, πρὸς
Θηβαίων μᾶλλον ἢ πρὸς αὐτῶν, οὕτως ἀπῆλθε καὶ
τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀπῆγαγεν.

18. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀσφαλῶς κατεβάντες καὶ θυμυ-
ίζαντες τοὺς ἑαυτῶν συμμάχους, Ἀρκάσι τε καὶ Ἀργεί-
οις καὶ Ἠλείοις, εὐθὺς μὲν προσέβαλον πρὸς Σικυῶνα
καὶ Πελλήνην στρατευσάμενοι δι' αἰς Ἐπίδουρον ἰδί-
ωσαν αὐτῶν πῖσαν τὴν χώραν. Ἀναγκυρώσαντες δὲ
ἐκείθεν μάλᾳ πάντων ὑπεροπτικῶς τῶν ἑαυτῶν, ὥς
ἐγένοντο ἔγγισ τοῦ τῶν Κορινθίων ὄστεος, δρόμῳ ἐβί-
οντο πρὸς τὰς πόλεις τὰς ἐπὶ Φλοῖοντα ἵοντι, ὥς εἰ
ἀναγκυρῆσαι τούτους, ἐκπεσούμενοι. (18) Ἐκδοθη-
σαντες δὲ τινες φίλοι ἐκ τῆς πόλεως ἀπαντῶσαι τῶν Θη-
βαίων τοὺς ἐπιεικτοὺς οὐδὲ τίτταρα πλέθρα ἀπέρχουσι
τοῦ τείχους καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰ μνημεῖα καὶ τὰ
ὑπερέχοντα χωρία, βάλλοντες καὶ ἀκοντίζοντας ἀποκτείν-
οντες τῶν πρώτων καὶ μάλᾳ συγκρούς, καὶ τραφόμενοι
ἰθὺσιν ὡς τρία ἢ τίτταρα στάδια. Τούτου δὲ γενο-
μένου οἱ Κορινθιοὶ τοὺς νεκροὺς πρὸς τὸ τεῖχος ἐλεύ-
σαντες καὶ ὑποσπόνδους ἀποδόντας τρόπαιον ἔστησαν.
Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ἀνεφύχθησαν οἱ τῶν Λακεδαιμονίων
σύμμαχοι.

20. Ἄμα τε δὴ πεπραγμένους τούτων καταπλεῖ Λα-
κεδαιμονίους ἢ παρὰ Διονυσίου βοήθεια, τριέρεις πλῆον
ἢ ἑξέσων. Ἦγον δὲ Κάλτοος τε καὶ Ἰθέρως καὶ ἰπ-
καῖς ὡς πενήντοκτες. Τῇ δ' ὕστεραια οἱ Θηβαῖοι τε
καὶ οἱ ἄλλοι αὐτῶν σύμμαχοι διαταξάμενοι καὶ ἐμπλή-
σαντες τὸ πῆδον μέχρι τῆς θαλάττης καὶ μέχρι τῶν
ἐγγεμένων τῆς πόλεως γυλόρων ἔρθειρον εἰς τὴν χεῖρσιν
ἦν ἐν τῷ πῆδι. Καὶ οἱ μὲν τῶν Ἀθηναίων καὶ οἱ τῶν
Κορινθίων ἱππεῖς οὐ μάλᾳ ἐπλησίαζον ὅπ' στρατεύματι,
θεῶντες ἰσχυρὰ καὶ πολλὰ τάντιπάλᾳ. (21) οἱ δὲ παρὰ
τοῦ Διονυσίου ἱππεῖς, ὁσποτέρ ᾔσαν, οὕτως διεσκηδασμέ-
νοι ἄλλος ἄλλῃ παραβάντες ἡμόνιζόν τε προσελάνου-
ντες, καὶ ἐπὶ ὤμων ἐπ' αὐτοὺς, ἀνεχώρων, καὶ πάλιν
ἀναστρέφοντες ἡμόνιζον. Καὶ ταῦτα ὅμα ποιοῦντες
κατέβαινον ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ ἀνεπαύοντο. Εἰ δὲ
καταβεθῆσαν ἐπελάνουέν τινες, εὐπετῶς ἀναπρόδου-
ντες ἀνεχώρων. Εἰ δ' αὖ τινες δώδεκιν αὐτοὺς πολλὴ
ἀπὸ τοῦ στρατεύματος, τούτους, ὁπότε ἀποχωροῖεν,
ἐπικαίμενοι καὶ ἀκοντίζοντας θεῶν ἐργάζοντο, καὶ πᾶν
τὸ στρατῆμα ἡγνάκοντο ἑαυτῶν ἑκάς καὶ προῖναι
καὶ ἀναγκυρῆν. (22) Μετὰ ταῦτα μέντοι οἱ Θηβαῖοι

nocturnarum excubitarum finis erat, ac de stramentis illi
surgebant, et ad sua quique negotia ibant. Tum vero ag-
gressi eos Thebani, cavebant imparatos parati, incompo-
sitos ordinati. Posteaquam ii, qui salvi ex tumultu evase-
rant, proximam in collem se receperunt, poterat Lacedae-
moniorum polemarchus, campis secum sociorum gravis
armaturæ peditibus, quot quidem vellet, quotque vellet
costratis, locum eum tenere, quod etiam commensus eo
deportari tuto e Cenchreis potuisset, nec tamen id fecit;
sed quum vehementer anxi Thebani essent, quo pacto vel
de loco Sicyonem versus spectante descenderent, vel rursus
discederent, inducias ipse pacus, quæ plurimorum iudicio
potius ex Thebanorum quam ipsius erant commodo, ita
deinde discessit, ac snos abduxit.

Thebani tuto descendentes, posteaquam se cum sociis
suis, Arcadibus, Argivis, Eleis, conjunxerunt, confestim
ad oppugnandas Sicyonem ac Pellenen perrexerunt. Quum-
que Epidaurum cum exercitu peluissent, omnem Epidaurio-
rum agrum populati sunt. Inde pedem referentes summo
cum omnium hostium contemptu, quum prope jam ab urbe
Corinthiorum absissent, cursu pretebant portas, quæ Phloem
ducunt, irrumpere in eas, si forte aperias offenderent.
Verum ubi quidam velites ex urbe procurrissent ad ferendum
opem suis, delectis illi Thebanis sunt obvi, qui jam se qua-
tuor quidem plethis a moribus absissent. Itaque moun-
menta editaque loca quum consensissent, feriendo jaca-
landoque bene multos ex primis occidunt, ac in fugam ver-
sos fere ad tria quatuorve stadia persequuntur. Id quum
accidisset, mortuorum cadavera Corinthii propius ad murum
tracta pro induciis reddiderunt, ac tropæum statuere; re-
creatis hoc pacto nominib. Lacedæmoniorum sociis.

Simul atque gesta hæc fuerunt, auxilia Lacedæmonias
Dionysio missa, nimirum plures quam viginti triremes, ap-
pellebant. Ex Celtis et Hispanis cum quinquaginta ferme
equitibus advehebant. Postridie Thebani, ceterique
hoiæ socii, acie instructa, quum plantium usque ad mare
contiguoque urbis tumulos complevisset, quicquid erat
in ea, quod usui posset esse, vastabant. Atheniensium qui-
dem ac Corinthiorum equites non admodum prope ad hostium
accedebant castra, quod illorum robur ac multitudinem con-
spicerent. Verum missi a Dionysio equites, tumeti pauci
numero, hæc inde palati, atque alius alibi irruentes, ad-
actis equis emittebant in hostem jaculi: quo ipso intradente,
pedem referrebat, rursusque conversi hastas jaciebant.
Atque interim, dum hæc facerent, etiam de equis descen-
dentes, quiescendo se recreabant. Quod si quidam in eos
quiescentes adactis equis pergerent, agilliter illæ vicissim
consensiss, discedebant. At si qui rursus eos, longe ab
exercitu suo progressi, persequerentur, illos pedem rela-
turus adorti jaculis graviter vulnerabant, adeoque corpora
universa sua causam movere se, ac vicissim pedem referre
cogebant. Secundum hæc Thebani quum illic dies non mul-

μείναντες οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀπῆλθον οἰκᾶς, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ἔκαστος οἰκᾶς. Ἐκ δὲ τούτου ἐμβαλλοῦσιν οἱ παρὰ Διονυσίου εἰς Σακύνδαν, καὶ μάχη μὲν νικᾷσι τοὺς Σακυνοὺς ἐν τῇ πεδίῳ, καὶ ἀπέκτειναν περὶ ὀκτώμηνοντα· Δαίρας δὲ τείρος κατὰ κράτος αἰρούσι. Καὶ ἡ μὲν παρὰ Διονυσίου πρώτη βοήθεια τοιαῦτα πράττει ἀπέπλευσεν εἰς Συρακούσας. Θηβαῖοι δὲ καὶ πάντες οἱ ἀποστάτες ἀπὸ Λακεδαιμονίων μέχρι μὲν τούτου τοῦ χρόνου ἐμβαλεῖσθαι καὶ ἔπραττον καὶ ἐστρατεύοντο ἡγουμένῳ τῶν Θηβαίων. (21) Ἐγγενομένος δὲ τῆς Λακεδαιμονίας Μαντινέως, γένος τε οὐδενὸς ἔνδεξαι χρήμασι τα προήκον καὶ ἄλλως εὐλόγιμος, οὐτοὶ ἐνέπληξε φρονήματος τοὺς Ἀρκάδας, λέγων ὡς μόνος μὲν αὐτοῖς πατρὸς Πελοποννησος εἴη, μόνος γὰρ αὐτῶν θένος ἐν αὐτῇ οἰκίᾳ, κλείστον δὲ τῶν Ἑλληνικῶν φύλον τὸ Ἀρκάδιον εἶναι καὶ πόματα ἐγκρατέστατα εἶναι. Καὶ ἀκραιμωτάτους δὲ αὐτοὺς ἀπειδείκνυε, τεκμήρια παραχόμενος ὡς ἐπικουρῶν ὑπὸς δεχθεῖν τινας, οὐδένας ἔχοντες ἀντ' Ἀρκάδων. Ἐτι δὲ οὗτοι Λακεδαιμονίους ποῖποτε ἄνω πρὶν ἐμβαλεῖν εἰς τὰς Ἀθήνας οὐτε τῶν Θηβαίων εἶσθαι ἀνω Ἀρκάδων εἰς Λακεδαίμονα. (22) Ἐάν οὖν σωφρονήτε, τοῦ ἀκολουθεῖν ὅπου ἂν τις παρακαλῇ· ρᾶισθε ὡς πρότερον Λακεδαιμονίους ἀκολουθεῖντες ἐκείνους κηδεύετε, τῶν δὲ, ἂν Θηβαίους εἰσθ' ἀκολουθεῖτε καὶ μὴ κατὰ μέρος ἡγεῖσθαι ἀξιώτε, ὥς τε τούτους ἄλλους Λακεδαιμονίους εὐχέσθε. Οἱ μὲν δ' Ἀρκάδες ταῦτα ἀκούοντες ἀνερωπύοντο τε καὶ ὑπερβύδον τὸν Λακεδαιμόνιον καὶ μόνον ἀνδρὰ ἡγούμενον οὕτως ἀργούντας ἐτάττον οὐστίνως κεικένως κελύουσιν. Καὶ ἐκ τῶν συμβαινόντων δὲ ἔργων ἐμπαλύνοντο οἱ Ἀρκάδες· (23) ἐμβαλόντων μὲν γὰρ εἰς Ἐπίδαυρον τῶν Ἀργείων, καὶ ἀποκλεισθέντων τῆς ἐξόδου ὑπὸ τε τῶν μετὰ Χαβρίου ξένων καὶ Ἀθηναίων καὶ Κορινθίων, βοηθήσαντες μάλα πολιορκουμένους ἐβόλυσαν τοὺς Ἀργείους, οὐ μόνον τοὺς ἀνδράσι, ἀλλὰ καὶ τοὺς γυναικῶς ποσειδῶνος χρομένους. Στρατεύσασθαι δὲ καὶ εἰς Ἀπινὰν τῆς Λακωνίας ἐνέκταν· τὴν τῶν Λακεδαιμονίων προῦρην καὶ τὴν Γεράνορα τὸν πολέμαρχον Σπαρτιάτην γεγεννημένον ἀπέκτειναν καὶ αὐτὸν προσέειπον τῶν Ἀπιναίων ἐπὶσθηναι. Ὅπου δὲ βουλῆθειεν ἐξελθεῖν, οὐ νῆς, οὐ γαμῖν, οὐ μήκος ὁδοῦ, οὐκ ὅρη δύσβατα ἀπεκάλωσαν αὐτοῖς· ὥστε ἐν γὰρ ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ πολὺ φονεὶ κράτιστος εἶναι. (24) Οἱ μὲν δὲ Θηβαῖοι διὰ ταῦτα ὑποβόησαν καὶ οὐκέτι φιλικῶς εἶχον πρὸς τοὺς Ἀρκάδας. Οἱ γὰρ μὲν Ἥλειοι ἐπεὶ ἀπαυτοῦντες τὰς πόλεις τοὺς Ἀρκάδας ἄς ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀρρηβήσαν ἔγνωσαν αὐτοὺς τοὺς μὲν ἐαυτῶν λόγους ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιομένους, τοὺς δὲ Τριφυλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπὶ τοῦ ἀποστατῆρας περὶ παντὸς ποιομένους, οἱ Ἀρκάδες ἔρασαν εἶναι, ἐκ τούτων αὐ καὶ οἱ Ἥλειοι θυμῶντες εἶχον πρὸς αὐτοὺς.

25. Οὕτω δ' ἔκαστος ἐφ' ἑαυτοῖς μὲγα φρονούντων τῶν συμμάχων, ἔρχεται Φιλίσκος Ἀβυδνὸς παρὰ Ἀριστοβράζηνος χρήματα ἔχων πολλὰ. Καὶ πρῶτα

tos mansissent, domum redierunt, idem ceteris quoque facientibus. Tum vero missi a Dionysio milites Sicyonem invadunt, ac Sicyonem in campo commissa pugna vincunt, eorumque prope septuaginta occidunt. Quin et Darras oppidum vi capiunt. Atque his quidem rebus gestis, primae ille auxiliares a Dionysio missae copiae Syracusas navigarunt. Ceterum Thebani, omnesque alii, qui a Lacedaemoniorum fide discesserant, ad hoc usque tempus magno animorum consensu tum gerebant omnia tum expeditiones suscipiebant, in quibus Thebani duces erant. Verum exortus est Lycomedes quidam, Mantinea, genere nulli secundus, equos potens, atque etiam ceteroquin ambitiosus: hic Arcadum animus erexit, quum solis ipsis patriam esse Peloponnesum diceret, quippe qui soli essent indigentes; Arcadumque nationem inter alias Graecias amplissimam esse, ac habere corpora laborum patientissima. Eosdem viros fortissimos esse demonstrabat, his argumentis, quod quam copiosis auxiliariis alicui opus sit, multos Arcadibus praefat. Praeterea neque Lacedaemonios absque ipsis unquam Athenas invasisse, neque jani Thebanos sine Arcadum copiis Lacedaemonem petere. Quomodo enim si sapitis, inquit, desinetis alios, evocantes vos aliquo, sequi. Nam antea Lacedaemonios sequeuti, eosdem amplificastis; nunc quoque Thebanos si sequeamini temere, ac non alternatim et ipsi ducum munere fungi postulabitis, fortassis eos paulo post experiemini alios quosdam Lacedaemonios esse. Haec quum audirent Arcades, infatigi, Lycomedem mirifice amplecti, solum hunc virum esse dicere; atque duces deligere, qui ipse jubere. Praeterea rerum ex eventu sumebant animos Arcades. Nam quo tempore Argivi Epidauriorum fines ingressi sunt, atque evitae a mercenario Chabrie milite, Atheniensibus et Corinthiis prohibiti, pressis admodum suppetias ferentes, obsidione Argivos liberabant, quanquam non homines tantum sed etiam loca adversa experirentur. Iidem cum copiis Asinen Laconica oppidum profecti, praesidium Lacedaemoniorum fuderant; et Geraneos, qui Spartanus erat, poemarchu interfecto, suburbium quoque Asinorum diripere. Quocumque item peregre cum exercitu velient, non eos nos, non hiems, non, vix longitudo, non montes aditu difficiles ab instituto revocabant; qui fiebat, ut si illo tempore praetere ceteris arbitrantur. Ob has causas Thebani subindebant eis nec amicis amplius erant in Arcades animis. Eiei vero, quum repentes ab Arcadibus eas civitates, quae ipsis a Lacedaemoniis adeptae fuerant, inadvertenter eos non solum quae ab ipsis dicerentur, flocci pendere, sed Triphylios etiam una cum aliis, qui ab ipsis fide defeceant, quod si se Arcades esse proliferentur, magis facere: corperunt et ipsi infestis esse erga Arcades animis.

Ita quum sociis singuli suis rebus magnopere considerent, Philiscus Abydenus magnis cum pecuniis ab Ariobarzane venit, ac primum Delphos pacis componendae causa Theba-

μὲν εἰς Δελφοὺς συνήγαγε περὶ εἰρήνης Θεβαίους καὶ τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐκεῖ δὲ ἰλλόντες τῶν μὲν θεῶν οὐδὲν ἐκινούντων ὅπως ἂν ἡ εἰρήνη γίνετο, αὐτοὶ δὲ ἐβουλεύοντο. Ἐπεὶ δὲ οὐ συν-
χωροῦν οἱ Θεβαῖοι Μισσηνὴν ὑπὸ Λακεδαιμονίους εἶναι, γενικῶν πολλὰ συνέλεγον ὁ Φίλιππος, ὅπως πολέ-
μοις μετὰ Λακεδαιμονίους.

22. Τούτων δὲ πραττομένων ἀφικνεῖται καὶ ἡ παρὰ Διονυσίου δευτέρα βοήθεια. Λέγοντων δὲ Ἀθηναίων μὲν ὅς χρῆν ἐπὶ αὐτοὺς εἰς Θεσσαλίαν τὰν πάντα Θε-
βαίους, Λακεδαιμονίους δὲ ὅς εἰς τὴν Λακωνικὴν, ταῦτα ἐν τοῖς συμμάχοις ἐνέκλειεν. Ἐπεὶ δὲ περι-
ελευσαν οἱ παρὰ Διονυσίου εἰς Αἰακίδα, λαβὼν αὐτοὺς ὁ Ἀρχίδαμος μετὰ τῶν πολιτικῶν ἱστρατεύετο. Καὶ Καρύας μὲν ἔξαυεῖ κατὰ κράτος, καὶ ὅπως ὤν-
τας Δαίαν, ἀπέστρεψεν ἐκείθεν ἐπὶ εὐθείας στρατευόμε-
νος εἰς Παρθασίους τῆς Ἀρκαδίας μετ' αὐτὸν ἰδὼν τὴν χώραν. Ἐπεὶ δ' ἐδοξέσθην οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀρ-
γεῖοι, ἐπαναχωρήσας ἱστρατοπεδούετο ἐν τοῖς ἐπὶ Μιδίας γηλόροις. Ἐνταῦθα δ' ὅπως αὐτοῦ Κισσέβης ὁ ἄρχων τῆς παρὰ Διονυσίου βοήθειας Δαίαν ἐπὶ ἑξέ-
κει αὐτοῦ ὁ χρόνος ὅς εἰρημὸς ἦν παραμένειν. Καὶ ἅμα ταῦτ' ἔλαγε καὶ ἀπήγει τὴν ἐπὶ Σπάρτης. (23) Ἐπεὶ δὲ ἀποκαρπούμενον ἐπετιμύοντο αὐτὸν οἱ Μισ-
σηνοὶ ἐπὶ στενὸν τῆς ὁδοῦ, ἐνταῦθα δὲ ἔπιμπευ ἐπὶ τῶν Ἀρχιδάμων καὶ βοηθῶν ἐκείνων· κἀκεῖνοι μάλιστα ἰσχυροί. Ὡς δ' ἰγόντων ἐν τῇ ἐπ' Εὐστρατίους ἑατρο-
πῇ, οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι προσέβαινον εἰς τὴν Λακωνικὴν, καὶ οὗτοι ὡς ἀπεκλίσαντες αὐτὸν τῆς ἐπ' ὁδοῦ ὁδοῦ. Ὅ δὲ, οὐκ ἐπὶ ἐπὶ χωρίον ἐπὶ ἑκείνῳ ἐν τοῖς συμβολαῖς τῆς ἐπ' Εὐστρατίαν καὶ τῆς ἐπὶ Μιδίας ὁδοῦ, ἐνταῦθα ἐκδῆς παρὰ τὸ ὅς μακρὸν ὁδὸς. (24) Ἐρσαν δ' αὐτὸν καὶ πρὸ τῶν λόγων παριόντα τοιαῦτα παρακλεύσασθαι. Ἄνδρες πολῖται, τὴν ἀγαθὴν γένε-
ται ἀνακλιόμενοι ὁρῶντες ἔμμευσιν ἀποδύμενοι τοῖς ἐπιγυνομένοις τὴν πατρίδα οὐρανὴν παρὰ τὴν πατρίδα παρελθόμενοι πανσώμεθα ἀεχυνόμενοι καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ πρεσβυτέρους καὶ ξένους, ἐν ὅς πρόσθεν γε πάντων τῶν Ἑλλήνων περιελαπτόμενοι ἦμεν. (25) Τούτων δὲ βρῆθάντων ἐξ αἰτίας ἀσπραπῆς τε καὶ βρο-
τῆς λέγουσιν αἰτίους αὐτῶν πανθῶν συνέβη δὲ καὶ πρὸς τῷ δεξιῷ κέρατι τέμμενός τε καὶ ἀγάλμα Ἡρακλέους, οὗ δὲ καὶ ἀπόγονος λέγεται, εἶναι. Τούτων δὲ τού-
των πάντων οὕτως παλὺ μόνος καὶ θάρρος τοῖς στρα-
τιώταις φασὶν ἔμπεδον ὥστε ἔργον εἶναι τοῖς ἡγεμόσιν ἀνείργειν τοὺς στρατιώτας ἰδουμένους εἰς τὸ πρόσθεν. Ἐπεὶ μάλιστα ἡγεῖτο ὁ Ἀρχίδαμος, ὀλίγοι μὲν τῶν πο-
λεμίων δεξιόμενοι εἰς ὁδὸν ποταμὸν ἀπέβανον· οἱ δ' ἄλλοι φεύγοντες ἐπιπτον, πολλοὶ μὲν ὑπὸ ἡπείων, πολλοὶ δὲ ὑπὸ τῶν Κελιτῶν. (26) Ὡς δὲ ληίστης τῆς μάχης τρέψαντες ἐστήσαντο, οὐδὲς ἐπαμύεν οὐδεὶς ἀγγελοῦντα Δημοστέλῳ τὸν κόρυκα τῆς τε νίκης τὸ μέγεθος καὶ οἱ Λακεδαιμονίους μὲν οὐδὲ εἰς τὴν αἰῶνα, τὴν δὲ πολέμων παρεκλήθει. Τῶς μάλιστα ἐν Σπάρτῃ ἔρσαν ἀκού-

nos corompar seclos et Lacedaemonios conlocavit. Eo quum ventum esset, non illi quidem cum Apolline rem communicabant, pro pacto pax esset inunda; sed ipsi inter se consultabant. Verum quum Thebani non permitterent, ut Messene Lacedaemoniorum esset in potestate, magnas mercenariorum militum copias Philiscus coegit, uti bello Lacedaemonios juvaret.

Dum hac agitur, aderant et alteri summisae a Dionysio Lacedaemonios auxiliares copiae. Quumque dicerent Athenienses oportere ipsos in Thessaliam adversus Thebanos [mitti]; Lacedaemoni vero, in Laconicam: vixit haec in certo sociorum contentio. Ut hi a Dionysio missi Lacedaemonem versus navigarent, sumens eos secum Archidamus, itemque patrie copias, ad bellum gerendum profectus Caryas vi cepit, et quodquot viros nactus est, interfecit. Inde recta deductis copiis ad Parrhasiorum oppidum in Arcadia, agrum illorum vastabat. Quumque Arcades et Argivisuppelias ferrent, pedem retulit, ac in tamesis Mideam imminentibus castra metatus est. Ille quum subsisteret, Cissidas, auxiliarium copiarum a Dionysio missarum dux, alebat praeterisse iam sibi tempus, quo adesse Lacedaemonios jussus fuisset. Simul his dictis, via qua Spartam itur, discessit. Quum autem discedentem Messeniam arcta quadam in via intercederent, misit ad Archidamum, utque suppelias sibi ferret, hostatus est. Illo auxilii causa adveniente, postquam ad diverticulum, quod Eutresios versus ducit, ventum fuit, Arcades et Argivi Laconicam ingressi sunt, ut et ipsum itinere, quo in patriam eundem erat, intercederent. Verum Archidamus, loco panno, nili concurrent viae, quo versus Eutresios et Mideam ducunt, egressus aciem instruxit, ut manus cum hoste consisteret. Proditum est etiam, quum ante cohortes progressum, hujusmodi verbis eos inflammasse: « Nudo, cives, strenuos nosmet declarantes, erectis oculis suspicamus, posterisque patriam talem tradimus, qualem a majocibus accepimus. Destinamus tandem, liberis, uxoribus, senioribus, hospitibus esse pudori, apud quos antehac Graecorum omnium eramus spectatissimi. » His dictis, cuncto sereno perhibet ei fulgur tonitruaque dextra contigisse. Praeteren accidit, ut ad cornu dextrum delubrum et simulacrum Iherculis esset: ejus ex posteris Archidamus esse forebatur. Enimvero rebus hisce omnibus tantum ardoris sodacique militibus injectum fuisse perhibent, ut docibis esset difficile collibere milites qui in hostem pernebant. Mox docente Archidamo in hostes, pauci eorum ad hanc usque lectum ipsos excipientes, intercepti sunt: ceteri quum fugerent, magna ex parte vel ab equibus, vel a Celtis sunt occisi. Finita pugna, quum tropaeum statuisset, mox Demostelem praekonem domum misit, qui hujus victoriae magnitudinem nuntiaret, ac Lacedaemoniorum ne unum quidem, permagnam vero hostium multitudinem occubuisse. Proditum est autem, Spartanos, quum

παντας ἀρξαμένους ἀπὸ Ἀγασιάδου καὶ τῶν γερόντων καὶ τῶν ἡρώων πάντας κλαίειν οὕτω κοινόν τι ἀρα γὰρ καὶ λύπη δάκρυά ἐστιν. Ἐπὶ μέρει τῆ τῶν Ἀρκάδων τύχῃ οὐ πολὺ τι ἦν τιν Ἀσκιδαμονίῳ ἡσθεσαν Ὁθηβαῖοι ταὶ καὶ Ἥλιος οὕτως ἤδη ἤλθοντο ἐπὶ τῷ φρονήματι αὐτῶν.

α. Συνεχῶς δὲ βουλευόμενοι οἱ Ὁθηβαῖοι ὅπως ἂν τὴν ἡγεμονίαν λάβοιεν τῆς Ἑλλάδος, ἐνόμισαν, εἰ πέμψαιαν πρὸς τὸν Περσῶν βασιλέα, πλεονεκτῆσαι ἂν τι ἐν ἐκείνῳ. Καὶ ἐκ τούτου παρακαλέσαντες ἤδη τοὺς συμμάχους ἐπὶ προφάσει οὗ καὶ Εὐθυκλῆς ὁ Ἀσκιδαμονίος εἶη παρὰ βασιλεῖ, ἀναβαίνουσι Ὁθηβαίων μὲν Παισιπιδας, Ἀρκάδων δὲ Ἀντίοχος ὁ παγκρατιστῆς, Ἥλιον δὲ Ἀργεῖαμος ἀκολούθει δὲ καὶ Ἀργεῖος. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲ ἀκούσαντες ταῦτα ἀνέπεμψαν Τιμαγόραν τε καὶ Αἰόντα. (α) Ἐπεὶ δ' ἐκεῖ ἐγένοντο, πολλὸ ἐπελομέναται ὁ Παισιπιδας παρὰ τοῦ Πέρσης. ἔχει γὰρ λέγειν καὶ οἱ μόνον τῶν Ἑλλήνων βασιλεῖς συνεμύχοντο ἐν Πλαταιαῖς, καὶ οἱ ὅσοι οὐδὲν ποτε στρατεύσαντο ἐπὶ βασιλείᾳ, καὶ ὡς Ἀσκιδαμονίῳ διὰ τοῦτο πολέμησαν αὐτοῖς, οὗτοι οὐκ ἐβλήσαντο μετ' Ἀγασιάδου εἶδέν ἐπ' αὐτὸν οὐδὲ θέσαι ἐξουσίαν αὐτὸν ἐν Αὐλῇ τῇ Ἀρτέμιδι, ἔνθαπερ οὗτοι Ἀγαμέμνων εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξέλει οὕτως εἰλε τὴν Τροίαν. (β) Μῆλα δὲ συνεβάλλετο τῷ Παισιπιδᾷ εἰς τὸ τιμᾶσθαι καὶ οἱ ἐνεκίχεσαν οἱ Ὁθηβαῖοι μάχῃ ἐν Λευκτροῖς καὶ οἱ παπορθώτες τὴν γῆραν τῶν Ἀσκιδαμονίων ἐραίνοντο. Ἐλεγε δὲ ὁ Παισιπιδας οἱ Ἀργεῖοι καὶ Ἀρκάδες μάχῃ ἡττημένοι εἶεν ὑπὸ Ἀσκιδαμονίῳ, ἐπεὶ αὐτοὶ οὐ παρέγνοντο. Συμκαρτέρει δ' αὐτοῦ ταῦτα πάντα ὡς ἀληθὴ λέγει οἱ Ἀθηναῖοι Τιμαγόρας, καὶ ἐπιμύθεο δεύτερα μετὰ τὸν Παισιπιδαν. (γ) Ἐκ δὲ τούτου ἐρωτώμενος ὑπὸ βασιλέως ὁ Παισιπιδας τί βούλοιο ἐαυτῷ γρατῆραι εἶπεν οὗτις Μεσσηνίαν τε αὐτόνομον εἶναι ὑπὸ Ἀσκιδαμονίων καὶ Ἀθηναίων ἀνέδεικναι τὰς ναῦς εἰ δὲ ταῦτα μὴ πείθοιτο, στρατεύειν ἐπ' αὐτούς· εἰ τις δὲ πόλις μὴ ἐθέλοι ἀκολουθεῖν, ἐπὶ ταύτῃ πρῶτον. (δ) Γρατῆρην δὲ τούτων καὶ ἀναγνωσθέντων τοῖς πρόεδροις, εἶπεν ὁ Αἰὼν ἀκούσας βασιλέως, Νῆ Δία, ὦ Ἀθηναῖοι, ὥρα γε ἡμῖν, ὡς εἴποιεν, εἶδον τὰς θῆλον ἀπὶ βασιλέως ζητεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ γραμματεὺς ἃ εἶπεν ὁ Ἀθηναῖος, πάλιν ἐξήνεγκε προσγεγραμμένα· εἰ δὲ τι δικαιότερον τούτων γνησιόποινοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἰόντας πρὸς βασιλέα διδάσκειν. (ε) Ἐπεὶ δὲ ἐφύκοντο οἱ πρόεδροι ἐκαστοὶ οἰκασθε, τὸν μὲν Τιμαγόραν ἀπέκτειναν οἱ Ἀθηναῖοι, κατηγοροῦντος τοῦ Αἰόντος ὡς οὗτοι συσχενοῖν ἐθέλοι ἐαυτοῖς μετὰ τὸν Παισιπιδαν πάντα βουλευόμενοι. Τῶν δὲ ἄλλων πρόσθεν ὁ μὲν Ἥλιος Ἀργεῖαμος, οὗτις προετίμησε τὴν Ἥλιον πρὸ τῶν Ἀρκάδων, ἐπέμειν δὲ βασιλέως, ὁ δὲ Ἀντίοχος, οὗτις ἡλαττοῦτο τὸ Ἀρακιδικόν, οὗτις τὰ ὅμωρα ἐβόλετο ἀπήγγειλε τε πρὸς τοὺς μισρούς οὗτις βασιλέως ἀρκασιόμοι μὲν καὶ ὀροποῖους καὶ οἰσγούους καὶ θυροποῖους παμπληθεῖς ἔχει, ἄνδρας δὲ οἱ μέγιστοι ἂν Ἑλλήσι πάντων ζητῶν οὐκ ἐρη δύνασθαι

hinc audissent, initio ab Agesiādo, senioribus, Ephoria facto, collacrimasse universos: usque adeo lacrimae tum laetitia tum docti sunt communes. Neque initio minorem Thebani ac Elei voluptatem ex Arcadum adversa fortuna, quam Lacedaemonii, capiebant. Adeo jam fastum eorum agere ferebant.

Quum autem assidue consultarent Thebani, qua ratione imperio Graeciae potirentur, arbitrabantur, se, si Persarum ad regem aliquos mitterent, posse per hunc reliquis superiores evadere. Quumobrem convocatis sociis sub specie, quasi etiam Euthycles Lacedaemonius apud regem esset, ad eundem ascendunt ex Thebanis Pelopidas, ex Arcadibus Antiochus ille pueratili victor, ex Eleis Archidamus, quem Argens etiam comitabatur. Praeterea his auditis, Athenienses quoque Timagoram et Leonem miserunt. Posteaquam ventum ad regem est, longe plus ceteris Pelopidas apud eum valebat. Nam dicere poterat, solum ex Graecia Thebanos regi adfuisse in ea quae ad Plataeas commissa fuisset pugna, eosdem neque deinceps unquam bellum regi fecisse, ac propterea bello vexatos a Lacedaemoniis fuisse, quod cum Agesiādo militare adversus regem noluisse, ac praeterea non permisisse se huc, ut Dianae apud Aulis sacrum faceret; quo ioco Agamemnon facta re sacra in Asiam trajecisset ac Trojam deinde cepisset. Magnum id quoque Pelopidae momentum afferebat ad hoc, ut honore afficeretur, quod apud Leuctra Thebani victores extitissent, et quod palam esset, eos quum Lacedaemoniorum depopulatos. Addebatur etiam, proelio victos a Lacedaemoniis esse Argivos et Arciades, propterea quod Thebani eis non adfuerant. Atque haec omnia vere ab eo dici, Timagoram Atheniensis testimonio suo confirmat; idemque secundum honoris a Pelopida locum obtinebat. Postea interrogatus a rege Pelopidas, quid perscribi vellet, respondit, ut a Lacedaemoniorum potestate Messene immunita esset, ac ut Athenienses navigia sua subducerent: si parerent, bellum eis indicendum esse. Quod si qua civitas seque recusaret, eam primam esse debere, quae cum exercitu potestetur. Haec perscripta quum essent, ac legita lecta, Leon, audiente rege, Profecto, inquit, jam tempus est, Athenienses, uti quidem videtur, ut alium vobis amicum regis loco queratis. Quum autem regi scribere interpretatus esset quid legatus Atheniensis dixisset, rursus exprobat haec quae fuissent adscripta: Quod si quid alicui Athenienses scirent, id euntes ad regem significent. Posteaquam hi legati singuli domum redierunt, Timagoram Athenienses capite multarunt, accusante ipsam Leone, quod neque uti secum eodem contubernio voluisset, et omnia consilia cum Pelopida commiscuisset. Ex reliquis oratoribus Archidamus Eleos regem praeiudicabat, propterea quod Eleos Arcadibus prebuitus. Antiochus vero, quod Arcadum nationis exultatio faceret eiqum, nequo manera recipiebat a rege, et renuntiabat Deciesmillibus, regem et panem et obsoniorum artifices, et pocillatores, et ostiarios plurimos habere: sed viros, ait, qui adversus Graecos di-

λαῖν. Πρὸς δὲ τοὺς καὶ τὸν χρημάτων πλῆθος ἀναστρέφειν οἷ γε δοκεῖν ἐρῆ εἶναι, ἐπεὶ καὶ τὴν ἡμενομένην ἂν χρυσὴν πλάτανον οὐκ ἱκανὴν ἐρῆ εἶναι τίττισι σκεῖν παρήναι.

30. Ὡς δὲ οἱ Θηβαῖοι συνεκάλισαν ἀπὸ τῶν πόλεων ἀπαντὶ ἀκουσόμενοι τῆς παρὰ βασιλείας ἐπιστολῆς, καὶ ὁ Πέρσης ὁ φέρων τὰ γράμματα δείξας τὴν βασιλείας σφραγίδα ἀνέγνω τὰ γεγραμμένα, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀμύνειν ταῦτα ἐκείνων βασιλεὶ καὶ αὐτοῖς τοὺς βουλευόμενους φίλους εἶναι, οἱ δὲ ἀπὸ τῶν πόλεων ἀπεκρίναντο ὅτι οὐκ ἀκούμενοι ἀλλ' ἀκουσόμενοι παμθελήσαν· αἱ δὲ τι ὅρκοις θύοντο, πρὸς τὰς πόλεις πίμπαιεν ἐκείνων. Ὁ μόντος Ἀρκὰς Λακεδαιμόνης καὶ τοῦτο διεγιν, ὅτι οὐδὲ τὸν σύλλογον ἐν Θήβαις εἶναι εἶναι, ἀλλ' ἐνταῦθα ἂν ἢ ὁ πόλεμος. Χαλεπαίνοντι δ' αὐτοὶ τὸν Θηβαίων καὶ λεγόντων ὡς διαβήσουσι τὸν συμμάχικον, οὐδ' εἰς τὸ συνέδριον ἦλθε καθέως, ἀλλ' ἄπὸν ὤχετο, καὶ μετ' αὐτοὺς πάντας οἱ ἐξ Ἀρκადίας πρέσβεις. (10) Ὡς δ' ἐν Θήβαις οὐκ ἔβλησαν οἱ συνεληλυθότες ὁμοῖα, ἐπαμυντο οἱ Θηβαῖοι πρέσβεις ἐπὶ τὰς πόλεις, ἀμύνειν καλεῖσθαι ποιεῖν κατὰ τὰ βασιλείας γράμματα, νομίζοντες ἀνέστην μὲν ἐκείσθην τῶν πόλεων ἀπαχθάνεσθαι ἅμα αὐτοῖς τε καὶ βασιλεῖ. Ἐπεὶ μόντοι εἰς Κόρινθον πρῶτον αὐτῶν ἀριμαρμόνων ἐπέστησαν οἱ Κορίνθιοι, καὶ ἀπεκρίναντο ὅτι οὐδὲν δέοντο πρὸς βασιλεὶ κοινὴν ἔρκειν, ἐπικρολούσθην καὶ ἄλλαι πόλεις κατὰ ταῦτα ἀπακρινόμεναι. Καὶ αὕτη μὲν ἡ Πελοπίδου καὶ τῶν Θηβαίων τῆς ἀρχῆς περιβολὴ οὕτω διαλύθη.

31. Αὐτὸς δ' Ἐπαμεινώνδας, βουλευθεὶς τοὺς Ἀχαιοὺς προκαταγίσσειν, ὅπως μάλιστα σπουαὶ καὶ οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι προσέχοντες τὴν νῦν, ἔγνωκε στρατεύειν εἶναι ἐπὶ τὴν Ἀχαιάν. Πιστὴν οὖν τὸν Ἀργεῖον στρατηγόντων ἐν τῷ Ἀργεῖ πείθει προκαταλαβεῖν τὸ Ὀνεον. Καὶ ὁ Πιστὴς μόντοι καταμαλὸν ἀμεινομένην τὴν τοῦ Ὀνείου φυλακὴν ὑπὸ τῇ Ναυκλίδος, καὶ ἔρχετο τοῦ ξενικοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ὑπὸ Τιμομάχου τοῦ Ἀθηναίου, καταλαμβάνει νύκτωρ μετὰ διγυλίων ἐπιδιόντων τὸν ὑπὲρ Κεγγραίων λόρον, ἔρκειν ἐπὶ τὰς ἡμερῶν τὰ ἐπιτίθεται. (12) Ἐν δὲ ταύταις ταῖς ἡμέραις ἐλθόντας οἱ Θηβαῖοι ὑπερβαίνουσι τὸ Ὀνεον, καὶ στρατεύουσι πάντες οἱ σύμμαχοι ἐπ' Ἀχαιάν, ἡγουμένην Ἐπαμεινώνδου. Προσπεσόντων δ' αὐτῶν τῶν βασιλείων ἐκ τῆς Ἀχαιᾶς, ἰδόντας τε οὖν ὁ Ἐπαμεινώνδας ὥστε μὴ φυλαγεῖν τοὺς κρατίστους μετὰ πλείους ματαστῆσαι, ἀλλὰ ποτὶ λαβὼν παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ἢ μὴν συμμάχους ἔσθαι καὶ ἀκολουθεῖν οὖν οὖν ἂν Θηβαῖοι ἡγῶνται, οὕτως ἀπῆλθεν οἰκάζει. (13) Κατηγορούμενος δὲ αὐτοῦ τὸν τε Ἀρκάδων καὶ τῶν ἀντιστασιωτῶν ὡς Λακεδαιμονίους κατασκευακὸς τὴν Ἀχαιάν ἐπιδιόν, ὥστε Θηβαίους πίμπαι ἀρμυστὰς εἰς τὰς Ἀχαιῶν πόλεις. Οἱ δ' ἐλθόντες τοὺς μὲν βασιλείους οὖν τῷ πλείω ἐβέβαλον, δημοκρατίας δ' ἐν τῇ Ἀχαιᾷ κατέστησαν. Οἱ μόντοι ἐκπεσόντες συστάντες

micare possent, quantum admodum quævisset, se videre non potuisse. Præterea sibi quidem videri pecuniarum illam copiam ad inane ostentationem comparatam esse: nam et nobilium illam plautam auream ne cicade quidem umbram præbere posse.

Thebanis, quum urbes universas ad audiendas regis literas convocassent, easque Persa in quo allatae fuerant, monstro regis sigillo, perlegisset, jubebant, omnes, quotquot amici esse vellet, in hanc sententiam regi ac ipsis iurandum præstare. Verum legali urbem respondebant, se missos esse, non juratum, sed auditum: quod si sacramentum præstandum esset, ut ad urbes ipsas mitterent, hortabantur. Addebat Lycomedes Arcas, ne conveniri quidem Thebis debere, sed istis, ubi bellum gereretur. Ei quum Thebanis succenserent, ac socios ab ipso corrumpti dicerent, ne in concilio quidem sedere voluit, sed discessit, sequentibus eum universis Arcadum legatis. Posteaquam ei, qui convenerant Thebis, iurare recusarunt, ad urbes ipsas Thebanis legatos mittere, et hortabantur, ut ex decreto regiarum literarum iurandum præstarent; existimantes, usquamque civitatem veritatem, ne simul in regis et ipsorum odium incurreret. Verum quum primo Corinthiis venissent, et obstitissent Corinthiis, neque se iuramenti cum rege communis egre respondissent, tum deinde equitate sunt hos et alie complures urbes, inque sententiam eandem responderunt. Hoc pacto instituta inperis affectatio a Pelopodis et Thebanis ad nihilum recidit.

Quum totum rursum Epaminondas primum Achæos ad suas partes traducere cogitaret, ut eo magis tum Arcades tum reliqui socii dicto audientes essent, suscipiendum esse in Achæis expeditionem cognovit. Itaque Pisium Argivum, qui Argivorum imperator erat, permoveet, ut Onemon præoccuparet. Ille quum certior factus esset, Onemon a Naucleo, qui conductis Lacedæmoniorum militi præerat, et Atheniensi Timonacho negligenter custodiri, cum his mille gravis armatura: pedibus collem, Cenchreis imminet, noctu occupat, comensatu dierum septem instructus. Interea Thebanis domo profecti Onemon superant, et universis consociorum copiis Achæiam, Epaminonda duce, invadunt. Quomque optimates Achæie eum supplices rogarent, Epaminondas auctoritate sua perficit, ut optimates in exilium non egerentur, neque reipublice status immutaretur: sed tantum fide ab Achæis accepta, qua sancte perficerentur, se socios futuros, et sequituros quocumque Thebanis duceret, ita deinde domum discessit. Quum autem Arcades, et illi qui adversæ factionis erant, Epaminondam accusarent, quod constituta ex uso Lacedæmoniorum Achæia discessisset, visum est Thebanis prefectos ad urbes Achæicas mittere. Illi quum advenissent, optimatum cum multitudine ejectionis, statum popularem in Achæiam introducebant. Verum exules celeriter collecti, quum non pauci

ταρῶ, ἐπὶ μίαν ἐκαστὴν τῶν πόλεων πορεύμενοι, ὅπως οὐκ ὀλίγοι, κατὰ τὸν τε καὶ κατέσχον τὰς πόλεις. Ἐπεὶ δὲ καταλόγους οὐκ εἰς ἐμάς, ἀλλὰ προθύμως συνεμάχοντο τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐπιβόησαν οἱ Ἀρκάδες ἔλθειν μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ἔλθειν δὲ ὑπὸ Ἀργείων. (iv) Ἐν δὲ τῷ Σικυονί τὸ μὲν μέγιστον τοῦτον κατὰ τοὺς Ἀρκάδας νόμους ἡ πολιτεία ἦν. Ἐκ δὲ τούτου βουλόμενος ὁ Εὐφρων, ὥς περ παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἦν μέγιστος τῶν πολιτῶν, οὕτως καὶ παρὰ τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν προτείνει, λέγει πρὸς τοὺς Ἀρκάδας καὶ τοὺς Ἀρκάδας ὡς εἰ μὲν οἱ πολιορκητοὶ ἐγκρατεῖς ἔσονται τοῦ Σικυονίως, σαρῶς, ὅταν τύχῃ, πάλιν λακωνικὴ ἡ πόλις· ἐάν δὲ δημοκρατία γένηται, εὖ ἵσται, ἔρη, ὅτι διακρινεὶ βραὴν ἡ πόλις. Ἐάν οὖν μοι παραγένησθε, ἐγὼ ἔσομαι ὁ συγκαλὼν τὸν δῆμον, καὶ ἅμα ἐγὼ ὑμῖν ταύτην πίστιν ἔμενυσθαι δώσω καὶ τὴν πόλιν βέβαιον ἐν τῇ συμμαχίᾳ παρῶμι. Ταῦτα δ', ἔρη, ἐγὼ πράττω εὖ ἵσται ὅτι πάλιν μὲν γαλεῶσι φέρον, ὥς περ ὕμεις, τὸ ὄντως τῶν Λακεδαιμονίων, ἄσμενος δ' ἂν τὴν δουλείαν ἀπορρίψω. (v) Οἱ οὖν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἡδέως ταῦτ' ἀκούσαντες παρίενοντο αὐτῷ. Ὁ δ' εὖθις ἐν τῇ ἀγορῇ παρόντων τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀρκάδων συνεκάλεσε τὸν δῆμον, ὡς τῆς πολιτείας ἰσομνῆς ἐν τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις. Ἐπεὶ δὲ συνήλθον, στρατηγούς ἐκείθεντες ἐλέσθαι οὕτινας αὐτοῖς δοκoῖ· οἱ δ' αἰρῶνται αὐτὸν τε τὸν Εὐφρωνα καὶ Ἰπποδάμου καὶ Κλέανδρον καὶ Ἀκρίσιον καὶ Λύσανδρον. Ὡς δὲ ταῦτα ἐπέπρακτο, καὶ ἐπὶ τὸ ξενικὸν καθίστησιν Ἀδίσαν τὸν αὐτοῦ υἱόν, Λυσάμενον τὸν πρόσθεν ἄρχοντα ἀποστήσας. (vi) Καὶ εὖθις μὲν τούτων τῶν ξένων ὁ Εὐφρων πιστοὺς τινας εὖ ποιῶν ἐποιεῖσται, καὶ ἄλλους προκαλεσάντων, οὕτως τὸν δημοσίον οὕτως τῶν ἱερῶν χρημάτων ραιδόμενος. Καὶ ὅσους δ' ἐξέβαλεν ἐπὶ λακωνισμῷ, καὶ τοῖς τούτων χρημασίᾳ ἐχρῆτο. Καὶ τῶν συναρρόντων δὲ τοὺς μὲν δόλιμ' ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐξέβαλεν ὥς τε πάντα ὅς' ἑαυτοῦ ἐποιεῖσται καὶ σαρῶς τύραννος ἦν. Ὅπως δὲ ταῦτα ἐπετέλεσκον αὐτοῦ οἱ ὁμίμαχοι, τὰ μὲν τι καὶ χρήματα διεπράττετο, τὰ δὲ καὶ, εἰ ποὶ στρατεύοντο, προθύμως ἔχον τὸ ξενικὸν συνακαλούει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ὅπως δὲ τούτων προεχοιρηγόντων, καὶ τῶν τε Ἀργείων ἐπιτεταγμένων τῷ Φίλωντι τὸ ἐπὶ τοῦ Πραίου Τρακάρων, καὶ τῶν Σικωνίων ἐπὶ τοῖς ὁρίοις αὐτῶν ταχυδρόμον τὴν θυγατέρα, μάλ' ἐπιβόησαν οἱ Φιλίστιοι καὶ ἐπὶ ἐλπίοντο τῶν ἐπιτεταγμένων ὅπως δὲ διακαρτέρουν ἐν τῇ συμμαχίᾳ. Ἀλλὰ γὰρ τῶν μὲν μεγάλων πόλεων, εἰ τι καλὸν ἔπραξαν, ἅπαντες οἱ συμμαχοὶς μέμνηνται· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, καὶ εἰ τις μικρὰ πόλις ὅσα πολλὰ καὶ κατὰ ἔργα διεπράττεται, εἰ μᾶλλον αἴσιον εἶναι ἀποφαίνει. (i) Φιλίστιοι τούτων φίλοι μὲν γίνονται Ἀ-

εσεν, ad civitates singulas reversi, eas recuperatas occupant: quoniam jam ab exilio rediissent, nec amplius se medios perirent, sed alacriter opem Lacedaemoniis ferrent, Arcades ex una parte a Lacedaemoniis, ex altera ab Aetolis premebantur. Ceterum Sicyone, ad hoc usque tempus, respublica secundum vetustas leges administrabatur: verum quum Euphron cuperet idem, ut apud Lacedaemonios auctoritate supra cives ceteros summa erat, etiam apud ipsorum adversarios primas obtinere, Argivis et Arcadibus significat, si plane summa potestas Sicyone penes opulentissimos esset, procul dubio rempublicam eam, obdita saltem occasione, rursus Lacedaemoniorum partes sequenturam; si popularis status introduceretur. Certo, inquit, scilicet, manuram in fide. Quapropter si mihi adfueritis, equidem vobis populum convocabo; similique tum meo nomine fidem vobis dabo, tum ut civitas ipsa constanter hac in societate persistat, officium. Atque haec, inquit, facio, quod jamdudum iudicem, ut vos, Lacedaemoniorum arrogantiam iniquo animo seram, ac servitute meo lubens liberare cupiam. Ea quum Arcadibus et Argivis auditis jucunda essent, prelo ei erant. Euphron statim in foro, presentibus Argivis et Arcadibus, populum convocavit, administrandam rempublicam dictas aequo ac pari jure. Posteaquam convenit populus, jussit uti praetores legissent, quos ipsis visum esset. Illi Euphronem ipsum, cum Hippodamo, Cleandro, Acratio, Lysandro, deligunt. Quibus ita confectis, Adam filium suum mercenarius copis praefecit, abrogato Lysimene, qui antea praefuerat eidem, imperio. Mox Euphron de quibusdam horum exterorum militum bene merendo, ipsi ut fidi essent, edicibat; et alios praeterea conducebat, nullis neque publicis neque sacris pecuniis parens. Quotquot etiam in exilium ageret, propterea quod Lacedaemoniorum partes sequerentur, eorum quoque facultates sibi usurpabat. Praeterea collegas partim fraude necabat, partim eiciebat in exilium. Quod factum, ut eum in potestatem redigeret omnia, palanque tyrannidem exerceret. Atque ad haec ut socii comiverent, vel largitionibus impetrabat, vel eo, quod impigre cum mercenarius copias eos sequeretur, si quo illi expeditiouem ausciperent.

CAPUT II.

Quum haec ita successissent, et Argivi quidem Tricaraneam, supra finem Jonovis situm, contra Philonem sibi munivissent, Sicyoni vero in finibus eorum Thyriam munierent, vehementer Philisii premebantur, et comestus inopia laborabant. Nihilominus constantior Lacedaemoniorum in societate persistebant. Vainvero quum eorum, quae praetere magnas a rebuspublicis geruntur, omnes historiis meminerint, equidem arbitror multo magis esse opere pretium, indicari ea quae exiguum aliquod opusculum, et insignia, neque pauca numero gesserit. Interant cum Lacedaemoniis amicitiam id temporis Philisii, quum am-

κεδαιμονίους, θε' ἐκείνους μέγιστοι ἦσαν σφαλόντων δ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐν Λεύκτροις μάχῃ, καὶ ἀποστάντων μὲν πολλῶν περὶοίκων, ἀποστάντων δὲ πάντων τῶν Εὐδαίμωνων, ἐπὶ δὲ τὴν συμμάχων πλὴν πάνυ ἀλγίων, ἐπιστρατεύσαντων δ' αὐτοὺς ὡς εἰπὼν πάντων τῶν Ἑλλήνων, πιστοὶ δέμαίμεν, καὶ ἔχοντες πολέμους τοὺς δυνατοτάτους τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρκάδας καὶ Ἀργεῖους ὅμοις ἐβόηθησαν αὐτοῖς, καὶ διαβαίνειν τελευταίους λαχόντες εἰς Πρασιὰς τῶν συμβοληθέντων, ἦσαν δ' οὗτοι Κορίνθιοι, Ἐπιδαύριοι, Τροιζήνιοι, Ἑρμιονεῖς, Ἀλιαῖς, Σικιωνιοὶ καὶ Πελλήνηες, (3) οὐ γὰρ πόποτε ἀφίστασαν, ἀλλ' οὐδ' ἐπεὶ ὁ ξεναγὸς τοὺς προδιδραβήτους λαβὼν ἀπολιπὼν αὐτοὺς ὄρετο, οὐδ' ὡς ἀπεστράφησαν, ἀλλ' ἡγαγὼν μισθωσάμεναι ἐκ Πρασιῶν, ὄντων τῶν πολέμων παρὶ Ἀρύκαδας, ὅπως ἰδόντες διαδόντες εἰς Σπάρτην ἀφίκοντο. Καὶ μὴν οἱ Αἰακαδαίμονες ἄλλως τε ἐτόιμον αὐτοὺς καὶ ῥοὴν ζήλια ἐπιμαίαν. (4) Ἐπεὶ δ' ἀναχωρησάντων τῶν πολέμων ἐκ τῆς Αἰακαδαίμονος οἱ Ἀργεῖοι ὀργηζόμενοι τῇ τῶν Φιλισίων παρὶ τοὺς Αἰακαδαίμονους προθυμίᾳ ἐνέβαλον πανδημίᾳ εἰς τὸν Φλοῦντα καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδίδου, οὐδ' ὡς ὕδρευτο, ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ ἀπεγύρουν φθιόντες στα ἰδόναντο, ἐπελθόντες οἱ τῶν Φιλισίων ἱππεῖς ἐπικολοῦσθον αὐτοῖς, καὶ ὀπισθοφυλακούντων τοὺς Ἀργεῖους τῶν ἱππέων ἀπάντων καὶ λόγων τῶν μετ' αὐτοὺς τεταγμένων, ἐπιβήμενοι τοὺς ἐξήκοντα ὄντας ἐπύρηντο πάντας τοὺς ὀπισθοφυλάκας· καὶ ἀπέκτειναν μὲν ἀλγίους αὐτῶν, πρόπαιον μάλιστα ἐπύρηντο δρόντων τῶν Ἀργείων οὐδὲν διαφύγειν ἢ εἰ πάντας ἀπεκτόνισαν αὐτοὺς.

α. Αὐτοὶ δὲ Αἰακαδαίμονες μὲν καὶ οἱ σύμμαχοι ἐγροῦρον τὸ Ὀνεῖον, Θεβαῖτοι δὲ προσέστησαν ὡς ἐπεβεσήμενοι. Πορευομένων δὲ διὰ Νεμέας τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἠλείων, ὅπως συμμερίζιν τοῖς Θεβαῖοις, προσήγγισαν μὲν λόγον τῶν Φιλισίων φυγάδας ὡς εἰ ἰθὺλίστην ἐπιπρηνῆναι μόνον εἶσι, λαβοῖεν ἂν Φλοῦντα· ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνομολογήθη, τῆς νυκτὸς ὑπεκρίβοντο ἐπ' αὐτῶν τῷ ταίχῳ κλίμακας ἔχοντες ὅτι φυγάδας καὶ ἄλλοι μετ' αὐτῶν ὡς ἔλασσον. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν σκοποὶ ἐπέμεινον ἀπὸ τοῦ Τρικαράνου ὡς πολέμειον ἐπύοντων, ἢ δὲ πόλις πρὸς τούτους τὸν νοῦν εἶχε, ἐν δὲ τούτῳ οἱ προδιδόντες δαήμενοι τοὺς ὑποκαθημένους ἀναπέκτειν. (1) Οἱ δ' ἀναβάτες καὶ λαβόντες τῶν προεῦρων τὰ ὅπλα ἔρχεσθαι, ἰδόντες τοὺς ἡμεροφυλάκας ὄντας ἕκα· ἀπ' ἐκαστῆς δὲ τῆς παμπλῆδος εἰς ἡμεροφυλάξαι καταίεσαν· καὶ ἕνα μὲν ἐπὶ καθύδοντα ἀπέκτειναν, ἄλλον δὲ καταρυσγόντα πρὸς τὸ Ἡραίον. Φυγῇ δ' ἐπαλλαμμένων κατὰ τοῦ τείχους τοῦ εἰς τὸ ἀστὺ δρόντων τῶν ἡμεροφυλάκων, ἀναμεριζομένης εἶχον οἱ ἀναβάτες τὴν ἀκρόπολιν. (2) Ἐπεὶ δὲ χρυστῆς εἰς τὴν πόλιν ἀρικομένους ἰδοῦσθαι οἱ πόλις, τὸ μὲν πρῶτον ἐπελθόντες ἐκ τῆς ἀκροπόλεως οἱ πολέμειοι ἐμάχοντο ἐν τῷ πρόσθεν τῶν εἰς τὴν πόλιν φερούσων πύλων· ὅτετα πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν προσβεβηκότων ἐχέουσι πάλιν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν οἱ δὲ πόλιτι συνεκρίπτευσον

plissima ipsorum esset potestas. Iidem strittis Lacedæmoniorum in proelia ad Leuctra viribus, quum plerique finitimi delicerent ab ipsorum fide, fuerat idem servi omnes, qui Helotes dicuntur, omnesque socii, perparis exceptis, et bellum adversus eos moveret, ut ita dicam, Græci universi: in fide tamen persisterunt; quasquam etiam infestis sibi habebant Argivos et Arcades, omnium in Peloponneso potatissimos, nihilominus opem eis tulerunt, et quum sorte hoc illis obtingisset, ut postremis omnium eorum qui Lacedæmonis conjunctione suppetias ferebant, Prasias se conferrent (inter quos fuere Corinthii, Epikaurii, Troezenii, Hermionenses, Ialenses, Sicyonii, et Pellemenses), minime unquam a Lacedæmonis defecerunt; vel ne tunc quidem, quum relictis ipsis, mercenariorum militum duces abiret cum his qui antecesserant, sese in itinere averterant; sed mercede conducto Prasias viæ duce, quum hostes juxta Anysias essent, uti quidem poterant, penetrantes, Spartam venerunt. Lacedæmonii sane quum aliis eos honoribus ornarent, tum bovem etiam ipsis hospitalis doni loco miserunt. Post ubi hostibus Lacedæmonem discedentibus, Argivi, ob singularem erga Lacedæmonios benevolentiam Philasias succensentes, universos cum republicæ copis Philistis agrum ingressi sunt, eumque populando vastarunt; tamen ne sic quidem illi quidquam remiserunt. Quia etiam id temporis, quum Argivi finibus ipsorum excederent, vastatis rebus, quæ quidem poterant, omnibus, egressi adversus eos Philisiorum equites, vestigia ipsorum insuerebant. Quumque adversus Argivorum equitatus, una cum cohoribus quæ collocate post equites fuerant, agmen extremum tutaretur, tamen hos aggressi sexaginta omnino Philisiorum equites, totum illud agminis extremi præsidium in fugam verterunt. Et quavis paucos ex eis occiderent, tamen in Argivorum conspectu tropæum excitarunt: quod erat pervide ac si eos omnes interfecissent.

Rorus quum Lacedæmonii eorumque socii præsidio tenerent Onceum, ac Thebani adventarent, quasi qui superare Onceum vellent, pergentibus interim per Nemeam Arcadibus et Eleis, ut se cum Thebanis conjungerent: significabant eis Philisiorum exules, posse Philistem capere, si tantum se ostendissent. Posteaquam illi adsensu fuerant, noctu sub ipsa arce exules et alii sexcenti cum scalis delitescabant. Inde significantibus spectatoribus a Tricarano hostes adventare, quum in hos cives intenti essent, interea proditores delitescentibus signum dabant, ut ascenderent. Quapropter illi consensu muris, occupatis custodum armis desertis, diurnos excubitores numero decem persequabantur: nam de singulis quatuoribus custos diurnus unus relictus fuerat. Ex his unum illi adhuc dormientem, alterum ad Junonis fanum se recipientem interfecere. Quum autem fugæ studio de muro urbem versus posito desilietur a diurnis excubitoribus, absque controversia tenebant jam arcem ii qui ascenderant. Verum excitato clamore, quum cives suis suppetias latum accurrerent, primum hostes ex arce procedentes ante portas, quæ in urbem ducunt, dimicabant. Deinde obsessi ab iis qui opem suis latum affluabant, rursus ad arcem pedem referabant. Hic oppidani una cum ipsis in arcem irrumpunt. Itaque arce

αὐτοῖς. Τὸ μὲν οὖν μέσον τῆς ἀκροπόλεως εὐθὺς ἔρχοντο ἐγγένει· ἐπὶ δὲ τὸ τεῖχος καὶ τοὺς πύργους ἀναβάντες οἱ πολέμιοι ἔπεινον καὶ ββαλλόν τοὺς ἐνδόν· οἱ δὲ χαλεπὸν ἤλυνοντο καὶ κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ τεῖχος φερούσας κλίμακας προσεμάχοντο. (9) Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐνδον καὶ ἐνδον πύργων ἐκράτουν τινες οἱ πολῖται, ἔμαρσε δὲ ἑλῶναι ἀπονενομημένους τοὺς ἀναβεγχεσθαι. Οἱ δὲ οὐδόμενοι ὑπ' αὐτῶν τῇ τῶμαρ τε καὶ τῇ μέχρ' εἰς διαττον συνειλόντο. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐκαλοῦντο, καὶ κατὰ κεφαλὴν τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως διώρυττον· τῶν δὲ ἐνδον οἱ μὲν τοὺς ἐπὶ τοῦ τεύχους, οἱ δὲ καὶ ἐξωθεν εἰς ἐπαναβαίνοντας, ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας, ἔπεινον, οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἐπαναβεγχεσθῶτας αὐτὸν ἐπὶ τοὺς πύργους ἐμάχοντο, καὶ πῦρ ἐφρόντας ἐν ταῖς σκηναῖς ὤρεπτον αὐτοὺς, προσφροῦντες τῶν ὀρεγμάτων ἃ ἔχοντο ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκροπόλεως τεθερισμένα. Ἐνταῦθα δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν πύργων τὴν φλόγα ροδόμενοι ἐξήλυνον, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν τεύχων ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν παύομενοι ἐξέπιπτον. (10) Ἐπεὶ δ' ἀπαξ ἔρχαντο ὑπελαίνε, ταχὺ δὲ πᾶσα ἡ ἀκροπόλις ἔρημος τῶν πολέμιων ἐγένετο. Εὐθὺς δὲ καὶ οἱ ἱππεῖς ἐξήλυνον· οἱ δὲ πολέμιοι ἰόντες αὐτοὺς ἀπεγύρουν, καταλαμβάνοντας τὰς τε κλίμακας καὶ τοὺς νεκροὺς, ἐνίοις δὲ καὶ ζῶντας ἀπαγεχωλευμένους. Ἀπῆλθον δὲ τῶν πολέμιων οἱ τε ἐνδόν μαχηόμενοι καὶ οἱ ἐξαλλόμενοι οὐκ ἐλάττους τῶν ὀφειλόντων. Ἐνθα δὲ θεασάμενοι ἐπὶ τῆς σωτηρίας τοὺς μὲν ἀνδρας διειδυμένους ἀλλήλους, τὰς δὲ γυναῖκας πνίει τε φερούσας καὶ ἅμα χαρὰ δακρυόσας πνύτας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε τῷ ὄντι κλαυθγέλειος ἔχεν.

10. Ἐνθάδε δὲ καὶ τῷ ὑστέρῳ ἔπει εἰς τὴν Φιλισίων τε οἱ τε Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες ἄπαντες. Ἀτίον δ' ἦν τοῦ ἐπικαίεσθαι αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Φιλισίων ἐπὶ ἅμα μὲν ὀργίζοντο αὐτοὺς, ἅμα δὲ ἐν μέσῳ ἔχον, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦσαν ἀπὸ τῆς ἀπορίας τῶν ἐπιτηδείων παραστήσεσθαι αὐτοὺς. Οἱ δ' ἱππεῖς καὶ οἱ ἐπιδακτοὶ τῶν Φιλισίων καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐμβολῇ ἐπὶ τῇ διαβάσει τοῦ ποταμοῦ ἐπιτίθενται σὺν τοῖς παροῦσι τῶν Ἀθηναίων ἱππέων· καὶ κρατήσαντες ἐπέσταν τοὺς πολέμιους τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας ὑποχωρεῖν, ὥς περ ἀπὸ φύλου καρποῦ τὸ ἐν τῷ πεδίῳ φυλαττομένους μὴ καταπατήσιναι.

11. Αὐτοὺς δὲ ποτὶ ἱστράτευσεν εἰς τὸν Φιλισίων δ' ἐν τῷ Σακωνίῳ ὄρειον ἠθελίος, ἅγον ὅς τε αὐτοὺς εἶχε φρουροὺς καὶ Σακωνίους καὶ Πυλλήνας· ἥδη γὰρ τότε ἐκαλοῦντο τοὺς ἠθελίους καὶ Εὐφρων δὲ τοὺς αὐτοὺς ἔχον μισθοφόρους περὶ διεγυλίου συνεστρατεύετο. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι αὐτῶν διὰ τοῦ Τροκαρένου κατέβαινον ἐπὶ τὸ Ἡραῖον, ὅς τοι πείδιον φερόντες κατὰ δὲ τὰς ἐκ Κόρινθον φερούσας πύλας ἐπὶ τοῦ ἄκρου κατέλιπε Σακωνίους τε καὶ Πυλλήνας, ὅπως μὴ ταύτῃ παραλθόντες οἱ Φιλισιοὶ κατὰ κεφαλὴν αὐτὸν γένοντο ὑπὲρ τοῦ Ἡραίου. (12) Ὡς δ' ἔφηναν οἱ ἐκ τῆς πόλεως τοὺς πολέμιους ἐπὶ τὸ πείδιον ὀρηκίμους, ἀντιελ-

arcis mox deserta relinquébantur; et hostes muris ac turribus consensatis, Ingressus tellis ac jorulis feriebant. Illi vero de inferiore loco se defendebant, et ad scalas in murum ducentes dimicabant. Posteaquam cives nonnullas hinc et inde turres occupant, immo more cum illis qui ascenderant, congredebantur. Illi quam civium audacia et dimicatione urgebantur, in angustiam cogebantur. Interim Arcades et Argivi urbem cingebant, et imminentis ei murum crebris perfodiebant. Cives, qui erant in arce, alii hostes in muro, alii extrinsecus ascendentes in ipsas scalas feriebant; alii adversus eos, qui jam turres consenderant, dimicabant: quomodo reperissent in tabernaculis ignem, turres ipsas incendebant allatis manipulis, qui forte ipsa ab arce demissi fuerant. Tum vero qui in turribus erant, flammam veriti desiliebant; qui autem in muris, a civibus cuncti expellebantur. Posteaquam semel creperunt cedere, confestim arx tota deserta est ab hostibus. Tum et equites urbe illico sunt egressi; hostes vero qui illos conspexissent, scalis et cadaveribus intersectorum, atque etiam nonnullis adhuc vivis, qui crura frangerant, relictis discedebant. Perierunt ex hostibus, qui vel totus pugnaverant, vel ex arce desilierant, non pauciores quam octoginta. Atque hic spectare erat viros salute parva se invicem compellentes, mulieres vero potum sfferentes, simulque pro gudio lacrimantes; denique cunctos, qui aderant, multus lacrimis risus occupabat.

Etiā sequenti anno Argivi et Arcades cuncti Philisiorum fines invaserant. Erat autem causa, quomohrens semper Philistas premerent, partim quod eis succederent, partim quod essent loco inter utrosque medio, atque perpetuo bona erant in spe, futurum ut ob rerum necessarium inopiam eos ad deditiōnem compellerent. Verum hac quoque in expeditione Philisiorum equites ac selecti milites hostem in tractu anni una cum Atheniensibus, qui aderant, equitibus sunt adorti. Quomodo victoria pollii casus, perierunt ut hostis reliquo diei spatio in cacumina montium se reciperet, quasi caveret ne federatorum quorundam fruges in planitie conculcarent.

Rursus et Sicyonis praefectus Thebanus adversus Philistas bellum movit, ducens secum praesidiarios quos habebat, et Sicyonios, et Pellenses, qui jam id temporis Thebanos duces sequi solebant. Atque huic expeditioni aderat etiam Euphron, qui secum habebat stipendiarios milites plus minus bis mille. Ac tum alii quidem per Tricranum ad Jononis sanum descendebant, quasi vastare vellet ea quae erant in campo. Verum juxta portas, quae Corinthum ducunt, in cacumine Sicyonii ac Pellenses relictii erant, ne hac Philastii circumvenientes, supra sanum Jononis altiore locum occuparent. Posteaquam oppidani hostes planitiem ingres-

sos animaliterverunt, equites et selecti ex omni numero

θόντας οἱ τὰ ἱππεῖς καὶ οἱ ἐπιτετατοὶ τῶν Φιλισίων ἐμάχοντο καὶ οὐκ ἀνίσταντο εἰς τὸ πικρὸν αὐτοῦς. Καὶ τὸ μὲν πλείστον τῆς ἡμέρας ἐνταῦθα ἀκροβολιζόμενοι διήγον, οἱ μὲν περὶ τὸν Εὐφρόνα ἐπιδωκόντες μέχρι τοῦ ἱππαρίου, οἱ δὲ ἐνδοθὲν μέχρι τοῦ Ἥραίου. (15) Ἐπεὶ δὲ καίριος ἐδόκει εἶναι, ἀφίσταντο οἱ πολέμιοι κῆλον τοῦ Τρικάρων ὥστε γὰρ τὴν σύντομον πρὸς τοὺς Πελλήνας ἀκισθῆσαι ἢ πρὸ τοῦ τείχους φάραγξ εἶργε. Μικρὸν δ' αὐτοὺς πρὸς τὸ δρῆσον προπύμψαντες οἱ Φιλισιοὶ ἀποτραπόμενοι ἔντο τὴν παρὰ τὸ τεῖχος ἐπὶ τοὺς Πελλήνας καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν. (16) Καὶ οἱ περὶ τὸν Θηβαίων δὲ αἰσθόμενοι τὴν σπουδὴν τῶν Φιλισίων ἡμιλλῶντο ὅπως ῥᾶσειαν τοὺς Πελληνεῖς βοηθήσαντες. Ἀρικόμηναι δὲ πρότεροι οἱ ἱππεῖς ἐμβαλλοῦσι τοὺς Πελληνεῖς. Δειγνόμενοι δὲ τὸ πρῶτον, ἐπαυχυρόσαντες πάλιν σὺν τοῖς παραγεγενημένοις τῶν πέτρῶν ἐνέβαλον καὶ ἐκ χειρὸς ἐμάχοντο. Καὶ ἐκ τούτου δὴ ἐγλάνουσιν οἱ πολέμιοι, καὶ ἀπονήσκουσι τῶν τὰ Σκυωνίων τινὲς καὶ τῶν Πελληνέων μάλα πολλοὶ καὶ ἄνδρες ἀγαθοί. (17) Τούτων δὲ γενομένων οἱ μὲν Φιλισιοὶ τρόπαιον ἵσταντο λαμπρὸν, πεινίζοντες, ὥσπερ εἰκός· οἱ δὲ περὶ τὸν Θηβαίων καὶ τὸν Εὐφρόνα περιεῖρουν ταῦτα, ὥσπερ ἐπὶ θέαν περιδραματιζόμενοι. Τούτων δὲ προχθέντων, οἱ μὲν ἐπὶ Σκυωνίους ἀπέβηον, οἱ δ' εἰς τὸ σῶμα ἀπεχώρησαν.

18. Καλὸν δὲ καὶ τοῦτο διαπράττοντες οἱ Φιλισιοὶ. Τὸν γὰρ Πελληνία Πρῶξινον ζῶντα λαβόντες, καίπαρ πάντας ἐπεννίζοντο, ἀφῆκαν ἀνεν λύτρων. Γενναίους μὲν δὲ καὶ ἀλκιμοὺς πᾶς οὐκ ἐν τῇ φρεὶ εἶναι τοὺς τὰ ταῦτα διαπραττόμενους;

19. Ὡς γὰρ μὲν καὶ διὰ καρτερίας τοῖς φίλοις τὴν πίστιν διόσκον περιφανέας οἱ ἐπὶ αἴροντο τῶν ἐκ τῆς γῆς καρπῶν, ἔζον τὰ μὲν ἐκ τῆς πολεμίας λαμβάνοντες, τὰ δὲ ἐκ Κορίνθου ἀνίσταμενοι, διὰ πολλῶν κινδύνων ἐπὶ τὴν ἀγορὰν ὄντες, χαλεπῶς μὲν τιμὴν πορίζοντες, χαλεπῶς δὲ τοὺς πορίζοντας διαπραττόμενοι, γλῶσσοις δ' ἐγγυσιτὰς καθιστάντες τῶν ἀζόντων ὑποζυγίων. (20) Ἦδη δὲ παντάπασιν ἀπορῶντες Χάρητα διαπράττοντο σφοδρὴ παραπέμψαι τὴν παραπομπήν. Ἐπεὶ δ' ἐν Φιλοῦντι ἐγένοντο, ἐδεήθησαν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀρχεῖλους συνεκπέμψαι εἰς τὴν Πελλάνην. Κάκωνας μὲν ἐκεῖ κατέλιπον, ἀγοράσαντες δὲ καὶ ἐπισκευάζοντο ὅπως ἐόντων ὑποζύγια νυκτὸς ἀπῆσαν, οὐκ ἀγνωστοὺς οὐκ ἐνεδρεῖσιντο ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ νομίζοντες χαλεπώτερον εἶναι τοῦ μάχεσθαι οὐ μὴ εἶναι τὴν ἐπιτέλῃα. (21) Καὶ πρόσθεν μὲν οἱ Φιλισιοὶ μετὰ Χάρητος ἐπὶ δὲ ἀνέγχεον τοῖς πολεμίοις, εὖδὸς ἔργου τὸ εἰχρόντο καὶ παρακαλυπόμενοι ἀλλήλους ἐκείντοι, καὶ διὰ Χάρητα ἐπιβοηθεῖν ἐβόων. Νίκης δὲ γενομένης καὶ ἐκαθήνευον ἐκ τῆς ἐβόῃ τῶν πολεμίων, ὅτω δὲ ὅσκιε καὶ ἱκανοὶ καὶ ἄγχι ἀπέσταν. Ὡς δὲ τὴν νύκτα ἡγρύπνησαν, ἐκαθύοντο μέχρι πόρῃα τῆς ἡμέρας. (22) Ἐπεὶ δὲ ἀνέστη ὁ Χάρης, προσελθόντες οἱ τὴν ἱππικὴν καὶ οἱ χρησιμώτατοι

Philisiorum adversus eos profluerunt, ac pugnasque prohibere quominus in planities descenderent. Maxima dici pars velitationibus est concessa, quomodo Euphronis milites hostem ad eas usque loca persequerentur, quae equitibus erant idoneae; oppidani contra, usque ad Iunonis fauam. Posteaquam tempus abeundi esse putarunt, abierunt hostes ita, ut Tricarum circumirent. Nam quominus via breviori contenderent ad Pellenses, valis ea quae ante castellum hoc erat, impediēbat. Quumque Philisii parumper eos usque ad activia sequenti essent, converso itinere, iuxta castellum adversus Pellenses et alios qui cum illis erant, percreverunt. Ea Philisiorum festinatione cognita, praefectus Thebanus cum suis contulerat, et mature Pellensibus opem ferret. Sed quia Philisiorum equites horum conatum anteciperant, Pellenses adorti sunt. Illis hostem initio excipientibus, pedem Philisii retulere, sumptisque secum pedibus, qui adveniant, rursus in hostes percreverunt, manumque conseruerunt. Tum vero terga dare hostes, ac Sicyonii quidam interfici, et Pellenses, multi sane fortesque viri. His actis, Philisii tropaeum statuunt illustre, quomodo parum, uti par erat, cernerent. Interim Thebani ducis et Euphronis milites huc adspectabam undique, quasi ad spectaculum circumcurantissarent. Hinc Sicyonem hostes se conseruerunt, oppidani vero in urbem.

Etiam hoc praecare factum a Philisiiis, quod quomodo Pellensem Proxenum vivum cepissent, tametsi rerum omnium inopia premerentur, nihilominus eum sine hoste dimiserunt. Quis eos qui talia perpetrare, non viros magnanimos et fortes dixerit?

Eodem magna constantia fidem amicis datam non violasse, cuius est perspicuum. Nam quomodo prohiberentur, quominus agri sui fructus periperent, partim victum ex hostium agro petebant, partim eum Corinthi emebant, quomodo quidem non sine multis periculis ad forum illud irent, ac difficulter pretium sibi pararent, difficulter inveniant qui victum procurarent; immo vix fideiussores pro iumentis dare poterant, quomodo commestum adveherent. Denique sustinam ad rerum inopiam redacti, a Charete impetrant, ut ab ipso deducerentur. Philisitem ubi venerunt, eundem rogarunt, uti turbam inutilem secum Pellensem educeret; quomodo quidem istis reliquerant, et contemptis necessariis, oneratisque iumentis, quot quidem poterant, noctu discesserunt, non illi quidem ignorantes futurum, ut ab hoste ipsis insidiae struerentur; sed arbitrii graviter esse rebus necessarias carere, quomodo dimicare. Itaque una cum Charete progrediebantur. Quumque incidissent in hostes, mox eos adoric corpulent; ac semet cohortati matuo, tum hostes urgebant ipse, tum clamoribus Charetis opem implorabant. Victoria potius, et hoste de via rejecto, cum omnibus, quae secum vehabant, salvi domum pervenire. Quia vero ea nocte vigilverant, multum in lucem usque dormiebant. Posteaquam deinde surrexit Chares, accesserunt ad eum equites et gravis armatorum milites maxime idonei, cum his verbis:

γματος ἐκπεπονημένος μετεπέμπετο. (γ) Φοβήσας δὲ ταῦτα ὁ Εὐφρων καταφεύγει εἰς τὸν λιμένα τῶν Σικυωνίων, καὶ μεταπηδήσας Παιήκλον ἐκ Κορίνθου, διὰ τούτου παραδίδουσι τὸν λιμένα τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ἐν ταύτῃ αὐτῇ συμμάχῃ ἀνιστρέφεται, λέγοντες ὡς Λακεδαιμονίους διατελοῦν πιστοὺς ὥν· ὅτε γὰρ ὁ ἥφρος ἐδίδου ἐν τῇ πόλει, εἰ δοκοῖτο ἀρίστασθαι, μετ' αὐτῶν ἀποφρίσασθαι ἐξη· (δ) ἔπειτα δὲ τοὺς προδόντας αὐτὸν βουλόμενος τιμωρῆσθαι ὄχμον καταστήσκει. Καὶ νῦν, ἔφη, σφύγγουσιν ὑπ' ἡμῶν πάντες οἱ ὕμεις προδιδόντες. Εἰ μὲν οὖν ἰδυνάσθη ἐγὼ, ἔλην ἂν ἔχουν τὴν πόλιν πρὸς ὕμεις ἀπέστην· νῦν δ' οὐ ἐγκαταῖς ἐγεγνημένην τὸν λιμένα παραδίδωκα ὑμῖν. Ἥκουντο μὲν δὴ πολλοὶ αὐτοῦ ταῦτα ὅπως αὐτὸ ἐπειθοντο οὐ πᾶν κατὰβλησαν.

4. Ἀλλὰ γὰρ ἐπιτίπει ἡρόδωτον, διατελέσαι βούλωμαι τὰ περὶ τοῦ Εὐφρονος. Στασιασάντων γὰρ ἐν τῇ Σικυωνίᾳ τῶν τε βασιλείων καὶ τοῦ δήμου, ὡς ὅν ὁ Εὐφρων Ἀθήνησιν ἐνέειν πάλιν κατέρχεται. Καὶ τοῦ μὲν ἄστος ἐκράτει οὖν τῇ δήμῳ Θεβαίων δὲ ἄρμωστού τὴν ἀκρόπολιν ἔχοντος, ἐπὶ ἐγὼν οἷα ἂν δυνάμενος τῶν Θεβαίων ἔχοντων τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως κρατεῖν, συσκευασμένους χρήματα ὄρετο, ὡς τούτοις πείσων Θεβαίους ἐκδιδόναι μὲν τοὺς κρατίστους, παραδόναι δ' αὐτῷ πάλιν τὴν πόλιν. (β) Αἰσθόμενοι δὲ οἱ πρόσθεν φυγάδες τὴν ἔδω αὐτοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν, ἀντεπεραιοῦντο εἰς τὰς ἑσθίας. Ὡς δ' ἴδωσαν αὐτὸν οἰκίας τοὺς ἀρχοὺς συνόντα, ροιζήντες μὴ διατρέψαιτο ἃ βούλεται, παρικινδυνεύσαντες τινες καὶ ἀποστρέψαντες ἐν τῇ ἀκρόπολει τὸν Εὐφρονα, τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῆς βουλῆς συγκαταμένους. Οἱ μὲν ἀρχόντες τοὺς ποιήσοντας εἰσέγαγον εἰς τὴν βουλὴν, καὶ ἔλεγον ταῦτα.

5. Ὁ ἀνὴρ πολῖται, ἡμεῖς τούτους τοὺς Εὐφρονα ἀποκτείναντας δίκωμεν περὶ θανάτου, ὁρῶντες ὅτι οἱ μὲν σύρροντες οὐδὲν ὀφείον ἀδικεῖν οὐδὲ ἀνίσταν ποιῶσιν, οἱ δὲ πονηροὶ ποιοῦσι μὲν, λανθάνειν δὲ πειρῶνται, οὗτοι δὲ τούτων πάντας ἀνθρώπους ὑπερβιβάζουσι τὸ μᾶλλον καὶ μακρὰ ὥστε παρ' αὐτοὺς τε τὰς ἀρχὰς καὶ παρ' αὐτοὺς ὕμεις τοὺς κυρίους οὕτως δὲ ἀποθνήσκουσιν καὶ οὕτως μὴ αὐτογνωμονήσαντες ἀπέκτειναν τὸν ἄνθρωπον. Εἰ οὖν οὗτοι μὴ δώσωσι τὴν ἐσχάτην δίκην, τίς ποτε πρὸς τὴν πόλιν θαρβύν πορεύεται; τί δὲ πείσεται ἡ πόλις, εἰ ἔξισται τῇ βουλομένῃ ἀποκτείνειν πρὶν θλῆσται ὅπου νύκτα ἔχει ἔκαστος; Ἡμεῖς μὲν δὴ τούτους δίκωμεν ὡς ἀνοσιούτους καὶ ἀδικητάτους καὶ πλείστον δὴ ὑπεριδόντας τῆς πόλεως ὕμεις δὲ ἀκαχοῦτες, ὅπως τινὲς ἑμὶν δοκῶσιν εἶναι εἶναι δίκης, ταύτην αὐτοῖς ἐπιβέτε.

7. Οἱ μὲν ἀρχόντες τοιαῦτα εἶπον· τῶν δὲ ἀποκτείναντων οἱ μὲν αἰδοὶ ἡρόντο μὴ αὐτοῖς γεγενῆσθαι εἰς δὲ ὁμιλοῦνται, καὶ τῆς ἀπολογίας οὐδὲ πως ἔρχεται. Ἀλλ' ὑπερῶν μὲν, ὦ Θεβαῖοι, οὐ θανάτων ἑμῶν ἀνδρὶ εἰς εἰδεία κυρίως μὲν ὄντας, ὅτι βούλεσθε αὐτῷ χρῆ-

αῖσσεσθαι. Εἰ περ περὶ τῆς Εὐφρο, ἐν τὸν Σικυωνίων καταφεύγει, ἀπὸ Παιήκλου ἐκ Κορίνθου, ἐπὶ τὴν πόλιν μεταπηδῶν, ὡς ὅν ὁ Εὐφρων Ἀθήνησιν ἐνέειν πάλιν κατέρχεται. Καὶ τοῦ μὲν ἄστος ἐκράτει οὖν τῇ δήμῳ Θεβαίων δὲ ἄρμωστού τὴν ἀκρόπολιν ἔχοντος, ἐπὶ ἐγὼν οἷα ἂν δυνάμενος τῶν Θεβαίων ἔχοντων τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως κρατεῖν, συσκευασμένους χρήματα ὄρετο, ὡς τούτοις πείσων Θεβαίους ἐκδιδόναι μὲν τοὺς κρατίστους, παραδόναι δ' αὐτῷ πάλιν τὴν πόλιν. (β) Αἰσθόμενοι δὲ οἱ πρόσθεν φυγάδες τὴν ἔδω αὐτοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν, ἀντεπεραιοῦντο εἰς τὰς ἑσθίας. Ὡς δ' ἴδωσαν αὐτὸν οἰκίας τοὺς ἀρχοὺς συνόντα, ροιζήντες μὴ διατρέψαιτο ἃ βούλεται, παρικινδυνεύσαντες τινες καὶ ἀποστρέψαντες ἐν τῇ ἀκρόπολει τὸν Εὐφρονα, τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῆς βουλῆς συγκαταμένους. Οἱ μὲν ἀρχόντες τοὺς ποιήσοντας εἰσέγαγον εἰς τὴν βουλὴν, καὶ ἔλεγον ταῦτα.

Quia vero eorum, quae Euphro designavit, mentionem facere corpi, quae restant, absolvere habet. Quam Sicyone disacerent inter se optimates ac populus, Euphro secum Athenis ducto mercenario milite, in patriam rediit. Itaque urbem una cum populo sua in potestate habebat. At quam praefectus Thebas arce obtineret, et ille intelligeret, non posse se, quando a Thebanis arx teneretur, urbem suam in potestate retinere: coactis pecuniis, Thebas profectus est, per eas Thebanis persuasurus, ut optimatibus ejectionem, urbem suam restituerent. Verum illi, qui prius acti ab eo fuerant in exilium, cognito ipsius itinere ac instituto, et ipsi Thebas versus eum profecti sunt. Quamque familiariter eum cum magistratibus versari viderent, veriti ne, quae vellet, impetraret: aditio quidam ex eis periculo, in arce hominem jugulanti, quo tempore isti Thebanis magistratus et senatus considerant. Nox illi, qui erant in magistratu, ad senatum cardis aetiores introduxerunt, eisque verbis bisce compelluntur:

« Vires haec, cives, qui Euphronem interemere, capitis accessimus. Videmus enim, modestos homines nihil nec iniuste nec impie rei designare: quam improbi flagitiose quidem illi agere soleant, verum id nihilominus clam esse cupiant. At hi tantum omnes homines audacia scelereque superarunt, ut hand proci a magistratibus, et vobis ipsis, penes quos morte multandi, vel absolvendi potestas summa est, arbitrata proprio hunc occiderint. Quamobrem hi extremo si supplicio non afficiuntur, quis in urbem venire audebit? quid fiet de civitate, si cuius licet occidere, priusquam significari, quamobrem huc quisque veniat? At nos istos reos agimus, ut sceleratissimos atque improbissimos homines, quique insigniter republicam hanc contempserint. Vos re cognitis, qui digni esse supplicio videbantur, hoc eos afflicite. »

Huiusmodi magistratum erat oratio. Ceterum reliqui percussiones se patrasse civilem hanc negabant, uno excepto, qui rem ingenua fatebatur, neque hoc quodam modo purgare incipiebat: « Vos vero, Thebani, non potest is contemnere, qui non ignorat, posse vos secum arbitratu vestro agere.

οὐκ ἔτι μόνον πιστεύουσιν [ἐνθάδε] ἀπέκτεινα τὸν ἀνδρα· εἰ ὅτε οὗτοι πρότερον μὲν τῷ νομῶντι δίκαια ποιεῖν, ἔπειτα δὲ τῷ ἡμέτερῳ γνώσεσθαι. Ἦδὲν γὰρ οὗτοι καὶ ἡμεῖς τοὺς περὶ Ἀρχίαν καὶ Ὑπάτην, οὓς ἐλάβετε Εὐφρονη θύματα πεποιηκότας, οὗ ᾧ ἦσαν ἀνεμείναιτε, ἀλλὰ ἐπὶ τοὺς πρώτους ἐδυνάσθητε ἐπιμαρτυροῦντες, νομίζοντες τῶν τε περιφανῶς ἀνοσίων καὶ τῶν φανερώς προσδοτῶν καὶ τυραννῶν ἐπιχειρούντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων θάνατον κατεργασθαι. (α) Οὐδὲν καὶ Εὐφρον ἄνευρος πᾶσι τούτοις ἦν· παραλαβὸν μὲν γὰρ τὰ ἱερὰ μεσά καὶ χρυσὸν καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων κατὰ πάντων τούτων ἀπέβη. Προδοτὴς γὰρ μὲν τίς ἂν περιφανέστερος Εὐφρόνης εἴη, ὃς φιλατατος μὲν ὢν Λακεδαιμονίους ἡμεῖς ἀντ' ἐκείνων ἔλατον πιστὰ δὲ δοῦς καὶ λαθὼν παρ' ἡμῶν πάλιν προδόντων ἡμεῖς καὶ παρὰ τοῖς ἐναντίοις τὸν ἡμίονον· καὶ μὴν πῶς οὐκ ἀπροσέστιος τύραννος ἦν, ὃς δοῦλος οὐ μόνον Λακεδαιμόνους ἀλλὰ καὶ πολίτας ἐποίησε, ἀπεκτείνων δὲ καὶ ἐργάζων καὶ χρήματα ἀφαιρᾶτο οὐ τοὺς ἀδικούντας, ἀλλ' οὓς αὐτῷ ἰδοῦσι· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ βέλτεστοι. (β) Αὐτοὺς δὲ μετὰ τῶν ἐναντιωτάτων ἡμῶν Ἀθηναίων κατελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐναντία μὲν βῆτο τῷ παρ' ἡμῶν ἀποστολῇ τὰ σπῆλα· ἐπεὶ δ' ἐκείνων οὐκ ἐδυνάσθη ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐκβαλεῖν, συσκευασάμενος χρήματα δεῦρο ἐβίβητο. Καὶ εἰ μὲν σπῆλα ἡθροῦν ἐβάν ἐρ' ἡμεῖς, καὶ χάριν ἂν μοι εἴχετε, εἰ ἀπέκτεινα αὐτὸν· ὃς δὲ χρήματα ἤλθε παρασκευασάμενος, ὥς τοῦτοίς ἡμεῖς διαφθάρων καὶ πείσων πάλιν κύριον αὐτὸν ποιῆσαι τῆς πόλεως, τούτῳ ἐγὼ τὴν δίκην ἐπιβέβη πῶς ἂν δίκαιός ᾖ· ἡμῶν ἀποβάντων· καὶ γὰρ οἱ μὲν πολλοὺς βιασθέντας βλάπτονται μὲν, οὐ μόνον ἀδικοῖ γὰρ ἀναφάνονται· οἱ δὲ χρήματα παρὰ τὸ δίκαιον διαφθάραντες ἅμα μὲν βλάπτονται, ἅμα δὲ αἰσχρῶς περιπίπτουσιν. (γ) Εἰ μὲν τοῖνυν ἡμεῖς μὲν πολέμους ἦν, ἡμῶν δὲ φίλος, κατὰ ὁμολογίαν μὴ καλῶς ἂν μοι εἴηεν παρ' ἡμῶν τούτων ἀποκτείναν· ὃ δὲ ἡμεῖς προδοτὴς τίς οἱ πολέμιώτερος ἦν ἢ ἡμῶν· Ἀλλὰ νῆ Δία, εἴποι ἂν τις, ἐκὼν ἤλθε. Ἡἴτα εἰ μὲν ἀπεχόμενος τῆς ἡμετέρας πόλεως ἀπέκτεινέ τις αὐτόν, ἐπαινοῦ ἂν ἐτύγχανε· νῦν δὲ οὗτοι πάλιν ἤλθον ἄλλα πρὸς τοὺς πρόσθεν κακὰ ποιήσαν, οὐ δίκαιός φησι τις αὐτὸν τινάναι· ποῦ ἔχον Ἑλλήσιοι σπονδὰς ἀποδείξαι τῇ προδοτικῇ ἢ παλιναιτιμολογίᾳ τῇ τυραννίᾳ; (δ) Πρὸς δὲ τοῦτοίς ἀναμνήσθητε οὗτοι καὶ ἐξηγήσατε δέποι τοὺς φησέσθαι ἀργυρίους εἶναι ἐκ πασῶν τῶν συμμεχόντων· ὅτις δὲ ἀνευ κοινοῦ τῶν συμμεχόντων δόγματος κατέρχεται φυγὰς, τούτων ἔχει τις ἂν εἰπεῖν ὅπως οὐ δίκαιόν ἐστίν ἀποθήσκειν· Ἐγὼ φημι, ὡς ἀνδρες, ἀπεκτείναντας μὲν ἡμεῖς ἐμὲ τετυμαρηνότας ἰσοθῆαι ἀνδρὶ τῷ πάντων ἡμῶν πολέμιωτάτῳ γνόντας δὲ δίκαια πεποιημέναις αὐτοῖς τετυμαρηνότας φανίσθαι ὑπὲρ τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν συμμεχόντων ἀπάντων.

12. Οἱ μὲν οὖν Θηβαῖοι ταῦτα ἀκούσαντες ἔγνωσαν δίκαια τὸν Εὐφρόνην πεποιθέναν· οἱ μόνον πολίται αὐτὸν ὡς θύρα ἀγαθὴν κομισάμενοι θύσαντες ἐν τῇ

Quo igitur jure fretus hunc hominem apud vos occidi? Primum eam ob causam id fecisse me scilicet, quod existimarem a me fieri justissime; deinde, vos recte de hac re cognituros. Sciebam enim, vos, quum Archias et Hypates his similibus mea cum factione patrerent, quae designavit Euphro, non expectasse iudicii calculum, sed quamprimum fieri potuit, peras de eis sumpsisse; siquidem existimabatis eos qui palam essent impii, palam profitores, ac tyrannidis usurpatores, ab omnibus jam capitibus damnatos esse. Nonne igitur Euphro quoque horum omnium reus erat? Nam quum templa reperisset ornata donariis aureis ac argenteis, omnibus his ea spoliavit. Proditur vero quia manifestior fuerit Euphron? qui quum Lacedaemonis amicissimus esset, vobis illis protulit; qui data et accepta a vobis fide, rursus vos deseruit, ac portum vestris adversariis tradidit. Atque nonne citra excusationem omnem tyrannus erat, qui servos non modo libertate sed etiam civitate donabat, et idem interficiebat, in exilium agebat, facultatibus spoliabat non injustum aliquid designantes, sed quos ei collumbium erat? hi vero erant optimates. Præterea vobis infestissimorum Atheniensium ope recuperata civitate, profecto vestro arma latuit: quum autem eum nec non posset ejicere, coactis pecuniis hoc venit. Quod si palam adversus vos collegisset armatos, etiam mihi gratiam haberetis, quod eum interfecissem. Nunc quum pecunias paratas attulerit, quibus vos corrumperet, ac permoveret, ut rursus cum Sicyone rerum omnium præficeretis: quoniam pacto jure a vobis interfici, qui talis hunc supplicio affeci? Etiam qui armis coacti sunt, leduntur illi quidem, non tamen esse injusti videri possunt: at qui pecuniis præter just et æquum sunt corrupti, simul læduntur, simul torpitudine gravantur. Jam si mihi quidem hostis, vobis autem amicus erat, fateor ipso, factum a me esse improbe, quod apud vos eum interfecim. At qui vos deseruerat, quon pacto magis nihil quam vobis, hostis erat? Fortasse quis profecto dixerit: At sponte sua huc venit. Ergo si quis eum extra urbem vestram occidisset, laudem reperisset; nunc quum reversus esset, facinora priora commulaturus aliis, non jure casus dicitur? unde potest la qui hoc ait, demonstrare, profitores, transfugas, tyrannos, publicis apud Grecos fideibus contineri? Præterea velim vobis in mentem revocetis, decretum a vobis factum esse, quo concessitis, exnec comprehensos ex omnibus sociis urbis abduci jas esse. Jam qui, quum exul esset, sine communis sociorum decreto in patriam reversus sit, eumne quiquam injuste casum dicere possit? Equidem vos alio, Thebani, si me occideritis, ulturus vicem ejus, qui vobis infestissimus fuerit: sin me jaste fecisse judicaveritis, viti videlicet non vos solum, sed etiam socios vestros universos. »

His auditis Thebani juste cresum Euphronem pronuntiarunt. Verum citra ipsos eum, ut virum bonum, Sicyonem allatum in foro sepelierunt, ac ut patronum urbis venerant

ἀγορῇ καὶ ὡς ἀρχηγέτην τῆς πόλεως σέβονται. Οὗτος, ὡς δοκεῖν, οἱ πλείους ἐρίζονταί τοις εὐαγγέταις (αὐτῶν ἀνδρῶς ἀγαθοὺς εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Καὶ τὰ μὲν περὶ Εὐφρόνης εἰρηται· ἐγὼ δὲ ἔειπεν εἰς ταῦτα ἐξέβην ἐπ' αὐταί. Ἐπὶ γὰρ τελεσιγόντων τῶν Φιλαισίων τὴν Θυαμίαν καὶ τοῦ Χάρητος ἐπὶ παρόντος ὁ Ὑπρίσις ἐκ τῶν φουρήτων κατελήλυθε. Στρατευομένους δὲ πάντων Ἀθηναίων ἐπ' αὐτὸν καὶ τὸν Χάρητα ματαπεμφθέντων ἐκ τῆς Θυαμίας, ὁ μὲν λαμὴν αὐτὸν τῶν Σικωνίων πάλιν ἐπ' αὐτῶν τῶν πολιτῶν καὶ τῶν Ἀρκάδων ἐλίσσεται· τοὺς δ' Ἀθηναίους οὐδέ τις τῶν συμμάχων ἐβοήθησεν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν Ἀθηναίους παρακαταλείμενοι τὸν Ὑπρίον μέχρι δίκης.

2. Καταμαθὼν δὲ ὁ Λυκομεδὴς μαρτυρούμενος τοὺς Ἀθηναίους τοὺς συμμάχους, ὅτι αὐτοὶ μὲν πολλὰ πράγματα εἶχον δι' ἐκείνους, ἀντιδοῦναι δ' αὐτοῖς οὐδεις, παῖδι τοὺς μαυροὺς πράττειν περὶ συμμάχους πρὸς αὐτούς. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἰδουχέειναι τινες τῶν Ἀθηναίων τὸν Ἀκκεδαίμονιος ὄντας φίλους γενέσθαι τοῖς ἐναντίους αὐτῶν συμμάχους ἐπὶ δὲ λογίζεσθαι ἐβλεσκον οὐδὲν μίον Ἀκκεδαίμονιος ἢ σφόνιν ἀγαθὸν τὸ Ἀρκάδας μὴ προσδεῖσθαι ὀφείλει, οὗτοι δὲ προσεδέοντο τὴν τῶν Ἀρκάδων συμμάχων. (3) Καὶ Λυκομήτης ταῦτα πράττειν, ἀπὸν Ἀθηνηγεν δαιμονιώτατα ἀπὸντοσκει. Ὅντων γὰρ παμπαύλων πλοίων, ἐλεχόμενος τούτων ὁ δούλοτο, καὶ συνδύμενος τοῖνον ἀποδιδάσαι τοῖς αὐτοῖς καλεῖται, εἴθετο ἐνταῦθα ἐκθῆται ἔθνη οἱ φυγάδες ἐτύγχανον ὄντες. Κάκιστος μὲν οὕτως ἀποδιδέσκει, ἢ μόντοι συμμάχους [οὕτως] ἐπαραίνοτο.

4. Εἰπόντος δὲ Ἀκκοντιανὸς ἐν τῷ δῆμῳ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἡ μὲν πρὸς τοὺς Ἀρκάδας πόλεα καλεῖται αὐτῶν δοκοῖν πράττεσθαι, τοῖς μόντοι στρατιωτοῖς προστάζει εἶρη χρῆσθαι ὅπως καὶ ἡ Κόρινθος οὐκ ἔτι τῷ δῆμῳ τῶν Ἀθηναίων ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Κόρινθοι ταχὺ πέμψαντες ἱκανοὺς φρουροὺς ἐκ τῶν πάντων ὅπου Ἀθηναίους ἐφρουροῦν, εἶπαν αὐτοῖς ἀπέναι, ὡς οὐδὲν ἐπὶ δόμενοι φρουρῶν. Οἱ δ' ἐπειθοντο. Ὡς δὲ συνήλθον οἱ ἐκ τῶν φρουρῶν Ἀθηναίους εἰς τὴν πόλιν, ἐκέρχοντο οἱ Κόρινθοι, εἰ τις ἀδικοῖτο Ἀθηναίους, ἀπογράφεσθαι, ὡς ληρομένους τὰ δίκαια. (5) Οὕτω δὲ τούτων ἐγένοντο Χάρης ἀφικνέται μετὰ τοῦ ναυτοῦ πρὸς Κεγγρείας. Ἐπὶ δ' ἔγνω τὰ πεπραγμένα, ὡς ἐν τῷ δῆμῳ ἐπιδουλοῦσθαι τῇ πόλει βοήθην παρῆναι. Οἱ δ' ἐπαυλίσαντες αὐτὸν οὐδὲν τι μᾶλλον ἐβόλυντο τὰς ναῖς εἰς τὸν λιμένα· ἀλλ' ἀποπλεῖν ἐκέλευον καὶ τοὺς ὁπλίτας δὲ τὰ δίκαια ποιήσαντες ἀπέπεμψεν. Ἐκ μὲν οὖν τῆς Κόρινθος οἱ Ἀθηναίους οὕτως ἀπελλέγχεον. (6) Τοῖς μόντοι Ἀρκάδων ἡναγκάζοντο πέμψαι τοὺς ἱππίας ἐπικουρούς διὰ τὴν συμμάχων, εἰ τις στρατεύοιτο ἐπὶ τὴν Ἀρκάδιαν τῆς δὲ Ἀκκοντιανῆς οὐκ ἐπέβαντο ἐπὶ πόλιν.

tur. Hoc modo magna pars hominum, uti quidem apparet, eos viros bonos esse statuit, qui bene sint de se ipsis promeriti.

CAPUT IV.

Atque hactenus de Euphrone diximus. Quapropter inde digressus sum, redeo. Nam interea, dum Thyamiam Philaii muniunt, praesente adhuc Charete, Oropus ab exilibus occupatus est. Hoc Athenienses quum copias universas deduxissent, et Charetem quoque Thyamia revocassent, rursum portus Sicyoniorum a civibus et Arcadibus capitur. Nemo sociorum suspectis Atheniensibus id temporis tulit; sed discessere, Oropo Thebanorum fidei credito, donec jure de ejus possessione discreparent.

Quumque Lycomedes animadverteret, Athenienses queri de sociis, quod quum ipsis illorum causa multum negotii faceretur, nemo tamen vicissim eis opem ferret: Decies nullibus auctor esse cepit, ut de societate cum illis agerent. Ac primo quidem difficile factu quibusdam Atheniensibus videbatur, quod quum Laccedaemoniorum essent in federe, adversariis ipsorum adjungere se deberent. Verum posteaquam ratiocinando comperere, nullo minus ex re Laccedaemoniorum esse, quam e sua, Thebanorum auxilium Arcades non egere: tandem societatem cum Arcadibus inierunt. Eius auctor rei Lycomedes, Athenis discedens, felicissime diem suum obit. Nam quum navigia complura essent, electo de his, quod ipsi placuisset, pactoque inito ut ubi vellet ipse, exoneretur, latic e navi maius egredi, ubi tum forte exules erant; atque hoc modo extinctus est, resque tamen haec societas inita fuit.

Quum autem ad populum Atheniensem Demotio verba fecisset, videri sibi recte cum Arcadibus contractam amicitiam, verum ducum esse operam dare, ut et Corinthii Atheniensium populo salva esset: posteaquam id insudierunt Corinthii, celeriter missis hinc inde satis magnis praesidiis, ubicumque in excubitis Athenienses erant, eos abire jusserunt, quod jam non amplius opera pensidiorum egerant. Parebant in hoc illi, quumque de castellis in urbem confluerent, edixere per praecunem Corinthii, si quis Atheniensis de justis sibi non praebitis queri vellet, is uti nomen suum profiteretur: nec enim justa ei demagnum iri. Atque hoc rerum statu Chares cum classe Cenchrea oppulsi. Quumque quid actum esset, comperisset, adesse se dixit auxilii causa, quod Corinthii insidias stult acciperet. Illi collaudata ipsius voluntate, non tamen in portum naves admiserunt, sed uti cum eis discederet, hortabantur. Titidem multos Athenienses, posteaquam satis eis factum est, dimiserunt. Hoc modo Athenienses Corinthio discesserunt. Ut solum auxiliares equitum copias Arcadibus mitterent, tenebantur ex causa foderis, si quis Arcades bellum intulisset: neque tamen agrum Laconicum, inferendi belli causa, invadebant.

Τοὺς δὲ Κορινθίους ἀνθυμαίνοντας ὡς χαλεπῶς ἔχοντο αὐτοὺς σωθῆναι, κακισταμένους μὲν καὶ πρόσθεν κατὰ γῆν, προσγεγενημένους δὲ αὐτοῖς Ἀθηναίων ἀνεπιτηδείων, ἐδοῦν ἀπορῶσαι καὶ παῖδας καὶ ἱππέας μεθοσφόρους. Ἠγούμενοι δὲ τούτων, ἅμα μὲν τὴν πόλιν ἐρύλαττον, ἅμα δὲ πολλὰ τοὺς πλεῖστον πολέμους κακῶς ἐποῦσαν εἰς μέντοι Θήβας ἐπεμψάν ἐπιτροπομένους εἰ τύχονεν ἂν ἐλθόντας εἰρήνην. (γ) Ἐπεὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι εἶναι ἐκέλευον, ὡς ἠκούσαντες, ἐδείχθησαν οἱ Κορινθιοὶ εἶσαι πρὸς εἰδέναι καὶ ἐπὶ τοὺς συμμάχους, ὡς κατὰ μὲν τῶν βουλευμένων ποιησόμενοι τὴν εἰρήνην, τοὺς δὲ πολέμων αἰρουμένους ἐάσαντες πολέμῳ. Ἐρίστων δὲ καὶ ταῦτα πράττειν τῶν Θηβαίων, ἐλθόντας εἰς Λακεδαίμονα οἱ Κορινθιοὶ εἶπον. (δ) Ἡμεῖς, ὡ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, πρὸς ἡμᾶς πέρικαν ἡμεῖς τοὶ εἶσαι, καὶ αἰσούμεν, εἰ μὲν τινα ἔρται σωτηρίαν ἡμῖν, ἐὰν διακπριερόμενοι πολιοῦντες, διδοῖται καὶ ἡμᾶς εἰ δὲ ἀπόρους γινώσκεται ἔχοντα τὰ ἐμῆτερα, εἰ μὲν καὶ ὑμῖν συμφέρει, ποιήσασθαι μετ' ἡμῶν τὴν εἰρήνην ὡς οὐδὲ μετ' αὐτοῖν ἂν ἦσαν ἢ μετ' ἡμῶν σωθῆναι· εἰ μέντοι ἡμᾶς λογίζεσθαι αὐμαρτεῖν ὑμῖν πολέμῳ, δοῦμέθα ὑμῖν εἶσαι ἡμᾶς εἰρήνην ποιήσασθαι. Σωθέντες μὲν γὰρ ἴσως ἂν αὐτοὶ εἴη ποτὶ ἐν καίρῳ ὑμῖν γενοίμεθα· ἐὰν δὲ νῦν ἀπολώμεθα, ὅλον ἐστὶ οὐδέποτε χρήσιμοι εἶναι ἐσόμεθα. (ε) Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι τῆς τε Κορινθίους συνεβούλευον τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ἐπιτρέψαν τοῖς μὲν βουλευμένοις ἐν ἐαυτοῖς πολέμῳ ἀναπαύεσθαι· αὐτοὶ δ' ἔρασαν πολιοῦντες πρᾶξιν, εἴ ἂν τῇ βαρὺ εἶλον ᾗ ἐφάρμοστοι οὐκ οὐδέποτε, ἣν παρὰ τῶν πατέρων παρέλαβον Μεσσήνην, ταύτης ἐτιμήθησαν. (στ) Οἱ οὖν Κορινθιοὶ ἀκούσαντες ταῦτα ἐπορεύοντο εἰς τὰς Θήβας ἐπὶ τὴν εἰρήνην. Οἱ μέντοι Θηβαῖοι ἤρουν αὐτοὺς καὶ συμμάχῳ ἄνουν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι ἡ μὲν συμμάχῳ οὐκ εἰρήνην ἀλλὰ πόλεμον μεταλλάξῃ εἴη· εἰ δὲ βούλιντο, παρῆναι ἔρασαν τὴν δικαίαν εἰρήνην ποιησόμενοι. Ἀγασθέντες δὲ αὐτοὶ οἱ Θηβαῖοι, ὅτι καίπερ ἐν κινδύνῳ ὄντες οὐκ ἤθελον τοὺς εὐεργέτας εἰς πόλεμον καθίστασθαι, συγχώρησαν αὐτοὺς καὶ Φιλισίους καὶ τοὺς Διδοῦσι μετ' αὐτῶν εἰς Θήβας τὴν εἰρήνην, ἢ ἐπ' ὅτι ἔχον τὴν ἐαυτῶν ἐκείτους. Καὶ ἐπὶ τούτους ἐμώθησαν οἱ ἄρχοι. (ζ) Οἱ μὲν δὲ Φιλισιοὶ, ἐπὶ οὗτος ἡ ἐμώσεως ἔγένετο, εὐθὺς ἀπέβησαν ἐκ τῆς Θυμαίας· οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὁμαίναντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις εἰρήνην ποιήσασθαι, ἐπὶ οὐκ ἰδύναντο καταπράξαι ὡς ταῖς τῶν Φιλισίων συγγάδας μένειν ἐν τῷ Τρικράνῳ ὡς ἐν τῇ ἐαυτῶν πόλει ἔχοντες, παραπρόντες ἑρπύρουσαν, φάσκοντες σφετέραν τὴν γῆν ταύτην εἶναι, ἣν ἄλλῃ προτέρων ὡς πολέμῳ ὄντων ἔδδον. Καὶ δίκας τῶν Φιλισίων προσκαλουμένους ἐκ εἰδοῦσαν.

12. Σχεδὸν δὲ περὶ τούτων τῶν χρόνων τεταλευτηρέτας ἦδη τοῦ προτέρου Διονυσίου ὁ υἱὸς αὐτοῦ πέμπεται βοηθεῖν τοὺς Λακεδαιμονίους δοῦσαν τριήρεις καὶ ἄρχοντα αὐτῶν Τυμοκράτην. Οὗτος δ' ὦν ἀρμόμενος συνε-

Ceterum Corinthiis, qui secum ipsi perpendere, difficulter se salvis esse posse, qui jam ante terra premerentur, ac jam novos adversarios Atheniensium nati essent, visum est cogere esse stipendiaris equitum peditumque copias. His quum ipsimet processent, eodem opera civitatem suam presidio muniebant, sicutque hostes, qui in vicinis erant, multum vexabant. Praeterea Thebas miserunt interrogatum, puerumque possent impetrare, si eo venissent. Quumque venire Thebani eos juberent, quod impetratori pacem essent, orabant Corinthii prius ut conveniendi socios potestatem sibi facerent: nam capere se una cum illis pacem facere, qui eam exposcerent, permissuros ut illi bellum gerent, qui paci bellum praerent. Quod quam illidem eis Thebani concederet, Corinthiis Lacedaemonioi profecti, hac oratione sunt usi: « Venimus, Lacedaemonii, ad vos, qui amici vestri sumus; aequumque censuimus esse, ut si quam in eo rationem salutis nostrae sitam perspiciatis, si nos in bello perseveraverimus, cum nobis etiam commoventis: sin ad inopiam res nostras esse redactas intelligitis, una nobiscum pacem faciat, si quidem id ex re vestra fuerit. Nec enim ulli sunt homines, quibuscum usque adeo salvi esse cupimus, ac vobiscum. At si vos ratum aliquam intelligitis, quauobrem vobis bellum expedit gerere, precamur vos, ut nobis pacem facere per vos liceat. Nam si hoc tempore fuerimus conservati, forsasse rursus aliquando vobis usui erimus: sin jam pericamus, certum est, non posse nos unquam vobis deinceps prodesse. » His auditis Lacedaemonii non modo dederunt hoc consilii Corinthiis, ut pacem facerent, sed aliis etiam sociis liberum concesserunt, ut, si quidem eis secum bello incumbere non placeret, quiescendo se recrearent. Sed tamen perstituros aiebant in bello, aliquo id facturos, quod deo visum esset. Nunquam certe concessuros, ut Messene, quam a majoribus suis accepissent, sibi eriperetur. Quibus auditis, Corinthii pacis constituendae causa Thebas profecti sunt. Ab eis petebant Thebani, ut in ipsorum etiam societatem jurerent. Verum respondebat Corinthiis, societatem non esse pacem, sed belli commutationem. Quod si ita placeret ipsis, adesse se aiebant, ut conditionibus aequis pacem facerent. Quorum virtutem admirati Thebani, quod tametsi essent in periculo, nolent tamen adversus bene de se meritos bellum gerere: pacem ipsis, et Philiis, et quicquid Thebas cum eis voverant, ea conditione concesserunt, ut singuli agro suo potirentur. Deinde sacramenta haec confirmata sunt. Ac Philisii quidem, posteaquam haec pax constituta fuit, confestim excesserunt Thyamiam. Verum Argivi, quoniam isdem conditionibus pacem se facere juraverant, quis tamen impetrare non poterant, ut Philisiorum exules in Tricrano, tanquam si essent in civitate sua, manerent: ipsos in eadem suscepit presidio juravit, quod eum agrum suum esse dicebant, quem paulo ante velut hostium vastaverant. Quumque Philisii provocarent ad causae disceptationem, denegatum hoc eis est.

Atque hoc ferme tempore, quum jam Dionysius major e virtis excessisset, filius ejus naves duodecim, quibus Timocratem praefecerat, in subsidium Lacedaemoniis misit. 12

αἰρεῖ αὐτοὺς Σαλλασίαν καὶ τοῦτο πράξεις ἀπέπλευσεν οὐκ ἄνευ.

Μετὰ δὲ τοῦτο οὐ πολλοῦ ὕστερον καταλαμβάνουσιν οἱ Ἥλαιοι Λασιώνα, τὸ μὲν παλαιὸν αὐτῶν ὄντα, ἐν δὲ τῇ παρόντι συντελοῦντα εἰς τὸ Ἀρκαδικόν. (13) Οἱ μὲντοι Ἀρκάδες οὐ παραμυηρότησαν, ἀλλ' εὐθὺς παραγαίαντες ἰδοῦσθαι. Ἀντιδόθησαν δὲ καὶ τῶν Ἥλαιων οἱ τετρακόσιοι, καὶ ἑπὶ τριακόσιοι. Ἀντιστρατευμένον δὲ τὴν ἡμέραν ἐν ἐπιπεδοστέροις χωρίοις τῶν Ἥλαιων τῆς νυκτὸς οἱ Ἀρκάδες ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὴν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἥλαιων ὄρους κορυφὴν ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ κατέβαινον ἐπὶ τοὺς Ἥλαιους. Οἱ δὲ ἰδόντες ἅμα μὲν ἔξ ὑπερδεξιῶν προσόντας, ἅμα δὲ παλλαπλασίους, ἐκ πολλοῦ μὲν ἀπελθεῖν ἠγγρόνθησαν, ὁμοῦ δ' ἦλθον καὶ εἰς χεῖρας δεξιόμενοι ἐβγουν καὶ πολλοὺς μὲν ἀνδρας, πολλὰ δὲ ὅπλα ἀπώλεσαν, κατὰ δυσχωρίας ἀποχωροῦντες.

14. Οἱ δὲ Ἀρκάδες διαπραγμαίνονται ταῦτα ἵππορεύοντο ἐπὶ τῆς τῶν Ἀκρωρείων πόλεως. Λαβόντες δὲ ταύτας πλὴν Θερκύστου ἀφικνούνται εἰς Ὀλυμπίαν, καὶ περισταυρώσαντες τὸν Κρόνον ἐνταῦθα ἐπυροῦν καὶ ἐκράτουν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ὄρους ἑαθεὶς δὲ καὶ Μαργαρίδας ἐνδόντων τινῶν. Ὅντων δὲ τούτων πρακτικωρότων οἱ μὲν Ἥλαιοι αὐτὴν πεινέουσιν ἠθύμωσαν, οἱ δὲ Ἀρκάδες ἐβγόνται ἐπὶ τὴν πλὴν. Καὶ μύχρι μὲν τῆς ἀγορᾶς ἦλθον ἐκεῖ μόντοι ὑποστάνας οἱ τε ἱππεῖς καὶ οἱ ἄλλοι αὐτῶν ἐκβαλλοῦσι τὸ αὐτοῦ καὶ ἀπέκτεινάν τινες καὶ τρέψαντο ἰσχυρότατοι. (16) Ἦν μὲν οὖν καὶ πρότερον διαφορά ἐν τῇ Ἡλίδι. Οἱ μὲν γὰρ περὶ Χάροπιν τε καὶ Θρασιωνίδα καὶ Ἀργεῖον εἰς δημοκρασίαν ἦγον τὴν πόλιν, οἱ δὲ περὶ Στάλκον τε καὶ Ἰππίαν καὶ Στρατῶνιν εἰς oligarchίαν. Ἐπὶ δὲ οἱ Ἀρκάδες μεγάλῃ δυνάμει ἔχοντας σύμμαχοι ἰδοῦσθαι εἶναι τοὺς δημοκρατεῖσθαι βουλομένους, ἐκ τούτου δὴ θρασύτεροι οἱ περὶ τὸν Χάροπον ἦσαν, καὶ συνβέβηκεν τοῖς Ἀρκάσιν ἐπιδοθεῖν καταλαμβάνουσι τὴν ἀστυπόλιν. (18) Οἱ δ' ἱππεῖς καὶ οἱ τριακόσιοι οὐκ ἡμιόλησαν, ἀλλ' εὐθὺς ἐβόρουν ἅμα, καὶ ἐκρούουσιν αὐτούς ὥςτ' ἐβγουν σὺν τῷ Ἀργεῖῳ καὶ Χάροπῳ τῶν πολιτῶν περὶ τετρακοσίους. Οὐ πολλὸν ὕστερον ὅττοι παραλαβόντες τῶν Ἀρκάδων τινὰς καταλαμβάνουσι Πύλιν. Καὶ πολλοὶ μόντοι πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἀπέβησαν τοῦ δήμου, ἅτε χωρίον τε καλὸν καὶ μεγάλῃν ῥώμην τὴν τῶν Ἀρκάδων σύμμεχον ἔχοντας. Ἐνέβαλον δὲ καὶ οἱ ὕστεροι εἰς τὴν χώραν τὴν τῶν Ἥλαιων οἱ Ἀρκάδες, ὅπῃ τῶν περὶ τὸν ἀναπελθεῖν ὡς ἡ πόλις προσχωρήσαντο. (17) Ἀλλὰ τότε μὲν οἱ Ἀγαυοὶ φίλοι γγενόμενοι τοῖς Ἥλαιος τὴν πόλιν αὐτὸν διεπύλασαν ὥστε οἱ Ἀρκάδες οὐδὲν ἄλλο πράξαντες ἢ δρώσαντες αὐτὸν τὴν χώραν ἀπέβησαν. Εὐλόγῳ μόντοι ἐκ τῆς Ἡλείας ἐβόντες, αἰσθόμενοι τοὺς Πάλληνας ἐν Ἡλίδι ὄντας, νυκτὸς μακροτάτῃ ὁδῷ διόντες καταλαμβάνουσιν αὐτῶν Ὀλοῦρον ἔξῃ γὰρ πλὴν προσχωρήσαντο οἱ Πάλληνας εἰς τὴν τῶν Ακαδεμαίωνων σύμμεχον. (18) Ἐπὶ δ' ἤσθοντο τὰ περὶ Ὀλοῦρον, περιελθόντες αὐ καὶ ὅττοι ἐπὶ δύναντο

NEOMORON.

quam expulsi, in expugnanda eoa Sallasia juvili; eoque re gesta, domum navigavit.

Non multo post Elei Lasionem occupant, quod oppidum fuerat quidem olim ipsorum in potestate, sed hoc tempore juris Arcadici erat. Eam rem Arcades minime negligebant, sed mox conritatis suis opem ferebant. Contra prohibant quadringenti Elei, rursusque trecenti. Quomque interdu castra in campo nonnulli plano Elei hostibus opponissent, noctu Arcades in verticem montis ejus ascendunt, qui Eleis imminet, ac prima luce adversus Eleos descendunt. Illi quum simul eos et superiore de loco adventantes viderent, et molto se plures, e longinquan quominus discederent, pudore detinebantur: congressi igitur cum Arcadibus, vix concerta cum illis manu fugam arripuerunt. Quomque per difficilia loca discederent, multos et viros et arma desiderant.

Arcades, ea re gesta, versus Acroniorum oppida petterunt: quomque ta cepissent, excepta Tharasto, ad Olympiam accedunt. Ubi Cronium collem vallo munivissent, praesidium ibi collocant, ac monte Olympico potius sunt. Praeterea Margarenenses, nonnullis prodentibus, ceperunt.

Quibus ita succedentibus, omnino dejectis Elei quidem animis erant, Arcades vero ad eorum ipsam urbem usque accesserunt. Quomque ad forum usque penetrasset, istie Elei equites alique se opposuerunt; expulsisque Arcadibus, et nonnullis interuentis, tropaeum statuerunt. Erat autem jam ante quoddam apud Eliem dissidium. Nam qui Charopo, Thrasionide, Argeo adhaerebant, popularis civilis status auctores erant: e contrario Stalco, Hippie, Stratoke factis ad paucorum Imperium reipublicam revocabat. Quum autem Arcades qui magnas habebant copias, iis copulati videretur, qui populi potestatem in administratione probabant: audacior ex eo Charopus cum suis erat, pactique cum Arcadibus de summittendis auxiliis, arcem capiunt. Eam rem equites cum trecentis non negligere, sed statim sursum pergere, vique adversarios ex arce propellere: quo factum, ut cum Argeo Charopoque plus minus quadringenti cives in exilium ejicerentur. Non multo post, sumptis hi secum Arcadibus quibusdam, Pythum Eleorum capiunt: quo quidem ad eos multi ex populo ex urbe confinebant, quod jam oppidum egregium, et ab Arcadibus, quorum erat magna potentia, subsidia habere: qui sane deinceps etiam fines Eleorum ingressi sunt, persuasi ab exulibus, futurum ut urbs dedicationem faceret. Verum id temporis Acheri, Eleorum facti amici, urbem eorum tutati sunt: eoque eventit, ut Arcades aliis re nulla gesta, quam quod agrum vastasset, discederent. Ubi primum egressi fines Eleorum fuerunt, certiores facti, Pellenses apud Elidem esse, noctu itinere longissimo confecto, Olerum, Pellensensem oppidum, capiunt. Nam rursus Pellenses ad Lacedaemoniorum societatem accesserant. Illi, re de Olaro cognita, et ipsi facio

εἰς τὴν αὐτῶν πόλιν Παλλήνην εἰσῆλθον. Καὶ ἐκ τούτου δὴ ἐπολέμουν τοὺς ἐν Ὀλοῦρῳ Ἀρκάσι τε καὶ τοῦ αὐτῶν παντὶ ὄχμῳ καὶ μάλα ὀλίγοι ὄντες ὅμως δὲ οὐ πρόσθεν ἐπαύσαντο πρὶν ἐξολοκρότησαν τὸν Ὀλοῦρον.

18. Οἱ δ' αὖ Ἀρκάδες πάλιν ποιοῦνται ἑλλην στρατιάν εἰς τὴν Ἰλιν. Μεταῦθ' δὲ Κιλλήνης καὶ τῆς πόλεως στρατοπεδεύομενος αὐτοῖς ἐπιτίθενται οἱ Ἥλαιοι, ὁποσάντες δὲ οἱ Ἀρκάδες ἐνέκησαν αὐτούς καὶ Ἀνδρόμαχος μὲν δ' Ἥλαιοι ἵππαρχος, ὥσπερ αὐτοὺς ἰδοὺσι εἶναι τὴν μάχην συνάξει, αὐτοὺς αὐτὸν διέθαιρεν οἱ δ' ὦλοι εἰς τὴν πόλιν ἀπεχώρησαν. Ἀπίθανο δ' ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ παραγινόμενος καὶ Σωκράτης δ' Σπαρτιάτης· ἥδη γὰρ τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς Ἥλαιοις σύμμαχοι ἦσαν. (α) Πιστεύμενοι δὲ οἱ Ἥλαιοι ἐν τῇ ἐαυτῶν, ἤθουν καὶ τοὺς Λακεδαιμόνιος πέμποντες πρέσβεις ἐπιστρατεύειν τοῖς Ἀρκάσι, νομίζοντες οὕτως ἀνμάλιστα ἀπαλαθεῖν τοὺς Ἀρκάδας, εἰ ἀμφοτέρωθεν πολεμοῖντο. Καὶ ἐκ τούτου δὴ Ἀρχίδαμος στρατεύεται μετὰ τῶν πολιτῶν, καὶ καταλαμβάνει Κρόμμον. Καταλιπὼν δ' ἐν αὐτῷ φρυγῶν τῶν ὡδεκα λόγων τρεῖς, οὕτως ἐπ' οἴκῳ ἀνχώρησεν. (β) Οἱ μὲντοι Ἀρκάδες, ὥσπερ ἔτυχον ἐκ τῆς εἰς Ἰλιν στρατίας συνωλεγμένοι, βοηθήσαντες περιστάσεως τῶν Κρόμμων διπλῶν σταυρώματι, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ ὄντες ἐπολιόρουν τοὺς ἐν τῷ Κρόμμῳ. Χαλεπὸς δὲ ἡ τῶν Λακεδαιμόνιων πόλις φέρουσα ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τῶν πολιτῶν, ἐκπέμπει στρατιὴν ἡγήτο δὲ καὶ τότε Ἀρχίδαμος. Ἐλθὼν δὲ εἰδῶν καὶ τῆς Ἀρκάδας ὅσα ἔδυντο καὶ τῆς Σκιριτίδος, καὶ πάντα ἐπίεισι ὅπως, εἰ δύνατο, ἀπαγάγοι τοὺς πολιορκουμένους. Οἱ δὲ Ἀρκάδες οὐδὲν τι μᾶλλον εἰκονοῦντο, ἀλλὰ ταῦτα πάντα παρήκουσαν. (γ) Κατιδὼν δὲ τινα λόγον δ' Ἀρχίδαμος, οἱ οὐ τὸ εἶναι σταυρώματι περιβέβλητο οἱ Ἀρκάδες, ἐνόμισεν εἶναι ἂν τοῦτον, καὶ ἐλ τοῦτο κρατήσεν, οὐκ ἂν δύνασθαι μένειν τοὺς ὑπὸ τοῦτον πολιορκουμένους. Κιῶλον δὲ περιάγοντος αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ τῷ γεσίῳ, ὥς εἶδον οἱ προβήσαντες τοῦ Ἀρχίδαμου παλταστὰς τοὺς ἐπαύρους τοῦ σταυρώματος, ἐπιτίθενται αὐτοῖς, καὶ οἱ ἱππεῖς συνεμάλλειν ἐπειροῦντο. Οἱ δ' οὐκ ἐνέκλιναν, ἀλλὰ συνεταγμένοι ἔσχυζαν ἔχον. Οἱ δ' αὖ πάλιν ἐνέβηλον. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲ τότε ἐνέκλιναν, ἀλλὰ καὶ ἐπέσταν, ἥδη οὐσὲς πολλῆς κραυγῆς, ἐβοήθῃ δὲ καὶ αὐτοὺς δ' Ἀρχίδαμος, ἐκτραπόμενος κατὰ τὴν ἐπὶ Κρόμμων φέρουσαν ἀμακτῶν, εἰς ὁδο ἄγων, ὥσπερ ἐτύγγανεν ἔχον. (δ) Ὡς δ' ἐπληθίσαν ἀλλήλους, οἱ μὲν σὺν τῷ Ἀρχιδάμῳ κατὰ χείρας, ὅτε καὶ ὁδὸν πορεύομενοι, οἱ δ' Ἀρκάδες ἀπρόσι συνεσπένοντες, ἐν τούτῳ οὐκ εἰς ἐδύναντο οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀνέχεσθαι τῇ τῶν Ἀρκάδων πληθείᾳ, ἀλλὰ ταχὺ μὲν δ' Ἀρχίδαμος ἐτίτροντο τὸν μακρὸν διαμπερῆ, ταχὺ δὲ οἱ μαχόμενοι πρὸ αὐτοῦ ἀπίνθησκον, Πολυκινίδας τε καὶ Χίλιον δὲ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀρχιδάμου ἔχον, καὶ οἱ πάντα δὲ αὐτὸν τότε ἀπίνθηον οὐκ ὀλιγὸν τῶν τριέκοντα. (ε) Ὡς δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀνχωροῦντες εἰς τὴν εὐρυχωρίαν ἔλθον, ἐνταῦθα δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀντιπαράτα-

circula, qua quidem poterant, Pellesen suam reversi sunt. Deinde cum Arcadibus, qui Olurum tenebant, et universo suo populo bellum fecerunt, quamquam ipsi perpauci numero essent; neque destitit prius quam Olurum expugnassent.

Rursus Arcades alia expeditione Eleidem adoriuntur. Quamvis inter Cylleas ad urbem ipsam castra haberent, ab Eleis invaduntur; quorum et impetum sustinuerunt Arcades, et vicerunt. Tunc Andromachus Eleus equitum dux, qui ut prolium hoc iniretur auctor fuerat, sibi ipse manus attulit; reliqui in urbem eodem retulerunt. Interfectus est et Socrates Spartanus, qui huic pugnae intererat: nam cum Eleis hoc tempore Lacedaemoniis societas erat. Quamvis in urbe sua Elei premerentur, missa legis petebant ut Lacedaemonii bellum Arcadibus facerent; existimabant enim, hac potissimum ratione Arcades intercepti posse, si utrinque bello lacerassetur. Itaque cives suos Archidamus educit, et Croenum capit; ibique relicto praesidio trium cohortium ex duodecim quas habebat, domum rediit. Arcades ita uti tum forte adhuc erant ab expeditione, qua Eleidem invaserant, collecti, suis opem tulerunt: et Croenum duplici vallo cinxerunt, eoque muniri eos qui intus erant obsedere. Hae cum Lacedaemoniorum urbs graviter molesteque ferret, cives suos oppugnari, exercitum domo profecti iubet: cui tum quoque Archidamus praefectus erat. Is cum copis profectus, Arcadium et Sciritidem, quantum poterat, poposibat; nunquam mollebat, ut, si fieri posset, obsidionem solveret. Verum Arcades se loco non movebant, adeoque flocci pendebant haec omnia. Tum Archidamus colle quodam conspecto, per quem vallum exterius Arcades duxerant, eum se posse capere putabat: quo quidem si potius esset, non jam amplius eos, qui oppidum isto in colle obsidebant, subistere posse. Quomodo copias suas ad eum locum ambitu quodam circumduceret, postquam praecurrentes Archidami regis cetrati extra vallum Epasitos viderunt, in eos irruerant, simulque cum eis equites irrumpere conabantur. Illi minime fugam dabant, sed acie instructa subsistebant. Tunc alii rursus in eos impetum faciebant: sed quam tantum abesset, ut illi terga verterent, ut etiam in adversos pergerent, magno jam coorto clamore, tum vero Archidamus ipse suis succurrebat, nonnihil deflecent versus eam viam qua currus agi possunt, et quae Croenum ducit, militibus anis in bios instructis, quemadmodum forte tum copias habebat. Ubi primum propius ad se invicem accessere, Archidami milites in longum agmen exortecti, utpote ipsa in via incidentes, Arcades vero conferti et clypeos constipantes: tum sane Lacedaemonii Arcadem multitudini resistere non poterant, adeoque celeriter Archidamus femore trajecto vulnerabatur; interfecti sunt etiam statim illi qui ante ipsum propugnabant, nimirum Polyxenidas et Chilo, quorum soror Archidami uxor erat. Denique omnino non pauciores quam triginta interfecti sunt. Hinc ubi de via cedentes Lacedaemonii latorem in locum pervenerunt, ibi adversus hostes aciem rursus instru-

ἔλκοντο. Καὶ μὴν οἱ Ἀρκάδες, διεπείρθησαν, συντεταγμένοι Ἰστανται, καὶ πλεῖν μὲν εἰσπνόντων, εὐθυμότερον δὲ πολλοὺς εἶχον, ἐπιληλυθότες ἀποχυροῦσι καὶ ἀνδράς ἀπεκτονόντες. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μάλα αὐθύμως εἶχον, τετραμύοντες μὲν ὄρυντες τὸν Ἀργεῖον, ἀκχευόντες δὲ τὰ δόματα τῶν τοιηκότων, ἀνδρῶν τε ἀγαθῶν καὶ σχαδόν τῶν ἐπιτρανεστάτων. (α) Ὡς δὲ πλησίον ὄντων ἀναβοήσας τις τῶν πρεσβυτέρων εἶπε, Τί δέι ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες, μάχεσθαι, ἀλλ' οὐ σπεισάμενους διαλυθῆναι; ἀσμενοι δὲ ἀμφοτέρω ἀκούσαντες ἐσπεύσαντο. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι τοὺς νεκροὺς ἀνέλοιμοι ἀπῆλθον, οἱ δ' Ἀρκάδες ἐπαναχυροῦσαντες ἐνθα τὸ πρῶτον ἤρξαντο ἐπίνειν τρόπανον ἐστίσαντο.

α. Ὡς δ' οἱ Ἀρκάδες περὶ τὸν Κρόμμον ἦσαν, οἱ ἐκ τῆς πόλεως Ἥλαιοι πρῶτον μὲν ὄντας ἐπὶ τὴν Πύλον περιτυγχάνουσι τοῖς Πυλίοις ἀπακροχούμενοις ἐκ τῶν Θυλαμῶν. Καὶ προσελθόντες οἱ ἱππεῖς τῶν Ἥλαιων ὡς εἶδον αὐτοὺς, οὐκ ἡμελλήσαν, ἀλλ' εὐθὺς ἐμβάλλουσι, καὶ τοὺς μὲν ἀπακρινύουσιν, οἱ δὲ τινες αὐτῶν καταφύγουσιν ἐπὶ γῆλαρον. Ἐπεὶ μάλιστα ἦλθον οἱ περὶ, ἐκκόπτουσι καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ λόφου, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ καὶ ζῶντας ἐλαβον ἐγγὺς διακοσίους. Καὶ οἷοι μὲν εἶναι ἦσαν αὐτῶν, ἀπείδοντο, οἷοι δὲ θυγάδες, ἀπὸσπροντο. Μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς τε Πυλίους, ὡς αὐτοὺς αὐτοὺς ἐβόηθη, σὺν αὐτῇ τῇ χωρίῳ αἰρῶσι, καὶ τοὺς Μαργανάδας ἀναλαμβάνουσι. (β) Καὶ μὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὕστερον αὐτὸν ἐλθόντες νυκτὸς ἐπὶ τὸν Κρόμμον ἐπικρατοῦσι τοῦ σταυρομήκτους, καὶ τοὺς Ἀργείους καὶ τοὺς πολιορκουμένους τῶν Λακεδαιμονίων εὐθὺς ἐκκαλοῦν. Ὅσοι μὲν σὺν ἐγγυτάτῃ τὴν ἐγγύχωνον ὄντες καὶ ὠκυλίθησαν, ἐξήλθον ὁπόσους δὲ ἐβόησαν πολλοὶ τῶν Ἀρκάδων συμβοηθέντες, ἀπεκλεισθήσαν ἐνδοὺ καὶ ληρθέντες διανεμήθησαν καὶ ἐν μὲν μέρος ἐλαβον Ἀργεῖοι, ἐν δὲ Θηβαῖοι, ἐν δὲ Ἀρκάδες, ἐν δὲ Μεσσήνιοι. Οἱ δὲ σύμπαντες ληρθέντες Σπαρτιατῶν τὴν καὶ περικύων πλείους τῶν ἐκτὸν ἐγένοντο.

α. Ἐπεὶ γὰρ μὴν οἱ Ἀρκάδες ἐσθλάσαν ἀπὸ τοῦ Κρόμμου, πάλιν δὲ περὶ τοὺς Ἥλαιους εἶχον, καὶ τήν τε Ὀλυμπίαν ἐρήμυνεστέρον ἐρρούρουσιν, καὶ ἐπὶ νύκτος Ὀλυμπιακοῦ ἔτους παρεσμένοντο ποιεῖν τὰ Ὀλύμπια σὺν Πισάταις τοῖς πρώτοις φάσκουσι προστῆναι τοῖς ἱεροῖς. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν ἔχον ὡς τὰ Ὀλύμπια γίγνεται αὐτὴ καὶ ἡμέραι ἐν αἷς ἡ πανήγυρις ἀθροίζεται, ἐνταῦθα δὲ οἱ Ἥλαιοι ἐκ τοῦ φανεροῦ συσκευασμένοι καὶ παρακαλέσαντες τοὺς Ἀγαστοὺς ἐπορεύοντο τὴν Ὀλυμπιακὴν ὁδόν. (α) Οἱ δὲ Ἀρκάδες ἐκείνους μὲν οὐκ ἐν ποτὶ φόντο ἐλθὲν ἐπὶ σφῆς, αὐτοὶ δὲ σὺν Πισάταις διατίθεισαν τὴν πανήγυριν. Καὶ τὴν μὲν ἱπποδρομίαν ἤδη ἐπεκοιμήσαν καὶ τὰ δρομικὰ τοῦ πεντάθλου οἱ δ' εἰς πάλιν ἀφικόμενοι οὐκ ἐν τῷ δρόμῳ, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ δρόμου καὶ τοῦ βωμοῦ ἐπάλειον. Οἱ γὰρ Ἥλαιοι σὺν τοῖς ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ πεντάθλου εἰς τὸ τίμας. Οἱ δὲ Ἀρκάδες πορρωτέρω μὲν οὐκ ἀφῆντησαν,

ehant. Nihilominus Arcades ita uti tum instructi erant, stabant : ac numero quidem vincebantur, magis tamen vires habebant animos : quippe qui podem referentes invasissent, atque etiam quosdam occidissent. E contrario Lacedæmonii perquam dejectis erant animis, qui vulneratum Archidamum cernebant, et interfectorum audivissent uocinas, viroem fortunæ ac prope illustrissimorum. Taudem quum propius ad se invicem accessissent, et quidam ex senioribus exclamasset, Quamobrem pugnabimus, o viri? cur non potius inducis factis rem componimus? perbubenter ab utrisque audita ea voce, inducie factæ sunt. Ita Lacedæmonii sublevis mortuorum cadaveribus discesserunt, et Arcades eo regressi unde primum in eos impetum fecerant, tropæum excitarunt.

Interea vero, dum Cronum Arcades obsident, primum Elei, ex urbe, dum Pylum versus pergunt, forte in Pylios incidunt, qui Thalannis repulsi fuerant. Itaque profecti ab eos equites Elei, quum primum illos conspicerent, occasionem non negligunt; sed confestim in eos irruentes, quodam occidunt, ceteris in collem se recipiuntibus. Posteaquam deinde pedites Eleorum accessore, ab his etiam illi de colle dejiciuntur; partimque sunt interfecti, partim vivi hostium in potestatem venerunt, prope ducenti. Ex his quotquot milites erant mercenarii, divenditi sunt; evales autem, jugalati. Hinc Pylios, quum nemo suppetas eis ferret, una cum oppido capiunt, et Marganenses recipiunt. Aliquantis post Lacedæmonii rursus nocta Cronum profecti, vallo potuntur, ac statim Argivos et Lacedæmonios obsessionem evocant. Itaque quotquot ab eis haud procul abfuerant, atque mature paraverant, egressi sunt; quotquot autem Arcades concursantes anteverterunt, rursus in urbem conclusi, et capti sunt; sic partientibus eos deinde hostibus, ut pars una cederet Argivis, alia Thebanis, Arcadibus alia, item alia Messeniis. In universum quidem, quotquot ex Spartaniæ eorumque finitimi capti sunt, plures fuisse quam centum.

Posteaquam Arcades jam non amplius Cronem obsidione occupati fuere, rursus adversus Eleos se convertébant, ac non solum Olympiam validiori presidio manebant, sed etiam appetente anno Olympiaco, parabant se ad Olympiam celebranda cum Pisatis, qui se primis tempore praefuisse aiebant. Quam jam mensis adesset, quo peraguntur Olympiæ, itidemque celebris illius conventus dies appetissent, Elei palam se parantes, accessit etiam Achæis, quo Olympiam Ibar, via pergebant. Exstimabant autem Arcades, nunquam illos accessuros; ideoque celebritatem eam una cum Pisatis ipsi moderabantur. Erant jam absoluti equestres ceterique cursums quinquertii; et qui lecta inter se decertabant, non in stadio cursui destinato, sed inter hoc et aram congregabantur. Nam Elei armati jam ad delubrum pervenerant : quibus Arcades longius non occurrébant; sed ad

ἐπὶ δὲ τοῦ Κλαυδίου ποταμοῦ παραταίναντο, ὅς πάρα τῇ Ἀλτίν καταβέβηκεν εἰς τὸν Ἀλφειὸν ἐμβαλεῖν. Καὶ σύμμαχοι δὲ παρήσαν αὐτοῖς, ὅπλιστα μὲν Ἀργείων εἰς διερχόμενους, Ἀθηναίων δὲ ἱππεῖς περὶ τετρακοσίου. (30) Καὶ μὴν οἱ Ἰλαιοὶ τῶν τε ἡμετέρων τοῦ ποταμοῦ παραταίναντο, σφραγισμένοι δὲ εὐθὺς ἐχώρουν. Καὶ τὸν πρότερον χρόνον εἰς τὰ πολεμικὰ καταρρονοῦμενοι μὲν ἐπ' Ἀρκάδων καὶ Ἀργείων, καταρρονοῦμενοι δὲ ἐπ' Ἀχαιῶν καὶ Ἀθηναίων, ὅμως ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῶν μὲν συμμάχων ὡς ἀλαμύτταντες ὄντες ἤγοντο, τοὺς δ' Ἀρκάδας, τοὺς γὰρ πρώτους συνέβαλον, καὶ εὐθὺς ἐτρέβαντο, καὶ ἐπιδοκηθέντας δὲ τοῖς Ἀργείοις δεξιόμενοι καὶ τούτων ἐκράτησαν. (31) Ἐπει μάλιστα κατεβόλυντο εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ βουλευτηρίου καὶ τοῦ τῆς Ἑστίας ἱεροῦ καὶ τοῦ πρὸς ταῦτα προερχόντος ἱεᾶτρος, ἐμάρχοντο μὲν οὐδὲν ἔχοντο καὶ ὄνουν πρὸς τὸν βασιλῆα, ἀπὸ μάλιστα τῶν στοίων τε καὶ τοῦ βουλευτηρίου καὶ τοῦ μεγάλου ναοῦ βαλλόμενοι καὶ ἐν τῇ ἱερῇ πόλει μαχόμενοι, ἀποθνήσκουσιν ἅλλοι τε τῶν Ἰλαίων καὶ αὐτὸς ὁ τῶν τριακοσίων ἀρχὸν Στρατῶνα. Τούτων δὲ πρᾶξιόντων ἀπεχώρισαν εἰς τὸ αὐτῶν στρατοπέδον. (32) Οἱ μάλιστα Ἀρκάδες καὶ οἱ μετ' αὐτοῖς οὗτος ἐπεφρόνητο τῇ ἐπισύσαν ἡμέρᾳ ὥστε οὐδ' ἀνταύσαντο τῆς νυκτὸς, ἐκκοπτόντες τὰ διαπεπρηγμένα σκαφήματα καὶ ἀποσταυρόντες. Οἱ δ' αὖ Ἰλαιοὶ ἐπὶ τῇ ὑστεραίᾳ προσόντες εἶδον καρτερίν τὸ τεῖχος καὶ ἐπὶ τῶν ναῶν πολλοὺς ἀναδεδρυμένους, ἀπῆλθον εἰς τὸ δόρυ, τοιοῦτον γενόμενοι ὅλους τῇ ἀρετῇ θεὸς ἐν ἀμπενύσας δύναται καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀποδείξαι, ἀνθρωποὶ δ' οὐδ' ἂν ἐν πολλῇ χρόνῳ τοὺς καὶ ὄντας ἀλκίμους ποιήσιν.

33. Χρομένον δὲ τοῖς ἱεροῖς χρήμασι τῶν ἐν τοῖς Ἀρκάσιον ἀρχόντων, καὶ ἀπὸ τούτων τοὺς ἐπαρίτους τρεφόντων, πρώτῳ Μαντινεῖ ἀπεφύρσαντο μὴ χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς χρήμασι. Καὶ αὐτοὶ τὸ νυνήμενον μέρος εἰς τοὺς ἐπαρίτους ἐκ τῆς πάλαις ἐκπορίσαντες ἀπέμειλαν τοὺς ἀρχοντας. Οἱ δὲ ἀρχοντες φάσκοντες αὐτοὺς λυμάνισθαι τὸ Ἀρκადικόν, ἀνικαλοῦντο εἰς τοὺς μυρίους τοὺς προστάτας αὐτῶν καὶ ἐπὶ οὐχ ὑπάρχουσιν, κατεδικάζσαν αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἐπαρίτους ἔπειπον ὡς ἄγοντας τοὺς κατακεκριμένους. Οἱ μὲν οὖν Μαντινεῖς κλείσαντες τῆς πόλεως οὐκ ἐδέχοντο αὐτοὺς εἰσπεῖν. (34) Ἐκ δὲ τούτου τάχα δὴ καὶ ἄλλοι τινὲς ἔλαγον ἐν τοῖς μυρίοις ὡς οὐ χρὴ τοῖς ἱεροῖς χρήμασι χρῆσθαι οὐδὲ καταλείπειν εἰς τὸν δαῖ χρόνον τοὺς πασιὴν ἐγγύημα τοῦτο πρὸς τοὺς θεούς. Ὡς δὲ καὶ ἐν τῇ κοινῇ ἀπίδοξε μετέπειτα χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς χρήμασι, ταχὺ δὲ οἱ μὲν οὐκ ἂν δυνάμενοι ἀνεμυσθὶ τῶν ἐπαρίτων εἶναι διεγρόντο, οἱ δὲ δυνάμενοι παρακαλουσάμενοι αὐτοὺς καθίσταντο εἰς τοὺς ἐπαρίτους, ὅπως μὴ αὐτοὶ ἐπ' ἐκείνους, ἀλλ' ἐκείνοι ἐπὶ σπρίον εἶεν. Γινόντες δὲ οἱ τῶν ἀρχόντων διακεχωριστόν τὰ ἱερὰ χρήματα ὅτι εἰ δούσοιεν εὐθύνας, κινδυνεύσαντες ἀπολείπειν, πέμπουσιν εἰς Θηβὰς, καὶ διδάσκουσιν τοὺς Θηβαίους ὡς εἰ μὴ στρα-

Cladium amnem adversos eos aciem struebant. Is propter Altin fluens, in Alpheum sese exonerat. Aderant autem Arcadibus auxiliares sociorum copiae, nimirum hīs mille gravis armaturae pedites Argivi, et equites Athenienses ferme quadringenti. Nec minus Elei suam aciem ex altera parte annis hostibus opponebant, maculataque hostia continuo pergebant. Quamquam autem ante id temporis bellicis in rebus non solum ab Arcadibus et Argivis, sed etiam ab Achaia et Atheniensibus contemnebantur, illo tamen die socios, ut omnium fortissimi, praecedebant; et Arcadibus, quibuscum primis manus conserebant, confestim in fugam actis, etiam exceptos Argivos, Arcadibus opem ferentes, superabant. Atque ubi hos persequenti fuerunt ad eum usque locum, qui inter curiam, ac Vestis templum, theatrumque, quod eodem pertinet, interjaret; paginabant quidem illi nihilominus, ac versus aram propellebant hostes, sed a porticibus, et curia, magnaeque fano telis petiti, tandemque profuso cum eis in planitie congressi cadebantur, occiso cum aliis Eleis ipso trecentorum praefecto Strato. Quibus peractis ad castra sua pedem refulerunt. Arcades quidem certe, atque alii, qui cum eis erant, usque adeo diem sequentem formidabant, ut ne nocte quidem cessarent iam confecta temeraria demoliri, seque talio munire. Elei vero postridie accedentes, ubi murum satis firmum, ac multos iam fana concordiae viderunt, suam in urbem reversi sunt, quum tales se viros prestitissent, quales quidem possit deus inspirata virtute efficere vel uno die: sed homines ne longo quidem temporis spatio potuerint illos qui fortes non sunt, fortes reddere.

Ceterum Arcadum praefectis pecunia sacra tentibus, qua Epurios alerent, primi Mantinei facto decreto prohibere ne pecuniis sacris uterentur. Quumque partem ratam, quae ipsorum nominis deberetur Epuritis, ex urbe sua coegissent, eam praefectis misere. Verum illi, quum ab eis societatem Arcadicam habefactari dicerent, Mantineorum praesides ad magistratum, qui ex decies milibus constabat, in ius vocabant. Et quia Mantinei non periebant, lata in eos damnationis sententia, Epuritis, qui damnatos adducerent, miserunt. Verum Mantinei portis suis oculos, in urbem illos non seditabant. Secundum ea nonnulli etiam ex istis Deciesmillibus aiebant, non usurpandas esse pecunias sacras, neque etiam crimen illud violatae religionis deum posteris in omne deinceps aevum relinquentem esse. Posteaquam etiam publico in concilio sacrarum pecuniarum usurpatio rejecta fuit, mox Epuriti, quoliquot stipendio carere non poterant, dilabebantur; qui vero poterant, ac mutuo cohortati, Epuritorum in locum succedebant, ne in illorum ipsi, sed illi in ipsorum essent potestate. Praefecti autem, qui pecuniam sacram tractaverant, quomodo se animadvertenter, si rationes essent reddendae, de vita periclitaturos, Thebas mittunt, ac Thebaeos movent, ni

ταίσουν, κινδυνεύουσιν οἱ Ἀρκάδες πάλιν λακύνεσθαι.

(α) Καὶ οἱ μὲν παρεσκευάζοντο ὡς στρατεύσεσθαι· οἱ δὲ τὰ κράτιστα τῇ Πελοποννήσῳ βουλευόμενοι ἔπεισαν τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων πέμψαντας πρέσβεις εἰπεῖν τοῖς Θεβαίους μὴ εἶναι σὺν ὅπλοις εἰς τὴν Ἀρκάδιαν, εἰ μὴ τι καλοῖεν. Καὶ ἅμα μὲν ταῦτα πρὸς τοὺς Θεβαίους ἔλεγον, ἅμα δὲ ἐλογίζοντο ὅτι πολλοὺς οὐδὲν δύναντο. Τοῦ τε γὰρ ἱεροῦ τοῦ Διὸς προσεστέναι οὐδὲν προεῖσθαι ἐνόμισαν, ἀλλ' ἀποδεχόμενοι ἂν καὶ δικαιότερα καὶ δυνώτερα ποιεῖν, καὶ τῇ θεῷ οἰεσθαι μᾶλλον ἂν οὕτω χάριζεσθαι. Βουλευόμενοι δὲ ταῦτα καὶ τῶν Ἡλείων, ἔβουλον ἀμοτέρως εἰρήνην ποιήσασθαι καὶ ἐγένοντο σπονδαί.

αε. Γενουμένοι δὲ τῶν ὅρκων, καὶ δημοσύντων τῶν τε ἄλλων ἀπάντων καὶ τῶν Τεγεατῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεβαίου, ὃς ἐτύγχανεν ἐν Τεγείᾳ ἔχων ἐπιτάς τριακοσίας τῶν Βουωτῶν, οἱ μὲν ἄλλοι Ἀρκάδες ἐν τῇ Τεγείᾳ αὐτοῦ ἐπικαταμέναντες ἰδεοποιουμένῳ τε καὶ εὐθυμούνῳ καὶ σπονδὰς καὶ πικρίας ὡς εἰρήνης γεγεννημένης ἐποιούοντο, ὃ δὲ Θεβαίος καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ φοβούμενοι τῆς οὐδίας σὺν τε τοῖς Βουωτοῖς καὶ τοῖς ἑσπέραιοις τῶν ἐπαρίτων κλείσαντες τὰς πύλας τοῦ τῶν Τεγεατῶν τεύχους, πέμποντες ἐπὶ τοὺς συσχηγῶντας συνελάμβανον τοὺς βαλίστιους. Ἄτε δὲ ἐκ πασῶν τῶν πόλεων παρόντων τῶν Ἀρκάδων, καὶ πάντων εἰρήνην βουλευμένων ἔχων, πολλοὺς αἰὶν τοὺς συλλαμβανόμενους εἶναι ὥστε ταχὺ μὲν αὐτοὺς τὸ δασιμώτερον μαστὸν ἦν, ταχὺ δὲ ἡ δημοσία οἰκία. (β) Ὡς δὲ πολλοὶ οἱ εἰρηγμένοι ἦσαν, πολλοὶ δὲ κατὰ τοῦ τεύχους ἐκπεπληγμένοι, ᾗσαν δὲ οἱ καὶ διὰ τῶν πολλῶν φράζοντο οὐδεὶς γὰρ οὐδὲν ὠρῆζετο, ὥστε μὴ ἥστο ἀπολείσθαι ἀπορῆσαι δι' ἐμάλιστα ἐπὶ τὴν τε Θεβαίαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ταῦτα πράττοντας ὅτι Μαντινέας, οὓς μέλιστα ἐβούλοντο λαβεῖν, ὀλίγους τινὰς πᾶν ἔχον· διὰ γὰρ τὸ ἀγρῶν τὴν πόλιν εἶναι σχεδὸν πάντες ἄγοντο οἰκᾶς.

(α) Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο καὶ τὰ πεπραγμένα ἐπύθοντο οἱ Μαντινέαι, εὐθὺς πέμποντες εἰς τὰς ἄλλας Ἀρκადίας πόλεις προσηγγίζοντες τὸν τοῖς ὅπλοις εἶναι καὶ φυλάττειν τὰς παρόδους. Καὶ αὐτοὶ δὲ οὕτως ἐποίουν, καὶ ἅμα πέμψαντες εἰς τὴν Τεγείαν ἀπήτουν δούους ἔχουσιν ἄνδρας Μαντινέων· καὶ τῶν ἄλλων δὲ Ἀρκάδων οὐδὲνα αἰεὶ οὐν ἔρασαν οὔτε δεδῆσθαι οὔτε ἀπονεήσκειν πρὸ δίκευ. Εἰ δὲ καὶ τινες ἐπακινῶντο, ἐλεγνόν· ἀπαγγέλλοντες ὅτι ἡ τῶν Μαντινέων πόλις ἐγγυρτο ἡ μὲν παρῆεν εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων ἐπὶ σπουδῇ τις προσκαλοῖτο. (α) Ἀκούσας οὖν ὁ Θεβαίος, ἡπόρει τε ἔτι χρῆσαιτο τῷ πράγματι καὶ ἀρήσει πάντας τοὺς ἄνδρας. Καὶ τῇ ὑστεραίᾳ συγκαλέσας τῶν Ἀρκάδων ἐπὶ σπουδῇ γὰρ δὲ συνελθὲν ἠρώλησαν, ἀπελογοῖτο ὡς ἐπαπατήθη. Ἀκούσας γὰρ ἔρη ὡς Λακεδαιμόνιοι τε ἐλεύθετο περὶ σφῶν, ἀρίστως πέμψαντες δ' εἰς Θήβας πρέσβεις κατηγοροῦν αὐτοὺς ὡς εἶναι ἀποσπᾶν. (α) Τὸν δ' Ἐπαμεινώνδαν ἔρασαν,

expeditionem susceperent, periculum fore, ne cursus Arcades ad Lacedaemoniorum partes transirent. Itaque Thebanis ad eam se militiam accingebant: contra, qui optime Peloponneso consultum vellent, Arcadum communis personalebant, ut missis legatis, dici Thebanis jaberent, ne Arcadum armati, nisi accessit fuissent, ingrederentur. Atque simul hae Thebanis deumtabant, simul etiam certis rationibus permoti stantebant, bello sibi minime opem esse. Quippe causam nullam putabant, quamobrem ipsi Jovis fano pressent: adeoque se justius ac religiosius facturos arbitrabantur, magisque gratificatos deo, si sanum Eleis restituerent. Quod quum Eleis etiam placeret, utrisque visum est, pacem esse faciendam: coque factum, et luter se fidus iuvent.

Posteaquam in hoc praestitum fuit sacramentum, jamque non solum illi omnes, sed ipsi quoque Tegystr sua cum eo Thebanis, qui Tegystr trecentis armatarum gravis postibus Thebanis praerat, iraverunt: Arcades alii Tegystr cum illo manentes, convivis ac hilaritati vocabant, libationes instituebant, pueras decantabant, quasi jam pace constituta. Thebanus vero, praefectique Arcadum quotquot a reddendis rationibus sibi motuebant, itemque Beroi, et Epuriti quotquot eadem erant in sententia, classis Tegystr portis, ac missis hinc inde hectoribus ad eos, qui agitantur convivis, praecipuos quoque ceperunt. Et quoniam ex omnibus oppidis Arcades eo confluerant, omnesque pacem exposerent, multos capi necesse erat. Quo factum, ut illico tum carcer, tum domus urbis publica illis completeretur. Posteaquam multi jam fuere in vincula conjecti, multi de muro desilierunt, quidam etiam per portas emissi sunt, quod quidem nemo esset qui cuiquam succederet, extra illos qui se capite multatum iri existimabant: hoc in maximam Thebanum et alios qui huc una eam impogebant sollicitudinem conjecit, quod Mantineos, quos imprimis capere volebant, perquam paucos comprehenderent. Nam plerique omnes domos se contulerant, quippe qui non procul a Tegystr distarent. Quum illuxisset, et de illis quae gesta erant Mantinei certiores facti essent, continuo missis ad ceteras urbes Arcadicas nuntis, ut in armis essent, aditusque custodirent, deumtabant: quod quidem ipsi quoque faciebant. Simul Tegystr quosdam ire jabant, ac reddi sibi quoscunque Mantineos haberent, postulabant. Praeterea non lequum aiebat esse, quoniam ex ceteris etiam Arcadibus aut vinciri aut morte multari, priusquam de causa cognita esset. Quod si haberent in quo culperent aliquos, per eosdem summos suos indicabant, sancte Mantineos rempublicam spondere, se exhibiturum in concilio Arcadum publico, quotquot tandem in jus aliquis vocare vellet. Hae quum Thebanus ille audiret, quid hae in re ageret, ambigebat, adeoque captivis omnibus dimissis, postredie convocabat Arcades, quotquot convenire volebant, seque purgabat, ac deceptum esse dicebat. Etenim se narrabat accepisse, Lacedaemonios armatos in finibus adesse, ac nonnullos Arcades Tegystr illis prodere vellet. Quae quum illi audissent, dimiserunt hominem, quantum eum de Arcadibus mentiri scirent. Inde legatis Thebanis missis, sic eum accusabant, ut morte multandum statuerent. Dixisse tunc Epaminondam ferunt, qui Thebanorum id temporis

καὶ γὰρ στρατηγῶν τότε εὐρύχων, λέγειν ὡς πολλὸν δρόμωτερον πορεύσιν, ὅτε συνελθόμενοι τοὺς ἄνδρας ἦ ὅτε ἀρχῆται. Τὸ γὰρ ἡμῶν δι' ἡμᾶς εἰς πόλεμον καταστάντων ἡμᾶς ἀνευ τῆς ἡμετέρας γνώμης εἰρήνην ποιῆσθαι πῶς οὐκ ἂν δικαίως προσδοίαν τις ἡμῶν τοῦτο κατηγοροῖ; εἰ δ' ἴστα, ἔρη, οἱ ἡμέτεροι καὶ στρατευόμεθα εἰς τὴν Ἀρκადίαν καὶ σὺν τοῖς τὰ ἡμέτερα φρονῶσι πολέμῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ὡς δὲ ταῦτα διηγρήθη πρὸς τε τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων καὶ κατὰ πόλεις, ἐκ τούτου ἀνεστρέψοντο Μαντινεῖς τε καὶ τῶν ἄλλων Ἀρκάδων οἱ κηδόμενοι τῆς Πελοποννήσου, ὡςπεὶ οὗτοι καὶ Πάριοι καὶ Ἀχαιοί, ὅτι οἱ Θηβαῖοι ὄφλιον εἶναι βουλόμενοι ὡς ἀσθενεστάτην τὴν Πελοπόννησον εἶναι, ὅπως ὡς βέλτε αὐτὴν καταδουλώσαιντο. (α) Τί γὰρ δὴ πολέμῳ ἡμᾶς βούλονται ἢ ἵνα ἡμεῖς μὲν ἀλλήλους κακῶς ποιῶμεν, ἐκείνων δ' ἀμφοτέρωι δυνάμεθα; ἢ τί λεγόντων ἡμῶν ὅτι οὐ δυνάμεθα αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι παρασκευάζονται ὡς ἐξιδόντες; οὐ ὄφλιον ὡς ἐπὶ τῷ κακῷ τι ἡμᾶς ἐργάζεσθαι στρατεύειν παρασκευάζονται; (β) Ἐπειτα οὐ δὲ καὶ Ἀθήνα' αὖ βοηθεῖν καλεῖοντες ἐπορεύθησαν δὲ καὶ εἰς Λακεδαίμονα πρὸς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐπαρίτων, παρακαλοῦντας Λακεδαιμόνους, εἰ βούλοντο κοινῇ διακυβεῖν, ἀντιπείσει κατὰδουλώσμενοι τὴν Πελοπόννησον. Περιμένοντι ἡγεμονίας αὐτοὺς ἐκπράττοντο ὅπως ἐν τῇ αὐτῶν ἑκαστοὶ ἡγήσονται.

4. Ἐν ὅρῳ δὲ τούτῳ ἐπράττετο, Ἐπαμεινώνδας ἐξῆλθε, Βουωτοῦς ἔχων πάντας καὶ Εὐβοεῖς καὶ Θετταλῶν πολλοὺς παρὰ τὰ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῦ. Φωκαεῖς μάλιστα οὐκ ἠκολούθουν, λέγοντες ὅτι συνδράκαι σφίσιν αὐτοὶς εἶναι, εἰ τις ἐπὶ Θηβαίοις βοηθεῖν ἐπ' ἄλλους δὲ στρατεύειν οὐκ εἶναι ἐν ταῖς συνθήκαις. (α) Ὁ μάλιστα Ἐπαμεινώνδας διαγίγρετο καὶ ἐν Πελοποννήσῳ σφίσιν ὑπάρχον Ἀργεῖους τε καὶ Μεσσηνίους καὶ Ἀρκάδων τοὺς δὲ σφέτεροι φρονούντας. Ἦσαν δ' οὗτοι Τεγεᾶται καὶ Μεγαλοπολίται καὶ Ἀσκήται καὶ Παλιαντεῖς, καὶ εἰ τινες δὲ πόλεις διὰ τὸ σμικραῖ τε εἶναι καὶ ἐν μέσσοις ταῦτα οὐκ εὐκαίρην ἀναγκάζοντο. (β) Ἐξῆλθε μὲν δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας διὰ ταχέων ἐπὶ δὲ ἐγένετο ἐν Νεμέῳ, ἐνταῦθα διέτριβεν, ἐκπύων τοὺς Ἀθηναίους περιόντας λήρῃσθαι, καὶ λογιζόμενος μέγα ἂν τοῦτο γινέσθαι τοῖς μὲν στρατεύουσιν συμμάχοις εἰς τὸ ἐπιβρῆσαι αὐτοὺς, τοῖς δὲ ἐναντίοις εἰς τὸ εἰς ἀθμίαν ἱμπεσεῖν, ὡς δὲ συνελθόντι εἰπών, πᾶν ἀγαθὸν εἶναι Θηβαίους, ὅτι διατάττοντο Ἀθηναῖοι. (γ) Ἐν δὲ τῇ διατριβῇ αὐτοῦ ταῦτη συνέστησαν πάντες οἱ ὁμοφρονούντες εἰς τὴν Μαντινίαν. Ἐπεὶ μάλιστα ὁ Ἐπαμεινώνδας ἤκουσε τοὺς Ἀθηναίους τὸ μὲν κατὰ γῆν πορεύεσθαι ἀπικυμαίνεσθαι, κατὰ θάλατταν δὲ παρασκευάζεσθαι ὡς διὰ Λακεδαίμονος βοηθήσοντες τοῖς Ἀρκάσι, οὕτω δὲ ἀφορμήσας ἐκ τῆς

imperator erat, rectius hominem fecisse tum quum Arcades comprehenderet, quam quum dimitteret. Nam cur non, inquit, aliqua de conditione iam vos accuset, qui, quum nos vestri causa bellum geramus, sine consensu nostro pacem fecistis? Enimvero scilicet, inquit, suscepturos nos expeditionem in Arcadiam, ac bellum gesturos una cum his qui partes nostras sequuntur.

CAPUT V.

Posteaquam haec ad commune Arcadum eorumque urbes renuntiata fuerunt, tum vero secum ipsi cogitare coeperunt Mantinea, alique Arcadum, qui de Peloponneso erant solliciti, itidemque Elei et Aciae, palam Thebanos id moliri ut Peloponnesi vires quummaxime attererent, quo eam sine ulla difficultate in servitutem redigerent. Nam cur tandem bellum nos voluit gerere? sum eam ob causam, ut ipsi nosmet metuo perdamus, et utrique ipsorum indigeamus? Cur ad expeditionem accingunt se, quum nos dicamus, in hoc tempore nobis opera ipsorum non opes esse? An non manifestum est, eos idcirco se ad hanc expeditionem parare, ut aliquo nos damno afficiant? Hinc Athenas quoque miserunt qui Athenienses ad ferendum opem cohortarentur. Fraterre legati ex Eparchis Lacedaemonem missi Lacedaemonios hortantur, ut communibus auxiliis prohibere velint, si qui Peloponnesum in servitutem redacturi adveniant. Impetratum etiam statim ab initio de principatu, nimirum ut singuli suos intra fines aliis praestent.

Interea dum haec agebantur, domo Epaminondas proficisciebatur, ac secum Buxotos omnes, Euboeenses, Thessalos multos, quos partim ad Alexandro, partim ab ejus adversariis acceperat, ducebat. Phocenses tamen non sequebantur, quum his conditionibus initium fedus esse dicerent, ut, si quis Thebanos invaderet, opem ferrent; verum ut adversus alios cum eis militatum ierent, id in federe comprehendendi negabant. Et existimabat Epaminondas, suis a periculis futuros in Peloponneso Argivos, Messenios, Arcades eos, qui rebus Thebanorum favebant. Erant hi Tegeatae, Megalopolitani, Ascaeae, Palantini, et quotquot oppida, propterea quod essent exigua, et horum in medio sita, seque eos cogebantur. Copias ergo celeriter Epaminondas eduxit: quumque Nemeam impressas esset, nonnihil istic commorabatur, quod interceptum se transentes Athenienses putaret. Nam magnum hoc quiddam fore ducebat, quod suorum quidem sociorum animos confirmare posset, hostium vero, ad desperationem adigere; alique, ut breviter dicam, omnino Thebanis emolumento futurum existimabat, quicquid Athenienses detrimenti acceperant. Interim dum ille hoc loco diutius laeret, Peloponnesi omnes, quotquot consentiebant, apud Mantineam convenere. Quum autem audisset Epaminondas, Athenienses mutato consilio non jam terra facturos iter, sed mari se parare, ut per Laconicam Arcadibus

Νημέας ἀφαινεῖται εἰς τὴν Τεγάν. (9) Εὐρυχὴ μὲν οὖν οὐκ ἂν ἔρωγε φέσσαιμι τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ γενέσθαι· ὅσα μάλιστα προνοίας ἔργα καὶ τολμᾶς ἴσται, οὐδὲν μὴ δοκεῖ ἀνὴρ ἑλλοπύην. Πρῶτον μὲν γὰρ ἔρωγε ἱκανῶς αὐτὸν δεῖ τὸ στρατοπέδον ἐν τῇ ταίρῃ τῶν Τεγαπῶν ἵκωσθαι, ἐνῷ ἐν ἀσφαλεστέρῃ τῇ ἡ ἢ εἰς τὸν ἱστροποπεδεύετο καὶ τοῖς πολεμίοις ἐν ἀδελότητῳ δεῖ τι πράττειν. Καὶ παρασκευάζεσθαι δέ, εἰ τοῦ ἐξείτο, ἐν τῇ πόλει ὄντι εὐπορώτερον ἦν. Τῶν δ' ἐτέρων εἰς στρατιωμένους ἔξῃν ὄρεν, εἴτε τι ὁρόντις ἐπράττειτο εἴτε τι ἡμάρτανον. Καὶ μὴν οὐδένας κρείττους τῶν ἀντιπάλων εἶναι, ὅπῃτε ὁρῶν χωρίους πλεονεκτήοντας αὐτοὺς, οὐκ ἐξήγετο ἐπιτιθεσθαι. (9) Ὅρων δέ οὗτε πόλιν αὐτῶν προσχωροῦσαν οὐδαμῶν τὸν τε χρόνον προβαίνοντα, ἀνέμισε προακτὸν τι εἶναι· εἰ δέ μή, ἀντὶ τῆς πρόσθεν εὐλασίας πολλὰν ἀδόξαν προσεβέβητο. Ἐπει οὖν κατεμάρθυνας περὶ μὲν τὴν Μαντινέαν τοὺς ἀντιπάλους περιλαβάνους, μεταπεμπομένους δ' Ἀγροῦσιαν τε καὶ πάντας τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ῥησάτο ἐξιστρατευμένους τὴν Ἀγροῦσιαν καὶ ὅσα ἔδω ἐν τῇ Πάλλῃ, δεῖν ποιοῦσθαι παραγγελίας ἔγειτο τῇ στρατιᾷ ἐκδὲς ἐπὶ Σπάρτῃ. (10) Καὶ εἰ μὲν Κῆρες θεῖα νιν μοῖραν προσελθὼν ἐξήγγελε τῇ Ἀγροῦσιᾳ προῖον τὸ στρατιῳμα, ὡς ἔσθαι ἐν τὴν πόλιν ὥσπερ νεοτῆν πεντάσσιον ἔργων τῶν δημονομένων. Ἐπει μάλιστα προσηυμένους ταῦτα τῇ Ἀγροῦσιᾳ ἐβή εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν, διαταξάμενοι οἱ Σπαρτιάται ἐβύλαττον, καὶ μέλα διόροι θύεας οἱ τε γὰρ ἱππεῖς αὐτοὺς πάντας ἐν Ἀρκადίᾳ ἀπῆσαν καὶ τὸν ἐνικνὸν καὶ τὸν λόγην βύδεκα δντων οἱ τρέις. (11) Ἐπει δὲ ἐγένετο Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ πόλει τῶν Σπαρτιατῶν, ὅπου μὲν ἰμελλον ἐν τῇ ἱσποῖν μαχεῖσθαι καὶ ἀπὸ τῶν οἰκῶν βληθῆσθαι, οὐκ εἰσῆκε ταύτῃ, οὐδ' ἔπου γα μὴδὲν πλὴν μαχεῖσθαι τῶν ὄλων πολλοὶ ὄντες· ἐνθα δὲ πλεονεκτεῖν ἂν ἀνέμιζε, τοῦτο λαβὼν τὸ χωρίον κατέβαινε, καὶ οὐκ ἀνέβαινε εἰς τὴν πόλιν. (12) Τό γέ μὴν ἐνταῦθα γινόμενον ἔλασι μὲν τὸ θεῖον αἰτιᾶσθαι, ἔλασι δὲ λέγειν ὡς τοῖς ἀπενονοημένοις οὐδαὶς ἂν ὑποσταίῃ. Ἐπει γὰρ ἔγειτο Ἀρχίδαμος οὐδὲ ἐκπύον ἔχων ἀνδρας, καὶ διαβὰς ὅπερ ἰδοῖται τι ἔχων κώλυμα ἱππεύετο πρὸς ὄρθον ἐπὶ τοὺς ἀντιπάλους, ἐνταῦθα δὲ οἱ πῦρ πνέοντες, οἱ νεκρῶτες τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ τῇ παντὶ πλόνος καὶ προσεῖτι ὑπερβέβητε χωρία ἔχοντες, οὐκ ἐβέβαιον τοὺς περὶ τὸν Ἀρχίδαμον, ἀλλ' ἐγυλῶνσι. (13) Καὶ οἱ μὲν πρῶτον τῶν Ἐπαμεινώνδου ἀποθνήσκουσιν ἐπὶ μόντοι ἀγαλλόμενοι τῇ νίκῃ ἰδοῖσαν ἐν ὁδοῖν περὶ τὸν τοῦ καιροῦ, οἷτοι αὖ ἀποθνήσκουσιν· περιμετρήσαντο γὰρ, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ μέγρι ὅσων ἡ νίκη ἰδοῖσθαι αὐτοὺς. Καὶ ὁ μὲν δὲ Ἀρχίδαμος τρέπαιν τε ἱσάτο ἐνθα ἐπακράτησε καὶ τοὺς ἐνταῦθα ἀφόντας τῶν πολεμίων ὑποσπόδους ἀπέδιδου. (14) Ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας λογιζόμενος δεῖ βοηθήσειν οἱ Ἀρκάδας εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καίνοις μὲν οὐκ ἐδοῦλατο καὶ πῶσι Λακεδαιμονίους ὁμοῦ γενομένους μέχεσθαι, ὡς ἔλας τε καὶ ἀνυγκρήσι, τῶν δὲ ἀποτακνυμένων πα-

οπην ferrent: motus e Nemea castris, Tegyean profectus est. Atque equidem hanc illi expeditionem feliciter cessasse, non possum dicere: quæ vero tum providentiæ, tum audaciæ facinora sunt, ea desiderari mihi in hoc viro uisum posse videatur. Nam primum hoc non possum non predicare, quod intra Tegyearum muros castra locaverit: quo loco erant tutiora, quam si foris ea locasset, ac quid ageret, minus ab hostibus sciri poterat. Præterea si quare opusesset, eam facilis in urbe parare poterat. Hostes vero quum castra extra oppida haberent, perspicui poterat, sive quid recte gererent, seu perperam. Elquia superiorem se hostibus esse putabat; quoties eos locorum commoditates habere videbat, non educebat suos ad illos invadendum. Postquam vero nullam ad se urbem decedere vidit ac tempus præterire, gerendum aliquid esse putabat; quod quidem nisi faceret, pro hactenus parta gloria magnam infamiam expectabat. Itaque quum factus esset certior, hostes apud Mantineam magna cum cura se movisse, ac Agesilaum omnesque Lacedæmonios accessere, jamque cum copiis Agesilaum domo profectum ad Pelleneam Lacinior esse animadverteret: sumpta cæna, desuntatque militibus itinere, recta Spartam copia duxit. Quod nisi divino quodam fido Cretensis quidam ad Agesilaum contendens, ei copias Epaminondæ adventare nuntiasset: cepisset Spartam, quasi quendam nidum, omnino a defensoribus desertam. Quum autem Agesilaus, his anta competitis, certum hostis in admodum urbe præcepisset, Spartani dispositis hinc inde suis, quanquam perpauci essent, urbem tamen coudiebat: nam et equales eorum jura in Arcadia erant et copias mercenariæ, et ex duodecim coherilibus tres. Posteaquam Epaminondas Spartam venit, non urbem illam ingrediebatur, ubi pugnam hostes simul in pianitie commissuri erant, simul tela de aradificia dejecturi, neque ubi nihil plus in pugna multi, quam pauci erant effecturi: sed loco quodam occupato, quo se superiorem fore putabat, ita in urbem descendit, non ascendit. Ceterum quod deinde accidit, partim nomini potest adscribi, partim dici, desperatis neminem posse resistere. Nam quum Archidamus ne centum quidem viros duceret, ac non solum trajecisset id quod impedire potuisset quodammodo videbatur, sed etiam in locum arduum versus hostes pergeret: tum illi, qui spirabant ignem, qui Lacedæmonios devicerant, qui rebus omnibus superiores erant, ac præterea loco erant excelsiore, non ex cepere militum, quos Archidamus secum habebat, inopem; sed terga dedere, atque alio primi, qui apud Epaminondam erant, occisi sunt. Quum autem exsultarent Lacedæmonii ob victoriam, illoque persequebantur justo ulterius: rursus et ipsi quodam amiserunt: nam descripti divinitus erant, uti quidem videtur, concessas ipsi victorie certi quidam fines. Archidamus, eo loco quo victoria potius fuerat, tropæum exaltavit: et eos, qui ex hostibus istis interempti erant, per iudicium reddidit. Epaminondas autem secum ipse perpendens futurum ut Arades Lacedæmonem opis ferende causa concurrerent; noluit simul cum ipsis, et Lacedæmonis universis, posteaquam convenerunt, pugna-

λιν δὲ πορεύεσθαι ὡς ἔδυντο τάχιστα εἰς τὴν Τηγίαν τοὺς μὲν ὁπίστας ἀνέπευσε, τοὺς δ' ἱππεῖς ἐπεμῆεν εἰς τὴν Μαντινέαν, διευθεῖς αὐτῶν προκαρτερῆσαι, καὶ διδάσκων ὡς πάντα μὲν εἰκὸς εἶναι τὰ τῶν Μαντινέων βοσκήματα, πάντας δὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλως τε καὶ αὐτοὺς συγκομιεῆς οὐσας. (ix) Καὶ οἱ μὲν ὄρχοντο οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἱππεῖς ἠρμυθέντες εἰς Ἐλευσίνας ἐδειπνοποιήσαντο μὲν ἐν Ἰσθμῷ, διελθόντες δὲ τὰς Ἀλευνῆς ἐτύγγχον προσιόντες εἰς τὴν Μαντινέαν καὶ καταστρατοπεδεύσαντο ἐντὸς τείχους ἐν ταῖς οὐκείαις. Ἐπεὶ δὲ ὄρθιοι ἦσαν προσιλαύνοντες οἱ πολέμιοι, ἔδοντο οἱ Μαντινεῖς τῶν Ἀθηναίων ἱππῶν βοηθήσαι, εἰ τὸ δύναντο ἔγω γὰρ εἶναι καὶ τὰ βοσκήματα πάντα καὶ τοὺς ἐργάτας, πολλοὺς δὲ καὶ παῖδας καὶ γυναικῶνας τῶν Ἐλευθέρων ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐκοιδοῦσιν, ἐπὶ ὄντες ἀνδρίστοι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἱπποὶ. (x) Ἐνταῦθα δὲ τοῦτων αὐτὴν ἀρετὴν τίς οὐκ ἂν ἀγαθεύει; οἱ καὶ πολλοὶ πλείονας ἔδροντες τοὺς πολέμους, καὶ ἐν Κορίνθῳ θαυμάζοντος γεγενημένου τοῖς ἱππῶσιν οὐδὲν τοῦτων ἐπιλογίζαντο, οὐδ' οἱ καὶ Θηβαίους καὶ Θετταλοὺς τοῖς κρατίστοις ἱππῶσιν εἶναι δοκῶσιν ἐμῶν μάλιστα, ἀλλ' αἰσχυρόμενοι, εἰ παρόντες μὲν ὡς ἐλπίσιν τοὺς συμμάχους, ὡς ἔδον τάχιστα τοὺς πολέμους, συνέβησαν, ἔρποντες ἀνασώσασθαι τὴν πατρίαν δοῶν. (xi) Καὶ μαχόμενοι αἵτινα μὲν ἐγένοντο τὰ εἶναι πάντα σωθῆναι τοὺς Μαντινέωσιν, αὐτῶν δὲ ἀπέθανον διπλῆς ἀγῆστοι, καὶ ἀπέκτειναν δὲ ἔθλων δὲ τοιούτους οὐδὲν γὰρ ὅλως βραχὺ ἔθλων ἑκάτεροι εἶχον ὥς οὐκ ἐξικονόητο ἀλλήλων. Καὶ τοὺς μὲν φίλους νεκροὺς οὐ προήκοντο, τῶν δὲ πολέμων ἦν ὅς ἐπισπορόνους ἀπέδωσαν. (xii) Ὁ δ' αὖ Ἐπαμεινώνδας, ἐνθυμώμενος ὅτι αἰγῶν μὲν ἡμέρην ἀνάγκη εἶναι ἀπείναι διὰ τὸ εἶναι ἐπὶ στρατείᾳ τὸν χρόνον, εἰ δὲ καταλείβει ἡμέρας ὅς ἴλεε σύμμαχος, ἐκείνῳ πολιορκήσονται ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων, αὐτὸς δὲ ἐπὶ ταῦτο δοῶν παντάπασιν εἶναι λελυμασμένος, ἤττημένος μὲν ἐν Λακεδαίμονι σὺν πολλῇ πελιτυῇ ἐπ' αἰγῶν, ἤττημένος δὲ ἐν Μαντινείᾳ ἱππομαχίᾳ, αἵτιος δὲ γεγενημένος διὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον στρατείαν τοῦ συνιστάναι Λακεδαιμονίους καὶ Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιοὺς καὶ Ἠλείους καὶ Ἀθηναίους ὥστε οὐκ εἶδαι αὐτῷ δυνατόν εἶναι ἀμυχεῖ παρελθεῖν, λογιζόμενῳ ὅτι εἰ μὲν νικήσῃ, πάντα ταῦτα ἀναλύσονται· εἰ δὲ ἀποθάνῃ, καλὴν τὴν τελευταίην ἡγήσασθαι πειραμμένην τῇ πατρίδι ἀρχὴν Πελοποννήσου καταλιπεῖν. (xiii) Τὸ μὲν οὖν αὐτὸν τοιαῦτα διανοεῖσθαι οὐ πάντοτε δοκεῖ θαυμαστόν εἶναι· φιλοτίμως γὰρ ἀνδρῶν τὰ τοιαῦτα διανομίματα· τὸ μόνον στρατεύματα περισκευάζειν ὡς πόνον τε μετέδνα ἀποκρίνανται μῆτε νικᾶν μῆτε ἡμεῖρας, κινδύνου τε μετέδνα ἀφίστασθαι, σπάνει τε τὰ ἐπιτηδεῖα ἔχοντας ὅμως περὶ τοῦ εἶναι, ταῦτά μοι δοκεῖ θαυμαστότερα εἶναι. (xiv) Καὶ γὰρ οἱ τὸ τελευταῖον παρήγγειλαν αὐτοὺς παρασκευάζειν ὡς μάχης ἱστομένης, προθύμως μὲν ἐλευκνῶντο οἱ ἱππεῖς τὰ κρήνη καλίστους ἐκείνου, ἐπα-

re; praesertim quam res ipsis feliciter cecisset, ausis male. Quamobrem rursus quam celerissime Tegam contendens, gravi armaturae quiescendi spatium concessit, equitatum Mantineum misit, rogatum, ut labores eos constanter ferret; simul moerum, consentaneum esse, pecora Mantineos universa jam extra urbem habere, itemque viros omnes, praesertim id temporis, quo frumentum in urbem conveletur. Itaque susceperant iter. Interea profecti Eleusine Atheniensium equites, apud Isthmum corna sumpta, quum Cleonae transissent, forte ad Mantineam accedebant, et castra intra muros ipsis in edificiis habebant. Quom autem pateret jam adventare hostes, Mantinei Atheniensium equitum opem implorarent, si quid illi possent; pecora, inquam, universa foris esse, itemque operas, et multos tum pueros, tum protectionis artibus homines ingenuos. Quibus Athenienses auditis, quaquam necdum vel se praeidio, vel equos pabulo refecerant, tamen opem ferebant. Atque hic quis eorum virtutem non admiratur? qui quom hostes se longe majores habere copias cernerent, et equites adversum quendam casum in urbe Corintho pertulissent, nihil horum ad animum revocant, ac ne id quidem, quod simul adversus Thebanos ac Thessalos, equites hominum opinione longe prestantissimos, proelio congressuri essent: sed turpe ducentes, si, posteaquam adventissent, nulla re sociis essent adjuvamento: quum primum conspexissent hostes, manus cum eis conservant, quum quidem gloriam majorum tueri cuperent. Hoc modo commissio proelio, Mantinea omnia, quae foris habebant, salva praestitere. Ceciderunt eis eis quidam viri fortes, cujusmodi scilicet ipsi quodque interessent. Quippe nemo erat utriusque, cui tam exiguum telum esset, quo se minus non contingeret. Deinde cadavera sanorum Athenienses non deservunt, hostium cadaveribus quibusdam per inducias redditis. Atque hic Epaminondas secum cogitabat, intra dies paucos tibi abendum esse necessarium, quod huic expeditioni destinatum tempus efflueret. Jam si eos, quibus opitulaturus adveniret, desereret, futurum ut ab hostibus illi obsiderentur, perire gloriam omnem prorsus amitteret: qui apud Lacedaemonem cum gravi armaturae multis pedibus a paucis victos esset, rursus ad Mantineam equestri proelio superatus, denique causam per susceptam hanc in Peloponnesum expeditionem praebisset, ob quam Lacedaemonii, Arcades, Achei, Eliei, Athenienses, se consociassent. Quare fieri non posse putabat, ut sine pugna discederet: praesertim quum se potius tum victoria deusio rationaretur aboliturum hunc universa; sin mortem oppeteret, praeclearum se vite finem consequiturum existimabat, in conatu reliquendi patriae non Peloponnesi imperium. Atque hujusmodi quidem ipsum animo voluisse, mirum mihi quidem non videtur: nam ejusmodi cogitationes in eos cadunt, qui honoris ac laudis cupidi sunt. Quod vero exercitum sic consuefecerit, ut laborem nullum defugeret, non interdio, non noctu, periculum omnino formidaret, quoties commotus adesset exiguus, nihilominus dicto audiret, ea nihil magis admiranda videretur. Nam quum postmodum decessisset suis, uti se ad pugnam compararet, magna cum animorum alacritate galeas equites ipso jubente nitidas reddebant, ac Arcades

γράφοντο δὲ καὶ τῶν Ἀρκάδων ὀπλίται βότρυα, ὡς
Θηβαίοι δυνεῖς, πάντες δὲ ἠκούοντο καὶ λόγγας καὶ μα-
χαίρας καὶ ἐλακπύροντο τῆς ἀσπίδας. (21) Ἐπεὶ μὲν
τοὶ οὕτω παρεσκευασμένοι ἐξήρχην, εἶπεν αὐτὰ κατα-
νοήσαι δ' ἐποίησε. Πρῶτον μὲν γὰρ ὡς περ εἰκὸς συν-
τάττοντο. Τοῦτο δὲ πρῶτον σαφηνίσαι εἶδεν, ὅτι
εἰς μὲν παρεσκευάζοντο ἵπποι γὰρ μὴ ἐτάκταν αὐτῶν
τὸ στράτευμα ἃς ἐβόλλετο, τὴν μὲν συντομωτάτην πρὸς
τοὺς πολέμιους οὐκ ἦγε, πρὸς δὲ τὰ πρὸς ἱστέραν ὄρη
καὶ ἀντίπεραν τῆς Τεγρίας ἔχοντο ὥστε δοῦναι παρὰ
τοὺς πολέμιους μὴ ποιήσεσθαι μάχην ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.
(22) Καὶ γὰρ δὴ ὡς πρὸς τῶν ὀρεινῶν, ἐπεὶ ἐστάθη
αὐτῶν ἡ φάλαγξ, ὑπὸ τοῖς ὄρεσιν ἔθετο τὰ ὄπλα, ὥστε
εἰσάσθαι στρατοπεδωμένους. Τοῦτο δὲ ποιήσας εἰσε-
γεν μὲν τῶν πλείωνων πολέμιων τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς πρὸς
μάχην παρασκευὴν, εἰσεγεν δὲ τὴν ἐν ταῖς συντάξεσιν.
Ἐπεὶ γὰρ μὴν παραγυῶν τοὺς ἐπὶ κείροις πορευομένους
λόγους εἰς μέτωπον ἱσχυρὸν ἐποιήσαντο τὸ περὶ αὐτῶν
ἐμβολόν, τότε δὲ ἀνελθεῖν παραγγέλλας τὰ ὄπλα ἔγει-
τον οἱ δ' ἠκούοντο. Οἱ δὲ πολέμοι ὡς εἶδον παρὰ δό-
ξαν ἐπαιόντας, οὐδέ τις αὐτῶν ἠσυχάν ἔχειν ᾔδυναντο,
ἀλλ' οἱ μὲν ἔθεντο εἰς τὰς τάξεις, οἱ δὲ παρὰ τῶντο, οἱ
δὲ ἱπποὺς ἐχάλινον, οἱ δὲ θώρακας ἐκείοντο, πάντες
δὲ πεισμένοις τι μάλλον ἢ ποῦσιν ἐκείοντο. (23)
Ὁ δὲ τὸ στράτευμα ἀντίπρηνον ὡς περ τριῶν προσέγγε-
νοίκα, ὅπῃ ἐμβολὸν διακρίνει, διαπρεβεῖν ὅλον τὸ
τῶν ἐναντίων στράτευμα· καὶ γὰρ δὴ τὴν μὲν ἱσχυρο-
τάτων παρεσκευάζοντο ἐπιεικίζοντες, τὸ δὲ ἀσθενέστατον
πύρρον ἀπέστησαν, εἰδὼς ὅτι ἔστην ἀθύρῃαν ἂν πα-
ράσχοι τοὺς μὲν αὐτοῦ, βίωμιν δὲ τοὺς πολέμιους.
Καὶ μὲν τοὺς ἱππέας οἱ μὲν πολέμοι αὐτοὺς παρὰ τῶντο
ὡς περ ὀπλιτῶν φάλαγγα βόθους ἐρεβῆς καὶ ἐρημὸν πε-
ζῶν ἀμείπων· (24) ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας αὐτὰ καὶ τοὺς ἱπ-
ποὺς ἐμβολόν ἱσχυρὸν ἐποιήσαντο, καὶ ἀμείπων πεζοὺς
συντάξας αὐτοὺς, νομίμων τὸ ἱππικὸν ἐπὶ διακρίνειν,
ὅλον τὸ ἀντίπαλον νεκρωδὲς ἐσεσθαι μάλα γὰρ χαλε-
πὸν εὐρεῖν τοὺς ἐπὶ τῶντο μείναι, ἐπειδὴν τινας φεύ-
γοντας τῶν αὐτῶν ὄρων· καὶ ὅπως μὴ ἐπιβοηθῶσιν οἱ
Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοῦ εὐνομήμου κείρατος ἐπὶ τὸ ἐχόμενον,
κατέστησαν ἐπὶ γρηθῶν τινῶν ἐναντίους αὐτοὺς καὶ ἱπ-
πίας καὶ ὀπλίτας, ῥόθον βουλόμενος καὶ τούτους παρ-
εῖχειν ὡς εἰ βοηθήσοιεν, ὅπως οὕτω ἐπικαίοντο αὐ-
τοὺς. Τὴν μὲν δὲ συμβολὴν οὕτως ἐποίησαντο, καὶ οὐκ
ἐφύσθη τῆς ὀπίσθου κρατήσεως γὰρ ἢ προσέβαινεν ὅλον
ἐποίησε φεύγειν τὸ τῶν ἐναντίων. (25) Ἐπεὶ γὰρ μὴν
ἐκείνους ἔβλεπον, οἱ λοιποὶ οὐδὲ τῇ νίκῃ ὀρέοντο· ἐτι-
μωσθησαν χρίσασθαι, ἀλλὰ θυροῦσιν μὲν αὐτοὺς τῆς ἐναν-
τίας φάλαγγος οὐδένα ἀπέκτειναν οἱ ὀπλίται οὐδὲ προ-
ῆλθον ἐκ τοῦ γαστροῦ ὅσα ἢ συμβολὴ ἐγένετο· φυγόντων
δ' αὐτοὺς καὶ τῶν ἱππέων, ἀπέκτειναν μὲν οὐδ' ἱππέας
δυσκοντες οὐτὲ ἱππέας οὐδ' ὀπλίτας, ὡς περ δὲ ἡττομέ-
ως πεπονημένους διὰ τῶν φευγόντων πολέμων διέπε-
σαν. Καὶ μὴν οἱ ἀμειβόμενοι καὶ οἱ παλαιότεροι συνενεχ-
κότες τοὺς ἱππῶν ἀφαικόντο μὲν ἐπὶ τοῦ εὐνομήμου, ὡς

etiam gravis armaturæ peditum clavæ in clypeis piagebant,
perinde ac si Thebani essent : universi denique tum hastas
tum gladios acuebant, et clypeos detergebant, ut fulgurent.
Hoc modo paratos quum abduxisset, opere pretium est con-
siderare, quid deinceps fecerit. Primum igitur, ut par erat,
aciem struebat. Id quum faceret, indicare arsitic certo
volebat, quod ad prelium se compararet. Posteaquam co-
pias ex animi arbitratu instruxit, non via maxime compen-
diaria ducebat in hostem ; sed ad montes, solem occidentem
spectantes et e regione Tegræ sitos, pergebat. Quo factum
ut injiceretur hostibus opinio, minime ipsam eo die dimica-
turum. Etenim posteaquam ad montem accessit, jamque
phalanx ejus fuit explicata, subsistit nullum sub locis
eminentibus in armis jussit, adeoque castra munientis spe-
ciem exhibebat. Atque hac re maxima ex parte in hostibus,
quem in animis pugnandi ardorem coeperant, extirpavit :
itemque aciei apparatus dissolvit. Deinde quum cohortes,
quæ longo progrediebantur agmine, ad frontem adduxis-
set, aciemque cuneantem eorum, quæ circum se habebat,
firmam reddidisset : tum vero suis arma sumere jussit pene-
cedebat ipse, milites sequebantur. Eos quum præter opo-
nitionem suam adventare viderent hostes, nemini amplius
otiosum esse licebat. Alii se ad ordines cursu conferbant,
alii se instruebant, alii frenabant equos, alii leicas indu-
bant : omnes denique magis chadem accepturi quam illatus
videbantur. Epaminondas autem copias eas tres imis-
tar adverso quasi rostro decubabat, extimans, ac, ubi-
cunque tandem impressione facta perrumperet aciem hosti-
lem, universum exercitum facile profligaturum. Nam cum
parte copiarum longe robustissima prelium committere pa-
rabat, infirma longius remota : quod sciret, hanc, si quidem
vinceretur, suis trepidationem, hostibus vires addituram.
Accedebat id etiam, quod hostes equitatum suum phalan-
gem instar peditum gravis armaturæ densam in aciem deinceps
instruxerant, peditibus, qui erant equitibus juncti, nullis
intermixtis. At Epaminondas etiam equitum cuneum fir-
mum fecerat, et pedites equitibus junctos juxta eos collo-
cavit. Existimabat enim fore ut, posteaquam equitatus
perrupisset, hostium totus exercitus victus esset. Nam per-
difficile est reperire qui subsistere velint, quum suorum
nonnullos terga dare conspiciunt. Jam ne Athenienses a
lento coenu succurrerent sibi proximis, quibusdam in colli-
bus adversus eos tum equites tum gravis armaturæ pedites
constituit ; ut his etiam metum incuteret, quasi a tergo le-
rulturi in ipsos essent, si quidem aliis vellet suppetias ferre.
Atque hoc modo cum hoste conflixit, spe sua minime fru-
stratus est. Etenim illa parte qua hostes adoriabantur, victoria
potius, universum hostilem exercitum in fugam conjecit.
Verum posteaquam ipse cecidit, non jam amplius ceteri vi-
ctoria recte uti poterunt. Nam quam adversa phalanx fue-
ret, gravis armaturæ pedites neminem occubant, necque de
loco, quo prelium commissum erat, progrediebantur. Hi-
dem quum equitatus hostiliæ fugam arripisset, ne equites
quidem persequendo quemquam vel equitem, vel gravis ar-
maturæ peditem intericiebant : sed quasi fuissent ipsi viri,
trepide per fugientes hostes elabebantur. Ac pedites quidem
equitibus juncti, et ceteri, posteaquam una cum equitibus
vicerunt ; levem ad latus se conferbant, quasi jam super-

κρατούντες, καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων οἱ πλείστοι αὐτῶν ἀπέθανον.

36. Τούτων δὲ πραχθέντων τολωντίων ἐγγενητο ὁ δὲ ἐνόμισαν πάντες ἄνθρωποι ἕσσεσθαι. Συνελθούσας γὰρ σχεδὸν ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντιπαταγμένους, οὐδαίς ἦν ὅστις οὐκ ὤλετο, εἰ μάχη ἔσοιτο, τοὺς μὲν κρατήσαντας ἀρξίν, τοὺς δὲ κρατηθέντας ὑπάρχουσας ἕσσεσθαι· ὁ δὲ θεὸς οὕτως ἐποίησεν ὥστε ἀμφοτέρω μὲν τρόπαιον ὡς νενικηότες ἕστησαντο, τοὺς δὲ ἱσταμένους οὐδέτεροι ἐκώλυον, νικηοὺς δὲ ἀμφοτέρω μὲν ὡς νενικηότες ὑποσπόνδους ἀπέδωσαν, ἀμφοτέρω δὲ ὡς ἡττημένοι ὑποσπόνδους ἀπὸ λείψανον, (στ) νενικημένοι δὲ χάσκοντες ἐκάτεροι οὔτε χώρῃ οὔτε πόλει οὔτ' ἀρχῇ οὐδέτεροι οὐδὲν πλέον ἔχοντες ἐφάνησαν ἢ πρὶν τὴν μάχην γενέσθαι· ἀκρισία δὲ καὶ ταρχὴ ἐπὶ πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο ἢ πρόσθεν ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ἐμοὶ μὲν δὴ μέχρι τούτου γραφέντων τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἴσως ἄλλω μελήσει.

riores : verum istis maxima pars eorum ab Atheniensibus est interempta.

His ita gestis, contra quam universi homines arbitrabantur, accidit. Nam quum tota fere Graecia convenisset, castrisque opposita haberet, nemo non existimabat futurum, ut, si proelio decerneretur, victores imperarent, parerent victis. Verum deus illum eventum dedit, ut tropaeum utrique statuerent, quasi qui vicissent, nec statuentes alteros impedirent aliter. Mortuos autem utrique tanquam victores per inducias reddebant, utrique tanquam victi per inducias recipiebant : quumque victoria se positos utrique dicerent, non tamen vel obtemperata regione aliquas, vel uppido, vel imperio, conditionem suam facere meliorem, quam ea fuisset ante pugnam commissam, videbantur. Confusio quidem certe, rerumque perturbatio major in Graecia post pugnam extitit, quam prius fuerat. Atque hactenus mihi quidem haec scripta sunt. Quae vero sequuntur, alii curae fortassis erunt.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Οὐδὲ μὲν οὐτὶς Ἀγηςιλάου ἀρετῆς τε καὶ δόξης οὐ
 βάδων ἄξιον ἔπαινον γράφει, ὅμως δ' ἐγχειρητέον.
 Οὐ γὰρ ἂν καλῶς ἔχοι εἰ οὐτε τελείως ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐγένετο,
 διὰ τοῦτο οὐδὲ μόνον [ἂν] τυγχάνοι ἔπαινον.
 (α) Περὶ μὲν οὖν εὐγενείας αὐτοῦ τί ἂν τις μείζον καὶ
 καλλίων εἰπῇν ἔχοι ἢ οὐτε ἔτι καὶ νῦν τοῖς προγόνους
 ἄνομαζομένους ἀπομνημονεύεται θροῦτος ἀπ' Ἡρακλέους
 ἐγένετο, καὶ τοῦτος οὐκ ἰδιώτης ἀλλ' ἐκ βασιλείων βα-
 σιλεύει· (β) Ἀλλὰ μὲν οὐδὲ ταύτη γ' ἂν τις ἔχοι
 καταμέμψασθαι αὐτοῦ ὡς βασιλεύοντι μὲν, πόλει
 δὲ τῆς ἐπιτελούσης· ἀλλ' ὥσπερ τὸ γένος αὐτῶν τῆς
 πατρίδος ἐντέτακτον, οὕτω καὶ ἡ πόλις ἐν τῇ Ἑλλάδι
 ἐνδοξότατη· ὥστε οὐ δευτέρων προτινοῦσιν, ἀλλ' ἡγε-
 μόνων ἡγεμονεύουσι. (γ) Τῆδε γὰρ μὲν καὶ κοινῇ ἄξιον
 ἔπαινεσθαι τὴν τε πατρίδα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ. Ἡ τε
 γὰρ πόλις οὐδὲν ὀπίσσω φρονήσασα τὸ προτιμεῖσθαι
 αὐτοῦς ἐπεχείρησε καταλύσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, οἳ τε
 βασιλεῖς οὐδὲν ὀπίσσω μειζόνων ὠρέθησαν ἢ ἐπ' ὥσπερ
 εἰ ἀρχῇ τὴν βασιλείαν παραλάβον. Τοιγαρὶν ὅλην
 μὲν οὐδεμία ἀρχὴ πανερεῖ ἐστὶ διαγεγενημένη ἀδία-
 σπτος οὔτε δημοκρατία οὔτε ἀλιγρχία οὔτε τυραννίς
 οὔτε βασιλεία· αὐτὰ δὲ μόνη διαμείνει συνεχῆς βασι-
 λεία. (δ) Ὡς γὰρ μὲν καὶ πρὶν ἀρξαι αἶνος τῆς βασι-
 λείας ἰδοῦναι εἶναι Ἀγηςίλαος τὰδε τὰ σημεῖα. Ἐπεὶ
 γὰρ Ἄγης βασιλεὺς ὦν ἐτελεύτησεν, ἐρισάντων περὶ
 τῆς ἀρχῆς Λευτοχιδῆ μὲν ὡς Ἀγίτος ὄντος υἱοῦ, Ἀγης-
 οῦ δὲ ὡς Ἀργιδάμου, κρίνεσθαι ἡ πόλις ἀνεκκλη-
 τόταρον εἶναι Ἀγηςίλουν καὶ τῷ γένει καὶ τῇ ἀρετῇ,
 τοῦτον ἐστῆσθαι βασιλέα. Καίτοι τὸ ἐν τῇ κρατίστῃ
 πόλει ὑπὸ τῶν ἀρίστων κριθέντα τοῦ καλλίστου γένους
 ἀξιωθῆναι πολὺν ἐστὶ τεκμηρίων προσδεῖσθαι τῆς γὰρ πρὶν
 ἀρξαι αὐτὸν ἀρετῆς;

α. Ὅσα γὰρ μὲν ἐν τῇ βασιλείᾳ διεπραξάτο νῦν ἥδη
 διηγήσομαι ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων καὶ τοῦ τρόπου αὐ-
 τοῦ καλλίστα μομφὰς καταθέλλους ἔσεσθαι. Ἀγηςίλαος
 τοίνυν ἐστὶ μὲν νέος ὡς ἔτι γε τῆς βασιλείας ἀρτί δι
 ὄντος αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐξηγησάμενος βασιλεὺς ὁ Περσῶν
 ἀθροῖζον καὶ ναυτικὸν καὶ πεζὸν πολὺ στρατεύμα ὡς
 ἐπὶ τοῖς Ἑλλήσιν· (β) βουλευσάμενος δὲ περὶ τούτων
 Λακεδαιμονίαν καὶ τῶν συμμάχων, Ἀγηςίλαος ὑπέστη,
 εἰν δόξαι αὐτῷ τριάκοντα μὲν Σπαρτιατῶν, διςχιλίους
 δὲ νεοδαμίδους, εἰς ἑξακχιλίους δὲ τὸ σύνταγμα τῶν
 συμμάχων, διαδύσσεσθαι εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ πειράσσε-
 σθαι εὐρήσκειν ποῦσιν, ἢ ἂν πολέμειν βούληται ὁ βάρ-
 βαρος, ἀσφαλῆς αὐτῷ παρέσθαι τὸ στοναχεῖν ἐπὶ

XENOPHONTIS.

AGESILAUS.

CAPUT I.

Novi quidem non esse facile laudem Agesilati virtute ac
 gloria dignam scribere; nihilo tamen minus erit mihi hoc
 conandum: non enim recte se res habuerit ei, quod vir per-
 fecte bonus fuerit, idcirco ne minores quidem consequatur
 laudes. De ipsius certe quidem generis nobilitate quid ma-
 jus et honestius dicere quisquam possit, quam quod hoc
 etiam tempore inter Progenos dictos commemoratur quatuor
 ab ipso Hercule fuerit, eosque non privatos, sed reges
 ortos ex regibus? At vero ne hac quidem in parte eos quis-
 quam increpare possit, quod reges sane fuerint, at urbis ob-
 securæ: sed quemadmodum eorum genus inter alia patriæ
 ornatisimum est, sic et urbs ipsa in Græcia maxime est
 illustis: adeo ut non inter secundas primas obtinuerint,
 sed inter principes principis loco fuerint. Hanc porro ob-
 causam æquum etiam est una et patriam et genus ipsius lau-
 dare: quippe unquam civitas iustitia mota quod alios ho-
 noribus anteciret, eorum imperium evertere adgressa est;
 et reges nunquam maiora concupiscere, quam ferrent condi-
 tiones, quibus initio regnum acceperant. Itaque nullum
 sane aliud imperium reperitur, quod sine interruptione per-
 duraverit, neque democratia, neque oligarchia, neque tyran-
 nis, neque regnum; hoc vero solum permanet regnum per-
 petuum. Agesilauum autem, antequam imperio potitus es-
 set, dignum regno fuisse habitum, hæc sunt indicia. Nam
 cum Agis vivendi finem fecisset, contententibus de impe-
 rio Leotychida, ut Agilis filio, Agesilao, ut Archidami, ubi
 civitas ipsa Agesilauum magis irreprehensum tum genere tum
 virtute iudicasset, hunc regem constituit. Aliqui potestissi-
 ma in urbe promio pulcherrimo dignum a viris optimis
 iudicatum fuisse, quolibus amplius indiget argumentis uti-
 que ejus, que in eo eluxit antequam imperaret, virtutis?

Quæ vero res in regno suo perfecit, jam nunc commemo-
 rabo: nam rebus gestis etiam mores ipsius pulcherrime fore
 declaratos arbitror. Agesilauus itaque regnum, adhuc juve-
 nis, consequutus est. Cumque recens imperio potitus es-
 set, euntium fuit Persarum regem moritas tum navalis
 tum pedestres copias, tanquam in Græcos invasurum, co-
 gere. Quibus de rebus cum Lacedæmonii ac socii delibe-
 rant, pollicitus est Agesilauus se, si triginta Spartiatis ipsi
 darent, bis mille Neodamodes, sociorum agmen ad sex mil-
 lia, tracturum in Asiam, operamque daturum ut pacem
 faceret, vel, si bellum gerere mallet barbarus, tanta ei ue-
 gotia exhibiturum, ut ei exercitum contra Græcos ducere

τοὺς Ἕλληνας. (9) Εὐθὺς μὲν οὖν πολλοὶ πᾶν ἡγάσθησαν αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπιθυμῶν, ἐπειδὴ δὲ Πέρσης πρόσθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διέβη, ἀντιπαύσθαι ἐπ' αὐτὸν, τὸ τε αἰριστάς ἐπιπύνα ἄλλων ἢ ὑπομένοντα μάχεσθαι αὐτῷ, καὶ τὸ τέλειον δαπανῶντα βούλεσθαι μᾶλλον ἢ τὰ πῶν Ἕλλησιν πολυμῖν, καλλίστων δὲ πάντων ἐκρίντο μὴ περὶ τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ περὶ τῆς Ἀσίας τὸν ἀγῶνα καθιστάναι. (10) Ἐπεὶ γὰρ μὴν λαβὼν τὸ στράτευμα ἐξέπευσε, πῶς ἂν τις παρ' ἑστέρον ἐπιείκειαν ὡς ἰσχυρὰ ἦσεν ἢ εἰ αὐτὰ διηγῆται καὶ ἔπραξεν; (11) Ἐν τοίνυν τῇ Ἀσίᾳ ἔβη πρώτη πρῆξις ἐγένετο. Τισσαφέρνης μὲν ὁμοῦσαν Ἀγχιολῶν, εἰ σπείσαιντο ὡς ἔλθουν οὐς πέμψει πρὸς βασιλεῖα ἀγγέλους διαπράττειν αὐτῷ ἀρεθῆσαι αὐτονομίους τὰς ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις Ἑλληνίδας, Ἀγχιολῶν δὲ ἀντιμῶστα σπονδὰς ἔπεισεν ἀδελῶν, ἐροῦσμένους τῆς πράξεως τρεῖς μῆνας. (12) Ὁ μὲν δὲ Τισσαφέρνης ὁ ὥμοσεν εὐθὺς ἐνέυσσεν ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰρήνην πράσσειν στράτευμα τοῦ παρὰ βασιλείας πρὸς ὃ πρόσθεν εἶχε μεταπέμπετο. Ἀγχιολῶν δὲ καίπερ αἰσθόμενος ταῦτα θυμῷ ἐνέμειν ταῖς σπονδαῖς. (13) Ἐμοὶ οὖν τοῦτο πρῶτον καλὸν δοκεῖ διαπράττειν ὅτι Τισσαφέρνην μὲν ἐκράνισας ἐπὶ ὁρῶν ἔπεισαν πᾶσιν ἐπὶ ἡσυχίᾳ, ἐαυτὸν δ' ἀντιπαύσας πρῶτον μὲν ὁρᾶν ἐμπεδύνοντα, ἔπειτα συνθήκας μὴ φερόμενον, πάντας ἐποίησε καὶ Ἕλληνας καὶ βαρβάρους θαρρόντας συντίθεσθαι αὐτῷ, εἰ τι βούλοιο. (14) Ἐπεὶ δὲ μέγα φρονήσας ὁ Τισσαφέρνης ἐπὶ τῷ καταβάντι στρατεύματι προέειπεν Ἀγχιολῶν πόλεμον εἰ μὴ ἅπτοι ἐς τῆς Ἀσίας, οἱ μὲν ἄλλοι σύμμοχοι καὶ Λακεδαιμονίων οἱ παρόντες μάλ' ἀχθισθέντες φανεροὶ ἐγένοντο, νομίζοντας μείονα τὴν παρούσαν δύναμιν Ἀγχιολῶν τῆς βασιλείας παρασκευῆς εἶναι Ἀγχιολῶν δὲ μάλ' αἰσθὼν τῷ προσώπῳ ἀπαγγεῖλαι τῷ Τισσαφέρνηι τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐκλείουσαν ὥς πολλὴν χάριν αὐτῷ εἶναι ἐπὶ ἡσυχίᾳ αὐτὸς μὲν πολέμιους τοὺς θεοὺς ἐκτίεσθαι, τοὺς δ' Ἕλλησι συμμέχρους ἐποίησεν. (15) Ἐκ δὲ τούτου εὐθὺς τοὶ μὲν στρατιωταῖς παρήγγειλεν συσκευάζεσθαι ὡς εἰς στρατείας, τοὺς δὲ πόλιν εἰς ὃς ἀνάγκη ἦν ἀρκεῖσθαι στρατευομένῳ ἐπὶ Καρίαν προέειπεν ἄγορὰν παρασκευάζειν. Ἐπίστευε δὲ καὶ Ἰωνοὶ καὶ Αἰολεῖσι καὶ Ἑλλήσποντιοῖς πέμπειν πρὸς αὐτὸν εἰς Ἐρεπόν τοὺς συστρατευομένους. (16) Ὁ μὲν οὖν Τισσαφέρνης, καὶ οἱ ἱππικὸν οὐκ εἶχεν δ' Ἀγχιολῶν, ἃ δὲ Καρία ἀρκεῖται ἦν, καὶ οἱ τῆς ἡγετοῦ αὐτὸν ὀργίζεσθαι αὐτῷ διὰ τὴν ἀπάτην, τῷ ὄντι νομίσας ἐπὶ τὸν αὐτὸν οἶκον εἰς Καρίαν ἐμύσειν αὐτὸν, τὸ μὲν πᾶν ἀπαν διεβόλεσαν ἐκείνους, τὸ δὲ ἱππικὸν εἰς τὸ Μαιάνδρου ποτὸν παρήγαγε, νομίζον ἰκανὸς εἶναι καταπαύσασαι τῇ ἱππῳ τοὺς Ἕλληνας πρὶν εἰς τὰ δύσπερα ἀρκεῖσθαι. (17) Ὁ δὲ Ἀγχιολῶν ἀντὶ τοῦ ἐπὶ Καρίαν εἶναι εὐθὺς ἀντιστρέφας ἐπὶ Φρυγίαν ἐπορεύετο καὶ τὰς τε ἐν τῇ πορείᾳ δαπανώσας δυνάμεις ἀναλαμβάνων ἦγε καὶ τὰς πόλεις κατεστρέφετο καὶ μεγάλαν προσδοκίαν παμκληρῆς χάρις ἔλαβε. (18) Στρα-

τον vacaret. Confestim igitur multi vehementer admirati sunt hoc ipsum quod, cum Persa antehac in Græciam trajecisset, adversus eum vicissim trajicere concupisceret; tum quod invadendo potius quam sustinendo cum eo pugnare mallet; tum quod ita bellum gerere vellet, ut ejus potius, quam Græcorum, facultates absumeret: omnium autem pulcherrimum esse judicabatur, quod non de Græcia, sed de Asia certamen institueret. Posteaquam autem sumptis copiis domo enavigasset, quoniam quis modo clarius demonstrare possit, quas ratione minus imperatorium uberior, quam si res ipsas, quas gessit, enarraverit? Hoc igitur in Asia primum fuit ejus facinus. Agesiāo jurandum dederat Tissaphernes, si inducias pangeret, donec auxilii, quom ad regem mitteret, rediret, effecturum se ipsi uti et urbes Græcæ in Asia sitæ cui juris esse permitterentur: Agesiāos vicissim juraverat inducias se sine dolo servaturas, tribus mensibus ad rem conficiendam definitis. Et Tissaphernes quidem eodem jurejurando firmatam vox fecellit: nam pro facienda pace, magnum, præter eum quem prius inibat, exercitum a rege arcescebat: at Agesiāos, tametsi hac animadverteret, nihilominus in induciis persistit. Quamobrem mihi primum hoc præclare perfectio videtur, quod cum Tissaphernem perjurum palam ostendisset, deinde fœdera minime violare, effecit ut omnes tam Græci quam barbari fidentibus animis cum eo, si quid vellet, paciscerentur. Ubi vero Tissaphernes elatus animo ob exercitum qui ad se descenderat, bellum Agesiāo sustulavit, ut Asia excederet, ceteri quidem socii, et Lacedæmonii qui aderant, vehementer contristati palam adparebant, quod copias, Agesiāo quæ aderant, regis adparato minores esse putarent: at Agesiāos hilari admodum vultu legatos Tissapherni renuntiare jussit, habere se magnam ipsi gratiā, quod perjurio usus ipse quidem deos hostes sibi parasset, Græcis vero belli socios effecisset. Deo militibus mos edixit, ad expeditionem uti se accingerent; et urbibus, ad quas ipsum in Cariam exercitum educendum accedere necesse erat, ut forum rerum venalium sibi pararent, denunciavit. Præterea mandavit et Ionibus et Æoliensibus et Hælespontiiis ut Ephesium ad se mitterent eos, qui secum essent militari. Et Tissaphernes quidem, tum quod Agesiāos ad equitatus non esset instructus, et Caria equitatus minus esset apta, tum quod cum eo frandem concensere sibi putaret, eum revera ratus ad ipsos domum in Cariam irrupturum, universum peditem eo transmisit, equitatum vero in Mæandri pluvium circumdedit, cum existeret posse se Græcos equitatus proculcare, priusquam ad loca equilibus incommoda pervenirent. Agesiāos autem, omissa in Cariam itinere, statimque in contrariam partem converso, in Phrygiam pergebat; et occurrentes in itinere copias adiacens secum ducebat, et urbes in potestatem suam redigebat, cumque illuc præter expectationem irrupisset, pernamque opes cepit. Itaque hoc viro dignum artis impera-

τηγικὸν οὖν καὶ τοῦτο ἔδοκει διαπράττειν· ὅτι ἐπὶ πόλεμος προεβήθη καὶ τὸ ἔλαττον δυνάει τε καὶ δίκαιον ἐξ ἑαυτοῦ ἐγένετο, πῶς δὲ ἀπέδειξε τὸν Τισσαφέρνην τῇ ἀπάτῃ, φρονίμως δὲ καὶ τοὺς φίλους ἐνταῦθα δοῦναι πλουτίσκει· (18) ἐπεὶ γὰρ διὰ τὰ πολλὰ χρήματα ἀνίστηται ἀντίπροκα τὰ πάντα ἐπιβαλεῖτο, τοῖς μὲν φίλοις προείπεν ὠνεῖσθαι, εἰπὼν ὅτι καταβήσονται ἐπὶ θάλασσαν ἐν τάχει τὸ στρατεύμα κατὰγνόν· τοὺς δὲ λαυροποῦντας ἐκείλους γραφομένους δπόσου τι πρίαινο προέσθαι τὰ χρήματα. Ὡς· οὐδὲν προτελίσαντας οἱ φίλοι αὐτοῦ οὐδὲ τὸ δαμόσιον βλάψαντες πάντας παμπληθῆ χρήματα ἔλαβον. (19) Ἐπὶ δὲ ὅπως αὐτόματοι, ὡς αἰκὴς, πρὸς βασιλείᾳ ἰόντες χρήματα ἔδωκεν ὑψηλοῦσθαι, καὶ ταῦτα ἐπεμελῆτο ὡς διὰ τῶν φίλων ἀλλοκοῦτο, θῆκας ἦμα μὲν χρηματίζοντο, ἦμα δὲ ἐνδοξότεροι γίνοντο. Διὰ μὲν δὲ ταῦτα εὖθις πολλοὺς ἑραστὰς τῆς αὐτοῦ φίλους ἐποίησεν. (20) Γινώσκων δ' ὅτι ἡ μὲν πορνομένη καὶ ἰρταυμένη χώρα οὐκ ἂν δύναιτο πάλιν χρόνῳ στρατεύμα φέρειν, ἡ δ' οἰκουμένη μὲν σπειρομένη δὲ δύναιτο ἂν τὴν τροφὴν παρέχειν, ἐπεμελῆτο οὐ μόνον τοῦ βίᾳ χειροῦσθαι τοὺς ἐναντίους, ἀλλὰ καὶ τοῦ πρῶτοντι προεχέσθαι. (21) Καὶ πολέμους μὲν προηγόρευε τοῖς στρατιώταις τοὺς ἀλλοκομένους μὴ ὡς αἰόλους τιμωρίσθαι, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ὄντας φιλοῦσθαι, πολλὰς δὲ ὅπως μεταστρατοπεδεύοντο, εἰ αἰσθότο καταλειμμένα παιδάρια παρὰ ἑμπερὺν, ἃ πολλοὶ ἐπώλουν διὰ τὸ νομίζειν μὴ δύνασθαι ἂν φέρειν αὐτὰ καὶ τρέφειν, ἐπεμελῆτο καὶ τούτων ὅπως συγκομίζοντο ποῖ. Τοῖς δ' αὖ διὰ γῆρας καταλειπομένοις αἰχμαλώτους προετίσταντο ἐπεμελίσθαι αὐτῶν, ὡς μήτε ὑπὸ κυνῶν μὴτ' ὑπὸ λύκων διαφθείροντο. Ὡς· οὐ μόνον οἱ πυνθανόμενοι ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀλλοκομένοι εὐμενεῖς αὐτῷ ἐγίνοντο. (22) Ὅπως δὲ πόλεις προεκαγγέλλοι, ἀραιῶν αὐτῶν ὅσα θούλη διασπείσας ὑπερταῦσαι προέτατταν ὅσα ἐλευθέρῳ ἀρχοῦντι πείθονται· καὶ τὴν κατὰ κράτος ἀναλύωσαν τεχνέων τῇ φιλανθρωπῇ ὑπὸ χεῖρα ἐποιεῖτο. (23) Ἐπει μάλιστα ἀνὰ τὰ πεδία οὐδὲ ἐν τῇ Φρυγίᾳ ἔδυνάτο στρατεύεσθαι διὰ τὴν Φαρναβάζου ἱππείαν ἔδοξεν αὐτῷ ἱππικὸν κατασκευαστέον εἶναι, ὡς μὴ ἀραπειτεύοντα πολεμῶν διδοί αὐτόν. Τοὺς μὲν οὖν πλουσιωτάτους ἐκ πασῶν τῶν ἐκεί πόλεων ἱπποτροφεῖν κατέλεξε. (24) Πρέπει δὲ, ὅπως παρέχονται ἵππων καὶ ὄπλων καὶ ἀνδρῶν δόκιμων, ὡς ἔλθοντο αὐτῷ μὴ στρατεύεσθαι· καὶ ἐποίησαν οὕτως ἑκαστον προθύμως ταῦτα πράττειν ὥσπερ ἀντι τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανόντων προθύμως μαστιχοῖ. Ἐταῦτα δὲ καὶ πόλεις ἐξ ἑνῶν διδοί τοὺς ἱππείας παρασκευάζειν, νομίζων ἐκ τῶν ἱπποτρόφων πόλεων εὖθις καὶ φρονιματίας μάλοισι ἂν ἐπὶ τῇ ἱππικῇ γινώσκει. Καὶ τοῦτ' οὖν ἀγαθῶς ἐδοξε πρῆξαι ὅτι κατασκευάσαντο τὸ ἱππικὸν αὐτῷ καὶ εὖθις ἐβρομένον ἦν καὶ ἐνεργόν. (25) Ἐπειδὴ δὲ ἐὰρ ὑπέσταντο, συνήγαγε πᾶν τὸ στρατεύμα εἰς Ἐφέσον· ἀπέστη αὐτὸ αὐτὸ βουλόμενος ἰδοὶ πρόθυμα καὶ ταῖς ἱππικαῖς τάξιν, ἥτις κράτισται ἱπ-

πορίας περὶτο perfectissae videbatur, quod, postquam bellum esset denuntiatum, et ex eo dolo uti fas et ius esset, Tissaphernes puerum dolo declaravit, et amicos prudenter hac re locupletasse visus est. Nam cum omnia, propterea quod magnae opes captae essent, vili pretio venderentur, amicos ut emerent praemonebat, aims se cito exercitum secum deduclo ad mare descensurus : maubilarum vero venditoribus imperavit ut scriberent quanti quid emerent, et res illis traderent : adeo ut ejus amici, cum nihil prius persuadissent, neque publicae rei detrimentum intulissent, facultates per magnas universi consequerentur. Praeterea cum transfuge, ut assolet, ad regem accedentes viam ad opes intervertendas commoustrare vellet, curam adhibebat ut etiam opes eae ab amicis caperentur ; quo simul illi locupletarentur, simul illustriores fierent. Haec certe quidem ob causas multos amicitiae suae studiosos reddidit. Cum autem intelligeret regionem quidem vastatam et desolatam non posse diu exercitum sustinere, eam vero quae habitaretur et sereretur, alimentum perenne suppeditare posse, curae illi erat, ut non vi tantum adversarios in potestatem suam redigeret, sed etiam lenitate ad se addiceret. Atque adeo militibus quidem saepe praecipiebat, ut captivos non ut reos injuriarum plecterent, sed ut homines custodirent ; saepe etiam, quoties castra mutabat, si animadverteret parvos a mercatoribus puerulos esse reflectos (quos sane multi vendebant, propterea quod existimarent eos se ferre et nutrire non posse) horum quoque curam agebat, ut aliquo deportarentur : si qui porro captivi ob aetatelem relinquerentur, hisce praecipit ut eorum curam agerent, ut neque a canibus neque a lupis discerperent. Adeo ut non tantum illi qui haec audiebant, sed ipsi etiam captivi benevolenti in eam animo redderent. Quaecumque vero civitates ad se attraheret, eas liberabat a ministeriis omnibus quae servi dominis praestant, et ea injungebat in quibus homines liberi magistratibus parent : et moribus quosdam et inextinguibilia suum in potestatem humanitate redigebat. Cum vero campestribus in locis ne in Phrygia quidem militare posset, propter equitatum Pharnabazii, visum est ei copias quasdam equestres comparandas esse, ut ne fugitivi more ei bellandum esset. Itaque ditissimos quosque omnibus iis in urbibus, qui equos alerent, delegit. Praefixit etiam futurum ut, quicumque suppeditaret equum et arma et spectatiles virtutis virum, immunis esset a militia : atque ita effecit ut haec quosque libenter faceret, veluti si quem pro se moriturum libens quærerent. Urbes item designavit, e quibus equites parandi essent, quod existimaret ex illis urbibus, quae equorum forent altrices, mor de sua re equestri maxime animosus quosdam oriturus. Hoc certe etiam admirabiliter fecisse visus est, quod equitatum sibi comparaverit, idemque statim et viribus valeret et rebus gerendis esset strenuus. Postquam ver adpelisset, copias omnes ad Ephesum coegit ; quas cum etiam exercere vellet, praemia proposuit tum equestribus turnis, quacum-

ποῖοι, καὶ ταῖς δολιτικαῖς, ἥτις ἀρῆστα σωματίων ἔχον καὶ πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόταις ἀδύα προὔθησαν, οἷναι κρήναι τε καὶ προσήκοντα ἔργα φρονίοντο. Ἐκ τούτου δὲ παρὴν ὄρεν τὰ μὲν γυμνάσια μετὰ τῶν ἀνδρῶν γυμναζομένων, τὸν δὲ ὑπόδομον ἱππῶν ἱππαζομένων, τοὺς δὲ ἀκοντιστὰς καὶ τοὺς τοξότας ἐπὶ στόχον ἰέντας. (36) Ἀΐξαν δὲ καὶ ὄλην τὴν πόλιν ἐν ἧ ἦν θύλας ἵπποισιν. Ἦ τα γὰρ ἀγυρὰ μετὰ ἦν παντοδαπῶν καὶ ὀπλῶν καὶ ἵππων ὀνίων, οἱ τε χαλκοῦτοι καὶ οἱ τέκτονες καὶ οἱ σιδηρεῖς καὶ σκευαῖς καὶ γραφεῖς πάντες πολυμικὰ ὅπλα κατασκευάζον· ὥστε τὴν πόλιν ὄντας ἡγήσθαι ἂν πολέμου ἐργαστήριον εἶναι. (37) Ἐπεβρόσθη δ' ἂν τις κάκεινο ἰδὼν, Ἀγγησίλαον μὲν πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας ἐστρατηγούμενους τε ὅπου ἀπὸ τῶν γυμνασίων ἴεναι, καὶ ἀνατιθέοντας τοὺς στεφάνους τῇ Ἀρτέμιδι. Ὅπου γὰρ ἄνδρες θεοὺς μὲν εἰδους, πολυμικὰ δὲ ἀσκεῖν, παιδαγωγίαν δὲ μαλετιῶν, πῶς οὐκ εὖ εἰς ἐνταῦθα πάντα μετὰ ἐπιθεῖσι ἀγαθὸν εἶναι; (38) Ἡγούμενος δὲ καὶ τὸ καταπαρῶναι τὸν πολέμιον βρόχην τινὰ ἐμβαλεῖν πρὸς τὸ μάχεσθαι, προέειπε τοῖς κήρυξι τοὺς ὑπὸ τῶν λισσῶν ἀλίσκαμένους βαρβαρούς γυμνοὺς πολῆν. Ὅρῶντες οὖν οἱ στρατιῶται λευκοὺς μὲν διὰ τὸ μηδέποτε ἐκδύεσθαι, πῖνας δὲ καὶ ἀπόνους διὰ τὸ ἀεὶ ἐκ' ἀρχαμάτων εἶναι, ἐνόμισαν μηδὲν εὐδοίαν τὸν πολέμον ἢ εἰ γυναιξὶ δοῖαι μάχεσθαι. Προέειπε δὲ καὶ τοῖς στρατιώταις ὡς εὖ εἰς ἡγήμενο τὴν συντομομνησάντη ἐπὶ τὰ κράνιστα τῆς χώρας, ὅπως αὐτὸν αὐτὸν τὰ σώματα καὶ τὴν γυνῆν παρασκευάζοντο ὡς ἀγωνισόμενοι. (39) Ὁ μόνον Τισσαφέρνης ταῦτα μὲν ἐνόμισα λέγειν αὐτὸν πάλιν βουλόμενον ἐξαπατῆσαι, εἰς Καρίαν δὲ νῦν τῷ ὄντι ἐμβαλεῖν. Τότε οὖν πεζὸν καθάπερ τὸ πρόσθεν εἰς Καρίαν διειδύσας καὶ τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ Μαινάρου πεδίου κατέστησεν. Ὁ δὲ Ἀγγησίλαος οὐκ ἐβέβηκε, ἀλλ' ὥσπερ προέειπε εὖ εἰς τὴν Σαρδικὴν τόπον ἡγήρεται, καὶ πρὶς μὲν ἡμέρας δὲ ἡρημίας πολέμιον περιμένοντας, πολλὰ δὲ ἐπιτίθειαι τῇ στρατιᾷ παρῆχε· τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἦσαν οἱ τῶν πολέμιων ἱππικαί. (40) Καὶ τῷ μὲν ἀρχόντι τῶν σκευοφόρων εἶπεν ὁ ἡγεμὼν διειδόντι τὸν Πακτιῶν ποταμὸν στρατοπεδεύσθαι αὐτοὶ δὲ κατεβόντες τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀκαλοῦσθους ἱσπαράμους κατ' ἀρπαγὴν πολλοὺς αὐτῶν ἀπύκταναι. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Ἀγγησίλαος βοηθεῖν ἐκέλευσε τοὺς ἱππῆας. Οἱ δ' αὖ Πέρσαι ὡς εἶδον τὴν βοήθειαν, ἡθροῖσθαι κατ' ἀνταρπαράζοντο παμπληθεῖς τῶν ἱππῶν τάξεσιν. (41) Ἐνθα δὲ ὁ Ἀγγησίλαος γυγνώσκων ὅτι τοὺς μὲν πολέμιους οὕτω παρήν τὸ πεζόν, αὐτῶν δὲ οὐδὲν ἀπείη τῶν παρεσκευασμένων, κερὸν ἡγήσατο μάχην συνάβει, εἰ δύνατο. Στρατηγόμενος οὖν τὴν μὲν ἐφάλαγγα εὖ εἰς ἦν ἐπὶ τοὺς ἀντιταγμένους ἱππῆας, ἐκ δὲ τῶν ἐπὶ τῶν ἐκείνων τὰ δέκα ἀρ' ἥβης θεῖν ὁμοῖα αὐτοῖς, τοὺς δὲ πελτασταὶς εἰπε δρόμον ὀρμηγεῖσθαι. Παρηγγίλα δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖσιν ἐμβαλεῖν, ὡς αὐτὸς τε καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος ἱπομύνου. (42) Τοῖς

que peritissime equitaverit, tum gravis armaturae cohortibus, quaecumque corporibus forent optime comparatis: peltatis quoque et sagittariis praenitens proposuit, quicunque egregie prestare viderentur ea, quae ad ipsorum pertinerent officium. Secundum haec videre erat gymnasia plena viris sese exercentibus, hippodromum, equitibus equos agitantibus, jactatores autem et sagittarios tela et sagittas in scopum mittentes. Sed et totam urbem, in qua erat, spectatu dignum effecit: nam forum omnis generis armis et equis venditibus plenum erat, et fabri ararii et fabri lignarii, et fabri ferarii et auctores et pictores, arma bellica parabant omnes: adeo ut urbem revera belli officinam esse putares. Porro animo aliquis esse confirmato potuisset illa quoque intuitus, Agesilauum utique primum, deinde milites etiam ceteros coronatos esse, cum e gymnasiis exirent, et coronas Dianae suspendere: nam ubi viri deos venerant, et munera exercent bellis, et ad obedientiam praefectis praestandum meditantur, qui non consentaneum est ibi cuncta spe bona esse plena? Cum item ex istaliret contemptum hostium robur quoddam animi ad pugnandum excitatum, pene omnibus edixit ut capios a praedonibus barbaros venderent nudos. Itaque milites, cum albos et eos cernerent, propterea quod se nunquam vestibus exercent, et pingues nullisque laboribus exercitis, propterea quod vehiculis semper uterentur, bellum hoc non aliud fore putarunt, atque ac cum feminis pugnandum esset. Praedixit hoc quoque militibus, nimirum eos se via maxime compendiaris mox docturum ad optimas regionis partes, et jam inde sic corpora sua prepararent animoque, quasi pugnaturi. Verum Tissaphernes haec cum ideo dicere putavit, quod rus ipsam decipere vellet, cumque adeo jam in Cariam impetum revera facturum. Itaque pediatum, quemadmodum prius factum erat, in Cariam tradidit, et equitatum in Maseandri planitie constituit. At Agesilauus non menditum est, sed, sicut praedixerat, Sardianum statim in tractum profectus est: cumque triduum per loca in quibus nulli erant hostes progrediretur, comestum mustum exercitui suppedibat: die quarto venerunt hostium equites. Atque dux eorum impeditumtorum praefecto precepit, ut Paclo ante trajeclo, castra metaretur: ipsi vero Graecorum adhaerectores ad praedam rapiendam desperos conspiciat, ex eis multos interficerent. Id cum animadvertisset Agesilauus, equites suis opem ferro jussit. Peras contra ubi auxilia viderunt, in unum confluerunt locum et universas equitum turmas his instructas opposuerunt. Ibi tum Agesilauus, cum intelligeret pediatum hostibus necdum adesse, sibi vero nihil eorum quae ad bellum parata erant deesse, opportunitatem pugnae, si posset, conserendere tempus duxit. Itaque crebris victimis, recta platanum in equites ex adverso instructo ducebat, iussitque eos ex gravis armaturae militibus, qui ante annos decem pubertatem excesserant, secum una currere, atque peltastis praecipit ut cursu praecederent: equitibus etiam demonstavit ut impetum facerent, seque adeo totumque exercitum sequentium polli-

μὲν δὲ ἱππίας δέξαντο οἱ ἀγαθοὶ τῶν Περσῶν· ἐπαῖδον δὲ ἅμα πάντα τὰ δευτὰ παρὴν ἐκ' αὐτοῦ, ἐνέλιον, καὶ οἱ μὲν αὐτὸν εὐθὺς ἐν τῇ ποταμῷ ἔπεσον, οἱ δὲ ἄλλοι ἐσέφυγον. Οἱ δὲ Ἕλληνας ἱππομένους αἰρούσι καὶ τὸ στρατοπέδον αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν παύσασθαι, ὥσπερ εἰκόσ, ἐπ' ἀρπαγὴν ἐτρέποντο· ὁ δὲ Ἀγessilaos ἔχων κύκλῳ πάντα καὶ φίλια καὶ πολέμια περιστρατοπεδεύσατο. (35) Ὡς δὲ ἔκρινε τοὺς πολεμικοὺς ταρσασσέναι διὰ τὸ αἰτῆσθαι ἀλλήλους τοῦ γεγενημένου, εὐθὺς ἤγεν ἐπὶ Σάρδεσιν. Κάκει ἅμα μὲν ἔκει καὶ ἐπὶ ῥοίῃ τὰ περὶ τὸ αὐτοῦ, ἅμα δὲ καὶ κηρύγματι ἐδόλου τοὺς μὲν ἐλευθερίας διουμένους ὡς πρὸς σύμμαχον αὐτὸν παρῆναι· αἱ δὲ τινες τῇν Ἀσίαν ἐαυτὸν ποιοῦνται, πρὸς τοὺς ἐλευθερομένους διακρινόμενοι ἐν ὁπλοῖς παρῆναι. (36) Ἐπεὶ μέντοι οὐδέ τις ἀντιῆλθε, ἀδούς δὲ τὸ ἀπὸ τούτου ἱσχυραῖστο, τοὺς μὲν πρόσθεν προσκύνειν Ἕλληνας ἀναγκασμένους ὁρῶν τιμωμένους ὑπ' ὧν ὕβριζοντο, τοὺς δ' αἰσίουνας καὶ τὰς τῶν ὠδῶν τιμὰς καρποῦσθαι, τούτους ποιήσας μὲν ἀντιδιδόναι τοὺς Ἕλλησι δύνασθαι, καὶ τὴν μὲν τῶν ῥῶων χώραν ἀδύρηντον παρέχον, τὴν δὲ τῶν πολεμίων οὕτω καρποῦμενος ὥστε ἐν δυνάει εἶναι πλέον τῶν ἑκατὸν ταλάντων τῇ θεῇ ἐν Δελφοῖς δεκάτη ἀποδοῦσαι. (37) Ὅ μόντοι Περσῶν βασιλεὺς νομίσας Τισσαφέρνην αἰτῶν εἶναι τοῦ κακῆς φέρεσθαι τὰ ἐαυτοῦ Τιβραυστην καταπέμψας ἀπέταμιν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν. Ὡς μὲν δὲ τούτῳ τὰ μὲν τῶν βαρβάρων ἐπὶ ἀθυμότερα ἐγένετο, τὰ δὲ Ἀγessilaos πολλὰ ἐβρίμωμένωσιν. Ἀπὸ πάντων γὰρ τῶν ἐθνῶν ἱσχυραῖστοντο περὶ φιλικῆς, πολλοὶ δὲ καὶ ἀφίσταντο πρὸς αὐτὸν, ὁρτομένοις τῆς ἐλευθερίας, ὥστε οὐκέτι Ἕλληνας μόνον ἀλλὰ καὶ βαρβάρων πολλῶν ἡγεμὼν ἦν ὁ Ἀγessilaos. (38) Ἀεὶ γὰρ μὴν καὶ ἐνέπυνθη ὑπερβαλλόντως ἀγαθὸν αὐτοῦ, ὅστις ἄρῃων μὲν παμπόλιον ἐν τῇ ἡπείρῳ πόλεω, ἄρῃων δὲ καὶ νέμων, ἐπὶ καὶ τὸ ναυτικὸν προσέβηεν αὐτῷ ἡ πόλις, αὐξανόμενος καὶ εὐλεία καὶ δυνάμει, παρὸν δ' αὐτῷ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γρησθαι, ὅτι ἐβούλετο, πρὸς δὲ τούτοις τὸ μέγιστον, ἐπινοοῖν καὶ ἐλπίων καταλῦσιν τὴν ἐπὶ τῇ Ἑλλάδι στρατεύσαντι πρότερον ἀρχῇ, ὅμως ὑπ' οὐδενὸς τούτων ἐκρατῆθη, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦλθεν αὐτῷ ἀπὸ τῶν οἰκoi τάλων βοθηεῖν τῇ πατρίδι, ἐπαύθητο τῇ πόλει οὐδὲν διαπερόντως ἢ εἰ ἐν τῇ ἐσπέρῃ ἐσυνεν ἐσπέρῳ μόνος παρὰ τοὺς πάντα, μάλ' ἐνέηλον ποῦναι ὅς οὔτε ἐν πᾶσαν τὴν γῆν δέξαιτο ἀντὶ τῆς πατρίδος οὔτε τοὺς ἐπικτήτους ἀντὶ τῆς ἀρχαίας· ῥῶων οὔτε αἰσχροὶ καὶ ἀκύνδυνα κέρδη μάλλον ἢ μετὰ κύνδυνον τὰ καλὰ καὶ δίκαια. (39) Ὅσον γὰρ μὲν γρόνον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἔμενε πᾶς οἶα ἀμειψάμενος βασιλεὺς καὶ τούτ' ἔργον ἐπεδείκνυτο, ὅστις παραλαβὼν πάσας πόλεις ἐπ' ἃς ἔρχων ἐξέπεμψε στασιαζούσας διὰ τὰς πολιτείας κινηθῆναι ἐπὶ οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἀρχῆς ἐληψαν, ἐποίησαν ὥς· ἀνὴρ γυγῆς καὶ θανάτων ἔως νῦντος παρὴν δυνάμει ποιοῦντος καὶ εὐδαίμονος τὰς πόλεις διατέλειται· (40) Ταιγαροῦν οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἕλληνας οὐκ ὡς ἀρῃοντες μόνον ἀλλὰ καὶ ὡς πατρός

citus. Et equitum quidem impetum exceperunt ex Persis quotquot erant fortes : at ubi simul omnia terribilia in eos invadebant, se inclinarunt, eorumque nonnulli in flumina ceciderunt, alii in fugam se converterunt : quos insequuti Graeci etiam castra eorum capiunt. Ac peilatate quidem, ut fit, ad praedam se convertebant : Agesilaus autem undique omnia tenens tum amica tum hostilis, castris ea circumdedit. Cumque perturbari hostes audisset, propter ea quod alii alios de eo quod acciderat accusarent, confestim Sardes exercitum duxit : atque ibi sicut quae circum urbem etiam exurebat et vastabat, simul etiam edicto praecanis voce promulgato declarabat, ut ii, qui libertatem desiderarent, ad se tanquam auxiliatores accederent : quod si qui Asiam esse suam existissent, cum liberis Persas coparentur, ab iis ipsis honore adfici, a quibus contumeliose tractati fuerant, videret, cum effecisset ut ii, qui decorem etiam exurebat et vastabat, non intueri quidem Graecos possent ; eumque amicorum quidem agrum a vastatione tutum praestaret, ex hostium vero agro fructus tantos perciperet, ut intra biennium decumam adeo apud Delphos centum talentis amplius consecraret. Verum rex Persarum, arbitratus Tissaphernis culpa factum, quod res suae male procederent, misso Tithrauste, caput ei praecidit. Secundum hoc res barbarorum magis etiam desperare fiebant, Agesilai multo firmiores : nam ab omnibus nationibus legati de auxilio insecunda militabantur, multum etiam ad eum deficiebant, libertatis cupidi ; adeo ut non jam Graecorum tantum, sed multorum etiam barbarorum dux esset Agesilaus. Equum vero est hoc etiam eum eximie admirari, qui cum permultarum in contumace civitatum imperium obtineret, insulis item imperaret (nam ei copias quoque navales attribuerat civitas), eum et summe celebritate et potentia crevisset, nactusque esset potestatem nullis pro arbitrio commodis utendi, ac praeterea, quod maximum erat, animo militaretur sperante futurum ut imperium everteret illud, quod prius Graeciae bellum intulerat, nihilominus harum rerum nulla victus est ; sed ubi ab iis, qui domi magistratos obtinebant, nuntius ei venisset, ut patriae opem ferret, parebat civitali, non aliter atque si tunc forte solus in Ephororum curia propter quoniam viros constitisset ; ea re apertissime declarans se neque terram universam patriae, neque posterius aliquoties amicis veteribus, nec turpia lucre malloque cum periculo conjuncta domesticis ac iustis, quae periculum habeant, anteferre. Quamdiu vero in imperio mansit, qui non etiam hoc regis laude digni facinus edidit, qui, cum civitates omnes, ad quas cum imperio domo navigaverat, intestinis seditionibus laborantes accepisset, propterea quod rerum publicarum status mutati essent, postquam Atheniensium imperio finis impositus fuerat, perfecerit ut ab eo exilio et caecibus, quamdiu ipse aderat, concederet perpetuo administrarentur et felices essent civitates : Itaque Graeci in Asia alii discessum ejus non tan-

καὶ ἑταίρου ἀπέναντος αὐτοῦ Διωκόντα. Καὶ τοὺς ἐδήλωσαν ὅτι οὐ πλαστὴν τὴν φιλίαν παρείχοντο. Ἐβόλυσον γοῶν αὐτῷ συνεισέθησαν τῇ Λακεδαιμόνι, καὶ ταῦτα εἰδότες ὅτι οὐ χείροσιν ἑαυτῶν δέξασθαι μάχονται. Τῶν μὲν δὲ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πράξαντος τοῦτο τέλος ἐγένετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Διαβὰς δὲ τὸν Ἑλλήσποντον ἐπορεύετο διὰ τῶν αὐτῶν ὁδῶν ὡς περὶ ὁ Πέρσης τῷ παρεληθείᾳ στόλῳ καὶ ἦν ἐνεκυσίαν ὁδὸν ὁ βάρβαρος ἐποιήσατο, ταύτην μείον ἢ ἐν μηνὶ καθύστανεν ὁ Ἀγηςίαλος· οὐ γὰρ ὡς ὅτε περιήσκηται τῆς πατρίδος προεθυμείτο. (α) Ἐπεὶ δὲ ἐξαμείψας Μακεδονίαν εἰς Θητταλίαν ἀφῆκετο, Ἀσποταῖοι μὲν καὶ Κρανῶνιοι καὶ Σκοτούσσιοι καὶ Φαρσάλιοι σύμμαχοι ὄντες Βοιωτοῖς καὶ πάντες δὲ Θητταλοὶ πλὴν ὅσοι αὐτῶν φυγάδες τότε ὄντες ἐνύγκησαν, ἐκασκόμενοι οὕτω ἐρεπόμενοι. Ὁ δὲ τῶς μὲν ἦγεν ἐν πλοσίῳ τὸ στράτευμα, τοὺς ἡμέτεροι μὲν ἐμπροσθεν, τοὺς ἡμέτεροι δὲ ἐπ' οὐρὰν ἔχον τὴν ἱππικὴν· ἑπεί δ' ἐκώλυον τῆς πορείας αὐτὸν οἱ Θητταλοὶ ἐπιτιμῶμενοι τοὺς ὀπίσθεν, παραίμεται ἐπ' οὐρὰν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου στρατεύματος πλὴν τῶν περὶ αὐτόν. (β) Ὡς δὲ παρετάξαντο ἀλλήλους, οἱ μὲν Θητταλοὶ νομίζαντες οὐκ ἐν καλῷ εἶναι πρὸς τοὺς ὀπίστας ἱππομαχίῃν στρέφαντες βάθην ἀπεχώρουν· οἱ δὲ μάλιστ' ἀσπερὶνός ἐκρίνοντο. Ἰνός δὲ ὁ Ἀγηςίαλος ἐκ ἀκέραιον ἡμάρτανον παραίμεται τοὺς ἄμφοι αὐτὸν μάλιστ' εὐρώστους ἱππίας, καὶ καλεῖται τοὺς τε ἄλλους παραγγέλλειν καὶ αὐτοὺς δοῦναι κατὰ κράτος καὶ μακροί τε δοῦναι αὐτοῖς ἀναστροφὴν. Οἱ δὲ Θητταλοὶ ὡς εἶδον παρὰ δόξαν ἐλαύνοντας, οἱ μὲν αὐτῶν οὐδ' ἀνέστρεψαν, οἱ δὲ καὶ ἀναστρέφειν παρῶμενοι πλαγίους ἔχοντας τοὺς ἱπποὺς ἤλσκοντο. (γ) Πολύχαρμος μὲν τοῖς Φαρσάλιοις ἱππαρχὸν ἀνέστρεψε καὶ μαχόμενος σὺν τοῖς ἄμφοι αὐτὸν ἀποθνήσκει. Ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, φυγὴ γίγνεται ἑξαισίοι· ὡς οἱ μὲν ἀπέθνησκον αὐτῶν, οἱ δὲ καὶ ζῶντες ἤλσκοντο. Ἔστησαν δ' οὖν οὐ πρόθεν πρὶν ἢ ἐπὶ τοῖς ὅροις τῇ Ναρθακίᾳ ἐγένοντο. (δ) Καὶ τότε μὲν δὲ ὁ Ἀγηςίαλος τρώσασιν τε ἐστήσατο μεταξὺ Πραντὸς καὶ Ναρθακίου· καὶ αὐτοῦ κατέμεινε, μάλιστ' ἡδόμενος τῷ ἔργῳ, ὅτι τοὺς μάλιστα προνοήσας ἐπ' ἱππικῇ ἐνομήσας σὺν ᾧ αὐτὸς ἐμυχρήσατο ἱππικῇ. Τῇ δ' ὑστερίᾳ ὑπερβάλλων τὰ Ἀσιακὰ τῆς Φθίας ὅρη τὴν λοιπὴν ἤδη πάλαν διὰ φιλίας ἐπορεύθη εἰς τὰ τῶν Βοιωτῶν ὅρια. (ε) Ἐνταῦθα δὲ ἀντιπαραγόμενοι εὐρὴν Θηβαίους, Ἀθηναίους, Ἀργεῖους, Κορινθίους, Αἰνιῶνας, Εὐβοεῖς καὶ Λακκοὺς ἀμφοτέρους, οὐδὲν ἐμείλλουσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ φανερῷ ἀντικατέταται, Λακεδαιμονίῳ μὲν ἔχον μόραν καὶ ἡμῖς, τῶν δ' αὐτῶν συμμάχων Φωκίαις καὶ Ὀρχομενοῖς μένουσι, τὸ τ' ἄλλο στράτευμα ἔπει ἡγνάτο αὐτοῦ. (ς) Καὶ οὐ τοῦτο λείπον ἔρχονται ὥς πολλὸ μὲν ἐλάττωσι πολλὸ δὲ

quam principis solum, sed etiam ut patris ac sodalis dolebant. Ac tandem declarabant non fictum se studium probuisse: quippe sponte cum eo profecti sunt ad ferendum Lacedaemoni suppelias, tametsi scirent sibi non adversus se deteriores esse pugnandum. Et hic quidem rerum in Asia gestarum finis fuit.

CAPUT II.

Ceterum Hellespontum cum trajecisset, per easdem nationes iter faciebat, per quas Penarum res ingenti cum exercitu: et quod iter in sinum totum extraxerat barbarus, illud minus quam mensis spatio confecit Agesilaus: non enim in animum inducibat ut patriae serios adesset. Postquam autem Macedonia peragrata, in Thessaliam pervenit, Larissae, et Cranon, et Scolusae, et Pharsalii Bæotorum socii, omnesque adeo Thessali, præterquam quotquot eorum exules tunc fortio erant, insequentes eum infestabant. Ac ille quidem prius copias agmine duxerat quadrato, cum partem equitum dimissam a fronte, dimidiam a tergo haberet: verum ubi Thessali extremos adorti flinere eum prohibebant, partem eorum qui primo erant in agmine, exceptis iis qui circa ipsum erant, ad agmen ultimum mittit. Cumque acies altera adversus alteram instructa consisteret, Thessali minus comode se prælio equestri cum gravis armatura multibus congressarios arbitrati, converso agmine pedetentim alibant: at illi prudenter admodum eos insequuntur. Agesilaus autem cum animum vertisset quæ pecceverant utrique, equites qui circum ipsum erant admodum robustos mittit, eosque jubet tum aliis id denuntiare, tum ipsos totis viribus hostes persequi, nec iis amplius se convertendi potestatem dare. Eos et Thessali præter opinionem equos agitare viderunt, ex ipsis alii quidem se non converterunt, alii vero, se dum convertere conabantur, dum equos circumagerent, capiebantur. Polycharmus vero Pharsalius equitum præfectus sese convertit, et dum una cum iis qui circum ipsum erant pugnat, interfectus est. Hoc autem ubi accidisset, fuga ingens facta fuit: adeo ut ex iis alii interirent alii viri caperentur: nec certe prius subfiliere, quam ad moentem Narthacium pervenissent. Ac tunc quidem Agesilaus tropæum statuit inter Prantem et Narthacium: atque mansit ibi, valde hoc facinore delectatus, quod eos, qui se maxime ob rem equestrem efferebant, eo cum equitatu vicisset, quem ipse insituerat: postriale Achaicis Phibæ montibus superatis, reliquum jam totum iter per regionem amicam fecit ad Bæotorum fines. Ibi cum in acie adversus se instructa consistentes reperisset Thebanos, Athenienses, Corinthios, Argivos, Aenianes, Enbæos, et Locros utroque, nihil cunctatus est, at aciem contra aperte instruebat, cum moram Lacedæmoniorum et dimidiam alterius partem haberet, ex sociis autem qui iis locis habitant, Phocenses et Orchomenios solos, ceterasque, quas ipse ducibat, copias. Nec jam hoc dicturus sum, quod cum multo pauciores, multo

χείρους ἔχον θύκας συνέβαλαν εἰ γὰρ ταῦτα λέγομαι, Ἀγχιολάων τ' ἂν μοι δοκῶ ἄρρητα ἀποπράνιναι καὶ ἱκανοὺν μωρὸν, εἰ ἐπινοήσῃ τὸν περὶ τῶν μεγίστων εὐλοχὸν κινδυνεύοντα· ἀλλὰ μάλλον τῷ αὐτοῦ ἀγαμαι διὰ πλῆθος τε οὐδὲν μείον ἢ τὸ τῶν πολεμίων παρασκευασάτο, ὥπλίσαι τε οὕτως εἰ ἀπαντα μὲν γαλῶν, ἅπαντα δὲ ροικιά φάινεσθαι. (9) Ἐπιμελήθη δ' ὅπως αἰ στρατεύεται τοὺς πόρους διηγήσονται ὑποπείρειν. Ἐυπλάησε δὲ καὶ φρονήματος τῆς ψυχῆς αὐτῶν, ὡς ἱκανοὶ εἶεν πρὸς οὐσίνας δέοι μάχεσθαι· ἔτι δὲ φιλονεικίαν ἐπέβαλε πρὸς Ἀλλήλους τοῖς μετ' αὐτοῦ ὅπως ἕκαστος αὐτῶν ἀρετὰς φάινετο. Ἐπείθων γὰρ μὲν πάντας ἐπέπλησεν ὡς πᾶσι πολλὰ καγαθὰ εἶναι τοῖς ἀνδράσι ἀγαθὸ γίγναιτο, νομίζων εἰ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων προημεύεσθαι τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι. (10) Καὶ μέντοι οὐκ ἐξέυσθη. Διηγήσομαι δὲ καὶ τὴν μάχην· καὶ γὰρ ἐγένετο οἷσπερ οὐκ ἄλλη τῶν ἐρ' ἡμῶν. Συνέστησαν μὲν γὰρ εἰς τὸ κατὰ Κορινθίαν πᾶσιον αἰ μὲν σὺν Ἀγχιολάῳ ἀπὸ τοῦ Κηριστοῦ, οἱ δὲ σὺν τοῖς Θηβαίοις ἀπὸ τοῦ Ἐλευκίνου. Ἐώρων δὲ τὰς τε πάλαιγγας ἀλλήλων μάλα ἱσχυρούς, σφειδὸν δὲ καὶ οἱ ἐκπέρις ἦσαν ἑκατέρων ἱσχυρότεροι. Εἶλε δὲ 6 Ἀγχιολάος μὲν τὸ δεξιὸν τοῦ μετ' αὐτοῦ, Ὀρχομένου δὲ ὄσχατα ἦσαν αὐτῷ τοῦ εὐνύμου. Οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι αὐτοὶ μὲν δεξιὸν ἦσαν, Ἀργεῖοι δ' αὐτοῖς τὸ εὐνύμου εἶλον. (11) Συνόντων δὲ τῶς μὲν σιγῇ πολλῇ ᾗ ἂν ἀπ' ἀμφοτέρων ἦνικα δὲ ἀπείγων ἀλλήλων ὅσον ἐτάδον, ἀλλοτίζαντες οἱ Θηβαῖοι ἄρματα βύσας ἐφέροντο. Ὡς δὲ τρεῖς ἐτι πλήθον ἐν μέσῳ ὅτεον ἀνταξέδραμον ἀπὸ τῆς Ἀγχιολάου φάλαγγος ὡς Ἡριππίδας ἐξενάγη. (12) Ἦσαν δ' οὗτοι τῶν τε ἐξ οἴκου αὐτοῦ συστρατευσαμένοι καὶ τῶν Κυραίων τινες καὶ Ἰωνες δὲ καὶ Αἰολεῖς καὶ Ἑλλήσποντιοι ἐχόμενοι. Καὶ πάντες οὗτοι τῶν συνεκράμεντων τε ἐγένοντο καὶ εἰς δόρυ ἀρκεύμενοι ἐτρέφαντο τὸ καθ' ἑαυτούς. Ἀργεῖοι μὲντοι οὐκ ἐδέξαντο τοὺς ἀμρ' Ἀγχιολάου, ἀλλ' ἔργον ἐπὶ τὸν Ἐλευκίνα. Κἀνταῦθα οἱ μὲν τινες τῶν ἑνῶν ἱσπεράνων ἤδη τὸν Ἀγχιολάον, ἀργεῖοι δὲ τις αὐτοῦ ὅτι Θηβαῖοι τοὺς Ὀρχομένους διακράντες ἐν τοῖς σκευοφόροις εἰσι. Καὶ 6 μὲν οὕτως ἐβλήθη τὴν φάλαγγα ἦγεν ἐπ' αὐτούς οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι ὡς εἶδον τοὺς συμμάχους πρὸς τῷ Ἐλευκίνῳ παραγίοντες, διαπισπνέ βουόμενοι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἐχθρούς ἐβουόμενος. (13) Ἐνταῦθα δὲ Ἀγχιολάον ἀνέβησαν μὲν ἔσπετον εἰλεῖν ἀνακηρύχοντας, οὐ μέντοι ἐβλάτο γὰρ τὰ διασπείσασθαι· ἔβην γὰρ αὐτῷ παρέντι τοὺς διαπισπνέτας ἐπομένῳ χειροσθῆσαι τοὺς διπσθεν οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἀντιμέσῳ συνέβησε τοῖς Θηβαίοις. Καὶ συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἀνθόοντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτειναν, ἀπέθνησκον. Καὶ κραυγὴ μὲν οὐδεμία παρεῖν, οὐ μὲν οὐδὲ σιγῇ, φωνὴ δὲ τις ἦν τοιαύτη ὅταν ὀργῇ τε καὶ μάχῃ παρασχοῖτ' ἂν. Τίς δὲ τῶν Θηβαίων αἰ μὲν διαπισπνέται πρὸς τὸν Ἐλευκίνα, πολλοὶ δ' ἀπομυροῦντες ἀπέθανον. (14) Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν νίκη σὺν Ἀγχιολάῳ ἐγένετο, τετραμένος δ' αὐτὸς προσήει-

deiores haberet, nihilominus conflixit; nam si hæc dicam, Agesilum mihi videri amicum declarare, ac me ipsum stultum, si hominem laudem tenere robis de maximis periclitantem. Sed hoc in eo potius admiram, quod multitudinem hostium numero non minore comparaverit, et sic armis instruxerit, ut omnia merum as, omnia mera purpura viderentur. Id etiam operam dederat, ut milites labores perferre possent: quin et animos eorum tanta impleverat elatione, ut ad pugnum adversus quoscunque opus foret idonei essent: præterea contentiorem iuventutem inter suos excitaverat, ut eorum singuli præstantissimos se palam præberent. Spe porro impleverat omnes, omnibus multa celsura bona, si viros se fortes præstarent: quippe existimabat exercitum ex ejusmodi hominibus confutum promptissimo cum hostibus pugnatum: nec sane hæc cum fecisset opinio. Pugnam quoque narro; etenim talis fuit, qualis alia nostro ævo nulla. Nam in campum apud Coroneam convenerunt, Agesilus quidem cum suis a Cephalisso, Thebani vere cum suis, ab Heliconæ. Videbant autem phalanges utrinque eas admodum in prælio committendo pares; propeque etiam equites ex utraque parte numero pares erant. Agesilus cornu dextrum sui tenebat exercitus, in lævo ejus postremi erant Orchomenii. Contra Thebani ipsi in dextro erant cornu, Argivi lævum eorum tenebant. Ac iis congregentibus, primum quidem ab utraque parte magnum erat silentium: cum vero a se invicem stadii circiter spatio absissent, Thebani clamore sublato cursu ad manus conserendos ferebantur. At ubi tria inter utrosque adhuc essent plectura, ab Agesilai phalange adversi eurrebant quos Herippidas ducebat mercenarii. Erant autem hi ex illis alii qui domo secum in expeditionem fuerant profecti, pars de his qui Cyrum sequuti fuerant, et Iones et Æolenses et Hellespontii hiis vicini: atque hi omnes illorum erant in numero qui una excusserunt; ad hastæque ictum eum venissent, cornu sibi oppositum in fugam verterunt. Argivi quidem illorum impetum, qui apud Agesilum erant, non sustinere, sed ad Heliconem fuga se receperunt; atque ibi tum ex peregrinis militibus nonnulli Agesilum jam coronabant: et ei quidam nuntiat Helicones, perterriti Orchomenis, in impedimentis versari. Itaque in eos phalange statim evolant ducebant; Thebani contra cum sociis suos ad Heliconem fugisse viderent, quod ad suos elabi velent, fortibus animis eo tendebant. Hic Agesilum sang fortis adpellare sine controversia licet; tutissima certe non elegit. Nam cum, dimissis illis qui elabi conabantur, æqui posset et ultimos capere, non hoc fecit, sed adversa fronte eum Thebanis conflixit: atque adeo collis clypeis impetebantur, pugnant, interficiebant, interficiebantur. Ac nullus quidem excitatus erat clamor, neque tamen erat silentium; sed ejusmodi quidam sonus, quem ira premiumque posset efficere. Tandem Thebanorum alii ad Heliconem elabantur, multi dum abecedunt occubuerunt. Postquam autem victoria cessat Agesilas, et ipse vulneratus

χρη πρὸς τὴν φάλαγγα, προελθόντες τινες τῶν ἱππέων λέγουσιν αὐτῷ ὅτι τῶν πολέμων ὀρθότατον εἶναι τοὺς ὅπλους ὑπὸ τοῦ ναυίου εἶναι, καὶ ἥριτον τὴν χρῆσιν ποιεῖν. Ὁ δὲ καίπερ πολλὰ τραύματα ἔχον πάντες καὶ παντοίους ὅπλους ὅμως οὐκ ἐπιλάθοντο τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἔδωκεν ὁ θεὸς βούλοντο ἐκείλους καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἶα, καὶ προέβηκεν ἐπὶ ταῖς τοῖς αἰμαῖ αὐτῶν ἱππεῖς ἔστε ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐγίνοντο. φ(14) Ἐπεὶ γὰρ μὴν ἔαχεν ἡ μάχη παρὴν δὴ θεοσκόπει ἴδνα συνέπασαν ἀλλήλους τὴν μὲν γὰρ αἵματι περυσμένην, νεκροὺς δὲ καί μινους φίλους καὶ πολέμους μετ' ἀλλήλων, ἀσπίδας δὲ διασπέρσας, δόρατα συνεισπυρσμένα, ἐγχειρίδια γυμνὰ καλῶν, τὰ μὲν χαλκὰ, τὰ δ' ἐν αἰμάσι, τὰ δ' ἐν μετὰ χεῖρας. (15) Τότε μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἦν ἔρη ὁρῶν, συναλέσσαντες τοὺς [τῶν πολέμων] νεκροὺς εἰσω φάλαγγος, ἰδοινοποιήσαντο καὶ ἐκοιμήθησαν πρὸς δὲ Γυλιν τῶν πολέμαρχων παραταῖται τὴν ἐκείλους τὸ στρατόμακα καὶ τρέποντες ἵστασθαι καὶ σπαρασσέσθαι πάντας τῷ θεῷ καὶ τοὺς αὐλητὰς πάντας αὐλεῖν. (16) Καὶ οἱ μὲν ταῦτ' ἐποίουν· οἱ δὲ Θεβαῖοι ἐπεμψαν κήρυκα, ὑποσπένοντες τοὺς νεκροὺς αὐτοῦτας θάψαι. Καὶ οὕτω δὴ αἱ τὴ σπονδῇ γίνονται καὶ ὁ Ἀθηναῖος οὐκ εὖ ἀπεχώρει, ἰδόμενος ἀντὶ τοῦ μέγιστος εἶναι ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἱ καὶ τὰ νόμικα μὲν ἄρχων, τὰ νόμικα δὲ ἀρχεσθαι. φ

γ. Ἐκ δὲ τούτου κατενοήσας τοὺς Ἀργεῖους τὰ μὲν οἰκονομικοὺς, Κορινθίους δὲ προσελθόντας, ἐδοκίμασαν δὲ τῷ πολέμῳ, στρατεύει ἐπ' αὐτοὺς καὶ ὁρώσας πᾶσαν αὐτῶν τὴν χώραν εὖδης ἐκείθεν ὑπερβαλὼν κατὰ τὰ στενὰ εἰς Κορινθὸν αἰρεῖ τὴν ἐπὶ τὸν Ἀχαιοὺς τεινόντα ταίρη καὶ ἀναπαύσας τῆς Πελοποννήσου τὰς πόλεις οὕτως οὐκ εὖ ἀπελθὼν εἰς τὰ Τακινθία ὅπου ἐτάχθη ὑπὸ τοῦ χειρουργοῦ τὸν παῖδα τῷ θεῷ συνεπατελεῖ. (18) Ἐκ τούτου δὲ αἰσθάνομενος τοὺς Κορινθίους πάντα μὲν τὰ κτήνη ἐν τῷ Πειραιῶνι συζωομένους, μέγιστον δὲ ἡγχομένους, ὅτι Βωοτοὶ ταῦτα ἐκ Κρήσιος ὁρμαίνοντες εἰσπαύει τοὺς Κορινθίους παρεγίνοντο, στρατεύει ἐπὶ τὸ Πείραιον. Ἰδὼν δὲ ὑπὸ πολλῶν φυλαττόμενος, ὡς ἐνδοξομένης τῆς πόλεως εἰς ἀρίστον μεταστρατοπεδεύοντο πρὸς τὸ ἄστυ (19) αἰσθάνομενος δὲ ὑπὸ νόκτα βεβοηθηκὼς ἐκ τοῦ Πειραιῶς εἰς τὴν πόλιν πασσυδῆς, ὑποστρέψας ὅμα τῇ ἡμέρᾳ αἰρεῖ τὸ Πείραιον, ἔρχομαι εὐρύνει φυλακῆς, καὶ τὰ τε ἄλλα τὰ ἐνὸντα λαμβάνει καὶ τὰ ταίρη ἂν ἐντεταγμένο. Ταῦτα δὲ ποιήσας οὐκ εὖ ἀπεχώρηκε. (20) Μετὰ δὲ ταῦτα προθύμως ὄντων τῶν Ἀχαιῶν εἰς τὴν συμμάχων καὶ δούλων συνεπράξαντες αὐτοὶ εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ ἐπιβεβάνοντες ἐν στενοῖς τῶν Ἀκαρνανίων καταλαβόντες τοὺς φίλους τὴν ὑπὲρ παραλῆς αὐτῶν μάχην συνέπει καὶ πολλοὺς ἀποκτείνοντας αὐτῶν τρέποντες ἰσθῆσαν, καὶ οὐ πρότερον ὤληται πρὶν Ἀχαιοὺς μὲν φίλους ἐκείθεν Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίδας καὶ Ἀργεῖους, ἐαυτοὺς δὲ καὶ συμμάχους. (21) Ἐπειδὴ δὲ εἰρήνης ἐπιθυμῶντες οἱ πολέμοι ἐπρασθεύοντο, Ἀθηναῖος ἀνέπειτ' ἐν εἰρήνῃ, ἕως τοὺς διὰ Λακεδαιμονίους φερόντας Κορινθίους καὶ Θεβαῖους ὑνάγκασε τὰς πόλεις

ad phalangem aditus est, quidam ex equitibus cum eo adiequitassent, et dicunt ex hostibus octoginta armatos esse sub templo; quidque de his faciendum esset, interrogabant. Ille vero, quaequam multis adfectus erat ab onasi corporis parte vulneribusisque omnis generis armis inflictis, non tamen animis obviviscatur, sed imperabat uti copiam eis facerent abundi quo vellet, nec lacerare eos sinebat quendam; equitibus etiam qui circum ipsum erant praecepit ut eos deducerent, donec ad locum tutum pervenissent. Finito vero praesto videre erat illo in loco, ubi pugnam inter se conseruerant, terram sanguine perfusam, cadavera tam amica quam hostilia inter se jacentia, clypeos disruptos, bastas confractas, puges vaginis adhas, partim humi, partim in corporibus, partim ipsis adhuc in manibus. Ac tum quidem (etenim diei jam vesper erat) tractis [hostium] cadaveribus latera phalangem, cornu sumperunt et quieti se dederunt: postidie autem mane Gylin polemarchum exercitum instruere jussit et tropeum statuere, omnes etiam coronis dei in honorem se redimire, et tibines cunctos tibus canere. Atque haec quidem illi fecerunt; at Theban praecone misso petebant ut per inducias cadavera sepelirent. Haec sunt indolentiae, ac domum Agesiatus discedit, cum mallet domi potius ex institutis patriae imperare, ex iisdem institutis imperio subjeti, quam in Asia maximas esse.

Deinde vero cum animadvertisset Argivos rebus frui domesticis, Corinthiosque ipsorum dilioni adiecit, et bello delectari, expeditionem adversus eos suscipi; cumque omnem eorum agrum vastasset, mox inde superatis angustiis ad Corinthium progressus, mores Lethaeum naque pertinentes caput; et postea Peloponnesi portis, domum illa denum reversus ad Hyacinthia, quo constitutus erat loco a chori magistro, peram deo una cum aliis absolbat. Post haec cum intelligeret Corinthios omnia pecora in Pizeo servare, ac maximum quoddam duceret quod hac Borei e Crensi profecti facile se cum Corinthiis conjungerent, Pizeo versus copias ducit. Cum autem Pizeum a multis custodiri videret, quasi civitas ad dedicationem spectaret, a praedio motis castris ad urbem pergebat. Cum autem animadvertisset sub noctem e Pizeo custodes omnibus viribus in urbem opis ferenda causa se contrahere, prima haec converso itinere, Pizeum capit, quem a praedio desertum offenderat; atque tum alia quam in eo erat capit, tum castris quae istae instaurata fuerant. Haec cum fecisset, domum discessit. Post haec autem cum Achaei animi essent ad societatem inclinati, et ut secum in Acarnaniam expeditionem susciperet orarent, Acarnanesque eos in viarum angustiis adgrederentur, occupatis per levis armamento milites superioribus locis, pugnam cum eis conseruit: ac cum ex illis multos interfecisset, truperum stavit; neque prius finem fecit, quam Achaes Aramaneos et Etoles et Argivos amicos, sibi ipsi socios etiam reddidisset. Ubi vero hostes pacis cupidi legatos qui eam peterent miserunt, Agesiatus pacem refragatus est, donec civitates coegisset ut eos ex Corinthiis et Thebanis, qui ob Lacedaemonios exaltant, do-

οὐκ ἔδει καταβῆλθαι. Ὑστερον δ' αὖ καὶ Φιλισίων τοὺς διὰ Λακεδαιμονίους φυγόντας κατήγαγεν, αὐτὸς στρατεύσας ἐπὶ Φαιούνῃ. Εἰ δέ τις ἄλλη πη ταῦτα μέμνηται, ἀλλ' οὐκ ἐλπίσταις γε προχθίνῃ φαίνεται εἶναι. (21) Καὶ γὰρ ἐπεὶ τοὺς ἐν Θήβαις τῶν Λακεδαιμονίων κατέκτανον οἱ Ἰωνταίον, βοηθῶν αὖ τούτοις στρατεύει ἐπὶ τὰς Θήβας. Εὐρὺν δὲ ἀποτακταρμένῃ καὶ ἀπασταυρωμένῃ ἀπαντα, ὑπερβὰς τὰς Κυνὸς κεφαλὰς ἐδῆσεν τὴν γούραν μέχρι τοῦ ἀστερος, παρέχων καὶ ἐν πεδίῳ καὶ ἀπὸ τὰ ὄρη μάχεσθαι Θηβαίους, εἰ βούλονται. Ἐστράτευσε δὲ καὶ τῷ ἐπὶ νύκτι εἶσι πάλιν ἐπὶ Θήβας καὶ ὑπερβὰς τὰ κατὰ Σαυλὸν σταυρώματα καὶ τέρφους ἐδῆσεν τὰ λοιπὰ τῆς Βοιωτίας. (22) Τὰ μὲν δὲ μέχρι τούτου κοινῇ αὐτοῖς τε καὶ ἡ πόλις εὐτύχει· ὅσα γε μὴν μετὰ τούτῳ συμβαίνει ἀγένητον οὐδέ τις ἀν εἰποι ὡς Ἀγησίλαος ἡγουμένῳ ἐπαρέχθη. Ἐπεὶ δ' αὖ τῆς ἐν Λυκότροις συμφορᾷ γεγενημένης κτακαίοντο τοὺς ἐν Τεγείῃ θρούας καὶ ξένους αὐτοῦ οἱ ἐντίκαιοι σὺν Μαντινέωσι, συνεστηκότων ἤδη Βοιωτῶν τε πάντων καὶ Ἀρκάδων καὶ Ἠλείων, στρατεύει σὺν μόνῃ τῇ Λακεδαιμονίῳ δύναμι, πολλὴν νομίζοντι οὐδ' ἂν ἐξελθεῖν Λακεδαιμονίους πολλοῦ χρόνου ἐκ τῆς αὐτοῦ. Ἀγρίστας δὲ τὴν γούραν τὴν κατακαίνοντι τοὺς θρούας οὐκ αὐ οὐκ εἰς ἀπεχώρησεν. (23) Ἀπὸ γε μὴν τούτου ἐπὶ τὴν Λακεδαιμονίαν στρατεύσας Ἀρκάδων τε πάντων καὶ Ἀργείων καὶ Ἰωάνων καὶ Βοιωτῶν, καὶ σὺν αὐτοῖς Φαιούων καὶ Λοκρῶν ἀμφοτέρων καὶ Θεταλῶν καὶ Λιγυρῶν καὶ Ἀκαρνανῶν καὶ Εὐβοέων, πρὸς δὲ τοῖς ἀπαιτηθέντων μὲν τῶν πόλεων, πολλὴν δὲ περιουσίαν πόλεων, καὶ αὐτῶν Σπαρτιωτῶν οὐ μέγα ἀπολαύσων ἐν τῇ ἐν Λυκότροις μάχῃ ἢ λιπομένων, ὅμως διαρύλαζε τὴν πόλιν, καὶ ταῦτα ἀταίχιστον ὄσαν, ὅπου μὲν παντὶ πλείον ἂν εἴχον οἱ πολλοί, οὐκ εἴχον ἐνταῦθα, ὅπου δὲ οἱ πολλοὶ πλείον εἶχον ἐμελλόν, εὐρύστας παραταταγμένους, νομίζων εἰς μὲν τὸ πλατὺ εἶναι περὶ τοὺς ἂν περιέγασθαι, ἐν δὲ τοῖς στενοῖς καὶ ὑπερβείζουσιν τύποις ὑπομένων τῷ παντὶ κρατεῖν δι. (24) Ἐπεὶ γε μὴν ἀπεχώρησεν τὸ στρατεύμα, πῶς οὐκ ἂν γαίῃ τις αὐτὸν εὐγνωμόνως χρῆσθαι αὐτοῦ; ὡς γὰρ τοῦ στρατεύεσθαι καὶ πικρὰ καὶ ἐπ' ἵππων ἀπίργεν ἤδη τὸ γῆρας, χρημάτων δὲ ἰώρα τὴν πόλιν δευμένην, εἰ μὴ οὐκ οὐδὲν τινα εἶναι, ἐπὶ τὸ πορθεῖν ταῦτα ἑαυτὸν ἔταξε. Καὶ ὅσα μὲν εὐδυνάτο οἴκῳ μένων ἐμνησθῆτο, & δὲ καίριος ἦν οὐκ ὀκνεῖ μετάνειναι, οὐδ' ἠσχύνετο, εἰ μὴ οὐκ τὴν πόλιν ἀφελήσκειν, προσέειπεν ἀπορευόμενος ἀπὸ στρατηγῶ. (25) Ὅμως δὲ καὶ ἐν τῇ προεδρίᾳ μεγάλου στρατηγῶ ἔργα διεπράξατο. Αὐτοπροβόδους τε γὰρ πολιορκῶν ἐν Ἀσσοῦ Ἀρσβαρζάνην σύμμηγον ὄντα διέσωσε Ἀγησίλαος γαίρων ὄντα. Κότους δ' αὖ Σχετὸν πολιορκῶν Ἀρσβαρζάνην ἐπὶ οὐρανὸν λύσαν καὶ οὐτος τὴν πολιορκίαν ἀπηλλάγη· ὥς' οὐκ ἀλόγως καὶ ἀπὸ τῆς προεδρίας τρόπικον τῶν πολέμων ἔσται αὐτοῦ. Μαιώσας γε μὴ κατὰ θαλάσσαν ἑαυτὸν ναυαὶ πολιορκῶν ἀμφοτέρω τὰ χωρία

num reducere. Deinde ex Philisiliis etiam eos, qui ob Lacedaemonios exulabant, reduxit, cum expeditionem adversus Philuntem ipse suscepisset. Quod si quis haec quaedam ratione vituperet, certe tamen praemicorum sociorum studio gesta fuisse conat. Etenim cum ex Lacedaemoniis quosdam qui Thebis erant adversarii necassent, ut his etiam succurreret, adversus Thebas exercitum ducit. Cumque fossis omnis vallisque in terram depactis munita reperisset, superatis Cynoscephalis, ad urbem usque vastabat agrum, facta Thebanis pugnae copia tam in planitie quam in montibus, si pugnare vellet. Rursus anno quoque sequenti adversus Thebas exercitum duxit; et superatis vallis fossisque ad Scolum, reliquis Brotilae partes sustavit. Ea haecenus quidem ipse communiter cum civitate prospera usus est fortuna: quicunque vero deinceps casus adversi acciderunt, nemo eos Agesilai ductu accidisse dixerit. Ubi autem, epod Leuctra calamitate ehis accepta, amicos et hospites ipsius Tegyae necare coepit adversarii cum Mantineaensibus, Brotilis iam omnibus et Arcadibus et Eleis inter se sociatis, morum nam in expeditionem educit, existimantibus multis longo tempore Lacedaemonios ex ipsorum agro non egressuros. Cumque vastasset regionem eorum qui amicos ipsius occiderant, ita deum rursus domum discessit. Deinde vero Arcadibus omnibus, et Argivis, et Eleis, et Brotilis, et Phocensibus cum his, et utrisque Locris, et Thessalis, et Aenianibus, et Acarnanibus et Eubois, adversus Lacedaemonem cum exercitu progressus, cum servi praeterea multaeque civitates finitime defecissent, ac Spartatarum non pauciores in commisso apud Leuctra praelio fuissent intercepti, quam superessent, nihilominus urbem tutatus est, quanquam sine maris esset: cum non eo quidem, ubi hostes rebus omnibus superiores fuissent, suos educeret, sed ubi cives superiores futuri erant, fortiter in structos teneret; quippe quod existimaret, in speciosum si quem locum egredereetur, undique cingi se posse; sin augustis et superioribus in locis permanceret, rebus omnibus superiorem se futurum. Cum vero exercitus discessisset, quidni dixerit aliquis eum ita se gessisse, ut virum se bonum preberet? Nam cum senectus cum o militis tam pedestri quam equestri iam arceret, ac civitatem pecuniis indigere cerneret, si quem vellet socium habere, harum ipse placendum onus in se recepit. Et quicumque quidem petebat, domi mansens moliebatur, quoque pro occasione data erat facienda, adgredi non gravabatur: neque erubesceret, modo civitati profuturus esset, pro imperatore legatus exire. Veruntamen in legatione ipsa magni imperatoris exsequutus est munera. Nam cum Autophradates Ariobarzanem, qui ejus erat socius, apud Assum obsideret, Agesilao vocatus, fuga inde abiit. Cotys item cum Sebaston obsideret, Ariobarzani quod adhuc erat oppidum, et ipse soluta obsidione discessit; alio aut non sine causa tropaeum ei ob hostes superitos etiam ex legatione statutum fuerit. Porro cum Mausolus mari centum navibus utraque locum hunc obsideret, non item metu adductus, sed suavi, decessit.

ταῦτα οὐκ ἔστι δέσους ἀλλ' ἐπεισθεὶς ἀπ' ἡλυσεν οὐκ ἄρα.

(27) Κάνταθα οὖν εἴτα θαύματος διαπράξατο. Οἱ τε γὰρ εὖ πεπνθῆναι νομίζοντες ἐπ' αὐτοῖς καὶ οἱ φεύγοντες αὐτὸν χρήματα αἰματότερον ἔβαν. Ταχὺς γε μὴ καὶ Μαύσολος, δὴ τὴν πρόσθεν Ἀγχιλαῶν ἐξήνατο συμβαλόμενος καὶ οὐκὰς χρήματα τῇ Λακκοίῳ, ἀπίπτειψαν αὐτὸν ὅσοις προπομπὴν δόντες μεγαλοπρεπῆ.

(20) 'Εκ δὲ τούτου ᾤον μὲν ἐγγενεῖται ἐπὶ ἀμρὶ τὰ ὀνόματα κατανεμημένας δὲ τὸν Ἀργυρίουσι βασιλεὺς ἐπιθυμοῦντα πρὸ Πέρσῃ πολέμῳ, καὶ πολλοὺς μὲν περὶ τὸς, πολλοὺς δὲ ἱππίας, πολλὰ δὲ χρήματα ἔχοντα, ὁμοῦν ᾤοντο κατεπαύσαντο αὐτὸν, καὶ ταῦτα ἡγεμονίαν ἐπιπροσέχοντες. (21) 'Ενός μὲν γὰρ τῆ αὐτῆς ὁμοῦ μὲν Ἀργυρίου χάριν ἀποφασίζον ἀνὴρ τὸν εὐεργετήσαντα τὴν Λακεδαιμόνῃ, τοὺς δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἕλληνας πάλιν ἀναιρεῖσθαι, τῷ δὲ Πέρσῃ δίκην ἐπιθέσθαι καὶ τὸν πρῶτον καὶ ἐπὶ τὸν σύμμαχος εἶναι ῥαδίαν ἐπίσταται Μεσσηνίαν ἀράναι. (22) 'Ἐπεί μάλιστα δὲ μεταπεισθέντες οὐκ ἀποδοῦναι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ, δὲ μὲν Ἀργεῖλος ὥς τὸ μέγιστον ἐξηπατημένος ἐρρόνισεν τί δαί ποτε. 'Εκ τούτου δὲ πρῶτον μὲν οἱ δίχῃ στρατοῦσιν αὐτὸν Ἀργυρίου ἀφαιρῶντα τὸν βασιλεὺς, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἀπώλινον αὐτὸν. Καὶ αὐτὸς μὲν δέσας ἀπεχρήμας ποτὶ εἰς Σιδῶνα τῆς Φοινίκης, οἱ δ' Ἀργυρίου σπατάζοντες διαπύας βασιλεὺς ἀφαιρῶνται. (23) 'Ἐνταῦθα δὲ Ἀργεῖλος γινώσκει ὅτι οἱ μὲν κατεῖχοντο συλλήφοντα, μισθόν αὐτοῦ τέρας τοῖς Ἕλλησι, ἀγρόν δὲ οὐδέτερον παρέχει, ὅσπερ ἐν τῇ ἀκρήτῃ, οὗτος ἔχθρος ἐστὶν οἱ δὲ τῷ ἑτέρῳ συλλήφοντα, οὐδὲς γὰρ οὐ πῶτον, ὅτι τὸ εἶδος, ὁμοῦν ἐστί, οὐτοὶ δὲ κρίνας, ὅσπερ τοὺς φιλοῦντα μῶλλον ἰδοῦναι εἶναι, ἀπερὸν ἀποκρίνας μετὰ τούτου τὸν μὲν μυαλλίαν μάχῃ νικῶντας χειροῦται, τὸν δ' ἑτερον συγκαθίστηναι καὶ ὁλοὺν ποιῆσθαι τῇ Λακεδαιμόνῃ καὶ χρήματα πολλὰ προελθόντων οὕτως ἀποκτεῖν ἀκαθε καίπῃ μόνον χειρῶν ὄντος, σπείδων ὥς μὴ ὁρᾷε τῇ πόλει εἰς τὸ ἐπὶ τὸν θέρος πρὸς τοὺς ποταμῶν γενέσθαι.

KEPAAALUN T.

Και ταῦτα μὲν δὴ αἰρεται ὅσα τῶν ἁγίων ἔργων μετὰ πλείων μαρτύρων ἐπαρῇ. Τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐδε μὲν κληρὸν προορίζει, ἀλλ' ἀναγκαστὴν μόνον ἀπὸ καὶ εὐδὲς πιστεύεται. Νῦν δὲ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀρετὴν περιέσφατον ὁλοῦν, δι' ἣν ταῦτα ἔπραξε καὶ πάντων τῶν καλῶν ἔργα καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐξέδωκε. (β) Ἀγρίππας γὰρ τὰ μὲν θεῖα οὕτως αἰτέτο ὥς καὶ οὐ πολὺμαί τοις ἁγίοις ὄρασις καὶ τὰς ἐκείνων ἐποπείας πιστοτέρας ἀνόμοις ἢ τὴν ἐαυτῶν φίλων *** μὲν ὁκνοῦν ἐς ταῦτον λέγει, Ἀγρίππῃ δὲ αὐτοῖς ἐν- χειρίζει. Ὅπως δὲ μὴ τίς ἀπιστῇ, καὶ ὁμοσάσει βουλομὴ τοὺς ἁπλοῦς πιστεύοντας αὐτῶν. (γ) Σπυρίδης τὴν μὲν ἐκ ἱερέων εἰσὶν ἐκ Φαρισαίων γένει

cum classe discessit. Etiam tum res dignas admiratione gessit; nam et illi qui ab eo se beneficis adfectos putabant, et qui fugiebant eum, utroque pecunias ei dabant. Tachos quidem et Mambres, hic etiam ob pristinum suum cum Agesilao hospitium pecunias Lacedæmoni in unam concessas, cum dimisere domum, addidit consilium magnifico. Inde vero annos jam ferme octoginta natus erat: cumque animadvertisset, periri Ægyptiorum Persæ bellum inferre eupere, et multos pedites, multos equites, multas pecunias habere, libenter illum se accessere adivit, presentem, quod ei doris natus polliceretur. Existimabat eum eadem protectione se gratiam Ægyptio pro collatis in Lacedæmonem beneficiis restitutum, Græcosque in Asia sitos rursus liberatum, ac Persæ penam irrogaturum tum ob injurias antea factas, tum quod eo tempore se socrum esse professus, Messeniam Lacedæmonis dimittere jussisset. Posteaquam vero ille, qui eum accesserant, ducis ei munus non attribuerat, Agesilus, ut qui in maxima re fuerat deceptus, quid faciendum esset cogitabat. Hinc ex Ægyptia primum ibi, qui seorsum militabant, a rege deficient; deinde et alii omnes cum deseruerant. Atque ipse quidem metu perterritus, Sidonem Phœnicie urbem fuga se recepit: at Ægypti, commota inter ipsos seditione, reges duos creant. Ibi tum Agesilus, qui futurum intelligeret ut, si neutri optularetur, Græciæ neuter stipendium solveret, neuter rerum venalium forum suppeditaret, et uterque superior eraderet, ita hostis esset, nisi alteri optularetur, is, quod beneficium acceperat, uti par esset, amicus esset; facto denum judicio uter Græcorum magis studiosus esse videretur, cum hoc in bellum profectus, Græcorum illum oratione prelio victum capit, alterum in regnum constituit; eumque cum Lacedæmoni amicum fecisset, multasque pecunias acceperat, domum tandem inde navigat, quinquam media hieme, Icdreos festinas ne sequenti aestate citius foret adversus hostes otiosa.

CAPUT III.

Et huc quidem certe de iis rebus dicta sunt quæram erant plurimi testes dum ab eo gerebatur: nam res ejusmodi documentis non egent, sed ex tantum in memoriam revocantur, ac statim fidem mereantur. Jam vero victum, ejus quæ fuerat in animo, indicare conabor, quæ hæc gerebat, et honesta diligeat omnia, et turpia omnia a se avertebat. Agellanus atque ita res divinus venerabatur, at etiam hostes unumquodque ejus jurandum ejusque fœdera majorem mereri fidem arbitrantur, quam ipsorum inter se amicitiam. (Et nia quidem cum hominibus) in eundem locum convenire verebantur, at Agellian in munus ipsius se tradebat. Ut ne qui autem fidem mihi denegent, eorum illustratissimis nominatim etiam recensere volo. Spithridates certe quidem Persa, cum sciret Pharnabazum

μὲν τὴν βασιλείᾳς ἔπραττε θυγατέρα, τὴν δ' αὐτοῦ ἀνὴρ γάμου λαβεῖν ἠθέλειτο, ὅθριν νόμιμας τοῦτο Ἀγχιλαῖον ἔπεισεν καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τὴν δύναμιν ἐνεχέρισε. (ι) Κῶτος δὲ ὁ τῶν Περσέων ἀρχὴν βασιλεὺς μὲν οὐχ ὑπέλαμψε δεῖξιν πέμποντι, φοβούμενος μὴ ληθῆις ἢ χρήματα πολλὰ ἀποστείναι ἢ καὶ ἀποθάναι, Ἀγχιλαίου δὲ καὶ οὗτος ταῖς σπονδαῖς πιστεύσας εἰς τὸ στρατοπέδον τὴν ἔλθε καὶ συμμαχίαν ποιησάμενος ἐλκετο σὺν Ἀγχιλαῖον στρατεύσασθαι, χιλίους μὲν ἱππέας, δις χιλίους δὲ πελτοπόρους ἔχων. (β) Ἀρίκτος δὲ καὶ Φαρνάβας Ἀγχιλαίῳ εἰς λόγους καὶ διαμαλόντησαν, εἰ μὴ αὐτὸς πάσης τῆς στρατιᾶς στρατηγὸς κατασταθῇ, ἀποστήσασθαι βασιλέως ἔν μείντοι ἐγὼ γίνωμαι στρατηγός, ἔφη, πολέμῳ σοι, ὦ Ἀγχιλαίε, ὥς ἂν ἐγὼ δύνωμαι κρατίστα. Καὶ ταῦτα λέγων ἐπίσταντο μὲν ἂν παρόσπονδον παθεῖν. Οὕτως μὲγα καὶ πάλιν ἐτήρα τοὺς τε ἄλλους ἔπεισε καὶ ἀνδρὶ δὴ στρατηγῷ τὸ δέσναι τε καὶ πιστὸν εἶναι τε καὶ ὄντα ἐγνώσθαι. Καὶ περὶ μὲν εὐσεβείας ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Περὶ γε μὴν τῆς εἰς χρήματα δικαιοσύνης ποῖα ἂν τις μαῖζον τεκμήρια ἔχει τοῖνδε; ὑπὸ γὰρ Ἀγχιλαίου αἰρεσμένοι μὲν οὐδεὶς οὐδὲν πόμπη ἐνεκαίμεν, εὖ δὲ πεπονημένοι πολλὰ καὶ ἀκαλόγητον. "Ὅτι δὲ ἐξὸν τὰ αὐτοῦ δίδοναι ἐπ' ὠφελείᾳ ἀνθρώπων, πῶς ἂν οὗτος ἐθελῶι τὰ ἄλλωστιρα ἀποστερίναι ἐρ' ἢ κακώδεως εἶναι; εἰ γὰρ χρημάτων ἐπὶ νόμῳ, πολὺ ἀπραγμονέστερον; τὰ αὐτοῦ φυλάττειν ἢ τὰ μὴ προσέχοντα λαμβάνειν. (α) "Ὅς δὲ δὴ καὶ χάριτας ἀποστερίναι μὴ ἐθελῶι, ὅν οὐκ εἰσι δίκαι πρὸς τὸν μὴ ἀποδιδόντα, πῶς ἔ γε καὶ νόμος κωλύει ἐθελῶι ἂν ἀποστερίναι; Ἀγχιλαῖος δὲ οὐ μόνον τὸ μὴ ἀποδιδόναι χάριτας δοῦναι ἐκρινε, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ πολλὴν μαῖζον τὸν μαῖζον δυνάμενον. Ὡς (β) Τὰ γε μὴν τῆς πόλεως κλέπτειν πῇ ἂν τις αὐτὸν εὐκότως αἰσθάνοιτο, ὅς καὶ τὰς αὐτῆς χάριτας ἀρεσκόμενος τῇ πατρίδι καρποῦσθαι παρεθίδου; τὸ δ' ἐπὶ τοῦ βούλοιο εὖ ποιεῖν ἢ πολεῖν ἢ φίλους χρημασί, δύνασθαι παρ' ἐτέρους λαμβάνοντα ὠφελεῖν, οὐ καὶ τοῦτο μὲγα τεκμήριον ἐγκρατείας χρημάτων; (γ) εἰ γὰρ ἐπὶ τοῖς τὰς χάριτας ἢ μισθοῦ εὐαργεῖται, οὐδεὶς ἂν οὐδὲν ἀρεσκῇ αὐτῷ ἐνόμειν ἄλλ' οἱ προῖκα εὖ πεπονητός, οὗτοι δὲ ἐπὶ τοῖς ἐπικρατοῦσι τοῦ εὐαργεῖν, καὶ δῖοι εὖ ἐπαθόν καὶ δῖοι προεπιστήθησαν εἶναι οὐκ ἀνὰ παρακαταθήκην χάριτος φυλάττειν. (δ) "Ὅστις δ' ἔρειτο καὶ σὺν τῷ γυναικί μειονεκτεῖν ἢ σὺν τῷ ἀδελφῷ πλόνον ἔχειν, πῶς οὗτος οὐκ ἂν πολλὴ τὴν αἰσχροκρίθειαν ἀποφύγοι; Ἐκείνους τοίνυν κριθεὶς ὑπὸ τῆς πόλεως ἅπαντα ἔχειν τὰ ἄγιστα τὰ ἡμίσητα τοὺς ἀπὸ μητρὸς αὐτῶν θυγατέρας μεταδίδωκε, οἱ πενομένοις αὐτοῖς ἔδρα. Ὡς δὲ ταῦτα ἀληθεῖς πῶσα μάρτυς ἢ τῶν Αἰακιδαιμόνιον πόλις. (ε) Αἰδώντος δ' αὐτῷ πάμπολλα εἶδρα

id agere at filiam regis uxorem duceret, et ipsius filium sine pupillis sumere velle, ratus hoc contumeliose adversus se patrari, Agesilao se ipsum et uxorem et liberos et facultates in manus tradidit. Et Cotys, Paphlagonum princeps, regi quidem dextram militum non perulit, veritas ne, si comprehenderetur, vel pecunis magnis mulieretur, vel etiam interficeretur: verum et Agesilao federibus cum si dem habuisset, tum in castra ejus venit, tum inita societate, cum Agesilao militare maluit, eum quidem equites mille, bis mille qui gestarent peltas haberet. Quin Pharnabazus etiam cum Agesilao in colloquium venit, et confessus est, se, si totius exercitus constitueretur dux, a rege defecturum: verum ego si dux erer, inquit, fortissime bellum adversus te, Agesilae, geram, quantum potero. Atque haec cum diceret, credebat nihil nisi sibi contra fudera venturum. Adeo magna et preciosa possessio est cum in aliis omnibus, tum in duce, religiosum esse ac fidei servantem, talemque, talis cum sit, cognitum esse. Atque haec quidem de Agesilao pietate.

CAPUT IV.

Justitiae vero ad pecunias quod attinet qualis quis argumenta hisce majora proferre possit? Nimirum ab Agesilao nemo unquam ulla se re spoliatum esse questus est, et multi multa futebantur ab eo se accepisse beneficia. Cuicunque vero dulce est sua hominum ad utilitatem largiri, qui velit in alienum auferre, quod male audit? Nam si pecuniarum cupidus sit, longe minores est negotii sua servare, quam quae sua non sunt capere. Qui porro nolit gratis quancquam privare pro his, in quibus prae: non sunt in eum qui non referat constituta, qui pro his ille, in quibus etiam lex iugitum esse vetat, eas denegare velit? Agesilao autem non tantum injustum esse judicabat non referre gratias, sed hoc etiam, si is nimirum qui plus posset, uno longe majores quoque gratias referret. Jam vero peculatus qui possit aliquis eum merito accusare, qui beneficia sibi debita patriae fruenda contemneret? Quod autem, cum pecuniis bene mereri vel de civitate vel de amicis volebat, ab aliis eas accipiendo juvare poterat, an non et hoc magnum est argumentum unius pecunias abstinentis? nam si venderet beneficia, vel mercedis gratia beneficis esset, nemo se quicquam ei debere putaret: at qui gratis beneficium acceperunt, libenter illi semper auctori beneficis obsequuntur, tam quod beneficium sint adfecti, tum quod altero digni crediti sint qui beneficii depositum custodiant. Quicunque porro minus habere malebat dum liberaliter ageret, quam plus habere dum locum daret injustitiae, qui non ille a turpis lucri cupiditate multum abhorrebat? Atqui ille cum a civitate iudicatus fuerit legitimis possessor omnium Agidis facultatum, partem earum dimidium cum maternis ejus cognatis communicavit, quod eos paupertate premi videret. Haec autem esse vera, testis universa Lacedaemoniorum est civitas. Cum vero dona ei

Τιβράστον, εἰ ἀπὸδοι ἐκ τῆς χώρας, ἀπεκρίνατο δ' Ἀγησίλαος, ὅτι Τιβράστον, νομίζεται παρ' ἡμῶν τῷ ἀρχοντι πᾶλλον εἶναι τὴν στρατιάν ἢ ἀποτὴν πλουτίειν, καὶ παρὰ τῶν πολεμίων λάφυρα μᾶλλον περιεσθαι ἢ δοῖρα λαμβάνειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἀλλὰ μὴν καὶ δοῖαι γε ἔδοξα πολλῶν κρατούσιν ἀνθρώπων, ποίας οὐδὲ τις Ἀγησίλαον ἡγετηνέτα; δε μέθης μὲν ἀπέχεσθαι ὁμοίως φέτο γρῆναι καὶ μανίας, εἴτιον δ' ἐπὶ καὶ ὁμοίως καὶ ἀργίας. Διμοιρίαν γε μὴ λαμβάνειν ἐν ταῖς θοίαις οὐχ ὅπως ἀμφοτέρω εἴρητο, ἀλλὰ διακρίπτειν οὐδέτερον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ νομίσματος βασιλεὺς τοῦτο δικαιοσύνην οὐχ ἡλιμνησθεῖς ἐνεκα, ἀλλ' ὅπως ἔχοι καὶ τούτω τιμᾶν αἰ τινὰ βούλοιοτο. (α) Οὐ μὴν ἔτιον γε διακρίπτειν ἀλλ' ἀρχομένην ἐπὶ τῶν πράξεων εἴρητο, καὶ εὐνὴν γε εἰ μὴ τῶν συνόντων φανολογέταιν ἔχοι, αἰδούμενος οὐκ ἀδύνατον ἦν ἡγεῖτο γὰρ ἀρχοντι προσέχειν οὐ μαλακίαν ἀλλὰ καρτερίαν τῶν ἰσχυρῶν περιεῖναι. (β) Τὰς μὲντοι κλεινοτάτων οὐκ ἔχοντων, ἐν μὴν τῷ θεῷ τοῦ ἡλίου, ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοῦ ψύχους. Καὶ μὴν αἰ ποτε μαρτυρεῖται στρατῶν συμβαίῃ, ἐκείνους ἐπὶ παρὰ τοὺς ἄλλους, νομίσαν πάντας τὰ τοιαῦτα παραμυθίαν εἶναι τοῖς στρατιώταις. Ὡς δὲ συνέληπον εἰπεῖν, Ἀγησίλαος πρῶτον μὲν ἡγήσατο, ἐρωτήσιν δὲ πᾶσιν οὐ προσέειπε. (γ) Περὶ γε μὴν ἀποδοσὶν ἐγκρατείας αὐτοῦ ἀπὸ οὐχ ἑῶν καὶ τοῦ ἄλλου ἀλλὰ θαύματος ἐνεκα εἶπον μνησθῆναι; τοῦ μὲν γὰρ οὐ μὴ ἐπεθύμησεν ἀπέχεσθαι ἀνθρώπων ἐν τῇ πατρὶ εἶναι τὸ δὲ Μεγαβῶτον τοῦ Σπιθριδάτου παιδὸς ἐρασθέντα ὥς περ ἐν τοῦ καλλίστου ἢ σφοδρότατης φύσεως ἐρασθεῖν, ἐπειτα ἡνίκα ἐπιχειροῦντος ὅπως τοῖς Πέρσις φιλεῖν οὐκ ἂν τιμῶσιν ἐπιχειρήσει καὶ δὲ Μεγαβῶτης φιλήσει τὸν Ἀγησίλαον, διαμείχεσθαι ἀνὰ κράτος τῷ μὴ φιλεῖσθαι, ἀπὸ οὗ τοῦτο γε ἦδη τὸ σωφρόνημα καὶ λίαν γενναῖον; (δ) Ἐπεὶ δὲ ὥς περ ἀτυμωσθῆναι νομίσας δὲ Μεγαβῶτης τοῦ λοιποῦ οὐδέτι φιλεῖν ἐπειρετο, προσέειπε τῷ λόγῳ τὴν ἑταίρῳ δὲ Ἀγησίλαος πείθειν τὸν Μεγαβῶτην πάλιν τιμᾶν αὐτόν. Ἐρωμένου δὲ τοῦ ἑταίρου, ἦν πεισθὲν δὲ Μεγαβῶτης, εἰ φιλήσει, ἐνταῦθα διασωπῆσθαι δὲ Ἀγησίλαος εἶπεν οὕτως. Οὐδ' εἰ μὴδομαι γε αὐτίκα μάλα καλίστους τε καὶ ἰσχυρότατους καὶ τέλειους ἀνθρώπων ἵστασαι μάχεσθαι γε μέντοι πᾶσαν τὴν αὐτὴν μάχην ὁμνῶναι πάντας θεοὺς ἢ μὴ μᾶλλον βούλοσθαι ἢ πάντα καὶ ὅσα ἑρῶν χρεῖσθαι γενέσθαι. (ε) Καὶ ἔτι μὲν δὲ υπολαμβάνουσι τινες ταῦτα οὐκ ἀγνοῦν ἐγὼ μέντοι δοκῶ εἰδέναι ὅτι πολλοὶ πλείους τῶν πολεμίων ἢ τῶν τοιούτων δύναται κρατεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἄλλων εἰδόντων πολλοὺς ἔχουσιν ἐπιστεῖν τὸ δὲ πάντας ἐπιστάμεθα ὅτι ἥκιστα μὲν οἱ ἐπικρινόμενοι τῶν ἀνθρώπων λανθάνουσιν, εἰ δὲ ἂν ποῖσιν Ἀγησίλαον δὲ τὴν πράξαντα μὲν τοιούτων οὕτε ἴδιον πόμπῃσιν οὐδὲς ἀνῆγγειλαν οὕτε ἐκεί-

permissa Tithraustes offerret, si regione excederet, respondit Agesilaus, Existimatur apud nos, Tithrausta, honestius imperatori esse, exercitum quam se ipsum ditare, et ab hostibus spolia potius quam dona captare.

CAPUT V.

Ceterum a quamam eorum voluptatum, quae voluptates multos sane vincunt homines, Agesiäum quis cuperatum videri? qui ab ebrietate perinde abstinendum putabat atque ab insania, a cibis immodicis perinde atque a desidra. Adde cum portionem in convivii duplicem acciperet, tantum aberat ut ultraque mteretur, ut hinc lado mltitudo, neutrum cibi relinqueret: quippe existimabat regi eam duplicari non salietatis causa, sed quo hac etiam posset, si quem vellet, honorare. Nec somno quidem ut domino, sed eo qui negotiis subjeceretur ipsius utebatur. Atque lectum sane nisi inter familiares vilissimum habere, non obscurum erat ipsum podore adfici: existimabat enim principem decere, non molitie sed tolerantia privatis praestare. Porro tamen majorem habere partem eum non pudebat, nimirum per aestatem, solis; per hiemem, frigoris. Et sane si aliquando unus veniret ut exercitus laboribus premeretur, sponte sua prae ceteris laborabat; quippe arbitratur ejusmodi omnia militibus esse solatio. Ut autem summum dicam, inter laborandum quidem exultabat Agesiäus, otium vero ipsi omino ingratum erat. De ipsius porro rebus in veneris continentia nomine si nullius alius, saltem admirationis causa, equum sit mentionem facere? Nam quod ab illa, qui non expeteret, sese abstineret, id quidem ex humani generis natura factum esse dicere possit aliquis: quod vero, Megabatis Persis mos erat amore captus (quemadmodum pulcherrimum vegetissimam natura deamare posset), deinde cum (siquidem Persis mos erat patris eos osculari, quos honore adficere vellet) adgrederetur etiam Megabates Agesiäum osculari, ne osculum ipsi daretur id totis viribus pugnaverit, nonne hoc jam certe facinus est pudicem atque egregium valde? Cum vero Megabates, quasi qui despectum se putaret, non jam deinceps amplius cum osculari adgrederetur, quendam ex sodalibus ejus adpellat Agesiäus de persuadendo Megabate, ut rursus honore se adficere. Sodale autem quarente, si pareret Megabates, an ipsum osculaturus esset, hic Agesiäus cum parumper obliquisset, sic tandem loquutus est: « Non si confestim et formosissimus et robustissimus et ceterissimus hominum sane futurus sim: sed tamen pugnam rursus eandem pugnare me male deos omnes juro, quam mihi omnia, quae cerno, aures fieri. Atque non ignoro equidem quid aliquid de his rebus existimem: tamen ego scire video multo plures hostium quam ejusmodi affectum victores posse evadere. » Atque cum pauci haec cognoscant, multis licet fidem negare: id vero scimus omnes, nimirum maxime latere quicquid egerint homines illustriissimi: id Agesiäum aliquid ejusmodi designasse nemo unquam vel conspicatus narravit, vel, si

ζων πιστά ἂν ἰδοῖε λέγειν. (7) Καὶ γὰρ εἰς οὐκίαν μὲν οὐδεμίαν ἰδίαν ἐν ἀποδομῇ κατήγετο, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἐν ἱερῷ, ἔνθα δὲ ἀδύνατον τὰ τοιαῦτα πράττειν, ἢ ἐν γυναιξὶ μάρτυρας τοὺς πάντων ὀφθαλμοὺς τῆς σωφροσύνης ποιοῦμενος. Εἰ δ' ἴδῃ πάντα φερόμεναι ἀντίκ' τῆς Ἑλλάδος ἐπισταμένης, ἐκείνων μὲν οὐδὲν ἔπαινον, ἑμαυτὸν δὲ φέγω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

Ἀνδρείας γὰρ μὴ οὐκ ἀφανῆ τεκμήρια μοι δοκεῖ παρασχεῖσθαι ὑποστάντων μὲν αἰὲν πολυμῶν πρὸς τοὺς Ἰσχυροτάτους τῶν ἑλλήνων τῇ τε πόλει καὶ τῇ Ἑλλάδι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς τοὺς αὐτοὺς πρῶτον ἐαυτὸν τάττων. (2) Ἐνθα γὰρ μὴ ἠθέλησαν αὐτὴ οἱ πόλεμοι μάχην συνάγειν, οὐ γόβῳ τρεφόμενος νίκης ἔσθην, ἀλλὰ μάχῃ ἀντιπύρῳ κρατήρας τρώπειον ἐστήσατο, ἀθάνατα μὲν τῆς ἐαυτοῦ ἀρετῆς μνημεῖα καταλιπὼν, σαρῇ δὲ καὶ αὐτοῖς σημείῳ ἀπαντράμενος τοῦ θυμῷ μάχεσθαι. ὅτε οὐκ ἀκούσοντας ἀλλ' ὀρῶντας ἔβην αὐτοῦ τὴν ψυχὴν δοκιμάζειν. (3) Τρώπια μὲν οὖν Ἀγριαλαίου οὐχ ὅσα ἐστήσατο ἀλλ' ὅσα ἐστρατεύσατο δίκαιον νομίζειν. Μείων μὲν γὰρ οὐδὲν ἐκράτει ὅτι οὐκ ἠθέλων αὐτὴ οἱ πόλεμοι μάχεσθαι, ἀκινδυνότερον δὲ καὶ συμφορώτερον τῇ τε πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις καὶ ἐν τοῖς ἀγῶσι δὲ οὐδὲν ἤττον τοὺς ἀκονεῖν ἢ τοὺς διὰ μάχης νικῶντας στεφανοῦσι. (4) Τῇ γὰρ μὴ σφίαν αὐτοῦ πολεῖται τῶν ἐκείνων πράξεων οὐκ ἐπιδοκίμουντι; ὅς τῃ μὲν πατριδὶ οὕτως ἐχρῆτο ὥστε μάλιστα πειθόμενος * * * ἑταίρους δὲ πρόθυμους ὧν ἀπαρασίστους τοὺς φίλους ἐκείνους τοὺς δὲ γὰρ στρατιώτας ὅμα πειθόμενους καὶ φιλοῦντας αὐτὸν παρέχε. Καίτοι πῶς ἂν Ἰσχυροτέρα γένοντο φιλίαι ἢ διὰ τὸ μὲν πείθεσθαι εὐτακτοὺς οὖσα, διὰ δὲ τὸ φιλεῖν τὸν ἀρχόντα πιστῶς περῶσα; (5) Τοὺς γὰρ μὴ πολέμιους εἰς φέγων μὲν οὐ δυναμένους, μισοῖν δὲ ἀνακαζόμενους. Τοὺς γὰρ συμμάχους αἰὲν πλῆθος ἔχων αὐτὸν ἐμνηναῖον, ἑκαπταῖν μὲν ἔπου καιρὸς εἴη, φθάνων δὲ ἔπου τάγους δύο, λῆθων δὲ ἔπου τοῦτο συμπερίοι, πάντα δὲ τάναντία πρὸς τοὺς πολέμιους ἢ πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστρατεύων. (6) Καὶ γὰρ νυκτὶ μὲν ὅσπερ ἡμέρᾳ ἐχρῆτο, ἡμέρᾳ δὲ ὅσπερ νυκτὶ, πολλὰς δόλους γιγνώσκων ὅπου τε εἴη καὶ ὅπου ἴοι καὶ ὅτι ποιεῖται ὥστε καὶ τὰ ἐχρῆτο ἀνίσχυρα τοῖς ἑλλήσι καθίστα, τὰ μὲν παρῶν, τὰ δὲ ὑπερβαίνων, τὰ δὲ κλέπτων. (7) Ὅποτε γὰρ μὴ παρούσιν οἱ εἰδὼς ἐπὶ εἰρήνῃ τοὺς πολέμιους μάχεσθαι εἰ βούλοντο, συντεταγμένον μὲν οὕτως ἦγε τὸ στρατεύμα ὡς ἂν ἐπικουρῶν μάλιστα ἐαυτῷ δύνατο, ἡσύχως δὲ ὅσπερ ἂν παρῶν ἢ σωφρονιστῇ προβάλων, νομίζων ἐν τῷ τοῦτο τὸ ἐν ἀντιμαχίᾳ καὶ ἀνεκπλαγκτότατον καὶ ἀθροιστότατον καὶ ἀναμαρτυρότατον καὶ δυσπεριβουλεύτοτατον εἶναι. (8) Τοιγαρὺν τοιαῦτα ποῶν τοῖς μὲν πολέμοις δεινὸς ἦν, τοῖς δὲ φίλοις θάρσος καὶ βίωμην

conjectura nexus suspicaretur, probabilia dicere visus fuerit. Etenim nullam in domum privatam, dum peregre erat, di-vertebat, verum semper vel in fano aliquo erat, ubi fieri certe non potest ut talia quae patet, vel in propatulo, adeo ut suae pudicitiae testes faceret omnium oculis. Quod si de his ego mentior, Graecia his contraria sciente, nihil ipsi quidem laudis tribuo, me ipsum vero vituperor.

CAPUT VI.

Porro fortitudinis argumenta non obscura mihi quidem exhibuisse videtur, cum semper ad gerendum adversus hostes tum civilis suae tum Graeciae potentissimos bellum se obtulerit, et in certaminibus cum his prima se in acie collocavit. Ubi vero hostes manum cum eo conserere voluerunt, non ita demum, cum ipsos timore percussos in fugam verteret, victoriam adeptus est, sed cum praestio pertinaci superior discesserat, tropaeum statuit, immortalibus virtutis suae monumentis relictis, cum ipse signa manifesta auferret, quod animose pugnaret: adeo ut non audiendo, sed latuendo liceret animum ejus explorare. Tropaea vero Agesilai non ea solum quae statuit, sed quaecunque suscepit expeditiones, putare aequum est. Neque enim minus victoriam reperit, quando cum eo hostes dimicare nolissent, sed minori cum periculo majorique tum civitati suae tum sociis utilitate adlata; imo etiam in certaminibus non minus eos qui sine pulvere, quam qui pugnando vincunt, coronare solent. Ceterum ejus sapientiam quamcumque ex illius actionibus non demonstrant? qui sic se erga patriam gerebat, ut ipso maxime ejus legibus parens? *, sodalibus autem obsequium exhibens, amicos sibi tales, qui nulla, quominus et adessent, excusatione starentur, comparavit: milites denique dicto simul audientes et sui amantes reddidit. Atqui quoniam pacto phalanx esse firmior posuit, quam si propter obedientiam ordinem servet, et propter amorem erga imperatorem fideliter ei praesto sit? Hostes certe habuit, eum qui vituperare non possent, at qui odio habere cogerentur: semper enim id moliebatur, ut sociorum melior esset quam illorum conditio, quippe quos doctis faleret ubi tempus iis utendum esse moneret, et anteverteret ubi celeritate opus esset, cum lateret etiam ubi hoc ex usu foret, atque adeo omnia in hostes contraria, ac in amicos institueret. Etenim nocte perinde ac die utebatur, die perinde ac nocte, cum sarpe ubi esset, et quo iret, et quid faceret, non constaret: adeo ut etiam munita loca redderet immunita, partim perstereundo, partim superando, partim occupando furtim. Quoties autem iter faceret, dum sciret hostibus pugnandi potestatem esse, si vellet, ita instructum ducebat exercitum, ut sibi ipsi maxime opem ferre posset, placideque perinde ut virgo pudicissima procederet: quippe qui existimabat in ejusmodi suorum ordinis et quietem eorum et summam a terrore et tumultuatione et peccatis et insidiis vacillare esse sitam. Quare dum hac faceret, hostibus quidem erat formidolosus,

ἐντοιαὶν ὅστις δεκαπαρόντος μὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν διετέλει, αἰχμῖος δ' ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἀμαρπτος δὲ ὑπὸ τῶν φίλων, πολυμαρτυρότατος δὲ καὶ πολυμυνηνέωτάτος ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ὡς γε μὴν φιλόπολις ἦν καὶ ἔν μὲν ἑκαστον μακρὸν ἂν εἴη γράφειν. οἴομαι γὰρ οὐδὲν εἶναι τῶν πεπραγμένων αὐτοῦ ὅτι οὐα εἰς τοῦτο συντείνει. Ὡς δ' ἐν βραχείᾳ εἰπεῖν, ἅπαντες ἐπιστάμεθα ὅτι Ἀγησίαλος ὅπου ᾤετο τὴν πατρίδα τι ὠφελῆσαι οὐ πόνην ὤρετο, οὐ κινδύνον ἀρίστατο, οὐ χρημάτων ἐρείδοντο, οὐ σῶμα, οὐ γῆρας προύραπειστο, ἀλλὰ καὶ βασιλείας ἀγαθοῦ τοῦτο ἔργον ἐνούμωζε τοὺς ἀρχαίους ὡς πλείστα ἀγαθὰ ποιεῖν. (α) Ἐν τοῖς μαγίστοις δὲ ὠφελήμασι τῆς πατρίδος καὶ τοῖς ἐπὶ τίτῃσι αὐτοῦ ὅτι δυνατωτάτος ὦν ἐν τῇ πόλει φανερός ἦν μέλιστα τοῖς νόμοις λατρεύων. Τίς γὰρ ἂν φιλόπολις ἀπειθεῖν ἔργον τὸν βασιλέα πειθόμενον; τίς δ' ἂν ἡγουμένος μειονεκτεῖν νεώτερον τι ἐπεχείρησε ποιεῖν ἰδὼν τὸν βασιλέα νομίμως καὶ τὸ κρατεῖσθαι φέροντα; (β) ἔτι καὶ πρὸς τοὺς διαφόρους ἐν τῇ πόλει ὡς περ πατὴρ πρὸς παῖδας προσεφίετο. Ἐλευθερεῖτο μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι, εἴ τινα δ' εἰ τι καλὸν πράττειν, παρίστατο δ' εἰ τις συμφορὰ συμβαίνει, ἐχθρὸν μὲν οὐδένα ἡγουμένος πολέμῳ, ἐπαίνειν δὲ πάντας ἐθέλων, αἰδοῖσθαι δὲ πάντας αἰδέος νομίζων, ζημίαν δὲ τίθει εἰ καὶ ὁ μικροῦ ἀξίος ἀπολομένη δ' ἐν τοῖς νόμοις ἡμερόντες διαμένοντες, ἔθλος ἦν εὐδαίμονος μὲν ἀεὶ εἶσθαι τὴν πατρίδα λογιζόμενος, ἰσχυρὸν δὲ τότε εἶναι ὁ Ἕλληνας σωφρονίζων. (γ) Εἰ γε μὴν αὐτὸ καλὸν Ἕλληνα εἶναι φιλέλληνα εἶναι, τίνα τις εἶδεν ἄλλον στρατηγὸν ἢ πόλιν οὐκ ἔθελοντα αἰερεῖν, ὅταν οἴηται πορθῆσειν, ἢ συμφορὰν νομίζοντα τὸ νικῆν ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας πολέμῳ; (δ) ἑαίνος τοίνυν, ἀργυρίδας μὲν ἐλθούσης αὐτοῦ ὡς ἐν τῇ ἐν Κορίνθῳ μάχῃ αὐτὸ μὲν Ἀσπιδαιμόνην, ἔργος δὲ μύροις τῶν πολεμίων θηπαιόν, οὐκ ἐρησθείς φανερός ἐγένετο, ἀλλ' αἰπὴν ἀρα, φεῖν ὃ Ἕλλας, ὅποτε ὁ νῦν τετινηκότες ἱκανοὶ ἦσαν ζῶντες νικῆν μαχόμενοι πάντας τοὺς βαρβάρους. (ε) Κορινθίους γε μὴν τῶν φευγόντων λεγόντων ὅτι ἐνδοξοῦτο αὐτοῖς ἡ πόλις, καὶ μηχανὰς ἱππευκύνωντας αἰς πάντας ἐπιπύον ἐλάν τὰ τέλη, οὐκ ἤθελε προσβάλλειν, λέγων ὅτι οὐκ ἀνδραποδίζεσθαι θέμις Ἕλληνας πόλεις ἀλλὰ σωφρονίζειν. Εἰ δὲ τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἔρη, ἡμῶν αὐτῶν ἀφαινοῖμεν, ὅρῃ γὰρ μὴ οὐδ' ἔρομεν μεθ' ὅτου τὴν βαρβαρίαν κρατήσομεν. (ς) Εἰ δ' αὖ καλὸν καὶ νεωτέρῳ ἐστιν εἶναι, ὅτι καὶ ὁ Πάρις ἑταστράτευεν δὲ δουλοῦσθαι τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ νῦν συμπαγεῖ μὲν τούτοις μεθ' ὅσπερ ὦν οἴηται μείζων γλῶσσαν, θεωρεῖται δ' ἑαίνος ὡς ἂν νομίζῃ λαθόντας πλείστα κακὰ τοὺς Ἕλληνας ποιεῖν, εἰρήνην δὲ συμπατρεῖται εἰς ἣς ἂν ἡγήται μέλιστα ἂν ἡμῶς ἀλλήλους πολεμήσοιεν,

at amicis fiduciam animique robur addebat: adeo ut semper a contemptu inter hostes vacaret, inter cives multum inter amicos venerationis expertus semper esset, ab omnibus autem hominibus longe amabilissimus et laude longe dignissimus haberetur.

CAPUT VII.

Ceterum quam civitatis suae studiosus fuerit, singulatum scribere longum foret: nihil enim esse arbitror ex his quae ab eo gesta erant, quod eo non tendat: aut vero brevi dicam, scimus omnes Agesilaum, ubicunque se profuturum patriae putaret, non labores subterfugisse, non a periculis recessisse, non perperam opibus, non corporis, non senectutis excusatione uti fuisse; quinimo regis hoc boni officium esse ducere, ut quamprecisimis beneficiis sibi subjectos adiciat. In maximis autem commodis quae patriae attulit, hoc etiam ejus beneficium ego pono, quod cum in civitatem plurimum posset, maxime tamen legibus se servire declararet. Nam quis tandem obediendum recusare voluisset, cum regem eis obtemperandum videret? quis, quod deteriore se existimaret esse conditione, novi aliquid moliri tentasset, cum regem pati sciret, ut sibi etiam legitime imperaretur? qui in illos etiam, qui ab eo in civitate dissidebant, quemadmodum pater erga liberos, se gerebat: nam de delictis eos oburgabat, honore addebant si quid preclarum gessissent; ferebat auxilium si qui necidissae calamitatis; cum civem nullum pro inimico haberet, omnes colare vellet, servari omnes pro lucro duceret, et contra in damno poneret, si quis etiam parvi prolii homo perisset. Quod si in legibus quieti permaneret, pacem erat eum patriam usque beatam fore cernisse, tum vero potentem, quando Graeci moderati et frugi essent. Si porro preclarum est Graecum hominem Graeci nominis esse studiosum, quem quis nulum vidit ducem, qui vel urbem capere nollet, cum eum se vastatorem putaret, vel pro calamitate duceret, in bello adversus Graecos gesto victoria potiri? Agesilaus quidem certe, cum nuntius ei venisset, in pugna Corinthis commissae de Lacedaemoniis quidem octo duxat, hostium vero propemodum decem milia interiisse, clare significabat nullum inde se letitiam percepisse, verum, Heu Gracia, aiebat utique, cum qui nunc interierant, vivi barbaros omnes praesidio vincere potuissent! Cum autem exules Corinthii dicerent civitatem ipsi se dedere velle, ac machinas ostenderent, quibus moria se captivos sperabant omnes, eam adoriri noluit, aliens civitates Graecas non esse in servitutem redigendas, sed ad sanam mentem reducendas: Quod si con, inquit, qui ex nostrum ipsoem numero aliquid delinquant, e medio sustulerimus, videntur me se quo barbaros superemus non habeamus. Rursus si preclarum est Persam odio prosequi, propterea quod is, qui nihil summi imperii potius est, exercitum eduxerat eo consilio ut Graciam in servitutem redigeret, et qui nunc rerum potitur, auxilium fert eis, quibuscum conjunctae majores se damna ei illaturum existimet, munera dat illis, quos putet hic acceptis plurima Graecia detrimenta illuros, paci faciende speram accommodat, ex qua nosmet inter nos

δρῶσι μὲν οὖν πάντες ταῦτα· ἐπεμύληθ' ὁ δὲ τις ἄλλος
πώποτε πλὴν Ἀγρεσίλαος ἢ ὅπως φῶδον τι ἀποστήσει-
ται τοῦ Πέρσου ἢ ὅπως τὸ ἀποστῆναι μὴ ἀποῦληται ἢ τὸ
παρῶπιν ὡς καὶ βασιλεὺς κακὰ ἔχον μὴ δύνησται
τοῖς Ἑλλήσι πράγματα παρέλιν, ὅς καὶ πολεμούσης
τῆς πατρίδος πρὸς Ἑλλήνας ὅμως τοῦ κοιντο ἀγαθοῦ
τῇ Ἑλλάδι οὐκ ἡμίλειον, ἀλλ' ἐξέπλευσεν ἑτι δυνάτο
κακὸν ποιήσων τὸν βάρβαρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

CAPUT VIII.

Ἀλλὰ μὲν αἰνῶν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ εὐχαρί μὴ σιωπῆσθαι
ᾧ γὰρ ὑπαρχούσης μὲν τιμῆς, παρούσης δὲ δυνάμεως,
πρὸς δὲ τούτους βασιλεὺς καὶ ταύτης οὐκ ἐπιβουλίου-
μένης ἀλλ' ἀπαυγμμένης, τὸ μὲν μεγαλύνειν οὐκ ἂν
εἶδε τις, τὸ δὲ φιλοδοξοῦν καὶ θεραπευτικὸν τῶν θρίων
καὶ μὴ ζῆτον κατανοῶντιν ἂν. (β) Καὶ μὲν μετῴχε
μὲν ἥδιστα παιδικῶν λόγων, συνεπαυδαῖς δὲ πᾶν ἔτι
δέος φῶδον. Διὰ δὲ τὸ εὐέλπης καὶ εὐθάρους καὶ αἰ
ὕπερς εἶναι πολλοὺς ἐποίει μὴ τοῦ διαπραΰνασθαι
τὸ μὲν εὐκαὶ πληροῦσαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἥδιστα διημερεύειν.
Ἡκιστα δ' ὡς οὐκ μεγαλουργοῦν ὅμως τῶν ἐπαναυγ-
των αὐτοὺς οὐ βάρους ἔχοντες, ἡγούμενος βλάπτειν αὐ-
τὸν αὐτοὺς, ὑπογινώσκειν δὲ ἀνδρὰς ἀγαθοὺς ἐσεσθαι.
(γ) Ἀλλὰ μὲν καὶ τῇ μεγαλογνωμοσύνῃ γὰρ ὅς εὐκαίρας
ἡγρήτο αὐ παραλειπτόν. Ἐκείνος γὰρ δὲ ἤλθεν αὐτῷ
ἐπιστολὴ παρὰ βασιλέως, ἣν ὁ μετὰ Καλλία τοῦ Λα-
κεδαιμονίου Πέρσης ἤνεγκε, περὶ ξενίας τε καὶ φιλίας
ἡγρήτο μὲν οὐκ ἔδεικτο, τῷ δὲ ἔφροντι εἰπαι
ἀπαγγεῖλαι βασιλεὺς ὡς ἰδίᾳ μὲν πρὸς αὐτὸν οὐδὲν δέος
ἐπιστολῆς πέμπειν, ἣν δὲ φῶδον τῇ Λακεδαιμονίᾳ καὶ τῇ
Ἑλλάδι εὐνοῦς ὡς φαίνεται, οἱ καὶ αὐτὸς φίλος ἀνὰ
κράτος αὐτῷ ἔσονται ἦν μνῆσι, ἐπεὶ, ἐπιβουλίου ἀν-
σχεταί, μὴ δ' ἂν πάντοτε πολλὰς ἐπιστολὰς δέχουμαι, φίλον
ἔστι μοι οἰσθῆναι. (δ) Ἐγὼ οὖν καὶ τούτῳ ἐπικινῶ Ἀγρε-
σίλαο τὸ πρὸς τὸ ἀρῶσθαι τοῖς Ἑλλήσιν ὑπεριδεῖν τὴν
βασιλείαν ξενίαν. Ἀγαμέμνων δὲ κακίοντι οὐκ ὀπίστερος
πλείους τε γράμματα ἔχει καὶ πλείονος ἔχει, τούτῳ
ἡγρήτο μὲν φρονήτιον εἶναι, ἀλλ' ὀπίστερος αὐτῷ
τὸ ἀμείνων εἶναι καὶ ἀμεινόνων ἡγρήτο. (ε) Ἐπειὶ δὲ
κακίοντι τῆς προνομίας αὐτοῦ ὅτι νομίζον ἀγαθὸν τῇ Ἑλ-
λάδι ἀρῶσθαι τοῦ βασιλέως ὡς πλείους σατράπας,
οὐκ ἐκπατήριον οὐδ' ὑπὸ δόρον οὐδ' ὑπὸ τῆς βασιλείας
βόμης ἰδούσθαι ξενωθῆναι αὐτῷ, ἀλλ' ἐρωτάσθαι μὴ
ἀπιστος γινώσκειν τοῖς ἀρῶσθαι βουλομένοις. (ς) Ἐπει-
ὸς γὰρ μὲν αὐτοῦ τίς οὐκ ἂν ἀνταποδῇ; ὁ μὲν γὰρ Πέρ-
σης, νομίζον, ἦν γράμματα πλείους ἔχει, πάντ' ὅρ
ἐαυτοῦ ποιεῖσθαι, δὲ τούτῳ πᾶν μὲν τὸ ἐν ἀνθρώποις
χρησίων, πᾶν δὲ τὸ ἀγύριον, πάντα δὲ τὰ πολυτέλιστα
ἡγρήτο πρὸς ἑαυτὸν ἀφροῦναι ὁ δὲ οὕτως ἀνταπευ-
ώσκει τὸν οἶκον ὥστε τούτων μηδὲνδε προσδέσθαι.
(ζ) Ἐὰν δὲ τίς ταῦτα ἀπιστοῖ, ἰδέτω μὲν οἷα οὐκ ἔχει
αὐτῷ, θεωρεῖσθαι δὲ τῆς ἔκτατος αὐτοῦ εὐκαίρας γὰρ ἂν

maxime bellum gesturos censent; hanc quidem certe vident
omnes: an alius unquam, praeterquam Agesilaus, curam
adhibuit vel ut natio aliqua a Persa deficeret, vel ut quae
defecisset non periret, vel omnino ut rex malis pressus Gre-
ciae negotium facessere non posset? qui patria etiam sua bel-
lum adversus Gracos gerente, nihilominus consummum
Graeciae utilitatem non neglexit, sed domo exavigavit bar-
barum pro viribus suis male nullaturos.

At vero est operae certe prelium suavitate etiam ejus
ingenii non silebio preterire; in quo, cum honore sane
potiretur et potentia, regno praeterea, eoque non insidiis
petito, sed ab omnibus approbato, jactantiae indicia nemo
videre potuit, at ingenium ad suos diligendos propensum,
et amicae colendi studium, quibus etiam aliud agens ani-
madvertere potuisset. Quin etiam cum suis liberrissime
sermone habebat quales ab amicis habentur, et upe-
ram cum amicis in rebus quibuscunque usus esset dili-
genter navabat: et quia bona spe plenus, alicui animo et
hilaris semper erat, efflicbat ut multi ad eum familiar-
iter accederent, non tantum ut aliquid impetrarent, sed uti
jucundius diem traderent. Cum autem minime is esset
qui se jactaret, nihilominus haud gravatim audiebat eos
qui se ipsos laudarent, quod eos nihil injurii fieri potaret,
et polliceri strenuos se viros fuluros. Ceterum nec id
omittendum, quomodo opportune animi sane magnitudinem
utili soleret. Ille enim, cum a rege ei venisset epistola, quam
is Persa, qui cum Calcia erat Lacedaemouio, attulerat de
hospitio atque amicitia ejus perscriptam, eam non accepit,
sed illum qui eandem attulerat, regi remittere jussit, nihil
opus esse epistolam ad se privatim mittere; quod si Lacedae-
mouie se amicum et Graeciae benefactorem declararet, ipsum
quoque ei pro virili parte amicum futurum: verum si depre-
hensus fuerit, aut insidiis struendis occupatus, ne se,
etiam epistolas admodum multas ab eo acceperim, amicum
me habiturum existimet. Igitur hoc etiam Agesilai factum
laudo, quod, ut Graecis placeret, hospitium regis aspera-
tus sit. Illud quoque admior, quod non uter plures habe-
ret pecunias ac pluribus imparet, ei majores spiritibus
gerendos esse arbitraretur, sed ei, qui tum ipse melior
esset tum melioribus praesent. Praeterea et illud provi-
dentiae ipsius exemplum laudo, quod, cum Graeciae utile
duceret, quamplurimos a rege satrapas deficere, non vel
muneribus vel potentia regis fuerit victus, ut ei hospitio
jungi vellet: sed eaverit ne is fieret cujus illis, qui a rege
deficere vellet, suspecta esset fides. Quis illud porro in
ipso non miretur? Persa utique, propterea quod arbitrare-
tur, si plurimas haberet pecunias, omnia se suam in po-
tatem redacturum, idcirco quicquid esset inter homines
auri, quicquid argenti, quicquid maximi pretii rerum, id
totum ad se cogere conabatur; at ille contra domum suam
sic instruebat, ut horum nulli egeret. Quod si qui hanc
fide minus digna putet, is velim adspiciat qualis ei domus
sufficeret, fores etiam ejus instructae: nam aspicari quia

τις ἐτι ταύτας δαίνας εἶναι ἄκριπ Ἀριστοδόμος ὁ Ἱππικλέους ὅτι κατ'ἑλὸν λαθὼν ἐπιστήσαντο περὶ αὐτοῦ δὲ θεώσασθαι τὴν ἐνδοκ κατασκευὴν, ἀνοηστὰς δὲ ὡς εἰδομέναν ἐν ταῖς θύραις, ἀκούστας δὲ ὡς ἐπὶ πολιτικῷ κανόνῳ κατ'ἑλὸν εἰς Ἀμύκλας ἢ θυγάτηρ αὐτοῦ. (α) Τοιγαρὺν οὕτως ἀραμύσας τὸς δεκάνας ταῖς προσδόκοις οὐδὲν ἡναγκάσσοτο χρημάτων ἔνικα δίδουσι πράττειν. Καίτοι καλὸν μὲν δοκεῖ εἶναι τολῆν ἀνάλωτα κτῆσθαι ὑπὸ πολέμιον· πολλὰ μάλιστα ἔγνωε καλλίον κρῖνω τὸ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἀνάλωτον κατασκευάσαι καὶ ὑπὸ χρημάτων καὶ ὑπὸ ἔδων καὶ ὑπὸ φόβου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Ἀλλὰ μὴν ἐρῶ γε ὥς καὶ τὸν τρόπον ὑπεστήσαντο τῇ τοῦ Πέρσου ἀλαζονείᾳ. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ μὲν τῷ σπανίως ὁρᾶσθαι ἰσχυμένοντο, Ἀγχιλαῖος δὲ τῷ δαί ἱερᾶν εἶναι ἡγάλλετο, νομίζων ἀσχυρογυγίαν μὲν τὸ ἀραμύσασθαι πρέπειν, τῷ δὲ εἰς καλλίος βίον τὸ τοῖς μάλλον κόσμον παρέχειν. (α) Ἐπειτα δὲ ὁ μὲν τῷ δυσπρόδοτος εἶναι ἰσχυμένοντο, ὁ δὲ τῷ πᾶσι εὐπρόδοτος εἶναι ἔχαιρε· καὶ ὁ μὲν ἔδρωντο τῷ βραδείας διαπράττειν, ὁ δὲ τότε μάλιστα ἔχαιρεν ὅπου τάχιστα τυγχόντας ἂν δύναιτο ἀποπέμψαι. (β) Ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν εὐπείθειαν δοῦν βίονα καὶ εὐπροσφύραν Ἀγχιλαῖος ἐπαχέουσαι εἶπον κατανοήσαι. Τῷ μὲν γὰρ Πέρσῃ πᾶσαν γῆν περιέχονταί μαστεύοντες· εἰ ἂν ἔδειξας ποιοί, μωροί δὲ τεχνιῶνται· εἰ ἂν ἔδειξας φράγῃ ὅπως γε μὴν καταδρόμοι οὐδ' ἂν εἴποι τις ὅσα πραγματεύονται. Ἀγχιλαῖος δὲ διὰ τὸ φιλόπονος εἶναι πᾶν μὲν τὸ παρὸν ἔδειξεν ἔπειτα, πᾶν δὲ τὸ συντυχὸν ἔδειξεν ἔσθien εἰς δὲ τὸ ἀρμένιος κοιμηθῆναι πᾶς τόπος ἱκανὸς ἦν αὐτῷ. (γ) Καὶ ταῦτα οὐ μόνον πράττων ἔχαιρεν, ἀλλὰ καὶ ἐνθυμούμενος ἡγάλλετο ὅτι αὐτὸς μὲν ἐν μέσας ταῖς εὐπροσφύας ἀνατρέφοντο, τὸν δὲ βάρβαρον ἑώρα, εἰ μάλιστα ἀλύτως βιώσασθαι, συνελκυστέον αὐτῷ ἐπὶ περάτων τῆς γῆς τὰ τέρφοντα. (δ) Εὐφραίνει δὲ καὶ τὴν ὅτι αὐτὸς μὲν ᾔδει τῇ τῶν ὁδῶν κατασκευῇ δυνάμενος ἀλύτως χρῆσθαι, τὸν δὲ ἑώρα φεύγοντα μὲν βάλπη, φεύγοντα δὲ ψυχῇ, εἰ' ἀσθένειαν ψυχῆς, οὐκ ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ θηρίων τῶν ἀπονεστεμένων βίον μιμούμενος. (ε) Ἐκείνῳ γε μὴ πῶς οὐ καλὸν καὶ μεγαλύνον· τὸ αὐτὸν μὲν ἀνδρὸς ἔργους καὶ κτήμασι κοσμεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, κύνες τε πολλοὺς θηρευτὰς καὶ ἱπποὺς πολυμυστηρίους τρέφοντα, κυνέων δὲ ἀδελφὴν οὖσαν πείσαι ἀρματοτροφεὶν καὶ ἐπιδείξει νεκρώσεως αὐτῆς ὅτι τὸ ὄρεμμα τοῦτο οὐκ ἀνδραγαθίας ἀλλὰ πλοῦτος ἐπιδείγμα ἐστίν. (ς) Τότε γε μὴ πῶς οὐ παρὰς πρὸς τὸ γενναῖον ἔγνω ὅτι ἄρματι μὲν νικῆσαι τοὺς ἰδιώτας οὐδὲν ὀνομαστότερος ἂν γένοιτο, εἰ δὲ εὐρίην μὲν πάντων μάλιστα τὴν πόλιν ἔχει, κλειστός δὲ οἶκος καὶ ἀρίστους ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν κακῶτος, νικῶν δὲ τὴν μὲν πατρίδα καὶ τοὺς ἑταίρους εὐ-

ποσῇ has adhuc illas ipsas esse, quas Aristodemus ab Hercule oriundus, cum Spartam rediit, sumptas statuerit: conetur idem domesticam suppellectilem spectare; atque ipse secum cogitet quo pacto in sacrificiis epularetur; eudiat filiam ejus Amyclis in castris, quibus plaustris imposita sirpen cives uti solent, descendisse. Cum igitur sumptus ad reditus ita accommodaret, injusti nihil pecuniarum causa facere cogebatur. Atque praeclarum quiddam esse videtur, moros habere hostibus inexpugnabiles: verum ego cetero multo praeclarior esse iudico, ita summi animum parare, ut et pecuniis, et voluptatibus, et formidini sit inexpugnabilis.

CAPUT IX.

At vero exponant quo pacto mores etiam suos Persae fastui repugnantes instituit. Primum enim ille gloriolos se efferebat, quod raro conspiceretur. At in eo Agesiadas exultabat, quod semper hominum in conspectu versaretur, quippe existimabat factis turpibus convenire ut in oculis latenti, at vitae ad honestatem instituit lucem ipsam potius ornamentum conciliare: deinde, gravitatem ille captabat ex eo quod difficilis ad eum esset aditus, gaudebat hic quod facili ad se omnibus esset aditus. Atque ille splendorem inde sibi colligebat, quod negotia tarde conficeret, hic tam maxime latabatur, cum homines ea, quae cupiebant, celerrime consequutos dimitteret. Atqui operis pretium est considerare, quanto faciliorem ac magis parabilem voluptatem Agesiadas consecraretur. Sunt enim Persae qui terram universam circumant, quid jucunde bibat querunt, innumeri alii artificiosae parant quod cum voluptate edat: ut porro dormiat, ne dicere quidem quis possit quam multa moliantur. At Agesiadas, quod patientis laboris esset, quidquid aderat cum voluptate bibebat; quicquid obstatum foret fuisset, cum voluptate comedeat; ut autem suavitè somno frueretur, quis et locus erat idoneus. Atque hanc non modo dum faceret gaudebat, sed letitia etiam exultabat quoties cogitaret se quidem mediis in voluptatibus versari; illum vero barbarum videret, si absque tristitia vivere vellet, necesse habere ut ab extremis terrae finibus ea contraheret, de quibus voluptatem esset capturus. Quin haec etiam cum delectabant, quod se quidem aciret absque animi argritudine posse deum dispositione uti; illum vero videret acrius fugere, frigore frigori; ac propter imbecillitatem animi, non fortium virorum, sed debilitarum bestiarum vitam imitari. Illud quidem certe quod non praeclarum ac magis saeni indicium erat, quod ipse factis viro dignis et rebus partis domum suam ornaret, cum multos cases veneficos et equos ad bellarios usus aptos aleret; et Cynicas novum ut equos curru iugandos aleret persuaserit, easque vincente, demonstrat huius stultitiam non fortitudinis sed divitiarum editum esse specimen? Ille vero qui non ille manifeste ex generosa animi idoleo stultus, ne nemp, homines si privatos curru vicerit, nequequam clariorum fore; ut si civitatem haberet amicissimam, amicos plurimos optimosque per universam terrarum orbem compararet,

εργεῖν, τοὺς δὲ ἀντιπάλους τιμαρξομένους, ὅτι ὄντως ἂν εἴη νικηφόρος τῶν καλλίστων καὶ μεγαλοπρεπεστάτων θηρυσιμάτων καὶ δογμασσοτάτος καὶ ζῶν καὶ τελευτήσας γένει' αὐ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Ἐγὼ μὲν οὖν τὰ τοιαῦτα ἱπαινῶ Ἀγесίλαιον. Ταῦτα γὰρ οὐχ ὥσπερ εἰ θεσπευοὶ τις ἐντόχῳ, πλουσιώτερος μὲν ἂν εἴη, οὐλονομώτερος δὲ οὐδὲν ἂν, καὶ εἰ νότος δὲ πολεμίοις ἐμπεσούσης κρατῆσειν, εὐνυχέστερος μὲν ἂν εἴη, στρατηγικώτερος δὲ οὐδὲν ἂν· ὁ δὲ καρτερία μὲν πρωτεύων ἔνθα ποινὴν καιρὸς, ἀλλὰ δὲ ὅπου ἀνδρείας ἀγών, γνώμη δὲ ὅπου βουλῆς ἔργον, οὗτος ἐμοίγε δοκεῖ δικαίως ἀνὴρ ἀγαθὸς παντὶ καὶ ἂν νομίζεσθαι. (2) Εἰ δὲ καλὸν εὖρημα ἀνθρώπου στήθεξ καὶ κανὼν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι, καλὸν ἂν μοι δοκεῖ ἡ Ἀγσιλάου ἀρετὴ παραδειγμα γενέσθαι τοῖς ἀνδραγαθίοις ἀσκαίνουσι βουλομένοις. Τίς γὰρ ἂν ἡ δευσεῖς μιμούμενος ἀνδρείος γένετο ἢ δίκαιος ἀδικὸς ἢ σώφρων ἐβρίστης ἢ ἐγκρατὴς ἀκρατής; καὶ γὰρ δι' οὐχ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων βασιλεύειν ὥς ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ ἀρχεῖν ἐμεγαλύνετο, οὐδ' ἐπὶ τῷ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀλλ' ἐπὶ τῷ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν ἡγεῖσθαι τοῖς πολίταις. (3) Ἀλλὰ γὰρ μὴ εἰτε τεταλειωτῶς ἱπαινέται τούτου ἕνεκα θρόνον τις τούτου τὸν λόγον νομισάτω, ἀλλὰ παλὺ μᾶλλον ἐγκρίμων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἅπερ ζῶν ἔχουε, ταῦτα καὶ νῦν λέγεται περὶ αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ τί καὶ πλέον θρήνου ἔπεισιν ἢ βίος τε εὐκλείης καὶ θάνατος ὁρατικός; ἐγκρίμων δὲ τί ἀξιότερον ἡ νίκαι τε αὐ καλλίσται καὶ ἔργα τὰ πλείονα εἶη; (4) Δικαίως δ' ἂν ἐκείνους γε μακαρίζωτο ὃς εὐθὺς μὲν ἐκ παιδὸς ἐραστῆς τοῦ εὐκλείης γενέσθαι ἐβουλετο, τούτου μάλιστα τῶν κατ' ἑαυτὸν φιλοτιμιώτατος δὲ περικύβητος ἀήτητος διετέλεσεν, ἐπεὶ βασιλεὺς ἐγένετο. Ἀφικνόμενος δὲ ἐπὶ τὸ μάλιστα ἀνθρώπων αἰῶνος ἀναμάρτητος ἐτελεύτησεν καὶ περὶ τούτου ὡς ἤγειτο καὶ πρὸς ἐκείνους ὥς ἐπολάμει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Βοιωταὶ δὲ καὶ ἐν καρφαλίῳ ἱπαινέσθαι τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ, ὥς ἂν ὁ ἱπαιὼς ὑμνημονοστέρεος ἔχη. Ἀγσιλάου λαὸν μὲν καὶ τὴν ἐν τοῖς πολεμίοις ἐπέβητο, ἡρώων μὲν τοὺς οὐκ οὐκ ἦσαν ἐν τῇ πολεμικῇ χρῆναι ἢ ἐν τῇ αὐτῇ συμμάχους ποιεῖσθαι. Ἰκέτας δὲ θεῶν οὐδὲ ἑλθόντων ἐπέβητο, νομίζων ἰσογὰν εἶναι τοὺς μὲν ἐξ ἱερῶν κλέπτοντας ἱεροσούλους καλεῖν, τοὺς δὲ θυμῶν ἱκέτας ἀποσπένοντας εὐσεβεῖς ἡγεῖσθαι. (2) Ἐκείνους γε μὴν ὑμῶν οὐποτ' ἔλθην ὥς τοὺς θεοὺς οἴοτο οὐδὲν ἦσαν ὅσιος ἔργου ἢ ἀγνοεῖ ἱερὰς εἶδεναι. Ἀλλὰ μὴν ὅπως εὐνυχίῃ, οὐκ ἀνθρώπων ὑπερέρρονει, ἀλλὰ θεοῖς χάριν εἶδεν. Καὶ θαρρύνει πλείονα εἶναι ἢ ὧν οὐ

patriam et sodales beneficiis, adversarios nichilominus superrascere, resque pulcherrimis ac magnificentissimis in certaminibus victorem se futurum, futurum etiam tuum vivum tum mortuum clarissimum?

CAPUT X.

Oh res ejusmodi certe quidem Agesilaum laudat: haec enim non ita sunt veluti si quis thesaurum forte reperiat, opulentior quidem fuerit, nihil tamen rei familiaris administranda peritior; et si morbo hostes iuvante victoria potiat, felicius quidem fuerit, nihil tamen arte imperatoria instructior: qui vero laborem tolerantiā prestat illis, ubi laborem perferendi tempus est; et robore, ubi fortitudinis est certamen; et prudentia, ubi consilium res poscit, le mihi quidem videtur merito vir omnino bonus existimandus. Quod si amussis et norma sint inventum hominibus commodum ad efficienda praeclara opera, mihi egregium exemplum Agesilai virtus extitisse videtur illis, qui ipsi virtutem exercere volunt. Nam quis impius fiat, qui religiosum imitatur; vel qui iustum, injustus; vel qui modestum, petulans; vel qui temperantem, intemperans? Etenim Agesilaus non tam in eo quod aliorum rex esset, quam quod imperare sibi ipsi posset, gloriabatur; neque in eo quod adversus hostes, sed quod ad omnem virtutem civibus suis dux esset. Eumvero quod a morte laudatur, non idcirco quisquam orationem hanc esse lamentationem potest, sed multo magis laudationem. Nam primum quae vivus audiebatur, ea nunc etiam de ipso commemorantur: deinde, quid a lamentatione longius abest, quam gloriosa vita et mors matura? quid laudationibus item convenientius, quam victoris pulcherrimae maximeque pretii facinora? Ac jure quidem ille beatus praedicetur, qui statim a puero celebris evadendi cupiditate incensus, id praecipua quod concupivit prae omnes aetatis suae viros consequutus est; et cum honoris natura esset cupidissimus, perpetuo invictus extitit, ex quo rex factus fuit; cumque longicivium vitae humanae terminum attigisset, inculpatus obit tum ab illis quibus praerat, tum ab illis adversus quos bellum gerebat.

CAPUT XI.

Libet autem virtutem ejus per locos repetere, quo facilius haec laudatio memoriae inhaereat. Agesilaus deloira etiam hostium in agro sita venerabatur, quippe qui existimaret deorum auxilia non minus in hostili quam pacato solo querenda esse: eos autem, qui ad deos suppliciter accederent, ne si hostes quidem essent, violabat, quod absurdum esse ducere eos, quod si finis aliquid furto subtrahant, sacrilegos adpellare; eos autem, qui supplices ab aris vellunt, pro religiosis habere. Porro nunquam ille predicare desinebat se deos arbitrari non minus factis pias quam sacrificia puris delectari. Quin etiam fortunae quoties velatur prospera, non altiores quam homines deceret spiritus gerebat, sed illis habebat gratias; et cum bono esset animo piores mactabat

πῶς. Εἴθετο δὲ ποδομένους μὲν Πάρος φαίνεσθαι, εὐτυχῶν δὲ πρὸς εἶναι. (3) Τῶν γὰρ μὴ φίλων οὐ τοὺς δυνατωτάτους ἀλλὰ τοὺς προθυμοτάτους μάλιστα ἡσπάζετο. Ἐμοῖσι δὲ οὐκ εἰ τις κακῶς πάσχων ἡμύνετο, ἀλλ' εἰ τις εὐεργετούμενος ἀγέραιος γαίνοιτο. Ἐγχαίρει δὲ τοὺς μὲν αἰσχροκερτεῖς πίνοντας δρῶν, τοὺς δὲ δικαίους πλουσίους ποῦναι, βουλόμενος τὴν δικαιοσύνην τῆς ἀδικίας καρποθεύειν καθιστάναι. (4) Ἦσκει δὲ ἐξομολογεῖν μὲν παντοδαπούς, χρῆσθαι δὲ τοῖς ἀγαθοῖς. Ὅπως δὲ φερόντων ἢ ἐπαινούτων τινας ἀκούει, οὐχ ἥττον οἷοι καταμανθάνειν τοὺς τῶν λεγόντων τρόπους ἢ περὶ ὧν λέγοιεν. Καὶ τοὺς μὲν ὑπὸ φίλων ἐπαπαινούμενους οὐκ εἴργει, τοὺς δὲ ὑπὸ πολέμων πάμπαν κατεμύμετο, καὶ τὸ μὲν ἀπιστοῦντας ἐπαπαινεῖ σὺν ἐκρίνει, τὸ δὲ πιστοῦντας ἀνίσταται. (5) Ἐπαινούμενος δὲ ἔχαρει ὑπὸ τῶν καὶ φέγειν ἐθέλοντων τὰ μὴ ἀρεστά, καὶ τῶν παρῆρσιζομένων οὐδένα ἐχθραίνει, τοὺς δὲ κρυφίους ὥσπερ ἐνέθρας ἐβλάττειτο. Τοὺς γὰρ μὴ διαδόλους μάλλον ἢ τοὺς κλέπτας ἐμοῖσι, μάλιστα ζημίαν ἡγούμενος φίλων ἢ χρημάτων στερίσκεισθαι. (6) Καὶ τὰς μὲν τῶν ἰσχυρῶν ἀμαρτίας πρῶτος ἔρει, τὰς δὲ τῶν ἀρχόντων μεγάλας ἦγε, κρίνων τοὺς μὲν ὧγα, τοὺς δὲ πολλὰ κακῶς διατιθέναι. Τῇ δὲ βασιλείᾳ προσκίνει ἐνόμειν οὐ βασιουργίαν ἀλλὰ καλοαγαθάν. (7) Καὶ τοῦ μὲν σπυλαίου εὐνοίας στήσασθαι ἀπέχετο, πολλὴν αὐτῷ τούτῳ δοῦναι θέλοντων, τῆς δὲ ψυχῆς οὐδέποτε ἐπισέτο μνηστῆρα διαπονούμενος, ἡγούμενος τὸ μὲν ἀνθρωποποιεῖν, τὸ δὲ αὐτῷ ἔργον εἶναι, καὶ τὸ μὲν πλουσίαν, τὸ δὲ τῶν ἀσθενῶν. (8) Χρημαστὴ γὰρ μὴ οὐ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρως ἐχρῆτο, τῷ μὲν δικαίῳ ἀρεκὴν ἡγούμενος τὸ εἶναι τὰ ἀλλότριά, τῷ δὲ ἐλευθέρῳ καὶ τῶν ἑαυτοῦ προσημελίων εἶναι. Ἄλλ' ἢ δευσιδαίμων ἦν, νομίζων τοὺς μὲν καλῶς ζῶντας οὕτω εὐδαίμονας, τοὺς δ' οὐκ αἰεὶ τελευτηκῶτας εἶναι μακαρίους. (9) Μάλιστα συμφορὰν ἔκρινε τὸ γιγνώσκοντα ἢ ἀγνοοῦντα ἀμείναι τῶν ἀγαθῶν. Δόξης δὲ οὐδεμίαν ἔρα ἦε οὐκ ἐλατύνει τὰ ἰδία. Μετ' ὧγων δὲ μὴ ἰδοῦναι ἀνθρώπων οὐ καρτερίαν τὴν ἀρετὴν ἀλλ' εὐπάθειαν νομίζειν. Ἐπαινούμενος γοῦν ἔχαρει μάλλον ἢ χρῆματα κτῆμενος. Ἀλλὰ μὴ ἀνδραίνει γὰρ τὸ πλέον μετ' εὐβουλίας ἢ μετὰ κινδύνῳ ἐπιβαλεῖν. Καὶ σφίγαν ἔργῳ μάλλον ἢ λόγῳ ἔσκει. (10) Πραγματικὸς γὰρ μὴ φίλους ὧν ἐχθροὺς φοβερύτατος ἦν καὶ πόνοος μάλιστα ἀνέχων ἐταίρους ἥδιστα ὑπέκει, καλῶν ἔργῳ μάλλον ἢ τῶν καλῶν συμπτῶν ἐπιθυμῶν ἐν γὰρ μὴ τοῖς εὐπρεπείαις σωφρονεῖν ἐπιστάμενος ἐν τοῖς δεινοῖς εὐφροσῆς εὐνοῖαν εἶναι. (11) Καὶ τὸ εὐχαρὶ οὐ σπῆμασι ἀλλὰ τρόπῳ ἐπετίθει καὶ τῇ μεγαλόδωρον οὐ σὺν ὕβρι ἀλλὰ σὺν γνώμῃ ἐχρῆτο. Τῶν γοῦν ὑπεραύχων καταρροῶν τῶν μετρίων ταπεινότερος ἦν. Καὶ γὰρ ἐκαλλυπτότο γὰρ μὴ ἀμρὶ τὸ σῶμα φανόταται, τῷ δ' ἀμρὶ τὸ σπέρμα καὶ σῶμα τῷ δ' αὐτοῦ μὲν ὡς ἐλαττωμένον εἶσθαι, τοὺς δὲ φίλους ὡς πλείονα ὠφελῖν.

hostias quam, cum suis metueret rebus, voverat. Priore adhaesit erat, cum in meli esset, bilaritatem prae se ferre; cum prospera uteretur fortuna, mitis esse. Ex amicis porro non potentissimos, sed promptissimos maxime amplectebatur. Odio prosequabatur, non eum, qui lusus se ulciscabatur, sed eum, qui beneficium adfectus ingratum se declarabat. Gauderet quoties turpis quidem lucri avidos videbat pauperes, justos vero quoties locupletabatur; utpote qui iustitiam iniustitia lucrosiore efficere volebat. Cum omnis generis hominibus versari, bonis uti solebat. Cuiusque eos qui vituperabant aliquos vel laudabant audiret, non minus eorum se mores pernoscere, quam eorum, de quibus verba facerent, existimabat. Atque eos quidem, qui per amicos deciperentur, non viluperabat, qui vero per hostes, eos omnino reprobabat. Ac diffidentes quidem fallere, sapientis esse iudicabat, et scdm habentes, impium. Si ab iis laudaretur, qui vellet etiam vituperare quae manus ipsis placerent, gauderet; et eorum, qui libere quod sentiebant dicebant, neminem odio habebat: at ab iis, qui mentem suam astute celant, tanquam ab insidiis sibi cavebat. Ceterum calumniatores majori prosequabatur odio, quam fures; quippe qui majas esse detrimentum duceret, amicis quam rebus suis spoliari. Atque privatorum quidem hominum peccata mihi ferebat animo, principum vero magna censebat; quod iis paucorum, multorum hos malorum esse auctores iudicabat. Regno non levitatem, sed absolutam prohibitionem convenire putabat. Et s statuenda quidem corporis imagine abstinere, multis id honoris et largiri volentibus: animi vero monumenta nunquam desinebat elaborare; quippe qui arbitrabatur illud statuariorum, hoc sui ipsius opus esse; atque illud, divitum; hoc, bonorum. Facultatibus non iuste tantum, sed etiam liberaliter utebatur; utpote qui homini iusto satis esse dicebat, ab alienis abstinere, liberalem etiam de suis utilitatem illis adferre debere. Semper autem dorum metu tenebatur, cum honeste quidem viventes, necdum felices; eos vero, qui gloriose mortem oppetissent, iam beatos existimaret. Majorem sntem esse calamitatem iudicabat, scientem, quam inscium res praecaritas negligere: gloriae nullius amore tenebatur, cui quae propria essent non elaboraret: cui paucis hominibus mihi videbatur existimare virtutem non tolerantiam esse, sed voluptatem. Certe si laudaretur magis gauderet, quam si opes acquisivisset. At vero fortitudinem potius cum consilio quam cum periculis ostendebat; et sapientiam re magis quam verbis exercebat. Porro cum in amicis esset multissimus, inimicis maximo erat terrori: cumque labores impudens toleraret, sodalibus tamen libenter cedebat, magis actiones pulchras quam corpora pulchra desiderans. In rebus utique secundis modeste se gerere callens, in adversis spei plenus esse poterat. Atque urbanitatem non dicere, sed moribus studiis cohibere: et animi magnitudine non cum injuria petulenter illata, sed cum prudentia utebatur. Jactatios certe cum contemneret, modestus erat submissior: etenim de vili corporis cultu, de pulchro exercitui sui ordine, de eo etiam quod ipse quam paucissimis egeret, et amicis quamplurimum prodesset,

(12) Πρὸς δὲ τοῖς βαρύνεσθαι μὲν ἀνταγωνιστὴς ἦν, κορυφαίως δὲ κρατῆσαν ἐχθροῖς μὲν δουραπάτης, φίλοις δὲ εὐπαρκεσιτότατος. Αἱ δὲ τιθεῖς τὰ τῶν φίλων ἀσφαλὲς αἰεὶ ἀμυνοῦν τὰ τῶν πολεμίων ἔργον εἶχεν. (13) Ἐκείνους οἱ μὲν συγγενεῖς φιλακτιζόμενα ἐκάλουν, οἱ δὲ χρώμενοι ἀπροσάπιστον, οἱ δ' ὑπουργήσαντες τι μνημόνα, οἱ δ' ἀδικούμενοι ἐπικούρον, οἳ γὰρ μὴν συγκινδυνεύοντες μετὰ θεοῖς σοῦθησαν. (14) Δικαί' ἔμοιγε καὶ τοῖς μόνος ἀνθρώπων ἐπιδείξαι ὅτι ἡ μὲν τοῦ σώματος ἰσχυρὴ γρηθάσει, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς βίωσις τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀγχιρτός ἐστιν. Ἐκείνος γοῦν οὐκ ἀπέειπε μεγάλην καὶ καλὴν ἐριμέμενος δοῦσαν, εἰ καὶ μὴ τὸ σῶμα φέρειν ἡδύνατο τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ βίωσιν. (15) Τοιγαροῦν ποίας νεότητος οὐ κρείττον τὸ ἐκείνου γῆρας ἐφάνη; τίς μὲν γὰρ τοῖς ἐχθροῖς ἀκμάζον οὕτω φοβερός ἦν ὥς Ἀγισίλαος τὸ μέγιστον τοῦ αἵματος ἔχων; τίνας δ' ἐκποδῶν γενόμενον μάλλον ἥσθησαν οἱ πολέμιοι ἢ Ἀγισίλαον καίπερ γρηκιοῦ τελευτήσαντος; τίς δὲ συμμάχους θάρρος παρέσχεον ἔσπον Ἀγισίλαος, καίπερ ἤδη πρὸς τῇ σφόδρῃ τοῦ βίου ὄν; τίνα δὲ νέον οἱ φίλοι πλέον ἐπόθησαν ἢ Ἀγισίλαον γρηκιοῦ ἀποθανόντα; (16) Οὗτοι δὲ τελέως ὁ ἀνὴρ τῇ πατριδι ἀφελίμως ὄν διεγίνετο ὥς καὶ τελευτησάσης ἤδη ἐπὶ μεγαλειῶς ἀφελῶν τὴν πόλιν εἰς τὴν αἰδίον ἀλεχσιν κατηγάγετο, μνημεῖα μὲν τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν κτισάμενος, τῆς δὲ βασιλικῆς πατρὸς ἐν τῇ πατριδι τυχεῖν.

gloriabatur. [Ad haec, gravissimus quidem erat dum certaret adversarius; ubi vero victoria potius esset, lenissimus: ab inimicis difficulter circumveniri poterat, ab amicis facile in falsam persuasionem adducebatur: semper autem amicorum res in tuto collocans, ut hostium semper extingueret id agebat. Ilum cognati propinquorum studiosum nominabant; qui eo utebantur, amicos sine tergiversatione; qui aliquid officii praestitissent, memorem; injuria laesi, adiutorem; qui vero periculum una cum eo adibant, post deos servatorem. Et nihil sane videtur etiam solus ex hominibus demonstrasse, corporis quidem vires senescere, sed animi robur in viris fortibus senectutis esse expers. Ille certe magnam praerantique famam adpetere non destitit, etiam si corpus animi ipsius robur ferre non poterat. Quae igitur juventute non illius senecta perstantior adparuit? Quis enim, aetate florens, hostibus tam fuit terribilis, quam Agesilaus, cum jam ultimum vitae terminum attingeret? quoniam e medio sublato magis gavisus esset hostes, quam Agesilao, tametsi senex vitam finivisset? quis tantum fiducia sociis praeiuit, quantum Agesilaus, licet ad vitae jam terminum pervenisset? quem amici juvenem magis desiderarunt, quam Agesilao, qui senex mortem obierat? Is autem adeo perfecte semper patrie fuit utilis, ut etiam jam defunctus, magnifice adhuc civitatem juvenis ad aeternum domicilium deduxisset sit; monumenta quidem virtutis suae per universam terrarum orbem adeptus, sepulcrum vero regiam in patria consequutus.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΙΕΡΩΝ Η ΤΥΡΑΝΝΙΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Σιμωνίδης ὁ κοινήτης ἀφ' αὐτοῦ ποτε πρὸς Ἱέρωνα τὸν τυράννον. Σχολῆς δὲ γενομένης ἀμφοῖν εἶπεν ὁ Σιμωνίδης, Ἄρ' ἂν μοι ἐθέλῃσαι, ὦ Ἱέρων, διηγήσασθαι ἢ εὐκὺς εἰδέναι σε βέλτων ἐμοῦ; Καὶ ποῖα ταῦτ' ἐστίν, ἔφη ὁ Ἱέρων, ὅποια δὴ ἐγὼ βέλτων ἂν εἰδῶν σου οὕτως οὗτος σοφοῦ ἀνδρὸς; (α) Οἷδά σε, ἔφη, ἐγὼ καὶ ἰδιώτην γαγγιζόμενον καὶ τῶν τυράννων ὄντα· εὐκὺς οὖν ἀμφοτέρων πιπειρούμενον καὶ εἰδέναι σε μᾶλλον ἐμοῦ πῇ διαφέρει τὸ τυραννικὸς τε καὶ ἰδιωτικὸς βίος εἰς εὐφροσύνας τε καὶ λύπας ἀνθρώποις. (β) Τί οὖν, ἔφη ὁ Ἱέρων, οὐχὶ καὶ σὺ, ἐπεὶ οὖν γε εἶμι ἰδιώτης εἰ, ὑπέμνησάς με τὰ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ; οὗτω γὰρ ἂν σοι οἴμην μάλιστα ἐγὼ δύνασθαι δηλοῦν τὰ διαφέροντα ἐν ἐκαστέρῳ. (γ) Οὐτοὶ δὲ ὁ Σιμωνίδης εἶπε, Τοὺς μὲν δὲ ἰδιώτας ἔγνω, ὦ Ἱέρων, δοκίμῳ μοι καταμαρτυρήναι διὰ μὲν τῶν ὀρθολογῶν ὁραμμένων ἡδονῶν τε καὶ ἀχθόμενων, διὰ δὲ τῶν ὁτῶν ἀκούσεσθαι, διὰ δὲ τῶν βιβῶν ὁραμῶν, διὰ δὲ τοῦ στόματος σίτους τε καὶ ποτοὺς, τὰ δὲ ἀπρόδικα δὲ ὧν δὴ πάντες ἐπιστάμεθα· (δ) τὰ δὲ φύχῃ καὶ θέλῃ καὶ σκληρὰ καὶ μαλακὰ καὶ κούφα καὶ βαρέα ὅλα τῶν σωματικῶν δοκῶμεν, ἔφη, κρίνοντας ἔθεσθαι καὶ καὶ λυπεῖσθαι ἐπ' αὐτοῖς· ἀγαθοὺς δὲ καὶ κακοὺς ἐστὶ μὲν ὅτε δὲ αὐτῆς τῆς φύχῃς μοι δοκῶμεν ἡδισθαί τε καὶ λυπεῖσθαι, ἐστὶ δ' ὅτε κοινή διὰ τῆς φύχῃς καὶ διὰ τοῦ σωματικῶν. (ε) Τῶ δὲ ὕπνῳ ὅτι μὲν ἡδόμεθα δοκῶ μοι αἰσθάνεσθαι, ὅπως δὲ καὶ φθίνει καὶ ὀπότε, ταῦτα μᾶλλον πικρὰ, ἔφη, δοκῶ μοι ἀγνοεῖν. Καὶ οὐδὲν ἴσως τοῦτο θαυμάστον, εἰ τὰ ἐν τῷ ἡγρηγορίῳ σαφεστέρως ἡμῖν τὰς αἰσθήσεις παρέχεται ἢ τὰ ἐν τῷ ὕπνῳ. (ς) Πρὸς ταῦτα δὲ ὁ Ἱέρων ἀπεκρίνατο, Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἔφη, ὦ Σιμωνίδη, ἔγωγε τοῦτον ὅν εἰρηκας σὺ γε οὐδ' ὅπως ἂν αἰσθάνοιτο τινος ὄλου ὁ τυράννος ἔχουμ' ἂν εἰπεῖν, ὅτι μέχρι γε τούτου οὐκ οἶδ' εἰ τι διαφέρει τὸ τυραννικὸς βίος τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. (ζ) Καὶ ὁ Σιμωνίδης εἶπεν, Ἄλλ' ἐν τοῖςδε, ἔφη, διαφέρει· πολλὰ κλέσται μὲν δὲ ἐκαστον τούτων εὐφραίνεται, πολλὰ δὲ μὲν λυπηρὰ ἔχει. Καὶ ὁ Ἱέρων εἶπεν, Οὐχ οὕτως ἔχει, ὦ Σιμωνίδη, ταῦτα, ἀλλ' εὐθεὶς ἐστὶ μῶν πολλὰ εὐφραίνεται οἱ τυράννοι τῶν μετρίως διαγόντων ἰδιωτῶν, πολλὰ δὲ πλείω καὶ μέγας λυσιπτόν. (η) Ἀπίστα λέγεις, ἔφη ὁ Σιμωνίδης. Εἰ γὰρ οὕτω ταῦτ' εἴχῃ, πῶς ἂν πολλοὶ μὲν ἐπισθῶμιον τυραννεῖν, καὶ ταῦτα τῶν δοκούντων ἐκαστωτέρων ἀνδρῶν εἶναι; πῶς δὲ πάντας ἐξήλθον ἂν τοὺς τυράννους; (θ) Ὅτι ναὶ μὴ τὸν Δεῖ, ἔφη ὁ Ἱέρων, ἔπειτα ὅπως ἀμφοτέρων τῶν ἐργῶν

XENOPHONTIS

HIERO SIVE DE REGE.

CAPUT I.

Veniebat aliquando ad regem Hieronem poeta Simonides : quoniam etiam obligasset utrique, Simonides hoc modo loquutus est : Vellesse mihi exponere, mi Hiero, quæ consentaneum est rectius te scire quam me? Et cuiusmodi sunt illa, inquit Hiero, quæ rectius ego scilicet noverim, quam tu, qui vir es tam sapiens? Equidem, ait, scio te privata fortuna usum fuisse, ac nunc esse regem. Quapropter consentaneum est, te, qui utraque sis expertus, rectius me scire, quo pacto vita tum regia, tum privata, quod voluptates ac molestias humanas attinet, differant. Quid igitur? ait Hiero, non tu quoque, quum hoc tempore sis adhuc homo privatus, revocare mihi possis in memoriam ea quæ sunt in vita privata? Nam ita equidem maxime futurum arbitror, ut quæ in utraque discrimina sunt, indicare possim. Quomodo enim in hunc modum Simonides dicere cepit : Anmodumvisse mihi videtur, Hiero, privatos homines, iis rebus quæ sub aspectum eadent, vel cum voluptate vel cum molestia per oculos addici; per aures, iis quæ auribus percipiuntur; per nares, odores; per os, cibo et potu; rebus veneris, per ea quæ omnibus nota sunt; frigora vero et calores, et dura et mollia, et levia et gravia, toto corpore iudicare mihi videtur, atque ita deinde vel delectationem vel molestiam ex eis percipere : bonis autem ac malis nonnumquam per animum solum vel delectari, vel de hisdem addici molestiam videtur; nonnumquam communiter per animum et corpus. Sonno delectari nos, ipse me sensus docere videtur : quo autem pacto, et quæ parte nostri, et quando, ea vero magis, inquit, ignorare mihi videtur. Nec fortasse mirum putari debet, quæ vigilantibus nobis acerbant, evidentiores nobis sensus aut prebere, quam quæ per somnum. Ad ea respondit Hiero : Ego sane, mi Simonides, haud possum dicere, quo pacto rex aliud quid sentire possit, extra illa quæ tu commemorasti. Quo fit, ut nactus quidem haud sciam, an aliquod inter regem et privatum vitam discrimen sit. Tum Simonides, At in his ipsis, ait, regie vite discrimina est. Nam multis partibus maiorem ex his singulis voluptatem percipit, et molestiarum minus habet. Et Hiero, Non ita se res habet, ait, mi Simonides, sed scire debes, reges multo minus delectationis capere, quam privatos homines, qui quidem vitam mediocrem agunt, ac multo plures majoresque molestias sentire. Dicis tu quidem incredibilia, inquit Simonides. Nam si hæc esset harum rerum ratio, cur multi regnandi essent cupidi, et quidem ii, qui homines videntur esse rerum maxime periti? qui fieret, ut universi reges admiraretur? Quis profecto vitam, inquit Hiero,

σκοποῦνται περὶ αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ παρῶσομαι σε διδάσκων ὅτι ἀληθὲς λέγω, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς θύρας ἀντιθέην γὰρ καὶ οἱ δοκοῦ μνηστῆσαι ἀρξάμενοι λέγειν.

(11) Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τοῖς διὰ τῆς θύρας θεάματα λογιζόμενος εὐρίσκω μειοκτακτούτας τοὺς τυράννους. Ἄλλα μὲν γὰρ ἐν ἄλλῃ χώρα ἴσθιν ἀξιοθλίαται· ἐπὶ δὲ τούτων ἕκαστα οἱ μὲν ἰδύσθαι ἔρχονται καὶ εἰς πόλεις ἀς ἂν βούλονται θεαμάτων ἕνεκα, καὶ εἰς τὰς κοινὰς πανηγύρεις, ἔθνα τὰ ἀξιοθεατώτα δοκεῖ [εἶναι] ἀνθρώποις συναγείρεσθαι.

(12) Οἱ δὲ τύραννοι οὐ μάλιστ' ἀμφὶ θεωρίας ἔχουσιν. Οὗτοι γὰρ ἵνα αὐτοῖς ἀσφαλὲς ᾖ οὗτοι μὴ κρείττους τῶν παρόντων μέλλουσιν εἶσθαι, οὗτοι τὰ οἰκοὶ κέκτανται ἔργα, ὥστε ἄλλους παρακαταθεμένους ἀποθνήσκουσιν. Φυβοῦν γὰρ μὴ τιμαὶ τε σταθῆναι τῆς ἀρχῆς καὶ ἀδύναται γίνονται τιμωροῦσθαι τοὺς ἀδικήσαντας.

(13) Εἰποις οὖν ἂν ἴσως σὺ, ἀλλ' ἄρα ἔργεται αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα καὶ οἰκοὶ μένουσι. Καὶ μὴ Δία, ὦ Συμμενίδης, ὁλῶγα τε τῶν πολλῶν καὶ ταῦτα τοιαῦτα ὄντα οὕτω τίματα πολεῖται τοῖς τυράννοις ὥστε οἱ ἐπιεικνέμενοι καὶ δεῦναι ἀνέουσι πολλαπλάσια λαβόντες ἐν ὁλίγῳ χρόνῳ ἀπέναντι παρὰ τοῖς τυράννοις ἢ ὅσα ἐν παντὶ τῇ βίᾳ παρὰ πάντων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κτῶνται.

(14) Καὶ ὁ Συμμενίδης εἶπεν, Ἄλλ' εἰ τοῖς θεάμασι μειοκτακτεῖται, διὰ γὰρ τοῦ τοῦ ἐκείνου πλεονεκτεῖται. Ἐπεὶ

τοῦ μὲν ἡδίστου ἀκροάματος ἐπαίνοιο οὐποτε σπανίζετε· πάντας γὰρ οἱ παρόντες ἡμῖν πάντα καὶ ὅσα ἂν λέγηται καὶ ὅσα ἂν ποιῆται ἐπαίνουσι. Τοῦ δ' αὖ χαλεπώτερο ἀκροάματος λοιδόρια ἀνέκοι ἴσθαι· οὐδεὶς γὰρ ἐθέλει τυράννου κατ' ἀφελανίαν καταγορεύειν. (15) Καὶ ὁ Ἰέρων εἶπε, Καὶ τί οἷε, ἔφη, τοὺς μὴ λέγοντας κακοὺς εὐραίνειν, ὅταν εἰδῇ τις σαφῶς ὅτι οἱ σκοποῦντες οὗτοι πάντα κακὰ νοοῦσι τῷ τυράννῳ; ἢ τοὺς ἐπαίνουντας τί δοκεῖ εὐραίνειν, ὅταν ὑποπτοὶ ᾖσιν ἕνεκα τοῦ καλεῖσθαι τοὺς ἐπαίνους ποιέσθαι;

(16) Καὶ ὁ Συμμενίδης εἶπε, Τοῦτο μὲν δὲ καὶ μὴ τὸν Δία ἐρωγέει σοι, Ἰέρων, πᾶσι συγχωρῶ, τοὺς ἐπαίνους παρὰ τῶν εὐλευκρωτάτων ἡδίστους εἶναι, ἀλλ', ὅρξου, ἐκείνῳ γὰρ οὐκ ἂν εἴποιται ἀνθρώπων οὐδένα ὡς οὐχὶ οἱ ὦν τρεφόμεθα οἱ ἄνθρωποι, πολλὸ πλεῖον ἡμεῖς ἐν αὐτοῖς εὐραίνεσθαι.

(17) Καὶ οἰδᾷ γ', ἔφη, ὦ Συμμενίδης, ὅτι τούτω κρίνωσιν οἱ πλείστοι ἥδων ἡμεῖς καὶ πίνειν καὶ ἐσθίειν τῶν ἰδιωτῶν, ὅτι δοκοῦσι καὶ αὐτοὶ ἥδων ἐν δεινότητι τὸ ἡμῖν παρατιθέμενον δαίμων ἢ τὸ ἑαυτοῖς. Τὸ γὰρ τὰ αἰσθήσα ὑπερβῶλλον, τούτω παρέχει τῆς ἡδονῆς. (18) Διὸ καὶ πάντες ἀνθρώποι οὕτως προσέχονται τῆς εὐδοκίας πλὴν οἱ τύραννοι. Ἐκτελεῖ γὰρ αὐτοῖς διὰ παρασκευασμένην οὐδέμιν ἐν ταῖς βουλαῖς ἔχουσιν αἱ τρέφονται αὐτῶν ἐπίδοσις. Ὡστε ταύτῃ πρῶτον τῇ εὐφροσύνῃ τῆς ἐπιδοῦς μειοκτακτοῦσι τῶν ἰδιωτῶν.

(19) Ἐπειτα δ', ἔφη, ἐκείνῳ εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ἐν ἐμπειροῖς εἰ ὅτι ὅσοι ἂν πλείους τῆς παραθέται τὰ παρατιθέμενα ἰδιωτῶν, τοσούτω ὀλεσθον κόρος ἐμπέπτεται τῆς ἡδονῆς. Ὡστε καὶ τῷ χρόνῳ τῆς ἡδονῆς μειοκτακτεῖ ὁ παρατιθέμενος πολλὰ τῶν μετρίως δειπνέμενων. (20) Ἀλλὰ καὶ μὴ

utramque non experti, de regia considerationem instituant. Ego vero mitar te docere, ne verum dicere, ficto a visu initio: nam meminisse videor, inde te quoque exorsum esse.

Primum enim, quom mecum ipse ratiocinando venor in his que oculis cernuntur, deteriorum esse regum conditionem reperio. Sunt alii sique aliis in regionibus alia spectata digna, ad que singula privati homines accedunt, tam in urbes quo volunt, spectaculorum causa; quam ad conventus publicos, in quibus colliguntur que dignissima esse spectata mortalibus videntur. Reges vero spectaculis non admodum occupantur. Nam neque tutum est ipsis eo pergere, ubi non superiores illis futuri sunt, qui

istic adsant: neque res ipsorum domi tam tuto sunt loco, ut his aliorum fidei creditis, peregre proficisci possint. Nam metuendum est, ne simul et imperio asperiant, et ulciscendi eos, a quibus sunt lesi, facultatem amittant. Fortasse tu dixeris: At enim spectacula nihilominus eis veniant, etiam si domi maneant. Sane quam pauci, mi Simoniades, de multis: atque etiam quam huiusmodi sint, tanti venduntur regibus, ut, qui aliquid exhibent, quicquid tandem id fuerit, multo maioribus promissis brevi tempore acceptis a rego discere velint, quam per omnem vitam a ceteris hominibus universis comparent. Et Simoniades, At si maxime, quod attinet spectacula, deterior est vestra conditio, saltem plus voluptatis aeribus percipitis. Nam quod omnem est auditu iocundissimum, nunquam laudes vobis desunt: omnes enim qui vos conveniunt, quicunque vel dicitis, vel facitis, ea omnia laudibus predicant. Quod vero longe molestissimum auditu est, convicia nunquam auditis: nemo enim regem in eo accusare vult. Ad es Hiero, Quid vero putas, inquit, voluptatis illos asserere, qui non maledicunt, quando plane notum alicui est, hosce, qui tacent, mala omnia de tyranno cogitare? vel quid adferre delectationis putas illos laudatores, quando suspecti sunt, ne forte laudationes illas adsentandi causa instituant? Ad es Simoniades, Equidem hoc profecto, inquit, tibi concedo, mi Hiero; laudes, que ab hominibus maxime liberis proficiscantur, iocundissimas esse. Sed (vides ipse) nunquam persuadebis ulli hominum, non multo plus es his de delectationis capere, per que homines alimur. Novi, ait, mi Simoniades, de hoc statuere maximam hominum partem, suavius nos et bibere, et vesci, quam privatos, quod et ipsis videatur esse iocundius eam communi eumere, quo nobis adponitur, quam que ipsis.

Etenim quod usitata excedit, id voluptatis suppediat. Quamobrem universi homines magna cum voluptate dies festos exspectant, extra solos reges. Nam liborum menas semper instructe magna rerum copia, incrementum festis diebus nullum habent. Quo fit, ut primum itac spei voluptate a privatis hominibus superentur. Deinde probe scio te quoque expertum esse, fieri ut quanto plura sibi quis adposuerit modum excedentia illorum que satis fuissent, tanto citius satietas ipsius citi capiat. Itaque ipso etiam tempore minus voluptatis percipit is, qui adponit sibi multa, quam ii qui modice vicant. At profecto, inquit Simoni-

Δ', ἔφη ὁ Σιμωνίδης, ὅσον ἂν χρόνος ἢ ψυχὴ προσή-
ται, τοῦτον πολλὸν μάλλον ἤδουσι οἱ τοῖς πολυτελεστέ-
ραις παρασκευαῖς τραφεῖσιν οἱ τῶν εὐτελέστατα πα-
ρασκευαζομένων. (21) Οὐκ οὖν, ἔφη ὁ Ἱέρων, ὦ Σιμωνίδης,
τὸν ἐκείσθαι ἡδόμενον μάλα, τοῦτον οὐκ αἰ ἐρωτι-
κώτατος εἶναι τοῦ ἔργου τοῦτου; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.
Ἦ οὖν ὅστις τι τοὺς τυράννους ἤδισιν ἐπὶ τῇν ἑαυτῶν
παρασκευῇν ἰόντας ἢ τοὺς ἰδιώτας ἐπὶ τῇν ἑαυτῶν; Οὐ
μὲν τὸν Δ', ἔφη, οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ καὶ ἀγλαυκότερον,
ὡς πολλοὶς ἂν δοίμην. (22) Τί γάρ, ἔφη ὁ Ἱέρων, τὰ
πολλὰ ταῦτα μηχανήματα κατανέμοντας ἢ παρατίθεται
τοῖς τυράννοις, ὅστις καὶ δρῦμα καὶ στρυγὴ καὶ τὰ
τούτων ἀδελφά; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Σιμωνίδης, καὶ
πάνυ γέ μοι δοκοῦντα παρὰ φύσιν εἶναι ταῦτα ἀνθρώ-
ποις. (23) Ἄλλο τι οὖν οἶει, ἔφη ὁ Ἱέρων, ταῦτα τὰ
δοῖσματα εἶναι ἢ μαλακίαν καὶ ἀσθενήσαντες τρυφῇ φυ-
γῆς ἐπιθυμήματα; ἐπεὶ εὐοδὲ ἔγνωκε ὅτι οἱ ἡλέως ἐσθίου-
ντες καὶ οὐ που οἷστα ὅτι οὐδὲν προσέδονται τοῦτον τῶν
σοφισμάτων. (24) Ἄλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Σιμωνίδης,
τῶν γὰρ πολυτελέων ὁσμῶν τοῦτον αἷς χρίσθαι τοὺς πλε-
σιάζοντας ὁμαι μάλλον ἀπολαύειν ἢ αὐτοὺς ἡμέτε-
ρον γὰρ καὶ τῶν ἀρχαίων ὁσμῶν οὐκ αὐτοὺς ὁ βασιλικῶς
αἰσθάνεται, ἀλλὰ μάλλον οἱ πλησιάζοντες. (25) Οὗτο
μέντοι, ἔφη ὁ Ἱέρων, καὶ τῶν οἷων ὁ μὲν ἔχων παν-
τοδωπὰ ἀεὶ οὐδὲν μετὰ πόθου αὐτῶν λαμβάνει ὁ δὲ
σπανίως τινός, οὗτός ἐστιν ὁ μετὰ χάριτος συμπλάμα-
νος, ὅταν αὐτῷ προσανῇ τι. (26) Κινδυνεύουσιν, ἔφη
ὁ Σιμωνίδης, αἱ τῶν ἀποδοσίων μόνον ἡμῖν ἀπολαύσεις
τοῦ τυραννικοῦ ἐπιθυμίας παρέχειν. Ἐν γὰρ τοῦτον
ἔστιν ἡμῖν ὅτι ἂν καλλίστον ἴδωτε τοῦτον συναιεῖν.
(27) Νῦν δὲ, ἔφη ὁ Ἱέρων, εἰρηκας ἐν ᾧ εἰσὶ πολλοὶ πλει-
στον μεινακτοῦμεν τῶν ἰδιωτῶν. Πρώτον μὲν γὰρ
γάμος ὁ μὲν ἐκ μειζήσων δόπου καὶ πλούτου καὶ δυνά-
μει καλλίστος δοκεῖ εἶναι, καὶ παρέχειν τινὰ τῷ γήμαντι
φιλοτιμίαν μετ' ἡδονῆς· δεύτερον δ' ὁ ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ
δ' ἐκ τῶν φιλοτέρων πάνω τιμῆς καὶ ἀρχῆς νο-
μίζεται. (28) Τῷ τοίνυν τυράννῳ, ἂν μὴ ξένην γῆμα,
ἀνάγκη ἢ μειόνον γαμεῖν, ὥστε τὸ ἀγαπητὸν οὐ πάνυ
αὐτῷ παραγίνεται. Πολλὸν δὲ καὶ αἱ θεραπείαι αἱ ἀπὸ
τῶν μέγιστων ὁρῶν οὖν γυναικῶν εὐραίνονται μέλι-
στα, αἱ δ' ἀπὸ τῶν δοῦλων παρῶσαι μὲν οὐδὲν τι ἀγα-
πώνται, ἂν δέ τι ἐλλείπωσι, δεινὰς ὁρῆς καὶ λύπας
ἐμποιοῦσιν. (29) Ἐν δὲ τοῖς παιδικαῖς ἀποδοσίσις ἐστὶ
αὐτῷ πολλὸν μάλλον ἢ ἐν τοῖς τεκνοποιῶσις μεινακταῖς τῶν
εὐρυστοῦντων ὁ τύραννος. Ὅτι μὲν γὰρ τὰ μετ' ἐρωτος
ἀποδοσίαις πολλὸν διαπερνόντας εὐραίνει πάντες δόπου
ἐπιστάμεθα· (30) ὁ δὲ ἔρως πολλὸν αὐτῷ ἰσχυρὸς ἥκειται τῷ
τυράννῳ ἐγγίγνεται. Οὐ γὰρ τῶν ἐτοιμῶν ἡδεῖται ὁ
ἔρως ἐρίμενος, ἀλλὰ τῶν ἐπιτιμωμένων. Ὡς περ οὖν
αἱ τίς ἀπειρος ὦν δόξωσι τοῦ πλείν ἀπολαύει, οὗτω καὶ ὁ
ἀπειρος ὦν ἐρωτος ἀπειρός ἐστι τῶν ἡδίστων ἀποδοσίων.
(31) Ὁ μὲν οὖν Ἱέρων οὕτως εἶπεν. Ὁ δὲ Σιμωνίδης
ἐπιγέλῳσας, Πῶς λέγεις, ἔφη, ὦ Ἱέρων; τυράννω οὐ φησὶ
παιδικῶν ἐρωτος ἐμπίσθαι; πῶς μὲν σὺ, ἔφη, ἔρῃς Δαί-
-

δες, quam diu admittit cibum animas, tam diu multo ma-
jorem voluptatem capient qui sumptuosis adparata nutrien-
tur, quam qui viliora quaedam sibi adponunt. An igitur, mi
Simonides, inquit Hiero, putas, eum qui re aliquo delecta-
tur, vehementissimo ejus rei amore teneri? Omnino, inquit.
Nam ergo vides majori reges cum voluptate ad cibum alii
adparatum accedere, quam privatos homines ad suum? Ne-
quaquam certe, ait: immo etiam hoccausius, ut plerisque
videri possit. Quid? ait Hiero, num multa illa magnaue
arte elaborata considerasti, quæ regibus adponuntur, acris,
mordacia, acerba, et quæ his germana sunt? Maxime, ait
Simonides, et quidem talia quæ plane videntur mihi esse
preter hominum naturam. Ergone putas, ait Hiero, hæc
edulia quiddam esse aliud quam molles et languentis præ
deliciis animi cupidies? Nam certo scio (neque tu fortassis
ignoras) eos, qui jucunde vescantur, istis artificiosis inventis
non indigere. At vero, ait Simonides, etiam sumptuosas
illis odoribus, quibus unguntur, magis arbitror eos qui vo-
biscentis sunt frui, quam vos ipsos: veluti ingratos quoque
odores non sentit is qui ederit, sed illi potius qui cum eo
versantur. Sic igitur, ait Hiero, qui varios semper cibos
habet, nullos eorum cum adpetit sumit: at cui raro quid
obvenit, is vero est qui cum letitia satiat, quum quid ei
objicitur. Videntur, ait Simonides, tantum rei venerere
fruitiones in vobis regnandi cupiditates excitare. Nam hæc
in parte licet vobis, ut quodcumque pulcherrimum videritis,
cum eo consorciscatis. Dixisti tu modo quiddam, ait Hiero,
in quo scire debes, nos a privatis hominibus omnem maxi-
me superari. Primum enim conjugium, quod cum prestan-
tioribus scilicet contrahitur, hæc opes et potentiam longe
pulcherrimum esse videtur, et ei, qui ducit uxorem, cum
voluptate quodam dignitatem præbere: altero loco est id
quod inter æquales contrahitur: denique quod ex vilioribus
constat, plane ignominiosum at inutile putatur. Rex qui-
dem, si exteram non duxerit, ex inferioribus uxorem ducat
necesse est: quo fit, ut non admodum id consequatur, quo
contentus sit. At vero colli a feminis, quæ maximos spiri-
tus gerant, maximæ voluptatis est: ab his autem, quæ servæ
nostræ sunt, si colamus, non admodum satisfiat animo; sin
minus, graves ea res las ac molestias in nobis excitat. Jam
masculorum in amoribus multo etiam minus voluptatem re-
perit, quam in his quibus soles procreatur. Scimus
enim omnes, congressus veneros, cum amore conjunctos,
eximium voluptatem adferre: verum amor in nullorum ani-
mis minus excitatur quam regis. Non enim amoris jucun-
dum est illa expetere, quæ in promptu sunt, sed quæ
sperantur. Itaque eadem ratione qua is qui alium exportis
non est, pota possit frui: sic etiam is qui amorem non est
expertus, longe suavisissimum veneris est experiri. Hujusmodi
erant, quæ ab Hierone dicebantur. Ad quæ risu Simonides
sublato, Quid ais, inquit, Hiero? negas tu regum in animis
excitari amores puerorum? quæ sit, ut tu certe Daliochum,

λόγου τοῦ καλλίστου ἐπικαλούμενος; (30) Ὅτι μὲν τὸν Δῖ, ἔφη, ὃ Σιμωνίδης, οὐ τοῦ ἰσχυροῦ παρ' αὐτοῦ δοκούντος εἶναι τυχρὴν τοῦτον μάλιστα ἐπιθυμῶ, ἀλλὰ τοῦ ἡμιστά τυράνῃ προσήκοντος κατηγορησασθαι. (31) Ἐγὼ γὰρ δὴ ἐγὼ μὲν Δαυλόγῳ ὅντιν ἰσὺς ἀναγκάζει ἡ φύσις ἀνθρώπου δεῖσθαι παρὰ τῶν καλῶν, τοῦτον δὲ δὸν ἐγὼ τυχεῖν, μετὰ μὲν φίλους καὶ παρὰ βουλομένου πᾶν ἰσχυρῶς ἐπιθυμῶ τυχεῖναι, βίᾳ δὲ λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ ἥσσον ἂν μοι δοκῇ ἐπιθυμῶν ἢ ἐμαυτὸν κακὸν τι ποιεῖν. (32) Παρὰ μὲν γὰρ πολυμίαν ἀκόντων λαμβάνειν πάντων ἥδιστον ἔργον νομίζω εἶναι, παρὰ δὲ παιδιῶν βουλομένων ἥδιστα οἶμαι αἱ χάριτες εἶναι. (33) Εὐθὺς γὰρ παρὰ τοῦ ἀντιπολιούτου ἡδεῖται μὲν αἱ ἀντιβλέψεις, ἡδεῖται δὲ αἱ ἐρωτήσεις, ἡδεῖται δὲ αἱ ἀποκρίσεις, ἥδιστα δὲ καὶ ἐπαρρηθιστότατα αἱ μάχη τε καὶ εἰρήνη. (34) τὸ δὲ ἀκόντων παιδιῶν ἀπολαύειν λαχρῶσις, ἔφη, ἔμοιγε δοκεῖ δοκῆναι μείλλον ἢ ἀπορρησίσι. Καίτοι τῷ μὲν λεπτῷ παρέρχεται τινὲς θύμῃ ἥδονας τὸ τι κέρδος καὶ τὸ ἀνὴν τὸν ἐλθόν· τὸ δὲ οὗ ἂν ἐρῇ τις τοῦτον ἥδισται ἀναιμῶν καὶ φιλονύκτη μισοῖσθαι καὶ ἀπεισεῖν ἀγνοομένου πῶς οὐχὶ τοῦτο ἥδον θυμῶς τὸ πάθημα καὶ οἰκτῆρς; (35) καὶ γὰρ δὴ τῷ μὲν ἰδιώτῃ εὐθὺς τεκμαίρονται ἔσθαι, ὅταν ὁ ἐροῦμῆναι τι ὑπουργῇ, ὅτι ὡς φίλιν χαρίζεται, ὅλῃ τὸ εἰδέναι ὅτι οὐδέποτε ἀνάγκης ὅσως ὑπάρξει, τῷ δὲ τυράνῃ οὐποτ' ἔστι πιστεύειν ὡς φιλεῖται. (36) Ἐπεταμένθα γὰρ [αὐ] τοῖς δὴ φέρον ὑπερταύεται ὡς ἡ μέλλει ἂν δύνηται εἰσεκαίρειν αὐτοὺς ταῖς τῶν φιλονύκτων ὑπουργίαις. Καὶ τοίνυν αἱ ἐπιβουλῆς ἐξ οὐδέναυ πλείονες τοῖς τυράνῃσι εἰσὶν ἢ αὐτῶν μάλιστα φιλεῖν αὐτοὺς προσποιησάμενοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Πρὸς ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Σιμωνίδης, Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πᾶν ἔμοιγε μικρὰ δοκεῖ εἶναι ἢ οὐ λέγεις. Πολλοὺς γὰρ, ἔφη, ἔργον ἔβον τῶν δοκούντων ἀνδρῶν εἶναι ἔκοντας μισοεκτείνοντας καὶ σίτων καὶ ποτῶν καὶ ἔθων καὶ ἀπορρησίσι γε ἀπεχομένους. (1) Ἀλλ' ἐν ἐκείνους γε πολὺ διαφέρει τῶν ἰδιωτῶν, ὅτι μὲν μὲν ἐπινοοῖται, ταχὺ δὲ κατηγορεῖσθαι, πλείστα δὲ τὰ περισσὰ ἔχειται, κέρησθαι δὲ διαφέροντας μὲν ἀρετῇ ἵππου, διαφέρονται δὲ καλῶς ὅπλα, ὑπερφέροντα δὲ κόσμον γυναικί, μεγαλουργησάτας δ' οὐκίας, καὶ τούτας κατεσκευασμένους τοῖς πλείστοις αἰῶσι, ἐπὶ δὲ πλῆθει καὶ ἐκπληρώσεως θεράποντας ἀρίστους κέρησθαι, ἐκινῶνται δὲ ἔστε κακῶσαι μὲν ἐλθούσι, ὄνῃσι δὲ φίλοις. (2) Πρὸς ταῦτα δὲ ὁ Ἱέρων εἶπεν, Ἀλλὰ τὸ μὲν πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ὃ Σιμωνίδης, ἐξαπατᾷσθαι ὑπὸ τῆς τυρανίδος οὐδὲν τι θαυμάζω· μάλα γὰρ ὁ ὄχλος μοι δοκεῖ δοκᾶν ἔβον καὶ εὐδαίμονές τινας εἶναι καὶ ἀθλίους. (3) ἢ δὲ τυράνῃς τὰ μὲν δοκούντα πολλοὺς αἰεὶ κτήματα εἶναι ἀνεπυργμένα θεῖσθαι γὰρ πᾶσι παρέρχεται, τὰ δὲ χαλεπὰ

ΚΕΝΟΘΟΝ.

quem fortissimum vocant, ames? Quia, mi Simonides, ait, profecto non id potissimum concupisco, quod ab ipso imperatraturo facile videor, sed id, quod efficere regis est a conditione maxime alienum. Etenim Dailochum equidem amo propter ea quae fortasse cogit hominis natura petere a formosis: ea vero quae concupio capio, ut a volente, ac motus cum amicitia mihi eveniant, vehementissime desidero: at vi ab eo sumere minus mihi cupere videor, quam me ipsum ledere. Nam hostibus inivitis aliquid eripere, a jucundissimum equidem esse arbitror: et gratificationes, quae ab amoribus ultro contingunt, suavissime sunt, mea quidem sententia. Statim enim redamantis aspectus motus gratus est, grate interrogationes, grata responsones, gratissimae ac imprimis jucundae pugnae et contentiones: ut amoribus inivitis frui, quiddam praedationi similis esse mihi videtur, quam rei veneret. Immo praedoni voluptates quasdam et lucrum ipsum suppeditat, et quod molestia hostem adficiat: quam voluptatem ex eo, quod aliquis amet, molestiam sentiente percipere, atque amantem esse in odio, graviterque ferrentem attingere, quo pacto hoc non molestum deplorandumque malum sit? Nam homini privato mox argumento est, quam qui amular obsequentem se praebet, fieri hoc inquam ab amante gratificandi studio: acit enim illum id nulla necessitate cogente prestare. Verum tyrannus nunquam cessat se credere potest. Novissim enim, illos, qui metas caussa obsequuntur, quam possunt maxime amantulum obsequia simulare. Haec tyrannis insidiae ab aliis nullis tam sunt frequentes, quam ab iis qui maxime se amare eos simulant.

CAPUT II.

Ad ea Simonides, Videntur mihi, inquit, luce quae tu proferes, admodum exigua esse. Nam multos equidem video, viros hominum opiniose vere dictos, qui sua sponte sunt illis inferiores, quod cibos attinet, quod potum, quod obscenia; atque etiam veneris a voluptatibus abstinent. Verum in illis multum inter privatos homines ac vos interest, quod et magnas res animo concipitis, et celeriter conficitis. Habitis et abundantem rerum copiam, equos insigni virtute, arma pulchritudine eximia, mundum pro viribus egregium, sedes magnificentissimas, easque maximi prelii rebus instructas: sunt item vobis famuli plurimi, et artium cognitione praestantissimi: ac potestas vobis est maxima tum ledendi hostes tum commodandi amicis. Ad quae Hiero: Sed enim vulgo mortaliū, mi Simonides, a regno perstringi oculos equidem non mihi. Nam vulgus hominum valde mihi videtur ex iis quae sub ejus oculis cadunt, opinionem de quorundam felicitate et infelicitate conripere. At regnum eas res quae maximi esse prelii videntur, explicatas pulam spectandas omnibus exhibet: quae vero molestia sunt, ea

ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν τυράννων κρυπταὶ ἀποκακωμέναι, ὥσπερ καὶ τὸ εὐδαίμονιν [καὶ τὸ κακοδαίμονιν] τοῖς ἀνθρώποις ἀπόκειται. (5) Τὸ μὲν οὖν τὸ πλῆθος περὶ τοῦτου λεληθέναι, ὥσπερ εἶπον, οὐ θαυμάζω τὸ δὲ καὶ ὡς αὐτὸ ἄγνωστον, οἱ δὲ τῆς γνώμης δοκεῖτε θεσφύσαι καλλίον, ὃ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκ πλείστα τῶν πραγμάτων, τοῦτο μοι δοκεῖ θαυμαστὸν εἶναι. (6) Ἐγὼ δὲ πειραζόμενος σαφὲς οἶδα, ὡς Σιμωνίδῃ, καὶ λέγω σοι οἱ οὐράνιοι τῶν μεγίστων ἀγαθῶν ἐλάττωτα μετέχουσι, τῶν δὲ μεγίστων κακῶν πλείστα κείνεται. (7) Λόγισα γὰρ εἰ μὴν εἰρήνη δοκεῖ μέγα ἀγαθὸν τοῖς ἀνθρώποις εἶναι, ταύτης ἐλάττωτον τοῖς τυράννοις μέτεστιν· εἰ δὲ πόλεμος μέγα κακὸν, τοῦτο πλείστον μέρος οἱ τυράννοι μετέχουσιν. (8) Εὖθις γὰρ τοῖς μὲν ἰδιώταις, ἂν μὴ ἡ πόλις αὐτῶν κοινὸν πόλεμον πολεμῇ, ἔστιν ὅπου ἂν βούλωνται πορεύεσθαι μὴδὲν φοβούμενους μὴ τις αὐτοῖς ἀπεικίνη, οἱ δὲ τυράννοι πάντας πανταχῶς ὡς διὰ πολέμιας πορεύονται. Αὐτοὶ τε τῶν ὠλισγημένων οἰόνται ἀνάγκην εἶναι δι' αὐτοὺς καὶ ἀλλοὺς ὀλοφύρους οἱ αὖ συμπεριμένεσθαι. (9) Ἐπειτα δὲ οἱ μὲν ἰδιώταις, ἰὲν καὶ στρατεύονται· πού τις πόλεμιον, ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴν γε εἰθνεῖν οἰκάει, ἀσφαλεῖαν ἐστίνην ἡγούνται εἶναι, οἱ δὲ τυράννοι ἐπειδὴν εἰς τὴν ἐαυτῶν πόλιν ἀρκεύονται, τότε ἐν πλείστοις πολέμοις ἴσασιν ὄντες. (10) Ἐκ δὲ δὴ καὶ ἄλλοι στρατεύονται εἰς τὴν πόλιν κρείττωτες, ἢν ἔξω τοῦ ταίριος ὄντες οἱ ἥσσαντες ἐν κοινῷ δουλεύουσιν εἶναι, ἀλλ' ἐπειδὴν γε εἰσὶν τοῦ ἐρύματος εἰθνεῖν, ἐν ἀσφαλείᾳ πάντες νομίζουσι καθεστάναι, ὃ δὲ τυράννος οὐδ' ἐπειδὴν εἰσὼ τῆς οἰκίας παρὰ τὴν ἐκείνου ἐστίν, ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ καὶ μάλιστα φιλακτιῶν οἰεῖται εἶναι. (11) Ἐπειτα τοῖς μὲν ἰδιώταις καὶ διὰ σπονδῶν καὶ δι' εἰρήνης γίγνεται πόλεμος ἀνέπαντος, τοῖς δὲ τυράννοις οὔτε εἰρήνη ποτὶ πρὸς τοὺς τυραννευομένους γίγνεται οὔτε σπονδαίς· ἀν ποτε πιστεύσας ὁ τυράννος παρήρτηε. (12) Καὶ πόλεμοι μὲν δὲ εἰσιν οὗς τε αἱ πόλεις πολεμοῦσιν καὶ οὗς οἱ τυράννοι πρὸς τοὺς βελισσημένους· τούτων δὲ τῶν πόλεμων ὅσα μὲν εἶναι χαλεπὰ ὃ ἐν ταῖς πόλεσι, ταῦτα καὶ ὁ τυράννος ἔχει. (13) καὶ γὰρ ἐν πόλεσι δεῖ εἶναι ἀμφοτέρους καὶ φιλάττεσθαι καὶ κινδυνεύειν, καὶ ἂν τι πάθωσι κακὸν ἡττηθέντες, λυποῦνται ἐπὶ τούτοις ἑκάτεροι. (14) Μίγξει μὲν δὲ τούτου ἔστι οἱ πόλεμοι· ὃ δὲ εἰσὶν ἥδη οἱ ἐν ταῖς πόλεσι πρὸς τὰς πόλεις, ταῦτα οὐκ εἶναι ἔχουσιν οἱ τυράννοι. (15) Αἱ μὲν γὰρ πόλεις ἐξ ὧν ὅταν κρατῶσιν μάχῃ τῶν ἐναντίων, οὐ βόθιον εἶπαιν ὅσῃ μὲν ἔχοντ' ἔχουσιν ἐν τῇ τρέφασθαι τοὺς πολέμους, ὅσῃ δ' ἐν τῷ δουλεῖν, ὅσῃ δ' ἐν τῷ ἀπακτείνεσθαι τοὺς πολέμους, ὡς δὲ γινώσκονται ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ὡς δὲ δοῶν λαμπρὰν ἀναλαμβάνουσιν, ὡς δ' εὐρρυσύνουσι τὴν πόλιν νομιζόντας χυρῆναι. (16) Ἐκαστος δὲ τις προσποιεῖται καὶ τῆς βουλῆς μετεσχηκεῖν καὶ πλείστους ἀπακτονέειν, χαλεπὸν δὲ εὐρεῖν ὅπου οὐχὶ καὶ ἐπιφύουσιν, πλείονας ράσκοντες ἀπακτονέειν ὃ ἔστιν ἂν τῷ ὄντι ἀποθάνουσιν· οὕτω καλὸν τι αὐτοῖς δοκεῖ εἶναι τὸ πολλὸν νικᾶν. (17) Ὁ δὲ τυράννος

regum in animis occulta tenet, in quibus et felicitas et infelicitas hominum sita est. Quamobrem hac multitudine latere nos miror, ut dixi: sed vobis quoque ignota esse, qui animi jodio maxima ex parte res pulcherrimas contemplari videmini, quam oculis, hoc quidem mihi videtur mirum. At ego experiendo plane cognovi, mi Simonides, ac tibi dico, reges maximorum bonorum minime participes fieri, et gravissimorum malorum insignem habere copiam. Proinus enim, si pax magnam hominibus esse bonum videtur, quam minimum ejus participes sunt reges: si bellum ingens est malum, maxima ejus pars ad reges pertinet. Primum hominibus privatis, si non ipsorum civitas bellum publicum suscepit, quocumque lubet, abire licet, nihil metuentibus, ne quis eis vitam adimat: reges vero universi ubique tamquam per hostium fines proficiscuntur. Itaque necessariam putant, ut et ipsi semper sint armati, et armatos semper secum circumducant. Deinde privati homines, siet hostilem in agrum militatum abeant, nihilominus ubi domem redierant, esse tutos sese arbitrantur: at tyranni posteaquam ad civitatem suam pervenerint, inter hostes se plurimum esse sciunt. Quod si hostes etiam potentiores adversus urbem aliquam expeditum suscipiant, dum qui sunt illis inferiores, extra moenia positi videantur esse in periculo, verum posteaquam intra munitiorem sese receperint, omnes in tuto se esse credunt: tyrannum autem ne tamen quidem, quum domum ingressus fecit, experts est periculi; immo hic vel maxime sibi cavendum esse arbitrat. Praeterea privati homines, per foderam et pacem, belli molestia liberantur; regibus vero neque pax ab illis quos regunt, conceditur, neque quisquam tyrannum confidenter foderibus habere silem ausit. Sunt item bella, quae a civitatibus, et alia, quae a regibus adversus illos quos vi oppresserunt, geruntur: ex his igitur bellis quocumque gravia molestaque habet illud quod civitates inter se gerunt, ea cadunt etiam in tyrannum: nam utroque necesse est in armis esse, cavere sibi, adire pericula, et si quid calamitatis victis accidat, utrique dolent. Atque hactenus paria sunt utroque bella. Quae vero facienda accidunt eo illis quae civitates gerunt adversus civitates, ea tyranni minime habent. Etenim urbes, quum adversarios pugna vicinint, dici facile non potest, quantum voluptatis ea eo percipiant, quod in fugam hostes egerint; quantum in persequendo, quantum in occidendis hostibus; quum ob ipsam facinus exultent, quam insignem gloriam sibi vindicent, quam propterea gaudent, quod rempublicam amplificasse se existimant. Arrogat quisque sibi, quod et consilii particeps fuerit, et plurimos interfecerit. Ac difficulter invenias, ubi non etiam falso quendam addat; quum plures se interemisse praedicant, quam reipsa ceciderint. Adeo res ipsa esse preciosa videtur, populum victoria potiri. Tyrannus autem, quando

ὅταν ὑποπτεύσῃ καὶ πιστοκόμενος τῷ ὄντι ἀντιπραττο-
μένους τινὰς ἀπακτείνῃ, οἷδεν ὅτι οὐκ αὖτις ἔτιν τὴν
πόλιν, ἐπίσταται τε οἱ μόνων ἀρξῆαι, φαιδρός τε οὐ
δύνανται εἶναι, οὐδὲ μεγαλύνεται ἐπὶ τῇ ἐργῇ, ἀλλὰ καὶ
μιοὶ καθ' ὅσον ἂν ὀνηται τὸ γεγεννημένον, καὶ ἀπολο-
γείται ἅμα πράττειν ὥς οὐκ ἀδικῶν πεποιθέν. Οὕτως
οὐδ' αὐτοῖς δοκεῖ καλὰ τὰ ποιούμενα εἶναι. (16) Καὶ
ὅταν ἀποκτείνουσιν οὓς ἐροβήθη, οὐδέν τι μᾶλλον τούτου
θαρσύνει, ἀλλὰ φυλάττεται ἔτι μᾶλλον ἢ τὸ πρόσθεν.
Καὶ πολὺ μὲν δὴ τούτου ἔχον διατελεῖ ὁ τύραννος
ὅν ἐγὼ ὀνόμην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Φιλίας δ' αὖ καταθέσται ὡς κοινωνοῦσιν οἱ τύ-
ραννοι. Πρῶτον μὲν εἰ μέγα ἀγαθὸν ἀνθρώποις ἡ φι-
λία, τοῦτο ἐπιτακτέον. (1) Ὁς γὰρ ἂν φιλεῖται
θήπου ὑπὸ τινων, ἡδέως μὲν τούτων οἱ φιλοῦντες πα-
ρόντα ὁρῶσιν, ἡδέως δ' αὖ ποιῶσι, ποθοῦσι δὲ, ἂν ποῦ
ἄπρη, ἥδιστα δὲ πάλιν παρόντα δέχονται, συζητοῦνται
δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῦ ἀγαθοῖς, συνεπικουροῦσι δὲ, ἰσὺν τε
σπαλλόμενον ὁρῶσιν. (2) Οὐ μὲν δὴ λείπθην οὐδὲ τὰς
πλείας ἐπὶ ἡ φιλία μέγιστον ἀγαθὸν καὶ ἥδιον ἀνθρώ-
ποις ἐστὶ καὶ Μόνοισι γούν τοὺς μοιχοὺς νομίζουσι
πολλοὶ τὴν πλείων νηποῖν ἀπακτείνων, ὅλγον ὅτι εἰς
ταῦτα ὅτι λομαντήρας αὐτοὺς νομίζουσι τῆς τῶν γυναι-
κῶν φιλείας πρὸς τοὺς ἀνδρας εἶναι. (3) Ἐπεὶ ὅταν γὰρ
ἀφροδισιασθῇ κατὰ συμφορὰν τινα γυνή, οὐδὲν ἥττον
τούτου ἐντεκεν τιμῶσιν αὐτὰς οἱ ἀνδρες, δάνειον ἡ φιλία
δοκῇ αὐτοῖς ἀσφραγὸς διακρίνειν. (4) Τοσούτον δὲ τι
ἀγαθὸν κρῖνον ἔγνωσεν τὸ φιλεῖσθαι εἶναι ὥστε νομίζω τῷ
ὄντι αὐτόματα τάγαθὰ τῷ φιλομένῳ γίγνεσθαι καὶ πα-
ρὰ θεῶν καὶ παρὰ ἀνθρώπων. (5) Καὶ τούτου τοίνυν
τοῦ κτήματος τοσούτου ὄντος μειονεκτοῦσιν οἱ τύραννοι
πάντων μάλιστα. Εἰ δὲ βούλει, ὦ Σιμωνίδη, εἰδέναι
ὅτι ἀλλήλῃ λέγω, ὥς ἐπίστασαι. (6) Βεβαίωταται μὲν
γὰρ εἴηπου δοκῶσι φιλίαι εἶναι γονεῖσι πρὸς παῖδας
καὶ πατρὶ πρὸς γονεῖς καὶ ἀδελφοῖς πρὸς ἀδελφούς καὶ
γυναῖδι πρὸς ἀνδρας καὶ ἑταίρους πρὸς ἑταίρους. (7) Εἰ
τοίνυν διέλειες κατὰ τοῖν, εὐρήσεις μὲν τοὺς ἰδιώτας ὑπὸ
τούτων μάλιστα φιλομένους, τοὺς δὲ τῶν ἀνδρῶν πολλοὺς
μὲν παῖδας ἑαυτῶν ἀπεκτείνοντας, πολλοὺς δ' ὑπὸ πατρί-
δων αὐτοὺς ἀποκτείνοντας καὶ ἀδελφῶν δὲ ἀδελφούς ἐν τυραν-
νίᾳ ἀλλήλοφόνους γεγεννημένους, πολλοὺς δὲ καὶ ὑπὸ γυ-
ναικῶν τῶν ἑαυτῶν τῶν ἀνδρῶν διεφθαρμένους, καὶ ὑπὸ
ἑταίρων γὰρ τῶν μάλιστα δοκούντων ὀλοῦν εἶναι. (8) Οἱ-
τινες οὖν ὑπὸ τῶν οὕτως πεποιθῶν μάλιστα φιλεῖν καὶ
νόμον συνεκταμένους οὕτω μεσουσιν, πόδες ὅς' ἄλλου
γὰρ τινος οἰσθῆαι χρὴ αὐτοὺς φιλεῖσθαι;

suspiciones concepit, et, reversa quosdam adversus se moliri
quid deprehensit, eos interfecit; totam se urbem non am-
plificatorem novit, et acit etiam paucioribus se imperatu-
rum, neque potest esse hilaris, atque se magnifice ob facinus
ipsum effert: immo quantum potest, extenuat rem gestant,
et inter agendum purgat sese, quasi non per injuriam id fe-
cerit. Usque adeo ne ipsi quidem honesta, quae facit, esse
videntur. Quod si etiam mortui sint illi, quos metuit, nihil
magis fideat est animo; sed plus etiam sibi, quam prius,
cavet. Atque hoc modo tyrannus, de quo loquor, perpetuo
bello vexatur.

CAPUT III.

Jam mihi velim etiam amicitiae, quomodo tyranni partici-
pes sint, inspicias. Primum, an magnam amicitiam bonam
sit hominibus, consideremus. Nam si quis ab aliquibus di-
ligitur, eum adesse sibi libenter vident illi qui diligunt; lu-
benter eidem benefaciunt, absentem desiderant, redeuntem
jocundissime excipiunt, voluntatem ex rebus ipsis prospe-
ris communem percipiunt, optem una ferunt, si quid adversi
accidere videant. Nec ignorant urbes, amicitiam maximum
suavissimamque bonum hominibus esse. Itaque plerique
in urbibus ea lex valet, ut solos adulteros occidere liceat
impune: ainiurum propterea, quod eos uxorum erga maritos
amicitiis corruptores esse existimant. Nam adeo quum uul-
lier casu quodam stuprum fuerit passa, nihilominus ille
vel sic apud maritos in honore suus, si quidem amicitia inter
ipsum inviolata constare putetur. Tantum autem bonum
esse iulico amari, ut existimem, ei qui diligitur, tum a diis
tum ab hominibus ultro bona omnia contingere. Atque in
hac tali possessione deterior imprimis est regum quam alio-
rum conditio. Quod si, mi Simonides, scire vis, num vera
loquar, sic rem considerato. Firmissimam, videntur esse
amicitiis parentum erga liberos, liberum erga parentes, fra-
trum erga fratres, uxorum erga maritos, sodalium erga
sodales. Quod si ergo rem animadvertere vis, invenies
privatos homines ab his maxime diligii: quum interim com-
plices tyranni liberos suos occiderint, complices suis a li-
beris interfecti sint, multum fratres in usurpatione tyrannidem
multis se cadibus confecerint, multi denique tyranni tum
ab uxoribus suis, tum a sodalibus qui amicissimi videntur,
interempti sint. Qui ergo apud illos, quos ut maxime
diligimus, a natura comparatum est, simoi legibus etiam
ad hoc nos compellentibus, tanto sunt in odio: quo pacto
existimandum est, eos ab alio quopiam diligii?

Ἀλλὰ μὴν καὶ πίστεις ὅτις ἐλάττωσιν μετέχει, πῶς οὐχὶ μεγάλου ἀγαθοῦ μενοικαίει; ποία μὲν γὰρ βουνοῖα ἔδελα ἀνευ πίστεως τῆς πρὸς ἀλλήλους, ποία δ' ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ ταπεινῇ ἀνευ πίστεως ἐμυλία, ποίος δὲ θεράπων ἔβρις ἀπιστοῦμένος; (2) Καὶ τοῦτου τοίνυν τοῦ πιστοῦς πρὸς τινὰς ἔχειν ἐλάττωσιν μέτεστι τυράννην ὅποτε γὰρ οὐδὲ οὕτως καὶ ποταῖς πιστεύειν διαίγει, ἀλλὰ καὶ τούτων πρὶν ἀπαρχεῖσθαι τοῖς θεοῖς, τοὺς δακνόνους πρῶτον καλεῖουσιν ἀπογεύσασθαι διὰ τὸ ἀπιστεῖν μὴ καὶ ἐν τούτοις κακῶν τι φάσιν ἢ πῶσιν. (3) Ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ πατρίδες τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις πλείστον ἔτιμα. Πολίται γὰρ δορυφοροῦσι μὲν ἀλλήλους ἀνευ μισθοῦ ἐπὶ τοῖς δούλοις, δορυφοροῦσι δ' ἐπὶ τοῖς κακοῦργοις, ὑπὲρ τοῦ μηδένα τῶν πολιτῶν βλαβεῖν θανάτῳ ἀπολήσκειν. (4) Οὕτω δὲ πόρρω προσηλῆσθαι φυλακῆς ὥστε πεποκέναι πολλοὶ νόμον τῶν μακαρίων μηδὲ τὸν συνόντα καθαρῶς ἐκτελεῖν διὰ τὰς πατρίδας ἀσφαλῶς ἑκαστος βουτεύει τῶν πολιτῶν. (5) Τοῖς δὲ τυράννοις καὶ τοῖς ἑκατὶν ἀνέστραπται. Ἀντὶ γὰρ τοῦ τιμαρῶν αὐτοῖς αἱ πόλεις μεγάλως τιμῶσι τὸν ἀποκαίναντα τὸν τυράννον, καὶ ἀντὶ γὰρ τοῦ εἶργειν ἐκ τῶν ἱερῶν, ὥσπερ τοὺς τῶν ἱδυνῶν φανίας, ἀντὶ τούτου καὶ αἰκῶνας ἐν τοῖς ἱεροῖς ἴσθισιν αἱ πόλεις τῶν τὸ τοιοῦτον ποιησάντων.

α. Εἰ δὲ οὐ εἰς ὧς πλείως ἔχον τῶν ἱδυνῶν κτήματα ὁ τυράννος διὰ τούτου καὶ πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐραίνειται, οὐδὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὡς Σαμωίτις, ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ οὐχὲν ὅταν ἱδυνῶν γίνονται κριέτοντες, τοῦτο αὐτοῖς εὐραίνει, ἀλλ' ὅταν τῶν ἀνταγωνιστῶν ἦντος, τοῦτ' αὐτοῖς ἀνίη, οὕτω καὶ ὁ τυράννος οὐχὲν ὅταν τῶν ἱδυνῶν πλείω γίνηται ἔχον, τοῦτ' εὐραίνειται, ἀλλ' ὅταν ἔτιμον τυράννον ἐλάττω ἔχῃ, τοῦτο λυπεῖται. Τούτους γὰρ ἀνταγωνιστὰς ἡγεῖται αὐτῶ τοῦ πλούτου εἶναι. (γ) Οὐδέ γὰρ ὅτεόν τι γίνηται τῇ τυράννῳ ἢ τῇ ἰδιότης ὧν ἡμιδυμῇ. Ὅ μὲν γὰρ ἰδιώτης οἰκίας ἢ ἀγροῦ ἢ οἰκίτου ἐπιθυμεῖ, ὁ δὲ τυράννος ἢ πλείων ἢ χῶρος πολλῆς ἢ λιμῆνος ἢ ἀεροπολίαν ἰσχυρῶν, δ' ἔστι πολλὰ γαλεπώτερα καὶ ἐπιανδυνώτερα κατεργάσασθαι τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιθυμημάτων. (δ) Ἀλλὰ μέντοι καὶ πέντης ὅροι οὐχὲν οἱ ἄλλοις τῶν ἱδυνῶν ὡς πολλοῦς τῶν τυράννων. Οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ οὐτε τὰ πολλὰ κρύνεται οὐτε τὰ ἱκανά, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις ὥστε τὰ μὲν ὑπερβαλλόντα τὰ ἱκανά πολλά ἐστὶ, τὰ δὲ τῶν ἱκανῶν ἐλαττωμένα ὀλίγα. (ε) Τῷ ὅν τυράννῳ τὰ πολλαπλάσια ἦντος ἱκανά ἐστὶν εἰς τὰ ἀναγκαῖα ὀπανηκῆματα ἢ τῷ ἰδιώτῃ. Τοῖς μὲν γὰρ ἰδιώταις ἔστιν αἱ δαπάναι συντημεν αἰς τὰ κατ' ἑμῶν ὅτι βούλονται, τοῖς δὲ τυράννοις οὐκ ἐνδέχεται. Αἱ γὰρ μέντοι αὐτοῖς δαπάναι καὶ ἀναγκαῖα ἐστὶν αἰς τὰς τῆς φύσεως φυλακὰς εἰς τὸ δὲ τούτων συντημεν διαφόρος δοκεῖ εἶναι. (στ) Ἐπειτα δὲ ὅταν μὲν δύναται εἶναι ἀπὸ τοῦ δικαίου ὅσον βέλονται, τὴν ἂν τούτους οὐκ ἐπὶ τις ὡς πε-

Præterea cui quæ minimum fidei habetur, qui non magno in bono ceteris inferior est? Nam quæ tandem familiaritas absque fide mutua iocunda fuerit? quæ inter virum ac feminam absque fide consuetudo delectationem habere potest? quis minister gratus fuerit, si fides ei non habeatur? Atque hoc etiam, nimirum ut fides alibi habeatur, parum admodum ad tyrannum pertinet: quandoquidem is sic vivit, ut neque cibis, neque potui fidem habere possit; sed vel antequam diis inde primitivæ offerantur, primum famulos degustare jubent, idque propter diffidentiam, ne forte vel in his mali aliquid sui comedant, sui bibant. Quin etiam patria sua cuique reliquorum hominum maximo est in pretio. Nam cives multo se quasi satellitio quodam sine stipendio adversus servos tuentur, itemque adversus facinorosos, ut ne quis civium morte violenter e medio tollatur. Atque hac in custodia multo cives eo sunt progressi, ut & multis lata lex sit, quæ sancitur, ut ne is quidem purus habeatur, qui cum homicida versetur. Quo fit, ut beneficium patriæ suæ quisque civium tuto vivat. At in tyrannide etiam hic contrariis ratio est. Tutum enim sibi ut horum mortem civitates eliciant, ut etiam magnis honoribus eum efficiant, qui tyrannum interfecerit: tantum item, ut a sacris eos arceant, quemadmodum solent interfectores privatorum hominum, ut etiam imagines tale quid designantur in templis statuant.

Quod si tu tyrannum existimas, propterea quod fortunas, quam privati homines, simplices habent, etiam maiorem ex his voluptatibus percipere; ne id quidem ita se habet, mihi Simonides: sed quemadmodum stultus non quæ imperio superant, instatur; sed ubi ad adversarios superant, tum vero ingenti molestia adducuntur: sic et tyrannus non quæ plura possidere videtur, quam privati homines, tum gaudet; sed magnam ex eo dolorem percipit, si minus quam tyranni ceteri habent. Nam hos in omnibus adversarios suos esse statuit. Neque citius tyrannus, quod concupiscit, obtingit, quam homini privato. Homo enim privatus vel domum, vel fundum, vel servum adpetit; tyrannus autem vel oppida, vel regionem amplam, vel portus, vel montis arces: quæ nullo maiori cum difficultate se periculo acquiruntur, quam quæ privati homines concupiscunt. Quin etiam non tam paucos, inter homines privatos, pauperes videbis, quam multos, inter tyrannos. Quippe numero nec eo quæ multa sunt, nec quæ sufficiunt, aestimantur, sed ex eo. Quo fit, ut quæ superant ultra id quod satis est, multa sint; quæ vero sunt infra id quod sufficit, paucæ. Tyranno igitur multis patibus plura minus ad necessarios sumptus sufficiunt, quam homini privato. Nam privatis licet præcedere sumptus quotidianos, ex animi arbitratu: quod in tyranno locum non habet. Element maximos sumptus, eosque eumme necessarios in excubiis vite faciunt, de quibus si quid decidatur, id cum ipsoorum exilio conjunctum esse videtur. Deinde quicumque habere iusta ratione possunt quantum requirunt, cur eos quis miseretur ut inopes? at qui ob ege-

νητας; δοσι δ' ἀναγκάζονται δι' ἐνδύαν κακὸν τι καὶ αἰσχροῖν μηχανώμενοι ἤν, πῶς οὐ τούτους δόλους ἀν τις καὶ πένητας πικραίως καλοῖ; (11) Οἱ τύραννοι τοίνυν ἀναγκάζονται πόλιν σουλὴν δόλους καὶ ἱερὰ καὶ ἀνθρώπους, διὰ τὸ εἰς τὰς ἀναγκὰς διαπύνας αἰετ προσδεῖσθαι χρημάτων. Ὡς γὰρ πολλοῦ ὄντος αἰετ ἀναγκάζονται στρατεύματα τρέφειν ἢ ἀποκαλέναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Χαλεπὸν δ' ἐστὶν σοὶ καὶ ἄλλο πάθημα, ὃ Σιμωνίδη, τῶν τυράννων. Γινώσκουσιν μὲν γὰρ οὐδὲν ἔχον τῶν ἰδιωτῶν τοὺς κοσμούς τε καὶ σοφούς καὶ δικαίους. Τούτους δ' ἀντὶ τοῦ ἀγαθὰν φοβούνται, τοὺς μὲν ἀνδρείους, μὴ τι πολέμησιν τῆς ἐλευθερίας ἐνέικειν, τοὺς δὲ σοφούς, μὴ τι μηχανήσονται, τοὺς δὲ δικαίους, μὴ ἐπιθυμήσιν τὸ πλήθος ὥς αὐτῶν προστατῆσθαι. (2) Ὅταν δὲ τοὺς τούτους διὰ τὸν φόβον ὑπεξαιρῶνται, τίνες ἄλλοι αὐτοῖς καταλείπονται χρῆσθαι ἀλλ' ἢ οἱ ἀδικοὶ τε καὶ ἀκαταίες καὶ ἀνδραποδῆες; οἱ μὲν ἀδικοὶ πιστευόμενοι, οἷσι φοβούνται ὥστε οἱ τύραννοι τὰς πόλεις μήποτε ἐλευθερίαν γενόμεναι ἀκαταίεες αὐτῶν γίνονται, οἱ δ' ἀκαταίεες τῆς εἰς τὸ παρὲν ἡσυχίας ἐνίκαι, οἱ δ' ἀνδραποδῆες, οἷσι οὐδ' αὐτοὶ ἀκούοντες ἐλευθερίαν εἶναι. Χαλεπὸν οὖν καὶ τοῦτο τὸ πάθημα ἔμοιγε δοκεῖ εἶναι, τὸ ἄλλους μὲν ἡγεῖσθαι ἀγαθὸν ἄνθρωπον, ἄλλους δὲ χρῆσθαι ἀναγκάζεσθαι. (3) Ἐστὶ δὲ φιλόπολις μὲν ἀνάγκη καὶ τὸν τύραννον εἶναι· ἀνεὶ γὰρ τῆς πόλεως οὐτ' ἂν οἴεσθαι δύναται οὐτ' ἂν εὐδοκίμεσθαι ἢ δὲ τυραννίς ἀναγκαῖα καὶ ταῖς ἐαυτοῦ πατρὶσιν ἐγκαλεῖν. Οὐτε γὰρ ἀλκίμους οὐτ' εὐπλοῦς χαίρουσι τοὺς πόλεις παρασκευάζοντες, ἀλλὰ τοὺς ἔνους δεινοτέρους τῶν πολιτῶν ποιοῦντες ἔχονται μᾶλλον καὶ τούτοις γίνονται δορυφόροι. (4) Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἂν εὐατηρῶν γενομένων ἀρθύνει τὸν ἀγαθὸν γίγνηται, οὐδὲ τότε συγγαίρει δ' τύραννος. Ἐνδεστέροις γὰρ οὗσι ταπεινότεροις αὐτοῖς ὁκνοῦν χρῆσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

Βούλομαι δὲ σοι, ἔφη, ὃ Σιμωνίδη, κτείναις τὰς εὐποροῦσας δηλωσαι ὅσας ἐγὼ χροῖμαι· ὅς τ' ἦν ἰδιώτης, νῦν ἐπειδὴ τύραννος ἐγένεσθαι, αἰσθόμενος στερούμενος αὐτῶν. (1) Ἐγὼ γὰρ ἔμην μὲν ἡλικιωτάς ἡδόμενος ἡδόμενος ἔμοι, συνῆν δὲ ἔμην τῷ, ὅπου ἡσυχίας ἐπιθυμήσαιμι, εὐχῶν δ' ἐν συμποσίοις πολλὰς μὲν μέχρι τοῦ ἐπιλαθῆσθαι πάντα εἰ τι χαλεπὸν ἐν ἀνθρώπων βίῳ ἦν, πολλὰς δὲ μέχρι τοῦ ὥσαι τε καὶ θαλάς καὶ χοροὺς τὴν ψυχὴν συγκαταμινύσκειν, πολλὰς δὲ μέχρι κοινῆς ἐπιθυμίας ἰσχύει τε καὶ τὸν παρόντων. (2) Νῦν δὲ ἀποστέρηται μὲν τῶν ἡδόμενων ἔμοι διὰ τὸ δοῦλος ἀντὶ φθῶν ἔχων τοὺς ἱταίρους, ἀποστέρηται δ' αὐτοῖς

statem malam ac turpe quid excogitare, de quo vivat, cogatur, cor non illos et miseros, et pauperes esse, merito quis existimet? At enim tyranni plurimis rebus per injuriam, tum fama, tum homines spoliare coguntur; propterea quod ipsi ad sumptus necessarios semper pecunias opus sit. Etiam perinde ac si bellum gerant, vel copias semper abant vel interant, necesse est.

CAPUT V.

Exponam vero tibi, mi Simonides, etiam aliam quamdam regum sane gravem calamitatem. Etenim non minus nocent quam privati homines, quisnam egregii viri sint, et sapientes, et iusti: sed quam eos suspicere deberent, metuant; fortes quidem, ne quid libertatis causa audiant; sapientes, ne quid artificiose molantur; iustos, ne plebs eos sibi praesse cupiat. Quam vero huiusmodi homines e medio propter metum sustulerint, quinam alii sunt ipsis reliqui, quorum acitici uti opera possunt, quam iniusti, intemperantes, serviles? Iniusti, quod his fides habetur, utpote qui metum atque, ac tyranni, ne ad libertatem urbes quam pervenerint, ipsos sum in potestatem redigant: intemperantes, ob presentem licentiam: serviles, quod ne ipsi quidem liberi esse cupiant. Quapropter equidem arbitror, hanc etiam calamitatem gravem esse, quod alios quidem viros bonos esse durant, aliis vero uti cogatur. Praeterea necesse est, etiam tyrannum civitatis suae studiosum esse, quippe qui absque civitate neque salvus esse possit, neque beatus: at cogit eadem tyrannia quodam, ut patriam quoque suam ignominia efficiant. Nec enim civis suos fortes efficere, nec armis instruere gaudet: sed magis ipsis volupe est, exterorum potentiam aspera civis amplificare, atque his satellitum loco utuntur. Quia etiam quam proventus annonae benignior omnium bonorum uberitatem adfert, ne tum quidem tyrannus communem cum ceteris voluptatem percipit. Existimat enim, suos interea inopia humilioribus animis futuros.

CAPUT VI.

Volo autem tibi, mi Simonides, etiam illas voluptates exponere, quibuscumque, dum privatus adhuc essem, utebar, spoliatis eis, uti quidem animadverto, posteaquam regnum adeptus sum. Versabar cum aequalibus, quorum ego consuetudine delectabar, sicut et illi mea: versabar et necum solo, si quando quietem expetere. Intervam eo penumero convivis eo usque, dum omnia obdicerem; quae hominum in vita molesta eveniunt; saepenumero dum canentibus, hilaritatibus, choreis animum committerem; saepenumero quamdum tui mihi tum his qui aderant, collatum fuisset. Nunc vero spoliatus in sum, quae mihi jucunda erant; idque propterea, quod amicorum loco, nec

τοῦ ἡδέως ἐκείνους βαλεῖται διὰ τὸ μηδεμίαν ἐνόησεν εὐνοίαν εἶναι παρ' αὐτῶν· μέγιστον δὲ καὶ ὕψιστον βουλομένη ἐνέδρα φυλάττονται. (4) Τὸ δὲ φοβεῖσθαι μὴ ὄχλον, φοβεῖσθαι δ' ἐργάται, φοβεῖσθαι δὲ ἀφύλακτον, φοβεῖσθαι δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς φυλάττοντας, καὶ μήτ' ἀνόπιστος εἶναι ἐκεῖνους παρὶ αὐτῶν κατὰ ὁπλίαν ἀντιθέτως ἡδέως παύσθαι, πῶς οὐκ ἀργαλέον ἐστὶ πρῆγμα; (5) "Ἐτι δὲ ξυνὸς μὴ μάλλον ἢ πολλοῖς πιστεύειν, βαρβάρους δὲ μάλλον ἢ Ἑλλήνων, ἐπιθυμεῖν δὲ τοὺς μὴ ἐλευθέρους δοῦλους ἔχειν, τοὺς δὲ δοῦλους ἀναγκάζεσθαι ποιεῖν ἐλευθέρους, οὐ πάντα σοι ταῦτα δοκεῖ φυγῆς ὑπὸ φόβου καταπαληγμένους τεκμήρια εἶναι; (6) "Ὁ γὰρ τοι φόβος οὐ μόνον αὐτοὺς ἐνὶ ταῖς ψυχαῖς λυπηρὸς ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἡδέων συμπαράκρουσθ' ὡς λυμένον γίγνεται. (7) Εἰ δὲ καὶ σὺ πολέμιον ἐμπεριεὶς εἰ, ὡς Συμμενίδης, καὶ ἔδη ποτὶ πολέμῳ φάλαγγι πλησίον ἀντατάξῃ, ἀναμνησθεὶ πόσον μὲν τινα σίτον ἔρῃ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, πόσον δὲ τινα ὕπνον ἐκείμῳ. (8) Οἷα μόντοι σοὶ τότ' ἦν τὰ λυπηρὰ, τοιαῦτ' ἐστὶ τὰ τῶν τυράννων καὶ ἐτι δεινότερα· οὐ γὰρ ἐξ ἐναντίας μόνον, ἀλλὰ καὶ παντοθεν πολέμιους ὁρῶν νομίζοντι οἱ τυράννοι. (9) Ταῦτα δ' ἀκούσας ὁ Συμμενίδης ὑπολαβὼν εἶπεν, Ὑπέρει μοι δοκεῖς εὖτα λέγειν. Ὁ γὰρ πόλεμος φοβερὸν μὲν, ἀλλ' ὅμως, ὡς Ἱέρων, ἡμῶς γὰρ ὅταν ὦμεν ἐν στρατείᾳ, φύλακας προκαταστήμενοι θαρβύλλως δειπνοῦν τε καὶ ὕπνου λαγχάνομεν. (10) Καὶ ὁ Ἱέρων εἶπεν, Ναὶ μὲν Δία, ὡς Συμμενίδης· αὐτῶν μὲν γὰρ προφυλάττονται οἱ νόμοι, ὥστε περὶ ἐαυτῶν φοβούνται καὶ ὑπὲρ ὧν οἱ δὲ τυράννοι μισθοῦ φύλακας ἔχουσιν ὥσπερ βασιλεῖς. (11) Καὶ εἰ μὲν δῆπου τοὺς φύλακας μισθὸν οὐκ οὐκ ποιεῖν δύνασθαι ὡς πιστοὺς εἶναι πιστὸν δὲ εἶναι παλὺ χαλεπώτερον εὐρεῖν ἢ πᾶν πολλοὺς ἐργάτας ὁποῖον βούλει ἐργου, ἄλλως τε καὶ ἐπὶ τῇ χρημασίᾳ μὴ ἐνεκα παρῶντι οἱ φυλάττοντας, εἴη δ' αὐτοὺς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ παλὺ πλεῖον λαβεῖν ἀποκατεῖναι τὸν τυράννον ἢ ὅσα πολλὸν χρόνον φυλάττοντας παρὰ τοῦ τυράννου λαμβάνουσιν. (12) "Ὁ δ' ἐξήλωσας ἡμῶς ὡς τοὺς μὴ φύλους μάλιστα εὐ ποιεῖν δυνάμεθα, τοὺς δ' ἐχθροὺς πάντων μάλιστα χειροῦμεθα, οὐδὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει. (13) Φίλους μὲν γὰρ πῶς ἂν νομίσεις ποτὲ εὐ ποιεῖν, ὅταν εὐ εἰδῇς ὅτι δὲ τὰ πλεῖστα λαμβάνων παρὰ σοῦ ἔστιν ἂν ὡς τέλειστα ἐξ ὀφθαλμοῦ σου γένηται; ὅτι γὰρ ἂν τις λάθῃ παρὰ τοῦ τυράννου, οὐδέ τις οὐδὲν αὐτοῦ νομίζει πλεῖον ἂν εἶναι τῆς τούτου ἐπικρατείας γένεσθαι. (14) Ἐχθροὺς δ' οὐ πῶς ἂν φάις μάλιστα τοὺς τυράννους εἶναι χειροῦσθαι, ὅταν εὐ εἰδῇς ὅτι ἐχθροὶ αὐτῶν εἰσι πάντες οἱ τυραννοῦμενοι, τούτους δὲ μήτε κατακατεῖναι ἔπαινας μήτε διαμείναι ὅλῳ ἐν τῇ· τίνας γὰρ ἐτι εἶρη; ἀλλ' εἰδὼς ὅτι ἐχθροὶ εἰσι, τούτους ἔμε μὴ φυλάττεσθαι δεῖν, καὶ χρῆσθαι δ' αὐτοῖς ἀναγκάζεσθαι; (15) Εὖ δ' ἐστὶ καὶ τοῦτο, ὡς Συμμενίδης, ἐτι καὶ οὗς τῶν πολλῶν δεδῶκεν χαλεπὸς μὲν αὐτοὺς ζῆντας ἔρπον, χαλεπὸς δ' ἀποκατεῖναι ὥσπερ γε καὶ ἱππὸς εἰ ἀγαθὸς μὲν εἴη φοβερὸς δὲ μὴ ἀνήμεστόν τι ποιῆσθαι, χαλεπὸς μὲν δὲ τις αὐτῶν

vorum sodalitis utar: sum item spoliatus dulci eorum consuetudine, propter quod jam nullam in eis erga me benevolentiam perspiciam. Ebrietas ac somnum non aliter atque insidias vito. Jam quod hominum turbam mentis, quod e contrario solitudinem; quod custodem absentiam, quod ipso etiam custodis; quod neque inermes esse circum me habere volo, neque armatos libenter adspicio: quo pacto non res est perumosa? Praeterea plus exteris habere fidei, quam civibus; barbaris, quam Graecis; cupero ingenuis hominibus ut servis uti, contraque cogi ad concedendam servis libertatem; huc omnia nos tibi esse videntur indicia percussit a terribioribus animi? Neque solum metus ipse in animis molestiam doloremque creat, sed etiam existit voluptatum omnium quoddam exitium usque comitans. Quod si tu quoque, Simonides, res bellicas expertus es, atque aliquando adversas hostilem phalangem in ecie constitisti: quantum id temporis citiumparis, recordare, qualique somno sis usus. Nimirum quales tum molestias experiebaris, tales tyranni semper experiuntur, etque etiam graviores: nos enim hostes solum ex adverso, sed omni ex parte videre se putant. Quae quam Simonides audivisset, Videris, inquit, mihi quendam nimium bene dicere. Bellum enim, terribile quidem illud est, sed tamen nos quum militamus, Hiero, excubis ante castra collocatis, secure tum cernimus tum dormimus. Et Hiero, Ita est profecto, inquit: nimirum leges pro illis ipsis excubant; quo fit ut et suo et vestro homine in metu sint: si tyranni custodes habent stipendio conductos, perinde ac messores. Et requiritur sane potissimum ab illis custodibus fides, verum fidelem unum custodem multo difficilius inveniri, quam multos admodum operarios, quodvis tandem opus desideres: praesertim si custodes, quos diximus, pecuniae causa ad sint, atque liceat eis, interfecto tyranno, multo majorem pecuniam vim exiguo tempore consequi, quam dies pro tyranno excubantes, ab eo accipiant. Jam quod felices nos praedicasti, ut qui amicis maxime beneficiis adficere possumus, et hostes facillime nostram in potestatem redigere, ne id quidem ita comparatum est. Nam quo pacto existimare possis usquam de amicis bene te promeriturum, si plane noris, cum qui accipit ab te plurima, libentissime tu ex conspectu abire quamprimum cupere? quidquid enim ab tyranno quis accipit, ejus nihil esse suum arbitrat, priusquam ex illius potestate evaserit. Et quo pacto dicere possis, tyrannis facultatem imprimis non deesse redigendi hostes in potestatem suam, quum certo sciam, omnes illos se hostes habere, qui eorum imperio subiecti sunt? ut illos omnes neque occidere, neque vinculis constringere possant. Nam in quos tandem imperium esset? Nimirum necesse est, cum, non ignorantem, se illos hostes habere, simul et cavere sibi ab eis, et opera tamen ipsorum uti. Hoc quoque scire debes, mi Simonides, a tyrannis etiam illos cives, quos metuant, magna cum molestia vivos adspici, neque cum minore oculis: perinde atque equum, qui bonus quidem sit, metatur autem, ne quod imme-

ἀποκτείναν διὰ τὴν ἀρετὴν, χαλεπὸς δὲ ζῶντι χρεῖος, εὐλαθεύμενος μὴ τι ἀνέστητον ἐν τοῖς κινδύνους ἐργάσθαι. (16) Καὶ τὰλλα γὰ κτήματα οὐα χαλεπὰ μὲν χρεῖσιν δ' ἔστιν, βλαβρὸς ἅπαντα λυπαὶ μὲν τοὺς ἀκτῆμενους, λυπαὶ δὲ ἀπαλλασσομένους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα αὐτοῦ ἤκουσαν ὁ Σιμωνίδης, εἶπεν, Ἔοικαν, ἔφη, ὦ Ἱέρων, μέγα τι εἶναι ἡ τιμὴ, ἥς ἀρεγόμενοι οἱ ἄνθρωποι πάντα μὲν πόνον ὑποδύοντα, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομένουσι. (2) Καὶ ἡμεῖς ὡς εἴκοι τοιαῦτα πράγματα ἐχούσης ὑπόστα λείγεις τῆς τυραννίδος, δημοῦ προσηύχης φέρουσι εἰς αὐτὴν, ὅπως τιμωρὸς καὶ πεπαιγμένος μὲν ἡμῖν πάντες πάντα τὰ προσκαττόμενα ἀπορροασίτως, περιδιδόνται δὲ πάντες, ὑπανιστίνονται δ' ἀπὸ τῶν θάλασσαν, ὁδῶν τε παραχρῆσται, γεραιροῖσι δὲ καὶ λόγους καὶ ἔργους πάντες οἱ παρόντες αἰὶ ἡμεῖς τοιοῦτα γὰρ δὴ ποιοῦσι τοὺς τυράννους οἱ ἀρχόμενοι καὶ ἄλλοι ὄντες αἰὶ τιμῶντες τυγχάνουσι. (3) Καὶ γὰρ με δοκεῖ, ὦ Ἱέρων, τοῦτω διαφέρειν ἀνὴρ τῶν ἄλλων ζῶντων, τῷ τιμῆς ἀρέσθαι. Ἐπεὶ στίσις γὰ καὶ ποτοῖς καὶ ὕπνῳ καὶ ἀπορροαίᾳ πάντα βλαβρὸς ἤδιστα εἴκοι τὰ ζῶντα ἢ δὲ φιλοτιμία οὐτ' ἐν τοῖς ἀλόγους ζῶσις ἐμαρτύρεται οὐτ' ἐν ἀπασιν ἀνθρώποις οἷς δ' ἐν ἐμῷ τιμῆς τε καὶ ἐπαίνου ἔρος, οὗτοι εἰσιν ἢ ἢ οἱ πλείστοι μὲν τῶν βροτῶν μέγιστον διαφέροντες, ἀνδρες δὲ καὶ οὐκ αἰσῆτι ἀνθρώποι μόνον νομιζόμενοι. (4) Ὡς ἐμοὶ μὲν ἀεὶ δοκεῖται ταῦτα πάντα ὑπομένειν ἢ φέρειν ἐν τῇ τυραννίδι, ἐπειπερ τιμῶσι διαφέροντες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Καὶ γὰρ οὐδέμια ἀνθρωπίνῃ ἔχοντι τοῦ θεοῦ ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη. (5) Πρὸς ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Ἱέρων, Ἀλλ', ὦ Σιμωνίδη, καὶ αἱ τιμαὶ τῶν τυράννων ἡμεῖς ἐμοὶ δοκοῦσιν εἶναι ὅσπερ ἐγὼ σοι τὰ ἀπορροαία ὄντα αὐτῶν ἀπέδειξα. (6) Οὐτε γὰρ αἱ μὴ εἰς ἀντιρροαίαν ὑπουργαὶ χερίσιν ἡμῖν εἰσάκουσιν εἶναι οὐτε τὰ ἀπορροαία τὰ βίαια ἤδη ἐραίνετο. Ὡς αὖτως τοίνυν οἷός αἱ ὑπουργαὶ αἱ περὶ τῶν φοβουμένων τιμαὶ εἰσι. (7) Πῶς γὰρ ἂν φαίμεν ἡ τοὺς βίαι ἐξανίσταμένους θάλασσαν διὰ τὴν τιμὴν τοὺς ἀδικούντας ἐξανίστασθαι, ἢ τοὺς ὁδῶν παραχρῆσται τοὺς κρείττους διὰ τὴν τιμὴν τοὺς ἀδικούντας παραχρῆσται; (8) Καὶ ὁμοῖα γὰρ διδάσκει οἱ πολλοὶ τοῦτοις οὐκ ἀμύτοις, καὶ ταῦτα ὅταν μέλιστα φοβῶνται μὴ τι κακὸν ἐπ' αὐτῶν πάσῃσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱμα δουλείας ἔργα εἰκότως ἐν νομίζονται αἱ δὲ τιμαὶ ἐμῶν δοκοῦσιν εἶναι τῶν ἐναντιῶν τούτων γίγνεσθαι. (9) Ὅταν γὰρ ἄνθρωποι ἀνδρὰ ἡγήσασθαι εὐαρεστῇ ἰκανὸν εἶναι, καὶ ἀπολαύειν αὐτοῦ ἀγαθὰ νομισάντες, ἐπειτα τούτων ἀνὰ στόμα τα ἐχρῶσι ἐπαίνωντας, θεῖνται δ' αὐτῶν ὡς οὐκ εἰς ἑαυτοῦ ἀγαθόν, ἐκόντες τε παραχρῆσται τοῦτω ὁδῶν καὶ θάλασσαν ὑπανιστίνονται φιλοῦντες τε καὶ μὴ φοβούμενοι, καὶ στεφανοῦσι κοινῆς ἀρετῆς καὶ εὐεργεσίας ἔνεκα, καὶ δουλείᾳ ἐξ-

dicabile det malum, haud facile quis ob virtutem interficat, nec facile eo vivo utitur; dum caret, ne in periculis malum insanabile sibi eroot. fidem res alie, quorumque molestiam quamdam cum utilitate coniectam habent, tum possidentibus tum obiectantibus eas dolorem adferunt.

CAPUT VII.

His ex ipso auditis Simonides, Magnum, inquit, esse quiddam bonos videtur, Hiero; quem qui adpetunt, laborum omnem subeunt, omne periculum sustinent. Vos quoque, sicuti videtur, utat tantum molestiarum tyrannici habeat, quantum commensurans, nihilominus precipiti ad eam impetu ferimini, ut nimirum honorem adipiscamini, atque ut vobis omnes in omnibus, que mandatis, sine ulla recusatione inserviant, universi vos respiciant, de sellis adsurgant, de via cedant; omnes denique qui adhuc semper vobis tum veritas tum factis basorem deferant. Nam talia quidem certe subditi regibus exhibent, atque aliis, quos suo quomque tempore honoribus adiciunt. ¶ Etiam videretur, Hiero, ceteris ab animalibus homo in hoc mihi differre, quod honoris sit cupidus. Nam de cibis, potu, somno, re venerea, contentumque est, pari quodam modo animalia cuncta voluptatibus percipere: verum ambulo neque animalibus rationis expertibus a natura inest, neque cultus homini. Quibus autem honoris ac laudis innata est cupiditas, illi vero custi, qui plurimum a pecudum natura differunt, ac viri plane, non homines duntaxat existimantur. Quoniam ita, ut equidem arbitrer, merito vos omnia in regno, que fertis, ferre, quando supra mortales ceteros vobis bonos deferret. Nulla enim voluptas humana videtur ad divinam accedere propius, quam ea, que ex honoribus percipitur, delectatio. ¶ Ad haec Hiero, Verum, mi Simonides, ait, etiam honores tyrannorum illis mihi consimiles venerere congressibus esse videntur, quibus eos uti ego tibi demonstrabam. Nam neque obsequia eorum qui non redamarent, pro gratificationibus habenda nobis videbantur, nec congressus venerere vi extorti, voluptati esse. Eodem scilicet modo nec obsequia prestanta ab illis qui nos metuant, pro honoribus haberi debent. Nam qui dicere possumus, eos qui vi coacti de sellis adsurgant, idcirco surgere, quod homines injustos honore cupiant adlicere? vel eos qui superciliis de via cedunt, idcirco decedere, ut injustos homines honorem adficiant? Merito certe etiam his quos odere, numerum largiuntur; idque tum maxime, quam metuant, ne quid ipsis mali ab eis accidat. Verum haec mea quidem sententia servituti putari merito debet, quum honores ex eis oriantur, qui his sunt contrarii. ¶ Nam quum hominum ea est opinio, ut quis ad bene de ipsis promerendum talis sit idoneus, ab eoque se bonis fructibus arbitrantur: tum vero si eum et predicationes in ore habent, et laqueum bonum proprium singuli aperiant, ac libentibus animis ei de via cedant, de sellis adsurgant, cum benevolentia, non metu, et virtutis ac beneficiorum in rempublicam causa curant.

λυσιν, οἱ αὐτοὶ οὕτως ἔμοιγε δοκοῦσι τιμᾶν τε τοῦτον εὐχθεὶς οἱ ἂν τοιαῦτα ὑπουργήσουσι, καὶ δὲ τοῦτον ἀξιοῦμενος τιμηθῆσαι τῇ ὄντι. (iv) Καὶ ἔγωγε τὸν μὲν οὕτω τιμώμενον μακαρίζω· αἰσθάνομαι γὰρ αὐτὸν οὐκ ἐπιβουλεύομενον, ἀλλὰ προσηλύτομον, μὴ τι πάθῃ, καὶ ἀρέσκει, καὶ ἀνεπιβήσιμος, καὶ ἀκινδύνος, καὶ οὐδαιμύνης τὸν βίον διέχοντα· ὁ δὲ τύραννος, ὡς ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων κατακεκαρμένως δὲ ἀδικεῖν ἀπονήσκειν, οὕτως, ὡς Σιμωνίδῃ, εὐ ἴσθι, καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν διίσταται. (v) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα πάντα διεκρίναντο ὁ Σιμωνίδης, καὶ πῶς, ἔφη, ὡς Ἴριον, εἰ οὕτω ποτερός ἐστι τὸ τυραννεῖν, καὶ τοῦτο οὐ ἔγωγε, οὐκ ἀπαλλάττω οὕτως μεγάλου κινδύνου· οὐτε σὺ, οὐτε ἄλλος μὲν δὲ οὐδὲς πόποτε ἐκόντι εἶναι τυραννίδος ἀρετόν, ὅσοιαν ἂν ἐπαίῃ κτήσεται. (vi) Ὅτι, ἔφη, ὡς Σιμωνίδῃ, καὶ ταύτῃ ἀλλοιωτὸν ἐστὶν ἡ τυραννὶς· οὐδὲ γὰρ ἀπαλλαγῆναι δυνατόν οὕτως ἐστι. Πῶς γὰρ ἂν τις ποτὶ ἐξαρκέσειν τύραννος ἢ χρημάτων ἐκτίνων, ὅσους ἀραιῶται, ἢ δεσμοῖς ἀντιπάσχει, ὅσους δὲ εἰσλαμβάνει, ἢ ὅσους κατέχει, πῶς ἂν ἐκινᾷς ψυχᾷ ἀντιπαράσχοιτο ἀπολαυόμενος. (vii) Ἄλλ' εἴπερ τοι ἄλλω, ὡς Σιμωνίδῃ, λυσιστάτῃ ἀπάγασθαι, ἴσθι, ἔφη, ὅτι τυράννω ἔγωγε εὐρίσκειν μέλειτα τοῦτο λυσιστάτην ποιῆσαι. Μόνον γὰρ αὐτῷ οὕτω ἔχειν, οὕτω καταθῆσθαι τὰ κακὰ λυσιστάτῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

Καὶ ὁ Σιμωνίδης ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλὰ τὸ μὲν νῦν, ὡς Ἴριον, ἀδύναμος ἔχειν σε πρὸς τὴν τυραννίδα οὐ θαυμάζω, ἐπεὶ περ ἐπιθυμῶν φιλοῖσθαι ὑπ' ἀνθρώπων, ἐμποδῶν σοι τοῦτο νομίζεις αὐτὴν εἶναι. Ἐγὼ μάλιστα ἔχειν μοι δοκῶ δεδῶκεν σι, ὥς τὸ ἄρχειν οὐδὲν ἀποκαταλείπει τοῦ φιλοῦσθαι, ἀλλὰ καὶ πλεονεκτεῖ γὰρ τῆς ἰσότητος. (i) Ἐπισκοποῦντες δὲ αὐτὸ εἰ οὕτως ἔχει, μήπως ἔκαστος σκοποῦμεν, εἰ διὰ τὸ μείζον δύνασθαι ὁ ἄρχων καὶ χαρίζεσθαι πλείω δύναται ἢ ἄλλ', ἢν τὰ ἔμοιγε κοῦσιν ὁ τε ἰδιώτης καὶ ὁ τύραννος, ἰνόει, πότερος μείζον ἀπὸ τῶν ἰσων κτήσεται χάριν. Ἀρξόμεθα δὲ σοι ἀπὸ τῶν μικροτάτων παραδειγμάτων. (ii) Ἰδὼν γὰρ πρῶτον προσειπάτω τινὲς φιλικῶς ὁ τε ἄρχων καὶ ὁ ἰδιώτης ἐν τούτῳ τῇ πότερον πρόφρησιν μέλλον εὐφραίνειν τὸν ἀκούσαντα νομίζεις; Ἦν δὲ ἐπαινεσάντων ἐμφοτέρων τὸν αὐτὸν τὸν πότερον δοκεῖ ἐπαινὸν ἐκκαλεῖσθαι μέλλον εἰς εὐφροσύνην; ὅσας δὲ τιμωσάτω ἑκάτερος τὴν παρὰ πότερον τιμὴν μείζονος ἢ χάριτος δοκεῖ τυχεῖν; (iii) Κρίναντα θεραπεύσας τῶν θμολογούντων τοῦτο σαρῆς ὅτι αἱ ἀπὸ τῶν δυνατοτάτων θεραπεύει καὶ χάριν ἐμπούσκει μείζοντα; Δύσαντα δὲ τὰ ἴσα· οὐ καὶ ἐν τούτῳ σαρῆς ἐστὶ αἱ ἀπὸ τῶν δυνατοτάτων ἡμῶν χάριτες πλείον ἢ ὅσων τὸ παρὰ τοῦ ἰδιώτου διοῦρμα δύναται; (iv) Ἄλλ' ἔμοιγε δοκεῖ καὶ ἐκ ὁσῶν τιμῆς καὶ χάρις συμπαρέσθαι ἀνδρὶ ἄρχοντι.

ornent, mittereque largiantur: hi vero videntur mihi, quotquot huc obsequia praestant, revera ipsum honore prosequi; pariterque is, quem his dignantur, revera honore adfici. Atque ego illum, cui talis honos defertur, felicem prae dico: nam animadverto, insidias ei nullas fieri, sed alius id esse curae, ne quid ipsi accidat: adeoque hunc metus, et invidiam, periculi expertem, aevum beatum agere: ut tyrannus sat scito, mi Simoniades, neque noctu, neque interdiu vivit aliter, atque ei propter iniustitiam damnatus ad mortem ab hominibus universis esset. Postquam haec omnia Simoniades audisset, Qui vero sit, inquit, Hiero, quod quum tam mala res sit regni potiri, inique tu animadverteris, tam grandi malo temet non liberes? an nec tu, nec quisquam alius unquam sponte sua regnum reliquerit, postquam semel sit nactus esset? Quia enim, ait, mi Simoniades, hac ipsa in parte miserrimum quiddam est tyrannis. Nec enim ea quis liberari potest. Nam qui tandem tyrannus quispiam tantum opum habeat, quantum satis sit ad persolvendum his quibus abstulit sua? qui compensare possit iis vincula, quas vinculis constrinxit? qui tot animas ad moriendum iis retribuatur, quot e medio sustulit? Nimirum si ulli alii, mi Simoniades, laqueo vitam ut finiat, expedit, equidem reporio maxime tyrannum se esse, ut id fiat. Nam illi soli neque retinere, neque deponere quae mala sunt, expedit.

CAPUT VIII.

Et Simoniades hoc ipso sermone excepto, Te vero, inquit, non aequo esse erga tyrannidem animo non miror, Hiero: quippe dum amari ab hominibus cupis, hanc esse tibi impedimento arbitrar. At ego posse me docere arbitror, imperium minime prohibere, quominus quis diligatur: immo etiam in hoc vitam privatam asperare. Verum in hac consideratione non ad hoc respiciamus, num is, qui cum imperio est, propterea quod potentiam maiorem habeat, beneficia prestare maiora possit; sed si paria faciant homo privatus et rex, cogites velim, uter paribus beneficiis plus sit inditus gratiae. Ordinar autem minima ab exemplis. Primum alicuique vicium amaret tum princeps, tum privatus alicui, salutem: utrius compellationem magis illi, qui audiat, gratam fore arbitrar. Ago vero, si ambo alicui laudent, utrius predicationem existimas eo magis pertingere, ut voluptati sit? Facta re sacra, honoris causa alicuique uterque vocet; ab utro putas exhibitum honorem, maiorem mereri gratiam? Adversa valetudine laborantis uterque similiter curam habeat: an non christissime adparebit, profectam ab iis qui plurimum possunt curam, et officia, maximum quoque laetitiam offerre? Donent utriusque equalia: an non hic etiam perspicuum erit, profecta ab eis qui plurimum possunt, dimidia beneficia plus posse, quam totam hominis privati largitionem? Equidem puto etiam divinitus fieri, ut hominem, qui cum imperio sit, honor ac gratia quidam comitetur. Non quod hominem pulchriorem

Μὴ γὰρ ὅτι καλλίονα ποιεῖ θνῶρα, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον καλλίον διαμέθεσθαι ἔστιν ἀρχὴ ἢ ὅταν ἰδιωτεύῃ, διαλεγόμενοι τε ἀγαλλόμεθα τοῖς προτετιμημένοις μέλλον ἢ τοῖς ἐκ τοῦ ἰσού ἡμῖν οὔσι. (α) Καὶ μὴ παυομένη, ἐν οἷς δὲ καὶ σὺ μέλιστα καταμέμνηται τὴν τυραννίδα, ἥμιστά μὲν γῆρας ἀργήσας δυσχεραίνει, ἥμιστά δ' αἰσχος, πρὸς δὲ ἂν τυγχάνῃς θαλάσσης, τούτου ὑπολογίζεται. Αὐτὸ γὰρ τὸ τετιμῆσθαι μέλιστα συνεπικοσμεῖ, ὥστε τὰ μὲν δυσχερῆ ἀφανίζονται, τὰ δὲ καλὰ λαμπρότερα ἀναφαίνονται. (γ) Ὅποτε γὰρ μὴν ἐκ τῶν ἰσών βουλευμάτων μετέδωκεν χάριτον ὑμῖς τυγχάνετε, πῶς οὐκ ἐπιδοῦν γὰρ ὑμῖς πολλάπλασία μὲν διακράττοντες ὤφειλεν δύνῃσθε, πολλάπλασία δὲ δωρεῖσθαι ἔχῃτε, ὅμως καὶ πολλὸν μέλλον ὤφειλεται τῶν ἰδιωτῶν προσέχει; (κ) αἱ δ' ἱέρων εὐθὺς ὑπολαβὼν, Ὅτι νῆ Δία, ἔφη, ὦ Σιμωνίδῃ, καὶ εἴ ὢν ἀπεχθάνονται οἱ ἄνθρωποι, ἔμας πολλὸν πλείον τῶν ἰδιωτῶν ἀνάγκη ἐστὶ πραγματεύεσθαι. (ε) Πρακτικὸν μὲν γὰρ χρήματα, εἰ μέλλομεν εἶναι δαπανᾶν εἰς τὰ δόντα, ἀναγκασιότερον δὲ φυλάσσειν ὅσα δέονται φυλακῆς, κολασιῶν δὲ τοῖς ἀέτοις, καλυπτόν δὲ τοῖς ἐβρίθαι βουλομένοις καὶ ὅταν γὰρ τάχους καὶ οὐκ παραστῇ ἡ περὶ ἡ κατὰ θαλάσσαν ἐξουσίαν, οὐκ ἐντριπτόν τοῖς βραδευομένοις. (ο) Ἐτι δὲ μισθοφόρον μὲν ἀνδρὶ τυράννῳ δαῖ τούτου δὲ βαρύτερον φόρον οὐδὲν ἐστὶ τοῖς πολιτικῇ. Οὐ γὰρ τυράννους ἰσότημον, ἀλλὰ πλεονεξίας ἐν κακῇ νομίζουσι τούτους τρέφειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Πρὸς ταῦτα δὲ πάλιν εἶπεν ὁ Σιμωνίδης, Ἄλλ' ὅπως μὲν οὐ πάντων τούτων ἐπιμελητέον, ὦ ἱέρων, οὐ λόγῳ. Ἐπιμελεῖται μάλιστα μοι δοκοῦσιν αἰ μὲν πᾶν πρὸς ἐλθρὸν εἶναι, αἱ δὲ πᾶν διὰ χάριτον εἶναι. (α) Τὸ μὲν γὰρ διδάσκουσιν ὅτι βέλτεστα, καὶ τὸν κάλλιστα ταῦτα ἐξεργαζόμενον ἐπαινεῖν καὶ τιμᾶν, αὕτη μὲν ἢ ἐπιμελεῖται διὰ χάριτον γίνεσθαι, τὸ δὲ τὸν ἐνδεῶς τιποῦντα λαιοφρεῖν τε καὶ ἀναγκάζειν καὶ ζημιῶν καὶ καλεῖται, ταῦτα δὲ ἀνάγκη δι' ἀπεχθείας μέλλον γίνεσθαι. (β) Ἐγὼ οὖν φημι ἀνδρὶ ἀργῶν τὸ μὲν τὸν ἀνάγκης δύναντον ἄλλους προστακτικὸν εἶναι καλεῖται, τὸ δὲ τὰ δόξα ἀποθιόναι δι' αὐτοῦ ποιόντων. Ὡς δὲ ταῦτα καλῶς εἶμι μαρτυρεῖ τὰ γινόμενα. (γ) Καὶ γὰρ ὅταν χοροὶς ἡμῖν βουλευθεὶς ἀγωνίζεσθαι, δόξα μὲν δ' ἀργῶν προστατικῶν, ἀπορρίπτει δὲ αὐτοὺς προστατεύοντες χορηγοὶ καὶ ἄλλους δίδωσθαι καὶ ἀνάγκην προσταθῆναι τοῖς ἐνδεῶς τιποῦσιν. Οὐκ οὖν εὐδελὲν τούτοις τὸ μὲν ἐπιχαρὶ διὰ τοῦ ἀργήσαντος εἶναι, τὰ δ' ἀντίτυπα δι' ἄλλων. (δ) Τί οὖν καλεῖται καὶ ταῦτα τὰ πολιτικὰ οὕτω παραίεσθαι; διήρχονται μὲν γὰρ ἅπανται αἱ πόλεις αἱ μὲν κατὰ φύλιν, αἱ δὲ κατὰ μόρας, αἱ δὲ κατὰ λόγους, καὶ ἀργήσαντες ἐπ' ἐκαστῷ μέρει ἐραστήσονται. (ε) Οὐκ οὖν αἱ τις καὶ τούτους ὅσπερ τοῖς χοροῖς δόξα προτι-

efficiat imperium, sed eandem ipsam tanquam polichoretum contemplamur, ubi nactus est imperium; quam quum privata esset: atque etiam magis aversus cum illis colloqui, qui calidius super ceteros in honore sunt, quam cum his, qui nobis sunt pares. Amores talem (qua in parte tu maxime tyrannideis vituperabas) minime senectutem ejus, qui cum imperio est, moleste ferunt: neque ulli ratione illi turpe ducitur, cum quocumque tandem ille conversetor. Nam ornamento est eis maximo, quod apud liberos in honore sunt: Naque fit, ut qui in eo sunt molesti, evanescent; quae vero pulchra, splendidius luceant. Enimvero quum ex paribus officiis majores vos inerat gratias, et multo certe plura, quam nos, praestando jovare possitis alios, atque etiam multo plura largiri: cur non magis vos amari consentaneum fuerit, quam privatos homines? Et excepto ipsius sermone Hiero, Quia, mi Simonides, inquit, necesse nos est multo etiam plura ejusmodi agere, quam privatos, ob quae homines in odio sunt. Exigredie precum, si quidem ad res necessarias somptus habere volumus; cogendi quidem ad custodiendum ea quae custodia indigent; ponendi iustitiae, et coercendi quod petulantes esse volunt. Quod si celeritatem occasio temporis postulet, ad suscipiendam vel terra vel mari expeditionem, non ignavia res committenda est. Præterea mercenario milite opus est regi; quo nullum omnis civibus gravius est. Arbitrantur enim, hos a tyrannis alii, non ob juris inaequalitatem tutandam, sed ad augendam potestatem.

CAPUT IX.

Ad quae rursus Simonides: Ego vero, mi Hiero, non nego harum omnium rerum curam suscipiendam esse: sed tamen videntur mihi curationes aliae prorsus in odium adducere, aliae magna cum gratia conjunctae esse. Nam docere quae optima sunt, et pulcherrime illa praestantem predicare atque in honore habere, ea curatio cum gratia fit: at eum, qui non recte aliquid agit, convitiis incensare, cogere, mulitare, poaire, hæc vero cum odio potius fieri necesse est. Quomodem aio equidem, debere illi qui cum imperio est, eum qui vel cogendus foret, aliis puniendum mandare; peramum vero per se ipsam largiri. Quod sane recte fieri, rerum eventa testantur. Nam quum choros delectare volumus, praemia quidem praefectus ipse proponit, congregandi autem ipsos munus choragis datur, itemque alia, docendi, et cogendi eos qui non sat recte aliquid praestant. Ita statim hic quod cum gratia conjunctum est, per praefectum ipsorum curatur; quae vero dura sunt, per alios. Quid igitur impedimento sit, quomius etiam res civiles ceterae consimili ratione peragantur? Divise sunt enim urbes universae partim in tribus, partim in Moras, partim in Lochos, ac singulis partibus praefecti quidam sunt. Quomobrem si quis his quoque, tanquam choris, praemia proponeret ob insignem armaturam, ob ordinis observatio-

θεῖη καὶ εὐσεβίας καὶ εὐταξίας καὶ ἱππικῆς καὶ ἀλκῆς εἰς ἐν πολέμῳ καὶ δικαιοσύνης τῆς ἐν συμβολαίοις, εὐδίας καὶ ταῦτα πάντα διὰ φιλονομίαν εὐτόμως ἀσκήσθαι. (γ) Καὶ ναὶ μὴ Δία ὀρμηντό γ' ἂν ὕψιστον θεοὶ δέοι, τιμῆς ὀρεγόμενοι, καὶ χρημάτων ὀλοῦσιν ἂν ἐκφέρουσι, ὅποτε τοῦτο καυρὸς εἴη, καὶ τὸ πάντων μὲν χρηματώσεων ἥμισυ δὲ εὐνοσμένων διὰ φιλονομίας πράσασθαι, ἢ γενομένη αὐτῇ ἂν πολλὰ ἐπιδοῇ, εἰ τις ἄλλα προτιθεῖη κατ' ἀγρούς ἢ κατὰ κύμας τοῖς κάλλιστα τῇν γῆν ἐξεργαζομένοις, καὶ τοῖς εἰς τοῦτο τῶν πολιτῶν ἐξωμώμενος τραπομένοις πολλὰ ἂν ἀγαθὰ παραινέτω. (δ) Καὶ γὰρ αἱ πρόσδοι αὐξάνει' ἂν καὶ ἡ σωρροσύνη πολὺ μᾶλλον σὺν τῇ ἀσχολίᾳ συμπαρομῆστοι. Καὶ μὲν κακουργίας γε ἔσσαν τοὺς ἐνεργούς ἐμψύονται. (ε) Εἰ δὲ καὶ ἀμπορία ὠρελαί τὴν πόλιν, τιμώμενος ἂν ὁ πλείστα τοῦτο ποιεῖν καὶ ἀμπορεύσθαι ἂν πλείους ἀγέροι. Εἰ δὲ φανερόν γίνονται οὗτοι καὶ ὁ πρόσδοις τινι αὐτῶν ἐξουσίᾳ τῇ πόλει τιμῆσθαι, οὐδ' αὖτῃ ἂν ἡ σκερὴς ἀργεῖται. (ιθ) Ὡς δὲ συναλόντι εἰπεῖν, εἰ καὶ κατὰ πάντα ἐμψύονται εἰς τὴν ἀγαθὴν τὴν ἐξεργασίαν οὐκ ἀτίμητος ἔσται, πολλοὺς ἂν καὶ τοῦτο ἐξεργασίαν ἔργον ποιεῖσθαι τὸ κατοπινὴν τὴν ἀγαθὴν. Καὶ ὅταν γε πολλοὶ περὶ τὴν ὠφέλειαν μάθῃ, ἀνάγκη ἐνρίσκεισθαι τε μᾶλλον καὶ ἐπιτελεῖσθαι. (ιι) Εἰ δὲ φοβῇ, ὡς ἱέρων, μὴ ἐν πολλοῖς ἀδύων προτιθεμένων πολλὰ δαπάναι γίνονται, ἐνόησαν οὗτοι οὐκ ἔστιν ἐμπορεύματα λυσιτελέσσειν ἢ ὅσα ἀνθρώποι ἀδύων ὠνοῦνται. (ιβ) Ἐν ἱππικῷ καὶ γυμνασίῳ καὶ χορηγίῳ ἀγῶσις ὡς μικρὰ ἄλλα μεγάλας δαπάνας καὶ πολλοὺς πόρους καὶ πολλὰς ἐπιμελείας εἰσάγειται ἀνθρώποις;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Καὶ ὁ ἱέρων εἶπεν, Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὦ Σιμωνίδη, καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν περὶ δὲ τῶν μισθοφόρων ἔχεις τὴν εἰπεῖν ὡς μὴ μισεῖσθαι δι' αὐτοὺς ἢ λέγειν ὡς οὐκ ἔστιν κτησόμενος ἀρχὴν οὐδὲν ἐστὶ διησέσθαι δορυφόρον; (α) Ναὶ μὴ Δία, εἶπεν ὁ Σιμωνίδης, δαίνεται μὲν οὖν. Οὐδὲν γὰρ οὗτοι ὥσπερ ἐν ἱπποσὶ οὕτω καὶ ἐν ἀνθρώποις τοῦτοι ἐγγίγνεται, ὅσοι ἂν ἐκπλεῖσι τὰ δένοντα ἔγνωσι, τοσοῦτον ὑβριστοτέροις εἶναι. (β) Τοῖς μὲν οὖν τοιούτοις μᾶλλον ἂν σωρροῖσιν ὁ ἀπὸ τῶν δορυφόρων φόβος. Τοῖς δὲ καλοῖς κατήγοις ἀπ' οὐδενὸς ἂν μοι δοκεῖς τοσαῦτα ὠφέληματα παρασχεῖν ὅσα ἀπὸ τῶν μισθοφόρων. (γ) Τρίφεις μὲν γὰρ δέχονται καὶ οὐ αὐτοὺς εὐαγεῖ ὑλάει καὶ τῇ δὲ πολλοὶ καὶ δασυπόται βίῃ ὑπὸ τῶν δούλων ἀπείθων. Εἰ οὖν ἐν πρώτῳ τοῦτο εἴη τῶν προεπιταγμένων τοῖς μισθοφόροις ὡς πάντων ὄντας δορυφόρους τῶν πολιτῶν βοηθεῖν πᾶσιν, ἂν τὴν τοιοῦτον αἰσθάνωνται γίνονται δὲ πού, ὡς πάντες ἐπιστάμενα, κακοῦργον εἰς πλείους εἰ οὐκ αὐτοὺς τοῦτοῦτον εἶναι ταγμαμένοι, καὶ τοῦτο ἂν εἰδέναι ὅτι αὐτῶν ὠρελούμενοι. (δ) Πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ τοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἐργαταῖς καὶ

nemo, nisi rem equestrem, ob fortitudinem in bello, ob iustitiam in commerciis: consentaneum esset, futurum ut etiam hac omnia per contentionem acriter exercerentur. Ac profecto ad id, quo opus esset, celerius impellerentur, si quidem honoris cupiditate ducerentur; itaque cilius pecuniam conferrent, quando sic usus postularet: et (quod quidem fructuosissimum est, quamquam per contentionem agi minime consueverit) ipsa agricultura magnam incrementum sumeret, si quis per agros, vel per vicos, optime terram excolentibus premis constitueret; adeoque civibus; qui totis viribus in id incumberent, multa bona conficerentur. Nam et protentus augerentur, et modestia multo magis occupatum comes esset: ne dicam, etiam facinorosa natus in illis qui opus faciunt, existere. Quod si etiam mercatura reipublice commodum aliquod adfert, maior mercatorum numerus exultabit, si is, qui plurimum negotiatur, adfectus honore fuerit. Quod si futurum patet, ut qui sine aliorum molestia proventum aliquem reipublice excogitat, et ipse ornatur, ne illis quidem consideratio cessaverit. Denique, summam ut dicam, si in omnibus perspicuum esset, non cariturum honore, si quis boni alienius auctor existeret, multos hoc etiam impelleret, ut studiosi boni aliquid investigarent. Jam si commodum reipublice multis cure sint, necesse est magis et inveniri res, et praestari. Quod si metuis, Hiero, ne propositis ad multa premiis, magni sumptus fiant, cogitato, nullas esse merces viliori pretio quam quae premiis redimuntur. Vides in equestribus, et gymniciis, et aeneis certaminibus, quam exiguis pennis ingrates sumptus, multique labores, et multa etiam hominum studia eliciuntur?

CAPUT X.

Et Hiero, Recte tu quidem, inquit, illa mihi dicere videris, Simonides. Ceterum de stipendiario milite num proferre quid potes, ut videlicet propter ipsos minus in odio simus? an sis principem, amicitia hominum conciliata, satellitum opera nihil amplius egere? Immo, inquit Simonides, egebit certe. Nam scio, periase ut equis, ita et hominibus quibusdam accidere, ut quanto magis ipsis necessaria suppetant, tanto sint petulantiores. Hos igitur magis modestos reddit ortus a satellitibus metus: bonis autem egregisque viris nulla re tantum mihi posse prodasse videris, quantum his ipsis stipendiaria militibus. Nam alii certe eos, ut tui sint corporis custodes, et multi iamdiudum domini vi sole a servis suis interesse. Quod si primum hoc militi mercenario imperetur, ut succurrant omnibus, tanquam si essent satellites omnium civium, si quid animadvertentis, quamque soleant, ut omnibus notum, existere facinorosi homines in civitatibus, hos quoque si observare iubeantur: sciant cives, hanc se utilitatem ex eis percipere. Deinde ruri opus facientibus, ac iumentis quoque, consentaneum

κτίζουσιν οὗτοι ἂν εὐκώτους καὶ θάραυς καὶ ἀσφαλείαν
δύναντο μάλιστα παρέχειν, βραχίους μὲν τοῖς σοῖς ἰσίοις,
βραχίους δὲ τοῖς ἀπὸ τὴν χώραν. Ἰακωβοὶ γὰρ μὲν εἰσι
καὶ στρατὸν παρέχουσιν τοῖς πολίταις τῶν ἰσίων ἐπιμελεῖ-
σθαι, τὰ ἐπικαιρὰ φυλάσσοντας. (α) Πρὸς δὲ τοῦτοισι
καὶ πολυμάχων ἐχθρῶν κρυφαῖας καὶ ἑξαπιναιῖας τίνες
ἐτοιμότεροι ἢ προαισθῆσθαι ἢ καλῶσαι τῶν αἰὶ ἐν
θόλοις τε θύκων καὶ συντεταγμένων; ἀλλὰ μὲν καὶ ἐν
τῇ στρατείᾳ τί ὅστιν ἀρκελυμώτερον πολίταις μισθοφό-
ρων; τοῦτους γὰρ προπονεῖν καὶ προκινδυνεύειν καὶ προ-
φυλάττειν εἰσὶς ἐτοιμοτάτους εἶναι. (β) Τὰς δ' ἀγγι-
τέρμονας πόλεις οὐκ ἀνάγκη διὰ τοὺς αἰὶ ἐν θόλοις ὄντας
καὶ εὐρήνης μέλιστα ἐπιθυμεῖν; οἱ γὰρ συντεταγμένοι
καὶ οὐκ ἐν τῶν φίλων μέλιστα καὶ σφαλερὰ τὰ τῶν
πολεμίων δύνανται εἶναι. (α) Ὅταν γὰρ μὲν γινώσκῃ οἱ
πολίται ὅτι οὗτοι κακῶν ἢ οὐδὲν ποιοῦσι τὸν μηδὲν
διδιχαίνοντες, τοὺς δὲ κακοῦργον βουλευμένους καλῶσαι,
βοηθῆσαι δὲ τοῖς ἀδικουμένοις, προσοῦσι δὲ καὶ προ-
κινδυνεύουσι τῶν πολιτῶν, πῶς οὐκ ἀνάγκη καὶ ὁπα-
ναι εἰς τοῦτους φέρεται; τρέφουσι γοῦν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ
μείοσι τοῦτων φύλακας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Χρὴ δὲ, ὡς Ἱέρων, οὐδ' ἀπὸ τῶν ἰσίων κτημάτων
δακνῆν ὁπατῆν εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθόν. Καὶ γὰρ ἔμογε
δοκεῖ τὰ εἰς τὴν πόλιν ἀναλούμενα μέλλον εἰς τὸ δέον
τελειῆσθαι ἢ τὰ εἰς τὸ ἴσον ἀνδρὶ τυράννῃ. (α) Καθ'
ἂν ἑκαστον σκοποῖμεν. Οὐδὲν πότερον ὑπερβαλ-
λοῦσθαι δαπάνῃ κακὰ λυσιπαιγνίαν μέλλον ἤττι κόσμον
ἂν σοι παρέχων ἢ πᾶσαν τὴν πόλιν τελεῖται τε καὶ ναοὶς
καὶ παραστάσι καὶ ἀγοραῖς καὶ λυμαῖς κατασκευασμένην;
(β) θόλοις δὲ πότερον τοῖς ἐκπαγλωτέτοις αὐτοῖς κατα-
κκοσμημένους θεινότερος ἂν φαίνοιο τοῖς πολέμοις ἢ
τῆς πόλεως ὅλης εὐσέλειαν σοι ὄντως; (γ) προσόδους δὲ
πότερος ἂν δοκεῖς πλείονας γίνεσθαι, εἰ τὰ αἰ ἰδίᾳ
μόνον ἐναργῆ ἔχουσιν ἢ εἰ τὰ πάντων τῶν πολιτῶν μεμη-
χανημένους εἰς ἐναργῆ εἶναι; (δ) τὸ δὲ πάντων καλ-
λίστον καὶ μεγαλοπρεπέστατον νομιζόμενον εἶναι ἐπιτή-
δευσιν ἀρματοπορείαν, πότερος ἂν δοκεῖς μέλλον κο-
σμεῖν, αἱ αὐτὸς πλείους τῶν Ἑλλήνων ἀρματα τρέφοντες
τε καὶ μέμους εἰς τὰς πανηγύρεις, ἢ εἰ αἱ τῆς αἰῆς
πόλεως πλείους μὲν ἱπποτέρους εἶναι, πλείους δ' ἀγχι-
νέουσιν; καὶ ἂν πότερα δοκεῖς καλλίον εἶναι ἀρματος
ἀρετὴ ἢ πόλεως ἢς προστατεύεις εὐδαίμονισ; (ε) Ἐγὼ
μὲν γὰρ οὐδὲ προέβην πρὶν ἀνδρὶ τυράννῃ πρὸς ἰδιώ-
τας ἀγωνίζεσθαι. Νικῶν μὲν γὰρ οὐκ ἂν θαυμάζοιο
ἀλλὰ φθονοῦ, ὅς ἀπὸ πολλῶν οὐκὼν τὰς δαπάνας ποιοῦ-
μενος, νικῶμενος δ' ἂν πάντων μάλιστα καταγέλοιο.
(γ) Ἀλλ' ἐγὼ σοὶ φημι, ὦ Ἱέρων, πρὸς ἄλλους προστα-
τεύας πόλεων τὸν ἀγῶνα εἶναι, ὅν ἐάν σὺ εὐδαιμονεωτάτην
τὴν πόλιν ἢς προστατεύεις παρέχῃς, εὖ ἴσθι νικῶν τῇ
καλλίστῃ καὶ μεγαλοπρεπέστατῃ ἢν ἀνθρώποις ἀγῶ-

est hos et fiduciam, et securitatem prestare posse, idque
perinde privatim tuis, atque aliis, qui passim in regione do-
gant. Possunt etiam civibus prestare otium, per quod
licet ipsis res suas curare, si loca opportuna custodierint.
Ad hostium preterea repentinis et occultas insidias vel pre-
sentandas, vel impediendas, quinam paratiores fuerint,
quam illi, qui semper armati sunt, et uno quasi corpore
coniuuncti? Etiam in ipso bello quid civibus est milite stipen-
diario utilius? nam eos et ad laborandum pro aliis, et ad eun-
dum pericula, et excubandum, promptissimos esse, con-
sentaneum est. Finitimas quoque civitates an non propter
eos, qui semper in armis sunt, necesse est etiam pacis
maxime cupidos esse? nam qui merendis stipendiis con-
scripti sunt milites, maxime tum amicorum fortuna turbi
tum hostium pessundare possunt. Jam si cives intelligant,
hos nihil iniuste agentibus laud nocere, sed illos impedire,
qui alios laedere volunt; injuriam passis succurrere, pro
civibus et sollicitos esse, et pericula obire: qui non eos
necesse est libentissime sumptum in hos conferre? Alant
certe privatim custodes rerum etiam minoris momenti.

CAPUT XI.

Necesse est etiam, Hiero, ut boni publici causa de
tuis quoque facultatibus sumptos facere non recuses. Nam
equidem arbitror, ea, quae civitati impendantur, otibus ex-
pendi, quam quae rex privatim insumit. Consideremus
sane rem singulatim. Utrum existimas domum immenso
sumptu elegantissime extructam ornameto tibi majori esse,
quam si urbem universam, montibus, templis, columnis,
foris, portibus instruas? Num si armis ipse plane formida-
bilibus ornatus sis, majori hostibus terrori fueris; quam si
civitas universa bene tibi sit armis instructa? Utrum te pro-
ventus plures putas habiturum, si tantum quae privatim ad
te spectant, ad fructum comparata tibi sunt, an si viam ac
rationem excogitaveris, qua cives universi quantum indu-
stria sua faciant? Jam quod unumque preclarissimum et ma-
gnificentissimum studium esse ducitur, utrum te putas ma-
jori cum decore currus instructurum, si unus inter omnes
Graecos maximam curruum copiam instituas, et ad celebres
illos conventus mittas: an vero si maxima civium pars equos
alut, et plurimi decerent? Utrum putas esse pulchrius,
currus praestantia vascere, an urbis, cujus es princeps, felici-
tate? Equidem ne convenire quidem aio, ut rex cum privatis
hominibus certamine congregiatur: Nam si vincas, non eris
in admiratione, sed invidia, veluti qui sumptos ex re fami-
liari multorum fucas: at si vincaris, maxime omnium irri-
sionis eris expositus. Equidem tibi, mi Hiero, propositum
esse certamen adversus aliorum urbium principes aio, inter
quos si tu civitatem, cujus es princeps, felicissimam reddas,
acile te pulcherrimo et magnificentissimo inter homines cer-

νόματι. (4) Καὶ πρῶτον μὲν εὐθύς καταρχαζομένης ἂν εἴης τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, οὗ δὲ σὺ ἐπιθυμῶν συγχάνας ἔπειτα δὲ τὴν σὴν νίκην οὐκ ἂν εἴς εἴη ὁ ἀνακηρύττων, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ὡμοῖεν ἂν τὴν σὴν ἀρετὴν. (5) Περιβλεπτοὺς δὲ δυνούχῃ ὑπὸ ἰδωμένων μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν πολλοῖαν ἀγαπήσῃ ἂν, καὶ θαυμαστός οὐκ ἴδια μόνον ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ παρὰ πᾶσιν ἂν εἴης. (10) καὶ ἑξίῃ μὲν ἂν σοὶ ἐνεκεν ἀσφαλείας, εἰ ποὺ βούλῃς, θεωρήσονται πορεύεσθαι, ἑξίῃ δ' ἂν αὐτοῦ μένουντο τοῦτο πράττειν. Αἱ γὰρ ἂν παρὰ σοὶ πανήγυρις εἴη τῶν βουλευμένων ἐπιδοικόνους εἰ τίς τι σοφὸν ἢ καλὸν ἢ ἀγαθὸν ἔχῃ, τῶν δὲ καὶ ἐπιθυμοῦντων ὑπερεστῇ. (11) Πᾶς δὲ ὁ μὲν παρὼν σύμμαχος ἂν εἴη σοι, ὁ δὲ ἀπὸν ἐπιθυμοῖν ἂν ἰδεῖν σε; ὥστε οὐ μόνον φιλοῖο ἂν, ἀλλὰ καὶ ἄρῃς ὑπ' ἀνθρώπων, καὶ τοὺς καλοὺς οὐ πειρᾷ, ἀλλὰ πειρώμενον ὑπ' αὐτῶν ἀνέχεσθαι ἂν σε δεῖ, φόβον δὲ οὐκ ἂν ἔχῃς ἀλλ' ἄλλοις παρέχῃς μὴ τι πῆθῃ. (12) ἑκόντας δὲ τοὺς πειθομένους ἔχῃς ἂν καὶ ὁμιλοῦσιν σου προσοῦντας θεῶν ἂν, εἰ δὲ τίς κίνδυνος εἴη, οὐ συμμαχος μόνον ἀλλὰ καὶ προμαχος καὶ προθύμως θρώς ἂν, πολλῶν μὲν θαυρῶν ἀξιοῦμενος, οὐκ ἀπορῶν δὲ ὅτι τούτων εὐμενεί ματαδῶντες, πάντας μὲν συγχάροντας ἔχῃς ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς, πάντας δὲ πρὸ τῶν σῶν ὑπερ τῶν ἰδίων μαχομένους. (13) ἑθελουρός γε μὴν ἔχῃς ἂν πάντας τοὺς παρὰ τοῖς φίλοις πλούτους. Ἀλλὰ θάρσυν, ὡ Ἱέρων, πλούτῃς μὲν τοὺς φίλους· αὐτὸν γὰρ πλουτίεις· αὐτῷ δὲ τὴν πόλιν· αὐτοῦ γὰρ δύναμιν περιέβῃς· κατὰ δὲ αὐτῇ συμμαχούς. (14) νέμεις δὲ τὴν μὲν πατρίδα οἶκον, τοὺς δὲ πολίτας ἑταίρους, τοὺς δὲ φίλους τέκνα σκευτοῦ, τοὺς δὲ παιδᾶς ὅτι περ τὴν σὴν φύσιν, καὶ τούτους πάντας πειρῶ νικᾷν εὖ ποῶν. (15) Ἐὰν γὰρ τοὺς φίλους κρατῇς εὖ ποῶν, οὐ μὲν σοὶ δύνανται ἀνείχων οἱ πολέμοι. Κἂν ταῦτα πάντα ποιῇς, εὖ ἴσθι πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις κέλυστον καὶ μακαριώτατον κτήνα κελύχου· εὐδαιμονοῦν γὰρ οὐ φρονήσῃς.

taminis genere victorem futurum. Primum statim effeceris, ut a subditis tuis diligeris, quod tu quidem expetis; deinde victoriam tuam non unus praeconio suo publicaret, sed virtutem tuam praedicarent homines universi. Suspiceris itidem ac diligeris, non solum a privatis hominibus, sed a multis etiam urbibus; nec privatim modo esses in admiratione, sed et publice apud omnes. Circumspiceret tibi, si velles quod securitatem attinet, spectatum digno proficisci; et hic mementi liceret hoc ipsam facere. Semper enim esset apud te cotus frequens cotum qui edere speculum vellet, si quid haberent vel sapientiae, vel pulchritudinis, vel egregiae rei; atque illorum etiam, qui tibi cuperent operam inseriendo dare. Quisquis adesset tibi, socius esse tibi vellet; et qui abesset, videre te cuperet. Adeoque non tantum ab hominibus diligereris, sed etiam amareris. Forma praestantes non ipse tentares, sed tentari te ab eis patereris. Non esset, quod tibi metueres; sed potius alii, ne quid accideret tibi, metuerent. Parerent tibi subditi, eosque videres sua sponte de te sollicitos esse. Si quid esset periculi, non auxiliarios tantum, sed etiam peripugnatores, eosque aliores cerneret. Multis muneribus dignos iudicaretis, neque copia deesset, bene tibi volenti vicissim illa impertiendi. Omnes ob comoda tua tecum gauderent, omnes pro bonis privatim tuis, tanquam propriis, dimicaret. Omnes quae apud amicos essent opes, thesauri tui forent. Tu vero, mi Hieron, amicos collocupletare ne debiles, quam temet ipsam hoc modo ditaturus sis. Rempublicam augeto, ac timebit ipsi potentiam adiungere. Comparabo reipublicae belli socios. Patriam existimato, domum tuam esse; cives, socios; amicos, liberos tuos; liberos, nihil aliud quam tuum ipsius animum. Atque hos omnes beneficiis superare contendito. Nam si amicos beneficiando viceris, resistere tibi hostes minime poterunt. Denique si huc omnia praestiteris, scito plane quiddam te ionge humanis in rebus praclarissimum felicissimumque consequaturum, ut tametsi beatus sis, invidiam tamen haud experiaris.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ.

BIBAION A.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Πολλὰς ἐθαύμασα τίς ποτὶ λόγους Ἀθηναίους ἐπεισαν οἱ γραβήμενοι Σωκράτην ὡς ἄξιός ἐστι θανάτου τῇ πόλει. Ἡ μὲν γὰρ γραφή κατ' αὐτοῦ τοιαῦτα τις ἦν· ἀδικεῖ Σωκράτης ὅς μιν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἑτέρα δὲ κινεῖται δαιμόνια εἰσέρπων· ἀδικαὶ δὲ καὶ τοὺς νέους διατρέφων.

2. Πρῶτον μὲν οὐκ ὡς οὐκ ἐνόμειζεν ὅς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς ποῖα ποτ' ἐγρήσαντο τεκμηρία· οἷόν τι γὰρ φανερόν ἦν πολλὰς μὲν οἰκοί, πολλὰς δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως θυμῶν, καὶ μαντικῇ χρῶμενος οὐκ ἀφανῆς ἦν διατεθρῶλητο γὰρ ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον ἐαυτῷ σημαίνειν θὰν δὴ καὶ μετὰ μοι δοκούσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι κατὰ δαιμόνια εἰσέρειν. (α) Ὁ δὲ οὐδὲν καινότερον εἰσφέρει τῶν Ἰδίων, θεοὶ μαντικῇ νομίζοντες οἰκονοίς τε χρῶνται καὶ ρήμασι καὶ συμβολαῖς καὶ θυτοῖς. Οὗτοί τε γὰρ βουλευσάμενοι οὐ τοὺς ἐρῶντας οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμπερόντα τοῖς μαντευόμενοις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τούτων αὐτὰ σημαίνειν, κακίαν δὲ οὕτως ἐνόμειζεν. (β) Ἄλλ' οἱ μὲν πλείστοι φαίιν ὑπὸ τοῖν ἐρῶντων καὶ τῶν ἐπαντῶντων ἀποτρέπεισθαι τε καὶ προτρέπεισθαι· Σωκράτης δὲ ὅσπερ ἐγίνωσκεν, οὕτως ἔλεγε· τὸ δαιμόνιον γὰρ ἐρη σημαίνειν. Καὶ πολλοὶ τῶν ζυνόντων προηγόρευε τὰ μὲν ποιῆναι, τὰ δὲ μὴ ποιῆναι, ὡς τοῦ δαιμόνιου προσημαίνοντος. Καὶ τοῖς μὲν πευθεμένοις αὐτῷ συνέπερι, τοῖς δὲ μὴ παιθεμένοις μετέβαλε. (γ) Καίτοι τίς οὐκ ἂν βολογίσειεν αὐτὸν βούλεισθαι μήτ' ἑλθῶν μήτ' ἀλζῶνα φανίσθαι τοῖς συνοῖσι; ἰδοὺς δ' ἂν ἀμφοτέρω ταῦτα, εἰ προαγορεύον ὡς ὑπὸ θεοῦ φαινόμενα κατὰ φεudόμενος ἐπαίνοτο. Δῆλον οὖν εἶναι οὐκ ἂν προελαγναι, εἰ μὴ ἐπίστοιεν ἀληθεύειν. Ταῦτα τίς ἐάν ἄλλω πιστεύσειεν ἢ θεῷ; πιστεύων δὲ θεοῖς πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμειζεν; (δ) Ἄλλὰ μὴν ἱποταί καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἐπιταδείους· τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα συνεβούλευε καὶ πράττειν ὡς ἐνόμειζαν ἀροστέ· ἂν προεβῆναι· περὶ δὲ τῶν ἀδῶν ὅπως ἀποδείξοιτο μαντευομένων ἐπιμπερὶν εἰ ποικίλῃ· (ε) καὶ τοὺς μελλόντας οἴους τε καὶ πόλεις καλῶς οὐκείναι μαντικῇ ἐρη προδείξασθαι· τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ γεωργικὸν ἢ ἀνδροπόνων ἀρχαῖον ἢ τῶν κοινῶν ἔργων ἐκτατοῖαν ἢ λογιστικὸν ἢ οἰκονομικὸν ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ ἐνόμειζεν εἶναι· (σ) τὰ δὲ

XENOPHONTIS

MEMORABILIA.

LIBER I.

CAPUT I.

Supernumero miratus sum quibus tandem argumentis accusatores Socratis Atheniensibus persuaserint, eum dignum esse qui a civitate capitis damnetur. Nam accusatio instituta adversus eum hujusmodi fere erat: Agit injuste Socrates, quod deos non ducat, quos civitas ducit, alia vero nova numina introducat; praeterea injuste agit, quod et adolosculescentes corrumpat.

Primum igitur, quod deos non duceret, quos civitas ducit, quo tandem argumento sunt usi? Etenim palam sacrificabat, saepe quidem domi, saepe communibus in aie civitatis; nec divinatione clam utebatur. Erat enim pervulgatum, dicere Socratem, numen sibi hoc aut illud significare: ex quo certe vel maxime mihi videtur aut introductis novis numinibus illum accusasse. At Socrates nihil magis novi introduxit, quam illi, qui divinationem esse statuentes, et auguriis et ominibus et pressagiis et extispiciis utuntur: existimant enim illi nec aves, nec obviantes scire quae ex usu sint divinationibus, sed horum opera deos ad significare: quod etiam putabat Socrates. At vulgus quidem se ab aribus ac obviis vel deterri vel impelli ad rem agenda assertit: Socrates autem dicebat id quod et sentiebat; aiebat enim numen omnia significare; multisque familiaribus praesumebat, ut haec facerent, omitterent illa, tanquam numine sibi ea pendicente. Et his, qui ei parebant, condoccebat; qui vero non, illos pernitebat. Quis autem non fatetur, noivissae Socratem vel alioquid vel ostentatorem apud eos videri, qui consuetudine ipsius utebantur? Utriusque certe visum esset in eum cadere, si quid tanquam a deo indicatum praenuntiasset, ac deinde mentibus deprehenderetur. Ex quo patet eum nihil predictarum fuisse, nisi vera se dicturum credidisset. In hisce autem quis alteri fidem habebat, quomodo deos jam qui diis fidem habebat, quomodo deos non esse putabat? Enimvero faciebat haec quoque ad familiares. Res necessarias agere consuebat, quemadmodum ea fieri putaret optime: verum de his quorum incertus esset eventus, oracula consultum militariis usos, an suscipienda essent; atque eos, qui praetiae domos et urbes administraturi essent, dicebat arte divinandu egeret. Namque ut artis edificandi, aut fabrilis, aut agrum colendi, aut hominibus imperandi, aut hujusmodi opera examinandi, aut rationes inveniendi, aut rem domesticam administrandi, aut exercitum ducenti quia peritis evadat, omnes hujusmodi disciplinas etiam ab hominis consilio eligi posse censebat: quae vero in his essent

μέγιστα τῶν ἐν τούτοις ἐστὶν τοὺς θεοὺς καταλείπεσθαι, ἐν οὐδὲν ὄντων εἶναι τοῖς ἀνθρώποις. Οὕτω γὰρ τῇ καλῶς ἀγρῇ φύτευσαμένῳ ὄντων ὅπως καρπώσεται, οὕτω τῇ καλῶς οὐκίαν οὐλοδοξαμένῳ ὄντων ὅπως οὐλίπται, οὕτω τῇ στρατηγικῇ ὄντων εἰ συμμέρει στρατηγείῃ, οὕτω τῇ πολιτικῇ ὄντων εἰ συμμέρει τῆς πόλεως προστατείῃ, οὕτω τῇ καλῇ γήμαντι, ἐν εὐθραρίῃ, ὄντων εἰ διὰ ταύτην ἀνίσταται, οὕτω τῇ δυνατοῦ ἐν τῇ πόλει κηδεστῇ λαβόντι ὄντων εἰ διὰ τούτους στερήσεται τῆς πόλεως. (α) Τοὺς δὲ μὲν τῶν τοιούτων οὐκίμους εἶναι θαυμάζοντες, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρώπινης γνώμης, θαυμάζοντες ἔργῳ· θαυμάζοντες δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους ἃ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκεν ὁ θεὸς μὲθοσι διακρίνειν, ὅσον εἰ τις ἐπαιρητὴν πότερον ἐπιστάμενον ἡνοσίχθων ἐπὶ ζώοντος λαβεῖν κρείττον· ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυδερῶν ἐπὶ τὴν ναὺν κρείττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ ἃ ἔστιν ἀριθμησάμενος ἢ μαθησάμενος ἢ στήσαντας εἰδέναι, τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀέμιστα ποιεῖν ἡγήτο. Ἐργὸν δὲ δεῖν ἃ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκεν ὁ θεὸς, μανθάνειν, ἃ δὲ μὴ ὄντων τοῖς ἀνθρώποις ἐστί, πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυνθάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ οἷς ἂν ὥσιν ὁμοῦ σημαίνειν.

10. Ἀλλὰ μὴ ἐκείνους γὰρ δεῖ μὲν ἦν ἐν τῷ πανερῷ. Πρῶτον γὰρ εἰς τοὺς περιπατοῦσιν καὶ τὰ γυμνάσια ἔχει καὶ πληθύοντες ἀγορᾶς ἐκεῖ πανερὸς ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν διὰ τῆς ἡμέρας ἢν ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσθαι· καὶ ἔλαγι μὲν ὅς τὸ πολλὸν, τοῖς δὲ βουλομένοις ἔξῃ ἀκούειν. (11) Οὐδέ τις δὲ ποῖποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσέβει οὐδὲ ἀνόσιον οὐτε πράττοντος εἶδεν οὐτε λέγοντος ἦκουσεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἥπερ τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι διελέγτο σκοπῶν ὅπως ὁ καλοῦμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει καὶ τίςιν ἀνάγκαις ἑκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς προτιζόντας τὰ τοιαῦτα μοιραίνοντας ἀπεδείκνυε. (12) Καὶ πρῶτον μὲν οὕτων ἐκόπει πότερὰ ποτε νομίσαντες ἱκανοὺς εἶναι τὰνθρώπους εἰδέναι ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων προτιζέειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώποις παρέντες, τὰ θαυμάσια δὲ σκοποῦντες, ἡρῶνται τὰ προτιζόμενα πράττειν. (13) Ἐθαύμαζεν δ' εἰ μὴ πανερὸν αὐτοὺς ἐστίν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εἰρεῖν· ἐπεὶ καὶ τοὺς μέγιστον προνοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτα δοξάζειν ἀλλήλους, ἀλλὰ τοὺς μακρομένους ὁμοῦς διακρίσθαι πρὸς ἀλλήλους. (14) Τῶν τε γὰρ μακρομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ θεῶν δεδιέναι· τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ ῥοιερὰ προεῖσθαι καὶ τοὺς μὲν οὐδ' ἐν δόλῳ δοκεῖν αὐτοῖς εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιον, τοὺς δὲ οὐδ' ἐξινεχθῆναι εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν, καὶ τοὺς μὲν οὐδ' ἑρῶν οὐτε βοᾶν οὐτ' ἄλλο τῶν θεῶν οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθος καὶ ὕλην τὰ τυχεῖα καὶ θερία εἰσεσθαι, τῶν τε περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μακρομένων τοὺς μὲν δοκεῖν ἐν μόνῳ τὸν ὅν εἶναι, τοὺς δ' ἀπειρα τὸ πλῆθος, καὶ τοὺς μὲν δεῖ κινεῖσθαι πάντα, τοὺς δ' οὐδὲν ἐν ποτε κινεῖσθαι, καὶ τοὺς μὲν

maxima, deos sibi ea aiebat reservare, eorumque nihil hominibus certum esse. Nec enim constat ei, qui agrum pulchre conserit, quoniam fructum sit percipitur; nec qui pulchre domum edificavit, quis eam sit habiturus; nec duci, an exercitum ducere expedit; nec perito rerum civilium, an ex usu futurum sit ut civitati præsint; nec qui formosam duxit, ut letetur, an propter hanc dolorem senturus sit; nec qui potentes in civitate affines adeptus est, an propter hos civitate sit exulaturus. Horum omnium si qui nihil ad nomen referant, sed universa potius ad hominis consilium, furere dicebat. Idem illos etiam aiebat furere, qui per divinationem explorarent ea, de quibus discernendis data est hominibus, si didicerint, a diis facultas: veluti si quis consulat, utrum moderandi currus peritum, an imperitum præsint ad vehiculum recipere; vel gubernandi peritum in navem recipere præsint, an imperitum: que item homines numerando, vel metiendo, vel ponderando acire possunt, ea qui a diis quaererent, nefarie ducere agere: et quae doctrina percipi diti voluerant, discere homines oportere dicebat; quae vero sunt obscura hominibus, ea conandum ut per divinationem a diis percipiantur: nam significare deos haec illos, quibus sint profuturi.

Erat autem Socrates semper in proptulo. Nam name ad loca drambulationibus et exercitiis destinata pergebat, et quum frequens erat forum, conspicebatur in publico, reliquumque diei debebat istis, ubi versaturus inter plurimos esset: discebat autem plerumque, omni vero volenti audire licebat. Neque ullus unquam Socratem inopi quidquam aut nefandi vel patrum vidi, vel auditui dicere. Nec enim de rerum omnium natura sic discebat, uti complures alii, nimium considerans quo pacto la, qui a professoribus sapientie Mundus appellatur, se habeat, quibusque de causis necessariis singulae res coelesites fiant: imo eos, qui talibus questionibus occuparentur, fatuos esse demonstrabat. Ac primum de eis hoc considerabat, an quod tali se humana jam satis intelligere, ad talia tractanda accederent; an relictis rebus humanis, divinas contemplantes, recte se agere putarent. Niesbatur etiam, si forte lis perspicuum non esset, homines hac invenire non posse. Nec enim eos, qui plurimum arigent sibi, quod de iis disserere morint, idem inter se sentire, sed eorum inter se eandem atque insanientium esse rationem. Nam qui animo insani sibi, partim quae sunt terribilia, non metueret; partim etiam non metuenda metuere: idem his non videri turpe esse, in turba quicquid vel dicere vel facere; alio vero ne excedendum quidem esse ad homines videri: hos neque sanum, neque aram, neque rerum divinarum quicquam in honore habere; illos et lapides, et ligna quilibet, et belluas colere: idem eorum, qui de rerum omnium natura sollicite inquirunt, aliis videri unum solum esse id quod est, aliis vero numero infinita: his omnia semper moveri, illis nihil unquam moveri posse:

πάντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπολλύεσθαι, τοὺς δὲ οὐτ' ἂν γενέσθαι ποτὶ οὐδὲν οὐτ' ἀπολλείεσθαι. (15) Ἐκαστοὶ δὲ περὶ αὐτῶν καὶ ταῦτα. Ἀρ' ὥστε οἱ τάνθρωποιτα μανθάνοντες ἡγροῦνται τοῦτ' ὅτι ἂν μάθωσιν ἑαυτοὺς τε καὶ τῶν ἄλλων ὅταν ἂν βούληνται ποιῆσαι, οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὴν γνώσιν εἰς ἀνέγκαις ἕκαστα γίγνεται, ποιῆσαι, ὅταν βούληνται, καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ἄερας καὶ ὅτου δ' ἂν ἄλλου ζῶνται τῶν τοιούτων, ἢ τοιούτου μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλπίζουσιν, ἀρεαὶ δ' αὐτοῖς γνώσει μόνον ἢ τῶν τοιούτων ἕκαστα γίγνεται. (16) Περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα πραγματευομένων τοιαῦτα ἔλεγεν· αὐτοὺς δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀεὶ διελθόντων σκοπῶν τί εὐσεβεῖς, τί ἀσεβεῖς, τί καλὸν, τί αἰσχρὸν, τί δίκαιον, τί ἀδίκον, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δειλία, τί πῶσις, τί πολιτικός, τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχαὶ ἀνθρώπων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότες ἡγεῖτο καλοὺς ἀγαθούς εἶναι, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀντροποδόξειν ἂν δικαίως κεκληθῇ.

17. Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανερὰ ἦν ὅπως ἐγίνωσκον, οὐδὲν θαυμάστον ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγνῶναι τοὺς δικαστάς· ὅσα δὲ πάντες ᾔδον, οὐ θαυμάστον εἰ μὴ τούτων ἐπεθυμήθωσαν; (18) Βουλόμενος γάρ ποτε, καὶ τὸν βουλευτικὸν ἔρχον ὁμιῶσα, ἐν ᾧ ἦν κατὰ τοὺς νόμους βουλεύειν, ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ γενόμενος, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου παρὰ τοὺς νόμους ἐνεία στρατηγὸς μετ' ἡμέρη τοὺς ἀμφὶ Θρασύλλου καὶ Ἐρασιπιδῶν ἀποκατείναι πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἀπεκρίσθαι, ὀργισμένος μὲν αὐτοῦ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ δινατῶν ἀπειλούντων, ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐπιστάτο εὐνοεῖν ἢ χρῆσθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον καὶ γυλᾶσθαι τοὺς ἀπειλούντας. (19) Καὶ γὰρ ἐπιμαλίσθαι θεοὺς ἐνέμειν ἀνθρώπων οὐχ ἂν πρόπαν οἱ πολλοὶ νομίζουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ οἰοῦνται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δ' ἡγεῖτο πάντα μὲν θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ παρὰ τὸ μανθάνειν καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρίεναι καὶ σημαίνειν τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων.

20. Θαυμάζω οὖν ὅπως ποτὶ ἐπέσθωσαν Ἀθηναῖοι Σωκράτην περὶ τοὺς θεοὺς μὴ σωφρονεῖν, τὸν ἀσεβεῖς μὲν οὐδὲν ποτὶ περὶ τοὺς θεοὺς οὐτ' εἰπόντα οὐτε πράξαντα, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα περὶ θεῶν ὅλας τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἴς τε καὶ νομίζοντο εὐσεβεστάτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Θαυμάστον δὲ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναι τινὰς ὧς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὅς πρὸς τοὺς ἐργαζομένους πρώτον μὲν ἀπορροισίαν καὶ γαστρὸς πᾶντων ἀνθρώπων ἐγκατεστάτος ἦν, εἴτα πρὸς χειμῶνα καὶ θύρος καὶ πάντας πόρους καρτερικώτατος, ἐπὶ δὲ πρὸς τὸ μετρίων εἶσθαι πιπταυμένους οὕτως ὥστε πᾶν μακρὰ κατημένας πᾶν βροτῶδες εἶχεν ἀρκούντα. (1)

his omnia tum oriri, tum interire; illis nihil unquam oriri posse, aut interire. Præterea de his illud quoque considerabat: utrum, perinde ac illi, qui res humanas discunt, arbitrantur hoc quod didicere, tum sibi tum aliis, quibuscunque velint, se facere posse; sic et illi, qui res divinas inquirunt, arbitrantur se, posteaquam cognoverint quibus rationibus necessariis singula fiant, effectores ubi velint ventus, aqua, temporum vicissitudines, alique, si quo sit opus, his consimilia: ut ejusmodi quiddam ne sperent quidem, satique habeant seire tantum, quo pacto rerum humanarum singula fiant. De illis igitur, qui hæc tractarent, talis proferebat. Ipse de rebus humanis diserebat semper, considerans quid pium esset, quid impium; quid pulchrum, quid turpe; quid justum, quid injustum; quid animi sanitas, quid insanitas; quid fortitudo, quid ignavia; quid civitas, quid rerum civilium peritus; quid imperium in homines, quid hominibus imperandi peritus; itemque de rebus ceteris, quarum cognitis instructos arbitratur pulchri bonique studiosos esse, qui autem eas ignorarent, ingenio serviles vocari debere.

Quapropter de quibus quid sentiret Socrates, non constabat, in iis de illo inique statuisset iudices, mirum non est: quæ vero sciebant omnes, notum mirum est eos hæc non considerasse? Nam quum aliquando senator esset, ac sacrum mentum senatorium præstitisset, in quo hoc inserebatur, ut secundum leges consilium agitare, præses populi factus, cupiente contra leges populo notum prætoris, inter quos Thrasylus et Erasimides erant, omnes uno calculo morte multari, populo suffragii ferendi potestatem dare voluit: quamque populus ei succenseret, multique potentes minarentur, nihilominus plaris fecit sancte jurare, quam grati cari populo contra jus et fas, librumque minas evitare. Etiam deos putabat hominum curam gerere alia quadam ratione, quam vulgo existimetur. Nam plerique putant deos quadam scire, quadam pescire: Socrates autem arbitrabatur deos omnia, quæ vel dicerentur vel agerentur, vel clam deliberarentur, scire: eosdem ubique adesse, ac de rebus humanis omnia hominibus significare.

Quamobrem mirari sibi, quo tandem pacto persuasi fuerint Athenienses, Socratem animo erga deos sano non uti, quum ille nihil unquam impii in deos vel dixerit vel commiserit; sed potius sic et de his locutus sit, et in eos se gesserit, ut, si quis in eum dicat tum faciat, sit ac putari debeat religiosissimus.

CAPUT II.

Hoc quoque mirum mihi videtur, persuaderi quosdam potuisse, quod Socrates adolescentes corrumpere, qui præter ea quæ dicta sunt, primo rerum venerarum, ac gulæ, supra omnes homines continentissimus erat: deinde hiemis, æstatis, laborum omnium tolerantissimus: atque etiam sic ad mediocritatem institutus, ut quum valde modicum possideret, facillime contentus iis esset, quæ sufficere. Quo

Πῶς οὖν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβὲς ἢ παρὰ νόμους ἢ λόγους ἢ ἀρροπίαν ἀναγκάσῃ ἢ πρὸς τὸ ποιεῖν μαλακοῦς ἐπιτρέψῃ; ἀλλ' ἔπαυσε μὲν τούτων πολλοὺς, ἀρετῆς ποίησας ἐπιθυμίαν καὶ ἐλπίδας παραστήσας, ἂν ἐαυτῶν ἐπιμελῶνται, καλοῦς καὶ καλοῦς ἐσσεύσθαι. (3) Καίτοι γε οὐδεμίαν οὐκ ἐπὶ λόγῳ διδασκαλίας εἶναι τούτου, ἀλλὰ τῷ φανερῶς εἶναι τοιοῦτος ὢν ἐπὶ ζῆν ἐποιοῖ τοὺς συνδιεπρόντας ἐαυτοῦ, μιμουμένους ἐαυτὸν τρωσίδι γενέσθαι. (4) Ἀλλὰ μὲν καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τὸ οὐκ ἡμέλει τοὺς τὸ ἀμελοῦντας οὐκ ἐπὶ ζῆν. Τὸ μὲν οὖν ὑπερασπίζοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμαζε, τὸ δὲ ὅσα γ' ἔχουσιν ἢ φυγῇ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς ἐκπονεῖν ἐδοκίμαζε. Ταῦτον γὰρ τὴν εἶν ὑπερπρῶτον τὸ ἱκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμελίαν οὐκ ἀποστῆναι ἔφη. (5) Ἀλλ' οὐ μὲν ὁρμητικὸς γε οὐδὲ ἀλαζμονικός ἦν οὐτ' ἀμνηστικὸς οὐδ' ὑποβόλις οὐτὰ τῆς ἀλλῆς διαίτης. Οὐ μὲν οὐδ' ἱσχυροφύλακτος γε τοὺς συνόντας ἐποίει. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιδουλοῦν ἔπαυσε, τοὺς δὲ ἐαυτοῦ ἐπιδουλοῦντας οὐκ ἐπράττειτο χρήματα. (6) Τούτου δ' ἀπερχόμενος ἐνόμιζεν εὐσεβείας ἐπιμελείαν τὸς δὲ λαμβάνοντας τῆς θαλάσσης μισθὸν ἀναπαροιστῆς ἐαυτοῦν ἀπεκαλεῖται, διὰ τὸ ἀναγκάζειν αὐτοὺς εἶναι διακλῆσθαι παρ' ὧν ἂν λάβοιεν τὸν μισθόν. (7) Ἐθαύμαζε δ' εἰ τις ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενος ἀργύριον πράττειτο καὶ μὴ νομίζῃ τὸ μέγιστον κέρδος εἶναι εὖδον ἀγαθὸν κτησάμενος, ἀλλὰ ρεοῖτο μὴ ὁ γενόμενος καλὸς ἀγαθὸς τῷ τὰ μέγιστα εὐαργετήσαντι μὴ τῇ μεγίστην χάριν εἶναι. (8) Σωκράτης δὲ ἐπηγγέλματο μὲν οὐδὲν ποῖσται τοιοῦτον οὐδὲν, ἐπίστευε δὲ τῶν ἐκόντων ἐαυτοῦ τοὺς ἀποδεδωκένους ἀπὸ αὐτοῦ ἐδοκίμαζεν εἰς τὸν πάντα βίον ἐαυτοῦ τὴν καὶ ἀλλήλικας φιλοῦς ἀγαθοῦς ἐσσεύσθαι. Πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφείρῃ τοὺς νέους; αἱ μὲν ἀρεαὶ ἢ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελία διαφθόρα ἐστίν.

α. Ἀλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερρῶν ἐποίει τὸν καθεστῶτων νόμων τοὺς συνόντας, λόγους οὐκ ἠμῶν εἶη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἀργοντας ἀπὸ κυδμόν καθεστάναι, κυδμήνῃ δὲ μηδένα ἐθέλειν γρηθῆναι κυμαίνοντι μηδὲ τέκτονι μηδ' αὐλήτῃ, μηδ' ἐπ' ἄλλα τοιαῦτα, καὶ πολλὰ ἐλάττωνας βλάβας ἀμαρτανόματα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀμαρτανόμων τὸς δὲ τοιοῦτους λόγους ἐφαίρειν ἔφη τοὺς νέους καταπρηνεῖν τῆς καθεστῶτης πολιτείας καὶ ποιεῖν βλαβούς. (10) Ἐγὼ δ' ὁμῶς τοὺς φρόνησιν ἀκούοντας καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς εἶναι τὰ συμπεριόντα διδασκῆναι τοὺς πολίτας ἥμισυ γίγνεσθαι βλαβούς, εἰδοὺς ὅτι καὶ μὴ βλαβερὰ ἐκείνους καὶ κίνδυνος, διὰ δὲ τοῦ παθῆναι ἀκινδύνους καὶ μετὰ φιλοῦς ταῦτα γίνονται. Οἱ μὲν γὰρ βλαβερῶς ὡς ἀπειρηθέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὡς κεχρησμένοι φιλοῦσιν. Οὐλοῦν τῶν φρόνησιν ἀκούωντων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχυρῶν ἀνευ γνώμης ἐχόντων τὰ τοιαῦτα πράττειν ἐστί. (11) Ἀλλὰ μὲν καὶ συμμάχων ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμᾶν εἰσὶν ἂν οὐκ εὐλογον, ὁ δὲ παθεῖν δύναμενος οὐδένος καὶ γὰρ μόνος ἤτοι ἂν δύνασθαι

ἰgitur pacto, quoniam talis esset ipse, redderet alios vel impios, vel legum violatores, vel luxuriosos, vel in rebus veneris incontinentes, vel molles ad perferendos labores? Imo vero multos ab his vitiis revocavit, utque virtutis essent studiosi, perfecit; etiam injecta spe, futurum ut, si sui ipsorum curam gererent, viri pulchri bonique studiosi evaderent. Neque tamen unquam huc se docere vellet proficiscatur, sed quia conspiciatur esse talis, in spem erigebat eos qui cum illo versabantur, futurum ut, si ipsum imitarentur, et ipsi tales evaderent. Neque corpus ipse suum negligenter curabat, ac, si qui curarent negligenter, eos minime laudabat. Itaque improbat si quis nimio cibo refectus labores inmodicos susceperit, ac probat, si, quod animus inbenter admisisset, id laborando recte conficeret. Nam ejusmodi habitum valetudini sufficere, et animae studium laudisquam impellere aiebat. Minime vero delicatus erat, aut ostentandi se cupiens, sive vestitus, sive calcatus, sen reliqua vitae ratione. Neque rursus avarus efficiebat eos, qui cum ipso versabantur; nam et aliis a libidinis eos revocabat, et a studiosis sui pecuniam non exigebat. Qua in re quam abstinentem se ostenderet, libertatem se colere iudicabat; aut eam conversationis causa mercedem caperent, suimet quosdam quasi plagiariorum appellabat, propterea quod necessario dissimulare cogerentur apud eos, a quibus mercedem acciperent. Ac mirum ipsi videbatur, eum qui virtutem profiteretur, pecuniam exigere, neque maximum locum ducere, quod bonum amicis sibi adjungeret; potius autem metueret, ne is qui studiosus pulchri bonaque vir factus esset, homini optime de se merito non etiam maximum gratiam haberet. Socrates omnino unquam tale quid pollicebatur, sed futurum credebat, ut qui de numero familiarium suorum amplexi fuissent ea, quae probat ipse, toto vitae tempore tum sibi tum aliis boni amici essent. Quod igitur modo vir talis adolescentes corrumpere? nisi forte virtutis studium corruptelam quis esse putat.

At profecto, dixit accusator, familiares suos tales efficit, ut leges receptas contemnerent; quoniam diceret, multum esse hominem, magistratus civitatis a faha sua constituitur; quando nemo veli faha dicitur uti navis gubernatore, nec fabro, nec tibicine, neque aliis in rebus talibus, in quibus si erretur, multo minora detrimenta capiuntur, quam si peccetur in republica. Tales ille sermones efferte adolescentium animos aiebat, ut presentem reipublicae statum contemnerent, eodemquo violentos reddere. Verum ego arbitror, eos qui prudentiam exercent, neque putant posse cives ac docere, quae expedit, minime violentos fieri; quippe qui sciant, cum violentia quidem inimicitias et pericula conjuncta esse, eadem autem posse fieri absque omni periculo, et cum amicitia, persuadendo: nam qui vi coguntur, ita oderunt, ut quibus aliquid ademptum est; ut qui percoscuntur, quasi quibus grata res scriberit, etiam amant: quosdam horum minime est, qui prudentiam exercent, vim inferre; sed librum, qui vires habent absque consilio. Præterea si quis violenter audiat agere, non jauris expellit socios; qui vero persuadere potest, nullo: nam solum se putat ad persuadendum satis valere. Quin etiam

πεθῆναι. Καὶ φρονεῖν δὲ τοῖς τοιούτοις ἥμισυ συμβαίνει τίς γὰρ ἀποκτείνει τινα βούλων' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι περιμένει χρῆσθαι;

12. Ἄλλ' ἔρχετο ὁ καθ' ἑαυτὸν, Σωκράτης δὲ αἰσχρολογία καὶ Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλείστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποησάτην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ἀλιγάρῃ πάντων κλεψίστατος τε καὶ βιαιοτάτος καὶ φοβερώτατος ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὐτῶν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ πάντων ἀκρατέστατος τε καὶ ὑβριστότατος. (13) Ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκείνῳ τὴν πόλιν ἐποησάτην, οὐκ ἀπολογέομαι· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτην συνουσίαν αὐτοῖν, ὡς ἐγένετο, διηγέσομαι. (14) Ἐγενίσθη μὲν γὰρ δὴ τῷ ἀνδρὶ τοιοῦτο φρενὶ φιλοτιμωτάτος πάντων Ἀθηναίων βουλομένου τε πάντα δι' αὐτῶν πράττειν καὶ πάντα ἀναμειβεσθαι γενέσθαι. Ἦδοντο δὲ Σωκράτην ἀπ' ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐταρχίστατος ζῶντα, τῶν ἡδονῶν δὲ πασῶν ἐγκατεστάτος ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγόμενοις αὐτῷ πᾶσι χαίρειν ἐν τοῖς λόγοις σπουδάζοντα. (15) Ταῦτα δὲ ὁρῶντες καὶ οἱ ἄλλοι προεβλήσαντο, πότερον τὴν αὐτὰ πρὸς τοῦ Σωκράτους ἐπιθυμίασαντα καὶ τῆς σωφροσύνης ἣν ἐκείνῳ εἶχεν ὀφείσθαι τῆς ἐλευθέριας αὐτοῦ, ἢ νομίξαι, εἰ δὲ αἰσχρολογία ἐκείνῳ, γενέσθαι ἂν ἱκανωτάτω, λέγειν τε καὶ πράττειν; (16) Ἐγὼ μὲν γὰρ ἤγομαι, βούλει διδόντας αὐτοῖν ἢ τῇ δυνάμει ἢ τῇ ὡς περ ζῶντα Σωκράτην εὖ ἰσθαι, ἐλθεῖν ἂν αὐτῷ μᾶλλον τεθνάναι. Ἀλλ' οὐδ' ἐγενίσθη ἔξ ὧν ἐπραξάτην ὡς γὰρ τάχιστα κρείττω τῶν συνηγμένων ἡγεσάσθην εἶναι, εὖ δὲ ἀποφράδδαντα Σωκράτους ἐπαινεῖν τὰ πολιτικά, ὥν περ ἕκαστα Σωκράτους ὡς ἐχρήσθη.

(17) Τοὺς οὖν εἰπον τίς ἂν πρὸς ταῦτα ἐτι χρῆν τὸν Σωκράτην μὴ πρότερον τὰ πολιτικά διδάσκειν τοὺς συνόντας ἢ σωφρονεῖν. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ ἀντιλέγων πάντας διὰ τοὺς διδασκόντας βίῳ αὐτοῦ δεικνύντας τε τοῖς μανθάνουσιν ἥ περ αὐτοὶ ποιοῦσιν ὅ διδάσκουσιν καὶ τῷ λόγῳ προσδιδάσκοντας. Οἷός ἐστι καὶ Σωκράτην δεικνύντα τοὺς ζῶντας αὐτὸν καλὴν καγαθὴν ὄντα καὶ διαλεγόμενον καλλίστην περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων. (18) Οἷός ἐστι καὶ αὐτὸν σωφρονεῖν, ἔστι Σωκράτης συνήτης, οὐ φοβούμενος μὴ ζημιωνεῖν τὴν παῖοντο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' ὁλομένῳ τότε κρείττωον εἶναι τοῦτο πράττειν.

19. Τοὺς οὖν εἰπον ἂν πολλοὶ τῶν παρόντων φιλοσοφῶν διὰ οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος αἰδώς γένοιτο οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστὴς οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ἂν μάστιγος ἔσται ὁ μάθων ἀνιστορήσιμον ἀνποτε γένοιτο. Ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐκ οὔτω γιγνώσκω ὅσοι γὰρ εἴπωρ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοῖς μὴ τὰ σώματα ἀσκούσιν οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τοῖς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκούσιν οὐ δυναμένοις· οὕτω γὰρ ἂν δεῖ πράττειν οὐτὸν ἂν εἰ ἀπέχεσθαι δύνανται. (20) Διὸ καὶ τοὺς υἱεῖς οἱ πατέρες, κἄν ὥς σώφρονες, ὅμως ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἰργασθῶν, ὡς τὴν μὲν τὴν χρηστὴν δι-

εῖναι τοῖς τοιούτοις ἥμισυ συμβαίνει τίς γὰρ ἀποκτείνει τινα βούλων' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι περιμένει χρῆσθαι;

At vero, dicebat accusator, nisi consuetudine Socratis Critias et Alcibiades maximis malis civitatem affecerunt. Nam Critias quidem paucorum in domatu longe omnium avarissimus et violentissimus et ad credes propensissimus fuit: Alcibiades autem longe omnium in statu populari fuit intemperantissimus et petulantissimus. Equidem, si quo damno civitatem hi duo affecerunt, non excusabo: qualis autem fuerit utriusque cum Socrate consuetudo, commemoraturus sum. Fuerunt hi viri natura longe omnium Atheniensium ambitionissimi, et qui cuperent omnia per se geri, ipsique omnium clarissimi evadere. Norunt autem, minimis facultatibus Socratem plane contentum vivere, cunctisque a voluptatibus se prorsus abstinere; desique illos, quibuscum disserteret, in colloquiis ita flectere, prout ipse vellet. Quae quam illi viderent, ac tales essent, quales fuisse eos ante referebamus, an quis dicat, eos cupidos vitae et animi sanitatis, qua usus est Socrates, consuetudinem ipsius expectuisse: an potius quod existimaret, se, si cum ipso versarentur, futuros et ad dicendum, et ad gerendas res promptissimos? Arbitror equidem, si deus optionum utrique dedisset, ut vel totam vitam sic viverent, quemadmodum Socratem viderent vivere, vel morerentur, potius mortem fuisse electuros. Ex his autem rebus, quas gessere, cogniti fuerunt. Nam ubi primum arbitrabantur, se condiscipulis praestantiores esse, statim a Socrate resiliunt, tempore publicum gerendum susceperunt, cuius gratia Socratis studiosi fuerant.

Fortasse quis ad haec responderet, debuisse Socratem non prius familiares suos in rerum civilium scientia instituire, quam animi sanitatem illi didicissent. Ego vero nihil ad hoc contradio: video tamen omnes eos, qui docent, se ipsos discipulis exhibere, quo pacto praesent ipi quod docent, atque etiam oratione eos ad suum morem adducere. Novit Socratem quoque se ipsum pueri bonique studiosum familiaribus suis exhibuisse, deque virtute ac rebus humanis ceteris praclarissime disseruisse. Nec nos illos duos non animo sanos fuisse, quam quidem diu Socratis utebantur familiaritate; non quod vererentur, ne a Socrate vel multarentur vel cederentur; sed quod putarent id temporis hanc agendi modum sibi maxime ex usu esse.

Fortassis autem perique illorum, qui philosophari se profitentur, dixerit, justum hominem nunquam injustum fieri posse, neque sanum animo insanum; neque in quoquam illorum, quae discendo percipiuntur, eum, qui dicitur, inductum posse fieri. Verum ego de his non ita sentio. Video enim, perinde atque corporis actiones ab his perfici non possunt, qui corpora non exercent; sic etiam actiones animae non posse ab his perfici, qui animam non exercent: nec enim quae oportet facere, nec a quibus oportet abstinere, possunt. Quasmodum et parentes filios suos, tametsi animo sani sint, nihilominus ab improbis hominibus arcent; quippe quod bonam consuetudo, virtutis evocatio sit;

λάν ἀσκησιν οὐραν τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν πονηρῶν καταλύουσιν. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῶν ποητῶν ὅτε λέγουσιν,

Ἐσθλὸν μὲν γὰρ ἐστὶ ἐσθλὸν διδάσκει· ἔν δὲ κακοῖσι
συμψύγῃ, ἀπολέει καὶ τὸν λόγον νῦν·

καὶ ὁ λέγων,

Αἰσὶν ἀνὴρ ἀγαθὸς τοῖς μὲν κακοῖς, ἀλλὰ δὲ ἐσθλῶς.

(21) Κάθ' ὃ δὲ μαρτυροῦ τοῦτους ἔρω γὰρ ὁσπερ τῶν ἐν μέτρῳ πεποιημένων ἑπὶ τὸν μὴ μελετῶντας ἐπιαν-
θανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλῶν λόγων τοῖς
ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. Ὅταν δὲ τῶν νοητικῶν
λόγων ἐπιλάβηται τις, ἐπιλαμβάνεται καὶ ὅν ἡ ψυχὴ
πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπιβῇ· τούτων δ' ἐπιλα-
θόμενος οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπιλα-
θῆσθαι. (22) Ὅρῳ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοποσίαν προα-
χθέντας καὶ τοὺς εἰς ἔρωτας ἐκκυλισθέντας ἔχονθ' ὀυνο-
μένους τῶν τε δεινῶν ἐπιμελεσθῆναι καὶ τὸν μὴ δεόντων
ἀπείχεσθαι. Πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυνάμενοι φι-
λέσθαι, πρὶν ἔρῃ, ἔρωςθῆναι οὐκ αἰσθάνονται· καὶ τὰ
χρήματα καταναλώσαντες, ὅν πρόσθεν ἀπείχοντο καρ-
δίων, ἀεὶ καὶ νομίζοντες εἶναι, τούτων οὐκ ἀπείχονται.
(23) Πῶς οὖν οὐκ ἐνδέχεται σωφρονίσαντα πρόσθεν αὐ-
τῶν μὴ σωφρονεῖν καὶ δίκαια δυνάμεντα πράττειν αὐτοῖς
ἀδυνατεῖν; Πάντα μὲν οὖν ἔργα δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ
τάχαθ' ἀσκητὰ εἶναι, οὐχ ἥμισυ δὲ σωφροσύνης· ἐν τῇ
γὰρ αὐτῇ σῶματι συμπεριτυμέναι τῇ ψυχῇ αἱ ἔδοναι
παύονται αὐτὴν μὴ σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἐκ-
ταίεσι τε καὶ τῇ σῶματι χαρίζονται.

24. καὶ Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης, ὅας μὲν Σο-
κράτης συνίστην, ἰδυνάστην ἐκείνῳ χρημάτων συμμάχῳ
τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν ἐκείνου δ' ἀπαλλα-
γῆναι, Κριτίας μὲν φυγὴν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνῆν
ἀνθρώποις ἀναίετα μέλλον ἡ διακονοῦν χρημάτων, Ἀλ-
κιβιάδης δ' αὖ δὲ μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν
γυναικῶν θερώμενος, δὲ δυνάμει δὲ τὴν ἐν τῇ πόλει
καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ δυνατῶν κολακῶν
ἀνθρώπων διαφθαρτομένοιο, ὑπὸ δὲ τοῦ ὄχμου τιμώμε-
νος, καὶ βραχὺς πρωτεύων, ὁσπερ οἱ τῶν γυναικῶν ἀγῶ-
νων ἀλλοιῶν βραχὺς πρωτεύοντες ἀμελοῦσι τῆς ἀσκή-
σεως, οὕτω κακῶν ἡμελειῶν αὐτοῦ. (25) Τοιούτων
δὲ συμβάδων αὐτοῖς, καὶ ὀργισμένων δ' ἐπὶ γένει,
ἐκπερμένα δ' ἐπὶ πλούτῳ, περυσμένα δ' ἐπὶ δυνάμει,
διαπερυσμένα δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι
τούτοις διασπαρμέναι καὶ πόλεν χρίνον ἀπὸ Σωκράτους
γεγονότα, τί θαυμαστὸν, εἰ ἐκπερμένα ἐγενέσθην; (26)
Εἴτε εἰ μὲν τι ἐπιλημμελησάντη, τούτου Σωκράτην ὁ
κατήγορος αἰτιάται; εἰ δὲ νῦν οὕτω, ἥτις καὶ
ἀγνομινοσθέντα καὶ ἀκαρτεσθέντα εἶδος εἶναι, Σωκρά-
της παρέσχε σόφρον, οὐδένος ἐπαῖνον δοκεῖ τῇ κατη-
γόρῳ εἶδος εἶναι; (27) Οὐ μὲν γὰρ γε ἀλλὰ οὕτω κρί-
νεται. Τίς μὲν γὰρ αὐτῆς, τίς δὲ κηρύσσης, τίς δὲ
ἄλλος διδασκαλὸς ἱκανὸς ποιῆσαι τοὺς μαθητὰς, ἐν
πρὸς ἄλλους εἰδόντας χρίνον φανίσαν, αἰτίαν ἔχει τού-

μαλῶν αὐτῶν, ἐκείνων ἐκείνων. Ἰδὲν testatur poeta-
rum ille, qui ait,

A bonis enim viris bona discas : si vero malis
commisceris, perdis et quam habebas mentem ;

et qui ait :

Vir bonus interdum male, interdum bene se gerit.

Equidem laet ipse testor. Video enim, quod perinde ac
illi carminum certa lege compositorum obliviscuntur, qui
ea non meditantur ; sic et praeceptorum doctrina traditorum
oblivio in illa nascitur, qui ea negligunt. Quomodo autem ab-
quis moralium praeceptorum obliviscitur, eorum etiam obli-
tus est, quibus dum anima afficitur, animi sanitatem appetit.
Eum vero, qui horum obliviscitur, mirum non est ipsius
etiam animi sanitatis oblivisci. Video etiam illos, qui ad
potandi studium plus aequo protracti sunt, et ad amores ef-
fusi, minus posse et ea curare, quae agenda sunt, et ab illis
abstinere, quae non sunt agenda. Nam multi, qui etiam
pecuniis parcere prius poterant, quam amarent, in amore
prolapi jam non amplius id possunt : absumptisque pecu-
niis, ab illis laceris, a quibus ante se continebant, quippe
turpia ducerent, non jam abstinere. Cur igitur fieri non
possit, ut qui sane animo sanus fuerit, deinde non sit animo
sanus ; et qui juste agere poterit, deinde non possit ? Equi-
dem omnia pulchra et bona comparari cunctatione posse
statuo, nec minime quidem animi sanitatem : nam in eodem
corpore voluptates animae insitae persuadent et, ne animo
satur sano, sed quamprimis et ipsis et corpori gratificetur.

Quomodo etiam Critias et Alcibiades, quamdiu cum
Socrate versabantur, quod illis utilitatem haberent,
cupidas inebrietas vivere poterant : verum posteaquam
ab eo discessissent, Critias quidem, qui in Thessaliam
fuga se recepisset, consuetudine hominum istis nebat,
qui vitam facinorosam potius, quam justam agerent : Alci-
biades autem, posteaquam cum ab elegantia formae imitae
ad speciosas mulieres venisse esset, atque ipse propter po-
tentiam, quam et in urbe et apud socios obtinebat, a multis
hominibus, eisdemque assentandi peritis, dissolutior fieret,
et a populo honorem ei beante coleretur, facilius primas
obtinere ; perinde ac athlete, qui gymnica in certaminibus
facile primas adepti sunt, exercitationem negligunt ; sic et
ipse se ipsum neglexit. Huiusmodi ergo res quomodo illis acce-
dissent, quomodo generis utilitatem intumissent, etiam
essent propter opes, infanti propter potentiam, dissolutiorum
multorum hominum opera facti, et his adeo omnibus cor-
rupti ; quomodo etiam longo tempore abfuisse a Socrate,
quid mirum erat, eos insolentes evasisse ? Deinde, si quid
ab his peccatum erat, an ejus culpam accusator in Socratem
conferi ? quod autem eos adhuc adolescentes (qua aetate
consentaneum est, maxime inopes consilii et intemperan-
tissimos fuisse) Socrates animo sanos reddiderit, an id nulla
dignum hanc putat accusator ? Atque eo modo de illis non
judicatur. Quis tibi, qui citharodius, qui magister alius,
posteaquam discipulos idoneae aetatis instituit, et deinde ad
alios profecti peiores evaserint, culpam ejus rei sustinet ?

του· τίς δὲ πατήρ, ἂν ὁ παῖς αὐτοῦ συνδιατρέβων τῇ σφύρῃ ᾗ, ὕστερον δὲ ἄλλω τῷ συγγενέμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρόσθεν αἰτεῖται· ἀλλ' οὐχ ὅσην ἂν παρὰ τῷ ὑστερῳ χεῖρην φαίνεται, τοσούτου μᾶλλον ἔπαινεῖ τὸν πρότερον· ἀλλ' οἱ γὰρ πατέρες αὐτοὶ συνόντες τοῖς υἱαῖς, τῶν παιδῶν πληγμολοῦντες, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἂν αὐτοὶ σωρρυνῶσιν. (αα) Οὗτοι δὲ καὶ Σωκράτην δικαίον ἦν κρίνειν· εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εὐκότως ἂν ἐδόκει πονηρὸς εἶναι· εἰ δ' αὐτὸς σωρρυνῶν διατίλει, ποῖς ἂν δικαίως τῆς οὐκ ἐδόσης αὐτῇ κακίας αἰτίαν ἔχοι;

22. Ἄλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιοῦν ἐκείνους φαῦλα πράττοντας ὁρῶν ἐπῆναι, δικαίως ἂν ἐπιτιμῆτο. Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἔρῶντα Εὐθυδήμῳ, καὶ περὶ οὗτο ἀποκρίσθαι καθάπερ οἱ πρὸς τὰ προδύσια τῶν σωματίων ἀπολαύοντες, ἀπάρταται, φάσκων ἀνιελυθέρων τε εἶναι καὶ οὐ πρῶτον ἀνδρὶ καλῶ καὶ ἀγαθῷ τὸν ἐράμενον, ᾧ βούλεται πολλοὺ ἀφῶς φαίνεσθαι, προσκατεῖν ὥσπερ τοὺς πωγυροὺς ἐκτείνοντα καὶ διεύμενον προσδύνειν, καὶ ταῦτα μηδενὸς ἀγαθῷ. (αα) Τοῦ δὲ Κριτίου τοὺς τοσούτους οὐχ ὑπακούοντες οὐδὲ ἀποτραπομένους, λέγεται τὸν Σωκράτην ἄλλαν τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἰπεῖν ὅτι δεῖον αὐτῷ δακρύει πάσχειν ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν Εὐθυδήμῳ προσκτεῖσθαι ὥσπερ τὰ ἰδέα τοῖς λίθους. (αβ) Ἐξ ὧν δὴ καὶ ἐμαῖσι τὸν Σωκράτην ὁ Κριτίας, ὥστε καὶ ὅτε τῶν τριάκοντα ἔην νομοθέτης μετὰ Χαριλάου ἐγένετο, ἀπαμνημονεύειν αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἑρμῆα λόγον τέχνην μὴ διδάσκειν, ἐπιτρέψαι ἐκείνῳ, καὶ οὐκ ἔχον ὅπρ' ἐπιλάβετο, ἀλλὰ τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφου ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιτρέπον αὐτῷ, καὶ διαβέβλῃαν πρὸς τοὺς πολλούς. Οὗτε γὰρ ἔφηγε οὐτ' αὐτὸς τοῦτο πώποτε Σωκράτους ἦκουσα οὐτ' ἄλλου τοῦ φασάντος ἀκούεσθαι ἡσθόμενος. (αγ) Ἐξήλμισε δὲ· ἀπεῖπε γὰρ οἱ τριάκοντα πολλοὺς μὲν τῶν πολιτῶν καὶ οὐ τοὺς χειρίστους ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ προατρέποντο ἀδικεῖν, εἰπέ ποῦ δὲ Σωκράτης ὅτι θαυμαστόν οἱ δακρύει εἶναι, εἰ τις γενόμενος βῶν ἀγέλης νομῆς καὶ τὰς βῶτας ἐλάττους τε καὶ χείρους ποῖναι μὴ ὁμολογεῖ κακὸς βουκόλος εἶναι, εἰ δὲ θαυμαστότερον, εἰ τις προτάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποῖναι τοὺς πολίτας ἐλάττους καὶ χείρους μὴ αἰσχύνεται μὴδ' οἷατι κακὸς εἶναι προτάτης τῆς πόλεως. (αδ) Ἀπακρίβηντος δὲ αὐτοῦ τοῦτου, καλέσαντες ὅτε Κριτίας καὶ ὁ Χαριλάος τὸν Σωκράτην τὸν τε νόμον ἐδεικνύναι αὐτῷ καὶ τοῖς νόμοις ἀπατεῖν μὴ διαλέγεσθαι. Ὁ δὲ Σωκράτης ἐπῆρατο αὐτῷ εἰ ἐξείη πυνθέσθαι, εἰ τε ἀγνοοῖτο τῶν προσηγορευμένων. (αε) Τὸ δ' ἐφάρτην. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρεσκευάσμαι μὲν πείθεσθαι τοῖς νόμοις· ὅπως δὲ μὴ δι' ἄρῃαν λάθω τι παρανομίας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ' ὧν, πότερον τὴν τῶν λόγων τέχνην σὺν τοῖς ὁρθοῖς λαγόμενος εἶναι νομίζοντες ἢ σὺν τοῖς μὴ ὁρθοῖς, ἀπέχουσαι καλεῖται αὐτῆς. Εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὁρθοῖς, ὅπῃον ὅτι ἀρετῆς εἴη τοῦ ὁρθῶς λέγειν· εἰ δὲ σὺν τοῖς μὴ ὁρθοῖς, ὅπῃον ὅτι περὶ-

Quis poter, si filius ejus cum aliquo vitens animo sanus sit, deinde alterius usus consuetudine praves efficiatur, priorem culpet; ac non tanto magis priorem laudet, quanto filius apud posteriorem pejor evaserit? quin ne ipsi quidem parentes, quum filios secum habent, filijs delinquentibus, culpam ullam merentur, modo ipsi animo sanior sano. Sic equom erat etiam de Socrate judicium fieri. Si quid ipse rei turpis ageret, merito malus esse videretur: at si ipse animo sano constanter usus est, qui fieri potest, ut jure culpam ejus vitii sustineat, quod in ipso non erat?

Quin etiam, si nihil ipse delinquens, filios tamen vitiose se perentes aspicies, laudabat: jure scilicet reprehenderetur. At vero quum Critias Euthydemum amore captum, eoque non aliter atque illi, qui corporibus ad venem abutuntur, frui velle animadverteret, eum avertens constans est; quum illiberalis esse diceret, neque decorum viro pulchri bonique studioso, ab amato, apud quem esse magno velit in pretio, aliquid pauperum instar mendicare ac supplicare, daretque sibi quidpiam petere, quod ne bonum quidem sit. Quibus quum Critias non obediret, neque se averti poteretur, dialise Socratem perhibent, quum aliis multis presentibus, sua Euthydemo, videri accidisse quoddam Critias porcorum naturæ consuetudine, qui concupiscat ad Euthydemum se affricare, quemadmodum porcelli soleant ad saxa. Quibus de causis usque adeo Socratem Critias oderat, ut, quom Triginavirum uxor esset, et cum Charicle legumator factus esset, hoc ipsius in memoriam ei revocaret, atque in legibus perscripserit, nulli licere disserendi artem docere, Socrati nisiurum obstrictans, et quom ansam criminandi non haberet, torquens in eum id, quod vulgo in philosophis reprehenditur, et apud multitudinem cum calumniis. Etenim ego de Socrate nunquam ipse tale aliquid audivi, neque de alio commemorante, quod audierit, comperi. Res autem ipsa hoc manifestavit. Quippe quum Triginaviri multos cives, eoque non infimos, morte multassent, multoque ad iuste agendum impellerent; dixit forte Socrates, mirum videri sibi, si bubulcus quispiam, qui vaccas quum pauciores tam deteriores reddat, non majum se bubulcum esse fateatur: sed hoc magis mirum, si quis panes civitatis factos, et cives pauciores deterioresque reddens, non erubescat, neque majum se civitatis prefectum esse putet. Quod quum ad eos remanentibus esset, accessit Socrati Critias et Charicles non solum legem ostendunt, verum etiam, ne cum adolescentibus colloqueretur, interdicunt. At Socrates interrogabat eos, quid in interdicitis, quod non intelligeretur, querere liceret. Assentiant illi. Ego igitur, inquit, legibus quidem parere som paratus: verum, ne per ignorationem inias transgrediar, scire de vobis aperte volo, utrum hanc disserendi artem inter in esse censetis, quæ recte dicuntur, an quæ non recte, quom ab illa abstinendum esse dicitis? Nam si inter illa quæ recte dicuntur, patet, a recte dicendo abstinendum esse: sin vero sit inter in quæ non recte, patet conandum esse ut recte

πὸν ὁρθὸς λέγειν. (20) Καὶ ὁ Χαρικλῆς ὀργισθεὶς αὐτῷ, ἔπειθ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὄντως, τάδε σοι εὐμα-
θέστερα ὄντα προσηγορεύω, τοῖς νέοις ὧς μὴ δεξι-
γούσῃ. Καὶ ὁ Σωκράτης, ἴνα τοῖνον, ἔφη, μὴ ἀμυ-
βῶλον ἦ, οὐδ' ἄλλο τι ποιῇ ἢ τὰ προσηγορευμένα, ἔρεπε
μοι μέχρι πόσον ἐπὶν δαί νομίζιν νέους εἶναι τοὺς ἀν-
θρώπους. Καὶ ὁ Χαρικλῆς, Ὅσπουρ, εἶπε, χρόνον
βουλεύειν οὐκ ἔστιν, ὡς οὐκ ὀρθόν μοι οὐδ' οὐδ' οὐ
δεξιόγυ νουτοῖς τρεῖς καὶ ἐπὶν. (21) Μηδ', ἂν τι
ᾄωμαι, ἔφη, ἢν παλὴ νουτοῖς τρεῖς καὶ ἐπὶν, ἔρωμαι
ὁπόσον πολὺ εἶ. Ναὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς,
ἀλλὰ τοι σύ γε, ὦ Σώκρατες, εἰσὼς εἰδὼς πῶς ἔχει
τὰ πλείστα ἔρωται. Ταῦτα οὖν μὴ ἔρωται. Μηδ'
ἀπακρινόμενα οὖν, ἔφη, ἂν τίς με ἔρωται νέος, εἰν εἰδῶ,
οἶον, ποῦ οὐκ εἶ Χαρικλῆς, ἢ ποῦ ἐστὶ Κριτίας; Ναὶ τὰ
γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς. (22) Ὁ δὲ Κριτίας,
Ἀλλὰ τῶνδε τοῖς ἐπὶν ἔρωται, ἔφη, δεῖται, ὦ Σώκρα-
τες, τῶν σκευῶν καὶ τῶν τεκτονῶν καὶ τῶν χαλκίων
καὶ γὰρ οἷμαι αὐτοὺς ἔχει καταπετρίσθαι διαβουλεύ-
μενους ὑπὸ σοῦ. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν
ἐπαμεινόντων, τοῖς τε δικαίῳ καὶ τοῦ δόσιον καὶ τῶν
ἀλλῶν τῶν τοιούτων; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Χαρικλῆς,
καὶ τῶν βουλευμένων· εἰ δὲ μὴ, φυλάττου σπουδὴ καὶ
οὐκ ἐλάττωσ τὴν βουλήν. (23) Ἐνθα καὶ ὄψον
ἐγένετο διὰ ἀπαγγέλλοντος αὐτοῦ τοῦ περὶ τῶν βου-
λήν ὁρμήσαντο τῷ Σωκράτει. Οἱ μὲν οὖν ἡ συνου-
σία ἐγγύνη Κριτίας πρὸς Σωκράτην καὶ ὡς εἶχον πρὸς
ἀλλήλους εἰρήνην. (24) Φαίην δ' ἂν ἐρωτῇ μὲν
μηδ' εἶναι παιδεύειν περὶ τοῦ μὴ ἀρέσκοντος.
Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης οὐκ ἀρέσκοντος αὐτοῖς Σω-
κράτους ὁμιλεῖν τῶν χρόνων ὁμιλεῖν αὐτῷ, ἀλλ'
εὐθὺς εἰ ὄρχης ὁμιλεῖται προσεῖναι τῆς πόλεως.
ἔτι γὰρ Σωκράτης συνόντας οὐκ ἄλλως τοῖς μάλιστα
ἐπαμεινόντων διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μάλιστα πράττειν τὰ
πολιτικά. (25) Λέγεται γὰρ Ἀλκιβιάδην, πρὶν εἰσεῖν
ἐπὶν εἶναι, Περικλῆ ἐπετρέπον μὲν ὄντι ἐπ' αὐτοῦ, προ-
σέπει δὲ τῆς πόλεως τοιαῦτα διαλεγόμενον περὶ νόμων.
(26) Εἶπε μοι, φάναι, ὦ Περικλῆς, ἔχεις ἂν με διδάξει
τί ἐστὶ νόμος; Πάντως ὄψον, φάναι τὸν Περικλῆν.
Διδέξῃ δὲ πρὸς τὸν ὄψον, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην ὡς
ἐρωτῇ ἀκούων τῶν ἐπαμεινόντων ὅτι νόμοι ἄνθρω-
ποι εἰσιν, οἷμαι μὴ ἂν δικαίως τοῦτο τυχεῖν τοῦ ἐπαμει-
νόντος μὴ εἰδῶς τί ἐστὶ νόμος. (27) Ἀλλ' οὐδέντι ἁλίστου
πράγματος ἐπ' αὐτοῖς, ὦ Ἀλκιβιάδην, φάναι τὸν Περι-
κλῆν, βουλευόμενος γινώσκῃ τί ἐστὶ νόμος πάντες γὰρ οὐ-
τοι νόμοι εἰσιν, οὓς τὸ πλῆθος συνέθεν καὶ δοκιμάσαν
ἐγράψεν, γράψον δὲ τὰ δαί ποιεῖν καὶ ἢ μὴ. Ὑπόπερ δὲ
ταῦτα ὄψον εἶναι ποιεῖν ἢ τὰ κακά; Τάχα τὰ κα-
κά, φάναι, ὦ Περικλῆς, τὰ δὲ κακά οὐ. (28) Ἐνθα
δὲ μὴ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὅσπερ ὄψον ὁμιλεῖται ἐστὶν,
ὄψον συνέθεντες γράψοντες δὲ τὰ ποιεῖν, ταῦτα τί
ἐστὶ; Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τὸ κρατὶν τῆς πόλεως
βουλευσάμενον ἢ γὰρ ποιεῖν γράψῃ, νόμος καλεῖται.
Καὶ ἂν τύραννος οὖν κρατὶν τῆς πόλεως γράψῃ τῶς

dicamus. Tum exardescens Charicles. Quando, inquit,
ignovis hoc, Socrates, edicimus tibi quiddam intellectu fa-
cilius, cum adolescentibus omnino non colloqui. Et So-
crates, itaque, ne sit ambiguum, ait, an aliud faciam quam
quod prescriptum sit, definite mihi, ad quot usque annos
existimandum sit, homines esse adolescentes. Tum Cha-
ricles, Quousque, ait, senatoribus esse non licet, nimirum
hominiibus istis necdum prudentiam consequutis : neu tu
eum sis colloquitur, qui annis trigessimus non attigere.
Ne tunc quidem, Socrates inquit, si quid enim ego, quod
minor triginta annis vendit, quanti vendat, interrogabo? Ea
vero querere licet, ait Charicles : sed scies tu, Socrates,
interrogare, quum scias quomodo sc habeant, plurima :
itaque noli hoc querere. Ergo non respondebo, inquit,
si quis ex me interrogando exquirat, ubinam habet Cha-
ricles, vel ubi sit Critias? Huiusmodi vero licet respondere,
ait Charicles. Critias autem, ab his abstinentium tibi est,
Socrates, inquit, nimirum a satoribus, et fabris, et araris
artificibus. Etenim arbitror illos jam confectos et assum-
ptos esse frequenti tua commemoratione. Ergo, subiecit
Socrates, ab iis etiam abstinentium, quæ huc adjungere
soleo, a iusto et pio, et ab aliis que sunt talia? Profecto,
ait Charicles, etiam a bubuteis : quod nisi feceris, cave ne
et ipse vacca pauciores reddas. Hinc autem constabat,
renutiatum ad ipsos sermone de vacis, eos Socrati sacen-
tuisse. Qualis itaque cum Socrate consuevit fuerit Critias,
et quo modo alter ad alterum se habebat, dictum est. Di-
xerim equidem, non posse illum hominem ab illo institui,
qui ipse non placeat. Critias autem et Alcibiades, versa-
bantur illi quidem cum Socrate, qui eis non placebat, quan-
diu ea consuevit duravit, verum ita ut statim ab initio
studerent civitati preesse. Nam eo etiam tempore quo
Socrati familiares erant, non cum aliis disserere conabantur
potius, quam qui rempublicam imprimis tractarent. Prodi-
tum est etiam Alcibiadem, priusquam viginti natus esset
annos, cum Pericle tutore suo, civitatis preside, de legibus
talibus disseruisse : Mi Pericles, ait, dicito mihi, possine me,
quid lex sit, docere? Omnino, inquit Pericles. Et Alcibi-
ades : Ergo me, per deos immortales, hoc doceto : quoniam
ego laudari quondam audiens quod legum observantes sint,
arbitror non jure tribui laudem hanc illi, qui, quid lex sit,
ignoret. Tu vero, mi Alcibiades, rem non difficilem cupis,
ait Pericles; qui cognoscere velis, quid lex sit : etenim omnes
hæc leges sunt, quas in unum conveniens et consentient po-
pulus conscripsit, declarans quæ faciendæ sint, quæ non.
Utrum autem ea faciendæ sumerunt, quæ bona sunt, an
quæ mala? Profecto bona, mi adolescentule, ait Pericles,
minimeque mala. Jam si non populus, sed, uti paucorum
in domistia sit, pauci quidem congressi, quid faciendum
sit, conscriperint, ea quid sunt? Omnia, inquit, quæcum-
que pars ea quæ summam in republica potentiam obtinet,
habita de iis quæ agenda sint consultatione, scripserit, lex
appellatur. Si ego tyrannus etiam civitate potius, quæ

πολιτικῆς ἢ χρη ποιεῖν, καὶ ταῦτα νόμος ἐστί; Καὶ ὅσα τύραννος ὀφείλει, φάναι, γράρει, καὶ ταῦτα νόμος χαλεπότες. (14) Βία δὲ, φάναι, καὶ ἀνομία· τί ἐστίν, ὦ Περικλέεις; ἔρ' οὐχ ὅταν ὁ κρείττων τὸν ἥττω μὴ πείσας, ἀλλὰ βιαζομένους ἀναγκάσει ποιεῖν εἴ τι ἀν' αὐτοῖς δοκῇ; Ἑμοίγε δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα. Καὶ ὅσα ὅρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας ἀναγκάζει ποιεῖν γράφειν, ἀνομία ἐστί; Δοκεῖ μοι, φάναι τὸν Περικλέα· ἀνατίθεται γὰρ τὸ ὅσα τύραννος μὴ πείσας γράφει, νόμον εἶναι. (15) Ὅσα δὲ οἱ ἄλλοι τοὺς πολλοὺς μὴ πείσαντες ἀλλὰ κρατοῦντες γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν εἶναι; Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ πείσας ἀναγκάζει τιὰ ποιεῖν, εἴτε γράφειν εἴτε μὴ, βία μέλλον ἢ νόμος εἶναι. Καὶ ὅσα ὅρα τὸ πᾶν πληθὺς κρατοῦν τὴν τὰ χρήματα ἐχόντων ἀπὸ τῆς μὴ πείσας, βία μέλλον ἢ νόμος ἀν' εἰς; Μάλα τοι, φάναι τὸν Περικλέα, ὦ Ἀλκιβιάδην. (16) Καὶ ἡμεῖς τολμοῦμεν ὅτις δύναιτο ταῦτα ἡμεῖς τοιούτων σαυτοῦ ταῦτα ἥσθαι. (17) Ἐπεί τούτων τέχιστα τὸν πολιτευομένων ὑπὸ λαβὸν κρείττους εἶναι, Σωκράτης μὲν οὐκ εἶπε προέχσαν· οὗτε γὰρ αὐτοὺς ἄλλως ἔρεσκεν, εἰ τε προέβληκεν, ὑπὲρ ὧν ἡμάρτανεν ἐλεγχομένοι ἔχοντο· τὸ δὲ τῆς πόλεως ἐπάρτατον, ὥστερ' εἴκεν καὶ Σωκράτης προέβληκεν. (18) Ἀλλὰ κρίνω τε Σωκράτους ἢν ἐμάρτηεν καὶ Χαίρητον καὶ Χαίρεκράτην, καὶ Ἑρμοκράτην καὶ Σίμειαν καὶ Κίβησαν καὶ Φαιδωνίδην καὶ ἄλλοι οἱ ἐκείνῃ συνήσαν, οὐχ ἵνα δημοκρατικοὶ ἢ δικαιοκρατικοὶ γένοντο, ἀλλ' ἵνα χαλοὶ τε καγαθοὶ γένονται καὶ οἰκοὶ καὶ οἰκίαι καὶ οἰκίαι καὶ φίλοι καὶ πόλεις καὶ πόλεις δύναντο καλῶς χρῆσθαι. Καὶ τούτων οὐδεὶς οὗτε νεώτερος οὗτε πρεσβύτερος ὧν οὐκ ἐποίησε κακὸν οὐδὲν οὐδ' αἰτίαν ἔσχεν.

19. Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατηγορὸς, τοὺς πατέρας προσηλασμένους διδόναι, πείθον μὲν τοὺς συνόντας αὐτοῖς σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων, φάσκον δὲ κατὰ νόμον εἵξειναι παρανομίαν· δόντα καὶ τὸν πατέρα δεῖσαι, τιμωρίῃ τούτῳ γρώμενος, ὡς τὸν ἀμειβέσθαι ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμιμον εἶναι δεδέσθαι. (20) Σωκράτης δὲ τὸν μὲν ἀμειβέσθαι ἐνέκα δεσποσύνης δικαίως ἀν καὶ αὐτὸν ἥμετο δεδέσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων ἢ μὴ αὐτοῖς ἐπιστάται· καὶ τὸν τοιούτων ἐνεκα πολλὰς ἐσάπει τι διαφέρει μανίας ἀμαθίας· καὶ τοὺς μὲν μανιομένους ἥμετο συμπερὶναι ἀν δεδέσθαι καὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς φίλοις, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους τὰ δόντα δικαίως ἀν μανθάνειν παρὰ τῶν ἐπισταμένων. (21) Ἀλλὰ Σωκράτης γε, ἔφη ὁ κατηγορὸς, οὐ μόνον τοὺς πατέρας ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους συγγενεῖς ἐποιοῖ ἐν ἀτιμίᾳ εἶναι παρὰ τοῖς αὐτοῖς συνόντι, λέγων ὅς οὗτε τοὺς καμνοντάς οὗτε τοὺς δικαιομένους, οἱ συγγενεῖς ἀρελοῦσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἱ λατρεῖν, τοὺς δὲ οἱ συνοδεῖν ἐπιστάμενοι. (22) Ἐφ' ἣν δὲ καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν ὡς οὐδὲν δεῖλος εἶναι

civibus agenda sunt, perscripserit, num ei ea lex sunt? Nimirum, ait, quaecumque tyrannus imperans perscribit, ea quoque lex appellantur. Quid autem, inquit Alcibiades, vis est, et legum eversio, mi Pericles? an non quum fortior imbecilliorum, non persuadendo, sed vim adferendo, quodcumque sibi videtur, facere cogit? Ita mihi videtur, ait Pericles. Ergo quaecumque tyrannus, non persuasis civibus, perscribat, atque ut illi faciant, cogit, nonne legum sunt eversio? Id mihi videtur, inquit Pericles: nam hoc retracto, nimirum legem esse, quaecumque tyrannus suis non persuasis scribat. Quo vero pauci, multitudine non persuasa, sed rerum potentes scribunt, num vim esse, vel non, dicemus? Tum Pericles, Videtur mihi, inquit, illa omnia, quaecumque non persuadendo quis cogit aliquid facere, sive scribat ea, sive non, vis potius esse, quam lex. Ergo quaecumque plebs universa, iis superior qui locupleties sunt, non persuadendo scribit, vis erit potius quam lex? Tum dixit Pericles: Maxime quidem, mi Alcibiades. At nos quoque, quum istae aetate essemus, peracres in huiusmodi rebus eramus; nam et meditabamur ejusmodi et arguebamur, qualis tu mihi vix meditari videris. Subiecit Alcibiades: Utinam, mi Pericles, id temporis tecum essem versatus, quum teipsum in his rebus superbas! Ubi primum igitur se hi superiores esse arbitrabantur illis, qui republicam periebant, non jam ad Socratem amplius accedebant (quod illi ceteroquin eis haud placeret: et si accederent, reprehendi se propter ea, in quibus peccabant, gratuliter ferebant), sed republicae negotia capessabant, quae una causa fuerat, quoslibet ad Socratem accesserant. Crito autem, et Chaeophon, et Chaeerates, et Hermocrates, et Simias, et Crebes, et Phaeodorus, et alii plerique Socrati familiares erant, qui cum eo conversabantur, non ut oratores vel causidici forent; sed ut viri pulchri bonisque studiis eruditi, et docti, et domestici, et propinqui, et amici, civitateque ac civibus suis quam optime uti possent. Quorum quidem nemo neque dum junior esset, neque dum senior, nihil quidpiam vel commisit, vel commissae culpatus fuit.

At enim Socrates, inquit accusator, patres contemnere docebat, dum persunderet, se familiares suos patribus sapientiores effecturum; atque etiam diceret, lege permixtum esse, ut aliquis patrem convictum amicitiae devinciat; hoc argumento usus, quod imperitiorum a sapientiore vinciri jus esset. Immo vero Socrates, eum qui imperitia causa quicquid ligasset, merito et ipsum vinciendum esse putabat ab iis qui, quod ipse ignoraret, scirent: adeoque saepenumero propter talia quae imperitia differat ab animi insanitate, dispiciebat: atque animo insanos quidem vinciri cum suo et amicorum emolumento putabat; inscios vero illorum quae sciri oporteret, merito debere ab iis discere, qui scirent. At Socrates, inquit accusator, non solum ut patres, sed ut ceteri etiam cognati parvo in honore apud familiares ipsius essent, effecit; dicebat enim, propinquos nec illis esse usui, qui adversa laetitudine laborarent, nec illis, quorum de re in iudicio ageretur; sed illis quidem prodesse medicos, his vero eos qui patrocinari scirent. Addebatur etiam de amicis eum dicere, nihil esse commodi si benevoli sint, nihil

εἶναι, εἰ μὴ καὶ ὠφελεῖν *δυνήσονται*: *μόρους* δὲ φάσκων αὐτὸν αἰετός εἶναι τιμῆς τοὺς εὐδότες τὰ δέοντα καὶ ἐρμηνεύσαι *δυναμένους*. Ἀναπαύονται οὖν τοὺς νέους αὐτὸν ὡς αὐτὸς εἶη σοφώτατος τε καὶ ἄλλους ἱκανώτατος ποιῆσαι σοφούς, οὕτω διακρίνεται τοὺς αὐτῷ συνόντας ὥστε μεγάλου παρ' αὐτοῖς τοὺς ἀλλοὺς εἶναι πρὸς αὐτόν.

(αδ) Ἐγὼ δ' αὐτὸν οἶδα μὲν καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα, καὶ πρὸς τούτους γε δὴ θει τῆς ψυχῆς ἐξελευσέσθης, ἐν ᾧ μόνῃ γίγνεται ὁρμήσας, τὸ σῶμα καὶ τοῦ οἰκειοτάτου ἀνθρώπου τὴν ταχίστην ἐξενέγκαντες ἀρavnόουσιν. (αε) Ἐλαγὲ δὲ θεὸς καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, δὲ πάντων μάλιστα φιλεῖ, τοῦ σώματος θεί, ἂν ἀρείσιν ἢ καὶ ἀνωρεῖς, αὐτοῖς τὰ ἀραιαὶ καὶ ἄλλα παρέχει. Αὐτοὶ τε γὰρ αὐτῶν *δυναίς* τε καὶ τρήχας καὶ τύλους ἀραιοῦσαι καὶ τοὺς ἱατροὺς παρέχουσι μὲν πόνων τε καὶ ἀλγυχνῶν καὶ ἀποτιμῶν καὶ ἀποκαίει, καὶ τούτου χάριν οἰστανεῖ θεὸς αὐτοῖς καὶ μισθὸν τίειν καὶ τὸ σῶμα ἐκ τοῦ στόματος ἀποτινύουσαν ὡς δύναται πορρωτάτω, διότι ὠφελεῖ μὲν οὐδὲν αὐτοὺς ἐνόν, βλάπτει δὲ πολλὸν μᾶλλον. (αϛ) Ταῦτ' ὅν εἰπεν, οὐ τὸν μὲν πατέρα ζῶντα κατορθύνειν διδάσκων, ἑαυτὸν δὲ κατατιμῶν, ἀλλ' ἐπιεικεῖν ὅτι τὸ ἄρρον ἀτιμὸν ἔστι παρεκβαλεῖ ἐπιμαλίσθαι τοῦ ὡς ὁρνωμένωτος εἶναι καὶ ὠφελιμώτατον, ὅπως, ἐάν τε ὑπὸ πατρὸς, ἐάν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ, ἐάν τε ὑπ' ἄλλου τινὸς βουλήται τιμῆσθαι, μὴ τοῦ οἰκίως εἶναι πιστεύων ἀμειβῆ, ἀλλὰ πειρᾶται ὡρ' ἂν ᾗ βουλήται τιμῆσθαι, τούτους ὠφελεῖν εἶναι. σε. Ἐγὼ δ' αὐτὸν ὁ κατήγορος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὸ πονηρότατα, καὶ τούτους μαρτυροῦς γράμμενον διδάσκων τοὺς συνόντας κακοῦργους τε εἶναι καὶ τυραννικοὺς, Ἡσίοδου μὲν τὸ

Ἐργον ὃ οὐδὲν οὐσίος, κατὰ δὲ τ' οὐσίος,

τούτου δὲ λέγειν αὐτὸν ὡς ὁ πονηρὸς καλεῖται μηδὲν εἶργον μῆτε ἀδικον μῆτε αἰσχροῦ ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ποιεῖν ἐπὶ τῷ κέρδει. (α7) Σωκράτης δ' ἐπειδὴ ἐμαλοήσατο τὸ μὲν ἐργάτῃ εἶναι ὠφελιμὸν τε ἀνθρώπῳ καὶ ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δὲ ἄργον βλαβερὸν τε καὶ κακόν, καὶ τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, τὸ δὲ ἄργεῖν κακόν, τοὺς μὲν ἀγαθὸν τι ποιοῦντας ἐργάζεσθαι τε ἐργὴ καὶ ἐργάτας ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δὲ κακιοῦντας ἢ τὸ ἄλλο πονηρὸν καὶ ἐπιζήμιον ποιοῦντας ἄργους ἀπεικάσκει. Ἐκ δὲ τούτων ὁρθῶς ἂν ἔχοι τὸ

Ἐργον ὃ οὐδὲν οὐσίος, κατὰ δὲ τ' οὐσίος.

(α8) Τὸ δὲ Ὀμήρου ἐργὴ κατήγορος πολλάκις αὐτὸν λέγειν, ὅτι Ὀδυσσεύς,

Ὅντινα μὲν βασιλεῖα καὶ ἔθρονος ἀνδρῶς κίχτις, τὸν δ' ἀγαναῖς ἐκίσταν ἐρητύσσει παραστάς; Διμήν, οὐ σὲ ἔκκα κακὴν δὲ δεισιπότης, ἀλλ' αὐτοῖς τε κῆρυξ καὶ ἄλλων ἔθνος ἰσότης. Ὅν δ' οὐ δῖον τ' ἄνδρα ἰδοὺ βουσινά τ' ἐραῖον, τὸν σάκπτρον ὠδύσσειαν ἀμολήσασσι τε μέλιθ' Διμήν, ἀπέρμας ἦτο, καὶ ἄλλων μύθον ἄσπον,

possint etiam prodesse. Eos quoque solos dicere Socratem dignos honore esse, qui quae deceat sciant, et oratione possint explicare: quapropter ipsum, persuadendo adolescentibus se sapientissimum esse, atque ad efficiendum alios sapientes maxime idoneum, sic affectos erga se reddidisse familiares suos, ut nequaquam apud eos alii cuiusquam essent pretii, cum Socrate comparati. Ego vero memini eam de patribus, de propinquis ceteris, et de amicis haec dicere; ac praeter haec etiam illud: posteaquam migraverit anima, in qua sola est prudentia, hominis etiam maxima necessitudine conjuncti corpus quamprimum elatum e conspectu auferri. Dicebat etiam quendamlibet, dum in vivis est, de corpore suo, quod omnium maxime diligit, quicquid utiosum et inutile sit, tum per se tollere, tum aliis tollendum perhibere. Nam homines ipsi suos ungues, capillos, callos tollunt; eosdemque medicum cum molestia ac doloribus amputandos deurendosque praebent, eaque de causa putant ipsis etiam se mercedem debere solvere. Salivam quoque quam possumt longissime ab ore expuunt; quod dum ure continetur, non solum nihil proest, sed multo magis etiam nocet. Haec igitur dicebat Socrates, non quidem docens, patrem vivum sepeliendum esse, ac se ipsum in frustra contendendum; sed demonstrans, quod insipiens omne sine pretio sit, hortabatur, ut studeat quisque quam prudentissimas fieri ac utilissimas: quo sive a patre quis, seu a fratre, seu alio quopiam honore affici velit, non siccico negligens sit quod propinquum se credat, sed coetur ut illis proest, a quibus hominem consequi cupiat.

Praeterea dicebat accusator Socratem negligenter de poetis celeberrimis ea, quae essent pessima, etique testimoniis utentem, docere familiares suos, ut facinorosi essent ac tyrannici: Hesiodi quidem illud,

Negotium nullum est opprobrium, nullum autem opprobrium est:

hoc illum sic exponere, quasi poeta nullo jubeat ab opere, nec injusto nec turpi, abstinere, sed quicquid gratia haec quoque facere. At enim Socrates quem faleretur, ex suo hominis ac bonum esse, occupari labore; contraque, otiosum esse, noxium et malum; et operari, bonum; utique, malum esse: quosunque boni aliquid facientes operari dicebat, ac bonos esse operarios; qui vero talis luderent, vel aliud quidpiam pravi damnosique agent, hos otiosos appellabat. Quae sententia recte se habuerit hoc,

Negotium nullum est opprobrium, nullum autem opprobrium est.

Illud etiam Homeri dicebat accusator Socratem impenitenter proferre, quod Ulysses,

Quemcumque quidem, seu regem seu principatum virum, invadens vero blandis verbis delinquit istos: (Inter, « Vir optime, non te deceo, timendum tui, trepidare; quum et ipse sede, et alios sedere fac viros. » Quemcumque vero plebeum virum videret, vociferansque hunc scripto percutibat, increpabatque voce: (offenderet, « Improbe, quiete sede, et aliorum verba audi.

οὐ σφόδρα εὖ εἶναι· οὐ δ' ἀπώτερος καὶ ἀναισθητός,
οὕτε ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναρτήσῃ οὐτ' ἐν βουλήῳ.

Ταῦτα δὲ αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι ὡς ὁ ποιητὴς ἐπανοηθὴς παύσθαι τοὺς δημότας καὶ πόνητας. (α) Σωκράτης δ' οὐ ταῦτ' εἰλεγε, καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν ὤρετο δεῖν παύσθαι, ἀλλ' ἔρη δεῖν τοὺς μὴτε λόγῳ μὴτε ἔργῳ ὠφελίμους ὄντας, μὴτε στρατεύματι μὴτε πόλει μὴτε αὐτῷ τῷ δήμῳ, εἴ τι δεῖ, βοηθεῖν ἱκανούς, ὥσως τ' ἐὰν πρὸς τοῦτον καὶ θρασείῳ ὡσι, πάντα τρόπον κοινύσθαι, καὶ πᾶν πλοῦσι τοὺς γινώσκοντες ὄντας. (α) Ἄλλὰ Σωκράτης γε τάναντί τούτων φανερός ἦν καὶ δημοτικός καὶ φιλόδημος ὢν. Ἐκείνος γὰρ πολλοὺς ἐπιθυμητὰς καὶ ἀστοὺς καὶ ἑόνους λαβὼν οὐδένα πώποτε μισθὸν τῆς συνουσίας ἐπράττετο, ἀλλὰ πᾶσαν ἀφρόνησιν ἐπὶ κτήν τῶν ἑαυτοῦ ὢν τινος μικρὰ μέρη παρ' ἐκείνου προίκα λαβόντας πολλοὺς τοὺς ὁδῶν ἐπαύλουν, καὶ οὐκ ἴσταν ὥστε ἐκείνος δημοτικός· τοῖς γὰρ μὴ ἔχουσι χρήματα δίδωκε οὐκ ἥθελον διαλύσθαι. (α) Ἄλλὰ Σωκράτης γε καὶ πρὸς τοὺς ὁδῶν ἀνθρώπους κόσμον τῇ πόλει παρέχετο πολλῷ μᾶλλον ἢ Ἀλκίς τῇ Λακεδαιμονίῳν, ὃς ὀνομαστός ἐπὶ τούτῳ γέγονε. Ἀλκίς μὲν γὰρ ταῖς γυμναστικαῖς τοὺς ἐκπαιδευμένους ἐν Λακεδαιμονίῳν ἐδείκνυε, Σωκράτης δὲ διὰ πάντος τοῦ βίου τὰ ἑαυτοῦ δαπανᾷν τὰ μέγιστα πάντας τοὺς βουλομένους ὠφέλει βελτίους γὰρ ποιεῖν τοὺς συγγιγνωμένους ἀπέπεμπεν.

α. Ἐμοὶ μὲν δὲ Σωκράτης τοσούτος ὢν εἰδοὶ τι μὴ εἶναι εἶναι τῇ πόλει μᾶλλον ἢ θανάτου. Καὶ κατὰ τοὺς νόμους εἰς σκοπῶν ἂν τις τοῦτ' εἴροι. Κατὰ γὰρ τοὺς νόμους εἰς τὴν φανερὴν γένεταί κλέπτειν ἢ λωποδύειν ἢ βλαπτικώμεν ἢ τοιχομαρῶν ἢ ἀνδροποδικώμενος ἢ ἱεροσυλῶν, τούτους θανάτος ὅστιν ἢ ζημία· ὢν ἐκείνος πάντων ἀνθρώπων πλείστον ἀπέχετο. (α) Ἄλλὰ μὲν τῇ πόλει γε οὕτε πολέμῳ κακῶς συμβάντας οὕτε στάσεως οὕτε προδοσίας οὕτε ἄλλου κακοῦ οὐδένος πώποτε αἴτιος ἐγένετο. Οὐδὲ μὲν ἰδίᾳ γε οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὕτε ἀγαθῶν ἀπατέρησεν οὕτε κακοῖς περιέβαλεν, ἀλλ' οὐδ' αἰτίαν τῶν ἐρημέων οὐδένος πώποτε ὄργε. (α) Πῶς οὖν ἔγωγος ἂν εἴη τῇ γράφῃ; ὃς ἀντὶ μὲν τοῦ μὴ νομίζειν θεούς, ὡς ἐν τῇ γράφῃ ἐγγράφωτο, φανερός ἦν θεοπεσιῶν τοὺς θεούς μέλειστο τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀντὶ δὲ τοῦ διαφθεῖραι τοὺς νέους, ὃ δὲ ὁ γραφέμενος αὐτὸν ἤτιπτο, φανερός ἦν τῶν συνόντων τοὺς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἔχοντας τούτων μὲν πᾶσιν, τῆς δὲ καλλίστης καὶ μεγαλοπρεπεστάτης ἀρετῆς, ἣ πόλεις τε καὶ οἰκοὶ αὐτοῖς οἰκοῦσι, προτρέπειν ἐπιθυμεῖν· ταῦτα δὲ πράττειν ποῦ οὐ μάλας εἶναι ἦν τιμὴς τῇ πόλει;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ὡς δὲ δὴ καὶ ὠφέλιμος εἶδαι μοι τοὺς ἑνόντας τὰ μὲν ἔργῳ δεκνύοντες αὐτὸν δὲ τὴν, τὰ δὲ καὶ διαλύμενος,

qui te praestantiores sunt: tu solum imbecillus et insensibilis, neque inquam in bello estimabilis, neque in consilio. »

Hinc vero cum sic interpretari, quasi poeta probaret, si plebei pauperesque caderentur. At vero Socrates minime ista dicebat (nam illo pacto se ipsum esse cadendum existimasset), sed dicebat, eos qui nec oratione nec facto utiles essent, neque vel exercitui, vel civitati, vel ipsi etiam populo, si opus fuerit, posset succurrere, praesertim si ad haec sibi praefidant, omni modo coercentes esse, quamvis ditissimi essent. Erat certe Socrates o contrario palam popularis et humanus. Nam quum multos sui studiosos tum cives tum externos haberet, nullam unquam mercedem consuetudinis exigit, sed omnibus abunde citraque invidiam sua communicabat, quorum exigua quasdam partes nonnulli gratis ab eo consequuti, magno aliis vendebant, neque erant, ut ipse, populares: quippe cum illis, quibus ad largiendum pecunia deceret, dissicere solebant. Socrates autem huic civitati apud alios homines etiam multo majus ornamantum conciliabat, quam Lichas Lacedaemoniorum civitati, qui eo nomine celeberrimus evasit. Nam tulit illis, qui a nodis exhibebantur, Lichas hospitibus Lacedaemonem peregre venientibus cenam praeberere solebat: Socrates autem, quum per omnem vitam impenderet sua, plurimum omnibus non noentibus proderat: etenim eos, qui ad ipsam accedebant, reddebat meliores, ac deinde dimittebat.

Quomobrem mihi sane Socrates, qui talis esset, potius honorem de republica, quam mortem, meruisse videbatur: atque si leges etiam aliquis consideret, hoc ipsum inveniet. Nam secundum leges, si quis furari, vel grassando vestes auferre, vel crumenas incidere, vel parietes perfodere, vel plagiari vel sacrilegium committere palam deprehendatur, talibus flagitis mors est poena: a quibus hic longissime supra mortales omnes aberat. Neque vero civitati belli aliquis malevolentia, neque editionis, neque proditiōis, neque ultius unquam mali alius auctor exiit: neque privatim quidem illum hominem unquam vel bonis privavit, vel in mala conjecit: adeoque nullius horum, quae diximus, vel criminationem unquam sustinuit. Quo igitur pacto illi accusationi obnoxius esset, qui pro eo, quod deus esse non putaret, quemadmodum in actione perscriptum erat, palam deos coluit praeter ceteris hominibus studiosissime: ac pro eo, quod adolescentes corrumperet, quando et hoc ei crimen actor impingebat, palam eos ex familiaribus, qui pravis libidinis flagrant, ab iisdem cessare furebat, ac ipsos ad pulcherrimas splendidissimaeque virtutis, qua tam civitates quam familiae bene administrantur, amorem incitabat? Atque haec quum faceret, quo pacto de civitate honorem non meruit maximum?

CAPUT III.

Quo autem modo mihi visus sit familiaribus suis prodesse, partim operibus demonstris, qualis ipse esset, partim

τοῦτων δὲ γράφει ὅτιον ἂν διαμνημονεύσω. Ἰὴ μὲν τοίνυν πρὸς τοὺς θεοὺς φανερὸς ἦν καὶ ποῦν καὶ λέγειν ἥπερ ἡ Πυθία ἀποκρίνεται τοῖς ἐρωτάσι, πῶς δὲ ποῦναι ἢ περὶ θυσίας ἢ περὶ προνοίας θεραπείας ἢ περὶ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων ἢ τε γὰρ Πυθία νόμον πόλειος ἀναγείναι ποιοῦντος εὐσεβὸς ἂν ποῦν, Σωκράτης τε οὗτος καὶ αὐτὸς ἐποίει καὶ τοῖς ἄλλοις παρῆναι, τοὺς δὲ ἄλλους πῶς ποιοῦντας περιέρχους καὶ ματαίους ἐνόμιζεν εἶναι. (α) Καὶ εὐγετο δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀπλῶς τὰ γὰρ διδόναι, ὡς τοὺς θεοὺς καλλίστα εἰδότες ὅποια ἀγαθὰ ἔσται τοὺς δ' εὐχόμενους γρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο τοῦν τοιούτων οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὐχεσθαι ἢ εἰ κυβερνᾷν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι εὐχριντο τῶν φανερώς ἀξιῶν ὅπως ἀποδύσεται. (β) Θυσίας δὲ θύων μικρὰς ἀπὸ μικρῶν οὐδὲν ἡγείτο μεινύσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θύοντων. Οὕτε γὰρ τοῖς θεοῖς ἔφη καλῶς ἔχειν εἰ ταῖς μεγάλαις θυσίαις μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον· πολλὰς γὰρ ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα· οὐδ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι ἔφη, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ κεχαρισμένα τοὺς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἀλλ' ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβιστάτων τιμὰς μάλιστα χαίρειν. Ἰὴ Ἐπεινήτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου,

Κὰδ δύνανται δ' ἔρπον ἰέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσι.

Καὶ πρὸς Φιδίαν δὲ καὶ Ξινόαν καὶ πρὸς τὴν Ἀλκην διακταν καλὴν ἔφη παραινέειν εἶναι τὴν Κὰδ δύνανται ἔρπον. (α) Εἰ δὲ τι δοξάνει ἔχειν σημαίνεσθαι παρὰ τῶν θεῶν, ἥτιον ἂν ἐπιστῇ παρὰ τὰ σημαίνοντα ποιῆσαι ἢ εἰ τις αὐτὸν ἐπειθεῖν ὁδοῦ λαβεῖν ἡγεμόνα τυγλὼν καὶ μὴ εἰδῶσα τὴν ὁδὸν ἀντὶ βλάπτοντος καὶ εἰδότος· καὶ τῶν ἄλλων δὲ μοιρᾷν λατρεύειν, ὅτινας παρὰ τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν σημαίνοντα ποιῶσι τι, φυλαττόμενοι τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις αἰδοῦναι. Αὐτὰς δὲ πάντα τὰνθρώπινα ὑπερῶτερα πρὸς τὴν παρὰ τῶν θεῶν εὐμεβουλίας.

α. Διείπῃ δὲ τὴν τε ψυχὴν ἐπειθεῖν καὶ τὸ σῶμα ἢ χρίμενος ἂν τις, εἰ μὴ τι θαμνόνιον εἴη, θαρβύλλας τε καὶ ἀσφαλὲς δίκην, καὶ οὐκ ἂν ἀπορήσεις τοσούτης ἀπατήνης. Οὕτω γὰρ εὐτέλης ἦν ἔκτ' οὐκ οἷδ' εἰ τις οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοντο ὥστε μὴ λαμβάνειν τὰ Σωκράτει ἀρκούντα. Ἰὴ οὕτω γὰρ τοσούτῃ ἐχρήτο θύον ἑκάς ἥσπερ, καὶ ἐπὶ τούτῳ οὕτω παρασκευασμένους ἦν ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ εἴτου ἔρπον αὐτῷ εἶναι· ποτὶν δὲ πᾶν ἡδὺ ἦν αὐτῷ διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ διψᾷ. (α) Εἰ δὲ ποτε κληθεὶς ἐβελήσεν ἐπὶ δαιμόνων εἰσελθῆναι, ὁ τοῖς κλειστοῖς ἐργασίαις ἐστιν ὥστε φυλάττεσθαι τὸ ὑπὲρ τὸν καιρὸν ἐμπέμπεσθαι, τοῦτο βράδυσ πᾶν ἐφυλάττετο. Τοῖς δὲ μὴ δυνάμενοις τοῦτο ποιεῖν συνεβούλευε φυλάττεσθαι τὰ ἀναπεύοντα μὴ πινόντας ἐσθλὴν μὴδὲ διψήοντας πίνειν· καὶ γὰρ τὰ λυμνηνόμενα γαστέρας καὶ κεφαλὰς καὶ ψυχὰς ταῦτ' ἔφη εἶναι. (γ) Οἷ-

colloquiis usui, horum consecratam quaecunque meminerō. Itaque divinis in rebus constabat eum et facere et loqui eo modo, quo Pythia respondet consulentibus quid faciendum sit, vel de sacrificiis, vel de cultu majorum, vel de alia re quapiam, quae hujus sit generis. Nam Pythia respondet oraculo, pie factoras, si ex instituto civitatis huc agant: ac Socrates ita et ipse faciebat, et alios facere cohortabatur; eosque, qui aliter faciebant, novandi studiosos et vanos esse censebat. Precabatur etiam deos simpliciter, ut bona largirentur, tanquam dii optime scirent, cujusmodi res essent bonae. At qui aurum, vel argentum, vel tyrannidem, vel aliquid aliud hujusmodi a diis petere, non dissimile quid petere putabat, quam si oleum, vel praedium, vel quid aliud eorum rerum peteret, quae omnino sunt obscurae, ejusmodi sibi eventum habebat. Quomodo de facultatibus exiguis exigua sacra faceret, nihil se putabat minus praeitare, quam si qui de multis et magnis opibus multas et magnas hostias caederet. Etiam neque decere deos hoc aiebat, ut magnis potius, quam exiguis sacrificiis gauderetur (alioquin eis improborum sacrificia saepius essent grata, quam bonorum); nec vitam mortalibus optandam esse, si sacrificia aeclestiorum diis essent acceptiora, quam bonorum. Nihil enim existimabat deo imprimis his innoxibus gaudere, qui ab hominibus maxime religiosi oblati sibi essent. Laudabat et hoc carmen,

Pro facultatibus sacrificiis immortalibus diis offerre:

et aiebat hanc admonitionem, ut pro viribus agamus, ad amicorum, ad hospitum usum, ad reliquam vitae rationem, praeclarum esse. Quod si quid divinitus ei significari visum esset, dilucidius persuaderi potuisset, ut praeter significata faceret, quam si quis ei suadere conatus esset, ut cecum et ignarum vinum ducem pro vidente et gnaro acciperet. Et alios stultitiae accusabat, qui, praeter illa quae a diis significata essent, aliquid facerent, caventes malam apud homines existimationem: ipse vero res humanas omnes prae divinis coaequalis aspernabatur.

Corpus et animam ea vivendi ratione temperabat, quae si quis utatur, nisi quid accidat ultra hominem, et confidenter et secure possit degere; nec tantulo curaverit usquam sumptum. Nam adeo frugaliter erat, ut nesciam, num quis locrum tam exiguum labore suo facere possit, quod non Socrati sufficeret. Quippe cibi tantum sumebat, quantum jocunde comederet; et ad eum sic paratus accedebat, ut appetitus ei cibi esset obnoxium. Etiam quicvis potus ei gratus erat, propterea quod non biberet, nisi sitiret. Si vero nonnuquam invitatus ad coram vellet accedere, tum id, quod difficultissimum est plurimis, cavere scilicet, ne se repieant ultra modum, ipse perquam facile cavebat. Illis autem, qui hoc facere non possent, consilium dabant, ab iis ut sibi cavere, quo suadent non esurientes edere, et non sitientes bibere. Haec enim illa esse dicebat, quae et ventribus, et caputibus, et animis detrimento sint. Arbitrari autem se jo-

σθαι δ' ἔρη ἐπισκεπόμενοι καὶ τὴν Κίρκην ὡς ποιεῖν τοιοῦτους πολλοὺς δεκνέουσιν· τὸν δὲ Ὀδυσσεύς Ἑρμοῦ τε ἐποτρυσσύνῃ καὶ αὐτὸν ἐγκρατῆ ὄντα καὶ ἀποσφόμενον τὸ ἐπὶ τὸν καιρὸν τῶν τοιοῦτων ἀπασθαι, διὰ ταῦτα οὐ γινώσκειν ἔν.

α. Ταῦτα μὲν περὶ τοῦτον ἔπεισεν ἄμα σπουδάζον ἀφροδισίων δι' παρρησίαν τῶν καλῶν ἰσχυρῶς ἀπέχουσαι· οὐ γὰρ ἔρη βῆθαι εἶναι τῶν τοιοῦτων ἀπτόμενον σιγῶσαι. Ἀλλὰ καὶ Κριτοβούλου ποιεῖ τὸν Κρίτωνος περὶ μανος ἐπὶ ἐλπίσιν τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν καλὸν ὄντα, παρόντος τοῦ Κριτοβούλου ἤματο Ξενοφῶντα, (β) Ἐπεί μοι, ἔρη, ὡς Ξενοφῶν, οὐδὲν Κριτοβούλου ἐνέμελλας εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τῶν θρασίων καὶ τῶν προσιποτικῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀνοήτων τε καὶ βίφωκινδύνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔρη ὁ Ξενοφῶν. Νῦν τοίνυν νόμῳ αὐτὸν θερμογρότατον τα εἶναι καὶ λεαιρότατον οὐτος κἂν εἰς μαχαίρας κυδιστήσῃ καὶ εἰς πῦρ ἄλλοιτο.

(α) Καὶ τί δὲ, ἔρη ὁ Ξενοφῶν, ἴδον ποιῶντα ταῦτα κατέγνωνας αὐτοῦ; Οὐ γὰρ οὗτος, ἔρη, ἐτόλμησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν φιλεῖν, ὄντα εὐπροσώπτατον καὶ ἀραυάκτον; Ἀλλ' εἰ μόνον, ἔρη ὁ Ξενοφῶν, τοιοῦτον ἐστὶ τὸ βίφωκινδύνων ἔργον, κἂν ἐγὼ δοκῶ μοι τὸν κίνδυνον τοῦτον ὑπομένειν. (1) Ὡς τλῆμον, ἔρη ὁ Σωκράτης, καὶ τί ἂν οἱ παθεῖν καλὸν εὐλόγησας; Ἄρ' οὐκ ἂν αὐτίκα μᾶλα δοῦλος μὲν εἶναι ἀντ' Διουκίρου, πολλὰ δὲ διαπαιθῇ εἰς βλαβεράς ἁθῶνας, πολλὰν δὲ ἀσυχλίαν ἔχειν τοῦ ἐπιμαλθῆναι τινος καλοῦ καγέθου, σπουδάζειν δ' ἀναγκασθῆναι ἐγ' οἷς οὐδ' ἂν μενόμενος σπουδάζουσιν; (2) Ὡς Ἡρόκλητος, ἔρη ὁ Ξενοφῶν, ὡς δεινὴν τινα λέγεις δύναμιν τοῦ φιλημάτος εἶναι. Καὶ τοῦτο, ἔρη ὁ Σωκράτης, θαυμάσιος; οὐκ οἶσθα, ἔρη, ὅτι τὰ φαλάγγια οὐδ' ἡμιθελισία τὸ μέγεθος ὄντα προσεφέμενα μόνον τῷ στόματι ταῖς τε ὀδύναις ἐπιτρίβει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοῦ φρονεῖν ἱκίστησι; Ναὶ μὰ Δί, ἔρη ὁ Ξενοφῶν, ἐνέχει γὰρ τὰ φαλάγγια κατὰ τὸ δῆγμα. (3) Ὡς μορῆ, ἔρη ὁ Σωκράτης, τοὺς δὲ καλοὺς οὐκ αἰεὶ φρόντας ἐνέειναι τὴν οὐ οὐχ ἔρως; οὐκ οἶσθ' ὅτι τοῦτο τὸ θῆλον, ὁ καλοῦσι καλὸν καὶ ἀρετὴν, τοσοῦτον ἐκινερότερον ἐστὶ τῶν φαλαγγίων ὅσην ἔχουσιν μὲν ἀφαιόμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἀπτόμενοι, ἔνδ' ἐκ τῆς αὐτῆς θεῖται, ἐνέχει τὴν καὶ πάνυ πρόσθεν τοιοῦτον ὡςτε μενέσθαι ποιεῖν; Ἰσως δὲ καὶ αἱ Ἐρμῆς τοῖσιν διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ πρόσθεν αἱ καλοὶ τιτρώσκουσιν. Ἀλλὰ συμβουλεύω σοι, ὡς Ξενοφῶν, ὅπου τινος τὰ καλὸν, φεύγων προτροπάζει. Σοὶ δὲ, ὡς Κριτοβούλου, συμβουλεύω ἀπεικασθῆναι μάλα γὰρ ἂν ἴσως ἐν τοσοῦτῳ γρήνῳ τὸ δῆγμα λυγρὰ γίνωσιν. (4) Οὕτω δὲ καὶ ἀφροδισίων τοὺς μὲν ἀσφαλῶς ἔχοντας πρὸς ἀφροδίαν ὡςτε γρήναι πρὸς τοιαῦτα οὐκ μὲν πάνυ μὲν δοκίμου τοῦ σώματος οὐκ ἂν προσέβηται ἡ ψυχὴ, δοκίμου δὲ οὐκ ἂν πράγματα παρῇ. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα φανερὴ ἡ οὕτως παρασκευασμένη ὡςτε βῆον ἀπέχουσαι τῶν καλλίστων καὶ ἀραιωτάτων ἢ οἱ ἄλλοι τὴν αἰσθητικὴν καὶ ἀιωροτάτων. (5) Περὶ μὲν

cose dicebat, Circe ex hominibus fecisse sues, quod multis talibus eos in comis exiperet: Ulyssem vero partim Mercurii monito, partim quod ipse temperans esset, seque cohibere posset, quo minus ultra modum talia attingeret, idcirco non factum fuisse suem.

Atque huiusmodi dicere de his serio simul ac joco proferebat. Quod vero ad res veneras attinet, monebat ut a formosis summoque abstinere: nec enim esse dicebat facile, ut tales attingendo, animo quis sano utatur. Quin imo quum aliquando audisset Critobolum Critonis filium, osculatum esse Alcibiadis filium pulchrum, Xenophontem, presente Critobolo, interrogabat: Dic mihi, mi Xenophon, non te Critobolum existimabas potius eorum ex hominum esse numero, qui animo utantur sano, quam qui sibi prefidunt; providumque potius quam athenum ac temerarium? Ominino, inquit Xenophon. Nunc igitur cum velim existimes fervidissimum in agendo esse, ac audacissimum; ita ut se vel in enses precipitem dare, vel in ignem instillere audeat. Et quidam, subjecit Xenophon, consensientem vidisti, quod ita de ipso statuis? An non hic ille est, ait, qui filium Alcibiadis, vultu elegantissimo praeditum, ac formosissimum, osculari ausus est? Easimvero si tale quid, inquit Xenophon, temerarium facinus est, etiam ipse videor id adire periculi posse. Miserrum te, ait Socrates, quid eventurum tibi existimas, si pulchrum osculari; an non subito pro libero servus esses? non multa in voluptates noxas impenderes? non occupatus esses, quo minus pulchre alticui bonaeque rei operam dares? non in ea cogereris incumbere, quae ne insumus quidem animo studioque curaverit? Acrem tu, mellecherus, inquit Xenophon, inesse vim dicis oscula. Hocce, inquit Socrates, tibi mirum est? an nescis phalagias, quae vix oboli dimidi magnitudinem aequant, tantum ori applicata, doloribus homines conficere, et mentis alienationem inducere? Ita est profecto, ait Xenophon: nam phalagia morsu ipso quiddam infligunt. O stulte, ait Socrates, an existimas pulchros osculando quiddam indigere, quod tu non videas? an nescis, cum bellum, quum appellat pulchrum ac formosum, eo phalangis esse arriorum, quod haec quidem tangendo, illa vero ne tangam quidem, sed si modo spectetur, infligit etiam longo ex intervallo aliquid ejusmodi, quod animo insuare faciat? Fortassis etiam Amores hac ipsa de causa sagittari dicuntur, quod pulchri etiam longo ex intervallo vulnus infligunt. Quomobrem, mi Xenophon, tibi consulo, ut, ubi pulchrum videris, sine respectu fugias. Tibi vero, mi Critobole, hoc do consili, ut anno toto peregrineris; nam vix fortasse tantum intra spatium ex hoc morsu coevalueris. Sic nimirum Socrates eos rebus ut veneris, qui adversus talia muniti non essent, oportere putabat cum talibus, qualium consuetudinem anima non expetere, si corpus illis non admodum egret: cin egeret, negotia non facerent. At ipsum constabat adversus haec adeo paratum fuisse, ut facilis a pulcherrimis ac formosissimis abstinere, quam ceteri a turpissimis maximeque defor-

δὴ βρώσεως καὶ πόσεως καὶ ἀφροδισίων οὕτω κατασκευασμένους ἦν, καὶ οὗτο οὐδὲν ἔχον ἀρκούντως ἡδύσθαι τῶν πολλὰ ἐπὶ τούτοις πραγματευομένων, λυπώσθαι δὲ πολλὰ ἐλάττω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Εἰ δὲ τινες Σοκράτην νομίζουσιν, ὥς ἐνίοι γράφουσι τε καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι, προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν καρίστην γεγενῆσθαι, προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν, σαφόμενοι μὴ μόνον ἃ ἐκείνους κατασπέρειν ἔνικα τοὺς πάντ' οὐρανοῦς εἰδέναι ἔρωτῶν φελεγχειν, ἀλλὰ καὶ ἃ λέγων συνημέρουν τοῖς συνευτρέφουσιν, δοκιμαζόμενον εἰ ἱκανὸς ἦν βαλόντος ποιεῖν τοὺς συνόντας. (α) Αἰθερὶ δὲ πρῶτον ἃ ποτε αὐτοῦ ἔκρουσε περὶ τοῦ θαυμάσιου ἐπαλεγόμενου. Καταμειβόμενος γὰρ αὐτὸν οὕτε θύοντα τοῖς θεοῖς οὕτε μαντικῇ γράμμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιοῦντων ταῦτα καταγελῶντα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀριστοτέλῃ, ἔστιν οὐστίνως ἀνθρώπων τελευμακάς ἐπὶ σοφίᾳ; Ἐγώ γε, ἔφη. (β) Καὶ δε, Αἰθὼν ἦμιν, ἔφη, τὰ δόγματα αὐτῶν. Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπὶν ποιήσῃ Ὅμηρον ἐργα μάλιστα θαυμάσια, ἐπὶ δὲ ἀφωρόμενος Μελανόπηδον, ἐπὶ δὲ τραγῳδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιίᾳ Πολύκλειτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ Ζεῦξιν. (γ) Πότερὰ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπαργαζόμενοι εἰδῶτα φρονεῖν τε καὶ ἀκρίτως ἀντιπαυσιότεροι εἶναι ἢ οἱ τῶν ἀφωρόντων τε καὶ ἐνεργῶν; Πολὺν ἢ Δία οἱ τῶν, εἴπερ γε μὴ τύχη τινί, ἀλλὰ ὑπὸ γνῶμης ταῦτα γίνεσθαι. Τῶν δὲ ἀτεκμαίρων ὁρόντων οὗτοι ἔνικα ἔστι καὶ τῶν φανερώς ἐπ' ὠφέλειᾳ ὄντων πότερὰ τύχης καὶ πότερὰ γνῶμης ἔργα κρίνεις; Πράξει μὲν τὰ ἐπ' ὠφέλειᾳ γινόμενα γνῶμης ἔργα εἶναι. (δ) Οὐκοῦν δοκεῖ σοι δ' ἐξ ἀρχῆς ποιεῖν ἀνθρώπους ἐπ' ὠφέλειᾳ προσβένειν αὐτοῖς δι' ὧν αἰσθάνονται ἑκάστη, ἀρθαλμοὺς μὲν ὥς' ὅραν τὰ δραστὰ, ὦτα δὲ ὥς' ἀκούειν τὰ ἀκουστά; ὁμοίως γε μὴν, εἰ μὴ ῥίνας προστέθησαν, τί ἂν ἡμῖν ὁρατός ἦν; τίς δ' ἂν αἰσθήσις ἦν γλυκύνων καὶ ὀρίμων καὶ πάντων τῶν διὰ στόματος ἡδέων, εἰ μὴ γλίσττα τούτων γνῶμην ἐνεργάσθῃ; (ε) Πρὸς δὲ τούτοις οὐ δοκεῖ σοι καὶ τοῦτο προνοίας ἔργον δοκῆναι, τὸ, ἐπὶ ἀσθενείᾳ μὲν ἔστιν ἡ φρενί, βλεφαροῦς αὐτὴν θεωρεῖσθαι, ἢ, ὅταν μὲν αὐτὴ γρησθῇ τὴν δέξιν, ἀναπέδυνταί, ἐν δὲ τῇ ὀπῃ συγκαλύπτει; ὥς δ' ἂν μὴ δὲ ἀνεμοὶ βλάπτουσιν, ἡμῶν βλεφαρίδας ἐμφῶσαι ὁρῶσαι τὴν ἀπομυκίσσασθαι τὴν ὑπὲρ τῶν ὀφθαλμῶν, ὥς μὴ δ' ἐκ τῆς κεφαλῆς ἰδρὺς κακοῦργῇ· τὸ δὲ τὴν ἀκοὴν διέχεσθαι μὲν πάσης φωνῆς, ἐμπόλισθαι δὲ μήποτε καὶ τοὺς μὲν πρόσθεν ὄντας πᾶσι τῶνός τους εἰσμένειν εἶναι, τοὺς δὲ γρηφίως ὄντας παρὰ τούτων διεξιμένους λαλῶν καὶ τὸ στόμα μὲν, οἱ δ' οὐκ ἔω ἐπιθυμεῖν τὰ τῶν εἰσιεμπαταί, πλησιον ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν καταβένειν· ἐπὶ δὲ τὰ ἀπομυκίσσασθαι δυσχερῇ, ἀποστρέφαι τοὺς

milibus. Quod igitur cibum, potum, et res veneretas attinet, ita se comparaverat, ac se nihil quidem minus ad salutem delectari putabat, quam qui multum in his laborarent, multo vero minus dolere.

CAPUT IV

Quod si qui Socratem putant, ut et scribant nonnulli de eo, et loquantur, quibusdam argumentis inducti, fuisse quidem excellentissimum ad impellendos homines ad virtutem, verum eos deducere non potuisse eo ut in ea profectus aliquos facerent; considerent non modo quibus castigationalis causa interrogationalibus usus, illos, qui se omnia scire opabantur, redarguebat: sed etiam ea, quae quotidie cum familiaribus diserebat; atque ita periculum faciant, poterint suos familiares meliores reddere. Dicam autem primum, quae aliquando ex ipso audiri disserente de deo ad Aristodemum, cognomen Parvum. Hunc enim quam acciperet nec diis sacrificare, nec divinatione uti, atque etiam eos deridere, qui haec facerent: Dic mihi, Aristodeme, quante homines alii, quos sapienter nomine sis admiratus? Equidem, ait. Dicit nobis, inquit Socrates, eorum nomina. Equidem, respondit is, Homerum in paucis carminibus epicis maxime admirari solco; in dithyrambo, Melanippidem; in tragodia, Sophoclem; in satyria, Polyclctum; in pictura, Zeuxim. Utri vero, inquit Socrates, videntur tibi digni esse majori admiratione: nam qui simulacra mentis et motus expertia perficiunt, an qui animalia mente et efficacitate praedita? Multo magis profecto miror doctores animalium, si quidem ea non forte fortuna, sed consilio sunt. Utra vero vel fortunae, vel consilii judicas esse opera? non ea, de quibus assequi conjectura non licet, quamvis de causa facta sint; an quae manifeste sunt ad utilitatem aliquam parata? Nimirum ea profecta esse a consilio convenit opera, quae utilitatis causa sunt. An non igitur tibi videtur is, qui ab initio fecit homines, utilitatis causa eis addidisse, per quae sensu perciperet singula: nimirum oculos, ut ea cernerent, quae cerni possunt; aures, ut audirent, quae auditu possunt? Odorem profecto, si nares addidit non fuisset, quis nobis extitisset usus? quoniam sensus huius rerum dulcium, et acrim, et sanum illarum omnium, quae ore percipiuntur, si non lingua nobis fuisset indita, quae harum est exploratrix? Praeterea nome tibi videtur hoc quaque putandum esse providentiae opus, quom oculos imbecillis sit, palpebris cum quasi foribus manivase, quae, ubi visu opus est, aperiantur; obrepente somno, claudantur? Ut autem ne venti quidem nocerent, cilia quasi colum a natura insertae; ac superciliis, quasi augurandis, ea quae supra oculos sunt, laxasse, ut ne sudor quidem de capite manans eos haeretet. Hoc quoque providentiae opus, aures voces omnes excipere, atque tamen repleri: dentibusque anteriores omnes animalibus ad secandum aptos esse, molares vero ad comminandum, quod ab his acciperint: atque os, per quod ea, quae appetunt animalia, in ventrem immittuntur, iuxta oculos et aures appositae: quoniam molestia sint quae per dejectiones exeruntur,

τούτων ὁμοιότης καὶ ἀπεναντιοῦν ἢ δυνατὸν προσωπιάτω ἀπὸ τῶν αἰσθησέων ταῦτα οὕτω προσηγορικῶς πεπραγμένῃ ἀπορίᾳ πότρεα τύχης ἢ γνώμης ἔργα ἰστέν; (7) Οὐ μὲν τὸν Δι', ἔφη, ἀλλ' οὕτως γε σκοποῦμεν πᾶν δοκεῖ ταῦτα σπουδῇ τινος δημιουργοῦ καὶ φιλοζήτου ταχέως γίνεσθαι. Τὸ δὲ ἐμφανὲς μὲν ἔρωτα τῆς τεχνικῆς, ἐμφανὲς δὲ ταῖς γινωσκόμεναις ἔρωτα τοῦ ἐκτρέφειν, τοῖς δὲ τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόθον τοῦ ζῆν, μέγιστον δὲ φόβον τοῦ θανάτου; Ἀλλοίαι καὶ ταῦτα δοκεῖ μηχανήματα; σπουδῇ τινος ζῆνα εἶναι βουλευσασαμένα. (8) Σὺ δὲ ταυτὸν φρονόμενόν τι δοκεῖς ἔχειν, ἀλλοίη δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν οἷον φρονόμενον εἶναι; καὶ ταῦτα εἰδὼς οἷον γῆς τε μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώματι πολλὰς οὐσίας ἔχεις καὶ ὅρου βραχὺ πολλοῦ ὄντος καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγου μεγάλων ὄντων ἐκίστους μικρὸν μέρος λαβόντα τὸ σῶμα συνήρμοσταί σου· πῶν δὲ ἀρα μὲν οὐδαμοῦ ὄντα ἐς εὐτυχίαν ποιεῖς δοκεῖς συναρπάζειν, καὶ τὰς τὰ ἐπιμελεῖσθαι καὶ πλεονεξεῖς ἀπειρα δι' ἀρροσύνην τινὰ οὕτως οἷον εὐτακτοῦς ἔχεις; (9) Μὰ Δι' οὐ γὰρ ὁρᾷ τοὺς κυρίους, ὥστε τῶν ἐνθάδε γινωσκόμενων τοὺς δημιουργοὺς. Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀντοῦ σὺ γε ψυχὴν ὁρᾷς, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἰστέν; ὥστε κατὰ γε τοῦτο ἔρεστί σοι λέγειν ὅτι οὐδὲν γνῶσκῃ, ἀλλὰ τύχῃ πάντα πράττεις. (10) Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, Οὐτοί, ἔφη, ἐγὼ, ὁ Σώκρατες, ὑπεροπῶ τὸ θαυμάσιον, ἀλλ' ἐκείνῃ μεγαλοπρεπέστερον ἡγοῦμαι ἢ ὡς τῆς ἡμετέρας θεραπείας προσεβήθεαι. Οὐκ οἶον, ἔφη, δοῦν μεγαλοπρεπέστερον αἰεὶ οὐς θεραπείαι, τοσούτων μᾶλλον καὶ τιμητέον αὐτὰ. (11) Εὖ ἴσθι, ἔφη, οἷον, αἱ νομίζουσαι θεοὺς ἀνθρώπων τι φρονεῖσθαι, οὐκ ἂν ἀμολοίην αὐτῶν. Ἐπει' οὐκ οἷον φρονεῖσθαι; ἢ πρῶτον μὲν μόνον τῶν ἄνθρωπων ὁρῶν ἀνίστασθαι; ἢ δὲ ὁρόσθης καὶ προσεῖν πᾶσι δύνανθαι καὶ τὰ ὑπερβίην μᾶλλον θεοῖσιν καὶ ἥττον κακοπαθεῖν [καὶ εἶναι καὶ ἀκούειν καὶ στόμα ἐννοεῖσθαι]; ἔπειτα τοῖς μὲν φίλοις ἑρπετοῖς πόδας ἔδωκεν, οἱ δὲ παρεῖσθαι μόνον παρίσχειν ἀνθρώποις δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν, αἱ τὰ πλείστα οἷον εὐδαμονέστεροι ἐκείνῃσι ἰστέν ἐξεργάζονται. (12) Καὶ μὴν γλυπτὰν γε πάντων τῶν ζῶων ἔχοντων, μόνον τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἷον ἄλλατα ἀλλεγῆ ψεύσαντων τοῦ στόματος ὁρῶν τὰ τὴν φωνὴν καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλους ἢ βουλόμεθα. Τὸ δὲ καὶ τὰς τῶν ἀπποδείκτων ἡδονὰς τοῖς μὲν φίλοις ζῴας δοῦναι περιγρησάμενος τοῦ ἔτους χρόνον, ἡμῖν δὲ συνεχῶς μέγιστον γέρας ταύτας παρέχειν; (13) Οὐ τοίνυν μόνον ἥρεστο τῷ ὄντι τοῦ σώματος ἐπιμελεσθῆναι, ἀλλ' ὅτι μάλιστα ταῦτα καὶ τὴν ψυχὴν κρατεῖν τῶν ἀνθρώπων ἐνέουσι. Τίνος γὰρ φίλον ζῶον ψυχὴ πρῶτα μὲνθεῖν τῶν τὰ μέγιστα καὶ καλλίστα συντάσσοντων ἡσθεῖται ὅτι αἰεὶ; τί δὲ φίλον ἄλλο ἢ οἱ ἀνθρώποι θεοὺς θεραπεύουσι; πῶς δὲ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἡκνωτέρα προκυλάττεσθαι ἢ λαμβάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν ψυχὴν ἢ βαλὴν ἢ νόστον ἐπικουρῆσαι ἢ βίαν ἀνέχειν ἢ πρὸς μάθησιν ἐκπονήσαι, ἢ ὅσα ἂν ἀκούσῃ ἢ τῇ ἢ μάθῃ ἡκνωτέρα ἰστέν διχαιμασθῆσαι; (14) Οὐ γὰρ πᾶν οὐ κατὰ ὅλον οἷον παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα

canales horum avertisse atque segregasse, quantum fieri potest, remotissime a sensibus: hæc tam provide facta, debitasque, utrum fortune sint opera, an consilii? Nimis profecto, inquit, sed mihi sic ea consideranti sapientis eujusdam opificis et animantium studiosi artificum præ se ferre videntur. At cupiditatem procreandæ nobilis a natura inseruisse, ac matribus cupiditatem educandæ, educatis maximum vitæ desiderium, maximumque mortis metum? Sine debet hæc quoque videntur alicujus esse artificis consentanea, qui, ut essent animalia, cum consilio instituerit. Tu vero te ipsum aliquid habere prudenter putas, et nusquam alibi quicquam esse prudentiæ? præsertim quum scias, quod exiguum terre partem habes in corpore, quum ea magna ait; quod partem exiguiam habes humoris, quum is multus sit; itemque de singulis rebus ceteris, quæ magnæ sunt, exiguiam partem quum acceperis, ita deinde corpus tuum compactum fuit: mentem vero, quæ sola nusquam est, tibi videris forte fortuna feliciter arripuisse, et amplissima hæc, numeroque infinita, per dimentiam aliquam sic in recto ordine disposita stare opinaris? Ita profecto, inquit Aristodemus. Nam eorum rectores non video, sicut eorum rectum opificis cerno, quæ hæc sum. Nimirum tu ne tuam quidem ipsius animam cernis, quæ rerum in corpore potitur; ideoque, si ita velis, hæc tibi dicere, nihil te iudicio tuo facere, sed omnia fortuito. Tum Aristodemus, Ego, mi Socrates, inquit, mentem non sperno, sed arbitror id esse magnificentius, quam ut cultu meo indignat. Imo, ait Socrates, quanto magnificentius tui curam habere dignatur, tanto magis a te colendum est. Equidem, inquit Aristodemus, scire te volo, non me deos neglecturum, si putarem eos in illa re homines curare. Tu ergo curare ipsas res nostras non arbitraris, qui primo inter animalia cetera solum hominem erectum constituerunt (et habet hoc erecta figura, ut prospicere longius possit, et melius superna spectare, et ut minus lædatur); atque etiam oculos, aures, atque os addiderunt: deinde cetera quidem, quæ buni reputant, pedes dederunt, qui solum hoc eis præbent, ut incedere possint; homini vero etiam manus addiderunt, quæ plurima perficiunt, ob quæ illis bestiores sumus? Lingnam vero quum animalia cuncta habent, solum humanam ejusmodi considerant, ut ore alias alibi tacto, vocem articulet, omniaque significet, quicunque significare nobis inter nos libeat. Quid quod rei veneret voluptates animalibus ceteris illa dederunt, ut certum anni tempus eis persciperint, nobis vero usque ad senectutem has continuo suppeditant? Neque tamen satis hoc deo fuit, ut corporis curam haberet; sed (quod maximum est) etiam prestantissimam animam hominis nature dedit. Nam cujus alius animalis anima deprehendit primum de diis, qui hæc amplissima longoque pulcherrima construxerunt, eos esse? quod item aliud genus, præter homines, deos colit? quum alia anima humanam superat in præcavenda fame, sit, frigore, calore, vel in usandis morbis, vel in exercendo robore, vel in doctrina comparanda, vel in eorum memoria retinenda, quicunque vel audierit, vel viderit, vel didicerit? An non enim plane tibi manifestum est, homines inter

ὥςπερ θεοὶ ἀνθρώπων βιοτεύουσιν, φύσει καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατισταίοντες· οὕτω γὰρ ὁὗς ἐν ἑαυτοῖς σώμα, ἀνθρώπου δὲ γνώμην, ἡδύναται· ἂν πράττειν ἢ ἐβούλετο, οὐδ' ὅσα χεῖρας ἔχει, ἄρρατα ὅτι καὶ πλεονεχὲς ἔχει. Σὺ δὲ ἀμφοτέρων τὸν πλείονος εἶναι ταχυτέρως οὐκ εἶπες σὺ θεοὺς ἐπιμαίεσθαι; ἀλλ' ὅταν τί ποιοῦσιν, νομίζεις αὐτοὺς σὺ φροντίζειν; (14) Ὅταν πείσωνται, ὥςπερ σὺ φῆς πέμψαι αὐτοὺς, συμβούλους ἑ, τι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. Ὅταν δὲ Ἀθηναῖος, ἔρχομαι, πυνθανομένοις τι διὰ μαντικῆς φράζωνται, οὐ καὶ σοὶ δοκεῖ φράζειν αὐτοὺς, οὐδ' ὅταν τοῖς Ἕλλησι τέρατα λέγοντες προσηκουμένους, οὐδ' ὅταν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνον εἰ ἐξαρκούντες ἐν ἀμείλει καταπύονται; (15) Οἷός ἐστιν ὅτι οὗτος τοῖς ἀνθρώποις δοῖται ἐμαρτυρεῖν ὡς ἱκανοὶ εἶναι εἰ καὶ κακῶς ποιεῖν, εἰ μὴ δύναται ἦσαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐξαπατομένους τὸν πάντα χρόνον οὐδέποτε· ἂν αἰσθῆσθαι; οὐκ ἔρξαι ὅτι τὰ πολυμνησκόμενα καὶ κορυφαία τῶν ἀνθρώπων, πόλεις καὶ ἔθνη, θεοσεβέστατά ἐστι καὶ αἱ φρονιμώταται ἡλικίαι θεῶν ἐπιμαίεσθαι; (16) Ὡ γὰρ, ἔρχομαι, κατέμαθε ὅτι καὶ ὁ σὺς νόος ἐνὶ τῷ σὺν σώματι ὥπως βούλεται μετατρέφεται. Ὅλειςθαι οὖν χρὴ καὶ τὴν ἐν τῷ παντί φρόνησιν τὰ πάντα ὥπως ἐν αὐτῇ ἥτις ἔστι, οὕτω τίθεσθαι, καὶ μὴ τὸ σὺν μὲν ἅμα δύνανται ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐκκλίνεισθαι, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ ὁρταλὴν ἀδύνατον εἶναι ἅμα πάντα ὁρᾶν, μηδὲ τὴν σὺν μὲν ψυχῇ καὶ περὶ τῶν ἐνθάδε καὶ περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ δύνανται φροντίζειν, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ φρόνησιν μὴ ἱκανὴ εἶναι ἅμα πάντων ἐπιμαίεσθαι. (17) Ἦν μέντοι ὥςπερ ἀνθρώπους θεραπεύων γυμνάσιος τοὺς ἀντιθεραπεύειν ἰδιώοντας καὶ χαρίζομένους τοὺς ἀνταρχιζόμενους καὶ συμβουλευμένους καταμανθάνειν τοὺς φρονίμους, οὕτω καὶ τῶν θεῶν παῖρα λαμβάνεις θεραπεύων, εἰ τι σοὶ βέλτερον περὶ τῶν ἀθλῶν ἀνθρώπους συμβουλεύειν, γνώσῃ τὸ θεῖον ὅτι τοσούτον καὶ τοσούτον ἐστὶν ὧσθ' ἅμα πάντα ὁρᾶν καὶ πάντα ἀκούειν καὶ πανταχοῦ παρεῖναι καὶ ἅμα πάντων ἐπιμαίεσθαι; (18) Ἐμοὶ μὲν οὖν ταῦτα λέγων οὐ μόνον τοὺς συνόντας ἀδελφεοὶ ποιεῖν, ὅπως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὁρᾶντο, ἀπέρχεσθαι τῶν ἀνοσίων τε καὶ ἀδίκων, καὶ αἰσχροῖν, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἐν ἐρχομῇ εἶεν, ἐπειταρ ἡγίσταντο μηδὲν ἐν ποταμῶν πράττειν θεοὺς διαλαθεῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐγκατεῖται καλὸν τε καὶ κατὸν ἀνδρὶ κτῆμα ἔστιν, ἐπισκεψόμεθα εἰ τι προεβίβασε λέγων εἰς αὐτὴν τοιάδε. Ἦν ἀνδρες, εἰ πόλεμος ἡμῶν γενομένου βουλοίμεθα ἐλθεῖναι ἀνδρὲς ὅς οὐ μάλα· ἂν αὐτοὶ μὲν σωζόμεθα, τοὺς δὲ πολέμιους χειροῦμεθα, ἄρ' ὅτι· ἂν αἰδοσόμεθα ἥτινα γαστὴρ ἢ ὄνους ἢ ἀρροδίτιον ἢ πόνου ἢ ὕπνου, τοῦτον ἂν ἀιρόμεθα; καὶ πῶς ἂν οὐχ ἐβίβανεν τὸν τοῦτον ἢ ἡμεῖς εἶναι ἢ τοὺς πολέμιους

animalia cetera quasi deum quosdam vivere, longe, ab ipsa natura, tum corpore tum anima ceteris praestantes? Noe enim si bovis haberet corpus, consilium autem hominis, facere, quae voluisset, potuisset: nec illa, quae manus quidem habent, sed prudentia caret, ceteris praestat. Tu vero, quum utrumque pretii longe maximi consequutus sis, non curare te deos arbitraris? At quidam quum fecerint, curam eos habere tui potabis? Quam miserint, inquit Aristodemus, quemadmodum tu dicis eos mittere, consiliarios eorum quae rei agenda, vel non agenda sint. Verum ubi quid Atheniensibus, inquit Socrates per divinationem consulentibus respondet, an non tibi quoque eos respondere putas? non, quum Graecia, quum hominibus universis potentia militum, quibus aliquid ante desuntiant? be scilicet solum exitimantes, extra curam suam collocat? Num arbitraris deos hominibus opinionem a natura inscruisse, quod eos et beneficiis et penis efficere possint, si non revera id possunt? et homines perpetuo deceptores hominum nihil unquam sentisse? Non vides, quod quum inter res humanas et antiquitatis et sapientiae principatum tenent, similium civitates et nationes, divino cultui sint addictissimae; quodque hominum aetates prudentissimae res divinas maxime curent? Desce, inquit, a bone vir, etiam mentem tuam, dum iacet corpori, ex arbitrata suo corpus gubernare. Quamobrem existimandum est, illum quoque prudentiam, quae est in hoc universo, sic omnia ponere, quemadmodum ipsi gratum est: non oculum tuum ad multa usque stadia pertingere posse, et non posse dei oculum simul omnia intueri; neque animam tuam tam de rebus, quae hic accidunt, quam de illis, quae in Aegypto et Sicilia, cogitare posse, et non posse dei sapientiam simul omnia cura sua complecti. Enimvero, quemadmodum animadvertis, dum homines collis, eos qui be vicissim coiere velint; ac dum gratificaris, eos qui gratiam referunt; et dum consilis alios, quoniam prudentes sint, perispicis: eodem modo, deos etiam colendo si periculum feceris, an quid tibi velint iis de rebus, quae hominibus obscure sunt, consilium dare, intelliges nunciam latum ac tale esse, ut omnia pariter videat, et audiat omnia, et ubique adsit, et pariter omnium curam gerat. Haec quum diceret Socrates, mihi videbatur efficere, ut familiares sui a rebus impis, iniustis, et turpibus abstinere, non solum quando ab hominibus conspicerentur, verum etiam quando in solitudine essent: quippe qui existimarent, nihil unquam eorum quae agerent, occultum esse diis posse.

CAPUT V.

Quod si etiam temperantia possessio quaedam pulchra et bona est homini, disquiramus, an aliquod proficeret, illa de ea disserens: Si belin nobis imlicito, viri, aliquem velimus eligere, per quem nos maxime saltem consequi, atque hostes in potestatem nostram redigere possimus; cum aliquem legereamus, qui aut a gula, aut a vino, aut a rebus veneris, aut a labore, aut a somno vinciri se pateretur? Et quoniam statuere possemus, ejusmodi hominem vel salutis nostrae

κρατῆσαι; (α) Εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γινόμενοι βολαιόμαθ' τῶ ἐπιτρέψαι ἢ παύσαι ἀφ' ἑνὸς παιδείας ἢ θυγατέρας παρθένης διαφυλάξαι ἢ γράμματα διαψῶσαι, ἢ ἀρ' αἰσώπειον εἰς ταῦτα ἡγησόμεθα τὸν ἀκρατῆ; δοῦλος δ' ἀκρατεῖ ἐπιτρέψαι μὴ ἂν ἡ βουλήματα ἢ ταμεία ἢ ἔργων ἰσχύσται; διόκωνον δὲ καὶ ἀγοραστὴν τὸν τοιοῦτον ἐθέλεισθαι μὴ ἀν' προίκα λαβεῖν; (β) Ἀλλὰ μὴ εἰ γε μὴδὲ δοῦλον ἀκρατῇ δεῖξαι μὴ ἂν, πῶς οὐκ εἴδον αὐτὸν γε φυλάτθαι τοιοῦτον γενέσθαι; καὶ γὰρ οὐχ ὥστε οἱ πλεονέκται τῶν ἄλλων ἀφαιρούμενοι χρήματα ἑαυτοὺς δοκοῦσι πλουτίζειν, οὕτως δ' ἀκρατῆς τοὺς μὲν ἄλλους βλαβερός, ἑαυτῷ δὲ ὠφελίμος, ἀλλὰ κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων, ἑαυτοῦ δὲ πολὺ κακοῦργότερος, εἰ γε κακοῦργότερον ἐστὶ μὴ μόνον τὸν οἶκον τὸν ἐαυτοῦ φθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. (α) Ἐν συνοισίᾳ δὲ τίς ἀν' ἡσυχίᾳ τοῦ τοιοῦτου ὅν εἰδείη τοῦ ὄφους καὶ τοῦ οὐκ χαίροντα μάλλον ἢ τοὺς φίλους καὶ τὰς πόλεις ἀγαπῶντα μάλλον ἢ τοὺς ἑταίρους; ἀρὰ γε οὐ γὰρ πάντα ἄνθρωποι, ἡγησάμενοι τῶν ἐγκρατέων ἀρετῆς εἶναι κρηπίδα, ταύτην πρῶτον ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι; (β) Τίς γὰρ ἀνὴρ ταύτης ἢ μάθῃ τοὶ ἂν ἀγαθὸν ἢ μελετήσῃεν αἰσολόγως; ἢ τίς οὐκ ἂν ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων αἰσχροῦς διατελεῖ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ νῆ τὴν Ἥραν εὐεχέστερον μὲν ἀνδρὶ εὐκταῖν εἶναι μὴ τυχεῖν δοῦλου τοιοῦτου, δουλεύοντα δὲ ταῖς τοιαύταις ἡδοναῖς ἑαυτῶν τοὺς θεοὺς ἐσποτῶν ἀγαθὸν τυχεῖν οὕτω γὰρ ἂν μόνος ὁ τοιοῦτος σωθῇ. (ε) Ταῦτα δὲ λέγων ἐπὶ ἐγκρατέστερον τοὺς ἔργους ἢ τοὺς λόγους ἑαυτὸν ἐπιδείκνυν· οὐ γὰρ μόνον τῶν διὰ τὸ σῶματός ἡδονῶν ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τὴν χρημάτων, νομίζον τὸν παρὰ τοῦ τυχεύοντος χρήματα λαμβάνοντα ἐσποτῶν ἑαυτοῦ καθίστασθαι καὶ δουλεύειν δουλείαν οὐδαμῶς ἔχον αἰσχράν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ.

Ἄφρον δ' αὐτοῦ καὶ ἡ πρὸς Ἀντιφῶντα τὴν σοφιστὴν διελέχθη μὴ παραλείπειν. Ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτὲ βουλόμενος τοὺς συνοισιστάς αὐτοῦ παραλέσθαι προσελθὼν τῷ Σωκράτει παρόντων αὐτὸν εἶπε τάδε. (α) Ὁ Σώκρατες, εἴη μὲν ἦσαν τοὺς φιλοσοφούντας εὐδαιμονιστέρας ῥῆται γίνεσθαι· σὺ αὖ μοι δοκεῖς τὰναντία τῆς φιλοσοφίας ἀποκαταλαύσαι. Ζῆς γοῦν οὕτως ὡς οὐδ' ἂν εἰς δοῦλος ὑπὸ ἐσποτῆς διακινώμενος μαίνει· οὐτὰρ ἐπεὶ καὶ ποτὲ πένιός τὴ φυλόστατος, καὶ ἡμέτερον ἡμετέροις οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ θέρος τε καὶ χειμῶνος, ἀνυποδότης τε καὶ ἀρχὴν διατελεῖ. (β) Καὶ μὴν χρήματά γε οὐ λαμβάνει, ἀ καὶ κτημάτων εὐφραίνει καὶ κεκτημένων εὐαισθητότερόν τε καὶ ἥδιστον ποιεῖ τῇν. Εἰ οὖν ὥστε καὶ τῶν ἄλλων ἔργων αὐτὸς διδάσκαλος τοὺς μαθητὰς μιμητὰς ἑαυτοῦ ἀποδεικνύων, οὕτως καὶ εὐ τοὺς συνόντας διδάσκει, νόμιζε κακοδαιμονιστὰς διδάσκαλος εἶναι. (γ) Καὶ ὁ Σωκράτης

consulere, vel victoria de hostibus potiri posse? Idem si vitæ sine nobis imminere, committere velipus alicui vel liberos mares erudiendos, vel filias virgines custodiendas, vel servandam pecuniam; num hominem intemperantem in his fide dignum esse putabimus? Et servo intemperanti num vel pecora, vel pecuniam, vel ut operi præset, committeremus? num ministrum, et obsonatorem ejusmodi hominem vel gratis accipere vellemus? Enimvero si ne servum quidem intemperantem accepturi simus, qui non opere pretium sit cavere, ne quis ipse talis fiat? Etenim non ita, quemadmodum avari homines, qui, dum aliis pecunias auferunt, se ipsos videntur collocupitare; sic et intemperans alius quidem nocet, sibi vero ipse prodest: sed ut alius perniciosus est, ita sibi ipsi multo perniciosior: si quidem perniciosissimus est, non modo res suas familiares destruit, et corpus etiam atque animam. Ceterum in consuetudine familiari quis ejusmodi hominem delectetur, quæ et de obsonio, et de vino majorem sciat voluptatem capere, quam ex amicis; magisque scorta diligere, quam socios? nonne quævis hominem, qui norit temperantiam virtutis esse fundamentum, hanc primum in animis sua parare debet? Quis enim absque hac vel boni aliquid discat, vel exercitatione consequatur? quis voluptatibus serviens non turpiter tum corpore tum æquino affectus sit? Equidem ita profecto statuo, homini libero optandum esse, ut hujusmodi ærumam non consequatur; atque illi, qui voluptatibus ejusmodi servit, dnos esse obsecrandos, ut dominos bonos amiceat; nam hoc modo tantum vir talis salvus esse possit. Talia quom diceret, longe se temperantiorum ipsa re, quam oratione, demonstrabat. Quippe non solum his voluptatibus superior erat, quæ corpore percipiuntur, sed etiam ea, quæ ex opibus; existimabat enim, qui a quopiam pecuniam acciperet, dominum sibi hunc constituere, ac servitientem servire ulla alia turpiorem.

CAPUT VI.

Fuerit autem opere pretium, illa non præterite, quæ cum Antiphonte sapientiarum professoris disseruit. Antiphon enim, quum aliquando familiares Socratis ab eo vellet abducere, ad Socratem accedens, ipsi etiam presentibus, hac usus est oratione: Antisthrar ego, Socrætes, eos qui philosopharentur, feliciore fieri oportere: at tu mihi videris contraria quadam ratione fructum ex sapientia tua percipisse. Sic enim vivis, quo pacto si vel quisvis servus sub domino victitaret, non maneret: utris cibo potuque vilissimo, neque tantum veste villi, sed eadem quoque per æstatem et hiemem indueris, et semper calcis tunicaque cures. Præterea pecuniam non accipis, quæ et comparatibus est voluptati, et iis qui jam compararunt, liberalius jucundiusque vivendi causam præbet. Quamobrem, si, quemadmodum reliquorum studiorum magistri discipulos suos imitatores sui efficiunt, tales te quoque familiares tuos reddes; putare debes, infelicitatis te magistrum esse. Ad

πρὸς ταῦτα εἶπε, Δοκίς μοι, ἔφη, ὃ Ἀντιφῶν, ὑπα-
λκρῶσαι με οὕτως ἀνιάρως ᾧ ὥστε πέπεισμαι ὅτι μάλ-
λον ἀποθανεῖν ἢ ἐλθεῖναι ἢ ζῆν ὡς περ ἐγώ. Ἰδοὺ οὖν
ἐπισκεψόμεθα τί χαλεπὸν ᾔσθηται τοῦμοσ βίον. (6) Πότερον οἱ τοὺς μὲν λαμβάνοντι ἀργύριον ἀναγκαῖον
ἐστὶν ἀπορρίψαι ταῦτο ἐπ' ἡ μὲν μισθὸν λαμβάνου-
σιν, ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ ἀνάγκη διαλέγεσθαι ὃ
ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν δαίτην μου φυλάττειν ὥς ἔ-
στιν μὲν ὑγιεινὴ ἐσθλόντος ἐμοῦ ἢ σοῦ, ἤτοι ὃ ἐσθλὸν
παρέχοντα; ἢ ὡς χαλεπώτερα πορεύεσθαι τὰ ἐμὰ δια-
τήματα τὸν σὺν διὰ τὸ σπανιωτέρᾳ τε καὶ πολυτελέ-
στερα εἶναι; ἢ ὡς ἥδιον σοὶ ἢ σὺ παρασκευάζει ὄντα ἢ
ἐμοὶ ἢ ἐγώ; Οὐκ οἶσθ' ὅτι ὁ μὲν ἥδιστα ἐσθλὸν ἥμισυ
θῆου δαίται, ὁ δὲ ἥδιστα πίνων ἥμισυ τοῦ μὴ παρόν-
τος ἐπιθυμῶ ποτὸς; (7) Τά γε μὴ ἐμάτια οἶσθ' ὅτι
οἱ μεταβαλλόμενοι φύρως καὶ θαλάσσης ἔνεκα μεταβαλ-
λονται, καὶ ὑποδύματα ὑποδύονται, ὅπως μὴ διὰ τὰ
λατύνοντα τοὺς πόδας κωλύονται πορεύεσθαι ἥδη οὐκ
ποτε ᾔσθητο ἐμὴ ἢ διὰ φύρως μὲλλον του ἐνὸν μένοντα
ἢ διὰ θαλάσσης μακρῶς ἐν τῷ περὶ σκιάς ἢ διὰ τὸ ἀγνῶν
τοὺς πόδας οὐ βλάψοντα ὅπου ἂν βούλωμαι; (7) Οὐκ
οἶσθ' ὅτι οἱ φύσει ἀσθενέστατοι τῷ σώματι μελετήσαν-
τες τῶν ἰσχυροτάτων ἀμελησάντων κρείττους τε γίνον-
ται πρὶς ἢ ἂν μελετῶσι καὶ βῶν αὐτὰ ἐρούσιν; ἐμὴ
δὲ ἄρα οὐκ οἶσι τῷ σώματι ἀεὶ τὰ συνυγχνάοντα μελε-
τῶντα καρτερεῖν πάντα βῶν φέρειν σὺ μὴ μελετῶν-
τος; (8) Τοῖς δὲ μὴ βουλεύουσιν γαστρί μετ' ὅππῃ καὶ
λαγνείᾳ οἶσι τὸ ἄλλο αἰσιώτερον εἶναι ἢ τὸ ἑτερον ἔχειν
τοῦτων ἥδιον, ὃ οὐ μόνον ἐν χειρὶ ὄντα ὑπάρχειν, ἀλλὰ
καὶ ἐκτίσας παρέχοντα ὠφελεῖν αἰετῇ; Καὶ μὴ τοῦτο
γὲρ οἶσθα, ὅτι οἱ μὲν οἴεσθαι μὴδὲν εἰς πράττειν οὐκ εὐ-
φραίνονται, οἱ δὲ ἡγούμενοι καλῶς προαγαγεῖν ἑαυτοὺς
ἢ γυμνασίαν ἢ νηαυλησίαν ἢ ἄλλ' ὅτι ἂν ταχέως ἐν
ἐργασίᾳ ὡς εἰς πράττοντες εὐφραίνονται. (9) Οἶσι
οὖν ἀπὸ πάντων τούτων τοσαύτην ἡδονὴν εἶναι ὅσην
ἀπὸ τοῦ ἐαυτὸν τε ἡγεῖσθαι βελτίω γίνεσθαι καὶ φίλους
ἀγαπῶντας κτῆσθαι; ἐγὼ τοίνυν διατελῶ ταῦτα νομίζων.
Ἐάν δὲ διὰ φίλους ἢ πολλὴν ὠφελειν δέη, ποτέρῳ ἢ
κλεινὸν σχολὴν τούτων ἐπιμαλίσσειν, τῷ ὡς ἐγὼ νῦν ἢ
τῷ ὡς σὺ μακαριώτερος διασκευῶν; στρατεύοντο δὲ πό-
τερος ἂν βῶν, ὁ μὴ δυναμένος ἀνεῖν πολυτελεῖς διαίτης
ζῆν ἢ τὸ παρὶν ἀραοί; ἐκπολιορκηθεὶς δὲ πότερος ἂν
ὄσθην, ὁ πῶν χαλεπωτάτων εὐρεῖν δόξαντος ἢ ὁ τοὺς
ῥήτορας ἐντυγχάνειν ἀκούοντας χροόμενος; (10) Ἐσθλας,
ὡς Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ ἔστιν ἐν τῷ πολυ-
τελεῖν εἶναι; ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδένος δεῖσθαι
θεῶν εἶναι, τὸ δὲ ὡς Ὀλυσσίου ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ,
καὶ τὸ μὲν θεῶν κρείττοτον, τὸ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ
ἐγγυτάτω τοῦ κρείττοτος.

II. Πάλιν δὲ πότε ὁ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῷ Σω-
κράτει εἶπεν, Ὁ Σώκρατες, ἐγὼ τοῦ σὲ δέξαιν μὴ
νομίζω, σὺ δὲ ὅς οὐδ' ὀνειρατεύου. Δοκίς δέ μοι καὶ
αὐτὸς τοῦτο γινώσκων οὐδένα γούν τῆς συνοσίας ἀ-
γῶρον πρᾶττει. Καίτοι τό γε ἐμάτια ἢ τὴν οἰκίαν ἢ

ea Socrates hæc dixit: Suspiciari mihi videris, Antiphon,
tam ærummatum me vitam degere, ut equidem persuasum
sit, malo te mori, quam mei moris vitam capere. Age
igitur, dispiciamus quid in mea vita acerbi deprehenderis: an
quod necesse sit, eos, qui pecuniam accipiunt, hoc ipsum
prestare, cuius causa mercedem accipiunt; quam mihi
mercedem nullam accipiens necesse non sit cum eo disse-
rere, quorum nolim? an vilem victum esse meum putas,
qui minus salubribus vescar, ac tu, quæque minus roboris
suppediant? an quod ea comparatu difficiliora putas esse,
quibus ego vescor, quam quibus tu vesceris, quod et rariora
sint, et majoris pretii? an ea que tu paras, tibi iocundiora
esse, quam quæ ego paravi mihi? Num ignores, quod qui sus-
tissime vescitur, minime indigest obsonio; qui summa cum
voluptate bibit, minime potum aliquem absentem deside-
ret? Vestes eodem qui constant, frigoris eas æstusque
causa commutare notui; et calcis pedes manunt, ne per
illos, quæ pedes ledunt, iter facere prohibeantur. Dic igitur,
quæso, si quando ne deprehendisti aut frigoris causa plus
ullo alio domi manentem, aut æstus gratia pro umbra cum
alio contendentem, aut propter pedum dolorem non pro-
dure, quocunque vellem. An nescis, eos qui a natura sunt
corporibus maxime imbecillis præditi, postquam se exer-
cuerint, in iis ad quæcunque se exercuerint, robustissimos
quosque; qui exercitationes neglexerint, superare, et ea
facilius ferre? me autem perpetuo memet exercentem, ut
quæ corpori accidant, ea perferam, nonne putas omnia ferre
facilius, quam tu, qui te non exerces? An vero causam tu
aliam viorem esse putas, quod gule, somno, lascivie non
servio, quam quod his alta quedam habeo suaviora, quæ
non solum in usu exhibentur; verum etiam hoc ipso, quod
commodi perpetui sperant faciant? Præterea scis, eos ho-
mines qui nihil prospere sibi successurum existimant, non
esse letos: quum illi, qui præclare sibi vel agriculturam,
vel naviculatorem, vel quid aliud, quo occupati sunt, suc-
cedere putant, quasi qui rebus utantur prosperis, volupta-
tem capiant. Tunc vero de his omnibus tantum voluptatis
percipi putas, quantum ex eo, quod aliquis se ipsum melio-
rem reddi putat, et amicos meliores consequi? quod equidem
nunquam non de me statuo. Jam si vel amici juvandi sint,
vel ipsa civitas, cuiusam vis oti fuerit ad ea procuranda?
eius, qui ut ego, victitatis; an qui illo modo, quem tu beatum
prædicas? uter facilius militiam perferat? isne, qui nequit
absque sumptuoso victu vivere, an cui satis est id quod
adest? uter citius expugnabitur? isne, qui quod inventu
difficillimum sit requirit; an qui eorum usu, quæ facillime
obvia sunt, abunde contentus est? Videris, Antiphon, felici-
tatem delicias ac sumptuosos apparatus metiri: ego vero ar-
bitror, nulla re indigere, divitum esse; quam paucissimis,
proximum dei nature: ac divinum quidem quod sit, præ-
stantissimum esse; quod autem divinum proximum, id etiam
prestantissimum proximum esse.

Rursus Antiphon disserens aliquando cum Socrate, ait:
Iustum equidem esse te iudico, mi Socrates: sapientem
autem minime. Quod etiam ipse mihi non videris ignorare:
nam a nemine mercedem exigis eo nomine quod tecum ver-
setur. Atqui si vestem tuam, vel domum, vel aliud

ἄλλα τὴν ἀνάγκην νομίζον ἀργυρίου ἄξιον εἶναι οὐδενὶ ἂν μὴ εἶναι πρὸς αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἑαττον τῆς ἀξίας λαβόν. (12) Ἄλλων δὲ εἰ καὶ τὴν συνοσίαν ὅσων τινὸς ἄξιον εἶναι, καὶ ταύτης ἂν οὐκ ἑαττον τῆς ἀξίας ἀργύρου ἐπαρτέω. Δίκαιος μὲν οὖν ἂν εἴη, εἰ οὐκ ἐκπατὴς ἐπὶ πλεονεξίᾳ, σοφὸς δὲ οὐκ ἂν, μηδένος γε ἀξία ἐπιστάμενος. (13) Ὁ δὲ Σοκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ὡ Ἀντιφῶν, παρ' ἑμὶ νομίζεται τὴν ὥραν καὶ τὴν σορίαν ἑμοῖς μὲν καλὴν, ἑμοῖος δὲ αἰσχρὴν διατίθασθαι εἶναι. Τὴν τε γὰρ ὥραν ἔαν μὲν τις ἀργυρίου πολλῇ τῇ βουλομένῳ, πῶρον αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν, ἔαν δέ τις ὅν ἂν γινώσκων τε καὶ ἀγαθὸν ἐραστὴν ὄντα, τοῦτον οὖλον ἐαυτοῦ ποιῇται, σόφροντα νομίζον καὶ τὴν σορίαν ἐκείνους τοὺς μὲν ἀργυρίου τῇ βουλομένῳ παλοῦντας σοριστὰς ὡς περ πῶρον ἀποκαλοῦσιν, ὅστις δὲ ὅν ἂν γινώσκων ὄντα διδάσκων δέ, τι ἂν εἴη ἀγαθὸν οὖλον ποιεῖται, τούτων νομίζον ἂ τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ πολλῇ προσέται, ταῦτα ποιεῖν. (14) Ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτὸς, ὦ Ἀντιφῶν, ὡς περ ἄλλος τις ἢ ἵππου ἀγαθῷ ἢ κυνὶ ἢ ὀρνέῳ ἡδεται, οὕτω καὶ εἰ μελλόν ἡδόμεαι φίλους ἀγαθῶν, καὶ ἔαν τι σφύ ἀγαθόν, διδάσκω, καὶ ἄλλους συνίστημι παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελιγένησθαι· τι αὐτοὺς εἰς ἀρετὴν. Καὶ τοὺς θεσφαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκείνοι κατατίπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίττον κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχονται, καὶ ἂν τι δοκίμην ἀγαθὴν, ἐλεγχόμεθα, καὶ μέγα νομίζοντες κέρδος ἔαν ἀλλήλους ὠφελίμαι γινώσκοντες. Ἐμοὶ μὲν δὲ ταῦτα ἀκούοντι ἰδοὺς αὐτοὺς τε μακάριος εἶναι καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκαγαθίᾳ ἀγεῖν.

15. Καὶ πάλιν ποτὶ τοῦ Ἀντιφῶντος ἐρομένου αὐτὸν πῶς ἄλλους μὲν ἤγειρο πολιτικῶς ποιεῖν, αὐτοὺς δὲ οὐ πράττειν τὰ πολιτικά, εἴπερ ἐπίστατο; Πότερως δ' ἂν, ἔφη, ὦ Ἀντιφῶν, μελλόν τὰ πολιτικά πράττομαι, εἰ μόνον αὐτὰ πράττομαι ἢ εἰ ἐπιμαλόμεν τοῦ ὧς πλείστους ἱκανοὺς εἶναι πράττειν αὐτά;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐπιμαλόμεθα δὲ εἰ καὶ ἀλαζονείας ἀποτρέπον τοὺς συνόντας ἀρετῆς ἐπιμαλίσθαι προέτρεπον· αἶψα γὰρ ἔλεγον ὅς οὐκ εἴη καλλίον ὁδὸς ἐπ' εὐδοσίαν ἢ εἰ' ἥς ἂν τι ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο δὲ καὶ δοκεῖν βούλοιο. Ὅτι δ' ἀληθὲς ἔλεγον οὐδὲ ἐβίβασκεν. (1) Ἐνθυμώμεθα γὰρ, ἔφη, εἰ τις μὴ ὦν ἀγαθὸς αὐλητὴς δοκεῖν βούλοιο, τί ἂν αὐτοῦ ποιήσῃν εἴη. Ἀρ' οὐ τὰ ἐξω τῆς τέχνης μνηστῆρας τοὺς ἀγαθοὺς αὐλητὰς; καὶ πρῶτον μὲν εἰ ἐκείνους σκεῇ τε καλὰ κέκτανται καὶ ἀκολούθους πολλοὺς περικύρονται, καὶ τοῦτοι ταῦτα ποιήσαντες ἐπειτα εἰ ἐκείνους πολλοὶ ἔπαινονσι, καὶ τοῦτοι πολλοὺς ἐπαινέτας παρασκευάζουσιν. Ἄλλὰ μήν ἔργον γε οὐδ' αὐτοῦ ληπτέον, ἢ εὐθὺς ἐλεγχθήσεται γελῶν ὅν καὶ οὐ μόνον αὐλητῆς κακὸς, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπος ἀπαισῶν. Καίτοι πολλὰ μὲν διαπαντός, μὴδὲν δὲ ὠφελόμενος, πρὸς δὲ

quidam, quod in bonis tuis est, pretio dignum esse putas; non dicam gratis, sed ne minori quidem accepto pretio, quam quanti ea res esset, daves. Itaque patet te, si existimares nihil esse pretii consuetudinem quae tecum sit, ex dignitate ejus pecuniam evacturum. Sis ergo sane justus, quod ob avaritiam neminem decipis: nequam vero sapiens, quum nullius pretii sint ea, quae nosti. Ad haec respondit Socrates: Apud nos, Antiphon, existimatur eodem modo posse aliquem et forma, et sapientia, vel honeste, vel turpiter uti. Nam quum aliquis formam pro pecunia cuiusvis viderati prostituit, impudicum appellant: si quis autem, quatenusque intellexerit rerum pulchrarum bonarumque amatores esse, amicis sibi adiungat, hunc animo sanum ducimus. Eidem qui sapientiam pro pecunia cuiusvis volenti prostituit, sophistas, quasi impudicos, vocant: quicumque vero illum, quum bona veritatem esse indele animadvertat, quicquid boni scit docens, amicis facit, hunc facere putamus, quod civi pulchri bonique studiose contenti. Quamquam et ego, mi Antiphon, perinde ac alius quisquam vel equo homo, vel cane, vel aye delectatur, sic bonis amicis etiam magis delector; eosque, si quid habeo boni, doceo, atque aliis commendo, a quibus nonnulli eos habebituros adiumentis ad virtutem arbitror. Etiam thesauros praeorum sapientum, quos illi literis mandatos nobis reliquerunt, una cum amicis revolvens percurro: quod si quid in eis boni videmus, seligimus, magnique lucri loco ducimus, si utiles nobis univem fiamus. Haec ego quum audirem, et ipsum Socratem bentum esse arbitrabar, et auditores suos ad pulchri bonique studium ducere.

Rursum quum interrogaret ipsum Antiphon, quo pacto se alios rerum civilium peritos efficere putaret, quum ipse reipublicae negotia non attingeret, si quidem sciret: Utro, inquit, modo magis res publicas tracto, mi Antiphon? si solus eas tractem, an vero si opem operam, ut plurimal ad eas tractandas sint idonei?

CAPUT VII.

Hoc quoque consideremus, an Socrates familiares suos a jactantia revocans, ad virtutis studium impulserit. Semper enim aiebat, viam ad gloriam meliorem nullam esse, quam qua bonus in re aliqua quis esset, ac non videri vellet: atque hoc ab se vere dici, sic docebat. Cogitemus enim, aiebat, si quispiam, quum tibicen bonus non sit, videri tamen velit, quid ei faciendum sit. An non iuvare bonos tibicenes debet in his quae extra artem posita sunt? ac primum quidem, quum illi indumenta pulchra habeant, multosque pedissequos circumducant, etiam ipsi hoc faciendum: deinde quum multi eos laudent, atiam huic multi laudatores comparandi sunt. Verum res ipsa nullibi aggredienda est: nam mox deprehenditur esse ridiculus homo, ac non modo tibicen malus, verum etiam homo jactator. At vero si sumptus magnos faciat, et utilitatem capiat non-

τούτους κακοδοξῶν, πῶς οὐκ ἐπιπόσιος τε καὶ ἀλυσιτι-
λὸς καὶ καταγελάστιος βιάσεται; (γ) Ὡς δ' αὖτως εἰ τις
βούλεται στρατηγὸς ἀγαθὸς μὴ ἂν γινώσκειται ἢ κυβερ-
νήτης, ἐνοούμεν εἰ ἂν αὐτοῦ συμβαίνειν. Ἄρ' οὐκ ἂν εἰ
μὲν ἐπιθυμῶν τοῦ δοκεῖν ἱκανὸς εἶναι ταῦτα πράττειν
μὴ δύναται πείθειν, ταῦτ' ὑποτρεῖν, εἰ δὲ πείσκειν, εἰ
ἀθλιώτερον; ὅλον γὰρ ὅτι κυβερνᾶν κατασταθεὶς ὁ μὴ
ἐπιστάμενος ἢ στρατηγεῖν ἀπολείπειν ἂν οὐς ἔκιστα
βούλεται καὶ αὐτὸς αἰσχροῦς ἂν καὶ κακῶς ἀπαλλάξειεν.
(δ) Ὡς οὖτως δὲ καὶ τὸ πλοῦσιον καὶ τὸ ἀνδραῖον καὶ τὸ
ἰσχυρὸν μὴ ὄντα δοκεῖν ἀλυσιτελὲς ἀπέχαινε· προστά-
τῃσι γὰρ αὐτοῖς ἐστὶ μαζὶς ἢ κατὰ δύναμιν, καὶ μὴ
δυναμέουσ ταῦτα ποιεῖν δοκοῦντας ἱκανοὺς εἶναι συγ-
γνώμης οὐκ ἂν τυγχάνειν. (ε) Ἀπατεῖντα δ' ἐκάλει
οὐ μικρὸν μὲν εἰ τις ἀργύριον ἢ οὐκίους παρὰ του
παιδοῦ λαβὼν ἀποστραφῇ, πολὺ δὲ μέγιστον ὅστις μηδένος
δίκης ὢν ἐξηπατᾷται παῖδων ὅς ἱκανὸς εἰς τῆς πόλεως
ἡγεῖσθαι. Ἐμοὶ μὲν οὖν ἐδόκει καὶ τοῦ ἀλαζονεύεσθαι
ἀποτρέπειν τοὺς συνόντας τοιαῖς διαλογόμενος.

BIBLION B.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἐδόκει δέ μοι καὶ τοιαῦτα λέγων προτρέπειν τοὺς
συνόντας ἀσκήν ἐγγράστιαν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωτοῦ καὶ
ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ βέβους καὶ θαλάσσης
καὶ πόνου. Γινώς δέ τίνα τῶν συνόντων ἀκολαστοτέ-
ρας ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρι-
στιππε, εἰ δέοι σε παιδεύειν παραλαμβάνοντα δύο τῶν
νέων, τὸν μὲν, ὅπως ἱκανὸς ὅσται ἀρχεῖν, τὸν δὲ, ὅπως
μὴ ἀντιποιῇται ἀρχῆς, πῶς ἂν ἐκάτερον παιδεύ-
οις; βούλει σκοποῦμαι ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τροφῆς ὡς περ
ἀπὸ τῶν στοιχείων; Καὶ ὁ Ἀριστιππος ἔφη, Δοκεῖ γούν
μοι ἡ τροφὴ ἀρχὴ εἶναι οὐδὲ γὰρ ὕμν' ἂν τις, εἰ μὴ
τρέφεται. (β) Οὐκοῦν τὸ μὲν βούλεσθαι σίτου ἀπει-
σθαι, ὅταν ὥρα ἔσῃ, ἀμφοτέρους εἰκὸς παραγίγνεσθαι;
Εἰκὸς γὰρ, ἔφη. Τὸ οὖν προαιρεῖσθαι τὸ κατεπεῖγναι
μᾶλλον πράττειν ἢ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι πότερον ἂν
αὐτῶν εἰδόμενοι; Τὸν εἰς τὸ ἀρχεῖν, ἔφη, νῆ δὲ παι-
δεύομενον, ὅπως μὴ τῆς πόλεως ἀπρακτα γίγηται
παρὰ τὴν ἐκείνου ἀρχήν. Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ὅταν πι-
νὴν βούλωνται, τὸ δύνασθαι διδόντα ἀνίχεσθαι τῷ αὐτῷ
προσέκτιον; Πάνου μὲν οὖν, ἔφη. (γ) Τὸ δὲ ὕπνου
ἐγκαταῖ εἶναι, ὥστε δύνασθαι καὶ ὀφείλει κοιμηθῆναι καὶ
πρὸ ἀσκήτων καὶ ἀγρυπνήσαι εἰ τι δέοι, πότερ' ἂν
προσβῇμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. Τί δὲ, ἔφη,
τὸ ἀφροσύνην ἐγκαταῖ εἶναι, ὥστε μὴ διὰ ταῦτα κω-
λύεσθαι πράττειν εἰ τι δέοι; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ.
Τί δὲ; τὸ μὴ φεύγειν τοὺς πόνους, ἀλλ' ἐθελοντῶν ὑπο-
μένειν, πότερ' ἂν προσβῇμεν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ

αὐτῷ, ac praeterea male audiat, qui non et arumose et inu-
tiliter et ridicule vivet? Eodem modo si quis, qui non esset,
vel iocundus imperator vel gubernator videri velit; quid huic
eventurus sit, cogitemus. An non de molestum erit, si
quam cupiat videri ad huc pernicienda idoneus, aliis id
persuadere non possit? ac si persuaserit, multo miserius?
Constat enim, quod si aut ad gubernandum constitutur,
aut exercitus ducturus, qui nescius horum est, periet
eos quos minime vellet; atque ipse turpiter ac fiede ab in-
cepto desistet. Eodem modo non expedire aiebat, si quis
vel opulentus, vel fortis, vel robustus esse, videretur, qui
non esset. Nam his aiebat imperari maiora ipso-um viribus;
quomodo prestare illa deinde non possint, quae posse vide-
bantur, veniam minime consequi. Impositorem autem ap-
pellabat nec modicum, si quis pecunia, vel suppellectile ab
aliquo, cui persuaserit, accepta cum spoliaret; sed longe
maximum, qui nullius homo pretii fecisset alios, persua-
dendo se idoneum esse qui civitati periret. Quae ita disce-
rens, mihi quidem videbatur familiares suos etiam a iactan-
tis revocare.

LIBER II.

CAPUT I.

Videbatur etiam mihi familiares suos ad exercendam tem-
perantiam in cibi, et potus, et lascivie, et somni, appetitu,
et ad patientiam frigoris, aestus, inebrii impellere, quoties
talia doceret. Quam de familiaribus quendam intempe-
rantius se gerere accepisset: Dic mihi, ait, Aristippe, si
te duos adolescentes tibi traditos instituire oporteat, alac-
rum, ut ad imperandum sit idoneus; alterum, ut imperare
nunquam cupiat: quo pacto utrumque institues? Vis dispi-
ciamus a nutrimento, tanquam ab ipsiis elementis, inci-
pientes? Et Aristippus, Nimium mihi videtur, ait, nutri-
mentum esse principium: nam ne vixerit quidem aliqua, si
non nutriatur. Noone igitur consentaneum est utriusque ac-
cidere, ut, ubi tempus adest, eibum sumere velint? Consen-
taneum, ait. Utrum igitur horum consuefaciamus, ut potius
eligit rem urgentem conficere, quam gube gratificari? Enim
profecto, inquit, qui ad imperandum instituitur, ne durante
ipsius imperio negotia civitatis infecta sint. Noone, subiicit
Socrates, etiam quum bibere volent, eidem hoc lasceren-
dum, ut sitim perferre possit? Omnino vero, ait. At in
somo capiendo temperantem esse, ut ei sero dormire pos-
sit, et primo diluculo surgere, et vigilare, si opus sit, utri
attribuere debemus? Etiam hoc eidem, ait. Quid vero,
inquit, veneris in rebus temperantem esse, ut per eas non
impediatur id agere, quod opus sit? Etiam hoc eidem, in-
quit. Quid autem? labores non fugere, sed sponte sua
perferre, utri attribuire delemus? Hoc iidem illi, ait, qui

ἀρχὴν παιδευομένην. Τί δέ; τοῦ μαθεῖν εἰ τι ἐπιτήδεον δοτὶ μάθημα πρὸς τὸ κρατεῖν τῶν ἀντιπάλων, ποτέρω ἂν προτιναίῃ μάλλον πρέπει; Πολλὴ νή Δ', ἔφη, τῆς ἀρχῆς παιδευομένη· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἔργον ἔστι τῶν τοούτων μαθημάτων. (α) Οὐκ οὖν οὕτως πεπαιδευμένος ἦτορ ἂν δοκῇ σοι τῶν ἀντιπάλων ἢ τὰ λοιπὰ ἔργα ἀλίσσασθαι; τοῦτον γὰρ δεῖ που τὰ μὲν γαστέρι δελεάζεσθαι, καὶ μάλα ἐνταυροποιούμενα, ὅμοιοι τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγεῖν ἀγόμενα πρὸς τὸ ὀλεσθαι ἀλίσσονται, τὰ δὲ ποτὶ ἐνεδρεύεσθαι. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκ οὖν καὶ ἄλλα ὑπὸ λαγνείας, οἷον οἱ τι ὀργυρας καὶ οἱ πέρδικας, πρὸς τὴν τῆς θηλείας φωνὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφροδισίων φερόμενοι καὶ ἐξιστάμενοι τοῦ τὰ θεία ἀναλογίζεσθαι τοὺς θηράτρους ἐμπιπτοῦσι; Συνέφη καὶ ταῦτα. (β) Οὐκ οὖν δοκεῖ σοι αἰσχροὶ εἶναι ἀνθρώποι ταῦτα πάσχοντες τοῖς ἀφροενεστάτοις τῶν θηρίων; ὅς περ οἱ μοσχοὶ ἐλεγχόμενοι εἰς τὰς εἰρκτάς, εἰδότες ὅτι κίνδυνος τῇ μοχλευμένῃ δὲ τὸ νόμος ἀπειλεῖ παθεῖν καὶ ἐνεδρεύεσθαι καὶ ληρθέντα ὑβρισθῆναι καὶ τραχιστοῦν μὲν ἐπικαιμένον τῇ μοχλευμένῃ κακῶν τε καὶ αἰσχροῖν, ὅντων δὲ πολλῶν τὸ ἀπολυσθέντων τῆς τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίας ἐν αἰεσί, ὅμοιοι εἰς τὰ ἐπικινδύνου φέρεσθαι, ὅρ' αὖτα ἦδη τοῦτο παντάπασιν κακοθυμωμένωντος ἔστιν; Ἐμογεῖ δοκεῖ, ἔφη. (γ) Τὸ δὲ εἶναι μὲν τῆς ἀναγκαιοτάτης πλείους πράξεις τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπαίθερ, οἷον τὰς τὴν πολεμικῆς καὶ τὰς γεωργικῆς καὶ τῶν ἄλλων οὐ τὰς φιλαστίας, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀγυμνάστους ἔχειν πρὸς τὴν ψυχὴν καὶ ὀλκην, οὐ δοκεῖ σοι πολλὰ ἁμαλῆα εἶναι; Συνέφη καὶ τοῦτο. Οὐκ οὖν δοκεῖ σοι τῶν μάλιστα ἀρχὴν ἀσχεῖν δαῖν καὶ ταῦτα εὐπειῶς φέρειν; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. (δ) Οὐκ οὖν εἰ τοὺς ἔγκρατους τοῦτον ἀπάντων εἰς τοὺς ἀρχαίους τίθεται, τοὺς δὲ δυνάτας ταῦτα ποιεῖν εἰς τοὺς μὴ ἀντιπροσπορευομένους τοῦ ἀρχὴν τάξουσιν; Συνέφη καὶ τοῦτο. Τί οὖν; ἐπειδὴ καὶ τοῦτον ἑκατέρου τοῦ φύλου τὴν τάξιν οἶσθα, ἦδη ποτ' ἐπισκόπως εἰς ποτέρων τῶν τάξεων τούτων σαυτὴν διακρίνεις ἂν τάττας; (ε) Ἐγὼ γάρ, ἔφη ὁ Ἀριστιππος, καὶ οὐδαμῶς γε τάττω ἑμαυτὸν εἰς τὴν τῶν ἀρχῶν βουλευμένην τάξιν. Καὶ γὰρ πᾶν μοι δοκεῖ ἀσχετος ἀνθρώπου εἶναι τὸ μέγιστον ἔργον ὄντος τοῦ ἐαυτοῦ τὰ δέοντα παρασκευάζειν μὴ ἀρεῖναι τοῦτο, ἀλλὰ παρακαλεῖσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πολιταῖς ὅν δέονται πορίζειν καὶ ἑαυτοῦ μὲν πολλὰ δὴ βούλεται ἀλλεῖναι, τῆς δὲ πόλεως προσεστώτα, ἐὰν μὴ πάντα ὅσα ἡ πόλις βούλεται καταπράττειν, τοῦτο δίκην ὑπέχειν, τοῦτο πᾶς οὐ πολλὰ ἀφροσύνη δοτὶ; (ς) καὶ γὰρ εἰς οὐκ αἰ πόλις τοῖς ἀρχοῦσιν ὅσπερ ἐπὶ τοῖς οὐκ αἰετῶς γρηθῶσι. Ἐγὼ τι γὰρ αἰῶν τῶς θεράπωνταις ἐμοὶ μὲν ἀφῶνα τὰ ἐπιτήδεα παρασκευάζειν, αὐτοὺς δὲ μηδένος τούτων ἀπαιτεῖν, αἱ τὴν πόλιν οἰοντοὶ χρῆναι τοὺς ἀρχοντας ἐαυταῖς μὴ ὅς πλείους ἀγῶνας πορίζειν, αὐτοὺς δὲ πάντων τούτων ἀπέχεσθαι. Ἐγὼ οὖν τοὺς μὲν βουλευμένους πολλὰ πράγματα ἔχειν εὐτόκως τε καὶ ἄλλως παρέχειν οὕτως ὅν παιδεύσας εἰς

ad imperandum instituitur. Quid? si qua disciplina sit ad vincendos hostes idonea, eandem sibi comparare, utri magis conveniat? Multa profecto, ait, modis ei, qui ad imperandum instituitur: nam neque aliarum rerum usus utilis est absque huiusmodi disciplina. Nonne igitur la, qui sic institutus est, minus tibi videtur ab adversariis posse capi, quam animalia cetera? quorum scilicet quaedam a gula inescata, tamen nonnulla etiam valde mortuosa sint, nihilominus vescendi cupiditate ad escam ducto capiuntur, dum aliis per potum struuntur insidiae. Prorsus ita est, inquit. Nonne etiam aila prae lascivia, velut coturnices ac perdicæ, ad femelle vocem cupiditate speque rei venereæ agitata, et eiecta cogitatione de periculis, in cases incidunt? Concessit et hæc. Nonne ergo tibi videtur turpe homini esse eandem pati quam animalia imprudentissima? sicut adulteri septa loca ingrediuntur, quum sciant esse adulterium committenti periculum esse perpetuandi, quæ lex minuitur, et insidias atroci, et capiam contumeliosius injuria affici. Tanta quum adultero imminet et mala et dedecora, multaque sint, quæ a rerum venerearum cupiditate liberare possint sine periculo, ipse tamen nihilominus in pericula præcepta feratur? Nonne hoc jam hominis est omnino a mas gressu periculi? Ita mihi videtur, ait. Jam quum plurime sint maximeque necessariz res sub dio peragende hominibus, veluti res bellicæ, res agriculturalum, atque non paucæ; melius tamen ad frigus et aestas ferendos exercitio non esse, non tibi magis esse videtur negligens exercitioris? Concessit etiam hoc Aristippus. Ergo tibi videtur, inquit Socrates, excedenda is, qui velit imperare, ut haud difficulter luce quoque sole res? Omnino, ait. Ergo si homines in rebus hisce omnibus temperantes inter viros ad imperandum comparatos ponamus, nonne illos qui hæc præstare non possunt, inter eos collocabimus, qui de imperando ne cogitare quidem debeant? Hoc etiam consensit Aristippus. Quid igitur? quandoquidem utriusque generis ordinem nosti, jamne aliquando considerasti, utrum ad ordinem horum merito te ipsum referre possis? Equidem, inquit Aristippus: et nequaquam equalem eorum in ordinem me refero, qui imperare volunt. Etenim hominis admodum imprudentis esse mihi videtur, non ei hoc sufficere, ut sibi ipsi necessaria comparat (quod quidem magnum quiddam est): sed hoc etiam sibi imponere, ut aliis etiam civibus ea suppediet, quibus indigent: ac sibi quidem ipsi multa deesse eorum, quæ velit; praeposuit vero civitati, si non omnia perficit, quæ civitas velit, hujus penam sustinere, nonne hoc ingens imprudentia? nam civitates æquum consent, perinde magistratibus uti, atque ego mancipiis. Nam et ego æquum esse censo, ut famuli mihi quidem abunde res necessariz parent, ipsi vero nihil horum attingant; et civitates esse magistratum putant, ut maximam eis bonorum copiam comparent, ipsi vero ab illis omnibus absteineant. Quapropter equidem eos qui multa velint et ipsi habere negotia, et cum aliis communiare, sic institutos inter eos pono, qui ad imperandum

τοὺς ἀρχαίους καταστῆσαι ἐμαυτὸν μέντοι τάττω εἰς τοὺς βουλευμένους ἢ βῆσται καὶ ἡδίστα βιοτεύειν. (10) Καὶ ὁ Σουκράτης ἐφη, βούλει οὖν καὶ τοῦτο σκεψάμεθα, πότεροι ἦδον ἔσονται οἱ ἀρχόντες ἢ οἱ ἀρχόμενοι; Πάνυ μὲν οὖν, ἐφη. Πρώτων μὲν τῶν οὐκ ἰδῶν ὅν ἡμῖς ἴσμεν ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ Πέρσας μὲν ἀρχοῦσαν, ἀρχοῦνται δὲ Σύροι καὶ Φρύγες καὶ Λυδοί· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Σκύθαι μὲν ἀρχοῦσι, Μαυρίται δὲ ἀρχοῦνται· ἐν δὲ τῇ Αἰθιόᾳ Καρχηδόνιοι μὲν ἀρχοῦσι, Αἰθίοες δὲ ἀρχοῦνται. Τούτων οὖν πότερος ἦδον οἱ αἶψα; ἢ τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ αὐτοὶ εἰ, πότεροί σοι δοκῶσιν ἦδον, οἱ κρατοῦντες ἢ οἱ κρατούμενοι, ἤν; (11) Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἐφη ὁ Ἀριστίππος, οὐδὲ εἰς τὴν δουλείαν αὐ ἐμαυτὸν τάττω, ἀλλ' εἰναὶ τίς μοι δοκεῖ μέση τούτων ὁδός, ἣν περῶμαι βαδίζειν, οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίας, ἥτις μέγιστος πρὸς εὐδαιμονίαν ὁδός. (12) Ἄλλ' εἰ μέντοι, ἐφη ὁ Σουκράτης, ὥσπερ οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας ἡ ὁδὸς αὕτη φέρει, οὔτω καὶ δι' ἀνθρώπων, ἴσως ἐν τῇ λόγος εἰ μέντοι ἐν ἀνθρώποις ὃν μήτε ἀρχῆς αἰσώσεως μήτε ἀρχεσθαι μήτε τοὺς ἀρχοντας ἐκὼν θεραπεύειν, οἷμαι σε ὁρᾶν ὡς ἐπίστανται οἱ κρείττους τοὺς ἥττους καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ κλεινότητα καθίσταντας δοῦλους χρῆσθαι. (13) Ἡ λαμπρόνους σε οἱ Ἕλληνες σπειράντων καὶ φρυγισσάντων τὴν τε στήν τέμνοντες καὶ δανδρακοπούντας καὶ πάντα τρόπον πολιορκούντας τοὺς ἥττους καὶ μὴ δίδοντας θεραπεύειν, ἕως ἂν παύσωνται ἐλθεῖν δουλεύειν ἀντὶ τοῦ παλαιῶν τοῖς κρείττοσι; καὶ ἰδίᾳ αὖ οἱ ἀνδρείοι καὶ δυνατοὶ τοὺς ἀνέανδρους καὶ ἀδυνάτους οὐκ οἶσθα ὅτι καταδουλωσάμενοι καρποῦνται; Ἄλλ' ἐγὼ τοι, ἐφη, ἴνα μὴ πάσῃ ταύτῃ, οὐδ' εἰς πολιτείας ἐμαυτὸν καταλείψω, ἀλλὰ ἕξω πανταχόθεν εἰμι. (14) Καὶ ὁ Σουκράτης ἐφη, τοῦτο μέντοι ἤδη λέγεις δεινὸν πᾶσιμα. Τοῖς γὰρ ἔξωθεν εἰς οὐδὲ τὴν Σίνην καὶ ὁ Σκυρίων καὶ ὁ Προκρούστες ἀπίθανοι οὐδέεις ἐν ἀδικαίᾳ· ἀλλὰ νῦν οἱ μὲν πολιτευόμενοι ἐν ταῖς περὶ σοὶ καὶ νόμους τίθενται, ἵνα μὴ ἀδικῶνται, καὶ φίλους πρὸς τοὺς ἀνεταχίους καλούμενους ἄλλους κτάνεται βοηθοὺς, καὶ ταῖς πόλεσι ἐρύματα περιβάλλονται, καὶ ὅπλα κτάνεται οἷς ἀμύνονται τοὺς ἀδικούντας, καὶ πρὸς τοῦτους ἄλλους ἔβαν συμμάχους κατασκευάζονται· καὶ οἱ μὲν πάντα ταῦτα κεκτημένοι ὅμως ἀδικοῦνται· (15) οὐδὲ οὐδὲν μὲν τούτων ἔχων, ἐν δὲ ταῖς πόλεσι, ἵνα πλείους ἀδικοῦνται, πολλὴν χρόνον διατρίβων, εἰς ὅσων δ' ἐν πόλει ἀρχῇ, τῶν πολιτῶν πάντων ἥττων ὢν καὶ τοῖς τοῖς οἷος μέγιστος ἐπιτίθενται οἱ βουλόμενοι ἀδικεῖν, ὅμως διὰ τὸ ἕξω εἶναι οὐκ ἂν εἰς ἀδικηθῇσαι; ἢ διότι αἱ πόλεις σοι κερύττους ἀσφάλειαν καὶ προσόντι καὶ ἀπώντι, θαρβύς; ἢ διότι καὶ δοῦλος ἐν οἷς τοιούτος εἶναι οἷος μηδὲν δεσποτῇ λυσταλεῖ; τίς γὰρ ἂν εἶδος ἀνθρώπων ἐν οἷς ἔχων ποτὲν μὲν μηδὲν ἐβόλονται, τῇ δὲ πολυταλαιάτῃ διαίτῃ χαίροντα; (16) Σκεψάμεθα δὲ καὶ τοῦτο, τίς οἱ δεσποτῇ τοῖς τοιούτοις οἰκίστας γίνονται. Ἄρα οὐ τῶν

sunt idonei: me vero inter illos colloco, qui quam facillime suavisque vivere cupiunt. Ad haec deinde Socrates dixit: Visne ergo, ut hoc etiam consideremus, line suavis vivat, qui imperant, an qui imperantur? Omnino, inquit. Primum igitur ex his nationibus, quae nobis cognitae sunt, in Asia Persae imperant, Syri vero, ac Phryges, ac Lydi imperantur; in Europa penes Scythas est imperium, Maeotae parent; in Libya Carthaginienses dominantur, Libyes obtemperant: horum igitur viros vivere jucundius arbitraris? vel inter Graecos, in quibus est in quoque, utri jucundius tibi videntur vivere, si qui imperant, an qui imperantur? Ego vero, inquit Aristippus, neque in servitute iterum me pono: sed esse mihi videtur via quaedam inter haec media, qua incedere conor, neque per imperium, neque per servitutem, sed per libertatem, quae maxime ad beatitudinem ducit. Enimvero, inquit Socrates, si hac via non etiam per homines duceret, quemadmodum neque per imperium neque servitutem tendit, fortasse aliquid diceres: Verum si esse inter homines via, se neque imperare, neque imperio subesse, neque magistratus sponte colere, vivere te arbitror, quod sciant superiores inferioribus pro servis uti, dum eos et publice et privatim ejulare faciant. An te latent qui, aliis seminantibus arborumque serentibus, et fruges rescant et arbores credunt, omnibusque modis inferiores ac se colere nolentes oppugnant, donec persuaserint illi velle servit potius quam bellum cum fortioribus gerere? an rursus privatis nescis viros graves ac potentes ex ignavis et impotentibus in servitutem reductis fructum sibi percipere? Ego vero, inquit Aristippus, ut id mihi non accidat, non in rempublicam me ipsum concludo, sed ubique versor hospes. Inde Socrates, Sollers vero, ait, artificium jam narras. Nam hospitales, ex quo Sinis, et Sciros, et Procrustes obierunt, injuria nemo amplius afficit: et si qui hoc tempore respublicas patrias administrant, etiam leges sibi ferunt, quo minus ledantur: ac amicos, praefer illos qui necessarii vocantur, alios sibi comparant auxilios; et urbibus munitiones circumdant; et arma parant, quibus injuriosos a se propellant; ac praeter haec etiam, alios peregre socios acquirunt: nihilominus ab his omnibus instructi, injuria stulticunt. Tu vero quum horum nihil habebas, atque in viis, ubi plurima injuria afficiuntur, multo tempore vereris; et quancunque in urbem venias, civibus in rebus omnibus inferior sis, adeoque talis, quales pro suo commodo maxime aggrediuntur ii qui injuriis afficere volunt; tamen, quia hospes es, futurum putas, ut injuria non afficiaris? an idcirco idcirco es animo, quod civitates tibi securitatem praecoonio publico polliceantur tam adevum quam abrevum? an quod talis te servum esse potes, qui nulli domino prois? nam quis hominem habere domi velit, qui laborare quidem omnino recuset, sumptuosissima autem vivendi ratione utatur? Quin illud etiam consideremus, quo pacto ejusmodi servus dominus tractet. An non eorum lasciviam foveat ad animi sanitatem

μὲν λαγνέειν αὐτὸν τῷ λιμῷ παραρτίζουσι· κλέπτειν δὲ καλοῦσιν ἀποκλείοντες θέναν ἐν τῇ λαβῇ· τῷ δὲ θρασιεύειν δεσμοὶ ἀπαίρουν· τὴν ἀργίαν δὲ πλεγαῖς ἐξαγαράουσιν· ἡ δὲ οὐ πῶς ποιεῖς, ὅταν τὸν οὐκ αὐτῶν τῶν τοῦτον ὄντα καταπαυάντης; (17) Κωλύω, ἔφη, πῶσι κακοῖς, ὅς ἂν δουλεύειν ἀναγκάσῃ. Ἀλλὰ γὰρ, ὦ Σώκρατες, οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι, ἦν δικαίαι μοι οὐ νομίζην εὐδαιμονίαν εἶναι, τί διαφέρουσι τῶν ἐξ ἀνάγκης κακοπαθούντων, εἰ γὰρ πεινῶσιν καὶ διψῶσιν καὶ βρογῶσιν καὶ ἀγρυπνήσουσι καὶ τὰλλα πάντα μογῶσιν ἐκόντες; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ οἶδ' ὅ τι διαφέρει τὸ αὐτὸ θέρμα ἐκόντα ἢ ἄκοντα μαστιγώσθαι, ἢ ὅμως τὸ αὐτὸ σῶμα πῶσι τοῖς τοιοῦτοις ἐκόντα ἢ ἄκοντα πολιορκιῖσθαι· ὅλλο γὰρ ἡ ἀφροσύνη πρὸς τὴν θέλῃν τὰ λυσιτελεῖν ὑπομῖναι; (18) Τί δέ, ὦ Ἀριστιππεύ, ὁ Σωκράτης ἔφη, οὐ δοκεῖ σοι τῶν τοιούτων διαφέρειν τὰ ἐκόντα τῶν ἀκούστων, ἢ ὁ μὲν ἐκὼν παῖνεν φάγον ἂν ὅποτε βούλοτο καὶ ὁ ἐκὼν δεῖν πίνον καὶ τὰλλα ὡσαύτως, τῷ δ' ἔξ ἀνάγκης ταῦτα πασχόντι οὐκ ἔστιν ὅποτε βούλοται παύσθαι; ἔπειτα ὁ μὲν ἐκωντικῶς ταλαιπωρεῖν ἐπ' ἀγαθῇ διπλῇ ποτὶν εὐφραίνεται, ὅλον αὖ τὰ θηρία θηρίων ἐκπιδί τοῦ λήθεσθαι ἑλέως μογῶσιν. (19) Καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα δέλα τὸν πόνον μικρὸν τινος εἴδε' ὅτιν ὅπως δὲ ποτὶν τινος ἐκ ἀγαθῶς κτήνωνται ἢ ὅπως ἐν θύραις χειρὶσινται ἢ ἵνα δυνατοὶ γενόμενοι καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τὸν ἑαυτῶν ὅλον καλῶς οἰᾶσιν καὶ τοὺς φίλους εὐ ποῖσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετήσιν, πῶς οὐκ οἰσθαι χρὴ τοῦτοις καὶ ποτὶν ἑλέως εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ τὴν εὐφρανόμενος, ἀγαμέμνων μὲν ἑαυτοῖς, ἐπαινουμένους δὲ καὶ ἐλομυμένους ὑπὸ τῶν ὀδῶν; (20) Ἐτι δὲ αἱ μὲν βελουργαῖαι αἱ ἐκ τοῦ παραχρῆμα εἶδοναι οὐτὴ σώματι εὐέχων ἱκανῶς ἐναργεῖσθαι, ὥς ῥασιν αἱ γυμνασται, οὐτὴ ψυχῇ ἐπιστήμην ἐξιόλογον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν, αἱ δὲ διὰ καρτερίας ἐπιμύλαι τὴν καλὴν τὰ καγαθὴν ἔργων ἐξακνέσθαι ποιοῦσιν, ὥς ῥασιν αἱ ἀγαθὰ ἀνδρες. Ἀρετὴ δὲ που καὶ Ἡσιόδοος,

Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ πᾶσαν ὅσων δόσθαι
βελίως· λαίη μὲν ὅλλο, πᾶσα δ' ἐγγυθὶ ναίει.
Τῆς δ' ἀρετῆς ἱερὰτα θεοὶ προσέειπεν ἄνθρωπον
ἀθάνατον· μακρὰ δὲ καὶ ὀρθὸς αἶμας ἐπ' αὐτῇ
καὶ τροχὸς τὸ πρῶτον· ἄνθρωπος δ' αἶμας ἱερῆται,
βελίως δὲ ἔσται πῶσι, χαλεπὴ τὰς δόσας.

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἐπίχαρμος ἐν τῷδε·

Τὸν πόνον πολιορκῶν ἐγὼ πόνον τῆςδ' αἰδέομαι.

καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τούτῳ φησιν,

Ὁ πόνος, μὴ τὰ μαλακὰ ποῖσας, μὴ τὰ σκληρὰ ἔχῃς.

(21) Καὶ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὴς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ τοῦ Ἡρακλείους, περὶ δὲ καὶ πλειόνους ἐπιδεικνύται, ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφάνεται ὡς δὲ πῶς λέγων, ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. Φησὶ γὰρ Ἡρακλῆς, ἐπὶ ἐκ παλαιῶν εἰς ἔθνη ὥρμητο, ἐν ᾧ οἱ νέοι

reducunt? nomine, eccedendo ea, unde aliquid poterunt somnare, cosa facendo cohibent? nomine vinculis coercent, ne aufugiant? nomine desidiam verberibus expellunt? aut quo pacto tu facis, quando de servis aliquem talem esse animadvertis? Supplicis, inquit, omnibus officio, donec cum servire cogam. Verum, mi Socrates, qui ad regnandi artem insitulantur, quam tu mihi videris pro beatitudine ducere, quid ab his differunt, qui pro necessitate laborant incommotis, si quidem esurient, alient, frigeant, vigilent, et alias omnes irummas sponse perfervat? nam equidem haud scio, quid discriminis sit, utrum cutis eadem, vniendi an nolenti, flagris cadatur; vel omnia corpus idem his omnibus vel volenti vel nolenti prematur: an aliud ei inest atque animi insanitas, qui irummas illa patitur volens? Quid, Aristippe? inquit Socrates: in rebus talibus, nonne tibi differre videntur voluntaria ab involuntariis, quatenus qui sponte esurit, comedere potest, quum vult; et qui sponte alit, bibere potest; et in aliis rebus similiter: qui vero ex necessitate haec perfert, non potest, ubi vult, ab his cessare? deinde qui sponte perfert irummas, bonum spe laborans laborat; sicut, qui feras venantur, spe capiendi suavitur laborant. Atque huiusmodi sane laborum praemia non tangi pretii sunt; qui vero in hoc incumbunt, ut amicos bonos sibi parent, vel inimicos domitent, vel ut, quum in corpora animaeque viribus adaugendis plurimum profecerint, familiam suam pulchre administrant, amicis prosint, patriam beneficiis afficiant: quomodo non debuerit existimari, hos et suavitur laborare in huiusmodi rebus, et cum letitia vivere, dum et ac ipsoe probant, alique eos laudat et amulantur? Præterea molities, ac in promptu posita voluptates, neque corpori bonam praestant constitutionem possunt, uti gymnasiorum magistri asserunt, neque alicujus pretii scientiam uliam induunt animo: at per tolerantiam exercitia studia faciunt, ut ad pulchra et bona facinora perveniant, quemadmodum boni viri predicant. At quibus et Hesiodus:

Molitiis quidam cumulatim etiam espere licet
facile: brevis quippe via est, et in proximo habitat.
Ante virtutem vero sudorem dñi posuerunt
immortales: longa autem atque ardua via est ad illam,
primumque aspera: ubi vero ad summum veneris,
facilis deinceps est, quatenusvis difficilis sit.

Hoc testatur et Epicharmus his verbis:

Laboribus vendunt nobis omnia bona dñi:

Idem alio quoque loco inquit:

O tu male, noli ambire mollia, ne dura accedat tibi.

Quin et Prodicus ille sapiens in libro de Hercule, quum plurimis solet ostendere, similitudine de virtute pronuntiat, in haec fere modum, quantum memini, dicens. Herculeum ait, postquam ex puerilis ad pubertatem properaret, in qua jam adulescentes sui juris sunt, et iudicia praeberi virtuti.

ἢ οὐκ αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν εἴτε τὴν δὲ ἀρετῆς ὁδὸν κρῖνται ἐπὶ τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυγίαν καθήσθαι ἀπορούντα ὁποῖάν τὸν ὁδὸν τρέπηται. (22) καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο γυναῖκας προσεῖναι μεγάλας, τὴν μὲν ἑτέραν εὐπειρή τὴν ἰδίην καὶ ἐλευθέραν φύσει, κικλοσκημμένην τὸ μὲν σῶμα καθαρότητα, τὰ δὲ ὅματα αἰδοῖ, τὸ δὲ στήῃα σωφροσύνη, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ, τὴν δὲ ἑτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσυρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα, κικαλωσκημμένην δὲ τὸ μὲν γένωμα ὥστε λευκότεραν τε καὶ κρυφροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ δὲ στήῃα ὥστε θεκρὴν ὁρροῖάν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὅματα ἔχειν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτι δὲ εἰς ἧς ἂν μέλιστα ἢ ὦρα διαλύμποι, κατασπασισθῇ δὲ θαμὰ ἑαυτὴν, ἐπισκοποῖν δὲ καὶ εἰ τις θαλός αὐτὴν θεῖται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκῆν ἀποδιδέσκειν. (23) Ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαιτέρου τοῦ Ἡρακλείου, τὴν μὲν πρόσθεν ἤρθεσαν εἶναι τὸν αὐτὸν τρόπον, τὴν δ' ἑτέραν φέσειαι βουλευμένην προσδραμῖν τῷ Ἡρακλεῖ καὶ εἰπῆναι, Ὅρα σε, ὦ Ἡράκλειε, ἀπορούντα ποῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τρέπη. Ἐάν σὺν ἐμὲ φίλῃ ποιήσῃ, ἐπὶ τὴν ἡδίστην τε καὶ βέλτερον ὁδὸν εἴω σε καὶ τῶν μὲν ταπεινῶν οὐδένως ἀγευστος ἔσῃ, τῶν δὲ χαλεπῶν ἀπειρος διαβιώσῃ. (24) Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ παλῆμων οὐδέ πραγμάτων φρονεῖς, ἀλλὰ παρουσμένους διόσῃ τί ἂν μακροχρόνιος ἢ στείον ἢ ποτὶν εὖρος ἢ τί ἂν ἰδῶν ἢ τί ἀκούσας ταρβέης ἢ τίνας ὁσπρινόμενος ἢ ἀπτόμενος ἡσθεῖς, τίσι δὲ παιδικῶς ὁμιλῶν μέλίστ' ἂν εὐφρανῇσαι, καὶ πῶς ἂν μαλακώματα καθύδους, καὶ πῶς ἂν ἀνοήματα τούτων πάντων τυγάνοις. (25) Ἐάν δὲ ποτε γένηται τις ὑποβία σπένδων ἀρ' ὅν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος μὲν σε ἀγάγῃ ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τὸ σῶματι καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα περιέσθαι, ἀλλ' ὅς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζονται, τούτους σὺ χρῆσθαι, οὐδένως ἀπεχόμενος θέν ἂν δυνατόν ἢ τὴν κερδοῦναι. Πανταχόθεν γὰρ ὑπερλείσθαι τοῖς ἐμοῖς ἕνουσιν ἔξουσιαν ἔγω παρέχω. (26) Καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα, Ὡ γύναι, ἔρη, ὄνομα δὲ σοὶ τί ἔστιν; Ἡ δὲ, Οἱ ἐγὼ ἦμα πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλειε, εἰδῖα τοὺς γεννησάντας σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ κατανοήσας, εἰς ὅν ἐπέβη, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τρέποις, πρὸς δ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σπουδῶν ἐργάσθην ἀγαθὸν γενέσθαι καὶ ἐμὲ εἰτι παλὸ ἐντιμωτέρην καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι. Οὐκ ἐξπατήσας δὲ σε προσκαίως ἥδονῃς, ἀλλ' ἔπειτα οἱ θεοὶ διδοῖσιν τὰ ὅντα διηγήσασθαι μετ' ἀληθείας. (27) Τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἔνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόντες ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ὅσοις εἴναι σοὶ βούλει, θεραπεύον τοὺς θεοὺς, εἴτε ὑπὸ φίλων ἰθαλῆς ἀγαθῶν, τοὺς φίλους εὐεργετήσαν, εἴτε ὑπὸ τινος πόλεως ἐπὶνομίαις τιμῶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελήσων, εἴτε

τῆςε via porrecturi sint ad vitam, an vero vitiositatis egressum iis soliditatem tibi concedisse, ambigentem; ad utram se viam converteret. Tum ei apparuisse duas grandi statura mulieres accedere; alteram quidem venusio ac liberali vultu a ostura, cujus corpus munditie esset ornatum, oculi verecundia, habitus sanitate animi, veste candida; alteram vero nutrimento redditam obesam et teneram, sic ornata, quatuor ad colorem, ut candidior ac rubicundior videretur, quam reversa esset; habitu, ut erectior videretur, quam esset a natura; oculis sursum expassis; veste tali, ex qua venustus maxime poluere: eandem sarpas ac contemplari, ac num aliquis ipsam spectet, considerare; sarpe ad umbram quoque suam respicere. Quam ad Herculem venissemus propius, incessisse illam, de qua prius diximus, uno eodemque passu: alteram vero, pervenire volentem, accurrisse ad Herculem, atque dixisse: Video te, mi Hercules, ambigere, quamvis via in ad vitam conferas. Quapropter, si me tibi amicam adjunxeris, doceam te ad iter jucundissimum ac facillimum; ut eorum, quae suavia sunt, nihil non gustes, simumque molestiarum esque cipers vivas. Nam primum tibi aequae bella, neque negotia curanda erunt; sed semper discipies, quemnam tibi gratum vel cibum vel potum invenire possis; quid vel aspectu, vel audita, vel odoratu, vel tactu te delectare possit; quibus amoribus fruens, plerimum gaudas; quo pacto quam mollissime dormias; qui absque labore nilisimo possis hanc omnia consequi. Quod si aliquando illa defectura, de quibus huc percipies, suspicio sit, nihil est quod metuas, ne eo te deducam, ut hanc laborando varisque tum animae tum corporis exercitiis perferendis tibi compares: sed aliorum laboribus tu frueris nec ab ulia re abstinere, de qua capi aliquid lucri possit. Nam equidem familiaribus meis potestatem facio, ut ex omnibus paribus utilitatem capiant. Hanc quam vidisset Hercules, Quodnam est, inquit, tibi nomen, mulier? Illa vero, Amici mei, ait, Felicitatem me appellat: at qui me oderunt, depravato nomine vocat me Vitiositatem. Quam interim altera mulier accessisset: Ego quoque, inquit, ad te veni, mi Hercules, quae et parentes tuos novi, et quae tua esset natura, in pueritia animadverti. De quibus spero, ut si ea, quae ad me ducit, via incesseris, strenue tu pulchras et honestas res geras, atque ego posthac longe honoratore et propter bona opera illustrior videar. Neque vero in decipulam voluptatis proemis, sed quo modo dii res constituerunt, vere commemorabo. Nihil enim eorum, quae bona et pulchra sunt, sine labore et exercitatione dii hominibus largiuntur: sed sive deos esse propitios tibi vis, colendi sunt dii; seu ab amicis vis illisgi, beneficiis amici sunt afflicendi; sive a civitate eliquis vis honorari, utilitatis quid civitati afferendum est; seu apud universam Graeciam

ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος πόσῃ ἐξέως ἐκ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα παλαιότερον εὖ ποιεῖν, εἴτε γῆν βούλει σοι καρποὺς ἀφ' αὐτοῦ φέρειν, τὴν γῆν θεραπεύειν, εἴτε ἀπὸ βροχημάτων οἷσι δεῖν πλουτίζεισθαι, τῶν βροχημάτων ἐπιμελεῖσθαι, εἴτε διὰ τοῦ λόγου ὁρμῆς αὐξάνειν καὶ βούλει δύναισθαι τοὺς τι φίλους ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἑχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολυμάχας τέχνας αὐτάς τε παρὰ τῶν ἐπιστατέων μαθητέων καὶ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέων, εἴ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατόν εἶναι τῇ γνώμῃ ὑπερταίνειν, ἐθιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον σὺν πόνῳ καὶ ἰσχύϊ. (29) Καὶ ἡ Κασία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὥς ῥησι Πρόδικος, Ἔννοϊς, ὦ Ἡράκλεις, ὥς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς ἀντροσύνους ἡ γυνὴ σοι αὐτὴ διηγείται; ἀπὸ δὲ βόθρων καὶ βραχέων ὁδῶν ἐπὶ τὴν εὐδαίμονιν ἐξῆς σε. (30) Καὶ ἡ Ἄρετι εἶπεν, Ὡ τάλμων, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις; ἢ τί ἔδω ὁδοῦ μακρὴν τοῦτων ἐνκα παρταίνε ἐθέλους; ἥτις οὐδὲ τὴν τῶν ἑθῶν ἐπιθυμίαν ἐναμένεις, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι πάντων ἱερπύλασαι, πρὶν μὲν πεινῆν ἐθέλους, πρὶν δὲ ἐξῆν πίνουσα, καὶ ἵνα μὲν ἑθῶς φάγῃς, ὁρμητοὺς μηχανώμενη, ἵνα δὲ ἑλῶς πίνῃς, εἴσῃς τε πολυτέλεις παρασκευάζῃ καὶ τοῦ βίου καὶ χιόνα παραβούσας ζητεῖς, ἵνα δὲ καθυπνώστῃς ἑθῶς, οὐ μόνον τὰς κλῖνας μαλακὰς, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόδαρνα τοῖς κλῖνας παρασκευάζῃς. Οὐ γὰρ διὰ τὸ πονεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ὅτι ποῦς ἔσῃ ἐπιθυμῆσαι. Τὰ δ' ἀποροῖσιν παρὰ τοῦ θέλειαι ἀναγκάζεις, πάντα μηχανώμενη καὶ γυναιξὶ τοῖς ἀνδράσι γρημῆν; οὗτω γὰρ παιδεύεις τοὺς σεαυτὴς φίλους, τίς μὲν νυκτὸς ὑβρίζουσα, τίς δ' ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον κατακαυμίζουσα. (31) Ἀθανάτος δὲ οὖσα ἐκ θεῶν μὲν ἀπέββηται, ἐκ δὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἐταμέζῃ; τοῦ δὲ πάντων ἑθέστου ἀνούματος, ἐπαίνου σεαυτῆς, ἀνέχοις εἰ, καὶ τοῦ πάντων ἑθέστου θεάματος θάλατος οὐδὲν γὰρ πόποτα σεαυτῆς ἔργον καλὸν τιθεσθαι. Τίς δ' ἂν σοι λεγούσῃ τι πιστεύεται; τίς δ' ἂν δεομένη τιδὲς ἐπαρκεῖται; ἢ τίς ἂν εὖ φρονῶν τοῦ σοῦ θεόσου τολμήσειεν εἶναι; οἱ νέοι μὲν ὅστις τοὺς σῶμασιν ἀδυνατοὶ εἶσι, πρεσβύτεροι δὲ γενόμενοι ταῖς ψυχαῖς ἀνήτοι, ἀπόνομα μὲν λιπαροὶ διὰ νεότητος φερόμενοι, ἐπιπόνοια δὲ αὐγχεροὶ διὰ γήρας περὶντες, τοῖς μὲν πεπραγμένοις αἰσχυρόμενοι, τοῖς δὲ πεπραγμένοις βαρυνόμενοι, τὰ μὲν ἑθῶς ἐν τῇ νεότητι διαδραματίζουσιν, τὰ δὲ γαλεπὰ εἰς τὸ γῆρας ἀποδόμενοι. (32) Ἐγὼ δὲ σένοιμι μὲν θεοῖς, σένοιμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς ἔργον δὲ καλὸν οὕτε θεῶν οὕτε ἀνθρώπων χωρὶς ἐμοῦ γίγνεται. Τιμῶμαι δὲ μέλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις ὡς προσέειμι, ἀγαπῶ τὴν μὲν συνήθειαν τεχνίταις, πιστὰ δὲ φίλοις οἰκν διαποταῖς, εὐμένει δὲ παραστάταις οἰκν, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν ἀρετῇ πότμων, βαθεῖα δὲ τῶν ἐν πολέμῳ σύμμαχος ἔργων, ἀρίστη δὲ φίλοις κοινωνός. (33) Ἔστι δὲ τοῖς μὲν ἐμοῖς φίλοις ἑθῶς μὲν καὶ ἀπράγμων οἶσιν καὶ ποτὶν ἀπολαύουσιν ἀνέχονται γὰρ, ὥς ἐν ἐπιθυμῆουσιν πύτων. Ὑπνοῖς

virtutis nomine vis esse in admiratione, Græcie ut benefactas conandum erit; sive terram tibi fructus uberes ferre vis, colenda erit terra; seu a jumentis ditari putas, jumentorum cura erit habenda; sive bello res tuas amplificare desideras, ac potestatem consequi vis tum amicos liberandi, tum subigendi hostes, non solum artes bellicæ tibi ad eorum peritis discende sunt, sed etiam percipiendum exercitationis, quo pacto sit illis utendum: denique, si etiam eo valere vis ut corpus tuum rationi pareat, necesse est corpus assuefacias perque labores ac sudorem exerces. Tum ejus sermonem excipiens Vitiositas, quemadmodum Prodicus ait: Videmus, inquit, hic Hercules, quem longam ac difficilem viam ad delectationes hæc tibi mulier exponit; ego vero facili brevique ad beatitatem itinere te ducam. Tum Virtus, Misera vero tu, ait, quid tibi habes? aut quam delectationem nosti, quam nihil horum causa facere velis? quæ jucundorum ne appetitum quidem expectas, sed priusquam appetas, omnibus repletis; priusquam esurias, comedas; priusquam sitilas, bibis: atque ut suaviter dormias, obscuriorum structores exagitas; ut sus vites bibas, vina pretiosa circumiens hinc et illic queritas, et, quæ utaris in ætate, nitent tibi comparas; ut suaviter dormias, non stragula tantum mollia, sed etiam fuicra ad lectulos molitandos parat: non enim propter labores omnium appetis; sed quia nihil est tibi quod agas. Veneream vero prius, quam ea indigeas, omni arte inopellis; et ipsis viris tanquam mulieribus utaris. Sic enim amicos tuos molibus, noctu eos contumeliosis injuriis afflicis, et utilissima diei parte, somno obreans. Quomodo sis immortalis, a diis quidem rejecta es, et a bonis hominibus probo afficeris. Jam quod omnium auditu jucundissimum est, tum ipsius laudem nullam audis; nec, quod spectaculum jucundissimum est, spectare potes: quippe nullum usquam polichrum facinus tuum vidisti. Quis vero tibi aliquid dicenti fidem habet? quis rei aliquas egerit quidquam suppediet? quis animi mei compos ex tuæ sodalitatibus certo esse audeat? quum tui, si adolescentes sint, corporibus sint debiles; protectiores facti, animis desipiant: sine labore nitidi pro adolescentiam feruntur, cum labore aqualidi senectatem ætatem transcutunt: atque eorum, quæ egerunt, pudet; eorum, quæ agunt, emus haud sustinent; jucundis in adolescentia cursu quasi peragitis, in senectute molestæ reseruant. Ego vero cum diis versor, cum hominibus versor bonis: nec ulium præclarum facies, sive divinum sive humanum, absque me perficitur. In summo honore et apud deos sum, et apud eos homines, apud quos per est; quum sim artificibus cura laborum socia, fide rerum familiarium custos heris, ospitalitatis benigna serva, in laboribus pace curandis adjutrix egregia, strenua in negotiis bellicis auxiliatrix, amicitie consors optima. Est etiam amicis meis cibi et potus perceptio suavis pariter, ac labore nullo quæsitæ: expectant enim, donec ea appetant. Iidem somnum capiunt suaviorem, quam utioli: ac

δὲ αὐτοῖς πέριστοι ἔδωκεν ἢ τοῖς ἀφ' ὧν, καὶ οὕτως ἀπολείποντες αὐτὸν θύγονται οὕτως διὰ τοῦτον μετῴζει τὰ δέοντα πράττειν. Καὶ οἱ μὲν νόμοι τοῖς τῶν προσκυτέρων ἐπαίνους χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγαλλοῦνται, καὶ ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πρᾶξιων μνησθῆναι, εὖ δὲ τὰς παρούσας ἔχονταί τε πράττοντες, δι' ἧν φιλοὶ μὲν θεοὶ ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμιοι δὲ πατρίσιν. Ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ περὶ τοὺς παλαιῶν τιμῶν, οὐ μετὰ λήθης ἀτμοὶ κείνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰὶ χρόνον βρυσόμενοι θάλλουσι. Τοιαῦτά σοι, ὦ παῖ τέλειον ἀγαθὸν Ἡράκλειος, ἔστισι διαπονησάμεναι τὴν μακροστοιχάτην εὐδαιμονίαν κατήσθαι. (α) Οὕτως πως δοῖται Πρόδικος τὴν ἐν Ἀρετῇ Ἡρακλείους παιδεύσιν ἐκδεχόμενα μέντοι τὰς γνώμας ἐπὶ μεγαλειότητος βήμασιν ἢ ἐν τῷ. Σοὶ δ' οὖν ξῆνον, ὦ Ἀριστιππῆ, τοῦτων ἐνθουσιώμεναι περὶ σφῶν καὶ τῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον τοῦ βίου φροντίζειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Αἰσθόμενος δὲ ποτὶ Λαμπροκλέην τὸν προσκυτάτην υἱὸν ἑαυτοῦ πρὸς τὴν μητέρα γαλαπίνοντα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οὐδέ τίνας ἀνθρώπους ἀχαρίστους καλοῦμένους; Καὶ μέλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. Καταμαθήσῃς οὖν τοὺς τί ποιούντας τὸ δοῦμα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν; Ἐμογε, ἔφη, τοὺς γὰρ εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδοῦναι, ἀχαρίστους καλοῦσιν. Οὐκ οὖν δοῦσαί σοι ἐν τοῖς ἀδελφοῖς καταλογίζεσθαι τοὺς ἀχαρίστους; Ἐμογε, ἔφη. (α) Ἦδη δὲ ποτ' ἐπέφυκα εἰ ἀρα ὥσπερ τὸ ἀνταποδίδεσθαι τοὺς μὲν φίλους ἀδικῶν εἶναι δοκεῖ, τοὺς δὲ πολέμιους δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἀδικῶν ἐστὶ, πρὸς δὲ τοὺς πολέμιους δίκαιον; Καὶ μέλα, ἔφη, καὶ δοκεῖ μοι, ὅτ' οὐδ' ἂν τις εὖ παθὼν εἴτε φίλον εἴτε πολέμιον μὴ περὶται χάριν ἀποδίδοναι, ἀδικῶν εἶναι. Οὐκ οὖν, εἰ γὰρ οὕτως ἔχει τοῦτο, εὐλαχρῆς τις ἐν εἰς ἀδικία ἢ ἀχαριστία; Συμφυλόγοι. (β) Οὐκ οὖν ὅταν ἂν τις μελίζω ἀγαθὰ παθὼν μὴ ἀποδοῖ χάριν, τοσούτῃ ἀδικιώτερος ἂν εἴη; Συνέρη καὶ τοῦτο. Τίνας οὖν, ἔφη, ὑπὸ τίνων εὐροῖμεν ἂν μελίζονα εὐεργετημένους ἢ παιδίας ὑπὸ γονέων; οὐς οἱ γονεῖς ἐκ μὲν οὐκ ὄντων ἐποίησαν εἶναι, τοσαῦτα δὲ καλὰ ἔλθιν καὶ τοσούτων ἀγαθῶν μετασχέιν ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσιν τοῖς ἀνθρώποις; ἢ δὴ καὶ οὕτως ἡμῖν δοκεῖ παντὸς εἴης εἶναι ὥστε πάντες τὸ καταλείπειν αὐτὰ πάντων μέλιστα κρίνομεν. Καὶ αἱ πόλεις ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικίαισι ζημίαν θάνατον πεποιθήσασιν, οὐς οὐκ ἂν μελίζονας κακοῦ φόβῳ τὴν ἀδικίαν παύσαντες. (γ) Καὶ μὲν οὐ τῶν γει ἀποδοῦναι βίαια παιδοποιεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὑπολαμβάνειν, ἐπὶ τούτῳ γὰρ τῶν ἀπολλυσσάντων μετατὰ μὲν αἱ βδοί, μετὰ δὲ τὰ οὐκ ἐμὰ. Φανεροὶ δ' ἐμὰ καὶ σκοπούμενοι ἐξ ὧν ἂν γυναικῶν βέλτιστα ἡμῖν τέκνα γένοιτο, αἷς συνελθόντες τεκνοποιούμεθα. (δ) Καὶ ὁ μὲν γὰρ

neque eum excusantes moleste ferunt, neque hujus causa, quæ sunt agenda, negligunt. Adolescentes seniorum laudibus gaudent, seniores adolescentium honoribus delectantur. Idem rerum olim gestarum memoriam jucunde repetunt, et cum voluptate præsentia peragunt felicitè; quum per me quidam diis accepti sint, amicis caris, patris honorati. Et quam venerit finis a fato prestitutus, non inhonorati jacent, oblivioni traditi; sed perpetua sui memoria celebrati florent. Hujusmodi, mi Hercules, parentum soboles fortium, laboribus exanclatis, licet tibi vitam agere ab omni parte beatissimam. Hoc quodam modo Prodicus Herculis sub Virtute institutionem persequitur: sententias quidem ipsas verbis multo magis magnificis, quam ego nunc, ornavit. Quamobrem, quid Aristippe, te decet hæc animo perpenderit moliri aliquod atque ea curare, quæ futuris temporibus vitæ prosint.

CAPUT II.

Ceterum quum animadvertisset aliquando Lamprocleum, filium suum natu maximum, matri suæ succedere: Dic mihi, ait, mi fili, docuere quosdam homines qui appellantur ingrati? Omnino, inquit adolescentulus. Animadvertisti ergo, quid illi faciant, qui hoc nomine dicuntur? Equidem, ait: nam illos ingratos vocant, qui affecti beneficiis, quum referre gratiam possint, non referunt. Ergo tibi videntur ingratos cum injustis reponere? Mihi quidem, inquit. Verum jamne considerasti, inquit, an, quemadmodum amicos in servitatem redigere, injustum esse videtur, inimicos autem, justum; sic etiam erga amicos ingratum esse, injustum sit, erga inimicos autem, justum? Omnino, inquit; adeoque mihi a quocunque quispiam beneficiis affectus, sive amico, sive inimico, non conatur gratias reddere, injustus esse. Ergo, si res ita se habet, mora quedam injustitia fuerit ingratitude? Concessit. Quanto quis igitur majoribus beneficiis affectus gratiam non retulerit, tanto erit injusior? Concessit etiam hoc. Quos autem, ait, a quibus reperire possimas majoribus affectos beneficiis, quam liberos a parentibus? quibus, quum antea non essent, parentes existendi causa fuerunt, atque tot pulchras ut res cernerent, tot bonorum participes fierent, quot bona hominibus dii suppeditant: quæ sane usque adeo maximi faciendæ duximus, ut omnes inprimis eorum amissionem refugamus. Civitates quoque maximis acerbis mortem in penam statuerunt, quod graviore mali metu injustitiam coercere nequeant. Nec vero homines rei veneræ causa liberos procreare existimes: nam eorum, qui ab illa quævis liberent, plene sunt viæ, plena iopanaris. Præterea manifestum est, considerare nos, ex cujusmodi mulieribus liberos optimos nasci possumus, quibuscum congressi liberos procreamus. At vir eisdem eam, quæ in

ἀνὴρ τὴν τε συντεκνοποιήσαντα καὶ τὴν τρέφει καὶ τοῖς μέλεισιν ἐσεσθαι πακοὶ προπαρσκαυάει πάντα ὅσα ἂν αἰσῆται συνοῦσιν αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον, καὶ ταῦτα ὡς δὲ δύνῃται πλείστα. Ἡ δὲ γυνὴ ὑποδείκνυται τε φέρεται τὸ φορτίον τοῦτο, βαρυνομένη τε καὶ κοπιδυνούσα περὶ τοῦ βίου, καὶ μεταδίδουσα τῆς τροφῆς ἥ καὶ αὐτὴ τρέφεται, καὶ σὺν πολλῷ πόνῳ διακρίματα καὶ τεκνύουσα τρέφει τε καὶ ἐπιμελεῖται, οὕτε προπεπονθῆναι οὐδὲν ἀγαθὸν οὔτε γυνώσκον τὸ βράχος ὅρ' ὅτου εἰ πάσχει, οὐδὲ σημαίνειν δυνάμενον ὅτου δέεται, ἀλλ' αὐτὴ στοχαζομένη τὰ τε συμφέροντα καὶ τὰ κεχαρισμένα πειρᾶται ἐκπληρῶν, καὶ τρέφει πολλὴν ἡσυχίαν καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ὑπομένουσα πονεῖν, οὐκ εἰδὺς τίνα τοῦτων χάριν ἀπολύσεται. (9) Καὶ οὐκ ἔρακε ὁρέβει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴν δόξουσιν ἱκανοὶ εἶναι οἱ παῖδες μανθάνειν τι, ἃ μὲν ἂν αὐτοὶ ἐργασίᾳ οἱ γονεῖς ἀγαθὰ πρὸς τὸν βίον διδάσκουσιν, ἃ δ' ἂν ὁσίωνται ἄλλον ἱκανώτερον εἶναι διδάξαι, πέμπουσιν πρὸς τοῦτον δαπανούντες, καὶ ἐπιμελύνονται πάντα ποιούντες ὅπως ἂν οἱ παῖδες αὐτοῖς γίνονται ὡς δυνατόν βέλτεστοι. (10) Πρὸς ταῦτα ὁ νεανίσκος ἔφη, Ἀλλὰ τίς εἰ καὶ ταῦτα πάντα πεποιθεῖ καὶ ἄλλα τοῦτων πολλαπλάσια, οὐδαὶς ἂν δύναται αὐτῆς ἀνασχέσθαι τὴν χαλεπότητα. Καὶ ὁ Σωκράτης, Πότερὰ δὲ οἶσι, ἔφη, θεοῖσι ἀγροῦντα δυσφορεῖσθαι εἶναι ἡ μητρὸς; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, μητρὸς τῆς γε τοιαύτης. Ἦδὴ ποῦποτε σὺν ἡ δακνοῦσα κακὸν τί σοι βλάψει ἢ λακτίσασα, ὅσα ὑπὸ θεοῖν ἔδῃ πολλὰ ἔσθαι; (11) Ἀλλὰ νῆ Δία, ἔφη, λέγει ἃ οἷα ἂν τις ἐπὶ τῷ βίῳ παντὶ βούλοιο ἀκούσαι. Σὺ δὲ πόσα, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἶσι ταύτῃ διεκρίματα καὶ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς ἔργοις καὶ παιδίον δουραλίνον καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς πράγματα παρασχέιν, πόσα δὲ λυτῆσαι κάμνον; Ἀλλ' οὐδέποτε αὐτὴν, ἔφη, οὐτ' αἴπα οὐτ' ἐποίησα οὐδὲν ἔξ' ἧς ἡσχύνθη. (12) Τί δ'; οἶσι, ἔφη, χαλεπώτερον εἶναι σοι ἀκούειν ὧν αὐτὴ λέγει ἢ τοῖς ὑπακριταῖς, ὅταν ἂν ταῖς προφηταῖς ἀλλήλους τὰ λόγῳ λέγουσιν; Ἀλλ' οἶμαι, ἐπειδὴ οὐκ ὁνοῦνται τῶν λεγόντων οὐτὶ τὸν ἐλέγχοντα ἐλέγχειν, ἢνα ζημιώσῃ, οὐτὶ τὸν ἀπειλοῦντα ἀπειλεῖν, ἢνα κακὸν τι ποιήσῃ, βλάβης φέρουσι. Σὺ δ' οὐ εἰδὼς ὅτι ἃ λέγει σοι ἡ μήτηρ οὐ μόνον οὐδὲν κακὸν νοοῦσα λέγει, ἀλλὰ καὶ βουλομένη σοι ἀγαθὰ εἶναι ὅσα οὐδενὶ ἄλλῳ, χαλεπαίνεις; ἢ νομίζεις κακόνου τὴν μητέρα σοι εἶναι; (13) Οὐ δῆτα, ἔφη, τοῖσι γε οὐκ οἶομαι. Καὶ ὁ Σωκράτης, Οὐκ οἶσθαι, ἔφη, σὺ ταῦτα, εἴνοιον τί σοι ὁσέων καὶ ἐπιμελομένην ὡς μέλιστα δύναται κάμνοντος ὅπως ὑγανέει; τι καὶ ὅπως τῶν ἐπιτηδίων μηδενὸς ἀνέσθῃς ἔφη, καὶ πρὸς τοῖς τοῖς πολλὰ τοῖς θεοῖς εὐχομένην ἀγαθὰ ὑπὲρ σοῦ καὶ εὐχὰς ἀποδίδουσιν, χαλεπὴν εἶναι φέβῃ; ἔγω μὲν οἶμαι, εἰ τοιαύτην μὴ δύνασαι φέρειν μητέρα, πῶς θὰ σε οὐ δύνασθαι φέρειν. (14) Εἰμὶ δὲ μοι, ἔφη, πότερον ἄλλον τινὰ οἶσι θεῶν θεραπεύειν ἢ παρασκεύασαι μηδὲν ἀνθρώπων πειρᾶσθαι ἀρέσκειν, μὴδ' ἐπεσθαι μὴδὲ πεθεσθαι μῆτα στρατηγῶν μῆτα ἄλλῳ ἄρροντι; Ναὶ μὴ Δι'

procreatione ipsa cooperatur, nutrit, liberisque ascendis preparat omnia, quaecunque ad vitam eis conductura putat, et quae quam potest plurima: mulier vero exceptum onus hoc gestat, cum gravamine vltimoque periculo, alimentumque suppeditans, quo alter et ipsa; ac posteaquam magno cum labore gestavit ac peperit, tum nutrit, et curat infantem, nullo prius affecta beneficio, non agnoscentem a quo beneficium accipiat, neque valentem indicare, quibus egrat; sed ipsa quid ei conducat ac gratum esse possit, conjectura colligens, illum exipere nititur, et longo saepe it tempore, ac noctu dieque labores perfert, quam pro his gratiam reportatura sit ignotam. Neque tantum nutrire sufficit, sed etiam, ubi ad discendum aliquid idonei videntur esse liberi, si qua parentes ipsi tenent ad vitam utilia, ex illis docent: quibus vero docendi alium magis idoneum esse putant, ad hunc eos magno quam sumptu mittunt, omniaque conatui dant operam ut liberi eis reddantur, quantum fieri potest, optime. Ad haec subiicit adolescentulus: Tametsi haec omnia fecerit, aliaque his multo plura, nemo tamen ejus asperitatem perferre possit. At Socrates, Utrum existimas, inquit, tolerata esse diffidulium, ferrene servitiam, aut matris? Equidem, inquit, matris arbitror, quae sane talis est. Ergone unquam vel mordendo vel recalcitrando te lasit? qualla a belluis multi perpesti sunt. At enim profecto, inquit, ea loquitur, quae quis audire vel ob omnem hanc vitam nolit. Tu vero quam multa, inquit Socrates, agere toleranda te illi negotia, tum voce tum facto, tum interdia tum noctu, a prima usque aetate molestando putas exhibuisse? quantum doleris attulisse, quoties aegrotares? At ego illi, ait, neque dixi, neque feci quiddam, coisus eam puderet. Quid autem, inquit, molestius esse putas, tibiine audire, quae dicit ipsa; aut histrionibus quam in tragodia aliter alteri convicia extremae dicit? Enimvero arbitror eos, quia non existimant vel illum qui redarguit, laudendi causa redarguere, vel minassem; damni alicujus inferendi causa minari, neque illa ferre animo. Tu vero, quum plane scias, matrem quem dicit non modo nihil mali cogitantem dicere, sed etiam optantem tibi tantum boni, quatenus alii nulli, inique fieri? an existimas matrem esse tibi malevolam? Non equidem, inquit: hoc certe non arbitror. Et Socrates, Ergone tu illum, ait, quae tibi benevola est, et, quam maxime potest, aegrotantem curat, ut valeas ac re necessaria nulla egras, praeterea hanc multa dies bona pro te votet, ac vota persolvit, aevam esse dices? Equidem statuo, ejusmodi si matrem ferre non possis, non posse te bona ferre. Dic autem mihi, ait, anrum tibi alium quempiam ostendum putas? an ita comparas es, tu nemini hominum placere studeas, neminem sequi, nemini parere, neque imperatori nec magistratui alii? Equidem profecto, ait

έγωγε, ἔφη. (12) Οὐλοῦν, φησὶ ὁ Σωκράτης, καὶ τῷ γαί-
 τονι βούλει σὺ ἀρέσκειν, ἵνα σοὶ καὶ πῦρ ἐκπύῃ, ὅταν
 τοῦτο δέῃ, καὶ ἀγαθὸν τί σοὶ γίγνηται συλλέπειται
 καὶ ἂν τι σφαλόμενος τύγῃ, αὐτοῖσις ἐγγυθεν βοηθῇ
 σοι; Ἐγώγε, ἔφη. Τί δέ; συνοδοιπόρου ἢ σύμπλου,
 ἢ εἰ τῷ ἄλλῳ ἐντυγχάνεις, οὐδὲν ἂν σοὶ διαπέροι φί-
 λον ἢ ἐχθρὸν γενέσθαι, ἢ καὶ τῆς παρὰ τούτων εὐνοίας
 οἷαι δέιν ἐπιμαλίσθαι; Ἐγώγε, ἔφη. (13) Ἐἴτα τού-
 των μὲν ἐπιμαλίσθαι παρεσκεύασαι, τὴν δὲ μητέρα
 τὴν πάντων μάλιστα σε φιλοῦσαν οὐκ οἷαι δέιν θερα-
 पेῖν; οὐκ οἶσθ' ὅτι καὶ ἡ πόλις ἄλλης μὲν ἀχαριστίας
 οὐδεμῆς ἐπιμαλίσθαι οὐδὲ δικάζει, ἀλλὰ παρορᾷ τοὺς
 εὐ παπονδῶτας χάριν οὐκ ἀποδοῦντας, ἐὰν δὲ τὴν γο-
 νίαν μὴ θεραπεύῃ, τούτῳ δίκην τε ἐπιτίθεται καὶ ἀπο-
 δοκαμίζουσα οὐκ ἐξ ἄρχης τούτων, ὥς οὔτε ἂν τὰ ἐφ' ἑ-
 αυτοῦς θυόμενα ὑπὲρ τῆς πόλεως τούτου θύοντες οὔτε
 ἄλλοι καλῶς καὶ δικαίως οὐδὲν ἂν τούτου πράξαντες;
 καὶ νῦν δὲ ἐὰν τις τῶν γονίων τελευτησάντων τοὺς
 τάφους μὴ κοσμήῃ, καὶ τοῦτο ἐξετάζῃ ἢ πόλις ἐν ταῖς
 τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις. (14) Σὺ οὖν, ὦ παῖ, ἂν
 σφερότης, τοὺς μὲν θεοὺς παρατίθησι συγγνώμης σοὶ
 εἶναι εἰ τι παραημιχῆας τῆς μητρὸς, μὴ σε καὶ οὐτοὶ νο-
 μίσαντας ἀχάριστον εἶναι οὐκ ἐβλάμην εὐ ποιεῖν, τοὺς
 δὲ ἀνθρώπους σὺ φιλεῖς μὴ σε αἰσθόμενοι τῶν γονίων
 ἀμολοῦντα πάντας ἀτιμάζουσιν, κατὰ ἐν ἐρημίᾳ φίλων
 ἀναφανῆς. Εἰ γὰρ σε ὑπολάβουσιν πρὸς τοὺς γονεῖς
 ἀχάριστον εἶναι, οὐδαμῶς ἐν νομίσειν εὐ σε ποιήσας
 χάριν ἀπολαβεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Χαιρεῶντα δὲ ποτε καὶ Χαιρεκράτην, ἀδελφὸν μὲν
 ἐντε ἀλλήλων, ἐαυτῷ δὲ γνωρίαν, αἰσθόμενος διαπε-
 ρομένου, ἰδὼν τὸν Χαιρεκράτην, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ
 Χαιρεκράτης, οὐ δέημι καὶ σὺ εἰ τῶν τοιούτων ἀνθρώ-
 πων οἱ χρησιμώτερον νομίζουσι χρήματα ἢ ἀδελφοί;
 καὶ ταῦτα τῶν μὲν ἀφρόνων ὄντων, τοῦ δὲ φρονίμου,
 καὶ τῶν μὲν βοηθείας δεομένων, τοῦ δὲ βοηθεῖν δυνα-
 μένου, καὶ πρὸς τούτους τῶν μὲν πλειόνων ὑπαρχόντων,
 τοῦ δὲ ἐνός. (1) Θαυμάσιόν δι καὶ τούτο, εἰ τις τοὺς
 μὲν ἀδελφοὺς ζημίαν ἡγείται, ἐπὶ οὐ καὶ τὰ τῶν ἀδελ-
 φῶν αἰκνύται, τοὺς δὲ πολέτας οὐχ ἡγείται ζημίαν, ὅτι
 οὐ καὶ τὰ τῶν πολιτῶν ἔχει, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν δύναται
 λογιζέσθαι ὅτι κρείττον σὺν πολλοῖς οἰκόντων ἀσφαλῶς
 τεκνοῦντα ἔχειν ἢ μόνον διατηρούμενον τὰ τῶν πολιτῶν
 ἐπικινδύνους πάντα κακίστην ἐπὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν τὸ
 αἰετὶ τοῦτο ἀγνοοῦσι. (2) Καὶ οὐκ ἔστι μὲν οἱ δυνατόν
 ἀνίστασθαι, ἵνα συνεχροῦς ἔσῃσι, καὶ φίλους κτῶνται,
 ὥς βοηθεῖν δεόμενοι, τῶν δ' ἀδελφῶν ἀμολοῦσιν, ὥς
 περ ἐκ πολιτῶν μὲν γιγνόμενους φίλους, ἐξ ἀδελφῶν δὲ
 οὐ γιγνόμενους. (3) Καὶ μὴν πρὸς φίλων μέγα μὲν
 ὑπερχειρὶ τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ τὸ ὁμοῦ τρα-
 φῆναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θεοῖσι πόθος τις ἐγγίνεται τῶν

Ergo, inquit Socrates, etiam vicino placere velis, ut ignem accendas tibi, quam opus erit, teque in aliqua re bona adjuvet, ac, si quid adversi acciderit, e propinquo tibi benevole succurrat? Equidem, ait. Quid autem? nihil interesse putas, comitem itineris, aut navigationis, aut quempiam, in quem incidaris, amicum an inimicum habeam; vel potius eorum eadem benevolentiam consequendam esse putas? Equidem, ait. Ergo comparatus es horum habere rationem, matrem vero, quae te plus omnibus hisce diligit, colendam tibi non existimas? An ignoras, civitatem alterius quidem nullius ingratitude habere rationem, nec in eam actionem dare, sed usque deque ferre, si beneficiis affecti gratiam non referant: at si quis parentes non colat, eam poena multare, relictumque magistratus obire non pati, quod ab ipso pro salute civitatis non possint neque sacrificia pie sacrificari, nec aliud quicquam bene aut juste agi? Etiam hoc profecto, si quis parentum mortuorum sepulchra non ornent, respectu magistratum in examiniibus inquirat. Ergo tu, mi fili, si animo utaris sano, deos ipsos deprecaberis, ut ignores tibi, si quid deliquisti erga matrem, ne te illi et ingratum esse existiment, et beneficiere tibi nolint: et cavebis ab hominibus, ne hi te nullam invidenter parentum rationem habere, omnes pro nihilo habeant, ac deinde privatus amicis omnibus apparberis. Nam si te suspicabuntur erga parentes ingratum esse, nemo existimaturus est, se pro beneficiis tibi praestitis gratiam reportaturum.

CAPUT III.

Animadvertens aliquando Socrates Chærephontem et Clurrecratem, qui fratres erant, et ipsi familiares, inter se dissidere; ubi Chærecratem vidisset, Dic mihi, ait Chærecrates, ait, num et tu ex his es hominibus, qui utiles quod esse divitias putant, quam fratrem? quanquam illic imprudentes sunt, hic prudens; illic ope indigant, hic opitulari possit: illic denique multo sint, frater autem unus? Mirum hoc quoque, posse quem fratres suos sibi detrimento esse putare, propterea quod non etiam fratrum facultates possidet; at civis sibi detrimento non esse arbitrari, quod civium bonis non habet; sed posse hac in parte ratiocinari, quod praestet, ut cum multis habitans secure, quae sufficiant, habeat; quam si solus vivat, ex civium facultates cum periculo omnes possident: in fratribus vero hoc idem ignorant homines. Ad servos quidem emunt, qui possunt, ut laborum socios habeant; amicos parant, quod opulatis erant: fratres autem negligunt, quasi ex civibus amici fieri possint, ex fratribus non possint. Atqui multum ad amicitiam conducit, ex iisdem natum esse, multum, una nutriti: nam et beluis quodam eorum, quae una nutriti sunt, de-

ευνετρέφω πρὸς δὲ τούτους καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τιμῶσι τὴν μὲλλον τὸν συναδελφικὸν ὄντας τῶν ἀναδελφικῶν καὶ ἔχον τούτους ἐπιτιθέντα. (6) Καὶ ὁ Χαιρέκρατης εἶπεν, Ἄλλ' εἰ μὲν, ὦ Σώκρατες, μὴ μέγα εἴη τὸ διαφορὸν, ὥστε ἀν' αὐτῷ φέρειν τὸν ἀδελφὸν καὶ μὴ μικρὸν ἔκαστα φέρειν ἀγρόν γὰρ, ὥστε καὶ σὺ λέγεις, ἀδελφὸς ὢν οἷόν δαί' ὁπότε μάλιστα πάντος ἐνδεὶς καὶ πᾶν τὸ ἐναντιώτατον εἴη, τί ἂν τις ἐπιχειροῖ τοὺς ἀδυνάτους; (7) Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Πότερ δέ, ὦ Χαιρέκρατες, οὐδενὶ ἀρῶσι δύναται Χαιρεῶν, ὥστε οὐδὲ σοί, ἢ ἔστιν οἷς καὶ πᾶν ἀρῶσαι; Ἀπὸ τούτου γάρ τοι, ἔφη, ὦ Σωκράτες, εἰμέν ἐστιν ἐμοὶ μισεῖν αὐτόν, ὅτι ἄλλοις μὲν ἀρῶσαι δύναται, ἐμοὶ δέ, ὅπου ἂν παρῇ, πανταχοῦ καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ζημία μᾶλλον ἢ ὠφελεία ἐστίν. (8) Ἄρ' οὐκ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥστε ἔπος τοῦ ἀνεπιστήμονι μὲν, ἐγχειροῦντι δὲ χρῆσθαι ζημία ἐστίν, οὕτω καὶ ἀδελφός, ὅταν τις αὐτὸν μὴ ἐπιστάμενος ἐγχειρῇ χρῆσθαι, ζημία ἐστὶ; (9) Πῶς δ' ἂν ἐγὼ, ἔφη ὁ Χαιρέκρατης, ἀνεπιστήμων εἴην ἀδελφῷ χρῆσθαι, ἐπιστάμενος γὰρ καὶ εὖ λέγων τὸν εὖ λέγοντα καὶ εὖ ποιεῖν τὸν εὖ ποιοῦντα; τὸν μόνον καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειρώμενον ἐμὲ ἀνὴρ οὐκ ἂν δύναίην οὐτ' εὖ λέγειν οὐτ' εὖ ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ πειράσσομαι. (10) Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Θυμιαστέ γὰρ λέγεις, ὦ Χαιρέκρατες, εἰ κόνα μὲν, εἰ σοὶ ᾗ ἐπὶ προβάτοις ἐπιτρέβεις καὶ τοὺς μὲν πομάνας ἡπαίεσθαι, σοὶ δὲ προσιόντι ἐχλάπικαναι, ἐμολῆσαι ἂν τοῦ ὀργισσάθαι ἀκείρῳ εὖ ποιῶντος πρὸς αὐτόν, τὸν δὲ ἀδελφὸν φῆς μὲν μέγα ἂν ἀγαθὸν εἶναι διὰ πρὸς αὐτὸν δεῖ, ἐπίστασθαι δὲ ἡμολογῶν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν οἷα ἐπιχειροῦν μηχανῶσθαι ὅπως σοὶ ὡς βέλτερος ἴσται. (11) Καὶ ὁ Χαιρέκρατης, Ἀδούκι, ἔφη, ὦ Σωκράτες, μὴ οὐα ἔγωγ ἐγὼ τοσούτων σοφῶν ὅσα Χαιρεῶντα ποιῶσι πρὸς ἐμὲ οἷόν δαί. Καὶ μὴν οὐδὲν γὰρ ποικίλον, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ καινὸν δαί' ἐπ' αὐτόν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μηχανῶσθαι, οἷς δὲ καὶ σὺ ἐπίστασαι αὐτὸς οἰομαι ἂν αὐτὸν ἀλόντα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι σε. (12) Οὐκ ἂν φθάνεις, ἔφη, λέγων, εἰ τι ἡσθησάι με φησὶν ἐπιστάμενον ὃ ἐγὼ εἰδὼς λέλθω ἀμαυτῶν; Ἀγὰρ δὲ μοι, ἔφη, εἰ τινα τῶν γνωρίμων βούλοιο κατατρέφασθαι, ὁπότε θύοι, καλεῖν σε ἐπὶ δείπνῳ, τί ἂν ποίησ; Ἄλλῳ δὲ κατατρέχαιμι ἂν τοῦ αὐτοῦ, στα θύομαι, καλεῖν ἐκείνου. (13) Εἰ δὲ βούλοιο τῶν θύων τινὰ προτρέφασθαι, ὁπότε ἀποδημῆσαι, ἐπιμελίσθαι τῶν σῶν, τί ἂν ποίησ; Ἄλλῳ δὲ πρότερος ἂν ἐγχειροῖν ἐπιμελίσθαι τῶν ἐκείνου, ὁπότε ἀποδημῆσαι. (14) Εἰ δὲ βούλοιο ζῶον ποιῆσαι ὑποδύσθαι σκευτὸν, ὁπότε θύσας εἰς τὴν ἐκείνου, τί ἂν ποίησ; Ἄλλῳ δὲ καὶ τούτων πρότερος ὑποδύσθαι ἂν, ὁπότε θύσας Ἀθήναζε. Καὶ εἰ γὰρ βουλοίμην αὐτὸν προδύμεσθαι διαπράττειν μοι ἐγ' ἢ φηοίμαι, ἄλλῳ δὲ καὶ τούτῳ δεῖν ἂν πρότερον αὐτὸν ἐκείνῳ ποιεῖν. (15) Πάντ' ἀρα σὺ γὰρ τὰ ἐν ἀνθρώποις ὀφείλεις ἐπιστάμενος πάλαι ἀπὸ κρῆτους. Ἦ ἀνάγκη, ἔφη, ἀρῶσι, μὴ ἀεὶ γὰρ φανῆς, ἴδαν πρότερος τὸν ἀδελφὸν εὖ ποιῆς; καὶ μὴν κλείσθαι

siderium innascitur. Præterea ceteri quoque homines honorant magis eos, qui fratres habent, quam qui nullos fratres habent; ac minus illis aggrediuntur. Tum Chærecrates, Enimvero, mi Socrates, ait, si non magnum sit dissidium, fortasse ferendus sit frater, neque ob exiguas causas fugiendus. Quippe bonum quoddam, sicut et tu dicis, frater est, si talis sit, qualem esse convenit: quum vero ab hoc longissime abasit, et in omni re maxime sit adversarius; quamobrem quis ea, quæ fieri nequeunt, cometur? Utrum vero, mi Chærecrates, inquit Socrates, nendal Chærephon placere potest, sicut et tibi non placeat? an sunt nonnulli, quibus egregie placeat? Hæc ipsa de causa, mi Socrates, ait, æquum esse illum mihi esse odio, quod aliis quidem placere possit, mihi vero, ubicunque adest, verbis ac factis detrimentum polius, quam commodum sit. Expone, ait Socrates, perinde atque opus homini imperito, qui uti eo cometur, damno est; sic et frater, quum quis eo vult uti, qui nescit, est detrimento? Quoniam modo erga fratrem, inquit Chærecrates, recte me gerere non noriam, quum et verbis et factis benignus in illum esse possim, qui verbis itidem ac factis benignus erga me est? At vero qui et verbis et factis mihi molestiam parere dat operam, benigne me in eum verbo factore guerre neque possum neque conabor. Et Socrates, Mira profecto narras, inquit, mi Chærecrea; si canis tibi sit ovibus custodiendis aptus, ac is pastoribus quidem blandiatur, in te vero adveniens sæviam, omnia leucundia, tui gratis canis ille soles, ut eum multies beneficiando: fratrem vero, quem magnum quoddam bonum ais esse si erga te talis sit, qualem esse decet, non te operam dare ut optimum tibi reddas; præsertim quum et verbis et factis benignus esse ex confesso scias. Vereor, ait Chærecrates, ne non tanta sit in me avertia, mi Socrates, ut Chærephonem erga me talem reddere possim, qualem esse oportet. Atqui, subiecit Socrates, nihil artificiosius nec notius ut ejus causa excogites opus est, mea quidem sententia: nam existimo eum illis artibus, quas tu non ignoras, allectum ab te, plurimum te facturum. Dicemus mihi prius, inquit, an me quoddam illecebras nosse senseris, quas ipsemet seire me ignoraverim? Tu vero mihi dicito, inquit, si quem familiarium eo deducere velles, ut, ubi rem sacram facit, ad curiam te vocaret; quid faceres? Nimium prior hominem, ipse rem sacram faciens, invitarem. Et si velles amicorum aliquem impellere, ut, te peregrinante, rerum tuarum curam gereret, quid faceres? Nimium prior operam darem, ut, te peregrinante, res ipsius curarem. Et si velles ob hospite impetrare, ut te exciperet in ipsius patriam venientem, quid faceres? Nimium hunc quoque prior exciperem, venientem Athenas: ac, si vellem efficere aliterum ad ea mihi conficienda, quorum causa venirem, necesse foret ut ipse prior idem illi præstarem. Ergo tu quomodo omnes illecebras, quæ inter homines sunt, jamdudum scias, eas relabas. An canctaris, inquit, principium facere propterea, quod turpis videre, si prior beneficio fratrem afficias? Atqui maxima vim laude dignus esse videretur.

γε δοκεῖ ἀνὴρ ἐπαῖνον εἶναι εἶναι, ὅς ἂν φάνη τοὺς μὲν πολέμους κακίαι ποιεῖν, τοὺς δὲ φίλους εὐεργετῶν. Εἰ μὲν οὖν ἐδόκει μοι Χαιρεκράτης ἡμεμικότερος εἶναι σοῦ πρὸς τὴν φιλίαν ταύτην, ἐκείνους ἂν ἐπαίρουσιν πεῖθειν πρότερον ἐγγχεῖναι τῷ σε φίλον ποιεῖσθαι· νῦν δὲ μοι οὐ δοκεῖς ἡσυχόμενος μᾶλλον ἂν ἐβραχύνεσθαι τοῦτο. (16) Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν, Ἀποπα λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ οὐδαμῶς πρὸς σοῦ, ὅς γε καλεῖσθαι ἐμὲ νεώτερον ὄντα καθήκεισθαι. Καίτοι τούτου γε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τάναντί μοιζεται, τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι πάντος καὶ ἔργου καὶ λόγου. (17) Πῶς; ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ καὶ ὁδοὺ παραχωρεῖσαι τὸν νεώτερον τῷ πρεσβυτέρῳ συντηγχεῖναι πανταχοῦ νομίζεται καὶ καθήμενον ὑπαναστῆναι καὶ κοίτην μαλακῇ τιθεῖσθαι καὶ λόγων ἐπιτεῖλαι; Ὑποθὲ, μὴ δοκεῖ, ἔφη, ἀλλ' ἐγγεῖραι τὸν ἄνθρωπον καταπαύειν καὶ πᾶν ταχὺ σοι ὑπακούεσθαι. Οὐχ ὅπως δὲ φιλότιμος ἐστὶ καὶ Δουθέριος; τὰ μὲν γὰρ πονηρὰ ἀνθρώποις οὐκ ἂν εἰδώς μᾶλλον εἶναι ἢ εἰ δοῖς τι, τοὺς δὲ καλοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους προεφίλους χροόμενος μάλιστα ἂν καταργεῖσθαι. (18) Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν, Ἐάν σὺν ἐμοὶ ταῦτα ποιόντες ἐκείνους μᾶλλον βέλτερον γίγνηται; Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἢ κινδυνεύσεις ἐπιτελεῖν σὺ μὲν χρηστός τε καὶ φιλόδεστος εἶναι, ἐκείνους δὲ φεῖδῶς τε καὶ οὐκ εὐεργετίας; Ἄλλ' οὐδὲν ὅμαι τούτων ἐσσεῖσθαι νομίζω γὰρ αὐτὸν, ἐπειδὴ ἀποστήσῃ σε προκαλούμενον ἐαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τούτου, πᾶν φιλονεικῶν, ὅπως περιγίγνηται σοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εὖ ποιεῖν. (19) Νῦν μὲν γὰρ οὕτως, ἔφη, διδάσκουσιν, ὥσπερ εἰ τῷ χεῖρι, ὅς ὁ θεὸς ἐπὶ τὸ συλλαμβάνειν ἀλλήλων ἐπιφέρει, ἀφαιρῶν τούτου τράποντον πρὸς τὸ διακαλύπτειν ἀλλήλων, ἢ εἰ τῷ πόδε θεὸς μάλα παρνημένῳ πρὸς τὸ συνεργεῖν ἀλλήλων, ἀφαίρειαντε τούτου ἐμποδίζον ἀλλήλους. (20) Οὐκ ἂν πολλὰ ἀμαθία εἴη καὶ κακοδοξία τοῖς ἐπ' ὁρμολαίᾳ παρνημένοις ἐπὶ βλάβει χρησθῆναι; καὶ μὲν ἀδελφεῷ γε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μαλίστ' ὁρμολαίᾳ ἀλλήλων ἢ χεῖρὲ τε καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ τέλλα γε ὅσα ἀδελφὰ ἐρυσεν ἀνθρώπων. Χεῖρες μὲν γὰρ, εἰ δέοι αὐτὰς τὰ πλέον ὀργυλῶς διεγόντα ἅμα ποιεῖν, οὐκ ἂν δύναιντο, πόδες δὲ οὐδ' ἂν ἐπὶ τὰ ὀργυλῶν διεγόντα ἔλθουν ἅμα, ὀφθαλμοὶ δὲ οἱ καὶ δοκούντες ἐπὶ πλείστον ἐκκεῖσθαι οὐδ' ἂν τῶν ἐπὶ ἐγγυτέρῳ ὄντων τὰ ἐμπροσθεν ἅμα καὶ τὰ ὀπίσθεν ἴδεν δύναιντο· ἀδελφεῷ δὲ φίλῳ ὄντι καὶ πολλὸν διεσπότετο πρῶτον ἅμα καὶ ἐπ' ὁρμολαίᾳ ἀλλήλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἦκουσα δὲ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγομένου εἰ ὅν ἐμοι ἐδόκει μάλιστα ἂν τις ὁρμολαίᾳ πρὸς φίλων κτῆσιν τε καὶ χρεῖαν. Τούτου μὲν γὰρ ὁδὸ πολλῶν ἔφη ἀκούειν, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστον εἶναι φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθὸς ἐπιμελούμενος δὲ πάντος μᾶλλον

lar, qui inimicos, laedendo; beneficiendo, amicos auferret. Quare si mihi videretur Chærephon aptior ad hanc amicitiam inchoandam, quam tu, in illo persuadendo operam collocarem, ut prior amicitiam tuam conciliare sibi studeret; nam tu mihi videris, si rem ordiare, rectius confecturus.

Absurda dicis, mi Socrates, inquit Chærecrates, minimeque tibi contententia, qui me minorem ætate iubeas luitum facere: quam apud omnes homines contrarium quiddam in ore positum sit, nimirum ut ætate provecior in omni dicto factoque principium faciat. Quid hoc? ait Socrates; an non ubique receptum more est, ut junior grandiori occurrat de via cedat? an non ut sedens assurgat, et lecti molis honorem tribuant, et sint ut prior elocutur? Ne cuncteria, inquit, vir bone, sed hominem mitigare tenta, qui quidem celeriter idemodum tibi obedit. Non vides, quam cupulis honoris, quam liberalis sit? Homunciones enim futiles alia ratione nulla facilius allicies, quam aliquid largiendo: verum pulchri homineque studiosos homines, si cum eis amaret agas, maxime in tuam rem pertraxeris. Et Chærecrates, Quid si, inquit, me hoc agente, nihil fiat ille melior? Quid aliud periculi fuerit, inquit Socrates, quam ut tu declares, te quidem virum bonum fratresque studiosum esse; illum vero pravum, et indignum beneficio? sed horum nihil tutum arbitror. Nam existimo ipsum, ubi animadvertit se ad certamen hoc abs te provocari, magna contentione conaturum, ut te verbis ac re ipsa superare beneficentia possit. Nunc quidem, inquit, ita affecti estis, ac si manus ambe, quas deus idecirco creavit, ut mutuo se jurent, hoc omnia, ad impediendum sese invicem converterent; vel si pedes ambo, qui divino consilio mutui ad operas conditi sunt, hoc ipso neglecto, sibi invicem impedimento essent. An non magna fuerit incititia, magnaue infelicitas, iis ad detrimentum uti, quæ ad utilitatem facta sunt? Et profecto fratres duos germanos, mea quidem sententia, condidit deus majorem ad utilitatem mutuan, quam manus utrasque, quam pedes, quam oculos, quam cetera, quæcumque voluit in hominibus natura esse germana. Quippe manus, si eas necesse sit illa simul agere, quæ longiori spatio quam unius brachiorum expansione distent, nequamquam id poterint; pedes ne ad ea quidem, quæ eodem distent inter se spatio, simul accesserint; oculi, qui pertingere quam longissime possunt, ne propiora quidem a fronte simul et a tergo videre possint: si fratres, si similes sint, etiam magno distiti intersilio, ea simul agunt, quæ et ad utriusque utilitatem conducunt.

CAPUT IV.

Et Socratem aliquando de amicis etiam id disserentem audiri, de quo mihi quidem videretur aliquis utilitatem maximam ad conversationem et usum amicorum perciperetur. Nam audire se dicebat ex multis, omnium possessionum præstantissimam esse amicis sapientem ac bonum: videre tamen plurimos eujusvis rei cur potius affici, quam ut

ὄρην ἐξη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως. (α) Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη κτηνόμενους τε ἐπιμαλῶς ὄρην ἐξη καὶ τὰ ὄντα πώλιν πειρομένους, φίλων δὲ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι φασιν, ὄρην ἐξη τοὺς πολλοὺς οὕτω ὅπως κτήσονται προτιζόντας οὕτω ὅπως αὐτοὺς ἐκείνοι σὺζονται. (β) Ἀλλὰ καὶ χαμνόντων φίλων τε καὶ οὐκίων ὄρην τινὰς ἐξη τοὺς μὲν οὐκίαις καὶ ἱατροῖς εὐχόμενους καὶ τὰλλα τὰ πρὸς ὑγίαν ἐπιμαλῶς παρασκευάζοντας, τῶν δὲ φίλων ἐλγυροῦντας ἀπολαύοντων τε ἐμφοτέρων ἐπὶ μὲν τοῖς οὐκίαις ἀχθόμενους τε καὶ ζημίαν ἡγομένους, ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις οὐδὲν οὐκίαν ὁμιλοῦντας καὶ τῶν μὲν φίλων κτημάτων οὐδὲν ὄντως ἀθεραπεύοντων οὐδ' ἀντιστακτον, τῶν δὲ φίλων ἐπιμαλῶς οὐκίαν ἀμειλύντας. (γ) Ἐπὶ δὲ πρὸς τοὺς ὄρην ἐξη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν φίλων κτημάτων καὶ πάντοτε πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλεῖθος εἰδότες, τῶν δὲ φίλων ὄλγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλεῖθος ἀγνωστοῦν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πυνθανόμενους τοῦτο καταλείπειν ἐγγυρόμενους, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ὄντας, πάλιν τοὺς ἀντιτίθενται τοσούτων αὐτοὺς τῶν φίλων προτιζέμεν. (δ) Καίτοι πρὸς τοῖς κτήμασι τῶν φίλων παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθὸς οὐκ ἂν πολλὰ κρείττων φανεῖται; ποῖος γὰρ ἵππος ἢ ποῖον ζῆνός οὗτοι χρήσιμος ὥστερ' ὃ χρήσιμος φίλος, ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὗτος εὖναι καὶ παραμύνητος, ἢ ποῖον ὄλλο κτήμα οὗτοι πάγρηστον; (ε) ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἐκείνῳ πάντι πρὸς πᾶν τὸ ἐλλείπον τῷ φίλῳ καὶ τῆς τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῶν κοινῶν πράξεως καὶ ἐν τῇ τινα εὐ ποιῆσαι δέη, συνεπισχέει, ἐν τῇ τις φόβος κερὰν, συμβοῖται τὸ μὲν συναλλάσσειν, τὰ δὲ συμπράττειν, καὶ τὰ μὲν συμπέθειν, τὰ δὲ βιαζόμενος, καὶ εὐ μὲν πρότις πλείστα εὐραίνειν, σφαλλόμενους δὲ πλείστα ἐπανερωθῆν. (ς) Ἄ δὲ αἱ τε χεῖρες ἐκείνου ὑπηρετοῦσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ προσώπῳ καὶ τὰ ὅσα προσκοῦνται καὶ οἱ πόδες διανύουσιν, τούτων φίλος εὐεργετῶν οὐδένος λείπειται πολλῶς δὲ ἂν πρὸ αὐτοῦ τις οὐκ ἐπειρησάτο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν ἢ οὐκ εἰδύσε, ταῦτα ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐπὶ μακρῶν. Ἄλλ' ὅμως ἐνίοι δένερα μὲν περὶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἐνεκεν, τοῦ δὲ παμμερωτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνεμῶν οἱ πλείστοι ἐπιμαλόνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἦκουσα δὲ ποτε καὶ ἄλλαν αὐτοῦ λόγον, ὃς ἐβόκα μοι προτρέπειν τὸν ἀκούοντα ἐξετάζειν ἐκείνου, ὅπου τοῦ φίλου εἶδος εἴη. Ἴδων γὰρ τινὰ τῶν ἐκείνου ἀμειλύντα φίλον πεινῆ παρομένου, ἤματο Ἀντισθένην ἐκείνου τοῦ ἀμειλύνοντος αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν, (α) Ἄρε, ἐξη, ὦ Ἀντισθένης, εἰς τινὰ εἶδος φίλων, ὥστερ' οὐκίαν; τῶν γὰρ οὐκίαν ὃ μὲν που δύο μναῖν εἶδος ὅστις, ὃ δὲ οὐδ' ἡμιμναῖος, ὃ δὲ πέντε μναῖν, ὃ δὲ καὶ ἑξῆς Νικίας δὲ ὁ Νικηράτου λέγεται ἐκείνου.

amicos sibi compararent. Aiebat enim videre se quendam, qui et domos, et predia, et mancipia, et rem pecuniarum, et suppellectilem studiose compararet, acquisitaque conservare conatur, et plurimos amicorum, quos bonum esse maximum perhibent, neque ut sibi compararet sollicitos esse; neque ut, quantum fieri potest, cum sibi conservent. Quia etiam videre se aiebat nonnullos, amicis et servis simul agrotantibus, ad servos quidem adducere etiam medicos, ceteraque valetudini conducenda studiose parare, quos interam amicos negligant. Idem utriusque morientibus, servorum eos obitum graviter ferre, ac detrimento ducere; in amicis vero nullum se damnum putare fecisse: nec in reliquis facultatibus quicquam seon curatum, vel inopsum relictum, quoniam amicos, ergantes ipsorum cura, negligant. Præterea videre se aiebat, plerosque facultatum suarum, tametsi admodum multas habent, numerum scire: sed tantum abesse, ut amicorum, quos paucos habent, numerum sciret, ut etiam quoniam sollicitis aliis indicare conatur, quos inter amicos posuerit, hos iterum retractant: tantum scilicet esse amicos esse curæ! Atqui amicus bonus cum quam possessione comparatus, non sit multo melior? nam qui equus, quodvis iumentorum par adeo fuerit utile ac bonus amicus? quodnam mancipium adeo benevolum fuerit, tecumque manendi studiosum? quoniam alla possessio sic ex omni parte sit utilis? Etenim amicus bonus se ipsum instruit ad omne, quod deest amico, suppleendum et in rebus privatis, et in publicis. Idem, si quis afficiendus est beneficio, vires sufficit; sed quis metus perturbet, fert opem partim sumptus impertiendo, partim operas multas tradendo, partim una persuadendo, partim [una] cogendo. Idem bene agens maxime exultat, maxime erigit calamitatibus pressus. Quæcumque vero vel manus cuique subministrant, vel prospiciunt oculi, vel aures ante percipiunt, vel perficiunt pedes, in eorum auxilio amici benefici et inferior opera. Sæpe quoniam pro se ipso non elaboraverit, vel non viderit, vel non audierit, vel non perfecerit, ea amicus pro amico prestare valet. Nihilominus arbores nonnulli multo cum labore student excutere, fructus causa; possessionem vero illam omnium fertilissimam, quæ amicus vocatur, segnetè remissoque plurimi curant.

CAPUT V.

Audivi aliquando etiam aliud ejus colloquium, quod mihi videbatur audierim exultare, ut se ipsum explorat, quanti amicia pretii esse possit. Nam quoniam vidisset quendam ex familiaribus suis amicis, qui ergastis premeretur, negligere; interrogabat Antisthenem in illius presentia, qui amicum negligebat, aliorumque multorum: Suntne, inquit, amicorum quidam, ut Antisthenes, perinde ac servorum, æstimationes? nam ex servis hic duobus minis æstimatur, ille vix minus dimidia, alius minus quinque, alius etiam decem: quoniam etiam Nicias, Nicerati filius, emisse talento di-

γεγονότας αὐτὸν, ὥστε λυσιστεῖν τοῖς χρημένοις. (α) Πῶς οὖν ἂν ταῦτα δοκίμασμεν, ὦ Σωκράτης, πρὸ τοῦ χρῆσθαι; Τὸς μὲν ἀνδραγαττοῦσι, ἔφη, δοκιμάζωμεν οὗ τοῖς λόγους πῶτον τεκμαιρόμενοι, ἀλλ' ὃν ἂν ὀρώμεν τοὺς πρόσθεν ἀνδραγάτας καλῶς εἰργασμένους, τοῦτο πιστεύομεν καὶ τοῖς λοιποῖς εὖ ποιῆσαι. (γ) Καὶ ἀνδρὰ δὴ λέγεις, ἔφη, ἃς ἂν τοὺς φίλους τοὺς πρόσθεν εὖ ποιεῖν φαίνοιται, ὅθ' ἂν εἶναι καὶ τοὺς ὑστέρους αὐεργατήσοντας; Καὶ γὰρ ἵπποις, ἔφη, ὃν ἂν τοὺς πρόσθεν ὀρῶ καλῶς κεραιμένους, τοῦτον καὶ ἄλλοις ὀρῶσι καλῶς χρῆσθαι. (ε) Εἰεν, ἔφη, ἃς δ' ἂν ὁμῶν ἀφ' ὧν φίλος δοκῇ εἶναι, πῶς γὰρ φίλον τοῦτον ποιεῖσθαι; Πρῶτον μὲν, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν ὁμῶν ἐπισματτεῖν, εἰ συμβουλευόμενοι αὐτὸν φίλον ποιεῖσθαι. Τί οὖν, ἔφη, ὃν ἂν ἔμιν τε δοκῇ καὶ οἱ θεοὶ μὴ ἐκτιμῶνται, ἔχεις εἰπεῖν ὅπως οὗτος ἠγαθέος; (ο) Μὰ Δι', ἔφη, οὐ κατὰ πόδας ὥσπερ ὁ λαγὺς, οὐδ' ἀπ' αἰτῆς ὥσπερ αἱ δρυνίδες, οὐδὲ βίβη ὥσπερ οἱ ἐχθροὶ· ἔκαστος γὰρ φίλον ἐλαίην ἐργάτας χαλεπὸν δὲ καὶ δόσαντα κατέχειν ὥσπερ δόλιον· ἐχθροὶ γὰρ μέλλουσιν θ' φίλοι γίνονται οἱ τοιαῦτα πάσχοντες. Φίλοι δὲ πῶς; ἔφη. (ια) Εἴηαι μὲν τινὰς ἄσπον ἐπαδῆς, ἃς οἱ ἐπιστάμενοι ἐπαδόντες ὥς ἂν βουλεύονται φίλους ἑαυτοὺς ποιοῦνται· εἶναι δὲ καὶ φίλους, οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὓς ἂν βουλεύονται χρῆμασιν φιλοῦνται ὅτ' αὐτοῖν. (ιβ) Πόθεν οὖν, ἔφη, ταῦτα μάθομεν ἐν; Ἄ μὲν αἱ Σειρήνες ἐπῆρυν τῷ Ὀδυσσεὶ ἥκοντας Ὀμήρου, ὧν ἔστιν ἀρχὴ τοιαῦτα τις·

Ἀσπρὴ ἦρε δὴ, πολέων' Ὀδυσσεύ, μέγα κίχες λήσαν.

Τούτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐποὴν, ὦ Σωκράτης, καὶ τοῖς φίλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρήνες ἐπαδόντας κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπείναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπισθόντας; Οὐκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῆδον. (ιγ) Σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χρῆναι ἐκείσθαι ἐπῆδαι ὅτι μὴ νομῶσι ἀκούον τὸν ἀπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. Οὕτω μὲν γὰρ ἔχθρουν τ' ἂν εἴη καὶ ἀπειλῶναι τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ἑαυτοῦ, εἰ τὸν εἰδὼτα ὅτι μικρὸς τε καὶ αἰσχρὸς καὶ ἀσθενὴς ἔστιν ἀπαινοῦντα λέγων ὅτι καλὸς τε καὶ μέγας καὶ ἡγευρὸς ἔστιν. Ἄλλως δὲ τινὰς εἰδὼτα ἐπαινᾷς; (ιδ) Οὐκ, ἀλλ' ἥκοντες μὲν ὅτι Παριχλὴς πολλὰς ἐπίστατο, ἃς ἐπαῶν τῇ πόλει ἐποίει αὐτὴν φίλην αὐτόν. Θεμιστοκλῆς δὲ πῶς ἐποίησε τὴν πόλιν φιλεῖν αὐτόν; Μὰ Δι' οὐκ ἐπαῶν, ἀλλὰ περιάφας τι ἀγαθὸν αὐτῇ. (ιε) Δοκεῖ μοι λέγειν, ὦ Σωκράτης, ὥς αἱ μέλλουσιν ἀγαθὰ τινὰ κτήσασθαι φίλον, αὐτοὺς ἡμέας ἀγαθὸς δεῖ γινέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν. Σὺ δ' ὦρε, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷόν τ' εἶναι πονηρὴν ὄντα χρηστοὺς φίλους κτήσασθαι; (ις) Ἐάνθρωπος γὰρ, ἔφη ὁ Κριτιόβουλος, βήτορας τε φαύλους ἀγαθὸς θυμωγῶντος φίλους ὄντας, καὶ στρατιγγὸν οὐχ ἱκανὸς πᾶν στρατιωτικὸς ἀνδράσιν ἐταίρους. (ιζ) Ἦρ' οὖν, ἔφη, καὶ περὶ οὗ διαλεγόμεθα, ὁσθ' ὅτι τις οἱ ἀνωρελὴς ὄντας ἀνελπίμως δύναται φίλους ποιεῖσθαι; Μὰ Δι' οὐ εἴτ', ἔφη. Ἄλλ' αἱ ἀδυνάτου ἐστὶ πονηρὸν ὄντα καλοὺς ἀγαθὸς φίλους κτήσασθαι, ἐκεῖνο ἤδη μὲν μοι, εἰ

υμάντων, σὺ μὲν. At quo pacto hæc explorare, mi Socrates, possumus priusquam eis utamur? Statairos, inquit, sic exploramus, non ex ipsorum verbis statuentes, sed quem prius status egregie fecisse cernimus, ei fidem habemus, quod etiam recte ceteras sit elaboratus. Ergo tu, inquit, dicis hominem, qui se prioribus amicis beneficium declaraverit, plane posterioribus quoque benefacturum? Nimium, ait, quemcumque prioribus equis recte amum video, eum arbitror etiam aliis bene usurum. Sint hæc, ait. At quo pacto is efficiendus est amicus, qui amicitia nobis dignus esse videatur? Primum, ait, res divinæ considerande sunt, num dii nobis consulant, ut eum amicum faciamus. Quid igitur? potesne dicere, quo pacto is, qui nobis adiungendus videatur, etiam diis hæc adversantibus, venandus sit? Profecto ait, non velocitate pedum, sicut lepus; neque fraude, sicut aves; neque vi, sicut hostes. Nam invitum amicum capere, perquam est difficile; neque minus difficile, victum retinere tanquam servum: potius enim hostes, quam amici sunt, si hæc illis accidant. At quo pacto amici? Esse quasdam alunt incantationes, quas qui sciunt, incantando quoscunque voluerint, amicos sibi ipsis efficiunt: atque esse etiam quasdam ad amorem veneficia, quibus utentes ii qui sciunt ad quoscunque voluerint, ab illis diliguntur. Unde igitur hæc percipiamus? ait. Ex Homero audisti, quibus verbis Ulysses Sirenes incantavit, quorum est huiusmodi quoddam principium:

Age veni, Ulysses, magnois laudibus digne, magnum decus Græcorum.

Hanc igitur incantationem, mi Socrates, quam ad alios etiam homines adhibebant Sirenes, eum delincent eos, ne ex-cantati ab eis discederent? Nequaquam; sed his incantationibus ad illas utebatur, qui ob virtutem gloriæ cupidæ erant. Propemodum dicis, eiusmodi verbis unusquemque incantandum esse, quæ si audiat, a laudante non irridendi causa proferri existimet. Nam laudans ita quidem esset odiosior, hominesque ab se repelleret, si quem, scientem se parvum ac turpem et imbecillum esse, laudaret ut pulchrum, et magnæ, et robustum. Num et alias quasdam seis incantationes? Non: sed audi vi Periclem multas scivisse, quibus hanc civitatem incantando effecerit ut ipsam diligeret. At quo pacto Themistocles ad amorem sui civitatem hanc pellevit? Non incantando mehercule, sed bonum quoddam ipsi appendendo. Videris mihi dicere, mi Socrates, si quidem bonum amicum paraturi simus, nos ipsos oportere tam in dicendo quam in agendo bonos effici. An tu existimabas, ait Socrates, fieri posse, ut pravus quisquam bonus amicus pararet? Videbam enim, subiecit Critobulus, etiam oratores vires bonis conclusionibus amicos esse, et non satis ad imperatorium munus idoneos vires ejusdem muneris perissimas esse familiares. Num igitur, inquit, de quo etiam disserimus, nosti quosdam, qui quum inutiles ipsi siet, viros utiles sibi efficere amicos possint? Minime vero, inquit. At si fieri non potest, ut vir improbus pulchri bonique studiosos amicos sibi comparat, jam hoc mihi curæ

ἔστιν αὐτὸν καλὸν ἀγαθὸν γινώσκον ἐξ ἑτοίμου τοῖς καλοῖς ἀγαθοῖς φίλον εἶναι. (17) Ὁ παρῆται σε, ὦ Κριτόβουλε, θεὶ πολλὰς ἀνδρας καὶ καλὰ πρᾶττοντας καὶ τῶν αἰσχροῦ ἀπεχόμενους ὁρᾷς ἀντὶ τοῦ φίλους εἶναι στασιάζοντας ἀλλήλους καὶ χαλεποτέρων χρομένων τῶν μηδενὸς αἰὲν ἀνθρώπων. (18) Καὶ οὐ μόνον γ', ἐπεὶ ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἰδύμεται τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πόλεις αἱ τῶν τε καλῶν μέγιστα ἐπιμαρμέναι καὶ τὰ αἰσχροῦ ἥμισυ προσιόμεναι πολλὰς πολεμικὰς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους. (19) Ἄ λογίζομαι πάντοτε ἀθύρμας ἔχει πρὸς τὴν τῶν φίλων κτῆσιν οὐτε γὰρ τοὺς πονηροὺς ὁρᾷ φίλους ἀλλήλους δυναμένους εἶναι· τίς γὰρ ἂν ᾖ ἀχάριστος ἢ ἀμελής ἢ πλεονέκτης ἢ ἀπιστος ἢ ἀκράτης ἀνθρώποι δύναντο φίλοι γινώσκειν; οἱ μὲν οὖν πονηροὶ πάντας ἑμῶν δοκῶσιν ἀλλήλους ἔχθρῳ μᾶλλον ἢ φίλῳ περικεῖναι. (20) Ἀλλὰ μὲν, ὅςπερ σὺ λέγεις, οὐδ' ἂν τοῖς χρηστοῖς οἱ πονηροὶ ποτε συναρμόσωνται εἰς φίλων πῶς γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ ποιοῦντες τοῖς τὰ τοιαῦτα μισοῦσι φίλοι γίνονται; ἂν· εἰ δὲ οὕτως καὶ οἱ ἀρετῇ ἀποκρίνεται στασιάζουσι τε περὶ τοῦ πρωτεύοντος ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φθονοῦντες ἀλλήλους μισοῦσιν ἀλλήλους, τίνας ἐτι φίλοι ἔσονται καὶ ἐν τῶν ἀνθρώπων οὐκῶν καὶ πίστις ἔσται; (21) Ἄλλ' ἔχει μὲν, ἐπεὶ ὁ Σοκράτης, ποικίλους πῶς τούτου, ὦ Κριτόβουλε. Φύσει γὰρ ἔχουσιν οἱ ἀνθρώποι τὰ μὲν φιλεῖν ὁρᾶν καὶ τὰ γὰρ ἀλλήλων καὶ ὁλοῦσι καὶ συνεργοῦντες ὁραλοῦσι καὶ τοῦτο συνιέντες γάρον ἔχουσιν ἀλλήλους· τὰ δὲ πολεμικὰ· τὰ τε γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ ἡδία νομίζοντες ὑπὲρ τούτων μάχονται καὶ διχογνωμοῦντες ἐναντιοῦνται. Πολεμικὸν δὲ καὶ εἰς καὶ εἰς καὶ διαμενῶν μὲν ὁ τοῦ πλεονεκεῖν ἔρως, μισοῦν δὲ ὁ φθόνος. (22) Ἄλλ' ὅμως διὰ τούτων πάντων ἡ φιλία διαδυομένη συνάπτει τοὺς καλοὺς τε ἀγαθοὺς διὰ γὰρ τὴν ἀρετὴν αἰρῶνται μὲν ἀνέου πόνου τὰ μέτρια κακῶς καὶ μᾶλλον ἢ διὰ πολέμου πόνου κυριεύειν καὶ δύνανται πεινῶντες καὶ διψῶντες ἀλόπως σίτου καὶ ποτοῦ κοινωνεῖν, καὶ τοῖς τῶν ὁρατῶν ἀποδοσίους ἡδόμενοι ἐγκαρτερεῖν, ὥστε μὴ λυπεῖν ὅς μὴ προσέχει· (23) δύνανται δὲ καὶ χρημάτων οὐ μόνον τοῦ πλεονεκεῖν ἀπεχόμενοι νομίμως κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλους δύνανται δὲ καὶ τὴν εἰρήν οὐ μόνον ἀλόπως ἀλλὰ καὶ συμπερὸντος ἀλλήλους διατεθεσθαι, καὶ τὴν ὀργὴν κυλιεῖν εἰς τὸ μετameλῆσθαι μὴ προεῖναι. Τὸν δὲ φθόνον πεντάπειρος ἀραιροῦσι, τὰ μὲν ἑαυτῶν ἀγαθὰ τοῖς φίλοις οὐκεία παρέχοντες, τὰ δὲ τῶν φίλων ἑαυτῶν νομίζοντες. (24) Πῶς οὖν οὐκ εὖ καὶ τοὺς καλοὺς τε ἀγαθοὺς καὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν μὴ μόνον ἀδελφεῖν ἀλλὰ καὶ ὁμιλίους ἀλλήλους κοινωνοὺς εἶναι; οἱ μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι τιμᾶσθαι τε καὶ ἀρχειν, ἵνα ἑξουσιν ἔχειν χρήματα τε κλέπτειν καὶ ἀνθρώπων βιάζεσθαι καὶ ἡβουθεῖν, ἀδικοῦν τε καὶ πονηροὶ ἂν εἴεν καὶ ἀδύνατοι ἄλλῳ συναρμόσκειν. (25) Εἰ δὲ τις ἐν πόλει τιμᾶσθαι βουλόμενος, ὅπως αὐτὸς τε μὴ ἀδικῆται καὶ τοῖς φίλοις τὰ δίκαια βοηθεῖν δύνῃται, καὶ ἀρετῆς ἀγαθὸν τε ποιῇ

est ut sciam an facile sit eum, qui vir ipse pulchri bonique studiosus factus sit, pulchri bonique studiosa amicum fieri. Num te, mi Critobule, perturbat, quod aspe vides homines res etiam pulchras gerentes, et abstinentes a turpibus, non amicos esse, sed dissidere potius inter se, et indignis se tractare, quam homines aulicos pretii? At non modo, inquit Critobulus, privati homines hoc faciunt; sed etiam illae civitates, quae pulcherrum maxime studiosae sunt, turpique minime admittunt, aspe hostiliter erga se invicem sunt affectae: quae necum reputans, vehementer de acquirendis amicis despero. Nec enim improbus luter se amicos esse posse video. Nam qui pacto vel inter ingratos, vel socordes, vel plus habendi cupidus, vel insidiosus, vel intemperans homines amicitia conciliari possit? adeo ut improbus omnes potius a natura inter se inimicos esse, quam amicos, existimem. At vero, uti tu ais, ne bonis quidem in amicitia pravi congruere unquam possant. Nam quo pacto illi, qui improbe agunt, amici possint esse iis qui talia oderunt? Quod si etiam illi, qui virtutem colant, inter se per seditiones in civitatibus de principatu contendunt, et prae invidia alii alios invicem oderunt; quinam denique inter se amici erunt, et quos inter homines benevolentia fidesque reperitur? Enimvero, ait Socrates, haec varie se habent, mi Critobule. Nam homines ex natura partem ad amicitiam compositi sunt (etenim alii aliis indigent, atque invicem misereantur, et cooperzibus invicem prosunt, idque quom intellexerit, gratiam sibi invicem habent); partem ad inimicitias propendunt: nam quom eadem bona et iocunda patient, de iis dimicant, et dissidentes sibi adversantur. Contentio autem et ira, res quaedam hostiles sunt; itemque plus habendi cupiditas, infestum quiddam est; et odio dignam, invidia. Nihilominus amicitia per haec omnia penetrans, pulchri bonique studiosos compulset. Nam propter virtutem malunt absque labore facultates mediciores possidere, quam bello in omnia dominari; et possunt esurientes ac sitientes sine dolore cibi se potius participes fieri, et formosorum amoribus delectati se coercere, ut non offendant eos, quos non convellit. Possunt etiam, pecunias non modo communiter habere et administrare legitime, sine ulla plus habendi cupiditate, sed etiam sibi invicem largiri. Possunt et similitati non modo sine molestia, sed etiam ex utilitate mutua moderari; ac prohibere quo minus ad hoc ira progrediat, cuius ipsos deinde penetrat. Invidiam prorsus tollunt, partem bona propria amicis muncipando, partem amicorum bona pro suis duendo. Qui ergo non consentaneum sit, viros pulchri bonique studiosos non solum sine damno, sed etiam mutua cum utilitate honorum civilium participes fieri? nam qui honores in civitatibus ac magistratus ambiunt, idcirco ut potestatem habeant pecuniam publicam perculant, vi homines opprimendo, fruendi voluptatibus; illi iustitiam esse improbi necesse est; neque fieri potest, ut cum alio conjungantur. At si quis velit honoribus in republica frui, ut tum ipse non afficiatur injuria, tum iustis in rebus operam amicis ferre possit, simu-

τὴν περὶ δα πειράται, διὰ τί ὁ τοιοῦτος ἄλλω τοιοῦτον οὐκ ἂν δύνατο συναρμῶσαι; κότερον τοὺς φίλους ἀγαλὲν μετὰ τῶν καλῶν ἀγαθῶν ὅτιον δυνήσεται; ἢ τὴν πᾶν εὐεργετὶν ἀδυνατώτερος ἔσται καλοῦς τε ἀγαθοῦς ἔχον συναρμῶς; (26) Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀγῶνι ὁρῶν ἔστιν, ὅτι, εἰ ἔστιν τοῖς κρατίστοις συνδυόμενοι ἐπὶ τοὺς χεῖρους ἵκναι, πάντας ἂν τοὺς ἀγῶνας αὐτοὶ ἐνίκων καὶ πάντα τὰ ἄλλα οὕτω διαβάνον. Ἐπὶ οὖν ἐκεῖ μὲν οὐκ εἰσὶν τοῦτο ποιεῖν, ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς, ἐν οἷς οἱ καλοὶ ἀγαθοὶ κρατιστεύουσιν, οὐδέ τις καλοῖται μὲν οὐδ' ἂν τις βούληται τὴν πᾶν εὐεργετὶν, πῶς οὐ λυσitelαί τοις βαλίστοις ῥήσους κτησόμενον πολιτεύεσθαι, τοῖς κοινωσὶς καὶ συναρμῶς τῶν πράξεων μύλλον ἢ ἀνταγωνιστὰς χροώμενον; (27) Ἀλλὰ μὲν καὶ οὗτοι ὁρῶν, ὅτι, πᾶν πολὺ ἢ τίς τι, συμμεινόμενος δαίρεται, καὶ τοῦτον πλεονέχον, ἔαν καλοῖς ἀγαθοῖς ἀντιπείτῃται. Καὶ μὲν οἱ συμμεινόμενοι ὁρῶντες οὐ ποιεῖται, ἵνα θύλωνι προθυμιοῦνται. Πολλοὶ δὲ κρεῖττον τοὺς βαλίστους διατίττοντας εὐ ποιεῖν ἢ τοὺς χείρονας πλεονέχοντας ὄντας οἱ γὰρ πονηροὶ πολλὰ πλεονέχον εὐεργετῶν ἔργα χρηστὸν δέονται. (28) Ἀλλὰ παρῶν, ἔφη, ὦ Κριτοβούλε, περὶ ἀγαθῶν γενέσθαι, καὶ τοιοῦτος γενόμενος ὑπερβῆναι τοὺς καλοὺς τε ἀγαθοῦς. Ἰσως δ' ἂν τί σοι κατὰ συλλογὴν εἰς τὴν τῶν καλῶν τε ἀγαθῶν ὅρῶν ἐγχοίμην διὰ τὸ ἐρωτικῶς εἶναι; δεινὸς γὰρ ἂν ἂν ἐπιθυμῶντο ἀνθρώπων ἕως ὁρμηκῆται ἐπὶ τὸ ῥῶν τε αὐτοῖς ἀντιπείτῃται ἢ π' αὐτῶν καὶ πᾶσι ἀντιπείτῃται καὶ ἐπιθυμῶν ἐνέσται ἀντιπείτῃται τῆς ἐννοίας. (29) Ὅρῳ δὲ καὶ οἱ τοῦτον δέξοντο, ὅταν ἐπιθυμῶντες φίλων πρὸς τινος ποιεῖσθαι. Μὴ οὖν οὐκ ἀποκρίνεται μοι οἷς ἂν βούλοιο φίλος γενέσθαι διὰ γὰρ τὸ ἐπιμαρτυρεῖσθαι τοῦ ἀρίστου τῷ ἀρέσκοντι μοι οὐκ ἀπέριος ὁμαί ἔχειν θήρας ἀνθρώπων. (30) Καὶ ὁ Κριτοβούλος ἔφη, Καὶ μὲν, ὦ Σωκράτες, τοῦτον ἐγὼ τῶν μαθημάτων πάλαι ἐπιθυμῶ ἄλλως τε καὶ εἰ ἔξαρκέσι μοι ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη ἐπὶ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς ψυχῆς καὶ ἐπὶ τοὺς καλοὺς τὰ σώματα. (31) Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Ἄλλ', ὦ Κριτοβούλε, οὐκ εἴσεται ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ τὰς χεῖρας προσκρίνοντα ποιεῖν ὑπομένειν τοὺς καλοὺς πέπεισμαι διὰ καὶ ἀπὸ τῆς Σκύλλης διὰ τοῦτο ταῦναι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τὰς χεῖρας αὐτοῖς προσφέρει; τὰς δὲ γε Σαρῆνας, ὅτι τὰς χεῖρας οὐδὲν προσέφερον, ἀλλὰ πᾶσι πᾶρῶν ἐπὶ ὅδον, πάντας φασὶν ὑπομένειν καὶ ἀκούοντας αὐτῶν καλεῖσθαι. (32) Καὶ ὁ Κριτοβούλος ἔφη, Ὡς οὐ προσκρίνοντες τὰς χεῖρας, εἰ τί ἔχειν ἀγῶνι εἰς φῶνιν κῆπον, βίβασκε. Οὐδὲ τὸ σῶμα οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, πρὸς τὸ σῶμα προσκρίσεις; Ἡ δὲ ἔφη, ὁ Κριτοβούλος οὐδὲ γὰρ τὸ σῶμα προσκρίσας οὐδὲν, ἔαν μὴ καλὸς ᾖ. Εἰδὼς, ἔφη, σὺ γε, ὦ Κριτοβούλε, τοῖς ἀνθρώποις τοῦ συμμεινόμενου εἰρηκας. Οἱ μὲν γὰρ καλοὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ὑπομένουσιν, οἱ δὲ πεισχροὶ καὶ ἡδύς προσκρίνται, νομίζοντες διὰ τὴν ψυχὴν καλὴν καλεῖσθαι. (33) Καὶ ὁ Κριτοβούλος ἔφη, Ὡς τοὺς μὲν καλοὺς φιλήσονται μοι, τοὺς δ' ἀγαθοὺς καταφύξονται,

que imperare aliquo bono patriam aspicere conetur: quam obrem talis homo cum alio tali conjungi non possit? cum amicis esse uel una cum pulchri bonique studiosis minus poterit, uel ad bene reipublice faciendum minus valebit, si pulchri bonique studiosos coadiutores habeat? Quin etiam gymnasiis in certaminibus patet, si licet prestantissimis una coniectis peiores aggredi, factorem esse ut ipsi cunctis in certaminibus victores eruant, omniaque premia consequantur. Quando igitur hoc licet fieri non permittitur, ut in negotiis civilibus, ubi homines pulchri bonique studiosi precipuas partes obtinent, quum nemo impediat, quomodo quis beneficium rempublicam, cum quo ipse velit, adiciat: qui non ex suo sit, ut, optimis amicis comparatis, rempublicam aliquis administret, atque is potius sociis et coadiutoribus gerendarum rerum, quam adversariis utatur? Enimvero patet hoc etiam, si bellum aliquis aduersus aliam gerere velit, ei sociis opus esse, illique pluribus, si pulchri bonique studiosi se opponat. At beneficiis adiciendi sunt, qui optulari uoluit, ut sint animis alacres. Multo autem melius est, optimis, tametsi pauciores sint, benefacere, quam deterioribus, qui plures sint: nam improbi multo pluribus beneficiis, quam probi, egent. Tu uero, mi Critobole, fidenti animo bonus esse entere, atque ubi talis factus fueris, pulchri bonique studiosos uenari coneris. Ac fortassis etiam ipse nonnulli tibi conferre ad bonum uirum pulchri bonique studiosorum uenationem possim, propterea quod ad amorem propensus es. Nam quoscumque homines amem, totus ardeat in hoc feror, ut eos diligens, vicissim diligat, et desiderans, vicissim ad desiderer: et conversationis cupidus, vicissim ut exaret. Quibus et tibi opus fore uideo, si quando cum quibusdam amicitiam intrare cupias. Itaque ne me celes, quibus esse amicis uelis. Nam quum placere student illi, qui nulli placet, minime uenandi homines imperitum me esse arbitror. Atqui, ait Critobulus, harum artium ego, mi Socrates, iamdiu cupidus sum; praesertim si eodem mihi scientia erit succitura et ad eos, qui animi bonitate praestant, et ad eos, qui corporis elegantia. At uero, mi Critobole, inquit Socrates, non hoc scientia mea continetur, ut manus injiciens, forma praestantes aliquis remouetur. Scio enim, homines ea de causa Scyllam fugere, quod manus eis admeueret: Sirenes uero, quia nemini manus iniecerunt, sed longo ex intervallo cunctos incantarent, cunctos aiunt uocari, atque hos audiendo ipsas demulcori. Et Critobulus, Doce uero me, inquit, si quid habes, quod ad conciliandos amicos conferat; non enim cuiquam manus injiciam. Ac ne os quidem, ait Socrates, os admeueris? Bono sis animo, inquit Critobulus: nec enim os ulli admeuebo, nisi forma praestet. En, statim tu, ait, mi Critobole, contrarium ei, quod utile sit, dixisti. Nam qui pulchri sunt, talia non sufferunt: at qui deformes, habenter admittunt, existimantes, propter animam se pulchros appellari. Et Critobulus, Age, animo alacri me ducente, inquit, artem uenandi amicos; quando-

θαβῶν ὀδῶσιν τῶν φίλων τα θηρατικῇ. Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Ὅταν οὖν, ὦ Κριτόβουλε, φίλος τινὶ βούλῃ γενέσθαι, εἴσεις με καταπεῖν σου πρὸς αὐτὸν ὅτι ἀγαπᾷ τε αὐτὸν καὶ ἐπιθυμᾷς φίλος αὐτοῦ εἶναι; Κατηγόρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος οὐδένα γὰρ οἶδα μισούντα τοὺς ἐπιφίλους. (α) Ἐὰν δὲ σου προκατηγόρησιν, ἔφη, ὅτι διὰ τὸ ἀγαπᾶν αὐτοῦ καὶ ἐννοεῖς ἔχεις πρὸς αὐτόν, ἄρα μὴ διαβάλλεσθαι δοξᾷς ἐπ' ἐμοῦ; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μοι, ἔφη, ἐγγίνεται εὖνοια πρὸς ὅς ἂν ὑπολάβω εὖνοιαίς ἔχειν πρὸς ἐμὲ. (β) Ταῦτα μὲν δὲ, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴσεται μοι λέγειν περὶ σοῦ πρὸς ὅς ἂν βούλῃ πράττειν, εἴσεται μοι λέγειν περὶ σοῦ πρὸς ὅς ἂν βούλῃ ποιήσασθαι· ἐν δὲ μοι ἐστὶ ἔκστασις ὅπως λέγειν περὶ σοῦ ὅτι ἐπιμαλῆς τε τῶν φίλων εἰ καὶ οὐδὲν οὕτως χαίρεις ὡς φίλος ἀγαθός, καὶ ἐπὶ τα τοῖς καλοῖς ἔργοις τῶν φίλων ἀγαλλῇ, οὐχ ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν φίλων χαίρεις οὐδὲν ἥττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ, ὅπως τα ταῦτα γίνονται τοῖς φίλοις οὐκ ἀποκαίμενοι μηχανώμενοι, καὶ ὅτι ἔγνωσας ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι νικᾶν τοὺς μὲν φίλους οὐ ποιοῦντα, τοὺς δ' ἑχθρούς κακῶς, πᾶν ἂν οἴμην σοι ἐπιτρέψω εἶναι με σύνθερον τῶν ἀγαθῶν φίλων. (γ) Τί οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ἐμοὶ τοῦτο λέγεις, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ σοὶ ἐν δ, τι ἂν βούλῃ περὶ ἐμοῦ λέγειν; Μὴ δ' οὐχ, ὥς ποτε ἐγὼ Ἀσπασίας ἔκρουσα. Ἐρῇ γὰρ τὰς ἀγαθὰς προμηνηστρίδας μετὰ μὲν ἀληθείας τὰγαθὰ διαγγελλούσας οἰνᾷς εἶναι συνέγειν ἀνθρώπους εἰς κηδείαν, φευδόμενας δ' οὐκ ἐθέλειν ἐπαινεῖν τοὺς γὰρ ἑξαπατηθέντας ἅμα μισοῖν ἀλλήλους τε καὶ τὴν προμηνηστρίδα. Ἄ δὲ καὶ ἐγὼ πεπισθεῖς ὁρθῶς ἔχειν ἄξιόμαί οὐκ ἐξεῖναι μοι περὶ σοῦ λέγειν ἐπαινοῦντες οὐδὲν ἄν τι ἂν μὴ ἀληθεύω. (δ) Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, τοιοῦτός μοι φίλος εἰ, ὦ Σωκράτης, ὅς, ἂν μὲν τι αὐτὸς ἔχω ἐπιτρέψω εἰς τὸ φίλους κτεῖσθαι, σὺ δὲ μοι πεπισθεῖς ἐπιτρέψεις σοι τὴν ναῦν μὴ ἐπισταμένῳ κυβερνᾶν, ἔχεις τινὰ ἐλπίδα μὴ ἂν αὐτόν τι καὶ τὴν ναῦν ἀπολάβω; (ε) Εἰ δὲ μὴ φανερόν οὕτως σοι, ἐκ τῶνδε σκέψαι· εἰ γὰρ σε βουλομένους φίλον ποιῆσαι ναυκλήριον φευδόμενος ἐπαινοῖν, πράττειν ἀγαθὸν εἶναι κυβερνήτην, ὁ δὲ μοι πεπισθεῖς ἐπιτρέψει σοι τὴν ναῦν μὴ ἐπισταμένῳ κυβερνᾶν, ἔχεις τινὰ ἐλπίδα μὴ ἂν αὐτόν τι καὶ τὴν ναῦν ἀπολάβω; (στ) Ἄν τι πάσαι μοι κοινῇ τὴν πάλιν φευδόμενος ὡς ἂν στρατηγὸν τε καὶ δικαστικὸν καὶ πολιτικὸν ἑαυτὴν ἐπιτρέψαι, τὴν ἂν οἱ αἰσούντι καὶ τὴν πάλιν ὑπὸ σοῦ παθεῖν; ἢ εἰ τινες ἴδωσι τῶν πολιτῶν πείσαιμι φευδόμενος ὡς ὅτι οἰκονομικῶς τε καὶ ἐπιμαλῆς τὰ ἑαυτῶν ἐπιτρέψαι, ἄρ' οὐκ ἂν πείραν διδοὺς ἅμα τε βλαβερὸς εἴη καὶ καταγέλαστος φαίνοιο; (ζ) Ἀλλὰ συντομωμεσθαι τε καὶ ἀσφαλεστάτη καὶ καλλίστη ὁδὸς, ὦ Κριτόβουλε, ὅτι, ἂν βούλῃ δικαῖν ἀγαθὸς εἶναι, τοῦτο καὶ γενέσθαι ἀγαθὸν πειράσθαι. Ὅσαι δ' ἐν ἀνθρώποις ἀρεταὶ λέγονται σπουδαιόταται εὐρήσεις πάσας μαθήσει τε καὶ μελέτῃ αὐτηγομένης. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ Κριτόβουλε, οἴμην εἶναι ἅμας ταύτης θηρατῆσαι· εἰ δὲ οὐ πως ἄλλως

quidem pulchros oculaturus, honestos exoculaturus sum. Et Socrates, Ubi, mi Critobule, amicitium cum aliquo, inquit, contrahere velis, an mihi permittes, ut ad ipsum deoriam, te admiratorem ipsius esse, atque amicitium ejus expetere? Defer, ait Critobulus; quippe neminem novi, qui se laudantes oderit. At si peritiera deferam, ait, quod prae admiratione ipsius etiam benevolus erga ipsam sis, nonne te putabam a me accusari? Atqui in me ipso, inquit, benevolentia quaedam erga ipsos innascitur, quos animis in me benevola esse suspicio. Hanc igitur, ait Socrates, mihi de te dicere licebit ad eos, quos amicos efficere velis: si mihi praeterea potestatem facies dicendi de te, quod amici tibi curae sint, et quod nulla res sit delecteria, atque bonis amicis; quod ubi amicorum praecleara facinora non minus exultes, quam ubi tua; quod ubi amicorum comoda non minus gaudes, quam ubi tua; quod conasdo, ut amici es consequantur, non defutigeris; quodque vestro hominis virtutem esse, beneficiis amicos, inimicos vero maleficia vincere: pro certe arbitror aptum me tibi convenatorem bonorum amicorum fore. Quamobrem, ait Critobulus, hoc mihi commemoras, quod non pones te alit, ut de me, quod velis, dicas? Non profecto, uti quidem ego de Aspasia aliquando audivi. Aiebat enim bonus promubas, quae cum veritate bona commemorarent, plurimum ad conciliandum inter homines utilitatem valere; eandem vero non velie per mendacia laudare. Qui nam decepti aut, se odisse mutuo dicebat, atque etiam conciliatricem ipsam. Quae quom ita esse persuasus sim, recte arbitror mihi dicere licere in laudem tuam, quod non vere dicam. Nimisrum tu, mi Socrates, ait Critobulus, talis amicus es mihi, ut me sis adiutoris, si ad parandos amicos aliquo modo aptus fuero; sin minus, nihil utilitatis meae causa fieri sis dicturus. Utrum autem, inquit Socrates, magis tibi prodesse videor, si falsis te urnem laudibus; an si persuasum, ut vir bonus esse studeas? Quod si hoc ita necdum perspicias, ex his considera. Nam si tibi cum naviculatore veloces amicitiam conciliare, falso te laudem, bonumque gubernatorem esse dicam; atque illic persuasus uis, navem imperito tibi gubernandam committat: alioquin quidquam sperare possis, quom te tum navem tum te ipsum exitio daturum? vel si tu causa civitati publice persuasero mentiens, ut se tibi, tanquam viro artis imperatoris, iudiciorum, rerumque civium perito committat: quid putas et tibi et per te civitati eventurum? vel si privatim civibus nonnullis persuasum, idque mentiendo, ut tibi res suas credant, tanquam administrande rei familiaris perito, atque industrio: an non, periculo facto, damnosus sitique ridiculus esse apparebis? At vero via maxime compendiosa, tutissima, et pulcherrima est, mi Critobule, ut, in quocumque bonis esse videri velis, in eo operam des ut etiam bonus sis. Quaecumque autem apud homines virtutes appellatur, eas omnes si consideres, doctrina et exercitatio angere animadvertes. Atque hoc modo, mi Critobule, nos amicos

γυγνώσκεις, διδάσκεις. Καὶ ὁ Κριτόβουλος, Ἄλλ' αἰσχυνοίμην ἂν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀντιλέγων τούτοις· οὔτε νόρ καλὰ οὔτε ἀληθὲ λέγομαι ἂν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Καὶ μὴν τὰς ἀπορίας γε τῶν φίλων τὰς μὲν δὲ ἀγνοίαν ἐπειρήτο γνῶμαί ἀκρίβηται, τὰς δὲ δὲ ἔνδεον διδάσκων κατὰ δύναμιν ἀλλήλοισι ἐπαρκεῖν. Ἐρῶ δὲ καὶ ἐν τούτοις ἃ συνοῖδα αὐτῶν. Ἀριστάρχων γάρ ποτε θρῶν σκυθρωπὸς ἔχοντα, Ἐσκάς, ἔφη, ὦ Ἀριστάρχε, βαρύνος φέρειν τι. Χρὴ δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόναι τοῖς φίλοις ἴσως γὰρ ἂν τί σε καὶ ἡμεῖς κοῦριταιμεν. (β) Καὶ ὁ Ἀριστάρχος, Ἄλλὰ μὴν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν πολλῇ γέ εἰμι ἀπορία. Ἐπεὶ γὰρ ἐστασίασαν ἡ πόλις πολλῶν φυγόντων εἰς τὸν Πειραιᾶ, συνελθόντων ὥς ἡμεῖς καταλειμμένοι ἀδελφοὶ τε καὶ ἀδελφίδαι καὶ ἀνεψοὶ τοσαῦται ὥστε εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τετραπαρακίδεκα τοὺς Δευτέρους. Αὐθαίνομεν δὲ οὔτε ἐκ τῆς γῆς οὐδὲν, οἱ γὰρ ἐναντίον κρατοῦσιν αὐτῆς, οὔτε ἀπὸ τῶν οὐκίων, ἀλιγανθρωπία γὰρ ἐν τῇ ἔσται γέγονα. Τὰ ἔπιπτα δὲ οὐδαὶ ὠνεῖται, οὐδὲ δανείσασθαι οὐδαμῶθεν ἔστιν ἀρχήριον, ἀλλὰ πρότερον ἂν τίς μοι δοκεῖ ἐν τῇ δόξῃ ζητῶν εὐρεῖν ἢ δανειζόμενος λαβεῖν. Χαλεπὸν μὲν οὖν ἔστιν, ὦ Σώκρατες, τοὺς οἰκίους περιπαρᾶ ἀπολλυμένους, ἀδύνατον δὲ τοσούτους τρέφειν ἐν τοιούτοις πράγμασιν. (γ) Ἀκούτας οὖν ταῦτα ὁ Σωκράτης, Τί ποτε ἔστιν, ἔφη, θεὶ ὁ Κεράμῳ μὲν πολλοὺς τρέφει οὐ μόνον ἑαυτῷ τε καὶ τοῖσι τὰ ἐπιτήδεα δύναται παρέχειν, ἀλλὰ καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα ὥστε καὶ πλουτεῖν, σὺ δὲ πολλοὺς τρέφειν δίδουκας μὴ δὲ ἐκείνων τῶν ἐπιτηδείων ἅπαντας ἀπολλύσας; Ὅτι νῆ Δ', ἔφη, ὁ μὲν δούλους τρέφει, ἐγὼ δὲ Δευτέρους. (δ) Καὶ πότερον, ἔφη, τοὺς παρὰ σοὶ Δευτέρους οἱ βελτίους εἶναι ἢ τοὺς παρὰ Κεράμῳ δούλους; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, τοὺς παρὰ ἡμοῖς Δευτέρους. Ὅζων, ἔφη, αἰσγὰν τὸν μὲν ἀπὸ τῶν πονηροτέρων εὐπορεῖν, σὺ δὲ πολλῶν βελτίους ἔχοντα ἐν ἀπορίᾳ εἶναι; Νῆ Δ', ἔφη, ὁ μὲν γὰρ τεχνίτας τρέφει, ἐγὼ δὲ Δευτέρους πεπαιδευμένους. (ε) Ἄρ' οὖν, ἔφη, τεχνίται εἰσιν οἱ χρήσιμον τι ποιεῖν ἐπιστάμενοι; Μάλιστα γ', ἔφη. Οὐκ οὖν χρησμέα γ' εἰσιν; Σφόδρα γε. Τί δ' ἄρτος; Οὐδὲν ἔστιν. Τί γάρ; ἔφη, ἡμέτιά τε ἀνδρεία καὶ γυναικεία καὶ χιτωνίσκοι καὶ χλαμύδες καὶ ἔμβριμοι; Σφόδρα γε, ἔφη, καὶ πάντα ταῦτα χρησμέα. Ἐπειτα, ἔφη, οἱ παρὰ σοὶ τούτων οὐδὲν ἐπίστανται ποιεῖν; Πάντα μὲν οὖν, ὥς ἔγωμαι. (α) Εἴτ' οὐ οἴσθα δτι ἀρ' ἐνὲς μὲν τούτων, ἀρτοποιίας, Ναυσικύδης οὐ μόνον ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς οἰκίτας τρέφει, ἀλλὰ πρὸς τοὺσι καὶ ὅς πολλὰς αἱ βοῦς, καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα ὥστε καὶ τῇ πόλει πολλὰς λαιτουργεῖν, ἀπὸ δὲ ἀρτοποιίας Κύρηβος τὴν τε οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει καὶ τῇ δαφύλῃ, ἀρχαίς δὲ ὁ Κόλλυτις ἀπὸ γλαυ-

ΣΕΝΟΦΩΝ.

venari oportere arbitror : tu si alter judicas, dore. Et Critobulus, Me vero pudeat, inquit, his contradicere, mi Socrates : nec enim honesta, nec vera dicere.

CAPUT VII.

Et profecto amicorum difficultatibus, quæ ex ignorantie provenirent, consilio moderi conabatur; quæ vero ex agestate, docendo ut pro viribus sibi invicem subvenirent. Dicam autem, quid hæc etiam in parte mihi de ipso constet. Nam, quum aliquando Aristarchum tristem cerneret, Videris, ait, mi Aristarche, quiddam moleste ferre. Debes autem molestiam hæc cum amicis communicare; fortassis enim nonnihil etiam nos te sublevarerimus. Et Aristarchus, Enimvero, mi Socrates, ait, magna in difficultate versor. Nam ut seditioes hæc in civitate motæ sunt, multis in Piræcum confugientibus, convenerunt ad me reficere tot sorores, sororum filie, et consobrina, ut meis in ædibus quatuordecim homines liberi sint. Neque vero vel ex agro, quo potiusnt adversarii, quicquam paramus; nequo, quod hominum exiguis in urbe sit numerus, ex ædibus. Supellectilem emit nemo, neque nequam nutum capere potest argentum : sed citius in via quis querendo inveniat, quum sumtum acceperit. Grava quidem certe est, mi Socrates, ut quis propinquis negligat perennes; sed fieri non potest, ut aliquis, quum res ita sint comparatæ, tot homines aliat. Hæc quum audisset Socrates? Quid est causa?, inquit, quod Ceramo multos alens, non sibi solum atque illis suppeditare necessaria possit, sed etiam tantum præterea lucrum faciat, ut dives sit : tu multos alens metus, non eò necessarium inopiam omnes pereratis? Quis profecto, ait, servos alii ille, ego liberos homines. Utrum vero, inquit Socrates, putas liberos, qui tecum sunt, meliores esse, an Ceramoni servos? Puto liberos qui tecum sunt. An non igitur turpe est, inquit, illum per homines viliores opibus adhære, te, qui multo meliores habes, inopia premi? Minime, inquit : nam ille artifices aliat, ego liberaliter eductos. Artifices ergo sunt, inquit, qui quid ntile facere possunt? Maxime, ait. Ergo farina est ntilis? Ac vehementer quidem. Quid, panes? Nihilominus. Quid, ait, vestes virides ac muliebres, et tunicule, et chlamydes, et exomides? Admodum, ait, utilia etiam hæc omnia. Jam vero, inquit, qui tecum sunt, nūll horum possunt elaborare? Immo vero omnia, ut arbitror. Ergo tu ignoras Nausicodem faciendæ farinæ, quod unum ex his est, non solum se ipsum et domesticos alere, sed præterea multas suæ, et vacuas; atque etiam lucrari tantum, ut superius civitatæ sumptum suppeditet; Cyrebum panem faciendæ et familiam omnem nutrire, et ipsum vivere largiter; Demeam Collytensem, con-

δοῦργας, Μένων δ' ἀπὸ χλανιδιοποιίας, Μαγαρίων δὲ οὐ πλείστοι, ἐρη, ἀπὸ ἱερμαδιοποιίας διατρέπονται; Νῦν δ' ἐρη, οὗτοι μὲν γὰρ ἀνίσταται βαρβάρους ἀνθρώπους ἔχουσιν, ὥς τ' ἀναγκάζειν ἐργάζεσθαι ἢ καλῶς ἔχειν ἢ ὅτι δ' αὐτοῖς καὶ συγγενεῖς. (7) Ἐπειτ', ἐρη, οἱ ἐλευθεροὶ τ' εἰσι καὶ συγγενεῖς αὐτοῖς, οἷς χρῆναι αὐτοὺς μηδὲν ἄλλο ποιεῖν ἢ ἰσθίειν καὶ καθεύδειν; πότερον καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων τοὺς οὕτω ζῶντας εἰμεινὸν διέχοντες ὁρᾷς καὶ μᾶλλον εὐδαίμονιζεις ἢ τοὺς ἢ ἐπίστανται χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, τούτων ἐπιμαλόμενους; ἢ τὴν μὲν ἀργίαν καὶ τὴν ἀμελείαν αἰσθάνη τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τὰ τὸ μαθεῖν ἢ προσέχει ἐπίστασθαι καὶ πρὸς τὸ μνημονεύειν ἢ ἂν μαθησὶ, καὶ πρὸς τὸ βγαίνειν τε καὶ ἰσχυρὸν τοῖς σῶμασι, καὶ πρὸς τὸ κτήσεσθαι τε καὶ σῶζειν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ὀφειλόμενα ὅντα, τὴν δὲ ἀργίαν καὶ τὴν ἐπιμελείαν οὐδὲν χρήσιμα; (8) ἔμαθον δὲ ἢ φῆς αὐτὰς ἐπίστασθαι πότερον ὥς οὐτε χρήσιμα ὅντα πρὸς τὸν βίον οὐτε ποιήσονται αὐτῶν οὐδέν, ἢ τούτωντιν ὥς καὶ ἐπιμαλῶθησάναι τούτων καὶ ὀφελήσονται ἀπ' αὐτῶν; ποτέρως γὰρ ἂν μᾶλλον ἄνθρωποι σωφρονοῖεν, ἀργούντες ἢ τῶν χρησίμων ἐπιμαλόμενοι; ποτέρως δ' ἂν δικαιότεροι εἴεν, εἰ ἐργάζοντο ἢ εἰ ἀργούντες βουλευόμενοι περὶ τῶν ἐπιτηδεύων; (9) Ἄλλὰ καὶ νῦν μὲν, ὥς ἐγὼ μνησθῆμι, οὐτε σὺ ἐκείνους φιλεῖς οὐτε ἐκείναι σέ· σὺ μὲν ἡγουμένους οὕτως ἐπιτηδεύουσιν εἶναι σεαυτοῦ, ἐκείναι δὲ σὲ δοῦναι ἀχόμενους ἐπ' ἐαυτοῖς. Ἐὰν δὲ τούτων κίνδυνος μάλιστ' ἀπὸ τῶν ἐκείνων γίνεσθαι καὶ τὴν προγεγονυῖαν χάριν μεαυτοῦσαι. Ἐὰν δὲ προστατήσης ὅπως ἐνεργῶς ᾄδω, σὺ μὲν ἐκείνους φιλήσεις, ὅρῳν ὀφελίμως σεαυτοῦ οὐσας, ἐκείναι δὲ σὲ ἀγαπήσουσιν, αἰσθόμεναι χαίροντά σε αὐταῖς, τῶν δὲ προγεγονυῖαν εὐεργεσιῶν ἡδίστην μεμνημένους τὴν ἀπ' ἐκείνων χάριν αὐτῆσέ τε καὶ ἐκ τούτων φιλικωτέρῳ τε καὶ οικειωτέρῳ ἀλλήλους ἔχετε. (10) Εἰ μὲν τούτων πλεονέχον τὴν ἐμὴν ἐργάσασθαι, θάνατον ἀντ' αὐτοῦ προσιρτίειν ἤν' νῦν δὲ ἢ μὲν δοκεῖ καλλίστου καὶ πρσιμωστῆτα γυναικὶν εἶναι ἐπίστανται, ὥς εἰκοι. Πάντες δὲ ἢ ἐπίστανται βῆσά τε καὶ τάχιστα καὶ καλλίστα καὶ ἥδιστα ἐργάζονται. Μὴ οὖν δύναι, ἐρη, ταῦτα εἰρηγίεσθαι αὐταῖς ἢ σοὶ τε λυσιστεῖσαι, κἀκαίνας, καί, ὥς εἰκόσ, ἡδίστος ὑπακούουσιν. (11) Ἄλλὰ νῦν τοὺς θεοὺς, ἐρη δ' Ἀριστάρχης, οὕτω μοι δοκεῖ καλῶς λέγειν, ὡς Σωκράτης, ὥστε πρόσθεν μὲν οὐ προσέειχεν θανατῆσθαι, εἰδὼς ὅτι ἀναλώσις ὃ ἂν λάβω οὐχ' ἔγω ἀποδύναμι, νῦν δὲ μοι δοκεῖ εἰς ἔργον ἀπορρομὴν ὑπομένειν αὐτὸ ποιῆσαι.

12. Ἐὰν τούτων δὲ ἐπιρρίπῃ μὲν ἀφαιρῇ, ἐννοῇ δὲ ἐρη, καὶ ἐργάζεσθαι μὲν ἥρσιον, ἐργασάμεναι δὲ ἡδέιον, ἡλαρὸν δὲ ἀντὶ σεαυτοῦ ἥσαν καὶ ἀντὶ θεοφορέων ἡλαρὸς ἡδίστος ἀλλήλους ἡύων, καὶ αἱ μὲν ὡς κηδεύοντες ἀρῶν, ὃ δὲ ὡς ἀφελίμως ἡγῶν. Τόλως δὲ εἰδὼν πρὸς τὸν Σωκράτην χαίρων δηγεῖτο ταῦτά τε καὶ αἰτιώμεναι αὐτὸν μόνον τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔργον ἰσθίειν. (13) Καὶ δ' Σωκράτης ἐρη, ἔγω οὐ λέγεις

sciendis chlamydas; Menonem, pessulis; Megarensium maximam partem extimam coactione sese sieri? Profecto, inquit: nam illi barbaros quosdam emptores habent, quos possunt cogere ad elaborandum quae istos homines deceat: ego autem liberos homines et cognatos. Ergo, inquit, quod liberi sint et tibi cognati, propterea putas eis aliud nihil faciendum esse, quam ut edant ac dormiant? Nom et inter alios liberos homines, eos qui ita vivant commodius degere vides, felicioresque predicas illis, qui ea exercere curant, quaeconque ad vitam utilis norunt? an otium et negligentiam prodesse animadvertis hominibus ad discendum ea quae scire convenit, et ad reminiscendum quaecunque didicerint, et ad valetudinem roburque corporum, et ad parandum ac conservandum ea quae vitae utilia sunt; negotium vero ac diligentiam aliud prodesse putas? Nom ea, quae dicis illas tenere, sic didicerunt, ut nec ad vitam otiosa essent, neque quidquam eorum faterent; an e diverso, ut et diligerent in eis elaborarent, et utilitatem inde caperent? Utro modo homines animo assidui oterentur, in otio degendo, quo curam his impediendo, quae expedit? otro modo officia sua melius prestarent, si operentur, an si in otio de victu deliberent? Quin etiam, mea sententia, neque te jam illas diligis, neque illae te: ita, quod eas esse tibi detrimento existimes, illae, quod te sua causa gravari videant: ex his periculum est, ne et majus odium ocietur, et pristina gratia miouatur. At si tu cures ut operas faciant, tu quidem eas diligis, quia videbis ipsas tibi esse utiles; et amabunt illae te contra, ubi animadvertent, te eis delectari: atque etiam priorum beneficiorum cum voluptate recordantes, te gratiam eis partiam angelibus, ac deinde amicis familiarisque invicem adficiemini. Jam si turpe quid eis esset agendum, mores potius esset eligenda. At vero norunt illae, ut appareat, quaecumque videntur mulieribus honestissimas esse, maximeque decora. Omnes astem, quae norunt, tum facillime, tum celerrime, tum elegantissime, tum summa cum voluptate operantur. Ne cuncteris igitur, inquit, ut ad ea sis illis auctor, quae tibi tibi tum illis expedit: in quo quidem, uti par est, perhibebat tibi obtemperabat. Profecto, inquit Aristarchus, tum mihi praclare dicere videris, mi Socrates, ut quum antea mutuari noluissem, quod scirem me, assumpta mutuo data pecunia, non habiturum unde solverem; nunc mihi videar id facturum ad subeundas materie operam coemendis impensas.

Inde comparata fuit illis impensa; emptae lamae, mulieres loter operas praebebant, atque operis absolutis corabant: item pro triatibus hilares erant; et quae prius suspectae invicem erant, nunc aliae aliae suaviter intuebantur: Aristarchus illas tanquam curatorem diligebat, illas Aristarchus tanquam tibi utiles amabat. Tandem ad Socratem quum accessisset, narrabat et haec cum voluptate, et quod se solum inter omnes in domo reperbenderent, ut qui otiosa aderat. Tum Socrates, Tu vero, inquit, non causa fabulam

αὐταὶ τὸν τοῦ κυνὸς λόγον· καὶ γὰρ, ὅτι φωνήεντα ἦν τὰ ζῷα, τὴν οὖν πρὸς τὸν δεσπότην εἰπεῖν, Θυμαστόν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν μὲν ταῖς καὶ ἰσὶά σοι καὶ ἄνας καὶ τυρὸν παρασχόμενος οὐδὲν διδόναι δίδως, εἰ μὴ ἔκ τῆς γῆς λάβωμεν, τὴν δὲ κυνὴ, ὃς οὐδὲν τοιοῦτόν σοι παρέχει, μεταδίδως ὅσπερ αὐτὸς ἔχεις σίτου. (14) Τὸν κύνα οὖν ἀκούσαντα εἰπεῖν, Ναὶ μὰ Δία· ἐγὼ γάρ εἰμι ὃ καὶ ἡμεῖς αὐτὸς οἶζον, ὥστε μήτε ἐκ ἀνθρώπων κλέπτεσθαι μήτε ὑπὸ λύκων ἀρπαῖσθαι, ἐπεὶ ἡμεῖς γε, εἰ μὴ ἐγὼ προφυλάττομαι ἡμῆς, οὐδ' ἂν νέμεσθαι δύναισθε, φοβούμεναι μὴ ἀπολέσθαι. Οὕτω δὲ λέγεται καὶ τὰ πρόβατα συγχαρῆσαι τὸν κύνα προφυλάττοντα· Καὶ οὖν τὸν ἐκείνους λέγει θεὸς ἀντὶ κυνὸς εἰ φύλαξ καὶ ἐπιμελητὴς, καὶ διὰ τὸ οὐδ' ἑρ' ἐνὸς ἀδικουμένου ἀσφαλὺς τε καὶ ἡμέας ἐργαζόμενοι ζῶσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἄλλοι δὲ ποτε ἀρχαῖον ἔταίρον διὰ χρόνον ἰδόν, Πόθεν, ἔφη, Εὐθήρα, ραίης; Ὑπὸ μὲν τὴν κατάλυσιν τοῦ παλαιοῦ, ἔφη, ὁ Σώκρατες, ἐκ τῆς ἀποθημίας, νῦν μέντοι αὐτόθεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀρρηθῆμεν τὰ ἐν τῇ ὑπερορίᾳ κτήματα, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ πατήρ μοι οὐδὲν καταλείπει, ἀναγκάζομαι νῦν ἐκδημῆσας τὸ σῶμα τι ἐργαζόμενος τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι. Δοκεῖ δέ μοι τοῦτο κρεῖττον εἶναι ἢ δοῦναι τινας ἀνθρώπων, ὧς καὶ μὴδὲν ἔχοντα ἐρ' ἑαυτὸν ἂν δανειζόμεν. (2) Καὶ πόσον χρόνον οἶοι σοι, ἔφη, τὸ σῶμα ἱκανὸν εἶναι μισθοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἐργάζεσθαι; Μὰ τὸν Δί, ἔφη, οὐ πολλὸν χρόνον. Καὶ μὴν, ἔφη, ὅταν γε πρεσβύτερος γένῃ, ὅλῃον θεὶ δαπάνης μὲν δεῖσθαι, μισθὸν δὲ οὐδαίς σοι θαλῆσαι τῶν τοῦ σώματος ἔργων διδόναι. Ἀληθὴ λέγεις, ἔφη. (3) Οἷόςου, ἔφη, κρεῖττόν ἐστιν αὐτόθεν τοῖς τοιοῦτοις τῶν ἔργων ἐπιτιθεσθαι ἢ καὶ πρεσβυτέρῳ γενομένῳ ἐπαρῆσαι, καὶ προσελθόντα τῇ τῶν πλείονα χρήματα κεκτημένῳ τῷ δαομένῳ τοῦ συνεπιμελησομένου ἔργων τε ἐπιστατεύοντα καὶ συγκαίροντα τοὺς καρποὺς καὶ συμπυλῶντοντα τὴν οὐσίαν ὑπελθόντα ἀνταρλεῖσθαι. (4) Χαλεπὸς ἂν, ἔφη, ἐγὼ, ὁ Σώκρατες, δουλείαν ὑπομείναιμι. Καὶ μὴ οἷ γε ἐν ταῖς πόλεσι προστατεύοντες καὶ τῶν δημοσίων ἐπιμελόμενοι οὐ δουλοπρεπέστεροι ἔνεκα τούτου, ἀλλ' ὀνειδυμπέτεροι νομιζόνται. (5) Οἷόςου μὴν, ἔφη, ὁ Σώκρατες, τὸ ὑπαίτιον εἶναι τοῖς οὐ πάντι προέμοιμα. Καὶ μὴν, ἔφη, Εὐθήρα, οὐ πάντι γε βέλους ἐστὶν εὐραῖν ἔργον ἐρ' ὅ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. Χαλεπὸν γὰρ ὅστωι τι ποιῆσαι ὥστε μὴδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμάρτητος τι ποιῆσαντα μὴ ἀγνώμονι χρηστὴ περιτελεῖν· ἐπεὶ καὶ οἷς νῦν ἐργάζεσθαι γῆς θαυμάζω εἰ βέλους ἐστὶν ἀνέγκλητον διαγίγνεσθαι. (6) Χρὴ οὖν παρῆσθαι τοὺς φιλοτίμους πρῶτον καὶ τοὺς εὐγνώμονας δυνάμει, καὶ τῶν πραγμάτων θεα μὲν δύνασαι ποιεῖν ὑπομένειν, δεῖ δὲ μὴ δύνασαι φυλάττεσθαι, εἰ τι δ' ἂν πρότερος, τούτων ὡς καλλίστα καὶ προθυμότερα

eis carere? Aiumt eadm, id temporis, quum voce uterentur animalis, dixisse ad herum suum orem: Facis sane mirum quiddam, qui nobis, ianas, agnos, caseum tibi suppeditantibus, nihil des extra id, quod e terra consequimur; cani vero, qui nihil tale tibi prebet, cibum illum communicas, quo ipso vesceris. At canem his auditis dixisse: Non sba re profecto: nam ego is sum, qui vos etiam ipsas conservat, ut nec furto sb hominibus suberamiui, neque a lupis rapimini: quum vos quidem certe, nisi pro vobis ego-excoberem, ne postum quidem ire possesit, veritate scilicet ne periretis. Atque hoc modo perhibetur, oves ipsas concessisse, ut canis potiori conditione frueretur. Itaque te etiam illis dicto, te canis instar custodem esse, curamque earum gerere; cujus opera laus e nemine, secure susviterque suas operas obeundo vivant.

CAPUT VIII.

Quam aliquando sodalem alium veterem longo ex intervallo videret: Unde nobis ades, ait, Euthero? Sub exitum belli, mi Socrates, inquit, de peregrinatione; nunc ex hac ipsa urbe. Quamvis enim extra fines Atticæ sita prædia mihi sunt adeptæ, nec pater in Attica mihi quidquam reliquit; ergo jam domi degens corpore facundis operis victum querere. Et videtur hoc mihi prestare, quam aliquem rogare mortaliū, præsertim quum nihil habeam, super quo iustuarer. At quamdiu putas, inquit, corpus tibi suffecturum, ut victum pro mercado laborando quasas? Profecto non diu, inquit. Itaque quum cousemiseris, ait, sumpta tu quidem egabis, et nemo tibi mercedem pro corporis laboribus pendet. Vero dicis, inquit. Ergo præstat, ait, ea te opera jam nunc aggredi, que tibi etiam ubi semeris sufficiant; et locuplete quodam convento, qui coadjutore indigeat, operibus ipsius præfici, fructus congregere, facultates ona custodire; ut eum jovani ab illo vicissim adjuveris. Ego vero, mi Socrates, inquit, ægre servitutem perferre possim. Atqui civitatum præsides, publicarumque rerum curatores, non idcirco magis serviles, sed magis liberales existimantur. Omnino, mi Socrates, ait, non admodum velim alicui me culpabilem esse. Atqui, mi Euthero, inquit, non facile reperiri potest opes, in quo non aliquis culpetur. Est enim difficile, sic aliquid agere, ut nihil dolineas; quod si etiam sine delicto quisquam aliquid faciat, in iudicem non iniquum incidere difficile est: nam et in illis que nunc operari dicis, miror si facile sit et inculpatas degnas. Te igitur conari decet, ut culpandi cupidos fugias, æquosque rerum aestimatores seceris; et ægrotia, quæcumque conficere potes, ut suscipias; que nun potes, caveas: quicquid autem feceris, in id uti quam rectissime promptissimeque incumbas. Nam ita futurum arbitror,

ἐπιμαλίσθαι. Οὐδὲν γὰρ ἥμισυ μὲν σε οἶμαι ἐν αὐτῷ εἶναι, μέλαινα δὲ τῇ ἀπορίᾳ βοσκαίαν εὐρίην, βῆστα δὲ καὶ ἀκινδυνότατα τῇν καὶ εἰς τὸ γῆρας διακρίεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Οἷα δὲ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα ὡς χαλεπὸν ὁ βίος Ἀθηναίων εἴη ἀνδρὶ βουλομένῳ τὰ ἐαυτοῦ πράττειν. Νῦν γάρ, ἔφη, ἐμεῖ τινες εἰς δόκας ἀγούσιν, οὐχ ὅτι ἀδικούντες ἐσ' ἑμῶς, ἀλλ' ὅτι νομίζουσιν ἔδωκεν ἂν με ἀργύριον τελέσαι ἢ πράγματα ἔχειν. (α) Καὶ ὁ Σωκράτης, Ἐπεὶ μοι, ἔφη, ὦ Κρίτων, κίνας δὲ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπερώσκωσι; Καὶ μέλα, ἔφη; μέλλον γάρ μοι λυσισταλαί τρέφειν ἢ μὴ. Οὐκ ἂν οὖν τρέφαις καὶ ἀνδράς ὅστις ἰθὺιοι τε καὶ δύναιτο σοὶ ἀπαρκαίαν τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀδικεῖν σε; Ἡδέως γ' ἂν, ἔφη, εἰ μὴ φοβόμην ὅπως μὴ ἐπ' αὐτὸν με τρέποιστο. (β) Τί δ'; ἔφη, οὐχ ὁρᾷς καὶ πολλὰς ἔδωκεν ἔστι χαρὰς ὁμοῦν ὥς σοι ἀνδρὶ ἢ ἀπερβόμενον ἀνελαισθῆαι; εὐ ἔστι ὅτι εἰσὶν ἐνθάδε τῶν τοιοῦτων ἀνδρῶν, εἰ πάνυ ἂν φιλοτιμηθεῖαν φιλῶ σοι χρῆσθαι.

4. Καὶ ἐκ τούτων ἀνενρίσκουσιν Ἀρχεδημον, πάνυ μὲν ἱκανὸν εἶπεν τε καὶ πρᾶξι, πένητα δὲ. Οὐ γάρ ἦν οἷος ἀπὸ παντὸς κερδαίνειν, ἀλλὰ φιλόχρηστός τε καὶ ἐρη βῆστον εἶναι ἀπὸ τῶν σαρκαφαντῶν λαμβάνειν. Τούτῳ οὖν ὁ Κρίτων, ὅπως συγκομίζῃ ἢ σῶν ἢ θάνατον ἢ οἰκνῇ ἢ ἐρεῖ ἢ ἄλλο τι τῶν ἐν ἀγρῷ γιγνομένων χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ἀρλῶν ἔωκεν καὶ ὅποτε θύει, ἐκάλει, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπιμαλίστο. (γ) Νομίσας δὲ ὁ Ἀρχεδημος ἀποτροπὴν οἰ τὸν Κρίτωνος οἶον μέλα πειρατεῖαν αὐτόν. Καὶ εὐθὺς τῶν σαρκαφαντούμενων τὸν Κρίτωνα ἀνενρίσκει πολλὰ μὲν ἀδικήματα, πολλοὺς δ' ἐλθροὺς καὶ αὐτῶν τινα προσκαλεσσομένους δίκην δεῖν ὀφείσιν, ἐν ᾗ αὐτὸν ἰδεῖ κριθῆναι, ὅτι δὲ παθεῖν ἢ ἀποτίσαι. (δ) Ὅ δὲ συνειδὼς αὐτῷ πολλὰ καὶ πονηρὰ πάντ' ἵπταί ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Ἀρχεδημου. Ὅ δὲ Ἀρχεδημος οὐκ ἀπηλλάττετο, ἕως τὸν τε Κρίτωνα ἀφῆκε καὶ αὐτῷ χρήματα ἔδωκεν. (ε) Ἐπεὶ δὲ τοῦτο καὶ αὐτὸν τοιαῦτα ὁ Ἀρχεδημος διαπράττει, ἔφη τότε ὥσπερ ὅταν νομεῖς ἀγαθὸν κίνα ἔξη, καὶ οἱ ἄλλοι νομεῖς βούλονται πλεῖστον αὐτοῦ τὰς ἀγρίας ἰσθάνειν, ἵνα τοῦ κιννοῦ ἀπολαύσωνται, οὕτως καὶ τοῦ Κρίτωνος πολλοὶ τῶν φθονῶν ἔβλιντο καὶ σπρίσι παρήγαν φιλῶν τὸν Ἀρχεδημον. (ς) Ὅ δὲ Ἀρχεδημος τῷ Κρίτῳ ἡδέως ἐπαρκετο, καὶ οἱ αὐτὸς μόνος ὁ Κρίτων ἐν ἡμερίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ. Εἰ δὲ τις αὐτῷ τούτων ὥς ἀπῆχθετα ὀνειδίζῃ ὡς ἐπὶ Κρίτωνος ὠφελόμενος κολακίῳ αὐτόν, ἵπτερον οὐκ, ἔφη ὁ Ἀρχεδημος, αἰσχροῦ ἔστιν εὐεργετούμενον ὑπὸ χρηστῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνενεργετούμενα τοὺς μὲν τοιοῦτους φίλους ποιεῖσθαι, τοὺς δὲ πονηροὺς διαπείρεισθαι, ἢ τοὺς μὲν καλοὺς ἀγαθὸς ἀδικεῖν πειροῦμενον ἰχθῆρος ποιεῖσθαι, τοὺς δὲ πονηροὺς συνεργεῖναι πει-

at minime capteris, inopisique tuam maxime subleves, ac facillime, omnis expert periculū, satis magna in rerum copia etiam in senecta vivas.

CAPUT IX.

Et scio ipsum etiam aliquando ex Critone audivisse, difficulter Athenis hominem degere posse, qui velit suas solummodo res agere. Nunc enim me nonnulli, ait, in jus rapiunt, non quod a me fiat eis injuria, sed quod existimant, libentius me pecuniam exsolviturum, quam habiturum negotia. Tum Socrates, Dic mihi, mi Crito, ait, an non canes alie, ut lupos ab ovibus arceant? Maxime, inquit; quam mihi plus expedit illos alere, quam non. An non igitur etiam hominem decet alere, qui et velit et possit illos arceere, quotquot injuria te conantur adficere? Peribenter sane, inquit; nisi reverer, ne adversus me ipsum se converteret. Quid autem? ait: non multo jucundius esse vides, aliquem viro tali, qualis tu es, gratificamentum potius, quam infestum, juxari? Sed scito esse tales hic homines, qui magis sibi honori darent, si te amico uterentur.

Ex eorum numero Archedemum invenimus, dicendi quidem agendique peritissimum, sed pauperem. Non enim is erat, qui abs quovis lucri caperet, sed qui aequitatis studiosus esset, ac soleret dicere, esse facillimum ex sycophantis rem acquirere. Hinc igitur Crito, quoties aut frumentum, aut oleum, aut vinum, aut lanas, aut aliquid aliud rerum in praedio suae nascentium, et ad vitam nullam, colligeret, partem detractam donabat; eundem quoties rem sacram lacerat, invitabat; et in omnibus hujusmodi curam ejus habebat. Itaque quum existimaret Archedemus, domum Critonis sibi refugii loco esse, cepit cum plurimum observare. Moxque calumniatore Critonis multa per injuriam facta, multosque reperit inimicos; atque eorum unam in judicium publicum accessit, ubi judicari oportebat, quid pati aut solvere oporteret. Calumniator, multorum sibi malevolorumque facinororum consocius, nihil non moliebatur, ut ab Archedemo liberaretur. Archedemus vero suam nullum faciebat, donec et Critonem abovivisset, et pecuniam sibi numerasset. Id ubi Archedemus, aliisque similia perfecisset; tum non aliter, atque ubi pastor aliquis canem hominum habet, ceterique pastores haud procul ab illo greges suos sistere cupiunt, ut cane fruatur; ita et Critonis amici multi rogabant, ut etiam sibi Archedemum custodem concederet. Archedemus vero Critoni peribenter gratificabatur, neque jam solum Crito quiete fruebatur, sed etiam ipsius amici. Et si quis eorum quibus erat odio, exprobraret ei, quod perceptus a Critone commodis, eidem adularetur: Utrum, inquit, turpe est, eum, qui a probis hominibus beneficis affectus sit, vicissim beneficium prestando, ejusmodi homines amicos facere, et ab improbis dissistere; an pulchri bonique studiosos ledere conantem.

ρῆσθαι φίλους ποιῆσθαι καὶ γρῆσθαι τούτους ἀντ' ἐκείνων· Ἐκ δὲ τούτου εἰς τε τὸν Κρίτωνος φίλον Ἀρχέδημος ἦν καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Κρίτωνος φίλων ἐταμῆτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ I.

Οἷδε δὲ καὶ Διοδώρου πύτων ἐταίρων ὄντι τοιάδε διαλεγόμενα. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Διόδωρε, ἀν τις σοι τῶν οἰκτιῶν ἀποδῶ, ἐπιμελῇ ὅπως ἀνακαμῶ; (α) Καὶ εἰδους γε νῆ Δί', ἔφη, παρακαλῶ, αὐστρα τούτου ἀνακαμῶσιν. Τί γάρ; ἔφη, ἐάν τις σοι κέρμη τῶν οἰκτιῶν, τούτου ἐπιμελῇ καὶ παρακαλῶς λατρεῖς, ὅπως μὴ ἀποθῇ; Σφόδρα γ', ἔφη. Εἰ δέ τις σοι τῶν γνωρίμων, ἔφη, πολλὸν τῶν οἰκτιῶν γρηγορώτερος ἂν κενθῇ δι' ἐνδοκὴν ἀπολίσσεται, οὐκ οἶμαι σοι αἶψιον εἶναι ἐπιμεληθῆναι ὅπως διασωθῇ; (β) Καὶ μὴν οὐδ' αὖ γε σοὶ οὐκ ἀγνώμων ἐστὶν Ἑρμογένης· αἰσχύνοντο δ' ἂν, εἰ ἀρκελούμενος ὑπὸ σοῦ μὴ ἀνταρκελοῖται σε. Καίτοι τὸ ὑπέρβηται ἐκόντα τε καὶ εὐνοῦν καὶ παρῶνον [καὶ τὸ κλεινοῦμενον ἱκανὸν ποιεῖν] ἔχει, καὶ μὴ μόνον τὸ καλεωμένον ἱκανὸν ὄντα ποιεῖν, ἀλλὰ θυνάμενον καὶ ἀρ' ἑαυτοῦ γρηγοροῦν εἶναι καὶ προνοεῖν καὶ προβουλεύεσθαι πολλῶν οἰκτιῶν ὅπως ἀνταῖον εἶναι. (γ) Οἱ μέντοι ἀγαθοὶ οἰκονόμοι, ὅταν τὸ πολλοῦ αἶνον μικροῦ εἴῃ πρὸςθεσθαι, τότε καὶ αἰεὶ δαῖν ὀνειδίζονται. Νῦν δὲ διὰ τὰ πράγματα εὐνοιστάτως ἐστὶ φίλους ἀγαθὸς κτήσασθαι. (δ) Καὶ ὁ Διόδωρος, Ἀλλὰ καλῶς γε, ἔφη, λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ κλεινοῦν εἶναι οὐκ ἐμὲ τὸν Ἑρμογένην. Μὴ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε· νομίζω γὰρ οὐτε σοὶ καλλίον εἶναι τὸ καλῶσαι ἐκείνον τοῦ αὐτὸν ὀθεῖν πρὸς ἐκείνον ὅτε ἐκείνῳ μείζων ἀγαθὸν τὸ πρᾶξθαι ταῦτα ἢ σοί. (ε) Οὐνοὶ δὲ ὁ Διόδωρος ὄψετο πρὸς τὸν Ἑρμογένην, καὶ οὐ πολλὸν χρόνον ἐκείνῳ φίλον, ὅς ἐργον εἶχε σκοπεῖν, τι ἂν ἢ λέγων ἢ πράττων ὥλεσται τε καὶ εὐφραίνει Διόδωρον.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὅτι δὲ τοὺς ἀρεγομένους τῶν καλῶν ἐπιμελεῖς ὦν διέμενον ποιεῖν ὠφείλει, νῦν τοῦτο διηγήσομαι. Ἀκούσας γάρ ποτε Διονυσόδωρον εἰς τὴν πόλιν ἔλκειν ἐπαγγελλόμενον στρατηγεῖν διδάσκειν, εἰσεὶ πρὸς τινα τῶν ἐυνόστον, ὃν ᾔσθαιτο βουλευόμενον τῆς τιμῆς ταύτης ἐν τῇ πόλει τυγχάνειν, (α) Λογρὸν μέντοι, ὡς νειάτα, τὸν βουλευόμενον ἐν τῇ πόλει στρατηγεῖν, ἔβην τοῦτο μαθεῖν, ἀμελῆσαι αὐτοῦ καὶ διακίσειν ἂν οὗτος ὑπὸ τῆς πόλεως ζημιότο πολλὸν μᾶλλον ἢ εἰ τις ἀνδρείαντας ἐργολάβους μὴ μαμαθμῶς ἀνδριαντοποιεῖν. (β) Ὅλης γὰρ τῆς

eosdem inimicos effecere, et praevis iuvando, amicitiarum eorum sibi conciliare, hisque potius quam illis uti? Ex eo tempore unus ex Critonis amicis Archedeus erat, et a ceteris Critonis amicis colebatur.

CAPUT X.

Et memini Socratem etiam cum Diodoro, qui ex familiaribus suis erat, aliquando talia disseruisse. Dicit mihi, mi Diodore, ait, si quis tuorum servorum abs te aufugiat, coharisne ut eum recipias? Immo et alios etiam mercede exoco, mercedem inventiois ejus praeconio decernitis. Quid autem? si quis servorum adversa valetudine laboret, an non curam ejus habes, ac medicos arcessis, ne moriatur? Admodum vero, inquit. Jam si quis familiarium tuorum, ait, qui longe plura est tibi quam quisquam servorum, in periculo sit pereundi ex inopia, nonne petas dignum esse, ejus te curam habere, ut evadat incolumis? Scis profecto Hermogenem minime ingratum esse; et cum posset adjuvum abs te, non vicissim te adjuvare. Habere autem ministrum quendam voleum et benevolum, et constantem [et ad agenda imperata idoneum]; immo non solum ad imperata agenda promptum, sed qui etiam per se usui possit esse tam in providendo tum in precipiendis consiliis; equidem multorum servorum instar esse ducō. Jubeat certe rei familiaris administratores boni tunc emergere, quomodo magis quidquam pretii licet exiguo comparare. Boni vero amici, hoc rerum statu, vilissimo pretio parari possunt. Bene dicis, ait Diodorus; et jube Hermogenem ad me accedere. Non ego, inquit, per jovem: puto enim, neque tibi melius fore illum te, quam te illum adire; neque magis ex illius esse re, quam tua, huc ita fieri. Hoc modo factum, ut ad Hermogenem Diodorus statim accederet, neque magna pecunia erogata, compararet amicum talem, cui id esset negotii, ut quid vel proferendo vel agendo Diodoro prodesset, iustitiamque posset afferre, displiceret.

LIBER III.

CAPUT I.

Quod honorum cupidis peritilis erat Socrates, eos excitando, ut se exercerent in his quae expeterent, id jam commemorabo. Nam quum adisset aliquando Dionysodorus in civitatem advenisse, qui exercitui docendi artem docere proficeretur, ad quendam e familiaribus, quem hujus honoris in civitate consequendi cupidum esse animadvertet, ita dixit: Turpe est enim, mi adolescentule, qui exercitum vellet docere in republica, quam id discere liceat, idem negligere: atque hic multo iustius a civitate puniretur, quam si quis statuas fingendas susciperet, quam artem statuarium nunquam didicerit. Nam quum bellicis in periculis ani-

πόλεως ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινήσις ἐπιτροπόμενης τῇ στρατηγῇ, μέγιστα τὰ τε ἀγαθὰ κατορθόνοντος αὐτοῦ καὶ τὰ κακὰ διαμαρτανόντος εἰς αὐτὸ γίγνεσθαι. Πῶς οὖν οὐκ ἂν δικαίως ὁ τοῦ μὲν μανθάνειν τοῦτο ἀμολύν, τοῦ δὲ ἀπρόσβηται ἐπιμαλόμενος ζημίατο; Τοιαῦτα μὲν διὰ λόγων ἐπεισε αὐτὸν εὐδύντα μανθάνειν. (α) Ἐπαι δὲ μεμαρκῶς ἦκε, προσέειπεν αὐτῷ λέγων, Οὐ δοκεῖ ἱεῖν, ὡς ἄνθρωπος, ὥσπερ Ὁμηρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα γαρρῶν εἶναι, οὕτω καὶ ὅδε στρατηγεῖν μακρὸν γαρρῶντερος φράσσεσθαι; καὶ γὰρ ὥσπερ ὁ κιθαρίζων μαθῆναι, καὶ ἐὰν μὴ κιθαρίζῃ, κιθαριστὴς ἐστίν, καὶ ὁ μακρὸν ἰσθῆναι, καὶ μὴ λατρεύῃ, θεμὸς λατρός ἐστιν, οὕτω καὶ ὅδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγὸς ὢν, καὶ μαθῆναι αὐτὸν ὀφείκει. Ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος οὕτως στρατηγὸς οὐτε λατρός ἐστιν, οὐδὲ ἐὰν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰσθῇ. (β) Ἀτὰρ, εἰρη, ἵνα καὶ ἐὰν ἡμῶν τις ταίμαρχῃ ἢ λοχαγῇ σοι, ἐπιστημονήστερον τῶν πολεμικῶν ὦμεν, λείπον ἡμῖν πόθεν ἐρεῖσθαι σοι διδάσκων τὴν στρατηγίαν. Καὶ ὅς, Ἐκ τοῦ αὐτοῦ, εἰρη, εἰς ὅπερ καὶ ἐτελεύτη· τὰ γὰρ τακτικά ἐμὲ γε καὶ ἄλλοι οὐδὲν εἰδῶσιν. (γ) Ἀλλὰ μὴν, εἰρη ὁ Σωκράτης, τοῦτο γε πολλοστὴν μέρος ἐστὶ στρατηγίας. †Καὶ γὰρ παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὴν πολέμου τὴν στρατηγῶν εἶναι χρὴ καὶ ποριστικὸν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς στρατιώταις καὶ μηχανικὸν καὶ ἐργαστικὸν καὶ ἐπιμαλὲ καὶ καρτερικὸν καὶ ἀγχινοῦν καὶ φιλόφρονά τε καὶ ὀμόν καὶ ἀπλοῦν τε καὶ ἐπίβουλον καὶ φυλακτικὸν τε καὶ κλέπτην καὶ ποριστικὸν καὶ ἀρπαγὰ καὶ φιλόδορον καὶ πλεονέκτην καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐπιθετικὸν, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ φύσει καὶ ἐπιστήμῃ διὰ τὸν εἰς στρατηγίαν οὐκ ἐκείν. (δ) Καλὸν δὲ καὶ τὸ τακτικὸν εἶναι· πολλὸ γὰρ διαφέρει στρατεύεσθαι ταπεινῶς ἀτάκτως ὥσπερ λίθοι τε καὶ πλίνθοι καὶ ὕλη καὶ κέραμος ἀτάκτως μὲν ἐβρίμμενα οὐδὲν χρήσιμα ἐστίν, ἐπειδὴν δὲ ταχθῇ κατὰ μὲν καὶ ἐπιπολὺς τὰ μήτε σηπόμενα μήτε τεκόμενα, οἷ τε λίθοι καὶ ὁ κέραμος, ἐν μέσῳ δὲ αἱ τε πλίνθοι καὶ τὰ ὕλη, ὥσπερ ἐν οἰκοδομῇ συντίθενται, τότε γίγνεται πολλοῦ ὄψιν κτήμα οικίας. (ε) Ἀλλὰ πάντο, εἰρη ὁ νεανίσκος, θεμῶν, ὡς Σωκράτης, εἰρηκα. Καὶ γὰρ ἐν τῇ πολέμῳ τοὺς τε πρώτους ἀρίστους δεῖ τάττειν καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς χειρότους, ἵνα ὑπὸ μὲν τῶν ἀγωνταί, ὑπὸ δὲ τῶν ὄντωνται. (ς) Εἰ μὲν τοίνυν, εἰρη, καὶ διαγινώσκων σοι τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς εἰδῶσιν· εἰ δὲ μὴ, τί σοι θεμελὸς ὢν ἐμαθῆς; οὐδὲ γὰρ εἰ σε ἀργύρου ἐκλευσες πρῶτον μὲν καὶ τελευταίον τὸ κἀλλίστον τάττειν, ἐν μέσῳ δὲ τὸ χειρότερον, μὴ διδάξας διαγινώσκων τὸ τε καλὸν καὶ τὸ κείδηλον, οὐδὲν ἂν σοι θεμελὸς ᾖν. Ἀλλὰ μὲν Δί, εἰρη, οὐκ εἰδῶσιν ὥστε αὐτοὺς ἂν ἡμεῖς δεῖ τοὺς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς κρίνειν. (ζ) Τί οὖν ὁ σκοποῦμεν, εἰρη, πῶς ἂν αὐτῶν μὴ διαμαρτανόμεναι; Βούλομαι, εἰρη ὁ νεανίσκος. Οὐκ ὦν, εἰρη, εἰ μὲν ἀργύρου δεῖ ἀρπαξάν, τοὺς φιλαργυροτάτους πρώτους καθιστάντας ὁρῶς ἂν τάττωμεν; ἔκτοισι δοκεῖ. Τί δὲ τοὺς κινήσις μὲν ἄλλαντας; ἀρ

versa respublica imperatori committatur, consensaneum est, magna et comoda, cum tempore feliciter gremite, et mala, peccante ipso, evemire. Cur igitur non is merito, qui id discere negligit, nihilominus ut eligatur sollicitus, mulitari debeat? Hæc quum diceret, persuasit homini, ut ad discendum accederet. Postquam edoctus rediret, illudena ei, An non, inquit, videtur votæ, amici, perinde atque Homerus Agamemnonem venerabilem dixit, ita etiam hic, quum imperare didicit, venerabilior videri? Etenim quemadmodum qui citharam pulsare didicit, etiamsi non pulset citharam, citharædus est; et qui medicandi artem didicit, etiamsi non medeatur, nihilominus medicus est: ita hic quoque semper ex hoc tempore imperator est, etiamsi a nemine electus fuerit. Qui vero nescit, nec imperator nec medicus est, etiamsi vel ab universis hominibus eligatur. Ut autem, ait, etiam nos, si quis forte nostrum vel cohortis præfectus vel manipuli ductor tibi fuerit, rerum bellicarum peritioris simus, dic nobis, unde corperit te imperandi artem docere. At ille, Ab illo ipso, inquit, in quod etiam desit: nam aciei instruendæ artem, atque aliud nihil, me docuit. Atqui, inquit Socrates, hæc artis imperiorie pars est multesima. Nam oportet imperatorem esse peritum parandi ea quæ ad bellum requiruntur, et suppeditandi necessaria militibus, et in consiliis solertem, et in labore strenuum et diligenter, et tolerantem et perspicacem, et benignam et sævum, et simplicem et inasiduous, et cautum et furem, et profusum et rapacem, et largiendi cupidum et plus habendi appetentem, et manendi se peritum et alios aggrendendi doctum; et alia multa sunt, quæ, tum natura tum doctrina, habere oportet illum, qui bene sit imperator. Bonum vero est etiam aciei instruendæ peritum esse. Nam multo differt exercitus ordinatus ab inordinato: quemadmodum lapides, et lateres, et ligna, et tegule, si confuse disjecta sint, ad nihil utilis sunt: postquam autem ordinantur in uno ac summo ea quæ neque putrescant, neque liquescunt, ut sunt lapides ac tegule, in medio vero lateres et ligna, sicut in ædium structura componentur, tum efficitur res magni prelii, domus. Et adolescentulus, Dixisti, inquit, quiddam his valde simile, mi Socrates. Nam et in bello optimos quoque primo ultioque loco collocare oportet, pessimos vero in medio, ut ab illis decantur, ab his impellantur. Si quidem, ait, te docuit etiam bonos ab ignavis discernere, bene se res habet: sin minus, quænam tibi utilitas eorum, quæ didicisti? Nam si te argentum iussisset optimum primo ultioque loco ponere, in medio vero pessimum, neque tamen docuisset bonum ad adulterio discernere, nullo id tibi usui erat. Profecto, inquit, non hoc me docuit: quumobrem nos ipsi necesse est bonos ab ignavis accernamus. Cur igitur non consideramus, ait, que pacto in eis non fillamur? Cupio, dixit adolescentulus. Ergo, inquit, si argentum diripere oportet, an non, argenti cupidissimi primo loco dispositi, recte aciem instruemus? Ita mihi videtur. Quid si eos collocare decrat in fronte, qui

τοὺς φιλοτιμοτάτους προπατήριον; Οὗτοι γοῦν εἰσιν, ἔφη, οἱ ἐνέκα τοῦ κινδυνεύειν θδεόμενοι. Οὐ τοίνυν οὗτοι γε ἀθλοῖ, ἀλλ' ἐπιφανεῖς πανταχοῦ ὄντες εὐαίρετοι ἂν εἴεν. (II) Ἀτὰρ, ἔφη, πότερά σε τάττειν μόνον εἰδῶμεν, ὃ καὶ ὅπη καὶ ὅπως χρῆσταιν ἐκαστορ τῶν ταγματίων; Ὁ πάννυ, ἔφη. Καὶ μὴν πολλὰ γ' ἐστὶ πρὸς ὃ αὐτοὶ τάττειν οὐτὲ ἀγείν ὥς πύκτως προσήκει. Ἀλλὰ μὴ Δί', ἔφη, οὐ διαπαρήνεις ταῦτα. Νή Δί', ἔφη, πάλιν τοίνυν εἰδῶν ἐπαυεῖσθαι ἦν γὰρ ἐπίσταται καὶ μὴ ἀναπύξῃ, αἰσχυνεῖται ἀργύριον εἰληφὸς ἐνδεῶς σε ἀποπέμψομαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐνταχρὴν δὲ ποτε στρατηγὴν ζητήμεν τοῦ, τοῦ ἔμελλεν, ἔφη, Ὅμπερον οἶεν τὸν Ἀγαμέμνονα προσκυροῦσαι ποιμένα λαόν; Ἄρα γε οἷε ὥσπερ τὸν ποιμένα δεῖ ἐπιμαλίσθαι ὅπως σφίσι τὸ ἴσονται αἱ οἰαὶ καὶ τὰ ἐπιγίγνεται ἔξουσιν, οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμαλίσθαι δεῖ ὅπως σφίσι τὸ ὁ στρατῶνται ἴσονται καὶ τὰ ἐπιγίγνεται ἔξουσιν, καὶ οὐ ἐνέκα στρατεύονται, τοῦτο ἔσται στρατεύονται δὲ, ἵνα κρατῶντες τῶν πολεμίων εὐδαιμονώστεροι ὦσιν. (α) Ἡ τί δήποτε οὕτως ἐπὶ κείνῃ τὸν Ἀγαμέμνονα εἰπὼν,

Λαρότερον, βασιλεὺς τ' ἀγαθὸς κρατὶς τ' αἰχμητής;

Ἄρα γε οἷε αἰχμητής τὸ κρατὶς ἂν εἴη, οὐκ αἱ μόνος αὐτοῦ εὐὶ ἀγωνίζονται πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' αἱ καὶ παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τοῦτο αἶψα εἴη, καὶ βασιλεὺς ἀγαθός, οὐκ αἱ μόνος τοῦ ἑαυτοῦ βίου καλῶς προσέηται, ἀλλ' αἱ καὶ ὡς βασιλεὺς, τοῦτοι εὐδαιμονίαν αἶψα εἴη; + (β) καὶ γὰρ βασιλεὺς αἰρεῖται οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμαλίσται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ Διόμωνοι δι' αὐτὸν εὐ πράττωσι. Καὶ στρατεύονται δὲ πάντες, ἵνα ὁ βίος αὐτοῖς ὡς βέλτιστος ᾖ, καὶ στρατηγὸς αἰροῦνται τοῦτο ἐνέκα, ἵνα πρὸς τοῦτο αὐτοῖς ἡγεμόνες ὦσι. (α) Δεῖ οὖν τὸν στρατηγὸν τοῦτο παρασκευάζειν τοῖς ἐλπομένοις αὐτὸν στρατηγὸν καὶ γὰρ οὐτὲ καλῶν τοῦτο ἄλλα βέλτιον εὐραῖα οὐτὲ αἰσχρὸν τοῦ ἐναντίου. Καὶ οὕτως ἐπισκοπεῖν τίς εἴη ἀγαθὸς ἡγεμόνος ἀρετὴ τὰ μὲν ἄλλα περιεργεῖ, καταλείπει δὲ τὸ εὐδαιμονίας ποιεῖν ὧν ἂν ἡγήται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Καὶ ἵππαρχεῖν δὲ τινι ζητήμεν οὐδ' αὖ ποτε αὐτὸν τοιόδε διαλεχθῆναι. Ἐχούς ἂν, ἔφη, ὡς νεανίας, εἰπὼν ἔμην οὕτω ἐπεθύμησας ἵππαρχεῖν; οὐ γὰρ δὴ τοῦ πρώτου τῶν ἱππέων ἐλαύνειν καὶ γὰρ οἱ ἱπποπόδες τοῦτο γε αἰετοῦνται προλαύνουσι γοῦν καὶ τῶν ἱππάρχων. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' τοῦ γνωσθῆναι γὰρ ἐπεί καὶ οἱ μαινόμενοι γε ὑπὸ πάντων γινώσκονται. (α) Ἀληθές, ἔφη, καὶ τοῦτο λέγεις.

periculum subituri sint? nonne cupidissimi honoris praeposendi? Nam hi certe sunt, ait, qui laudis gratia periclitari volunt. Ideoque obscuro esse nequeunt, sed, utpote ubique conspiri, facile deligi poterunt. At enim utrum lae solummodo ordinare docuit, an etiam ubi, et quo pacto singulis ordinibus utendum sit? Non omnino, ait. Atqui multa sunt, ad quae neque ordinare neque docere convenit eodem modo. Es vero, inquit, non profecto declaravit. Ergo tu, inquit, rursus accede, et interroga. Nam si quidem hoc sciat, atque impudens non sit, pudebit eum accepta pecunia te mancum dimisisse.

CAPUT II.

Quom aliquando in aliquo imperatore electum incli- disse, Quomobrem, ait, Homerum existimas appellasse Agamemnonem pastorem populi? an ideo, quod quem- admodum pastorem in hoc curam adhibere oportet, ut oves et salve sint, et victum habeant: ita etiam imperatori cu- randum sit, ut milites sint salvi, et victum habeant; et id ipsum eis sit, cujus causa militant? militant autem, et hostibus victis bestiores sint. Cor etiam ita laudavit Agamemnonem, dicens:

Utrumque, rexque bonus, fortisque bellator?

An non propterea quod tam denuo aliquis bellator fortis sit, non si solus ipse acriter luctetur adversus hostes, sed etiam si universo exercitui ejusdem rei auctor sit? quod- que rex bonus, non si suae tantum vitae bene praesit, sed his etiam quibus imperat, auctor sit felicitatis? Nam rex el- igitur, ut pericula ante ipsius curam habeant, sed ut illi etiam, qui eum elegerunt, per ipsam bene agant. Et mili- tant omnes, ut vita illis quam felicissima sit: et imperatores propterea deligunt, ut eis ad hoc duces sint. Itaque debet is, qui imperat, hoc illis procurare, qui eum imperatorem elegerunt. Nec enim proclive est quidquam hoc pulchritus invenire, nec contrarius turpius. Atque ita considerans, quae boni ducis esset virtus, cetera quidem assererat, hoc solo relicto, ut illis, quibus praesit, bestio reddat.

CAPUT III.

Memini etiam ipsum aliquando ita ad quendam disse- ruisse, qui ut copiam equestribus praesent, electus erat. Poteas dicere nobis, mi adolescentule, quomobrem equi- tibus praesent consepiveris? Non enim ideo certe, ut equi- tum primus ipse equitares: nam equites sagittarii illo di- guntur, qui quidem etiam praefectos equitum praecedunt. Vere dicis, ait. Enimvero ne ideo quidem, ut notus esses: nam et qui insanunt omnibus sunt notis. Hoc etiam, in-

Ἄλλ' ἄρα οὐ τὸ ἐπικρινεῖς οἷα τῇ πόλει βέλτερον ἂν ποιήσας παραδόναι, καὶ εἰ τις χρῆσα γίγνεται ἱππέων, τοῦτον ἡγούμενος ἀγαθὸν τινος αἰτίως γενέσθαι τῇ πόλει; Καὶ μάλ᾽, ἔφη. Καὶ ἔστι γε νῆ Δ', ἔφη ὁ Σωκράτης, καλὸν, ἐὰν δύνῃ ταῦτα ποιῆσαι. Ἡ δὲ ἀρχὴ ποῦ ἐν ᾗ ἤρξατο ἱπποῖν τε καὶ ἀμειβεῖσθαι. Ἔστι γὰρ οὖν, ἔφη. (3) Ἦκ δὲ λέξων ἡμῖν πρῶτον τοῦτο, ὅπως διασφύ τούς ἱπποὺς βελτίους ποιῆσαι; Καὶ δε, Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη, οὐκ ἔχον οἶμαι τὸ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ ἰδέω ἑκάστον δεῖν τοῦ ἑαυτοῦ ἱπποῦ ἐπιμελεῖσθαι. (4) Ἐὰν οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, παρέχωνται σοι τοὶ ἱπποὺς οἱ μὲν οὕτω κακὸς ποῶς ἢ κακοκαλεῖς ἢ ἀσθενεῖς, οἱ δὲ οὕτως ἀτρόχους ὥστε μὴ δύνασθαι ἀκολουθεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀναγρίστους ὥστε μὴ μῆνεν ἔπου ἂν σὺ τάχῃ, οἱ δὲ οὕτω λακτιστὰς ὥστε μὴδὲ τάξαι δυνατόν εἶναι, τί σοι τοῦ ἱππικοῦ ὄφελος ἔσται; ἢ πῶς δυναίη τοιούτων ἡγούμενος ἀγαθὸν τι ποιῆσαι τὴν πόλιν; Καὶ δε, Ἄλλὰ καλὰς τε λέγεις, ἔφη, καὶ παρὰ-σμαι τῶν ἱππῶν εἰς τὸ δυνατόν ἐπιμελεῖσθαι. (5) Τί δέ; τοὺς ἱππεῖς οὐκ ἐπιχειρήσεις, ἔφη, βελτίους ποιῆσαι; Ἐγώ γε, ἔφη. Οὐλοῦν πρῶτον μὲν ἀναθεστυχεύουσιν ἐπὶ τοὺς ἱπποὺς ποσῆσαι αὐτούς; Δαί γούν, ἔφη; καὶ γὰρ εἰ τις αὐτῶν καταπέσει, μᾶλλον ἂν οὕτω σώ-ζοιτο. (6) Τί γάρ; ἴαν ποῦ κινδυνεύειν δέξῃ, πότερον ἐπαγαγεῖν τοὺς πολέμους ἐπὶ τὴν ἡμῶν καλῶσεις, ἢ παρὰ εὐλόγηται ἱππείῳ, ἢ παρὰ τὰς μελέτας ἐν τοιούτοις ποιεῖσθαι χαρίους ἐν οἷσπερ οἱ πολέμιοι γί-γνονται; Βέλτερον γούν, ἔφη. (7) Τί δέ; τοὺς βέλτερον εὐ πλείστον ἀπὸ τῶν ἱππῶν ἐπιμελεῖναι τινα ποιῆσῃ; Βέλτερον γούν, ἔφη, καὶ τοῦτο. Ὅθεν εἰ δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἱππέων καὶ ἐξαρτῇεν πρὸς τοὺς πολέμους, ἅπαν ἀλιμωγέτους ποιεῖ, διανοήσεις; (8) Εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ νῦν γε παρὰσμαι, ἔφη. Ὅπως δέ σοι παύονται οἱ ἱππεῖς παρρόντικας τι; ἀνεῖ γὰρ δὴ τοῦτο οὐτε ἱππῶν οὐτε ἱππέων ἀγαθὸν καὶ ἀξιόμην οὐδὲν ὄφελος. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη; ἀλλὰ πῶς ἂν τις μάλιστα, ὦ Σώκρατες, ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς προτρέψαιτο; (9) Ἐκεῖνο μὲν ὀφεί-ποισθα, ὅτι ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἀνθρώποι τοιούτοις μά-λιστα διδασκιο παύεσθαι ὅς ἐν ἡγῶνται βελτίστους εἶναι. Καὶ γὰρ ἐν νόμῳ ἂν ἡγῶνται ἰατρικώτατον εἶναι, τοῦτο μάλιστα παύεσθαι, καὶ ἐν πλοῖα οἱ πλέ-οντες, ἐν ἂν κυβερνητικώτατον, καὶ ἐν γεωργίᾳ, ἂν ἂν γεωργικώτατον. Καὶ μάλ᾽, ἔφη. Οὐλοῦν εἰδὸς, ἔφη, καὶ ἐν ἱππικῇ δεῖν ἂν μάλιστα εἰδὸς φαίνεται; Ἄ δὲ ποι-εῖν, τοῦτο μάλιστα ἐθέλειν τοὺς ἄλλους παύεσθαι. (10) Ἐὰν οὖν, ἔφη, ἐγὼ, ὦ Σώκρατες, βελτίστους ἂν αὐτῶν ἔηλον ὦ, ἀρεταῖς μοι τοῦτο εἰς τὸ παύεσθαι αὐ-τοὺς ἡμῶν; Ἐὰν γε πρὸς τοῦτο, ἔφη, διδάξῃς αὐτοὺς, ὥς τὸ παύεσθαι σοὶ καλῶν τε καὶ σωτηριώτερον αὐ-τοῖς ἔσται. Πῶς οὖν, ἔφη, τοῦτο διδάξω; Παλὺ νῆ Δ', ἔφη, ἔβον ἢ εἰ σοὶ δεῖο διδάσκειν ὥς τὰ κακὰ τῶν ἀγαθῶν ἀμείνω καὶ λυσιτελεστέρα ἔστι. (11) Λέγεις, ἔφη, σὺ τὸν ἱππάρχον πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιμελεῖσθαι δεῖν καὶ τοῦ λέγειν δύνασθαι; Σὺ δ' ὅπου, ἔφη, χρῆναι

quite, vere dictum. Nam igitur propterea, quod equestres copias reipublice te meliores effectas traditiorum existimas? atque nū, si forte opus fuerit equitibus, his ita praesens, ut civitati boni alienigenae auctor sis? Omnino, inquit. Praeclarum profecto quiddam hoc fuerit, ait Socrates, si praestare possis. Imperiam vero, in quod electus es, equorum, opi- nor est et equitum. Ita scilicet est, inquit ille. Age igitur, hoc primum oculis dictis, quo pacto equos te praestan- tiores effecturum cogites? Et ille, Puto equidem, ait, meum non esse hoc munus, sed privatim unusquisque oportere equum suum curare. Ergo si tibi, inquit Socrates, equos exhibeant alii tam vitiatos pedibus, tam nigris cruribus, tam imbecillos, alii tam strigosos, ut sequi non possint; alii tam contumaces, ut quo tu eos loco constitueris, manere nolint; alii tam calcitrosos, ut ne constitui quidem alicubi possint: quinam tibi huiusce equitatus erit usus? aut quomodo poteris, dum talibus praees, civitatem bono aliquo adficere? Tum ille, Praeclare mores, inquit; ac comabor equidem pro meis viribus equorum habere curam. Quid autem? non operam dabis, inquit, ut equites meliores efficias? Equi- dem, inquit. Ergo primum hoc efficies, ut in equos ascen- dendis sint peritiores? Hoc quidem necesse est, inquit. Nam si quis eorum decideret, multo magis hoc modo salvus eva- deret. Quid vero? si ubi periculum suberundum esset, utrum hostes ad arenam iubebis adducere, ubi vos equitare con- sueritis, an operam dabis ut his in locis tales exercitationes instruantur, in quibus hostes esse solent? Melius hoc scire, inquit. Quid enim? nam ut quomplurimi ex equis sciant jaculari, cura tibi erit? Hoc quoque melius fuerit, ait. Etiam ut accantur animi equitum, et irriterent adversus hostem, qua re fortiores ipsi redduntur, tu jam meditat- us es? Si non haecenas, saltem nunc id aggrediar, inquit. Ecquid vero curasti, ut tibi pareant equites? Nam ab eo- que illo, nec equorum, nec equitum bonorum ac fortium usus ullus erit. Vere dicis, ait; sed quo potissimum ratione, mi Socrates, ad hoc quis eos impulerit? Nimirum nostri, quavis in re parere homines his maxime velle, quoscuque existimant esse praestantissimos. Nam in morbo potissi- mum huic parent, quomcumque medicare rei putant esse peritissimum; et in navi qui navigant, huic, quomcumque gubernandi peritissimum; et in agricultura ei, quomcumque agri colendi peritissimum. Omnino, inquit. Igitur conse- quentium est, etiam in equestri re ceteros huic, quicunque maxime acire videntur quam facienda sint, maxime parit- ros. Itaque si ego, inquit, mi Socrates, praestantissimos eorum sperare, num ad hoc mihi sufficiet illud, ut mihi pa- reant? Si quidem praeterea, inquit, docueris eos, fore melius ipsis ac salutaris, si tibi obtemperant. At quo pacto, inquit, hoc docebo? Multo facilius profecto, quam si do- cere te oporteat, mala meliora esse bonis atque utiliora. Diris tu, inquit, debere praefectum equitum praeter alia curam adhibere, ut etiam dicendi facultatem habesit? Tu vero existimabas, inquit, oportere silentio equitibus impe-

σωσπὴ ἱππαρχεῖν; ἢ οὐκ ἐντεθῆναισιν ὅτι ὅσα τε νόμοι μεμαθήκαμεν καλλίστα ὄντα, δι' ὧν γε ζῆν ἐπιτελέμεθα, ταῦτα πάντα διὰ λόγου ἐμαῖσθμεν, καὶ εἰ τι ἄλλο καλὸν μανθάνει τις μάθημα, διὰ λόγου μανθάνει, καὶ οἱ ἀρίστα διδάσκοντες μαλίστα λόγῳ χρίονται καὶ οἱ τὰ σπουδαιότατα μάλιστα ἐπιστάμενοι καλλίστα διαλέγονται; (13) Ἡ τοῦτο οὐκ ἐντεθῆναισιν, ὅς, ὅταν γε χοροὶ εἰς ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως γίγνεται, ὥσπερ ὁ εἰς Δῆλον πεμπομένης, οὐδαὶς ἄλλοθεν οὐδαμῶθεν τούτῳ ἐράμιλλος γίγνεται, οὐδὲ εὐανδρὶ ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοίᾳ τῇ ἐνθάδε συνάγεται; (14) Ἀλλ' ἢ λέγεις, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν οὐτα εὐανδρὶ τοσούτου διαφέρουσιν Ἀθηναῖοι τῶν ἄλλων οὐτα σοιμάτων μεγέθει καὶ βίῳ, ὅσον φιλοτιμίᾳ, ἥπειρ μάλιστα παροῦναι πρὸς τὰ καλὰ καὶ ἐντιμα. Ἀλλ' ἢς, ἔφη, καὶ τοῦτο. (15) Οὐκοῦν οἷον, ἔφη, καὶ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐνθάδε εἰ τις ἐπιμαλθῆναι, ὥς πολὺ ἂν καὶ τοῦτο διενέγκοιεν τῶν ἄλλων ὅσῳ τε καὶ ἱππων παρασπῆσθαι καὶ εὐταξίᾳ καὶ τῇ ἐπιμύᾳ κινουμένων πρὸς τοὺς πολέμους, εἰ νομίσειαν ταῦτα ποιούστας ἐπαίνου καὶ τιμῆς τυτῶσθαι; Εἰκός γε, ἔφη. (16) Μὴ τούτων ἀνεῖν, ἔφη, ἀλλὰ πειρῶν τοὺς ἀνδρας ἐπὶ ταῦτα προτρέψειν ἀφ' ὧν αὐτοὺς τε ὠφελήσῃ καὶ εἰ ὧλοι πολῖται διὰ σέ. Ἀλλὰ νῆ Δία πειράσσομαι, ἔφη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἰδὼν δὲ ποτε Νικομαχίδην ἐξ ἀρχαῖσιν ἀπὸντα ἤματο, τίνας, ὃ Νικομαχίδην, στρατηγὸν ἔργηται; Καὶ ἔς, Οὐ γάρ, ἔφη, ὃ Σωκράτης, τοσούτοι εἰσιν Ἀθηναῖοι, ὥστε ἐμὲ μὲν οὐχ εἰδόντο, ὅς ἐκ καταλόγου στρατεύμενος κατατρέμμαι καὶ λογαζῶν καὶ ταξαρχῶν καὶ τραύματα ὑπὸ τῶν πολέμων τοσαῦτα ἔχων ἅμα δὲ τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων ἀπογομνομένους ἐπεδείκνυν Ἀντισθένης δὲ, ἔφη, εἰδόντο, τὸν οὐτα ἐπλήτνῃ πώποτε στρατεύσασθαι, ἐν τε τοῖς ἱππικοῖς οὐδὲν περιβλεπτον ποιήσαντα, ἐπιστάμενόν τε ἄλλο οὐδὲν ἢ χρήματα συλλέγειν. (1) Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτο μὲν ἀγαθόν, εἰ γε τοῖς στρατιώταις ἱκανὸς ἔσται τὰ ἐπιτελεῖν πορίσιν. Καὶ γὰρ οἱ ἔμποροι, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, χρήματα συλλέγειν ἱκανοὶ εἰσιν· ἀλλ' οὐχ ἐνεκα τούτου καὶ στρατηγὸν δύνανται εἶναι. (2) Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Ἀλλὰ καὶ φιλόνομος Ἀντισθένης ἐστίν, ὁ στρατηγὸν προκρίνει ἐπιτελεῖσθαι ἐστίν. Οὐχ ὅρως ὅτι καὶ ὁσάκις κεχορήγηκε, πῶσι τοῖς χοροῖς νίκησκει; Μὰ Δί', ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἀλλ' οὐδὲν ὁμοῖον ἐστὶ χοροῦ τε καὶ στρατεύματος προσεῖναι. (3) Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ ὧσθαι πρὸς τὸ Ἀντισθένης οὐδὲ χορὸν διδασκαλίας ἔμπειρος ἂν ὅμως ἐγένετο ἱκανὸς εὐρεῖν τοὺς κρατίστους ταῦτα. Καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ οὖν, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἄλλους μὲν εὐρήσει τοὺς ταῦντας ἀνδ' ἑαυτοῦ, ἄλλους δὲ τοὺς μεχουμένους. (4) Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰς γε καὶ ἐν τοῖς πολυμυκοῖς τοὺς κρατίστους, ὥσπερ

rare? an non tecum cogitant, nos es universa, quicumque didicimus optima et honestissima de more et instituto civitatis habita, et per quae vivendi modum tenere scimus, orationis ope didicisse, et si quam aliam bonam disciplinam aliquis discat, orationis ope discere; quodque doctores optimi sermone imprimis utantur, et qui dignissimas cognitione optime teneant, hi pulcherrime disserant? An id nunquam animadvertisti, quod quum chorus unus ex hac civitate efficiat, verbi causa, qui in Delum mittitur, nullus aliunde hinc equalis instituitur; quodque tanta viroreum praestantia in alia civitate nulla cogatur, quanta in hac nostra? Vere dicis, ait. Atqui neque vocis elegantia tantum praestant Athenienses aliis, neque corporum magnitudinem ac robore, quantum honoris studio, quod maxime ad praefata et honorifica homines excitat. Etiam hoc, ait, verum est. Ergone putas, inquit, etiam equestres copias, quae hic sunt, si quis diligenter curet, longe praestaturas alias armorum equorumque apparatus, atque ordine, et prompte pericula adversus hostes subeundo, si existimarent, hanc facientes, se hanc ad gloriam consequuturos? Hoc quidem est consentaneum, inquit. Ergo ne cunctis, ait, sed operam dato, ut homines ad ea propellat, de quibus et tibi et ceteris propter te civibus utilitas erit. Equidem hoc profecto conabor, inquit.

CAPUT IV.

Quum autem aliquando Nicomachidem abeuntem et comitis videret, interrogabat: Quisnam, mi Nicomachides, imperatores electi sunt? Et ille, An non tales sunt, ait, Athenienses, mi Socrates, ut me quidem non elegerint, qui ex delectis tabellis milites tum manipulos ducendo, tum cohortibus imperando, tum vulnera tot ab hostibus accipiendo (simul se deindans, vulnereum cicatrices extendebat), jam confectus sum: Antisthenem vero elegerunt, qui neque pedes unquam militavit, neque inter equites quidquam illustre gessit, nihilque aliud novit, nisi pecuniam colligere? Bonum vero id fuerit, inquit Socrates, siquidem militibus potest necessaria suppeditare. Enimvero, inquit Nicomachides, etiam mercatores pecuniam possunt colligere; neque tamen ideo etiam imperatoris munere fungi possunt. Etiam contentiosus est Antisthenes, ait Socrates, quod in imperatore necessario requiritur. An non vides eum, quoties choreos fuit, amonibus eboris vielle? Profecto, inquit Nicomachides, nihil similitudinis habet chori et exercitus praefectura. Atqui, ait Socrates, quum neque canendi, neque docendi choros peritus esset Antisthenes, tamen potuit reperire eos, qui in his optimi essent. Ergo et in exercitu, inquit Nicomachides, alios inveniet, qui ejus loco aciem streunt, alios, qui pugnabunt. Nimirum, ait Socrates, si etiam in rebus bellicis praestantissimos quosque perinde atque in his, quae ad chorum pertinent, repererit, ne

ἐν τοῖς χοροῖς, ἐξαιρέσκη τε καὶ προαιφίται, εἰκότως ἂν καὶ τούτου νικηφόρος εἴη καὶ θάπταν' ὃ αὐτὸν εἰ-
 κός μᾶλλον ἂν θέλοιεν εἰς τὴν ἕν διὰ τῆ πόλεως τῶν
 πολεμικῶν νίκην ἢ εἰς τὴν ἕν τῆ φυλῆς τῶν χορικῶν.
 (6) Αἰγίης σὺ, ἐρη, ὦ Σωκράτης, ὡς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός
 ἐστὶ χορηγεῖν τε καλῶς καὶ στρατηγεῖν; Αἰγίς ἐγώ,
 ἐρη, ὡς θύου ἂν τις προστάτην, ἂν γυγνώσκῃ τε ἂν
 δεῖ καὶ ταῦτα ποιεῖσθαι δύνῃται, ἀγαθὸς ἂν εἴη προ-
 στάτης, εἴτε χοροῦ εἴτε οἴκου εἴτε πόλεως εἴτε στρα-
 τειμᾶτος προστάτης. (7) Καὶ ὁ Νικομαχιδῆς, Μὰ
 Δι', ἐρη, ὦ Σωκράτης οὐκ ἂν ποτε φύγῃ ἐγὼ σου ἀκού-
 σαι ὡς οἱ ἀγαθοὶ οἰκονόμοι ἀγαθοὶ στρατηγοὶ ἂν εἴεν.
 Ἰθὺ δὲ, ἐρη, ἐξετάσωμεν ἑκατέρου αὐτῶν τὰ ἔργα, ἵνα
 εἰδῶμεν πότερον τὰ αὐτὰ ἐστὶν ἢ διαφέρει τι. Πάνυ γε,
 ἐρη. (8) Οὐκοῦν, ἐρη, τὸ μὲν τοὺς ἀρχομένους κατη-
 γόους τε καὶ ἀπειθείας ἱκανοὺς παρασκευάζειν ἀμφοτέ-
 ρων ἐστὶν ἔργον; Καὶ μάλ', ἐρη. Τί δέ; τὸ προστά-
 τειν ἑκάστα τοὺς ἐπιτηδείους πρᾶττειν; Καὶ τοῦτο, ἐρη.
 Καὶ μὴν καὶ τὸ τοὺς κακοὺς κολάζειν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς
 τιμᾶν ἀμφοτέρους οἶμαι προσήκειν. Πάνυ μὲν οὖν, ἐρη.
 (9) Τὸ δὲ τοὺς ὑπερήκοους εὐμενῆς ποιεῖσθαι πῶς οὐ
 καλὸν ἀμφοτέρους; Καὶ τοῦτ', ἐρη. Συμμάχους δὲ
 καὶ βοηθοὺς προσάγειν δοκεῖ σοι συμπερίειν ἀμφοτέ-
 ρι οὐ; Πάνυ μὲν οὖν, ἐρη. Ἀλλὰ φιλοχαιτικούς τῶν
 ὄντων οὐκ ἀμφοτέρους εἶναι προσήκει; Σφόδρα γ', ἐρη.
 Οὐκοῦν καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλοπόνην ἀμφοτέρους εἶναι
 προσήκει περὶ τὰ αὐτῶν ἔργα. (10) Ταῦτα μὲν, ἐρη,
 πάντα ὁμοίως ἀμφοτέρων ἐστὶν ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι οὐκ
 ἐστὶ ἀμφοτέρων. Ἀλλ' ἐχθροὶ γε τοὶ ἀμφοτέρους γί-
 γνεται; Καὶ μάλ', ἐρη, τοῦτό γε. Οὐκοῦν τὸ περι-
 γενέσθαι τούτων ἀμφοτέρους συμφέρει; (11) Πάνυ γε,
 ἐρη; ἀλλ' ἐκεῖνο παρίης, ἂν δὲ μάχεσθαι, τί ὠρλήσῃ
 ἡ οἰκονομική; Ἐνταῦθα δέχου καὶ πλείστον, ἐρη; ὃ
 γὰρ ἀγαθὸς οἰκονόμος, εἰδὼς ὅτι οὐδὲν οὗτω λυσταλέας
 τε καὶ κερδαλέων ἐστὶν ὡς τὸ μαχόμενον τοὺς πολεμικούς
 νικᾶν, οὐδὲ οὕτως ἀλυσταλέας τε καὶ ζημιώδεις ὡς τὸ
 ἡττῶσθαι, προθύμως μὲν τὰ πρὸς τὸ νικᾶν συμφέροντα
 ζητῇσι καὶ παρασκευάσεται, ἐπιμελῆς δὲ τὰ πρὸς τὸ
 ἡττῶσθαι φέροντα σφίγεται καὶ ρυλάττεται, ἐνεργῶς δ',
 ἂν τὴν παρασκευὴν ὀρθῇ νικητικῇ ὄσων, μαχεῖται, οὐχ
 ἥμισυ δὲ τούτων, ἂν ἀπαρασκευαῖς ἢ, ρυλάττεται συν-
 ἄπτειν μάχην. (12) Μὴ καταρρόναι, ἐρη, ὦ Νικο-
 μαχιδῆ, τῶν οἰκονομικῶν ἀνθρώπων ἢ γὰρ τῶν ἰδίων ἐπι-
 μελεία πλήθει μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν, τὰ δὲ
 ἄλλα παραπλήσια εἶναι; τὸ δὲ μὴ γινώσκον, ὅτι οὗτε ἀνευ
 ἀνθρώπων οὐδέτερά γίγνεται οὐτὰ δ' ἄλλων μὲν ἀν-
 θρώπων τὰ ἴδια πράττεται, δ' ἄλλων δὲ τὰ κοινά; οὐ
 γὰρ ἄλλως τινὲς ἀνθρώπους οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμελόμενοι
 χρῶνται ἢ ἄλλῃ οἱ τὰ ἴδια οἰκονομοῦντες; οἳ οἱ ἐπι-
 στάμενοι χρῶνται καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ κοινὰ καλῶς
 πράττουσιν, οἳ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι ἀμφοτέρωθεν πλημ-
 μελοῦσιν.

pre aliis delegit, consentaneum est, eam hac quoque in
 parte victoriam reportaturam. Etiam credi par est, eam
 plus velle impendere in hac rerum bellicarum victoriam
 cum civitate universa reportandam, quam in victoriam chori
 cum tribu sua partam. Ain' tu, mi Socrates, inquit, ejus-
 dem esse hominis, recte et choro et exercitu praesse? Aio
 equidem, inquit, illum qui sciat quibus ait opus, eoque
 comparare possit, cuiusque rei praesit, bonum perfectum
 esse; seu choro, seu familiae, seu civitati, seu exercitui
 praesit. Prefecto, ait Nicomachides, nunquam ex te audi-
 turum me arbitrabar, mi Socrates, bonos patres-familias
 etiam bonos fore imperatores. Age igitur, inquit, utrius-
 que officio indagaris, ut sciamus, esdemne sint an diversa.
 Omnino, ait. An non igitur utriusque officium est, ut im-
 perio suo subjectos sibi morigeros et obsequentes reddat?
 Maxime, inquit. Quid? an non ut idoneis imperent ea
 facere, quae oportet? Et hoc, inquit. Etiam illud utriusque
 convenire arbitror, ut malos puniant, et honore adficiant
 bonos. Prorsus ita est, ait. Subditos autem benevolos
 reddere, qui non utrique fuerit honestum? Ita est, inquit.
 Ut socios et auxiliares sibi adiscant, num utrique putas
 expedire, necne? Omnino, inquit. Nomen ad res suas cu-
 stiodiendas utrumque idoneum esse convenit? Maxime, in-
 quit. Ergo et diligentem et industriam in officiis suis opor-
 tet esse utrumque. Haec quidem omnia, inquit, pariter
 utriusque sunt officia: verum pugnare, non est utriusque.
 Verum an non utrique hostes sunt? Maxime, inquit. Ex-
 goes utrique expellit, ut his superior evadat? Omnino, in-
 quit. At hoc tu praetermittis: si pugnandum sit, quid rei
 familiaris administrandae ratio proderit? Ibidem etiam plu-
 rimum, inquit: nam bonus pater familias, quum sciat,
 nihil adeo utile ac fructuosum esse, ac pugnando hostes
 vincere, nequo quidquam esse tam inutile et damnosum,
 ac superari; prompte quae ad vincendum conducunt, quaeret
 et parabit; et diligenter considerabit et cavebit, quae ad hoc
 faciunt, ut vincantur: quomque videbit apparatus ad vi-
 ctoriam idoneum esse, viriliter dimicabit, at si imparatus
 fuerit, praedium ne conserat, hand minus cavebit. Ne tu,
 mi Nicomachides, inquit, homines familiaris rei adminis-
 trandae peritos contempseris. Nam cura rerum privata-
 rum tantum a publicarum cura differt amplitudine; cetera
 consimiles sunt. Quodque maximum est, neutra fit absque
 hominibus; neque per alios quidem homines private, per
 alios autem publicae res tractantur. Nam qui publica pro-
 curant, non aliis utuntur hominibus, quam quibus illi qui
 privata administrant; quibus qui norunt uti, tum privatae
 tum publicae res bene tractant: qui vero ignorant, utrim-
 que peccant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

CAPUT V.

Περικλῆς δὲ ποτε τῷ πᾶν Περικλέους υἱῷ διαλεγόμενος, Ἐγὼ τοι, ἔφη, ὦ Περικλῆς, ἐκτίθαι ἔργο σου στρατηγήσαντος ἀμείνως τε καὶ ἐνδοξότεραν τὴν πόλιν εἰς τὰ πολεμικὰ ἵσταναι καὶ τῶν πολιτῶν κρατῆσαι. Καὶ ὁ Περικλῆς, Βουλευόμεν ἂν, ἔφη, ὦ Σόκράτης, ἡ λέγεις ἅπας δὲ ταῦτα γίνονται ἂν οὐ δύναμαι γινώσκειν. Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, διαλογιζόμενοι περὶ αὐτῶν ἐπισκοποῦμεν ὅπου ἔστι τὸ δυνατόν ἵσταναι; Βούλομαι, ἔφη. (α) Οὐκ οὖν οἶσθα, ἔφη, ὅτι πλεῖσθαι μὲν οὐδὲν μέλιος εἰσὶν Ἀθηναῖοι Βουωτῶν, Οἶσα γὰρ, ἔφη, Σώματα δὲ ἀγαθὰ καὶ καλὰ πότερον ἐκ Βουωτῶν οἰεῖται πλείω ἢ ἐκλεγχῆται ἢ ἐξ Ἀθηνίων; Οὐδὲ ταῦτά μοι δοκεῖσι λαίψασθαι. Εὐμενεστέρους δὲ πότερος ἑαυτοῖς εἶναι νομίζεις; Ἀθηναίους ἔγωγε Βουωτῶν μὲν γὰρ πολλοὶ πλεονακτοῦμεν ὑπὸ Θηβαίων θυκενῶς αὐτοὺς ἔχουσιν, Ἀθηναῖοι δὲ οὐδὲν ὅρῳ τοιούτων. (β) Ἀλλὰ μὲν φιλοτιμώμεταί γε καὶ φιλοπροσίσταται πάντων εἶναι ἕκαστ' οὐχ ἥκιστα παροξύνει κινδυνεύειν ὑπὲρ εὐδοκίας τε καὶ πατρίδος. Οὐδὲ ἐν τοῖς Ἀθηναίοις μεμπτοί. Καὶ μὲν προφάνως γε καλὰ ἔργα οὐκ ἔστιν ὅς μεῖζον καὶ πλείω ὑπάρχει ἢ Ἀθηναίους ὅς πολλοὶ ἐπαρρόμενοι προτρέπονται τε ἀρετῆς ἐπιμελίσθαι καὶ ἀλκιμοὶ γίνεσθαι. (γ) Ταῦτα μὲν ἀληθῆ λέγεις πάντα, ὦ Σωκράτης, ἀλλ' ὅπως εἰς ἀρ' οὐ ἔτι τὸν Τολμίδην τῶν χιλιῶν ἐν Λεβადίᾳ συμφορὰ ἐγένετο καὶ ἡ μετ' Ἰπποκράτους ἐπὶ Ἀθῆναι, ἐκ τούτων τεταπεινώται μὲν ἡ τῶν Ἀθηναίων δοξα πρὸς τοὺς Βουωτοὺς, ἐπῆρται δὲ τὸ τῶν Θηβαίων φρόνημα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὥστε Βουωτοὶ μὲν οὐ πρόσθεν οὐδ' ἐν τῇ ἑαυτῶν τολμῶντις Ἀθηναίους ἀνευ Αἰακιδαιμονίων τε καὶ τῶν Ὀλλων Πελοποννησίων ἀντιπάτεσθαι εἶναι ἀπειλοῦσιν αὐτοὶ κατ' ἑαυτοὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἀθηναῖοι δὲ οὐ πρότερον, ὅτι Βουωτοὶ μόνον ἐγένοντο, πορθήσαντες τὴν Βουωτίαν, φοβοῦνται μὴ Βουωτοὶ δρῶσιν τὴν Ἀττικὴν. (δ) Καὶ ὁ Σωκράτης, Ἀλλ' αἰσθάνομαι μὲν, ἔφη, ταῦτα ὅπως ἔχοντα δοκεῖ δὲ μοι ἀνδρὶ ἀγαθῷ ἀρχοῦν νῦν εὐαρεστοτέρως διακρίσθαι ἢ πόλιν. Τὸ μὲν γὰρ θάρρος ἀμείνως τε καὶ βῆθιμῶς καὶ ἀπίθειαν ἐμβαλεῖ, ὁ δὲ φόβος προεκτιμωτέρους τε καὶ εὐπειθεστέρους καὶ εὐπακτοτέρους ποιεῖ. (ε) Τεκμηρίω δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν. Ὅταν μὲν γὰρ ὀπίσω κενὸν φοβῶνται, μεττοί εἰσιν ἀταξίας· ἐστὶ δὲ ἡ χυμῶνα ἢ πολεμίους δεῖσθαι, οὐ μόνον τὰ κλεινόμενα πάντα ποῖσιν, ἀλλὰ καὶ σιγῶσι καρδουμένους τὰ προεχρησθόμενα ὡς τε χορευτοί. (ς) Ἀλλὰ μὲν, ἔφη ὁ Περικλῆς, εἰ γε νῦν μέλιστα πείθονται, ὥρα ἂν εἴη λέγειν πῶς ἂν αὐτοὺς προτρέψαιμε πλείον' ἐπαινεσθῆναι τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς τε καὶ εὐλείας καὶ εὐδαιμονίας. (ζ) Οὐκ οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν μὲν ἐβουλόμην χρημάτων αὐτοὺς ἂν οὐδ' οὐλοῖν εἶργον ἀντιπείσθαι, ἀποδεικνύντας αὐτοῖς ταῦτα πατρὸς τε θνῶτα καὶ προσχρόντα μέλιστα ἂν οὕτως αὐτοὺς

Quum etiam aliquando cum Pericle, Periclis illius clarissimi filio dissereret, Equidem, mi Pericles, ait, spero, te imperatore, meliorem honorabilioremque civitatem in rebus bellicis fore, hostesque operaturam. Velim, mi Socrates, inquit, quæ tu narras: verum quo pacto fieri possint, intelligere nequeo. Vis igitur, ait Socrates, de his disputando consideremus, quo pacto fieri possint? Volo, inquit. Nostin' igitur, ait Socrates, Athenienses multitudine Bæotis nequam inferiores esse? Novi, inquit Pericles. S. Utrum vero putas plura bona pulchraque corpora deigi de Bæotis posse, an Athenis? P. Neque in hac parte mihi videntur inferiores esse. S. Utros autem putas magis esse erga se invicem benevolos? P. Athenienses equidem: nam plerique Bæotorum, quod a Thebanis molestentur, male erga ipsos affecti sunt: Athenis vero nihil ejusmodi video. S. Et honoris etiam cupidissimi sunt, omniumque humanissimi, quæ non parum excitant homines, ut pro gloria patriæque periculum adeant. P. Neque in hoc Athenienses reprehendi possunt. S. Majorum quidem præclara facinora nulli nec insigniora nec plura habent, quam Athenienses: quo multi accessu excitantur ad exerendum virtutem ac fortitudinem. P. Vero tu quidem dicis hæc omnia, mi Socrates: sed ex quo illa mille militum strages cum Tolmida apud Lebadiam facta est, illaque ad Delium cum Hippocrate, inde Atheniensium gloria apud Bæotos imminuta est; ita vero Thebanorum animi adversus Athenienses elati sunt, at jam Bæoti, qui antea ne suis quidem in finibus absque Lacedæmonis aliisque Peloponnesiis aciem adversus Athenienses aulebant struere, nunc se sæo Maris Atticam invasuros minitantur; Athenienses vero, qui prius, quum adhuc Bæoti soli essent, Bæotiam populabantur, nunc ne Atticam Bæoti vastent, metuant. Et Socrates, Animadverto, inquit, hæc ita se habere: sed videtur mihi civitas nostra nunc animo benignior erga bonum imperatorem affecta. Nam spiritus sibi prædictis negligentiam et ignaviam et inobedientiam parit; metus autem homines attentiores, obedientiores, magisque compositos reddit. Hujus argumentum etiam de nautis inlubatim sumas: nam utique ubi nihil metuent, confusionis omnia plena; at ubi vel tempestatem vel hostes verentur, non solum imperata cuncta faciunt, sed etiam cum silentio, quid mandetur, sollicitè expectant, et choreunt. Enimvero, inquit Pericles, si jam maxime parituri sint, opportunitatem fuerit disserere, quo pacto eos hortemur, ut rursus virtutem, gloriam, felicitatem pristinam ascripant. Ergo, ait Socrates, si velimus eos opes sibi vindicare, quas habebant alii, maxime ad has repetendas incitarem, si ostendereimus has illis paternas esse ac peculiare: quis vero

ἔξωρῶμεν ἀντέχεσθαι τούτων ἐπὶ δὲ τοῦ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν αὐτοὺς ἐπιμελέσθαι βουλόμεθα, τούτ' αὖ δευτέρου ἐκ παλαιοῦ μέλιστα προσέχον αὐτοῖς, καὶ ὡς τούτου ἐπιμελόμενοι πάντων ἂν εἴεν κράτιστοι.

(9) Πῶς οὖν ἀνὰ τοῦτο διδάσκουμεν; Οἷμαι μὲν, εἰ τοὺς γε παλαιότερους ὅν ἐκαίσαμεν προγόνους αὐτῶν ἀναμνησέσκαμεν αὐτοὺς ἀκροῦστας ἀρίστους γεγονέναι.

(10) Ἄρα λέγεις τὴν τῶν θεῶν κρίσιν, ἣν οἱ περὶ Κέκροπα δι' ἀρετὴν ἔκριναν; Λέγω γάρ, καὶ τὴν Ἑρμῆος γε τροφὴν καὶ γένεσιν, καὶ τὸν πόλεμον τὸν ἐπ' ἑκαίνο γενόμενον πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἐγομένης ἡπείρου πάσης, καὶ τὸν ἐρ' Ἑρακλείδην πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ Θεσπίας πολεμήθοντας, ἐν οἷς πᾶσιν ἑκαῖνοι ἐξηλο γέγονται τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων ἀρεστοτάτους· (11) εἰ δὲ βούλει, ἀντίθετον οἱ ἑκαῖνοι μὲν ἀπόγονοι, οὐ πολλὸν δὲ πρὸς ἡμῶν γεγονότες, ἔπραξαν, τὰ μὲν αὐτοὶ κατ' ἑαυτοὺς ἀγωνισόμενοι πρὸς τοὺς κυριώτερον τῆς τ' Ἀσίας πάσης καὶ τῆς Εὐρώπης μέχρι Μακεδονίας καὶ πλείστην τῶν προγεγονότων δύναμιν καὶ ἀφρομένην κακτημένους καὶ μάγιστα ἔργα καταγρυφάμενους, τὰ δὲ καὶ μετὰ Πελοποννησίων ἀρεστούοντας καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν οἱ δὲ καὶ λέγονται πολλὸν διανεγμένοι τῶν κατ' ἑαυτοὺς ἀνθρώπων.

(12) Λέγονται γάρ, ἔφη, Τριγαυρῶν πολλῶν μὲν μεταναστεύσαν ἐν τῇ Ἑλλάδι γενομένων διέμεναν ἐν τῇ ἑαυτῶν, πολλοὶ δὲ ὑπὲρ δεκάσιον ἀντιλέγοντας ἐπείχετον ἑκαῖνοι, πολλοὶ δὲ ὑπὸ κρείττονων ὑβρίζομενοι κατέφευγον πρὸς ἑκαῖνους. (13) Καὶ δὲ Περικλῆς, καὶ Σωκράτης γε, ἔφη, καὶ Σωκράτης, ἡ πόλις ὅπως ποτ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἔδεικνεν. Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι, ὁ Σωκράτης, ὥστερ καὶ ἀλλοίηται τινες διὰ τὸ πολλὸν ὑπερνεγμεῖν καὶ κρατιστάσαι καταβύθισμαίηντας ὑστερίζουσι τῶν ἀντιπάλων, οὕτω καὶ Ἀθηναίους πολλὸν διανεγόντας ἀμειψοῖται ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο χείρους γιγνέσθαι.

(14) Νῦν οὖν, ἔφη, εἰ δὲ πούποτε ἀναλέθουν τὴν ἀρχαίαν ἀρετὴν; Καὶ ὁ Σωκράτης, Οὐδὲν ἀπόκρυφον δοκεῖ μοι εἶναι, ἀλλ' εἰ μὲν ἔξωρόντες τὰ τῶν προγόνων ἐπιτηδεύματα μηδὲν χείρον ἑκαῖνοι ἐπιτηδεύουσιν, οὐδὲν ἂν χείρους ἑκαῖνοι γενέσθαι· εἰ δὲ μὴ, τοὺς γε νῦν πρωτεύοντας μιμούμενοι καὶ τούτοις τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύοντας, ὁμοίως μὲν τοῖς αὐτοῖς χράμενοι οὐδὲν ἂν χείρους ἑκαῖνοι εἴεν, εἰ δ' ἐπιμελότερον, καὶ βελτίους. (15) Λέγεις, ἔφη, πόρρω που εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκἀγαθίαν. Πότε γὰρ οὕτως Ἀθηναῖοι ὥστερ Ἀλακιδέμιοι ἢ περὶκυανέοι αἰδέσονται, οἱ ἀπὸ τῶν πατέρων ἀρχόντες κατακρονοῦν τῶν γειραιτέρων, ἢ συμπασχέουσιν οὕτως, οἱ οὐ μόνον αὐτοὶ εὐχέως ἀμειψοῦναι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιμελόμενων καταγελῶσι; (16) Πότε δὲ οὕτω πείσονται τοὺς ἀρχόντας, οἱ καὶ ἀγᾶλλοντα ἐπὶ τῷ κατακρονοῦν τῶν ἀρχόντων; ἢ πότε οὕτως ὁμονοήσουσιν, οἱ γε ἀντὶ μὲν τοῦ συναργεῖν αὐτοὺς τὰ συμφέροντα ἐκτρέφουσιν ἀλλήλους καὶ θρῆνοῦσιν αὐτοὺς μᾶλλον ἢ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους; μέλιστα δὲ πάντων ἐν ταῖς ἰδίαις συνόδοις καὶ ταῖς κοιναῖς διαφέρονται,

volunt eorum operam dare, ut in virtute primas obtineant, iterum demonstrandum erit, hoc ipsum quam olim ad ipsos potissimum pertinere; quodque, si in hoc incumbant, omnium fuerint prestantissimi. P. At quomodo possumus hoc docere? S. Sic arbitror, si majores ipsorum longe antiquissimos, de quibus accepimus, in memoriam eis revoceamus, quod nimirum adverint eos fuisse optimos. P. Num de iudicio deorum loqueris, quod ob virtutem Cecrops cum suis fecit? S. De hoc ipso loquor, ac de educatione et ortu Erechthei, et de bello, quod ab eo susceptum fuit contra ejus, quem finet Atticæ tangebant, contumacis universæ habitatores; et de illo, quod sub ferulicis nepotibus contra Peloponnesios, et de bellis omnibus, quæ sub Theseo gesta sunt; in quibus universis illi sæpe artibus hominibus manifesto prastiterunt. Adde, si placeat, quæ deinde illorum nepotes gesserant, qui non ita multum ante nos vixere, dum partim ipsi per se dimicarent adversus eos qui Asiæ universæ et Europæ ad Macedoniam usque dominabantur, maximeque priorum hominum potentiam atque opes possidebant, res maximas exsequebantur; partim etiam cum Peloponnesiis fortiter se gesserunt terra et mari, hi igitur longe prætiosius suæ ætatis hominibus dicuntur. P. Ita sane dicuntur, ait. Quapropter quum multum in Græciâ migrationes acciderent, illi suo in agro permanserant: ac multi, qui inter se de jure disceptabant, ipsorum arbitrio controversias permittabant: multi denique a potentioribus contumeliosus injuria affecti, ad eos potissimum confugebant. Tum Pericles, Equidem miror, inquit, mi Socrates, quo pacto civitas hæc in pejus sit prolapsa. Arbitror, inquit Socrates, perinde atque albatres nonnulli, eo quod sæpe superiores et victores evaserint, tandem desides facti, minus adversariis valent; sic et Athenienses, quum longe prestantent aliis, se ipsos neglexisse, ac propterea evasisse pejores. Nunc igitur, inquit Pericles, quid facientes prætinam virtutem recuperent? Et Socrates: Nilhil occultum, ut mihi videtur. Nimirum si, cognitis majorum sanctorum institutis, nihilo pejora quam illi agere instituerint, nihilo ipsi essent cit pejores: sin minus, saltem eos imitando qui nunc primas tenent, et eorumdem institutis inherendo, si quidem id pari florent industria, nihilo deteriores illis essent; sin majori, etiam meliores. Dicit, ait Pericles, longe a civitate nostra abesse pulchri bonique studium. Nam quando Athenienses ita, ut Lacedæmonii, vel astu grandiores reverebantur, qui ab ipsis patribus ceduntur seniores contemnere? vel ita corporis exercitiis utuntur, qui non solum ipsi bonam corporis constitutionem parvi faciunt, ac etiam illos irident, qui curam ejus habent? quando ita magistratibus obtemperant, qui gloriatur etiam propterea, quod magistratus conflatum? quando ita concordare erunt, qui pro studio juveni de iuvicem, injuriis sese afficiant, et magis invident sibi, quam ceteris hominibus? qui omnia maxime tum in privatis tum publicis congressibus inter se dissident, itaque invicem sibi

καὶ πλείους δικὰς ἀλλήλους δικάζονται, καὶ προαιροῦνται μᾶλλον οὕτω κερδαίνειν ἢ πρὸς ἀλλήλων ἢ συνομιλοῦντες αὐτοὺς, τοὺς δὲ κοινοὺς ὁκπερ ἀλλοτρίους χροῖσμενοι, περὶ τούτων αὖ μέγιστα καὶ ταῖς εἰς τὰ τοιαῦτα δυνάμει μάλιστα χροῖσονται. (17) Ἐξ ὧν πολλὰ μὲν ἐπιπρία καὶ κακία τῇ πόλει ἐμπίπτει, πολλὰ δὲ ἔχθρα καὶ μῖσος ἀλλήλων τοὺς πολίτας ἐγγίγνεται, δι' ἃ ἔργα μάλ' αὖτοῦμαι ἀπὸ μὴ τι μίσην ἢ ὥστε φέρειν δύνασθαι κακὸν τῇ πόλει συμβῇ. (18) Μηδρῶμς, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὁ Περικλῆς, οὗτος ἦρξ, ἀνελκίστηρ ποιηρὶς νοσέει Ἀθηναίους. Οὐχ ὅρξς ὡς εὐτακτοὶ μὲν εἰσιν ἐν τοῖς ναυτικοῖς, εὐτάκτους δ' ἐν τοῖς γυμνασικοῖς ἀγῶσι παῖθονται τοῖς ἐπιστάταις, οὐδένων δὲ καταβέσσηρον ἐν τοῖς χοροῖς ὑπερτάτους τοῖς δασκαλοῖς. (19) Τούτῳ γάρ τοι, ἔφη, καὶ θαυμαστόν ἐστι, τὸ τοὺς μὲν τοσούτους πεθαργεῖν τοὺς ἐραστῶν, τοὺς δὲ δολίτας καὶ τοὺς ἱππείας, οἱ δὲ κοῦοι καλοκαγαθῶς παρακρίσθαι τῶν πολιτῶν, ἀπειθεστάτους εἶναι πάντων. (20) Καὶ ὁ Σωκράτης, ἔφη, ἢ δ' ἐν Ἀρείῳ πάγῃ βουλῇ, ὁ Περικλῆς, οὐκ εἰ τῶν δεδουμισμένων καθίσταται; Καὶ μάλ', ἔφη. Οἷσθα οὐν τινας, ἔφη, καλλίων ἢ νομωτέρων ἢ σημνότερων ἢ δοκίμωτερον τὰς τὰς δικὰς δικάζοντας καὶ πάλ' αὖ πάλιν πρῶτοντας; Οὐ μίσηται, ἔφη, τούτους. Οὐ τοίνυν, ἔφη, οὐδ' ἀφραδὶν ὡς οὐκ εὐτάκτων ὄντων Ἀθηναίων. (21) Καὶ μὲν ἐν γὰρ τοῖς στρατιωτικοῖς, ἔφη, εἴνα μάλιστα δεῖ σφοδρονεῖν τε καὶ εὐτακτεῖν καὶ παύναρην, οὐδὲν τούτων προσέχουσι. Ἴσως γάρ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν τούτοις οἱ ἥλιστα ἐπιστάμενοι ἀρχοῦσι αὐτῶν. Οὐχ ὅρξς οὐδ' αὖτοῦματῶν μὲν καὶ χορευτῶν καὶ ὀρχηστῶν οὐδ' εἰς ἐκκλησίᾳ ἀρχῶν μὴ ἐπιστάμενος, οὐδὲ παλαιστῶν οὐδὲ παγκρατιστῶν; ἀλλὰ πάντες, ὅσοι τούτων ἀρχοῦσι, ἔχουσι δεῖξαι ὅπως ἔμαθον ταῦτα ἐπ' οὐκ ἐραστῶν τῶν δὲ στρατηγῶν οἱ πλείους αὐτοσχεδιάζουσι. (22) Οὐ μέντοι σὲ γὰρ τοσούτων ἐγὼ νομῶ εἶναι, ἀλλ' οἷμαί σε οὐδὲν ἥττον ἔχειν εἰπεῖν ὅπως στρατηγεῖν ἢ ὅπως παλαίειν ἔρως μακρόναι. Καὶ πολλὰ μὲν οἷμαί σε τῶν πατρώων στρατηγημάτων παρελκόμενα διασκεῖν, πολλὰ δὲ παντοχόθεν συνειρηγμένα, ὅπως οἶόν τε τῇ μακρίᾳ ἐν ὠρῶν ἐν στρατηγίᾳ. (23) Οἷμαί δέ σε πολλὰ μεμνῆν ὅπως μὴ λάθῃς σπαντὴν ἀγνοεῖν τι τῶν εἰς στρατηγίαν ὠρελίων καὶ δὲν τι τοσούτων αἰσθῶν σπαντὴν μὴ εἰδόντα, ζητεῖν τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα, οὐτὲ δόρῶν οὐτὲ χάριτων φειδόμενος, ὅπως μάθῃς παρ' αὐτῶν ἢ μὴ ἐπιστάσαι καὶ συνεργῶς ἀγαθὸς εἶναι. (24) Καὶ ὁ Περικλῆς, Οὐ λανθάνεις με, ὁ Σωκράτης, ἔφη, οὐδ' οὐδ' οἰσμένός με τούτων ἐπιμελεῖσθαι ταῦτα λέγεις, ἀλλ' ἐγγεῖρθαι με διδάσκειν διὰ τὸν μέλλοντα στρατηγεῖν τοῦτον ἑκάστην ἐπιμελεῖσθαι δεῖ. Ὁμολογῶ μέντοι κατὰ τὰ ταῦτα. (25) Τούτῳ δ', ἔφη, ὁ Περικλῆς, κατανοήσας, ὅτι πρόκειται τῇ χώρῃ ἑμῇ ὅρη μάλ', καθέκοντα ἐπὶ τὴν Βουστίαν, δι' ὧν εἰς τὴν χώραν εἰσδοὶ στεναὶ τε καὶ προσάντας εἰσοί, καὶ διὰ μέση διέζωσται ὁρεῖν ἑρμῶν; Καὶ μάλ', ἔφη. (26) Τί δέ;

plurimas movent, maloque isto modo alter ab altero quid lucrari, quam mutuo sibi prodasse? qui communibus rebus perinde utuntur atque alienis, deque us risantur, et viribus ad res huiusmodi maxime gaudent? Ex quibus sane magna inscitia pulchri bonique in civitate oritur, magnaeque inimicitiae et odia mutua inter cives nascuntur. Quas ob res equidem vehementer metare non desino, ne quod civitas detrimentum capiat majus, quam quod tolerare possit. Nequaquam, mi Pericles, existimaveris Athenienses tam incurabili pravitate, tanquam morbo, laborare, subjicit Socrates. An non vides, quam compositae nauticis in rebus se gerant, quam compositae gymnasticis in certaminibus profectis obediunt, quam exalae subserviant magistris in choris? Est hoc certe mirum, ait Pericles, quod talis profectis obediunt: at pedites et equites, qui in pulchri bonisque studio civibus ceteris prelati esse videntur, omnium sunt inobedientissimi. Et Socrates: At vero is, qui est in Areopago, senatus, mi Pericles, an non ex probatis hominibus constat? Omnino, inquit Pericles. An igitur nosti aliquos, ait Socrates, qui vel honestas, vel magis legitime, vel gravius, vel aequius lites judicent, ceteraque cuncta gerant? Nihil, inquit Pericles, de his quoror. Non igitur, inquit Socrates, animum despondere oportet, quasi Athenienses compositae se non gerant. At in remilitari, inquit Pericles, ubi maxime decet animo sano uti, compositae, atque obedienter se gerere, nulli horum attendunt. Fortassis, ait Socrates, in his praesent eis homines minime periti. An non vides citharedorum, et eorum qui chorus agunt, et pugillum et pascratiastarum ne unum quidem conari ut imperet, si quidem sit imperitus; sed omnes quotquot his praesent, posse commostrarre, a quibus ea didicerint, quibus eunt praepositi: at plerique imperatores temere neque tentatum ante hoc munus capessunt? Te quidem minime talem esse arbitror, sed opinor te non minus posse dicere, quo tempore imperandi, quam quo luctandi artem discere occiperis. Multa etiam te imperatoria consilia de patre accepta tenere puto, multa undecunque congressisse, unde disci abs te poterat aliquid, quod ad imperatoriam artem conferret. Alique te arbitror valde sollicitum esse, ne te ipsam latus ignorans aliquis eorum quae ad munus imperatoris pertinet; ac si quid ejusmodi desicere te animadvertere, harum rerum peritos inquirere, neque muneribus neque gratiis parcentem, ut ab eis discas quae nescis, et bonos coadjutores habeas. Tum Pericles, Non me clam est, mi Socrates, inquit, hanc te dicere, ne existimantem quidem me his studere, sed eonantem me docere, quod si quis velit exercitum ducere, horum omnium habenda ei sit cura. Equidem hoc tibi fateor, ait Socrates. Ceterum animadvertisti, mi Pericles, ait, magnos quosdam montes ante nostram regionem sitos esse, ad Berozium usque pertinentes, per quos in agrum nostrum aditus arcti et ardui sunt: eumque medium civitatem esse montibus manitis? Omnino, inquit Pericles. S. Quid?

ἐαυτοῦ ἀνέκτατος, ὅτι Μυσοὶ καὶ Πισίδαι ἐν τῇ βασιλείᾳ χώρᾳ κατέγοντες ἐρωμένα πᾶν χωρίον καὶ κύβητος ἀπλησύνει δύνανται πολλὰ μὲν τὴν βασιλείᾳ χώρην καταβύοντες κακοποιεῖν, αὐτοὶ δὲ τῶν βασιλέων καὶ τοῦτο γε, ἔφη, ἀκούω. (στ) Ἀθηναίους δ' οὐκ ἂν οἶει, ἔφη, μέγιστον τῆς ἐλευθερίας ἑλπίδας ὡπλισμένους κορυβτή-
ροις ὅπλοις καὶ τὰ πραξαίμενα τῆς χώρας ἔφη κατέ-
χοντες βλαβερούς μὲν τοῖς πολέμοις εἶναι, μεγάλην δὲ προσβολὴν τοῖς πόλεσι τῆς χώρας κατασκευάζειν;
καὶ ὁ Περικλῆς, Πάντ' οἶμαι, ἔφη, ὡς Σωκράτης, καί
ταῦτα χάρισμα εἶναι. (ζθ) Εἰ τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκρά-
της, ἀρίστη σοὶ ταῦτα, ἐπιχειρεῖ αὐτοῖς, ὡς ἄριστε-
δὲ τι μὲν γὰρ ἂν τοῦτων καταπράττει, καὶ σοὶ καλὸν
ἔσται καὶ τῇ πόλει ἀγαθόν· ἐὰν δὲ τι ἀδυνάτῃς, οὐκ τὴν
πόλιν βλάβῃς οὐτε σεαυτὸν κατασχυνεῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ.

Γλαύκωνα δὲ τὸν Ἀριστοφάνους, δὲ ἐπιχειρεῖ δημη-
γορεῖν, ἐπιθυμῶν προσηλαστέειν τῆς πόλεως, οὐδέποτε
ἔκωστον ἔτι γεγονότα, δύναντο ἄλλων οἰκιστὴν τε καὶ φίλων
οὐδαμῶς ἡρόντο παύσαι ἑλκεμένον τε ἀπὸ τοῦ βήματος
καὶ καταγλαστον ὄντα· Σωκράτης δὲ, εὖνους ἂν αὐτῷ
διὰ τὴν Χαμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ διὰ Πλάτωνα,
μόνος ἔπαυσεν. (α) Ἐντυχὼν γὰρ αὐτῷ πρῶτον μὲν
εἰς τὸ ἐδελῆσθαι ἀκούων τοιαύτα λέγεις κατέσχευ. Βι
Γλαύκων, ἔφη, προσηλαστέειν ἡμῖν δεινόνησται τῆς πό-
λεως; Ἐγώ, ἔφη, ὡς Σωκράτης. Νῆ δέ, ἔφη, καλὸν
γὰρ εἶπαι τι καὶ ἄλλο τῶν ἐν ἀνθρώποις. Δῶλον γὰρ
θεοὶ ἐὰν τοῦτο διαπράττῃ, θύνατός μὲν ἔσθ' αὐτοῦ τυγ-
χάνειν ὅπου ἂν ἐπιθυμῇ, ἱκανὸς δὲ τοὺς φίλους ὠφε-
λεῖν, ἑταραίς δὲ τὸν πατρίον οἶκον, αὐξήσεως δὲ τὴν
πατρίδα, ὀνομαστός δ' ἔσθ' αὐτοῦ μὲν ἐν τῇ πόλει,
ἔπειτα δ' ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἰσχυρὸς δὲ ὥσπερ Θεμιστοκλῆς
καὶ ἐν τοῖς βασιλέσιν ὅπου δ' ἂν ᾖ, πανταχόθεν περι-
ελεπτός ἔσθ'. (β) Ταῦτ' οὖν ἀκούων ὁ Γλαύκων ἐμα-
γάλυνετο, καὶ ἤδιστα παρέμεινε. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ
Σωκράτης, Οἰκιστὴν, ἔφη, τοῦτο μὲν, ὡς Γλαύκων, δῶλον,
ὅτι εἰπερ τιμᾶσθαι βούλει, ὠφελητὴς σοὶ ἡ πόλις ἔστιν;
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πρὸς θεῶν, ἔφη, μὴ τοίνυν
ἀπακηρύξῃς, ἀλλ' εἰπὼν ἡμῖν ἐκ τίνος ἀρχῇ τὴν πόλιν
εὐεργετήν; (γ) Ἐπεί δὲ ὁ Γλαύκων διεπισώπειν, ὥς ἂν
τοῦτο σκοπῶν ὑπὸθεν ἀρχοῦτο, Ἀρ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥ-
σπερ φίλους οἶκον αὐτὸς αὐξήσῃ βούλοιο, πλουσιώτερον αὐτὸν
ἐπιμερίσει; ἂν ποῦν, οὐτος καὶ τὴν πόλιν περὶσσεύ-
σει πλουσιώτερον ποιήσει; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. (δ) Οἰκί-
σων πλουσιώτερος γ' ἂν εἴη προσβῶν αὐτῇ πλειόνους
γενομένους; Ἐλαδὸς γοῦν, ἔφη. Αἰεὶν δὲ, ἔφη, ἐκ τίνων
νῦν αἱ πόροδοι τῇ πόλει καὶ πόσαι τινές εἰσι; ὅθλων
γὰρ οἱ ἑταροὶ, ἦν, εἰ μὲν τινες αὐτῶν ἐνδεῖς ἔχου-
σι, ἀπληρώσεις, εἰ δὲ παραλείπονται, προσπορίσεις.
Ἀλλὰ μὴ δέ, ἔφη ὁ Γλαύκων, ταῦτά γε οὐκ ἐπίσκεψα-
μαι. (ε) Ἄλλ' εἰ τοῦτο, ἔφη, παρήλικες, τάς γε δε-

an illud audisti, Myos ac Pisidas, qui regis Persici le ditiores
munilissima tenent loca, armatique sunt leviter, multum
infestare regis agrum percurrendo posse, quum interim ipsi
libertate fruuntur? Eiusmodi hoc audio, inquit Pericles. Et
non existimas, inquit Socrates, Athenienses leviori armatura
per statum agilem usos, quum montes regioni praetentos
habeant, hostibus quidem detrimento, civibus autem sui agri
magno fore propinquasculo? Tum Pericles, Etiam haec omnia,
mi Socrates, inquit, esse utilia duco. Ergo, subiecit Socra-
tes, si haec tibi placeant, aggredere ea, vir optime. Nam
quicquid horum perfeceris, et tibi praeciarum, et nulli civitati
erit: si quid minus valueris, non tamen vel civitati aliquid
detrimenti afferes, vel opprobrii tibi.

CAPUT VI.

Glaucodem, Aristonem filium, quam is secundum viginti
natus annos concionari aggrediretur, et praesse civitati cu-
peret, nemo dissuadere poterat, quamquam alios et propi-
quos et amicos haberet, ac de tribunali detraheretur, plane-
que ridiculus casus: Socrates vero, qui ei benevolus erat et ob
Charmidem Glauconis filium, et ob Platonem, solus dis-
suasit. Nam quum in eum incidisset, primo quidem ot vellet
audire, huiusmodi verbis eum detinuit: Praesse civitati
nostrae cogitas, inquit, mi Glauco? Equidem, mi Socrates,
inquit. Perfecto enim si quid aliud humanis rebus, hoc
certe praeciarum est. Perspicuum est enim, quod, si hoc
impetrabilis, poteris ipse consequi quaecumque concupiveris,
amicos juvare, domum paternam extollere, patriam ampli-
ficare, atque celebris efficiaris primum in civitate, deinde
in Graecia, ac fortassis etiam, uti Themistocles, apud bar-
baros: ubicumque autem fueris, ubique eris illustris. Haec
quum audiret Glauco, efferebatur animo, iubenterque ma-
nebat. Post haec Socrates, Palam est igitur, ait, mi Glauco,
necessarium esse, ut, si quidem esse in honore velis, ali-
quam civitati utilitatem afferas? Omnilo, ait. Non igitur
rem celaveris, per deos, inquit Socrates, sed dicito nobis,
unde incipies civitati beneficere. Hic quum Glauco sub-
ticeret, ut qui tum consideraret unde potissimum incipe-
ret: An non, ait Socrates, perinde ac, dum amici domum
vis amplificare, locupletiorum efficere alteris, ita et civitatem
considerabis opulentiorum reddere? Omnilo, inquit. Fuerint
igitur locupletiores, si provenientes et plures accedant? Consen-
taneum quidem, ait. Dic ergo, ait, quibus ex rebus ounc civi-
tas praeventus habet, et quanti sunt? nam palam est, hoc te
considerasse, ut si quidam ex eis exigui sint, eos in exedras;
si qui autem amittantur, eos rursus compares. Ego vero,
ait Glauco, nunquam profecto haec consideravi. At si hoc

πάντας τῆς πόλεως ἡμῶν ἀπέειπεν ὅτι καὶ τοῦτον τὰς περιττὰς ἀραιεῖν διανοῶν. Ἀλλὰ μὲν τὸν Δ', ἐρη, οὐδὲ πρὸς ταῦτά μοι ἐρχόμενα. Οὐκοῦν, ἐρη, τὸ μὲν πλουσιωτέρων τὴν πόλιν ποιεῖν ἀναβαλομένηα· πῶς γὰρ οἷόν τε μὴ εἶδέναι γε τὰ ἀναλόματα καὶ τὰς προσδόους ἐπιμαλεῖσθαι τοῦτον; (7) Ἀλλ', ὁ Σωκράτης, ἐρη ὁ Γλαῦκος, δυνατόν ἐστι καὶ ἀπὸ πολέμων τὴν πόλιν πλουτίζειν. Νῆ Δία σφόδρα γ', ἐρη ὁ Σωκράτης, εἰς τὴν αὐτῶν κρείττων ἢ ἦσαν δὲ ἂν καὶ τὰ οὐκ αἰσὶν προκαταβολὰς εἶναι. (8) Ἀλλ' ὅθι λέγεις, ἐρη. Οὐκοῦν, ἐρη, τὸν γε βουλευσόμενον πρὸς οὐκτινας δαὶ πολεμεῖν τήν τε τῆς πόλεως δύναμιν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων εἰδέναι δεῖ, ἵνα, εἰ μὲν ἡ τῆς πόλεως κρείττων ἢ, συμβουλεύῃ ἐπιμερεῖν τῷ πολέμῳ, εἰ δὲ ἦσαν τῶν ἐναντίων, εὐλαδεῖσθαι πείθῃ. (9) Ὅρθως λέγεις, ἐρη. Πρῶτον μὲν τοῖνον, ἐρη, λέξον ἡμῶν τῆς πόλεως τήν τε περικλῆν καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, εἴτα τὴν τῶν ἐναντίων. Ἀλλὰ μὲν τὸν Δ', ἐρη, οὐκ ἂν ἐλογίμῃ σοι οὕτω γε ἀπὸ στόματος εἰπαῖν. Ἀλλ' εἰ γέγραπται σοι, ἐνέγκαι, ἐρη· πᾶν γὰρ ἔχουσιν ἂν τοῦτο ἀκούσασμαι. Ἀλλὰ μὲν τὸν Δ', ἐρη, οὐδὲ γέγραπται μοι πᾶν. (10) Οὐκοῦν, ἐρη, καὶ περὶ πόλεμου συμβουλίας τήν γε πρῶτον ἐπισχίσασθαι ἴσως γὰρ καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν ἔρπει ἀρχόμενος τῆς προστασίας οὕτω ἐξήτακας. Ἀλλὰ τοι περὶ γε φυλακῆς τῆς χώρας οἷδ' ὅτι σοι μαμλίχην καὶ οἷσθα ὅποσοι τε φυλακαὶ ἐπικαιοὶ εἰσι καὶ ὅποσοι μὴ καὶ ὅποσοι τε φρουροὶ ἱκανοὶ εἰσι καὶ ὅποσοι μὴ εἰσι καὶ τὰς μὲν ἐπικαίρους φυλακὰς συμβουλεύσεις μαζῶνας ποιεῖν, τὰς δὲ περὶ τὰς ἀραιεῖν. (11) Νῆ Δι', ἐρη ὁ Γλαῦκος, ἀπίστος μὲν οὐν ἔγωγε ἐνέκ' ἐγε τοῦ οὕτως αὐτὰς φυλάττεσθαι ὥστε κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς χώρας. Ἐάν δέ τις ἀρῇαι γ', ἐρη, τὰς φυλακὰς, οὐκ οἶμαι καὶ ἀρπάζειν ἐξουσίαν ἴσασθαι τῷ βουλευμένῳ; ἀτάρ, ἐρη, πότερον Διὸς αὐτὸς ἐξήτακας τοῦτο ἢ πῶς οἷσθα δεῖ καλῶς φυλάττεσθαι; Εἰ καὶ, ἐρη. Οὐκοῦν, ἐρη, καὶ περὶ τούτων, ὅταν μακρὰ ἐκείσθωμεν, ἀλλ' ἡδὴ εἰδόμεν, τότε συμβουλεύομεν; ἴσως, ἐρη ὁ Γλαῦκος, βέλτιον. (12) Εἰς γε μὴν, ἐρη, τὰργύρεαι οἷδ' ὅτι οὐκ ἀρῇαι, ὥστ' ἔχειν εἰπαῖν διότι νῦν ἐλάττω ἢ πρόσθεν προεργεῖται αὐτόθεν. Οἱ γὰρ οὐν Διόλυσθα, ἐρη. Καὶ γὰρ νῆ Δι', ἐρη ὁ Σωκράτης, λέγεται βαρὺ τὸ χωρίον εἶναι, ὥστε, ὅταν περὶ τούτου δέῃ συμβουλεύειν, αὐτῇ σοι ἡ πρόσφασις ἀρείσι. (13) Σωπτόμεναι, ἐρη ὁ Γλαῦκος. Ἀλλ' ἐκείνῳ γέ τοι, ἐρη, οἷδ' ὅτι οὐκ ἡμῶν, ἀλλ' ἐκείνῳ, πόσον χρόνον ἱκανὸς ὅστις ὁ ἐκ τῆς χώρας γυμνάμενος οἷτος διατρέφειν τὴν πόλιν, καὶ πόσου εἰς τὸν ἐπιστοὴν προσδεῖται, ἵνα μὴ τοῦτο γε λάθῃ ἀέ ποτε ἡ πόλις ἐνδεὲς γενομένη, ἀλλ' εἰδὼς ἔχεις ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων συμβουλεύων τῇ πόλει βοηθεῖν τε καὶ σώζειν αὐτήν. Λέγεις, ἐρη ὁ Γλαῦκος, παρμυγῆδες πρῆγμα, εἰ γε καὶ τῶν τοιούτων ἐπιμαλεῖσθαι δεήσει. (14) Ἀλλὰ μέντοι, ἐρη ὁ Σωκράτης, οὐδ' ἂν τὸν αὐτοῦ ποτε οἷον καλῶς τις οὐκίανται, εἰ μὴ πάντα μὲν εἴσται

neglexisti, ait Socrates, sumptus certe civitatis nobis exposito: nam palam est, cogitare te jam, ut ex his tollas supervacaneos. Ne his quidem profecto, ait, unquam vacavi. Ergo, inquit, differamus aliquantum rationem locupletandae civitatis: nam qui possit fieri, ut harum rerum curam habeat is, qui et sumptus et proventus ignoret? Verum, mi Socrates, ait Glauco, potest etiam ab hostibus civitas reddi locupletior. Ac vehementer quidem, ait Socrates, si quis eos vincit: at si vincitur, etiam sua amittit. Vere dicis, inquit. Ergo, inquit, deliberandum adversus eos pugandum sit, et civitatis et adversariorum vires habere cogitas oportet, ut, si majores sint civitatis, bellum suscipi audeat; sin minores quam hostium, cavere consulat. Recte dicis, ait. Ergo nobis primum exponito, inquit, quae civitatis tam pedestres tum navales sint copiae; deinde, quae adversariorum. Ego vero, inquit, non possum hoc tibi profecto sic de memoria exponere. At si quid conscriptum habes, profer, ait: nam habenter admodum hoc audiero. At ne conscriptum quidem hoc usquam a me, inquit. Ergo, inquit, et deliberationem de bello novissimum primo suspendemus. Nam ob rei magnitudinem fortasse quodam explorati quiddam habes, praesertim quous civitati praesens nuper inceperis. Ceterum custodiam regionis scio tibi esse fuisse, ac te scire quot oportune, et quot superiore custodie sunt, et quot custodes sufficiunt, et quot non sufficiunt: si opportunas quidem custodias consulere augere, superfluas vero auferre. Imo vero, subjicit Glauco, equidem tollendas universas arbitror, quod ita custodiant, ut ea etiam sibi attrahant, quae ex agro proveniant. At si quis custodias tollat, inquit Socrates, an non existimas cupienti fore potestatem etiam rapiendi? Tu vero, inquit, num profectus eo, rem indagasti, aut quomodo acris eos male excubias agere? Conjicio, inquit. Ergone de his quoque tum deliberabimus, quam non amplius utemur conjectura, sed cognitam rem habebimus? Fortassis hoc fuerit potius, ait Glauco. In argentifidas quidem certe, inquit Socrates, non venisse te scio, ut dicere possis, quomobrem nunc minus inde, quam antehac, proveniat. Equidem eo non sum profectus, ait. Profecto, inquit Socrates, fertur is locus esse pestilentis aere: quomobrem, ubi de hoc consiliari debetis, hinc tibi excusatio sufficit. Rideor abste, ait Glauco. Hoc tamen, ait, te non neglexisse scio, sed considerasse, quamdiu frumentum, quod in agro nascitur, ad alendam civitatem sufficit; quantumque insuper requiritur in animum, ne te latest quum civitas ejus inopia laboret, sed hoc scias possis de necessariis consulendo civitatem adjuvare, salvamque facere. Rem permagnam dicis, inquit Glauco, si quidem erit tantum habenda cura. Enimvero, inquit Socrates, ne suam quidem familiam recte quis administraverit, si non sciat

ὃν προσδεῖται, πάντων δὲ ἐπιμελούμενος ἐκπληροῦσαι. Ἀλλ' ἐπεὶ ἡ μὲν πόλις ἐκ πλείωνον ἢ μυρίων οἰκούντων συνέστηκε, χαλεπὸν δὲ εἶναι ἅμα ποσούτων οὐκὼν ἐπιμελίσθαι, πῶς οὐχ ἓνα, τὸν τοῦ θεοῦ, πρῶτον ἐπιτρέψαι αἰσῆσαι; δεῖται δὲ καὶ μὲν τοῦτον δύνῃ, καὶ πλείστον ἐπιχειρήσει· ἓνα δὲ μὴ δυνάμενος ὑπελάσσει πῶς ἂν πολλοὺς γε διορθέει; ὥσπερ εἰ τις ἐν ταῖσιν μὴ δύναται φέρειν, πῶς οὐ φανερόν ἐστι πλείους γε φέρειν οὐδ' ἐπιχειρήσειν αὐτοῦ; (ix) 'Ἄλλ' ἔγωγ', ἔφη ὁ Γλαύκιον, ἀρεταίῳ ἂν τὸν τοῦ θεοῦ οἶκον, εἰ μοι ἐθελῶι παῖθεσθαι. Εἶπα, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸν θεῖον οὐ δυνάμενος παθεῖν, Ἀθηναίους πάντας μετὰ τοῦ θεοῦ νομίζεις διορθέσθαι ποιεῖσαι παθεῖσθαι σοι; (x) Φυλάττω, ἔφη, ὦ Γλαύκιον, ὅπως μὴ τοῦ εὐδοξοῦν ἐπιθυμῶν εἰς τὸναντὸν εἴδῃς. 'Ὁ οὐχ ὅρξας ὡς στρατὸν ἐστὶ τὸ ἀ μὴ οἶδ' τις, ταῦτα λέγειν ἢ πράττειν; Ἐνθυμούμην δὲ τὸν ἄλλον, ὅπως πῶς τοιούτους, οἷοι φαίνονται καὶ λέγοντες ἀ μὴ ἴσασιν καὶ πράττοντες, πότῃρ σοι δοκοῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίνου μάλλον ἢ φόβου τυγχάνειν καὶ πότῃρ θανατῶσθαι μάλλον ἢ καταφρονέσθαι. (xi) Ἐνθυμούμην δὲ καὶ τὸν εὐδοκῶν, ὅτι τα λέγουσι καὶ ὅτι ποιοῦσι; καὶ, ὡς ἐγὼ νομίζω, ἐρήσεις ἐν πᾶσιν ἔργασι τοὺς μὲν εὐδοκιμοῦντας τε καὶ θαυμαζομένους ἐκ τῶν μάλιστα ἐπιτεταμένους ὄντας, τοὺς δὲ κακοδοῦντας τε καὶ καταφρονουμένους ἐκ τῶν ἀμαρτανέων. (xii) Εἰ οὖν ἐπιθυμῶς εὐδοκιμεῖν τε καὶ θαυμαζέσθαι ἐν τῇ πόλει, περὶ καταγράφασθαι ὡς μάλιστα τὸ εὐδοκῶν ἀ βούλει πράττειν ἔαν γὰρ τοῦτο διενέγκας τῶν ἄλλων ἐπιχειρήσῃ τῆς πόλεως πράττειν, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, εἰ πάνω βεβῶας τύχους ὧν ἐπιθυμῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Χαρμίδην δὲ τὸν Γλαύκιονος ὄντων ἀξιολογῶν μὲν ἄνδρα ὄντα καὶ πολλὰν δυνατώτερον τῶν τὰ πολιτικὰ τότε πραττόντων, ὁκνοῦντα δὲ προσέειπε τῷ δέμῳ καὶ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελίσθαι. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαρμίδη, εἰ τις ἰκανὸς ὦν τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας νικᾷ, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς τε τιμᾶσθαι καὶ τὴν πατρίδα ἐν τῇ Ἑλλάδι εὐδοκιμώτερον ποιεῖν, μὴ θέλοι ἀγωνίσθαι, ποῖόν τινα τοῦτον νομίζεις ἂν τὸν ἄνδρα εἶναι; Ἀλλ' οὐκ εἶ, ἔφη, μαλακὸν τε καὶ δειλόν. (i) Εἰ δὲ τις, ἔφη, δυνατὸς ὦν τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελούμενος τὴν τε πόλιν αἰεὶν καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι, ὁκνοῖ δὲ τοῦτο πράττειν, οὐκ ἂν εὐκταὺς δεῖλος νομίζοντο; Ἰσως, ἔφη. Ἄτῃρ πρὸς τί με ταῦτ' ἐρωτᾷς; Ὅτι, ἔφη, οὐκ αἰ δύνατον ὄντα ὁκνεῖν ἐπιμελίσθαι, καὶ ταῦτα ὧν ἀνάγκη σοι μετέχειν πολίτῃ γε ὄντι. (ii) Τὴν δὲ ἄμην δύναιμι, ἔφη ὁ Χαρμίδης, ἐν πόλει ἔργῳ καταμεθὼν ταῦτά μου καταγυγνώσκεις; Ἐν ταῖς συνουσίαις, ἔφη, εἰς συνί τοῖς τῆς πόλεως πράττονσι καὶ γὰρ ὅταν τι ἀνακοινῶνται σοι, ὅρῳ σε

omnis quibus ipse praeior jam parata fuerit opus, et omnia diligenti cura supplet. Sed quam civitas ex pluribus quam decem mille familiis constet, ac difficile sit tot familiarum curam simul habere, cur non patrii tui familiam unam primum augere constet es? etenim indiget. Hanc autem si poteris, conaberis etiam plures: sin uni prodesse nequeas, quid pluribus prosis? sicut si quis unum talentum gestare nequeat, qui non manifestum est, huic ne conandum quidem esse, ut plura gestet? Ego vero, subiecit Glaucō, prodessem patrii familiis, si mihi vellet obtemperare. Ergo, ait Socrates, quomodo patrio persuadere non possis, effecturum te putas, ut Athenienses universi una cum potum tibi parent? Cave, mi Glaucō, inquit, ne gloriae cupidus in contrarium prolabaris. An non vides, quam periculosum sit ea vel dicere vel facere aliquid, quae ignorat? Etiam de aliis cogites, quoscumque tales nosti, quales esse videantur qui vel dicunt ea quae nesciunt, vel faciunt, non tibi videantur propterea laudem potius, quam vituperium consequi; et tum in admiratione meae, quam in contemptu esse. Idem cogites de his, qui morant, quicquid vel dicunt, vel agunt: invenies, ut opinor, in omnibus actionibus eos, qui bene audiunt et admirationi habentur, ex maxime perituros esse numero; eos autem, qui male audiunt ac contemuntur, ex numero esse imperitissimorum. Quamobrem si et clarus esse velis in civitate, et in hominum administratione, operam pro viribus dabo, ut ea aoris, quae auspicere cogitas. Nam si ceteris in hoc praestans, negotia civitatis tractare corperis, minus mihi non erit, si facillime consequaris ea, quae concupiscis.

CAPUT VII.

Quomodo autem videret Charmidem Glaucōnia filiam hominem esse magis pretia, multoque solertiore illa, qui rempublicam tunc gerebant, nolentem vero ad populum accedere, reique publice tractare negotia. Dic mihi, mi Charmides, inquit, si quis, quomodo in certaminibus coronariis vincere possit, eoque re tum ipse honorem consequi, tum patriam in Graecia illustriorem reddere, decetne nobis, qualem existimes hunc hominem esse? Certe mollem, ait, et timidum. At si quis, quomodo possit rempublicam tractando tum civitatem amplificare, tum ipse ob id honorari, hoc tamen facere reformidet, an non in merito pro timido habeatur? Fortassis, inquit: sed car haec me interroga? Quod te, inquit, quomodo possis, reformidare arbitror negotia auspicere; idque quomodo eorum participem fieri necesse sit, quippe quomodo civis sis. At quomodo ex facinore, ait Charmides, potentia mea cognita, ita de me sentias? Haec, inquit, ex congressibus, in quibus adesce soles illis, qui rempublicam administrant: nam ubi quid tecum commu-

καλῶς συμβουλευόντα, καὶ ὅταν τι ἀμαρτάνουσιν, ἀρ-
θῶς ἐπιτιμῶντα. (4) Οὐ ταῦτόν ἐστιν, ἔφη, ὡ Σώκρα-
τες, ἰδίᾳ τι διαλέγεσθαι καὶ ἐν τῇ πλήθει ἀγωνίζεσθαι.
Καὶ μὴν, ἔφη, ὅ γα ἀριθμεῖν δυνάμενος οὐδὲν ἔπται ἐν
τῇ πλήθει ἢ μόνος ἀριθμεῖν, καὶ οἱ κατὰ μόνος ἀριστα
κινηρῶντες, οὗτοι καὶ ἐν τῇ πλήθει κρατιστεύουσιν.
(5) Αἰῶς δὲ καὶ πόθος, ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ἐμμετῆ τι ἐν-
θροῦναι ὄντα καὶ πολλῶν μᾶλλον ἐν τοῖς ὄχλοις ἢ ἐν ταῖς
ἰδίαις ἐμβολαῖς περιστέμενα; Καὶ σὲ γὰρ διδάσκω, ἔφη,
ὥρμηται, ὅτι οὗτοι τοὺς προσημοτάτους αἰδούμενος οὗτοι
τοὺς ἰσχυροτάτους φοβούμενος ἐν ταῖς ἀρροητάτοις τε
καὶ ἀδυναστάτοις αἰσχύνῃ λένειν. (6) Πότερον γὰρ
τοὺς γνωφεῖς αὐτῶν ἢ τοὺς σκευταῖς ἢ τοὺς τέκτονας ἢ
τοὺς χαλκῆς ἢ τοὺς γυμναῖς ἢ τοὺς ἐμπόρους ἢ τοὺς
ἐν τῇ ἀγορᾷ μεταβαλλομένους καὶ φροντίζοντας, ὅ, τι
ἐλάττωτος πρὸς αὐτοὺς ἀποδύνεται αἰσχύνῃ; ἢ
γὰρ τούτων ἀπάντων ἡ ἐκκλησία συνίσταται. (7) Τί
δὲ οἱ διαφέρειν σὺ ποιεῖς εἰ τῶν ἀσκητῶν ὄντα κρείτ-
τω τοὺς ἰδιώτας ποιεῖσθαι; σὺ γὰρ τοῖς πρῶτοι οὖσιν
ἐν τῇ πόλει, ὡν οἷμαι καταρροῦσθαι σου, βαρύνεις διαλα-
γόμενος, καὶ τῶν ἐπιμαλομένων τοῦ τῇ πόλει διαλέγε-
σθαι πάλιν περιών, ἐν τοῖς μετὰ πόσιν φροντίζοντι τῶν
πολιτικῶν μὲνδὲ σου καταπερροῦσθαι δυνάεις λένειν,
διδόναι μὴ καταγελοῦσθαι; (8) Τί δ'; ἔφη, μὴ δοκοῦσι
σοι πολλῶς οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ὁρῶν λεγόντων κα-
ταγελῶν; Καὶ γὰρ οἱ ἔτεροι, ἔφη. Διὸ καὶ θαυμάζω
σου, εἰ ἐκείνους, ὅταν τοῦτο πῶσαι, βαρύνεις χειρούμε-
νος, τούτοις δὲ μετένα τρόπον οἱ αὖθις ἐπιδοῦναι προ-
σενεχθῆναι. (9) Ὁμολῶ, μὴ ἀγνοῖς αἰσυνῆ, μὲνδὲ ἀμαρ-
τανεῖν αἱ οἱ πλείστοι ἀμαρτανουσιν. Οἱ γὰρ πολλοὶ
ἀρεσκόμενοι ἐπὶ τὸ σκοπεῖν τὰ τῶν ἄλλων πράγματα οὐ
τρέπονται ἐπὶ τὸ αὐτοὺς ἐξετάζειν. Μὴ οὖν ἀποβλέ-
ψαι τούτου, ἀλλὰ διακτεῖναι μᾶλλον πρὸς τὸ σκευτῇ
προσφύγειν καὶ μὴ ἐμβαλεῖν τῶν τῆς πόλεως, εἰ τι δυνατόν
ἐστὶ διὰ σὲ βελτίον εἶναι. Τούτων γὰρ καλῶς ἐγνώ-
κων οὐ μόνον οἱ ἅλλοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι
καὶ αὐτὸς σὺ οἷα ἐλάχιστα ὠρμήσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἀριστίππου δὲ ἐπιγερούμενος διέλγειν τὸν Σωκρά-
την, ὥσπερ αὐτὸς ἐπ' ἐκείνου τὸ πρότερον ἡλέγετο,
βουλομένης τοῖς συνόντας ὠρμήναι ὃ Σωκράτης ἀπεκρί-
νεται οὐχ ὥσπερ οἱ φιλοτιμώμενοι μὴ πρὸς ὃ λόγος ἐπα-
λεχθῇ, ἀλλ' ὡς ἂν πεπεισμένος μάλιστα πράττειν τὰ
δεόντα. (1) Ὁ μὲν γὰρ αὐτὸν ἤρετο εἰ τι εἰδείη ἀγα-
θόν, ἦναι, εἰ τι εἴποι τὴν τοιοῦτον, ὅταν ἢ εἰς τὸν ἢ ποῦν
ἢ χρημέατα ἢ ὑγίαιαν ἢ βίωσιν ἢ τιμῃαν, δεκνύσι δὲ
τοῦτο κακὸν ἐνέστιν ἐν. Ὁ δὲ εἰδὼς ὅτι ἐάν τι ἐνοχλῇ
ἡμῶν, δεόμεθα τοῦ περὶ αὐτοῦ, ἀπεκρίνατο ἥπαι καὶ
πικρὴν κρείττωσιν. (2) Ἄρα γε, ἔφη, ἐρωτᾷς με εἰ τι οἶδα
κατοῦτον ἀγαθόν; Οὐκ ἔρω, ἔφη. Ἄλλ' ὀρθαλμῆς;
Οὐδὲ τοῦτο. Ἄλλὰ λυμοῦ; Οὐδὲ λυμοῦ. Ἄλλὰ μὴν,

LEONFOR.

alicui, video te rectam consilium dare, atque ubi peccasti,
recte illos reprehendere. Non idem est, mi Socrates,
inquit, privatim disserere, et apud multitudinem certare.
Atqui, respondit, qui numerare potest, nihilo minus apud
multitudinem, quam solus numerat; et qui privatim
citara canunt optime, iidem etiam apud multitudinem
peimas oblinent. Tu vero non vides, inquit, verecundiam
ac metum a natura hominibus inesse, multoque magis hoc
in publico, quam in privatis congressibus praesto esse?
Ego vero te docere exorsus sum, inquit, quod neque pru-
dentissimos reveritas, neque potentissimos metuens, inter
imprudenterissimos ac maxime imbecillos verba facere cru-
bescas. Num enim ex illis fuliones, vel auctores, vel fibros,
vel artifices ararios, vel agricolas, vel mercatores, vel
eos qui negotiantur in foro, et quid minoris emptum plura
vendere possint solliciti sunt, revereris? nam ex his omnibus
conficitur concio. Quid autem interesse putas inter hoc,
quod tu facis, atque si quis pugilibus superior imperitos
metuas? nimirum quum inter principes reipublicae, quo-
rum nomelli te contemnant, facile disserere possis, quo-
rumque superes illos, qui perorare ad civis student, inter
eos loqui te piget, qui aequum rerum citilium studiosi
fuerunt, neque te contemperant; metuas scilicet, ne
deridearis. Quid autem? inquit, an non tibi videtur concio
saepe eos deridere, qui recte perorant? Nam et alii etiam,
inquit Socrates. Quomorem te miror, illos quidem, quum
hoc faciant, facile vincere, putare autem te nullo modo
his uti posse. Vir bone, noli te ipsum ignorare; nec in illis
delinque, in quibus plurimè delinquunt. Nam multi magnos
studio excitati ad considerandum aliena negotia, non se
convertunt ad se ipsos explorandos. Itaque ne hoc per
ignaviam negligas, sed magis enitere, ut te ipsum re-
spicias, nec reipublicae curam abijce, si qua parte poterit
ea per te juvari. Nam si ea bene se habeat, non sobem
alibi civis, sed tui etiam amici, et ipse tu non parum utili-
tatis acquires.

CAPUT VIII.

Quum autem Aristippus in hoc incumberet, ut Socratem
convinceret, sicut ipse convictus ab illo prius fuerat, volens
Socrates produsse familiaribus suis, sic respondebat, non
ut illi, qui exirent, ne qua parte sermo inventatur; sed per-
suasus ac maxime facere ea, quae deberet. Nam inter-
rogabat eum Aristippus, an aliquid nosset bonum; ut, si
quid huiusmodi diceret, verbi gratia, cibum, potum, pecu-
niam, valetudinem, robur, audaciam, id ipsum ostenderet
aliquando malum esse. At Socrates, sciens quod si quid
nos conturbet, optamus ut aliquis nos eo liberet, sic re-
spondebat, ut erat facta optimum: Tunc me rogas, inquit,
num febris aliquid bonum sciam? Non equidem, ait. At
hippitudinis? Ne hoc quidem. At famis? Nec famis. At

ἐξη, εἰ γ' ἔρωτες με εἰ τι ἀγαθὸν οἶδα ὁ μηδὲνός ἀγαθὸν ἴσθιν, οὐτ' οἶδα, ἐξη, οὐτε οἶμασι.

4. Παλιν δὲ τοῦ Ἀριστιπποῦ ἐρωτῶντος αὐτὸν εἰ τι εἰδείη καλόν· Καὶ πολλὰ, ἐξη. Ἀρ' οὖν, ἐξη, πάντα θύματα ἀλλήλοισι· Ὡς οὖν τι μὲν οὖν, ἐξη, ἀνομιότατα θύειν. Ὡς οὖν, ἐξη, τὸ τῶ καλῷ ἀνόμιον καλὸν ἂν εἴη· Ὅτι νῆ Δ', ἐξη, ἔστι μὲν τῷ καλῷ πρὸς ἐρόμεον ἀνθρώπῳ ἄλλος ἀνόμιος καλὸς πρὸς πάλιν, ἐστὶ δὲ καὶ ἀσπίς καλὴ πρὸς τὸ προβαλεῖσθαι ὥς ἐν ἀνομιότατῃ τῇ ἀκοντίῳ, καλὴ πρὸς τὸ σπέρμα τε καὶ ταχὺ φέρεσθαι. (α) Οὐδὲν διαφερόντως, ἐξη, ἀποκρίνη μοι ἥ εἰ τι σε ἐρώτησα εἰ τι ἀγαθὸν εἰδείης. Σὺ δ' οἶει, ἐξη, ἄλλο μὲν ἀγαθὸν, ἄλλο δὲ καλὸν εἶναι· οὐκ οἶσθ' ὅτι πρὸς ταῦτα πάντα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ ἐσσι· Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ πρὸς ἄλλα μὲν ἀγαθόν, πρὸς ἄλλα δὲ καλὸν ἔστιν· ἔπειτα οἱ ἀνθρώποι τὸ αὐτὸ τι καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ λέγονται πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ φαίνεται· πρὸς ταῦτα δὲ καὶ τὰλλα πάντα ὅς ἀνθρώποι γίνονται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ νομίζεται, πρὸς ἑπὶ ἂν εὐχρηστα β'. (ε) Ἀρ' οὖν, ἐξη, καὶ κόρινθος κοροπόρος καλὸν ἔστιν· Νῆ Δ', ἐξη, καὶ χρυσὴ γὰρ ἀσπίς αἰσχρὴ, ἐν πρὸς τὰ θναυτῶν ἔργα ὁ μὲν καλῶς πατισσόμενος β', ἡ δὲ κακῶς. Ἀλέγεις οὖν, ἐξη, καλὰ τε καὶ αἰσχρὰ τὰ αὐτὰ εἶναι· (γ) Καὶ νῆ Δ' ἔγωγ', ἐξη, ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ· πολλὰκις γὰρ τὸ τε λιμοῦ ἀγαθὸν πυρετοῦ κακόν ἐστι καὶ τὸ πυρετοῦ ἀγαθὸν λιμοῦ κακόν ἐστι, πολλὰκις δὲ τὸ μὲν πρὸς ἐρόμεον καλὸν πρὸς πάλιν αἰσχρὸν, τὸ δὲ πρὸς πάλιν καλὸν πρὸς ἐρόμεον αἰσχρὸν· πάντα γὰρ ἀγαθὰ μὲν καὶ καλὰ ἐσσι πρὸς ὃ ἂν εὖ ἐξη, κακὰ δὲ καὶ αἰσχρὰ πρὸς ὃ ἂν κακῶς.

α. Καὶ οἰκίας δὲ λέγων τὰς αὐτὰς καλὰς τε εἶναι καὶ χρησίμους παιδείην ἔμουγ' ἰδὼς ὅσας χρῆ οἰκοδομεῖσθαι. Ἐπισκόπει δὲ ὧδε Ἄρά γε τὸν μέλλοντα οἰκίαν ὅταν χρῆ ἔχῃν τοῦτο δεῖ μηχανασθαι, ὅπως ἡδίστη τε ἐνδεκασθῇ καὶ χρησιμωτάτη ἔσται· (α) Τοῦτο δὲ θεολογούμενου, Οὐκ οὖν ἦδὲ μὲν θέρους ψυχρὴν ἔχειν, ἦδὲ δὲ χειμῶνος ἀλεινὴν· Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο συμπαίειν, Οὐκ οὖν ἐν ταῖς πρὸς μεσημβρίαν βλεπομέναις οἰκίαις τοῦ μὲν χειμῶνος ὁ ἥλιος εἰς τὰς παστάδας ὑπολαμβάνει, τοῦ δὲ θέρους ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν στεγνῶν παρευρέμεναι σκιάν παρέχει. Οὐκ οὖν εἰ γε καλῶς ἔχει ταῦτα ὥσπερ γίνεσθαι, οἰκοδομεῖν δεῖ βελιόστερα μὲν τὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ὁ χειμερινὸς ἥλιος μὴ ἀποκλείηται, χρομαλνότερα δὲ τὰ πρὸς ἀρκτον, ἵνα οἱ ψυχροὶ μὴ ἐμπίπτωσι ἀνέμοι. (ω) Ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν ὅποι πάσης ὥρας αὐτὸς τε ἂν ἡδίστα καταπαύοι καὶ τὰ δὲτα ἀσφαλίστατα τιθεῖτο, αὕτη ἂν εὐκρίτως ἡδίστη τε καὶ καλλίστη οἰκὸς εἴη. Γραφαὶ δὲ καὶ ποικιλίαι πλείους εὐπροσώνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι. Νεῶς γε μὴν καὶ βοήκοι χώραν ἐξη εἶναι πρωτοεισέστην ἥτις ἐμφανιστάτη οὐκ ἀσπιβεστάτη εἴη· ἦδὲ μὲν γὰρ ἰδόντας προαύξασθαι, ἦδὲ δὲ ἀγνώως ἔχοντας προεῖναι.

qui, ait, si me rogas, an aliquid noverim bonum, quod noli-
us bonum sit, equidem nec novi, nec noscere desidero.

Rursus Aristippo eum interrogante, an quid pulchrum
sciret? Multa quidem, ait. An vero inquit, omnia sibi in-
vicem similia? Quantum fieri potest, nonnulla quidem sunt
dissimilima. Quoniam igitur pacto, ait, id pulchrum fue-
rit, quod est pulchro dissimile? Quoniam, inquit, homini
ad eusum pulchro dissimilis alius est, pulcher ad pul-
chrum: et scutum ad protegendum pulchrum, quam dissimilimum est jaculo ad hoc pulchro, ut vehementer celeri-
terque feratur. Non aliter, ait, respondes, ac quum inter-
rogarem, an aliquid bonum nosceres. Tu vero putas, inquit,
aliud bonum, aliud pulchrum esse? an ignotas ad eadem
referri omnia pulchra et bona? Nam primum virtus non ad
alia bonum quiddam est, ad alia vero, pulchrum; deinde
homines secundum idem, et ad eadem pulchri bonique di-
cuntur; etiam corpora hominum ad eadem pulchra bonaque
videntur: denique cetera omnia, quibus utuntur homines,
ad eadem pulchra bonaque putantur, ad ea scilicet, quibus
sunt accommodata. Nam igitur, ait, etiam quibus, quo
efficiuntur stercorea, pulchrum quiddam est? Profecto, ait:
atque etiam aureum scutum est turpe, modo ad usus suos
ille quidem pulcherrime sit factus, hoc vero male. Dixit tu,
inquit, pulchra et turpia esse eadem? Dico, ait, atque etiam
eandem esse bona et mala. Sape enim quod fami bonum,
febri malum est; quod febri bonum, fami malum: asper
quod ad eusum pulchrum est, ad luctum est turpe; quod
ad luctum pulchrum, ad eusum turpe: quippe omnia bona
sunt ac pulchra, ad quae bene se habent; mala vero ac tur-
pia, ad quae male.

Idem quum diceret easdem ardes pulchras et utiles esse,
docere mihi quidem videbatur, quales sint evitandae. Id
autem considerabat hoc modo: An non habiturus qualem
deceat domum, hoc moliri debet, ut habitatu sit jucundis-
sima, et utilissima? Hoc autem concessio, Ergo jucundum
est per aestatem domum habere frigidam; per hiemem, cali-
dam? Ut hoc inter eos convenerat, Ergo in aestate, quae
meridie spectat, per hiemem sol in cubicula splendat,
per aestatem vero supra nos, supraque tecta incedens um-
bram suppedilet. Quumobrem si haec ita fieri bonum est,
altius aedificanda sunt ea, quae meridiem spectant, ut sol
hibernus non excludatur; humiliora vero, quae septentrionem
spectant, ne venti frigidi incident. Ut summam dicam,
quo quis singulis anni temporibus jucundissime se recipiat,
ac res suas familiares tutissime collocet, id haud dubie
jucundissimum ac pulcherrimum aedificum fuerit. Ceterum
picturae varique colores plures delectationes adiungit,
quam sinipeditant. Tempus quidem et aris eum locum
alebat esse convenientissimum, qui apertissimum pariter
ac minime tritus esset: nam iocundum, ut vel a longinquo
videntes crent; iocundum, ut puri accedant.

ἐπιθυμίαν ἔρωτα καλοῦσιν, οὗτω καὶ τὴν μεγάλην παρ-
ρίνοιαν καὶ τὴν αὐτοῦ καλεῖν. (8) Φθόνον δὲ σκοπῶν
ἔστι εἰς λύπην μὲν τινὰ ἐξουσίαν αὐτὸν ὄντα, οὗτε
μέντοι τὴν ἐπὶ ᾧ ὄντα ἀνυχίαν οὐτε τὴν ἐπ' ἑξῆς αὐ-
τοῦ γέννησιν, ἀλλὰ μόνους ἐρηθρῶναι τοὺς ἐπὶ
ταῖς τῶν φίλων ἐπιθυμίαις ἀναμύχλους. Φαυμαζόντων
δὲ τινῶν εἰ τις φίλων τινὰ ἐπὶ τῇ εὐπραγίᾳ αὐτοῦ λυ-
ποῖτο, ἡτοιμαζόμενοι ὅτι πολλοὶ οὕτως πρὸς τινὰς ἔχου-
σιν ὥστε κακίως μὲν πράττοντας μὴ δύνασθαι περιορᾶν,
ἀλλὰ βοηθεῖν ἀνταρῶσιν, εὐτυχούντων δὲ λυπεῖσθαι.
Τούτο δὲ φρονίμως μὲν ἀνδρὶ οὐκ ἂν συμβῆναι, τοὺς ἡλι-
θίους δὲ αἰεὶ πάσχειν αὐτό. (9) Σχολῆν δὲ σκοπῶν εἰ
εἰς ποιούντας μὲν τι τοὺς πλείους ἔρη εὐρίσκειν καὶ
γὰρ τοὺς πετιμένους καὶ τοὺς γυλοποιοῦντας ποιεῖν
τι πάντας δὲ τοὺς ἔρη σχολάζειν εἰσεῖν γὰρ αὐτοὺς
λέγειν πρὸς τοὺς τὰ βελτίως τούτων. Ἀπὸ μάλιστα τῶν
βελτιώων ἐπὶ τὰ χεῖρα λέγει οὐδένα σχολάζειν εἰ δὲ
τις ὅς, τοῦτο ἀσφαλές αὐτοῦ ὅσως κακίως ἔρη τοῦτο
πράττει. (10) Βασταίς δὲ καὶ ἀρχοντας οὐ τοὺς τὰ
ἐκτὸς ἔχοντας ἔρη εἶναι οὐδὲ τοὺς ἐπὶ τῶν τυγνόντων
ἀσθενέας οὐδὲ τοὺς κλέρῳ λαγόντας οὐδὲ τοὺς βαστα-
μένους οὐδὲ τοὺς ἑξαπατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπισταμεί-
νους ἀρχεῖν. (11) Ὅπως γὰρ τις ἀμολογήσῃ τοῦ μὲν
ἀρχόντος εἶναι τὸ προστάειν ἔστι γὰρ ποιεῖν, τοῦ δὲ
ἀρχομένου τὸ πείθεσθαι, ἐπεδείκνυν ἐν τι νῆλ τὸν μὲν
ἐπιστάμενον ἀρχοντα, τὸν δὲ ναύκληρον καὶ τοὺς ἄλλους
τοὺς ἐν τῇ νῆλ πάντας πειθόμενους τῇ ἐπισταμείνῳ, καὶ
ἐν γαστρίᾳ τοὺς κακῆς μὲν ἀρχῆς καὶ ἐν νόμῳ τοὺς
νοσούντας καὶ ἐν συμπαθείᾳ τοὺς συμπεσόντας, καὶ
τοὺς ἄλλους πάντας οἱ ὑπάρχει ἐπιμαλίας δειόμενοι,
ἂν μὲν αὐτοὶ ἔγνωνται ἐπιστάμενοι ἐπιμαλίσθαι· εἰ δὲ
μὴ, τοῖς ἐπισταμείνοις οὐ μόνον παροῦσι πειθόμενοις,
ἀλλὰ καὶ ἀπόντας ματαπαμπομένους, ὅπως ἐκείνους
πειθόμενα τὰ θέοντα πράττουσιν. Ἐν δὲ ταλασίᾳ καὶ
τὰς γυναικας ἐπεδείκνυν ἀρχούσας τῶν ἀνδρῶν οὐκ τὸ
τὰς μὲν εἰδέναι ὅπως γὰρ ταλασουργεῖν, τοὺς δὲ μὴ εἰ-
δέναι. (12) Εἰ δὲ τις πρὸς ταῦτα λέγει ὅτι τῷ τυράννῳ
ἔδει μὴ πείθεσθαι τοῖς ὀρθοῖς λόγοις. Καὶ πῶς ἂν, ἔρη,
εἰσεῖν μὴ πείθεσθαι, ἐπεικνόμενος γὰρ ἡμῶν, ἐάν τις τῷ
αὐτῷ λόγοντι μὴ παθεῖται, ἐν ᾧ γὰρ ἂν τις πράγματι μὴ
πειθῆται τῷ αὐτῷ λόγοντι, ἀμαρτήσεται ὀλίπου, ἀμαρτά-
νουν δὲ ζημιωθήσεται. (13) Εἰ δὲ φαίη τις τῷ τυράννῳ
εἰσεῖν καὶ ἀπεικνέειν τὸν αὐτὸν φρονούντα, Τὸν δὲ ἀπο-
καταναγκάζει, ἔρη, τοὺς κρατίστους τῶν συμμάχων οἷς
ἀρχέμενοι γίνεσθαι ἢ ὡς ἐν τῇ ζημιωθῆναι· πότῃ γὰρ
ἂν μᾶλλον οἷς σώζεσθαι τὸν ταῦτα ποιούντα ἢ οὗτοι
καὶ τόλμῃ ἀν ἀπολέσθαι; (14) Ἐρομένου δὲ τίνος αὐ-
τὸν εἰ δοκῇ αὐτῷ κράτιστον ἀνδρὶ ἐπιτρέψαι εἶναι,
ἀπακρίνατο εὐπράξιν. Ἐρομένου δὲ πάλιν εἰ καὶ τὴν
εὐτυχίαν ἐπιτρέψαι νομίζω εἶναι, Ἢ μὲν οὖν τού-
ναντίον ἔρη, τούτῳ καὶ πρᾶξιν ἔχουμαι· τὸ μὲν
γὰρ μὴ ζητούντα ἐπιτρέχειν τινι τῶν θεόντων εὐτυχίαν
εἶναι εἶναι, τὸ δὲ μαθόντα τε καὶ μελετήσαντά τι εὐ

mentem libidine appellat amorem, eodem modo demen-
tiam ingentem animi insanitatem vocat. Consideras au-
tem invidiam, quid esset, dolorem esse quemdam reperie-
bat, non ex amicorum adversis rebus natum, neque ex
secundis inimicorum; sed eos solum aiebat invidere, qui
amicorum felicitatem inique ferrent: quomque mirarentur
nonnulli, posse aliquem in ejus successu prospero, quem
diliget, dolere; eos commonefaciebat, imitos esse ad
quendam sic affectos, ut illos male se habentes negligere
non possint, sed succurrant infelicibus; si tamen prospere
agant, dolent ipsi: hoc autem viro prudenti non posse
accidere, sed fatus hoc modo per omne tempus addici.
Quum, quid sit iniam, consideraret, aiebat se deprehen-
dere, plurimos aliquid agere: quippe illos etiam, qui talia
hacunt, et qui faciunt ut moveatur rursus, facere quidem
aliquid aiebat, verum hos omnes esse otiosos; licet etenim
eis ire ad agendum aliquid huic melius: a melioribus au-
tem ad pejora cunctis etiam esse nominis: at si quis iret,
hunc, quum ei negotium esset, dicebat male hoc facere.

Ἐροῦν αὖ principes non illos dicebat esse, qui accepta te-
nerent, nec illos, qui vel ab infimis essent delecti, vel sorte,
τι, aut fraudibus eo perennisant; sed quosque imperandi
periti essent. Nam ubi quis fateretur, principia esse, jubere
quod agendum sit; subditi vero, parere: demonstrabat in
navi peritiam praesae, nauclerum vero, cum ceteris in navi
omnibus, huic perito parere: itidem in agricultura, illos,
qui agros possiderent; in morbo, qui eo laborarent; in cor-
poris exercitio, qui eo uterentur; alios denique omnes, qui-
bus quidam sit quod curatione indigant, id curare si quidem
se arbitrentur rem curandam intelligere; sin minus, non
modo peritis praesentibus obtemperare, sed etiam absentes
accessere, ut ipsis parentes, qui oportet, agant. In lani-
ficio etiam mulieres viris praesae demonstrabat, quod ille
sciant, quo pacto excedendum sit iustitiam; viri autem
ignorent. Si quis ad haec diceret, posse tyrannum recte
monestibus non obtemperare: Et qui non obtemperare
possit, respondebat, quum si quis recte monenti non obtem-
peret, damnatum sit propositum? haec quacunq; in re non
paret aliquis recte monenti, minime peccabit; qui vero
percat, damno multabitur. Si quis autem diceret, posse
tyrannum etiam occidere eum, qui recte aspiit: Tu vero
existimas, inquit, eum, qui praestantissimos quosque ex
sociis occidat, vel nullum, vel leve damnum pati? utrum
enim arbitraris eum, qui hoc perpetret, incommuni posse
manere, an hoc pacto etiam celerissime perituro? Quum
autem quidam cum interrogaret, quomodo ipsi videretur vitis
institutum homini optimum; respondit, Actionem bonam et
consilio natam. At quum rursus interrogaret, an etiam forta-
nam bonam pro instituto duceret? Equidem, ait, fortunam
et actionem et consilio malam procius esse contraria statum.
Nam si quis nihil quærans, aliquid necessarius conse-
quatur, id fortunam esse bonam puto: at si quis doctrina

πολὴν εὐπραγίαν νομίζω, καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες δοκοῦσι μοι εὖ πράττειν. (16) Καὶ ἀρίστους δὲ καὶ θεωρησιατάτους εἶναι ἐν μὲν γαυρηγίᾳ τοὺς τὰ γαυρηγικὰ εὖ πράττοντας, ἐν δ' ἱατρικῇ τοὺς τὰ ἱατρικὰ, ἐν δὲ πολιτικῇ τοὺς τὰ πολιτικὰ· τὸν δὲ μηδὲν εὖ πράττοντα οὔτε γρησμον οὐδὲν εἶναι οὔτε θεωρητῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Ἄλλὰ μὴν καὶ εἰ ποτε τῶν τὰς τέχνας ἔχόντων καὶ ἐργασίας εἰσεκα γραμμένων αὐταῖς διαλεγόντο τινα, καὶ τοὺτους ἐνέλεμνος ἦν. Εἰσελθὼν μὲν γάρ ποτε πρὸς Παρβάσιον τὸν ζωγράφον καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ἄρα, εἴη, ὦ Παρβάσιε, γραφικὴ ἐστὶν ἡ εἰσεσία τῶν δρωμένων; τὰ γοῦν κοῖλα καὶ τὰ ὀρθὰ καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινὰ καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακὰ καὶ τὰ τραγέα καὶ τὰ λεῖα καὶ τὰ νεία καὶ τὰ παλαιὰ σῶματα διὰ τῶν χρωμάτων ἀπεικάζοντες ἐκμιμνήσκου. Ἀληθῆ λέγεις, εἴη. (3) Καὶ μὴν τὰ γε καλὰ εἶδη ἀφομοιοῦντες, ἐπειδὴ οὐ βέβαιον ἐνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἀμειψα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἑκάστου καλλίστα οὕτως ὅλα τὰ σῶματα καλῇ ποικίᾳ φαίνεσθαι. (3) Ποιοῦμεν γάρ, εἴη, οὕτως. Τί γάρ, εἴη, τὸ πιθανώτατον τε καὶ ἥδιον καὶ φιλοκωτάτον καὶ ποθεινώτατον καὶ ἀρεσμοτάτον ἀπομιμνήσκει τῆς φύσεως ἦθος; ἢ οὐδὲ μνηστὴν ἴσθι τοῦτο; Πῶς γάρ, ἔη, μνηστὴν εἶη, ὦ Σώκρατες, ὃ μῆτε συμμετρίαν μῆτε χροῖαν μῆτε ὥν οὐ εἶπας ἔσθι μηδὲν εἶναι μὴδὲ ὅλους ὁρατὸν ἐστίν; (4) Ἀρ' οὖν, εἴη, γίγνεται ἐν ἀνθρώπῳ τὸ τε φιλοπρόβιον καὶ τὸ ἐλθρὸς βιάσθαι πρὸς τινας; Ἐμοίγε δοκεῖ, εἴη. Οὐκοῦν τοῦτο γε μνηστὴν ἐν τοῖς ὁμασθῶν; Καὶ μάλα, εἴη. Ἐπὶ δὲ τοῖς τῶν ὁλοῦν ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς ἡμῶν σοι δοκοῦσιν εἶναι τὰ πρόσωπα ὅς τε φρονιζόντες καὶ οἱ μὴ; Μὰ Δί' οὐ δῆτα, εἴη· ἐπὶ μὲν γάρ τοις ἀγαθοῖς φαιδρῶι, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς σκυθρωποὶ γίγνονται. Οὐκοῦν, εἴη, καὶ ταῦτα δυνατὸν ἀπεικάζειν; Καὶ μάλα, εἴη. (5) Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τε καὶ λευθέριον καὶ τὸ ταπεινὸν τε καὶ ἀναλευθέριον καὶ τὸ σωφρονικὸν τε καὶ φρόνιμον καὶ τὸ ὑβριστικὸν τε καὶ ἀπειρωκαλὸν καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῶν σχημάτων καὶ ἐσώσεων καὶ κινουμένων ἀνθρώπων διαφαίνει. Ἀληθῆ λέγεις, εἴη. Οὐκοῦν καὶ ταῦτα μνηστὰ; Καὶ μάλα, εἴη. Πότερον οὖν, εἴη, νομίζεις ἥδιον ὄραν τοὺς ἀνθρώπους δι' ὥν τὰ καλὰ τε ἀγαθὰ καὶ ἀκατὰ ἦν φαίνονται ἢ δι' ὥν τὰ αἰσχυρά τε καὶ πονηρὰ καὶ μιστὰ; Πολὺν ἦ Δί', εἴη, διαφέρει, ὦ Σώκρατες.

α. Πρὸς δὲ Κλισίωνα τὸν ἀνδριαντοποῦν ἐισελθὼν ποτε καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ὅτι μὲν, εἴη, ὦ Κλισίων, καλοὶ οὗς ποιεῖς δρωμαῖς τε καὶ παλαιστικαῖς καὶ πύκτας καὶ παγκρατιαστὰς ὄρω τε καὶ οἶδα· ὃ δὲ καλλίστα φωχισθῆναι διὰ τῆς ὀρέας τοὺς ἀνθρώπους, τὸ ζωτικὸς γρῖνεσθαι, πῶς τοῦτο ἐναργεῶς τοῖς ἀνθρώποις; (7)

et excoitatione aliquid recte facit, id actionem esse bonam a consilio natam duco: quippe ita vitam instituerunt, ὅ μὴ videntur bene agere. Homines autem optimos deus acceptissimos alicui esse, in agricultura, qui recte faciunt quae agriculturæ sunt; in medicina, qui res medicas; in republica, qui res civiles: sed qui nihil recte agit, cum neque utilem ad quidquam esse dicebat, neque acceptum deo.

CAPUT

Atqui si quando cum artificibus colloqueretur, qui quæstus gratis artificibus uterentur, etiam his proderat. Nam quom aliquid ad Parrhasium pictorem ingressus esset, cum eoque colloqueretur, Num pictura, mi Parrhasi, ait, earum rerum est representatio, quæ cernuntur? nam et concava et eminentia, et obscura et lucida, et dura et mollia, et aspera et levia, et nova et vetera corpora per colores representando exprimitur. Vere dicis, ait. Quam vero formas elegantes imitatur, quis non facile est intem hominem nasci omnia irreprehensibilia habentem, de multis colligentes ea quæ in singulis pulcherrima sunt, ita tota corpora, ut pulchra videntur, efficit. Sic etiam facinus, ait. Quid vero? inquit, num indecens animæ ad allicendum apertissimam, et suavissimam, et amississimam, et desiderabilem maxime, maximeque amabilem imitatur? an vero illa imitabilis est? Quo pacto, mi Socrates, inquit, possit hoc esse imitabile, quod neque proportionem, neque colorem, neque quidquam habet illorum, quæ modo tu commemorabas, neque omnino cerni potest? An non, inquit, usu venit homini, ut blande vel inimice quosdam intueatur? Ita nulli videtur, ait. Ergo hoc certe exprimi potest in oculis? Omnino, inquit. At in amicorum rebus secundis et adversis lidemne vultus esse tibi videntur eorum, qui de his solliciti sunt, et qui non? Nequaquam profecto, ait: nam in prosperis libares, in adversis tristes sunt. Ergo possunt, ait, hæc quoque representari? Omnino, respondit Parrhasius. Quia etiam et magnificum et liberale, et humile et illiberale, et animo sanum et prudens, et contumeliosum ac honestè ignarum tam per vultum quam per gestus hominum seu stantium seu se moventium elucet. Vere dicis, ait. An non et hæc imitabilia? Omnino, inquit. Utrum ergo, ait, illa cernere habentibus homines putas per quos honesti, boni, amabiles mores elocet; an per quos turpes, mali et odiosi? Multum profecto interest, inquit, mi Socrates.

Etiam ingressus aliquando ad Clitonem statuarium, et cum eo colloquutus, Quod pulchri sint, mi Clito, quos tu fingis cursores, luctatores, pugiles, pancratiastas, hoc equidem et video et scio: quod autem maxime recreet homines in aspectu, nimirum ut vivos appareant, id quo pacto statuis indit? Hic quam dubitans Clito non celeriter

Ἐπει δὲ ἀπορῶν ὁ Κλείτων οὐ ταχὺ ἀπεκρίνατο, Ἄρ', ἔφη, τοὺς τῶν ζώωντι εἰσεῖν ἀπεικάζων τοὺς ἔργων ζωτικωτέρους ποιεῖς φαίνεσθαι τοὺς ἀνδριάντας; Καὶ μάλα, ἔφη. Οὐκ οὖν τὰ ἐκ τῶν σχημάτων κατασκευάμενα καὶ τὰ ἀνασπώμενα ἐν τοῖς σώμασι, καὶ τὰ συμπίεζόμενα καὶ τὰ διυλόμενα, καὶ τὰ ἀντείνωμενα καὶ τὰ ἀνέμωμενα ἀπεικάζων ὁμοιωτέρα τὰ τοῖς ἀληθινούσι καὶ πιθανώτερα ποιεῖς φαίνεσθαι; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. (8) Τὸ δὲ καὶ τὰ πάθη τῶν ποιοῦντων τι συμμέτρως ἀπομυμναισθαι οὐ ποιεῖ τινα τέλῃν τοῖς θεομεινούς; Εἰκός γοῦν, ἔφη. Οὐκ οὖν καὶ τῶν μὲν μαχομένων ἀπειλητικὰ τὰ ὁμοία ἀπεικαστέον, τῶν δὲ νενικηκότων εὐφραινομένων ἡ ἔλξις μιμητῆς; Σφόδρα γε, ἔφη. Αἰεὶ ὅρα, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιῶν δὲ τῆς ψυχῆς ἔργα τῷ εἶδει προσκαθεῖν.

8. Πρὸς δὲ Πιστίαν τὸν θωρακοποιὸν εἰσελθὼν, ἐπιθεῖσθαι αὐτοῦ τῷ Σωκράτει θώρακας εἷ ἐργασμένους. Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, καλὸν γε, ὦ Πιστία, τὸ εὐρηκα τὴν τὰ μὲν δέοντα ἐκτελεῖν τοῦ ἀνθρώπου ἐκπαῖον τὸν θώρακα, ταῖς δὲ χερσὶ μὴ καλύπτει χρῆσθαι. (10) Ἀτάρ, ἔφη, λίσσον μοι, ὦ Πιστία, διὰ τί οὕτως λοχυροτέρους οὐτε πολυτελεστέρας τῶν ἄλλων ποιεῖς τοὺς θώρακας πλείονος πωλεῖς; Ὅτι, ἔφη, ὦ Σωκράτες, εὐρησάμενος ποῦ. Τὸν δὲ βυθίων, ἔφη, πότῃρα μέγαν ἢ σταθμῶ ἐπιδικιόνων πλείονος τιμῆ; οὐ γὰρ δὴ ἴσους γε πάντας οὐδὲ ὁμοίους εἶμαι σε ποιεῖν, εἰ γε ἀρμόττοντας ποιεῖς. Ἀλλὰ νῆ Δί', ἔφη, ποῦ; οὐδὲν γὰρ βολός ἐστι θώρακας ἀνευ τούτου. (11) Οὐκ οὖν, ἔφη, σώματά γε ἀνθρώπων τὰ μὲν εὐρυμέα ἐστι, τὰ δὲ ὀρθήμεα; Πάννυ μὲν οὖν, ἔφη. Πῶς οὖν, ἔφη, τῷ ἀρβύλῳ σώματι ἀρμόττοντα τὸν θώρακα εὐρυθῶν ποιεῖς; Ὡς περ καὶ ἀρμόττοντα, ἔφη ὁ ἀρμόττων γὰρ ἐστὶν εὐρυθῶν. (12) Ἀσπεῖ μοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ εὐρυθῶν οὐ καλ' αὐτοῦ λέγεσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὸν χρίσμενον ὥσπερ ἂν εἰ φαῖς ἀσπίδα, ὅς ἂν ἀρμόττῃ, τούτῳ εὐρυθῶν εἶναι, καὶ χλαμύδα, καὶ πέδιλα ὡς αὐτὸς ἐσκεν ἔχειν τῷ σὺ λόγῳ. (13) Ἰσως δὲ καὶ ἄλλο τι οὐ μικρόν ἀγαθὸν τῷ ἀρμόττειν πρόσεστι. Διδαξόν, ἔφη, ὦ Σωκράτες, εἰ τι ἔχεις. Ἦπτον, ἔφη, τῷ βάρει πικρῶσιν οἱ ἀρμόττοντες τὸν ἀναρμόστων, τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἔχοντες. Οἱ μὲν γὰρ ἀνάρμωστοι ἢ ὅλα ἐκ τῶν ὁμῶν κρημνόμενοι ἢ καὶ ἄλλο τι τοῦ σώματος σφόδρα πειζόντες διέσποροι καὶ χαλαροὶ γίνονται, εἰ δὲ ἀρμόττοντες, διευκρημνόμενοι τὸ βάρος τὸ μὲν ὑπὸ τῶν κλειδῶν καὶ ἐπομίδων, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ὁμῶν, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ στήθους, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ ποσὶ, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς γαστρός, ὅλῳ γαὶν οὐ φορήματι ἀλλὰ προσθήματι ὀλισπῶν. (14) Εἰρηκας, ἔφη, αὐτὸ δὲ ὅπερ ἐγγὺς τὰ ἐκτὸς ἔργα ἴσους καὶ τοὺς ἐγγυρόρους θώρακας μέλλον ἀνοῦσθαι. Ἀλλὰ μὲν, ἔφη, εἰ γε διὰ ταῦτα μὴ ἀρμόττοντας ἀνοῦσθαι, κακὸν εἰκοίη δοκῶσι ποιεῖν τε καὶ ἐπύρρουν ἀνοῖσθαι. (15) Ἀτάρ, ἔφη, τοῦ σώματος μὴ μένοντος, ἀλλὰ τοῦ μὲν κρητουμένου, τοῦ δὲ ὀρθουμένου, πῶς

responderet? An, inquit, opus tuum formis viventium assimulando, status viatiores videri facis? Omnino, inquit. Ergo, dum que per gestus decorum sursumque trahuntur in corporibus, et que comprimuntur et que diducuntur, et que intenduntur et que remittuntur, exprimis, facis ut similia veris magisque apta ad alliciendum apparent? Maxime scilicet, inquit. At vero etiam affectiones corporum aliquid agnitionem imitari, an non delectationem aliquam spectantibus affert? Verisimile est, ait. Quomobrem pugnantium oculi representantem sunt ut minaces, vincientium vero vultus effingendus, quasi iactantem? Prorus, inquit. Ergo statuarium, inquit, animi actiones per formas representare oportet.

Idem ad Pistiam fabrum loriciarium ingressus, quom in Socrati loricas egregie factas ostenderet, Profecto, ait, mi Pistia, pulchrum hoc inventum est, tegere lorica eas hominis partes quas tegi necesse est; neque tamen impedire, quominus quis manibus utatur. Verum, inquit, dicito mihi, mi Pistia, quamobrem nec firmiores nec materie pretiosiores loricas faciens, quam alii, pluris tamen eas vendis? Propterea, mi Socrates, ait, quod concinniores facio. Concinnitatem vero an mensura vel pondere demonstramus, pluris restimas? nec enim loricas omnes aequales, neque similes te puto facere, siquidem congruentes corporibus facis. Sic facio, inquit: nam absque illo nullus lorice usus fuerit. Ergo, inquit, etiam hominum corpora partim cunctinosa sunt, partim inconcinna? Maxime, inquit. Quo igitur pacto, inquit, loricae inconcinnae corpori congruentem, concinnam efficias? Sic nimirum, ait, ut et congruentem faciam: nam que congruit, concinna est. Videris mihi, ait Socrates, concinnitatem non per se appellare, sed respectu utilitatis: quemadmodum si dicas clypeum concinnum illi esse, cui congruit; illdemque chlamydem, ac ceteras res se habere ex tuo quidem sermone constat. Fortassis autem aliud quoddam non exiguum bonum inest huic congruentie. Doce vero me, mi Socrates, ait, si quid habes. Minus, inquit, pondere suo premunt lorice congrue, quam incongrue, licet pondus aequale habent. Nam incongrue, vel ab humeris tota dependendo, vel aliquam aliam partem corporis vehementer premendo, gestate difficiles ac molestie sunt; congrue vero, quum onus partim a claviciis et parte scapulis vicinis, partim ab humeris, a pectore, a tergo, a ventre distributum subleuetur, prope non gestantur, sed appendicis ease loco videntur. Distasti hoc ipsum, ait, propter quod epichidm opera mea maximi esse pretii duco. Nonnulli tamen loricas varias ac desuratas libentius emunt. At vero, inquit Socrates, si propterea non congruentes emunt, varium mihi et inusitatum malum emere videntur. Quum autem corpus in eodem situ non manent, ait, sed modo curvetur,

ἐν ἀκριβοῦς θύρασι ἐκμαρτύρειν; Οὐδαμῶς, ἔφη. Ἀγεῖς, ἔφη, ἀμαρτάνειν οὐ τοὺς ἀκριβεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὴ λυπούντας ἐν τῇ χρεῖᾳ. Αὐτοὺς, ἔφη, τοῦτο λέγεις, ὃ Σωκράτης, καὶ πάντο ὁρθῆς ἀποδέχῃς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Γυναικὲς δὲ ποτα οὐσες ἐν τῇ πόλει καλῆς, ἥ ὄνομα ἦν Θεοδότη, καὶ οἷας συνίναι τὰ πείθοντι, μνησθέντος αὐτῆς τῶν παρόντων τινός, καὶ εἰπόντος ὅτι κρεῖττον εἴη λόγος τὸ κάλλος τῆς γυναικὸς, καὶ ζωγράφους φέροντας εἰσίναι πρὸς αὐτὴν ἀπεικασμένους, οἷς ἐκείνην ἐπιεικύνειν ἐαυτῆς ὅσα καλῶς ἔχει. Τίτλον ἂν εἴη θεασομένους, ἔφη ὁ Σωκράτης· οὐ γὰρ δὴ ἀκούσασθαι γε τὸ λόγος κρεῖττον ἐστὶ καταμαθεῖν. Καὶ ὁ διηγεσάμενος, Οὐκ ἂν φθάνειν, ἔφη, ἀκολουθοῦντας; (α) Οὐτοὶ μὲν δὴ πορευθέντες πρὸς τὴν Θεοδότην, καὶ καταλαβόντας ζωγράφου τινὲ παροιστηκίαν, ἔθεσαντο. Πανταμένους δὲ τοῦ ζωγράφου, Ὡς ἄνδρες, ἔφη ὁ Σωκράτης, πότερον ἡμῖς δεῖ μᾶλλον Θεοδότῃ χάριν ἔχειν ὅτι ἡμῖν τὸ κάλλος ἐαυτῆς ἐπέδειξεν ἢ ταύτην ἡμῖν ὅτι ἀπασσάμεθα; ὅρ' εἰ μὲν ταύτῃ ὀφειλομένης ἐστὶν ἡ ἐπιδεικνύς, ταύτην ἡμῖν χάριν ἐκείον, εἰ δὲ ἡμῖν ἡ ὄφα, ἡμῆς ταύτης; (β) Εἰπόντος δὲ τινος ὅτι δίκαια λέγας, Οὐκ οὐκ, ἔφη, αὐτὴ μὲν εἴη τε τὴν παρ' ἡμῶν ἔπαινον καρτερεῖν καὶ ἐπαιθὴν εἰς πλείους διαγρηθόμενα, πλείω ὀφειλομένης ἡμῖς δὲ εἴη τε ὧν ὁρεσάμεθα ἐπιδεχόμενα ἀφασίας καὶ ἀπαιεῖν ὑποκινούμενα καὶ ἀπεικλόντας ποτήσομεν. Ἐκ δὲ τούτων εἰλὸς ἡμῆς μὲν θεραπεύειν, ταύτην δὲ θεραπεύεσθαι. Καὶ ἡ Θεοδότη, Νῆ δέ, ἔφη, εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, εἰ μὲν ἂν δέοι ἡμῖν τῆς θέας χάριν ἔχειν. (α) Ἐκ δὲ τούτου ὁ Σωκράτης ὁρῶν αὐτὴν τε πολυτελεῖς κεκοσμημένην καὶ μετέτρα παρούσαν αὐτῇ ἐν ἐσθῇ καὶ ἐν θεραπείᾳ οὐ τῇ τυχεύσει, καὶ θεραπείας πολλὰς καὶ αὐτελείς, καὶ οὐδὲ ταύτης ἡμελημένους ἔχοντας, καὶ τοὺς φίλους τῆν οἰκίαν ἀφθόνως κατασκευασμένην, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Θεοδότη, ἐστὶ σοι ἀγρός; Οὐκ ἔμοιγ', ἔφη. Ἀλλ' ἀρα οἰκία προσόδους ἔχουσα; Οὐδὲ οἰκία, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν χειροτέχναι τίνες; Οὐδὲ χειροτέχναι, ἔφη. Πόθεν οὖν, ἔφη, ταπεινότης ἔχεις; Ἐάν τις, ἔφη, φίλος μοι γενόμενος εἰ ποῦν ἐθελῇ, οὕτως μοι βίος ἐστί. (β) Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, ὦ Θεοδότη, καλὸν γε τὸ κτήμα, καὶ πολλῶν κρεῖττον ἢ οἷόν τι καὶ βούναι καὶ αἰγῶν πλοῦον ἀγέλην κατεστῆσθαι. Ἀτὰρ, ἔφη, πότερον τῇ τύχῃ ἐπιτρέπεις, εἴαν τις σοι φίλος ὥσπερ μυῖα προσπίπτῃ, ἢ καὶ αὐτὴ τὴ μηχανῇ; (γ) Πῶς δ' ἂν, ἔφη, ἐγὼ τούτου μηχανῇν εὐροίμι; Πῶλν δὲ δέ, ἔφη, προσκένους μᾶλλον ἢ αἰ φάλαγγες οὐκ ἂν γὰρ εἰκαῖν θηροῦσι τὰ πρὸς τὸν βίον ἀφάργεια γὰρ δόξω λαπτὰ ὑφ' ἡνέμεναι, εἰ τι ἂν ἐν ταῦθα ἀφάργεις, τοῦτο τροφῇ χρῶνται. (γ) Καὶ ἐμοὶ οὖν, ἔφη, συμβουλευόμενος ὑφ' ἡνέμεναι τὴν τέχνην; Οὐ γὰρ δὲ, ἔφη, οὕτω γε ἀπείχως οἰεσθαι χρὴ τὸ πλείονος εἶναι ἀφάργεια

modo erigatur, quo pacto lucra corporis partes accurate referentes congruere possunt? Nequaquam, inquit. Dicis tu congruere, ait, non accurate, sed in ipso usu non molestas. Tute dicis, mi Socrates, ait, et rectissime rem accipis.

CAPUT XI.

Ceterum quum aliquando in urbe mulier quardam esset formosa, cui nomen erat Theodota, et quae cum persuasente consenseret; facia ejus mentione ab aliquo eorum, qui oderant, dicente, mulieris pulchritudinem verba extorperare, atque etiam narrante, pictores ad eam commensare assimilitatos, quibus illa commostrarat quaecunque honeste posset: Nos etiam, ait Socrates, hanc spectatum ire par est; nec enim audientibus licet cognoscere id, quod omnem sermonem superat. Tum qui haec narraverat, Quin confestim, ait, acquiescimini? Itaque quum ad Theodotam ivissent, et hunc pictori cunctis astantem reperissent, inspiciebant: quumque cessasset pictor, O viri, inquit Socrates, utrum nos gratiam potius habere Theodota convenit, quod pulchritudinem suam nobis ostenderit, an nobis illam, quod eam spectaverimus? an, si quidem hanc ostensio ipsi utilis est, nobis habere gratiam debet; sin autem nobis contemptio, nos ipsi? Et quum quidam dixisset, justa eum dicere: Ergo, inquit, haec quidem modo laudem hanc a nobis lucratur, ac, posteaquam ad plures rem enuntiaverimus, plus utilitatis capiet: nos autem quae jam spectavimus, attingere capimus, et abimus nonnulli titillati, et ubi discernerimus, desiderabimus. De quibus consentaneum est, non quidem hanc colere, ipsam vero colli. Tum Theodota, Profecto, inquit, si haec ita se habent, me vobis spectationis causa gratiam habere oportet. Deinde Socrates, quum eam sumptuose ornatam videret, ac matrem cum ea esse veste indutam et cultu non vulgari, itaque multas ac formosas ancillas, ne illas quidem neglectum habitas, ceterisque rebus abunde instructas ardes, Dic mihi, ait, mea Theodota, estne tibi praeidium? Non est mihi, inquit. At domus cum procealibus? Nec domus, ait. At servi artes manuaris exercentes? Nec illi quidem, ait. Unde igitur habes necessaria, inquit? Si quis, ait, amicus mihi factus, bene mihi facere velit, is mihi pro victu est. Profecto, ait, mea Theodota, praecaria illa possessio est, multoque potius est amicorum habere gregem, quamovium, boem, caprarum. Verum, ait, an rem fortunae committis, ut aliquis ad te amicus instar muscae adolet, an et ipsa nonnulli machinaris? Qui possim ego, inquit, artis aliquid ad hoc invenire? Multo, inquit, convenientius, quum araneae. Nosti enim quo pacto illae victimas venantur; telas enim tenues texunt, et quicquid in eas incidit, eo, cibi loco, utuntur. Ergo mihi quoque, ait, consulas, ut rebus aliis quod exam? Non enim scilicet adeo te sine arte putare

φίλους θερμαίνει. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ μικροῦ ἔστιν τοὺς λαγῶς θερμαίνοντες πολλὰ τεχνάζουσιν; (α) ὅτι μὲν γὰρ τῆς νυκτὸς ἔμμενται, κύνας νυκτερευτικὰς πορσιζόμενοι, ταύτας αὐτοὺς θερμαίνει· ὅτι δὲ μὴ ἡμέραν ἀποδείρυσκουν, ἄλλας κύνων κύνας, αἰτίνας, ἧς ἂν ἐκ τῆς νομῆς εἰς τὴν εὐνὴν ἀπὸλθωσι, τῇ ὁσμῇ αἰσθανόμεναι εὐρίσκουσιν αὐτάς· ὅτι δὲ ποδοῖαι εἰσὶν ὥστε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τρέγοντες ἀπορεύειν, ἄλλας αὖ κύνας ταχέας παρασκευάζονται, ἵνα κατὰ πόδας ἀλίσκωνται· ὅτι δὲ καὶ ταύτας αὐτῶν τινες ἀπορεύουσι, δίκτυα ἱστῶσιν εἰς τὰς ἀτραπούς, ἧς εὐγύνουν, ἵν' εἰς ταῦτα ἡμιπίπτοντες συμποδίζωνται. (9) Τίτι οὖν, ἔφη, τοιαύτου φίλους ἂν ἐγὼ θερμήν; Ἐάν νῃ Δ', ἔφη, ἀντὶ κυνὸς κτήσης ὅστις σοὶ ἰχθυῶν μὲν τοὺς φιλοκλέους καὶ πλουσίους εὐρήσει, εὐρὺν δὲ μηχανήσεται ὅπως ἐμβάλη αὐτοὺς εἰς τὰ σὰ δίκτυα. (10) Καὶ ποῖα, ἔφη, ἐγὼ δίκτυα ἔχω; Ἐν μὲν ὁπίσθῳ, ἔφη, καὶ μάλα εὖ περιπλεκόμενον, τὸ σῆμα· ἐν δὲ τῷ πύθῳ, ἧς καταμεινόμεναι καὶ ὡς ἂν ἐμβλέπουσα χαρῆς καὶ ὅτι ἂν λήγουσα εὐφραίνει, καὶ ὅτι διὰ τὸν μὲν ἐπιμαρμένον δαμάσκει ὑποδέχεται, τὸν δὲ τρωπὸντα ἀποκλείει, καὶ ἀβυσσώτησιν γὰρ φίλου προσηγορικῶς ἐπιστρέφεται, καὶ καλὸν τὴν πράξαντος σφόδρα συνηθῆναι, καὶ τῷ σφόδρα σοῦ προτιζοῦντι ὅλη τῇ ψυχῇ κεχαρίσθαι. Φιλίην γὰρ μὴ εὖ οἶδ' ὅτι ἐπίστανται οὐ μόνον μαλακῶς, ἀλλὰ καὶ εὐνοικῶς καὶ ὅτι ἀρεστοὶ σοὶ εἰσιν οἱ φίλοι, οἷς ὅτι οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀντιπείθεις. Μὰ τὸν Δ', ἔφη ἡ Θεοδότῃ, ἐγὼ τοῦτον οὐδὲν μηχανώμαι. (11) Καὶ μὲν, ἔφη, πολλὸ διαφέρει τὸ κατὰ φύσιν τε καὶ ὁρῶντος ἀνθρώπου προσκρίσθαι. Καὶ γὰρ δὴ βίβη μὲν οὐτ' ἂν ὁλοὺς οὐκ ἀτάσσοις φίλου, ἐνεργείῃ δὲ καὶ ἡδονῇ τὸ θεῖον τοῦτο ἀλώσιμον τε καὶ παραμυθιμὸν ἔστιν. Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. (12) Δεῖ τοίνυν, ἔφη, πρῶτον μὲν τοὺς προτιζόντας σοι τοιαῦτα εἰσοῦν ὥστε πείθειν αὐτοὺς μικρότατα μάλιστα, ἔπειτα δὲ αὐτῶν ἐμείβεσθαι χαριζομένην τὸν αὐτὸν τρόπον. Οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φίλοι γίνωντο καὶ πλείστον χρόνον φιλοῖεν καὶ μέγιστα εὐεργετοῖεν. (13) Χαρίζομαι δ' ἂν μάλιστα, εἰ δομένους ἑωροῖο τὰ παρὰ σκευτῆς ὁρᾷς γὰρ ὅτι καὶ τῶν βρωμάτων τὰ ἥϊστα, ἔάν μὲν τις προσφῇ πρὶν ἐπιθυμῆναι, ἀπὸ τῆς φαινεται, κεκορεσμένοις δὲ καὶ βδελυγμῶν παρέρχιν· ἔάν δὲ τις προσφῇ ἡμῶν ἐμπεσῶν, καὶ φαιδρότερα ἧ, πᾶν ἡδέα φαίνεται. (14) Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, ἐγὼ ἡμῶν ἐμπεσῶν τῶν τῶν παρ' ἡμῶν δυναίμην; Εἰ νῃ Δ', ἔφη, πρῶτον μὲν τοὺς κεκορεσμένους μᾶλλον προσφῶναι μᾶλλον ὑπομανηστικούς, ὥς ἂν τῆς πληρωμῆς παυσάμενοι πάλιν βίωνται, ἔπειτα τοὺς δομένους ὑπομανηστικούς ὡς κοσμησάτω τε θυμῷ καὶ τῷ φαινεσθὶ βουλομένη χαρίζεσθαι, καὶ διατρέφουσιν, ὥς ἂν ὡς μάλιστα δεηθῶσι· τηλικαῦτα γὰρ πολλὰ διαφέρει τὰ αὐτὰ δῶρα ἢ πρὶν ἐπιθυμῆσαι διδόναι. (15) Καὶ ἡ Θεοδότῃ, Τί οὖν οὐ σὺ μοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐγείνου συνθηρὰς τῶν φίλων; Ἐάν νῃ Δ', ἔφη, πείθῃς με σὺ. Πῶς οὖν ἂν, ἔφη, πείσεσθαι σε; Ζητῇ-

debes predam pretiosissimam, amicos, venaturam. Non vides eos, qui etiam lepores, rem non magni aestimandam, venantur, multa artificiosius moliri? Nam quem ibi nocte se pascant, comparatis canibus nocturnis eos venantur: et quia interdiu aufugunt, alias acquirunt canes, quae ex odore sentientes, quo se ex pastu ad cubile receperint, eos repellant: quia vero pedibus celeres sunt, ut etiam ex oculis effugere currendo possint, rursus alias canes veloces comparant, ut pedum velocitate capiantur: rursus quia lepores nonnulli has quoque effugiunt, retia statuunt in semitis, per quas fugiant, ut, in ea delapsi, velut compedibus quibusdam implicentur. Qua igitur re tali, ait, possim, amicos ego venari? Si profecto canis loco, inquit, comparaveris aliquem, qui indagando tibi formae studiosos ac locupletis inveniat; atque ubi invenerit, hoc machinatur, et eos in retia tua conjiciat. Et qualenam, inquit, retia mihi sunt? Unum certe, ait, atque etiam optime se apponens, corpus; atque in hoc anima, qua intelligere potes, quo pacto homines intendo grata esse possit; quid dicess, exillare possis; et quod excipiens talis comiter tui studiosus, excludendus vero qui te ludibrio habet; sollicite invisendus amicus, qui arguet; vehementer congratulandum ei, qui precare quid gesserit; denique tota anima gratificandum illi, cui admodum curae sis. Osculari quidem certe scio te non modo moliter nosse, sed et benecole; et ut optimi tibi adsint amici, te scio non oratione, sed ipsa re persuadere. Ego vero, inquit Theodota, nihil horum machinor. At profecto multum refert, ait, prout sua natura fert, ac recte homine uti. Nam vi quidem neque capere, neque retinere amicum possis: sed huc bestia beneficio et voluptate tum capi potest, tum, ut maneat, retineri. Vere dicis, inquit. Quomobrem oportet, ait, primum a tui studiois hujusmodi petere, qualla ut praestent minimi sunt facturi; deinde et ipsam gratificando eodem modo vicem referre. Nam hoc pacto maxime tibi amici fient, ac diutissime diligant, et maximis te beneficiis adficiant. Gratificaberis autem maxime, si tua, quomodo eis indigent, concesseris. Vides enim etiam suavissimas escas, allatas prius quam appetantur, insuaves videri; exsaturatis vero etiam fastidium parere: at si quis eas porrigat illis quibus famem excitaverit, etiam viliores sint, persuasives videntur. Quo igitur pacto, ait, famem ego in aliquo apud me possim excitare? Primum profecto, ait, si saturatis neque porrigas, neque eos commonefacias prius, quam a repletione desinentes rursus egrant: deinde indigentes commonefacias colloquio quam maxime decoro, atque apparendo quasi gratificari velis, interminque elabaris, donec quam maxime indigeant. Tunc enim longe praestat eadem dona concedere, quam prius, quom nonnam experterentur. Et Theodota, Quid ergo, inquit, non tu mihi, nili Socrates, amicorum convenerit esse velis? Profecto, ait, si tu mihi persuaseris. Quo igitur pacto, ait, tibi persuaserim? Quaes, inquit, hoc ipsa

ετις, ἔφη, τοῦτο αὐτὴ καὶ μηχανήσῃ, ἐάν τί μου δῇς. Ἐξῆς τοίνυν, ἔφη, θαυμά. (16) Καὶ ὁ Σωκράτης ἐπισκώπτων τὴν αὐτοῦ ἀπαρχαυότητα, Ἄλλ', ὦ Θεοδότῃ, ἔφη, οὐ πᾶν μοι βέλδιον ἐστὶ σχολάζειν καὶ γὰρ ἴδια πράγματα πολλὰ καὶ δημόσια παρέχει μοι σχολάζειν· εἰσὶ δὲ καὶ φίλοι μοι, εἰ οὐτὶς ἡμῶν οὐτὶς νυκτὸς ἀπ' αὐτῶν ἐλθούσι με ἀπείναι, φίλτρα τε μαθηδύνασαι παρ' ἑμοῦ καὶ ἐπιδόξαι. (17) Ἐπίστασαι γάρ, ἔφη, καὶ ταῦτα, ὦ Σωκράτες; Ἄλλὰ διὰ τί οἷαί, ἔφη, Ἀπολλοδώρον τε τὸνδε καὶ Ἀντισθένην οὐδέποτε μου ἀπολείπεσθαι; διὰ τί δὲ καὶ Κίθωνα καὶ Σμύρναν Θήβησιν παραγίγνεσθαι; εἰ ἴσθι ὅτι ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῶν φίλων τε καὶ ἑταίρων καὶ ἰγγων ἐστὶ. (18) Χρῆσται τοίνυν μοι, ἔφη, τὴν ἔγγυα, ὅσα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ὄκλει αὐτῇ. Ἄλλὰ μὴ δέ, ἔφη, οὐκ αὐτὸς ὀκνεῖται πρὸς σε βούλειαι, ἀλλὰ σὲ πρὸς ἐμὲ πορεύεσθαι. Ἄλλὰ πορεύεσθαι, ἔφη, μόνον ὑποδέχου. Ἄλλ' ὑποδέχομαι σε, ἔφη, ἵνα μὴ τις φιλοτέρα σου ἐνδόν ᾖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Ἐπὶ γένῃ δὲ τῶν ἑυνόντων τινὰ, νέον τε ὄντα καὶ τὸ σῶμα κακῶς ἔχοντα, ἰδὼν, Ὡς ἰδωκυῶς, ἔφη, τὸ σῶμα ἔχεις, ὦ Ἐπίγνεσι. Καὶ δε, Ἰδωκυῶς μὲν, ἔφη, εἰμὶ, ὦ Σωκράτες. Οὐδὲν γὰρ μάλλον, ἔφη, τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ μελλόντων ἀγωνίζεσθαι· ἢ δοκᾷ σοι μικρὸς εἶναι ὁ περὶ τῆς ψυχῆς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶν, ὃν Ἀθηναῖοι θέρουσιν, ὅταν τύχῃσι; (1) Καὶ μὴν οὐκ ἄλγιστον μὲν διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν ἀπονήσκουσιν τε ἐν τοῖς πολεμικοῖς κινδύνους καὶ ἐπιγυρῶς σφάζονται, πολλοὶ δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο ζῶντες τε ἀλίσκονται καὶ ἀλόντες ἤτοι βουλεύονται τὸν λοιπὸν βίον, ἢν οὕτω τύχῃσι, τὴν χαλεπωτάτην δουλείαν, ἢ εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἀλγεινοτάτας ἐμπεσόντες καὶ ἐκπίπτοντες ἐνίσταται πλείω τῶν ὑπερβόλων αὐτοῖς τὸν λοιπὸν βίον ἐνδεὲς τῶν ἀναγκαίων ὄντας καὶ κακοπαθόντας διαψῶσι, πολλοὶ δὲ δόξαν αἰσθρὰν κτείνονται, διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀδυναμίαν δοκούντως ἀποδεύειν. (2) Ἢ κατατρονέεις τῶν ἐπιτυμίων τῆς καχεξίας τούτων, καὶ βελτίος ἂν οἶαί φέρειν τὰ τοιαῦτα; καὶ μὴν οἷμαι γὰρ πολλὰ βῆμα καὶ ἥδιον τούτων εἶναι· αἰ δὲ ὑπομένει τὸν ἐπιμελόμενον τῆς τοῦ σώματος εὐεξίας. Ἢ ὑγιανετότερόν τε καὶ εἰς τὰλλα χρησιμώτερον νομίζεις εἶναι τὴν καχεξίαν τῆς εὐεξίας; ἢ τὴν διὰ τὴν εὐεξίαν γινόμενον κατατρονέεις; (3) καὶ μὴν πάντα γὰρ τὰναντία συμβαίνει τοῖς εὐ τε σώματι ἔχουσιν ἢ τοῖς κακῶς. Καὶ γὰρ ὑγιαίνουσιν οἱ τὰ σώματα εὐ ἔχοντες καὶ ἰσχύουσι, καὶ πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγῶνων οὐκύνονται τε εὐσχημόνως καὶ τὰ δεινὰ πάντα διαφεύγουσι, πολλοὶ δὲ φίλοι τε βοηθεῖσι καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετοῦσι, καὶ διὰ ταῦτα γέγονός τε ἀξιούται καὶ δόξαν μεγάλην κτείνονται καὶ τιμῶν καλλίστων τυγχάνουσι, καὶ διὰ ταῦτα τὸν τε λοιπὸν βίον ἥδιον καὶ μάλλον διαψῶσι καὶ τοῖς ἐαυ-

tu, et excoitabilis, si qua in re mea tibi opus sit opera. Ergo frequenter, ait, ad me ingredere. Et Socrates, suum ipsius in otium jocans, Enimvero, mea Theodota, inquit, non mihi admodum facile est otari. Nam compluribus tum privatis tum publicis negotiis occupatus sum; atque etiam amicae mihi sunt, quae nec interdiu, nec noctu abesse me ab ipsa patientur amoris conciliandi rationes, et incantationes ex me discentes. An et illa nosti, ait, mi Socrates? Cur enim existimas, respondit, et Apollodorum hunc, et Antisthenem nunquam a me discedere? cur et Cebetem et Simium Thebis ad me ventitare? Saepe scito, ea non absque multis pultritis et incantationibus et illecebris fieri. Ergo tu, inquit, commodos mihi lyngem, ut eam de te primo traham. At enim, inquit Socrates, nolo ad te profecto trahi, sed te ad me venire. Veniam vero, ait; tantum me suscipe. Atque ego te suscipiam, inquit, si non aliqua te carior apud me fuerit.

CAPUT XII.

Epigonen quendam e familiaribus videns adolescentem, et corpore male usum, Quam umbraticus, inquit, corpore uteris, mi Epigene! Et ille, Umbraticus profecto sum, inquit, mi Socrates. Nihil magis certe, inquit, is, qui in Olympicis certaturus est: an tibi videtur esse certamen exiguum de vita adversus hostes, quod Athenienses proponunt, quum res feret? Atqui non pauci bellies in periculis ob malam corporis valetudinem moriuntur, alii turpiter evadunt: multi eodem de causa captantur vivi, capti vel reliquum vitae servant, si res ita forte evenierit, servitutem gravissimam; vel in necessitates maxime arumosas propi, atque etiam perscverantes nonnumquam plura quam in bonis habeant, quod reliquum vitae est, in rerum necessarium inopis et aeruminis transigunt: multi etiam sibi existimationem turpem comparant, quod ob corporis imbecillitatem formidolose se gerere videntur. An has tu male valetudinis penas contemnis, teque putas talis facile latum? Atqui arbitror longe facillora et jucundiora his esse, quae illi ferenda sunt, qui bonae corporis valetudini studet. An tu salubriorem, et ad alia putas utilem esse malam corporis constitutionem, quam bonam? an ea, quae per bonam corporis constitutionem fluit, contemnis? Atqui contraria eveniunt omnia his qui bona habitudine corporis fruantur, atque his qui mala. Nam quibus bene affecta sunt corpora, valent, et robusti sunt, et multi hac ratione incoitantes e prellis evadunt honestissime, cunctaque pericula effugunt, multi amicis succurrunt, de patria bene merentur, et ab hac gratiam consequuntur, et ingentem gloriam comparant, et honores praeclarissimos adipiscuntur. Quo fit ut reliquam vitam soarius ac proclaries transigant, illeberis suis pulchriora reliquant ad vitam subsidia. Ne-

τῶν παισὶ καλλίους ἀπορμακὰς τὸν βίον καταλείπουσιν. (α) Οὗτοι γὰρ οἱ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀπορμακὰς τὸν βίον καταλείπουσιν. Εὖ γὰρ ἴσθι ὅτι οὐδὲ ἐν αἰσθητοῦσι οὐδὲ ἐν πράξει οὐδὲ μὴ μείον εἶναι διὰ τὸ βελτιοῦν τὸ σῶμα παρεσκευάσθαι· πρὸς πάντα γὰρ οἱ ἀπορμακὰς ἀνθρώποι χρησίμους τὸ σῶμα ἔστιν ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος χρείαις πολὺ διαφέρει ὡς βέλτεστα τὸ σῶμα εἶναι. (α) Ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ δοκίμῃ διακρίνεται τὸ σῶμα, οὕτως καὶ ἐν τῇ διανοήσει, τίς οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ ἐν τούτῳ πολλὰ μεγάλα συμβαίνει διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα; καὶ λήθη δὲ καὶ ἀθυρία καὶ ἀκαλῶς καὶ μανία πολλὰς ἀλλοίους διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν θανάτου ἐμπίπτουσιν οὕτως ὥστε καὶ τὰς ἐπιστάσεις ἐκβάλλει. (β) Τοῖς δὲ τὸ σῶμα εὖ ἔχουσι πολλὰ ἀπορμακὰ καὶ οὐδὲς κίνδυνος διὰ γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιούτων τι παθεῖν, εἰσὶς δὲ μὲλλον πρὸς τὴν ἐναντίαν τὴν δὲ τὴν καχεξίαν γενομένην καὶ τὴν εὐεξίαν χρησίμους εἶναι. Καίτοι τῶν γε τοῖς ἐπιμαρτυρούμενοις ἐναντίας ἐνέκει τὸς ἂν τις νοῦν ἔχον ὑπομνησθῇ; (α) Αἰσχροὶ δὲ καὶ τὸν καχεξίαν γενομένην, πρὶν ἰδεῖν αὐτὸν ποῖος ἂν καλλίστος καὶ κρείστος τῷ σώματι γένοιτο. Ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελόντων· οὐ γὰρ θέλει αὐτομάτως γίνεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ὁρμηζόμενοι δὲ ποτὶ τινας, οἱ προσκοινοῦν τινα χαίρειν οὐκ ἀντιπροσέβηθαι, Γελῶσιν, ἐρη, τὸ, εἰ μὴ τὸ σῶμα κακίον ἔχοντι ἀπ' αὐτῆς τῆς, μὴ ἂν ὀργίζεσθαι, ὅτι δὲ τὴν ψυχὴν ἀνθρωπίνως διακεκμημένον περιετύχευ, τοῦτο σε λυπεῖν.

2. Ἄλλου δὲ λέγοντος οἱ ἀποδοῦναι, Ἀκουμένους, ἐρη, τοῦτο φράμακον ἀγαθὸν διδόναι. Ἐρομένου δὲ, Ποῖον; Παύσεσθαι ἐσθλόντα, ἐρη, καὶ ἡδύναι καὶ εὐτελέστερον καὶ ὑγιεινότερον φησι διδόναι παυσάμενον.

3. Ἄλλου δ' αὖ λέγοντος οἱ θερμὸν εἶναι παρ' αὐτοῦ τὸ ὕδωρ δὲ πίνειν, Ὅταν ἀρ' ἐρη, βούλη θερμὸν λούσασθαι, ἔτοιμον ἔστιν σοι. Ἄλλὰ ψυχρὸν, ἐρη, ὥστε λούσεσθαι ἐστίν. Ἄρ' οὖν, ἐρη, καὶ οἱ οἰκίσται σου ἀχθόνται πίνοντες τε αὐτὸ καὶ λουόμενοι αὐτῷ; Μὴ τὸν Δι', ἐρη, ἀλλὰ καὶ πολλὰς θεοτάμας ὡς ἡδύναι αὐτῷ πρὸς ἀπορμακὰ ταῦτα χροῦνται. Πότερον δὲ, ἐρη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον παῖν ἐστίν ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιδί; Τὸ ἐν Ἀσκληπιδί, ἐρη. Πότερον δὲ λούσεσθαι ψυχρότερον, τὸ παρὰ σοὶ ἢ τὸ ἐν Ἀμυγδαλέῳ; Τὸ ἐν Ἀμυγδαλέῳ, ἐρη. Ἐνθαυτοῦ οὖν, ἐρη, ὅτι κινδυνεύεις δυσχεροτέρως εἶναι τῶν τε οἰκιστῶν καὶ τῶν ἀφροσύνων.

4. Καλῶς πρὸς δὲ τινας ἰσχυρὰ ἀπαλοῦσιν, ἤρετο τι χαλεπαίνει τῷ θεράποντι. Ὅτι, ἐρη, ὁρμηζομένης τῆς ἂν βλακότητος ἐστὶ καὶ φιλαργυριότητος αὐ-

quamquam propterea, quod civitas ea quae pertinent ad bellum publice non exercent, etiam privatim negligenda sunt; sed nihilo minus sunt excolenda. Certo scire te velim, nec in illo alio certamine, nec quavis in actione deterius idcirco te futurum, quod corpore rectius comparato utaris. Nam ad omnia, quaecunque agunt homines, utile corpus est: atque in omnibus corporis usibus multum interest, uti corpore quam optime adfecto. Quis enim ignorat, etiam in eo, in quo putas usum corporis esse minimum, videlicet in cogitando, multos vehementer impingere, propterea quod corpus non recte valet? Etiam oblivis, et acrior, et morositas, et animi insanitas saepius in multis ob malam corporis affectionem sic in mentem penetrant, et etiam scientias ejiciant. At quibus adfecta bene sunt corpora, multa illis securitas, neque quicquam est periculi ob malam corporis constitutionem hujusmodi quid eis eventurum: potiusque consentaneum est, valetudinem integram ad contraria illis, quae ex mala constitutione oriuntur, conducere. Atqui propter ea quae jam dictis sunt contraria, quid non aliquis toleraret mentis compos? Turpe est, aliquem propter exercitationis omissionem aescere, priusquam videat, qualis foret, ubi et pulcherrimus et robustissimus corpore evaserit. At huc videre nequit qui exercitationem nullam adhibet: non enim haec sponte tua sunt.

CAPUT XIII.

Quam autem aliquando quidam excandesceret, quod salubres quendam, resolutates non fuisset: Ridiculum est, inquit, te, si cui occurrisses, qui se corpore deterius habuisset, non succensurum fuisse; quod autem in hominem incidere anima rusticioris praeditum, id tibi molestum esse. Quam alius diceret, insuaviter se comedere: Acumenus, inquit, bonum remedium ab hoc docet. Illo interrogante, qualem ad ei esset? Cessare a cibo ante satietatem, inquit. Et quidem si cessaveris, sit, etiam suavius, et parcius, et salubrius vives.

Rursus alio dicente, aquam apud se calidam esse, quam biberet: Ergo quam lavare calida vides, inquit, in promptu tibi erit. Atqui, ait, frigida nimis est, quam ut lavare liceat. An ergo, inquit, etiam famuli tui graviter ferunt bibere illam, illique lavare? Non profecto, inquit: sed serpe miratus sum, quam jocunde ad horum utrumque illa utantur. Num aqua, inquit, quae penes te est, an quae est in Aesculapii, calidior est ad potum? Illa, inquit, quae in Aesculapii fano est. Num en, quae penes te est, an quae in Amphiarai, frigidior est ad lavandum? Illa, inquit, quae est in Amphiarai. Ergo cogitato, ait, periculum esse, ne et famulis et egrotantibus sis fastidiosior.

Quam quidam pedisequum suum vehementer cecidisset, quomodo servo succenseret, interrogabat. Quod, inquit, voracissimus sis oboliorum, et simul molliissimus; avaris-

ἀργότατος. Ἡδὴ ποτὶ οὖν ἐπισκέψω πόταρος πλείωνων πληρῶν δαίται, οὐ ἢ ὁ θάραυτος;

α. Φοβούμενου δὲ τινος τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ δόξιν, Τί, ἔφη, φοβῆς τὴν πορείαν; οὐ καὶ οἰκοὶ σχεδὸν διην τὴν ἡμέραν περιπατεῖς; καὶ ἐκείσε πορεύμενος περιπατήσας ἀριστήσις, περιπατήσας δευτέρησις καὶ ἀναπαύσῃ. Οὐκ οἶσθα ὅτι αἱ ἐκταίνεις τὸς περιπάτους, οὓς ἐν πέντε ἢ ἑξ ἡμέραις περιπατεῖς, βραβύς ἂν Ἀθήνηθεν εἰς Ὀλυμπίαν ἀράκωσι; χαριώτερον δὲ καὶ προεξορῶν ἡμέρᾳ μὴ μάλλον ἢ ὑστερήσειν. Τὸ μὲν γὰρ ἀναγκαῖόν σοι παρὰ τὴν τοῦ μητρίου μήκυνει τὰς ὁδοὺς χαλεπὸν, τὸ δὲ μὴ ἡμέρᾳ πλείονας πορεύθῃναι πολλὴν βραδείαν παρέχει. Κρίνεται οὖν ἐν τῇ ὁρμῇ ἐπύδαν ἢ ἐν τῇ δόξῃ.

α. Ἄλλου δὲ λέγοντος ὡς παρὰ τὴν μακρὰν δόξιν πορεύσεις, ἤρτο αὐτὸν αἱ καὶ φορτίον ἔραρε. Μὰ Δι' οὐκ ἔγωγ', ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἡμίτιον. Μόνος δ' ἐπορεύου, ἔφη, ἢ καὶ ἀκολουθῇς σοι χαλκοῦδαι; Ἠκολούθει, ἔφη. Πότερον κενός, ἔφη, ἢ φέρων τι; Φέρων νῆ Δι', ἔφη, τὰ τε στρώματα καὶ τὰλλα πάντῃ. Καὶ πῶς δὲ, ἔφη, ἀμφάχων ἐκ τῆς δόξης; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, βελτίον ἡμῶς. Τί οὖν; ἔφη, εἰ τὸ ἐμῶν φορτίον ὅσαι σε φέρει, πῶς ἂν οἱ διαταθῇται; Κακῶς νῆ Δι', ἔφη· μάλλον δὲ οὐδ' ἂν ἡδυνῆθην κομίσαι. Τὸ οὖν τοσούτῳ ἔχον τὸ παιδὸς δύνασθαι ποιεῖν πῶς ἡσυχάμενον δοκεῖ σοι ἀνδρὸς εἶναι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Ὅποτε δὲ τῶν συνόντων ἐπὶ δαίτῃν οἱ μὲν μικρὸν ὄρον, οἱ δὲ πολλὸν φέροντες, ἐκείνων δὲ Σωκράτης τὸν παῖδα τὸ μικρὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τιθέναι ἢ διακίμειν ἐκείνῳ τὸ μέρος. Οἱ οὖν τὸ πολλὸν φέροντες ἡσυχάζοντο τὴν μὴ κοινωνεῖν τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου καὶ τὸ μὴ ἀντιτιθέναι τὸ ἑαυτῶν. Ἐτίθεσαν οὖν καὶ τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ κοινόν καὶ ἐπὶ αὐτῶν πλέον εἶχον τῶν μικρὸν φερόμενων, ἐπαύοντο πολλοὺ ἀδυνάστοις.

α. Καταμαθὼν δὲ τινα τῶν συνειπνούντων τοῦ μὲν οἴτου πεπαυμένον, τὸ δὲ ὄρον αὐτὸ κατ' αὐτὸ ἐσθίωντα, λόγῳ δυνος περὶ ἀναμύτων, ἐφ' οὗ οὐκ ἔραστον εἶναι, ἔχουμεν ἂν, ἔφη, ὁ ἀνδρὲς, εἰπεῖν ἐπὶ πότῳ ποτὲ ἔργῳ ἀνθρώπος ὀφραγὸς καλεῖται; ἐσθίουσι μὲν γὰρ δὲ πάντες ἐπὶ τῷ οἴτῳ ὄρον, ὅταν παρ' ἄλλ' οὐκ οἶμαι ἔδοντες ἐπὶ γε τοῦτῃ ὀφραγμῷ καλοῦνται. (α) Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη, τις τῶν παρόντων. Τί γάρ; ἔφη, ἐάν τις ἐκείνῳ οἴτῳ τὸ ὄρον αὐτὸ ἐσθῇ, μὴ ἀσκήσιας, ἀλλ' ἔδοντες ἐκείνα, πότερον ὀφραγὸς εἶναι δοκεῖ ἢ οὐ; Σχολῇ γ' ἂν, ἔφη, ἄλλος τις ὀφραγὸς εἶναι. Καὶ τις ἄλλος τῶν παρόντων; Ὁ δὲ μικρὸν οἴτῳ, ἔφη, πολλὸν ὄρον ἐπισθάν; Ἐμοὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ ἥτοις δοκεῖ δικαίως ἂν ὀφραγὸς καλεῖσθαι καὶ ὅταν γε οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι τοῖς θεοῖς εὐχόμενοι πολυκαρπία, εὐκλείας ἂν αὐτοὺς πολυφρίαν εὐχονται. (α) Ταῦτα δὲ τοῦ

αὐτοῦ ἰδὲν, ἐκ ἐκταίνοντος. Unquam vero considerasti, inquit Socrates, ubi plures plagas mereretur, tu, an servus?

Quom quidam iter Olympium reformidaret, Quomobrem, inquit, profectorem hanc metuis? an non etiam domi totam fere diem obambulas? atque eo proficiens, postquam ambulaveris, prandebis; postquam ambulaveris, comabis et quiesces. An desic te, si obambulationes, quas per quinque vel sex dies absolvis, una continuate extenderes, facile Athenis Olympiam ventorum? atque etiam gratias erit, si uno die principies iter, quam si serius eas. Nam cogi, ut itinera, quam par sit, longiora facias, molestum est: at unam diem amplius in itinere consumere, magnam facilitatem offert. Itaque potius est in accipiendo itinere festinare, quam in via.

Quom alias diceret, se longo itinere conficiendo defessum esse: non quid etiam coeris gestasset, interrogabat. Minime equidem, ait, prius viderem. Num solus ibas, inquit, an et pedisequus te comitabatur? Comitabatur, inquit. Vacuus erat ille, an quid gestabat? Gestabat, inquit, tum stragula, tum alia vasa. Et quo pacto is, ait, itinere perfectus est? Melius me, inquit, uti mihi videtur. Quid ergo, inquit, si tibi gestandum fuisset illius onus, quo te pacto tunc afflicto esse putares? Male profecto, inquit: imo ne gestare quidem id poteram. At tanto minus laboris perferre te posse, quam puer, qui tibi esse viri videtur exercitati?

CAPUT XIV.

Quom autem aliquibus ad cenam convenientibus, alii parum obsonii, multum alii adferrent, jubere solebat Socrates puerum parum illud vel in commune apponere, vel partem aliquam in singulos distribuere. Eos itaque qui multum attulerant, pudebat non ejus participes fieri, quod esset in commune propositum, ac non suum ibidem collocare. Itaque eum etiam in commune apponebant, et quia nihil plus habebant quam illi, qui parum afferebant, magno in emendis obsoniis sumpta desistebant.

Idem quom animadvertisset quendam ex his qui una comabant, a pane quidem desisere, sed obsonio adhuc mero vesci, dum haberetur sermo de nominibus, quam ob rem singula essent indita, Possamuse dicere, ait, o viri, quam ob causam homo obsonii esor appelletur? Edunt enim omnes cum pane obsonium, quam adest: at opinor, non ob eam causam obsonii desores vocentur. Minime scilicet, ait, quidam ex his qui aderant. Quid? inquit: si quis absque pane comedat obsonium, non victus corroborantis, sed voluptatis causa, utrum obsonii esor esse videatur, an non? Vix alius, ait, obsonii esor sit. Tum nissus quidam illorum qui aderant, At vero qui cum exiguo pane, inquit, multum obsonii comedit? It etiam mihi, ait Socrates, merito obsonii esor videtur dici: quoniam ceteri homines a diis fructuum poscent copiam, par fuerit illum obsonii copiam poscere. His

Σωκράτους εἰπόντος νοήσας ὁ νεανίσκος εἰς αὐτὸν εἰρησθαὶ τὰ λεγόμενα τὸ μὲν θῆλον οὐκ ἐπαύσατο ἐσθίειν, ἀρτον δὲ προσέλαβεν. Καὶ ὁ Σωκράτης καταμαθὼν, Παρατραίειτ', ἐφη, τοῦτον οἱ πλείους ὑπότιτρα τῷ σίτῳ θῆρα ἢ τῷ θῆρι σίτῳ γρησάται.

ε. Ἄλλον δὲ ποτε τῶν συνδαιτῶνων ἰδὼν ἐπὶ τῇ ἐν φαμίᾳ πλείονας θῆρας γασόμενον, Ἄρα γίνονται' ἂν, ἐφη, πολυτελεστέρα ὀρεσποία ἢ μᾶλλον τὰ εἶα λυμαινόμενη ἢ ἣν ὀρεσποῖται ὁ ἄμα πολλὰ ἐσθίειν καὶ ἄμα παντοδαπὰ ἡδύσματα εἰς τὸ στόμα λαμβάνειν; πλείω μὲν γὰρ τῶν ὀρεσποῶν συμμιγνύειν πολυτελέστερα ποιεῖ· ἃ δὲ ἐκείνοι μὴ συμμιγνύουσιν, ὥς οὐχ ἀρμόσσοντα, ὁ συμμιγνύων, εἰπερ ἐκείνους ὀρθῶς ποιῶσιν, ἀμαρτάνει τα καὶ καταλείπει τὴν τέχνην αὐτῶν. (6) Κάποις πῶς οὐ γελοῖον ἔστι παρασκευάζειν μὲν ὀρεσποῦς τοὺς ἀρστας ἐπισταμένους, αὐτὸν δὲ μὴ ἀντιποσώμενον τῆς τέχνης ταύτης τὰ ὑπ' ἐκείνων ποιούμενα μετατιθέναι; Καὶ ἄλλο δὲ τι προσγίγνεται τῷ ἄμα πολλὰ ἐσθίειν θυσθέντι· μὴ παρόντων γὰρ πολλῶν μεινεκτεῖν· ἂν τι δοκῇ πῶς τὸν τὸ σύνθεος ὁ δὲ συναθεὶς τῶν ἐκ φαμίης ἐνὶ θῆρ προπίμπει, ὅτε μὴ παροῖα πολλὰ, δύναντ' ἐν ἀλύτῳ τῇ ἐν γρησθαι.

ζ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὥς τὸ εὐαγεῖσθαι ἐν τῇ Ἀθηναίων γλώττῃ ἐσθίειν καλοῦσιν τὸ δὲ εὖ προσεῖσθαι ἐφη ἐπὶ τῷ ταῦτα ἐσθίειν εἶνα μῆτε τὴν ψυχὴν μῆτε τὸ σῶμα λυποῖν μῆτε δυσῦρτα εἶν· ὥστε καὶ τὸ εὐαγεῖσθαι τοῖς κοσμίως διατεταμένους ἀνέστι.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Οὗτος δὲ ὁ Σωκράτης ἦν ἐν παντὶ πράγματι καὶ πάντα τρόπον ὀφελίμως ὥστε σκοπομένην τῇ καὶ μετρίως αἰσθανομένη φανερόν εἶναι ὅτι οὐδὲν ὀφελιμώτερον ἦν τοῦ Σωκράτους συνειναι καὶ μετ' ἐκείνου διατρίβειν ὅπου οὐ καὶ ἐν ὅθῳ οὐκ ἐν πράγματι, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐκείνου μετρησθὲν μὴ παρόντος οὐ μικρὰ ὀφέλιμα τοὺς εὐεχότας τε αὐτοῦ συνειναι καὶ ἀποδοχομένους ἔκρινεν καὶ γὰρ παῖδων οὐδὲν ἤτον ἢ σπουδαίων διωστῆσαι τοὺς συνδιτρίβουσι. (2) Πολλὰς γὰρ ἐφη μὲν ἂν τινας ἱρβν, φανερός δ' ἦν οὐ τῶν τὰ σώματα πρὸς ὥραν, ἀλλὰ τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὖ περιούτων ἐρέμενος· ἐτεκμαίρετο δὲ τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ τοῦ τεχνῶ τε μανθάνειν οἷς προσέχοντι καὶ μνημονεύειν ἃ μάθωσιν καὶ ἐπιθυμῶν τῶν μαθημάτων πάντων δὲ ἂν ἔστιν οὐκ ἴσταν τε καλῶς οὐκ ἴσταν καὶ πῶς καὶ τὸ ἴσον ἀνθρώπου καὶ ἀνθρωπίνως πράγμασιν εὖ γρησθαι. Τὸς γὰρ σοφούς ἤγειρε παιδευθέντας οὐκ ἂν μόνον αὐτοὺς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ἐκαστὸν οὐκ ἰσταν καλῶς οὐκ ἴσταν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις δύνανθαι εὐδαί-

a Socrate probatis, existimans id adolescentulis in se illa esse dicta, obsonio quidem vesci non desinebat, sed panem adhibebat. Quod Socrates ut animadverteret, Observate hunc, inquit, qui propius estis, non pane pro obsonio, an obsonio pro pane utatur.

Quum itidem aliquando vidisset alium ex convitis, ad unum panis frustum obsonia plura degustantem: Num, ait, fieri potest obsoniorum confectio sumptuosior, aut quae magis obsonia corrumpat, quam ea confectio, quam sibi instituit is, qui multa simul comedit, et omnia simul condimenta in ea ingerit? Qui certe plura commiscet, quam instructores obsoniorum, sumptuosiora facit: qui vero commiscet ea, quae illi tanquam non congruentia minime commiscet (si quidem illi recte sentiunt), peccat, et artem ipsorum evertit. Atqui quo pacto non ridiculum fuerit, aliquemlibet structores obsoniorum comparare peritissimum, atque ipsum interim, artis huius cognitionem sibi non vindicantem, ab illis confecta immutare? Quin etiam aliud quiddam accidit ei, qui multa simul vorare consuevit, quam qui non: nam ubi parum edest, minus habere se putat, quippe qui consueti desiderat: at qui se consuefecit unum panis frustum uni obsonio premittere, is, quam multa non adsumit, sine molestia potest uno illo uti.

Aiebat etiam, verbum εὐαγεῖσθαι Athenensium linguae edendi significationem habere: additum vero esse vocabulum εὖ (bene) dicebat, ut ea comedantur, quaecunque nec animam, neque corpus ledant, nec inventa sint difficilia. Haec verbum hoc εὐαγεῖσθαι victu decenter utentibus tribuebat.

LIBER IV.

CAPUT I.

Tam vero Socrates utilis erat in negotiis quorvis, atque omni modo, ut cuiuslibet consideranti, etiam si vel mediocriter intelligat, perspicuum sit, nihil fuisse utilius, quam Socrate familiariter uti, et cum eo ubivis locorum, et quavis in re versari. Nam ejus etiam absentis recordari, non parum proderat illis, qui cum eo solebant esse, et qui comprobabant eum. Quippe non minus joco quam serio loquens, familiaribus suis proderat. Saepe enim amare se aliquem aiebat, sed ostendebat se non illos quorum corpora ad polchritudinem, sed quorum animae ad virtutem a natura comparatae essent, expetere. Certa vero iudicia bonae indolis colligebat ex eo, si celeriter discerent illa, quibus animum adjicerent; quaeque didicissent, memoria tenerent; omnesque artes expeterent, per quas liceret et domum pericula gubernare, et civitatem; summamque denique tum hominibus tum rebus humanis recte uti. Nam si tales instituerentur, existimabat, non ipsos modo beatos esse, suaeque domos recte gubernare; sed eosdem posse tum ceteros etiam homines, tum civitates reddere beatas.

μονας ποιῶν. (3) Οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπὶ πάντας ἔχει, ἀλλὰ τοὺς μὲν οὐκ αἰσάνους φύσει ἀγαθοὺς εἶναι, καὶ θύρας δὲ καταφρονούντας, ἐδίδασκεν ὅτι αἱ ἀρεταὶ δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλιστα παιδείας δίδονται, ἐπιδεικνύων τὴν τε ἱκανὴν τοὺς εὐφροσύνης, θυμοειδῆς τε καὶ σφοδρὸς ὄντας, αἱ μὲν ἐκ νέου δαμασθῆναι, εὐχρηστοτάτους καὶ ἀρίστους γιγνομένους, αἱ δὲ ἀδάμαστοι γίνονται, δυσκαθεκτότατους καὶ φαυλοτάτους. Καὶ τῶν κυνῶν τῶν εὐφροσύνης, φιλοπόνην τε οὖσιν καὶ ἐπιθετικῶν τοῖς θηρίοις, τὰς μὲν καλῶς ἀλθίστας ἀρίστους γίγνεσθαι πρὸς τὰς θήρας καὶ χρησιμωτάτας, ἀναγύουσι δὲ γιγνομένας μακίους τε καὶ μαυιόδεας καὶ δυσκαθεκτάτας. (4) Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφροσύνης ἐρρωμασιωτάτους τε καὶ ψυχραῖς ὄντας καὶ ἐξηρασιωτάτους ὧν ἂν ἐγγεγραῖον, παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας ἢ οὐκ ἀρτίους, ἀρίστους τε καὶ ἀμελεσιωτάτους γίγνεσθαι πλείους γὰρ καὶ μέγιστα ὀφθαλμὸν ἐργάζεσθαι ἀπειροῦς δὲ καὶ ἀσχετῶς γενόμενος κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι κρίνειν γὰρ οὐκ ἐπιστάμενος ἢ οὐκ ἀρτίους πολλοὺς ποιηρῶς ἐπικειράναι πράγμασι, μεγαλείους δὲ καὶ σφοδρὸς ὄντας δυσκαθεκτοὺς τε καὶ δυσπομπότατους εἶναι διὰ πλείους καὶ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι. (5) Τοὺς δὲ ἐπὶ πλοῦτιν μάλιστα φρονούντας καὶ νομιζόντας οὐδὲν προσδεῖσθαι παιδείας, ἐγκαλέειν δὲ εἰσι τὸν πλοῦτον οὐκ αἰσάνους πρὸς τὸ διαπραττεῖσθαι τὸ ὅτι ἂν βούλωνται καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐργάζων λόγον ὅτι μαρὸς μὲν εἴη, εἰ τις οἵεται μὴ μαθὼν τὰ τε ὀφειλόμενα καὶ τὰ βλαβερά τῶν πραγμάτων διαγνώσκεισθαι, μαρὸς δ', εἰ τις μὴ διαγνώσκων μὲν ταῦτα, οὐδὲ δὲ τὸν πλοῦτον ὅτι, ἐν βούλῃσι ποριζόμενος οἵεται δυνηθεῖσθαι καὶ τὰ συμφέροντα πράττειν ἡλίθιος δ', εἰ τις μὴ δυνάμενος τὰ συμφέροντα πράττειν αὐτὸν τὰ πράττειν οἵεται καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον αὐτοῦ ἢ καλῶς ἢ ἱκανῶς παρεσκευασθῆναι ἡλίθιος δὲ καὶ, εἰ τις οἵεται διὰ τὸν πλοῦτον ἀνελὼν ἐπιστάμενος δοῦναι τὴν ἀγαθὸς εἶναι, ἢ μηδὲν ἀναθὸς εἶναι δοκῶν εὐδοκίμῃσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Τοὺς δὲ νομιζοῦσι παιδείας τε τῆς ἀρίστης τετυχεῖν καὶ μέγα φρονῶσιν ἐπὶ σοφίᾳ ὡς προσέφρετο νῦν διηγήσομαι. Καταμαθὼν γὰρ Εὐδοκίμῳ τὸν καλὸν γράμματα πολλὰ συνειλεγμένον ποιητῶν τε καὶ σοφῶν τῶν εὐδοκίμων, καὶ ἐκ τούτων ἤδη τε νομιζόντα διαφέρειν τῶν ἡλικιωτῶν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ μεγάλως ἐπιεικῶς ἔχοντα πάντων διόσιν τῶν δόξασι λέγειν τε καὶ πράττειν, πρῶτον μὲν, ἀποθανόμενος αὐτὸν διὰ νεότητος οὕτω εἰς τὴν ἀγορὴν εἰσόντα, εἰ δὲ τε βούλοιο διαπραττεῖσθαι, καθίζοντα εἰς ἡμιστολίον τε τῶν ἑγγύς τῆς ἀγορᾶς, εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς φησὶ τῶν μετ' αὐτοῦ τινες ἔχον. (2) Καὶ πρῶτον μὲν πυνθανόμενον τινὸς πότερον Θημιστολῆς διὰ συνουσίαν τινὸς τῶν σοφῶν

Non eodem vero modo ad omnes accedebat, sed eos, qui natura se bonos esse arbitrantur, doctrinam autem contemnerent, docebat, illas autem, quae viderentur esse praestantissimae, imprimis institutione indigere; quum quidem ostenderet, equos generosissimos, qui et animi et acres sunt, si a parvulis dometur, utilissimos ac praestantissimos fieri; sin indomiti sint, effrenatissimos ac pravisimos: et canes a natura optimas, quae minime desides sint et feras aggrediuntur, si recte instituantur, optimas fieri, ac ad venationes aptissimas; non institutas vero, ineptas reddi, ac furiosas, et contumacissimas. Idem homines optimae indolis, qui et animis essent firmissimis, et in efficiendis iis, quae molirentur, efficacissimis, si quidem instituti essent, et quae agenda sunt, didicissent, praestantissimos atque utilissimos fieri; sic enim eos plurima et maxima bona conficere: at si tum institutionis, tum doctrinae expertes essent, fieri pessimos ac nocentissimos. Nam quum iudicare minime norint, quae sint facienda, prava saepe eos moliri; quumque magnifici ac acres sint, difficulter contineri ac abduci posse: quo fit, ut plurima maximeque mala committant. Quod si qui ob divitias magnos animos gererent, ac se nihil institutionis egere ducerent, sed divitias sibi effecturas putarent ad perficiendum quae vellet, et ad consequendum honores ab hominibus, eos sanum ad animum revocabat, dicendo, stolidum esse, si quis, quum non didicerit, quae utilia, quae venotia sunt, putet ea se disceretum; stolidumque, si quis, quum haec non discerant, propter divitias putet posse se, quodcumque velit adeptum, etiam quae sibi conducant, agere; stultum, si quis, quum non possit agere, quum sibi conducant, bene se agere putet, ac res ipsi ad vitam vel recte, vel idonee comparatas esse; stultum denique, si quis, quum nihil horum sciat, putet fore, ut propter divitias aliqua in re bonus videatur; vel quum nulla in re bonus esse videatur, fama se clarum evasurum.

CAPUT II.

Quod si qui existimarent se optime institutos esse, et ob doctrinam elatis essent animis, erga eos quomodo se gereret, iam commemorabo. Nam quum pulchrum illum Enthydemum intellexisset multa poetarum et sophistarum clarissimorum scripta collegisse, et ob ea jam arbitrari, se sapientia juvenes suae aetatis vincere, ac magna esse in spe, futurum ut omnes in dicendi et agendi facultate praecliret; primum animadvertens eum propter adolescentiam necdum in forum ingredi, ac si quid conficere vellet, sedere apud officinam frenarii prope forum, ad eandem et ipse ibat cum quibusdam familiaribus suis. Ac primum quidem quodam interrogante, utrum Themistocles ex consuetudine cum aliquo sapienti viro, an vero natura, tantum civis suis

ἢ ὅσους τοσούτων διέτρεχε τῶν πολιτῶν ὥστε πρὸς ἐκείνων ἀποδέλκεν τὴν πόλιν, ὅσους σπουδαίου ἀνδρὸς δευθείῃ, ὁ Σωκράτης βουλευόμενος κινεῖν τὸν Εὐθύδημον εὐπρεπὲς ἔργον εἶναι τὸ οἰεσθαι τὰς μὲν ὀλίγας εἴδους τέχνας μὴ γίνεσθαι σπουδαίους ἀνεὶ διδασκαλῶν ἰκανῶν, τὸ δὲ προσεσθῆναι πόλιν, ὡς ἔργον ἡγνῶν μιστῶν ὄν, ἀπὸ ταῦτομάτου παραγίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις. (3) Πάλιν δὲ ποτα παρόντος τοῦ Εὐθύδημου, ὁρῶν αὐτὸν ἀπαιροῦντὰ τῆς συνεδρίας καὶ φυλαττόμενον μὴ δόξῃ τὸν Σωκράτην θαυμάζειν ἐπὶ σοφίᾳ, "Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, Εὐθύδημος οὕτως ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τῆς πόλεως λόγον περὶ τίνος προτιθείσας οὐκ ἀρέσεται τοῦ συμβουλευεῖν εὐθελὲς ὅστιν ἐξ ἡμῶν ἐπιτρέψαι δοκᾷ δὲ μοι καλὸν προσέμωον τῶν δημηγορῶν παρασιναύεσθαι φυλαττόμενος μὴ δόξῃ μανθάνειν τι παρὰ τοῦ. Ἄλλων γὰρ ὅτι λέγειν ἀρχόμενος εὖδὲ προσμίσσεται". (4) Παρ' οὐδενὸς μὲν πάντως, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν ἔμαθον, οὐδ' ἀκούων τινὰς εἶναι λέγειν τε καὶ πράττειν ἱκανῶς ἐξήγησα τοῖς ἐντευχεῖν, οὐδ' ἐπεμαλθήναι τοῦ διδασκαλῶν μοι τίνα γενέσθαι τῶν ἐπιστατήνων, ἀλλὰ καὶ τάναντία διατετέλεκα γὰρ πρῶτον οὐ μόνον τὸ μανθάνειν τι παρὰ τινος, ἀλλὰ καὶ τὸ δοῦναι. "Ὅμως δὲ ἔτι, ἂν ἀπὸ ταῦτομάτου ἐπὶ μοι συμβουλευέτω ἑαίν. (5) Ἀρμόσιον δ' ἂν οὕτω προσημαίεσθαι καὶ τοῖς βουλευόμενος παρὰ τῆς πόλεως ἱερικῶν ἔργων λαθεῖν ἐπιτρέψαι γ' ἂν αὐτοῖς εἰη τοῦ λόγου ἀρχεσθαι ἐντέλλων Παρ' οὐδενὸς μὲν πάντως, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν ἱερικὴν τέχνην ἔμαθον, οὐδ' ἐξήγησα διδασκαλῶν ἑμαυτῷ γενέσθαι τῶν ἱερικῶν οὐδέν· διατετέλεκα γὰρ φυλαττόμενος οὐ μόνον τὸ μαθεῖν τι παρὰ τῶν ἱερικῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δοῦναι μαθητέμεναι τὴν τέχνην ταύτην. "Ὅμως δὲ μοι τὸ ἱερικῶν ἔργον ὅτε πειράσσομαι γὰρ ἐν ἑμὶ ἀποκινδυνεύειν μανθάνειν. Πάντες οὖν οἱ παρόντες ἐγγύασι ἐπὶ τῷ προσημαί. (6) Ἐπεὶ δὲ φανερόν ἐν ὁ Εὐθύδημος ἤδη μὲν οὐκ ὁ Σωκράτης λέγει προέγινε, ἐπὶ δὲ φυλαττόμενος αὐτὸς τὴν φέγγεσθαι, καὶ νομίζον τῇ συστάῃ συμφορῶντες δόξαν περιβάλλεσθαι, τότε ὁ Σωκράτης βουλευόμενος αὐτὸν πῶσις τοῦτου, Θάυμαστον γὰρ, ἔφη, τί ποτε οἱ βουλόμενοι κίθαριζεν ἢ αὐλεῖν ἢ ἱππικεῖν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἰκανοὶ γενέσθαι πειρῶνται ὡς συνεχέστατα ποιεῖν, ἐπὶ δὲ ἂν βουλόμενοι δυνατόν γενέσθαι, καὶ οὐ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρίστοις δοκοῦσιν εἶναι, πάντα ποιῶντες καὶ ὑπομείνοντες ἔνθα τοῦ μὴδὲν ἀνεὶ τῆς ἐκείνων γνώμης ποιεῖν, ὥς οὐκ ἂν ἄλλως ἐξυμολογῶν γινώσκω τῶν δὲ βουλευόμενων δυνατῶν γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ πολιτικὰ νομίζονσι τίνος ἀνεὶ παρασκευῆς καὶ ἐπιμελείας αὐτοῖς αὐτοῖς ἐξαιρῆς δυνατόν ταῦτα ποιεῖν εἶναι. (7) Καίτοι γε τοσούτη ταῦτα ἐκείνων δυσκατεργαστότερα φαίνεται δυσμερὲς πλεονέχον παρὰ ταῦτα πραγματευόμενον ἐλάττωσιν οἱ κατεργαζόμενοι γίνονται. Ἄλλων οὖν ὅτι καὶ ἐπιμελείας δίδονται πλείονος καὶ ἰσχυροτέρας οἱ τοῦτον ἱερέμενος ἢ οἱ ἐκείνων. (8) Κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀκούοντες Εὐθύδη-

προστίθαι, ut oculos in eum civitas conjiceret, si quando egregio viro opus esset; Socrates qui lacessere vellet Euthydemum, stultum esse dixit existimare, exigui quidem momenti artium aboque magistris idoneis non existere peritos; civitati vero promissa, quod ali opus omnium maximum, hoc ad homines sua sponte accederet. Rursus quum adesset aliquando Euthydemus, quia videbat eum a consensu recedere, caventem scilicet, ne Socratem cohere ob sapientiam videretur: Euthydemum hunc, inquit, u viri, postquam adoleverit, civitate de re quapiam consultationem proponente, minime a consilio dando sibi temperatum, satis ex ipsis studiis manifestum est: ac videtur mihi preclarum jam orationem ad populum habendam exordium parare, qui caveat scilicet, ne videatur abe quoquam aliquid discere. Nimirum ubi dicendi voluit initium facere, ita exordietur: « Equidem, u viri Athenienses, a nullo usquam quidquam didici; et quum audiebam, eam quosdam dicendi aequum peritos, non tamen, ut eos convenirem, operam dedi; neque curam adhibui, ut hominem aliquem doctum mihi magistrum adjungerem: sed e contrario, semper fugi, non solum ne quid ab aliquo discerem, verum etiam ne discere viderer. Nihilominus id consilii vobis dabo, quodcumque sua sponte mihi in animum venerit. » Eodem ubi exordio conveniret etiam illi, qui medendi munus a republica impetrare caperent. Nam illis ex usu fuerit, hinc orationem ordiri: « Equidem a nemine, viri Athenienses, medendi artem usquam didici, neque quatenus medicorum quavis, quo magistro uter. Semper enim cavi non solum ne a medicis aliquid discerem, sed etiam ne viderer artem hanc didicisse. Nihilominus vellem medendi munus mihi mandatis: nam exiar quidem, in vobis periculum faciendo, eam discere. » Ad hoc exordium risum est ab omnibus, qui aderant. Ubi autem appareret Euthydemus illi quae a Socrate dicerentur jam animum attingere, verum adhuc cavere, ne quid ipse proloqueretur, arbitrarique se per silentium animi sibi laudem sibi consequiturum: tum Socrates, qui vellet eum ab hoc instituto atocare, Mirum est, ait, quomobrem illi, qui cithara canere vel tibia cupiunt, vel equitandi artem discere, vel ad aliud ejusmodi quidpiam idoneo fieri, aut conetur hoc saepequum continuo agere, in quo valere volunt, neque Marte suo, sed apud eos, qui prestare ceteris videntur, omnia tum agant, tum sustineant, ne quid abique illorum iudicio faciant, quasi alia ratione pueriari evadere non possint: quum ex his, qui facultatem dicendi gerendique publicas res adipisci volunt, nonnulli existimant se abique preparatione, et exercitatione, per se ac arbitrio idoneos ad ea prestanda futuros. Atqui tanto hac illa effecta difficiiora sunt, quanto in his plures operam ponunt, pauciores tamen aliquid conficiunt. Ex quo patet, ab his et studium majus requiri et vehementius, qui haec conspicunt, quam ab his qui illa. Hujusmodi igitur quidem, Euthydemo

μου τοιούτους λόγους διαγὰ Σωκράτης· ὡς δ' ἤθετο αὐτὸν ἰσχυρότερον ὑπομένοντα, οὕτω διαλέγεται, καὶ προθυμότερον ἀκούοντα, μόνος ἦλθεν εἰς τὸ ἡμισυαῖον παρακαλεῖσθαι· οὗ αὐτῷ τοῦ Εὐθύδημου, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, τί ὄντι, ὥσπερ ἐγὼ αἰσῶμαι, πολλὰ γράμματα συνήγας τῶν λεγόμενων σοφῶν ἀνδρῶν γενέσθαι; Νῆ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες· καὶ ἐγὼ γε συνήγαι, ἔως ἂν κτήσῃμαι ὡς ἂν δύναμαι πλείστα. (9) Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀγαπᾷ γέ σου, διότι οὐκ ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ προέσθω θεσαυροὺς κεκτημένοι· ἀλλὰ ἢ σοφίας· ἧλλον γὰρ ἐπὶ νομίμους ἀργύριον καὶ χρυσὸν οὐδὲν βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δὲ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν γνώμας ἀρετῇ πλουτίζειν τοὺς κεκτημένους. Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔχαιρεν ἀκούων ταῦτα, νομίζων δοκεῖν τῷ Σωκράτει ὁρῶναι μετέναι τὴν σοφίαν. (10) Ὁ δὲ καταπαθὼν αὐτὸν ἥσθοντα τῷ ἐπαύριον τοῦτω, Τί ἐξ ἐβουλόμηνος ἀγαθὸς γενέσθαι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, συλλέγεις τὰ γράμματα; Ἐπεὶ δὲ διασωπῇσιν ὁ Εὐθύδημος σκοπῶν ὅτι ἀποκρίνατο, πάλιν ὁ Σωκράτης, Ἄρα μὴ ἰατρός; ἔφη· πολλὰ γὰρ καὶ ἰατρῶν ἐστὶ συγγράμματα. Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε. Ἀλλὰ μὴ ἀρχιτέκτων βούλει γενέσθαι; γυμνασιακοῦ γὰρ ἀνδρὸς καὶ τοῦτο δεῖ. Οὐκ αὖν, ἔφη. Ἀλλὰ μὴ γεωμέτρης ἐπιθυμᾷς, ἔφη, γενέσθαι ἀγαθός, ὥσπερ ὁ Θεόδωρος; Οὐδὲ γεωμέτρης, ἔφη. Ἀλλὰ μὴ ἀστρολόγος, ἔφη, βούλει γενέσθαι; Ὡς δὲ καὶ τοῦτο ἠνεῖτο, Ἀλλὰ μὴ βασιλεύς; ἔφη· καὶ γὰρ τὰ Ὀμήρου σέ φασιν ἐπὶ πάντα κειτῆσθαι. Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγ', ἔφη· τοὺς γὰρ τὸ βασιλεύδος οἶδα τὰ μὲν ἐπὶ ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πᾶν ἄλλοιους ὄντας. (11) Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Οὐδέ τίς, ὦ Εὐθύδημε, ταύτης τῆς ἀρετῆς ἐρίεσαι δι' ἣν ἄνθρωποι πολιτικοὶ γίνονται καὶ οἰκονομικοὶ καὶ ἄρχειν ἰκανοὶ καὶ ὠφελῆσαι τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτοῖς; Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Σφόδρα γ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ταύτης τῆς ἀρετῆς διόμαι. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, τῆς καλλίστης ἀρετῆς καὶ μεγίστης ἐρίεσαι τέχνης ἐστὶ γὰρ τῶν βασιλέων αὕτη καὶ καλεῖται βασιλευχία. Ἀτάρ, ἔφη, κατακνήσκειας, αἱ οἷόν τ' ἐστὶ μὴ ὄντα δίκαιον ἀγαθὸν ταῦτα γενέσθαι; Καὶ μάλα, ἔφη, καὶ οὐχ οἷόν τέ γε ἀνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολιτικὴν γενέσθαι. (12) Τί οὖν, ἔφη, σὺ δὲ τοῦτο κατεργάσαι; Οἰεῖαι γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐδέν· ἂν ἤξιον φανῇται δίκαιος. Ἄρ' οὖν, ἔφη, τῶν δεικνύων ἐστὶν ἔργα ὥσπερ τῶν τεκτόνων; Ἐστὶ μέντοι, ἔφη. Ἄρ' οὖν, ἔφη, ὥσπερ οἱ τέκτονες ἔχουσι τὰ ἐκ τῶν ἔργων ἐπιδείξαι, οὕτως οἱ δίκαιοι τὰ ἑαυτῶν ἔχουσι ἂν διεξηγήσασθαι; Μὴ οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οὐ δύναμαι ἐγὼ τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα ἐξηγήσασθαι; καὶ νῆ Δί' ἔγωγε τὰ τῆς ἀδικίας ἐπὶ οὐκ ὀλίγα ἐστὶ καὶ ἐκάστην ἡμέραν ταυτὰ ὁρᾷν τε καὶ ἀκούειν. (13) Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, γράψωμεν ἀνταπὸ μὲν δέδικτα, ἀνταπὸ δὲ ἀδικα; εἰτα ἔτι μὲν ἂν δοκῇ ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἔργον εἶναι, πρὸς τὸ δέδικτα τιθῆναι, ἔτι δ' ἂν τῆς ἀδικίας, πρὸς τὸ ἀδικα; Εἰ τί σοι δοκᾷ,

audiente, Socrates initio proferebat. Quum autem animadverteret ipsam jam promptius ejus disputationes tolerare, atque alacrius eas audire, solus ad officinam frenorum equifici accessit. Quumque consedisset propter ipsam Euthydemus, Dic mihi, inquit, mi Euthydemus, an revera, quemadmodum audio, multa eorum scripta collegisti, qui viri sapientes fuisse dicuntur? Est ita profecto, mi Socrates, inquit, atque etiam modo colligo, donec comparavero mihi, quas possem, plurima. Admiror te profecto, inquit Socrates, quod nec auri nec argenti thesauros tibi comparare malueris, quam sapientiam. Patet enim quod existimes argentum et aurum homines nihilo meliores efficere; nec sapientiam dicta virtute illos ditare, qui ea acquisiverint. Hec quum audiret Euthydemus, gaudebat, ut qui existimaret videri Socrati, se sapientiam recte inquirere. At illa animadvertens hominem ea laudatione esse delectatum: Ne quamam vero re, mi Euthydemus, inquit, peritis evadere desiderans, hec scripta colligis? Quumque taceret Euthydemus, secum quid responderet dispiciens, rursus Socrates, Num ut medicus fias? inquit: nam multa etiam medicorum scripta sunt. Minime equidem, inquit Euthydemus. At architectos fieri cogitas? nam id quoque magno judicio hominem requirit. Non ego, inquit. At geometra bonus fieri cupis, ut Theodorus? Ne geometra quidem. At astrologus fieri vis? Quum hoc quoque negasset: sum carminum recitator? ait: nam te Homeri versus omnes habere dicunt. Minime profecto, inquit: nam recitatorum versuum scio accurate quidem tenere veritas, verum ipsos admodum esse stolidos. Et Socrates: At non, opinor, illam expetis virtutem, ait, mi Euthydemus, per quam homines rerum civilium et administrationis domesticæ periti sunt, et ad imperandum idonei, et utiles quum ceteris hominibus tum sibiimetipsis? Hic Euthydemus, Immo vehementer, inquit, hac virtute mihi, mi Socrates, opus est. Profecto, ait Socrates, virtutem pulcherrimam, artemque maximam expetis: nam regum ea est, ac regia vocatur. Sed an considerasti, ait, sum is qui justus non est, in his rebus fieri possit bonus? Maxime vero, inquit: nec enim fieri potest, ut aliquis absque justitia civis bonus existat. Quid igitur? ait: tunc hoc ut cases operatus fuit? Arbitror equidem, mi Socrates, inquit, me nemine minus videri justum. Ergone iustorum hominum opera quidam tenet, uti fabrorum? Sunt, inquit. Num igitur perinde ac fabri opera sua demonstrare possunt, sic et justii sua possint enarrare? Ergo vereris, subjicit Euthydemus, ut ego justitiæ opera enarrare possim? quis ego et injustitiæ profecto opera; nam ejusmodi non pauci quotidie tum cernere, tum audire est. Vis igitur, ait Socrates, hic quidem D, istic vero A scribamus? ac deinde quodcumque nobis esse opus justitiæ videbitur, id ad D collocemus: quodcumque autem injustitiæ, ad A?

ἐρη, προσδεῖν τοῦτων, ποῖα ταῦτα. (14) Καὶ ὁ Σωκράτης γράψας ὡςπερ εἶπεν, Οὐκ οὖν, ἐρη, ἔστιν ἂν ἀνθρώπος τὸ ψεύδεσθαι; Ἐπεὶ μέντοι, ἐρη. Ποτέρους οὖν, ἐρη, ὄμμεν τοῦτο; Δῆλον, ἐρη, ὅτι πρὸς τὴν δίκαιαν. Οὐκ οὖν, ἐρη, καὶ τὸ ἐξαπατῆν ἐστι; Καὶ μάλ᾽, ἐρη. Τοῦτο οὖν ποτέρους ὄμμεν; Καὶ τοῦτο ὄμμεν, ἐρη, πρὸς τὴν ἀδικίαν. Τί δὲ τὸ κακοῦργεῖν; Καὶ τοῦτο, ἐρη. Τὸ δὲ ἀνταποδίστασθαι; Καὶ τοῦτο. Πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ οὐδὲν ἥϊον τοῦτον κρίνεται, ὃ εὐδαιμόνεια; Δαινόν γάρ ἂν εἴη, ἐρη. (15) Τί δὲ; ἔάν τις στρατηγὸς αἰρεθείς δίκαιόν τι καὶ ἑλθρὸν πόλιν ἐξαπατῶσινται, φήσομεν τοῦτον ἀδικεῖν; Οὐ ὅτι, ἐρη. Δίκαια δὲ ποιεῖν οὐ φήσομεν; Καὶ μάλ᾽. Τί δ'; ἔάν τις ἐξαπατῇ πολεμῶν αὐτοῖς; Δίκαιον, ἐρη, καὶ τοῦτο. Ἐάν τι κλέπτῃ τι καὶ ἀρπάξῃ τὰ τοῦτων, οὐ δίκαια ποιεῖται; Καὶ μάλ᾽, ἐρη. Ἄλλ' ἔγωγε σε τὸ πρῶτον ἠπελάδωναν πρὸς τοὺς φίλους μόνον ταῦτα ἔρωτῶν; Οὐκ οὖν, ἐρη, ὅτι πρὸς τῇ δίκαιᾳ ἐθίκαμεν, πάντα καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ θετόν ἂν εἴη; Ἔσκεν, ἐρη. (16) Βούλει οὖν, ἐρη, ταῦτα οὕτω θέντες διορισμῶμα πάλιν πρὸς μὴν τοὺς πολεμικοὺς δίκαιον εἶναι τὰ ταῦτα ποιεῖν, πρὸς δὲ τοὺς φίλους ἀδικεῖν, ἀλλὰ θεῖν πρὸς γε τοῦτους ὡς ἀπολύτατον εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἐρη ὁ Εὐθύδemos. (17) Τί οὖν; ἐρη ὁ Σωκράτης, ἔάν τις στρατηγὸς ὁρῶν ἀθύμως ἔχειν τὸ ἐστράτευμα, ψευδόμενος φῆσιν συμμάχους προσεῖναι, καὶ τῷ ψεύδει τοῦτω πᾶσιν τῇ ἀθυμίᾳ τοὺς στρατεύοντας, ποτέρωδι τὴν ἀπάτην ταύτην ὀφίμεν; Δοκεῖ μοι, ἐρη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Ἐάν δὲ τις υἱὸν ἑαυτοῦ διόμενον φαρμακείας καὶ μὴ προσέμενον φάρμακον ἐξαπατήσας ὡς εἶπεν τὸ φάρμακον ὄν, καὶ τῷ ψεύδει χρησάμενος οὕτως ὕγι᾽ ποιήσῃ, ταύτην αὖ τὴν ἀπάτην ποῖ θετόν; Δοκεῖ μοι, ἐρη, καὶ ταύτην εἰς τὸ αὐτό. Τί δ'; ἔάν τις, ἂν ἀθυμῇ ὄντος φίλου, δέξας μὴ διαγρήσεται ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐφ' ἡ ἀρπάξῃ ἢ ἱέρος ἢ ἁλλοῦ τι τοῦτον, τοῦτο αὖ ποτέρωστι θετόν; Καὶ τοῦτο νῆ δ', ἐρη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην. (18) Αἰτίεις, ἐρη, οὐ οὐδὲ πρὸς τοὺς φίλους ἀπαντα δεῖν ἀπολύεσθαι; Μὴ δ' αὖ ὅτι, ἐρη, ἄλλὰ μετατίθεμαι τὰ εἰρημῆνα, εἰπερ εἴπω. Δεῖ γέ τοι, ἐρη ὁ Σωκράτης, εἶναι πολλὸν μᾶλλον ἢ μὴ ὁρθῶς τίθεσθαι. (19) Τοῖς δὲ ὅς τοὺς φίλους ἐξαπατῶντων ἐπὶ βλάβῃ, ἵνα μὴδὲ τοῦτο παραλείπωμαι δοκεῖτον, ποτέρως δόκιμότερός ἐστιν, ὁ ἑκὼν ἢ ὁ ἄκων; Ἄλλ', ὃ Σωκράτης, οὐαί τι μὴ ἔγωγε πιστεύω ὅς ἀποκρίνομαι· καὶ γὰρ τὰ πρόσθεν πάντα τὸν ἄλλως ἔχον δοκεῖ μοι ἢ ὅς ἐγὼ τότε φωνήσας δὲ εἰρήσθαι μοι ἀδικώτερον εἶναι τὸν ἑκὼντα ψευδόμενον τοῦ ἄκοντος. (20) Δοκεῖ δὲ σοι μάστιγος καὶ ἐπιστολή τοῦ δικαίου εἶναι, ὥςπερ τὸν γραμμάτιον; Ἐμοίγε. Πότερον δὲ γραμματικώτερον κρίνεις, ἢς ἂν ἑκὼν μὴ ὁρθῶς γράψῃ καὶ ἀναγινώσκῃ ἢ ὅς ἂν ἄκων; Ὅς ἂν ἑκὼν, ἔγωγε· δύναται γὰρ ἂν, ὅποτε βούλοιο, καὶ ὁρθῶς αὐτὰ ποιεῖν. Οὐκ οὖν ὁ μὲν ἑκὼν μὴ ὁρθῶς γράψων γραμματικῶς ἂν εἴη, ὁ δὲ ἄκων ἀγράμματος; Πῶς γὰρ οὐ; Τὰ δίκαια δὲ πότερον ὁ ἑκὼν ψευδόμενος

Facite vero haec, ait, si quid bonum requirit tibi videtur. Et Socrates posteaquam haec ita, ut dixerat, scripsisset; Ergo, inquit, inter homines est mendacior? Est, inquit Euthydemus. Ultra in parte hoc collocabimus? Palam, inquit, quod ad injustitiam. Ergo est et decipere? Omnino, ait. Ultra in parte hoc collocabimus? Etiam hoc palam est, inquit, quod ad injustitiam. Quid, damno officere? Etiam hoc, inquit. Quid autem, in servitutem redigere? Etiam hoc. Ad justitiam vero, mi Euthydemus, nihil horum collocabitur? Mirum sane id esset, ait. Quid autem, si quis imperator lectus injustam et hostilem urbem in servitutem redigat, hancque quidpiam in hoc injusti perpetrare dicemus? Nequaquam, ait. Nonne enim juste agere dicemus? Omnino. Quid si decipiat eos, dum bellum adversus illos gerit? Quod quoque justum est, inquit. At si suffunderetur et eripiat ipsorum res, nonne juste ager? Omnino, ait: at ego primum arbitraber bar te respectu amicorum sollemnmodo interrogare. Quaecumque igitur, inquit, ad injustitiam retuleramus, ea sunt omnia ad justitiam quoque referenda? Sic videtur, ait. Vis igitur, ait, his ita positis, iterum definiamus, adversus hostes quidem justum esse talia facere; sed injustum, adversus amicos: imo erga hos quam maxime simplicem esse oportere? Omnino, inquit Euthydemus. Quid igitur, inquit Socrates, si quis imperator dejectis animis esse copias suas videat, et confectio mendacio dicat adventare socios, sique hoc mendacio multibus animi dejectionem extimat; quoniam in parte fraudem hanc collocabimus? Videtur mihi ad justitiam, inquit. Si quis autem filium suum indigentem usum pharmacorum, et pharmacum respondentem, ita deciperit, ut cibi loco ei det pharmacum; et quoque usus mendacio, valetudini eum restituat; haec item frans ubi erit collocanda? Videtur, inquit, ea quoque ad idem. Quid autem si quis, ubi dejecto animo amicus est, metuens, ne ille se ipsum interficiat, suffunderetur aut eripiat gladium vel quid aliud ejusmodi; ultra iterum in parte hoc ponendum? Hoc quoque profecto ad justitiam, inquit. Dicis tu, inquit, non debere nos etiam erga amicos in omnibus nosmet simplices exhibere? Non profecto, inquit; imo quae diu, retracto, si quidem licet. Atqui, subiecit Socrates, multo magis hoc licere debet, quam non recte aliquid constitulare. Ceterum ex his, qui amicos nocendi causa decipiant (ut ne hoc quidem haud consideratum relinquamus), uter injustior est, volens, an volens? Ego vero, mi Socrates, non amplius eis fidem habeo, quae respondet. Nam quae diximus antea omnia nunc aliter se habere mihi videtur, quam ego tum putarem. Sed tamen dictum a me esto, qui volens fallat, illo injustiorum esse, qui volens. Num vero tibi esse doctrinae quondam et scientia justitiae videtur, uti literarum? Mihi quidem. Utrum vero magis esse literarum iudicas, eumne qui volens non recte scribat et legat, an qui volens? Qui volens scilicet: nam poterit se uli videri, etiam recte utrumque facere. Qui ergo volens non recte scribit, literatus erit; qui vero volens,

καὶ ἑσπαρχῶν εἶδεν ἡ δ' ἔκταν· Ἀλλ' ὅταν οἱ δ' ἑκάν.
 Οὐκοῦν γραμματικώτερον μὲν τὸν ἐπιστάμενον γραμ-
 ματα τοῦ μὴ ἐπισταμένου φησὶ εἶναι. Ναί. Δικαιο-
 τερον δὲ τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια τοῦ μὴ ἐπισταμέ-
 νου· Φαίνομαι· δοῦν δέ μοι καὶ ταῦτα οὐκ ὀλίγα ὅπως
 λέγεται. (31) Ἐὶ δὲ δὴ, ὅς ἂν βούλωντο ταλπηρὴ λέγειν
 μηδὲποτε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγειν, ἀλλ' ἔδόν τε
 προῖαν τὴν αὐτὴν τοτὶ μὲν πρὸς ἐμὴ, τοτὶ δὲ πρὸς
 ἑσπάραν προῖαν, καὶ λογισμὸν ἀποραινόμενος τὸν αὐτὸν
 τοτὶ μὲν πλείω, τοτὶ δ' ἑλάττω ἀποραίσσεται, τί σοι δο-
 καί δ' ἐποῦτος; Ἀλλ' οἱ δ' εἶναι οἱ δ' ὅτι οὕτω εἶδέναι
 οὐκ οἶδεν. (32) Οἶσθα δὲ τινὰς ἀνδραποδοῦντας καλου-
 μένους; Ἔγωγε. Πότερον διὰ σοφίαν ἢ δι' ἀμαθίαν;
 Ἀλλ' ὅταν οἱ δ' ἀμαθίαν. Ἀρ' οὖν διὰ τὴν τοῦ χαλκευ-
 οῦ ἀμαθίαν τοῦ ὀνόματος τούτου τυγχάνουσιν; Οὐ
 δοῖται. Ἀλλ' ὅρα διὰ τὴν τοῦ τεκτονίσσασθαι; Οὐδὲ διὰ
 ταύτην. Ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκευεύειν; Οὐδὲ δι' ἐν
 τούτοις, ἐρη, ἀλλὰ καὶ τούτωντιν' οἱ γὰρ πλείστοι
 τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων ἀνδραποδοῦντες εἰσὶν.
 Ἀρ' οὖν τῶν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδόντων
 τὸ νοῦμα τοῦτ' ἐστίν; Ἐμοίγε δοκεῖ, ἐρη. (33) Οὐκ-
 οῦν δὲ πάλιν πρόσω ἀπαραινόμενος φέγγειν σπας μὴ
 ἀνδραποδοῦν. Ἀλλὰ νῦν τοὺς θεοὺς, ἐρη, ὦ Σώ-
 κρατες, πάντοι ὅμην φιλοσοφῆν φιλοσοφίαν δ' ἥς ἂν
 μέλιστα ἐνόμιζον παιδεύειναι τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ
 καλοκἀγαθῷς ἀρεγομένῳ· νῦν δὲ πῶς οἷε με ἀθύρως
 ἔχειν, ὁρῶντας ἑμαυτὸν διὰ μὲν τὰ προσηκουμένα οὐδὲ
 τὸ ἐρωτῶμενον ἀπαραινόμενος δυνάμενον ὑπερ ὧν μέ-
 λιστα χρὴ εἶδέναι, ἀλλ' ὅν δὲ δὸν οὐδαμῶν ἔχοντα ἢ
 ἀν' ἀπορροίαν βελτίων γενόμεν· (34) Καὶ δ' Ἐσπαρχ-
 ος, Εἰπέ μοι, ἐρη, ὦ Δελφιδέμω, εἰς Δελφοὺς ἦδη
 πόποτε ἔλθεις; Καὶ ὅς γε νῆ Δία, ἐρη. Κατέμειπες
 οὖν πρὸς τῷ ναυί που γεγραμμένον τὸ Γ' ὡς αὐτόν;
 Ἔγωγε. Πότερον οὖν οὐδὲν σοι τοῦ γράμματος ἐμέ-
 λησεν, ἢ προσέσχες τε καὶ ἐπεχείρησας αὐτὸν ἐπισκο-
 πῆσαι, ὅστις εἰς; Μὰ Δί' οὐ δοῖται, ἐρη. Καὶ γὰρ δὴ
 πάντα ταῦτά γε ὅμην εἰδέναι σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλο τι
 ᾔδειν, εἰ γε μὴδ' ἑμαυτὸν ἐγείνωσκον. (35) Πότερα
 δὲ σοι δοκεῖ γινώσκειν αὐτὸν ὅστις τούνομα τὸ ἐπα-
 τοῦ μόνον οἶδεν ἢ ὅστις, ὡς περ οἱ τοὺς ἱπποὺς ἀνοού-
 μενοι ὡς πρότερον οἰοῦνται γινώσκειν ὅν ἂν βούλονται
 γινῶναι, πρὶν ἂν ἐπιστάμενοι πότερον εὐπειθὲς ἐστὶν
 ἢ δυσπειθὲς καὶ πότερον ἰσχυρὸς ἐστὶν ἢ ἀσθενὲς καὶ
 πότερον ταχὺς ἢ βραδύς, καὶ τὰλλα τὰ πρὸς τὴν τοῦ
 ἱπποῦ χρείαν ἐπιτήδεά τε καὶ ἀνεπιτήδεα ὅπως ἔχει,
 οὕτως ἢ αὐτὸν ἐπισκεψάμενος ποῖός ἐστι πρὸς τὴν
 ἀνθρωπίνην χρείαν ἔχοντα τὴν αὐτοῦ δύναμιν; Οὕτως
 ἡμοίγε δοκεῖ, ἐρη, δ' μὴ εἰδὼς τὴν αὐτοῦ δύναμιν
 ἀνέπειν αὐτόν. (36) Ἐκείνο δὲ οὐ φανερόν, ἐρη, οἱ διὰ
 μὲν τὸ εἰδέναι αὐτοῦς πλείστα ἀγαθὰ πάσχουσιν ἀν-
 θρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐρωτᾶν αὐτοὺς ἀπειρία κακὰ; οἱ
 μὲν γὰρ εἰδότες αὐτοὺς τὰ τε ἐπιτήδεα αὐτοῦς ἴσασιν
 καὶ ἀπαραινόμενοι ἃ τε δύνανται καὶ ἃ μὴ· καὶ ἃ
 μὲν ἐπιστάνται πρῶτοντας πορίζονται τε ὧν δύνανται

illiteratus? Cur non? Utrum vero is, qui volens mentitur ac
 decipit, iusta novit, an qui noxia? Minimus is, qui volens.
 Ergo literatiorem illum, qui literas novit, eo putas esse, qui
 has ignorat? Ita. Et qui iusta scit, eo iustiores qui nescit?
 Videor: et videor mihi etiam haec nescire, quo modo dicam.
 Quid autem, si quis verum dicere velit, ac nunquam de
 iisdem rebus eandem dicat, sed de eadem via loquens, modo
 quidem hanc versus orientem, modo versus occidentem
 dicat esse; et computationem eandem exhibens, modo
 maiorem summam, modo pauciores exhibeat; hic homo
 quid tibi videtur? manifestus profecto esse censeas ea,
 quae scire se putat. An autem nosti quosdam, qui serviles
 homines appellantur? Eisdem. Num ob sapientiam, an
 propter incitiam? Haud dubie propter incitiam. Ergo
 propter incitiam artis errariae nomen hoc consequuntur?
 Minime. An ob fabricandū incitiam? Ne haec quidem de
 causa. An ob stulticiā? Ob nihil horum; imo vero contra-
 rium: nam illosam plurimi serviles sunt, qui res levismodi
 sciunt. Ergo nomen hoc ista consequitur, qui pulchra et bona
 et iusta ignorant? Mihi videtur, inquit. Intuitus itaque
 virides omni modo fugere oportet, ne mancipia simus. Per
 deos immortales, inquit, mi Socrates, omnino me illi
 philosophiae studere putabam, per quam maxime existima-
 bam in his institui, quae homini pulchri bonique studioso
 convenirent: aunc quam moesto me putas esse animo,
 quum videam me per studia prius agitata ac respondere qui-
 dem interrogatis posse in his, quae maxime sciendi sunt;
 quumque doctrinae via nulla alia mihi restet, qua pergens
 evadam melior? Tum Socrates, Dic mihi, mi Euthydemē,
 ait, Delphosne profectus aliquando es? Imo his profecto,
 inquit. An animadvertisti ad templum siquid scriptum esse.
 Nosce te ipsum? Equidem. Utrum igitur id ista scriptum
 nihil fecisti, an advertisti animum, ac tamen considerare
 constas ea, qui ais? Minime profecto, inquit: nam prorsus
 id me putabam iam scire. Via enim aliquid aliud scirem,
 si ne ipsum quidem me nossem. Utrum vero tibi videtur
 is semet nosse, qui nomen tantum suum novit, an ille
 qui, equos essentium more, non prius equum se nosse
 putantem, quem nosse volent, quam inspexerint, atrum
 sit tractabilis, necne? atrum robustus az debilis; atrum
 celer, an tardus itemque in celeris, quae equo vel conveniant
 vel non conveniant, quomodo se habet: ita et ipse consi-
 derans semet, qualis sit ad assum hominam, vires suas
 novit? Sic mihi videtur is, ait, qui vires suas non novit,
 se ipsum non nosse. An vero non perplexum est, inquit,
 ex eo quod se noscat, maxima homines bona percipere;
 quod autem suas vires ignoret, mala plurima? Nam qui se
 ipsoe novit, quae sibi commoda sint, sciunt, et quae vel
 possint vel nequeant, dignoscunt; et quum faciant quae
 sciunt, comparant sibi ea quibus indigent, ac bene agunt;

καὶ εἰ πρᾶττονσιν. ὧν δὲ μὴ ἐπιστάνται ἐπιγύμνοι
ἀναμάρτητοι γίνονται καὶ διατρέγουσι τὸ καλὸς πρᾶ-
ττειν διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐκτρέφε-
ται δοκιμάζων καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων ἡμέρας τὰ τε
ἀγαθὰ πορίζονται καὶ τὰ κακὰ φυλάττονται. (27) Οἱ δὲ
μὴ εἰδότες, ἀλλὰ διεφθαρμένοι τῆς ἐαυτῶν ἐκτρέ-
φειας, πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὰ ἅλλα ἀν-
θρώπινα πράγματα ὁμοίως διακρίνονται· καὶ οὕτως ὧν ἐ-
κτρέφονται, οὕτως ἐστὶ πρᾶττονσιν οὕτως εἰς χροῖνται,
ἀλλὰ πάντων τούτων διαμαρτάνοντες τῶν τε ἀγαθῶν
ἀποτυγχάνουσι καὶ τοῖς κακοῖς περιπίπτουσι. (28)
Καὶ οἱ μὴ εἰδότες ἐστὶ ποιοῦσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὧν
πρᾶττονσιν, εἰδότες δὲ καὶ τίμιοι γίνονται· καὶ οἱ τε
ὁμοίως τούτοις ἔξωθεν χροῖνται, οἱ τε ἀποτυγχάνοντες
τῶν πραγμάτων ἐπιθυμοῦσθαι τούτους ὑπὲρ αὐτῶν βου-
λεύεσθαι, καὶ προστάσσειν γὰρ ἐαυτῶν τούτους, καὶ τὰς
ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν ἐν τούτοις ἔχουσιν, καὶ διὰ πάντα
ταῦτα πάντων μάλιστα τούτους ἀγαπῶσιν. (29) Οἱ δὲ
μὴ εἰδότες ἐστὶ ποιοῦσι, κακῶς δὲ αἰρούμενοι, καὶ οἱς
ἐν ἐπιχειρήσειν ἀποτυγχάνοντες, οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς
τούτοις ζημιούνται τε καὶ καλεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ὀδο-
ξοῦσι διὰ ταῦτα καὶ καταγέλαστοι γίνονται, καὶ κα-
τατρονάζονται καὶ ἀτιμολογούμενοι ζῶσιν. Ὅρῳ δὲ καὶ
τῶν πολλῶν ἐστὶ βεβαίαν ἀνὰ γνώσεσθαι τῶν ἐαυτῶν δύνα-
μιν κρείττεσι πολεμήσειν, αἱ μὲν ἀνίσταται γίνον-
ται, αἱ δὲ εἰς ἐλευθέρην δοῦλαι. (30) Καὶ ἐν Εὐθύδη-
μῳ, Πρὸς πάντοι μοι δοκεῖν, ἔφη, ὦ Σωκράτης, περὶ
πολλοῦ ποιητέον εἶναι τὸ ἐαυτῶν γινώσκειν, οὕτως
λοθεὶ ὁπόθεν εἰς χροῖ ἀρῆσθαι ἐπισκοπεῖν ἐαυτὸν, τοῦτο
πρᾶττον ἐστὶ ἀποβλέπειν εἰ μὴ ἐλευθέρως ἐν ἐξηγήσειν.
(31) Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ
κακὰ ὁποῖά ἐστι πάντως ποῦ γινώσκεις. Νῆ Δέ, ἔφη,
εἰ γὰρ μὴδὲ ταῦτα οἶδα, καὶ τῶν ἀνδραπόδων
φουδότερος ἂν εἴην. Ἰθὺ δὲ, ἔφη, καὶ ἱμοὶ ἐξηγήσου
αὐτά. Ἀλλ' οὐ γαλεπὸν, ἔφη· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ
τὸ γινώσκειν ἀγαθὸν εἶναι νομίζω, τὸ δὲ νοεῖν κακόν,
εἵτα καὶ τὰ αἵτια ἐκείνων αὐτῶν καὶ ποτὶ καὶ
βρωτὰ καὶ ἐπιτηδεύματα τὰ μὲν πρὸς τὸ γινώσκειν γέ-
ροντα ἀγαθὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸ νοεῖν κακὰ. (32) Οὐα-
οῦν, ἔφη, καὶ τὸ γινώσκειν καὶ τὸ νοεῖν, ὅταν μὲν
ἀγαθὸν τινα αἵτια γίνηται, ἀγαθὸν ἂν εἴη, ὅταν δὲ
κακὸν, κακὰ. Πότε ὁ ἂν, ἔφη, τὸ μὲν γινώσκειν κα-
κοῦ αἵτιον γίνοντο, τὸ δὲ νοεῖν ἀγαθόν; Ὅταν νῆ
Δέ, ἔφη, στραταῖας τε αἰσχρὰς καὶ ναυτίλας βλαβε-
ρὰς καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων οἱ μὲν διὰ βόμην μα-
τασθόντες ἀπολείπονται, οἱ δὲ δὲ ἀσθένειαν ἀπολείπον-
τες σωθῶσιν. Ἀληθῆ λέγεις ὧν ὁρῶς, ἔφη, ἐστὶ καὶ
τῶν ἀρετῶν οἱ μὲν διὰ βόμην ματασθόντες, οἱ δὲ δὲ
ἀσθένειαν ἀπολείπονται. Ταῦτα οὖν, ἔφη, ποτὶ μὲν
ὠφελοῦνται, ποτὶ δὲ βλάπτονται, τί μὲλλον ἀγαθὸν ἢ
κακὸν εἶναι; Ὅθεν μὴ Δία φαίνεται κατὰ γὰρ τοῦτον τὸν
λόγον. (33) Ἀλλ' ἢ γὰρ τοι σοφία, ὦ Σωκράτης, ἀναμ-
αρτήτως ἀγαθὸν εἶναι. Πῶς γὰρ ἂν τις πρᾶγμα
ὧ βέλτιον πρᾶττει σοφὸς ὢν ἢ ἀμαθής; Τί δέ; τὸν

quomque ab illis abstinere quae nesciunt, non delinquere,
et quomodo male agant, vitare: ac proinde, ceteros quo-
que homines quos explorare possint, etiam ex aliorum
usu bona sibi comparant, et a malis sibi cavent. Qui vero
se ipsos ignorant, et plus virium tribunt tibi, quam ha-
bent, illi ad homines ceteros resque humanas alias eodem
modo affecti sunt; nec quibus opus sibi sit, norunt, nec
quid agant, nec quibus utantur; sed ab omnibus his aber-
rantes, et bonis frustrantur, et in mala incident. Et qui,
quam sciant id quod faciunt, actionum suarum finem con-
sequuntur, illi celebres honoratique evadunt, quique similes
sunt, iuberet his etiam; et qui frustrantur instituto suo,
cupiunt hos sibi consiliis subvenire, aliquid promittere, ac
sperem bonorum sibi adipiscendum in eis collocant, et
propter haec omnia hos prae omnibus maxime diligunt.
Qui vero nesciunt ea, quae agunt, et eligunt male, etiam
illis, quae moliti sunt, frustrati, non modo in his ipsis damno
quodam ac peris multantur, sed etiam propter haec inglorii
et ridiculi fiunt, et sperii dedecoreque notati vivunt. Vides
etiam civitates, quotquot ignorantes vires suas bellum ad-
versus potentiores suscipiunt, parim perires everti, par-
tim ex liberis in servitutem redigi. Tum Euthydemus,
Vellem scias, inquit, mi Socrates, hoc, se ipsam noscere,
proreus magni mihi faciendum videri; verum unde cogno-
scendi aut sciri faciendum initium, ad te respicio, si id mihi
velis exponere. Nosti tu omnino, inquit Socrates, qualia
sint tum quae bona tum quae mala sunt. Profecto, ait: vel
ipsis enim mancipiis villor essem, si haec ignorarem. Age
vero, inquit, mihi quoque illa exponito. Id quidem diffi-
cile non est, inquit Euthydemus. Primo, ipsum recte va-
lere, bonum esse arbitror; morbo autem laborare, malum.
Deinde, quae horum utriusque causae sunt, potus, cibi,
studia, si qua rectam ad valetudinem conferunt, bona sunt;
quae vero ad agrotationem, mala. Ergo, inquit Socrates,
tum recte valere, tum agrotare, quum quidem boni alicujus
causa sunt, bona fuerint scilicet; quum vero mali, mala.
At quando, ait Euthydemus, recte quidem valere mali alic-
ujus causa esse possit, agrotare vero boni? Tum profecto,
inquit, quum qui vel militiae turpi, vel navigationi damnosae,
vel aliis plerisque talibus ob robur intersunt, pereunt; alii
vero, qui propter imbecillitatem abeunt, incolomes eva-
dunt. Vere dicis: sed vides, inquit, etiam nonnullos ob
roborem utrumque participes fieri, quum alii propter imbecil-
litatem reliquantur. Ergo haec, ait, quum nunc prosiant,
nunc noceant, non magis bona quam mala sunt? Non
profecto apparet, ait, secundum hanc quidem rationem.
Sed tamen sapientia, mi Socrates, haud dubie bonum est.
Nam quale tandem negotium non melius efficiat sapiens,
quam rudis? Quid vero? non audisti, inquit Socrates, Dar-

Δαΐδων, ἔρη; οὐκ ἀχέουσιν ὅτι λεησθεὶς ὑπὸ Μίνω διὰ τὴν σοφίαν ἡναγχάξεται ἐκείνῳ δουλεύειν, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς ἅμα καὶ τῆς διανοήσεως ἐστερήθη, καὶ ἐπιμαχρῶν ἀποδιδράσκων μετὰ τοῦ υἱοῦ τὸν τε παῖδα ἀπόλασε καὶ αὐτὸς οὐκ ἐβουλόθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπηνεχθεὶς εἰς τοὺς βαρβάρους ᾤοντο ἐκεῖ ἐβούλευε; Λέγεται γὰρ δι' αὐτῶν. Ἄλλους δὲ πόσους οἶσι διὰ σοφίαν ἀναρπάσσουσιν πρὸς βασιλεῖς γιγνόμεναι καὶ ἐκεῖ δουλεύειν; (24) Κινδυνεύει, ἔρη, ὡς Σωκράτης, ἀναμφυλόγητον ἀγαθὸν εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν. Εἴ γε καὶ τις αὐτό, ἔρη, ὡς Εὐθύδημος, εἴ ἀμφιλόγητον ἀγαθὸν συντιθεῖται. Τί ὅν, ἔρη, τῶν εὐδαιμονικῶν ἐμυλῶσιν εἴη; Οὐδέν, ἔρη, εἰ γε μὴ προσήσομαι αὐτῷ καλλὸς ἢ λεγὼν ἢ πλοῦτον ἢ δοῦσαν ἢ καὶ τι ἄλλο τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ γὰρ διὰ προσήσομαι, ἔρη; πῶς γὰρ ἂν τις εἴη τούτων εὐδαιμονικός; (26) Νὴ Δί', ἔρη, προσήσομαι ἄρα, εἴ ἂν πολλὰ καὶ χαλεπὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις; πολλοὶ μὲν γὰρ διὰ τὸ καλλὸς ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῖς ὠραίοις παρακεκινημένων διαφθείρονται, πολλοὶ δὲ διὰ τὴν ἰσχὺν μείζονιν ἔργois ἐπιχειροῦντες ὡς μακρὴς κακὴς περιπίπτουσι, πολλοὶ δὲ διὰ τὸν πλοῦτον διαβροτούμενοι τε καὶ ἐπιβουλούμενοι ἀπολλύονται, πολλοὶ δὲ διὰ τὸ δοῦσαν καὶ πολιτικὴν δύναμιν μεγάλα κακὰ πεπονθασιν. (28) Ἀλλὰ μήν, ἔρη, εἰ γε καὶ τὸ εὐδαιμονεῖν ἐπαινῶν ὀρθῶς λέγεται, βολογὸς καὶ ὅτι πρὸς τοὺς θεοὺς οὐχ ὀφείλει χρεὶ εἰδέναι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔρη ὁ Σωκράτης, ἴσως διὰ τὸ σφόδρα πιστεύειν εἰδέναι οὐδ' ἴσκαφαι; ἐπεὶ δὲ πόλεως δημοκρατικῆς παρασκευῇ προσησάμεν, ὅλην ὅτι δημοκρατίαν γε οἶσθα τί ἐστι. Πάντας δὲ που, ἔρη. (27) Δεῖται οὖν σοι δυνατόν εἶναι δημοκρατίαν εἰδέναι καὶ εἰδὼτα δῆμον; Νὴ Δί' οὐκ ἔμοιγε. Καὶ τί νομίζεις δῆμον εἶναι; Τοὺς πάντας τῶν πολιτῶν ἔγωγε. Καὶ τοὺς πάντας ἄρα οἶσθα; Πῶς γὰρ οὐ; Ἀρ' οὖν καὶ τοὺς πλουσίους οἶσθα; Οὐδέν γε ἤττον ἢ καὶ τοὺς πένητας. Ποίους δὲ πάντας καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; Τούς μὲν, οἶμαι, καὶ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πάντας, τοὺς δὲ πλείους τῶν ἱκανῶν πλουσίους. (28) Καταμυμέθηκας οὖν ὅτι ἐνίοις μὲν πάνυ ὀλίγα ἔχουσιν οὐ μόνον ἀραὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιεῖνται ἀπ' αὐτῶν, ἐνίοις δὲ πάῃ πολλὰ οὐκ ἱκανὰ ὄντι; Καὶ γὰρ Δί', ἔρη ὁ Εὐθύδημος, ὀρθῶς γὰρ με ἀναμυμήτησαι, οἶδα γὰρ καὶ τυραννέων τινα, εἰ δὲ ἐνδεῶς ὥστε οἱ ἀπορίσκατοι ἀναγκάζονται ἀδεύειν. (29) Οὐκοῦν, ἔρη ὁ Σωκράτης, εἰ γε ταῦτα οὕτως ἔχει, τοὺς μὲν τυραννέους εἰς τὸν δῆμον θέτομαι, τοὺς δὲ ὀλίγα κακτημένους, ἂν οἰκονομικοὶ ὦσιν, εἰς τοὺς πλουσίους. Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔρη, ἀναγκάζει με καὶ ταῦτα βολολεῖν ὅλην ὅτι ἢ ἐμὴ φανούσης καὶ φρονήτης καὶ κράτιστον ἢ μοι σφῆν κινδυνεύω γὰρ ἀπὸ τῶν οὐδὲν εἰδέναι. Καὶ πάνυ ἄθως ἐγὼν ἀπῆλθι, καὶ καταφρονήσας ἔστω τοὶ καὶ νομίσας τῇ ὄντι ἀνθρώπων εἶναι. (30) Παλλοὶ

datus a Minoe captum ob sapientiam servituti; servire coactus fuisse, tum patria sua libertate orbatum: quomodo aufugere cum filio conaretur, filium amisisse, ac ne ipsum quidem saluum elabi potuisse; sed ad barbaros delatum, rursus ibidem servasse? Dicitur illa sane, inquit. Et Palamedis calamitates nonne audisti? hunc enim perdidit omnes, ob sapientiam Ulyssi inivimus perisse. Et etiam fertur, ait. Quot item alios existimas ob sapientiam abreptos ad regem esse, atque itlic servire? Videtur, mi Socrates, dixit deinde Euthydemus, felicitas hominum esse maxime indubium. Nisi quis, inquit, mi Euthydem, ex dubiis eam bonis componat. Quid autem, ait, dubium esse possit inter illa, quae ad felicitatem pertinent? Nihil, inquit: modo non addamus ei pulchritudinem, vel robur, vel opes, vel gloriam, vel quid aliud ejusmodi. At vero, ait, huc addemus profecto: nam quo pacto sine his felix quisquam esse possit? Addeamus igitur illa sane, inquit Socrates, ob quae multa, et quae gravis hominibus accidit. Nulli enim ob pulchritudinem ab illa violentur, qui forma elegantiam amore insanierunt; multi ob robur suum majores quendam aggressi opera, non exiguis in calamitates incidunt; multi propter opes emollii deliciis, atque insidiis petiti, pereunt, multi ob gloriam potentiamque in republica, magna sunt mala perpassi. Enimvero, ait, si nec felicitatem ipsam laudans, recte dico, fatore me ne id quidem, quod precibus petendum a diis sit, nosse. Fortasse tu haec, ait Socrates, non considerasti, propterea quod omnino scire te illa crederes. Quia vero te parus, ut civitati pressis, in qua populus dominatur, haec dubie quid dominatus populus sit, nosse. Omnino, ait. Ergone putas scire te posse, quid populi sit dominatus, si noscias, quid sit populus? Minime equidem, inquit. Et quid putas esse populum? Equidem cives pauperes. Pauperes igitur nosse? Qui non? Ergo etiam nosse divites? Nihil minus quam pauperes. Quales autem pauperes et quales appellas divites? Pauperes arbitror esse, quibus non suppetit sumptus, quem facere decet: et quibus paucis, quam satis est, suppetit, divites. Ergone unquam animadvertisti, nonnullis, qui admodum pauci possident, non solum ea ipsa sufficere, sed eos alio quoque de his lucrificare; quum illis etiam admodum multa non sufficiant? Ita est profecto, ait Euthydemus: nam recte me moneas. Etenim quondam adeo tyrannos fieri, qui ob inopiam, perinde ac maxime egeni, injuste coguntur agere. Ergo si haec, inquit Socrates, ita se habent, tyrannos quidem inter populum, eos autem qui pauci possident, si modo rei familiaris administrandae periti fuerint, inter opulentos ponemus. Etiam id fateri me, ait Euthydemus, stupiditas nimium mea cogit; adeoque jam cogito, ea non optulima mihi fuerit salere: nam metuo ne jam phne nihili sciam. Itaque animo valde dejectus abiit, quum quidem et contemneret se ipsum, et respice mansipiam se esse crederet. Ac multi quidem hoc

μὲν οὖν τῶν οὕτως διατεθέντων ὑπὸ Σωκράτους οὐκ ἐστὶ αὐτῷ προσέειπαι, οὐς καὶ βλακωτέρους ἐνόμизεν· ὁ δὲ Εὐθύδημος ὑπελάθειν ὡς ἂν ἄλλως ἀνὴρ ἀβελόητος γενέσθαι, εἰ μὴ ὅτι μάλιστα Σωκράτης συνέειναι καὶ οὐκ ἀπαλείπειτο ἵπαι αὐτοῦ, εἰ μὴ τὴ ἀναγκαίῳ εἴη· ἔτι δὲ καὶ ἐμμεῖστο ὃν ἐκείνος ἐπαιτρῆδεν. Ὁ δὲ οὐκ ἔγνω πρὸς αὐτοὺς ἔχοντα, ἥμισυα ἴπην διατράτταν, ἀπλοῦς τῆτα δὲ καὶ σαφέστατα ἐξηγεῖτο ὅτι ἐνόμизαν εἰδέναι δέναι καὶ ἐπαιτρῆδεν κράτιστα εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τὸ μὲν οὖν λακτικὸς καὶ πρακτικὸς καὶ μηχανικὸς γίνεσθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἐσπένδεν, ἀλλὰ πρότερον τοῦτον αὐτὸν γρη῏ναι σωπεροῦναι αὐτοῖς ἐργασθῆναι. Τοὺς γὰρ ἀνευ τοῦ σωπεροῦναι ταῦτα δυναμένους ἀδικωτέρους τε καὶ δυνατωτέρους κακοεργεῖν ἐνόμизενταί. (α) Πρῶτον μὲν δὴ περὶ θεοῦ ἐπαῖρτο σωπερονας ποιεῖν τοὺς συνόντας· Ἄλλοι μὲν οὖν αὐτῷ πρὸς ἄλλους οὕτως θαυλοῦνται παρρηγιόμοιοι· φησὶ γοῦντο· (β) πρὸς Εὐθύδημον τριαῖς διαλέγετο, παραγενόμενον. (β) Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημα, ἥδη ποτὶ σοὶ ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι ὡς ἐπιμελὸς οἱ θεοὶ ὄναι τοῖς ἀνθρώποις δόντας κατασκευάσκει; Καὶ ὅς, Μὴ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἔμαργε. Ἄλλ' οἷσθαι γ', ἔφη, ὅτι πρῶτον μὲν φωτὶς δοῖμεθα, ὃ ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι; Νῆ Δί', ἔφη, ὃ γ' εἰ μὴ εἰχόμεν, ἔμοιρα τοῖς τυράλοισι ἂν ἦμεν ἐνικὰ γὰρ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν. Ἄλλὰ μὴ καὶ ἀνακούσιος γὰρ δομένους ἡμῖν νύκτα παρέχουσι, κἀλλίστην ἀναπαύτην. Πάνυ γ', ἔφη, καὶ τοῦτο χάριτος εἶναι. (γ) Οὐκοῦν καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὄν τις τὴ ὥραν ἡμῖν τῆς ἡμέρας καὶ τὰλλα πάντα σαφηνίζει, ἡ δὲ νύξ διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι ἀσπερστέρη ἐστίν, ὅσπερ ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέριπται, ὃ ἡμῖν τῆς ὥρας τῆς νυκτὸς ἐμπαρῖζει, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὄν δοῖμεθα πράττομεν. Ἔστι ταῦτα, ἔφη. Ἀλλὰ μὴν ἦ γὰρ σελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτὸς θάλλει καὶ τοῦ μηνὸς τὰ μέρη παναρά ἡμῖν ποιεῖ. Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. (δ) Τὸ δ', ἐπὶ τρωπῆς δοῖμεθα, ταύτην ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοῦναι, καὶ ὥρας ἀρμωματούσας πρὸς τοῦτο παρέχειν, αἱ ἡμῖν οὐ μόνον ὄν δοῖμεθα πολλὰ καὶ παντοῖα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐμπαρῖζονται; Πάνυ, ἔφη, καὶ ταῦτα φιλόφροντα. (ε) Τὸ δὲ καὶ ὕδωρ ἡμῖν παρέχειν, οὕτω πολλοῦ εἶναι ὡς τε καὶ φεῖναι καὶ συναυτεῖν τῇ γῇ καὶ ταῖς ὥραις πάντα τὰ χρῆσθαι ἡμῖν, συνετρέχειν δὲ καὶ αὐτοῖς ἡμέρας, καὶ μινυόμενον πᾶσι τοῖς τρέφουσιν ἡμέρας εὐκαταργαστότερά τε καὶ ὠφέλιμωτέρα καὶ ἥδιστο ποιεῖν αὐτὰ, καὶ ἐπειδὴ πλείστον δοῖμεθα τοῦτο, ἀφρονιστάτων αὐτῷ παρέχειν ἡμῖν; Καὶ τοῦτο, ἔφη, προσηγορικόν. (ς) Τὸ δὲ καὶ τὸ πῦρ ποιεῖσαι ἡμῖν, ἐπικουροῦν μὲν φέρος, ἐπικουροῦν δὲ σκότους, συνετρέχον δὲ πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ πάντα δοῦν ὠφέλειαν ἕκαστα ἀνθρώποις κατασκευάζονται; ὡς γὰρ συνελόντι εἰπεῖν, οὐδὲν ἀβόλογον ἀνευ πυρὸς ἀνθρώποις

modo habili a Socrate, non amplius eum conveniebant, quos etiam ignaviores esse putabat. Verum Entydemus non alia sententia hominem bona existimatione diffusi posse fieri arbitrabatur, quam si cum Socrate benevolentissime versaretur: et posthac ab eo nunquam aberat, nisi quid rei necessarii incidere: quin etiam quidam ipsius iustitiam imitabatur. Itaque Socrates, qui cum sic affectum esse animadverteret, minime ipsum perturbabat, sed quam simplicissime et clarissime exponebat quae putabat eum scire debere et quibus operam dare, esse optimum.

CAPUT III. Ν.

Non ille quidem familiares suos disserendi, agendi, ingeniose machinandi aliquid perficere festinabat, sed prius existimabat oportere animi sanitatem ipsis ludi. Nam qui sine animi sanitate his rebus valeret, eos et injustiores et ad nocendum potentiores esse arbitrabatur. Primum igitur enitebatur hoc efficere, ut familiares sui erga deum animo sano uerentur. Et alii quidem, quum ipsius ad alios sermonibus interesset, eos exposuerunt: ego vero aderam, quum ad Entydemum huiusmodi quaedam dissereret. Dic mihi, mi Entydemus, ait, venisse tibi in mentem cogitare, quam diligenter dii paraverint ea, quibus homines indigent? Et ille, Minime profecto, ait, mihi. At nosti, ait, primum nos lucis egere, quam dii nobis suppeditant? Profecto, inquit: quam nisi haberemus, caecis essemus similes, per nostros quidem oculos si staret. Atqui quum quiete etiam indigneremur, noctem nobis largiuntur, rem accommodatissimam quieti. Hoc etiam, inquit, omnino gratias meretur. Inde etiam quia sol lucidus est, ac nobis horas diei aliaque omnia clare demonstrat; nox autem propter leoneras nihil fere oculis distingui potest; astra noctu fecerunt apparere, quibus noctis horas nobis indicaverunt; quo fit ut multa, quae necesse sit, perficiamus. Ita est, inquit. Enimvero luna non solum noctis, sed etiam mensis partes nobis patefacit. Omnia, ait. Quid autem quod, quum nutrimento egemus, illud ex terra nobis producat, et ad hoc anni tempora convenientia praebant, quae nobis non modo quibus indigemus, multa atque omniaque parant, sed ea quoque, quibus delectamur? Etiam haec, inquit, magis sunt deorum erga homines benevolentiae. Quod item nobis aquam largiuntur, rem adeo pretiosam, ut et geminare faciat et augeat una cum terra et cum anni temporibus omnia, quae nobis usui sunt; simulque non etiam aliat, ac nutrimentis nostris omnibus admista faciat ut et confici ea facilius possint, et utilis sint et suavior: quodque maxima nobis eandem copia largiantur, quum ipsa plurimum egemus? Hoc quoque, ait, providentiae opus est. Quod item nobis ignem dederint, praesidium quoddam adversus frigus et caliginem, omnibusque in officiis, ac rebus ceteris, quae utilitatis causa excipiunt homines, quasi quandam cooperatorem? nam ut summam dicam, rerum ad vitam utilium nihil homines, quod opere pretium sit, absque igne

τὸν πρὸς τὸν βίον χρησίμους κατασκευάζονται. Ὑπερβαλλει, ἐρη, καὶ ταῦτα φιλοσοφῶσι. (a) Τὸ δὲ τὸν ἥλιον, ἐπειδὴ ἐν χειμῶνι τρέπεται, προείπει τὰ μὲν ἀφ' ὧν ἔστιν, τὰ δὲ ζηρούμενα, ὡς καὶ οὐρανόθεν, καὶ ταῦτα διαπραγμαζόμενον μηκέτι ἑγγυτέρως προείπει, ἀλλ' ἀποτρέπεται φιλοσοφούμενον μὴ τι ἡμεῖς μᾶλλον τοῦ δόξαντος θερμαίνον βλέψῃ· καὶ ὅταν αὖ πάλιν ἀπὸ τὸν γένηται, ἐνθα καὶ ἡμῖν ἔγγον ἔστιν ὅτι εἰ προσωτέρω ἔπεισιν, ἀποπαρῆσθαι ὑπὸ τοῦ φύρου, πάλιν αὖ τρέπεται καὶ προχωρεῖν, καὶ ἐνταῦθα τοῦ οὐρανοῦ ἀναστρέφεται ἐνθα μέλει· ἢ ἡμεῖς ὠραλοῖς; Νῆ τὸν δι', ἐρη, καὶ ταῦτα παντάπασιν οἷον ἀνθρώπων εἶναι γιγνόμενα. (c) Τὸ δ' αὖ, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι οἷα ἂν ὑπεργάγκαιον οὔτε τὸ καὶ μὴ οὔτε τὸ ψῆρος, εἰ ἐκπύσης γίνονται, οὐκ μὴν κατὰ μικρὸν προείπει τὸν ἥλιον, οὗτος δὲ κατὰ μικρὸν ἀείπειν ὅσα λαμβάνει ἡμεῖς εἰς ἑκάτερα τὰ ἰσχυρότερα καθισταμένους; Ἐγὼ μὲν, ἐρη ὁ Εὐδόξμος, ἔφη τοῦτο σκοπεῖν, εἰ ὅρα τι ἴσῃ τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπου θραπέυειν ἐκείνῳ δὲ μόνον ἐμποδοίει με, εἰ καὶ τὰλλα ὅρα τούτων μετέχει (10) Οὐ γὰρ καὶ τοῦτ', ἐρη ὁ Σωκράτης, φανερόν, ὅτι καὶ ταῦτα ἀνθρώπων εἶναι γίνονται καὶ ἀνατρέφονται; τί γὰρ ἄλλο ὥναι αἰτῶν τε καὶ οἷον καὶ ἱσπῶν καὶ βοῶν καὶ θῶν καὶ τῶν ἄλλων ὥνων τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει ὅσα ὁ ἀνθρώπος; Ἐμοὶ μὲν γὰρ δοκεῖ πλείους τῶν αὐτῶν τρέφονται γῶν καὶ χρηματίζονται οὐδὲν ἔσθαι ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων πολλὰ δὲ γένος ἀνθρώπων τοῖς μὲν ἐκ τῆς γῆς τροφῆς εἰς τροφὴν οὐ χρῆνται, ἀπὸ δὲ βοσκμάτων γάλακτι καὶ τυρῇ καὶ κρέσσι τρέφονται ζῶον πάντες δὲ τιθασύοντας καὶ δαμάζοντας τὰ χρήσιμα τῶν ζώων εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ συνεργεῖς χρῶνται. Ὁμογενισμοῦ σοὶ καὶ τοῦτ', ἐρη· ὅρα γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ πολλὰ ἰσχυρότερα ἡμῶν οὕτως ὑπεργαίκα γιγνόμενα τοῖς ἀνθρώποις ὥστε χρῆσθαι αὐτοῖς εἰ ἂν βούλωνται. (11) Τὸ δ', ἐπειδὴ πολλὰ μὲν καλὰ καὶ ὠφέλιμα, διαφέροντα δὲ ἄλλῳ-λυν ἔστι, προείπειν τοῖς ἀνθρώποις αἰσθήσεις ἀμυνο-τούσας πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμψῶσαι, ὃ περὶ ὧν αἰσθανόμεθα λογιζόμενοι τε καὶ μηχανούμενους κα-ταμενέμεναι ὅρα ἕκαστα συμφέροι καὶ πολλὰ μηχανώμεθα δι' ὧν τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύομεν καὶ τὰ κακὰ διαφεύγομεν. (12) τὸ δὲ καὶ ἐμμενῆν δοῦναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδίδωμεν τε ἄλλοις διδά-σκοντες καὶ κοινουόμεν καὶ νόμους τιθέντες καὶ πολι-τευόμεθα; Παντάπασιν δοκεσιν, ὃ Σωκράτης οἱ θεοὶ πολλῶν τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῆσαι ποιῆσαι. Τὸ δὲ καὶ ἢ ἀδυνατοῦμεν τὰ συμφέροντα προνοεῖσθαι ἐπὶ τῶν μελλόντων, ταῦτα αὐτοὺς ἡμῖν συνεργεῖν διὰ μαντικῆς τοῖς πυνθανομένοις ῥαδιόντες τὰ ἀποβήσμενα καὶ δι-δάσκοντες ἢ ἂν ἀρίστα γίνοντο; Σοὶ δ', ἐρη, ὃ Σώ-κρατες, δοκεσιν εἶναι φιλομνηστον ἢ τοῖς ἄλλοις χρῆσθαι, εἰ γὰρ μηδὲ ἐπαρτωμένοις ὑπὸ σοῦ προσμαίνοισι σοὶ εἰ τε χρὴ ποιεῖν καὶ εἰ μὴ. (13) Ὅτι δὲ γὰρ ἀληθὴ λέγεις

παρεῖται. Etiam hoc, inquit, benignitatis est eximie. Quod item sol, ubi in hieme se convertit, accedendo hanc quidem naturam, illa vero exhalat, quorum scilicet tempus preterit; atque ubi id perficit, non accipit profluvium, sed averit sese, cavens ne supra modum nos calefaciendo la- dat; ac quum eo recessit, ubi nobis manifestum est fore ut frigore congelaremus, si quidem abiret longius, ad eam eam partem revertitur, ubi nobis plurimum prodest? Profecto, ait, etiam hanc omnino videntur hominem causa fieri. Quid quod item (quum hoc etiam manifestum sit, non posse nos nec æquum nec æquum tolerare, si repente illa fierent) sol ita paulatim accedat, atque ita paulatim abcedat, ut nosmet latent ad utraque vehementissima jam constrictos? Ego quidem hoc ipsum, ait Euthydemus, modo considero, aliudne quidpiam diis sit negotium, quam ut hominibus inserviat. Nam illud solum nihil est impediendum, quod huc anima- tius etiam ceteris communia sint. An vero non perspicuum est, ait Socrates, etiam hanc animalia hominum causa nasci et nutrire? quod enim aliud animal tot comoda percipit ex capris, ovibus, equis, bobus, asinis, animalibusque ceteris, quot homines? Mihi sane quidem videntur hi plura ex animalibus comoda, quam ex plantis capere: nam et stultior, et sibi rem faciunt non minus ex animalibus quam ex illis: atque adeo magna pars hominum nascentibus e terra non utilis ad cibum, sed pecudum lacte, caseo, carnibus se nutritur: ceterum animalibus, quod utilis sunt, circulas ac domitis, comes ad bellum alioque multa utuntur, veluti coadjutoribus. In hoc etiam assentire tibi, ait. Nam inter ea video quædam longe nobis validiora, adeo tamen in potestatem hominum redacta, ut eis quancumque ad rem velint, utantur. Quid quod dii, quum multa sint pulchra et utilis, sed inter se diversa, sensus etiam hominibus addiderint ad singula congruentes, per quos bonis omnibus fruimur? item quod rationem nobis a natura concesserint, qua, do rebus que percipimus ratiocinando et remanendo, discimus ad que singula conducant, multaque molimur, per que bonis fruamur, et mala depellamus? quod orationis quoque facultatem largiti sint, per quam invicem omnia bona inter nos docendo communicamus, et leges nobiscum ipsi ferimus, et rem publicam administramus? Omnino viden- tur, mi Socrates, valde dii de hominibus esse solliciti. Quid quod, quum nobis in futurum utilis prospicere non possumus, ipsi nos in hoc ita juvent, ut per divinationem consue- titibus futura indicent, et quo pacto fieri optime, doceant? Te vero, ait, mi Socrates, etiam familiaris uti videntur, quam ceteris, quandoquidem tibi, ne interrogati quidem abs te, presignant, quid vel faciendum vel non facien- dum sit. At verum me dicere etiam tu intelliges, mi Euthy-

καὶ σὺ, ὦ Εὐθύδημος, γνώσθι, ἂν μὴ ἀναμνήσκῃς ὅς ἐστιν ἡ μορφή τῶν θεῶν ὅση, ἀλλ' ἔλατθ' σοι τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντι οἰδέσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεούς. Ἐννοεῖ δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑποδείκνυνται ὅς τε γὰρ εἰδὼς ἡμῖν τὰ γὰρ διδόντας οὐδὲν τοῦτον εἰς τοῦμαρτις ἰόντας διδόναι καὶ ὅς τὸν ὅλον κόσμον συντάττειν τε καὶ συνέχειν, ἐν ᾧ πάντα τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔστι, καὶ αἱ μὲν χρονόμενοι ἀτριψῇ τε καὶ ὕψι καὶ ἀγέραιον παρέχον, ὅστων δὲ νόμους ἀναμαρτυρεῖται ὑπερτείνοντα, οὕτως τὰ μέγιστα μὴ πράττειν ὁρᾶται, τὰ δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος ἡμῖν ἔστιν. (iv) Ἐννοεῖ δὲ ὅτι καὶ ὁ πῶς φανερός δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκριβὲς ὄρεν, ἀλλ' ἑάν τις αὐτὸν ἀναμνήσκῃ ἔγγιστον θεοῦ, τὴν δὲ μὴ ἀραιεῖται. Καὶ τοὺς ὑπερέχει δὲ τῶν θεῶν εὐρέως ἀρανεῖς ὄντας κατανοῶν τε γὰρ ὅτι μὲν ἀναμνέειν ἀρίστη δόξαν καὶ ὅτι οἷς ἂν ἐντοχὴ πάντων κρατῇ ὁρᾶται δ' οὐδ' ἐπὶ μὴ οὐτε καταπαύσθαι οὐτε ἀπῶν. Καὶ ἀντοῖα αὐτοῖς μὲν οὐχ ὁρῶνται, δὲ δὲ πᾶσι φανερὰ ἔμειν ἔστι, καὶ προσδίδοντες πᾶσι ἀποθανόντες. Ἀλλὰ μὲν καὶ ἀνθρώπων γε φύξι, ἣ ἔπειρ τε καὶ εἰδὼς τῶν ἀνθρωπίνων τοῦ θεοῦ μετῆς, ὅτι μὲν βασιλεύει ἐν ἡμῖν φανερόν, ὁρᾶται δὲ οὐδ' αὐτῇ. Ἄ γὰρ κατανοῶντα μὴ καταφρονεῖν τῶν δοράτων, ἀλλ' ἐκ τῶν γινωσκόντων τὴν δύναμιν αὐτῶν καταμαρτυρόντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον. (v) Ἐγὼ μὲν, ὦ Σόκρατες, ἐρη δὲ Εὐθύδημος, ὅτι μὲν οὐδὲ μικρὸν ἀμείλιχος τοῦ δαιμονίου παρὸς οἷα ἐκείνο δὲ ἄνθρωπον, ὅτι μὲν δευρὸς τῶν θεῶν εὐεργετίας οὐδ' ἂν εἰς ποτε ἀνθρώπων εἴληψι χάριτιν ἀμείβεσθαι. (vi) Ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἀθύρει, ἔρη, ὦ Εὐθύδημος, ὁρᾷ γὰρ ὅτι ὁ ἐν δαιμόνι θεός, ὅταν τις αὐτὸν ἀμνησῇ πῶς ἐν τοῖς θεοῖς χαρίζεται, ἀπαρτίζεται, νόμον πύλας. Νόμος δὲ δέησι πανταχοῦ ἐστὶ κατὰ δύναμιν ἱεροῖς θεοῖς ἀρέσκεισθαι. Πῶς οὖν ἐν τις καλλίων καὶ εὐσεβέστερον τιμᾶν θεούς ἢ ὅς αὐτοὶ καλεῖσθαι, οὕτω ποιεῖν; (vii) Ἀλλὰ χρὴ τῆς μὲν δυνάμεως μετῆν ὁρίεσθαι· ὅταν γὰρ τις τοῦτο ποιῇ, φανερός δέησι ἐστὶ τότε οὐ τιμᾶν θεούς, χρὴ οὐ μὴδὲν εὐλαβεῖν κατὰ δύναμιν τιμᾶν τοὺς θεούς παρβαίνει τε καὶ ὀπίσκει τὰ μέγιστα ἀγαθὰ οὐ γὰρ παρ' ἄλλων γ' ἐν τις μετῆς ὀπίσκει σωφρονιστὴς ἢ παρὰ τῶν τὰ μέγιστα ὠφελεῖν δυναμένων, οὐδ' ἐν ἄλλοις μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς ἀρέσκει· ἀρέσκει δὲ πῶς ἐν μέλλοντι εἰς ὅς μελλοῖται πείθεσθαι αὐτοῖς; (viii) Τούτων μὲν δὲ λέγειν τε καὶ αὐτοῖς ποιῶν εὐσεβεστέρους τε καὶ σωφρονεστέρους τοὺς συνόντας παρασκεύαζεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἀλλὰ μὲν καὶ περὶ τοῦ δικαίου γε οὐκ ἀπαρτίζεται ὅς ἐστι γνώμη, ἀλλὰ καὶ ἔργα ἐπεδείκνυτο, οἷς τε πῶς νομίζουσιν τε καὶ ὠφελέμενος χρόμενος καὶ κοινῇ ἀρχοῦναι τε ὁ οἱ νόμοι προτάττονται πειθόμενος καὶ κατὰ πόλιν καὶ ἐν ταῖς στρατείαις οὕτως ὅσπερ διαδόχος εἰ-

deme, si non exspectaveris, donec deorum formas intuearis, sed succedet insipienti eorum opera, tum venerari, tum honore prosequi deos. Cogita etiam deos ipsos ita submovere. Nam et dil ceteri, quum bona nobis largiuntur, nihil horum ita largiuntur, ut in apertum prodant; et is, qui mundum universum composuit et confect, in quo pulchra et bona omnia sunt, quique utilitibus eo semper experient detrimenti, et morbi, et senectutis exhibet, atque etiam cogitatione ceteris obsequentem sine ullo errore; is, inquam, maxima quaeque consilio agere conspiciat, hoc tamen universum gubernans, a nobis cerni non potest. Id quoque cogita, solem, quom omnibus conspicuus esse videatur, non permittere hominibus, uti se accurate aspiciant, sed si quis eum impudentius intuari conetur, ei visum adimere. Sed et deorum ministros conspici non posse reperies. Nam fulmen desuper mitti patet, et omnia, in quae incidit, vincere: non tamen vel ut accedat, vel ut feriat, vel ut recedat, cernitur. Neque ipsi venti videntur, quoniam eorum effecta nobis conspicua sunt; et accedentes eos sentimus. Quin etiam, si quid rerum humanarum aliud, anima hominis certe de divina natura participat: verum patet quidem hanc in nobis imperare; nec tamen ipsa cernitur. Quae considerantem, nequaquam ea quae cerni nequeant, contemnerem decet; sed ex his quae sunt eorum potestate animadversa, nomen ipsum honore prosequi. Ergo certe scio me, ait Euthydemus, ut minima quidem in parte numen, mi Socrates, neglectarum: Verum id agere fero, quod nihil ne unus quidem hominum beneficia divina unquam gratis rependere meritis videatur. Tu vero, mi Euthydemus, ait Socrates, agere hoc ne feras. Vides enim Delphicum deum quando interrogatur, quo pacto quis gratificari diis possit, respondere, Ex civitatis institutis. Est autem certe institutum hoc utique, pro facultatibus deos sacrificiis placare. Quot ergo possit aliquis rectus et religiosus deos honorare, qualem si ita agat, ut ipsemet jubent? Sed de facultatibus minime aliquid remittere oportet: nam quum aliquis hoc facit, eo tempore se deos haud honorare palam indicat. Itaque nihil remittentem deos honorare pro facultatibus, nihil confidere decet, et bona maxima sperare. Nemo enim animo sano uteretur, si ab ullis aliis majora speraret, quam ab his qui plurimum profdesse possunt; nec alia potius ratione, quam si his placeat: et quo pacto magis placere possit, quam si maxime ipsis obtemperet? Haec igitur tum dicens tum ipse faciens, et religiosiores et animo saniores residebat familiares suos.

CAPUT IV.

Nec de justitia quidem sententiam suam occultabat, sed eam reipso declarabat, quum et privatim erga omnes ex legum praescripto et utiliter se gereret, et publice magistratibus, in his quae leges jubent, adeo tum domi tum militiae pareat, ut supra ceteros eum se recte atque ordine gerere

ναι παρὰ τοὺς ἄλλους εὐτακτῶν, (α) καὶ ὅτι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιστάτης γενόμενος οὐκ ἐπέτρεψε τῷ δήμῳ παρὰ τοὺς νόμους ψηφισθῆναι, ἀλλὰ σὺν τοῖς νόμοις ἠναντιώθη τοιαύτῃ ὁρμῇ τοῦ δήμου ἥν οὐκ ἐν οἷμαί ἄλλαν οὐδένα ἀνθρώπων ὑπομείναι, (β) καὶ ὅτι οἱ τριέκοντα προστάττον αὐτῷ παρὰ τοὺς νόμους τι, οὐκ ἐπιέθετο. Τοῖς τε γὰρ νόμοις βραγαρουνῶντων αὐτῶν μὴ διαλεγίσθαι καὶ προστάξαντων ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλοις τοῖς τῶν πολιτῶν ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ θανάτῳ, μόνος οὐκ ἐπαίσθη δὲ τὸ παρὰ τοὺς νόμους αὐτῷ προστάττεισθαι. (γ) Καὶ ὅτι τὴν ὑπὸ Μελίτῳ γραφὴν ἔγραψε, τῶν Ὀλλων εὐνοήτων ἐν τοῖς δικαστηρίοις πρὸς χάριν τε τοῖς δικασταῖς διαλεγίσθαι καὶ καλοκαίειν καὶ δεῖσθαι παρὰ τοὺς νόμους, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα πολλῶν πολλὰς ἐπὶ τῶν δικαστῶν ἀρεμίας, ἐκεῖνος οὐδὲν ἠθέλησε τῶν εὐνοήτων ἐν τῷ δικαστηρίῳ παρὰ τοὺς νόμους ποιῆσαι, ἀλλὰ ἡγέμενος ἂν ἀρεβῆς ὑπὸ τῶν δικαστῶν, εἰ καὶ μετρήεις τι τοῦτον ἐπιτίγῃ, προέλατο μάλλον τοῖς νόμοις ἐμμένον ἀποδεικνύειν ἢ παρανομῶν ὄν. (δ) Καὶ εἶπε δὲ οὕτω καὶ πρὸς Ὀλλους μὲν πολλὰς οἶδα δὲ ποτὶ αὐτὸν καὶ πρὸς Ἰππίας τὸν Ἡλείου περὶ τοῦ δικαίου τοιαῦτα διαλεγόμενα. Διὰ χρόνον γὰρ ἀρκαόμενος ὁ Ἰππίας ἄσπετος ἐπαγγέλλεται τοῖς Σωκράτει λέγοντι πρὸς τινὰς ὅς θάνατον εἴη τὸ, εἰ μὲν τις βούλεται σκευτά διαδῆσαι τινὲς ἢ τέκοντες ἢ χαλὰς ἢ ἱππείας, μὴ ἀπορεῖν ὅποι ἀν πέμψας τοῦτον τύχοι· ῥαοὶ δὲ τινες καὶ ἱπποὶ καὶ βοῦν τῷ βουλευμένῳ δοκαίους ποιῆσαι πάντα μετὰ εἶναι τῶν διαδόντων· ἂν δὲ τις βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν τὸ δίκαιον ἢ υἱὸν ἢ οὐλῆν διαδῆσαι, μὴ εἰδέναι ὅποι ἀν εἴδῃν τύχοι τοῦτου. (ε) Καὶ ὁ μὲν Ἰππίας ἀκούσας τοῦτα ὁρᾷ ἐπικωλύων αὐτὸν, ἔτι γὰρ οὐ, ἔφη, ὦ Σωκράτης, ἐκείνα τὰ αὐτὰ λέγεις ἢ ἐγὼ πάλαι ποτὶ σου ἤκουσα; Καὶ ὁ Σωκράτης, ὦ δὲ γε τοῦτου δεινότερον, ἔφη, ὦ Ἰππία, οὐ μόνον δὲ τὰ αὐτὰ λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν. Σὺ δ' ἔως διὰ τὸ πολυμαθὲς εἶναι περὶ τῶν αὐτῶν οὐδέποτε τὰ αὐτὰ λέγεις. Ἀλλοι, ἔφη, περὶ οὐκ αἰνῶν τι λέγεται δέ. (ς) Πότερον, ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστασαι; οἷον περὶ γραμμάτων ἂν τις ἔρηται σε, πόσα καὶ ποῖα Σωκράτους ἐστίν, ἀλλὰ μὲν πρότερον, ἀλλὰ δὲ νῦν περὶ λέγεις; ἢ περὶ ἀριθμῶν τοῖς ἑρμῶσιν εἰ τὰ δις πάντα δέκα ἐστίν, οὐ τὰ αὐτὰ νῦν ἢ καὶ πρότερον ἀποκρίνη; Περὶ μὲν τούτων, ἔφη, ὦ Σωκράτης, ὥσπερ οὐ καὶ ἐγὼ εἶπὶ τὰ αὐτὰ λέγω· περὶ μάλιστα τοῦ δικαίου πᾶν οἷμαι ὅν ἔχειν εἰπεῖν πρὸς ἃ οὐτε οὐτ' ἂν ἄλλος οὐδέ τις δύναται ἀνταπεῖν. (ζ) Νῆ τῃν Ἡραν, ἔφη, μέγα λέγεις ἀγαθὸν εὐρησθῆναι, εἰ παύσονται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα ψηφίζεσθαι, πύσσονται δὲ οἱ πολῖται περὶ τῶν δικαίων ἀντιλήγοντες τε καὶ ἀντιδικούντες καὶ στασιζόντες, πύσσονται δὲ οἱ πόλεις διαπερσόμεναι περὶ τῶν δικαίων καὶ πολυμοῦσαι. Καὶ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀπολιπερῇ σου πρὸ τοῦ ἀκούσαι τηλικούτων ἀγαθὸν εὐρηκότος. (η) Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἀκούσῃ, πρὶν γ' ἂν αὐτὸς ἀποκρίνη, εἰ νομίζεις τὸ δίκαιον εἶναι. Ἀρεῖ γὰρ ὅτι τῶν ἄλλων κατα-

παλὰν ἐσσεῖ· et quando priores consiliorum factus non permitit populo, ut praeter leges suffragis sententias ferret, sed cum legibus tanto impetui populi adversatus est, quantum non potu ullum alium hominem toleratum fuisse; et quom Triginaviri contra leges aliquid et praecipiebant, non obtemperabat. Nam quom edisesset, ne cum adolescentibus disaceret, ac mandasset tunc ipsi tum alia quibundam civibus, ut quendam ad mortem adducerent, solus non paruit, propterea quod contra leges manderetur. Quom itidem, accusante Melito, reus ageretur, quomquam illis in more esset apud tribunalia ad gratiam iudicum captandam disaceret, et adulari, et precari praeter leges, quibus sane artibus multi multoties a iudicibus absolvuntur; ille nihil horum sibi receptorum apud tribunalia praeter leges facere voluit: sed tametsi facillime absolutus a iudicibus fuisset, si vel modice horum fecisset aliquid, perstare tamen in legibus maluit ac mori, quam praeter leges aliquid designando vivere. Atque talia ad alios etiam saepe dicebat: et ipse memini eum aliquando de iustitia ita ad Hippium Eleum disseruisse. Quippe quom longo ex intervallo Athenas venisset Hippias, Socrati aderat, dicenti ad quosdam, mirum esse, quod si quis sibi autem alique, vel fabrum, vel artificem avaritiam, vel equitem erudiri velit, non desit quo illum possit mittere et hoc impetrare: (sicut certe aliqui, si equum ac bovem quis ad operis suus idoneos velit effici, omnia plena sine quibus hoc docere volunt: et si quis vel ipse quidnam aut iustum discere cupiat, vel sibi filium vel famulum erudiri, non scire se, quo accedere possit, ut hoc consequatur. Quae quom audisset Hippias, tamquam irridens Socratem, ait: Num adhibe tu, mi Socrates, illa ipsa dicis, quae ego ex te jam olim audivi? Et Socrates, imo quod hoc etiam gravius est, inquit, mi Hippia, non modo semper eodem dico, sed etiam de hisdem. Tu vero fortasse, quod sis admodum doctus, de hisdem eadem nunquam dicis. Certe, inquit, semper aliquid novi proferre conor. Num et de his, ait Socrates, quom scis? verbi gratia, de literis si quis te roget, quot et quales sint literae in nomine Socratis, alia prius, alia nunc dicere conaris? vel de numeris si quis roget, an his quinque sint decem, non eodem nunc, quom et prius, respondes? De his, ait, mi Socrates, et ego perinde ac tu, semper eadem dico. Sed de eo, quod iustum est, auge me dicere posse omnino arbitror, quae neque tu, neque quiquam alius contradicere queat. Magnum profecto, ait, bonum reperisse te refers, si quidem iudices iam diversa statuere desinent, et cives de his, quae iusta sint, disceptare, experti iure, dissidere; denique civitates ipsae discordes esse de his, quae iusta sint, bellaque gerere desinent. Atque equidem quomodo abs te discodere possim prius, quam te, qui tantum bonum inveniris, audierim, non video. At tu profecto, inquit, non sodies, priusquam ipse praesentiaris, quid esse iustum statuas. Nam sufficit illi alios irridere, interroganti et convincenti omnes;

γαλῆς ἰσχυρῶν μὲν καὶ ἐλπίων πάντες, αὐτὸς δ' οὐδὲν
 θέλων ὑπέχειν λόγον οὐδ' ἔγωγε ἀπορρίπτεσθαι παρὶ
 οὐδενός. (10) Τί δέ; ὦ Ἰππία, ἔφη, οὐκ ἔσθηναι τί
 ἐγὼ ἂν δοκῇ μοι δίκαια εἶναι οὐδὲν παύσαι ἀποδαικνύ-
 μανος; Καὶ ποῖος δή σοι, ἔφη, οὗτος ὁ λόγος ἐστίν; Εἰ
 δέ μὴ λόγῳ, ἔφη, ἀλλ' ἔργῳ ἀποδαικνύμαι. Ἦ οὐ δο-
 καί σοι ἀξιοτεμεριώτερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Παύ-
 γε νῆ Δί', ἔφη, δίκαια μὲν γὰρ λέγοντες πολλοὶ ἀδι-
 κα παύουσιν δίκαια δὲ πράττοντες οὐδ' ἂν εἰς ἀδικος εἴη.
 (11) Ἦσθηναι οὖν πάντες μοι καὶ ψευδομαρτυροῦντες
 ἔσυκοφαντοῦντες ἢ φίλους ἢ πόλιν εἰς στάσιν ἐμβαλ-
 λοντας ἢ ἄλλο τι ὅκων πράττοντες; Οὐκ ἔγωγε, ἔφη.
 Τὰ δὲ τῶν ἀδίκων ἀπέχεσθαι οὐ δίκαιον ἔστι; Ἀλλος εἶ,
 ἔφη, ὦ Σωκράτης, καὶ νῦν διατρέγειν ἔργῳ τὸ ἀπο-
 δαικνύσαι γνῶμην ὅτι νομίζεις τὸ δίκαιον οὐ γὰρ ἀ-
 πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ' ἢ μὴ πράττουσι, ταῦτα λέ-
 γεις. (12) Ἄλλ' ἔγωγε ἔγωγε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὴ μὲν
 θέλῃς ἀδικίᾳ ἱκανὸν δικαιούμενος ἐπίδαιγμα εἶναι. Εἰ
 δέ σοι καὶ δοκῇ, σέφαι ἂν τοῦτο σοι μᾶλλον ἀρέσκει-
 νηαι γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι. Ἀρα τὸ αὐτὸ
 λέγεις, ὦ Σωκράτης, νομίζεις τε καὶ δίκαιον εἶναι;
 Ἐγωγε, ἔφη. (13) Οὐ γὰρ ἀισθάνομαι σοι ὅποιον νό-
 μimon ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. Νόμους δὲ πόλεις, ἔφη,
 γιγνίσκεις; Ἐγωγε, ἔφη. Καὶ τίνας τούτων νομί-
 ζεις; Ἄ οἱ πολῖται, ἔφη, συνθέμενοι ἃ τε δεῖ ποιεῖν καὶ
 ἂν ἀπέχεσθαι ἔγραψαντο. Οὐκοῦν, ἔφη, νόμιμος μὲν
 ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα πολιτεύμενος, ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα
 παραβαίνων; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ δίκαια
 μὲν ἂν πράττει ὁ τούτων ποιούμενος, ἀδικα δ' ὁ τού-
 τος ἀπειθῶν; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν δὲ μὲν τὰ δίκαια
 πράττων δίκαιος, ὁ δὲ τὰ ἀδικα ἀδικος; Ποῖος γὰρ οὐ;
 Ὅ μὲν ἀρα νόμιμος δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἀδικός. (14)
 Καὶ ὁ Ἰππίας, Νόμους δ', ἔφη, ὦ Σωκράτης, πῶς ἐν τῇ
 ἡγήσειτο σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἢ τὸ πείθεσθαι αὐ-
 τοῖς, οὓς γε πολλὰκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀποδοκιμάσαντες
 μετατίθενται; Καὶ γὰρ πόλεμον, ἔφη ὁ Σωκράτης, πολ-
 λάκις ἀρᾶμεναι αἱ πόλεις πάλιν εἰρήνην ποιοῦνται. Καὶ
 μάλα, ἔφη. Διαφέρουν οὖν τε οἷσι ποιεῖν, ἔφη, τοὺς τοῖς
 νόμοις ποιούμενους ὁρῶντας ὅτι καταλύθειν ἂν οἱ νό-
 μοι ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις αὐτακτοῦντας φέροις δι-
 γέναι ἂν εἰρήνην; ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ταῖς πε-
 ραῖς πόλεμος βοηθούντας μίμηρ; Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ',
 ἔφη. (15) Αὐκοῦργον δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον, ἔφη ὁ Σω-
 κράτης, καταμεσῆσθαι διὰ οὐδὲν ἂν διαφέρουν τὸν ἑλ-
 λην πόλεμον τὴν Σπάρτην ἐποίουν, εἰ μὴ τὸ πείθεσθαι
 τοῖς νόμοις μάλιστα ἐναίρησται αὐτῇ; τὸν δὲ ἀργυρ-
 ταν ἐν ταῖς πόλεσιν οὐκ οἶσθα διὰ οἷνας ἂν τοῖς πολί-
 ταις αἰτιώταται ὡς τοὺς τοῖς νόμοις πείθεσθαι, ὅσοι
 ἀριστοὶ εἰσι, καὶ πολλοὶ ἐν τῇ μάλιστα οἱ πολῖται τοῖς
 νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἀρίστα διαίεται καὶ ἐν πολέ-
 μῳ ἀνυπόστατος ἐστίν; (16) Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμονοεῖ γὰρ
 μέγιστον τὸ ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι καὶ πλει-
 στεύειν ἐν αὐταῖς αἶψα τε γινώσκειν καὶ οἱ ἀριστοὶ ἄνδρες
 παρτελλόμενοι τοῖς πολιταῖς ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ

quon ipse nemini respondere sustineas, nec sententiam
 tuam ulli de re proferre. Quid vero, mi Hippias? inquit, an
 hec tibi me ille quae justa sunt, nusquam non indicare? Et
 ejusmodi ea, inquit, oratio tua est? ut si non oratione,
 ait, saltem tu ipsa demostris. An non tibi res ipsa videtur
 fide dignius esse, quam sit oratio? Multo magis profecto,
 ait: nam multū, quum justa dicant, injusta faciant; at qui
 justis agit e consilio, injustas esse nequit. Sensistisne vero
 utinam me vel falsum testimonium perhibuisse, vel calu-
 mniatum quonquam, vel amicos aut civitatem ad seditionem
 impulsisse, vel aliud quidpiam injusti e consilio egisse? Mi-
 nime equidem, ait. At injustis autem abstinere, non
 justam esse arbitraris? Falsum, ait, qui Socrates, etiam cum
 conaris effugere, quomolius sententiam tuam proferas, quid
 justum esse putes. Non enim ea dicis, quae justū agunt e
 consilio, sed ea quae non agunt. Ego vero, ait Socrates,
 satis idoneum esse justitiae specimen arbitrabar, nolle quid
 injuste designare. Quod si tibi non ita videtur, considera,
 num magis hoc tibi placeat. Nam equidem aio, quod legiti-
 mum est, id esse justum. Dicis, mi Socrates, idem esse
 legitimum et justum? Equidem, ait. Non enim scio, in-
 quit Hippias, quid legitimum, quid justum dicam. Leges ci-
 vilitatis, flquit Socrates, an nosti? Equidem, ait. Et quas
 putas illas esse? Quae cives, inquit, conscripserunt, sta-
 tuentes quae facere et a quibus abstinere oporteat. Ergo
 legibus obtemperans erit, ait, qui secundum haec in civitate
 sese gerat; contrarius vero legibus, qui ea transgreditur?
 Omnino, inquit. Igitur etiam ille qui his obtemperat, justus
 agit a consilio; injusta vero, qui non obtemperat? Omnino.
 Ergo qui justa agit e consilio, justus: qui injusta, injustus
 est? Qui non? Itaque legibus obtemperans justus est; con-
 trarius vero legibus, injustus. Tum Hippias, At quo
 pacto aliquis, mi Socrates, ait, vel leges, vel ipsarum ob-
 servantiam, rem magni faciendam putare possit, quon ea
 ipsimet auctores saepe improbatas mutant? Atqui etiam bel-
 lum, inquit Socrates, saepe civitates suscipiunt, ac rursus
 pacem faciunt. Omnino, ait. Ergo et aliud quid facere te
 putas, inquit, quum legibus obtemperantes vituperas,
 propterea quod antiquari leges possint; quam si homines in
 bello recte ac decore se gerentes reprehendas, propterea
 quod pax fieri possit? num et illos, qui alacriter in bellis
 succurrunt patrie, vituperas? Minime profecto equidem,
 ait. An Lycorgum Lacedaemonium, ait Socrates, animad-
 versasti, re nulla Spartam a ceteris civitatibus diversam
 fuisse redditurum, nisi hoc in ea maxime perficisset, ut
 legibus cives obtemperant? an item necesse eos magistratus
 in civitatibus optimos esse, qui maxime sunt auctores ci-
 vibus, ut legibus obtemperant? atque eam civitatem, in
 qua maxime legibus parent cives, tum in pace optime de-
 gere, tum in bello inexpectabilem esse? Quin etiam co-
 cordia maximam rebuspublicis hominum esse videtur; et ut
 plurimum in eis sensus, et optimi quoque cives, uti con-
 cordes sint, hortantur: et ubique in Graecia hoc posita est,

ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος καίεται τοὺς πολίτας θανάτι ἑμμενέσθαι, καὶ πανταχοῦ θανόντες τὸν ὄρον τοῦτον. Ὁμοίαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίγνεσθαι οὐχ ὅπως τοὺς αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσι οἱ πολῖται οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς πύλγους ἀπαίνονται, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς ἀφαιρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ᾄδωνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις παῖθωνται. Τούτους γὰρ τῶν πολιτῶν ἡμεμενόντων, αἱ πόλεις ἱσχυροῦνται καὶ αἱ εὐδαίμονες γίγνονται ἀνὰ δι' ὁμονομίας οὐτ' ἂν πόλις εὐ πολιτευσθῇ οὐτ' ὅπως καλῶς οἰκηθῇ. (7) Ἰδὲ δὲ πῶς μὲν ἐν τις ἦτοτο ὑπὸ πόλεως ἱσχυροῦτο, πῶς δ' ἂν μέλλον τιμῶτο ἢ εἰ τοῖς νόμοις παῖθοντο; πῶς δ' ἂν ἦτοτο ἐν τοῖς δεκαετηρίοις ἡγετοῦτο; ἢ πῶς ἂν μέλλον κακοῦ; τίς δ' ἐν τις μέλλον τιμῶτο περὶ τὰς πόλεις ἀποδοῦναι ἢ χρημάτων ἢ υἱοῦς ἢ θυγατέρας; τίς δ' ἂν ἐ πόλις εὖ διοικητοῦσιν ἡγήσασθαι τοῦ νομοῦ; παρὰ τίνας δ' ἂν μέλλον τῶν δικαίων τήνομεν ἢ γυναικὶς ἢ οἰκίᾳ ἢ φίλοις ἢ πόλιν ἢ πολῖται ἢ εἶνοι; τίς δ' ἂν μέλλον πόλεμους πιστεύσιν ἢ ἀνὰ ἄλλους ἢ σπονδὰς ἢ συνθήκας περὶ εἰρήνης; τίς δ' ἂν μέλλον ἢ τῶ νομίῳ σύμμαχοι εἶθελον γίνεσθαι; τῶ δ' ἂν μέλλον οἱ σύμμαχοι πιστεύσιν ἢ ἡμεμενίαν ἢ προεργασίαν ἢ πόλεως; τίς δ' ἐν τις εὐεργετίας ὑπολάβοι χάριν κομισθῆναι μέλλον ἢ τὸν νόμον; ἢ τίς μέλλον ἐν τις εὐεργετίας ἢ παρ' οὗ χάριν ἐπὶ πόλιν νομίζῃ τῆς δ' ἐν τις βούλοιο μέλλον φίλος εἶναι ἢ τῆ τοῦτο τῆς ἢ τῆς ἡτοτο ἡγετοῦτο; τῶ δ' ἐν τις ἡτοτο πολιτευσθῇ ἢ δ' ἐν τις μέλλοις μὲν φίλος εἶναι βούλοιο, ἡγετοῦτο δὲ ἡγετοῦτο, καὶ δ' ἐπὶ πόλεμους μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι βούλοιο εἶναι, ἐλεῖσθαι δ' ἡγετοῦτο καὶ πόλεμους; (8) Ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ Ἰππία, τὰ αὐτὰ ἀποδείκνυμαι νόμους τε καὶ δικαιοσύνην οὐδ' εἰ τὰ πάντα γινώσκας, δίδασκα. Καὶ δ' Ἰππίας, Ἀλλὰ μὴ τὸν Δία, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐ μοι δοκεῖ τὰ πάντα γινώσκων ὅς εἰς τὰς πόλεις κατὰ τοῦ δικαίου. (9) Ἀγάρ τις δὲ τις οἶσθα, ἔφη, ὦ Ἰππία, νόμους; Τότε γ' ἐν πάσῃ, ἔφη, χώρα κατὰ ταῦτα νομιζόμενος. Ἐγὼς ἐν οὖν εἰπὼν, ἔφη, οἱ ἀνθρώποι αὐτοὺς εἶναι; Καὶ πῶς ἐν, ἔφη, οἱ γὰρ οὐτε συνελθὲν ἀπαντες ἐν ἀναστάσει οὐτε ἐμμενόντες εἰσι; Τίνας οὖν, ἔφη, νομίζεις περὶ τὰς πόλεις τοῦτο; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, θεοὺς οἶμαι τοὺς νόμους τοῦτους τοῖς ἀνθρώποις εἶναι. Καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζεται θεοὺς εἶναι. (10) Οὐκοῦν καὶ γυναικὶς τιμῶν πανταχοῦ νομίζεται; Καὶ τοῦτο, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ μὴτε γυναικὶς παῖσι μὲν γινώσκων μὴτε παῖδας γυναικῶν; Οὐκίτι μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅπως θεοὺς νόμος εἶναι. Τί δὲ; ἔφη. Ὅτι εἰσάγονται τινας, ἔφη, παραβαίνοντες αὐτόν. (11) Καὶ γὰρ ἄλλα πολλὰ, ἔφη, παρανομῶσιν. Ἀλλ' οὖν δίκην γὰρ τοῖς δίδωσιν οἱ παραβαίνοντες τοὺς ὑπὸ τῶν θεῶν καμμένους νόμους, ἐν οὐδὲν πρότερον ἀνθρώπων διαφυγεῖν, ὥστε τοὺς οὐκ ἀνθρώπων καμμένους νόμους εἶναι παραβαίνοντες διαφυγεῖν τοὺς δίκην δίδωσι, οἱ μὲν λαθάνοντες, οἱ δὲ βλαβέροντες. (12) Καὶ ποῖον, ἔφη, δίκην, ὦ Σώκρατες, οὐ δύναται διαφυγεῖν γυναικὶς τε παῖσι καὶ παῖδας γο-

et jurent cives se componere fore; quod etiam sacramentum ubique prestat. Existimo autem hac fieri, non ut eodem choreo cives ceteris preferant, non ut libicines eodem laudent, non ut eodem poetas coronent, non ut eisdem rebus delectentur; sed ut legibus obtemperent. Nam in his si cives peristant, civitates potentissime beatissimeque sunt: at sine concordia nec civilis recte gubernari poterit, nec domus recte administrari. Privatum vero qui possit aliquis vel minus a civitate multari, vel magis honorari, quam si legibus obtemperet? quo pacto minus pro tribunatibus vinci possit? quo pacto magis vincere? Cui quis potius fidem habeat, ut apud eum vel pecunie, vel filios, vel filias tamquam deposita tradat? quemnam civitas universa fide digniorem putare possit, quam legibus obtemperantem? a quonam vel parentes, vel propinquos, vel famuli, vel amici, vel cives, vel hospites magis ea insperare possint, quae justa sunt? cui potius hostes vel inducias, vel fœdera, vel contenta de pace credant? cum quonam potius societatem coire velint, quam cum legibus obtemperante? cui potius socii vel duci munus, vel praesidiorum magistrum, vel civitates credant? cui potius aliquis beneficiis gratiam se reportaturum patet, quam legibus obtemperanti? aut cui potius bene faciat aliquis, quam a quo se gratiam recepturum arbitretur? cui quis vel magis amicus esse velit, vel minus hostis, quem tali? cui quis minus vellet bellum facere, quam cui esse cupiat amicissimus, ac minime hostis, et cui plurimi quidem esse vellet amici et socii; huiusmodi vero et hostes, paucissimi? Itaque ego, mi Hippias, demonstrare idem esse quod legitimum sit, et quod iustum: si vero alia contraria sentis, velim me docere. Imo ego, inquit Hippias, non profecto video illis contraria sentire de iusto, quo tu, mi Socrates, protulisti. An vero quidam, mi Hippias, inquit, non scriptas leges esse nosti? Eas, ait, quae ubique locorum similiter statuuntur. Potestne igitur, ait, dicere, has homines sibi posuisse? Quo pacto, inquit, quum universi convenire non potuissent, nec unus eint linguae? Quomodo igitur, ait, leges has posuisse arbitraris? Equidem, ait, has leges hominibus posuisse deos existimo. Nam apud homines universos hoc primum lege receptum est, Deos credere. An non et parentes honore prosequi, ubique locorum lege receptum est? Etiam hoc, ait. An non et illud, quod neque licet parentibus cum liberis, neque liberis cum parentibus misceri? Illa mihi lex, ait, mi Socrates, non jam amplius esse dei videtur. Quomodo? inquit. Quod nihiladverbo, inquit, nonnullis eam violare. Nimirum, ait, etiam alia multa contra leges committunt. Verum qui leges a diis positas violat, penas dant, quas homo ulla ratione potest effugere, quemadmodum nonnulli leges latae ab hominibus transgredientes, quoniam portas dent, vel latendo vel vim adhibendo effugunt. Et qualem, inquit, penas effugere, mi Socrates, non possunt tum paren-

νῶσι μεγύμενοι; Τὴν μαρίστην γὰρ Δ', ἐφη. Τί γὰρ ἂν μαζὶν πάθον ἀνθρώποι τεκνοποιούμενοι τοῦ κακῶς τεκνοποιεῖσθαι; (32) Πῶς οὖν, ἐφη, κακῶς οὔτοι τεκνοποιούνται, οὐ γὰρ οὐδὲν καλὸν ἀγαθὸς αὐτοὺς θύει· εἰ ἀγαθὸν παιδοποιεῖσθαι; Ὅτι γὰρ Δ', ἐφη, οὐ μόνον ἀγαθὸς δὲ τοὺς εἰς ἀλλήλων παιδοποιεῖσθαι εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀκαμάζοντας τοὺς σώμασιν ἢ δοκεῖ σοι θρεῖν τὰ σπέρματα εἶναι τὰ τῶν ἀκαμάζοντων τοὺς τῶν μήπω ἀκαμάζοντων ἢ τῶν παρεκμακότων; Ἀλλὰ μὴ Δ', ἐφη, οὐκ εἰδὸς θρεῖν εἶναι. Πότερα οὖν, ἐφη, βαλτίω; Δῖλλον δὲ, ἐφη, τὰ τῶν ἀκαμάζοντων. Τὰ τῶν μὴ ἀκαμάζοντων δὲ οὐ σπουδαία; Οὐκ εἰδὸς μὴ Δ', ἐφη. Οὐκοῦν οὕτω γὰρ οὐ δέει παιδοποιεῖσθαι; Οὐ γὰρ οὖν, ἐφη. Οὐκοῦν ὅς γὰρ οὕτω παιδοποιούμενοι ὥς οὐ δέει παιδοποιεῖσθαι; Ἔμοιγε δοκεῖ, ἐφη. Τίνες οὖν δοκοῖ, ἐφη, κακῶς ἂν παιδοποιεῖντο, εἰ γὰρ μὴ οὕτοι; Ὁμογενησὼ σοι, ἐφη, καὶ τοῦτο. (33) Τί δέ; τοὺς εἰ ποιοῦντας ἀντιεργεταῖν οὐ πανταχοῦ νόμιμον ἐστὶν Νόμιμον, ἐφη. Παραβαίνειται δὲ καὶ τοῦτο. Οὐκοῦν καὶ εἰ τοῦτο παραβαίνοντες δίσχην διδόναι φέμεν μὲν ἀγαθὸν ἔργον γιγνόμενον, τοὺς δὲ μισοῦντες ἐαυτοὺς ἀνταρκαζόμενοι δύναιεν. Ἡ οὐ γὰρ μὲν εἰ ποιοῦντες τοὺς χρημένους ἐαυτοὺς ἀγαθοὶ φίλοι εἰσιν, εἰ δὲ μὴ ἀντιεργετοῦντες τοὺς τοιοῦτους διὰ μὲν τὴν ἀρχαιοσύνην μισοῦνται ἐπ' αὐτῶν, διὰ δὲ τὸ μάλιστα λυσταλεῖν τοὺς τοιοῦτους χρῆσθαι τοιοῦτος μάλιστα δύναιτο; Νῆ τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, ἐφη, θεῖος ταῦτα πάντα δοκεῖ τὸ γὰρ τοὺς νόμους αὐτοὺς τοὺς παραβαίνοντες τὰς τιμωρίας ἔχειν βελτίονος ἢ κατ' ἀνθρώπων νομοθετοῦ δοκεῖ μοι εἶναι. (34) Πότερον οὖν, ὦ Ἰππία, τοὺς θεοὺς ἡγῆ τὰ δίκαια νομοθετεῖν ἢ ἄλλα τῶν δικαίων; Οὐκ ἄλλα μὴ Δ', ἐφη. Σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλος γέ τις τὰ δίκαια νομοθετῆσαι εἰ μὴ θεός. Καὶ τοὺς θεοὺς ἄρα, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ δίκαιόν τε καὶ νόμιμον εἶναι ἀρᾷται.

Ταῦτα λέγων τε καὶ πράττων δικαιοτέρους ἐποίησε τοὺς πλησιάζοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἦς δὲ καὶ πρακτικωτέρους ἐποίησε τοὺς συνόντας αὐτοῖ, νῦν αὖ τοῦτο λέγω. Νομίζον γὰρ ἐγκρατεῖαν ὑπάρχειν ἀγαθὸν εἶναι τῷ μάλιστα καλὸν τι πράττειν, πρῶτον μὲν αὐτοῖς φανερὸς ἦν τοὺς συνόντας ἡσυχῶς εἶναι καὶ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ἵνα τε διαλεγόμενος προετρέπεται πάντων μάλιστα τοὺς συνόντας πρὸς ἐγκρατεῖαν. (1) Αἶψα μὲν οὖν περὶ τῶν πρὸς ἀρετὴν χρηστῶν αὐτοὺς τε διηγεῖται μεμνημένος καὶ τοὺς συνόντας πάντας ὑπομνησάμενος ὅσα δὲ πῶτα αὐτὸν καὶ πρὸς Εὐθύδημον περὶ ἐγκρατείας τοιαῦτα διαλεγόμενα· Εἰπέ μοι, ἐφη, ὦ Εὐθύδημα, ἄρα καλὸν καὶ μεγαλειὸν νομίζεις εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ πόλει κτῆμα εὐνοθερίαν; Ἦς δὲν εἰ γὰρ μέγιστα, ἐφη. (2) Ὅστις οὖν ἀργεῖται ὑπὸ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν καὶ διὰ ταύ-

τες, αἱ εὐνοθερίαι; τὸν ἄνθρωπος, αἱ εὐνοθερίαι μεμνησάμενος; Maxima profecto, ait. Quid enim maiorem hominibus liberos procreantibus accidere majus possit, quam si male procreent? Quo vero pacto, inquit, male procreant hi, quos nihil vetat bonos ipsos ex bonis liberos sibi suscipere? Quia non tantum, ait, hos esse necesse est, qui ex se invicem procreant; sed etiam corporibus vegetis. Nam tibi videntur semina illorum, qui etate sunt vegeta, seminibus eorum esse similia, qui ad etatem vegetam necdum accesserunt, vel jam praetergressi sunt eam? Nequaquam, ait, esse similia possunt. Ultra igitur sunt meliora? Paret, inquit, illorum meliora esse, qui sint etate vegeta. Ergo illorum, qui hac etate non sunt, semina minime proba? Non sane consentaneum est, inquit. Ista igitur modo prolem non oportet procreare? Nequaquam, ait. Qui igitur prolem procreant isto modo, prolem non ut oportet procreant? Mihi quidem videtur, ait. Quinam igitur alii male procreant, si non hi? Sentio, ait, tecum, etiam quod ad hoc. Quid autem? beneficentibus vicissim benefacere, an non ubique legibus sancitum est? Est, inquit. Verum haec etiam lex violatur. Quo sit ut et illi qui hunc violant, penas dent, dum ab amicis bonis deseruntur, et eos quareque coguntur quibus sunt odio. An non qui beneficent illis qui ipsorum opera utuntur, amici boni sunt; at qui vicissim illis bene non faciunt, licet ob ingratitudinem suam eis odio sint, tamen, quod horum opera imprimis sibi utilis sit, eosdem studiosius querunt? Profecto, inquit, mi Socrates, haec omnia divina esse videntur. Nam leges ipsas continere illorum pomas qui eas violant, id mihi cuiusdam esse praestantioris legislatoris videtur, quam humani. Nam igitur existimas, mi Hippia, deos iusta praescribere legibus, an vero a iustis aliena? Minime aliena, inquit: nec enim facile quis alius, praeter deum, iusta sancire possit. Ergo etiam dia, mi Hippia, placet idem et iustum esse et legitimum.

Talia quum et diceret et e concilio ageret, reddebatur illos, qui conveniebant ipsum, iustiores.

CAPUT V.

Ceterum, quo pacto familiares suos magis ad agendum idoneos efficiebat, nunc dicam. Nam quum existimaret temperantiam esse bonum ei, qui praeclearum aliquid gesturus esset, primum ipse familiaribus suis hominum omnium maxime in hoc exercitatus apparebat; deinde querendo omnium maxime familiares suos ad temperantiam impellebat. Haec semper et ipse meminisset illorum, quoad virtutem conducere, et familiares omnes commonefaciebat. Scio ipsum aliquando ad Enthydemum de temperantia huiusmodi quendam disseruisse: Dic mihi, Enthydeme, ait, num puerum et magnificum tum viro tum civitati possessionem esse putas libertatem? Maximam vero, inquit. Qui ergo a corporis voluptatibus vincitur, ac per has, quar-

τας μὴ δύναται πράττειν τὰ βέλτιστα, νομίζεις τοῦτον ἐλευθέρου εἶναι; ἤμισα, ἔφη. Τίως γὰρ ἐλευθέρου φαίνεται σοι τὸ πράττειν τὰ βέλτιστα; εἰτα τὸ ἔχειν τοὺς καλούμεν τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἐλευθέρου νομίζεις; Παντάπεισι γε, ἔφη. (α) Παντάπεισι ἄρα σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς ἐλευθέρου εἶναι; Νῆ, τὸν Δῖ, ἔφη, εἰκότως. Πότερον δὲ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς καλοῦσθαι μόνον τὰ καλλίστα πράττειν ἢ καὶ ἀναγκάζεσθαι τὰ αἰσχρὰ ποιεῖν; Οὐδὲν ἦτον ἔμοιγ', ἔφη, δοκοῦσι ταῦτα ἀναγκάζεσθαι ἢ ἐκείνα καλοῦσθαι. (β) Ποῖους δὲ τινες ἐσπότης ἔχη τοὺς τὰ μὲν ἀρίστα καλοῦντας, τὰ δὲ κακίστα ἀναγκάζοντας; Ὡς δυνατόν νῆ Δῖ, ἔφη, κακιστοὺς. Δουλοῖαν δὲ ποῖαν κακίστην νομίζεις εἶναι; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὴν παρὰ τοῖς κακιστοῖς ἐσπότης. Τὴν κακίστην ἄρα δουλείαν οἱ ἀκρατεῖς δουλεύουσιν; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη. (γ) Σοφίαν δὲ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν οὐ δοκεῖ σοι ἐπιτρέφουσα τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀκασία εἰς τὸναντίον αὐτοὺς ἐμβάλλειν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι προσγεῖν τε τοῖς ἀρλοῦσι καὶ καταμανθάνειν αὐτὰ καλοῦν ἀρλοῦσας ἐπὶ τὰ ἥδια, καὶ πολλὰς πλοθυνομένης τῶν ἀγαθῶν τε καὶ τῶν κακῶν ἐκλήψασα ποιεῖν τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ βελτίονος αἰρεσθαι; Πήγνεται τοῦτο, ἔφη. (δ) Σωφροσύνης δὲ, ὦ Εὐθύδημ, τίς ἀν φαίνεται ἦτον ἢ τῇ ἀκρατεῖ προσγεῖν; αὐτὴ γὰρ διπποῦ τὴν ἐναντίαν σωφροσύνης καὶ ἀκασίας ἔργα εἶσιν. Ὁμιολογῶ καὶ τοῦτο, ἔφη. Τοῦ δ' ἐπιμελεῖσθαι ὅν προσγεῖται οἷσι τι καλυψικώτερον ἀκασίας εἶναι; Οὐκοῦν ἔρωγε, ἔφη. Τοῦ δὲ ἀντὶ τῶν ἀρλοῦντων τὰ βέλτιστα προαιρεῖσθαι ποιοῦντες, καὶ τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι, ἐκείνων δὲ ἀμελεῖν πειθόντος καὶ τοῖς σωφροῦσι τὴν ἐναντίαν ποιεῖν ἀναρλούντος οἷσι τι ἀνθρώποις κακίον εἶναι; Οὐδὲν, ἔφη. (ε) Οὐκοῦν τὴν ἀκασίαν τῶν ἐναντίων ἢ τὴν ἀκασίαν ἐκείας τοῖς ἀνθρώποις αἰτίαν εἶναι; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Οὐκοῦν καὶ τῶν ἐναντίων τὸ αἶτον εἰκὸς ἀρίστον εἶναι; Εἰκὸς γάρ, ἔφη. Ἔσκεν ἄρα, ἔφη, ὦ Εὐθύδημ, ἀριστον ἀνθρώπου ἢ ἀκασίαν εἶναι; Εἰκότως γάρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες. (ς) Ἐκείνο δὲ, ὦ Εὐθύδημ, ᾗδε ποῖασι ἐπιθυμήτης; Ποῖα; ἔφη. Ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἥδια, ἐφ' ἅπερ μόνον δοκεῖ ἡ ἀκασία τοῖς ἀνθρώποις ἀγεῖν, αὐτὴ μὲν οὐ δύναται ἀγεῖν, ἢ δ' ἀκασίαν πάντων μέγιστα ἡδίστη ποιεῖ. Πῶς; ἔφη. Ὅπερ ἢ μὲν ἀκασία οὐκ ἔστω καρτερὰν οὐτε λιμὴν οὐτε δίψαν οὐτε ἀπρόσεκτον ἐπιθυμίαν οὐτε ἀγρυπνίαν, δι' ἣν μόνον ἐστὶν ἡδέως μὲν φαγεῖν τε καὶ πίνειν καὶ ἀπρόσεκτος, ἡδέως δ' ἀναπαύεσθαι τε καὶ κοιμηθῆναι, καὶ περιμελεῖν τας καὶ ἀνασχέμεν ὥς ἐν ταῦτα ὥς ἐν ἡδίστα γένηται, καλοῖται τοῖς ἀνακρασιώτατος τε καὶ συνεχεστάτους ἀφελόδημος ἡδίστη ἢ δ' ἀκασίαν μόνη ποιεῖται καρτερὰν τὴν εὐμενῆ μόνη καὶ ἡδίστη ποιεῖ αἰτίας μνήμης ἐπὶ τοῖς εὐμενῆ. Παντάπεισι, ἔφη, ἀληθῆ λέγει. (ζ) Ἀλλὰ μὴν τοῖς μετρίοις τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ τοῖς ἐπιμεληθῆναι τῶν τοιούτων τινὸς δι' ὅν ἄν τις καὶ τὸ ἐστωτο σίμω καλῶς διακρίσει καὶ τὸν

optima suā, e consilio agere nequit; eumque ex hominibus esse liberum putas? Minime, ait. Fortassis enim hoc tibi videtur esse liberale, e consilio agere omnium optima: ego quendam habere qui velint quominus facias talia, idne putas esse liberale? Omnino, ait. Igitur intemperantes tibi naino esse videntur illiberales? Profecto, inquit, et merito. Utrum vero tibi videntur intemperantes tantum impediri, quominus peiorissima e consilio agant, an etiam cogi ad efficiendum turpissima? Nihil mihi melius, inquit, ad haec cogi videntur, quam in illis impediri. At quales illos esse putas dominos, qui optima quidem impediunt, ad pessima vero cogunt? Longissime pessimos, ait. Et quam esse pessimam servitutem arbitrar? Eam, ait, quae apud pessimos dominos servitur. Ergone intemperantes servitutem pessimam serviunt? Ita mihi videtur, inquit. An non sapientiam, bonum maximum, ab hominibus accere videtur tibi intemperantis, atque in contrarium eos conflare? nonne videtur tibi prohibere, quominus aliqua res sit usui futuris attendat, easque discat; dum pertrahit nos ad res voluptuarias, ac nepe bona maleque sentientes percolles facit ut pejus malis illis hero eligamus? Fit hoc, inquit. At animi sanitas, mi Enthydeme, quem minus participem esse dicemus quam intemperantem? nam sanitatis animi ac intemperantis opera plane sibi sunt contraria sunt. Id etiam fateor, ait. Putasne quid a studio eorum, quae conveniunt, magis prohibere, quam intemperantiam? Minime equidem, ait. An quid homini putas esse nocentius, quam id, quod efficit ut noxia praefertat nilibus, atque illis quidem operam impendere, hanc vero negligere sudeat; dñaque cogat nos contraria facere iis, quae valent animo sano utentes? Nihil, ait. Ergo temperantiam consentaneum est hominibus esse causam contrariorum iis quorum causa est intemperantis? Omnino, ait. Igitur etiam causam hanc contrariam consentaneum est optimam esse? Consentaneum, inquit. Ergo apparet, mi Enthydeme, temperantiam quiddam esse homini optimam? Recte enim, ait, o Socrates. Illud autem, mi Euthydeme, considerastine unquam? Quatenam? inquit. Quod ad voluptates, ad quas quidem solas nos ducere videtur intemperantis, minime illa possit perducere; sed quod temperantis longe maxima voluptatis sit causa. Quo modo, ait? Hoc fere modo. Intemperantis, non frenus ut toleranter fames, sitis, rei venerem cupiditas, vigiliae (per quae sola suaviter comedere, bibere, tenerem exercere possumus; item suaviter quiescere ac dormire, et expectemus et sustineamus, donec illa quam iocundissime flant), quominus maxime naturalibus et conditionis voluptatibus digne fruamur, impedit: temperantis vero, dum sola facit ut quae diximus toleremus; etiam sola voluptatem memorabili dignam cretat in iis, quae recessissimum. Omnino vera dicis, ait. Quin, etiam a disciplina rerum honestarum et egregiarum, et a studio talium impedit, per quae quia recte crepus sumus regat, et familiaria

ἐαυτοῦ ὅσον καλῶς οἰομένησιν καὶ φίλοις καὶ πόλει ὠφελίμως γίνονται καὶ ἐχθρῶν κρατήσκειν, ἀρ' ὅν οἱ ἰσχυροὶ ἀπολύονται ἐπ' αὐτοῖς γίνονται, οἱ μὲν ἐκκρατεῖς ἀπολύονται ἐπ' αὐτοῖς γίνονται, οἱ δὲ ἐκκρατεῖς οὐδενὸς μετέχουσιν. Τῷ γὰρ ἂν ἦτον ὁρᾶν μὲν τῶν τοσούτων προεῖται ἢ ὅτι ἡμεῖς εἴσοι ταῦτα πρᾶτται, κατεγομῆσθαι ἐπὶ τῷ σπουδάζειν περὶ τὰς ἐγχευόμεναις ἡδοναῖς; (11) Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Δοκίμ' μοι, ἔφη, ὦ Σωκράτης, λέγειν ὡς ἀνδρὶ ἦτον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν πάντων οὐδεμίαν ἀρετῆς προεῖται. Τί γὰρ δευτέραι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημος, ἀνδραγαθὸς ἐκκρατεῖς θηρίων τοῦ ἀμαθεστάτου; ὅστις γὰρ τὰ μὲν ἀπράστα μὴ σκοπεῖ, τὰ ἥδιστα δ' ἐκ πάντων τρόπων ζητεῖ ποιεῖν, τί ἂν δευτέραι τῶν ἀφρονεστάτων βουλημάτων; ἀλλὰ τίς ἐκκρατεῖς μόνος ἔστι σκοπεῖν τὰ ἀπράστα τῶν πραγμάτων, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπεχεσθαι. (12) Καὶ οὕτως ἔφη ἀρετῶν τε καὶ εὐδαιμονηστάτους ἀνδρὲς γίνεσθαι καὶ διαλέγεσθαι δυνατωτάτους. Ἐφη δὲ καὶ τὸ διαλέγεσθαι ἀπομαθεῖναι ἐκ τοῦ συνόντος κοινῇ βουλευέσθαι διαλέγοντας κατὰ γένη τὰ πράγματα. Δεῖν οὖν πειρᾶσθαι ὅτι μάλιστα πρὸς τοῦτο ἐαυτὸν ἀπομαρτυροῦμαι, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐπιμαρτυρεῖν ἐκ τούτου γὰρ γίνεσθαι ἀνδρὸς ἀρίστου τε καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ.

Ὡς δὲ καὶ διαλεκτικωτέρους ἐπολεῖ τοὺς συνόντας, πειρᾶσθαι καὶ τοῦτο λέγειν. Σωκράτης γὰρ. τοὺς μὲν εἰδότες τί ἐκαπτον εἴη τῶν ὄντων ἀνόμιμα καὶ τοὺς ἄλλους ἂν ἐξηγεῖσθαι δύνανται τοὺς δὲ μὴ εἰδότες οὐδὲν ἔφη θαυμαστόν εἶναι αὐτοὺς τὰ πρᾶττεσθαι καὶ ἀλλῶς πρᾶττεσθαι. Ὡς δὲ καὶ σκοπεῖν οὖν τοὺς συνόντες τί ἐκαπτον εἴη τῶν ὄντων οὐδέποτε. Διχα. Πάντα μὲν οὖν ἢ διακρίνεται πάλιν ἔργῳ ἢ ἐκείλῃ ἐν ὅσῳ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπισκέψεως δηλοῦσιν οἱμαί, τοσαῦτα λέγω. (1) Πρῶτον δὲ περὶ εὐσεβείας ὁδὸς πὺς ἐστί; Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημος, ποῖον τι νομίζεις εὐσεβεῖν εἶναι; Καὶ ὁ, Καλλίστην νῆ Δι', ἔφη. Ἐγὼ οὖν εἰπεῖν ὑποῖς τις ὁ εὐσεβὴς ἐστιν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, ὁ τοὺς θεοὺς τιμᾶν. Ἐστὶ δὲ ἂν τις βούληται τρόπον τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οὐκ, ἀλλὰ νόμοι αἱ καὶ ὅς δὲ τοῦτο ποιεῖν. (2) Οὐκοῦν ὁ τοὺς νόμους τοῦτους εἰδὼς εἰδὼς ἂν ὡς δὲ τοὺς θεοὺς τιμᾶν; Οἶμαι ἔγωγ', ἔφη. Ἄρ' οὖν ὁ εἰδὼς τοὺς θεοὺς τιμᾶν οὐκ ἀλλῶς οἰεῖται εἶναι τοῦτο ποιεῖν ἢ ὡς εἰδέν; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. Ἀλλῶς δὲ τις θεοὺς τιμᾶ ἢ ὡς οἰεῖται εἶναι; Οὐκ οἶμαι, ἔφη. (3) Ὁ ἀρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς νομίζων ἂν τοὺς θεοὺς τιμᾷ; Πάνυ μὲν οὖν. Οὐκοῦν δὲ γε νομίζων τιμᾶν ὡς δὲ τιμᾷ; Πῶς γὰρ οὐ; Ὁ δὲ γε ὡς δὲ τιμᾶν εὐσεβὴς ἐστὶ; Πάνυ μὲν

recte administret, et amicis patriaque prosit, et hostes superet, de quibus maximam non utilitates modo, sed etiam voluptates existunt: et his igitur fructum percipiunt temperantes, dum ea faciunt; quum intemperantes aulibus bonum participes fiant. Nam quem dicere possumus horum minus esse participem, quam cui minime licet hac e consilio agere, occupato quicquid graviter voluptatibus maxime obvis? Tum Euthydemus, Dicere mihi, ait, videris, mi Socrate, homini, qui a corporis voluptatibus vincitur, nullam omnino virtutem esse posse. Nam quid interest, mi Euthydemus, inquit, inter hominem intemperantem et rudissimum bellum? Nam qui non considerat optima, et omni modo facere querit eis, quae facuissima sunt, quid ille differat ab imprudentissimis pecudibus? At soli temperantes res optimas considerare possunt, easque tum re tum verbis secundum genera discernere, ac bonas quidem eligere, a malis autem abstinere. Atque hoc modo dicebat viros praestantissimos ac felicissimos effici, maximeque ad disserendum idoneos. Alebat etiam διαλέγεσθαι (disserere) ex eo dictum esse, quod convenientes communiter consulenti, dum res secundum genera discernunt. Itaque entendum esse, ut ad hoc se quam paratissimum quisque reddat, eoque rei maxime studeat. Nam ex eo fieri homines praestantissimos, et imperio dignissimos, et disserendi peritissimos.

CAPUT VI.

Quo quidem modo familiares suos etiam disserendi peritiores effecerit, etiam hoc exponere conabor. Etenim putabat Socrates, eos, qui scirent quid essent res singulares, posse aliis etiam eas explicare: qui vero nescirent, ipsos et falli et alios quoque fallere, non mirum esse dicebat. Ideoque nunquam suis cum familiaribus considerare desinebat, quid res quaelibet esset. Omnia quidem quomodo definiret, operosum fuerit persequere: per quae vero et quanta modum considerationis hujus indicaturum me esse puto, illa dicam.

Primum de pietate hoc fere modo considerabat: Dic mihi, mi Euthydemus, inquit, quale quiddam esse putas pietatem? Et ille, Pulcherrimum profecto, ait. Potesne igitur dicere, qualis sit homo pius? Is, ait, mihi videtur, qui deos honore adscit. Licetne vero deos eo modo honorare, quo quisque vult? Non, sed leges quasdam sunt, secundum quas id faciendum est. Ergo qui leges has novit, is sciret, quo pacto dii sint honorandi? Arbitror, ait. Ergo qui deos novit honorare, non aliter id faciendum putat, quam uti scit? Non aliter, inquit. Estne vero quisquam qui deos honoret aliter, quam putet oportere? Non arbitror, ait. Ergo qui novit ea quae legitima sunt erga deos, is legitime deos honorat? Omnino, ait. Qui igitur legitime ipsos honorat, is honorat, ut oportet? Qui non? Qui vero sic, ut oportet, honorat, an

ὦν, ἐρη. Ὁ ἀρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα αἰδῶς ἔρῳς ἢ ἡμῖν εὐσεβείᾳ ἐκρηγμένους εἶναι; Ἐμοὶ γοῦν, ἐρη, δοκεῖ.

β. Ἀνθρώπους δὲ ἀρα ἔστιν ὃν ἂν τις τρόπον βούληται χρῆσθαι; Οὐκ, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτους ὁ εἰδὼς ἢ ἔστι νόμιμα, καὶ ὁ δὲ πᾶς ἀλλήλους χρῆσθαι, νόμιμος ἂν εἴη. Οὐκοῦν οἱ κατὰ ταῦτα χροῖμενοι ἀλλήλους ὡς δὲ χρῶνται; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἱ γὰρ ὡς δὲ χρῶμενοι καλῶς χροῖνται; Πάνν μὲν οὖν, ἐρη. Οὐκοῦν οἱ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις καλῶς χροῖμενοι καλῶς πράττουσι, τὰνθρώποις πράγματα; Εἰκός γ', ἐρη. Οὐκοῦν οἱ τοῖς νόμοις περὶόμενοι δίκαιοι οὗτοι ποιοῦσι; Πάνν μὲν οὖν, ἐρη. (α) Δίκαιον δὲ εἶναι, ἐρη, ὅποια καλεῖται; Ἄ οἱ νόμοι καλεῖουσιν, ἐρη. Οὐκ ἀρα ποιοῦνται ἢ οἱ νόμοι καλεῖουσιν δίκαιοι τι ποιοῦσι καὶ ὁ δὲ; Πῶς γὰρ οὐ; Οὐκοῦν οἱ γὰρ τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοι εἰσιν; Οἷμαι ἔγωγ', ἐρη. Οἷα οὖν τινες πειθεσθαι τοῖς νόμοις μὴ εἰδότες ἢ οἱ νόμοι καλεῖουσιν; Οὐκ ἔγωγ', ἐρη. Εἰδότες δὲ ἢ οὐ ποιοῦν οἷα τινὲς οἰεσθαι δὲν μὴ ποιεῖν ταῦτα; Οὐκ οἶμαι, ἐρη. Οἷας δὲ τινες ἀλλὰ ποιοῦντας ἢ ὁ οὐκ εἰδὼς; Οὐκ ἔγωγ', ἐρη. Οἱ ἀρα τὰ περὶ ἀνθρώπων νόμιμα εἰδότες τὰ δίκαια οὗτοι ποιοῦσι; Πάνν μὲν οὖν, ἐρη. Οὐκοῦν οἱ γὰρ τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοι εἰσι; Τίνες γὰρ ἄλλοι; ἐρη. Ὅρθως ἂν ποτε ἀρα ὁριζόμενοι δικαίους εἶναι τοὺς εἰδότες τὰ περὶ ἀνθρώπων νόμιμα; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἐρη.

γ. Σοφίαν δὲ τί ἐν φήσικμεν εἶναι; εἰπέ μοι, πότερὰ σοι δοκοῦσιν οἱ σοφοὶ ἢ ἐπιστάνται, ταῦτα σοφοὶ εἶναι, ἢ εἰσι τινες ἢ μὴ ἐπιστάνται σοφοί; Ἄ ἐπιστάνται ἀληθῶς, ἐρη. Πῶς γὰρ ἂν τις ἢ μὴ ἐπισταίτο, ταῦτα σοφὸς εἴη; Ἄρ' οὖν οἱ σοφοὶ ἐπιστήμη σοφοὶ εἰσι; Τίνα γὰρ, ἐρη, ἄλλαν τις ἂν εἴη σοφός, εἰ γὰρ μὴ ἐπιστήμη; Ἄλλο δὲ τι σοφίαν οἶα εἶναι ἢ ὅ σοφοὶ εἰσιν; Οὐκ ἔγωγ'. Ἐπιστήμη ἀρα σοφία εἶστι; Ἐμοιγε δοκεῖ. Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀνθρώπων δύνατον εἶναι τὰ ὅντα πάντα ἐπιστάσθαι; Οὐδέ μὰ Δι' ἔμοιγε πολλοστὴν μέρος αὐτῶν. Πάντα μὲν ἀρα σοφὸν οὐχ οἷον τε ἀνθρώπων εἶναι; Μὰ Δι' οὐ ὀκτώ, ἐρη. Ὁ ἀρα ἐπιστάται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν; Ἐμοιγε δοκεῖ.

δ. Ἄρ' οὖν, ὦ Εὐθύδημε, καὶ τὰγαθὸν οὗτοι ζητητέον εἶσι; Πῶς; ἐρη. Δοκεῖ σοι τὸ αὐτὸ πᾶσι ἀρέλινον εἶναι; Οὐκ ἔγωγ'. Τί δέ; τὸ ἄλλο ἀρέλινον οὐ δοκεῖ σοι ἐνίστασθαι; Ἄλλο βλαβερὸν εἶναι; Καὶ μάλα, ἐρη. Ἄλλο δ' ἂν τι τοιοῦτον ἀγαθὸν εἶναι ἢ τὸ ἀρέλινον; Οὐκ ἔγωγ', ἐρη. Τὸ ἀρα ἀρέλινον ἀγαθὸν ἐστὶν ὅταν ἂν ἀρέλινον ᾖ; Δοκεῖ μοι, ἐρη.

ε. Τὸ δὲ καλὸν ἔχοντες ἂν πᾶς ὅλλως εἰπεῖν ἢ, εἰ ἐστὶν, ὀνομαζέμεν καλὸν ἢ σῶμα ἢ σκευὴ ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν, ὁ οἶσθα πρὸς πάντα καλὸν ἐν; Μὰ Δι' οὐκ ἔγωγ', ἐρη. Ἄρ' οὖν πρὸς ὃ ἂν ἕκαστος χρῆσιμον ᾖ, πρὸς τοῦτο ἕκαστος καλῶς εἶναι χρῆσθαι; Πάνν μὲν οὖν, ἐρη. Καλὸν δὲ πρὸς ἄλλο τι ἐστὶν ἕκαστος ἢ πρὸς ὃ ἕκαστος καλῶς εἶναι χρῆσθαι; Οὐδέ πρὸς ἂν ἄλλο, ἐρη. Τὸ

plus est? Omnino, inquit. Ergo qui legitima novit erga deos, eum recte piūm definiverimus? Ita mihi videtur, ait.

An vero licet hominibus de uti, quemadmodum aliquis velit? Non: sed appd hoc etiam qui novit legitima, secundum quæ fere alios alie tibi decet, legitimus esset. Ergo qui secundum hæc se invicem utuntur, ut decet utantur? Quid non? Nam vero qui utuntur ut decet, recte utantur? Omnino, ait. Ergo qui recte utantur hominibus, illi etiam res humanas recte agunt? Consequenter, inquit. Ergo qui legibus parent, hi iusta faciunt? Omnino, ait. Scis autem qualiam iusta dicantur? Quæ leges iubent, ait. Ergo qui ea faciunt, quæ leges iubent, tuos iusta faciunt, tam quæ fieri debent? Quid non? An vero iusti sunt, qui iusta faciunt? Arbitror equidem, ait. Ergone potes legibus aliquos parere, qui nesciunt quæ leges iubent? Non equidem, ait. At qui sciunt quid faciendum sit, eosne putas arbitrari, faciendum id non esse? Non potui, ait. An aliquos nosti, qui alia faciunt, quam quæ fieri debere putant? Minime, inquit. Ergo qui sciunt quæ legitima sunt erga homines, iusta faciunt? Omnino, ait. Qui igitur iusta faciunt, iusti sunt? Qui tandem alii? ait. Ergo recte definimus, si eos esse iustos definiverimus, qui sciunt quæ legitima sint erga homines? Sic mihi videtur, ait.

Quid vero dicere possumus sapientiam esse? Die mihi, utrum tibi sapientes, in his rebus, quæ morant, sapientes esse videantur, an aliqui sint in his sapientes, quæ nesciunt? Nimirum in illis sapientes sunt, quæ sciunt. Nam qui possit aliquis esse sapiens in illis, quæ nescit? Nam igitur sapientes, scientia sunt sapientes? Quamvis alia re sapiens aliquis fuerit, si non scientia? Nam vero putas quiddam aliud esse sapientiam, quam quæ homines sapientes sunt? Non equidem. Ergo sapientia est scientia? Mihi quidem videtur. Ergone tibi videtur, hominem res omnes scire posse? Imo nec partem profecto rerum multas scire. Homo igitur in omnibus nequit esse sapiens? Minime profecto, ait. Ergo in eo quisque est sapiens, quod scit? Mihi quidem videtur.

Nam et de bono, Euthydemæ, sic querendum erit? Quomodo? ait. Num idem tibi videtur omnibus hominibus esse utile? Non mihi quidem. Quid? an quod utile est alteri, non tibi videtur esse nonnullarum alteri noxium? Omnino, ait. Nam quid aliud potes dicere bonum esse, quam id, quod est utile? Non equidem, ait. Ergo quod est utile, bonum est illi, cui utile fuerit? Ita mihi videtur, inquit.

An vero pulchrum alio quodam modo appellare possimus, quam ut pulchrum, si ita est, nomines aut corpora, aut vas, aut aliud quiddam, quod scis ad omnia pulchrum esse? Non equidem profecto, inquit. Ergo ad quod utile quique fuerit, ad id cuique pulchrum est eo uti? Omnino, ait. Nam autem quævis res ad aliud quiddam pulchra est, quam cuius usui singula pulchre inserviant? Ad nihil plane aliud,

χρήσιμον ἀρα καλὸν ἐστι πρὸς δ' ἂν ἢ χρήσιμον; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

10. Ἀνδρίαν δέ, ὃ Ἐυθύδημα, ἀρα τῶν καλῶν νομίμους εἶναι; Καλλίστην μὲν οὖν ἔγνω', ἔφη. Χρήσιμον ἀρα οὐ πρὸς τὰ διαγίστα νομίμους τὴν ἀνδρείαν; Μὴ δέ', ἔφη, πρὸς τὰ μέγιστα μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι πρὸς τὰ ὀρεῖνὰ τε καὶ ἐπιεικύνοντα χρήσιμον εἶναι τὸ ἀγνοεῖν αὐτά; Ἡμισυτά γ', ἔφη. Οἱ ἀρα μὴ φοβούμενοι τὰ τοιαῦτα διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τί ἐστιν οὐκ ἀνδρείοι εἰσι; Νή δέ', ἔφη. Πολλοὶ γὰρ ἂν οὕτω γε τῶν τε μενινομένων καὶ τῶν δειλῶν ἀνδρείοι εἴεν. Τί δέ; οἱ καὶ τὰ μὴ δεινὰ δειδωκότες; Ἐπεὶ γὰρ ἡ δία ἤττον, ἔφη. Ἄρ' οὖν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἐπιεικύνοντα ὄντας ἀνδρείους ἡγῇ εἶναι, τοὺς δὲ κακῶς δειλοὺς; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. (11) Ἀγαθοὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίμους ἄλλους τινὰς ἢ τοιφθοναμένους αὐτοὺς καλῶς χρῆσθαι; (Οὐκ, ἀλλὰ τούτους, ἔφη. Κακούς δὲ ἀρα τοὺς οἷου τούτοις κακῶς χρῆσθαι; Τίνας γὰρ ἄλλους; ἔφη. Ἄρ' οὖν ἕκαστοι γρόνται ὥς οἰοῦνται δεῖν; Πῶς γὰρ ἄλλους; ἔφη. Ἄρα οὖν οἱ μὴ δυνάμενοι καλῶς χρῆσθαι ἰσχυοῦν ὥς δεῖ χρῆσθαι; Οὐ δέπου γε, ἔφη. Οἱ ἀρα εἰδότες ὥς δεῖ χρῆσθαι, οὕτως καὶ δύνανται; Μόνον γε, ἔφη. Τί δέ; οἱ μὴ διαμαρτυρούμενοι ἀρα κακῶς γρόνται τοῖς τοιούτοις; Οὐκ οἴομαι, ἔφη. Οἱ ἀρα κακῶς γρόνται οἱ διαμαρτυράμενοι; Εἰκόες γε, ἔφη. Οἱ μὲν ἀρα ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπιεικύνουσιν καλῶς χρῆσθαι ἀνδρείοι εἰσιν, οἱ δὲ διαμαρτυνότες τούτου δειλοὶ; Ἐμοιγε δοκοῦσιν, ἔφη.

12. Βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα ἀρχὴς μὲν ἀμφοτέρωθεν ἡγεῖται εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε. Τὴν μὲν γὰρ ἐκόντων τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νόμους τῶν πόλεων ἀρχὴν βασιλείαν ἡγεῖται, τὴν δὲ ἀκόντων τε καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ὅπως δ' ἄρην βούλοιο, τυραννίδα. Καὶ ὅπου μὲν ἐκ τῶν τὸ νόμιμα ἐπιτελούντων αἱ ἀρχαὶ καθίστανται, ταύτην τὴν πολιτείαν ἀριστοκρατίαν ἐνόμιζεν εἶναι, ὅπου δ' ἐκ τιμημάτων, πλουτοκρατίαν, ὅπου δ' ἐκ πάντων, δημοκρατίαν.

13. Εἰ δέ τις αὐτῇ παρὶ τοῦ ἀντιλέγου μηδὲν ἔχειν σπαρὲς λίγων, ἀλλ' ἄνιστο ἀποδιείξαις; ἤτοι σωφρότερον φάσκων εἶναι ἐν αὐτοῖς λόγοις ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀνδρεύτερον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπαυήεν ἂν πάντα τὸν λόγον ἐδέξαι πως; (14) Φης εὐ ἀμείνων πολιτὴν εἶναι ἐν οὐ ἐπαινεῖς ἢ ἐν ἐνῶ; Φημί γὰρ οὖν. Τί οὖν οὐκ ἐκεῖνο πρῶτον ἐπεκαλεσάμεθα, τί ἐστιν ἔργον ἀγαθὸν πολέτου; Ποιῶμεν τοῦτο. Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει κρατοῖς ἂν δὲ χρήσιμον εὐποριώτερον τὴν πόλιν ποῖω; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Ἐν δὲ γε πολέμῳ δὲ καθυπερέτερον τῶν ἀντιπάλων; Πῶς γὰρ οὐ; Ἐν δὲ προσβέλει ἀρα δὲ ἐν φέλους ἀντὶ πολέμου παρκακιστῇ; Εἰκότως γε. Οὐκοῦν καὶ ἐν δειμυγορίᾳ δὲ σπείσεις τε πᾶσι καὶ ὁμόνοιαν ἱμποῦν; Ἐμοιγε δοκεῖ. (15) Ἦντοι δὲ τῶν λόγων ἐπαναγομένην καὶ τοὺς ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς πρᾶμεν ἐγγίγνετο τολμήσει. (16) Ὅπως δὲ αὐτός τι τῶν λόγων διαίτοι, διὰ τῶν μέγιστα ἡμολογού-

inquit. Ergo quod est utile, pulchrum est ad quodcumque utile fuerit? Ita mihi videtur, inquit.

Fortitudinem vero, mi Euthydemus, num inter pulchra esse censet? Imo pulcherrimum censet, ait. Ergo tu fortitudinem non ad minimam utilitatem esse statuis? Minime profecto ad hanc, inquit, sed ad maximam. Nam igitur tibi utile esse ad terribilia et periculosa videtur, an ipse ignorare? Minime, ait. Ergo qui talia non metuent, propterea quod nesciant quid alia, non sunt fortes? Profecto non sunt, inquit: nam sic multi homines animo insani et timidi, fortes essent. Quid eutem illi, qui non terribilia metuent? Multo profecto minus, ait. Qui ergo boni sunt ad terribilia et periculosa, hos fortes esse putas; qui vero mali, timidos? Omnino, inquit. An vero putas ad talia quosdam alios etiam bonos esse quam qui eis uti recte possint? Non, ait, sed hos ipsos. Malis autem, qui his male utantur? Quosdam alios? inquit. Ergone stultior singuli, ut oportere se nisi arbitrantur? Qui aliter? inquit. Scimusnequi non possunt recte uti, quo pacto utendum sit? Nequaquam opinor, inquit. Igitur qui norunt quomodo uti utendum, illi etiam uti possunt? Imo soli, inquit. Quid? si qui non aberraverunt ab eorum usu, non male talibus utantur? Non arbitror, inquit. Ergo qui male utantur, aberrant? Consentaneum, ait. Qui igitur terribilibus et periculosis recte uti sciunt, sunt fortes; qui vero ab hoc aberrant, timidi sunt? Mihi quidem videtur, inquit.

Regnum etiam et tyrannidem, utrumque iudicabat esse quidem imperium, verum inter se differre statuebat. Nam regnum esse putabat, in homines volentes et secundum civitatem leges imperium; at in homines nolentes, nec secundum leges, sed ex arbitrio principis imperium esse tyrannidem. Atque ubi magistratus ex his constituerentur, qui legitima perficeret, eam republice formam existimabat esse, in qua optimales dominarentur; ubi ex censibus, locupletum imperium; ubi ex universis, statum popularem.

Quod si quis ipsi aliquis in re contradiceret, qui nihil certi quod diceret haberet, sed sine demonstratione vel sapienterem esse praeiudicaret illum ceteris ipse mentionem faceret, vel civis administrationis peritiorum, vel fortiorum, vel quid aliud ejusmodi; hoc fere modo orationem omnem ad rem propositam redecebat. Tunc civem esse meliorem ais, quem ipse pendiras, quam quem ego? Alio. Quid ergo non illud primum consideravimus, quodnam boni civis sit officium? Faciamus id sane. Ergo in opum administratione potior illius erit ratio, qui civitatem opulentiorum reddidit? Omnino, ait. At in bello, ejus qui hostium victricem efficit? Quid non? At in legatione, ejus qui amicos ex hostibus efficit? Merito. Ergo etiam in concionibus ad plebem, ejus qui seditiones conpescuerit, et auctor concordiae fuerit? Ita mihi videtur. Hoc modo quum sermo reduceretur, etiam illis ipsis, qui contradicebant, veritas elucescebat. Et quum ipse aliquid oratione percurreret, per ea pro-

μενων ἐπιδριέτω, νομίζων ταύτην ἀσφάλειαν εἶναι λόγου. Τούτου παλὶ μάλιστα ὅν ἐγὼ οἶδα, ὅτι λέγεις, τοὺς ἀκούοντας ὁμιλοῦντας περὶ γεν. Ἐρῆ δὲ καὶ Ὁμηρον πρὸ Ὀδυσσεὺς ἀναθέτει τὸ ἀσφαλὲς ῥήτορα εἶναι, ὡς ἱκανὸν αὐτὸν ὄντα διὰ τῶν δοκούντων τοῖς ἀνθρώποις εἶναι τοὺς λόγους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

CAPUT VII.

Ὅτι μὲν οὖν ἀπλῶς τὴν αὐτοῦ γνώμην ἀπαρτίζω Σωκράτης πρὸς τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ δοκεῖ μοι ὄλβιον ἐκ τῶν εἰρημίων εἶναι· ὅτι δὲ καὶ αὐτόρκεις ἐν ταῖς προσηκούσαις πράξεσιν αὐτοὺς εἶναι ἐπιμελείτω, νῦν τοῦτο λέγω. Πάντων μὲν γὰρ ὅν ἐγὼ οἶδα μάλιστα ἔμαθεν αὐτῷ εἶδέναι ὅπου τις ἐπιστήμην εἴη τῶν συνόντων αὐτῷ ὅν δὲ προσήκει ἀνδρὶ καλῷ καὶ σοφῷ εἶδέναι. ἔτι μὲν αὐτὸς εἰδείη πάντων προθυμώτατα εἰδίστασθαι ὅπου δὲ αὐτὸς ἀπειρότερος εἴη, πρὸς τοὺς ἐπιστατήμους ᾗναι αὐτούς. (α) Ἐξίστασε δὲ καὶ μέχρι ὅπου θεοὶ ἡμετέρων εἶναι ἑκάστου πράγματος τὸν ὁρθὸς πεποιθήμενος. Αὐτίκα γεωμετρίαν μέχρι μὲν τούτου ἐρῆ θεῶν μανθάνει, ὥς ἱκανὸς τις γένηται, εἰ ποτε δεήσει, γῆν μὲντοι ὁρθῶς ἢ παραλαβεῖν ἢ παραδοῦναι ἢ διανέμειν ἢ ἔργον ἀποδείξασθαι. Οὕτω δὲ τοῦτο ῥῆθιον εἶναι μαθεῖν ὥστε τὸν προσέχοντα τὸν νοῦν τῇ μετρήσει ἁμα τῇ τε γῇ ἐπὶ ὁπότε δέσιν εἰδέναι καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμενος εἶναι. (β) Τὸ δὲ μέχρι τῶν δυσκινέτων διαγραμμάτων γεωμετρίαν μανθάνειν ἀπεδοκίμαζεν. (γ) Ὅτι μὲν γὰρ ὁρατοῦν ταῦτα οὐκ ἐρῆ ὄντων καίτοι οὐκ ἀπείρος γε αὐτῶν ἦν. Ἐρῆ δὲ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι ἀνθρώπου βίον κατατρέχειν καὶ ἄλλων πολλῶν τε καὶ ὁρατῶν μαθημάτων ἀποκαυλῶν. (δ) Ἐκάλειν δὲ καὶ ἀστρολογίας ἡματέρους γίνεσθαι, καὶ ταύτης μέντοι μέχρι τοῦ νυκτός τε ὥραν καὶ μηνός καὶ ἐνιαυτοῦ δύνασθαι γινώσκειν, ἐνέκα πορείας τε καὶ πλοῦ καὶ φυλακῆς, καὶ ὅσα ἄλλα ἢ νυκτός ἢ μηνός ἢ ἐνιαυτοῦ πράττεται, πρὸς ταῦτ' ἔχειν τεκμηρίους χρῆσθαι, τὰς ὥρας τῶν εἰρημίων διαγινώσκοντας. καὶ ταῦτα δὲ ῥῆθια εἶναι μαθεῖν παρὰ τε τῶν νυκτολόγων καὶ κυβερνητῶν καὶ ἄλλων πολλῶν ὅς ἐπιμαλὲς ταῦτα εἰδέναι. (ε) Τὸ δὲ μέχρι τούτου ἀστρονομίαν μανθάνειν, μέχρι τοῦ καὶ τὰ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ περιφορᾷ ὄντα καὶ τοὺς πλάνητάς τε καὶ ἀσταθμήτους ἀστέρους γινώσκειν, καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰς περιόδους καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν ζητούντας κατατρέχεισθαι, ἰσχυρῶς ἀπέτρεπεν. Ἀρτίζων μὲν γὰρ οὐδέ μιν οὐδ' ἐν τούτοις ἐρῆν καίτοι οὐδὲ τούτων γε ἀνέκτος ἦν ἐρῆ δὲ καὶ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι κατατρέχειν ἀνθρώπου βίον καὶ πολλῶν καὶ ὁρατῶν ἀποκαυλῶν. (ς) Ὅπως δὲ τῶν οὐρανίων, ἢ ἑκαστὰ ὁ θεὸς μηχανῆται, προνοστήν γίνεσθαι ἀπέτρεπεν· οὐτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ ἀνέμιζεν εἶναι οὐτε χρῆσθαι θεοῖς ἢ ἡγεῖτο τὸν ζητούντα δὲ αἰεὶναι σφραγίσαι οὐκ ἐβουλόχευεν. Κινδύ-

grediatur, quæ maxime essent in confesso; quam esse certissimum rationem disputandi arbitrabatur. Itaque quædam discebat, maxime omnium, quos ego nori, auditores suos, ut idem faterentur, adducebat. Aiebat et Homerus ad Ulyssin tribuisse, quod esset orator certus: quia per ea quæ hominibus viderentur, orationes suas deducere posset.

Itaque perspicuum esse ex his quæ diximus arbitror, Socratem ad eos, qui ejus consuetudine utebantur, sententiam suam simpliciter protulisse. Quod etiam operam dedit, ut ipsi in agenda his, quæ sibi convenirent, astis essent idonei; id nunc exponam. Etenim maxime Socrati omnium, quos equidem novi, curæ erat, ut sciret quæ scientia suorum familiarium quique polleret: in his autem, quæ virum pulchri bonique studiis scire conveniret; quodcumque ipse cognoverat, summa cum sollicitudine edocebat: quæ vero in re ipse minus esset peritus, ad peritos eos deducebat. Edocebat etiam, quousque hominem recte institutum cujusque rei peritum esse conveniat. Exempli gratia, geometriam eo usque discendam aiebat, donec quis posset, si quando opus fieret, terram vel recta metiendi ratione accipere, vel tralare, vel distribuere, ut opus esset grati approbare. Hoc tam facile dici posse, ut qui mentem ad dimensionem adterat, in et scire possit, quanta sit ipsa terra, et cognita metiendi ratione discat. Verum in geometria discenda progressum ad descriptiones usque intellecta difficilis inveniebat. Nec enim, quid ex res usque haberent, videre se dicebat; siqui erat illarum minime rudis: hæc vero sufficere ad vitam hominis consumendam aiebat, ac ab aliis multis utilibusque disciplinis eum arceret. Et jubebat astronomiæ adeo peritos fieri, ut et noctis et mensis et anni tempora cognoscere possent, tum itineris ac navigationis causa, tum excuriarum, aliarumque rerum, quæcumque vel per noctem, vel in mense, vel in anno gererent; ut ad ea certis indicia uti possent, quibus illorum, quæ divinus, tempora dignoscerent. Atque hæc dici facile ab his posse, qui noctis feras venantur, et a navium gubernatoribus, aliisque multis, quibus est curæ, ut hæc sciant. At vero in astronomia discenda eo progressi, donec et illa cognoscantur, quæ in eodem acm comprehenduntur ceteri mota, et planetæ et errantia sidera, et ipsorum a terra intervalla, et circuitus, eorumque causas inquirendo confici, vehementer deborabatur. Quæpe nec in his quidem ullam se utilitatem videre dicebat, quancumque eorum non esset rudis: aiebat vero, etiam hæc sufficere ad vitam hominis consumendam, et a multis rebus utilibus eum arceret. Atque in universum delinquebat, ne quis studium in res ceteras impenderet, quæ scilicet artificii deus omnia molatur. Nec enim illa posse ab hominibus inveniri putabat, nec diis cum rem facere gratam arbitrabatur, quæ illi manifesta esse nonissent, inquirere. Addebat rose pri-

νεύσει δ' ἂν ἐξη καὶ παραπορήσῃ τὸν ταύτην μαρι-
μῶντα, οὐδὲν ἔχον ἢ Ἀναξάγορας περιεργάσεν δ'
μέγιστον ἀρρησάσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν δεινῶν μηχανᾷς ἐξη-
γεῖσθαι. (7) Ἐκείνους γὰρ λέγων μὲν τὸ αὐτὸ εἶναι πῦρ
καὶ ἥλιον ἡγνοῖ εἰς τὸ μὲν πῦρ δὲ ἀνθρώποι βροδίας
καθορᾷσιν, εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύναται ἀντιβλέπειν,
καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενοι τὰ χρώματα
μελάντερα ἔχουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὐ. Ἠγνοῖ δὲ
καὶ ὅτι τῶν ἐκ τῆς γῆς φεομένων ἄνεν μὲν ἡλίου αὐτῆς
οὐδὲν δύναται καλῶς αὐξέσθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς θερ-
μινύμενα πάντα ἀπολλυταί· φάσκον δὲ τὸν ἥλιον λί-
θον διαύκον εἶναι καὶ τοῦτο ἡγνοῖ, ὅτι λίθος μὲν ἐν
πυρὶ ἂν οὕτω λάμπει οὕτω πολλὸν χρόνον ἀντέξει, ὁ δὲ
ἥλιος τὸν πάντα χρόνον πάντων λαμπρότατος ἂν δια-
μύνη. (8) Ἐκείνους δὲ καὶ λογισμὸς μαρτυρεῖ καὶ
τούτων δὲ ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐκείνους φυλάττεισθαι τὴν
μάστιγον πραγματείαν, μέγα δὲ τοῦ ὀφελίμου πάντα
καὶ αὐτὸς συνεκτατάσσει καὶ συνδιέξει τοῖς συνοῦσι.
(9) Περιεργάσας δὲ σπέρμα καὶ ὕμινος ἐπιμελείσθαι τοὺς
συνόντας παρὰ τὰ τῶν εἰδόντων μαρτυρόντας ὅσα ἐνδὲ-
ργοιο καὶ αὐτοῦ ἐπισκεπτοντες προσέχοντα δὴ παντός τοῦ
βίου τί βρῶμα ἢ τί ποῖμα ἢ ποῖος πόσις συμπεριεσθῇ,
καὶ ποῖα τούτους χρώμενος ὑγιεινότερα ἂν διαίται. Τὸν
γὰρ οὕτω προσέχοντα αὐτοῦ ἔργον εἶναι εὐρεῖν ἱα-
τρὸν τὰ πρὸς ὑγίαν συμπεριέροντα αὐτῷ μᾶλλον διαγι-
γνώσκοντα αὐτοῦ. (10) Εἰ δὲ τις μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν
ἀνθρωπίνην σοφίαν ὁμαλείσθαι βούλοιο, συνεβούλευε
μαντικῆς ἐπιμελείσθαι. Τὸν γὰρ εἰδὸς δὲ ἂν οἱ θεοὶ
τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν πραγμάτων σημεινοῦσιν οὐδέ-
ποτε ἔρμηνον εἶρη γίγνησθαι συμβουλῆς θεῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Εἰ δὲ τις, ὅτι φάσκοντος αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ
προσεχμαίνει ὅτι τὰ δέοι καὶ ἢ μὴ δέοι ποιεῖν ὑπὸ τῶν
δικαστῶν καταγνώσθαι θάνατος, οἶσται αὐτὸν Δείχασθαι
περὶ τοῦ δαιμονίου ψευδόμενον, ἐνοησάτω πρῶτον μὲν
θεοῦ οὗτος ἦδη τότε πόρρω τῆς ἡλικίας ἦν ὥστ' εἰ καὶ μὴ
τότε, οὐκ ἂν πολλὰ ὑπερὶον τελευτήσῃαι τὸν βίον εἴτα
ὅτι τὸ μὲν ἀβροδύνατον τοῦ βίου καὶ ἐν ᾧ πάντες τὴν
διάνοιαν μειοῦνται ἀπέλιπον, ἀντὶ δὲ τούτου τῆς ψυχῆς
τὴν βίωσιν ἐπιδείξιμους εὐλαίαν προσεκτάστω, τὴν
τὴν δίκην πάντων ἀνθρώπων ἀληθέστατα καὶ δεινερῶτα-
τα καὶ δικαιοτάτα εἰπὼν καὶ τὴν κατὰ φύσιν τοῦ θά-
νάτου πρᾶστατα καὶ ἀνδροδύστατα ἐνερῶν. (1) Ὁμο-
λογεῖται γὰρ οὐδένα ποτε τῶν μνημονευμένων ἀνθρώ-
πων καλλίον θάνατον ἐνεγκεῖν. Ἀνάγκη μὲν γὰρ ἡγήσασθαι
αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τρεῖς ἡμέρας βῶναι διὰ τὸ
Διῆλιν μὲν ἐκείνου τοῦ μνήσθαι εἶναι, τὸν δὲ νόμον μετέδωκε
ἐν ὅμοισι ἀποθνήσκειν εἰς ἂν ἡ θεωρία ἐκ Διῆλου
ἐπανέβη, καὶ τὸν χρόνον τούτων ἀπασὶ τοῖς συνήθεσι
πρακτικῶς ἐγένετο οὐδὲν ἄλλοιότερον διαβῆναι ἢ τὸν ἐμπο-
σθῆναι χρόνον καὶ τοῖς ἐμπροσθέν γε πάντων ἀνθρώπων

onium, ne qui de huius inquirendis solicius esset, deliraret
nihilominus quam deliravit Anaxagoras, qui animo maxime
fuit elato, propterea quod deorum machinas enarraret. Ni-
mirum ille, dum ait ignem ac solem idem esse, ignorabat
ab hominibus ignem inspicere facile posse, quom solem adver-
sum intueri non possit, quodque illis, qui a sole collustran-
tur, coarctes reddantur uigiores; qui vero ab igne, non ita.
Ignorabat etiam, quod nihil eorum, quæ ex terra nascuntur,
absque solis splendore possit augescere; quum omnis, quæ
ab igne calefaciunt, peresit. Idem quum solem esse lapidem
ignitum diceret, etiam ignorabat, lapidem, qui sit in igne,
neque lucere, neque diu perdurare; quum sol per omne
tempus omnium splendidissimus maneat. Jubebat etiam
numerandi rationem disci, et in hac perinde atque in aliis
monebat, ad ab inani occupatione sibi caveretur; atque ipse
etiam omnia extenus peruestigabat, quatenus essent utilis,
et ans cum familiaribus perquirebat. Et vehementer fa-
miliars suos hortabatur, ut etiam valetudinis curam habe-
rent, discentes a perfitis, quæ possent; atque ut eorum
onusquisque per omnem vitam se ipsam animadverteret,
quoniam cibus, qui potus, qui labor ei conduceret, et quo
pactio his utendo quam optima valetudine frui posset. Nam
ei, qui ita se animadverteret, difficile aiebat esse, ut
medicum inveniret, qui ad valetudinem conducenda magis
se ipso didicerat. Si quis autem majora, quam pro sa-
pientis humana, vellet assequi, consuebat ut divinationi
operam daret. Etenim aiebat, eum qui sciret, quibus
indiciis dii hominibus aliquid de negotiis significet, nun-
quam consilio divino destitutum fore.

CAPUT VIII.

Quod si quis ipsum, dicentem omen sibi presignificare,
quæ facienda essent, quæ non, mendacii de eo convictum
fuisse propterea existimat, quod a iudicibus morte multatus
sit; is primum velim consideret, illum jam tum eo ætatis
profectum fuisse, ut ei non id temporis, certe non multo
post vita exacerus fuisse; deinde quod partem vite mo-
lestissimam, et in qua omnibus sit mentis quædam inani-
tudo, reliquerit; atque illius loco demonstrata fortitudine
anime gloriæ consequutus sit, quæ quidem causam suam
super omnes homines longe verissimè, et imprimè ingruisse
justissimeque dixisset, et condemnationem ad mortem mi-
tissime maximeque viriliter tulisset. Etenim in confesso est,
neminem unquam hominem, de quibus nos acceperimus,
mortem pertulisse preciaris. Nam necesse erat ut a con-
demnatione dies adhuc triginta viveret, quod in illo mense
Delia esset, ac lex velaret quæquam publice prius interfici,
quam Theorum cortex ex Delo redisset. Et hoc durante
tempore familiaribus ipsius universis compertis fuit nihil
de vivendi ratione pristina immutasse, quæquam profecto
superior tempore præ hominibus universis summa ad-

μάλιστα θαυμάζω ἐπὶ τῷ εὐθύμῳ τε καὶ εὐκόλῳ
 εἶναι. (2) Καὶ πῶς ἂν τις καλλίων ἢ αὐτὸς ἀποθάνει; ἢ
 ποῖος ἂν εἴη θάνατος καλλίων ἢ ὅν ἂν καλλίωτά τις ἀπο-
 θάνῃ; ποῖος δ' ἂν γίνετο θάνατος εὐταχέστερος τοῦ
 καλλίστου; ἢ ποῖος θεωρεῖται τοῦ εὐδαιμονιστάτου;
 (3) Λέγῃ δὲ καὶ ὁ Ἑρμογένης τοῦ Ἰπποκράτους ἔκαστα
 περὶ αὐτοῦ. Ἐπεὶ γὰρ, ἔφη Μελήτω γεγραμμένον
 αὐτὸν τὴν γραφὴν αὐτὸς ἀκούων αὐτοῦ πάντα καλλίων ἢ
 περὶ τῆς δίκης διαλεγόμενον λέγειν αὐτῷ ὡς χρὴ ἀποκτεῖν
 δ, τι ἀπολογέσθαι. Τὸν δὲ τὸ μὲν πρῶτον εἰπὼν, (Ὁ
 γὰρ δίκαιος τοῦ τοῦτο μελετῶν διαβεβαιώσθαι; ἐπεὶ δὲ αὐτὸν
 ἔμετο, ὅπως, εἰπὼν αὐτὸν ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποῦν δια-
 γίνεσθαι ἢ διασκαπὴν μὲν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἀδίκαια,
 πρῶτον δὲ τὰ δίκαια καὶ τὸν ἀδίκον ἀπεργάζεσθαι; ἔπειτα
 νομίζῃ καλλίωτερον μελετῆν ἀπολογίαν εἶναι. (4) Αὐτὸς
 δὲ πάλιν εἰπὼν, (Ὁ γὰρ, ὡς Σωκράτης, ὅτι οἱ ἄνθρωποι
 δικάσονται πολλοὺς μὲν ἥδη μηδὲν ἀδικούντας λόγῳ πα-
 ραχθέντες ἀπίστευαν, πολλοὺς δὲ ἀδικούντας ἀπεισταν;
 Ἀλλὰ νῦν τὸν δίκαιον, ὅπως αὐτὸν, ὁ Ἑρμογένης ἔδωκε
 ἐπιχειρήσας προτίσθαι τῆς πρὸς τοὺς δικάσας ἐπι-
 γίγας ἡτανύσθαι τὸ δαίμονον. (5) Καὶ αὐτὸς εἰπὼν,
 θαυμάσιόν λέγεις. Τὸν δὲ, θαυμάζεις, γάρη, εἰ τῷ
 θεῷ δοσὶ βέλτερον εἶναι ἐμὲ τελευταῖον τὴν βίον ἔχει;
 οὐκ οἶσθ' ὅτι μᾶλλον μὲν τοῦτο τοῦ χρόνου ἐγὼ οὐδὲν
 ἀνθρώπων βέλτερον ἂν οὐτὲ βέλτερον οὐδ' ἔστιν ἐμῷ θε-
 ταιώμεναι; ἀρίστα μὲν γὰρ οἶμαι εἶναι τοὺς ἀρίστα ἐπι-
 μελομένους τοῦ ὥς βελτίστους γίνεσθαι, ἥιστα δὲ
 τοὺς καλίστα αἰσθανόμενους δὲ βελτίους γίνεσθαι.
 (7) Ἄ ἐγὼ μᾶλλον τοῦτο τοῦ χρόνου ἡσθάνομαι ἐμῷ
 συμβαίοντα καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐνυγχνίον καὶ
 πρὸς τοὺς ἄλλους παραθεωροῦν ἐμῷ, οὗτοι διατετέ-
 λεκα περὶ ἐμῷ τοῦ γινώσκοντος. Καὶ οὐ μόνον ἐγὼ,
 ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ φίλοι οὕτως ἔχοντες περὶ ἐμοῦ δια-
 τελοῦντες, οὐδὲ τὸ φίλων ἐμὲ, καὶ γὰρ οἱ τοὺς ἄλλους
 φιλοῦντες οὕτως ἂν εἴην πρὸς τοὺς ἐαυτῶν φίλους,
 ἀλλὰ διέπρω καὶ αὐτοὶ ἂν οἴονται ἐμοὶ συνόντες βελτί-
 στου γίνεσθαι. (8) Εἰ δὲ βούλομαι πλείον χρόνον, ἵσως
 ἀναγκάσειν ἔσται τοῦ γένους ἐπιταλίσθαι, καὶ ὅρῳ
 τε καὶ ἀκούειν ἥττον, καὶ ἐπιταλίσθαι χεῖρον, καὶ δε-
 μαχέστερον καὶ ἐπιηρημονέστερον ἀποθάνειν, καὶ τοῖς
 πρῶτον βελτίον ἢ, τοῖς μὲν χεῖρον γίνεσθαι. Ἀλλὰ
 μὲν ταῦτα γὰρ μὴ αἰσθανόμενον μὲν ἀδίκωτος ἂν εἴη ὁ βίος,
 αἰσθανόμενον δὲ πῶς οὐκ ἀνάγκη χεῖρόν τε καὶ ἀρτί-
 στερον εἶναι; (9) Ἀλλὰ μὲν εἴ γε ἀδίκως ἀποθάνομαι,
 τοῖς μὲν ἀδίκως ἐμὲ ἀποκτείνουσιν αἰσχρὸν ἂν εἴη τοῦτο·
 εἰ γὰρ τὸ ἀδίκαιον αἰσχρὸν ἔσται, πῶς οὐκ αἰσχρὸν καὶ τὸ
 ἀδίκως ἐόντων ποιεῖν; ἐμοὶ δὲ τί αἰσχρὸν τὸ ἐπίρους μὴ
 δύνασθαι περὶ ἐμοῦ τὰ δίκαια μὴτε γινώσκει μᾶλλον ποιῶ-
 σαι; (10) Ὅρῳ δ' ἐγώ γε τὴν δόξαν τῶν προγεγενησάντων
 ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἐπιτηγνόμενοις οὐχ ὁρῶσαν καταλει-
 πομένην τῶν τε ἀδικησάντων καὶ τῶν ἀδικηθέντων.
 Οἶδα δὲ ὅτι καὶ ἐγὼ ἐπιμελείας τυζόμενα ὅπ' ἀνθρώ-
 πων, καὶ ἂν νῦν ἀποθάνω, οὐχ ὁμοίως τοῖς ἐμὲ ἀπο-
 τελέσειν. Οἶδα γὰρ ἂν μαρτυρησάσθαι μοι ὅτι ἐγὼ

infortuni erat, quod magna cum animi tranquillitate faci-
 litateque vivo. Et qui possit aliquis honestius quam sic
 mori? quae mors esse possit pulchrior, quam quae ab aliquo
 pulcherrime obidit? quae mors possit esse felicior, quam
 quae pulcherrima sit? quae dies acceptior, quam quae frivoli-
 ssima? Eam etiam quam ex Hermogene, Hippocrati filio, de
 ipso accepit. Nam dicebat, se, uidi audivisset illum a Melita
 juu accusatum de rebus omnibus potius diascere quam
 de sua causa, nominose eam, id considerandum esse, quid-
 num tui defendendi causa proderet. Illum prius respon-
 disse? An non tibi videtur in hac meditatione pervasisse?
 Ipso vero quarente, Quo pacto? dixisse illum, nihil aliud
 perperbo se fecisse, quam iusta injustaque considerare,
 iusta quidem et consilio agnoscere, ab injusta vero abstinere;
 quam sane meditationem defendendi sui pulcherrimam
 ducere. Tum se rursus dixisse: Non vides, mi Socrates,
 quod iudices Athenae multos, qui nihil iniuste perpetrassent,
 oratione a vero iudicii interfecerint, item multos
 aculem reus alioverint? At profecto, respondisse illum,
 quum modo conarer, mi Hermogene, meditari defendo-
 rem ad iudices, numen adversatum est mihi. Tum se di-
 xisse: Mira res. Illum autem, Miraris, subiecisse, deo
 videri potius esse, hoc me tempore vivendi finem facere?
 An necesse me ad hoc usque tempus nemini hominum con-
 cessione, quod vel melius vel iucundius me vixisset? nam
 optime quidem arbitror illos vivere, qui optime dant ope-
 ram, et quom optime fiant; iucundissime vero, qui maxime
 fieri se meliores sentiunt. Quae ego haec tenes evadere mihi
 animadverti; ac partim alios homines conveniens, partim
 me ipsum ad alios collatum inspicies, sic de me semper
 statui. Neque tantum ego, sed amici etiam mei de me
 constanter ita sentiunt; non quod me ament (nam et qui
 alios amant, ita suos in amicos adfecti essent), sed quod
 se ipsos etiam ex consuetudine mea quam optimos existi-
 ment evadere. Quod si distius vivam, fortasse necessarium
 erit ex confieri, quae in senectute cadunt, et minus audire,
 minus cernere, minus intelligenia valere, ineptiorem ad
 discendum reddi, magisque obliviosum, et in ista fieri de-
 beorem, in quibus arbitror praestiteram. Atqui haec ne-
 cessario non sententi, exet ipsa vita maxime vitalis: sibi
 sentiantur, qui fieri potest, ut mox et peius vivatur et
 iucundius? Quae vero mihi sit turpe, quod oili de me neque
 cognoscere neque facere ea possint, quae quidem iusta sint?
 Video vero ex superiorum temporum hominibus non eam-
 dem posteris opinionem de se reliquisse qui injuriam fecerant,
 et quibus facta fuit injuria. Studia quoque hominum,
 tamen iam neci tradat, ergo me futura scio plura alia, quam
 erga interfectoris meos. Semper enim testimonium mihi

ἔδωκα μὲν διδόντα πωποτα ἀνθρώπων οὐδὲ χεῖρα ἐπέσχεα, βελτίους δὲ ποιεῖν ἐπειρομένη· αἱ τοὺς μοι αἰνούνται. Τοιαῦτα μὲν πρὸς Ἑρμογένην τε διελέχθη καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. (11) Τὸν δὲ Σωκράτην γινώσκοντων οἷος ἦν οἱ ἀρετῆς ἐριμένοι πάντες ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι πάντων μάλιστα παθόντων ἐκείνων, ὥς ὠφελιμώτατον οὖσα πρὸς ἀρετῆς ἐπιμαίειαν. Ἐμοὶ μὲν δὲ, τοσοῦτος ὢν ὅσον ἐγὼ διηγῆμαι, εὐσεβὴς μὲν οὕτως ὥστε μηδὲν ἄνευ τῆς τῶν θεῶν γνώμης ποιεῖν, δίκαιος δὲ ὥστε βλάπτειν μὲν μηδὲ μικρὸν μὴδὲνα, ὠφελεῖν δὲ τὰ μέγιστα τοὺς χρημένους αὐτῷ, ἐγκρατής δὲ ὥστε μηδέποτε προαιρεῖσθαι τὸ ἥδιον ἀντὶ τοῦ βελτίους, φρόνιμος δὲ ὥστε μὴ διαμαρτάνειν κρῖνον τὰ βελτύτερα καὶ τὰ χεῖρα, μηδὲ ἄλλου προσδεῖσθαι, ἀλλ' αὐτοῦρκος εἶναι πρὸς τὴν τοῦτον γνώσῃ, ἱκανὸς δὲ καὶ λόγῳ εἰπεῖν τε καὶ διδρῆσθαι τὰ τοιαῦτα, ἱκανὸς δὲ καὶ ἄλλους δοκιμάσαι τε καὶ ἀμαρτάνοντας ἐξελέγχειν καὶ προτρέψασθαι ἐπ' ἀρετὴν καὶ ἀλεοκταγεῖσθαι, ἔδωκα τοσοῦτος οἷος ἦν εἰς ἀρετῆς τε ἀνὴρ καὶ εὐδαίμωνιστος. * Εἰ δὲ τῷ μὴ ἀρετῆς ταῦτα, παραβῆλλον τὸ ἄλλω ἥθος πρόκαυτας οὕτω κρινέας.

datum iri scio, quod neminem aequum hominum laerim neque deterioorem reddiderim; sed potius operam perpetuo dederim, ut familiares meos meliores efficerem. Huiusmodi sermonibus tam ad Hermogenem, tam ad alios disseuit. Quotquot autem ex iis, qui virtutis studiosi sunt, novere Socratem, hi omnes etiam nunc cum maximo cum desiderio expetunt, ut qui ad virtutis studium utilissimus fuerit. Nihil quidem, quum talis esset, qualem commemoravi, nimium adeo pius, ut sine decorum consilio nihil faceret; adeo iustus, ut nemini ex exigua quidem in re noceret, maxime prodesset autem iis qui eo uterentur; adeo temperans, ut nunquam id, quod iocundius esset, meliori anteponeret; adeo prudens, ut in melioribus ac pejoribus dijudicandis non erraret, neque alterius ad hoc operae egeret, sed ipse sibi ad horum cognitionem sufficeret; et oratione proferre ac definire res huiusmodi posset, atque etiam alios explorare, delinquentes arguere, ad virtutem ac pulchritudinem bonique studium hortari: ejusmodi vir esse visus est, qualis esset optimus eorum felicitas. Si cui vero haec non probantur, is, comparatis aliis ejuspiam ad haec moribus, ita deinde judicium facito.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΑΣ.

Σωκράτους δὲ ἔξιν μοι δοκεῖ εἶναι μνηστῆρας καὶ ὡς ἐπειδὴ ἐλέγχετο εἰς τὴν δίκην ἰδουμένω περὶ τῆς ἀπολογίας καὶ τῆς τελευτῆς τοῦ βίου. Γεγραπται μὲν οὖν περὶ τούτου καὶ ἄλλοι καὶ πάντες ἔτυχον τῆς μεγαληγορίας αὐτοῦ· καὶ ὅλην δὲ τὴν ὄντι οὕτως ἐβρίθη ὑπὸ Σωκράτους. Ἀλλ' ὅτι ἤδη ἐαυτῷ ἤγειτο αἰρετώτερον εἶναι τοῦ βίου τὸν θάνατον, τοῦτο οὐ διασπάρησαν ὥστε ἀφρονεστέρᾳ αὐτοῦ φαίνεται εἶναι ἢ μεγαληγορία. (2) Ἑρμογένης μάλιστα ὁ Ἱπποκρίτου ἐταίρος τε ἦν αὐτῷ καὶ ἐξηγήσατο περὶ αὐτοῦ νοεῖσθαι ὥστε πρὸς τὴν φαίνεται τὴν μεγαληγορίαν αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ. Ἐκείνος γὰρ ἔφη ὁρῶν αὐτὸν περὶ πάντων μείζονα διαλεγόμενον ἢ περὶ τῆς δίκης εἰπεῖν, (3) Οὐκ ἐχρὴν μάλιστα σκοπεῖν, ὦ Σωκράτες, καὶ ὅτι ἀπολογησῇ; τὸν δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀποκρίνασθαι, Οὐ δοκεῖ σοι ἀπολογεῖσθαι μελέτων διεδοκιμαμένων; ἔπειτα δ' αὐτὸν ἐρεῖσθαι, Πῶς; Ὅτι οὐδὲν ἀδικον ἀναγεγνημῇ ποιῶν· ἡνερπὸν νομίζω μελέτην εἶναι καλλίστην ἀπολογίαν. (4) Ἐπεί δὲ αὐτὸν πάλιν λέγειν, Οὐχ ὅρθε τὰ Ἀθηναίων δακατέραις ὡς πολλὰς μὲν οὖν ἀδικούντας λόγῳ παραχθέντες ἀπέκτειναν, πολλὰς δὲ ἀδικούντας

XENOPHONTIS

DEFENSIO SOCRATICA

AD JUDICES.

Operae pretium esse ducō, ejus quoque mentionem a me fieri, quo pacto Socrates, quom in judicium vocatus esset, tam de purgatione sui, quam de exitu vitae consultarit. De quo quidem et alii perscripserunt, et omnes magniloquentiam ejus sunt assequuti; unde patet, re vera Socratem sic fuisse loquutum. Non tamen declaravit, quod jam mortem sibi vitae praeferebat duxerit; quo fit, ut illa verborum magnificentia minus prudens fuisse videatur. Hermogenes autem, Hippocri filius, familiaris erat Socrati, et de eo talia protulit; ut illis magniloquentia videatur ejus consilio recte convenisse. Nam is, quum videret ipsum de quavis alia re potius, quam de causa sua disserere, dixisse se ait: Nonne par erat, mi Socrates, ut considerares etiam, quia tibi otendum sit defensione? Tam illam primo respondisse: Nonne tibi videtur, vitae cursum peregrisse defensionem meditare? Responso deinde se: Qui sic? Quod nihil iniqui nunquam in vita perpetraverim, quum defensionis meditationem honestissimam esse arbitror. Quumque ipse cursum dixisset: An non vides in Atheniensium judiciis neque judices oratione adductos interfecisse insones; saepe vero sones, quum vel

ἢ ἐκ τοῦ λόγου δικαιοσύνης ἢ ἐπιχαρίους εἰπόντας ἀπέ-
λυσαν; Ἀλλὰ καὶ μὴ Δις, ὅραναι αὐτὸν, καὶ οἷς ἔφη
ἐπιχειρήσαντός μου σκοπεῖν περὶ τῆς ἀπολογίας ἀνα-
τιοῦται μοι τὸ δαιμόνιον. (6) Ὡς δὲ αὐτὸν εἰπεῖν,
Θαυμάσιον λέγεις, τὸν δ' αὖ ἀπακρίνωσαι. Ἦ θαυμα-
στὸν νομίζεις εἰ καὶ τῷ θεῷ δοκεῖ ἐμὲ βέλτιον εἶναι
ἔφη τελευτᾶν; οὐκ ὁλοθα ὅτι μέχρι μὲν τοῦδε οὐδενὶ
ἀνθρώπων ὤρεσθαι ἂν βέλτιον ἐμοῦ βεβωαῖναι; ὅπαρ
γὰρ ἡδιστὸν ἔστιν, ἔχειν ὅσιαι μοι καὶ δικαίως ἅπαντα
τὸν βίον βεβωαμένον ὥστε λογικῶς ἀγόμενος ἐμαυτὸν
ταῦτά εὐρεσκον καὶ τοὺς ἐμοὶ συγγενόμενους γινώ-
σκοντας περὶ ἐμοῦ. (7) Νῦν δὲ εἰ ἐτι προβήσεται ἡ
ῥηκία, αἶδ' ὅτι ἀνάγκη ἔσται τὰ τοῦ γήραος ἀποτελεῖ-
σθαι καὶ ὄρεσθαι τὰ χεῖρον καὶ ἰσχυρότερον ἥσαν καὶ δυσκα-
θέστοι εἶναι καὶ ὧν ἑμᾶθον ἐπιλησμονέστερον. Ἦν
δὲ πλοῦτά μοι χεῖρον γινόμενος καὶ καταμειψόμενος
ἐμαυτὸν, πῶς ἂν, εἰπεῖν, ἐγὼ ἐτι ἂν ἥδιος βιοτεύοιμι;
(8) Ἰσως δὲ τοι, ὅραναι αὐτὸν, καὶ ὁ θεὸς δὲ εὐμένειαν
προβήκει μοι οὐ μόνον τὸ ἂν κακοῦ τῆ; ῥηκίας κατα-
λῦσαι τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἢ βῆσαι. Ἦν γὰρ νῦν
κατακοιτῇ μου, ὅλῳν ὅτι ἔξισται μοι τῇ τελευτῇ χρῆ-
σθαι ἢ βῆσαι μὲν ὑπὸ τῶν τούτου ἐπιμεληθέντων κί-
κρηται, ἀπαρμονιστάτῃ δὲ τοῖς ὄρεσι, πλείστον δὲ
πόσον ἐμπούδεια τοῦ τελευτῶντος. Ὅταν γὰρ ἀσχη-
μον μὲν μηδὲν μηδὲ δυσχερές ἐν ταῖς γνώμασι τῶν πα-
ρόντων καταλείπηται, ἡγίς δὲ τὸ σῶμα ἔχον καὶ τὴν
ψυχὴν δυναμένη φιλοφρονεῖσθαι ἀπομαρτύνεται, πῶς
οὐκ ἀνάγκη τούτων ποθεινὸν εἶναι; (9) Ὅρθως δὲ οἱ θεοὶ
τότε μοι ἠναγκάσονται, ὅραναι αὐτὸν, τῇ τοῦ λόγου ἐπι-
σκήφῃ ἐτι ἰδοῖαι ἥμιν ζητητέα εἶναι ἐκ παντὸς τρόπου
τὰ ἀπορρηκτικά. Εἰ γὰρ τοῦτο διαπραεῖσθαι, ὅλῳν
ὅτι ἡτοιασάμην ἂν ἐντὶ τοῦ ἔφη λῆξαι τοῦ βίου ἢ
νόσους ἀλγυνόμενος τελευτῶσαι ἢ γῆρας, εἰς ὃ πάντα τὰ
χαλεπὰ συμβῇ καὶ μέλα ἔργα ἐντροπυνῶν. (10) Μὴ
Δι, εἰπεῖν αὐτὸν, ὡς Ἐρμώγεας, ἐγὼ ταῦτα οὐδὲ προ-
θυμῶμαι, ἀλλ' ὅταν νομίζω τιτυγχίναται παλῶν καὶ
παρὰ θεῶν καὶ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἂν ἐγὼ δοῶν ἔχω
περὶ ἐμαυτοῦ, ταύτην ἀναγκάσιν εἰ βαρύνω τοὺς δικα-
στές, σιρήσομαι τελευτᾶν μελλόν ἢ ἀνελπίστως τὸ
ῥῃ ἐτι προσκίτων, μετῴκει τὸν πολλὸν χεῖρον βίον ἐντὶ
θανάτῳ. (11) Ὅπως δὲ γινώσκει αὐτὸν ἔφη, ἐπειδὴ κα-
τηγόρησαν αὐτοῦ οἱ ἀντιδικοὶ ὡς οὐ μὲν ἡ πόλις νο-
μίζει θεοὺς οὐ νομίζω, ἔτερα δὲ πατὴρ δαιμόνια εὐσέ-
ρει καὶ τοὺς νέους διαφθείρει, παρελθόντα εἰπεῖν, (12)
Ἀλλ' ἐγὼ, ὡς ἄνδρες, τοῦτο μὲν πρώτον θαυμάζω Μελί-
του εἶναι ποτὲ γνῶναι λέγει ὡς ἐγὼ οὐς ἡ πόλις νομίζει
θεοὺς οὐ νομίζω ἐπὶ θύοντά γέ με ἂν ταῖς κοιναῖς
ἐφορταῖς καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων βωμῶν καὶ οἱ ὅλῳι οἱ
παραπυγνόντες ἰσῶων καὶ αὐτοῦ Μελίτος, εἰ ἔβού-
λετο. (13) Κινεῖ γὰρ μὲν δαιμόνια πῶς ἂν ἐγὼ εὐσέ-
ροι λέγων ὅτι θεοὶ μοι φωνὴ φαίνονται σχημαίνουσα
ἐτι γῆρ᾽ ποιεῖν; καὶ γὰρ οἱ εὐθόγγος οὐκῶν καὶ εἰ
φῆμας ἀνθρώπων χρώμενοι φωναῖς δῆπου τεκμαίρου-
ται. Βρονταὶ δὲ ἀμυγῶναι τις ἢ μὴ φωνῆν ἢ μὴ με-

oratione commiserationem mouissent, vel magnis cum gratia
causam egissent, absoluisse? At mihi profecto, dixisse il-
lum, bis jam consadi de purgatione considerare, nomen ad-
versator. Hic quum ipse diceret, mira quaedam ab eo pro-
ferri: respondiase illum, Tunc mirandam putas, si etiam
des: videatur perstare; ut jam moriar? An nescis nulli me
hominum ad hunc usque diem concessisse, quod melius mo-
vississet? nam, quod jucundissimum est, aciebam vitam a
me omnem sancte ac iuste transactam: adeo ut et valde
me ipsam admirarer, et animadvertere etiam familiares
meos item de me sentire. At si nunc ardas mea progredia-
tur ulterius, scio necessarium esse, ut que senectutis sunt,
eveniant; nimirum ut pejus videam, minus audiam, ad di-
scendum minus idoneus sim, eorum vero, que didicerim,
facilius obliviscar. Jam si animadvertam, deteriorera me
fieri, et mihi ipse succenseam: qui dicere possum, me ju-
cunde vivere? Porro ut vero, inquit, deus ipse hoc mihi
quodam ex benignitate prastat, ut non solum opprobrio
actalis tempore vivendi suum faciam, sed etiam quam faci-
lime. Nam si modo condemnatus fuero, patet, posse me
ut mortis genere, quod lenissimum esse judicatum sit ab
illis, quibus hoc cure fuit, minimumque negotii sit exhibi-
tarum amicis, ac morientis maximum indat desiderium.
Quippe quum nihil indolenti, neque offensibilis aliquid in
animis eorum, qui adsumt, relinquatur; et ita quicquam ex-
tinguitur, ut et sanum habeat corpus, et animum qui gra-
tiae affici possit: quum non necesse est, ut hic sit desiderabilis?
Recte autem dicit tunc adversabantur, inquit, cogitationibus
meis, quum nobis videretur omni modo effugiendi rationes
esse querendas. Nam si hoc perferissem, nimirum compa-
rassem mihi, ut pro eo quod nunc e vita excedendum est,
vel morbis excruciatum ipsam claudere, vel senectute,
ad quam omnia molesta, planeque gaudii expertia confidunt.
Equidem, mi Hermogenes, inquit, hac profecto non ex-
pectam: sed si ea commemoras, quae consequutum me preclara
tum a diis tum ab hominibus puto, quaeque mea sit de me
ipso opinio, gravis iudicibus ero, mortem potius eligam,
quam ut, parum ingenuae vitam longiore emendando,
pro morte vitam multo deteriorera lucrer. At illum ita
statuentem tradidit dixisse, quum jam accusantem eum ad-
versarii, quod quos civitas pro diis haberet, ipse non habe-
ret, aliosque Deos novos introduceret, ac juvenitatem cor-
rumpere, tunc, inquam, prodeuntem dixisse: Ego vero,
o viri, primum hoc miror, unde unquam Melitus hoc ani-
madvertit, quod alii me, quos deos existimare civitas, non
existimare: nam sacrificantem me omnibus fratris, et in
aris publicis; tum alii praesentes videbant, tum Melitus ipse,
si quidem voluit. Nova vero nomina quo pacto ego intro-
ducerem, dum dico, dei quidem vocem mihi obversari, de-
nuntiantem quid sit agendum? Nam qui gaudia evium, et
hominum statuit omnibus, ea vocibus certe conjecturas
summi. De tonitruis aliquis dubitat, nunc vocem edant,

γυτον ὁλιγοτέρων εἶναι; ἢ δὲ Πυθίᾳ ἐν τῇ τρίποδι ἴσκειν οὐ καὶ αὐτὴ φωνῇ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ διαγγέλλει; (13) Ἀλλὰ μέντοι καὶ τὸ προσιδέναι γε τὸν θεὸν τὸ μέλλον, καὶ τὸ προσμαρῖναι ὃ βούλεται, καὶ τοῦτο, ὥσπερ ἐγὼ φημι, οὕτω πάντες καὶ λέγουσι καὶ νομίζουσιν. Ἀλλ' οἱ μὲν οἰοῦντο τε καὶ φήμας καὶ συμβουλίας τε καὶ μαντείαις ἀναμαρῶσαι τοὺς προσμαρῖνόντας εἶναι, ἐγὼ δὲ τοῦτο θαυμάζω καλῶ καὶ οἶμαι οὕτως ἀναμαρῶν καὶ ἀληθείστερα καὶ θωρότερα λέγειν τὸν τοῖς ὀφεισιν ἀναμάρτων τὴν τῶν θεῶν ὄντως. Ὡς γε μὴν οὐ φεύδωμαι κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτ' ἔχω τεκμήριον· καὶ γὰρ τὸν φίλων πῶλλος δὴ ἐξαγγέλλας τὰ τοῦ θεοῦ συμβουλευματα οὐδαμῶς τε φευδόμενος ἐβάνην. (14) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἀκούοντες οἱ δικασταὶ ἐθροῦνται, οἱ μὲν ἀπιστοῦντες τοῖς λεγόμενοις οἱ δὲ καὶ φρονούντες εἰ καὶ παρὰ θεῶν μαρτυροῦν ἢ αὐτοὶ τυγχάνω, πάλιν εἰπεῖν τὸν Σωκράτην, Ἄγε δὴ ἀκούσατε καὶ ἄλλα, ἵνα εἴ με πῶλλον οἱ βουλομένοι ὡς ἐν ἀπιστίᾳ τῶν ἐμῶν τετιμῆσθαι ὑπὸ δαιμόνων. Χαιρέτωσαν γὰρ ποτε ἐπαρωπῶντες ἐν Δελφοῖς περὶ ἡμεῶν πολλὸν παρόντων εὐκλείην δ' Ἀπόλλων μνηστὴν εἶναι ἀνθρώπων ἡμεῶν μᾶτε διαδουλοῦντων μᾶτε δικαιοτέρων μᾶτε σωφρονητέρων. (15) Ὡς δ' αὖ ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ δικασταὶ εἴ με πῶλλον ἐθροῦνται εὐκλείως, οὐδὲν εἰπεῖν τὸν Σωκράτην, Ἀλλὰ μέλλω μὲν, ὦ ἄνδρες, εἰπεῖν ὁ θεὸς ἐν χρησμοῖς περὶ Λυκούργου τοῦ Ἀλαζονισίως νομοθετήσαντος ἢ περὶ ἡμεῶν. Λέγεται γὰρ εἰς τὸν ναὸν εὐκλείως προσεῖπαι αὐτὸν, Φρονεῖτω πότνια θεὸν σε εἶπαι ἢ ἀνθρώπων. Ἐμὲ δὲ θεῶν μὲν οὐκ εἰσέειν, ἀνθρώπων δὲ πολλὸν προέκρινεν ὑπερρίπριν. Ὅμως δὲ ἡμᾶς μὲν ταῦτα εἰκὴ πιστεύετε τῷ θεῷ, ἄλλα καὶ ἐν ἑκάστῳ ἐπισκοπεῖτε ὡς εἰπεν ὁ θεός. (16) Τίνα μὲν γὰρ ἐπίστασθε ἥσαν ἡμεῶν δουλοῦντας τοῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις; τίνα δὲ ἀνθρώπων ἐλευθεριώτερον, ὥς παρ' οὐδενὸς οὐτε δοῖρα οὐτε μισθὸν δέχουμαι; δικαιοτέρων δὲ τίνα ἐν εὐκλείᾳ νομίζετε τοῦ πρὸς τὰ παρόντα συντηρομένου, ὥς τῶν ἀλλοτρίων μνηστῆρας προσδεσθαι; σοφῶν δὲ πῶς οὐκ ἂν τίς εὐκλείως ἄνθρωπος φήσιν εἶναι ὥς ἐξ ὅτου περ ζυνεῖται τὰ λεγόμενα ἡρόδοτον οὐκ ὀπίσσω διόλιπον καὶ ζητῶν καὶ μνηστῆρων ὥς ἐξ ὅτου περ ἀγαθόν; (17) ὥς δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τούτων οὐ δοκεῖ ὡς ἐμὲ καὶ τὰς τεκμήρια εἶναι, τὸ πολλὸς μὲν πόλιν τῶν ἀρετῶν ἐλευθέρος, πολλὸς δὲ ἔξωθεν, ἐκ πάντων προπρεῖσθαι ἡμεῖς ζυνεῖναι; Ἐκείνους δὲ τὴν φήσαντες αἴτιον εἶναι τοῦ πάντας εἰδέναι ὅτι ἐγὼ ἥστω ἔχωμαι χρήματα ἀντιδιδόναι, ἔμωι πολλὸς ἐπιθυμῶν ἡμεῖς τὴν δουρίσθαι; τὸ δ' ἐμὲ μὲν μὴ ὅφ' ἐνὶ ἀπαρτίστῃσι εὐαγισίαν, ἡμᾶς δὲ πολλὴν φιλοπορίαν χάριτας ὀφείλιν; (18) τὸ δ' ἐν τῇ πολυρκίᾳ τοὺς μὲν ἄλλους οἰκτεῖρην ἑαυτοὺς, ἐμὲ δὲ μὴδὲν ὀπορώτερον διδάξιν ὅτι τὰ μέγιστα ἢ πῶς εὐδαιμόναι; τὸ δὲ τοὺς ἄλλους μὲν τὰς εὐκαρίας ἐκ τῆς ἀγορᾶς πολυτελεῖς πορίζεσθαι, ἐμὲ δὲ ἐκ τῆς ἡμέρας ἑνὲς ὁπάντης ἥδους ἐκείνων μηχανᾶσθαι; Εἴ γε μὴν ὅσα εἴρηκα περὶ ἡμευτοῦ, μεγάλης δύνανται ἐλκεῖσθαι με ὡς φεύδωμαι, πῶς οὐκ ἂν ῥῆθ' δικαίως καὶ ὑπὸ θεῶν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων

vel non maximè sint superum? Sacerdos item in tripode Pythia nomen et ipsa voce, quæ habet a deo, enunsiat? Enimvero deum futuri præsentem esse, ac significare futura cui velle, omnes haud aliter atque ego, tum dicunt tum exclamant. Sed id auguria, et omnia, et conjectores, et vates appellant eos, qui futura significant: ego vero nomen hoc appetto, neque arbitror, dum sic voco, veriora magisque apta dicere, quam illi, qui avibus divinam potestatem attribuant. Atque non mentiri me contra deum, hoc etiam habeo argumentum: nam licet amicis plerique consula numina evocaverim, nunquam tamen mendax sum visus. Hæc ubi iudices audientes tumultuantur, quia partim dictis fidem non haberent, partim in liberet eis, quod consueperetur a diis maiora quam ipsi; rursum dixisse Socratem: Age vero alia quoque audite, ut magis etiam ex vobis illi, qui vident, divinitus honorem mihi tributum non credant. Nam quum Chærephon aliquando Delphi oraculum de me sciscitaretur in multorum presentia, respondit Apollo, neminem hominum esse me vel liberaliorem, vel justiorum, vel prudentiorem. Posteaquam his etiam auditis iudices magis tumultuantur, ut par erat, rursus dixisse Socratem: Atqui maiora, o viri, deus ille de Lycargo, qui Lacedæmonis leges tulit, quam de me, oraculis prodidit. Fectur enim cum ingreditum faum sic allocutus esse: Cogito equidem, num te deum appellem, an hominem. Me vero deo quidem non comparavi, sed hominibus tamen plurimum præstare cessavit. Nihilominus vos ne in his quidem deo temere fidem habueritis, sed singillatim ea quæ deus prodidit, considerate. Quem enim minus me cupiditatibus corporis servitæ notis? quem esse liberaliorem me qui s nemine nec munera, nec mercedem accipiam? quem vero justiorum merito exaltemus eo, qui sic ad presentia semet accommodat, ut alienæ vel nullius egent? Et sapientem virum quis merito non dixerit me, qui, ex quo tempore intelligere quæ dicebantur corpi, nunquam intermisim tum inquirere, tum discere, quicquid boni possem? At nihilne frustra me laborasse, an non et illa vobis argumento esse videntur, quod multi cives ex iis qui virtutis studiosi sunt, multi etiam ex teri, mea consuetudine prae omnibus ut maberint? Quid esse dicemus in causa, quod cum omnes norint, minime mihi facultates esse ad remunerandum, nihilominus multi cupiant aliquid mihi donare? quod a me nemo beneficium reposcit, quum complures se mihi gratias debere fateantur? quod in obsequio suam deplorabat sortem alii, quum ego degerem tum nihil indigentior, quum quum maxime beata civitas esset? quod alii delicias a foro ingenti pretio mercantur, ego sine sumpto suaviores illis ex animo mihi compero? Quod si nemo in iis, quæcumque de me ipso dixi, redarguere nondeccit me potest: cur non merito tum a diis tum

ἐπαυνοῦμαι; (19) Ἄλλ' ὅμως σύ με φησὶ, ὦ Μέλητε, τοιαῦτα ἐπιτελεῖσθαι τοὺς νέους διατρέχειν; καίτοι ἀπιστάμεθα μὲν δήπου τίνες εἶσι νέων διαφθοραὶ· σὺ δ' εἶπ' εἰ τινα οὕτω ὅπ' ἡμῶν γεγεννημένον ἢ εἰς εὐσεβοῦς ἀνθρώπου ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστῆν ἢ εἰς εὐδαίμονα πολυδάπανον ἢ ἐκ ματριπότου οἰνόβλυτα ἢ ἐκ φιλοπόνου μαλακόν ἢ ἀλλας πολλὰς ἔχοντες ἔσσομεν. (20) Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία, ἔφη ὁ Μέλητος, ἐκείνους οἷός τις εἴη πέπεικας σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοὺς γενημένους. Ὅμοιοι γὰρ εἶναι τὸν Σωκράτην παρὶ γε παιδείας τοῦτο γὰρ ἴσασιν ἡμεῖς μεμεληκός. Παρὶ δὲ ὑγιαίνει τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἀνθρώποι πείθονται ἢ τοὺς γονεῖσι· καὶ ἐν ταῖς ἐκατησίαις γε πάντως οἱ Ἀθηναῖοι πάντες δήπου τοὺς ὁρουνμώτατα λέγουσι πείθονται μᾶλλον ἢ τοὺς προσήκουσιν. Οὐ γὰρ δὴ καὶ στρατηγούς αἰρέσθαι καὶ πρὸ πατέρων καὶ ἀδελφῶν, καὶ ναὶ μὰ Δία γε οὐκ ἐστὶ πρὸ ὑμῶν αὐτῶν, οὐς ἂν ἤγασθαι περὶ τῶν πολεμικῶν ὁρουνμώτατος εἶναι; Οὕτω γὰρ, φάναι τὸν Μέλητον, ὦ Σωκράτες, καὶ συμμέγαι καὶ νομίζεσθαι. (21) Οὐκ οὖν, εἰπέην οὗτος Σωκράτης, θαυμαστόν καὶ τοῦτο σοὶ δοκεῖ εἶναι, τὸ ἐν μὲν ταῖς ἁλλαις πράξει μὴ μόνον ἰσομοιρίας τυγχάνειν τῶν κρατίστων, ἀλλὰ καὶ προτιμωθῆσθαι, ἡμῶς δὲ, οἱ περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώποις, περὶ παιδείας, βέλτερος εἶναι ὑπὸ τινος προκρίνεσθαι, τοῦτο δὲ καὶ θανάτου ὑπὸ σοὶ δοκίμασαι;

22. Ἐβρίβη μὲν ὁρῶν ὅτι τοῦτον πλέοντα ὑπὸ τοῦτο καὶ τῶν συναγορευόντων ῥήτων αὐτοῦ. Ἀλλ' ἔγωγ' οὐ τὰ πάντα εἰπαὶν τὸ ἐκ τῆς δίκης ἰσχυρότατα, ἀλλ' ἤρκειτό μοι δηλοῦσαι ὅτι Σωκράτης τὸ μὲν μήτε περὶ θεῶν ἀσεβεῖν καὶ μήτε περὶ ἀνθρώπων ἀδίκως φανῆναι περὶ παντός ἰσχυροῦς· (23) τὸ δὲ μὴ ἀπολατῆν οὐκ ἦμετο λιπαρῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ καίρων ᾗδ' ἐνόμειν αὐτοῦ τελειοῦν. Ὅτι δὲ οὕτως ἐγγνώσκαι καταδολόταρον ἐγγίγντο, ἐπειδὴ ἡ δίκη καταγέγραπται. Πρῶτον μὲν γὰρ κελωσόμενος ὑποτιμωθεὶς οὕτω αὐτὸς ὑπετιμώετο οὕτω τοὺς ῥήλους εἰσεν, ἀλλὰ καὶ ἔλεγεν ὅτι τὸ ὑποτιμώσθαι ὁμολογούντος εἰς ἀδικίαν. Ἐπειτα τῶν ἐταίρων ἐκαλέρει βουλευμένον αὐτὸν οὐκ ἐρείπειτο, ἀλλὰ καὶ ἐπισκιάζει ἑλπίαν, ἐρριμένον εἰ ποὺ εἰδέναι τὴν χωρίον ἔξω τῆς Ἀττικῆς εὐδα μοι προσδοτὸν θανάτου.

24. Ὡς δὲ τέλος εἶχεν ἡ δίκη, εἰπέην αὐτὸν, Ἀλλ', ὦ ἄνδρες, τοὺς μὲν διδάσκοντας τοὺς μάρτυρας ὅς γε χρὴ ὁμολογούντας καταγινώσκουσαν ἡμῶν καὶ τῶν πεπιθόμενους τούτους ἀνάγκη ἐστὶ πολλὴν αὐτοὺς συνειδέναι ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν· ἡμεῖς δὲ τὴν προσκίαν νῦν μέισιν ὁρουνῶν ἢ πρὶν καταγινώσκειν, μὴδὲν ἐλαγχεῖντι ὡς πεποικῆσθαι τὴν ἐγγράφω με; οὕτω γὰρ ἔγνωγε ἀντὶ Διὸς καὶ Ἥρας καὶ τῶν σὺν τούτοις θεῶν οὕτω θύων τοῖς καινοῖς δοῦμοσιν οὕτω θύοντες οὕτω νομίζον ἁλλοὺς θεοὺς ἀναπέμνην. (25) Τούτῳ γε μὴ νέους πῶς ἂν διατρέχειν, καρτερίαν καὶ ὑστερίαν προκρίνω; ἐγὼ οἷς γε μὴ ἔργου κείνου θάνατος ἢ ζυμία, ἱεροσύλη, τωμολυγία, ἀνδραποδίσαι, πώλειαι, προδοσίς, οὗτ' αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι τοῦτον πρᾶξαι τὴν κατ' ἡμῶν πρᾶσιν ὥστε

ad hominibus lauder? Sed nihilominus dicis tu, Melite, me his utentem institutis corrumpere juvenes? Atqui novissim certe, quæ juvenum corruptela suprà. Tu dicis, an quem per me scias vel ex religioso impium, vel ex modesto petulantem, vel ex frugi sumptuosum, vel ex solus ymosum, vel ex laboram tolerantem mollem fictum, vel ab aña volupiale prava superbatum. At ego profecto, ait Melitus, novi eos, quibus te persuasi sunt, ut tibi magis obtemperarent, quam parentibus. Equidem hoc, inquit Socrates, de institutione fateor. Sciunt enim, hanc meam fuisse curam. De valetudine vero medicis potius homines, quam parentibus obtemperant; et in concubinis omnino Athenienses universi potius iis qui prudentissime dicunt, quam necessariis sola parent. An non in delectis imperatorum et parentibus vestris, et fratribus, adeoque hercle vobis ipsis antecessis eos, quos existimatis rerum bellicarum peritissimos esse? Nimirum, o Socrates, inquit Melitus, et expellit ista, et cum receptum est. An, non igitur, subjicit Socrates, mirum hoc tibi videtur esse, quod quum in actionibus ceteris præstantissimi quique non solum pares aliis sunt, sed etiam præferantur; ego quis maximo in hominum bono, quod institutionis est, quorumdam opinione ceteris præstare judicet, capitis ahs te scissat?

Fuerunt autem plura scilicet his dicta, quum ab ipso tum ab amicis, qui ejus causam patrocinabantur. Nihil verò u omnia recenseat, quæ in judicio fuisse dicta, studio fuit: sed satis habui ostendere, Socratem nihil fecisse pharia, quum quod nec in deos impium, nec in homines injustum se gerisset videretur. Quoniam autem mortis afficeretur, minime sibi deprecandum putabat; adeoque sibi jam oportuuum esse moriendi tempus arbitrabatur. Cum vero ita sensisset, magis patuit, postquam in judicio condemnatus fuit. Primum enim justus nullum exolvere, neque de sum eam solvit, neque amicos passus est, immo dicebat, multæ solutionem ejus esse, qui se injuste fecisse sciretur. Deinde quum familiares eum surripere velient, non obsequabatur: immo ridere illos videbatur, dum quæreret, equeum sibi ubi locum extra Atticam scirent, quo mors una possit accedere?

Ut judicio finis impositus est, dixisse illuñ? Necesse est eos, o viri, qui testes docuerant, ab peccando fabam adversus me testimonium dicere, una cum illis, qui paruerunt, magnæ sibi tum impietatis tum injustitiæ conscios esse. Me vero car animo deiectione usque esse conveniat, quum ante condemnationem, quum nec sim convictus, quidquam eorum fecisse, ob quæ ille me accusavit? Nec enim pro Jove, Juncione, et diis præter hos ceteris, me sui sacra uoi is aliquibus diis fecisse, aut illos deos jurasse, ut denique uoninasse comperit me. Juvenes eum quo pacto corrumperem, ad tolerantiam et frugalitatem eos assuefaciens? Quibus vero facinoribus mors in penam constituta est, ut sunt sacerdotia, parietem perfossiones, plagiam, urbis proditio; eorum siquid a me factum esse, me ipse qui-

θαυμαστὸν ἔμοιγε δοκεῖ εἶναι σπουδὴ ποτὶ ἐρώτην ἡμῶν τοῦ θανάτου ἔργον ἄξιον ἔμοι ἐργασμένον (30) 'Αλλ' οὐδὲ μέντοι ἐπὶ αἰδέας ἀπονήσκα, διὰ τοῦτο μείων φρονήτιον. Οὐ γὰρ ἔμοι ἀλλὰ τοῖς καταγνώσει τοῦτο πιστὸν ἔσται. Παραμυνίσταί εἰμι καὶ Παλαμῆδης δὲ παραλήρησας ἔμοι τελευταίως: ἔτι γὰρ καὶ νῦν πολλὸ καλλίους ἄνθρωπος παρέσται Ὀδυσσεύς τοῦ αἰδέας ἀποκτεινάντος αὐτόν. Οἷός ἐστι καὶ ἔμοι μαρτυρήσεται ὑπὸ τοῦ ἐπιόντος καὶ ὑπὸ τοῦ παραλήρησαντος χρόνου ἐπὶ ἐλπίσιν μὲν οὐδένα κώποτος οὐδὲ πονηρότερον ἐποίησα, κωλύσας δὲ τοὺς ἔμοι διαλεγόμενους προεῖκα διδόντα, ὅ,τι ἀδυναμῶν ἀγαθόν. (31) Εἰκὼν δὲ ταῦτα μάλα ἡμελούμενός ἐστι τοῖς εἰρημαίοις ἀπείη καὶ ὁρμαῖαι καὶ σχήματα καὶ βαδίσματα φαιδρός. Ὡς δὲ ἴσθιστο θρα τοὺς παρεπομένους διακρίνας, τί τοῦτο; εἰπεῖν αὐτόν, ἢ ὅτι διακρίνεις; οὐ γὰρ πείλει ἔσται ἐπὶ ἔξουσιαν ἐγενόμην καταψηρισμένος ἦν μου ὑπὸ τῆς φρίδας ὅ θνήσκει; ἀλλὰ μέντοι εἰ μὲν ἀγαθὸν ἐπιβροῦντας προσηπολόμεναι, ὅ,τι ὅ,τι ἐμοὶ καὶ τοῖς ἑταῖς εὖναις λυπητέον εἰδὲ γαλεπῶν προσώπων καὶ καλῶν τοῦ βίου, ἐγὼ μὲν οἶμαι ὡς εὐπαγομένους ἑμοῦ πῶτον ἡμῶν εὐθυμητέον εἶναι. (32) Περὶ δὲ τῆς Ἀπολλοδόρου, ἐπιθυμητῆς μὲν ἱσχυρίας αὐτοῦ, ἄλλως δ' εὐήθους, εἶπεν, 'Αλλὰ τοῦτο ἔγωγε, ὦ Σωκράτης, γαλεπώτατα φέρω ἐπὶ ὅρῳ σε αἰδέας ἀπονήσσκοντα. Τὸν δὲ λέγεται καταψηρίσαντα αὐτοῦ τὴν καρὰν εἶπεν, Σὺ δὲ, ὡς φίλος, Ἀπολλοδόρου, μέλλον ἂν ἰδοῦμαι μὲν ὅρῳ δικαίως ἢ αἰδέας ἀπονήσσκοντα; καὶ ἅμα ἐπηγέλασται. (33) Αἶγεται δὲ καὶ Ἀντίων παρόντα ἰδὼν εἰπεῖν, 'Αλλ' ὁ μὲν ἀνὴρ ὅδε κυδρός, ὅς μιν γὰρ καὶ καλὸν διακαταργαμένος, εἰ ἀπείκονέ μοι, δὲ αὐτὸν τῶν μεγίστων ὑπὸ τῆς πόλεως ὅρῳν ἀξιούμενον οὐκ ἔργη χρῆναι τὸν υἱὸν περὶ βύρας πειθεῖναι. Ὡς μοιγεθὲς οὗτος, ἔρη, ὅς οὐκ οἶμαι εἰδέναι ἐπὶ ὁπότερος αὐτοῦ καὶ συμφορώτατα καὶ καλλίω εἰς τὸν αἰὶ χρόνον διαπείρακται, οὗτος ἔστι καὶ ὁ νεώτερος. (34) 'Αλλὰ μέντοι, φάναι αὐτόν, ἀνέθηκε μὲν καὶ Ὀμηρος ἔστιν ὅς τῶν ἐν καταλῦσει τοῦ βίου προηγνώσαντες τὰ μέλλοντα, βούλομαι δὲ καὶ ἐγὼ χρησμοῦσθαί τι. Συνεγενόμην γὰρ ποτὶ βραχὺ τῶ Ἀντίων υἱῷ, καὶ εἰδοῦς μοι οὐκ ἄρῃστος τὴν φύξην εἶναι ὥστε φημί αὐτὸν ἐπὶ τῇ δουλοπρεπείᾳ διακριθεῖν ἢ ὁ πατὴρ αὐτοῦ παρεσκευάσκει οὐ διακρινεῖν διὰ δὲ τὸ μηδένα ἔργον σπουδαῖον ἐπιμαλῆτην προσποιεῖσθαι τοὶ πλεῖστοι ἐπιθυμία, καὶ προσθέσειται μέντοι πόρρω μοιχθρίας. (35) Ταῦτα δ' εἰπὼν οὐκ ἐβόησατο, ἀλλ' ὁ νεανίας ὁσέως οἷός οὔτε νεώτερός οὔτε ἡμέρας ἐπαύετο πῖνον, καὶ τέλος οὔτε τῇ ἑαυτοῦ πόλει οὔτε τοῖς φίλοις οὔτε αὐτῷ ἄξιος οὐδενὸς ἐγένετο. Ἀντιος μὲν δὲ διὰ τὸ τοῦ υἱοῦ πονηρὰν πειθεῖσθαι καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγνοήσαντος ἐπὶ καὶ τελευτητικῆς τυγχάνει κακοδοξίας. (36) Σωκράτης δὲ διὰ τὸ μεγαλύνειν ἑαυτὸν ἐν τῇ δικαστηρίῳ φθόνον ἐπαχόμενος μέλλον καταψηρίσασθαι ἑαυτοῦ ἐποίησε τοὺς δικαστάς. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλῶς μοίρας τετυχαίνειν τοῦ μὲν γὰρ βίου τὸ

δῖον adversarii obijciunt; adeo ut mirandum mihi esse videatur, ubi tandem facinus morte dignum a me designatum conspexisset. Sed ne ideo quidem, quod injuste occidat, animo esse dejecturum debeo. Non enim hoc mihi, sed illi, qui me condemnarunt, dedecori est. Præterea me Palamedes consolatur, qui simili fero modo obijt. Nam is etiam nunc longe pulchriorem hymnorum materiem suppeditat, quam Ulysses, qui eum injuste occidit. Et scio non modo futurum sed et præteritum tempus testimonium mihi perhibitarum, me neminem unquam læsisse, neque reddidisse pejozem; sed bene eis fecisse, qui mecum disserebant, quum gratis, quicquid boni poteram, docerem. Hæc quum dixisset, nli maxime consentaneum erat illis quæ ab ipso fuerant dicta, discedebat, tum oculis, tum gestu, tum incessu hilaris. Quomodo animadverteret eos qui comitabantur lacrimari? Quid hoc? inquit, modone letis? non jamdudum scitis, ex quo gratis fui, a natura me ad mortem condemnatum esse? Enimvero si secundis rebus affluentibus e vita præcipior, patet tum mihi tum aliis mihi benevolis dolendum esse: si vero diris rebus imminentibus vivendi incertum facio, vobis omnibus, tantumque me bene agere, lætandum arbitror. Quum vero adesset Apollodorus quidam, mirifice studiosus Socratis, ceteroque vir simplex, dixit: Ego vero, mi Socrates, molestissime fero, quod injuste necari te video. Ille autem caput ejus demiciens, dixisse perhibetur: Tunc, carissime Apollodore, videre me malles iuste quam injuste occidi? et simul subrisisse fertur. Quum etiam Anytum prætereuntem videret, dixisse perhibetur: Ille vir gloriam bonus exultat, quasi me interfecto magnum quid præclarumque gesserit; quod quum ipsum maxime viderem in republica fieri, filium ejus ad operas corioriorum institui debere negaverim. Quam excors hic est, ait, qui nescire videatur, nter nostram et utiliora et præciora in omne ævum gesserit, eum esse victorem. Enimvero, inquit, quum Homerus etiam nonnullos, qui erant in exalta vitæ, futura prænosceret fecerit: lubet et mihi quoddam quasi per oraculum significare. Fuit aliquando mecum Anyti filius exiguo tempore, visusque est mihi indolis esse non ignavæ: itaque aio, non permansurum in illo servili vitæ genere, quod pater ei præscripsit: quis vero nullum habet bonum curatorem, futurum ut in aliquam libellinam sordam proruat, et in depravatione longius progrediatur. Hæc dicens, nequaquam mentis est. Nam adolescens hic quum vino delectaretur, neque noctu, neque interdiu potare cessabat: ac tandem nec patrie, nec amicis, nec sibi utilis fuit. Anytus ipse propter educationem filii pravam, et suam amantiam, etiam post mortem infamis est. Socrates autem, quod magnifice pro tribunali se perdicaret, invidia contracta, magis iudices ad damnandum sese impulit. Ibi equidem fatum diis acceptum obligasse arbitror. Quippe molestissimam vitæ partem valore jussit, et mortis genus

χαλεπώτατον ἀπέλατο, τῶν δὲ θανάτων τοῦ βόσκου ἐφυγεν. (33) Ἐπειδὴ οὖν διὰ τῆς φυγῆς τὴν βόσκον. Ἐπεὶ γὰρ ἔγνω τοῦ εἶναι τὴν τὸ τιθέναι αὐτῇ κρείσσον εἶναι, ὥσπερ οὐδὲ πρὸς τὰλλα τὰγαθὰ προσέτις ἦν, οὐδὲ πρὸς τὸν θάνατον ἐμαλακίστο, ἢ ἂν ἰατρὸς καὶ προσεδέχτο αὐτὸν καὶ ἐπιστάλαστο. (34) Ἐγὼ μὲν δὲ κατανοῶν τοῦ ἀνδρὸς τὴν τε σοφίαν καὶ τὴν γενναίότητα οὐτὶ μὴ μεμνησθαι δύνανται αὐτοῦ οὔτε μεμνημένος μὴ οὐκ ἐπαινεῖν. Εἰ δὲ τις τῶν ἀρετῆς ἐμεινένων ἐπαλειμμένῳ τινὶ Σωκράτους συνεγένετο, ἐκείνου ἐγὼ τὸν ἀνδρᾶ ἀξιωμακκεριστότατον νομίζω.

tranquillissimum obit. Idem robur animi sui declaravit. Nam quum intelligeret, magis ex re sua esse, ut moreretur, quam ut distius viveret; quemadmodum ad alias res bonas se non difficilem, ita nec ad mortem se mollem præbuit: immo hilariter eam et expectabat et obibat. Sapientiam quidem certe, animique magnitudinem quum in hoc viro considero, non possum non ejus meminisse, nec, ubi meminim, non etiam laudare. Quod si quis eorum qui virtutis studiosi sunt, cum aliquo versatus est, qui Socratis fuerit utilis; cum ego virum dignissimum judico, qui bonitas prædicator.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἦκουσα δὲ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ οἰκονομίας τοιαύτην διαλεγόμενον. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, ἄρα γε ἡ οἰκονομία ἐπιστήμης τινὸς ὀνόμα ἐστίν, ὥσπερ ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ χαλκουργικὴ καὶ ἡ τεκτονικὴ; Ἐμοιγε δοκεῖ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος. (1) Ἦ καὶ ὥσπερ τούτων τῶν τεχνῶν ἔχουσιν ἂν εἰπεῖν ὅτι ἔργον ἐκείτης, οὕτως καὶ τῆς οἰκονομίας δύναται ἂν εἰπεῖν ὅτι ἔργον αὐτῆς ἐστί; Δοκεῖ γοῦν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἰκονομίου ἀγαθοῦ εἶναι εἰς οἰκίαν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον. (2) Ἦ καὶ τὸν ἄλλου δὲ οἶκον, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ ἐπιτρέποι τις αὐτοῦ, οὐκ ἂν δύναιτο, εἰ βούλοιο, εἰ οἰκεῖν, ὥσπερ καὶ τὸν ἑαυτοῦ; ὁ μὲν γὰρ τεκτονικὴν ἐπιστάμενος ὁμοίως ἂν καὶ ἄλλω δύναιτο ἐργάζεσθαι ὅτις περ καὶ ἑαυτοῦ, καὶ ὁ οἰκονομικός γ' ἂν ὁμοίως. Ἐμοιγε δοκεῖ, ὦ Σωκράτης. (3) Ἐστίν ἄρα, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὴν τέχνην ταύτην ἐπιστάμενον, καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τὸν οἶκον ἔχων, τὸν ἄλλου οἶκον οἰκονομοῦντα ὥσπερ καὶ οἰκοδομοῦντα μισθοφορεῖν; Νῆ Δὲ καὶ πολὺν γε μισθὸν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, φέροιτ' ἂν, εἰ δύναντο οἶκον παραλαβὼν τελεῖν τε ὅσα οἱ καὶ παρουσίᾳ ποῦν αὐτὸν τὸν οἶκον. (4) Οἶκος δὲ ὅς τίς δοκεῖ ἔχειν εἶναι; ἄρα ὅπερ οἰκία, ἢ καὶ ὅσα τις εἶναι τῆς οἰκίας κείμενα, πάντα τοῦ οἴκου ταῦτα ἐστίν; Ἐμοιγ' οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, δοκεῖ, καὶ εἰ μὴ ἂν τῇ αὐτῇ πολὺ εἴη τῷ κειμένῳ, πάντα τοῦ οἴκου εἶναι ὅσα τῆς κείμενης. (5) Οἶκος γὰρ ἐγὼ βροῦς κείμενηται τινες; Νῆ Δὲ καὶ πολλοὺς γε ἔνοι. Ἦ καὶ κτῆματα αὐτῶν φέροιμεν εἶναι τοὺς ἐγὼ βροῦς; Γαίον μιν εἶναι, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, εἰ δὲ τοὺς ἐγὼ βροῦς αὐτῶν προσέτι καὶ μισθὸν τούτου φέροι. (6) Οὔτι τοι ἔστιν ἰδέσθαι οἶκος ἀνδρὸς εἶναι ὅπερ κτῆσις. Νῆ

XENOPHONTIS

ADMINISTRATIONE DOMESTICA.

CAPUT I.

Audivi etiam Socratem aliquando de administratione rei familiaris hujusmodi quendam disserentem: Dic mihi, Critobule, inquit, estne rei familiaris administratio scientie alicujus nomen, ut ars medendi, ut arariorum, et fabrilis? Mihi quidem esse videtur, ait Critobulus. An etiam ut de his artibus singulis dicere possamus, quod sit opus cujusque; sic etiam quod domesticarum administrationis opus sit, indicare possumus? Videtur, ait Critobulus, boni patris familias esse, domum suam recte colere. An non etiam alterius domum, inquit Socrates, si quis hanc ei committat, et velit ipse, recte colere perinde possit, ut suam? nam qui artem fabrilis tenet, etiam alii possit elaborare, quod sibi; idemque de administrationis familiaris perito dici potest. Ita mihi quidem, mi Socrates, videtur. Ergone peritus aliquis artis hujus, etiam si facillates ipse nullas habeat, domum alterius administrandu, perinde ut edificando, pro mercede operam suam locare potest? Ita certe, ait Critobulus, adeoque mercedem amplam accipere possit, si domum sibi traditam perficiendo quæ poscit usus, et uberem rerum copiam efficiendo augere queat. Quid vero nobis videtur esse domus? non idem quod domicilium, an vero etiam illa omnia, quæ extra ades suas qui possidet, domus appellatione veniunt? Mihi sic videtur, ait Critobulus, omnia domo comprehendi, quæ possidet aliquis, etiam si non sint in eadem civitate, in qua possessor. Igitur etiam hostes aliqui possident? Etiam multos profecto nomen. Num igitur etiam hostes possessionem eorum dicimus? Ridiculum fuerit, inquit Critobulus, si quis hostes augendo, præterea mercedem eo nomine accipiat. At nobis videbatur, idem esse domum alicujus, et possessionem. Quidquid

Δέ, ἔρη ὁ Κριτόβουλος, ἔτι γέ τις ἀγαθὸν κέκτηται· οὐ μὲν Δέ, οὐκ εἴ τι κακὸν, τοῦτο κτήμα ἔγωγε καλέω. Σὺ δ' ἔσθαι τὸ ἐκείνου ὠφέλιμα κτήματα καλεῖς. Πάνω μὲν οὖν, ἔρη· τὰ δὲ γέ γε βλέποντες ζητεῖν ἐργαζομένους μάλιστα τὰ κτήματα. (α) Κἂν ἄρα γέ τις ἐπιτοὺν προβαίνον· μὴ ἐπίσταται αὐτῶν χρῆσθαι ἀλλὰ καταπίπτειν ἀπ' αὐτοῦ κακὰ λαμβάνειν, οὐ κτήματα αὐτοῦ ἐστὶν ὁ ἵππος· Οὐκ, εἰπερ τὰ κτήματα γ' ἐστὶν ἀγαθὰ. Οὐδ' ἄρα γέ ἡ γῆ ἀνθρώπου ἐστὶ κτήματα, ὅστις οὕτως ἐργάζεται αὐτὴν ὥστε ζημιωσθαι ἐργαζόμενος. Οὐδέ ἡ γῆ μόνον κτήματα ἐστίν, εἰπερ ἀντὶ τοῦ τρέφειν περὶ αὐτὴν παρασκευάζεται. (β) Οὐκ οὖν καὶ τὰ πρὸβατα ἔσθαι κτήματα, εἰ τις διὰ τὸ μὴ ἐπίστασθαι πρὸβατος χρῆσθαι ζημιώσθαι, οὐδὲ τὰ πρὸβατα κτήματα τοῦτον εἶναι ἀν· Οὐκ οὖν ἔσθαι δοκεῖ. Σὺ ἄρα ὡς ἔσθαι τὰ μὲν ὠφελοῦντα κτήματα ἔρη, τὰ δὲ βλέποντες οὐ κτήματα. Οὐτά. (γ) Ταῦτά ἄρα ὅντα τῶ μὲν ἐπισταμένῳ χρῆσθαι αὐτοῦν ἐκείνους κτήματα ἐστίν, τῶ δὲ μὴ ἐπίσταμένῳ οὐ κτήματα· ὥσπερ γέ αὐλοὶ τῶ μὲν ἐπισταμένῳ εἶναι λόγου πάλιν κτήματα εἶναι, τῶ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐκ ἔσθαι κτήματα, εἰ μὴ ἀποδοιότῳ γέ αὐτοῖς. (δ) Ταῦτά μὲν φαίνεται ἔχειν, ἀποδοιόμενους μὲν οἱ οὐλοὶ κτήματα, μὴ ἀποδοιόμενους δὲ ἀλλὰ κατεκταμένους οὐ, τοῖς μὲν ἐπισταμένους αὐτοῖς χρῆσθαι. Καὶ ἐμολογούμενος γέ, ὡς Σωκράτης, ὁ λόγος ἔμιν χωρεῖ, ἐπὶ αὐτῶν εἰρηται τὰ ὠφελοῦντα κτήματα εἶναι. Μὴ πωλοῦμενοι μὲν γὰρ οὐ κτήματα εἶναι οἱ αὐλοὶ· οὐδὲν γὰρ χρῆσθαι οἱ πωλοῦμενοι δὲ κτήματα. (ε) Ἡρὸς ταῦτα δ' ὁ Σωκράτης εἰπεν, "Ἦν ἐπίσταται γέ μὲν εἶναι. Εἰ δὲ πωλοῖται πρὸς τοῦτον δὲ μὴ ἐπίσταται χρῆσθαι, οὐδὲ πωλούμενοι εἶναι κτήματα κατὰ γέ τὸν οὖν λόγον. Λέγουσι ἱσχυαῖ, ὡς Σωκράτης, ἐπὶ οὐδὲ τὸ ἀργύριον ἐστὶ κτήματα, εἰ μὴ τις ἐπίσταται χρῆσθαι αὐτοῖς. (ς) Καὶ σὺ δὲ μὴ δοκῇς οὕτω συνηγορεῖν, ἅρ' ὅν τις ὠφελισθαι δύναται, κτήματα εἶναι. Εἰ γοῦν τις χρῆσθαι τῷ ἀργύρῳ ὥστε πρὸς αὐτὸν οἶον ἑταίρῳ διὰ ταύτην κακίαν μὲν τὸ σωμα εἶναι, κακίαν δὲ τὴν ψυχὴν, κακίαν δὲ τὸν οἶον, πῶς ἂν εἴ τι τὸ ἀργύριον αὐτῷ ὠφελεῖται εἶναι; Οὐδάρως, εἰ μὴ περ γέ καὶ τὸν οὖν οὐκ αὖτις καλοῦμενον κτήματα εἶναι φησόμεν, ὅτ' οὐ οἱ φρονέοντες αὐτὸν παραπληγῆς γίνονται. (ζ) Τὸ μὲν δὲ ἀργύριον, εἰ μὴ τις ἐπίσταται αὐτοῦ χρῆσθαι, οὕτω πρὸς ἀποδείξεισθαι, ὡς Κριτόβουλος, ὥστε μὴδὲ κτήματα εἶναι. Οἱ δὲ φίλοι, ἔτι τις ἐπίσταται αὐτοῖς χρῆσθαι ὥστε ὠφελισθαι ἀπ' αὐτοῦ, εἰ φησόμεν αὐτοῖς εἶναι; Κτήματα νῦν Δέ, ἔρη ὁ Κριτόβουλος, καὶ πάλιν γέ μάλιστα ἡ τοῦ βού, ἢν ὠφελισθαι αὐτοῖς γινώσκω καὶ τοῖς ἑλλήσοις. (η) Καὶ οἱ ἑλλήσοι ἄρα κατὰ γέ τὸν οὖν λόγον κτήματα εἶναι τῷ δυναμένῳ ἀπὸ τῶν ἑλλήσοι ὠφελισθαι. "Εὐαί" οὖν δοκεῖ. Οὐκ οὖν ἄρα ἐστὶν ἀγαθὸν καὶ τοῖς ἑλλήσοις ἐπίστασθαι χρῆσθαι ὥστε ὠφελισθαι ἀπὸ τῶν ἑλλήσοι. Ἰσχυροτάτα γέ. Καὶ γὰρ διὰ ἔρη, ἔρη, ὡς Κριτόβουλος, ἔσθαι μὲν δι' οἰκοὶ ἰδιωτικῶν κτήματων εἶναι ἀπὸ πωλέμεν, ἐστὶ δὲ τυράννων. (θ) Ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν καλῶς ἔμιναι

scilicet, ait Critobulus, boni quis possidet : nec enim ego quod malum est, possessionem appello. Videris id possessionem appellare, quod cuique est usui. Omnino, ait : nam ea quae nocent, magis esse detrimentum arbitror, quam facultates. At si quis equo empto nesciat uti, sed ab eo delapsus dumtaxat accipiat, non facultates ei sunt hic equus ? Nam, siquidem facultates esse bonum aliquid praecise est. Ergo ne solum quidem ei facultates sunt, qui uno cum detrimento solum colit. Nam solum ad ea esse facultates ergo, si, quoniam debet alere, ut esuriamus, efficit. Ergo idem de ovibus statendum, si quis propterea, quod ovibus uti nesciat, damnum accipiat, ne oves quidem ei facultates esse ? Mihi sane non videtur esse. Ergo ta, quemadmodum videtur, ea quae utilitatem habent, facultates esse duis : quae vero nocent, minime. Sic est. Eadem igitur illi, qui usum eorum tenet, facultates sunt; eundem ignorant, non sunt facultates : quemadmodum tibis illi, qui canere tibis satis norit, facultates sunt; qui vero nesciat, nihil magis, quam inutilia saxa, nisi eos vendiderit. Tibidem scilicet videntur nobis tibis, si quidem vendantur; facultates esse; si non vendantur, sed retineantur ab illis qui usum meum ignorant, haudquaquam. Sane concessit haec ratio, mi Socrates, nostra progreditur oratio, quando dictum est, ea quae utilia sint, facultates esse. Nam si tibis non vendantur, non sunt facultates, quippe quae nullam ad rem faciendam utiles sint : venditae vero, sunt facultates. Ad quae Socrates : Si quidem, ait, etiam vendere quis sciat. Si vero vendat ei qui uti nequeat, ne venditae quidem facultates sunt, uti tu ais. Vides dicere, mi Socrates, ne argentum quidem esse facultates, nisi qui uti eo norit. Tu quoque mecum fateri videris, eas res facultates esse, de quibus utilitatem aliquis capere possit. Ergo si quis argenti ale natur, ut, verbi gratia, seortum emat, propter quod minus bene affecto sit corpore atque animo, et domus etiam pejor administretur, qua pacto possit huic argenti esse usus ? Nequaquam, nisi si ei hyoscyamum quam vocant herbam inter facultates quis recenseat, quae qui vescantur, apud sese non sunt. Argentum quidem certe, mi Critobole, nisi quis uti eo norit, adeo procul amoveatur, ut nec in bonis habeatur. Quid vero amicos esse dicemus, si quis ita sciat eis uti, ut fructum aliquem ex ipsis percipiat ? Facultates profecto, ait Critobolus, ne multo quidem magis, quam boves; si quidem utilitates majores afferant, quam boves. Ergo etiam homines, tua quidem sententia, facultates sunt ei qui capere fructum aliquem ex hostibus possunt. Ita mihi quidem videtur. Est igitur boni administratoris rei domesticam, hostibus etiam uti scire, quae fructum ex ipsis capiat. Maxime vero. Nam vides certe, mi Critobole, quot privatorum hominum domus bello sacrae sint, quot tyrannorum. Sed enim haec, mi Socrates, praeter

δοσεῖ λέγεσθαι, ὃ Σωκράτης, ἐξ ἡ Κριτόβουλος ἐκείνο
 ὃ ἡμῖν τί φέρεται ὅπως ἀποκρίνεται τινος ἐπιστήμης μὲν
 ἔχοντος καὶ ἀπορῆς πρὸς τὸν δύναται ἐργάζεσθαι αὐ-
 ξεῖν τοὺς οἴκους, αἰσθανόμεθα δὲ αὐτοὺς ταῦτα μὴ θέ-
 λοντας ποιεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ὁρῶμεν ἀνωρελίας οὕσης
 αὐτοὺς τὰς ἐπιστήμης; ἀλλὰ τι τῆς τούτης αὐτοὶ οὐκ ἐπι-
 στήμῃ χρησιμὰ εἰσιν οὗτε τὰ κτήματα; (17) Περὶ
 δοῦλον μοι, ἐξ ἡ Σωκράτης, ἐπιμερίε, ὡς Κριτόβουλος,
 διαλέγεσθαι; Οὐ μὰ Δε, ἔφη, οὐδέγωγε, ἀλλὰ καὶ πᾶν
 εὐπαρεῶν ἄνθρωπος γε δοκῶντων εἶναι, οὗς ἐγὼ ὅρῳ τοὺς
 μὲν παιδικὰς, τοὺς δὲ καὶ εἰρηκὰς ἐπιστήμης ἔχοντας,
 ταῦτας δὲ οὐκ ἀλλοτρίως ἐργάζεσθαι, ὥς μὲν ἐγὼ οἶμαι,
 δι' αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἐπιστάτας οὐκ ἔχουσιν. (18) Καὶ πῶς
 ἂν, ἐξ ἡ Σωκράτης, δεσπότης οὐκ ἔρῃ, αἱ εὐρέμενοι
 εὐδοκίμωνι καὶ ποιεῖν βουλόμενοι ἀπ' ἡν ἔρῃον ἀγαθὰ
 ἐπατα καὶ οὐκ οὐκ ποιεῖν ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχόντων; Καὶ
 τίνες δὲ οὗτοι εἰσιν, ἐξ ἡ Κριτόβουλος, αἱ ἀρνεῖς ὄντες
 ἔχουσιν αὐτῶν; (19) Ἀλλὰ μὰ Δε, ἐξ ἡ Σωκράτης,
 οὐκ ἀρνεῖς εἰσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶν φανερόν. Καὶ οὐ
 παντρώτοι γὰρ εἰσιν οὐδὲ οὐκ ἐκείνων, εἴπερ παντρώ-
 ρῃν γε νομίζεις ἀρχῶν τ' εἶναι καὶ μαλακῶν φηγῆς
 καὶ ἀμελειῶν. (20) Καὶ οὐκ αἱ εἰσὶν ἀπαται, καὶ τίνες
 δεσποῖναι προσηγορεύονται ἔξῃ εἶναι, καὶ οὐκ αἱ
 ἀνωρελίας ἀνθρώπων μαλακίαι, αἱ προτέρας τοῦ χρόνου
 καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐξαπατηθεῖσι καταπαύειν γίνονται οὐ
 λῦσαι ἄρα ἔχον ἔξῃ εἶναι περιπαυμέναι, αἱ δικαιο-
 λῶσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἔργων κρατοῦσαι.
 (21) Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ἐξ ἡ Σωκράτης, ἐργάζεσθαι μὲν
 οὐ καλοῦνται ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ καὶ πᾶν σπουδῆς πρὸς
 τὸ ἐργάζεσθαι ἔχουσιν καὶ μακρὰνδῶν προσόδους θωρῶς
 δι' καὶ τοὺς οἴκους καταπρίθουσι καὶ μακρὰν συνή-
 ρται. (22) Δούλοι γὰρ αἱ καὶ οὗτοι, ἐξ ἡ Σωκράτης,
 καὶ πᾶν γε χαλεπὸν δεσποῖναι, αἱ μὲν λαγνέων, αἱ δὲ
 λαγνέων, αἱ δὲ οὐραγνέων, αἱ δὲ φροσύνης τινος μα-
 ρίων καὶ ἀπανηρῶν, αἱ οὗτοι χαλεπὸς ἔργων τῶν ἀν-
 θρώπων ἢν ἀντιπαρῆται οὐκ ἔστιν ὡς μὲν ἂν ὁρῶσιν
 ἔξῃ εἶναι αὐτοὺς καὶ δυνάμεις ἐργάζεσθαι, ἀναγκά-
 ζουσι φέρειν ἢ ἢν αὐτοὶ ἐργάζονται καὶ ταλεῖν εἰς τῆς
 αὐτῶν ἐπιθυμίας, ἐπειδὴν δὲ αὐτοὺς ἀδυνάτους αἰσθάν-
 ται ὄντας ἐργάζεσθαι διὰ τὸ γῆρας, ἀπαλείπουσι τοὺς
 κλαίους γρησάειν, ἄλλος δ' αὖ παρῇντα δούλους χρῆ-
 σθαι. (23) Ἀλλὰ δαί, ὡς Κριτόβουλος, πρὸς ταῦτα οὐκ
 ἔχουσιν διακρίσθαι περὶ τῆς ἐλευθερίας ἢ πρὸς τοὺς οὐκ
 ὁλοὺς παρῇντας καταδουλοῦσθαι. Πάλαι μοι γὰρ
 ἦν ὅτι βίαν καλὸν ἀγαθὸν ὄντας καταδουλοῦσθαι τινος,
 πολλοὺς δὲ βελτίους ἡνείκασιν εἶναι σωφρονιστικὰς,
 καὶ ὅτιν βοσκόμεν τὸν λοιπὸν χρόνον ἐποιέσθην· αἱ δὲ
 τακτικὰς δεσποῖναι μακρὰν τὰ σῆματα τῶν ἀνθρώ-
 πων καὶ τὰς φηγῆς καὶ τοὺς οἴκους οὕτως λήγουσιν ἔσ-
 τιν ἂν ἔργων αὐτῶν.

nulli dicti videntur, inquit Critobulus: illud autem quam
 speciem habet, quod nonnullos videmus, scientiam quidem
 illam ac facultatem instructos, quibus sciendo quoniam
 augere domos possent; verum id eos facere nolle animad-
 vertimus, ac propterea scientiam ipsam usui nulli esse certi-
 mus? Num quid est aliud, quam his scientiam illam neque
 ignorantibus esse, neque possessionibus? De servit, inquit Cri-
 tobulus, disserere instituis? Minime verum, ait: sed autem non
 nulli, qui valde videntur esse bono loco nati, quorum alios
 videtur rerum bellicarum, alios patris artem peritos esse;
 quas tamen exercere noliunt, cum ipsam ob causam, item
 quidem sententia, quod dominos non habent. Qui domi-
 nos non habere possint, alii Socrates, quum felicitatem
 adipisci cupientes, atque res gerere, de quibus capere fructus
 utiles possint, in hoc conatu ab illis impediuntur, qui eis im-
 perant? Et quoniam illi sunt, ait Critobulus, qui, quoniam
 non cernuntur, eis imperant? Immo, inquit Socrates, ob-
 scuri non sunt, sed conspici manifesti possunt. Et im-
 probissimos quidem esse, ne te quidem latet, siquidem igno-
 rantiam, et molliem animi, et negligentiam esse potius impro-
 bantem. Sunt et alii fraudulenter quidam dominare, qui
 se pro voluptatibus vendunt, alibi lusus, et inutilis locu-
 tum inter se conversaciones, quae temporis progressu anni-
 festo deperdunt etiam illi, qui decepti sunt, dolores esse
 voluptatibus obnoxiosos. Atque haec potestatem in ipsos na-
 ctus, ab operibus utilibus avocant. At enim alii, inquit, o
 Socrates, ab his non impediuntur, quoniam quoniam sciam
 faciant, sed ad eum faciendum excogitantemque proventum
 vehementer incitant sunt: nihilominus et rem familiarem
 atterunt, et rerum inopia conflictantur. Nimirum et illi servi
 sunt, ait Socrates, ac profecto permolestos habent dominos,
 alii luxuriosos, alii libidinosos, alii temulentiam, alii stultas quas-
 dam et inemptuosos ambitiosos, quae quidem adeo graviter
 in eos dominos, quos occupaverint, imperium exercent, ut
 quomodo cernunt eos adhuc vegetos esse, quoniamque fa-
 cere posse, quicquid lucri fecerint, ad se differre cogant,
 ac suae cupiditatis impendere: verum posteaquam ani-
 maliterint non propter senectutem nihil amplius com-
 parare posse, relinquunt eos misere senectutem exactiones,
 atque aliis uti servis institunt. Oportet autem, inquit Cri-
 tobulus, non minus de libertate adversus haec dimicare,
 quam adversus eos qui armati nos in servitutem redigere
 conantur. Etiam hostes virtute praestantes quum in ser-
 vilitatem aliquos redegerint, castigando multos meliores fieri
 cogerunt, atque ut facilius deinceps vivant efficere. At
 hiismodi dominare corpora hominum et animos, et rem
 familiarem fredo perdere nunquam desinant, quomodo im-
 perium in eos exercent.

Ὅσον Κριτέβουλος ἐκ τούτων ἀδὲ πῶς εἶπεν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν τούτων ἀρκούντως πᾶν μοι δοκῶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ σοῦ ἀρκούντως αὐτὸς δ' ἐμαυτὸν ἐξετάζων δοκῶ μοι εὐρίσκειν ἐπικινῶς τῶν τούτων ἐγκρατῆ ὄντα, ὅς τ' εἰ μοι συμβουλεύσεις ἔτι, ἂν ποῦν αὐτοὶ τὸν οἶκον, οὐκ ἂν μοι δοκῶ ὑπὸ γε τούτων ἂν σὺ δεσποινῶν καλεῖς καλοῦσθαι· ἀλλὰ θαρρῶν συμβουλεύει ἔτι, ἔχεις ἀγαθὸν ἢ κατήγωμαις ἑαυτὸν, ὡς Σωκράτης, ἱκανῶς πᾶντα καὶ οὐδὲν δοκῶμένον σοι προσεῖσθαι χρημάτων; (α) Οὐκ ἔγωγ', ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ καὶ παρ' ἐμοῦ λέγεις οὐδὲν μοι δοκῶ προσεῖσθαι χρημάτων, ἀλλ' ἱκανῶς πλουτεῖν σὺ μέντοι, ὡς Κριτέβουλα, πάντα μοι δοκεῖς πένεσθαι, καὶ ναὶ μὴ Δ' ἔστιν ὅτι καὶ πένεσκεσθαι σε ἔγωγ'. (β) Καὶ ὁ Κριτέβουλος γελῶντας εἶπε, Καὶ πόσον ἂν πρὸς τὸν θεὸν οἶμαι, ὡς Σωκράτης, ἔφη, εὐρεῖν τὰ σὰ κτήματα πλουτούμενα, πόσον δὲ τὰ ἐμὰ; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ ἀγαθὸ ὄνησθαι ἐπιτύχοιμι, εὐρεῖν ἂν μοι σὺν τῇ οὐκίᾳ καὶ τὰ θεῶν πάντα πᾶν βελτίονος πάντα μὲν τὰ μέντοι σὰ ἀρετῆς οἶδα ὅτι πλεον ἂν εὐροί ἢ ἐκπενοντοῦσθαι τούτου. (γ) Κἄτα οὕτως ἐγνωκίως σὺ μὲν οὐχ ἡγῆς προσεῖσθαι χρημάτων, ἐμὲ δὲ οὐκ ἔλαττορας ἐπὶ τῇ πνίγι; Τὰ μὲν γὰρ ἐμὰ, ἔφη, ἱκανὰ ἔστιν ἐμοὶ παρέχειν τὰ ἀρκούντα· εἰς δὲ τὸ σὺν σῆμα δ' σὺ περιβέβησαι καὶ τὴν σὴν δοξάν, οὐδ' εἰ τρις ὅσα νῦν κείνηται προσγενόντο σοι, οὐδ' ὅς ἂν ἱκανὰ μοι δοκῇ εἶναι σοι. (δ) Πῶς δὴ τοῦτ'; ἔφη ὁ Κριτέβουλος. Ἀπεφώνησε ὁ Σωκράτης Ὅτι πρῶτον μὲν ὅρῳ σοι ἐνέγκην ὡσαν ὅτινα πολλὰ τε καὶ μεγάλα, ἢ οὐτὰ θεοὺς οὐτε ἀνθρώπους οἶμαι σὺ ἂν ἀναγένοιαι· ἐπειτα ξένους προσέκει μοι πολλοὺς δέχεσθαι, καὶ τούτους μεγαλοπρεπῶς ἐπιπτα δὲ πολίτας δειπνίζειν καὶ εὖ ποιεῖν, ἢ ἐρχομαι συμμέγνων εἶναι. (ε) Ἐτι δὲ καὶ τὴν πόλιν αἰσθάνομαι τὰ μὲν ἥδη σοι προστάττουσαν μεγάλα τελεῖν, ἱποποτροφίας τε καὶ χορηγίας καὶ γυμνασιαρχίας καὶ προστασίας, ἣν δὲ δὴ πόλεμος γένεται, οὐδ' ἔτι καὶ τριπαραρχίας μεθούλης καὶ εὐκροφῆς τοσούτας σοι προστάττουσιν ὅσας σὺ οὐ βελτίονος ὑποείσεις. Ὅπου δ' ἂν ἐνδεῶς δόξης τι τούτων ποιεῖν, οὐδ' ὅτι σε τιμαρτίζονται Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἦσαν ἢ εἰ τὰ αὐτῶν λάβουιν ἀλλ' ἔπονται. (ς) Πρὸς δὲ τούτους ὅρῳ σε οἰόμενον πλουτεῖν, καὶ ἡμελῶς μὲν ἔχοντα πρὸς τὸ μηχανῆσθαι χρήματα, παιδικῶς δὲ πράγμασι προσκρίνεται τὸν νοῦν, ὥστερ' εἶναι σοι. Ὡν ἐνεκα οὐκ εἴρω σε μὴ τι ἀνέμεστον κακὸν πάθῃς καὶ εἰς πολλὴν ἀπορίαν καταστῇς. (ζ) Καὶ ἐμοὶ μὲν, εἰ τι καὶ προσδεδίχθην, οὐδ' ὅτι καὶ σὺ γεγνωσκῇς ὡς εἰσὶν οἱ καὶ ἐπαρκεῖται ὅστε πᾶν μακρὰ περισπέντες κατακλίσσειαν ἂν ἀφ' ὧν τὴν ἡμῶν ζῆταν· οἱ δὲ σοὶ φίλοι πολὺ ἀρκούντα σοὺ μᾶλλον ἔχοντες τῇ ἐαυτοῦν κατασκευῇ ἢ σὺ τῇ σὺ δημοσίᾳ παρὰ σοὺ ὑπερληφόμενοι ἀποδίδουσι. (θ) Καὶ ὁ Κριτέβουλος εἶπεν, Ἐγὼ τούτους, ὡς Σωκράτης, οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν· ἀλλ' ὥρα σοι προστάτεσθαι ἐμῷ, ὅπως μὴ τῷ ὄντι οὐκ ἐπὶ γένουμαι. Ἀκούσας οὖν ὁ Σωκράτης

Secundum haec Critobulus huiusmodi quendam dicebat : Ego vero de talibus sat audissee mihi videor abs te dicta, et ipse me explorare, in huiusmodi rebus satis mihi videor meismet esse compos. Itaque si consilium mihi dederis, quo pacto rem domesticam angere possim, non existimo futurum, et illi me dominum, quas vocas, impediant. Tu vero considerenter impertire mihi consilium bonum, quodcumque tandem habes : an vero satis esse nos, mi Socrates, opibus instructos putas, nec facultatibus aliis egere? Equidem, ait Socrates, si de me quoque loqueris, nullis indigere praetera me opibus poto, sed satis esse locupletem : tu vero, mi Critobule, valde mihi pauper esse videris, ac profecto nonnuquam valde tui me miseret. Tum ridens Critobulus, Quas te per deos immortales, inquit, quantum te de tuis facultatibus venditis redempturam, quantum me, existimas? Arbitror ego, ait Socrates, si emptor mihi bonus contigat, facile me de cunctis facultatibus meis, cum domo, minas quinque coacturum : de tuis vero sat scio reditura ad te centies plura. Itaque vero, quum hoc scias, tibi nullis opibus esse opibus censes, mei autem ob paupertatem te miseret? Nimirum mea, inquit, plane mihi suppeditare possunt quae mihi sufficiant; ad eam vero speciem, qua tu indutus es, et tuam ad existimationem, ne si triple quidem plura tibi accederent iis quae modo possides, satis tibi fore poto. Quamvis istuc? ait Critobulus. Et Socrates hoc declarans, Primum, inquit, video tibi necessarium impositum, ut multa et ampla sacrificia instituas : ceteroque nec deos nec homines te futuros. Deinde necesse est hospites multos domi tuae excipias, eosque magnifice. Praetera cives multi cenis excipiendi tibi sunt, ac beneficiis demulcendi, nisi ab ospitalioribus destitui velis. Animo vero etiam a civitate partim tuas magnas expensas imperari tibi, ut equos sales, ut choros exhibeas, ut gymnasii praesis, ut patrocinia suscipias : partim si bellum orietur, illam tibi imperaturam scio mercedem remigum et militum in triremibus, tantasque collationes, quantis tu non facile subsistes. Horum si quid non ita gerere videberis uti debebat geri; sat scio, non minus Athenienses te multaturos, quam si te in peculata deprehendissent. Praeter haec vides te hunc de temetipso concepit opinionem, quod dives sis, et negligenter in excoctis illis parande pecunie rationibus versari, et rebus ludicris ita esse occupatum, atque si id tibi liceret. Quas ob causas miseret me tui, ne quod insanabile malum acciderat tibi, et magnam ad inopiam redigaris. Ac mihi quidem, etiamsi aliquid etiam dederet, scio habere te copis superent, nullo namque ad te respiciunt, quasi abs te nonnihil utilitatis expectantes. Tum Critobulus, Non possum, inquit, his adversari, Socrates. Ceterum tempus est, et mihi patronos fias, ne resque miserabilis evadam. Quae quum audisset

της εἴης, καὶ οὐ θαυμαστὴν δοκεῖς ὡς Κριτόβουλα, τοῦτο
 σπουδῇ ποιεῖν ὅτι εὐφρον μὲν πρόσθεν ὅτι ἐν ἔργῳ πλοῦ-
 τεῖν ἐνέχεσται ἐπ' ἑμοὶ ὡς οὐδὲν εἰδότες ὅτι εἰς πλούτους,
 καὶ πρότερον οὐκ ἐπιστάς πρὶν ἐξήλεκτός με καὶ βου-
 λογαῖν ἐποιήσας καὶ δὲ ἐκαστοὺν μέρος τῶν σῶν κακῶ-
 θῆαι, νῦν δὲ καλεῖς με πρῶτα τοῦτον σου καὶ ἐπιμα-
 λειῖσθαι ὅπως ἂν μὴ παντάπασιν ἀληθῶς πίνης γόνις;
 (10) Ὅπως γὰρ σε, ἔφη, ὡς Σώκρατες, ἐν τῇ πλουτηρίᾳ
 ἔργον ἐπιστάμενον περιουσίαν ποιεῖν. Τὸν οὖν ἀπ'
 ὀλίγων περιουσιάζοντα ὀλίγως ἀπὸ πολλῶν γ' ἂν πᾶν
 βραδύως πολλὴν περιουσίαν ποιῇται. (11) Οὐκ οὖν μέ-
 ληται ἀρκίως ἐν τῇ λόγῳ ὅτι οὐδ' ἀναγκάζει μοι ἐξου-
 σίαν ἐποιήσας, λέγων ὅτι τῷ μὴ ἐπισταμένῳ ἑτοίμως
 χρῆσθαι οὐκ εἰς γρήματα ὁ ἵππος οὐδὲ ἡ γῆ οὐδὲ τὰ
 πρόσβατα οὐδὲ ἀργύριον οὐδὲ ἄλλο οὐδὲ ἐν ὅτῃ τις μὴ
 ἐπίσταται χρῆσθαι; εἰπέ μοι οὖν αἱ πρόοδοι ἀπὸ τῶν
 τοιούτων ἐμὰ δὲ πῶς τοι τούτων οἷός ἂν ἐπιστήθῃται
 χρῆσθαι, ὃ τὴν ἀρχὴν οὐδὲν πώποτε ἔδεικτο τούτων;
 (12) Ἀλλ' ἐθέλεις θῆαι, καὶ εἰ μὴ χρήματά τις τύχοι
 ἔργου, ὅπως εἶναι τις ἐπιστήμη οὐκ οἰκονομίας. Τί οὖν
 καλεῖται καὶ εἰ ἐπίστασθαι; Ὅπως νῆ Δία καὶ αὐλείν
 ἂν καλοῦσιν ἀνθρώπων ἐπίστασθαι, εἰ μάλιστα αὐτὸς πώ-
 ποτε ἀπέπεισε αὐλέας μάλιστα ἄλλας αὐτῶν παρασχόντων
 τοὺς αὐτοὺς μανθάνειν; οὕτως δὲ καὶ ἐμοὶ ἔχει περὶ τῆς
 οὐκονομίας. (13) Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἄρῃνας γρήματα
 ἐκαστήμην ὅπως μανθάνειν οὕτως εἰδότες πώποτε μοι πα-
 ρέσχε τὰ αὐτοῦ δοκεῖν ἀλλ' ἢ οὐ νυνὶ ἐθέλεις παρή-
 χαι. Οἱ δὲ δῆπου τοὶ πρῶτον μανθάνοντες κυβερταίμεν
 ἐν τῷ σὺν ὅλῳ μανθάνειν οὐκονομίας, ὥς ἂν καταλυ-
 μαίνεσθαι ἂν σου τὸν οἶκον. (14) Πρὸς ταῦτα ὁ Κριτό-
 βουλος εἶπε, Προθύμως γὰρ, ὡς Σώκρατες, ἀπομαρτυρεῖ μοι
 περὶ μὴδὲν με συνοπελίσσας εἰς τὸ βῆλον ὑποφέρειν τὰ
 ἐμοὶ ἀναγκαῖα πρόγματα. Οὐ μὲν Δί', ἔφη ὁ Σωκρά-
 τής, οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' ὅσα ἔχει καὶ πᾶν προσήκον ἐξη-
 γήσωμαί σοι. (15) Οἷμαι δ' ἂν καὶ εἰ ἐπὶ πῦρ εἰδόντος
 σου καὶ μὴ ὄντος παρ' ἐμοὶ, αἱ ἀλλοτρίαι κτήνημα ὅτι
 σοὶ εἰς λαθεῖν, οὐκ ἂν ἐμάρουν μοι, καὶ εἰ ὕδωρ
 παρ' ἐμοῦ αἰτῶντο σοὶ αὐτὸς μὴ ἔχων ἀλλοτρίαν καὶ ἐπὶ
 τοῦτο ἤρανον, οὐδ' οὐδ' ἂν τοῦτο μοι ἐμάρουν, καὶ
 εἰ βουλομένη μουσικήν μαθεῖν σου παρ' ἐμοῦ διδάσκει
 σοὶ πολλοὶ δαιμονιοὶ ἐμοῦ περὶ μουσικῆς καὶ σοὶ γάρ-
 ριν εἰδότες εἰ ἐθέλεις παρ' αὐτῶν μανθάνειν, τί ἂν ἔτι
 μοι ταῦτα ποιοῦνται μαίμερον; Οὐδὲν ἂν δικαίως γὰρ, ὡς
 Σώκρατες. (16) Ἐγὼ τοίνυν σοὶ δείξω ὡς Κριτόβουλα,
 ὅσα νῦν ληπτέας παρ' ἐμοῦ μανθάνειν πολλοὶ ἄλλοις ἐμοῦ
 δαιμονιοῖς περὶ ταῦτα. Ὅμοιον γὰρ δὲ μαμαλῆκεται μοι
 οἷσιν ἐκαστα ἐπιστημονιστάτοιο εἶναι τῶν ἐν τῇ πόλει.
 (17) Καταμαθὼν γὰρ ποτε ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἔργων τοὺς
 μὲν πᾶν ἀπόρους ὄντας, τοὺς δὲ πᾶν πλουτοῦς, ἀπε-
 ταύμασκα, καὶ ἐδοξέ μοι αἶψον εἶναι ἀπιστέλλεσθαι, τι
 ἐστὶ τοῦτο. καὶ εὖρον ἐντοκασιὸν πᾶν οἰκίαν ταῦτα
 γυγνώμενα. (18) Τοὺς μὲν γὰρ εἰκάζει ταῦτα πρότερον
 ζήμιον μένους ἰσχύον, τοὺς δὲ γνώμα συντεταμένη ἐπι-

Socrates, An non mirum est, inquit, hoc te adversus te-
 metipsum committere, mi Critobole, quod, quam paulo
 ante me divitem metemipsum predicantem irrideris, quasi
 nesciret quid sint divitiae, neque prius destitueris, quam
 me conviciatus, et ad fatendum adegines, ne certissimum
 quidem partem tuarum me facultatum possidere, nunc me
 patronum tibi expetas, utque dem operam horeris, ne
 vere paterer tibi? Nimirum te video, mi Socrates, inquit,
 omni hoc opus intelligere, quod ad parandas divitias per-
 tinet, ut rerum copiam efficere possis. Itaque illum, qui
 de exiguis aliquam copiam parare possit, spero de multis
 facillime magnam effecturum abundantiam. Non autem tu
 metinisti, te modo in eo, quem habuimus, sermone, quom
 ne discendi quidem potestatem mihi concederes, dicere,
 non equos illi facultates esse, qui uti eis nesciret, nec
 solam, nec oves, nec argentum, nec quicquam aliud, quo
 quis uti nesciret? redemat autem fructus ex huiusmodi
 rebus. Et quo pacto me putas horum aliquo uti scire,
 quam ab initio nihil eorum habuerim? At enim videbatur
 nobis, etiam si quis facultates nullas haberet, tamen esse
 in ipso administrationis domesticæ scientiam posse. Quid
 igitur obstat, quominus tu quoque hanc teneas? Hoc ipsum,
 ait, quod etiam impedire potest, quominus tibi quis norit
 camera, si videlicet neque alibi unquam ipse habuerit ne-
 que alius ei concesserit suas, ut in eis artem disceret.
 Eadem in administratione domestica non est ratio. Nim
 opes, quæ instrumenta sunt, nequam iudici, quibus eam
 discerem; neque sua mihi alius quisquam administranda
 tradidit, extra te unum, qui tua jam tradere mihi vis. Nim
 vero qui primam cithara canere discant, etiam lyras ipsas
 corrumpant: atque equidem si tua in domo rei familiaris
 administrationem discere insituerem, fortassis illum plane
 corrumpere. Ad ea Critobolus, Studiosus, mi Socrates,
 inquit, etiam velle videris, ne mihi quid adjuvamenti afferas,
 ut rerum necessarium onera facillius feram. Minime pro-
 fecto, ait Socrates, sed perhibens exponam tibi, quæ scio.
 Arbitror equidem, te, si ignis petendi causa venires ad me,
 atque illo equitulum carerem, non me reprebenturum si alio
 te ducerem, unde potere posses: idem si te aquam a me
 poscente, apud me illa non esset, alio te ad eam ducerem;
 sat scio ne id quidem te mihi exprobraturum: demque
 musicam discere a me volenti, si longe me peritiores ma-
 ioribus commonestrarem, atque etiam tibi gratiam habuituros,
 quod ab eis hanc discere cuperes; quid esset, quod in hoc
 meo instituto posses culpæ? Nihil quidem merito, mi So-
 crates. Quomodo ergo illi, Critobole, ostendam alios,
 eorum, quæ tu discere studioso cupis ex me, longe peritio-
 res. Fateor autem curæ mihi fuisse, ut quicquam rerum hac
 in civitate quancunque peritissimè sint cognoscerem.
 Nam quum aliquando animadverterem, easdem operibus
 faciendis alios quidem in opes admodum esse, alios opulentos,
 facti ex res mihi admirationi, adeoque digna visa, de
 qua, quid esset, dispiceretur. Itaque considerans ipse
 necum reperi, per illa convenienter fieri. Nam qui agerem
 ea temere, suo cum damno facillime videbam; at qui in-

μελουμένους και θύττον και ὅσων και κερδαιώτερον, κατέργον πράττοντας. Παρ' ὧν ἂν και εἰ ὅμοιαι, εἰ βούλοιο, μετόντι, εἰ σοι εἰς θεός μὴ ἐναντιότο, πάντα ἂν ἐκείνων χρηματιστὴν γενέσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κριτόβουλος εἶπε, Νῦν τοι, ἔφη, ἐγὼ σε οὐκ εἶμι ἀφάρτοι, ὃ Σωκράτης, πρὶν ἂν μοι ὁ ὑπέσχησαι ἐναντίον τῶν φίλων ταυτοῖσι ἀποδείξῃς. Τί οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὃ Κριτόβουλε, ἔν σοι ἀποδεικνύω πρῶτον μὲν οἰκίας τοῖς μὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀργυρίου ἀχρηστούς οικοδομοῦντας, τοὺς δὲ ἀπὸ πολλοῦ ἐλαττοῦνς πάντα ἔχουσας ὅσα δεῖ, ἢ δοῖν ἐν τί σοι τοῦτο τῶν οικονομικῶν ἔργων ἐπιδεικνύμαι; Καὶ πάντα γ', ἔφη ὁ Κριτόβουλος. (α) Τί δ' ἔν τὸ τοῦτο ἐκλόουον μετὰ τοῦτο σοι ἐπιδεικνύω, τοὺς μὲν πάντα πολλὰ και παντοῖα κακτικμένους ἔπιπλα, και τοῦτοις, ὅταν δέονται, μὲν ἔχοντας χρηστὰς μετὰ εὐδίας εἰς οἶα ἔστιν αὐτοῖς, και διὰ ταῦτα πολλὰ μὲν αὐτοῖς ἀνωμαίους, πολλὰ δὲ ἀνώνοντας τοὺς οὐκίας τοὺς δὲ οὐδὲν πλέον ἀλλὰ και μετῴνα τούτων κακτικμένους ἔχοντας εὐδίας ἔσονται, ὅταν δέονται, χρηστῶν. (β) Ἄλλοι τε οὖν τούτων ἐστίν, ὃ Σωκράτης, αἵτιον ἢ δεῖ τοῖς μὲν ὅπου ἔσταιν ἔκαστον κατεβιβῆναι, τοὺς δὲ ἐν γιορῇ ἔκαστα τεταγμένα κίττειν; Ναὶ μὴ Δέ, ἔφη ὁ Σωκράτης και οὐδ' ἐν γιορῇ γ' ἂν ἔσταιν, ἀλλ' ἐνθα προχέαι, ἔκαστα διετίτακται. Λέγειν τί μοι δοκεῖ, ἔφη, και τοῦτο, ὁ Κριτόβουλος, τῶν οικονομικῶν. (γ) Τί οὖν ἔν σοι, ἔφη, και οὐκίας αὐ ἐπιδεικνύω ἐνθα μὲν πάντα ὡς εἰπὼν δεξιμένους, και τοῦτοις θαμνὶ ἀποδοῖσάσκειντας, ἐνθα δὲ λαλομένους, και ἐθελόντας τε ἐργάζεσθαι και παρακίνεον, οὐ και τοῦτο σοι δοῖν ἀνυπόστατον τῆς οικονομίας ἔργον ἐπιδεικνύμαι; Ναὶ μὴ Δέ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, και σφόδρα γε. (δ) Ἦν δὲ και παρακλητούς γιορτίζας γιορτοῦντας, τοὺς μὲν ἀπολαμάνειν φάσκοντας ὑπὸ γιορτίζας και ἀποροῦντας, τοὺς δὲ ἀφρόνους και καλοὺς πάντα ἔχοντας ὅσων δέονται ἀπὸ τῆς γιορτίζας; Ναὶ μὴ Δέ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος. Ὡς γὰρ ἀναλίσκουσιν οὐκ εἰς ὃ δεῖ μένον, ἀλλὰ και εἰς ὃ βλάσθην φέρει πτόν και τὸ οὐκ. Εἰσι μὲν τινες ἴσως, ἔφη ὁ Σωκράτης, και τοῦτοις. Ἄλλ' ἐγὼ οὐ τούτους λέγω, ἀλλ' οἱ οὐδ' εἰς τάναγκατα ἔχουσι δαπανᾶν, γιορτοῖν φάσκοντας. Καὶ τί ἂν εἴη τοῦτου αἵτιον, ὃ Σωκράτης; Ἐγὼ σε εἶμι ἔπει ἐπὶ τούτοις, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐ δὲ θωμάμενος δέχομαι καταμνήσθαι. (ε) Νῆ Δέ, ἔφη, ἔν δυνάμει γε. Οὐκ οὖν γρηθὺ ὁνομαζον σπουδὴ ἀποκτείνεσθαι εἰ γνῶσι. Νῦν δ' ἐγὼ σοι σύνεσις ἐπὶ μὲν κομικῶν θέαν και πάντα προῖα ἀνισταμένω και πάντα μακρὰν ὕδιν βαλίζοντι και ἐπὶ ἀναπειθοντι προθύμως συνθεσθαι ἐπὶ δὲ τοιοῦτον οὐδὲν με πώποτε ἔργον παρεκάλεσας. Οὐκ οὖν γελίοις σοι φαίνονται εἶναι, ὃ Σωκράτης. Σπουδὴ δὲ πάλιν νῆ Δέ, ἔφη, γελιούτερος. (α) Ἦ δὲ και ἀρ'

tertio animo curam adhiberent, eos tunc celerius facilliusque, tam majori cum lucro sua facere animadvertendam. A quibus te quoque arbitror, si velis, ei si deus non adverteretur, discere posse, atque ita rei faciunda peritissimum fore.

CAPUT III.

Ea quoniam Critobulus audisset, Nunc ego te, mi Socrates, ait, non missura faciam prius, quam mihi quod pollicitus es horum in amicorum praesentia, praestiteris. Quid ergo, mi Critobule, subjicit Socrates, si demonstrabo tibi primis quosdam ardes lassiles legendi pecunia, quosdam longe minore domos ejusmodi exstruere, quae ab omnibus instructae sint, a quibus esse debent, an videbor tibi unum aliquid opus ex eis, quae ad domesticam administrationem pertinent, ostendere? Omnino, ait Critobulus. Quid autem, si, quod consequens hujus est, deinceps comonstrem tibi? nimiam quosdam, qui superfluitatem multam ac variam possident, nec ea, quam opus est, tibi posse, neque scire, an omnia sint eis integra, easque ob causas magna molestia tum se tum familiarum afficere; quosdam vero, qui non his ampliorum, et tamen tamen etiam possident, ad usum omnia parata habere, quoniam eis opus est. An alia hujus rei causa est, ait Socrates, nisi quod illis quidem sortitu projecta singula, his in loco collocata jacent? Ita profecto est, ait Socrates. Imo ne sortitu quidem in loco, sed eo distributa singula sunt, quoniam sita esse par erat. Videbis mihi hoc quoque proferre, subjicit Critobulus, unum ex his quae ad rem domesticam pertinent. Quid autem, si ei famulos demonstrum tibi ille quidem victos, at ita dicam, omnes ac nihilominus frequentes aufugientes, hic vero solutos, non tamen levissos vel laborantes, vel manentes: an non illud etiam opus consideratu dignum in administratione domestica tibi ostendere videbor? Maxime quidem certe, ait Critobulus. Quid si hominum agros plane similes arantium alii se per agriculturam perditos esse dicant, et inopes sint; alii abunde commodoque omnia necessaria ex eadem agricultura habere? Ita est profecto, inquit Critobulus. Nam fortassis impensas facturi non in eo modo, in quae fieri par est; sed etiam in alia, quae tum domino tum familiae damnum adferant. Sunt fortasse nonnulli tales, ait Socrates: verum ego non de his loquor, sed de illis qui quoniam agriculturnm exercere se fatentur, non tamen ne necessarias quidem in res sumptum facere possunt. Et quoniam, inquit, ejus rei fuerit causa, mi Socrates? Deducam ego te, ait Socrates, ad hos quoque: in eos contemplantur, rem animadvertes. Profecto, si quidem possim, inquit. Necesso est igitur periculum tui contemplantum lucris, an intelligere possis. Memini vero te ad spectandos comodiarios actores admodum aliquando tuas surrexisse, ac vixile longam viam confectisse, militique anctorem fuisse, ut una tecum spectator esse non recusares: verum ad rem quendam hujusmodi nunquam me es cohortatus. Ergo tibi, mi Socrates, ridiculus esse video. Imo tibi met profecto, ait, multo magis ridiculus. An vero tibi quos-

ἱππικῆς σοὶ ἐπιδικάνου τοὺς μὲν εἰς ἀπορίαν τῶν ἐπι-
τελείων ἀλλοιούμετας, τοὺς δὲ διὰ τῆς ἱππικῆς καὶ πάν-
ου εὐποροῦντας; καὶ ὅμα ἀγυαλομένους ἐπὶ τοῦ μέρους;
Οὐκοῦν τούτους μὲν καὶ ἐγὼ ὁρῶ καὶ οἶδα ἐκείτους,
καὶ οὐδὲν τι μᾶλλον τῶν κερδαινόντων γίνεσθαι. (9) *Θεὶ γὰρ αὐτοὺς ἕπερ τοὺς παραγινόμενους τε καὶ κομμο-
δοῦς, οὐχ ὅπως ποιητὴς οἰομαι γένη, ἀλλ' ὅπως ἐσθλὸς
ἰδὼν τι ἢ ἀκούσας καὶ ταῦτα μὲν βίους οὕτως ἐθέλει
εἶναι, οὐ γὰρ ποιητὴς βούλει γενέσθαι, ἱππικῇ δ' ἀντα-
καζόμενος χρῆσθαι οὐ μόνος οἶσι εἶναι εἰ μὴ σκοπεῖς
ὅπως μὴ ἰδιωτὴς ἐστὶν τούτου τοῦ ἔργου, ἀλλὰς τε καὶ
τῶν αὐτῶν ὄντων ἀγαθὸν εἰς τε τὴν χρῆσιν καὶ κερδα-
λίαν εἰς πόλιν εἶναι ὄντων;* (10) Ποιοῦμαι μὲν κα-
ταίεως, ὡς Σωκράτης; Οὐ μὲν δ' οὐδὲν τι μᾶλλον ἢ καὶ
γεωργίᾳ ἐκ παιδείας ὀνομαζόμενον κατασκευάζειν, ἀλλ'
εἶναι τινὲς μὲν δοκοῦντες ἡλικίας καὶ ἱππων καὶ ἀνδρί-
ων εἰς εὐδὴς τε χρῆσθαι εἶσι καὶ ἐπὶ τὸ βέλτερον ἐπι-
διδάσκειν. Ἐγὼ δ' ἐπιδείξει καὶ γυναιξὶ τὰς γαμεταῖς
τοὺς μὲν οὕτω γενομένους οἷσα συναργούς ἔχουσιν αὐτὸς
εἰς τὸ συναυξάνειν τοὺς οἴκους, τοὺς δὲ ἢ ὅς ἐστι πλείοντα
ἀναμένοντα. (11) Καὶ τούτου πότερον γρη, ὡς Σω-
κράτης, τὸν ἀνδρὸς αἰτεῖσθαι ἢ τὴν γυναῖκα; Πρόβατον
μὲν, ἔρη δ' Σωκράτης, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἦν κακῶς ἔρη,
τὸν νομῆα αἰτιώμεθα, καὶ ἵππος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἦν
κακοποῦν, τὴν ἱππία κακίζομεν τῆς δὲ γυναίκας, εἰ
μὲν διακακομένη ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς τάχα κακοποῖ,
βίως διακαίως ἂν ἢ γυνὴ τὴν αἰτίαν ἔχου; εἰ δὲ μὴ δι-
δάσκουσι τὰ καλὰ κατὰ ἀνεπιστήμονι τούτων γεῖντο,
ἔρ' οὐ διακαίως ἂν δ' ἀνὴρ τὴν αἰτίαν ἔροι; (12) Πάν-
τως δ', ἔρη, ὡς Κριτόβουλε, εὐλοὶ γὰρ ἔσμεν οἱ παρόν-
τες, ἀπαλήθευσαι πρὸς ἡμᾶς. Ἔστιν ὅτις ἄλλου τῶν
σπουδαίων πλείω ἐπιτρέψεις ἢ τῇ γυναιξὶ; Οὐδενί, ἔρη.
Ἔστι δὲ ὅτις ἀλάστορα διαλέγῃ ἢ τῇ γυναιξὶ; Εἰ δὲ
μὴ, οὐ πολλοὺς γε, ἔρη. (13) Ἐγχεμας δὲ αὐτὴν
παιδείαν μέλειται, (ἢ) καὶ ὡς ἔχοντο ἐλάτιστα ἑωρε-
κίαν καὶ ἀκροαίαν; Μάλιστα. Οὐκοῦν πολλὸ ὀχυ-
μαστότερον εἰ τι ἂν δὲ λόγιον ἢ πράττειν ἐπίστατο
ἢ εἰ ἑξακροατὴς. (14) Ὅς δὲ σὺ λίγους ἀγαθὸς εἶναι
γυναίκας, ὡς Σωκράτης, ἢ αὐτοὶ τούτας ἐπαίευσαν;
Οὐδὲν ὅσον τὸ ἐπισκοπεῖσθαι. Συστήσω δὲ σοὶ ἐγὼ
καὶ Ἀσπασίαν, ἢ ἐπιστημονέστερον ἡμῶς σοὶ ταῦτα
πάντα ἐπιδείξει. (15) Νομίζω δὲ γυναῖκα κοινωνὸν
ἀγαθῶν οἴκου ὅσον πάντοτε ἀντρίσκειν εἶναι τῷ ἀνδρὶ
ἐπὶ τὸ ἀγαθόν. Ἐρχεται μὲν γὰρ εἰς τὴν οἰκίαν διὰ
τῶν τοῦ ἀνδρὸς πράξεων τὰ κτήματα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ,
ἀπεισπῶνται δὲ διὰ τῶν τῆς γυναίκας ταμιευμάτων τὰ
πλείοντα; καὶ εἰ μὲν τούτων γενομένων αὐξάνονται οἱ
οἴκοι, κακῶς δὲ τούτων πραττομένων οἱ οἴκοι μεινύ-
νται. (16) Οἶμαι δὲ σοὶ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν τοὺς
ἀξιῶς λόγους ἐκαστὴν ἐργαζομένους ἔχειν ἂν ἐπιδείξει
σοι, εἰ τι προσδείξαι νομίζεις.

dam communestrem, qui ex re equestri ad rerum necessa-
rium inopiam redacti sint; itemque alios, qui per eandem
rem equestrem magnam rerum copiam paraverint, atque de
hoc lucro nihilicam voluptatem capiant? Eius vero ipse quo-
que video, et utrosque novi, quoniam nihil aliud magis
eorum in numero, qui lucrum faciunt. Nimirum sic eos
spectas, ut tragediarum et comydiarum actores, non illos
quidem, mea sententia, ut poeta fias; sed ut videnda,
atque audiendo, non alibi, voluptatem capias. Ac si quis
id quidem recte: nec enim poeta vis fieri. Quam solum
necessario rem equestrem tractare cogaris, non te stultum
existimas esse, si non id cogites, quo pacto ea in re minime
rudis sis, praeteritum quam eadem lare et ad usum commoda
sint, et ad vendendum fructuosa? Pullos equorum domare
ante jubes, Socrates? Nihil magis, ait, quam emere quos a
poveris ad colendum agrum perparares. Sed quædam mili-
tam equorum quam hominum artes esse videntur, quam
stultis utiles sint, et in melius proficiant. Ponam quendam
communistrare quosdam, qui nuptas sibi uxores ita tra-
ctant, et earum adjuvamento rem familiarem augent; alios,
ut domus maxime accipiant. Hoc etiam in parte, mi So-
crates, virore an uxori tribuenda culpa est? Si pecus, ait
Socrates, picurumque male affectum sit, pastorem accusa-
mus: si equus pierumque ledat, cronen in equitem confu-
rimus: oror a marito si recte instituta male se gerit, me-
rito fortasse culpam ipsa sustineat; at si vir que honesta
et laudabilia sua non docuerit illam, et ita horum ignora
voluit, an non in virum merito ea culpa conferri debeat?
Omnino, mi Critobule, implet, (sumus enim amici, quot-
quot hic adsumus) verum nobis dicito. Estne aliquis alius,
cui plures rerum ariarum committas, quam uxori? Nemini,
ait. Estne vero quispiam, cum quo minus colloquare,
quam cum illa? Si minus, inquit, eum nemine; autem
cum non nullis. An vero eam puellam admodum duxisti,
aut saltem quæ, quam fieri potuit, minime multa tum vi-
disset tum audisset? Maxime. Nullo igitur magis mirum
erit, si, quid dicendum facienteque sit, sciat, quam si
peccet. Quibus autem bonas tu dicis uxores esse, mi
Socrates, nam illi eas ipsi instituerunt? Nihil vetat, id a
nobis considerari. Atque equidem etiam Aspasiæ tibi
commendabo, quæ multo peritior, quam ego, hæc omnia
tibi ostendit. Existimo autem, uxorem, quæ in domo bona
sit socia, tantumdem habere momenti ad utriusque utilita-
tem, quantum vir habent. Nam plerumque viri opera fa-
cilitates in domum veniunt, et maxima pars earum uxore
promente consumitur. Quæ quidem si recte fiant, templi-
ficantur domes: sin autem male, demouuntur. Arbitror
autem me posse tibi aliarum etiam ritium opifices, qui sin-
gulas satis bene faciunt, communistrare; si quidem id neces-
sarium patas esse.

Ἀλλὰ πάσας μὲν τίς οἶδε ἐπιτεκνῆσαι, ὦ Σώκρατες; ἔφη δὲ Κριτόβουλος οὐτε γὰρ κτήσασθαι πασῶν τῶν τεχνῶν ἰσχύειας ῥᾶλλον οὕτως δεῖ, οὐτε ἔμπειρον γενέσθαι αὐτῶν οἷόν τε, ἀλλ' αἱ δοκοῦσι καλλίσται τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐμοὶ πρόπτοι ἂν μέλιστα ἐπιμελομένοι, ταύτας μοι καὶ αὐτὸς ἐπιτεκνῶναι καὶ τοὺς πράττοντας αὐτάς, καὶ αὐτὸς δὲ δεῖ δύνασθαι συνφέρειν εἰς ταῦτα δοδῶσκαυον. (α) Ἀλλὰ καλῶς, ἔφη, λέγεις, ὦ Κριτόβουλε. Καὶ γὰρ αἱ γε βανυστικά καλούμεναι καὶ ἐπὶ φήρητοί εἰσι, καὶ εὐκρίως μέντοι πάνω ἀδοξοῦνται πρὸς τῶν πόλεων. Καταλυμαίνονται γὰρ τὰ σώματα τῶν τε ἀργαζομένων καὶ τῶν ἐπιμελομένων, ἀναγκάζουσαι καθῆσθαι καὶ σκιατραπεύειν, εἶναι δὲ καὶ πρὸς πῦρ ἡμερεύειν. Τῶν δὲ σωμάτων θηλυνομένων καὶ αἱ φύραι πολλοὶ ἀβρυστότεροι γίνονται. (β) Καὶ ἀσχυρίας δὲ μέλιστα ἔχουσι καὶ φίλων καὶ πόλεως συνεπιμελίσθαι αἱ βανυστικά καλούμεναι· ὥστε οἱ τοιοῦτοι δοκοῦσι κακοὶ καὶ φίλους γρῆσθαι καὶ ταῖς πατρίσιν ἀλεητῆρας εἶναι. Καὶ ἐν ἑνίαι μὲν τῶν πόλεων μέλιστα δὲ ἐν ταῖς εὐπολίαις δοκοῦσαι εἶναι, οὐδ' ἔστι τῶν πολιτῶν οὐδὲν βανυστικάς τέχνας ἐργάζεσθαι. (γ) Ἡμῖν δὲ δὴ ποίας συμβουλαίας, ὦ Σώκρατες, χρῆσθαι; Ἀρα, ἔφη δὲ Σωκράτης, μὴ ἀσχυρῶν μὲν τῶν Περσῶν βασιλεῖα μιμεῖσθαι; ἐκεῖνον γὰρ φασὶν ἐν τοῖς καλλίστοις τε καὶ ἀναγκασιότατοις ἡγούμενον εἶναι ἐπιμελήμασι γαυροῖν τε καὶ τὴν πολέμακην τέχνην τοῦτων ἀμφοτέρων ἰσχυρεῖς ἐπιμελίσθαι. (δ) Καὶ ὁ Κριτόβουλος ἀκούσας ταῦτα εἶπε, Καὶ τοῦτο, ἔφη, πιστεύεις, ὦ Σώκρατες, βασιλεῖς τῶν Περσῶν γαυρίας τε συνεπιμελίσθαι; Ὡς ἂν, ἔφη δὲ Σωκράτης, ἐπισκοποῦντας, ὦ Κριτόβουλε, ἵσως ἂν καταμάθοιμεν εἰ τι συνεπιμελεῖται. Τῶν μὲν γὰρ πολέμακων ἔργων ἐμολογοῦμεν αὐτὸν ἰσχυρεῖς ἐπιμελίσθαι, ὅτι εἰς ὑπόσπονκον ἔθνην ἑαυτοῖς λαμβάνει τέταρτον τῶ ἀρχόντι ἑαῖσθαι εἰς ὑπόσπονδον δεῖ δίδόναι τροφὴν ἱππέας καὶ τοξότας καὶ ἀρπενδόντας καὶ γυμνοφόρους, οὕτως τῶν τε ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένων ἱκανοὶ ἵστανται κρατεῖν καὶ ἦν πολέμιοι ἐπίσπον, ἀρῶνται τῇ χώρᾳ, (ε) χωρὶς δὲ τούτων φύλακας ἐν ταῖς ἀκροπόλεσι τρέφει καὶ τὴν μὲν τροφὴν τοῖς φρουροῖς δίδωσιν ὁ ἀρχὸν δὲ τοῦτο προστέτακται, βασιλεὺς δὲ κατ' ἑαυτὸν εἰσάγει ποιεῖται τῶν μινοφόρων καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ἐκπλήσθαι προστέτακται, καὶ πάντας ἅμα συνάγειν πλὴν τοὺς ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν ἔνθα δὴ ὁ σὺλλογος καλεῖται· καὶ τοὺς μὲν ἀμφοῖν ἐκείνους οὐκ εἰσιν αὐτὸς ἐραστὴς, τοὺς δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀποικιοῦντας πιστοὺς πέμπει ἐπισκοπεῖν. (ς) καὶ οἱ μὲν ἂν φαίνονται τῶν φρουρῶν καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ τῶν στρατῶν τὸν ἀρχὸν τὸν τεταγμένον ἐκπλεῖον ἔχοντες, καὶ τοὺς δοκίμους ἱπποὺς τε καὶ ὅλους κατιστοκαυμένους παρέχοντες, τοῖς μὲν τοὺς ἀρχοντας καὶ ταῖς τιμαῖς ἀξίαι καὶ δόξους μεγάλους καταποντίζει, οὐδ' ἂν εὖρος τῶν ἀρχόντων ἢ καταμολοῦντας τῶν φρου-

Et Critobulus, Quid vero necesse sit, ait, mi Socrates, universas ostendere? Nec enim facile possunt parari qui artes omnes recte exercent, nec illarum peritus aliquis fieri potest. Saltem mihi velim ostendas tam quae pulchre rimari videantur, ac me decere maxime, si operam in eis ponam, tam eos qui has exercent: quin etiam ipse aliquid adiumenti, si poles, ad hoc mihi docendo offer. Recte dicis, ait, mi Critobule. Nam quae artes infime notae sunt, et appellantur sordidae, infames sunt, et merito in civitatibus non magni sunt. Etenim corpora illorum, qui eas vel exercent, vel curant, corrumpunt, dum sedere illos cogunt, et in umbra vivere, nonnullis totos dies ad ignem esse. Jam si corpora effeminentur, etiam animi longe debiliores redduntur. Eadem illiberales artes tantas plerumque habent occupationes, et anxietates et republicae dari opera non possit. Quo fit, ut ejusmodi homines nec amicorum nisi videantur esse commodi, nec tueri patriam possint. Etiam nonnullis in urbibus, maxime quae bellis occupantur, ne licet quidem cuicumque civium sordidas hasce artes exercere. Nobis vero, Socrates, quibus utendum illos consulis? Num nos potest, inquit, Persarum regem imitari? nam illum, aium, agriculturam et bellicae rei artem pulcherrimas et maxime necessarias esse occupationes existimare et utramque maximo studio colere. Quibus auditis Critobulus, Tunc vero, mi Socrates, inquit, Persarum regem inter alia agriculturam operam aliquam dare credis? Si hoc modo, ait Socrates, rem consideraverimus, fortassis intelligemus, Critobule, nam inter alia etiam agriculturam det operam. Etenim rerum bellicarum maxime studiosum esse fateor, idcirco quod in omnibus nationibus, quae tributum ei pendunt, constitutum sit cuique pretori, quot equites, sagittarios, funditores, acutosque praebere debeat; qui ad continentiam in officio subjectos ipsius imperio sufficiat, et si hostes invadant ipsius regnum, tueri illud possint. Præter hos autem in archibus presidarios, et annosam dat presidariis prefectus is, cui datum est hoc negotii: rex autem in sinos singulos et stipendiarios et alios haurit quibus injunctum est, ut sint in armis; omnesque in unum cogit, exceptis his qui arces custodiunt, ad eum locum quo conventus indicitur. Qui vicini sunt locis his, in quibus degit, eos ipse inspicit; ad eos autem, qui proci habitant, fidos quosdam mittit, qui inspiciant. Ac magistri quidem presidiorum, et tribuni, et salpae, qui numerum constitutum habere se integrum palam ostendunt, militesque bonis equis et armis instructos exhibent, a rege honoribus argentur, et magnis donis collopulentantur. Quos vero praetores vel negligere presidio-

ρῶν ἢ καταπερβαίνοντας, τούτους χαλεπῶς καλεῖται καὶ πᾶν τῆς ἀρχῆς ἄλλους ἐπιμαλὲς καθίσταται. Τῶν μὲν δὲ πολέμιων ἔργων ταῦτα ποῦν δοκεῖ ἡμῖν ἀναμνηστικῶς ἐπιμαλῆσθαι. (9) Ἐτι δὲ ὁπόσων μὲν τῆς χώρας διαλαύσαντες ἐρῶσι αὐτοὺς καὶ δοκιμαῖται, ὁπόσων δὲ μὴ αὐτοὺς ἐρῶσι, πέμπουσιν πιστοὺς ἐπισκοπεῖσθαι. Καὶ οὗς μὲν ἂν αἰσθάνηται τῶν ἀρχόντων συνοικουμένων τε τὴν χώραν περιχομένους καὶ ἐνεργῶν οὖσαν τὴν γῆν καὶ πλήρη δένδρων τε ὡς ἐκαστὴ φέρει καὶ καρπῶν, τοῦτοι μὲν χώραν τε ἄλλην προστίθεται καὶ δώροις κοσμεῖ καὶ βίβραις ἐντίμοις γράφει, οἷς δ' ἂν ἐρῶσι ἄρῶν τε τὴν χώραν οὖσαν καὶ ἀλιγάνθρωπον ἢ διὰ χαλεπότητα ἢ δι' ὑβρίν ἢ δι' ἀμειλιαν, τοῦτοι δὲ καλεῖται καὶ πᾶν τῆς ἀρχῆς ἀρχοντας ἄλλους καθίσταται. (10) Ταῦτα ποῦν δοκεῖ ἔργον ἐπιμαλῆσθαι ὅπως ἡ γῆ ἐνεργὸς ἵσται ὑπὸ τῶν κατοικοῦντων ἢ ὅπως εὖ φιλάσεται ὑπὸ τῶν φρουρούντων; καὶ εἰσι δ' αὐτῶν οἱ ἀρχόντες διατεταγμένοι ἐρ' ἑκάτερον οὐχ οἱ αὐτοί, ἀλλ' οἱ μὲν ἀρχοῦσι τῶν κατοικοῦντων τε καὶ τῶν ἐργατῶν, καὶ δασμοὺς ἐκ τούτων ἐκλέγουσιν, οἱ δ' ἀρχοῦσι τῶν ἀπαισθημένων φρουρῶν. (11) Κἂν μὲν δ' ἐρῶσι ἀρχὸς μὴ ἱκανὸς τῇ χώρᾳ ἀρῆναι, ὁ τῶν ἐνοικούντων ἀρχὼν καὶ τῶν ἔργων ἐπιμαλόμενος κατηγορεῖ τοῦ φρουράρχου, ὅτι οὐ δύναται ἀρξάσθαι διὰ τὴν ἀρῶν λαβάν, ἢν δὲ παρέχοντος τοῦ φρουράρχου εἰρήνην τοῖς ἔργοις ὁ ἀρχὼν ἀλιγάνθρωπον τε παρέχεται καὶ ἀρῶν τὴν χώραν, τοῦτοι αὖ κατηγορεῖ ὁ φρουράρχος. (12) Καὶ γὰρ σχεδόν τι οἱ κακῶς τὴν χώραν ἐργαζόμενοι οὗτοι τοὺς φρουροὺς ἐπείρουσιν ὅτε τοὺς δασμοὺς δύναται ἀποδεῖναι. Ὅπου δ' ἂν οὐκ ἀπὸ κακότητος, οὗτος ἀμφοτέρων τούτων ἐπιμαλῆται. (13) Ἐκ τούτων δ' Κριτόβουλος εἶπεν, Οὐκ οὖν αἱ μὲν δὲ ταῦτα ποιεῖ βασιλεὺς, ὡς Σώκρατες, οὐδὲν ἔμοιγε δοκεῖ ἔργον τῶν γεωργικῶν ἔργων ἐπιμαλῆσθαι ἢ τῶν πολέμιων. (14) Ἐτι δὲ πρὸς τοῦτους, ἔφη δ' Σώκρατης, ἐν ὁπόσῃς τε χώρας ἐνοικεῖ καὶ εἰς ὁπόσας ἐπιστρέφεται, ἐπιμαλῆται τούτων ὅπως κηρὸν τε ἔσονται οἱ παράδεισοι καλούμενοι πάντων καλῶν τε καὶ κακῶν μετοί, ὅσα ἡ γῆ φέρειν θέλει, καὶ ἐν τούτοις αὐτοῖς τὰ πλείστα διατρέχει, ὅταν μὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἀεὶ ἴσται. (15) Νῦν δὲ, ἔφη δ' Κριτόβουλος, ἀνάγκη τοῖνυν, ὡς Σώκρατες, εἶναι γὰρ διατρέχει αὐτοὺς, καὶ ὅπως ὥς καλλίστα κατασκευασμένοι ἵσονται οἱ παράδεισοι ἐπιμαλῆσθαι δένδρεσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν καλοῖς ὅσα ἡ γῆ φέρει. (16) Φασὶ δὲ τινες, ἔφη δ' Σώκρατης, ὡς Κριτόβουλος, καὶ ὅταν δώρα δεῖσθαι δ' βασιλεὺς, πρῶτον μὲν αἰσκαλεῖν τοὺς πολέμιους ἀγαθὸς γεγονότας, ὅτι οὐδὲν ὁραὸς πολλὰ ἀρῶν, εἰ μὴ εἴεν οἱ ἀρξίζοντες δεύτερον δὲ τοὺς κατασκευάζοντας τὰς χώρας ἀριστα καὶ ἐνεργῶς ποιοῦντας, λέγοντας ὅτι οὐδ' ἂν οἱ ἀρχαῖοι δύναιντο εἶναι, εἰ μὴ εἴεν οἱ ἐργαζόμενοι. (17) Αἰετὰς δὲ καὶ Κύριος ποτα, ὅστις αὐθακμῶντος δὲ βασιλεὺς γιγνέσθαι, εἰπὼν τοῖς ἐπὶ τὰ δώρα καλεχμένοις ὅτι αὐτοὺς ἂν δεκάσις τὰ ἀμφοτέρων δώρα λαμβάνειν κατασκευάζειν τε γὰρ ἀρε-

rum magistros, vel quæstam eorum facere conpererit; eos graviter punit, ademptisque ipsis imperio, alios eorum loco rerum suarum curatores constituit. Atque hæc quia facit, hæc dabit nobis aliquid bellicæ in rebus studii ponere videtur. Præterea quantum regionis suæ peragrans ipse inspicit, in eo etiam omnia explorat; quantum vero ipse non inspicit, id missis fidei hominibus intrat. Et quos quidem prætores animadvertit egregie habitatam terram exhibere, solutaque cultum, et arboribus, pro cuiusque soli natura, fructibusque plenum; eis alium etiam agrum attribuit, et muneribus eos cohonestat, et locis in concessu honoratis ornat: quorum vero terram inscutam esse videt, et a paucis habitatam, vel propter ipsorum asperitatem, vel petulantiam, vel negligentiam; his militatis, et magistratu dejectis, alios eorum loco prætores constituit. Hæc dum facit, an tibi minus curare videtur, ut terra colatur ab incolis, quam ut a presidibus recte custodiat? Et sunt ei sane prætores ad utrumque constituti, non iidem: sed alii præsent incolis, et opera faciendis, deque his vectigalia colligunt, alii presidibus armatis præsent. Ac si quidem presidii magister regionem non salis defenderit, incolarum prætor, et is, qui operam faciendorum curam gerit, accusat ipsam, quod ob negligentiam custodiæ exerceri opera non possit: si presidii magistro pacem operibus faciendis præstante, prætor regionem a paucis habitatis et incultam exhibeat, vicissim ille a presidii magistro accusatur. Nam fere illi, qui terram male colunt, neque presidarios alunt, neque tributa possunt pendere. Ubi vero satrapa constitutus est, is curam horum utriusque habet. Secundum ea Critobulus, Quod si, mi Socrates, inquit, hæc facit rex, nihilo mihi videtur minus agriculturæ, quam rei bellicæ curam gerere. Præter hæc, ait Socrates, quascunque regiones incolit, et quocumque se confert, studiosè dat operam, ut horti sint, quos paradisos vocant, omnibus referti quæcunque pulchra et bona enasci de terra possunt. Atque in his ipse magna ex parte versatur, quam anni tempus id fieri non prohibet. Profecto igitur, inquit Critobulus, curari necesse est illæ, mi Socrates, ubi rex versatur, ut pulcherrime instructi sint paradisi, tum arboribus tum ceteris rebus et terra nascentibus. Proditur etiam a nonnullis, mi Critobule, ait Socrates, quoties rex munera largiatur, primum eos arcesui ad ipsam, qui præclare se in bello gesserint: quod multum arare, nihil proest, nisi sint qui arantes defendant: deinde, qui regiones suas quum optimas præstant, et cultas reddunt: et enim dicere regem, se vivere quidem posse viros fortes, nisi sint qui terram colant. Et Cyrum alunt, maxima gloria regem, dixisse aliquando ad eos qui ad accipienda munera vocati essent, merito sibi utraque dona deberi; nam se re-

ετος εἶναι ἔρη γαίαν καὶ ἀρήγειν τοῖς κατοικοῦσι αὐτήν. (7) Κύρος μὲν τοῖνυν, ἔρη ὁ Κριτόβουλος, ὡς Σόκρατες, [καὶ] ἐπηγάλλετο οὐδὲν ἔσθαι, εἰ ταῦτα λαβὼν, ἐπὶ τῇ γούρας ἐνεργῶς ποιεῖν καὶ κατασκευάζειν ἢ ἐπὶ τῇ πολευμῶν εἶναι. (8) Καὶ καὶ μὴ Δ', ἔρη ὁ Σωκράτης, Κύρος γε, εἰ ἰδόντων, ἀριστος ἂν δοκίμῳ ἀργυρῷ γενέσθαι, καὶ τούτου τεκμήρια ἄλλα τε πολλὰ παρέσχηται καὶ ὅπτις περὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀδελφοῦ ἐπορεύτο μαχόμενος, παρὰ μὲν Κύρῳ οὐδεὶς λέγεται αὐτομαλῆσαι πρὸς βασιλείαν, παρὰ δὲ βασιλείᾳς πολλοὶ μυριάδες πρὸς Κύρον. (9) Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο ἔσθαι μίγα τεκμήριον ἀργήτος ἀρετῆς εἶναι, τὸ ἂν ἐκόντες πικνῶνται καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς παρμένειν ἐθελῶσι. Ἐκείνῳ δὲ [καὶ] οἱ φίλοι ζῶντι τε συνεμάχοντο καὶ ἀποσπένοντι συνεπικόντες πάντες περὶ τὸν νεκρὸν μαχόμενοι πλὴν Ἀρκίου Ἀρκίος δ' ἔτυχεν ἐπὶ τῇ εὐνομίᾳ κέραι τιταχμένος. (10) Τούτος τοῖνυν ὁ Κύρος λέγεται Λυσάνδρῳ, ὅτι ἦλθεν ἄγων αὐτῷ τὰ παρὰ τὸν συμμάχον δόρα, ἄλλα τε φιλοργνωσέσθαι, ὥς αὐτὸς ἔρη ὁ Λυσάνδρος [ἐν] ποσὶ τινι ἐν Μεγάρῳ διαγόμενος, καὶ τὸν ἐν Σάρδεσι παρέδωκεν ἀπαδεικνύων αὐτὸν ἔρη. (11) Ἐπὶ δὲ θυσίᾳ μὲν αὐτὸν ὁ Λυσάνδρος ὡς καλὰ μὲν τὰ δένδρα εἶη, δι' Ἰσού δὲ [τὰ] περιτεταμένα, ὅρθοι δὲ οἱ στίχοι τῶν δένδρων, εὐγνώμια δὲ πάντα καλῶς εἶη, δοκεῖ δὲ πολλὰ καὶ ἔδειται συμπαρομαρτύνει αὐτὰς περιπατοῦσι, καὶ ταῦτα θαυμάζοντες εἶπεν, Ἄλλ' ἔγωγε τοι, ὦ Κύρε, πάντα μὲν ταῦτα θαυμάζω ἐπὶ τῷ καλλίῳ, πολλὰ δὲ μάλλον ἀγαπᾶμαι τοῦ καταμαρτύνοντός σοι καὶ διατάξαντός ἑκαστα τούτων. (12) Ἀκούσαντα δὲ ταῦτα τὸν Κύρον ἠθύναι τε καὶ εἰπεῖν, Ταῦτα τοῖνυν, ὦ Λυσάνδρε, ἐγὼ πάντα καὶ διαμέτρησα καὶ οὐτάτα, ἵσται δ' αὐτῶν, φάναι, ἃ καὶ ἐρώσεις αὐτόν. (13) Καὶ ὁ Λυσάνδρος ἔρη, ἀποβλέψας εἰς αὐτὸν καὶ ἰδὼν τὴν τιμῆς τὸ καλλὸς ὡς εἶχε καὶ τῆς δομῆς, αἰσθόμενος καὶ τὸν στρατῶν καὶ τὸν φίλων τὸ καλλὸς καὶ τοῦ ἄλλου κόμου οὐ εἶχεν, εἰπεῖν, Τί λέγεις, φάναι, ὦ Κύρε; ἢ γὰρ οὐ ταῖς σαῖς χερσὶ τούτων τι ἐρώσεις; (14) Καὶ τὸν Κύρον ἀποκρίνασθαι, Θαυμάζεις τοῦτο, ἔρη, ὦ Λυσάνδρε; δυνάμει σοι τὸν Μίθρην, στεφανερὸν Ἰνδιάνῳ, μηδέποτε δεσπνῆσαι πρὶν ἰδρῶσθαι ἢ τὸν πολευμῶν τι ἢ τὸν γεωργικὸν ἔργων μελετῶν, ἢ ἀεὶ οὐ γὰρ τι φιλοτιμούμενος. (15) Καὶ αὐτὸς μέντοι ἔρη ὁ Λυσάνδρος ἀκούσας ταῦτα δευσιπάρῃ τε αὐτὸν καὶ εἰπεῖν, Διὰ τί μοι δοκεῖς, ἔρη, ὦ Κύρε, εὐδαίμων εἶναι; ἀγαθὸς γὰρ ὢν ἀνὴρ εὐδαίμωνός ἐστι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ταῦτα δὲ, ὦ Κριτόβουλε, ἐγὼ διηγοῦμαι, ἔρη ὁ Σωκράτης, ὅτι τῆς γεωργίας οὐδ' οἱ πᾶν μακάριον δύνανται ἀφείλεσθαι. Ἐοικε γὰρ ἢ ἐπιμελῆσαι αὐτῆς εἶναι ὅμα τε ἡδυπάθεια τις καὶ οἶκος αὔξησης καὶ σωμάτων ἀσχηγίας

gionem optime posse instruere, et quae jam instructa sint, defendere. Cyrus ergo, mi Socrates, subiecit Critobulo, si hoc dixit, non minus gloriabatur eo, quod regiones cultas efficere posset, atque instruere, quam quod rei militaris peritus esset. At profecto, subiecit Socrates, si vixisset Cyrus, longe praestantissimus in imperio futurus fuisse videtur. Ejus rei quae alia fuerant argumenta, tum illud etiam, quod quum de regno manum cum fratre conseruaturus proficisceretur, nullis ab ipso ad regem transisse feratur, multis milibus hominum a rege ad ipsum deficientibus. Ego hoc quoque magnum esse argumentum virtutis in imperatore statuo, si homines eum habenter sequantur, ac manere apud ipsum in periculis velint. Cym autem, dum viveret, et in praesidio amiri iherant, et quum interfectus esset, omnes circa mortuum pugnautes cum ipso occubuerunt, extra unum Arxum, qui leuē in cornu collocatus fuerat. Atque hic Cyrus perhibetur Lysandro, quum a sociis dono ferens ad eum venisset, inter alios comitatis et benevolentiae significationes, quomodoquomodo aliquando Lysander ipse cuidam inopis suo Nегaris narravit, etiam hortum, qui Sardibus est, ipsemet ostendisse. Hunc Lysander quomodo admiraretur ob arborum pulchritudinem, et quod aequaliter essent omnes comitae, quod ordines earum recti, quod angulis rectis disposset omnes, quod odores multi et suaves obambulantibus ipso comitarentur: haec, inquam, ille quum admira retur, Equidem, ait, admior horum omnium pulchritudinem, Cyre: multo tamen magis eum suspicio, quod si singulis tibi sic et dimensus est, et disposuit. Quae ut Cyrus audisset, delectatum eis, dixisse: Atque omnia haec, mi Lysander, ego dimensus sum ac disposui: nomalia sent etiam, quae ipsemet conserui. Tum Lysander se Cyrum intuentem, conspecta vestium ipsius pulchritudine, et odore percepto, torquum denique amillarumque admodum elegantiā, ceterique ornatus, quem habebat, dixisse commemorabat: Quid a te, Cyre? tunc manibus tuis aliquid horum conseruisti? Respondisse vero Cyrum: Hocce tibi admirationi est, mi Lysander? Militem iuratus testor, nunquam me, quum recte valeo, cibum capere prius quam vel ex bellicis, vel rusticae rei exercitiis, vel alia quapiam studiosa contentione sudauerim. Atque his auditis Lysander ipse siebat, manum se Cyri comprehendisse, ac dixisse: Jure mihi beatus esse videris, Cyre: nam eo quod es vir egregius, fortunatus es.

CAPUT V.

Haec tibi ego commemoro, Critobule, inquit Socrates, ut scias, ne felicissimos quidem homines ab agricultura posse abstinere. Nam videtur ejus studium simul et voluptatem quandam habere, et rei familiaris amplificationem, et exor-

εἰς τὸ δύνασθαι ὅσα ἀνδρὶ λευτέρῳ προσέχει· (α) Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπ' ὧν ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα ἢ γῆ φέρει ἔργαζομένους, καὶ ἀπ' ὧν τοῖνυν ἡδυνάσθαι, προσεπιφέρει. (β) Ἐπειτα δὲ ὅσα κοσμοῦνται βασιλεὺς καὶ ἀγαλματὰ καὶ οἱς αὐτοὶ κοσμοῦνται, καὶ ταῦτα μετὰ ἡδίστων ὁσμῶν καὶ ὀσμῶν παρέχειν ἔπειτα δὲ ὅσα πολλὰ τὰ μὲν ρυτί, τὰ δὲ ἔσθαι καὶ γὰρ ἡ πρόβατονική τέχνη συνίσταται τῇ γεωργίᾳ, ὥστε εἶναι καὶ θεοὺς ἐξαρτάσθαι θυσίας καὶ αὐτοὺς χρῆσθαι. (γ) Παρέχουσα δ' ἀφρονήματα ἀγαθὰ οὐκ εἰ ταῦτα μετὰ μαλακίας λαμβάνειν, ἀλλὰ φύγει τὴν χειμῶνος καὶ ὀχλήν θέρους ἰδίᾳ καρτερίᾳ. Καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦργοις διὰ τῶν χειρῶν γυνάσκουσα ἰσχύει αὐτοὺς προστεῖναι, τοὺς δὲ τῇ ἐπιμελείᾳ γεωργοῦντας ἀνδρῶν προῖ τὰ ἐπείρουσα καὶ πορεύσασθαι ἀπορῶς ἀναγκάσασθαι. Καὶ γὰρ ἐν τῷ γίγναι καὶ ἐν τῷ ὅτι καὶ ἐν ἀπὸ τοῦ ἀπαιτούμεναι πρῶτος εἶναι. (δ) Ἐπειτα δ' ἦν περὶ τὸν ἔσθαι ἀφ' ἧν καὶ τῇ φύλῃ βολύται, τὸν ἵππον ἱκανοτέρη ἢ γεωργία συντρέφει· ἐν τῇ περὶ, σπορὸν τὸ σῶμα παρέχειν θέρους εἰς τὴν φιλοπονείσθαι συνιστάται τῇ γῇ καὶ κυνὸν εὐπείθειαν τροφῇ παρέχουσα καὶ θερμὰ συμπαρατρέφουσα. (ε) Περιούσιον δὲ καὶ οἱ ἵπποι καὶ αἱ κύνεις ἀπὸ τῆς γεωργίας ἀνακαλεῖσθαι τὸν χῶρον, ὃ μὲν ἵππος πρῶτον καὶ κυνὸν τὸν καὶ ὁσμῶν εἰς τὴν ἐπιμελείαν καὶ ἔξουσίαν παρέχον ὅτι ἀπαιτεῖ, αἱ δὲ κύνεις τὰ τὴν θερμὰ ἀπαιτοῦσαι ἀπὸ λύρας καρπῶν καὶ προβάτων καὶ τῇ ἐργασίᾳ τὴν ἀσφάλειαν συμπάροισαι. (β) Παροῦσα δὲ τὴν καὶ εἰς τὸ ἀφ' ἧν συνδύοις τῇ γῇ καὶ ἢ γῆ τοὺς γεωργοὺς ἐν τῷ μέσῳ τοὺς καρποὺς παρέχουσα τὸ κρατοῦντι λαμβάνειν. (α) Καὶ ὁσμῶν δὲ καὶ βαλεῖν καὶ πηλοῦς τὴν ἐκαστοτέρου τέχνην γεωργίας παρέχεται· τίς δὲ τοὺς ἐργαζομένους πλείονα τέχνην ἀντιχαρίζεται· τίς δὲ ἥδον τὸν ἐπιμελούμενον δέχεται, προτείνουσα προκρίναι λαβαῖν βέλτε γρηῃ· τίς δὲ ἔξουσι ἀφρονήτορον δέχεται· (α) χιμαῖα δὲ πυρὶ ἀφρόνῳ καὶ θερμῶς λουτροῖς τοῦ πλείονα εὐμαρῶς ἢ ἐν χειρὶ· ποῦ δὲ ἥδον θερμῶς ὕδατι τε καὶ πνεύματι καὶ σκισί· ἢ κατ' ἀφρόν· (β) τίς δὲ ἄλλη θεοὺς ἀπαρχὰς προτείνουσα παρέχει ἢ ὁρτὰς πληρεστέρας ἀποδεικνύει· τίς δὲ οὐδέποτε προσελστέρα ἢ γυναικὶ ἥδον ἢ τέκνους ποθεινότερα ἢ φίλους εὐχαριστοτέρα· (γ) Ἐμοὶ μὲν θαυμαστὸν δοκεῖ εἶναι εἰ τὴν λευτέρου ἀνθρώπου ἢ κτήματι τοῦτου ἥδον κείνῃ καὶ ἐπιμελείαν ἥδον τινὰ ταύτης εὐργανῇ ἢ ἀφελυμῶντι εἰς τὸν βίον. (δ) Ἐν τῇ γῇ φιλίαν τοὺς δυναμένους καταμενέειν καὶ δικαιοσύνην διδόναι τοὺς γὰρ ἀρίστα θεραπεύοντας αὐτὴν πλείονα ἀγαθὰ ἀντιποιεῖ. (ε) Ἐν δ' ἀπὸ τοῦ πλείονος ποτὶ στρατευμάτων τῶν ἔργων στερηθῶντι οἱ ἐν τῇ γεωργίᾳ ἀνακαλεῖσθαι καὶ σπορῶν καὶ ἀνδραγαθῶν παιδεύονται οὗτοι εὐ παρεσκευασμένοι καὶ τὰς φύλας καὶ τὰ σῶματα, ἢ μὴ θεοὺς ἀποκαλύψαι, δύναται ὥστε εἰς τὰς τῶν ἀποκαλύπτων λαμβάνειν ἀπ' ὧν θέρωνται. Πολλοὶ δ' ἐν τῇ καλῇ καὶ ἀσφαλέστερόν ἐστι σὺν τοῖς θελοῦσι τὴν τροφὴν μαστεύειν ἢ τοῖς γεωρ-

ΚΟΝΟΜΟΝ.

cultationem corporum, ut ad ea perficienda robur habeant, quae ingenio hominibus conveniant. Primum enim fert terra se colentibus; ea quae hominibus ad victum necessaria sunt; atque etiam illa ferit, de quibus voluptatem capimus. Deinde suppeditat omnia euevrisimis cum odoribus, et gratissima specie, quicunque homines ad artem, et ad alimolacra deorum, atque etiam ad se ipsos, orandos adhibent. Præterea multa obsonia partim præcitat, partim nutrit. Et enim ars pecuaria cum agricultura conjuncta est. Quo, si ut multa suppetant, quibus sacrificandis tum placare deos, tum ipsimet aut possimus. Quicunque copiosissime bona subministrat, non sinit es cum mollitia capi, sed ad hiemis frigora, et æstatis caliditatem tolerandos consuecit. Eadem illos, qui manibus suis laborant, exerceo magis robustos efficit; alios vero, quicquid dant agrum et inspicunt ipsi, strigens reddidit, dum mano ipsos excitat, acriterque ambulare cogit. Et enim et ruri, et in urbe semper stato anni tempore sunt actiones opportunissimæ. Deinde atque quis equam opem civitatibus que ferre velit, agricultura maxime aliquid equo sufficit; siue pedes, eodem agro corpus reddit. Etiam venationis ad studium nonnulli adjumenti præstat perfundum, et quod per am felle canes alii possint, et feræ nutrit. Et qui canes quoque cum equis ac agricultura commodum aliquod percipiunt, vicissim et ipsi ruri persunt: equus, dum mane portal rei rustice curatorem ad inspicendam, ac sero redeundi potestatem facit; canes, dum feras abigunt, ne fructibus pecudibusve nocent, ac solitudini securitatem præstant. Facit etiam terra nonnulli agricolis ad defendendam armis agrum, quam fructus in medio proposuit edocet, qui victori cedant. Et quæ tandem arm homines magis ad curandum, ad jactandum, ad saluandum idoneos reddit quam agricultura? quæ ars se exercantibus plura contra largitur? quænam sui studiosum suavia excipit, porrigens accedenti quod samet ex animi arbitrat? quænam majori cum rerum copia, hospites excipit? ubinam commoditas copiosior, igne calidior lavacris per hiemem utilis licet, quam ruri? ubi quæ lætior, aura, umbrarumque causa jucundius traducere possit mentem, quam ruri? quænam ars alia primitiis suppleat diis rectis convenientes, vel festos dies abundantiori cum copia rerum exhibet? quænam domesticis gratior est, nitori jucundior, liberis optatior, erga amicos benignior? Mihi quidem mirum videntur, posse hominem ingenuum vel possessionem aliquam acceptiorem hoc docere, vel studium aliquod hoc tum jucundius tum ad itam utilius reperire. Præterea tellus benigna jactantiam quoque docet illos, qui animum ad hoc advertere possunt. Non studiosissime se colentibus, maximam bonorum copiam vicissim largitur. Quod si aliquando ii qui in agricultura versantur, et tam ad alacritatem tum fortitudinem condonofuelli sunt, a magnis copiis hostium ab operis suis arceantur, possunt certe, nisi deus prohibeat, præsertim quum ei animis et corporibus egregie instructi sint, invasi eorum facilius, a quibus impediuntur quominus opera sua faciant, indidem capere unde se alunt. Atque in bello sæpe

ημοῖς ὀργάνους. ((14) Συμπροσθῆναι δὲ καὶ εἰς τὸ ἐπαρκεῖν ἀλλήλους ἡ γεωργία. Ἐπὶ τα γὰρ τοὺς πολέμους σὺν ἀνδράσιν δὲ ἵσται, τῆς τε γῆς σὺν ἀνδράσιν ἐστὶν ἡ ἔργασία. (15) Τὸν οὖν μέλλοντα ἀνγεωργεῖν δὲ τοὺς ἔργαστῆρας καὶ προθύμους παρασκευάζειν καὶ παύσθαι βίοντας τὸν δὲ ἐπὶ πολέμους ὄντας ταῦτά δὲ μηχανισθῆναι, θεωρούμενόν τε τοὺς ποιεῖν δὲ δὲ ποιεῖν τοὺς ἀγαθούς, καὶ καλῶντα τοὺς ἀνακτούσας. (16) Καὶ παρακαλεῖσθαι δὲ πολλῶς οὐδὲν ἦτον δὲ τοῖς ἔργαται τὴν γεωργίαν ἢ τὴν στρατηγίαν τοῖς στρατιώταις καὶ διαποῦν δὲ ἀγαθὸν οὐδὲν ἦτον οἱ δοῦλοι τῶν δευτέρων εἰσιν, ἀλλὰ καὶ μέλλων, ὅπως μὲνιν θύωσι. (17) Καλῶς δὲ χρεῖνός ἐστι, ὅς ἐστι τὴν γεωργίαν τῶν ἄλλων τεχνῶν μητέρα καὶ τροφὴν εἶναι. Εὐ μὲν γὰρ φερούμενης τῆς γεωργίας, ἔρρονται καὶ αἱ ἀλλὰ τεχνῶν σπουδαί, ὅπου δ' ἂν ἀναγκασθῇ ἡ γῆ χειροτέραν ἀποσβέννυνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδὸν τι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θαλάσσαν.

18. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κριτίβουλος εἶπεν, Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔρωτα, ὦ Σωκράτης, καλῶς δοκεῖς λέγειν, ὅτι δὲ τῆς γεωργίας τὴν πλείστα ἐστὶν ἀνθρώπων ἀδύνατον προνοεῖν, καὶ γὰρ ὁλοῦται καὶ πόλιν ἐνέειν καὶ ἀνθρώποις ἡ δούρει ἐξίστηναι καὶ ἐρροῖται καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλῶς ἐγνωσμένα καὶ πεποιμένα ἀραιροῦνται καὶ πρόβατα δ' ἐνέειν καλίστα τετραμεμένα νόστος εἰσὶν κακίστα ἀπώλειν. (19) Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Σωκράτης εἶπεν, Ἀλλ' ὅμως ἔγωγε σι, ὦ Κριτίβουλε, εἰδέναι, ὅτι οἱ θεοὶ οὐδὲν ἥττον εἰσι κύριοι τῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ ἔργων ἢ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ. Καὶ τοὺς μὲν ἐν τῷ πολέμῳ ὅρας ὁμοῖα πρὸ τῶν πολέμικων πράξεων ἀπαρτισσυσμένους τοῖς θεοῖς καὶ ἀπρωτῶντας θυσιῶν καὶ οἰκονομῶν, ὅτι τε γὰρ ποιεῖν καὶ ὅτι μή. (20) περὶ δὲ τῶν γεωργικῶν πράξεων ἥττον οἱ δὲν τοὺς θεοὺς διάσκειν. Εὐ γὰρ ὅτι, ἔφη, ὅτι οἱ σῶφρονες καὶ ὑπὲρ ὑγρῶν καὶ ἔρρων καρπῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ προβάτων καὶ ὑπὲρ πάντων γε δὴ τῶν ἀκτιμῶν τοὺς θεοὺς θεραπεύουσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ Σωκράτης, καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, καλεῖσθαι σὺν τοῖς θεοῖς ἀρχεῖσθαι πάντες ἔργου, ὡς τῶν θεῶν κύριοι ὄντας οὐδὲν ἥττον τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ πολέμικῳ ἔργῳ. Ταῦτα μὲν οὖν πειρασμένα οὕτω ποιεῖν. Σὺ δ' ἔμην ἐνθὺν λέγων περὶ τῆς οἰκονομίας ἀπείλικτος, περὶ δὲ τούτων ἐχόμενα διεκπεριεῖν, ὡς καὶ νῦν μοι δοκεῖ ἀπαιτοῦν ὅσα εἰπὲς μέλλων τι εἶπαι διαρρῆν ἢ πρόσθεν, ὅτι γὰρ ποιοῦντα βιοτεύειν. (2) Τί οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀρεῖ, καὶ πρῶτον μὲν ἐκπεριεῖν ὅσα ἐμολογοῦνται διελκλύμεν, ἐν ᾧ ἡν τις δυνάμει πειραθῆμεν οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ διεκπεριεῖν συνηγοροῦντας; (3) Ἦδὲ γ' οὖν ἐστίν, ἔφη ὁ Κριτίβουλος, ὥσπερ καὶ χρημάτων κοινῆς ὁρῶντας ἀναμειβόμεναι διαλεῖν, οὕτω καὶ λόγων

ἐπὶ ταῖς ἐστὶν ἀνδρῶν victum quietere, quam instrumentis iusticia. Instans etiam nos agricultores, ut minus noceret juvenus. Nam adversus hostes tum hominum copia pergratam est, et hominum opera est colenda. Itaque necesse est, equi, qui recte agriculturam exercere velit, operas suas sic instruere, ut sint alacres, et ad parendum promptae. Eadem mollitas oportet, qui vagras adversus hostes ducturus sit, ut eos, qui faciunt quod viros fortes decet, manentibus ostent, ac non recte atque ordine munus suum obeuntes plectat. Etiam necesse est agricolam non minus interdum operas suas cohortando excitare; quam imperatorem milites. Neque servis minus spe bona quam ingenio hominibus opus est, imo vero etiam magis, ut manere velint. Recte is quoque dicit, qui agriculturam nilius artem matrem et nutrimentum esse perhibuit. Nam quam agricultura prospero succedit, etiam artes ceterae omnes vigent: ut ubi terra necessitate aliqua inculta manet, etiam artes ceterae fere terra marisque extinguuntur.

Quibus auditis Critobolus, Equivoco, inquit, hanc rudem dicere praechare videris, mi Socrates. Sed plurima sunt in agricultura, quae providi ab homine nos possunt. Quippe nonnullamquam grandinae, pruinae, aestus, imbres laesant, rubigines, aliaeque, puerba cogitata et elaborata tollant. Etiam oves interdum educatas egregie morbos aliqui lavantes mictricis periclit. Quae quum audisset Socrates, Ego vero, mi Critobole, ait, scire te arbitrabar, penes deos nihil minus potestatem rusticis in operibus sumptum esse, quam in bellicis. Vides autem, opinor, eos qui re militari occupantur, ante bellicas actiones deos placare, ac tum per sacrificia tum per sugaris inquirere, quid faciendum, quid omittendum sit: et in actionibus rei rusticae minus tibi laborandum putas, ut deos propitios reddas? Omnino scire debes, homines, qui quidem sapiant, humidorum et siccorum fructuum, boum, equorum, ovium, omnium denique fortunarum suarum causa deos colere.

CAPUT VI.

Dicis tu praechare, mi Socrates, ait, qui jubens operam dare, ut opus omne non sine diis ordiamur, quippe quorum in potestate sint tam ea quae pace, quam quae bello suscipiuntur. Itaque studeamus haec ita facere. Tu vero nobis enitere, hinc redeundo, ubi de administratione domestica dicere desisti, quae porro sequuntur, absolvere. Videor enim mihi, posteaquam audivi abs te dicta, magis peraspicere quid, ut commode vivam, faciendum sit. Quid igitur? ait Socrates, placeatne ut redeamus ad illa, quaecunque sic percurramus, ut de his inter nos conveniret, quo, si fieri possit, ita deinde reliquis percurrere conemur, ut inter nos conveniant? Jucundum sane est, inquit Critobolus, uti solent illi, quibus pecuniae communes sunt, earum sine controversia rationem subducere, sic etiam nos, qui sermones

κατανοήσας περί ὧν ἂν διαλεγώμεθα συνομιλοῦν-
τας διεξιέναι. (4) Οὐκ οὖν, ἔφη, ὁ Σωκράτης, ἐπιστήμη-
μιν τινας ἔδωκεν ἡμῖν ὄνομα εἶναι ἢ οὐνονομία, ἢ δὲ
ἐπιστήμη κτλ. ἐραίνεται ἡ ἀρετὴς δύνασθαι αὐτῶν ἀν-
θρώπων, οἷος δ' ἔστιν ἐραίνετο ὅπου κτλ. ἢ σύμπασι,
κτλ. οὖν δὲ τοῦτο ἔφαρμεν εἶναι, ὅτι ἐκάστου αἰὲ ἀρετὴ μὴ
εἶναι τὸν βίον, ἀρετὴ μὴ δὲ ὅσα ἐρετὴ μὴ πάντα ὅπως
τις ἐπιστάτω χρῆσθαι. (5) Πάντας μὲν οὖν τὰς ἐπι-
στάμους οὕτως μαθεῖν οἷον τι ἔστιν ἔδωκεν, συναποδοκι-
μαῖεν τι τοὺς πολλοὺς τὰς βανυστοῦς καλουμένας τέ-
χνας, ὅτι καὶ τὰ σώματα καταπολεμῶνται ἀκακοῦς καὶ
τὰς ψυχὰς καταγνώσκει. (6) Τέκμηρον δὲ ἀρετῆς
τον γινώσκει ἂν τοῦτο ἔφαρμεν, εἰ παρὰ μὴν εἰς τὴν
χώραν ἰόντων, ἀκακοῦς τις τοὺς γεωργούς καὶ τοὺς
τεχνίτας χωρὶς ἐκαστέρους ἐπαγωγῇ πότρε δοκῇ ἀρε-
τῆν τῇ χώρα ἢ ἐραμένης τῆς γῆς τὰ τελεῖ διαπο-
λεῖται. (7) Οὐκ οὖν γὰρ ἂν τοὺς μὲν ἀμύλῃ γῆν ἔχοντας
φόβου' ἂν φοβέσθαι ἀρετῆν, τοὺς δὲ τεχνίτας μὴ
μαχεσθαι, ἀλλ' ὅπου καταπολεμῶνται κατὰ τὸν μῆτα πο-
νοῦντες μῆτα κινδυνεύοντες. (8) Ἐδοκιμασμέναι δὲ
ἀρετῇ καλῶς τι κατὰ τὸν ἐρασίαν εἶναι καὶ ἐπιστήμην
ἀρετῆς τὴν γεωργίαν, ὅρ' ἔστι δὲ ἐπιστήμη ἀνθρώπων
πορῶνται. Αὕτη γὰρ ἡ ἐργασία μαθεῖν τι βίον
ἔδωκεν εἶναι καὶ ἡδιστὴ ἐργασίαν, καὶ τὰ σώματα
ἀλλοτρίαν τι καὶ αὐτονομήσαντα κατὰ τὸν μῆτα, καὶ τὰς
ψυχὰς ἡμῶν ἀκακοῦς παρέχοντες οὖν καὶ πόλεον
συντελεσθῶσι. (9) Συμπαροῦνεν δὲ τι ἔδωκεν
ἡμῖν καὶ εἰς τὸ ἀκακοῦς εἶναι ἢ γεωργία ἔστι τὸν ἐρα-
μάτων τὰ ἐπιστήμη φύσας τι καὶ τρέφουσα τοὺς ἐρα-
ζομένους. Αἱ ταῦτα δὲ καὶ ἐνδοξότατα εἶναι πρὸς
τὸν πολλὸν αὕτη ἢ βίωσις, ὅτι καὶ πολλοὺς ἀρετῶν
καὶ εὐνομήσαντας παρέχουσα δοκῇ τῇ κοινῇ. (11)
Καὶ ὁ Κριτόβουλος, Ὅτι μὲν, ὦ Σωκράτης, καλλιστόν
τι καὶ ἀρετόν καὶ ἥδιστον ἀπὸ γεωργίας τὸν βίον ποι-
εῖσθαι πᾶν μὲν δοκῇ πεπαισθαι ἰκανῶς ὅτι δὲ ἐρετὴ
καταμαθεῖν τὰ αὐτὰ τῶν τι αὐτὰ γεωργοῦντων ὅτι
ἀπὸ τῆς γεωργίας ἀρετῶν ἔχειν ὧν δέονται καὶ τῶν
αὐτῶν ἐργαζομένων ὅς μὴ λυσιτελεῖν αὐτοὺς τὴν γεω-
ργίαν, καὶ ταῦτα μὲν δοκῇ ἡδύς ἐκάτερα ἀκούειν σου,
ὅπως δὲ μὲν ἀγαθὸ ἐστὶ ποιῶμεν, δὲ δὲ βλαβερὰ μὴ ποιῶ-
μεν. (12) Τί οὖν, ἔφη, ὁ Σωκράτης, ὦ Κριτόβουλος,
ἦν σοι ἐλαττω ἀνηγήσασθαι ὅς συνεγενόμην, ποτὶ ἀνδρὶ
δὲ ἐμοὶ ἔδωκεν εἶναι τῇ ὅτι τοῦτον τὸν ἀνδρῶν ἐγ' ὅς
τοῦτο τὸ ὄνομα δικαίως ἐστὶν ὁ καλεῖται καλὸς τι κα-
ταμαθεῖν; Πάνυ ἂν, ἔφη, ὁ Κριτόβουλος, βουλομένη
ἂν οὕτως ἀκούειν, ὅς καὶ γεωγία ἐρῶ τοῦτον τοῦ ἐν-
δοματός εἶναι γενέσθαι. (13) Αἰεὶ τοῖνον σοι, ἔφη, ὁ
Σωκράτης, ὅς καὶ ἡλθον ἐπὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Τότε
μὲν γὰρ ἀγαθὸς τέκτωνος, χαλκῆς ἀγαθὸς, ζωγράφος
ἀγαθὸς, ἀνδριαντοποιός, καὶ τὰ ὅλα τὰ τοῦτα,
πᾶν αἰῶνος μοι χρόνος ἐγένετο ἰκανὸς περιελθεῖν τι
καὶ διασπᾶσθαι τὰ δεδοκιμασμένα καλὰ ἐργα αὐτοῖς
εἶναι. (14) Ὅπως δὲ δὴ καὶ τοὺς ἔχοντας τὸ σιμνὸν
ὄνομα τοῦτο τὸ καλὸς τι κατὰ τὸν ἐπιστήμην, τί

inter eos communicamus, omnia percurrere, de quibus col-
loquimur, ita ut consensimus. Vna est igitur nobis, inquit
Socrates, administratio domestica nomen esse scientie;
atque hæc ipsa scientia desolebatur ea esse, qua domos am-
plificare homines possent: domos autem esse desinebat
idem quod facultates universæ; deinde facultates eas di-
cebimus id quod cuique ad vitam alii utile: utilia denique
omnis esse reperiebamus, quibuscunque uti aliquis sciret.
Ac scientia quidem universam non posse disci placuit
nobis, et eisdem ut civilibus, artes improbandas esse esse,
que sordide appellatur, quod et corpora lacerare videbat-
ur, et animos frangere. Ergo rei argumentum fore claris-
simum diximus, si hostibus agrum invadentibus, agri-
colis aliquis et optica diversis locis constitutus, seorsim
utrosque interroget, utrum esse defendenda regio videatur,
an agro cedendum non esse, sed, prout ipsi instituti sunt,
desidendum, nullo neque labore, neque periculo adjit.
Comprobavimus etiam, agriculturam viro bono et honesto
exercitandam et scientiam esse longe prastantissimam,
qua homines necessarium sibi copiam parent. Atque vi-
debatur eisdem disci facillime posse, ac summa cum volu-
ptate exerceri, et corpora longe pulcherrima robustissimæque
efficere, animis denique negotiis nihil exhibere, quominus
cura sua tum amicis tum reipublicis complerentur. Vi-
debatur etiam agricultura nobis exultare animos ad fortitu-
dinem, quod extra mansiones ad victum necessarius prodeat,
hisque alii homines se exerceres. Itaque rationem
hanc vitæ a civilibus quoque maximam mereri prædica-
tionem, quippe quæ civis præstantissimæ, maximeque rei-
publice studiosos suppeditare videatur. Tum Critobulus,
Pulcherrimum esse, mi Socrates, inquit, et optimi ju-
cundissimæque, victus sibi ex agricultura parare, satis
esse mihi persuasum arbitror. Ceterum quod albas ani-
mæ vertis te, quæ causæ sint, quæpobrem alii sic agri-
culturam exercent, ut ex ea percipiant abunde omnia,
quibus est ipsis opus; alii sic in ea laborant, ut nulli ipsis
usui sit, eas equidem lubenter audire ex te video utras-
que, ut quæ bona sunt sciamus, omniaque illæ quæ eam de-
trimento sunt conjuncta. Quid igitur, ait Socrates, mi Cri-
tobule, si tibi a principio narrem, quo pacto convenirem
hominem aliquem quendam, qui reapse milit de illorum
esse numero videbatur, quibus mortis nomen illud tribuitur,
quo quis vir bonus et honestas appellatur? Id equidem, ait
Critobulus, vehementer audire velim, quippe qui et ipse
dignus haberi eo nomine cupim. Dicam igitur, inquit So-
crates, quomodo ad invicendum hominem illum accedam.
Nem ad bonorum fabricum, bonorum ævariorum, pictorum
bonorum, itemque statuariorum, et hujusmodi opera alio-
rum quæ præclara iudicantur, obtema spectandaque, nihil
temporis perexiguum quidam sufficerebat. Verum ut con-
siderarem, quidnam agendo illi, qui nomen boni et ho-

ποι' ἔργαζόμενος τοῦτ' ἀφίκοιτο καλεσθεῖν, πᾶν μὲν ἡ ψυχὴ ἐπὶ ἐθέλειν αὐτῷ συνγενέσθαι. (16) Καὶ πρῶτον μὲν ὅτι προσέκοιτο τὸ καλὸς τῷ ἀγαθῷ, ὅτινα ἴδοιμι καλὸν, τοῦτ' προσέειν καὶ ἐπειροῦμαι καταμαρτυρῆσαι εἰ ποὺ ἴδοιμι προσηρτημένον τῷ καλῷ τὸ ἀγαθόν. (17) Ἄλλ' οὐκ ἀρα εἶεν οὕτως, ἀλλ' ἐνὶ οὐκὸν καταμαρτυρῆσαι τῶν καλῶν τὰς μορφὰς πᾶν μοιγεῖσθαι ὅπως τὰς ψυχάς. Ἐδοξέν μοι ἀφαιρῆσαι τῆς καλῆς ὁμοίας ἐπ' αὐτῶν τινα εἶδεν τῶν καλουμένων καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν. (17) Ἐπεί μὲν τὸν Ἰσχυμάχον ἤκουον πρὸς πάντων καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ξένων καὶ ὁσίων καὶ τῶν κατὰ τὸν ἴσον ἐπινοεωμένων, ἔδοξέ μοι τοῦτ' ἀπαρῶμαι συγγενέσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἰδοὺ οὖν ποτε αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ Λαερτιάδου οἰκῇ καθήμενον, ἐπεὶ μὲν ἔδοξε σολάζειν, προσέειπεν αὐτῷ, καὶ παρακαλεῖσθαι λέγον, Τί, ὦ Ἰσχυμάχε, οὐ μάλα εὐδοκῶς σολάζεις καθήμενος; ἐπεὶ τὰ γε πλεῖστα ἢ πράττοντες εἰς τὸν αἶμα ἢ οὐ πᾶν σολάζοντες ἐν τῇ ἀγορῇ. (1) Οὐδὲν γὰρ γε εἶναι, ἔφη, ὦ Ἰσχυμάχος, ὦ Σώκρατες, ἴσους, εἰ μὴ ξένους τινας συνθήμην ἀναμένειν ἐνθάδε. Ὅταν δὲ μὴ πράττης τὸ τοιοῦτον, πρὸς τὸν βίον, ἔφη, γὰρ, ποῦ διατρίβεις καὶ εἰ ποῖς; ἔγω γάρ τοι πᾶν βούλομαι σου πυνθίσθαι τί ποτε πράττοντας καλῶς τε καὶ ἀγαθῶς κέλεις, ἐπεὶ οὐκ ἔδωκέν γε διατρίβεις οὐδὲ τοιοῦτ' αὐτῇ σου ἢ εἴη τοῦ σώματος καταπαίνειται. (2) Καὶ ὁ Ἰσχυμάχος γελῶν ἐπὶ τῷ τί ποῦν καλῶς καὶ ἀγαθῶς κέλεις, καὶ ὁμοίως, ὡς γ' ἐμοὶ ἔδοξεν, εἶπεν, Ἄλλ' εἰ μὲν ὅταν σοι διαλέγωνται περὶ ἐμοῦ τινας καλοῦσιν με τοῦτο τὸ ὄνομα οὐκ οἶδ'· οὐ γὰρ δὲ ὅταν γέ με εἰς ἀντιδρῶν καλεῖσθαι τραπεζῆρας ἢ χορηγίας, οὐδεὶς, ἔφη, ζητεῖ τὸν καλὸν τε καὶ ἀγαθόν, ἀλλὰ σαρξ, ἔφη, δουράζοντίς με Ἰσχυμάχον πατρὸς προσκαλοῦνται. Ἐγὼ μὲν τοῖνον, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἰ με ἐπύρου, οὐδαμῶς ἔδωκ' διατρίβω. Καὶ γὰρ δὴ, ἔφη, τὰ γε ἐν τῇ οἰκίᾳ μου πᾶν καὶ αὐτὴ ἡ γυνὴ ὅστιν ἱκανὴ διοικῶν. (3) Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ἔφη, ἔγνω, ὁ Ἰσχυμάχος, πᾶν ἂν ἴδῃς σου πυνθίσθαι πότ' αὐτοῖς σὺ ἐπαίσεις τὴν γυναῖκα ὅστις εἶναι οἶκ' αἰετὶ ἢ ἐπισταμένην διαβῆναι παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς διοικῆναι τὰ προσήκοντα αὐτῇ. (4) Καὶ τῶν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐπισταμένην αὐτὴν παρελθόν, ἢ ἔτι μὲν ὅπου πανταχόθεν γεγενησάμενη ἦλθε πρὸς ἐμὴν, τὸν δ' ἱμπεροῦσαν χρόνον ἐξ ὑπὸ πολλῆς ἐπιμαλίας ὅπως ὡς διαχίστα μὲν ὄντο, ἐλάχιστα δ' ἀκούσκειτο, ἐλάχιστα δ' ἔρωτο; (5) οὐ γὰρ ἀγαπήτων σου δοκεῖ εἶναι εἰ μὴ ὅταν ἐπισταμένην ἔξει παραλοῦσα ἱματίων ἀποδείξαι, καὶ ἱερῶν ὡς ἔργα ταλίστα θεωρητικῶν δίδωται; ἐπεὶ τὰ γε ἀμφοτέρω, ἔφη, πᾶν καλῶς, ὦ Σώκρατες, ἦλθε πεπαιδευμένη ὅπως μέγιστον ἔμαθε δοκεῖ παιδεύμα εἶναι καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. (7) Τὰ δ' ἄλλα, ἔφη, ἐγὼ, ὦ Ἰσχυμάχε, αὐτὸς ἐπαίσεις τὴν γυναῖκα ὅστις ἱκανὴ εἶναι ὅν προσέειπε

nessi viri sane plenum gravitatis obstant, hoc ipso digni iudicarentur, vehementer animus aens aliquem ipsorum convivere cupiebat. Ac primo quidem, quod honesti nomen ad bonum adhaerere: si quem honesta facie cernebam, eum adibam, ad daban operam, ut intelligerem, anne videre possem alibi bonum cum honesto coniectum. Verum aliter se res habebat; isomachos videbat animadvertere, forma quidem illos perquam honesta praeditos, sed animis pravis. Itaque visum fuit, omnia virtus honesta specie, quodam eorum accedere, qui honesti et boni appellerentur. Quam igitur audire, Isomachum, ab omnibus, viris, mulieribus, exteris, civibus, honestum ac bonum virum nominari, visum est operam mihi dandam, ut eum convenirem.

CAPUT VII.

Ergo, ubi aliquando quiescens eum in Jovis Liberae porticus sedentem, quid otiosum esse putarem, accessi, ac propter ipsum adsidens. Quid tu, Isomache, dixi, desideras hic, qui non admodum otiosi consuevisi? nam maxima ex parte vel agere te aliquid video, vel saltem otiosum in foro non versari. Ne quidem quidem, subjicit Isomachus, me conspiceris, Socrates, nisi ex convento quosdam hic hospites praestolare. At quum nihil ejusmodi agis, inquam ego, quiesco te per deos, ubi nam tempus teris, et quid facis? Nam quare ex te omnino cupio, quid tandem agas, quod vir bonus et honestus appelleris: quandoquidem domi tempus non teris, neque corporis tui habitus talis apparet. Tum Isomachus, ad ea verba, et quid tandem agas, quod vir bonus et honestus appelleris, et attidens, et cique, ut mihi videbatur, delectatus: Equidem, ait, an me hoc nomine appellat aliqui, quum tecum de me colloquuntur, nescio. Non enim certe, quum me vocant ad suscipiendam vice alius vel trierarchiam vel munus choragi, quinquam virum illum bonum et honestum quare, sed perspicue me Isomachum, addito nomine patris, appellatum accersunt. Sed ego quidem, mi Socrates, quod de me querebas; domi tempus non admodum tero. Nam ad res domesticas administrandas uxor ipsa satis est idonea. Quin hoc quoque, inquam ego, mi Isomache, perhibenter de te querebam, tum uxorem ipse talem insit esdo efficeris, qualem esse oportet, an a patre matreque acceptis peritum eorum rerum administrandarum, cum ad ipsius officium pertinet. Et quid, mi Socrates, ait, scire poterat, quum eam dicerem quae necdum annos nata quindecim ad me venerat, ac superiore tempore magna cura asserata vixerit, ut quomodo minimum cereret, quomodo minimum audiret, quomodo minimum sciscitaretur? An non autem loci considerandum tibi videtur, quod saltem venerit perita conficiendi accepta lana vestem, et animadversa ratione pensi ancillis danda? Nam quod gulam attinet; hac in parte, mi Socrates, recte admodum instituta venit, quae quidam mihi disciplina tum in vivo tum in femina videtur esse maxima. Cetera, inquam ego, mi Isomache, uxorem tuam instituentem ipse docuisti, ut errandis lit, quae ad munus ipsius pertinent, sufficiat; Non prius profecto, inquit Isomache

μαλίστα; Οὐ μὲν Δί', ἐγὼ δ' Ἰσχυμάχος, ὃς πρὶν γε καὶ θύσαι καὶ εὐχέσθην ἐμὲ τε τυγχάνειν διδασκόντα καὶ ἐκείνην μακρόθυμον τὰ βέλτεστα θυροπόροις ἔχειν. (9) Οὐλοῦμαι, ἐγὼν ἐγὼ, καὶ ἡ γυνὴ σοὶ συνήθει καὶ συνέχευε αὐτὰ ταῦτα; Καὶ μάλα γ', ἐγὼ δ' Ἰσχυμάχος, πολλὰ ὑπερνοούμενη μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς πυνέσκει ὅταν δεῖ, καὶ εὐχόμενος ἦν δὲ οὐκ ἐμαλίσσει. τῶν διδασκαλῶν. (10) Πρὸς θεῶν, ἐγὼν ἐγὼ, ὡς Ἰσχυμάχος, εἰ πρῶτον διδάσκαι ἔργον αὐτῇ, θιγέτω μοι ὡς ἐγὼ ταῦτ' ἂν ἦλθον σοὶ θυροπορούμενον ἀκούομαι ἢ εἰ μοι γυναικὸν ἢ ἱππικὸν ἀγῶνα τὸν κάλλιστον διηγήσοι. (10) Καὶ δ' Ἰσχυμάχος ἀπεκρίνατο; Τί δ', ἐγὼ, ὦ Σώκρατες; ἐπεὶ ἦδη μοι γειγῆσθαι ἦν καὶ ἐπιτελέσασθαι ὥστε διαλέγεσθαι, ἤρξατο αὐτῇ, ἐγὼ, ἥδη πως εἰπέ μοι, ὦ γύναι, ἄρα ἦδη κατενόησας τίνας ποτὶ δίκαια ἐγὼ τὴν εἰς ἡσάβον κατ' οἱ σοὶ γυνεὶ ἔδοσαν σε ἐμοί; (11) οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἀπορία ἦν μετ' ὅτου ἀλλὰ ἐκαθεύδομεν ἂν οἷδ' εἴη καὶ οἱ καταφανέες τῶν' ἐστίν. Βουλευόμενος δ' ἔγχετο ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ οἱ σοὶ γυνεὶ ὑπὲρ τοῦ τῶν κοινῶν βέλτεστον οἶκον τε καὶ τίκωνον λάβομαι; ἐγὼ τε σὶ ἐκαθεύδομεν καὶ οἱ σοὶ γυνεὶ, ὡς εἰκάσκειν, ἐκ τῶν θυνοτῶν ἐστίν. (12) Τίτλην μὲν οὖν ἂν ὅσας ποτὶ δίδωμι αὐτῇ γενέσθαι, τὰ βουλευόμενα περὶ αὐτῶν ἀποκρίσας ὅτι βέλτεστον παρὲς οὐκ αὐτὰ κοινὴν γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο ἀγαθόν, συμμάχου καὶ γυροπορούμενου ὅτι βέλτεστον τυγχάνειν· ὡν δὲ δὴ ὅσας ἡμῖν ὅσα κοινὰ ἔστιν. (12) Ἐγὼ τε γὰρ ὅσα μοι ἔστιν ἔπειτα εἰς τὸ κοινὸν ἀποποιῶμαι, σὺ τε ὅσα ἡμέτερον πάντα εἰς τὸ κοινὸν κατέθηκες. Καὶ οὐ τοῦτο δεῖ λογιέσθαι πότερος ἄρα ἀριθμῶ πλείω συμβέλλεται ἡμῶν, ἀλλ' ἐκείνο δεῖ εὐ εἰδέναι ὅτι ὁπότερος ἂν ἡμῶν βελτίων κοινῶν ᾖ, οὗτος τὰ πλείονος ἄρα συμβάλλεται. (14) Ἀπεκρίνατο δέ μοι, ὦ Σώκρατες, πρὸς ταῦτα ἡ γυνή, Τί δ' ἂν ἐγὼ σοι, ἐγὼ, θυναίμην συμπαρῆσαι; τίς δὲ ἡ ἐμὴ δύναμις; ἀλλ' ἐν σοὶ πάντα ἔστιν ἐμὸν δ' ἐρῶσιν ἡ μήτηρ ἔργον εἶναι σωφρονεῖν. (16) Ναὶ μὲν Δί', ἐγὼν ἐγὼ, ὦ γύναι, καὶ ἐγὼ καὶ ἐμοὶ οὐ πατήρ. Ἀλλὰ σωφρονεῖν τοὶ ἐστὶ καὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς οὗτοι ποιεῖν ὅπως τὰ τε ὄντα ὡς βέλτιστα εἴη καὶ εἴλα τε πλείεστα ἐκ τοῦ καλοῦ τε καὶ δικαίου προσηγέσθαι. (16) Καὶ τί δὲ, ἐγὼ ἡ γυνή, ἔρχεσθαι ἂν ἐγὼ ποιοῦσα συναδύομαι τὸν οἶκον; Ναὶ μὲν Δί', ἐγὼν ἐγὼ, εἰ τε οἱ θεοὶ ἐρῶσάν σε δύνανται καὶ ὁ νόμος συνεκινεῖ, ταῦτα περὶ ὡς βέλτεστα ποιεῖν. (17) Καὶ τί δὲ ταῦτά ἐστιν; ἐγὼ ἐκείνη. Οἷμαι μὲν ἑμῶν, ἐγὼν, οὐ τὰ ἐλαχίστου εἶναι, εἰ μὴ περ γε καὶ ἡ ἐν τῷ σπένει ἡγούμενη μάλιστα ἐπ' ἐλαχίστου εἴσους ἔργους ἐφέστακεν. (18) Ἐμοὶ γὰρ τοι, ἐγὼ γράμαι, καὶ οἱ θεοὶ, ὦ γύναι, δοκοῦσι πολλὴν διεσκημένον μάλιστα τὸ ζῆναι τοῦτο συνεκινεῖν δ' ἐκαλεῖται ὅθλη καὶ ἄρρεν, ὅπως ὅτι ἀρεταίματόν ᾤ αὐτὸν εἰς τὴν κοινῶν. (19) Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ μὴ ἐλαττεῖν ζῶον γένε τοῦτο τὸ ζῆναι καίται μετ' ἀλλήλων τεκνοποιοῦμενον, ἔπειτα τὸ γυροποροῦν κακῶς ἐκ τούτου τοῦ ζῆναι τοῖς γούν ἀνδρώποροις πορίζεται; ἔπειτα δὲ καὶ ἡ δίαται τοῖς ἀνδρώ-

ποις, quam rem sacram fecissim, et precat ut eadem, ut quae utrique nostrum essent optima, tam ipse docerem, tum ex me illa disceret. Ego, inquam ego, etiam uxor rem sacrum tecum faciebat, et una tecum hac precabatur? Omnia, ait Ischomachus, et quidem multum diis testibus promittens, fore se idem, qualem esse oportet; nec obscurum, eras, minime in ista, quae doceretur, negligentem futuram. Quorsu te per deos, inquam ego, mi Ischomacho, nihil mihi, quid tam primum docere cuperis. Nam iocundius id nihil fuerit ex te narrante audire, quae si vel gymnasium, vel equestre mihi certamen longe pulcherrimum narres, Ischomachus respondens, Quid enim, inquit, mi Socrates? posteaquam natus es iam, et clarus redditus es, ita ut colloqueremur, hoc quodam, ait, modo ipsam interrogabam: Dic mihi, mea uxor, jamne animadvertisti, quae tandem de causa lum-ego te ducebam, tum tui parentis mihi te tradiderint? non enim isopiam nobis aliter ullam fuisse, quicquid cuberemus, te ipsam perspicere scio. Quam adtem ego quidem de me, parantes vero tui de te consiliarios, quoniam consortem optimum domus et liberum expererem, ego te delecti, et parentes tui me, quemadmodum videtur, quantum licuit optimum. Quod si liberos deus aliquando nobis dederit, tum de illis consultabimus, quo pacto eos quam optime possimus instituere. Nam et illud bonum utrique nostrum erit commune, ut et socius, et eos qui nos in senectute alant, longe optimos consequamur. Nunc datus lux nobis communis est. Nam et ego cuncta, quae mea sunt, in medium exhibeo; et te quaecunque attuleris, cunctis in commune deposuisti. Neque jam ejus habenda est ratio, uter nostrum numerum plura contulerit; sed probe sciendum est, eum res majoris pretii conferre, qui se hac in societate rectius gesserit. Ad ea, mi Socrates, uxor mihi haec respondebat: In quoniam ego tibi esse adjuvamento possum? quae mea facultas est? In te omnia sita sunt. Mei muneris esse mater dicebat, ut frugi sim. Profecto, inquam ego, mea uxor, etiam meum hoc esse dicebat pater. Verum frugi hominum mutus est, aliter quia vir sit, aliter mulier, ita se gerere, ut et facultates, quae adsunt, optimo sicut loco, et aliae quamplurimas honestis iustisque rationibus accedant. Et quidnam te vides, inquit uxor, quo efficere possim ego tecum domum nostram augere? Entire profecto, inquam, ut ista quam optime efficias, quae a natura tibi dii tribuerunt, ut posses, et quae lex comprobant. Ea vero quid sunt? ait illa. Meo quidem iudicio, inquam ego, non minimi momenti, nisi etiam apud illa dux in aliter minimi momenti operibus praesens constituta est. Nam nihil, dixisse se aiebat, videntur dii, mea uxor, maxima consideratione par hoc conjungisse, quod mas et femina vocatur, ut ad societatem mutuum quamplurimum sibi concederet. Primum enim, ne animatum genera deficiant, par hoc conjungit liberum procreat. Deinde facultas hominibus conceditur, ut ex hac conjunctione acquirere sibi possint eos qui seceris alant.

ποιος οὐκ ὡς περ τοῖς κτήρεσιν ἴσους ἐν, ὑπαίθερα, ἀλλὰ στεργῶν δέεται ὅλον ὅτι. (30) Δεῖ μέντοι τοῖς μέλλουσιν ἀνθρώποις εἶναι εἰς εὐφροσύνην εἰς τὸ στεργῶν ὅτι ἐν τοῖς ἐργαζομένοις τὰς ἐν τῷ ὑπαίθερα ἐργασίας. Καὶ γὰρ νοστής καὶ σπόρος καὶ φυτεία καὶ νόμιμα ὑπαίθερα ταῦτα πάντα ἐργα ἴσους ἐκ τούτων διὰ τὴν ἐπιμέλειαν γίνονται. (31) Δεῖ δ' αὖ, ἐπειδὴ ταῦτα εὐφροσύνη εἰς τὸ στεργῶν, καὶ τοῦ αἰσίου τοῦτα καὶ τοῦ ἐργαζομένου δ' ἐκ τῶν στεργῶν ἐργα δρώμενα ὅτι. Στεργῶν δὲ δέεται καὶ ἡ τῶν νοσίων τέκνων παιδοτροφία, στεργῶν δὲ καὶ αἱ ἐκ τοῦ καρποῦ σιτοφυεῖαι δύνανται ὡς αὐτοὶ δὲ καὶ ἡ τῆς ἐσθλότητος ἐκ τῶν ἐρίων ἐργασία. (32) Ἐπει δ' ἀμφοτέρω ταῦτα καὶ ἐργῶν καὶ ἐπιμελείας δέεται τὰ τε ἐνδον καὶ τὰ ἔξω, καὶ τὴν φύσιν, φύσιν, εὐθείας παρασκευασμένης ὁ θεός, ὡς ἡμεῖς δοκεῖ, τὴν μὲν τῆς γυναικὸς ἐπὶ τὰ ἐνδον ἐργα καὶ ἐπιμελίματα, τὴν δὲ τοῦ ἀνδρός ἐπὶ τὰ ἔξω ἐργα καὶ ἐπιμελίματα. (33) Τίτη μὲν γὰρ καὶ θαλάττῃ καὶ οὐδοποιρίᾳ καὶ στρατείᾳς τοῦ ἀνδρός τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν μέλλον δύνασθαι ἀμφοτέρω κατασκευάσειεν ὅτι τὰ ἔξω ἐπὶ ταῦτα αὐτοῦ ἐργα τῇ δὲ γυναικὶ ἵσους τὸ σῶμα δυνάμεν πρὸς ταῦτα φύσιν αὐτῆς ἐνδον ἐργα αὐτῇ, φύσιν αὐτῆς, προεταίριασται μοι δοκεῖ ὁ θεός. (34) Εἰδὼς δὲ ὅτι τῇ γυναικὶ καὶ ἐνδον καὶ πρὸς ταῦτα τὴν τῶν νοσίων τέκνων τροφήν καὶ τοῦ στεργῶν τὰ νοσίων βρέφη πλέον αὐτῇ εὐδαιμονία ἢ τῷ ἀνδρὶ. (35) Ἐπει δὲ καὶ τὸ φυλάττειν τὰ εὐφροσύνην τῇ γυναικὶ προεταίριασται ὁ θεός ὅτι πρὸς τὸ φυλάττειν οὐ κακίαν ὅτι φροσύνη εἶναι τὴν ψυχὴν πλέον μέρος καὶ τοῦ φρόνους εὐδαιμονία τῇ γυναικὶ ἢ τῷ ἀνδρὶ. Εἰδὼς δὲ ὅτι καὶ ἀρῆγειν αὐτὴν δύνανται, ἐάν τις ἀδικῇ, τὸν τὰ ἔξω ἐργα ἔχοντα, τοῦτον αὖ πλέον μέρος τοῦ φρόνους εὐδαιμονία. (36) Ὅτι δ' ἀμφοτέρους διὰ καὶ δύνανται καὶ λαμβάνειν, τὴν μὲν καὶ τὴν ἐπιμελείαν εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρους καταθήκει. Ὥστε οἷα ἂν εἶχας διελθεῖν πότερα τὸ εἶναι τὸ ὅλον ἢ τὸ ἄλλο τούτων πλέονεσται. (37) Καὶ τὸ ἐγκαταεῖν δὲ εἶναι ὡς εἰς εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρους καταθήκει, καὶ εἰς αὐτὴν ἐπιθήσει ὁ θεός ὑπότακτος ἂν ᾖ βέλτιον, εἴθ' ὁ ἀνὴρ εἴθ' ἡ γυνή, τούτων καὶ πλέον φέρειναι τούτου τοῦ ἀγαθοῦ. (38) Διὰ δὲ τὴν φύσιν μὴ πρὸς πάντα ταῦτα ἀμφοτέρων εὐπεριεχέμεναι διὰ τούτο καὶ δύνανται μᾶλλον ἀλλήλων καὶ τὸ ζῆλος ἀμειψόμενον αὐτὰς γαγγίσει, ἃ τὸ εἶπερον ἐλλείπειται τὸ εἶπερον ἀνέμενον. (39) Ταῦτα δὲ, ἐργῶν, διὰ ἡμέτε, ὡς γυναι, εἰδὼς τὰς ἐκατέρω ἡμεῖς προεταίριασται ὑπὸ τοῦ θεοῦ παρασκευάσει ὅπως ὡς βέλτιον τὰ προεταίριασται ἐκατέρω ἡμεῖς διακατέστηται. (40) Συνεπαίρει δὲ, ἐργῶν φύσιν, καὶ ὁ νόμος αὐτῆς, συζευγνύει ἀνδρα καὶ γυναῖκα. Καὶ κοινωνοὺς ὡς περ τῶν τέκνων ὁ θεός ἐποίησεν, οὕτως καὶ ὁ νόμος τοῦ οἴκου κοινωνοὺς καθίστησι. Καὶ καλὰ δὲ εἶναι ὁ νόμος ἀποδεικνύει ὁ ὁ θεός ἐφυσεν ἐκατέρω μᾶλλον (41) δύνασθαι. Τῇ μὲν γὰρ γυναικὶ καλλίον ἐνδον μένειν ἢ θυροκλείειν, ὅτι δὲ ἀνδρὶ αἰσίων ἐνδον μένειν ἢ τῶν ἔξω ἐπιμελίσθαι. (42) Εἰ δὲ τις παρ' ὁ ὁ θεός ἐφυσεν καὶ, ἴσους καὶ ἀτακτοὺς τοὺς θεοὺς οὐ λαβεῖν καὶ εὐφρο-

Præterea non sub dio iumentorum inter homines vivunt, sed tactis scilicet indigent. Quomobrem necesse est, si qui consequi volunt, quod sub tectum insuperant, habent aliquos qui operâ obediens sub dio suscipiant. Nam et arborum proventus, et seminum sparsio, et consilio, et pascendi opera ejusmodi sunt, quæ omnia sub dio cumentur: et ex eis necessaria comparantur. Requiritur autem, postquam hæc intra tectum illata fuerint, ejus etiam opera, qui hoc servet, ei qui ea confidat opera, quæ non nisi sub tectis fieri possunt. Requirit vero tecta liberorum recens natumque educatio prima, et cibi ex illata segere confectio tecta requirit: ac similiter etiam vestis ex lana elaboratio. Et quoniam hæc utraque, tum interiora tum externa, labores et curam requirunt: idcirco etiam deus, dixisse se perhibebat, statim naturam præparavit feminæ quidem, ad opera et curationes interiores: viri autem, ad opera et curationes externas. Nam viri corpus et animum sic condidit, ut magis et vigora, et calores, et itinera, et expeditiones militares tolerare possit: quo factum, ut opera illi externa injungeret. Mulieri vero quâ minus ad hæc firmum corpus a natura largitus esset, idcirco illi opera interiora, dixisse se aiebat, mandasse mihi deus videtur. Et quia sciebat, quod et a natura indidisset, et mandasset feminæ, ut ea recens natos liberos educaret, idcirco majorem etiam amorem modo natos liberos et quam viro tribuit. Quia item illata custodiendi curam mandavit feminæ, idcirco deus, qui sciret animam tamen ad custodiam minime deteriorem esse, amorem etiam metus partem feminæ, quam viro imperavit. Quod sciret eum, qui foris opera faciat, ad defendendum præsto esse debere, rursum huic natiæ plus tribuit. Quod utroque tum expendere tum recipere necesse ait, idcirco memoriam et diligentiam in ambobus ex æquo posuit. Itaque non facile possis discernere, utrum feminæ an virile gravis hac in parte excellat. Nidem ex æquo deus posuit in ambobus abstinentiam a rebus, quibus abstinendum est: et potestatem eis fecit, uter faceret melior, alive vir, sive mulier, is ut hujus boni partem majorem consequeretur. Quia vero natura utriusque non esset ad eadem omnia bene comparata, idcirco etiam alter alterius magis indiget, siquæ par hoc sibi ipsi utilis, quæ alterius in potestate sint ea quibus alterum fero destituitur. Hæc, dicebam ad eam, quam sciamus, mea uxor, nimirum quæ utrique nostrum a deo sint imperata, exite operam dare debemus, ut uterque nostrum ea quæ sui officii ratio postulat, quam rectissime præstet. Etiam lex, dixisse se aiebat, hæc approbat, matrem ac feminam copulans. Atque uti deus liberorum societatis inter ipsos auctor est, ita lex domus societatem eis instituit. Præterea lex ea pulchra esse demonstrat, quæ naturæ deus indidit ut præstare possit alter alteri rectius. Est enim femina pulchrior, intra ades se continere, quam viris agere: viro autem turpius, intus manere, quam res externas curare. Quod si quis aliud agit, quam quod ipsius naturæ deus indidit: certe occultum esse diis non potest, ordi-

θεῖσαν ἀμείλαν χύον ἔργων τῶν αὐτοῦς ἢ πρὸς τὸν
τῆς φυσικῆς ἔργα. (35) Ἀκαὶ δὲ μοι, ἔργη, καὶ ἡ τῶν
μελισσῶν ἡγάμων ταυτὰ ἔργα ὅσι τοῖσι πρακτε-
τηγμένα ἀποκαθίσταται. Καὶ ποῖα δ', ἔργη ἐκείνη, ἔργη
ἔχουσα ἡ τῶν μελισσῶν ἡγάμων ἱερωσιούται τοῖς ἔρ-
γοις οἷς ἐμὶ δὲί πράττειν; (36) Ὅτι, ἔργη ἐγὼ, ἐκείνη
τὴ ἐν τοῖς σμῆνι μόνουσα οὐδ' ἀφ' ἀρχῆς τὰς μελλούσας
εἶναι, ἀλλ' ὅς μιν δὲί βρο ἱερωσάμεναι ἐκτρέψει ἐπὶ τοῖς
ἔργοις, καὶ ἂν αὐτὸν ἐκαστὴ ἐκείνη οὐδὲ τι καὶ δοξά-
ται, καὶ οὐκ αὖτις ταῦτα ἐγὼ ἐν δὲρ γρήσθην. Ἐπειδὴ
δὲ ἡ ὥρα τοῦ γρήσθαι ἐστὶ, δυνάμει τοῦ θιακίου ἐκαστῇ.
(37) Καὶ ἐπὶ τοῖς ἐνδόν δ' ἱερωσιονόμοις κρείως ἐφεί-
σταιμεν, ὡς καλῶς καὶ ταχέως οὐραίνηται, καὶ τοῖς γιγνο-
μένοις τούτοις ἀπεμμελεῖται ὡς ἐκτρέφεται; ἐπειδὴ δὲ
ἐκ τροφῇ καὶ ἀεζωγοῖ οὐ νεοσσοὶ γίνονται, ἀποκίωται
αὐτοῖσι σὺν τῶν ἐπιγόνων τῶν ἡγάμων. (38) Ἡ καὶ ἐμὶ
ὄν, ἔργη ἡ γυνὴ, δεήσει ταῦτε ποιῆν; Διέστι μόνουσι;
ἔργη ἐγὼ, ἐνδὸν τε μένειν καὶ οἷς μιν ἐν ἔσω τοῖς ἔργοις
τῶν οὐλαῶν, τούτους συνεκτρέψει, οἷς δ' ἐν ἐνδόν
ἔργον ἱερωσίου, τούτων σοὶ ἀποκρίσταται, (39) καὶ τὰ τε
ἐλεπρωμένα ἀποδοσύναι, καὶ ἂν μιν ἂν αὐτὸν δὲρ δαπα-
νῇ, σοὶ δυνάμει, ὅς δ' ἱερωσάμεναι δὲρ, προσησθῇ
καὶ φυλακτῶν ὅπως μὴ ἡ εἰς τὸν ἐνιαυτὸν καίμην δα-
πάνῃ εἰς τὸν μέγα δαπανητήν. Καὶ ὅταν ἔργη ἐλεπρω-
χῇ σοι, ἐπιμελεῖται ὅπως οἷς δὲί ἱερεῖα γίγνηται. Καὶ ὅ
τις ἐξ ἡμῶν ὅπως καλῶς ἐξοδίσκου γίγνηται ἐπιμε-
λεῖται. (40) Ἐν γένει τῶν σοὶ προσησθῶν, ἔργη ἐγὼ,
ἐπιμελησάμεναι τοῖς ἀχρηστούταιν δόξει εἶναι, ἐπὶ δὲ ἐν
καίμην ποιοῦσιν, τούτων σοὶ ἐπιμελεῖται παντὸς ὅπως
θεωρεῖται. Νῆ δ', ἔργη ἡ γυνὴ, ἀπαρασύνεται μὲν ὄν
ὄν, ἢν μέλλωσι γὰρ οἱ καλῶς θεωρεῖν τῶντες γάρου ἐλεπ-
σθαι καὶ εὐνοῦσθαι ἢ πρόσθεν ἐσθαι. (41) Καὶ ἐγὼ,
ἔργη δ' ὁ γυνήδεος, ἀπαλοῖς αὐτῆς τῶν ἀποκρίων εἶπον,
ἄρα γὰρ, ὦ γυνὴ, διὰ τοιαύτας τινὰς προσησθὶ καὶ τῆς ἐν
τοῖς σμῆνι ἡγάμων οἱ μελλοῦσαι οὕτω διακρίνεται πρὸς
αὐτὴν ὥστε ὅταν ἐκείνη ἐκλήτῃ οὐδὲμία οὐκ αὖ τῶν μελλο-
σῶν ἀποδοῦσιν εἶναι, ἀλλ' ἐπνοταί πῶσαι; (42) Καὶ ἐγὼ
γυνὴ μοι ἀπακρίνω, Θυαμμάμην' ἂν, ἔργη, ἐμὶ πρὸς
οἱ μέλλων τείνει τὰ τοῦ ἡγαμόνος ἔργα ἡ πρὸς ἐμὶ. Ἡ
γὰρ ἐμὶ φυλακὴ τῶν ἐνδόν καὶ δυναμὴ γαίλας τις ἂν
ὅπως φαίνεται, ἐμὶ σοὶ γὰρ ἐπιμελοῦ ὅπως ἐξωδὸν
τῶν ἐλεπρωμένων. (43) Γαίλας δ' αὖ, ἔργη ἐγὼ, ἡ ἐμὶ ἐλεπρω-
σάμεναι, ἂν, ἐμὶ ἐπὶ ὅτις τὰ ἐπαινεθέντα ποῖται. Οὐχ
ὄφεις, ἔργη ἐγὼ, οἱ ἐκ τῶν τετραμμένων πῶν ἀνέλαι
λεγόμενοι ὡς οὐκ ἐπνοται ἐπὶ μῆσιν ποτεῖν δαυνοῖσι; Νῆ
δ', ἔργη ἡ γυνὴ, καὶ γὰρ ἐπαινεθῶς εἶπον, ἐμὶ τοῦτο
γὰρ ποιοῖται. (44) Ἄλλαι δὲ μοι, ἔργη ἐγὼ, ἔπει ἐπιμέ-
λειται, ὦ γυνὴ, ἡδεῖαι σοὶ γίγνηται, ὅπως ἀνεπαισμένα
ταλαιὰς λαβούσα ἐπιστρώματα ποιεῖται, καὶ διπλασίου
σοὶ εἰς γέννηται, καὶ ὅπως ἀνεπαισμένα ταλαιὰς
καὶ δικασίους παραλαβούσα ἐπιστρώματα ποιεῖται καὶ
δικασίους ποιεῖται παντὸς εἰς τὴν ἐξῆς, καὶ ὅπως
τοὺς μὲν σφαιρώντας καὶ ἡ ὑπὲρ τῶν τοῖς σμῆνι ἔργη
σοὶ εὐφροῖται, ἂν δὲ τις ποιεῖται φαίνεται, εἰς σοὶ

nam ab ipso perturbari, adeoque potius dat, sive quis operis alibi convenientius intelligat, sive impetritur facit. Ac mihi quidem videtur, inquam, etiam apud illa, quae ceterarum dux est, nisi divinitus praescripta restantur elaborare. Quamvis vero, ait haec, apud illa dux operis tractat, illis actionibus consistit, quae mihi continentur? Quod illi, inquam, in alveis manens piosus esse apes non patitur? sed quia fors laborare oportet, eas ad opus emittit, ac quicquid intulerint augere, novit et accipit, laqueum dum servat, donec eis sitendum. Id vero tempus ubi iam adesit, iustam colpe partem tribuit. Praestit etiam favis, qui inter texuntur, ut recte celeriterque te postquam et fortis, qui miscuit, ediscandi curam habet. In te tantum educatus est, jamque operi subiungendo idoneus erat apiculus, colapsam ex eis depulcit, adiuncta ipsa quodam nepotum ducit. Num igitur me quomque, ait uxor, haec facere necesse erit? Erit, inquam ego, necesse domi ut maneat, sique emittat simulcos quibus fors est laborandum: quibus autem infans faciendum opus, eis praesae debes, et quae instruant, recipere. Praeterea distribuendum erit tibi, quicquid coram expendendum est, quaque superare debebant, de his prudenter prosciendum tibi erit, et extendum, de sumptis in annum repositis uno mense absorbunt. Quam itaque in domum illata fuerit, adiuvenda cura ut vestes illis parentur, quibus confici debent. Curandum item, ut frumentum aridem pulchre idoneum ad vendendum fiat. Una, inquam, curatio est in his quae tui sunt muneris, fortassis ingrator esse videbitur, quod frumentum omnium cura tibi suscipienda erit; ut si quis ex illa angretur, curetur. Tibi profecto, ait uxor, longe gratissimum fuerit, si quidem curati gratiam habituri sis, animo quae magis benefico futuri, quam prius. Quam ipsius responsione, niebat Ischomachus, admiratus equidem, An non, inquam, mea uxor, propterea quod apud illa dux in alveis sit earum commodis prospicit, ac est vicissim alveum apud eam erga hanc affectio, ut alveum si deserat, nulla se abesse putet ab illa debere, sed omnes sequantur? Tunc illi mihi respondens, Mihi vero mirum videatur, ait, non potius ad te duci officium pertinere, quam ad me? Nam mea res erant, quae inter tuam, custodia et distributio ridiculum species habuerit, nisi tu curam adhibes, ut extrinsecus aliquid inferatur. Mea quoque, inquam ego, ridicula videbitur illatio, nisi sit qui illata servet. Non vides, inquam, quo pacto liberos quosque homines miserari conueniunt, qui pertusum in dolium aliquid haurire dicuntur, idque propterea, quod labore frustra potestur? Video certe, ait uxor, ac sunt tunc miseri, si hoc faciunt. Sunt et aliae, inquam ego, curatioes propriae tuae, meae uxor, futurae tui ingratitudo: et quum imperitiam beneficium nacta, peritiam efficias, atque ea tibi deinde duplo pharis erit; quum imperitiam concedendi promittenti et ministrandi nacta, talem efficias, quae et horum perita, et fida, et in ministrando prompta, iustitiam tibi sit pretii; quum tibi modestos, ac domui tuae illis afficere beneficio licebit, ac si quis improbum esse videatur, punire. Quod denique omnium iurandissimam

καλέσει· (α) τὸ δὲ πάντων ἥλιον, ἢν βελτίον ἐμοῦ φάνη, καὶ ἐμὲ σὺν θεράποντα ποιεῖται, καὶ μὴ δεῖ σε φοβεῖσθαι, μὴ προσιῶσαι τῆς ἡλικίας ἀτιμωτέρα ἐν τῷ οἴκῳ γένῃ, ἀλλὰ πιστεύεις ὅτι πρὸς αὐτὴν γυναικὴν ἔσθαι, ἂν καὶ ἐμοὶ κοινωνῆς καὶ παιδὶν οἴου φύλας ἀμεινῶν γένῃς, τοσούτω καὶ τιμωτέρῳ ἐν τῷ οἴκῳ ἔσθαι. (β) Τὰ γὰρ καλὰ τε καὶ κατὰ, ἐγὼ ἔρην, οὐ διὰ ἐρασιότητος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀρετῆς εἰς σὺν βίον τοῖς ἀνθρώποις ἐπαύεται. Τοιαῦτα μὲν, ὦ Σωκράτης, δοκίμω μνηστέρῳ εὐτὶ τὴν πρῶτην διαλέξει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἦ καὶ ἐπὶ γινώσκῃ, ὦ Ἰσχομάχῃ, ἔρην ἔχει, ἐκ τοῦτων κινημένην αὐτὴν μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν; καὶ μὴ Δ', ἐρῶ ὁ Ἰσχομάχος, καὶ ἀρχαῖους γε αὐτὴν οἶδα καὶ ἐρηρῶσασσαν σφόδρα ὅτι τῶν ἐλευθέρων τὴν πλεονεξίαν ἐμοῦ οὐκ ἐγγὺς μοι δοῦναι. (α) Καὶ ἐγὼ μόνον ἰδὼν ἀνέθεσθαι αὐτὴν εἶπον, Μηδὲν τι, ἔρην, ἀθυμήσῃ, οὐ γύναι, ὅτι οὐκ ἔχεις θύνας ὅτι αὐτὴν τυγχάνω. Ἔστι μὲν γὰρ πέντα αὐτῇ σαρκῆ, τὸ δαμένον τινος μὴ ἔχειν γρῆσθαι· ἀλυποτέρα δὲ αὐτῇ ἡ ἐλπίς τὸ ζητοῦντά τι μὴ ἀνίστασθαι λαθεῖν ἢ τὴν ἀρχὴν μηδὲ ζητῆναι, εἰδότα ὅτι οὐκ ἔστιν. Ἀλλὰ γὰρ, ἔρην ἔρην, τοῦτων οὐ σὺ αἰτέα, ἀλλ' ἐγὼ, ὅτι οὐ ταῖς αὐτοῖς παρὶσσομαι ὅπου χρὴ ἔκαστα κτεῖσθαι, ὅπως εἰδῶσθῇ τοῖς δαὶ τίθενται κατὰ φύσιν λαμβάνειν. (β) Ἔστι δ' οὐδὲν οὐτως, ὦ γύναι, οὐτ' ἐνχρηστοῦν οὐτα καλὸν ἀνθρώποις ὥς ἡ τάξις. Καὶ γὰρ χορὸς ἐξ ἀνθρώπων συγκείμενός ἐστιν· ἀλλ' ὅταν μὲν ποιῶσιν ἥτι ἂν τύχῃ ἔκαστος, παραχρῆ τις πρὸς αὐτοὺς καὶ θεῖσθαι ἀτερπὲς, ὅταν δὲ τεταγμένως ποιῶσι καὶ φθέρωνται, ἅμα οἱ αὐτοὶ οὐτοὶ καὶ ἀξιοθέτοισι δοκοῦσιν εἶναι καὶ ἀξιοκροῦσθαι. (γ) Καὶ στρατιὰ γε, ἔρην ἔρην, ὦ γύναι, ἀπικνύται μὲν οὐτα παρανομιέστατον, καὶ τοῖς μὲν πολέμοιοις εὐμερότατον, τοῖς δὲ θούοις ἀγρίεστατον ὅρην καὶ ἀρχησσοτάτον, ὅνος βροτῶν, ὀπλίτας, πεντοφόρους, φελοὺς, ἱππέας, ἑμαίτας. Πῶς γὰρ ἂν πορευθεῖσαν, ἢν ἔχοντες οὕτως ἐπικυκλώσων ἄλλους, ὁ μὲν βαδίζων τὸν τέρροντα, ὁ δὲ τέρρων τὸν ἐσσημάτα, ἢ δὲ ἑμαίτα τὸν ἱππέα, ὁ δὲ ὄνος τὴν ἑμαίτα, ὁ δὲ σκυοφόρος τὸν ὀπλίτην; (δ) εἰ δὲ καὶ μάχῃσθαι δεῖσι, πῶς ἂν οὕτως ἔχοντες μαχέσωντο; οἷς γὰρ ἀνάγκη αὐτῶν τοὺς ἐπὶ οὐτάς τε γέννην, οὕτω λαοὶ εἰσι πρὸς ὅντας καταπαύσκει τοὺς ὅλους ἔχοντας. (ε) Τεταγμένη δὲ στρατιὰ καλλίστη μὲν ἰδρὶν τοῖς φίλοις, δυσμερότατον δὲ τοῖς πολεμοῖοις. Τίς μὲν γὰρ οὐκ ἂν φίλος ἡδύως θεόσσοιτο ὀπλίτας πολλοὺς ἐν τάξει πορευομένους, τίς δ' οὐκ ἂν θυμώσσειεν ἱππέας κατὰ τάξιν ἐκπύοντας, τίς δὲ οὐκ ἂν πολέμοιοις προσηθείη ἰδὼν δευκρινεμένους ὀπλίτας, ἱππέας, πελταστές, τοῦτάς, σφενδονήτας, καὶ τοὺς ἀρχοῦσι τεταγμένους ἰσχυμένους; (ς) ἀλλὰ καὶ πορευομένη ἐν τάξει, κἂν πολλὰ μνησθῇ ὄντιν, ὁμοίως ὥσπερ ἐκ ἑκαστοῦ καὶ ἑσυχάν πάντας πορεύονται· εἰς γὰρ τὸ κινούμενον δαὶ ὅπουθεν ἐπέρχονται. (α) Καὶ

est, quam me esse melior videberis, inique famulum tuum effeceris, neque videretur tibi alit, ne atate procedente minus in domo tibi ignovis exhibeatur, nec persuasum habueris, te atate provectiori tanto maiore futuram in honore, quanto tum mihi consors, tum liberis custos domus melior extiteris. Nam bonorum bonorumque dignitas non propter elegantiam formae, sed propter virtutes ad vitam mortalibus utiles incrementa sumit. Huiusmodi quidam me, mi Socrates, primum cum ipsa colloquatum esse, meminitque videtur.

CAPUT VIII.

Tum ego, An etiam intellexisti, inquam, nonnihil ex his cum commotum esse ad diligentiam? Intellexi profecto, inquit Ischomachus, atque etiam homini, quum valde morderetur et erubesceret propterea, quod me quiddam eorum poscende, quae a me ista fugerat, dare id non posset. Quod ego quum eam graviter et aegre tulisse vidissem, non sit hoc, inquam, animo tuo molestum, mea mulier, quod dare non potes id, quod equanimo forte ab te posco. Nam certa paupertas est, quum Africae indigena, uti eo non posse: verum minus est in hac penuria involutio, quum quid inveniri querendo non potest, quum si ab initio non queras; non ignorat scribit, illud abesse. Eum vero haec ad te culpa non pertinet, sed ad me, qui non omnia tibi tradiderim designata singulis loco, quo ea collocari deberent; ut scires, ubi ea seponenda, et unde cursus essent promenda. Nilul est autem, mea uxor, in rebus humanis vel utilius, vel pulchrius ordine. Nam et chorus ex hominibus constat: et verum ubi quisque quod tenere visum est, facit, turbis quibusdam species se exhibet, ac spectant quiddam injurandum; at quum omnia recte atque ordine agunt et proferunt, eadem opera faciunt, ut et spectatus et auditu digni esse videantur. Idem exercitus, inquam, mea uxor, dum non in ordine digestus est, longe quiddam est turbulentissimum, ac hostium quidem victoriae maxime expostum, suis autem spectatu foedissimum, et ad nam minime accommodatum, ubi simul sunt asinus, gravis armature pedes, lixa, veles, eques, plaustrum. Nam quo pacto progredi poterunt, siquidem in hac perturbatione multos sese impediunt; gradatim incedens currentem, currentem stantem, plaustrum equitem, asinum plaustrum, lixa gravis armature peditem? si etiam dicendum sit, quomodo in tali omni perturbatione dimicare possint? nam qui in vadentibus terga dare coguntur, illi dum fugiunt, proterere milites etiam armatos possunt. At instructus recte exercitus quiddam est suis spectatu pulcherrimum, hostibus vero gravissimum. Nam cui aurum non volupe sit multos videre gravis armature pedites instructis ordinibus incedentes? quis non admittat equites, qui ordines inter equitandum observant? quis hostis metu non percellatur, si recte dispositos gravis armaturae pedites, equites, cetratos, sagittarios, funditores viderit, eosdemque suos imperatores compositae sequentes? Imo etiam si multa milita sint, tamen quando sic incedunt, ut ordines servent, pergit omnes placide, non aliter atque singuli progredientes, accedentibus semper vacuum in locum illi qui a tergo sunt.

τρίτης δὲ τοῖς ἐπισημασμένοις ἀνθρώποις ἀπὸ τοῦ ὅλου πο-
 λεύειν ἐστὶ πολέμιος ἢ φίλος ἀντιθέτων ἢ ἐν ταύτῃ
 πολεῖ· διὰ τὸ δὲ ἄλλο θάνατος ἀλλήλους εἶναι οἱ ἐμπέλο-
 ντες ἢ διώκοντες ταῖς μὲν καθήκονται, ἐν ταῖς δὲ προσυ-
 σταν, ἐν ταῖς δ' ἀναπαύονται, ἐν ταῖς δ' ἐμβαίνουνσι
 καὶ ἐμβαδύνουσιν. (9) Ἡ δ' ἀταξία θυμῶν τι μὲν δοκεῖ
 εἶναι οἷον περ εἰ γεωργὸς θυμῷ ἐμβάλοι κριθὰς καὶ πυ-
 ραῖς καὶ ὁσπρια καίτοι ἐπὶ τοῖς δέοις ἢ μαζῆς ἢ ἄρτου
 ἢ ὄρου, διαλέγειν δεῖαι αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ λαβόντα διακρι-
 νειμένους γρῆσθαι. (10) Καὶ οὐ οὖν, ὦ γύναι, εἰ τοῦ μὲν
 παραγεῖν τούτου μὴ δεῖοι, βούλοιο δ' ἀκριβέως διακρί-
 νειν τὰ ὅσα εἰδέναι καὶ τῶν ἐνταῦθα εὐπόρους λαμβάνουσα
 δοῦν ἂν λέγῃ γρῆσθαι, καὶ ἐμοί, ἐάν τι αὐτοῖς, ἐν χάριτι
 διδοίην, γάρ τινες τοὺς δοκιμασμένους τὴν προσέχουσα ἐκ-
 στοις εἶναι, καὶ ἐν ταύτῃ θέντες διδάσκοντες τὴν διακρί-
 νειν καὶ ἐνταῦθα καὶ κατατιθέναι πάλιν εἰς τού-
 τιν· καὶ οὕτως εἰσόμεθα πρὸς τὰ οὐκ ὄντα καὶ τὰ μὴ· ἢ
 γὰρ γῶρα αὐτὴ τὸ μὴ ἐν πολλῇ, καὶ δίδωμεν διερ-
 ραίει· ἐκείνη δὲ θῆς, καὶ τὸ εἰδέναι ὅπου ἐκαστὸν ἐστὶ
 ταῦν ἐγγεγραμῖ, ὥστε μὴ ἀπορεῖν γρῆσθαι. (11) Καλε-
 λίστην δὲ ποτε καὶ ἀκριβεστάτην βίβλα σκεῖν ταῖς
 βίβλιν, ὃν Σωκράτης, εἰς δὲ ἐπὶ θίαν εἰς τὸ μέγα πλοῖον
 τὸ Φεινακίον. Πλεῖστα γὰρ σκεῖν ἐν πραικτοτάτῃ
 ἀγαθῇ διακεχωρισμένα ἐπιστήμη. (12) Διὰ πολλῶν
 μὲν γὰρ ὁπίου, ἐρη, θυμῶν σκεῖν καὶ πλεονῶν ὁρ-
 μίζεται πῶς καὶ ἀνάγεται, διὰ πολλῶν δὲ τῶν χρημα-
 τῶν κελουμένων πλεῖ, πολλοῖς δὲ μηχανήμασιν ἀν-
 τισπένεται πρὸς τὰ πολέμια πλεῖα, πολλὰ δὲ ὅπλα τοῖς
 ἀνθρώποις συμπεριφέρειν, πάντα δὲ σκεῖν ὁσοῦπερ ἐν οἰκίᾳ
 γρῶνται ἀνθρώποι τῇ συστοίᾳ ἐκαστῇ κομῆει γέμει
 διὰ πᾶν πάντα φορεῖν ὅσα ναυακτοῦς κέρους ἐνέκα
 ἔσται. (13) Καὶ βῆλα λέγω, ἐρη, θυμῶν, πάντα οὐκ ἐν
 πολλῶν τινι μείζονι γέρας ἔκειτο ἢ ἐν διακεκλιμένῳ στήθῃ
 συμμέτρῳ. Καὶ οὕτω κατακεκλιμένα ἐκαστα κατ' ἐξέχοντα
 ὥς οὕτως ἀλλήλα ἐκποδίζει οὕτως μαστεύουσι δέονται οὕτως
 ἀσυνακρούσθαι οὕτως διωλύονται ἔχει, ὥστε διατριβὴν
 παρέχειν, ὅταν τὰ ταῦν λέγῃ γρῆσθαι. (14) Τὸν δὲ τοῦ
 κυβερνήτου διάκονον, ὃς προαυρὸς τῆς νηὸς καλεῖται,
 οὕτως εὖρον ἐπιστάμενον ἐκαστον τὴν γῶραν ὥς καὶ
 ἀπὸν ἂν εἴποι ὅπου ἐκαστα καίτοι καὶ ὅπου ἐστὶν οὐ-
 δὲν ἔχον ἢ ὁ γράμματα ἐπιστάμενος εἴποι ἂν Σωκρά-
 τος καὶ ὅπου γράμματα καὶ ὅπου ἐκαστον τίταται.
 (15) Ἐξέον δὲ, ἐρη, ὁ Ἰσχυόμαχος, καὶ ἐξετάζοντα τούτου
 αὐτὸν ἐν τῇ σχολῇ πάντα ὁπόσους ἔρα δέει ἐν τῷ πλοίῳ
 γρῆσθαι. Θαναμάσας δὲ, ἐρη, τὴν ἐπιστάτην αὐτοῦ
 ῥέοντι ἐν πράττει. Ὁ δ' εἶπεν, Ἐπισκοπῶν, ἐρη, ὦ
 ἔδει, εἰ τι συμβαίνει γίνεσθαι, πῶς καίτοι, ἐρη, τὰ ἐν
 τῇ νηί, ἢ εἰ τι ἀποστατῇ ἢ εἰ δυσπραγίας τι σίχηται.
 (16) Οὐ γὰρ, ἐρη, ἐγγεγραμῖς διαν χειμαζῇς ὁ θεὸς
 ἐν τῇ θαλάσῃ οὕτως μοσχεύειν δοῦν ἂν λέγῃ οὕτως δυσπρα-
 γίας εἶναι δίδοναι. Ἀπαιεῖ γὰρ ὁ θεὸς καὶ κολεῖας
 τοὺς βέλκας. Ἐάν δὲ μόνον μὴ ἀπρόληπτον τοὺς μὴ
 ὑπερπεύοντες οἴκῃ, πολλὰ χάρις, ἐρη, τοῖς θεοῖς.

Etenim, trientibus hominibus cunctas quam altam ab causam
 vel hostilibus est terror, vel amica iocunda spectatio; nisi
 ob navigationem cauterem? quam altam ob causam moribus
 sibi pñtus non sunt vectores, nisi quod ordine redant,
 ordine in remos incumbent, apud se retro flectant, oñes
 tum ingreditantur, tum egreditantur? Ordinis autem pertur-
 batio quiddam mihi simile videtur esse, ac si agricola eodem
 loco coniciat hordeum, triticum, legumina: deinde si vel
 pñne hordeo, vel tritico, vel ubiqñque sit opus, necesse
 sit cum singula selegere, pro eo quod jam secreta iumentis ad
 utum debebat. Itaque tu etiam, mea uxor, si hoc modo te
 conturbari non cupis, sed accurate administrandis faculta-
 tes nostras-culorum scire velis, ut sine difficultate sumere
 id quod utendum sit, nihilque si quid popuñceris, ac tradere
 ut fratres mihi rem facias: inquiramus sane locum sin-
 gulis convellentem, quoque posita re quavis pronominis ad-
 colligi, ut inde sumat, ac rursus ibidem collocet. Ita
 nimirum sciemus, quae nobis copiantur, quae sint amissa.
 Nam locus ipse quod abest, requirit, quodque eundem
 erit, adspexerit ipse arguet: denique quod seorsum, ubi
 quodque sit, id ipsum singula nobis exhibebit, ut ad usum
 nihil desiderari sinis. Atque equidem, mi Socrates,
 pulcherrimum discipulo, in quoque accuratissimum instru-
 mentorum ordinem inspicere mihi visus sum, quem spectandi
 causa ingentem illam navis Phoeniciam ingressus essem.
 Argumenta namque plurima separatim collocata exiguè in
 receptaculo contemplantur. Etenim ea navis multis ligneis
 et iuloris instrumentis in portum deducitur, ac iocissim
 solit; multorum adiumento, quae praesidia vocant, impellit;
 multis machinamentis adversus hostiles navis armatur;
 multa etiam hominum arma velut; omnia vasa, quibus
 in domo utantur homines, pro quolibet una vitellianum cot-
 tennis velut; denique praeter haec omnia refera est oneribus,
 quae naviculatorum-questus causa seorsum velut. Atque
 licet omnia, quae dico, non multo ampliori loco sita erant,
 quam si in conclave decem lectorum mediocriter capax.
 Animadverti autem sic omnia fuisse condita, ut nihil alteri
 esset impedimento, neque vestigatore egeret, neque impa-
 ratum esset, nec soluta difficile, quae moram afferret, ubi
 subito esset aliquid ut idem. Ministrum autem gubernato-
 ris, quem proutem navis vocant, ita cuiusque loci gnarum
 reperi, ut vel absens dicere posset, ubi singula sita essent,
 et quam reseret multa, non minus atque is qui literas novit,
 quot in Socratis nomine littere sint, dicere possit, et ubi
 singula sint collocata. Eundem etiam vidi, aut ischoma-
 chus, per etiam omnia iustrantem, quibus utendum in navi
 esset. Quomodo hanc ejus inspectionem admiratus essem,
 quaerere quid ageret? Respondebat ille: incipis, mi
 hospes, si quid forte accidit, quo pacto sita ista omnia in
 navi, ac nunc quid abis, vel incoincine collocatum sit.
 Nec enim ubi tempestatem desit in mari excitat, spallit
 quidquam reliquum est vel inquireres, quocumque tandem
 opus sit, vel tradendi, quod incoincite collocatum sit. Nam
 minis terreat deus et punire ignavos homines solet. Ac si
 quidem ille, qui nihil perperam agunt, saltem non perdit,
 bene cum eis agitur: quod si etiam rectissime omnia
 administrantes servat, magna diis habenda est gratia.

(17) Ἐρῶ οὖν καθεὶν τούτων τὴν ἀρεθίστην τῆς κατασκευῆς εἶδον τῇ γυναικί ἐπὶ πᾶσι ἐν ἡμῶν εἰς βλαβὴν καὶ εἰ μὴ ἐν τοῖς πλοίοις καὶ μικροῖς οὐσι χώροις εὐρίσκουσι, καὶ σπαιόντες ἰσχυρῶς ὅμως σπῶσιν τὴν ταβάν, καὶ ὑπερβολούμενοι ὅμως εὐρίσκουσι τὸ δέον λαμβάνειν, ἡμεῖς δὲ καὶ δεηθέντες ἐκείνους θηκῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ μεγάλῃ καὶ βαθεύουσας τῆς οἰκίας ἐν ταβίᾳ, εἰ μὴ εὐρήσμεν καλὴν καὶ εὐδαίμονα γυναικὶν ἐκείνους αὐτοῖς, πῶς οὖν ἐν πολλῇ ἡμῶν δυνάμει; (18) Ἐπεὶ μὲν δὲ ἀγαθὸν τεταράχθαι σκαυὶν κατασκευῇ καὶ ὡς βέλτιον χώρον ἐκείνους αὐτῶν εὐραῖν ἐν οἰκίᾳ θῆναι ὡς ἐκείνους συμπερίειναι (19) ὡς δὲ καλὸν φαίνεται, ἐπειδὴν ὑπερέμμετα ἀρέτῃς κίχεται, καὶ ὅποια ἤ, καλὸν δὲ ἐμὲτα κεχωρισμένα ἰδεῖν, καὶ ὅποια ἤ, καλὸν δὲ στρωματὰ, καλὸν δὲ χαλίαι, καλὸν δὲ τὰ ἀπὸ τραπέζης, καλὸν δὲ καὶ ὁ πόντιον κατασκευάσειεν ἐν μακίστῃ οὐχ ὁ σημειῶν ἀλλ' ὁ κομῆτος, οὗ καὶ γύρως σκαυὶ εὐρύθμιον φαίνουσι, εὐκρίνως κεκρίνας (20) τὰ δὲ ἄλλα ἥδη πρὶν αὐτὸν τοῦτον εἴπωτα καλλίω φαίνεται κατὰ κόσμον καίμμετα γορὴς γὰρ σκαυὶν εἴματα φαίνονται, καὶ τὸ μέσον ἐν τούτοις καλὸν φαίνεται, ἐκποῖ δὲν ἐκείνους κεκρίνας ὡς περὶ κώληας γορὴς οὐ μόνον αὐτοὺς καλὸν θιάμ' ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ καλὸν καὶ καθαρόν φαίνεται. (21) Εἰ δ' ἀληθῆς ταῦτα λέγω, ἔστιν, ἔργον, ὡ γύναι, καὶ πείραν λαμβάνειν αὐτῶν οὗτε τὴν ζημιωθέντα οὗτε τὰ πολλὰ ποτ' ἔσχατος. Ἀλλὰ μὴ οὐδὲ ταῦτα δεῖ ἀντιμεθεῖν, ὡ γύναι, ἔργον ἔγωγε, ὡς χαλῶν εὐραῖν τὸν μαθησόμενον τὰς χώρας καὶ μεμανημένον καταχωρεῖν ἐκείνους. (22) Ἴσμεν γὰρ δεῖπου ἐπὶ μωροπλοῖστον ἡμῶν ἀπαντὰ εἶναι ἢ πῶς πύλιν, ἀλλ' ὅμως ὅσοις ἐν τῶν οὐρανῶν καλεῖσθαι πρῶτον μὲν οὐδεὶς ἀγορῆς ἐνερθεῖν, οὐδὲς ἀπορῆσαι, ἀλλὰ πῶς εἰδὼς φαίνεται ὅτι γὰρ ἐλθόντα λαβεῖν ἐκείνους τοῦτον μέντοι, ἔργον ἔγωγε, οὐδὲν ἄλλο αἰτίον ἐστὶν ἢ ἐπὶ ἐν χώρῃ καίτοι ταταγμένη; (23) Ἀνθρώπων δὲ γὰρ ζῆτων, καὶ ταῦτα ἐνὶ ἀντιζητοῦντα, πολλὰς ἐν τις πρότερον πρὶν εὐραῖν ἀπείποι. Καὶ τοῦτον αὖ οὐδὲν ἄλλο αἰτίον ἐστὶν ἢ τὸ μὴ εἶναι ταταγμένον ὅπου ἐκείνους δεῖ ἀναμῆναι. Παρὶ μὲν δὲ τάδεα σκαυὶν καὶ γρηθεῖας τοιαῦτα αὐτῇ διαλεγθεὶς δοκῶ μαρτυροῦμαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Καὶ τὴν δὲ ἡγενη δόκει σοι, ἔργον ἔγωγε, ὡ Ἰσχομάχε, πῶς τὴν ὑπακούειν ἐν οὐ ἰσχυροῦς διδάσκων; Τί δὲ, εἰ μὴ ὑπερχεῖται ἐπὶ ἐπιμαχέσθαι καὶ πανταρῆ ἢν ἡδόμενη ἰσχυρῶς, ὡς περ ἐξ ἀμαχίας εὐπορίαν τινα εὐρησκία, καὶ εἰδὲτό μου ὡς τάχιστα ἥξει εἰσὶν διατάξει. (1) Καὶ πῶς δὲ, ἔργον ἔγωγε, ὡ Ἰσχομάχε, διατάξει αὐτῇ; Τί δὲ, εἰ μὴ τῆς οἰκίας τὴν δύναμιν εἰδὲ μοι πρῶτον ἐπιδείξει αὐτῇ. Οὐ γὰρ ποιήματα κατασκευάσει, ὡ Σώκρατες, ἀλλὰ τὰ οὐκίματα ἐκδοθήσεται πρὸς αὐτὴν τοῦτο ἐκκεμμένον ὅπως ἀγρίαι ὡς συμφορῶντα τῇ τοῖς μιλῶντι ἐν αὐτοῖς εἶσθαι, ὥστε αὐτὰ

Quālibet enim collocatorem ego tam accuratim inspiciamus, dicebam uxori, admodum in nobili solitum fore, si isti in navibus, quae exiguae sunt, hoc tamen inventrent; magna tempestatis jactati, nihilominus ordinem servarent; ingenti metu percussit, nihilominus ea, quae sumere necesse sit, reperirent; nos, quum cellas habebamus in edibus amplas, easque singillatim distinctas, et ardes firmiter in pavimento citas, non singulis aptam et inventum facilem locum reperire: quomodo modo ipse magna sit istae laetitia? Dictum hactenus, quomodo sit ordine collocatum esse vasorum imperficibilem, quamque sit facile singulari invenire locum, quo in edibus reponatur. Quam verò pulchra species est, calceamenta, quālibetque sint, ordine collocata esse; pulchrum, vestimenta scorsum condita videre, quālibetque sint; pulchrum, idem in singulis, in vasis ardis, in iis quae ad mensam pertinent; pulchrum etiam, si sit maxime ridiculum sit non homini gravi, sed faceto, quod oīlia quocunque concubitalis quādam habere speciem, si distincte collocatæ sint, pio. Jam cetera quocunque deinceps pulchriorem speciem exhibent, decenter reposita. Nam singula quidem quasi chorus vasorum esse videntur: quia etiam quod medio loci est interjectum, pulchrum est, remotis inde ceteris; quemadmodum chorus circularis non ipse modo pulchrum spectaculum est, sed etiam id, quod in ejus est medio, pulchrum parumque cernitur. An autem haec a me vere dicatur, licet, mea uxor, inquam, periculum faciamus, nullo cum nostro neque detrimento, neque labore magno. Ne hoc quidem, inquam, modestum animo nostro esse debet, uxor, quod sit difficile reperire aliquem, qui loca cognoscere discat, et meminerit singula suo loco reponere. Scimus enim, hac in civitate decies milles amplius contineri, quam apud nos, et nihilominus, quemcumque famulorum jussu et foro emptum aliquid afferre, nullas dubitabit; sed quemvis scire apparebit, quo ire debeat, atque unde singula petere. Cujus rei nulla est alia causa, inquam ego, quam quod certo sita loco sita. At si hominem queras, qui quidem nonnunquam vicissim et ipse te querat, saepenumero citius re desperata desines, quam ipsos invenias. Atque ejus etiam nulla nulla causa est, quam quod constitutum non sit, ubi quocunque expectare oporteat. Ac de ordine quidem vasorum et usu cum ea me hujusmodi quādam colloquium esse meminisse video.

CAPUT IX.

Quid autem? enim uxor, inquam ego, mi Ischomache, visa tibi est assequere illi quae tu docere cupiebas? Quid aliud quam quod polliceretur, diligentiam se adhibituram, ac prae se ferret, quasi maximam voluptatem caperet, uti quae magna ex inopia insignem copiam rerum invenisset? Etiam me rogabit, uti quam primum eo, quae explicasset, modo singulis ordine disponerem. Et qui tandem, mi Ischomache, inquam ego, haec ei disposuisti? Qui alter, quam quod initio ipsi ostendendum arbitrarer, quae domus esset nostrae commoditas? Nec enim variis ea picturis est ornata, mi Socrates, sed omnes crebra tali consideratione sunt constructae, ut quae commodissima sint illi receptacula, quae in ea collocanda sunt: ita tunc ipsomet singula sibi

ἐκείνη τὰ πρότερον ἐν ἑκάστῳ. (3) Ὁ μὲν γὰρ ἐκ-
λαμὸς ἐν ὀχυρῷ ὦν τὰ πλείστου ἔβη καὶ σφοδράτα
καὶ σκεῆ παρασκεύη, τὰ δὲ ἔργα τῶν σπεινῶν συν-
εῖτον, τὰ δὲ ψυχρὰ τὸν αἶμα, τὰ δὲ φανὰ βοῶ φάους
δείματα ἔργα τε καὶ σκεῆ ἐστί. (4) Καὶ διατητήρια
δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐπαδείκνυν αὐτῇ κεκαλλωμένον
τοῦ μὲν θέρους ἔχειν ψυχρὰ, τοῦ δὲ χειμῶνος θέραια.
Καὶ σύμπασιν δὲ τὴν οὐκίαν ἐπέδειξε αὐτῇ ὅτι πρὸς
μεσημβρίαν ἀνατίπεται, ὥστε εὐθρόον εἶναι οὐ χει-
μῶνος μὲν οὐθ' ἡλιὸς ἐστὶ, τοῦ δὲ θέρους εὐστικός. (5) Ἐδείξε
δὲ καὶ τὴν ἡμισυκλίτην αὐτῇ, θύραν βαλάνειον ἐρι-
σμένον ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης, ἵνα μὴτε ἐκέρηται ὡ-
δοῦν ἢ τι μὴ βεῖ, μὴτε τεκνοποιῶνται οἱ οὐκ αὐτὴν
τῆς ἡμισυκλίτης γυναικί. Οἱ μὲν γὰρ ἄρχοντες παιδοπύ-
γησμένοι εὐθρόοντες εἰς ἀπὸ τὰ πάλιν, οἱ δὲ πονηροὶ
συνκρίντες εὐθρόοντες πρὸς τὸ χειροῦργον γίγνεται.
(6) Ἐπεὶ δὲ ταῦτα δηλοῦμεν, ἔφη, οὕτως δὲ ἔφη κατὰ
φυλὰς διακρίνομεν τὰ ἔσπετα. Ἀρχομένη δὲ πρῶτον,
ἔφη, ἀπορροῦντες, ὅς ἐμὲ θυσιὰς γράμματα. Μετὰ
ταῦτα κοσμοὺς γυναικὸς τὸν εἰς ἐστὸς ἐρησθῆναι, ἐσθῆτα
ἀνδρὸς τὴν εἰς ἐστὸς καὶ πολέμου, καὶ στρομάτα ἐν
γυναικωνίτιδι, στρομάτα ἐν ἀνδρῶνι, ἐσθῆτα
γυναικί, ἐσθῆτα ἀνδρῶσι. (7) Ὅπλων ἄλλη
φυλὰ, ἄλλη ταλασουργῶν δογάνων, ἄλλη σιτοποικίαν,
ἄλλη ἐρσοποικίαν, ἄλλη τὴν ἐμὲ λουτρῶν, ἄλλη ἐμὲ
μάκτρας, ἄλλη ἐμὲ τραπέζας. Καὶ ταῦτα πάντα
διακρίνομεν, ὅς τε αἱ δὲ γὰρ γράμματα, καὶ τὰ δο-
γησιὰ. (8) Χωρὶς δὲ καὶ τὰ κατὰ μῆνα δαπανώμενα
ἀφ' ὧμεν, ἔφη δὲ καὶ τὰ εἰς ἐνοχλοῦσιν ἀπολλογισμένα
κατεῖχμεν. Ὅπως γὰρ ἦσαν λαμβάνει ὅπως τὸ τέλος
ἐκδίδωκεν. Ἐπεὶ δὲ διακρίνομεν πάντα κατὰ φυλὰς
τὰ ἔσπετα, εἰς τὰς χώρας τὰς προχρησάσας. Ἐκαστὰ
διηγεῖσθαι. (9) Μετὰ δὲ τοῦτο θοοὺς μὲν τῶν
σκευῶν καθ' ἡμέραν χρῆναι οἱ οὐκίται, οἳ σιτοποι-
κοί, ἐρσοποιοί, ταλασουργοί, καὶ αἱ τὴν ἄλλοι
τοῦτο, ταῦτα μὲν αὐτοῖς τοῖς χρομίοις δεῖξάντες
ὅπου δεῖ τῶναι, παραδίδωκεν καὶ ἐπιτάττειν οὕτως
παρῆλιν. (10) θοοὺς δ' εἰς ἐστὸς ἡ ἐνοχλοῦσιν γράμματα
ἡ εἰς τὰς διὰ χρόνου πράξεις, ταῦτα δὲ τῇ ταμίᾳ πα-
ρεδίδωκεν, καὶ δεῖξαντες τὰς χώρας αὐτῶν καὶ ἀπα-
ρροῦσαντες καὶ γραφόμενοι ἔκαστα, εἰποιεν αὐτῇ
διδόναι τοῦτων ὅσα ἔδωκεν, καὶ μεμνῆσθαι ὅσα
ἂν τι δίδω, καὶ ἀπολαμβάνουσιν κατατιθέναι πάλιν
ὅσπερ ἂν ἔκαστα λαμβάνει.

II. Τὴν δὲ ταμίαν ἐπορησάμεθα ἐπισκεψόμενοι ἥτις
ἡμῖν ἰδοῦναι ἐνταύθα ἐστὶ καὶ γαστρον καὶ οἶνον
καὶ πικρὸν καὶ ἀνδρῶν ἐνοχλοῦσιν πρὸς τοῦτος δὲ ἡ τὸν ἐνο-
χλοῦσιν μάλιστα ἰδοῦναι εἶναι καὶ τὸ προσοῖν μὴ τι κακὸν
λάβει παρ' ἡμῖν ἀμειλῶτα, καὶ σκοπεῖν ὅπως χα-
ρίσθαι τὴν ἡμῖν ἐφ' ἡμῖν ἀντιμετασθῆται. (11) Ἐκδιδό-
σκον δὲ αὐτῇ καὶ εὐνοίας εἶναι πρὸς ἡμᾶς, ὅτι
εὐφρονοῦμεθα, τῶν εὐφρονοῦντων μεταδίδοντες, καὶ εἰ
τι λυπρὸν εἴη, εἰς ταῦτα παρακαλῶντες. Καὶ τὸ προ-
θυμιασθῆναι δὲ συναΐζειν τὸν οἶνον ἐπαδεικόμεν αὐτῇ,

convenientia vel processant. Nam peneitalia loco sola
maneo, testis stragulis tanque maximi pretii sibi depo-
scebant; quæ vero partes tedifici elegit sunt, frumentum;
quæ frigida, vinum; quæ plene: lucti, opera et vasa maxime
lucum requirerentia. Præterea demonstrabam et loca homi-
num usui et habitationi destigata, etaque istis ornata, et quæ
per instatim sint frigida, per hieper calida. Adeoque do-
mum universam et cœmonstratam, meridiem versus aper-
tam: unde obscurum esse non posset, hieme illum sat li-
tere solis, æstatem umbrarum. Et gynæceum et ostendebam,
et fores per balneum a virorum contubernio secretas ne vel
foras aliquid efferretur, quod non debeat; vel famuli absque
consensu nostro liberis creandis operam darent. Nam qui
probi sunt, posteaquam liberis processant, plerumque
sunt benevolentiores; perversi vero inter hec copulati, ad
maleficiendum sunt instructiores. Postquam hinc per-
currissemus, inquit, ita deinde superfluum per classes
distinximus. Ordinebam autem primum a colligendis illa
quibus ad rem sacram ulimur. Secundum id munus
muliebrem, qui festis conveniret, distinguebam: itemque
vestes viriles tum festorum quam belli: stragula in
gynæceo, stragula virorum in contubernio: calcesamenta
muliebria, calcesamenta virilia. Classis alia armorum, alia
instrumentorum laqueis, alia necessarioque ad molendum
frumentum, alia ad conficienda obsonia, alia ad levationem,
alia vasis pistoris, alia ad mensas. Atque hæc omnia locis
distinximus, tum quibus semper utendum est, tum quæ
ad epulationes festas pertinent. Secorum etiam ab aliis
auferabam, quæ menstro spatio absumerentur; et seorum,
quæ rationibus subductis in sumum essent destigata,
distribuebam. Sic enim mihi obscurum est, qui futurus
sit exitus. Postquam superfluum universam in classes
secrevimus, ad convenientis loca singula detailimus. Deinde
vasa omnia, quibuscumque quotidie famuli utuntur, verbi
gratia quibus cibi conficiuntur, quibus obsonia, quæ ad
laqueum pertinent, et si quæ sunt ejusmodi, tradidimus
illis qui illi eis debent, cœmonstrato loco, ubi ea reponere-
nt: simul imperavimus, alia nos integra prestarent.
Quibus autem ad festos dies, vel ad hospites excipiendo,
vel ad negotia quædam rare ulimur, ea tradidimus promæ;
locisque horum indicatis, et adsumeris consignatisque
singula jussimus eam quidvis horum ei dare, cui dandum
esset, et cuiusmodi quid daret, memoris competeri; et ubi quid
reciperet, rursus unde singula compisset, reponere.

At musus promæ mandavimus alicui, postquam consi-
derasset, quæ nobis videretur et gultu maxime tempe-
rata, et in vino, et somno, et virorum consuetudine. Præ-
terea quam memora plurimum valere judicaretur, et
prospiciendo, se ob nequitiem a nobis poneretur, et con-
siderando, qua ratione primum aliquid nobis faceret, ac
vicissim ipsa honore a nobis asseretur. Eandem ut bene-
volens esset erga nos animo, consuefaciebamus, communi-
cando cum ea lictum nostram, quoties licti essemus, ac
si quid accidisset trista, ad hoc quoque illum advocando.
Instituabam istidem, et cupida esset ad augendam rem

ἐπιτηγνίσκειν εὐτήν ποιοῦντας καὶ τῆς εὐπραγίας αὐτῇ μεταδίδόντας. (10) Καὶ διακισσόντων δ' αὐτῇ ἐννοεῖσθαι μὲν, τιμηστέους τινέστας τοὺς διακίους τῶν ἀδίκων καὶ ἐπιδικιῶντας πλουσιώτερον καὶ διαφραγέτερον βιώ-
 τιστοὺς τῶν ἀδίκων καὶ αὐτὴν δὲ ἐν αὐτῇ ἡμέρᾳ κατατίθεσθαι. (11) Ἐπεὶ δὲ τοῖσι τοῖσι πῶσι εἶπον, ἔφη, ὦ Σωκράτες, ἐγὼ τῇ γυναικί θεὸ πάντων τούτων οὐδὲν θάλλω, εἰ μὴ αὐτῇ ἐπιμελεῖσθαι θεὸς διαμένη ἐκαστὴν ἡ τῆς. Ἐδίδασκον δὲ αὐτὴν θεὸ καὶ ἐν ταῖς εὐνομο-
 μέναις πόλεσι οὐκ ἀρετὴν δοκῆι τοῖς πόλεσι, ἢν νό-
 μους καλοῦν γράψανται, ἀλλὰ καὶ νομορρύττας προσαι-
 ροῦνται, οἵτινες ἐπαικοῦντες τὸν μὴ ποιοῦντα τὰ νόμιμα ἐπαινοῦσιν, ἢν δὲ περὶ τοὺς νόμους ποιῇ, ζημιῶσι. (12) Νομίσαι οὖν ἐκείνων, ἔφη, τὴν γυ-
 ναῖκα καὶ αὐτὴν νομορρύττα τὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ εἶναι, καὶ ἐπειθεῖν δὲ, ὅταν δοῖται αὐτῇ, τὰ σκῆψι, ὥστερ δ' ἐφορῶντος τῆς φυλακῆς ἐπειθεῖται, καὶ διακίειν εἰ καλῶς ἐκαστον ἔχει, ὥστερ δ' βουλῇ ἱπποῦ καὶ ἱππῆος διακίειται, καὶ ἐπαινεῖν δὲ καὶ τιμᾶν ὥστερ βασιλευσάντων τὸν αἰὶον ἀπὸ τῆς παρουσίας θανάτου, καὶ λουδοῦν καὶ καλᾶν τὸν τῶν δόμων δαίμονα. (13) Πρὸς δὲ τού-
 τος εἰδασκὼν αὐτήν, ἔφη, ὥς οὐκ ἀνέχοιτο διακίαις εἰ πλείω αὐτῇ πράγματα προστάττω ἢ τοῖς οἰκίταις περὶ τὰ κτήματα, ἐπεικύνων θεὸ τῷ μὴ οἰκίταις μέ-
 τισι τὴν δεσποσύνην χρημάτων τοσούτων ὅσον εἶρην ἢ θέρπεσθαι ἢ φυλάττειν, χρῆσθαι δὲ οὐδὲν αὐ-
 τῇ ἐστιν, ὅ ἂν βούληται ἐκαστα, χρῆσθαι. (14) Ὅπου οὖν καὶ σωζόμενος μεγίστη ὄνεια καὶ φειρόμενος μεγίστη βλάβη, τούτου καὶ τὴν ἐπιμελίαν μάστιγα προσηκούσαν ἀπέρινον. (15) Τί οὖν; ἔφη ἐγὼ, ὦ Ἰσχυμάχε, ταῦτα ἀκούσας ἡ γυνὴ πῶς σοι ἐπύκουσε; Τί δὲ, ἔφη, εἰ μὴ εἰπὶ γέ μοι, ὦ Σωκράτες, θεὸ οὐκ ὀρθῶς γινώσκωμαι εἰ οἰομένη γὰρ ἐπιτάττειν διδάσκων θεὸ ἐπιμελεῖσθαι θεὸ τῶν δόμων. Χαλεπωτέρων γὰρ ἂν, ἔφη, εἶναι, εἰ αὐτῇ ἐπὶ ταῖς ἀμείναις τῶν ἐλευθέρων ἢ εἰ ἐπιμελεῖσθαι δεῖται τῶν οἰκίων ἀγαθῶν. (16) Πα-
 ροκίνας γὰρ δοκεῖ, ἔφη, ὥστερ καὶ τίκωνται βῆτον τὸ ἐπιμελεῖσθαι τῇ σωφρονίᾳ τῶν ἐλευθέρων ἢ ἀμείναι, οὕτω καὶ τῶν κτημάτων ὅσα θία ὅντα εὐφραίνει ἥδον τὸ ἐπιμελεῖσθαι νομίζειν ἔφη εἶναι τῇ σωφρονίᾳ τῶν ἐλευθέρων ἢ ἀμείναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας, ἔφη δ' Ὀδυσσεύς, ἀπαρίνεσθαι τὴν γυναικα αὐτῇ ταῦτα, εἶπον, Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, ὦ Ἰσχυμάχε, ἀνδρείην γε ἐπεικύνειν τὴν διένοιαν τῆς γυναικός. Καὶ ἄλλα τοῖνον, ἔφη δ' Ἰσχυμάχος, ἴδω σοι πάντα μεγαλόφρονος εὐφροσύνης δηγρήσασθαι, εἰ μὴ ἀπα-
 ρέωσας ταχὺ ἐπείθω. Τὰ ποῖα; ἔφη ἐγὼ λέγε-
 ῖς μοι πολλὰ ἥδον ζωσθης ἀρετὴν γυναικὸς καταμα-

νοστράν familiarem; dam et ipsam de rebus nostris consula-
 rare iuberemus fortunamque prospere faceremus participem. Etiam iustitiam studium excitabamus in ea, dum maiori ius-
 to honoris quoniam iustas persequeremur, coque vitam
 agere tam optabilem, tum magis liberalem, quam injus-
 tias, declarabamus. et ipsam in tali loco constituebamus. Ceterum pater huc opinia, mi Socrates, ait, uxor tuam
 dixi, nullum esse hominem omnium usum, nisi stolidose daret
 operam ipsa, ut hic ordo in singulis passeret. Quin etiam
 docebam, illam, in uiribus praechre constitutis non videri
 civibus satis esse, si leges egregias iubeant scribi; sed eos
 sibi custodes quoque earum deligere, qui omnes insipien-
 tes, legibus immoderantes laudent, adversus eas delin-
 quentes puniant. Quamobrem, inquit, hortabar ut esisti-
 mare, usorem esse aequali legum in domo constitutarum
 custodem; atque ubi xian ipsi est, haurire vasa debere,
 quemadmodum praesidia magister, vigilam copias iustitiae;
 eadem ei placandum esse, supra recte habuit omnia, quemad-
 modum venetus equus et equites explorat etiam laudari
 et ornari ab ipsa debere dignos tanquam a regina, pro ea
 quidem copia, quae abest, et probris incens ac puniti eos
 quos par esset. Præterea docebam, inquit, eam, non esse
 eum merito modestæ ferret, si scissas quod nostrum attineret,
 psum ei laboris imponerem, quam famulis: ostendebam enim,
 servos herilius facultatem extenuis participes esse, quate-
 nus eas gerunt, aut eurent, aut custodiant: quam nemini
 concessus illarum sit quis, nisi eae tribuat hie casus sunt
 in potestate; heri autem amica sunt, ne ejusdem est, uti
 singulis pro libitu suo. Qui ergo es conservatis hinc facul-
 tibus commodum maximum percipere, et maximum
 es diaspalis detrimentum, ei curam quoque de his maxi-
 mam convenire declarabam. Quid talem, Ischomache?
 inquam ego, quam audisset haec uxor tua, obtuleratne
 tibi? Quis aliud? inquit, nisi quod respondit mihi, mi So-
 crates, non recte me de ipsa iudicare, si dum eam docerem
 fortunarum nostrarum curam habendam esse, modesta me
 ipsa magnificare putarem. Nam gravius longe futurum, distasse
 illam aiebat, si perciperem, suarum ut rerum esset negli-
 gens potius, quam ut bona propria studiose curaret. Sic
 enim a natura comparatum esse videtur, inquit, ut, quem-
 admodum pudice modestæ soubieri suorum liberum
 curam habere facilius est, quam eos negligere: ita etiam
 feminae modestæ curam amplexere fortunarum suarum, quam
 quia prope sunt, exhilarant nos, jucundius esse arbitror,
 quam easdem negligere.

CAPUT X.

Quæ quam usorem ei respondisse, ait Socrates, audi-
 vissem: Ita me Juno amet, inquam, mi Ischomache, viri-
 lem uxoris tui animum esse demonstras. Etiam alia, sub-
 jecit Ischomachos, commemorare tibi de ea volo, magno ab
 animo profecta, quam mihi ceteriter, semel auditis quibus-
 dam ex me, parcerit. Quænam? inquam ego; dic quæso.
 Nam mihi longe jucundius est vixisse modestæ virtutem co-

θάλασσαν ἢ ἐλ Ζεὺς μοι καλὴν ἐμάσας γραψὶ γυναικὶς ἐπαδείκνυν. (α) Ἐνταῦθεν δὲ λέγει ὁ Λογισμολογός, Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, ἰδὼν ποταπὴν, ὦ Σώκρατες, ἀνταγριμένην πολλὰ μὲν φαρμακίῳ, ὅπως λευκότερα εἴη δοκοῖν εἶναι ἢ ἡν, πολλὰ δὲ ἐγγύσσει, ὅπως ἐρυθρότερα φαίνονται τῆς ἀληθείας, ὑποδείγματα δ' ἔχουσιν ὑψηλὰ, ὅπως μαῖον δοκοῖν εἶναι ἢ ἐπερῶσαι. (β) εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ γύναι, ποτέρους ἀνὰ κρίνας ἀποκριπύλατον μέλλον εἶναι χρημάτων κοινωνόν, εἰ σοὶ αὐτὰ τὰ ὄντα ἀποδεικνύομαι, καὶ μήτε κλημνύομαι ὡς πλείον των ὄντων εἶναι μοι, μήτε ἀποκριπύλακην τι των ὄντων μηδὲν, ἢ ἐλ-ἐπι-ρώμεν εἰς ἐξαπατῆν λέγων τι ὡς πλείον των ὄντων εἶναι μοι, ἐπιδεικνύς τε ἀργύριον κίβδηλον καὶ ὁμοίους ὑποζύλους, καὶ πορφύρεας ἐκτρέφους φέρην ἀληθινὰς εἶναι; (γ) Καὶ ὑπαλαβούσας εὐδὺς, Εὐφραίμη, ἔφη, μὴ γένοιτο σὺ τοιοῦτος οὗ γὰρ ἀν' ἐγὼ γὰρ εἰς θανάτῳ, εἰ τοιοῦτος εἴης, ἀσπασάσθαι ἐκ τῆς ψυχῆς. Οὐκοῦν, ἔφη, ἐγὼ, συνελθόντες, ὦ γύναι, ὡς καὶ των συμμάχων κοινωνήσαντες ἀλλήλους; Φασὶ τοὺν, ἔφη, οἱ ἀνθρώποι. (δ) Ποτέρους ἀν' ὧν, ἔφη, ἐγὼ, σοὺ σώματος αὐτὸ δοκοῖν εἶναι ἀξιοφιλῆς μάλλον κοινωνόν, εἰ σοὶ τὸ σῶμα περικύπτειν παρέχεν τοῦ ἡμετέρου ἐπιμελούμενος ὅπως ἡγιασὼν σε καὶ ἔρρωμένον εἶναι, καὶ διὰ ταῦτα τῷ-ὄντι εὐχρὸς σοι εἶναι, ἢ εἰ σοὶ μάλιστα ἀεικλύμενος καὶ τοὺς ἐκτελειώμενος ὑπαλειψόμενος ἀνδραγαθίᾳ ἐπιδικνύοντι τε ἡμαυτὸν καὶ συνήν ἐξαπατῶν σε καὶ παρέχον ὄρεϊν καὶ ἀπτασθαι μάλιστα ἀντὶ τοῦ ἡμετέρου χρωτός; (ε) Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ἀνέκη, οὐτ' ἀν' μάλιστα ἀπτόμεν ἦθ' οὐδ' οὐτ' ἀν' ἀνδραγαθίᾳ χρωτὶ ἀπτόμεν ἦθ' οὐδ' οὐτ' ἀν' τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑπαλειψόμενος ἦθ' οὐδ' ἀπτόμεν τοῖς ποσὶ ἢ ἡγιασέντας. (ς) Καὶ ἐμὲ τοίνυν νόμιζε, εἰπεῖν ἔφη ὁ Ἰσχολογός, ὦ γύναι, μήτε φαρμακίῳ μήτε ἐγγύσει χρωτὶ ἡδισθαι μέλλον ἢ τῷ σπῇ, ἀλλ' ὥσπερ οἱ θεοὶ ἐποίησαν ἵππους μὲν ἵππους, βοῦς δὲ βοῦς ἥδιστον, προβάτους δὲ πρόβατα, αὐτὰ καὶ οἱ ἀνθρώποι ἀνδρώπου σῶμα καθαρὸν εἶναι ἥδιστον εἶναι. (ζ) αἱ δ' ἀπάται αὐτὰς τοὺς μὲν ἐξω πως δύναντο ἀν' ἀνελέγ-κτους ἐξαπατῆν, συνόντας δὲ αἱ ἀνάγκη ἀλλοικισθαι, ἀν' ἐπιχειρήσαν ἐξαπατῆν ἀλλήλους. Ἡ γὰρ εἰς εὐνῆς ἀλλοικισθαι ἐξανατάμενοι πρὶν παρασκευασθῆναι, ἢ ὑπὸ ἰδρύτου ἀλέγχονται ἢ ὑπὸ θαρύνων βρασίζονται ἢ ὑπὸ λουτροῦ ἀληθινὰς κατωπτεύθησαν. (η) Τί ὦν πρὸς θεῶν, ἔφη, ἐγὼ, πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο; Τί δὲ, ἔφη, εἰ μὴ τοῖς λοιποῖς τοῦτον μὲν οὐδὲν πάποτε εἴη ἐπαρ-γματεύεσθαι, καθαρὸν δὲ καὶ πρεπόντως ἔχουσιν ἐπει-ρεῖτο αὐτὴν ἐπιδικνύειν. Καὶ ἐμὲ μόνον ἡρώτα εἰ τι ἔχωμαι συμβουλεύσαι ὡς ἀν' τῷ ὄντι καλὰ φαίνοντο ἀλλὰ μὴ μόνον δοκοῖν. (θ) Καὶ ἐγὼ μόνον, ὦ Σώ-κρατες, ἔφη, συμβουλεύωμαι αὐτῇ μὴ δουλεύειν αἱ κα-θίσθαι, ἀλλὰ σὺν τοῖς θεοῖς πεισθῆναι βλαστοκῆς πρὸς μὲν τὸν ἱερὸν προστάσαν, εἰ μὲν βέλτον ἄλλου ἐπι-σταται ἐπιδικάζει, εἰ δὲ χείρον ἐπιματῆν ἐπιστρέφει-σθαι δὲ καὶ στυποῦν, παραστήναι δὲ καὶ ἀπομαρτυρεῖν τῇ ταμίᾳ, περικλίνει δ' ἐπεκπομπήνην καὶ εἰ κατὰ

gros cere, quasi si mihi Zeuxis forisiam feminam pictura expressam ostendat. Secundum illis Ischomachus. Quam igitur, inquit, libensio esse contempsissem, mi Socrates, multum infirmitas sibi erigior, ut candidior etiam vide-retur, quam esset; multum item rubricae, ut quam esset resque, rubicundior appareret, atque etiam calcos habere-t alios, ut procerior, quam esset a natura; videtur: Dic mihi, mea uxor, inquam, utro modo me consortem stultiti-ae amore digniorem faciliorem, non si eas istas tibi de-monstrarem, ac neque gloriarer ampliores nihil esse, quam essent, neque eorum quae essent quicquam celarem; an vero si fallere te celarem, narrando plura mihi bona esse, quam essent; et adulterijum argentum ostendendo, ei mo-nilla, quibus materia subesset lignea, vestesque purpureas coloris evanidi, verum esse fradicarem? Tum illa continuo sermionem meum excipiens, Bona verba quaeque, ait; ne ta mihi talis sis. Non enim te, si talis es, ex animo com-pleri possem. Ergone, inquam ego, mea uxor, sic con-versans, ut inter nos etiam corporis esset communio? Sic homines aium, inquit. Utro igitur modo, inquam ego, etiam corporis particeps viderer amore dignior, non si cor-pus meum conarer tibi studiose curando manum ac validum exhibere, ac sic reipsa bono tibi colore praeditus essem; an vero si oblitus minio, et oculis purpurisio subilis tibi me ostentarem, atque ita tecum versarer, ut te deciperem, cuti-sque loco minium tibi spectandum et attractandam praebe-rem? Equidem, respondit illa, nec minium habentes attrac-taram, quam te; nec purpurisio colorum lubentius, quam tuum adspicerem; neque tuos oculos subilis intuler liben-tius, quam sanos. Itaque me etiam putalo, dixisse te narrabat Ischomachus, mea uxor, nec ceruam, nec rubricae colore magis quam tuo delectari, ac si quemadmodum dii fecerunt, ut equis equi, bobus boves, oves ovibus gratias sint; ita etiam homines parum hominis corpus esse iucundissimum putant. Atque haec frades possent quidem aliquo modo extraneos sic fallere, ut non continerantur; verum eos, qui semper una versantur, si decipere se mu-tuo conentur, deprehendi necesse est. Nam vel quom de lecto surgunt, deprehenduntur antequam oriantur, vel coarguantur a sodaco, vel per lacrimas explorantur, vel per lavationem proreus oculis produuntur. Quae te per deos immortales, inquam ego, quid ad haec respondit? Quid aliud dicam? ait, nisi quod ex eo tempore nihil ejusmodi unquam hactenus instituit, sed puram ac decenter ornatam domum nisi sibi semet exhibere? Quam querebat etiam ex me, num quid ei dare consilii possem, ut esset resque pulchra specie, neque tantum esse videretur. Itaque, mi Socrates, inquit, hoc ei consilii dedi, ne perpetuo serviliter sederet, sed cum ope deum emitteretur herilem in modum ante telam abstando, quidquid illis rectius sciret, docere; quod autem minus, addicere; perierat pistrinam inspicere; proma aliquif emulenti assistere, circumseantem spectare, num

γράφει ἔχει ἢ δὲ ἔκαστα. Ταῦτα γὰρ εἰσὶν αἱ μοῖραι ἐπιμελίας εἶναι καὶ περίεργος. (11) Ἀγαθὸν δὲ ἔργον εἶναι γυμνασίον καὶ τὸ δούλει καὶ μάστιγι καὶ ἡμέτεροι καὶ σπέρματα ἀναστῆσαι καὶ συνθεῖναι. Γυμναζομένη δὲ ἔργον οὕτως ὅν καὶ ἐσθλὸν ἦσιν καὶ ὑγιαίνειν μάλλον καὶ αὐτοφροντίαν φαίνεται. τῇ ἀληθείᾳ. (12) Καὶ ὅτις δὲ ὑπάρχει ἀνταγωνίζηται διακόνῃ, καθαρὰ τέρα οὕσα πρῶτοντος τὰ μέλλον ὑπαρξομένην κινήσειν γίγνεται. ἄλλως τε καὶ ὅπου τὸ ἐκούσιον χαρῆς τοῦ προσὲ ἐντὶ τοῦ ἀναγκαζομένην ὑπερτελεῖ. (13) Αἱ δ' αἰ καὶ καθήμεναι σιμῶσι πρὸς τὰς ἐκουσιμαίνονας καὶ ἐκπατρίδας κρίνεσθαι παρέχουσιν αὐτάς. Καὶ νῦν, ἔργον, ὡ Σωκράτες, οὕτως εἰς ἑσὶν ἢ γινῆναι καὶ κατασκευασμένη βίωται ἥσπερ ἐγὼ εἰδοῦσάν αὐτὴν καὶ ὡς περ νῦν σοὶ λέγω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Ἐντεῦθεν δ' ἐγὼ εἶπον, ὦ Ἰσχομάχε, τὰ μὲν δὲ περὶ τῶν τῆς γυναικὸς ἔργων ἱκανῶς μοι δοκῶ ἀρκάζειν τὰς πρώτας, καὶ εἰς τὴν γὰρ πάντα ἐπινοῶ ἀμφοτέρων ἡμῶν. Τὰ δ' αὖτε σὰ ἔργα, ἔργον ἐγὼ, ἥδη μοὶ λέγε, ἵνα σὺ τε ἐγ' ὅς ἐδοξαίμην διηγησάμενος ἥσθης, καὶ γὰρ τὰ τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ ἀνδρός ἔργα τελείως διακρίσεις καὶ καταμαθὼν ἂν δύνασαι πολλὰν σοὶ χάριν εἰδῶ. (2) Ἀλλὰ νῦν δέ, ἔργον ὦ Ἰσχομάχος, καὶ πάντα ἡρώδης σοι, ὦ Σωκράτες, διηγήσομαι ἃ ἐγὼ ποῦν διατελέω, ἵνα καὶ μεταβιβάζῃς με, ἵνα τί σοι δοκῶ μὴ καλῶς ποιεῖν. (3) Ἀλλ' ἐγὼ μὲν δὲ, ἔργον, πῶς ἂν δικαίως μεταβιβάζομαι ἄνδρα ἀπειρηγμένον καλὸν τε καὶ καλόν, καὶ ταῦτα ὡν ἀνὴρ δεῖ ἀδολοχεῖν τε, δοκῶ καὶ ἀερομετρεῖν καὶ τὸ πάντων δὲ ἀνοστήρατων δοκοῦν εἶναι ἐγκλημα πόνος καλοῦμαι. (4) Καὶ πῶνα μανθῶ, ὦ Ἰσχομάχε, ἦ ἐν πολλῷ ἀθωμῶ τῷ ἐπικληματι τούτῳ, εἰ μὴ πρῶτον ἀπαντήσας τῷ Νικίῳ τοῦ ἐπηλύτου ἱππῶ εἶδον πολλὰς ἀκολούθους αὐτοῦ θεατὰς, πολλὰ δὲ λόγον ἐχόντων τινῶν περὶ αὐτοῦ ἥλουσιν καὶ ὅλην ἡμέραν προσελθόντων ἐν ἱπποκρίσιν· πολλὰ δὲ ἔργα τῶ ἱππῶ. (5) Ὅ δὲ προσελθὼς με ὡς οὐδὲ ὑγιαίνοντα τῷ ἱπποκρίματι εἶπε, Πῶς δ' ἂν ἱππῶ χρήματα γένωτο; Οὕτω δὲ ἐγὼ ἀνέκλυθα ἀκούσας ὅτι ἐστὶν ὄρεα θεμιτῶν καὶ πένθη ἱππῶ ἀγαθῶ γενέσθαι, εἰ τὴν φέρην οὕτως ἀγαθὴν ἔχοι. (6) Ὡς οὖν θεμιτὸν ὅν καὶ ἐμοὶ ἀγαθὸν ἀνδρὶ γενέσθαι διηγοῦ τελείως τὰ σὰ ἔργα, ἵνα ὅτι ἂν δύναμαι ἀκούων καταμαθεῖν περὶ αὐτοῦ καὶ ἐγὼ σὺ ἐκὸς τῆς αὔριον ἡμέρας ἀφίσταμενος μισέσθαι. Καὶ γὰρ ἀγαθὸν ἐστίν, ἔργον ἐγὼ, ἡμέρα ὡς ἀρετῆς ἀργεῖσθαι. (7) Σὺ μὲν παύσεις, ἔργον ὦ Ἰσχομάχος, ὡ Σωκράτες, ἐγὼ δ' ὅμως σοὶ διηγήσομαι ἃ ἐγὼ οὖν δύναμαι περὶ αὐτοῦ ἐπιτελεῖν διηγεῖσθαι τὸν βίον. (8) Ἐπεὶ γὰρ καταμαθεῖναι δοκῶ ὅτι οἱ θεοὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀνὴρ μὲν τοῦ γυμνασίου τε ἃ δὲ ποιεῖν καὶ ἐπιτελεῖσθαι ὅπως ταῦτα παρίηται οὐ θεμιτὸν ἐποίησαν αὐ πρῶται, προνομοῖς

suo quoque loco sita sint. Hinc enim mihi discobatur simul et diligentia quædam lætia, et obambolatio. Atque quoniam bonitas esse exercitibus, mittere ac quælibet furinam, vestes et stagulis exornare sique componere. Atque hoc modo exercitum iucundius sumptuosum cibis dicebam, et valetudine compositior usuram, et revera cum colore venustior apparitum. Etiam ipse ejus aspectus si componatur cum aspectu ancillæ, et purior et decenti amictu ornatio, multum allicit, præsertim si addas, uxorem sponte gratificari, non coacta obsequi. Quæ vero mulieres perpetuo quadam cum gravitate desiderant, ea faciunt, ut non aliter de ipso judicetur, atque de illis proutis, ac fraude utentibus. At meam quidem uxorem, mi Socrates, ait, scire debes ita sum instructum vivere, quemadmodum ipsam ego docui, ac modo tibi commoneo.

CAPUT XI.

Tum ego, De uxoris quidem tum operibus, inquam, mi Ischomache, primo loco satis audissem mihi videri, et utriusque vestrum valde laudabilia. Nunc tibi muneris actiones mihi exponitis, inquam, ut et tu commemorando ea de quibus magnam et gloriam consequatur, voluptatem aliquam capias; et ego boni et honesti viri actionibus additione cognitis et animadversis, si quidem id potero, magnam tibi gratiam habeam. Ego vero, mi Socrates, inquit, perhibeo profecto sum tibi commemoraturis, quæ nunquam non ago, ut me corrigendo concinniores efficias, si quid tibi non recte agere videbor. At eam quæ par sit, inquam, me illum corrigendo concinniores reddere, qui jam vir bonus et honestus absolute sit elaboratus? præsertim quæm ego sibi is qui hominum opinione nugatorie garrum, et aera metiar; et, quod nemini ineptissimum videtur esse crimen, pauper appelletur. Atque equidem, mi Ischomache, appellationem hanc molestissimè ferrem, nisi nuper equo Nicie filius advenæ factus obviam, multos ipsum spectatores sequi vidissem, et multos de eo sermones habere aliquos audivissem; inde nimirum accedens equi curatorem, dum magnas is equus facultates haberet, quærebam. Ille me intusit, ut qui tale quid rogans satis sanus non essem: Qui facultates, ait, equus habere possit? Ita tum ego his auditis oculis attollere sum susus, propterea quod fas sit entium pauperem equum bonum esse, si quidem animum a natura bonum haberet. Quamobrem mihi, cui et ipsi fas sit esse viro bono, penitus exposito actiones tuas, ut si quid audiendo animadvertere possim, et ipse a die crastino incipiens imitari te coner. Etiam is dies percommodus est, inquam, ad ordiendum virtutem. Ludis tu quidem, mi Socrates, ait Ischomachæ. Verrum ego nihil missis tibi narrare conabor, quibus institutis ac studiis entis ergo vitam hanc transire. Nam quia videor animadvertisse, deos hominibus absque rerum earum cognitione, quæ suscipiendæ sunt, et perficiendæ eas studio, non fas esse voluisse ut prosperitate

ἔ' ὥς καὶ ἐπιμελῶσι τοῖς μὲν δούλοισιν εὐδαιμονεῖν, τοῖς δ' αὖτο, οὗτο δὲ ἐγὼ ἀρχομαι μὲν τοὺς θεοὺς θεραπεύειν, περὶ οὗμαι δὲ πάλιν ὡς ἀν' ἑαυτοῦ ἢ μοι εὐχόμενον καὶ ὑγιείας τυγχάνειν καὶ βίωσιν σώματος καὶ τιμῆς ἐν πόλει καὶ εὐνοίας ἐν οἴκῳ καὶ ἐν πολέμῳ καλῶς συνετρίβας καὶ πλοῦτος καλῶς εὐδαιμονεῖν. (9) Καὶ ἐγὼ ἀκούσας ταῦτα, Μίλει γὰρ δίδουσι, ὡς Ἰσχομάχῃ, ὅπως πλουτῆς καὶ πολλὰ χρήματα ἔχων πολλὰ ἐργα πράγματα τούτων ἐπιμελόμενος; Καὶ πάλιν γε, ἔφη ὁ Ἰσχομάχης, μίλει μοι τούτων ὅν ἐρεσθῆς ἥδῃ γὰρ μοι δοκεῖ, ὡς Σόκράτης, καὶ θεοὺς μεγαλειῶς τιμῶν καὶ οἴκου ἔχειν τινας δέονταί ἐπιμελεῖν καὶ τὴν πόλιν μαθῆναι κατ' ἐμὴ γρηγορίαν ἀκούσαντων εἶναι. (10) Καὶ γὰρ καλὰ, ἔφη ἐγὼ, ὡς Ἰσχομάχῃ, ἐστὶν ἂ οὐ λέγεις, καὶ δυνατόν γε Ἰσχυρῶς ἀνδρὸς πῶς γὰρ οὐ; ὅτε πολλοὶ μὲν αἰετὶ ἀνθρώποι οἱ οὐ δύνανται ἔχειν πένυ τοῦ ἄλλου δέισθαι, πολλοὶ δ' ἀγαπῶσιν ἢν δύνανται τὰ ἐαυτοῖς ἀρκούντα πορίσασθαι. Οἱ δὲ δὴ δύνανται μὴ μόνον τὸν ἐαυτῶν οἶκον διοικεῖν, ἀλλὰ καὶ περὶ πόλιν ὡς καὶ τὴν πόλιν κοσμεῖν καὶ τοὺς οἴκους ἐκκοσμεῖν, πῶς τούτους βυλῆ βαθεῖς τε καὶ ἐββόμενοι ἀνδρας γρηγορίῃ. (11) Ἀλλὰ γὰρ ἐπαινεῖς μὲν, ἔφη ἐγὼ, τοὺς ταυτέρους πολλοὶ δὲ ἐνέμεθα· οὐ δὲ μοι λέγον, ὡς Ἰσχομάχῃ, ἀπ' ἀντιπρὸς ἄλλῳ, πῶς ὑγιείας ἐπιμελῆ; πῶς τῆς τοῦ σώματος βίωσιν; πῶς οἱ αἰετὶ εἶναι σοὶ καὶ ἐκ πολέμου καλῶς σωζεσθαι; τῆς δὲ χρηματικῆς καὶ μετὰ ταῦτα, ἔφη ἐγὼ, ἀρκεῖαι ἀκούειν. (12) Ἀλλ' ἐστὶ μὲν, ἔφη ὁ Ἰσχομάχης, ὡς γε ἐμοὶ δοκεῖ, ὡς Σόκράτης, ἀκούσθαι ταῦτα πάντα ἀλλήλων. Ἐπὶ γὰρ ἐσθλὸν τις τὰ κατὰ ἔχον, ἐκπονοῦναι μὲν ὁρῶνς μᾶλλον δοκῇ μοι ἢ ὑγιείᾳ παρμένειν, ἐκπονοῦναι δὲ μᾶλλον ἢ βίωσιν προγρηγοῖναι, ἀσχοῦναι δὲ τὰ τοῦ πολέμου καλλίων σωζεσθαι, ὁρῶνς δὲ ἐπιμελόμενον καὶ μὴ καταμελεσσομένον μᾶλλον αἰετὸς τὸν οἶκον εὐξέσθαι. (13) Ἀλλὰ μέχρι μὲν τούτου ἔπομαι, ἔφη ἐγὼ, ὡς Ἰσχομάχῃ, ὅτι ἐκπονοῦντα οἷός καὶ ἐπιμελόμενον καὶ ἀσχοῦντα ἀνθρώπων μᾶλλον τυγχάνειν τῶν ἀγαθῶν, ὅπου δὲ πόνη γρηγορῆς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ βίωσιν καὶ ὅπως ἀσκέει τὰ τοῦ πολέμου καὶ ὅπως ἐπιμελῆ τοῦ περιουσίας ποιεῖν ὡς καὶ οἴκους ἐπιμελεῖν καὶ πόλιν ἐπιμελεῖν, ταῦτα ἀν' ἑαυτοῦ, ἔφη ἐγὼ, πυνθίμην. (14) Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, ὡς Σόκράτης, ὁ Ἰσχομάχης, ἀνίστασθαι μὲν ἐξ εὐνῆς εὐθις καὶ ἐνὲ ἀνδρὶν ἐνὸν καταλαμβάνομαι ἐν τῷ δούλῳ ἰδεῖν τυγχάνομαι. (15) Κἀν μὲν τὴν κατὰ πόλιν δὲ πρῶτον, ταῦτα πραγματευόμενος περιπατῶ τούτῳ χρησόμεν ἢν δὲ μὴ τὴν ἀναγκαῖον ἢ κατὰ πόλιν, τὸν μὲν ἵππον ὁ παῖς προσέγει εἰς ἀγρὸν, ἐγὼ δὲ περιπατῶ γροῦμαι τῇ εἰς ἀγρὸν ὁδοῖσιν ἀμείνων, ὡς Σόκράτης, ἢ εἰ δὲ τῶν ἐαυτοῖς περιπατοῦν. (16) Ἐπειδὴ δὲ εἶδω εἰς ἀγρὸν, ἢν τὴν μοι φαινομένης τυγχάνωσιν ἢν τε ναισιποῦντες ἢν τε σπείροντες ἢν τε καρπὸν προσκομιζόντες, ταῦτα ἐπισκεψόμενος ὅπως ἐκαστα γίνεται, μεταβιβάζομαι, ἐὰν ἔγωγε τὴν βέλτιον τοῦ παρόντος. (17) Μετὰ δὲ ταῦτα ὡς τὰ πολλὰ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἵπταμαι καὶ ἵπτασθαι ὡς ἀν' ἐγὼ δού-

λευσέμεν, ac prudenter et studiose partim concessisse felicitatem, partim non : idcirco, equum ordior a cultu divino, utque effluere conor, ut mihi precantur fas sit et valetudinem hominum contingere, et corporis robur, et honorem in republica, et benevolentiam ab amicis, et honestam incolumitatem in bello; et incrementum divitiarum honestum. Quibus ego auditis, Tibiane hoc curae est, inquam, Ischomache, ut opulentiam fias, ac magnas facultates nactus, in earum curamine multum negotii habens? Quingio, ait Ischomachus; ea mihi curae sunt, de quibus rogas. Nam mihi iocundum esse videtur, mi Socrates, deos magnifice colere, et apicis indigentibus prodere, et urbem hanc, me quod attinet, opum ornamento non carere? Sum illi sane praecleara, inquam, Ischomache, quae commendentur, hominibusque valde potentis. Quidam enim? quibus multum est, qui sine aliorum ope ne vivere quidem possint; multi vero committunt, si parare possint quidquam ipsi aetia sufficiat. At vero qui non modo suam domum administrare possunt, sed etiam facere iocum, de quo et teipsum ornamentum accedat, et amici subleventur; car tibi non et copiosius, et potentes existimari debent? Enimvero, inquam, plerique praedicare viros huiusmodi possumus: verum tu mihi dicito, Ischomache, unde corpore, quo pacto valetudinem curas? quo pacto corporis robur? quo pacto fiet tibi honeste etiam et bello incolumi evadere? nam de ratione rei faciundae mihi satis erit, inquam, vel deinceps aliquid audire. Haec omnia, subiecit Ischomachus, ut mihi certe videtur, senectipie consequuntur, mi Socrates. Nam qui quo vescatur quis habet, is laborando cibos conficiens, ceteris rectius mihi valetudinem suam posse conservare videtur, et laborans item majus robur adquirere; ac si res bellicae exerceat, honestius incolumis evadere; denique contentum est, rem familiarem huius magis assequere, si quidem recte sua curet, et non remissior igneque fiat. Hactenus ego te assequor, inquam, Ischomache, quod hominem laborando cibos conficientem, et curam adhibentem, et exercitum esse, magis bona consequi dicit. At quo labore istis, ut et valetudo commoda, et robur corporis tibi contingat, quoque pacto te bellicis in rebus exercens, quo stulto efficias ut copias abundes, quibus tam amicus prodere quam viros aliquos huius vitali possis addere: haec, inquam, perhibenter velle querendo percipere. Ego vero, mi Socrates, ut Ischomachus, surgere de lecto consuevi, quo tempore adline domi reperturus sim aliquem, quem forte me videre necesse sit. Ac si quid in urbe est agendum, id cursu hunc modum ambulatione fruor. Sio rei necessarius nihil ait, quod in urbe geratur, equum puer ante me rus deducit, ego vero linere hoc quo rus eo, loco ambulationis fortasse rectius utar, mi Socrates, quam si in xysto deambularem. Posteaquam rus venio, sive qui mihi serunt, sive novales instruant, sive seminant, seu fructus important, inspectis omnibus, quo pacto fiant singula, corrigendo concinnius facio, si quid opere praesentis mollius tenes. Secundum ac puerumque consensu equo quam similitudinis iis que in bello necessariae

νομας ὁμοιοτάτην τῇ ἐν τῷ πολέμῳ ἀναγκασίᾳ ἰσ-
πασίας, οὕτε πλεονεξία οὕτε κατάντης οὕτε τέρπου
οὕτε ὀρεστοῦ ἀπεχόμενος, ὡς μέντοι θύνατον ταῦτα ποι-
οῦντα ἐπιβλέπονται μὴ ἀπεχόμενοι τὸν ἱππόν. (17) Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα γίνονται, ὁ πᾶσι ἐξελίσσας τὴν ἱππὸν
ὁλοκαὶ ἀπάγει, ἀμὰ ρίπον ἀπὸ τοῦ γαίρου ἢ τὴν δαί-
μαθα εἰς ἄστυ. Ἐγὼ δὲ τὰ μὲν βῆδον καὶ δὲ ἀποδοῖ
μὴν οὐκ αἰστέλεγγυτάμεν. Ἐκτα δὲ ἀριστῶ, ὡς
Σωκράτης, ὅτι μᾶτε κανὸς μᾶτε ἄγαν πλεονεξίας δειμα-
ροῦμαι. (18) Νῆ τὴν Ἡραν, ἔφη ἐγώ, ὡς Ἰσχυόμεν, ἀ-
ρεσκόντως γέ μοι ταῦτα ποιεῖς. Τὸ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ
χρόνῳ συνεστασιαμένους γρηθῶ τοῖς τε πρὸς τὴν ὑγί-
ειάν καὶ τὴν πρὸς τὴν πόλιν παρασκευάσασθαι καὶ τοῖς
εἰς τὴν πόλιν ἀσπασμοῖς καὶ ταῖς τοῦ πλοῦτος ἐπιμα-
λείαις, ταῦτα πάντα ἀγαστὰ μοι δοκεῖ εἶναι. (19) Καὶ
γὰρ οἱ ὁρθῶς ἐκαστου τοῦτον ἐπιμαλὴ ἱκανὴ τεχνάσμα
παρεῖχε· ὑγιαίνοντες γὰρ καὶ ἰσχυρόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ
πολὺ σὺν τοῖς θεοῖς ἐσὶν ἰσχυροί καὶ ἐν ἱπτικωτάτοις
τε καὶ πλεονεξιώταις λεγόμενοι σὲ ἐπιστάμεθα. (21)
Ταῦτά τοίνυν ἰγὼ πείθω, ἔφη, ὡς Σωκράτης, ὑπὸ πρὸς
πάνω συκοφαντοῦμαι, σὺ δὲ ἴσως ὅπου με ῥαῖν ὥς
ὑπὸ πολλῶν καλῶς καγὰδὸς κίλημα. (22) Ἀλλὰ καὶ
ἐμῶν δὲ ἔργα, ἔφη, ὡς Ἰσχυόμεν, τούτῳ ἐρήσεισθαι
εἰ τινα καὶ τούτου ἐπιμαλῆν ποιῇ ὅπως δύνῃ λόγον
δοῖναι καὶ λαμβάνειν ἢ τὴν ποτὶ δέξ. Οὐ γὰρ δοκῶ
σοι, ἔφη, ὡς Σωκράτης, οὐτὰ ταῦτα διατελεῖν μελετῶν,
ἀπολογισθῆναι μὲν οὐδὲν ἀδύνατον, εἰ δὲ πᾶσι πολλοῖς
ἔργα ἐν δυνάμει, κατεργασθῆναι δὲ οὐ δοκῶ σοι μελετῶν
ἀνθρώπων, ἀκούοντες μὲν καὶ ἰδὼς πολλοὺς καὶ τὴν
πολὶν κατὰ μανθάνων τινος, εἰ δὲ ποιοῦντας οὐδένα·
(23) Ἀλλ' εἰ καὶ ἐμὴ κρείνεια ταῦτα μελετῇ, τοῦτο
μοι, ἔφη ἐγώ, εἴη, ὡς Ἰσχυόμεν, ἀδύνατον. Οὐδὲν μὲν
οὖν, ὡς Σωκράτης, πείθωμαι, ἔφη, λέγειν μελετῶν. Ἡ
γὰρ κατεργασθῆναι τινος τῶν οὐκ ἐμῶν ἢ ἀπολογισθῆναι
ἀκούσας ἰδέσθαι περὶ τοῦ καὶ μείζονος καὶ τινος πρὸς τοὺς
φίλους ἢ ἐπαινοῖς ἢ διαλλάττειν τινος τῶν ἐπιτελείων,
περὶ τῶν δὲ δοκῶν ὡς συμφορᾶν αὐτοῖς φίλους εἶναι
μᾶλλον ἢ πολεμίους. (24) Ἐπιτιμωμένῃ τινι στρατηγῷ
συμπαρόντι, ἢ ἀπολογούμενῳ ὑπὲρ τοῦ, εἰ τις ἀδύ-
κως εἰσὶν εἶναι, ἢ κατεργασθῆναι πρὸς ἀλλήλους, εἰ τις
ἀδύκως τιμᾶται. Πόλλαι δὲ καὶ βουλευόμενοι εἰ μὲν
ἐν ἐπιθυμῶμεν πράττειν, ταῦτα ἐκπαινοῦμεν, εἰ δὲ ἂν
μὴ βουλήμεθα πράττειν, ταῦτα μαρτυροῦμεθα. (25) Ἡ δὲ
ἐγώ, ὡς Σωκράτης, καὶ διελθόμενος πόλλαις ἐκρί-
θην, ὅτι γὰρ πᾶσι δὲ ἀποδοῖ. Ἐγὼ τοῦ, ἔφη ἐγώ,
ὡς Ἰσχυόμεν, ἀμὰ γὰρ οὐ τούτῳ δύνανται. Ἐπὶ τῆς
γυναικὸς, ἔφη. Καὶ πᾶς δὲ, ἔφη ἐγώ, ἀγνοῖς;
Ὅταν μὲν ἀληθὲς λέγειν συμφορᾶν, πάντες ἐπιμαλῶς ὅταν
δὲ φασὶν, τὸν ἥτις λόγον, ὡς Σωκράτης, οὐ μὲν τὸν Δι',
οὐ δυνάμει κρατεῖται ποιεῖν. Καὶ ἐγὼ εἶπον, ἴσως
γὰρ, ὡς Ἰσχυόμεν, τὸ φεῖδαι οὐ δύνασαι ἀληθὲς ποιεῖν.

sunt, equitationis institutio, neque transversa, neque accliva,
neque fossas neque aquarum ductus viti: atque inter-
ea curam adhibeo, ne facilius haec equum eis domo efficiam.
His peractis; equum puer voluntatum domum abducit, simul
rursus secum foras in urbem, si quo nobis opus est. Ego
vero nubes pedestestium incedens, nunc currens, domum ut
veni, strigili sudorem mihi detergo. Deinde tantum, mi
Socrates, praesit vincto, ut cum diem nec vacuus, nec valde
repletus exeam. Ita me Juno avert, inquam, facis haec ita
te, Ischomache, ut omnino mihi placeant. Nam eodem
tempore conjunctim uti apparet, qui et valetudini et vici-
bus conducit, exercitibusque ad rem militarem pertine-
ntibus, denique curatioem opem, eorum nihil est, quod non
adusantulum mihi valeat. Eleum te recte haec singula
accipere, satis magna de te iudicia petes. Nam et com-
moda valetudinem utentes te plerumque robustumque deum
beneficem videamus; et inter peritissimos artis equestria, opu-
lentissimisque recenses te acimus. Hæc igitur, mi Socrate,
ait, quæ agam, vehementer multorum calamitas
exagior. Tu vero proci dubio dictum me putas, quo-
modo a multis vir bonus et honestus appeller. At hoc
quoque, inquam, Ischomache, querere volebam, quid
opere studioque possis in eo, ut si quando alii opes, rationem
reddere tuorum actionum, et vicissim ab aliis exigere possis.
Tu vero, mi Socrates, inquit, non id ipsum me perpetuo
meditari potes? nimirum defendendi mei rationem, quia
nemini eum injurias, atque etiam pro visibus meis bene de
multis merere; accusationes vero quorundam ut instituas,
non meditari ubi videor, quem privatim multis injurias
esse animadvertam, et nonnullis etiam erga rempublicam,
de nemine autem velle bene mereri? An vero mediteris haec
etiam oratione exponere, velim tibi significare, Ischomache.
Evidem, ait, mi Socrates, in dicendo me exercere non
desino. Nam siue accusantem aliquem in familia, seu de-
fendentem se audiens, quicquid mentatur redarguere conor;
vel de aliquo ad amicos quæror, vel aliquem laude, vel
necessarios quosdam redocilio, dum ostendere ipsis enitor,
potius eis comolere, ut amici sint, quam ut hostes. Quum
militie prætori adsumus, interpres aliquem, vel causam
alicujus defendimus, si perit meritum culpe in eam con-
fertur; vel inter nos mutuo accusationes institutus, si cui
honor immerito defertur. Sæpenumero etiam consultantes,
quæ agere cupimus, laudamus; quæ volumus agere, vitu-
peramus. Jam vero, mi Socrates, etiam sæpenumero
secum factum est de me iudicium, quid me perpeti, quidve
multe nomine oportere exsolere. A quomodo? inquam
ego, mi Ischomache: nam equidem hoc antea ignorabam.
Ab aitare, inquit. Et quomodo pacto, inquam ego, causam
argi? Quomodo vera dicere conducit, egregie admodum; quomodo
falsa; causam detererem, mi Socrates, non possum profe-
cto meliorem facere. Certe non potes, inquam ego, mi
Ischomache, quod falsum est, verum facere.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 18.

CAPUT XII.

Ἀλλὰ γὰρ, ἔφη ἐγὼ, μὴ σε κατακαλύει, ὦ Ἰσχομάχε, ἀπέναντι τῶν βουλομένων; Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες ἐπὶ οὐκ ἂν ἀπεδοίμαι πρὶν παντάπασιν ἢ ἀγορὰ λαβῆναι. (α) Νῆ, Δί', ἔφη ἐγὼ, φοβέσθης γὰρ ἰσχυροῖς μὴ ἀποδόλῃς τὴν ἐπισκομίαν, τὸ αὐτὴν καλῶς ἀγαθῶς καλεῖσθαι. Νῦν γὰρ πολλοὶν σοὶ ἴσως ὄντων ἐπιμελείας δευόμενος, ἐπὶ συνέθου τοῖς ἔξουσιν, ἀναμένεις αὐτοῖς, ἵνα μὴ φαῖσιν. Ἀλλὰ τοι, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Ἰσχομάχος, οὐδ' ἐκείνῃ μοι ἀμειλίχῃ αὐτὸ λέγεις ἔγω γὰρ ἐπιτρόπος ἐν τοῖς ἀγροῖς. (β) Πότερα δέ, ἐγὼ ἔφη, ὦ Ἰσχομάχε, ὅταν δευθῇς ἐπιτρόπου, καταμαθὼν ἦν ποῦ ἡ ἐπιτροπευτικὸς ἀνὴρ, τοῦτον παρῆ ἰνέσθαι, ὥστερ ὅταν τίκτοντος δευθῇς, καταμαθὼν οὐ οἶδ' οἷ τι ἦν ποῦ ἔβρε τικτοντικόν, τούτου παρῆ κτῆσθαι, ἢ ἐπὶ τῷ παιδείᾳ τοῖς ἐπιτρόποις; Αὐτὸς νῆ, Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, παρῆ μοι παιδεύειν. (γ) Καὶ γὰρ ὅστις μὲν ἀρεσκέν ὅταν ἐγὼ ἀπὸ αὐτ' ἐμοῦ ἐπιμελούμενος, τὴν αὐτὴν καὶ δεῖ ἄλλο ἐπιστάσθαι ἢ ἄπερ ἐγὼ; εἴπερ γὰρ ἱκανὸς εἰμι τῶν ἔργων προστατέειν, ἅν δύνω δέ πω δύναμαι διδάσκειν αὐτοὺς ἐπιστάματα. (δ) Οὐκ οὖν εὐνοῖαν παῖδας, ἔφη ἐγὼ, δεῖσθαι αὐτὸν ἔχειν σοὶ καὶ τοῖς σοῖς, αἱ μὲν δὲ ἀρεσκέν ἀντὶ σοῦ περῶν. Ἄνω γὰρ εὐνοίας τί βρῆλος καὶ ἐποικτιστικῶν ἐπιτρόπων ἐπιστάτης γίγνεται; Οὐδὲν μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχομάχος, ἀλλὰ τὸ τὴν εὐνοίαν ἐμὴ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἐγὼ πρῶτον παῖδας παιδεύειν. (ε) Καὶ πῶς, ἐγὼ ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν εὐνοῖαν ἔχειν σοὶ καὶ τοῖς σοῖς διδάσκεις ὅτινα ἂν βούλῃ; Εὐμεργεῖον νῆ, Δί', ἔφη ὁ Ἰσχομάχος, ὅταν τινὲς ἀγαθοὶ οἱ θεοὶ ἀρεθῶν διδοῖσιν ἔμην. (ς) Τοῦτο οὖν λέγεις, ἔφη ἐγὼ, οἷ αἱ ἀπολαύσεις τῶν σὺν ἀρεθῶν εὐνοῖαι σοὶ γίγνονται καὶ ἀγαθὸν τί σε βούλονται πράττειν; Τοῦτο γὰρ ὄργανον, ὦ Σώκρατες, εὐνοίας ἀρστων ἐρῶ ἐν. (ζ) Ἦν δὲ δὴ εὐνοῖαι σοὶ γίγνεται, ἔφη, ὦ Ἰσχομάχε, ἢ τοῦτο ἐνεκα ἐκείνης ἐστὶ ἐπιτροπεύειν; οὐχ ὅρως οἷ καὶ ἑαυτοῖς εὐνοῖαι πάντες ὄντες ὡς εἰπεῖν ἀνθρώπων, πολλοὶ αὐτῶν εἰσὶν οἱ οὐκ ἐθέλουσιν ἐπιμελεῖσθαι ὅπως αὐτοὶς ἐσται ταῦτα αὐτὰ βούλονται εἶναι εἴησι τὰ ἀγαθὰ; (η) Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχομάχος, ἐγὼ τοιούτους ἐπὶ ἐπιτρόπους βούλωμαι καθιστάναι, καὶ ἐπιμελεῖσθαι διδάσκειν. (θ) Πῶς, ἔφη ἐγὼ, πρὸς τῶν θεῶν; τοῦτο γὰρ δὴ ἐγὼ παντάπασιν οὐ διδοῦναι ὡμῇ εἶναι τὸ ἐπιμελεῖσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐρεθῆς γε οὕτως σὺν τε πάντας διδάσκει ἐπιμελεῖς εἶναι. (ι) Ποῖους μὲν δὴ, ἐγὼ ἔφη, οὐόν τε; πάντας μοι σαφῶς τοῦτους διατρίβειν. Πρῶτον μὲν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοὺς οὐόν ἀκρατεῖς οὐκ ἂν δύνατο ἐπιμελεῖς ποιῆσαι τὸ γὰρ μεθῆναι λήθην ἡμῶν οἱ πάντων τῶν πράττειν δευόμενοι. (ιι) Οἱ οὖν τοῦτοι ἀκρατεῖς μόνον, ἐγὼ ἔφη, ἀδύνατοί εἰσιν ἐπιμελεῖς ἐσθῆαι ἢ καὶ ἄλλοι τινες; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχομάχος, καὶ οἱ γε τοῦ ὕπνου. Οὐτὲ γὰρ ἂν αὐτοὶ δύνατο καθύπνου τὰ δέοντα ποιεῖν οὔτε ἀλούς παρέχσθαι. (ιι)

Verum num te, Ischomache, detineo discedere volentem? Non profecto, mi Socrates, ait. Etenim prius, quam penitus finis cogitationis fuerit, discessurus non sum. Velmement enim profecto cates, inquam, ne cogitationem illud, quo vir bonus et honestus appellari, amittas. Nam tametsi jam fecissem multa tibi necessario curanda sunt, quis tamen ita convenit inter vos, hospites illos operis, ut mentioris. Atqui, mi Socrate, ait Ischomachus, ne illa quidem negligenter, de quibus tu loqueris. Quippe villicos in pradiis habeo. Utrum veno, inquam, Ischomache, quum villico tibi est opus, exploras an afflicti sit quispiam ad hanc procuratoris idoneus, eumque das operam ut emas; veluti quum fabro tibi est opus, sat scio, sicubi peritum fabricae poteris, eum te operam dare uti compares? an vero ipse villicos tuos instituis? Ego ipse profecto, mi Socrates, ait, in hoc incumbo, ut eos institum. Num si quis talis esse debeat, ut me absente rem meam satis idoneo curet, quid cum scire aliud, quam me ipsum, oporteat? Quippe si cum ego satis ad hoc idoneus, ut praesim operis illis, etiam alium scilicet docere possim, quare ipse teneo. Primum igitur, inquam ego, necesse est benevolens sit erga te ac tuos animo, si quidem ejus praesentia tuo loco sufficere debeat. Nam sine benevolentia quissam scientia procuratoris fuerit tuus, qualiscunque tandem illa sit? Nullus profecto; inquit Ischomachus: verum ego primum sic eos conser instituire, ut erga me meoque benevolens sint animo. At observo te per deos immortales, inquam ego, quo pacto quemcumque vis docas, ut benevolentia te tamenque compectatur? Benefaciundo, ait, quando boni aliterque copiam illi nobis largiantur. Ergo te dicere vis, inquam, in eis, qui bonis tuis fruuntur, benevolentiam erga te exultari, atque illos bene tibi facere velle. Esse enim, mi Socrates, instrumentum hoc benevolentiae optimum video. At si quis benevolentiam erga te concipiat, inquam, Ischomache, an propterea satis ad procuratoriam erit idoneus? an non vides, quod quum homines, ut ita dicam, universi bene sibi velint, multi tamen sunt, qui curam adhibere nolint, ut ea bona consequantur, quae sibi cupiunt evenire? Ego vero, inquit Ischomachus, quum tales villicos constituere volo, etiam doceo eos curam adhibere. Qui hoc? quare per deos, inquam. Etenim id ego plane sub doctrinam non mittere putamus, ut quis diligens efficiatur. Sane fieri non potest, mi Socrates, ait, ut quis serie quamdam omnes diligentes esse doceat. Quinam igitur, inquam ego, doceri possunt? Velino omnino nulli hos perspicue indices. Primum eos, ait, mi Socrates, qui a vino sibi temperare nequeunt, diligentes efficere non poteris: nam ebrietas oblivionem omnium, quae agi oportet, inducit. Num igitur, inquam ego, qui ab hoc se continere non possunt, soli diligentes esse sequuntur, an et alii quidam? Profecto, ait Ischomachus, etiam illi, qui ex vino moderari non possunt, Quippe nec ipse durans facere, quae debet, nec alios

Τί οὖν; ἔγω ἔρην, ὅστις αὐ μόνον ἀδύνατος ἦν εἶναι τούτων τὴν ἐπιμελίαν διαγρῆναι ἢ καὶ ἄλλο τι νῆς πρὸς τούτους; Ἐμοίγε τοι δοκοῦσιν, ἔρην δ' Ἰσχυμάχος, καὶ οἱ τῶν ἀρροδισίων δοσέφρετες ἀδύνατοι εἶναι διαγρῆναι ἄλλου τινὸς μᾶλλον ἐπιμελείσθαι ἢ τούτου. (14) Οὕτως γὰρ ὁμοίᾳ οὐρ' ἐπιμελίαν ἔχοντα βῆθιον εἰρεῖν τῆς τῶν παιδιῶν ἐπιμελείας, οὐδὲ μὴν ὅταν παρῇ τὸ πρακτέον, τιμωρίαν χαλεπωτέρην εὐπετέστι ἐστὶ τοῦ ἀπὸ τῶν ἐρωμένων καλύεσθαι. Ὑπέμαι οὖν καὶ οὐκ ἂν τοιούτους γνῶντας μὲθ' ἐπιχειρεῖν ἐπιμελητὰς τοῦτον τινὰς καθεστάναι. (15) Τί δέ, ἔρην ἐγώ, ὅστις αὐ ἐρωτικῶς ἔχουσι τοὺς καρδαίνων, ἢ καὶ οὗτοι ἀδύνατοι εἰσιν εἰς ἐπιμελίαν τῶν κατ' ἀγρὸν ἔργων πειθεσθῆναι; Οὐ μὰ Δί, ἔρην δ' Ἰσχυμάχος, οὐδαμῶς γε, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐλάττωρον εἶναι εἰς τὴν τοῦτον ἐπιμελίαν οὐδὲν γὰρ ἄλλο δαίη δέξεται μόνον αὐτοῖς ἐπὶ καρδαίνων ἐστὶν ἡ ἐπιμελία. (16) Τοῖς δὲ ἄλλοις, ἔρην ἐγώ, εἰ ἔχωρατίς τε εἰσιν ὧν οὐ καλέως καὶ πρὸς τὸ φιλοκαρεῖς εἶναι μετρίως ἔχουσιν, πῶς ἐκδιδῶσκει ὧν οὐ βουλεί ἐπιμελείας γίνεσθαι; Ἀπλῶς, ἔρην, πᾶν, ὡς Σκώρτατες. Ὅταν μὲν γὰρ ἐπιμελούμενος ἴσῃ, καὶ ἱκανῶς καὶ ἡμᾶν περιῶμαι αὐτοῖς, ὅταν δὲ ἀμειλύντας, λέγειν τι παρῶμαι καὶ ποιεῖν ὅποιο δέξεται αὐτοῖς. (17) Ἴδι, ἐγώ ἔρην, ὡς Ἰσχυμάχος, καὶ τότε μοι παρατραπόμενος τοῦ λόγου περὶ τῶν παιδουμένων εἰς τὴν ἐπιμελίαν δολοῖσιν περὶ τοῦ παρῶσθαι, εἰ οἷόν τι ἐστὶν ἀμελὴς αὐτὸν ὄντα ἄλλους ποιεῖν ἐπιμελεῖς. (18) Οὐ μὰ Δί, ἔρην δ' Ἰσχυμάχος, οὐδὲν γε μᾶλλον ἢ ἀμύσσειν ὄντα αὐτὸν ἄλλους μουσικῶς ποιεῖν. Χαλεπὸν γὰρ τοῦ διδασκαλοῦ πονηρῶς τι ὑποδικνύοντος καλέως τοῦτο ποιεῖν μάθειν, καὶ ἀμελὴν γε ὑποδικνύοντος τοῦ δισπότης χαλεπὸν ἐπιμελῇ θεραπεύοντα γενέσθαι. (19) Ὡς δὲ συντόμως εἰπεῖν, πονηροῦ μὲν δισπότης οὐκ αἰτίας οὐ δοκῶ χρηστοῦς καταμειμασθῆναι; χρηστοῦ μόντου πονηροῦς ἤδη εἶδον, οὐ μόντου ἀρχαίου γε. Τὸν δὲ ἐπιμελητικῶς βουλόμενον ποιήσασθαι τινὰς καὶ ἐρορατικὸν δαί εἶναι τῶν ἔργων καὶ ἐξεταστικὸν καὶ γὰρ ἰν ὀδόντα τῶν καλέως ταλομένων ἀποδοῦναι τῷ αἰτίῳ, καὶ δέξαν μὴ ἐκνεύειν τὴν ἀξίαν υποδύειναι τῷ ἀμειλύντι. (20) Ἡ καλῶς δὲ μοι δοκεῖ ἔρην, ἔρην δ' Ἰσχυμάχος, καὶ ἡ τοῦ βαρβαροῦ λεγομένη ἀπόκρισις, ἐπὶ βασιλεὺς ἀρα ἵππου ἐκινεῖν ἀγαθὸν παχύνει αὐτὸν ὡς τάχιστα βουλόμενος ἥρετο τῶν δαινῶν τινα ἀμρ' ἵππου δόκοντων εἶναι τί τάχιστα παχύνει ἵππων τὸν δ' εἰπεῖν λέγεται ἐπὶ δισπότης ἀφβαλῶς. Οὕτω δ', ἔρην, ὡς Σκώρτατες, καὶ τέλλα μοι δοκεῖ δισπότης ἀφβαλῶς τὰ καλὰ τε καὶ θὰ μάλιστα ἐργάζεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

Ὅταν δὲ παραστήσης τινί, ἔρην ἐγώ, τοῦτο καὶ πᾶν λεγόμεν ὅτι δαί ἐπιμελείσθαι ὧν ἂν οὐ βούλῃ, ἢ ἱκανὸς ἤδη ἐστὶν δ' τοιοῦτος ἐπιτροπείαν, ἢ τι καὶ ἄλλο

ad hoc possit impellere. Quid igitur? inquam ego, scilicet hi, quibus haec diligentia tradi non potest, an praeterea quidam alii? Sane mihi videntur, ait Ischomachus, etiam illi qui perdit rebus veneris dediti sunt, ut alterius rei majorem curam habeant, quam illius, doceri non posse. Nam neque spes, neque cura reperiri alia jucundior facile potest; quam sit cura ejus quod amet; nec invenire supplicium gravioris in proclivi est, quam si rerum expeditiudum cura suis ab amicis aliquis avocaretur. Quamobrem quoscunque tales esse animadverto, ab his abstinere, ut ne comer quidem tales procuratores constituere. Quid autem, inquam ego, si quibusdam amor lachryandi, non et illi ad attentionem in rebus rusticis insitit nequeunt? Non profecto, ait Ischomachus, nequeunt, immo facillime ad hoc studium deduci possunt. Quippe nulla hic opus est alia re, nisi ut eis dumtaxat ostendas, fructuosam esse diligentiam. Ceteros autem, inquam ego, si et his in rebus sint continentes, in quibus hoc ab ipsis requiritur, et quosdam modiciter cupidum sint, quo tandem pacto doces, ut pro arbitrio tuo sint diligentes? Per sane simpliciter, ait, ait Socrates. Nam quam eos diligenter sua curare video, non solum collando ipso, sed etiam ut omnem honorem aliquo, do operam; sin negligentis esse, dicere ac facere conor id, quod eos mordet. Age vero, inquam, Ischomache, nonnulli ab hac oratione de his qui ad diligentiam instituntur, deflectens, etiam illud mihi de instituendi ratione declarato: num fieri possit, ut quis ipse musicus alios efficere diligentes possit? Nequaquam, ait Ischomachus, aulico modo magis, quam si quis ipse musicus imperitus, alios efficere musicos velit. Est enim difficile, doctore non recte monstrante, discere, ut bene aliquid efficias: idem quoniam exemplum negligentis domini suppeditat, difficile est seivum diligentem fieri. Atque breviter ut dicam, futis domini servos nunquam fuisse frugi animadvertisse video. Frugi autem domini servos equidem praevas quosdam vidi, sed non sine dominorum detrimento. At qui reddere quosdam velit ad attentionem idoneos, cum et inspicere opera necesse est, et in ea inquirere, et non illibenter auctori eorum, quae bene perfecta sunt, gratiam referre, et non vereri merito illum supplicio afficere, qui negligens sit. Etiam illud mihi hominis cujusdam barbari responsum praclarum videtur, quoniam res scilicet equum uactus bonum, quem cuperet quamprimum saginari, quendam ineptis equestris rei peritum interrogat: quidnam equum brevissimo spatio pinguem efficeret? fertur enim in respondisse: Oculi domini. Sic mihi videtur, inquit, ait Socrates, etiam alia plurima domini oculus quam maxime potest clara et egregia efficere.

CAPUT XIII.

Ceterum ubi, inquam ego, jam alicui vehementer curaveris, diligenter esse curanda, quae tu velis; num si jam idoneus ad procuracionem erit? an et aliud quippiam praeterea

προκαθηθέτω αὐτῷ ἔσται, αἱ μὲλλοντες ἐπιτροπὴς ἱκανοὶ ἔσονται· (3) Ναὶ μὲν Δ', ἐπεὶ δὲ Ἰσχυμάχος, εἰ μὲντοι λαοὶν αὐτῷ ἔστι γνώμη δ, τι τε ποιητέον καὶ ὅποτε καὶ ὅπως, αἱ δὲ μὴ, τί μὲλλοντες ἐπιτροπῆς ἀνευ τούτων ὁρῶντος ἢ ἱατροῦ δὲ ἐπιμαλοῦσι μὲν καὶ κοινῶς τινος πρὸς τοὺς ἰὼν καὶ ὁρῶν, δ, τι δὲ συμφέρει τῷ κοινῶντος ποιεῖν εἶναι, τοῦτο μὴ εἰδῆς· (4) Ἐάν δὲ δὴ καὶ τὰ ἔργα μᾶλλον ὥς ἔστιν ἐργαστέα, εἰς τὸν δὲ, ἐργῶν ἐγὼ, προσδεχέσεται, ἢ ἀποτελέσμενος ἢ δὴ οὗτος σοὶ ἔσται ἐπιτροπὴς· Ἀρχεῖν γὰρ, ἐργῶν, οἷμαι οὖν αὐτὸν μαθῆναι τῶν ἐργαζομένων. (4) Ἡ οὖν, ἐργῶν ἐγὼ, καὶ σὺ ἀρχεῖν ἱκανοὺς εἶναι παιδείας τοὺς ἐπιτροπῶν· Παιδεῖμαι γὰρ δὴ, ἐργῶν δὲ Ἰσχυμάχος. καὶ πῶς δὲ, ἐργῶν ἐγὼ, πρὸς τὸν οἰῶν τὸ ἀρχεῖν εἶναι ἀνθρώπων παιδείας· Φωβῶμαι, ἐργῶν, πᾶν, ὡς Σωκράτης, ὥστε ἴσως ἂν καὶ καταγέλαστος ἀκούων. (5) Οὐ μὲν δὲ εἰδὼν γ', ἐργῶν ἐγὼ, τὸ πρῆγμα καταγέλαστος, ὡς Ἰσχυμάχος. Ὅστις γὰρ τοὺς ἀρχεῖν ἀνθρώπων δύναται ποιεῖν, ὅλκων δὲ οὗτος καὶ δεσποτικός ἀνθρώπων δύναται διδάσκειν, ὅστις δὲ δεσποτικός, δύναται ποιεῖν καὶ βασιλεύειν. Ὅστις οὖν καταγέλαστος μοι δοκεῖ εἶναι ἀλλ' ἐπ' αὐτῷ μεγάλῳ ὁ τοῦτο δυνατόν ποιεῖν. (6) Οἰκῶν, ἐργῶν ὡς Σωκράτης, τὰ μὲν ἅλλα τῶν ἐκ τούτων τούτων τὸ παιδεύειν μαθητῶν, ἐκ τοῦ ὅταν παιδεῖν ἐπιμενῶνται κολλᾶσθαι, καὶ ἐκ τοῦ ὅταν προδύμῳς ὑπερτείνον ἐκείνῳ. (7) Οἱ τε γούν πολλοὶ καταμαρτυροῦντες ἰσχυροῦς τοὺς πολυδύμῳς τῶν ὅταν μὲν παιδεύονται τῶν ἑδῶν τι αὐτοῖς γίνεσθαι, ὅταν δὲ ἀπειροῖσι πράγματα ἔχαιν ἐστ' ἂν ὑπερτείνοντες κατὰ γνώμην τῶν πολυδύμῳς· (8) καὶ τὰ κινεῖν δὲ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῇ γνώμῃ καὶ τῇ γλῶσσῃ ὑποδείκνυται ὅσα ὅπως καὶ περιστρέφειν καὶ κυβιστῆναι καὶ ἅλλα πολλὰ μαθητῶν τῶν αὐτῶν τούτων τρόποις. Ὅταν μὲν γὰρ παιδεύεται, λαμβάνει τι ὅν δέεται, ὅταν δὲ ἡμέλει, κολλᾶται. (9) Ἀνθρώπους δ' ἔστι πειθαγωγέτους ποιεῖν καὶ λόγῳ, ἐπιδεικνύοντα ὡς συμφέρει αὐτοῖς παιδεύειν, τοὺς δὲ δούλους καὶ ἢ δοκῶντα θηριώδεις παιδεύει εἶναι πᾶν ἔστιν ἐπαγωγὴς πρὸς τὸ παιδεύειν διδάσκον τῇ γὰρ κατατρί αὐτῶν ἐπὶ ταῖς ἐπιθυμίαις προσχερῶνται ἂν πολλὰ ἀνέτοις παρ' αὐτῶν. Αἱ δὲ φιλοτιμίαι τῶν φύσεων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν παρεξόνται. Παιδεύει γὰρ τοῦ ἐπαίνου οὐχ ἔχον εἶναι τῶν φύσεων ἢ ἁλλὰ τῶν οἰόντων τε καὶ ποτῶν. (10) Ταῦτα τε οὖν δεσπερ αὐτοῖς ποῖν οἷμαι πειθαγωγέτους ἀνθρώπων χρῆσθαι διδάσκοντες ὡς ἐν ἐπιτροπῇς βολιμαίαις καταστήσονται καὶ τότε συλλαμβάνοντες αὐτοὺς ἡμέλει τε γὰρ ὅσα δὲ παρέρχονται ἐμὲ τοὺς ἐργαστέους καὶ ὑποδείματα οὐχ ὅμοια πάντα ποῖν, ἀλλὰ τὰ μὲν χεῖρα τὰ δὲ βελτίον, ἢν ἢ τὸν κρείττω τοὺς βελτίοντες τιμᾶν, τῶν δὲ χεῖρον τὰ ἥττω δύνανται. (11) Πᾶν γὰρ μοι, ἐργῶν, δοκεῖ, ὡς Σωκράτης, ἀδύνατον ἐργάζεσθαι τοὺς ἀγαθοὺς, ὅταν ὁρῶσι τὰ μὲν ἔργα δι' αὐτῶν καταπραγματούμενα, τῶν δὲ ὁμοίων τυγχάνοντα· ἰαυτοῖς τοὺς μήτε ποιεῖν μήτε κινεῖν οὐκ ἐθέλοντες, ὅταν δὲ. (12) Αὐτοῖς τε οὖν οὐδ' ὁμοιωσύν τῶν ἰσῶν ἀξίῳ τοὺς ἡμεῖνους

discendum erit ei, si quidem villicus esse satis aptus vellet? Erit profecto, inquit Ischomachus: siquidem testat, ut et quid, et quando, et quo pacto sit agendum, intelligat. Nam alique hoc quis villicus meus poterit fuerit, quam medici, qui habere quidem egrotantis alicujus curam, tuam mane, tuam vesperi eum conveniendo; verum quid egrotato possit conducere, id habere nesciat? Quod si didicerit, inquam ego, quo pacto faciunda sint opera, num adhuc aliquid desiderabitur, an jam talis villicus tibi absolutus erit? Evidenti arbitror, ait, discendum ei esse rationem imperandi operantis. Num igitur, inquam ego, tu quoque villicos instituis, ut ad imperandum sint idonei? Sane id enitor facere, ait Ischomachus. Quorsu te per deos, inquam, quo pacto eos instituis in hoc, ut rationem regendi alios teneant? Sane vulgariter, ait, mi Socrates, adeo ut fortassis tu haec audiens, sis risurus. Certe, inquam ego, minime risu digna res est, Ischomache. Nam qui efficere quosdam potest idoneos ad imperandum hominibus, eum patet etiam herilem quandam disciplinam posse tradere; quem qui tenet, possit item tradere regiam. Itaque non irrisionem mihi, sed magnam laudem mereri videtur, qui hoc efficere possit. Cetera igitur animalia, mi Socrates, ait, dualis hinc rebus parere discunt: partim quod, ubi nolunt obtemperare, puniuntur; partim quod, ubi saccriter obsequuntur, benigne cum eis agitur. Ita palli equorum obedire domitoribus suis ea re discunt, quod quum parent, suave quid consequuntur; contumaces autem, molestias quasdam experiantur, donec voluntati domitoris obsequantur. Etiam catelli, qui hominibus et intelligentia et lingua longe sunt inferiores, nihilominus et in gyrum currere, et inquam se immergere, et alia multa eodem hoc modo discunt. Nam ubi parent, aliquid eorum, quae expetunt, consequuntur; ubi vero negligenter se gerunt, dant pernas. Homines autem etiam oratione reddi obediētiore possunt, si quis demonstret ipsis expedire, ut parent; servis ea quoque disciplina, quae belluina videtur esse, valse conducit ad hoc, ut parere discant. Nam si gratificeris cupiditatibus gulae liquorum, multum ipod eos effeceris. Naturae autem ambitionis etiam laude eracuuntur. Nam in nonnullis ingenis non minor est fimes laudis, quam in altis cibi ac potus. Quum igitur eos docras, quos villicos volo constituere, ipse illa praesto, quibus effecturum me puto, ut homines magis obsequentes habeam, etiam hac ipsos in parte juvo. Nam et vestes, et calcamenta, quaecumque tribuenda sunt operariis, non omnia fieri aequalia curo, sed quaedam deteriora, quaedam meliora; ut rectius se gerentem melioribus ornem, et pejori dem deteriora. Videtur enim mihi, mi Socrates, inquit, omnino in bonis magnas quasdam animi moros oriri, quum opera per se fieri vident, ac nihilominus aequalia secum praemia consequi eos, qui quum opus est, neque laborare, neque adire pericula volunt. Quamobrem aequius quos meliores cum deterioribus praemiis aequalibus dignor, ac vil-

τοὺς κραισιὶ τυγχάνειν, τοὺς τε ἐπιτρόπους, ὅταν μὲν ἴδω διαδεδομένους τοὺς πλείστου ἀξίους τὰ κράτιστα, ἀπαύτως, ἢν δὲ ἴδω ἢ καλοῦμαι εἶναι προτιμωμένους ἢ καὶ ἄλλω τινὶ ἀνωφελεὶ χάριτι, οὐκ ἀμείω ἀλλ' ἐπιπλήττω καὶ παύωμαι διδάσκειν, ὡς Σωκράτης, ὅτι οὐδ' αὐτῷ σύμμερα τὰῦτα ποιεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ.

Ὅταν δὲ, ὡς Ἰσχυμάχῃ, ἐρῇ ἐρῶ, καὶ ἄρχειν ἔδῃ ἑκτός σοι γένηται ὥστε παύομαι παύεσθαι, ἢ ἀποτεταλασμένον ἔδῃ τοῦτον ἢ γῆ ἐπιτροπῶν, ἢ ἐπὶ τινὸς προσέδῃται ὅταῦτα ἔρῃν ἢ οὐ εἰρηκας; (α) Καὶ μὴ Δί', ἐρῇ ὁ Ἰσχυμάχος, τοῦ τε ἀπέχθαι τὴν δεσποσύνην καὶ μὴ κλείπειν. Εἰ γὰρ ὁ τοὺς καρποὺς μεταχειροῦόμενος τοῖς ἀναισθητοῖς ὥστε μὴ λείπειν λυσταλοῦντας τοὺς ἔργους, τί ἂν ὄφελος εἴη τοῦ διὰ τῆς τούτου ἐπιμελείας γυμναζεῖν; (β) Ἢ καὶ ταῦτην οὖν, ἐρῇ ἐγὼ, τὴν δικαιοσύνην οὐ ὑποδῆ διδάσκειν; Καὶ πάντα, ἐρῇ ὁ Ἰσχυμάχος, οὐ μόνον γε πάντας ἐξ ἐτοίμου εὐρίσκω ὑπακούοντας τῆς διδασκαλίας ταύτης. (γ) Καίτοι τὰ μὲν καὶ ἐκ τῶν ἀράκωντος νόμων, τὰ δὲ καὶ ἐκ τῶν Σόλωνος περὶ μὲν, ἐρῇ, λαμβάνων ἐμυθίζεῖν εἰς τὴν δικαιοσύνην τοὺς οἰκίας. Δοκοῦσι γὰρ μοι, ἐρῇ, καὶ οὗτοι οἱ ἄνθρωποι θνήσκει πολλοὺς τῶν νόμων ἐπὶ δικαιοσύνης τῆς τοιαύτης διδασκαλίᾳ. (δ) Ἐγγραπταὶ γὰρ ζημιώσθαι ἐπὶ τοῖς κλέμματι, καὶ δελέσθαι, ἦν τις ἄλλῳ πωλῶν, καὶ θανατοῦσθαι τοὺς ἔχγοντας. Δίλιν οὖν, ἐρῇ, ὅτι ἐγγραπὸν αὐτὰ βουλόμενοι ἀλυσταλῇ ποιῆσαι τοὺς ἀδικούς τὴν αἰσχροκέρειαν. (ε) Ἐγὼ οὖν, ἐρῇ, καὶ τοῦτον προσέγωμ' ἕνα καὶ ἄλλα τῶν βασιλευσίων νόμων προσεγερόμενος περὶ μὲν δικαίους περὶ δὲ διαχειροῦόμενα ἀπεργάζεσθαι τοὺς οἰκίας. (ς) Ἐκείνοι μὲν γὰρ οἱ νόμοι ζητεῖται μόνον εἰς τοὺς ἀμάρτανουσιν, οἱ δὲ βασιλικοὶ νόμοι οὐ μόνον ζημιώσιν τοὺς ἀδικούντας, ἀλλὰ καὶ ὠραιοῦσι τοὺς δικαίους ὥστε ὁρῶντες πλουσιωτέρας γιγνομένους τοὺς δικαίους τῶν ἀδικῶν πολλοὶ καὶ φιλοκέρδεις ὄντες εὐ μάλα ἐπιμέλονται τῇ μὴ ἡδμεῖν. (ζ) Οὐς δ' ἂν αἰσθάνωμαι, ἐρῇ, ὅμως οὐκ οὐ πάσροντας ἐπὶ ἀδικαίειν πειρομένους, τοῦτους ὡς ἀνηκίστους πλεονέκτας ὄντας ἔδῃ καὶ τῆς κρίσεως ἀποπαύω. (η) Οὐς δ' ἂν αὖ καταμάθω μὴ τῷ πλῶν ἔχειν μόνον διὰ τὴν δικαιοσύνην ἐπαρκομένους δικαίους εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπαυεῖσθαι ἐπιθυμοῦντας ὡς ἱμεῖς, τοῦτους ὥσπερ διανθρώπους ἔδῃ χρῆμαι, οὐ μόνον πλουτίζων ἀλλὰ καὶ τιμῶν ὡς καλούς τε καὶ ἁγρούς. (θ) Τοῦτο γὰρ μοι δοκεῖ, ἐρῇ, ὡς Σωκράτης, διαφέρειν ἄνθρωπος φιλοκέρδης ἀνδρὸς φιλοκέρδους, τῷ ἐθέλειν ἐπαινοῦ καὶ τιμῆς ἕνεκα καὶ ποιεῖν ὅπου δεῖ καὶ κινδυνεύειν καὶ αἰσχροῖν κερδῶν ἀπέχεσθαι.

licus meos laudo, quoniam eos optima distribuisse video in maxime dignos : sin quem vel per adulationes, vel alia quamquam inutili gratificatione video potiuscun honorum consequutum, id eundem non neglgo, sed obijungo villicum, eumque docere, mi Socrates, eorum fieri ea ne cum istis quidem comendo.

CAPUT XIV.

Quum autem, inquam ego, villicus tibi satis, ischomache, ad imperandum aliis idoneus factus est, ut jam illos obsequentes reddere possit; una illum jam perfectum tibi putas, an adhuc aliquid in eo desideratur qui huc, quæ tu narrasti, habet? Desideratur profecto, inquit Ischomachus, nimirum herilibus a rebus ut abstinere, neque quidem furto subtrahat. Nam si is, qui fructus habet in manibus, suat eos sic intervertere, ut in his, qui relinquuntur, operæ rusticæ lucrum non constet; cui, queso, fuerit usus curatio hujus in agricultura? Non igitur, inquam ego, hanc quoque justitiæ in docendam uscipis? Omnino, ait Ischomachus : neque tamen omnes ad parendum hanc doctrinæ satis promptos invenio. Certe partim ex legibus Draconis, partim Solonis, quædam ademere conor, quibus efficiam, ut in justitiâ famuli mei proficiant. Videtur enim mihi etiam hi viri multas leges de justitiâ hujus doctrine condidisse. Nam perscripserunt multandos esse, qui furtum faciant, ac deprehensos in re, esse vinciendos, morteque efficiendos, qui aggrediantur. Quamobrem perspicuum est, eos has leges sic perscripsisse, ut qui turpem illum questum velint injustis inutili reddere. De his igitur quædam producam, etque alia e legibus regis adhibens, fumulos efficiere justos in his tractandis enite, quæ in manibus habent. Nam ille quidem leges tantum peras delinquentibus constituit; at regie non injustos tantum puniunt, sed justos etiam emolumentum afferunt. Quo fit, ut plerique injusti, dum justos locupletiores esse factos vident, præsertim quia lucri sunt cupidi, egregie se contineant, ne quid injuste faciant. Quos autem animadverto beneficiis affectos, nihilominus injusta moliri, illis, ut insanabilis avaritiæ hominibus, uti delincepti desolâ. Rursus quos animadverto non tantum elatis esse animis, quod op justitiam in meliori conditione sint, sed etiam laudari s me cupere, hos velut ingenuos tracto, neque divites tantum facio, sed etiam honore prosequor, ut viros bonos et honestos. Nam in hoc mihi, Socrates, differre vir honoris cupidus et lucri cupido videtur, quod laudis honorisque causa et labores suscipere, quem opus est, vellet, et adire pericula, et a turpibus lucris abstinere.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

CAPUT XV.

Ἀλλὰ μόντοι ἐπειδὴ γε ἐμπούσης τῆς τοῦ βουλευ-
σθῆαι σοι εἶναι τάχα, ἐμπούσης δὲ τῷ αὐτῷ τούτῳ
ἐπιμαλίσθαι ὅπως ταῦτα σοι ἐπιτελέηται, ἐπὶ δὲ πρὸς
τούτους ἐπιστήμην κτήνη αὐτοῦ, ὡς ἂν ποιοῦμενα ἕκαστα
τῶν ἐργῶν ὠφελιμώτερα γένοιτο, πρὸς δὲ τούτους ἀρ-
χὴν ἱκανὸν αὐτὸν ποίσης, ἐπὶ δὲ τούτους πᾶσιν ἤδη ταῖς
σοι τὰ ἐκ τῆς γῆς ὠρεῖα ἀποδοικύνονθαι πλείστα ὡς περ
οὐσαντῷ, οὐκ αἶψ' ἰσχύομαι περὶ τούτου εἰ εἶ τινα δὲ
τούτους προαδείκναι πᾶν γὰρ μοι δοκεῖν ἤδη παλαιοῦ ἂν
δῖος εἶναι ἐπίτροπος ὧν τοιούτος. Ἐκείνῳ μόντοι,
ἐρην ἰγὺς ὦ Ἰσχυμάχε, μὴ ἀπολήτης, δ' ἑμὶν ἀργύρατα
ἐπιδεδραμεῖται τοῦ λόγου. (α) Τὸ ποῖον; ἐρην ὦ Ἰσχυ-
μάχος. Ἐκείνος δὲ ποῖον, ἐρην ἰγὺς, δὲ μέγιστον εἰς
μαθεῖν ὅπως δαὶ ἐκτελέσθαι ἕκαστα· εἰ δὲ μὴ, οὐδὲ
τῆς ἐπιμαλίας ἐρησθᾶ ὄρεως οὐδὲν γίγνεσθαι, εἰ μὴ
τις ἐπίταίτο· δὲ καὶ ὡς δαὶ ποιεῖν. (β) Ἀλλὰ τούτα
μὲν ἰγὺς, ἐρην, ὦ Ἰσχυμάχε, ἱκανῶς δοκῶ καταμα-
ρτυμέναι· ἡ εἰπας, καὶ δὲ δαδᾶσκαι τὸν ἐπίτροπον
καὶ γὰρ ὅς ἐρησθᾶ εἰσὺν σοι ποιεῖν αὐτὸν μαθεῖν ὅσα
καὶ ἡ ἐπιμαλὴ καὶ ἀργύρατα καὶ δίκαιον. (γ) Ὅ δὲ
εἰπας; ὡς δαὶ μαθεῖν τὸν μέλλοντα ὁρῶνς γεωργίας ἐπι-
μαλίσθαι καὶ εἰ δαὶ ποιεῖν καὶ ὡς δαὶ καὶ ὅποτε ἕκασ-
τα, ταῦτά μοι δοκοῦναι, ἐρην ἰγὺς, ἀργυρόν ποῖος ἐπι-
δεδραμεῖται τῷ λόγῳ. (δ) ὡς περ εἰ εἰπας; ἐπὶ δὲ
γράμματα ἐπίστασθαι τὸν μέλλοντα δύνησθαι τὰ
ὑπαγορευόμενα γράφειν καὶ τὰ γεγραμμένα ἀναγινώ-
σκεν. Ταῦτα γὰρ ἐγὼ ἀκούσας, ἐπὶ μὲν δὲ γράμματα
ἐπίστασθαι ἡσχύνην ἂν, τοῦτο δὲ εἰδὼς οὐδὲν τι οἶμαι
μέλλον ἂν ἐπιστήμην γράμματα. (ε) Ὅπως δὲ καὶ νῦν
ἐπὶ μοι δαὶ ἐπίστασθαι γεωργίαν τὸν μέλλοντα ὁρῶνς
ἐπιμαλίσθαι αὐτῆς βλάβος πέπεισμαι, τοῦτο μόντοι
εἰδὼς οὐδὲν τι μέλλον ἐπίσταμαι ὅπως δαὶ γεωργεῖν.
(ζ) Ἀλλ' εἰ μοι αὐτίκα μέλας δέξαι γεωργεῖν, ὅμοιος ἂν
μοι δοκῶ εἶναι τῷ περιόντῳ λατρῷ καὶ ἐπισκοποῦντι
τοῖς κάμνοντας, εἰδότες δὲ οὐδὲν ἔτι συμφέρει τοῖς κά-
μνονσι. Ἰ' οὖν μὴ τοιούτος ὦ, ἐρην ἰγὺς, διδασκί-
μαι αὐτὰ τὰ ἔργα τῆς γεωργίας. (η) Ἐνταῦθα δὲ εἰ-
πεν ὁ Ἰσχυμάχος, Τὴν τέχνην με ἤδη, ὦ Σώκρατες,
καλεῖσθαι αὐτὴν διδάσκειν τῆς γεωργίας; Αὐτὴ γὰρ βου-
ς, ἐρην ἰγὺς, ἤδη ἐστὶν ἡ ποιοῦσα τοὺς μὲν ἐπισταμένους
αὐτὴν πλουσίους, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους πολλὰ πο-
νοῦντας ἀπὸ βου-ς βλαβεῖν. (θ) Νῦν τοίνυν, ἐρην, ὦ
Σώκρατες, καὶ τὴν φυανθρωπῆσαν ταύτης τῆς τέχνης
ἀκούσθαι. Τὸ γὰρ ὠφελιμώτατον οὖσαν καὶ ἥδιστον
ἐργάζεσθαι καὶ καλλίστην καὶ προσκελευτάτην ὅπως τε
καὶ ἀνθρώπος ἐπὶ πρὸς τούτους καὶ βέλτερον εἶναι μαθεῖν
πῶς οὐχὲν γενναῖον ἐστὶν; γενναῖα δὲ δῆπου καλοῦμαι
καὶ τῶν ζῶων ὅσους καλὰ καὶ μεγάλα καὶ ὠφελίμα
δὴτα πράξι ἐστὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. (ιθ) Ἀλλὰ μὴν,
ἐρην, ὦ Σώκρατες, οὐχὲν ὡς περ γε τῆς ἄλλας τέχνης κα-
ταβληκὴν δαὶ μὲνθάνοντες πρὶν εἶναι τῆς τροφῆς ἐρ-
γάζεσθαι τὸν διδασκόμενον, οὐχὲν οὕτως καὶ ἡ γεωργία

Sed enim postquam hoc alienius animo indidisti, ut pro-
pere tibi omnia cedere velit, atque animam ut curam adhibere
ad hanc tibi perficienda; ac praterea conparasti ei scien-
tiam, ut opera singula maiori cum utilitate fiant, ischomachum
insuper ad regendum effecisti, denique talem, ut e terra
nata suo tempore uberius tibi exhibere gaudeat istidem, ac
tu ipse tibi: non jam amplius de hoc interrogabo, eumquid
in tali desideres. Nam mihi videtur hoc modo villicus esse
quantivis pretii, qui quidem talis sit. Verum hoc, inquam,
ischomache, ne omiseris, quod a nobis dicendo levissimum
percussum est. Quid hoc est? nisi ischomachus. Disisti
scilicet, inquam, maximum esse quiddam discere, quo pacto
sint elaboranda omnia. Quod nisi fiat, ne studiū quidem
et curae aiebas usum ullum esse, nisi quis videlicet intelli-
geret, quae, et quomodo facienda sint. At ista, inquam,
ischomache, quo pacto alij te sunt exposita, satis intellex-
isse videor, quomodo scilicet villicus institutus sit. Nam
didicisse me arbitror, quae ratione dixeris efficiendum, ut
benevolus sit erga te animo, et diligens, et ad regendum ido-
neus, et justus. Quod autem aiebas, discendum esse illi,
qui recte rem rusticam curare velit, quae facienda sint, et
quomodo, et quando singula; et mihi videtur, inquam,
levius nonnihil ursorione nostra percussisse. Perinde ac si
dicas, esse necessarium, ut literas sciat is, qui scribere,
quae dicantur, et scripta legere velit. Nam his auditis,
equidem huic literas esse notas oportere, audivimus; id
vero si sciam, nihilo magis, mea quidem sententia, illicis
scivero. Sic nunc quoque peritum esse debere illam agri-
culturae, qui curationem ejus recte suscipere velit, scire
persuasis sum: sed quum id scio, nihilo magis teneo, quo
pacto agricultura sit exercenda. Adeoque si statim mox
agrum colere, similis esse mihi videbor medico, qui cir-
cumcurret quidem, et aegrotantes inspiciet, verum nihil sciat,
quod eis sit usul. Quapropter ne talis sim, inquam, ipsam
mihi agriculturam opera doceto. Tum ischomachus, Tunc
me, inquit, artem ipsam agriculturam jam docere jubes, So-
crates? Namque, inquam ego, haec eni est, quae peritum
ipsius locupleties efficit, imperitis autem, tametsi magis ope-
re laboreat, nihilominus isti rerum inopia vitam agere sinit.
Ergo jam, mi Socrates, quae artis hujus erga homines sit
benignitas, audies. Nam quo pacto non generosum sit ali-
quid, tam et utilissimum esse, et exercendo jucundissimum,
et pulcherrimum, et acceptissimum tum diis tum homini-
bus, ac praefer hanc etiam facillimam ad perdiscendam? ni-
mirum et minima generosa vocamus, quaecumque quum
pulchra sint, et procrea, et utilis, mansueta sunt erga ho-
mines. Enimvero, mi Socrates, ait, non sic ad discendum
agricultura difficilis est, ut artes ceterae, quibus discendis
prope consummi necesse est prius quam discipulus exercere

δύσκολος ἐστὶ μαθεῖν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἰδὼν ἂν ἐργαζομένων, τὰ δὲ ἀκούσας, εὐθὺς ἂν ἐπίσταται, ὅτις καὶ ἄλλων, εἰ βούλοιο, διδάσκαι. Οἴομαι δ', ἐφη, πᾶν καὶ λαμβάνει πολλὰ πλεονεκτήματα ἀποκρύπτουσι πως τὰ ἀποκαρμωτάτα ἢς ἡσυχίας ἐξαι τήγης, τῶν δὲ γεωργῶν ἡ καλλίστη μὲν φυτεύει μάλιστα ἂν ἔξοιτο, εἰ τις αὐτὴν θεῖται, ὁ καλλίστη δὲ σπείρειν ὠκεῖστος ἔστι δὲ ἔρπον τῶν καλῶς πεποιημένων, οὐδὲν ἔστι δὲ σὲ ἀποκρύβειτο ὅπως ἐπιτοίσει. (12) Οἶστο καὶ τὰ ἔφη, ὦ Σωκράτης, ἔφη, γεννησιώτατος τοὺς αὐτῇ συνόντας ἢ γεωργία τοῖς παρὰ γὰρ. (13) Ἀλλὰ τὸ μὲν προείμω, ἐφη ἔφη, καλὸν καὶ οὐχ ὅσον ἀκούσαντα ἀποτρέψεται τοῦ ἐρωτήματος οὐδὲ, ὅτι εὐπείας ἐστὶ μαθεῖν, δὲ τοῦτο πάλαι μοι μέλλων διελθεῖν αὐτὴν. Οὐ γὰρ σοὶ αἰσχρὸν τὰ βέβαια διδάσκων ἐστίν, ἀλλ' ἡμῶς πολλὸν αἰσχρὸν καὶ ἐπίστασθαι ἄλλως τε καὶ εἰ γρησόμεθα ὅσα τυγχάνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Πρῶτον μὲν τῶν, ἐφη, ὦ Σωκράτης, τοῦτο ἐπιδείξει βούλομαι σοὶ ὡς οὐ γαλέπων ἐστὶν ὁ λίγους ποιηκίστατος τῆς γεωργίας εἶναι οἱ λόγῳ μὲν ἀκριβέστατα αὐτὴν διακρίνοντες, ἥμισυ δὲ ἐργαζόμενοι. (2) Φασὶ γὰρ τὸν μέλλοντα ὁρθῶς γεωργεῖν τὴν φύσιν χρῆναι πρῶτον τῆς γῆς εἰδέναι. Ὅρθως γε, ἐφη ἔφη, ταῦτα λέγοντες. Ὁ γὰρ μὴ εἰδὼς ἔστι δύναται ἡ γῆ φέρειν, οὐδ' ἔστι σπείρειν οἷμαι οὐδ' ἔστι φυτεύειν δεῖ εἰδέναι. (3) Οὐκοῦν, ἐφη ὁ Ἰσχυόμενος, καὶ ἀλλοτριῶς γῆς τοῦτο ἐστὶ γνῶναι ἔστι τε δύναται φέρειν καὶ ἔστι μὴ δύναται, ὁρῶντας τοὺς καρποὺς καὶ τὰ δένδρα. Ἐπειδὴ μόντοι γνῶ τις, οὐκ ἐστὶ συμφέρον θεωμεῖν. Οὐ γὰρ ἂν οὕτω δέκτο αὐτὸς τοῦτο σπείρων καὶ φυτεύων μέλλων ἂν ἔχον τὰ ἐπιτέλεια ἢ ὅτι ἡ γῆ ἔξειτο φρούσα καὶ τρέφουσα. (4) Ἦν δ' ἔφα δὲ ἄρ' ἄρ' ἂν τῶν ἐχόντων αὐτὴν μὴ ἔχῃ τὴν αὐτῆς δύναμιν ἐπιδεικνύειν, ὅτι καὶ παρὰ γείτονος τοῦτοι πολλὰκις διακρίβεται παρὰ αὐτῆς γνῶναι ἢ παρὰ γείτονος ἀνθρώπου πείθεσθαι. (5) Καὶ χειρουργοὺς δὲ ὅπως ἐπιδείκνυσιν τὴν αὐτῆς φύσιν ἢ γὰρ τὰ ἄγρια καλὰ φρούσα δύναται θεραπευομένη καὶ τὰ ἡμέρα καλὰ ἐκτρέφειν. Φύσιν μὲν δὲ γῆς οὕτω καὶ οἱ μὴ πᾶν ἔμπειροι γεωργίας ὅπως δύναται διαγινώσκουσιν. (6) Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἐφη ἔφη, ὦ Ἰσχυόμενος, ἱκανῶς ἔφη μοι δοκεῖ ἀποτρέφειν ὡς οὐ δὲ φοβούμενον μὴ οὐ γνῶ τῆς γῆς φύσιν ἀπέλθω γεωργίας. (7) Καὶ γὰρ δὲ, ἐφη, ἀνεμίσθησεν τὸ τῶν ἄλλων, ὅτι θαλασσοποιοὶ ὄντας καὶ οὐκ καταστρέφοντας ἐπὶ θῆναι οὐδ' ἵστασθαι βαλόντες, ἀλλὰ παρατρέφοντες ἅμα τοὺς ἀγροὺς, ὅταν ὁρῶσι τοὺς καρποὺς ἐν τῇ γῇ, ἡμῶς οὐκ ἀνεμίσθη ἀποτρέφοντας παρὰ τῆς γῆς ὅποια τε ἀγαθὴ ἐστὶ καὶ ὅποια κακὰ, ἀλλὰ τὴν μὲν φέρονται, τὴν δ' ἐπιανοῖσι. Καὶ πᾶν τοῖνυν τοὺς ἔμπειρους γεωργίας ὁρᾷ αὐτοὺς τὰ πλείστα κατὰ τοῦτο ἀπορρινο-

opus possit, quod ipsi alendo satis sit: sed partim operarios inspirando, partim audiendo tantum, mos cognoveris, ut etiam aliam, si velis, docere possis. Quip etiam arbitror, inquit, ne ipsum quidem te scire, quid magnam ejus partem jam teneas. Nam ceteri quidem artifices aliquo modo celant ea quae sunt in arte cuiusvis opportunissima; verum ex agricolis qui egregie conscribit, maximam voluptatem capit, si enim alius adspiciat; iidem pūta de eo qui semina rectissime spargit. Quod si etiam roges de his quae pulcherrime sunt elaborata, nihil te celabit, quo pacto similia fecerit. Adeo, mi Socrates, ait, etiam mores quod attinet, agriculturam generosissimos efficere videtur illos qui in ea versantur. Enimvero, inquam ego, pene omnia ipsorum pulchrum est, neque audirent ab interrogando evteret. Tu vero propterea, quod facile sit dicere, multo magis eam mihi enarra. Nam tibi turpe non est, quae facilia sunt, docere; sed mihi longe turpius, ea docere, praesentem quam sint otiosa.

CAPUT XVI.

Primum igitur, ait, mi Socrates; demonstrare tibi volo, non esse difficile, quod in agricultura maxime varium esse predicant illi qui de illis plurimum verbis disserunt, quom cum exercendo solum attingunt. Aium enim ei, qui agrum recte colere velit, primum soli naturam esse debere cognitam. Ac recte quidem, inquam ego, si ipsum aium. Nam qui compertum non habet, quid ferre solum possit, is etiam, mea quidem sententia, quae semina spargenda, quid conservandum scire non poterit. Id vero, subiecit Ischomachus, vel alieno in solo licet cognoscere, quid ferre vel possit, vel non possit, si quis ei fructus et arbores inspicat. Posteaquam vero quis hoc cognovit, non simpliciter cum deo bellum expedit gerere. Non enim id, quo indiget, seminando et conserendo, majorem victis copiam consequetur, quam in qua solum iubens proferet ac educabit. At si ob ignaviam possessorum vires suas declarare nequeat, sarcenunero ex ioco vicino veriora de ejus natura cognosci possunt, quam si vicinum aliquem interroget. Quin etiam incultum si sit, nihilominus naturam suam indicat. Etenim quod producit etiam agrestes fructus pulchros, si colatur, miles quoque fructus pulchros proferre poterit. Ac soli naturam hoc modo etiam si, qui agriculturae non admodum periti sunt, discernere possunt. Enimvero haec in parte, inquam, Ischomache, satis jam mihi confidere videor; ut metuendum non sit, ne, quod soli naturam cognitam non habeam, abstineam me ab agricultura. Nam recordeo, quid piscatores faciant, qui, quum in mari occupantur, neque considant ad inspectionem neque lente progrediantur, sed rursus cursu pretereant: nihilominus ubi fructus soli vident, huiusmodi quam pronuntiare de sole, quodnam bonum, quodve malum sit, dubitant: sed hoc vituperant, illud laudant. Adeoque video illos eodem modo de bono solo

μένους περί τῆς ἀγότης γῆς. (α). Πόθεν οὖν βούλεται, ἔφη, ὡ Σώκρατες, ἀρτῶμαί σε τῆς γεωργίας ὑπομνήσκειν; οἷα γὰρ εἰ ἐπισταμένῳ σοι πάντα πολλὰ γράψαι ὥς δὲ γεωγρῶν. (β). Ἐκείνῳ μοι δοκεῖ, ἔφη ἐγὼ, ὡ Ἰσχυράκην, πρῶτον ἂν εἰδὼς μεταβάλλειν, φιλοσόφου. γὰρ μάλιστα ἴσθαι ἀνδρὸς, ὅπως ἂν ἐγὼ, εἰ βούλοιστο, γῆν ἐργαζόμενος πλείστας κοῖρας καὶ πλείστους πυρρὸς λαμβάνοιμι. (γ). Οὐκοῦν τοῦτο μὲν οἶσθα εἰ τῷ σπόρῳ νεὸν δὲ ὑπερπλάτθεται; Οἷα γὰρ, ἔφη ἐγὼ. (δ). Εἰ οὖν ἐργαζόμεθα, ἔφη, ἀρτὸν τὴν γῆν χειμῶνος; Ἀλλὰ πῶς ἂν εἴη, ἐγὼ ἔφη. Ἀλλὰ τοῦ θέρους σοι δοκεῖ; Σκληρὰ, ἔφη ἐγὼ, ἵσταί· ἢ γὰρ κινεῖν τὸ ζεύγαι. (ε). Κινδυνεύει ἔλαρος, ἔφη, εἶναι τοῦτο τοῦ ἔργου ἀρτέον. Εἰκὸς γὰρ, ἔφη ἐγὼ, ἵστα μάλιστα χεῖσθαι τὴν γῆν τηλικαύτη κινουμένη. Καὶ τὴν πόαν γὰρ ἀναστρεφόμεν, ἔφη, ὡ Σώκρατες, τηλικαύτη κόπρον μὲν τῇ γῇ ἥδη παρέχειν, καρπὸν δ' οὐποῦ καταβάλλειν ὥστε φέσθαι. (ς). Οἴμαι γὰρ δὴ καὶ τοῦτο γινώσκεις, ὅτι εἰ μάλιστα ἀγαθὴ ἡ γῆ φέσθαι, ὥστε τε δὲ καθάραν αὐτὴν εἶναι καὶ ὅπως τε μάλιστα πρὸς τὸ εἶναι. Πάνυ γε, ἔφη ἐγὼ, καὶ ταῦτα οὐτως ἐγνώμαι χρῆναι εἶναι. (ζ). Ταῦτ' οὖν, ἔφη, εὐ ἄλλως πως νομίζεις μᾶλλον ἂν γίνεσθαι ἢ εἰ ἐν τῷ θέρει τὴν πλεονεξίαν μεταβάλλοι τις τὴν γῆν; Οἷα μὲν οὖν, ἔφη, ἀκριβὲς οὐ οὐδὲ μὲν ἂν μᾶλλον ἢ μὲν ὅλη ἐπιπολάζῃ καὶ αὐαίνοντο ὑπὸ τοῦ καύματος, ἢ δὲ γῇ ὀπταῖτο ὑπὸ τοῦ ἔλίου, ἢ εἰ τις αὐτὴν ἐν μεσοτῷ θέρει καὶ ἐν μέσῳ τῇ ἡμέρᾳ κινεῖ τὸ ζεύγαι. (η). Εἰ δὲ ἀνθρώποι σκάπτοντες τὴν γῆν ποιοῖεν, ἔφη, οὐα εὐδολοῦν εἰ καὶ τοὺς οὕτω δὲ ποιεῖν τὴν γῆν καὶ τὴν ὕλην; Καὶ τὴν μὲν γε ὕλην, ἔφη ἐγὼ, καταβάλλειν, ὥς αὐαίνῃται, ἐπιπολάξῃ, τὴν δὲ γῆν στρέφειν, ὥς ἢ ὡμὴ αὐτῇ ὀπταῖτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

CAPUT XVII.

Περὶ μὲν τῆς νεοῦ ὁρᾶς, ἔφη, ὡ Σώκρατες, ὥς ἀμεινότερος ἔμην ταῦτα δοκεῖ. Δοκεῖ γὰρ οὖν, ἔφη ἐγὼ. Περὶ γε μέντοι τοῦ σπόρου ὅρας ἄλλο τι, ἔφη, ὡ Σώκρατες, γινώσκεις ἢ τὴν ὥραν σπείρειν ἢ πάντες μὲν οἱ πρότερον ἄνθρωποι παῖραν λαβόντες, πάντες δὲ οἱ νῦν λαμβάνοντες, ἐγνώκασι κρατίστην εἶναι; (α). Ἐπειδὴν γὰρ δημοκρατικὸς χρόνος ἴδιος, πάντες ποῦ οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν θεὸν ἀποδίδουσι, ὅπου βλάσται τὴν γῆν ἀφ' οὗ αὐτοὺς σπείρειν. Ἐγνώκασι δὲ γ', ἔφη ἐγὼ, ὡ Ἰσχυράκην, καὶ τὸ μὲν ἐν ἡρᾷ σπείρειν ἰκόντες εἶναι πάντες ἄνθρωποι, ἔφη, καὶ πολλὰς ζημίαις παλαίαντες οἱ πρὶν καλεσθῆναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ σπείραντες. (β). Οὐκοῦν ταῦτα μὲν, ἔφη ὁ Ἰσχυράκης, δημοκρατικῶς νομίζουσιν πάντες οἱ ἄνθρωποι. Ἄ γὰρ ὁ θεὸς διδάσκει, ἔφη ἐγὼ, οὐτοῦ γίνεσθαι ὁμοῦν οἶον ἅμα πᾶσι δοκεῖ βέλτερον εἶναι ἐν τῷ χειμῶνι παρὰ ἡμέτερα ζορεῖν, ἢν δύνανται, καὶ πῶρ καὶν ἅμα πᾶσι δοκεῖ, ἢν ζῶνται

προσπαύειν, ὅσοι σὺν ἀγροτικῇ περὶ. Unde vis igitur, inquit, mi Socrates, ut incipiam de agricultura tibi quaedam in mentem revocare? nam futurum scio, ut quo pacto colendus sit ager, indicaturos tibi tibi, qui horum maximam partem scias. Videor, inquam, primum hoc si bene scire cupere, mi Ischomache, quandoquidem hominis est maxime sapientiae studiosi, quo pacto, si ita lubet, terram exercendo maximam hordei, maximam tritici copiam conservari possim. Ergone nosti, novam preparari oportere ad sativum? Novi, inquam. Quid igitur, nisi solum hiemis tempore insipientiam arare? At vero, inquam ego, tum non nisi hiemum fuerit. Num igitur insipienti tibi faciendum id videtur? Durior, inquam, erit terra, quam ut movere iumentis possit. Fortassis igitur, inquit, vero tempore fuerit hoc opus inchoandum. Nimirum consentaneum est, inquam, tum solum maxime motum diffundi. Imo etiam herbam ipsam aratro inversam, mi Socrates, ait, tunc siquid quidem solo suppeditare; sed nondum sequens de se aspergere, de quo possit aliquid nasci. Nam, bonum est etiam te scire existimo, si bona futura sit novalis, necesse est puram a materia esse debere, et ad solem maxime totam. Omnino, inquam, existimo debere ad hunc modum hac sepe habere. Tunc vero putas, inquit, aliter fieri ea posse potius, quam si quis sepiissime per aestatem terram invertat? Equidem accurate scio, inquam, nullo modo magis fieri, ut materia summo in solo appareat, et ab aratu excisecet, solum vero a solo percoquantur, quam si quis terram aestate media, atque etiam in meridie iumentis moveat. Quod si homines foliando novalem faciant, ait, an non perspicuum est, eos quoque solum a materia separare debere? Ac materiam quidem, inquam ego, projicere ut in agri superficie, arescat; terram autem invertere, ut pars ejus cruda percoquantur.

De novali, inquit, vides, mi Socrates, utrique nostrum eodem videri. Videtur sane, inquam ego. De sententia autem tempore nam aliquid aliud status, ait, mi Socrates, quam ut ejus esse tempus, quod omnes superiorum aetatum homines experti, itidemque qui nunc vivunt, experiendo optimum esse animadvertere? Nam quum autumali tempore autem, homines omnes ad deum respiciant, quando terra irrigata seminandi potestatem eis facturus sit. Et sunt certe, inquam ego, mi Ischomache, omnes in ea sententia homines, ut nus quidem cum voluntate nequaquam arido in solo semen jacent; nimirum quod nullis cum damnis conflictati essent, qui prius sementem fecerant, quam jussi a deo fuissent. Ergo in his, inquit Ischomache, omnium hominum eadem est sententia. Nimirum quae deus docet, inquam ego, in iis accidit, ut consentiamus. Verbi gratia, videtur omnibus melius esse, ut hieme vestes crassiores, ut quidem possint, homines possint; etiam tum statim omnes ignem accendendum esse,

ἔρπον. (4) Ἄλλ' ἐν τῷδε, ἔφη ὁ Ἰσχυράρχος, πολλοὶ
ἔτι διαφέρονται, ὡς Σώκρατες, περὶ τοῦ σπόρου, πό-
τερον δ' πρώτος κρείσστος ἢ δ' μέσος ἢ δ' ὀφθαλμώτατος.
Ἄλλ' ὁ θεός, ἔφη ἐγὼ, οὐ τιταγμένος τὸ εἶδος ἀγνῆ,
ἀλλὰ τὸ μὲν τῷ προκίμῳ καλλίστα, πὸ δὲ τῇ μέσῳ, τὸ
δὲ τῷ ὀφθαλμώτῳ. (5) Σὺ οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες,
πότερον ἢ τῇ κρείσσῳ εἶναι ἐνὶ τούτοις τῶν σπόρων χρῆ-
σθαι ἐκλεξάμενον, εἴαν τε πολλὸν εἴαν τε ὀλίγον σπείρμα
σπείρῃ τις, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπὸ τοῦ προκίμωτός τοῦ μέχρι
τοῦ ὀφθαλμώτου σπείρειν; (6) Καὶ ἐγὼ εἶπον, Ἐμοὶ μὲν,
ὦ Ἰσχυράρχε, δοκεῖ κρείσστων εἶναι πάντες μετέχοντες τοῦ
σπόρου. Πολλοὶ γὰρ νομίζω κρείττερον εἶναι αἱ ἀρκούντα
εἶναι λαμβάνειν ἢ ποτὲ μὲν πᾶν πολλὸν ποτὲ δὲ μὲν
λαβάν. Καὶ τοῦτο τοῖνυν σὺ γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες,
ἡμερομήνουσι ἐμοὶ δ' μακρότερον τῷ δόδασκειν, καὶ
ταῦτα πρόσθεν ἐμοὶ τὴν γνώμην ἀποραινόμενος. (7) Τί
γάρ, ἔφη ἐγὼ, ἐν τῷ ῥέπειν τὸ σπείρμα ποικίλη τέχνη
ἔσται; Πάντως, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐπισκευάμεθα καὶ
τοῦτο. Ὅτι μὲν γὰρ ἐκ τῆς χειρὸς αἱ ῥέπεισθαι τὸ
σπείρμα καὶ σὺ πῶς εἶπες, ἔφη. Καὶ γὰρ εὐρακα,
ἔφη ἐγὼ. Ῥίπτειν εἰς γε, ἔφη, οἱ μὲν βραχέως δύναν-
ται, οἱ δ' οὐ. Οὐκοῦν τοῦτο μὲν, ἔφη ἐγὼ, ἤδη με-
λέτης δεῖται, ὥσπερ τοῖς κυβερνηταῖς ἢ γαῖρ, ἔπος
δύναται ὑπερβαίνειν τῇ γνώμῃ. (8) Πᾶν μὲν οὖν, ἔφη
ἐγὼ εἰς γε, ἔφη, ἢ γὰρ ἢ μὲν λεπτοτέρα, ἢ δὲ πυκνότερα;
Τί τοῦτο, ἐγὼ ἔφη, λέγεις; Ἐπεὶ γε τὴν μὲν λεπτοτέραν
ἐπερὶ ἀσθενέστεραν, τὴν δὲ πυκνότεραν ἐπερὶ ἰσχυροτέραν
εἶπες, ἔφη, λέγω, καὶ ἔρωτί γε σε πότερον ἴσως ἀν
ἐκείνῃ τῇ γῇ σπείρμα διδοίης, ἢ ποτέρῃ ἀν πλείον.
(9) Τῷ μὲν οὖν, ἔφη, ἐγὼ γε νομίζω τῇ ἰσχυροτέρῳ
πλείον ἐπιχειρῆν ὕδαρ, καὶ ἀνθρώπων τῷ ἰσχυροτέρῳ
πλείον θάρος, εἴαν εἰς τι φέρειν, ἐπιτιθέναι, καὶ οἷον
τρέφεσθαι τινες, τοῖς δυνατοτέροις τρέφειν ἀν τοῖς
πλείους προτάττω. Εἰ δὲ ἡ ἀσθενὴς γῇ ἰσχυρο-
τέρα, ἔφη ἐγὼ, γίγνεται, ἢ τις πλείονα καρπὸν
αὐτῇ ἐμβαλεῖ, ὥσπερ τὰ ὑπερβύγια, τοῦτο σὺ μὲν διδάσκας.
(10) Καὶ ὁ Ἰσχυράρχος γελᾶσας εἶπεν, Ἀλλὰ παῖσι μὲν
σὺ γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες. Εὐ γε μόντοι ἴσθι, ἔφη,
ὅτι μὲν ἐμβαλεῖν τὸ σπείρμα τῇ γῇ εἴπεται ἐν τῷ πολλῇ
ἔχει τροφὴν ἢ γῇ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ γλῶσς γενομένης
ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατατρέφειν αὐτὸ πάλιν, τοῦτο
γίγνεται εἰσὸς τῇ γῇ, καὶ ὥσπερ ὑπὸ κώπου ἰσχυρὸς
αὐτῇ ἐγγίγνεται ἢ μόντοι ἐκτρέφειν ἄς τὴν γῆν διὰ
τοῖους τὸ σπείρμα εἰς καρπὸν ἐκτρέφειν. Καὶ σὺ δὲ ἀσθενεῖ
γαλεῖν πολλοὺς ἀσθενεῖς χροῖους ἐκτρέφειν. (11) Λέγεις
οὖν, ἔφη ἐγὼ, ὦ Ἰσχυράρχε, τῇ ἀσθενέστῃ γῇ μέλιον
εἶναι τὸ σπείρμα ἐμβαλεῖν; Ναὶ μὲν αἶ, ἔφη, ὦ Σώκρα-
τες, καὶ σὺ γε συνομαλοῦσαι, λέγων εἰ νομίζεις τοῖς
ἀσθενέστεροις πᾶσι μάλιν προτάττειν πράγματα. (12)
Τοῖς δὲ δὴ σκαλίαι, ἔφη ἐγὼ, ὦ Ἰσχυράρχε, τίνας
ἐνεκα ἐμβαλλεται τῷ σπέρμ; Οὐδὲν ἄλλου, ἔφη, εἰ ἐν
τῷ χειμῶνι πολλὰ ὕδατα γίγνεται. Τί γὰρ οὐ; ἔφη
ἐγὼ. Οὐκοῦν ὅμως τοῖ σπέρμα καὶ κατακρυφθέντα τι

si ligna suppetant. Verum in hoc, ait Ischomachus, valde
dissent multi, mi Socrates, non optima, ait sementia
præcox, an media, an serotina. Deus ipse, inquam ego,
non eodem ordine annos vertit, nec hic præcoxi sementi
commodissimum est, ille medix, alius serotina. Tu ergo,
mi Socrates, ait, utrum ducis nam et his sementibus eli-
gendum esse, sive quis multum, sive parum seminis ja-
ciat; an facto a maxime præcoxi initio, seminandum usque
ad maxime serotinam? Tum ego, Mihi vero videtur, in-
quam, Ischomache, optimum esse, ut omnis sementis par-
ticipes simus. Nam longo melius esse arbitror, sedere
tantum frumenti accipere, quantum agis sit, quam ali-
quidolo admodum fructum, aliquando ne tantum quidem,
quantum officium. Ergo tu, ait, hoc etiam in parte mecum
eodem es in sententia, mi Socrates, discipulus scilicet cum
doctore, et quidem antequam, quid tui esset iudicii, promun-
tians. Quid vero? inquam ego, mun in semine faciendo
varia quedam res inest? Omnino, mi Socrates, ait, hoc
etiam consideremus. Nam de manu quidem serena esse
projiciendum, opinor te quoque scire. Nimiam, inquam,
hoc vidi. At projicere alii æqualiter possunt, ait, aliud non
possunt. Hoc igitur, inquam ego, indiget exercitatione, per-
inde ac citharædorum manus, ut inservire voluntati animi
possit. Omnino, inquit. At si fuerit, ait, solum aliud
tenuas, aliud densius? Quid hoc, inquam, dicis? nam
tenuas vocas quod est imbecillus, densius autem, quod ro-
bustius? Hoc ipsum, inquit, dico. Atque adeo te interrogo,
num seminis tantumdem utrique solo mandaturus sis, vel
utri plus. Equidem, inquam, vixio fortiori plus aquam af-
fundere soleo; et homini robustiori plus coctis, si quid por-
tandum sit, imponere; ac si qui sint aliendi, mandaturus
sim, ut plures alant il, quibus facultates sint majores. An
vero solum imbecillum robustius fiat, inquam, si plus ei
injiciatur frugum, perinde ac jumenta bene nutrita, doctum
me. Tum ridens Ischomachus, Ludis tu quidem; Socrates,
ait. Verum hoc scias velim, si jacio aliquo in terram se-
mine, deluceps mihi multum et cerlo nutrimenti solum ha-
beret, herba de semine nata rursus solum aratro inverteris;
futurum si solum pabuli loco, ac tanquam de stercore robur
ei accedit. Quod si autem solum de semine prorsus fruges
producere sinas, difficile est solum imbecillo multum frugum
tandem producere: sicut et imbecille sibi difficile est mul-
tos porcellus majusculos alere. An tu hoc diris, inquam,
Ischomache, solum imbecilliori minus seminis mandandum
esse? Ita profecto, mi Socrates, inquit, tanque airo fateris
hoc, qui dicis, arbitrari te omnibus imbecillioribus minus
negotiorum esse imponendum. At sacra, inquam ego,
quænebrez frugibus immittitis, Ischomache? Scis, inquit,
hiemis tempore magnam esse aquarum copiam. Car non?
inquam ego. Possemus ergo fruges aliquas ab his tegi, infuso

να ὅτι αὐτῶν ὁμοῖ ἐπιρροαίαις καὶ μεταδίδναι τινὰς
ρίδας ὑπὸ βρώματος. Καὶ ὅλα δὲ παλλέας ὑπὸ τῶν
βλάτων δόπτου συνεφορᾷ τῇ στήν καὶ παρέχει πνευμέν
αὐτῇ. Πάντα, ἔργον ἐγὼ, εἰκὸς ταῦτα γίνεσθαι.
(3) Οὐλοῦν δοκεῖ σε, ἔφη, ἐνταῦθα τίς ἐπικουρίας
τῆς δειψῆς ὁ εἶτος; Πάνυ μὲν οὖν, ἔργον ἐγὼ. Τῷ
οὖν κατὰδένει τί ἂν ποιοῦντες δοκῶσιν ἂν σοι ἐπικου-
ρήσαι; Ἐπικουρήσαντες, ἔφη ἐγὼ, τὴν γῆν. Τί δὲ;
ἔφη, τῷ ἐφελυμένῳ τὰς ρίδας; Ἀντιπροσπαλάσμενοι
τὴν γῆν ἂν, ἔργον ἐγὼ. (14) Τί γὰρ, ἔφη, ἂν ὅλη πνίγη
συνεφορμῶσα τῇ στήν καὶ διαρπαζούσα τοῦ εἴτους τὴν
τροφήν ὥσπερ οἱ κηρήνες διαρπαζοῦσιν ἔργηστοι θύτες
τοῦν μαλίσσιν δ' ἂν ἐκείνην ἐργασάμεναι τροφήν κατα-
θῶνται; Ἐκκόπτεται ἂν νῆ Δία, ἔργον ἐγὼ, δέος τὴν
ὅλην, ὥσπερ τοὺς κηρήνας ἐκ τῶν σμηνῶν φαιρεῖν.
(15) Οὐλοῦν, ἔφη, εἰκότως σοὶ δοκῶναι ἐμβαλεῖν τοὺς
σκαλεῖς; Πάνυ γε. Ἀτὰρ ἐλθόμεθα, ἔργον ἐγὼ, ὦ
Τελέμαχε, οἷόν ἐστι τὸ εἰ τὰς εἰκόνας ἐπαγγέσθαι.
Πάνυ γὰρ σύ με ἐβόργησας πρὸς τὴν ὕλην τοὺς κηρήνας
εἰκόνας, πάλυ μέλλον ἢ ὅτε περὶ αὐτῆς τῆς ὕλης εἴλεγας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ.

Ἀτὰρ οὖν, ἔργον ἐγὼ, ἐκ τούτου ἀρα θερίζειν εἰκός.
Δίδασκε οὖν εἰ τι ἔρχεται με καὶ εἰς τοῦτο. Ἦν μὲν γέ
φανξ, ἔφη, καὶ εἰς τοῦτο ταῦτό μοι ἐπιστάμενος.
Ὅτι μὲν οὖν τέμνειν τὸν σῖτον δεῖ οἶσθα. Τί δ' οὐ
κεῖλος; ἔργον ἐγὼ. Πότερα οὖν τέμνεις, ἔφη, σὺ δὲ
ἐνθα πνέει ἀνεμος ἢ ἀντίος; Οὐκ ἀντίος, ἔφη, ἐγώ γε
χαλεπὸν γὰρ οἶμαι καὶ τοὺς θεμασι καὶ ταῖς χειρὶ γί-
νεται ἀντίον ἀγύρου καὶ ἀθέρων θερίζειν. (5) Καὶ
ἀπροτομοῖς δ' ἂν, ἔφη, ἢ παρὰ γῆν τέμνοις; Ἦν μὲν
βραχὺς ἢ ὁ κόλαμος τοῦ σῖτου, ἔφη, ἔργον, κάτωθεν
ἂν τέμνεται, ἵνα ἱκανὰ τὰ ἀγῦρα μέλλον γίνεσθαι· ἐλὼν
δὲ τὸν κῆλος ἢ, νομίζω ὁρθῶς ἂν ποιεῖν μεσοτομῆν, ἵνα
μήτε οἱ ἀλοῦντες μοχθῶσι περὶ τὸν πόνον μήτε οἱ λι-
κῶντες ἂν οὐδὲν προξέονται. Τὸ δὲ ἐν τῇ γῇ λαορῆν
ἥγρομαι καὶ κατακαυθὲν συνεκρᾶναι ἂν τὴν γῆν καὶ εἰς
κόπρον ἐμβαλεῖν τὴν κόπρον συνεκλήβηναι. (3) Ὅρῃς,
ἔφη, ὦ Σόκρατες, ὡς ἄλλοιχα ἐπ' αὐτοράριον καὶ περὶ
θερισμοῦ εἰκός ἄπειρ ἐγὼ; Κινδυνεύει, ἔφη ἐγὼ, καὶ
βούλομαι γέ σάφηναι καὶ εἰ ἄλλοι ἐπιστάμαι. Οὐλο-
ῦν, ἔφη, τοῦτο μὲν οἶσθα ὅτι ὑποζυγίους ἀλοῶσι τὸν
σῖτον. (4) Τί δ' οὖν, ἔργον ἐγὼ, οἶσθα; καὶ ὑποζυγία
γε καλούμενα πάντα θημάς, βοῦς, θημάς, ἱπποῦς.
Οὐλοῦν, ἔφη, ταῦτα μὲν ἤγῃ τοσούτο μόνον εἰδέναι,
πατὴν τὸν σῖτον δαυνόμενα; Τί γὰρ ἂν ἔλλω, ἔφη
ἐγὼ, ὑποζυγία εἰδέειν; (5) Ὅπως δὲ τὸ δαυόμενον
κόβουσι καὶ βαλεῖται δ' ἀλοῇ, τίς τούτο, ὦ Σώ-
κρατες; ἔφη. Δῶλον ὅτι, ἔργον ἐγὼ, τοὺς ἀπαλλύστας.
Σπρίζοντες γὰρ καὶ ὑπὸ τοῦς πόδας ὑποβώλοντες τὰ
ἀτραπὰ δὲ ὅλην ὅτι μέλιστα βαλίζοντες ἂν τὸ δαῖνον
καὶ τάχιστα ἀνύτουν. Ταῦτα μὲν τούτων, ἔφη, οὐδὲν

limo, ac radices quasdam nudari a frugibus. Nonnequum
et materia per aquam una cum frugibus erumpit, easque
suffocat. Hoc, inquam, omnia fieri consentaneum est.
Ergo, inquit, jam hic tibi fruges spe quasdam egere viden-
tur? Omnino, inquam. Quid autem agendo videtur tibi
oppressis limo succurrere posse? Si solum, inquit, levius
fecerint. Quid illis, quibus radices nudate sunt? Terram
vicissim aggerendo, inquam. Quid si materia cum frugibus
emata eas suffocet, nutrimentumque illis eripuerit, quem-
admodum fuci prorsus inatiles deripiunt ea, quae apes pro
nutrimento sibi elaborata reposuerunt? Oportet, inquam
ego, profecto excidi materiam illam, quemadmodum fucos
ex litereis ejici necesse est. Ergone tibi, inquit Ischo-
machus, ratione quadam consentanea videtur sarcasie frugi-
bus immittere? Omnino. Verum equidem cum animo meo
cogito, inquam, Ischomache, quale quiddam sit, apte simi-
litudines applicare. Nam tu valde me ad frum adversus
materiam commovisti, posteaquam fecisti fucorum mentio-
nem, multo certe magis, quam quoniam de sola materia tu
diceres.

CAPUT XVIII.

Sed enim, inquam, ab hoc jam tempore fruges erant
demetendae. Quamobrem si quid habes hac etiam in parte,
doceto me. Nisi quidem, ait, apparent hic etiam eadem
te scire, quae mihi cognita sunt. Fruges quidem ressecan-
das esse nosci. Quidam nosse? inquam. Nuni igitur eas
ita ressecas, ut stes ubi ventus spirat, inquit, an contra
ventum. Non certe contra hunc, inquam. Nam et oculis
et manibus molestia quidam exhibetur, si quis adversus
paleas et aristas metat. Num item molis summos culmos
precidendo, an propè terram? Si brevis, inquam, sit culmus,
equidem inferius absclinderem, ut palearum majorem co-
piam consequer; at si procerus, recte me facturam arbi-
tror, si eum in medio ressecem, ut neque triturandus labor
supervacaneus addatur, neque ventilantibus. Quod item
in solo relictum est, arboris excusum aliquam solo utilita-
tem afferre, et in signum coajectum, eum ipsum aucturum.
Vides, inquit, mi Socrates, quo pacto tanquam in ipso faci-
nore deprehendaris, quippe qui etiam de messe scias eandem
quæ ego? Videor sane, inquam, et considerare iubet, num
etiam triturandi rationem teneam. Scis igitur, ait, jumenta
ad trituram adhiberi. Quidam sciam? inquam; etiam omnia
pariter quæ appellantur jumenta, boves, mulos, equos. At-
que hæc existimas nihil aliud scire, nisi inter agendum fru-
menta calcare? Quid enim aliud, inquam ego, scire possint
jumenta? Ut autem comminatur id quod communi de-
bet, atque tritura fiat inqueabils, cuiusam, mi Socrates, hoc
tribuis? ait. Haud dubie, inquam, triturantibus. Nam
et inventendo, et subigendo pedibus ea quæ necdum trita
sunt, senper scilicet id, quod horridum est, egregie ex-
quaverint, remque maturime conferent. In his ergo,

ἐμοῦ, λείπῃ γεγώσκειν. (α) Οὐλοῦν, ἔρην ἐγώ, ὡς Ἰσχυόμαχῃ. ἐκ τούτου δὲ καθορίζεται τὸν σίτον λιχμύναι. Καὶ λέγει γὰρ μοι, ὡς Σώκρατες, ἔρην ὁ Ἰσχυόμαχος, ἢ οὐδὲν οὐκ ἔν ἐκ τοῦ προσηγμένου μέρους τῆς θύας ἀρχή, δι' ὧν τῆς θύας οὐσεται, σοὶ τὰ ἄγρια; Ἀνάγκη γάρ, ἔρην ἐγώ. (β) Οὐλοῦντα ἐλὼς καὶ ἐπιπλεῖν, ἔρην, πῦρ ἐπὶ τὸν σίτον. Ἠλλὲ γὰρ ἔστιν, ἔρην ἐγώ, τὸ ὑπερνεγκθῆναι τὰ ἄγρια ὑπὲρ τὸν σίτον εἰς τὸ κένον τῆς θύας. Ἦν δέ τις, ἔρην, λιχμὺ ἐκ τοῦ λιχμύμου ἀρχόμενος; Δῖλλον, ἔρην ἐγώ, οὐτ' αὐτὸς ἐν τῇ ἄγρῳδοσὶ ἐσται τὰ ἄγρια. (γ) Ἐπειδὴν δὲ καθάρης, ἔρην, τὸν σίτον μέχρι τοῦ ἡμίσεως τῆς θύας, πότερον εὐθὺς οὕτω καυμένον τοῦ σίτου λιχμύσεως τὰ ἄγρια τὰ λοιπὰ ἢ συνίσουσιν τὸν καθάρην πρὸς τὸν πύλον ὡς εἰς στενωπὸν; Σωκράτης νῆ Δι', ἔρην ἐγώ, τὸν καθάρην σίτον, ἢ ὑπερβέβηται μοι τὰ ἄγρια εἰς τὸ κένον τῆς θύας, καὶ μὴ δις ταῦτα ἄγρια δις λιχμῶν. (δ) Σὺ μὲν δὲ ἀρα; ἔρην, ὡς Σώκρατες, σίτον γὰρ ὡς ἂν τείρῃται καθάρως γενόιτο κἂν ἄλλαν δόνησι διδόντασαν. Ταῦτα τοίνυν, ἔρην ἐγώ, διελθῆναι ἐμαυτὸν ἐπιστάμενος. Καὶ πολλοὶ ἔνοιοι ἀρα αὐτὸν λέγοντες καὶ γεωργοῦν καὶ αὐτὸν καὶ γεωγραφεῖν ἐπιστάμενος. Ἐλθὼν γὰρ οὕτε ταῦτά με οὐδέ τις οὕτε γεωργεῖν ὁρῶ δ' ὥσπερ γεωργοῦντας καὶ τῆς ἄλλας τέχνας ἐργαζομένους ἀνθρώπους. (ε) Οὐλοῦν, ἔρην ὁ Ἰσχυόμαχος. Ὀλεον ἐγώ, σοὶ πάλαι οὐ καὶ ταῦτα ἐγὼ γενναιωτέστε ἢ γεωργικὴ τέχνη καὶ καὶ βέλτε ἐστὶ μαθῆναι. Ἄγε δὲ, ἔρην ἐγώ, οὐδὲ, Ἰσχυόμαχ' τὰ μὲν δὲ ἀμρὶ σπόρον ἐπιστάμενός ἀρα διελθῆναι ἐμαυτὸν ἐπιστάμενος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ.

Ἔστιν οὖν, ἔρην ἐγώ, τῆς γεωργικῆς τέχνης καὶ ἢ τῶν ἑνέων σφαιρία; Ἔστι γὰρ οὖν, ἔρην ὁ Ἰσχυόμαχος. Πῶς ἂν οὖν, ἔρην ἐγώ, τὰ μὲν ἀμρὶ τὸν σπόρον ἐπιστάμεν, τὰ δ' ἀμρὶ τὴν σφαιρίαν οὐκ ἐπιστάμεν; (α) Οὐ γὰρ σὺ, ἔρην ὁ Ἰσχυόμαχος, ἐπιστάσαι; Πῶς; ἐγώ ἔρην, ὅστις μὴ ἐν ὁποίᾳ τῇ γῇ δαί σφαιρίαν οὐδὲ μὴτε ὁπόσον βάθος ὀρύσσεται τὸ φυτόν μὴτε ὁπόσον πλάτος μὴτε ὁπόσον μήκος τὸ φυτόν ἐμβαλλεῖν μὴτε ὅπως ἂν ἐν τῇ γῇ καίμενον τὸ φυτόν μέλιον ἂν βλαστάνῃ. (β) Ἦν δὲ, ἔρην ὁ Ἰσχυόμαχος, μάνθανε δὲ, τι μὴ ἐπιστάσαι. Βοθόνους μὲν γὰρ οἷος ὀρύσσονται τοῖς φυτοῖς οὐδ' οὐκ ἐώρακας, ἔρην. Καὶ πολλὰς ἐγώ, ἔρην. Ἦδὴ τινὰ οὖν αὐτὸν εἶδος βαθύτερον τριπόδου; Οὐδὲ μὰ Δι' ἔρην, πεντήμιποδου. Τί οὖν τὸ πλάτος ἦν τινὰ τριπόδου πλάτος εἶδες; Οὐδὲ μὰ Δι', ἔρην ἐγώ, ἐπιδόου. (γ) Ἦν δὲ, ἔρην, καὶ τοῖς ἀποκρῖναι μοι, ἦν τινὰ εἶδος τὸ βάθος ἑλάντονα ποταμοῦ; Οὐδὲ μὰ Δι', ἔρην, ἐγώ, τριμυκτοῦ. Καὶ γὰρ ἰσορῦσσεται ἂν σκαπτόμενα, ἔρην ἐγώ, τὰ φυτὰ, εἰ λίαν γὰρ οὕτως ἐπιπολλῆς περὶ τοῦτο αἶψα. (δ) Οὐλοῦν τοῦτο μὲν, ἔρην, ὡς Σώκρατες, ἰσχυρὸς οὐδὲν οὕτως

ait, nihil est quod tu minus, quam ego, scias. Secundum haec, mi Ischomache, inquam ego, ventilando frumentum purgabimus. Tu vero mihi dicito, Socrates, an Ischomachus, num scias futurum, ut si ea parte aream incipias, qua ventus alitabitur, paleam per aream universam spargantur? Nimirum ita fieri necesse est, inquam ego. Ergo etiam est consuetudinem, ait, eas in frumentum incidere. Multum scilicet fuerit, inquam, paleas supra frumentum in partem areae variam deferri. Quid si quis, ait, ventilandi faciat initium a loco, qui adversus sit a vento? Per spicuum est, inquam, paleas mox in uno receptaculo fore. Verum ubi jam purgaveris, ait, frumentum usque ad aream dimidium, num pergas ita reliquas paleas eventiliare frumento diffusum, an parte purgata ad palmam in area media statutum quam artificisimo loco congesta? Congesto hercle, inquam ego, frumento purgato, ut paleam ultra ipsum in partem areae vacuam feratur, sic non his eadem eventiliare paleas necesse sit. Profecto tu, mi Socrates, ait, quo pacto frumentum purgari quam prius possit, vel aliam docere queas. At equidem, inquam ego, ignorabam me scire, et quidem iamdidum. Quomodo in mentem mihi venit, an etiam ignorem ipse, me et auri fundendi, et candendi tibi, et piagendi peritum esse. Nam hac nemo me docuit, uti nec agri colendi rationem. Video autem homines ita, ut agros colunt, etiam artes alias exercere. Idcirco, ait Ischomachus, iamdidum dicebam tibi, hac etiam in parte agri colendi artem longe graviorissimam esse, quod ad discendum sit facilissimum. Age vero, inquam, novi, mi Ischomache. Nam quoniam mihi de facienda semente constaret, ignorabam ipse cognitum id mihi esse.

CAPUT XIX.

Num igitur, inquam, ad artem agriculturæ pertinet etiam arborum consilio? Pertinet sane, ait Ischomachus. Quid ergo, inquam ego, quæ ad sementem faciendam pertinent scio, quoniam consilii imperitum sum? Tu vero, inquit Ischomachus, non ejus peritus es? Quo pacto? inquam, qui neque in cuiusvis solo consilio fieri debeat, novi; neque quam ad altitudinem infodi illi, quod conscribit; neque ad quam latitudinem, neque quanta longitudine in terram demitti, neque quo possimum pacto collocari ut facillime frondescat. Age verò, inquit Ischomachus, discilo quod nescia. Vidisse autem scio te acrobæ, quas plantis fodinas. Sepe quidem, inquam. Num igitur vidisti unquam altiores tribus pedibus? Non altiores vidi, inquam ego, pedibus quibus ac semisse. Quid autem? an unquam vidisti aliquam, cuius latitudo tres pedes excederet? Immo non supra pedes duos, inquam. Age vero, inquit, etiam hoc mihi respondeo, an unquam vidisti acrobem, quo pedem unum profundus non esset? Immo ego ne pedis quidem unius et semissis, inquam. Nam plantæ inter pastinandum effoderentur, si quidem usque adeo ipi summa soli superficie conscriberentur. Ergo in hoc, mi Socrates, inquit, satis

βαθύτερον πεντηκονταδίου ὀρύττουσιν οὕτε βραχύτερον τριηκονταδίου. Ἀνάγκη γάρ, ἔφη, ἐγὼ, τοῦτο ὁρᾶσθαι οὕτω καταρτῆς ἐν. (6) Τί δέ, ἔφη, ἐξηγοῦσθα καὶ ὑγραιτέραν γῆν χειμῶσις ὀρεῖν; Σπερὰ μὲν γοῦν μοι δοκεῖ, ἔφη, ἐγὼ; εἰς αὐτὴν περὶ τὸν Αὐακλήτην καὶ ἡ ταύτην ἡμεῖς, ἔφη, δὲ ἡ ἐν τῷ Φαλαγγεῷ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ταύτην ἡμεῖς. (7) Πότερα οὖν, ἔφη, ἐν τῇ ἔρηρ ἂν βαθὺν ὀρύττουσιν βόθρον τῷ φυτῷ ἢ ἐν τῇ ὑγρῇ; Ἐν τῇ ἔρηρ νῆ Δί, ἔφη, ἐγὼ; εἶπαι ἐν γὰρ τῇ ὑγρῇ ὀρύττειν βαθύν, ὅσοι ἂν εὐρίσχοις καὶ οἷα ἂν δύναιτο εἶναι ἐν βῆσσι φυτεύειν. Καλοῖς μοι δοκεῖς, ἔφη, λέγειν. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ὀρυζογάρμειον ἴσθαι οἱ βόθροι, ὁππότε δὲ τὴν αὐτὴν ἐκάτερα τὰ φυτὰ ἔδῃ εἰσεῖν; Μάλιστα, ἔφη, ἐγὼ. (8) Σὺ οὖν βουλευόμενος διὰ τὰ ῥητά οὐκ αὐτὰ πότερον υποβαλὼν ἂν τῆς γῆς τῆς εἰρηστυμένης οἰκὴ τὸν βλαστὸν τοῦ κλημάτος ὅσῳ χωρεῖ διὰ τῆς μαλακτικῆς ἢ διὰ τῆς ἀργούσης τοῦ σπέρματος; Ἀλλοι, ἔφη, ἐγὼ, δεῖ διὰ τῆς εἰρηστυμένης ὅσῳ τὸν ἂν ἡ δὲ τῆς ἀργούσης βλαστάνει. (9) Οὐκοῦν ὑποβαλὼν ἂν εἴη τῷ φυτῷ γῆ. Τί δ' αὖ μέλλεις; ἔφη, ἐγὼ. Πότερα δὲ διὸν τὸ κλημά ὀρεῖν τίς τις πρὸς τὸν αὐρανὸν βλάσσει ἢ γῆ μέλλων ἂν βλαστῶσθαι αὐτὸ ἢ καὶ πλάσθαι τι ἐπὶ τῇ υποδοξαμένη γῇ ὥς ἂν, ὥστε καθεῖσθαι ὡς περὶ γάμμα ὑπὸν; (10) Οὐνοῦ νῆ Δία; πλεονεξία γὰρ ἂν οἱ ὀρθαλμοὶ κατὰ γῆς εἶεν ἐκ δὲ τῶν ὀρθαλμῶν καὶ αὐτοῦ ὥς βλαστάνοντα καὶ φυτὰ. Καὶ τοὺς κατὰ τῆς γῆς οὖν ὀρθαλμοὺς ἔρω. Μὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο παύει. Πολλῶν γὰρ φρονέμενοι βλαστὸν κατὰ τῆς γῆς ταχὺ ἂν καὶ ἰσχυρὸν τὸ φυτὸν ἡγούμεθα βλαστάνειν. (11) Ταῦτά τινες, ἔφη, καὶ περὶ τούτων γινώσκουσιν ἐμοὶ τυγχάνει. Ἐπαμεινώνδης ἂν μόνον, ἔφη, τὴν γῆν, ἢ καὶ σάξαις ἂν εὖ μάλα παρὰ τὸ φυτὸν; Σάττωμα ἂν, ἔφη, νῆ Δί, ἐγὼ. Εἰ [μὲν] γὰρ μὴ σεσπαγμένον εἴη, ὑπὸ μὲν τοῦ ὕδατος εὖ οἶδ' ὅτι πηλὸς ἐν γίνονται ἢ ἀσκατος γῆ, ὑπὸ δὲ τοῦ ἡλίου ἔρηρ μάλιστα βυθῷ, ὥστε τὰ φυτὰ κινδύνους ὑπὸ μὲν τοῦ ὕδατος σφίσεσθαι μὲν δὲ ὑγρότητα, αὐαίνεσθαι δὲ διὰ ξηρότητα, διὰ γαυνότητα τῆς γῆς θερμαινόμενοι τὴν βλάσιν. (12) Καὶ περὶ ἀμπελίων ἀρα σὺ γὰρ, ἔφη, φυτεῖς, ὦ Σώκρατες, τὰ αὐτὰ ἐμοὶ πάντα γινώσκουσιν τυγχάνει. Ἦ καὶ σκυῖν, ἔφη, ἐγὼ, οὕτω δὲ φυτεύειν; Οἶμαι δ', ἔφη, ὃ Ἰσχυμάχος, καὶ τὰλλα ἀκρόβρυα πάντα. Τῶν γὰρ ἐν τῇ τῆς ἀμπελίου φυτεῖς καλοῖς ἐχόντων τι ἂν ἀποδοκιμάσαις εἰς τὰς ἄλλας φυτεῖς; (13) Ἐλαῖον δὲ πῶς, ἔφη, ἐγὼ, φυτεύομεν, ὦ Ἰσχυμάχῃ; Ἀποπαρῆ μου καὶ τοῦτο, ἔφη, μάλιστα πάντων ἐπιστάμενος. Ὅρξί μιν γὰρ εἴη ὅτι βαθύτερος ὀρύσσεται τῇ εἰσῆρ βόθρῳ καὶ γὰρ παρὰ τὰς ἑσθλὰς μάλιστα ὀρύσσεται ὁρξί δ' ὅτι πρῶτα πᾶσι τοῖς φυτευτηρίοις ἀρίστην ὁρξί δ', ἔφη, τῶν φυτῶν πηλὸν ταῖς κεραιαῖς πᾶσις ἐπικείμενον καὶ πάντων τῶν φυτῶν ἰσοσπαγμένον τὸ εἶνα. (14) Ὅρξί, ἔφη, ἐγὼ, ταῦτα πάντα. Καὶ ὀρεῖν δὲ, ἔφη, τι αὐτῶν οὐ γινώσκαις; ἢ τοὺς δεσφαινομένους, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πῶς ἂν ἐπὶ τοῦ πηλοῦ εἶνα κατατίθης; Μὰ τὸν Δί, ἔφη, ἐγὼ, οὐδὲν ὡς

ἡμεῖς, non effodi scrotes pedibus duobus ac semisse profundiores, nec minus profundas gredē ego cum semisse. Nimirum id, inquam ego, oculis conspici necesse est, quum adeo sit manifestum. Quid vero, ait, num intendo terram sicciorē et humidiorē agnosco? Siccatū mihi videtur, inquam, esto solum propter Lycabettum, et si quid aliud huic est simile; humidum vero, quod est in palude Phalerica, et si quid illi simile est. Utrum igitur in arido solo profundam pēnit scrobēn foderes, an in humido? Profecto in arido, inquam: nam si fodas in humido scrobem altam, equum invenies, neque poteris amplius in aqua plantam coarctare. Recte mihi dicere videris, ait. Ergo tu, quum effodis scrotes faceris, quando utraq; plantę corroborantur, jam vidisti? Maxime, inquam ego. Quum igitur eas quam celerissime vis enasci, num germen aureum, subfectum solo culto, citius existimas per mollem terram pētrare, an per duritiem inculte? Pafet, inquam ego, citius id per cultum quam per incultum solum pullulare. Erit igitur, inquit, plantę terra subjiēda. Quidni? inquam. Utrum vera, si totum arculum rectum status, ut ad eolum spectet, magis eum radices acturum arbitaris, ut ad eolum spectet, magis eum radices acturum arbitaris, an vero si ubi quum nonnulli sub terra subiecta deposueris, ut instar litore Gamma supine jaceat? Sic profecto, inquam: plures enim hoc modo sub terra fuerint oculi, de quibus plantas astrum enasci video. Quamlibet existimo etiam oculos, qui sub terra sunt, idem facere. Quippe quum multa germina enascantur sub terra, paulo celeriter et fortiter plantam pullulare. Ergo tu de his etiam, ait, idem quod ego intelligis. Utrum vero terram dumtaxat aggresseris, an etiam bene circum plantam compresseris? Profecto compresserem, inquam. Etenim nisi compressa sit, sat acio solum non compressum propter aquam instar luti futurum, ne per solem ad limem usque siccat. Itaque periculum esset, ne plantę ab aqua propter humoris copiam putrescerent; propter siccitatem vero exarescerent, dum ab laxitate terre radices torquerent. Itaque de vitium quoque, mi Socrate, consilio nihil non, quod mihi cognitum sit, intelligis. Num et firmi, inquam, sic erit consuerenda? Sic aratro, aut Ischomachus, atque etiam arbores frugiferas annes ita consuerenda esse. Nam que in vitium consilio recte conveniunt, cur in aliis consilio improprie? At oleum, inquam ego, quo pacto consueremus? Hac etiam in parte me tentas, ait, quum rectissime rem intelligas. Nam vides sane profundiorē olei scrobem fodi, quod maxima ex parte ad vias foditur; vides et in omnibus plantariis esse stipites; vides plantarum omnibus capitibus eorum imponi, et partes in annulis plantis summas esse tectas. Hec omnia video, inquam. At quum vides, ait, quid eorum tibi cognitum non est? Num ignora, mi Socrates, ait, quo pacto supra eorum testam colloces? Nihil istorum

εἴπας, ὦ Ἰσχομάχη, ὄνομα, ἀλλὰ πάλιν ἐννοῶ τί ποτε, ὅτι πάλαι ἤρην με συλλέξῃς ἐν ἐπιστάμῃ σου, οὐκ ἔρην. (10) γὰρ λέγουσιν ἔρην ἂν εἰπὴν οὐδὲν ἢ δαί φουτῆν ἐπὶ δὲ με καὶ ἐν ἑκάστῳ ἐπεχίρῃσας ἔρην, ἀποκρίνομαι σοι, ὥς σὺ φῆς, ἄπειρ σὺ γινώσκεις ὁ δὲ οὖν λεγόμενος γεωργός. (11) Ἄρα, ἔρην, ὦ Ἰσχομάχη, ἢ ἐρώτησις διδασκαλίας ἐστίν; ὅτι γὰρ δὲ, ἔρην ἔρην, κατανοήσω ἢ με ἐπηρεάζῃσας ἑκάστη ἐγὼν γὰρ μὲ δὲ ἂν ἔρην ἐπιστάμαι, ὁμοῖα τοῦτο ἐπιδεικνύς ὅτι οὐκ ἐνόςμῃσιν ἐπιστάσθαι ἀναγκαῖον οἷός ἐστι καὶ ταῦτα ἐπιστάμαι. (12) Ἄρ' οὖν, ἔρην ὁ Ἰσχομάχῳ, καὶ περὶ ἀρτορίου ἐρωτῶν ἂν σε πότερην καλὸν ἢ οὐ, δυναμῆν ἂν σε πείσῃ ὥς ἐπιστάσαι διαδοκίμασθαι τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἐκ ἀγρόρια; καὶ περὶ ἀλεχτῶν ἂν δυναμῆν ἀναπέσαι ὥς ἐπιστάσαι αὐλεῖν, καὶ πλεῖς λογαράσθαι καὶ τῶν ἑλλαντικῶν τούτων; ἴσως ἂν, ἔρην ἔρην, ἐπειδὴ καὶ γεωργίην ἀνέπεισας με ὥς ἐπιστάμαι εἶπας, καίπερ εἰδὼς ὅτι οὐδὲς πώποτε με ἐδίδασκε ταύτην τὴν τέχνην. (13) Οὐκ ἔστι ταῦτ', ἔρην, ὦ Σωκράτης, ἀλλ' ἔρην καὶ πάλαι σοι ἔλεγον ὅτι ἢ γεωργία οὕτω φιλόνηρος ἐστὶ καὶ πράξις τέχνης ὥστε καὶ ὀρέοντες καὶ ἀκούοντες ἐπιστήμονας οὐδὲς ἐαυτῶν ποιεῖν. (14) Πολλὰ δ', ἔρην, καὶ αὐτὴ διδάσκει ὥς ἂν καλλιστὰ τις αὐτῇ γῆρῃ. Αὐτίκα ἤματις ἀναβαίνουσαι μὲν ἐπὶ τὰ ὀνύρα, ὅταν ἔρην τὴν πλησίον ὀνύρον, διδάσκει ἰστέναι αὐτὴν περιπεταίνουσα δὲ τὰ ὀνύρα, ὅταν ἐπιστῇ ἀπὸ τοῦ ὀνύρου ὥς, διδάσκει σπείρειν τὰ ἑλκόμενα ταύτην τὴν ὥραν ὅταν δὲ καὶ οὐδὲν ἢ ὑπὸ τοῦ ἡλίου φῆς γλυκαίνουσαι τὰς σταχυλὰς, ὁλοκρότῳ οὕτω διδάσκει ἐαυτὴν φυλάειν καὶ πεποιεῖν τὴν ὀνύραν, διὰ πολυπορίαν δὲ τοὺς μὲν πείπουσας ἐκκινούσας βότρυς, τοὺς δὲ ἐν ὀνύροις φέρουσας, διδάσκει τραγῆν ἐαυτὴν, ὥστερ τὰ σῦκα συκαῖουσι, τὸ ἄρτιον εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ.

Ἐνταῦθα δὲ ἐγὼ εἶπον, Πῶς οὖν, ὦ Ἰσχομάχη, εἰ οὕτω γὰρ βελία ἐστὶ μαθεῖν τὰ περὶ τὴν γεωργίαν καὶ πάντες ἡμεῖς ἴσασιν εἰ δαί ποῖται, οὐχὶ καὶ πάντες πράττουσιν ὁμοῖως, ἀλλ' οἱ μὲν αὐτῶν ἀρόντος ἐν ᾧ καὶ περισσὰ ἔχουσιν, αἱ δ' οὐδὲ τὰ ἀναγκαῖα δύνανται ποιεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ προκοφίλουν; (2) Ἐγὼ δὲ σοι μῆνο, ὦ Σωκράτης, ἔρην ὁ Ἰσχομάχῳ. Οὐ γὰρ ἢ ἐπιστήμη οὐδ' ἢ ἀνεπιστημονία τῶν γεωργῶν ἐστὶν ἢ ποιήσας τοὺς μὲν εὐπορεῖν, τοὺς δὲ ἀπόρους εἶναι. (3) οὐδ' ἂν ἀκούσας, ἔρην, λόγων οὕτω διαθέντος ὅτι διεσθαρτὰς ὁ οἶκος, διότι οὐχ ἡμεῖς ὁ σπορέας ἔσταιμεν, οὐδ' ὅτι οὐκ ὁρῶς τοὺς ὄρους ἐρύττειται, οὐδ' ὅτι ἀρόντας τις τὴν γῆν φέρουσαν ἀμπελῶν ἐν ἀρόρῃ ἐρύττειται, οὐδ' ὅτι ἡγνῆσθαι τις ἐν ἀγρόνῳ ἐστὶ τῶ σπόρῳ νεὶν προεργάζεσθαι, οὐδ' ὅτι ἡγνῆσθαι τις ὡς ἀγρόν ἐστὶ τῇ γῇ κάρπον μεγύνειν. (4) ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἐστὶν ἀκούσαι ἀνὴρ οὐ λαμβάνει σίτον ἐκ τοῦ ἀγροῦ, οὐ γὰρ ἐπιμαίεται ὡς

perfecto, inquam, ischomache, quae commemorasti, ignoro: sed rursus necum ipse cogito, quomobrem, quam tu me summam interrogas, an conserder rationem tenerem, id negaverim. Non enim videtur dicere posse, quo pacto constatio fiat. Verum idem posteaquam singillatim interroga me coepisti, ea respondeo tibi, quemadmodum ais, quae tu ipse scis, qui quidem insigniter agricultura peritus esse perhiberis. Nam, inquam, ischomache, interrogatio quaedam est doctrina? Nam modo assummavero, quo pacto de singulis ex me quaveris. Etenim dum me per nota ducis, atque his consilia commoustras, quae me putabam ignorare, persuades, ut optior, etiam illa me scire. Au igitur, ait ischomache, si etiam de argento te interroga, homini ait, necne; persuadere te possim, nosse te rationem explorandi hanc et adhibendi nummos? Idem de cibicinis si te roga, nam persuadere possim, scire te caucra cibicis? Itemque de pistoribus et aliis hominibus? Fortassis, inquam ego, quando tamen me persuasisti, peritum me agri colendi esse, quamquam sciam hanc artem nullam unquam me docuisse. Nihil horum est, inquit, mi Socrates. Immo jam pridem dictam tibi, tantum esse erga homines agriculturam beneficiam, tanquam mitem hanc artem esse, ut videntes et audientes statim perfici sui efficiat. Multa etiam ipsa docet, quo pacto quis ea pulcherrime usi possit. Primum vitis in arbores, qui quidem aliquam arborem vicinam habent, ascendens docet, quae ratio efficiere debeat, ut vitis consistat. Deinde pampinos explicans, quomodo sunt ejus vinee adhuc tenerae, docet ea, quae tum temporis soli expostola sunt, quibus aliqua esse legenda. Quam autem jam tempus est, ut vinee a sole durescant, tum foliis deciditibus, docet ipsa, se noliari debere, ac fructum esse maturum. Ob fecunditatem denique, quod alias vineas maturas ostendit, alias adhuc crudiores ferat, decerendum ex ipsa semper esse docet quod targeat, quemadmodum et feras legi solent.

CAPUT XX.

Tum ego, qui sit igitur, inquam, ischomache, si quidem ea, quae ad agriculturam pertinent, tam ad discendum facilia sunt, atque omnes ex arquo sciunt, quid in ea faciendum sit, ut non etiam omnes pari ratione litem exerceant; sed alii magna rerum in abundantia copiose vivant, alii ne necessaria quidem parare possint, atque etiam arce alieno sint obruti? Id equidem exponam tibi, Socrates, ait ischomachus. Nec enim vel agricolarum scientia, vel inscientia facit, ut alius copia quorundam suppetat, alii penuriam inopia. Nec tu facile audieris hunc sermonem hujusmodi quendam: Res familiaris pessum fuit, quod seminator non equabiliter semen in agrum sparsit, vel quod recte plantarum ordines non instituit; vel quod, quam nescire an solum aliquod vites ferret, in sterili ras solo conseruit; vel quod ignoravit aliquis, etiam hominem esse sententi, novalem exerceat; vel quod ignoravit, bonum esse terrae fimum admiscere. Sed multo magis audire est: ille frumentum ex hoc fundo nullum accipit: non enim curam adhibet, ut

αὐτῷ σπεύρεται ἢ ὡς κόπρος γίγνεται. Οὐδ' ὅσον ἔχει ἄνθρωπος γὰρ ἐπιμελεῖται ὡς φυτεύσῃ ἀμπελοῦς οὐδὲ αἱ οὐραὶ οὐκ αἰσθάνονται αὐτῶν. Οὐδὲ θάνατον οὐδὲ σκῆλα ἔχει ἄνθρωπος γὰρ ἐπιμελεῖται οὐδὲ ποιεῖ οὐκ αἰσθάνεται ἔργον. (5) Τοιοῦτος, ἔργον, ἴσθιν, αἱ Σαρματαὶ, αἱ διασπείροντες ἀλλήλων οὐκ ἐμμελῶς τοὺς ἀμπελοὺς καὶ πρὸς τὸν πόλεμον μὲλλον ἢ οὐ δοκούντες σπῆρναι ἐκτρέφονται εἰς τὰ ἔργα. (6) Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἴσθιν ἐν οἷς τῶν στρατηγικῶν ἔργων οὐ γνοίμαθ' διασπείροντες ἀλλήλων οἱ μὲν βελτίονες οἱ δὲ χειρόνους εἰσιν, ἀλλὰ ἀπερὶσπικνυμῶναι. Ἀ γὰρ καὶ οἱ στρατηγοὶ τοὶ γινώσκουσιν πάντας καὶ τῶν ἰσχυρῶν οἱ πλείστοι, ταῦτα οἱ μὲν ποιοῦσι τῶν ἀρχόντων οἱ δ' οὐ. (7) Οἷον καὶ τοὶ γινώσκουσιν πάντας ἐπὶ τῇ πολέμῳ πολεμικῇ πολεμικῇ βελτίον ἐστὶν ταπεινῶν πολεμικῶν οὐκ αἰσθάνονται ὡς ἀνδρῶν μέγαντες, αἱ δὲ τῶν τοῖων, γινώσκοντες οἱ μὲν ποιοῦντες οὐκ αἰσθάνονται οἱ δ' οὐ ποιοῦσι. (8) Φυλακῆς πάντες ἴσθιν ἐπὶ βελτίον ἐστὶν καθεστάναι καὶ ἡμέραν καὶ νυκτερινὰς πρὸς τοῦ στρατοπέδου. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οἱ μὲν ἐπιμελοῦνται ὡς ἔχοντες, οἱ δ' οὐκ ἐπιμελοῦνται. (9) Ὅταν τε αὖ δὲ στενοπέδον ἴσθιν, πάντες χαλεπὸν εὐραὶν ὅτι οὐ γινώσκουσιν ἐπὶ προαταλαβάνῃ τὰ ἐπικαιρὰ κρείσσον ἢ μή. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οἱ μὲν ἐπιμελοῦνται οὐκ αἰσθάνονται, οἱ δ' οὐ. (10) Ἀλλὰ καὶ κόπρον λέγουσι μὲν πάντες ἐπὶ ἀριστον εἰς γεωργίαν ἐπὶ καὶ ὁρῶσι δὲ αὐτομάτην γεωργίαν ὅμως δὲ καὶ ἀκριβοῦντες ὡς γίγνεται, καὶ ῥῆθον δὲ πολλὴν ποιεῖν, οἱ μὲν καὶ τοῦτο ἐπιμελοῦνται οὐκ αἰσθάνονται, οἱ δὲ ἀπερὶσπικνυμῶναι. (11) Καίτοι ὕδωρ μὲν δ' ἀνὰ τοῖς παρέχει, τὰ δὲ κοίλα πάντα τιμῶνται γίγνεται, ἢ γὰρ δὲ ὕδωρ παντοῖαν παρέχει καθαρίειν δὲ δὲ τὴν γῆν τὸν μέλλοντα σπείρειν αἱ δ' ἐκποδὴν οὐκ αἰσθάνονται, ταῦτα εἰ τις ἐμβάλλει εἰς τὸ ὕδωρ, ὅ ἡρόνος ἢ ὅ ἡρόνος ἀνὰ τοῖς οἷς ἢ γὰρ ἡδέεται. Ποῖα μὲν γὰρ ὕλη, ποῖα δὲ γῆ ἐν ὕδατι στασιμῶν οὐ κόπρος γίγνεται; (12) Καὶ ὅσα δὲ θέραι πείρας δέβει ἢ γῆ, ὑποτρεῖται τὸ ὕδατος πρὸς τὸν σπῆρνον ὁ ἀμυδαῖος πρὸς οὐτὴν, καὶ ταῦτα γινώσκουσιν μὲν πάντες, καὶ ὡς τὸ ὕδωρ ἐξέρχεται τάρρος καὶ ὡς ἡ ὕλη κολάζεται μηχανῇ πᾶσι τοῖς ἀνάλμοις (καὶ) ὑγροῖς τε καὶ ἡρόνοις. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐπιμελοῦνται οἱ μὲν οἱ δ' οὐ. (13) Εἰ δὲ τις παντάπασιν ἀγνοῖς εἴη τί δύναται φέρειν ἢ γῆ, καὶ μήτε ἰσθίειν ἔχει καρπὸν μὴδὲ φέρειν αὐτῆς, μήτε τοῦ αἰσθάνονται τὴν ἀλλοίαν περὶ αὐτῆς ἔχει, οὐ πολλὴ μὲν ῥῆθον γῆς πείρας λαμβάνειν παντὶ ἀνθρώπῳ ἢ ἰσθιν, πολλὴ δὲ ῥῆθον ἢ ἀνθρώπου; οὐ γὰρ ἔστιν εἴη ἐπὶ ἀπῆρθε δεικνύειν, ἀλλ' ἀπῆρθε εἴη τὸ δύναται καὶ αἱ μὴ σφηνίζει τε καὶ ἀλλοίαν. (14) Δοκεῖ δὲ μοι ἢ γῆ καὶ τοῦς κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς τῶν ἐγγίοντα καὶ ἐμμελῆ πάντα παρέχειν ἀριστὰ ἐξέρχεται. Οὐ γὰρ ὥσπερ τὰς ἄλλας τέχνας τοὺς μὴ ἐργαζομένους ἐστὶν προαταλαβάνῃ ἐπὶ οὐκ αἰσθάνονται γῆν δὲ πάντες οἰδῶσιν ἐπὶ αὐτῶν πᾶσι τοῖς. (15) Ἀλλ' ἢ ἐν γεωργίᾳ ἐστὶν σφῆρς ψυχρῆς κατ' ἡρόνος κατ' ἡρόνος. Ἰς μὲν γὰρ ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἔχον ἀνὰ τῶν ἐπικτηθῆναι ὁδὸς τοῦτο αὐτῶς αὐτὸν πείθει δὲ μήτε ἄλλαν τέχνην χρηματο-

semen in eam spargitur, vel ut fructum habeat. Vinum hic non habet: non enim curam adhibet in conserendis vitiis, et colendis, quas habet, et sunt fertiles. Nec oleum nec fœcus habet: non enim efficit egra vinodique se, ut habeat. Modusmodi auge, ut Socrates, in quibus agricolæ, quum inter alia differant, etiam diversam fortunam experiantur; idque multo magis, quam qui sapienter ad opera quiddam invenisse existimantur. Etiam imperatores interdum quibuscumque in actibus imperatoris, quum intelligentia non differant, nihilominus alii meliores, alii deteriores sunt, haud dubie propter diligentiam. Nam quæ duces cunctis norunt, et peritorum pars maxima, ea duces alii faciunt, alii non faciunt. Vesbi gratia, norunt omnes potius esse, et qui per agrum hostium transeunt, instructis ordinibus iter faciunt, quod ita dimicantur commodissime sint, si oves erat: hoc quam scilicet, inquam, alii perstant, alii non. Nō sunt omnes optimi esse, diurnas et nocturnas excubias ante castra constitut: verum id quoque ut fiat, aliis est curæ, aliis non est. Difficile sit aliquem reperiri, qui quum mentis angustia transcendendi supi, non intelligat potius esse, et preoccupari opportuna loca, quam non: nihilominus hoc quoque alii faciunt, alii non. Etiam fructum sicut omnes ad agriculturam optimum quiddam esse, ac provenire hunc sua sponte vident: tamen ut ut accuratè sciunt, quo pacto conficiatur, ac facile copiam ejus haberi posse, curam adhibent alii, ut colligat, alii negligunt. Atqui æquum deus, qui supra nos est, suppediat, et omnia eava, palustria sunt, et variam materiem seum ipsum præbet, quod quidem ab eis purgare debet qui semenlem est facturus; quæ vero renoventur, his in aquam coniectis tempus ipsum effecerit aliquid terre gratum. Nam quæ materies, quæ terra non in aqua consistente simul sit? Quam item curationem seum requirit, sive humiditas æquo ad semetipsum, seu ad conditionem salis, norunt omnes; item quo pacto fossis aqua educatur, et terra salis corrigatur, miscendo eam cum aliis non salis, et humidis, et sicis: verum hæc quoque nonnulli diligentia sua complectuntur, alii non item. Quod si quis omnino ignoret, quid terre seum possit, ac neque fructum ipsius aliquid, neque plantam inspicendi copiam habet, neque sit ex quo verum audire de eo possit: an non multo facilior est cultus homini facere soli periculum, quam vel equi, vel hominis? Nec enim quiddam est, quod fallendi causa ostendit; et simpliciter quid vel possit, vel non possit, declarat cum indicatione veritatis. Videtur etiam militi terra ignavos et industries egregie explorare, quæ omnia ad cognoscendum ac discendum facili exhibeat. Non enim, ut in artibus ceteris uti excavatione inscitie licet illi qui eas non exercent, ita etiam hic sit: sed terram norunt omnes, quum beneficium accipit, beneficium rependere. Quæ autem per agriculturam exercetur, ea insignis est ignavi animi accusatrix. Nam posse hominem absque necessario victu vivere, nemo sibi alibi ipsi persuadet: at qui artem aliam nullam, quæ rem faciat, norit, neque agrum

ποῦν ἐπιστάμενος μετὰ γεωργεῖν ἐθέλων φανερόν ἐστι κλίπτειν ἢ ἀρπάζειν ἢ προβαίνειν διακρίνεται βιωτέειν, ἢ παντοπόσον ἀλλοτριότης ἐστίν. (16) Μῆτις δὲ διαφέρειν ὡς πρὸ λυστέλαις γεωργίαν ἐρη καὶ μὴ λυστέλαις, ὅταν ὄντως ἐργαστήριον καὶ πλεόνων ὁ μὲν ἐρη τινὲ ἐπιμελείας ὡς τὴν ὥραν αὐτοῦ ἐν τῷ ἔργῳ οὐ ἐργάζεται ὄντων, ὁ δὲ μὴ ἐπιμελεῖται τούτων. Ῥάδιος γὰρ ἀνὴρ εἰς παρὰ τοὺς ὅκους διαφέρει τῷ ἐν ὥρᾳ ἐργάζεσθαι, καὶ ἀλλῶς γὰρ ἀνὴρ διαφέρει τῷ πρὸ τῆς ὥρας ἀπέναντι. (17) Τὸ δὲ δὴ εἴν ῥαδιουργεῖν ἐστὶ ὡς τῆς ἡμέρας τοὺς ἀνθρώπωνας ῥάδιος τὸ ἔμειν διαφέρει τῷ ἔργῳ παντός.

(18) Ἄλλως καὶ ἐν ταῖς ἀντιπολίταις παρὰ στάθην διακρίνεται ὅστιν ἐστὶ τοῖς ἑκατὼν σταθμοῖς ὀφεινέων ἀλλήλων ἀνθρώπων τῷ τέρει, ἀμφοτέρω καὶ νῦν ὄντες καὶ ἱστανόντες, ὅταν ὁ μὲν πρῶτος ἐρ' ὅπρω ὀφείληται, βαδίζων, ὁ δὲ ῥαδιουργεῖ τῇ ψυχῇ καὶ παρὰ κτήσας καὶ ὑπὸ σκίσις ἀναπαύσεως τε καὶ θωμάσας καὶ φέρας ὀφείληται μαλακίας. (19) Οὕτω δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις πολλὰ διαφέρειν ὅστις ἐν ἀνθρώπῳ οὐκ ἀπέναντι ἐρ' ὅπρω τεταγμένον εἶναι, καὶ οὐ μὴ πρῶτον ἐρ' ὀφείληται πρῶτος τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι καὶ ὀφείλων ῥαδιουργεῖν.

(20) Τὸ δὲ καὶ τὸ καλῶς ἐργάζεσθαι ἢ κακῶς ἐπιμελεῖσθαι, τούτω δὲ τοσούτων διαφέρει ὅσον ἢ ὡς ἐργάζεσθαι ἢ ὡς ἀργῶν εἶναι. Ὅταν ἐκπύκνυνται, ἵνα ὡς καθαρὰ καὶ ἀπαικτοῦ γίνονται, οὕτω ἐκπύκνυνται ὡς τελευτῶν καὶ καλλίως τὴν ἡλὸν γίνεσθαι, πῶς οὕτως οἷα ἀργῶν ἀν' ἡμέρας εἶναι. (21) Τὰ αὖν συντρέχοντα τοὺς ὅκους πολλὰ μᾶλλον ταῦτα ἐστὶν ἢ αἱ λέαν ἀντισημειούσιναι. Τὸ γὰρ τὰς μὲν δαπάνας χωρεῖν ἐνταῖς ἐκ τῶν ὁρίων, τὸ δὲ ἔργα μὴ τελεῖσθαι λυστέλουνται πρὸς τὴν ἐπαρτήν, ταῦτα οὐκ εἰς θαυμαστὴν ἐκ τῶν ἐν τῇ περιουσίας ἐκδοῦν παρέχεται. (22) Τοῖς γὰρ μὲν τοῖς ἐπιμελεῖσθαι δυναμένοις καὶ συντακτέμεν γεωργοῦσιν ἀντικαταστήσιν ἡγεμονίας ἀπὸ γεωργίας καὶ αὐτὸς ἐπετρέφεται καὶ ἐμὲ ἐδιδάσκει ὁ πατήρ. Οὐδέποτε γὰρ εἰς χῶρον ἐξεργασμένον ἀνίσταται, ἀλλ' ἔστιν ἢ ἐκ ἀμείνων ἢ ἐκ ἀδυναμίας τῶν ἐκτεταμένων καὶ ἀργῶν καὶ ἀρτέντων ἀπὸ τούτων ἀνίσταται. (23) Τοῖς μὲν γὰρ ἐξεργασμένοις ἐρη καὶ πολλὰ ἀργυρίου γίνεσθαι καὶ ἐπίδοτον οὐκ ἔχοντα τοὺς δὲ μὴ ἔχοντες ἐπίδοτον οὐδὲ ἡδονὰς ἡμῶς ἐνὸς παρέρχεται, ἀλλὰ πᾶν κτήμα καὶ ὄρεμα τὸ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἵν' αὐτοῖς καὶ εὐφραίνων μάλιστα ὦσιν. Οὐδὲν οὖν ἐρεῖ πλεονα ἐπίδοτον ἢ χῶρος ἐξ ἀργῶν πᾶμφορος γίνεσθαι. (24) Εἰς γὰρ ἴσθι, ἐρη, ὁ Σώκρατες, ἐστὶ τῆς ἀρχαίας τιμῆς πολλὰς πωλησάμενος χῶρος εἰσὺν ἡμῶς ἡδὴ ἐπὶ πωλησάμεν. Καὶ ταῦτο, ὁ Σώκρατες, ἐρη, οὕτω μὲν πολλὰ εἶναι τὸ ἐνὸς ἡμῶς, οὕτω δὲ καὶ κατὰ ῥάδιον, ἔστιν ὡς ἀκούσας οὐ τοῦτο ἐμὲ ὁμοῖος ἐπιστάμενος εἶπαι, καὶ ἄλλων διδάσκει, ἐκ βούλῃ. (25) Καὶ ὁ ἐμὲ δὲ πωλὴν οὕτω ἐμὲ παρ' ἄλλων τοῦτο οὕτω μαρτυρῶν εἶπεν, ἀλλὰ διὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ φιλοπονήν ἐπιδομῆσαι ἐρη τοσούτων χωρίων ὅπως ἔχει, ἐστὶ ποσὶ ἡμῶς καὶ ὀρεμα ἡμῶς ἔστιν. (26) Ἦν γὰρ τοι, ἐρη, ὁ Σώκρατες,

colere vult, si prae se fieri, quod vel forando, vel pariendo, vel mendicando victum quaerere cogit; aut cuiuslibet rationis est expertus. Alebat etiam vinum in hoc; ut agricultura vel fructuosa sit, vel cum detrimento conjuncta, aliam esse; et, quum operarii sunt, et quidem compotes, aliam curam adhibere in hoc, et operarii suo tempore opere sociando occupantur, alius id non curet. Nam facile vir unus deum aliis praestat, id suo tempore opus faciat; et alius in hoc a ceteris differt ut ante tempus discedat. Permittere autem hortibus, ut tempore segetum opus faciant, id vero facile dimidiam solvendo partem operis praestat locototius. Sicut et in ignibus ad ducenta stadia nominatum Rondas a se invicem stadiis centum distant ad celeritatem, quamquam et ambo aut juvenes, et valetudine integra utantur; quando scilicet unus id agit, cujus causa proficiscendi fuerat initium, alius animo est soluto, ac propter fontes, et sine umbris quiescendo se recreat, omnibus spectat, et auras teneras capit. Sic etiam in ipsis operibus perficiendis multum inter se differunt illi qui agunt quod est ipsis mandatum, et qui hoc non agunt, sed se opus faciant, per textas quodam inveniunt, congesta etiam otiosius facultate. Recte autem opus facere, vel negligenter curam faciendo adhibere, haec tantum inter se differunt habent, quantum inter se differunt propterea opus facere, vel propterea otiosum esse. Ut quum postulant, qui peragere viles a materia debent, sic pastinant, ut et expiosior et pulchrior materia succrescat; quo pacto non esse dixeris hoc otiosum? Quae igitur familias detrimento afficiant, multo magis haec sunt, quam ille imperitiae nimis. Nam quum sumptus integri ex se familiari procedunt, opera vero non periculis ita, ut sumptus congrua redant utilitas; minus videri non debet, egestatem hinc pro abundantia rerum oriri. Eam vero quaestum ex agricultura, qui diligentiam adhibere valentibus, et non sine contentione virum agriculturam exercentibus ad parandam rem efficacissimus est, pater meus et ipse fecit, et me docuit. Nonquam enim permittit, ut agrum emerget cultum; sed hortabatur, ut eum, qui vel per negligentiam vel possessorem inopiam incultum, nimisque consitus esset, mercarer. Nam agros excoltos magno parvi pretio dicebat, et incrementum nullum habere: qui autem incrementum nullum haberent, eos neque voluptates paros suppeditare dicebat. Nimirum quidquid vel possideretur, vel educaretur; quod in melius proficeret, id etiam plurimum delectationis afferre putabat. Nulli autem majus incrementum habet, quam si fundus ex inculto sua fertilissimus. Certe, mi Socrates, scire debes, nos complures fundos effecisse tales, ut iam multipliciter antiquum pretium asperant. Atque hoc inventum, Socrates, tanti est pretii, tamque ad discendum facile, ut quum modo primum illud audieris, neque tamen ejus peritus, atque ego, discedas; possisque, et velis, alium etiam docere. Meus quoque pater neque didicit illud ab alio, neque sollicito meditando reperit; sed propter studium agriculturæ ac laborum, quo flagrabat, talem se fundum concupivisse narrabat, ut simul et quod ageret, et de quo utilitate percepta delectaretur, haberet. Erat enim a natura pater meus, mi

φύσει, ὥς μοι δοκεῖ, φιλοσημαρτῆς Ἀθηναίων δ' ἐμὸς πατήρ. Καὶ ἐγὼ μάλιστα ἀκούσας τούτου, ἤρξαμην αὐτὸν, Πότρεα δὲ αἱ Ἰσχύμαχε, ὁπόσους εἰσπράττατο χροῖας δὲ πατὴρ πάντας ἐκείνητος, ἣ καὶ ἀπεδίδωτο, εἰ πολὺ ἀργύριον εὐρίσκει; Καὶ ἀπεδίδωτο νῆ Δί', ἔφη δὲ Ἰσχύμαχος ἀλλὰ ἄλλαν τοι εὐθὺς ἀνταμείψει, ἀργὸν δέ, διὰ τὴν φιλοσημαρτίαν. (αἰ) Ἀέγεις, ἔφη ἐγὼ, ὦ Ἰσχύμαχε, τίς οὐκ οἶστί τὸν πατέρα φιλοσημαρτῶν εἶναι οὐδὲν ἥσσον ἢ οἱ ἡμποροὶ φιλοστοί; εἶπε. Καὶ γὰρ οἱ ἡμποροὶ διὰ τὸ πρὸς τὴν πλῆθιν αὐτῶν εἶναι, ὅπου ἂν ἀκούσωνται πλείστον εἶναι, ἐκείσε πλείους ἐπὶ αὐτὸν καὶ Αἰγυπτον καὶ Ἑβραίων καὶ Σικελίων πόντων περῶντας (βῆ) εἵπειτα, δι' ἡσθόντες ὁπόσους δίδανται πλείστον ἀγοραῖν αὐτὸν διὰ τῆς θαλάσσης, καὶ ταῦτα αἰς τὸ πλεόν ἐνέβραυν ἐν ἱσπερ αὐτὸν πλείους. Καὶ ὅταν δαδῶσιν ἀργύριον, οὐκ εὐκὶ αὐτὸν ὅπου ἂν τῶρισται ἀπέβαλον, ἀλλ' ὅπου ἂν ἀκούσωνται τιμᾶσθαι τὰ μέγιστα τὸν εἶπον καὶ περὶ πλείους αὐτὸν ποιεῖνται οἱ ἀνθρώποι, τούτους αὐτὸν ἀγοραῖς παραδίδωσι. Καὶ ὁ εὖς δὲ πατὴρ οὕτω πως δοκεῖ φιλοσημαρτῆς εἶναι. (αἰ) Ἡρὸς ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Ἰσχύμαχος, Σὺ μὲν ποιεῖς, ἔφη, ὦ Σώκρατες· ἐγὼ δὲ καὶ φιλοκαδομήμους νομίζω οὐδὲν ἥσσον ὅτινες ἂν ἀποδιδόνται ἐξοκαδομήνους τὰς οἰκίας, αἰτ' ἄλλας οἰκοδομοῦσι. Νῆ Δία ἐγὼ δὲ γέ σοι, ἔφη, ὦ Ἰσχύμαχε, ἐπεμύσας λέγω ἢ μὴ πιστεύειν σοι φύσει νομίζω φιλεῖν ταῦτα πάντας ἀρ' ἂν ἂν οὐκ ἐπιλείπονται νομίζωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ.

Ἀτὰρ ἐννοῶ γε, ἔφη, ὦ Ἰσχύμαχε, ὥς αὐτῇ ὑποθέσει ὣν τὸν λόγον βοηθοῦντα παραστήσει. Ὑπέρβου γὰρ τὴν γεωργικὴν τέχνην παῶν εἶναι εὐμαθεστάτην, καὶ νῦν ἐγὼ ἐκ πάντων ὧν εἰρήκας τούτω οὕτως ἔχειν παντοῦ πασιν ὑπὸ σοῦ ἀναπείσθαι. (αἰ) Νῆ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχύμαχος, ἀλλὰ τοῦτ' οἱ, ὦ Σώκρατες, τὸ πάσις κοινὸν ταῖς πράξεσι καὶ γεωργικῇ καὶ πολιτικῇ καὶ οἰκονομικῇ καὶ πολεμικῇ τὸ ἀρχαῖον εἶναι, τοῦτο δὲ συνομολογοῦ σοὶ ἐγὼ πολὺ διαφέρειν γνώμῃ τοὺς ἐτέρους τῶν ἐτέρων (βῆ) οἷόν καὶ ἐν τρίτῃ, ἔφη, ὅταν πελαγίζωσιν, καὶ δὴν περὶν ἡμερῶν πλοῦς διακύνοντες, οἱ μὲν τῶν καλεστωῶν θύνανται τοιαῦτα λέγειν καὶ ποιεῖν ὥστε ἀκούειν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἐθελόντως ποιεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀγνώμονες εἰσιν ὥστε πλείον ἢ ἐν διπλασίῳ χρόνῳ τὸν αὐτὸν ἀνέσταναι πλοῦν. Καὶ οἱ μὲν ἰδρύνοντες καὶ ἐπαινούμεντες ἀλλήλους, ὅ τε καλεῶνται καὶ οἱ παιδόμενοι, ἐκβαίνουσιν, οἱ δὲ ἀνδραγαθίζουσιν, μισθόντες τὸν ἐπιστάτην καὶ μισομένους. (γῆ) Καὶ τῶν στρατηγῶν τῷτ' ἀπαφύρουν, ἔφη, οἱ ἔτεροι τῶν ἐτέρων οἱ μὲν γὰρ οὔτε ποιεῖν ἐθελόντας οὐκ ἐκινῶντες παρήγγοντα, πειθεσθαι δὲ οὐκ ἐθέλοντας οὐδ' ἐθελόντας ὅπου ἂν μὴ ἀνάγκη ᾖ, ἀλλὰ καὶ μεγαλυμένους ἐπὶ τῷ ἐνατιοῦσθαι τῷ ἀρχοντι· οἱ δὲ αὐτοὶ οὕτω οὐδ' αἰσχυμένους ἐπισταμένους παρήγγον-

Socrates, inter omnes Athenienses, agriculturæ, non quidem sententia, studiosissimus. Quibus auditis, equidem ex ipso querebam: Utrum autem, inquam, Ischomachus, pater tuus fundos omnes, quos excoluit, possedit ipse; an etiam vendebat eos, si magnum aliquod pretium reperiret? Vendebat certe, ait Ischomachus, verum mox vicissim venditi loco alium remebat incultum, idque propter studiosum fructu operis, quod in ipso erat. Dico tū, inquam ego, Ischomache, patrem tuum reversa nihilo tibiū a natura studiosum agriculturæ fuisse, quam mercatores frumentū sunt capidi. Nam in quā studiosissimū sunt frumenti, ubi nūquē maxime ejus esse cūpim andierint, eo se navigia conferrunt, trajecto Egeο, Euxino, Siculο mari. Postquam tantam ejus acti sunt copiam, quantam possunt maxime, per mare evadunt, et quidem illam in navim collocant, quā ipsismet videntur. Ubi pecunia ipsa, opus est, non tenere illud quovis loco abiciunt, sed ubi maximum ejus esse pretium audierint, et ubi sint homines, qui frumentum quantivis restiment, illis afferunt, ac venditum tradunt. Eodem modo pater tuus fuisse studiosus agriculturæ videtur. Ad quæ Ischomachus, Jocris tu quidem, ait, Socrates. Verum ego nihilominus excolendi arum studiosior arbitror esse, qui ædificia absolutis in videntur, ac alia deinde ædificant. Imo per Jovem, inquam, juratus dico tibi, nisi Ischomache, omnino me tibi credere, ipsa natura insititute qui existimes, omnes ea diligere, de quibus aliquid se percepturus utilitatis putant.

CAPUT XXI.

Verum cogito, inquam, Ischomache, quam egregie totam orationem instituto argumento opulentem exhibueris. Summos enim hoc argumentum, artem agriculturæ adiscendum inter omnes alias esse facillimam: Jam vero ex omnibus, quæ divisi, ita se hoc habere proutas ait permissum est. Sic est, ait Ischomachus: de hoc autem, mi Socrates, quod omnibus est actionibus commune, tum agriculturæ, tum adæquistrationis civilis rationi, tum domesticæ, tum bellicæ rei, nimirum ut quæ regendi peritus sit; assenter equidem tibi, alios aliis judio multum prestare. Sicut in trigemū, quom in alio diurnæ sunt navigationes conficiendæ, alii ex eorum numero, qui hirtando naves excitant, ejusmodi quardam proferre ac facere possunt, ut hominibus aulios exaruant ad sponte laborandum; alii tam sunt imperiti, ut duplo plus temporis in eadem navigatione conficienda consumant. Sturms illi cum eodere ac multa jurisdictione, tum is qui cohortatur, quam qui obtemperant, de navi profecturū: hi sine aulore veniunt, ac non solum ipsi profectum odere, sed etiam praefectus ipsos vicissim. Eodem modo etiam inagratiores alii ab alia differunt. Nam alii milites exhibent ejusmodi, qui neque laborem ullum suscipere, neque periculum adire, neque dicto audientes esse, nisi quantum necessitas urgat, velint; atque etiam magnitudo se offerant, propterea quod duci suo adveniant. Idem exhibent quoque nonnullos, qui, si

σιν, ἥν τι τῶν αἰσχυρῶν συμβαίνει. (4) Οἱ δ' οὐ θεοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ ἐπιστήμονες ἀφρονεῖς τοὺς αὐτοὺς τοῖ-
τους, πολλὰ μὲν δὲ καὶ ἄλλους παραλαμβάνοντες, αἰσχυ-
ρομένους τε ἔχουσιν αἰσχυρὸν τὸ ποιεῖν καὶ παθεῖν
οἰομένους βλάπτεσθαι, καὶ ἀγαθολογούμενους τῇ παθε-
σθαι ἕνα ἑκάστου καὶ σήμαπτας, ποιεῖν ὅταν δεήσει,
οὐκ ἀδύνατοι ποιοῦντες. (5) Ἀλλ' ὥσπερ ἰδιωταὶς
τοῦν οἷς ἐγγίγνεται ὕδατοπόσις τις, οὕτως καὶ εἰς τῇ
στρατιῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν ἀφρόντων ἐγγίγνεται
καὶ τὸ φρονοῦν καὶ τὸ φιλομαγεῖσθαι ἀδύνητα. καλὸν
τι ποιοῦντας ἐπὶ τοῦ ἀφρόντος. (2) Ἠρῶς ὅτινα δ' ἂν
ἀφροντα διατεθῶσιν οὕτως οἱ ἐπώμιοι, οὗτοι δὲ ἔρρο-
μένοι γε ἀφροντες γίγνεται, οὐ μὲν δὲ οὐχ οἱ ἂν αὐ-
τῶν ἀριστα τὸ σῶμα τῶν στρατιωτῶν ἔχουσιν καὶ ἀφρο-
τελῶσι καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀριστα καὶ ἴππων ἔχοντες ἀριστον
καὶ ἰππευόντας ἢ παλαεστικώτατα πράκτονδυνάμει,
ἀλλ' οἱ ἂν δύνανται ἐμαρτῆσαι τοῖς στρατιώταις ἀκο-
λουθητὸν εἶναι καὶ διὰ πυρὸς καὶ διὰ παντὸς κοῦδῶν.

(6) Τούτους δὲ δικαίως ἐν τῇ καλοῖς μέγαλοψυχοντες;
ἢ ἂν ταῦτα γενναίως πολλοὶ εἴπωσι, καὶ μεγάλης
χρηρὶ εὐδοκίας οὕτως λέγοιτο πορεύεσθαι οὐ ἂν τῇ γνώμῃ
πολλὰ γέρας ὑπερταῖν θέλωσι, καὶ μέγας τῇ ἐν
αὐτοῖς ἀνὴρ ἔς ἂν μεγάλη δύναμις γνώμῃ διαπραξέσθαι
μύλλον ἢ ῥομῃ. (7) Οὕτω δὲ καὶ ἐν τοῖς ἴδιαις ἔργοις,
ἂν τε ἐπίτροπος ἢ οἱ ἐρασιπλοῖς, ἐν ταῖς καὶ ἐπιστάταις
ἔς ἂν ῥήνται προθύμως καὶ ἀντεταμένους παρέχε-
σθαι εἰς τὸ ἔργον καὶ συνεχεῖς, οὗτοι δὲ οἱ αὐτόντας
εἰσιν ἐπὶ ταῦτά καὶ πολλὰ τῇ παρουσίᾳ ποιοῦν-
τες. (8) Τοῖς δὲ διαπύτοις ἐκπαινόντος, ὃ Σόικρατες,
ἐρη, ἐπὶ τὸ ἔργον, ὅστις δύναται καὶ μέγιστα βλάψαι
τὸν κακὸν τῶν ἐργατῶν καὶ μέγιστα τμήσαι τὸν πρό-
θυμον, εἰ μὴ ἐν ἐπιβόλῃ ποιήσουσιν οἱ ἐργάται, ἔργα
μὲν αὐτῶν οὐκ ἂν ἀγαπήνῃ, ἀλλ' ἂν ἂν ἰδόντας κινή-
θῃσι καὶ μένος ἑκάστου ἐμαρτῆσιν τῶν ἐργατῶν καὶ φιλο-
νοκία πρὸς ἀλλήλους καὶ φιλομαγία χρητίστη εὖσις
ἑκάστου, τούτων ἔργα φαίην ἂν ἔχειν τι θεῶν βασιλικῶν.

(9) Καὶ ἐστὶ τούτο μέγιστον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐν παντὶ
ἔργῳ ὅπου τι δὲ ἄνθρωπον πράττειν, καὶ ἐν γεωργίᾳ
δὲ. Οὐ μόνον μὲν δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἔργῳ λέγω, ἰδόντας
μαθεῖν εἶναι, οὐδὲ ἀπ' αὐτοῦ ἀκούσαντα, ἀλλὰ καὶ παθεῖν
δὲν σῆμι τῷ ταῦτα μύλλοντι διηθεσθαι καὶ φέρεται
ἀγαθῆς ὑπάρχειν, καὶ τὸ μέγιστον δὲ θεῶν γενέσθαι.
(10) Οὐ γὰρ πάντοι μοι δοκεῖ εἶναι τούτῳ τὸ ἀγαθὸν ἀν-
θρώπων εἶναι ἀλλὰ θεῶν, τὸ θεοδύναντον ἔχειν πα-
φῶς δὲ δίδοναι τοῖς ἀληθινῶς σωφροσύνῃ τετελειμένους.
Τὸ δὲ ἀκόνητον τυραννεῖν διδάσκον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅς
ἂν ἡγήνται ἀξίους εἶναι βιοτεῖν ὅσπερ ὁ Τάνταλος ἐν
Ἰδῶν λέγεται τὸν αἰὶ χρόνον διατρέχειν φοβούμενος
μὴ οἷς ἀποδῇ.

quid accidet rei turpis, affici iudore nascuntur. Contra di-
vini, et boni, et periti rectores, quum rei hos ipsos, vel
alios etiam arguuntur accipiunt, talibus ipsis studetur,
ut turpi quiddam patrie verecundia praeceptis noluit, ac re-
ctius esse arbitrantur parere, atque etiam singulis obedientia
delectantur; et universi, quum labores suscipi necesse est,
non illudentes eos suscipiunt. Nimirum ut prius non
nonnunquam hominibus laboris quoddam studium innascitur,
sic etiam in exercitu toto a hominis imperatoribus studium
excitari solet, ut omnes et laborare, et assidue conspecti
cupiant a rectore suo, dum praeclearum aliquod facinus edunt.
Ceterum erga quosque rectores hoc modo milites, qui
eis obsequantur, affecti sunt, hi vero potentes rectores ora-
dant; non illi profecto, qui robustiore sunt corpore praediti,
quam ipsi milites; et iacoboli sagittarumque artem optime
tenent, sique optatum equum subeant, ut loquuntur prestanti-
ssimam equitem et ceteri ante alios discrimen adiant; sed
qui hoc in multum hominibus efficere possunt, ut per ignem,
et quodvis periculum, equestrum statuant. Hoc certe me-
rito quis magnanimitas dixerit, quos sequuntur multi eo
quem diuinus iudicio. Eadem par fuerit dicere, magna cum
manu eum praedicat, cuius voluntati multum magis obse-
qui volunt: ac magnus idem reapse vis est, qui res magnas
consilio potius quam robore perficere potest. Sic in operi-
bus cuiusque soli, sive villicus sit, qui praestit, seu magi-
ster operarium, quicunque prestare suos alacres, et con-
tentis viribus laborantes, et assidue potest: illi vere sunt,
qui proficiunt in bonis, et abundantiam multam rerum
comparant. Domino certe, mi Socrates, ipso in opere con-
specto, qui, et ignavum operarium maximo afficere malo
possit, et alacrem honore maximo ornare, si quidem tunc nihil
ab operariis insignie fiat, non possum equidem eum admi-
rari. Quae vero conspecto moti fuerint, et quidam impetus
operarios intraserit, isque contentio mutua, et ambilio,
quae nemini non est optima, hunc equidem regum quod-
dam ingenium habere dixerim. Atque hoc, mea quidem
sententia, ut quovis in opere maximum est, ubi per homi-
nes aliquid efficitur, ita etiam in agricultura. Non tamen id
profecto dici posse dico vel intuendo vel audiendo semel:
sed equidem aio et institutione illi opus esse, qui praestare
id posse cupiat; et ut indoles in eo bona sit: quod denique
maximum est, divinus si homo necesse est. Quippe non
omnino mihi videtur totum hoc bonum humanum esse, ut
aliquis non invitis imperet, sed divinum: quod quidem us
aperte datur, qui revera prudentie sacris initiati sunt. At
invitis tyrannide quidam premere, mea quidem sententia,
datur his quos dignos esse dii statuunt; et sic vitam degant,
quemadmodum apud inferos agere Tantalum perhibent, in
omne aevum metuentem non bis moriatur.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἄλλ' ἐμοὶ δοκεῖ τῶν καλῶν λόγων ἀνδρῶν ἔργα οὐ μόνον τὰ μετὰ σπουδῆς πραττέμενα δεικνυμένα εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ταῖς παιδείαις. Οἷς δὲ παραγνόμενος ταῦτα γυγνώσκω δεῦναι βούλομαι. (α) Ἦν μιν γὰρ Παναθηναίων τῶν μεγάλων Ἱπποδρόμοις, Καλλιὰς δὲ ὁ Ἱπποκίρκος ἔρως ἐτύχεν Ἀυτολύκου παῖδος δέτος, καὶ γενικηκότα αὐτὸν παγκράτιον ἔχεν ἀγωνεῖν ἐπὶ τῇν θίσιν. Ὡς δὲ ὁ Ἱπποδρόμος Ἰλνῆεν, ἔχον τὸν τε Ἀυτολύκον καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀπῆλθ' εἰς τὴν ἐν Πειραιεὶ οἰκίαν συνείπετο δὲ αὐτῷ καὶ Νικίρατος. (β) Ἰδὼν δὲ ἄριστος Σωκράτης τε καὶ Κριτόβουλος καὶ Ἐρμούγενος καὶ Ἀντισθένης καὶ Χαριμίδης, τοῖς μὲν ἀμφοτέρωσι οἰκίσαντες τινὰ ἐστίαν, αὐτὸς δὲ προεβίβη τοῖς ἀμφοτέρωσι, καὶ εἶπεν, (γ) Εἰς καλὸν γε βραὶν συνετύχηκα· ἐστὶν γὰρ μύλλω Ἀυτολύκον καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ. Οἷμαι οὖν πολλὸν ἂν τὴν κατασκευὴν μοι λαμπροτέρην φανῇ εἰ ἀνδράσι ἐκκαθαβαμένους τὰς φύχας ὥσπερ βραὶν ὁ ἀνδρῶν ἀκακομύκτος εἴη μύλλον ἢ εἰ στρατηγός καὶ ἱππάρχος καὶ σπουδαρχίας. (δ) Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν, Αἰ τοὺ ἐπιστάμεις ἡμῶς καταφρονῶν, οἱ οὐ μὲν Πρωταγόρας τε πολλὸν ἀργύριον δίδωσκει ἐπὶ σοφίᾳ καὶ Γοργίας καὶ Προδίκος καὶ ἄλλους πολλοῖς, ἡμεῖς δ' ὅρας αὐτοῦργούς τινας τῆς φιλοσοφίας ὄντας. (ε) Καὶ ὁ Καλλιὰς, Καὶ πρόσθεν μὲν γε, ἔφη, ἀπεκρυπτόμενος ὡς ἔχον πολλὰ καὶ σοφὰ λόγων, νῦν δὲ, ἐὰν παρ' ἐμοὶ ᾔτῃ, ἐπιδείξω βραὶν ἐμαυτὸν πᾶν πολλῶς σπουδῆς εἶναι δύναι. (ς) Οἱ οὖν ἀμφοτέρωσι Σωκράτην πρῶτον μὲν ὥσπερ εἰσὶς ἦν ἐπαυνοῦντες τὴν κλήσιν οὐχ ὑποσχόμενοι συνδείκνυσθαι ὅς ἐστι πᾶν ἀγρόμενος φανερὸς ἦν εἰ μὴ ἔβριοντο, συνεκρούσθησαν. Ἐπειτα δὲ αὐτῷ οἱ μὲν γυμνασάμενοι καὶ χρυσάμενοι, οἱ δὲ καὶ λευτάμενοι παρεβλῶν. (η) Ἀυτολύκος μὲν οὖν παρὰ τὸν πατέρα ἐκείνῳ, οἱ δ' ἄλλοι ὥσπερ εἰσὶς κατεβλήθησαν. Εὐθὺς (μὲν) οὖν ἐνόησας τις τὰ γυγνόμενα ἡγήσατο· ἐν φύσει βασιλικὸν τε τὸ καλλὸς εἶναι, ἄλλως τε καὶ ἦν μετ' αὐτοῖς καὶ σωφροσύνης καθότι Ἀυτολύκος τότε κατεβλήθη εἰς αὐτό. (θ) Πρῶτον μὲν γὰρ ὥσπερ ὄσαν φέρων ἐν ἐν κατὰ φανῇ, πάντων προσέτρεται τὰ ὅματα, οὗτω καὶ τότε τοῦ Ἀυτολύκου τὸ καλλὸς πάντων εἶλε τὰς θέας πρὸς αὐτόν· ἔπειτα τῶν βράντων οὐδεὶς οὐκ ἐπαύει τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἐαυτοῦ. Οἱ μὲν γε σιωπηρότεροι ἐγίνοντο, οἱ δὲ καὶ ὁρμητικότεροι πᾶσι. (ι) Πάντες μὲν οὖν εἰ ἐκ θεῶν τοῦ κατεχόμενου ἀφροσύνης δοκῶσιν εἶναι· ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ ἄλλων πρὸς τὸ γοργώτερον τὰ βρῆσθαι καὶ φοβερότερον φρίγασθαι καὶ

XENOPHONTIS

CONVIVIUM.

CAPUT I.

Mihi vero memoria digna esse videntur, non tantum quae serio aguntur ab honestis bonisque viris, sed etiam quae inter jocandum. Quibus autem interfuerim, unde sic statum, equidem indicare volo. Panathenais magnis equestres ludi celebrabantur, et Callias, Hipponici filius, Autolycum adhuc puerum, quem amore complectebatur, forte tunc quinterti viciorum ad ludorum spectacula deducebat. Postquam ludi equestres peracti fuissent, Callias una cum Autolyco ejusque patre ad pedes meas, quas habebat in Piraeo, peribat, etiam Nicerato comitante. Quumque Socratem, et Critobolum, et Hermogenem, et Antisthenem, et Charmidem congressus eodem loco conspexisset; jussu quodam eis deducere, qui erant cum Autolyco, ipse recessit ad hos qui erant apud Socratem, et, Peropportune, ait, in vos incidi. Nam Autolycum ejusque patrem convivium sum excepimus. Quasobrem futurum existimo, ut hic apparatus splendidior sit, si viris, quibus animi purgati sint, quo in numero vos estis, ornatum sit convale virorum potius, quam imperatoribus, et equitum magistris, et magistratum petitoribus. Ad ea Socrates, Semper tu nos contemnendo irrides, ait, quod sapientiae discende nomine ingratum Protagorae pecuniam dedisti, et Gorgiae, et Prodicis, et aliis multis; nos vero vides nostramet opera sapientiae studium consecrari. Tum Callias, Equidem antea, ait, celabam vos multa, et quae sapientiae plena, quae praefere poteram. Verum si jam apud me fueritis, demonstrabo vobis, esse me quantivis hominem pretii. Socrati autem qui aderant, initio collaudata, uti par erat, ipsius invitacione, conatos se cum eo non pollicebantur. Quum autem prae se ferret, graviter se laterum, si non sequenter, comitati sunt eum. Deinde partem exercitiae et uncti, partem etiam ludi quom essent, ad ipsos intrarunt. Autolycos apud patrem assidebat, coebat, uti conveniebat, secundum lectum. Qui vero tum animadvertisset, quid ageretur, is statim sibi persuasisset, elegantiam formae a natura quiddam esse regium, praesentem si quis hanc, ut tum Autolycos, cum verecundia modestiae conjunctam haberet. Primum enim, veluti quum nocte palus aliquod exoritur, omnium oculos in se convertit: ita tum quoque Autolyci pulchritudo oculos omnium in eum traheret, deinde illorum, qui eum adspiciebant, omnis erat, cujus animas intendendo non afficeretur. Alii plus solito silebant, alii adeo in gestibus aliquem se componebant. Ac videntur quidem omnem spectata digni, qui ab aliquo deum affati delinuntur: verum qui ab aliis dum affati sunt, eo adiguntur, ut aspectu sint truculentiores,

σφοδρότεροι εἶναι φέρονται, οἱ δ' ἐπὶ τοῦ σύρρονος ἔρωτος ἐνέεισι τὰ τε ἔμματα φιλοφρονιστέρας ἔχουσι καὶ τὴν φωνὴν παραπληροῦν ποιοῦνται καὶ τὰ σχήματα εἰς τὴν διανοητικώτατον ἄρουν. Ἄ δὲ καὶ Καλλίας τότε διὰ τὸν ἔρωτα πρῶτον ἀξιοθέτας ἦν τοῖς τετελεσμένοις τούτῳ τῇ δυνάμει. (11) Ἐκείνῳ μὲν οὐν αὐτοῦ ἐδείκνυντο, ὥσπερ τούτῳ ἐπιτεταγμένοι αὐτοῖς ἐπὶ κρείττονός τινος. Φίλιππος δ' ὁ γέλοιστος κρούσας τὴν θυρὰν εἶπε τῷ ὑπακούσαντι εὐκαγγέλιαι ὅτις τε εἴη καὶ διότι κατέγχετο βούλοντο συνεκκινουμένους δι' παρναίαι ἔρη πάντα τὰ ἐπιτρεῖται ὥστε δειπνῆναι τὰλλότρια, καὶ τὸν παῖδα δι' ἔρη πᾶν πείθεσθαι διὰ τε τὸ φέρειν μηδὲν καὶ διὰ τὸ ἀνάριστον εἶναι. (12) Ὁ οὖν Καλλίας ἀκούσας ταῦτα εἶπεν, Ἀλλὰ μέντοι, ὦ ἄνδρες, αἰσχρὸν στέγης γὰρ φθοῖσθαι εἰσὶν οὖν. Καὶ ἅμα ἀπέβλεψεν εἰς τὸν Αὐτομάκον, δῆλον ὅτι ἐπισκοποῦν τί ἐκείνῳ δοῖται τὸ σκεῦμα εἶναι. (13) Ὁ δὲ στὰς ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ ἐνθά τὸ δειπνῶν ἦν εἶπεν, Ὅτι μὲν γέλοιστος εἰμι ὅτε πάντες ἔμεν δι' προθύμιας νομίμας γελοῦστερον εἶναι τὸ δαλῆτον ἢ τὸ κεκαλῆμενον εἶδεν ἐπιδεικνύμενον. Κατακλίμενοι τοῖνον, ἔρη ὁ Καλλίας. Καὶ γὰρ οἱ παρόντες σπουδῆς μὲν, ὡς ὄρεξαι, μεστοί, γελωτος δὲ ἴσως ἐνδείστεροι. (14) Δειπνούντων δὲ αὐτῶν, ὁ Φίλιππος γελοῖον τι εὐθὺς ἐπεχείρει λέγειν, ἵνα δὲ ἐπιτελοῖεν, ζῶντες ἐνεκα ἐκαλεῖτο ἐκαστοτὲ ἐπὶ τὰ δειπνα. Ὡς δ' οὐκ ἐκίνησε γελωτος, τότε μὲν ἀχέσθους φανερὸς ἐγένετο. Αὐθις δ' ὀλίγον ὕστερον ἄλλο τι γελοῖον ἐβούλετο λέγειν. Ὡς δὲ οὐδὲ τότε ἐγέλασαν ἐκ' αὐτοῦ, ἐν τῷ ματαῦ πεισόμενος τοῦ δειπνῶν, συγκαλυφόμενος κατέκλιτο. (15) Καὶ ὁ Καλλίας, Τί τούτ', ἔρη, ὦ Φίλιππε; ἀλλ' ἢ ὁδύνῃ σε εἴληρε; Καὶ ὁ ἀνασπενόμενος εἶπε, Ναὶ μὲν Δί', ἔρη, ὦ Καλλίε, μεγάλη γὰρ. Ἐπεὶ γὰρ γελωτος εἰς ἀνθρώπων ἀπόλλυται, ἔρρει τὰ ἐμὰ πράγματα. Πρόσθεν μὲν γὰρ τούτους ἐνεκα ἐκαλούμεν ἐπὶ τὰ δειπνα, ἵνα εὐφραίνοντο οἱ συνόντες, δι' ἐμὰ γελώντες νῦν δὲ τίνος ἐνεκα καὶ καλεῖ μὲ τις; οὗτε γὰρ ἐγγὺς ἀπουδῆσαι ἂν δύναμιν μᾶλλον, ἥπερ ἀθάνατος γενέσθαι, οὗτε μὲν ὡς ἀντιληφθεσόμενος καλεῖ μὲ τις, ἐπεὶ πάντες ἴσασιν, ὅτι ἀρχὴν οὐδὲ νομίζεται εἰς τὴν ἐμὴν οἰκίαν δειπνῶν εἰσέρχασθαι. Καὶ ἅμα λέγων ταῦτα ἀπεμύττετό τε, καὶ τῇ φωνῇ σαρδὸς κλαίειν ἔφαινετο. (16) Πάντες μὲν οὖν παρεμυθούντο τε αὐτόν, ὡς αὐθις γελοῦστος, καὶ δειπνῶν ἐκλείουν Κριτόβουλος δὲ καὶ Ἐξακάρων ἐπὶ τῷ οἰκισμῷ αὐτοῦ. Ὁ δὲ οὐδὲ σφόδρα τοῦ γελωτος, ἀνεκαλύφτό τε, καὶ τῇ φωνῇ παρακαλυφόμενος θαρβύν, ὅτι ἔσονται συνελθόντες, πάλιν ἐδείκνυντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ὡς δ' ἀργηρότησαν αἱ τράπεζαι καὶ ἀπέκλιναν καὶ ἐπαύσαν, ἔρχεται αὐτοῖς ἐπὶ κλῆρον Συρακούσιος τις δούλος, ἔχων τε αὐτὴν τριὰς ἀγαθὴν καὶ ὀργηστρίδα τῶν τὰ δαίματα δυναμένων ποιῶν, καὶ παῖδα πᾶν γὰρ

et in loquendo terribiliores ac vehementiores : nihilominus illi, qui ab amoris pudici numine affliti sunt, tum quod ad oculos attinet, amabiliiores sunt; tum vocem mitiores fingunt, et gestus ad speciem quamdam maxime liberalem conformant. Quae quum id temporis pre amore Callias faceret, conspicuus illis erat, qui essent huic deo initiati. Atque hi quidem comabant facili, quasi mandatum hoc ipsi ab aliquo potiore fuisset. Philippus autem jocularor, quum fores pulsasset, jussit eum qui venerat auditum, remanere intro, quisnam esset, et quamolrem ad ipsos divertere vellet. Addebat, se instructam adessee ab omnibus rebus necessariis, ad sumendum cenam alienam. Etiam puerum aiebat admodum premi, tum quod nihil ferret, tum quod esset impennus. Quibus auditis Callias, Turpe fuerit, ait, o viri, lectum ei denegare. Quamobrem ingreditur sane. Simul vultu ad Asotoleum converso, cujusmodi scilicet is jocus illi videretur, considerabat. Philippus autem quum in virorem conari conastisset, ubi tum comabatur, Nostis, ait, omnes, esse me jocularorem. Labens autem veni, quod magis esse joculari existinarem, ad cenam invocatum accedere, quam si invitatus essem. Accumulo igitur, ait Callias. Nam quotquot hic adsunt, toti rebus abscedant seriis, ut vides, ac risu fortassis indigent. Inter cernendum Philippus statim risu cui quiddam dicere comabatur, ut amirum praegeter ea quorum causa vocari plerumque ad cenam consueverat. Verum ubi risum non morisset, moleste id se ferre non obscure indicabat: nec multo post rursus aliud quiddam rei ridicule proferre volebat. Quom solum ne tum quidem ad id arrixisset, interim, comantibus aliis, a cibus abstinent, et capite obvoluto jacebat. Et Callias, Quid hoc rei est, Philippe? ait. Num te dolor aliquis invasit? Tum ille aspirans, Ingens profecto quidam, inquit, mi Callia. Quippe quum risus ex hominum vita perierit, actum est de rebus meis. Nam antehac propterea vocabar ad cenas, ut quotquot adessent, excitato per me risu exhiberentur: nunc vero ejus me rei causas quisquam luvit? Etenim seria proferre non magis equidem possum, quam immortalis fieri: neque vocabit me quisquam scilicet, ut a me vicissim invitetur, quod morit omnes, scilicet in more non esse, ut cena mea in redos inferatur. Atque interim dum haec diceret, nates emougebat, et voce sictum egregie exprimebat. Quamobrem omnes bonitatem consolari, quasi posterius risuri essent; atque oli cenaret, hortari; Criobulo in hac commiseratione cachinnum tollente. Ibi Philippus, ut risum audierat, delecta facie suum ipsius animo cohortatus, uti confideret, non defutura sibi convivia, rursus comabat.

CAPUT II.

Mensis tandem abstatis, ac libationibus peraneque absolutis, Syracusanus quidam ipais ad comessationem accedit, qui secum et libidinem egregie exprimebat, et saltatricem ex earum numero haberet, quae mira quaedam efficere sciunt, et for-

ἄρσιν καὶ πᾶν καλῶς καθαρίζοντα καὶ ὀρχοῦμεν. Ταῦτα δὲ [καί] ἐπὶ αὐτῶν ὥς ἐν θαύματι ἄρρυνον ἐλάμβανεν. (2) Ἐπεὶ δὲ αὐτοὶς ἡ πόλις ἤλθεν πρὸς τὴν πόλιν, ὃ δὲ παῖς ἐκθαίρει, καὶ ἰδοὺς καλὰ ἀμφοτέρωθεν ἱκανῶς εὐφραίνεται, εἶπεν δὲ Σωκράτης, Ἡ δὲ, ὦ Καλλία, τελείως ἡμᾶς ἐστὶν. Οὐ γὰρ μόνον δεικνόντες ἀμφοτέρωθεν παρὴν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ θεάματα καὶ ἀκροάματα ἔχοντα παρέχει. (3) Καὶ δὲ ἔφη, Τί οὖν εἰ καὶ μῦρον τις ἔμεινεν ἐνθάδε, ἵνα καὶ εὐωδία ἐστωμένη; Μηδὲ μὲν, ἔφη δὲ Σωκράτης. Ὡς περ γὰρ τοι δόξης ἄλλη μὲν γυναικί, ἄλλη δὲ ἀνδρὶ καλῇ, οὕτω καὶ ὁσμὴ ἄλλη μὲν ἀνδρὶ, ἄλλη δὲ γυναικὶ πρέπει. Καὶ γὰρ ἀνδρὸς μὲν δέπου εὖεκα ἀνὴρ οὐδεὶς μύρον χρίεται. Αἱ μὲν τοι γυναικὲς ὀλλυγὰς τε καὶ ἡν ὁμαί τὴν γυναικὶ οὖσαι, ὥς περ ἡ Νυκπερὶ τοῦδε καὶ ἡ Κριτοβούλου, μῦρον μὲν τι καὶ προσέδουν· ἀν' αὐτὰ γὰρ τοῦτο θοῶσιν ὀλλυγὰς δὲ τοῦ ἐν γυμνασίῳ ὁσμῇ καὶ παροῦσι ἀνδράσιν ἡ μῦρον γυναικὶν ἡδύων καὶ ἀποῦσα ποθεινότερα. (4) Καὶ γὰρ δὴ μύρον μὲν ὁ ἀλειφόμενος καὶ δοῦλος καὶ ἐλευθέρου οὕτως ὅπως ὁμοῖον ἔχει· αἱ δ' ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων μόχλων ὁσμὰ ἐπιτηδεύματων τε πρῶτον καὶ χρόνον δέχονται, αἱ μάλιστα ἡδέονται τε καὶ ἐλευθέρου ἰσχυροί. Καὶ ὁ Λύκων εἶπεν, Οὐκ οὖν νόμος μὲν ἀν' αὐτῶν ἡμᾶς δὲ τοὺς μακρὰ γυμναζομένους τίνας ἔχει δέξαι; Καλλισθένης νῆ δὲ, ἔφη δὲ Σωκράτης. Καὶ πόθεν ἀν' τις τοῦτο τὸ χρίσμα λάβει; Οὐ μὲν δὲ, ἔφη, οὐ παρὰ τῶν μυροποιῶν. Ἀλλὰ πόθεν δέ; Ὁ μὲν ἑτέριος ἔφη,

Ἐσθλὸν μὲν γὰρ δὲ ἐσθλὰ δόξαντες ἦν εἰ κακοὶ συμμειγρῶς, ἀπολεῖς καὶ τὸν νότον νόον.

(5) Καὶ ὁ Λύκων εἶπεν, Ἀκούεις ταῦτα, ὦ υἱέ; Καὶ μὲν δὲ, ἔφη δὲ Σωκράτης, καὶ χρῆται γὰρ. Ἐπεὶ γοῦν νικηφόρος ἐβούλετο τοῦ παγαματίου γενέσθαι, σὺν σοὶ ἀμειψόμενος... αὐτὸς δὲ ἀν' αὐτῇ αὐτῇ ἱκανότατος εἶναι εἰς τὸ ταῦτα ἐπιτηδεύειν, τοῦτο συνέστη. (6) Ἐνταῦθα δὲ πολλοὶ ἐφθίγγαντο καὶ ὁ μὲν αὐτῶν εἶπε, Ποῦ οὖν εὐρήσει τούτου διδάσκαλον; ὃ δὲ τις ὥς οὐδὲ διδάσκον τούτο εἶπεν, ἕτερος δὲ τις ὥς εἶπερ τι καὶ ἄλλο καὶ τοῦτο μαθητόν. (7) Ὁ δὲ Σωκράτης ἔφη, Τοῦτο μὲν ἐπιθεὶ ἀμειψιὸν ἐστίν, εἰς αὐτὴν ἀποδομένη· νυνὶ δὲ τὰ προκείμενα ἀποτελούμεν. Ὅρῳ γὰρ ἔγωγε τήνδε τὴν ὀρχηστρίδα ἐραστηρίαν καὶ τραγῶς τινα αὐτῇ προσερίποντα. (8) Ἐκ τούτου δὲ πᾶσι μὲν αὐτῇ ἡ ἑτέρα, παρεστηκυῖα δὲ τις τῇ ὀρχηστρίδι ἀνιδεῖν τοὺς τραγῶς μὲν διδάσκει. Ἡ δὲ λαμβάνουσα ἅμα τε ὀρχεῖται καὶ ἀνερρίπτει ἐνομιμῶν συνεπιμοιρμένη ὅσον ἔχει βαπτάνει ὥς ὅς ἐν ῥυθμῷ δεχέσθαι αὐτοῦς. (9) Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν, Ἐν πολλοῖς μὲν, ὦ ἄνδρες, καὶ ἄλλοις ὅσων οὐδὲν χεῖρον τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὕσα τυγχάνει, γνώμης δὲ καὶ λόγους δεῖται. Ὡς ἐπὶ τῆς ἡμῶν γυναικὸς ἔχει, ἡρῶν δὲ δασακίω δὲ πᾶσι δὲ αὐτῇ ἐπιταμίην χρῆσθαι. (10) Καὶ ὁ Ἀντισθένης, Πᾶς οὖν, ἔφη, ὦ Σωκράτης, οὕτω γινώσκουσιν οὐ καὶ σὺ παιδείας Σανίτι.

moem admodum poerum, belle admodum canentem cithara, et saltantem. Atque haec ille mirabili loco exhibendo, pecuniam accipiebat. Postquam tibicini et puer cecinissent, illa tibia, hic cithara, viderenturque satis homines exultasse: Profecto, mi Callia, inquit Socrates, convivio nos rebus omnibus absoluto excipis. Non enim tantum cibum minime costumeandum nobis adpositum, sed etiam spectacula et acroamata jucundissima exhibes. Tum ille, Quid ergo, inquit, si quis unguentum nobis attulerit, ut etiam fragrantia odoris excipiamur? Nequaquam, ait Socrates. Nam uli vestis alia mulieri, alia viro pulchra est: sic alius odor virum, alius mulierem decet. Nemo certe virorum unguentis viri causa sese ungit. Mulieres vero, praesertim si sponsae sint, quemadmodum jam est illa Nic-rati, et Critobuli, unguento aliquantum etiam indigere possint, nam ipsarum unguentum redolent: et ut odor eiei, quo in gymnasiis utitur, si quidem adsit, viris gratior est, quam unguenti mulieribus, et magis, si absit, expetitur. Etenim si quis unguento sit delibutus, sive servus, sive ingenuus, mos illorum quivis eodem modo redolet. At qui sunt ex laboribus exercitiorum liberalium odores, primum et exercitationes et tempus desiderant, si quidem et suaves et liberales futurae esse debeant. Tum Lyco, Haec igitur ad juvenes pertinent, ait. Nos autem, qui exercitiis illis non amplius utimur, quid redolere debemus? Virtutem profecto et honestatem, ait Socrates. Atque unde quis illud unguentum sumpserit? Nequaquam certe, ait, ab unguentariis. Unde igitur, quæro? Theognis dixit,

Justi iusta docent: sed si versaberis inter praves, amittes quod tibi mentis adest.

Tum Lyco: Audis haec, inquit, filii? Profecto, ait Socrates, et quidem ad meum confert. Quoniam igitur quintilii victor esse cupiebat, ubi tecum considerasti, * * qui ad exercendum hoc studiū genus illi maxime convenire videatur, ejus consuetudine utetur. Atque hic varii multorum sermones erant. Uxor inter alios aiebat: Ubi nam hoc magister reperiet? Alius, ne doceri quidem id posse, dicebat. Rursus alius quispiam, si quid esset aliud, quod disci posset, hoc certe posse. Tum Socrates: Quandoquidem contrarium hoc est, inquit, in aliud tempus rejiciamus. Nunc quæ proposita sunt, absolvamus. Nam video saltatricem hanc aditare, et orbes quendam ei afferre. Secundum hanc tibia cacebat illi altera, et adstans saltatrici quidam, orbes ei tradebat ad duodecim. Quibus acceptis illa, simul et saltabat, et vibratoris jactabat sursum, facile conjiciens, quamnam in altitudinem conjiciendi essent, ut eos comine posset excipere. Tum Socrates: Quum ex aliis rebus, inquit, amici, tum ex illis quæ puella hoc prestat, periculum est, sexus mulieris indolem nihilo deteriore esse virili, nisi quod consilium mentis et robur eam deficiat. Quapropter si cui vestrum uxor est, scilicet eam docet, quidquid tandem illi in quo illam peritiam habere cupit illic Antisthenes, Cur igitur, ait, qui ex sis in sententia, Socrates, non in quoque Xanthippum instituis, quam uxo

πην, ἀλλὰ χρῆ γίνεται τῶν οὐσῶν ὅμαι δὲ καὶ τῶν γε-
γεννημένων καὶ τῶν ἰσομένων χαλεπώταται· Ὅτι, ἔφη,
ὅροι καὶ τοὺς ἱπποῦς βουλομένους γενέσθαι οὐ τοὺς
εὐπαθεστάτους ἀλλὰ τοὺς θυμοειδέας ἱπποὺς κταμένους.
Νομίζουσι γὰρ, ἦν τοὺς τοιούτους δύναται κατεῖναι,
βαθείας τοὺς ἐξ ἄλλους ἱπποὺς χρήσασθαι. Καὶ γὰρ δὴ
βουλομένους ἀνθρώπους χρῆσθαι καὶ θυμῶν ταύτην κί-
πτηται, εὐ εἶδός ἐστι εἰ ταύτην ὑποῖσω, βαθείας τοὺς γε
ἄλλους ἅπασιν ἀνθρώποις συνίσταται. Καὶ οὗτος μὲν δὴ
ὁ λόγος οὐκ ἄπο τοῦ σκοποῦ ἔδοξεν εἰρησθαι. (11) Με-
τὰ δὲ τοῦτο κύκλος εἰσηγγέθη περίματος ἑρῶν ὀρθῶν.
Εἰς οὗν ταῦτα ἡ ὀρχηστρὶς ἐκυβίστα τε καὶ ἐξεκυσίστα
ὕπαι αὐτῶν. Ὡς τε οἱ μὲν θεωμένοι ἐροῦντο μὴ τι
παῖθ, ἡ δὲ θαρβρόντως τε καὶ ἀσφαλῶς ταῦτα διαπράτ-
τει. (12) Καὶ ὁ Σωκράτης καλέσας τὸν Ἀντισθένην
εἶπε, Οὔτοι τοὺς γε θεωμένοις τάδε ἀντίλθειν ἐστὶ ὁλο-
μαι ὡς οὐχὶ καὶ ἡ ἀνδρεία διδάσκον, ὅπως αὕτη καίπερ
γυνὴ οὕτω οὐλομῶς εἰς τὰ ἔξω ἵεται. (13) Καὶ
ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, Ἄρ' οὐν καὶ τὴδε τὴν Συρακούσιαν
κράτιστον ἐπιβιβάζοντι ἐπὶ πύλαι τὴν ὀρχηστρίδα εἰσιέναι,
εἰς οὐδὲν αὐτῇ Ἀθηναίῳ χρήματα, ποιήσειεν πάν-
τας Ἀθηναίους τοιμῶν ὁμοίαι τοὺς λόγους λέγειν· (14)
Καὶ ὁ Φίλιππος, Νῆ Δ', ἔφη, καὶ μὴν ἔγωγε ἡδέως
ἐν θεωμένῃ Πεισανδρὸν τὸν δημηγόρον μακάροντα κυ-
βιστῆν εἰς τὰς μηχανάς, ὅς νῦν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι
λόγους ἀντιβλέπειν οὐδὲ συντραπέλαισθαι θέλει. Ἐκ
τούτου ὁ παῖς ὀρχήσεται. (15) Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν,
Εἴθε, ἔφη, ὡς καλὸς παῖς ἂν ἦναι σὺν τοῖς στήμα-
σιν ἐστὶ καλλῶν φαίνεται ἢ θανάτου ἡσυχίαν ἔχει· Καὶ ὁ
Χαρμίδης εἶπεν, Ἐκπαινοῦνται ἰσχυρὸς τὸν ὀρχηστῶν ἐξ-
ακάλου. (16) Ναι μὲν τὸν Δ', ἔφη ὁ Σωκράτης· καὶ
γὰρ ἄλλο τι προσενέκησα, ὅτι οὐδὲν ἄρῃν τοῦ σώμα-
τος ἐν τῇ ὀρχήσει ἦν, ἀλλ' ἅμα καὶ τράχηλος καὶ σκελὴ
καὶ χεῖρες ἐγμυνάζοντο, ὥστε χρὴ ὀρχεῖσθαι τὸν
μειλόντα εὐφρόντερον τὸ σῶμα εἶναι. Καὶ ἐγὼ
μὲν, ἔφη, πάντα ἂν ἡδέως, ὦ Σωκράτες, μάθομαι τὰ
σχήματα παρὰ σοῦ. Καὶ δε, Τί οὐν χρήσι αὐτοῖς;
ἔφη. (17) Ὀρχήσομαι νῆ δέα. Ἐνταῦθα δὴ ἐγίλα-
σαν ἅπαντες. Καὶ ὁ Σωκράτης μάλᾳ ἐπουνδακτέν τῷ
προσώπῳ, Γέλιτε, ἔφη, ἐπ' ἐμοί· πότιρον ἐπὶ τούτῳ
εἰ βουλομαι γυμναζόμενος μέλλω ἰσχυρῶς ἢ εἰ ἔξωθεν
ἐσθῆναι καὶ καθεῖναι ἢ τοιούτων γυμνασίων ἐπιθυμῶ,
μὴ ὥστε οἱ δολιχοδρόμοι τὰ σκελὴ μὲν περὶνόνται,
τοὺς ὤμους δὲ λεπτύνονται, μηδ' ὥστε οἱ πύκται τοὺς
μὲν ὤμους περὶνόνται, τὰ δὲ σκελὴ λεπτύνονται, ἀλλὰ
παντὶ διαπονήν τῷ σώματι πᾶν ἰσορροπον ποιεῖν·
(18) ἢ ἐν' ἐκείνῳ γέλιτε ὅτι οὐδεὶς αἰ μάταια με συγγυμνα-
στὴν ζητεῖν, οὐδ' ἐν ὅλῳ προσβύτην ὄντα ἀποθνήσκειν,
ἀλλ' ἀράκεται μοι οἶκος ἐπὶ τῶν ὀρχηστών, ὥστε καὶ νῦν τῷδε
τῷ πατρί ἤρκαται τόδε τὸ σκεῦος ἐνιέρωνται, καὶ γει-
μῶνας μὲν ἐν στήθεσσι γυμνάζονται, θανάτου δὲ ἄγαν κῶμα
τῇ, ἐν στήθεσσι. (19) ἢ τῷδε γέλιτε, εἰ μαζῶν τοῦ καιροῦ
τῇ γυμνασίᾳ ἔχον μετρονέτερον βουλομαι ποιῆσαι αὐ-
τῇ· ἢ οὐκ ἐστὶ ὅτι ἐναγχοῦς ὡσιν Χαρμίδης οἱ σοὶ κα-

rem habes omnium, quae sunt, et fuerunt, ut arbitror, et
deinceps erunt, acerbissimam? Quod, inquit, eos etiam vido,
qui equestris rei peritissimam fieri volunt, non illos sibi
equos comparare, qui libentissime parent, sed valde an-
demos: existimant enim, se, si tales cohibere possint, facile
alios etiam equos tracturos. Itaque et ipse quum uti ho-
minum consuetudine cuperem, hanc mihi quaesivi; quod
futurum scirem, ut si eam tolerare possem, facile cum uni-
versis hominibus ceteris versarer. Atque haec quidem ora-
tio minime a scopo aberrans proferri visa est. Post haec illa-
tus est circulus quidam, gladiis erectis nadique plenus: inter
quos saltatrix in caput saiebat, ac rursus supra eos in
caput exsiliebat. Itaque metuebant spectatores, ac quid ac-
cideret ei; quum illa confidenter ac tuto haec faceret. Tum
Socrates appellato Antisthese, Non amplius contradicturos
mihi spectatores arbitror, ait, quin fortiusdum quoque sub
doctrinam cadat: quando haec, tanetsi mulier sit, tam un-
dastrum in adversos gladios pergit. Ad haec Antisthenes,
Ergone fuerit haec Syracusano, ait, optimum, ut saltatrix
sua civitati ostensa dicat se, si pecuniam ei largiantur Athe-
nienses, effecturam ut audeant omnes Athenienses in has-
tas adversas pergere? Tum Philippus, Profecto, inquit, hi-
benter equidem Pisandrum concionatorem aperire vellet
discentem haec rationem proterendi se inter gladios in
caput: qui tunc propterea, quod hastas adversas intueri
nequeat, ne cum aliis quidem militatum ire vult. Deinde
puer saltabat. Ac Socrates, Videtis, inquit, quum elegans
hic puer sit, verum si gestus adhibeat, etiam elegantior vi-
deatur, quam si quiescat? Tum Charmides, Videtis, ait,
mihi magistrum saltationis hujus laudare velle. Sic est pro-
fecto, inquit Socrates. Nam praeterea quiddam aliud ani-
madverti, quod videlicet in ipsa saltatione nulla pars cor-
poris otiosa esset; sed simul et collum, et crura, et manus
exercentur, quemadmodum saltare convenit eum qui cor-
pus agilitur habere velit. Atque equidem, ait, perhibenter,
mi Syracusane, gestus hos abs te discerem. Et ille, Cul-
nam, ait, usuali tibi fuerint illi? Saltabo scilicet. Tum vero
subitus ut omnibus risus. Et Socrates vultu maxime ad
seriam quandam speciem composito: Memne causa ride-
tis? inquit. Num id propterea, quod exerceo me rectias
valere cupio, vel quod majori cum voluptate cibis vesci ac
dumare vellem; vel quod haec exercitia desidero, ut mihi
non, quemadmodum in stadio currentibus, crura compac-
tiora fiant, humeri tensoris; nec pugilum iustiar humeri
crassescant, crura attenuentur: sed toto corpore laborando,
universum etiam eodem ut robore pollens, efficiam? An
ideo ridetis, quod minime fuerit necessarium, ut quorum
exercitationis socium, neque ut in turba me senex exuam:
sed suffectura mihi sit domus septem lectulorum cagarum,
quemadmodum huic etiam puero satis hoc concubare fuit,
ubi esaret? tum quod per hiemem sub tecto me sim exer-
citurus, vicissim ubi magnus motus fuerit, in umbra? An
id potius ridetis, quod quum ampliozem, quam par sit,
ventrem iubeam, reddere hunc aliquando minorum vellem? An
nescitis, Charmidem hunc super admodum me saltatorem

τίλας με ὀρχούμενον. Καὶ μὰ τὸν Δί, ἔφη ὁ Χαρμίδης· καὶ τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐξεπλάγην καὶ ἔλιστα μὴ μαινέσθαι ἐπὶ δέ σου ἤκουσα ἥμισυ οὐκ οὖν λέγεις, καὶ αὐτὸς Ὡδὸν εὐλαδὲ ὀρχούμενον μὲν οὐ, οὐ γὰρ πάποτε τοῦτ' ἔμαθον, ἐγγιγνόμενον δὲ ταῦτα γὰρ ἤπιστάμεν. (30) Νῆ Δί, ἔφη ὁ Φίλιππος, καὶ γὰρ οὐν οὕτως τὰ σάβη τοῖς ὤμοις φαίνῃ ἰσογύρα ἔχον ὥστε δοκεῖς ἐμοὶ κἄν εἰ τοῖς ἀγορανόμοις ἀριστεύης ὥσπερ ἄρτους τὰ κἄτω πρὸς τὰ ἄνω ἀζήμιος ἀν γενέσθαι. Καὶ ὁ Καλλίας εἶπεν, ὦ Σωκράτες, ἐμὲ μὲν παρακᾶλει, ὅταν μάλιστα μανθάνειν ὀρχεῖσθαι, ἵνα σοι ἀντιπροσχωῶ τε καὶ συμμανθάνω.

31. Ἄγε δὴ, ἔφη ὁ Φίλιππος, καὶ ἐμοὶ αὐλησάτω, ἵνα καὶ ἐγὼ ὀρχησώμαι. Ἐπειδὴ δ' ἀνέστη, διπλάσι μαμούμενος τὴν τε τοῦ παιδὸς καὶ τὴν τῆς παιδὸς ὀρχήσιν. (32) Καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ ἐπήνεσεν ὡς ὁ ποῖς σὺν τοῖς σχήμασιν ἔτι καλλίως ἱεραιέτω, ἀνταπεκρίβειν δὲ, τι κινήσῃ τοῦ σώματος ἅπαν τῆς φύσεως γελιότερον ἐπὶ δ' ἔτι ποῖς εἰς τοῦ σώματος καμπυλωμένη τροχὸς ἐμμεῖστο, ἑαίνους ταῦτα εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἐκκυπτῶν μαμείσθαι τροχὸς ἐπεισάτω. Τίλος δ' ἐπὶ τὸν παῖδ' ἐπήνευ ὡς ἐν τῇ ὀρχήσει ἅπαν τὸ σῶμα γυμνάσθαι, κτελέσας τὴν αὐλητρίαν θάττουνα ρυθμὸν ἐπάγειν ἵνα ἅμα πάντα καὶ σάβη καὶ χεῖρας καὶ κεφαλὴν. (33) Ἐπειδὴ δὲ ἀπεπρήκει, κατακλινόμενος εἶπε, Τεταμένον, ὦ ἄνδρες, ἐπὶ καλῶς γυμνάζει καὶ τὰ ἐμὰ ὀρχήματα. Ἐγὼ γὰρ οὐκ διδῶ καὶ ὁ ποῖς ἐγγεῖται μοι τὴν μεγάλην φιλήν. Νῆ Δί, ἔφη ὁ Καλλίας, καὶ ἡμῖν γε, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς διδόμεν ἐπὶ σοὶ γελώντες. (34) Ὅ δ' αὖ Σωκράτης εἶπεν, Ἀλλὰ πίνειν μὲν, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐμοὶ πῶς δοκεῖ· τῇ γὰρ ὅντι ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς τὰς μὲν λύπας ὥσπερ ὁ μανθραγῆρας τοὺς ἀνθρώπους κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοπρονόους ὥσπερ Ὀδισσὸν φλόγα ἀγείρει. (35) Δακρυ μὲντοι μοι καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν συμπόσια ταῦτα πάσχειν ἅπαν καὶ τὰ ἐν γῇ φύμενα. Καὶ γὰρ ἐκείνα, ὅταν μὲν ὁ θεὸς αὐτὰ ἄγαν ἀθρόως ποτίῃ, οὐ δύναται ὀρθοῦσθαι οὐδὲ ταῖς αὔραις διαπνεῖσθαι· ὅταν δ' ὅσῃ ἡδεται τοσοῦτο πίνῃ, καὶ μάλᾳ ὀρθὰ τε αὐξάνεται καὶ θαλλόντα ἀρκεῖνται εἰς τὴν καρπογονίαν. (36) Οὕτω δὲ καὶ ἡμεῖς ἡμῖν ἀθρόον τὸ ποτὶν ἐγγεῖμεθα, ταχὺ ἡμῖν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ γυναικες σφαλόνται, καὶ οὐδὲ ἀναπνεῖν, μὴ ἐπὶ λέγειν τι δυναίμεθα· ἡ δὲ ἡμῖν οἱ παῖδες μικρὰς κῶλεις πυκνὰ ἐπιπακάζουσιν, ἵνα καὶ ἐγὼ ἐν Γοργιαῖος ῥήμασιν εἴπω, οὗτος οὐ βλαβέμενος ὑπὸ τοῦ οἴνου μεθύειν ἄλλ' ἀναπαύεσθαι πρὸς τὸ παιγνιωδέστερον ἀμείβεσθαι. (37) Ἐδοῖμαι μὲν δὲ ταῦτα πῶσι προσέβηκα δὲ ὁ Φίλιππος ὡς χρὴ τοὺς οἰνοχόους μαμείσθαι τοὺς ἀποθῶος ἀρισταγλάτας, θάπτον περιελώντας τὰς κῶλικας. (38) Οἱ μὲν δὲ οἰνοχόοι οὕτως ἐποίησαν.

mane deprehendisse? Profecto sic est, ait Charmides. Et initio quidem abstulpi, ac ne insanires, veritus sum. Verum ubi te audivi consimilia dicere iis quae nunc dicis, etiam ipse deorum ubi venissem, non saltatim quidem (quando id nunquam didici), sed manibus pectusculabar, quod facere noram. Est ita profecto, inquit Philippus: nam crura videris tam aequalis habere cum humeris ponderis, ut si annone praefectis inferiorum pondus ad superiora examinatum appenderes (sicut in panibus fieri solet), non multatus evaderes. Tum Callias, Me vero arcesse, ait, mi Socrates, quum saltandi rationem voles discere, ut tibi oppositus saltem, et una discam.

Age vero, inquit Philippus, etiam mihi tibiam inflet, ut et ipse saltem. Quumque surrexisset, hinc inde incedebat ac poeri poellaeque saltationem imitabatur. Primum vero, quod praedicasset pueram, qui ex gestibus etiam pulchrior exstitisset; ipse contra, quocumque corporis partem movisset, corpus totum magis, quam esset reapse, ridiculum monstravit. Quod autem puella flexo retro corpore rotas imitaretur, ipse antrorsum se flexens rotas imitari conatur. Tandem quela puerum laudabat, qui inter saltandum corpus universum exercebat; iossa filicina ceteriore aliquem numerum inferre, crura, manus, caput, omnia simul iactabat. Posteaquam destitutus esset, Hoc argumento est, inquit in lectulum procubans, o viri, etiam mens saltationes egregie corpus exercere: sitio etenim. Infundat mihi poer magnam illam potestatem. Et nobis quoque profecto, subiecit Callias: quippe nos etiam sitimus, dum te ridemus. At Socrates, Enimvero, ait, o viri, etiam mihi rei maxime videtur esse bibendum. Nam revera vinum, dum animos rigat, merores quidem, perinde ac mandragoras homines, sopit; et hilaritates, perinde atque oleum flammam, excitat. Videtur autem mihi hominem quoque convivia idem accidere, quod iis quae terra nascuntur. Nam quum haec a deo rigantur imbri natio, non possunt erigi, nec ab auris perfari. At ubi tantum hauriunt, quantum eis gratum est, admodum erecta incrementum sumunt, florent, ad frugem perveniunt. Ita nos quoque, si potum immodicum infundamus, mox et corpora nobis, et animi vacillabunt; ac ne respirare quidem, nedum proferre quidquam poterimus. At si pueri minoris poculis crebro nos quasi rure quodam adperserint, ut et ipse verbis Gorgianus utar, tum scilicet non coacti a vino temulentum fieri, sed quasi persuasione ejus ducti ad iudicia descendemus. Atque haec tum omnibus ita placuerunt. Philippus autem adjecit: debere pocillatores imitari strenuos aurigas in eo, ut pocula celeriuscule circumagerent: quod quidem a pocillatoribus est factum.

Ἐκ δὲ τούτου συνηρισμένη τῇ λύρῃ πρὸς τὸν ἄλλον ἐκθέριμεν ὁ παῖς καὶ ἦεν. Ἐνθα δὲ ἐπὶνευσαν μὲν ἅπαντες ὁ δὲ Χαρμίδης καὶ εἶπεν, Ἄλλ' ἔμοι μὲν δοκαί, ὦ ἄνδρες, ὡς περ Σωκράτης ἐξη τὸν ὄνον, οὗτοι καὶ αὐτὴ ἡ κρήνη τῶν τε παίδων τῆς ὕρας καὶ τῶν φθόγων τὰς μὲν λύπας κομίζειν, τὴν δ' ἀφροδίτην ἐγείρειν. (α) Ἐκ τούτου δὲ πάλιν εἶπεν ὁ Σωκράτης, Οὗτοι μὲν δὲ, ὦ ἄνδρες, ἱκανοὶ τέρπειν ἡμᾶς φαίνονται ἡμᾶς δὲ τούτων ὅδ' ὅτι πολλὸ βαλτιόνος οὐδένα εἶναι οὐκ αἰσχροὺν οὐδ' εἰ μὲδ' ἐπιχειρήσομεν συνόντας ὠφελεῖν τι ἢ εὐφραίνειν ἀλλήλους; Ἐνταῦθα εἶπον πολλοὶ, Σὺ τούτων ἡμῖν ἐξηγοῦ πόλον λόγον ἀπτόμενοι μάλιστ' ἂν ταῦτα ποιοίμεν. (β) Ἐγὼ μὲν τούτων, ἐξη, ἤδιστ' ἂν ἀπολαύοιμι παρὰ Καλλιῶν τῇ ὑπόθεσιν. Ἐξη γὰρ δῆπου, εἰ συνδιδασκόμεν, ἐπιδείξιν τὴν αὐτοῦ σοφίαν. Καὶ ἐπιδείξω γε, ἐξη, ἰδὼν καὶ ἡμᾶς ἅπαντες εἰς μῦθον φέρονται, ὅτι ἕκαστος ἐπίστασθε ἀγαθόν. Ἄλλ' οὐδαί σοι, ἐξη, ἀντιλέγει τὸ μὴ οὐ λίσσιν, ὅτι ἕκαστος ἡγείται πλείστου ἀγίου ἐπίστασθαι. (γ) Ἐγὼ μὲν τούτων, ἐξη, λέγω ἡμῖν ἐξ' ὧ μάλιστα φρονῶ. Ἀνθρώπων γὰρ οἶμαι ἱκανὸς εἶναι βαλτιόνος ποιεῖν. Καὶ ὁ Ἀντισθένης εἶπε, Πότερον τέχνην τινὴ βανασυαίῃν ἢ καλοκἀγαθίαν διδάσκειν; Εἰ καλοκἀγαθία ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη. Νῆ Δέ, ἐξη ὁ Ἀντισθένης, ἥ γε ἀναμφιλογητέη ἐπεὶ τὸ ἀδράφει μὲν καὶ σοφία ἴσθαι ὅτι βασιλεὺς καὶ φίλος καὶ πόλις δοκεῖ εἶναι, ἢ δὲ δικαιοσύνη ὅδδ' καὶ ἐν συμμεινῶνται τῇ ἀδικίᾳ. (δ) Ἐπειδὴν τούτων καὶ ἡμῶν ἕκαστος εἶπη, ὅτι ὠφελεῖται ἔχει, τότε κατὰ τὸ φρονέειν εἶπεν τὴν τέχνην ἢ ἐξ τούτου ἀπαργάζομαι. Ἀλλὰ οὐκ οὐ, ἐξη, λέγει, ὦ Νικράτης, ἐπὶ ποίᾳ ἐπιστάμῃ μάγα φρονεῖς. Καὶ ὅς εἶπεν, Ὁ πατήρ ἐπιμελούμενος ὅπως ἀνὴρ ἀγαθὸς γινώσκων, ἡνάγκασέ με πάντα τὰ Ὁμήρου ἱππὶ μαθεῖν καὶ νῦν δυναίμεν ἂν ἑκείνα διην καὶ Ὀδυσσεὺς ἀπὸ στόματος εἰπάιν. (ε) Ἐκεῖνο δ', ἐξη ὁ Ἀντισθένης, λελήθεαι σε ὅτι καὶ οἱ βασιλεῖς πάντες ἐπίστανται ταῦτα τὰ ἐπη; Καὶ πῶς ἂν, ἐξη, λελήθῃ ἀκροαμένῳ σε αὐτῶν ὀλίγου ἀν' ἑκάστην ἡμέραν; Οἷσθαι τε οὐκ ὄντος, ἐξη, ἡλιθιώτερον βασιλεῶν; Οὐ μὲν τὸν Δι', ἐξη ὁ Νικράτης, οὐκ οὐκ εἰσὶναι δοκεῖ. Ἀλλὰ γὰρ, ἐξη ὁ Σωκράτης, ὅτι τὰς ὑπονοίας οὐκ ἐπίστανται. Σὺ δὲ Στρεψιμέδοντες τε καὶ Ἀναψιμένδοντες καὶ ὅλους πολλοὺς πολλὸν διδάσκας ἀργύριον, ὥστε οὐδὲν σε τῶν πολλῶν εἴδων λήθη. (ς) Τί γὰρ σὺ, ἐξη, ὦ Κριτοδουλεύ, ἐπὶ τίμῃ μάλιστα φρονεῖς; Ἐπὶ καλλεί, ἐξη. Ἥ οὐ καὶ σὺ, ἐξη ὁ Σωκράτης, εἴης λόγῳ ἐπὶ τοῖς οὐ καλλεῖ ἱκανὸς εἰ βαλτιόνος ἡμᾶς ποιεῖν; Εἰ δὲ μὴ, ὅτι γὰρ ὅτι παῖδες φανώμεται. (ζ) Τί γὰρ σὺ, εἶπεν, ἐπὶ τίμῃ μάγα φρονεῖς, ὦ Ἀντισθένης; Ἐπὶ πλούτῳ, ἐξη. Ὁ μὲν δὲ Ἐρμογόνης ἀνέμετο εἰς πολλὴν αὐτῶν ἀργύριον. Ὁ δὲ ἀπομύσσει μὲν δόξας. Ἀλλὰ γὰρ πολλὴν κίετται; Ἰσως ἂν, ἐξη, Αὐτολύκῳ τούτῳ ἱκανὴ γένετο ἔγκοινασθαι. (η)

Secundum hanc lyra ad tibiam accommodata puer et cithara utebatur, et canebat. Quod quum iudicasset universi, Charmides ait : Mihi vero videtur, a viro, quemadmodum de vino diluit Socrates, ita puerilis haec venustas commista sonis illis menses asperire, ac venerem exaltare. Tum Socrates rursus; Videntur hi quidem, ait, a viro, satis delectare nos posse : verum sat scio nos existimare, quod illis multo minus meliores. An non igitur est turpe, nos, quum una singulis, non eniti, ut nonnulli iuvicem et comodi nobis et hilaritatis afferamus? Tum vago complures, Ergo tu nobis exponito, inquit, quos attingere sermones oportet, ut id maxime consequamur. Equidem, ait, lubentissime frui Calliae promisso velim. Dicebat enim, si cum ipso conveneremus, ostentaturum se nobis sapientiam suam. Ostendam equidem, ait, si quidem vos quoque universi, quicquid boni vobis singuli, in medium contuleritis. At nemo est qui adversetur, ait, quominus expositorum sit, quidnam quisque maxime faciendum scire se arbitretur. Ego igitur vobis, ait, dico, quo me potissimum efferam. Nam arbitror posse me homines meliores efficere. Tum Antisthenes; Utrom, inquit, artem aliquam sordidam docendo, an honestatem? Ita, si iustitia est honestas. Est profecto, ait Antisthenes, et quidem ea, de qua minime dubitari debet. Nam fortitudo et doctrina nonnunquam et amicis et reipublice videntur esse noxia : verum iustitia ne quidem minima parte cum injustitia miscetur. Posteaquam igitur unusquisque nostrum dixerit, quid habet rei utilis, tum et ego dicere non gravabor, quamquam illud arte efficiam. Tu vero, Nicerate, dicito notas, cujus scientiae causa clato sis animo. Pater meus, ait Niceratas, quum studiosae daret operam, ut vir honestus ac bonus evaderem, cogit me ut omnes Homeri versus discerem. Jamque adeo possem totam Hicidem et Ulysseam de memoria promptam recitare. Verum ignorasti, inquit Antisthenes, etiam omnes rhapsodos eodem velle tenere? Qui possem ignorare, ait, quam propemodum singulis eos diebus audiret? An igitur ullam nationem hominum autiliorem nosti, quam sint illi rhapsodi? Non profecto, inquit Niceratas, non sis mihi videtur. Perspicuum est enim, ait Socrates, illos versum sententias non intelligere. Tu vero Siesimbro, et Anaximandro, et multis aliis non parum pecunia delit : quo fit ut nihil eorum, quae magni sunt facienda, ignores. Quid tu vero, Critobule, inquit, habes rei, quo te plurimum efferis? Ob formae elegantiam, ait. Num igitur et tu, inquit Socrates, dicere poteris te pulchritudine tua posse me meliores reddere? Non possum id, perspicuum est, me nullus hominem pretii visum iri. Quid tu autem, Antisthenes? ait; quam ob rem te efferis? Ob divitias, inquit. Quem rursus Hermogenes interrogavit, an multum haberet argenti. At in cum iurjurando, Ne obolum quidem, ait. Sed multam acri possides? inquit. Fortasse tantum, respondit, quantum huic Autolyco satis sit, de quo se pulvere conspergat. Sed

Ἀκούστων ἂν εἴη καὶ σὺ. Τί γὰρ σὺ, ἔφη, ὦ Χαρμίδης, ἐπὶ τίνι μάτῃ φρονεῖς; Ἐγὼ αὖ, ἔφη, ἐπὶ παντὶ μάτῃ φρονῶ. Μὰ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐπ' εὐχαρίστησιν γὰρ πράγματι. Τοῦτο γὰρ δὴ ἥμισυ μὲν ἐπιφρονον, ἥμισυ δὲ περιμάχρονον, καὶ ἀφύλακτον ὄν σφίεσται, καὶ ἀμελοῦμενον ἰσχυρότερον γίγνεται. (10) Σὺ δὲ δὴ, ἔφη ὁ Καλλίας, ἐπὶ τίνι μάτῃ φρονεῖς, ὦ Σωκράτης; Καὶ δέ, μάλᾳ σπουδῆς ἀνασπῶντας τὸ πρόσωπον, Ἐπὶ μακροτροπίᾳ, εἶπεν. Ἐκπὶ δὲ ἐγέλασαν ἐπ' αὐτῷ, Ὑμεῖς μὲν γέλᾳτε, ἔφη ἐγὼ δὲ οἶδ' ὅτι καὶ πάντες ἂν πολλὰ χρήματα λαμβάνοιμι, εἰ βούλομαι χρῆσθαι τῇ τέχνῃ. (11) Σί γε μὴν ἔδωκεν, ἔφη ὁ Λύσανος πρὸς τὸν Φίλιππον, ὅτι ἐπὶ τῷ γυλοτοποιεῖν μάτῃ φρονεῖ. Δικαιοτέρῳ γ', ἔφη, ὁμοίᾳ ἢ Καλλιπιδῆος ὁ ὑπεκριτής, δὲ ὑπερσημνύνεται, ὅτι δύναται πολλὰς κλαίοντας καθῆξιν. (12) Οἷόν σου καὶ σὺ, ἔφη ὁ Ἀντισθένης, λέξεις, ὦ Λύσανε, ἐπὶ τίνι μάτῃ φρονεῖς. Καὶ δὲ ἔφη: Οὐ γὰρ ἅπαντες ἴσται, ἔφη, ὅτι ἐπὶ τούτῳ τῷ οἷᾳ; Οὐτός γε μὴν, ἔφη τις, δηλονότι ἐπὶ τῷ νικηφόρῳ εἶναι. Καὶ ὁ Ἀυτολύκος ἀνερωπώσας εἶπε, Μὰ Δί', οὐκ ἔγωγα. (13) Ἐπὶ δὲ ἅπαντες ἡσθίνας, ὅτι ἔκρουσαν αὐτοῦ ρωνήσαντος, προσέβλεψαν, ἡρεῖα τις ἄνθρωπον, Ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴν, ὦ Ἀυτολύκε; Ὅ δ' εἶπεν, ἐπὶ τῷ πατρὶ. Καὶ ἅμα ἐκάλει αὐτῷ. Καὶ ὁ Καλλίας ἰδὼν, Ἀρ' ὁσθα, ἔφη, ὦ Λύσανε, ὅτι πλουσιώτατος εἰ ἄνθρωπον; Μὰ Δί', ἔφη, τούτῳ μόνον ἐγὼ οὐκ οἶδα. Ἀλλὰ λανθάνει σε, ὅτι οὐκ ἂν εἴδωτο τὰ βασιλείας χρήματα ἀπὸ τοῦ οὐοῦ; Ἐπ' αὐτοῦ ῥῳμ' ἐμίχμυι, ἔφη, πλουσιώτατος, ὥς ἱσχυεῖν, ἄνθρωπον εἶναι. (14) Σὺ δὲ, ἔφη ὁ Νυκίρατος, ὦ Ἐρμόγετε, ἐπὶ τίνι μάτῃ ἀνέλλῃ; Καὶ δέ, Ἐπὶ φιλοῦν, ἔφη, ἀρετῇ καὶ δυνάμει, καὶ ὅτι τοῦτοί τε ὄντες ἐμοῦ ἐπιμύλλονται. Ἐνταῦθα τόνον πάντες προσέβλεψαν αὐτῷ, καὶ πολλοὶ ἅμα ἥροντο, εἰ καὶ σφίσι δηλώσει αὐτούς. Ὅ δ' εἶπεν, ὅτι οὐ φθόνους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἐκ τούτου διεῖκε ὁ Σωκράτης, οἷόν σου λοιπὸν ἂν εἴη ἡμῖν ὁ ἕκαστος ἐπίσχετο ἀποδεικνύναι ὡς πολλοῦ εἶναι ὅστιν. Ἀκούει' ἂν, ἔφη ὁ Καλλίας, ἐμοῦ πρῶτον. Ἐγὼ γὰρ ἐν τῷ χρόνῳ ὃ ἡμῖν ἀκούει ἀποροῦνταιν τί τὸ δίκαιον, ἐν τούτῳ δικαιοτέρους τοὺς ἀνθρώπους ποῖ. Καὶ ὁ Σωκράτης, Πῶς, ὡ λῆσται; ἔφη. Διδοὺς ἡ Δί' ἀργύριον. (a) Καὶ ὁ Ἀντισθένης ἅπαντας μάλᾳ διακριτικῶς αὐτὸν ἐπῆρτο, Οἱ δὲ ἀνθρώποι, ὦ Καλλία, πότερον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἢ ἐν τῷ βαλλάντιον τὸ δίκαιον οὐ δοκοῦναι ἔστιν; Ἐν ταῖς ψυχαῖς, ἔφη. Κάπητα οὐ εἰς τὸ βαλλάντιον διδοὺς ἀργύριον τὰς ψυχὰς δικαιοτέρας ποιεῖς; Μάλιστα. Πῶς; Ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι ὡς ἔστιν ὅπου πρᾶμνοι τὰ ἐπιτίβλια ἔχουσιν οὐκ ἐθελον κακοεργεῖντες κινδυνεύειν. (a) Ἥ καὶ σὺ, ἔφη, ἐποιδόσασιν ὅτι ἂν λαβῶσι; Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐ μὴν δὴ. Τί δὲ, ἀπὸ τοῦ ἀργυρίου χάριτας;

et in audiendis es. Quanam re, Charmides, temet offers? Equidem me, inquit, ad paupertatem effero. Profecto, ait Socrates, jucundum quidem ac gratum ob rem : quae minime obnoxia est invidia, minime pugnas de se concitat, sine custodia servari potest, neglecta denique vires adquisit. At tu Socrates, inquit Callias, quae res fretus de te magnifice sentis? Ille vultu maximam ad gravitatem composito, Lemocinio, respondit. Quoniam risissent omnes, Vos quidem ridete, inquit, at ego scio me magnam accipere posse pecuniae copiam, si hac arte velim uti. Lyco autem Philippo, Tu quidem, ait, sine dubio idcirco te effers, quod risum excitare possas. Justus, inquit, mea quidem sententia, quam Callippides histrio, qui mirifice propterea superbit, quod multis lacrimas excutere possit. Ergo jam tu quoque, Lyco, subjecit Antisthenes, indicabis, quam ob causam eliso sis animo. An non vobis omnibus notum est, ait, quod ob filium bene mecum? Atque is ipse, subjecit aliam, haud dubie propterea, quod victoriam ait adeptus. Et Autolyces quam evulvisset : Minime profecto, inquit. Ibi coniectis in eum oculis omnium, qui quidem delertati essent, quod loquentem audivissent, quidam ipsum interrogat : Ob quid igitur, Autolyce? Ob patrem, inquit : sinuque ad patrem sese acclinas. Quod ubi conspexisset Callias : Scis, inquit, mi Lyco, te omnium hominum esse opulentissimum? Id ego profecto, ait, ignoro. An igitur fugit te, quod ex regis quidem opes cum filio commutares? Ipso in facinore deprehensus sum, inquit, omnium, uti quidem videtur, hominum opulentissimus. Tu vero, Hermogenes, ait Niceratus, quae res potissimum tibi places? Ob amicorum, inquit, virtutem et potentiam, et quod tales quum sis, mei curam habeant. Tum omnes eum iuterui, ac plerique interrogare, ausi et ipsis eos indicare vellet. Respondebat solum, non velle se hoc ipsis invidere.

CAPUT IV.

Secundum haec Socrates, Restat igitur, ait, ut demonstret quilibet, ex qua pollicitus est, maximi esse faciendam. Audietis, ait Callias, me primum. Nam intereo, dum vos alio, quid jus et aequum sit, ambigatis; homines efficio justiores. Quod hoc, vir optime? ait Socrates. Sane dum pecuniam largior. Ei surgens Antisthenes, admodum arriter eum confisisturus, interrogabat : Homines vero, Callia, utrum tibi videntur in animis an in crumena justitiam habere? In animis, inquit. Et tu quum in crumena argentum largiris, animos justiores facis? Maxime. Quo pacto? Quod quum sciant habere se, unde necessaria parare sibi emendo possint, maleficere suo cum periculo nolint. Nim tibi reddunt, quod acceperunt? Non profecto. Quid autem? pro pecunia gratias? Ne id quidem certe, inquit :

ὅς μὲ τὸν Δ', ἐφη, οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' ἔνοι καὶ ἐχθρόνους ἔχουσιν ἢ πρὶν λαθεῖν. Θυγατριά γ', ἐφη ὁ Ἀντισθένης ἡμεῖς εἰσελάτουμεν εἰς Διόγγειον αὐτὸν, εἰ πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους θύναται δικαιοσύνη πείνει αὐτοὺς, πρὸς δὲ στυγρὸν οὐ. (4) Καὶ τί τοῦτ', ἐφη ὁ Καλλιπας, θυγατρίαν; οὐ καὶ τράχηλάς τε καὶ οἰκοδόμους πολλοὺς ὄρες οἱ ἄλλοις μὲν πολλοὺς ποιεῖσιν οἰκίας, αὐτοῖς δὲ οὐ δύναται ποιεῖσαι, ἀλλ' ἐν μισθωταῖς οἰκοῦσι; καὶ ἀνίσχυροι μέντοι, ὡς σοφιστὰς, Διηγχομένους. (5) Νῆ Δ', ἐφη ὁ Σωκράτης, ἀνεγέσθω μέντοι ἐπεὶ καὶ οἱ μάντις λήγονται δῆπου ἄλλοις μὲν προσηγορεύειν τὸ μέλλον, αὐτοῖς δὲ μὴ προσηνὲς τὸ ἐπὶόν. Οὗτος μὲν δὲ ὁ λόγος ἐνταῦθα ἤλθεν. (6) Ἐκ τούτου δὲ ὁ Νικηράτος, Ἀκούωντ' ἂν, ἐφη, καὶ ἐμὸς ἄ δεσπότης βαλόντες, ἦν ἐμὸς συνήτης. Ἰστα γὰρ δῆπου ἐστὶ Ὁμηρος ὁ σοφώτατος πεποήμας σγεῶν περὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ὅστις ἂν οὖν ἡμῶν βούληται ἢ οἰκονομικῶς ἢ δημοκρατικῶς ἢ στρατηγικῶς γενέσθαι ἢ ἡμιος Ἀχιλλεὺς ἢ Ἀλάντις ἢ Νέστορα ἢ Ὀδυσσεὺς, ἐμὲ δεσπεύειν. Ἐγὼ γὰρ ταῦτα πάντα ἐπίσταμαι. Ἥ καὶ βασιλεύειν, ἐφη ὁ Ἀντισθένης, ἐπίστασαι, ἐπὶ οἷσθα ἐπαυνοῦντα αὐτὸν τὸν Ἀγαμέμνονα ὡς βασιλεὺς τε εἰς ἀγαθὸς κρατάρει τ' αἰχμητῆς; Καὶ ναὶ καὶ Δ', ἐφη, ὅμως ἐστὶ ἀρματοπλοκούντα δεῖ ἐγγὺς μὲν τῆς στήλης κάμψαι,

αὐτὸν δὲ ἀνιόντα ἐλπίστον ἐπὶ ἄρρῳ
 ἔκ' ἐκ' ἄρματα ταῦτα ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἵππων
 κένει ἐμολέσσειν' εἰσὶ αἱ αἰ ἡνία χοροί.

(7) Καὶ πρὸς τοὺς τοὺς γὰρ ἄλλοι οὐδὲ, καὶ ἡμῶν αὐτίκα μάλ' ἔξεστι πειρᾶσθαι. Ἐπεὶ γὰρ πῶς Ὁμηρος, Ἐπὶ δὲ κρήμονον ποτὶ θῆον. Ἐάν οὖν ἐνείκη τις κρήμονα, αὐτίκα μάλ' αὐτὸ γὰρ ὠρμημένον εἰσέσθαι· ἤθιον γὰρ πείσθε. (8) Καὶ ὁ Χαριμήδης εἶπεν, Ὡς ἀνδρες, ὁ Νικηράτος κρημνὸν θῆον ἐπιθυμῶν οἰκᾷδε εἰσεῖν, ἐν ᾧ ἡ γυνὴ αὐτοῦ πιστεύει μὴ διανοηθῆναι μηδὲν ἂν φύλῃσαι αὐτόν. Νῆ Δ', ἐφη ὁ Σωκράτης, ἀλλ' ἄλλην πῶς δοῖται γελῶν κινδύνος ἡμῖν προσελθεῖν. Ὅφρῳ μὲν γὰρ δὴ ὄντως δοικὴν εἶναι, ὡς κρημνὸν γὰρ οὐ μόνον οἶτον ἀλλὰ καὶ ποτὶν ἔρῃν. Εἰ δὲ δὴ τοῦτο καὶ μετὰ δεῖπνον τραφόμεθα, ὅπως μὲν ἐπίση τις ἡμῶς πρὸς Καλλιπὴν ἐλθόντας ἔδουπαθαι. (9) Μηθύμιος, ἐφη, ὦ Σωκράτες. Εἰς μὲν γὰρ μάχην ὁρμημένον καλῶς ἔχει κρήμονα ἵπποφάειν, ὡς περ ἔνοι τοὺς ἀλεκτρυόνας σκόροθα συτίσαντες συμβάλλουσιν· ἡμεῖς δὲ ὅπως βουλευόμεθα ὅπως φιλοφρομένον τινα μέλλον καὶ μαχόμεθα. Καὶ οὗτος μὲν δὲ ὁ λόγος οὕτω πως ἐπαύσατο. (10) Ὁ δὲ Κριτόβουλος, Οἰκούντων αὖ ἐγὼ λέξω, ἐφη, ἐξ ὧν ἐπὶ τῷ καλλιπῇ μέγα φρονεῖ. Λέγει, ἔρσαν. Εἰ μὲν γὰρ τὸν μὴ καλὸς εἶμι ὡς οἷμαι, ἡμεῖς ἂν δικαιοῦς ἀπείτης διέμην ἐλέγχεσθαι οὐδενὸς γὰρ δοκίμους αἱ δὲ θανόντες καλὸν μὲν φατε εἶναι. Καθὼ μάλιστα πιστεύει. Καλοὺς γὰρ καὶ ἀγαθοὺς ἡμεῖς ἀνδρας νομίζομεν. (11) Εἰ δ' εἰμι τὸ πῶντι καλὸς καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ πρὸς ἐμὲ πείσεται οἷμαι ἐγὼ πρὸς τὸν ἐμὸν δοκίμους καλὸν εἶναι, ὡς μιν πάντας θεοῦ ἐμὲ εἰσέσθαι ἂν τὴν βασιλείαν ἀρχῇ

imo nonnulli etiam magis hostiliter affecti sunt, quam prius, quam nondum acceperant. Mira quidem, ait Antisthenes simul cum latuendo qual coarguens, posse te illos reddere iustos erga ceteros, non autem erga te ipsum. Et cur hoc mirum est? ait Callias. An non et fabros, et structores ædium complures cernis, qui aliis quidem multis domos ædificant, sibi ædificare non possunt, sed mercede conductas incolunt? Patere te coargui, professor sapientie. Profecto, inquit Socrates, patitur sane: nam quæ vales fecerunt certe alijs quidem futurum quod sit, desuntiare; sibi vero quod imminet, non prospicere. Atque hujusce sermonis hic finis fuit. Secundum hæc Niceratus respondit, inquit, me quoque, in quibus vos meliores sitis futuri, si mecum versabimini. Nostis certe, enim Homerum illum sapientissimum fore complexum esse poematis suis omnes res humanas. Quamobrem quisquis vestrum vel administrationis domesticæ, vel orandi ad populum, vel rei imperatoris peritus fieri vult, vel Achilli, Ajaci, Nestori, Ulyssi similis, me colat, qui hæc omnia cognita habeo. Num et regnandi, ait Antisthenes, scientiam habes? Nosti enim laudatum esse ab ipso Agamemnonem, quod rex castus bonos, et bellator fortis. Etiam hoc profecto scio, inquit, aurigam quidem prope columbarum debere se convertere:

Ille ad inclinet ac levam versus, in ipso
 corru; et equum dextrum propellat voce, manaque
 cordat, etque simul laxas permittat habenas.

Præterea quiddam aliud novi, vosque adeo periculum ejus mox facere poteritis. Dicit enim Homerus alicubi, cepam esse potas condimentum. Quamobrem si cepam quis adferat, mox hæc utilitatem percipietis, quod sitis majori cum voluptate bibitur. Tum Charonides, Cupit, inquit, o viri, Niceratus ita redire domum, ut cepas redoluit; quo uxor ipsius credat, nullum ne cogitasse quidem ipsam osculari. Immo vero, inquit Socrates, aliam fortassis opinionem ridiculum metuendum est ne de nobis excitemus. Nimirum cepam adeo esse condimentum apparet, ut non cibum modo sed potum quoque suaviorem efficiat. Quod si licet etiam a corona vescamur, verendum, ne quis nos ad Calliam sic accessisse dicat, ut voluptati indulgeremus. Nequaquam, ait, o Socrates. Nam in pugnam pergeuti ceparum usus convenit, quemadmodum quidam alios gallos pascunt, ac deinde committunt. Nobis autem hoc fortasse consilium est, ut osculatori potius simus, quam proelio congressuri. Hujusce orationis hic fere finis fuit. Tum Critobolus, Ergo et ipse dicam, ait, quibus de causis ob formæ elegantiam me efferam. Dic, auiat. Atqui si formosus non sum, ut me esse pulo, merito vos fraudis pernam sustineritis. Nam semper iurejurando confirmatis, formosum esse me, nemine id a vobis exigente. Ac fidem vobis equidem habeo, quod esse bonos et honestos viros arbitror. At si revera formosus sum, ac vobis idem erga me accidit, quod mihi erga illum, quæto formosum esse pulo: deos omnes testor, nolite me regis imperium, potius quam formæ

ἐντὶ τοῦ καλοῦ εἶναι. (12) Νῦν γὰρ ἐγὼ Κλεινίαν ἤδion μὲν δοῦμαι ἢ πολλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις καλότεργός ἐστι τῶν ἄλλων ἀπάντων μᾶλλον δεξιόκην ἂν εἶναι ἢ ἐκείνου καὶ ἐνός ὄντος ἄχθομαι δὲ καὶ νυκτὶ καὶ ὕπνῳ, ὅτι ἐκείνου οὐχ ὅρῳ, ἡμέρᾳ δὲ καὶ ἔλῳ τὴν μεγίστην χάριν οἶδα, ὅτι μοι Κλεινίαν ἀναραίνουσιν. (13) Ἀῖόν γε μὴν ἦμιν τοῖς καλοῖς καὶ ἐπὶ τοῖςδε μέγα φρονεῖν, ὅτι τὸν μὲν ἰσχυρὸν ποιοῦντα δεῖ πᾶσθαι τάχα καὶ τὸν ἀνδρείον κινδυνεύοντα, τὸν δὲ γε σοφὸν λέγοντα· ὁ δὲ καλὸς καὶ ἡσυχίαν ἔχων πάντ' ἂν διαπραΐεται. (14) Ἐγὼγ' οὖν καίπερ εἰδὼς ὅτι χρήματα ἥδ' οὐκ ἔστιν ἡδion μὲν ἂν Κλεινίᾳ τὰ ὅσα διδοῖεν ἢ ἕτερα παρ' ἄλλου λαμβάνομαι, ἦδion δ' ἂν δουλεύομαι ἢ ἐλευθέρους εἶναι, εἰ μου Κλεινίᾳς ἄρξαιν ἰθὺς. Καὶ γὰρ ποιοῖν ἂν βῆον ἔκκειν ἢ ἀναπαύομαι, καὶ κινδυνεύομαι ἂν πρὸ ἐκείνου ἦδion ἢ ἐκείνου ἐξῆν. (15) Ὡςτις εἰ σὺ, ὦ Καλλιᾶ, μέγα φρονεῖς ὅτι δικαιοσύνῃς δύνασαι ποιεῖν, ἐγὼ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν δικαιοσύνῃς σοὶ εἶμι ἄγειν ἀνθρώπου. Διὰ γὰρ τὸ ἔρπειναι τι ἡμῖς τοῖς καλοῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐλευθεριτέρως μὲν αὐτοῖς ποιοῦμαι εἰς χρήματα, φιλοπονωτέρας δὲ καὶ φιλοκαλιτέρως ἐκ ποιοῦ καὶδόνος, καὶ μὲν αἰδουμένους τε καὶ ἐγκατεστέρας, οἳ γε καὶ ὄντι μάλιστα ταῦτα ἀσχετόντες. (16) Μαίνονται δὲ καὶ οἱ μὴ τοὺς καλοὺς στρατηγούς αἰρούμενοι. Ἐγὼγ' οὖν μετὰ Κλεινίου κᾶν διὰ πυρὸς ἰσθῆν οἶδα ὅ' ἐστὶ καὶ ἡμῖς μετ' ἐμοῦ. Ὡςτις μάλιστα ἀπόρῃ, ὦ Σωκράτες, εἰ τι τοῖς μὲν καλοῖς ἀνθρώποις ὠφελήσῃ. (17) Ἄλλ' οὐδὲ μέντοι ταῦτα γε ἀπιστάσεις τὸ καλὸς ὡς ταχὺ παρακαλεῖν, ἐπεὶ ὥσπερ γε παῖς γίγνεται καλὸς, οὕτω καὶ μετρίκιον καὶ ἀνδρὶ καὶ προσβύτῃ. Τεκμήριον δὲ θαλλοφόρος γὰρ τῇ Ἀθηναίᾳ τοὺς καλοὺς γέροντας ἐκλέγονται, ὡς συμπαρομαρτυνοῦντος πάσης ἡλικίας τοῦ καλῶν. (18) Εἰ δὲ ἥδ' οὐ παρ' ἐκόντων διαπραττεσθαι ἂν τις δέοιτο, εὐ οὐδ' ὅτι καὶ νυνὶ θάττον ἂν ἐγὼ καὶ σιωπῶν πείσομαι τὸν παῖδα τόνδε καὶ τὴν παῖδα φιλήσει με ἢ σὺ, ὦ Σωκράτες, εἰ καὶ πᾶν πολλὰ καὶ σοφὰ λέγεις. (19) Τί τοῦτο; ἔρη δὲ Σωκράτης ὡς γὰρ καὶ ἐμοῦ καλλίων ὂν ταῦτα κομπάζεις. Νῆ Δέ, ἔρη δὲ Κριτόβουλος, ἢ πάντων Σαίλων ὧν ἐν τοῖς συγχωροῖς ἀσίστος ἂν εἴην. [Ὁ δὲ Σωκράτης καὶ ἐπύργαυε προεμμελῆς τοῦτον ὄν.] (20) Ἄγε νῦν, ἔρη δὲ Σωκράτης, ὅπως μεμνήσῃ δεκαριθῶν περὶ τοῦ καλῶν, ἐπειδὴν εἰ προκαλεῖται λόγῳ περιόχουμαι. Κριτόβω δὲ ἡμῖς καὶ Ἀλέξανδρος δὲ Πρίamus, ἄλλ' αὐτοὶ οὕτοι ὥσπερ σὺ οἷς ἐπιθυσίαις σε φιλεῖσαι. (21) Κλεινίᾳ δ', ἔρη, ὦ Σωκράτες, οἷα ἂν ἐπιτρέψαι; Καὶ δεῖ εἰπεῖν, ὅτι γὰρ εὖ πάσης οὐ Κλεινίᾳ μεμνημένος; Ἦν δὲ καὶ ὁμοῖον, ἥτιον τι με οἷς μεμνήσθαι αὐτοῦ; οὐκ οἶσθα ὅτι οὕτω σοφὸς ἐγὼ εἰδῶλον αὐτοῦ ἐν τῇ φύξῃ ὡς εἰ πλαστικός ἢ ζωγραφικός ἦ, οὐδὲν ἂν ἥτιον ἐκ τοῦ εἰδῶλου ἢ πρὸς αὐτὸν ὅσον ὅσον αὐτῷ ἀπειροσέμεν; (22) Καὶ ὁ Σωκράτης ὑπελάβε, Τί ὅστις οὕτως ὅμοιον εἰδῶλον ἔχων πράγματα μοι παρέχεις ἄγεις τε αὐτὸν

praestantiam. Quippe Cliniam modo spectro habentem, quam cetera universa, quae pulchra sunt in rebus humanis; malisque ceterarum rerum omnium, quam ejus unius aspectu carere. Nocti etiam somnoque succenseo, quod eum non video: diei vero ac soli gratiam habeo maximam, quod Cliniam mihi spectandum exhibeant. Ejusmodi est etiam, ut nos formosi propter hanc quoque simas animis elatis, quod eam, qui viribus pollet, laborando acquirere bona necesse sit; et fortem, pericula subeundo; et sapientem, dicendo: at qui formosus est, etiam si quiescat, omnia tamen perficere potest. Equidem tametsi nunc opes esse possessionem gratam: libentius tamen ea quae mea sunt, Cliniae donarem, quam alia ab altero acciperem: libentius servus, quam liber essem, si Clinias mihi velit imperare. Nam facilius esset mihi Cliniae laborare, quam quietem capere; ac periculum ejus nomine libentius adirem, quam expers periculi viverem. Si tu denique, Callia, magnopere te effers, quod homines possis justiores facere: multo ego in optior ad omnia virtutem homines perducendo. Nam quia nos formosus quiddam amori dedisti inspiramus, id effricimus, ut quod pecuniam attinet, sint liberales; in periculis laborem et honesti studiosiores; vereturiores etiam, ac modestiores: scito quidem, ut etiam maxime in illis quae desiderant sint pulchri. Insani sunt autem, qui non formosos imperatores eligunt. Equidem cum Clinia vel per ignem incederem, neque dubito vos idem mecum facturos. Quamobrem non est, quod dubites amplius, mi Socrates, an formae venustas in me bono alicui sit hominibus. Ne hac quidem in parte forma vituperanda est, quod cito flos ejus praeterat: nam ut puer, ita et adolescentulus formosus est, et vir, et senex. Ejus rei argumentum est, quod Minerva in Thallophoros delegatior formosissimi senes, quasi forma sit omni aetati comes. Quod si jocosum est a volentibus impetrare, quibus aliquis indiget: sat scio, mi Socrates, me nunc quoque citius vel tacentem huic pueri puellaeque persuasurum, ut me osculentur, quam tu possis, tametsi plurima sapienter proferas. Quid hoc est? ait Socrates: factitia haec tu, quasi etiam me sis formosior. Profecto, inquit Critobulus: ceteroquin omnium Sclerorum satyricorum esset turpissimus. [Erat autem Socrates hia perquam similis.] Ape vero, subterit Socrates, memineras habendum esse iudicium de forma, ubi sermones hi, quos instituas, circumferas. Forat autem iudicium de nobis non Alexander ille Priami filius, sed hi ipsi quos tu osculandi tui cupidus esse putas. Ad Cliniae, Socrates, iudicium non permiseras? Et ille: Non tu Cliniae meminisse desines? At si eum non hominem, sed propterea minus me putas ipsius meminisse? num ignores, tam illustre me simulacrum ipsius habere in animo, ut si vel flector, vel pictor essem, nullum minus ei similem exprimerem ex hoc simulacro, ac si ipsum intuerer. Ejus sermonem excipiens Socrates: Quamobrem igitur, ait, quom simulacrum ei tam simile habes, mihi

θπου δέη; Ὅτι, ὦ Σώκρατες, ἡ μὲν αὐτοῦ θύξ ἐφραίνετο δύναται, ἡ δὲ τοῦ εἰδῶλου τέλφει μὲν οὐ παρέχει, πόθον δὲ ἁποκτείνει. (22) Καὶ ὁ Ἑρμογένης εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ, ὦ Σώκρατες, οὐδὲ πρὸς σοὶ ποῦτ' ἐπεριδείν Κριτόβουλον οὕτως ὑπὸ τοῦ ἔρωτος ἐκπλαγέντα. Δοκεῖς γάρ, ἔφη ὁ Σώκρατες, εἰς οὐ ἐλάττω σὺνεστιν οὕτω διατεθῆναι αὐτόν; Ἀλλὰ πότε μὲν; Οὐχ ὅρῃς ὅτι τούτῳ μὲν παρὰ τὰ ὥτα ἄρτι βουλος καθίστηται, Κλεινία δὲ πρὸς τὰ ὅπασθεν ἤδη ἀναβαίνει; οὕτως οὖν συμφορῶνεις ταῦτα διδασκαλία ἐκείνῳ τότε ἰσχυρῶς προσεκύθη. (23) Ἄ δὲ αἰσθόμενος ὁ πατήρ παρῶκαί μοι αὐτόν εἰ τὴν δυνάμειν ἀνέλεσται. Καὶ μέντοι πολὺ βέλτιον ἦδη ἔχει. Πρόσθεν μὲν γὰρ ὥσπερ οἱ τὰς Γοργόνας θεώμενοι λιθῶνς ἔδωκε πρὸς αὐτὸν καὶ οὐδ' αὖτις ἀπῆκε ἐκ' αὐτοῦ· νῦν δὲ εἶδον αὐτόν καὶ σκαρδαμύζοντα. (24) Καίτοι νῆ τοὺς θεούς, ὦ ἄνδρες, δοκεῖ μοι γ', ἔφη, ὥς ἐν ταῖς αὐτοῖς εἰρησθαι, οὕτως καὶ περιελκίναται τὸν Κλεινίαν· οὗ ἔρωτος οὐδὲν ἔστι δεινότερον ὑπὸ κακίᾳ. Καὶ γὰρ ἀπλῆστον ἐν καὶ ἐλπίδας τινὰς γλυκείας παρέχει. (25) [Ἰσως δὲ καὶ διὰ τὸ μόνον πάντων ἔργων τοῖς τοῖς στόμασι συμφαίνετο βιώνοντων εἶναι τῷ ταῖς ψυχαῖς φιλεῖσθαι ἐντιμότερόν ἐστιν.] Οὐ βουκα ἀρεκτεῖν ἐγὼ ρημὶ εἶναι φιλεῖσθαι ὥρῳαν τὸν σωφρονεῖν δυνήσασθαι. (26) Καὶ ὁ Χαρμίδης εἶπεν, Ἀλλὰ τί δή ποτε, ὦ Σώκρατες, ἡμεῖς μὲν οὕτω τοὺς φίλους μορμολύτῃ ἀπὸ τῶν καλῶν, αὐτὸν δὲ σε, ἔφη, ἐγὼ εἶδον καὶ μὴ τὸν ἅπλῳ, ὅτε παρὰ τῷ γραμματιστῇ ἐν τῷ αὐτῷ βελτίῳ ἀμρότερον ἐμασπεύει τι, τὴν κεφαλὴν πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ τὸν ὅμιον γυμνὸν πρὸς γυμνῷ τῷ Κριτόβουλου ὅμιον ἔχοντα. (27) Καὶ ὁ Σωκράτης, Φεῦ, ἔφη, ταῦτ' ἀρα, ἔφη, ἐγὼ ὥσπερ ὑπὸ θέρῳ τινος δεδηγμένους τὸν τε ὅμιον κτεῖν ἡ πένητι ἡμέρας εὐδαίμων καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ὥσπερ κνήμα τὴν εὐδαίμων ἔχειν. Ἀλλὰ νῦν τοῖς σοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, ἐναντίον τοσούτων μαρτύρων προσηγορεύω μὴ ἀπιστεῖσθαι μοι πρὶν ἂν τὸ γέννησιν τῇ κεφαλῇ ὁμοίως κομῆσης. Καὶ οὗτοι μὲν δὴ οὕτως ἀναμύξιστον εἶσαν ἐν τῇ καὶ ἐπορεύσαντο. (28) Ὁ δὲ Καλλίας, Σὺν μέρος, ἔφη, λέγειν, ὦ Χαρμίδη, διότι ἐπὶ πνίγ' ἄρα γρονθίζει. Οὐκ οὖν τοῦ μὲν, ἔφη, βυβλοποιεῖται κρατῆτον εἶναι θαρρύνει ἢ φοβέσθαι καὶ ἐλεύθερον εἶναι μέλλον ἢ δουλεύειν καὶ θεραπεύεσθαι μέλλον ἢ θεραπεύειν καὶ πιστεύεσθαι ὑπὸ τῆς πατρὸς μέλλον ἢ ἀπιστεῖσθαι. (29) Ἐγὼ τοίνυν ἐν ἐγῇ τῇ πόλει ὅτε μὲν πλούσιος ἦν προῖτον μὲν ἐφοδύμεν μὴ τίς μου τὴν οἰκάν δουρῆς καὶ τὰ γυμνάσια λαβεῖν καὶ αὐτὸν τί με κακὸν ἐργάσασιν ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς συκοφάντας ἐθεράπευσον, εἰδὼς ὅτι παθεῖν μέλλον κακῶς ἰκανὸς εἴην ἢ ποῦται ἐκείνους. Καὶ γὰρ δὴ καὶ προστάτετο μὲν αἰετὶ τί μοι δαπανῶν ὑπὸ τῆς πόλεως, ἀποδοχμῆσαι δὲ οὐδ' αὖτις εἶχην. (30) Νῦν δ' ἐπειδὴ τὸν ὑπερρῶν στέρομαι καὶ τὰ ἔργα οὐ καρποῦμαι καὶ τὰ ἐκ τῆς οἰκίας περπαταί, ἡδέως μὲν καθέδω ἐκταμένους, πιστὸς δὲ τῇ πόλει γενέσθαι, οὐκ εἰ δὲ ἀπειθεῖμαι, ἀλλ' ἤδη ἀπειθεῖμαι ἄλλους, ὥς ἐλευθέρω τε ἔστω μοι καὶ ἀπο-

negotium facessis, eoque eum ducis, ubi videas? Propter ea, mi Socrates, ait, quod vultus ejus esse mihi voluptati potest; simulacri vero species, ut delectationem nullam affert, ita desiderium excitat. Tum Hermogenes, Ego vero, mi Socrates, inquit, non tam esse puto, ut Critobolum adeo prae amore obstupefactum contemnas. An tu existimas eum, inquit Socrates, ex quo mecum versator, hoc pacto unquam esse affectum? Quando tandem? Non vides huic quidem languinem propter aures serpere, Clinia vero jam retrorsum surgere? nimirum hic id temporis, quo ad eosdem cum illo magistros habet, ita vehementer exarsit. Quibus animadvertens pater eum mihi tradidit, si qua re prodesset ipsi possem. Et habet sane jam melius melius. Nam antea quae quasi qui Gorgones spectant, saeum in morem Cliniam inspiciebat, necne usquam ab ipso discederet: nunc vero eum vili etiam oculis comitantes. Imo per dies humectata videtur mihi, o viri, quod quidem inter nos solus dictum esto, etiam deosculatus esse Cliniam: quo sane nihil est ad amorem accendendum arrius. Quippe satiari nequit, et apes quasdam jucundas praebet. [Fortassis etiam, quia unicum hoc opus, quodque contingit, appellatorem communem habet cum amore illo qui est in amico, hominibus est.] Quamobrem aio equidem abstinendum esse formosorum ab oculis illi, qui pudent ut vivere possit expedit. Ad ea Charmides, Tu vero, mi Socrates, inquit, quamobrem nos amicos tuos adeo quibusdam quasi pueros terribilissimis a formosissimis deestis, quam ego te ipsum viderem, ita me Apollo amet, quo tempore apud litteratorem eodem in libro uterque aliquid quaeratis, caput capiti, humerumque nudum nudo Critoboli humero admoveas? Et Socrates, Proh, inquit, ob hoc igitur ego, velut si a bellis quasdam moras essem, diutius quam dies quinque humerum dolebam, et in corde quasi pruritus quendam videbar habere. Verum nunc tibi, Critobole, coram tot testibus deumto, ne me prius attingas, quam mentum tibi palis, perinde atque caput, vestitum fuerit. Atque hi quidem in hunc modum seria jocosque miscebant. Et Callias, Tutum fuerit, inquit, dicere, mi Charmides, quamobrem eo paupertatem elato sis animo. Nimirum in confesso est, ait, potius esse fiduciam animi, quam metum; potius liberitatem, quam servitutem; potius esse colli, quam colere: fidem a patria haberi alicui, quam non haberi. Itaque quum in hac civitate opulentia equidem essem, primum verebar ne quis parietibus meum meorum perfossis, et facultates adimeret mihi, et me quoque inderet. Deinde colebam calumniosos, quod scireni ad perpetuandum aliquid mali magis esse me comparatum, quam ut iis fierem. Nam semper aliquid mihi suspectum, qui expendere curam, a republica imperabatur, et alius peregre licebat nusquam. Nunc postquam fortunae, quam extra fines nostros habebam, spoliatus sum, et de his, quae in hac regione sita sunt, fructum nullum percipio, et res familiaris est vendita: correctus scilicet jucunde dormio, fidem auctoritatemque apud rempublicam nactus sum, aliorum viuas non exsuper, alia ipse minor, ut homo liber abundi peregre domique ma-

δημῶν καὶ ἀποδεδωμένον ὑπεκρίνεσθαι δέ μοι ἦδη καὶ θέ-
λων καὶ ὁδὸν εἴρεσθαι οἱ πλούσιοι. (32) Καὶ εἰμὶ
νῦν μὲν τυράννου δοῦλος, τότε δὲ σπαρῆς δοῦλος ἦν· καὶ
τότε μὲν ἐπὶ φόρῳ ἀπέφερον τῷ δήμῳ, νῦν δὲ ἡ πόλις
τῶς φέρουσα τρέφει με. Ἀλλὰ καὶ Σακράτης ὅτε
μὲν πλούσιος ἦν ἐλαβόρουν με ὅτι συνῆν, νῦν δ' ἐπεὶ
πίνης γαγγύμεται, οὐκ αἶτι οὐδὲν μέλει οὐδέν. Καὶ μὴν
ὅτε μὲν γε πολλὰ εἶχον δαί τι ἀποβάλλον ἐκ ὑπὸ τῆς πό-
λεως ἢ ὑπὸ τῆς οὐχί· νῦν δὲ ἀποβάλλω μὲν οὐδέν, οὐδὲ
γὰρ ἔχω, δαί δέ τι λήψεσθαι ἐπιτέλλω. (33) Οὐκ οὖν,
ἔφη ὁ Καλλιπίας, καὶ εὐχῇ μηδέποτε πλουτεῖν, καὶ ἔαν
τι ἄναρ ἀγαθὸν ἴδῃς, τοῖς ἀποτροπαίοις θέαις; Μὴ Δία
τοῦτο μέντοι, ἔφη, ἐγὼ οὐ ποῖω, ἀλλὰ μάλα φιλοκινδύνου
ὑπομένω, ἦν ποδὶν τι ἐπιτεῖν λήψεσθαι. (34) Ἀλλ' ἄγε
δὴ, ἔφη ὁ Σακράτης, σὺ αὖ λέγεις ἡμῖν, ὦ Ἀντισθένης,
ποιεῖσθαι βραχέα ἔχων μέγα φρονεῖς ἐπὶ πλούτῳ. Ὅτι
νομίζω, ὦ ἄνδρες, τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἐν τῷ οἴκῳ τὸν
πλούτου καὶ τὴν πένου ἔχειν, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς. (35)
Ὅρῳ γὰρ πολλοὺς μὲν ἐκείνους οἱ πανοὶ πολλὰ ἔχοντες
χρήματα οὕτω πένουσι ἐγγύθεν ὥστε πάντα μὲν πόνον,
πάντα δὲ κίνδυνον ὑποδύνονται, ἐφ' ᾧ πλεονα κτήσου-
ται, οὐδὲ δὲ καὶ ἀδελφοὺς οἱ τῶ ἴσῃ λυγρόντες ὁ μὲν αὐ-
τὸν τέρουσιντα ἔχει καὶ περισσεύοντα τῆς δαπάνης, ὁ
δὲ τοῦ παντός ἀνδείκται. (36) αἰσθάνομαι δὲ καὶ τυράν-
νους τινὲς οἱ οὕτω πένουσι χρήματι ὥστε ποιεῖν
παλὺ δεινότερα τῶν ἀπορωτάτων· δὲ δέδειαν μὲν γὰρ
θεῖον οἱ μὲν ἀξέπτουσι, οἱ δὲ τοῖς πορευομένοις, οἱ δὲ
ἀνθρωποδύοντα· τυράννοι δ' αἰσὶ τινες οἱ οἴκους μὲν
ὁλοὺς ἀναρῶσιν, ἀδρόους δ' ἀποκατείνουσι, πολλὰς δὲ
καὶ ὅλας πόλεις χρημάτων ἐνέκα ἐκινδυνεύουσιντα.
(37) Τοῦτους μὲν οὖν ἔγνω καὶ πᾶν οἰκτεῖρω τῆς
ἀγαν γαλεπῆς νότου. Ὅμοια γὰρ μοι δοκοῦσι πάσχειν
ὥστερ εἰ τις (πολλὰ ἔχων καὶ) πολλὰ ἐσθίου μηδέποτε
ἐμαίψεται. Ἐγὼ δὲ οὕτω μὲν πολλὰ ἔχω ὥς μοι
αὐτὰ καὶ ἐγὼ αὐτὸς εὐρίσκω· ὅμως δὲ περισσὴ μοι καὶ
ἐσθιοντι ἄγχι τοῦ μὴ πένειν ἀρκεῖσθαι καὶ πίνοντι μέγχι
τοῦ μὴ διψῆν καὶ ἀμαρῖνυσθαι ὥστε ἔγω μὲν μὲν μάλ-
λον Καλλιπίου τούτου τοῦ πλουσιωτάτου ἵσχυον· (38)
ἐπειδὴν γε μὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ γίνεσθαι, πάνν μὲν ἀλευνοὶ
χιτώνες οἱ τοῖχοι μοι δοκοῦσιν εἶναι, πᾶν δὲ παρῆται
ἀρεταίρις οἱ ὄροφοι, στρωμνὴν γε μὴ οὕτως ἀρούσαν
ἔχω ὥστ' ἔργον μὲ γ' ἄσπαι καὶ ἀνεγείρω. Ἦν δέ ποτε
καὶ ἀφροδιστάσαι τὸ σῶμα μου δεηθῆν, οὕτω μοι τὸ
παρὸν ἀρεὶ ὥστε αἶε ἢν προσκλῆμι ὑπερσπένδονταί με
δὲ τὸ μὲν ἐν ἄλλοις αὐταῖς ἰδύμην προέμειν. (39)
Καὶ πάντα τούτων ταῦτα οὕτως ἔδξα μοι δοκεῖ εἶναι
ὥς ἄλλοι μὲν ἔδεισθαι ποῖον ἐκαστος αὐτῶν οὐκ ἂν
εὐξάμεν, ἦττον δέ· οὕτω μοι δοκεῖ εἶναι αὐτῶν ἡδὺ
εἶναι τοῦ συμμέροτος. (40) Πλείστον δ' ἄξιον κτῆμα ἐν
τῷ ἔμῳ πλούτῳ λογίζομαι εἶναι (κεῖνο ὅτι ἐμὸς τις καὶ
τὰ νῦν ὄντα περιέλοιο, οὐδὲν οὕτως ὅρῳ φαῖλον ἔργον
ὁποιον οὐκ ἀρούσαν ἐν τροχῇ ἐμῷ παρέχον. (41) Καὶ
γὰρ ὅταν ἡδύπαθῃται βουλήθῃ, οὐκ ἐκ τῆς ἀγορῆς τὰ
τίματα ὀνομάζει, πολυτελεῖ γὰρ γίγνεται, ἀλλ' ἐκ τῆς

nenidi facultatem habeo; denique opulenti jam et de ho-
noriore loco mihi adsurgunt, et via cedunt. Nunc regi similis
videor, qui tunc laud dubie servus eram: tum temporis
populo tributum ego pendebam; nunc respublica vestigal
mihi praebet, dum me alit. Etiam conviciis me incescebant,
quum locuples essem, quod consuetudine Socratis uterer:
nunc, posteaquam ad pauperiorem redactus sum, ea res ne-
mini amplius est curae. Praeterea quum multa possiderem,
semper aliquid vel respublica mihi, vel fortuna adimebat:
nunc nihil amitto, qui nec habeam, et semper aliquid acce-
pturum me spero. Ergo, inquit Callias, etiam optas ta,
numquam ut opulentus fias, ac si quod aequum fuisse
vidisti, diis averruncas rem sacram facis? Id equidem
profecto non facis, ait, sed valde tamen aliciter opperier,
sicunde quid accepturum me spero. Age vero, inquit So-
crates, in nobis, Antisthenes, dicito, quo pacto tam elato sis
ob divitias animo, quum tam exiguae sint facultates tuae?
Quod arbitror, ait, o viri, non in arbilibus sitas esse tum opes
tum paupertatem hominibus, sed in animis. Multos enim
privatos homines esse video, qui quum facultates anquid-
mas possideant, adeo se tamen esse pauperes arbitrantur,
ut quemvis laborem, quodvis periculum subeant, quo plura
conparare possint. Fratres etiam novi, quibus quum fi-
nientibus aequales obtigerint, tamen alter eorum quae abonde
sufficiant, et auximam etiam superent, habet; alteri nihil
non leest. Animus vero et reges quosdam esse, qui tanta
opem fame laborant, ut longe graviora committunt, quam
homines maxime inopes. Nam propter egestatem nonnulli
fianter, alii parietes perfodiunt, alii consuntunt plagium:
at reges quidam sunt, qui pecuniarum causa familias totas
everunt, occidunt multos, ardent numero totas etiam urbes
in servitatem redigunt. Hos igitur equidem non possum
non vehementer miserrari, quod tam gravi mocho laborant.
Nam simile quid ipis accidere mihi videtur, ac si quia multa
[possideas multaque] comedas, nunquam tamen saturetur.
Ego vero tam multa scilicet habeo, vis ut ea possim ipse
inventire: nihilominus superat mihi quod edere possim, do-
nec eo perveniam, ut non esuriam; et quod bibere, donec
non sitiam; et quo vestiar, ut foris nihilo magis quam dila-
simus hic Callias frigram. Quum domi sum, arduolum
mihi calidae videntur esse tunicae parietes ipsi, et tecta cras-
sorum paludamentorum instat: stragula vestis usque adeo
abundo, ut etiam excitari difficulter possim. Quod si quan-
do re venera corpus indiget, adeo mihi satisfacit quod
adest, ut illud, ad quas accedo, marifice me complentant,
propterea quod eas alii convenire nolint. Atque haec omnia
tam jucunda mihi accidunt, ut dum ea facio singula, non
equidem majori, sed minori potius delectatione perfui
optem: adeo pleraque mihi jucundiora esse videntur quam
expediat. Item autem longe maximi pretii meis in opibus
illis esse existimo, quod etiam ai quis ea mihi aponat, quae
nunc adeunt, nullum esse tam vile opus videam, quod
mihi non satis alimentum suppeditet. Etenim ubi grato indur-
gere voluero, non ex foro quae ibi sunt magni pretii coemo,
quod ea nimis magno sumptu veneant, sed ex cupiditate

φυγῆς ταπεινῶμαι. Καὶ πολλὸν πλεον διαφέρει πρὸς ἑξῆς ὅταν ἀναμείνας τὸ δεξιθῆναι περὶσσεύωμαι ἢ ὅταν τινὶ τῶν τιμῶν χρεῖμαι, ὥσπερ καὶ νῦν τῷδε τῷ Θασίῳ οὐκ ἐντυχὼν οὐ δεξιθῆναι πένη αὐτόν. (42) Ἀλλὰ μὲν καὶ πολλὸν δικαιότερος γὰρ εἶναι τοὺς εὐδαιμον μᾶλλον ἢ πολυρρηματίας σκοποῦντας. Οἷς γὰρ μάλιστα τὰ παρὶντα ἀρχαί ἡμιστα τῶν ἀλλοτρίων ἀρέγονται. (43) Ἄξιον δ' ἐνοῦσαι ὡς καὶ ἑλευθερίους ὁ πλούσιος πλοῦτος παρέχεται. Σωκράτης τε γὰρ οὗτος παρ' οὐ ἐγὼ τοῦτον ἐκτησάμην οὐτ' ἀριθμῶ οὔτε σταθμῶ ἐπάρχει μοι, ἀλλ' ὅπως ἐδυνάμην φέρεσθαι τοσούτον μοι παρείδω· ἐγὼ τε νῦν οὐδὲν ἔθονα, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φίλοις καὶ ἐπιδαικνύω τὴν ἀφροσύνην καὶ μεταδίδωμι τῷ βουλευμένῳ τοῦ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ πλούτου. (44) Καὶ μὲν καὶ τὸ ἀδρότατον γὰρ κτήνη τὴν σχολὴν αἰεὶ ὁρεῖται μοι παρούσαν, ὥστε καὶ θεῶναι τὰ εἰσθητά καὶ ἀκούειν τὰ ἀξίωματα καὶ ὁ πλείστου ἐγὼ τιμῶμαι Σωκράτει σχολάζων συνεπαιρεύειν. Καὶ οὗτος δὲ οὐ τοὺς πλείστους ἀριθμοῦντας χρεῖσιν ἑαυμάζει, ἀλλ' οἱ ἂν αὐτῷ ἀρέσκασαι τούτους συνὸν διατελεῖ. Οὗτος μὲν οὖν οὕτως ἔπει. (45) Ὁ δὲ Καλλίας, Νῆ τῇς Ἥρας, ἔφη, τὰ τε ἄλλα ἐχλᾷ σι τοῦ πλούτου καὶ οἷε οὗτε ἡ πόλις σοι ἐπιτάττουσα ὡς δοῦλον χρῆται οὔτε οἱ ἀδυνάτοι ἢ μὴ δυνάστες ἀρκεῖνται. Ἀλλὰ μὲν δὲ, ἔφη ὁ Νυκτίρατος, μὴ ἐξήλθω ἐγὼ γὰρ ἦμα παρ' αὐτοῦ δυναισόμενος τὸ μηδὲν προσδέσθαι· οὕτω παταλουμένους ὑπὸ Ὀμήρου ἀριθμεῖν

ἑπτὰ ἑκίρους τρίποδες, δέκα δὲ χρυσοῖς ταλέντα,
αἰθωνας δὲ λέβητας εἰκοσι, δέκα δ' ἱπποὺς

σταθμῶν καὶ ἀριθμῶ ὡς πλείστου πλούτου ἐπιθυμῶν οὐ πύουμαι ἐξ ὧν ἴσως καὶ φιλοσχηματικώτερος τισι δοκῇ εἶναι. Ἐνθα δὲ ἀνεγίγνωσκον ἅπαντες, νομίζοντες τὰ ὄντα εἰσχεῖναι αὐτόν. (46) Ἐκ τούτου εἰπέ τις, Σὺν ἔργον, ὦ Ἑρμόφρονες, λέγειναι τοὺς φίλους οὐκ ἐστὶν εἰσι καὶ ἐπιδαικνύειν ὡς μέγα τε δύνανται καὶ σοὺ ἐπιμελῶνται, ἵνα δοκῇ δικαίως ἐπ' αὐτοῖς μέγα φρονεῖν. (47) Οὐκ οὖν ὡς μὲν καὶ Ἕλληνας καὶ βάρβαροι τοὺς θεοὺς ἡγούνηται πάντα εἰδέναι τὰ τε ὄντα καὶ τὰ μέλλοντα εὐδελον. Πᾶσι γοῦν αἱ πόλεις καὶ πάντα τὰ ἔθνη διὰ μαντικῆς ἐπαρτυῶναι τοὺς θεοὺς τί τε χρὴ καὶ τί οὐ χρὴ ποιεῖν. Καὶ μὴ οἷε νομίζεσθαι γὰρ δύνασθαι αὐτοὺς καὶ οἷ καὶ κακῶς ποιεῖν καὶ τοῦτο σαρὰς πάντας γοῦν αἰτοῦνται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν πράττειν ἀποτρέπειν, τὰ μὲν δὲ δοῦναι. (48) Οὗτοι τούτων οἱ πάντα μὲν εἰδότες πάντα δὲ δυνάμενοι θεοὶ οὕτω μοι φίλοι εἰσὶν ὥστε διὰ τὸ ἐπιμελεῖσθαι μου οὐποτοὶ λήθω αὐτοὺς οὐτε νυκτὸς οὐδ' ἡμέρας οὐδ' ὅποι ἂν ὁρμήμαι οὐδ' ὅτι ἂν μέλλω πράττειν. Διὰ δὲ τὸ προειδέναι καὶ ὅτι ἐξ ἐκαστοῦ ἀποβήσεται σημερινῶς μοι κείμενος ἀγγέλλους φήμας καὶ ἐνύπνια καὶ κίονας ἃ τε δεῖ καὶ ὁ οὐ χρὴ ποιεῖν ὥς ἐγὼ ὅταν μὲν πείθωμαι, οὐδ' ὅποτε μοι μεταμείλιν ἔξη δὲ ποτε καὶ ἀπιστήσας ἐκολάσθην. (49) Καὶ ὁ Σωκράτης εὐπεν, Ἀλλὰ τοῦτων μὲν οὐδὲν ἀπίστον. Ἐκείνῳ μόντῳ

promo. Adeoque multo plus cofferet ad voluptatem, quod exspectato tempore, quo quid requirant, ita deinde sumo; quam si magno pretio redemptis star: quemadmodum nunc quoque, quum in hoc vinum Thasium incididerim, bibo illud sine sili. Enimvero par est credere, multo etiam iustiores esse, qui vitalem victus polius quam caritatem spectant. Nam quibus maxime presentia satisfaciunt, et minime aliena concupiscunt. Est autem operis prelium considerare, libérales etiam effici homines huiusmodi divitibus. Nam Socrates hic, a quo has sum consequutus, neque numero, neque pondere mihi eas suppeditabat: sed dabat mihi tantam quantum ferre poteram. Atque equidem nemini mea nunc inviduo, sed hanc abundantiam amicis conculcas ostento, et animi mei opes volenti cuique communico. Quis etiam rem omnium delicatissimam, otium, semper adesse mihi videtis: qui spectem, quum digna aut contemplat; et audiam, quum audito digna: et, quod equidem maxime facio, adesse Socrati totos dies in otio possum. Atque is etiam ipse non eos alimiat, qui plurimum auri numerant; sed perpetuo cum his vehatur, qui ipsi placent. Atque hoc modo quum loquutus is esset: Per Junonem, ait Callias, quum alias obsequas his cum opibus admirandis mihi ea quum quod nec te servi loci civitas habet, aliquid semper imperans; neque homines tibi succenseant, si nihil des motus. Tu vero hunc, ait Niceratus, beatum predicare noli: nam ego eam conveniam, qui quidem sumam hoc ab eo matro, nullius rei amplius indigere. Etiam ab Homero ductus, ut ita numerem,

Septenos tripodes, atque surti dua talenta,
vigintique lebetes, bis senosque caballos,

non desino pondere ac numero divitias quam plurimas expetere. Quo fortasse fit, ut quibusdam avidior esse pecunia videar. Ibi vero in risum effusi sunt omnes, qui cum quod res esset, dixisse arbitramur. Secundum haec quidam, Tuus jam est, ait, de amicis dicere, Hermogenes, quoniam illi sint; ac demonstrare, magnam illorum esse potestatem, neque illis esse curae, ut merito magnos spiritus gerere propter eos videaris. « Notum igitur est tam Graecos quam barbaros existimare, deos universa tum presentia tum futura scire. Omnes itaque tum civitates, tum nationes, per divinationem consultant deos, quid faciendum, quid omittendum sit. Etiam nos illa potest esse in sententia, quod illi nobis tum commodare tum incommodare possint. Nun deos precatur universi, ut mala quidem avertant, bona vero largiantur. Hi ergo dii, qui omnia norunt, et possunt omnia, tam mihi sunt amici, ut, quia semper his coram, nunquam meos eos fugiant, neque nocte, neque interdiu, neque quo pergant, neque quid suscepturus sim. Et qui quid prospiciunt, quoniam cujusque rei futura sit eventus: natus, ut nascitur, omnibus, somnis, auguriis, quid faciendum, quid omittendum sit, mihi significant. Etsi quam obtempero, non unquam ejus rei me penitet; imo aliquando eis non assequutus, penas dedis. » Tum Socrates, Nihil horum, ait, est incredibile: verum hoc equidem arci-

ἔγωγε ἤβους ἂν πωδοίμην, πως αὐτοὺς θέρομαι ὡς οὐκ ἔβους ἔχεις. Ναὶ μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Ἑρμογένης, καὶ μάλα οὐτέως. Ἐπειμὲν τε γὰρ αὐτοὺς οὐδὲν δαπανῶντες ἂν τι διδόντων αἱ αὐτὴν παρέχομαι, εὐφραμὲν τε ὅσα ἂν ἐκινῶμαι καὶ ἐγὼ οἷς ἂν αὐτοὺς μάρτυρας ποιῶμαι αἰὼν οὐδὲν φεύδω. Νῆ Δι', ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ ἄρα τοιοῦτος ἂν φίλος αὐτοῖς ἔχεις καὶ οἱ θεοὶ, ὥς δοκεῖ, καλοκἀγαθῶς ἤθονται. (α) Οὗτος μὲν δὲ ὁ λόγος οὕτως ἐπαυλολογήθη. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν Φίλιππον ἦσαν, κέραιον αὐτὸν τὴν ὁρὴν ἐν τῇ γαλατοποιίᾳ μέγα ἐπ' αὐτῇ προσηύκε. Οὐ γὰρ εἴπον, ἔφη, ὅποτε γε πάντες εἰδότες ὅτι γαλατοποιὸς εἰμι, ὅταν μὲν τι ἀγαθὸν ἔρωσι, παρακαλοῦσι καὶ ἐπὶ ταῦτα προθύμῳ, ὅταν δὲ κακὸν τι λάβωσι, γαῖον αὐτοὺς ἀμειψασθῆναι, φοβούμενοι μὴ καὶ ἐκόντες γαλάσωσι; (α) Καὶ ὁ Νικίρατος εἶπε, Νῆ Δία σὺ τῶν ὀφειλῶν μέγα φρονεῖς. Ἐμοὶ γὰρ αὐτῶν φίλων αἱ μὲν εὖ πρότερον ἐκποδὸν ἀπέργοντο, αἱ δ' ἂν κακὸν τι λάβωσι, γενναίως τὴν συγγένειαν καὶ οὐδέποτε μὴ ἀπολείπονται. (α) Ἐλέν σὺ δὲ δὲ, ἔφη ὁ Χαρμίδης, ὦ Συρακοῖσι, ἐπὶ τῇ μέγα φρονεῖς; ἢ οὐκ ὅτι ἐπὶ τῷ παιδί; Μὰ τὸν Δι', ἔφη, οὐ μὲν δέ; ἄλλα καὶ δέδοικα περὶ αὐτοῦ ἰσχυρῶς. Αἰσθάνομαι γὰρ τινες ἐπιβουλεύοντες διαφθεῖραι αὐτόν. (α) Καὶ ὁ Σωκράτης ἀποσπασας, Ἡράκλειος, ἔφη, τί τοιοῦτον νομίζοντες ἡδικοῦσθαι ὑπὸ τοῦ σοῦ παιδὸς ὥστε ἀποκτείναι αὐτὸν βούλεσθαι; Ἄλλ' οὕτοι, ἔφη, ἀποκτείναντες βούλονται, ἀλλὰ πείσῃ αὐτὸν συγκατεύδειν αὐτοῖς. Σὺ δ', ὥς δοκεῖ, εἰ τοῦτο γένοιτο, νομίζεις ἂν διαφθερῆναι αὐτόν; Ναὶ μὰ Δι', ἔφη, παντάπασί γε. (α) Οὐδ' αὐτὸς ἄρ', ἔφη, συγκατεύδειν αὐτῷ; Νῆ Δι' ὅπως γε καὶ πάσαις τὰς νύκτας. Νῆ τῇ Ἥρᾳ, ἔφη ὁ Σωκράτης, εὐνυγμῇ γέ σου μέγα τὸ τὸν χρεῖτα τοιοῦτον φρενὴ ἐχόντα ὥστε μόνον μὴ διαφθερῆναι τοὺς συγκατεύδοντας. Ὡς τοὶ σοὶ γε αἱ μὴ ἐπ' ἄλλῳ ἄλλ' ἐπὶ τῷ χρεῖτῳ αἶνον μέγα φρονεῖν. (α) Ἄλλὰ μὰ Δι', ἔφη, οὐκ ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονεῖ. Ἄλλ' ἐπὶ τῇ μνή; Ἐπὶ νῆ Δία τοῖς ἀφροσιν. Οὗτοι γὰρ τὰ ἐμὰ νευρόσκαπτα θεώμενοι τρέφονται με. Ταῦτα γὰρ, ἔφη ὁ Φίλιππος, καὶ πρῶτον ἐγὼ σου ἵκοντο εὐχομένου πρὸς τοὺς θεοὺς ὅπου ἂν ᾗς διδόναι καρπὸν μὲν ἀφροσίν, φρενῶν δὲ ἀφροσίν. (α) Ἐλέν, ἔφη ὁ Καλλίας, σὺ δὲ δὲ, ὦ Σωκράτης, τί ἔχεις εἰπεῖν ὥς εἰς αὐτὸν σοὶ ἐστὶ μέγα φρονεῖν ἐγὼ ἢ εἴπας οὕτως ἀδδῶν οὕτω τέχνη; Καὶ ὁ εἶπεν, Ὁμολογῶμεθα πρῶτον ποῖά ἐστιν ἔργα τῷ ματροποῦ; καὶ ὅσα ἂν ἐρωτῶ, μὴ ἀνεῖτα ἀπακρίνεσθαι, ἵνα εἰδόμεν ὅσα ἂν συνομολογῶμεν. Καὶ ἡνίκα οὕτως δοκαί; ἔφη. Πάνυ μὲν οὖν, ἔρασαν. Ὡς δ' εἶπας Πάνυ μὲν οὖν, τοῦτο πάντες ἐκ τοῦ λοιποῦ ἀπακρίναντο. (α) Οὐκοῦν ἀγαθὸν μὲν, ἔφη, ἡνίκα δοκαί ματροποῦ ἔργον εἶναι ἢν ἂν ἢ ἐν ἂν ματροποῦ ἄρεσκοντα τοῦτον ἀποδεικνύειν ὥς ἂν συνῇ; Πάνυ μὲν οὖν, ἔρασαν. Οὐκοῦν ἐν μὲν τί ἐστιν εἰς τὸ ἀρέσκαι ἐκ τοῦ πρότερον ἔχειν σφρίσιν καὶ τρυφὴν καὶ ἰσθητός; Πάνυ μὲν οὖν, ἔρασαν. (α) Οὐκοῦν καὶ τότε ἐπιστάμεθα ὅτι ἐστὶν ἀνθρώπου

τὰρ ἡβους εἶναι, quā rubeos colas eos, et iam amicos habens. Vili profecto, inquit Hermogenes. Quippe nullum sumptum faciens, eos laudo, et de illis, quae dederunt, vixissem puerbo: quantumque possum, pie liquor; et quibus in rebus eas leses cito, in illis volens equidem nunquam mentior. Profecto, ait Socrates, si quum talis sis, amicos ex experientia; etiam Deos par est credere, virtute ac honestate delectari. Atque hactenus in hunc modum serio colloquebantur. Verum ubi ad Philippum ventum esset, querebant ex eo, quidnam perspexisset in risas movendi arte, quod propterea sese efficeret. An non opere pretium est, ait, quod quum omnes norint, me joculariter esse, si quid nacti sunt boni, perhabent ad id me invitari; sin quid accidit mali, fugiunt ita, ut ne quidem respiciant; vestri scilicet, ne vel leviter rideant? Jure tu, ait Niceratus, te effers. Etenim meorum amicorum illi, quibus res sunt prosperae, longe me fugiant; et quibus adversi quid accidit, cognitionem recensendo enumerant, nec unquam me minus faciunt. Esdo. Tu vero, inquit Charmides, Syracusanus, quā te re effers? an perspicuum est efferi te animo propter hunc puerum? Nequaquam, ait: imo propter ipsum magno sum in metu. Nam quosdam animadverto et insidiari, ut eum perdant. Id Socrates quum audivisset, Proh Heracles, inquit, quare tantopere se abs tuo puero lesos arbitrans, ut eum interficere vellet? At enim, ait, nequaquam eum interficere voluit, sed persuadere ut cum ipsis dormiat. Tu vero, quemadmodum videris, id si fiat, exaltatus eum perditurum iri? Placuisse profecto, ait. Ergo ne ipse quidem cum eo cubas? Vero, inquit, et quidem totas omnesque noctes. Ita me Juno amet, ait Socrates, magna istae felicitas tua est, quod a natura tale corpus habbas, ut solum tecum cubantes non corrumpas. Quos fit, ut si non aliam ob rem, saltem propter hoc corpus aequum sit magnopere te efferi. Ego vero non hanc causam me effero, inquit. Propter causam igitur? Profecto propter homines stultos, ait. Nam illi propterea, quod spectent imagunculas meas fiduculis motas, me alunt. Ideo enim nuper, subjecti Philippus, id a diis precari te audieram, ut, ubi cumque esses, ibi fructum quidem magnam copiam largirentur, sapientiae vero sterilitatem. Sit ita sane, inquit Callias: tu vero Socrates, quid proferre potes, quumolrem aequum censes, elato te esse animo, propter artem quam dixisti adeo ignominiosam? Et Socrates, Primum, inquit, velim inter nos conveni, quod lenius sit officium. Tum quod interrogavero, ad id respondeat prompte: ut sciamus, de quibus inter nos conveniat. Num ita vobis etiam videtur? Maxime vero, inquit. Atque uti semel dicebant: Maxime vero; ita hoc ipsum in respondendo deinceps omnes retinebant. Ergo totius boni lenius esse videtur, inquit, ut quem, quante perduerit, cum illa gratum esset, quibuscumque is consenserit? Maxime vero, aiunt. An non igitur animum quiddam quo placeat, ex eo est, quod et capillorum, et vestis recti decori legem servet? Maxime vero. Etiam scimus, posse hominem isdem oculis tum amice tum hosti-

τοὺς αὐτοὺς ἄμασι καὶ φιλικῶς καὶ ἡθρῶς πρὸς τινὰς μίλειν· Πάνν μὲν οὖν. Τί δέ, τῇ αὐτῇ ῥωνῇ ἐστὶ καὶ αἰδημένους καὶ θρασείας φέγγεσθαι· Πάνν μὲν οὖν. Τί δέ, λόγῳ οὐκ εἰσὶ μὲν τινες ἀπεχθάναντες, εἰσὶ δὲ τινες οἱ πρὸς φίλων ἀγροῦσι· Πάνν μὲν οὖν. (α) Οὐκ οὖν τοῦτον δ' ἀγαθὸς καὶ μακροπρόθετός τ' ἀγαθὸς εἰς τὸ ἀρίστην διδασκῶν ἐν· Πάνν μὲν οὖν. Ἀμείνων δ' ἐν εἴῃ, ἐρῇ, δ' ἐνὶ δυνάμενος ἀριστοῦς ποιεῖν ἢ θετικὸς καὶ πολλοῖς· Ἐνταῦθα μάλιστα ἀσκήσαντες, καὶ οἱ μὲν αἰκον Δῆλον εἶναι θετικὸν πλείστον, οἱ δὲ Πάνν μὲν οὖν. (α) Ὁ δ' εἰπὼν ἐπὶ καὶ τοῦτο ἐμολογείται ἐρῇ, Εἰ δέ τις καὶ διὰ τῇ πόλει ἀρέσκοντας δύναται ἀποδοικύναι, οὐχ οὗτος πανταλὺς ἀν' ἡδὴ ἀγαθὸς μακροπρόθετός ἐστι· Σαρπὶς γε νῦν Δία, πάντας εἶπον. Οὐκ οὖν εἰ τις τοιοῦτος δύναται ἐξεργάζεσθαι ὥν προσητάτης, δικαίως ἀν' αὐτῇ φρονήσει ἐπὶ τῇ τέχνῃ καὶ δικαίως ἀν' αὐτῇ μισθὸν λαμβάνει· (α) Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα πάντες συνυπολόγουν, Τούτους μάλιστα, ἐρῇ, μοι δοκεῖ Ἀντισθένης εἶναι οὗτος. Καὶ ὁ Ἀντισθένης, Ἐμοί, ἐρῇ, παραδοῖς, ὦ Σώκρατες, τὴν τέχνην· Ναι μὰ Δί, ἐρῇ. Ὁρῶ γὰρ σὺ καὶ τὴν ἀκούουσαν ταύτης πάντῃ ἐμπαρταμένον. Τίνα ταύτην; Τὴν προσητάτην, ἐρῇ. (α) Καὶ δὲ μάλα ἀχθόμενος ἐπήρατο, καὶ τί μοι σύνεστις, ὦ Σώκρατες, τοιοῦτον εἰργασμένον; Οἶδά μιν, ἐρῇ, οἱ Καλλίαν τοιοῦτον προσητάτην τῇ σοφῇ Προδίκῳ εἶναι δόρας τοῦτον μὲν φιλοσοφίας ἐρωῶντα, ἐκείνον δὲ χρημάτων δεόμενον· οἶδά δὲ σὺ ἱππὶ τῷ Ἠλείῳ, παρ' οὗ οὗτος καὶ τὸ μνημονικὸν ἔμαθεν· ἀρ' οὐ δὲ καὶ ἐρωτικώτερος γένηται διὰ τὸ εἶναι ἀν' ἀγαθὸν ὅτῃ μακρότερος ἐπιλαυνόμενος. (α) Ἐναντίας δὲ δέχου καὶ πρὸς ἐμὴν ἐπαίνων τὸν Πραξιλάτῃν ἔχοντα, ἐπεὶ με ἀποτίσας ἐπιθυμῶν αὐτοῦ, συνέστησάς μοι αὐτόν. Καὶ γὰρ μιν μοι σοὶ εἶχον· Πάνν γὰρ καλὸς κατὰ θεὸν μοι εἶναι. Αἰσχρὸν δὲ τὸν Φιλόστον πρὸς ἐμὴν ἐπαίνων καὶ ἐμὴν πρὸς ἐκείνου οὐχ οὕτως διδόντας ὥστε διὰ τοὺς σοὺς λόγους ἐρωτῶντες ἐκινδυνεύοντες ἀλλήλους ζητοῦντας· (α) Ταῦτα οὖν ἔρῃ δυνάμενος σὺ ποιεῖν ἀγαθὸν νομίζω προσητάτης εἶναι. Ὁ γὰρ οἷός τις ὢν γινώσκων τε τοὺς ἐπαινοῦσας αὐτοὺς καὶ τούτους δυνάμενος ποιεῖν ἐπιθυμῶν ἀλλήλων, οὗτος ἀν' μοι δοκεῖ καὶ πόλεις δύνασθαι φίλους ποιεῖν καὶ γέμους ἐπιτηδείους συνάγειν, καὶ πολλοὺς ἀν' αἴτιος εἶναι καὶ πολλοὺς καὶ φίλους καὶ συμμέλους κατεχέσθαι. Σὺ δὲ ὡς κακίως ἀκούσας ἐπὶ ἀγαθόν σὺ ἐρῇ προσητάτης εἶναι ὠρίστης. Ἀλλὰ μὰ Δί, ἐρῇ, οὐ νῦν. Ἐὰν γὰρ ταῦτα δύναμαι, σεσημαμένον δὲ παντάπασιν πλοῦτον τὴν ψυχὴν ἔσομαι. Καὶ αὕτη μὲν δὲ ἡ περίοδος τῶν λόγων ἀπετελέσθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ὁ δὲ Καλλίας ἐρῇ, Σὺ δὲ δὲ, ὦ Κριτόδουλε, εἰς τὸν περὶ τοῦ καλλίου ἀγῶνα πρὸς Σωκράτην οὐκ ἀνέστησας· Νῆ Δί, ἐρῇ ὁ Σωκράτης, ἵσως γὰρ εὐδαιμονοῦντα τὸν μακροπρόθετον παρὰ τοῖς κριταῖς ὁρᾷ. (α) Ἄλλ' ὅμως,

liter aliquos iatuere? Maxime vero? Quid? an non eadem voce licet tum veraciter tum audacter loqui? Maxime vero, Quid? nonne quidam sermones odium sunt, alii ad amicitiam impellunt? Maxime vero. Ex his igitur quaecumque ad placendum concordant, tu bonus ieno tuos docebit? Maxime vero. Num autem potior is fuerit, qui uni reddere gratos potest, an vero qui pluribus? Itie in duas partes divisus omnibus, alii manifestum esse dicebant, potiorer esse, qui plurimis: alii subijciebant, Maxime vero. Socrates quom de hoc etiam ipso convenire diceret: Quid si quis, inquit, ut toti civitati quidam placeant, efficere possit, an non omnino ille bonus ieno fuerit? Id quidem manifestum est, aiunt omnes. Ergo si quis eos, quibus ipse praeit, tales efficere studio suo possit, an non optimo iure ob hanc artem elato sit animo, atque etiam optimo iure mercedem debeat amplam accipere? Quom his etiam universi adhaesi essent: Talis est scilicet, inquit, mea quidem sententia, hic Antisthenes. Tum ille: Mihi ne tribuis, inquit, artem hanc, Socrates? Profecto, ait: nam te video etiam in huius pedissequa probe exercitum esse. Quamvis illa est? Ars perducere, ait. Et graviter id ferens Antisthenes, Quicquid, ait, tale me commisitisse scias, Socrates? Scio equidem, inquit, te Calliam hunc ad doctum illum Prodicum perducisse: quam illum ardentem amore philosophiae cernebas, hanc vero pecunia indigentem. Scio item te perducisse eundem ad Hippiam Eleum, a quo etiam artem memoriae didicisti: et ex eo quidem tempore magis amoribus esse deditus exiit, quod pulebri quiddam videret, ejus nunquam obliviscatur. Nuper adeo quid, hospitem quoque Heracleotam apud me predicando, ubi effeceris ut ipso cupidius essem, conciliasti eum mihi: quo quidem nomine tibi gratiam habeo. Nam mihi valde esse bonus honestusque videtur. An non item Eschylum illum Pidiasum apud me predicando, meque apud ipsum, ita effecisti, ut nosmet ipsos amantes mutuo quereremus cursitando, perinde atque canes solent? Haec quom ego te facere posse videam, bonum esse perducere arbitror. Nam qui agnoscere potest eos qui sibi futuri sunt nullo, ac potest efficere, ut illi se mutuo expellant: id mihi videtur et unbes amicitia conjungere posse, et nuptias comodas conciliare, utque magni vir pretii sit tum apud civitates, tum apud amicos, tum apud socios, efficere. Et tu, quasi qui non satis recte audieris, quod te dixerim esse bonum perducere, succensuisti. Ego vero, subjecti ille, non jam amplius. Nam hoc si possum, nimium animus meus divitiis contipatus erit. Atque hoc pacto colloquiorum circuitus absolutus fuit.

CAPUT V.

Callias autem, Sed tu, Critobule, ait, in certamen athenaeus Socratem de puleberritudine non descendis? Non profecto, ait Socrates: nam fortasse lenemem apud iudices magnam esse in existimatione videt. Nihilominus ego, sub-

ἐξη ὁ Κριτόβουλος, οὐκ ἀναδύομαι· ἀλλὰ διδάσκει, εἰ
τι ἔχεις σοφόν, ὡς καλλίων εἰ ἐμοῦ. Μόνον, ἔφη, τὸν
λαμπέτηρα ἐγγὺς παρατηρήματα. Εἰς ἀνέκρουσιν τοῦτον
ος, ἔφη, πρῶτον τῆς δόξης καλοῦμαι· ἀλλ' ἀπακρίνου.
(3) Σὺ δὲ γὰρ ἰρώται. Πότερον οὖν ἐν ἀνθρώπῳ μόνον
νομίζεται τὸ καλὸν εἶναι ἢ καὶ ἐν ἄλλῳ τινί; Ἐγὼ μὲν
νοῶ μὲ Δί', ἔφη, καὶ ἐν ἑσπέρῳ καὶ βῶλ καὶ ἐν ἀφύροις
πολλοῖς. Οὐδὲ γοῦν οὖσαν καὶ ἀποτίδα καλὴν καὶ ἕ-
ρος καὶ ἔδρυ. (4) Καὶ πῶς, ἔφη, οἷόν τι ταῦτα μηδὲν
ἔμοια ὄντα ἀλλήλοις πάντα καλὰ εἶναι; Ἦν νῆ Δί',
ἔφη, πρὸς τὰ ἔργα οὐν ἐνεκα διαστατο κτιόμεθα εὐ εἰργα-
σμένα ἢ ἢ εὐ πεφυκότα πρὸς ἃ ἐν δυνάμει, καὶ ταῦτα,
ἔφη ὁ Κριτόβουλος, καλὰ. (5) Οὐστὸς οὖν, ἔφη, ὀφθαλ-
μοῖν τίνος ἐνεκα δυνάμεθα; Ἀλλ' οὐ, ἔφη, ἐπὶ τοῦ ὁρᾶν.
Οὕτως μὲν τοῖσιν ἥδη οἱ ἐμοὶ ὀφθαλμοὶ καλλίωνες ἂν
τῶν σῶν εἴησαν. Πῶς δὲ; Ὅτι οἱ μὲν σοὶ τὸ κατενθὺ
μῶσιν ὁρῶσιν, οἱ δὲ ἐμοὶ καὶ τὸ ἐκ πλαγίῳ διὰ τὸ ἐπι-
πλάσιοι εἶναι. Λέγεις οὖν, ἔφη, κακίονον εὐοφθαλμοῦ-
τον εἶναι τῶν ἰώων; Πάντως ὀφθαλμοῖν, ἔφη· ἐπεὶ καὶ πρὸς
τοῦτον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀριστα πεφυκότας ἔχει. (6)
Εἰ μιν, ἔφη, τῶν αἰσθητικῶν ποτέρα καλλίων, ἢ σὴ ἢ ἡ ἐμῇ;
Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οἶμαι τὴν ἐμὴν, εἴπερ γὰρ τοῦ ὀφθαλ-
μοῦ ἐνεκα ἐποίησαν ἡμῖν ὄφθαλμον οὐκ ὁμοῖον. Οἱ μὲν γὰρ
σοὶ μυκτῆρας αἰς γῆν ὁρῶσιν, οἱ δὲ ἐμοὶ ἀνακρίπτανται,
ὅσας τὰς πλείους ὁσμὰς προσδέχονται. Τὸ δὲ δὴ σι-
μὸν τῆς ῥίνας πᾶς τοῦ ὀφθαλμοῦ καλλίων; Ὅτι, ἔφη, οὐκ
ἀντιπαρατίθεται, ἀλλ' εἰς εὐθείαν τὰς θφείας ὁρᾷ ἢ ἐν βούλῳ-
ται ἢ ἐν ὑψηλῇ βίᾳ ὡςπὲρ ἐπικρατέστερα διατεταγμένα
τὰ ὄμματα. (7) Τοῦ γὰρ μὴ στόματος, ἔφη ὁ Κριτό-
βουλος, ὁμοῖοι. Εἰ γὰρ τοῦ ἀποδάσκειν ἐνεκα πεπονη-
ται, πολλὸν ἂν οὐ μείζον ἢ ἐγὼ ἀποδάσκας. Διὰ δὲ τὸ
παχέα ἔχειν τὰ χεῖλη οὐκ οἶμαι καὶ κατωτέρω σου
ἔχειν τὸ φιλίημα; Ἐσκεπ, ἔφη, ἐγὼ κατὰ τὸν οὐκ λό-
γον καὶ τῶν ὄντων αἰσθῆναι τὸ στόμα ἔχειν. Ἐκείνῳ δὲ
οὐδὲν τελεμήριον λογίζω ὡς ἐγὼ τοῦ καλλίων εἶμαι, ὅτι
καὶ Ναιδὲς θεοὶ οὖσαι τοὺς Σαυλόνους ἐμοὶ ὁμοιότερος
τίκτουσιν ἢ σοί; (8) Καὶ ὁ Κριτόβουλος, Οὐκ εἶπεν, ἔφη,
ἐγὼ πρὸς σὲ ἀντιλέγειν, ἀλλὰ διακρίνοντα, ἔφη, τὰς
φφείρας, ἵνα ὡς τελέστα εἰδῶς ἐπὶ με γρή παθεῖν ἢ ἀπο-
τίσαι. Μόνον, ἔφη, κρυφῶ φερρόντων· δέδοικα γὰρ τὸν
οὐκ καὶ Ἀντισθένης πλοῦτον μὲν καὶ καταδυναστεύει.
(9) Ἦ μὲν δὴ πᾶς καὶ οἱ πᾶς κρύφα ἀνέφερον. Ὅ δὲ
Σωκράτης ἐν τούτῳ διακρίνεται τὸν τε λόγον ἀντι-
προκρινεῖν τὴν Κριτόβουλον, ὡς μὴ ἐξαπατηθεῖσιν
οἱ κριταί, καὶ τῶν νικῶσιν μὴ πεινᾶς ἀλλὰ φιλήματα
ἀναδύομαι παρὰ τῶν κριτῶν γενέσθαι. (10) Ἐπεὶ δὲ
ἐξέπεσαν αἱ φφείροι καὶ ἐγένοντο πῆσαι οὐκ Κριτόβουλος,
Παππὶ, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐκ ὁμοῖον δοκεῖ τὸ σὺν ἀργύ-
ρῳ, ὡς Κριτόβουλος, τῷ Καλλίῳ εἶναι. Τὸ μὲν γὰρ
τούτου τοιοῦτο, καὶ τὸ δὲ σὺν ὅσῳ τὸ πλείονος
διακρίνεται ἰσχυρὸν ἐστὶ καὶ δικαστικὸν καὶ κριτικόν.

jeit Critobulus, non recuso. Doceto autem me si quid
habet callidum, te pulchriorem esse quam cum ego. Tan-
tum, ait, incernam aliquis propriis admoveat. Primum ad
causas in inquisitionem proveco: tu vero responde. At
tu interrogato. Utrum igitur pulchritudinem in homine tan-
tum existimas esse, an etiam in aliqua re alia? Prefecto,
ait, mea quidem sententia, est etiam in ovino, et bove, et
nullis rebus inanimis. Nam et acutum esse pulchrum scio,
et gladium, et hastam. Et quod fieri potest, ait, quae invi-
ces sibi nulla sunt re similia, esse omnia pulchra? Si ad
opera, quorum causa nos eo aliqua paravimus, bene fue-
rint elaborata, vel apta satis a natura illis usibus, quibus
serviunt: et ipsa pulchra sunt, inquit Critobulus. Nosti
ergo, cui nobis usui sicut oculi? Hi scilicet, ait, ut videa-
mus. Hoc igitur pacto tuis pulchriores oculi mei fuerint.
Qui sic? Nam tui tantum quod adversum est spectant, mei
etiam quod est a latere, propterea quod exterius prominent.
Ain' tu caecrum inter animalia cuncta praeditum esse oculis
optimis? Maxime vero, inquit: nam habet oculos a natura
egregie ad firmitatem quoque comparatos. Esto sane, ait.
At uter nasus, meumne, an tuus, est pulchrior? Equidem,
ait, meum esse pulchriorem arbitror: si quidem odores per-
cipiendi causa diti nobis nares condiderunt. Nam meolus
narium tui terram veras spectat, mei vero sursum ex-
pansus sunt: quo fit, ut ab omni parte odores recipere pos-
sint. Nasus autem simus quomodo recto potest esse pul-
chrior? Quia nihil est, ait, quod obespit, sed permittit,
ut oculi statim, quae vellet, videant. At nasus sublimior,
quasi si faciat id per injuriam, seipsum quodam oculos
disjungit. Quod os autem attinet, ait Critobulus, equidem
tibi cedo. Nam si mordendi causa factum est, longe tu
majus aliquid morsu avellere possis, quam ego. At vero
quia tibi labra sunt crassa, non meum putas oculum esse
mollium? Videor, inquit, uti tu quidem praedicas, etiam ani-
malis os habere turpis. Illud tamen non existimas argumen-
tum esse satis magnum, me pulchritudine te superare, quod
et Naidas, quae divae sunt, Silenos pariant, mihi quam
tibi similiores? Non possum, inquit Critobulus, amplius
contradicere. Itaque distrahuntur sane calculi, ut quam-
primum sciam, quid me vel perpeti, vel exsolvere oporteat.
Modo, ait, clanculum eos ferant: nam tuas et Antisthe-
nis opes metuo, ne me copia sua opprimant. Puella igitur
et puer clanculum eos colligebant. Interim Socrates perficit
ut lucerna Critobulo admoveretur, ne deciperent iudices;
atque etiam ut victori non faciat, sed oculum corollarum loco
a iudicibus decerneretur. Posteaquam ejeti essent cal-
culi, atque omnes pro Critobulo facerent: Pappe, ait Socras,
argenteum tuum non videtur esse argenteo Callie simile,
mi Critobule. Nam quod ille habet, iustiores reddit homi-
nes: tuum vero, quemadmodum aliqui argenteum maximam
ex parte, tum iudices tum discipulos corrumpere potest.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν τὰ νικητήρια φύλαγμα ἀπολαμβάνουσιν τὸν Κριτεῖσθουλον ἐκείλουν, οἱ δὲ τὸν κύριον παῖθιν, οἱ δὲ καὶ ἄλλα ἔσκαπτουν. Ὁ δὲ Ἑρμογένης κἀνταῦθα ἴσως. Καὶ ὁ Σωκράτης ἀνομάσας αὐτὸν, Ἔρχοις ἄν, ὦ Ἑρμογένες, εἰπεῖν ἡμῖν τί ἐστὶ παροιμία; Καὶ ὡς ἀπεκρίνατο, Εἰ μὲν δεῖ ἐστὶν ἰσότης, οὐκ οἶδα· τὸ μόνον μοι δοκεῖν εἰποιμ' ἄν. (α) Ἀλλὰ δοκεῖ τοῦτ', ἔφη. Τὸ τοῖνον παρ' ὄντων λυπεῖν τοὺς συνόντας, τοῦτ' ἐγὼ κρίνω παροιμίαν. Οἶσθ' οὖν, ἔφη, θεὶ καὶ σὺ νῦν ἡμᾶς λυπεῖς συνόντων; Ἡ καὶ ὅταν λέγητ'; ἔφη. Οὐδ' ἄλλ' ὅταν ἐκλιπώμεν. Ἡ ὅν λελθὲ σὺ ἐπὶ μεταξὺ τοῦ ἡμᾶς λέγειν οὐδ' ἂν τρέχα, μὴ θεὶ λόγον ἂν τις παύρειν; (α) Καὶ ὁ Σωκράτης, Ὡ Καλλιᾶ, ἔχουσ ἂν τι, ἔφη, ἀνδρὶ ἐλεγχόμενῳ βοηθήσαι; Ἐγώ, ἔφη. Ὅταν γὰρ ὁ αὐλὸς φθέγγεται, παντάπαστι σωπιώμεν. Καὶ ὁ Ἑρμογένης, Ἡ σὺν βούλεισθε, ἔφη, ὥσπερ Νικόστρατος ὁ ὑπακριτής τετραμέτρα πρὸς τὸν αὐλὸν κατέλεγεν, οὕτως καὶ ὑπὸ τὸν αὐλὸν ἡμεῖς διαλέγομαι; (α) Καὶ ὁ Σωκράτης, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, Ἑρμογένες, οὕτω ποιεῖ. Οἶμαι γάρ, ὥσπερ ἡ ᾠδὴ ᾄδων πρὸς τὸν αὐλὸν, οὕτως καὶ τοὺς σὺς λόγους ᾄδουσιναι ἂν τι ὑπὸ τῶν φθέγγων, ἄλλως τε καὶ εἰ μορφεῖς ὥσπερ ἡ αὐλητρίς καὶ σὲ πρὸς τὰ λεγόμενα. (α) Καὶ ὁ Καλλιᾶς ἔφη, Ὅταν οὖν ὁ Ἀντισθένης ἐξ' ἐλέγχου τινὸς ἂν τῶ συμποσίῳ, τί ἐστὶ τοῦ αὐλήμα; Καὶ ὁ Ἀντισθένης εἶπε, Τῷ μὲν ἐλεγχόμενῳ οἶμαι ἂν, ἔφη, πρῶτον συριγμῶ.

ε. Τούτων δὲ λόγων ὄντων ὡς ἑώρα ὁ Σωκράτης οἷον μὲν αὐτοῦ ἐπιδειγμάτων ἀμειψόμενος, ἀλλήλους δὲ ἠδομένους, φησὶν τῷ Σωκράτει εἶπεν, Ἀρα σὺ, ὦ Σωκράτης, ὁ φροντιστὴς ἐπιμαλόμενος; Οὐκοῦν καλῶν, ἔφη, ἢ εἰ ἀρρόντιστος ἐκαλοῦμαι. Εἰ μὴ γὰρ ἰδοῖαις τῶν μετεώρων φροντιστής εἶναι. (γ) Οἶσθα οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, μετεωροτέρων τι τῶν θεῶν; Ἀλλ' οὐ μὲν Δί', ἔφη, οὐ τούτων σε λέγουσιν ἐπιμαλίσθαι, ἀλλὰ τῶν ἀνωρελιστάτων. Οὐκοῦν καὶ οὕτως ἂν, ἔφη, θεῶν ἐπιμαλίσμην. Ἀνωρεν μὲν γὰρ ὄντας ἀνελίσσων, ἀνωρεν δὲ φῶς παρέχουσιν. Εἰ δὲ ψυχρὰ λέγῃ, σὺ αἴσας, ἔφη πρόγματά μοι παρέχων. (α) Ταῦτα μὲν, ἔφη, ἐκ' ἄλλ' εἰπέ μοι πόσους φύλλας πῶδας ἐμοῦ ἀπέχεις. Ταῦτα γὰρ σὲ φασὶ γινωσκεῖν. Καὶ ὁ Ἀντισθένης εἶπε, Σὲ μόνον ἐξῆς εἴ, ὦ Φίλιππε, ἐκείζων. Οὐ δοκεῖ σοι ὁ ἀπὸρ οὕτως λαοδορεῖσθαι βουλομένῳ ἔσκασαι; Καὶ μὴ τὸν Δί', ἔφη, καὶ ἄλλους γὰρ πολλούς. (α) Ἀλλ' ὅμως, ἔφη ὁ Σωκράτης, σὺ αὐτὸν μὲν εἰκάς, ἵνα μὴ καὶ σὺ λαοδορομένῳ εἰσάξῃς. Ἀλλ' εἰπερ γὰρ τοὺς πῶσι καλοῖς καὶ τοῖς βελτίστοις εἰκάσω αὐτὸν, ἵκανοῦνται μῶλον ἢ λαοδορομένῳ διακίλει ἂν εἰκάξῃ με τις. Καὶ νῦν σὺ γὰρ λαοδορομένῳ εἰσας, εἰ πάντ' αὐτοῦ βελτίως φῆς εἶναι. (α) Ἀλλὰ βούλει πονηροτέρους εἰκάσω αὐτόν; Μηδὲ πονηροτέρους. Ἀλλὰ μηδὲν, ἢ μηδὲν μηδὲν τοῦτον εἰκάς. Ἀλλ' οὐ μόνον γὰρ σωπῶν οἶδα ὅπως εἴμαι τοῦ δείπνου ἐργάσσομαι. Καὶ βῆξίς γ', ἂν ἡ μὲ

Secundum hanc alii Critobulum Igitabantur, ut oscula victoriarum praemia reciperet; alii, ut persuaderet prius eum, cupis esset in potestate; alii aliter Iocabantur. Hermogenes etiam tum solebat. Quos nominatim Socrates compellat, Possine dicere vobis, ait, Hermogenes, quid sit paromia? Et ille, Si quaeris quid sit, inquit, nihil mihi constat: quid autem mihi esse videatur, dicere forte possim. Id placet, ait Socrates. Ego igitur esse iudico paromiam, in rito molestum esse illis quibuscum verseris. Ergo acire debes, ait Socrates, te quoque silendo nobis iam molestum exhibere. Num etiam quando isquimini? Non, sed quum intermittimus. Tunc vero fugit, ne pilum quidem, nedum sermonem aliquem interres, dum vos isquimini, interjici a quoquam posse? Tum Socrates, Possine alicui, Callia, inquit, qui coarguitur, sarcasare? Possim equidem, ait. Nam quum tibia sonum edit, percussus silemus. Et Hermogenes, Vultisne igitur, ait, ut quemadmodum Nicostatus histrio ad tibiam tetrametra recitabat, ita et ipse, dum tibia sonat, vobiscum colloquar? Sic facito, quae per deos, mi Hermogenes, ait Socrates. Arbitror enim perinde ut cantus ad tibiam adhibitus iucundior est, ita etiam futurum, ut sermones tui sonis illis nonnulli suaviores reclangant; praesertim si praeterea aliquem addas ad ea quae dicuntur ebo te, id quod iure fiduciam facit. Et Callias, Ergo quum Antisthenes hic, ait, quendam in convivio coarguerit, quis erit concensus tibiurum? Et, qui coarguetur, ait Antisthenes, convenire arbitro sibiurum.

Huiusmodi colloquia quum haberentur, ac videret eos Syracusanus illa quidem negligere, quae ipse exhiberet, multus autem sermonibus ac oblectare, Socrati invidens, Tunc, ait, Socrates, ille ipse es, quem meditatore vocant? Certe palchrior hoc est, inquit, quam si vocarer incogitant. Nisi quidem sublimium mediator esse videreris. Num ergo quidquam nosti, ait Socrates, quod illis ait ambimius? Maxime vero te letis occupari ament, sed rebus maxime supervacaneis. Ergo sic etiam, inquit, illi mihi curae sunt. Nam illi, quum a superne piam, nostro a vacant a commodo, sicut a superne a lucem suppeditant. Quod si frigida profero, tu auctor es, qui negotium mihi facessis. Tu vero, inquit aliter, mitte leta, ac dicito mihi, quot pulcres pedes tu a me abis: nam haec metiri te ament. Tum Antisthenes: Enimvero, Ὀφίλιππε, ait, tu in assiniando acutus es: an non videtur hic homo tibi similis illi esse, qui convivium facere velit? Profecto, inquit, atque alius etiam nullus. Tu tamen, ait Socrates, nulli cum similem facito, ne et ipse convivium facienti similis videare. Verum si honestis et optimis quibusque similem cum fecero, merito quis me hesitant potius quam convicianti similem dixerit. Atqui tu convicianti es similis, si omnia in eo meliora dixi quam in aliis. Vis igitur magis perveris cum comparare? Ne illis quidem. Nulli ergo? Nulli in nulla re cum similem dixeris. Atqui nescio quo pacto, si tacere, dignum hoc convivio facturum sim. Imo facile, inquit, si ta-

δεῖ λέγειν, ἔρη, σωπῆς. Αὐτὴ μὲν δὲ ἡ παροιμία οὕτως κατασβέσθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐκ τούτου δὲ τῶν ἄλλων οἱ μὲν ἐκείλευον ἐκείζαν, οἱ δὲ ἐκώλυνον. Θορύβου δὲ ἄντος ὁ Σωκράτης αὐτὰ πάλιν εἶπεν, Ἄρα ἐπειδὴ πάντες ἐπιθυμοῦμεν λέγειν, νῦν ἂν μάλιστα καὶ ἄμα ἴστανται· καὶ αὐθὺς τοῦτ' εἰπὼν ἔρχεν ὥσπερ. (α) Ἐταί δ' ἦσαν, ἐκέρχοντο τῇ ἀρχιστρίδι τροχῶς τῶν κεραμευτῶν, ἐρ' ὅς τι ἐμῶς θαυματουργήσιν. Ἐνθα δὲ εἶπεν ὁ Σωκράτης, ὦ Συρακόσιε, κινδυνεύου ἐγὼ, ὥσπερ σὺ λέγεις, τῶ ὄντι φροντιστὴς εἶναι· νῦν γὰρ σκοποῦ ὅπως ἂν ὁ μὲν παῖς ὅδε ὁ εὖς καὶ ἡ παῖς ἥδε ὥς βῆσθαι διαγῶναι, ἡμεῖς δ' ἂν μάλιστα ἂν εὐφραίνομεθα θάματα αὐτούς· ὅπερ εὖ οἶδα ὅτι καὶ σὺ βούλει. (β) Δοκεῖ οὖν μοι τὸ μὲν εἰς μαχαίρας καθίστην κινδύνου ἐπίδογμα εἶναι, ὁ συμποσίαι οὐδὲν προσήκει. Καὶ μὴν τὸ γε ἐπὶ τοῦ τροχῶς ἔμπεδον παραδιδόνον γράφειν τε καὶ ἀναγνώσκον θαῦμα μὲν οὐκ εἶναι, ἔξουσι δὲ οὐδὲ ταῦτα δύναμει γινώσκειν ἂν ἀπαράχῃ. Οὐδὲ μὴν τὸ γε διαστρέφοντας τὰ σώματα καὶ τροχῶς μιμουμένους ἥδιον ἢ ἡσυχίαν ἔχοντας τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς διαραίνει. (γ) Καὶ γὰρ δὴ οὐδὲ πᾶν τοῦ σπένον τὸ γε θαυμασιότατον ἐντοχὴν, εἰ τις τούτου δεῖται, ἀλλ' ἔστιν αὐτίκα μάλα τὰ παρόντα θαυμάζειν, τί ποτε ὁ μὲν λόγος διὰ τὸ λαμπρὸν φλόγα ἔχειν ῥῆς παρέχει, τὸ δὲ χαλεπὸν λαμπρὸν δὲ φῶς μὲν οὐκ εἶναι, ἐν αὐτῷ δὲ πᾶσι ἐμπαυμένονα παρέχεται· καὶ πῶς τὸ μὲν ὕδωρ ὑγρὸν δὲ αὖτις τὴν φλόγα, τὸ δὲ ὕδωρ οὐκ ὑγρὸν ἐστὶ κατασβέννυσσι τὸ πῦρ. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῦτα μὲν οὐκ εἰς ταῦτον τῷ ὄντι ἐπιστρέφει· (δ) εἰ δὲ ὀργάνοι πρὸς τὸν πᾶν σχήματα ἐν οἷς Χερσίδες τε καὶ Ὀρεαι καὶ Νύμφαι γράφονται, πολλὰ ἂν ὀρεαι αὐτοὺς τε βῆσθαι διαγῶναι καὶ τὸ συμποσίαιον πολλὴ ἐπιχειρώτατον εἶναι. Ὅ οὖν Συρακόσιε, ἀλλὰ καὶ μὴ τὸν Δ', ἔρη, ὦ Σωκράτης, καλῶς τε λέγεις καὶ ἐγὼ εὐδαιμόνως θαύματα ἐρ' οἷς ἡμεῖς εὐφραίνομεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ὅ μὲν δὲ Συρακόσιος ἐξελθὼν συνεκροτείτο· ὁ δὲ Σωκράτης πάλιν αὐτὸν κινεῖ λόγῳ κατ' ἔχον. Ἄρ', ἔρη, ὦ ἀνδρες, εἰδὼς ἡμεῖς παρόντος θαύματος μεγάλου καὶ τοῦ μὲν χρόνου τελέως τοῖς διαγινέσθαι, τῇ δὲ μορφῇ νεώτερος, καὶ μεγάλῃ μὲν πάντας ἐπέρχοντος, φύσιν δὲ ἀνθρώπου ἱερώμενου, Ἐρωτες, μὴ δεινολογῆσαι, ἀλλὰ καὶ καὶ ἐπειδὴ πάντας ὁρᾶν τοῦ θεοῦ τούτου διασπῶνται· (α) Ἐγὼ τε γὰρ οὐκ ἔχω χρόνον εἰπεῖν ἐν ᾧ οὐκ ἔρῳν τινας διατελεῖ, λαοὶ δὲ δὲ τόνδε οἶδα πολλοὺς μὲν ἐραστὰς κτησάμενον, ἐπὶ δὲ ὅν καὶ αὐτὸν ἐπιθυμῶντα· Κριτεβούλους γὰρ μὲν καὶ ἐρώμενον ὡν ἦδη πᾶσι ἐπιδόκει. (β) Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ Νικηφάτος, ἐὼς γὰρ ἀκούω, ἐρῶν τῆς γυναικὸς ἀντερᾶται. Ἐρμολόγη γὰρ

ΚΕΥΘΩΝ.

cena quam proferri non oportet. Atque haec quidem in vino rixa sic extincta fuit.

CAPUT VII.

Post haec alii pergere jubebant in comparando, alii vebant. Quomodo tumultus esset exortas, rursus loqui Socrates incipiebat: Nam quia cuncti loqui cupimus, etiam una cecinerimus? Et quam primum id dixisset, cantilenam ordiebatur. Ubi cecinisset, illata est saltatrix rota ex eorum genere quibus utuntur figuli, in qua miranda quaedam exhibitura erat. Tum Socrates, Periculam erit, mi Syracosane, inquit, ne, quemadmodum tu ais, alia revera meditator: nunc certe considero, quo pacto puero hinc tuo et huic puellae optime possit esse, ac nos eos spectando voluptatis plurimum capiamus: quod quidem sat scio te quoque velle. Videtur ergo mihi, provolutionem in caput, quae fit super gladios, exhibitionem esse periculi a convivio alienum. Quod vero etiam in rota circumvoluta scribit ac lectitat, est illud quidem certe miraculum quoddam: verum intelligere non possum, quam etiam haec voluptatem appropedit. Nec item jucundius esse formosos et elegantes spectare, quoniam corpora torquent et rotas imitantur, quam ubi quiescunt. Etenim non admodum rarum est, in res admiratione dignas incidere, si quis hoc desideret: sed licet statim admiremur ea quae adsunt, quoniam modo lucerna, quod flammam splendidam habet, lumen ruppeditet, quam alienum, et ipsum splendens, lucem id quidem non emittat, sed in se lumen alia apparentia exhibeat; quo pacto oleum, quoniam humidum est, flammam exeat, quoniam aqua, quod sit humida, ignem exstinguit. Verum ne haec quidem eodem impellunt animos quo vimem. At si ad tibiam formis iis saltarent, quibus tam Gratia, tam Hore, Nymphae denique pinguntur, multo id ipsis facilius futuram arbitraretur, ac longe convivium hoc fore hilarius ac gratius. Et Syracosanus ille, Profecto, inquit, mi Socrates, recte dicis, et introductionem ego spectacula, quae delectationem vobis sunt allatura.

CAPUT VIII.

Quapropter egressus Syracosanus ad agendis se componebat, et Socrates novum orationis exordium insituebat: Profecto, viri, per est nos, quoniam magnus quidam deus adit, qui aetate deos aeternos aequat, forma maxime juvenis est; amplitudine sua cuncta sustinet, animo hominibus insidet, nimirum Amor, ejus minime oblivisci; praesertim quoniam omnes in ejus dei sacris sodales sumus. Nam equidem tempus aliquod commemorare non possum, quo non aliquo semper amore fuerim occupatus; et Charamidem hunc scio multos amatores habere, ac nonnullis ab ipso quoque expeti: Citobolus certe, quoniam admetetur, jam et ipse alios amore complicitur. Quin etiam Niceratus, ut equidem accipere, uxorem amans, vicissim ab ea diligitur.

μήν τίς ἡμῶν οὐκ οἶδεν ὥς, ὅτι πότε ἐστὶν ἡ καλοκά-
γαθία, τῇ ταύτης ἔρωτι κατατρέχεται· οὐχ ὁρᾷτε ὥς
σπουδαίει μὲν αὐτοῦ αἱ ἑρρίαι, ἀπράγξι δὲ τὸ ὄμμα,
μετρητοὶ δὲ οἱ λόγοι, πραεὶς δὲ ἡ φωνή, ἱερὸν δὲ τὸ
ἔθος· τοῖς δὲ σαιμονεύτοις θεοῖς φίλος χρηόμενος οὐδὲ
ἡμᾶς τοῖς ἀνθρώποις ὑπερπορῇ· σὺ δὲ μόνος, ὦ Ἀντί-
σθενης, οὐδὲν εἶρηξ· (4) Ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, εἰπὲν ἐκεί-
νος, καὶ σφόδρα γε σοῦ. Καὶ ὁ Σωκράτης ἐπισκώζοντας
ὡς δὴ θρυπτόμενος εἶπε, Μὴ νῦν μοι ἐν τῷ παρόντι ὄχλον
πάρεχε. Ὡς γὰρ ὁρᾷς, φίλα πράττου. (5) Καὶ ὁ Ἀν-
τισθένης Πάειν, Ὡς εὐαχρῶς μέντοι σὺ, μαστροπὶ σαυτοῦ,
αἰ τοιαῦτα ποιεῖς τοῖς μὲν τὸ δαιμόνιον προσηγορεύμα-
τος οὐ διαλέγεις μοι, τοῖς δ' ἄλλοις τοῦ ἐρωμένου. (6)
Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Ἀντισθένης,
μόνον μὴ συγκόλῃς μοι τὴν δ' ἄλλην χαλεπότητα ἐγὼ σου
καὶ φίρμω καὶ οἴσω φιλικῶς. Ἀλλὰ γὰρ, ἔφη, τὸν μὲν
σὺν ἔρωτι χρύπνομαι, ἐπειδὴ καὶ ἐστὶν αὐτῷ ψυχῆς ἄλλ'
ἐυμφορίας τῆς ἡμέας. (7) Ὅτι γε μὴν σὺ, ὦ Καλλιέ,
ἔρως Αὐτοπόλου πᾶσι καὶ πόλις οἶδε, πολλοὺς δ'
οἰκεῖ καὶ τῶν ἔθνων. Τούτου δ' αἶψαν τὸ πατέρον τι
ἀνομαστῶν ἀμεινότερους ἡμέας εἶναι καὶ αὐτοὺς ἐπιμαρτυρεῖς.
(8) Αἰ μὲν οὖν ἔρωτα ἡγάγην τὴν σὴν φύσιν, νῦν δὲ
καὶ πάλιν μέλλουσι, ἐπεὶ ὅρα σε ἐρώντα οὐχ ἀβρότητα
χλευαίνοντάς, οὐδὲ μαλακίαν θρυπτομένους, ἀλλὰ πᾶσι
ἐπιδοκίμουμένους βόηκναι καὶ καρτερίαν καὶ ἀνδρείαν
καὶ σωφροσύνην· τὸ δὲ τοιούτων ἐπιθυμίαν τιμητικὴν
ἔστι καὶ τῆς τοῦ ἐραστοῦ φέρεως. (9) Εἰ μὲν οὖν μία
ἐστὶν Ἀφροδίτη ἡ δαίτη, Οὐρανία τε καὶ Πάνδημος,
οὐκ οἶδ'· καὶ γὰρ Ζεὺς δὲ πύξος δοκῶν εἶναι πολλὰς
ἐπινομήμας ἔχει· ὅτι γε μέντοι χωρὶς ἑκατέρω βωμοὶ
τε καὶ ναοὶ εἰσι καὶ θυσιάαι τῇ μὲν Πανδῆμῳ βρώσιμα γίνε-
ται, τῇ δὲ Οὐρανίᾳ ἀγνότεραι, οἶδα. (10) Εἰκάστους
δ' ἂν καὶ τοὺς ἔρωτας τὴν μὲν Πάνδημον τῶν σωματικῶν
ἐπιθυμῶναι, τὴν δ' Οὐρανίαν τῆς ψυχῆς τε καὶ τῆς φι-
λίας καὶ τῶν καλῶν ἐργῶν. Ὅτ' οὐδὲ καὶ σὺ, ὦ Καλ-
λίε, κατέχευθαί μοι δοκεῖς ἔρωτος. (11) Τιμησίρομαι
δὲ τῇ τοῦ ἐρωμένου καλοκάγαθίᾳ καὶ ὅτι σε ὅρα τὸν
πατέρα αὐτοῦ παραλαμβάνοντα εἰς τὰς πρὸς τοῦτον
συνουσίας. Οὐδὲν γὰρ τούτων ἐστὶν ἀπάρκουν πατρός
τῇ καλῇ τε καὶ ἀγαθῇ ἐραστοῦ. (12) Καὶ ὁ Ἑρμογένης
εἶπε, Νῆ τὴν Ἥραν, ἔφη, ὦ Σωκράτης, ἄλλα τί σου
πολλὰ ἀγομαὶ καὶ ὅτι νῦν ἡμᾶς χραιζόμενος Καλλιέ καὶ
παίδευσιν αὐτὸν οἶοντα γὰρ εἶναι. Νῆ Δί', ἔφη, ὅπως
δὲ καὶ εἰ μέλλουσι εὐφραίνεσθαι, βουλόμαι αὐτῷ μαρ-
τυρεῖσθαι ὥς καὶ πολλὴ κρείττων ἐστὶν δὲ τῆς ψυχῆς ἢ δὲ
τοῦ σώματος ἔρος. (13) Ὅτι μὲν γὰρ δὴ ἔνι φιλικῆς
συνουσίας οὐδένα ἄξιόλογος πέντας ἐπιστάμεθα. Φιλεῖν
γε μὲν τὸν μὲν τὸ ἔθος ἀγαθὸν ἀνέχεται καὶ
θελομεντα καλεῖται τὸν δὲ τοῦ σώματος ἐπιθυμούντων
πολλοὶ μὲν τοὺς τρόπους μέμνηνται καὶ μισοῦσι τὴν
ἐρωμένην· ἢ δὲ καὶ ἀμεινότερον στέργουσι, τὸ μὲν τῆς
ἄρας ἄνθος ταχὺ δέχεται παρακμαεῖν, ἐπιδιψῶντος δὲ
τούτου ἀνάγκη καὶ τὴν φιλικὴν συνουσιασθῆναι, ἢ
δὲ ψυχῇ ὁσοῦντα ἂν χρόνον ἦ ἐπὶ τὸ προημιώτερον καὶ

Quis autem nostrum nescit, Hermogenem honestatis amore,
quidquid tandem ea sit, contabescere? non videtis, quam
ejus severa sint supercilia, oculi immoti, oratio moderata,
vox lenis, mores hilariter? quomque deus, qui maxime nobis
venerandi sunt, amicos habet, nos tamen, qui homines
cunus, non negligit. Tu vero, Antisthenes, solus nemi-
nem amas? Imo te vehementer amo profecto. Tum jocando
Socrates quasi fastidiosus, Ne in praesentia mihi, ait, mole-
stus sis. Nam, uti vides, aliud ago. Et Antisthenes, Quam
tu, inquit, leno tal, semper huiusmodi plane quodam facis,
ac nonnumquam necum non colloqueris, amnis utena
praetextu, nonnumquam aliud quidpiam agens. Tum So-
crates, Quae te per deos, mi Antisthenes, ait, tantum
ne concidas me: qui molestiam quamvis aliam abs te tum
fero, tum latus sum amice. Easvero amorem tuum
non occutiemus, quem non animi sit, sed pulchritudinis
ment. Quod autem tu, Callia, Autolycomamenes, civitas
universa novit; atque, et arbitror, etiam exteri plerique.
Eque rei causa est, quod uterque vestrum parentes habet
claros, et ipsi quoque illustres sitis. Atque equidem iudicem
tuam semper admiratus sum, sed multo nunc magis, quem
te illam amare video, qui non deliciis diffinit, neque pra-
emollitae languescit; ad conubium et robor, et tolerantiam,
et fortitudinem, et temperantiam suam demonstrat. Hu-
iusmodi vero amores expetere, argumentum est etiam ingenii
ejus qui amat. Equidem haec una sit Venus, an dux, Coe-
lestis nimirum et Vulgaris, haud scio. Nam et Jupiter, qui
unus esse videtur, cognomina multa habet. Distinctas qui-
dem utrique Veneri esse aras et fana, sacrificisque, Vulgari
quidem leviora, Coelesti puriora, fieri scio. Et conicere licet,
etiam amores, corporum quidem, a Vulgari illa immitti:
animi vero, et amicitiae, et actionum honestarum, a Coelesti.
Ac tu quidem, mi Callia, hoc ipso amore mihi videris esse
captus. Argumento mihi est ejus, quem amas, honestas;
quodque te video patrem ejus ad congressus cum hoc laos
adjuvare. Quippe filij horum bonus et honestus amator
occultum patri esse vult. Et Hermogenes, Per Junonem,
inquit, mi Socrates, quom ob alia te multa admiro, tum
quod modo Callia simili rem gratam facis, et qualem ipsum
esse oporteat, instituit. Profecto sic est, ait: atque ut
magis etiam delectetur, confirmare illi volo, multo pra-
stantiorem esse animi quam corporis amorem. Novissimas
enim cernes absque amicitia consuetudinem nullam cujus-
quam esse prelii. Amor autem eorum, qui mores et indo-
lem admiratur, necessitudo quidam jucunda et voluntaria
vocatur; multi ad eorum, qui corpus appetant, mores vitu-
perant et odere eorum quos amant. Quod si amant corpus
simul cum anima, formae floe sine dubio celeriter aetate quasi
marcescit; quo deficiente, necesse esset una etiam amicitiam
marcescere; verum animus quamdiu prudentia proficit, etiam

αἰδραστοτέρα γίνονται. (18) Καὶ μὲν ἐν μὲν τῇ τῆς μορφοῦ χρησὶ ἐνεστὶ τις καὶ κόρος, ὥστε ἄπειρ καὶ πρὸς τὰ στίβια διὰ πληροσύνης, ταῦτα ἀνάγκη καὶ πρὸς τὰ παιδικὰ πάσχειν ἢ δι τῆς ψυχῆς οὐκ ἀπὸ τοῦ ἀγνῶτου καὶ ἀμαρτωλοτέρου ἐστίν, οὐ μόνον, ὥς γ' ἂν τις οἰσθῇ, διὰ τοῦτο καὶ ἀνεπαρκυτοτέρα, ἀλλὰ σφοδρῶς καὶ ἀποτέλειται ἢ εὐχὴ ἐν ᾗ αὐτοῦμεθα τὴν θεὸν ἐπαρκυτοτέρα καὶ ἔρη καὶ ἔργα οὐδόναι. (19) Ὡς μὲν γὰρ ἀγατὰ τε καὶ φιλεῖ τὸν ἱρμόμενον θάλλουσα μορφοῦ τε εὐαδερφῆ καὶ ἡδὴ ἀδελφονί τε καὶ γενναίᾳ ψυχῇ εὐδὺς ἐν τοῖς φιλεῖν ἡγεμονικῇ τε ἄμα καὶ φιλόρρον οὐσα οὐδὲν ἐπιδαίται λόγου· οἱ δὲ εὐκὸς καὶ ὑπὸ τῶν παιδικῶν τὸν τοσούτον ἔραστον ἀντιφύλισθαι, καὶ τοῦτο διδάξω. (17) Πρῶτον μὲν γὰρ τίς μισκὶν δύναται ἂν ὅρ' οὐ εὐδαίη καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς νομισόμενος; ἔπειτα δὲ ὁρῶν αὐτὸν τὰ τοῦ παιδὸς καλὰ μέλλον ἢ τὰ ἐαυτοῦ ἡδὴ σπουδαζόντων; πρὸς δὲ τούτοις πιστεύει μὴ ἂν παρὰ τὴν ποιήσῃ μὴ ἂν καμῶν ἀμαρτωλοτέρως γένηται, μακροθῆναι ἂν τὴν φιλήσῃ; (18) Οἷς γε μὲν κοινὸν τὸ φιλεῖσθαι, πῶς οὐκ ἀσάχα τούτους ἡδέως μὲν περὶ ὁρῶν ἀλλήλους, εὐνοῖαις δὲ διαλέγεσθαι, πιστεύειν δὲ καὶ πιστεύεσθαι, καὶ προνοεῖν μὲν ἄλλωθεν, συνεῖδαι δ' ἐπὶ ταῖς καλαῖς πράξεσι, συνάροῦσθαι δὲ ἢ τὴν σφάλαμα προσπίπτῃ, τότε δ' εὐφρανόμενος διατελεῖν ὅταν ὑγιαίνοντες συνῶσιν, ἢν δὲ κάμωσιν πορευθῶν, πολὺ συνεστραφὸν τὴν συνουσίαν ἔχειν, καὶ ἀπόντων ἐπὶ μέλλον ἢ παρόντων ἐπιμαλίσθαι; οὐ ταῦτα πάντα ἐπαρκυτοτέρα; διὰ γέ τοι τὰ τοιαῦτα ἔργα ἄμα ἔρποντες τῆς φιλήσας καὶ χρίμενοι αὐτῇ εἰς γῆρας διατελοῦσι. (19) Τὸν δὲ ἐκ τοῦ σώματος κρεμνόμενος διὰ τί ἀνταρκεῖσθαι ἂν ὁ παῖς; πότερον οἱ ἐαυτῷ μὲν νῆμαι ὅν ἐπιθυμῇ, τῷ δὲ πατρὶ τὰ ἐπινειδιστότατα; ἢ διότι ἂν σπουδαῖ πράττειν παρὰ τῶν παιδικῶν, εἰργαί μάλιστα τοὺς οὐκ αἰσῶν ἀπὸ τούτων; (20) Καὶ μὲν οἱ γε οὐ βιάζεται, ἀλλὰ παῖς, διὰ τοῦτο μέλλον μισθός. Ὁ μὲν γὰρ βιαζόμενος ἐαυτὸν πονηρὸν ἀποδεικνύει, ὁ δὲ παῖδον τὴν τοῦ ἀναπειθομένου ψυχὴν διακρίνει. (21) Ἀλλὰ μὲν καὶ ὁ χρημάτων γε ἀπεμπολὼν τὴν ἄραν τί μέλλον στέρεϊ τὸν πρέμμενον ἢ ὁ ἐν ἀγορῇ παλὼν καὶ ἀποδοῦόμενος; οὐ μὲν οἱ γε ὥρατος ἄνθρωπος, οὐδὲ οἱ γε καλὸς οὐκ εἰ καλῶ καὶ ἐρῶντι οὐκ ἔρῳν ἐμῆς, φιλήσει αὐτόν. Οὐδὲ γὰρ ὁ παῖς τῷ ἀνδρὶ ὥστερ γυνὴ κοινωθεῖ τῶν ἐν τοῖς ἀποδοῦσις εὐφροσύνης, ἀλλὰ νῆσαν μεθύνοντα ὑπὸ τῆς ἀποδοῦσις ἔσται. (22) Ἐξ ὧν οὐδὲν θαυμαστόν ἐστι καὶ τὸ ὑπερῶν ἐγγίγνεται αὐτῷ τοῦ ἔραστο. Καὶ οὐκ ὀκνῶν ἔ' ἂν τις εὐροῖ ἐκ μὲν τῶν διὰ τοῦ τρόπου φιλουμένων οὐδὲν χαλεπὴν γεννημένον, ἐκ δὲ τῆς ἀναισθητοῦς ἐμῆς πολλὰ ψῆθαι καὶ ἀνίστασθαι. (23) Ὡς δὲ καὶ ἀνελευθερὸς ἢ συνουσία τῷ τοῦ σώματος μέλλον ἢ τῷ τὴν ψυχῆς ἀγαπῶντι, νῦν τοῦτο δηλώσω. Ὁ μὲν γὰρ παθεῖν ἄλγος τε αἰ δὲ καὶ πρῶτον δικαίως ἂν ὥς περ Χείρων καὶ Φοινί' ὅτ' Ἀχιλλεύς τῷ μῦθῳ, ὁ δὲ τοῦ σώματος ὁρῶνόμενος εὐδαίως ἂν ὥστερ πτωχὸς περιπατοῖ. Αἱ γὰρ τοι προσαιτῶν καὶ προσδύμενος ἢ

ἢ ἀμαθὲς. Quia et in usu formae satietas quardam inest. Quo fit, ut quae in ciborum usu propter satietatem, eo in amoribus quoque necessario accidant. At animi amor, propterea quod castus sit, etiam instabilior est; nec ideo uti quis existimare possit, minus est venustus ac iucundus; sed plane votum illud perficitur, quo petimus, ut dea tum verba, tum actiones venustas largiatur. Quos enim liberrati forma et indole verecunda generosaeque florens saluus, quique statim inter aequales principe loco dignus simul et comis est, tum suspiciat, tum diligit amores suos; id vero verbum ostendi non est opus. Esse autem consentaneum, amorem huiusmodi etiam suis amoribus gratum fore vicissim, id quoque docebo. Primum enim quid odiosae possit illam a quo se bonum et honestum haberi sciat? deinde quem cernat amati decora magis quam suas voluptates curare? eredit praeterea, si quid delinquantur, si vero morbo deformari factus sit, amicitiam diminutum non iri? Quibus autem communis amor est, quo porro non hos necesse est mutuo se intueri, benevole colloqui, fidem habere sibi mutuo, prospicere sibi invicem, voluptatem simul capere ex honestis actionibus; condere, si quid adversi acciderit; denique perpetuo gaudere, dum bona cum vale tudine frui consuetudine multa possunt; sin alteruter aegrotet, multo frequentius convenire; de absentibus deique quam praesentibus, magis esse sollicitum? an non haec omnia sunt amoris plena? Certe ob huiusmodi affilia simul et amicitiae studio tenentur, et ea perpetuo ad senectutem usque fruuntur. At cum, qui a corpore penset, quomorem diligit aliis mutuo? utrum ideo, quod sibi tribuit ea quae concupiscit, admodum maxime probroa? an quod ab illa, quae impetrare ab amato studiosae cupit, maxime necessarios arceat? Aliqui magis etiam odio dignus est, quod non vim afferat, sed persuadeat. Nam qui vim affert, improbum esse hominem sese declarat: qui vero persuadet, si illius qui persuadetur animus corrumpit. Jam vero et si qui pecunia formam vendit, qui magis diligit e mentem esse, quam emptorem in qui vendit res in foro, et addidit? non enim certe, quod formosus cum deformat, pulcher cum non pulchro, non amans cum amantem versatur, ideo eum diligit. Non enim amor ita, uti mulier, voluptatum rei venere: cum viro participo est; sed sobrius ipse temulentum ex venere spectat. Unde non mirum est, si contemptus amatoris in ipso existit. Quod si quis rem consideret, inveniet nihil rei gravis ex illorum amore, qui ob mores amantur, accedisse; quum multa, eaque nefaria, de illa impudenti consuetudine evenerint. Jaro et liberratem esse consuetudinem illius, qui corpus magis, quam animum diligit, modo indicabo. Nam qui aliquid instillat, ut et dicere, quae necesse est, et gerere possit; id merito, perinde ac Chiro et Phœnix ab Achille, amici non debet: at qui corpus concupiscit, merito mendici enjusdam instar segetur. Semper etenim comitatur emendicant et ad illi capiens vel oculum, vel aliquam aliam tactio-

φληγματος ἢ ἄλλου τινὸς ψυχῆς φληγματος παρακολούθει.

(21) Εἰ δὲ λαμπρότερον λέγω, μὴ θαυμάζετε· ὁ τε κτή-
οῖνος συνιπαίρει καὶ ὁ αἰεὶ σύνοικος ἰσοῖ ἐρωας κεντρίζει
εἰς τὸν ἀνέπαλον ἔρωτα αὐτὸ παρρησιασθῆναι. (22)
Καὶ γὰρ δὲ δοκεῖ μοι ὁ μὲν τῷ εἶδει τὸν νοῦν προσέχων
μεμψιγόμενον γῶρον εὐκρίναι. Οὐ γὰρ ὅπως πλείονος
δῖνος γένηται ἐπιμαίεται, ἀλλ' ὅπως αὐτὸς ἐπὶ πλεί-
στα ὥραια καρποποιεῖται. Ὁ δὲ τῆς φιλείας ἐρῶμενος
μᾶλλον εὖκα τῷ τὸν οἰκίαν ἀγρὸν κεκτημένῳ. Πάν-
τοθεν γῶν φέρων ἐστὶ ἂν δύνηται πλείονος εἶξιν ποιῆ-
τὸν ἐρῶμενον. (23) Καὶ μὲν καὶ τῶν παιδικῶν ὅσα μὲν
ἂν εἰδῇ ἐπὶ ὁ τοῦ εἶδους ἔπαρκτον ἀρετὴ τοῦ ἑραστοῦ,
εὐδὸς αὐτὸν τέλεια βραδυσφύρειν· ὅς δ' ἂν γυνώσκῃ ἐπὶ
ἂν μὴ καλὸς κάγαθος ἦ, οὐ κατέβη τῆν φιλίαν, τοῦτον
προσέχει μᾶλλον ἀρετῆς ἐπιμαίεσθαι. (24) Μάλιστα
δ' ἀγαθὸν τῷ ἑρατῶμένῳ ἐκ παιδικῶν ὄλον ἀγαθὸν
ποιήσασθαι, ἐπὶ ἀνάγκῃ καὶ αὐτὸν ἀπειλῇ ἀρετῆν. Οὐ
γὰρ ὅταν τε πονηρὰ αὐτὸν ποιοῦντα ἀγαθὸν τὸν συνόντα
ἀποδείξαι, οὐδὲ γε ἀνασχεῖν τὴν καὶ ἀκραιφνῆ παρη-
γόμενον ἔγκρατῃ καὶ αἰδομένῳ τὸν ἐρῶμενον ποιῆ-
σαι. (25) Ἐπιθυμῶ δὲ σοι, ἔφη, ὦ Καλλιέ, καὶ μυ-
θολογῆσαι ὡς οὐ μόνον ἀνθρώποι ἀλλὰ καὶ θεοὶ καὶ
ἦρωες τῆς τῆς ψυχῆς φιλείας περὶ πλείονος ἢ τὴν τοῦ
σώματος χρῆσιν ποιοῦνται. (26) Ζεὺς τε γὰρ ὅταν
μὲν θνητῶν οὕτως μορφοῖ ἡρόσθη, συγγενόμενος εἰς
αὐτὰς θνητὰς εἶναι· ὅταν δὲ ψυχὰς ἀπαρτῇ, ἀθανά-
τους τοῦτους ἐποίησεν· ὧν Ἡρακλῆς μὲν καὶ Διόσκουροι
εἰσι, λιγότεροι δὲ καὶ ἄλλοι. (27) Καὶ ἐγὼ δὲ φρονέω καὶ
Γανυμήδην οὐ σῶματος ἀλλὰ ψυχῆς εὖκα ὑπὸ Διὸς εἰς
Ὀλύμπου ἀνεγχεῖσθαι. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τούτομα
αὐτοῦ. Ἔστι μὲν γὰρ δῖος καὶ Ὀμήρου

γόνυτα δὲ τ' ἀκούων·

τούτο δὲ φράζει ἐπὶ ᾧ λέγεται δὲ τ' ἀκούων. Ἔστι δὲ καὶ
ἄλλοι που

πικρὰ φρονέει μέλας εἰδώς·

τούτο δ' αὖ λέγει συρὰ φρονέει βουλευόμενα εἰδώς. Ἐπὶ
ὧν συναμφοτέρων τούτων οὐχ ἡβδυσμάτος ἀνασπασθεὶς
ὁ Γανυμήδης ἀλλ' ἡδυσγόμενος ἐν θεοῖς τετέλεσται. (28)
Ἀλλὰ μὲν, ὦ Νυκίρρα, καὶ Ἀχιλλεύς Ὀμήρου παρρησι-
αίει οὐχ ὡς παιδικῆς Πατρίκιον ἀλλ' ὡς ἑταῖρου ἀπο-
θανόντι ἐκπαρτίσστα τιμωρῆσαι. Καὶ Ὀρέστης δὲ
καὶ Πυλάδης καὶ Θησεύς καὶ Πειρίδους καὶ ἄλλοι δὲ
πολλοὶ τῶν ἡμετέρων οἱ ἑταῖροι ἠμυνούνται οὐ διὰ τὸ
συγκαθεύδειν ἀλλὰ διὰ τὸ ἀρσῆσαι ἀλλήλους τὰ μέγι-
στα καὶ κάλλιστα κοινῇ διαπαιρηθῆναι. (29) Τί δὲ,
τὰ νῦν καλὰ ἔργα οὐ πέντ' ἂν εἴροι τὴν εὖκα ἐπαί-
νου ὑπὸ τῶν καὶ ποιεῖν καὶ κινδυνεύειν ἐβελόντων πρατ-
τόμενα μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν ἠδυσγόμενων ἡδονῇ ἀντ' εὐκλείας
οὐραίσθαι; καίτοι Παισανίας γε ὁ Ἀγχιόμορος τοῦ ποιη-
τοῦ ἑρατῆς ἀπολογούμενος ὑπὲρ τῶν ἀκραιφνῶν συγκυ-
λινδουμένων εἰρημνῶν ὡς καὶ στρατεύματα ἀλκιμωτάτων ἂν
γόνυτο ἐκ παιδικῶν τε καὶ ἑραστῶν. (30) Τούτους γὰρ
ἂν ἐρηλοῖσθαι μάλιστα αἰδέσθαι ἀλλήλους ἀπολείπειν,

nam. Quod si dicis quid profero, velim mirum vobis
non videatur. Nam et vinum me impellit, et amor ille meos
domesticos, ut liberius adversus amorem illum loquar,
quem amulum habet, me pungit. Videtur enim in mīa,
qui formae animam adicit, similia illi esse, qui fundum
mercede conducit. Nam ille, ut melior reddatur, ubi
pensi habet; sed ut ipse quam plurimum fructus ex eo per-
cipiat. Qui vero amicitiam expetit, magis illi similis est,
qui fundum proprium possidet. Etiam undecumque, si
quid potest, colligens, adamatum meliorem efficit. Quin
etiam ipso amore, qui sicut formam animae praebentes
amatoribus imperare, consentaneum est in reliquis nequiter
versari: et qui animadvertit non futurum ut, nisi bonus
et honestus sit, amicitiam retineat, cum par est majori
studio virtutem coire. Maximum autem bonum illi contingit,
quod ex amato amicum egregium efficere vult, quod et ipsum
necesse sit colere virtutem. Nec enim fieri potest, ut, si
ipse nequiter se gerat, secum versantem bonum efficiat; ue-
que si intemperantem et impudentem illi se exhibeat, ada-
matum temperantem ac verecundum efficere potest. Libet
autem mihi, mi Callia, de fabularum etiam conratione indi-
care, non solum homines, sed etiam deos ac heroes amo-
rem animi pluris quam corporis usum facere. Jupiter enim
mortales mafferes, quibuscumque ob formae venustatem
amatis est congressus, eos mortales manere passus est: i-
quorum vero animos admirabat, eos immortales faciebat.
Eorum in numero sunt Hercules, Castor, Pollux, atque
etiam alii quidam commemorantur. Quin etiam, mea sen-
tentia, Ganymedes non corporis sed animi causa in Olym-
pum a Jove translatus est: cui quidem sententiae nomen
etiam suffragatur. Est enim alicui apud Homerum,

... γόνυτα δὲ τ' ἀκούων·

hoc est, defector autem audiendo. Et alio in loco est,

... πικρὰ φρονέει μέλας εἰδώς·

hoc altem est, animo comdia sapientiae plena cognoscens.
De quibus diobus verbis junctis non propter corporis, sed
ob animi suavitatem, nuncupatos Ganymedes, a diis ho-
more afficitur. Achillem quoque, mi Nicerate, fecit Ho-
merus Patrochum, non ut amores suos, sed ut socalem,
gloriosissime ulciscientem, posteaquam mortuus esset. Et
Orestes ac Pyliades, Theseus ac Pirithous, alique complu-
res ex semelitis pristanissimis, non propterea, quod una
cubarent, sed quod iustitiam se suscipiendo res maximas et
pulcherrimas a perfecerint, celebrantur. Quid autem?
an non quae jam pericula palamant facinora, reperiet aliquis
laudis gratia potius ab his fieri, qui et labores et pericula
volunt adire, quam ab aliis qui voluptatem pro gloria exigere
consueverant? Quannquam Agathis poete amator Pau-
sanias, dum purgaret eos qui per intemperantiam una volu-
tantur, etiam exercitum ex admatibus et amatoribus fortissi-
mum fieri posse dixit. Nam existimare se aiebat, hoc in
primis pudore praepedit, quominus se mutuo deserant.

θαυμαστά λεγόντων, εἰ γὰρ οἱ φύγονται ἀφροντισταὶ καὶ ἀνευχόμενοι πρὸς ἀλλήλους θυζόμενοι οὗτοι μάλιστα αἰσχυρόντι αἰσχροῦ τι ποιεῖν. (31) Καὶ μαρτύρια δὲ ἐπηγίγτο ὡς ταῦτα ἐγνωσέναι εἶναι καὶ Θηβαίους καὶ Ἥλιους. Συγκαθεύδοντας γοῶν αὐτοὺς ὁμοῦ παρατάττεσθαι ἔφη τὰ παιδικὰ εἰς τὸν θάνατον, οὐδὲν τοῦτο σχημαῖον λέγων ὅμοιον. Ἐκείνοις μὲν γὰρ ταῦτα νόμιμα, ἡμῖν δ' ἐπονείδιστα. Δακρύσει δ' ἡμοῖσι οἱ μὲν παρατάττεσθαι ἀπιστοῦσιν ἐοικέναι μὴ χωρὶς γενόμενοι οἱ ἐρώμενοι οὐκ ἀποταλῶσι τὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργα. (32) Ἀκαδαμῶνι δὲ οἱ νομίζοντες, ἔαν καὶ ἀρετῇ τις σώματος, μετένης ἂν εἴη καλοῦ καγαθοῦ τούτων τυχεῖν, οὕτω τελείως τοὺς ἐρωμένους ἀγαθὸς ἀπειργάζονται ὥς καὶ μετὰ ζῆνον καὶ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ταχῶσι τῷ ἔραστῃ, ὁμοίως αἰδοῦνται τοὺς παρόντας ἀπολαίπειν. Οὐκ ἂν γὰρ οὐ τὴν Ἀναξίμαν ἄλλα τὴν Αἰδᾶ νομίζοντες. (33) Δακρύσαν δ' ἂν μοι πάντες θεολογοὶ γενέσθαι περὶ οὗν λόγος, εἰ ὥς ἐπισκοποῖμαι, τῷ ποιήματι παιδὶ φιληθέντι μᾶλλον ἂν τις πιστεύειν ἢ χρηματὶ ἢ τέχνῃ ἢ χάριτι παρακατατίθεσθαι. Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ αἶμα καὶ αὐτὸν τὸν τῷ εἶδει τοῦ ἐρωμένου χρωμένον μᾶλλον ἂν ταῦτα τῷ τῇ ψυχῇ ἔρασμα πιστεύωσι. (34) Σὺ γὰρ μήν, ὦ Καλλία, δοκεῖ μοι εἶναι καὶ θεοὺς χάριν εἰδέναι ὅτι σοὶ Ἀντολύκου ἔραστα εἰδείδων. Ὡς μὲν γὰρ φιλόστομος ἔστιν εὐδελος, ὅς τοῦ κρυφῆναι εἴδικα νικῶν, σφραγίσαντος πολλοὺς μὲν πόνους, πολλὰ δ' ἔργα ἀνέχεται. (35) Εἰ δὲ βίωτο μὴ μόνον ἐαυτὸν καὶ τὸν πατέρα κομίζειν, ἀλλ' ἱκανὸς γενήσεσθαι δι' ἀνδραγαθίαν καὶ φιλικὸς εὖ ποιεῖν καὶ τὴν πατρίδα αὐξάνειν πρόπαια τῶν πολυμῶν Ισθμίων, καὶ διὰ ταῦτα περιβλεπτός τε καὶ ὀνομαστός ἵσται καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν βαρβάρῳ, πῶς οὐκ οἱ αὐτὸν θέναι ἥγοιτο εἰς ταῦτα συνεργὸν εἶναι κράτιστον τούτων ταῖς μεγίσταις ἂν τιμαῖς περιέπειν. (36) Εἰ οὖν βούλει τοῦτο ἀρῶσαι, σκεπτόμεν μὲν σοὶ ποῖα ἐπιστάμενος Θιμιστοκλῆς ἱκανὸς ἔργιστο τὴν Ἑλλάδα λευκέρων, σκεπτόμεν δὲ ποῖα ποτε εἰδὸς Περικλῆς κράτιστος εἰδόμεν τῇ πατρίδι σύμβουλος εἶναι, ἀθηναῖον δὲ καὶ ποῖς ποτε Σόλων φιλοσοφίας νόμους κράτιστους τῇ πόλει κατέθηκεν, ἱερωνικῶν δὲ καὶ ποῖα Ἀκαδαμῶνι ἀσπουμέντος κράτιστοι δοκοῦντες ἡγεμόνες εἶναι πρότερον δὲ καὶ κατέγονται διὰ παρὰ σοὶ οἱ κράτιστοι αὐτῶν. (37) Ὡς μὲν οὖν σοὶ ἡ πόλις ταχὺ ἂν ἐπιτρέψειεν αὐτῇ, εἰ βούλει, εὖ ἴσθι. Τὰ μέγιστα γὰρ σοὶ ὑπάρχει. Εὐπατρίδης εἰ, ἱερὸς θεῶν τὸν δᾶρ' Ἐρεχθίδος, οἱ καὶ ἐπὶ τὸν βαρβαρον οὖν Τάχην ἱστέρευσαν, καὶ νῦν ἐν τῇ ἑστῇ ἱεροπρεπέστατος δοκεῖ εἶναι τῶν προσηγνημένων, καὶ σῶμα ἀξιοπρεπέστατον μὲν εἶδεν τῆς πόλεως ἔχειν, ἱκανὸν δὲ μόχθους ὑποφέρειν. (38) Εἰ δ' ἂν δοκῇ σπουδασιολογῆσαι μᾶλλον ἢ παρὰ πότον πρώην, μετὰ τοῦτο θαυμάζετα. Ἀγαθὸν γὰρ φύσει καὶ τῆς ἀρετῆς φιλοστόμος ἐρεμῶναι αἰεὶ ποτε τῇ πόλει συνεργασθῆναι διὰ διατέλει. (39) Οἱ μὲν δὲ ἄλλοι περὶ τῶν βέλτεων διαλέγοντο, δ' Ἀντολύκος καταβῆτο τὸν Καλλίαν. Καὶ ὁ Καλλίας δὲ παρῶν εἰς ὁμαῖον

Quod quidem ab eo dictum mirari sibi, eos scilicet, qui reprehensionem negligere, neque non revereri contemnerent multo, maxime verituros tarpe quiddam admittere. Prodocet et testimonia Thebanorum ac Eleorum, qui tale quid stultissimum. Quamquam enim una cubent, nihilominus amores in praeliis eadem in acie collocari. Quod quidem argumentum minime congruens afferebat. Nam apud illos hanc consentanea sunt legibus, apud nos autem probo ducuntur. At mihi sane, qui eadem in acie collocantur, diffidere sibi videtur; ne videlicet, si eorum essent dispositi ab ipsis admatii, sortium victorum numerum non responderent. Lacedaemonii vero, qui existimant corpus appetentem nihil amplius boni et periculi consequi, tam perfecte bonos ac fortes viros ex adamatis efficiunt, ut etiam si inter externos vel non in eadem cum amatores acie sint constituti, pariter tamen illos, qui adesse, deserere vereantur. Non enim Impudentiam, sed Verecundiam esse deam credunt. Evidetur sane omnes in his, de quibus loquimur, consentire; si hoc modo rem consideremus: utro scilicet modo admatum quis potius vel fluctans suas et liberos crediderit, vel beneficium praestiterit. Atque equidem sentio, etiam illum, qui amati forma editur, libentius haec universa crediturum ei qui animo quoque sit amabilis. Te certe, mi Callia, diis gratias agere equum est, mea sane sententia, qui Antioleici amorem tibi indiderint. Nam hunc honoris esse cupidum re ipsa patet, quippe qui ut per precor nem quinquertii victor promitteretur, lahores multos multosque dolores tolerat. Quod si potest, se non solum sibi ac patri ornamento esse posse, sed etiam propter virtutem amicos beneficiis efficere, ac patriam amplificare, tropaea de superatis hostibus stantem, ensque de causa conspicuum et celebrem futurum iam apud Graecos tum barbaros: qui non exultantes ipsam maximam aliquam prosequitur honoribus, quem diceret in hoc adiutorem se praestantissimum habiturum? Quare si huic placere vis, considerandum erit tibi, quo pacto Themistocles idoneus ad Graeciam liberandam factus sit; itemque considerandum, quali Pericles instructus scientia visus sit patriae consiliarius fuisse optimus; inquirendum, quo pacto philosophatus Solon patriae leges optimas tulit; perestigandum, qualibus exercitiis utentes Lacedaemonii, praestantissimi duces esse videantur: et divertant ad te semper praestantissimi ex ipsis publici hospites. Itaque scire debes, rempublicam cito semet tibi tradituram, si velis. Nam adjumenta maxima ad eam rem habes. Patrius es, sacerdos es deorum, ex his qui sunt ab Erechtheo, qui cum factio adversus regem barbarum militavit: et omne in tanto augustissimum esse videris omnium majorem, et corpus habes inter hujus urbis alia operatu dignissimum, tolerandisque liboribus idoneum. Quod si vobis videor magis serio loqui, quam in vino conveniat, mirum id vobis ne videatur. Nam semper ego una cum republica dilexi eos, qui bona praediti essent inde, ac virtutis ambitione cupidi essent. Ac de his quidem, ita dictis, ceteri diserebant. Antioleus autem Callium adpreciebat, in quem vicissim Callias conjecit ocula: Ergo tu, mi Socrates,

εἶπεν, Οὐκοῦν σύ με, ὦ Σώκρατες, ματροπαισέας προς τὴν πόλιν, ὅπως πρῶτον τὰ πολιτικά καὶ αἱ ἀρεταὶ αὐτῆς. (16) Ναὶ μὰ Δῖ', ἔφη, ἢν ἡρώσι γέ σε μὴ τῷ δοκεῖν ἀλλὰ τῷ ὄντι ἀρετῆς ἐπιμελούμενον. Ἦ μὲν γὰρ φευδὴς δοῦναι τὰς ἐδύγγεται ὑπὸ τῆς παύρας· ἢ δ' ἀληθὴς ἀνδραγαθία, ἢν μὴ θεὸς βλάβῃ, ἀεὶ ἐν ταῖς πράξεσι λαμπροτέρην τὴν εὐλειαν συμπαρέχεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Οὗτος μὲν δὲ ὁ λόγος ἐνταῦθα ἐσχέθη. Αὐτόλυκος δὲ, ἥδη γὰρ ὥρα ἦν αὐτῷ, ἐξανίστατο εἰς περίπτον· καὶ ὁ Λύκος ὁ πατήρ αὐτοῦ συνεβίων ἐπιστραφεὶς εἶπε, Νῆ τὴν Ἥραν, ὃ Σώκρατες, καλὸς γε καὶ καλὸς δοκεῖ μοι ἄνθρωπος εἶναι.

2. Ἐκ δὲ τούτου πρῶτον μὲν θρόνος τις ἔθεν κατετίθη, ἔπειτα δὲ ὁ Συρακούσιος εἰσαλθὼν εἶπεν, Ὡ ἄνδρες, Ἀριάδνη εἰσεναι εἰς τὸν αὐτῆς τε καὶ Διονύσου θάλαμον. Μετὰ δὲ τούτῳ ἤξει Διονύσος ὑποπικῶς παρὰ θεοῖς καὶ εἰσεται πρὸς αὐτήν, ἔπειτα παίζονταί· πρὸς ἀλλήλους. (3) Ἐκ τούτου πρῶτον μὲν ἡ Ἀριάδνη ὡς νόμῳ κακοσυμμεμένη παρήλθε καὶ ἐκαθίστοτο ἐπὶ τοῦ θρόνου. Οὗτος δὲ φαινομένου τοῦ Διονύσου πάλαιτο ὁ βακχεῖος βυβλός. Ἐνθα δὲ ἡγήσθησαν τὸν ὀρχηστοδόξασκαλον. Εὐθὺς μὲν γὰρ ἡ Ἀριάδνη ἀκούσασα τοσούτου τι ἐποίησεν ὥς πῶς ἂν ἔγνω ὅτι ἀσμένει ἔχουσι· καὶ ὑπὸ τῆς αἰσῆς ἂν εἰ τις φιλικώτατα ἐκαθίστοτο ἐπὶ τὸν γόνυ, καὶ περιδιδῶν ἐβίβησεν αὐτήν. Ἦ δ' αἰδομένη μὲν λόκου, θύμῃ δὲ φιλικῶς ἀντικειμένη ἔβησεν. Οἱ δὲ συμπόται ὀρώντες ἅμα μὲν ἐκρόνουν, ἅμα δὲ ἔδωκαν αὐθις. (5) Ὡς δὲ ὁ Διονύσος ἀνιστάμενος συνανίστηται μεθ' ἐκείνου τὴν Ἀριάδνην, ἐκ τούτου δὲ ἀλλ' ἀληθινῶς τοῖς στόμασι φιλοῦντας, πάντες ἀνεκτερομένοι ἰδεῖντο. (6) Καὶ γὰρ ἔχουσι τοῦ Διονύσου μὲν ἐπαρωπύοντες αὐτήν εἰ φιλεῖ αὐτόν, τῆς δ' οὕτως ἐπαμυνούσης διέτα μὴ μόνον τὸν Διονύσον ἀλλὰ καὶ τοὺς παρόντας ἅπαντας συνομέσαι ἂν ἢ μὴ τὸν παῖδα καὶ τὴν παῖδα ὑπ' ἀλλήλων φιλεῖσθαι· ὥρασαν γὰρ οὐ δαδιδραγμένους τὰ σχήματα ἀλλ' ἐκείμηνους πράττειν ὡς πάλαι ἐπεθόμενον. (7) Τέλος δὲ οἱ συμπόται ἰδόντες περιβιβληκότας τε ἀλλήλους καὶ εἰς εὐνήν ἀπύοντας, οἱ μὲν γὰρ καὶ γαμῖν ἐπώμουν, οἱ δὲ γεγαυκότες ἀναβάντας ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀφίλωνον πρὸς τὰς ἐκείνων γυναικας, ὅπως τούτων τυχόναι. Σωκράτης δὲ καὶ τὸν ἄλλον οἱ ὑπομνίαντες πρὸς Λύκωνα καὶ τὸν υἱὸν σὺν Κάλλῃ περιπατῆροντες ἀπῆλθον. Αὐτῇ τοῦ τότε συμποσίου κατέλειπον ἐγένετο.

leuocinio tuo me civitati conciliabile, ait, ut res civiles tractem, ac semper ei placeam. Profecto fiet hoc, inquit, si te non opinione sed re ipsa virtutis esse studiosum viderint. Nam falsa gloria celestiter ab experientia redarguitur; at vera strenuitas, nisi Deus impedimento sit, semper in actionibus splendidiorem gloriam suppeditat.

CAPUT IX.

Hujus quidem colloquii fides hic fuit. Et Antiochus, quod ita tempus perceret, ad deambulationem surgebat, ac Lyco pater una cum ipso exibat; ac tum conversus: Per Junonem, inquit, mi Socrates, bonus et honestus mihi vir esse videtur.

Secundum hanc primo solum quoddam intus est collocatum, deinde Syracusanus ingressus, Ariadna, inquit, o viri, eam et Bacchi thalamum ingreditur. Postea Bacchus adveniet, largiuscule potas apud deum, et ingreditur ad illam: deinde iudent inter se. Hinc jam Ariadna inquam sponsa exornata ingressa est, et in solio consedit. Interea, Baccho nudum prodeunte, tibi numerus Bacchicus canebatur. Tum omnes magistrum choros predicare. Nam Ariadna statim, quam haec audisset, tale quid faciebat, ut quisvis animadverteret, luseret id eam audisse. Atque obviam quidem illa non processit, nec adsurrexit; prae se ferebat tamen, quod vix cognosceret. Posteaquam vero Bacchus eam vidisset, ita saltans, ut si quis cum summo amore, in gemitibus considebat; quamque complexus illam fuisset, etiam osculatus est. Ea vero tametsi pudore quodam affectu similis esset, amice tamen illum vicissim amplectebatur. Quod quom convivia cerneret, partim plausus dabant, partim rursus excubabant. Quom autem Bacchus surgens Ariadnam secum erexisset, osculatum jam et complectentium sese gestus erat spectare. Illi quom reuera Bacchum formosum esse cernerent, et Ariadnam venustate florentem, eosque non per jocum, sed vere se admotis oculis osculari, omnes erectis animis spectabant. Audiebant enim Bacchum interrogantem ipsam, num se amaret, atque illam hoc ita confirmantem iurjerando, ut non modo Bacchus, sed omnes etiam, qui aderant, iurassent, reuera multum esse inter puerum et puellam amorem. Erant enim similes illi qui gestus hoc non docti essent, sed facere cuperent id quod jamdudum expetivissent. Tandem quom convivia illos sese complexos cernerent, quasque ad cubile tendentes, quotquot uxores necum duxerant, ducturos se iurabant; mariti vero conscensis equis ad uxores suas avehebantur, ut illis potenterent. Sorores cum illis, qui remanebant, ad Lyconem ejusque filium una cum Callia deambulari discedebant. Hanc ad modum convivium tunc temporis dimissum est.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ

ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἄλλ' ἐγὼ ἐνοήσας ποτὶ ὡς ἡ Σπάρτη τῶν διγυν-
θροπιστῶν πόλειν οὕσα δυνατοτάτη τε καὶ ὀνομα-
στοτάτη ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐφάνη, ἐθαύμασα ὅτε ποτὶ
τόσην τοῦτ' ἰσχύοντα ἐπαι μέντοι κατενόησα τὰ ἐπιτη-
δεύματα τῶν Σπαρτιατῶν, οὐκ αὖτ' ἐθαύμαζον. (2)
Λυκούργον μέντοι τὸν θέντα αὐτοῖς τοὺς νόμους ὡς
παίδόμενοι ὑδάμινησαν, τοῦτον καὶ θαυμάζω καὶ εἰς
τὰ ἔργατα μέγα σὺρρον ἤτομαι. Ἐκείνος γὰρ οὐ μι-
μησάμενος τὰς ἄλλας πόλεις, ἀλλὰ καὶ ἐναντία γνώ-
ταις πλείσταις, προήχουσιν εὐδαίμονιαν τὴν πατρίδα
ἀπαύειν. (3) Λύτεια γὰρ περὶ τεκνοποιίας, ἵνα εἴ-
δω γῆς ἀφύσσει, οἱ μὲν ἄλλοι τὰς μελλούσας τέλειν
καὶ καλῶς δοκούσας κόρας παιδεύουσιν καὶ οἷον ἢ
ἐνσυντὸν μετριοτάτην τρέφουσι καὶ ὅλην ἢ δυνατὴν μι-
κροτάτην οἶνον γε μὴν ἢ πύκταν ἀπερχομένης ἢ ὑδαρεῖ
χρημαίως διαίχουσιν. Ὡς περ δὲ οἱ πολλοὶ τῶν τὰς
τήγνας ἔχοντων ἱερατοῖ εἰσιν, οὕτω καὶ τὰς κόρας οἱ
ἄλλοι Ἑλλήνες ἡμελούσας ἱερουργεῖν εἰσὺσι. Τὰς
μὲν οὖν οὕτω τρεφόμενας πῶς χρὴ προσδοκῆσαι μεγα-
λειὸν αὐτὴν γενέσθαι; (4) Ὅ δὲ Λυκούργος ἐσθλὰς μὲν
καὶ δοῦλας παρέχων ἱκανὰς ἤρπαστο εἶναι, ταῖς δ'
λευτέραις μέγιστον νομίσας εἶναι τὴν τεκνοποιίαν
πρῶτον μὲν σωματικῇν ἔταξεν οὐδὲν ἔχον τὸ ὅλην τοῦ
ἄρρεος φύλου ἐπειτὰ δὲ ὁρῶν καὶ ἰσχύος, ὥς περ καὶ
τοῖς ἀνδράσιν, οὕτω καὶ ταῖς θηλείαις ἀγῶνας πρὸς
ἄλλοις ἐποίησε, νομίζων εἰς ἀμεινότεραν ἰσχυρῶν καὶ
τὴν ἔαγονα ἰζόμενέστερα γίγνεσθαι. (5) Ἐπεὶ γε
μὴν γυνὴ πρὸς ἀνδρα ὀρθοί, ὁρῶν τοὺς ἄλλους τὸν
πρῶτον αὐτὴν χρόνον ἀμείνως ταῖς γυναιξὶ συνόντας,
καὶ τούτου τὴν ἀντιὰ ἐκὼν ὄψεαι γὰρ αἰδέσθαι μὲν
αἰσχύνην ὀφείναι, αἰδέσθαι δ' εἰσόντα. Οὕτω δὲ συν-
όντων πολιορκίαν μὲν ἀνδραρ σφῶν αὐτῶν ἔχειν,
ἰζόμενέστερα δὲ γίγνεσθαι εἰ τι βλάστωι αὐτὸν μέλλον
ἢ αἰσχυρὸν ἀλλήλων εἶναι. (6) Πρὸς δὲ τούτοις καὶ
ἀποπεισας τοῦ ἐπὶ τοῖς βούλοις ἔκαστον γυναῖκα ἀγ-
εῖν ἔταξεν ἐν ἀκαταῖς τῶν σωματικῶν τοὺς γάμους ποι-
εῖσθαι, καὶ τούτου συμφέρων τῇ εὐνομίᾳ νομίζων. (7)
Εἰ γε μέντοι συμβαίῃ γαμῶν νῆαν ἔχειν, ὁρῶν τοὺς
τελευτάτους φυλάττοντας μέλιστα τὰς γυναῖκας, τὴν
ἀντιὰ καὶ τούτου ἐνόμισεν τῇ γὰρ προσδοκῆσαι ἐποίησεν,
ἐπεὶ ἀνδρὸς οὐδὲ τε καὶ μυχὸν ἀγαθῆς, τοῦτον
ἐπαγομένην τεκνοποιήσασθαι. (8) Εἰ δὲ τις αὖ γυ-
ναὶ μὲν συνισκίη μὴ βούλοισι, τέκνον δὲ ἀπολόγῃ
ἐπιθυμῇ, καὶ τούτου νόμον ἐποίησεν, ἥτινα [ἀν] αὖ-

XENOPHONTIS

LACEDÆMONIORUM

RESPUBLICA.

CAPUT I.

Exigant mihi aliquando Spartam, cum una ex urbibus
minime populosis sit, nihilominus et potentissimam et
charissimam in Græcia existisse, mirum videbatur, quoniam
modo id fieri poterit. Sed posteaquam Spartanorum in-
stitutata perspexi, non amplius mirabar. Lycurgum sane,
qui illas eis tulit leges, quibus parendo felices evasere, non
modo admiror, sed etiam summe sapientem fuisse arbitror.
Nam is huiusmodi alias civitates imitatas, hæc etiam
contraria plurimis statuens, ut patria felicitate ceteris
prestatetur, effecit. Quippe statim (ut ab ipso principio
rem ordiar) quod sobolis procreationem attinet, ceteri puel-
las, quæ pariturae sunt et recte videntur educari, modico
quam maxime fieri potest pascit, ac prout licet obsonio te-
nuissimo alunt; verum vino aut prorsus abstinentes aut
diluto utentes agere jubent. Ut autem plerique opifices
sedentarii sunt, sic ceteri Græci puellas quoque sine omni
mota lanificium exercere volunt. At quomodo potest exspe-
ctari, ut quæ sic educantur, generosum aliquid pariant? Ly-
curgus autem existimabat, vel ancillas ad vestem parandam
sufficere: Ingenerarum vero manus in primis esse salus
procreare liberos, primum non minus femineum sexum
habere corporis exercitia jussit quam masculinum; deinde
sicut viris inter se certamina cursus et roboris instituit, sic
etiam feminis; quod statueret, ex utroque parente robu-
sto etiam sobolem robustiorem nasci. Jam ubi ad virum
accedit mulier, quod alios immodice videret initio avoribus
consuescere, hæc etiam in parte plane diversum statuit.
Quippe sanxit pudorem esse, ut quis in thalamum vel in-
grediens, vel egrediens inde, conspiceretur. Hoc modum si
consuescant, majori eos erga se desiderio teneri necesse
est, et fetus, si qui producantur, fieri robustiores, quam
si satietas multas obrepat. Præterea potestate adempta,
quæ quivis uxores ducerent cum ipsis libitum esset, præ-
cepit, ut dum vigerent corpora, matrimonia contraherent,
idque ad bonum sobolis procreationem conducere putabat.
Sine vero usu veniret, ut senex uxorem juvenilem haberet,
quia qui in hæc ætate essent, vel uxores diligenterissime
custodire, etiam in ea parte contrarium plane statuit. Tulit
enim, ut hic senes, eo viro, quem ob corpora et animi dotes
auspicaret, ad uxorem adducto, sobolem susciperet. Quod
si quis femine conjugium avorsaretur, ac nihilominus
prestantium liberorum cupidus esset; etiam huic rei legem
servavit, ut quamcumque secundam et indolis generosam

τακόν καὶ γυναικῶν ἄρρη, παύσαντα τὸν ἔχοντα ἐκ ταύτης τεκνοποιεῖσθαι. (ε) Καὶ πολλὰ μὲν τοιαῦτα σωφροῖσι, Αἱ γὰρ γυναῖκες διττοὺς οἴκους βούλονται κατέχειν, οἱ τε ἀνδρὲς δόδεκα τοὺς παῖσι προσλαμβάνουσιν, οἱ τοὺς μὲν γένους καὶ τῆς δυνάμεως κοινωνοῦσι, τῶν δὲ χρημάτων οὐκ ἀντιποιοῦνται. (στ) Περὶ μὲν δὲ τεκνοποιίας οὕτω τὰ πάντα γινώσκει τοῖς ἄλλοις εἰ τι διαφύρονται καὶ κατὰ μέγεθος καὶ κατ' ἐσχρὸν ἀνδρὲς τῇ Σπάρτῃ ἀπετίλειαν ὁ βουλευόμενος ἐπιταγοποιεῖται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἐρῶ μέντοι, ἀπὲρ καὶ περὶ γενέσεως ἐξήγημαι, βούλομαι καὶ τὴν παιδείαν ἐκείτην συζητήσειν. Τῶν μὲν τοίνυν ἄλλων Ἑλλήνων οἱ φράσκοντες καλλίστω τοὺς υἱεὶς παιδεύουσιν, ἐπειδὴν τάχιστα αὐτοῖς οἱ παῖδες τὰ λεγόμενα ἐνυῖσιον, εὐθὺς μὲν ἐπ' αὐτοὺς παιδαγωγὸς θεράπωντας ἐπιστῆναι, εὐθὺς δὲ πῆμπτουσιν εἰς διδασκαλίαν μαθησομένους καὶ γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ τὰ ἐν παλαίστρᾳ. Πρῶς δὲ τοῦτοις τῶν παιδῶν πόδας μὲν υποδήμασιν ἀπαλύνουσι, σιμάτα δὲ ἱματίων μεταβολαῖς διαθρύπτουσιν· οἷτοι γὰρ μὲν αὐτοῖς γαστέρα μᾶλλον νομίζουσιν. (α) Ὁ δὲ Λυκαῖος ἀντὶ μὲν τοῦ ἰδίου ἑκατοσὶν παιδαγωγοὺς δούλους ἐπιστάναι ἀνδράς ἐπίστησι κρατεῖν αὐτῶν ἐξ ὧντιρ αἱ μένεται ἀρχαὶ καθίστανται, δε δὲ καὶ παιδονόμος καλεῖται. Τούτων δὲ κύριον ἐποίησι καὶ ἀθροίζειν τοὺς παῖδας, καὶ ἐπισκοποῦντα, εἰ τις βραδύουροίη, ἰσχυροῖς κολάζειν. Ἐξοικα δ' αὐτῶν καὶ τῶν ἡβόντων μαστιγοφόρους, ὅπως τιμωροῖεν οἱ τε δέοι. Ὡςτε πολλὴν μὲν αἰδῶ, πολλὴν δὲ περὶ ἑκαὶ συμπεριβαίνει. (β) Ἄντι γὰρ μὲν τοῦ ἀπαλύνειν τοὺς πόδας υποδήμασιν ἐταξεν ἀνυποδόσις κρατεῖν, νομίζων, εἰ τοῦτ' ἀσκήσιν, πολὺ μὲν βῆν ἂν ὀρθοῦτε βραῖναι, ἀσπαλίστερον δὲ πρηνῶς καταδύναι, καὶ πηδῆσαι δὲ καὶ ἀναβροῦν καὶ δραμεῖν ὅστων ἀνυπόδητον, εἰ ἡσυχῆς εἴη τοὺς πόδας, ἢ υποδεσμένον. (γ) Καὶ ἀντὶ γὰρ τοῦ ἱματίους διαθρύπτειν ἀνέμισεν ἐν ἱματίῳ δι' ἔτους προσθίβεσθαι, νομίζων οὕτω καὶ πρὸς φύχῃ καὶ πρὸς θάλαττῃ ὄμεινον ἂν παρασκευάσασθαι. (δ) Σίτον γὰρ μὲν ἐταξεν τοσοῦτον ἔχοντα συμβουλευεῖν τὸν ἄρρενα ὅς ὑπὸ πληκμονῆς μὲν μήποτε βαρύνεσθαι, τοῦ δὲ ἐνδιστερῆς διόγειν μὴ ἀπειροῦς ἔχειν, νομίζων τοὺς οὕτω παιδευομένους μέλλον μὲν ἂν δύνασθαι, εἰ δεήσειεν, δυνήσωντας ἐπιπονήσαι, μέλλον δ' ἂν, εἰ παραγγελθεῖν, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ οἷου πλείω χρόνον ἐπιταθῆναι, ἥττον δ' ἂν ὄφιν δεῖσθαι, εὐχερότερον δὲ πρὸς πᾶν ἔχειν βρῆμα. (ε) καὶ ὑγαινετέρως δ' ἂν δοῦναι, καὶ εἰς μήκην ἂν αὐξάνεσθαι τὴν βραδὴν τὰ σιμάτα ποιοῦσαν τροφὴν μέλλον συλλαμβάνειν ἥρπαστο ἢ τὴν διαπλάτυνονσαν τῇ σίτῃ. καὶ Ὡς δὲ μὴ ὑπὸ λιμοῦ ἄναι εὐ καζέμεναι, ἀπραγμόνως μὲν αὐτοῖς οὐκ ἔδικαι λαμβάνειν

conspiciat, persuasit ejus manto, prolem ex ea procrearet. Atque hujusmodi multa concessit. Etenim feminas bias domos occupatas tenere, et mariti earum liberis suis fratres adungere voluit, qui in gremio quodam ac virium societatem veniant, a facultatibus tamen excludantur. Hoc modo cum de procreatione scolis statueret diversa ceteris, nam Sparte viros tam proceritate quam robore praestantes produxerit, consideret qui vult.

CAPUT II.

Equidem quia de procreatione dixi, etiam utriusque sexus institutionem exponam. Ex Graecis ergo ceteris illi, qui rectissime liberos suos instituere se aiunt, ubi primum pueri ea, quae dicuntur, intelligunt, mox servos eis pedagogos praeficiunt, mox eos ad magistrorum hados mittunt, ut et litteras, et musicam, et quae ad palaestram pertinent, discant. Praeterea puerorum pedes per calceos teneriores reddunt, et corpora vestium mutabilibus ad molitum consuefaciunt: cibi modum ventri metiuntur. Lycurgus autem, pro eo quod illi seorsum singuli servos pedagogos praeficiunt, virum eis praecae instituit ex eorum numero, qui magistratus summos possent obire: huic a puerorum gubernatione Pedonomi est nomen; cui quidem potestatem plenum colligendi pueros concessit, et eosdem puniendi graviter, inspectanti an quia nequit agat. Eadem ex ephebis quosdam, qui flagella gestarent, adiunxit, ut, cum res posceret, pernas pueria irrogarent. Quo factam, ut magnam reverentiam, magnam simul in pueris obedientiam studium esset. Pro eo vero quod alii calceis pedes emolirent, iussit ut audiatate pedes duriores efficerent: existimabat enim futurum, si ad hoc nec semper exercitarent, ut multo facilius ardua loca condescenderent, per declivia tutius descenderent, saltum darent, subsillirent, currenter discalcenti, siquidem pedes adusefecissent, multo expeditius quam calceati. Idem pro eo, quod illi vestibus sese emolirent, statuit ut ad usum se vestimentum anno toto adusefecerent, quod putaret hac ipsos ratione tum ad frigora tum ad calores ferendos rectius instructos fore. Cibi tantum sumi masculo suadendum censuit, ut pre repeteione non gravaretur, et penuriam tolerandi non ignarus esset: potabat enim illos, qui sic instituerentur, diutius, ubi usus ita posceret, labores sine cibo toleraturos, magisque futurum ut, si esset imperatum, ab eodem cibo longius in tempos darentur, minus obsonii requirerent, quoniam etiam denique facilius admitterent. Praeterea potabat, alimentum, quod corpora gracilia potius efficeret quam cibo dilataret, ad salubritatem vivendum et ad incrementum proceritatis, adimenti plus adferre. Ut autem a fame non nimium premerentur, non concessit eis, ut sine negotio consequerentur.

ὡν ἂν προσβέβηται, κλέπτειν δ' ἄρτιον ἔστιν ἂν τοῖς λοιποῖς ἐπιουρούμενος. (7) Καὶ ὥς μὲν οὐκ ἀπορῶν εἰσι τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῖς γε μηχανήσασθαι τὴν τροφὴν οὐδένα οἶμαι τοῦτο ἀγνοεῖν· ὅθεν δ' ἐπὶ τὴν μέλλοντα κλοπεύειν καὶ νυκτὸς ἀγροῦναι δαί καὶ μετ' ἡμέραν ἀπατᾶν καὶ ἐνεδρεύειν, καὶ καταπαύσκειν δὲ ἐτοιμάζειν τὸν μέλλοντα τὴν λήψασθαι. Ταῦτα οὖν δὴ πάντα ὅρῳ ὅτι μηχανισμοῦ τῶν ἐπιτηδεύων βουλόμενος τοὺς παῖδας ποιεῖν καὶ πολεμικωτέρους οὕτως ἐκπαίδευσεν.

(8) Εἰποὶ δ' ἂν οὖν τις, τί ὅρῳ, εἰπερ τὸ κλέπτειν ἀγαθὸν ἐνόμισε, πολλὰς πληγὰς ἐπέβαλε τῷ ἀλυσκομένῳ; οἱ, φησὶ ἐγὼ, καὶ τὰλλα ὅσα ἀνθρώποι διδάσκουσι καλοῦσιν τὸν μὴ καλῶς ὑπερταύοντα. Κάκεινοι οὖν τοὺς ἀλυσκομένους ὥς κακῶς κλέπτοντας τιμωροῦνται. (9) Καὶ ὥς πλείστους δὴ ἀρπάσσει τυροὺς παρ' Ὀρβίας καλὸν θεῖς, μεστῶν τούτους ὄλλους ἐπέταξε, τοῦτο δὲ δηλώσει καὶ ἐν τούτῳ βουλόμενος ὅτι ἔστιν ἀλγεῖν χρόνον ἀλγύναντα πολλὸν χρόνον εὐδοκίμοινα εὐφραίνεσθαι. Δηλοῦται δὲ ἐν τούτῳ ὅτι καὶ ὅπου τάχους δαί ὁ βλακύνων διαγινώσκει μὲν ὠρελείται, κλειετα δὲ πέρματα λαμβάνει. (10) Ὅπως δὲ μὴ εἰ δὲ παιδονόμος ἀπείλοιο, ἔρημοι ποτε οἱ παῖδες εἴην ἀρχοντας, ἵπποισι τὸν δαί παρόντα τὸν πολιτῶν κύριον εἶναι καὶ ἐπιτάττειν τοῖς παισὶν εἰσι ἂν ἀγαθὸν δοκῇ εἶναι, καὶ καλοῦσιν, εἰ τι ἀμαρτάνοναι. Τοῦτο δὲ ποιεῖναι διέπραξε καὶ αἰδημονεστέρους εἶναι τοὺς παῖδας οὐδὲν γὰρ οὕτως αἰδοῦνται οὔτε παῖδες οὔτε ἄνδρες ὥς τοὺς ἀρχοντας. (11) Ὡς δὲ καὶ εἰ ποτε μυχθαῖς τύχοι ἀνὴρ παρὼν, μὴδ' ὥς ἔρημοι οἱ παῖδες ἀρχοντας εἴην, ἔθχα τῆς Ὀπς ἐκαστὸς τὸν τοριότατον τῶν ἐφ' ἑαυτῷ ὥστε οὐδέποτε ἔχει οἱ παῖδες ἔρημοι ἀρχοντοὶ εἶσι.

12. Λεπτὸν δὲ μοιθεῖαι εἶναι καὶ περὶ τῶν παιδικῶν ἐρώτων· ἔστι γὰρ τὴν καὶ τοῦτο πρὸς παιδείαν. Οἱ μὲν τῶν Ὀλλοι "Ελλήνης ἢ ὡς περ Βοιωτοὶ ἀνὴρ καὶ παῖς συζυγόντες βυλοῦσιν, ἢ ὡς περ Ἰλλεῖοι διὰ χάριτων τῇ ὡρῇ χρῶνται· εἰσι δὲ καὶ οἱ παντάπασι τοῦ διαλέγεσθαι τοὺς ἐραστὰς εἰργασθαι ἀπὸ τῶν παιδῶν. (13) Ὁ δὲ Λακωνικός ἐναντία καὶ τούτους πᾶσι γινώσκει, εἰ μὲν τις αὐτοῖς ὡς οὖν δαί ἀγαθὴς ψυχῇ παιδὸς περὶ τοῦ διμαπτον φθῶν ἀποταλάσσει καὶ συνεῖναι, ἐπὶ καὶ καλλίστην παιδείαν ταύτην ἐνόμισεν· εἰ δὲ τις παῖδος σώματος ἀρετῆς φανείη, αἰσχιστον τοῦτο θεῖς ἵπποισιν ἐν Λακεδαίμονι μετὶ τῶν ἐραστῶν παιδικῶν ἀπέχεσθαι ἢ γονεῖς παίδων ἢ καὶ ἀδελφοὶ ἀδελφῶν εἰς ἀποροῖς ἀπέρχονται. (14) Τὸ μόνον ταῦτα ἀπιστεύεται ὑπὸ τινος οὐ θαυμάζω ἐν πολλὰς γὰρ τῶν πόλεων οἱ νόμοι οὐκ ἐναντιοῦνται ταῖς πρὸς τοὺς παῖδας ἐπιθυμίαις. Καὶ τῶν μὲν αὖ παιδικῶν οὕτως ἐπεμνήθη.

tur quibus ipsis opus esset; sed permisit, ut furto aliqua subtraherent, quibus levare fames posset. Non tamen eam ideo concessisse, ut artificiosa industria sibi victum pararent, quia non haberet ipse quod aliud illis daret, neminem ignorare arbitror. Nimirum potest, eum, qui aliquid furto sit ablaturus, necesse habere ut nocte vigilet, interdum fallat, insidias locet, atque etiam exploratores pareat, si quidem aliquid accipere velit. In quibus omnibus apparet ita eum pueros instituisse, quod eos ad paranda necessaria sollicitiores, adeoque bellicosiores facere vellet. Fortasse quis dixerit: Cur igitur si quidem furari bonum quid esse arbitratur, nullis eum verberibus castigabat, qui deprehendebatur? Nimirum ideo, mea quidem sententiā, quod aliis etiam in rebus, quas homines decet, non recte aliquid excusantem plectant. Quamobrem illi quoque in deprehensos, ut parum peritos fures, animadvertunt. Cumque ingeniosum esse statuisse, id qui quam plurimos ex ara Dianæ Orthiae cascos surripisset, eos tamen ab aliis virginibus cardī iussit. Quo quidem significare voluit, fieri posse ut qui exiguo tempore dolores perferat, diuturno voluptatē cum gloria fruatur. Præterea significatur hoc ipso, mollem et ignavum hominem, cum celeritate opus est, utilitatis minimum capere, molestias plurimum. Ut autem pueri, etiam moderate suo absente, nunquam aliquo destituantur, qui eis precessit, instituit, ut ex civibus quicumque pensans quotie esset tempore, potestatem haberet tum imperandi pueris, quod ex usu esse videretur, tum plectendi, si quid delinquerent. Quia re perfecti ut pueri etiam verecundiores essent. Quippe nihil ita neque pueri, neque viri reverentur, aliquo prefectos eorum. Ut autem ne tunc quidem, si forte nullus ætatis virilis adesset, rectore pueri suo carerent, sanxit, ut eulibet classi imperaret acerrimior eorum, qui pueritiam jam egressi essent. Quo fit, ut illic pueri nunquam rectore careant.

Etiam de puerorum amoribus dicendum mihi videtur, quod hoc quoque ad institutionem valet. Aliis in more Græcis est, ut vel conjuncti vir ac puer degant, quod fit apud Beros, vel sœmæ venustate muneribus potantur, quod Elys in usu est. Nonnulli sunt, qui prorsus amatores eam pueris etiam colloqui vetant. Lycurgus autem his quoque omnibus contraria statuit, si quis vir esset ejusmodi qualem esse decrevit indolentem pueri admiratus, amicum sibi sincerum efficere cuperet, et cum eo versari; hoc ipsum laudabat, eamque putabat institutionem esse optimam. Sin aliquem pueri corpore duntaxat capi adpareret, id turpissimum esse statuit, adeoque perfecti ut apud Lacedæmonios eibulo atque mibus amatores a puerorum amatorum congressu abstinerent, quam vel parentes a filiis, vel a fratribus fratres veneris in rebus abstinere. Quæ sane idem apud quosdam non mereri, nihil miror. Nam leges in puerique similitudines ejusmodi non eorum. Atque hæc quidem ratione curavit etiam puerorum amores.

Ὅταν γὰρ μὴν ἐκ παιδῶν εἰς τὸ μαρτυροῦσθαι ἐκβαί-
νουν, τῆνικαὶ οἱ μὴ ἄλλοι παύουσι μὴ ἀπὸ παιδα-
γῶν, παύουσι δὲ καὶ ἀπὸ διδασκαλῶν, ἀργοὶ δὲ
οὐδένες εἰσι αὐτῶν, ἀλλ' αὐτομόλως ἀρᾶσιν· ὁ δὲ Λυ-
κούργος καὶ τούτων τάναντία ἔγνω. (α) Κατομαθῶν
γὰρ τοῖς τελοικοῦσι μέγιστον μὴ πρόβλημα ἐμυθεύ-
ων, μάλιστα δὲ ὕδριν ἐπιπολεῖσσαν, ἰσχυροτάτας δὲ
ἐπιθυμίας τῶν ἡδονῶν παριστάμενας, τῆνικαὶ πλεί-
στους μὴ πόνους αὐτοῖς ἐπέβαλε, πλείστην δὲ ἀσχό-
λην ἐμυγαρήσατο. (β) Ἐκθαῖς δὲ καὶ εἰ τις ταῦτα
φύρει, μηδὲν εἰσι τῶν καλῶν τυγχάνει, ἐποίησαι μὴ
μόνον τοὺς ἐκ δημοσίου ἀλλὰ καὶ τοὺς κηδομένους ἐκά-
στων ἐπιμελεῖσθαι ὥς μὴ ἀποδείκνυσθαι ἀδόκιμοι
παντάπασι ἐν τῇ πόλει γένοντο. (γ) Πρὸς δὲ τούτοις
τὰ αἰδέσθαι ἰσχυρῶς ἐμυθεύσας βουλόμενος αὐτοῖς
καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐπέταλεν ἐνὸς μὴν τοῦ ἱματίου τὸ
χρῆμα ἔχειν, σπῆδ' οὐ πορεύσθαι, περιβλεῖπειν δὲ μηδε-
μῶι, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πρὸ τῶν ποδῶν ἔρπει. Ἐνθα δὲ
καὶ ὄγλον γένεσθαι οἷοι τὸ ἄρξαι ὅλον καὶ εἰς τὸ σω-
φρονεῖν ἰσχυροτέρον εἶναι τῆς τῶν ὁπλειῶν φύσεως. (δ)
Ἐκείνων γούν ἦσαν μὴν ἂν φωνῇ ἀκούσας ἢ τῶν
λεβήτων, ἦσαν δ' ἂν ὁμακὰ μεταστρέφας ἢ τῶν χαλ-
κῶν, αἰδημονεστέρους δ' ἂν αὐτοὺς ἡγήσαιο καὶ αὐτῶν
μὴ ἐν τοῖς θαλάμοις παρθέτων. Καὶ ἐπειδὴν εἰς τὸ
φιλεῖν γὰρ ἀρίωνται, ἀγαπητὸν αὐτῶν καὶ τὸ ἐρωτη-
θῆναι ἀκούσαι. (ε) Ἡ μὴ δὲ παιδεία εἰρηται ἢ τῇ
ἀνικησίᾳ καὶ ἢ τῶν ἄλλων Ἐλλήνων· εἴς ἑκαστὸν δ' αὐ-
τῶν καὶ εὐπειθέστεροι καὶ αἰδεμονεστέροι καὶ ἂν δαί
ἐγκρατέστεροι ἄνδρες ἀποτελούνται ὁ βουλόμενος καὶ
ταῦτα ἐπισκοπεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Περὶ γὰρ μὴν τῶν ἡδονῶν πολλὸ μάλιστα ἱσοῦσθαι,
νομίζων τούτους εἰ γίνονται οὐκ εἰς, πλείστον βέβαιον
εἶναι τὸ ἀγαθὸν ἐν πόλει. (α) Ὅρῶν οὖν, ὅς ἂν μάλιστα
φιλονεικία ἐγγίγηται, τούτων καὶ χοροὺς ἀξιοκρατο-
τάτους γιγνόμενους, καὶ γυμνακοὺς ἀγῶνας ἀξιοκρατο-
τάτους, ἐνόμην, εἰ καὶ τοὺς ἡδονῶν συμβάλλοι εἰς
ἔρην περὶ ἀρετῆς, οὕτως ἂν καὶ τούτους ἐπὶ πλείστον
ἀφαινεῖσθαι ἀνδραγαθίας. Ὡς οὖν τούτους αὐ συνέβα-
λεν ἐξηγήσασθαι. (β) Αἰρῶνται τοίνυν αὐτῶν οἱ ἔρο-
ροι ἐκ τῶν ἀκαμαίντων τρεῖς ἄνδρες· οἷτοι δὲ ἱππα-
γρῆται καλοῦνται. Τούτων δ' ἕκαστος ἄνδρας ἑκατὸν
καταλέγει, διασπαρηνίζων οὗτο ἕκαστος μὴ προτιμᾷ,
τοὺς δὲ ἀποδοκαμᾷ. (γ) Οἱ οὖν μὴ τυγχάνοντες τῶν
καλῶν πολέμοιοι τοῖς τὰ ἀποστείλαισιν αὐτοῖς καὶ τοῖς
αἰετοῖσιν ἀντ' αὐτῶν καὶ παραφυλάττουσιν ἀλλήλους,
ἐάν τι παρὰ τὰ καλὰ νομιζόμενα βλάβου γένηται.

δ. Καὶ αὕτη δὲ γένεται ἢ θεωροῦσθαι τε καὶ πο-
λιτικωτάτη ἔρως, ἐν ἣ ἀποδείκνυται μὴ δ' εἰς ποιεῖν τὸν

Quando autem a pueritia transeunt ad adolescentiam, tum
Graeci quidem ceteri paedagogi magistrisque liberos suos
committere desistant, neque quisquam amplius eis imperat,
sed juris sui sunt: Lycurgus autem his quoque contraria
statuit. Nam quod animadverteret, illis, qui hac essent
aetate, spiritus a natura maximos inesse, maximamque
petulantiam reducere, cupiditates denique voluptatum
vehementissimas adesse: idcirco tunc plurimos his labores
imposuit, et occupationes eorum plurimas excogitavit.
Cumque addidisset, eum, qui huc fugerit, expertem
fore deinceps rerum egregiarum omnium, perfecit, ut non
tantum publici praefecti, sed illi etiam, qui gererent priva-
tim curam singulorum, operam darent, ne prae ignavia
improbi civibus universis essent. Praetera cum ve-
hementer animis eorum pudorem inserere cuperet, iussit,
ut in via manum utramque infra vestem continerent,
incederent taciti, nusquam circumspicerent, ea tantum
intuerentur, quae ante pedes essent. Unde patuit, sexum
noctem etiam femineo se modestius posse gerere. Sane
virem illorum minus audias, quam si lapidei; minus oc-
ulos flexeris, quam si essent atheni: denique verecundiores
esse duxeris, quam sint illi ipsae quae in tholam degunt
virgines. Quod si etiam ad puillitum veniant, satis ha-
bendum hoc ex eis audiri, de quo interrogati sunt. Hac-
tenus de institutione tam Laconica tum ceterorum Grae-
corum. Ultra vero promptiores ad parendum et verecun-
diores et continentiores in iis, in quibus necesse est, viros
efficiat, etiam hoc, qui volet, consideret.

CAPUT IV.

Ceterum multo maximam diligentiam pueribus impen-
dit, quod eos duceret, si tales evaderent, quales esse
conveniret, plurimum momenti civitatis commodae allatu-
ros. Haec cum videret, quibuscumque maxime studium
contentionis innatum esset, horum et ebrosos audit, et
certamina gymnica spectare esse dignissima; arbitrabatur,
si pueres in contentione virtutis inter se committeret,
etiam illos hoc modo evasuros esse fortissimos. Exponam
autem quo modo inter se hos commiserit. Eligunt epheori
ex eorum numero, qui aetate sunt virgata, tres viros, quos
Ippagretas vocant. Eorum quique centum sibi viros
deligit, ac simul declarat quamobrem alios praefert, alios
rejecit. Haec illi, qui honorem hunc non consequuntur,
inimici sunt tam iis, a quibus reiecti sunt, quam in elec-
tione sibi praestitis, neque observant mutuo, nam quid
adversus ea, quae honesta ducuntur, nequiter committant.

Aliae hae sunt diis acceptissima, et imprimis nulli
reipublicae contentio, quae demonstrat, quid viro forti

ἀγαθόν, χωρίς δ' ἑκάτεροι δοκῶσιν ὅπως διὰ κράτιστον ἔσονται, ἐὰν δὲ τι δέη, καθ' ἕνα ἀρήρουν τῇ πόλει παντὶ σθένει. (ε) Ἀνάγκη δ' αὐτοῖς καὶ εὐθείας ἐπιμαλίσθαι. Καὶ γὰρ τυκτεύουσιν διὰ τὴν ἑρὸν ὅπου ἀν' ἀμειβάων διελκύνει μέντοι τοὺς μεχρμένους πᾶς ὁ παραγεγνημένος κύριος. Ἦν δὲ τις ἀπίθῃ τῷ διαλύοντι, ἀγὼ αὐτὸν ὁ παιδωνόρος ἐπὶ τοὺς ἐφόρους· οἱ δὲ ζημιῶσιν μεγάλως, αὐθιστάναι βουλόμενοι εἰς τὸ μήποτε ὀργὴν τοῦ μὴ πεῖθισθαι τοῖς νόμοις ἀρατῆσαι. (γ) Τοῖς γε μὴ τὴν ἱθνητικὴν ἡλικίαν πεπερακόσιν, ἐξ ὧν ἦδη αἱ αὐτῶν μέγισται ὄργαι καθίστανται, οἱ μὲν ὧλοι Ἑλληνες ἀρελόντες αὐτὸν τὸ ἰσχύος εἶναι ἐπιμαλίσθαι στρατεύεσθαι ἑμᾶς αὐτοὺς ἐπιτάττουσιν, ὁ δὲ Λυκούργος τοῖς τέλει κούτοις νόμιμον ἐποίησε ἀδίστατον εἶναι τὸ θάπην, εἰ μὴ τι θυμώσιον κωλύει, ὅπως δύναντο καὶ οὗτοι μὴδὲν ἦτον τῶν ἑθνήτων στρατιωτικῶς πόνους ὑποφέρειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἄ μὲν οὖν ἐκαστὴ ἡλικία ἐνομοθέτησεν ὁ Λυκούργος ἐπιτηδεύματα σχεδὸν εἰρηκτά· ὅταν δὲ καὶ πᾶσι θίσαιται κατεσκέυασαι νῦν περὶ ὁσμίαν διηγεῖσθαι. (5) Λυκούργος τοῖνυν παραλαβὼν τοὺς Σπαρτιάτας ὥσπερ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες ὁλοοὶ σκηνοῦντας, γνῶς ἐν τοῖς τοῖς πλείστοις βελούργευσθαι εἰς τὸ φανερόν· ἐξήγαγε τὰ συσκήνια, οὕτως ἡγεύμενος ἤμισι ἂν παραδιδόναι τὰ πρακτικώματα. (3) Καὶ αὐτὸν γε ἔταξεν αὐτοὺς ὡς μήτε υπερπληροῦσθαι μήτε ἐνδεῖς γίνεσθαι. Παλλὰ δὲ καὶ παρὰ ὅσα γίνονται ἀπὸ τῶν ἀγρονημένων οἱ δὲ πλοῦστοι ἔστιν οὗ καὶ ἄρτον ἀντιπαρὰ δόλουν· ὥστε οὕτε ἐρημὸς ποτε ἡ ἐράπεια βρωτῶν γίνεσθαι, ἔσ' ἂν διασκηνοῦσιν, οὕτε πολυδάπανος. (4) Καὶ μὴν τοῦ πότου ἀποπαύσαι τὰς οἰκας ἀναγκαῖας ποτεῖν, αἱ σπᾶλλουσι μὲν σώματα, σπᾶλλουσι δὲ γνῶμας, ἐρῆμεν ὅποτε διφύσῃ ἐκαστος πίνειν, οὕτω νομῶν ἀδολφείστατον τε καὶ ἡδίστον ποτὺν γίνεσθαι. Οὕτω γε μὴν συσκηνοῦντων πᾶς ἂν τις ἢ ὑπὸ λιγνείας ἢ οἰνορρυλίας ἢ αὐτὸν ἢ ὁλοὺν διασφείρειν· (5) Καὶ γὰρ δὴ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις πόλειςιν ὡς τὸ πολλὸν οἱ ἡλικίαι ἀλλήλους σὺνισι, μεθ' ὧν περ καὶ διαχρίεται αἰὶός περὶ γένεσθαι τὰ πολλὰ τοὺς νεωτέρους ὑπὸ τῆς τῶν γεωραιτέρων ἐμπειρίας. (6) Καὶ γὰρ δὴ ἐπιγύριον ἐν τοῖς φιλικαῖς λόγεσθαι ὅτι ἂν ἀσολῶς τις ἐν τῇ πόλει πορεύῃ ὥς· ἐκεῖ ἡμισυ μὲν ὕδριν, ἡμισυ δὲ παρονίαν, ἡμισυ δὲ αἰσχρορρηγίαν καὶ αἰσχρολογίαν ἐγγίγνυσθαι. (7) Ἀγαθὰ γε μὴν ἀπαργέεται καὶ τὰς ἡ ἐξ οὐ στήσι· περὶ πᾶσιν τε γὰρ ἀναγκάζονται ἐν τῇ οἰκᾷ ἀρῶν, καὶ μὴν τὸ ὑπὸ οἴνου μὴ σπᾶλλεσθαι ἐπιμαλίσθαι, εἰδότες ὅτι οἱ ἀνὰ περ ἐλεεινὸν καταμύουσι, καὶ τῇ ὀργῇ ὅσα ἡμέρα χρηστὴν οὐδὲ γὰρ ὑπὸ φανὸς τὸν εἰς ἐμρροῦρον ἔξεστι πορεύεσθαι.

α. Καταμαθὼν γε μὴν ὁ Λυκούργος καὶ οἱ ἀπὸ τῶν

sciendum sit, et utrique somet in eo seorsum exercent, ut semper sint presentissimi, ac res si postulet, singulatum reipublice totis viribus opulentur. Præterea necesse est, ut bonæ constitutioni cōstent. Nam ubiqueque congressi fuerint, ob hanc inter se ritam collectando pugnant; dirimere autem pugnantias cuiusvis est in potestate, qui forte intercyerit. Quod si quis dirimendi non obtineret, cum moderator iuventutis ad Ephoros deducit, a quibus ille acerrime movetur, id efficere volentibus, ne quis unquam ab ira superatus impediatur, quominus legibus pareat. Qui vero iam pubertatis ætatis excessere, e quorum numero magistratus summi creantur, eos Græci ceteri, remissa viriam exercendam cura, in militiam sublimius profectus habent. Lycurgus autem introduxit, ut illa in ætate quam honestissimum habebat, venationi operam dare, nisi quod publicum munus impediatur, ut etiam hi sua mines quam puberes, perferre labores militares possint.

CAPUT V.

Ac prope iam explicatum est, quæ cuilibet ætati studia Lycurgus præscripsit. Qualem vero victus rationem universis instituit, iam exponere conabor. Cum igitur Lycurgus Spartanos accepisset pro Græcorum reliquorum consuetudine domi suæ viciatissimæ, eumque animadvertisset, in his plurima ignave geri, coarctos filios in publicum educi, quod ex ratione futurum existimaret, ut minime imperata transgrederentur. Cibum etiam eis ita instituit, ut neque nimium replerentur, neque pecunia laborarent. Multa vero etiam præter rationem sunt de illis, quæ venando capiuntur; pro illisque locupletis nonnumquam symbolum adventitium exhibent. Quo fit, ut æmens nunquam careat cibis, quam quidem diu coarctos ille durat; nec tamen sumptuosus sit. Sublati etiam potationibus non necessariis, quæ iam corpora, tum animos labefactant, potestatem eis bibendi reliquit, ubi quisque silet; nam hac ratione potabat potum minime noxium, et longe suavissimum effici. Hinc qui fieri potest, ut aliquis ex his, qui simul hoc modo viciant, vel gula, vel temulentia se removere suam familiarem perdit; ætatem alia in urbibus pieronem æquales inter se versantur, inter quos minime adest pudoris. Lycurgus vero Spartæ cives sic miscuit, ut illic iuniores ab experientia seniorum ut plurimum erudiantur. Nam morte patrio commemoratur in publica his equis, quicquid in republica quisque præclare fecerit; quo fit, ut litic minime vel injuria, vel ex vino petulantia, vel factum turpe, vel turpe dictum interveniat. Etiam ad hoc utiles sunt epule foris publicæ, quod obambulare cognatur, ubi domum discedunt, atque operam dare, ne per vino titubet, quippe qui sciunt ac non ibi mansuros, ubi conaverat, et incensibile perinde sibi esse utroque, ac die. Non enim cum face licet ei, qui necdum militis vacationem impetravit, iacere.

Cum autem animadvertisset Lycurgus, ab eodem cibo

αὐτὸν εἶπεν· οἱ μὲν διαπονούμενοι εὐγροῖ τε καὶ εὐσπαρκοὶ καὶ εὐρωστοὶ εἰσιν, οἱ δ' ἀπὸνοι περυσνημένοι τε καὶ αἰσχροὶ καὶ δοτικῶς ἀναφροντοὶ, οὗδ' ἐκ τούτου χυμώσαν, ἀλλ' ἐννοῶν ὅτι καὶ ὅταν αὐτοὶ τις τῇ ἑαυτοῦ γνώμῃ φιλοπονεῖ, ἀρετὴν τὸ σῶμα ἔχειν ἀναφρονεῖται, ἐπείτα τὸν δὲλ προσέειπεν· ἐν τούτῳ γυμνασίῳ ἐκείνῳ ἐπιμέλει· σθαι ὡς μάλιστα αὐτὸς Διόττος τὸν σίτον γίγνεσθαι. (ε) Καὶ ἐμοὶ μὲν οὐδ' ἐν τούτῳ σπείλῃναι δοκεῖ. Οὐκ ἂν οὖν βολέως γέ τις εὖροι Σπαρτιατῶν οὕτω γυμναστούρους οὕτω τοῖς σώμασι χρησιμεύουσιν ὁμοίως γὰρ ἀπὸ τοῦ σπείλῃν καὶ ἀπὸ χειρῶν καὶ ἀπὸ τραχήλου γυμναζόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἐναντία γε μὴν ἔγω καὶ τάδε τοῖς πλείστοις. Ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις πόλεσι τῶν ἑαυτοῦ ἑκαστος καὶ πατρὸς καὶ οὐκείων καὶ χρημάτων ἀγροῦσιν· ὁ δὲ Λυκούργος, κατασκευάσας βουλόμενος ὡς ἂν μὴδὲν βιάσθαι ἀπολαύσειν τι οἱ πολῖται ἀλλήλων ἀγρόν, ἐποίησε παῖδων ἑκαστον ὁμοίως τῶν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἀλλοτρίων ἀγρῶν. (α) Ὅταν δέ τις εἴδῃ ὅτι οὗτοι πατέρας εἰσὶ τῶν παῖδων ὧν αὐτὸς ἀγρῶν, ἀνάγκη οὕτως ἀγρῶν ὥσπερ ἂν καὶ τῶν ἑαυτοῦ ἀγρῶν αἰσχροῖται. Ἦν δέ τις παῖς ποτε πληγῆς λαβὼν ἐν' ἄλλου κατείπῃ πρὸς τὸν πατέρα, αἰσχροῖν ὅτι μὴ οὐκ ἄλλας πληγὰς ἐμβάλλειν τῇ υἱί. Οὕτω πιστεύουσιν ἀλλήλους μὴδὲν αἰσχροῖν προσέειπεν τοῖς πασίν. (β) Ἐποίησε δὲ καὶ οὐκείας, αἱ τὴν δεξιάν, χρῆσθαι καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις. Καὶ κυνὸν δὲ θηρευτικῶν συνῆγε κοινωνίαν· ὥστε οἱ μὲν δειόμενοι παρακαλοῦσιν ἐπὶ θήραν, ὁ δὲ μὴ αὐτοὺς σχολάζων ἡδέως ἐκπέμπει. Καὶ ἵππους δὲ ὡς οὕτως χρώνται· ὁ γὰρ ἀσθενέας ἢ δεξιὰς ὀχλήματος ἢ ταχυὶ ποὶ βουληθεὶς ἀφίσταται ἢν ποὺ ἴδῃ ἵππον ὅσα, λαβὼν καὶ χρησάμενος καλῶς ἀποκαθίστησιν. (γ) Οὐ μὲν οὐδ' ἐκείνῳ γε παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐθιμῶν ἐποίχον ἐπιτηδεύεσθαι. Ὅπου γὰρ ἂν ὑπὸ θήρας ὀρθιόθεντες δεξιῶσι τῶν ἐπιτηδεύων, ἢν μὴ συνεσκευασμένοι τύχουσι, καὶ ἀνταῦθα θήκη τοὺς μὲν παρημέρους καταλείπειν τὰ πεπονημένα, τοὺς δὲ δεομένους ἀνοίξαντας τὰ σήμαντρα, λαβόντας θῶν ἂν δύνανται σπικναμένους καταλείπειν. Τοιγαρὶς οὕτως μεταδιδόντες ἀλλήλους καὶ οἱ τὰ μικρὰ ἔχοντες μεγάλους πάντων τῶν ἐν τῇ χώρα, ὑπόταν τινὲς δεξιόσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ἐναντία γε μὴν καὶ τάδε τοῖς ἄλλοις· Ἐλλοι κατέστησεν ὁ Λυκούργος ἐν τῇ Σπάρτῃ νόμιμα. Ἐν μὲν γὰρ ἄλλοις ταῖς ἄλλαις πόλεσι πάντες χρηματίζονται ὅσον δύνανται· ὁ μὲν γὰρ γεωργεῖ, ὁ δὲ ναυαγρεῖ, ὁ δὲ ἐμπροσθεῖται, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τεχνῶν τρέφονται·

eos, qui inter se contendunt laboribus, et boni coloris, et succulentos et robustos esse, qui vero a laboribus abetiment, tumentes, ac deformes, imbecillosque conspici; ne id quidem argueret; sed considerans, etiam eum, qui solus per se labores susciperet, exhibere corpus ad quavis idoneum ac sufficientis, precepit, ut semper is, qui quolibet esset in gymnasio ante maximos, curam adhiberet, ne quando a cibo vinceretur. Neque hac in re mihi quidem abesse videtur. Nec enim facile quis homines inveniat, qui Spartaniis non bonâ valetudine, aut corporis viribus prestant: nam pariter et cruribus, et manibus, et cervicibus exercentur.

CAPUT VI.

Præterea hac etiam in parte iudicabit diverse ab aliis plurimis. Nam ceteris in urbibus quisque suis liberis, servis, facultatibus preest, Lycurgus autem, qui efficere vellet, ut cives, nullo sibi invicem damno dato, etiam commodis quibusdam opera multis fruerentur, instituit, ut quisque tam suis quam alienis liberis imperaret. Quod si quis sciat hos esse parentes liberorum, in quos imperium ipse habet, necesse est ut his sic imperet, quemadmodum etiam suis vellet imperari. Si quis autem puer verbis aliquando cretus ab alio, patri id ementiet, turpe est, non eidem alias insuper plagas addere. Usque adeo fidem sibi invicem habent, nequaquam futurum, ut tepidus pueris preceptant. Sanxit etiam, ut famulis, si eorum opera quis egrat, aliis uti liceat. Instituta venaticorum quoque eorum communio, ita ut si qui canibus egrat, ad venationem alios invitent: ac si tui non sit otium, libenter canes concedit. Idem equis quoque utuntur. Nam qui ager est, aut vehiculo indiget, vel celeriter aliquo pergere cupit, sicuti equum videt, eum sumit, ac posteaquam illo usus est, ut par est restituit. Ne id quidem apud suos fieri voluit, quod ceteris est in usu. Quippe cum prae venandi studio ita vox eos oppressit, ut necessariis ad victum egrat, eorumque paratum nihil habent; sanxit, ut illi, qui conarunt, instructa relinquant; qui vero his egrat, apertis signis, et acceptis necessariis, cetera rursum obligata relinquant. Atque hoc modo communicatis inter se rebus, etiam illi, qui pauca possident, participes omnium fiunt, quæ regio illa fert, ubi quid suum ad usum requirunt.

CAPUT VII.

Etiam hoc ratione plane diversa reliquorum a Græcorum consuetudine Lycurgus Lacedæmonie sanxit. Nam aliis in urbibus omnes, quocunque modo possunt, rem faciunt. Itic agrum colit, ille aviculariorie deditus est, hic mercatura, ille officio exercendo se alit. Spartæ vero Ly-

(α) ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ ὁ Λακωὺργος τοὺς μὲν ἐλευθέρους τῶν ἀμὰ χρηματισμῶν ἀπέπειθε μηδὲνός ἀπασθαι, ὅσα δ' ἐλευθερίαν ταῖς πόλεσι παρασκευάζει, ταῦτα ἐταξί μὲν ἔργα εὐτίμων νομίζειν. (β) Καὶ γὰρ οἱ τί πλοῦτος ἐκαὶ γὰρ σπουδασιός ἐνθα ἴσα μὲν φέρειν εἰς τὰ ἐπιτήδεια, ὁμοίως δὲ διατεῖσθαι ταῖς, ἐποίησε μὴ ἡδυπαθεῖας ἐνεκα χρημάτων ἀράγεται; ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἱματίων γὰρ ἐνεκα χρηματισμῶν οὐ γὰρ ἰσθῆτος πολυτελεία ἀλλὰ σώματος εὐταξία κοσμοῦνται. (γ) Οὐδὲ μὲν τοῦ γὰρ εἰς τοὺς συσκήτους ἐνεκα γὰρ δαπανᾶν γὰρ μὲν καταδουρίσθαι, ἐπεὶ τὸ τῷ σώματι ποιοῦντα ὠφέλειν τοὺς συνόντας ἐνδοξύτερον ἐποίησεν ἢ τὸ δαπανοῖντα, ἐπιδείξας τὸ μὲν ψυχρῆς, τὸ δὲ πλούτου ἔργον. (δ) Τὴ γὰρ μὴν εἰς ἀόκουν χρηματίζεσθαι καὶ ἐν τοῖς ταπεινῶσι διακίλλουσι. Πρῶτον μὲν γὰρ νόμισμα τοιοῦτον καταστήσαντο ὁ δίκαια μῶνι μόνον ἐν εἰς οἰκίαν ἀεικλῆν οὐ ποτε δεσποτάς οὐτε οὐκίτας λαῶν καὶ γὰρ χωρὶς μεγάλῃς καὶ ἀμέτρητῃ ἀναγῆς δέονται. (ε) Χρυσίον γὰρ μὴ καὶ ἀργύριον θρουνοῦται, καὶ ἀν' τί που φανῇ, ὃ ἔχον ζῆμιονται. Τὶ οὖν ἐν ἐκείνῃ χρηματισμὸς σπουδαίοντο ἐνθα ἡ πτῆσις πλείους λύπας ἢ ἡ γρησις εὐφροσύνας παρέχει;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἄλλὰ γὰρ οἱ μὲν ἐν Σπάρτῃ μάλιστα πείθονται ταῖς ἀρχαῖς τε καὶ τοῖς νόμοις ἴσως ἀπαντες. Ἐγὼ μάλιστα οὐδ' ἐγγεγραμμένοι οἱμαί πρότερον τὸν Λακωὺργον ταύτην τὴν εὐταξίαν καθιστάμεν πρὶν δημογνώμονας ἐποιήσαντο τοὺς κρατίστους τῶν ἐν τῇ πόλει. (α) Τεκμαίρομαι δὲ ταύτῃ οἱ ἐν μὲν ταῖς ἀλλεῖς πόλεσιν οἱ δυνατώτεροι οὐδὲ βούλονται δεῦν τὰς ἀρχὰς φοβεῖσθαι, ἀλλὰ νομίζουσι τοῦτο ἀνελεύθερον εἶναι τῶν δὲ τῇ Σπάρτῃ οἱ κράτιστοι καὶ βέλτεροι μάλιστα τὰς ἀρχὰς καὶ τῶν ταπεινῶν εἶναι μεγαλύνονται, καὶ τῷ δὲ καλῶνται τρέχοντες ἀλλὰ μὴ βαδίζοντες ὑπακούειν, νομίζουσιν, ἢν αὐτοὶ κατάρρῃσι τοῦ σφόδρα πείθεσθαι, εἶναι καὶ τοὺς ἄλλους ὅπου καὶ γαίνονται. (β) Εἰκὸς δὲ καὶ τὴν τῆς ἐφορείας δύναμιν τοὺς αὐτοὺς τοιούτους συγκατασκευάσαι, ἐπειπερ ἔγνωσαν τὸ πείθεσθαι μάλιστα τοὺς ἀγαθὸν εἶναι καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν στρατῷ καὶ ἐν οἴκῳ ὅπου γὰρ μάλιστα δύναμιν ἔχει ἡ ἀρχή, τοσούτῳ πάλιν ἡγήσαντο αὐτὴν καὶ καταπλήξαι τοὺς πολίτας τοῦ ὑπακούειν. (γ) Ἐφοροὶ οὖν ἱκανοὶ μὲν εἰσι ζῆμιον ἐν δὲ βούλονται, κύριοι δ' ἐκπράττειν παραχρῆμα, κύριοι δὲ καὶ ἀρχοντας μεταξὺ καὶ καταπύσαι καὶ εἰσβαῖναι καὶ παρὶ τῆς ψυχρῆς εἰς ἀγῶνα καταστήσαι. Τοσούτῳ δὲ ἔχοντες δύναμιν, οὐχ ὥστερ' εἰ ἀλλὰ πόλιν ἴσως τοὺς αἰρεθέντας αὐτῶν ἐν τοῖς ὅποις ἐν βούλονται, ἀλλ' ὥστερ' οἱ τύραννοι καὶ οἱ ἐν τοῖς γυναικείοις ἀγῶσι ἐπιστάται, ἢν τινὰ αἰσθάνονται παρανομούντά τι, αὐτοὺς παραρῆμα καλέουσι. (δ) Πόλλιν δὲ καὶ ἄλλων ὄντων μηχανημάτων καλῶν τοῦ Λακωὺργου εἰς τὸ πείθεσθαι

curgas ingenius interdixit quomodo ea, quibus rem facere possint, attingant, præceptique, ut illa tantum ad se pertinere ducerent, quæcumque ad libertatem civitatis parandum faciant. Nam cur istæ opes aliqui adfectaret, ubi, cum ipse iniquisset, ut omnes æqualiter victis portionem conferret, eademque ratione victis uterentur, hoc ipsum effectum erat, ut opes voluptatis causâ non expelleretur. Ne vestiam quidem causâ pecunie studendum: non enim vestis magnificentia, sed corporis egregia constitutio ornatur. Nec propterea, ut contubernium causa facere sompniis possint, pecunie ipsa cogenda sunt. Sanxit enim, ut gloriosus habetur, corporis labore prædesse sodalibus, quam faciendis sumptibus, quorum alterum ab animo, alterum ab opulentia proficisci demonstrabat. Etiam per nefas rem facere, illa ipsis rebus vetuit. Nam primum ejusmodi donetati instituit, cujus si tantum decem min in domum inferrentur, nec dominos nec servos latere possent: etiam et amplius ad collocari spatium, et plausio necesse erat vehi. Aurum autem argentumque perquiri solet, ac simul conspectum fuerit, possessor multatur. Cur igitur istæ currendis opibus opera detur, ubi possessio plus molestim, quam usus voluptatis exhibeat?

CAPUT VIII.

Enimvero cives Spartanos imprimis et magistratibus et legibus parere, scimus omnes. At ego Lycurgum ne adgressum quidem arbitror egregiam illam reipublicam constitutionem, priusquam civitas optimates suam in sententiam adduxisset. Ejus rei hoc argumentum habeo, quod qui aliis in urbibus potentiores sunt, ne videri quidem volunt metere magistratus, sed ducunt hoc esse ab homine libero alienum. Sparte vero perstantissimâ dignitate viri maxime magistratus observant, ac sibi gloriosum putant, si humiles sint, et accessit non gradatim incedendo, sed currendo, dicte audiant: existimant enim, si ad summam obedientiam prestandam duces ipsi faciant, etiam alios ipsorum exemplum sequituros: quod quidem ita accidit. Et consentaneum vero est, hos ipsos Ephoros potestatem anna cum Lycurgo instituisse; quod animadvertent, obedientiam summam et in urbe, et apud exercitum, et in familia bonum esse. Nam quanto major magistratus potestas esset, tanto plus terroris civibus adstantem arbitrabatur ad hoc, ut dicto essent audientes. Huiusmodi potestas est multandi, quem velint, ad multam multam exigendi, atque etiam magistratus, dum adhuc cum imperio sunt, vel loco movendi, vel carceribus constringendi, vel in iudicium de vita vocandi. Tanta cum eorum potestas sit, non, quemadmodum aliis fit in urbibus, magistratus creatos ex animi arbitrio per totum annum nisi permittant imperio suo; sed regum instar, eorumque præsidem, qui certaminibus gymnasticis moderantur, si quem in leges aliquid committere animadvertant, cum illico puniunt. Cumque aliis multa præclare Lycurgus excoxit, ut et ceteris legibus obtemperare

τοῖς νόμοις δίδωται τοὺς πολῖτας, ἐν τοῖς καλλίστοις καὶ τοῦτο μοι δοκεῖ εἶναι ὅτι οὐ πρότερον ἀπέδωκε τῇ πόλει τοὺς νόμους πρὶν εἶδέν ὅν τινος κρατίστους εἰς Δελφοὺς ἐπῆρτο τὸν θεὸν αἰῶν καὶ αἰετοὺς εἶη τῇ Σπάρτῃ παρθεμένης ὡς αὐτὸς εὖρεκε νόμος. Ἐπει δὲ ἀμείλις τῇ παντὶ ἀμεινον εἶναι, τότε ἀπέδωκεν, οὐ μόνον ἀνδρῶν ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων θεὸς τὸ πυνδομήστους νόμοις μὴ παύεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Ἄξιον δὲ τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ ἀγαθῶναι, τὸ περιγρᾶσθαι ἐν τῇ πόλει αἰρετώτερον εἶναι πῶν καλὸν θάνατον ἀντὶ τοῦ αἰσχροῦ βίου καὶ γὰρ δὴ ἐπισκοπεῖν τις ἐν αἰῶνα μέλους ἀποθνήσκοντος τοῦτον τῶν ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἀποχωρεῖν αἰρωμένῳ. (α) Ἄστε τὰ ληξέας εἰπεῖν, καὶ ἔπειτα τῇ ἀρετῇ συζῆσθαι εἰς τὸν πλείον χρόνον μέλλων ἢ τῇ κακίᾳ· καὶ γὰρ ὅθουν καὶ ὅθουν καὶ εὐπορετώτερα καὶ ἱσχυροτέρα. Ἀλλὰ δὲ ὅτι καὶ εὐκλεία μάλιστα ἔπειτα τῇ ἀρετῇ· καὶ γὰρ συμμεχεῖν πᾶσι πάντας τοὺς ἀγαθοὺς βούλονται. (β) Ἡ μὲντοι ὥστε ταῦτα γίνεσθαι ἐμκαρῆστο, καὶ τοῦτο καλὸν μὴ παραλιπεῖν. Ἐκείνους τοίνυν σαφῶς παρεσκεύασε τοὺς μὲν ἀγαθοὺς εὐδαιμονίαν, τοὺς δὲ κακοὺς κακοδαιμονίαν. (γ) Ἐν μὲν γὰρ ταῖς θύλας πόλεσι, ὅπου τινος κακὸς γένηται, ἐπιλαμβάνει μόνον ἕξει κακὸς εἶναι, ἀφορᾷ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ δὲ κακὸς τάχα θῆναι καὶ καθῆται, καὶ γυμνάζεται, εἰς βούληται ἐν δὲ τῇ Λακεδαιμονίᾳ πᾶσι μὲν ἐν τῇ αἰσχυρῇ τὸν κακὸν σύσκητον παραλαβάν, πᾶσι δ' ἂν ἐν παλαίσματι συγγυμνασθῇ. (δ) Πολλὰ δὲ δὲ τοιοῦτος καὶ διακρουμένων τοὺς ἀντιστραφεῖν τὸν ἀχάριστος περιγίνεται, καὶ ἐν χοροῖς δ' εἰς τὰς ἐπονείδιστους χώρας ἀπαλύνεται, καὶ μὴ ἐν ὁδοῖς παραχωρητὸν αὐτῷ καὶ ἐν θάλασσιν καὶ τοῖς νεωτέρους ὑπαναστατῶν, καὶ τὸς μὲν προεκκοίτας κείρας οἰκοὺς θραπέων, καὶ ταῦτας τῆς ἀναδρίας αἰτίαν ὑπεκτείν, γυναικὸς δὲ κενὴν ἐστίν [οὐ] περισπῶν, καὶ ἅμα τούτου λυμῖαν ἀποτιστῶν, λιπαρὸν δὲ οὐ πλανητῶν, οὐδὲ μιμητῶν τοὺς ἀνεκλήτους, ἢ πληγὰς ὑπὸ τῶν ἀμεινονόντων ληπτῶν. (ε) Ἐγὼ μὲν δὲ τῶν κακῶν τοὺς κακοὺς αἰτιμίας ἐπακμῆνης οὐδὲν θαυμάζω τὸ προκατεῖσθαι ἐκεῖ θάνατον ἀντὶ τοῦ οὕτως αἰτίου τε καὶ ἐπονείδιστον βίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Καλὸς δὲ μοι δοκεῖ ὁ Λυκούργος νομοθετῆσαι καὶ ἢ μέχρι γήρως ἀσκήσας ἂν ἀρετῇ. Ἐπὶ γὰρ τῷ γέροντι τὸ βίου τὴν κρίσιν τῆς γερωνίας προσθεῖς ἐποίησε μηδὲ ἐν τῷ γέροντι ἀμειλίσθαι τὴν καλοκαρδίαν. (α) Ἀξιάγαστον δ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπισκοπεῖν τῷ τῶν ἀγαθῶν γέροντι θεὸς γὰρ τοὺς γέροντας κυρίους τοῦ περὶ τῆς φυχῆς ἀγῶνος διέπραξεν ἐντιμώτερον εἶναι τὸ γῆρας τῆς

vellet, imprimis hoc pulchrum equidem statuo, quod multitudini leges non prius tradiderit, quam cum optimatibus Delphos profectus, deum consulisset, an Sparte status melior feliciorque futurus esset, si legibus, quae istisset ipse, pateret. It vero cum respondisset, omnino id ex usu fore, tam demum eas tradidit, non modo contra leges, sed etiam contra pietatem facturos statuens, si legibus oraculo Pythio comprobatis non obtemperaturi essent.

CAPUT IX.

Hoc etiam in Lycurgo admiratione dignum est, quod in civitate sua pericorret, ut vitio turpi mors honesta preferretur. Nam si quis rem consideret, juvenem pauciores ex his petere, quam ex illis, qui periculo subducere se maluit. Adeo verum ut dicam, magis virtutem comitatur incolumitas distimior quam ignavia: nam virtus et facilius est, ut quavrior, et expeditior, et firmior. Etiam hoc manifestum est, gloriam imprinde virtutis comitem esse: etenim viris fortibus fere omnes in bello socii esse volunt. Qua vero arte consequutus sit, ut hoc efficeret, id quoque rectum erit laud omittre. Nimirum Lycurgus place premitit, ut viri fortes beatam, ignavi miseram vitam agerent. Nam aliis in urbibus cum ignaviter aliquis se perit, duntaxat cognomento hominis ignavi notatur; ac silulomous negotiator in eodem loco vir ignavus, quo strenuus; in eodem et sedet, et exercet se, ei velit. At Lacedaemone quis padendum duxerit, hominem ignavum vel in idem contubernium, vel ad eodem exercitia in luctis admittit. Serpennum etiam vir hujusmodi, cum dividuntur pila ex adverso lusu, neutram ad partem admissus, pro supervacaneo reliquitur; itidemque in choris ad igomulosa loca rejicitur. In via adeo aliis ut cedat necesse habet, et in concessibus ut etiam junioribus adsuatur, preterea, ut pueris ad se pertinentes alit domi, quibus ipse illud probum tolerandum est, quod maritus non reperiant; domus etiam sine conjugio ei sustinenda est, atque adeo simul hoc nomine multa persolvenda. Neque unctus nitibusque obambulare debet, neque honeste famae homines imitari, nisi a melioribus verborum velit. Hujusmodi cum ignavis infamia premat, nihil miror, istic mortem adeo probrosae infamique vitae antefere.

CAPUT X.

Videtur etiam mihi Lycurgus egregie sanxisse, qua ratione virtus ad senectutem usque possit exerceri. Nam quia iudicium de senatibus ad vitæ metam ceteris institutis addidit, hoc ipso efficit, ut ne in senectute quidem laudis et honesti studium negligere. Hoc quoque dignum admiratione, quod fortium virorum senectuti consilioerit. Quis enim sanxit ut iudicandi de vita jres proies seniores esset, perfecti ut hominum vegetorum robore

τῶν ἀμαζόντων νόμος. (γ) Εἰκότως δὲ τοὶ καὶ σπουδάζεται οὗτος ὁ ἀγων μάστιγι τῶν ἀνθρώπων. Καλοὶ μὲν γὰρ καὶ οἱ γυμνακοί· ἀλλ' οὗτοι μὲν σωματικὸν εἶναι ὃ δὲ περὶ τῆς γυμνασίας ἀγῶν ψυχῶν ἀγαθὸν κρίσιν παρέχει. Ὅσοι οὖν κρατύνει ψυχὴν σώματος, τοσοῦτον καὶ οὐ γυναικας οὐ τῶν ψυχῶν ἢ οἱ τῶν σωματικῶν ἀξιοποδοῦσάσθαι.

4. Τότε γὰρ μὲν τοῦ Λυκούργου πῶς οὐ μέγαλος ἔξιν ἀγαθῆναι; ὅς ἐπειδὴ κατέμαθεν ἐπὶ ὅπου οἱ βουλόμενοι ἐπιμαλίσθαι τῆς ἀρετῆς οὐχ ἱκανοὶ εἶσι τὰς πατρίδας αἰῶνα, ἐκείνους ἐν τῇ Σπάρτῃ θινάγειαι δημοσίᾳ πάντας πόδας ἀσπῆν τῆς ἀρετῆς. Ὡς περ οὖν ἰδιώται ἰδιωτῶν διαφέρουσιν ἀρετῇ οἱ ἀσπῶντες τῶν ἀμειλύντων, οὕτω καὶ ἡ Σπάρτῃ εἰκότως παρὼν τῶν πόλεων ἀρετῇ διαφέρει, μόνῃ δημοσίᾳ ἐπιτηδεύουσα τὴν καλοκἀγαθίαν. (δ) Οὐ γὰρ καλεῖται καλὸν, τὸ τῶν ἄλλων πόλεων καλοκαουσῶν ἦν τίς τις ἑτερος ἑτερον ἀδοκῇ ἐκείνων ζημεῖν μὴ ἐλάττωος ἐπιθεῖναι· εἰ τις φανερός εἴη ἀμειλὴν τοῦ ἑός βελτιότερος εἶναι; (ε) ἐνέμεινε γὰρ, ὡς ἔοικεν, ὅτῳ μὲν τῶν ἀνδραποδιζομένων τινὲς ἢ ἀποστρέφονται τι ἢ κλεπτούντων τοὺς βλαπτομένους μόνον ἀδικεῖσθαι, ὅτῳ δὲ τῶν κατὰ καὶ ἀνάνδρων ὅλας τὰς πόλεις προδιδόναι. Ὡς τὰς εἰκότως ἱκανῶς δοκεῖ τοῦτο μέγα τῆς ζημίας ἐπιθεῖναι. (ς) Ἐπὶ οὐκ ἐπὶ καὶ τὴν ἀνυπόστατον ἀνάγκην, ἀσπῆν ἅπασαν πολιτικὴν ἀρετήν. Τοῖς μὲν γὰρ τὰ νόμιμα ἐκτελοῦσιν δημοῖος ἅπασα τὴν πόλιν οικίαν ἰσοῖσι, καὶ οὐδὲν ὑπελοχίστατο οὕτως σωματικῶν οὐτε χρημάτων ἀσθένειαν· εἰ δὲ τις ἀποδεικνύσῃ τοῦ τὰ νόμιμα διαπορεύσθαι, τίσιν ἐκείνους ἐπιβλεῖται μὴδὲ νομίζεσθαι ἐπὶ τῶν ἐμοίων εἶναι. (ζ) Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ μὲν παλαιότατοι οὗτοι οἱ νόμοι εἰσι σεφές· ὁ γὰρ Λυκούργος κατὰ τοὺς Ἡρακλείδους λέγεται γενέσθαι οὕτω δὲ παλαιοὶ ὄντες ἐπὶ καὶ νῦν τοῖς ἄλλοις καινότατοι εἰσι· καὶ γὰρ τὸ πάντων θαυμαστότατον, ἐπαινοῦσι μὲν πάντες τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα, μισοῦσιν δὲ αὐτὰ οὐδεμία πόλις ἐθέλει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ κοινὰ ἀγαθὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ· εἰ δὲ τις βούλεται καταμαθεῖν, ἐπὶ καὶ εἰς τὰς στρατίας βέλτων τῶν ἄλλων ἐμμελῆσθαι, ἔσται καὶ τοῦτον ἀκούειν. § (α) Πρῶτον μὲν τῶν οὐκ ἐξ ὁμοῦ προκηρύττουσι τὰ ἐπὶ εἰς ἃ δὲ στρατεύεσθαι καὶ ἱππεῖσιν καὶ ὀπλίταις, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς χειροτέχναις· ὥστε πᾶσι περ ἐπὶ πόλεως χρεῖται ἄνθρωποι, πᾶσι τὸν οὐκ ἐπὶ στρατίας οἱ Λακεδαιμόνιοι εὐπρόσοι· καὶ ὅσα δὲ ὀργάνων ἢ στρατιᾷ κοινῇ δεχθῆναι ἂν, ἀπάντων τὰ μὲν ἀμείψῃ προετίθηκται παρέχειν, τὰ δὲ ἰσοσυνῆν οὕτω γὰρ ἔχει· ἂν τὸ ἐκείνων διαλάβοι. (β) Ἐξ γὰρ μὲν τὸν ἐν τοῖς ὀπλοῖς ἀγῶνα τοῦ ἀδ' ἀμχανήσαντο, πολλὴν μὲν ἔχον φρονεῖν καὶ χαλκῶν ἀσπίδα, τούτῃ νομίζων ἦναι μὲν γυναικῶν κοινωνεῖν, πολ-

senectus sit honoratior. Ac merito sane huic laudis certaminis inter mortales studium maximum adhibetur. Nam honesti quidem sunt gymnici ludi, verum ad corpora pertineant; cum in hoc de ordine rerum certamine iudicium de fortibus animis exhibetur. Quanta igitur anima corpore prestat, tanto maioris animorum certamina, quam corporum, fieri debent.

Jam illud etiam in Lycurgo nomine insignem admirationem meretur? quod cum animadvertisset, eos, qui virtutis studiosi sunt, tampe non posse patriam majorem ad potentiam evehere, omnesque partes cooperit in omni se genere virtutum publice exercere. Itaque ut homines privati privatis virtute prestant, omnium studiosi diligentibus; sic viribus laud dubie cunctis partis virtute prestat, quippe que sola publice honesti studia se exerceat. An non quum hoc quoque preclarum, quod, cum urbes ceterae peccant si quis in alium injuriis existerit; Lycurgus nihil minus in eum animadvertat, qui se negligentem in hoc declarat, ut ait vir quam optimus? Existimabat enim, uti quidem apparet, a plagiaris, vel fraudatoribus, vel furibus eos tantum injuria affici, qui damnum accipiunt, ab ignavis aeternam effeminationis totas civitates prodi. Quare, pro mea sententia, maximas his penas jure constituit. Præterea suis necessitatibus quondam, que recusari nequeat, cediendi omnem virtutem civilem imposuit. Nam is, qui præscripta legibus perducere, pariter universa rempublicam propriam esse voluit, nulla neque corporum imbecillitas, neque tenuitatis facultatem habita ratione. At si quis præ ignavia defugeret labores in obeundis iis, que leges jubent; cum ille in numero parium ne haberi quidem debere decrevit. Jam quod hanc legem antiquissimæ sint, patet: nam Lycurgus temporibus Heraculidarum vivisse perhibetur: sed licet antiquæ sint, tamen nunc quoque maxime notæ sunt aliis. Etenim quod admiratione dignissimum est, hejusmodi vitæ studia colaudant omnes, imitari nulla civitas cupit.

CAPUT XI.

Atque hæc quidem communia sunt pacis ac belli bona. Si quis autem cognoscere vult, quid Lycurgus bellicis etiam in rebus invenerit rectius, quam ceteri, de eo licet hæc audiat. Primum Epheori ætatis indicant publice, quibus in militiam tum equilibus, tum peditibus gravis armatus, denique opificibus sit emendum. Quo fit, ut quorumcumque opera in urbibus homines stantur, eorum omnium Lacedæmonii copiam etiam in castris habeant. Itidem quibuscumque instrumentis exercitoli communiter opus est, ea partim pleenstris suppeditari mandatum est, partim jumentorum subvectione. Nam ea ratione, si quid deest, latere minime poterit. Ad armorum certamina, hejusmodi quondam excogitavit: vestem eos puniceam habere voluit, et scutum æreum. Existimabat enim, illam minime cum muliebri commune quidquam habere,

μικροτάτην δ' εἶναι καὶ γὰρ τάχιστα λαμπρόνεται καὶ σχολακώτατα βυβαίνεταί. Ἐφ' ἧκε δὲ καὶ κομῆν τοῖς ἐπὶ τὴν ἡγετικὴν ἡλικίαν, νομίζον ὅτι καὶ μαίους ἂν καὶ ἀνυπερμετρίους καὶ γοργυτρίους φανίσθαι. (4) Οὕτω γὰρ μὲν κατεσκευασμένων μόρας μὲν διῶλεν ἔξ καὶ ἱππέων καὶ πελιδνῶν. Ἐκαστὴ δὲ τῶν πολιτικῶν τούτων μορῶν ἔχει πολέμαρχον ἕνα, λοχαγούς τεταρτας, πεντακοστήρας ὀκτώ, ἐνωμοτάρχας ἑκαπιδεκα. Ἐκ δὲ τούτων τῶν μορῶν διὰ παρεγγυήσεως καθίσταται τότε μὲν εἰς ἐνωμοτίας, τότε δὲ εἰς τρεῖς, τότε δὲ εἰς ἔξ. (5) Ὅ δὲ οἱ πλείστοι ὄντες, πολυπλοκωτάτην ἔχον ἐν ὅλοις Λακωνικῇν τάξιν, τὸ ἐναντιώτατον ὑπευλάρηται τοῦ ὄντος. Εἰσὶ μὲν γὰρ ἐν τῇ Λακωνικῇ τάξει οἱ πρωτοστάται ἄρχοντες, καὶ ὁ στίχος ἑκατοὺς πάντ' ἔχον ὅσα δεῖ παρέμβεσθαι. (6) Οὕτω δὲ βῆδιν ταύτην τῆς τάξης μαθεῖν ὡς ἕστις τοῖς ἀνδρόπονος δύνανται γινώσκειν, οὐδὲς ἂν ἀμάρτοι τοῖς μὲν γὰρ ἡγεῖσθαι δέδοται, τοῖς δὲ ἑπείσθαι τίταται. Αἱ δὲ παραγγελίαι ὡς περ ἐπὶ κήρυκος ἐπὶ τοῦ ἐνωμοτάρχου λόγῳ δηλοῦνται, [αἰ] ἀρεταὶ τῇ καὶ βασιλευσθαι αἰ φάλαγγες γίνονται· ὧν δὲ οὐδ' ὀπωκυτῶν γαλετῶν μαθεῖν. (7) Τὸ μέντοι καὶν παραβῶσι μετὰ τοῦ παραγγόντος ὁμοίως μάχεσθαι, ταύτην τὴν τάξιν οὐκ ἐπὶ βῆδιν ἔστι μαθεῖν πλὴν τοῖς ἐπὶ τῶν τοῦ Αὐκυόργου νόμοις πεπαυμένοις. (8) Εὐπορότατα δὲ καὶ ἐκείνη Λακωνικῶν ποιοῦσι τὰ τοῖς ὁλομάχοις πάννυ δοκοῦντα γαλετῶν εἶναι· ὅταν μὲν γὰρ ἐπὶ κήρυκος πορεύωνται, κατ' οὐρανὸν δέχον ἐνωμοτία ἐνωμοτία ἐπεται· ἐν δ' ἐν τῷ τοῦτον ἐκ τοῦ ἐναντίου πολεμίας φάλαγγ' ἐπιφανῆ, τῷ ἐνωμοτάρχῃ παραγγυᾶται εἰς μέτωπον παρ' ἀσπίδα καθίστασθαι, καὶ διὰ παντός οὕτως, ἔστ' ἂν ἡ φάλαγγ' ἐναντία καταστή. Ἦν γὰρ μὲν οὕτως ἐχόντων ἐκ τοῦ ὀπίσθεν οἱ πολέμοι ἐπιφανέων, ἐξελίττεται ἑκατοὺς ὁ στίχος, ἵνα οἱ κράτιστοι ἐναντίον αἰ τοῖς πολεμίοις ὦσιν. (9) Ὅτε δὲ ὁ ἄρην εὐνόμος γίγνεται, οὐδ' ἐν τούτῳ μειονεκτεῖν ἤρουνται, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ πλεονεκτεῖν. Εἰ γὰρ τινες κυκλοῦσθαι ἐπιχειροῖεν, οὐκ ἂν κατὰ τὰ γυνὰ ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁπλισμένην περιβάλλων ἂν. Ἦν δὲ ποτε ἐνέκα τινος δευτῆς συμπεράναι τὴν ἡγεμόνα δεξιὴν κέρας ἔρειν, στρέφαντες τὸ ἄγκυμα ἐπὶ κέρας ἐξελίττεται τὴν φάλαγγα, ἔστ' ἂν ὁ μὲν ἡγεμὼν δεξιὴς ἦ, ἢ δὲ ὀρὰ εὐνόμος γίγνηται. (10) Ἦν δ' αὖ ἐκ τῶν δεξιῶν πολεμίων τάξιν ἐπιφαίνεσθαι, ἐπὶ κέρας πορευομένων, οὐδὲν ἄλλο πραγματοποιεῖται ἢ τὴν λόχον ἑκαστον ὡς περ τριτὴν ἀντίφωρον τοῖς ἐναντίοις στρέφουσι, καὶ οὕτως αὖ γίγνεται ὁ κατ' οὐρανὸν λόχος παρὰ δόρυ. Ἦν γὰρ μὲν κατὰ τὴν εὐνόμια πολέμοι προέωσιν, οὐδὲ τούτῳ ἔδωκεν, ἀλλ' ἀπαθῶσιν ἢ ἐναντίους ἀντιπάλους τοῖς λόχοις στρέφουσι· καὶ οὕτως αὖ δ' κατ' οὐρανὸν λόχος παρ' ἀσπίδα καθίσταται.

bello autem aptissimam esse. Nam et celerissime nitescit, et aerdes hanc facile contrahit. Fecit etiam illis, qui puritatis animos excessissent, comam alendi copiam, quod eos hoc pacto grandiores, ac vultu magis liberali, terribilioresque visum iri arbitraretur. Quibus in hunc modum instructis, in sex cohortes equitatum ac gravem armaturam distribuit. [Quilibet autem civium cohors polemarchum unum habet, centuriones quatuor, quinquagenum praefectos octo, manipulorum duces sedecim. Ex his vero cohortibus, ubi sic imperatur, nonnumquam milites per manipulos disponunt, nonnumquam in ternos, nonnumquam in senos. Quod autem complures existimant, armorum aciem Laconicam valde implicatam esse, si scias opinantur quam sese res habet. Nam in acie Laconica praefecti sunt loco principe constituti, et series quilibet habet omnia, quibus suppeditalis opus est. Tam facile est autem, hanc aciei rationem intelligere, ut nemo, qui homines quae agnosceret, posset unquam errare: nam aliis praecedendi munus datum est, aliis imperatum, ut sequantur. Ordinem vero promotionis, tanquam a praecone, manipularis praefecti veris indicantur; ita sunt phalanges tum rariores tum densiores: quarum rerum nihil omnino cogitatu det difficile. At quomodo, etiam si turbati fuerint, cum obvium quovis similiter possint dimicare, hanc aciei ratio intellectu facile non est, extraquam ille, qui Lycurgi legibus sunt instituti. Facillima sunt et ea Lacedaemoniis facta, quae vel sit esse perdifficilia videntur, qui didicerunt armis decertare: nam cum in cornu pergunt, a tergo manipularia series altera sequitur alteram: quando phalanx hostilis ex adverso interea se ostenderit, manipulario duci demonstratur, ut ad frontem clypeum versus consistat; atque ita fit penitus, donec phalanx hostibus adversa steterit. Jam si acie ipsorum hoc pacto disposita, hostes a tergo venientes appaeruerint, quilibet series convertitur, ut fortissimam quique semper hostibus sint oppositi. Quod si aliquando dux agminis ad latus levum sit, ne tum quidem conditions ac de deteriore esse putant, imo nonnumquam meliore. Nam si qui eos undique cingere conarentur, non versus partes undas, sed armis munitas, eos circumdarent. Si certa de causa visum aliquando sit expedire, ut cornu dextrum duce obtineat; verso in cornu agmine phalangem evolvunt, donec ad dextram sit doctor, et agmen extremum ad levam. Rursus si ab hostibus ad dextram constitutis acies sese ostenderit, progredientes in cornu pili agunt aliud, quam quod centurias singulas, tririmes instat, hostibus velut obiecta prora, convertunt; qua ratione series ex aquo extremo est in agmine, iustam versus constituitur. At si a latere latere accesserint hostes, ne hoc quidem permittunt, sed repellunt eos, vel adversas series adversariis obvertunt. Qua ratione sit, ut extremi agminis series clypeum versus constituantur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Ἐρῶ δὲ καὶ ἡ στρατοπεδεύεσθαι ἐνόμισε χρῆναι Λυκούργῳ. Διὰ μὲν γὰρ τὴν γυνίαν τοῦ τατραγίνου ἀχρήστους εἶναι εἰς κύκλον ἐστρατοπεδεύεσθαι, αἱ μὴ ὁδοὶ ἀσφαλὲς εἶναι, ἡ τείχος ἡ ποταμὸν ὁπσιαν ἔχουσιν. (α) ἢ Φυλακὰς γὰρ μὴν ἐποίησε μεθημερινὰς, τὰς μὲν παρὰ τὰ πύλα εἰσὺν βλεπούσας οὐ γὰρ πολεμίων ἔνεκα ἀλλὰ φίλων αὐταὶ καθίστανται· τοὺς γὰρ μὴν πολλοὺς ἱππεὶς φυλάττουσιν ἀπὸ χειρῶν ἂν ἂν. ἐκ πλείστου προαῖον. (β) Εἰ δὲ τις προὖσι νύκτωρ ἔξω τῆς φάλαγγος, ἐνόμισεν ἐπὶ Σκιριτῶν προφυλάττεσθαι· ὅν δ' ἔδε καὶ ὑπὸ ξένων*** αὐτῶν τινες συμπαρόντας. (γ) Τὸ δ' ἔχοντας τὰ δόρατα δαί πολεμίων, αὐ καὶ τοῦτο δεῖ εἰδέναι ὅτι τοῦ αὐτοῦ ἔνεκα ἔστιν ὅπως καὶ τοὺς δούλους αἰργουσίαν ἀπὸ τῶν πύλων. Καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ ἀναγκῇ ἀπένοντας οὐ δεῖ θαυμάζειν ὅτι οὐτε ἀλλήλων οὐτε τῶν πύλων πλέον ἢ ὅσον μὴ λυπεῖν ἀλλήλους ἀπέρχονται καὶ γὰρ ταῦτα ἀσφαλείας ἔνεκα ποιοῦσι. (δ) Μεταστρατοπεδεύονται γὰρ μὴν πικρὰ καὶ τοῦ εἶναι τοὺς πολεμίου ἔνεκα καὶ τοῦ ἀρελῶν τοὺς φίλους. Καὶ γυμνάσιον δὲ προαγορεύεται ἐπὶ τοῦ γήμου ὅπως Λακεδαιμονίους δοῦναι ἀν στρατεύονται· ὡς μεγαλοπρεπεστέρους μὲν αὐτοὺς ἐρ' ἑαυτοὺς γίγνεσθαι, ὡς θεωρητοῦς δὲ τῶν ἄλλων φαίνεσθαι. Δεῖ δὲ οὕτως περὶ τῶν οὕτως ὁρῶντων ἐλάσθαι ποιεῖσθαι ἢ ὅσον ἂν ἡ μὲν ἐξήκει, ὅπως κηδέας τῶν αὐτοῦ πύλων πόρῳ γίγνηται. (ε) Μετὰ δὲ τὰ γυμνάσια καθίζουσιν μὲν ὁ πρῶτος πολέμαρχος κηρύττειν ὅτι δὲ τοῦτο ὥστερ ἔξῃ- τας ἐκ τούτου δὲ ἀρεστοποιεῖσθαι, καὶ ταχὺ τὸν πρόκοπον ἐπαινεῖσθαι ἐκ τούτου δ' αὖ διατρίβει καὶ ἀναπαύεται πρὸ τῶν ἑσπερινῶν γυμνασίων. (ς) Μετὰ γὰρ μὴν ταῦτα δεκτικοποιεῖσθαι κηρύττεται, καὶ ἐπειδὴν φθουσίαν εἰς τοὺς θεοὺς οἷς ἀν ἐκκαλλιμαρῆσθαι ὡσιν, ἐπὶ τῶν πύλων ἀναπαύεσθαι. Ὅτι δὲ πολλὰ γράψας οὐ δεῖ θαυμάζειν ἥμισυ γὰρ Λακεδαιμονίους εὖροι ἂν τις παραλλελλομένη ἐν τοῖς στρατιωτικαῖς ὅσα δεῖ ἐπιμα- λείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Διηγῆσομαι δὲ καὶ ἐν ἐπὶ στρατιᾷ ὁ Λυκούργος βα- σιλεὶ δόναται καὶ τιμῇ παρεσκεύασε. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπὶ εὐρουπῆς πύργῳ ἡ πόλις βασυλὴς καὶ τοὺς σὺν αὐτῇ συσκηνοῦσι δὲ αὐτῇ οἱ πολέμαρχοι, ὅπως δαὶ συνόντας μέλλων καὶ κοινωβούλων, ἦν τι δέονται. Συσκηνοῦσι δὲ καὶ ἄλλοι πρεῖς ἄνδρες τῶν δημοίων ὁ- νοι τοῦτοις ἐπιμαλοῦνται πάντων τῶν ἐπιτηδεύων, ὡς μελέαις ἀσφαλὲς ἢ αὐτοὺς τῶν πολεμίων ἐπιμαλοῦσθαι. (α) Ἐπιαναλίσσομαι δὲ ὡς ἔορμαιται σὺν στρατιᾷ ὁ βα- σιλεὺς. Θύει μὲν γὰρ πρῶτον οἶκον ἂν Διὶ ἀγῆτορι καὶ τοῖς σὺν αὐτῇ ἦν δὲ ἐνταῦθα καλλιέργησι, λαβὼν ὁ πυρρὸς πῦρ ἀπὸ τοῦ βασιλῆος προηγείται ἐπὶ τὰ δρεκ

XENOPHON.

CAPUT XII.

Dicam etiam, quo pacto Lyncurgus castra esse metanda censerit. Nam quia quadrati signis anguli sunt inutiles. in orbem castra p̄bebat, extraquam si monte tali essent. vel a tergo murum fluviumve haberent. Excubias quidem diurnas instituit, alias propter castra, intro spectantes; nam amicorum, non hostium causa, ille constituntur: alias equitum, hostes observantium his e locis de quibus prospici longissime potest. Quod si quis noctu extra phalangem prodiretur, a Sciris ea de causa instituit habendas excubias; et hoc tempore prestant id mercenarii milites, (si qui adsunt). Jam quod cum hostis semper observantur, id sciendum eadem de causa fieri, ob quam servos etiam ab armis arcent. Praeterea nimis videri non debet, eos, qui ad naturae necessaria accedunt, neque ab se invicem, neque ab exercitu longius progredi, quam uti caveant, ne sibi mutuo molestiam creent. Hare enim securitatis causa faciunt. Castra saepius mutant, partim ut hostibus detrimant, adferant, partim ut amicis prosint. Etiam a lege mandatur Lacedaemoniis omnibus, ut, quantum temporis expeditionibus intersunt, exercitiis stantur: quo fit, ut ipsi magis inter se magnanimes evadant, ac supra ceteros indocti magis esse liberales videantur. Locum exercitationis et cursum intra id spatium necessario describitur, quousque cohors ipsa pertinet, ne quis ab suis armis recedat longius. Peractis exercitiis, polemarchas primus, uti sedant, per praecorem edicit; quod quidem lustrationis cojusdam instar est; deinde prandium uti sumant, ac speculatorem mox dimittant. Hinc inter se conversantur milites, ac se quiescendo recreant ante vespertina exercitia. Secundum hanc per praecorem deambulatur, sumendum esse cenam, et posteaquam hymnos diis coecinerint, quibus feliciter est facta res sacra, armis incubando quietem capiendam. Nemo vero miretur, tam multa me scribere: nam minime quis a Lacedaemoniis omissum aliquid reperiat in re militari, quod quidem curandam vult.

CAPUT XIII.

Commemorabo etiam, quam Lyncurgus regi potestatem et dignitatem in exercitu assignaverit. Primo regem in bello, cum his, qui ad eum regi, civitas adit. In ejus autem contubernio sunt Polemarchi, ut semper illi praesto sint communicandorum consiliorum causa, si quidem usus ita postulet. In eodem regis contubernio viri praeterea tres ex parium numero degunt, qui quidem eis omnia necessaria procurant, ne ab ulla impediatur occupatione, quominus res bellicas studiose tractent. Repetam vero altius, quo pacto rex cum corpis in expeditionem ducere profici- scatur. Primum domi adhuc sacrum Jovi ductore cum ad- junctis ipsi facit; ac si litatum illic fuerit, igitur (sive se-

τῆς γύρας· ὁ δὲ βασιλεὺς ἔχει αὐθιγὰ Διὶ καὶ Ἀθηνῇ.
(α) Ὅταν δὲ ἀμφοῖν τούτων τὸν θεὸν καλλιερῇ, τότε διαβαίνει τὰ ὅρια τῆς γύρας καὶ τὸ πῦρ μὲν ἀπὸ τούτων τῶν ἱερῶν προηγείται οὕτως ἀποσβεσθῆναι, σφάγια δὲ παντοῖα ἔσται. Αἱ δὲ εἴδη θύεται ἀρχεται μὲν τούτου τοῦ ἔργου ἐπὶ κρηταῖς, προλαμβάνειν βουλευόμενος τὴν τοῦ θεοῦ εὐνοίαν. (β) Πάρεισι δὲ περὶ τὴν θυσίαν πολέμαρχοι, λαχατοὶ, παντρεοστῆρες, ἔκωνοι στρατιῶργοι, στρατοῦ σκυφοροῦ καὶ ἀρχοντες, καὶ τῶν ἀπὸ τῶν πόλεων ἐκ στρατηγῶν ὁ βουλευόμενος (γ) πάρεισι δὲ καὶ τῶν ἐφόρων δύο, οἱ πολυπραγμονοῦσι μὲν οὐδὲν, ἢν μὴ ὁ βασιλεὺς προεκάλῃ, ὁρῶντες δὲ ἔτι ποιεῖ ἕκαστος πάντας σωφρονίζουσιν, ὥς το εἰκός. Ὅταν δὲ τελευτῇ τὰ ἱερὰ, ὁ βασιλεὺς προεκάλῃ πάντας παραγγίλλει τὰ ποιητέα. Ὅτε ὁρῶν τὰ ταῦτα ἡγήσαιο ἂν τοῖς μὲν ἄλλοις αὐτοσχεδιάστας εἶναι τῶν ἀρχιπολιτικῶν, Λακεδαιμονίους δὲ μόνους τῷ ὄντι τεχνίτας τῶν πολιτικῶν. (δ) Ἐπειδὴν γὰρ μὴ ἡγήται ὁ βασιλεὺς, ἢν μὲν μηδὲς ἐναντίας γαίηνται, οὐδὲς αὐτοῦ πρόσθεν πορεύεται πλὴν Σακρίται καὶ οἱ περιεργυνόμενοι ἱππῆες· ἢν δὲ ποτε μάχην οὖνται ἰσοῦσαι, λαβὼν τὸ ἀγῆμα τῆς πρώτης μόρας ὁ βασιλεὺς ἀγεί στραφὼς ἐπὶ ὄρεα, ἔσ' ἂν γήνηται ἐν μέσῳ θυοῖν μόραν καὶ θυοῖν πολέμαρχον. (ε) Ὅς δὲ δὲ ἐπὶ τούτοις τετέλεσθαι, ὁ πρεσβύτατος τῶν περὶ δημοσίαν συνάττει· εἰ δὲ οὗτοι δοῖν ἂν εὐσάκηνον ἰδοὶ τῶν θύσαντων, καὶ μάντις καὶ ἱατροὶ καὶ αὐληταὶ οὗ τοῦ στρατοῦ ἀρχοντες, καὶ ἰδελούσι οἱ ἢν τινας παρῶσιν. Ἄλλοι τῶν δημοίων γήρασθαι οὐδὲν ὑποβαίνει οὐδὲν γὰρ ἀπρόσχεπτόν ἐστι. (σ) Μάλα δὲ καὶ τοῖς ὠρεῶσι, ὥς ἡμεῖς δοκεῖ, ἐμαχρήσατο Λυκούργος εἰς τὸν ἐν ἀπλοῖς ἀγῶνα. Ὅταν γὰρ ὁρῶντων ἤδη τῶν πολέμων χίμαιρα σπαραγῇται, αὐλῶν-τι πάντας τοὺς παρόντας αὐλητὰς νόμος καὶ μελῶνα Λακεδαιμονίους ἀτεφρόμενοι εἶναι καὶ ὅπλα δὲ λαμπρῶσθαι προπαροῦνται. (ζ) Ἐἴσθι δὲ τῷ νέῳ καὶ κεκρυμένῳ εἰς μάχην συνέναι, καὶ ραιδρὸν εἶναι καὶ εὐδαιμον. Καὶ παρακαλεῖνται δὲ τῷ ἐνωμοτάρχῃ οὐδ' ἀκούεται γὰρ εἰς ἐκαστὴν πᾶσαν τὴν ἐνωμοτίαν ἀφ' ἐκαστοῦ ἐνωμοτάρχου εἶναι ὅπως δὲ καλῶς γίγνηται πολέμαρχοι δὲ μέλιν. (θ) Ὅταν γὰρ μὴ καιρὸς δοκῇ εἶναι στρατοπεδεύσθαι, τούτου μὲν αὐτοῦργος βασιλεὺς, καὶ τοῦ δεῖξαι γὰρ ὅπου δεῖ τὸ μέντοι πρεσβεύας ἀποπέμπεσθαι καὶ φίλας καὶ πολέμιας, τοῦτ' αὖ βασιλεὺς. Καὶ ἀρχοντοὶ μὲν πάντες ὑπὸ βασιλέως, εἴταν βούλωνται πρᾶξαι τι. (ι) Ἦν δ' οὐδὲν δίαις δαομένους τῇ δίῃ, πρὸς Ἑλληνοδίκας τούτων ὁ βασιλεὺς ἀποπέμπει, ἢν δὲ γρημάτων, πρὸς ταμίαι, ἢν δὲ λοῖζα ἀγῶν, πρὸς λακροπολίτας. Οὕτως δὲ πρὸς τοῖς βασιλεῦσι οὐδὲν ἄλλο ἔργον κατατίθεται ἐπὶ φρουρᾷ ἢ ἱερᾷ μὲν τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς εἶναι, ἀπρὸς τὴν γὰρ δὲ τὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

cialis), sublati ab ara igne, ad regionis fines praecedit, ubi rex Jovi Minervaeque rursus sacrificat. Ubi diis hisce litatum ambobus est, tum deinde limites regionis transit. Atque ab his sacris sublati ignis, praefertur, et nunquam distinguitur, sequente omni hostiarum genere: Quoties autem rex sacrificat, primo id crepusculo facere incipit, quas benevolentiam dei cupiens antevertere. Adsumt sacrificio Polemarchi, centuriones, quinquagena praefecti, nullum stipendiariorum duces, impedimentis praefecti, ex civitate depoque peritoribus cui libet. Adsumt praeterea duo Ephori, qui nihil quidem agunt curiosius, nisi a rege adhibiti, sed considerantes tamen, quid quisque faciat, omnes, uti fieri par est, modestiores reddunt. Posteaquam facta est res sacra, rex accessit omnibus, quid faciendum sit, imperat. Quo fit, ut si hanc videas, existimes ceteros quidem homines sententia sublatario rem militarem tractare, Lacedaemonios autem solos reapse bellicorum operum artifices esse. Posteaquam rex ducere copias cepit, si quidem hostis se nullus ostendat, nemo ipsam praecedit, praeter Sciritas, et equites exploratores: siu praefectum committendum putant, rex praevio agmine prima cohortis secum sumpto, conversoque ad hastam pergit, donec medio inter duas cohortes ac duos Polemarchos loco sit. Qui vero post hos collocandi sunt, illos maximum natu inter eos, qui ad tabernaculum publicum pertinent, ordinat. Sunt autem hi, quicumque contubernio cum paribus eodem stultus, et haeruspices, et medici, et tibicines, exercitus duces, et si qui sponte sua expeditioni adsumt. Quo fit, ut eorum, quae fieri necesse est, nihil quidquam desideretur. quippe quod nihil non ante fuit prospectum. Etiam huc Lycinus utilis, mea quidem sententia, ad armatum certamen excoGITAVIT. Nam cum jam hostium in conspectu capra mactatur, lege constitutum est, ut omnes, quotquot adsumt, tibicines tibia canant, ac nemo Lacedaemoniorum serio careat: etiam ut arma polita utantur, edicatur. Juveni quoque permittitur ut delectus [peritus?] pugnam ineat, hilarem et egressum se gerat. Atque hi etiam acclamant manipularium praefecto: neque enim per unumquemque manipulum totum exaudiantur imperata ab unoquoque praefecto in fronte collocate. Ut autem omnia recte fiant, Polemarchi curae committitur. Quodnam tempus esse metandi castra videatur, regis est in arbitrio situm, itemque locum commonstrare, ubi poni debeant. Praeterea sive federatorum, seu hostium dimittere legationes, ad regem pertinent. Quoties aliquid agendum est, omnes a rege initium sumunt. Si quis iudicia disceptaturus ad regem veniat, ad Hellanodicas, sive Graecorum iudices, a rege remittitur: si pecunia quis agat, ad questores: si praedam adferat, ad manobiarum distractores. Quae cum ita gerantur, regi nihil aliud in exercitu restat negotii, quam ut rerum divinarum respectu sit sacerdos, humanarum vero, imperator. †

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

[Εἰ δὲ τις με ἔρωτο εἰ καὶ νῦν ἐτι μοι δοκοῦσιν οἱ Λυκούργου νόμοι ἀκίνητοι διαμένειν, τοῦτο μὲν Δία οὐκ ἂν ἐτι θρασυῖας εἴποιμι. (2) Οἷδα γὰρ πρότερον μὲν Λακεδαιμονίους πειρουμένους οἰκοὶ τὰ μέτρα ἔχοντας ἀλλήλους συνείναι μέλλον ἢ ἀρμυζοντας ἐν ταῖς πόλεσι καὶ κατακυμαίνοντας διαφείδεσθαι. (3) Καὶ πρόσθεν μὲν οἷδα αὐτοὺς φρουρούμενους χρωσίον ἔχοντας φαίγεσθαι· νῦν δ' ἔστιν οὗς καὶ καλλυπιζομένους ἐπὶ τῷ πεκτῆσθαι. (4) Ἐπίσταμαι δὲ καὶ πρόσθεν τούτου ἕνεκα ἐνηλθισίας γυνομένης καὶ ἀποθνήμειν οὐκ ἔξιν, ὅπως μὴ βρῆδουργίας οἱ πολῖται ἀπὸ τῶν ἔξω ἐμπέπαινον· νῦν δ' ἐπίσταμαι τοὺς δοκοῦντας πρῶτους εἶναι ἔσπουδακότες ὥς μηδέποτε πᾶνται ἀρμυζοντας ἐπὶ ἔννε. (5) Καὶ ἦν μὲν ἔτε ἐπιμαλόντων ὅπως εἴποι εἴην ἡγεῖσθαι· νῦν δὲ παλὸν μέλλον πραγματεύονται ὅπως ἀρξουσιν ἢ ὅπως εἴποι τούτων ἔσονται. (6) Τεταρτὸν οἱ Ἑλλήνες πρότερον μοι λόντες ἐς Λακεδαίμονα ἐβίοντο αὐτῶν ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς δοκοῦντας ἀδικεῖν· νῦν δὲ πολλοὶ παρακαλοῦσιν ἀλλήλους ἐπὶ τῷ δικαιοῦσιν ἀρξάι πᾶν αὐτούς. (7) Οὐδὲν μέντοι δεῖ θαυμάζειν τούτων τῶν ἐπεφύγαν αὐτοὺς γυνομένην, ἐπειδὴ παντοῖς εἰσιν οὗτα τῷ θεῷ πεπόμενοι οὐτὲ τοῖς Λυκούργου νόμοις.]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Βούλομαι δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν πόλιν συνθήκας ὁ Λυκούργος ἐποίησε διηγήσασθαι· μόνη γὰρ δὴ αὕτη ἡ ἀρχὴ διατελεῖ ὁλητὴρ ἐξ ἀρχῆς κατεστάθη· τῆς δὲ Ὀλλας πολιτείας εἶδος ἂν τις μετακινημένης καὶ ἐτι καὶ νῦν μετακινουμένης. (2) Ἐδόξα γὰρ οὕτως μὲν βασιλεὺς πρὸ τῆς πόλεως τὰ δημόσια ἀπαντα, ὥς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἵστα, καὶ στρατιὰν ποιεῖν ἂν ἡ πόλις ἐκπέμπῃ, ἡγεῖσθαι. (3) Ἐδόξα δὲ καὶ γέρα ἀπὸ τῶν θυομένων λαμβάνειν, καὶ γῆν δὲ ἐν πολλαῖς τῶν περιοίκων πόλεσι ἀπέδειξεν ἐξαιρέτων τοσαύτην ὥστε μῆτε δέισθαι τῶν ματρίων μῆτε πλουτέρῳ υπερφύρειν. (4) Ὅπως δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς εἶναι σκηνοῖεν, σκηνὴν αὐτοῖς δημοσίαν ἀπέδειξε, καὶ διμοῖρά γε ἐπὶ τῷ δείπνῳ εἰτίμησεν, οὐχ ἵνα διπλάσιον καταπάγοιεν, ἀλλ' ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦδε τιμήσῃ ἔχουσιν εἶναι βούλονται. (5) Ἐδόξα δ' αὖ καὶ εὐσεφίαν οὐο ἑκατέρῳ προεισθῆναι· οἱ δὲ καὶ Πύθιοι καλοῦνται. Ἐδόξα δὲ καὶ πασῶν τῶν σῶν ἀπὸ τόκου χοίρων λαμβάνειν, ὥς μὴ ποτε ἀπορήσῃ βασιλεὺς ἱερῶν, ἢν τι ἐνηθῇ θεοῖς συμβουλεύεσθαι. (6) Καὶ πρὸς τῇ οἰκίᾳ δὲ λίμνη ὕδατος ἀφροδίαν παρέχει· οἱ δὲ καὶ τοῦτο πρὸς πολλὰ χρῆσιν οἱ μὴ ἔχοντες αὐτὸ μέλλον γυνοσκουσι. Καὶ ἔθρας δὲ πάντες ὑπανίστανται βασιλεῖ, πλὴν οὐκ ἔροροι ἀπὸ τῶν ἐροικῶν ἄρρων. (7) Καὶ ὄρκους δὲ ἀλλήλους κατὰ μῆνα ποιοῦνται, ἔροροι μὲν ὑπὲρ τῆς πόλεως, βασιλεὺς

CAPUT XIV.

[Quod si quis me roget, an etiam nunc Lyncurgi leges immotæ mihi permanere videantur; id profecto non audacter dixero. Nam scio Lacedæmonios pridem maluisse domi modicis cum facultatibus consuetudine mota uti, quam in prefectis civitatibus per adentationes degenerare. Scio metuisse antehac eos sibi, ne aurum possidere deprehenderentur: jam nonnulli sunt, qui hoc ipso semet ostendant, quod aurum possideant. Præterea scio peregrinos ob eam causam olim ejectos fuisse, neque concessas peregrinationes, ne ex exteris cives improbitatem haurirent: unac mihi constat, eos, qui loco videntur apud ipsos esse principes, studiose in hoc incubasse, ut nunquam non apud externos urbium perfecti essent. Fuit etiam aliquando tempus, cum operam dabant, ut principatu digni essent: nunc id magis evanuit, et impertent, quam ut imperio digni sint. Itaque fit, ut Greci qui olim Spartam profecti Lacedæmonios orabant, ut duces sibi adversam illos essent, qui iniuste agere viderentur; nunc magna ex parte se mutuo cohortentur, ad impediendum quomolus ad Lacedæmonios rerum causam redeat. Neque vero mirum videri debet, quod in has reprehensiones incurrant, quando palam est, eos neque Apollini, neque Lyncurgi legibus parere.]

CAPUT XV.

Laebet etiam commemorare, quæ pacta Lyncurgus inter regem et civitatem constituit. Nam solus hic principalis in eodem permanet statu, quo fuit ab initio: ceteras administrationum publicarum formas vel immutatas vel etiam nunc aliquis mutari comperiat. Sanxit igitur, ut rex pro salute civitatis rem divinam in omnibus sacris publicis faceret, veluti ortus a deo; ut, quocumque civitas militum copias mitteret, ducis munere fungeretur. Attribuit hoc quoque, ut de victimis caelis honoris causa quondam ipse caperet; præterea tantum agri eximii multis in urbibus finitimis secrevit, ut mediocrius quidem illi facultatum copia non desit, non tamen opibus antecellat. Atque ut etiam reges foris uti contubernio possent, ad hoc eis tabernaculum publicum ordinavit, eumque honorem illis addidit, ut in causa duplex ipsis portio cederet: non id quidem, ut duplo plus, quam alii, vorarent, sed ut aliquid inde honoris causa dire possent, cui libuisset. Præterea regi utrique potestatem eibi deligendi contubernales binos concessit, quos Pythios vocant. Permisit etiam, ut de quovis scrothrum partu porcum acciperet, ne unquam rex victimis careret, si qua in re illi consulendi essent. Prope domum regium stagnum aque copiam suppeditat. Quod quidem ad multa esse perutile, magis intelligunt, qui eo carent. Etiam de sella regi adsurgunt omnes, præterquam Ephori de sellis ephorici. Mensibus singulis jurejurando se invicem ad-

ὁ ὡς ἐστὶν αὐτοῦ. Ὁ δὲ ὅρας ἐστὶ τῇ μὲν βασιλείᾳ κατὰ τοὺς τῆς πόλεως κεκείμενους νόμους βασιλεύειν, τῇ δὲ πόλει ἡμπεδορκούντος ἑαίνου ἀστυρῆλικτος τὴν βασιλείαν παρῆξιν. (η) Αὐτοὶ μὲν οὖν αἱ τιμαὶ οὐκ αἰσίου βασιλεὶ δίδονται, οὐδὲν τι πολλὸν ὑπερβέρουσι τῶν ἰδιωτικῶν. οὐ γὰρ ἐβουλήθη οὗτοι τοὺς βασιλεῖς τυραννικὸν πρόσημα παραστήσαι οὗτοι τοῖς πολίταις θρόνον ἡμπούησαι τῆς δυνάμεως. (θ) Αἱ δὲ τελευταῖαι τιμαὶ βασιλεὶ δίδονται, τῇδε βουλομένη ἀγλῶν οἱ Λυκούργου νόμοι ἐστὶ οὐχ ὡς ἀνθρώπους ἀλλ' ὡς ἥρωας τοὺς Λακκεδαίμονίων βασιλεῖς προτετιμῆσαν.

stringunt, Ephori quidem nomine civitatis, rex aptem suo. Regis iurandum est, regnum se gesturum ex praescripto legum Mithum : civitatis, conservaturum se regnum ipsius incoercitum, si quidem iurandum hoc sancte servaret. Atque hi honores in patria regi, quamdiu vivit, concessi sunt, non multum privatorum honoribus potiores. Etiam neque regibus assensum addere tyrannicos voluit legislator, neque civibus eorum potestatem invidiam reddere. Qui autem regi mortuo concessa sunt honores, iis Lycurgi leges indicare volunt, non se Lacedaemoniorum reges ut homines, sed tanquam heros honore extimo adficiat.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Περὶ δὲ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὅτι μὲν εἰσιντο τούτων τὸν τρόπον τῆς πολιτείας οὐκ ἔπειτα δὲ τοῦδε ἐστὶ ταῦθ' ἑλόμενοι εἰσιντο τοὺς πονηροὺς ἔμεινον πράττειν ἢ τοὺς χρηστοὺς διὰ μὲν οὖν τούτου οὐκ ἔπειτα. Ἐπει δὲ ταῦτα οὕτως ἔδοξεν αὐτοῖς, ὡς εὖ διασώζονται τὴν πολιτείαν καὶ τὰλλα διακράττονται ἃ δοκοῦσιν ἀμαρτάνειν τοὺς ἄλλους Ἑλλήσι, τούτ' ἀποδείξω. (α) Πρῶτον μὲν οὖν τούτου ἔρω ἐστὶ δικαίως αὐτοῦ καὶ οἱ πέντες καὶ ὁ δῆμος πλὴν ἔχει τῶν γενναίων καὶ τῶν πλουσίων διὰ τοῦδε ἐστὶ ὁ δῆμος ἐστὶν ὁ ἐλαύνων τὰς ναῦς καὶ ὁ τὴν δύναμιν περιτιθεὶς τῇ πόλει καὶ γὰρ οἱ κυβερνήται καὶ οἱ κλισυσταὶ καὶ οἱ πεντηκόνταρχοι καὶ οἱ προμήτται καὶ οἱ ναυπηγοὶ, αὐτοὶ εἰσιν οἱ τὴν δύναμιν περιτιθέντες τῇ πόλει πολλὸν μᾶλλον ἢ οἱ πολῖται καὶ οἱ γενναῖοι καὶ οἱ χρηστοί. Ἐπειδὴ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, δοκεῖ δικαίον εἶναι πᾶσι τὸν ἀρχὴν μετεῖναι ἐν τι τῷ κλήρῳ καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ, καὶ λείπειν εἶναι τῇ βουλευμένῃ τῶν πολιτῶν. (β) Ἐπειτα ὁπόσοι μὲν σωτηρίαν φέρουσι τὸν ἀρχὴν, χρηστὰ οὖσα καὶ μὴ χρηστὰ, ἢ κίνδυνον τῇ δέμῳ ἄπειται, τούτων μὲν τῶν ἀρχῶν οὐδὲν δεῖται ὁ δῆμος μετεῖναι, οὗτοι τῶν στρατηγικῶν κλήρων ὁλονταί τρισι χρόνοι μετεῖναι οὗτοι τῶν ἱππαρχικῶν γινώσκει γὰρ ὁ δῆμος ὅτι πλείον ὠφελεῖται ἐν τῷ μὴ αὐτοῖς ἀρχῇν ταύτας τὰς ἀρχὰς, ἀλλ' ἔβν τοὺς δυνατωτέρους ἀρχῇν ὁπόσοι δ' εἰσιν ἀρχαὶ μισοπορορίας ἔνεκα καὶ ὠφελείας ἐκ τῶν οἴκων, ταύτας ζητεῖ ὁ δῆμος ἀρχῇν. (γ) Ἐπειτα δὲ ὁ εἰσι θαυμαζέουσιν ἐστὶ πάντες πλὴν νόμου τοῖς πονηροῖς καὶ πέντες καὶ δημοτικούς ἢ τοὺς χρηστοὺς, ἐν αὐτῷ τούτῳ φανόνται τὴν δημοκρατίαν διασώζοντες.

XENOPHONTIS ATHENIENSIIUM RESPUBLICA.

CAPUT I.

Jam de Atheniensium republica, quod hunc reipublicae formam sequenti sint, propterea non laudo, quia dum illam voluerunt, voluerunt improbos homines meliori esse conditione, quam probos. Haec itaque ob causam non laudo. Quia vero ita eis visum est, equidem ostendam, bene eos rempublicam suam incolumem conservare, atque etiam alia perficere, in quibus aderrare Graecis ceteris existimantur. Primum igitur hoc dicam, merito pauperes ac plebem ibi plus posse, quam nobiles et divites, idque ob hanc causam, quod plebs et naves apat, et potentiam civitati conciliet : adeoque gubernatores, et incitatores navtarum, et quinquaginta remigibus praefecti, et proetes, et navium fabricatores, hi sunt qui multo magis reipublicae potentiam amplificant, quam cives, quam nobiles, quam homines frugi. Haec quoniam ita se habeant, aequum esse videtur, ut omnes magistratum participes fiant, sive per sortem, seu per suffragium, atque civis civium dicere liceat, qui quidem velit. Deinde quotquot magistratus, bene gressi seu male, universis populo vel salubris vel periculorum auctores sunt, eorum se participem esse vulgus non curat. Neque plebs sortes praetorias, neque praefectus equitum ad se pertinere potest. Animadvertit enim, se plus emolumentum capere, dum magistratus hosce non obit, sed illis relinquit gerendos, qui plurimum possunt. Quotquot vero magistratus obreantur ob stipendia sua reipae familiaris incrementum, hos vulgus ambit. Quod autem nonnulli mirantur, ubique plus eos hominibus sufflas momenti, et pauperibus, et plebeis, quam egregiis viris tribuere ; in hoc ipso popularium civilis statum aperte conservant. Quippe dum pauperes,

Οἱ μὲν γὰρ πένητες καὶ οἱ δειροὶ καὶ οἱ χείρους οὐ
πράττοντες καὶ πολλοὶ οἱ τοῦτον γιγνόμενοι τὴν δη-
μοκρατίαν αὐτοῦσαν ἔνν δι' οὐ πρᾶττονται οὐ πλοῦστοι
καὶ οἱ χρηστοί, ἰσχυρὸν τὸ ἐναντίον εἶναι αὐτοῖς κα-
ταστήσιν οἱ δημοτικοί. (ε) Ἐστὶ δὲ ἐν πάσῃ γῇ τὸ βέλ-
τιστον ἐναντίον τῇ δημοκρατίᾳ· ἐν γὰρ τοῖς βελτίστοις
ἐστὶ ἀκαλοσύνη τε οὐκ ἐπίστα καὶ ἀδικία, ἀπέβλεπα δὲ πλεῖστη
εἰς τὰ χρηστά· ἐν βέ τῇ δέμῳ ἀμάρτια τε πλεῖστη καὶ
ἀπάθεια καὶ πονηρία· ἢ τε γὰρ πένια αὐτοῖς μάλλον ἀγχι
ἐπὶ τὰ εἰσγρά καὶ ἡ ἀπειθεύσια καὶ ἡ ἀμάρτια δι' ἐνδεῖαν
χρημάτων ἐνός τῶν ἀνθρώπων. (ε) Ἐπει δ' ἂν τις ὡς
ἐγγύθι αὐτοῖς μὴ ἴδῃ λέγων πάντας εἶχε καὶ βουλεύειν,
ἀλλὰ τοὺς δευτέρους καὶ ἀνδρας ἀρίστους οἱ δὲ καὶ
ἐν τούτῳ ἀριστα βουλεύονται, ὧντος καὶ τοὺς πονη-
ροὺς λέγειν. Εἰ μὲν γὰρ οἱ χρηστοὶ διαγῶν καὶ ἐβου-
λεύοντο, τοῖς ἑμοῖς εἶναι αὐτοῖς ἦν ἀγαθὸν, τοῖς δὲ
δημοτικοῖς οὐκ ἀγαθόν· νῦν δὲ λέγων δὲ βουλευμένοι
ἀναστὰς ἀνθρώπος πονηρὸς ἐλευρίσκει τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ
τε καὶ τοὺς ἑμοῖς ἐπὶ τῷ. (γ) Ἐπει τις ἂν τί ἂν οὐκ
γνωτὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ ἢ τοῦ δήμου τοῦτοντος ἀνθρώπος; οἱ δὲ
γινώσκουσιν μὴ τί τοῦτον ἀμάρτια καὶ πονηρία καὶ αὐτοῖς
μάλλον λυσιστεῖ ἢ ἡ τοῦ χρηστοῦ ἀρετὴ καὶ σοφία καὶ
κακότητα. (α) Εἴη μὲν οὖν ἂν πόλις οὐκ ἀπὸ τοῦτοντος
δυστηράμενη ἢ βελτίστη, ἀλλ' ἡ δημοκρατία μάλιστα
ἂν εὖ ζήσῃ οὕτως. Ὁ γὰρ δήμος οὐ βούλεται εὐνομου-
μένης τῆς πόλεως αὐτοῖς δουλεύειν, ἀλλ' ἐλευθερὸς εἶναι
καὶ ἀργεῖν, τῆς δὲ κακονομίας αὐτοῦ οὐκ ὀλίγον μάλιν· δὲ γὰρ
οὐ νομίζει οὐκ εὐνομεῖσθαι, αὐτοῖς ἀπὸ τούτου ἰσχυροί
δὲ δήμος καὶ ἐλευθερός ἐστιν. (α) Εἰ δ' εὐνομεῖν ζητεῖς,
πρῶτον μὲν ὅμαι τοὺς δευτέρους αὐτοῖς τοὺς νόμους
τυθέντας ἐπειτα καλεῖσθαι οἱ χρηστοὶ τοὺς πονηροὺς,
καὶ βουλεύουσιν οἱ χρηστοὶ περὶ τῆς πόλεως, καὶ οὐκ
ἐλάττω μαινομένων ἀνθρώπων βουλεύειν οὐδὲ λέγειν
οὐδὲ ἀκαλοποιεῖν. Ἀπὸ τούτων τόνους τῶν ἀγαθῶν
τῶν μὲν ἂν δὲ δήμος εἰς δουλείαν καταπίπτει.

10. Τὴν δούλων δ' αὖ καὶ τὴν ματοίκων πλεῖστη
ἐστὶν Ἀθήνησιν ἀκαλοσύνη, καὶ οὕτως πατρίδα ἔχει
αὐτοῖς οὕτως ἐπικατασταῖται οἱ δὲ δούλων. Οὐ δ' ἐνέκιν
ἐστὶ τοῦτον ἐπιγύρειν ἐγὼ ὁράω· εἰ νόμος ἦν τὸν δού-
λων ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου τύπτεσθαι ἢ τὴν μέτοιχον ἢ τὸν
ἐπελευθέρων, πολλὰς αὖ οὐβείας εἶναι τὴν Ἀθηναίων
δούλων ἐπάταξιν ἂν ἐσθλὰ τε γὰρ οὐδὲν βελτίον ἔχει
δὲ δήμος αὐτοῖς ἢ οἱ δούλοι καὶ οἱ μέτοιχοι καὶ
τὰ εἶδη οὐδὲν βελτίους εἶναι. (11) Εἰ δὲ τις καὶ
τοῦτο θεωρεῖται ὅτι ἐστὶ τοὺς δούλους τρωπεῖν αὐτοῖς
καὶ μεγαλοπρεπῶς διατίθεσθαι ἐνός, καὶ τούτω γινώσκῃ
φασκεῖν ἂν ποιοῦντες. Ὅπου γὰρ ναυτικὴ δύναμις
ἐστίν, ἀπὸ χρημάτων ἀνάγκη τοῖς ἀνδραποδίοις δουλεύειν
ἐν λαμβάνοντες ἂν πρᾶτται τὰς ἀποφοράς, καὶ ἐλευθ-
ρους ἀφαιρῶν· οὗτοι δ' εἰσι πλοῦστοι οἱ δούλοι, οὐκ εἰ
ταῦτα λυσιστεῖ τὸν ἐμὸν δούλον οὐ δειδύκων ἂν δὲ τῇ
Λακεδαιμονίᾳ δὲ ἐμὸς δούλος οἱ δίδουσαν ἂν δὲ δεῖξῃ
δὲ οὐκ ἐμὸς ἐμὸν, κινδυνεύει καὶ τὰ χρημᾶτα διδόναι τὰ
ἐκ τούτου ὥστε μὴ κινδυνεύειν περὶ ἑαυτοῦ. (12) Διὰ

τὴν πλεβή, καὶ οἱ αἱσίοις ἰσχυροὶς ἂν ἀγνοῖ, καὶ ἐπὶ ἀνέκῃ
un-
merum excrecent, statum civitatis popularem augent. Siu
divitibus et egregiis hominibus bene sit, tum plebei contra-
riam sibi partem corroborant. Sunt enim ubique terra-
rum optimales dominati plebeio contrarii. Nam in opti-
matibus potestatis ac injustitiae minimum est, stupidi
vero rerum honestarum acutissimum; contra, in plebeo
plurimum inscitiae, confusions, improbitatis. Etiam
paupertas magis eos adducit ad turpia, et satis multi pro-
pter pecuniam noxae liberaliter educati, nec recte instituti
sunt. Fortasse dixerit aliquis non permittendum fuisse, ut
peritus omnes dicendi potestatem habeant, vel consulendi,
sed peritissimos tantum et praestantissimos viros. At illi
in hoc quodque sibi rectissime consentiunt, dum fulitibus
etiam dicendi potestatem faciunt. Nam si doctissimi egregii
viri et orationes haberent, et sententias dicerent, sui simili-
bus progressent, non autem plebeis: tunc quum surget ad
concionandum aliquis nullius pretii, quicumque voluerit, fa-
cile tam sibi, tum sui similibus quod expediat invenit.

At inquit aliquis, quid huiusmodi homo boni vel sibi vel
populo possit excogitare? Nimirum intelligunt illi, huius
imperitiam ac fulitatem cum benevolentia pins sibi prodesse,
quam viri egregii virulentum ac sapientiam cum malevolentia.
Potest igitur fieri, ut his moribus civitas non efficiatur
optima, sed status tamen popularis hac ratione conserva-
bitur. Populus enim non vult reipublicam bene consti-
tutam, in qua sibi sit serviendum, sed liber esse vult, et
imperio potiri, ac malum interim civitatis statum flocci
pendit. Nam quod tu non recte constitutum existimas, id
ipsam plebis potentiam libertatemque sustinet. Quod si
bonum reipublicum statum requiris, primum videbis peri-
tissimos populo leges ferre; deinde boni malos punire,
deoque republica consultabunt boni, et homines insanos
nec consiliis adhaere, nec verba facere, nec conclonari
permittent. Quapropter ex his bonis celerrime plebs ad
servilem reciderit.

Servorum autem et advenarum maxima est Athenis petu-
luntia, neque pulsandi eos cuiquam illis jus est, neque ser-
vus tibi cedet. Cur autem hoc moribus illis ita receptum
sit, equidem exponam. Si consuetudo ferret servum ho-
minem ab ingenuo verberari, vel advenam, vel libertum;
neque quis Atheniensium pulsaret, servum esse ratus. Nam
neque vestitu, neque forma, quidquam istae plebs servis
advenis praestat. Jam si quis etiam miratur, quod istae et
delicatis servis et splendide quidem nonnullis vitare pa-
tiantur, hoc quoque certo eos iudicio fieri constabit.
Nam ubi potentia navalis est, propter pecuniam municipis
servire oportet, oī pro opera alia collocata pensiones exi-
mus, etque ibiervas vivendi genus illis permittit. Ubi vero
servi opulenti sunt, ibi meus ut servus te mutans, non ex-
pellit. Lacedaemone quidem meus servus te metuit. Jam
si me servus tuus metuit, sane verendum, ut res suas mihi
det, ac quo ipse sit in periculo. Quamobrem aequalitatem

τοῦτο οὖν Ἰσθηρίαν καὶ τοῖς δούλοις πρὸς τοὺς ἐλευθέρους ἐποίησαμεν καὶ τοῖς μετοίκους πρὸς τοὺς ἑστούς, δοτὶ δέεται ἡ πόλις μετοίκων διὰ τὸ τὴν πλῆθος τῶν τεγγύνων καὶ διὰ τὸ ναυτικόν. διὰ τοῦτο οὖν καὶ τοῖς μετοίκους ἐλάττωσεν Ἰσθηρίαν ἐποίησαμεν.

13. Τοῖς δὲ γυμναζομένοις πύθιδι καὶ τῇ μουσικῇ ἐπιτηδεύοντες καταδίδωκεν ὁ δῆμος, νομίζων τοῦτο οὐ καλὸν εἶναι, γνούς τι οὐ δυνατός ταῦτά ἐστιν ἐπιτηδεύειν. Ἐν ταῖς χορηγίαις αὐ καὶ γυμνασιαρχίαις καὶ τριηραρχίαις γινώσκουσιν εἶ τι χορηγοῦσι μὲν οἱ πλούσιοι, χορηγεῖται δὲ ὁ δῆμος, καὶ τριηραρχοῦσι μὲν καὶ γυμνασιαρχοῦσιν οἱ πλούσιοι, ὁ δὲ δῆμος τριηραρχεῖται καὶ γυμνασιαρχεῖται. Ἄριστοι οὖν ἀργύριον λαμβάνειν ὁ δῆμος καὶ ἄξιον καὶ τρέφειν καὶ ἀρξομένους καὶ πλέων ἐν ταῖς ναυσίν, ἵνα αὐτοὶ τὰ ἔργα καὶ οἱ πλοῦστοι πενήταροι γίγνωνται. Ἐν δὲ τοῖς δικαστηρίοις οὐ τοῦ δικαίου αὐτοὶς μέλει μέλλον ἢ τοῦ αὐτοῖς συμφέροντος.

14. Περὶ δὲ τῶν συμμάχων, οἱ ἐκπλέοντες σικαράκων τοῖσιν, ὡς δοκεῖσι, καὶ μαρτυροῦντες χρηστοὺς, γινώσκοντας εἶ τι μισοῦσθαι μὲν ἀνάγκη τὸν ἀρχοντα ὑπὸ τοῦ ἀρχοντοῦ ἐπὶ δὲ λογίζουσιν οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἰσχυροὶ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἀνίστητον χρόνον ἢ ἀρχὴ ἔσται τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίου. διὰ ταῦτα οὖν τοὺς μὲν χρηστοὺς ἀξιωματοὶ καὶ χρήματα ἀραιροῦνται καὶ ἐξελάνουσιν καὶ ἀποκατείνουσιν, τοὺς δὲ πονηροὺς αὖθις οὖν. Οἱ δὲ χρηστοὶ Ἀθηναῖοι τοὺς χρηστοὺς ἐν ταῖς συμμάχῃσι πόλεσι σῶουσιν, γινώσκοντας εἶ τι σπέρειν ἀγαθὸν ἔσται τοὺς βέλτιστους σῶξιν καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν. (15) Εἰποὶ δὲ τις ἂν εἰεργάζετο ἔστιν αὐτῇ Ἀθηναίων, ἔκιν οἱ σύμμαχοι δυνατόι ὡς χρήματα εἰσφέρειν. Τοῖς δὲ δημοτικοῖς δοκεῖ μῆζον ἀγαθὸν εἶναι τὰ τῶν συμμάχων χρήματα ἵνα ἕκαστος ἔχειν Ἀθηναίων, ἐκείνους δὲ δύνανται ἔργάζεσθαι, ἀδυνάτους δυνάς ἐπιβουλεύειν.

16. Δοκεῖ δὲ ὁ δῆμος ἢ Ἀθηναίων καὶ ἐν τῇδε κακῶς βουλευσθαι εἶ τι τοὺς συμμάχους ἀναγκάζουσι πλεῖν ἐπὶ δίκασι Ἀθηναίων· οἱ δὲ ἀντιλογίζονται ὅσα ἐν τούτῳ εἶναι ἀγαθὰ τῇ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν πρυτανείων τὸν μισθὸν αἱ ἐκαστοὶ λαμβάνουσιν· εἴτε οὖτοι καθήμενοι ἀνέι νύκτι ἐκπλοῖα διοικῶσι τὰς πόλεις τὰς συμμάχων· καὶ τοὺς μὲν τοῦ δήμου σῶουσιν, τοὺς δ' ἐναντίους ἀπολλύουσιν ἐν ταῖς δικαστηρίοις· εἰ δὲ οἱ αὖτε ἔχον ἕκαστοι τὰς δίκας, εἴτε ἀρχόμενοι Ἀθηναίους, τούτους ἂν σπέρει αὐτῶν ἀπολλύουσιν οἵτινες φίλοι μάλιστα ἦσαν Ἀθηναίων τῇ δήμῳ. (17) Πρὸς δὲ τούτοις ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων τάδε καρθεῖναι τῶν δικῶν Ἀθηνησὶν οὐσίῃς τοῖς συμμάχοις. Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἐκαστοῇ τῇ πόλει πλείων ἢ ἐν Πειραιεὶ ἔσται· εἴ τι τοῦ συνοικίᾳ ἔσται, ὁμοῖον πράττει· ἔπειτα εἰ τῇ ζήτησιν ἔσται ἢ ἀνδραπόδων υἱοσφορέων· ἔπειτα οἱ κήρυκες ὁμοῖον πράττουσι διὰ τὰς ἐπιδημίας τὰς τῶν συμμάχων. (18) Πρὸς δὲ τούτοις, εἰ μὲν μὴ ἐπὶ δίκασι ἔσταν οἱ σύμμαχοι, τοὺς ἐκπλέοντας Ἀθηναίων εἰκόμην ἂν μόνους, τοὺς τε στρατηγούς καὶ τοὺς τριηράρχους καὶ πρόβους νῦν δ' ἐνάγκασται τὸν δῆμον κατακαλεῖν τῶν Ἀθηναίων εἰς

quandam servit et liberis concessimus, itaqueque advenis et civibus, quod advenarum egerat opera civitas, quam propter opificiorum multitudinem, tum ob rem navalem. Igitur hac de causa merito juris quidam aequalitas etiam advenis a nobis data est.

Ceterum eos qui corporum exercitiis libi musicque artis dediti sunt studio, plebs sustulit, quod existimaret hac non expedire, et non posse ab eis hic dari operam sentiret. In chori vero ac gymnasiorum triremumque cura et sumptibus praestandis, intelligunt penes opulentos esse facere impensas iachorum, vulgi autem, eorum fructum accipere; eodemque modo locupletis pro triremibus et gymnasiis praebere sumptus, vulgus autem eorum percipere fructus. Vult igitur pecuniam accipere vulgus, atque ita canere, currere, saltare, navigare, ut et ipsam habeat aliquid, et divites reddantur tenuiores. Nec in iudiciis magis ejus quod justum est, quam commodi sui rationem habent.

Socios autem quod attinet, si qui navigia eos adeunt, calumniari et odioso videntur egregios illic viros, aciemque fieri non posse, quin qui sub imperio est, oderit eum qui est cum imperio: si vero majores locupletum et potentium vires sint in civitatibus, imperium populi Atheniensis heud diu duraturum. Ob has inquam causas viris egregijs honores advenant, facultates auferunt, exilia captivisque prenas irrogant, dum nihili homines crebent. Contra qui Athenienses frangi sent, si salutem virorum egregiorum in civitatibus sociis tentent, quod animadvertant sibi ex usu esse, conservari semper in urbibus optimatos. At dixerit aliquis, in eo potentiam Atheniensium esse sitam, si pecunias eorum socii conferre possint. At plebeis hominibus magis expedire videtur, ut Atheniensium unusquisque facultates sociorum obtineat, socii tantum modo habeant, quanto opus sit ad victum et opera rustica, ut possint insidiari.

Hac etiam ex parte populus Atheniensis uti consilio malo existimatur, quod socios Athenas navigare ad petendum jus cogant. Verum illi contra ratiocinantur, quantum in hoc insit Atheniensium populo commodi. Primum est, quod et sacramento iudicibus deposito per totum annum salaria percipiunt. Deinde, quod domi residentes, nullis emensis navibus, civitates socias administrant; plebejque statim adlictos incolones seryent, adversariis eorum in iudiciis oppressis. Quod si iudicia singuli exercerent in patria, nimium Atheniensibus infensi, eos ipsos de numero suorum opprimerent, quicumque populo Atheniensium inperis amici essent. Praeterea populus Atheniensis, dum jus Athenis socii petunt, hanc locatur. Primum et ceniensis in Piraeo civitati preventus major accedit; deinde, si cui domus est ad locandum, in plus lucri facit; item, si cui iumentum vel mancipium meritorium. Idem praecoxime sociorum adventus emolumentum adfert. Praeterea si Athenas socii jus petunt non irant, melius ex Atheniensibus illos honoribus adficerent, qui ad ipsos navigant, nimium praetores, triremum praefectos, legatos. Nunc vero sociorum unusquisque populum Atheniensem blasphemando deme-

κατατος των συμμάχων, γηγενήσαν ότι δει μὲν ἀριστο-
τατον Ἀθήναζε ὄναι δοῦναι καὶ λαβεῖν οὐκ ἐν ἄλλοις
τοῖσι ἀλλ' ἐν τῷ δήμῳ, δεῖσσι δὲ νόμοι Ἀθήνησι. Καὶ
ἀντιβαλέτω ἀναγκάζεται ἐν τοῖς διαστηρίοις καὶ εὐ-
κρίτοις τοῦ ἀπὸ λαμβάνεσθαι τῆς χειρός. Διὰ τοῦτο οὖν
οἱ σύμμαχοι δοῦναι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καθιστάσι
μὴ λλόν.

10. Πρὸς οὗτους διὰ τὴν κτήσιν τὴν ἐν τοῖς ὑπερ-
 ῥοῖς καὶ διὰ τὰ ἀργὰ τὰ ἐς τὴν ὑπερρίαν λαλῶ-
 νται μαθητόντας ἰσχυρὸν τῇ κοίτῃ πῦρ τοῦ καὶ οὐ
 ἀπολούου ἀντήγῃ τῷ ἀνθρώπῳ πολλὰς πλόντας ἀπὸ
 πῆν λαβεῖν καὶ αὐτὸν καὶ τὸν οὐαίτην, καὶ ὁδομα-
 κῶντι ἐν τῇ ναυτῷ. (30) Καὶ κυβερτήσαντες ἀνὰ
 γῆγονται δι' ἑμπόριαν τὰ τῶν πλόνων καὶ διὰ μελλόν-
 τι ἐμμελῆσαν διὰ τὸ μὴ πλόνον κυβερνῶντες, οἱ δὲ ἐκὰς
 οἱ δ' ἀντιπῆν ἐπὶ τῇ τῇ κατέστησαν· οἱ δὲ πολλοὶ ἰσχυ-
 ρὸν ἐκείνων καὶ τὰς ἐλπίδας ἐς ναῦς, ὅτι ἐν παντὶ τῇ
 βίῃ ποσειδωνοῦσιν.

RELATION 2

Τὸ δὲ ὑπελπίαν αὐτοῖς, ὁ ἕκαστος δοκεῖ εὖ γινῆναι Ἀθή-
νησιν, οὕτως κατέστηκε· τῶν μὲν πολέμων ἕκτους τα-
σφες αὐτοὺς θρηνησάναι ἔλκει καὶ μέλουσι, τῶν δὲ συμμά-
χων, αἰ φέρουσιν τὸν πόλεον καὶ κατὰ τὴν κρείττετον εἶσι,
νομίζουσιν τὸ ἐπιπικύνθον ἀρετῇ, αἱ τῶν συμμάχων κρείτ-
τετον εἶσι. (3) Πρὸς δὲ καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ταύτην τοῖς
οὕτως κατέστηκε· τοῖς μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότατον ὁδὸν ἔ-
στιν ἡ μικρὸν πολλὴν συνοικισθέντας πόλεις, μέγα-
λους· τοῖς δὲ κατὰ θάλατταν ἀρχαιότατος, ὅσας νηυσὶν
εἰσι, οὐχ ὁδὸν ταὶ συνάρασθαι εἰς τὸ αὐτὸ τὰς πόλεις. Ἡ
γὰρ θάλατταν εἰς τὴν μέσσην αἱ δὲ κραντοῦνται θαλαττοκρά-
τουσιν εἰς ἃ ὅσων καὶ λαθὲν συμβαλλόμενα εἰς τὴν

ποὺς νησιώταις εἰς μίαν νῆσον, ἀπολῶνται λιμὴν. (3)
 'Ὅσοις δ' ἐν τῇ πελάρει εἰσὶ πῦλαις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων
 ἀρχόμενοι, αἱ μὲν μεγάλας διὰ θεὸς ἀρχονται, αἱ δὲ μικ-
 ραὶ πάντοι γὰρ ἄρχειν οὐ γὰρ ἔστι πάλαι οὐδεμία ἤτις οὐ
 δεῖται εἰσάγεσθαι τὴν ἀρχαίαν. Ταῦτα τῶν οὐκ ἄρχειν
 αὐτῇ, ἐάν μὴ ὑπάρχῃς τῶν ἀρχόντων τῆς θαλάττης.

(α) Ἐπειτα τοὺς ἀρχαίους τῆς θαλάσσης ὁὖν ἐΐσι ποῖναι ἀπὸ τοῦ τοῦ τῆς γῆς, ἵναισι τέμνειν τὴν γῆν τῶν κρείττωνων παραπλοῖον γὰρ ἔστιν οὖν ἐν μακρίᾳ ἢ πολέμῳ ἢ ὅπου ἀν ἄλλοι, ἐὰν δὲ πρόσωσιν, ἀναβάθην ἀποπλεῖν. Καὶ τοῦτο ποῖναι ἵππον ἀπορεῖ ἢ οὐκ ἐπὶ παραδοθέν. (β) Ἐπειτα τοὺς μὲν κατὰ θαλάσσης ἀρχαίους ὁὖν ἐΐσι ἀποπλεῖσαι ἀπὸ τῆς στερεάτης αὐτῶν ἐπόρουσιν βουλὰς πλοῦν, τοὺς δὲ κατὰ γῆν οὖν καὶ ἀπὸ τῆς στερεάτης αὐτῶν ἐπαιπλοῖν πολλὴν ἡμερῶν ὁὖν βραδείᾳ τε γὰρ αἰ πορεύει καὶ οὖν οὐκ ὅταν τε ἔχων πολλοῦ χρόνου περὶ ἴοντα. Καὶ τὸν μὲν περὶ ἴοντα δεῖ διὰ φύλεις ἵνασι, ἢ γυμνὸν μακρομένον τὸν δὲ πλοῦντα οὐ μὲν ἀν ἢ κρείττων ἵππων ἀποβήσιν τὴν τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ παραπλοῖσαι, ὥς ἀν ἐπὶ φύλιν γυῖον ἀρκεῖται ἢ ἐπὶ

neri cogitur: quippe qui intelligat, Athenas ubi proficiscen-
dum, causamque agendum non apud alios, quam apud
populum: quae sane lex Athenis est. Etiam in iudicio
supplicare cogitur; et si quis ingreditur, matrem ejus
premere. Quae causa est, quamobrem socii nullo-magis
populo Atheniensi serviant.

Præterea populi id quod extra fines patriæ possident, et propter inagratissimos gerendos apud exteros, sensim remeant naves agere tamen ipsi tunc comites discunt. Est enim necesse, ut qui sepius navem, remem in manus attingit, tam ipse quam famulus, relique navalis adpeliaciones discat. Etiam boni gubernatores sunt, partim propter usum navigandi, partim propter exercitacionem. Emercent autem sese alii navigium minus gubernando, alii navim uterariam, ac consueilli ad trirèmes hinc transeunt. Homines de vulgo statim in hoc ingressi in naves remigare possunt, ut qui jam sint ad hoc exercitii per octavam vitam.

CAPIT II

Ceterum pedestris militiæ, quæ Athenis non satis bene comparasse videtur, hæc est ratio: arbitrantur se in eis Athenienses ipsi hostibus et inferiores, et pauciores: soriorum vero, qui tributum eis pendunt, longe etiam terra præstant, pedestres cordas sibi sufficere putant, si sint ipsi sociis superiores. Præterea fortissimum talis ipsorum est conditio. Possunt sabiti in continenti parvis in oppidis coire, conjunctaque copâ pugnare. At vero maritimorum subditorum, hominum videlicet insularum, oppida conjungere rerum non possunt. Est enim in medio mare; quique verum potissimum, etiam maris imperium obediunt. Quod si etiam fieri possit, ut insulæ claus in unam omnino conveniant insulam, fere peribunt. Quotquot autem civitates subiectæ Atheniensium imperio in continenti sitæ sunt, earum quæ majores sunt, metus causa parent; quæ minores, propter penuriam. Nec enim oppidum ullum est, cui non opus sit aliquid vel importari, vel exportari. Neque autem leve consequi, si non sis obtenturæ, qui maris imperio potiantur. Deinde possunt il, qui mare sua in potestate habent, in facere, quæ rerum in terra domini non possunt, animorum nonnunquam vastare agrum etiam potentiorum. Possunt enim propter in loca naves adpellicere, ubi vel malus sit hostis, vel parci: at si ad hostes accurrant, consentis navibus discedere licet. Atque hoc qui facit, minor est in difficultate, quam qui pedestris cum copiis expeditionem suscipit. Deinde possunt il qui maris imperium tenent, euis a nullius quælibet longo itinere navigare, quam his, quibus est potentia pedestris, non liceat multiorum dierum itinere ab agro suo discedere. Sunt enim tam progressus, et fieri non potest, ut is qui terra facit iter, commensum longæ temporis sufficientem secum ferat. Idem qui pedibus incedit, necesse habet, ut vel per antiquorum fines eat, vel pagando vineat: qui navigat, ubicunque superior est, de navibus potest egredi in terram; aliamvis brevè littora, donec vel antiquorum ad fines perven-

ήτους αὐτοῦ. (1) Ἐπειτα νόσους τῶν καρπῶν, αἱ ἐκ αἰῶς εἰσιν, οἱ μὲν κατὰ γῆν ἀράσσονται χαλεπῶς φέρουσιν, οἱ δὲ κατὰ θάλατταν βαρύνουσιν. Οὗ γὰρ ἅμα πᾶσα γῆ νοσεῖ· ὥστε ἐκ τῆς ἐπιπονώσεως ἀφικνέσθαι τοῖς τῆς θαλάττης ἀρχοῦν. (2) Εἰ δὲ δαί καὶ σμικροτέρων μεγεθῶν, διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης πρῶτον μὲν τρόπους εὐνοῶν ἐξυρῶν ἐπιμισγομένους ἀλλήλοις, ὥς δὲ ἐν Σικελίᾳ ἦδὲ ἢ ἐν Ἰταλίᾳ ἢ ἐν Κύπρῳ ἢ ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν Λυδίᾳ ἢ ἐν τῇ Πόντῳ ἢ ἐν Πελοποννήσῳ ἢ ἄλλοις τόποις, ταῦτα πάντα εἰς τὴν ἡρώσεισθαι διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς θαλάττης. (3) Ἐπειτα φωνὴν πᾶσαν ἀκούοντες ἐξελθάνοντο τοῦτο μὲν ἐκ τῆς αὐτοῦ διὰ τῆς. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνας ἰδὲ μύλλον καὶ φωνὴν καὶ διαίτην καὶ σχῆματι γρῶνται, Ἀθηναῖοι δὲ κακωμένῃ ἐξ ἐπὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων.

4. Θυσίας δὲ καὶ λαρὰ καὶ ἱερὰς καὶ τεμεῖν γνοὺς δὲ ὅμως οὐτι οὐχὶ οἷόν τι ἐστὶν ἐκαστὸν τὸν πένητον θύειν καὶ εὐνογεῖσθαι καὶ κτεῖσθαι λαρὰ καὶ πόλιν οὐκ εἶναι καλὴν καὶ μεγάλαν, ἐξυρῶν οὖν τρόπον ἐστὶν ταῦτα. Θύουσιν οὖν δαμνασίᾳ μὲν ἢ πῶδες ἱερὰ πολλὰ· ἔστι δὲ δὲ ὅμως εὐνογεῖσθαι καὶ διαλατράνουν τὰ ἱερὰ. (10) Καὶ γυμνάσια καὶ λουτρά καὶ ἀποδυτήρια τοῖς μὲν πλοῦσι εἰσὶν ἴδια ἐνίοις, δὲ δὲ ὅμως αὐτοὺς αὐτῶν οὐκ ἐκτρέφονται ἰδὲ παλαιότερας πολλὰς, ἀποδυτήρια, λουτρώνας καὶ πλείονα τούτων ἀπολαύει δὲ ὅλως ἢ οὐ ὀλίγοι καὶ οἱ εὐδαίμονες.

11. Τὸν δὲ πλοῦτον μόνον οἷός τ' εἶναι ἔχειν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων· εἰ γὰρ τις πόλις πλοῦται ἐξ ὧν ναυπηγησάμενος, ποὶ διαθῆσθαι, ἐὰν μὴ πείσῃ τὸν ἀρχοντα τῆς θαλάττης; τί δ' εἰ τις οὐδὲρος ἢ χαλεπὸν ἢ λίαν πλοῦται πόλις, ποὶ διαθῆσθαι, ἐὰν μὴ πείσῃ τὸν ἀρχοντα τῆς θαλάττης; εἰ αὐτῶν μόνον τούτων καὶ δὴ νῆες μοι εἰσι· παρὰ μὲν τοῦ ξύλου, παρὰ δὲ τοῦ οὐδέρους, παρὰ δὲ τοῦ χαλεκοῦ, παρὰ δὲ τοῦ λίαν, παρὰ δὲ τοῦ κηρός. (12) Πρὸς δὲ τούτοις ἄλλοις ὅσιν οὐκ ἐκαστος οἶκτος ἀντιπαλοὶ ἔχουσιν εἰσὶν ἢ οὐ χρῶνται τῇ θαλάττῃ. Καὶ ἐγὼ μὲν οὐδὲν πονῶν ἐκ τῆς γῆς πάντα ταῦτα ἔχω διὰ τὴν θαλάτταν· ἄλλῃ δ' οὐδεμία πόλις δύο τούτων ἔχει, οὐδ' ἐστὶ τῇ αὐτῇ ξύλου καὶ λίαν, ἀλλ' ὅπου λίαν ἐστὶ πλείστον, λίαν γῆρας καὶ ἀβύλος οὐδὲ χαλεκοῦ καὶ οὐδέρους ἐκ τῆς αὐτῆς πωλεως, οὐδὲ πάλιν δύο ἢ τρία μὴ πωλεῖ, ἀλλὰ τὸ μὲν τῇ τῇ δὲ τῇ. (13) Ἐκ δὲ πρὸς τούτοις παρὰ πᾶσαν ἡμετέραν ἐστὶν ἡ ἐκτὴ προέχουσα ἢ νῆος προκείμενη ἡ στενωπόρην τι ὥστε ἐξέσθαι ἐν ταῦτα ἐροῦντο τοῖς τῆς θαλάττης ἀρχοῦν λαμβάνουσι τοὺς τῆν ἡμετέραν οὐκ ἐκτρέφονται.

14. Ἐνὸς δὲ ἐνδείξις εἰσὶν εἰ γὰρ νῆσον οἰκούντες θαλαττοκατόρους ἦσαν Ἀθηναῖοι, ὑπερῶν ἂν αὐτοὺς ποιεῖν μὲν κακῶς εἰ ἐβούλυντο, πείσῃν δὲ μηδὲν, ὥς τῆς θαλάττης ἔχοντες, μετὰ τῇ ἡμετέρῃ τὴν αὐτῶν γῆν μετὰ προσέχουσιν τοὺς πολέμους νῦν δὲ οἱ γενοῦντο καὶ οἱ πλείονες Ἀθηναίων ὑπερῶν τοὺς πολέμους μύλλον, δὲ δὲ ὅμως, ἅτε εἰ εὐδὸς οὐτι οὐδὲν τῶν σφῶν ἐμπρήσονται οὐδὲ τελευτῶν, οὐδὲς γῆ καὶ οὐχ

rit, vel eorum qui sunt ipso inferiores. Detende frugum lae-
bes, quae a Jove sunt, graves illis accident qui terra rerum
possident; qui vero mari, facile has ferunt. Non enim omnes
nos regiones his laborant. Quo fit, ut ex ea quo fructus
ulteriores tulit, commentus ad illos perveniat, quibus mare
paret. Quod si etiam leviorum quorundam facienda est
mentio, primum propter imperium maris Athenienses ex
commerciis multis varios epulandi modos invenerunt :
quidquid rei suavis vel in Sicilia, vel in Italia, vel Cyprio
vel Aegypto, vel Lydia, vel Ponto, vel Peloponneso, vel
alibi erat, haec omnia in unum congesta sunt propter maris
imperium. Deinde quum linguas omnes audiant, aliud ex
alia delegerunt. Et Graeci quidem magis peculiari tum
lingua, tum victus ratione, tum habitibus, utuntur : Athe-
nienses vero mixta quadam ex omnibus tum Graecis tum
barbaris.

Jam sacrificia, fana, festa, lupos et delubra quod attinet,
quia populus intelligebat, non posse quoniam pauperum
sacrificare, epulari, fana suos possidere, civitatem pulchram
et amplam incolere, quo pacto haec quoque ferent, excogi-
tauit. Haec civitatis sumptus multae hostie publice ma-
cantur : et populus est in qui epulatur, et sorte victimas
inter se partitur. Gymnasia, lavacra, spoliaria privatim
homines quidam opulenti habent : ac populus sibi peculiari-
ter multas palestras, spoliaria, lavacra edificat, eorumque
pluribus fruitur vulgus, quoniam pauci ac beati.

Divitias etiam soli ex Graecis ac barbaris Athenienses ha-
bere possunt. Nam si qua civitas lignis abundat ad naves fa-
bricandas, ubinam ea vendet, si non dominum maris prius
sibi concilnaverit? quid, si qua civitas ferri, vel aeris, vel
lini copiam habet, ubinam ea vendet, si non prius eum,
qui mari potitur, sibi concilnaverit? Atqui ab his ipsis naves
mibi sunt, et ab uno ligna, ferrum ab alio, ab alio aes, ab
alio linum, ab alio cera. Praeterea non patienter, qui ad-
versarii nobis sunt, haec expositari alio, quam ubi navigant
ipsi. Equidem qui nihil ex terra laborando comparo, per
mare omnia haec habeo. Nulla vero civitas alia utrum-
que horum habet, nec suppetunt eidem ligna et linum : sed
ubi maxima lina est coph, ibi regio levis est, et silvis ca-
ret. Ne aes quidem ac ferrum ex eadem est civitate; neque
alio generis duo, vel tria, oppido uni suppetunt, sed
hoc hinc, illud jeli. Praeterea juxta quamvis continentem,
vel litus est prominens, vel adjacet insula, vel fretum ali-
quod. Haec domini maris sita in locis adpellere possunt,
atque illos qui continentem incolunt, damno adicere.

Unum tamen eis deest : nam si Athenienses, mare po-
tentes, insulam incolerent, facultatem haberent ex arbitrio
suo ledendi alios, neque tamen detrimentum quicquam acci-
perant, quum quidem dum mari dominarentur, neque va-
stissimi agri paterentur, neque hostis adventum metue-
rent. Nunc vero cultores agrorum, et quodquid ex Athe-
niensibus locupletis sunt, hostibus se summantant magis;
pugna quod sciat eos nihil rerum suarum neque igni neque
ferro vastiores, ab omni metu libera vivit, nec hostibus se

υπερχόμενος αὐτούς. (16) Ἡρὸς δὲ τούτους καὶ ἑτέρου
 ἴδους ἀπὸπληγαμένοι ἀνέστησαν, εἰ νῆσον ᾤοντο, μηδέποτε
 προσδοκῆσαι τὴν πᾶσιν ἐπ' ἑλπίων μηδὲ πύλας ἀνοχθῆ-
 ναι μηδὲ πολέμους ἐκκατεστῆναι πῶς γὰρ νῆσον οἰκούν-
 των ταῦτ' ἐν ἀγγίκετο; μὲν δ' αὖ στασιάζει τῷ δήμῳ
 μηδὲν, εἰ νῆσον ᾤοντο νῦν μὲν γὰρ εἰ στασιάζουσιν,
 ἀποδοῖα ἂν ἐκροντῇ ἐν τοῖς πολέμοις στασιάζουσιν, ὡς
 κατὰ γῆν ἐπαρξέμενοι· εἰ δὲ νῆσον ᾤοντο, καὶ ταῦτα ἂν
 ἀδοῖαι αὐτοῖς ἔλγαν. (17) Ἐπειδὴ οὖν ἐξ ἀρχῆς οὐα
 ἐνυῖον εἰκάζοντες νῆσον, νῦν τὰδε ποιοῦσι· τὴν μὲν
 οὐσίαν ταῖς νήσοις παρατίθενται, πιστεύοντες τῇ ἀρχῇ
 τῇ κατὰ θάλατταν, τὴν δὲ Ἀττικὴν γῆν περιορῶσι τε-
 μεριμνήσαντες, γινώσκοντες ὅτι αἰ αὐτὴν ἀλλοτρίουσιν, ἑτέρων
 ἀγαθῶν μερίμνησαν στερησόμενοι.

17. Ἐπὶ δὲ τυμαρχίας καὶ τοὺς δόρασις ταῖς μὲν
 ἀναρχουμένους πλείονα ἀνάγκη ἐμπεδοῦν ἢν δὲ μὴ
 ἐμμένωσι ταῖς συνθήκαις, ἣ ἐπ' ὅτου ἀδικεῖν ὀνόμαται
 ἀπὸ τῶν ἑλπίων οἱ συνθέντες. Ἀττικὴ δ' ἂν ὁ δῆμος
 συνθήκῃ, ἔστιν αὐτοῖς ἐν ἀνατιθέμεν τὴν αἰτίαν τῷ
 λέγοντι καὶ τῇ ἐπιφύσειν ἀρκέσθαι τοῖς ἄλλοις ὅτι
 οὐ παρὴν οὐδὲ ἀρίστη αἶ γὰρ τὰ τυμαρχίαν. Πυνθά-
 νονται ἐν πλείονι τῷ δήμῳ καὶ εἰ μὴ δοῖται εἶναι ταῦτα,
 προσδοκῶντες μύρας ἐξείσπρα τοῦ μὴ ποιεῖν ὅσα ἂν μὴ
 βούλωνται. Καὶ ἂν μὲν τὴ κακὴν ἀναδείξῃ ἀπ' οὗ ὁ
 δῆμος ἐβούλευον, αἰσθῆται ὁ δῆμος ὡς ἄλλοι ἀνθρώποι
 αὐτῷ ἀντιπράττοντες διαβερῶν· ἐὰν δὲ τὴ γὰρ, σφί-
 σιν αὐτοῖς τὴν αἰτίαν ἀνατιθεῖται.

18. Καταμυθεῖν δ' αὖ καὶ κακῶς λέγειν τὸν μὲν δῆμον
 οὐα εἶσιν, ἵνα μὴ αὐτοὶ ἀκούσῃ κακῶς· ἵδρι δὲ καλῶ-
 ουσιν, αἱ τίς τινα βούλεται, αὐ εἰδότες ὅτι οὐχὶ τοῦ
 δήμου ἐστὶν οὐδὲ τοῦ πλείονος ὁ καταμυθεύμενος ὡς ἐπὶ
 τὸ πολλὸν, ἀλλ' ἢ πλούσιος ἢ γενναῖος, ἢ δυναμικὸς, ἄλ-
 γοι δὲ τινες τῶν πενήτων καὶ τῶν δημοτικῶν καταμυ-
 θεύονται, καὶ οὐδ' οὕτω ἐὰν μὴ διὰ πολυπραγμοσύνην
 καὶ διὰ τὸ ζητεῖν πλέον τι ἔχειν τοῦ δήμου. Ἄλλα
 οὐδὲ τοὺς τοιοῦτους ἀφρονταὶ καταμυθεύμενους. (19)
 Φημι οὖν ἔγωγε τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναῖον γινώσκων
 μὲν ὅτινες χρηστοὶ εἰσι τῶν πολιτῶν καὶ ὅτινες ποτα-
 ροὶ· γινώσκοντες δὲ τοὺς μὲν σφίσι αὐτοῖς ἐπιτηδεύουσιν
 καὶ συμμέρους φιλοῦσι, καὶ ποταρῶν ὡσι, τοὺς δὲ χρη-
 στοὺς μισοῦσι μέλλον. Οὐ γὰρ νομίζουσι τὴν ἀρετὴν
 αὐτοῖς πρὸς τῷ σφετέρῳ αγαθῷ περικυβεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ
 κακῷ. Καὶ τούτωντιν γὰρ τούτου ἐνὶ ὅτις ὡς ἀλη-
 θεὸς τοῦ δήμου τὴν φύσιν οὐ δημοτικὴν εἶσι. (20) Δημο-
 κρῆτιαν δ' ἐγὼ μὲν αὐτῇ τῷ δήμῳ συγγνωσκῶ· αὐτὸν
 μὲν γὰρ εἰ ποτεῖν παντὶ συγγνώμη ἵστῃν ὅστις δὲ μὴ
 ἂν τοῦ δήμου εἴκοτε ὁ δημοκρατομένη πλείε οἰκτεῖ
 μέλλον ἢ ἐν ἀναρχουμένη δὲ καὶ παρεσκευάσματο καὶ
 ἔγωγε ὅτι ὅσον τὸ διαλαθεῖν κακῶν ὅτι ἐν δημοκρατομένη
 πλείε μέλλον ἢ ἐν ἀναρχουμένη.

summittit. Præterea si insulam incolerent, ab alio etiam
 metu essent liberi: nimirum ut nunquam civitas a paucis
 penderetur, nec potius sperirentur, neque hostes una irrum-
 perent. Nam quo pacto hæc insulam incolentibus acciderent?
 Nec populus inter se disideret, et insulam habitaret. Nunc
 enim si existerent inter eos seditiones, hac spe tumultuarentur,
 quod terra hostes sint arcessituri. At vero si incolerent
 insulam, nihil esset cur illud metuerent. Posteaquam
 igitur ab initio insulam non habitarent, nunc id agunt, ut
 faciliates una committant insulæ, maris imperio freti, atque
 interim vastari agrum Atticum patiantur. Animadvertunt
 enim ac, si ejus miserentur, alia quædam majora bona
 amissuros.

Præterea necesse est ut in societatis ac fœderibus civi-
 tates esse constanter persistant, quæcumque paucos rerum
 administrationi prædicunt. Quod si pactis convectis non
 steterint, a quodam profecto esse injuriæ [putari possit,
 quam] ab illis paucis, qui pepigerunt? At quæ populus pepige-
 rit, in his licet et confertat culpam in illum usum qui
 voluerit, et decretum fecerit, pro reliquis negare se admissæ,
 nec probasse se ea de quibus convenerit. Populum fre-
 quenter sollicitantur; qui s' aliter sentiat, pretextus inu-
 meros invenerit, quomodo id faciat, quod nolint. Quod
 si mali quiddam acciderit ex eo quod populus scivit, que-
 ritur populus, paucos quodam homines adversantes sibi,
 rem totam corruptis: sive boni quid evenerit, ejus cau-
 sam ad se ipsam refert.

Salubra comici in populum agi, eoque proscindi
 conviciis non patiuntur, ne ipsimet male audiant; sed
 privati precipiant, si quis aliquid velit. Norunt enim
 plerumque non a populo, neque de plebe illam esse, qui in
 commodis exagitur, sed vel opulentum, vel nobilem, vel
 potentem. Nimirum pauci ex egentibus ac plebeis exagitan-
 tur, ac ne illi quidem aliam ob causam, quam propter civium
 aedulitatem in rebus ad se non pertinentibus et quod populo
 esse potiores querant. Quæ sit ut homines hujusmodi exa-
 gitari moleste non ferant. Equidem dico, intelligere popu-
 lum Atheniensem, qui sicut egredi civis, qui nullius mo-
 menti. Quomodo hoc intelligant, amant eos qui sunt
 utiles ipsi, et commodi, licet nullius pretii sint; egregios
 autem potius odere. Non enim existimant, virtutem mul-
 titudini utilem esse, sed damnosam. Contra novissimè eo
 loco nati ut vere ad plebem pertineant, non tamen indole
 plebeja præditi sunt. Ac populi quidem dominatum ipsi
 populo equidem condono: nam cuius concessum est ali
 beneficiare. Verum qui, quon ex populo non sit, mavult
 habitare in urbe populi dominatum subjecta, quam in ea que
 a paucis regatur, in injuste agere constituit, et acrit facilius
 latere se posse, si malus sit, in republica populari, quam
 in ea quæ a paucis administratur.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Καὶ περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τὸν μὲν τρόπον οὐκ ἔστιν ἐπιδεῖν ὅς' ἔδειξεν αὐτοὺς δημοκρατεῖσθαι, εἰ μὴ δοκῶσι διασώζεσθαι τὴν δημοκρατίαν, τοῦτον τὸν τρόπον χρῶμεθα ὥς ἔστιν ἐπιδείξειν.

Ἔτι δὲ καὶ ταῖς τινὲς ἐρῶ μεμερομένους Ἀθηναίους ὅτι ἐνὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς χρηματίζειν τῇ βουλῇ οὐδὲ τῷ δήμῳ ἐγκατένευε καθήμενον ἀνθρώπῳ καὶ τοῦτο Ἀθηνησὶ γίγνεται οὐδὲν δι' ἄλλο ἢ ὅτι διὰ τὸ πλῆθος τῶν πραγμάτων οὐχ οἷοί τε πάντα ἀποπέμπειν εἰς χρηματίζοντας.

(α) Πῶς γὰρ ἂν καὶ οἷοί τε εἶναι, οὐκ ὄντως πρῶτον μὲν δεῖ ἱερτάσαι ἱερτὰς ἑσας ὑδάματα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἐν δὲ ταῦταις ἤτιον τινα δυνατόν ἐστι διαπράττεσθαι τῶν τῆς πόλεως ἔπειτα δὲ δικὰς καὶ γραφαὶ καὶ εὐθύναι ἐκδικάζειν ἑσας οὐδ' οἱ σύμπαντες ἄνθρωποι ἐκδικάζουσι· τὴν δὲ βουλὴν βουλευέσθαι πολλὰ μὲν περὶ τοῦ πόλεμου, πολλὰ δὲ περὶ πόρου χρημάτων, πολλὰ δὲ περὶ νόμων θέσεως, πολλὰ δὲ περὶ τῶν κατὰ πόλιν δειγνυμένων, πολλὰ δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις, καὶ φόρον δεῖσθαι καὶ νεωρίαν ἐπιμελεῖσθαι καὶ λαοῖν. Ἄρα δὴ τί θαυμαστόν ἐστιν εἰ τοσούτων ὑπαρχόντων μὴ οἷοί τ' εἶσι πᾶσι ἀνθρώποις χρηματίζειν; (β) Αἰγροῦσι δὲ τινες, ἦν τις ἀργύριον ἔχον προσηύχων πρὸς βουλὴν ἢ δῆμον, χρηματίζεται. Ἐγὼ δὲ τούτους ἁπολογίσαιμ' ἂν ἀπὸ χρημάτων πολλὰ διαπράττεσθαι Ἀθηναίους, καὶ εἰ ἂν πλείω διαπράττεσθαι, εἰ πλείους ἐπιβέβαιον ἀργύριον τοῦτο μόνον εἰ οὐκ ὅτι πᾶσι διαπράττει ἢ πόλις τῶν δομένων οὐχ ἑκάστη, οὐδ' εἰ ὁποσοῦν χρῶσιν καὶ ἀργύριον διδοῖ τις αὐτοῖς. (γ) Δεῖ δὲ καὶ ταῖς διαδικάζειν, εἰ τις τὴν ναῦν μὴ ἐπισκευάζει ἢ κατοικοδομεῖ τι (τὸ) δῆμόσιν. Πρὸς δὲ τούτους χορηγούς διαδικάζει εἰς Διονύσια καὶ Θαιργήλια καὶ Παναθήναια καὶ Προμήθεια καὶ Ἡραίστεια ὅσα ἔτη· καὶ τριήραρχοι καθίστανται τετρακσίτοις ἐκάστου ἑνιαυτοῦ, καὶ τούτων τοῖς βουλευμένοις διαδικάζει ὅσα ἔτη. Πρὸς δὲ τούτους ἀρχῆς δοκιμάζει, καὶ διαδικάζει καὶ δορυφόρους δοκιμάζει, καὶ φύλακας δεσμοτῶν καταστῆσαι. Ταῦτα μὲν οὖν ὅσα ἔτη. (δ) Διὰ χρόνον (δὲ) διαδικάζει διὰ στρατίας καὶ ἐν ἄλλοις ἑξαποσίον ἀδικήματι γίνονται, ἐν τε ὑβρίσιν τινος ἀφῆς ὑβρίσματος ἐν τε ἀσιβίσει. Πολλὰ ἐστὶ πᾶν παραλείπει τὸ δὲ μέγιστον εἰρηται πολλὰν αἰ τάξεις τοῦ φόρου τοῦτο δὲ γίνονται ὡς τὰ πολλὰ δι' ἔτους πέμπτου. Φέρε δὲ τοῖνον, ταῦτα οὐκ οἷοσθαι γρήνην διαδικάζειν ἅπαντας; (ε) εἰσφέρει γάρ τις οὐ γρήνη αὐτόθεν διαδικάζεσθαι. Εἰ δ' αὖ βυβαλῶνιν δεῖ ἅπαντα γρήνην διαδικάζειν, ἀνάγκη δι' ἑνιαυτοῦ. Ὡς οὐδὲ νῦν δι' ἑνιαυτοῦ δικάζοντες ἐπαρκεῖται ὥστε παύειν τοὺς ἀδικούντας ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων. (ς) Φέρε δὲ, ἀλλὰ φησὶ τις γρήνην δικάζει μὲν, ἐκείνους δὲ δικάζειν. Ἀνάγκη τοῖνον, ἐν μὲν πολλὰ ποιῶνται δικαστήρια, ὧν ἐν ἐκαστῷ ἔσονται τῷ δικαστηρίῳ ὥστε καὶ διασκεπάζεσθαι ῥᾶδιον ἔστι πρὸς ὧν δικαστῆς καὶ συνδικάζει πολλὸν ἥτιον

De Atheniensium republica institutum quidem non prolo; sed quis sic videri est ipsa, ut imperio populi pareant, recte multi statum popularem civilitatis incolumem servare videntur, idque eo pacto quo demonstravi.

Præter hoc video nonnullos ideo Athenienses reprehendere, quod interdum illic responsum nec a senatu aliquis, nec a populo possit impetrare, qui totum istuc annum haret. Fitque hoc Athenis nullam aliam ob causam, quam quod ob negotiorum multitudinem omnes, responso dato, dimittere non possint. Nam qui possint? quum eos necesse sit primum tot dies festos celebrare, quot nulla Græci æmione civitas celebrat, quibus occupati minus transigere reipublicæ negotia possunt: deinde de tot litibus, causis publicis, actorum rationibus cognoscere, de quot ne homines quidem universi cognoscant. Eisdem senatus necessarius multa de bello deliberat, multa de ratione pecunie conficiendo, multa de legum latione, multa de his quæ in urbe quotvis tempore accidunt; multa sociorum agit in negotiis, tributum exigat, navium pariter et templorum curam gerit. An vero fuerit mirandum, si, quum tot sint negotia, dare omnibus responsa nequeat? Verum dicunt nonnulli, dari responsa, si quis cum pecunia vel senatus vel populum adeat. His ego fatebor, multa posse Athenis pecunia impetrari; atque etiam futurum, ut plura impetrentur, si plures pecuniam numerent. Sed scio tamen, civitatem non posse sufficere ad hoc, ut omnibus ea conficiantur quæ requirunt, ne si omne quidem aurum et argensum quis eis donet. De his etiam cognosci necesse est, si quis navim non reficit, vel si publicum locum inardificat. Præterea de choragis iudicandum in Bacchanalia, Thargelia, Panathenæas, Promethæalia, Vulcanalia, idque quotannis. Et irremediis probendis quadringenti singulis annis leguntur, quibus petentibus iudicia quotannis danda sunt. Præterea magistratus probandi sunt, iudicia habenda in inquirenda conditione pupillorum, custodes captivorum constituendi. Et hæc quidem singulis annis. Ad tempus et causæ militares discerpande sunt, et si quod aliud injustum facinus repente exierit, et si nonnulli petulantiam insolentem et impium facinus commiserint. Præter hæc valde multa sunt, quæ silentio prætereo: maxime vero pars commemorata est, exceptis tributorum indictionibus. Eæ plerumque quinto quolibet anno sunt. Age igitur, nonne existimatis de his omnibus cognosci debere? Dicat aliquis, ibi non esse statim cognoscendum. At si fateri oportet, omnino cognoscendum esse de omnibus; necesse est, per annum id fieri. Sed ne unum quidem ad hoc anno lotio iudicando sufficit, ut iniuste agentes coercent, idque præ hominum multitudinem. Age vero, diverit aliquis, iudicare quidem debet, sed pauciores. Ergo necesse est, si tribunalia multa instituant, ut quolibet in iudiciis pauci sint; itaque facile fiet, ut ad paucos iudices machinatione quædam instruat, et per corru-

δικαίως ἐκείκων. (α) Πρὸς δὲ τοὺς αὐτοὺς χρὴ καὶ ἐορτάς θῆναι γρήναι Ἀθηναίους ἐν αἷς οὐχ ὅλως τε δικαίως. Καὶ ἄγουσι μὲν ἐορτάς διπλοῦς αἱ οἱ εἰδὼς ἄλλ' ἐνὰ μὲν τίθεμι ἱερὰ τῇ ἀληθείᾳ ἀγούσῃ πόλει. Τοῦτον τοῖνυν τοῦτον οὖν οὐκ ἔστιν ὅλως τ' εἶναι ἄλλως ἔχειν τὰ πρᾶγματα Ἀθήνησιν ἢ ὥσπερ νῦν ἔχει, πλὴν εἰ κατὰ μικρὸν τι ὅσον τε τὸ μὲν ἀρτεῖν τὸ δὲ προσθεῖναι· πολλὸν δ' οὐχ ὅλως τε μετακινῆναι, ὥστε μὴ οὐχί τῆς δημοκρατίας ἀραιεῖν τι. (β) Ὡς τε μὲν γὰρ βέλτιον ἔχειν τὴν πολιτείαν ὅλως τε πολλὰ ἔλαττειν ὥστε μέντοι ὑπερβαίνειν δημοκρασίαν μὲν εἶναι, ἀρκεῖν οὖν δὲ τοῦτο ἔλαττειν ὅπως δὴ βέλτιον πολιτεύσονται οὐ βέλτιον, πλὴν ὅπερ ἀρτεῖ εἶπον κατὰ μικρὸν τι προσθέντα ἢ ἀρτερόντα.

10. Ἀρκούσι δὲ Ἀθηναῖοι καὶ τοῦτο τοὶ οὐκ ἐρήως βουλευόμενοι ὅτι τοὺς χειρὸς αἰρῶνται ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς καταστάσεσιν. Οἱ δὲ τοῦτο γινώσκοντες οὐ μὲν γὰρ ἔχοντες τοὺς βελτίους, ἔχοντες δ' οὐχί τοὺς ταῦτα γινώσκοντας σφίσι αὐτοῖς ἐν οὐδὲμῃ γὰρ πόλει τὸ βέλτιστον εἶναι ἐστὶ τῷ δήμῳ, ἀλλὰ τὸ κρείστων ἐν ἐκαστῇ ἐστὶ πόλει εἶναι τῷ δήμῳ· οἱ γὰρ ὅμοιοι τοῖς ὁμοίοις εἶναι εἰσὶ. Διὰ ταῦτα οὖν Ἀθηναῖοι τὰ σφίσι αὐτοῖς προσήκοντα αἰρῶνται. (11) Ὅσοις δ' ἐπεχειρήσαν ἀρτεῖσθαι τοὺς βελτίστους, οὐ συνήνεγκαν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐντὶς ὀλίγου χρόνου ὁ δῆμος ἐβούλευσεν ὁ μὲν Βουκοῖς τοῦτο δὲ οἱ Μιλησίου εἰλοντο τοὺς βελτίστους, ἐντὶς ὀλίγου χρόνου ἀποστάντας τὸν δῆμον κατέκοψαν τοῦτο δὲ οἱ εἰλοντο Λακεδαιμονίους ἀντὶ Μεσσηνίων, ἐντὶς ὀλίγου χρόνου Λακεδαιμόνιοι καταστρέφοντες Μεσσηνίους ἐπέλοιμαν Ἀθηναίους.

12. Ὑπολόβοι δὲ τις ἀνὴρ οὐδὲς ἀπὸ ἀδικίας ἡττιμῶνται Ἀθήνησιν· ἐνὰ δὲ φημί τίνας εἶναι οἱ ἀδικίας ἡττιμῶνται, ὀλίγοι μόνον τινές. Ἄλλ' οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν ἐπιθυμούντων τῇ δημοκρασίᾳ τῇ Ἀθήνησιν ἐπὶ τοὺς καὶ οὕτως ἔχει, οὐδὲν ἐνθυμῶσθαι ἀνθρώπους οὕτως δικασίας ἡττιμῶνται, ἀλλ' εἰ τίνας ἀδικίας. (13) Πῶς δ' οὖν ἀδικίας οἰοῦντις τίς ἂν τοὺς πολλοὺς ἡττιμῶσθαι Ἀθήνησιν, ὅπου ὁ δῆμος ἐστίν ὁ ἄρχων τὰς ἀρχάς· ἐκ δὲ τοῦ μὴ δικαίως ἄρχων μὴ δὲ λέγειν τὰ δίκαια ἢ πρότερον, ἐκ τοούτων ἐπιμαρτυρεῖται Ἀθήνησιν. Ταῦτα χρὴ λογίζεσθαι μὴ νομίζειν εἶναι τὴν δεινὴν ἀπὸ τῶν ἀτίμων Ἀθηνησιν.

πίονες sententiarum ferantur iniustiores. Præterea cogitandum est, necessarium esse Atheniensibus, ut festos dies agant, quibus exerceri iudicia non possint. Et agunt illi dies festos duplō plures, quam ceteri; quatenus ego parces potam civitati quæ paucissimos agit. Quæ quoniam ita se habeant, nego posse rerum Athenis alium esse statum, quam qui modo sit, nisi paulatim tolli hoc, illud addi queat. Multum certe immutari non potest, ut non aliquid de populi potestate decedat. Nam ut respublica melius adfecta sit, excogitari multa possunt; ut autem forma popularis maneat, et simul hoc idonee reperiat, quo melius administretur, id facile non est, extrorsum, si paulatim, ut modo aliam, vel aliquid addatur, vel detrahatur.

In hoc quoque Athenienses non rectum sequi consilium videntur, quod in oppidis seditione agitata ad deteriores se partes applicant. Faciunt hoc autem certo iudicio. Nam si meliores anteferrent, anteferrent eos qui non in eadem cum ipsis essent sententia. Quippe nulla in civitate benevoli sunt optimates vulgo, sed deteriores quique singulis in urbibus vulgo bene volunt. Existit enim in paribus erga pares benevolentia. Quapropter etiam Athenienses sibi congruentia adoptant. Quoties autem partes optimatum sequi constituerunt, nequaquam hoc eis profuit, sed brevi pibus in servitutem redacta fuit. Hæc Boetia..... Rursus ubi Milesiorum optimates amplexi fuissent, intra modicum tempus illi defecerunt, et plebem trucidarunt. Idem quam Lacedæmonios Messenii prætelissent, non multo post subactis Lacedæmonii Messenias, bellum adversus Athenienses susceperunt.

Fortassis autem spericetur aliquis, neminem Athenis iniuste suis honoribus spoliari. Ego vero quodam esse dico, qui per injuriam ab honoribus remoti fuerint, sed paucos. At paucos esse non oportet, qui popularum Athenis statum hostiliter aggrederi velint. Quippe sic se res habet, ut nihil animis li concipiant, quibus jure honores adempti sunt, sed si quibus injuria. Quoniam autem modo potare possit aliquis, injuria multos Athenis infamia negari, quem illic vulgus summus magistratus gerat? ex eo vero quod non juste gerant Imperia, neque justa dicant aut fariant, ex his, inquam, causis Athenis sunt inhonorati. Hæc qui secum expendit, non est quod cogit Athenis quidquam esse periculi ab inhonoratis.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΠΟΡΟΙ Η ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΟΔΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ἐγὼ μὲν τοῦτο αἰ ποτε νομίζω, ὅποιοί τινες ἀν
οὶ προστάται ὄντι, τοιαύτας καὶ τὰς πολιτείας γίγνε-
σθαι. Ἐπεὶ δὲ τῶν Ἀθηναίων πραγματικῶν λέγοντο
τίνες ὡς γιγνώσκουσιν μὲν τὸ δικαίον οὐδένος ἔσσαν τῶν
ἄλλων ἀνθρώπων, διὰ δὲ τὴν τοῦ πλεόνους πέναν ἀναγ-
καζομένη ἐρασσαν ἀδικώτεροι εἶναι περὶ τὰς πόλεις,
ἐκ τούτου ἀπεχάρησαν σκοπεῖν εἰ πῇ δύναιτο ἂν οἱ
πολλοὶ διατρέψουσιν ἐκ τῆς ἰουαίν, θενεπιρ καὶ δι-
καιότατον, νομίζων, εἰ τοῦτο γένοιτο, ἅμα τῇ τε πένῃ
αὐτῶν ἐπιμακροῦσθαι ἂν καὶ τῇ ὑπόστασι τοῖς ἑλ-
λῃσιν εἶναι. (α) Σκοποῦντι δὲ μοι ἃ ἐπενόησα τοῦτο
μὲν εὖδὸς ἀνεραίνετο εἰ καὶ ἡ χώρα πέφυκεν οὕτως πλείστας
προσόδους παρέχουσα. (Ὅπως δὲ γνωστὴ εἴη ἀληθὲς
τοῦτο λέγω, φέρονται διηγήσεσθαι τῇν οὖσιν τῆς Ἀττι-
κῆς. (β) Οἰκοῦν τὸ μὲν τὰς ὄρας ἐνθάδε προστάτας
εἶναι καὶ αὐτὰ τὰ γιγνώμενα μαρτυρεῖ ἃ γούν πολλὰ-
χού οὐδὲ βλαστάνειν δύναται ἂν ἐνθάδε καρποροῦν.
Ἄσπερ δὲ ἡ γῆ, οὕτω καὶ ἡ περὶ τὴν χώραν θάλαττα
παμμορτωτάτη ἐστὶ. Καὶ μὴν ὅσπερ οἱ θεοὶ ἐν ταῖς
ὄραις ἀγαθὰ παρέχουσι, καὶ ταῦτα πάντα ἐνταῦθα
πρωικεῖται μὲν ἀργεῖται, ἀφαιρέται δὲ λήγει. (γ) Οὐ
μόνον δὲ κρατεῖ τοῖς ἐπ' ἐναυτῶν θάλλουσι καὶ γη-
ράσκουσιν, ἀλλὰ καὶ αἰδία ἀγαθὰ ἔχει ἡ χώρα. Πί-
σους μὲν γὰρ λίθος ἐν αὐτῇ ἀφρόνως, εἰς οὐ κάλλιστοι
μὲν ναοὶ, κάλλιστοι δὲ βουαὶ γίγνονται, εὐπρεπέστατα
δὲ θεοῖς ἀγάλματα· πολλοὶ δ' αὐτοῦ καὶ Ἕλληνες καὶ
βαρβάρους προσβέδουσιν. (δ) Ἐστὶ δὲ καὶ γῆ ἡ σπειρο-
μένη μὲν οὐ φέρει καρπὸν, ὁρυσσιμένη δὲ πολλὰ πλε-
στοὺς τρέφει ἢ εἰ σίτον ἔσπει. Καὶ μὴν ὑπάργυρος
ἐστὶ παρὰ τὴν θείαν μοῖραν. Πολλὸν γούν πῦλον παροι-
κουσῶν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν εἰς οὐδέμιναν
τούτων οὐδὲ μικρὰ ῥαίξῃ ἀργυρίτιδος διέκει. (ε) Οἷα
ἂν ἀλόγως δὲ τις οὐκ ἐθέλῃ τῆς Ἑλλάδος καὶ πάσης δὲ τῆς
οἰκουμένης ἀμρὶ τὰ μέσα φαῖσθαι τὴν πόλιν. Ὅσοι
γὰρ ἂν τινες πλείον ἀπέλυσιν αὐτῆς, τοσοῦτον χαλα-
σώτατος δὲ φύξαισι ἢ θάλασσιν ἐντυγχάνουσιν ὁπόσω
τ' ἂν αὐτὸ βουληθῶσιν εἰς ἐσχάτων τῆς Ἑλλάδος εἰς
ἐσχάτα ἀφαισθαι, πάντες οὗτοι ὡς περὶ κύκλου τὸρνον
τῆς Ἀθήνης ἢ παραπλίουσιν ἢ παρέλθουσιν. (ζ) Καὶ
μὴν οὐ περιβύτος γε οὕτω ὅμως ὡς περὶ νῆσους πῶσιν
ἀνέμους προσάγεται τὸ ὡν δεῖται καὶ ἀποπέμπεται ἃ
βουλήται ἀμριβάλλασθαι γάρ ἐστι. Καὶ κατὰ γῆν δὲ
πολλὰ δέχεται ἐμπορία· ἥπειρος γὰρ ἐστὶν. (η) Ἐπὶ
δὲ ταῖς μὲν πλείσταις πόλεσι βαρβάρους προσκοκύντας
πράγματα παρέλθουσιν Ἀθηναίους δὲ γαιτοκύνουσιν αἱ
καὶ αὐταὶ πλείστον ἀπέχουσι τῶν βαρβάρων. λ

XENOPHONTIS

DE REDITIBUS, SIVE DE VECTIGALIBUS CIVITATIS AUGENDIS LIBER.

CAPUT I.

Equidem in hac sententia sum perpetuo, quales sint
presides, tales et republicas esse. Quia vero nonnulli
ex his qui Athenensium republicae praesunt, scire quidem
illi quid iustum sit nec minus quam homines ceteri per-
hibebantur, at propter inopiam plebis cogi se dicebant ut
erga civitates se gererent iniquae; considerare necum ipse
adgressus sum, an aliqua ratione cives suis ex finibus ali-
possint, quae quidem ratio esset iustissima. Existimabam
enim, si id accideret, eadem opera consultum isopias
ipsorum esse, ipsosque Graecis aliis minime suspectos eva-
dere. Consideranti vero mihi es, quae excoGITAM, hoc
quidem statim apparuit, regionem naturā ita compara-
tam esse, ut maximum proventum vim suppeditare pos-
sit. Atque ut intelligatur, hoc vere me dicere, primus,
quae Atticae natura sit, continuorabo. Anni ergo tempora
hic admodum esse mitia, fructus ipsi, qui proveniunt,
testantur. Etenim multa, quae alibi ne pullulare quidem
possent, hic fructus suos proferunt. Atque ut solum
ipsam, ita etiam mare, quod regionem ambiat, conzium
rerum feracissimum est. Quia etiamquecumque bona dii
singulis anni temporibus suppeditant, ea bona omnia hic
et tempestive admodum incipiunt, et tardissime deficiunt.
Neque tantum longe feracissima est eorum quae in annos
singulos et floreat et senescant, sed habet haec regio etiam
perpetua bona. Nam marmoris nativi perennis est in ea
copia, ex quo facta pulcherrima, pulcherrimae arae, signa
decorum maxime decora sunt; quod quidem marmor multi
et Graeci et barbari desiderant. Praeterea solum quoddam
est, quod quidem consilium non ferri fructum, ut si fodistur,
multo plures alit, quam si frumenti ferax esset. Etenim
divino quodam munere haud dubie sub eo est argentum.
Multae certe quae sint urbes tam terra tum mari finitimae,
in nullam earum vel exigua terrae argentiferi vena perti-
net. Neque vero absque ratione quae existimet urbem hanc
Graeciae, imo vero totius terrarum orbis in medio comitam
esse. Quanto scilicet longius abeunt aliquae ab ea, tanto
molestiora vel frigora vel aestus experiantur. Quotquot
item ab extremis Graeciae finibus ad alios itidem extremos
pergere voluerint, omnes tanquam circuli umbilicum Atho-
nas vel praeternavigant, vel praeteriunt. Ac tametsi aquis
non circumfusa est, nihilominus, tanquam insula, quovis
vento, quae necessaria sunt, sibi sibi, et quae vult, expo-
tat, quippe quae a mari utrinque ambiatur. Etiam terra
mercatus multos admittit, quod terra citi continens. Prae-
terea quum barbari plurimis utilibus futilium negotia facer-
ant, Atheniensis vicinas illas habent civitates, quae ma-
xime et ipse a barbaris intervallo distant.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

CAPUT II.

Τούτων μὲν οὖν ἀπάντων, ὥσπερ εἶπον, νομίζω αὐτὴν τὴν χώραν εἶσαν εἶναι. Εἰ δὲ πρὸς τοῖς αὐτοφύκταις ἀγαθοῖς πρῶτον μὲν τῶν μετοίκων ἐπιμελεια γίνετο· αὕτη γὰρ ἡ πρόοδος τῶν καλλίστων ἐργῶν δοκεῖ εἶναι, ἐπεὶ αὐτοὺς τρέφοντας καὶ πολλὰ ὠφελοῦντας τὰς πόλεις οὐ λαμβάνουσιν μισθόν, ἀλλὰ μετοίκων προσφέρουσιν. (α) Ἐπιμελεια γὰρ μὴν ἥδ' ἂν ἀρκεῖν μοι δοκῇ, εἰ ἀρλούμεν μὲν ὅσα μὲδὲν ὠφελοῦντα τὴν πόλιν ἀτιμάς δοκεῖ τοῖς μετοίκους παρέχειν, ἀρλούμεν δὲ καὶ τὸ συστρατεύεσθαι ὀπλίτας μετοίκους τοῖς ἀστέσι. Μείγας μὲν γὰρ ὁ κίνδυνος αὐτῶν μέγας δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν οἰκῶν ἀπέναι. (β) Ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ πόλις γ' ἂν ὠφελῇται, εἰ οἱ πολῖται μετ' ἀλλήλων στρατεύουσιν· μάλλον ἢ εἰ συντάττοντο αὐτοὶ, ὥσπερ νῦν, Αὐδοὶ καὶ Φρύγες καὶ Σύροι καὶ ἄλλοι παντοδαποὶ βάρβαροι· πολλὰ γὰρ τοιοῦτοι τῶν μετοίκων. (γ) Πρὸς δὲ τῇ ἀγαθῇ τῇ τούτους ἐκ τοῦ συντάττεσθαι ἀρεθῇ καὶ κόσμος ἂν τῇ πόλει εἴη, εἰ δοκοῖεν Ἀθηναῖοι εἰς τὰς μάχας αὐτοῖς μάλλον πιστεύειν ἢ ἀλλοδαποῖς. (δ) Καὶ μεταδιδόντας δ' ἂν μοι δοκῶμεν τοῖς μετοίκους τῶν ὀλέων ὧν καλὸν μεταδιδόναι καὶ τοῦ ἱπποκτοῦ εὐνουστέρους ἂν ποιῆσθαι καὶ ἅμα ἱσχυροτέραν ἂν καὶ μαζῶν τὴν πόλιν ἀποδεικνύειν. (ε) Εἴτα ἐπειδὴ καὶ πολλὰ οἰκῶν ἐργαῖα εἰσὶν ἐνταῦς τῶν τεχνῶν [καὶ] οὐλομένης, εἰ ἡ πόλις διδοίη οἰκοδομησάμενος ἔγκλητθαι· οἱ ἂν αἰτρουμένοι εἴησι δοκῶσιν εἶναι, πολλὰ ἂν ὀλεμαὶ καὶ διὰ ταῦτα πλείους τε καὶ βελτίους ἀρέσθαι τῆς Ἀθηναίων οὐλομένης. (ς) Καὶ εἰ μετοικωφιλῶν γὰρ ὥσπερ ὀφθαλμοφιλῶν ἀρετὴν καθιστάμεν, καὶ τούτοις τιμὴ τις ἐπαίς ὀφείτως πλείους μετοίκους ἀποδείξαι, καὶ τοῦτο εὐνουστέρους ἂν τοῖς μετοίκους ποιῇ, καὶ ὥς τὸ εὐχεσθαι πάντες ἂν οἱ ἀπαίδες τῆς Ἀθηνῆων μετοίκους ἀρέγουντο καὶ τὰς προόδους ἂν αὐξάνειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Ὡς γὰρ μὴν καὶ ἐμπορεύεσθαι ἥδιστα τε καὶ καρδωλεωτάτῃ ἡ πόλις, νῦν ταῦτα λέξω. § Πρῶτον μὲν γὰρ δεῖπου ναυοὶ καλλίστους καὶ ασφαλιστάτους ὑποδοχὰς εἶναι, ὅπου γ' ἐστὶν εὐεργετησάντων ἡδίστος ἔκκαι χειμῶνος ἀναπαύεσθαι. (α) Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς ἐμποροῖς ἐν μὲν ταῖς πλείους τῶν πόλεων ἀντιπροτίσθαι τὴν ἀνάγκην νομίσματα γὰρ οὐ χρήσιμος εἶναι χρῶνται· ἐν δὲ ταῖς Ἀθῆναις πλείετα μὲν εἰναι ἀντεστάνειν ὧν ἂν δίδονται ἀνθρώποι, ἢν δὲ μὴ βούλονται ἀντιπροτίσθαι, καὶ οἱ ἀργύριον ἐξάγοντες καλὴν ἐμπορίαν ἐξάγουσιν. Ὅπου γὰρ ἂν πωλῶσιν αὐτὸ, πανταχοῦ πλείον τοῦ ἀργίου λαμβάνουσιν. (β) Εἰ δὲ καὶ τῇ τοῦ ἐμπορίου ἀρχῇ ἅδρα προτεθείη τις δεῖς δικαιοσύνη καὶ χρίστα διαίρησι τὴν ἀμφίλογον, ὥς μὴ ἀποκαλύσ-

· Horum igitur omnium causam, ut dixi, positam in ipso esse sedo arbitror. Quod si ad nativa bona, primum accedat inquilinorum cura: nam hic mihi proventus ex optimis esse videtur; quippe quem illi se ipsi alant, et multis commodis civitates adficiant, non tamen illam mercedem accipiunt, sed potius etiam pensioem inquilinis positam offerunt. Existimo certe curam eam suffectoram, si adimamus illa quaecumque reipublice nulli sunt usui, ac potius inquilinis infamiae notam incurrere videntur, itemque si adimamus id, quod inquilini una cum civibus armati prebent militatum censu. Etenim magnam est eorum periculum, atque magnum quiddam est ab opificio suo et domo quemque discedere. Quis etiam utile civitati facit, si potius civis soli militatum erant, quam si, quod modo fit, eorum ordinibus adiungantur Lydi, Phryges, Syri, siquae diversi graecis barbari, tuismodi plerique iuxta inquilini. Præter hoc vero bonum, quod attempta his ordinum militarium societate existeret, etiam ornamento esset civitati, si viderentur Athenienses in præstis sibi met ipsis potius fidere, quam exteris. Quod si cum inquilinis communicemus præter alia, quæ recte communicantur, etiam rei equestris usum: arbitror nos id effecturos, ut magis benevolus sim animo, et civitas viribus aegrotat majorque reddatur. Deinde quum multis urbibus intra muros arce domorum vacue siet, si decreto civitatis concederetur, ut inquilini domos sibi extractas prederent, quicumque hoc petentes digni esse viderentur: multo plures ac perstantiores etiam ab his causas arbitror expetiturus, ut Athenis habitent. Quod si etiam magistratum institueremus, qui si, pupillorum sunt custodes, ita et ipse inquilinorum custos diceretur, atque illis præmium quoddam proponeretur, quorum opera plures inquilini existerent: hoc quoque inquilinis efficeret magis benevolos, et omnes, uti quidem consentaneum est, quod quod alia civis non essent, Athenis consequi jus inquilinorum caperent, et proventus augerent.

Urbem vero hanc nostram ad exercendam mercaturam tum optatissimam esse, tum maxime quæstuosam, nunc exponam. Primum enim navibus ea pulcherrimos ac tullissimos receptus præbet, ubi licet æqualis tempestatis causa suaviter quiescere. Præterea mercatores plurimis in civitatibus commutare oneribus onera necesse est, quod nummis illis foris inutilibus utantur: Athenis vero maxima rerum est ad exportandum copia, quibus homines egent: sin onerare navem mercibus permutatis nolint, egregias avehant merces, qui argenti non avehant. Nam ubicumque tandem illud vendiderint, ubique plus recipiunt quam prius habebant. Quod si quis mercaturæ prefecto præmia proponeret, qui æquissime celestissimeque diiudicaret ea de quibus controversitur, ut non impedirentur illi, qui navigis dice-

σθαι ἀποκτείναν τὸν βουλευόμενον, πολλὸν ἂν καὶ διὰ ταῦτα πλείους τε καὶ θύοντες ἐμπορεύοντο. (4) Ἀγαθὸν δὲ καὶ καλὸν καὶ προεὐρίαις τιμᾶσθαι ἐμπόρους καὶ ναυκληγόνους, καὶ ἐπὶ ξενίᾳ γ' ἔστιν ὅτε καλεῖσθαι, οἱ ἂν δοκῶσιν ἀξιολόγους καὶ πλείους καὶ ἐμπορεύμασιν ὠφέλειν τὴν πόλιν. Ταῦτα γὰρ τιμώμενοι οὐ μόνον τοῦ κέρδους ἀλλὰ καὶ τῆς τιμῆς ἐνίκαιεν πρὸς φίλους ἐπιστεύουσαν ἂν. (5) Ὅσοι γὰρ μὴν πλείονας εἰσπράττοντο τε καὶ ἀφαινοῖντο, ὅθλον ὅτι τοσούτῳ ἂν πλείον καὶ εἰσάγοιτο καὶ ἐξάγοιτο καὶ ἐκπέμποιτο καὶ πωλοῖτο καὶ μισθοποροῖτο καὶ τελεσφοροῖτο. (6) Εἰς μὲν οὖν τὰς τοιαύτας αὐτῆς τῶν προσόδων οὐδέπω δαπανῆσαι δεῖ οὐδὲν ἀλλ' ἢ ψηφισματὰ τε φιλόνηρα καὶ ἐπιμελείας. Ὅσοι δ' ἂν ἀλλὰ δοκῶσι μοι πρόσδοι γίνεσθαι, γρητοῦσθαι δὲ ἀφορμῆς δεῖται αὐτῶν. (7) Οὐ μόνον δὲ καὶ εἰμι τὸ μὴ οὐχὶ προθύμως ἂν τοὺς πόλεις εἰς τὰ τοιαῦτα εἰσφέρειν, ἐνθυμούμενος ὡς πολλὰ μὲν εἰσφέρωνται ἢ πόλεις δὲ Ἀρχαίων ἐδοῦναι ἐπὶ Δυσσπράττου ἡγουμένου, πολλὰ δὲ ἐπὶ Ἡγησίου. (8) Ἐπίσταμαι δὲ καὶ πρῆμεις πολλὰς ἐκπινομένης σὺν πολλῇ δαπάνῃ, καὶ ταύτας γενομένης τοῦτο μὲν ἀδύνατον ὄντος εἶτα βέλτιον εἶτα κακίον ἔσται ἐκείνου δι' ὅθλου ὅτι οὐδέποτε ἀπολήφονται ἢ ἂν εἰσφέρωνται οὐδὲ μισθώσονται ἢ ἂν εἰσφέρωνται. (9) Κτῆσιν δὲ ἀπ' οὐδενὸς ἂν οὕτω καλὴν κτήσασιν ὥστερ ἀπ' οὐ ἂν προτελέσονται εἰς τὴν ἀφορμὴν· ὅ μὲν γὰρ ἂν δέκα μναὶ εἰσφορά γένηται, ὥστερ καυτὸν σκεδὸν ἐπιμακρυπτον αὐτῷ γένηται, τριώβολον τῆς ἡμέρας λαμβάνοντι· ὅ δέ γ' ἂν πάντα μναὶ, πλείον ἢ ἐπιτρίτον. (10) Οἱ δὲ γὰρ πλείους Ἀθηναίων πλείονα λήφοντες κατ' ἐκαστὸν ἢ ὅσα ἂν εἰσφέρωνται. Οἱ γὰρ μναὶ προτελέσαντες ἑγγὺς δύο μναὶ πρόσδοτον ἔχουσι, καὶ ταῦτα ἐν πόλει, ἢ δοκαὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀσφαλίστατον τε καὶ πολυχρόνιωτάτων εἶναι. (11) Οἷμας δὲ ἔγωγε, εἰ μέλλοιεν ἀναγραφῆσθαι εἰσγέται εἰς τὸν ἀπαιτὸν χρόνον, καὶ ἔξουσις ἂν πολλοὺς εἰσενεγκεῖν, ἔστι δὲ ἕως καὶ πλείους τῆς ἀναγραφῆς ὀρεγομένης. Ἐλπίσω δὲ καὶ βασιλεὺς ἂν τινος καὶ τυράννου καὶ σατράπης ἐπιθυμῶσαι μετασχεῖν ταύτης τῆς χάριτος.

12. Ὅποτε γὰρ μὴν ἀφορμὴν ὑπάρχει, καλὸν μὲν καὶ ἀγαθὸν ναυκληγόνους οἰκοδομεῖν καταγόμεναι περὶ λιμένας πρὸς τοὺς ὑπάρχοντες, καλὸν δὲ καὶ ἐμπόρους ἐπὶ προσήκοντας τόπους ὧν τε καὶ πρᾶσαι, καὶ τοὺς εἰσπράττοντας δι' ἐπινοίας καταγόμεναι. (13) Εἰ δὲ καὶ τοὺς ἀγοράστους οἰκίσαι τε καὶ πωλητῆρας κατασκευασθεῖν καὶ ἐν Παιραικῇ καὶ ἐν τῇ ἑστίᾳ, ὅσα τ' ἂν κόσμος εἴη τῇ πόλει καὶ πολλὰ ἂν ἀπὸ τούτων πρόσδοι γένοιτο. (14) Ἀγαθὸν δὲ μοι δοκεῖ εἶναι Παιραικῇ καὶ ἐπὶ ἑστίᾳ τριήρεις δημόσιαι ἢ πόλεις κέκτεται, ὅστω καὶ ὁλοκάτας δημόσιας δυνατὸν ἂν γένοιτο κτήσασθαι, καὶ ταύτας ἐκμισθῶν ἐπ' ἑγγυρτίῳ ὥστερ καὶ τὰλλα θελήσῃ. Εἰ γὰρ καὶ τοῦτο ὅσον τε ἂν φανεῖν, πολλὰ ἂν καὶ ἀπὸ τούτων πρόσδοι γένοιτο.

dere volent: etiam hanc ob causam longe phures, et quidem libentius hic negotiantur. Esset etiam tum utilitatem honestam, mercatores et sauciores loco magis honorato in concessibus ornari, atque illos etiam ad hospitali necessitudinem invitari, qui navibus ac mercibus egregie civitati prodesset videretur. Hoc enim honore adfecti, non tam questus quam honoris causa redire ad amicos properarent. Enimvero quo phures in urbem admitterentur, Athenasque venirent, eo plus mercium importaretur, exportaretur, emitteretur, venderetur, mercedis, tributis penderetur. Nec ad huc proventus incrementa sumptus ulli requiruntur, praeter decreta humanitatis plena, et ipsam diligentiam. Quotquot autem proventus alios nobis accedere posse puto, ad eos impensis opus fore animadvertio. Neque tamen despero, quia cives pertubenter ad has collaturi sint, quam mecum cogito, civitatem hanc multatissimam, quoniam J. Y. alitrato duce opem Arcadibus ferret, multa item, dote Hegesilao. Scio item, saepenumero triremes magno sumptu emissas esse, quum quidem illis effectus esset obscurum, utrum id profuturum potius quam obfuturum esset, minime mihi dubitaretur, nunquam recepturos que contulissent, nec participes futurorum eorum que contribuisent. Neque vero tam egregium aliunde lucrum paraverint, quam ex illis ipsis in que facie prius impense fuerint. Etiam qui decem minas contribueret, velut in naves, si fore aliquantulum reddit, triebolum per singulas dies recipienti; qui vero quinque minas, amplius acquiritur. Plurimi autem Athenienses quotannis plura recepturi essent, quam contribuisent. Nam qui minam prius expenderat, prope duarum minarum proventus habituri sunt, et cum quidem in urbe, quod humane in rebus utilissimum esse maximeque durable videtur. Atque arbitror eundem, si literis mandaturi essemus eorum nomina, qui beneficium reipublicae praestitissent, ad omnem posteritatem: etiam multos hostes contributuros, et quidem urbes quoque nonnullas, ut monumentis litterarum inserarunt expentibus. Quin etiam reges quosdam, et tyrannos, et satrapas fore spero, qui desideraturi sint, ut huius beneficii participes fiant.

Ceterum ubi iam subsidium comparatum erit, bonum atque utile fuerit, naviculis diversoria quaedam, praeter illa que iam facta sunt, extrui ipsos portus; bonum item mercatoribus ad loca emptioni ac venditioni opportuna, denique publica diversoria in urbem venientibus assignari. Quod si etiam fundiasterioribus habitationes et tabernae vendendis mercibus idoneum tum in Piraeo tum in urbe pararentur, simul id et civitati ornamenentum foret, et multum proventus inde perciperentur. Videtur etiam mihi conducere, ut periculum fiat, num, quemadmodum triremes publicas habet civitas, ita etiam onerarias naves publicas parare possit, ut eas acceptis fidejussoribus locet, velut alia quoque publica. Nam si hoc fieri posse videretur, magnus etiam hinc proventus accederet.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

CAPUT IV.

✕ Τὰ γε μὴν ἀργυρία εἰ κατασκευασθήσιν ὡς θεῖ, πάμπαν ἂν νομίμῳ χρηματὶ εἰς αὐτῶν καὶ ἀνὰ τῶν ἄλλων προσέχων γινόμενα. Βούληται δὲ καὶ τοῖς μὴ εἰδότες τὴν τούτων δύναμιν ἀνέλυσαν ταύτην γὰρ γινώσκοντες καὶ ὅπως χρῆσθαι δεῖ αὐτοὺς ἀμεινον ἂν βουλεύοντο. (α) Οὐκοῦν δεῖ μὴ πᾶν παλαιὰ ἐργαῖα ἔστι πᾶσι συμβεῖ οὐδὲς γούν οὐδὲ πειράται λόγῳ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἰσχυρῆσθαι. Οὕτω δὲ παλὰ δροσομένης τε καὶ ἐκφρομένης τῆς ἀργυρίας κατανοήσατε τί μέρος οἱ ἐκτελεζόμενοι σαρκοὶ τῶν αὐτοῦν τε καὶ ὑπεργύρων λόγων. (β) Οὐδὲ μὲν δ' ἀργυρίας τόπος εἰς μείον τι συσταλλόμενος ἀλλ' ἀεὶ ἐπὶ πλείον ἑκταυμένως φανερός ἐστιν. Ἐν ᾧ γε μὴν χρόνῳ οἱ πλείστοι ἄνθρωποι ἐγένοντο ἐν αὐτοῖς, οὐδὲς πάντως ἔργον ἠπόρησαν, ἀλλ' ἀεὶ τὰ ἔργα τῶν ἐργαζομένων περὶεν. (γ) Καὶ νῦν δὲ εἰ κακῆμενοι ἐν τοῖς μετάλλοις ἀνὰ πόδα πῶδες τοῦ πλέθους ἀρκεῖται, ἀλλ' ἀεὶ προσκρίττει ὅπως ἂν πλείονα ὀνύται. Καὶ γὰρ οὗ ἔστιν μὴν ἄλλοι δροσισμοὶ καὶ ζεῦσιν, ἀλλὰ ὅλα καὶ τὰ χρηματὰ εὐρύσσονται, ὅταν δὲ πολλοὶ, πολλὰ καὶ τῆ ἀργυρίας ἀναρπάζονται, ὅταν ἐν μένῳ τούτῳ ἂν ἐργαζομένων γίνονται, ὅταν οὐδὲ πῶδες τοῖς ἐπισκευαζομένοις. (δ) Ἐπὶ δὲ οἱ μὴ ἀργυρῶς κακῆμενοι πάντες ἔχοντες ἐν εἰσέξει ὅπως ζεύγῃ ἀρκεῖ εἰς τὸ χωρίον καὶ ὅπως ἐργάζονται. ἦν δ' ἐπὶ πλείον τῶν ἱκανῶν ἱεράλλη τις, ζεῦσιν λογιζόμενοι ἐν δὲ τοῖς ἀργυρείοις ἔργος πάντας οὗ ἔστιν ἐνδείσθαι ἔργασι. (ε) Καὶ γὰρ οὐχ ὥστερ' ὅταν πολλοὶ οἱ χαλκοῦντες γίνονται, ἄξιον γινώσκοντες τῶν χαλκοῦτων ἔργων καταλύονται οἱ χαλκοῦται, καὶ οἱ σιδηρεῖς γε ὁμοῦτως καὶ ὅταν γε πολλὸς σίτος καὶ οἶνος γίνηται, ἄξιον ὅταν τῶν καρπῶν γίνονται, ἄξιον αἱ γαίαι γίνονται, ὅταν πολλοὶ ἀφίμενοι τοῦ τῆν γῆν ἐργάζεσθαι ἐπ' ἡμπορίας καὶ καπηλείας καὶ τακισμοῖς τρέπονται ἀργυρίας δὲ ὅση ἂν πλείον φένηται καὶ ἀργύριον πλείον γίνηται, τοσούτῳ πλείονες ἐπὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἔρχονται. (ς) Καὶ γὰρ οὗ ἐπιπλεῖ μὲν ἐπαυδὸν ἱκανὰ τε κτήματα τῇ οἰκίᾳ, οὐ μὲν δὲ προκοποῦνται ἀργύριον δὲ οὐδὲς τῶ οὕτω πολλὸ ἐκτίσασθαι ὅταν μὴ εἰ προσδεῖσθαι ἀλλ' ἦν τισι γίνηται παμχαλκίς, τὸ περισσὺν κατ' ὀφείλοντες οὐδὲν ἔχοντες ἔχονται ἢ χρῶμενοι αὐτοῖ. (ζ) Καὶ μὲν ὅταν γε εὐ πράττωσι αἱ πόλεις, ἡγεῖται οἱ δύνανται ἀργυρίου δύνανται. Οἱ μὲν γὰρ ἀνδρες ἀμὲρ ὅλα τε καλὰ καὶ ἱκανὰ ἀγαθὰ καὶ οἰκίας καὶ κατασκευὰς μεγαλοπρεπεῖς βούλονται δαπανᾶν, αἱ δὲ γυναῖκες εἰς ἐσθλὰ πολυτελῆ καὶ χρυσῶν κόσμον τρέπονται. (η) Ὅταν τε εὖ νοσήσιν πόλεις ἢ ἀπορίας καρπῶν ἢ πολέμου, ἔτι καὶ πολλὸ μᾶλλον ἀργυρὸς τῆς γῆς γινώσκοντες καὶ εἰς ἐπιτέλειαν καὶ εἰς ἐπικουρίαν νομίσματος δύνανται. (θ) Εἰ δὲ τις φήσῃ καὶ χρυσὸν μὴδὲν ἔχον χρησίμῳ εἶναι ἢ ἀργύριον, τοῦτο μὲν οὐκ ἀντιέγω, δέον μὲν οἷός ἐστι καὶ χρυσῶν ὅταν πολλὰ παραπληῖ, αὐτὸ μὲν ἀμείωρον γίνονται, τὸ δὲ ἀργύριον τιμιώτερον πάλιν. (ι) Ταῦτα μὲν

Præterea si argenti fodine instruerentur ita ut debent, existimarem ex his insignior pecunie vix præter fructus ceteros provenirent. Luliet autem ignis quæ potissimum vis atque commoditas earum qd expungere; qua cogita, rectius etiam iniiri a vobis ratio poterit, quo pacto sit eis utendum. Ignotum autem nemini est, inde ab antiquis æquæ temporibus operam his datam esse; jisque ne conatur quidem indicare quisquam a quo tempore coepisse sint. Quam autem hoc modo jam antiquitus argentifera terra fodiatur et egeratur, velim consideretis, quanta pars sint ejeti hactenus acervi colligi sponte nascentium, quique subargentei sunt. Neque locum illum argento abundantem diminui constat, sed atylius semper extendi. Quo etiam tempore maxima hominum in eis copia fuit, nemini etiam defuit quod ageret, sed semper ea quæ agenda erant, operarum numerum superabant. Et nunc quoque illicum qui in metallis habent mancipia, nemo diminui numerum, sed quam potest plurima acquirit. Etenim quam pauci fodiant et huerunt, etiam pauci, ut equidem arbitror, pes reperitur; sin multi, multis paribus copiosior argenti materies prodit. Quo fit, ut hoc solo opere omnium quæ equidem sciam, nemo fabricas novas instituentibus invidet. Præterea qui agros possident, norunt omnes dicere, quot jumentorum joga, quot operarii ad fundum colendum satis sint; ac si plures, quam sufficiant, adhibeantur, hoc ipsum in damno ponunt. At in his erudi argenti operibus omnes operarii egere dicunt. Nec enim hic idem scidit, quod in artificum rariorum copia, nihil quum facta ex ree opera villi venduntur, evenit fortune horum solent, et ferrariorum similiter; itemque ubi magna frumenti vinique copia provenit, fructibus villi venentibus, agrorum culture sunt inutilis, adeo quidem, ut moliti relicta soli cultione ad mercaturam, ad cauponariam, ad usuras ac convertant. Verum argenti materies quanto copiosior extiterit, et argenti plus fuerit, tanto plures ad hoc opus se conferre solent. Etenim suppellectili familie necessaria comparata, non multum ulterius coemari solet: at argenti nemo adhuc tam multum habuit, ut nihil amplius requireret; sed si qui permultum nacti fuerint, quot redndat, defodiant; quo quidem non minus delectantur, quam si eo uterentur. Quin etiam quum civitates secunda obtuler fortuna, tam civibus maxime argesto est opus. Viri enim in arma elegantia, et generosos equos, in ædes et structuras magnificas pecuniam impendere volunt; mulieres vero ad cultum sumptuosum, et mundum aureum animos adjuvant. Rursus quum civitates caritate ænonne laborant, aut bello, quia terra nullo cultu adhibito otiosa est, multo magis tum ad comestatum tum ad auxiliarias copias ænonne requirunt. Quod si quis dixerit, aurum oñlio esse minus nñle quam argentum, huic non repugnabo; illud tamen scio, quod etiam aurum, si magna ejus esse copia videatur, minoris esse solet æstimatoni, et argentum reddit pretiosius. Atque jure a

ὡν ἐβέβαια τούτου ἕνεκα θύως θαρσύνοντες μὲν δευ-
πλείστους ἀνθρώπους ἐπὶ τὰ ἀργυρεῖα θύομεν, θαρ-
σύνοντες δὲ κατασκευάζομεν ἐν αὐτοῖς, ὥς οὐτε ἐπιλεί-
ψουσης ποτὶ ἀργυρεῖδος οὐτε τοῦ ἀργυρίου ἀέμου ποτὶ
ἐλασμοῦ. (12) Δακτεῖ δὲ μοι καὶ ἡ πόλις προτέρα ἐμοῦ
ταῦτα ἐνομαίνει. Παρέχει γοῦν ἐπὶ ἱστορίῃ καὶ τῶν
ἑῶνων τοῦ βουλευμένῳ ἐργάζεσθαι ἐν τοῖς μετάλλοις.)

13. Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον περὶ τῆς προσφῆς εἴπω,
νῦν διηγήσομαι ὥς κατασκευάζοντα τὰ ἀργυρεῖα ὠρε-
λιμώσεται ἂν αἷ τῇ πόλει. Ἀπ' αὐτῶν μὲν τῶν ἐργω-
ν ἀπ' ὧν μάλιστα λέγειν οὐδὲν τι ἀξίω θαυμάζεσθαι ὥς
δοκίμαστον τι εἰσπραχθεῖς. Τὰ μὲν γὰρ ὧν λέξω καὶ
νῦν εἰσι πάντες ὁρῶμεν, τὰ δὲ παροχόμενα τῶν πραγμά-
των κατὰ ταῦτα αὐτὸ ἀκούομεν. (14) Τῆς μὲν τοῦ πόλεως
πένης ὄξυν θανάμεισι τὸ αἰσθανομένῳ πολλοὺς πλου-
τιζομένους ἐξ αὐτῆς ἰδιώτας μὴ μιμεῖσθαι τούτους.
Ἡδὲ καὶ μὲν γὰρ δέητος ὥς μεμνημένοι ἀπαιτούμεν ὅτι
Νικίας ποτὶ δὲ Νικηράτῳ ἐκτίσται ἐν τοῖς ἀργυρεῖοις
χάλας ἀνθρώπων, ὅς ἐκείνος Σωσίε τῷ Θρακί ἔτα-
μιθουσαν, ἐρ' ὃ ὁλοῦν μὲν ἀτὰρ ἐκείστου τῆς ἡμέρας
ἀποκρίνοιναι, τὸν δ' ἀρῶμεν ἰσχυρὰ ἐλ περὶ γέν. (15)
Ἐγένετο δὲ καὶ Ἱππονίκῳ ἑκατόντα ἀνδράποδα κατὰ
τὸν αὐτὸν τρόπον τούτων ἐκδοσόμενα, ἃ προσέφερε μᾶλλον
ἀτὰρ τῆς ἡμέρας Φιλημονίδῃ δὲ τριακόντα ἡμικαίον-
δολοὺς δὲ γε ὥς οἰομαι δύναμις ἐκείστου ἐπὶ πέρχεν. (16)
Ἄτερ τι τὰ παλαιὰ δεῖ λέγειν; καὶ γὰρ νῦν πολλοὶ αἰσιν
ἐν τοῖς ἀργυρεῖοις ἀνθρώποις ἀκρίστοι ἐκδοσόμενοι. (17)
Παρανομήων γε μὴν ὧν λέγω τούτ' ἂν μόνον καὶ νῦν
γίνονται εἰ ὥστε οἱ ἰδιῶται κτησάμενοι ἀνδράποδα πρόσ-
δοτον αἰένως κατισχύουσιν αἰσιν, οὕτως καὶ ἡ πόλις
κτῶν δαμάσια ἀνδράποδα, ὧς γίνονται τρία ἐκίστω
Ἀθηναίων. (18) Εἰ δὲ δυνατόν τι γένοιτο κατὰ τὸν
αὐτὸν δ σκοπεῖν ὁ βουλούμενος κερταῖν. Οὐκοῦν τιμὴν
μὲν ἀνθρώπων εὐθελος ὅτι πολλὸν ἂν τὸ δημοσίον δύ-
ναιτο ἡ οἱ ἰδιῶται παρασκευάσασθαι. Τῇ γε μὴν βουλῇ
βῆθαι καὶ κηρύττει ἀγῶν τὸν βουλούμενον ἀνδράποδα
καὶ τὰ προσχεθέντα πρᾶσθαι. (19) Ἐπειδὴ δὲ ὠνη-
θῇ, τί ἂν ἦτον μισθοῦ τοῦ παρὰ τοῦ δημοσίου ἢ παρὰ
τοῦ ἰδιώτου, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς μέλλων εἶναι; μισθοῦνται
γοῦν καὶ ταμῆν καὶ ἱερὰ καὶ οἰκίας καὶ τέλη ὠνοῦνται
παρὰ τῆς πόλεως. (20) Ὅπως γε μὴν τὰ ὠνηθέντα
σώζεται, τῷ δημοσίῳ ἐστὶ λαμβάνειν ἐγγύως παρὰ
τῶν μισθομένων, ὥστε καὶ παρὰ τῶν ὠνομένων τὰ
τέλη. Ἀλλὰ μὴ καὶ ἀδικήσῃ γε βῆθαι τὸ τέλος πρᾶ-
μῆν ἢ τῷ ἀνδράποδα μισθομένῳ. (21) Ἀργύριον
μὲν γὰρ πῶς καὶ χωρὶς αἰνῶν ἂν τὸ δημοσίον ἐξαγώ-
μενον, ὁμοίως τοῦ ἰδίου ὄντος αὐτῷ; ἀνδράποδα δὲ σε-
πτασμένα τῷ δημοσίῳ σημάτων καὶ προσκαμένης
χρημῆς τῷ τι πωλοῦνται καὶ τῷ εἰσγόντι, πῶς ἂν τις ταῦτα
κλέψῃ; Οὐκοῦν μέγρι μὲν τούτου δυνατόν φανταίται
τῷ πᾶσι εἶναι τὸ ἀνθρώπου καὶ κτήσασθαι καὶ ψάλα-
σαι. (22) Εἰ δ' αὖ τις τούτ' ἐνθυμείται ὥς ἐπειδὴ
πολλοὶ ἐργάται γίνονται, πολλοὶ φανόυνται καὶ οἱ μι-
σθωσόμενοι, ἐκείνο κατανοήσας θαρβέτω ὅτι πολλοὶ

me idcirco explicata sunt, ut scilicet quæplurimos homines
in argenti fodinis mittamus, atque illic subterraneas hasas
dubitanter, quom-neque argentifera terra deficiatur, neque
futurum sit, ut argentum ullo unquam tempore villescat.
Videtur autem mihi civitas ipsa hæc ante nos perspexisse.
Nam peregrinis atque, si qui velint, excolendis metalla po-
testatem facit æquali cum civibus pensione.

Ut autem apertius de eo victu loquar, nunc exponam,
quomodo instantate argenti fodina civitati possint esse
utilissimas. Nec ex his, quæ dicturus sum, ullam quæro
mei admirationem, quasi aliquid difficile repertu invenirem.
Nam quæ dicturus sum, partim etiam nunc omnes ceru-
mus; partim vero eadem ratione præterita ac habuisse au-
dimus. Illud admodum admiratione dignum est, quod
quum sentiat civitas multos privatos ex ipsa locupletatos
esse, tales non imitetur. Jampridem enim illi de nobis,
quibus ea res curæ fuit, audivimus Nisiam Nicerati filium
in argenti fodinis mille homines habuisse, quos Sosie Thraci
locarit, qui ultra impensas obolom pro singulis quotidie
persolveret, numerumque semper parem exhibuisse. Fue-
runt etiam Hipponico sexcenta mancipia eodem isto modo
elecata, quæ quotidie totam hæbant ultra impensas: et
Philemouidi mancipia trecenta minus emississe; aliis, opinor,
ut cuique facultates suppetebant. Sed quid necesse est
vetera commemorare, quum et hoc tempore multi sint ho-
mines in argenti fodinis ista ratione locati? Et hæc quidem,
quæ a me dicuntur, si peragerentur, illud tantum novi fieret,
ut quemadmodum privati comparatis mancipiis proventum
sibi perennem adquisiverint, ita coemeret et ipsa civitas
mancipia publica, donec unicuique Atheniensium tria consti-
tuerent. An hæc autem, quæ dicimus, fieri possint, necum
de singulis cogitans qui volet iudicet. Hoc quidem plane
perspicuum est, posse publicum ærarium facilis privatis
pretium mancipiorum cogere. Senatui quidem certe facile
est, per pretionem edicere, ut qui volet, adhuc aut sua man-
cipia, atque ita quæ obleta fuerint, pretio redimant. Post-
eaquam autem coempta fuerint, cur aliquis mians velit a
republica conducere, quam a privato, quum hisdem condi-
tionibus obtuleris sit? Conducunt enim a republica lucos,
sacra, domos, et ab eadem vectigalis redimunt. Ut autem
redemptæ res salvæ sint, licet ærario fideiorem a con-
ductoribus accipere, quemadmodum etiam ab his qui vectigalia
redimunt. Immo vero facilius est emptori vectigalis frandare,
quam conductori mancipiorum. Nam quo pacto deprehen-
dere quis possit argentum publicum aversere, quum sit
hæc simile privatum? Mancipis vero signo publico notata, si
pena constituta sit et vendendi et exportandi, quomodo in-
debet furto possint? Atque hæcenus civitates et comparare
hujusmodi homines, et conservare posse patet. Contra
si quis cogitet, existentibus multis operariis, exitibus etiam
multis, qui mancipia locare velint, illud animadvertat et
confidat fore ut multi jam mancipiis instructi, alios insuper

μὴν τῶν κατασκευασμένων προκομισθῆναι τοὺς ἀκατασκευασμένους, πολλὰ γὰρ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα, πολλοὶ δ' αἰεὶ καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς ἔργοις γρηραπύοντων, πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι Ἀθηναῖοι τε καὶ ἔξωθεν οἱ τῷ ποίματι μὲν ὄντες βούλονται ἂν οὕτως ζῶναι, ἂν ἐργασθῶσι, τῇ δὲ γυναικὶ κατασκευασμένοις κείνοις ἂν τὰ ἐπιτηδεύματα παραίρουντο. (25) Ἦν γε μέντοι τὸ πρῶτον συστῆ διακρίσις καὶ χίλις ἀνδράποδα, εἰσὸς ἦεν ἀπ' αὐτῆς τῆς προόδου ἐν ἑτασι πάντα ἢ ἔξ μὴ μείων αὐτῇ ἐξακισχύλιον γινέσθαι. Ἀπὸ γε μὴν τούτου τοῦ ἀριθμοῦ ἦν δοθέν ἐκαστος ἀτελὲς τῆς ἡμέρας φέρει, ἢ μὴ πρόσθεος. Ἐξήκοντα ταλάντα τοῦ ἐπιστοῦ. (26) Ἀπὸ δὲ τούτων ἅκ' εἰς ἄλλα ἀνδράποδα τηρεῖται εἰκοσι, τοῖς τεσσάρωντα ἥδη ἔξισται τῇ πολὺν χρῆσθαι εἰς ἄλλο ὅτι, ἂν ὀφρ. Ὅταν δὲ γε μούρις ἀναπληρωθῇ, ἑκατὼν ταλάντα ἢ πρόσθεος ἔσται. (27) Ὅτι δὲ ἔξισται πολλὰ τέλεια τούτων μακροχρόστιον ἂν μοι εἴ τῶς ἐπὶ εἰσι τῶν μεμημένον ὄντων τὸ τέλος εὐρίσκει τῶν ἀνδράποδων πρὸ τῶν ἐν ἀκαλείαις. Μακροχρόστι δὲ καλεῖται ὅτι ἐργασμῶν ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἀργυρείοις ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ἀναριθμήτων νῦν οὐδὲν διαφέρει τὰ ἀργυρεῖα ἢ ἂ οὐ πρόγονοι ἤσαν ὄντα ἐμνημόνευσαν αὐτὰ. (28) Καὶ τὰ νῦν δὲ γινόμενα πάντα μακροχρόστι ὅτι οὐκ ἂν ποτὶ πλείω ἀνδράποδα ἔχει γίνεσθαι ἢ ὧν ἐν τὰ ἔργα δέχεται. Ὅτε γὰρ βάθος πέρας οὕτω ὑποσώμενοι οἱ δρῦντοντες εὐρίσκουσι. (29) Καὶ μὴ κανωτομοῖεν γε οὐδὲν ἔστιν ἔρεσι νῦν ἢ πρότερον. Οὐ τούτων οὐδ' αἰεὶν ἂν ἔχει εἰδὸς οὐδέ τις πότιον ἐν τοῖς κατατεταγμένους πλείων ἀργυρίων ἢ ἐν τοῖς ἀκατατεταγμένοις. (30) Τί δὲτα, φασὶν ἂν τις, οὐ καὶ νῦν, ὥσπερ ἐμπροσθεν, πολλοὶ κανωτομοῦσιν; Ὅτι πενιέστεροι μὲν εἰσιν οἱ περὶ τὰ μέταλλα νειοὶ γὰρ πλείω κατασκευάζονται κίνδυνος δὲ μέγας τῇ κανωτομοῦντι. (31) Ὁ μὲν γὰρ εὐρὴν ἀγαθὴν ἐργασίαν κλειόσις γίγνεται ὃ δὲ μὴ εὐρὴν πάντα ἀπολλύντων ὅσα ἂν δαπανήσῃ. Εἰς τοῦτον οὖν τὸν κίνδυνον οὐ μέλα πῶς ἐβλήσονται οἱ νῦν λέναι. (32) Ἐγὼ μὲντοι ἔχειν μοι δοκῶ καὶ περὶ τούτου συμβουλευσθαι ὥς ἂν ἀσφαλίστατα κανωτομοῖτο. Εἰσι μὲν γὰρ διήκων Ἀθηναίων δέκα μυριάς εἰ δ' ἡ πόλις δοίη ἐκάστη αὐτῶν ἴσα ἀνδράποδα, εἰ δὲ κοινοποιήσανται τὴν τύχην κανωτομοῖεν, οὕτως ἂν, εἰ μὴ εὐροί, πάσις ἂν λυσitelὲς ἀποδείξουν. (33) εἰ δὲ δύο ἢ τρεῖς ἢ τέτταρες ἢ αἱ ἡμισυαὶ εὐροῖεν, ὅθλον ὅτι λυσitelὲς ὄντων ἂν τὰ ἔργα ταῦτα γίγνεται. Τό γε μὴν πάσις ἀποτρίβει αὐδονὶ τῶν παραληλυθῶτων δοκάς. (34) Ὅθεν τε δὴ οὕτω καὶ ἰδιώτης συνιστάμενος καὶ κοινοποιήσας τὴν τύχην ἀσφαλίστατον κινδυνεύει. Μηδὲν μὲντοι τοῦτο φοβέσθαι ὡς ἢ τὸ δημόσιον αὐτῷ κατασκευαζόμενον παραληλυθῶσι τοῖς ἰδιώταις ἢ οἱ ἰδιῶται τὸ δημόσιον ἀλλ' ὥσπερ σύμμαχοι ἂν ὅσῃ πλείους συνῶσιν, ἰσχυροτέρους ἀλλήλους ποιοῦσιν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀργυρείοις ὅσπερ ἂν πλείους ἐργάζωνται, τοσῷ πλείονα τὰγαθὰ εὐρήσουσι τε καὶ πορίσωνται. (35) Καὶ ἐμοὶ μὲν δὲ ἀρετὴ ὡς ἂν ἡγεσμαι κατασκευαστέσης τῆς πόλεως ἰκανὴν ἂν πᾶσιν Ἀθηναίοις τροφὴν ἀπὸ κοινῆς γινέσθαι.

RECTOR.

homines publicos conducant (nam magis sunt opum facultates), et multi eorum in ipsis operibus senescant, et multi quoque alii tum Athenienses, tum peregrini Asia, qui corpore quidem nec velint nec possint opus facere, sed animi tamen adhibita cura, libenter necessaria sibi adquisiverint. Itaque si primum cingantur mille ducenta manciple, consilii potest, intra quinque annos, aut sex, de hoc ipso proventus civitatem non pauciora sex milibus habituram. Jam ex hoc numero, si ebolum unusquisque diebus singulis immunitatem afferat, sexaginta talentorum proventus annuus erit. Ex his autem si viginti talenta in alia manciple impendantur, reliqua quadraginta, prout res postulabit, in aliam aliquam usum conferre civitati licebit. Quamvis numerus sed decem milia excreverit, jam penum talentorum proventus existet. Verum longe plus accepturam rempublicam, testes quibus esse possunt, si qui sunt ad hoc, qui meminere, quanti venderentur vectigalia ex manciple ante res ad Decretum gestas. Illud quoque testimonio est, quod quum innumerabiles omni tempore in argenti fodinis opus fecerint, nihil hoc laudem ab illis hoc tempore differunt, quare mentionem majores nostri fecerunt. Et ex quidem, que nunc sunt, omnia testantur, nunquam plura manciple illic esse posse, quam ipsa requirant opera. Nec enim illi, qui fodiant, vel profundatis vel tuniculorum finem inveniunt. Atqui licet hoc tempore nihil minus novum opus facere quam prius. Neque quisquam certo se scire possit dicere, num in locis hactenus excisus plus argenteæ materiæ sit, an in necdum appetit: Cur igitur, dicat aliquis, non nunc etiam, sicut antea, multi novum opus faciant? Quia pauperiores sunt qui res metallicas faciunt, non ita pridem instaurari coepta. Operis etiam novi adgressio admodum periculosa est. Nam qui fructuosum opus excolendum invenit, dives efficitur; qui non invenit, ei sumptus impensæ perunt. Itaque periculum illud non admodum adire hujus ætatis homines volunt. Ego tamen habere mihi videor quoddam consilium in hoc quoque negotio, quomodo novum opus tutissime institatur. Athenis enim decem sunt tribus; quarum cuique si civitas parva mancipleiorum numerum concederet, ipsæ vero communi fortassis novum opus adgrederentur: ita fieret, ut inventum ab una quidpiam universis utilitatem exhiberet: sin due, aut tres, aut quatuor, aut etiam dimidia pars tribuum inveniret, hand dubio majores ex ejusmodi operibus milites caperentur. Omnes enim spe sua frustrari, præteritorum exemplo caret. Possent etiam privati eadem ratione se coniungendo et consociando, fortissimè tutius periclitari. Neque vero metuendum potestis, ne vel sacris ita constitutis privatis luetat, vel privati fisco; nec se metuo firmiores reddunt, nec in argenti fodinis quo plures erunt qui faciant opus, eo plus honorum et reperiet et reportabunt. Sic a me expositam, qua ratione constituta republica, universis Atheniensibus de publico ad victum necessaria suppeditari posse arbitror.

α. Εἰ δὲ τινες λογισμένοι παμπόλλης ἂν εἶναι ἀπορ-
μῆς εἰς ταῦτα πάντα οὐκ ἔχουσιν ἱκανὰ ἂν ποτε γρη-
ματὰ εἰσενεχθῆναι, μηδ' οὕτως ἀπορροῦνται. (35) Οὐ
γὰρ οὕτως ἔχει ὡς ἀνάγκη ἅμα πάντα ταῦτα γίνεσθαι,
ἢ μηδὲν ὁρεῖσθαι αὐτῶν εἶναι· ἀλλ' ὅπως ἂν ἡ οἰκοδο-
μῆς ἡ ναυπηγῆς ἢ ἀνδράποδα ἀνῶνται, εὐδὲς ταῦτα
ἐν ὁρεῖσθαι ἔσται. (36) Ἀλλὰ μὴ καὶ τῆς γε συμ-
φοροῦντος τὸ κατὰ μέρος ἢ τὸ ἅμα πάντα πράττεσθαι.
Οἰκοδομοῦντας μὲν γὰρ ὑβρίους πολυτελέστερον ἂν καὶ
κακίους ἢ κατὰ μέρος ἀποτελομένους ἀνδράποδα δὲ παμ-
πληθεῖς ζητοῦντας ἀναγκαζομένους ἂν καὶ χειρὰ καὶ τι-
μίοντα ἀνέλθαι. (37) Κατὰ γε μὴν τὸ δυνατόν
πρᾶσσοντας τὰ μὲν καλῶς γνωσθέντα καὶ αὐτοὺς ἂν
ἀνίσταμεν· εἰ δὲ τι ἄκαρτῶς, ἀπεγοιμῶμεν ἂν αὐτοῦ.
(38) Ἐπὶ δὲ πάντων ἅμα γυμνομένων, τῆς ἂν ἀπαντα
δοῖ ἐκπορεύεσθαι· εἰ δὲ τὰ μὲν παραινῶ, τὰ δὲ μὲλ-
λοι, ἢ ὑπερέχουσα πρόσοδος τὸ ἐπιτίθειν συγκατα-
σκευάζει ἂν. (39) Ὅ δὲ ἴσους φοβερώτατον δοκεῖ πᾶσιν
εἶναι, μὴ εἰ ἄγαν πολλὰ κτήσαιο ἢ πολὺς ἀνδράποδα,
ὑπερμυνοῦν τὰ ἔργα, καὶ τούτων τοῦ φόβου ἀπῆλλα-
γμένοι ἂν εἴημεν, εἰ μὴ πλείονος ἀνθρώπου ἢ θεοῦ
αὐτὰ τὰ ἔργα προκρίναι κατ' ἐναυτὸν ἐμβαλοῦμεν.
(40) Οὕτως ἐμοὶ γε δοκεῖ, ἔφη βέλτερον, ταύτη καὶ ἀρι-
στον εἶναι ταῦτα πράττειν. Εἰ δ' αὖ διὰ τὰς ἐν τῇ
νῦν πολέμῳ γεγενημένας εἰσροὰς νομίζω ἂν μὴ
δοῦναι δύνασθαι εἰσενεχθῆναι, ἡμεῖς δ' ὅσα μὲν πρὸ τῆς
εἰρήνης γρημάτα εὐρίσκει τὰ τέλη, ἀπὸ τούτων καὶ
τὸ ἐπὶν ἔτος διοικεῖται τὴν πόλιν· ὅσα δ' ἂν ἐκπορεύσκη
διὰ τὸ τὸ εἰρήνην εἶναι καὶ διὰ τὸ διαπραγνεῖσθαι με-
τοίκους καὶ ἐμπόρους καὶ διὰ τὸ πλείονος συναγειρο-
μένων ἀνθρώπων πλείω εἰσάγεσθαι καὶ ἐξάγεσθαι καὶ
διὰ τὸ ἐν λιμένι καὶ τὰς ἀγορὰς αὐξάνεσθαι, ταῦτα
λαμβάνοντες κατασκευάσασθαι ὡς ἂν πλείστα πρόσοδος
γίγνηται. (41) Εἰ δὲ τινες αὐτοὺς οὐδύνουνται μὴ ματαῖα
ἂν γένοιτο αὐτῇ ἡ κατασκευὴ, εἰ πόλεμος ἐγερθεῖ,
ἐννοησάτω ὅτι τούτων γυμνομένων πολλὸ φοβερώτερος
ὁ πόλεμος τοῖς ἐπιμέρουσιν ἢ τῇ πόλει. (42) Τί γὰρ
δὴ εἰς πολέμον κτήμα γρημωτέρων ἀνθρώπων; πολλὰς
μὲν γὰρ ναὺς πληροῦν ἱκανοὶ ἂν εἴεν δημοσίαι· πολλοὶ
δ' ἂν καὶ πικροὶ δειμοσύνῃ δύναντο ἂν βαρεῖς εἶναι τοῖς
πολεμίοις, εἰ τις αὐτοὺς θεωρεῖται.

43. Λογίζομαι δ' ἔφη καὶ πόλεμος γυμνομένου
αἰὶν εἶναι μὴ ἐκλείπεσθαι τὰ ἀργυρεῖα. Ἔστι μὲν
γὰρ ὁρῶν περὶ τὰ μέταλλα ἐν τῇ πρὸς μεσημβρίαν
βαλάντῃ τείχος ἐν Ἀναρρόστῳ, ἔστι δ' ἐν τῇ πρὸς
ἀρκτον τείχος ἐν Θωρῳ· ἀπέχει δὲ ταῦτα ἀπ' ἀλλή-
λων ἀμφὶ τὰ ἐξήκοντα στάδια. (44) Εἰ οὖν καὶ ἐν
μείζονι τούτων γένοιτο ἐπὶ τῷ ὁρῳ τὸ πᾶν τρίτον
ἔρμα, συνήκει τ' ἂν τὰ ἔργα εἰς ἐν εἰς ἀπάντων τῶν
τεχνῶν, καὶ εἰ τὸ αἰσθαντόν πολεμικόν, βραχὺ ἂν εἴη
ἐκείνου εἰς τὸ ἀσφαλὲς ἀποχωρεῖν. (45) Εἰ δὲ καὶ
ἴσοιαν πλείους πολέμιοι, ὅλον ὅτι εἰ μὲν εἶτον ἢ αἰὼν
ἢ πρόδατα ἔργα εὐροῖεν, ἀφαιρῶντο ἂν ταῦτα· ἀργυρεῖ-
ος δὲ κρατήσαντες εἰ ἐν μέλλον ἢ ἴσοις ἔχουσιν γρη-

Si qui existiment ad haec conficienda permagnis impensis
opus esse, nec unquam satis magnam pecuniam conficere
posse, ac sic quidem animum depondeant. Non enim eis
comparata res est, ut aut simul omnia fieri, aut ex eis quā-
litate nullam capi necesse sit: sed ubi quicquid primum
edificata fuerint, vel domus, vel naves, vel empta fuerint
mancia, statim hac utilitate adlata sunt. Uilius
adeo erit hac particulatim, quam simul omnia fieri, haec
ob causam: si subito edificemus multi, majorem cum sum-
ptu, et pejus absolvemus, quam si res particulatim fiat;
mancipiorum autem permagnam quærentes numerum, et
deteriora, et carius emere cogemur. Sin vero pro ratione
facultatum rem conficiamus, quæ erunt recte instituta,
rursus imitari licet: sin autem in aliquo peccatum fuerit,
ab eo abstinendum. Præterea si omnia simul ferant, pa-
randa quoque nobis esset tantum copia; sin alia perficiantur,
alia differantur, adquisitum jam ante præventus necessa-
ria suppeditabit. Illud fortasse videri possit summo pere
metuendum, ne, si civitas vult multa mancipia compara-
rit, etiam opera nimis magna copia coerentur. Verum hoc
quæque metu liberali erimus, si non plures, quam ipsa
requirunt opera, singulis annis immittimus. Ita nihil quid-
dem videtur in his rebus, cum sit rationem optimum esse,
quæ sit facilitas. Quod si rursus existimatis, ob tributa
hoc bello exacta de tantis quidem posse constitui:
quantum ante factam pacem vectigalia reddebant, tantum
in administratione reipublicæ anno proximo impendite:
quæ vero amplius illa reddent, tum propterea quia pax est,
tum quia inquilinorum et mercatorum ratio habetur, ac
pluribus hac confluentibus hominibus et importabuntur, et
exportabuntur plura, et ad portum mercatus erunt frequen-
tiores; hæc inquam recipientes, ut equum maximi aut pro-
ventus, efficere debetis. At si quis est qui vereatur, ne, si
bellum ingruat, hoc sit inane institutum, in cogitare debetis,
si quidem hæc efficiantur, bellum fore formidolosius iis
ipsis, qui inferunt, quam civitati vestræ. Quid enim ad
belli usum hominum multitudinem utilis? Nimirum hi multis
reipublicæ navibus expendis sufficientes; inulti terra graves
hostibus esse pro republica possent, modo humaniter tra-
ctarentur.

Ceterum reputo, belli etiam tempore fieri posse, ut ar-
genti fodinae non deserantur. Non proci enim a metallis
ad mare, quod meridie versus extenditur, una est montio
in Anaphylsto, altera vero in Thorico, versus mare aquilo-
nale, quorum locorum alter ab altero stadiis circiter sexa-
ginta distat. Si igitur inter hæc duo tertium aliquod ca-
stellum in editissimis Bessæ loco exciletur, et in unum locum
ex omnibus his castellis optatum possint coire, et, si quid ibi
sentiat hostile, breve spatium quilibet ad tutum receptum
habebit. Quod si majores hostium copie irruerint, ac fru-
mentum, aut vinum, aut pecudes invenerint extra munitiones,
ea unumquemque secum auferent; sin argenti metalli portus
fuerint, quid aliud habituri sunt, quo utantur, nisi satis? Et

σθαι; πῶς δὲ καὶ ἀρρηστῶν τῶν πρὸς πολέμους πρὸς τὰ μέταλλα; ἀπέχει μὲν γὰρ ὀλίγου τῶν ἀργυρίων ἡ ἀγύρματα πῶς Μίγαρα πολὺ πλείον τῶν πανταχοῦσιν ἐσταθῶν ἀπέχει δὲ ἡ μετὰ ταῦτα πλησιαστικὰ ὄψεται τοῦ πλείον τῶν ἑξακοσίων. (αγ) Ἦν οὖν πορεύονται ἐνταῦθ' ἐπὶ τὰ ἀργυρία, παραίνειν αὐτοὺς δεήσει τῶν πόλεων καὶ μὲν ὡς ἐν ὁμίᾳ, εὐδὲ αὐτοὺς ἀπολλύσθαι καὶ ὑπὸ ἱππέων καὶ ὑπὸ περιπόλων. Ἡολὴ γὰρ μὴ δύναται πορεύσθαι ἐξαρκεῖν τὰς ἐκ τῶν χαλεπῶν πολλὰ γὰρ ἀγγυτέρων ἂν εἴη ταῖς πόλεσιν αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων ὅσω ἡ αὐτὴ πρὸς τοὺς μεταλλὰς ὄντες. (αδ) Εἰ δὲ καὶ εἴθουν, πῶς ἂν καὶ δύναιντο μένειν μὴ ἔχοντας τὰ ἐπιτήδεια; ἀρρητίζεσθαι γὰρ μὴ μακρὰ μὲν κίνδυνος καὶ περὶ τῶν μετῴντων καὶ περὶ τῶν ἀγνοήσωνται πάντες δὲ δὲ μετιόντες πολιορκοῖν; ἂν μᾶλλον ἢ πολιορκοῖν. (αε) Οὐ τοίνυν μόνον ἡ ἀπὸ τῶν ἀνδραπόδων ἐξαρτὰ τὴν διατροφήν τῃ πόλει σθῆσι ἂν, ἀλλὰ πολυνόρητος περὶ τὰ μέταλλα ἀρρητίζεσθαι καὶ ἀπ' ἀγορῆς τῆς ἐκείνου οὐ καὶ ἀπ' οἰκίων περὶ τὰ γυναικεία ὀνησιῶν καὶ ἀπὸ καμίνων καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἑπάντων πρόσδεσθαι ἂν πολλὰ γίνοντο. (αϛ) Ἰσχυρῶς γὰρ καὶ αὐτὴ πολυνόρητος γένοιτο πόλις, εἰ οὐκ ἀκαταπόνησθαι καὶ οἱ γὰρ ἄνθρωποι οὐδὲν ἂν εἰεν μέλιτος ἀξιοὶ τοῖς κακτομένοις ἐνταῦθα ἢ τοῖς περὶ τοῦ δότου. (αι) Προσθέντων γὰρ μὴ δὴν εἰρηκὰ ῥύμης μὲν οὐ μόνον ἂν χρήματα εὐπορωτέρην τὴν πόλιν εἴποι, ἀλλὰ καὶ εὐπειθετέραν καὶ εὐτακτοτέραν καὶ εὐνομιαντέραν γενέσθαι. (αι) Οἱ τε γὰρ ταχέως γυμνασέσθαι πάλιν ἂν ἐπιμύσειον πράττειν τὰ ἐν τοῖς γυμνασίοις, τὴν τροφὴν ἀπολαμβάνοντες πλείω ἢ ἐν ταῖς λαμπραῖς γυμνασιουργήμασι; οἱ τε φρουρεῖν ἐν τοῖς φρουρίοις, οἱ τε πελάζειν καὶ περιπολεῖν τὴν χώραν, πάντα ταῦτα μᾶλλον ἂν πράττειν, ἐφ' ἐκείνους τῶν ἔργων τῆς τροφῆς ἀποδοδόμενοις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Εἰ δὲ σπεῖς δοκᾷ εἶναι ὡς εἰ μάλιστα πᾶσι καὶ πρόσδεσθαι ἐκ πόλεως προεῖναι, ὅτι εἰρήνην οἱ ὑπάρχειν, ἀρ' οὐκ εἶεν καὶ εἰρηνοφύλακας καθιστάναι; πολλὴ γὰρ ἂν καὶ αὐτὴ αἰρεσίς τε ἡ ἀρχὴ προσκυλετέραν καὶ πυκνότεραν εἰσαρκεῖσθαι, πᾶσιν ἀνδράσι ποιεῖν τὴν πόλιν. (α) Εἰ δὲ τινες ὅσω γιγνώσκουσιν ὡς εἰδὴ ἡ πόλις εἰρήνην ἀγούσα διατελῇ, ὁδονομότερα τε καὶ ἀδοξότερα καὶ ἥττον ὀνομαστή ἐν τῇ Ἑλλάδι ἔσται, καὶ οὐτοὶ γὰρ ὡς ἐμὲ δόξῃ παραλόγως σκοποῦσιν. Εἰδομυνοῦνται μὲν γὰρ ὀλίγου πόλεως λήγονται αἱ ἂν πλείστον χρόνον ἐν εἰρήνῃ διατελῶσι πᾶσιν δὲ πόλεων Ἀθῆναι μάλιστα πεφύκειν ἐν εἰρήνῃ αἰεῖσθαι. (β) Τινες γὰρ ἡσυχίαν ἀγούσης τῆς πόλεως οὐ προσδοκῶν ἂν αὐτῆς ἀρρέμνοι ἀπὸ ναυαλίων καὶ ἐμπεδίων; οὐχ οἱ πολῖται, οὐχ οἱ πολέμοι, οὐχ οἱ ἡδύοι, τί δὲ οἱ πολυδαῖται, τί δὲ οἱ πολυπρόδοτοι, οἱ

quo tandem modo in metallis hostes irruptionem facere possint? abest enim a metallis proxima urbs Megara mille iugis quingentis stadiis; abest deinde proxima ex intervallo Thebe multo amplius sexcentis. Itaque si ad argenti fodinas illuc alicunde venerint, ut ipsam urbem prederant, necesse est: ac si pauci fuerint, ab equitibus, et illis, qui praesidia causa regionem circumstant, eos interemptum iri consentaneum est. Uti vero, deserta regione sua, cum magnis copiis e finibus suis exeat, non facile fuerit, propterea quod urbs Atheniensis ita longe propius esset futura civitatibus eorum, quam illi ipsi qui ad metalla versarentur. Si tamen accedent, quomodo modo illic manere possent, a comestione destituti? Quod si copiarum aliqui cum parte palatando necessaria parare velint, erunt in periculo tum palatores tum illi, qui in acie relictii sunt. Sin exant semper omnes, non tam oppugnabunt alios, quam ipsi oppugnabuntur. Non igitur illa de municipia pensio civilis ad alendos modo suos incrementum adferet, verum etiam ubi magnus hominum ad metalla conatus erit, magni et ex foro, quod illic instituetur, et ex publicis ad argenti fodinas edificiis, et ex fornacibus, et omnibus aliis, proventus accedent. Vix enim ipsa etiam civitas admodum populosa, si ad hunc modum instructa fuerit, nec fundi minoris erunt istis dominis sua, quam hic ad urbem fundos possidentibus. Rapae si, quae dixi, facta fuerint, non solum pecuniarum copiosiores, verum etiam magis obediens, magisque studiosam erunt, et belliosiorum fore civitatem nostram confirmo. Nam qui se iussi fuerint exercere, multo diligentius obediunt exercitibus peragenda, si victus sia copiarum suppetet, quam qui gymnasiarchae parent in decursione cum feibus: iidem quoque constituti ad praesidia castellorum, et gostare parmas et regionem obire iussi, huc omnia maiore studio facient, si vigetis cuique pro laboribus suis tribuatur.

CAPUT V.

Quod si evidens esse videtur, pace ad hoc opus fore, si preventibus hisce potiri civitas velit; an non par fuerit, etiam paucis custodes quosdam constitui? Nam directas hic magistratus efficit ut omnes mortales et iuventutis et frequentius hanc urbem adeant. Si qui vero iudicant, eandem civitatem in pace perpetua minus potentem, famam, celebritatis habitaram in Graecia; hi sane rem opinione mea non rite considerant. Nam beatissimae dicuntur republicae, quae longissimum tempus in pace permanserint. Et Athenarum ea ratio est, ut in pace supra civitates alias omnes incrementum sumant. Quis est enim omnium, qui huius urbis, si quiescit at, adimento non indiget? Atque ut a naucieris et mercatoribus ordiamur, an non qui frumento, vino, coque suavi, qui oleo, qui pecudibus abundant,

δὲ γνώμῃ καὶ ἀργυρίῳ δύναμει χρηματίζεσθαι; (4) καὶ μὲν χειροτέχνηται καὶ σοφισταὶ καὶ φιλόσοφοι, οἱ δὲ ποιηταί, οἱ δὲ τὰ τοῖσι ματαχυροῦσθαι, οἱ δὲ ἀθλοῦσθαι ἡ δεικνύουσιν ἱερῶν ἢ θεῶν ἐπιθυμίας, ἀλλὰ μὲν καὶ οἱ δοῦναι πολλά ταχὺ ἀποδέδωκεν ἢ πρίσθαι, καὶ τοῖσι μᾶλλον ἢ τούτοις ἡ Ἀθήνη; (5) Εἰ δὲ πρὸς ταῦτα μὲν οὐδὲς ἀντιλέγει, τὴν δὲ ἡγεμονίαν βουλόμενοι τινες ἀνελθεῖν τῇ πόλει, ταύτην διὰ πολέμου μᾶλλον ἢ δι' εἰρήνης ἡγούμεναι ἢ καταπραεῖσθαι, ἐνοησάμενοι πρῶτον μὲν τὰ Μηδικά, πότερον βιαζόμενοι ἢ εὐεργετούμενοι τὴν Ἑλληνικήν ἡγεμονίαν τὸ τοῦ ναυτικοῦ καὶ Ἑλληνισμῶς ἐτύχουσαν. (6) "Εἰ δ' ἐπὶ ὁμοῦ ἄνθρωποι δόξαντες πρῶτον ἐν πόλει ἰσχυρῆς τῆς ἀρχῆς, οὐ καὶ τότε, ἐπὶ τοῦ ἀδικεῖν ἀπαρχόμεθα, πάλιν ὑπὸ τῶν νησιωτῶν ἐκείναι προσητάται τοῦ ναυτικοῦ ἐγινώμεθα; (7) Οὐκοῦν καὶ Θεβαῖαι εὐεργετούμενοι ἡγεμονεῖν αὐτῶν ἔδοξαν Ἀθηναίοις, ἀλλὰ μὴν καὶ Ἀσπιδαιμόνιοι οὐ βιασθέντες ὑπ' ἡμῶν ἀλλ' αὐτὰρ πᾶσι ἡγεμονίαν Ἀθηναίοις περὶ τῆς ἡγεμονίας θέσθαι ὅπως βούλονται. (8) Νῦν δὲ γὰρ διὰ τὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι ταραχὴν παραπεισμένοι μὲν δοκεῖ τῇ πόλει ὥστε καὶ ἀνευ πόλεως καὶ ἀνευ κινδύνου καὶ ἀνευ δαπάνης ἀνακτεσθαι τοὺς Ἕλληνας. "Εστί μὲν γὰρ πεισθῆσαι διελλίσσιν τὰς πολέμους πρὸς ἀλλήλους πόλεις, ἔστι δὲ συναλλάττειν, αἱ τινες ἐν αὐταῖς στασιάζουσιν. (9) Εἰ δὲ καὶ ὅπως τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν αὐτόνομον ὥσπερ πρῶτον γίνονται πανερεὶ εἰρητῆς ἐπιμελούμενοι, μὴ συμπολεμούντες, ἀλλὰ προσβιβάτες ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἂν οἴμαι θαυμαστόν εἶναι αἰ καὶ πάντας τοὺς Ἕλληνας ὁμονυμούντας τε καὶ συνάρχους καὶ συμάρχους λάβοιεν ἐπ' ἐκείνους οὔτινες ἐκλιπόντων Φωκίων τὸ ἱερὸν καταλαμβάνειν ἐπειρῶντο. (10) Εἰ δὲ καὶ ὅπως ἀνὰ πᾶσαν γῆν καὶ θάλατταν εἰρήνη ἔσται πανερεὶ εἰρητῆς ἐπιμελούμενοι, ἐγὼ μὲν οἴμαι πάντας ἂν εὐχεσθαι μετὰ τὰς ἐαυτῶν πατρίδας Ἀθήνας μάλιστα σῶσθαι. (11) Εἰ δὲ τις αὖ ἐς χρήματα κεραυνοῦσθαι νομίζει εἶναι τῇ πόλει πολέμου ἢ εἰρήνης, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα πῶς ἂν εἵμαινον ταῦτα κρεῖσθαι ἢ αἰ τις τὰς προγεγενημένας εἰς ἀνασκοπῇ τῇ πόλει πῶς ἀποδέδωκεν. (12) Εὐρήσει γὰρ τὸ τε παλαιὸν ἐν εἰρήνῃ μὲν πᾶσι πολλὰ χρήματα εἰς τὴν πόλιν ἀνεγερθέντα, ἐν πολέμῳ δὲ ταῦτα πάντα καταδαπανηθέντα; γινώσκται δὲ, ἢ ἐν σκοπῇ, καὶ ἐν τῷ νῦν χρόνῳ διὰ μὲν τὸν πολέμον καὶ τὴν προσδοκίαν πολλὰς ἐκλιπούσας, καὶ τὰς ἐκλειπούσας εἰς παντοδαπὰ πολλὰ καταδαπανηθείσας ἐπὶ δὲ εἰρήνῃ κατὰ θάλατταν γεγένηται, ἡδυνάμενος τε τὰς προσδοκίας, καὶ ταύτας ἔξω πρὸς πόλιν χρῆσθαι ὅτι βούλονται. (13) Εἰ δὲ τις μὲν ἐπειρώσῃ, ἢ καὶ ἂν τις ἀδικῇ τὴν πόλιν, λέγεις ὡς χρὴ καὶ πρὸς τοῦτον εἰρήνην ἄγειν; οὐκ ἂν φαίην, ἀλλὰ μὲν λαγῶ ὅτι πολλὸν ὄφειτον ἂν τιμωροῦσθαι αὐτοὺς, εἰ μετένα παρέχουσαν δόκουντα; οὐδὲν γὰρ ἂν ἔχοιεν σύμμαχον. /

qui et consilio, et re quersum facere possunt? addantur opifices, sapientie professores, philosophi, poete, quique istorum opera tractant; et qui rerum spectato, qui audita dignantur vel sacrarum vel religiosarum studio tenentur: praeterea si qui multa cito vendere vel emere velit, ubi facilius quod cupiunt, adsequuntur, quam Athenis? Quod si nemo his contradicit, nonnulli tamen dum civitati principatum recuperare cupiunt, bella magis, quam pace, id effici posse arbitrantur: si velim primam Medica militi bella considerent, utrum vi potius an eostis erga Gracos beneficiis et maris principatum, et Graeciae quaesturam adepti simus. Praeterea quoniam scivimus uti hac praefectura visa civitas imperium amisisset, an non tum quoque ab injuriis abstinentes, rursus ab insulapiis ad hoc eponto sua permotis navalem praefecturam consequuti sumus? Inde Thebani quoque provocati beneficiis imperii summam Atheniensibus concesserunt: quis et Lacedaemonii non vi coacti a nobis, sed beneficiis adfecti, Atheniensibus, ut quod vellet de principatu constituerent, permisit. Nam vero propter hanc etiam in Graecia perturbationem hoc acclisio civitati nostrae videtur, ut nulli labore, sine periculo, sine sumptu, Gracos tibi rursus adjuvare possit. Civitates enim, quae inter se bella gerunt, nulli licet ut reconciliemus: licet etiam, si qui in illis dissident, in gratiam ut redeant efficerem. Si declaratis vobis esse curae, ut templo Delphico libertas pristina restitatur, idque officium non belli cum aliis societate, sed mittendis per Graciam legatis: nihil erit mirum, si Gracos omnes vobiscum unanimes, confederatos, socios habeatis adversus illos, qui templum Delphicum a Phocensibus desertum occupare conati sunt. Quod si etiam aperte detis operam, ut terra marique omnia pacata sint, equidem cunctos existimo votis expellituros, ut Athenae, secundum patriam cujusque saltem, maxime salve sint. Si rursus quisquam est, qui expellit, bellum, quam pacem, esse reipublicae nostrae magis fructuosum ad pecuniam conficiendam: non video, qua ratione haec melius didicari possint, quam si quis res ante gestas consideret, qui scierint eorum eventus civitati nostrae. Reperit enim, quosdam in pace permultum pecuniae in urbem invectum, quae omnis bello assumpta fuerit. Intelligit etiam, si considerare velit, hoc quoque tempore multos proventus bello defecisse, et eos, qui percepti sint, in omnia generis usas exhaustos esse; jam vero pacato mari, eosdem et auctos esse, et eis uti licere civibus arbitratu suo. Si quis autem me roget, an etiam aliquo injuria civitatem hanc adficiendo, censeam cum eo pacem cotendam, equidem id dicere nolum: sed hoc potius assero, nos hostes facilius ulcisci posse, siquidem e nobis auctor injuria nullus existat: quippe sic adversarii nullos habebunt belli socios.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT VI.

Ἄλλ' εἰ γε μὴν τῶν εἰρημένων δδύνατον μὲν μηδὲν ἔστι μαλὲ χαλεπὸν, πραττομένων δὲ αὐτῶν, πρόσρῳδ-
στερον μὲν τοῖς Ἑλλήσι γεννησόμεθα, ἀσφαλέςτερον δὲ
οἰκίσσομεν, εὐλαίεστερον δὲ ἐσόμεθα, καὶ ὁ μὲν ὄγκος
τροπῆς εὐπορήσει, οἱ δὲ πλούσιοι τῆς εἰς τὸν πόλεμον
δαπάνης ἀπαλλαγέσονται, περιουσίας δὲ πολλὰς γινο-
μένης μεγαλοπρεπέστερον μὲν ἐστὶ ἢ νῦν ἐσθλὰς ἀγα-
μεν, ἱερὰ δ' ἐπισκευάσομεν, τήρη δὲ καὶ νεώρια ἀνορ-
θώσομεν, ἱερεῖσι δὲ καὶ βουλῇ καὶ ἀρχαῖς καὶ ἵππευσιν
τὰ πάτρια ἀποδώσομεν, πῶς οὐκ ἀξιῶν ὡς τάχιστα
τούτους ἐγχειρεῖν, ἵνα ἐπὶ ἐφ' ἡμῶν ἐκείσομεν τὴν πό-
λιν μετ' ἀσφαλείας οὐδαμνοῦσαν; (β) Εἰ γε μὴν ταῦτα
δόξωιν ἡμῖν πράττειν, συμβουλευσάμεν ἂν ἔγωγε τίμα-
φαντας καὶ εἰς Διοδωγὴν καὶ εἰς Δελφοὺς ἐπείροισαι
τούς θεοὺς ἐλθόντων καὶ ἀμείνων εἶναι (γ) τῇ πόλει οὕτω
κατασκευαζομένη καὶ αὐτίκα καὶ εἰς τὸν ἔπαιτα γρη-
χον. (δ) Εἰ δὲ ταῦτα συνανοίωιν, τὰτ' ἂν αὖ ταῖς
ῥῥαῖαι ἐπικρατῶν τῶναι προσηκούμενοι ταῦτα καλ-
ήιστα καὶ ἀρίστα πράττομεν ἂν οὐς δ' ἀνέλκων θεοὺς,
τούτους εὖ καὶ καλλιεργήσαντας ἀρχέσθαι τοῦ ἔργου. Σὺν
γὰρ θεῷ πραττομένων εὐκὺς καὶ τὰς πράξεις προέειπαι
ἐπὶ τοῖς λαοῖν καὶ ἀμείνων αἰετ' εἶναι.

Sed enim si nihil est eorum, quae a me dicta sunt, quod fieri non possit, neque adeo difficile; et ista agendo si Graecis antiores et gratiores erimus, urbem tutius incoleamus, gloria maiore fruamur, plebs rebus omnibus ad victum necessariis abundabit, locupletes impensis bellicis liberabuntur; quomodo futura sit maior omnium rerum copia, magnificentias etiam quatenus nunc dies festos celebrabimus, et templis instaurabimus, itemque muros et navalia reficiamus; sacerdotibus, senatui, magistratibus, equitibus more patrio praebere solita restitueamus: quo pacto non fuerit opera pretium, nos haec quam primum adgressi, ut etiam nobis adhuc superstitibus reipublicae in tuto collocatam felicemque videamus? Quod si vobis haec agende placuerit, equidem id consilii dederim, ut Dodream Delphosque mittatis qui deos consulant, an satius meliusque sit huic civitati, tam in praesentia, quam in posterum, hanc forensam insitui. Si adhucrint, censebam rursus interrogandos; quosnam deos nobis conciliando quam rectissime atque optime hae epasmas efficiat. Quoscumque vero deos illi indicarint, iis litando conciliatis rem ordiri par erit. Nam quae res nemine preloio suscipiuntur, eas semper reipublicae melles feliciusque cessuras consentaneum est.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΠΕΡΙ ΙΠΠΙΚΗΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

CAPUT I.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ συμβῆναι ἡμῖν πολλὴν ἥρωνα ἵππευσιν οἰόμεθα ἑμπεροὶ ἵππικῆς γενεῆσθαι, βουλόμεθα καὶ τοῖς νεωτέροις τῶν ῥῥων δηλώσαι ἢ ἂν νομίζωμεν ἀπὸ τοῦ ἐσθλότερου ἵππου προεργεσθαι. Συνέγραψε μὲν οὖν καὶ Σίμων περὶ ἵππικῆς, ὅς καὶ τὸν κατὰ τὸ Ἑλευσίνιον Ἀθήνησιν ἵππον χαλεπὸν ἀνέθεκε, καὶ ἐν τῷ βάρῳ τὰ ταυτοῦ ἔργα ἐξέτόπισεν ἡμῖς γε μέντοι τοῖς συνεττοῦσιν κατὰ γένους ἑαίμεν, οὐκ ἐκλαίνομεν ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ πολλὰ ῥῥων παραδώσομεν αὐτὰ τοῖς ῥῥοις, νομίζοντας ἀξιωματικότεροι εἶναι, οἱ καλῶς κατὰ ταῦτα ἡμῖν ἔργω ἵππικῆς ὄντων καὶ οὐ παρὲς, ἡμῖς πειρασόμεθα δηλώσει.

Πρῶτον δὲ γράφομεν ὡς ἂν τις ἥμισυ ἐξαπατῶντο ἐν ἵππων. Τοῦ μὲν τοῖνυ ἐστὶ ἀγαθέστου πόλου ὄλκον εἶναι τὸ σῆμα διὰ δακρυῶσιν τῆς γὰρ ψυχῆς οὐ πᾶσι σαφὲς τακτικῶς παρέχεται ὁ μήνους ἀναβαινόμενος. (α) Τοῦ γε μὴν σήματος πρῶτον φανερὸν γρηῖται τοῖς πόδας σκοπεῖν. Ὡς περὶ γὰρ οἰκίας οὐδὲν ἐσθλὸς ἂν εἴη, εἰ τὰ ἀπὸ πάντων καλὰ ἔργα, μὴ ὑποκαίμενός οὖν δὲ θεμελίον, ὅπως καὶ ἵππου πολεμιστηρίου οὐδὲν ἂν

Quoniam rei nos equestris usum adsequutos inde ducimus, quod equitando sane longo tempore nos occupari contigit: amicis etiam iumentibus indicare volumus, qua ratione equos rectissime ab ipsis tractari existimemus. Scripsit quidem et Simo librum de re equestri, qui Athenis equum aureum in Eleusinio dicatum posuit, et in basi opera sua et facta reliquit. Nos autem, in quibus cognovimus nos idem esse illo sentio, ea de nostris laud exponimus: sed multo libentius amicis haec quoque trademus, eo quod arbitremur fidem non inde maiorem inventuros, quia vir equestria rei peritus in eadem nobiscum sententia fuerit. Quaecumque vero praetermisit, nos indicare conabimur.

Primum autem scribemus, quonam modo minime aliquis in eorum emptione concipiat. Itaque pulchrum necdum adhuc domiti corpus explorandum esse constat. Nam qui osundum conceditur, animi satis clara non praebet indicia. In corpore vero pedes primum spectandos dicimus. Sicut enim domus usui utilis fuerit, si perpolchre structe sint partes ejus superiores, fundamentis inferioribus laud locatis ut oportebat: ita nec bellatoris equi fuerit usus utilis, si

ὀρελός εἶναι, οὐδ' αἰ τὰλλα πάντα ἀγαθὰ ἔχει, κακοῦτος δ' εἴη· οὐδὲν γὰρ ἂν δύναίτο τῶν ἀγαθῶν χρῆσθαι.

(β) Πόδες δ' ἂν τις δοκιμάζῃ πρῶτον μὲν τοὺς ὀνυχας σκοπῶν. Οἱ γὰρ παχρεῖς πολλοὶ τῶν λεπτῶν διαφέρουσιν ἐπὶ εὐπορίᾳ ἐπικτα οὐδὲ τοῦτο δεῖ λαμβάνειν, πότερον αἱ ὀφθαλμοὶ ἐκτὸς τῆς ὀφθαλμοῦ (ἢ ταπεινὰ) καὶ ἐμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν ἢ χαμηλά. Αἱ μὲν γὰρ ἐκτὸς τῆς ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς τῆν χεῖρ ὁρᾶται καλεσμένην, αἱ δὲ ταπεινὰ ὀφθαλμοῦ βαίνουσι τὰ τε ἰσχυρότατα καὶ τὰ μαλακοτάτα τοῦ ποδὸς, ὡς περ οἱ βλαστοὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶ φόβῳ δὲ ὅρη Σίμων ὀφθαλμοῦ εἶναι τοὺς εὐποδὸς, καλῶς λέγουν ὡς περ γὰρ κύμαλον φορεῖ πρὸς τῆς ἀπὸ τοῦ ἢ κοιλίας ἢ πλάτης. (γ) Ἐπεὶ δὲ ἡρξάμεθα ἐν τούτῳ, ταύτην καὶ ἀναθεσθῆναι πρὸς τὸ ἄλλο σῆμα, δεῖ τοῦτον καὶ τὴν ἀντιθέσιν μὲν τῶν ὀφθαλμῶν κατωτέρω καὶ τῶν κυνήδεων δεῖ μὲν ἄγαν ὀρᾶν εἶναι ὡς περ αἰγῶν ἀντιποστέρα γὰρ ὅτε καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀναθῆται καὶ παρακίπτουται μέλλον τὰ τοιαῦτα σκέλη· οὐδὲ μὲν ἄγαν ταπεινὰ τὸ ὅτε δεῖ εἶναι· φιλοῖντο γὰρ ἂν καὶ εἰκοῖντο οἱ κυνήδεων εἶναι ἐν βόλῳ εἶναι ἐν λῆθι ἐλαύνοντο ὁ ἵππος. (δ) Τῶν γὰρ μὲν κυνήδεων τὸ ὅτε παχὺ χρὴ εἶναι ταῦτα περὶ ἐστὶ στερῆρας τὸ σῶμα· οὐ μόνον οὐ μόνον στερῆρας εἶναι παχὺ. Εἰ δὲ μὲν, ὅταν ἐν σκληροῖς ἐλαύνεται, ἀνάγκη αἵματος ταῦτα πλεονεχῆσαι καὶ περισσεύειν γίνεσθαι, καὶ περνεύειν μὲν τὰ σκέλη, ἀρτεῖσθαι δὲ τὸ ἔδωκα. Χαλόντος δὲ τούτου πολλὰ καὶ ἡ περὶ τὴν ἀποσπῆσαι γυλὸν ἀπὸ τῆς τῶν ἵππων. (ε) Τὰ γὰρ μὲν γόνατα ἢ βελόνες ὁ πόλος ὀρελὸς καμπετή, ἐκείνη δὲ καὶ ἱππεύοντα ἱπρὰ εἶναι τὰ σκέλη. Πάντας γὰρ πρῶτοντος τοῦ χρόνου ὑπερότερος καμπεύουσιν ἐν τοῖς γόνασι. Τὰ δὲ ὀρελὰ ἀκαίως εὐδοκίμει· ἀπταίστοτερον γὰρ καὶ ἀποσπῆσαι τὸν ἵππον τῶν σκληρῶν σκελῶν παρὲς. (ς) Μηροὶ γὰρ μόνον οἱ ἐπὶ ταῖς ὁμοπλάταις ἢ παχὺς ὡς, ἰσχυρότεροι τε καὶ εὐπρεπέστεροι ὡς περ ἀνδρὸς φαίνονται. Καὶ μὲν στερῆρα πλατύτερα ὅντα καὶ πρὸς κάλλος καὶ πρὸς ἰσχὴν καὶ πρὸς τὸ μὴ ἐπαλλᾶν ἀλλὰ διὰ πολλοῦ τὰ σκέλη φέρειν εὐρύτερα. (ζ) Ἀπὸ γὰρ μὲν τοῦ στερῆρος ὁ μὲν αὐχὴν αὐτοῦ μὴ ὡς περ ἀπὸ τοῦ προποτῆς περὶ τοῦ, ἀλλ' ὡς περ ἀπὸ τοῦ ὀρελὸς πρὸς τὴν κορυφὴν ἔχει, λαγυρὸς δὲ εἰς τὴν κατὰ τὴν στερῆρα καμπετήν, ἢ δὲ κεφαλὴ ὁσούτως οὖσα μικρὰν σαργόναν εἶναι. Οὕτως ὁ μὲν πρῶτος πρὸς τοῦ ἀναθῆτος ἂν εἴη, τὸ δὲ ὅραμα τὸ πρὸ τῶν ποδῶν ὀρελόν. Καὶ βελόνες εἶναι εἰς τὸν ἀνδρὸς ἂν δύνασθαι ὁ τοιοῦτος σῆμα ἔχειν καὶ εἰ πᾶν θυμοειδὲς εἴη· οὐ γὰρ ἐκείνηται ἀλλ' ἐκείνηται τὸν πρῶτον καὶ τὴν κεφαλὴν βελόνες εἶναι οἱ ἵπποι ἐπιγενοῦνται. (η) Σκοπὴν δὲ χρὴ καὶ αἱ ἀμφοτέρωτα μαλακὰ αἱ γνάθῳ ἢ σκληρὰ, ἢ ἢ ἑτέρα. Ἐταρνεύου γὰρ ὡς τὰ πολλὰ αἱ μὴ ὁμοίως τὰς γνάθους ἔχοντες γίνονται. Καὶ μὲν τὸ ἐξορᾶσθαι εἶναι ἡγετορὸς μέλλον φαίνεται τοῦ κυλοῦσθαι, καὶ ἐπὶ πλείονος δ' ἂν ὁ τοιοῦτος ὀρελός. (θ) Καὶ μυκτῆρες γὰρ οἱ ἀναπνεύοντες τῶν συμπεπαιστωμένων εὐπρεπέστεροι τε ὡς

cetera quidem bonus omnia, pedes tamen malos habet: nequit enim dotibus illis aliis uti. Pedes sic aliquis explorare oportet, si ungulas primum spectet. Praestant enim pedes bonitate, si spissae potius ungulae sint, quam si tenues. Deinde nec illud negligendum, an arduae sint ungulae, tam anterioribus quam posterioribus, an depressae. Nam arduae remotum a solo birumlinem, quam vocant, vel ranulam habent; depressae vero, tam firmissima, quam maxime tenera parte pedis pariter ingrediuntur, ut inter homines qui valgi dicuntur. Etiam solitis recte memoretur simo pedum bonitatem prodi. Nam ungula concava solo impacta velut cymbalum resonat. Quia vero hinc ora sumas, inde ad alias partes corporis adveniens. Ignotus ossa, quae supra ungulas sunt, infra tamen Cynopodas, nec admodum esse recta debent, ut in capris; quia quoniam duriora sint, equitem succutiant, et huiusmodi crura facilius etiam infirmantur: nec eadem ossa debent esse nimis depressa; nam ceteroqui cynopodes deglaurerentur, et exulcerarentur, sive per glebas, seu per saxa sit equus agredus. Ossum tibiarum oportet esse crassum: etiam ea corporis fulera sunt: nec tamen crassa appareant aut per venas aut per carnes. Nam si loquar equo per aspera gradiente necesse est eas partes sanguine repleri, et varices existere, crassaque fieri crura, cum separatione cutis: quae si lexior sit, etiam fibrilla sepius luxatur, equo claudicandi causam praebens. Jam vero si genus pulvis inter incedendum molli flexu moveat, hoc ipso conjecturam feceris, eum etiam habitum agilia crura, quam ad equitationis usum idoneus erit. Quippe solent omnes genus progressu temporis etiam mollius et agilius inflectere. Non autem ibi res agilia crura laudantur: quippe minus et offendit et succussat equus talis, quam cui rigida crura sunt. Femora sub armis si crassa sint, robustiora pariter et velociora, sicut etiam in corpore virili, videntur. Armi quo latiores sint, eo sunt melius structa, sive formam spectas, seu robur, et ut equus non implicita sibi, sed satis in gressu secreta crura ferat. A pectore cervix ejus epala sit non proca, sicut in verre; sed recta velut in gallo tendit ad verticem, et gracilis sit, qua incurvatur. Caput sit osseum, idque mandibulam parvam habeat. Sic equi collum ante sensorem erit, et oculus ante pedes spectabit. Fomae vero talis equus minime vi cogere sensorem poterit, etiam si valde sit animosus. Quippe quoniam equi vim moluntur, collum et caput non inflectunt, sed extendunt. Maxillae quoque considerandae sunt, ambone tenerae sint, vel duriores, an alterutra. Nam qui maxillas dissimiles habent, ab oris altera parte contumaces sunt. Iudicia vigilantiae potentia sunt in oculis prominentibus, quoniam intra concavitate alidit; et equus ejusmodi etiam longius prospexit. Nares potius compressas et ad respirandum commodiores sunt,

ελοι και γοργότερον τὸν ἵππον ἀποδεικνύουσι. Καὶ γὰρ ὅταν ὀργίζῃται ἵππος ἵππου ἢ ἐν ἵπποσιν ὡμαῖται, εὐρίνει μᾶλλον τοὺς μυκτῆρας. (11) Καὶ μὴ κορυφὴ μὲν μέλινον, ὅσα δὲ μικρότερα ἵπποειδοτέρων τὴν κορυφὴν ἀποραίνει. Ἡ δ' αὖ βλήρῃ ἀκρωμία τῷ τῷ ἀντιθέτῳ ἀσφαλίστην τὴν ἔβραν καὶ τοῖς ὅμοις [καὶ τῷ σώματι] ἰσχυροτέραν τὴν πρόσχυσιν παρέχεται. Ῥάχις γὰρ μὲν ἡ διπλὴ τῆς ἀπλῆς καὶ ἐκκαθάρσθαι μαλακωτέρα καὶ ἰδεῖν ἴδιον. (12) Καὶ πλευρὰ δὲ ἡ βαθυτέρα καὶ πρὸς τὴν γαστέρα ὀγκωδεστέρα ἕκαστα εὐστροφότερον τε καὶ ἰσχυροτέρων καὶ αὐχινώτερον ὡς ἐπὶ πολλὴ τὸν ἵππον παρέχεται. Ὅσπρις γὰρ μὲν ὅσοι ἀν πλατυτέρα καὶ βραχυτέρα ἦ, τοσούτω βῆσιν μὲν ὁ ἵππος τὰ πρόσθεν αἰστανται, ὅσῳ δὲ τὰ ὀπίσθεν προσάγεται καὶ ὁ κέντρον δὲ ὅσῳ μικρότατος φαίνεται, ὅσπρις γὰρ ὡς μέρους μὲν τε καὶ αἰσχύνης, μέρος δὲ τε καὶ ἀσθενέστερον καὶ δυστροφότερον αὐτὸν τὸν ἵππον παρέχεται. (13) Τὰ γὰρ μὲν ἰσχυρὰ πλατιά εἶναι [μὲν] γὰρ καὶ εὐσταρκα, ἵνα ἀκολουθεῖ ἡ τοῖς πλευραῖς καὶ τοῖς στήνεσι ἢ δὲ ταῦτα στερεὰ ἦ, κορυφώτερα ἢ τὰ πρὸς τὸν δρόμον εἶναι καὶ ἑξωτερικὸν μᾶλλον ἢ τὸν ἵππον περιέχοντο. (14) Μηρούς γὰρ μὲν τοὺς ὑπὸ τῇ οὐρᾷ ἢ ἑκαπλατεῖς τε καὶ μὴ διεστραμμένους ἔχειν, ὅσῳ καὶ τὰ ὀπίσθεν σκληρὰ διὰ πολλοῦ ὑποθίσται· τοῦτο δὲ ποιῶν ἄμα γοργότερον τε καὶ ἰσχυροτέρων εἶναι τὴν ὑπόδοσιν τε καὶ ἵπποσιν, καὶ ἀπαντα βελτίων ἵσται αὐτοῦ. Τεκμήριον δ' ἂν καὶ αἶψ' ἀνθρώπων ὅταν γὰρ τι ἀπὸ τῆς γῆς ἀρπάζει βούλονται, διαβαίνοντες πάντες μᾶλλον ἢ συμβαδίζοντες ἐπιχειροῦσιν αἰρῶσθαι. (15) Τοὺς γὰρ μὲν ὀρεῖς αἰ μὴ μεγάλους τὸν ἵππον ἔχειν, ὁ οὖν ἵσται πολλοῦ κατωδεῖν. Ἡρεῖ γὰρ μὲν τῶν κατωθέν ἀσφαλίσαν ἢ κνημῶν καὶ κνημοῦσιν καὶ ὀπλοῦν τὰ αὐτὰ λέγονται ὅσπρις περὶ τῶν ἐμπροσθεν.

16. Γράφει δὲ βούλομαι καὶ εἰς ὧν ἂν περὶ μεγέθους ἥμισυ ἀποτυγχάνει τις. Ὅπου γὰρ ἂν ὤσιν αἰ κῆμαι αὐτοῖς γιγνομένου βελήτοστα ὅσῳ μέγιστος γίνονται. Προϊόντος γὰρ τοῦ χρόνου πάντων τῶν τετραπόδων αἱ μὲν κῆμαι εἰς μέγεθος οὐ μὲν αἰσθάνονται, πρὸς δὲ ταύτης ἂν συμμέτρως ἔχῃ συναύξεται καὶ τὸ ἄλλο σῶμα. (17) Εἰδὸς μὲν δὲ τοῦτο οὕτω δοκιμαζόντες μέλινον ἂν ἡμῖν δοκοῖσι τυγχάνειν εὐποδὸς καὶ ἰσχυροῦ καὶ εὐστροφικοῦ καὶ αὐτογέμονος καὶ εὐμεγέθους. Εἰ δὲ τινες αὐτῶν μόνον μεταβάλλουσιν, ὅσῳ ὅσῳ θαρρόντες δοκιμαζόμενοι ἂν πολλὰ γὰρ πλείονες εὐχρόστατοι εἰς αἰσχροῦν ἢ ἂν τῶν αἰσχροῦ γίνονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ὅπως γὰρ μὲν δὲ πλεονεῖν δοκεῖ ἡμῖν μὴ γραπτέον εἶναι. Τάσσονται μὲν γὰρ δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ἵπποσιν αἱ τοῖς χρήμασι τε ἰσχυρότεροι καὶ τῆς πόλεως οὐκ ἰλάχιστον μάχοντες· πολλὸ δὲ κρείττον τοῦ πλεονέχοντος εἶναι τῇ μὲν νύξ ἀεζίας τε ἐκμελείσθαι τῆς ἡμέρας καὶ

et equi speciem magis terribilem efficiant. Nam quoniam equus equo irascitur, vel quum inter equitandum ferocior evadit, magis didocit nares. Vertex major, auregnummiores, equinum caput elegantius reddunt. Si prominens alium extremis sit altior, et equi addeca magis tutum praebet, et ut arni firmius corpori adhaerant, facit. Spina si duplex sit, ad insidendum mollior erit, quam simplex, et adspectu gratior. Latere profundiora, et ad alvum turgidiuscula, simul efficiunt, ut equus ad insidendum plerumque commodior sit et robustior, et pabulo melius proveniat. Lambi quo latiores et breviores sunt, eo facilius attollit partes equus anteriores, et posteriores facilius attrahit: eodemque modo si, ut venter quam minime appareat, qui vastior partium deformat equum, partium debilitat, et ad gradum minus aptum reddit. Coxas oportet esse laticas et carnosas, ut lateribus et pectori respondeant. Quod si solida sint hae omnia, leviter simul ad cursum erunt, et equum magis acrem exhibebunt. Si femora equus sub cauda habent crassa neque exterius detorta, etiam crura posteriora spatiosius subjiciet. Id vero si faciat, simul et perniciorem et firmiorem equi submersionem praebit atque incesum: et ad omnia erit longe praestantissimus. Lixebit ex ipsa hominibus hoc conficiat: quippe quum aliquid attollere de terra voluit, magis omnes id crura diradicando, quam ibidem conjunctis, facere visuntur. Ceteros equus grandes habere non debet, quod in pullo deprehendi solet. De talis posterioribus, deque tibiis, et callosis crurum paratibus, quae cynopodes sunt, et de ungulis, eodem dicimus, quae de anterioribus.

Nunc ea scribere volo, de quibus equi magnitudinem conficiens, minimè quispiam aberraverit. Cujus enim puli tibiis statim ab eris fuerint altiores, is maximus fieri solet. Nam omnium quadrupedum tibiis progressu temporis magnitudine non admodum crescunt, sed proportionem quadam apta corpus etiam reliquum pro ratione tibiarum sumit incrementum. Qui formam puli ad hunc modum explorant, faciliè consequuntur nobis equum videntur, qui pedes habent bonos, et robustus sit, et corpulentus, et elegans, et justae magnitudinis. Si maxime quidam inter crescentium mutantur, nos tamen haec confidenter in explorando sequi possumus: nam longe plures ex deformibus pulchri, quam ex pulchris deformes sunt.

CAPUT II.

Quomodo autem puli sint instituendi, de eo nobis scribendum non videtur. Res equestris in urbibus mandari solet illis, quibus opes imprimis idoneae sunt, et reipublice pars non minima creditur. Longe vero satius est, et juvenis quidem tam valetudinis suae tam equestris rei studiosos

ἵππικῃς ἢ ἐπιστάμενος ἔξει ἵππάζεσθαι μαλεῖν· τῷ δὲ ἡρεσθευτέρῳ τοῦ τε οὐκὸς καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν παλαικίων μάλλον ἢ ἀμφὶ πόλιν αὐτὸν διαπερίειν. (2) Ὁ μὲν δὲ ὥσπερ ἐγὼ γιγνώσκων περὶ πωλείας ὅλην εἶναι ἐκδόσει τὸν πῶλον. Χρὴ μάλιστα ὥσπερ τὸν πῶλον εἶναι ἐπὶ τέχνῃν ἐκδοῖν, συγγράμματος δὲ δεῖσαι ἐπιστάμενον ἀποδοῦναι οὕτως ἐκδοῦναι. Ταῦτα γὰρ ὑποδείγματα ἔσται τῇ παιδείᾳ ὡς δὲ ἐπιμαλθῆναι, εἰ μάλιστα τὸν μισθὸν ἀπολέσθαι. (3) Ὅστις μάλιστα πρῶτος τε καὶ χειρότερος καὶ φιλόνητος ὁ πῶλος ἐκδοῖται τῇ παιδείᾳ ἐπιμαλθῆναι. Τὸ γὰρ τοιοῦτον οἶκος τε καὶ πλείστα καὶ διὰ τοῦ ἵππου αὐτοκτελεῖται, ἢ ἐπιστήσαν τὸ μὲν πεινῆν καὶ διῆν καὶ ἀποπλεῖσθαι παρασκευάζον μετ' ἐργίας γίγνεται τῷ πῶλῳ, τὸ δὲ φρεῖν καὶ κτεῖν καὶ τὴν λυπούμενην ἀπάλαιττεσθαι δὲ ἀνθρώπων. Τῶτον γὰρ γιγνώσκων ἐνάγκη μὴ μόνον φιλεῖσθαι ἀλλὰ καὶ ποιεῖσθαι ὑπὸ πῶλων ἀνθρώπων. (4) Καὶ ἀπασθαι δὲ γὰρ ὡς ψηλαζομένων ὁ ἵππος μάλιστα ἔχεται. Ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ τε λασυτάτα καὶ ὅς αὐτὸς ἥμισυ δύναται ὁ ἵππος, ἢν τι λυπῇ αὐτὸν, ἐπικουρεῖν. (5) Προσπάθει δὲ τῷ ἵππῳ καὶ τὸ δὲ ἄλγος διδάσκει, καὶ παντοδαπὰ μὲν ὅρεσι παντοδαπῶς οἱ φόροι πληροῦναι. Τούτων δὲ ἵππος ἂν ὁ πῶλος ροδῆται, οὐ γαλαπίνοντα δὲ ἀλλὰ πρῶνόντα διδάσκειν οὐ οὐδὲν ἐστὶ. Καὶ περὶ μὲν πωλείας ἄρκιν μοι δοκεῖ τῷ ἰδίῳ εἶναι τοιοῦτον πρᾶττειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ὅταν γε μὴν ἵππάζμενος ὦνται τις, ὑπομνήματα γράφομαι δὲ οὐ καταμαθάνειν τὸν μάλλον μὴ ἐξαπατῆσθαι ἐν ἵππικῃ. Πρῶτον μὲν τοῖνον μὴ λαθεῖν αὐτὸν τίς ἢ ἡλικία· ὁ γὰρ μηκέτι ἔχων γνῶμονας οὐτ' ἐλπίαν εὐφραίνει οὐτε θραύς εὐπαλλάκτος γίγνεται. (2) Ὅποτε δὲ ἡ νεότης σαφὲς, οὐ αὖ μὴ λαθεῖν πῶς μὲν εἰς τὸ στόμα δέχεται τὸν γαλινόν, πῶς δὲ περὶ τὰ ὦτα τὴν κορυφαίαν. Ταῦτα δ' ἥμισυ ἂν λανθάνει εἰ ὁρῶντος μὲν τοῦ ἀνομιμένου ἐμβαλλοῖτο ὁ γαλινός, ὁρῶντος δ' ἐκαιοῖτο. (3) Ἐπειτα δὲ προσέχων δὲ τὸν νῶτον πῶς ἐπὶ τὸν νῶτον δέχεται τὸν ἀνασῶτην. Πολλοὶ γὰρ ἵπποι γαλαπῶς προσέχονται ἀπὸ τοῦ ὅρου αὐτοῦ ἐστὶν εἰς προέχοντα ποτεῖν ἀναγκασθῆσονται. (4) Σκεπτόν δὲ καὶ τοῖς εἰ ἀναθεῖς ἐθελῶν ἀπ' ἵππων ἀπογορεῖν ἢ εἰ παρ' ἀποκρίτης ἵππων μὴ ἐκφέρει πρὸς τοῦτους. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ διὰ κακὴν ἀγῶνὴν πρὸς τὰς οὐκ αἰδομένους φρεῖνται ἐκ τῶν ἵππων. (5) Τοῦς γε μὴν ἀπογορεῖντος μηχανίαν μὲν καὶ ἢ πείθω καλούμενη ἵππασια, πολλοὶ δὲ μάλλον καὶ τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν ἵππασίαν. Πολλοὶ γὰρ οὐκ ἐγγιγνοῦσιν ἐκφέρειν, ἢν μὴ ἥμισυ συμβῇ ἢ τε αἰδικὸς γνῶθος καὶ ἢ πρὸς οὐκ ἐκπορῶ. Δαί γε μὴν εἰδέναι καὶ εἰ ἀρεταῖς εἰς τάχος ἀναλαμβάνεται ἂν βραχὺ καὶ εἰ ἀποστρέφεται ἐθελῶν. (6) Ἀγ-

ait, aut si jam equitare norit, ut exerceatur, quam ut pullorum aut domitorum protector autem, ut docuit, amicorum, civilium bellicarumque rerum curam potius gerat, quam pullis inestudis occupetur. Si quis autem de pullis idem necum sentit, pullum instilandum locabit, et ita quidem, et non aliter, ac si alio peritum artis alicujus discendae causa locet, scripto complectatur, quomodo instructum sibi reddi velit. Id enim ostendet domitori, quid efficere studio suo debeat, si mercede potiri velit. Opera vero danda, ut pullum domitor mansuetum, tractabilem, hominum mansuetum accipiat. Hoc peritumque domi efficiant equivoques, si rem illis parare solent, ut soli relictis pulli foveant, autem, iclus palianur, ab hominibus vero pabulam potumque accipiant et a rebus molestis liberentur. Nam hac ratione non tantum diligi homines a pullis, sed expeti quoque necesse est. Etiam illa tangenda sunt, quorum contractatione solet equus inprimis delectari. Sunt autem haec, quae spissitudine pilorum abundat, et quibus, si molestum aliquid accidat, opem ipse ferre nequit. Equisoni quoque praecipitur, ut pullum per turbam ducat, et ad varias species, varios sonos proprius admoneat. Horum si quis reformidat pulvis, non a serviente, sed deliciente doceri debet, esse illi minime terribilia. De pullis institutendis haec minus perito praescripsisse, mea quidem opinione satis est.

CAPUT III.

Jam ubi quis equum comparare vult, qui agitari carperit, admonitiones quasdam adscribam, quas scire debet qui velit equorum in emptione circumveniri. Primum non ignoret, quae sit aetas equi. Nam qui dentes pallinos, aetatis indices, amittit, nec spe delectat, nec periunde iterum vendi potest. Ubi javenem esse constiterit, cognoscendum est, quomodo frangam ere, verticis habenas ad aures admittat. Id vero nequit obscure esse, si frangam in conspectu emptoris et injiciatur, et eximatur. Hinc animadvertendum, quomodo modo equitem dorso suscipiat. Ex equis enim plerique difficulter admittunt quae jam ante intelligunt admissa laboranti necessitatem sibi adstare. Hoc quoque considerandum, an consensum ab equis alia digredi velit, vel an propter equos stantes actus, ad eos sessorem auferat. Sunt etiam, qui ob educationem malam ex ipsis agitationibus se fuga domum recipiunt. Ex oris altera parte dariores prodit etiam equitatio, quae pedica vel gyros vocatur; ac multo magis, ipsa equitationis matutini. Nam plerique sessorem auferre non conantur, nisi simul et improbia maxilla sint et impetus ipse domum tendat. Etiam sciri oportet, an dimissus ad cursum celerem paulo momento

ὅταν δὲ μὴ σπείρον εἶναι εἰ καὶ πλήρη ἐγερθεὶς ἐθδεῖαι
 ἀεὶ καὶ παύσασθαι. Ἀρχητοὶ μὲν γὰρ δέπου καὶ οἰ-
 κίτης καὶ στρατήγιμα ἀπειθεῖς ἵπποις δὲ ἀπειθεῖς οὐ μόνον
 ἀρχητοὺς ἀλλὰ καὶ ἀλλὰ καὶ ὁσάκις προῖότης διαπράτ-
 τεται. (7) Ἐπεὶ δὲ πολέμιστῆριον ἵππον ὑπεθέμεθα
 μινεῖσθαι, ληπτέον πείραν ἀπάντων δυνάμεων καὶ ὁ πό-
 λεμος πείραν λαμβάνει. Ἐστὶ δὲ ταῦτα, γάρρως
 διαπρήδην, τεῖχη ὑπερβαίνειν, ἐπ' ὄχλους ἀνιρρύνειν, ἐπ'
 ὄχλους καθάλλισθαι καὶ πρὸς ἀνάντας δὲ καὶ κατὰ πρῶ-
 νους καὶ πλάγῃ ἐκινύοντα πείραν λαμβάνειν. Πάντα
 γὰρ ταῦτα καὶ τὴν ψυχὴν εἰ καρτερὰ καὶ τὸ σῶμα εὐσπῆ-
 ρα πεινᾷ. (8) Οὐ μόνον τὸν μὴ καλῶς πᾶν ταῦτα
 ποιοῦντα ἀποδοκιμαστέον. Πᾶσι γὰρ οὐδὲ τὸ μὴ
 δύνασθαι ἀλλὰ διὰ τὸ ἀπειρὸν εἶναι τούτων ἐλλείπονται.
 Μαθόντες δὲ καὶ ἐπισθόντες καὶ μελετήσαντες καλῶς ἂν
 ταῦτα πάντα ποιοῖεν, εἰ γὰρ ἄλλως ὅμως καὶ μὴ κακοὶ
 εἴεν. (9) Τούτῳ γὰρ μέντοι ὑπόπτας οὐκ ἐπιλαττέον.
 Οἱ γὰρ ἐπιρροδοὶ βλέπουν μὲν τοὺς πολέμιους ἀφ'
 ἑαυτῶν οὐκ ἔσω, τὸν δὲ ἀναβάτην ἐσθλὴν καὶ πολλὰ-
 κες καὶ εἰς τὰ χαλεπώτατα ἐνέβαλον. (10) Αἱ δὲ καὶ
 εἰ τινα χαλεπότητα ἔχοι ὁ ἵππος, καταμεινάνειν, ὅτε
 πρὸς ἵππους εἴτε πρὸς ἀνθρώπους, καὶ εἰ δυστοργαλῆς
 γὰρ εἴη πάντα γὰρ ταῦτα χαλεπὰ τοῖς κακωμένοις γί-
 γνεται. (11) Τῆς δὲ γὰρ τῶν χαλινώσεων καὶ ἀναβάσεων
 ἀποκαλοῦσαι καὶ τελλὰ δυνάμει πολλὴν ἂν εἰ μάλλον
 καταμάθῃ τις εἰ πεπονημένος ἦεν τοῦ ἵππου πάλιν πε-
 ρῆτο ποιεῖν ταῦτα ὅσα περ πρὶν ἀφίσθαι ἐκπίπτειν.
 Ὅσοι δ' ἂν πεπονημένους ἐθέλωσι πάλιν πόρους ὑπό-
 δόσθαι, ἱκανὰ τακμήρια παρέχοντα ταῦτα ψυχῆς καρ-
 τερεῖς. (12) Ὡς δὲ συνελθόντες εἰπαὶν, ὅτε εὐπορὶ μὲν
 εἴη, πρῶτος δὲ ἀνιρρύνειν δὲ ποδάκης, ἰθὺς δὲ καὶ
 δύναται πόρους ὑποφέρειν, πείθονται δὲ μέγιστα, ὅτε
 ἂν εἰκότως αὐτοῦτος τ' εἴη καὶ σωτηριώτατος τῇ
 ἀναβάτῃ ἐν τοῖς πολέμοις. Οἱ δὲ εἰ δὲ βλακείαν
 ἐλάττωσι πολλὰς δυνάμεις, εἰ δὲ τὸ ὑπερβῆναι εἶναι πολ-
 λὴς δουλείας τε καὶ πραγμάτων σχολίαν μὲν ταῖς
 χερσὶ τοῦ ἀναβάτου παρέχοντα, ἀθυρίαν δ' ἐν τοῖς κιν-
 δύνουσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

CAPUT IV.

Ὅταν γὰρ μὴν ἀγνοῦντες ἵππον πρὶν εἶναι τὴν οἰκίαν
 ἀγῶνται, καλὸν μὲν ἐν τούτῳ τῆς οἰκίας τὸν στα-
 θμὸν εἶναι ὅπου πλαστήκεν ὁ δεσπότης ὁρᾶται τὸν ἵπ-
 πον ἀγῶν δ' οὕτως κατασκευάσαι τὸν ἵππον ὥστε
 μὴδὲν μάλλον οἶον εἶναι τὸν τοῦ ἵππου οἶον κλι-
 πῆναι ἐκ τῆς φάτης ἢ τὸν τοῦ δεσπότης ἐκ τοῦ ταμι-
 εῖου. Ὅ δὲ τούτου ἐμελῶν ἱμοὶ μὲν ἑαυτοῦ δοκεῖ
 ἐμελῶν ὅλως γὰρ ὅτι ἐν τοῖς κινδύνου τοῦ αὐτοῦ σῶμα
 τοῦ ἵππου ὁ δεσπότης παρακατατίθεται. (3) Ἐστὶ δὲ
 οὐ μόνον τοῦ μὴ κλίπτεσθαι ἔνεκα τὸν οἶον ἀγαθὸς ὁ
 ἄγχιος ἵππος, ἀλλ' ὅτι καὶ ὅταν πρὸς ἐκκομίσῃ τὸν οἶον
 ὁ ἵππος φανερὸν γίγνεται. Τούτου δ' ἂν τις ἀποδέμα-

labitur, et ad reverti velit. Hoc quoque non ignorari
 condiciat, an excitatus ictu perinde, ac prius, parere velit.
 Quippe nullus usus est et famulus, et exercitus contumax :
 equus vero contumax non tantum inutilis est, sed etiam
 artemperum perperet ea quae proditor solet. Et quando
 nobis equum bellatorem comparandum suscipimus, peri-
 culum ejus faciendum in oculis, quae in bello tentari
 consueverunt. Ea vero sunt, transilire fossas, superare
 muros, in tumulis evadere cum impetu, de tumulis desilire.
 Faciendum quoque periculum et barum agendum per accli-
 via, et per declivia, et in transversionem. Nam his omnibus
 et animum explorator, an tolerans, et corpus, an sanum sit.
 Non tamen is, qui haec non admodum bene praestat, rei-
 ciendus est. Elegim plevipus, non quia non possint, sed
 quia rudes sint, in his desistunt. At vero si didicerint, et
 adusfacti sint, et exercitati, haec omnia recte praestiterint ;
 modo sani sint, et non ignavi. Suspicious tamen ab natura
 sunt cavendi. Nam qui valde suspecti sunt, si hostem
 de se hosti non timet, ita suspectum etiam in gravissima
 pericula conspecto sensui detrimentum attulerunt. Cogno-
 scendum quoque, nam aliqui saeviles sunt equo, vel adver-
 sus equum vel adversus homines; et an se utiliter non
 possint. Etiam huc omnia non possunt non his esse gra-
 via, qui equum talem possident. An autem se frenari, et
 consensendi rectus, vel alio quo modo se agitet, multo facilius
 cognoverit aliquis, si post exhaustos ab equo labores
 rursus ea facere, quae prius tale equitationem, adgreditur.
 Quippe si qui laboribus exhaustis, iterum labores subire
 volunt; indicia satis idonea firmi ac tolerantis animi pre-
 bent. Ad summum, in equo, cui boni sunt pedes, qui
 mansuetus est, qui satis velox, qui sustinere labores velit
 et possit, ac maxime pareat, in actionibus bellicis equitibus
 haud dubie nec ullius rei gravis, et subtilis auctor imprimis
 existet. Qui vero vel propter ignaviam multum impellendi
 sunt, vel propter animositatem nimiam magno cum labore
 demittendi; positer et negotium manibus equitis exhibent,
 et in periculis exanimant.

Jam ubi quis equum sibi probatum comparaverit, ac do-
 mum duxerit; commodum erit, in parte domus esse stabu-
 lum, ubi domus equum crebrissime conspiciat; commo-
 dum, sic equum construi, ut non magis equi pabulum e
 praesepti, quam domini cibis e peno subtrahi furto possit.
 Qua quidem in re qui negligens est, se ipsum negligere mihi
 videtur: nam perspicuum est, dominum in periculis equo
 corpus suum credere. Nec tantum hanc commoditatem
 habet equile monitus, ne pabulum furto subtrahatur; sed
 etiam ut constat, quando pabulum equus e praesepti dis-
 cipet. Id. vero si quis sentiat, intelligat licet, vel corpus

νος γινώσκου ότι ἡ τὸ σῶμα υπεραιμοῦν δέεται διαρρηκτικῆς ἡ κοπῆς ἐνόντος δέεται ἀναπνεύσεως ἡ κρήσεις ἡ ἄλλη τις ἀφροσύνη υποδύεται. Ἐστὶ δ' ὥστερ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ ἵππου ἀρχόμενα πάντα εὐατόταρα ἡ ἐπιπλέον ἀναπνεύσονται καὶ ἐξακαρτηθῇ τὰ νοσήματα.

(3) Ὡστερ δὲ τῷ ἵππῳ οὕτω τε καὶ γυναικίῳ ἐπιμαλγείῳ, ὅπως ἂν τὸ σῶμα ἰσχύῃ, οὕτω καὶ τοὺς πόδας ἀσκητίον. Τὰ μὲν τοῖνυν ὑγρά τ' ἡ καὶ λεῖα τῶν σταβλῶν λευαίνονται καὶ ταῖς εὐρύεσσιν ὀπλοῖς. Αἱ δὲ, ὡς μὲν μὴ ἢ ὑγρὰ, εἶναι ἀπορροῦσα, ὡς δὲ μὴ λεῖα, λείους ἔχοντα κατοικουμένης προσκαλλύουσιν παραπλησίους ὀπλοῖς τὸ μέγεθος. Τὰ γὰρ τοιαῦτα σταβλὰ καὶ ἐρεσιζήκοντι ἅμα στερεοὶ τοὺς πόδας.

(4) Ἐπειδὴ γὰρ μὴν τῇ ἱπποκῶμῳ ἐξακρίον μὲν τὸν ἵππον ὅπου ψήξει, μεταδείξιν δὲ μετὰ τὸ ἀριστεν ἀπὸ τῆς φάτης, ἢ ἄρῃον ἐπὶ τὸ δείκνον ἴη. Ὡδε δ' ἂν αὖ ὁ δὲ σταβλὴς βλοκίσκῃ εἴη καὶ τοὺς πόδας κρατύνει, εἰ λίθον στρογγύλῳ ἀμυδρόμενον, ὅσον μνασίαν ἀμάρκας τέτταρας ἢ πέντε γόφῃν καταβάλλοι, περιγεγυῖστας σιδῆρας, ὡς ἂν μὴ σκιδανύσονται. Ἐπὶ γὰρ τοῖσιν ἱστικῶς ὥστερ ἂν ὀδῇ λιθίδει δαί μέρος τῆς ἡμέρας πορεύεται. (5) Ἀνάγκη δὲ καὶ ψυχρῶμενον καὶ ἀναιμῶμενον χρῆσθαι τοῖς ὀπλοῖς καὶ ἅπασι θύαν βαδίξῃ. Καὶ τὰς γαλιόνας δὲ τῶν ποδῶν οὐ οὕτω κεχυμένοι λῶσι ἐρεσιζόντι. Ὡς δὲ περὶ τῶν ὀπλῶν ὅπως καταταραῖ ὄντων, οὕτω καὶ περὶ τῶν στομάτων ὅπως μαλακὰ ἵσται ἐπιμαλγέσθαι δεῖ. Τὰ δ' αὐτὰ ἀνθρώπου τε σάρκα καὶ ἵππου ἀπαλύνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Ἰπποκῶ δὲ ἀνδρὸς ἡμῖν δοκεῖ εἶναι καὶ τὸν ἱπποκῶμον πεπαιδευθῆναι ἃ δαί. περὶ τὸν ἵππον πρᾶττειν. Πρῶτον μὲν τοῖνυν τῆς ἐπαρκετινῆς φορβῆς ἐπίστασθαι αὐτὸν δεῖ. μήποτε τὸ ἅμα ποιέσθαι ἐν ἅπασι ἡ κορυφαία περιτίθεται. Πολλὰς γὰρ κῶν δὲ ἵππος ἐπὶ τῇ φάτῃ τὴν κεφαλὴν, εἰ μὴ δέντης ἡ φορβὴ δὲ περὶ τὸ ὕψος ἵσται, πολλὰς ἂν ἔλκῃ ποσὴν. Ἐλκουμένοι γὰρ μὴν τοῖσιν ἀνάγκη τὸν ἵππον καὶ περὶ τὸ γαλινοῦσθαι καὶ περὶ τὸ ψυχρῶσθαι δυσκολώτερον εἶναι. (2) Ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸ τετάρθῃ τῇ ἱπποκῶμῳ καθ' ἡμέραν τὴν κόπρον καὶ τὰ υποστρώματα τοῦ ἱπποῦ ἐκέρειν εἰς ἂν χειρὶν. Τοῦτο γὰρ ποιῶν αὐτὸς τ' ἂν ῥῆστα ἀπαλλάττοι καὶ ἅμα τὸν ἵππον ὠφελοῖ. (3) Εἰδέναι δὲ χρὴ τὸν ἱπποκῶμον καὶ τὸν κῶμον περιτινῆσαι τῷ ἵππῳ, καὶ ὅταν ἐπὶ ψῆξιν καὶ ὅταν ἐπὶ καλίστρῃν ἔξῃ. Καὶ δαὶ δὲ ὅποι ἂν ἀγαλίνωνται ἀπὸ κῶμον δεῖ. Ὁ γὰρ κῶμος ἀναπνέει μὲν οὐ κωλύει, δάκνεν δὲ οὐκ ἔσθ' καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν δὲ περιελίμενος μᾶλλον ἐλατρεῖ τὸν ἵππον. (4) Καὶ μὴν δαμνῶμεν τὸν ἵππον ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς δεῖ. Πάντα γὰρ ὅπου ἂν δύσκολα ἢ περὶ τὸ πρόσθεν δὲ ἵππος ἐκένειν πέφυκεν ἂν. Ἐκένειν γὰρ μὴν ὅτιοι δεδε-

ejus sanguis nimium abundans, remedi alioj us indigere, vel lassum quiete reficiendum, vel crudelitatem aliumve quendam languorem obrepere. Sunt autem omnia non aliter atque in homine, magis ab initio etiam in equo curabilia, quam ubi vel insusere morbi firmius, vel in eis peccatum fuerit. Quomodo namque vero et pabuli, et stercoreorum equi ratio haberi debet, ut corpus robustum efficiatur; ita pedes quoque muniendi sunt. Humida leviorque stabula bonas etiam a natura corrumpunt ungulis. Itaque ne stabula sint humida, decidit esse debent; ne lavia, lapides conjunctim defossos habere, magnitudine pares ungulis. Nam huiusmodi stabula pedes insistentibus lapidibus equorum solidiores efficiunt. Secundum haec in eum locum equus educendus curatori, ubi destrigatur; et post prandii pabulum salutaris foris removendus a praesepe, quo juncudius ad pabulum vesperitimum accedit. Sic autem et stabulum exterius optimum erit, et equi pedes corrodorabit, si lapidum rotundorum palmarium, minus ferre pondus habentium, plastra quatuor vel quinque passim substermas, et ferreo latro includas; ne diffundantur. Quippe dum his insisterit, nunquam non diei partem aliquam velut in via lapideis ingrediendo exigit. Necesse est etiam, ut ungulis perinde utatur, dum et destrigatur, et pungitur, atque inter incedendum. Pedum quoque rursus a lapidibus hoc modo substratis solidantur. Sicut autem ungularum, quo firmas sint; ita etiam oris, ut sit tenerum, cura geri debet. Eadem vero et hominis carnem, et os equi tenerius efficiunt.

CAPUT V.

Videtur etiam nobis viri equestris esse, ut equis omnem edoctum habeat, quomodo cum equo sit agendum. Ac primum scire hunc oportet, unquam praeseptis capistri nodum ex parte capitis adstringendum, cui verticis habent adhiberi solent. Quum enim equus ad praesepe frequenter caput scabere consueverit, nisi capistrum suribus ita sit adplicatum, ut non nocet, saepenumero partes illas exalcera. Ob eas sitem exalceraiones fieri necesse est, ut equus et ad frenandum et ad destrigendum se difficiliorum praestet. Fuit hoc quoque bonum, ut equis mandatum efferendi quotidie simi, et sistramentorum equi, unum aliquem in locum, habeat. Id enim si faciat, simul et ab labore nullo equo fatigetur, et equo proderit. Etiam sciat equo camum equo admovendum, sive ad destructionem, seu ad volutabrum educat. Adeoque semper, quocumque duxerit equum sine freno, camum adhibere debet. Quippe camus ut respirationem non impedit, ita mordere non sinit: idemque si equis adhibitis sit, magis ab insidiis homini struendis avocet. Supra caput edigari debet equus. Nam omnia, quae circum os equo molesta contingunt, sursum elato capite declinare solet. Itaque sic adligatus si quid declinet,

μήνους χαλῆ μύλλον ἢ διασπῆ τὴν δεξιὰν. (ε) Ἐπειδὴ δὲ ψήχει ἀρχιστοὶ μὲν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς χεῖ-
της μὴ γὰρ καθαρῶν τῶν ἀνὰ ὤτων μάταιον τὰ
ἀσπὸ καθαίρειν. Ἐκτεταὶ δὲ κατὰ μὲν τὸ φίλο σῶμα
ἵππαι τοῖς τῆς καθάρσεως ὄργανοις ἀσπάζονται δὲ τὴν
τρίχα σκεῖν τὴν κόην οὐ κατὰ φύσιν τῆς τριχὸς τῶν
δ' ἐν τῇ τρίχῃ τριχὺν ἔλκω μὲν ὄργανον οὐδὲν δὲ
ἀπτεσθαι, ταῖς δὲ χερσὶ τρίβειν καὶ ἀπαλύνειν ἕκασ-
τὸν καλάνται ἥμισυ γὰρ ἂν βλάπτει τὴν ἔσσαν τοῦ
ἵππου. (α) Ὑδαὶ δὲ καταπλύνειν τὴν κεφαλὴν χρὴ·
ἀσπάζεσθαι γὰρ οὐκ εἰ ἀνδρῶν ἢ ἑλῶν καθαίροιστο, λυτοὶ
ἂν τὸν ἵππον. Καὶ τὸ προκείμενον δὲ χρὴ βρέχειν
καὶ γὰρ αὐτοὶ εὐμέλειαι οὐαὶ αἱ τρέχεις ὄρνεν μὲν οὐ
καλλοῦσι τὸν ἵππον, ἀποσποδοῖσι δὲ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν
τὰ λυποῦντα. Καὶ τοὺς θεοὺς δὲ οἰεσθαι χρὴ δεδι-
κάνειν ταύτας τὰς τρέχεις ἵππων ἀντὶ τῶν μεγάλων ὧτων
δ' ὧν τε καὶ ἡμίονος ἔσσαν ἀλεξητήρια πρὸ τῶν
ὀφθαλμῶν. (γ) Καὶ οὐρὰν δὲ καὶ χαίτην πλύνειν χρὴ,
ἐκτετατὴν αὐτῆς δὲ τὰς τρίχας, τὰς μὲν ἐν τῇ οὐρῇ,
ὅπως ἐπὶ πλείστον ἐκινούμενος ἀποσποδῆται ὁ ἵππος
τὰ λυποῦντα, τὰς δὲ ἐν τῇ τραχηλῷ, ὅπως τῶ ἀν-
δρῶν ὡς ἀφρονισμένη ἀντιλήψῃς. (ο) Δίδωται δὲ
κατὰ ὧτων καὶ ἀγχιῶς ἔνεκα ἵππων χαίτην καὶ προκί-
μενον δὲ καὶ οὐρὰν. Τεκμήριον δέ· σὶ γὰρ ἀγχιῶται
τῶν ἵππων οὐχ ὁμοίως ὑπομένουσι τοὺς ὄνους ἐπὶ τῇ
ὄρειᾳ ὡς ἂν κομῶσιν. Οὐ ἔνεκα καὶ ἀποκίρουσι
πρὸς τὴν ὄρειαν τὰς ἵππους ἀπαντες οἱ ὀνοματοῦντες.
(β) Γίνεσθαι μὲν τῶν σκελῶν κατὰ πλῆυσιν ἀραιούμεν-
ον αὐταὶ μὲν γὰρ οὐδὲν, βλάπτει δὲ τὰς σκελὰς ἢ καθ'
ἐκείστην ἡμίραν βλάβει. Καὶ τὴν ὑπὸ γαστέρα δὲ
ἀγαν καθαίρειν μετῶν χρὴ· αὐτὴ γὰρ λυτοὶ μὲν μέλι-
στα τὸν ἵππον, ὅσοι δ' ἂν καθαρώτερα ταῦτα γίνονται,
τοσούτῳ πλείονα τὰ λυποῦντα ἀπορρίπτει ὑπὸ τὴν γα-
στῆρα. (ισ) Ἦν δὲ καὶ πάντα διαπονήσεται τις ταῦτα,
ὡς φάναι τὸν ἐξαγόμενος ὁ ἵππος καὶ οὐδὲς ὁμοίως ἔστι
τοῖς ἀκαθάρτοις. Ταῦτα μὲν οὖν ἔδωκεν χρὴ Ἀρκεί
δὲ καὶ ἡ τῶν σκελῶν ψήξις αὐταῖς ταῖς χερσὶ γινωμένῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Δηλώσομεν δὲ καὶ τοῦτο ὡς ἂν ἐβλαδίσταται μὲν τις
ἐκαστῇ, τῶ δ' ἵππῳ ὀφθαλμωτάτα ψήχει. Ἦν μὲν
γὰρ εἰς τὸ αὐτὸ βλέπειν τῶ ἵππῳ καθάρειν, κίνδυνος
καὶ τῷ γόνει καὶ τῇ ὀπλῇ ἐς τὸ πρόσωπον πληγῆναι.
(β) Ἦν δὲ ἀντί τῶ ἵππῳ ὄρνεν καὶ ἔξω τοῦ σκελῶς
ὅταν καθάρειν κατὰ τὴν ὀμοπλάτην καθέων ἀποτρέβει,
ὅπως πάλιν μὲν ἂν οὐδὲν, δύναται δ' ἂν καὶ τὴν χεῖ-
ρὸν τοῦ ἵππου θραπέυειν ἀναπτύσσων τὴν ὀπλῇν.
(γ) Ὡς δ' αὐτῶς καὶ τὸ σπασθὲν σκελὴ καθαίρεται.
Εἰδόναι δὲ χρὴ τὸν περὶ τὸν ἵππον ὅτι καὶ ταῦτα καὶ
τὰλλα πάντα ὅσα πράττειν δεῖ ὡς ἥμισυ χρὴ κατὰ τὸ
πρόσωπον τε καὶ οὐρὰν ποιήσονται προσεῖναι ἢ γὰρ
ἐπιχειρῆ ἀδυνάμει, κατ' ἀμφοτέρω ταῦτα κρείττων ὁ

habet potius vincula, quam rumpit. "Strigili usus, a ca-
pite ac juba incipit. Nam frustra sit inferiora purgare, si
superiora pedum manda sint. Deinde reliquo corpore
cunctis ad expurgandos equos factis instrumentis eripere
pilos, et pulverem extergere contra naturam pilorum debet:
si spinæ pilos alio ulla tanget instrumento, nisi quod mani-
bus eas fricabit, et secundum naturalem eorum situm enol-
let. Quippe sic illum in equo sellam quam minimum læse-
rit. Aqua caput eblandum est. Quum enim osseum sit,
dolorem sentiet equus, si ferro vel ligno purgetur. Capra-
ne quoque sunt humectandæ. Quum enim prolixæ sint hi
capilli, acuti equum in adespiciendo non impediunt, ita de-
pellunt ab oculis, si qua molestia his accedant. Deos quoque
putandum hos equo capillos arrium magnam loco dedisse,
quæ adnas et mulis ad depellendas oculosque injurias con-
cesserunt. Eblanda quoque cauda cum juba, quo capilli
crescant; caudæ quidem, ut eam longissime porrigens equus,
abigere molestia possit; culli vero, et adminiculum, quod
adprehendat consensior, corporis habeat. Etiam venu-
statis causa divinitus equo juba, capillus anterior, cauda con-
ciliat. Ejus argumentum hoc fuerit, quod equo armentales
non perinde asinos ad coltum admittant, dum equantes sent.
Propterea tondent ad coltum equos omnes illi, qui voluit
ut ab asinis leantur. Crura ceteris membris abluendis
eximius. Ut enim utilitatis nihil habet, ita etiam noxia
est ungularum humectatio quotidiana. Nimia quoque re-
purgatio eorum, quæ sub alvo sunt, moderanda. Nam equos
maximam illa molestiam exhibet, et quo partes eæ mundo-
res fuerint, eo plura sub alvo dolorem equo concitant col-
ligunt. Quod si maxime laborem in his perpetuum aliquis
impenderit, non prius edocetur equus, quin statim simillis
sit immundis. Quapropter hæc omittenda sunt. Crurum
quoque deteratio, quæ dubitata sit ipsi manibus, sufficit.

CAPUT VI.

Indicabimus hoc etiam, quemadmodum aliquis suo cum
dampno minimo, et equi commodo maximo, defricatione
utatur. Nam ita si detergat sordes, ut in eandem cum equo
speciet partem; periculum erit, ne la faciem ab equo tum
genus tum ungula percutiatur. Sin adversus equum iestas,
et extra crus ipsum inter tergendum ad scapulum constitu-
tis defricaverit, necipie damni hoc modo quicquam accepit,
et possit iidem equi ungulam apertis ranae remedium
adferre. Similiter et crura posteriora purgat. Verum id ob-
servet qui versatur apud equum, et hæc et alia sane omnia,
quæ fieri oportet, minime sit facienda ut a fronte et a
tergo accedatur: quippe si nocere homini equus adgredia-

ἵππος ἀνθρώπου. Ἐκ πλαγίου δ' ἐν τις προκλινὲς ἀβλαβίστατα μὲν ἑαυτῷ, πλείστα δ' ἂν ἵππῳ δύναται χρῆσθαι. (4) Ἐπειδὴν γὰρ μὴ ἀγνὴ δὴρ τὸν ἵππον, τὴν μὲν ὀπίσθεν ἀγωγὴν δὲ τὰς αἰκᾶς ἀπεινούμενην ὅτι τῷ μὲν ἀγνοῖται οὕτως ἥμισυ ἔστι φιλάσθαι, τῷ δ' ἵππῳ οὕτω μάλιστα ἐξέστι ποιῆσαι ὅτι ἂν βούληται. (5) Τὸ δ' αὖ ἐμπροσθεν μακρὰν βυταγωγίαν προύβητα διδόντα ὀρηγνέσθαι τὸν ἵππον δὲ τὰς αὐτὴν γένομεν. Ἐξέστι μὲν γὰρ τῷ ἵππῳ καὶ ὀκότερα ἂν βούληται τὸν πλαγίον κακουργεῖν, ἔπειτα δὲ ἀναστραφόμενον ἀντίον γίγνεσθαι τῷ ἀγνοῖ. (6) Ἀθροῖ δὲ δὴ ἵπποι πῶς ἂν ποτε ἀλλήλων δύνανται ἀπέχουσαι οὕτως ἀγνοῖ; ἐκ πλαγίου δὲ ἵππος ὀπίσθεν παράγεται ἥμισυ μὲν ἀγ καὶ ἵππους καὶ ἀνθρώπους δύναται ἂν κακουργεῖν, καλλίστα δ' ἂν παρεκτασμένους τῷ ἀναβάτῃ εἴη καὶ εἴ ποτε ἂν τῷ ἐξ ἀναδίνῃ δαίσειεν. (7) Ἵνε δὲ ὁ ἵπποκλῆς καὶ τὸν χαλινὸν ὁρθῶς ἐμβαλεῖ, πρῶτον μὲν προσίτω κατὰ τὴν ἀριστερὰ τοῦ ἵππου. ἔπειτα τὰς μὲν ἡνίας περιβαλὼν περὶ τὴν καρπὴν καταπέτω ἐπὶ τῇ ἀκρωτίδι, τὴν δὲ καρπὴν τῇ δεξιᾷ αἰσέτω, τὸ δὲ στόμιον τῇ ἀριστερᾷ προσερέστω. (8) Ἐν μὲν δὲ ἡνίας περιβαλὼν περὶ τὴν καρπὴν καταπέτω ἂν δὲ μὴ ὑποχάσκη, ἔχοντα δὲ πρὸς τοῖς ὀδοῖσι τὸν χαλινὸν τὸν μέγαν οὐκ ὑποχάσκει τῇ ἀριστερᾷ ἡνίαι εἶναι τῆς γνάθου τῷ ἵππῳ ποιῆσαι. (9) Ἦν γὰρ πολλοὶ τοῦτον γιγνομένην χαλῶσι τὸ στόμα. Ἦν δὲ μὴ οὕτω εἴηται, πιστάτα τὸ σέλιος περὶ τῷ κυνόδοντι. Καὶ πάντως ἡνίαι οὐ δέχονται τοῦτο πάσχοντες. (10) Δεδιδάχθαι δὲ καὶ τὰς δὲ ἵπποκλῆς, πρῶτον μὲν μήποτε ἀγνὴν τῆς ἡνίας τὸν ἵππον· τοῦτο γὰρ ἐπιτορνέουσι ποιεῖ· ἔπειτα δὲ ὅσον δὲ ἀπέχεται τὸν χαλινὸν τὸν γνάθον. Ὅ μὲν γὰρ ἀγνὴ πρὸς αὐτὰς τολαὶ τὸ στόμα, ὥστε μὴ εὐαίσθητον εἶναι, ὁ δὲ ἀγνὴ εἰς ἄκρον τὸ στόμα καθέμενος ἐξουσίαν παρέχει συνάκωνται τὸ στόμιον μὴ πεισθῆναι. (11) Χρὴ δὲ τὸν ἵππον μὴ κατὰ τοιάδε παρορνεῖσθαι, εἰ τι δαί ποτε. Οὕτω γὰρ δὴ μὲν ἐστὶ τὸ λαμβάνειν ὀδόντων τὸν ἵππον τὸν χαλινὸν, ὥς δὲ μὴ δέχόμενος παντοῦσι περὶ ἡνίας. (12) Ἦν δὲ μὴ μόνον ὅταν ποτε μὲν χαλινῶται, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐπὶ τὸν οἶτον καὶ ὅταν ἐξ ἱπποσύας εἰς οἶτον ἀπάγεται, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστόν τι ἀρπάζει τὸν χαλινὸν αὐτόματος προτεινόμενον. (13) Ἀγαθὸν δὲ τὸν ἵπποκλῆς καὶ ἀναβαλεῖν ἐπίστασθαι τὸν Περσικὸν τρῖνον, ἐπὶ αὐτῷ τι δὲ δεσπόσει, ἥν ποτε ἀρπάζει ἡ προσβύτιος γίνεσθαι, εἰς τὸν οἶτον τι ἀναβέβηκεν, καὶ ἄλλω ἥν τι βούληται τὸν ἀναβαλόντα ἐνχαλινῆσαι. (14) Τὸ δὲ μήποτε σὺν ὀργῇ τῷ ἵππῳ προσερέσθαι, ἐν τοῦτο καὶ εἰδῆσαι καὶ θύσσεια πρὸς ἵππον ἔχοντα. Ἀπρονόητον γὰρ ἡ ὀργή, ὥστε πολὺ καὶ ἐξαρτάσθαι ὅν μεταμεινὴν ἀνάγκη. (15) Καὶ ὅταν δὲ ὑποτασσάσθαι τὸ ἵππος μὴ θύσεια πρὸς τοῦτο προσεῖναι, διδόντα δὲ ὅτι οὐ δυνάσθαι, μάλιστα μὲν [ὅν] ἵππῳ οὐκαρῶν· εἰ δὲ μὴ, ἀπτόμενον αὐτὸν τὸ δεινὸν δοκούσαντος εἶναι καὶ τὸν ἵππον πρῶτος προσ-

tur, ab utraque parte viribus homine superior est. At si quis a latere adiecit, is minimo cum damno suo, multa cum equo poterit agere. Jam alii dacerudus est equus, ut aliquis a tergo sequens eum dicat, propterea non probamus, quia ductor hoc modo minime sibi cavere potest, et equo facere nullo negotio licet omnia quae vult. Versus ut aliquis antecedentem a fronte, longo cum loco ductorio doceat equum praevire, propter has causas reprehendimus: quod equo nocere liceat utrumque vellet a latere, atque etiam convertere possit, et in ductorem adversus irruere. Quod si plures equi sic ducantur, quantum fiet ut a se invicem absterneant? Quod vero a latere duci consuevit equus, is minime nec equos nec homines ledere possit, et equili commodissime paratos ad manum fuerit, si quando celeriter in eum sit adscenderem. Ut autem tarator equo frenum etiam recte iungat, ad levum latus equi primum accedat; deinde habenas circum caput injectas, in summis armis deponat, verticisque fori dextra tollat, laeva autem lupos aduocet. Hos si admittat, totum firmi reticulum ei scilicet habendum erit. Sin os pandere noverit, frenum equi dentibus adhibendo digitus maximus sinistra manus buccas liberatur. Nam phorica, si hoc fiat, os laxatur. Si ne ita quidem admittat, labrum ad dentem, qui caninus dicitur, premit. Paucissimi quidem, si hoc eis accidat, frenum non recipiunt. Etiam in his instructus sit curator: primum, ne ducat equum habens tunc altero: sic enim pars oris altera fit durior: deinde, at a maxillis intervallo conveniente frenum abscidat. Nam si valde maxillis incumbat, ori callum obducit, adeo at sensum perdat; at si nimis ad os extremum demittatur, potestatem praebet equo se contumaciter gerendi, si frenum simul mordeat. In talibus vero minime irritari debet equus, si quid elaborari oportet. Quippe tantum in hoc momenti situm est, ut equas admittere frenum velit, ut si quis non admittat, omnino inutilis sit. Quod si non tantum frenetur, ubi laborandum est equo, verum etiam quomodo ad pabulum ducatur, et quomodo ex agilitate diemum reducitur; mirum non sit, frenum oblata ab eo sponte rapi. Bonum hoc quoque, scire caratorem, quo pacto sensor mare Persico in equum sustollendus sit: ut et ipse dominus, si morbo languescat, aut aetate prolixior fiat, habeat hominem, a quo facile imponatur in equum; et alteri, cui velit, gratificari quod hominem concedendo a quo sustollatur. Unum autem hoc ad equos et praecipuum et institutum est optimum, nunquam ut iracunde cum equo agatur. Nam ira quidam est inconsideratum. Itaque aequum facit ea quorum ponere necesse sit. Quomodo etiam suspectam aliquid habens equas, id adire non vult; docendus est, in eo nihil esse terribile, praesertim equo animoso: sin id fieri nequeat, equum ipsum attingere oportet id, quod terribile videtur, equum leniter adducendo.

ἀγωνα. (ia) Οἱ δὲ πλεῖστεις ἀναγκάζοντες ἐστὶ πλεῖστον παρέχουσιν. Οἴονται γὰρ οἱ ἵπποι, ὅταν τι μεταβολὴν πάσχωσιν ἐν τῷ τοσούτῳ, καὶ τούτων τὰ ὑποπεσόμενα αἰτία εἶναι. (ia) Ἐπειδὴν γὰρ μήν ὁ ἵππος κόμους τὸν ἵππον παραδὼν τῷ ἀναβήτῃ, τὸ μὲν ἐπίσταται οὐκ ἐπιδοῦναι τὸν ἵππον, ὥστε εὐκλείας εἶναι ἀναβῆναι, οὐ μεταφύμεθα· τὸν γὰρ μέντοι ἵππος νομίζομαι χρῆναι μελετῆν καὶ μὴ παρέχοντος ἵππου ὄντα οὐκ ἀναβῆναι. Ἄλλοτε μὲν γὰρ ἄλλοις ἵπποις παρακρίνεται, ἄλλοτε δὲ ἄλλος ὁ αὐτὸς ὑπεραιεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Ὅταν γὰρ μὴν παραδίδηται τὸν ἵππον ὡς ἀναβήσμενος, οὐκ ἔστιν ὅσα ποῦναι ὁ ἵππος καὶ αὐτοῦ καὶ τῷ ἵππῳ ὠφελιμώτατος ἂν ἐν τῇ ἵππείᾳ εἴη. Πρῶτον μὲν τοῖνυν τὸν βυταγωγία χρὴ ἐκ τῆς ὑποχαλινίδος ἢ ἐκ τοῦ φελίου ἤρτημένον εὐτραπῇ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λαβεῖν, καὶ οὕτω χαλαρὸν ὥς μήτ' ἂν ἀναιμῶν τὸν πριχρὸν παρὰ τὰ ὦτα λαβόμενος μετὰ ἀναβῆσθαι, μήτε ἂν ἀπὸ φόβου ἀνακηδῇ, σπῶν τὸν ἵππον. Τῇ δεξιᾷ δὲ τὰς ἡνίας παρὰ τὴν ἀκρομῖαν λαμβάνειν ὁμοῦ τῇ χειρὶ, ὅπως μηδὲ καὶ ἕνα τρόπον ἀναβῆναι ἐπὶ τῷ γαλιῷ τὸ σῶμα τοῦ ἵππου. (ii) Ἐπειδὴν δὲ ἀνακουρῇ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάβασιν, τῇ μὲν ἀριστερᾷ ἀνιμάτω τὸ σῶμα, τὴν δὲ δεξιᾷ ἐκταίνων συνειπαιρέτω αὐτοῦ, οὕτω γὰρ ἀναβῆναι οὐδὲ ὀφείδω ἀισχυρὸν ὅταν παρῇ, συγκαταμῆναι δὲ τῷ σκέλει, καὶ μηδὲ τὸ γόνυ ἐπὶ τὴν ῥάχιν τοῦ ἵππου τίθειν, ἀλλ' ὑπερησάτω ἐπὶ τὰς δεξιὰς πλευρὰς τὴν κνήμην. Ὅταν δὲ περιερίγῃ τὸν πόδα, τότε καὶ τὸ γλαυτὸ καταβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον. (ii) Ἢν δὲ τῷ ἵππῳ ἐν τῇ μὲν ἀριστερᾷ ἄγων τὸν ἵππον, τῇ δὲ δεξιᾷ τὸ δόρυ ἔχων, ἀγαθὸν μὲν ἔσται δοκεῖ εἶναι τὸ καὶ ἐκ τῶν δεξιῶν μελετῆσαι ἀνακηδῆναι. Μεταβῆναι δ' οὐδὲν δεῖ ἄλλο ἢ ἢ μὲν τότε τοῖς δεξιῶν τοῦ σῶματος ἐπὶ τοῖς ἀριστεροῖς ποῦναι, ἢ δὲ τότε τοῖς ἀριστεροῖς τοῖς δεξιῶν. (iv) Τούτου δ' ἔνεκα καὶ ταύτην ἐπινοήσαμεν τὴν ἀνάβασιν, ὅτι ἅμα τε ἀναβῆναι ἂν εἴη καὶ κατασκευασμένος πάχτα, εἰ τι ὀρεῖ ἡζήσας πρὸς πολεμίους ἀγωνίζεσθαι. (v) Ἐπειδὴν γὰρ μὴν καθίσταται εἶναι τε ἐπὶ φελίῳ εἶναι τε ἐπὶ τοῦ ἐριππίου, οὐ τὴν ὥσπερ ἐπὶ τοῦ δόρου ἔδραν ἐπινοήσαμεν, ἀλλὰ τὴν ὥσπερ ὀρθὸς ἂν διαβεβῆναι εἴη τὸν σκελὸν. Τὸν τε γὰρ μηρὸν οὕτως ἂν ἔχωτο μᾶλλον τοῦ ἵππου, καὶ ὀρθὸς ὡς ἐβρύχωνιστέρος ἂν δύναται καὶ δουρτίσαι καὶ πατάξαι ἀπὸ τοῦ ἵππου, εἰ δεῖ. (vi) Χρὴ δὲ καὶ χαλαρὸν ἀπὸ τοῦ γόνατος ἀπείσθαι τὴν κνήμην οὐν τῷ ποδί. Σκληρὸν μὲν γὰρ ἔχον τὸ σκέλος εἰ προσκρούει τὴν προσκελευσμένην ἂν εἴη ὑγρὰ δὲ οὐσα ἢ κνήμη, εἰ τι καὶ προσπίπτει αὐτῇ, βλαβεῖον ἂν καὶ τὸν μηρὸν οὐδὲν μετακινῇ. (vii) Διὸ δὲ τὸν ἵππον καὶ τὸ ἀναβῆναι τὸν αὐτοῦ ἰσχυρὸν σῶμα ὡς ὑγρότατον εὐδὲν εἶναι. Οὕτω γὰρ ἂν ποῦναι τε τὴν μᾶλλον δύναται, καὶ

Qui vero verberibus eos eugunt, etiam maiorem metum incutiant. Putant enim equi, quum interim aliquid grave ferunt, etiam id ab illo, quod suspectum habent, proficisci. Quum sensori eunctor equum tradit, non improbus sane, si norit equum sic ei subijcere, quo facili adscensus sit. Ipsi tamen equitem in hoc exercere se debere ducimus, ut etiam equo iacensum non prebente consendere possit. Nam aliquando alius atque alius equus ei contingit, aliquando idem equus aliter imperatum facit.

CAPUT V.

Jam quum eques aliquis acciperit equum, tanquam in eum consensurus; scribemus modo, quae facere debeat eques, ut in equitando tam sibi quam equo plurimum conferat. Primo laevam ductoriam, vel ad medii catraulæ, vel ad finis partem nares superius cingulam religatum, commodò manu sinistra sumat, et ita laxum, ut nec in ascendendi conatu, dum jubeis ad aures equi prehenas equi sublevar, nec per hastam insiliens, equum coervellat. Dextra sumat habenas juxta summos artus simul eum jube, ne ullo modo later ascendendum os equi freno torquesat. Posteaquam ad consensum se leviores reddiderit, sinistra corpus sublevar; simul dextram extendens, se sustollat. Nam ita conscendens, ne a tergo quidem deforme spectaculum exhibebit. Et flant hinc inflexo crure, ne genu quidem in equi dorsum imponendo; sed in latas dextrum tibia trahiatur. Ubi pedem circumactam in alteram partem transvolat, tunc etiam equo cuntes imponat. Bonum quoque nobis esse videtur, ut etiam a dextro latere in equum insiliendi usum aliquis sibi pareat; si forte contingat, ut equus sinistra ducat equum, hastam dextra teneat. Nec aliud hic docendum, quam ut sinistris partibus corporis ea peragat, quae illic dextris faciebat; quae sinistris illic, jam dextris hic agat. Et laudamus hanc adscensioem, propterea quod hoc modo simul atque conscenderit equum, paratus sit ad omnia, si forte subito pugnandum sit adversus hostes. Ubi jam inscederis vel equo nudo, vel epipplio, non laudamus sessionem, qualis est in sella; sed eam, quasi stes erectus cruribus divaricatis. Sic enim et femoribus equo firmius adhaerebit, et erectus tam jacula vibrare quàm ferire validius ex equo, si ferat usus, poterit. Tibiam quoque eum pede fluxam ac liberam inde usque a gna demittere oportet. Nam si quis crure rigido in aliqui impigerit, etiam crus fortasse fregerit. At tibia fluxa, licet aliquid in eam impingat, et cedere possit et femur loco suo non moverit. Debet etiam eques ita corporis sui partes, quae supra cotas sunt, exercere consuefaciendo, ut quam maxime citius agiles. Sic enim et laboribus magis soffecerit,

εἰ βλαοὶ τις αὐτὸν ἢ ἀδόκη, ἦτον ἂν σφάλλοιτο. (9) Ἐπειδὴν γε μὴν καθύλαται, πρῶτον μὲν ἡριμῶν διὰ δοδασκαίαν τὸν ἵππον, ὥς ἂν καὶ υποσπασθῇται ἢ τι δέηται, καὶ τὰς ἁγίας λούσῃται, καὶ τὸ δόρυ λαβὴ ὡς ἂν εὐσφρόατον εἴη. Ἐπειτα δὲ ἔχεται τὸν ἀριστερὸν βραχίονα πρὸς ταῖς πλευραῖς· οὕτω γὰρ εὐσταθέστατος ἐστὶ δὲ ἱππεύει ἔσται καὶ ἡ χεὶρ ἀκρατεστάτη. (10) Ἵπνις γε μὴν ἐπινοῶμεν ἵπποις εἶναι τί εἰσὶ καὶ μὴ δοθέναι μὴδὲ ἀνισθηραὶ μὴδὲ παρῆται, ἵνα καὶ τὸ δόρυ ὅταν εἴη δέχσθαι ἢ χεὶρ δύνηται.

10. Ὅταν δὲ προχωρεῖν σχηματῇ τῷ ἵππῳ, βᾶδην μὲν ἀρχίσθω τοῦτο γὰρ ἀταραχτότατον. Ἵπνις αἰετὸς δὲ, ἢν μὲν κυρπαγωγότερος ἢ ὁ ἵππος, ἀνωτέρως ταῖς χερσὶν, ἢ δὲ μᾶλλον ἀνακεκυρῆς, κατωτέρως· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα κοσμοῖται τὸ σχῆμα. (11) Μετὰ δὲ ταῦτα τὸν αὐτοσφῆ διατροχάδων διατρέχων εἴ τ' ἂν ἀλυπότατος τὸ σῆμα καὶ εἰς τὸ ἐπιραβδόφορον ἤσῃ· ἂν ἀρκενοῖτο. Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἀρχίσθαι εὐδοκωδέστερον, ὥς ἂν μάλιστα ἀπὸ τούτου ἀρχῇτο εἰ διατροχάδων μὲν, ὁπότε ἀναβαίνει τῷ ἀριστερῷ, πότε σημαίνει τῷ ἵππῳ τὸ ἐπιραβδόφορον. (12) Τὸ γὰρ ἀριστερὸν μέλλων αἰρᾶν ἐκ τούτου ἀν ἀρχῇτο· καὶ ὁπότε ἐπὶ τὸ εὐώνυμα ἀνατρέφει, τότε καὶ τῆς ἐπισκαλιῶς ἂν ἀρχῇτο. Καὶ γὰρ πέφυκεν ὁ ἵππος εἰς μὲν τὰ δεξιὰ στρεφόμενος τοῖς δεξιῶς ἀρχεισθῆναι, εἰς εὐώνυμα δὲ τοῖς ἀριστεροῖς. (13) Ἵππασιν δ' ἐπινοῶμεν τὴν πίδην καλοῦμεν. Ἐπ' ἀμφοτέρω γὰρ τὰς γνάθους στρέφονται ὀφθαλμοί. Καὶ τὸ μεταβάλλασθαι δὲ τὴν ἱππασίαν ἀγαθόν, ἵνα ἀμφοτέρω εἰ γνάθῳ καὶ ἑκάτερον τῆς ἱππασίας λούζωνται. (14) Ἐπινοῶμεν δὲ καὶ τὴν ἐπιτομήν πίδην μᾶλλον τῆς κυκλοτροῦς. Ἡδὴ μὲν γὰρ οὕτως ἂν στρέφοντο εἰ ἵππος ἦσθ πληρὸς ὢν τοῦ εὐθόος, καὶ τότε τὸ ὀρθοδρομεῖν καὶ τὸ ἀποκρίπτειν ἄμα μελετῇ. (15) Αἶψά δὲ καὶ ὑπολαμβάνειν ἐν ταῖς στροφαῖς. Οὐ γὰρ βῆδον τῷ ἵππῳ οὐδ' ἀσφαλὲς ἐν τῷ τάχει ὅταν κἀμπεῖν ἐν μικρῷ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπὸ κροτῶν ἢ ἀνισθῆναι ἢ τὸ χωρεῖν. (16) Ὅταν γε μὴν ὑπολαμβάνῃ, ὡς ἡμῖς ταῖς μὲν χρὴ τὸν ἵππον πλαγίως τῷ χαλινῷ, ὡς ἡμῖς ταῖς αὐτὸν πλαγίως εἶναι· εἰ δὲ μὴ, εὐ χρὴ εἰδέναι ὅτι μικρὰ πρόφρασις ἀρκεῖται καὶ αὐτὸν καὶ τὸν ἵππον. (17) Ἐπειδὴν γε μὴν ἐκ τῆς στροφῆς εἰς τὸ εὐθὺ βλέπῃ ὁ ἵππος, ἐν τούτῳ πρὸς τὸ ὀπίσσω αὐτὸν ὁρμάτω. Ἀλλ' ὅταν γὰρ εἰ καὶ ἐν τοῖς πολυμικροῖς αἰ στροφῇ αἰσὺν ἢ τοῦ δοῶναι ἢ τοῦ ἀποχωρεῖν εἴη. Ἀγαθόν οὖν τὸ στρέφοντα ταχύνειν μελετῇ. (18) Ὅταν δὲ ἱκανῶς ἦσθ δοκῇ τὸ γυμνάσων τῷ ἵππῳ εἶναι, ἀγαθόν καὶ διαπούσαντα ὁρμήσει ἡσάφηνος εἰς τὸ ταχύνειν, καὶ ἀπ' ἵππων μέντοι καὶ πρὸς ἵππους· καὶ ἐκ τοῦ ταχέος αὐτὸς ἄγρυπτος ἡριμῇ, καὶ ἐκ τοῦ ἱσταναι δὲ στρέφοντα δὲ πάλιν ὁρμῇ. Προδόνων γὰρ εἰ ἔσται ποτὶ δὲ ἑκατέρω τούτων δεήσει. (19) Ὅταν γε μὴν καταβαίνειν ἦσθ καιρὸς ἢ, μήτε ἐν ἵπποις ποτὶ καταβαίνειν μήτε παρὰ εὐστασίαν ἀνθρώπου μήτε εἰς τῆς

ac si quis eum vel iuvabat, vel trodendo impellat, minus everti possit. Ubi jam igitur equus, primum docere debet eum, ut phoride quiescat, donec subdulerit ipse si quid oporteat, et habenas aequales reddiderit, et hastam ita sum pserit, ut gestari facillime possit. Deinde brachium sinistrum lateri admoventum tenet. Hic enim gestas equitem maxime decet; ad manni robur imprimis addit. Habenas laudamus aequales, non fragiles, nec lubricas, nec crassas: ut eodem manum, quoties opus est, hastam quoque prehendere possit.

Sigmo dato, ut equus progrediatur; pedetentum fiat initium: nam in hoc minimum est perturbationis. Habenas, si cernuus incredul quibus, altiores gerat manibus; demissiores eis proctiori capite: hoc enim formam equi maxime decoraverit. Secundum haec si naturali cunctet incensu, reflectat corpus ejus absque molestia laxius, et sic lenissime ad incitatum cursum veniet. Quom vero magis probetur, ut a sinistra initium fiat, ita maxime hinc incipiet, si equo currente, quando pedem se tollat sinistrum, tunc incitati cursum signum dederit. Quippe dum sinistrum jam est sublatum, ab eo incipiet; et ubi ad sinistram se convertit, tunc et cursum initium faciet. Solet enim equus, si convertatur ad dextram, dextris primum haurire; si ad levam, sinistris. Eam vero laudamus equorum agitationem, quae pedicem usum habet [et figuram fere circum]. Nam adusefacit equos, ut ab utraque maxillarum parte convertantur. Et nutare motum equi bonum est, ut utraque agitationis ratione similes sibi maxillae fiant amboe. Laudamus et pedicem altera parte longiorem potius quam rotundam. Sic enim libentius convertetur equus, jam recti cursum satus; et simul ad cursum rectum, et ad inflexionem exercetibus. Etiam cohibendi sunt a celeriore cursu in flexibus equi. Nec enim vel facile, vel tuto fieri potest, ut equus in cursu citatiore angusto se circumflectat; praesertim si locus salebrosus sit, aut hauricus. Inter cohibendum quam minime frasco flectendus in obliquum equus, nec in alterum latus ipsi sessori procumbendum. Ceteroquin ei sciendum, levem suffecturam occasionem ad hoc, ut tam ipse quam equus humi jaceant. Ubi jam post flexum recta prospiciet equus, tam vero ad celeritatem incitandus erit. Nimium constat, in bellis quoque fieri flexus vel hostem insequendi, vel receptus causa. Quapropter utile est equos exerceat, ut post flexum cursu celeriore ferantur. Posteaquam exercitiis satis habere jam videbitur equus, bonum erit etiam post quietem eum subito ab cursu celerissimum incitare, tam ab equis aliis quam in equos: rursumque ab hac celeritate brevissimo tempore eum sistere, atque ubi steterit aliquamdiu, de novo convertendum incitare. Quippe manifestum est, venturum aliquando tempus, quo anteorum usus ei futurus sit necessarius. Ubi jam descendendi tempus erit, non hoc fiet inter equos, nec juxta certum aliquem

ἱπποσίας, ἀλλ' ὅπου καὶ ποτε ἀναγκάζεται ὁ ἵππος, ἐνταῦθα καὶ τῆς βασάνης τυγχάνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Ἐπειδὴ ἔστιν ὅπου πρέχειν δεῖται τὸν ἵππον καὶ πρηνῆ καὶ ὀρθά καὶ πλάγια, ἔστι δ' ὅπου διακλιδῆναι, ἔστι δ' ὅπου καὶ ἐκτελιδῆναι, ἐνθα δὲ καὶ καθάλλασθαι, καὶ ταῦτα πάντα διδάσκειν τε δεῖ καὶ μελετᾶν καὶ αὐτὸν καθόλου καὶ τὸν ἵππον. Οὗτοι γὰρ ἂν σωτήριοι τε εἴεν ἀλλήλους καὶ χρησιμώτεροι ἂν ὀφείοντο εἶναι. (α) Εἰ δὲ τις διλογίᾳ ἑμῆς οἰεῖται, ὅτι περὶ τῶν αὐτῶν λόγων νῦν τε καὶ πρόσθεν, οὐ διλογία ταῦτά ἐστιν. Ὅτε μὲν γὰρ ἐννέωτο, πειράσθαι ἐκελόμενον εὐδύναντο ὁ ἵππος ταῦτα ποιεῖν· νῦν δὲ διδάσκειν χαλεπὴν γρῆναι τὸν ἑαυτοῦ καὶ γράφομεν ὥς δεῖ διδάσκειν. (β) Τὸν μὲν γὰρ παντάπασι ἀπειροὺ τοῦ διακλιδῆναι λαβόντα δεῖ τοῦ ἀγωγῆς καταβεβλημένου προδιαβῆναι αὐτὸν τῇ τάσσῃ, ἔπειτα δὲ ἐντέλλειν δεῖ τῷ ἀγωγῇ ὥς διακλιδῆται. (γ) Ἦν δὲ μὴ ἰθὺλῃ, ἔχον τῆς μέσης τιγῆς τὴν ῥάβδον ἐμβαλέσθαι ὡς ἐγχερμαστὴν καὶ οὕτως ὑπερλείπει αὐτὸν τὸ μέτρον, ἀλλὰ πολὺ πλεον τοῦ καιροῦ καὶ τὸ λατὸν οὐδὲν ἐξέχει πλεον, ἀλλ' ἂν μόνον ἰσθ' ὀπισθεῖν τινα ἐπιβήντα, ἀλείπει. (δ) Ἐπειδὴ δὲ οὕτω διακλιδῆναι ὀρθῶς, καὶ ἀναβεβηκὸς ἐπαγέτω τὸ μὲν πρῶτον μικρὰς, ἔπειτα δὲ καὶ μεγάλους. Ὅταν δὲ μέλλῃ κλιδῆναι, πεισάτω αὐτὸν τῇ μύμῃ. Ὡς οὕτως δὲ καὶ τὸ ἀνακλιδῆναι καὶ τὸ κατακλιδῆναι διδάσκειν πεισάτω τῷ μύμῃ. Ἀθρόον γὰρ τῷ σῶματι ταῦτα πάντα ποιεῖν καὶ ἑαυτοῦ ὁ ἵππος καὶ τῷ ἀναβῆναι ἀσφαλτέστερον ποιῆσαι μᾶλλον ἢ ἂν ἐκλείπει τὰ ὀπισθεῖν ἢ διακλιδῆναι ἢ ἀνορθῶναι ἢ καθάλλασθαι. (ε) Εἰς γε μὴν τὸ κἀταντες πρῶτον χρὴ ἐν μαλακῷ γυμνῷ διδάσκειν. Καὶ τελευταῖον ἐπειδὴν τοῦτο ἔθισθῇ, πολὺ ἔδειν τὸ πρηνεῖς τοῦ ὀρθοῦ διακλιδῆναι. Ἄ εἰ φοβούνται τινες μὴ ἀποβρηνύμενοι τοὺς ὄμους κατὰ τὴν πρηνῆ ἐκυνόμενοι, θαρβύοντων μαθόντες ἐπὶ Πέρσαι καὶ Οὐρόσαι ἄπαντες τὰ κατάντη ἀμυλλόμενοι οὐδὲν ἔχον τῶν Ἑλλήνων ἰσχυροὺς τοὺς ἵππους ἔχουσι. (ς) Παρήσομεν δὲ οὐδὲ ὅπως τὸν ἀναβῆναι ὑπηρετεῖν δεῖ πρὸς ἑκάστα τούτων. Χρὴ γὰρ ὁρμῶντος μὲν ἐξαιρῆς ἵππου προνεύειν ἔχον γὰρ ἂν καὶ ὑποδῶν ὁ ἵππος καὶ ἀναβάλλου τὸν ἀναβῆναι ἐν μικρῷ δὲ ἀναλαβανομένου ἀνακίππειν ἔχον γὰρ ἂν αὐτὸς κόπτοιο. (ζ) Τάσσῃ δὲ διακλιδόμενος καὶ πρὸς ὀρθὸν ἱεμένου καλὸν χαίτης ἐπιλαμβάνειν, ὥς καὶ ὁ ἵππος τῷ τε χωρίῳ ἅμα καὶ τῷ χαλινῷ βαρύνεται. Εἰς γε μὴν τὸ πρηνεῖς καὶ ἑαυτοῦ ὑπανάσθον καὶ τοῦ ἵππου ἀντιληπτῶν τῷ χαλινῷ, ὥς μὴ προπαύσῃς τοὺς κατάντες μήτε αὐτοὺς μήτε ὁ ἵππος φέρηται. ε. Ὅρθως δ' ἔχει καὶ τὸ ἄλλοτε μὲν ἐν ἄλλοις τόποις, ἄλλοτε δὲ μικρὰς ἄλλοτε δὲ βραχυίας τὰς ἱπποσίας πεισθῆναι. Ἀμειότερα γὰρ τῷ ἵππῳ καὶ ταῦτα τοῦ δὲ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις καὶ ὁμοίως τὰς ἱπποσίας ποι-

hominum, nec extra spoliū agitationis : sed quo loci laborem equus perferre cogitur, ibidem et quiete potiat.

CAPUT VIII.

Et quoniam equo nonnunquam currendum erit per declivia, acclivia, transversa; nonnunquam transiliendum, et exiliandum, et desiliendum; ad istec omnia prorsus et instituere et exercere tam se ipsam quam equum debet. Hoc enim modo et salutaris alter alteri fuerit, et utilis. Si quis eadem nos eadem his repetere putat, qui de istis et prius et nunc loquamur; sane non hoc est his dicere. Nam in emptione potius fieri iubeamus, an equus hanc praestare posset; nunc quicunque sic equum suum docendum dicimus, et docendi ratio nullis proderet. Nam qui transiliendi rudem prorsus accepit equum, is humi demisso loco ductorio, prior ipse transire fossam debet; deinde intento ipso ductorio urgetur equus, ut transiliat. Si noit, flagellum aliquis aut virgam totis viribus adhibeat. Ita non solum id opus, sed majus etiam quam oportebat, transiit; ac deinceps non opus erit verberibus, sed ubi distaxat accedentem a tergo quendam conspexerit, saliet. Posteaquam ita transilire aduenerit, etiam consensum primo deducat ad minores, inde ad majores fossas. Quum vero jam in eo est ut saliat, calcarit equum pascat. Similiter et quum eum exsilire, et quum desilire docet, calcarit exstimulet. Nam si haec omnia totis simul corpore faciat equus, tam si bimet ipsi quam sessori minore cum portulo praestabit, quam si vel in transiliendo, vel cursum protruendo, vel desiliendo, a tergo posteriora deficiant. Ad declivia primum instituendus est in solo molli; tandem vero, quum aduenerit, multo libentius per declivia, quam per acclivia curret. Si qui vero metuunt, ne, dum aguntur equi per declivia, scapulas et armos rumpant: homo esse animo poterunt, ubi cognoverint, Persas et Odrysas univirescos, per declivia curam certantes, equos habere Graecorum equis non minus sanos. Nec onitlemus, quo pacto sessor ad huc omnia se debeat accommodare. Nam ad impetum equi subitum, anterus ei propendendum, quod ita durso minus subidet equus, et minus inde equum sursum jactabit: pauloque post, dum inhibetur equus, se retrosum erigat. Sic enim minus ipse succulietur. Dum fossa transilitur, et in acclivia pergitur, non malum est jubam adprehendere; ne simul equus et difficultate loci, et fræno gravetur. In agitatione vero declivi se ipsum resorpinet, et equum fræno continet; ne princeps tum ipse tum equus decursu feratur.

Rectum est etiam, nonnunquam in aliis atque aliis locis, et interdum longas, interdum breves equitationes instituere. Nam et illa minus equo sunt odiosa, quam si semper in

αἰσθαι. (10) Ἐπει δὲ δεῖ ἐν παντοίοις τὰ χωρία τῶν ἵππων ἀπὸ κράτους διακρινόμενα ἔσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ ἵππου τοῖς ὁπλοῖς μαλὶς δύνασθαι χρῆσθαι, ὅπου μὲν ἐστὶ χωρία ἐπιτήδεον καὶ θέρια, ἀμαρτυροῦν δὲ ἐν θέραις μαλίστη τῆς ἱππικῆς ὅπου δὲ τοῦτο μὴ ὑπάρχει, ἀγαθὴ ἀνάγκη καὶ ἂν δύο ἵπποὶ συντιθέμενοι ὁ μὲν πρῶτος ἐπὶ τοῦ ἵππου παντοῖα χωρία, καὶ τὸ δόρυ εἰς τοῦτο σθένε μεταβαλλόμενος ὑποχωρῇ, ὁ δὲ δεύτερος, ἐσπαιρούμενος τα ἔχων ἀκόντιον καὶ δόρυ θανάτου πεπραγματοποιῶν καὶ ὅπου μὲν ἂν εἰς ἀκόντιον ἀφικνῆται, ἀκόντιον τὸν πρῶτον τοῖς σπαιρούσιν ὅπου δ' ἂν εἰς δόρυ πλῆξῃ, πᾶσι τὸν ἀντιπάλον. (11) Ἀγαθὸν δὲ καὶ ποτε συμπέσειον διακρινόμενα ἐπ' αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐξέρχον ἀπίσσειν τοῦτο γὰρ καταβλητικόν. Ὅρθον δὲ εἶναι καὶ τῷ ἑκατέρω ἐπιλαύοντι τὸν ἵππον τοῦτο γὰρ ποῦν ὁ διακρινόμενος καταβῆλαι ἂν μὴδὲν τὸν διακρινόμενον ἢ καταπύσει. (12) Ἦν δὲ ποτε καὶ στρατοπέδου ἀνταποθήμενον ἀντιπαιρῶσιν ἀλλήλους, καὶ διώκοντες μὲν μίγναι τῆς πολεμίας φελαγγος τοὺς ἀντίους, πρῶτον δὲ μέχρι τῆς φιλίας ἀφῆλθαι καὶ ἐνταῦθα ἐπισταθεῖν ὅτι ἕως μὲν ἂν παρὰ τοὺς φίλους τις ἢ καλὸν καὶ ἀσφαλὲς τὸ ἐν πρώτῃ ἐπιπροσέχοντα ἀπὸ κράτους ἐκείσθαι, ὅταν δ' ἔγγη τὸν ἐναντίον γίγνηται, ὑποχωρεῖν τὸν ἵππον εἶναι. Οὕτω γὰρ ἂν, ὥς τὸ εἶδος, μάλιστα δύναται βλέποντα τοὺς ἐναντίους μὴ βλέποντα ἔπ' αὐτῶν. (13) Ἀνθρώποις μὲν οὖν ἀνθρώποι θεοὶ ἔδωκαν λόγον διδάσκειν δὲ καὶ ποιεῖν, ἵππον δὲ ἐγγὺς ὅτι λόγῳ μὲν οὐδὲν ἂν διδάξαι· ἦν δὲ ὅταν μὲν ποιῆσθαι ὥς ἐν βούλῃ, ἀντιπρὸς αὐτῷ, ὅταν δὲ ἀπειθῇ, καλᾶν, οὕτω μάλιστα μάθοι ἂν τὸ δέον ὑπερεταῖν. (14) Καὶ ἐστὶ μὲν τοῦτο ἐν βραχείᾳ εἰπεῖν, ὅτι οἷος δὲ τῆς ἱππικῆς παρακολουθεῖ. Καὶ γὰρ χαλεπὸν μάλλον ἂν λαμβάνειν, εἰ ὅποτε δεῖται ἄγαθόν τι αὐτῷ ἀποβαίνει καὶ διατηρεῖν δ' ἂν καὶ ἐξάλλετο καὶ τέλλα πάντα ὑπερεταῖν ἂν, εἰ προσδοκῇ ὅποτε τὰ σημανόμενα πράξει βροτῶν τινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Καὶ τὰ μὲν δὴ εἰρημνία ταῦτά ἐστιν ὥς ἂν ἤκιστα μὲν ἐξαπατητὸ καὶ πῶλον καὶ ἵππον ἀνοήτους, ἤκιστα δ' ἂν διαπείροιτο γράμματος, μάλιστα δ' ἂν ἵππον ἀποεικνέαι δέον ἔχοντα ὡς ἵππος δοταί εἰς πολεμον. Καίριος δ' ἴσως γράφειν, καὶ εἴ ποτε συμβαίη θυμοειδέστερον ἵππου τοῦ καιροῦ χρῆσθαι ἢ βλακωδέστερον, ὥς ἂν ὀρθότατα ἐκείνῳ χρῶτο. (1) Πρῶτον τοίνυν χρὴ τοῦτο γινώκειν ὅτι ἐστὶ θυμὸς ἵππου ὅπως ὀργὴ ἀνθρώπου. Ὅπερ οὖν καὶ ἀνθρώπων ἤκιστ' ἂν ὀργίζου τις μάλιστα λέγων χαλεπὸν μηδὲν μήτε ποῦν, οὕτω καὶ ἵππον θυμοειδῆ ὁ μὴ ἀνὴρ ἤκιστ' ἂν ἐξοργίζου. (2) Εὐθὺς μὲν οὖν χρὴ ἐν τῇ ἀναβάσει ἐπιμαλίσθαι ὥς ἂν ἤκιστ' ἀναβαίνειν λυποῖ ἐπιπιδὼν δ' ἀνὰ πρῶτον, κρημαίναντα πᾶσι χρόνον ἢ τὸν ἐπιτυχόντα οὕτω προκρινεῖν αὐτὸν

hisdem locis, et eodem modo agitur. Quia vero necessarius est, ut omnigenis in locis equum agens; eidem firmiter insideat, et armis ex eo recte uti possit; ideo rei equestris exercitium in venationibus, ubi tum idonea loca; tum ferre sunt, reprehendi non potest: ubi vero nulla est horum copia, fuerit haec quoque non laetitia exercitio, si duo equites scilicet se rem componant, ut alter in equo per omnia loca fugiat, et hastam subinde retro, transfrens abscedat; alter insequatur eum ioculis in eusdem pibum desinentibus, et cum ejusdem forme hasta. Quum intra pectum telli pervenerit, illa iacula cuspidis pilaris in fugientem conficiat; quum ad intervallum, quo hasta ferre licet, deprensam feriat. Bonum quoque, ut his inter se congressis, alter hostem ad se tractum subito protrudat: haec enim est hostis deiciendi ratio. Vicissim si qui trahitur, recte facit si equum adigere nitatur. Quippe si hoc faciet is qui trahitur, citius trahentem deicerit quam ipse ceciderit. Jam si aliquando, dum castra castris opponuntur, equites contra se provehantur, et ad hostilem usque phalangem adversarios insequantur, ad eam vero vicissim fugientem: hic etiam scire sanum est, quandiu non procul aliquis a suis abest, recte inique facturum, si, equo converso in hostes adacto, totis viribus inter primos urget: ubi vero propior hostibus fuerit, equum in potestate retineat. Non enim abs re sic maxime damnum hostibus inferens, ipse nullum ab eis accipiat. Ceterum mortalibus hoc datum divinitas, ut alios oratione docere possit homo, quae facienda sint: equum vero ut nihil oratione profecto docuerit; ita si pro voluntate sua quiddam agenti vicissim gratum aliquid fecerit, et contumacem castigaverit, hoc imprimis modo didicerit, ubi, cumque debet, obsequi. Ac potest quidem pons hoc dici, sed in equestri re tota locum habet ubique. Nam et frenum facillime admittit, si quidem eo admissio boni aliquid ei contingat: huiusmodi tunc transiet, tunc exsillet, in aliasque omnibus obsequetur, si, postquam imperata fecerit, aliquam requiem exspectet.

CAPUT IX.

Et haecnam quidem haec exposita sunt, quomodo quam minime circumvenitur is, qui pectum vel equum emittit; quomodo emptum quam minime usu corruptat, praesertim si opus cum ostentatione sit exhibendum, qui habeat ea quibus equi ad bellum sit opus. Tempus autem fortasse fuerit, ut etiam scribamus, si quando contingat, ut vel animosiore quis equo, vel ignavio, quam par sit, nitatur; quomodo modo rectissime utroque possit uti. Primum igitur hoc sciendum, in equo id minimum esse, quod in homine sit iracundia. Itaque sicut hominem minime quis ad iram provocet, qui molestus ei quidquam neque dixit, neque fecit: ita nec animosiores equum ad iram aliqui commoveat, qui re nulla eum offendit. Statim igitur in aduersum ubi habenda diligentia, ne quidquam molestum equo fiat, dum condescendit. Ubi condescenderit equus, et diutius quieverit optum alio quovis equo faciet: ita

ὡς προαίτιος σημεῖος. Ἐπειτα δ' ἐκ τοῦ βραδυτάτου ἀρχόμενον ὁδεύς αὐ εἰς τὸ θάττον προάγειν ὡς ἀν μάλιστα λανθάνει αὐτὸν ὁ ἵππος εἰς τὸ ταχὺ ἀρκευόμενος. (4) Ὅ, τι δ' ἐν ἐκείνῃ συμῆρῃ, θυμοειδῆ ἵππον ὥσπερ ἀνθρώπον ταράττει τὰ ἐκπαίνια καὶ ὁράματα καὶ ἀκούσματα καὶ παθήματα. Εἰδέναι δὲ χρὴ ὅτι ἐν ἵππῳ τὰ ἐκπαίνια τάχαρον ἐξαργίζεται. (5) Ἦν δὲ καὶ εἰς τὸ θάττον ὁρμώμενον τοῦ καιροῦ ὑπολαμβάνειν βουλὴ τὸν θυμοειδῆ, οὐ δεῖ ἐκπαίνιας εἶναι, ἀλλ' ἡρεμαίως προσάγεσθαι τῇ χαλινῷ, πρᾶνόντα, οὐ βιαζόμενον ἡρεμεῖν. (6) Καὶ αἱ [τε] μακρὰ ὁδοὺς μάλλον ἢ αἱ πικρὰ ἀποστροφὰ πρᾶνόνται τοὺς ἵππους καὶ αἱ ἐσχυραῖα [μὲν] πολλὴν χρόνον καθιερῶσι καὶ πρᾶνόνται καὶ οὐκ ἀνεγείρουσι τὸν θυμοειδῆ. (7) Εἰ δὲ τις οἴεται, ἡν ταχὺ καὶ πολλὰ δαύνεται, ἀπειπνὴν ποιεῖν τὸν ἵππον πρᾶνέιν, τάναντία γιγνώσκει τοῦ γιγνώμενου. Ἐν γὰρ τοῖς τοιοῦτοις ὁ θυμοειδὴς καὶ ἄγειν βίᾳ μάλιστα ἐπιχειρεῖ καὶ σὺν τῇ ὥσπερ ἀνθρώπος ἐργῶς πολέμει καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν ἀναβάτην πολλὰ ἀνέχοντα ἐποίησιν. (8) Ὑπολαμβάνειν δὲ χρὴ ἵππον θυμοειδῆ καὶ τοῦ εἰς τὸ τάχιστα ὁρμᾶν, τοῦ δὲ ὅλ παραβᾶλλειν ἵππῳ καὶ πανταπαῖν ἀπέχεσθαι· σμεῖν γὰρ αἱ φιλονεικίαι καὶ θυμοειδέστατοι τὸν ἵππον γίνονται. (9) Καὶ χαλινῷ δὲ αἱ λατοὶ ἐπιτεθειότεραι τῶν τρυχίων. Ἐάν δὲ καὶ τρυχὴς ἐκβληθῇ, τῇ χαλινῷ τῶν λατῶν δεῖ αὐτὸν ἀφορμᾶν. Ἀγνοῖν δὲ ἐθέλει αὐτὸν καὶ τὸ ἥρεμην μάλιστα ἐπὶ θυμοειδῶς ἵππου, καὶ τὸ ὡς ἔκιστος ὄλιγόν τι ἀπτεσθῆναι ἢ οἷς τοῦ καπνίσθαι ἀσφαλῶς ἐνεκεν ἀποτόμα. (10) Εἰδέναι δὲ χρὴ ὅτι διδάγμα ἐστὶ καὶ τῷ πομπησμένῳ μὲν πρᾶνέσθαι, κλισμῷ δὲ ἐγείρεσθαι. Καὶ εἰ τις ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ μὲν κλισμῷ τὰ πρῶτα, ἐπὶ δὲ πομπῇ τὰ χαλεπὰ προσέροι, μάθοι ἂν ὁ ἵππος πομπησμένῳ μὲν ἐγείρεσθαι, κλισμῷ δὲ πρᾶνέσθαι. (11) Οὐδὲν οὖν δεῖ καὶ παρὰ κραυγὴν καὶ παρὰ σάλπιγγα μήτ' αὐτὸν φαίνεσθαι τεθορυβημένον τῷ ἵππῳ μήτε μὴν ἐκείνῳ τεθορυβῆσαι μὴδὲν προσέροι, ἀλλ' εἰς τὸ δυνατόν καὶ ἀναπαύειν ἐν τῷ τοιοῦτῳ καὶ ἀρεστῶ καὶ δεῖπνῳ, αἱ ἐγγυροῖς, προσέροι. (12) Καλλίστον δὲ συμβουλευμα τὸ ἄγαν θυμοειδῆ ἵππον μὴ κτῆσθαι εἰς πολέμους. Βλακὴ γὰρ μὴν ἵππῳ ἀρεῖν μοι δοκεῖ γράφει πάντα τάναντία ποιεῖν δεῖα τῷ θυμοειδῇ χρῆσθαι συμβουλευόμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

CAPUT X.

Ἦν δὲ τίς ποτε βουλῆς χρῆσθαι τῇ χρησίμῳ εἰς πολέμον ἵππῳ μεγαλοπρεπετέρῳ τε καὶ περιδραπέτέρῳ ἱππείσθαι, καὶ μὲν ὁκεῖν τὸ στόμα τῇ χαλινῷ καὶ μωσιάζειν τε καὶ μωστυγῶν τὸν ἵππον, ἢ οἱ πολλοὶ ποιοῦντες λαμπρύνειν οἰοῦνται, ἀπείχεσθαι δεῖ πάντα γὰρ τάναντία οὗτοι γὰρ ποιοῦσιν ἂν βούλονται. (1) Τὰ τε γὰρ στόματα ὁκνεῖν ἀνεῖν τοῦ προσῶν ἐκταρῶσθαι τοὺς ἵππους, καὶ μωσιζόντας καὶ κλισίας ἐκ-

deinde signis eum placidissimis loco movent. Hinc a tardissimo incipiens, sic eum ad velociorem motum dederat, ut ismet equus se minime sentiat ad progressum celeriorum accessisse. Quidquid autem repente jecerit equus, id equum animosum non aliter atque hominem perturbat, sive subito conspiciat aliquid, seu audiat, seu patitur. Sciendum vero, repentina perturbationis causam equo pambere. Quod si etiam equum animosum concitatus proruentem, quam pat sis, laedere velis; non eum convellere saldo debes, sed placide framo attrahere, ut eum mitigando, non vi cogendo, ad quiescendum permoveas. Agitationes quoque prolixiores magis mitigant equos, quam crebras inflexiones; itemque remissiones sensus quasi decoquunt, et placent, et minime concitant equum animosiores. Si quis autem caletimam, equum se agitatione celeri et diuturna fatigatum mansuetiorem effecturum: is contra statuit, quam fieri solet. Nam equus animosus in hujusmodi agitationibus impetibus vi nihil uti, et in ira perinde atque homo iracundus, saepenumero tam se ipsum quam secerem insulis adlicere malis gravissimis conatur. Etiam continendus est equus animosus, quoniam celerissime perorat; et ab eo prorsus abstinendum, ne cum alio quovis equo certaminis causa committatur. Nam equi perquam contentiosissimi etiam existere solent animosissimi. Praea quoque his aptiora levis, quam aspera. Si tamen et asperum injectum fuerit, in iustate id efficiendum, ut levis simile sit. Bonum vero est, ut equus se consuefaciat ad sessionem quietam in equo animoso, et ut eum alia sui parte non tangat, quam quibus portibus equum sessionis tutioris causa tangimus. Sciendum autem, solere percipit, ut equi poppysmate mitigentur, clogmo sive lingue ad palatum admotae squalis excitentur. Quod si quis initio lenius equum tractet cum clogmo, durius autem cum poppysmate: nimirum ad poppysma luctari adseverit, ad clogmum mitigari. Eodem modo nec ad clamorem, nec ad tubam, vel ipse videri debet equo esse perturbatus, vel ei turbulentam aliquam speciem exhibere; sed in hujusmodi casu equum sedare, quantum ejus fieri potest, et eidem tum prandii, tum carnis pabula, si tum quidem id fieri liceat, offerre. Rectissimum vero consilium hoc fuit, ut equus admodum ferus ad usum belli non ematur. De inerti equo sufficere mihi videtur id scripsisse, omnia huic facienda illis contraria, quibus utendum in animoso consulimus.

πλήττουσιν, ὥστε τεταράχθαι καὶ κινδυνεύειν. Ταῦτα δ' ἔστιν ἵππων ἔργα τῶν μάλιστα ἀχρησμένων ἱππασίᾳ καὶ αἰσθρᾷ καὶ οὐ καλὰ τοιοῦντων. (α) Ἐὰν δέ τις διδῶν τὸν ἵππον ἐν χαλαρίᾳ μὲν τοῦ χαλινῷ ἱππασίᾳ, ἀνὰ δὲ τὸν αὐχένα ὀκρίειν, ἀπὸ δὲ τῆς κεφαλῆς κυρτοῦσθαι, οὕτως ἂν ἀπεργάζεται ποιεῖν τὸν ἵππον εὐκταρ καὶ αὐτὸς ἔσται τε καὶ ἀγαλλεται. (α) Τεκμηριὸν δὲ οἷα τοῦτοῦς ἔσται· ὅταν γὰρ αὐτὸς εὐθὺς περ ἱπποῦς, μάλιστα δὲ ὅταν παρὰ θηλείας, τότε αἶρει τε τὸν αὐχένα ἀνωσάτω καὶ κυρτοὶ μάλιστα τὴν κεφαλὴν γοργοῦμενος, καὶ τὰ μὲν σκελὴ ἐγρὰ μετατρέφει, τὴν δὲ αὐρὰν ἀνω ἀνατείλει. (α) Ὅταν οὖν τις αὐτὸν εἰς ταῦτα προαῖνῃ ἀπὸ αὐτοῦ σχηματισσομένην ὅταν μάλιστα καλλωπίζεται, οὕτως ἐδόμῳν τε τῇ ἱππασίᾳ καὶ μεγαλοπρεπῇ καὶ γοργῇ καὶ περιέκλειτον ἀποσάτω τὸν ἵππον. Ὡς οὖν ἡγοῦμεθα ταῦτ' ἂν ἀπεργασθῇαι νῦν αὖ περρασόμεθα διηγείσθαι. (α) Πρῶτον μὲν τοῖσιν γρηρὺ μίον δυοῖν χαλινῶν κατέχεται. Τούτων δὲ ἓστιν ὁ μὲν λείος, τοῖς τραχέος εὐμεγέθους ἔχων, ὁ δὲ ἑτερος τοῖς μὲν τραχέος καὶ βαρεῖς καὶ ταπεινός, τοῦ δ' ἐχίνους ὀλίγος, ἵνα ἐπὶ τὸν μὲν τοῦτον λάβῃ, ἀγέλλων τῇ τραχύτητι διὰ τοῦτο ἀρίστῃ, ὅταν δὲ τὸν λαίον μεταλάβῃ, τῇ μὲν λειότητι αὐτοῦ ἡσθῇ, ἃ δὲ ὑπὸ τοῦ τραχέος παιδεύθῃ, ταῦτα καὶ ἐν τῇ λαίᾳ ποιῇ. (γ) Ἦν δ' αὖ κατατρονίσας τῆς λειότητος θαυμάζοντα ἀπερίειδεν ἐν αὐτῷ, τοῦτον ἔνεκα τοῦς τραχέος μεγάλους τῇ λαίᾳ προσέτιθεμεν ἵνα γάσκειν ἀναγκάζομενος ὑπ' αὐτῶν ἀρίστῃ τὸ στόμα. Οἷόν τε δὲ καὶ τὸν τραχύν παντοδαπὸν ποιεῖν καὶ κατεδιδόντα καὶ κατατινόντα. (α) Ὅποιοι δ' ἂν ὦσι χαλινῶν, πάντας ἑγρὸς ἔστωσαν. Τὸν μὲν γὰρ σκληρὸν, ὅστις ἂν ὁ ἵππος λάβῃ, ὅταν ἔχῃ πρὸς ταῖς τραχέος ὥσπερ καὶ δειλῶτον, ἐπὶ δὲ τὸν λείον, ὅταν αἶρει. (α) Ὁ δ' ἑτερος ὥσπερ ἡ δίωσις ποιεῖ· ὁ γὰρ ἂν ἔχῃ τις αὐτοῦ, τοῦτο μόνον ἀσκαπτὸν μένει, τὸ δὲ ἄλλο ἀπέρηται· τὸ δὲ φεύγον ἐν τῷ στόματι αἰεὶ θερεῖται ἀρίστην ἀπὸ τῶν γνάθων τὸ στόμα τούτου ἔνεκα καὶ οἱ κατὰ μέσον ἐκ τῶν ἀφόνων δακτύλιοι κρεμνύνονται, ὅπως τούτους διώκων τῇ τε γλώττῃ καὶ τοῖς ὀδοῦν ἀμελῇ τοῦ ἀναλαμβάνειν πρὸς τὰς γνάθους τὸν χαλινόν. (α) Εἰ δέ τις ἀγνοεῖ τί τὸ ἑγρὸν τοῦ χαλινῶ καὶ τί τὸ σκληρὸν, γράφομεν καὶ ταῦτα. Ἐγρὸν μὲν γὰρ ἔστιν ὅταν οἱ αἰῶνες εὐρείας καὶ λείας ἔχουσιν τὰς συμβολὰς ὥστε βραδίως κάμπτεσθαι, καὶ πάντα δὲ ὅποσα περιτέθεται περὶ τοῦς αἰῶνας ἢν εὐρύστομα ᾖ καὶ μὴ σύμπακτα, ἑγρὸς αἶσιν. (α) Ἦν δὲ χαλεπὴς ἑκαστα τοῦ χαλινῶ διατρέχῃ καὶ συνῆλθ', τοῦτ' ἔστι σκληρὸν εἶναι. Ὅποιος δ' ἂν τις ᾖ, τούτω τάδε πάντα ταῦτα ποιητέον, ἥτις γὰρ βούληται ἀποδείξασθαι τὸν ἵππον ὁῦντερ εἰρηται. (α) Ἀνακρουστέον μὲν τὸ στόμα τοῦ ἵππου ὅστις ἄγαν χαλεπὸς ὥστε ἐκινεῖν, ὅστις ἄγαν ἡσύχιος ὥς μὴ αἰσθάνεσθαι. Ἐπειδὴν δὲ ἀνακρουόμενος αἰρῇ τὸν αὐχένα, ὁπότεν οὕτως τὸν χαλινόν. Καὶ ταῦτα δὲ δεῖ, ὥσπερ οὐ περὶ μέτρα λέγοντες, ἐν ᾧ ἂν καλῶς ὑπερτερεῖ, χαρίζεσθαι τῷ ἵππῳ.

dom, ita terribis obstupescunt, ut perturbati, se periculis exponant. Ea vero fieri ab equis solent, qui motum equitationis molestissime ferunt; ac ferde, minimeque recte se gerunt. Si quis autem sic equum instituit, ut motus equestres freno laxiore peragat, et cervicem sursum attollat, et a capite gibberis instar incurvet: ita scilicet illum impellat ad prestandum ea, quibus equus ipse gaudet et exultat. His autem eum gaudere, vel hoc argumento constat. Nam quoties ipse alios accedit equos, feminei praesertim sexus, tunc et cervicem ad summum attollit, et caput apud maxime motu recurvat; atque alte tollit molibus crura, caeterum vero sursum tendit. Itaque si quis eum ad ista deducat, quae ipsemet effugit, quum pulchritudinem suam imprimis ostendat; tum vero talis exhibebit equum qui et voluptatem ex agitatione capiat, et magnificus sit, et alacer, et spectabilis. Quo autem modo patemus haec posse perfici, nunc enarrare conabimur. Primum igitur habere frenum non pauciora duobus oportet. Horum leve sit unum, et orbes habet majusculos; alterum graves ac depressos orbes, et echinos acutos: ut ubi frenum hujusmodi prehenderit, ob asperitatem asper ferens, ideo libenter dimittat; et ubi leve cum isto commutaverit, ejus levitate delectatus, quae facere per illud asperum edoctus fuerat, etiam levi utrum efficiat. Sin ista levitate contempta, frequenter huic incumberet velit: hanc ipsam ob causam levi majores orbes addimus, ut eo pandere per eos cogatur, atque ita lupos dimittat. Libet et asperius frenum variare tum explicando tum intendendo. Qualicunque vero frenum fuerint, flexilia sint omnia. Nam durum quacunque parte prehenderit equus, totus ad maxillas trahet: ariet et vera quacunque parte quisquam prehenderit, totum ensollit. Alterum vero sic comparatum est, ut catena. Quam enim partem ejus aliquis tenet, ea sola non flexa manet, reliquis pendulis. Haec dum fugientes in ore semper tenando capiat equus, inque a maxillis dimittit. Eam ob causam pendet et annuli de axibus in medio, ut hos tam lingue quam dentibus insequendo premsam, frenum ad maxillas corrumpere aegligit. Si quis autem ignorat, quod frenum flexile, quod durum sit; hoc quoque litteris complectemur. Est enim flexile, quum axes ita et latas et leves commensuras habent, ut facile flectantur: itidem omnia, quae circum axes adhibeantur, si largi sint oris, ac minime aerea, magis etiam sunt flexilia. Si vero freni partes omnes difficulter diaccurrant et concurrant; hoc scilicet est, durum esse frenum. Qualicunque vero aliquis habent, eo peragat eadem hoc omnia; modo laque efficere voluerit equum, qualem descripsimus. Nimirum eo equi sursum impellendum non adeo graviter, ut declinare velit; nec adeo plicide, ut non sentiat. Ubi sursum caput impellendo cervicem attollit, mox et frenum concedendum erit. Quin etiam in aliis equis, sicuti mouere non desinimus,

(11) Καὶ ὅταν ὁ αἰσθῆται ἡδόμενον τὸν ἵππον τῇ τε ὁρμηλαυμένῃ καὶ τῇ χαλάρωτῃ, ἐν τούτῳ οὐδὲν δεῖ χαλεπὸν προσκρῖναι ὡς ποιεῖν ἀναγκάζοντα, ἀλλὰ θεωπεῖν ὡς παύσασθαι βουλόμενον· οὕτω γὰρ μάλιστα θαρβύδων πρόεισι εἰς τὴν ταχέαν ἵπτασθαι. (12) Ὅτε δὲ καὶ τῷ ταχὺ θεῖν ἵππου ῥέθεται τεκμήριον ἐκφυγὼν γὰρ οὐδεὶς βιάσθην παύσεται, ἀλλὰ θεῖ. Τούτῳ γὰρ πέφυκεν ῥέδασθαι, ἢν μὴ τις πλείω τοῦ καιροῦ θεῖν ἀναγκάζῃ· ὑπερβαλὼν δὲ τὸν καιρὸν οὐδὲν τῶν πάντων ῥέδῃ οὔτε ἵππου οὔτε ἀνθρώπου. (13) Ὅταν γὰρ μὴν εἰς τὸ ἵπτασθαι μετὰ τοῦ κυδρεῖ ἀριγυμένῳ ἢ, εἰδημένος μὲν θῆκεν ἑμὶν ἦν ἐν τῇ πρώτῃ ἵπτασίᾳ ἐκ τῶν στροφῶν εἰς τὸ θέσθαι ὁρμησθαι. Ἦν δὲ τίς τοῦτο μὲν μαμαθησὺς αὐτοῦ, ἕμα ἀντιληθεύονταί τε τῷ χαλάρῳ καὶ σημήν τῶν ὁρμησθῶν τε τούτῳ, ὑπὸ μὲν τοῦ χαλάρου πεισθῆς, ὑπὸ δὲ τοῦ σημευομένου ὁρμῶν ἐγείρεται; καὶ προβάλλεται μὲν τὰ στήθνα, αἶρει δὲ ἀνωτέρω τὰ σκελὴ ὁρμηόμενος, οὐ μόνον ἐγὰρ γὰρ οὐ γὰρ μάλα ὅταν λυσιπῶται ἄλλοις τοῖς σκελεσιν ἵπποι χωρῶνται. (14) Ἦν δὲ τίς οὕτως ἀνεκφυγμένην αὐτοῦ ἐν τῷ χαλάρῳ, ἐνταῦθα ἐπ' ἡδονῆς τῇ διὰ τὴν χαλάρωσιν τὸν στομίου λελεύσεται νομίζων, κυδρῶ μὲν τῷ σημήνῳ, ὅρμῳ δὲ ποῖν σκελετὴν γυρομένον φέρεται, παντάσῃσι ἐκμυζόμενος τὸν πρὸς ἵππους καλλιστομὸν. (15) Καὶ οἱ θεωμένοι τὸν ἵππον τοιοῦτον ἀποκαλοῦσιν ἐλευθέρῳ τε καὶ ἐλευθέρῳ καὶ ἵππαττον καὶ θυμοειδῇ καὶ σοδαρῶν καὶ ἄμα ἡδὺν τε καὶ γοργὸν ἰδεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν δὲ, ἢν τούτων τις ἐπιθυμῇ, μέχρι τούτων ἑμὶν γεγράφθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Ἦν δὲ τίς ἀπὸ βουλήθῃ καὶ πομπῶν καὶ μεταστροφῶν καὶ λαμπρῶ ἵππῳ χρῆσθαι, οὐ μάλα μὲν τὰ τοιαῦτα ἐκ παντὸς ἵππου γίνονται, ἀλλὰ δεῖ ἐπιρρεῖα αὐτῷ καὶ τὴν ψυχὴν μεγάλωρον καὶ τὸ σῶμα εὐρυστον. (1) Οὐ μόνον δ' οἱ οἰονταὶ τινες τὸν τὰ σκελὴ ἐγρῶν καὶ τὸ σῶμα αἶραι διωθῆσθαι, οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλὰ μέλλον ἐς τὴν τὴν ὁρμὴν ὑγρῶν τε καὶ βραχέων καὶ ἰσχυρῶν ἔχει, καὶ οὐ τὴν κατ' οὐρανὸν λέγομεν, ἀλλ' ἢ πέφυκε μεταξὺ τῶν τε πλευρῶν καὶ τῶν ἰσχίων κατὰ τὸν κελεύοντα, οὕτως διωθῆσαι πόρρω ἵπποτινῶν τὰ ὀπίσθια σκελὴ ἐπὶ τὰ ἐμπρόσθια. (2) Ἦν οὖν τίς ἵπποτινῶν αὐτοῦ ἀνακρούσῃ τῷ χαλάρῳ, ἀλλάξει μὲν τὰ ὀπίσθια ἐν τοῖς ἀστρογάλω, αἶρει δὲ τὸ πρόσθεν σῶμα, ὥστε τοῖς εἰς ἐναντίας φαίνεσθαι τὴν γαστέρα καὶ τὰ αἰδοῖα. Αἰεὶ δὲ καὶ ὅταν ταῦτα ποιῇ διδόναι αὐτῷ τὸν χαλάρῳ, ὅπως τὰ καλλίστα ἵππου ἰκάνει τὴν ποιῇ καὶ δοκῇ τοῖς ὁρῶντι. (3) Εἰεὶ μόνον οἱ καὶ ταῦτα διδάσκουσιν οἱ μὲν βάδοντες ὑπὸ τοῖς ἀστρογάλω κρούοντες, οἱ δὲ καὶ βακτροῖς περὶ τρέχοντες τινὰ κελύοντες ὑπὸ τῇ μηχανιστῇ παλίν. (4) Ἡμεῖς γὰρ μέντοι τὸ κράτιστον τῶν διδασκαλῶν νομίζομεν, ὥστερ' αἰεὶ λέγομεν, ἢν ἐν παντὶ παρήγεται

officium recte facient vicissim est indulgendum. Quoniam senuerit equus, et elasticæ cervicis equum et habentium laxitate delectari: tam vero nihil ei adestum addere debet, quasi ad laborem cogere, sed blandiri, quasi potius eum quiescere velit. Sic enim animo maxime prompto ad agitationem celeriorum procedit. Nec argumentum nobis deest, quæ constat, equum cursu velociore delectari. Quippe nullus omnino equus, ubi effugerit, gradatim incedit, sed cursu fertur. Hoc enim a natura delectari solet, nisi quis eum ulterius quam oportet, ad cursum eogat. Quidquid vero recti et tempestivi usus modum superat, huiusmodi nihil quicquam nec equo nec homini gratum est. Ubi jam ad agitationem quandam gloriosam pervenerit, admodum scilicet a nobis fuit in agitatione prima, ut post inflexiones ad motum velociorem tendat. Si quis autem equum jam sic institutum simul et freno retineat, et signum det aliquod eorum quasi ad cursum incitant: tumi vero pressus ille quidem u frango sed competitionis signo accensus excandescit, ac pectus protendit, et infascens siliis crura tollit, non mollior tamen: quippe quom offenduntur equi, non ideo tunc cruribus uti mollior solent. At si quis equo sic excitato frenum concesserit, ibi pre gaudio, quod ob laxitatem se lupis liberatum existimet, gloriosæ quodam gesto, cruribusque mollior exultabundus fertur, et in omnibus exprimit elegantiam illam, cum qua solet equos alios adire. Ac tale quod spectant equum, et liberalem adpellant, et aperte promptum, et equestrem, et animosum, et superbum, simulque jucundum et terribilem adspectu. Quæ quidem si quis est qui addebat, hactenus de his expositum a nobis esto.

CAPUT XI.

At si quis equo ad pompas idoneo et erigente se et splendido uti voluerit, sane non quovis ab equo hæc expectet, sed existere prius animum in eo magnum et robustum corpus oportet. Quod autem plerique existimant, equum, cui crura mollior sint, etiam corporis attollendi facultatem habiturum, non ita comparatum est: sed potius hoc illius erit, cui iambi molles sunt, et hebes, et robusti (nec jam de lumbis ad caudam loquimur, sed de his qui ad alvum, inter latera et coxas existunt): talis equus subijcere crura posteriora prioribus haud exiguum ad spatium poterit. Itaque si quis eo sic subijciat, frenum sursum adducat, posterioribus quidem partibus in tales recumbit, antecius vero corpus sic utollit, ut ab adversis et venter et verenda conspiciantur. Hæc vero quæ fecit, frenum ei remittendum est; ut quæ pulcherrimis præstantur ab equo, et faciat habens, et ita facere iudicio spectatorum existimetur. Et hæc quidem amant qui docent equos, dum eos alii virgo subter tales pueri, alii quendam propter equum cui remem barolo cadere subjectas femoribus partes iubent. Nobis tamen ea discipulis indicatur optima, quemadmodum semper dicimus: si comitetur hoc in omnibus, ut equus voluntati agita-

τὸ ἐν ᾧ ἂν ποιήσῃ τῇ ἀναβάτῃ κατὰ γένειον τυγχάνειν βραδύτης παρ' αὐτοῦ. (6) 'Ἐ μὲν γὰρ ὁ ἵππος ἀναγκαζόμενος ποιεῖ, ὥσπερ καὶ Σίμων λέγει, οὐκ ἐθέλειται οὕτε καλὰ ἔστιν, οὐδὲν μέλλον ἢ εἰ τις ἀρχιστῇν μεστιγῇ καὶ κεντρίσῃ. Πολλοὶ γὰρ ἂν πλείω ἀσχεμονοίῃ ἢ καλὰ ποιοῖν ὁ τοιοῦτος πάσχειν καὶ ἵππος καὶ ἀνδρῶτες. Ἀλλὰ δεῖ ἀπὸ σημείων εἶναι πάντα τὰ κάλλιστα καὶ λαμπρότατα ἐπιδείκνυσθαι. (7) 'Ἦν δὲ καὶ ὅταν μὲν ἱππάζηται μέχρι πολλοῦ ἰδρωτός ἐλαύνηται, ὅταν δὲ καλῶς μεταωρίσῃ ἑαυτὸν, ταχύτερ καταβαίνειται καὶ ἀπαλαιώνεται, εὖ γὰρ εἰδέναι ὅτι ἐκὼν εἶσιν αἱς τὸ μεταωρίσκειν ἑαυτὸν. (8) 'Ἐπὶ τοῖν τοιούτοις δὲ ἦδη ἱππαζόμενοι ἵππων καὶ βοῶ καὶ ἥρωες γράφονται, καὶ ἀνδρες οἱ καλῶς χρίμενοι αὐτοῖς μεγαλοπρεπεῖς φαίνονται. (9) Οὕτω δὲ καὶ ἔστιν ὁ μεταωρίων ἑαυτὸν ἵππος σφόδρα ἢ καλὸν ἢ ὁσιμωστὸν ἢ ἀγατὸν ὡς πάντων τῶν ὁρόντων καὶ νίκων καὶ γεραιτέρων τὰ ἔμματα κατέχει. Οὐδεὶς γοῦν οὕτε ἀπολείπεται αὐτὸν οὐτε ἀπαγορεύει θεώμενος ἐστ' ἀνταρ ἐπιδεικνύεται τὴν λαμπρότητα. (10) 'Ἦν γε μὴν ποτε συμβῇ τινι τῶν τοιούτων ἵππων κακημένον ἢ φυλαρχῆσαι ἢ ἱππαρχῆσαι, οὐ δεῖ αὐτὸν τοῦτο σπουδάζειν ὅπως αὐτὸς μόνος λαμπρὸς ἔσται, ἀλλὰ πολλὸν μέλλον ὅπως ὅλον τὸ ἐπόμενον εὐνοήσας γινώσκῃ. (11) 'Ἦν μὲν οὖν ἤγχαται, ὡς καλίστα ἐπαινοῦσι τοὺς τοιούτους ἵππους, ὅς ἐν ἀνωτάτοις αἰρόμενος καὶ πυκνότερα τὸ σῶμα βραχυτάτω προβαίνει, ὅλην δὲ καὶ βάθην ἔκκειν' ἂν οἱ ὅλον ἵππος αὐτοῦ. 'Ἐκ δὲ ταύτης τῆς ὁμάς τί ἂν καὶ λαμπρὸν γένωι' ἂν; (12) 'Ἦν δὲ ἔλαττερας τῶν ἵππων ἤγχα τῇ ἀγῶν τάχει μῆτις τῇ ἀγῶν βραδεί, ὡς δ' εὐθυμότεροι ἵπποι καὶ γοργότεροι καὶ ποτεῖν εὐσχεμονοῦσθαι γίγνωσται, ἔαν ἤγχα αὐτοῖς οὕτως, ἀθρόος μὲν ὁ τύπος, ἀθρόον δὲ τὸ φράγμα καὶ τὸ φέριγμα τῶν ἵππων συμπαρέσσοιτο, ὥστε οὐ μόνον αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ πάντες ὅσοι συμπαρεσπόμενοι εὐνοήσας ἂν φαίνοντο. (13) 'Ἦν γε μέντοι τις καλῶς ἱππωνήσῃ, τρέφῃ δὲ ὡς πόντος δύνασθαι ὑποφέρειν, ὀρθῶς δὲ γρηῃται καὶ ἐν τοῖς πρὸς πόλεμον μαλετήμασι καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἐπιδειξίν ἱππασίαις καὶ ἐν τοῖς πολέμοις ἀγωνίσμασι, τί ἔτι ἐμπρόθεν τοῦτο μὴ οὐχὶ πλείονος τε εἴδους ἵππους ποιεῖν οὐς ἂν παραλαμβάνῃ, καὶ εὐδοκίμους μὲν ἵππους ἔχειν, εὐδοκίμειν δὲ αὐτὸν ἐν τῇ ἱππικῇ, ἢν μὴ τι δαιμόσιον καλῶς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Γράβει δὲ βουλόμεθα καὶ ὡς δεῖ ὁπλισθαι τὸν μιλῶντα ἐφ' ἵππου κινδυνεύειν. Πρῶτον μὲν τοῖνον φαμὲν γρηῃται τὸν θώρακα πρὸς τὸ σῶμα πεπονηθῆαι, ὅτι τὸν μὲν καλῶς ἁρμόζοντα ὅλον φέρει τὸ σῶμα, τὸν δὲ ἀγῶν χαλαρὸν οἱ ὅμοι μόνον φέρουσιν, ὃ γε μὴν λίαν στενὸς δεσπόει οὐκ ὅλον ἔστιν. (1) 'Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ οὐχὲν ἔστι τὸν κατρίων, φαμὲν γρηῃται καὶ τοῦτο ἐξ αὐτοῦ τοῦ θώ-

toris obsequens, vicissim ab eo quietem impetret. Nam equus ad quæ præstanda cogitur, ut Simo quoque monet, ea nec intelligit ipse, nec magis pulchra sunt, quam si quis equatorem flagris et stimulis ad saltandum impellat. Quippe multa plura ferde, quam bellè peregerit, qui sic excipitur, et equa, et homo. Nimium ex signis equus iubens et volens pulcherrima omnis et splendidiissima debet exhibere. Quod si etiâs, quoties equitationis motu exercetur equus, ad copiosum usque sudorem agitür, quoties pulchre semet erigit, equus cito descendat, et frenum adimat: omnino fore sciendum ut ad erigendum se non inquit itas accedat. Aique hujusmodi sabb in equis tam diu quam heroes equitantes pingi solent; et homines, qui equis scrite norunt uti, magnificentiam quandam præ se ferunt. Est autem tam rehementer pulchrum quiddam equum semet erigens, tam admirandum aique stupendum, ut omnium spectantium, tam juvenum quam seniorum, oculis deficiat. Nemo certe vel ab eo discedit vel spectare desinit, dum splendorem ille suum ostendit. Quod si contingat alicui, talem equum necto, vel tribunatus, vel equitum magisterium, non hoc duntaxat cuius debet, ut solus ipse sit splendidus; sed multo magis ut comitatum universum spectatum dignum exhibeat. Itaque si (cujusmodi equi maxime laudari solent) præcedat talis, qui summam ad altitudinem, et creberrime corpus erigens, paulatim admodum progrediatur; sequenter hunc equi scilicet alii gradatim. Et quid in hoc spectaculo splendidi fuerit? At vero si equum exilaveris, ac neque nimia cum celeritate, neque tarditate nimis, sed ea ratione præcedas, quæ sunt equi et animosissimi, et imprimis truces, et specie ad labores obeundos maxime decenti; eo nimium modum si præcedas, et strepitus et hinnitus et finis simul in agitationibus ad ostentationem comparatis, et in proliorum certaminibus utatur: quid hinc obstatè possit amplius, quominus quos acceperit equos pretii majoris efficiat; ac tum probos habet, tum ipse rei equestris gloria floreat, nisi divinitus impediatur?

CAPUT XII.

His adungere volumus et illam descriptionem, quoniam modo armatum esse oportet eum, qui periculum in equo sit adiutor. Primum ergo dicimus, thoracem aive thoracem ad corpus factum esse debere. Si recte congruat, corpus ipsum hunc gestat; laxum nimis humeri soli portant; admodum angustus, viculorum est, non armaturæ. Quia vero inter exposita vulneribus letalibus et certis est, fieri

ρακος ὁμοιον τῇ αὐγῇ στεγασμα πεποιθῆσθαι. Τοῦτο γὰρ ἅμα κόσμον τε παρέχει, καὶ ἦν ὅσον δὲ εἰρησμένον ἦ, διέξεται ὅταν βουλήται τῷ ἀναβάτῃ τὸ πρόσκοντον ἔχειν τῆς ῥινῆς. (3) Κράνος γὰρ μὴν χρηστὸν εἶναι νομίζομεν τὸ βουλευτούργειν τοῦτο γὰρ αὐ στεγάζει μέλιστα πάντα τὰ ὑπερέχοντα τοῦ θώρακος, ὅραν δὲ αὐ καλύει. Ὁ δ' αὖ θώραξ οὕτως εἰρησθῆναι ὡς μὴ κωλύῃ μήτε καθίζειν μήτε ἐπικύπτειν. (4) Παρὶ δὲ τὸ ἦτρον καὶ τὰ αἰδοῖα καὶ τὰ κύκλα αἱ πτέρυγες τοιαῦται καὶ τοσαῦται ἵστασιν ὥστε στείγειν τὰ μέλη. (5) Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀριστερὰ χεῖρ ἦν τι πάθος, καταλύει τὸν ἵππον, καὶ ταύτῃ ἐπαινούμεν τὸ εὐρχόμενον ὅπλον τὴν χεῖρα καλούμεν. Τὸν τε γὰρ ὄμον σκιεάζει καὶ τὸν βραχίονα, καὶ τὸν πῦχον καὶ τὸ ἐρχόμενον τῶν ἡνῶν, καὶ ἐκτείνεταί δὲ καὶ συγκαμπτεῖται πρὸς δὲ τοῦτος καὶ τὸ διαλείπειν τοῦ θώρακος ὑπὸ τῇ μακροτέρῃ καλύπτει. (6) Τὴν γὰρ μὴν δεξιὰν ἐπαίρειν δεῖ, ἦν τε ἀκούσται ἦν τε πατέσθαι βουλήσθαι. Τοῦ μὲν οὖν θώρακος τὸ καλύειν ταύτῃ ἀραιεῖται ἀντὶ δὲ τοῦτον πτέρυγας ἐν γυγλύμοις προκίπται, ὅταν μὲν διαίρηται, ὁμοίως ἀναπτύσσονται ὅταν δὲ καταίρηται, ἐπικύλονται. (7) Τῇ γὰρ μὴν βραχίονι τὸ ὥσπερ ἀντιπρὸς παρατιθέμενον ἀραιεῖν βέλτον ἦν δοκεῖ εἶναι ἢ συνθεῖν ὅπλον. Τὸ γὰρ μὴν φιλούμενον αἰρωμένον τῆς δεξιᾶς στεγασθὲν ἄγχι τοῦ θώρακος ἢ μουσχεῖο ἢ χαλκίον αἰ δὲ μὴ, ἐν τῇ ἐπιχειροτάτῃ ἀρύλακτον ἔσται. (8) Ἐπειταρ δὲ, ἦν τι πάθος ὁ ἵππος, ἐν παντὶ κοδῶναι καὶ ὁ ἀναβάτης γίγνεται, ἐκλήζειν δὲ καὶ τὸν ἵππον προμετωπίδιον καὶ προτερνίδιον καὶ παραμυρτίδιον ταῦτα γὰρ ἅμα καὶ τῷ ἀναβάτῃ παραμυρτίδιον γίγνεται. Πάντων δὲ μέλιστα τοῦ ἵππου τὸν κενεῖον δὲ ἀκατάσταιν καίρωσιν γὰρ ὅν καὶ ἀκαυρότατον ἔστιν δυνατὸν δὲ ὅν τῇ ἱερικῇ αὐτὸν σκιεῖσθαι. (9) Χρὴ δὲ καὶ τὸ ἔποχον τοσούτον ἐξάρσθαι ὡς ὑπερβαλλόντων τὸν ἵππον καθύσθαι καὶ τὴν ἔβραν τοῦ ἵππου μὴ σινεῖσθαι. Καὶ τὰ μὲν δὴ διὰ [τοῦ ἵππου] οὕτω καὶ ὁ ἵππος καὶ ὁ ἵππος ὀπλισμένοι ἂν εἴεν. (10) Κνήμια δὲ καὶ πόδες ὑπερέχουσιν μὲν ἀν εὐκρίως τῶν παραμυρτίδιον, ἐκτείνονται δὲ καὶ ταῦτα, εἰ ἐμβαίνει γίνονται σκύτους, εἰ οὖσπερ αἱ κνήμιας ποιοῦνται οὕτω γὰρ ἂν ἅμα ὅπλον τε κνήμιας καὶ ποσὶν ὑποδήματα ἂν εἴη. (11) Ὡς μὲν δὲ μὴ βλέπεσθαι θεῶν ὡς ὅταν ταῦτα ὅπλα. Ὡς δὲ τοὺς ἐναντίους βλέπειν, μάχισται μὲν μέλλον ἢ ἕως ἐπαινούμεν ἐπ' ἐφ' ἡλῶ γὰρ ὅτι τῇ ἵππῃ κοπίδιος μέλλον ἢ πύχνη ἢ ἕως ἀρκέσει. (12) Ἄντι γὰρ μὴν δόρκατος καμακίνου, ἐπειδὴ καὶ ἀσθενὲς καὶ ὀκνηρὸν ἔστι, τὰ κρῖνεῖν δύο κατὰ μέλλον ἐπαινούμεν. Καὶ γὰρ ἐκτείνονται τὸ ἔτρον δυνατὸν τῷ ἐπισταμένῳ, καὶ τῷ λοιπομένῳ ὅσον τε χρῆσθαι καὶ εἰς τὸ ἀντίον καὶ εἰς τὰ πλάγια καὶ εἰς τὸ ὑποπροσθεν καὶ ἅμα ἰσχυρότερα τε τοῦ δόρκατος καὶ εὐρύτερα ἔστιν.

13. Ἀκούσται γὰρ μὴν τὸ μακρότατον ἐπαινούμεν καὶ γὰρ ἀποτρέφει καὶ μεταλαβεῖν πάλιν οὕτω μέλλων ὁ χρόνος ἐγγυρεῖ. Γράφομεν δὲ ἐν βραχεί καὶ ὡς ἐν

debere dicimus aptum cervici quoque tegumentum ex ipso thorace surgens. Nam hoc et ornamentum adferret, et si iusto modo fabricatum fuerit, equitis faciem usque ad oculos, ubi sic ille voluerit, infra se recipiet. Galeam ducimus optimam, quae Brotti sit operis. Etenim ea rursus legit extra thoracem eminentia prosumus omnia, nec prospectum impedit. Thorax quoque sic elaboratus sit, et nec in sessione nec inclinatione prena ferat obsaculum. Circum partes inter umbilicum et postum, cum pudendis, et aliis in horum ambitu, tales totque piumae sunt ut illa membra tegantur. Et quoniam sinistra quoque manus si laesa sit, equiti perniciem adfert; inventam et huic muniente laudamus armaturam, cui nomen massis iodium. Nam et humerum illa legit, et brachium, et cubitum, et partes quibus habere tenentur; simulque tum extendi tum contrahi potest. Proterea partem sub alia a thorace destitutam obtegat. Dextram attolli necesse est, siue jaculam equos vibrare, seu percutere hostem voluerit. Quidquid igitur a thorace impedimentum adferre potest, hic removendum; et huius loco piumae velut in quibusdam cardibus erunt applicatae, ut quum dextra deducitur, et ipsae pariter explicentur; quum reducitur, vicissim claudantur. Quid instar tegimenti tibiaram adhibetur brachio, commodius nobis esse videtur ad eam partem tuendam, quam si adligatum sit armatura: quod nodari solet, dum dextra extollitur, munendum iuxta thoracem tegumento, vel e pelle vitulina, vel aere facio. Nam aliqui locus maxime letalis incustoditus erit. Quoniam vero si quid equo accidat, etiam sensor in periculo summo versatur; armandas et equus ipse, tum frontis, tum pectoris, atque interum tegumentis. Haec enim et equitis femora munimus. Omnium vero maxime protegendus equi venter. Is enim et letalibus expositus est maxime vulneribus, et debilissimus. Potest autem epiphysia una protegi. Debet illud etiam intratum, cui equus insidet, tali modo esse consutum, ut et tutior equiti sit sessio, et equi sella non legetur. Et aliis quidem partibus hoc modum et equus et eques armati fuerint. Tibias autem cum pedibus exstare consentaneum est extra femorum tegumenta, muniteque fuerint hae partes, si earum indumenta de illo corio fiant, ex quo crepidae confici solent. Etenim hoc modo simul et armatae tibiae, et calceati pedes erunt. Et haec quidem ad hoc comparata sunt arma, ne laedi quis possit, modo dii propitii fuerint. Hostibus autem ledendis ensi preferenda nobis videtur esse machaera. Nam ab equite, qui est in sublimi, vehementior est ictus copidis aut siccis, quam ensis. Pro haste in perlice modum, quoniam fragilis est et incommoda gestatu, potius corneae trigulas duas probemus. Etenim harum altera conici potest a perito, altera reservari ad usum vel in adversos, vel a latere, vel a tergo constitutos; simulque firmiores hae sunt, quam haste, ac graviora commodiores.

Jaculi vibrationem, quae longissimum ad spatium fiat, laudamus: nam hoc modo plus tempora conceditur, ut et emittat et iterum retrahat trigulam. Scribamus etiam pau-

τις πρόστιτα ἀκοντίζοι. Ἦν γὰρ προβαλλόμενος μὲν τὰ ἐρίστειρα, ἐπενάγων δὲ τὰ δεξιὰ, ἐναντιώμενος δ' ἐκ τῶν κρητῶν, μικρὸν ἐπανακλίτουσαν τὴν λόγχην ἀφ' ἧς, οὕτω σφοδρότατον τε καὶ μακρότατον οἰσται τὸ ἀκόντιον, εὐσταχυώτατον μέντοι, ἐν κατὰ τὸν σκοπὸν ἀριμενῇ αἰεὶ ὁρᾷ ἡ λόγχη. (14) Καὶ ταῦτα μὲν δι' ἰδιότητος καὶ ὑπομνήματα καὶ μαθήματα καὶ μελετήματα γυγνέσθω ἡμῖν. Ἄξιον δὲ ἱππάρχῳ προσέχειν εἰδέναι καὶ πράττειν ἐν ἐτέρῳ λόγῳ δεδιωγται.

eis, quae jaculandi ratio sit optima. Quippe si quis partes sinistras anteflexas, et dexteras reducens, deque femoribus insurgens, sursum spectantem neonitil cuspidem emiserit; ita nimium et vehemetissimo cum impetu, et longissime foretur jaculum, atque etiam dexterrime, sicuti demissa cuspis semper ad scopum spectat. Et haec quidem admonitiones, et documenta, et exercitia radi adhaec equiti a nobis praescripta sunt. Quae vero tum acriter tum exaequi conveniat equitum magistrum, alio libro declaravimus.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΙΠΠΑΡΧΙΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Πρῶτον μὲν θέλουσι γὰρ αἰτεῖσθαι θεοὺς ταῦτα διδόναι καὶ νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἀφ' ὧν θεοὺς μὲν κεχαρισμένωτατα ἀρετῆς ἂν, παντὶ δὲ καὶ φίλοις καὶ τῇ πόλει προσφιλέστατα καὶ εὐκλείεστατα καὶ πολυωφελέστατα. (1) Θεῶν δὲ ὧν μὲν ὄντων ἀναβιβαστέον μὲν σοι ἱππείας, καὶ ὅπως ἀναπληρῶται ὁ κατὰ τὴν νόμον ἀριθμὸς καὶ ὅπως τὰ δὲ ἱππικὸν μὲν μελίσται. Εἰ δὲ μὴ προσηκόντων ἱππέων, μειώσεις δὲ θύονται ἀνάγκη γὰρ τοὺς μὲν γῆρας ἀπαγορεύειν, τοὺς δὲ καὶ ἄλλως ἐκλείπειν. (2) Πληρωμένοι γὰρ μὴν τοῦ ἱππικοῦ ἐπιμελητέον μὲν ὅπως τρέφονται αἱ ἱπποὶ ὥς ἂν δύνυνται πόρους ὑποφέρειν οἱ γὰρ ἦτους τῶν πόρων οὕτω αἰρεῖν οὕτω ἀποτρέφειν δύνυνται ἂν. Ἐπιμελητέον δὲ ὅπως εὐχρηστοὶ ὦσιν· οἱ γὰρ αὖ ἀπειθεῖς τοῖς πολεμικοῖς μάλιστα ἢ τοῖς φθοῖς συμπεχέουσι. (3) Καὶ οἱ λακτίζοντες δὲ ἀναβιβασμένοι ἱπποὶ ἐκποδῶν ποιητέον· οἱ γὰρ τοιοῦτοι πολλὰκις πλείω κακὰ ἢ οἱ πολέμοιοι ποιοῦσι. Δεῖ δὲ καὶ τῶν ποδῶν ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως δύνυνται καὶ ἐν τραχείᾳ γῇ ἱππεύειν, εἰδότες οὗτοι ὅπου ἂν ἀλγῶσιν ἐκαινούμενοι, ἐνταῦθα οὐ χρήσιμοι εἰσι. (4) Τῶν γὰρ μὴν ἱππῶν ὑπαρχόντων ὧν αἱ τοὺς ἱππείας αὐτῶν ἀσκητέον, πρῶτον μὲν ὅπως ἐπὶ τοὺς ἱπποὺς ἀναπληρῶν δύνυνται· πολλοὶ γὰρ ἤδη ἢ σωτήρια παρὰ τοῦτο ἐγίνοντο δεύτερον δὲ ὅπως ἐν παντοίοις χωρίοις ἱππάζεσθαι δύνυνται καὶ γὰρ οἱ πολεμικοὶ ἄλλοι ἐν ἄλλοις τόποις γίγνονται. (5) Ὅταν δὲ ἤδη ἔσχατοι ὦσι, αἱ αὖ σκοπεῖσθαι ὅπως ἀκοντιστέον τε ὥς πλείστοι ἀπὸ τῶν ἱππῶν καὶ ταῖς δυνάμεσιν πολεῖν ἢ αἱ τοὺς ἱππικούς. Μετὰ ταῦτα ἀκοντιστέον καὶ ἱπποὺς καὶ ἱππείας ὥς αὐτοὶ μὲν ἔχιστα τριώσκειν ἂν, βλάπτειν δὲ τοὺς πολεμικοὺς μάλιστα δύνυνται ἂν. (6) Ἐκ τούτων παρασκευαστέον ὅπως εὐπειθεῖς οἱ ἀνδρες ὦσιν ἀνεὺ γὰρ τούτων οὐδ' ἱππῶν ἀγαθῶν οὕτω ἱππεύειν ἐπόμενον οὕτω ὅπως καλεῖν

XENOPHONTIS DE MAGISTRI EQUITUM OFFICIO LIBELLUS.

CAPUT I.

Primum rem sacram faciens, Deos precaberis, ut ea tibi concedant et intelligere, et proferre, et agere, de quibus et diis gratissimum sit imperium tuum, et tibi, amicis, rei-que publicae cum primis acceptum, et gloriosum, et longe utilissimum. Dis piscatis, equites instruendi tibi sunt, tum ut numerus lege praescriptus compleatur, tum ne jam ante collectae ceptae minuantur. Quippe si non accedant equites ad priores alii, pauciores semper erant. Nam alius ob senectutem abdicare se necesse est; alius aliis de causis deficiens. Postquam equitatum compleveris, adhibenda cura, sic ut equi alantur, quo perferre labores possint. Quippe si laboribus impares sint, nec adsequi hostem, nec evadere fuga possunt. Id quoque curandum, ut ad usum idonei sint. Nam contumaces potius hostes quam eos in prellis juvant. Etiam illi remorendi sunt, qui calcitrant, postquam equitem suscepunt. Qui enim tales sunt, saepenumero plus mali quam hostes inferunt. Haberi debet et pedum ratio, ut etiam in aspera regione agitari possint; quomodo constet in iis locis inutilis, ubi ducere in agitatione sentiant. Quando equi tales existant, quales esse debent, exercendi et equites; ac primam, ut in equos insilire possint. Nam plerique jam saepe hinc parati. Alterum esto, ut in locis omnigenis equitare norint, quosquidem et bella alias in aliis locis existunt. Ubi jam firmiter equis incederint, ejus erit habenda ratio, ut eorum quamplurimum ex equis jacula vibrent, et alia facere possint, quae facere viros equestres oportet. Secundum hanc armandi tum equi, tum equites, ut ipsi minime vulerentur, et hostes damnis adficere maximis possint. Hinc efficiendum, ut equites morigeri sint. Nam absque hoc nec eorum bonorum, nec equitum his recte incidentum,

εὐχαλος εὐδέν. Προστατεύειν μὲν οὖν τούτων πάμπαν βίους καλῶς γίγνηται τὸν ἵππαρχον εἰκός εἶναι. (8) Ἐπὶ δὲ καὶ ἡ πόλις χαλεπὸν ἡγήσασθαι ταῦτα πάντα τῶν ἱππαρχῶν μόνον ὄντα καταργεῖσθαι προκρίνεται μὲν αὐτῶν συνεργούς φυλάρχους, προσέταται δὲ τῇ βουλῇ συνεπιμαλίσθαι τοῦ ἱππικοῦ, ἀναρῶν μοι δοκεῖ εἶναι τοὺς μὲν φυλάρχους παρασκευάζειν συνειδυμένους σοι τῶν καλῶν τῷ ἱππικῷ, ἐν δὲ τῇ βουλῇ εἶναι ῥήτορας ἐπιτροχάους, ὅπως λέγοντες ροδῶσι τε τοὺς ἱππείας, βελτίονες γὰρ ἂν εἴεν ροδούμενοι, καταπραΰνοσι τε τὴν βουλὴν, ἣν παρὰ κειρὸν χαλαπαίνει. (9) Ταῦτα μὲν οὖν ἐπιμαλίσματα ἂν, οἷς οὐ ἐπιμαλίσθαι ὥς δ' ἂν ἐκαστα τούτων βελτίωτα περαινόντο, τοῦτο δὲ περὶ δόσον μοι λέγειν.

Τοὺς μὲν τοίνυν ἱππείας ἔπλην οἷον καθιστάναι δεῖ κατὰ τὸν νόμον τοὺς δυνατοτάτους καὶ χρήμασι καὶ ἀμμοσίνῃ ἢ εἰσάγοντα εἰς δικαστήριον ἢ πείθοντα. (10) Ἐγὼ δὲ οἶμαι εἰς μὲν τὸ δικαστήριον τοὺς εὐκχεῖν ἄναι ὡς μὴ εἰσάγων ἂν τις διὰ κέρους δοκῇ τοῦτο ποιεῖν· καὶ γὰρ τοῖς ἦσαν δυναμένοις εὐδὲς ἂν εἴη ἀποστρεφῆ, εἰ μὴ τοὺς δυνατοτάτους πρώτους ἀναγκά-
ζεις. (11) Ἐπὶ δὲ καὶ οὕτως ἂν μοι δοκεῖ τῶν νέων μὲν τὰ ἐν ἱππικῇ λαμπρὰ λέγον ἐκ ἐπιδόμων καθιστάναι τοῦ ἱππικοῦ, τοὺς δὲ κυρίους αὐτῶν ἦσαν ἀντιτείνοντας εἶναι, τοὺς δὲ διδάσκων ὡς ἀναγκασθῆσθαι μὲν ἱππο-
τροφεῖν, ἢ μὴ ὑπὸ σοῦ, ἢ παρ' ἄλλου, διὰ τὰ χρήματα. (12) ἂν δὲ ἐπὶ σοὶ ἀναδύνουν, ὡς ἀποστρέφεις μὲν τοὺς πάλαις αὐτῶν τὴν πολυτέλειαν τε καὶ μακίων ἱππωνισμῶν, ἐπιμαλίσσαι δὲ ὡς ἂν ταχὺ ἱππικοί γίγνωντο. Λέγοντα δὲ οὕτω καὶ ποιεῖν ταῦτα παρτέον. (13) Τοῖς γὰρ μὴ ὄντας ἱππείας ἡ βουλὴ ἂν μοι δοκεῖ προειπεῖν ὡς τὸ λοιπὸν δεήσει διπλάσια ἱππάζεσθαι, καὶ ὡς τὸν μὴ δυνάμενον ἵππον ἀκολουθεῖν ἀποδοικμάσει ἐπιτεῖναι ἂν τρέφειν τε ἄμεινον καὶ ἐπιμαλίσθαι μᾶλλον τῶν ἱππων. (14) Καὶ τοὺς βεβίους δ' ἵππους ἀγαθὸν μοι δοκεῖ εἶναι προβῆθῆναι οἷον ἀποδοικμασθήσονται. Αὕτη γὰρ ἡ ἀπειλὴ πάλαι ἂν τοὺς τοιούτους μᾶλλον παρορμήσει καὶ ἱππωνεῖν σωρρηνώτερον. (15) Ἀγαθὸν δὲ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἱππείαις λακτικόντας ἵππους προβῆθῆναι οἷον ἀποδοικμασθήσονται· οὐδὲ γὰρ συντάττειν τοὺς τοιούτους δυνατὸν, ἀλλ' ἀνάγκη, εἴαν ποὶ ἐπὶ πολεμίοις δὴν εἰσέλθωσι, ὁπάτους (ἂν) αὐτοὺς ἐπεσθαι. Ἰστέα δὲ τὴν τοῦ ἵππου κακουργίαν ἀγρῆτος καὶ ἱππείας καθιστάται. (16) Ὡς δ' ἂν καὶ οἱ πόδες εἴεν τῶν ἱππων κράτεστοι, εἰ μὲν τις εἴη βῆμα καὶ εὐτελεστέραν ἀπῆρσιν, ἐκείνη ἔστω· εἰ δὲ μὴ, ἐγὼ φημι χρῆ-
ναι παρὰν εἶναι γόδην καταβαλόντα λίθους τῶν ἐκ τῆς ὁδοῦ ὅσον μνασίους καὶ πλείον καὶ μείον, ἐν τούτοις τὸν ἵππον φύγειν καὶ ἐνιστάναι ὅταν ἀπὸ τῆς φάτνης ἀποβῇ· βαδίζων γὰρ ἐν τοῖς λίθοις εὐπότε ὁ ἵππος παύ-
σεται οὐδ' ὅταν φύγῃται οὐδ' ὅταν μυοπέζῃται. Ὅ δὲ παρὰ τῆς τῶν πόδας τοῦ ἵππου βίετας. (17) Ὅποτε γὰρ μὲν οἱ ποῖοι εἰσὶν οἶους δεῖ ὡς ἐν αὐτοῖς οἱ ἱππεῖς ἀρι-

nec armorum elegantiam unus ullus fuerit. Atque his quidem omnibus, ut egregie fiant, premissa cum imperio magistrum equitum par est. Et quia civitas rursus difficile quiddam esse, perfici hanc a solo magistro equitum omnia, tribunos ei delegit adfiores, et senatui iungit, ut equitibus curam una com ipso gerat: recte mihi facturus videris, si tribunos sic instruas, ut tempus ea velint, quae ad equitatus commoda pertineant; et aratores moros habens in senatu, qui et dicendo terrorem equitibus incutiant, melioribus in metu futuris, et senatum mitigent, si forte plus equo difficilem se praebeat. Ac istae quidem admonitiones ad ea spectant, quae diligentiam tuam requirunt. Quo autem modo singuli rectissime peragantur, hoc dicere jam canabor.

Equitum in numerum ex legis praescripto sine dubio referes eos, qui et facultatibus, et viribus corporis praesent, idque vel in ius vocando, vel persuadendo. Sum autem in hac ego sententia, ut hos in ius vocandos existimem, quos nisi quis vocet, id questus causa facere videatur. Nam minus potentibus statim hoc observationis loco fuerit, si non cogas priores, qui plurimum possunt. Praeterea videtur hoc modo mihi quidpiam et iuvenes ad equitationis studium adducturus, si splendorem equestris rei praedicet; et illos, quorum in potestate sunt, minus adversantes habebimus, si plane futurum ostendat, ut alere cogantur equos, si non abste, saltem ab alio quopiam, propter opes. Quid si tuis suspiciis rei se dent equestri, te filios eorum a sumptuositate et insanis equorum emptionibus avocaturum, et operam daturum, ut equestris rei peritiam quamprimum consequantur. Hae vero quom dicis, etiam praestare conaberis. Equiles, quotquot operam navant in praesentia, sic excitatum iri arbitror, ut melius et alant et curent equos, si negatus eis futurum desunt, ut equitationes in posterum duplicentur, et equi rejiciantur, qui pares in itinere aliis esse non poterant. Etiam hoc utile futurum arbitror, ut desuntietur, rejectam iri equos violentos. Nam hanc eos impulerit comminatio, tales ut equos vendant, et alios prudentius emant. Bonum quoque desuntietur, futurum ut calcitrantes in agitationibus equi rejiciantur. Neque enim tales in acie collocari, sed ubi duendum in hostem, hoc ultimus equi necesse est. Itaque propter improbitatem equi, nec equitis usus aliquis est. Ut autem et pedes equorum sint optimi; si faciliorem aliquis simpliciorumque rationem tenet, ea sane per me obtineat: sin minus, equidem uss edoctus alio, proficiendos passim lapides e via sumptos, qui minus iere pondus habeant, plus minuisse; atque in his constituendum equum ad restrictionem, quom a praesens removeretur. In illis enim lapidibus nunquam equus ingredi desinet, sive destringatur, seu (a muscis) pungatur. Qui periculum hujus rei fecerit, tum aliis, quae profero, fidem habebit; tum pedes equi teretes effici conspiciet. Ubi jam equi fuerint, quales esse oportet: quoniam modo

στοι γίνονται, τούτο διηγήσεται. Τὸ μὲν τῶν τοῖς νόμοις αὐτῶν ἀναπιδᾶν ἐπὶ τοῖς ἵπποις παίδουεν ἂν αὐτοὺς μανθάνειν τὸν διδασκόντα δι' παρασχῶν ἐπαίνου, δεκαίας ἂν τιγγάνουσιν. Τὸς γε μὴν πρεσβυτέρους τὸν Περαιῶν τρόπον ἀναβάλλεσθαι ὑπ' ἄλλων προσεβίας, καὶ τούτους ὁρμήσειεν ἂν. (18) Ὅπως γε μὴ ἐν παντοδαπῇ χαρῇ εἰσοὶ οἱ ἱππεῖς δυνήσονται εἶναι, αὐτὸ μὲν παλαιὰ εἶχεν μὴ πολέμου ὄντος τοὺς ὅλῃρον συγκυλίσαντα διὰ τῆς τοῖς ἱππέας συμβουλεύσει αὐτοῖς μελετῆν, καὶ ὅταν εἰς χώραν ἐλαύνουσι ὅταν καὶ ἄλλοι ποῖ, ἐκδιβαίνοντας τῶν ὁδῶν καὶ ταχρὺ ἐλαύνοντας ἐν πόσις παντοδαπῇ. Τούτῳ γὰρ ὁρμαῖε μὲν παραπικρίας τῇ ἐξάγει, ὅλῳ δ' οὐκ ὁμοῖον παρέχει. (19) Ἐπιτρέθειν δὲ ὑπομνήσκειν καὶ ὅτι ἡ πόλις ἀνέχεται δεσποῦσα εἰς τὸ ἱππικὸν ἔργον τετρακάρωντα τέλῃα τὰ ἐν αὐτοῖς, ὥς ἡ πόλις γίγνεται, μὴ ζητεῖν διὰ ἱππικῶν, ἀλλ' ἐξ ἰσολομῶν ἐγγ παρασκευαζέτω χρῆσθαι. Ταῦτα γὰρ ἐνδομυμένους εὖ καὶ τοὺς ἱππεῖς μύλλον ὁμοῖον τῇ ἱππικῇ, ὅπως ἡ πόλις ἀνέχεται, μὴ ἀμελετέως ὄντας ἀγωνίζεσθαι ὅσην περὶ τῆς πόλεως καὶ περὶ εὐλαίας καὶ περὶ τῆς ψυχῆς. (20) Ἀγαθὸν δὲ καὶ τούτῳ προειπεῖν τοῖς ἱππικοῖς ὅτι εἰς αὐτοὺς καὶ εὐ ποτε αὐτοὺς καὶ διὰ παντοίων χωρίων ἡγήσῃ. Καὶ ἐν ταῖς μελέταις δὲ τῆς ἀντισπασίας καλὸν εἶχεν ἄλλοις εἰς ἄλλοις τόποις καὶ γὰρ τοῖς ἱππικοῖς καὶ τοῖς ἵπποις βίβλιν. (21) Ἀκούειν γε μὴ ἀπὸ τῶν ἱππικῶν ὅδ' ἂν πλείστοι μοι δοκοῦσι μελετῆν, εἰ τοῖς αὐτοῖς προεπίσταιτο ὅτι αὐτοὺς δεήσει ἡγουμένους τοῖς τῆς φυλῆς ἀκονιστάς ἐλαύνειν ἐπὶ τὸ ἀκόντιον. Φιλοτιμοῖντο γὰρ ἂν, ἡ εὖ καὶ ὡς πλείστους ἑκαστος ἀποδείξει ἀκονιστάς τῇ πόλει. (22) Ἀλλὰ μὴ καὶ τοῖς καλῶς γε ἐπιδυσκῶναι τοὺς ἱππεῖς οἱ φύλαρχοι ἂν μοι δοκοῦσι μέγιστον συλλαμβάνειν, εἰ πεισθεῖσιν ὅτι πολὺ ἐστὶ πρὸς τῆς πόλεως εὐδοξότερον τῇ τῆς φυλῆς λαμπρότητι κεκοσμηθῆσι ἢ μόνον τῇ αὐτοῦ σπουδῇ. (23) Εὖ καὶ δὲ μὴ δυσχερῶς εἶναι αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα, οἳ γε φυλάρχου ἐπιθύμησαν ὁδοῦ καὶ τιμῇ ἀρεγόμενοι. Δυνατοὶ δ' εἰσι κατὰ τὰ ἐν τῷ νόμῳ ἐπιδύσκειν καὶ ἀνεῖν τοῖς αὐτοῖς δεσποῦν τῷ μισθῷ ἐπαναγκάζοντας κατὰ τὸν νόμον ἐπιδύσκειν. (24) Εἰς γε μὴν τὸ εὐπειθεῖς εἶναι τοὺς ἀρχομένους μέγα μὲν καὶ τὸ λόγῳ δεδῶκεν ὅσα ἀγαθὰ εἴη ἐν τῇ πειθαρχίᾳ, μέγα δὲ καὶ τὸ ἐργῷ [κατὰ τὸν νόμον] πλεονεκτεῖν μὲν ποιεῖν τοὺς εὐτάκτους, μισοκτεῖν δὲ ἐν πῶσι τοὺς ἀτακτοῦντας. (25) Ἰσχυροτάτη δὲ μοι δοκεῖ εἶναι παρὰ τοὺς τῶν φυλάρχων εἰς τὸ φιλοτιμώμεναι αὐτοὺς καλῶς παρασκευαζόμενους ἑκαστον τῆς φυλῆς ἡγεῖσθαι, εἰ τοὺς ἀμρὶ πᾶσι προδρόμους κοσμήσεις μὲν ὅπως ὡς καλλίστα, ἀκοντίζειν δὲ μελετῆν ἐξαναγκάσκειν ὡς καλλίστα, εἰρηνοῖο δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἀκόντιον αὐτοὺς εὖ μετὰ μεμελεταμένους. (26) Εἰ δὲ καὶ ἄλλὰ τις δύναται προσθεῖναι ταῖς φυλαῖς πάντων ὅπου ἀγαθὰ νομίζουσιν ἀσκεῖσθαι ἐν ταῖς θέαις ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, τούτῳ πάντας ὀμαι Ἀθηναίους γε μέγιστα προτρέπειν εἰς ῥίλον.

equites ipsi futuri sint optimi, nunc commemorabo. Junioribus quidem inter eos auctores animis, ut in equos insillire discant. Laudem vero jure mereberis, si quem eis adhibueris, qui doceat. Etate proveciores habet parvam proderis, si consueveris eos, ut more Perisco ad alios in equos subleventur. Ad hoc autem, ut equites omnigenis in locis firmiter equis insillere possint, frequenter educere, quum bellum non geritur, fortasse molestum fuerit. Itaque convocatis equilibus consulere debes, ut exercitia utantur, sive rus in equis provehantur, seu alio pergant, e viis declinando, et omnigenis in locis equos celeriter agendo. Nam hoc et parent cum educendo habet utilitatem, nec molestiam tantum exhibet. Commōdum etiam eis in memoriam revocari, quod civitas in equitatem ad quadraginta talenta quotannis impendere sustineat, ut, si bellum existeret, equitatus ei quicquid nunc sit, scilicet in promptu habere, quo instructo possit esse. Nam vero consentaneum est, equites hoc cum animis suis expēdentes rem equestrem diligentius exercituros, ut, bellum si moreretur, non exercitatiois expertibus de patria, de honore ac gloria, de vita sit dimittendum. Bonum hoc quoque denuntiari equilibus, etiam to aliquando eos esse educendum, ac per amoenos loca praeiturum. In exercitiis etiam pugnae equestria in aliis atque aliis loca nonnumquam educere prodest; hoc enim et equilibus et equis utilis. Ex equis autem jaculari, nec quidem opinione, sic plurimi consueverunt, si tribunis futurum denuntiaveris, ut ipsi duces cujusque tribus jaculationum ad exercitia joculari adigere cogantur. Nam excitabuntur ambitione quidam (ita per est), ut quisque jaculatores civitatis quamprimum instruat. Ad id quoque tribus plurimum mihi videtur momenti adlatum, ut equites egregie sint armati; si persuasum eis fuerit, nullo s. civitate esse gloriosius, splendore tribus ornari, quam quo duntaxat indumento. Nec difficulter hoc ipsis persuaderi posse crediderim, quum honoris et glorie studio tribunatum ambiverint. Poterunt autem suis arma secundum legem imperare, eisque suis impensis equites adigere de praescripto legis, ut arma eorum de stipendio suo comparent. Ut vero qui reguntur abs te libenter parent, non levis quiddam, verbis ostendere quam multa commoda continent obedientia; sed magnum aliquid in hoc quoque, si [secundum legem] reapse postior efficiatur mortigerorum conditio; contraque deterriori loco in omnibus sint contumaces. Vis autem in hoc mihi maxima videtur esse ad impellendos tribunos, ut ambitione dent operam quo suam quisque tribus egregie instructi ducant; si quos circum te precursuros habebis, pereleganter armis ornaveris, maximeque jaculationum ad exercitia coegeris, et auctor ad jaculandum furis isperet in hoc genere plurimum exercitatus. Quod si quis etiam tribunos eorum omnium praemia proponere possit, quaecumque in spectaculis exerceri ab equitatu praecare solent; eum enim facillime cunctos Athenienses ad studia contentiosum exci-

χίαν. Ἀλλ' ὅν δὲ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς χοροῖς ὡς μικρὸν ἄλλων ἔνεκα πολλὰ μὲν πόνοι, μεγάλα δὲ θάλασσα τέρπονται. Τοὺς μάλιστα κριτὰς τοσούτους δὲ εὐρίσκουσιν παρ' οἷς νικῶντες μάλιστα ἐν ἀγέλλουσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἦν δὲ δὴ οἱ ταῦτα πάντα ἐξηρακμένοι ὄντων αἱ ἱππεῖς, δεῖ δὴ ποῦ καὶ ταῖς τινὰ ἐπιστάσθαι αὐτοὺς εἰς τὰς κάλλιστα μὲν θεοῖς πομπὰς πέμψουσι, κάλλιστα δὲ ἱππάζονται, ἀριστα δὲ μαχρύνται, ἣν δὲ, βῆστα δὲ καὶ ἀτάρακτότητα βόλῃς πορεύονται καὶ διαβάσεις περσύνουσιν. Ἡ τὸν χρόνον ταῖς δοκοῦσιν ἐν μοι ταῦτα κάλλιστα διαπράττειν, ταύτης νῦν ἤδη πειράσμεθα θελοῦν. (α) Οὐκοῦν ὑπὸ μὲν τῆς πόλεως ὑπάρχουσι διηρημένοι φυλαί. Τούτων δ' ἑγὼ φημι χρῆναι πρῶτον μὲν δεκαπάρχους εἶναι τῇ τῶν φυλάρχων ἐκάστου γνῶμη καταρτίζεσθαι ἐκ τῶν ἀμαζόντων τε καὶ φιλοτιμοτάτων καλῶν τι ποιεῖν καὶ ἀκούειν καὶ τοσούτους μὲν προτάτας δεῖ εἶναι. (β) Μετὰ δὲ τούτους ἰσῶς χρὴ τοσούτοις ἀριμύων ἐκ τῶν προσδοκίων τε καὶ προνομιωτάτων εἶσθαι ὅστις τελευταῖσι τῶν δεκαπῶν ἔσονται. Εἰ γὰρ δεῖ καὶ ἀδικάσαι, οὗτοι καὶ εὐθὺς μάλιστα διατίμῃσι δίδωσιν θανάτῳ τε ἡγουμένους τοῦ τοσούτου ἔξομενον ἧ καὶ τὸ ἐπιλαυνόμενον ἐκείνῳ. (γ) Τοῖς γὰρ μὲν ἐν μέσῳ τῶν πρώτων καὶ τῶν τελευταίων, αἱ οἱ δεκάρχοι ἐπιστάτας ὄντων καὶ οἱ ἄλλοι ἐπὶ λοντο, οὗτοι ἐκὼς ἐκάστῃ πιστότατοι τῶν ἐπιστάτην εἶναι. (δ) Τῶν μάλιστα ἀργησάντων ἐκ παντὸς τρόπου δεῖ ἐκείνους ἀνδρά καθίστασθαι. Ἀγαθὸς γὰρ ὢν, εἴτε πῶς θύει ἐπὶ πολέμοις ἐλάνων, ἐκαλειώων ῥήματα, ἢ ἐμὲ ἀλλοῖς τοῖς ἐμπροσθεν, εἴτ' αὖ καὶ ἀπογορεύειν καὶ συμβαίνει, προνομιᾶς ἀργησόμενος μᾶλλον ἢ, ὡς τὸ εἰκός, οὕτως τοὺς φυλάτας. (ε) Οἱ μάλιστα δεκά-
ρχοι ἀριτοὶ ὄντες πλείω ἢ μέρη παρέχουσιν ἐν δικαιο-
ραίᾳ ἢ αἱ περιτοὶ εἶναι. Αὕτη δὲ μοι ἡ τάξις ἀρέσκει διὰ τὰς θει προτὸν μὲν οἱ προτάται πάντας ἀρρυντας γήγονται οἱ δ' αὐτοὶ ἄνδρες ὅταν ἄρρωσι, μᾶλλον τοὺς ὄντων αὐτοὺς προσέχουσιν καὶ καλὸν ποιεῖν ἢ ὅταν ἰδῶνται ὄντων ἔπειτα δὲ καὶ ὅταν πράττειν τι ἧ, τὸ παρηγο-
ρεῖν αὐτοὺς ἐκ τῶν αἰσθημάτων πολλὰ δυνατώτερον. (ς) Τεταγμένοι γὰρ μὲν οὕτω χρὴ, ὥστε καὶ τοὺς φυ-
λάρχους προκαγορεύεται ἡ γνῶμη ὑπὸ τοῦ ἱππάρχου ἐν ἧ ἐκάστῃ ἐλατίῳ, οὗτοι καὶ τοὺς δεκαπάρχους παρηγορεῖ-
σθαι ὑπὸ τῶν φυλάρχων ὑπὸ ποταμίων ἐκάστῃ. Οὕτω γὰρ προεξηραμένοι πολλὴ εὐτακτοτέρως ἢ ἔχουσιν ἢ αἱ ὥστε ἡ θεωροῦν ὡς ἐν τῶν ὁρῶν ἀπώντες λυποῖν ἀν-
αλήτως. (ζ) Καὶ μάχισθαι δὲ μᾶλλον ἐθέλουσιν οἱ τε πρῶτοι, ἦν τι ἐκ τῶν πρόσθεν προσπίπτῃ, οἱ ἂν εἰδῶσιν θει αὐτῇ τῇ γνῶμη αὐτῶν καὶ οἱ τελευταῖοι, ἦν τι ἐπι-
σθεν ἐπαρῶνται, ἐπιστάμενοι θει αὐτοῖς λυποῖν τὴν τάξιν. Ἀτακτοὶ δ' ὄντες ἀλλήλους μὲν ταραττοῦσι καὶ ἐν στεναγμοῖς καὶ ἐν διαβάσει, τοὺς δὲ πολέμοις

talarum arbitror. In horum id quoque adparna peripi-
citur, quam modicorum premiorum causa nulli labores
magisque sumptus impenduntur. Iudices certe ejusmodi
peripiciendi sunt, apud quos si victoria polietur, imprimis
exultant.

CAPUT II.

Ubi jam equites in his omnibus exercitiis fuerint, etiam
ordinis cujusdam esse peritus oportet, cujus observatione
pulcherrimo illis pompa agant, in equitabilibus cum laude
se gerant, fortissime, poscente usa, dimicent, expeditibus
ac minime cum perturbatione illuxa conficiant, transila-
tione difficiles superent. Quo autem ordine utendo huc
mihi rectissime perfecturi videantur, eum declarare nunc
adgrediar. Distincte sunt in civitate tribus: in his inquam
ego debere primum, non sine tribunorum singulorum judi-
cio et sententia, decuriones ex liberum numero constitui, qui
et acie vigeant, et ambitione maximo quodam in hoc fe-
riantur, ut aliquid egregium et peractum, et amant. Hi
principes in ordine collocantur. Secundum eos totidem no-
mero de provectioribus et imprimis prudentibus delegendi,
qui ultimi sint in hinc decurrit. Nam si comparatione res
explicanda, ferrum quoque sic ferrum maxime acuit,
quando et anterior instrumenti pars sit ad secundum valida,
et quod inde adigitur, vires habeat idoneas. Quod medios
inter primos et ultimos attinet, si decuriones sibi proximos
deligant adstites, alique deligant post eos, ita par est cre-
dere, quolibet sibi fidelissimum adstitem habiturum.
Ducem sane modis omnibus idoneum constitui oportet.
Nam si vir ille fortis sit, sive pergendum aliquando in
hostes erit, cohortatione sua robur anterioribus indest; seu
recipiendi se tempus adsit, prudenter abducendo tribules
haud abs re melius conservaturus videtur. Jam si de-
curiones numero pares fuerint, plures partes aequales efficiunt
dividendo, quam si fuerint impares. Hic ordo mihi de cau-
sis hinc probatur, quod ex divisione primum omnes prin-
cipis loco constituti cum imperio futuri sunt: idem vero,
quando cum imperio sunt, magis ad se quodammodo perti-
nere putant, ut egregium aliquid gerant, quam si privati
sint; deinde quem aliquid agendum est, multo efficacius
est, quod per eos demonstratur, qui cum imperio sunt, quam
quod opera privatorum. Haec hoc ordine collocatis, quomodo
modum tribunis quoque ab equitum magistro perdidici
solet, quo proveli loco quisque debeat, sic et decurionibus
demonstratum a tribunis esse oportet, quo loco singulis per-
gendum. Nam hanc si prius indicata fuerint, longe meliorem
ordine fient omnia, quam si perinde ac de theatro, temere
fortuitoque discrederent, mutuo semet offenderent. Etiam
paratioribus animis ad pugnam sunt anteriores, si ex adverso
quid irruat, ubi locum hunc suum esse norunt: nec minus
ultimi, si a tergo fiat in eos impetus, quanto sciant esse
turpe, locum in acie suam deserere. Sin ordo nullus ser-
vetur, se ipsos et angustis in itineribus, et locis difficilibus

οὐδὲς ἐκὼν αὐτὸν τέταται μάχισθαι. Καὶ πῶτα μὲν
δὴ πάντα ὑπάρχειν διὰ διακονομένην πρὸς τοὺς ἱπ-
πείστον, εἰ μὴ οὖν ἀπορροῖστος εἰσεὶται σύνεργον
τῷ ἡγουμένῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τῶνδ' γε μὴν αὐτῷ ἤδη μέλει δαὶ τῷ ἱππάρχῳ
πρῶτον μὲν ὅπως καλλιεργῇ τοὺς θεοὺς ὑπὲρ τοῦ ἱπ-
πικού, ἐπειτα ὅπως τὰς πομπὰς ἐν ταῖς θορταῖς ἀνο-
θεύσας ποιῇται, ἐπὶ δὲ καὶ τὰλλα ὅσα ἐπιδεικνύει διὰ
τῆς πόλεως ὅπως ἡ δυνατὸν καλλίστα ἐπιδείξῃ, τὰ τ' ἐν
Ἀκαδημίᾳ καὶ τὰ ἐν Αὐλαίᾳ καὶ τὰ Φαληροὶ καὶ τὰ ἐν
τῷ Ἱπποδρόμῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἄλλα ὑπομνήματα-
τος δὲ τῶντων ἕκαστα καλλίστα ἀν πράττοντο, νῦν αὖ
ταῦτα λέγω.

2. Τὰς μὲν οὖν πομπὰς οἰομαι ἂν καὶ τοὺς θεοὺς
καγαρονομήσας καὶ τοὺς θεαταῖς εἶναι εἰ ὅσον ἱερὰ
καὶ θυλάματα ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐστὶ ταῦτα ἀρξάμενοι ἀπὸ
τῶν Ἑρμῶν κύλιον περὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ ἱερὰ περιε-
λαύοντι τιμῶντες τοὺς θεοὺς. Καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς δὲ
οἱ χοροὶ προσηγορίζονται ἄλλως τὰ θεοὺς καὶ τοὺς διό-
δεκα γράφοντες. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν πρὸς τοὺς Ἑρ-
μῆας γίνονται περιελακκοῦτες ἐνταῦθεν καλὸν μοι δοκεῖ
εἶναι κατὰ φύλιν εἰς τάχος ἀνίστασθαι τοὺς ἵππους μὲχρι
τοῦ Ἐλευσίνου. (3) Οὐδὲ δόρατα μὲν παραλείψω ὡς
ἔχοντα ἂν ἀλλήλους ἐπαλλάττοντο. Διὰ γὰρ μεταξὺ
τοῖν ὅτοιον τοῦ ἵππου ἕκαστον σχεῖν, εἰ μὴ οὖν φοβερὰ
τὰ καὶ εὐαρεστὴ εἶσθαι καὶ ἄμα πολλὰ γυνέσθαι.
(4) Ἐπειδὴ δὲ τῆς εἰς τάχος διαλάσεως λήξωσι, τὴν
ἄλλην ἤδη καλὸν σχέδην εἰς τὰ ἱερὰ, ἥπερ καὶ πρό-
σθεν, διαλαύνειν. Καὶ οὕτως ὅσα ἔστιν ἐν ἵππῳ ἀνα-
θεσάμενη πάντα ἐπιδεικνύμενα εἶναι καὶ τοὺς θεοῖς
καὶ τοὺς ἀνθρώποις. (5) Καὶ οἱ μὲν ταῦτα οὐκ εὐθι-
σμένον ποιεῖν οἱ ἱππεῖς εἰσιν οὐδ' ἐγινώσκον διὰ δὲ ἀγα-
θὰ καὶ καλὰ καὶ τοὺς θεαταῖς ἡδέα εἶναι. Αἰσθάνομαι
δὲ καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα τοὺς ἱππεῖς κακαιουργησά-
τας, ἐπειδὴ οἱ ἱππάρχοι ἱκανοὶ ἐγένοντο παῖσαι ἃ ἔβου-
λήθησαν. (6) Ὅταν γε μὲν πρὸ τοῦ δαιτυμνοῦ διε-
λαύοντι ἐν Αὐλαίᾳ, καλὸν ἐκαστὸς τὰς πάντα φύλας
ἐπὶ μετώπῳ ἐλαύνειν ὅσπιν εἰς μάχην ἡγουμένου τοῦ
ἱππάρχου καὶ τῶν φυλάρχων ἐν τοιαύτῃ τάξει ἀπ' ἧς
πληρώσεται τοῦ δρόμου τὸ πλῆθος. (7) Ἐπειδὴ δὲ
ὑπερβῶσαι τὸ κεφάλαιον τοῦ ἀντιπροσώπου θεάτρον,
χρηστέον ἂν οἰομαι φανῆναι καὶ εἰ ὁπίσθους
μέτριον εἰς τὰ κάτωτας δυναμένους ταχὺ ἐλαύνειν ἐπι-
δείξας τοὺς ἱππεῖς. (8) Οὐ μέντοι ἀγνοῖται ὅτι ἂν μὲν
πεπαισμένοι δυνήσονται ταχὺ ἐλαύνειν, πάντι ἂν τῶν
ἐπιδεικνύοντι ἂν δὲ ἀμελέτητοι ἦσαν, ὅρῳν γὰρ ὅπως μὴ
οἱ πολέμοι αὐτοὺς τοῦτο ὄρῳ ἀναγκάσονται.

9. Ἐν γε μὲν ταῖς δεκαμοσχαῖς ἡ μὲν τέλις εἰρηται
μεθ' ἧς ἂν καλλίστα ἱππεύοντο. Ἦν δ' ὁ ἡγουμένος,
ἥπερ ἔχει δυνατὸν ἵππον, ἐν τῷ ἔμμεν διὰ στίχῳ πε-

superandis perturban: nec quisquam est, qui sponte se
eos ad pugnam cum libere componat. Et in his qui-
dem omnino equites universi prout esse debent exercitati,
si duci operam sine recusatōne navaturi sunt.

CAPUT III.

At soli jam equitum magistro haec esse curae debent:
primum, ut pro equitum incolumitate dilis rite sitat, deinde,
et in feriis pompas spectata dignas exhibeat; praeterea et
alia, quae civitati exhibenda sunt, et quam pulcherrime pro
viriis exhibeat, tum in Academia, tum in Lyceis, et Phaeo,
et in hippodromo: quae quidem adnotationes sunt aliae.
Quo autem modo haec singula pulcherrime peragi possint,
nunc dicantur.

Pompas et diis et spectantibus fieri gratissimas arbitror,
si quotquot decorum tam sua quam signa sunt in foro,
Mercurialibus a statuis exornati, undique in honorem decorum
suum ac sua circumqueferant. Liberalibus autem chori
praeterea gratificari solent tum aliis tum daedecis diis sal-
tando. Ubi jam circumvecti rursus ad signa Mercurialia
perveniant, tum deinde pulchrum mihi fore videtur, si
per tribus equi celeritas usque ad Eleusinium incitentur.
Nec de hastis omittam, quomodo ille nequam in partem
minime sibi mutuo illudat. Debent enim singuli suas
hastas inter aures equi tenere, si quidem et terribiles et
disiectis faciles fore, et speciem multitudinis exhibiturus
velint. Postquam celerior istae agilitatis suum habuerit,
pulchrum rursus eos alteram pompam eadem via, qua
prius, ad sua pedetentim peragere: quo quidem modo
fiat, et quicquid est in equo, cui eques insidet, et diis et
hominibus exhibitu sit. Nec equidem ignoro, minime ad
ista faciendis equites admetos esse; sed nullo minus haec
et egregia, et pulchra, et spectantibus facunda fore iudico.

Quin et alia quaedam ab equitibus instituta certamina nova
intelligo, quando magistri equitum eis persuadere potue-
runt, quae voluissent. Quoties quidem in Lyceo ante jacu-
lationem agitationes instituit equites, sane pulchrum quid-
am fuerit, utraque tribus quinque tanquam ad praelium
acie in frontem porrecta vehi, ducente magistro equitum et
tribunis ordine tali, quo curriculi latitudo expleatur. Ubi
vero fastigium adversi ipsis theatri superaverint, utile
viam iri arbitror, si tot simul equites, quod modice satis
erit, per declivia proveli posse celeriores cursu ostenderis.
Neque me fugi, libenter eos haec exhibeburos, si concitatus
equos agere se posse confidant. At vero si nascent
exercitationis expertes, videbunt, ne hostes haec eos ali-
quando facere cogant.

Dicunt de ordine in lustrationibus, qua pulcherrima
institutui equitatis possit. Si vero ducor, a valido instructus
equo, in ea serie, qua quoque tempore exterior est, en-

ρηφάνται, οὕτως αὐτοὺς μὲν ἀεὶ ταχὺ ἴσθαι καὶ οἱ οὖν αὐτῷ ἔρπονται γρηγορότερον πάλιν αὖ ταχὺ ἑλθόντες ὥστε ἢ μὲν βροχὴ ἀεὶ τοῦ ταχὺ διακινούμενοι θεάσονται, οἱ δὲ ἱπποὶ οὐκ ἀπεκρίσθαι ἐν μέρει ἀναπαύμενοι. (iv) Ὅταν γὰρ μὲν ἐν τῷ ἵπποδρομῳ ἢ ἐπὶ δαίματι ἢ, καλὸν μὲν οὕτω πρῶτον ταῖς φάλαξι καὶ ἂν ἐπὶ μετώπου διακρίσονται ἵππων τὸν ἵπποδρομον ἐξελάσσων τοὺς ἐκ τοῦ μέσου ἀνθρώπους. (ii) Καλὸν δ' ἐπὶ αἱ φάλαξι ἐν τῷ ἀντικειμένῳ φεύγουσι καὶ ἀλλήλους καὶ διακρίνεται ταχέως, ὅταν οἱ ἱπποὶ ἡγῶνται ταῖς πέντε φάλαξι, ἐκαστὸς διακρίνεται τὰς φάλαξι ἐπὶ ἀλλήλων. Ταύτης γὰρ τῆς θέσεως τὸ ἐν ἀντικειμένῳ προβαλύνει ἀλλήλους γρηγορότερον, τὸ ἐν διακρίσας τὸν ἵπποδρομον ἀντίους πάλιν στήναι ἀλλήλους σέμναι, (ii) καὶ τὸ ἐπὶ σάλπιγγος αὐτὸ δεύτερον ὅταν ἐπαλύνει καλῶν. Σύνταξις δὲ ἡδὴ τὸ πρῶτον αὐτὸ ἐπὶ τῆς σάλπιγγος γὰρ τάχιστα ἀλλήλους ἐπαλύνει, καὶ διακρίσας εἰς κατὰ ἑαυτὴν ἔσθαι ἐπὶ φάλαγγος ἑκαστος καταστάντας, ὥστε ἐκαστὸς πρὸς τὴν βουλὴν προβαλύνει. (iii) Ταῦτά μοι δοκεῖ πολυμακρότερα τὰ φεύγουσι ἢ καὶ καλότερα. Τὸ δὲ βροχότερον μὲν τὴν φάλαγγον ἐλύνει, τὸν δ' αὐτὸν ὁρᾷ, πονεῖν ἐκείνους ἵππων, οὐκ ἔστιν ἱππαρχία. (iv) Ὅταν γὰρ μὲν ἐν τῷ ἀπικρῶτι ἐν Ἀκαδημαῖς ἵππων ἔσθαι, ἔστι τὰς παραίνεσαι εἰς μὲν τὸ μὴ ἀπικρῶσθαι ἀπὸ τῶν ἵππων ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων ἐλύνει, εἰς δὲ τὸ μὴ πίπτειν τοὺς ἵππους ἐπαλύνει ἐν ταῖς ἀναστροφαῖς. Τὰ μάλιστα ὁρᾷ ταχὺ ἐλύνει γὰρ οὕτω γὰρ τὸ ἀσφαλὲς καὶ τὸ καλὸν θεάσεται ἢ βροχῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Ἐν γὰρ ταῖς πορείαις ἀεὶ δεῖ τὸν ἱππαρχον προνοεῖν ὅπως ἀνάπαυσι μὲν τὸν ἵππον τὰς ὁδοὺς, ἀνάπαυσι δὲ τοὺς ἵππους τοῦ βαδίζειν, μέτριον μὲν ὄντων, μέτριον δὲ περὶ πορεύοντα. Τοῦ δὲ μετρίου ἐννοῶν οὐκ ἂν ἀμαρτάνοις αὐτὸς γὰρ μέτρον ἐκαστος τοῦ μὴ λαθεῖν ὑπερπορεύοντα. (i) Ὅταν μάλιστα ἀδελφῶν ὄντος εἰ πολέμοις ἐνταῦθα πορεύῃ ποι, κατὰ μέρος γὰρ τὰς φάλαξι ἀνακρίνεται. Χαλεπὸν γὰρ εἰ πᾶσι καταδιώκουσιν ἐλύνει οἱ πόλεμοι. (ii) Καὶ ἢ μὲν γὰρ διὰ στενῶν ὁδῶν ἐλύνει, ἀπὸ παραγγελλοῦς εἰς κείρας ἡγετῶν ἢ δὲ πλεονεξίας ἐπικυρῶν ὁδοῖς, ἀπὸ παραγγελλοῦς αὖ πλεονεξίας τῆς φάλαξι ἐκαστος τοῦ μίτωπον ὅταν γὰρ μὲν εἰς πόδιν ἀφικνῶνται, ἐπὶ φάλαγγος πρὸς τὰς φάλαξι. Ἀγαθὸν γὰρ καὶ μελέτης ἐκεῖνα ταῦτα ποιεῖν, καὶ οὕτω ἔλθον διακρίνεται τὰς ὁδοὺς ποικίλλοντας ἵππων ταῖς ταῖς πορείαις. (iii) Ὅταν μάλιστα ἔσθαι τὸν ὁδὸν διὰ δυσχερῶς ἐλύνει, μάλα γὰρ ὅσον καὶ ἐν πολέμοις καὶ φάλαξι προβαλύνει τῆς φάλαξι ἐκαστος τὸν ὑπερπρὸς ὄντας ἢ ἀπὸ τῶν νάπας ἐνταῦθα πορεύοντες, παρὸντες ἐπὶ τὰ εὐπορά διώκονται τοὺς ἵππων ἢ γὰρ τὴν διασείων πορεύοντες, ὥς μὴ διαίαι αἱ ταῖς πλεονεξίας. (iv) Ἦν δὲ ἐπὶ κίνδυνον ἐλύνει τὸν, φροῦδου ἱππαρχοῦ τὸ

cum velletur; ita fiet ut semper ipse celerius equum incidet, et qui celerius cum eo sunt, concitatus eidem feriantur. Itaque senatus semper aliquos velocius agitates inspicit, et viribus equi non deficient, dum viciniam quies eis concedatur. Quum autem in hippodromo spectaculum edendum erit, pulchrum sane sic eos prima instrui, ut a fronte compleretur equis hippodromas, et e medio, qui erunt illis homines, evigantur. Pulchrum et hoc, si, dum tribus in pugna ludera se mutuo fugiant, et celeriter insistentur, magistris equum tribus quinque decemibus, sese mutuo tribus utique persequantur. In hoc enim spectaculo terribile quiddam est, quod adversa frontibus contra se provehantur; et plenus splendoris, quod hippodromo persequantur, rursus adversi contra se consistant: iidem pulchrum, ad alterum tubum signum celerius eos contra se ferri. Quum vero jam constiterint, tertia vice rursus post tubum clangorem celerius provehi contra se mutuo debent; et ubi persequantur, ad finem jam ludis impendendum, in phalangem cuncti constituti, qui vobis mos est, ad senatus equis advehantur. Horum speciem magis existimo belliosam, magisque notam visum iri. Minimo vero dignum munere magistris equum, ut ipse tardius tribunis invahatur, et eodem modo cum ipsa equis. Quum autem in Academia, solo duro, institueretur erunt equitationes, hanc que innotam habeo: ne ipsi derisiantur ex equis, ut resumptis se later agendum, et equos, ne cadant, in reflexionibus insubstant retineantque. In coram certe recto celeriter eos agi oportet. Ita senatus et tutam et pulchram agitationem inspicit.

CAPUT IV.

In itineribus vero prospicere semper debet equitum magister, ut et equorum sedibus in dorso quiete consistat, et equites pedibus incedentes rursus reficiat: quod equitatione mediocri, et pedestri incesu mediocri fiet. Quae mediocritas si curae tibi erit, haud aberrabis: nam sibi quisque pro modo est, ne imprudenter nimio labore gravetur. Quum iter aliquo facis, et periculum est ne hostibus sis occurrurus, per vias quiete tribus reficiende. Grave enim fuerit, si tunc adventent hostes, ubi ex equis omnes descenderint. Quod si per angustas vias tibi transendum sit, ita ducet, ut aciem in cornu protendi jubeas; sin latas in vias incidas, rursus jubebis tribus unusquisque frontem dilatari: ubi denique perveneris in planitiem, tribus omnes in phalangem constituende. Hanc enim ex exercitii causa facere bonum est, atque etiam jurandum, sic itinera conficere, ut profectiones tantum equestris varietate condiantur. Quum extra vias per loca difficilia provehinis, perquam utile fuerit, tam in hostili quam pacata regione, quosdam ex adparitoribus cuiusque tribus antecedere; qui si forte in saltem lavios inciderint, ad perviti transientes, equibus indicabunt, quod equi sint agendi, ne toti ordines oberrent. Si periculo alicubi imminente proveciscimini,

τῶν προέδων ἄλλως προόδους διαρυνόμενους προηγεῖσθαι καὶ τῶν πολεμίων. Χρήσιμον δὲ καὶ πρὸς τὸ ἐπιθεῖσθαι καὶ πρὸς τὸ φυλάττειν καὶ τὸ ἀναμένειν ἐπιταῖς διαβάσει, ὥς μὴ κατακόπῃται τοῖς ἵπποις οἱ τελευταῖοι τῶν ἡγεμόνων διακονοῦντες. Ἰσχυρὸν μὲν οὖν ταῦτα σκεῖν πάντες, καρτερεῖν δ' ἐπιμαλόμενοι οὐ πολλοὶ ἐθέλουσι.

α. Προσέχει δ' ἱππάρχῃ εἶναι ἐν εἰρήνῃ ἐπιμαλίσθαι ὅπως ἀμείψιος εἴη τῆς τοῦ πολεμίου καὶ τῆς φίλης χώρας. ἢ δ' ὅρα αὐτὸς ἀμείψιος εἶναι, τῶν ἄλλων γὰρ δὴ τοὺς ἐπιτημονοστέτους ἐκείστων τόπων παραλαμβάνειν. Πάνου γὰρ διαφέρει ὁ ἡγουμένους εἰδὼς τὰς ὁδοὺς τοῦ μὴ εἰδότες, καὶ ἐπιβαλόντων δὲ πολεμίων εἰς εἰδὼς τοὺς τόπους τοῦ μὴ εἰδότες πολλὴ διαφέρει. (γ) Καὶ κατασκόπων δὲ πρὶν πολεμίων εἶναι δεῖ μεμαλμένους ὅπως ἴστανται καὶ ἐκ πόλεως ἀμειψότερος φύλων καὶ ἐξ ἐμπορίου πᾶσαι γὰρ αἱ πόλεις τοὺς εἰσόντας τὰ καὶ ὡς εὐμαρὶς ἐξέρχονται καὶ φουαντόμαλοι δ' ὄντιν δέ τι χρήσιμος. (δ) Οὐ μόνον τοῖς γὰρ κατασκόποις δεῖ ποτε πιστεύοντα φυλάκῃς ἀπελθεῖν, ἀλλ' αἱ οὕτως κατασκευασθαι χρὴ ὥστε ἢν ἔχοντες εἰρηγενόμενοι ὄντιν οἱ πολεμιοί. Καὶ γὰρ ἢν πᾶν πιστὸν ὥσιν οἱ κατασκόποι, χαλεπὸν ἂν καιροῖ ἀπαγγέλλαιν πολλὰ γὰρ ἐν πόλει καὶ ἐκ πόλεως ἐπιπίπτει. (ε) Τὰς γὰρ μὴ ἐξαγωγὰς τοῦ ἱππικοῦ ἦντιν ἂν οἱ πολεμιοὶ αἰσθάνοντο, εἰ ἀπὸ παραγγέλλουσιν γίνονται μύθους ἀπὸ κέρματος ἢ ἀπὸ προγραφῆς. Ἀγαθὸν οὖν καὶ τὸ πρὸς τῷ διὰ παραγγέλλουσιν ἐξάγειν [τὸ] δεκαδάρχους κατεστάναι, καὶ τοῖς [δὲ] δεκαδάρχοις πεμπάδάρχους, ἢ αἰὶς ὁλαχίτοις ἐκαστος παραγγέλλῃ. καὶ τὸ μέγιστον δὲ οὕτως μακρότερον ἂν τῆς ταύτης ἀπαράχτης οἱ πεμπάδάρχοι παράγοντες, ὅπως τούτου καιρὸς εἴη. (ι) Ὅταν γὰρ μὴν προσυλάττειν ὄγῃ, ἐγὼ μὲν δεῖ ἐπαυτὸς τὰς κρυπτάς σκοπεῖν καὶ φυλάκας οὕτω γὰρ ὅμα μὲν τῶν φίλων φυλάκῃ γίνονται, ὅμα δὲ τοῖς πολεμίοις ἐνέδραι κατασκευάζονται. (ii) Καὶ αὐτοὶ μὲν δυσπεριβουλεύτεροι εἰσιν ὅπως ὄντες, τοῖς δὲ πολεμίοις ροβεράτεροι. Τὸ γὰρ εἰδέναι μὴ εἰσὶν που φυλάκαί, ὅπου δ' εἰσὶ καὶ ὅπου μὴ εἰδέναι, τοῦτο θαρβεῖν μὲν καλὸν τοῖς πολεμίοις, ὑποπτεῖν δὲ ἀναγκαῖον πάντα τὰ χωρία· αἱ δὲ φανεραὶ φυλάκαί ὅλην εἰσὶ καὶ τὰ θείαν καὶ τὴν εὐσταθῆ. (iii) Ἐπὶ δὲ τῇ μὲν κρυπτῇ εἰσὶν φυλάκας ἐξέσται μὲν φανεροῖς ὁλόγως ἀμειψοῖν τῶν κρυπτῶν φυλάττοντας περιεσθαι τοὺς πολεμιοὺς εἰς ἐνέδρας ὑπάρχειν. Ἀγρευτικὸν δὲ καὶ ὅπως τῶν κρυπτῶν ἄλλως φανεροῖς ἔστιν ὅτι φυλάττειν καὶ τοῦτο γὰρ ἐκπατητικὸν τοῖν πολεμίων ὁμοίως τῷ πρόθεν εἰρημίας. (iv) Ἀλλὰ μὴν προνομεῖν γὰρ ἄγνοος καὶ τὸ μήποτε κινδυνεύειν ἔκοντα, πλὴν ὅπου ἂν πρόδον ἢ δὲ πλείον ἔσται τῶν πολεμίων τὸ δὲ ὑπερεπεῖν τὰ ἐξίστα τοὺς πολεμιοὺς προδοῖα τῶν ἐμαμάχων δικαίως ἂν μέλλον ἢ ἀνέριον κρίνεται. (v) Σώφρον δὲ καὶ τὸ ἐκείναι ὅμα ὅπου ἂν ἀσθενῇ τὰ τῶν πολεμίων ἢ, πᾶν πρότερον ὅταν τυγχάνῃ. Τὸ γὰρ σφόδρα πονηρὸν ἀκινδυνότερον ἢ πρὸς τοὺς κρείττους ἀγωνίζεσθαι. (vi)

proditis erit equitum magister curre et ante praemissos etiam praemissi quidam alii praecedant, qui res hostium perquirendo explorant. Etenim utile tam ad invadendum quam ad cavendum, ut ubi difficile est transire, alteri alteros expectent; ne postremo, dum itinera ducem insequantur, verberibus equos concidant. Ac norint quidem haec praepositum omnes, sed pauci curae laborem tolerare volunt.

Oportet item equitum magistrum adhuc tempore pacis in hoc incumbere, et peritus sit tam hostibus quam suorum regionis: ac si nullam eorum notitiam ipse habeat, ex aliis tamen sibi singulorum locorum maxime gnaros adjungat. Magnum enim discrimen est inter docem peritum viarum, et imperitum; ut etiam is qui hostibus insidijs struit, locum peritus, multum ab imperito differt. Cura sint et exploratores ante bellum susceptum, ut haberi possint et ex illis qui civitatibus utrique sunt amici, et ex mercatoribus. Omnes enim civitates admittere semper eol, ut benevolos, solum, qui aliquid important. Utiles sunt nonnumquam et ficti transiit. Nec tamen sic exploratores fidendum, ut omittat cautio; sed ita paratum semper esse oportet, quasi si jam nuntiatus sit, hostes adventare. Licet enim valde fideles sint exploratores, in eo tamen difficultas est, ut aliquid in tempore nuntiarent. Nam multa in bello accidere impedimenta solent. Electiones equitatus minus hostes sedent, si jasso potius per singulos tradito, quam praemonis voce, vel per edictum imperetur. Ad hoc igitur, ut edictiones per singulos denuntiando fiant, bonum erit constituere decuriones, et cum decurionibus quoniamque duces, ut quam paucisimis unusquisque denuntiet; sic etiam duces hi quovis tempore praecedentes, absque perturbatione frontem aciei exporrigant. Ubi praecavendum est, equidem occultas semper et speculationes et excubias laudo. Sic enim et excubiae simul pro amica habentur, et hostibus simul insidijs struuntur. Minus etiam speculatores ipsi, quum nihil de eis coostat, insidijs hostium expositi sunt; et hostibus hoc modo sunt formidabiliores. Nam scire, quidam esse collocatas alicubi excubias; nec ubi sint, et quo numero, nescire: id verum fiditibus hostes animis esse prohibet, et habere suspensa cogit omnia loca. Manifeste vero excubias tam periculorum quam fiditiae causas apertas habent. Praeterea licet occultas habenti excubias, ut cum paucis manifestis ante illos occultos excubans, hostes in insidijs pertrahere conetur: nec idoneum minus venandis hostibus, etiam post occultos cum illis manifestis nonnumquam excubare. Nam hac quoque ratione non aliter circumveniuntur hostes, ac prius iudicata. Prudentis etiam docis est, in periculum ultro se non conjicere; nisi quum manifestum est, potiorum ipsius quam hostium conditionem futuram. At hostibus appeditur causam velutis maximam, multo justius esse praeditio sociorum, quam fortitudo, indicabitur. Prodens iam quoque facinus, illic progredi, ubi vires hostium debiles sunt, licet lateraliter magno distent. Nam minus est in vehementi labore periculi, quam si praetio cum potioribus decertandum sit. Quod

Ἦν δὲ πρὸς αὐτὸν πολλοὺς καλῶν τεχνῶν εἰσὶν οἱ πο-
λλοί, καὶ πολλὰ κρείττους ὄντες, καλὸν μὲν ἐνταῦθα
ἐπιχειρεῖν ὑποκρίσθαι, ἂν λεληθῆς παρὶν, καλὸν δὲ καὶ
ἅμα ἀντιπρὸςθεον. (Ῥ)ταν γὰρ οἱ ἑταροὶ ἀποχωρήσιν,
οἱ ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα διακινῶντες παραττοῦν μὲν ἂν τοὺς
πολεμίους, αὐτοὺς δ' ἂν τοὺς φίλους. (16) Καὶ τὸ μὲν
δὲ κατὰ κράτος πειρᾶσθαι εἰδέναι τὰ τῶν πολεμίων
πάλιν εἰρηται ὡς ἀγαθὸν εἶπεν. Ἐγὼ δὲ πάντων ἀρι-
στον νομίζω εἶναι τὸ αὐτὸν πειρᾶσθαι, ἢ ἢ πρὸς τὸν
ἀσπλᾶς, θεομένον τοὺς πολεμίους ἀδρῶν, ἢ ἢ ἀμαρ-
τάνισαι. (17) Καὶ τὸ μὲν κλαπῆναι δύνατον πόμπην
χρῆ τοὺς ἐπιπλοῖους κλέψοντας, τὸ δ' ἀρπασθῆναι ἐγ-
χειρῶν εἶναι τοὺς ἀρπάζοντας. (18) Ἦν δὲ πορευομέ-
νων πρὸς τῶν πολεμίων ἀπάρηται τὴν δασυτέρων τῆς
αὐτοῦ δύναμειος ἢ θαρρῶς ἀποσπασθῆναι, οὗδὲ ταῦτα
χρῆ λαμβάνειν καὶ μέντοι τῶν λοχυροτέρων τὸ δασυτέ-
ρον θηρᾶν. (19) Δυνατὸν δὲ προσέχον τὸν νῦν ταῦτα
καταμεινῶνται, ἐπεὶ καὶ βροχνηταμονοστῆρα ἀνδρώ-
που θηρία οἱ ἐκ τῶν δύναται δ' ἂν ἀρπάζοντες ἢ ἀρ-
πάζοντας εἰς τὸ ἀσπλᾶς ἀποχωρεῖν πρὶν ληρῆσθαι καὶ οἱ
λίκοι δὲ τὰ τὰ ἐρημιόμεινα φυλάκῃς ἔγχεσσαι καὶ τῶν
τοῖς δυσκοτάτοις κλέψονται. (20) καὶ μεταβῶν γέ τις
ἐπιγίγνηται κύων, ἢν μὲν ἔστιν ἢ, ταῦτα ἐπιτίθεται ἢ
δὲ κρείττων, ἀποσπᾶται δὲ, ἢν ἔχῃ ἀποχωρεῖν. (Ῥ)ταν
τὸς γε φυλάκῃς καταρρησῶσι λίκοι, ταῖς τῆς ἐκ τῶν
τοῖς μὲν ἀπαιλῶνται τὴν φυλάκην, τοὺς δὲ ἀρπάζειν,
οὕτω τὰ ἐπιτίθεται πορίζονται. (21) Θηρῶν γε μὴ
δυναμένων τὰ ταῦτα φρονήμας ληξίστοις πῶς οὐκ
ἀνθρώπων γε ὄντα εἰς αὐτὸν πορίζονται τοῦτον φαίνεσθαι
ἢ καὶ αὐτὰ τέχνην ὅτι ἀνθρώπου ἀλλοτρίαι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Καὶ μὲν γε μὴ εἰδέναι ἵππου ἀνδρὸς, ἐκ πόσου
ἂν ἵππος πρὸς εἶναι καὶ ἐξ πόσου βραδείας ἂν ἵπποι
ταχεῖς ἀποφύγουν. Ἰππαρχὸν δὲ καὶ χωρεῖ γιγνώ-
σκειν ὅτι παρὶν κρείττους ἵππων καὶ ὅτι παρὶν
κρείττους ἵπποις. (2) Χρῆ δὲ μηχανημάτων εἶναι καὶ
τοῦ πολλοὺς μὲν φαίνεσθαι τοὺς ὀλίγους ἵππους, πάλιν
δ' ὀλίγους τοὺς πολλοὺς, καὶ τοῦ δοκεῖν παρόντα μὲν
ἀπαιναί, ἀπόντα δὲ παρῆναι, καὶ τοῦ μὴ τὰ τῶν πο-
λεμίων μόνον κλέπτειν ἐπίστασθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐαυ-
τοῦ ἵππους ἅμα κλέπτειν ἐξ ἀπορροῦν τοὺς πολε-
μίους ἐπιτίθεται. (3) Ἀγαθὸν δὲ μηχανήματα καὶ τὸ
δύνασθαι, ὅταν μὲν τὰ ἐαυτοῦ ἀπαινοῖς ἔχῃ, ῥόβον πα-
ρασκευάζειν τοὺς πολεμίους ὡς καὶ ἐπιτίθεται: ὅταν δ'
ἐβρῶμεθα, θάρρος αὐτοῖς ἐμποιεῖν ὡς ἐγχειρῶσιν.
Οὕτω γὰρ αὐτοὺς μὲν ἂν ἵπποις κακίαις πάσχοι, τοὺς
δὲ πολεμίους μέλῃσι ἂν ἀμαρτάνοντας λαμβάνειν.
(4) Ὅπως δὲ μὴ προστάττειν δοῦναι ἀδύνατα, καὶ γράφω
ὡς ἂν γίγνηται τὰ δοκούντα αὐτοῖν χαλεπώτατα εἶναι.
Τὸ μὲν τοῖν μὴ σπᾶλλεσθαι ἐγχειρῶνται δύναται ἢ
ἀποχωρεῖν ἐμπεῖρα ποιεῖ ἵππων δύναμειος. Πῶς δ'

si medias inter munitiones et castella tuorum penetraverint
hostes, licet longe viribus superiores sint; pulchrum tamen
eos hinc adgredi, quacumque tandem a parte clam hostiles
adsis, nec minus honestum, id simul ab utraque parte fieri.
Quum enim alii se recipiant, adequantes ab altero la-
tere tui tum perfurbant hostes, tum salutis suorum con-
sulant. Dictum jamperdem, bonum esse, dari operam ut
res hostium per exploratores cognoscantur. Ego vero esse
omnium optimorum existis, ut aliquis ipse, si de tuto quo-
piam loco licet, hostes alacriter contemplanus, cum in aliquo
percent, inspicere consueat. Ac siquidem aliquid eis furim
adisi poterit, ad hoc furim peragendum idonei quidam
mittendi: quod autem rapine expositum, mittendi qui rap-
pant. Si hostibus aliqui proficiscentibus, pars quedam
copiarum hostilium debilis quam ipsius sint, separata aut
ab reliquis, aut sumpta fiducia palari ausit, ne hoc quidem
ignorare debet; sic tamen, ut inuicem validiore veniet id quod
est debilis. Potest autem hanc animadvertere qui mentem
eis adhibet; quodloquidem et bestia, quibus intelligentia
minor est, quam homini, puta milvi, si quid in coisoditum
sit, rapere solet, et prius in tuto se recipere, quam ca-
piuntur; et lupi, qui custodia destituantur, venari solent,
et in obscuris abditis forantur. Idem lupus, si canis in-
equus superveniat, viribus inferiorum adgreditur; simile vo-
perius sit, jagulatis illis quae nactus est, discedit. Ubi vero
lupi oppositam ipsis custodiam contemnerent ausi fuerint,
ordinatis suis partim ad obsequendos canes, partim ad ra-
piendum, ita necessaria sibi adquirent. Quum igitur bestie
prudenter in agendis huius gradus se gerant, quomodo non
par fuerit, eum qui homo sit, sapienterem se declarare
bestia, quae ipse capi arte ab homine solet?

CAPUT V.

Hoc quoque scire vir equestris debet, quoniam ex inter-
vallo peditem cepit eques, et quantum ad intervallum
celeres equi tardos effugerint. Idem ad equitum magistrum
muvus pertinet scire loca, quibus in locis pedites equitibus
superiores sint, ac vicissim pedibus equites. Etiam sol-
lerti artificio moliri debet, ut pauci equites, multi esse vi-
deantur; et multi vicissim, paucorum speciem habeant:
itemque si praesens sit, ut abesse videatur; si absit, adesse;
neque tantum ut notis hostibus sua furim praeviret, ve-
rum equites etiam suos furim circumveniendo, adori ho-
stes de improvviso. Egregium et hoc artificium, si possit,
quum ipse viribus inferior est, metum hostibus incutere,
ne se aderant: quum potior ipse viribus, eorumdem ani-
mis indere fiduciam, ut adgrediantur. Sic enim et ipse
minimum detrimentum accipiet, et inprimis hostes in errore
deprehendere possit. Ne vero, quae fieri nequeant, praeci-
pere videat, produm sane literis, quomodo illa fiant, quae
in his difficillima videntur. Itaque ne quis in coisato vel in-
sequendi vel abscedendi offendat, eis eo consequatur, si vires
equorum perspectas habeat. Quoniam vero modo perspectas

ἀν ἡμετέρους ἔχει; αἱ προσέχει τὴν ῥῆν ἐν ταῖς μετὰ φιλάς ἀντιπαραστάσεσιν οὐ ἀποβαίνουσιν ἐκ τῶν ἐνδύων τε καὶ φυγῶν. (6) Ὅταν μάλιστα βούλῃ τοὺς ἱππέας πολλὰς φαίνεσθαι, ἐν μὲν πρῶτον ὑπαρχέτω, ἥμαρ ἐγγυρῇ, μὴ ἐγγὺς τῶν πολεμίων ἐγγυραῖν ἔλαπταιν καὶ γὰρ ἀσφαλέστερον τὸ πρὸς αὐτὴν ἀπατητικώτερον. Ἐπειτα δὲ γὰρ εἰδέναι θεὶ ἄλλοις μὲν ἱπποὶ πολλοὶ φαίνονται διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἵουσι, διαπορεύμενοι δ' εὐαριθμητοὶ γίνονται. (7) Ἐὰν δ' ἐν πλείον σοι τὸ ἱππικὸν τοῦ ὄντος φαίνεται, εἰ τοὺς ἱππομάχους εἰς τοὺς ἱππέας ἐνιστάῃς μάλιστα μὲν δόρατα, αἱ δὲ μὴ, θεωρεῖς δόρασιν ἔχοντες, ἦν τε ἐστὶ καὶ ἐπιδείκνυς τὸ ἱππικὸν ἦν τε παράγῃ ἀνάγκη γὰρ τὸν θυγρὸς τῆς ταύτης ῥύτω μείων τε καὶ πικρότερον φανέσθαι. (7) Ἦν δ' αὖ τοὺς πολλοὺς ὀλίγους δοκεῖν εἶναι, ἦν μὲν σοι χιόρβα ὑπάρχῃ οὐκ ἀναγκάσει, ὅλλαν δὲ τοὺς μὲν ἐν τῇ φανερῇ ἔχοντες, τοὺς δ' ἐκ τὸ ἀδελὸν ἀπαρχήτων, ἀλέπτοις δὲ τοὺς ἱππέας, ἦν δὲ πᾶν καταρῆναι τὸ τοῦ ἵουσι, δεκάδας γὰρ στοιχοῦσας ποιήσαντα διαλειπούσας παράγειν καὶ τοὺς μὲν πρὸ τῶν πολεμίων ἱππίας ἐκδοτας δεκάδας δόρατ' αὐτὰ δόρατα ἔχειν, τοὺς δ' ὀλλοὺς ταπεινὰ καὶ μὴ ὑπαρχέτω. (9) Φοβεῖται γὰρ μὴ τοὺς πολεμίους καὶ ψευδενέδρας ὄντες τε καὶ ψευδοστράτας καὶ ψευδαγέλας ποῦνται. Ὑπαρχέτω δὲ μάλιστα πολεμιοί, ὅταν τοὶ ἐναντίους πράγματα καὶ ἀσφαλείας πυνθάνονται. (9) Τούτων δὲ γεγραμμένων μηχανήσθαι αὐτὸν γὰρ πρὸς τὸ παρὼν αἰεὶ ἀπατῶν ὄντας γὰρ οὐδὲν κερδαλιώτερον ἐν πολέμῳ ἀπάτης. (10) Ὅποτε γὰρ καὶ οἱ παῖδες ὅταν παῖσι ποῦνται, δύνανται ἀπατῶν προέχοντες ὥστε ὀλίγους ἔχοντας πολλοὺς δοκεῖν ἔχειν καὶ πολλοὺς προέχοντες ὀλίγους φαίνεσθαι ἔχειν. Πῶς οὐκ ἄνδρες γὰρ τὴν ἔλαπταιν προσέχοντες τὸν νοῦν δύνανται ἐν ταῖς αὐτὰς μηχανήσθαι; (11) Καὶ ἐνθυμούμενος δ' ἂν τὰ ἐν τοῖς πολεμίοις πλεονεκτήματα εὖροι ἂν τις τὰ πλείστα καὶ μέγιστα οὐκ ἀπάτῃ γεγενημένα. Ἄν εὖ καὶ οὐκ ἐγχευρήσειεν ἄρχειν ἢ τοῦτο σὺν τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ καὶ παρὰ θεῶν εἰρητικὴν δύνανθαι ποιεῖν καὶ αὐτῷ μηχανητόν. (12) Ὅς δὲ θέλειται πρός τι, ἀπατητικὸν καὶ τὸ πλοῖα παρασκευάζοντες παρὰ τὴν πρῆξιν καὶ τὸ παρὰ προσκομίζοντες ἐπιβουλεύειν κατὰ δόξαντα ἐπιχειρήσαι. (13) Ἰππαρχικὸν δὲ καὶ τὸ διδάσκειν τὴν πλοῖαν ὥς ἀποθῆναι τὸ πλοῖον ἰσχυρὸν ἱππικὸν πρὸς τὸ ἀμείκτους πλοῖους ἔχειν. Ἰππαρχικὸν δὲ καὶ τὸ λαβόντα πλοῖους αὐτοῖς χρῆσθαι. Ἔστι δὲ πλοῖος οὐ μόνον ἐν ταῖς ἀλλὰ καὶ ἐνισθῆναι ἱππων ἀποκρούεσθαι πολλὴ γὰρ μείων δὲ ἱππικὴ τοῦ πλοῖου. (14) Ταῦτα δὲ πάντα ἔχει καὶ ὅσα πρὸς τούτοις τὰς μηχανήσεται ἢ βίᾳ ἢ τέχνῃ αἰρεῖν τοὺς ἐναντίους βουλομένους σὺν τῇ θεῷ πράττειν συμβουλεύειν, ἵνα καὶ ἡ τέχνη συνεπαῖνῃ θεῶν ὅσον ὄντων. (15) Ἐστὶ δ' ὅτι πᾶν ἀπατητικὸν καὶ τὸ λίαν φιλακτικὸν προσκομίζεσθαι εἶναι καὶ μηδαμῶς φιλοκλίνοντες τοῦτο γὰρ τοὺς πολεμίους πολλὰς προέχεται ἀσφαλεστέρας μέλλαν ἑμπερῶναι. Ἦν δ' ἀπατῇ ὅστις τις φιλοκλίνοντες εἶναι, ἔστι καὶ ἡ συζήσαν

habere possit? Si animus ostendat in pugnis equitibus, quae exercitii causa in pace sunt, quid ostendat et e persequendo, et e fugiendo. Quam vero volueris equites multorum habere speciem; unum hoc primum esto, si liceat, ne prope hostes fraudem aliquam moliris. Tutius enim quod e longius sit, et ad fraudem aptius. Deinde sciendum, equos catervatim incidentes, speciem multorum habere, propter ipsius animalis magnitudinem; quum dispersi, facile numerari possint. Præterea tibi copiosior equitatus adeo videbitur, quam si resque, si curatores eorum inter equites convitatus, præsertim hastas, aut hastis aliquid simile tenentes; sive consistentem alicubi equitatum exhibeas, sive traducas: nam hoc modo necesse est aciei moltem et maiorem et spissiorem videri. Sin multos vellis haberi pro paucis, aliquem ejusmodi loca tibi sint ad manum, in quibus vocaturus sis; nimirum in aperto quosdam exhibens, in obscuro quosdam abdens, hac subtractione numerum equum demittens: si vero locis ipse totos oculis expositis sit, in veritas præcedentes decurias ex intervallo traduces; et equites quidem ejusque decurie, qui hostibus ante oculos sunt, hastas tenere rectas debent, ceteri depressas et minime supereminentes. Licet etiam terrorem hostibus incutere, tum fictas insidias, tum auxilia ficta, et hostes rancore excogitando. Tum vero confidentissimi sint hostes, quum adversarius multa negotia, multas occupationes exhiberi audiant. His ita descriptis, ipsis jam docis fuerit id moliri, ut pro re præsentis semper aliquam fallaciam struat. Nam revera nihil adeo fructuosum in bello, atque fallax: quandoquidem etiam pueri, quoties ledunt in numero divinando, possunt specie aliqua fallere, et paucos habentes, multos habere viderantur; et multos pro se ferentes, paucos habere inveniantur. Quid vellet igitur quominus etiam viri, et fraudibus animam efficiant, hujusmodi artificis uti possint? Nam si cum animo suo meliores in bello conditiones aliquis expendat, in maiorem earum partem, et quidem insigniores fraude captatus et portas inveniet. Quapropter vel non capessendum imperium, vel, ut hoc quoque præstare possit, divinitus præter alia subsidia petendum, et ipsimet in hoc adhibendum. Qui mare vicinum habent, his ad fraudem hoc quoque commodum, ut, dum naves instrunt, aliquid terra gerunt; ac vicinam, dum terra insulas se moliri simulant, mari rem adprehendant. Etiam hoc equitum magistri est, docere civitatem, quam debile quiddam sit equitatus à pedibus destitutus; ut junctos equitibus pedites habeat. Nec minus ad officium magistri equitum pertinet, et et pedibus acceptis uti sciat. Ac licet pedites non tantum inter equites, sed etiam post equos occultare: nam longe grandior est equos homine pedestri. Hæc vero equidem universa, et si qui moliri aliquid præterea velit, in equatu hostis aut vi aut arte superandi, divina cum spe suscipienda consilio; ut nuncius placato ac propitio, fortuna quoque prospera addat. Nonnunquam et illud adhibendum ad fraudem, si nimis se cautum quisquam sinnet, adeoque belli tentandæ nequaquam cupidum. Hoc enim hostes eo parcius adigit, ut omisso cavendi et excubandi studio, magis delinquant. Si quis semel visus fuerit adeundi periculi

έχοντα, προσποιούμενον δὲ πρῶτα τι, πράγματα τοῖς πολέμοις παρέχειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5.

Ἄλλα γὰρ οὐδὲν ἂν τις δύνατο πλάσαι ὅσον βούλεται, εἰ μὴ εἴ ὧν γε πλάσσονται παρασκευασμένα εἴη ὡς πείθεσθαι τῇ τοῦ χειροτέχνου ῥώμῃ· οὐδὲ γ' ἂν εἴ ἀνδρῶν, εἰ μὴ οὖν θεῶι οὕτω παρασκευασμένοι ἴσονται ὡς φιλικῶς τε ἔχειν πρὸς τὸν ἄρροντα καὶ προνομήσας τὸν σπῆν αὐτῶν ἡγεῖσθαι πρὶ τῶν πρὸς τοὺς πολέμοις ἄγωνων. (α) Εὐνοικῶς μὲν οὖν ἔχειν καὶ ἐκ τῶνδε εἰκὸς τοὺς ἄρρομένους δεῖν φιλοφρόνως τις εἶναι πρὸς αὐτοὺς καὶ προνοῖν φαίνεται ὅπως τε σίτον ἔχουσι καὶ ὅπως ἀσφαλὲς μὲν ἀπογαμφέουσι, περὶ ἀγγεμένως δὲ ἀναπαύσονται. (β) Ἐν δὲ ταῖς προουραῖς γὰρ καὶ χιλοῦ καὶ σκήνῳ καὶ ὕδατι καὶ φυλακῇ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων παντὸς εἶναι ἐπιμελούμενον καὶ προνοῦντά τε καὶ ἀγρυπνῶντα δεῖκα τῶν ἄρρομένων. Καὶ δεῖν γε πλέον ἔχει τι, τὸ μεταδίδοναι κερδάλιον τῇ προσηγορίᾳ. (γ) Ἥκιστα δ' ἂν καταρροῖεν ἄρροντας, ὅς μὲν συνελόντι εἰπεῖν, εἰ ὅπως ἐκείνους παρανοή, αὐτὸς ταῦτα βίβλιον ἐκείνων φαίνεται ποιεῖν. (δ) Ἀρξάμενος οὖν δεῖ ἀπὸ τοῦ ἀναβάνειν ἐπὶ τοὺς ἵππους πάντα τὰ ἐν ἱππικῇ μαλεῖν, ὅπως ᾄδῃσι τὸν ἄρροντα δυνάμενον ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ τάχρους ἀσφαλὲς περὶν καὶ ταχὺ ὑπερκαρῆεν καὶ ἀπ' ἔχθρας κατατρίην καὶ ἀκοντίζεν ἱκανῶς πάντα γὰρ ταῦτα προκαταίτι εἰς τὸ μὴ καταρροῖσθαι. (ε) Ἦν δὲ δὴ καὶ πράττειν γινώσκιν ἐπιστάμενός τε καὶ δυνάμενός παρασκευάζειν ὡς ἂν πλέον ἔχοντι τῶν πολέμων, πρὸς δὲ τούτους καὶ ἐκείνους λαβῶσιν εἰς τὴν γνῶμην ὡς οὐτ' ἂν εἰκῇ οὐτ' ἀντιθεῖν οὔτε παρὰ τὰ ἱερὰ ἡγήσαιν' ἂν ἐπὶ πολέμοις, πάντα ταῦτα πιθανώτερος τῶν ἄρροντι τοὺς ἄρρομένους ποιεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2.

Παντὶ μὲν οὖν προσήκει ἄρροντα φρονίμως εἶναι· πολλὸν μάλιστα τὸν Ἀθηναίων ἵππαρχον διαφέρειν δεῖ καὶ τῶ τοὺς θεοὺς θεραπεύειν καὶ τῶ πολέμοις εἶναι, ᾧ γε υπάρχουσι μὲν δημοὶ ἀνέπαιδοι ἱππικὴς τε· παραπλήσιοι τὸ πλῆθος καὶ ἐπὶ λίται πολλοί. (α) Κἂν μὲν εἰς τὴν πολέμῳ ἐμβέλλαν ἐπιχειρῇ διὰ τῆς ἄλλης πόλεως, πρὸς δημοτέρους τούτους μόνος ἂν τοῖς ἱππεῖσι διακινῶντο. Ἦν δ' οἱ πολέμοι εἰς τὴν Ἀθηναίων χώραν ἐμβέλλουσιν, πρῶτον μὲν οἷα ἂν ἄλλως εἴδωεν εἰ μὴ οὖν ἄλλως τε ἱππεῖσι πρὸς τοὺς ἐαυτῶν, καὶ πρὸς τούτους ἐπὶ λίταις ὁπόσους ἂν οἴωνται πάντας Ἀθηναίους μὴ ἱκανοὺς εἶναι μάχεσθαι. (β) Πρὸς οὖν τοσούτους πολέμοις ἦν μὲν ἡ πόλις πᾶσα ἐπὶ τῇ ἀρχήσῃ τῆς χώρας, ὁπότε καλεῖται ἱππικὴ τε γὰρ οὖν οὐδὲν ἀμεί-

cupidus esse, poterit hostibus ethur quiescendo, dum aliquid se facturum alimul, negotia facessere.

CAPUT VI.

Sed enim ex animi sui arbitrio nihil firmare quispiam possit, si non ea de quibus stupidi fingendum ita comparata sint, ut artificis voluntati cedant: neque de hominibus aliquid efficiat, nisi, deo juvante, ita sint instructi, ut amore persequantur illum qui eis cum imperio praestit, utque eum se prudentiores iudicent in iis quae ad certamina cum hostibus incunda pertinent. Hinc quoque consiliarii benevolentiam florant, qui reguntur, consensumque est; si comiler aliquis eos comperitatur, ac prospicere se declarat, ut et victum habeant, et tuto se recipiant, et idonea munali custodia quiescant. In praediis manifesta debet ejus esse cura de pabulo, et tentoriis, et aquis, et evubis, et aliis rebus necessariis; itaque providentia ipsius, et vigilantia pro iis quae regit. Ubi copia quadam rei alicujus abundat in qua illis praestit, lucrosus erit, id sibi impetiri. Minime vero contemnent eum, qui cum imperio est, si quocunque, ut paucis reia complexar, sive facere jusserit, ea rectius ipsis facere visus fuerit. Quapropter exordium ab inscendendis equis, exercere omnia debet ad rem equestrem pertinentia: quo praefectum suum posse videant in equo et fossas toto trajicere, et muros superare, et de turribus se demittere, et idonee jaculari. Nam haec omnia nonnihil ad hoc conferunt adjumenti, ne contemptui sit. Jam si rerum gerendarum peritum esse scierit, et idoneum ad efficiendum, ut hostibus ipsi potiore loco sint; et animis praeterea impresserint, eum nec temere, nec absque omnis ope, neque ceteris adversantibus in hostes ducturum: haec scilicet ejusmodi sunt omnis, magis ut morigeros praefecto reddant illos qui ejus imperio continentur.

CAPUT VII.

Ac prudentem sane quonvis esse convenit, qui cum imperio sit: at populi Atheniensis equitum magistrum longe alia prestare tum cultu deorum immortalium tum usu rei militaris oportet; quam ei finitima sint adversarii, tam equites numero pares, quam pedites sane multi. Si agrum hostium sine reliquis civitatis auxiliis invadere conatur, adversus illos ambos ei solo cum equitatu periclitandum erit: sin hostes in Atheniensium regionem irruant, primum aliter non venient, quam alii ad suos equitibus adjunctis, et cum illis praeterea pedum copis, quibus Athenienses universos impares ad pugnam futuros existimant. Itaque si contra tantam hostium multitudinem civitas tota prodire velit, ut opem regional fruat; spem bonam concipere licebit. Nam et equites, deo jorante, meliores, si quis eorum curam

νοὺς, ἢν τις αὐτῶν ἐπιμαλῆται ὥς δοί, ὀπλίζεται αὐ-
μαίους ἔσονται καὶ τὰ σωματὰ τοῖν αὐ χεῖρα ἔχοντες
καὶ τὰς ψυχὰς φιλοτιμότεροι, ἢν ὁρῶν ἀσκήδισι σὺν
θεῷ. Καὶ μὴν ἐπὶ γε τοῖς προποσίτοις οὐ μείον Ἀθη-
ναῖοι ἢ Βουκοὶ φρονέουσιν. (4) Ἦν δὲ ἡ μὲν πόλις
πρέπειται ἐπὶ τὰ ναυτικὰ καὶ ἀρχὴ αὐτῇ τὰ τεῖχη δια-
σώζειν, ὥσπερ καὶ ὁπότῃ Λακεδαιμόνιοι σὺν ἀπασὶ τοῖς
Ἑλλήσιν ἐνέβαλον, τοὺς δὲ ἐπὶ τῇ ἀμύσει τὰ τε ἐκτός
τοῦ τεύχους διασώζειν καὶ αὐτοὺς μόνους διακινδυνεύειν
πρὸς πάντας τοὺς ἐναντίους, ἐνταῦθα δὲ θεῶν μὲν ὁ-
μαὶ πρῶτον συμμάχων Ἰσχυρῶν δεῖ, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν
ἱππαρχὸν προσήκει ἀποτεταταμένον ἀνδρὰ εἶναι. Καὶ
γὰρ φρονήσας δεῖ πολλὰς πρὸς τοὺς πολὺ πλείους, καὶ
τάλμας, ὁπότῃ καίρος παραρτίσει. (5) Δεῖ δὲ, ὥς ἐμοὶ
δοκεῖ, καὶ ποιεῖν αὐτῶν ἱκανὸν εἶναι. Πρὸς μὲν γὰρ
τὸ παρὸν στράτευμα διακινδυνεύειν, ἢ μὴ δὲ διη ἡ πό-
λις ὅλιος ἀντικαθίστασθαι, δῶλον εἶναι τάχους ἀν δὲ τι
οὐ κρείττους βούλονται, ποιεῖν δὲ οὐδὲν ἂν ἱκανὸς εἴη.
(6) Εἰ δὲ φυλάττοι μὲν τὰ ἔξω τεύχεα τοσοῦτοις ὅσοι
σποτασθῶν γε τοὺς πολέμιους ἱκανὸν εἴσονται καὶ ἀνταγχο-
ρεῖν εἰς τὸ ἀσφαλὲς τὰ ἑαμένα ὥς ἐκ πλείστου ἱκανοὶ
δὲ καὶ προσῆκον οὐδὲν ἦεν αὐ τοῖς τῶν πολλῶν καὶ
φυλάττειν τοῖν αὐ ἀναχωρεῖν εἰς τὰ φίλα οὐκ ἀκαί-
ροτεροι οὐ μᾶλλον αὐτοῖς μᾶλλον τοὺς ἱπποὺς πυττούμεντας ὅ
γὰρ φόβος διὸς δοκεῖ συμπαλεῖν εἶναι. (7) τοὺς μὲν
φυλάκας εἰς τοῦτον ἀν τις ποιεῖν ὅπως ὁρῶν βουλευ-
οῖτο τοὺς δὲ περιεττοὺς τῆς φυλακῆς εἰ μὲν τις στρα-
τιῶν θῆναι ἡγήσεται, ὀλίγη αὐτῷ φανίται τοῦ παντός
γὰρ ἐνδεήσεται ἔσται ἐκ τοῦ ἐλαττοῦς διακινδυνεύειν.
Ἦν δὲ ὁ λῃστοὶς αὐτοῖς χρῆται, πάντα ἀν, ὥς τὸ εἰσὶν
ἱκανῶν τοῦτο πράττειν ἔχει δύναμιν. (8) Δεῖ δὲ, ὥς
ἐμοὶ δοκεῖ, τοὺς παρεσκευασμένους αἰετὸν ἔχοντα ὥς ποιεῖν
τὴ μὴ καταφανῆ ὄντα φυλάττειν ἢν τι ἀμαρτάνῃ τοῦ
τῶν πολέμιων στράτευμα. (9) Φίλοισι δὲ πως στρα-
τιώται ὅσοι ἀν πλείους ὡς τοσοῦτον πλείον ἀμαρτάνειν.
Ἦ γὰρ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεα ἐπιμαλῆσαι σκαδάννυνται ἢ πο-
ρευόμενοι ἀταξία οἱ μὲν προέρχονται, οἱ δὲ ὑπολείπον-
ται πλέον τοῦ καιροῦ. (10) Τὰ οὖν τοιαῦτα ἀμαρτή-
ματα οὐ χρὴ παρμέναι ἀκολασταί· εἰ δὲ μὴ, διη ἡ χώρα
στρατοπέδου ἔσται· ἔκαινο καλῶς προνοῦντα, ἢν ποιήσῃ
τι, ῥῥόσι ἀποχωρήσαντα πρὶν τὸ πάλῳ βοηθεῖν ἐπι-
γενέσθαι. (11) Πολλὰκις δὲ πορευόμενον στράτευμα
καὶ εἰς ὁδοὺς ἔρχεται ἐν αἷς οὐδὲν πλείον αὐ πολλοὶ τῶν
ὀλίγων δύνανται. Καὶ ἐν διαβάσει γὰρ ἐστὶ τῷ προ-
έχοντι τὸν νοῦν ἀσφαλῶς ἐξαπορρῶν ταμίαςσθαι ὥς
ὁπόσους ἀν βούληται τῶν πολέμιων ἐπιτίθεσθαι. (12)
Ἔστι δ' ὅτι καλὸν καὶ στρατοπεδεύομένους καὶ ἀρ-
σῶσι καὶ διασκοποῦμένους ἐπηγερῆναι, καὶ ἐκ κοίτης
γε ἀνισταμένους. Ἐν πᾶσι γὰρ φύλοις ἀπὸλας στρα-
τιώται γίνονται, μέισα μὲν γρόνον οἱ ὀπλίζονται, πλεί-
ον δὲ οἱ ἱππῆς. (13) Σκοποῖς μάλιστα καὶ προφυλά-
κας οὐδὲ ποτε αἰετὸν εἶναι βουλευόμενα. Ὅσοι γὰρ
αὐ ὀλίγοι μὲν αἰετὸν καθίστανται, πολλοὶ δὲ τοῦ ἱσχυροῦ
ἐκείνου ἀποστατοῦσιν. (14) Ὅταν δὲ τὰ τοιαῦτα ᾗ

convenienter gerat, et pedites itidem non pauciores erunt :
quorum quidem nec corpora deteriora sunt, et animi longe
laudis avidiores, si, deo preceptis, recte fuerint exerciti. Ma-
iores sane quod attinet, non minus Athenienses eorum no-
minis quam Beroi, aequi effluent. Si vero civitas ad rem
navalem se converterit, et maris laeri salis sibi duxerit,
ut tam quodque factum quam Lacedaemonii Graecis univer-
sis sibi adjunctis Atticam jussarent; equitesque sitis extra
muros esse subsidio voluerit, ac seorsus contra copias adver-
sariorum omnes periclitari: tum vero primum, mea sane
sententia, divino erit opus auxilio firmo, atque ipsum deinde
magistrum equitum esse virum procerum absolutum conve-
niens. Nam et prudentia, magna contra longe plures, et
audacia requiritur, quam tale tempus inciderit. Idem
arbitror eum rebus curae agendis idoneum esse debere.
Si enim exercitus tali praesente, cui ne tota quidem civitas
se putet obijciendum, rite parcat; nimium feret, quodquid
illi viribus superiores faciendum statuerit, nullum ad rem
peragendum sufficiens ipse. At vero si extra muros alta tot
equitibus custodiat, quot hostium robore speculandis suffi-
cient, et qui ex longissimo intervallo in tutum se recipere
possint, [sic is] quibus opus est; non minus autem idonei
sunt ad prospectandum pauci, quam plures, et tum ad ca-
vendum, tum ad recedendum ad suos non minus erunt
opportuni qui nec sibi ipsis nec equis suis satis fiant. Nam
metus in custodiendo socius acer esse videtur. Itaque re-
ctum fortasse consilium capiet, qui de his custodes ac pre-
sidarios efficiet. Eos vero, qui constituta iam custodis su-
perfuissent, si quis ut exercitum habere se duxerit; sane
perexiguus hic ei videbitur. Nam minime profecto erit ido-
neus ad pugnae periculum aperto Marte subeundum. Sin-
cia ut praedictum utatur, satis superque magnas ad hoc insti-
tutum copias habebit, nisi quidem appareat. Debet autem,
meo iudicio, paratos semper habere equos, et occultando suas
actiones et consilia, num in aliqua re delinquit hostile exer-
citus, observare. Solent plerumque milites, quanto plures
sunt, tanto magis peccare ac tibi. Nam vel ob curam pa-
randi res necessarias, hinc inde disperguntur; vel iter abo-
que ordine facientes, alii praecedunt, alii longius quam par
et opportunum sit, in tergo manent. Hujusmodi errores et
peccata minime relinquenda sunt impunita, nisi quis regio-
nem totam castra dispersi quidem esse velit: et hoc acriter
providendum, ut facinore quodam edito prius abscedat,
quam majores hostium copiae ferendis auxilii causa superveniant.
Serpis etiam, dum iter facit exercitus, ad eas vias
pervenit, in quibus multi plus efficere, quam pauci, mi-
nime possint. Idem ad loca transitu difficilia libet ani-
mum attendenti, ac tunc subsequenti, sic arbitrato suo re-
gerere, ut quem multos ex hostibus velit, inquit. Non-
numquam commodum et castra metantes, et praedentes, et
comantes, et e cubili surgentes agredi. Sunt enim milites
in his omnibus inermes, ac breviori quidem tempore pedi-
tes, equites diutius. Speculatoribus et excubis namquam
insidiari desinet. Nam pauci semper ad hoc constituntur, et
interdum ab exercitus robore procul assunt. Ubi vero satis

καλῶς φυλάττονται οἱ πολέμιοι, καλὸν ἔστι σὺν θεῷ λαθόντα εἶδέναι εἰς τὴν πολέμειαν μαμελήκοντα ὅσοι τε ἑκασταρχοὶ καὶ ποῦ τῆς χώρας προφυλάττονται. Ὁ δαμιά γὰρ ὅπου καλῇ λαίᾳ ὡς φυλάκει ἢ κρατῆσται. (iv) Καὶ εὐεξαπατάτοι οἱ εἰσὶν οἱ φύλακες διακονοῦσι γὰρ εἴ τι ἂν ἄλλων ἴδωσι, νομίζοντες σπῆσι τοῦτο προσεταῖχθαι. Τὰς μέντοι ἀποφυγὰς σκοπεῖν δεῖ ὅπως μὴ ἐναντία τοῖς βοηθοῦσιν ἑσονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Τοὺς μέντοι μάλλοντες διηγεσθαι ἀσφαλῶς τὸ πλὴν κρεῖττον στρατήγιμα κακοεργεῖν σαφὲς δεῖ τοσούτων διαφέρειν ὥστε αὐτοὺς μὲν ἀσφαλῶς φαίνεσθαι τῶν πολέμων ἐν ἱππικῇ ἔργον, τοὺς δὲ πολέμους ἰδιώτας. (i) Τοῦτο δ' ἐν εἰς πρῶτον μὲν εἰ οἱ ληξέσθαι μάλλοντες ἑκπιπνομένους εἴεν τῇ δαδίᾳ ὥστε δύνασθαι στρατιωτικῶς πόνους ὑποφέρειν. Οἱ γὰρ πρὸς ταῦτα διελθὼς ἔχοντες καὶ ἱπποὶ καὶ ἄνδρες εὐκτοῦς ἂν ὥστερ γυναικας πρὸς ἄνδρας ἀγωνίζοντο. (ii) Οἱ δὲ γε δαδωγαμένοι τε καὶ εἰδυμένοι τάφρους διαπηδῶν καὶ ταῖς ὑπερσφίρειν καὶ ἐπ' ὄχθους ἀναλλεσθαι καὶ ἀπ' ὄχθων ἀσφαλῶς κατεῖναι καὶ τὰ κατάντη ταχὺ διακινῶσθαι, ὅστις δ' αὐ τοσούτω διαφέρειον ἂν τῶν διελθόντων ταῦτα ὅσωντερ πηλὸν πεζῶν οἱ δὲ γε αὐ τοὺς πόδας ἑκπιπνομένους τῶν ἀντιπάλων πρὸς τραχὺά ὅσωντερ ἡγυαίς χαλῶν καὶ οἱ γε τὸν τόπον ἑμπεύοντες πρὸς τοὺς ἀπείρους τοσούτων ἐν ταῖς προελάσει καὶ ἀποφυγῇ διαφέρουν ἂν ὅσωντερ οἱ ὁρώντες τῶν τυφλῶν. (iii) Καὶ τοῦτο δὲ γὰρ εἰδέναι ἐστὶ οἱ εὐνοερόμενοι ἱπποὶ, ἑκπιπνομένοι δὲ ὥστε καὶ ἀποπνίγεσθαι ἐν τοῖς πόνους, εὐ παρεκτασμένοι εἰσι. Χρὴ δὲ, ἀπείτερ χαλινοὶ καὶ ἐρίππια εἴς ἱμάντων ἐρτημένα ἐσὶ [χρήσιμα], μήποτε τὸν ἑκπαρχον τοῦτον ἐρτημον εἶναι μικρὴ γὰρ δαπάνη τοὺς ἀποπνίγοντας χρησίμους ἂν παρέχοιτο.

a. Εἰ δὲ τις νομίζει πολλὰ ἂν εἶναι πράγματα εἰ ὅπου δεῖται δοκεῖν τὴν ἱππικὴν, ἀνθυμῆται ὅτι οἱ εἰς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας ἀσκούντες πολλὴ πλείω πράγματα καὶ χαλεπώτερα ἔχουσιν ἢ οἱ τὴν ἱππικὴν τὰ μέλιστα μελετῶντες. (a) Καὶ γὰρ τῶν μὲν γυμνικῶν ἀσκημάτων τὰ πολλὰ σὺν ἰσθμῷ ἑκπιπνοῦνται, τῆς δὲ ἱππικῆς τὰ πλείωτα μετ' ἡδονῆς. «Ὅπερ γὰρ εὐχαιρὶ ἂν τις περὶ γενέσθαι, οὐκ ἔστιν ἔτι μάλλον τὸν ἀνθρώπινον ἔργον δοκεῖν αὐτῷ. (b) Καὶ μὴν τό γ' ἐν πολέμῳ ἰσχυρὸν εὐδότερον ἢ πνευμῷ μετέχει μὲν γὰρ τι καὶ ἡ πόλις ταύτης τῆς δόξης ὡς δὲ τὰ πολλὰ ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου νίκῃ καὶ εὐδαιμονίᾳ οἱ θεοὶ τὰς πόλεις στεφανοῦσιν. «Ὅτι οὐκ οἶδ' ἔργον τι προσέχει ἀλλ' ἅπτα μέλλον ἀμειβεσθαι ἢ τὰ πολέμια. (c) Ἐννοεῖν δὲ γὰρ ἐστὶ καὶ οἱ κατὰ βέλταν ληστοὶ διὰ τὸ πονεῖν ἡσυχάειν δύνανται (d) καὶ ἀπὸ τῶν πολλῶν κρεττόνων. Προσέχει γὰρ μὴν καὶ κατὰ γῆν οὐ τοὺς καρπομένους τὰς ἀντιπὸν ἀλλὰ τοὺς στερεομένους τῆς τροφῆς ληξέ-

hostes in his sibi cavent, recte faciet, si ope divina fretus ut hosticum occulte contendet: ubi prius ei carae fuerit quotnam singulis in locis, et qua parte regionis excubias agant. Quippe pulla tam pulchra perda est, ut captivum excubiarum. Et decipere facile possunt excubiores. Nam quidquid exigo numero viderint, persequuntur: idque sibi mandatum existimant. In receptu considerandum, non fiat is in eam partem, qua suis opem inturi hostes occurrant.

CAPUT VIII.

Qui vero facultatem habituri sint adiciendi detrimento copias longe se potiores absque discrimine suo, eos haud dubie necesse est adeo primare ceteris, ut ipsi quidem in equestri rei bellicae operibus exercitii athletae, hostes vero rudēs esse videantur. Possit autem hoc primum ita fieri, si ad praedam exiituri, sic equitationi laborando adaeverint, ut tolerare labores militares queant. Qui enim ad huc et equi et equites studiosi non adueverint, haud dubie non aliter ac feminae contra viros in certamine descendere. Edocti vero et aduefacti transire fossas, superare muros, in tumulos saltu evadere, de locis sublimibus tuto descendere, per declivia celeriter agere: hi scilicet exercitationis expertiores ad ista tantum praestiterint, quantum pedestribus aliter: ac rursus illi, quorum pedes laboribus obdureverint, tantum illi qui vias asperas non trivere, quantum sibi claudis: gnari denique locorum in procurionibus et receptibus, tantum ignari praestiterint, quantum videntes exercis. Hoc quoque sciendum, equos recte comparatos, eos esse, qui bene quidem nutriti, sed etiam exercitati sint, ut in laboribus ne suffocentur. Et quia ex loribus frangi et ephippia confidunt et extantur, nunquam his carere magister equitum debet. Nam exigo sumptus eos qui talia non habent, utiles reddiderit.

Si quis autem existimet, multis se negotiis oneratum iri, si res equestres ei sic exercenda sit: in cum animo so cogitet, illos, qui ad ludos gymnicos exercentur, multo plus laboris ac molestiae sustinere, quam eos qui rem equestrem studio maximo tractant. Etiam exercitia pleraque gymnica cum eudore suscipiuntur, quam major equestri rei pars cum voluptate conjuncta sit. Quippe quod optata quispiam fortasse possit, ut altius instat velit: et nihil in rebus humanis equitatione similis est. Quin etiam in bello victoriam adipisci, multo gloriosius est, quam in lucta. Nam ad ipsam quoque civitatem ejus glorie pars aliqua manet: ac plerumque diu per victoriam felices successus in bello coronare civitates solent. Itaque scire equidem nequeo, quoniam alicui res potius exerceri, quam bellice, debeant. Hoc quoque cogitandum, praedones maritimos, propterea quod ad labores aduefacti sint, victum ab his sibi parare posse, qui viribus longe rari ipsis potiores. Convenit et terra praedam agere, non eos, qui fructus et rebus suis percipiunt: sed qui victu carent. Nam aut opus facien-

ἐλπίδι, μᾶλλον ἐκπλήττονται. (α) Ταῦτα δὲ γνώει ἄν τις μάλιστα ἐνθυμούμενος ὡς αὐτὸ ἐν ἐνέροις ἐπιπίπτου-
 τας ἐκπλήττονται, καὶ ἔκ πολλοῦ πλείους ὄντων καὶ ὅταν
 πολέμοιο ἀλλήλοισι ἀντικαθίστανται, ὡς πολλὰ ταῖς πρώ-
 ταις ἡμέραις ἐκπρόρρητα ἔχουσιν. (β) Ἀλλὰ τὸ μὲν
 διατάξει ταῦτα οὐ χαλεπὸν τὸ δ' εὐρεῖν τοὺς φρονίμους
 καὶ πιστῶς καὶ προθύμως καὶ ἀνδρείως παρελθόντας
 ἐπὶ τοὺς πολέμους, τοῦτο ἔστι ἀγαθὸν ἱππάρχου. (γ) Ἀὖ
 γὰρ καὶ λέγειν αὐτὸν ἱκανὸν εἶναι καὶ ποιεῖν τοι-
 οὔτα ἀρ' ὅν οἱ ἀρχόμενοι γινώσκονται ἀγαθὸν εἶναι τὸ
 τι πείθεσθαι καὶ τὸ ἐπιθεῖναι καὶ τὸ ὁμῶς ἐλαύνειν τοὺς
 πολέμους καὶ ἐπιθυμῆσαι τοῦ καλὸν τι ἀκύνειν καὶ
 δυνέσθαι δ' ἂν γινώσκων ἑκατέρωθεν. (δ) Ἐὰν δὲ
 ποτε αὖ ἢ φελαγγῶν ἀντιτεταγμένων ἢ χωρίων ἐκεί-
 ρους ὑπαρχόντων ἐν τῷ μίῳ τοῖς ἱππεύουσιν ἀναστροφῇ
 τε καὶ διώξει καὶ ἀποχωρήσει γίγνεται, εὐδοχεῖ
 μὲν ὡς τὰ πολλὰ ἐκ τῶν τοιούτων ὁρμῶν μὲν ἐκ τῶν
 ἀναστροφῶν βραδείας ἀμφοτέρω, τὸ δ' ἐν μίῳ τάξι-
 σι ἐλαύνειν. (ε) Ἦν δέ τις οὕτω προδίδει, ἔπειτα
 δ' ἐκ τῶν ἀναστροφῶν ταχέως τὴν διώκην καὶ ταχέως
 ἀποχωρῇ, βλάπτειν τ' ἂν μάλιστα τοὺς πολέμους
 δύναται καὶ, ὡς τὸ εἰκόσ, ἀρραδίστατ' ἂν διάγειν, ταχὺ
 μὲν δύνανται ἐν αὐτῇ ἐν γῇ ἢ τοῦ ἱκανοῦ ἰσχυροῦ, ταχὺ
 δὲ ἀποχωρῶν ἀπὸ τῶν τοῖς πολέμοιο ἰσχυρῶν. (ς) Εἰ
 δὲ καὶ λαθεῖν δύναται ἀπὸ τῆς ταῖς ἐκείσιν καταλο-
 πῶν [ζ] τίτταρας ἢ πέντε τῶν κρατίστων ἱππῶν τε καὶ
 ἀνδρείων, πολλὰ ἂν προέξωιν εἰς τὸ ἐπανασταθεύμενος
 τοὺς πολέμους ἐπιπίπτειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Ταῦτα δὲ ἀναγινώσκων μὲν καὶ ὀλιγάκις ἀρκεῖ,
 ποιεῖν δὲ τὸ παρατυγχάνον αὐτὸς αὐτῷ δαί, καὶ πρὸς τὸ
 παριστάμενον σκοποῦντα τὸ συμφέρον ἐκπονεῖν. Γρά-
 ψαι δὲ πάντα ὅποσα δαί ποιεῖν οὐδὲν μᾶλλον οἶον τί
 ἔστιν ἢ τὰ μέλλοντα πάντα εἰδέναι. (α) Πάντων δὲ
 τῶν ὑπομνημάτων ἔμοιγε δοκεῖ κράτιστον εἶναι τὸ
 ὅσα ἐν γῇ ἀγαθὰ εἶναι ἐπιμαλίσθαι ὡς ἂν προχθῇ.
 Ὅρως δὲ γινωσκόμενα οὐ εἶρει καρπὸν οὔτε ἐν
 γαυρίᾳ οὔτε ἐν ναυκληρίᾳ οὔτε ἐν ἀρχῇ, ἢν μὴ τις
 ἐπιμαλῆται ὡς ἂν ταῦτα παραινέται.

α. Φημὶ δ' ἐγὼ [ταῦτα] οὐν τοῖς θεοῖς καὶ τὸ πᾶν ἱπ-
 πικὸν ὥς ἂν πολλὸ ὅσους ἐκπληρωθῇναι εἰς τοὺς γι-
 λείους ἱππῆας καὶ πολλὸ βῆεν τοῖς πόλεσι, εἰ διακοσίους
 ἱππῆς ἔξωους καταστήσαντο δοκοῦσι γὰρ ἂν μοι οὕτοι
 προσγίγμενοι καὶ εὐνοιστότερον ἂν πᾶν τὸ ἱππικὸν
 ποιῆσαι καὶ φιλοτιμώτερον πρὸς ἀλλήλους περὶ ἀνδρα-
 γαθίας. (β) Οὕτω δ' ἐγὼ καὶ Λακεδαιμονίους ἱππι-
 κῶν ἀρξάμενον εὐδοκμαῖν, ἐπεὶ ἔξωους ἱππῆας προσέλα-
 βον. Καὶ ἐν ταῖς ἑλλας δὲ πόλεσι πανταχοῦ τὰ
 ἐξωικά ὁρῶ εὐδοκμοῦντα ἢ γὰρ χρεῖα μεγάλην προ-
 θυμίαν συμβάλλεται. (γ) Εἰς δὲ τιμῇ τῶν ἱππῶν
 νομίζω ἂν αὐτοῖς χρήματα ὑπάρχει καὶ παρὰ τῶν σφό-

terroris incutere. Licet hoc imprimis inde cognoscere, si
 quis secum expendat quantopere terreantur ii qui delaban-
 tur in insidiis, tametsi numero longe plures sint; et quum
 hostes hostilibus adversi consistunt, quanto maior primis die-
 bus apud utrosque metus sit. Sed etiam hæc ordinari
 ab eo magna difficultate possunt: alii eos invadere, qui et
 prudenter, et fideliter, et alacriter, et animose prouant
 in hostes, id jam boni est equitum inagistri. Nam et di-
 cendi facultate præditum hunc esse oportet, et ea faciendi,
 de quibus illi, quos imperio suo continet, tunc bonum esse
 cognoscant et parere huic, et ducentem sequi, et cominus
 hostes invadere; tum etiam cupidi sint laudis et celebra-
 tionis, et in sententia constanter perseverare possint. Jam
 si aliquando vel aciebus ex adverso instructis, vel locis am-
 bosum copiis interjectis, facundie sint equitibus conversa-
 ones, et insequutiones, et receptus; solent quidem utpluri-
 mum secundum hæc utrique lenitas post conversiones pro-
 vehi, mediumque spatium celerissime cum impetu conficere.
 Si quis autem his ita prius ostensis, deinde facta conversione
 celeriter insequatur, et celeriter se recipiat: plurimum sane
 damni hostibus hoc modo inferre poterit, et imprimis secu-
 ritati suæ procul dubio consulat; dum celeriter insequatur,
 robore suorum vicibus; et vicissim celeriter ab hostium ro-
 bore se recipiat. Si quis vero de cohortibus singulis occulte
 vel quatuor vel quinque præstantissimos equos et viros
 relinquere possit, longe hi potiori essent conditione ad in-
 ruendum in hostes se convertentes.

CAPUT IX.

Hæc ut vicibus nos multis legisse sufficit, ita quod ple-
 rumque se offert, exsequendum; et ejus habita ratione, quod
 adest, quidquid expedit, elaborandum. Omnia vero, que
 fieri oportet, non magis prodi litteris possunt, quam futu-
 ra omnia sciri. Hoc autem inter omnes has admonitiones,
 et precepta mihi quidem optimam esse videtur, ut quidquid
 aliquis bonum esse cognoverit, id citi fiat, diligenter enita-
 tur. Nam que recte intelliguntur, ea neque in agricultura,
 neque in navicularia, neque imperandi in exercere fructum
 pariunt, nisi quis studium adhibeat, ut perficiantur.

Ego vero futurum assero, ut diis bene juvenilibus hæc
 modo locus equitatus ad nullæ compleatur longe citius et
 minore cum civium molestia, si ducentos equites externos
 stipendio conducere. Videtur enim mihi, si accesserint,
 hi tum dicto magis audientem equitatum effecturi, tum
 virtutis in certamine maius laudis et honoris avidiores.
 Nec me latet, equitatum apud Lacedæmonios in existima-
 tionem tunc esse corporis, quam equites sui externos adju-
 vassent. Idem ubique probari video et in aliis civitatibus
 equites externos: nam usus atque necessitas ad alacritatem
 non parum comfert. Ad equorum vero pretia pecuniam ha-
 bituros arbitror etiam ab illis qui vehementer ab equitando

δρα ἀπεργαζόμενον μὴ ἱππεύειν, ὅτι καὶ οἷς καθήκει τὸ ἱππικὸν ἐθέλουσι τελεῖν ἀργύριον ἕως μὴ ἱππεύειν, παρὰ πλουσίων μὲν ἀδυνατῶν διὰ τοὺς σόμασιν οἰσθαι διὰ καὶ παρ' ἀργυρίων τῶν δυνατῶς οἰσθαι ἐχόντων. (α) Νομίζω δὲ καὶ μεταβολὴν φιλονεικίᾳς ἂν τινὰς εἰς ἱππικὴν καθίσταται μόνον ὁρῶ γὰρ καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσων ἂν καλῶν ὄντων μεταδιδόσιν αὐτοὶ οἱ πολλοὶ, φιλοτίμως ἐνίομαι ἐθέλοντας τὸ προεπαινεῖν διαπραττέσθαι. (γ) Δοκεῖ δ' ἂν μοι καὶ παρὲν ὅν τοις ἵπποις ἐνεργῶτατον εἶναι, εἰ συσταθείη ἐξ ἀνδρῶν τῶν ἐναντιοτάτων τοῖς πολεμίοις. (α) Ταῦτα δὲ πάντα θεῶν συνεθέλοντων γένοιτ' ἂν. Εἰ δὲ τις τοῦτο θαυμάζει ὅτι πολλὰ καὶ γέγραπται τὸ σὺν θεῷ πράττειν, εὖ ἴστω ὅτι ἢ πολλὰ καὶ κινδυνεύει, ἥ ττον τοῦτο θαυμάζεται καὶ ἢ γε κατανῶ ὅτι ὅταν πόλεμος ᾖ, ἐπιβουλεύουσιν μὲν ἀλλήλοισι οἱ ἐναντίοι, ἀλλήλους δὲ ἴσασιν πῶς ἔχει τὰ ἐπιβουλεύμενα. (α) Τὰ σὺν τοιαῦτα οὐδ' ὅταν συμβουλεύουσιν ἂν τις οὐκ ἐν εὐραῖν πλὴν θεῶν οὐτοὶ δὲ πάντα ἴσασιν καὶ προσημαίνουσιν ᾧ ἂν ἐθέλωσι καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἐν οἰκείοις καὶ ἐν γήμασι καὶ ἐν ἀνθρώποις. Ἐπεὶ δὲ μέλλον ἐθέλειν αὐτοῖς συμβουλεύειν τοῦτο οἱ ἂν μὴ μόνον ὅταν δέονται ἐκπερωτοῦσι τί χρὴ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς εὐτυχίαις θεραπεύουσιν ὅτι ἂν δύνωνται τοὺς θεούς.

abhorrent (quandopriem illi pecuniam pendere maluit, ad quos munus equestris res pertinet, ut equitare non cogantur), nimirum a locupletibus, sed robore corporum destitutis: nec minus a pupillis, mea quidem opinione, quibus opinio domi res familiaris est. Adventarum etiam paterosque si referantur inter equites, liberaliter se gesturos arbitror. Nam in aliis quoque muneribus honestis, ad quorum societatem a civibus admittuntur, ambitione nonnullos Imperata facere velle video. Peditatus item adjunctus equitatus plurimum mihi videtur effecturus, si talibus e viris institutus fuerit, qui hostes maxime oderunt. Poterunt autem haec omnia fieri, si divinum suffragium accesserit. Quod si miratur aliquis, in hoc scripto toties a me repeti, suscipiendas cum ope animis actiones omnes: la minus se miraturum novit, si periculis serpens adeat, secumque cogitet, adversarius in bello sibi multo insidiari: sed raro nosse quomodo res illorum comparate sinit, quibus insidiae struantur. In his igitur minime potest inveniri quem in consilium adhibere aliquis, extra deos. Hi vero norunt omnia, futuraque denuntiant, cui volunt, in extis, iuguriis, ominibus, visis, somniis. Et consentaneum sane vero est, hos illis potius agendorum sutores esse velle, qui non solum eos, ubi res ita postulat, de agendis consulunt, verum etiam rebus adhuc secundis, pro virili deos colunt.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΝΗΓΗΤΙΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Τὸ μὲν εὐρηκα θεῶν Ἀπόλλωνος γὰρ καὶ Ἀρτέμιδος ἔγραι καὶ κύνες ἔδωκαν διὰ καὶ εἰρησαν τοῦτο Χείρωνας διὰ δικαιοσύνην. (α) Ὁ δὲ λαβὼν ἐχάρη τῷ δώρῳ καὶ ἐγένοντο αὐτῷ μαθηταὶ κυνηγεσίῳ τε καὶ ἐτέρῳ καλῶν Κέφαλος, Ἀσκληπῆς, Μελαῖων, Νίστωρ, Ἀμφίλοχος, Πηλεὺς, Τελμωνίης, Μελίππορος, Θησεύς, Ἰππόλυτος, Παλαμῆδης, Ὀδυσσεύς, Μενεσθεύς, Διομήδης, Καστωρ, Πολυδαίμων, Μαχάων, Ποδαλείριος, Ἀντίλοχος, Αἰνείας, Ἀγυλλεύς, ὃν κατὰ χρόνον ἔκαστος ὑπὸ θεῶν ἐτιμήθη. (α) Θαυμάζω δὲ μήδεα ὅτι οἱ πολλοὶ αὐτῶν ἀρέσκοντες θεοῖς ἄλλοις ἐτίλυνον τοῦτο μὲν γὰρ ἢ ῥῆμα ἄλλ' οἱ ἐπαινοῦσιν αὐτῶν μεγάλοι ἐγένοντο μὴ δὲ ὅτι οὐ καὶ αὐτοὶ ἔλασαν· ὁ γὰρ Χείρωνας βλῶς πᾶσιν ἐτίθει. (α) Ζεὺς γὰρ καὶ Χείρωνας ἀνέλασαν πατρὸς μὲν τοῦ ἀπτοῦ, μητρὸς δὲ ὁ μὲν Ἥρας, ὁ δὲ Ναΐδος Νύμφης. Ὡς ἐγενόμην μὲν πρότερος τοῦτο, ἐτελεύτησε δὲ ὕστερος ἢ (ὡς) Ἀγυλλεύς ἐπαίθειεν. (α) Ἐκ δὲ τῆς ἐπιμαλίας τῆς τῶν κυνῶν

XENOPHONTIS

DE VENATIONE.

CAPUT I.

Inventum est decorum; nam Apollinis ac Dianae sunt venationes cum canibus: inde Chironem eo donarunt et ornatarum ob iustitiam. In hoc munere accepto latatus, utebatur, ac discipulos tum in venationibus tum aliis in rebus perclusis habebat Cephalum, Asclepiadem, Melanionem, Nestorem, Amphiarum, Peleum, Telamonem, Meleagrum, Theseum, Hippolytum, Palamedem, Ulysses, Menestheum, Diomedem, Castorem, Pollucem, Machaonem, Podalirium, Antilochum, Aeneam, Achillem: quorum quisque suo tempore a diis ornatus fuit. Neque vero miratur quispiam, eorum plerosque, tametsi diis accepti essent, nihilominus vivendi finem fecisse. Hoc enim naturae tribuendum. Landes tamen ipsorum magnae extiterunt. Nec item mirandum, quod eisdem omnium aetates non fuerint. Nam vita Chironis horum omnium vitae par fuit. Jupiter enim et Chiron fratres fuisse, nati quidem illi Ἀδρην πατρί: verum in matre Rhos, hic Nympha Naide. Quo factum ut hos omnes Chiro aetate praeccederet; et mortuus sit, postquam demum Achillem institueret. Fuerunt autem hi propter virtutem magnae hominum in admiratione, quam

καὶ κυνηγεσίῳ καὶ ἐκ τῆς ἄλλης παιδείας πολλὸ δια-
γεγρανέντος κατὰ τὴν ἀρετὴν θάυμαστον. (α) Κέρ-
λος μὲν καὶ ὑπὸ θεῶς ἡρώσθη, Ἀσκαλῆϊος δὲ μαζώνων
ἐφυγεν, ἀνίσταται μὲν τιφνύσας, νοσούντας δὲ ἰσθαι-
δὴ δὲ ταῦτα θεοὺς ἐκ παρ' ἀνθρώπων δέονται κλέος
ἔχει. (γ) Μελαῖον δὲ τοσούτων ὑπερέσχε φιλοπονίᾳ
ὥστε ὦν αὐτῷ ἀνταρσταὶ ἐγένοντο οἱ (τότε) ἀριστοὶ
τῶν τότε μεγίστων γάμων μόνος ἔφυγεν Ἀταλάντης.
Νέστορος δὲ προδιελθὺν ἡ ἀρετὴ τῶν Ἑλλήνων τὰς
ἀκούς, ὥστε εἰδόντες ἂν λέγοιμεν. (δ) Ἀμφιάρεος δὲ
ὅτι ἐπὶ Θήβας ἰσχυράτως πλείστον ἀκροάμενος ἐπαί-
νον ἔφυγε παρὰ θῖαν αἰ ζῶν τιμᾶσθαι. Πηλεὺς δ'
ἐπιθυμίαν παρέσχε καὶ θεοὺς δοῦναι τε θέτειν αὐτῷ καὶ
τὸν γάμον παρὰ Χείρωνι βραχέσαι. (ε) Τελαμὼν δὲ το-
σούτος ἐγένετο ὥστε ἐκ μὲν πόλεως τῆς μεγίστης ἦν
αὐτὸς ἰδοῦσθαι γῆμα Παρίδουσαν τὴν Ἀλκίβου· ὅτι δὲ
ὁ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων εἶδον τὰ ἀρετῆα Ἡρακλῆς ὁ
δαῖς, Διών Τροίαν, Πυόνιον αὐτῷ ἔδωκεν. (ι) Με-
λέαγρος δὲ τὰς μὲν τιμὰς ἀεὶ λαβεῖν φανερὰ· πατὴρ δ'
ἐν γῆρι ἐπιλανθανομένου τῆς θεοῦ οὐχ αὐτοῦ αἰτίας
ἐδυστύχησε. Θητιάδης δὲ τοὺς μὲν τῆς Ἑλλάδος ἑχθροὺς
πάσης μόνος ἀπέκλισε· τὴν δ' αὐτοῦ πατρίδα πολλὰ
μυῖον ποίησας ἐπὶ καὶ νῦν θαυμάζεται. (ii) Ἱππολύ-
τος δὲ ὑπὸ μὲν τῆς Ἀρεμῆδος ἐταμῆτο καὶ ἐν λόγους ἦν,
σφοδρόν τε δὲ καὶ δονόν τε μακισθηδὲς ἐταλάνευσσε.
Παλαμῆδης δὲ ὡς μὲν ἦν πολλὸ τῶν ἐν ἐντοῦ ὑπερ-
έσχε σοφία, ἀποθανὼν δὲ ἀβίαν τοσαύτης ἔφυγε τι-
μῆς ὑπὸ θεῶν οὐδὲ ἀλλος ἀνθρώπων. Ἐτελεύτησε
δὲ οὐχ ὅρ' ὦν οἰονταί τινες· οὐ γὰρ ἂν ἦν ὁ μὲν σχεδόν
τῇ ἀρετῃ, ὁ δὲ θεοῖς ἀγαθὸς κακοὶ δὲ ἐπραξαν τὸ
ἔργον. (iii) Μενεσθεὺς δὲ ἐκ τῆς ἐπιμελείας τῆς ἐκ
τῶν κυνηγεσίῳ τοσούτων ὑπερίβηλε φιλοπονίᾳ ὥστε
βυολογεῖν τοὺς τῶν Ἑλλήνων πρῶτους βοτρίους εἶναι
τὸ εἰς τὸν πόλεμον ἐκείνου πλὴν Νέστορος· καὶ οὗτος
οὐ πρότερον λέγεται, ἀλλὰ ἐρῶν. (iv) Ὀδυσσεὺς δὲ
καὶ Διομήδης λαμπροὶ μὲν καὶ καὶ ἐν ἱστορίῳ, τὸ δὲ
ἐκείνου αὐτοῦ Τροίαν ἔδωκεν. Κόστωρ δὲ καὶ Πολυ-
δαίμων ὅσα ἐπέδειξαντο ἐν τῇ Ἑλλάδι τῶν παρὰ Χεί-
ρωνος διὰ τὸ εἶναι καὶ ἐκ τούτων ἀθανάτοι εἶσι. (iv)
Μαχίον δὲ καὶ Ποδαλείριος παιδευθέντες τὰ αὐτὰ
πάντα ἐγένοντο καὶ τέχνας καὶ λόγους καὶ πολέμους
ἀγαθοί. Ἀντιλόχος δὲ τοῦ πατρὸς ὑπερποθανὼν το-
σαύτης ἔφυγεν ἐκείνης ὥστε μόνος φιλοπόνησεν παρὰ
τοὺς Ἑλλήνων ἀναγορευόμενος. (vi) Ἀντιάς δὲ οὐσίας
μὲν τοὺς πατρίους καὶ μητρίους θεούς, οὐσίας δὲ καὶ
αὐτὸν τὸν πατέρα, δοῦσαν εὐσεβείας ἐξηγάγετο ὥστε
καὶ οἱ πολέμιοι μόνον ἐκείνου ὦν ἐκράτησαν ἐν Τροίᾳ
βίωσαν μὴ σκληρῶσαι. (vii) Ἀχιλλεύς δ' ἐν ταύτῃ τῇ
παιδείᾳ τραφεὶς οὕτως καλὰ καὶ μεγάλα μνημεῖα πα-
ρίδωκεν ὥστε οὕτω λέγων οὕτω ἀκούων περὶ ἐκείνου οὐ-
δαὶς ἀπαγορεύει. (viii) Οὗτοι τοιοῦτοι ἐγένοντο ἐκ τῆς
ἐπιμελείας τῆς παρὰ Χείρωνος, ὧν οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐπὶ
καὶ νῦν ἔρουν, οἱ δὲ κακοὶ φθονοῦν, ὥς ἐν μὲν τῇ
Ἑλλάδι εἰς τὴν συμφορὰν ἐγένοντο ἡ πόλις ἢ βασιλεῖς,

diligentia, quam in cæcis, venationibus, aliisque disci-
plinis adhibebant, longe ceteris præstarent. Cephalus
certe raptus à diis fuit. Ascalapina, majora consequutus
est, ut mortuos suscitaret, ac morbis laborantes sanaret.
Atque his ob res tanquam deus est, et apud homines
gloriam nominis æternam obtinet. Melanio tantum curvis
studio præstitit, ut ei soli amplissimum et temporis
Atalanta conjugium obtigerit, in cujus petitione præ-
stantissimos tunc rivales habuit. Nestoris virtus jam ante
Græcorum aures perterrita est: itaque scientibus tam
commemoranda essent. Amphiarus, expeditione ad-
versus Thebas suscepta, maximam laudem adeptus, eter-
nitatem et vitæ et honoris à diis esse consequutus. Pe-
leus in ipsis etiam diis id sui studium excitavit, ut Thetidem
ei conjugem darent, ac nuptias ipsius apud Chironem ce-
lebrarent. Tantis vir fuit Telamo, ut Peribom Akathoi
filium, quam expebat, ex urbe maxima uxorem duceret:
quomque Græcorum princeps Hercules, Jovis filius, Troja
capta virtutis præmia singulis largiretur, Iteskonen ei de-
dit. Quos Meleager honores adeptus sit, notum est: quod
verò in calamitatem incidit, id non ipsis culpa factum,
sed patri, qui diem in senectâ fuerat oblitus. Theonius
Græcis totius hostes adeptus delevit, patriæque suæ non pa-
rum amplificata, etiam nunc in hominum est admiratione.
Hippolytus in honore apud Dianam erat, et in ore omnium
erat: tandem ab pudicitiam pietatemque felix habitus,
vitæque finem fecit. Palamedes dum vixit, longe sapientia,
seculi sui mortales excelluit: quomque iniquis fuisse
interemptus, tantum a diis assequutus est honorem, quan-
tus inter homines alius nemo. Occisus est autem non ab
illis quos nominatim arbitrantur: quod ceterorum non extitit
et horum alter prope præstantissimus, alter vero par opor-
tuit: sed homines improbi facinus hoc perpetrarunt. Me-
nestheus ex venationum studio tantum industria laborumque
tolerantia præstitit, ut Græcorum princeps fieretur, eo se
inferiores esse bellicis in rebus, extra munus Nestorem:
qui quidem non præstitisse Menestheo dicitur, sed cum eo
certasse. Ulysses, ac Diomedes, singulis in actionibus qui-
busque illustres existunt: et ad summum, ut Troja cape-
retur effecere. Castor et Pollux propter existimationem ex
his comparatam, quæ a Chirone percepta, passus in Græciâ
exhibuerunt, immortales facti sunt. Machon et Podalirius
hisdem in rebus omnibus instituti, homines et in artibus,
et in dicendo, et in bellis egregii existunt. Antiochus
pro patre mortui esse objiciens, tantum gloriæ consequutus
est, ut solus apud Græcos amens patria appellatus fuerit.
Æneas paternis maternisque diis una cum patre conversa-
tis, pietatis gloriam tulit: eoque factum, ut etiam hostes
illi soli inter omnes quibus Troja capta potui fuerant, hoc
concesserint, ut suis rebus non spoliaretur. Achilles in
hac educatione institutione, tam præclara magnaque moni-
menta tulit excitavit, ut nec dicendo, nec audiendo de ipso
quisquam satietur. Atque hi ex eo studio, quo a Chirone
fuerunt exerciti, tales in viros evaserunt: qui quidem etiam
nunc ab optimo quoque diliguntur, ipsavim interim per in-
vidiam eis obtestantibus. In Græciâ quidem certe alii cui
vel civitati vel regi calamitas accidisset, ab eo per hoc li-

ἐκόντες αὐτούς· εἰ δὲ πρὸς τοὺς βαρβάρους πάντας πόση τῇ Ἑλλάδι νεῖκος ἢ πόλεμος, διὰ τούτους οἱ Ἕλληνες ἐκράνουν, ὥστε ἀνίκητον τὴν Ἑλλάδα παρ᾽ ἑαίν. (16) Ἐγὼ μὲν οὖν παραινῶ τοὺς νέους μὴ καταρροναῖν κνηγασίαν μὴδὲ τῆς ὁλῆς παιδείας· ἐκ τούτων γὰρ γίνονται τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἀγαθὰ, εἰς τε τὰ ἄλλα δὲ ὅν ἀνάγκη καλῶς νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἡρῶτον μὲν οὖν γρηθὲν ἐπὶ τὸ ἐπιτήδευμα τὸ τὴν κνηγασίαν τὸν ἥδη ἐκ παιδὸς ἀλλάττοντα τὴν ἡλικίαν, εἴτω δὲ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα παιδεύματα, τὸν μὲν ἔχοντα σκεψάμενον τὴν εὐσίαν ὥς μὲν ἔστιν ἱκανή, ἀξίως τῆς αὐτοῦ ἐνδεΐας, ἥ δὲ μὴ ἔστιν, ἀλλ' οὖν τὴν γε προθυμίαν παρεχόμεθα μὴδὲν ὀλιέμεν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως. (1) Ὅσα δὲ καὶ οἷα δεῖ παρασκευασμένον εἶναι ἐπ' αὐτὸ γράσσει καὶ αὐτὰ καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνου, ἵνα προσιδὸς ἔχηται τῇ ἔργῳ. Καὶ μηδέ τις αὐτὰ φάσει νομιστάτω εἶναι· ἀνευ γὰρ δὴ τούτων οὐκ ἂν εἴη πρᾶξις. (2) Χρηθὲν δὲ τὸν μὲν ἀραυκὸν εἶναι ἐπισπουδῶντα τοῦ ἔργου καὶ τὴν ῥοπήν Ἑλλήνα, τὴν δὲ ἡλικίαν περὶ ἑπταεκάστη, τὸ δὲ εἶδος διακρῖν, λαχύνον, φυγὴν δὲ ἱκανὴν, ἵνα τῶν πόνων τούτοις κρατῶν χάρις τῷ ἔργῳ. (3) Τὰς δὲ ἀρκυς Φασισαυῆ ἢ Καρχηδονίου λεπτὸν λίνον καὶ τὰ ἐνόδια καὶ τὰ δίπτυα. Ἐπισπῶν δὲ αἱ μὲν ἀρκυες ἐνδεκαίνον ἐκ τριῶν πόνων, ἐκαστος δὲ τόνος ἐκ τριῶν λίνων, τὸ δὲ μέγεθος πεντασπιθῆμαι, διπλάσιοι δὲ τοὺς βρόχους, ἐρείσθωσαν δὲ οἱ περιδρόμοι ἀνάμματος, ἵνα εὐτρεχοὶ ὦσι· (4) τὰ δὲ ἐνόδια δωδεκάδινα, τὰ δὲ δίπτυα ἐκκαίδεκάδινα, τὸ δὲ μέγεθος τὰ μὲν ἐνόδια διόργγυια, τετράργγυια, πεντόργγυια, τὰ δὲ δίπτυα δεκάργγυια, εἰκοσόργγυια, τριακοντόργγυια· εἴν δὲ ἡ μέλις, δυσμεταχειρίστα ἔσται· ἀμφοτέρω δὲ τριακοντόμακτα, καὶ τῶν βρόχων τὸ διάστημα ἴσον ταῖς ἀρκυσιν. (5) Ἐν δὲ τοῖς ἀκραλαιότοις, τοὺς δὲ ἐνόδια ἔχειτω μεσσοῦς, τὰ δὲ δίπτυα θαυτοῖς, τοὺς δὲ περιδρόμους ἀπὸ σποραίων. (6) Αἱ δὲ σφαλίδες τῶν μὲν ἀρκυνῶν τὸ μέγος δίκα παλκιστίων, ἔστωσαν δὲ καὶ ἐλάττους· αἱ μὲν ἀνίστοι αὐτῶν ἐν τοῖς ἑτεροκλινέσι τῶν χωρίων, ἵν' ἴσα τὰ ὕψη ἐκτρέψωσιν, ἐν δὲ τοῖς ὁμαλίστοις αἱ ἴσαι αὐταῖς δ' εὐτρέψωσιν, αἱ δὲ ἀκρα καὶ αἵται λαίαν τῶν δὲ ἐνοδίων διπλάσιοι, αἱ δὲ τῶν δικτύων τὸ μὲν μέγεθος πεντασπιθῆμαι, διακρῖ ἔχονται μικρὰ, τὰ ἐντήματα μὴ βαθύ· εὐπαγεῖς δὲ πᾶσαι καὶ μὴ ἀσύμμετροι τὰ πάχη πρὸς τὰ μήκη. (7) Τῶν δὲ πλάθει τῶν σφαλίδων οὐκ ἔστι χρησθαῖ πρὸς τὰ δίπτυα πολλὰ καὶ ὀλίγη· ἐλάττων μὲν, ἵνα σφόδρα τελεῖται ἐν τῇ στάσει· πλέονι δ', ἂν ζηγῇ. Ἐστω δὲ καὶ ἐν σπορῶσι αἱ ἀρκυς καὶ τὰ δίπτυα [ἐν] ἐκτέρωσιν κινούργγιοι μέγεθος καὶ τὰ δρέπανα, ἵνα ἡ τῆς ὕλης τέμνοντα πράττειν τὰ δέματα.

bebantur: sin universæ Græciæ vel contentio, vel bellum adversus barbaros universos esset, per hos ipsos Græci victoris potiebantur: quo factum ut per eos Græciæ res-ista sit laetitia. Quapropter juvenes equidem omnes, ut neque venationes, neque disciplinas alias contemnunt. Nam ex iis egrægie et ad bellum apti fiunt et ad alias res, unde hoc consequi hominem necesse est, ut prevolare tam animo consideret omnia, tum decet, tum gerat.

CAPUT II.

Ac primum quidem ad studium hoc venationum accedere debet is qui jam e pueris excedit, deinde ad ceteras quoque disciplinas honoratas se conferat: sic tamen, ut facultatem quisque suarum habeat rationem: cui sint sufficientes, illas artes ut tractet accomodate ad usum suum; sin minus, saltem alacritatem animi adferat, et nihil omittat eorum que prestare possit. Quot sitem quibusque rebus instructus ad hæc debeat accedere, dicam; ac præterea cujusque disciplinam, ut his præcognitis, ita deinde opus ipsum adgrediatur. Neque vero vulgaria quis hæc exiguique momenti ducat: quum absque iis res ipsa peragere nequeat. Necesse est, eum qui retium curam gerit, ejus operis studio teneri, lingus esse Græcum, ætate annorum plus minus viginti, forma corporis agilem et robustam, animo satis parato, et per hæc superatis laboribus, ipso ex opere delectationem capiat. Retia de Phasiis vel Carthaginiensibus tenni facta esse debent; itemque casses ad vias collocandæ, ac plage majores. Consistent autem retia de filis novem, staminebus tribus, stamine quoque et tribus filis torto, et magnitudinem habeant spithamarum quinque, maculas palmos duos æquent. Funes denique retia adducentes inserantur ensiles ut facile possint moveri. Casses in viis collocandæ filorum sint duodecim; plage majores sedecim filorum: magnitudo autem cassium, orgylarum duarum, vel quatuor, vel quinque; plagarum, decem, vel viginti, vel triginta orgylarum. Quod si majores fuerint, tractari non facile poterant. Utraque nodos habeant triginta, macularumque idem sit intervallum, quod in retibus. In cornibus vel aliis eae casses, que in viis collocantur, habeant mamillas sive circulos ex nodis lineis, majores plage, an: nuius; fuses adducentes ex restibus tortis consistantur. Fureculæ retium longitudine palmos decem æquent, nonnullæ minores sint. Harum que iniquales sunt, in locis ex altera parte declivibus adhaerent, ut æquales s'd altitudines retia tollant: æquales autem, in locis planis. Atque hæc quidem facile posse circumflecti debeat, in summoque easse levæ· Fureculæ cassium ed vias collocandarum duplo sint majores. Plagarum denique majorum fureculæ magnitudinis quinque spithamas æquent; et parvas fureculas habent, cretis non profunde incisâs. Omnes tamen firmæ sint: atque ita factæ, ut spissitudine longitudini respondent. Fureculis ad retia vel multis vel paucis uti licet: paucioribus, quum vehementer, dum consistent, tenduntur; pluribus, quum remissius. Adiant etiam, que includuntur tam retin quam plage, cuneus et corin vitiolus, itemque falces, ut cæsa materia, quædam obstrui, proci uti postulat, possint.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

CAPUT III.

Τὰ δὲ γένη τῶν κυνῶν ἔστι διττὰ, αἱ μὲν καστόριαι, αἱ δὲ ἀλωπίαιδες. Ἐχουσι δ' αἱ μὲν καστόριαι τὴν ἰπνοφυμίαν ταύτην ὅτι καστόριον ἔστι τὴν ἔργον μάλιστα αὐτὰς διατρέχειν. αἱ δ' ἀλωπίαιδες διότι ἐκ κυνῶν τε καὶ ἀλωπίων ἐγένοντο ἐν πολλῷ δὲ χρόνῳ συγκέχρηται αὐτῶν ἡ φύσις. (α) Χείρους δὲ καὶ πλείους αἱ τοιαῖδε, μικραὶ, γρυπαὶ, χαροπαὶ, μυμποὶ, αἰσγραὶ, σκληραὶ, ἀσθενεῖς, ψιλλαὶ, ὑψηλαὶ, ἀσύμμετροι, ἄφργοι, ἄφρονες, οὐκ εὐπόδες. (β) Αἱ μὲν οὖν μικραὶ πολλὰκις ἐκ τῶν κυνηγισίων ἀποστεροῦνται τῆς ἀρσείας διὰ τὸ μικρὸν αἱ δὲ γρυπαὶ ὁπταμοὶ καὶ διὰ τοῦτο οὐ κατέχουσι τὸν λαγὺν· μυμποὶ δὲ καὶ χαροπαὶ χεῖρας τὰ ὄμματα ἔχουσι, ἀμφοῖν δὲ καὶ αἰσγραὶ ὁρᾶσθαι αἱ δὲ σκληραὶ τὰ εἶδη γαλεῖται ἀπὸ τῶν κυνηγισίων ἀπαλλάττουσι· ποινὴ δὲ ἀδύνατοι αἱ ἀσθενεῖς καὶ αἱ ψιλλαὶ καὶ αἱ ὑψηλαὶ μὲν καὶ ἀσύμμετροι ἀδύνατα ἔχουσι τὰ σώματα βαρύνει διαρροῦσιν αἱ ἄφργοι δὲ λείπονται τὰ ἔργα, καὶ ἀφύονται τὸν ἔλινον ὑπὸ τῆς σκῆς καὶ κατακλίνονται αἱ δὲ ἄφρονες μολῆς καὶ ἀλιγίας αἰσθάνονται τοῦ λαγυῖ· αἱ δὲ ἀποδες οὐδ' ἐν ὧσιν εὐφρογὸς τὸς πόδας δύνανται ἀνεγχεῖν, ἀλλ' ἀπαγορεύουσι διὰ τὸ ἀλγος τῶν ποδῶν.

4. Εἰσι δὲ καὶ τῆς ἡγεύσεως πολλοὶ τρόποι ἐκ τῶν αὐτῶν κυνῶν· αἱ μὲν γὰρ ἐπειδὴν λαῖνον τὰ ἔργα, πορεύονται ἀσκήμως ὥστε μὴ γινώσκουσιν ὅτι ἡγεύουσιν, αἱ δὲ τὰ ὅσα μόνον διακίνοισι, τὴν δὲ οὐρὰν ἔσυχρῃ ἔχουσι, αἱ δὲ τὰ ὅσα μὲν ἀκίνητα ἔχουσι, ἀκροῖ δὲ τῇ οὐρᾷ σείουσιν. (α) Ἄλλαι δὲ συνάγουσι τὰ ὅσα καὶ ἐπισυλῶνται διὰ τοῦ ἡγεύσεως ὁρᾶσθαι τὴν οὐρὰν καὶ ὁρᾶσθαι διατρέχειν πολλὰ δὲ τούτων μὲν οὐδὲν ποιοῦσι, μανικῶς δὲ περιτρέφονται ὑλακτοῦσι περὶ τὰ ἔργα, ὅτε εἰσπίπτουσιν εἰς αὐτὰ, ἄφρονος καταπατοῦσαι τὸς αἰσθήσεις. (β) Εἰσὶ δ' αἱ κυνῶν πολλοὶ γρόμματα καὶ πλάνους ὑπελαμπνάνουσι ἐκ τοῦ πρόσθεν τὰ ἔργα παραλείπουσι τὸν λαγόν, ὁσάκις δ' ἐπιτρέφουσι τὰ ἔργα, εἰκάζουσι, προσορῶμεναι δὲ τὸν λαγὺν τρέμουσι καὶ οὐκ ἐπέρχονται πρὶν ἢ ἴδωσιν ὑπεκλίνοντα. (γ) Ὅσαι δὲ τὰ τῶν ἄλλων κυνῶν εὐρηματὰ ἐν ταῖς ἡγεύσεως καὶ μεταβρομῆσι προβόλουσι θαμνὰ σκοποῦσιν ἑαυταῖς ἀπίστως ἔχουσι· θρασυαὶ δ' αἱ οὐκ ἴδωσι τῶν συνεργῶν τὰς σφῆρας εἰς τὸ πρόσθεν προΐεναι, ἀλλ' ἀνέβρουνται θαυροῦσιν αἱ δὲ ἀπατῶμεναι τὰ φενοῦ καὶ ὑπελαμπνάνουσι ἐφ' ὅτι ἐν τῷ σὺν προΐοντι συνιόντι ἑαυταῖς ὅτι ἔξαπατῶσιν· αἱ δ' οὐκ εἰδούαι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι τρυφῶσαι ὅτι αἱ οὐκ ἀπαλλαττοῦνται ἐκ τῶν τρυφῶν τὰ ὁρᾶ οὐ γινώσκουσι. (δ) Ὅσαι δὲ τῶν κυνῶν τὰ ἔργα τὰ μὲν εὐναῖα γινώσκουσι, τὰ δὲ ὁρᾶται τὰ γὰρ διατρέχουσιν, οὐκ εἰσὶ γινώσκουσι· διώκουσι δὲ αἱ μὲν ἀρχόμεναι σφῆρας, διὰ δὲ μαλακίαν ἀνίσταν, αἱ δὲ ὑποβόουσι, εἰς ἀμαρτάνουσι, ἔπειτα δὲ ἀνοήτως ἐμπίπτουσι εἰς τὰς ὁδοὺς ἀμαρτάνουσι τὸν ἀνήκουστον τοῦ ἔχουσι. (ε)

Canum genera duo sunt: alie castoriae, alie vulpinae.

Castoris inditum hoc cognomen, quod Castor ex volandi labore voluptatem capiens, eas potissimum quod se retinuerit: vulpinis, quod ex canibus et vulpeulis, nate sint, eorum natura temporis diuturnitate tandem plane commista. Ex utroque genere et detiores et paures sunt exiguae, naribus aduncis, oculis caecis, luscissimae, deformes, rigidae, debiles, pilis rarioribus, proceris, proportionis corporis non concinna, non animosa, naribus idoneis destituta, vitiosae pedibus. Nimirum exiguae, ob parviam, saepenumero in venationibus operam perdunt: quibus nasus aduncus est, ore idoneo destitutus, ac propterea leporem retinere nequeunt: lusciosae caecisque praeditae oculis, detiores habent oculos: deformes, aspectu turpes sunt: rigidae, difficulter et venationibus digrediantur: debiles, ac pilos habentes rariore, tolerare labores nequeunt: quibus altiora, nec propectione satis sunt concinna corpora, gravitate discruciant: non animosa, labores relinquunt, ex sole sub umbras se recipiunt, humi procumbunt: quae nares bonas non habent, vix ac raris lepores sentiant: quibus pedes vitiosi sunt, etiam si sint animosa, labores tamen perferre nequeunt, adeoque propter pedum dolorem deficiunt.

Vestigiationis per easdem canes modi sunt multi. Etenim nonnullae quae vestigia deprehenderunt, nullae de se indicio dato pergunt, ut non animal vertatur, investigationi esse intentas. Aliae movent solas aures, cauda non mota. Aliis aures immotae manent, extremum tantum caudae quassantibus. Aliae contrahunt aures, ac vultu tristi per vestigium defixo, caudae demissa et inter crura condita, discurrunt. Multae nihil horum faciunt, sed inano more vestigia circumlatrantes obambulant, quum in ea inciderint, atque indicia temere conculcant. Sunt quae multis ambagibus utentes, et, dum vagantur, antrosum praevententes vestigia, leporem a latere relinquunt: et quoties vestigia incurrunt, incerta signa sequuntur: tandem ubi leporem vident, trepidant: nec prius invadunt, quam illum se loco movere conspexerint. Quae vero in indagando et persequendo procurentes aliorum canum inventa frequenter respiciunt, sibi ipsae non fidunt. Feroces vero sunt, quae peritas venationis acies progredi non sinunt, sed cum strepitu abe repellunt. Aliae vestigia falsis incurrere amant, et quibique tandem sit in quod inciderint, nimis cum ostentatione tanquam praedar magnifice in ea procurret, vix sibi fraudis consciae. Quaedam hoc idem faciunt inscie. Nullius pretii sunt, quae nusquam tritis et tramitibus declinantes, recta vestigia ignorant. At quaecumque canes vestigia cubillum ignorant, cursu vero impressa celeriter percurrunt, non sunt indolis bonae. Rursus pars ab initio vehemens in persequendo, praeviolentia deinde remittunt: pars celeriter procurret ac deinde aberant: quaedam in vias stulte incident aberrant, et revoantes haudquamquam facile exsolvunt. Multae ferarum

Πολλοὶ δὲ τὰ δῶγματα ἀρεῖσιαι ἐπανερχονται διὰ τὸ μισῶσθαι, πολλοὶ δὲ διὰ τὸ φιλέωσθαι· αἱ δ' ἐκ τῶν ἑνῶν μαλαγγαῖσι ἐξαπατῶν περιφρονεῖται ἀληθῶς τὰ φερόμενα. (10) Εἰπὶ δ' αἱ τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦσι, μεταξὺ δὲ θέουσι ἂν πότεν ἀκούσιν κραυγῆς· καταλείπουσι τὰ εἰρητὴν ἔργα ἀπερνήσαντες ἐπὶ τοῦτο φέρονται μεταβῆναι γὰρ αἱ μὲν ἀσπαρῆς, αἱ δὲ πολλοὶ ὑπολαμβάνουσι, δοξάζουσι δὲ ἄσπαρῃ, αἱ δὲ παπλασμάτιος, φθορεῖς δὲ ἄλλαι ἐκκινουσι παρὰ τὸ ἔγνος διὰ τήλους συμπαρεργόμεναι. (11) Τὰ μὲν οὖν πλείοστα γούστῃν φύσει ἔχουσι, τὰ δὲ ἄγμαια ἀνεπιτημέως ἀσπυρῶνται εἶναι· αἱ τοιαῦται μὲν οὖν κύνας ἀποτρέφειαν ἂν τοὺς ἐπιβουλεύοντας κυνηγέσιν. Οἷός τις δὲ εἶναι τοῦ αὐτοῦ γένους τὰ τε εἴδη καὶ τὰ ἄλλα φράσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Πρῶτον μὲν οὖν χρὴ εἶναι μεγάλας, εἴτα ἔγρους τὰς κεφαλὰς ἐλαφράς, συμῆς, ἀρθρώσις, ἰσότης τὰ κατωτέρων τῶν μετωπίων, ὁματὰ μετώμα, μέλανα, λαμπρά, μέτωπα μεγάλα καὶ πλατεῖα, τὰς διακρίσεις βαθύς, ὡτα μακρὰ, λεπτὰ, φιλὰ ἐπισθεν, τραχήλους μακροῦς, ὑρούς, περιμερεῖς, στήθη πλατεῖα, μὴ ἀσπαρῆ, ἀπὸ τῶν ὁμῶν τὰς ὁμοπλάτας διεστῶσας μικρὸν, σκελὴ τὰ πρόσθεν μακρὰ, ὀρθὰ, στερογγύλα, στερὰ, τοὺς ἀγκῶνας ὀρθοῦς, πλευρὰς μὴ ἐπίπαν βαθύας, ἀλλ' εἰς τὸ πλάγιον παρακῶσας, ὁσπῆς σαρκοῖδας τὰ μεγέθη μετὰ μὲν μακροῦν καὶ βραχέων, μήτε ὑγρὰς λίαν μήτε σκληρὰς, λαγῶνας μεταξὺ μεγάλων καὶ μικρῶν, ἰσχυρὰ στερογγύλα, ὅσπῃσιν σαρκοῖδας, ἀσθενεῖ δὲ μὴ συνεδεσμένα, ἐνδοθεν δὲ προσεσταλμένα, τὰ κατωτέρων τῶν κενεῶν λαγῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς κενεῶνας, οὐρὰς μακράς, ὀρθὰς, λιγυρὰς, μερσιπῆδες σκληρὰς, ὑποκώλια μακρὰ, περιμερῆ, εὐπαγῆ, σκέλη πολλὰ μέλαινα τὰ ὀπισθεν τῶν ἐμπροσθεν, καὶ ἐπιβρίκνα, πόδας περιμερεῖς. (2) Καὶ εἴαν ὡς τοιαῦται τὰ εἶδη αἱ κύνας, εἰσονται ἰσχυραὶ, ἐλαφραὶ, σύμμετροι, ποδῶδες, καὶ ἀπὸ τῶν προσώπων φαιδραὶ καὶ εὐστομοὶ. (3) Ἵγνυμένωσιν δ' ἐκ τῶν τριμυῶν τογὺ ἀπαλλοτρίωμαι, τιθεῖσαι τὰς κεφαλὰς ἐπὶ γῆν λαγρῆς, ἀμμιεῖδωσι μὲν πρὸς τὰ ἔργα, ἐπικαταβάλλουσι δὲ τὰ ὦτα, τὰ μὲν ὅματα πυκνὰ διακινῶσαι, ταῖς δὲ οὐραῖς διακινῶσαι, κύλους πολλοὺς πρὸς τὰς εὐνὰς προέτιναι ἡμὸς διὰ τοῦ ἔγρους ἀπασαι. (4) Ὅταν δὲ περὶ αὐτὸν ὡς τὸν λαγῶν, ὅχλον ποιεῖται τῶν κυνηγῆται θῆτων φοιτῶσαι μέλλον, γνωρίζουσι ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ τῶν ὁματίων, ἀπὸ τῆς μεταλλάσεως τῶν σχημάτων, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνασπασμάτων καὶ ἐμβαλεμάτων τῶν ἐπὶ τὰς καθέδρας τοῦ λαγῶν, καὶ ἀπὸ τῶν εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ὀπισθεν καὶ εἰς τὸ πλάγιον διαβρίμμάτων, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς ῥῆθι αἰσφύσιν τὴν ψυχὴν καὶ ὑπερχαίρειν διὰ τοῦ λαγῶν ἔγγως εἶσι. (5) Διαικῶνται δὲ ἐβριμῶν καὶ μὴ ἀπαυεῖται σὺν πολλῇ κλαγγῇ καὶ ὠληγῇ, συνεπερῶσαι μετὰ τοῦ

odio, plerumque hominum desiderio, persequutione omnia, recurrunt. Nonnulli jam ex vestigiis latrando fallere tentant: quo fit, ut vera videantur quae sunt falsa. Sunt quae hoc non faciunt, sed inter currendum, sicunde clamorem audierint, ad hunc relicto labore suo tenere seruantur. Alii eum sequuntur ubi habentes certi, alii multa conjectantes, alii quendam ex opinione, nonnulli per simulationem, alii per invidiam vestigio excedunt, circa id usque uberantes. Haec vero vitia plerumque omnibus insunt a natura, nonnulla vero, quod educatae sunt lascite: quae lii laborant, nulli fere sunt ausi, atque adeo studiosos etiam venationis homines avertere possint. Quales autem ejusdem generis esse debeant, quod formas attinet, et cetera, jam ego dicam.

CAPUT IV

Primum igitur magnas esse oportet, detode levia habere capita, sima, nervosa, inferiori frontis parte fibrosa; nculos subtilimes, sigros, claros; magnas frontes, ac lalas; discrimina profunda; parvas aures ac tenues, posteriore parte glabras; cervices longas, molles, ac flexiles; pectora lata, non macientia; scapulas ab humeris parum distantes, anteriora crura parva, recta, teretia, firma; flexus crurum, rectos; latera non admodum profunda, sed in ubi quum tendentia; lumbos carnosos, magnitudine media later en quae longa et brevia sunt, nec nimis molles, nec rigidos; latera, inter magna et parva; coxae teretes, posteriores carnosae, superiora non connexae, lateris contractas, inferiora libum, cum ipsis ilibus, laxa; caudas longas, rectas, acutas; femora, dura; partes femoribus subjectas longas, mobiles, compactas; posteriora crura anterioribus multo longiora, et aliquatenus macilentia; pedes agiles. Quod si canes tali specie fuerint, robusti erunt, leves, apte proportionis, celeres, et elegantes ad aspectu, oreque idoneo. Sed ita vestigent, et tritis tramitibus celeriter excedant, capita terre obliqua admoventes, ad vestigia subridcant, auresque demittant, oculos hinc inde crebro movent, et candidis usque blandientes, mollis ambagibus per vestigia simul omnes ad cubile leporis progrediantur. Sed ubi ad leporem ipsum accesserint, tum vero id venatori significant cursitando etiam celeriter, idem indicantes ipsa concitatione animi, capite, oculis, mutatione totius habitus, acie naso sursum, modo in leporis sessionem directa; corporibus in anteriora, posteriora, transversa cum impetu jactatis, et reapse jam elatis gaudio animis, et gestiendo, quod a lepore non procul absint. Tota autem viribus persequantur, nec remittant, haud absque ingenti clamore ac latratu,

λαγῷ πόντη· μεταβήτωσαν δὲ ταχὺ καὶ λαμπρῶς, πικρὰ μεταπερόμενοι καὶ ἐπανακαπτάμενοι δικαίως· πρὸς δὲ τὸν κυνηγῆν μὴ ἐπανέωσαν λιπῶσαι τὰ ἔργα. (α) Μετὰ δὲ τοῦ εἶδους καὶ τοῦ ἔργου τούτου εὐφροσύνην δότωσαν καὶ εὐποδὲς καὶ εὐρινεὲς καὶ εὐτρίχες. Εὐφροσύνη μὲν οὖν ἐστίν, ἵνα μὴ λιπῶσι τὰ κυνηγῆσαι· εὐποδὲς δὲ, ἵνα τοῦ λαγῷ ὁρραίνωνται ὅταν ἢ πόντῃ· εὐρινεὲς δὲ, ἵνα τοῦ λαγῷ ὁρραίνωνται ὅταν οἱ φίλοι, ἐπὶ τοῖς προσήλοις τοῦ δόστου ἐπύοντος εὐποδὲς δὲ, ἵνα τῇ αὐτῇ ὥρᾳ μὴ καταβήγῃνται ὅταν οἱ πόδες τὰ ὄρη θεωρῶν εὐτρίχες δὲ, ἵνα ἔχῃσι λεπτήν καὶ πυκνὴν καὶ μαλακὴν τὴν τρίχα. (γ) Τὰ δὲ χρώματα οὐ χρὴ εἶναι τῶν κυνῶν οὔτε πυρρὰ οὔτε μέλανα οὔτε λευκὰ παντελῶς· ἔστι γὰρ οὐ γενναῖον τοῦτο, ἀλλ' ἀπαλὸν καὶ θηριώδες. (δ) Αἱ μὲν οὖν πυρρὰ ἔχουσαι ἐστῶσαν λευκὴν τρίχα ἐπανέωσαν παρὰ τὰ πρόσωπα καὶ αἱ μέλαινα, αἱ δὲ λευκαὶ πυρρὰν ἐπὶ δὲ ταῖς μεριαῖς ἀρκάς τρίχας ὀρθὰς, βαθεῖας, καὶ ἐπὶ ταῖς ὁρπύσι καὶ ταῖς ὠρείαις κάτω, ἀνωθεν δὲ μετρίως.

α. Ἄγειν δὲ ἄμεινον τὰς κύνας εἰς τὰ ὄρη πολλάκις, τὰ δὲ ἔργα ἤπτον τὰ μὲν γὰρ ὄρη οἷόν τι ἐστὶ καὶ ἔγωγε, καὶ μεταβῆναι καθαρώς, τὰ δὲ ἔργα οὐδέτερα διὰ τοὺς τριμυούς. (ιυ) Ἐστὶ δὲ καὶ ἄνω τοῦ εὐφροσκειν τὸν λαγῷ ἀγαθὸν εἶναι τὰς κύνας εἰς τὰ τραχέα· καὶ γὰρ εὐποδὲς γίνονται καὶ τὰ σώματα διαπονοῦσιν ἐπὶ δὲ ταῖς τοιαύταις ἀρκάσι ὠρραίνονται. (ιι) Ἀγίσθων δὲ θέρος μὲν μέγχι μεσημβρίᾳ, χειμῶνος δὲ δὴ ἡμέρας, μεσσημέριον δ' ἔξω μεσημβρίας, ἐντός δ' ὁσπείρας τὸ ἔαρ. Ταῦτα γὰρ μέτρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Τὰ δὲ ἔργα τοῦ λαγῷ τοῦ μὲν χειμῶνος μακρὰ ἐστὶ διὰ τὸ μῆκος τῶν νυκτῶν τοῦ δὲ θέρους βραχέα διὰ τὸ ἐναντίον. Χειμῶνος μὲν οὖν πρὶν οὐκ ὅζει αὐτῶν, ὅταν πόχνη ἢ ἡ παγετός· ἡ μὲν γὰρ πόχνη τῇ αὐτῇ λοχίᾳ ἀντιστάσασα τὸ θερμὸν ἔχει ἐν αὐτῇ, ὁ δὲ παγετός ἐκπιπῆται. (α) Καὶ αἱ κύνας μαλακῶσαι τὰς βίνας οὐ δύναται εὐθιγέσθαι, ὅταν ἢ τοιαῦτα, πρὶν ἢ ὁ ἥλιος διαλύσῃ αὐτὰ ἢ προϊῶσι ἡ ἡμέρα· τότε δὲ καὶ αἱ κύνας ὁρραίνονται καὶ αὐτὰ ἐπαναπερόμενα ὄζει. (β) Ἀρπάζει δὲ καὶ ἡ πολλὴ ὁρσὸς καταπρόρυστα αὐτὰ, καὶ οἱ ὁμοῖοι οἱ γινόμενοι διὰ χρόνου ὁσμὰς ἀγνοῦσι τῆς ποιοῦσας δύσεως, ὥς ἂν ψυχρὴ· χειμῶνος δὲ καὶ τὰ νότια ποιεῖ ὑγραίνοντα γὰρ δεσχεῖ· τὰ δὲ βόρεια, ἔστι ἡ αἰτία, συντήρησι καὶ οὐδαί. (γ) Οἱ δὲ ἱετοὶ καταλύουσι καὶ αἱ ψυχρότερες, καὶ ἡ τοσούτη ἀμαρτοὶ τὸ θερμὸν, μέλιστε δὲ ὅταν ἢ παντελὴς καὶ μακρότατα τότε· χειμῶνος γὰρ τῷ φέγγει ἐπαναπερόμενοι μακρὰ διαπονοῦν ἀνταπείνοντες· παραγῶδη δὲ ὅταν ἀλώπεκες προδιεξέλθωσι γίνονται. (δ) Τὸ δὲ ἔαρ κεκοιμημένον τῇ ὥρᾳ καλῶς παρῆγει τὰ ἔργα λαμπρὰ, πλὴν εἰ τι ἢ γὰρ ἐξαναῶσα βλάπτει τὰς κύνας, εἰς τὸ

ipso eum lepore qualibet evadentes; ac veloci splendidiorque cursu eum premant, crebro se cum lepore veritantes, iustaque de causa lustrati altiori uscentes; nec tamien ad venatorem, omissis vestigiis, redeant. Præter hanc speciem, et hinc venandi rationem, requirunt ut animosus sint, et pedibus, et naribus, et pilis bonis instructis. Animosus erant, si venationem æstu incumbente non deserant: narium bonarum, si leporem nudis in locis, aridis, upricis, sub accessora sideris odoritu deprehendant: bonis præditæ pedibus, si eodem anni tempore, dum montes percurrunt, pedes eorum non findantur: pilis bonis, si quidem is et subtilis sit, et spissus, et mollis. At colore canes esse oportet aque rufi, neque nigri, neque candido prorsus: hic quippe non inde generose indolis, sed vulgaris ac ferocis. Si rufi nigrove coloris fuerint, villos candidos; si candidi, rufos habesant circum frontem ultimates. In summis femorum partibus pilos habeant rectos et longos, itemque in lumbis et cauda infima; superius autem, mediocres.

Satius autem fuerit, per montes sæpe, per culta ducere canes rarius. Nam montes pervestigari possunt absque impedimentis et hinc inde liquido percurrari: quum transitum causa neutrum cultis in locis fieri possit. Quin etiam si maxime lepos aliquis haud inveniat, tamen per aspera loca ducere canes prodest; quum pedes hinc bonos consequantur, et corpora in ejusmodi locis exercent, meliores evadant. Ducantur autem arstate, usque ad meridiem; hieme, per totum diem; autumno, extra meridiem: vere, intra vesperam. Inest enim his mediocritas.

CAPUT V.

Ceterum leporis vestigia hieme procul se porrigunt, quia longe sunt noctes; parum autem arstate, ob rationem contrariam. Nec vero hieme obest diluculo; quum pruina fuerit, aut græ. Pruina enim vi sua coherens in se contrahens, intra se retinet; græ autem densat. Quæ quum acciderint, ab tenebritatem narum canes prius sentire non possunt, quam sol diesse procedens ea solvat. Tunc et canes officiant, et ipsa vestigia dum evaporent, redeunt. Delet etiam ea ros multus deprimentes. Imbres item, qui longioribus intervalis cadunt, eductis terræ odoribus faciant, ut difficulter nescant vestigia, donec tellus exsiccet. Etiam tempestas australis deteriora licet, dum humectata diffundit: septentrionalis vero, si sint integri, durabilia prædit et servat. Tam pluvie quam guttes diluant, et inundant. Luna quoque vestigia calida sentire prohibet, præsertim quum plena est. Et vestigia tunc quidem rarissima sunt, quod gaudentes ejus luce lepores inter se collidunt, et procul se jactando magnis intervallis vestigia distinguunt. Eadem turbantur, quum vulpes antes pertransierint. Ver, propter anni temperiem, satis clara præbet vestigia; nisi quod terra, sicuti floret, canibus offit, dum in unum con-

αὐτὸ συμπαγνύουσα τῶν ἀνθρώπων τὰς θερμὰς. Λεπτὰ δὲ καὶ ἀσπρῇ τοῦ θέρους διαίτηρας γὰρ οὕσα ἢ γῆ ἀφανίζει τὸ θερμὸν ὃ ἔχουσιν ἔστι γὰρ λεπτόν· καὶ αἱ κύνας ἔττον ἀσπραινόμεναι τότε διὰ τὸ ἐκλελεσθαι τὰ σώματα. [7] Τὸ δὲ μετωπίου καθαρόν· ὅσα γὰρ ἢ γῆ φέρει, τὰ μὲν ἕμμερα συγκοκκίζονται, τὰ δὲ ἄγρια γίγναται διακλίσται· ὥστε οὐ παραλυτοὺς τῶν καρπῶν αἱ ὀσμῆς εἰς ταῦτά γεόμεναι. (8) Ἔστι δὲ τοῦ χαμαῖος καὶ τοῦ θέρους καὶ τοῦ μετωπίου τὰ ἔχον ὀσφά· ἐπὶ τὸ πάλιν, τοῦ δ' ἔρος συμπαγνύμενα· τὸ γὰρ θερμὸν συνδυάζεται μὲν αἰαί, μάλιστα δὲ ταῦτα τὴν ὄραν ὥστε διὰ τοῦτο ἔξ ἀνάγκης μετ' ἀλλήλων πλασνόμενοι τοιαῦτα ποιοῦσιν. (9) Ὅτι δὲ τῶν ἰχθύων ἐπὶ πλείους χρόνον τῶν εὐναίων ἢ τῶν θρωσκίων τὰ μὲν γὰρ εὐναῖα ὃ λαγῶς πορεύεται ἐρησάμενος, τὰ δὲ θρωσκία ταχύν· ἢ γῆ οὖν τῶν μὲν πικνωταί, τῶν δὲ οὐ πικνολαίται. Ἐν δὲ τοῖς ὠλώδεσι μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς φιλοῖς ζεῖν διατρέφον γὰρ καὶ ἀνακαθίζον ἀπτεται πάλιν. (10) Κατακλίνονται δ' εἰς ἢ γῆ φέρει ἢ ἔχει ἄρ' αὐτῆς ὑπὸ παντί, ἐπ' αὐτῶν, ἐν αὐτοῖς, παρ' αὐτὰ, ἀποθνήσκον πολλοὶ, μικροὶ, μεταξὺ τούτων· ἐπὶ δὲ καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ διατρέφονται ἐπὶ τὸ θανάτῳ καὶ ἐν ὕδατι, ἐάν τι ἢ ὑπερέχον ἢ ἐμπέριον ἐν τούτοις. (11) Ὅ μὲν οὖν εὐναῖος ποιοῦμενος εὐνήν ἐπὶ τὸ πάλιν ὅταν μὲν ἢ φύξη, ἐν εὐδαινοῖς, ὅταν δὲ καύματα, ἐν πελταίοις, τὸ δὲ ἄρ καὶ τὸ ρηινόπτερον ἐν πορρηλοῖς· οἱ δὲ θρωσκίαι οὐχ οὕτω διὰ τὸ ὑπὸ τῶν κυνῶν ἐμπελασθαι γίνεσθαι. (12) Κατακλίνεται δὲ ὑποθεῖς τὰ θρωσκία ὑπὸ τὰς λαγῶνας, τὰ δὲ πρόσθεν παλὴν τὰ πλείστα συνθεῖς καὶ ἐκταίνας, ἐπ' ἀκροῦς δὲ τοῖς πόδας τὴν γένυν καταθεῖς, τὰ δὲ ὅσα ἐπιτετασας ἐπὶ τὰς ὀμολαίας, ἔτι δὲ ὑποστέγει τὰ ὑγρά· ἐπὶ δὲ καὶ τὴν τρίχα στεγανόν· πυκνὴ γὰρ καὶ μαλακὴ. (13) Καὶ ὅταν μὲν ἔρηγορῃ, κατακύνει τὰ βέλερα, ὅταν δὲ καθεύδῃ, τὰ μὲν βέλερα ἀναπέπταται ἀκίνητα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ἀτρέμας ἔχουσιν τοὺς δὲ μυκτῆρας, ὅταν μὲν αὖθις κινεῖται πυκνὰ, ὅταν δὲ μὴ, ἔττον. (14) Ὅταν δὲ ἢ γῆ θρύξῃ, μᾶλλον τὰ ἔργα ἢ τὰ ἔρη ἔχουσιν. Ὑπομνεῖ δὲ πανταχοῦ ἰχθυόμενος, ἐάν μῆτι περίφορος τῆς νωτὸς γίνηται· παθὼν δὲ τοῦτο ἰσχυροῖται. (15) Πολύγονον δ' ἔστιν οὕτως ὥστε τὰ μὲν τέτοια, τὰ δὲ τέκται, τὰ δὲ κύει. Τῶν δὲ μικρῶν λαγῶν ὅζει μᾶλλον ἢ τῶν μεγάλων· ἔτι γὰρ ὑπερμελῆ ὄντα ἐπισύρεται δια ἐπὶ τῆς γῆς. (16) Τὰ μὲν οὖν λίαν νεογνὰ οἱ φιλοκυνηγεῖται ἀφίπτοι τῇ θύῃ· οἱ δὲ ἄλλοι ἔτιαι τάχιστα θέουσι τὸν πρῶτον ὄρμον, τοὺς δ' ἄλλους οὐκ ἐπὶ εἰσὶ γὰρ διασπρόν, ἀφύονται δὲ. (17) Λαμβάνειν δὲ τοῦ λαγῶ τὰ ἔχον ὑπάγουσα τὰς κύνας ἐκ τῶν ἔργων ἀνυθίνουσι δὲ μὴ ἔρχονται αὐτῶν εἰς τὰ ἐργάσιμα, τοὺς λιμῶνας, τὰς νάπας, τὰ βέλερα, τοὺς λίθους, τὰ ὠλώδη· καὶ ἐάν ὑποκινῇ, μὴ ἀνασθῇ, ἴνα μὴ αἱ κύνας ἐκτροπὴς γινώμεναι γαλεπῶς τὰ ἔχον γνωρίζουσιν. (18) Εὐρησκόμενοι δὲ ὑπ' αὐτῶν καὶ διακινούμενοι ἔστιν ὅτε διαβαίνουσι τὰ βέλεμα, καὶ ὑποκαμπτοῦνται, καὶ καταβύονται εἰς φέραγγας, καὶ εἰς αἰλύνας πεφοβηγναι γὰρ οὐ μόνον

fundit florum ac vestigiorum odores. Aestate vero exilia sunt, et obscuriora. Nam terra ferruens abolet quidquid halitus et caloris habet. Est enim is tesulis, et canes tunc minus olfaciunt, quod eorum corpora resoluta languent. Autumnal tempore vestigia pura sunt. Nam quaecumque terra producit, sativa quidem, jam congesta sunt aggregata, serio contabescunt. Itaque fructuum odores diffvestigia non ita feruntur, ut quidquam obsint. Ibidem haeme, et instate, et autumnal recta sunt ut plurimum vestigia, vergetem inter se perplexa. Nam coll quidem haec fera semper, imprimis vero hoc tempore: ut a simul eberrantibus hanc ipsam ob causam necessario ejusmodi fieri vestigia oporteat. Olen autem quem ad cubilia ducunt, diutius quam quae sunt in cursu. Nam illa insistendo, haec autem currendo lepus imprimit. Itaque terra per illa densatur, his non impletur. In silvosis verna locis reddunt magis, quam in nudis: aliquidem modo percurrentes lepus, modo sepalitas, multa contingit. Procumbunt autem ad ea quae terra gignit, vel superficie sua continet, et quidem sub re quavis, super re quavis, in rem quavis, prope, longe, vel multum vel parum, inter easdem res; et in mare nunquam, ad id quod potest, exallens; et in equam, si quid exstans, lenatimve alit aquam. Lepus sedis certe cubile sibi struit ut plurimum, quam frigora sunt, tepidis in locis; quoniam tamen, in opacis; quum ver et autumnus, in apricis: alia erraticorum est ratio, propterea quod eos canum terror vagari cogit. Sic autem procumbit, ut partes femorum posteriorum inferiores subter illa collocet, cruribus anterioribus ut plurimum compositis et exproctis, mento extremis pedibus imposito, anribus supra scapulas expansis; ita coniegit partes flexibiles. Habet et pilos ad tegerendum aptos, quippe qui densi sint ac molles. Quum vigilat, nonnulli conivert palpebris; quum dormit, palpebras nullo cum motu apertas habet, oculis manentibus immotis. Nares per sonum frequenter movet, extra sonum rariis. Quum terra polluit, culta magis quam montes eam retinent. Ubique subsistit, dum investigatur; nisi noctu ingens eum metus intraserit. Id ei quum accidit, loco se movet. Tam forendum est animal, ut partim recens pepererit, partim pariat, partim uterum gerat. Parvorum lepusculorum vestigia magis olen, quam adultorum. Nam quum membra eorum adhuc mollia sint, tota quasi tractum terram stringunt. Quicumque recens editi sunt adolescentum, eos venationum studiosi digne dimittunt. Anniculi carsum primum celestissime faciunt, reliquos non item. Sunt enim apiles quidem illi, sed imbecillies. Vestigia leporis captanda cum illa, ut ex arvorum parte superiori canes doceas. Illo vero leporum qui ad loca culta non veniunt, in preta se conferunt, in saltus, fuentia, saxa, loca silvosa. Quod si loco se moverint, clamandum non erit; ne canes altissime vestigia difficulter agnoscant. Quum inveniantur a canibus, iidem insequentibus nonnunquam flumina transeunt, et cursum flectunt, et in convales se abduunt et in sila tibulata. Non enim canes tantum

τὰς κύνας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγροῦς ὑπερβάλλοντες γὰρ τὰ σιμὰ καὶ τὰ φύλα ἀναρπάζονται ἕως ἂν ὥσιν ἔτιον· τοὺς δὲ μείζους ἐπιτρέχουσιν αἱ κύνες ἀφαιρούνται. (iv) Ποδακίσταται μὲν ὧν εἰσιν οἱ ὄρειοι, οἱ πεδῖνοι δὲ ἥτιον, βραδυτάτοι δὲ οἱ ὀλιστοὶ οἱ δ' ἐπὶ πάντας τοὺς τόπους πλανήτες χαλαροὶ πρὸς τοὺς δρόμους· τὰ γὰρ σύντομα ἴσται θέουσι γὰρ μάλιστα μὲν τὰ ἀνάντη ἢ τὰ ὀμαλὰ, τὰ δὲ ἐνόμοια ἀνομοίους, τὰ δὲ κατάντη ἥιστα. (v) Διοκόμενοι δὲ εἰσι κατὰ δόλῳ μάλιστα μὲν διὰ γῆς κεκρυμμένους· ἔκιν ἔχουσιν ἐνὶν ἐρύθημα, καὶ διὰ κηλῆς διὰ τὴν ἀνταύγααν κατὰ δόλῳ δὲ καὶ ἐν τοῖς τριμυοῖς καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἔκιν ὥσιν ἰστέουσι· τὸ γὰρ φανὸν τὸ ἐν αὐτοῖς ἐνὸν ἀντὶλαμβάνει δόλῳ δὲ, ὅταν τοὺς λίθους, τὰ ὄρη, τὰ ῥίλια, τὰ δασέα ἀποχωροῦσι, διὰ τὴν ὑμώροισιν. (vi) Προλαμδόντες δὲ τὰς κύνας ἐρίστανται καὶ ἀνακαθίζοντες ἐπαίρουνται αὐτοὺς καὶ ἀπακούουσιν εἰς πῦλιντον κλαγγὴν ἢ φόφον τῶν κυνῶν· καὶ θύον ἂν ἀκούσαντες, ἀποτρέπονται. (vii) Ὅτι δὲ καὶ οὐκ ἀκούσαντες ἀλλὰ ὀφθαλμοῖς ἢ πεισθέντες ὥς αὐτοὺς παρὰ τὰ αὐτὰ, διὰ τῶν αὐτῶν, ἀπαλλάττονται ἑλματα, ἔμπονοντες ἵγνισιν ἵγνην, ἀποχωροῦσι. (viii) Καὶ αἰσι μακροδρόμοι μὲν οἱ ἐκ τῶν φύλων εὐρίσκατοι διὰ τὸ καταπαλεῖν, βραχυδρόμοι μάλιστα οἱ ἐκ τῶν δασέων ἔμποδοι γὰρ τὸ σκοτεῖν. (ix) Δύο δὲ καὶ τὰ γῆνη ὅστιν αὐτῶν οἱ μὲν γὰρ μεγάλοι ἐπίπεδοι καὶ τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῇ μετώπῳ μέγα ἔχουσιν, οἱ δὲ ἰστέουσι ἐπὶ ἀνάθῃ, μικροὶ τὸ λευκὸν ἔχοντες. (x) Τὴν δὲ οὐρανὸν οἱ μὲν κύκλον περιτοκοῦν, οἱ δὲ παραπείρον, καὶ τὰ ἑλματα οἱ μὲν ὑποχωροῦσι, οἱ δὲ ὑποβλύνουσιν καὶ τὰ μέλανα τὰ περὶ τὰ ἄκρα ὅσα οἱ μὲν ἐπὶ πολλῷ, οἱ δὲ ἐπὶ μικρῷ. (xi) Ἐγνοῦσι δὲ αὐτοὺς αἱ πολλὰ τῶν νήσεων τοὺς ἰστέους, αἱ τ' ἔρημοι καὶ οὐκοῦμαι· τὸ δὲ πλεῖστον πλείους ἐν αὐταῖς ἢ ἐν ταῖς ἡπείροις οὐ γὰρ εἰσιν οὐδ' ἀλώμεναι ἐν ταῖς πολλαῖς αὐτῶν, αἵτινες καὶ αὐτοὺς καὶ τὰ τέκνα ἐπιούσαι ἀναρπάζονται, οὗτοι ἀγοῖ· τὰ μεγάλα γὰρ ὄρη ἔχουσι μέλλον ἢ τὰ μικρά· ἰστέουσι δ' ἐπὶ τὸ πᾶν τὰ ἐν ταῖς νήσεσι. (xii) Κυνηγέται δὲ εἰς μὲν τὰς ἐρήμους ὀλιγάκις ἀναρπάζονται, ἐν δὲ ταῖς οὐκοῦμαις ὀλίγοι ὅστις καὶ οὐ φιλώθησι οἱ πολλοὶ· εἰς δὲ τὰς λερὰς τῶν νήσεων οὐδὲ διαβιβάζειν οἶον τὰ κύνας. Ὅταν οὖν τῶν τε ὑπαρχόντων ὀλίγους ἐκτρέφονται καὶ τῶν ἐπιτηγνόμενων, ἀνάγκη ἀρθόνους εἶναι. (xiii) Ἐλπίει δὲ οὐκ εἶναι διὰ πολλὰ· τὰ γὰρ ἑλματα ἔχει εἶναι καὶ τὰ ἰστέουσι ἐλλείπονται καὶ οὐκ ἔχοντα προβάλλειν ταῖς αὐταῖς ἢ ὅπως οὐκ ἐπὶ ταῦτα ἀμαυρὰ, ἰστέουσι μὲν. (xiv) Ἀμα δὲ οὐτοὺς ἐν ὕπνῳ ἐν τῷ πολλῷ τὸ θῆριον οὐκ ἀφελείται πρὸς τὸ ὄρεν. Καὶ ἡ ποδακία πρὸς τὸ ἀνελίπειν αὐτῇ πολλὰ συμβαλλεται· ταχὺ γὰρ ἐκαστοῦ παραφέρει τὴν ὄρεν πρὶν νοστήσειν ἐπὶ. (xv) Καὶ οἱ φόβοι τῶν κυνῶν, ὅταν διώκονται, ἐπόμενοι μετὰ τῶν συνειπαρμένων τὸ προνοεῖσθαι. Ὅτι δὲ ταῦτα προσκίπτον λαμβάνει πρὸς πολλὰ καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἐμπίπτει. (xvi) Εἰ δ' ἀφύγην ὄρεον, ὀλιγάκις ἂν

metuent, sed etiam aequilas, a quibus inter superandum loca montana silvisque munda, donec sint amiculis rapiuntur; majores a canibus impetu facto auferuntur. Velocissimi sunt montani, temperates minus, palustres autem tardissimi. At qui locis omnibus oberrant, molesti sunt in cursu. Norunt enim itinera compendioria, et maxime currunt per occidua, vel per plana: si qui sunt loca inaequalia, haec inaequaliter percursant; per declivia minime feruntur. In persequendo maxime conspiciuntur, quoniam per agrum solutum currunt, si quidem rubor quidam eis adsit; itemque per stipulas, propter splendorem reflexionem. Sunt etiam in trinitibus ac visis conspicui, siquidem haec plana fuerint. Nam quod in eis nitidum est, respundet. Conspecti vix possunt, quoniam ad saxa, montes, loca petrosa silvisque densa succedunt, idque ab coloris similitudinem. Si anteverint canes, substant; aequae humi collocatas erigunt, et nonnisi alicubi intratus strepitibus caenam in propinquo sit, suribus captant; et uolucrumque hunc participant, inde se avertunt. Interdum, tametsi nihil audierint, opinione tamen vel persuasione sua, propter eandem, et per eadem loca, variatis saltibus, et in vestigia vestigia suis impressis, ita deinde discedunt. Cursu longissimis spatia conficiunt, qui nudiis in locis reperiuntur, quod eis satis iucia habeant; brevissima, qui in silvis, quod tenebrae sint eis impedimento. Duo sunt sentent eorum genera. Nam alii magni sunt, sublevis, albedinem in fronte insignem habentes; alii minores, sublevis, exigua cum albedine. Cauda illis undique varia est, his albedine insignis utrinque longiore spatio. Oculi illis sublevis, his succesi. Quam circa summas aures nigredinem habent, ea magna est in illis, in his exigua. Minores maxime in insulis tum desertis, tum habitatis et cultis reperiuntur: atque adeo plures sunt in his quam in terra continente. Quippe in plerisque nec vulpes sunt, quae tum lepores tum felis eorum interficiunt, nec aequile: nam haec magis in montibus vastis discurrunt, quam in exiguis; et sunt in insulis plerumque montes minores. Venatores etiam raro in desertis insulas veniunt, et in his, quae incoluntur, pauci enim homines, neque venationis admodum studiosi. Quae vero sacra sunt insulae, in eas haud fas est canes transire. Quo fit, ut, quoniam pauci de his, qui jam illic existunt, venando capiuntur, et plures semper gignantur, necessario magna sit eorum copia. Multae sunt autem causae, quomobrem lepores acutum non eruant. Nam et oculos habent exstantes, et palpebras curtas, quaeque satis oculos obtegunt nequeant: quibus sane rebus videndi vis hebes redditur, quippe quae dissipatur. Praeterea quoniam etiam somno plerumque frustat hoc animal, parum inde ad visum adjuvamenti habet. Ipsa pedum velocitas ad obtinendum facultatis cernendi non parum confert. Nam celeriter ab objecto quovis oculos prius avertit, quam quid sit, animadvertat. Etiam causam persequentium comites, ipsae formidines, inter alia providentiam omnem eis adimant. Quae causae sunt, ut insipienter irruens in multa, etiam in retia incidat. Quod

ἐπιστρεφὺς τοὺς οὐκ ἐγγενοὺς καὶ ἐπιδράζοντες ἀλίσταται. Κατὰ πόδας δὲ οὐ πολλὰς ἐκ τῶν κυνῶν διὰ τὸ τάχος κρατεῖται· ὅσοι δὲ ἀλίσκονται, παρὰ φύσιν τοῦ σωματός, τὴν δὲ χρόαν οὐδὲν γὰρ τὸν ὄντων ἰσομέγεθος τῷ σώματι ἐστὶ πρὸς ὁρόμον· σύγκειται γὰρ ἐκ τοσούτων τῶ σῶμα. (αὐ) Ἐπεὶ γὰρ κεφαλὴν κοῦφον, μικρὸν, καταφερρὸν, στενὸν ἐκ τοῦ πρόσθεν, τράχηλον λατύνον, παρὰ τὸ οὐ στενὸν, μακρὸς θανάον, ἀνωπιδότας ὁρώς, ἀνωπιδότας ἀνώγει, σκελὴ τὰ ἐπ' αὐτῶν ἰσχυρὰ, στήναι, στήθος οὐ βαρύντον, πλευρὰς διαφράς, συμμέτρους, ὁρὸν περὶ τὸν κοιλὴν σαρκοῦς, λαγόνας ὁρώς, λαπαρὰς ἱκανὰς, ἰσχυρὰ στρογγύλα, πλήρη κοιλίῃ, ἀνωγεινὴ δὲ ὡς ἡρὴ διωπτόν, μακρὰς μακροῦς, εὐπαγίς, ἐμὸν μὲν ἐπιτεταμένους, ἐνδοθεν δὲ οὐκ ὁρώς, ὑποκίλια μακρὰ, στήναι, πόδας τοὺς πρόσθεν ἀκράς ὁρώς, στενὰς, ὁρώς, τοὺς δὲ ὀπίσθεν στενὰς, πλατεῖς, πάντας δὲ οὐδὲν τραχὺς φροντιστάς, σκελὴ τὰ ὀπίσθεν μακρὰ πολὺ τῶν ἐμπροσθεν καὶ ἀγαλμὰν μακρὸν ἔχει, τρίγωνον ἰσχυρὸν, κοῦφον. (β) Ἐστὶν οὖν ἀδύνατον μὴ οὐκ εἶναι ἐκ τοσούτων συνεκροσμένων ἰσχυρὸν, ὁρώς, ὑπερδιαφρῶν. Τεταμένον δὲ ἐκ διαφρῶν ἐστὶν ὅταν γὰρ ἀτρεμία διαπορεύεται, πηδᾷ, βαλλόμενα δὲ οὐδὲς ἰσχυρὸν οὐδ' ὀφέλιμα, τῆς εἰς τὸ ἐπὶ αὐτὰ τῶν ἐμπροσθεν ποδῶν τοὺς ὀπίσθεν καὶ ἔχει [καὶ] τοῦτο. Ἀλλὰ ἐκ τούτου ἐν χύον. (γ) Ὅρῳ δὲ οὐκ ἐπιτεταμένον ἔχει πρὸς ὁρόμον. Ἐπειθὲν γὰρ οὐκ ἱκανὴ τὸ σῶμα διὰ τὴν βραχύτητα· ἀλλὰ τῷ ὀπίσθεν τοῦτο ποιεῖ, καὶ ὅταν ἀλίσκονται ὑπὸ τῶν κυνῶν καταβάλλοντες γὰρ καὶ παραβάλλοντες τὸν ὁρόμον οὐκ ἐπὶ αὐτῶν, ἐπὶ αὐτῶν ἂν ὑπὸ τῶν, ἀπαραδέχοντες δὲ εἰς τούτου ὑποσπέρρεται τὰ γὰρ, ἐν μακρῷ πολὺ καταλύον τὸ ἐπιτεταμένον. (δ) Ὅτι οὐκ ἐπὶ χύον ἐστὶ τὸ ὁρώς ὅτι οὐδὲς ὅτι οὐκ ἂν ἰδὼν ἰχθυόμενον, ἀνιπτόμενον, μεταθεόμενον, ἀλίσκόμενον, ἐπὶ αὐτῶν ἂν εἰ τοῦ ὁρώς.

24. Ἐν δὲ τοῖς ἔργοις κυνηγετοῦντα ἀπὸ χειρὸς ὡς φέρουσι καὶ τὰ νύκτα καὶ τὰ βραδύα ὄν. Τὸ γὰρ ἀπτεσθαι τούτων ἀσχυρὸν καὶ πικρὸν, καὶ ἵνα μὴ τῷ νόμῳ ἐναντίον ὡς οἱ ἰδόντες. Καὶ ὅταν ἀναγνῶν ἐμπύτη ἀναλύειν γὰρ τὰ περὶ κυνηγέοντων πάντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ.

Κυνὸν δὲ κόσμος δέονται, ἱμάντες, στελμονίαι· ἔστω δὲ τὰ μὲν δέονται μαλακὰ, πλατεῖα, ἵνα μὴ ὀρθῶς τὸς τριχὰς τῶν κυνῶν, εἰ δὲ ἱμάντες ἔχοντες ἀγυῖας τῇ χειρὶ, ἀλλὰ δὲ μακρὴν οὐ γὰρ καλῶς περὶ τὰς κύνας αἰ ἐξ αὐτῶν ἐκτραπείναι τὰ δέονται· αἱ δὲ στελμονίαι πλατεῖς τοὺς ἱμάντας, ἵνα μὴ τριβῶσι τὰς λαγόνας αὐτῶν ἐγκατεβαμμέναι δὲ ἐκνευρίδεις, ἵνα τὰ γέννη φυλάττωσι. (α) Ἐξήκον δὲ αὐτὸς οὐ γὰρ ἐπὶ τὰ κυνηγέοντα ὅταν μὴ τὰ προκρεμμένα δέονται ἔξω, τε-

si recta via fugeret, non frequenter haec ibi acciderent. Nunc quia revertitur atque amat ea loca, quibus in locis et ortus et eductus est, capitur: quam ceteroquin ob celebritatem in canum potestatem, inestimentum ipsius vestigiis, raro perveniat. Quod si qui capiuntur, id causa potius quodam fit, quam natura corporis leporini. Quippe nullum animal est, quod lepori magnitudine par, eum cursu aequet. Eiusmodi scilicet ex partibus corpus ejus compositum est. Caput leve habet, ilemque parvum, deorsum spectans, anteriori parte strictius; collum exile, flexile, non rigidum, iusta longitudine; scapulas rectas, a summo non connexas; crura ipsa annexa, levia, partibus recte junctis, pectus haudquaquam graviter textum; latera levia, proportionis apta; humeros agiles; quae adjacent, carnosae; illa mollia, satisque laxa; curvas rotundas, undique plenas, parte superiori a se invicem debito ex intervallo distantes; femora oblonga, satis spissa, extrinsecus tensa, interioribus non turgida; partes hae subjectae, longas, firmas; pedes anteriores summo potius molles, angustos, rectos; posteriores firmos, jatos; omnes nihil, quod asperum sit, curantes; crura posteriora antericulis longe majora, nonnulli extorsus incurvata; pilos breves, ac leves. Quapropter fieri non potest, quin quod ex lajismodi partibus compositum est animal, firmum sit, molle, vellementer leve. Cujus quidem levitatis agilis indicium est, quod quomodo etiam remissius aliquo pergit, saltare solet (gradientem nec vidit quisquam, nec videbit); adeo quidem, ut ultra extraneos anteriores pedes collocet posteriores, itaque currat. Manifesto patet hoc in nive. Caudam habet ad cursum nigros commodam. Non enim propter breviteriam ad dirigendum corpus idonea est, sed hoc utraque facit aure, etiam quando in eo est ut capiat a canibus; nam alteram aurem demittit et detorquet obliquam, ultra tandem parte ledatur; in hanc igitur hinc, celeriter sese flectit, exiguo temporis spatio longe canibus incurrentibus post se relicta. Adeo lepidum vero animal est, ut nemo sit, qui, si eum videat, dum vestigatur, dum invenitur, dum cursu petitur, dum capitur, cujusvis rei carne non oblitescatur.

At inter venandum in locis cultis a fructibus venator quorumvis anni temporum abstineat, atque latres et flumina relinquat intacta. Nam ut ea tangere fedius se improbandum est; ita cavendum ne ut legem videat, qui venatores ibi videntur verari. Quod si nulla se foris obtulerit, ad venationem pertinentia relinenda sunt omnia.

CAPUT VI.

Canum ornatus sunt collaria, lora, laterum elinctus. Collaria quidem mollia sint, et lata, ne pilos canum alterent. Lora pro manibus ansae habeant, praeterea nihil: nec recte eum canes servant qui his ipsis de loris collaria faciunt. Cinctus interum habeant lora lata ne canum illa terant. Muniti sint etiam insutis aculeis, ut genus canum conservent. Venatum canes non educantur, si cibos qui offeruntur, non libenter accipiant, quod hoc minus commodum

καίριον δι' αὐτοῦ οὐκ ἔρπονται, καὶ δὲ οὐκ ὄνομας πνέη μέγας διαρπάζει γὰρ τὰ ἔγχρη καὶ οὐ δύναται ἀσφραγίσθαι οὐδὲ αἱ ἀρκυεὶ ἐστάναι οὐδὲ τὰ δάκτυλα.

(α) Ὅταν δὲ τοῦτον μακρότερον καλῶν, ἄγειν δὲ τριῆς ἡμέρας. Τὰς δὲ ἀλώκεας μὴ ἐθίζειν τὰς κύνας διώκειν διασθορά γὰρ μεγίστη καὶ ἐν αὐτῷ δέοντι οὕτως πέρεισιν. (α) Εἰς δὲ τὰ κυνηγία μεταβάλλοντα ἄγειν, ἵνα ὡς ἐμπειροὶ τῶν κυνηγεσίων, αὐτοὺς δὲ τῆς χώρας. Ἐξίμναι δὲ πρῶτ, ἵνα τῆς ἡγεμονίας μὴ ἀποστρέφονται, ὥς οἱ ὀφειζόμενοι ἀφαιρούνται τὰς μὲν κύνας τοῦ εὐρεῖν τὸν λαγῶν, αὐτοὺς δὲ τῆς ὀφειλείας οὐ γὰρ ἐπιμένει τοῦ ἡγεμονίας ἢ φύσεως λαπτῆ ὅσα πῶσαν ἄρην.

α. Τὴν δὲ πολλὴν ὁ ἀρκυορὸς εἴδωτο ἔχον ἐπὶ θήρῃ μὴ ἔχουσαν βάρος. Τὰς δὲ ἀρκυεὶ ἰσχυρὰ ἀμφοτέρωθεν τραχείας, σιμάς, χαλαράς, σκεπτικὰς, ῥυτί, χαλαράς, χαλαράς ἀναγνώσκου· εἰς ταῦτα γὰρ μάλιστα φεύγει· εἰς δὲ ὅλα ἀπειρον εἰπεῖν. (α) Τούτων δὲ παρόντων, διόδους, καταπαταίς, λαπτῆς, εἰς ὁδόν καὶ μὴ πρῶτ, ἵνα ἐν τῇ πλησίον τῶ ἀρκυορῶν τῶν ζητησίων, μὴ φοβῆται ἀκούων ἀπὸ τῶν φόρων. Ἐὰν δὲ ἢ ἀπ' ἀλλήλων πολλῶν, ἦσαν καλῶν πρῶτ καθαράς ποιούμενους τὰς ἀρκυορῶν. (γ) Ἴνα δὲ αὐτῶν μηδὲν ἀντέχεται πηγύνει τὰς σχαλίδας ὑπὸ τῆς, ὅπως ἐν ἐπαγόμεναι ἔχοντι τὸ σύντονον ἐπὶ δὲ ἀρκυεὶ τοῦ τοῦ βρόχου ἐπιβάλλεται καὶ ὁμοίως ἀντερείδεται, ἐπαίρειν εἰς μέσον τὸν κεκρυμμένον. (α) Εἰς δὲ τὸν παρόντων ἐναπείσει λήθον μακρὸν καὶ μέγαν, ἵνα ἡ ἀρκυεὶ, ὅταν ἔχῃ τὸν λαγῶν, μὴ ἀντείνη· στοιχίζετο δὲ μακρὰ, ὑψηλὰ, ὅπως ἐν μὴ ἐμπειροῦ ἐν δὲ τῇς ἡγεμονίας μὴ ὑπερβάλλεται· ἵνα γὰρ θηρατικὸν μὲν φιλοπονεῖν δὲ τὸ ἐκ παντὸς τρόπου εἶναι ταχῶν. (α) Τὰ δὲ δάκτυλα τεινέτω ἐν ἀπείδου, ἐμβάλλεται δὲ τὰ ἐνδία εἰς τὰς ὁδοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἐριμῶν εἰς τὰ συμπερόντα, καθάπτειν τοὺς παρὶδόμενους ἐπὶ τὴν γῆν, τὰ ἀκρωλεῖα συνάγειν, πηγύνει τὰς σχαλίδας μεταπὺ τῶν σαρδόνων, ἐπὶ ἀρκυεὶ ἐπιβάλλων τοὺς ἐπαρῶν καὶ παρὰδρόμα συμπαρῶν. (α) Φυλαττέτω δὲ ἀκρυορῶν ἐν δὲ ἐκκλινῇ στοιχὸς ἢ ἀρκυεὶ, ἀνοστάτω διωκόμενοι δὲ τὸν λαγῶν εἰς τὰς ἀρκυεὶ εἰς τὸ πρόσθεν προεῖσθαι, καὶ ἐπιθῶν μὲν ἐκδοσὶν ἐμπειροκώτους δὲ τὴν ὁρμήν τῶν κυνῶν παύεται, μὴ ἀπώρμενος ἀλλὰ παρρησιάζομενος καὶ δηλοῦν τῶ κυνηγίῃ οὐκ ἐδωκεν ἀναδοῦν ἢ ἐπὶ παραδοῦν μακρὰ παρὰ τὰς ἢ τὰς ἢ ἐπὶ οὐκ ἐδωκεν ἢ οὐ κατέβη.

ii. Τὸν δὲ κυνηγίῃ ἔχοντα εἰξίμναι ἡμελημένον διαρκῶν ἐσθῆτα ἐπὶ τὸ κυνηγίον καὶ ὑπόθεσιν, ἐν τε τῇ χαλρὶ βόταλον, τὸν δὲ ἀρκυορῶν ἐκαστὸν πρὸς δὲ τὸ κυνηγίον σιγῇ προσεῖναι, ἵνα μὴ ὁ λαγῶν, ἐὰν ποῦ τῇ πλησίον, ὑπαικὴν ἀκούων τῆς φωνῆς. (α) Διήσαντα δ' ἐκ τῆς ὁδοῦ τὰς κύνας ἐκαστὴν χωρὶς, ὅπως ἐν εὐλογοῖται ὡς, συνιστάναι τὰς ἀρκυεὶ καὶ τὰ δάκτυλα, ὥς εἰρηται. Μετὰ δὲ τοῦτο τὸν μὲν ἀρκυορῶν εἶναι ἐν φυλακῇ αὐτῶν δὲ τὰς κύνας λαβόντα εἶναι πρὸς τὴν ὑπαγωγὴν καὶ κυνηγίῃ. (α) Καὶ εὐχόμενοι τῶ Ἀπολλωνί καὶ

valentinis iudicium est; nec si status venti magnus sit. Is enim dissipat vestigia, nec canes tunc odorari, nec plaga retiae stare possunt. Quod si horum neutrum impedit, ad tertium quocunque diem educuntur. Nec vulpes persequi adesseunt omnes. Id enim eos maxime corruptum, et quom oportet, usquequum presto sunt. In educendo matanda loca venationum, ut et canes venandi, et venator ipse regionis peritus evadat. Exequendum est autem dilucula, ne vestigatio frustra fiat. Quippe qui venatum serius educunt, canes inventionem leporis, se ipsos fructus perceptione fraudant; etenim vestigiis natura, quom subtilis sit, per totum diem non durat.

Vesta cunctis retiaris minime ponderosa indutus venatum evadat. Retia collocat circa vestigia, [ad vias] asperas, acclives, laxas, caliginosas, ad rivus, convalles, aquas silvarum perennes: [ad huc enim loca percipue lepus se fuga confert], et ad alia plurima, quae dicere infinitum est. Aditus eorum, transitus, manifesti, subtiles, versus diluculum, non ante locum faciund: ne, si retia prope feras inquirendas tendatur, audiens strepitum fera terreatur. Sin magnum intersit spatium, minus ante lucem aliquis ire prohibetur, ut in locis parvis retia statuat. Ne quib autem eis litius adherat, furculae infigendae sunt asperae, ut magis tentae sint, quom adducuntur. Summis furculis maculae indat aequales, parique modo contra fulciat, in medium attolens slauum retis. Ad finem adducendum adnectat lapidem longum magnamque, ne rete, quom leporem tenuerit, in contrariam partem tendat. Longa vero et alta indagine cingat, ne forte lepus transiit. In ipsis investigationibus nulla interponenda mora. Quippe venatoris est, et industris quidem, celeriter omnino feram capere. Retia maiora in planitie tendat, casses autem in viti coniciat, et in loca quae ex transiibus in usum coeant, fines adducentes ad humum religias, alias contrahens, inter oras signas furculas, quibus summis fuses superne adducentes laponat, et intervalla retium, quibus evadere fera posset, obstruat. Denique circumiens undique observet. Si vel furculae vel rete inclinasverint, erigat. Leporem vero, dum ad retia agitur, antrosum recta currere sinat, ipse cum clamore post eum currat: atque ubi jam incidit red, canum iram, non eon attingendo, sed verbis militando compescat: et venatori clamore significato canis, vel captum esse, vel hac illac transcurrisse, vel non ab se visum, vel ubi conspexerit.

Venator autem, neglecto letique vestitu amictis, iidemque calcatus, venatum exeat, mans clavam gestans; eoque retium custos sequatur. Ad venandum vero taciti accedant, ne lepus, si forte alicubi sit in proximo, vocem audiens loco se moveat. Canibus ad silvam, secus singulis, ita religatis, ut facile solvi possint; retia et plagas maiores, ut dictum, erigunt. Isdem retium custos excubias agit; venator ipse canibus secum sumptis ad praedam in retia adducendam abeat. Votis hinc Apollini et Dianae, quae

τῇ Ἀρεμίδι τῇ Ἀγορέῃ μεταδίδουσι τῆς θήρας λίσσαι μίαν κύνα ἥτις ἂν ἡ σωρατὴρ ἵγνῃται, ἐκείνῃ δὲ χαιμὸν, ἥμ' ἑλπίᾳ ἀνέχοντι ἐκείνῃ δὲ θέρῃ, πρὸς ἡμέρας τὰς δὲ ἄλλας ὥρας μεταξὺ τούτων. (14) Ἐπειδὴν δὲ ἡ κύων λάβῃ τὸ ἵγνος ὁρῶν ἐκ τῶν ἐπιπληγμένων, παραλύσει καὶ ἐτέραν περιαινομένην διὰ τοῦ ἵγνος διαλατῶντα μὴ πολὺ καὶ τὰς ἄλλας ἀρίστην κατὰ μίαν, καὶ ἐπισθεὶ μὴ ἐγκαίμενον, ὁνομαστὶ ἐκαστὴν προσκαρτεροῦντα, μὴ πολλὰ, ἵνα μὴ παροξύνωνται πρὸ τοῦ κυνιστοῦ. (15) Αἱ δ' ὑπὸ χαρᾶς καὶ μίανους προΐσιν ἐξιδύουσιν τῇ ἵγνῃ, ὡς πέρικαι, διπλᾷ, τριπλᾷ, προσορδοῦναι παρὰ τὰ αὐτὰ, διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιπληγμένων, περιερῇ, ὀρθᾷ, καμπύλῃ, πυκνᾷ, μετὰ, γυνεῖμα, ἀγνοῦσα, ἐαυτὰς παραλύουσαι, ταχὺ ταῖς οὐραῖς διεκρίνουσαι, καὶ ἐπικρίνουσαι τὰ ὅσα, καὶ ἀσφαπτοῦσαι τοῖς ὅμασι. (16) Ἐπειδὴν δὲ περὶ τὸν λαγὺ ὡσι, δῆλον ποιήσουσι τῷ κυνηγῇ σὺν ταῖς οὐραῖς τὰ σύμματα δια συνεπιπράδουσιναι, πολυμικρῶς ἐπιπαραμέναι, φιλονεικῶς παραδύουσαι, συντρέφουσιναι φιλοπόνοισι, συνιστάμεναι ταχὺ, διαστάμεναι, πάλιν ἐπιπαραμέναι τελευτῶσαι διὰ φρίσσιναι πρὸς τὴν αὐτὴν τοῦ λαγῦ, καὶ ἐπὶπαραμένοντα ἐπ' αὐτὸν. (17) Ὁ δ' ἐλπίσιν ἀναίκα ἐπ' αὐτὸν ὤλαγρον ποιῆσαι τῶν κυνῶν καὶ κλαγγὴν φέρων. Ἐμῶντων δὲ αὐτοὶ διακομίσκῃ, τοὺς κύνας, τοὺς κύνας, σοφῶς γὰρ ὡ κύνας, καλῶς γὰρ ὡ κύνας. Καὶ κυνοδρομαῖν περιελίξαντα δὲ ἀπὸ τῆς περὶ τὴν χεῖρα καὶ τὸ ῥόπαλον ἀναλαβόντα κατὰ τὸν λαγὺ, καὶ μὴ ὑπαντῶν ἄπορον γάρ. (18) Ὁ δὲ ὑποχωρῶν ταχὺ ἐκλείπον τὴν ὄβριμ πάλιν περιβαλὼν θῆν ἐκρίσκαται ἐπὶ τὸ πολὺ. Ἀναβοῇ δ' ἐκείνους μὲν, αὐτῷ παῖς, αὐτῷ παῖς, καὶ δὲ, καὶ δὲ ὁ δὲ ἐάν τε ἐκλειπῶς ἢ ἐάν τε μὴ δηλοῦται. Καὶ ἐάν μὲν ἐκλειπῶς ἢ ἐν τῷ πρώτῳ ὀρόμῳ, ἀνακαλιστάμενον τὰς κύνας ζητεῖν ἄλλον ἐάν δὲ μὴ, κυνοδρομαῖν ὡς τάχιστα καὶ μὴ ἀρίστην, ἀλλ' ἐκπερὶν φιλοπόνοισι. (19) Καὶ ἐκείνους ἀπαντῶσι διακρίνουσαι αὐτὸν, ἀναβοῇ, αὐ γὰρ αὐ γὰρ ὡ κύνας, ἐκαστὴν ὡ κύνας ἐάν δὲ πολὺ προελήφῃται ὡσι καὶ μὴ οὐδ' ἢ ἢ κυνοδρομαῖν ἐπιγίγνεσθαι αὐταῖς, ἀλλὰ διημαρτυρεῖν ἢ τῶν ὀρόμων, ἀνακαλιστάμενον τὰς κύνας, ἢ κατιδῶς ὡ τὰς κύνας; (20) Ἐπειδὴν δὲ πύθεται ἡθῇ, ἐκείνους ἐν τῷ ἵγνῃ ὡσι, προστάντα ἐγκαίμεναι, τὸν ὄνομα μεταβάλλοντα ἐκαστὴς τῆς κύνης, ὡσεὶ χαρὴ ὡς τ' ἢ τὸς τῶν τῶν τῆς φωνῆς ποιοῦμεν, ὡς, παρὰ, μικρὸν, μέγα πρὸς τοῖς ἀλλοῖς καλεῖσθαι, ἐκείνους ἐκείνους ἐκείνους ἐκείνους, ἐκείνους ἐκείνους, ἐκείνους, ἐκείνους, ἐκείνους. Ἐκείνους δὲ μὴ πρὸς αὐτοὺς ὡσι τοῖς ἵγνῃσι, ἀλλ' ὑποκαταλάττοντα, καλεῖν αὐτὰς, οὐ πάλιν; οὐ πάλιν; ὡ κύνας. (21) Ἐπειδὴν δὲ προστάντα τοῖς ἵγνῃσι, περιέρχον αὐτὰς κύλους πολλοὺς ποικίλους ποιοῦμενον ὅπου δ' ἂν ἢ αὐταῖς ἀμαυρὸν τοῦ ἵγνος, σκαμνὸν θέσθαι στοιχὸν ἐκείνῳ, καὶ ἀπὸ τούτου συνείρειν μέχρις ἂν σαφῶς γνωρίσωνται ἐγκαίμεναι καὶ δωπῶνται. (22) Αἱ δ' ἐπειδὴν λαμπρὰ ἢ τὰ ἵγνῃ

feris praest, de impertiendis primitiis praedae nancupatis, canem unam solvat, quae vestigandi peritissima sit, idque si tempus sit libetrum, ipso cum solis orto; siestas, ante diem; aliis anni temporibus, quodam inter haec tempore medio. Postquam canis ista rectum ferat vestigium ex variatis et implicitis eruerit, alteram quoque solvat. Dum vero vestigii finis ab his quaeritur, interjecto tempore non magno, singulatim et alias dimittat, ipseque sequatur, non urgens tamen, et emanisque nominatim adpellet; neque id sapiens, quo ne ante tempus irritetur. Hi vero pra gaudio et animi ardore procedunt, vestigia cujuscumodi sunt, dupla, tripla, evolventes, hac illac prominentes secundum eadem, per eadem, variata, in orbem acta, recta, curva, densa, rara, nota, ignota; praetercurrentes se invicem, caudas celeriter quatientes, aures inclinantes, oculos coruscantes. Ubi vero prope leporem erunt, hoc ipsum venatori significabunt, una cum caudis corpora tota concutientes, bellico more irrantes, certatim praetercurrentes, celeriter concurrentes, cito se conjungentes, vicissim a se discedentes, ac rursus irrantes. Tandem ad leporis cobile pervenient, et in ipsum incurrent. Illo repente subsilientes, canem in se latratum et clamorem fugiendo convertit. Quam dum persequuntur, clametur simul, lo canes, lo canes! Recte o canes, belle o canes! Venator obvolutis manibus quocumque circumdat, clavisque sumptis, simul incitato cursu cum canibus ferat, et leporis quidem a tergo, non ut et occurrat. Quoniam id difficultatem affert. Leptus autem se subducens, et celeriter ex oculis evadens, rursus ex picurumque ad loca redit, quibus in locis inveniebatur. Exclamet autem venator, in eum puer, in eum puer! Puer heus, Puer heus! Illo vero significet, captus sit, necne. Quod si primo cursu captus fuerit, revocatis canibus aliam quaerat; si minus, quam celerissime potest, cum canibus currat, nec desistat, sed celeriter omnia pervadat. Quod si rursus persequentes leporem canes occurrerint, exclamet: Recte, recte o canes! Sequimini canes! Si canes eum longe anteverterint, ac jam citato cursu sequens ad eas pervenire nequeat, sed ab ipsorum vestigiis aberraverit, aut eas in propinquo alicubi vagantes, aut adstantes, aut vestigiis inherentes videre non possit: in transcurso, ad quocumque propius venerit, exclamans interroget: Heus tu, vidistine canes? Ubi jam cognoverit, tum vero, si in vestigio fuerint, accedens hortetur, totius cujusque canis nomen vicissim effrens, quoties poterit, et vocis intentionem formet in aenum acutum, grave, parvum, magnum. Praeter alias vero incitationes, si cursu lepores in monte petantur, sic etiam hortetur: Belle canes! belle o canes: Si autem vestigiis non inhaerant, sed excesserint, tunc eas revocet in hunc modum: Retrorsum, retrorsum, o canes! Sed postquam vestigiis adstiterint, circumducant eas, orbis mellos crebrosque faciens: et ubicumque obscura ipsis vestigia fuerint, signum sibi statuas ipsam furellam, et hinc orbis cogat, eas exhortando et blandiendo, donec manifestum vestigia cognoverint. Ille vero, simul ac clara oritur vestigia,

ἐπιβήτοισι, παραπηδῶσι, κοινουῶσι, ὑπολαμβάνουσι, ἐνοχλούνται, ὅπως τιθέμεναι ἑαυτοὺς γνωρίμους, ταχὺ μεταβαίνειν· ὅταν δὲ οὕτω διὰ τοῦ ἔχους πυκνὰς ἐκίπτονται, μὴ κατέχοντα κυνοδρομεῖν, ἵνα μὴ ὑπὸ φιλοτιμίας υπερβῶσιν τὰ ἔργα. (30) Ἐπειδὴν δὲ περὶ τὸν λαγὺ ὥσι καὶ τοῦτο ἐπιδεικνύονται σωφῶς τῷ κυνηγῆτι, προσέχειν, ὅπως ἂν μὴ ὑποκινήσῃ εἰς τὸ πρόσθεν πεπονημένους τὰς κύνας αἱ δὲ διαβήτοισι τὰς οὐράς καὶ αἱ ταῖς ἐκπίπτουσαι καὶ πολλὰ υπερπηδῶσι καὶ ἱπαναλαγγάνονται, ἐπαναίρουσαι τὰς κεφαλὰς, ἐκδιέπουσαι εἰς τὸν κυνηγῆτην, ἐπιγνωρίζουσαι ἀλλήλῃ εἶναι ἥδη ταῦτα, ὅρ' αὐτῶν ἀναστήσουσι τὸν λαγὺ καὶ ἐπιείσι καλαγγυῖαι. (31) Ἐὰν δὲ εἰς τὰς ἀρκυς ἐκπίπτῃ ἢ ἔξω ἢ ἐντὸς παρεναχθῇ, καθ' ἃν ἔκαστον τούτων δ' ἀρκυοφῶς γυγνόνται καὶ ἔαν μὴν ἢ ἐλαττωσὶ, ἔπειρον ἐπὶ ζῆτα· ἂν δὲ μὴ, μεταβῇν χροῖμενοι τοῖς αὐτοῖς ἐγκαλεῖμασιν. (32) Ἐπειδὴν δὲ μεταβῶσαι αἱ κύνεις ἥδη ὑπόκοποι ὥσι καὶ ἢ ὅλη ἥδη τῆς ἡμέρας, τότε δεῖ τὸν κυνηγῆτην τὸν λαγὺ ἀπειρηκότα ζητεῖν, μὴ παραλείποντα μηδὲν ὅν ἢ γῇ ἀνίστην ἢ ἔχει ἐξ' ἑαυτῆς, τὰς ἀναστροφὰς ποιούμενον πυκνὰς, ὅπως ἂν μὴ παραλειφθῇ κατακλίνεσθαι γὰρ ἂν μικρὸν τὸ θηρίον καὶ οὐκ ἀνίσταται ὑπὸ κόπου καὶ φόβου, τὰς κύνας ἱπαγόμενον, ἐγκαλεῖοντα, παραμυθούμενον τὴν φιλαθροῦσαν πολλὰ, τὴν εὐθάδη ὀλίγα, τὴν μέσσην μέτρια, ὅς ἂν ἢ ἀποκτείνῃ αὐτὸν κατὰ πόδας ἢ εἰς τὰς ἀρκυς ἐμβάλλῃ. (33) Μετὰ δὲ ταῦτα ἀναλθεῖ τὰς ἀρκυς καὶ τὰ δίκτυα ἀνατρέφοντα τὰς κύνας ἐπείναι ἐκ τοῦ κυνηγεσίου, ἐκμαίναντα, ἔαν ἢ βαρυνὴ μισμηρία, ὅπως ἂν τῶν κυνῶν οἱ πόδες μὴ καίονται ἐν τῇ πορείᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Σκυλακεῖν δὲ αὐτὰς ἐπαναίοντα τῶν πόνων τοῦ χειμῶνος, ἵνα ἔχουσιν τὴν ἡσυχίαν πρὸς τὸ ἔργον ἐπείγοντα ὅταν γινώσκων ἢ γὰρ ὥρα πρὸς τὰς αὐξήσεις τῶν κυνῶν κρατίστη αὕτη εἰσι δὲ τετταρακαίδεκα ἡμέραι ἐν αἷς ἢ ἀνάγκη αὕτη ἔχει. (1) Ἄγριν δὲ καταπαυόμενας, ἵνα ὅστων ἐγκύμενος γίγνεται, πρὸς κύνας ἀγαθούς ἐπειδὴν δὲ ὥσιν ἐπίφοροι, μὴ ἐξάγειν ἐπὶ κυνηγέσων ἐνδελεχῶς, ἀλλὰ διαλείπειν, ἵνα μὴ φιλοπνίξας ἀσφαιρίζουσι. (2) Κύουσιν ἀγρῶν δ' ἡμέρας. Ἐπειδὴν δὲ γέννηται τὰ σκυλάκια, ὑπὸ τῇ τεκοῦσῃ ἔδν καὶ μὴ ὑποβάλλειν ὅρ' ἑτέραν κύνα· αἱ γὰρ θιραπέται αἱ ἀλλότριαι οὐκ εἰσὶν αὐτίμα· τὸ δὲ τῶν μητέρων καὶ τὸ γέλα ἀγαθὸν καὶ τὸ πνεῦμα καὶ αἱ περιβολαὶ εἰλαι. (3) Ἐπειδὴν δὲ ἥδη πλανᾶται τὰ σκυλάκια, δοῖναι γάλα μέτριον ἐνιστοῦν καὶ οὐκ μέλλει τὸν ἄπαιον χρόνον βιώσασθαι, ἀλλο δὲ μηδὲν· αἱ γὰρ βαρεῖαι πλησμοναὶ τῶν σκυλακίων διασπέρουσι τὰ σκυλῖα, τοῖς σήμασι νόστους ἐκπονεῖσι, καὶ τὰ ἐντὸς ἄδικα γίγνεται. (4) Τὰ δ' ὀνόματα αὐτὰς τίθεσθαι βραχέα, ἵνα εὐανάκλητα ᾖ. Εἰ-

semel in ea conjicientes, adillentes, consociantes, aspicantes, notantes, fines sibi notos elabentes, cito leporem cursu insequentur. Sed dum ille sic per ipsum vestigium frequenter huc illuc prosiliant, venator ne instet, non curat cum canibus; ne contentione quadam vestigia pretereant. At quum juxta leporem eruat, idque venatori clare ostendat; observet ne metu cauum loco se movens, antea prius. Ille vero candas hinc inde jactantes, in se ipsas ruentes, saltu se multo precipitantes ultra alias, adlatrantes, capita erigentes, venatorem inspectantes, hinc vera jam esse vestigia agnoscentes, per se ipsas leporem excitabunt, et cum latratu invadent. Quod si lepos in retia incidit, aut exterius, aut interior eraserit, ad unumquodque horum custos retium clamorem tollat: et, si captus fuerit, alius inquiretur; sin minus, usdem ut ante concitationibus attendo, persequendus erit. Sed ubi jam arum dies fuerit, canibus propemodum insequendo defatigatis; tum vero leporem venator et ipsum cursu defessum inquirat, nihil eorum relinquens inexcusatum, quae terra producit, aut supra se continet; ac crebro se huc illuc convertat, ne preteritum (procumbit enim panno in loco lepus, nec surgit pro insolitudine ac metu), et secum ducat in eum canes, incitans et verbis animos addens, si quae hominis est studiosa, pluribus; si contumax, paucis; si has inter media, mediocriter; donec leporem vel e vestigio persequens interfecerit, vel in retia compulerit. Post haec autem plagis retibusque sublati, canes postquam fricaverit, a venatione discedat; alicubi subsistens, si meridies aestivus sit, ne canum in hinc pedes urantur.

CAPUT VII.

Hieme sublevatas laboribus, ad futuram admittat, ut quietem nocte, vno tempore sobolem generosam addant. Nam hoc anni tempus ad canum incrementa maxime convenit. Sunt solum dies quatuordecim, quibus hac necessitate urgentur. Ad egregios vero canes, quando is ardor paulum remittit, eas admittat, ut celerius concipiant. Ubi jam utrum gestant, assidue venatum eis non educat, sed aliquo interposito spatio; ne per cursum sibi perniciem adferant. Utrum gestant diebus sexaginta. Catulos, quum nati fuerint, sub ea reliquat, quae partum edidit; nec alteri cani subijciat. Nam aliene curationes ad incrementa parum conferunt. Matrum vero et lac, et lallus bonus est, et complexus grati. Quum jam oberrant catuli, lac eis ad animum usque prebestor, cum illa escis, quibus omnem artem viciatituri suat, ac praeterea nihil. Graves enim repetitiones catulorum crura distorqueant, morbos corporibus ingenerant, interiora minus proha reddunt. Brevia vero nomina eis indantur, ut evocari facie possint. Et

ναι δὲ γρη τοιαῦτα, Ψυχὴ, Θυμὸς, Πόρπις, Στόμαξ, Λόγγη, Λόγος, Φορούρα, Φωλαῖς, Τάξις, Σίφων, Φόνηξ, Φόληγαν, Ἀλαχ, Τεύχων, Ὑλες, Μήδας, Πόρθων, Σπίργων, Ὀργή, Βρίμων, Ὑδρίς, Ὠάλιον, Ρόμου, Ἀνός, Πόα, Γυθός, Χαρά, Λύσιον, Λύγος, Πόλις, Βία, Σίγχιον, Σπουδός, Βρύας, Οἰνὰς, Στερόβος, Κραυγὴ, Καίνων, Τύρβας, Σένων, Αἰθήρ, Ἀκτίς, Αἰγμή, Νόσος, Γνώμη, Στίβων, Ὀρμή. (ε) Ἄγειν δὲ τὰς σκύλακας ἐπὶ τὸ κυνηγεῖον, τὰς μὲν θηλείας ὀκταμήνους, τοὺς δὲ ἀρβάνας δεκαμήνους· πρὸς δὲ τὰ ἔτη τὰ εὐναία μὴ λύνειν, ἀλλ' ἔχοντα ὑπερμύνας μακροῖς ἱμασίν ἀκολουθεῖν ταῖς κυσίν ἰχθυοῦσιν, ὅντα αὐτὰς διατρέχειν τὰ ἔτη. (γ) Καὶ ἐπειδὴ ὁ λαγὺς εὐρίσκειται, ἔαν μὲν καλὰ ᾖσι πρὸς τὸν δρόμον τὰ εἰδῆ, μὴ ἀνέιναι εὐδὺς ἐπειδὴ δὲ προλάθῃ ὁ λαγὺς τῷ δρόμῳ ὅσας μὴ ἔρρωεν ἐπὶ αὐτὸν, τὰς σκύλακας λύνει. (δ) Ἐάν γὰρ ὁμοῦθεν καλὰς τὰ εἰδῆ οὖσας καὶ εὐφύγους πρὸς τὸν δρόμον ἐπιλύσῃ, ὁρᾶσαι τὸν λαγὺν ἐντεινόμεναις ῥίγνυνται, ὥσπερ ἔχουσαι συνστῶντα τὰ σώματα· διαφυλάττειν αὖν δεῖ τοῦτο τὸν κυνηγίτην. (ε) Ἐάν δὲ αἰσχύσῃ αἶσι πρὸς τὸν δρόμον, οὐδὲν καλύπτει λύνειν· εὐδὺς γὰρ δὴ ἀνελπιστοὶ οὖσαι τοῦ ἐλαῖν οὐ πείσονται τοῦτο. Τὰ δὲ ὁρμαῖαι τῶν ἰχθῶν ἕως ἂν ἔλωσι, μεταθεῖν ἔαν ἀλίσκουμένον δὲ τοῦ λαγῷ διδοῖναι αὐταῖς ἀναρρήγνυνται. (στ) Ἐπειδὴ δὲ μελεῖται θάλασσι προσμύνας ταῖς ἀρκυῖναι, ἀλλ' ἀποσπιδανύονται, ἀναλαμβάνειν, ἕως ἂν ἰθυσθῶσιν εὐρίσκειν προσθῶσιν τὸν λαγὺν, μὴ οὐκ ἐν κόσμῳ αἰετὸν τούτων ζητοῦσαι, ταλευτῶσαι γινώσκοντες ἔκωνται, πονηρὸν μάθημα. (ζ) Πρὸς δὲ ταῖς ἀρκυῖναι διδοῖναι τὰ αἰτία αὐταῖς, ἕως ἂν νέαι ᾖσιν, ὅταν ἀναρῶνται, ἐν ἑῇ ἐλάνηδυσιν ἐν τῷ κυνηγεῖῳ δὲ ἀπειρίαν, πρὸς τοῦτο ἐπαυλοῦσαι σῶμα. Ἀρρεθίσονται δὲ τούτου ὅταν ἔχῃ τῷ θηρίῳ ἔλωσι πολέμους, ἐπιμαλίσαν δὲ ποιήσονται τούτου μελλόν ἡ ἐκείνου φροντίζειν. (η) Χρὴ δὲ καὶ ὡς τὰ πολλὰ διδοῖναι τὰ ἐπιτηδεῖα ταῖς κυσίν αὐτὸν ὅταν μὲν γὰρ ἐνδεὲς ᾖσι, τούτου τὸν αἶψον οὐκ ἴσασιν, ὅταν δὲ ἐπιθυμοῦσαι λάθωσι, τὸν διδοῖναι στέργουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

Ἰγνώσκειν δὲ τοὺς λαγούς ὅταν νύξῃ ὁ θεὸς ἔσται ἀφανίσθαι τὴν γῆν· αἱ δ' ἵνισται μελάνθημα, δουρῆτη-τος ἔσται. Ἔστι δὲ, ὅταν μὲν ἐπινίρῃ καὶ ἡ βόρειον, τὰ ἔτη ἔσσι πάλιν χρόνον ὅλη· οὐ γὰρ ταχὺ συντεκεται· ἔαν δὲ νότιός τι ἡ καὶ θλιος ἐπιλάμπῃ, ὁλίγον χρόνον ταχὺ γὰρ διαλείπεται ὅταν δὲ ἐπινίρῃ συνεχῶς, οὐδὲν δεῖ ἐπιμαλίσσαι γὰρ· οὐδὲ ἂν πνίψμα ἡ μέγα συμφορὰν γὰρ τὴν χιόνα ἀφανίζει. (β) Κύνες μὲν οὐκ ὁδὸν δεῖ ἔχοντα ἐλύναι ἐπὶ τὴν θήραν ταύτην· ἡ γὰρ χιὼν καίει τὸν κυνὸν τὰς βίνας, τοὺς πόδας, τὴν ἀσπὴν τοῦ λαγῷ ἀφανίζει διὰ τὸ ὑπερπαγεῖν λαβόντα δὲ τὰ δίκτυα μετ' αὐτοῦ διδόντα πρὸς τὸ δρῆ παρίναι

esse huiusmodi debent: Psyche, Thymus, Porpax, Styra, Louche, Lochos, Phrura, Phylax, Taxis, Xiphon, Phomax, Phlegon, Alce, Teuchon, Hyleus, Medas, Portion, Speechon, Orge, Bremon, Hybris, Thallon, Rhome, Anthous, Hebo, Gethous, Chiara, Leuson, Augo, Poiys, Bia, Stichon, Spode, Bryas, Eneas, Sterrhos, Crauge, Canon, Tyrbas, Silhonon, Aether, Actis, Echme, Noes, Gome, Silhon, Herme. Ad venationem vero catulos educat, feminas mensium octo; mares, decem. Ad vestigia cubillum eos non solvat, sed adstrictos tenens longis ieris, canes vestigantes subsequatur, et catulos per se sinat in vestigis currere. Ubi jam lepus reperitur, si quidem catulorum species ad cursum egregie comparata sit, non statim eos dimittit: sed ubi cursu lepus aliquod spatium antici-paverit, ut jam non assequi eum intueatur, ibi tum catuli laxandi erunt. Nam si specie praeditos egregie, et ad cursum animosos cominus solvat; intuscat hi leporem, pre contusione rumpuntur, quum necdum habeant corpora solide compacta. Quapropter hoc venatori cavendum. Sin ad cursum parum sint idonei, nihil impedit quominus dimissae abeant. Non enim malum hoc illis accidit, quum ab initio parum spei sit, futurum, ut leporem capiant. Vestigia vero, quae cursu lepus impressit, catulos insequi sinat, donec eum invenerint. Ubi lepus ab eis capitur, discompen-dum iisdem tradat. Quum ad retia manere noluat, sed palantes hinc inde dispergantur; revocet eos, donec adcur-rentes inventre leporem aduascant: ne semper cum absque ordine quereutes, tandem temere vagandi consuetudinem sumant: quae est pessima. Itaque dum juvenes sunt, escas eis obiciat ad retia, quando ea tollantur: ut si propter imperitiam in venatu aberraverint, ad escas redeuntes non amittantur. Hoc vero non amplius eis accidit quum infestis erunt in feram animis, sed iam magis adpetent, quam escas. Plerumque vero canibus ipse venator cibos obiciat. Nam quum eis indigent, quis in causa sit, ignorant; at quando avido cibum adpetentes, accipiant; diligant eum qui offert.

CAPUT VIII.

Lepores investigandi sunt, quum nix ita ceciderit, ut ter-ram operiat. Quippe si nivi loca quaedam nigricantia sint interjecta, difficilis erit investigatio lepus. Quum ningit, et flante bore, vestigia diu manifesta exstant; non enim cito liquescunt: sin et anster spiret, ac solis splendor accedat, pauxillum durant, cito differentia. Quum vero nix continuo cadit, vestigatione nullis utendum; nix enim vestigia tegit: nec, quum magni ventorum flatus sunt, quippe nivem congruens ventus, vestigia delcit. Quapropter ad huiusmodi venationem cum canibus excurdum non est, quandoquidem nix et canum nares adurit, et pedes, et leporis odorem gelu nimio cogit evanescere: sed sumptis re-tilibus venator, alio sibi adjuncto, cultis a locis ad montes

ἀπὸ τῶν ἔργων, καὶ ἐπειδὴν λάβῃ τὰ ἔργα, πορεύσθαι κατὰ ταῦτα. (α) Ἐὰν δὲ ἐπὶ λαγυμῶν ἦ, ἐκ τῶν αὐτῶν πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ ἤσκηται κύλιος ποιοῦμενον ἐκπεριμέναι τῇ τοιαύτῃ ἐξήκοντα ὅπου ἔξειται. Πολλὰ δὲ πλανῆται ὁ λαγυρὸς ἀπορούμενος ὁδοῦ κατακλιθεῖς, ἀμφοτέρω καὶ ἰσθίοντι τεχνέζων τῇ θηλείᾳ διὰ τὸ δουλοῦσθαι διὰ ἀπὸ τῶν τοιούτων. (β) Ἐπειδὴν δὲ φανῇ τὸ ἔργον, προίεναι εἰς τὸ πρόσθεν. Ἄξει δὲ ἢ πρὸς σύσκιον τόπον ἢ πρὸς ἀπώρμητον τὰ γὰρ πνεύματα ὑπερρεοῖ τὴν χεῖρα ὑπὲρ τῶν τοιούτων. Παραλείπεται οὖν ἐν νύκτι πολλὰ ἡμεῖς δὲ τοῦτα. (γ) Ἐπειδὴν δὲ τὰ ἔργα πρὸς τοιαῦτα φέρῃ, μὴ προίεναι ἔγχεος, ἵνα μὴ ὑποκινήῃ, ἀλλὰ κύλιον ἐκπεριμέναι ὥστε γὰρ αὐτοῦ εἶναι. Ἄφρον ἔστιν τὰ γὰρ ἔργα ἀπὸ τῶν τοιούτων οὐδαμῶς περάσει. (δ) Ἐπειδὴν δὲ ἢ σπῆρς ὅτι αὐτοῦ ἔστιν, ἔνναι μὲν γὰρ ἐκείνου διὰ ἡμεῖς πρὶν τὰ ἔργα ἐθελῶς γενέσθαι, τῆς ὁδοῦ ἐνθυμούμενον, ὅπως ἂν καὶ ἑτέρους εὐρίσκει, ἔστιν ἡ λαιπομένη ἱκανὴ περιστήσασθαι. (ε) Ἡκοντος δὲ τοῦτον περιτείναι αὐτὸν ἐκείνῳ τὰ δίκτυα τὸν αὐτὸν τρόπον ὅπου ἐν τοῖς μαλαγγήμοις, περιλαμβάνοντα ἐνὶ τοῖς πρὸς ἑνὶ ἢ ἢ, καὶ ἐπειδὴν ἰσχυρότα ἦ, προελθόντα κινεῖν. (σ) Ἐὰν δὲ ἐκκελισθῇ ἐκ τῶν δικτύων, μεταθεῖν κατὰ τὰ ἔργα ὁ δὲ ἀρξεται πρὸς ἑτέρα τοιαῦτα χωρία, ἐὰν μὴ ἔρα ἐν αὐτῇ τῇ χεῖρὶ πάλιν ἐκείνῳ. Σκεψάμενον οὖν διὰ τοῦ ἂν ἢ περιστάσθαι. Ἐὰν δὲ μὴ ἵσχυρήν, μεταθεῖν ἀλλοῦσται γὰρ καὶ ἄνω τῶν δικτύων· ταχὺ γὰρ ἀπαγορεύει διὰ τὸ βῆδος τῆς γυνὸς καὶ διὰ τὸ κἀπὸ τῶν ποδῶν λασίων ὄντων προσεγγίσει αὐτῷ ἔργον πάλιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Ἐπὶ δὲ τοῖς νεβροῖς καὶ τὰς ἰαφροὺς κύνας εἶναι Ἰνδικὰς εἶσι γὰρ ἰσχυραὶ, μεγάλαι, ποῦμαιες, οὐκ ἀμυχον ἔχουσαι διὰ ταῦτα ἱκανὰ γίνονται ποῖναι. Τὸς μὲν οὖν νεογνοὺς τῶν νεβρῶν τοῦ ἔρος θηρῶν ταύτην γὰρ τὴν ὁρὰν γίνονται. (α) Καταπαύσασθαι δὲ πρότερον προελθόντα εἰς τὰς ἀργείδας, οὗ εἰσι διαφορὰ πλείστα· ὅπου δ' ἂν ὦσιν, ἔχοντα τὸν κυναγῶν τὸν κύνας καὶ ἀκόντια πρὸ ἡμέρας ὀδόντα εἰς τὸν τόπον τοῦτον τοὺς μὲν κύνας ὄψαι ἀποθεῖν ἐκ τῆς ὁδοῦ, ὅπως μὴ, ἂν ἴδωσι τὰς ἰαφροὺς, ἐλακτώσει, αὐτὸν δὲ σκοπιωρῶσθαι. (β) Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ὄψαι ἀρούρας τοὺς νεβροὺς πρὸς τὸν τόπον οὗ ἂν μέλλῃ ἐκείνη τὸν αὐτοῦ εὐνάσθαι. Κατακλινασθαι δὲ καὶ γὰρ δοῦσαι καὶ διασκεψάμεναι μὴ ὀρώται ἐπὶ τινος, φυλάσσει τὸν αὐτοῦ ἐκείνη ἀπὸ τοῦ εἰς τὸ ἀντιπῆρας. (γ) Ἰδόντα δὲ ταῦτα τὰς μὲν κύνας ἴδωσι, αὐτὸν δὲ λαβόντα ἀκόντια προίεναι ἐπὶ τὸν νεβρὸν τὸν πρῶτον, ὅπου εἶδεν εὐνάσθαι, τῶν τοῦτον ἐνθυμούμενον, ὅπως μὴ διαμαρτίσται πάλιν γὰρ ἀλλοιοῦνται τῇ ὁρᾷ ἔγχεος προσέειναι ἢ οὐκ ἐπὶ τῇ ὁρᾷ εἶναι. (δ) Ἐπειδὴν δὲ ἴδῃ αὐτὸν, προίεναι ἔγχεος. (ε) Ὅ δ' ἔπειτα ἄρματα πρὸς ὡς ἐπὶ γῆν, καὶ ἰάσει ἀνελθόντα,

ΛΕΟΝΤΙΟΣ.

transire, et quum vestigia deprehenderit, secundum ea progrediasur. Si variata et in se perpexa sint, ex eisdem, eodem rediens, multis ambagibus talia vestigia circumaret et quaerat, quo exeat. Non parum vero lepus oberrat, dubius ubi profumabat. Semel ita ipso incesu, quodam uti advenit artificie, quod hinc peti pertinquendo solet. Ubi vestigium adparuerit, antecoriam progrediasur. Deducitur autem ad locum vel opacum, vel abruptum; quod venti nivem trans ejusmodi loca ferant. Itaque leporinis cubilibus illis loca loca multa relinquuntur, quae quicquam lepus ipse quaerit. Quum vero vestigia venatorum ad hujusmodi loca ducunt, non accedat propius, ne lepus se loco moveat; sed per ambages circumet. Nam spes est, illic esse leporem: statim quo passibit hoc, quum inde vestigia nullum in solum se locum ulterius porrigent. Ubi conserit, leporem illic esse; relinquat enim ibidem: manebit enim; et alium quum, antequam evanescent vestigia, temporis apud animum rationem habens, ut, si alios quoque reperiat, reliquum diei leporibus indagare cingendis sufficiat. Ubi ita acciderit, plagas singulis ostendat eodem modo, quo in locis nigricantibus; ita quidem, ut ubicunque fuerit, includatur. Plagas autem jam erectis, accedens leporem exciet. Quod si fuerit elapsus e plagis, per vestigia sequitur: quoniam ad alia lepus ejusmodi loca pervenit, nisi forte in ipsam nivem se depresserit. Itaque venator, ubi considerat, quo loco sit, plagas cum cingit. Si non sufficit, cursum insequitur: nam tunc plagas ante capietur. Quippe celeriter animam despondet, tum ob visis altitudinem, tum etiam propterea quod quum inferius et pedes hirsuti sint, magna nivis moles eis adherent.

CAPUT IX.]

Hinnulis cervicibus venandis Indice canes adhibende sunt. Nam eos robuste, magno, veloces sunt, nec pusillanimes: et quum tales sint, venationi sufficiunt. Ac tenerae quidem aetatis hinnulos verno tempore venator: tunc enim nascuntur. Sed primum herbida loca silvis propinqua ingressus, in quibus cervae plurimae sunt, omnia contempletur; et ad eum locum, in quo fuerint, canem magister cum canibus et jaculis ante lucem veniens, canes proci ab illo loco religit ad arbores; ne, si cervas viderint, latratu emittant: ipso de specula prospiciat. Viderit autem simul alius illuxerit, cervas illic docentes hinnulos, ubi sum quolibet in cubili est collocatur. Postquam eos ibi reclinarunt humi, et lactarunt, et hinc inde considerarunt, ne conspiciantur a quoquam: ita deinde in locum descendentes adversum suos singule custodiunt. Haec ubi viderit, canes alcat: ipse sumptis jaculis, ad primum hinnulum progreditur, ad animum revocans, ubi locorum in cubili reclinatium conspexerit, ne forte aberrat. Nam praeterque loca videntur ad spectum propius accedentis alia quum eidem ipsi de longinquo apparuerant. Quum autem hunc viderit, accedat propius. Ille immotus manebit, humum versus se despirans, et se tolli sinet, nisi sit imbre madidus, et valde sit

ἐάν μὴ ἐκρηγμένος ᾖ, ῥοοὶν μέγα. Τούτου δὲ γενομένου οὐ μὲνεί· ταχὺ γὰρ τὸ ὕγρον ὁ ἔχει ἐν ταύτῃ ὑπὸ τοῦ πυλίου συνιστάμενον ποταὶ ἀπαγορεύει αὐτόν. (α) Ἀλλ' ἔσονται δὲ ὑπὸ τῶν κυνῶν σὺν τῷ αὐτοῦ διακοσμήσει· λαβόντες δὲ δοῦναι τῷ ἀρκεωρῷ· ὁ δὲ βοήσεται· ἡ δ' ἑλαφὸς τὰ μὲν ἰσθμῶς, τὰ δ' ἀκούσας, ἀποδραμεῖται τῷ ἔχοντι αὐτόν ζητοῦσα ἀπαλλοῖσθαι. (γ) Ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ ἐγκαλεῖται ταῖς κυσὶ καὶ γρῆσθαι τοῖς ἀκοντίοις. Κρατίζονται δὲ τούτου πορεύεσθαι καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, καὶ τῷ αὐτῷ εἶδει πρὸς αὐτοὺς γρῆσθαι τῆς θήρας. (ε) Καὶ οἱ μὲν ὅταν τῶν νεβρῶν οὕτως ἀλίσκονται· οἱ δὲ ἴδῃ μεγάλοι χαλεπῶς νύμονται γὰρ μετὰ τῶν κυνέων καὶ εἰσὶν ἰσθμῶν καὶ ἀπαγορεύουσιν, ὅταν δυνάσκονται, ἐν μέσσοις, ὅτι δὲ πρόσθεν, ἐν δὲ τῷ ὀπισθεν ὀλιγάκι. (α) Ἀλλ' ἑλαφὸς τὰς κύνας ὑπὸ αὐτῶν ἀμύνόμεναι ἀπαπατοῦσθαι· οὐκ εὐλαστοὶ εἰσιν, ἐὰν μὴ προσφύξῃς τις εὐδὲς διαπελάσσει αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε μονοθῆναι σίνα αὐτῶν. (10) Βασταίνεται δὲ τούτο, τὸν μὲν πρῶτον ἐρῶμεν αἱ κύνας ἀπολείπονται· ἡ γὰρ ἀπουσία τῶν ἰσθμῶν ποταὶ αὐτὸν περιβοῖον, τὸ τε τάχος οὐδὲν οὐκ εἶναι τὸν ταλαιώσαν νεβρῶν δευτέρῳ δὲ καὶ τρίτῳ ὁρῶμεν ταχὺ ἀλίσκονται· τὰ γὰρ σπῆματα αὐτῶν διὰ τὸ εἶναι νεαρὰ εἶναι τῷ σώματι οὐ δύναται ἀντέχειν. (11) Ἰστανται δὲ καὶ ποδοστράβας ταῖς ἑλάφοις ἐν τοῖς ἔρσι, περὶ τοὺς λαμῶνας καὶ τὰ βέβηρα καὶ τὰς νεκὰς ἐν ταῖς οὐδοῖς καὶ τοῖς ἔρσι πρὸς ἡμῖν ἐν πρῶτῳ. (12) Χρὴ δὲ εἶναι τὰς ποδοστράβας παλαιοὺς πεπλεγμένους, μὴ περιφροῦς, ἵνα μὴ σπῆνται, τὰς δὲ στεφάνους εὐκαλεῖται ἐχούσας, καὶ τοὺς ἵλους ἐκκαλεῖται στερῶς τε καὶ ἐκκαλεῖται ἐγκαταπεπλεγμένους ἐν τῷ πλακάμῳ· μείζους δὲ τοὺς στερῶς, ὅπως ἐν οἱ μὲν ἐκκαλεῖται ὑπὸ τοῦ ποταί, οἱ δὲ πείζουσι. (13) Τὸν δὲ βρόχον τῆς στερῶς τὸν ἐπὶ τὴν στεφάνην ἐπιτεταγμένον πεπλεγμένον σπάρτου καὶ αὐτὴν τὴν στερῶν ἐστὶ γὰρ ἀσκηπτότατον τούτου. Ὁ δὲ βρόχος αὐτὸς ἐστὶ στερῶς καὶ ἡ στερῶς τὸ δὲ ἐκκαλεῖται ἐστὶ μὲν ἄριος ἢ πρίνον, μέγας τρισπῆλμονος περιβόλον, πάχος παλαιστῆς. (14) Ἰστανται δὲ τὰς ποδοστράβας διαλόντα τῆς γῆς βάθος πενταπάλαιστον, περιφροῦς δὲ τούτου, καὶ ἀνοῦθεν ἴσται ταῖς στεφάνους τῶν ποδοστράβων, εἰς δὲ τὸ κάτω ἀμειβόμενον στενέσθαι διελκὶν δὲ τῆς στερῶς καὶ τῷ ἑλῶν τῆς γῆς ὅσον ἑλῶν ἀμειβόμεν. (15) Ποιήσαντα δὲ τούτου ἐπὶ μὲν τὸ βάθος τὴν ποδοστράβην ἐπιτείνει κατωτέρω ἰσταντοῦ, περὶ δὲ τὴν στεφάνην τὸν βρόχον τῆς στερῶς καὶ αὐτὴν καὶ τὸ ἐλῶν καθέντα εἰς τὴν χώραν τὴν ἐκτέροι· τῇ στεφάνῃ ἐπιτείνει δοκίαν ἀτρακτύου μὴ ὑπερτείνουσας εἰς τὸ ἐλῶν, ἐπὶ δὲ τούτων πενταπάλαιστον ἀπὸ τῆς ὀρεῖς. (16) Μετὰ δὲ τούτου τῆς γῆς ἐπιτείνει ἐπ' αὐτὰ πρῶτον μὲν τὴν ἐπιπλάτῃς ἐκαρπύουσαν εἰς τὴν ὀρυγμάτων, ἀνοῦθεν δὲ [ταῦτα] γῆς στερῶς τῆς ἀπὸ τῆς, ἵνα ᾖ τῇ ἑλάφῳ ἐπὶ μάλιστα ἀδελφὸς ἢ στερῶς τὴν δὲ περιουσίαν τῆς γῆς ἀποφάνει περὶ ἀπὸ τῆς ποδοστράβης· ἐὰν γὰρ ὀργάνηται νεοστὶ κακῶς, δυσκολεῖται· ταχὺ δὲ ποταὶ τούτου. (17) Ἐπι-

met. Id enim si fiat, non manebit. Nam humor ille, quem intra se continet, prius frigore concreviscit, celeriter ul' eodem propriori, efficit. Capietur autem a canibus abscriber insequentibus. Captum custodi retiem tradat. Tolle ille clamorem; et cetera partim conspectis his, partim auditis, cursu tententem lavadet, et eripendi viam quaerit. Interea vero comes incitet venator, et jaculis utatur. Hunc ubi redegerit in potestatem, ad alios tradat; in quos eodem genere venationis utatur. Et juvenes quidem huiusmodi hoc modo capiuntur: et vero jam grandisculi, difficiles, quippe cum matribus aliisque cervis pascuntur, et in eos medios se recipiunt, quoties ab insequentibus cursu petuntur; interdum ante illos procurant, a tergo rariis esse solent. Cervae autem, hos protegendis studio, canes proterunt et procucant. Itaque capis difficiles sunt, nisi quis statim irruerit, et feras a se invicem ita dissipaverit, ut solus humiliorum aliquis celeriter maneat. Quom autem hoc agere coacti sunt, canes a tergo cursu primo relinquuntur. Nam et velle formidolosum reddit absentia cervarum, et humiliorum id etatis celeritas alia nulla cum celeritate comparari potest. Secundo autem tortuore cursu cito capiuntur. Quippe corpora illegum, quom adhuc recentia sint ac tenera, cursus laborem sustinere nequeunt. Solent etiam collocari pedicæ corvis in montibus, circa prata, rivos, saltus ac valles, ad viarum aditus atque transitus, in agris, quocumque adiorum. Pedicæ autem oportet et laxo contextas esse, delibratas, ne putrescant; et habere coronas plane orbiculares, clavibus alternatim ferreis atque ligneis in textura defixis ac innexis: inter quas majores sint ferrei, ut pedi cedant, lignæ, et eundem ferri premant. Laqueus autem funicali coronæ imponendi, cum ipso funiculo, nexus e sparto sit: quippe putredini hoc minime obnoxium est. Ipse laqueus et funiculus firmi sint. Lignum, quod funiculo adligabitur, quoniam, aut illegum esto, longitudine trium spithamarum, crassitudine unius palmi, corticemque suum adhuc habeat. Pedicæ vero collocet aperta scrobis ad quinque palmos in orbem. Superne coronæ pedicularum æqualem, inferius subinde angustiorum; similiter funiculo et ligno scrobem aperiat, quanta demittendo utrique conveniat. Hac ubi fecerit, in fundum scrobis inferius pedicam æquali situ imponat; laqueum vero funicali circumponat coronam. Et quom funiculum atque lignum suo utrumque loco demiserit, attractis (carthami lanati) virgulas imponat coronæ, non tendentes extrinsecus, et super eas folia minuta spargat, que tunc anni tempus habebit. Postea vero terra eis superinjiciantur primum e superficie scrobium egesta, et super eam solida terra procul inde sumpta, ut cervæ quam maxime occultis sit locus: quodque terre supererit e scrobibus, procul a loco deportetur. Elestem si motu recogerit humi odorem cerva percipit, quod facere statim solet, thesi-

σκοπεῖν δὲ ἔχοντα τὰς κύνας τὰς μὲν ἐν τοῖς ὄρεσι ἐστῆσιν, μάλιστα μὲν ἐνθα, ὅρη δὲ καὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας, αἱ δὲ τοῖς ἔργοις προῖ. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς ὄρεσι οὐ μόνον τῆς νυκτὸς ἀλίσκονται ἀλλὰ καὶ μετ' ἡμέραν διὰ τὴν ἰσημερίαν. ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τῆς νυκτὸς διὰ τὸ μὲν ἡμέραν περιβορθεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους. (18) Ἐπειδὴ δὲ εὖρη ἀνεστραμμένη τὴν ποδοστράβην, μεταβαῖν ἐπιβύσαντα τὰς κύνας καὶ ἐκκαλύσαντα κατὰ τὸν ὅλον τοῦ βύλου, σκοπούμενον δευτέρῳ ἔρρηται. Ἔσται δὲ οὐκ ἀδύνατον ἐπὶ τὸ πολλὸν οἱ τε γὰρ λίθοι ἔσονται κεκρημένον διὰ τ' ἐπιστάματα τοῦ βύλου καταρῆν ἐν τοῖς ἔργοις. ἔν δὲ τραχὺς τόπος διατερεῖ, αἱ πέτραι ἔσονται τὸν ὅλον τοῦ βύλου ἀρηρησμένον, καὶ κατὰ τοῦτο βόρως εἰ μεταδομαί ἔσονται. (19) Ἐάν μὲν οὖν τοῦ προσώπου πεδὸς ἄλλῃ, τυχὼ ληφθῇσιν ἐν γὰρ τοῦ ὁράμῳ πᾶν τὸ σῶμα τύπτει καὶ τὸ πρόσωπον. ἔν δὲ τοῦ ἐπιστάου, ἐκκαλύμενον τὸ βύλον ἐκποδὸν ὅλην δοτὶ τῷ σώματι ἐνίστοι δὲ καὶ τὴν διακρίσιν τῆς ὕλης ἐκπίπτει περιέμενον, καὶ ἐάν μὴ ἀπορρήξῃ τὴν εὐρίαν, καταλαμβάνεται αὐτοῦ. (20) Ἀλλὰ ὅτι, ἐάν ὅστις ἄλλῃ ἢ περιγυρόμενος πόνῳ, ἐάν μὲν ἢ ἀρῇ, μὴ προσέλθῃ ἐγγὺς τοῦ γὰρ κίρσοι παῖσι καὶ τοῖς ποσὶν ἐποτρὺν οὐκ ἀκούσκειν. Ἀλίσκονται δὲ καὶ ἀνὺ ποδοστράβης ἀνασώμενοι, ὅταν ἢ ἡ ὥρα θερμὴν ἀπαγορεύουσιν γὰρ σφόδρα, ὥστε ἐστῆσθαι ἀνίστασθαι βέλτεται δὲ καὶ εἰς τὴν θάλατταν, ἐάν κατέχῃται, καὶ εἰς τὰ ὕδατα ἀπορούμεναι ὅτι δὲ διὰ δυσκονίαν πίπτουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

CAPUT X.

Πρὸς δὲ τὸν ἐν τὸν ἀγρὸν κεκτῆσθαι κύνας Ἰνδικὰς, Κρητικὰς, Λακρίδας, Λακαίνας, ἄρκους, ἀνόντια, προβάδια, ποδοστράβας. Πρῶτον μὲν οὖν γρη῏ εἶναι τὰς κύνας ἐκ τούτου τοῦ γένους μὴ τῆς ἀταρχούτας, ἵνα ἔσται ὡς παλαιμὲν τῷ θηρίῳ. (1) Αἱ δὲ ἄρκους λῖνον μὲν τῶν αὐτῶν ἀντιπρὸς εἰ τῶν λαγῶν, ἔστισαν δὲ πεντακατετταρακονταλίνον ἐκ τῶν τῶν, ἕκαστος δὲ τῶν ἐκ πεντακατεττα λίνων, ἀπὸ δὲ τοῦ κορυφαίου τοῦ μεγέθους δεκάμματος, τὸ δὲ βάθος τῶν βρέχων πύγους οἱ δὲ περιβρομοὶ ἡμίλοιοι τοῦ τῶν ἀρκῶν πύγους ἐπ' ἄρκους δὲ δακτυλίου ἔχουσιν, ὑπερβύσαν δ' ἐπὶ τοὺς βρέχους, τὸ δὲ ἄκρον αὐτῶν ἐκπερὶ τὸν βῆμα διὰ τῶν δακτυλίων ἰκανοὶ δὲ πεντακατεττα. (2) Τὰ δὲ ἀνόντια ἔσται πεντοδακτῆ, ἔχοντα τὰς λόγχας εὐπλατεῖαι καὶ ευρήμεις, βέδους δὲ σπάρει. Τὰ δὲ προβάδια, πρῶτον μὲν λόγχας ἔχοντα τὸ μὲν μέγεθος πεντακατεττα, κατὰ δὲ μέσον τὸν αὐτὸν κινδυνὸν ἀπαικαλύμενους, σπάρει, καὶ τὰς βέδους κρηνίνας δορυτοπχεῖς. Αἱ δὲ ποδοστράβας ἕσονται τὰς τῶν ὀρέων. Συγκληνέται δ' ἔσταισαν τὸ γὰρ ὄρεον μῆκος καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀλίσκονται. Ὅπως δὲ δεῖ τοῖς ἀνθρώποις γρη῏σθαι πρὸς θῆραν διδάξει. (3) Πρῶτον μὲν οὖν γρη῏ ἄλόντια οὐκ ἐν ὀνίοντι εἶναι ὑπάρχειν

tabenda restitit. Observet autem venator, cum canibus, cervas quae in montibus degunt, matutino praesertim, nec minime etiam reliquo diei tempore; quo cultis in locis, quae lucem. Quippe non tantum noctu capiuntur in montibus, sed etiam interdum, propter agilitatem: in locis autem cultis, noctu; idque praeterea, quod homines admodum interdum cervae nequunt. Quam autem pedicem eversam reperit, sagittis et licetatis canibus insequatur, quos lignum tractum erit; et quoniam id tendat, observet. Plerumque vero non obscurum erit. Nam et lupides erunt loco moti, et ligni tracti vestigia manifesta in arvis exstiterunt. Si per aspera loca feratur, delibrati ligni cortex savis adhererebit, et hoc ipso signo facilius erit insequatur. Quod si fera pede capta fuerit anteriori, cito in potestatem veniet. Nam lignum isque currendum corpus totum et os restitit. Sin posteriore, lignum, quod asper trahitur, universum corpus impedit. Nonnulla quoque et in bidia quadam per huiusmodi incidit, dum ita trahitur; et nisi fuscicolum asperperit cervae, illic deprehenditur. Quod si ferat venator vel hoc modo vel cursu victam ceperit, si mas sit, propius adire non debet: nam et cornibus ferit, et pedibus. Itaque jaculis eminus atendum. Capientur etiam sine pedibus, quum quis cervas alacriter persequitur. Quippe cursu tam vehementer exanimantur, ut etiam stantes jaculis se conficiendas exhibeant. Idem ubi ex propinquo arguatur, ad incitas redacto tam in mare quam in alias aquas se conijciunt: non nunquam deficiente spiritu, concludunt.

τὸ κυνηγῆσιον, λήθοντας μὲν τῶν κυνῶν τὸν Ἀκκύ-
 ων, τὸς δ' ἄλλους ἔχοντας δεδομένους συμπεριένειν τῇ
 κυνί. (α) Ἐπειδὴν δὲ λάθῃ αὐτοὺ τὰ ἔγνη; ἐπισθαι-
 νῆτι τῇ ὀφθαλμοῖ, ἡγουμένη ἀκαλουθία. Ἔσται δὲ καὶ
 τοῖς κυνηγῆταις πολλὰ ὀφθαλμοῦ, ἐν μὲν τοῖς μάλα-
 κοῖς τῶν χωρίων τὰ ἔγνη, ἐν δὲ τοῖς λαοῖς τῆς ὕλης
 κλάσματα ὅπου δ' ἐν δένδροις ἢ, πᾶσαι τῶν δόοντων.
 (β) Ἢ δὲ κύων ἐπὶ τὸ πολὺ ἀφίεται τῶν ἐλπίδων
 ἰχθυόσων. Κατακλίνεται γὰρ τὸ θηρὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ
 εἰς τοιαύτας τοῦ μὲν γὰρ χειμῶνος ἔστιν ἀλεινὰ, τοῦ δὲ
 θερούς φύκεν. (γ) Ἐπειδὴν δ' ἀφίκαται ἐπὶ τὴν εὐνὴν,
 ὡσπερ δ' οὐκ ἀνίσταται ὡς τὰ πολλὰ. Λαβόντα
 οὖν τὴν κύων καὶ ταύτην μετὰ τῶν ἄλλων ὄρεαι ἀπο-
 θεν ἀπὸ τῆς εὐνῆς πολὺ καὶ εἰς τοὺς δρόμους ἐμβαλλέ-
 σθαι τὰς ἀρκυς, ἐμβαλλόντα τοὺς βρόχους ἐπὶ ἀπο-
 χαλιδίσματα τῆς ὕλης διακρῖ τῆς δὲ ἀρκυς αὐτῆς
 μακρὴν προήκοντα κώπων ποιῶν, ἀντιρρίδας ἐνδοῖεν
 ἱκατέρωθεν ὑψοφάντα κλόντας, ὅπως ἂν αἱ τὸν κώπων
 διὰ τῶν βρόχων αἱ αὐγαὶ τοῦ γέγγους ὡς μέλιστα ἐνέ-
 κωνται, ἵνα προσθόνται ὡς φανότατον ἢ τὸ ἴσων καὶ τὸν
 περιδρόμον ἐξάπτειν ἀπὸ δένδρου ἱσχυροῦ, καὶ μὴ ἐκ
 βόων συνίγονται γὰρ ἐν τοῖς φύλοις οἱ βόων. Ἐπεὶ
 δὲ ἐκαστὴς ἐμμεράταιν τῇ βῆλ καὶ τὰ δύστρομα ἵνα εἰς
 τὰς ἀρκυς ποιῆται τὸν δρόμον [καὶ] μὴ ἐπαλλάττων.
 (δ) Ἐπειδὴν δὲ στίσιον, ἔλθοντας πρὸς τὰς κύνας λύσαι
 ἀπόδας καὶ λαβόντας τὰ ἀκόντια καὶ τὰ προβόλια προ-
 ῖόνται. Ἐγκαίνων δὲ ταῖς κυσὶν ἕνα τὸν ἐμπειρότα-
 τον, τοὺς δ' ἄλλους ἐπισθαι κοσμίως ἀπολείποντας ἀπ'
 ἀλλήλων πάλιν, ὅπως ἂν ἢ αὐτοὶ ἱκανὴ διαδρομὴ ἔαν
 γὰρ ὑπογυροῖν ἐμπέσῃ εἰς πυκνοὺς, κίνδυνος πληγῆναι
 ἢ γὰρ ἂν προσπέσῃ, εἰς τοῦτον τὴν ὁρμὴν κατέβηται.
 (ε) Ἐπειδὴν δ' αἱ κύνες ἔγγυς ὡσι τῆς εὐνῆς, ἐπει-
 λασι θεουρούμενος δ' ἐκαστοτέρηται, καὶ ἥτις ἂν τὸν
 κυνῶν προσερίρηται αὐτῷ πρὸς τὸ πρόσωπον, ἀναρί-
 ψει θῆλον δ' ἐμπροσθέν· ἔαν δὲ μὴ, μετασθῆναι ἀνάγκη.
 Καὶ ἐάν μὴ ἢ τὸ χωρίον καταπεριεῖν ἂν ᾖ ἂν ἔγνη αὐ-
 τὸν ἢ ἀρκυς, ταχὺ ἐπαναστήσεται· ἔαν δὲ ἀπεδόν, εὐ-
 θὺς ἐστήσεται περὶ αὐτὸν ἔγνων. (ιθ) Ἐν τούτῳ δὲ τῷ
 καιρῷ αἱ μὲν κύνες προκαίουσιν· αὐτοὺς δὲ γὰρ φύ-
 λατομένους αὐτὸν ἀκοντίζων, καὶ λίθους βάλαντα, πε-
 ρισταμένους ἐπισθῆναι καὶ πολὺ ἀποθεῖν, ὥς ἂν κατα-
 τελεῖν προῖσθιν αὐτὸν τῆς ἀρκυς τὸν περιδρόμον. Ἐῖτα
 δευτὸς ἂν ἢ τῶν παρόντων ἐμπειρότατος καὶ ἀγαπώ-
 στατος προκαίοντα ἐκ τοῦ πρόσθεν τῷ προβόλιω παύειν.
 (ιι) Ἐάν δὲ μὴ βούληται ἀκοντίζόμενος καὶ βαλλόμε-
 νος κατατελεῖν τὸν περιδρόμον, ἀλλ' ἐπανεῖς ἔγνη πρὸς
 τὸν προσόντα περιδρόμον ποιούμενος, ἀνάγκη, διαν-
 θῆως ἔγνη, λαβόντα τὸν προβόλιον προσεῖναι, ἔχουσαι
 δ' αὐτοῦ τῇ μὲν χειρὶ τῇ ἀριστερῇ πρόσθεν, τῇ δ' ἑτέρᾳ
 ἐπισθῆναι κατορθοὶ γὰρ ἢ μὲν ἀριστερὰ αὐτοῦ, ἢ δὲ
 δεξιὰ ἐπιμεβαλλεῖ· ἐμπροσθεν δὲ οὗτος δὲ μὲν ἀριστε-
 ρὴ ἐπίσθω τῇ χειρὶ τῇ δεξιᾷ· οὗτος δὲ δεξιὰ τῇ ἑτέρᾳ.
 (ιι) Προσόντα δὲ προκαίουσιν τὸν προβόλιον, μὴ πολ-
 λῇ μετὶ διαβάντα ἢ ἐν πάλῳ, ἐπιστρέφοντα τὰς

canem exirem debent, una de cubilibus Lactenis soluta : re-
 liquae levis adstrictas tenentes, cum soluta circumueant.
 Ubi vero canis aper vestigia deprehenderit, docentem
 per ea comitandus debent constanter sequi. Sed et ipsi
 venatoribus argumenta multa prodent aprum, velut in mol-
 libus locis, vestigia; in silvis, ramorum fragmenta; ubi
 arbores fuerint, dentium ictus. Canis autem ut plurimum
 ad locum aliquem silvæ indagando perveniet, quod in
 ejusmodi locis fera plerumque recumbit. Nam hieme cali-
 dissimula sunt, æstate frigidissima. Cum ad aperi cubile
 pervenerit, latrat: ille vero plerumque surgere non solet.
 Sumunt igitur canem, et eam cum aliis omnino procul a
 cubili relinquant, ac retia in locis ab apere trito inijciant, et
 maculis in erectos silvæ aliosque bifidos imponant. Ipsius
 autem retis unum longum producentes, intrinseci ramos
 utrinque supponant tanquam sustentacula; quo per maculas
 splendor lucis in illum sinum maxime tendat, ut accurrenti
 apro pars interior sit quam lucidissima. Funem adducen-
 tem ab arbore firma relingat, non ad arbusculam. Quippe
 studiis in locis arbusculæ funem intentum sequuntur. Circa
 singulas plagas ea loca, per quæ roreret aper, ramis arborum
 obstruant, ut in ipsa retis cursu ferat, nec usquam defi-
 ciat. Quam retia tetenderint, ad canes redeant, omnesque
 solvant, et jaculis venabulisque sumptis procedant. Canes
 nam aliqui incitet, qui ejus rei sit perississimus. Reliqui
 ordine sequantur, magnis intervallis alius ab alio distantes,
 ut transitus feræ satis late pateat. Nam si retrocedens in
 confectis incidit, periculum est ut saeculentur. Etiam
 iterum eam in eum effundere solet, eulemque incidit.
 Canes autem, quum jam a cubili propius aberunt, impetum
 facient: ille perturbatus exsurret, et quæcumque canis ad
 os ejus cum impetu feretur, eam in altum jactabit: simul
 correns, in plagas incidet. Sin minus, omnino cursum per-
 sequendus erit. Quod si declivis fuerit locus, in quo reti
 captus detinetur, cito exsurret; si planus, illico stabit, in
 se ipsum intentus. Tum vero incumbens canes; et ipsi ve-
 natores, ab eo sibi caventes; tela conijcere debent, et lapī-
 des in eum torquere, a tergo circumstantes, et longo quidem
 ex intervallo, donec se ipsum propellens, retis funem ad-
 ducentem humi detraxerit. Tunc aliqui eorum qui adsumt,
 perississimus, et inprimis apro capiendi idoneus, in eum
 progressus; a fronte venabulo feriat. Quod si petius
 ictusque telis ac lapidibus, funem illum deprimeere nonerit,
 sed in abecedentem conversus tendat, se ipsum circumagens:
 tum scilicet, ita re comparata, necesse est venatorem sum-
 pto venabulo accedere, tenentem id anterius manu sinistra,
 posterius altera. Nam telum sinistra dirigit, dextra impellit
 et argit. Anterius autem pes sinister manum cognominem
 sequatur, dexter dextram. Accedens vero, venabulum ob-
 jiciat, crucibus non multo pæus divaricatis, quam in lucta
 fieri solet, Neptoto latere lucto ad sinum luctam converso.

πρωτοῦ τῆς αὐτοῦ μοῦς ἐπὶ τῇ χεὶρὶ τὴν αὐτοῦ μοῦν
ἐκείνην ἐκείνην εἰς τὸ ὅμιον τοῦ θηρίου ἐνδεδυμένον
τῇ αἰσθησὶ τὴν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκείνου. Προ-
φέρειν δὲ τὸ προβάλιον φυλαττομένον μὴ ἐκκρούσθαι
ἐκ τῶν χειρῶν τῇ κεφαλῇ ἐκείνης τῇ γὰρ βύβη τῆς
ἐκκρούσεως ἐπεται. (12) Ἡθὺν δὲ τοῦτο κίπτεται
δὲ ἐπὶ στόμα καὶ ἐξέρχεται τῆς βίβης κἀπὼν τὸ γὰρ
θηρίον ἐὰν μὴ φύσας ἔχοντι προκίση, διὰ τὴν σμύ-
τητα τῶν ὀδόντων τὸ σῶμα οὐ δύναται ὑπολαβῆναι
ἐὰν δὲ μετακῶρ, ἀνάγκη πληγῆται. Παύεται μὲν
ὅν μετακῶρ ἐὰν δὲ μὴ δύνηται ἀμυθῶς πατεῖ.

(13) Ἀπαλλαγὴ δὲ τοῦτον μία ἐστὶ μόνη, ὅταν ἂν τῇ
ἀνάγκῃ ταύτῃ ἔχηται, προκίσηται ἔργῳ τῶν σαρκα-
νηγῶν ἐνα ἔχοντα προβάλιον ἐρεθίζοντα ὡς ἀπὸ σπῆ-
ραίνου δὲ ἐν χερσὶ, μὴ τῶν τοῦ παικταμένου. (14)
Ὅταν δὲ βῇ τοῦτο, κατακλιπὼν ἂν ἂν ἔχῃ ἐν αὐτῇ
ἐπὶ τὸν ἐρεθίζοντα ἢν ὀργῆς καὶ θυμοῦ ἐπιστρέφει.
Τὸν δὲ τῶν ἀναπῆδων, τὸ δὲ προβάλιον μαινομένην
ἔχοντα ἀνίστασθαι· οὐ γὰρ καλὴ ἡ συντομία ἄλλως ἢ
κρατῆσαντι. (15) Προφέρειν δὲ πάλιν τὸν αὐτὸν
τρόπον καὶ προτείνει ἐντὸς τῆς ὁμοπλάτης ἢ ἢ σφαγῇ
καὶ ἀνταρῶντα ἔχειν ἐξωμένους ὁ δ' ὑπὸ τοῦ μέ-
νους πρόεισι, καὶ εἰ μὴ καλῶς αἰσθάνονται τῆς
λόγῃς, ἔφικον· ἂν δὲ τῆς βίβης προκίσηται αὐτὸν
πρὸς τὸν προβάλιον ἔχοντα. (17) Οὕτω δὲ πολλὴ ἡ
δύναμις ἐστὶν αὐτοῦ ὥστε καὶ εἰ οὐκ ἂν οἰοτό τις
πρόκειται αὐτῷ· τὸν αὐτοῦ γὰρ εὐθὺς ἐὰν τις ἐπὶ τὸν
ὀδόντα ἐπιθῇ τῆρας, συντρέχοντι οὕτως εἰσι θερμοί-
ζωνται δὲ διάπυρα, ὅταν ἐρεθίζηται· οὐ γὰρ ἂν τῶν κυ-
νῶν ἀμυθῶν τῇ πληγῇ τὸ σῶμα τῆς ἀπὸ τῆς τρα-
χώμας περιεπύκνεται. (18) Ὁ μὲν οὖν ἀρῆναι τοσαῦτα
καὶ ἐπὶ πλείω πράγματα παραστῶν ἀλλοίωσται.

Ἐὰν δὲ θήληα ἢ ἡ ἐμειοῦσα, ἐπιθόντα παλιν
φυλαττομένον μὴ ὥσθας πῆσθαι· καθόντα δὲ τοῦτο πα-
τεῖσθαι ἀνάγκη καὶ δόκεσθαι. Ἐχόντα οὖν οὐ γὰρ
ὑποκίπτεται· ἐὰν δὲ ἀκούῃ εἰς τοῦτο, διανοστήσεις
γίγνεται αἱ αὐταὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἀρῆντος ἐξα-
στάντα δὲ οἱ παλιν τῷ προβάλῳ, ὡς ἐν ἀποκτείνῃ.

19. Ἀλλοίωσται δὲ καὶ οὕτω. Ἰστανται μὲν αὐτοῖς
αἱ ἀρκυεὶ ἐπὶ τὰς διαβάσεις τῶν καπνῶν εἰς τοὺς δρυμοὺς,
τὰ ἄγκυ, τὰ τραχέα, ἢ ἐκβαλοῖ αἰσιν εἰς τὰς ὀργῆδας
καὶ τὰ βῆ καὶ τὰ ὕδατα. Ὅ δὲ ταταγμένους ἔχον τὸ
προβάλιον φυλάττει τὰς ἀρκυεὶ. Οἱ δὲ τὰς κύνες
ἐπὶ τὸν τοῦτον τῶν καπνῶν ἡττοῦντες τοὺς καλλίστους ἐπι-
δὲν δὲ εἰρεθῇ, διώκεται. (20) Ἐὰν οὖν εἰς τὴν ἀρκυὴν
ἐμπίπτει, τὸν ἀρκυῶν ἀναλαμβάνοντα τὸ προβάλιον προ-
κίση καὶ γρηθῇ ὡς εἰρηκα· ἐὰν δὲ μὴ ἐμπίσῃ, μετα-
θεῖν. Ἀλλοίωσται δὲ καὶ ὅταν ἢ πνίγη διωκόμενος ὑπὸ
τῶν κυνῶν· τὸ γὰρ θηρίον καὶ περὶ ὑπερβαλλόν δύναμει
ἀπογορεύει ὑπερβαλὼν γιγνώσκων. (21) Ἀποθήκεται
δὲ κύνες πολλὰ ἐν τῇ τοιαύτῃ ὁρῇ, καὶ αὐτοὶ οἱ
κυνηγέται κινδυνεύουσιν. Ὅταν δ' ἐν ταῖς μετακῶ-
μας ἀπαρηγόστη ἀνταγκάζονται προκίσηται τὸ προβάλιον
ἢ ἐν βῆται ὅτι ἢ ἀρετῶν πρὸς ἀποκτείνῃ ἢ ἐκ

Deinde forte frontem et oculos impingat, caput si ex angulo
observat. Venabulum inflexum, caveat se ictu declinatione
capitis evitare, venabulum de ei manibus extorcat. Quo-
pe sequitur excussio impetum. Id autem si non capierit,
propus in os cadat oportet, et obijecte sibi materiei
adhæreat. Nam si fera in aliquem ita fulsum irruerit,
prehendere, quia dentes ejus sunt simi, corpus nequit;
si erectus sit, necesse est eum sauciari. Sublevare qui-
dem altius eum nititur; verum id si nequiter hinc inde
ascensum procedat. In hoc vero discrimine comitatus
urgens duntaxat hanc viam liberationis habet, ut venabulo
societatem huiusmodi cum venabulo accedens, velut hoc in-
mensuras, aperit irritet. Non emittendum id jam, sed
lappum feriat. Hoc aper ubi conspexerit, omnino illo,
quem sub se premit, in provocantem præ ira et furore con-
vertetur. Tunc ille celeriter exsiliet, memorem interim ut
eum venabulo surgat. Nam alia ratione saluti honeste non
consulet, nisi fera superata. Rursus ergo venabulum eodem
modo, quo prius, inflexit; ac ferrum intra scapulas, ubi
jugulum est, edmovent; et oboculis acriter venabulo incul-
bat. Ille per animi ardore progreditur, et nisi dentes ap-
culi prohiberent, per hastile se propellens ad eum pen-
traret, qui venabulum tenet. Adco autem magna vis ejus
est, ut ipsi etiam insiat ea quæ memo prearet: quippe recen-
ter occisi dentes adeo fervent, ut eis impositi illi, in se
contrahantur. Viventi vero, si quando provocatus irritetur,
ignescunt. Nam alioquin aberrant in ictu a capum
corpore, summos eorum pilos hinc inde non atteret. Ac
mas quidem tot negotiis, atque etiam pluribus exhibitis, cap-
latur.

At feminam, si ea incidit in retia, venator accurrens
feriat; non sine cautione tamen. Impulsus cadat: quod si
contigerit, proteratur necesse est, ne mordeatur. Non est
igitur sponte cadendum. At si quis hac pervenerit invi-
tus, ei non aliter surgendum est, quam qui sub nasculo oc-
ciderit. Exsurgens vero, venabulo percutiat oportet, donec
eam occiderit.

Solent autem hoc etiam modo capi. Tenduntur eis retia
ad transitus convallium in loca nemorosa, ad valles, ad
aspera loca, ubi patent aditus ad prata herbosa et paludes,
et aquas. Is, cui datum est hoc negotii, retia venabulo
instructus servat: alii canes adducunt, aptissimas quæque
loca persequunt. Ubi fera inventa fuerit, insequendo pe-
tunt. Quod si in retia incidit, eorum custos accedat,
sumpto venabulo, et cum fera sic agat, quemadmodum dis-
tinctum: sin minus, curam persequenda est. Capitur etiam,
dum æstia medio premitur a canibus. Nam licet hæc fera
viribus supra modum presiet, præ nimio tamen anhelitu
exanimatur. Percunt vero multe in ejusmodi venatione
canes, atque etiam venatores ipsi periclitantur. Quum
autem persequendo exanimato admoveo venabulo cogun-
tur, sive in aqua, seu in rupis recessu peremptæ fuerit, seu

καὶ αὐτὸν ὁλοκλήρως, οὐ γὰρ καὶ αὐτὸν οὕτως ἄλλως οὐδὲν φέρεσθαι ἔμελλε τῷ πληροῦσθαι, ὅπως μόνον προσιόντων, ὅταν ἐγγὺς οὗτος, καὶ ἐπιβουλεύειν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν, δι' ἣν ἔλονται ἐκπονεῖν τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην. (ιβ) Χρησιούτ' ἐπὶ τῷ προβολῇ καὶ ταῖς προβολαῖς τοῦ πυματός ὡς εἰρηται· αἱ γὰρ τι καὶ πόσους, ὡς ἂν δὴ τὸ μὴ ἐρῶσαι ποιεῖν πάσχοι. (ιγ) Ἰστανται δὲ αἱ ποδοστράβαι αὐτοῖς ὥσπερ τοῖς ἰατροῖς ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, καὶ ἐπιστάσεις αἱ αὐταὶ καὶ μεταδρομαὶ καὶ αἱ πρόσδοι καὶ αἱ γραίαι τοῦ προβολίου. (ιδ) Τὰ δὲ νεογενῆ αὐτῶν ὅταν ἐλίσσεται, χελεῖς τούτου πάσχει· οὐ γὰρ μανούται, διὰ δὲ αὐτῶν ὅταν τι αἱ κύνας ἐρῶσαι ἢ προβῇ τι, ταχὺ εἰς τὴν ὥλην ἀνατίθεται· ἔπονται τε ἐπὶ τὸ πολλὸν ὧν ἂν ὦσιν ἀμφοτέρωθεν ὅταν τότε καὶ μέλλον μαγόμενοι ὑπὲρ ἐκείνων ἢ ὑπὲρ αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Λίοντες δὲ, παρδαλεῖς, λύγες, πάνθηρες, ἄρκτοι καὶ τὰλλα ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα θηρία, ἐλίσσεται ἐν ἱεναῖς χώραις περὶ τὸ Πάγγειον ὄρος καὶ τὸν Κιττὸν τὸν ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας, τὰ δ' ἐν τῷ Ὀλύμπῳ τῷ Μυσίῳ καὶ ἐν Ἰνδοῖ, τὰ δ' ἐν τῇ Νύσῃ τῇ ὑπὲρ τῆς Συρίας, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔρσιον ὅσα αἰετ' ἐστὶ πείρειν τοιαῦτα. (α) Ἀλίσσεται δὲ τὰ μὲν ἐν τοῖς ὄρεσι φαρμάκῳ διὰ θυμωρῶν ἀκονιτικῶν. Παραβάλλουσι δὲ τούτῳ οἱ θηρορῶμοι, συμμετρῶντες εἰς τὸ αὐτὸ δῶν ἂν ἔαστον χαιρῇ περὶ τὰ ὅσα καὶ πρὸς ἐπὶ ἂν ὀλοῦ προσιεῖ. (β) Τὰ δὲ αὐτῶν καταβαίνοντα εἰς τὸ πεδῖον τῆς νυκτὸς ἀποκλεισθέντα μετὰ ἱππων καὶ ὀπλῶν ἀλίσσεται εἰς κίνδυνον καθιστάμενα τοῖς αἰρούμεναις. (γ) Ἔστι δὲ οἷς αὐτῶν καὶ ὀφύγματα ποιεῖσθαι περιμερῆ, μεγάλα, βαθεῖα, ἐν μέσῳ λείποντες κίονα τῆς γῆς. Ἐπὶ δὲ τούτων εἰς νύκτα ἐπίθεσιν διήσαντες αἶγα, καὶ ἔρρασαν κύκλῳ τὸ ὄργανον ὅλῃ ὥστε μὴ προσιεῖν, εἰσὼδον οὐ λείποντες. Τὰ δὲ ἀκρούοντα τῆς φωνῆς ἐν τῇ νυκτὶ κύκλῳ τὸν φραγμὸν περιβόουσι, καὶ ἐπειδὴν μὴ εἰρήσῃ διόδον, ὑπερπηδῇ καὶ ἀλίσσεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Περὶ μὲν αὐτῶν τῶν πρᾶξων τῶν ἐν τοῖς κυνηγείοις εἰρηται. Ὑψηλῆσονται δ' οἱ ἐπιθυμῶντες τούτου τοῦ ἔργου πολλὰ· ἐγγίειν τε γὰρ τοῖς σώμασι παρασκευάσονται καὶ ὀρεῖν καὶ ἀκούειν μάλλον, γρηράσκουσιν δὲ ἥτον τὰ δὲ πρὸς τὸν πόλεμον μάστιγα πακιδεύει. (α) Πρῶτον μὲν τὰ ὅπλα ὅταν ἔχοντες πορεύονται ὁδοῖς χαλεπῆς, οὐκ ἀπερῶσιν ἀνίσχοντες γὰρ τοῖς πόνοισιν διὰ τὸ εὐθισθαι μετὰ τούτων αἰρεῖν τὰ θηρία. Ἐπειτα εὐνάσθαι τε σκληρῶς δυνατοὶ ἔσονται καὶ φυλάκας εἶναι ἀγαθοὶ τοῦ ἐπιτακτομένου. (β) Ἐν δὲ

de loco silvis denso prodire noverit, (quandoguidem nec a retri, nec alia re quartis impediri se patitur, quominus in adpropinquantes irruat): rebus ita comparatis, nibhominiis eundum in eam; et animi magnitudo, cujus causa cupiditati suae cum labore satisfaciendum statuerunt, declaranda. Utendum est autem venabulo, et gestu obiectaque corporis, ut dictum est. Nam hoc modo si quid etiam adversi incidat, non id propterea, quod non recte agat venator, acciderit. Ponuntur vero ipsi pediculi in eodem loco sicut et servis: et speculationes eodem sunt, et insequutiones, et adius, et ausu venabuli. Quum fretus eorum recens editi capiuntur, hoc ipso cum difficultate illis accidit. Quippe non soli vagantur, quando parvi sunt; et quum canes eos invenerint, vel aliquid ipsi presserint, statim se abund in silvas: ut plurimum autem ipsos sequuntur parentes ambo, id temporis aeviores, et pro illis acris quasi pro se ipsi pugnantes.

CAPUT XI.

At leones, pardi, lynces, pantherae, ursi, et aliae quaecumque sunt ejusmodi ferae, partim peregrinis in locis capiuntur, circa Pangaeum montem, et Clitum qui supra Macedoniam est; partim in Olympo Mysio, et in Phido; aliae in Nysa supra Syriam, et juxta montes alios, quotquot idonei sunt alendis hujus generis beluis. Capiuntur vero partim in montibus aconitico veneno, propter asperitatem regionum. Hoc autem venatores rebus his miscentes, quibus quaque delectatur fera, secus aquas illis obijciunt, et si quid aliud adire consueverint. Partim etiam ille, quae noctu in plana descendunt, equis et armis interclausae et circumventae, nec sine venatorum discrimine, capiuntur. Sunt quibus et foveas amplas et profundas orbiculari forma conficiunt, in medio relinquentes terram columinam, cui sub noctem capram religatam imponunt, et undique foveas materiam silvestri circumsepium et obstruunt, ne inspicendi facultas sit, aditus ad ingrediendum nullo relicto. Illae vocem noctis audientes, sepe circumcursant; et quum usquam inveniant aditum, transiunt, et capiuntur.

CAPUT XII.

Hactenus de his quae in venatione faciunda sunt, dictum. Huic autem labori ac studio dediti, magnam inde utilitatem capient. Nam et corporibus valetudinem bonam concilient, et visu auditque meliori fruentur, et serius senescent. Ad disciplinam vero militarem potissimum eos venatio instituit. Primum, ubi constantibus arma per difficiles vias eundum erit, animos hand despondebunt. Quippe labores sustinere propterea poterunt, quod iis ad feras capiendas adjuvati fuerint. Deinde poterunt etiam cubare diutius, et egregie se declarare custodes in eo quod fuerit

ταῖς προσδοκίαις ταῖς πρὸς τοὺς πολέμιους ἅμα οἷοι τε εἶναι ἐπὶ νῆαι καὶ τὰ παραγγελλόμενα ποιεῖν, διὰ τὸ οὐκ αὐτοὶ ἀρεῖν τὰς ἀγῶνας. Τεταγμένοι δ' ἐν τῷ πρόθεσι οὐ λείψονται τὰς ταῖς διὰ τὸ καρτερεῖν δύνασθαι. (α) Ἐν φυγῇ δὲ τῶν πολέμιων ὁρῶν καὶ ἀσφαλῶς διώκονται τοὺς ἐπὶ νῆαι ἐν παντὶ χωρίῳ διὰ συνθέμεναι. Διευτρίσαντες δὲ οὐκ οὐκ στρατοπέδου ἐν χωρίοις ἐλθεῖν καὶ ἀποκρίναι τοὺς ἄλλους γαλετοὺς οἷοι τ' εἶναι καὶ αὐτοὶ σῶζεσθαι μὴ αἰσχυρῶς καὶ ἐτέρους σῶζειν ἢ γὰρ συνθέμεναι τὸ ἔργον παρέξει αὐτοὺς πλὴν τι εἶδέναι. (β) Καὶ ἴδῃ τινὲς τῶν τοιοῦτων πολλοὺς ἐχθρῶν συμμάχων τρεφόντες τῇ αὐτῇ εὐεχίᾳ καὶ ὁρᾶται διὰ δυσχερίαν ἐμαρτόντας τοὺς πολέμιους νενοκλήσας ἀναμαρτάνειν ἐπὶ νῆαι ἀγρεύειν (γ) πρὸς δὲ τοῦτοι μὴ νικητοὺς καὶ τῆς φυγῆς εὐ ἔχουσιν ἔγχεσι εἶναι τοῦ ἐνυγχεῖν. (δ) Εἰδότες δὲ καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὅτι ἐντέλειαν εὐτόχου πρὸς τοὺς πολέμιους, ἐπιμελείαν τῶν νέων ἐποιεῖσαν σπανίζοντες γὰρ καρπῶν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐνέμασαν ὅμως τοὺς κνηγέτας μὴ καλῶν [διὰ] τὸ μὴ εἶναι τῶν ἐπὶ τῇ γῇ τρομακτικῶν ἀγρεύειν (ε) πρὸς δὲ τοῦτοι μὴ νικητοὺς ἐντὶς πολλῶν σταδίων, ἵνα μὴ ἀπαρτίοντο τὰς ἐθῶν αὐτῶν οἱ ἔχοντες ταύτην τὴν τέχνην. Ἐμῶν γὰρ οὐ τῶν νικητῶν οὐκ ἴδῃ μόνῃ αὐτῇ πλεῖστα ἀγαθὰ παρασκευάζει. Σάφηνός τε γὰρ ποιεῖ καὶ δικαιοῦς διὰ τὸ ἐν τῇ ἀληθείᾳ παιδεύεσθαι (α) [τὰ τε τοὺς πολέμιους διὰ τῶν τοιοῦτων ἐνυγχεύοντας ἡθροῦντο:] τῶν τε ἄλλων εἰ τι βόλονται ἐπιτιθεῖν καλῶν οὐδὲν ἀποστρεφόμεν ἀπὸ πτερῶν ἀκακὰ ἴδῃναι, ἀς οὐ χρὴ μανθάνειν. Ἐκ τῶν τοιοῦτων οὐδὲν στρατιωτῶν τα ἀγαθὰ καὶ στρατηγῶν γίνονται. (β) Ὡς γὰρ οἱ πόνοι τὰ μὲν αἰσχυρὰ καὶ ὑβριστικά ἐκ τῆς θυμῆς καὶ τοῦ σώματος ἀραιροῦνται, ἐπιθυμῶν δ' ἀπαρτὶς ἐνυγχεῖν, οὗτοι δὲ ἀριστοὶ οὐ γὰρ ἀνὴρ περιβόητος οὐτὴ τὴν πόλιν τὴν αὐτῶν ἀδικουμένην οὐτὴ τὴν χώραν πύχουσαν κακῶς.

τα. Λέγουσι δὲ τινες ὡς οὐ χρὴ εἶναι κνηγέτας, ἵνα μὴ τῶν οὐκ αἰσχυρῶν ἀμαλῶν, οὐκ εἰδότες ὅτι οἱ τὰς πόλεως καὶ τοὺς φίλους οὐ παύσαντες πάντες τῶν οὐκ αἰσχυρῶν ἐπιμαλῶν εἰσιν. (11) Εἰ οὖν οἱ φίλοι κνηγέται παρασκευάζουσιν αὐτοὺς τῇ πατρίδι χρησίμους εἶναι εἰς τὰ μέγιστα, οὐδ' ἂν τὰ τοιαῦτα προύκοντο σὺν γὰρ τῇ πόλει καὶ σῶζεται καὶ ἀπολλύεται τὰ οὐκ αἰσχυρῶν ὥστε πρὸς τοὺς αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἰδιωτῶν οἱ τοιοῦτοι οὐκ οὐκ. (12) Πολλοὶ δὲ ἐπὶ φθόνῳ κληγέται τῶν ταῖς λεγόντων ἀφροσύνην διὰ τὴν αὐτῶν κακίαν ἀπολέσθαι μέλλων ἢ ἐτέρων ἀρετῇ σῶζεσθαι· αἱ γὰρ ἴδῃναι αἱ πολλοὶ κακαὶ ὧν ἡττώμενοι ἢ λέγειν ἢ πράττειν ἐπαίρονται τὰ χειρᾶ. (13) Εἴτα ἐκ τῶν ματαιῶν λόγων ἐχθρὰ ἀναίρουνται, ἐκ δὲ τῶν κακῶν ἔργων νόσους καὶ ζημίας καὶ θανάτους καὶ αὐτῶν καὶ παθῶν καὶ φθῶν, ἀνασθῆναι μὲν τῶν κακῶν ἔχοντες, τῶν δὲ ἴδῃναι πλὴν τῶν ἄλλων κλοῦναι, ὅς τις ἂν χρῆσται εἰς πόλεως ποιεῖν. (14) Τοῦτοι μάλιστα τῶν κακῶν οὐδὲς ἔστι οὐκ ἀφῆται ἱερὰς τῶν ἀγῶν παρὰ τὴν παιδείαν

imperatorum. In hostibus adveniens simul et progressi adversus eos, et facere poterunt quae imperabatur; utique propterea, quod eadem ratione serps etiam capere consequerentur. In fronte colloant, quum labores tolerare acrius, quam hostes deseruat. In hostium fuga propter consuetudinem et usum quibuscumque in locis adversarius recte pariter ac tuto persequitur. Si quid infeliciter experiri suo cesserit, in seipso, praeruptis, aliisque difficultatibus locis, tam se ipso quam alios absque macula turpitudinis conservare poterunt. Nam praebit hoc eis ipse rei usus, ut plus alius noriat. Nulli quidem tales aliquando, magna sociorum turba in pugnam coacta, jam victoris hostes, ob difficultates locorum in errorem abreptis, suo ipsi robore absque audacia praedium instaurando terga dare coegerunt. Semper enim isti, qui iungit a corporebus tam animis egregie comparati sunt, haud procul absunt ab eo ut rem prospere gerant. Quum autem majores quoque nostri cognovissent, hinc praeparatis adversus hostes successus suos munere, juvenibus evanescere auspicandam censerunt. Nam licet ab initio frugum inopia laborarent, non tamen venatoribus interdicens venatione judicarent, quominus eorum quae supra terram accutur, per omnia veniant. Praeterea volunt, intra multa stadia propter urbem venari per noctem, ne fusus artis possit homines venatione frigidare juvenes. Videbant enim hanc unam voluptatem junioribus utilitates adferre plerimas; eum et prudentes eos reddat, et iustos, quod in rebus ipsis instituantur. [Idem res bellicas per hanc sibi credere feliciter intelligebant.] Eadem voluptas a ceteris quoque praeclearis et honestis rebus, quibus se dare velit, minime juvenes acriet; quod alias voluptates improbe faciunt, quae discorde non sunt. Ex his igitur et boni milites, et imperatores boni evadunt. Quorum enim labores ex animis et corporibus turpitudinem et insolentiam expellunt, et studium virtutis excitant, si praestantissimi sunt: quippe qui nec injuria patriae illatas, nec regionis et agri vastationem sinit neglecturi.

Dicunt vero nonnulli, non esse studio venationis indulgendum, ne res familiaris negligatur; quum non norint, eos rei familiari attentiones esse, qui de republica et amicis bene merentur. Quod si studiosi venationis ita se comparant, ut patriae maximis in rebus utiles sint; nec privata certe negligent. Nam unusquisque fortunae sic cum republica conjuncto sunt, ut cum ea pariter et incolumis sint, et evertantur. Itaque viri tales simul et suam et aliorum rem privatam conservant. Nulli tamen ex illis, qui haec dicunt, per invidiam imprudentes, sua ipsorum ignavia perire malunt, quam aliorum virtute servari. Nam plurimae voluptates prave sunt, quibus servientes, ut pejora dicant aut faciant, inducuntur. Hinc vana et inconsiderata oratione sibi odia parant, improbis vero factis morbos, damna, necesse, non sibi solum, sed etiam liberis, et amicis accedunt; quum vitorum sensu destituti, sed eodem ad voluptates ceteris acriore praediti; quorum opera quis uti ad republicae salutem possit? At his a vitis nemo non abstinere, qui excitatos illorum studio stultit, quae ipse praecipio. Nam honesta institutio docet parare

γὰρ καλὴ διδασκαλὴ χρῆσθαι νόμοις καὶ λέγειν περὶ τῶν δοκιμῶν καὶ ἀκούειν. (10) Οἱ μὲν οὖν παρασχόντες αὐτοὺς ἐπὶ τὸ εἶναι τοὺς μαθητὰς καὶ διδάσκειν αὐτοὺς μὴ μαθητὰς καὶ μάλιστα ἐπιστάτους ἔχουσι, σπουδῆς δὲ τὰς ἐκείνων πόλεις· οἱ δὲ μὴ θέλοντες διὰ τὸ ἐπιπόνον διδάσκειν, ἀλλὰ ἐν ἡδοναῖς ἀκαίροις διαθεῖναι, οὕτως αὐτοὺς ἀκούουσιν. (11) Ὅτε γὰρ νόμοις οὕτως λόγους ἀγαθοὺς παῖδων οὐ γὰρ εὐρίσκουσι διὰ τὸ μὴ πονεῖν οἷον χρὴ τὸν ἀγαθὸν εἶναι· οἷα οὕτως θεωρεῖσθαι δύνανται εἶναι οὕτως τὸν δὲ ἀπειθεύοντα χροῖσται πολλὰ ἐπιτιμῶσι τοῖς παπαιομένους. (12) Διὰ μὲν οὖν τούτων οὐδὲν ἂν καλὸς ἔχῃ διὰ δὲ τῶν ἀμακύνων ἀπασαι αἱ ἀφελεῖαι τοῖς ἀνθρώποις εὐρήσονται· ἀμακύνους οὖν οἱ θελόντες πονεῖν. (13) Καὶ τοῦτο ἐπιβέβαιον μεγάλο παραδείγματι τῶν γὰρ παλαιστέρων οἱ παρὰ Λεῖονι οὖν ἐπεμνήσθη νόμοις ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν κυνηγισίων πολλὰ καὶ καλὰ ἔμαθον· εἰ δὲ ἦν ἐγένετο αὐτοῖς μεγάλη ἀρετὴ δι' ἣν καὶ οὖν θεωρεῖσθαι ἔς· οἱ μὲν ἔρωσι πάντες εὐδελον, οἱ δὲ διὰ πόνοισιν ἐστὶν ταχεῖν σωθῆναι, οἱ πολλοὶ ἀφίστανται. (14) Τὸ μὲν γὰρ κατεργασσάμενοι εὐδελον, οἱ δὲ πόνοι οἱ ἐν αὐτῇ ἐνόντες πικροὶ· ἴσως μὲν οὖν, εἰ ἦν τὸ σῶμα αὐτῆς εὐδελον, ἔστω ἂν ἡμῶν οἱ ἀνθρώποι ἀρετῆς, εὐδελος δὲ ὡς περ αὐτοῖς ἐκείνη ἐμαρμένη ἐστίν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν' ἐκείνῃς ὁρῶνται. (15) Ὅταν μὲν γὰρ τις ὁρᾶται ὑπὸ τοῦ τρομαίνοντος, ἅπας ἐκείνῳ ἐστὶ βέλτιον, καὶ οὕτως λέγει· οὕτω ποιεῖ ἀεὶ κακὰ, ἔνα μὲν ὁρᾶν ἐν' ἐκείνῳ. (16) Ὅτι δὲ τῆς ἀρετῆς οὐκ οὐλομένη ἐπισκοπεύσας πολλὰ κακὰ καὶ ἀσχηρὰ ἐκείνῳ ποιεῖ, οἱ δὲ αὐτῇ ἐκείνῳ οὐχ ἔρωσι· ἢ δὲ πανταχοῦ παύσαι διὰ τὸ εἶναι ἀθάνατος καὶ τμητὸς περὶ αὐτὴν ἀγαθός, τοὺς δὲ κακοὺς ἀτιμᾶζει. (17) Καὶ οὖν εἰδὲν τοῦτο οἱ θεῖται αὐτοὺς, ἔντο ἂν ἐπὶ τοῖς πόνοις καὶ τὰς παιδείαις αἷς ἀλίσσεται μόλις, καὶ κατεργάζονται ἐν αὐτῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Θαυμάζω δὲ τῶν σοφιστῶν καλούμενων οἱ παρὰ μὲν ἐπ' ἀρετὴν ἀγεῖν οἱ πολλοὶ τοὺς νέους, ἀγνοοῖ δ' ἐπὶ πόνων· οὕτω γὰρ ἀνδρὰ που ἐμαρξάμενον διῶν· οἱ οὖν σοφισταὶ ἀγαθὸν ἐπαίθουσιν, οὕτω γράμματα παρέχονται εἰς ὧν χρὴ ἀγαθὸς γίνεσθαι, (2) ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν μεταίμων πολλὰ αὐτοὺς γέγραπται ἐπ' ὧν τοῖς νέοις αἱ μὲν ἡδοναὶ καλῆς, ἀρετὴ δ' οὐκ ἐν' οὐκ ἐκτρέφον δ' ἄλλως παρέχει τοῖς ἐκείνοις· οἱ δὲ αὐτῶν μαθητεύοντες μάτην καὶ ἑτέρον καλοῦσι χρησίμους καὶ διδασκαλὰς κακὰς. (3) Μήμενοι οὖν αὐτοὺς τὰ μὲν μεγάλα μακύνοντες περὶ δὲ ὧν γράφουσιν οἱ τὰ μὲν ῥήματα αὐτοῖς ἐξήχεται, γινώσκουσι δὲ ὁρᾶν ἔχουσαι αἷς ἐν παιδείαις οἱ νεώτεροι ἐπ' ἀρετὴν πύδαται. (4) Ἐρῶ δὲ ἐκείνους μὲν εἶναι, αἷς δὲ οἱ κατέστησαν μὲν ἐστὶ παρὰ αὐτῆς τῆς φύσεως τὸ ἀγαθὸν διδασκάζειν· δευτέρῳ δὲ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων ἀγαθὸν τὴν ἐπισκοπεύοντων μὲλλον ἢ ὑπὸ τῶν ἐξαπατῶν

ἄνθρωπων, deque his et loqui et audire quae iusta sunt. Quapropter illi qui sic se gerant, ut semper aliquem obire laborum, et doceri velint, studia quidem illi et exercitationes ubi laboriosas sectantur, sed civitibus suis salutare; qui vero laboris vitant causa doceri volunt, sed vitam potius in voluptatibus inmodis exiguam statuunt, ingenia praediti sunt improbitatibus. Quippe nec legibus, nec admonitionibus rectis obtemperant. Dum enim laborem fugiunt, qualis esse vir fortis et egregius debeat, non inveniunt. Itaque nec religiosi esse possunt, nec sapientes: quumque se gerant, ut posse institutionis expertes, bene institutos plerumque reprehendant. Nequit ergo quidquam in statu per hos esse prospero, quum his neficium opera mortalibus omnia commoda consilientur. Laborque sequitur, eos esse meliores, qui labores suscipere non reculant. Exemplo id demonstratum insigni. Nam veteres illi apud Chironem, quorum mentioem feci, facto venationibus atque prima initio, multas et egregias artes didicerunt: ex quibus magnum virtutis fructum consequi sunt, propter quam nunc quoque sunt in admiratione. Atque hanc quidem ab omnibus amari, manifestum est; sed quia labore comparatur, multi ab ea resiliunt. Etenim adipsoscedendi eam spes dubia est, in acquirendo labores manifesti sunt. Quod si virtutis quasi corpus quoddam conspici possit, minus eam mortales fortasse intelligerent: quando perinde scirent ab ea se cerni, atque ipsa eorum oculis esset exposita. Quilibet enim, quam ab amato conspiciat, se ipso melior existit: et a dictis ac factis turpibus et improbis abstinet, ne ab illo talia conspiciantur. Quam autem a virtute se non putant inspicere, multa palam et improba et feda perpetrant; idque propterea, quod eam non cernant. Illa vero quam immortales sit, ubique adest: et recte se in eam gerentes, honore adficiunt; improbus infamia notati. Itaque si conspici se ab ea scirent, ad labores et disciplinas accederent, quibus capitar, licet vix; suamque in potestatem illam redigerent.

CAPUT XIII.

Itaque hoc vero mihi de illis hominibus videtur, qui sapientiae professores appelluntur, quod eorum plerique se juvenibus ad virtutem duces esse dicant, quum potius eis ad contraria se duces praebent. Quippe neminem adhuc vidimus, quem illi modo sapientiae professores egregium virum efficerent; neque scripta profuerunt, quibus homines efficit meliores possint. Sed multa de rebus vanis ab eis scripta sunt, ex quibus voluptates quidem iuvenes juvenis, et fructum virtutis nullum percipiunt. Eadem et remanent ac delinunt illos qui frustra doctrinam ex eis hanc quam stipullicantur; et ab aliis utilibus avocant, illorumque loco vitiosa tradunt. Quamquam res ob illa quae gravia sunt, graviora reprehendo: in scriptis vero, quod verba quidem exquisita sibi, recte vero sentiant, quibus iuniores ad virtutem instituerentur, nusquam adparant. Evidens licet rerum inspectis, scio tamen optimum esse, ab ipsa natura id quod bonum est, doceri: proximum, ab his potius qui verba huiusmodi scientiam nati sunt, quam ab aliis qui

τέχνην ἔχοντων. (α) ἴσους οὖν τοῖς μὲν θύμασιν οὐ
σεσοισμένους λέγειν οὐδὲ γὰρ ληπτὶ τοῦτον ὡς δὲ εἰσόντας
εἰς θρεπτήν αἱ καλῶς πεπαιδευμένοι θρόνους ἐκωστήμενα
ζητοῦν λέγειν θύματα μὲν γάρ οὐκ ἀν παρούσιν, γνώμαι
δὲ, εἰ καλῶς ἔχουσι. (β) Ψέγονται δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ
τοὺς οὖν σοφιστὰς καὶ οὐ τοὺς φιλοσόφους, οἱ ἐν τοῖς
θύμασι σοφίζονται καὶ οὐκ ἐν τοῖς νοήμασιν. Οὐ λανθάνει
δὲ με οἱ καλὸν καὶ εὖ εἰς γεγράφθαι βέβαιον γὰρ
ἔσται αὐτοῖς ταχὺ μὴ ὁρθῶς μὲ μισθῶσαι· (γ) καίτοι γε-
γραπταί γε οὕτως, ἵνα ὁρθῶς ἔχῃ, καὶ μὴ σοφιστικῶς
ποῦν ἄλλὰ σοφῶς καὶ ἀγαθῶς οὐ γὰρ δοκεῖν αὐτὰ βού-
λομαι μᾶλλον ἢ εἶναι γρήσυμα, ἵνα ἀνεξέλεγκτα ἢ εἰς
ἐλ. (δ) Οἱ σοφιστὰς δ' ἐπὶ τοῖς ἐξαπατηθῆν λέγουσι καὶ
γράφουσιν ἐπὶ τῷ ἱερῶν κέρδει καὶ οὐδὲν οὐδὲν ὁρε-
λοῦσιν οὐδὲ γὰρ σοφῶς αὐτῶν ἐγένετο οὐδέ τις οὐδ' ἔστιν,
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκείνου σοφιστὴν αληθῆναί, ὃ ἔστιν
θνήσκων παρὰ γὰρ τοῖς ὁ ὑποφύον. (ε) Τὰ μὲν οὖν τῶν
σοφιστῶν παραγγέλματα παρανοῶ φιλάτευσθαι, τὰ δὲ
τῶν φιλοσόφων ἐνθυμήματα μὴ ἀτιμάζειν οἱ μὲν γὰρ
σοφιστὰς πλουσίους καὶ νέους θηροῦνται, οἱ δὲ φιλόσοφοι
πᾶσι κοινὸν καὶ φίλοι· τυχὰς δὲ ἀνδρῶν οὕτε τιμῶσιν
οὕτε ἀτιμάζουσιν.

10. Μὴ ζητοῦν δὲ μετὰ τοὺς ἐπὶ τὰς πλεονεξίας εἰσῆ-
λόντας, μήτ' ἐπὶ τὰς [ὡς] μήτ' ἐπὶ τὰς δημοσίας, ἐν-
θυμηθέντα οἱ μὲν ἀριστοὶ αὐτῶν γινώσκοντες μὲν
ἐπὶ τὰ βελτίως ἐπίπουροι εἶναι, οἱ δὲ κακοὶ πάσχουσι
τε κακοὶ καὶ γινώσκοντες ἐπὶ τὰ χεῖρα. (11) Τὰς τε
γὰρ τῶν ἰδιωτῶν οὐσίας ἀραυροῦμενοι καὶ τὰ τῆς πό-
λεως εἰς τὰς κοινὰς συντηρίας ἀνωρελίστατοι εἰσι τῶν
ἰδιωτῶν, τὰ τε σῶματα πρὸς τὸν πόλεμον κάκιωτα καὶ
ἀσχεστὰ ἔχουσι ποιεῖν οὐ δύναμει. Οἱ δὲ κυνηγί-
ται εἰς τὸ κοινὸν τοῖς πολέταις καὶ τὰ σῶματα καὶ τὰ κτή-
ματα καλῶς ἔχοντα παρέχουσιν. (12) Ἐρχονται δὲ οἱ
μὲν ἐπὶ τὰ θηρία, οἱ δὲ ἐπὶ τοὺς φίλους. Καὶ οἱ μὲν
ἐπὶ τοὺς φίλους ὄντας δυσκλείαν ἔχουσι παρὰ πᾶσι, οἱ
δὲ κυνηγῆται ἐπὶ τὰ θηρία ὄντας εὐκλείαν· διόντες μὲν
γὰρ πολέμῳ νικῶσι, μὴ διόντες δὲ πρῶτον μὲν οἱ πάσης
τῆς πόλεως ἐχθροῖς ἐπιχειροῦσιν ἑπαινον ἔχειν, ἔπειτα
οἱ οὗτ' ἐπ' ἀνδρὸς βλάβη οὕτε φιλοκαρδία ἔχονται.
(13) Ἐπειτα εἰς αὐτοῦ τοῦ ἐπιχειρήματος βελτίους γί-
νονται πρὸς πολλὰ καὶ σοφώτεροι δι' οὐ διδάσκουσιν.
Ἐάν γὰρ μὴ πόνοος καὶ ἐνθυμήματος καὶ ἐπιμελείας
πολλὰς ὑπερδίδωνται, οὐκ ἂν βίουεν ἄγρας. (14) Τὰ
γὰρ ἀντίπαλα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς φυχῆς ἀγωνιζόμενα καὶ
ἐν τῇ αὐτῶν οὐκ εἶναι ἐσχὺν πολλῇ ἔστιν ὥστε τῶν κυνη-
γῆται μᾶλλον οἱ πόνοι γίνονται, ἔάν μὴ μεζῶσι φιλοπο-
νίᾳ καὶ πολλῇ συνείσῃ κρατήσῃ αὐτῶν. (15) Οἱ μὲν
οὖν κατὰ πόλιν βουλομένοι πλουσκεῖν μελετῶσι νικᾶν
φίλους, δὲ δὲ κυνηγῆται, κοινῶς ἐχθροὺς καὶ τοὺς μὲν ἢ
μελέτη αὐτοὶ ποιεῖ πρὸς τοὺς ἄλλους πολέμους ἀμείνους,
τοὺς δὲ πολλὴ χεῖρα καὶ τοὺς μὲν ἢ ἄγρας μετὰ σωφρο-
σύνης, τοὺς δὲ μετὰ ἀστροφῶς ὁράουσιν. (16) Κακοηθείας
δὲ καὶ ἀσχετοκαρδίας οἱ μὲν δύνανται καταφρονεῖν,
οἱ δ' οὐ δύνανται· φρονεῖν δὲ οἱ μὲν εὐπύθ' ἔχουσιν, οἱ δ'

fallendi artificum tenent. Itaque verbis forsitan non ele-
ganter nitor (hoc enim non affecto); sed ea, quibus ad vir-
tutem preclare institutus opus est, a me recte cognita pro-
ferre cupio. Nam verba quidem et parum sed institutionem
conferunt; ita sententiae sunt utiles, si doctrinam egregiam
continuant. Vixperant autem et alii plerique professores
iustos sapientiae saeculi nostri, non sapientiae studiosos; quod
in verbis, non animorum sensibus, sapientiae saeculum acumen
ostendunt. Nec me laet, quod praestaret haec sine scripta
esse iusta cum continuitate. Nam facile ipse erit, cum nec recte
reprehendere. Scripta tamen ita sunt, ut recte se habeant,
nec ostentatores sapientiae, sed reapse sapientes ac bonos
efficiant. Neque enim haec videri malo, quam esse utilis;
ut nunquam refutari possint. At illi sapientiae professores
ad fallendum et proferunt et scribunt sua, lucri sui causa,
nec quidquam nisi hominum prosunt. Quippe multos eorum
nec fuit, nec est sapiens: sed uniusque sufficit habere no-
men professoris sapientiae (sophistae), quod apud recte sen-
tientes ignominiosum est. Quapropter, hominum sapientiae
professorum praecepta cavenda moneo, sapientiae vero stu-
diosorum (philosophorum) inventa vagitataque nequaquam
rejicienda. Nam ut illi sapientiae professores aucupantur
eos qui divites sunt, et juvenes: ita communes sunt et
amicis omnibus hi sapientiae studiosi. Fortunae hominum
idem ut in pretio non habent, ita nec ignominiosos ducunt.

Non illos item moneo tibi amandandos, qui privati ad captandas
condiciones meliores temere feruntur, sive privatis in rebus,
seu publicis: et haec quidem in consideratione, quod optimi
ex illis ob res bene gestas noti sint, et sint laboriosi; quam
improbi turpiter in arumnas incident, et flagitiosis e rebus
clari sint. Quippe quum et privati asperant bona sua, et
rempublicam expiunt, minus ad salutem communem uti-
litas adferunt, quam homines imperiti; et habent corpora
bello ineptissima, fadoque constituta, laboribus ferendis
plane imparēs. At venatores et corpora et bona sua civibus
bene comparata in medium exhibent. Et hi quidem feras
invadunt, illi amicos. Qui amicos adgrediantur, apud omnes
infames sunt: venatores, dum feras adorunt, laudem
inventunt. Nam si feras ceperint, belluas hostiles vincunt;
sin minus, laudantur tamen: primum, quia civitatis tollit
inimicos adgredimur; deinde, quod nec cum ullius homi-
nis damno, nec lucri cupiditate illi faciunt. Ex hoc ipso
denique conatu ad plerique meliores et peritiores evadunt
ex ratione quam ostendimus. Quippe nisi laboribus;
et cogitationem inventis, et magna diligentia longe presta-
rent, praedas vulvis caperent. Nam hostes eorum pro vita
dimicantes, et in suo ipsorum domicilio, magnum robur
habent. Itaque venator frustra laboraret, nisi feras indu-
stria majori, ac prudentia copiosa superaret. Ergo quo-
quot in civitate meliori esse supra ceteros conditione voluit,
amicos vincere contendit; venatores autem, communes
inimicos. Et hoc quidem haec exercitatio prestantiores facit
adversus alios hostes, illos multo deteriores: et sua utriusque
venatio, his cum prudentia, illis cum turpi audacia con-
iuncta. Multum et questum hi contemnerent possunt, illi
non possunt: vocem hi bona profertem emittunt, illi turpem.
Adversus ipsam uenem nihil illos ab impietate de-

αίσχρην πρὸς δὲ τὰ θεία τοῖς μὲν οὐδὲν ἐμποδὼν δε-
δεῖν, αἱ δ' εὐσεβεῖσται. (17) Λόγοι γὰρ παλαιοὶ κατέ-
χουσι, ὡς καὶ θεοὶ τούτῃ τῷ ἔργῳ χαίρουσι καὶ πρέ-
ποντες καὶ δρωῦντες ὅσῃ ὑπάρχειν ἐνθυμουμένους τούτων
θεοφιλεῖς εἶναι καὶ εὐσεβεῖς τοὺς νέους, τοὺς ποιεῖν-
τας ἢ ἐγὼ παραινῶ, οἰομένους ὑπὸ θεῶν τοῦ ὁρᾶσθαι
ταῦτα. Οἷτοι δ' ἂν εἶεν καὶ τοκεῦσιν ἀγαθοὶ, καὶ
πάσῃ τῇ ἐκείνων πόλει, καὶ ἐνὶ ἐκείτῃ τῶν πολιτῶν
καὶ φίλων. (18) Οὐ μόνον δὲ, ὅσοι ἄνδρες κυνηγίῳ
ἀφίστησαν, ἐγίνοντο ἀγαθοὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες,
πρὶς ἔδωκεν ἡ θεὸς ταῦτα Ἀρτεμις, Ἀταλάντῃ, καὶ Πρό-
κρῃ, καὶ εἰ τις ἄλλη.

teret, si hi religiosissimi sunt. Perhibetur enim antiquo
mortalium sermone, deos etiam hoc opere tum faciendo
tum spectando voluptatem percipere. Quo fit, ut juvenes
hæc ad animos revocantes, quæ ipse æoneo, si es faciam,
religiosi sint et pii, quum hæc ab aliquo numine spectari
arbitrentur: iidemque in parentes, in patriam universam,
in unumquemque civium, in amicos egragie se gerant.
Neque viri duntaxat, quotquot venationum fuerit studiosi,
hanc præclaram adepti sunt; sed etiam femine, quibus
hæc dea Diana largita est, ut Atalanta, Trocris, et si qua
præter has alia fuit.

ΤΕΛΟΣ.

INDEX

NOMINUM ET RERUM.

Ag. Agesilae Encomium. — *Ap.* Socratis Apologia. — *Att.* Atheniensium Respublica. — *Conv.* Convitium. — *Eq.* De Re Equestri. — *Exp.* Cyri Expeditio seu Anabasis. — *HG.* Historia Graeca. — *Hi.* Hiero. — *Inst.* Cyri Institutio seu Cynopodia. — *Lac.* Lacedaemoniorum Respublica. — *Mog.* De Magistri Equitum Officio. — *Mem.* Socratis Memorabilia. — *Oec.* Oeconomicus. — *Vec.* De Vectigalibus. — *Ven.* De Venatione.

A

Abernus, promontorium ad Lampsaenum, *HG.* II, 1, 29.
 Abendalas, Susiorum rex, maritus Pantheae, milititer legibus ab rege Bacrianorum de societate belli, *Inst.* V, 1, 1, 2; ab uxore arcessitus fit socius Cyri fidelissimus, VI, 1, 45. *Cyri* rem curulem adiuvat, *ib.* 48: praestitit centum curribus, et in pugna cum Crasso sortitur locum periculosissimum contra Aegyptiorum phalangem, VI, 1, 36; ornatur et excitatur a conjuge carissima, VI, 1, 2. Cedit in pugna, VII, 1, 37; ejus cadaver misere concloium deferitur a conjuge ad Pactium amicum, VII, 1, 4, 10. *Inagitur* a Cyro, *ib.* 6, 2, 11, 12; qui ei parentat, *ib.* 17. Monumentum, *ib.* 16.
 Abocoanas (Sairapa Artaxerxis regis Persarum), hostis Cyri minoris ad Euphratem, *Exp.* I, 1, 1, 20. Ab eo Graeci mercesarii delinunt ad Cyrum, *Exp.* I, 1, 1, 2. Nec Cilicis portas nec Phoenicem defendit, *ib.* 5; comburit naves, ne Cyrus Euphratem traiciat, *ib.* 12; quinto demum die, postquam pugnam est ad Cunaxa, adventit cum suis copiis, I, 1, 1, 12.
 Abouzelmes, Thrax, interpres Seuthis, *Exp.* VII, 1, 43.
 Abydeni (Abydi incolae), Lacedaemoniorum socii sub Lyandro, *HG.* II, 1, 18; in Lacedaemoniorum amicitia continentur per Dercylidam, IV, 1, 1, 3; quos juvante Pharnabazo ejicere recusant, licet agrum ipsorum vastet, *ib.* 6. Multi per insidias ab Iphicrate occiduntur, *ib.* 35; Ahydenorum aurifodina, *ib.* 37.
 Abydos, urbs, *Exp.* I, 1, 1, 2. — In Chersoneso e regione Sesti, octo stadium spatio ab ea urbe distans, *HG.* IV, 1, 1, 2. *ib.* 1, 1, 2. Ab Atheniensibus invaditur, I, 1, 1, 18. Obsessa ab Iphicrate, V, 1, 25; *ib.* 35.
 Academia (gymnasium Athenis celeberrimum, ab Academo quodam, qui dedicavit, sic dictum), *HG.* II, 1, 2, 2; VI, 1, 49. — Ibi decuriones equestres fiebant, *Mog.* III, 1, 14.
 Acanthus, urbs Chalcidica, in agro Olynthiorum, patria Cligenis, auxilia a Lacedaemoniis petit contra Olynthios, *HG.* V, 1, 1, 11. *ib.* 11, 2. Acanthii incolae, V, 1, 23.
 Acarnanenses, Atheniensibus auxiliantur, *HG.* IV, 1, 1, 17. Cum hisdem juncti Achros invadunt, IV, 1, 1, 1. Cum Agesilao pugnant et vincuntur, IV, 1, 1, 3; *Ag.* II, 22. Pacem enim Achais, societatem cum Lacedaemoniis pepigere, *HG.* IV, 1, 1, 1. Vincuntur ab Agesilao et cum Argivis conciliantur, *Ag.* II, 20. Thebanorum socii, *HG.* VI, 1, 1, 23.
 Acarnania, pars Helladis, *HG.* VI, 1, 1, 23; *Ag.* II, 20.
 Achai, multi fuerunt in exercitu Cyri minoris, *Exp.* V, 1, 1, 10. Torque eorum in reditu, VI, 1, 1, 2; *ib.* 23.

— Prodrunt Haecelesenses, *HG.* I, 1, 1, 18. Calydonem habentes, ab Acarnanibus, Atheniensibus et Boeotia praesi, legatos Lacedaemonem miserunt, et auxilium impetrant, IV, 1, 1, 1, 20. Lacedaemonios fere sequuntur, *HG.* III, 1, 1, 26; IV, 1, 1, 18; VI, 1, 1, 2; IV, 1, 18. Ab Epaminonda coguntur Thebanos sequi, VII, 1, 1, 41; *ib.* 41; *ib.* 41. Defendunt Eleos contra Arcadas, VII, 1, 1, 17, 28; *ib.* 28. Eorum socii contra Thebanos, VII, 1, 1, 1 et 18.
 Achaia, *HG.* IV, 1, 1, 22; VI, 1, 1, 2; VII, 1, 1, 41; *ib.* 41.
 Achaici Pelusii montes, *HG.* IV, 1, 1, 2.
 Acherusia Chersonesus (peninsula in ora Ponti prope Heracleum). Ibi Hercules descendit ad Cerberum educendum, *Exp.* VI, 1, 1, 2.
 Achilles, Pelei et Thetidis filius, discipulus Chironis, *Ven.* I, 1, 2, 4, 10; et praeterea Phoenicia, *Conv.* VII, 1, 1, 23; *ib.* 31.
 Achilleum, (= oppidum juxta tumulum Achillis conditum a Mylenensibus in agro Trojano, = *Phia.*) *HG.* III, 1, 1, 17; IV, 1, 1, 17.
 Acragras, V. Agrigentum.
 Acrisius, dux Sicyonius, *HG.* VII, 1, 1, 45.
 Acrocorinthus (arx Corinthi), *HG.* IV, 1, 1, 4.
 Acroeri (in urbe Triphylia), Lacedaemoniis auxiliantur, *HG.* III, 1, 1, 20; IV, 1, 1, 18. Eorum oppida, VII, 1, 1, 14.
 Actis, nomen canis, *Ven.* VII, 1, 1.
 Acumenus, medicus, quo familiariter usus est Socrates, *Mem.* III, 1, 1, 2.
 Aedae, dux Sicyonius, Epheoron filius, *HG.* VII, 1, 1, 45.
 Adiantus, Leucorophidi filius, dux Atheniensis, *HG.* I, 1, 1, 21; cum Conone, I, 1, 1, 1. Captus a Lyandro et dimissus, II, 1, 1, 30; *ib.* 30. Solus humane suaserat in concione Atheniensium de Eginetis, *ib.* 22.
 Adsius, Persa, redigit dole ad concordiam Caras dissidentes, *Inst.* VII, 1, 1, 1; adiuvat Hytaspam in subigenda Phrygia, *ib.* 8. Fit satrapa Cariae, VIII, 1, 1, 2.
 Aelme, nomen canis, *Ven.* VII, 1, 1.
 Aetiae filius, rex Phalaenorum, *Exp.* V, 1, 1, 32. V. Tiri-bazus.
 Aegae, civitas Achaiae, *HG.* IV, 1, 1, 8.
 Aegaeus pontus, *Oec.* 11, 22.
 Aegina insula, *HG.* II, 1, 1, 9; V, 1, 1, 2.
 Aeginae, crudeliter tractati ab Atheniensibus, *HG.* II, 1, 1, 2; ab Lyandro restituantur, *ib.* 2. Venata Alica, muro cinguntur, V, 1, 1, 2. Conf. V, 1, 1, 61; VI, 1, 1, 1.
 Aegopotami, s. Aegae flumen (urbs Chersonesi Thracicae), *HG.* II, 1, 1, 21.

Agonisthenes, agri Megarensis oppidum, *HG.* V, iv, 15; VI, iv, 26.

Aegypti, Creta socii, utuntur elypeis magnis longique hastis, *Inst.* VI, u, 10; aciem altissimam instruunt, VI, 10; 20; fortiter pugnant, VII, 1, 12; occidunt Abrahadaem, ib. 21; repellunt Persas, ib. 24; a Cyro tandem pedem referre coguntur et ceduntur, ib. 30; pactu se dedunt Cyro, ib. 41; ab eo accipiunt in Asia tres urbes, exinde dictas urbes Aegyptiorum, ib. 44. — *Hysteres Persarum*, *Exp.* II, v, 13. Eorum arma, I, vii, 2. — Duos reges eligunt, *Ag.* u, 29.

Aegyptus, pars Asiae, secundum veterum geographorum descriptionem, subigitur a Cyro, *Inst.* I, 1, 4; VIII, vi, 20. — Hinc mercatores Athenas advehant navibus res ad victum suaves, *Att.* II, 7. — *Mem.* I, iv, 17.

Aeneas Symphalius (oriundus Symphali, oppido Arcadiae prope Tegeam) lachryas perit in reditu Decemmillium, *Exp.* IV, vii, 13.

Aeneas, item Symphalius, praetor Arcadium, *HG.* VII, iii, 1. *Aeneas*, Aeneas et Veneris filius. Penates et parentem servavit; a quo, Troja capta, omne jus belii abstinerunt Achivi, *Ven.* I, 13. Chironis discipulus, ib. 2.

Aeneas, Ephorus Lacedaemonius, *HG.* II, iii, 9.

Aenantes (habitantes ad Etam montem, finitimi Thessali). Sunt in expeditione Cyri intolerantes copias Menonis Thessali, *Exp.* I, u, 6. Horum salutato, VI, 1, 2. — Cum Lyandro Halarti adesse iubentur, *HG.* III, v, 6. Lacedaemoniorum adversarii, *IV*, 10; *Ag.* u, 6 et 23. *Aeolus*, Creta socii adversum Cyrum, *Inst.* VI, ii, 19. — Sunt cum Agesilaus, *HG.* III, iv, 11; *IV*, iii, 10; *Ag.* I, 14; u, 11.

Aeolis (regio Asiae minoris maritima ab Ionia usque ad Troadem seu Hellespontum), *Exp.* V, vi, 25. — Refertur ad satrapiam Phrygiae maioris, *Inst.* VIII, vi, 7. — Pharnabazis satrapia, *HG.* III, 1, 10. Add. III, u, 13; IV, vii, 33.

Aeschines Acarnan, praemortu cohorti peltistarum Arcadicorum in reditu Decemmillium, *Exp.* IV, iii, 22; vii, 16.

Aeschines, Atheniensis, onas ex Triginta in oligarchia Atheniensium, *HG.* II, iii, 2 et 13.

Aechylus Philianus, amicus Socratis, *Conv.* iv, 63.

Aesculapius, Chironis discipulus, mortuus in vitam revocandi et morbos sanandi facultate praeditus, inter deos esse relatus, *Ven.* I, 2 et 6. — In eius templo aquam calidam bibebant aperi, *Mem.* III, xiv, 3.

Aether, nomen canis, *Ven.* vii, 5.

Aethiopia, terminus imperii Persici versus meridiem, *Inst.* VIII, vi, 21; vii, 1.

Elioli, eos Achaeis amicos reddit Agesilaus, *HG.* IV, vi, 14; *Ag.* u, 20.

Exonenses, tribus Atticae, *HG.* II, iv, 26.

Agamemno Dianae sacrificavit, *HG.* III, iv, 3; VII, 1, 34.

Agasias Symphalius, lachryas gravis armature in reditu Decemmillium, *Exp.* IV, 1, 27; indicat servilem statum Apolloniadae, III, 1, 31. Rem strum perit, IV, vi, 14; V, u, 13. Ridet Lacedaemoniorum repandam aviditatem, VI, 1, 30. Legatus mittitur ad Hircaceotas, VI, ii, 7; suadet, ne exercitus separaretur, VI, iv, 10. Eripit Dexippo militem, VI, vi, 7; deinde ultro se sistit Cleandro ad iudicium, ib. 12. Volebat, dum fortiter pugnat, VII, vii, 19.

Agathinus, navarchus Corinthios, *HG.* IV, vii, 10.

Agatho, poeta, *Conv.* vii, 32.

Agesilaus, Archidami filius, Lacedaemoniorum rex, cuius *Encomium* vide p. 491 sqq. — Redit ex Asia adversus Broctos, *Exp.* V, iii, 6. — Eius et Leotychnides de regno contentio, *HG.* III, iii, 2; Agesilaus creatus rex, ib. 4.

Ejus in Asiam profecturi sacrificium Aulide Iovis impediunt, III, iv, 4. Adversus Tissaphernem expeditionem suscepit, ib. 6; et adversus Persas, ib. 10. Eius magnanimitas, ib. 11. Honestam fraude Tissaphernem eludit, ib. 12. Eius de Persarum equitatu victoria, ib. 21. Classensem struit, ib. 22 sqq. Eius res in Asia prosperae geruntur, IV, per capita 1 et 4 u. In medio victoriae cursu revocatur, IV, u, 4. Reditus in Graeciam, IV, iii, 3. Agesilaus in Thebaliis venit, ubi ejus agmen varie premitur, ibid. Equestri profecto Thessalos vincit, ib. 8. Eclipsis solis, ib. 10. Agesilaei humanitas erga captivos, ib. 20. Delphos proficiscitur, ib. 21. Ad Pleneum copias ducit, IV, iv, 12. Ipsius ac Teleutae fratrum felicitas, ibid. Expeditio contra Argivos propter Corinthis, IV, v. Expeditio in Acarnaniam, IV, vi, 3. Cum exercitu cogit Broctos liberare Thebanos, V, 1, 31 sqq. In Mantinea bellum gerere deprecatur, V, ii, 3. Phaedriae patrocinatur, V, u, 22. Adversus Philistos copias ducit, V, iii, 15. Eius solertia, ib. 17. Mortem Agesipolidis egro talli, ib. 20. Delectat imperium belli adversus Thebanos, V, iv, 13. Quo pacto Sphodrium evincitur, ib. 25. Expeditio in Broctum, ib. 23 sqq. Thebenses dissidentes reconciliat, ib. 35. Eger vena mellei abrupta, ib. 58. Thebanos excludit e Iedere, VI, iv, 5. Ad Mantineaenses legatus de moribus non relictiis, re infecta iurus discedit, VI, v, 5. Exercent adversus eos educi, ib. 12; et Mantineaenses adgreditur, ib. 13. Post vastationes reddit, ib. 16-22. Praetervit Epaminondam contra Spartam profectum, VII, v, 10-14.

Agragropolis, Pansoniae exilis filius, *HG.* V, u, 3. Infante tutor Aristodemus IV, u, 2. Expeditionem suscepit contra Argivos, sed fulmine terribis copias dimisit, IV, vii, 2 sq. Arte Mantinea occupare nititur, V, 1, 8. Instaurat bellum Olynthiacum, V, iii, 8. Febre laborat, moritur, ib. 19.

Agrastratus, Ephorus Lacedaemonius, *HG.* II, iii, 10.

Agias Arcas, strategus, cum ceteris ducibus dolo captivus a Tissapherne, *Exp.* II, v, 21; obtruncatur, II, vi, 1; laudatur, ib. fine.

Agis, rex Lacedaemonius, Deceseum tenens, Athenas invadit, sed repellitur, *HG.* I, 1, 33. Pace facta Deceseum relinquunt, II, u, 2 sqq, iii, 3. Ab Eleis a sacrificio prohibitus, dux adversus eos constituitur, III, u, 22 sqq. Exercitum dimittit, ib. 24. Denovo contra Eleos militat, ib. 25. A Neptuno dicebatur esse et cubiculo uxoris expulsum adeo ut dubitaretur de Leotychnide ejus filio, III, iii, 1, 2 (conf. *Ag.* I, 13). Eius mors et sepultura, ibid.

Agathiadus, Persa merozus, qui improbat jocos, *Inst.* II, u, 11.

Aggrigatum, per famam a Carthaginiensibus capitur, *HG.* I, v, 21; II, u, 26.

Agyrrhus, Atheniensis, Thrasylus successor in clausis imperio, *HG.* IV, vii, 31.

Alcathus, pater Peribaei, *Ven.* I, 9.

Alce, nomen canis, *Ven.* vii, 5.

Alceus, Lacedaemonius, trecentos fere Orestas capit, sed custodit negligenter, *HG.* V, iv, 56, 57.

Alceus, Epit rex, Iasonis tyranni paries sequitur, *HG.* VI, 1, 2. Ab eo auxilia petunt Athenienses Corcyrae, VI, u, 10.

Alceus, dux Cadusorum, *Inst.* V, iii, 43.

Alcibiades, Cliniae filius, exul Atheniensibus auxilio venit Ahydum cum navibus aliquot, *HG.* I, 1, 2; captus a Tissapherne, nocte aufugit, ib. 9. Clazomenas, ib. 10. Mindarum superat, classemque ejus diripit, ib. 13. Chalcidionem obsidet, I, iii, 2; belymbrium capit, ib. 10; et Byzantium, ib. 13. Dux eligitur cum Thrasylus

- et Conone, *I*, *17*, *10*. De eo varia hominum iudicia, *ib.* *12*. Ejus in patriam reditus, *ib.* *13*; summo applausu exceptus ab Atheniensibus, *ib.* *20*; grata inde, *ib.* *21* sqq. Ei abrogatur imperium, *I*, *v*, *16*. Consilium Atheniensibus datum ante pugnam ad Egos flumen, *II*, *1*, *23*. Exul iudicatus a Trigintaviris, *II*, *in*, *42*. — Socratis discipulus, in democratia multa videntur fecit, *Mem.* *I*, *2*, *12*; cur Socrate magistro usus sit, *ib.* *16*; quibus causis corruptus, *ib.* *24* sqq.; disputat cum Pericle tutore suo, *ib.* *40* sqq.
- Alcibiades, modo dicti consanguineus et fuge comes, *HG.* *I*, *2*, *13*.
- Alcibiades filius, pulcherrimus, quem oculatur Critobulus, *Mem.* *I*, *10*, *2*, *10*.
- Alcimeus, Corinthius: ejus audacia, *HG.* *IV*, *17*, *2*.
- Alca, Minerva apud Lacedaemonios: ejus templum, *HG.* *VI*, *v*, *27*.
- Alexander (seu Paris, Priami filius) iudicavit de pulchritudine, *Cour.* *17*, *20*.
- Alexander, Theagororum tyrannidem post Iasonem adeptus, interfecit a se Polyphronem, improbitatis, ab uxoris fratris vicinis interfecit, *HG.* *VI*, *17*, *34* sqq. Ab eo auxilia habebat Epaminondas ad Mantineam, *VII*, *v*, *4*.
- Alexias, Archon Atheniensis, *HG.* *II*, *1*, *10*.
- Aleipipadas, Ephorus Lacedaemonius, *HG.* *II*, *10*, *10*.
- Alpheus amnis, *HG.* *III*, *17*, *29*; ejus ostium *VI*, *11*, *31*.
- Allin (jocum sacrum Olympiae) praefecit Claudas amnis, *HG.* *VII*, *17*, *20*.
- Alsyptus, Polemarchus Lacedaemonius, *HG.* *V*, *17*, *52*.
- Altya (oppidum maritimum Acarnaniae), *HG.* *V*, *17*, *63*.
- Amazonum securis, *Exp.* *V*, *16*, *16*.
- Amphiarus, Chironis discipulus, dux Graecorum contra Thebas, ut deus honoratus est, *Ven.* *1*, *2* et *8*. — In ejus templo vel luto aqua frigida lavabantur egroti, *Mem.* *III*, *1*, *2*.
- Amphicrates, Amphidemi filius, Atheniensis, occidit, *Exp.* *IV*, *11*, *13*, *17*.
- Amphidemas, Atheniensis, *Exp.* *IV*, *11*, *13*.
- Amphidoli (incola urbis in finibus Elis sitae) *HG.* *III*, *11*, *25*, *29*; funditores, socii Lacedaemoniorum, *IV*, *11*, *16*.
- Amphion, vel Amphium (tumulus prope arcem Thebanam), *HG.* *V*, *17*, *8*.
- Amphipolis (urbs Macedoniae), *HG.* *IV*, *11*, *1*. Conf. *Exp.* *I*, *2*, *2*.
- Amyleae, urbs Laconica, *HG.* *VI*, *v*, *30*; *VII*, *11*, *2*; *Ag.* *VIII*, *7*.
- Amyclei, celebrant Hyacinthia, *HG.* *IV*, *v*, *11*.
- Amytas, rex Macedonum, *HG.* *V*, *11*, *12*; socius Lacedaemoniorum contra Olynthios, *ib.* *38*; *V*, *11*, *2*.
- Anastion, Atheniensis, unus Trigintavirorum in oligarchia, *HG.* *II*, *10*, *2*.
- Anaphlystus, oppidum Atticae, argentifodinis nobile, *Ven.* *IV*, *63*.
- Anaxagoras, Chazomenius (Physicus sectae Ionicae), castigatur a Socrate, quod solem statueret esse ignem, *Mem.* *IV*, *10*, *6*.
- Anaxibius, Spartanum elasi praefectus Byzantii, a Pharnabazo corruptus, spe stipendi facta pellicit Graecos ex Asia Byzantium, *Exp.* *V*, *1*, *4*; *VII*, *1*, *16*; *VIII*, *1*, *3*: sed fidem fallit, et Graecos Byzantii fraudulenter emittit, *VII*, *1*, *11*; quorum metu fugit in arcem, *ib.* *30*; decedit Byzantio, *VII*, *1*, *5*; mittit Xenophontem ad exercitum, *ib.* *8*.
- Anaxibius, Lacedaemonius, praefectus Abydo, cum amis ab Iphicrate per insidias deprehensus, moritur, *HG.* *IV*, *11*, *25* sqq.
- Anaxirates, profitor Byzantii, *HG.* *I*, *10*, *18*.
- Amphilus Byzantium, proditoris accusatus, sed absolutus, *HG.* *IV*, *11*, *35*, *36*.
- Anaximander, interpres Homeri, *Conv.* *11*, *6*.
- Andamias, Medus, pempt Medorum perfidibus sub Cyro, *Iust.* *V*, *10*, *38*.
- Andris ab Atheniensibus desciunt, sed ab Alcibiade recuperantur, *HG.* *I*, *17*, *21* sq. Andrios ager, *ibid.* Andrii aliquot ab Atheniensibus praecipitati, *II*, *1*, *31* sq.
- Androclides Thebanus, corruptus auro Tidarantis Persae, *HG.* *III*, *v*, *1*; morte plectitur, *V*, *11*, *31*.
- Andronarchus Eleus, dux equitum, victis suis, sibi mortem conscivit, *HG.* *VII*, *17*, *19*.
- Andrus, insula, *HG.* *I*, *17*, *21*; *v*, *18*.
- Angerides, Ephorus Lacedaemonius, *HG.* *II*, *11*, *10*.
- Antalcidas a Lacedaemoniis ad Tiribazum mittitur, ut Atheniensium rebus detraheretur, *HG.* *IV*, *11*, *1* sq. Na-varchus, *V*, *1*, *6*, re feliciter grata redit, *ib.* *25* sqq. Antalcidem pacis causae, *ib.* *22*. Conf. *VI*, *11*, *12*.
- Antandrus (urbs maritima Throdis), *Exp.* *VII*, *11*, *2*, *HG.* *I*, *1*, *25*; *II*, *1*, *10*; *I*, *11*, *17*; *IV*, *11*, *28*.
- Anteus, nomen casis, *Ven.* *11*, *1*.
- Antigones, Archon Atheniensis, *HG.* *I*, *10*, *1*.
- Antileon Thurius (ex Thurio, urbe maritima Calabriae) in reditu Decemviri, perterritus siteris terrestribus, mavult navigare, *Exp.* *V*, *1*, *2*.
- Antiochus, Nesteris filius, Chironis discipulus, pro patre mortuus, cognominatus est *Chironius*, *Ven.* *1*, *2* et *14*.
- Antiorhus Aras, paterfamilias, legatus ad regem Persarum, *HG.* *VII*, *1*, *33*; cuius munera respicit, *ib.* *38*.
- Antiorhus, Atheniensis, dux navalis ab Alcibiade relictus, ubi temeritate suam vincitur, *HG.* *I*, *1*, *11* sqq.
- Antiphon, Atheniensis (Lysonide filius, non Rhamnosius ortus), duobus reipublice concessis tremibus, ab Theisthemis factione proflatus, *HG.* *II*, *11*, *40*.
- Antiphon sophista, refutatur a Socrate, *Mem.* *I*, *1*, *1*.
- Antisthenes, Atheniensis, ex oeconomico factus imperator, *Mem.* *III*, *4*.
- Antisthenes, Atheniensis, Socratis discipulus, *Conv.* *1*, *2*. Cum eo disputat Socrates de amicorum pretio, *Mem.* *II*, *1*, *1*. Nunquam reliquit Socratem, *III*, *11*, *12*. Socratem interrogat, cur Xanthippen non erudit, *Conv.* *11*, *10*. Videtur negasse, virtutem doceri posse, *ib.* *12*. Homo pauper, et tamen divitiis gloriatur, *II*, *1*, *17*, *38*. Calliam adduxerat ad sophistas Prodicum et Hippiam, *IV*, *63*; Echyllum Philolum commendavit Socrati, *ib.* *64*.
- Antisthenes, Lacedaemonius, a magistratibus in Asiam missus ad inspicendas res Dercyllidae, *HG.* *III*, *11*, *6*.
- Antyas, Atheniensis, Socratis accusator, videtur fuisse corlaris, *Ap.* *22*, *31*. Ejus filius, *ib.* — Potens in republica, *HG.* *II*, *11*, *62*.
- Apaturia, festum Atheniense, *HG.* *I*, *11*, *8*.
- Aphrodisium (Veneris templum) Megarorum, *HG.* *V*, *17*, *58*.
- Aphytis, oppidum Pallenes, peninsulae Thraciae, *HG.* *V*, *11*, *13*.
- Apollo. De ejus oculis Croso datis disseritur, *Iust.* *VII*, *11*, *15*. — Cutem detrahit Morsus, *Exp.* *I*, *11*, *8*. Ei duces consecrant decimas praedae, *V*, *11*, *4* (conf. *HG.* *III*, *v*, *5*). Ei sacra facit Xenophon, *VII*, *11*, *3*. — Ejus templum (seu Delium seu Delphicum), *HG.* *V*, *11*, *17*, *2*, ubi pecuniae depositum, *ib.* *30*. Donaria ei offeruntur a civitatibus ob factam pacem, *VI*, *17*, *2*. Ejus lucus prope Lacedaemonem, *VI*, *17*, *27*. — Inventor venationis, *Ven.* *1*, *1*; ei vota faciebant venatum excentes, *VI*, *13*. — Ejus responsum de Socrate, *Ap.* *14*.
- Apollodorus, Atheniensis, assiduus Socratis discipulus,

- Mém.* III, n. Eja dictum, quibz Socrates esset condemnatus, *Ap.* 28.
- Apolonia (oppidum Lydium juxta Thyatira), *Exp.* VII, vii, 13. — Aliud, cum Acaetho maximum oppidum in agro Olynthiorum, *HG.* V, n, 11; V, m, 1 sqq. Incolae Apoliniae, V, n, 12.
- Apolonides, ut Lydus auribus pertusis, ob ignaviam abigitur ab exercitu, *Exp.* III, 1, 26, 31.
- Apolophanes, Cyzicenus, Agessilum cum Pharnabazo conficere nititur, *HG.* IV, 1, 23.
- Arabes, subijciuntur ab Assyriis, *Inst.* I, v, 2. Adjuvant Crœsum adversus Cyrum, VI, n, to; subjunguntur a Cyro, *Inst.* I, 1, 1; VII, iv, 16. Conf. *Aradus*.
- Arabia (pars Mesopotamiae juxta Euphratem inter Araxem et Maeandrum amnes) describitur *Exp.* I, v, 1 sqq.; VII, vii, 22. — *Inst.* VIII, vi, 2.
- Arachus, navarchus Lacedaemonius sub Eleonico, *HG.* II, 1, 2.
- Aracus, Ephorus Lacedaemonius, *HG.* II, m, 10.
- Aracus, Lacedaemonius, in Asiam missus ad inspicendas res Dercylidae, *HG.* III, n, 6.
- Aradus, Arabs, Assyriorum socius, *Inst.* II, 1, 5; occiditur in fuga, IV, n, 31.
- Araspa, Medas, Cyri equalis et familiaris, donatus a Cyro veste Medica, 31. custos Panthei, *Inst.* V, 1, 1; contendit aurorem esse in hominis potestate, ib. 6; sed, captus amore Panthei, ib. 17, conatur vim ei inferre, ib. 22; inde mittitur tanquam transfuga ad Crœsum, VI, 1, 36. Unde redit et hostium exponit statum, VI, m, 13, praest. cornu dextro in prelio cum Crœso, ib. 21.
- Aratus, Lacedaemoniorum legatus Athenas missus, *HG.* VI, v, 33.
- Araxes, amnis Mesopotamiae, in Euphratem se effundens, ut videtur secundum *Exp.* I, iv, 19.
- Arbeas, dux in exercitu Artaxerxis, *Exp.* I, vii, 12; Medie satrapa, VII, vii, 23.
- Aracides, multi fuerunt in exercitu Graeco Cyri contra Artaxerxem, *Exp.* VI, u, 10; eorum saltatio, VI, 1, 1. Cum Achaia se separant a ceteris, VI, n, 12; sed mox sua temeritatis dant pernam, VI, m, 1 — 2. Arcas quidam temere accusat Xenophontem, VII, vi, 8 sqq. — Arcadibus opem tulerunt Athenienses duce Lysistrato, *Fec.* m, 2. — Cum Lacedaemoniis proficiuntur contra Eleos, *HG.* III, n, 19; et contra Athenienses, id, v, 12. Mantinensibus auxiliatur contra Lacedaemonios, VI, v, 11 sqq. (et *Ag.* n, 23 sq.), Heram, atque adeo Spartam petunt cum Thebanis, ib. 22 sqq. Thebanis iterum adversus contra Lacedaemonios et Athenienses, VII, 1, 18 sq.; sed rerum suarum (quae recensentur) gloria elati, Thebanos spernunt, ib. 22 sqq., ipsi Lacedaemonios bellum illaturi, ib. 23 sqq.; sed eventorum vicissitudine premonitur, ib. 28 sqq. ad fia. Bella cum Philasis, VII, n, Sicyoniis succurrunt, VII, m, 1 sqq. Societatem incedunt cum Atheniensibus, VII, iv, 2 sqq. Ab Eleis lacerati, bello hos petunt et vincunt, ib. 13 sqq., et Lacedaemonios ad Crœsum, ib. 23. Jus Olympicum certamen moderandi sibi et Pisatis vindicantes, iterum bellant in Elide, ib. 28 sqq. Ob discordias suorum de usu sacre pecuniae recedunt, ib. 33 sqq. societate Thebanorum rejecta, praefectus Thebanus Tegen multos comprehendit, ib. 26 sqq. Epaminonda etiam bellum ipsis minuit, ib. 40, socios perant, VII, v, 1 sqq., in quo cap. res ad Mantinensem narratur.
- Archagoras, Argivus exul, lochagus in reditu Decemmilibus, *Exp.* IV, n, 13, 12.
- Archedemus, Atheniensis, homo pauper et disertus, liberat Critonem a sycophantiarum petulantis, *Mém.* II, n, 2.
- Assyria, *Inst.* VI, 1, 17, et alibi. V. seq.
4. Posterioris potens in republica, praefectus largitionibus in plebem, *HG.* I, vii, 1.
- Archestratus, unus praetor decem post Alcibiadem delectionum, *HG.* I, v, 18. In vincula conjectus, quod diceret propositis conditionibus pacem cum Lacedaemoniis invidiam, II, n, 12.
- Archias, Polemarchus Thebanus, *HG.* V, iv, 2; VII, m, 2.
- Archidamus, pater Agessilai, *HG.* V, m, 13; *Ag.* I, 15.
- Archidamus, Agessilai filius, amat Cleonymum, cui veniam a patre impetrat, *HG.* V, iv, 25 sqq.; eligitur dux belli Thebani, VI, iv, 18; cum exercitu proficiscitur, ib. 19. Ejus expeditiones felices in Peleponneso, VII, 1, 25 sqq. Secunda omnia ab Heracle ejus propulsores, ib. 31; inde victoria illustris, ibid. Herum pugnat cum Arcadibus et vulsostris, VII, iv, 21 sqq. Thebanos prope ipsam Spartam vincit, VII, v, 12 sq.
- Archidamus, Eleus, legatus ad regem Persarum, *HG.* VII, 1, 33.
- Archytas, Ephorus Lacedaemonius, *HG.* II, 1, 10; m, 10.
- Areopagi senatus laudatur constantia, gravitas, justitia, *Mém.* III, v, 20.
- Arcasus, unex ex Triginta viris in oligarchia Atheniensis, *HG.* II, m, 2.
- Arctio, Arcas, etiam Parrhasius dictus (a parte Arcadiae), haruspex, *Exp.* VI, iv, 13; V, n, 4.
- Argus, Eleus, legatus ad regem Persarum, *HG.* VII, 1, 33; statui populari faveat et cum aliis multis in exilium agitur, VII, iv, 13, 14.
- Argonae, involat ante Lesbum sitae, *HG.* I, vi, 27, ubi plura.
- Argivi cum Atheniensibus legatos mittunt ad regem Persarum, *HG.* I, m, 13. Atheniensium socii contra Lacedaemonios, II, n, 2, coll. III, v, 11; Eleorum socii, III, u, 21; Thebanorum, IV, n, 16; m, 15 sqq. (coll. *Ag.* n, 9-12). Corinthum sibi subijciunt, IV, iv, 1 sqq. Eos aggrediuntur Lacedaemonii, ib. 19; sed majore vi biennio post sub Agessipolide, IV, vii, Sacrae menses obtinere solent, ib. 2. Ut Corinthi domini, istam celebrant, IV, v, 1. Corinthum, etiam post Antalcidem pacem retentam, IV, vii, 13 sqq., ab Agessibus cognatus dimittit, *V.* 1, 22 sqq. Ab Atheniensibus et Corinthiis in uibe Epidauri obsessi, ab Arcadibus liberantur, VII, 1, 26. Arcadum socii, ib. 28 sq. Sicyone democratiam constituunt, ib. 44 sq. Bella contra Philasios, VII, n, 1 sqq.; pax, VII, iv, 11; contra Eleos, ib. 20 sqq. Antiquos Argivos, qui ad Cadmeam ceciderant, sepeliverunt Athenienses, VI, v, 46.
- Argo, navis Argonautarum, *Exp.* VI, iv, 4.
- Ariadne, in saltatione mimica cum Baccho inducia, *Conv.* ix, 2.
- Aricus, Cyri minoris amicus, percutit cornu sinistro in pugna ad Cunaxa, *Exp.* I, vii, 5; ix, 31; fugit interfecto Cyro, ib. (coll. *Ec.* iv, 10). Imperium Persarum oblatum non accipit, *Exp.* II, n, 1. Rationem itineris proponit, ib. 11. Impetrata venia a rege milibus curat Graecos, *Exp.* II, iv, 2. — Sardibus degit, postquam a rege Persarum defecerat, *HG.* IV, 1, 22.
- Aribus, Cappadocum rex, Assyrios adjuvat contra Medos, *Inst.* II, 1, 5; in fuga occiditur ab Hyrcanis, IV, n, 31.
- Ariobarzanes (Phrygia satrapa), proditus a filio Mithridate, *Inst.* VIII, vii, 4. — Idem, ut videtur, legatus Lacedaemoniorum cum ducit, *HG.* I, iv, 2. Ejus satrapa, et hospes Tiribazus, V, 1, 28. Pecuniam in Graciam misit, VII, 1, 22. — Lydiae et Ionie satrapa, socius Agessilai, qui ejus urbes Assum et Sestum ab Autophradate et Cothe obsessas liberat, *Ag.* n, 26.

Aristarchus, harmosta Lacedaemonius Byzantii, vendit quadrigenos amplius Graecos, de exercitu Decemmillium, *Exp.* VII, *u.* 5, *g.*; quem corruptus a Pharnabazo prohibet a tractu in Asiam, *ib.* 12; VI, 13, 24; insulatur ipsi Xenophonti, VII, *u.* 14.

Aristarchus, Atheniensis, popularum statum solvit, Cimon Thebanis prodidit, inde accusatus, *HG.* I, VII, 28. Dux, II, III, 46.

Aristarchus, Atheniensis, cujus inopiam sublevari consilium Socratis, *Mem.* II, *u.* 28.

Aristeus Chius, centurio levis armaturae in reditu Decemmillium, *ut* fortis, *Exp.* IV, *l.* 28; *u.* 20.

Aristippos Thessalus, civis Larissae, a Cyro minore hospite accipit pecuniam et quatuor milia militum contra sediciosos cives, *Exp.* I, *l.* 10; *u.* 1; his praeficit Menodem, II, *u.* 25.

Aristippos, Socraticus (Cyrenaeae sectae auctor) : cum eo disputat Socrates de voluptate, *Mem.* II, *l.* 1; item de bono et pulchro, *ib.* VII, *u.* 1.

Aristo, Atheniensis, legatus militum ad Sinopenses in reditu Decemmillium, *Exp.* V, *u.* 14.

Aristo, Glauconis Atheniensis pater, *Mem.* III, *u.* 1.

Aristo, proditor Byzantii, *HG.* I, *u.* 14.

Aristoteles, Atheniensium legatus Spartam, *HG.* VI, *u.* 2.

Aristocrates, dux Atheniensium cum Alcibiade, *HG.* I, *u.* 21. Herum electus inter decem praefatos post Alcibiadem, *l.* 7, *u.* 10; ad Arginomas, *l.* 1, *u.* 20; accusator, *l.* 7, *u.* 2.

Aristoteles, unus ex Herculis posteris, rediit primus Spartam, *Exp.* VII, *u.* 2.

Aristodemus, Laeco, ex regio genere, tutor Agesipolidis, *HG.* IV, *u.* 2.

Aristodemus, Atheniensis, Socratis discipulus, cognominis Parvus, contemptor divinationis et religionis, a Socrate reductus ad deos colendos, *Mem.* I, *u.* 1.

Aristogenes, Siculus, pater Heracidae, *HG.* I, *u.* 2.

Aristogenes, dux Atheniensium inter decem praefatos post Alcibiadem, *HG.* I, *u.* 16; ad Arginomas, *l.* 1, *u.* 20; non rediit Athenam, *l.* 7, *u.* 1.

Aristodochus, Lacedaemoniorum legatus Athenas, *HG.* V, *u.* 22.

Aristonymus, Methydriensis Arcas, locigagus praestitit gravi armature in reditu Decemmillium, *Exp.* IV, *l.* 22; *u.* 20. Rem strenue gerit, *Exp.* IV, *u.* 9 sqq.

Aristophanes, Atheniensis, pater Demosthenis, *HG.* VI, *u.* 2.

Aristoteles, unus e Triginta viris in oligarchia Atheniensis, *HG.* II, *u.* 2. — Exul Atheniensis, siquidem est idem, II, *u.* 18; et dux Atheniensis, II, *u.* 46.

Armenia, regio Asiae finitima Mediae versus septemtriones; ejus satrapa Oroontes, *Exp.* III, *u.* 12; IV, *u.* 4. In ea sunt fontes Tigridis et Euphratis, IV, *u.* 4. Eam Coniiticae annis distinguit a Carduchorum regione, IV, *u.* 4. Ejus montes, *ib.* 20. Eam peragravit Graeci, IV, *u.* 4.

Armeniae occidentalis satrapa Tiribazus, *ib.* IV, *u.* 4.

Armenia, finitima Mediae, in exercitu Assyriorum, *Inst.* II, *l.* 6; ab Astysge Medorum rege bello victri tributum pendere sunt coacti, *ib.* 10. Hocum rex deficit a Media, II, *u.* 12; capitur a Cyro, III, *l.* 6; subit capitis iudicium, *ib.* 8; defenditur a Tigrane filio, *ib.* 14 sqq.; et militi Cyaxari tributum copiosae, *ib.* 42; Occidit filii magistrum innocentem, *ib.* 38. — Eorum equi describuntur, *Exp.* IV, *u.* 26. Eorum pueri pincernarum vicem sustinent, *ib.* 33.

Arnapes, unus ex iis qui missi sunt a Pharnabazo ut ab Alcibiade fidem acciperent, *HG.* I, *u.* 12.

Artamas, Persa, dux peditum Persarum sub Cyro, *Inst.* VII, *l.* 2, *u.* 4.

Artabatas, Persa, praestitit curribus in pompa, *Inst.* VIII, *u.* 18; fit satrapa Cappadociae, VIII, *u.* 1.

Artabacus, Medus, cupidus oculandi Cyrum, *Inst.* I, *u.* 22; suadet Mediae, ut Cyrum sequantur, IV, *l.* 22; et cum Cyro manent, V, *l.* 23. Suadet, bellum esse conlusionem, VI, *l.* 2; militum a Cyro ad Arnapem, ne hic vim inferat Pantheae, *ib.* 34. Est chiliarchus peditum in profecto cum Cruso, VI, *u.* 31. In oratione repetit summam rerum a Cyro gestarum, VII, *u.* 48 sqq. Equo donatur a Cyro, VIII, *u.* 25; et vocatur ad convivium VIII, *u.* 1; jocatur, *ib.* 12: donatur aureo poculo, *ib.* 24.

Artabazus, Persa, ducit Persarum centuros et sagittarios sub Cyro, *Inst.* V, *u.* 38.

Artacamas, satrapa Phrygiae magnae, opem fert Assyriis, *Inst.* II, *l.* 5; a Cyro in dignitate sua servatur, VIII, *u.* 2. — Alius, Phrygiae satrapa tempore Cyri minoris, *Exp.* VII, *u.* 25.

Artageras, chiliarchus peditum sub Cyro, *Inst.* VI, *u.* 31; VII, *l.* 22, 27.

Artageras, praestitit sex milibus equitum in Artaxerxis exercitu contra Cyrum minore, *Exp.* I, *u.* 11; occidit ab ipso Cyro in pugna, *l.* 1, *u.* 24.

Artaxerxes, chiliarchus peditum sub Cyro, *Inst.* VI, *u.* 31. — Alius, Cyri minoris amicus, *Exp.* II, *u.* 16; *u.* 25.

Artagatas, eunochus Cyri minoris fidelissimus, *Exp.* I, *u.* 11; immoritur Cyro, *l.* 1, *u.* 28.

Artaxerxes, Persarum rex, Darii et Parysatis filius, Cyri minoris frater, cognomine Mocconem, vino deditus, vendit studium negligere cepit, *Inst.* VIII, *u.* 12. — Natus antequam pater regnum adeptus esset, *Exp.* I, *l.* 1; succedit patri, *ib.* 3; Cyrum non necat exortus a matre, *ib.* 4: ejus frater spurcius, II, *u.* 20; vulneratur a Cyro in acie, *l.* 1, *u.* 25; occidit Cyri castra diripit, *l.* 1, *u.* 1; metuit Graecos victores, *ib.* 6; II, *u.* 18; *u.* 1. Poccit a Graecis arma, II, *u.* 8; inducias facit cum Graecis, II, *u.* 20; obtruncat Graecorum duces, II, *u.* 1. — Pacem imponit Lacedaemoniis et Atheniensibus, *HG.* V, *l.* 20, 31, ubi ejus formula. — Xerxes pro Artaxerxe in eod. *HG.* II, *l.* 4.

Artimas, Lydiae satrapa, tempore Cyri minoris, *Exp.* VII, *u.* 25.

Artichas, Hyrcaniorum dux, *Inst.* V, *u.* 38. — Alius, ut videtur, satrapa, de ejus mercenariis *Exp.* IV, *u.* 4.

Arystas Arcas, homo vorax, *Exp.* VII, *u.* 22.

Asea, Arcadiae oppidum, *HG.* VI, *u.* 11.

Aseae rebus Thebanorum favent, *HG.* VII, *u.* 2.

Asia, *l.* e. Asia minor, *Inst.* I, *l.* 4; *HG.* III, *u.* 5; IV, *u.* 5 et 27; V, *l.* 31; *Ag.* I, *u.* 2, et alibi.

Asiadatas, chiliarchus equitum sub Cyro, *Inst.* VI, *u.* 32.

Asiatel, cur secum in bellum ducant uxores et res preciosissimas, *Inst.* IV, *u.* 2. Utuntur in bello curribus Cyrenacis, VI, *u.* 22.

Asidates, nobilis et opulentus Persa, oppugnatur a Xenophonte frustra, *Exp.* VII, *u.* 2, 15; tandem capitur cum suis, *ib.* 22.

Asina, Laconiae oppidum, et Asinae incolae, *HG.* VII, *l.* 25; *Exp.* V, *u.* 36.

Aspasia, Socratis amica; ejus dictum de pronubis, *Mem.* II, *u.* 36. Conf. *Exp.* III, *u.* 14.

(Aspasia) Phocensis, Cyri concubina, capitur ab Artaxerxe, pulchra et prudens mulier, *Exp.* I, *u.* 2.

Aspendi, cives Aspendi (urbis Pamphyliae) ad Eurymedonem amnem, *Exp.* I, *u.* 12.

Aspendus, urbs Pamphyliae ad Eurymedonem, *HG.* IV, *u.* 30. Aspendi Thraybalm concidunt, *ib.* 30.

Assus, urbs Troglie, in Ariobarzani satrapia, ab Artaxerxe oppugnata, *Exp.* VII, *u.* 2.

Assyril in Medorum finibus praedas agunt, *Inst.* I, IV, 16.
Eorum rex infer bellum Media, I, v, 2, cum viginti milibus equitum, ducentis curribus et ingenti pedum vi, II, I, 5. Hortatur suos ante proelium, III, II, 44.
Victus a Cyro et Cyaxare repugnat in castris, ib. 63; cedit in perilio, IV, I, 8. Assyrii noctu castra relinquunt, ibid. Castrorum metandorum qua utantur ratione, III, III, 26.
Nuvus rex a Cyro, vastato agro, frustra ad pugnam provocatus, V, III, I, 5; parat sibi socium Crosum, VI, I, 29; a Gadaia et Gobraia confoditur in regia, VII, v, 30. Quos quibus malis inolerenter affecerit, v. s. ipsi.
Astyages, Medorum rex, avus Cyri paternus, *Inst.* I, II, 1, et in seqq., usque ad v. 2, ubi de morte ejus. Armenio subegit bello, III, I, 10. Conf. Cyrus.
Astyochas (navarchon Lacedaemonius) quo testem agnoscit Hierocraates Tissaphernem accusavit, *HG.* I, I, 34.
Astryine Diana, Thebis, *HG.* IV, I, 41.
Atalanta, supel. Metanasi, *Ven.* I, 7; nobilis venatrix, III, 8.
Attaneus (urbs Mysiae ad mare Euxinum), *Exp.* VII, VII, 8. Ab exalibus Chlis obdinetur, *HG.* III, II, 11.
Athensadas, lothagus Sicyonius; ejus andachi, *HG.* III, I, 18.
Athens, in media Graecia et medio terrarum urbe sita, *Vec.* I, 6. — Populosissima Graecarum urbium, *HG.* II, III, 24. — Ibi magna servorum et inquilinorum fuit licentia, *At.* I, 10. Adde sequentia.
Athensenses. De eorum Republica actum in peculiari libello, cuius F. argumentum. Utantur lingua et vivendi ratione mixta, *At.* II, 8. Plura quam ceteri Graeci festa celebrant, III, 2 et 8. — Penas vincunt, voto de capris mactandis Dianae facto, *Exp.* III, III, 11 et 12. Eorum thesaurus in templo Delphico, V, III, 5. Furatior pecunias publicas, *Exp.* IV, VI, 16. Eorum opes magne franguntur a Lacedaemoniis, VII, I, 27. Eorum fidem laudat Seuthes, VII, II, 31; et suos cognatos vocat, ibid. — Eorum lentes et vitia, *Mem.* III, v; victi a Brasiliis, ib. 4; unquam sedes imularunt, ib. 12; minores colunt senes, ib. 15; non parent magistratibus, etc. ibid. — Sarpe injusti in iudicio, *Ap.* 4. — Perstringuntur ob ignaviam in bello, *Conn.* II, 3. — Gloria majorum excellunt, *Mag.* VII, 3; magnos sumptus impendunt in choro et ludis, I, 26. — Distributi sunt in decem tribus, *Vec.* IV, 20. Arcadibus mittant auxilia, III, 2. Quomodo principatum Graeciae consecuti, V, 3 seq. Eorum moneta, III, 2. *Ipsorum* vectigalia tractat liber de Vectigalibus.
Athensenses vincuntur a Lacedaemoniis, *HG.* I, I, 1; Chrysoepolum capiunt et portorium ibi institunt, ib. 22. Bellum cum Agide gerunt, ib. 23. Vincuntur ad Corossum, I, II, 2. Chalcidum oppugnant, I, III, 2 seq. Byzantium proditum ingrediuntur, ib. 18 seq. Legatio ad Persam, I, IV, 4 seq. delusit. Vincuntur absente Alcibiade, I, v; 12 seq. Eorum clades duce Conone, I, VI, 15; duce Dionedote, ib. 22. Eorum acies navalis, ib. 23. Lacedaemoniis navali proelio vincunt, ib. 24. Dores suos accusant, et in carcere conficiunt, I, VII, 2; decreto senatus occidunt, ib. 24. Clades ad Aegon flumen, II, I, 27; de captivis eorum interficiendis Lacedaemoniorum consulto, ib. 30, ubi commemorantur Atheniensium in alios crudelia facinora. Urbis obsidio, II, II, 10. Obsessi nec inducias neque pacem impetrare possunt, ib. Fame domantur ib. 22. Urbis deditio, mororumque conversio, ib. 22. Trigitaviri electi, II, III, 1; et arma iis ablata, ib. 20. Sedilio contra Trigitaviros, II, IV, 23. Pax et amicitia constituta, II, 23. L. Lacedaemoniis praebent equites contra Tissaphernem, ib. 3. Athenenses Thebanis se adiungunt, III, v, 16. Corin-

thiorum muros reficiunt, IV, IV, 18. Muros instaurant, et Piraeum nominant, IV, VII, 10. Res in Asia contra Lacedaemonios gerunt sub Therapibus, Agyrriis et Iplacrate, ib. usque ad fin. cap. Rursus maris obtinent imperium, V, I, 13. Eos navibus spoliat Teutentes, ib. 24. Magnis difficultatibus impulsi pacem desiderant, ib. 22. Irritati ab Lacedaemoniis, Thebanorum socii bellum alacriter parant, V, IV, 34; navali pugna Podien vincunt, ib. 31. Eorum cum Thessalis collatio in classis apparatu, VI, I, 10. Bello facti, pacem cum Lacedaemoniis ineunt, VI, II, 1. Corcyra succurrendum decernunt, ib. 10. Rursus pacem facere conantur, VI, III, 2. Nec audient Thebanos bellum renovaturos, VI, IV, 20. Pacis auctores, VI, v, 2; de ferendo Lacedaemoniis auxilio consultant, ib. 49; et Iphicratem mittunt, ib. 51 seq. Athenienses mari, Lacedaemonii terra prestant, VII, I, 21 et alternis utrique per quinos dies imperium tenent, ib. 12 seq. Horum populum adversus Thebanos societas, VII, I, 15. Athenienses frustra affectant Corinthios, et cum Arcadibus ineunt foedus, VII, IV, 4 seq. Atranyttion (urbs maritima Mysiae), *Exp.* VII, VII, 8. Attica terra, cineta et divisa montibus, *Mem.* III, v, 23. — Fertilis, *At.* I; abundat marmore, t. 4. De natura ejus, *Vec.* I. Dives argentifodinis, IV, Adde Zoster.
Augo, nomen canis, *Ven.* VII, 5.
Aulis, Boeotiae oppidum maritimum, ubi Agamemnon sacra fecerat, *HG.* III, IV, 3; v. 5; VII, I, 34.
Aulon (urbs maritima in confinis Messaeiae et Elidis), *HG.* III, II, 25; III, 8, ubi et Aulonitis, ejus incolae, et 10.
Autoboiaces, Persae, a Cyro minore interficitur, *HG.* II, I, 8.
Autocles, Strombichides filius, Atheniensis, legatus Lacedaemonem, *HG.* VI, III, 2; rhetor solers, ib. 7, ubi verba facit.
Autolycus, Atheniensis, Lyconis filius, panceratio vicit, amatus Calliae, qui in ejus honorem convivium instituit, *Conn.* I, 2, et saepe alibi; de patre glorior, III, 13.
Autophrades (Lydiae satrapa, qui regis jusque bello persequatur eos qui defecerant), Ariobarzanem obsedit in Aiso, *Ap.* II, 20.

B

Babylon, urbs Asiae maxima et opulentissima, ad Euphratem, *Inst.* V, II, 8; VII, II, 11; moribus altis et latis, VII, v, 7; capitur a Cyro repente, Euphrate in fossam derivato, VII, v, 15; in ejus agro sunt multae palmarum et procerum, ib. 11. Babylone, ubi corum tepidum, Cyrus septem menses hibernos degit, VIII, VI, 22. — Quantum distet a loco, ubi pugnatum est a Cyro minore et Artaxerxe, *Exp.* II, II, 8; quae pugna est a Babylone accidisse dicitur V, v, 4. Quantum distet a Cotyris Ponti, ibid.
Babylonia, regio, *Exp.* I, VII, I, II, 13.
Bacchus congregitur cum Ariadne, in saltatione mimica, *Conn.* IX, 2. — Fines lanum Aphyri, *HG.* V, III, 10.
Bactriani, seu Bactrii. Horum rex, hospes Abradate Susiorum regis, invitatur ab Assyrio ad societatem belli, *Inst.* V, I, 2. Bactrii parant Cyro, I, I, 4. Tentantur ab Assyrio, I, v, 2.
Bagaces Persae, dux equitum sub Pharnabazo, *HG.* III, IV, 12.
Basias Arcas, occiditur a Carduchis, *Exp.* IV, I, 4.
Basias Eleus, barusper, *Exp.* VII, VII, 10.
Belesis, Syriae et Assyriae satrapa tempore Cyri minoris, *Exp.* I, IV, 10; VII, VII, 23.
Bendideum, Dianae templum Athenis, *HG.* II, IV, 11.

Bia, nomen canis, *Fen.* vii, 5.
Bisanthe (urbs meritis Thracie inter Perinthum et Gan-
dium ad Propontidem), *Exp.* VI, *u.* 28; v, 4.
Bithyni, in ora Ponti, *Exp.* VI, *u.* 17; et iv, v, vi scrip-
tis. Horum satrapa erat Pharnaces, VII, vii, 25. —
Bithyni Thracem, in Asia, *HG.* I, *u.* 2. Amicitia cum illis
contracta per minas Alcibiadis, *ib.* 3. 4. Ab Dercyllida
infestati, III, ii, 24.
Biso, offert pecunias exercitui Decemmilium, *Exp.* VII
ii, 6.
Borotiam vasiant Athenienses, *Mém.* III, v, 4. Inter eam
et Atticam magni monies, *ib.* 25. — In eam irruit Cle-
ombrotus, *HG.* VI, iv, 3.
Brotii, comparantur cum Atheniensibus, *Mém.* III, v, 2
sq. Insolentiores sunt adversus Athenienses, *ib.* 4. —
Puerorum amor turpi sunt debili, *Lac.* ii, 13; *Cove.*
viii, 33. — Obscurum aliquid de his, *Atth.* III, vi. —
Gloria majorum forent, *Mog.* vii, 3. — Eorum thoraces
s. lorice, *Eq.* III, 3. — Nolent sequi Lacedaemonios
contra Elidem, *HG.* III, ii, 25; nec contra Athruen-
ses, II, iv, 22. Eorum socii laesantur Abrahaim ex Asia re-
deuntem, IV, iii, 3; *Ag.* ii, 2. Eorum legatos ablegat
Agesilao Creusim, *HG.* IV, v, 10. Universorum nomine
Thebani iurandam prestare volunt, V, 1, 32. Erotica
oppida relinquere coacti sunt Thebani, *ibid.* 38. Adver-
sus Eroticos Lacedaemonii socii militunt, V, iv, 62. —
Brotarchi, *HG.* III, iv, 4.
Brotium, Laco, ad regem Persarum legatus Lacedaemonio-
rum, *HG.* I, iv, 2.
Boeotus, Thessalus pugil, homo ignavus et improbus,
Exp. V, viii, 22.
Brodatus, praefectus turrim rotatarum Cyri, *Inst.* VI,
ii, 23.
Brosidas, Ephorus Lacedaemonius, *HG.* II, iii, 10.
Breio, nomen canis, *Fen.* vii, 5.
Bryas, nomen canis, *Fen.* vii, 5.
Byzantium (urbs in Bosporo Thracico): ejus situs, *Exp.*
VI, iv, 1 sq. In eam vi irrumpunt Græci in reditu De-
cemmilium, *Exp.* VI, *u.* 16. Ante bellum Peloponne-
siacum fuit Atheniensium, *ib.* 27. Praefecti, Cleander,
VI, vi, 8 sq.; Aristarchus, VII, ii, 12. — Eo ab
Atheniensibus milititer Clearchus, *HG.* I, *u.* 35. Yalio,
cinctum Atheniensibus obsident, I, *u.* 14, dum Clearchus
ibi est, Lacedaemonius praefectus, *ib.* 15. Quo absente
peditum a Cydone, Aristone et aliis, *ib.* 18: Ab Alci-
biade capitur, *ib.* 20. Recipit cum Lysander, II, ii, 1.
Eo navigat Thrasybulus, decimas Ponti vendit, de-
mocratiam restituit, IV, viii, 22.

C

Cadmes, rex Thebarum (a Cadmo conditor), *HG.* V, ii,
20. Mulieres dum ibi Cercæa agunt, Phœbida Lacedae-
monio proditor, *ib.*: sed recuperatur Thebanis opera
exulatum, V, iv, 1 sq. Argivi ibi sepulti, VI, *u.* 46.
Cadusii, gens magna et bellicosa, infensa Amyciis, *Inst.*
V, *u.* 25; sunt Cyri socii, V, ii, 22. Temere excurrunt
eas afficiuntur, et ducem amittunt, V, iv, 15; no-
vum ducem sibi creant, *ibid.* 23. Cadusius aliquis, VI,
i, 8; VIII, iii, 32. Is constituit satrapam, VIII, vii,
11. — Bello eos peti post defectionem Darius, *HG.* II,
1, 13.
Caeus, urbs magna Mesopotamiae ad Tigrim, *Exp.* II, iv,
28.
Caeno, nomen canis, *Fen.* vii, 5.
Cajet Campus (pars Nysiae fertilissima et optima ad Calceum

ambros, qui in sinum Elasticum fluit), *Exp.* VII, viii,
8, 18.
Callas, Lacedaemonius, affert epistolam Agesilao a rege
Persarum de hospite, *ib.* viii, 3.
Callianus Lacedaemonius idem, ut videtur, de Asia sub
Agesilao, *HG.* IV, *u.* 1, 15.
Callias, Archon apud Athenienses (Olymp. 92, 3, confusus
cum antiquiore Olymp. 72, 1, qui et Calliades dicitur),
HG. I, vi, 1.
Callias, Hippocle filius, dux Atheniensium gravis arma-
tum peditum, vincitur ab Agesilao, *HG.* IV, v, 12.
Athenis hospes publicus Lacedaemoniorum, V, iv, 22.
Legatus cum aliis Spartam mittitur, VI, iii, 2; Dedu-
chus dicitur, *ib.* 3, coram Spartanis pro pace ambiciose
verbo facit, *ib.* 4 sq. — Protagora, Gorgie, ac Prodicus
sapientem mercedem dedit pecuniam multam, *Cont.* I,
2; iv, 62; amator Autolyce, I, 1; glorior arde homines
emendandi, iii, 4; iv, 1; dilectissimos, iv, 37; sacerdos
decorum suo *Atth.* Epagoras, viii, 30.
Callistatus, Lacedaemonius, praefectus, a Lysandro ad
gnavissimos mittitur, *HG.* II, iii, 13, 14.
Callibis, Tegetes: ejus factio urbe ejicitur eoque vire-
cipit, *HG.* VI, v, 6.
Callieratides, Lacedaemonius, Lysandro in imperio Asia-
tico successit, *HG.* I, vi, 1: in quo capite ejus iniquum
et res gestae adumbrantur. Occisus ad Arginusas, II, 1, 4.
Callimachus Parthicus Areas, iochagus gravis armature
in exercitu Decemmilium, *Exp.* IV, *u.* 27; viii, 5; rem
atrenne gemit, *ib.* 10. Legatus militum ad Sinopenses,
V, vi, 14; debile ad Heraeoclas, VI, ii, 2. Seditione
sibi arrogat imperium Arcadium et Achaeorum, *ib.* 9,
10.
Callimedes, Athenienais legatus ad Tiribazum missus,
HG. IV, viii, 13.
Callipides, histrio, hominibus lacrimas commovet, *Comp.*
iii, 11.
Callisthenes, Atheniensium legatus ad Tiribazum missus,
HG. IV, viii, 13.
Callistratus, Atheniensis orator, quem sibi adjungit Iphi-
crates, *HG.* VI, ii, 38. Legatus cum Callio et aliis mit-
titur Lacedaemonem, VI, iv, 3. Ejus oratio, *ib.* 10 sq.
Callistratus, Atheniensis ex tribu Leontide, occiditur, *HG.*
II, iv, 22.
Callixenus, demagogus Atheniensis, datus ad Arginomas
accusatus, *HG.* I, vi, 8; post callimidis omnis exuatus
fame perit, *ib.* 25.
Calpes, portus (Ponti in Bithynia sive Thracia Asiatica),
Exp. VI, ii, 12; iii, 2; describitur VI, iv, 1, 2.
Calydon, olim Ætolia, *HG.* IV, vi, 1. Add. 14.
Camarina (urbs Sicilia), sub Dionysio, a Cartaginensibus
capitur, *HG.* II, iii, 4.
Cambyses, Cyri pater, Persarum rex ex gente Persidarum,
Inst. I, ii, 1; revocat Cyrum domum, I, iv, 23. Dedu-
cit eundem, et egregie dissert de imperatoris summi
officio, I, v, fere toto. Stabilis regnum Persarum Cyro,
VIII, v, 22.
Cambyses, Cyri filius nati major, constituitur a patre mo-
rigente heres imperii patris, *Inst.* VIII, viii, 11.
Camecorum magna vis capta ab Agesilao, *HG.* III, iv, 24.
Cannoni poematista quid jussert, *HG.* I, viii, 20.
Canom nomina, *Fen.* vii, 5.
Capitæ, qualis mensura, *Exp.* I, v, 6.
Cappadoces, Eorum rex, *Inst.* I, v, 3. Sunt Crusi socii,
VI, *u.* 10; subiguntur a Cyro, I, *u.* 4; VII, iv, 16; ac-
cipiunt satrapam Persam, VIII, vi, 2. Conf. *Araber.*
Cappadocia, regio Asiae, *Inst.* VIII, vi, 7; *Exp.* I, *u.* 20;
VII, viii, 25.

- Caranus, f. e. (horae) dominus, *HG. I, 1, 2*.
- Cardia (urbs Chemonesi Tanicori), *HG. I, 1, 11*.
- Carduchus peregris carpentis mulierum in expeditione *Cyri* contra Assyrios, *Inst. VI, 1, 20*.
- Carduchi (populi ad ripam Sinthum Tigris in Armenia et Assyrie continui), filices, bellissimi, *mon. 2, 1, 1*.
- Carci, III, v, 16; V, v, 12; VII, vii, 20. Horum montes petunt Græci, III, v, 12; IV, 1, 2; Ipsiura eos sibi amicos conciliare student, ib. 8, 2: urgent agnos extremum Græcorum, ib. 16 et IV, m, 7 sqq. *Forum arcus*, IV, n, 28.
- Caros, sollicitantur frustra ab Assyrio adversus Medos, *Inst. I, 1, 2; II, 1, 2*. Dissidentes calide rediguntur ad concordiam ab Adasio, VII, iv, 1; quem a Cyro petunt satrapam, VII, iv, 7; VIII, vi, 2. — Cum scutis albis, *HG. III, 1, 15*.
- Caria, *Inst. VII, vii, 2*. — Tissaphernes satrapia, equestribus copis non idonea, *HG. III, 1, 12; Ag. I, 18, 22*. Ab Lacedæmonio bello petitur, *ibid.*
- Carus, annis Cilicæ, *Ag. 2, 1, 17, 4*.
- Carthaginienses, imperium Libya tenent, *Mem. II, 1, 10*. — Hannibale ducem in Siciliam profecti, *HG. I, 1, 37*; Agrigentum fame ad deditionem compellunt, I, v, 21. Dionysio victo, Gelam et Camarinum capiunt, II, 10, 2. — Linum Carthaginiense, *Træ. II, 1, 2*.
- Caryæ (urbs in finibus Laconicis), capitur a Thebanis, *HG. VI, v, 25*; recipitur ab Archidamo et crudeliter tractatur, VII, 1, 28.
- Castell Campus, *Exp. I, 1, 2; 1, 2; 1, 2; 1, 2*. Castell Campus, *HG. I, 1, 2*, in Lydia, ubi convenerunt agerantur populo Romano imperio subiectum.
- Casior, frater Pollucis, discipulus Chironis, later deos relatus, *Træ. I, 2 et 12*; ab eo nomen habent Caes casiorie (que et Lacene dicuntur), m, 1.
- Catana (urbs Siciliæ), *HG. II, 1, 2*.
- Cave, magnus vicus (in Mysia), *HG. IV, 1, 20*.
- Cayster (arvis Ionie): in Caystri Campo rex Phrygie moriens congregat copias, *Inst. II, 1, 1*. Unde
- Caystri Campus, *urbs, Exp. I, 1, 1*.
- Cebes, Thebanus, *Mem. III, 1, 17*; Socratis auditor laude dignus, I, 1, 48.
- Cebren, urbs (Eode) mentissiana, in Pharnabazi satrapia, *HG. III, 1, 10*.
- Cecrops (antiquissimus Atticæ rex) iudicavit litem deorum, *Mem. III, v, 20*.
- Cedree, Carie oppidum Atheniensibus datum, a Lysandro capitur, *HG. II, 1, 15*.
- Celene, urbs magna Phrygie (majoris), *Exp. I, 1, 7*; ubi erat Cyri pretorium et paradisus; per quem fuit Mander, *ibid.*; arem ibi castravit Xerxes, ib. 9.
- Celti vel Celte, a Dionysio tyranno Lacedæmonius militum in auxilium, *HG. VII, 1, 20*; victores, ib. 31.
- Celusa, mons (Sicyonis), *HG. IV, vii, 2*.
- Cenchreæ, portus Corinthi, *HG. IV, v, 1; VI, v, 51; VII, iv, 2*.
- Cenitres, annis (in Tigrin-inflorens), distinguit Armeniam a Carduchorum regione, *Exp. IV, 1, 1*; bonæ tandem trahuntur Græci, ib. 15.
- Ceos (insula e regione Sami promontorii), *HG. V, 1, 61*.
- Cephalonia (loni maris insula), *HG. VI, 1, 31*. Ejus oppidum in potestatem suam rediit Iphicrates, ib. 33.
- Cephalus, nobilis venator, discipulus Chironis, ab Aurora raptus, *Træ. I, 1, 2 et 6*.
- Cephalodorus, Cephalopontis filius, Atheniensis, lachryis in exercitu Decemmillio, *Exp. IV, 1, 13*; occiditur, ib. 17.
- Cephalodorus, orator Atheniensis, Lacedæmonio militum legatus, *HG. VI, 1, 1*. Ejus oratio contra Proclum ethi-
- olim, VII, 1, 12 — 14. — Alius, ut videtur, dux electus, *II, 1, 16*.
- Cephalopontis, Atheniensis, Lacedæmonem missus, *HG. II, iv, 30*. Nisi est alius, Cephalodori pater, *Exp. IV, 1, 13*.
- Cephissus, fluvius Atticæ, *HG. II, iv, 10*. — Alius, Eurotas et Parnassus, *HG. IV, m, 10; Ag. II, 2*.
- Ceramicus sinus Carie, *HG. I, 1, 8; II, 1, 15*.
- Ceramicus, vici Athenarum, *HG. II, iv, 33*.
- Ceramo, Atheniensis locuples, multos alebat servos, *Mem. II, vii, 2*.
- Ceramorum Forum, urbs in finibus Mysie, *Exp. I, 1, 10*.
- Cernus, urbs Græcia et maritima in Colchide, Sinopensium colonia, *Exp. V, 1, 2*; quibus et tributum predebatur, V, v, 10. *Incipit*, Cerasus, V, vii, 12 sqq.
- Cerberus, ab Hercule ex Oro protractus, *Exp. VI, 1, 2*.
- Ceriris et Proterpina sacra Eleusina, *HG. VI, m, 6*.
- Certonus, (in alia Certonium), urbs Mysie, *Exp. VII, vii, 2*.
- Chabrias, Atheniensis, Iphicrates in imperio successor, *HG. IV, v, 19*; in Cyprum Evagore auxilium profecturus, Lacedæmonios quos in Agina destruit, V, 1, 10 sqq.
- Lacedæmonios vincit navali pugna, V, iv, 61; summus, tunc imperator habuit, Cœcyra militum, *VI, 1, 29*.
- Epidauri stat contra Argivos, VII, 1, 25.
- Chærecrates, Atheniensis, frater minor Chærephonis, quorum dissidium componit Socrates, *Mem. II, 1, 1*, 15. Socratis discipulus probabilis, I, 1, 48.
- Chæreus, unus ex Trigintaviris in oligarchia Atheniensis, *HG. II, m, 2*.
- Chærephon, Atheniensis (Sphettius), frater Chærecratis, *Mem. II, m, 1, 15*; Socratis discipulus honestus, *Mem. I, 1, 45*. — Oreculum consulti de Socrate, *Ag. 1, 1*.
- Charris, Ephorus Lacedæmonius, *HG. II, 1, 10*.
- Choros, Lacedæmonius Polimarchus, oculus in Piræo, *HG. II, 1, 33*.
- Chalcedon (urbs Bithyniæ e regione Byzanti), *Exp. VII, 1, 20; 1, 24, 26*. — Ab Aleibade mari et fluvio arretur et Atheniensibus redditur tributaria, *HG. I, 1, 11, 2* sqq.
- Lysander eam recipit, II, v, 1. Thrasylus eam sibi conciliat, IV, vii, 28.
- Chalcedonia, ager Chalcedonis, *Exp. VI, vi, 28*.
- Chalci, finitimi Armeniæ, *Inst. III, 1, 34*; a Cyro cognatur pacem facere cum Armenis, III, 1, 1. Sunt bellicosi et mercede militat apud Persas, ib. 7; et apud Cyrum ipsum, a quo oī prædandi libidinem castigantur, VII, 1, 5. — Libei, fortes, mercenarii, eorum arma, *Exp. IV, m, 4; V, v, 17*; VII, vii, 25.
- Chalms, annis Syrie piscosus, *Exp. I, 1, 2*.
- Chalybes, duo populi: 1) liberi, *Exp. VII, vii, 25*; finitimi Armeniæ, IV, v, 33. Stipendia merced apud Tiberium, IV, iv, 18; occurrunt Græcis, IV, 6, 2. Laudantur ob fortitudinem, et eorum arma describuntur, IV, vii, 12 sqq. 2) Populus in Ponto, Mossynecorum imperio patens, *Exp. V, v, 1*.
- Chara, nomen canis, *Træ. II, 1, 2*.
- Charadra, locus in agro Nemeis, a nonnullis intelligitur *HG. IV, 1, 33*, ubi alii χαράδρα simpliciter capiunt de alveo torrentis.
- Chares, dux Atheniensis, Philistius auxilio missus, *HG. VII, 1, 18*. Sicyonis Thyramum eripit, ib. 29 sqq. Revocatur Cenchreus cum classe appellens, Corinthis vult juvare, VII, iv, 1 sqq.
- Charicles, Atheniensis, unus ex Trigintaviris, *HG. II, 1, 2*. — Is et Critias quid contra Socratem egerat, *Mem. I, 1, 31* sqq.
- Charmanda, urbs magna ad Euphratem, *Exp. I, v, 10*.
- Charmides, Glaucon filius, discipulus Socratis, *Mem.*

III, vi, 1; vii, 1; ad rempublicam capessendam excitatur a Socrate, *ibid.* — *Coku.* 1, 3. Ejus dictum, III, 1. Pampertate gloriatur, *ib.* 9; iv, 22. — Unus a decem Persei prefectis, interfectus, *HG.* II, iv, 12.

Charminus Laco, legatus Thrononis ad Seuthen, *Exp.* VII, vi, 1; defendit Xenophontem, *ib.* 22.

Charon, civis Thebanus, *HG.* V, iv, 3.

Choropus Eleus: ejus, Thrasonides et Argei factio democratica Elide, *HG.* VII, iv, 15.

Chersonesus Thracie et regione Abydi, *Exp.* 1, 1, 9; II, vi, 2; regio amena et fertilis, *Exp.* V, vi, 25. Lacedaemoniorum juris est, VII, 11, 2. — Ejus amplitudo, mensura, urbes, periculum a Thracibus, *HG.* III, ii, 8 et 10. Ibi castris habet Alcibiades, 1, v, 12. Ea ingreditur Pharnabazus, III, ii, 9; post eum Iphicrates, IV, viii, 30. Europae tribuitur, *iv.* 6. Incolae, Chersonesites, 1, 10, 10; III, ii, 8. — *Adde Acherusa.*

Chion, Lacedaemonius, Archidami sororis maritus, interficitur in pugna cum Arcadibus, *HG.* VII, iv, 21.

Charisipus Lacedaemonius adducit septingentos milites gravis armaturae ad exercitum Cyri minoris, *Exp.* 1, iv, 3; mittitur ad Ariarum, II, 1, 5; laudat Xenophontem, III, 1, 45; haec ducit, III, ii, 2. Car semel a Xenophonte alii vituperatur, IV, vi, 3. Saepe perstringit Athenienses, *ib.* 16. Trapezunte navigat ad naves adducendas, V, 1, 4; sed redit eum una modo triremi, VI, 1, 10; imperium totius exercitus in eum confertur, *ib.* 33; sed mox eo privatur, VI, 11, 12. Medicamento sumpto perit, VI, iv, 11.

Chiro, Centaurus, filius Saturni et Naidis nymphe, *Fen.* 1, 4; justitia nobilis, *ib.* 1; praecipit malorum, *ib.* 2; die visit, *ib.* 3; praecipit Achillis, a quo ob disciplinam honoratur, *Conv.* viii, 23.

Chius, insula, *HG.* 1, 1, 32; II, vi, passim. Incolae Chii a periculo et conjuncture militum impendente servati ab Eleonico, II, 1, 1 sqq.

Chiron, Atheniensis, unus e Trigtaviris, in oligarchia, *HG.* II, iii, 2.

Chryantas, Persa *ἀνέστης*, corpore nec magnus nec robustus, sed animo fortis et prudens, *Inst.* II, iii, 4: suadet pro sua cuiusque dignitate premia esse distribuenda, II, ii, 19; iii, 5. Mittitur ad montes Armenios celeriter et clam occupandos, II, iv, 22. Captivus adducit, III, iii, 16. Laudatur a Cyro ob fortitudinem et facilem obediendum, IV, 1, 1; *ib.* ex centurie chiliarchus, *ib.* 4: probat Cyri consilium de equitate Persico instituto, IV, iii, 15; ducit loricates, V, iii, 36; adjuvat Cyrum in pavore exercitus sedando, VI, ii, 21; praestit equitanti, VII, 1, 2; suadet eadem quae Cyrus maxime expetebat, VIII, v, 55; *ib.* 1, 1. Est myriarchus, VIII, iii, 16. Laudatur a Cyro eximie, VIII, iv, 11; *ib.* Lydiae Ioniaeque satrapa, VIII, vi, 2.

Chrysopolis (urbs Bithynia) propinqua Chalcedoni (e regione Byzantii, in Bosporo Thracico), *Exp.* VI, iii, 15; vi, 36; VII, 1, 1; *HG.* 1, iii, 12. Ibi portorium et decimas de mercibus exigendas ab nautis instituit Alcibiades, *HG.* 1, 1, 22.

Cilices, frustra tentantur ab Assyrio adversus Medos, *Inst.* 1, v, 3; II, 1, 5; sed adjuvant *Crosum*, VI, ii, 10. Liberi sine satrapa relinquuntur, VII, iv, 2; VIII, vi, 8; 1, 1, 4.

Cilicia, *Inst.* VIII, vi, 8. Aditus difficilis, *Exp.* 1, ii, 24; ejus situs et natura, *ib.* 22; pylae ejus, 1, iv, 4. — Claudus, Lacedaemonius, juvenis pulcherrimus, princeps auctor conjugationis in Ephoros et optimas Lacedaemonios, *HG.* III, ii, 4 sqq.; ejus supplicium, *ib.* 11.

Ciree mutat Utysis acies in saevi, *Nem.* 1, iii, 2.

Cissidas, Syracusanus, dux auxiliorum a Dionysio Lacedaemonio missorum, *HG.* VII, i, 25.

Cithaeron, mons Boeotiae, superabat ab Agessio, *HG.* V, iv, 37 et 37, 38, 59; VI, iv, 5.

Cissus, sive Cissus, mons supra Macedoniam, *Fen.* xi, 1. Cus (Myiae oppidum), *HG.* 1, 1, 2.

Cladus, fluvius (Eldis, in Alpheum influens), *HG.* VII, iv, 29.

Clazomenae, insula (sive Samyrensis adjacens), *HG.* 1, 1, 10 et 11. Eas sibi adjudicat Artaxerxes, V, 1, 21.

Cleoneus, dux Graecus, perit cum filis, *Exp.* V, 1, 12.

Cleagoras pinxit frontispicium Lycei, *Exp.* VII, viii, 1.

Cleander, harmosta Iazantii, Laco, *Exp.* VI, ii, 13; iv, 18; venit Calpen cum navibus, inde turbat de praedi, VI, vi, 5 sqq.; hospitium init quam Xenophonte, *ib.* 35; VII, 1, 8. Imperium exercitus oblatum non recipit, religione iniquitatis, *ib.* 36.

Cleander, Syracusanus, dux electus, *HG.* VII, 1, 36.

Cleonor, Arcas vel Orchomenus, nisi duo viri sunt intelligendi. Arcas natu maximus dux sermibus Cleandrum, in exercitu Cyri minoris, *Exp.* II, 1, 10. Orchomenus gravior vituperatur Ariarum, II, v, 20. Arcas sufficit in locum Agiae, III, 1, 47. Orchomenus laudatur dices ad peribitum Persarum discendum, III, ii, 8; praestit Arcadibus gravis armature, IV, viii, 18. Arcadem rogat Xenophon, ut sacra diligenter inspicat, VI, iv, 22. Cleonor simpliciter nominatus cum Phrygiaco confertur ire militiam apud Seuthen, VII, ii, 2; honorifice semit de Xenophonte, VII, v, 10.

Clearchus, exul Lacedaemonius, comparat copias pecunia, quam a Cyro minore acceperat, *Exp.* 1, 1, 9; ii, 3; II, vi, 4. Venit ad Cyrum Celenas cum mille militibus gravis armaturae, octogentis peltastis Thracibus et decemtis Cretensibus sagittariis, 1, ii, 20; praestit cornu sinistro, *ib.* 15; saxis petitur ab exercitu, 1, ii, 21; sedat milites, *ib.* iii, 9 sqq. A Menonius militibus saxis petitur, 1, v, 12. Praestit cornu dextro in pugna, 1, viii, 4; minus auscultat Cyro, *ib.* 13; tesserae ei aperit, *ib.* 16. Eum maxime fecit Cyros, 1, 1, 21; vi, 5; et suum consilium de bello inferendo regi commisit, *ib.* v, 10. Laudatur ut bonus imperator, II, vi, 11; vi, 8; colloquitur cum Tissapherne de meli insidiarum, II, v, 3-15. Dolo capitur a Tissapherne, *ib.* 21; trucidatur, II, vi, 1. Ejus vita et amores describuntur, *ib.* 1-15.

Clearchus, Lacedaemonius, Rhamphii filius, hospes publicus Byzantinorum, Chalcedonem et Byzantium missus, *HG.* 1, 1, 25. Idem, ut videtur Byzantii praefectus, 1, iii, 13.

Clearchus, boeotus, ex lemeritate perit, *Exp.* V, viii, 14-16.

Cleocritus, Atheniensis, mystarum perco, post cladem Trigtavirorum Atheniensem populum alloquitur, *HG.* II, iv, 20 sqq.

Cleomachus, Lacedaemonius, ab Ephoris cum exercitu contra Thebanos mittitur, *HG.* V, iv, 15; domum redit cum difficultate, *ib.* 16 sqq. Sequenti anno iterum in Thebanos ducit, *ib.* 20 sqq. Maritimo itinere in Phocenses mittitur, VI, 1, 3. Unde in Thebanos irrure jubetur, VI, iv, 3; a quibus in pugna superatur, *ib.* 6-13, ibidem occisus.

Cleomedes, Atheniensis, unus Trigtavirorum, in oligarchia, *HG.* II, iii, 2.

Cleon, eques Lacedaemonius, cadit, *HG.* V, iv, 30.

Cleone (oppidum inter Corinthum et Argos situm), *HG.* VIII, v, 13.

Cleonymus Laco, vir fortis, interficitur a Carduchis, *Exp.* IV, i, 18.

Cleonymus, Laco, Sphodrie filius egregius, anatur ab

Archidamo, *HG.* V, iv, 25 sqq., ubi plura de ejus virtutibus. Interficitur in pugna Leontensi, VI, iv, 18.
 Cleophobus, demagogus Atheniensis, interficitur in tumultu, *HG.* I, vii, 33.

Cleosthenes, Epistates Lacedaemonius, *HG.* II, iii, 10.
 Cleostratus, Argivorum ad Pharnabazum legatus, *HG.* I, iii, 13.

Cligenes, Acanthius, legatus ad Lacedaemonios missus, *HG.* V, ii, 1 sqq., ubi ejus oratio.

Clinias (Alcibiadis frater), amicus Critobulo, *Conv.* iv, 12.

Clinomachus, Ephorae Lacedaemonius, *HG.* II, iii, 10.

Clistes, Corinthius; ejus oratio in concione Atheniensium, *HG.* VI, v, 37.

Crito, Atheniensis statorarius, quocum discipul Socrates de arte statoriaria, *Mém.* III, x, 4 sqq.

Critobolus (Areadae pater), cum Orebomienis bellatur, et mercenarios milites aluit, *HG.* V, iv, 38 sq.

Croades (urbis Cariae), *HG.* IV, iii, 12, viii, 22.

Corylae (incolae urbis Cocylli, in *Æolide* sitae), *HG.* III, i, 14.

Courades, Thibianus, artem imperatoriam proficitur et vult precesse Graecia, *Exp.* VII, i, 33 — Dux Berothorum, Byzantio praefectus a Clearcho, cui ad Pharnabazum proficiscendum erat, *HG.* I, iii, 13; in tumultu se inimicis dedit, Athenas mittitur, ausus est saltem Decelean pervenit, ib. 21, 22. Si quidem est idem homo.

Cotus, ager Pontica libera, *Exp.* VII, viii, 25. (Nomen ex *Τουσι*, ut videtur, corruptum.)

Colehi (populus Ponti Euxini versus orientem), resistunt Deceanilibus in reditu, *Exp.* IV, viii, 2; sed fugantur, ib. 18. Graeci ibi veniuntur melle insaniam interente, ib. 20. Colethorum legati liquidantur, V, vii, 2. Sunt Iberi; VII, viii, 25.

Coloneae (urbis maritimae Truolis), se dedunt Dercylidar, *HG.* III, i, 12 et 16.

Colophon (urbis Ioniae), et incolae Colophonii, *HG.* I, ii, 6.

Colossae, urbs opulenta et magna Phrygiae majoris, *Exp.* I, ii, 6.

Colythas (pagus Atticus), unde Colythensis Thasyabus, *HG.* V, i, 25.

Comasia (castellum; ut videtur, non procul Pergamo), *Exp.* VII, viii, 15.

Conon, dux eligitur ab Atheniensibus, *HG.* I, iv, 10; iterum eligitur, cum novem aliis in locum Alcibiadis, I, v, 16; ubi Andro profectos ad pugnam navalem se parat, ib. 18 sqq.; sed praedium evitat ob hostium numerum, I, vi, 15 sqq.; tandem Mitylenae terra marique obsessus, cogitur ad pugnandum et vincitur a Callistrato, ib. 19 sqq.; navium partem servat et cum imperio manet, ib. 38; I, vii, 1. In pugna ad Ægum flumen ipsius naves solae non capiuntur, quatuordecim abili in Cyprus, II, i, 28 sq. Cum Pharnabazu Lacedaemonios vivit, IV, viii, 1, et Hellespontis rebus ordinatis, classee parata, Cythierios in fidem accipit, et marorum Atheniensium partem instaurat, ib. 2-10. Legatus ad Regem Persarum, a Turibazo in vincula conjicitur, ib. 13-16.

Coreyra, insula, a Timotheo in Atheniensium potestatem redigitur, *HG.* V, iv, 66. Mnasippus Lacedaemonius cum obsidet et vastat, I, ii, 5-7; quare Corcyrae legatus Athenas mittunt, ib. 8 sqq.; tandem ab Iphicrate servatur, ib. 36 sqq.

Core, quid, *HG.* II, i, 8.

Coreosus, mons prope Ephesum, *HG.* I, iii, 2.

Corinthus, urbs, *HG.* IV, iv, 18; VIII, i, 15, etc. Corinthii ab Atheniensibus capti, percipitio punit, II, i, 31 sq. Quare noluerunt parcere Atheniensibus, II, ii, 10. Sed non agunt contra eos, II, iv, 30; neque contra Eleos,

III, ii, 25; neque contra Thebanos, III, v, 17. Sunt inter hostes Lacedaemoniorum, IV, ii, 14 sqq.; III, 12 sqq. (Ag. II, 3 sqq.). Tunc maxime factiosus in urbe et Atheniensium Lacedaemoniorumque de e pugna narratur, IV, ferè toto (et Ag. II, 18 sqq.). Bellum contra Lacedaemonios, IV, viii, 10 sqq. Neptuni Corinthii templum deligrat, IV, v, 4. Corinthii relinquunt Argivi, V, i, 31; et Corinthii socii sunt Lacedaemoniorum, ib., et III, 27; VI, iv, 18; v, 29 sqq. ibi moratur Iphicrate, VI, v, 49 sqq. Nolunt jurare in Iordus a rege propositum, VII, i, 40. Frumentum Piliuntum mittunt, VII, ii, 23. Ab Atheniensium societate sese avertunt, VII, iv, 4 sq. Paem a Thebanis rogant imperantque, ib. 6 sqq.; Ridesque ab Lacedaemoniis, ib. 8 sqq. Praefum circa Corinthum, VII, i, 14 sqq. (Ag. v, 5). Longi mari, IV, iv, 18.

Coronea (urbis Boeotiae), pugna ad eam, in qua viat Agamias, *Exp.* V, iii, 6; *HG.* IV, iii, 15 sqq.; Ag. v, 9 sqq. Corone, urbs deserta ad Maseam amnem, *Exp.* I, v, 4. Coryllas, satrapa Paphlagoniae, *Exp.* VII, viii, 25; V, v, 13, 22; vi, 11. Probus offert Graeci, VI, i, 2.

Coryphasium (promontorium Messeniae), quo Hecles conculunt, *HG.* I, ii, 18.

Cotyora, urbs Graecia, Sinopensium colonia in regione Thibarenorum ad Pontum Euxinum, *Exp.* V, v, 2 sqq.

Cotyrae, Cotyritae, ib. et 10, 12.

Cotys, rex vel satrapa Paphlagoniae, Sestum obsidet in Ariobarzani satrapia sitam, *Ag.* II, 28; Agesilus archidraea copias mittit, III, 4. — Idem Olys vocari videtur in *HG.* Vide Olys.

Crausium (lucus cypariisorum cum gymnasio, prope Corinthum), *HG.* IV, iv, 4.

Craeonii (incolae Craeonis, urbis Thessalicae), cum Thebanis juncti, extremum agmen Agesilae ex Asia deducere premunt, *HG.* IV, iii, 3; Ag. II, 2.

Cratesipolides, Lacedaemonius, dux militum adversus Athenienses in Chium, *HG.* I, i, 21; v, 1.

Crauge, nomen canis, *Ven.* vii, 5.

Cremaste, oppidulum prope Abydum, cum aurifodinis, *HG.* IV, viii, 37.

Cretensium arcus, *Exp.* III, iii, 7, 15; et sagittarum, I, ii, 9; eorum opera multum prodest, IV, ii, 29. — Cretenses in Evrechin Lacedaemoniorum, *HG.* IV, ii, 16; viii, 6. *Conf.* VII, v, 10. — Cretenses canes adversus uprum, *Ven.* x, 1.

Crenis (= Thespiensium emporium in Iptimo sinu Corinthiaco retractum = *Livius*), *HG.* IV, v, 10; V, iv, 16 et 60. Capitur a Cleomicroto, VI, iv, 3. — Ag. II, 18. Crinippus, dux subsidiorum a Dionysio missorum, ab Iphicrate captus manum sibi infert, *HG.* VI, ii, 36.

Critias Atheniensis, Trigitavirorum unus, in oligarchia multa crudeliter fecit, *Mém.* I, ii, 12. Cui Socrate magistro usus, ib. 18. In Thessalia depravatus, ib. 21. Amator Enthydem, ib. 29. Legem tulit ne ars dissendi doceretur, ib. 31 sqq., ubi multa de hostilitate in Socratem. — Trigitavir, *HG.* II, iii, 2. Inimicitiae cum Theramene, quem accusat et condemnandum curat, ib. 21-26. Cum reliquis Eucleusum profectus, ibi etiam crudelis, II, iv, 8; in praetio interficitur, ib. 13.

Crito, Atheniensis, pater Critoboli, *Mém.* I, iii, 8; Socratis discipulus probabilis, I, ii, 48; tutus redditur a sycophantiarum injuriis, II, ix.

Critobolus, Critonis filius, osculator Alcibiadem pulchrum, *Mém.* I, iii, 8; cum eo disserit Socrates de amicis deligendis et conciliandis, II, vi. Socratis amitor, *Conv.* i, 2. Cum eo habetur sermo de oecoponia, *Ec.* I-v. Dives, II, 3 sqq. Novus maritus in *Cent.* ii, 3; ferocissimus,

pulchritudine gloriatur, *ib.* 7; *iv.* 10; Cliniam amat, *iv.* 12; Socrates per lusum certat cum eo de forma, *v.* 1 aq.

Crocus, thessalus, certaminis Olympici victor in stadio, *HG.* II, *u.* 1.

Croesus, Lydorum rex, adest Assyrio adversus Medos cum ingenti vi pedum equitumque, *Inst.* I, *v.* 3; II, *u.* 3; fugit cum ceteris sociis domum, *IV.* 1, *u.* 2; *u.* 28. Eligitur animus dux sociorum adversus Cyrum, *VI.* 1, *u.* 9; habet socios belli plurimos, *ib.* 10; mittit Lacedaemona de societate, *ib.* 11; conatur Cyri exercitum multitudinem cingere, *VII.* 1, *u.* 23; sed repellitur, *ib.* 25; equitatus ejus fugatur metu camelorum, *ib.* 27; ipse fugit Sardes, *VII.* 1, *u.* 4; capitis Sardibus se dedit Cyro, *ib.* 5; dimittit urbem direptionem, *ib.* 12; exponit de Apollinis oraculis, et se stultitia damnat, *ib.* 13; clementer et benigne habetur a Cyro, *ib.* 20; tradit thesaurum, *VII.* 1, *u.* 1; *iv.* 13; monet Cyrum ne astringat liberalis et redarguit, *VIII.* 1, *u.* 15. Primus e Crusastirpe rex servus fuerat, *VII.* 1, *u.* 24.

Cromeyon (castellum in agro Caristiorum), capitur a Praxita, *HG.* IV, *iv.* 12; *v.* 10.

Cromnus, urbs Arcadiae, capta ab Archidamo, *HG.* VII, *iv.* 20; acriter obsidetur ab Arcadibus, ac tandem vi recipitur, *ib.* 21 aq.

Croesus, collis in Elide, ab Arcadibus munitor, *HG.* VII, *iv.* 14.

Ctesias, medicus, sanat Artaxerxem vulneratum, *Exp.* I, *vin.* 26; laudatur ejus testimonium, *ib.* 27.

Cuma vel Cyne (urbes Eolidae), *Inst.* VII, *u.* 14; *u.* 45; *HG.* III, *iv.* 27.

Cyaxares, Astyagis filius et avunculus Cyri, vituperat Cyrum, *Inst.* I, *iv.* 9; ignavus, *ib.* 22. Succedit Astyagi patri, *I.* v. 2. Contra Assyrios auxilium petit a Persis, *ib.* 4; *Uti* queritur de paucitate Persarum, *II.* 1, *u.* 7; recusat hostium copias, *ib.* 2; repellendit Cyrum, quod non splendida veste Medici sit indutus, *II.* iv, *u.* 2; proficiscitur cum Cyro adversus Assyrios, *III.* 1, *u.* 25; interpestiva ejus cum hoste consilii cupido refutatur a Cyro, *ib.* 29; ob livorem et ignaviam non vult Cyrum persequi hostes, *IV.* 1, *u.* 12. In castris captis Assyriorum indulget vino, et ignorat Medos abire cum Cyro, *IV.* v. 8; re comperta tandem ira percitus militatur, furit frustra et mittit qui Medos revocet, *ib.* Delectatur formosis mulieribus, *IV.* v. 32. Accessit a Cyro in castra, *V.* v. 1; queritur graviter de Cyro, *ib.* 2; sed tandem reconciliatus deducitur in tabernaculum egregie instructum, *ib.* 37; ubi genio, more suo, indulget, *ib.* 44. Apud eum fit consultatio de bello continuando, *VI.* 1, *u.* 6; ipse, dum Cyrum proficiscitur contra Croesum, domi remanet cumertia Medorum parte, *VI.* 1, *u.* 2; offert Cyro filiam et Mediam dotis loco, *VIII.* v. 12.

Cydnus annis, Tarsum mediam perfluens, *Exp.* I, *u.* 23.

Cydon, Byzantios, Byzantium prodidit, *HG.* I, *u.* 14.

Cyllene, ad Cymen Aelidis, Aegyptiorum urbs vocatur, *Inst.* VII, *u.* 45.

Cyllene (Eleorum urbs cum porta), *HG.* III, *u.* 27 et 30; *VII.* iv, 19.

Cyren, Argivus, auro se corrupti patitur a Tithrauste, *HG.* III, *v.* 1.

Cyrene. Vide Cuma.

Cynisca, soror Agosini regis, *Ag.* ix, 6.

Cyniscus, Laeo, ut videtur, *Exp.* VII, *u.* 12.

Cynosephale (colles et vicus in Breetia), in Thebanorum diuione, *HG.* V, *iv.* 15; *Ag.* u. 22.

Cypri, socii Croci, *Inst.* VI, *u.* 10. Cur ad eos non militatur satrapa, *VII.* iv, 2; *VII.* v. 1, *u.* 1, *u.* 4.

Cyprus, insula, est terminus imperii Persarum versus occidentem, *Inst.* VIII, *v.* 21; *v.* 1. — Eam sibi vindicavit rex Persarum in pace Antiochide, *HG.* V, *u.* 10 et 31. — Ex hac insula beglaria adveniant Athenas, *ib.* 31, *u.* 2.

Cyrcus, pistor Atheniensis, *Mem.* II, *u.* 10.

Cyrcuarius curus, *Inst.* VI, *u.* 27; *u.* 8.

Cyrus, major, auctor imperii Persici, Cambysii ex Mandane Astyagis filia filius, *Inst.* I, *u.* 1; annos 12 natus cum matre proficiscitur ad avum, *I.* 1, *u.* 1; orat matrem, ut ipsum relinquat, *ib.* 12. Narrat iudicium a se puero exercitum, *ib.* 17; benevolens sibi reddit equales, *I.* 1, *u.* 1; amat et colit avum, *ib.* 2; cur puer loquacior ab initio fuerit, *ib.* 3; studet angulorum praestantiores, *ib.* 4; equitatu discit, *ib.* 5; venatione delectatur, *ib.* 6; militum venatum cum Cyaxare, *ib.* 7; cum Astyage ipso exit venatum, *ib.* 11; annos 16 natus speciem artis imperatoris edit, *ib.* 16. Reducunt in Persidem deducunt Medi, *ib.* 25. Mittitur cum exercitu auilio Cyaxari, *I.* v. 5; milites hortatur, *ib.* 7; dissert cum patre de officio imperatoris, *vi.* toto. Nova arma sua capere jubet, *II.* 1, *u.* 1; meditationes campestris instituit, *ib.* 20. Totas centurias equo exipit premi loco, *II.* 1, *u.* 17. Accessit a Cyaxare dat respiciendi legatis ludorum, *II.* 1, *u.* 8. Armatorum regem capit, *III.* 1, *u.* 1; et animos acriumque fideles reddit, *ib.* 31. Chaldaeos Armenis amicos et sibi socios reddit, *III.* 1, *u.* 1; legatum mittit ad Indum de pecunia, *ib.* 28; cum Cyaxare elucit copias contra Assyrios, *III.* 1, *u.* 20; quos victos in castra fugat, *ib.* 40; castra illa occupat, *IV.* 1, *u.* 2. Cyaxarem, qui non vult hostes esse persequendos, dolo debilit, *ib.* 19. Ad eum deficient Hyrcani, *IV.* 1, *u.* 2. Equitum Persicum instituit, *IV.* 1, *u.* 2; novum militem accessit ex Perside, *IV.* v. 16. Cyaxari Medos avocant litteras mittit, *ib.* 27. Praedam quali modo dividendam curaverit, *ib.* 28. Non vult videre Porthem, *V.* 1, *u.* 2. Efficat ut Medis eum maneat, *ib.* 18; proficiscitur ad Gobryam, *V.* 1, *u.* 1. Assyriam densu vastat, *V.* 1, *u.* 1; ducit exercitum ad Babylonem et provocat frustra Assyrium ad pugnam, *ib.* 5; auxilium fert Gadatam, *ib.* 29. Cur nominatim appellat duces, *ib.* 46. Libera Gadatam, *V.* iv, 2. Uti scilicet cladem Cadusiorum, *ib.* 23; partem init cum Assyrio de parcentis agricolis, *ib.* 24. Cur nolit exercitum reducere prope Babylonem, *ib.* 41; tribus castellis politur, *ib.* 44. Accessit Cyaxarem, *V.* v. 1, *u.* 1; obviam procedit, *ib.* 5; ejus ira et laetitia medetur, *ib.* 37; de hibernorum ratione disserit, *VI.* 1, *u.* 12; curus falcatos invenit, *ib.* 27; turres rotatas adificat, *ib.* 32. Sedat pavorem exercitus, *VI.* 1, *u.* 24. Parat expeditionem adversus Croesum, *ib.* 33; quomodo aciem instruxerit, *VI.* 1, *u.* 21; hortatur duces ante prolium, *VI.* iv, 12; ejus animo, *Inst.* VII, *u.* 2; hortatur milites, *ib.* 10; excutitur ab equo vulnerato, *ib.* 37; capit Sardes et Croesum, *VII.* 1, *u.* 1; quem clementer habet, *ib.* 24. Lapsi mortem Abradate, *VII.* 1, *u.* 2. Cum Croso ejusque thesauris profectus Sardibus, in itinere Phrygias, Cappadocias, Arabibusque subactis, petit Babylonem, *VII.* iv, 12; adit Babylonem, *VII.* v. 1; fossam ducit circa urbem, *ib.* 9; turres extrahit *ib.* 12; Emphratem in fossam derivato urbem opprimat, *ib.* 13; regium loquitur, *ib.* 17. Eunuchos eligit corporis custodes, *ib.* 16; satellites regie et urbis praesidium instituit, *ib.* 16. Minera palatina induci, *VIII.* 1, *u.* 2. Ubi sequuntur multa alia ad continentium imperium ab ipso instituta, hoc et seq. capite. Cum Croso disserit de utilitate liberalitatis, *VIII.*

11, 15. Pompeii ducit, VIII, **11, 1**; ejus iura recta et reliquis vestitus regis, **16, 13**; adoratur, **16, 14**; post sacra luges equestres habet et vicini, **16, 25**. Estopit amicos egivrio, VIII, **14, 1**. Proficiscitur in Persidem ad parentes, VIII, **1**; devertitur apud Cyaxarem, quem invitat Babylonem, **16, 17**; dedit Cyaxaria filiam, **16, 28**. Satrapas de disciplina monuit in provincias militum, VIII, **12, 1**; equos per stationes disponere cepit, **16, 17**. Inimicentia vite sine agit dila gratias, VIII, **10, 2**; habet orationem ad filios, **16, 6**; moritur, **16, 28**.
Cyrus, minor, Artaxerxis frater, *Inst.* VII, **10, 2**. — Contribuitur a Dario patre satrapa, *Exp.* **1, 1, 2**; mortuo patre ab Artaxerxe, calumniam Tissaphernes, concipitur in vincula, **16, 3**; sed mox pristinus iura liberatus remittitur in satrapiam. Inde bellum parat clari, **16, 6**. Quod in Anabasis libro primo **artaxerxes**, Clemens erga Xenam et Pasionem, **1, 17, 3**; liberatus erga Silanum, **1, 10, 18**. Nudi capite proptum ad Cunaxa committit, **1, 10, 6**; occidit Artaxersem in acie, **16, 28**; vulnerat Artaxersem, **16, 20**; interficitur, **16, 22**. Eius concubium, **1, 11, 1** sqq. — Quomodo munera distribuerit militibus, ejus dicitur, **16, 14, 16**; amatur a militibus, **16, 18**; cum Artaxerxe fratre bellum, *ibid.*; ipse in hortu arbores plantavit, quas admiratur Lysander, **16, 21**. — A patre Asiaticis satrapa constituitur, cum mandato Lacedaemonis opem ferendi, **16, 1, 14, 3**. Quibus auxilia offert, **1, 1, 3** sqq.; legati Atheniensium ad eum, **16, 2**. Crueliter ejus facinus in propinquo, **1, 1, 8**. Lysandrum arcens et pecunias dat, **16, 12** sq., et ad patrem proficiscitur, **16, 15**. Expeditionem in fratrem suscipit, aditus ab Lacedaemoniis, **11, 1, 1**.
Cythera (insula et urbs Laconiae), vel potius Cythera, cum portu Phormione, *HG.* VII, **10, 1**; occupata et in fidem recepta a Conone, *ibid.* **8**.
Cyzicus, urbs Mysiae ad Propontidem, *Exp.* VII, **10, 2**. Pugna ad Cyzicum, *HG.* **1, 1, 11**. **Cyzicenses** recipiunt Athenienses, **16, 19, 20**; IV, **1, 39**. — Stater Cyzicenus, *Exp.* V, **10, 23**; VI, **10, 3**; VII, **10, 30**, etc.

D

Daduchus (proprie sacerdoti Cereris Eleusinae nomen), cognomen Calliae, *HG.* IV, **10, 3**.
Dadalus, Atheniensis, ob artis peritiam captus a Minoe servus factus, inde cum filio fugere conatus filium amisit, et ad barbaros delatus servitii, *Mem.* IV, **10, 33**.
Darius sive Durus (oppidum in agro Sicyonio) capitur a mercenariis Dioclydi, *HG.* VII, **1, 32**.
Dalichas, amicus Hieroni puer, *HG.* **1, 31**.
Daipharnes, tarde obedit Cyro, *Inst.* VIII, **10, 21**.
Damaratus, Lacedaemonius, *Exp.* II, **1, 3**; VII, **10, 17**.
Atide Damaratus.
Damatus, dux Cadusiorum in exercitu Cyri, *Inst.* V, **10, 38**.
Dana, urbs major Cappadociae, *Exp.* **1, 1, 20**.
Daphnagogas, domus Gongylii amicus, *Exp.* VII, **10, 2**.
Dardas (amnis Syriae parvus, in Euphratem influens), *Exp.* **1, 10, 10**.
Darius (Nothus, rex Persarum, frater Xerxis secundus), pater Artaxerxis Mnestoris et Cyri minoris, *Exp.* **1, 1, 1**. — Ab eo Medii delinunt, et sub ditionem ejus redeunt, *HG.* **1, 10, 12**. Agrotus ad se accessit Cyrum, **11, 1, 8**. Ejus (Agrotus) soror, *ibid.*.
Dascylium (locus in Phrygia), *HG.* III, **17, 12**; ubi Pharnabazus regis, IV, **1, 15**.
Dalmas, myriarchus sub Cyro, *Inst.* VIII, **10, 17**.

Dauichus, praefectus fabrum Cyri, *Inst.* VI, **10, 29**.
Decelia (locus in Attica), ubi servos publicos habebant Athenienses, *Vet. IV, 24*. — Inde Agis in Athenarum urbem impetum facit, *HG.* **1, 1, 33** sqq.; II, **1, 2**. Inde Agis abnequit Agis, II, **10, 3**. Memoratur etiam I, **10, 14**; III, **22**.
Delia (festum, quo Athenienses theatriam in Delum mittunt), *Mem.* IV, **10, 2**.
Delium (oppidum Boeotiae ab Aulide distans 30 stadia); hic vici sunt Athenienses ab Lacedaemoniis, *Mem.* III, **7, 6**.
Delphi (urbs Phocidis, templo et oraculo Apollinis Pythii oraculo), *Loc.* VII, **5**; *Ag.* **1, 33**. — In templo Apollinis fuit inscriptio: Naage te ipse, *Mem.* IV, **10, 24**. In eodem habent thesaurum Athenienses, *Exp.* V, **10, 3**. — **Delphicus** deus (i. e. Apollo), quid responderit de modo colendi deos, *Mem.* IV, **10, 16**.
Delphinium (urbs in Chio insula), capitur a Lacedaemoniis *HG.* **1, 1, 15**.
Delphion, Milesius apud suos illustris; ejus fortitudo et audacia, *HG.* V, **10, 22**.
Delta Thraciae (a oppidum quod a Byzantio abest iter pedestre unius diei v. Gyllias), *Exp.* VII, **1, 33**; v. **1**.
Delus, insula (maris Aegei); hic chorus militum a Graecis, *Mem.* III, **10, 12**; et ab Atheniensibus quotannis navia sacra, IV, **10, 2**.
Demenetus, Atheniensium gravis armaturae dux in Cypro, *HG.* V, **1, 10** et **28**.
Demaratus, Lacedaemonius, cujus posteri obtinebant urbes Asiaticas ab rege Persarum Demarato datas ab auxilium contra Graecos, *HG.* III, **1, 6**; *Exp.* in locis sub **Damaratus** citatis.
Demarchus, Epidoi filius, dux Syracusanus, *HG.* **1, 1, 29**.
Demeas Colythenis, artifex chlamydim, *Mem.* II, **10, 6**.
Democrates Temenites, homo diligens et certus in exercitu Decemmilium, *Exp.* IV, **10, 14**.
Demonstratus, Aristophontis filius, Atheniensis, legatus Lacedaemonem missus, *HG.* VI, **1, 10, 2**.
Demoteles, praeco, ab Archilao nuntius victoriae de Ascalibus Spartan missus, *HG.* VII, **1, 32**.
Demotion, Athenis verba fecit in concione de rebus Peloponnesiacis, *HG.* VII, **17, 4**.
Dercyllidas, Laco, bellum gerit cum Pharnabazo, *Exp.* V, **1, 34**. — Sollicitissimus, ideoque Sisypheus dictus, expeditionibus Asiaticis praeficitur, *HG.* III, **1, 6**; Pharnabazo inimicus ex eo tempore quo ipse praefectus Abydi fuerat, in ejus satrapiam irruit, **16, 2**. Res contra Pharnabazum gestae, **16, 16** sqq., et cap. **1, 20**, ubi narratur quae in urbis ditionem Tissaphernes et Pharnabazi gessit, et colloquia partimque cum his satrapis. Ab Aegesian legatus ad Tissaphernem missus, III, **14, 6**. Illi nuntius Amphipoli victoriam in Corinthiaca pugna, V, **10, 1** sqq., et in Hellespontum missus est. Ubi Abydum urbem Lacedaemoniis servavit, IV, **10, 1**.
Derdas, Eliniae princeps, *HG.* V, **10, 38**. Lacedaemoniis instigantibus, Potidem ingrediuntur et Olynthios vi reprimi, **16, 30-32**; iterumque vincit eorum equites, V, **10, 1** et **2**.
Dernes, satrapa Phoenices et Arabiae, *Exp.* VII, **10, 25**.
Devippos, Laconicus periosus, navis a Trapezuntis accepta fugit, *Exp.* V, **1, 12**; VI, **1, 1**; calumniam Xerxophontem apud Anaxibidem, VI, **1, 32**; accusat exercitum apud Cleandrum, VI, **1, 2**; et ipse accusatur ab Agasid, **16, 29**; occiditur in Thracia a Nicandro Spartano, V, **1, 15**.
Diana, venationis inventrix et praeses, *Vet.* **1, 1, 11**, **18**. Dianae reliqui dicuntur fera, quam ob teneram aetatem non licet venari, **1, 15**. Et vota faciunt ad venandum exules, VI, **12**. Hippolytum honore afficit, **1, 11**. —

El capere Athenis iactantur quodammodo, ob Periam e Græcia ejectos, *Exp.* III, u, 12. Ad ejus aram confugit Oronas, I, vi, 2. Fij partem manulicantem conservat duces Græcorum in pugna Decemvillium, V, u, 4. El faum, licum et sacra instituit Xanthum, ib. 2 sup. — Ephesia, *ibid.* I, u, 5. III, iv, 18. *Ag.* I, 27. *Diano:* Askyriacae templum in campo Thebanorum, *HG.* IV, 1, 47. El apud Andidem sacrum fecit Agamemno, VII, 1, 33. Eius templum sacratissimum apud Leocophryu, III, u, 12. Musichiae et Bendideum templum, II, iv, 14. Eius faum Pallantis in Arcadia, VI, v, 9. Diano capram mactant Lacedæmonii, IV, u, 20.

Eigma, ἑλγος, locus ubi mores exposebantur in Piræo), *HG.* V, 1, 21.

Eino, polemarchus Lacedæmonius, *HG.* V, iv, 33, apud Leucrothepicam ante regem una cum Cleonymo interficitur, VI, iv, 14.

Eiorles, unus e Trigintaviis in oligarchia Atheniensi, *HG.* II, iii, 2.

Eiodorna, Socratis familiaris, compellitur ad benevolentiam Hermogeni, *Mém.* II, 2, 1 sup.

Eiodemes (Tydri filius) Chironis discipulis, cujus opera capta est Troja, *Vén.* 4, 2 et 12.

Eiodemion: dux electus ab Atheniensibus, *HG.* I, v, 16. Cum duodecim navibus in Mitylenæorum fretum se contulit, I, vi, 22. Interest perisio navali ad Arginusas, ib. 23. Cum aliis occiditur, I, vi, 1. Euryptolemi amicus, ib. 16.

Eio, ab Atheniensibus ad Tiribazum mittitur legatus, *HG.* IV, vii, 13.

Eioxyia, sive Barchi festum, *Mag.* iii, 2.

Eioxyias, senior, Hermocratis filius, Syracusanus, tyrannidem Syracusis arripit, *HG.* II, u, 24. Victus a Carthaginiensibus Gelam amittit et Cansirnam, II, u, 5. Ad eam Lacedæmonii legatos mittunt, VI, u, 4 et 32. Naves in auxilium Lacedæmoniorum prebet, ib. 35. Lacedæmonis (duce Timocrate) nova auxilia mittit, VII, 1, 13 et 20. Milites ejus Syracenas invadunt, ib. 22, et Derras oppidum vi capiunt, *ibid.*

Eioxyias junior, filius filius, naves duodecim in subsidium Lacedæmonis mittit, *HG.* VII, iv, 12.

Eioxyias, dux Atheniensis, Antalcidem persequi statuit, *HG.* V, 1, 26.

Eioxyodoros (Chius), sophista, proficitur artem militarem, *Mém.* III, 1, 4.

Eioxyus. Vide Bacchus.

Eioxythes, Lacedæmonius, vates et insigniter oculatorum gnarus, Leotythide causam adjuvat, *HG.* III, u, 3.

Eioxyri Lacedæmonii, a Tripolemo sacra Cereris edocetur, *HG.* VI, u, 6. — Ob virtutem immortales facti, *Cons.* viii, 22.

Eiotimos, Atheniensis, Alcibiadis ad Pharnabazum legatus, *HG.* I, iii, 12.

Eiotimus, dux Atheniensis, obsedit Nicolochem Abydi una cum Iphicrate, *HG.* V, 1, 25.

Eioxyridas, Lacedæmoniorum Imperator, medius inter Thimbronem et Teleutium, *HG.* IV, vii, 21. Copias Thimbronis preest, *ibid.* Longe ordinis observantior ac solertior quam Thimbro, ib. 22.

Dodona (urbis Charente in Epiro, in cujus nemore templum Jovis Dodonæ fuit, cum oraculo omnium antiquissimo), *Vén.* vi, 2.

Dolopes (popul Epiri), in Cyri minoris exercito, *Exp.* I, u, 6. — *HG.* VI, 1, 4 et 7. Iasonis imperio parent, *ibid.*

Dorieus, Rhodius, Diageus filius, cum quatuordecim navibus fugatur ab Atheniensibus, *HG.* I, 1, 5 et 4. Captus

ab iisdem et dimissus, apud *Taurios*, ius civitatis adeptus; vivebat, I, v, 15.

Dorotheus ab Atheniensibus ad Pharnabazum legatus mittitur, *HG.* I, iii, 13.

Dracon, Pelienus, Dercylida jubente, Alarcum occipit, *HG.* III, u, 11.

Draconis Atheniensis leges, *Œc.* xiv, 4.

Draconides, unus e Trigintaviis in oligarchia Atheniensi, *HG.* II, iii, 2.

Draconius Epistates, exul ob homicidium, preest certaminibus cursus in India, quos Trapezunte instituit exagitus Decemvillium, *Exp.* IV, vii, 25. Militat ad Cleandrum deprecandi gratia, VI, vi, 30.

Drile, populus vicinus et hostilis Trapezuntis, *Exp.* V, u, 1.

E

Ecbatana (urbis Medie celeberrima), *Exp.* II, iv, 25; III, v, 15. — Hic coram frigillis Cyrus duos menses exilium degit, *Just.* VIII, vi, 22.

Ecdicus, nautarchus, a Lacedæmonis octo navibus preficitur, *HG.* IV, vii, 20. Cum classe Cnithum appulit, ib. 22. Eodem (Thracie urbem) occupant Lacedæmonii, *HG.* I, v, 15.

Eclestem (in Chersoneso portam) Athenienses ingressi sunt, *HG.* II, 1, 20.

Elei (gens Elidos in Peloponneso), obsceno amoris puerorum dediti, *Lac.* u, 12; *Cons.* viii, 34. — Elei cum Atheniensibus, Argivis et Masqueutibus societate juncti, *HG.* III, u, 21. Nolunt vata de prospero belli eventu ab Agide fieri, ib. 22. Eorum agrum Lacedæmonii ingressi sunt, ib. 23 et 27. Eorum et Arcadium de Lepreo lites, ib. 25. Epeum urbem a Lacedæmonis postulant, ib. 20. Tandem pax et societas inter Lacedæmonios et Eleos, ib. 31. Jovis Olympi fano præsunt, *ibid.* Lacedæmoniorum contra Corinthios socii, IV, u, 16. Dant Lacedæmonis naves, VI, u, 2. Nolunt participes esse pacis, quam rex Persarum prescriptam ad Græcos miserat, VI, v, 23. Mantinensibus pecuniam dant ad edificandum murus, ib. 5. Iunipere eorum et Thebanorum socii contra Lacedæmonios, ib. 19 (*Ag.* 8, 23). Cum Thebanis ad oppugnandas Syracenas se Pelienem pergunt, VII, 1, 15. In bello Archidibus adsumt, *ibid.* 28. Archidamum legatum ad regem Persarum mittunt, ib. 33. Rex isq. Eleos Arcadibus prætulit, ib. 38. Per Nemum pergunt, VII, u, 4. Lasiomen occupant, oppidum tunc juris Arcadiæ, VII, iv, 12. Eorum credes, ib. 13. Arcades ad eorum urbem usque accedunt, *ibid.* Troqueum erigunt, ib. 14. Quoddam apud eos discidium, ib. 15. Arcades alia expeditione Elidem adoriuntur, ib. 16, 19 et 28. Pelienenses apud Elidem, ib. 17. Elei, missa legatis, petebant ut Lacedæmonii bellum Archidibus facerent, nam Lacedæmonis cum Eleis societas erat, ib. 20. Eorum dux Andromachus sibi ipse manus attulit, ib. 19. Forte in Pylios incidunt, ib. 26. Annali ad delubrum Olympiacum perveniunt, ib. 29. Eorum virtus neopinata, et restitutio templi, ib. 35. Lacedæmonis adsumt ad Mantinensem, VII, v, 1 et 18. Elis urbs, sine moribus, *HG.* III, u, 27.

Eleusinem profectus est Critas, *HG.* II, iv, 8. Eleusinem Trigintaviis eam privatim in potestatem redigere cogitant, ut illam refugii loco haberent, II, iv, 19 et 24. Ea Atheniensium equites profecti, VII, v, 15. Gentile, Eleusinium, II, iv, 2.

Eleusinium (templum Cereris Athenis): ibi equus arvens, *Eq.* 1, 1. — Eo finit cursus equitum, *Mag.* iii, 2.

Euboeae (Beroie oppidum), *HG.* V, iv, 14.
 Elymia (Aeolide urbs, vel regio), *HG.* VI, v, 13.
 Elymis (Macedonie regio), cuius rex Deirdas, *HG.* V, ix, 38.
 Embas, duxit Armeniarum pelites sub Cyro, *Iust.* V, ix, 38.
 Enarchippus, apud Spartanos Ephorus, Thoricum milititer, *HG.* I, ii, 10.
 Enyalios (nomen Martis), *Iust.* vii, 1, 26; *Exp.* V, ii, 14; *HG.* II, iv, 17.
 Epaminondas, Thebanorum dux, victor Lacedaemoniorum ad Leuctra, *HG.* VI, iv, 13. Navam fecit in Peloponnesum impressionem, *VII.* 1, 13. Nec, ut in priori expeditione, rem habuit cum Iphicrate, sed cum novo duce Atheniensis Chabria, ib. 13. Treasem et Epidaurum aggressus, ibid. Sicyonios in fidem Thebanorum recepit, ib. 22. Achaeos ad suas partes traducere cogit, ib. 41. Bello adolevit Archalam, ibid. et 22. Pisam permovit ut Onesum praeciperet, ibid. Thebas discessit, ibid. Ab Archias accusatus, quasi Lacedaemonis fassus sit, ib. 43. (= Thebanus ille =) Thebanorum id temporis imperator, VII, iv, 39, 40. Cum Boeotis, Eubereis multisque Thessalis domo periticebatur, VII, v, 3. Nemeum cum copis ingressus est, ib. 6. Tegam profectus, ib. 7. Ejus tum providentia, tum aedificia fecerunt, ib. 8. Intra Tegazarum muris castra locavit, ibid. Rector Spartan copias duxit, ib. 9. Ejus strategema, ib. 11 et 12. In prilio victus, ib. 13. Celeriter Tegam contendit et equitum Mantiniam misit, ib. 14. Honoris et laudis cupidus, ib. 19. Aciem struxit, ib. 21. Ejus apud exercitum auctoritas, ib. 22. Oppidum triemmis instar duxit, ib. 24. Deliberat de imperio non relinquendo, ibid. Ipse cecidit, VII, v, 25.
 Eparchas, Lacedaemoniorum Ephorus, *HG.* II, iii, 10.
 Eparchi qui, *HG.* VII, iv, 22. Ex Eparchis legati Lacedaemon missi sunt, VII, v, 3.
 Epeum, Eleorum oppidum, inter Meticum et Heracum situm, *HG.* II, ii, 30.
 Ephesus (urbs Ioniae maritima), *Exp.* II, ii, 6; VI, i, 23; *Ag.* 1, 14, 25. Eo navigat Thraylus, *HG.* I, ii, 6; etiam Lysander, I, v, 15. Eo reversus est Hieroclydas, III, ii, 12. Trium dierum itinere distat a Sardibus, III, ii, 11. Ephesus cum classe petit Agésilas, III, iv, 4; vii, 11 et 16; et urbem reddidit quasi belli officinam, III, iv, 17. Epheso in Aeginam navigat Gorgopas, V, 1, 2. Ephesi in victoria contra Thraylum troicum erigunt, *HG.* I, ii, 10. In Ephesorum portum inventus est Antiochus, I, v, 12; et Alcibiades, ib. 15. Ephesie Dianae templum, *Exp.* V, iii, 8 sqq.
 Ephorum durante bello Peloponnesiaco catalogus, *HG.* II, iii, 10. Eorum prudentia in opprimenda conjuratione Spartae orta, III, iii, 11.
 Epicharmus (Coss, poeta comicus): ex ejus comediis laudatur versus, *Mem.* II, 1, 20.
 Epieydidas a Lacedaemoniis ad regem Agesilam in Asiam mittitur, *HG.* IV, ii, 2.
 Epidaurus (urbs Argolide), in Lacedaemoniorum societate, *HG.* VI, ii, 2; quibuscum Epidauri stant contra Corinthios, IV, ii, 16. Eorum agrum Thebani populantur, VII, 1, 18. Argivi ingressi sunt Epidaurum, ib. 23.
 Epideus, Siculus, Navarchus, *HG.* I, 1, 23.
 Epicia, urbs in Nemea sita, *HG.* IV, ii, 14. A Praxita munita, IV, iv, 13.
 Epigenes, Socratis discipulus, corporis negligentior, *Mem.* III, xii, 1.
 Epilydidas, Spartanus eques, interficitur, *HG.* V, iv, 30.
 Episthenes Amphipolitanus (ex urbe Amphipoli Macedonie), praestit pellastis in exercitu Cyri minoris, *Exp.* I, x, 2: vir pectus, ibid.: cui committit Xerxes puerum e

barbaris obidem custodiendum, IV, vi, 1: cum Episthenes amat et donum secum abducit, ibid.
 Episthenes Olynthius, puerorum amator fornicosorum, *Exp.* VII, iv, 7 sqq.
 Epitalum, urbs Eleorum Triphyliae propter Alpheum amnem, *HG.* III, ii, 25, 29, 30. Incolae, Epitalenses, ib. 25.
 Epheva, Syennesis regis Cilicum conjux, ad Cyrum inire rem venit, *Exp.* I, ii, 12 sqq.
 Erasipides dux Atheniensium eligitur, *HG.* I, v, 16. In pugna navali ad Arginusas, I, vii, 29. Ab Archedemo accusatus, I, vii, 2 sqq. In vincula ductus et morte multatus, ibid., et *Mem.* I, 1, 18.
 Erasistratus, unus e Trigintaviris in oligarchia Atheniensis, *HG.* II, iii, 2.
 Erasthenes, unus e Trigintaviris in oligarchia Atheniensis, ibid.
 Ercebius, rex Atheniensium: ejus edoculo, hospitium, et bellum cum Graecis ceteris, *Mem.* III, v, 10. — Sacerdotum Eleusiniorum auctor, *Cosm.* vii, 40.
 Erymachus Dardanius, in exercitu Decemmillium, *Exp.* V, vi, 21.
 Erythra (Beroie oppidum, ut videtur), *HG.* V, iv, 19.
 Eleonicius Byzantio excludit Graecos exercitus Decemmillium, *Exp.* VII, 1, 12; et fugit, ib. 20. — Lacedaemoniorum harmonia, in seditione Thasos expulsi, *HG.* I, 1, 32. In Chio navibus quinquaginta praeficitur, I, vi, 26. Apud Mitylenen stationem habet, ib. 35. Ejusdem strategema, ib. 36. Castris succensis, pedestres copias Methynniam duxit, ib. 37. In Chio cum copis degebat, II, 1, 5. Socrum militum conspiratio, ibid. Cum navibus Chio ad Lysandrum venit, ib. 10. A Lysandro ad Thraciae oppida cum decem triremibus mittitur, II, ii, 3. In Aeginam mittitur a Lacedaemoniis, V, 1, 1. Aeginetis potestatem fecit, ut quique praedas agere ex Attica, ibid. Et parere noluit nasci, quia stipendium non numerabat, V, 1, 13.
 Elymocius, Lacedaemoniorum legatos, Athenis adest apud Calliam, *HG.* V, iv, 22; VI, v, 33. Agessius amicus, V, iv, 22.
 Euboea, insula, capta ab Atheniensibus, *HG.* II, iii, 10.
 Euboeenses (incolae Euboeae insulae) cum Thebanis stant contra Agessium, *Ag.* ii, 6, 24; *HG.* IV, ii, 13; VI, v, 23. Sunt cum Epaminonda ad Mantiniam, VII, v, 4.
 Eubolus, Cyrenensis, in stadio victor, *HG.* I, ii, 1.
 Eubulus, Atheniensis, unus cum Therameae, ab Alcibiade ad Chrysopolim (Chalcedonie oppidum) cum triginta navibus relictus est, *HG.* I, 1, 23.
 Eurlen, festum Dianae apud Corinthios, *HG.* IV, iv, 2.
 Eucles, Sicotus, Hippocia filius, navibus quinque Epheso praestit, *HG.* I, ii, 8.
 Euclides Pliadius (et Pliantis, urbe Achaeae), Cleagore pictoris filius, haruspex, *Exp.* VIII, viii, 1 sqq. Alius tamen Euclides ibidem memoratur § 8, ubi codices fere praebent *Euclydes*.
 Euclides, unus e Trigintaviris in oligarchia Atheniensis, *HG.* II, iii, 2.
 Euclimenes, Atheniensis Archon, officio fungitur, *HG.* I, ii, 1.
 Endamidas, Lacedaemoniorum dux, ad oppida Thraciam cum copiis mittitur, *HG.* V, ii, 24. *Potidemum* occupat, ibid.
 Euclides, Spartae Ephorus, *HG.* II, iii, 1 et 10.
 Eudicus, Lacedaemonius pericurus, interficitur, *HG.* V, iv, 30.
 Eumathes, unus e Trigintaviris in oligarchia Atheniensis, *HG.* II, iii, 2.
 Eumomus ab Atheniensibus tredecim navibus praeficitur,

HG. V, 1, 5. In eum forte incidit Gorgopas, ib. 2. eumque vincit, ib. 10.
 Eoedeus, Iohagus in exercitu Decemmillium, vulneratur, Exp. VII, iv, 18.
 Eosochi Panthes, eum ea mortal, in monumento corpore, Inst. VII, m, 15. Ad custodiam foras cur eunuchos sibi adsciverit Cyrus, VIII, v, 58.
 Ephirates, per mediam Babylosen fluens, latus et profundus, Inst. V, v, 8; a Cyro derivatur in fossam, ibid. 15. — Ejus latitudo, Exp. I, iv, 11; Cyrus minor cum copis eum transit, ib. 12 sqq. Eunthem Graeci non proci a foetibus trajiciunt, IV, v, 2.
 Eupbro Sicyone summam auctoritatem supra ceteros oblineat, HG. VII, 1, 43. Lacedaemoniorum arrogantiam iniquo animo luit, ibid. Prosecutibus Argivis et Arcadibus populum convocat, ib. 45. Praetor electus, ibid. Palam tyrannidem exerceat, ib. 46. Expeditioni adversus Philistios interest, VII, 11, 12 et 13. In portum Sicyoniorum confugit et eum Lacedaemonis tradit, VII, m, 2. Pasionem Corinthio ad se evocat, ibid. Secuta Athenis ducto mercenario milite in patriam rediit, ib. 4. Conclis pecunias, Thebas profectus est ut Thebani, optimatibus electis, urbem sibi restituerent, ib. 5. Ibi in arce iungitur, ibid. Ejus flagitia, ib. 8. Sicyone in foro sequitibus atque ut patronis urbis cultus, VII, m, 12.
 Europa, habet gentes liberas, Inst. I, 1, 4.
 Eurosas, amnis, HG. V, iv, 27; VI, v, 22 et 30.
 Eurylochus Lusitanus (ex Lusis oppido Arcadiae, haud dubie Iohagus gravis armaturae) in exercitu Decemmillium, protegit Xenophontem clypeo, Exp. IV, m, 21; rem strenue gredit, IV, vi, 11 sq. Legatus militum ad Anaximbum, VII, 1, 37; cessat de stipendio Seuthae extorquendo idem quod Xenophon, VII, vi, 40.
 Eurytionem, auxilia Pamphylii prope Aspendum urbem, HG. IV, viii, 30.
 Euryptolemus, Pisanactis filius, Atheniensium cum Maesthoo et alius ad regem Persarum Pharnabazum legatus, HG. I, m, 12 et 13. Alcibiades rursus scribit, I, iv, 19. Pro duobus octo Atheniensium rationem habet, I, vi, 16.
 Eurysthenes, a Demarato Lacedaemonio ortus, cum Procle regibus Teuthranie et Halisarae, HG. III, 1, 6.
 Eurystheus, a capis injuriis olim Athenienses defenderunt Heracidas, HG. VI, v, 47.
 Eutaeon (Arcadiae oppidum) occupat Agesilanus, HG. VI, v, 12, 20.
 Eutheros, Atheniensis, pauper per bellum factus, compellitur a Socrate ad vitae genus eo quod egerat conveniens, Mem. II, viii.
 Euthycles, Lacedaemonius, legatus ad regem Persarum, HG. VII, 1, 33.
 Euthydemus, cognomine Formosus, ab initio alienus ab omni disciplina, postea assiduus Socratis discipulus, Mem. IV, m, 1 — 40; ad deos colendos excitatur, IV, m, 1 sqq; cum eo disputat Socrates de intemperantia, IV, v, 2 sqq; et de arte disserendi, IV, vi; amatus a Crilla, I, 1, 29.
 Eutresii (Arcadiae oppidum), HG. VII, 1, 29. Eo Archibidus militis duxit, ibid. Ibi contra Arcades et Argivos pugna, VII, 1, 32.
 Euxinus, Lacedaemonius, ab Agesilao in Asia cum praesidiis relinquatur, HG. IV, 1, 5.
 Euxinus, postus, terminus regni Persarum versus septentriones, Inst. VIII, vi, 21; viii, 1. — Ibi Trapezus urbs, Exp. IV, viii, 22. — Ecce 20, 27.
 Evagoras, Eleus, in Iulia Olympice bigae victoriam obtinet, HG. I, 1, 1.
 Evagoras, rex Cyperi. Ad eum navalis Conon, HG. II, 1,

29. Evagoras bellum gessit adversus Persas, IV, viii, 24; V, 1, 10.
 Evales, Aethiopsiensis athleta, inter pueros maximus, HG. IV, 1, 40.
 Evarestippus, apud Spartanos Ephorus, HG. I, 1, 1 et II, m, 10.
 Exarchus, Lacedaemoniorum Ephorus, HG. II, m, 10.

F

Federis faciendi ritus, Exp. II, n, 9.

G

Gabrus, rex s. satrapa Phrygiae minoris, auxilio est Assyriis adversus Medos, Inst. II, 1, 2; fugit domum, victis Assyriis, IV, n, 30.
 Gadalas, cur eunuchus ab factus a rege Assyriorum, Inst. V, m, 28; deficit ab Assyrio, ei tradit Cyro castellum dolo captum, V, m, 15; ejus terram invadit Assyrius, ibid. 26; illapsum in insidias et vulneratum a peritudo ducit servat Cyrus, V, iv, 1; cum suis recipiunt in Cyri exercitum, ibid. 29. Ejus regio est prope Babylosen, ibid. 34. Interficit regem Assyriorum, VII, v, 30. Fit praefectus eunuchis Cyri custodiibus, VIII, iv, 2.
 Gamosus, V. Nephelus.
 Galaxidorus, Thebanus, aurum a Tithrauste accipit, ut bellum Lacedaemonis faceret, HG. III, v, 1.
 Galli aut Celtae inter Dionysii auxilia Syracusana, HG. VII, 1, 20 et 31. Sicyonem invadunt, ib. 22. Syracusae agitant, ibid.
 Gaudron (urbis Ioniae), HG. III, 1, 6.
 Ganes (oppidum sive castellum maritimum Thraciae ad Propontidem), Exp. VIII, v, 8.
 Ganymedes, propter animi virtutem a Jove raptus, Cons. viii, 30.
 Gaultes, exul Samios, Cyro fidelis, Exp. I, vii, 5.
 Gaurium (castellum et portus in Andro insula): eo Alcibiades perrexit, HG. I, iv, 22.
 Gelum (Siciliae urbem) amisit Dionysius, tyrannus Syracusanus, HG. II, m, 2.
 Gerace, Polemarcius Spartanus, ad Asinen (Laconiae oppidum) ab Arcadibus interficitur, HG. VII, 1, 23.
 Gerestum, Euboeae promontorium et vicus: eo venit Agesilanus, HG. III, iv, 4. Eo naves mittunt Athenienses, ut sibi frumentum subveheretur, V, iv, 61.
 Gergis, munitum oppidum (Troas): ibi opes suas Mania reconditas habebat, occupatur autem a Pharnabazo, HG. III, 1, 15. Gergithem versus contendit Dercylidas, ib. 19.
 Getheus, nomen canis, Ven. vii, 5.
 Glaucos, Aristonis filius, tenere hospitium capessende cupidus, Mem. III, vi, 1.
 Glaucos, Charmidis pater, Mem. III, vi, 1 et HG. II, iv, 19.
 Glus, filius Tami, interpres, Exp. II, 1, 3; verbis Cyri minoris promittit Graecis praemia, I, 4, 16; jussu Cyri plaustra trahit e locis palustribus, I, v, 2; mortem Cyri nuntiat Graecis, II, 1, 3; observat Graecos, II, iv, 24.
 Gnosippus, Iohagus Atheniensis, facie petit munus a Seuthae, Exp. VII, m, 28.
 Gnosme, nomen canis, Ven. vii, 5.
 Gnosus, Siculus Syracusanus, HG. I, 1, 29.
 Gobryas, Assyrius, vir opulentus, deficit ad Cyrum, Inst. IV, vi, 1; privatus filio a rege Assyriorum, ib. 4; se, filium, et omnia sua permittit fidei Cyri, ibid.: recipit Cyrum in castellum munitissimum, V, 1, 6; admiratur

Persarum conam frugum, ib. 15: occidit regem Assy-
riorum in regia, VII, v, 30. Laudat aulicus Cyri, VIII,
iv, 7: locat equestem flammam Hyastae, ib. 23. — Alius
Gorgas, dux copiarum Artaverxis, Exp. I, vii, 12.
Gorgias Eretriensis, qui Xenophonti ab hostibus presso
multum tulit, Exp. VII, viii, 8 et 17.
Gorgias, filius praecedentis: ei oppida ab Artaverxe data,
HG. III, v, 6.
Gordium (Phrygiae oppidum), HG. I, iv, 1.
Gorgias Leontinus (ex Leonio urbe Siciliae maritima, so-
phista celeberrimus et antiquissimus fore rhetor): ejus
audacia fuit Proxenus, Exp. II, vi, 16. — Mercede do-
cebat, Conc. I, 2. Eius genus dicenda tangitur, II, 26.
Gurgio, frater Gongyli iustioris, Exp. VII, viii, 8. — Op-
pida habebat ab Artaverxe data, HG. III, v, 6.
Gorgones, quarum aspectus lapideis facit, Conc. iv, 26.
Gorgopas, Lacedaemonius, Hieracis legatus, in Aegina re-
liquit, HG. V, 1, 2. Ephesum contraxit, ib. 6. An-
talidas eum cum duodecim navibus in Aegina remis-
it, ibid. Dum Ephora in Aegina navigabat, forte in
Temenos incidit, ib. 7. Quatuor frivores caput, ib. 9.
Interficiunt, ib. 12.
Greeci, quot in Asiam descendit cum Cyro minore, Exp.
I, ii, 9; vii, 10. Eorum omnes, I, ii, 16. Nobunt contra Ar-
taverxem ascendunt, I, iii, 1; iv, 17: vinunt et fugant
barbaros, I, ii, 21; x, 11: rediunt in castra sua, I,
x, 12: mortem Cyri agere ferunt, II, 1, 4; rediunt ad
Anirum, II, ii, 8: non uno loco cum Ario castra ponunt,
II, iv, 1: perveniunt ad Zabatum amnem, ubi eorum dices
dolo Tissaphernis capiti interficiuntur, II, v, 31;
eorum animos excitat Xenophon, III, 1, 15 sqq. Inter
sunt pugantes, III, vi, 7: fugant Persas, III, iv, 15;
et pellunt de colle, ib. 25 et 45: iter molestissimum fa-
ciunt per montes Carduchorum, quibusdam per septem
dies continuo pugnare coguntur, IV, iii, 2: vadunt per
Armeniam, IV, iv, 1: vexati nive et frigore, IV, v, 31;
superant Chalybes, Tachos, et Phasianos, IV, vi, 23;
pergunt per Scythiorum fines, IV, vii, 18: cum Matro-
nibus fructus faciunt, IV, vii, 7: vincunt Cochlos, ib.
19: perveniunt Trapezonta, ib. 22: aggrediuntur Driks,
V, ii, 1: Mossynocorum metropolim expugnant, V, iv,
20: Cotoiris navigant Sinaopes, VI, 1, 13; inde Hiera-
deam Ponti, VI, ii, 2: seditione orta, exercitus trifariam
dividitur, ib. 16; sed max rursus se conjungunt, VI, iv,
1: Ethynos acie vincunt, VI, v, 31: perveniunt Chry-
sopolin, VI, vi, 38: trahunt Byzantium, VII, 1, 7:
apud Seuthen stipendia merent et vincunt Thracas, VII,
ii, 14 sqq: tandem conjungunt se cum Thimbronis exer-
citu, VII, viii, 24; HG. III, 3, 2; Ag. 1, 38. — Graeci
quomodo paellas educunt, Lac. 1, 2: quomodo pueros,
II, 1. — Graeci debent esse ruralis in vocatione (ut possint
intelligere quae precipiant venatores), Ven. ii, 4. —
Graecorum ad Persarum regem legatio, HG. I, iii, 12.
Eorum victoria de Peris, III, iv, 24. A victis Persis ingens
praedam auferunt, ibid. Graeciae civitatibus libertas
restituta a Lacedaemonis, V, 1, 25. Graeci legationem ad
regem Persarum mittunt, VII, 1, 23. — Graeco, oppo-
sito, barbare, Exp. I, viii, 1.
Graeci Asiatici, an socii Assyriorum fuerint adversus Medos
incertum est, Inst. II, 1, 5: sed adiuvant Crosum adver-
sus Cyrus, VI, ii, 10: hinc tributum pendere coguntur
Cyro, VII, iv, 2; I, 1, 4.
Guthrie saltantis scite, Conc. vii, 5.
Gynaeus (Eolidae oppidum), HG. III, 1, 6.
Gybs, Lacedaemonis, Agesilai Polemarchus, in pugna ad
Cithraeum, Ag. 1, 15, HG. IV, vii, 21. Cum copis in

agrum Phocensium abiit, ibid. interficitur, ib. 22.
Gybasium dicitur Academia, HG. II, ii, 8.
Gymnasia, urbs magna in regione Scythiorum, Exp. IV,
vi, 19.
Gylhum (Lacoon urbs) versus vocabatur Alibiades,
HG. I, iv, 11. Quo loco navalia Lacedaemoniorum, VI,
v, 22.

H

Hagnon, Theramitis pater, magno apud populum Athenien-
sium in honore, HG. II, iii, 30.
Hahe (geminat fuerunt agri Aethici), HG. II, iv, 34.
Haliarbus, Boeotiae urbs. Ex Lyxander copias duxit, prius
quam Pausanias praesto fuit, HG. III, v, 17. Hic Lyxander
in pugna perit, ib.
Halienses, Lacooniae urbis incolae, Lacedaemoniorum con-
tra Corinthios socii, HG. IV, ii, 16; contra Thebanos,
VI, ii, 3; VII, ii, 2.
Halipeton, (splendens Hitoralis) castrum, non procul a Pi-
raeo, HG. II, iv, 30.
Hallsarce (oppidum Mysiae), Exp. VII, viii, 17. — A
Thubrone occupatur, HG. III, 1, 3.
Hallys, amnis Paphlagoniae, Exp. V, vi, 9; VI, ii, 1.
Hamaclis (maritimum oppidum Troadis) a Dercyllida ca-
pitur, HG. III, 1, 16.
Hannibal (Gescion filius et nepos Hamilcaris), Carthaginien-
sium dux, cum centum milibus hominum Siciliam in-
vadit, HG. I, 1, 37.
Harmene (vicus Paphlagoniae, cum porta prope Sinaopes),
Exp. VI, 1, 15.
Harpasus (amnis qui distinguit Chalybes a Scythiis), Exp.
IV, 1, 15.
Hela, nomen canis, Ven. vii, 5.
Hecatonymus, legatus Sinesium ad exercitum Decem-
millium, Exp. V, v, 7 et 25; vi, 3.
Hegesander, lochagus in exercitu Decemmillium, Exp. VI,
iii, 3.
Hegrandridas, Lacedaemonius; secunda ejus pugna in
Thymocharidem Atheniensem, HG. I, 1, 1.
Hegrandridas, Minderi classiaris, I, iii, 12.
Hegesilata, dux Atheniensium (bello in Euboea contra The-
banos male gesto capitis damnatus), Ven. iii, 2.
Helicon (mons Boeotiae): ejus mentio frequens in narrando
perilio ad Coroneum, HG. IV, iii, 18 sqq., Ag. II, 2 sqq.
Helixas, Megarensis dux, Byzantio praestat, HG. I, iii,
15 et 21.
Hellas, Gongyli Eretriensis uxor, Exp. VII, viii, 8.
Hellespontii, Ag. 1, 14; HG. III, iv, 11. In praelio apud
Coroneum, HG. IV, iii, 17; Ag. II, 11.
Hellespontus: Graeci super Hellespontum, Exp. I, 1, 12.
Ex eo Thracas abiguntur, I, ii, 4. — Hellespontum
ingressus est Doriolus, HG. I, 1, 2. Hellespontum ad Aegus-
potamos in regione Laopontii latitudo, II, 1, 20. Helles-
pontum cum copis trajicit Dercyllidas, III, vi, 8; et
Pharnabazus, ibid. Eum trajicit Agesilaus, Ag. II, 1.
Hela, civitas in Laconia, HG. VI, v, 32.
Helotes, servi: coram sedilio, HG. I, ii, 18; III, iii, 6.
In copias describuntur, VI, v, 25 sq. Post Leonticam
pugnam omnes a Lacedaemonis deficiunt, VII, ii, 2.
Heraclia, urbs Ponti Graeca, Megarensium colonia, in Ma-
riandryonensi regione, Exp. VI, ii, 1; quantum distet a
Byzantio, VI, iv, 2. Multae ibi appellantur naves, V, vi,
10.
Hercules (urbs Thessaliae, Trachiniae dicta), HG. I, ii, 18;
I, iii, 7. Ejus membra deiecit Jason, HG. VI, iv, 22.
Heraclota hospes (ut videtur, Zeuxis), Conc. iv, 62.

Heraclote Pontii, exercitus Decemmillium praefecit aub-
sidii, *Exp.* V, vi, 21 sqq.; hospitalia dona eisdem mil-
lunt, VI, 1, 3; sed intravit pones eos portas claudunt,
ib. 4 sqq. Arcadibus dant naves, ib. 12.
Heraclote Thessalia, socii Lacedaemoniorum, *HG.* III,
v, 6; VI, iv, 2; sed Thebanorum, VI, v, 23.
Heraclotus, id est, ager Heraclotiarum, in Ponto, *Exp.*
VI, 1, 12.
Herculeum, id est Herculis templum s. fanum. V. *Hercules*.
Heraclides, nepotes Herculis, adjuvi ab Atheniensibus, *Mem.*
III, v, 10. — Eorū tempore Lycurgus ferebatur visisse,
Lac. 1, 8.
Heraclides, Siculus, Atrogenis filius, navibus quinque
praefectus, *HG.* 1, 1, 8.
Heraclides Maronites (ex Maronea, urbe maritima Thraciae
ad mare Aegaeum), hortatur consulas, ut Seuthae dent
munera, *Exp.* VII, 11, 15; ei traditur praeda vendenda,
VII, 12, 3; 5; 6: calumniatur Xenophontem, ib. 6, et
VII, 11, 6; Graecis dicitur, ib. 41. Seuthae iram timens,
pecuniam praedae solvit, VII, 11, 45.
Hera, Eleorum urbs, *HG.* III, 1, 30. Apud eam Agis
agrotare cepit, III, 11, 1.
Heraenses cum Lacedaemoniis adversus Mantinea con-
iuncti, *HG.* VI, 1, 11. In eos cum copula proficiscuntur
Arcades, in VI, v, 22; VII, 11, 1.
Heraum (Corinthiorum promontorium et castrum adversus
Sicyonem) deditione capit Agisilanus, *HG.* IV, 1, 3 et 6.
Heraum (Junonis fanum), locus in agro Philiatorum, *HG.*
VII, 1, 1, 9, 11 sqq.
Hercules, Jovis filius: ejus pubescentis optio inter virtu-
tem et voluptatem, a Prodicus fieta, *Mem.* II, 1, 21 sqq.
— Troja expugnata, praemi loco dedit Telamoni comiti
Hesionei, *Ven.* 1, 2. — Ob virtutem deus factus, *Conr.*
viii, 22. — Herculi vir duci sacra sunt ab exercitu De-
cemmillium, *Exp.* IV, viii, 24; VI, 1, 1, 24 et 25.
Ubi descendit ad Cerberum educendum, VI, 1, 2. —
Herculis fanum in agro Chalcodoniensi, *HG.* 1, 1, 10,
7; in Aegina, V, 1, 10. In ejus templo, quum nulla in-
venta essent arma, quod signum inde colligitur Thebani,
VI, iv, 2. Lacedaemoniorum ἀρχηγός, VI, iii, 6. Posteri
ejus reges Lacedaemoniorum, III, 11, 3; Ag. 1, 2; 103
quibus Aristodemus, Ag. viii, 2.
Herippidas, Laco, dux in exercitu Agisilae ex Asia redeun-
tis, Ag. 1, 10. — Lacedaemoniorum ad Tissaphernem
legatus, *HG.* III, iv, 6. Cyri militibus praefectus, III, 12,
20. Agisilae amicus et ad Spithridatem legatus, IV, 1,
11. Praefecti facinoris cupidus, ib. 21. Castra Pharnabazii
aggressus est, ib. 24. Ejus avaritia, ib. 26. Ex Lacedae-
monis iudex electus de praemiis Asiae civitatibus dis-
tribuendis, IV, 1, 8. In perulo apud Coroneam mercen-
arios ducit, IV, 11, 15 et 12. Clasi Lacedaemoniorum
praefectus, IV, viii, 11.
Hermas (locus Aethae, a Mercurialibus statuis sic dictus),
Mag. iii, 2.
Hermion, sive Hermione (oppidum Laconiae), *HG.* VI,
1, 3. Hermionenses incolae, Lacedaemoniorum contra
Corinthios socii, *HG.* IV, 1, 16. Fidi, VII, 1, 2.
Hermocrates, discipulus Socratis, *Mem.* 1, 1, 18.
Hermocrates Syracusanus, Syracusanorum ducum nomine
fecit, eorumque calamitatem deplorat, *HG.* 1, 1, 22.
Ejus dignitas et avaritia, ib. 30 et 31. Ad Pharnabazum
se contulit, ib. Syracusis exul, legatus Graecorum ad re-
gem Persarum comitatus, 1, 1, 13.
Hermogenes, Atheniensis, Hipponici filius, hortatur Socra-
tem, ut de apologia cogitet, *Mem.* IV, viii, 4; Ap. 2;
pauper, *Mem.* II, 1, 2. — Socratis familiaris, *Conr.* 1,
2; amicorum, id est deorum potentia et benignitate glo-

riatur, 11, 14; 14, 42; vir bonus ib. 50; rogatus expli-
cat, quid sit sapientia, vi, 2. Joco petitur a Socrate,
viii, 2. — Alius *Hermogenes*, ut videtur, legatus Athe-
nienisium ad Tiribazum ducem mittitur, *HG.* IV, viii, 13.
Hermion Megarensis, Callistatidis gubernator, *HG.* 1, 1, 23.
Hercodas, Syracusanus, cum naucleo quodam in Phlegria
vixit, et Lacedaemoniis nuntiat belli apparatus regis,
HG. 11, 1, 1.
Hesiodus: hujus poetae versus laudantur, *Mem.* 1, 1, 50;
11, 1, 1, 20.
Hesione (Laomedontis Trojanorum regis filia), Troja capta,
ab Hercule praemi loco data Telamoni socii, *Ven.* 1, 2.
Hesperia (populi partem Armeniae occidentalem incolen-
tes), *Exp.* VII, viii, 23.
Hiramanes, Persa, pater Autobersacis et Mitrai, *HG.* II,
1, 9.
Hirax, praefectus classis, a Lacedaemoniis in Eginum mi-
sus, *HG.* V, 1, 3. In Rhodum navigat, ib. 5; et Teleu-
tiae succedit, ib.
Hiero, Atheniensis, unus e Trigintaviris, *HG.* II, 1, 2.
Hiero, Lacedaemonius: stipendiarii ejus sunt in exercitu
Lacedaemoniorum, *HG.* VI, 1, 9.
Hiero, Syracusanorum tyrannus, *Hi.* 1, 1, cuius colloquium
cum Simonide poeta de principum et privatorum condi-
tione finxit Xenophon, in scriptis eius titulus *Hiero*.
Hieronymus, lothagus in exercitu Decemmillium, vulnera-
tur, *Exp.* VII, iv, 18.
Hieronymus, Eleus, Proxeni lothagorum natu maximus,
Exp. III, 1, 34; VI, 1, 1; legatus mittitur ad Anaxi-
bium, VII, 1, 32.
Himera, Siculorum urbs, ab Hannibale capta, *HG.* 1, 1, 32.
Hippius, Samius, in praefio navali dux, *HG.* 1, vi, 22.
Hippias, Eleus: ejus cum Stalca et Stralio factio Elide,
HG. VII, iv, 15.
Hippias, sophista, disputat cum Socrate, de justitia et legi-
bus naturalibus, *Mem.* IV, iv, 5. — Calliam artem me-
morie docuit, *Conr.* viii, 62.
Hippo, Siculus, *HG.* 1, 1, 8.
Hippocrates, dux Atheniensium, victus ad Delium, *Mem.*
III, 1, 6.
Hippocrates, Mindari legatus, eum litteris Lacedaemonem
mittitur, *HG.* 1, 1, 23. Chalcodone praefectus Lacedae-
moniorum 1, 1, 3. In agro Chalcodoniensi interficitur,
ib. 7.
Hippodamus (Milesius, architectus urbane Periclis): ab eo
dictum Forum Hippodameum (in Piraeo structum),
HG. II, 1, 11.
Hippodamus Sicyone praetor electus, *HG.* VII, 1, 43.
Hippodamius forum: V. prius *Hippodamus*.
Hippolochus, unus e Trigintaviris in oligarchia Atheniensi,
HG. II, 1, 2.
Hippolytus (Thesei filius), stadio venationis nobilis, et Dis-
nae fuit in deliciis, *Ven.* 1, 10.
Hippomachus, unus e Trigintavirorum Atheniensium nu-
mero, in praefio interficitur, *HG.* II, 1, 19.
Hipponicus, Calliae pater, *HG.* VI, 1, 3; — *Conr.* 1, 2.
— Atheniensis dives ex eadem familia, nisi est idem,
qui sexcenta municipia in argentifodinis Attica occupata
habuit, *Ven.* 1, 13.
Hipponeus, Atheniensis, pater Hermogenis, *Mem.* IV,
viii, 6.
Hispani et Celtae inter auxilia Syracusana Lacedaemonem
mittuntur, *HG.* VII, 1, 20. Sicyonem invadunt, VII, 1,
22. Syracusas navigant, ib.
Histiaeus (Histiae in Euboea insula cives), ab Athenien-
sibus crudeliter tractati, *HG.* II, 1, 3.

Homerus, carminis epici princeps, *Mem.* **1**, **iv**, **3**. Locus ejus laudatur, *Mem.* **7**, **ii**, **58**; **ii**, **vi**, **11**. — Fere de omnibus rebus exposuit, *Cont.* **iv**, **6**, **2**, ubi etiam verba ex eo. Ejus carminis edidit Niceratus, *iii*, **5**. — Valicandus viam tribuit morituris, *Ap.* **30**.

Horee saltantes, *Cont.* **vi**, **3**.

Horne, nomen caule, *Ven.* **vi**, **5**.

Hyacinthia, Lacedaemoniorum festum, *Ag.* **ii**, **17**.

Hyampolitum (civium Hyampoleos in Phocia) suburbia, caput Iason, *HG.* **vi**, **iv**, **22**.

Hybris, nomen caulis, *Ven.* **iii**, **5**.

Hyleus, nomen caulis, *Ven.* **vi**, **5**.

Hypales, Thebanus; occisus, *HG.* **ii**, **iii**, **7**.

Hypalodorus, Tanagraeus, cum suis, Lacedaemonis addi-
tus, Tanagram traxit, *HG.* **v**, **iv**, **43**.

Hypermenes, Lacedaemonius, Musapii legatus, Leucadem
pervenit, *HG.* **ii**, **25** et **26**.

Hyernii (populus) Asiae majoris ad mare Caspium, finitimi
Assyriis, *Inst.* **iv**, **ii**, **1**; equitate valentes, subiguunt
ab Assyriis, **1**, **v**, **2**; *defuncti* ad Cyrum, *iv*, **ii**, **1**; **v**,
ii, **25**; his praestitit Artuchus, *ib.* **28**. Eorum regulus, *iv*,
v, et in seq. — In *Exp.* **vii**, **viii**, **12**, equites Hyer-
nii, stipendiarii regis *v*, fortasse intelliguntur populi
Hyeraul oppidi in Lydia prope Thyatira.

Hystaspas, Persa nobilis, narrat morositatem cuiusdam
convivae, *Inst.* **ii**, **ii**, **2**; probat Cyri consilium de pericla,
iv, **ii**, **46**; praestitit dimicis parti equitum Persicorum,
vii, **1**, **19**; subigit Phrygium minorem, **vii**, **iv**, **8**. Que-
rit, quod Cyrus praestitit sibi Chrysantem, **viii**, **iv**, **9**.
Ducit in matrimonium filiam Gobryae, *ib.* **25**.

I

Iacchus, cum diis Eleusiniis opem fert Atheniensibus con-
tra Nereem, *Cont.* **viii**, **40**.

Iason, tyrannus Phierarum in Thessalia, copias ingentes
habet et perechris est, *HG.* **vi**, **1**, **4**; peribustus
corpore, ac laboris ceteroqui amantissimus, *ib.* **6**. Thesa-
sorum imperator, constituitur, *ib.* **18**. Ad eum, quem
habebant socium, Thebani post pugnam ad Leuctra nomi-
nem victorie suae miserunt, **vi**, **iv**, **20**. Consilio ejus
pax constituitur, *ib.* **23**. Hinc terrestri in Berothum
cum copiis profectus est, *ib.* **21**. Ejus praesentis singula-
ris et celeritas, *ib.* Per Phocidem discedit et Heraeclia-
rum uenia deiecit, *ib.* **27**. In Thessaliam reductus,
vir magnus habebatur, *ib.* Potentia ejus quomodo creve-
rit, *ib.* **30**. Hinc percussus interficitur, *ib.* **32**. Succes-
sore ejus, *ib.* **33** seq.

Iasium illud (quod et promontorium dicitur, et est inter
Cotyora et Siopeae medium): ibi Argo navis appulsi,
Exp. **vi**, **ii**, **1**.

Icthyas, promontorium Elidis, *HG.* **vi**, **ii**, **31**.

Iconium, urbs Phrygiae extrema versus Lyciam, *Exp.*
1, **ii**, **19**.

Ida, mons Troje, *Exp.* **vii**, **viii**, **7**. — Ex Ida materia
sancta in triformes, *HG.* **1**, **1**, **25**.

Idanus, regis Agesiatae pector, *HG.* **iv**, **1**, **39**.

Ilearchus, Lacedaemoniorum Ephorus, *HG.* **ii**, **iii**, **10**.

Ileopos (populus in Aetolia) Dercylidam recipiunt, *HG.* **iii**,
1, **16**.

Ilium: ibi Minusur Minervae sacrificavit, *HG.* **1**, **1**, **4**.
Ilyrii, alii gentibus non imperant, *Inst.* **1**, **1**, **4**.

Iulirus, insula Thraciae, in Atheniensium ditio. *HG.* **iv**,
vii, **15**; qui eam retinent in pace Antalcide, **v**, **1**, **21**.

Impudentia dea, *Cont.* **viii**, **35**.

Isa, sollicitantur ab Assyriis adversus Medos, *Inst.* **1**, **v**,
3; raro abundat, *iii*, **1**, **25**; eorum legiti adveniunt ad

Cysarem, *ii*, **iv**, **7**; Cyrus ad eos militum legationis de
pecunia, *iii*, **ii**, **25**. Legati Iudorum afferunt pecuniam
Cyro, **vi**, **ii**, **1**; mittuntur a Cyro hostem speculandi
causa, *ib.* **2**: redemptum narratio terret Cyri exercitum,
vi, **ii**, **12**. — Inducit canes apte sunt ad lapros vocandos,
Ven. **x**, **1**; himalos et cervos, *ix*, **1**.

Iones, socii Crusi, *Inst.* **vi**, **ii**, **10**. — Socii Agisilai,
HG. **iii**, **iv**, **11**. In prelio apud Coroneam, *iv*, **ii**, **17**;
Ag. **ii**, **11**.

Ionir et Lydiae satrapa sit Chrysaotas, *Inst.* **viii**, **vi**, **7**.
Antalcide in potestate est Ionia, *HG.* **iv**, **1**, **28**. Memoratur
ib. **iii**, **ii**, **13**; *Ag.* **1**, **14**, *Exp.* **1**, **iv**, **12**; **iii**, **v**, **15**.

Ionice urbes (duodecim) delicti a Tissapherne ad Cyrum
minorum, *Exp.* **1**, **1**, **6**.

Iphicrates, Atheniensis. Milites ejus Corinthi, *HG.* **iv**, **iv**,
2. In Arcadium eruptionem fecit, *ib.* **16**. Cetratorum
perfectus, *iv, **v**, **13**. Redemptum ex comitatu Amycleo-
rum moram Polemarchi aggreditur, *ib.* **14**; vicit,
et Chabrium successorem habet, *ib.* **19**. In Hellespontum
cum copiis mittitur, *iv, **viii**, **35**. Ex insidiis surgens
Anaxibium cum exercitu fudit, *ib.* **35**. Proconnesum
versus navigat, *ib.* **36**. Contra Anaxibium insulas locat,
ib. **37**. Rursus in Chersonesum se constituit, *ib.* **38**. Nico-
lochum Alydi occidit, **v**, **1**, **25**. Ejus stragem et indu-
stria singulari, **vi**, **ii**, **18**, **27** et **28**. Ab Atheniensibus
sexaginta navibus praeficitur, *ib.* **13**. Navis caput Paralum
et Salaminiem, *ib.* **14**. Ad naves pugnam omnia com-
parat, *ib.* **27**. Quomodo milites suos exercuerit, *ib.* **29**.
Sphagitis adest, *ib.* **31**. Cephalenios versus navigat,
Pro Timotheo in Corcyram mittitur, *ib.* **33**. Naves Syra-
cusanas, a Dionysio tyranno in auxilium Lacedaemoniorum
missas, intercepti, *ib.* **34** seq. Cum gravis armaturae mi-
lilibus in Acarnoniam trajicit, et bellum fecit Thyreni-
bus, *ib.* **37**. Cum naves Corecyrocorum suis adiunxisset,
pecunias a Cephaleniis exegit, *ib.* **38**. A Xenophonte lau-
datus, quod jussisset attribui sibi Callistratum una cum
Chabrie, *ib.* **39**. Dimisit Callistratum ceterorum, ut pe-
cem domi componeret, vel pecuniam mitteret, **vi**, **ii**,
3. Pace facta revocatur e Corcyra, **vi**, **iv**, **1**. Duxem cum
Atheniensibus sibi eligunt, et Lacedaemonis auxilio mit-
tunt, **vi**, **v**, **40**. Corinthum venit, *ib.* Ex Arcadia Corin-
thum Atheniensibus reduci, *ib.* **41**. Ad Istam exitus inter-
cludendos missus, *ib.***

Iris (annis Paphlagoniae, qui inter Thermodontem et
Halyz influit in Pontum Euxinum), *Exp.* **v**, **vi**, **2**.

Izamor, Lacedaemoniorum Ephorus, *HG.* **ii**, **iii**, **10**.

Iarchus, Lacedaemoniorum Ephorus, *HG.* **ii**, **iii**, **10**.

Ischolaus, dux Lacedaemoniorum, *HG.* **vi**, **v**, **24**. Interfici-
tur in prelio adversus Arcades, *ib.* **26**.

Ischomachus, καλὸς αἰσῶτος dictus, *Ec.* **vi**, **fin.**: cum
eo Socrates sermonem habet de rustica, cap. **vii**,
usque ad finem libri.

Isias, Lacedaemoniorum Ephorus, *HG.* **ii**, **iii**, **10**.

Ismenas, Thebanorum dux, a Timocore surum accipit, ut
Lacedaemonis bellum faceret, *HG.* **iii**, **v**, **1**. Propter
odium, quo Lacedaemonis persequetur, ad Phobidam
non accedit, **v**, **ii**, **25**. In carcerem conjectus, *ib.* **31**;
accusatus, quod faveret barbaris, *ib.* **35**, et iudicium
suffragiis damnatus, mortem oppellit, *ib.* **36**.

Issi (alias Issos), urbs Cilicie maritima, magna et opulen-
ta, *Exp.* **1**, **ii**, **25**; **iv**, **1**.

Isthmia celebrant Corinthii, *HG.* **iv**, **v**, **1**.

Isthmus (Corinthii), *Exp.* **ii**, **vi**, **3**. Ad eum Agesilaus ar-
cessit, *HG.* **iv**, **v**, **1**; eodem navigat Cocoon, *iv, **viii**, **8**.*

Isthmi Thraciae latitudinem dimensus est Dercylides, *HG.*
iii, **ii**, **10**.

hithaus peninsulae Pallenes, *HG.* V, *u.* 15.
 Ithaculi opem ferri Adistat, Persae nobili, a Graecis appe-
 lito, *Exp.* VII, *vir.* 15.
 Italia, *Ath.* *u.* 2.

J

Juno. Per eam jurat Astyages Xenophonticus, *Inst.* I, *iv.* 12. — Junonis sanum prope Pirum Corinthi, *HG.* IV, *v.* 5. In Junonis (apud Tricarannum) templum fugientem quendam obstruunt Philisti, VII, *u.* 6.
 Jupiter, Patris, *Inst.* I, *vi.* 1; VIII, *vi.* 3: Rex seu Regius, regum servator, III, *op.* 21; *u.* 19, 2; VII, *v.* 57; Jovi maculat Cyrus tharos, VII, *u.* 11, 23. — Ζεύς, i. hospitalis, *Exp.* III, *u.* 2; *u.* 2; *u.* 2; s. servator, *Exp.* III, *u.* 2; IV, *vi.* 33; in lesena exercitus, I, *vi.* 16. Jupiter servator et dux, tessera pugnae, VII, *u.* 10; haec sacra facit Xenophon de imperio oblato recipiendo, VI, *u.* 22: conf. III, *u.* 12. Milichius, h. e. placabilis, placidus, VII, *vi.* 4. — Unus plura habet nomina, *Contr.* vii, *u.* 6. Ejus amores, *ib.* 22. — Filius Saturni ex Rhea et Chironis frater dicitur, *Pen.* I, 4. — *Ἰουλιανός* cognominatus est Lacedaemone propterea, quod praeerat expeditioni militari: hinc sacra ei fiebant a proficiscentibus in bellum, *Lac.* xvi, 2. — Jovi Olympo sacrificat Agis, *HG.* III, *u.* 22; etiam Aulo, III, *u.* 26. *Ἰουλιανός* Agesipolis interpellat, IV, *vi.* 2. Jovi Olympi fano praesunt Elei, III, *u.* 31; VII, *u.* 33.

L

Labotas, Lacedaemoniorum praefectus, interficitur, *HG.* I, *u.* 18.
 Lacinae castes, quae et Castoriae dicuntur, aptae sunt ad apros venandos, *Pen.* x, *u.* 4.
 Lacedaemone. Eo militat Crassus de belli societate, *Inst.* VI, *u.* 11. Vide seq.
 Lacedaemonii: apud eos procerum tili in pueritia furari dis-
 cunt, sed in furto deprehensi virgini caduntur, *Exp.* IV, *u.* 15; contendunt cum Atheniensibus de principatu, VI, *u.* 22: quem consecuti sunt, VI, *u.* 12. Quae loca ipsorum imperio subjecta erant, VII, *u.* 26. — Colunt semes, *Mes.* III, *u.* 15; corpus exercent, *ib.* 1; parent legibus, *ib.* et IV, *u.* 15; mutuam colunt concordiam, III, *u.* 16; utuntur clypeis et hastis, III, *u.* 2. — Puellis non minus quam pueris corporis exercitia proponunt, *Lac.* I, 4. Apud eos sponsae modeste accedunt ad sponsum, *ib.* 5; maritus uxorem credit alteri, proles procreandae gratia, *ib.* 2; educatu liberorum commissus est magistro publico, *u.* 2; pueri nudis pedibus, et uno vestiti induti, incedunt, *ib.* 3 seq.; iidem parco cibo utuntur ut furari cogantur, sed deprehensi in furto verberibus ceduntur, *ib.* 6 seq.; cura liberorum est communis, *ib.* 11, et VI, amor puerosum castus, *u.* 12; pueri sunt modesti et temperantes, *u.* 13; ephebi exercentur venando, IV, 7; cives publice epulantur, *v.* 3; ludi studio acutur, *vi.* 7; cives publice et leges colunt, *viii.* 1; honesta student, *ix.* 1; senes iudicium subeunt vitae honeste transactae, *x.* 1; rei militari student, *xi.* 1 seq. — Lacedaemonii beneficiis provocati concedunt Atheniensibus equitum Graeciae, *Pen.* v, 2. — Mercenarii equites habent, *Mag.* ix, 4; invidunt Alicam cum universis Graecis, *u.* 4. — Lacedaemoniorum amor erga pueros, *Contr.* vii, 25; imperium habent ob virtute suam, *ib.* 29.
 Lacedaemonii, ductu Hegesandridae, in proelio navali contra Athenenses victores, *HG.* I, *u.* 1. Eorum clades ad Cy-
 zicum, *ib.* 18. Eis succurrit Pharnabazus, *ib.* 24. Helotas

Oerphasio, fide data, dimittunt, I, *u.* 18. Chalcidionem et Byzantium perdunt, I, *u.* 18. Auxilia iis Cyri minoris prouinitit res Persarum, I, *iv.* 3. Cratesipides Lysan-
 drum sufficiens, Persarum opibus adiuti, I, *v.* 1. Isthmum et Eionem occupant, *ib.* 13. Callicratidam ducem
 tligunt, I, *vi.* 1. Ab Atheniensibus navali proelio super-
 rantur, *ib.* 34. Apud eos lege vetitum, in classe bis
 imperare: quare Lysander non jam dux eorum sed Ara-
 ti ducis legatus, II, *u.* 2. Inde narratur pugna ad Aegus
 flumen, et occupatio Athenarum, in qua Lacedaemoniorum
 moderatio, II, *u.* 20. Cum Atheniensibus pacem faciunt,
ib. Ne Athenae evitantur intercedunt, *ib.* Sequuntur res
 Trigintavirorum, II, *u.* 19. Victisiam Cyrum adjuvant
 Lacedaemonii, III, *u.* 1; et Graecis Asiaticis mittunt aux-
 ilia, *ib.* 4. Apud eos honesta vis ignominiosum, sentum
 habentem stare, *ib.* 8. Eorum in fines Eleorum irruptio,
 III, *u.* 21. In eodem capite expeditiones eorum Asiae: vide
Dercyllidas. Conventiones de successione regum et
 Cinadonis conspiratio Lacedaemone, III, *u.* 1. Eorum res
 in Asia sub Agésilao, III, *u.* 17. Cum copias in Boeotiam
 pergit, III, *u.* 17. Abiere moesti, *ib.* 25. Eorum
 res flavio comparantur, IV, *u.* 11. Adjunctis sibi Tegenis
 ac Mantineaensibus contra Corinthios via maritima egressi,
ib. 13. Eorum et sociorum copiae adversus Athenienses
 instructae: iidem Atheniensium et sociorum adversus
 collectus exercitus, *ib.* 16. Eorum et Atheniensium ac
 sociorum utriusque partis pugna ad Corinthum, *ib.* 12.
 Antequam praelium incant, Diame capram immolant;
 Sociorum eorum clades, *ib.* 20. De Atheniensibus victo-
 riis, *ib.* 21. Superant Thebanos, *ib.* 22. Troperum con-
 stituunt, *ib.* 23. De Thebanis victoria ad Coroneam, IV,
u. 20. Eis Apollo victoriam insignem concessit ad Co-
 rinthum, IV, *u.* 12. Opodium Philaerum iis redditum,
ib. 15. Corinthiorum urbem castris circum, *ib.* 17. Ex-
 peditionem adversus Argivos suscipiunt, *ib.* 19 et rursus
 adversus Corinthios, IV, *u.* 1. Eorum in Lebaeo clades,
ib. 2. Consequuntur hostem et in calamitate exultant, *ib.* 10.
 Lacedaemone legatos mittunt Achaia, IV, *u.* 1.
 Adversus Acaenones cum Achaia arma capiunt Laceda-
 monii, *ib.* 3. Adversus Argivos copias decreverunt, IV,
u. 2. Perantem Neptuno ceciderunt, *ib.* 4. Classem com-
 parant, IV, *u.* 11. Rhium occupant, *ib.* Ad Tiriabum
 mittunt Antalcidem, *ib.* 12. Paci Antalcides, quavis
 reliquis Graecis adhuc refragantibus, foveat, *ib.* Eorum
 ac Antalcides improbum facinus, *ib.* 16. Thimbreonem
 contra Struthum mittunt, *ib.* 17. Eorum naves octo contra
 Rhodum, *ib.* 20. Bellum geri permoleste ferunt, *v.* 1.
 Deorum redeunt, *ib.* 33. Mantineaenses opprimere
 cogitant, *v.* 1. Eorum bellum adversus Olynthos pro
 Amyntae et Acanthiae et Apolloniae, *ib.* 11 seq. Ab Olyn-
 this devicti, et in fugam acti, *v.* 11, 4. Altera eorum
 adversus Olynthos expeditio, *ib.* 8. Eorum reges domi
 cum suot, eodem contubernio utuntur, *v.* 11, 20. Debili-
 tate potentiae initium, *v.* 14, 1. Lacedaemoniorum legati
 Athenis capiuntur, sed re cognita dimittuntur, 22. *Novos*
 adversus Thebanos delectus decernunt Lacedaemonii, *ib.* 25.
 A Thebanis primum victi, *ib.* Thespiae praesidio timent,
ib. 46. Classem adversus Thebanos instruunt, *ib.* 48.
 Propter Agamem et Ceura, et Andrum stationes habent, *ib.* 61.
 Eorum ingenuum responsum Pharsaliam datum, VI,
u. 17. Cum sociis in Phocensium agrum advent, VI, *u.* 1.
 Leros ac ab Atheniensibus existantes eorum classem
 instruebant, *ib.* 2. Legatos ad Dionysium Siculum mittunt,
ib. 4. Libertati aliarum urbium obstant, VI, *u.* 17. Inter
 eos et Athenienses fides itum, *ib.* 18. Tum suo tum
 sociorum nomine iurandum praestiterunt de pace
 Graeciae, *ib.* 19. Eorum equitatus qualis, Cleombroto

imperante, VI, iv, 2. Viti sunt e Thebanis fatali ad Leuctra proelio, ib. 12 sqq. Eorum magnanimitas, ib. 13. Lacedaemone pueros natorum certante, ib. 16. Lacedaemoniorum et Mantineaensium consensio, VI, v, 41. Eorum navalis, ib. 32. Eorum legati ab Atheniensibus adiutium petunt contra Thebanos ib. 33; VII, 1, 2. Lacedaemonii terra, Atheniensibus mari superiores, VII, 1, 2. Eorum dux Euphros, ib. 45. Ad eos profecti Cicerillii, VII, iv, 2. Corinthiis consilium dedit, ut pacem facerent, ib. 8. Nantiam concessari, ut Messene sibi erigeretur, ib. 10. Eorum cum Eleis societas, ib. 19. Bellum Arcadibus faciunt, ib. 20. Quorum multitudinem resistere non possunt, ib. 23. Quare noctu Cronaeum profecti, ib. 27.

Lacones seditione ex Thaso expelluntur, HG. 1, 1, 12.

Laconica epistola, HG. 1, 1, 23.

Laconica Reipublicae simplicitatem laudat Polydamas, HG. VI, 1, 18. Laconicos fines Agasilus ingreditur, VI, v, 21. Laconiam Arcades et Argivi ingressi sunt, VII, 1, 28. Per Laconiam Athenienses iter faciunt, VII, v, 2.

Lacratas, certamina Olympici victor, HG. II, iv, 33.

Lamprocles, Socratis filius nato maximus, patri iratus placatur, Mem. II, n.

Lampasacus (urbs Mysiae minoris cum portu comodo ad Hellespontum, inter Parium et Abydum, e regione Callipolis), Exp. VII, viii, 1 et 6. — In Atheniensium societate HG. 1, n, 14 sq. Ibi funduntur Athenienses, II, 1, 18. A Lysandro vi capitur, ib. 10. Lampasacum venit Dercyllidas, III, n, 6.

Larissa (Eolida), Aegyptiorum urbs vocata, Inst. VII, v, 45. — Egyptia, a Thimbreone obsessa, HG. III, 1, 2. Sponte se dedit Dercyllidi, ib. 16.

Larissa, urbs magna, sed deserta, ad Tigrim, Exp. III, iv, 72.

Larissa, urbs Thessaliae, HG. VI, iv, 33.

Larissari (incolae urbis Thessaliae) contra Agesilaum stant ex Asia redeuntem, Ap. n, 2. — Larissaeos ac alios Thessalos Lycopitron Phierus proelio vitit, HG. II, n, 4. Brotis confederati, IV, n, 3. Agesilaum a tergo adiuvunt, ib.

Larissaci (Eolida urbis incolae), obsesi a Thimbreone, excursionem faciunt, HG. III, 1, 2.

Larissus Buvius, qui determinabat Achalam et Eleam regionem, HG. III, n, 23.

Lasion, juris Arcadici urbs, HG. III, n, 30. De Lasione controversia inter Eleos et Arcades, ib. 31. Lasioneas Lacedaemonios adversus Corinthios auxiliantur, IV, n, 16.

Lasion ab Eleis occupatur, VII, iv, 12.

Lebadia (oppidum Broteio): hic clades Atheniensium accidit, Mem. III, v, 6.

Lechaeum, portus Corinthiacus, Ap. n, 2, HG. IV, iv, 2.

E. Lechaeo Lacedaemonii profecti, ib. 17. Eorum in Lechaeo clades, IV, v, 2. Agasilas propter Lechaum castrametatus est, ib. 10. Lacedaemoniorum sociorumque presidio custoditur, ib. 19. Cohortis unius Lacedaemonii praesidium in Lechaeo constituit, V, 1, 23. Lechaei planities, HG. IV, v, 8.

Lemma, insula ditissima Atheniensium, HG. IV, vii, 15; qui eam reliquit in pace Antalcida, V, 1, 31.

Leou, ad regem Persarum ab Atheniensibus legatus mittitur, VII, 1, 33. Oratorem habet, ib. 27.

Leon, Lacedaemoniorum Ephorus, HG. II, n, 10.

Leon, Salaminius, vir egregius, interficitur a Tringitavris, HG. II, n, 39.

Leon, Atheniensis, unus decem prae-torum qui ad Arginusas pugnaverunt, HG. 1, v, 15; accusatur, 1, vi, 16.

Leontades, Thebanorum Polimarchus, HG. V, n, 35.

Ejus ad Phrybiam sermo de Thebis occupandis, ib. 20.

et 27. Cadmeam Phobidae prodiit, ib. 20. Ejus in consilio publici certi natio, ib. 30. Lacedaemonum proficiunt, ib. 37. Oratio ejus, ib. 33. Trucklatz, V, iv, 2. Add. 19. Leontichus, Atheniensium dux, Antalcidam persequitur, HG. V, 1, 26.

Leontini (Siciliae populus), Syracusis habitant, ac a Dionysio ceterisque Syracusanis deficient, HG. II, n, 5. Leontychides, an Agdis, Lacedaemoniorum regis, sit filius a disceptatur, dum de regno cum Agesilaio contendit, Ap. 1, 6; HG. III, n, 1.

Lepreatz (incolae Leprei, urbis in finibus Eleorum sitae) ab Eleis deficient et ad Aulonem partes se adiungunt, HG. III, n, 25. Lepreatas sibi vindicabant et Elei et Arcades, ib. Lepreatz cum Lacedaemoniis adversus Mantineaenses conjuncti, VI, v, 11.

Lesbos, insula, HG. 1, n, 11; VI, 26. Ejus res constituit Lysander, II, n, 5. Lesbi oppida, praeter Mitylenen, Lacedaemoniorum partibus addicta, per Thersybulum Atheniensibus amica sunt, IV, vii, 28 sq.

Lesbia populi ab Eleis deficient, HG. III, n, 25 et 30. Lacedaemoniorum contra Corinthios socii, IV, n, 16.

Leucas (urbs Acaoniae), HG. VI, n, 3 et 26.

Leucrophides, Atheniensis, Adimanti pater, HG. 1, iv, 21.

Leucophrus (urbs in Mraonrio campo sita); ibi Dianae sanum est imprimis sacrosanctum, HG. III, n, 19 et IV, vii, 12.

Leuctra (oppidum Broteio), Ap. n, 22, in Thespiensium finibus HG. VI, v, 4, Leuctrica pugna, Ap. n, 23, sqq. — Quae cum prodigia praecesserint, HG. VI, iv, 2. In ea victi sunt Lacedaemonii, ib. 13 sqq.

Leuctra (oppidulum Laconiae), HG. VI, v, 24.

Leuso, nomen canis, Ven. vii, 5.

Libyes. Libyus (Cyrenensium) currus, Inst. VI, n, 8. Parent Carthaginiensibus, Mem. II, 1, 10.

Libys, Lysandri frater, classis praefectus a Lacedaemoniis in Piraeum ablegatur et Eleasium profectus est, HG. II, iv, 28.

Lichas, Lacedaemonius, peregrinos hospitio excepit festorum tempore, Mem. 1, n, 81. — Alius, ut videtur, HG. III, 1, 21. In equestri certamine ab Eleis expulsi, ib.

Lochos, nomen canis, Ven. vii, 5.

Loeri Opuntii ex agro inter Phocenses et Thebanos pecunias cogunt, HG. III, v, 3.

Loeri Ozolae Corinthiorum socii contra Lacedaemonios, HG. IV, n, 12. Atheniensibus auxiliantur, ib. In proelio apud Coronaeum, IV, n, 16. Gylidis milites tellis ac jaculis petiverunt, ib. 27; — Utrique ex Opuntii ac Ozolae, Thebanorum socii, Ap. n, 6.

Loeris. Loeridem Phocenses invadunt, HG. III, v, 3. Loeris canes quasi idonei ad apros venandos, Ven. x, 1.

Loeche, nomen canis, Ven. vii, 5.

Lotoplagi, Exp. III, n, 22.

Lycabettus (Aliciae mons), Ec. xix, 8.

Lycas, Iudi Arcadam, Exp. 1, n, 10.

Lycathus vel Lycanthus, Atheniensium legatus, Thebas et Lacedaemonem mittitur, HG. VI, n, 2.

Lycasodia (regio Asiae minoris), vastatur a Cyro minore, Exp. 1, n, 19; satrapa ejus est Mithridates, VII, vii, 25.

Lycasos, Cressi socii, Inst. VI, n, 10. — Non parent regi Persarum, Exp. III, n, 23.

Lycarius, Lacedaemoniorum Ephorus, HG. II, n, 10.

Lycium (gymnasium Athenis celebre), Exp. VII, vii, 1; Mag. III, 1 et 6; HG. 1, 1, 23; II, iv, 27.

Lyciscus, Atheniensis, pro octo ducibus orationem habet, HG. 1, vii, 12.

Lycus, Polystiratus filius, Atheniensis, praestitit equitum in

exercita Decemmillium, *Exp.* III, m, 20; IV, m, 22 et 25; VII, 25.

Lycius, Syracusanus equus, speculatum militat a Clearcho, *Exp.* I, v, 14.

Lycus, Achaicus, adversatur Xenophonti, *Exp.* V, vi, 22; refert stultie ad exercitum, ut pecuniam poscant Heracleotas, VI, u, 4; legatus hanc ob causam Heracleam militat, ib. 7: auctor seditionis, ib. 9.

Lycus, Atheniensis, Autolyei pater, *Conv.* I, 2; u, 4; de filio suo gloriatur, u, 12.

Lycometes, Mantineaensis, opibus potens et ambitiosus, *HG.* VII, 1, 23. Arcadum amicos exivit, ib. Arcades eum iusticie amplectuntur, ib. 24. Ad Thebanos legatus, ib. 29. Deciesmillibus auctor esse capiti, ut de societate cum Atheniensibus agerent, VII, iv, 2. Athenis exitum vitae felicissimum sortitus est, VII, iv, 3.

Lycophron, Phereus, eclipsis tempore Larissos et Thebalos, perilio devicit, *HG.* II, u, 4. Thessaliam totus affertat imperium, ib.

Lycurgus, legislator Lacedaemonius, vixit temporibus Heracidarum, *Lac.* x, 8; ejus sapientia laudatur, quod forum civitatis constituit a ceteris diversum, ib. 1 sqq; oraculo Apollinis leges suas confirmavit, viii, 5. — Fecit ut Spartani praeter ceteris obedirent legibus, *Mem.* IV, iv, 15. Oraculi de eo responsum, Ap. 13.

Lycurgus, Lacedaemonius, prodidit Byzantium, *HG.* I, III, 18.

Lycus (amnis Paphlagoniae), *Exp.* VI, u, 3.

Lydi, subjecti Persarum imperio, *Mem.* II, 1, 10. — Mercede conducti militat in exercitu Atheniensium, *Vec.* II, 2. — Lydorum magnam multitudinem secum abducit, *Inst.* VII, iv, 14. — Aureos perforatas gerunt, *Exp.* III, 1, 21.

Lydia (regio Asiae minoris), *Exp.* VII, viii, 20; serax vini, ficorum, olei, aliorumque honorum, *Inst.* VI, u, 21. — *Lydiu* forum in castris Cyri minoris, *Exp.* I, v, 6.

Lysander, Lacedaemonius, venit ad Cyrum minorem et quae sit cum eo collocutus, *Oec.* iv, 20 sqq. — A Lacedaemoniis navarium creatur, *HG.* I, v, 1. Sardes Cyrum accedit, ib. Eumque hortatus est, ut ad stipendium singulorum nautarum obolum adjiceret, ib. 6. Ephesi classem refecit, ib. 10. Ad Notium inter Lysandrum et Antiochum, ab Alcibiade classi praefectam, navalis pugna, ib. 14. Vincit et Iroperum erigit, ib. Lysander invidia in Callitridam successorem, quem milites repellant, I, vi, 2 sqq. De improvise Atheniensium classem diripit, II, 1, 2. Chii alicui socii et Cyrum cum classi praefectum poscunt, ib. 6 et 7. Ephesus venit et eum navibus e Chio Eleonem accersit, ib. 10. Ad Cyrum venit, pecunias recipit et rerum moderationem, dum Cyrum ad patrem proficiscitur, ib. 14. Cedreus, Cariae oppidum Atheniensibus socium diripit, ib. 15. Rhodum navigat, ib. Abydo insula Lampacum contendit et vii capit, ib. 18 et 19. Relicta ejus strategema, ib. 22. Bello finem imponit, victis ad Epagopolas hostibus, ib. 28. Theopompum, nuntium victorie, Spartam ablegavit, ib. 30. Naves et captivos ad Lampacum abduci, ib. Praesidium Atheniensium dimittit classemque refecit, ib. Philoctem morte movavit, ib. 32. Byzantium et Chalcidoneum navigat, II, u, 1. Ex Hellesponto in Lesbum vectus, ib. 2, ad Agidem et Spartam scribit, se venturum cum 200 navibus, ib. 6. Aginam venit, ib. 9. Athenas obsidet cum Agide, ib. 10. Aginetis Aginam restituit, Salaminem vastat centumque quinquaginta navibus ad Piraeum appellit, ib. 16. Aristotlem Atheniensium euleum ad Ephoros misit, ib. 18. Piraei muros ad thebanum castrum direxit, ib. 22. Samum undique obsideri et capiti,

II, m, 6. Laronia cum classe Lacedaemonem advigat ib. 8. Naves, apolia, coronas et argentum, hanc omnia Lacedaemonis tradidit, ib. 9. Hirmosta factus, frater sitem ejus Libya navarchus, II, iv, 28. Invidia regis Pausaniam impedit, ib. 29. Eleusinem vestra praefectus, ib. In Atticam redit, ib. 30. In Pigeo adest, ib. Aginam in respo petendo contra Leostychidem adjuvat, III, m, 3. Ejus hortatu, expeditionem in Asiam suscipit Agesiaus, III, iv, 3. Rex esse videbatur, ib. 7. Inter Lysandrum et Agesiaum amulationis origo, ibid. Ejus expostulatio cum Agesiaus, ib. 8. to Hellespontum ablegatur, ib. 10. Spithridatem ad defectionem inducit, ib. Ab Agesiaus recedit, ib. Ejus adversus Thebanos expeditio, III, v, 6. Ephori eum Phocensibus mittant, ib. Orchomenos a fide Thebanorum averit, ib. Cum Phocensium copias Thebanum adoritur, ib. 17. Primum Pausanias praesto esset, ibid., ad Halicarnas occiditur, ib. 19, 20.

Lysander, Sicyoniorum praetor, *HG.* VII, 1, 45.

Lysias, Atheniensis, in pugna quindecim navibus praest, *HG.* I, u, 30.

Lysianachus, Trigintavirorum equitum praefectus, *HG.* II, IV, 6. Exoncos quosdam jugulavit, ib. 26.

Lysimenes Sicyone mercenarius copias praest, *HG.* VII, 1, 45.

Lysippus, Lacedaemoniorum Harmosta, Epitalii ab Agide reliquit Elidenque vastat, *HG.* III, u, 22 et 30.

Lysistratus, dux Atheniensium, auxilio missus Arcadibus, *Vec.* m, 2.

M

Macedones, *HG.* V, u, 12. Lacedaemoniis auxiliatur contra Olynthios, ib. 24.

Macedonia, *HG.* V, u, 12, 13, etc. Ligna inde petunt Athenienses, VI, 1, 11. Eam transit Agesiaus, Ap. u, 2.

Maelius (Aesculapii filius), Chironis discipulus, artis medicae et bellicae peritus, *Ven.* I, 14.

Maeistis, Eleorum urbs, (in Triphylia), *HG.* III, u, 30.

Maeistis ab Eleis deficient, ib.

Maeones (gens Asiae confinis Colchis et Armeniis), *Exp.* IV, viii, 1; V, v, 12; suis legibus utuntur, VII, viii, 25.

Madatas, Persa, ducit Persarum equites, *Inst.* V, m, 41.

Madytus, urbs Chersonesi, *HG.* I, 1, 2.

Maender (fluvius Asiae minoris valde flexuosus), *Exp.* I, u, 5, 6. Fontes ejus ad Celeras Phrygiae, ib. 7. — Ioniam et Cariae terminus, *HG.* III, u, 13. Eam transit Dercyllidas, ib. Maenderis campus et planities, ubi ager densa, III, u, 17; III, iv, 12 et 21; IV, viii, 17; *Ag.* I, 13 et 20.

Maetoe, (Maotidis lacus accolat) in Europa, subjecti sunt Scythis, *Mem.* II, 1, 10.

Masades, pater Seuthis, rex Thraciae, *Exp.* VII, u, 32; v, 1.

Magi, passim in *Inst.*, ut VII, v, 55, etc. Μάγες dici videntur III, m, 34.

Magnetes (cives Magnesia, urbis maritimae Thessaliae): horum saltatio, *Exp.* VI, 1, 2.

Males, promontorium Laconicum, *HG.* I, u, 12; VI, v, 23.

Males, promontorium Lesbi Insulae, *HG.* I, vi, 26.

Malienses (Thessaliae populus in Pithiolide), socii Thebanorum, *HG.* VI, v, 23.

Mandae, Astyagis filia, mater Cyri, *Inst.* I, u, 1; proficiscitur cum Cyro ad Astyagem, I, m, 1; inde redit, I, iv, 1.

Manis, Dardania, Zenis (in Aeolide satrapae) uxor, *HG.* III, 1, 10. A Pharnabazo satrapam impetrat, ib. Manis vir-

- tus, ib. 11. Pharnabazo tributa peritit, ib. 12. Larissam, Hamaxitum et Cohonas imperio Pharnabazi adiecit, ib. 13. Pharnabazi signs in Myzorum et Pisidarum fines sequitur, ib. Cum filio a Mida genero impie occiditur, ib. 14.
- Mantineia (Arcadiae urbs) antiqua in quatuor vicis dispersa, HG. V, n. 2. Apud Mantineum Peloponnesii multi convenere, VII, v. 2. Mantineum equitatum misit Epandondas, ib. 14. Atheniensium equites forte ad Mantineum accedunt, ib. 15. Mantineum in tenebris praeiit et castrametatur Agessilaus, IV, v. 18. Inter Mantineam ac Tegeam montes, VI, v. 16 et 18. Ad Mantineam pugna, VII, v. 18 sqq.
- Mantineenses : Lacedaemoniorum socii contra Eleos, HG. III, n. 21; sunt in Lacedaemoniorum exercitu, IV, n. 13; v. 17. Cum Lacedaemoniis tricenales indicit, V, n. 2; quorum in fine muros urbis saae diruere cogunt, ib. 3. Mantineasibus bellum infert eorumque agros devastat Agessipolis, muros destruere et viralem habitare coigit, ib. 4. Lacedaemoniis se contra Thebanos adiungunt, VI, iv. 18. In pace Antalcides moribus circumdare civitatem insepuit, VI, v. 3. Adversus Orchoemenos bellum gerunt, et ab Orchoemenis fusi, ib. 12. Eorum fines ingreditur Agessilaus, ib. 15. Adjuvantur ab Arcadibus et Thebanis, ib. 20 sqq. Mantineenses Tegeae capti dimittuntur, ib. 32 sq. (Conf. Ag. n. 22.) Facto decreto, prohibere, ne Arcadium praefecti pecuniis sacris uterentur, VII, iv. 33. Eorum praesides ad magistratum qui ex decem milibus constabat, in ius vocati, ib. Auxilium petunt ab Arcadiae civitatibus, ib. 38. Thebanos accere student, VII, v. 1 sqq. — Eorum saltatio armata, Exp. VI, 1, 11.
- Mantineis, id est, Mantineensium ager, HG. VI, v. 15 et 17.
- Mantitheus, Atheniensis, in Caria captus a Tissapherne, HG. 1, 1, 10. Ab Atheniensibus ad Pharnabazum mittitur, 1, n. 13.
- Maraces (gens Etolica), parent Iasoni, HG. VI, 1, 2.
- Marionis (referuntur ut populus Armeniae vicinus), Exp. IV, n. 4 : ubi legendum *Mardi*.
- Mare Rubrum, imperii Persici terminus versus orientem, Inst. VIII, vi, 20, 21; viii, 1.
- Margane (oppidum Elidis), ab Eleis capitur, HG. VII, iv, 11.
- Marganeenses Lacedaemoniis se adiungunt et ab Eleis deficiunt, HG. III, n. 25. Ab Eleis liberi dimittuntur in pace, ib. 29. Eorum funditores, Lacedaemoniorum contra Corinthios socii, IV, n. 18. Eos liberare nolant Elei post pacem Antalcidae, VI, v. 2. Eos Arcades eripiunt Eleis, VII, iv. 15; sed Elei eos recuperant, ib. 28.
- Mariandyni (gens Cappadociae ad Bithyniam in ora Ponti Euxini), sub Persa, Inst. 1, 1, 4. Eorum in regione sita fuit Heraclea, Exp. VI, n. 1.
- Maronites, v. *Heracleides*.
- Marsyas, amnis exiguus, oriens non procul Celaeis, influit in Maandrum : hic Apollo dicitur cutem detraxisse Marsyam, Exp. 1, n. 8.
- Masus, amnis Mesopotamiae influens in Euphratem, Exp. 1, v. 4.
- Mauvoius (rex Cariae), Sestum et Assum classe obsidet, Ag. n. 26.
- Medas, nomen canis, Ven. vii, 5.
- Medi, volent oculos suos pingere, capillis adscitis et vestitu exquisito uti, Inst. 1, n. 18; reguntur solo regis nutu, ib. 18. Numerus copiarum, II, 1, 6. — Medorum feminae pulchre et magnae insodantur, Exp. III, n. 25; eorum imperio possunt Persae, Exp. III, iv, 8 et 11. — Dario (Notho), a quo defecerant, rursus accedunt, HG. 1, n. 19.
- Media, regio Asiae finitima Assyriae, Inst. 1, iv, 17; Parthidis, II, 1, 1, et Armeniae, II, iv, 20. — Per Isaac redempti Graeci Cyri minoris socii, Exp. II, iv, 27; III, v, 15.
- Media, regis Medorum uxor, Exp. III, iv, 11.
- Mediae nurus (non procul Babylone), Exp. I, vii, 15; II, iv, 12.
- Medica, l. e. bellum Persicum Graecorum, Vex. v, 5.
- Melicus quidam Syracusanus Agessilaum curare aggreditur, HG. V, iv, 58.
- Medocus (alii Amadocus), rex Odrysarum, Exp. VII, n. 32; n. 16; vii, 3 et 11. — HG. IV, vii, 26.
- Medosades, militaria Seutae ad Xenophontem, Exp. VII, 1, 5; n. 10 et 24; a quo reprehenditur, VII, 1, 11 sqq.
- Megabates, Spithridatis filius, ab Agessilaus amatus, HG. IV, 1, 28; Ag. v, 4 sqq.
- Megabyzus, Arabiae astrapa, a Cyro missus, Inst. VIII, vi, 2.
- Megabyzus, Diance Ephesius redditus, Exp. V, iii, 6 sqq.
- Megalopolis, quando et quomodo condita, HG. VI, v, 3.
- Megalopolitani, socii Thebanorum in Mantineensi pugna, HG. VII, v, 3 et 5.
- Megapernes, Persa porpuratus regius, occiditur a Cyro, Exp. 1, n. 20.
- Megara (urbs ad Isthmum Corinthiacum, media inter Peloponnesum, Beroiam et Atticam), abest ab argentifodiis Atticis quingenta stadia, Vex. iv, 46. — HG. 1, 1, 36; n. 16. Atheniensium exulibus repletur, II, iv, 1. Ad Megarensium urbem Praetoris profectus est, IV, iv, 12. Per eam via Lacedaemoniorum in Beroiam, v, iv, 45, et alibi. Apud Megara Veneris fanum, ib. 58. Vide *Bera cica*.
- Megarenses plerique occupati sunt exomidum confectioe, Mem. II, vii, 6.
- Megillus, Lacedaemoniorum ad Tissaphernem legatus, HG. III, iv, 6.
- Meiandritae, gens Thraciae, Exp. VII, n. 32.
- Melanio, Chironis discipulus, virtute consecutus est euptias Atlantiae, Ven. 1, 2 et 7.
- Melampippides, carminis dithyrambici princeps, Mem. 1, iv, 5.
- Melanippus, Rhodius, classi praefectus, ceteris prudentior, salvis e manibus ighicratu evadit, HG. VI, u, 35.
- Melanopus, Atheniensium legatus, Thebas et Lacedaemonem mittitur, HG. VI, iii, 2.
- Melanthius, Atheniensium dux, HG. II, vii, 46.
- Meisager, Chironis discipulus, culpa patris fuit infelix, Ven. 1, 2 et 10.
- Meliones (Thessaliae populus), Lacedaemoniis adesse jubentur contra Thebanos, HG. III, v, 6. Sed postea Bastorum socii contra Lacedaemonios, IV, 17.
- Meli (incolae Meli, iussu Agri maris), Lacedaemoniorum colos, crudeliter tractati ab Atheniensibus, HG. II, n. 3 et 9.
- Melinophagi, populi Thraciae (dicti a μέλις, h. e. panico, quo vescuntur), Exp. VII, v, 12.
- Melitus, Atheniensis, accusator Socratis, Mem. IV, iv, 4; vii, 4. — Ad Lacedaemonios legatus, HG. II, iv, 36. Sed hic alius esse videtur.
- Melion, unus e Thebanis exulibus, HG. V, iv, 2. Thebas noctu ingressus Lacedaemonios interficit in arce Cadmeae, V, iv, 3.
- Melobius, unus e Trigintaviris in oligarchia Atheniensium, HG. II, iii, 2.

Melus, insula. Eam Pharnabazus cum classe petit, *HG.* IV, vii, 2, v. et *Meli*.

Menander, Atheniensis, centum viginti gravis armatorum pedibus praest, *HG.* I, n, 16. Dux Atheniensium eligitur, II, 1, 16. Alcibiadis consilium contemnit, ib. 20.

Menachus, ex Lacedaemoniis iudex electus ab Agesilao, ad praecula civitatis constituenda, *HG.* IV, n, 8.

Meneclæus, Atheniensis, intercedit in causa praetoris ad Arginussæ, *HG.* I, vii, 28.

Meneclæus, Siculus, *HG.* I, 1, 29.

Menesistrus (Pelici filius, Atheniensium dux in bello Troiano), discipulus Chironis, laude venationis et rei militaris clarus, *Ven.* I, 2 et 12.

Meno-Atheniensis, episcopus penularum, *Mem.* II, vii, 6.

Meno Thesalus, ex Larissa urbe, ducit ad Cyrum minorum milite pedibus gravis armaturæ et quingentos cebras, *Exp.* I, n, 4; mittitur a Cyro in Ciliciam, ib. 20. primum cum suis transit *Euphratem*, I, iv, 13; ejus milites injuria afflicti Clearchum et hujus milites, I, v, 11; coram ministro Graecorum preest, I, vii, 1; vii, 4; hospes Ariæ, n, 2, apud eam remanet, *Id.* n, 1; suspectus est ob proditionem, II, v, 28; capitur a Timaphone, ib. 21; misere trucidatur, II, vi, 20. Describitur ejus mures pessimi, ib. 24 seqq.

Meno Thespiensis, *HG.* V, iv, 15.

Mesopia, urbs olim Medorum, capta a Persis, *Exp.* III, iv, 10-12.

Mesene (urbs Peloponnesi) liberatur per pacem Antalcideam, *Ag.* n, 29. — Thelani nolunt eam sub Lacedaemoniis esse, *HG.* VII, 1, 22 et 26.

Messenii (incolæ Messenae) a Lacedaemoniis devicti sunt, *At.* n, 11. — Cum Epaminondæ juncti, *HG.* VII, v, 27; v, 2. Antiqua bella Messeniorum cum Lacedaemoniis, V, n, 2; VI, v, 32.

Methymna, urbs Lesbii, *HG.* I, n, 12; vi, 27. A Callicauda vi capitur, et diripitur, I, vi, 12 et 14. (Ubi incolæ, Methymnæci.) A Thrasylbo capitur, IV, vii, 22.

Metrobiates, Persa, Pharnabazus ad Alcibiadem legitur, *HG.* I, n, 12.

Midas, Brigum vel Phrygum rex, caput Satyrum, *Exp.* I, n, 12.

Midea (oppidum Argolidis), *HG.* VII, 1, 28, 29.

Midea, Mania (Zenis uxoris) gener, *HG.* III, 1, 14. Filium Mania intericit et Rhanion suffocit, ib. Scorpim et Gergithem occupat, ib. 12. Munera ad Pharnabazum mittit, ib. injuria parva amittit, ib. 26. Omnis potestas eo abrogatur, ib. 27. Scorpim in patria sua, habitare a Dercyllida capitur, ib. 28.

Migdon, Lacedaemonius, copias equestribus praeficitur ab Agesilao, *HG.* III, iv, 20.

Mileti (incolæ Mileti) eorum optimates plebem trucidant, *At.* n, 11. — Mileti interfecti a quibusdam Alitiis, *HG.* I, n, 2. Ib. I, vi, 2. — Non recipiunt Cyrum autorem, *Exp.* I, ix, 2. Miletia pellex Cyri, I, x, 2.

Miletus (urbs maritima Cariae) obsidetur a Cyro minore, *Exp.* I, 1, 7; iv, 2; cur non deferret ad Cyrum, I, ix, 9. — *HG.* I, 1, 21; v, 3; v, 1, vi, 2, 7.

Milocythes Thrax, cum suis transfugit ad regem Persarum, *Exp.* II, n, 2.

Mindarus, Lacedaemoniorum navarchus, apud Ilium Minervæ sacrificat, *HG.* I, 1, 4. Navis Dorici recipit, ib. Cum sexaginta navibus se adversum Athenienses dirigit, ib. 11. Cyclici adest cum copiis, ib. 14. Cui victus ab Atheniensibus interit, ib. 18.

Minervæ vorant Athenienses ante pugnam Marathoniam tot capras, quot hostes interfecti forent, *Exp.* III, vi, 12. Et sacrificant Lacedaemonii, postquam ad patriæ fines

pervenissent, *Id.* n, 2. — Et Athenienses ad Ilium deliquissent, *Conc.* iv, 17. — Minervæ apud Ilium sacrificat Mindarus, *HG.* I, 1, 4. Eius lapsum apud Phocæam quædam sal. 1, n, 2. Alitice tempore Minervæ velut confugit, I, v, 1, 1. Naturum in æge Scapiorum fecit Dercyllidas, III, 1, 2. Minervæ templum in oppido Gergitho, III, v, 22; in urbe Leucephy, III, n, 12. Epheci, III, v, 12; fundus Minervæ Alitæ, VI, v, 22. (Minervæ domus.) *Ag.* n, 13.

Mitigolaidas, Lacedaemoniorum Ephorus, *HG.* II, n, 10.

Mithras; sol, Persarum deus, *Inst.* VII, v, 63.

Mithradates; Phrygia satrapa, patris proditor, *Inst.* VIII, vii, 21.

Mithradates, Cyri minoris; agnitus, *Exp.* II, v, 35; III, n, 2 et 3; additur Graecis, ib. 6. Iterum additur, III, iv, 2 seq. Idem esse videtur qui postea satrapa Lycaoniae et Cappadociae dicitur, VII, vii, 22.

Mitras, Persa, filius Larissæ sororis Xerxis (sororis Darii Nostri), *At.* n, 1, 2; interit, ut a Cyro minore, ib.

Mitylenæ, Lesbii oppidum, Conon occupat, *HG.* I, vi, 16; sed a Callicratide ibi obsidetur, ib. 21. Adde ib. 26, 27; II, n, 5; IV, vii, 28 seq. ubi Mitylenæ Atheniensibus fideles, Mitylenarum curpis, I, vi, 22.

Mnasippus a Lacedaemoniis navibus plus minus sexaginta praefectus, *HG.* VI, n, 4. Corecyam mittitur, ib. 2.

Obsiderunt Iam mari quam terra occupat et vastat, ib. 6 et 7. Ob avaritiam se cum suis evexit, ib. 16. Interit, ib. 22.

Mnesibolus, unus Trigastavorum in Oligarchia Atheniensis, *HG.* II, n, 2.

Mnesibolus, item Trigastav, *HG.* II, n, 2.

Mossyneci (populi Asiae minoris ad Pontum Euxinum, sine una Colchia et Tibaræa), *Exp.* V, iv, 2 seq. ubi 12 seq. eorum armatura et acies describitur; V, v, 1. Parent Persis, VII, vii, 22.

Munychia (peninsula inter Athenarum portas Piræum et Phalerum sita); eo se recipiunt qui Phia eruperant, *HG.* II, v, 11. Munychia occupatur, ib. Diana Munychia, ib.

Mutus portas Atheniensium (siti incerto), *HG.* II, iv, 21.

Myriandrus, urbs Syriæ ad mare mediterraneum, *Exp.* I, iv, 6.

Myrina (urbs Aëolis), *HG.* III, 1, 6.

Mysson, Meverotus filius, Sicyonum dux, *HG.* I, 1, 22.

Mytia (regio Asiae minoris ad Hellespontum et mare Egeum), *Exp.* VII, vii, 6.

Myti, populariter Cyri minoris satrapiam, *Exp.* I, vi, 7; bellum gerit Cyrum cum eis, I, ix, 14; non parat regi Persarum, II, v, 13; III, n, 22 seq. — Libertas nuntur, et populariter Persarum regionem, *Mem.* III, v, 26.

Pharnabazus bellum cum eis gerit, *HG.* I, 1, 22. Sunt inter milites ejus, sine dubio mercenarii, IV, 1, 24.

Myus, quidam soltus in India Decemmillium, *Exp.* VI, 1, 3 et 12. Myus alius in eodem roditu insidias simulat, V, n, 29v.

N.

Nais nymphea, pellex Saturni et mater Chironis, *Ven.* I, 4. — Nades dea parit Sienos, *Conc.* v, 2.

Narthacius, mons (Pithiolidi ad Thessalia), *Ag.* n, 2; *HG.* IV, n, 2.

Nautes, Lacedaemoniorum ad Dercyllidam legatus, *HG.* III, u, 6.

Naxos, Oeneum cum conductio Lacedaemoniorum milite custodi, *HG.* VII, 1, 11.

Naxos, Polybius filius, Lacedaemoniorum Ephorus,

AG. 11, 8. Magna pars Argivorum quam cum Lysander dux sentit, 16.
Nanpactus, Attolica urbs, *HG. IV, VI, 38.*
Nanpla, portus Argolicus non longe ab Argis, *HG. IV, VI, 6. Et notatur Creonae, 16.*
Nausicydes, Atheniensis, multos abest serps ad pulchram faciem, *Mem. II, vi, 16.*
Neagelimes, populi in Aetolia, *HG. III, 1, 16.* Quercillidam recipiunt, ib.
Nemoe (inter Corinthum et Sicyonem), *HG. IV, 4, 11.*
 Per eam fines Argivorum ingressus est Agamemnon, *IV, vi, 3.* Per eam Epaminondas in Arcadum ducit, *VII, vi, 3; VII, 6, 6.*
Nen Aclarus (ab epulo Lacum Aclro dictus), Aemulibentis Chiriophi imperatoris gerbat, *ib. VI, vi, 36.*
 calumniam Xenophontem, *V, vi, 1; malitiose auget eidem, ut eorum litterat, VI, vi, 13; invecti in lobum Chiriophi vita defuncti, VI, vi, 11; temere educit nomines praelum, 16, 33; affectat imperium totius exercitus, VII, 1, 2; amittit a ceteris, VII, 1, 17.*
Nesothos, Niv vifex (castellum maritimum Thraciae), *Exp. VII, 1, 4.*
Neptuo ad Isthmum sacrificant Aggvi, *HG. IV, 5, 1;* etiam exules, Cogiaha, *IV, 1, 2.* Eius in Pismo finem poeta arde conspectum est, *IV, 1, 5.* Neptunus Ithram successit, *IV, vi, 4.* Et Parana cecidit Lacedaemum, ib. Neptuni Graeci finem, *VI, 1, 30.*
Nestor (Phylorum filius contra Troiam), Chirophi discipulus, *Ven. 1, 2;* artis militariae peritissimus, *ib. 12.*
Nichander, Laco, occidit Dexippum, *Exp. V, 1, 15.*
Niarchus, Arcas, lothagus, vulneratus nuptial calumniae ducem Greecorum a Pensis Isthmiae captum, *Exp. II, 1, 33;* cum viginti hominibus transfugit ad Persas, *III, vi, 6.*
Niceratus, familiaris Calliae, *Conr. 1, 1;* novus maritus, *ib. 31.* Homerocartina edidit, *ib. 5;* divitiarum cupidus, *ib. 46.*
Niceratus, pater Niche, *Sec. IV, 14.*
Niceratus, Niche filius; civis Atheniensis dives, *HG. II, vi, 30;* ubi plura. Fortasse idem qui superior.
Nicias, Nicerati filius; homo loquacissimus, emit Isthmo servum qui praesens argentifodinis, *Mem. II, 1, 2;* mille servos in argentifodinis Atticis occupatos habuit, *4 rec. IV, 14.*
Nicias (exhibet, nisi est superior), ejus equum admirantur omnes, *Sec. II, 4.* — Nicerati pater, *HG. II, vi, 30.*
Nicolochus, Lacedaemoniorum navarchus in Hellesponto et Antalcidas legatus, *HG. V, 1, 6.* Tenediorum agrum vastat, ib. Se Abydum recepit, ib. 1. Hic ab Iphicrate ac Divino obsesus, ib. 25. Coregram missus, ut admodum auxilium impetrat a Timotheo, *N. IV, 62.* Alyziam navigat, *N. IV, 66.*
Nicomachides, Atheniensis, repulsum tulit praetere, qua re indignum Socrates placet, *Mem. III, iv, 1.*
Nicomachus (Eteus) (ex Egea urbe origines), praesens pelagias in exercitu Decemvillium, *Exp. IV, vi, 20.*
Nicophemus, Atheniensis praefectus, cum cura praesidialis in portu Cythrae reliquit Conia, *HG. IV, vii, 6.*
Nicostratus, historio tetraginta ab Ithma recitat, *Conr. VI, 2.*
Nicostratus, eques Atheniensis cognomento Pulcher, occidit, *HG. II, iv, 6.*
Noes, nomen casis, *Ven. vii, 5.*
Nomades, *HG. IV, 1, 23.*
Notium (promontorium cum portu prope Colophonem),

HG. II, 4, 11; 1, v, 13. **Notropium** erigit Lysander, *ib. 14.*
Nymphae saltantes, *Conr. vi, 3.*
Nysa, mons Syrie, *Ven. II, 1.*

O

Ocellus, Lacedaemoniorum ad Athenienses legatus, *HG. V, iv, 22.* Fortasse alius *VI, 1, 33;* ubi dicitur dero Ocellus.
Odeum Athenis, *HG. II, vi, 9.*
Odryae (gens Thraciae Europae), *Exp. VII, 1, 30;* civili seditione laborant, *III, 15;* Scythia antedicta quarent, *iv, 21; v, 15.* Solent equis decurrere per derisus, *HG. vii, 4.* — Sunt Scythia (regis Thraciae) exilia, *HG. 1, 1, 15.* Locum de meritis, ib. Custodes populi interdictum Bithyni, *ib. 3.* Bithynorum agros flammis vastant, ib. 5. Pado amens ausi parentant et multo Isthmo epot equorum certamine peragunt, ib. Dissidia inter eorum regem et Scythiam componit Thrasibulus, *iv, vii, 26.*
Odryas, antiquus, ejus filius Ithra, *Exp. VII, 1, 1.*
Oenae, nomen casis, *Ven. vii, 5.*
Oenidae (urbs Aetoniae ad Achaia), *HG. IV, vi, 14.*
Oenoe (pagus Atticus et castellum in Bospori continui), ab Aristarcho Thelania profugit, *HG. 1, vi, 28.*
Oenoe, castellum maris cinctum prope Pirium Comolia, Agellus caput, *HG. IV, 1, 3.* **Pemidius** magister Panathas, ib. 19.
Oetel (Thessaliae populi ad montem Oetam), finitimi Thraciae, *HG. 1, 1, 18.* **Ocell** Lacedaemoniorum, *III, v, 6.*
Oem, Scythidis (in Arcadia) oppidum, *HG. VI, v, 24.*
Olearchia, quomodo Athenis instituta, *HG. II, vi, 2.*
Olytheus, Lacedaemoniorum ad Athenienses legatus, *HG. VI, v, 33;* bonam voluntatem Lacedaemoniorum in memoriam Atheniensibus revocat, ib.
Olorum, Peloponnesorum (in Achaia) urbs et castellum. Ab Arcadibus capitur, *HG. VII, iv, 17.*
Olympia (urbs Elis in Peloponneso, ubi ludi Olympici celebrabantur), *Exp. V, vi, 11; Mem. III, xiv, 5.* — Olympiae oraculum, *HG. IV, vii, 2.* Olympiae Agis rex sacra rem fecit, *ib. 26.* Olympiam Arcades vindicant et custodiant (Pisatis), *HG. VII, 1, 23.* Olympiae templo Pisati se primos praefuisse dicunt, ib. Ad delubrum Olympiacum Elei armati perveniunt, ib. 22.
Olympicus mons: eo potiti sunt Arcades, *HG. VII, iv, 14.* Olympia via, *ib. 28.* Olympiacus annus, *ibid.*
Olympii Jovis templum et ludos curabant Elei, *HG. III, 1, 31, conf. 26.*
Olympionica, *HG. II, iv, 33.*
Olympus (aedes decorum) eo acceptis Ganymedes, *Conr. vii, 30.*
Olympus Mysiae, (mons Mysiae), *Ven. II, 1.*
Olythas, inter urbes Thraciae (Macedoniae maritimae) maxima, *HG. V, 1, 12.* Ad Olythi urbis moenia praefum contra Lacedaemonios, *ib. 43.* Eo proficiscitur Agamemnon, *V, vi, 9 sqq.* Et ante contra Olythios Lacedaemonii inierant Eudamiam, *V, 1, 15 et Telesiam*, qui eos vincit, ib. 27. Ad portum eorum perrexit Dardas, ib. 44. Eorum fuga, *V, vi, 1;* deinde vero victoria insignis, ib. 4. In eos proficiscitur Agamemnon, *ib. 10;* et Polybiades, *ib. 20.* Fame laborantes de pace legatos mittunt Lacedaemoniam, ib. 26. Pax eis datur certis conditionibus, ib. Eorum equites, *V, iv, 42.* — Olythi, *Exp. 1, vi, 4.*
Ooeum, mons (Corinthi), ib. Iphicrate occupatur, *HG.*

VI, 7, 54; VII, 1, 15. A Nasleo et Timonacho negligenter custoditur, **VI, 7, 54.** Eam Pisto preoccupat, **ib.** Thokan superat eum, **ib.** 42. Rursus Lacedaemonii praesidia Opem tenent, **VII, 1, 15.**
Oenoneus, unus Triginta virorum in oligarchia Atheniensi, **HG. II, m, 2.**
Oenoneus, Lacedaemoniorum Ephorus, **HG. II, m, 10.**
Oenonius, Lacedaemoniorum Ephorus, **HG. II, m, 10.**
Ophrygium (oppidum Troadis, nisi alius locus intelligatur): ibi Xenophon sacra facit Jovi Millicio, **Exp. VII, vii, 5.**
Opis, urbs magna ad Phrygiam amnem, **Exp. II, iv, 25.**
Orechomenus, Boeotiae urbs, **HG. III, v, 17; IV, m, 15.**
Lacedaemonii praesidia ibi habent, V, 1, 29. **Orechomenios** Eysander a fide Thebanorum avertit, **III, v, 17.** Conf. **IV, m, 17; et Ag. II, 3** — **11.** Adest in proelio ad Coroneam, **HG. IV, m, 5** sqq. Bellum gerunt cum Chlitoris, **V, iv, 56; et cum Thebanis, VI, iv, 10.**
Orechomenus, Arcadiae orbes, ex qua mercenarii peltastae erant in exercitu Agessila, **HG. VI, v, 15, 17, 20.** Inimicitias habebat et bellum cum Mantinensibus, socio Agessila, **VI, v, 11** sqq.
Orestes, Pylosi amicus, **Comm. viii, 31.**
Oreum (Kabeae urbem) cum praesidio tenet Aletes Lacedaemonius, **HG. V, iv, 50.**
Origo, nomen canis, **Ven. VI, 5.**
Orosias, Persa generis regis, invidias sinit Cyro minori, **Exp. I, vi, 1** sqq; mortis damnatur, **ib.** 10. Conf. **etiam I, vi, 29.**
Orosias, gener regis Persarum, **Exp. II, iv, 5; III, iv, 13;** est in Tissaphernis exercitu et comitatur Graecos redeuntes, **II, iv, 2, v, 40; satrapa Artaxerxis, III, v, 17; IV, m, 4.**
Oropus urbs, (Thesprotiae), ab exulibus occupatur, **HG. VII, iv, 1.**
Orsippus ex Lacedaemonia iudex electus ab Agessila ex Asia abeunte, **HG. IV, m, 8.**
Otya, Paphlagonum rex, cum Agessila frudus inuit, **HG. IV, 1, 3.** Spathidate filiam uxorem ducit, **IV, 1, 3.**
Ozole Locrenses Atheniensibus auxiliantur, **HG. IV, 2, 17.**

P

Pactolus (amnis Lydiae): circa hunc cogit copias **Croesus**, **Inst. VI, m, 11.** — **HG. III, iv, 22; Ag. 1, 30.**
Paeonem, qui Neptuno solet accini, coisore Lacedaemonia, **HG. IV, vii, 4.**
Pagase (portus Thessaliae): inde frumentum petiit Thebani, **HG. V, iv, 26.**
Palaegambria et **Gambrium** (Ioniae urbes), **HG. III, 2, 6.**
Palaerides (Nikupli, Euboeae regis, filius) celebris, ob sapientiam inivisus Ulysi perit, **Mem. IV, m, 22; Ag. 26.**
Discipulus Chironis, **Ven. 1, 13;** prudentissimus hominum totae aetatis, iniusto supplicio affectus est, quod dii eximie sunt illi, **ib.** 11.
Palandemon (Palandi in Arcadia oppidi incolae), socii Thebanorum in Mantinensi pugna, **HG. VII, v, 3.**
Palandum, portus Megalopolos eo ducens, **HG. VI, v, 9.**
Palladis templa in Phocaea fulmine ictum, **HG. I, m, 1.**
Templum Palladis Athenas confagravit, **I, v, 1.** Palladi sacrum fides Dercylidus, **III, 1, 21.** V. **Minerva.**
Pallene (peninsula Thraciae) cum ejus Isthmo gita Epistola, **HG. V, m, 15.**
Paltus, De his memorabilia, **Exp. II, m, 15, 16; Inst. VII, v, 11.**

Pamphilus dux in **Eginna** ab Atheniensibus missus, **HG. V, 1, 2.**
Panathenaea magna, **Inst. Comp. 1, 2.**
Pangaeus, mons Thraciae, in quo Aristodemus, **HG. V, m, 17.** Circa eum ferae maiores, **Ven. II, 1.**
Pantides, Lacedaemoniorum Ephorus, **HG. I, m, 1; II, m, 10.**
Pantaea, mulier Susia, uxor Abradae, regis in Assyria castris, molire omnium Asiaticorum famosissimae, selegit Cyro, **Inst. IV, vi, 11;** traditur Eustollienda Araxen, **V, 1, 1;** a quo tentata rem desert tandem ad Cyren, **VI, 1, 33;** areosait maritum, **ib.** 30; orat eam et hortatur, **VI, iv, 3;** occisum fert ad Pactolum amnem, **VII, m, 5;** et ibi super mortuum maritum se contulit ipsa, **ib.** 13.
Paphlagonia (sepo Asia minoris ad Pontum Euxinum, Bithyniae limitis), describitur, **Exp. V, vi, 8** sqq. Ea venit et privatorum euegetis internumillum, **VI, 1, 1** sqq. Corystes est ejus rex vel satrapa, **VII, viii, 23.** Paphlagoniae filius, **V, m, 22;** iv, 30. In Paphlagonia (Paphlagonum agri) habitant Sinaepres, **VI, 1, 16.** — In Paphlagoniam venit Agessilaus, **HG. IV, 1, 3.**
Paphlagonum, ab Assyriis solliciti aduersus Medos non parent, **Inst. I, v, 3; II, 1, 5;** sed sunt Corra socii, **VI, m, 10.** Cur non regatur a satrapa Persico, **VIII, 1, 8.** — Paphlagonum equites in exercitu Cyri minoris, **Exp. I, viii, 5.** — Eorum princeps Cotys, **Ag. m, 4;** et **HG. IV, 1, 3.** — Paphlagonum Sardes ad Arizum se conferunt, **HG. IV, 1, 22.**
Paralus, nomen navis pellicae Atheniensium, **HG. II, 1, 28.** In pugna ad Agosiotam adest, **ib.** 29. Athenas contendit ad nuntiandum rerum eventum, **ib.** Noctis eq appulit, **II, m, 2 et 3.**
Paragis, Pharnabazis uxor, **HG. IV, 1, 39.**
Parisi, s. incolae Parli, **Exp. VII, m, 16.**
Parium (urbs Asiae minoris, ad Propontidem inter Cyzicum et Lampacum, cum portu), **Exp. VII, m, 7, 23; m, 20.** — Parium navigat Alcibiades, **HG. I, 1, 13.**
Parthasiorum oppidum in Arcadia, cuius agrum vastat Archidamus, **HG. VII, 1, 28.** Conf. **Arxio.**
Parthasius, Atheniensis pictor, quocum Socrates discit de arte pingendi, **Mem. m, 10.**
Parthenium (urbs Mysiae), **Exp. VII, viii, 15, 16.**
Parthinius (fluvius inter Paphlagoniam et Bithyniam influens in Pontum Euxinum), **Exp. V, vi, 9; VI, u, 1.**
Parysatis (sive Ochi ex Ambia Babylonica, soror Bagaspe), uxor Darii (Nothi), mater Artaxerxis et Cyri, **Exp. I, 1, 1;** Cyrum magis amat quam Artaxerxem, **ib.** 5; ejus praeda in Syria, **I, iv, 9;** in Media, **II, iv, 27.**
Pasimachus, Lacedaemoniorum equitum praefectus, **HG. IV, iv, 10.** Aduersus Argivos multos cum paucis pugnat et interficitur, **ib.**
Pasimachus, Corinthius, Lacedaemonia laevis, Euphro eum Corinthi ad se evocat, **HG. IV, iv, 24;** et ibidem, **VII, m, 2.**
Paso Megarensis (ex Megaris prae ipse Atticum et Salaminum), praest septingentis in exercitu Cyri minoris, **Exp. I, m, 3;** a quibus deseruit **Agosiotum**, **I, iv, 2.**
Paspipidas, paterculus Lacedaemonius, agratius seditionis in Thase motu, Sparta exulit **inst. m, 1, 1, 22.** Etheolamhorum legatus ad regem Persarum **Pharnabazem**, **I, m, 13;** interea quae in Thasiis, **ib.** 17.
Pasagys, Persa, **Cyri minoris amicus**, **Exp. I, viii, 1.**
Pasagides, Lacedaemoniorum Ephorus, **HG. II, m, 10.**
Patrocles, Phasias, verba facit in concubio Atheniensium, **HG. VI, v, 36.** Conf. **Procter.**

Patroclus, Achilli comes, *Cowp.* VII, 31.
 Pausanias, Atheniensis, Agathous amator, *Cowp.* VII, 22: ejus sententia de exercitū ex angustibus et amatis confuso ib.

Pausanias, Lacedaemoniorum rex alter, Peloponnesios colligit, *HG.* II, n. 2. Ad urbem Atheniensem eustramensis est, ib. 8; II, IV, 30. Lyandro invidit et pacem, illo invito, Atheniensibus concedit, II, IV, 29 seq. Tropro curato, ib. 32, ad aut exercitum reducit, ib. 30. Cum Lysandro auxilium, quae Phocensibus contra Thebanos militatur, preest, III, v, 6. Tegem substituit, ib. 7. In Beroiam pervenit, ib. 12. Interest pugnae ad Illestinum, ib. 21. Domum rediit et accusatus ab Ephoris, capitis indelium subit, ib. 23. Exsul Tegem morbo extinetus est, ib. Dicitur Agapolidis pater, et erga Macingenas animo perbenevole, V, n. 3 et 4.

Pedius (pater Achillis), discipulus Chironis, in cuius aedibus da celebrantur nuptiae Thetidis et Pelei, *For.* 1, 2 et 4. Pella, inter oppida Macedoniae longe maxima, *HG.* V, n. 132.

Pellene (Achae oppidum), *HG.* VU, 1, 18; II, 18, 20; IV, 136.

Pellene (Laconica, paulo plus 50 stadiis Sparta distans), *HG.* VII, v, 2.

Pellenses (Pellenses Achaeae cives) contra Thespienses pugnant, *HG.* IV, y, 29; Lacedaemoniorum socii, ib.; VI, v, 29; VII, 1, 14; 15; II, 2 etc. Cum Thebanis contra Philiarios militant, VII, n. 11 seq. Eorum proximus spod Philiarios, ib. 36. thidum 18 et 20. Philiarii et Lacedaemonii his videntur reconciliati. Socii Lacedaemoniorum contra Arcades, VII, 1, 17.

Pelophas, Thebanus, et carcere liberatus, 3 Thebanis ad regem Persarum legatus militum, *HG.* VII, 1, 32. Regi nuntium legatorum gratissimum, ib. 34. Imperii ejus affectu ad milium recedit, ib. 40.

Peloponnesus, *Ath.* n. 2, et alibi. Inde naves adant. Cyro minori, *Exp.* 1, 37, 2. — Peloponnesio bello, post viginti octavum annum sextimum mensem, finis est impositus, *HG.* II, III, 6. Navigatio et Calydonis portu in Peloponnesum, IV, v, 14; et Peloponneso in Siciliam per Corcyram, VI, n. 9. Peloponnesus prima a Triptolemo frumentum accepit, VI, III, 6. Solis Arcadibus patris, VII, 1, 22. Ad Peloponnesum illora Athenienses sexaginta naves misissent, V, IV, 63. In Peloponnesum venient Thebani, VI, 3, 26; quam infirmisimam cum cupientes eose, ib. 1.

Peloponnesii bellum gerunt cum Atheniensibus, *Mem.* III, v, 4, 10, 11. — In exercitū Cyri minoris, *Exp.* 1, 1, 6. A Lacedaemonia distinguuntur, VI, II, 10, *Mem.* III, v, 4; *HG.* II, n. 2; III, 1, 4; III, v, 6. Versus Abydum sequuntur clade ab Atheniensibus affecti, *HG.* 1, 1, 6. Fuga se in Chium recipere itidem ab illis fusi, 1, v, 32. Eos invadit Epaminondas, VII, 1, 15 et 42. Se adversus Thebanos coniungunt, VII, v, 1 et 2. Per decem annos bellum gerunt contra Atheniensibus, II, IV, 21.

Pellus (urbis Phrygiae majoris), *Exp.* 1, n. 14.

Pemestus, sunt eodem spod Thessalos conditione, quae Helotes spod Spartanos, *HG.* II, III, 32.

Perotee (urbis et portus Troadidis) ibi moratur in Graeciam revertens Antalcidas, *HG.* V, 1, 23.

Pergamus (urbis Mysiae majoris), *Exp.* VII, VIII, 8, 22. — Pergamum defendit Eurysthenes et occupat Timbro, *HG.* III, 1, 6.

Pericles, dicitur a *Peris*, *Mem.* III, v, 1; tutor Alcibiadis et civitatis praefectus, 1, n. 40; discreti de legibus cum Alcibiade, ib. 4; obstrictus, II, VI, 12. — Consulit patriam, *Cowp.* VII, 32.

Pericles, Peridis filius notius (ex Aspasia) : cum eo disputat Socrates de provocandis Atheniensibus ad patriam fertilitudinem, *Mem.* III, v, 1. — Dux Atheniensium eligitur, cum aliis post Alcibiadem, *HG.* 1, v, 16. In praefio navali ad Arginusas, 1, v, 22. Ab Euryptolemo cogitato secusatus, damnatur et intericitur, 1, VII, 16. Perantibus (urbis Thraciae cum portu ad Propontidem), *Exp.* 1, v, 2; VII, n. 8; 11, 28; IV, 2. — Peristhali Alcibiadis exercitum in urbem admittunt, *HG.* 1, 1, 21.

Persae, populus Asiae, victi et habitus viliore stantur, *Inst.* 1, III, 2; VII, v, 67; solent cognatos oculari, 1, IV, 37, 22. Eorum leges, instituta, arma, frugalitas, forma civitatis et multitudo, 1, II, 1; ubi et de quorundam, proceribus eorum, de quibus conf. 1, v, 5; II, 1, 2, 14, 15; III, 2; III, n. 1, 34, 41, 59; VIII, v, 21, alibi; et de nova eorum disciplina, VII, v, 70. Coma parva, V, n. 16; jocandi liberalitas, ib. 18 : sunt curiosi et religiosi in sacris, VIII, III, 11, coll. VII, 1. Rem equestrem ipsi parati Cyrus, IV, n. 1; curus falcatos, VI, 1, 27; et alia. V. Cyrus. Ubi operantur stola Medica, ib. 1. Imperii administrandi forma, VIII, VI, toto. A Cyri institutis deficiunt, VIII, VII, toto. Sine Graecorum auxilio non audent bellum suscipere, ib. 24. — Persarum educatio nobiliorum, *Exp.* 1, IX, 3, 4. Nobiliores gestant torques et armillas, 1, VII, 20. Eorum feminas laudatur ob formam, III, n. 25; arcus magni, III, IV, 17; IV, IV, 10; eorum equitatus nocte est inutilis, III, IV, 35. Flagritio delibetant milites ad pugnam, III, IV, 23. Eorum saltatio, VI, 1, 10. Expeditiones sub Dario Hystaspis et Xerxe in Graeciam, III, II, 11 seq. Regni Persici fines, 1, VII, 6. — Persae imperium Asiae tenent, *Mem.* II, 1, 10; domini Asiae et Europae usque ad Macedoniam, III, v, 11. — Persarum rex quomodo agriculturam prospiciat remque militarem curet, *Ec.* IV, 4 seq. — Idem adversus Graecos expeditionem suscepit, *Ag.* 1, 18; jubet Lacedaemonios Messeniam relinquere, n. 22. — Persae solent equi decurrere per decuria, *Eq.* VII, 6. Persicus modus equum concipendi, *Eq.* v, 12; *Mog.* 1, 12. — In tapetibus mollior sedent, *HG.* IV, 1, 30. Non pedibus incedunt, sed curribus vehuntur, III, IV, 19; *Ag.* 1, 23.

Persens, Jovis et Danae filius, *Inst.* 1, II, 1. V. seq.

Persidae, posterii Persae, e quibus erant Persiarum reges, *Inst.* 1, n. 1.

Persis regio finitima Mediae, *Inst.* II, 1, 1; montana, 1, III, 3; aspera, VII, v, 62.

Phaedonides, Socratis discipulus probabilis, *Mem.* I, n. 48.

Phaedrias, unus Tringitavorum in oligarchia Atheniensium, *HG.* II, III, 2.

Phalerica palus (in Attica), *Ec.* XIX, 6.

Phalerus (portus Athenarum), *Mog.* III, 1, 2.

Phalinnus Zarynthius (ex Zarynthio insula maris Ionii), Tisapherni carus, *Exp.* II, 1, 2; artem certandi armis et tactice praefectus, ib. : negat Graecos decies mille, invito rege, saltem redire posse, ib. 18.

Phanias Atheniensis, ut videtur, navarchus, Antalcidem persequitur, *HG.* V, 1, 26.

Phanthenes, Atheniensis, cum quatuor navibus in Andromedon loco missus est, *HG.* I, v, 18.

Phaenax, Lacedaemonius navarchus, ad Carie iram navigat, *HG.* III, n. 12. In Asia cum Dercyllida colloquium habet, ib. Proxenus Thebanorum Lacedaemone, IV, v, 6. Lacedaemoniorum ad Athenienses legatus, pro concordia obsequenda orationem habet, VI, v, 33.

Pharmabazus Bithyniae satrapa, *Exp.* VII, VIII, 25; sed idem et Phrygiae praefuisse dicitur VI, IV, 21; v, 20.

Addo V, VI, 24. Ejus equites clade afflicti sunt Graecos pa-

laotes, VI, iv, 24; sed deinde repelluntur a Graecis, VI, v, 20. Praemia et pollicitationibus sollicitat Anaxibium et successerunt ejus Aristarchum, ut Cynias liberet. Asiam, VII, 1, 2 sqq.; II, 7 sq. — Peloponnesis fugientibus opem fert, *HG.* I, 1, 2. Cypri cum pedestribus copiis adest, et exit inde oceis Milyari, ib. 18. Universas Peloponnesiorum copias et socios solat, ib. 21, novas eis naves aedificat et Chalcidoneam ad opem ferendam contendit, ib. 26. In proelio superatus a Thersilo iuga dedit, I, II, 16. Nos cum eripuit Alcibiades manibus, ib. Victo Hippocrate Lacedaemonio cum Atheniensibus facit foedus, ut rediret ad his Chalcidoneam, eorumque legatos ad regem deducere promitteret, sed non prius jurat quam et Alcibiades iurasset, I, II, 5 — 13. Nutritionem de Byzantio occupato Gordii Phrygae accepit, I, II, 14. Atheniensium legatos dux suspensus tenet, tandem ad mare deducti, ib. 6. Dercylidas, ab ipso calumniis petitis, ipsius potius quam Tissaphernis regionem invadit, III, 1, 2. Eolensium regio ei parebat, ib. 10. His facit inducias cum Dercylida, III, II, 1 et 2. Cum Tissapherne, ei licet invisens, iungit se contra Dercylidam, sed in ipso praelii apparatu pacem cum hoc facit, ib. 17 sqq. Spithridatem offendit, filiam ejus pellicem habuit, III, iv, 10 (et *Ag.* II, 2). Ejus equites ab Agesilao fugati, ib. 13 sq. (conf. *Ag.* I, 22). Phrygiam, ejus satrapiam, devastat Agesilans, IV, I, 1. Regia ejus, ib. 2. Regia ejus Duncyli, ib. 15. Captes ejus in vico Cave a Spithridate captantur, ib. 29. Ejus latus Persicus et eorumque cum Agesilao, IV, I, 24 sqq. (*Ag.* II, 2). Cum Cioone vincit navali proelio apud Cnidum, IV, II, 11. Cum classe oppida maritima circumnavigat sibi que coeciliat, IV, VII, 1. Ephesus descendit, ib. 2. Ahydenorum agrum vastat, ib. 6. Melum per medias insulas una cum Cioone et Sparlem petit, ib. 2. Ad Isthmum Corinthi, deinde domum navigat, ib. 2. Cioonem cum pecunia ad restaurandum murum longum et Piraeum mittit, ib. 9 et 10. Filiam regis uxorem ducit, V, 1, 22. Pharnabazis filius ex Parapada Agesilao ad hospitii jus levit, *HG.* IV, 1, 24; ejus munera dat, ib. 23. A fratre regno preliat, ib. 40.

Pharmachus, chiliarchus equitatus sub Cyro, *Inst.* VI, II, 32; VII, 1, 22. Filii satrapae Phrygiae minoris et Eoliae, VIII, vi, 2.

Pharsalii (Thessalici gens), stant contra Agesilao ex Asia redeuntem, *Ag.* II, 2; Borotorum confederati, *HG.* IV, II, 3. Eos sibi adiungere vult Maon vel precibus vel armis: quare Polydamas, ejus civitatis princeps, opem petit a Lacedaemoniis. Qui quum ei hoc tempore satisfacere non possent, pacem sola cum fassone conciliat, VI, 1 fere toto.

Pharsalus urbs: in ea Polyphron optimates interficit, *HG.* VI, iv, 36.

Phasioli (qui videntur habitasse ad ripas Phasidis fluvii in Colchide), *Exp.* IV, vi, 5; V, vi, 26; referuntur ad satrapiam Tiribazi (h. e. ad Armeniam occidentalem), VII, vii, 25.

Phasis, fluvius Asiae, *Exp.* IV, vi, 4. Ita vocatur etiam regio Phasianorum, V, vi, 32; V, vii, 1, 4 sqq. Ibi provenit lium Phasianum, *Ven.* II, 4.

Phea, Eleorum urbs, *HG.* III, II, 30.

Pherae (urbs Messeniae): caput regionem Conon devastat ferro et igni, *HG.* IV, vii, 2.

Pierzi (urbs Pherae in Thessalia): eorum equitatus, *HG.* VI, iv, 31. Eorum tyranni Epaminondae auxilia prestant, VII, v, 4.

Phersulas, Persa plebeus, Cyri familiaris, vir fortis, anadet et Cyrus fiat praemiorum militibus conferendum

judex, *Inst.* II, II, 7; eumque porcum, VIII, II, 2, 6; donatur equo a Saca quadam, ib. 21; concedit Saca bona sua, ib. 35; laudatur, ib. 49.

Phidon, unus ex Triginariis in oligarchia Atheniensi, *HG.* II, II, 3.

Philemmonides, homo dives Atheniensis, qui ad argentum foliendum trecenta mancipia elocavit, *Ven.* IV, 15.

Phisestus, Achaens, in exercitu Decemvillium, sequebatur in locum Mezonis, *Exp.* III, 1, 47; idem et Sophaemus dicuntur patris maximi doctores, V, III, 1; adversarius Xenophonti, V, vi, 27; duntaxat repetendum, V, vii, 1; legatus militum ad Anaxibium, VII, 1, 32.

Philippus (Atheniensis), scurrus, *Com.* I, II sqq.; II, 14, 20, 23, 27; et de arte scaurandi gloriatur, III, 1, 31 sqq. *Conf.* XI, 8-10.

Philiscus, Ahydenus, magis cum pecunias ab Ariarthane in Graciam venit, legatus de pace, nomine regis Persarum, *HG.* VII, 1, 27. Lacedaemogios et Thebanos Delphos convocat, ib.

Philocles, dux Atheniensium, Cononi adiungitur, *HG.* I, vii, 1. Ad Epipostoliam a Lysandro capitul, II, 1, 20; et quia Andros et Corinthios precipitaverat; iungitur, ib. 31.

Philocrates, Epistathis filius, Atheniensis, proficiscitur Athenis cum imperio classis, *HG.* IV, vii, 23. A Trachia capitul, ib.

Philocles, Atheniensium ad Pharnabazum legatus, *HG.* I, II, 12.

Philoceus Peleneus (ex Pelene, oppido Achae), in exercitu Decemvillium, rem fortiter gerit, *Exp.* V, II, 13.

Phlego, nomen capis, *Ven.* vii, 5.

Phlasi (Philiatis incolae). In pugna ad Coroneam non adjuvit Lacedaemoniis, ob inducias cum Thebanis, *HG.* IV, II, 15. Lacedaemoniorum opem poscunt, Iphicrate ipsos aggrediente, IV, iv, 15. Eorum ob Lacedaemoniam exules Lacedaemonem veniunt, et, intercedentibus Lacedaemoniis, reditum impetrant, V, II, 8-10. Eorum civitas ab Agasipolide collaudata, V, II, 10. Multarum omnes quotquot Lacedaemonem profecti fuerant, ib. 11. Eorum insolentia, ib. 12. Quare in Phlasiis expeditionem suscepit Agesilans, ib. 12 et 13. Urbis obsessionem aliquandiu perferunt; tandem fume pressis legatosque Lacedaemonem missis ipse Agesilans res composuit, ib. 30-33 (et *Ag.* II, 21). Phlasiis equites sunt cum Lacedaemoniis in pugna Lonicra, VI, iv, 9; item post eam, ib. 18; et in bello contra Mantineaenses, VI, v, 14 et 17; denique tam quam Thebani prope Spartam accederent, ib. 22. Thebanos urbi suae imminentes repellunt, VII, 1, 18 sq. Vehementer pressi, in fide Lacedaemoniorum persistunt, VII, II, 1. Eorum urbs capta capitul, ib. 2 sqq. Adversus eos Sicyonae praefectus bellum movet, ib. 11. Vincunt et tropaeum statuunt, ib. 13. Thyzanium nuntiant, VII, iv, 1; sed, pace cum Thebanis facta, hac urbe excessere, ib. 2, 10, 11. Controversia cum Argivis de Tricarano, ib.

Phlius, Sicyonica urbs: Philiatem cum exercitu ingreditur Iphicrates et agros populatur, *HG.* IV, iv, 15. Ibi convenit Agesilaei exercitus, IV, vii, 2. Phlasiis exules Lacedaemonem proficiscuntur, V, II, 8. In patriam recipiunt, ib. 10. Multati sunt, V, III, 11. Phlasiis agrum Argivi ingressi sunt, VII, II, 2. Phlius oppugnat, ib. Philiatem Corinthii frumentum mittunt, VII, II, 23.

Phloenses (populi Phocidis, in qua Delphi fuerunt. Hi per Thebanos apud Amphictionem consensum accusati, quod agrum Apollinis sacrum excoluissent, et damniati sunt pecunia ingenti. Igitur ad illam solvendam, Phloemelo

duce, Asopium Thepianum spoliarunt: hinc bellum ortum est Phocicum, sive ierum. *FG. v, 2.* — In Locridem irrumpunt, *FG. III, v, 3.* Lacedaemonem legatos mittunt, *ib. 4.* Stant contra Lacedaemonis in pugna ad Coronam; *FG. IV, m, 12.* (et *Ag. II, 6.*) Thepianorum in ipsorum fines expulsi, *FG. I, 1.* In auxilium ferunt Lacedaemoni, *FG. IV, n, 7.* Sed cum Lacedaemonis in pugna *Leuctra*, *FG. IV, 9.* eorum odium contra locronem, *ib. 21 et 27.* Post Leuctrean pugnam parens Thebanis eorumque signis sequuntur, *FG. VI, v, 22.* Lacedaemonem cum his ingreditur, *ib. 30.* (coll. *Ag. n, 213.*) Denique tamen Epaminondam se sequuntur, *FG. VII, v, 1.*

Phocia (urbs Ionia), *FG. I, vi, 33.* Munitur a Thasybulo, *ib. v, 11.* Phocianae Minervae templum conflavit, *ib. m, 1.*

Phocis, Cyri pellex praefatus et pufers, capitur in castris, *FG. I, v, 2.*

Phocis (Graeciae regio), *FG. III, v, 4; VI, v, 1; IV, 27.* Phocidas, Lacedaemonumque dixit, Ebidamidae frater, Thebas tum copis vixit, *FG. V, n, 22.* Thebanum arcem occupat, *ib.* Nec ingenui acrimonia, nec prudentia valet, *ib. 26.* Agessilaus auctor ab Lacedaemoniis non posuit, *ib.* Ab eodem Theopis latrocinis relictis, praedonum inanisquis emittit, *FG. IV, 47.* et a Thebanis interficitur, *ib. 52.*

Phoenice, regio, *FG. I, iv, 5; v, 12; VII, m, 25; FG. III, iv, 1.* Describitur, *Ag. n, 30.*

Phoenices, sunt Cressi socii, *FG. VI, n, 10;* subacti a Cyro, *ib. 1, 4.* — Habitant in urbe Myriandro, *FG. I, v, 6.*

Phoenicia navis magna, *FG. VII, 11.*

Phoenicia, portus Cythrae. In Phoenicentem se recepit Pharnabazus, *FG. IV, vii, 2.*

Phoenix, collis ab Aetide ob disciplinam, *FG. VII, 22.*

Phoeos (montes Arcadici, cuius radices in Ehide sunt prope Olympium sacrosas), *FG. V, m, 10.*

Phonax, nomen canis, *FG. VII, 2.*

Phorastus, Atheniensis, (hichagus vel faxarches) in exercitu Decemvillium, *FG. VI, v, 11.*

Phixia, Triphyliæ oppidum, *FG. III, n, 30.*

Phura, nomen canis, *FG. VII, 2.*

Phryges, populi Asiae minoris, virique (L. e. et qui maiorem et qui minorem Phrygiam incolant) societatem ineunt cum Assyrio adversus Medos, *FG. I, v, 3;* adjuvant Cressum, *FG. II, n, 10.* Sed ab Hystaspae subacti, *FG. IV, 8.* sunt cum Cyro, *FG. VII, v, 16.* — Parent Persis, *FG. II, 10.* — Mactant in exercitu Atheniensium, *FG. n, 3.*

Phrygia minor, *FG. II, 1, 5, 1.* e. Phrygia ad Hellespontum, quomodo vocatur *FG. IV, n, 30.* ubi de rege s. satrapa ejus qui subigitur bello ab Hystaspae, *FG. IV, 8.* Satrapa ejus fit Pharnochus, *FG. III, vi, 2.* — Phrygia major seu magna, subigitur a Cyro, *FG. II, iv, 16;* ejus satrapa fit Artacamas, *FG. III, vi, 2.* — Hic Cyri minoris per Phrygiam, *FG. I, v, 6—13.* Data fuerat Cyro a patre satrapia, *ib. ix, 2.* Jungitur Troas et Aetoli, *FG. V, vi, 24.* Ejus satrapa Artacamas, *FG. VII, vii, 23.* In Phrygiam, Pharnabazis provinciam, Agessilaus ingreditur *FG. IV, 1, 1* sqq. et *Ag. I, 16.*

Phrynicus Acharis, in exercitu Decemvillium, *FG. VII, n, 1;* strategus, *ib. 29.* et c. v, *11* negat se sine Xenophonte militaturum esse, *ib. 10.*

Phthia (Thessaliae urbs): Achaia Phthiae, *FG. n, 5.* Phthiae moentes Acharis, *FG. IV, m, 10.*

Phyle castellum (Attica) occupat Thasybulus, *FG. II, iv, 2.* Et surplus memoratur in hoc ap.

Phyllidas, Thebanus, polemarchorum Archie collegarum

scriba, *FG. V, 17, 3.* Ejus facinus insigne, *ib.* Astutiam factum ejus, *ib. 5.* Leonitidem trucidat, *ib. 2.*

Physicus, amicus Assyriae, qui in Tigris induit, *FG. II, iv, 25.*

Pigeus (Cari, Cyri interpres, *FG. I, v, 12;* v, *7, 1* vii, *12.* Eundem (montes Thessalica) alii ferat majores, *FG. II, 1, 1.*

Piraeus (Hesperia, portus et pagus Atticae): in eo erat deus Calix, *FG. I, 2.* — *Ath. I, 77.* Ver. m, *13.* — Piraei, magna Triganituri demoliuntur, *FG. II, m, 11.* In Piraei singulis se recipiunt, *FG. IV, 1.* Piraei thestrum, *ib. 31.* Decem in Piraei praefecti, a Tufaspholo Triganituri oppositi, *ib. 19.* et *38.*

Piraeus (Hesperia, portus Corinthi si non Cressae, s. Hellespontis Xenophontis): de eo pugae, Agessilaus faciantur, *FG. n, 18* et *19.* — et *FG. IV, v, 1* sqq. Thieris in eo, *ib. 4* et *6.*

Piraeus se nuntiatur praemittit, *FG. IV, vii, 2.*

Purilibus, Thebes amicus, *FG. VII, 21.*

Pisander (Atheniensis orator), homo timidus, *FG. n, 14.*

Pisander, Lacedaemonis, foris uxoris Agessilaus, qui cum siquis praefecti, *FG. III, iv, 22.* Pisander a Conone ac Pharnabazo vincitur et in navali praefecti apud Cnidum occubuit, *FG. IV, m, 10.* et *11.*

Pisias (Piae incolae) se primos templo Olympico praefuisse dicunt, *FG. VII, iv, 28.* Arcadem auxilium habentur Olympiorum celebrationem ubi vindicant, sed vincuntur, *ib. 28—30.*

Pisias, Lyciae, portus in Eleorum finibus, prope ad Alphei ostium, *FG. VI, n, 31.*

Pisias, Artaxorum imperator, Onem praeccepit, *FG. VII, 1, 31.*

Pisias (incolae regionis inter Pamphyliam, Phrygiam et Lyciam): hos bello se petere simulabat Cyrus minor, *FG. I, n, 1;* qui cum his olim bellum gesserat, *ib. ix, 14.* Hostes erant regi Persarum, *FG. II, v, 13;* III, n, *23.*

Pisou, unus e Triganituri in oligarchia Atheniensium, *FG. II, n, 2.*

Pistias, lorosorum opifex, *FG. III, x, 2.*

Pitis vel Pityas, Lacedaemoniorum Ephorus. Sub eo Atheniensium templum Minervae conflavit, *FG. I, vi, 1; II, m, 10.*

Plataeae (oppidum Boeotiae), Lacedaemoniorum in fide, *FG. V, iv, 14.* et *15.* Pugna regis Persarum ad Plataeas, *FG. I, 1, 34.*

Plataeenses, creduntur a Thebanis, *FG. V, iv, 10.* Ab eadem Boeotia ejeti, Atheniensibus amici, *FG. VI, m, 1.* Civitate donati ab Atheniensibus, *FG. m, 6.*

Platanus aurea regis Persarum, *FG. VII, 1, 32.*

Plato, amicus a Socrate, *FG. III, vi, 1.*

Plistolas, Lacedaemoniorum Ephorus, *FG. II, m, 10.*

Plynteria, Minervae festum Athenis celebratum, quo redit in patriam Alcibiades, *FG. I, iv, 12.*

Podalirius (Esculapii filius), discipulus Chironis, artis medicae et militaris peritus, *FG. I, 2* et *14.*

Podanemus, classi praefectus a Lacedaemoniis, in conflictu quodam interit, *FG. IV, vii, 11.* — Podanemus Pidasius, si est idem, Archidami hospes, *FG. m, 13.*

Pollis, Lacedaemoniorum legatus et classi praefectus, *FG. IV, vii, 11;* V, iv, *61.*

Pollux, discipulus Chironis, inter deos relatus, *FG. I, 2* et *13.*

Pols, Lacedaemonis navarchus, succedit Anaxibio, *FG. VII, n, 5.*

Polymidas, Lacedaemonis, qui Archidamo propugnans, interficitur, *FG. VII, iv, 23.*

Polyaesthus, Corinthius, aurum a Timocrate accipit, *FG. III, v, 1.*

Rhœmilius, Ptolemæus, uxore uniusque et antiorum
liberis Aegyptio regi obsequiis relictis, Persarum regi
gratias agit. *Iust.* VIII, viii, 4.
Rhœm, (Aethiæ) promontorium, alias vocatum Antigirum,
HG. IV, vi, 13. Rhœm Lacœdæmonii occupant, IV,
viii, 11.
Rhodii, ab exercitu Decemvillium, laudantur ut boni fun-
diores, *Exp.* III, iii, 16; IV, 15. Rhodius quidam pro-
mittit se constructurum pontem ex utribus insulis, quo
exercitus Græcos transiret: Ephurum, III, v, 8. —
Rhodii quibus, a populo in exiliis acti; Lacœdæmonem
veniant, HG. IV, viii, 20.
Rhodus, insula, HG. I, 1, 2, 3, 4 et 19, 21, 2, etc. Rhod-
um Athenienses pene occupant, IV, viii, 20, in Rhod-
um navigat Hierax, V, 1, 2.
Rhœtium (promontorium et oppidum Troadis), HG. I,
1, 2.
Rhœ, nomen canis, *Fen.* vii, 3.
Rhœparas, satrapa Babylonie, *Exp.* VII, viii, 23 (idem
cum Gôlrya).

S

Sabæus, Armenie regis filius minor, *Iust.* III, i, 3.
Sagæ, finitimi Hyrcanis, vexantur ab Assyriis, *Iust.* V, ii,
25; Bant-Cyd socii, *V.* iii, 22. Horum pedites duci
damus, ib. 28. Sævi in Cyri pompa, VIII, iii, 8.
Sacas quidam plebeius, egregrum equum, quo vicerat in
equestri certamine, *Iust.* VIII, iii, 25, donat Phersolæ,
ib. 31; a quo sit participes vel potius curator omnium
equos bonorum, ib. 35.
Sacas, pociator Astyagis, *Iust.* I, ii, 8; contemnitur a
Cyro puero, ib. 11. Reconciliatus cum eo, I, iv, 6.
Salamina, navis publica Atheniensium, HG. VI, ii, 15.
Salamis (insula et urbs Athenis opposita), a Lysandro
vastata, HG. II, ii, 8.
Salmydessus (urbs Thracie in ora Ponti Euxini inter Byzan-
tium et Apolloniam), *Exp.* VII, v, 12.
Sambaulas, centurio Persæ, adolescentem delatorem amat,
Iust. II, ii, 28.
Samii: eorum crudelitas in suos, HG. II, i, 32. Homines
apud se nobiles occidunt, post pugnam ad Ægos humen
in fide Atheniensium permanentes, II, 8, 6. Samii an-
tique a Lysandro obsessi, II, ii, 6, 5. Lysandro de-
cedit, ib. Samie naves in classee Atheniensium, I, vi,
15; vii, 30.
Samius, Lacœdæmoniorum navarchus et classee præfectus,
cuius opera Cyrus minor usus est, HG. III, 1, 1. In
Ciliciam navigat, ib.
Samos, Achæus, ab exercitu Decemvillium militum le-
gatus ad Sinopenses de navibus, *Exp.* V, vi, 16; præest
durantis hostiis subsidarius, VI, v, 11.
Samos, insula, HG. I, iv, 11, 22, etc. Apud Samum duces
Atheniensium classem instruebant, II, 1, 12. In Samo
cives veteres a Lysandro restituti, II, iii, 3.
Sardes (caput Lydiæ, regia Croesi, in latere Tmolii montis,
unde Pactolus defluat), urbs opulentissima Asiæ secun-
dum Babylonem, *Iust.* VII, ii, 11; capitur a Cyro, ib.
3: ibidem presidium Persicum reliquit, VII, iv, 12.
— Illic copias egit Cyrus minor contra fratrem, *Exp.*
I, 2, seq. Eius arces tenet Oroates, I, vi, 6. Huc venit
Xerxes accessus a Proxeno, III, 1, 8. — Cyrus
minor ibi habebat præfectum, *Exp.* IV, 20. Sardibus a
Tissapherne Alcibiades in vincula conjicitur, HG. I, 1,
19. Eo venit Cyrus, I, v, 4. In Sardianam regionem
Agésilas impetum fecit vastabundus, III, iv, 21 et *Ag.*
I, 22 seq. Ibi est Arius, HG. IV, 1, 22.

Satrus (id est filius) a Mida rege captus, *Exp.* I, ii,
13.
Satyrus, Atheniensis, Trigintatironum audacissimus ac im-
pudensissimus, HG. II, ii, 64 seq.
Scæpis (quoniam oppidum, in quo Mania opes suas re-
conditis habebat) HG. III, i, 15. A Mida occupatur, ib.
17. Quare eo contendit Dercyllides, ib. 19. Et oppidum
ingreditur, ib. 21.
Scyllæ (urbs, Triphylia non procul ab Elide urbe) prope
Olympiam: hanc Lacœdæmonii extructam (alte potius
insignitam) Xenophoni exuli dederunt, *Exp.* V, iii, 7.
Scyllunio Alei suos esca dirunt nec liberare valent se-
cundum pactum Antalcideum, HG. VI, v, 2.
Schoeni (Schoenæ, Thracie oppidum, incolæ), victi ab Athe-
nensibus male habentur, HG. II, ii, 3.
Sciritæ Lacœdæmoniorum ex Areadibus sociis selecti, in
consulatu regis, in coru stipeo pugnant, *Iust.* IV,
ii, 1. Conf. *Lac.* xii, 2; xii, 6. — Sciritæ pugnant,
HG. V, ii, 25; iv, 50, 53.
Scyris, latro (in finibus Myrænum), *Mém.* II, i, 15.
Scolus (oppidum Bœotie): eui valla superat Agésilas,
HG. V, ii, 42; *Ag.* II, 22.
Scopas, princeps Thessalus, HG. VI, i, 2.
Scotusæ (incolæ Scodanus regibus in Thessalia), Bœotias
confederat, Agésilas agmen prenuat, HG. IV, iii, 3;
ib. ii, 2.
Scylla (monstrum marinum), *Mém.* II, vi, 34.
Scyris (insula ex Cycladibus), in Atheniensium disside,
HG. IV, viii, 12; quam confirmat Artaxerxes in pace
Antalcide, V, i, 31.
Scyrla Lacœda, HG. III, ii, 8; V, ii, 34.
Scythæ, gens magna, *Iust.* I, i, 4; *Mém.* II, i, 10; ex-
cellunt usu arcum, III, ii, 2. — Scythæ sagittarii,
Exp. III, iv, 15.
Scythes, Lacœdæmonius, Agésilas prætor, HG. III, iv, 20.
Scythini (populi Asiæ: liberi, Armenie occidentali finitimi),
Exp. IV, viii, 16; viii, 1.
Selinus, annis templum Dianæ Ephesie præterfluens:
item annis Periponem prope Olympiam, ad quem
Xenophos extruxit templum et lucum Dianæ, *Exp.* V,
ii, 8 seq.
Selinus (urbs Græciae Siciliæ): eam et Himera duce Him-
nabile capiunt Carthaginienses, HG. I, 1, 32. Quare
Ephesii Selinuntis, qui eos egrege defendunt, pus
civitas tribuunt, I, ii, 10. Selinusiæ naves, ib. 8.
Sellasia, haud procul a Lacœda, HG. II, ii, 12, 12. A
Thebanis interditur et devastatur, VI, v, 22. Lacœde-
moniam eam expugnat VII, iv, 12.
Selybria, seu Selymbria (urbs Thracie ad Propontidem,
inter Byzantium et Perinthum), *Exp.* VII, ii, 28; v, 13.
— Alcibiadi pecuniam minime, HG. I, i, 21. Ab Alci-
biade capta, I, ii, 11.
Sestus, oppidum (ad Propontidem) optime munitum, HG.
IV, viii, 2; e regione Abydi, spatio tantum octo stadium
ab hac urbe distans, ib. Sæpe memoratur, I, i, 1, 1,
11; II, 1, 20, 22, etc. Sestum et Abydum a mari naviga-
tione prohibet Canon, IV, viii, 6. Sestus et Abydus
Lacœdæmonios ejicere, jubente Pharnabazo, recusant, ib.
— Cots eam oppugnat, in Ariobarzani ditone consti-
tutum, *Ag.* II, 20.
Seuthes, Thracie rex, *Exp.* V, i, 15; invitat Græcos ad
stipendia faciendâ, VII, i, 5; 10; sortem patriæ nar-
rat, VII, ii, 32; Atheniensis vocem cognatos suos, ib.
31; Græcorum duces vocat ad eorum, VII, ii, 12 seq.
(ubi describitur hoc convivium et ritus in regia ipsius).
Incedit vicis hostium, VII, iv, 1: captivos ipse iaculo
congit, ib. 6: coatur corrumpere duces, VII, v, 2, 2.

fit alienus a Xenophonte, *ib.* 2 et 16; agit cum Lacedaemone legatis de remittendis Graecis, VII, v, 3; Xenophontem tantum ob studium erga milites accusare potest, *ib.* iv, 32: tandem defensione Xenophontis commoveatur, et reliquum stipendium solvit militibus, VII, vi, 55; *prohibet* Xenophonti non praestat, VII, v, 8; VII, 18; vii, 39; consistit refectus Xenophontem, VII, vi, 53; 7, 50. — Scythiae equites ad Dercyllidam mittit, *HG.* III, u, 3. Hostis Dercyllidam recipit, *ib.* 9. Maritima oram Thraciae cum impetio tenet, IV, vii, 26; regis Odrysarum inimicus; eos et inter se et cum Atheniensibus reconciliat Teletias, *ib.*

Sicilia, insula, unde deliciae Athenas pervehiunt, *Ath.* u, 7. — Carthaginiensium expeditionis in Siciliam, *HG.* I, l, 37; v, 21. Trajectus ex proficiscentibus Corcyra, VI, u, 9. — *Mem.* I, iv, 17.

Siculi, relinquunt Agrigentum, *HG.* II, u, 24.

Siculum mare, *OG.* xi, 22.

Sicyon (urbs Peloponnesi), *HG.* IV, u, 14; iv, l, Lacedaemonii ibi habent polemarchum, qui cum suis Sicyoniisque Corinthiorum exiles restituit, IV, iv, 7 sqq. Eo mittunt Lacedaemonii praesidia, *ib.* 14. Sicyoni immittunt Thebanis, VII, l, 18. Sicyone respublica secundum vetustas Achaeorum leges administrabatur, sed Euphronis opera, adjuvantibus Arcadibus et Argivis, democratica instituitur, *ib.* 44 sq. Verum paulo post, ope Arcadum, optimates ab Euphronie ejecti redeunt, pulso Euphronie, qui portum Lacedaemonis traderat, VII, ii, 1 sqq. Sicyonis praefectus Thebanis adversus Philias bellum movit, VII, l, 11. Sicyoniorum portus s. civibus et Arcadibus Lacedaemonia eripitur, VII, iv, l.

Sicyoni cum Lacedaemoniis contra Corinthios iuncti, *HG.* IV, u, 16. Licetum *Σ* clypeis suis inscribitur, IV, iv, 10. Cum Lacedaemoniis contra Thebanos iuncti, VI, iv, 12. Eorum tumultus, VII, l, 22. In Sicyonem rem agunt Dionysii mercenarii fortissime, *ib.* Thysiam munus contra Philias, Lacedaemoniorum socios, VII, ii, 1; sub praefecto Thebano ab illis vincuntur, *ib.* 14. Conf. § 20.

Sidon (urbs Phoeniciae), *Ag.* ii, 30.

Sidos (gen. Sidonius, oppidum in finibus Corinthiorum): eam capit et Epicia muniv Praxitas, *HG.* IV, iv, 13; v, 15.

Sigles, qualis nomen, *Exp.* I, v, 6.

Silanus, Ambraciota (ex Ambracia urbe Thesprotiae in Epiro ad sinum Ambracium), baruspes, accipit decem talenta a Cyro minore, *Exp.* I, vii, 18; v, vi, 18; divulga arcam Xenophontis, v, vi, 17, 29; mittuntur milites ei, si solus domum abire audeat, *ib.* 21: sed Heracles, nave conductus, clam domum aufugit, VI, iv, 13.

Silanus, Macedon (ex Macreoto oppido Elklis in Peloponneso), adolescens, in obsequio vicini signum dat tuba, *Exp.* VII, iv, 10.

Silenti, in fabulis satyricis, *Cons.* iv, 19.

Simias Thebanus, Socratis discipulus, *Mem.* I, u, 38; III, u, 17.

Simo, Atheniensis, qui equum aureum Eleusini dedicavit, et scripsit de re equestri, *Eq. proem.* Idem citatur, *Eq.* I, 3; xi, 6.

Simoneides, poeta, ad Hieronem tyrannum venit, *Hi.* l, 1; et per totum librum cum eo colloqui fertur.

Simis, latro (cognomine *πυροσφύγγης*, in Isthmo sublatum a Threco), *Mem.* II, l, 18.

Sinope, urbs Graeca maritima Ponti Euxini in Paphlagonia, Milesiorum colonia, *Exp.* VI, l, 15. Sinopensium coloniae sunt Cerasus, Cotyora, Trapezus, quae vocabula

vide. Legatus huius civitatis asperbe loquitur cum Graecis, sique respondet Xenophon, v, v, 2 sqq. Sinopenses abundant navigis, v, vi, 1. Naves et pecuniam promittunt Graecis, *ib.* 21 sqq.

Sisyphus, Dercyllide cognominatus, *HG.* III, l, 7.

Sitalcas, canonicum Thraciam, *Exp.* VI, l, 6.

Sittace, urbs Babylonie magna ad Tigrim, *Exp.* II; iv, 13.

Smirnes, dux cohortis Arcadum in exercitu Decemmillium, perit cum gula, *Exp.* VI, iii, 4; 5.

Socillas, Spartanus, inter Cyllicon ac Elyden interficitur, *HG.* VII, iv, 19.

Socrates, Achaicus, Cyri minoris hospes, conscribit *hulites*, *Exp.* I, l, 11; ducit ad Cyrum 300 milites gravis armaturae, etque sibi in oppugnatione Milesi, I, ii, 3. In reditu Decemmillium dolo captus a Tissaphernes, II, v, 31; trueidatur, II, vi, 1; laudatur, *ib.* 30.

Socrates Atheniensis, interrogat a Xenophonte de itinere ad Cyrum, quid responderit, *Exp.* III, l, 3 sqq. Senator, iurjurandi senatori obervantissimus, *Mem.* I, v, 18; pater Lamproclis, *Mem.* II, p, 1; ejus *hulites* aliquot, *Mem.* I, ii, 48; et quo sunt alia in hoc libro Memorabilium, Commentarii potius de Socrate *hulitenda*: cuius v. Argumenta. — Est *ib.* convivio a Xenophonte descripto. Cur Xanthippen fecit, *Cons.* ii, 10; lepore suo gloriat, *ib.* 10; iv, 57; similis est Sileis, iv, 19; cum Critobolo de palchritudine certat, per *Joann.* v, l, sqq; *epovetv*, vocatur, vi, 6. — Divitias suas aestimat, *OG.* ii, 3. — Anuli filio vaticinatur, *Ap.* 39; in qua Apologia alia habetur multa de ipso. — Ejus constantia, *HG.* I, vii, 15. *Phedon* non vult assentire, *ib.*

Sol, Persarum deus: huic sacrificat Cyrus equos, *Inst.* VIII, vii, 12; 24; conf. vii, 3. Ei equos nutriunt et immolant Armeni, *Exp.* IV, v, 35.

Soll, urbs maritima Ciliciae (inter Larum fluvium et Tarsum), *Exp.* I, iv, 24.

Solon, legislator Atheniensis, *Cons.* vii, 39; ejus leges, *OG.* xiv, 4.

Sophenetes, Arcas, ducit ad Cyrum minorem Celenas mille pedites gravis armaturae, *Exp.* I, ii, 9.

Sopheneites, Stymphalius (ex Stymphali oppido Arcadiae) hospes Cyri minoris, *Exp.* I, l, 11; cum mille pedibus gravis armaturae venit ad Cyrum, I, ii, 33; foras prodit ad Arisum, II, v, 37; relinquuntur ad castra tudent, IV, iv, 19; natu maximus duxus, v, iii, 1 (sed ibi sine cognomine patrii); VI, v, 13; dicitur *muneris neglectus*, v, vii, 1.

Sopliocles, natus e Triginatiris in oligarchia Atheniensis, *HG.* II, ii, 2.

Sosias, Syracusanus, venit ad Cyrum minorem cum mille pedibus gravis armaturae, *Exp.* I, ii, 9.

Sosius, Thrac, cui Nicias locavit servos, qui operantur in argentifodinis, *Vec.* iv, 14.

Sostatrides, Lacedaemoniorum Ephorus, *HG.* II, iii, 10.

Soteriklas, Sicyonius, homo ineptus et iniquus erga Xenophontem, *Exp.* III, iv, 37.

Sparta, urbs paucorum incolarum, sed potentissima in Graecia, *Loc.* I, l, 2. Spartae mortuus est Dercyllides, *HG.* III, iii, l, ibi conjunctio delugitur et opprimitur, *ib.* 8. Spartam navigant Pharnabazus et Conon, IV, vii, 7. Spartam de proeli Leuctrici eventus cunctis venit, IV, iv, 16. Spartam, omnino a drcenioribus desertam, copias ducit et urbem pene capit Epaminondas, VII, v, 2 et 11. — *Mem.* IV, iv, 15.

Spartiate, studiosi venationis, *Loc.* iv, 7; coronati prelium ineunt, *Loc.* xiii, 8. v. *Lacedaemonii*. — A Lacedaemoniis ipsi pericula distinguuntur, *HG.* III, iii, 6;

VI, IV, 15; V, 23; Ag. II, 21, et aliis locis pluribus. Sparthos (urbs Macedonia), *HG.* V, II, 4.

Spercho, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Sphragis, *Pharaces*, *HG.* VI, II, 34.

Sphodrias, Lacedaemoniorum praefectus Theopis a Cleombrotro captivus, *HG.* V, IV, 16. Et perussit Theopis, ut Athenenses adficeret, ib. In revocatum Ephori captivum Iulium convertit, ib. 24. Sed filius ejus Cleonymus, quem amabat Agesihi filius, pater ut aboleretur inopinat, ib. 26-28. Eius tunc filio interfecit in pugna Leotritica, VI, IV, 14.

Sphitridates, Persa, a Pharnabazo milititer adversus Gracos, *Exp.* VI, v, 2. Defecit a Pharnabazo, qui ejus filium convulsus loco uti cupit, et Agesiagoae tradit, *Ag.* III, 3. Conf. *HG.* III, IV, 10. Cum Agesiago colloquitur, IV, 1. Quo auctore Cofys ejus filium dicit, ib. 2 seq. Proderat cum Hieropygia Pharnabazum aggressus, praeda parte a dote Lacedaemonio strabulata, Sardes ad Aricum Persarum confudit, ib. 22 seq.

Spono, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Stagis, Persa, cum equilibus Athenienses sparsos caedit, *HG.* I, II, 5.

Stelax, Eleus: ejus, Hippie et Stratole factio Elide, *HG.* VII, IV, 12.

Stellippos, princeps factionis Tegestiarum Lacedaemonis faveris, *HG.* VI, IV, 12; VI, v, 6. Cum suis in templo Olympico, intercedit, ib. 6. Ejus factio inde fugit Lacedaemonem, ib. III, Conf. ib. 30.

Stenias, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Stesicles, Alpheusium dux, ab eis de Coregram milititer, *HG.* VI, II, 10.

Strambrotus (Interpres Holsten), *Cob.* III, 4.

Stenotus, Lacedaemonius, a Lyandris Byzantio et Chalcedoni praefectus, *HG.* II, II, 3.

Stileno, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Stilbo, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Stilbo, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Stratoloches, Cretensis, pateris sagittarum Cretensis in exercitu Decemvillium, *Exp.* IV, II, 22.

Stratoloches, Elide inter duces factionis optimalem, *HG.* VII, IV, 12. Praefectus Treconiorum, apud Cladem amem interfecit, ib. 34.

Stratus (urbs Achaenae) et ibi erat de novis 'Axagoras', *HG.* IV, VI, 4.

Strombichiles; Atheniensis, pater Antoclia, *HG.* VI, III, 2.

Struthus, Persa, ad maritimas regiones et in Asia inferiori a rege Persarum loco Tiribazi abrogatus, *HG.* IV, VII, 17. Vehementer Atheniensibus addictus, ib. Ejus victoria de Thimone, ib. 19. Ejus filius, Tigranis uxor, capitur a Diphila, ib. 21.

Styrax, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Susa, urbs, *Exp.* II, IV, 25; eorum situs, ib. 5, 15. Hic dicit Cyrus et Inerati cum Persarum regis tres menses vernos, ibid. et *Iust.* VIII, VI, 22. Conf. *Abdrad.*

Symonides, Cilicium rex, *Exp.* I, II, 12; castrodi aditum Cilicie, I, IV, 41 n, 21; se tradit Cyro permissus ab uxore, I, II, 26; aditum Cyrum pecunia et donatur ab eo, ib. 22. — Cum imperio Cilicis obit, *HG.* III, I, 4. A Simo, Lacedaemoni navarcho, prebatur quoniam terra possit Cyro obisere, ib. Symonides, proprium fere omnibus Cilicis regibus nomen, ib.

Syracusanus, urbs: *HG.* I, I, 29, 31; VII, I, 22.

Syracusanus: Socii Lacedaemoniorum, quibusdam victi naves suas ipsi incendunt, *HG.* I, I, 18. Eorum ope Antandri mari partem quandam absolvunt, et Syracusanos civitate sua donant, ib. 20. Duces eorum cum exilio damnantur a populo, et agere dimittuntur a militibus, eosdem ipsi

ut nova percipit, ib. 27. Contra Thrasymum praefectum duce se gerunt, I, II, 19. Eorum quatuor naves captivas Thrasymus Athenas deportari jubet, ib. 12. Capivi, qui a Piraei lagidibus capti fuerant, perferunt peris, ib. 14. Eorum tyranus, Dionysius, Hermo, cruce filius, II, II, 26. Carthaginienses, vincunt, ib. Paulo post, victo a Carthaginiensibus Digny, ab eis se segregant Leontia, II, II, 3. Naves eorum prope Corcyram ab Ipiracle captivum, VI, II, 35.

Syfacius, praestator, ostentans naturam, biblicum et citharistam in Corp. n. 5 et alibi de multis hominibus gloriatur, IV, 16. Add. VI, 6; VII, 1, 5; VII, 1, 10; 2.

Syria, pars Assyriae apud Xenoph. ponitur, *Inst.* V, II, 31; VII, 12; II, 49; VIII, 23; VI, 20. Syriae ditione, VII, 30, 37. Syriae, VII, 1, 31. Progre, *Exp.* I, IV, 6.

(Sensu latissimo est regio inter mare Mediterraneum et Tigrim.) Ferax frumenti, urum, pabularum fructuorum, *Inst.* VI, II, 22. Barbari ab Syria, ib. VI, 1. Syriae parte, *Exp.* I, IV, 4, 5. — Mons Syriae Nysa, *Ven.* XI, 2.

Syri, ab Assyria, Persia, Arabibus, Phrygiis, et Babyloniis, distinguuntur, *Inst.* I, I, 4; VI, 1. — Cuius plures majores et columbae et flos, *Exp.* I, IV, 9. — Parenti Persia, *Mem.* II, I, 10. — Mercede militum in Atheniensium exercitu, *Ven.* II, 3.

T

Tamos, Egyptus, praest naves Spartanorum et Cyri naves, *Exp.* I, II, 21; cum classe Cyri obsidet Miletum, I, IV, 2. Glus, ejus filius, si est idem intelligendus, II, I, 2.

Tanagra, (urbs Boeotiae), ab Lacedaemoniorum amica tenetur, *HG.* V, IV, 12.

Tanaothes, Cyri filius natu minor, decembris a patre moriente iurata Medorum, Armeniorum et Cadusiorum, *Inst.* VIII, VII, 11.

Tanhalus ab fabula dicitur finire, ne bis moriatur, *Ec.* XII, 12.

Taochi (populi Aestae inter Armeniam et Pontum-Euxinum), stipendia merent apud Tiribazum, *Exp.* IV, IV, 16; restant Graecis, IV, VI, 2; hocum castra expugnant Graeci, IV, VII, 2; non preest regi Persarum, V, v, 17.

Tarus (apud Xenophontem Taron), Tarso, urbs Cilicis magna et opulenta, per quam finit Cydus amnis, *Exp.* I, II, 23; diripit a Menemio militibus, ib. 26.

Taxis, nomen canis, *Ven.* VII, 2.

Tegae (urbs Arcadiae), *Ag.* II, 23. *HG.* III, v, 2. Lo Pausanias damnatus confugit, ibique moritur, ib. 25. Per eam iter facere solent Lacedaemoni in expeditionibus contra Thebas, V, I, 23; IV, 27; VII, IV, 26 seq. Tegam profectus est Epaminondas, VII, v, 2 et intra muros castra locat, ib. 2. Rursus eo confugit, ib. 14.

Araden ex Tega, VI, v, 16.

Tegrete in expeditione contra Thebanos Lacedaemonis se adiungunt, *HG.* IV, IV, 13; VI, v, 16. Seditionibus laborant, VI, v, 9. (Conf. *Ag.* II, 23.) In eos Agassii expedit, ib. 10. Eorum circiter octingenti Lacedaemonem fugiunt, ib. Pacis sacramentum jurant, VII, IV, 26.

Rebus Thebanorum favent, et eorum sunt in Mantinea pugna socii, VII, v, 2 et 3. Tegestiarum templum Dianae, VI, v, 6. Eorum agor, ib. 12.

Telamo (frater Pelei et Agiae pater), Chironis discipulus, duxit Periboram Alacchi filiam; comes Herculi, a quo accepit Stesinem, *Ven.* I, 2 et 2.

Telchus, amnis exiguus Armeniae occidentalis, *Exp.* IV, IV, 3.

Teletus, Lacedaemoniorum dux (Agessii frater), deode-

cim triremibus praestit in bello Agesilaus contra Argivos, *HG. IV, 19*. Classi praestit contra Corinthios, et Corinthiacum sinum recuperat, *IV, 19, 11, 12*. Lacedaemonis cum navibus Eedico in auxilium mittitur contra Rhodios et Athenienses, *ib. 23*. In lituolum navigat, *ib. 24*. Pylaeas naves intercept, *ib. 26*. Opem Agelias laqueis proferat, *V, 1, 2*. Donum revertitur, *ib. 3*. Erga cum militum studia, *ib. 4*. Agelias venit, *ib. 5*. Post Gorgopie mortem clasia illius praefectur, *ib. 12*. Fugae oratio ad pueros, *ib. 13*. Magnam quiddam molitur, *ib. 15*. Portum Atheniensium capit, *ib. 16*. Quomodo navigationem instituit, *ib. 21*. In pugna navigia militat, *ib. 23*. Multa capit navigia praefectur, *ib. 24*. Suium venit, *ib. 25*. Agelias versus ducit, *ib. 26*. Athenienses navibus spoliat, *ib. 27*. Adversus Olynthios cum copias mittitur, *V, 1, 32*. Potidem ingressus est, *ib. 30*. Egerat Olynthis ad moria urbes Olynthi pugna, in qua victoriam obtinet, *ib. 43*. Denno copias ad Olynthiorem urbem adduxit, *V, 3, 3*. Excandescens infeliciter dimicat, *ib. 4*. Eger aliterum eratum ex lacupis, *ib. 5*. Pugna interficit, *ib. 6*.

Tennes, (Eolidia) in Asia regi Persarum subjecta oppidum sane hand amplum, *HG. IV, 19, 1*.

Tenica (vicus in agro Corinthiaco), *HG. IV, 19, 12*.

Tenedos, insula: vastata a Lacedaemonis, *HG. V, 1, 6*. Ichole, Tenedos, *ib. 7*.

Teres, opus e maioribus (ἀγρόνομος) Sesthor, *Exp. VII, 8, 12*; Odrus filius, *VII, 1, 1* ita intelligendus hic locus.

Terra, dea: ei sacrificat Cyrus, *Inst. III, 10, 27*; *VIII, 10, 23*.

Terre motum quale aliquis sibi esse putaverit Agesilaus, *HG. IV, 19, 4*.

Teuchos, nomen capis, *Feu. VII, 5*.

Teuthrania (civitas Nyssae ad Calcem amnem), *Exp. II, 1, 3*; *VII, 10, 12*. — Teuthraniam Thimbro occupat, *HG. III, 1, 6*.

Thalame (Messeniae civitas): inde repulsi sunt Pylis, *HG. VII, 10, 26*.

Thallo, nomen canis, *Feu. VII, 5*.

Thambradas, praestit Sacrum pedibus in exercitu Cyri, *Inst. V, 10, 30*.

Thammeria (sive Thammerii), Mediae oppidum, Cadius propinquum, *HG. II, 1, 13*.

Thapsacus, urbs Syriae ad Euphratem (postea Amphipolis dicta): hic transit Cyrus Euphratem, *Exp. I, 10, 11*.

Tharypas, amicus Menon dux, *Exp. II, 10, 26*.

Thasos insula, a Lacedaemonis deficit, *HG. I, 1, 12* et *32*. Urbs bellis, seditionibus et fame misere afflictis, *HG. I, 1, 2*. Add. *V, 1, 2*. Thasium vinum, *Conc. IV, 41*.

Thebe, urbs (Brotia), distans ab argentifodinis Attidis 600 stadia amplius, *Feu. IV, 46*. — Antiquum bellum septem ducum adversus Thebas, *Feu. I, 1, 6*. — Thebe replenter oculibus Atheniensium, *HG. II, 10, 1*. Thebas cum copiis venit Phoridas, *V, 1, 25*. Urbs Olynthio longe amplior, *ib. 32*. Thebas invadunt Athenienses, *V, 10, 19*. Ferro et igni vastat Agesilaus, *ib. 41* (et *Ag. II, 27*). Arcadium praefecti Thebas mittuntur, *VII, 10, 34*.

Thebe campus in Asia (dictus ab urbe vetusta Thebe Troadis juxta Pergamum), *HG. IV, 1, 41*; *Exp. VII, 10, 2*.

Thebana respublica ad Dardani Elmiae principem milit, *HG. V, 10, 38*.

Thebani, sunt erga ceteros Boeotios injurii, *Mem. III, 1, 2*. — Eorum amor erga pueros, *Conc. VII, 34*. — Beneficentia provocati, concenserunt Atheniensibus imperium

Graeciae, *Feu. V, 2*. — Thebani funditus evertebatur esse Athenienses censent, *HG. II, 1, 12*. Phocidem invadunt, *III, 1, 7*. — Apud Deceliam Apollinis deumque eius vincti caverunt, *ib. 5*. Legatos Athens mittunt, *ib. 2*. Quorum oratio apud Athenienses, *ib. 8*. Ad defensionem se componunt, *ib. 17*. Persarum adventu vincunt, *ib. 18* et *19*. In proelio apud Corinthen, *IV, 10, 17* et *18*. — Partim ad Helicem evadunt, partim interficiuntur, *ib. 19*. Inducias petunt, *ib. 21*. Eorundem legati ab Agesilaio remittuntur, *IV, 10, 19*. Boeotum amissis nomine prestare jurandam volunt, *V, 1, 32*. Oppida Boeotiae relinquere libere coacti, *ib. 33*, parit tamen conditiones, respunt, *ib. 34*. Forum priores Ithenas et Leontides, *V, 1, 35*. Apud eos aedifici, *ib. 36*. Cadmeam, effugia Lacedaemonis; recuperant, *V, 10, 1* et *2*. Ab eis veneralia celebrantur, *ib. 4*. In eos expeditionem suscipere praeparat Agesilaus, et mandatur Cleombrotus, *ib. 13*. Qui quina forenabili agisset, abis Sphodria huiusmodi Thebe restitit, quem Thebani eo permoverunt, ut ad Athenas impetrasset, faceret, *ib. 15* et *16*. Inde Agesilaus contra eos mittitur, *ib. 17*. Quo reverso, Phobidas ab ipso huiusmodi relictis, multum agri Thebanorum vastat, *ib. 19*. Sed Thebani exercitum ejus vincunt, ipsum interficiunt, *ib. 43* et *44*. Herum adversus eos ducit Agesilaus, *ib. 47*. eoque decipit violentem populum, sed tandem Agesilaum reprimunt, statuuntque huiusmodi, *ib. 48* et *49*. — Et ob illam populationem et ob belli priorem amorem sine laborat: sed Pylas habere frumentis ipsi negligit, *ib. 50* et *51*. Cleombrotum, huiusmodi adversus eos mittit, *ib. 52* et *53*. Tinsitibus eis ab Atheniensibus mittitur auxilio, *ib. 54*. In Phocidem fines expeditionem suscipit, resistente ipsi Cleombrotus, *V, 1, 1* et *2*. Athenienses ipsi vident, *V, 1, 1* et *2*. et mittunt eos ad Spartam legatos de pace mittunt, *V, 1, 1* et *2*. Thebani autem quum Boeotum omnium nomine iurare vellent, res ambigue impit, *ib. 12* et *13*. Interfectis Boeotia non reddunt; quare Cleombrotus eos vadit: pugna Leontice victoria penes Thebanos, *V, 1, 1* et *2*. Ab his vires frustra sollicitant, *ib. 13*. Ad Elagium mittunt, qui puerum auget, *ib. 20* et *21*. Ad Arcadium vadit, *V, 1, 2* et *3*. Laconiam triumphat, *ib. 24* et *25*. Donum reddit, *ib. 26*. Oecum motum Lacedaemonis eripuit, *VII, 1, 13*. Iuncti cum Arcadibus, Argivis, Eleis, Epidauriorum agrum populi sunt, *ib. 18*; sed Corinthii male accipiuntur, *ib. 19*. Redunt, *ib. 22*. Nulunt, ut Messene Lacedaemoniorum esset in potestate, *ib. 22*. Imperium Graeciae affectantes Pelopidam ad regem Persarum mittunt, *ib. 33*. Soli ex Graecia regi Persarum ad Platina aderant, *ib. 34*. Peloponnesi kemalun ab rege impetratum accipere nolunt, *ib. 39* et *40*. Universi cum sociorum copiis Acham, Epaminonda ducem, invadunt, *ib. 42*. Praefectos ad urbes Achaicas mittunt, *ib. 43*. Farum argito ad Syconenses, quorum agrum inebant, *VII, 10, 1* et *2*. Ab Corinthiis petebant, ut in ipsorum societatem joarent, *VII, 10, 1*. Pacem eis et Philada concesserunt, *ib. 4*. Ab Arcadibus demum evocati, *ib. 24*. Inde latio et pugna ad Mantiniam, *ib. 33* et *34* et *35*.

Thebes campus. Vide Thebe campus.

Thebes, mos sacri, unde Graeci potum Erucium annua cum latria desuperant, *Exp. IV, 10, 24*.

Themistocles beneficentia sibi paravit civium amorem, *Mem. II, 1, 12*; apud huiusmodi celebr, *III, 1, 1* et *2*: unde factum sit, ut inter cives excelleret, *IV, 1, 2*. — Liberavit Graeciam, *Conc. VII, 32*.

Themistogenes, Syracusanus, scripsit de expeditione Cyri minoris adversus fratrem, *HG. III, 1, 1* et *2*.

Theodorus, geometra celebr, *Mem. IV, 1, 10*.

Theodota, meretrix : colloquium Socratis cum ea, *Mem.* III, 1.

Theopompus, Lacedaemonius, loquax in exercitu Decemmillium, vulneratur, *Exp.* VII, 17, 18.

Theopompus, Atheniensis, ab Atheniensibus ad Pharnabazum mittitur, *HG.* I, 11, 12. Unus ex Trigtaviris in oligarchia, si eci idem homo, II, 11, 2.

Theopompus poeta : versus ejus citantur *Mem.* 4, II, 20, et *Conv.* III, 239.

Theopompus, unus Trigtavirorum in oligarchia Atheniensis, *HG.* II, 11, 2.

Theopompus, Atheniensis, loquitur in concione Decemmillium, *Exp.* II, 1, 12.

Theopompus Milesius, praedu et pirata, a Lysandro post praelium ad Aegon flumen Lacedaemonem ablegatur, ut victoriam nuntiaret, *HG.* II, 1, 30.

Thermanes a Macedonia cum navibus viginti cum Alcibiade conjuncti et ei pecuniam coegit, *HG.* I, 1, 12. Relinquitur praefectus Chrysopoli, ib. 22. Uno cum Thrasibulo ad naufragos Argiensis pergit, I, vi, 35. Duces Aligabensium octo accusat iniuste, I, vii, 4. Urbe obsessa, de pace missus ad Lysandrum, II, 1, 16. Menae quarto rediit, ib. 17. tunc Lacedaemonem plena cum potestate legatus, ib. Eius agitata in fragula saecum pertinacia, ib. 22. Est unus ex Trigtaviris in oligarchia, II, 11, 2. Ceteris resistit, ib. 15. Eius moderatio et magis sobria sententia, ib. Falso accusatus a collegis, ib. 23. Critias contra eum existit, ib. 24 aq. ubi sibi objecta diluit. Eius adversus Critiam oratio, ib. Ad aram Vestae accurrit, ib. 52. Cicute potu iniuste necatur, ib. 56. Apophthegmata morturi, ibid.

Therimachus, Lacedaemoniorum in Methymna Lesb praefectus, vincitur a Thrasibulo et interficitur, *HG.* IV, viii, 25.

Thermodes, Saevis Paphlagoniae in Pontum Euxinum infusus, *Exp.* V, vi, 9; VI, 1, 1.

Thersander, Thimbronis libicen cognatus, *HG.* IV, viii, 18. Cum eo caeli in praefio, 19.

Thesens, rex Atticenisium, Graeciae hostes sustulit, et patriam auxit, *Fet.* 1, 10. Chironis discipulus, ib. 2. — Ille imperante Atheniensis bella bene gesserunt, *Mem.* III, v, 10. — Anax Pithiolum propter virtutem, *Conv.* viii, 31.

Theaephoros Thebaeae in Cadmea arce celebrant, *HG.* V, 11, 23.

Theosia (urbs Boeotiae) : eo exercitum ducit Agesilaus, *HG.* V, iv, 15 et 30. Ephori Lacedaemoniorum Cleombrotum Thespiam cum copis mittunt, V, iv, 14.

Thespenses sunt in exercitu Thebanorum, *HG.* IV, 11, 20. Eos invadunt Thebani, V, iv, 42. Eorum hoplite in exercitu Lacedaemoniorum, ib. 43, 44. Turbas in eorum urbe sedat Agesilaus, ib. 55. Plurimi a Thebanis ejeti Atheniensibus suppliciter, VI, 11, 1. Thespienses cum Orchomenis bellum contra Thebanos gesserunt, VI, iv, 10.

Thessali vincuntur ab rege Agesilaio, *Ag.* II, 2; et *HG.* IV, 11, 2. Eorum fuga, ib. 8. Magnifici ac hospitalis, VI, 1, 2. Eorum imperator Iason constituitur, ib. 18. Thessalos multos, quos ab Alexandro acceptat, Epaminondas secum dedit, VII, v, 4. Thessalorum equites hominum opinione prestantissimi, ib. 16.

Thessalia latissime patet, *HG.* VI, 1, 2. Critias Atheniensis et Prometheus illi democratiam instituire cupiunt, III, 11, 36. Frustra ei imperare vult Lycophrus Pherens, ib. 4.

Thetis : ejus cum Peleo nuptiae, *Ven.* I, 8.

Thibracus, polemarchus Lacedaemonius, cortaminis Olympi victor, *HG.* II, iv, 33.

Thimbro, Lacedaemonius, accessit Cyrianos contra Tissaphernem, *Exp.* VII, vi, 1, 7; tradito exercitu beliani gurit contra Tissaphernem et Pharnabazum, VII, viii, 24. Nimirum Asia provincia ei demandata erat a Lacedaemonis ad civitates Ionicas cum copis missa. *HG.* III, 1, 4 aq. Pergamum, Teutraniam et Halisargam vi cepit, ib. 6. Larissam obsedit, ib. 2. In Carium milites transferi, ib. Re minus bene gesta, domi damnatus exulatum abiit, ib. 8. A Lacedaemonis contra Strutham mittitur, IV, viii, 17. In Asiam profectus, a Strutha tandem oppressus et occisus, ib. 18 et 19.

Thisbe (urbs Boeotiae), *HG.* VI, iv, 3.

Thion, Boeotus, adversatur Xenophonti, *Exp.* V, vi, 19, 21, 25.

Thion, Lacedaemoniorum dux, Abydi copis praest, *HG.* II, 1, 18. Ad Epipolamos victor, ib. 28.

Thionius (promontorium Aegae et pagus Acamantidis tribus) ab Atheniensibus munitur, *HG.* I, 1, 1. — Ibi murus, *Ven.* iv, 42.

Thionis Asiatica, aq. Bithynia, describitur, *Exp.* VI, 1, 14. VI, iv, 1 aq. ubi et Thraeces Bithyni. Thraeces Asiatici obsident Arcadas, VI, 11, 4 aq.

Thionis Europae, *Exp.* V, 1, 12; VII, 1, 15. Contra eos pugnat Clearchus, I, 1, 9; 11, 41; eoque vincit, II, vi, 4. Ex his mercenarii in exercitu Decemmillium, I, 1, 9; v, 13 et alibi. Thracum saltatio, I, 1, 3; convivium, VII, 11, 10 aq. Vestibus adversus frigus, VII, iv, 4. Spontas amittit, VII, ii, 38. Opes vel Opes Epheae, in montibus degentes, ib. 11; eorum modus figendi, ib. 12. — Thraeces excellunt usu peltarum et jaculorum, *Mem.* III, ix, 2. — Nalilus regis imperio subiectus, *HG.* V, 1, 17. Graecae urbes sub Thracia, IV, viii, 26.

Thraciam Chersonesum mero ducto monit Dercyllidas, *HG.* III, 1, 9.

Thracium, locus Byzantii, intra moenia urbis, *Exp.* VII, 1, 23; — *HG.* I, 11, 20.

Thrasonidas, Eleus. Eius factio Elide Argivis adhaesit, *HG.* VII, iv, 15.

Thrasibulus, Stiriensis, Lyci filius, e Thase cum navibus viginti Sestum venit, *HG.* I, 1, 12. In Hellesponto bellum gerit, I, iv, 2. Cum triginta navibus Thraciam petit, ib. Extra Hellespontum progreditur, I, v, 11. Ad demerzas naves ac naufragos pergit, I, vi, 25. Vivit in exilio, II, ii, 43. Reversus Thebis Phylam occupat, II, iv, 2. Eius strategema, ib. 5. Noctis in Pireum venit et eum occupat, 10. Eius oratio ad milites, ib. 13. Sponte se morti obicit pro civium salute, ib. 18. Oratione nova est ad cives, ib. 40. Legatis Thebanorum respondet et una cum Atheniensibus gratias erga Thebanos declarat, III, v, 18. Ab Atheniensibus cum quadraginta navibus contra Telesiam mittitur, IV, viii, 25. A Rhodo Ip Hellespontum navigat, ib. 26. Amadocum Odrysarum et Scutell Thraciae reges favorem conciliavit, ib. Byzantium navigat, ib. 27. Robustissimos Mytilenaeorum sibi adjunxit, ib. 28. Contra Methymnam copias ducit, ib. Rhodum properat, ib. 30. Ab Aspendis noctis in tabernaculo abstrahente, ib. 31.

Thrasibulus, Collytensis, dux classis, cum navibus octo se Atticis conjungere vult, *HG.* V, 1, 26. Nautae ejus fugiunt, 27.

Thrasydacus, Eleus, *HG.* III, 11, 27. Eum Cybrenes praefectum factio Xenor vult interficere, ib. Sed vincit cum populari factione, ib. 29. Cum Lacedaemonis paciscitur, ib. 30.

Thrasylus, Atheniensis dux ad Abydum, ubi Lacedaemonii victi sunt, Athenas navigat ut victoriam nuntiaret et no-

vas copias impetraret, I, 1, 8. Athenis contra Agidem copias dedit, ib. 33. Agidem fugat, ib. Athenienses decedere, ut equites et triremes numeret, ib. 34. Cum stantibus quilibet mille in Samum navigat, I, n, 1. Pygmalum devastat, ib. 2. Ephesus aggreditur irritis evocato, ib. 6. A Tissapherne vincitur, ib. 8. Notum discedit, Lesbum veritas et Hellespontum navigat, ib. 11. Scutum movet, unde copiae omnes Lampasum trajiciunt, ib. 14. Sequenti anno feliciter pugnat cum Hippocrate, I, m, 5. Athenas navigat, I, iv, 10. Dux Atheniensium eligitur, I, v, 16. Quindecim navibus in pugna ad Arginusas praestit, I, vi, 30. Athenas reversus cum collegis actusque tur, I, vii, 2. Jussus fuerat cum Theramene naufragos retrahere, ib. 17, coll. 29, 31. Damnatus est cum reliquis, *Memo.* I, 1, 18.

Therastus, civitas montana Aetorum (Triphyliae), *HG.* VII, iv, 14.

Thrin (in Attica, pagus Eleusis tribus) : ad eam Sphodrias accessit, *HG.* V, iv, 20.

Thyamil, castellum (in Sinthus Phasiarum), a Sicyonibus munitur, *HG.* VII, n, 1; iis eripitur a Phasiis, ib. 20 sqq., et munitur ab his, VII, iv, 1. Phasiis excessere Thyamil, VII, iv, 11.

Thynbura, urbs Asiae ad Pactolum sita, *Inst.* VI, n, 11; VII, 1, 45.

Thymbrium, urbs Phrygiae superioris, *Exp.* I, n, 13, hic est fons Midiae, ib.

Thymoclares, dux Atheniensium, cum paucis navibus Athenis profectus, *GF.* I, 1, 1, et ab Hegesandrida Lacedaemone rursus victus, ib.

Thymus, nomen civis, *Ven.* vii, 5.

Thys, populus Thraciae in Europa, nocte potissimum bellicosissimus, *Exp.* VII, n, 22. Eorum phinites, VII, iv, 1, 14, 16.

Thyrænes (Thyrii, Acarnanum oppidi, incolae), fortissimi viri Acarnaniae, in bello cum Iphicrate, *HG.* VI, n, 37. Thyræni, populus Asiae liber ad Pontum Euxinum, finitimi Chalybibus, *Exp.* V, v, 2; VII, vii, 25.

Tigranes, Armeniorum regis filius notu major, *Inst.* III, 1, 7; patris causam agit, ib. 14; quantum amet uxorem, ib. 36; amatur ab ipsa, ib. 41; uxore secum ducta, praestit Armeniis in exercitu Cyri, ib. 42; V, iii, 42; se Cyro addictum testatur, V, 1, 26. Victorem in certamine equestri reportat, VIII, m, 26; vocatur ad comam a Cyro, VIII, iv, 1; ejus uxore miseribus donatur a Cyro, ib. 24.

Tigranes, quocum erit Struthas nupta filia, a Diphrida Lacedaemone cum uxore et opibus in itinere capitur, *HG.* IV, vii, 21.

Tigris, amnis : ex eo canales ducti sunt in Enphratem, *Exp.* I, vii, 10; II, iv, 13; per pontem trajiciunt cum Gracis, II, iv, 24; postquam fœdus ejus praefecerant, ib. 3.

Tissagarna, Atheniensis, ad regem Persarum ab Atheniensibus mittitur, *HG.* VII, 1, 33. Secundum honores a Pelopida locum apud regem obtinet, ib. 35. Athenas reversus, ab Atheniensibus necatur, quod collegarum consuburnum secusasset, Pelopida favens, VII, 1, 38.

Tissias, Dardanius (ex Dardania, urbe Troadis ad Hellespontum), in locum Clearchi succeditur dux in exercitu Decemvillium, *Exp.* III, 1, 47; VI, 1, 32; exat Troadis, V, vi, 23; cum Clearcho et Dercyllida contra militaverat in Asia, ib. 24; cum Xenophonte est notu minimi ducum, III, n, 32; impedit, ut Xenophon urbem condit in Ponto, V, vi, 19, 21; frustra agit cum Heracleotis, *GF.* praestit equitibus Xenophontis, VI, iii, 12 sqq.; et hostes persequitur, v, 28; vi, 40; vii, 46; ha-

bet multa pecunia et tapeta Persicos, VII, iii, 18; negat se sibi Xenophonte esse militarium, VII, v, 10.

Timestheus, Trapezentis, proxenus ibi Mossyaeorum, *Exp.* V, iv, 2, 4.

Timocrates, Atheniensis, censet Atheniensium quæsi octo populo victis tradendos esse, *HG.* I, vii, 3.

Timocrates, Rhodius, a Tithrauste cum pecuniis in Graciam mittitur, *HG.* III, iv, 1.

Timocrates, Lacedaemonius, a Lacedaemoniis ad Athenienses legatus de pace mittitur, *HG.* VII, 1, 13.

Timocrates, Syracusanus, a Dionysio minore duodecim navibus praeficitur, *HG.* VII, iv, 12.

Timolus, Cocinthus, aurum a Timocrate accipit, ut bellum Lacedaemoniis faceret, *HG.* III, v, 1. Oratioe usus est in conventu Graecorum contra Lacedaemonios, IV, ii, 11.

Timomachus, Atheniensium dux, Onem negligenter custodit, *HG.* VII, 1, 41.

Timotheus, praedatus Atheniensium dux, *HG.* V, iv, 63. Lacedaemoniis victis, Corinrum occupat, ib. 65. Facta pace domum revocatur, sed Zarynthios in itinere restituit, V, ii, 2. Inde bellum recrudescent, ib. Ab Atheniensibus sexaginta navibus praeficitur, ib. 11; Sed ei imperium abrogatur, ib. 13.

Tiribazus, satrapa Armenie occidentalis, *Exp.* IV, iv, 3, sive Phasiarum et Therapitarum, VII, vii, 25; regi Persarum carus, IV, iv, 4; fœdas indicia dedit cum Gracis, ib.; vult adori Græcos, ib. 18; cum Xenophonte capitur, ib. 21. — Regis Persarum praefectus, *HG.* IV, vii, 12. Ad eum Antalcidem legatum mittunt de pace Lacedaemonii, ib.; alios Athenienses, ib. 19. Ejus pericula erga Græcos, ib. 15. Antalcidem cum pecuniis dedit, ib. 16. Struthum in Asiam inferiorem abegit, ib. 17. Lacedaemonii ejus gratiam captant, V, 1, 6; quot faciat, ib. 25. Tenet Ioniam, ib. 28. Pacis formulam praefigit legatis civitatum, ib. 30.

Tissamenus, vates vel haridus Lacedaemoniorum, in conjunctione Cindados capitur, *HG.* III, m, 31.

Tisiphonus, Thessalus, Alexandri frater, imperium Thessaliae obtinet, *HG.* VI, iv, 37.

Tissaphernes, Ionie et Carie satrapa, cum Cyro minore ad eandem ad Darium, *Exp.* I, 1, 2; calumniatur Cyrum apud fratrem, ib. 13; Milesiorum alios occidit, alios expellit, ib. 7; aperit regi consilium Cyri, I, n, 4; II, iii, 19; unus ex quatuor Artaxerxis decibus, I, vii, 12; ab eo deficiunt omnes civitates ad Cyrum, I, ix, 9; homo impius et subdolis, II, v, 39; jactat suam erga Græcos benevolentiam, II, m, 18; facit fœdus cum Gracis, ib. 26; amoliri a se studet suspitionem insularum, II, v, 16; dolo capit duces Græcorum, ib. 32; adoriitur Græcos, III, iv, 13. Decernunt Lacedaemonii bellum contra eum, ducem Timotheum VII, vi, 1, 7; vii, 24. Frater ejus, II, v, 35. In Hellespontum venit, *HG.* I, 1, 9. Alcibiadem Sardibus in vincula conjecit, ib. Perfidem apud Lacedaemonios ab Hermocrate accusatur, ib. 31. Magnas copias contra Thyrasiam cogit, I, n, 6. Ejus segnitie incensatur ab Lacedaemoniis apud Cyrum, I, v, 2. Favet Atheniensibus, ib. 8. Regi in Cyri bello profuit, III, 1, 3. Ejus satrapiam accipit, ib. Sed civitates Græciae tunc sibi vindicant, bellum indicitur et Timotheo contra eum mittitur, III, 1, 3 et 4; inde Dercyllidas, qui tamen, ut Pharnabazus noceret, cum Tissapherne amicitiam fecit, ib. 9. Lacedaemonii bellum contra eum instaurant, III, n, 12. Quare in gratiam redit cum Pharnabazo et copias cum eo jungit, ita ut ipse sit summus imperator, ib. 13. In Caria domicilium habet, ib. 12. Ejus timidas, ib. 18. Cum Dercyllida inducias lauit, ib. 20.

Bex et Tissaphernes clam parant chasem contra Lacedaemonios, qui Agésilau regem aduersus illos mittunt, III, IV, 1. Cum Agésilau coliquitum habet, et inducias facit, ib. 5, 8 (et Ag. 1, 10): Sed eos statim violat, ib. 10 Ag. 1, 11. Bellum Agésilau deuoluit, quod narratur ib. 11 sqq. et Ag. 1, 13 sqq. Dolosum dolo superat Agésilau ad Sardes, Ag. 1, 18, 17, 29; HG. III, IV, 25. Re male gesta, Ag. 1, 32, in suscipiendum venit regi, cuius iuxta capite truncatur, ib. 35; HG. III, IV, 25.

Tidrasates, Persa, a Persarum Rege missus, ut caput Tissapherno praeideret, HG. III, IV, 25 (et Ag. 1, 35). Legatos ad Agésilau mittit, ib. et ingenies ei opes promittit, si e provincia velit decedere, ib. 26 (et Ag. IV, 26). Inimicus Lacedaemoniorum, Graecos ad bellum aduersus eos conuocat, III, V, 1.

Hemodas, Lacedaemonius, Teleutae eques et cetratorum dux, occiditur in pugna contra Olynthios, HG. V, III, 4.

Tulmidas, Atheniensium dux, victus ad Lebadium, HG. III, V, 4.

Tolmides, Eleensis, praeco optimus in exercitu Decemmilium, Exp. II, II, 20; III, 1, 46.

Torone (Macedoniae oppidum), ab Agesipolide vi capitur, HG. V, 3, 18. Toronae incolae crudeliter ab Atheniensibus tractati, II, II, 3.

Trachinae Heracleae, V. *Heraclea*.

Tralles (urbis Lydiae ad Marmarum fluvium), Exp. I, IV, 4. Urbs Caele dicitur HG. III, II, 19.

Tranque (populus Thraciae Europaeae), Exp. VII, II, 32.

Trapesus, urbs Graeciae Pontum Euxinum, Sinopensem colonia, in Colchicorum regione, Exp. IV, VII, 22; peruenit tributum Sinopenses, V, V, 1, 10. Augustus ad eam descendens e Bolarum regione, V, III, 1. Trapezuntii incolae pascunt in haren cap.

Trezenenses (Troas urbs, insulae Aeginae insula) HG. V, 1, 10.

Tricoronum, Philistaei caput, munium Argivi, HG. VII, II, 1, 5 et 11. In Thraciae Philistiarum exules adsum, VII, II, 11.

Triginta virorum in oligarchia Atheniensi catalogus, HG. II, III, 2. Eorum res gesta, ib. 11 sqq. Eorum imperii initium, ib. 14. Factores eorum ib. 17; II, IV, 8. Eorum magistratus abrogatur, II, IV, 23. Eleusinem se recipiunt, ib. 24. Triginta virorum institutum, VI, III, 8.

Triobolium Eginorum, HG. V, II, 21. Triobolium nauticum, HG. IV, 9.

Triphylides (Triphytie in Elide) urbes, HG. III, II, 30.

Triphylia (insula Elidis), Lacedaemoniorum contra Corinthios socii, HG. IV, II, 16. Eae eos liberare notant, VI, 4, 2. Ab Arcadibus adiuti, VII, 1, 26.

Triginta viri Oueris ac Proserpinae aranea sacra Herculis, Cadmus et Pollux prima ostendit, et frangit Peloponnesos, HG. VI, III, 6.

Trozer (urbis Argolidis), naves dat Lacedaemoniis, HG. VI, II, 3.

Trozesii, Lacedaemoniorum contra Corinthios socii, IV, II, 16. Add. VI, II, 2.

Troja (pro Troas, regio Phrygiae minoris ab mare Aegrum), Exp. V, VI, 34; VII, VIII, 7. Troja urbs capta ab Mercurio, Ven. 1, 9; iterum capta est consilio et opera Ulyssae et Diomedis, ib. 13. Ea navigat Agamemnon, HG. III, IV, 3, et eam capit, VII, 1, 34.

Trojanus currus, Inst. VI, 1, 27; II, 8.

Trophimi, (Lacedaemonis praefectus), qui fuerit, HG. V, III, 9.

Tydenus, Atheniensium nauarchus ad Aegae flumen, HG. II, 1, 16. Alcibiades consilium contemnit, ib. 26.

Tydaridarum domus Lacedaemoniae, HG. VI, V, 34.

Tyrus, nomen gentis, Ven. VI, 5.

Tyrium, (urbis in finibus Phrygiae et Lyconiae) Exp. I, II, 14.

U

Ulysses: ejus opera capta est Troja, Ven. 1, 13. Chironis discipulus ib. 2. — Dormiens rediit in patriam, Exp. V, 1, 2. Et temperans ipse Mercurii monitis ab incantationibus liber, Mem. 1, III, 7; II, VI, 11; bonus orator, IV, VI, 15. Invidia ejus: perit Palamedes, IV, II, 30; Ap. 26: Sed ab hoc crimine cum viaticum videtur ib. Ven. 1, 11.

V

Venus coelestis et vulgaris, Conf. VIII, 9.

Verecundia, dea, Conf. VIII, 35.

Vesta. Vesta patris, antiqua a Peris culta, Inst. I, VI, 1; VII, v, 57. — Ad Vestae aram Theramenes accurrit, HG. II, II, 32. Vetur tempus agni Cladaum amem, VII, IV, 31.

Vetulus pectus (Γραδὲ πρὸς τοῦς ἀγῶνες prope Thebas) HG. V, IV, 50.

X

Xanthicles, Achaean, suffragator dux in exercitu Decemmilium loco Socratis Achaean, Exp. III, 1, 47; repetundarum damatur, V, III, 1.

Xanthippe, Socratis uxor, Conf. p. 10. Conf. Mem. II, II.

Xenias, Parrhasius, sive Arca, ascendit cum Cyro minore ad patrem, Exp. I, 1, 2: ad expeditionem cum quatuor milibus grauis armaturae venit ad Cyrum, Exp. I, II, 3; celebrat Lycas, ib. 10; desertus a militibus clam aufugit domum, I, IV, 7.

Xenias, Eleus, seditionem Elide excitat HG. III, II, 27.

Xenodas, Lacedaemonius, ab Agésilau copias equestribus praeficit, HG. III, IV, 30.

Xenophon, Atheniensis, invitatus a Proximo hospite, ut Cyrum minorem sequeretur, impellitur a Socrate, ut Apollonem de hoc itinere consulat, Exp. III, 1, 4; venit ad Cyrum Sardes, ib. 8; cum Cyro loquitur ante pugnam, I, IV, 14; respondet Aristo, II, V, 41. Valde sollicitus vidit somnium, III, 1, 11; surregit et convocat lochiagos Proxena, ib. 15; a quibus dux creatur loco Proxeni, ib. 26, 47; abigit Apollonidem, ib. 30; ostendit ducibus, quid fieri debeat, ib. 33; hortatur milites, III, II, 1, 7; rationem itineris proponit, ib. 34; praenat agmini extremo, ib. 37; persequitur hostes frustra, III, III, 1, 4; Itaque instigat funditores et equites, ib. 20; celeritate occupat montem, III, IV, 44; lenia erga militem iniquum, ib. 47; fudit hostes strategemate, IV, II, 2; magna cum arte ducit copias per ripas Carduchorum, ib. 9 sqq. 2; desinit ab armigeris, ib. 21; iterum valde sollicitus, somnio spem bonam accipit, IV, III, 8; strategema ejus, ib. 20; transigit noctem sub igne et cibo sub dio, IV, V, 21; perhumane tractat vici praefectum Armenium, ib. 26; de eodem, fil rixa inter Xenophontem et Clitophorum, IV, VI, 3; ejus consilium de hostibus aggrediendis, ib. 10; idem de oppugnando castello Tauchorum, IV, VII, 4; morbi prudenter aciem, IV, VII, 10; suadet, quomodo tempus recte transigat exercitus, quam diu sit Trapezonte, V, 1, 3; oppugnat Drilaurum castellum, V, II, 8. (In transitu haec narratur: cum Agésilau ex Asia redit, et interest pugnae ad Cyprenum, V, III, 6; exul habitat Scillunte, ib. 7; ex praedia ibi extruunt finem Dianae, ib. 9.) Constat urbem condere in Porto, V, VI, 15; defendit se contra criminalionem ducum, V, VII, 5; bustral exercitum, ib. 35; defendit se contra crimonem in-

solentia et petulantia, V, vii, 2; imperium exercitus oblatum repudiat, VI, i, 19; consultit Herulem, prostrat ei apud exercitum manere, VI, ii, 15; auxilio proficiscitur Arcadibus obsessis, VI, iii, 19; hortatur milites ad hostes aggrediendos, VI, v, 14; sedat tumultum militum, VI, vi, 8; hortatur milites, ut Cleandro gratificetur; ib. 12; iram militum contra Byzantinos sedat, VII, i, 22; valetudinem exercitui et cum Cleandro discedit, ib. 40; sed jussu Anaxilipi rursus ad exercitum, VII, ii, 8; ei insidiatur Aristarchus, ib. 4, 16; proficiscitur ad Scuthem, ib. 17; refert ad milites, velintne stipendium mereri apud Scuthem, VII, iii, 3; in convivio Scuthae donat se et suos, ib. 30; defendit suam innocentiam, et docet milites, se non esse in culpa, quod Scuthae stipendium promissum non solvat, VII, vi, 11; fortiter respondet Medesade; VII, vii, 4; peroradet tandem Scuthae, ut stipendium suis solvat, ib. 21; vendit equum; ut viaticum habeat, VII, viii, 2; capit Asiatem cum multis opibus: hinc completatus discedit, ib. 23. — Refutatur a Socrate, quoniam negasset oculum esse periculosum, Mem. I, iii, 11. — Xenophon non solum magnarum civitatum egregia facinora celebranda existimat, quod alii faciunt historici: sed et multo minus quae a parvis me-

magabilia geruntur, HG. VII, ii, i. Dux Cyriagorum, III, ii, 7.

Xerxes, rex Persarum, vicus terra marique a Graecis, Exp. III, ii, 13; post cladem in Graecia acceptam aedificat Celerum arcem et regiam, P. ii, 9. — Intelligitur GH. IV, ii, 8; Ap. ii, i. Pro Artaxerxe est in codd. HG. ii, i, 8.

Xipho, nomen canis, Pen. vii, 6.

Z

Zacynthii (incolae Zacynthi, insulae maris Ionii), legatos Laedamiosum mittunt, HG. VI, ii, 3.

Zapatas, amicus Assyriae, Exp. II, v, 1; III, iii, 6.

Zelarchus, curator fori rerum promercalium a Trapezuntis exercitui Graeco concessi, Exp. V, vii, 25.

Zenis, Dardanius, satrapa Aetoliae a Pharnabazo constitutus, HG. III, v, 10. Uxor ejus Mania, ib.

Zeuxippus pictorem conuelli intelligunt Conv. iv, 64, ubi est « Heracleota hospes. »

Zeuxippus, Lacedaemoniorum Ephorus, HG. II, iii, 10.

Zeuxis, pictorum princeps, Mem. I, iv, 1; (Ec. x, i. De eo accipitur etiam « Heracleota hospes. » Conv. iv, 64.

Zoster Atticae (isthmus), HG. V, i, 2.

119,018

ceg

